KUNGL. MAJ:TS

NÅDIGA

PROPOSITION

TILL

Riksdagen

angående statsverkets tillstånd och behov;

Given Stockholms slott den 14 januari 1916.

Jämlikt grundlagens bud avgiver Kungl. Maj:t härmed nådig proposition angående statsverkets tillstånd och behov under år 1917.

Därvid förekommer först frågan om beräkningen för nästa statsregleringsperiod av statsverkets **inkomster.**

Med åberopande av de beslut, om vilka bilagda statsrådsprotokoll över finansärenden för denna dag *) lämnar närmare upplysning, och under de i samma protokoll angivna förutsättningar föreslår Kungl. Maj:t, att statsverkets inkomster för år 1917 upptagas sålunda:

---

*) Se bil. till statsverkspropositionen: **"Inkomsterna".**

Specifikation av statens inkomster.

				Kronor	ö.
A. Egentliga statsinkomster.					
I. *Skatter:*					
1. *Mantalspenningar*			850,000: —		
2. *Skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse:*					
a. Inkomst och förmögenhetsskatt, *bevillning*		48,000,000: —			
b. Bevillning av fast egendom samt av inkomst, *bevillning*		1,600,000: —			
c. Bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, *bevillning*		300,000: —			
d Stämpelmedel, *bevillning* (därav beräknad arvsskatt och skatt för gåva 6,000,000 kronor)		18,600,000: —			
e. Lastpenningar, *bevillning*		900,000: —			
f. Krigskonjunkturskatt, *bevillning*		4,500,000: —	73,900,000: —		
3. *Tullar och acciser:*					
a. Tullmedel, *bevillning*		73,000,000: —			
b. Sockerskatt, *bevillning*		24,000,000: —			
c. Tobaksskatt, *bevillning*		14,000,000: —			
d. Brännvinstillverkningsskatt, *bevillning*	13,000,000: —				
e. Brännvinsförsäljningsmedel, *bevillning*	15,000,000: —				
f. Maltskatt, *bevillning*	5,400,000: —				
g. Punschskatt, *bevillning*	2,000,000: —	35,400,000: —	146,400,000: —	221,150,000 —	
II. *Uppbörd i statens verksamhet:*					
1. Fyr- och båkmedel			2,500,000: —		
2. Lotspenningar			1,200,000: —		
3. Avgifter för registrering av automobiler			15,000: —		
4. Bidrag till försäkringsinspektionen			59,300: —		
5. Avgifter för granskning av biografbilder			28,000: —		
6. Inkomst av myntning och justering			915,000: —		
7. Patent- och varumärkes- samt registreringsavgifter			540,600: —		
8. Bidrag till bankinspektionen			63,400: —		
9. Kontrollstämpelmedel			100,000: —		
10. Terminsavgifter från läroverken			550,000: —		
11. Diverse inkomster			1,500,000: —	7,471,300 —	
Säger egentliga statsinkomster 228,621,300 kronor.					

			Kronor	ö.

B. Inkomster av statens produktiva fonder.

I. *Statens affärsverksamhet:*

1. *Postverket:*
   - inkomster, *bevillning* ..... 30,000,000: —
   - driftkostnader ..... 25,300,000: —
   - överskott ..... 4,700,000: —

2. *Telegrafverket:*
   - inkomster ..... 22,500,000: —
   - driftkostnader ..... 15,300,000: —
   - överskott ..... 7,200,000: —

3. *Statens järnvägar:*
   - inkomster ..... 109,900,000: —
   - driftkostnader ..... 85,800,000: —
   - överskott ..... 24,100,000: —

4. *Statens vattenfallsverk:*
   - a. Trollhätte kanalverk:
     - inkomster ..... 730,000: —
     - driftkostnader ..... 340,000: —
     - överskott ..... 390,000: —
   - b. Södertälje kanalverk:
     - inkomster ..... 70,000: —
     - driftkostnader ..... 58,000: —
     - överskott ..... 12,000: —
   - c. Trollhätte kraftverk:
     - inkomster ..... 3,170,000: —
     - driftkostnader ..... 970,000: —
     - överskott ..... 2,200,000: —
   - d. Porjus kraftverk:
     - inkomster ..... 920,000: —
     - driftkostnader ..... 390,000: —
     - överskott ..... 530,000: —
   - e. Älvkarleby kraftverk:
     - inkomster ..... 1,800,000: —
     - driftkostnader ..... 750,000: —
     - överskott ..... 1,050,000: —
   - f. Trollhätte fastighetsförvaltning:
     - inkomster ..... 70,000: —
     - driftkostnader ..... 35,000: —
     - överskott ..... 35,000: —

				Kronor	ö.
g. Vattenfall och fastigheter inom Älvsborgs samt Göteborgs och Bohus län:					
inkomster	114,000: —				
driftkostnader	14,000: —				
överskott		100,000: —			
h. Vattenfall och fastigheter, inköpta för elektrisk drift vid statens järnvägar:					
inkomster	8,000: —				
driftkostnader	5,000: —				
överskott		3,000: —			
i. Diverse vattenfall och fastigheter:					
inkomster	42,000: —				
driftkostnader	12,000: —				
överskott		30,000: —			
Säger för vattenfallsverken:					
inkomster		6,924,000: —			
driftkostnader		2,574,000: —			
överskott			4,350,000: —		
5. *Statens domäner:*					
inkomster		28,500,000: —			
driftkostnader		10,927,000: —			
överskott			17,573,000: —	57,923,000	—
II. *Statens aktier:*					
1. *Utdelning i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag:*					
a. Enligt 1907 års överenskommelse		1,125,000: —			
b. Enligt 1908 års överenskommelse		150,000: —			
c. Enligt 1913 års överenskommelse		1,475,000: —	2,750,000: —		
2. *Utdelning i aktiebolaget svenska tobaksmonopolet*			1,080,000: —	3,830,000	—
III. *Statens utlåningsfonder (överskott):*					
1. Allmänna järnvägslånefonden			1,400,000: —		
2. Allmänna byggnadslånefonden			29,000: —		
3. Rederilånefonden			550,000: —		
4. Hantverkslånefonden			3,000: —		
5. Lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby			40,000: —		
6. Odlingslånefonden			350,000: —		
7. Torvindustrilånefonden			100,000: —		
8. Egnahemslånefonden			1,575,000: —		
9. Fiskerilånefonden			75,000: —		
10. Norrländska nyodlingsfonden			28,000: —		
11. Jordförmedlingsfonden			50,000: —		
12. Täckdikningslånefonden			10,000: —		
13. Allmänna nyodlingsfonden			3,500: —	4,213,500	—
Säger inkomster av statens produktiva fonder 65,966,500 kronor.					

			Kronor	ö.
C. **Andel i riksbankens vinst för år 1915**			8,120,000	—
D. **I anspråk tagna kapitaltillgångar:**				
I. *Uppkomna av egentliga statsinkomster:*				
1. *Av besparingar å riksstatsanslag:*				
a. Reservationsanslaget till mynt- och justeringsverket	750,035: —			
b. Anslaget till understöd till rederiaktiebolaget Nordstjärnan för uppehållande under åren 1911—1915 av regelbunden ångbåtsförbindelse mellan Sverige samt La Plata-länderna och Brasilien	500,000: —			
c. Anslaget till beredande av understöd åt vissa äldre behövande, med låg pension avgångna folkskollärare och folkskollärarinnor	100,000: —	1,350,035: —		
2. *Av särskilt avsatta medel:*				
a. Värnskattefonden		15,024,965: —		
3. *Av allmänna byggnadslånefonden*		37,000: —	16,412,000	—
II. *Uppkomna av lånemedel:*				
1. *Av återbetalningar till statens utlåningsfonder:*				
a. Allmänna järnvägslånefonden			600,000	—
Säger i anspråk tagna kapitaltillgångar 17,012,000 kronor.				
E. **Lånemedel för produktiva ändamål**			56,234,200	—
F. **Särskilda inkomster för täckande av kostnader enligt § 63 regeringsformen:**				
I. *Nya inkomster av skattemedel*			11,300,000	—
II. *Tillfälliga lånemedel*			27,000,000	—
Säger särskilda inkomster för täckande av kostnader enligt § 63 regeringsformen 38,300,000 kronor.				
		Summa	414,254,000	—

Kungl. Maj:t föreslår vidare, under åberopande av de beslut, om vilka bilagda statsrådsprotokoll angående **utgifterna,** första till och med tionde huvudtitlarna, riksdags- och revisionskostnader m. m., räntor å statsskulden m. m., engångskostnader för försvaret, kostnader, som avses i § 63 regeringsformen, krigstidshjälp samt utgifter för kapitalökning lämna närmare upplysning, att statens utgifter för år 1917 upptagas på sätt här nedan finnes angivet.

Första huvudtiteln,

innefattande anslagen till kungl. hov- och slottsstaterna.

A. Kungl. hovstatsanslagen.

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
1. Kungl. Maj:ts hovhållning	800,000	
2. Hans Kungl. Höghet Kronprinsens hovhållning och handpenningar för Hennes Kungl. Höghet Kronprinsessan	192,000	
3. Hans Kungl. Höghet Hertigen av Västergötland	26,000	
4. Hans Kungl. Höghet Hertigen av Närke	26,000	
5. Ved och kol för de kungl. hoven	50,000	
6. För underhåll och vård av möbler samt andra staten tillhöriga inventarier i de kungl. slotten	56,400	
7. Kungl. hovstallets utfodring	45,000	

B. Kungl. slotten.

1. Reparationer å Stockholms slott med flere för de kungl. hoven upplåtna byggnader	63,000	
Transport	1,258,400	

	Ordinarie anslag kronor	Extra anslag kronor
Transport	1,258,400	
2. Polis-, lys- och renhållning vid Stockholms slott	22,500	
3. Brandväsendet och yttre lyshållningen vid Stockholms slott	11,250	
4. Drottningholms slott	24,600	
5. Gripsholms slott	6,000	
6. Ulriksdals slott	8,250	
7. Haga lustslott och park	8,000	
8. Strömsholms slott	3,000	
9. Rosersbergs slott	3,000	
Summa	1,345,000	

Beträffande de här ovan upptagna ordinarie anslagen har Kungl. Maj:t icke att föreslå någon förändring.

Denna huvudtitel, sådan den här är upptagen, är lika med motsvarande huvudtitel i 1916 års stat.

Andra huvudtiteln,

innefattande anslagen till justitiedepartementet.

		Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
	A. Departementet.		
	1. Departementschefen	17,000	
	2. Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli	41,400	
	3. Provisorisk lönereglering för departementet.		
	Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[1.]	att till provisorisk lönereglering för befattningshavare i justitiedepartementet, i enlighet med de av departementschefen tillstyrkta grunder och på de av honom förordade villkor, å extra stat för år 1917 bevilja ett förslagsanslag av ..... varav högst 37 kronor 50 öre må användas till höjning av vikariatsersättning under semester.	—	3,783,
	4. Andre ledamot å departementets avdelning för lagärenden.		
	Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[2.]	att till avlönande av en andre ledamot å justitiedepartementets avdelning för lagärenden å extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av ..... varav 2,500 kronor skola anses motsvara tjänstgöringspenningar.	—	8,100,
	5. Extra föredragande.		
	Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[3.]	att till arvode åt en extra föredragande inom justitiedepartementet å extra stat för år 1917 bevilja	—	3,000
	Transport	58,400	14,883

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	58,400	14,883	

6. **Tilläggsanslag för amanuenser m. m.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att såsom tillägg till det i staten för justitiedepartementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli uppförda anslag till amanuenser, vikariatsersättningar, renskrivning m. m. å extra stat för år 1917 anvisa — 1,000 [4.]

7. Departementschefens ombud för tillsyn över tryckta skrifters allmängörande, förslagsanslag..... 10,000

B. Lagberedningen m. m.

1. **Lagberedningen.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att för fortsatt uppehållande av lagberedningens verksamhet å extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av ..... — 50,000 [5.]

2. **Förberedande utredning angående en rättegångsreform.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till fortsatt bestridande av kostnaderna för en förberedande utredning angående en rättegångsreform å extra stat för år 1917 bevilja ..... — 40,000 [6.]

C. Justitiekanslersämbetet.

1. Justitiekanslersexpeditionen..... 28,400

Transport	96,800	105,883

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	96,800	105,883

D. Rättsskipningen.

Högsta domstolen.

1. Högsta domstolen	315,900	

Nedre justitierevisionen.

2. Avlöningar, arvoden m. m. i nedre revisionen	294,000	

3. **Tillfällig förstärkning av nedre revisionens arbetskrafter.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[7.] att för tillfällig förstärkning av nedre justitierevisionens arbetskrafter med fyra tillförordnade revisionssekreterare, en tillförordnad protokollssekreterare, två amanuenser och två tillförordnade skrivbiträden på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av ..... — 41,050

4. **Extra vaktmästare i nedre revisionen.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[8.] att till avlönande av en extra vaktmästare i nedre justitierevisionen å extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av..... .... — 1,175

Svea hovrätt.

5. Hovrätten med därunder lydande justitiestat	788,487	

6. **Extra division i Svea hovrätt.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[9.] att för fortsatt uppehållande under ett år från och med den 1 september 1916 av en extra division i Svea hovrätt för behandling av vädjade mål och till

Transport	1,495,187	148,108

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	1,495,187	148,108	
hovrätten instämda tvistemål å extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av ..... med rätt för Kungl. Maj:t att under år 1916 förskottsvis av tillgängliga medel utanordna vad av detta belopp belöper å tiden från och med den 1 september till årets slut.	—	32,900,	

7. **Extra ledamot i Svea hovrätt.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till avlönande av en extra ledamot i Svea hovrätt å extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av — 5,000 [10.]

8. **Amanuens å krigshovrättsavdelningen.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till arvode åt en amanuens å krigshovrättsavdelningen i Svea hovrätt å extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av ..... — 3,000 [11.]

9. **Tillfällig löneförbättring åt krigshovrättsavdelningens vaktmästare.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att för beredande av tillfällig löneförbättring åt den på övergångsstat uppförde vaktmästaren vid krigshovrättsavdelningen i Svea hovrätt å extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av ..... — 325, [12.]
som skola anses såsom tjänstgöringspenningar.

Göta hovrätt.

10. Hovrätten med därunder lydande justitiestat	518,513		
Transport	2,013,700	189,333	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	2,013,700	189,333

Hovrätten över Skåne och Blekinge.

11. Hovrätten med därunder lydande justitiestat 222,463

Krigsrätterna.

12. **Civil personal vid regements- och stationskrigsrätterna.**

Kungl Maj:t föreslår riksdagen att

[13.] att till avlönande av civil personal vid regements- och stationskrigsrätterna på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av ..... — 103,740

13. **Avlöning till vissa å äldre stat kvarstående auditörer.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[14.] att sänka det å ordinarie stat uppförda anslaget för avlöning till vissa å äldre stat kvarstående auditörer från dess nuvarande belopp 9,680 kronor, därav bestämt anslag 9,200 kronor och förslagsanslag till dagavlöning 480 kronor, med 1,420 kronor till 8,260,
därav bestämt anslag 7,900 kronor och förslagsanslag till dagavlöning 360 kronor.

14. Arvoden åt civil personal vid särskilda krigsrätter, förslagsanslag 3,000

Övriga anslag för rättskipningen.

15. **Ersättning åt domare, vittnen och parter.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[15.] att höja det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till ersättning åt domare, vittnen och parter från dess nuvarande belopp 195,000 kronor med 50,000 kronor till 245,000

Transport	2,492,423	293,073

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	2,492,423	293,073	
16. Medikolegala besiktningar, förslagsanslag	16,200		
17. Ersättning åt personer, menigheter och allmänna inrättningar för dem genom nya strafflagens införande frångångna bötesandelar, förslagsanslag	84,000		
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att medgiva, att vad vid utgången av år 1916 må återstå oanvänt av de för år 1915 å extra stat anvisade medel till resestipendier åt ordinarie domare eller dem, som vid domstolarna bereda sig för domarkallet, må under år 1917 disponeras för dylika stipendier.			[16.]
18. **Understöd för »Nytt juridiskt arkiv».**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till understöd för fortsatt utgivande av »Nytt juridiskt arkiv. Avd. I. Tidskrift för lagskipning» och »Nytt juridiskt arkiv. Avd. II. Tidskrift för lagstiftning m. m.» å extra stat för år 1917 anvisa	—	2,500	[17.]

E. Fångvården.

1. Fångvårdsstyrelsen	104,100		
2 a. Bestämda anslaget till fångars vård och underhåll	978,150		
2 b. Förslagsanslaget till fångars vård och underhåll	1,445,000		
3. Ålderstillägg för en del vid fångvårdsstyrelsen och fångvården anställda ämbets- och tjänstemän, förslagsanslag	86,000		
4. Avlöningsförhöjning för direktören vid tvångsarbetsanstalten i Karlskrona.			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till avlöningsförhöjning för direktören vid tvångsarbetsanstalten i Karlskrona med 500 kronor,			[18.]
Transport	5,205,873	295,573	

		Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
	Transport	5,205,873	295,573
	varav 300 kronor skola anses såsom lön och 200 kronor såsom tjänstgöringspenningar, å extra stat för år 1917 anvisa	—	500

5. Understöd åt verksamhet till frigivna fångars skydd.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[19.] att till fångvårdsstyrelsens disposition för understödjande av verksamheten till frigivna fångars skydd å extra stat för år 1917 anvisa — 16,000

F. Uppfostringsanstalter för minderåriga förbrytare.

Statens uppfostringsanstalt å Bona.

1. Avlöningar åt tjänstemän vid anstalten å Bona.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[20.] att till avlöning åt tjänstemän vid statens uppfostringsanstalt å Bona å extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag å högst — 28,645

2. Kost och beklädnad åt eleverna vid anstalten å Bona m. m.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[21.] att till kost och beklädnad åt de vid statens uppfostringsanstalt å Bona intagna elever m. m. å extra stat för år 1917 bevilja ett förslagsanslag av — 63,000

3. Ändrings- och nybyggnadsarbeten.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[22] att till utförande av följande arbeten vid statens uppfostringsanstalt å Bona, i huvudsaklig överensstämmelse med de av anstaltens styrelse framlagda förslag,

	Transport	5,205,873	403,718

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	5,205,873	403,718
nämligen ändringsarbeten i de två elevbyggnaderna för beredande i vardera av sovplatsutrymme för ytterligare 20 elever samt uppförande av en avdelningsföreståndarbostad, två förmansbostäder och en skolbyggnad ävensom för anskaffande av de till följd av dessa ändrings- och nybyggnadsarbeten erforderliga inventarier å extra stat för år 1917 bevilja ett belopp av	—	134,500,
med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis av tillgängliga medel utanordna vad av detta belopp må finnas erforderligt för arbetets påbörjande under innevarande år.		

Uppfostran åt minderåriga kvinnliga förbrytare.

4. **Hyresersättning m. m. för uppfostringsanstalt för minderåriga kvinnliga förbrytare.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till hyresersättning för anstalt, där minderåriga kvinnliga förbrytare, vilka enligt domstols förordnande skola insättas i allmän uppfostringsanstalt, mottagas till uppfostran, ävensom gottgörelse för bränsle, belysning, inventarier m. m. vid anstalten samt bidrag till avlöning åt personal för anstaltens skötsel å extra stat för år 1917 bevilja ett belopp av — 17,450 [23.]

5. **Bespisning och beklädnad m. m. åt elever vid uppfostringsanstalt för minderåriga kvinnliga förbrytare.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till gottgörande av bespisning, beklädnad, läkar- och sjukvård m. m. åt minderåriga kvinnliga förbrytare, vilka enligt domstols förordnande mottagits vid allmän uppfostringsanstalt, ävensom utrustning vid elevs utskrivning från anstalten å extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av ..... — 15,000 [24.]

Transport	5,205,873	570,668

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	5,205,873	570,668

G. Diverse.

	1. Ålderstillägg, förslagsanslag	80,000	
	2. **Extra lönetillägg.**		
[25.]	Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att för beredande, i enlighet med de i statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag angivna grunder, av extra lönetillägg för år 1916 åt vissa tjänstemän och betjänte i ämbetsverk under justitiedepartementet å extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av	—	4,500
	3. Rese- och traktamentspenningar, förslagsanslag	15,000	
	4. Skrivmaterialier och expenser, ved m. m., förslagsanslag	65,000	
	5. Svensk författningssamling, förslagsanslag	70,000	
	6. **Tryckningskostnader.**		
[26.]	Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att, till jämnande av huvudtitelns slutsumma, sänka det ordinarie förslagsanslaget till bestridande av tryckningskostnader, som icke skola av andra medel gäldas, från 29,999 kronor med 31 kronor till	29,968	
	7. **Jordregistren.**		
[27.]	Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att av det till fortsättande och avslutande av arbetet å inrättande av jordregister för landsbygden av 1914 års senare riksdag beviljade reservationsanslag å 800,000 kronor å extra stat för år 1917 anvisa	—	175,000
	Transport	5,465,841	750,168

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	5,465,841	750,168	
8. **Fastighetsregister för stad.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
att — under förutsättning att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag innefattande bestämmelser om skyldighet för städer och vissa andra samhällen att bekosta fastighetsregisters uppläggande och förande m. m., antager lag i ämnet — till bidrag till städer och därmed jämförliga samhällen till kostnaden för inrättande av fastighetsregister i huvudsaklig överensstämmelse med 1914 års fastighetsregisterkommissions förslag och i enlighet med de närmare föreskrifter, som av Kungl. Maj:t meddelas, på extra stat bevilja ett reservationsanslag å 600,000 kronor och att härav för år 1917 anvisa ett belopp av	—	50,000,	[28.]
med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis av tillgängliga medel utanordna vad av detta belopp må finnas erforderligt under år 1916.			
9. **Ersättning åt häradsskrivarna för röstlängders upprättande.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
att för beredande åt häradsskrivarna av ersättning, enligt de av chefen för justitiedepartementet i 1910 års statsverksproposition angivna grunder, för röstlängders upprättande under år 1917 å extra stat för samma år bevilja ett förslagsanslag å	—	40,000	[29.]
10. Till gäldande av Sveriges andel i kostnaderna för den internationella byrån i Bern, förslagsanslag	2,000		
11. **Understöd åt föreningen Skyddsvärnet.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
att till understöd åt föreningen Skyddsvärnet å extra stat för år 1917 bevilja ett belopp av	—	12,000	[30.]
12. Extra utgifter, reservationsanslag	4,500		
Transport	5,472,341	852,168	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	5,472,341	852,168

13. **Statskontorets förskott.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[31.] att till täckande av vissa utav statskontoret anmälda, i statsrådsprotokollet över justitiedepartementsärenden förtecknade förskott å extra stat för år 1917 anvisa, i jämnt krontal ..... — 142,191

Summa	5,472,341	994,359

[32.] Beträffande de här ovan från senast fastställda riksstat upptagna ordinarie anslag, vid vilka Kungl. Maj:t icke gjort någon framställning, har Kungl. Maj:t icke att föreslå ändring.

En jämförelse mellan denna huvudtitel, sådan den finnes i riksstaten för år 1916 upptagen och sådan den av Kungl. Maj:t nu är föreslagen, utfaller på följande sätt:

	1916.	1917.		
ordinarie anslag	kr. 5,423,792	kr. 5,472,341	således ökning	kr. 48,549
extra anslag	» 843,908	» 994,359	» »	» 150,451
summa kronor	6,267,700	kr. 6,466,700	således ökning	kr. 199,000

Tredje huvudtiteln,

innefattande anslagen till utrikesdepartementet.

A. Departementet.

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
1. Departementschefen, ministern för utrikes ärendena	24,000		
2. Utrikesdepartementet	87,950		
3. Provisorisk lönereglering för utrikesdepartementet.			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
att till provisorisk lönereglering för befattningshavare i utrikesdepartementet, i enlighet med de av chefen för justitiedepartementet tillstyrkta grunder och på de av honom förordade villkor, å extra stat för år 1917 bevilja ett förslagsanslag av	—	21,523	[1.]
varav högst 543 kronor må användas till höjning av vikariatsersättning under semester.			
4. Förstärkning av utrikesdepartementets arbetskrafter m. m.			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
att till förstärkning av utrikesdepartementets arbetskrafter m. m., i enlighet med förslag, som framdeles kommer att underställas riksdagens prövning, bland de extra anslagen för år 1917 beräkna ett belopp av	—	38,000	[2.]
5. Vikariatsersättning, extra biträden m. m. i utrikesdepartementet	15,100		
6. Till avlöning åt kvinnliga biträden i utrikesdepartementet.			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
att å extra stat för år 1917 till avlöning åt kvinnliga biträden i utrikesdepartementet anvisa ett belopp av	—	14,400	[3.]
Transport	127,050	73,923	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	127,050	73,923

B. Sveriges representation i utlandet.

1. Beskickningar och konsulat.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att från och med år 1917

[4.] dels uppföra avlöning för en kanslist vid beskickningen i Buenos Aires med 7,500 kronor, därav 2,400 kronor i lön, 600 kronor i tjänstgöringspenningar och 4,500 kronor i ortstillägg;

dels höja generalkonsulns i London avlöning med 3,000 kronor till 24,000 kronor, därav 6,600 kronor i lön, 3,000 kronor i tjänstgöringspenningar och 14,400 kronor i ortstillägg;

dels, i stället för den i staten för beskickningar och konsulat uppförda avlöning, 15,000 kronor, för en konsul i Moskwa, uppföra avlöning för en generalkonsul därstädes med 24,000 kronor, därav 6,600 kronor i lön, 3,000 kronor i tjänstgöringspenningar och 14,400 kronor i ortstillägg, innefattande även kostnaden för kanslilokal;

dels uppföra avlöning för en kanslist vid generalkonsulatet i Moskwa med 5,000 kronor, därav 2,400 kronor i lön, 600 kronor i tjänstgöringspenningar och 2,000 kronor i ortstillägg;

dels, i stället för den i staten för beskickningar och konsulat uppförda avlöning, 19,000 kronor, för en konsul i Montreal, uppföra avlöning för en generalkonsul därstädes med 26,000 kronor, därav 6,600 kronor i lön, 3,000 kronor i tjänstgöringspenningar och 16,400 kronor i ortstillägg;

dels ock uppföra avlöning för en kanslist vid generalkonsulatet i Montreal med 7,500 kronor, därav 2,400 kronor i lön, 600 kronor i tjänstgöringspenningar och 4,500 kronor i ortstillägg;

kommande, i händelse av bifall till denna framställning, ordinarie anslaget beskickningar och kon-

Transport	127,050	73,923

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	127,050	73,923	
sulat, nu uppgående till 1,042,300 kronor, att höjas med 39,000 kronor till	1,081,300		
2. Upprättande av nya konsulat i Ryssland. Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att å extra stat för år 1917 till upprättande av nya konsulat i Ryssland anvisa	—	45,000	[5.]
med rätt för Kungl. Maj:t att framdeles bestämma de platser, där ifrågavarande konsulat böra förläggas, ävensom de distrikt, som böra tilldelas dem.			
3. Personligt lönetillägg åt kanslisten vid beskickningen i Madrid och Lissabon B. C. T. Molin. Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att såsom extra anslag för år 1917 till personligt lönetillägg åt kanslisten vid beskickningen i Madrid och Lissabon B. C. T. Molin bevilja	—	1,000	[6.]
4. Vikariatsersättning vid beskickningar och konsulat samt lönefyllnad till vissa konsulsbefattningar, förslagsanslag	10,000		
5. Kontorskostnadsersättningar åt lönade konsuler. Kungl. Maj:t föreslår riksdagen, att ordinarie anslaget kontorskostnadsersättningar åt lönade konsuler, nu uppgående till 35,200 kronor, må från och med år 1917 höjas med 800 kronor till	36,000		[7.]
6. Ersättningar till olönade konsuler och vicekonsuler, förslagsanslag. Kungl. Maj:t föreslår riksdagen, att ordinarie förslagsanslaget ersättningar till olönade konsuler och vicekonsuler, nu uppgående till 70,000 kronor, må från och med år 1917 höjas med 5,250 kronor till	75,250		[8.]
7. Personliga gottgörelser för mistade konsulatavgifter. Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att såsom extra anslag för ar 1917 till personliga gottgörelser för mistade konsulatavgifter bevilja	—	8,000	[9.]
8. Diplomat- och konsulsaspiranter	36,000		
Transport	1,365,600	127,923	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	1,365,600	127,923
9. Militär- och marinattachéer	28,000	
10. Handelsattachéer, reservationsanslag	40,000	
11. Ekiperingspenningar, förslagsanslag	15,000	
12. Extra biträden, kanslivaktmästare och andra utgifter vid beskickningar och konsulat	24,200	
13. Ersättning för förskott till inköp av beskickningshus i Paris.		
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[10.] att av det förut beviljade anslaget, 200,000 kronor, till gäldande av det av statskontoret förskjutna belopp för inköp av beskickningshus i Paris å extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av	—	25,000

C. Internationella byråer m. m.

1. Internationella skiljedomstolens byrå i Haag.		
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[11.] att till bestridande av Sveriges andel i kostnaderna under år 1916 för den internationella skiljedomstolens byrå i Haag å extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av	—	5,000
2. Bidrag till den internationella fredsbyrån i Bern.		
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[12.] att såsom bidrag för år 1917 till den internationella fredsbyrån i Bern å extra stat för samma år anvisa ett belopp av	—	750
3. Bidrag till bestridande av kostnaderna för interparlamentariska unionens byrå och generalsekretariat för år 1917.		
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[13.] att såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för den interparlamentariska unionens byrå och generalsekretariat för år 1917 å extra stat för samma år anvisa ett belopp av	—	750
Transport	1,472,800	159,423

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	1,472,800	159,423	
4. Bidrag till bestridande av den svenska gruppens av den interparlamentariska unionen kostnader under år 1917.			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
att såsom bidrag till bestridande av den svenska gruppens av den interparlamentariska unionen kostnader under år 1917 å extra stat för samma år anvisa ett belopp av	—	11,500	[14.]
5. Bidrag för den svenska gruppens av den interparlamentariska unionen deltagande i unionens konferens år 1917.			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen,			
dels att det såsom bidrag till täckande av kostnaderna för den svenska gruppens av den interparlamentariska unionen deltagande i unionens XX:e konferens å extra stat för år 1915 anvisade förslagsanslag, högst, av 15,000 kronor må, därest icke detsamma kommer att tagas i anspråk för täckande av kostnaderna för den svenska gruppens deltagande i unionens XIX:e konferens år 1916, få användas såsom bidrag till täckande av kostnaderna för den svenska gruppens deltagande i den unionens konferens, som kan komma att äga rum år 1917;			[15.]
dels att det anslag av 4,500 kronor, vilket, för den händelse den XIX:e konferensen skulle hava ägt rum redan år 1915, anvisats å extra stat för år 1916 såsom bidrag till täckande av kostnaderna för den svenska gruppens deltagande i unionens XX:e konferens samma år, må, därest det ovan omförmälda anslaget å 15,000 kronor kommer att tagas i anspråk redan år 1916, få användas såsom bidrag till täckande av kostnaderna för den svenska gruppens deltagande i den unionens konferens, som kan komma att äga rum år 1917;			
dels ock att, för den händelse, i stället för konferens, möte komme att äga rum mellan delegerade för endast vissa interparlamentariska grupper, av ovan-			
Transport	1,472,800	170,923	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	1,472,800	170,923

berörda anslag för 1915 och 1916 måtte till täckande av kostnaderna för den svenska gruppens deltagande i sådant möte få utgå bidrag till belopp, som av Kungl. Maj:t må bestämmas.

D. Diverse.

1. Ålderstillägg, förslagsanslag.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen,

[16.] att ordinarie förslagsanslaget ålderstillägg, nu uppgående till 12,000 kronor, må från och med år 1917 höjas med 8,000 kronor till 20,000

2. Rese- och flyttningsersättning, inspektioner, tillfälliga uppdrag, förslagsanslag 68,000

3. Skrivmateralier, expenser, renskrivning, ved, ljus m. m., förslagsanslag 171,000

4. Till bestridande av tryckningskostnader, förslagsanslag.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen,

[17.] att ordinarie förslagsanslaget till bestridande av tryckningskostnader, nu uppgående till 5,031 kronor, må minskas med 17 kronor till 5,014

5. Gottgörelse av kostnader för sjöfolk och nödställda svenska undersåtar, förslagsanslag 35,000

6. Hemliga utgifter 120,000

7. Till fortsatt utgivande av Sveriges traktater.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[18.] att till fortsatt utgivande av Sveriges traktater för år 1917 bevilja ett extra anslag av ..... — 4,500

8. Till täckande av vissa av statskontoret utbetalda förskott.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[19.] att till täckande av vissa av statskontoret förskottsvis bestridda utgifter bevilja ett extra anslag för år 1917 till belopp av ..... — 102,163

Summa	1,891,814	277,586

[20.] Beträffande de här ovan upptagna ordinarie anslag, vid vilka Kungl.

Maj:t icke gjort någon framställning, har Kungl. Maj:t icke att föreslå någon förändring.

En jämförelse mellan denna huvudtitel, sådan den finnes i riksstaten för år 1916 upptagen och sådan den av Kungl. Maj:t nu är föreslagen, utfaller på följande sätt:

	1916.	**1917.**		
ordinarie anslag	1,838,781	1,891,814	således ökning kronor	53,033
extra »	198,819	277,586	» » »	78.767
Summa kronor	2,037,600	2,169,400	således ökning kronor	131,800

Fjärde huvudtiteln,

innefattande anslagen till lantförsvarsdepartementet.

A. Departementet.

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
1. Departementschefen, oförändrat ordinarie anslag	17,000	
2. Departementet.		
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[1.] *dels* medgiva, att å departementets stat må uppföras arvode åt en registrator å kommandoexpeditionen med 1,800 kronor;		
dels ock, vid bifall härtill, öka anslaget till departementet,		
nu ..... kronor 71,150		
med ..... » 1,800		
till	72,950	
3. Extra föredragande inom departementet m. m.		
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[2.] att till avlönande av en extra föredragande och en amanuens i lantförsvarsdepartementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av	—	10,000
Transport	89,950	10,000

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	89,950	10,000	

4. Provisorisk lönereglering för departementet.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till provisorisk lönereglering för befattningshavare i lantförsvarsdepartementet, i enlighet med av chefen för justitiedepartementet under andra huvudtiteln förordade grunder och villkor, å extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av ..... — 8,070 [3.]

därav högst 175 kronor må användas till höjning av vikariatsersättning under semester.

5. Skrivmaterialier och expenser, ved m. m. för departementet med dess kommandoexpedition.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att öka förslagsanslaget till skrivmaterialier och expenser, ved m. m. för departementet med dess kommandoexpedition, [4.]

nu ..... kronor 13,151
med ..... » 5,009
till 18,160

6. Tryckningskostnader för departementet med dess kommandoexpedition, oförändrat ordinarie förslagsanslag 7,000

B. Arméförvaltningen.

1. Arméförvaltningen, oförändrat ordinarie anslag 275,490

Transport	390,600	18,070

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	390,600	18,070

2. **Skrivmaterialier, expenser och bränsle m. m. för arméförvaltningen.**

[5.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att öka reservationsanslaget till skrivmaterialier, expenser och bränsle m. m. för arméförvaltningen,

nu	kronor	30,900
med	»	1,000
till		31,900

C. Generalitetet, staberna m. m.

1. **Generalitetsstaten.**

[6.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att, med godkännande av det vid statsrådsprotokollet fogade förslag till ny stat för generalitetsstaten, öka anslaget till generalitetsstaten,

nu	kronor	194,020
med	»	30,265
till		224,285

2. **Generalstabens fast anställda personal.**

[7.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att, med godkännande av det vid statsrådsprotokollet fogade förslag till ny stat för generalstabens fast anställda personal, öka anslaget till generalstabens fast anställda personal,

nu	kronor	350,540
med	»	19,135
till		369,675

3. Generalstabens övningar, expenser m. m., oförändrat ordinarie reservationsanslag 78,175

Transport	1,094,635	18,070

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	1,094,635	18,070	

4. **Artilleristaben.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att, med godkännande av det vid statsrådsprotokollet fogade förslag till ny stat för artilleristaben, i riksstaten för år 1917 upptaga anslaget till artilleristaben med oförändrat belopp ..... 21,755 [8.]

5. **Kommendantsstaten.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att, med godkännande av det vid statsrådsprotokollet fogade förslag till ny stat för kommendantsstaten, i riksstaten för år 1917 upptaga anslaget till kommendantsstaten med oförändrat belopp ..... 73,408 [9.]

D. Undervisningsverken.

1. **Krigshögskolor.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att, med godkännande av de vid statsrådsprotokollet fogade förslag till nya stater för krigshögskolan samt för artilleri- och ingenjörhögskolan, öka reservationsanslaget till krigshögskolor,
nu ..... kronor 113,135
med ..... » 2,850
till ..... 115,985 [10.]

2. **Ridskolan.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att, med godkännande av det vid statsrådsprotokollet fogade förslag till ny stat för ridskolan, i riksstaten för år 1917 upptaga reservationsanslaget till ridskolan med oförändrat belopp ..... 46,750 [11.]

Transport	1,352,533	18,070

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	1,352,533	18,070

3. **Skjutskolan för infanteriet och kavalleriet.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[12.] att öka reservationsanslaget till skjutskolan för infanteriet och kavalleriet,

nu ..... kronor 62,250
med ..... » 5,400
till 67,650

Ökning av antalet elever vid skjutskolan för infanteriet och kavalleriet under år 1917 ävensom anordnande därstädes under samma år av en kulsprutekurs.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,

[13.] att det för anordnande av vissa extra kurser vid skjutskolan för infanteriet och kavalleriet å extra stat för år 1916 beviljade anslaget av 22,100 kronor må tagas i anspråk för bestridande av kostnaderna för ökning av antalet elever i de ordinarie utbildningskurserna vid skjutskolan under år 1917 ävensom för anordnande därstädes under samma år av en kulsprutekurs.

4. Artilleriskjutskolor, oförändrat ordinarie reservationsanslag 27,000

5. **Krigsskolan.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[14.] att, med godkännande av de vid statsrådsprotokollet fogade förslag till nya stater för krigsskolan och för krigsskolans reservofficerskurser, öka reservationsanslaget till krigsskolan,

nu ..... kronor 137,210
med ..... » 52,690
till 189,900

6. Volontärskolor, oförändrat ordinarie förslagsanslag 200,000

Transport	1,837,083	18,070

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	1,837,083	18,070

7. **Militärläkares och militärveterinärers undervisning.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

dels att i riksstaten för år 1917 upptaga reservationsanslaget till militärläkares undervisning under titel »Militärläkares och militärveterinärers undervisning, reservationsanslag», [15.]

dels ock att öka detta anslag

nu	kronor	6,350
med	»	6,620
till		12,970

E. Avlöning, rekrytering (truppförbanden), arvoden m. m.

1. **Avlöning och rekrytering m. m.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

dels att, med godkännande av de vid statsrådsprotokollet fogade förslagen till nya stater, minska förslagsanslaget till avlöning och rekrytering m. m., [16.]

nu	kronor	18,301,994
med, i jämnt krontal	»	11,391
till		18,290,603

dels ock medgiva

att därest under år 1917 vakans i bataljonsläkarbeställning kommer att inträffa vid något eller några av Livregementets grenadjärer, Första livgrenadjärregementet, Jönköpings och Hälsinge regementen, Södra skånska infanteriregementet eller Positionsartilleriregementet, beställningen icke tillsättes, utan den nya organisationen tillämpas vid dessa truppförband;

att därest under år 1917 vakans i regementsläkarbeställning kommer att inträffa vid något av ovan uppräknade truppförband, beställningen tillsät-

Transport	20,140,656	18,070

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	20,140,656	18,070

tes med avlöning för nya tjänstinnehavaren enligt ny stat, därest den nya organisationen kan genomföras, men eljest efter den gamla staten, till dess genom en av bataljonsläkarnas (vid Positionsartilleriregementet bataljonsläkarens) avgång den nya organisationen kan tillämpas vid detta truppförband; samt

att för genomförandet av fältläkarkårens nya organisation, i vad den avser de ordinarie läkarna vid andra truppförband än dem, där läkarbeställningarna redan blivit i staterna uppförda enligt förenämnda organisation, må användas i första hand de löne- och dagavlöningsmedel, som finnas uppförda i staterna för läkarbeställningarna vid de truppförband, där sagda beställningar ännu äro uppförda enligt äldre organisation och där vid vakans den nya organisationen får genomföras i överensstämmelse med förut angivna grunder, samt än vidare de medel, som i truppförbandsstaterna uppförts för andra beställningar, men på grund av vakanser i dessa icke komma till användning för desamma.

2. Anställnings- och avskedspremier.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[17.] att öka förslagsanslaget till anställnings- och avskedspremier,

nu	kronor 367,200	
med	» 8,200	
till	375,400	

3. Ökad avlöning för de till tjänståldern äldsta bataljonsläkarna och bataljonsveterinärerna.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[18.] att minska förslagsanslaget till ökad avlöning för de till tjänståldern äldsta bataljonsläkarna och bataljonsveterinärerna,

Transport	20,516,056	18,070

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	20,516,056	18,070
nu ..... kronor	57,283	
med ..... »	1,745	
till	55,538	

4. Avlöning till bataljonsläkare vid fältläkarkåren.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

dels att i riksstaten för år 1917 upptaga förslagsanslaget till avlöning till extra bataljonsläkare under titel »Avlöning till bataljonsläkare vid fältläkarkåren, förslagsanslag»; [19.]

dels att öka detta anslag,

nu ..... kronor	60,000	
med ..... »	12,000	
till	72,000	

dels medgiva, att den för bataljonsläkare vid fältläkarkåren (extra bataljonsläkare) föreskrivna tjänstgöringen i högst 75 dagar må för högst 6 av dem årligen anses vara fullgjord genom tjänstgöring under ett år för specialistutbildning vid medicinsk högskola eller större sjukhus i sådana grenar av den medicinska vetenskapen, som äro av särskild betydelse för sjukvårdstjänsten vid armén, samt att för denna tjänstgöring må, förutom den vederbörande tillkommande lön ävensom i förekommande fall rese- och traktamentsersättning för färder till eller från den särskilda tjänstgöringsorten, från förevarande anslag utgå ersättning till belopp, motsvarande det bataljonsläkare vid fältläkarkåren (extra bataljonsläkare) tillkommande dagarvode för 75 dagars tjänstgöring utom egen bostadsort,

dels ock medgiva, att bataljonsläkare vid fältläkarkåren (extra bataljonsläkare), som fullgjort honom under året åliggande tjänstgöring av 75 dagar, må, därest han beordras till tjänstgöring å egen bostadsort under sådana förhållanden, att annan utom tjänstgöringsorten bosatt bataljonsläkare vid fältläkarkåren (extra bataljonsläkare) eller fältläkarstipendiat eljest

Transport	20,643,594	18,070

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	20,643,594	18,070

skulle tagits i anspråk, uppbära dagarvode med 8 kronor om dagen.

5. **Extra lönetillägg.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[20.] att till beredande, i enlighet med de i statsrådsprotokollet över finansärenden denna dag angivna grunder, av extra lönetillägg för innevarande år åt vissa betjänte, som åtnjuta avlöning från fjärde huvudtitelns medel, å extra stat för år 1917 såsom förslagsanslag anvisa ett belopp av ..... — 205

6. Ersättning åt vissa löntagare i följd av arméns omorganisation, oförändrat ordinarie förslagsanslag 2,584

7. **Arméns reservstater.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[21.] att, med godkännande av de vid statsrådsprotokollet fogade förslag till stater för officerare och underofficerare å reservstat vid armén samt för fältläkarkårens reservstat, öka förslagsanslaget till arméns reservstater,

nu ..... kronor 85,724
med ..... » 90,426
till 176,150

8. Arméns personal över stat, oförändrat ordinarie förslagsanslag 120,000

9. **Dagavlöningstillägg åt indelt manskap.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[22.] att för utbetalande av tillägg till dagavlöning åt indelt manskap med 2 kronor till korpral, vicekorpral och menig beställningsman samt 2 kronor 10 öre till annan menig för tjänstgöring i egenskap av underbefäl, instruktör eller beställningsman vid skolor och övningar utom vanliga repetitionsövningar å extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av — 94,300

Transport	20,942,328	112,575

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	20,942,328	112,575	

10. **Hyra, expenser m. m. vid truppförbanden.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att öka reservationsanslaget till hyra, expenser m. m. vid truppförbanden, [23.]

nu ..... kronor 121,700
med ..... » 500
till 122,200

11. **Landstormen.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att öka reservationsanslaget till landstormen, [24.]

nu ..... kronor 257,970
med ..... » 19,965
till 277,935

12. **De värnpliktigas avlöning, inskrivning och redovisning m. m.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att, med godkännande av det vid statsrådsprotokollet fogade förslag till ny stat för rullföringsbefälhavare med biträden å fastlandet, öka förslagsanslaget till de värnpliktigas avlöning, inskrivning och redovisning m. m., [25.]

nu ..... kronor 6,012,312
med ..... » 340,606
till 6,352,918

13. **Ersättning för rustning och rotering.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att minska ordinarie förslagsanslaget till ersättning för rustning och rotering, [26.]

nu ..... kronor 585,000
med ..... » 160,000
till 425,000

Transport	28,120,381	112,575	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	28,120,381	112,575

14. **Intendenturkåren.**

[27.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att, med godkännande av det vid statsrådsprotokollet fogade förslag till stat för intendenturkåren, öka anslaget till intendenturkåren,

nu	kronor	708,668
med, i jämnt krontal	»	2,987
till		711,655

15. **Ålderstillägg.**

[28.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att öka förslagsanslaget till ålderstillägg,

nu	kronor	102,150
med	»	7,200
till		109,350

16. **Mötesbidrag.**

[29.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att för tilldelande av mötesbidrag åt vissa officerare och underofficerare med vederlikar enligt i kungl. brevet den 18 juni 1915 angivna grunder å extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av ..... — 114,615

17. **Provisoriskt avlöningstillägg till officerare m. fl. vid till Boden förlagda truppförband och formationer.**

[30.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att för beredande av ett provisoriskt avlöningstillägg åt officerare m. fl. vid till Boden förlagda truppförband och formationer enligt i kungl. brevet den 18 juni 1915 angivna grunder å extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av ..... — 67.600

Transport	28,941,386	294,790

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	28,941,386	294,790

F. Intendenturen m. m.

1. Arméns mathållning.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att öka förslagsanslaget till arméns mathållning, [31.]
nu ..... kronor 8,833,885
med, i jämnt krontal ..... » 226,086
till 9,059,971

2. Furagering av arméns hästar.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att öka förslagsanslaget till furagering av arméns hästar, [32.]
nu ..... kronor 3,888,376
med ..... » 577,676
till 4,466,052

3. Arméns munderingsutrustning.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att öka reservationsanslaget till arméns munderingsutrustning, [33.]
nu ..... kronor 4,924,922
med, i jämnt krontal ..... » 649,533
till 5,574,455

4. Arméns diverse intendenturbehov.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att öka reservationsanslaget till arméns diverse intendenturbehov, [34.]
nu ..... kronor 853,388
med, i jämnt krontal ..... » 22,609
till 875,997

Transport	48,917,861	294,790

		Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
	Transport	48,917,861	294,790
	5. Arméns kasernutredning samt ved, ljus och vatten.		
[35.]	Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att öka reservationsanslaget till arméns kasernutredning samt ved, ljus och vatten, nu ..... kronor 2,097,461 med, i jämnt krontal ..... » 61,086 till	2,158,547	
	6. Premiering av lastautomobiler.		
[36.]	Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att i riksstaten under fjärde huvudtiteln uppföra ett nytt ordinarie anslag, å ..... benämnt »Premiering av lastautomobiler, reservationsanslag».	40,000	
	7. Anskaffning av lastautomobiler m. m.		
[37.]	Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att för anskaffning av lastautomobiler m. m. å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag å ..... med rätt för Kungl. Maj:t att, i den mån så erfordras, av tillgängliga medel under år 1916 förskjuta beloppet för att sedermera ersättas av förevarande anslag.	—	303,600
	8. Inköp av inventarier i nya kasernetablissemang.		
[38.]	Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att för inköp av inventarier i nya kasernetablissemang å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av	—	100,000
	Transport	51,116,408	698,390

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	51,116,408	698,390

G. Inkvarterings-, rese- och traktamentskostnader.

1. Inkvarteringskostnader, oförändrat ordinarie förslagsanslag 1,088,307
2. Inkvarteringens ordnande i Stockholm, oförändrat ordinarie reservationsanslag 21,450
3. Rese- och traktamentspenningar, oförändrat ordinarie förslagsanslag 195,000
4. Flyttningshjälp, oförändrat ordinarie förslagsanslag 12,000

H. Artilleribehov.

1. **Arméns vapen, ammunition och målskjutningsmateriel samt artilleriets övningar och materiel.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att öka reservationsanslaget till arméns vapen, ammunition och målskjutningsmateriel samt artilleriets övningar och materiel, [39.]

nu	kronor	2,708,850
med dels	»	718,000
dels, såsom tillfällig anslagsförhöjning	»	400,000
till		3,826,850

I. Fortifikationsbehov.

1. **Arméns byggnader, mötesfält och kommendantskapsutgifter samt fortifikationens övningar och materiel.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att öka reservationsanslaget till arméns byggnader, mötesfält och kommendantskapsutgifter samt fortifikationens övningar och materiel, [40.]

Transport	56,260,015	698,390

		Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
	Transport	56,260,015	698,3 90
nu ..... kronor	1,778,340		
med ..... »	130,485		
till		1,908,825	

2. Fullbordande av befästningsarbetena vid Boden.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[41.] att utav det för fullbordande av befästningsarbetena vid Boden beviljade anslaget, 7,134,500 kronor, å extra stat för år 1917 anvisa återstoden, med rätt för Kungl. Maj:t att av omhänderhavande medel under år 1916 förskjuta högst 32,000 kronor för att sedermera ersättas av vad sålunda anvisats. — 286,500

3. Inköp av mark för utökning av Järvafältet.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[42.] att av det till inköp av mark för utökning av Järvafältet av 1915 års riksdag beviljade anslaget, 1,300,000 kronor, å extra stat för år 1917 anvisa återstoden ..... — 532,000

4. Anskaffande av heliografer åt fälttelegraftrupperna.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[43.] att för anskaffande av heliografer åt fälttelegraftrupperna å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av — 24,700

J. Övningar.

1. Arméns fält- och fälttjänstövningar, oförändrat ordinarie reservationsanslag		600,000	
2. Vinterövningar, oförändrat ordinarie reservationsanslag		320,000	
	Transport	59,088,840	1,541,590

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	59,088,840	1,541,590	

3. **Det frivilliga skytteväsendets befrämjande.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till det frivilliga skytteväsendets befrämjande å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av..... — 1,150,000 [44.]

samt medgiva, att av detta anslag ett belopp av 480,000 kronor, motsvarande ammunitionsbidraget till skyttar över 14 års ålder, ställes till förfogande av arméförvaltningens artilleridepartement för anskaffning av mobiliseringsammunition, mot det att departementet till skytteförbundens överstyrelse utlämnar 12,000,000 skarpladdade patroner m/94, med skyldighet för överstyrelsen att återställa tomhylsor och laddramar, dock med rätt för Kungl. Maj:t att, därest förhållandena skulle sådant påkalla, till överstyrelsen kontant utbetala sistnämnda belopp.

4. **Vinterrekrytskolor vid vissa icke kasernerade infanteriregementen.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

dels att för anordnande av vinterrekrytskolor vid vissa icke kasernerade infanteriregementen å extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av..... — 164,050 [45.]

dels ock medgiva, att det för samma ändamål å extra stat för år 1916 beviljade anslaget må tagas i anspråk jämväl för täckande av förskjutna kostnader för anordnande av vinterrekrytskolor under år 1916 å vederbörande regementens förläggningsorter (regementschefernas tjänstgöringsorter).

5. **Kurser för utbildning av befäl och fackmän vid landstormen.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående anordnande under år 1916 av kurser för utbildning av befäl och fackmän vid land- [46.]

Transport	59,088,840	2,855,640	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	59,088,840	2,855,640
stormen, tillsvidare för ändamålet beräkna ett anslag på extra stat för år 1917 av	—	850,000
med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel förskottsvis redan under år 1916 utanordna beloppet.		

K. Sjukvård.

1. **Garnisonssjukhusen i Stockholm, å Karlsborg och i Boden.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[47.] att, med godkännande av det vid statsrådsprotokollet fogade förslag till stat för garnisonssjukhuset i Stockholm, öka reservationsanslaget till garnisonssjukhusen i Stockholm, å Karlsborg och i Boden,

nu	kronor	112,200
med	»	20,450
till		132,650

2. **Arméns sjuk- och veterinärvård samt hovbeslag m. m.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[48.] att öka reservationsanslaget till arméns sjuk- och veterinärvård samt hovbeslag m. m.,

nu	kronor	416,342
med, i jämnt krontal	»	56,700
till		473,042

3. **Det frivilliga sjukvårdsväsendet i krig.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[49.] att till befrämjande av det frivilliga sjukvårdsväsendet i krig å extra stat för år 1916 anvisa ett anslag av ..... — 10,000

Transport	59,694,532	3,715,640

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	59,694,532	3,715,640

L. Stipendier.

1. Resestipendier åt artilleri- och ingenjörofficerare, oförändrat ordinarie reservationsanslag 7,000
2. Resestipendier åt officerare och intendenturtjänstemän, oförändrat ordinarie reservationsanslag 15,000
3. Stipendier för fältläkarkåren och veterinärstaten, oförändrat ordinarie anslag 26,400
4. Resestipendier åt militärläkare, oförändrat ordinarie reservationsanslag..... 2,000

M. Remontering och hästlega.

1. Remontering m. m.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att, med godkännande av det vid statsrådsprotokollet fogade förslag till ny stat för remonteringsstyrelsen, öka reservationsanslaget till remontering m. m. [50.]

nu	kronor	880.069
med	»	52,245
till		932,314

2. Lega av hästar för truppförbandens övningar.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att minska reservationsanslaget till lega av hästar för truppförbandens övningar, [51.]

nu	kronor	882,330
med	»	18,772
till		863,558

Transport	61,540,804	3,715,640

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	61,540,804	3,715,640

N. Diverse.

1. **Ersättning för förskott.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[52.] att till täckande av vissa förskott å extra stat för år 1917 anvisa, i jämnt krontal, ett anslag av ..... — 201,956

2. Understöd åt föreningar och till skrifters utgivande, oförändrat ordinarie reservationsanslag 18,000

3. Extra utgifter, oförändrat ordinarie reservationsanslag 600,000

4. **Civilanställning.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[53.] att till åtgärder för civilanställning å extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av ..... — 20,000

5. **Omkostnader för riksförsäkringsanstalten.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[54.] att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående lönereglering för riksförsäkringsanstalten, tills vidare under fjärde huvudtiteln å extra stat för år 1917 beräkna ett förslagsanslag av ..... — 6,200
för bestridande av vissa omkostnader för riksförsäkringsanstalten för handläggning av ärenden rörande ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring.

Summa	62,158,804	3,943,796

En jämförelse mellan denna huvudtitel, sådan den finnes upptagen i riksstaten för år 1916 och sådan den av Kungl. Maj:t nu är föreslagen, utfaller på följande sätt:

	1916.	1917.		
ordinarie anslag	58,789,189	62,158,804	således ökning kronor	3,369,615
extra »	45,334,511	3,943,796	» minskning »	41,390,715
summa kronor	104,123,700	66,102,600	således minskning kronor	38,021,100

Femte huvudtiteln,

innefattande anslagen till sjöförsvarsdepartementet.

1. Marinen.

A. Departementet.

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
1. Departementschefen	17,000		
2. Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli och kommandoexpeditionen.			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
dels att höja det till departementschefens förfogande ställda anslaget till amanuenser, skrivbiträden och extra vaktmästare från 12,500 kronor med 5,000 kronor till 17,500 kronor;			[1.]
dels ock, vid bifall härtill, i riksstaten för år 1917 höja anslaget till sjöförsvarsdepartementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli och kommandoexpeditionen,			
nu ..... kronor 36,700			
med ..... » 5,000			
till	41,700		
3. Extra föredragande inom departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli.			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
att till arvode åt en extra föredragande i sjöförsvarsdepartementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	7,000	[2.]
Transport	58,700	7,000	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	58,700	7,000

4. Provisorisk lönereglering för befattningshavare i departementet, *förslagsanslag*.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[3.] att till provisorisk lönereglering för befattningshavare i sjöförsvarsdepartementet, i enlighet med grunder och på villkor, som angivas i ovannämnda statsrådsprotokoll angående andra och femte huvudtitlarna, på extra stat för år 1917 bevilja ett förslagsanslag av ..... — 4,115

därav högst 75 kronor må användas till höjning av vikariatsersättning under semester.

B. Marinförvaltningen och marinstaben.

1. Marinförvaltningen.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[4.] att, med godkännande av stat för marinförvaltningen av den lydelse, bilagan n:r 1 vid ovannämnda statsrådsprotokoll angående femte huvudtiteln utvisar, i riksstaten för år 1917 höja anslaget till marinförvaltningen,

nu	kronor	133,000 —
med	»	1,000 —
till		134,000

2. Förstärkning av anslaget till marinförvaltningen.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[5.] att på extra stat för år 1917 bevilja:

till beredande av fyllnad i den i marinförvaltningens stat uppförda anvisningen till vikariatsersättning, arvoden till extra ordinarie tjänstemän och biträden samt renskrivningskostnad m. m. ett anslag av — 6,300

Transport	192,700	17,415

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	192,700	17,415	
till anställande av två extra revisorer i marinförvaltningen och till förstärkning jämväl i övrigt av arbetskrafterna å revisions- och bokslutskontoren därstädes ett anslag av	—	9,650	
därav högst 250 kronor må tagas i anspråk till vikariatsersättning under semester för extra revisorerna,			
samt till anställande av ett biträde vid kemiska undersökningar i marinförvaltningen ett anslag av	—	3,000	
3. Marinstaben	3,000		
4. **Anställande av ett extra biträde i marinstaben.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
att för anställande av ett extra biträde i marinstaben, med skyldighet att förrätta där förekommande registrators- och aktuariegöromål m. m., bevilja å extra stat för år 1917 ett belopp av	—	3,000	[6.]

C. Undervisningsverken.

1. Sjökrigshögskolan, *reservationsanslag*	27,225		
2. **Sjökrigsskolan, *reservationsanslag*.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
att, med godkännande av stat för sjökrigsskolan av den lydelse, bilagan n:r 2 vid ovannämnda statsrådsprotokoll angående femte huvudtiteln utvisar, i riksstaten för år 1917 höja reservationsanslaget till sjökrigsskolan,			[7.]
nu ..... kronor 43,825			
med ..... » 1,672			
till	45,497		
Transport	268,422	33,065	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	268,422	33,065

3. **Skeppsgosseskolan.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[8.] att, med godkännande av stat för skeppsgosseskolan av den lydelse, bilagan n:r 3 vid ovannämnda statsrådsprotokoll angående femte huvudtiteln utvisar, i riksstaten för år 1917 höja anslaget till skeppsgosseskolan

nu	kronor 29,520	
med	» 450	
till		29,970

4. Marinintendentskolan, *reservationsanslag* 9,100

D. Flottan.

Avlöning, ersättningar m. m.

1. **Avlöning för flottans kårer och stater, *förslagsanslag.***

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[9.] *dels* att godkänna stater för flottans officerskår, för reservofficerare under 1:a tjänstgöring och repetitionsövning, för flottans underofficerskår, för flottans sjömanskår samt å dagavlöning till officerare och underofficerare vid flottan ävensom för maringenjörkåren av den lydelse, bilagorna n:r 4—9 vid förenämnda statsrådsprotokoll angående femte huvudtiteln utvisa;

dels ock att, med godkännande av förordade uteslutandet av det i stat upptagna beloppet till marinintendenturkåren i flottans reserv samt minskningen i anvisningen för indragningsstaten och båtsmanskompanierna, i riksstaten för år 1917 öka förslagsanslaget till avlöning för flottans kårer och stater,

nu	kronor 5,801,250	
med	» 142,406	
till		5,943.656
Transport	6,251,148	33,065

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	6,251,148	33,065	
2. **Personligt lönetillägg åt marindirektören av 1:a graden i flottan C. E. Richson.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
att till personligt lönetillägg åt marindirektören av 1:a graden i flottan Carl Eric Richson på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av	—	2,365	[10.]
därav 1,500 kronor må anses såsom lön, 365 kronor såsom dagavlöning och 500 kronor såsom inkvarteringsbidrag.			
3. **Personligt lönetillägg åt bataljonspredikanterna vid flottans station i Karlskrona.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
att till beredande av personligt lönetillägg av 600 kronor för år åt en var av bataljonspredikanterna vid flottans station i Karlskrona Ernst Alfred Waldemar Holmberg och Ernst Algot Collén på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av	—	1,200	[11.]
4. **Extra lönetillägg för år 1916 åt en del tjänstemän och betjänte i ämbetsverk, kårer och stater, hörande till sjöförsvarsdepartementet, *förslagsanslag.***			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
att till beredande, i enlighet med de i förenämnda statsrådsprotokoll angående sjunde huvudtiteln angivna grunder, av extra lönetillägg för år 1916 åt en del tjänstemän och betjänte i ämbetsverk, kårer och stater, hörande till sjöförsvarsdepartementet, på extra stat för år 1917 anvisa såsom förslagsanslag ett belopp av	—	500	
5. **Ersättning för rustning och rotering, *förslagsanslag.***			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
att i riksstaten för år 1917 minska förslagsanslaget till ersättning för rustning och rotering,			[13.]
nu ..... kronor 6,000			
med ..... » 1,000			
till	5,000		
Transport	6,256,148	37,130	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	6,256,148	37,130

Intendenturen.

6. **Beklädnad åt sjömans- och skeppsgossekårerna, *reservationsanslag.***

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[14.] att i riksstaten för år 1917 höja reservationsanslaget till beklädnad åt sjömans- och skeppsgossekårerna,

nu	kronor	513,507
med	»	10,944
till		524,451

7. **Beklädnad åt sjöbeväringen.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[15.] att för fortsatt anskaffning av beklädnad åt sjöbeväringen på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av — 70,000

8. **Värnpliktigs förmåner för sjökadetter m. fl.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,

[16.] att sjökadetter samt marinintendentselever och -aspiranter må från och med år 1917 under tjänstgöring komma i åtnjutande av till beväringen hörande värnpliktigs förmåner.

9. **Naturaunderhåll åt personal vid flottan, *förslagsanslag.***

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[17.] att, under förutsättning av bifall till den i punkt 16 gjorda hemställan, i riksstaten för år 1917 öka förslagsanslaget till naturaunderhåll åt personal vid flottan,

nu	kronor	2,031,924
med	»	60,312
till		2,092,236

Transport	8,872,835	107,130

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	8,872,835	107,130	

Nybyggnad och underhåll.

10. **Flottans nybyggnad och underhåll, *reservationsanslag.***

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att i riksstaten för år 1917 öka reservationsanslaget till flottans nybyggnad och underhåll, [18.]

nu	kronor 2,963,950	
med	» 78,350	
till	3,042,300	

11. **Krigsfartygsmateriel.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att av det av 1914 års riksdag för nyanskaffning under åren 1915—1919 av krigsfartygsmateriel beviljade anslag å 32,000,000 kronor anvisa på extra stat för år 1917 ett belopp av [19.]

	—	6,400,000

12. **Anskaffning av flygbåtsmateriel.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att för anskaffning av flygbåtsmateriel på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av [20.]

	—	135,000

13. **Periskop i reserv för undervattensbåtar.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att för anskaffning av periskop i reserv för undervattensbåtar på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av [21.]
med rätt för Kungl. Maj:t att därav disponera hälften eller 48,000 kronor redan under innevarande år.

	—	96,000
Transport	11,915,135	6,738,130

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	11,915,135	6,738,130
14. **Moderna arbetsmaskiner för flottans varv i Karlskrona.**		
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[22.] *dels* att av det utav 1915 års riksdag för anskaffning av moderna arbetsmaskiner för flottans varv i Karlskrona beviljade anslag av 100,000 kronor på extra stat för år 1917 anvisa återstående, ännu icke anvisade beloppet	—	50,000
dels ock att för omförmälda ändamål på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av	—	25,000
med rätt för Kungl. Maj:t att låta utanordna sistnämnda båda belopp redan under innevarande år.		
15. **Transportmedel för flottans varv i Karlskrona.**		
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[23.] att för anskaffning av transportmedel för flottans varv i Karlskrona bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	38,000
16. **Utvidgning och modernisering av flottans varv i Karlskrona.**		
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[24.] att i avvaktan på den proposition angående beviljande av anslag för utvidgning och modernisering av flottans varv i Karlskrona, Kungl. Maj:t må komma att till riksdagen avlåta, för berörda ändamål bland de extra anslagen å femte huvudtiteln för år 1917 beräkna ett belopp av	—	250,000
17. **Beklädnadsverkstäder och beklädnadsförråd m. m. vid Karlskrona station.**		
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[25.] att till uppförande av en byggnad för beklädnadsverkstäder och beklädnadsförråd m. m. vid flottans station i Karlskrona bevilja ett anslag av 300,800 kronor samt därav på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av	—	100,270
Transport	11,915,135	7,201,400

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	11,915,135	7,201,400	
18. **Transportmedel för flottans varv i Stockholm.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att för anskaffning av transportmedel för flottans varv i Stockholm bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	75,000	[26.]
19. **Tillbyggnader till vissa verkstäder vid flottans varv i Stockholm m. m.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att för tillbyggnader till vissa verkstäder vid flottans varv i Stockholm m. m. bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av med rätt för Kungl. Maj:t att disponera detta belopp redan under innevarande år.	—	85,900	[27.]
20. **Örlogsdepå i Göteborg.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att i avvaktan på den proposition angående beviljande av anslag för anordnande av en örlogsdepå i Göteborg, Kungl. Maj:t må komma att till riksdagen avlåta, för berörda ändamål bland de extra anslagen å femte huvudtiteln för år 1917 beräkna ett belopp av	—	120,000	[28.]
21. **Uppförande av ammunitionsförrådshus.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att för uppförande av två ammunitionsförrådshus bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av med rätt för Kungl. Maj:t att därav disponera erforderligt belopp redan under innevarande år.	—	75,000	[29.]
22. **Tankpråmar för oljetransport.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att för anskaffning av två tankpråmar för oljetransport på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av	—	110,000	[30.]
Transport	11,915,135	7,667,300	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	11,915,135	7,667,300

med rätt för Kungl. Maj:t att av detta belopp disponera hälften eller 55,000 kronor redan under innevarande år.

Övningar.

23. **Flottans krigsberedskap och övningar,** ***reservationsanslag.***

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[31.] att i riksstaten för år 1917 höja reservationsanslaget till flottans krigsberedskap och övningar,

nu	kronor	3,380,000
med	»	170,000
till		3,550,000

24. **Sjöbeväringens avlöning och beklädnad m. m.,** ***förslagsanslag.***

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[32.] att, under förutsättning av bifall till den i punkt 16 gjorda hemställan, i riksstaten för år 1917 öka förslagsanslaget till sjöbeväringens avlöning och beklädnad m. m.,

nu	kronor	875,004
med	»	39,785
till		914,789

Artilleribehov.

25. **Skjutförsök och inskjutning av kanoner.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[33.] att till skjutförsök och inskjutning av kanoner på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av ..... — 40,000

Transport	16,379,924	7,707,300

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	16,379,924	7,707,300	

26. **Nya kärnrör för kanoner vid flottan.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till förseende av kanoner vid flottan med nya kärnrör bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av — 60,000 [34.]

27. **Tubkanonmekanismer.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att av det av 1915 års riksdag för anskaffning av tubkanonmekanismer beviljade anslag av 51,000 kronor på extra stat för år 1917 anvisa återstående, ännu icke anvisade beloppet ..... — 25,500 [35.]

28. **9 mm. pistoler m. m.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att av det av 1915 års riksdag för anskaffning av pistoler med hölster och ammunition för flottans befäl och underbefäl beviljade anslag å 60,000 kronor anvisa på extra stat för år 1917 återstående, ännu icke anvisade beloppet ..... — 30,000 [36.]

med rätt för Kungl. Maj:t att låta utanordna sistnämnda belopp redan under innevarande år.

29. **Kanoner och kulsprutor i reserv.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att för anskaffning av kanoner och kulsprutor i reserv för flottans fartyg bevilja ett anslag av 275,000 kronor och därav på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av ..... — 95,000 [37.]

med rätt för Kungl. Maj:t att låta utanordna sistnämnda belopp redan under år 1916.

30. **Förbättring av projektilutredningen för vissa pansarbåtar.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till förbättring av projektilutredningen för vissa pansarbåtar på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av ..... — 200,000 [38.]

Transport	16,379,924	8,117,800	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	16,379,924	8,117,800

med rätt för Kungl. Maj:t att disponera hälften av nämnda belopp, eller 100,000 kronor, redan under innevarande år.

31. **Anskaffning av en lyftkran för Karlskrona varvs skjutbana.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[39.] att för anskaffning av en lyftkran för Karlskrona varvs skjutbana bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av ..... — 32,000

med rätt för Kungl. Maj:t att låta utanordna detta belopp redan under innevarande år.

Torped- och gnistsignalväsendet m. m.

32. **Anskaffning av torpeder och torpedmateriel.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[40.] *dels* att av det av 1915 års riksdag till kompletttering av torpedutredningen å fyra jagare med dubbeltuber beviljade anslag å 204,000 kronor anvisa på extra stat för år 1917 återstående, ännu icke anvisade beloppet ..... — 102,000

med rätt för Kungl. Maj:t att låta utanordna sistnämnda belopp redan under innevarande år;

dels och att av det av 1915 års riksdag till anskaffning av torpeder i reserv beviljade anslag å 200,000 kronor på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av..... ..... — 50,000

33. **Anskaffning av varmluftsapparater för torpeder.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[41.] att för anskaffning av varmluftsapparater för torpeder bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av ..... — 110,000

Transport	16,379,924	8,411,800

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	16,379,924	8,411,800	

34. **Anskaffning av torpedsikten m. m.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till anskaffning av torpedsikten m. m. å jagarna bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av — 32,400 [42.]

35. **Anskaffning av nätsaxar till torpeder.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att för anskaffning av nätsaxar till torpeder på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av ..... — 50,000 [43.]

36. **Försök med torped-, gnist- och flygmateriel.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till försök med torped-, gnist- och flygmateriel på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av ..... — 35,000 [44.]

37. **Nya luftkompressionspumpar till vissa pansarbåtar.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till anskaffning av nya luftkompressionspumpar till vissa pansarbåtar bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av ..... — 36,000 [45.]

Minväsendet.

38. **Anskaffning av minmateriel.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att för anskaffning av minmateriel för flottan bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av ..... — 167,100 [46.]
med rätt för Kungl. Maj:t att låta utanordna detta belopp redan under innevarande år.

Transport	16,379,924	8,732,300	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	16,379,924	8,732,300

39. **Anskaffning av kontraminmateriel.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[47.] att för anskaffning av kontraminmateriel för flottan bevilja ett anslag av 109,000 kronor och därav på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av ..... — 54,500

40. **Uppförande av ett minförrådshus.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[48.] att för uppförande av ett minförrådshus på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av ..... — 33,000

med rätt för Kungl. Maj:t att låta utanordna detta belopp redan under innevarande år.

41. **Utvidgning av minverkstaden å flottans varv i Stockholm.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,

[49.] att för utvidgning av minverkstaden å flottans varv i Stockholm må användas

dels återstående belopp, 25,917 kronor 99 öre, av det utav 1906 års riksdag på extra stat beviljade anslaget för avslutande av arbetena för minförsvarets ordnande och minpersonalens inkvartering vid mobilisering;

dels återstående belopp, 16,446 kronor 64 öre, av det utav 1907 års riksdag på extra stat beviljade anslaget till ändring och komplettering av skärgårdstelefonmateriel;

dels ock av det utav 1906 års riksdag på extra stat beviljade anslaget för fasta minförsvaret ett belopp av 7,635 kronor 37 öre.

Transport	16,379,924	8,819,800

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	16,379,924	8,819,800

E. Kustartilleriet.

Avlöning.

1. **Avlöning för kustartilleriets personal, *förslagsanslag.***

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

dels att godkänna stat för kustartilleriets personal av den lydelse, bilagan n:r 11 vid förenämnda statsrådsprotokoll angående femte huvudtiteln utvisar; [50.]

dels ock att i riksstaten för år 1917 öka förslagsanslaget till avlöning för kustartilleriets personal,

nu	kronor 1,471,256	
med	» 75,871	
till	1,547,127	

2. **Personligt lönetillägg till sergeanten över stat vid kustartilleriet A. G. Sjöqvist.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till personligt lönetillägg till sergeanten över stat vid kustartilleriet Anders Gustaf Sjöqvist på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av ..... — 580 [51.]

Intendenturen.

3. Beklädnad åt kustartilleriets manskap, *reservationsanslag* ..... 142,400 [52.]

4. Naturaunderhåll åt personal vid kustartilleriet, *förslagsanslag* 581,700

Transport	18,651,151	8,820,380

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	18,651,151	8,820,380

Nybyggnad och underhåll.

5. **Underhåll av kustartilleriets byggnader och materiel,** ***reservationsanslag.***

[53.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att i riksstaten för år 1917 höja reservationsanslaget till underhåll av kustartilleriets byggnader och materiel

nu ..... kronor 506,700
med ..... » 20,600
till 527,300

6. **Förläggningsinventarier för Västra Hästholmsfort.**

[54.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att för anskaffning av förläggningsinventarier för Västra Hästholmsfort på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av ..... — 6,200

7. **Förplägnadsanstalt i Vaxholms fästning.**

[55.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att i avvaktan på den proposition angående anslag till en förplägnadsanstalt i Vaxholms (och Oscar-Fredriksborgs) fästning, Kungl. Maj:t må komma att till riksdagen avlåta, för berörda ändamål bland de extra anslagen å femte huvudtiteln för år 1917 beräkna ett belopp av ..... — 286,757

8. **Anskaffning av en motorpråm för Karlskrona fästning.**

[56.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att för anskaffning av en motorpråm för Karlskrona fästning bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av ..... — 45,000

Transport	19,178,451	9,158,337

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	19,178,451	9,158,337	

9. **Förändring av torpedbatteriet vid Oxdjupet.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till förändring av torpedbatteriet vid Oxdjupet på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av ..... — 17,600 [57.]
med rätt för Kungl. Maj:t att låta utanordna detta belopp redan under innevarande år.

Övningar.

10. **Kustartilleriets krigsberedskap och övningar,** ***reservationsanslag.***

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att i riksstaten för år 1917 höja reservationsanslaget till kustartilleriets krigsberedskap och övningar [58.]
nu ..... kronor 451,700
med ..... » 21,100
till 472,800

11. Kustartilleribeväringens avlöning och beklädnad m. m., *förslagsanslag* 430,000

12. **Krigsövningar vid kustfästningarna,** ***reservationsanslag.***

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att i riksstaten för år 1917 uppföra reservationsanslaget till krigsövningar vid kustpositionerna under ändrad benämning: krigsövningar vid kustfästningarna, *reservationsanslag*, och med oförändrat belopp 15,000 [59.]

Artilleribehov.

13. **Nya kärnrör för kanoner vid kustbefästningarna.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att av det utav 1915 års riksdag till nya kärnrör för kanoner vid kustbefästningarna beviljade anslag [60.]

Transport	20,096,251	9,175,937

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	20,096,251	9,175,937
å 93,850 kronor på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av ..... med rätt för Kungl. Maj:t att disponera sistnämnda belopp redan under innevarande år.	—	31,300

14. **Eldledningsanordningar vid nuvarande kustbefästningar.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[61.] att av det utav 1915 års riksdag till eldledningsanordningar vid nuvarande kustbefästningar beviljade anslag å 180,700 kronor anvisa på extra stat för år 1917 återstående, ännu icke anvisade beloppet ..... — 90,350

15. **Skyddsanordningar för kustartilleriets kanonbetjäningar.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[62.] att till anskaffning av skyddsanordningar för kustartilleriets kanonbetjäningar bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av ..... — 26,835

Minväsendet.

16. **Permanenta mineringar vid kustbefästningarna.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[63.] att av det utav 1913 års riksdag för ändring av de permanenta mineringarna vid Vaxholms (och Oscar-Fredriksborgs) samt Karlskrona fästningar beviljade anslaget å 600,000 kronor anvisa för permanenta mineringar vid kustbefästningarna på extra stat för år 1917 ett belopp av ..... — 120,000
med rätt för Kungl. Maj:t att därav disponera hälften, eller 60,000 kronor, redan under innevarande år.

Transport	20,096,251	9,444,422

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	20,096,251	9,444,422	

17. **Reservspeglar till strålkastare.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att för anskaffning av reservspeglar till kustfästningarnas strålkastare på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av ..... — 20,000 [64.]

18. **Utrustningsmateriel för utposter vid kustbefästningarna.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till anskaffning av utrustningmateriel för utposter vid kustbefästningarna på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av ..... — 56,500 [65.]

F. Flottan och kustartilleriet.

1. **Reservstat för marinen, *förslagsanslag.***

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att, med godkännande av stat för reservstat för marinen av den lydelse, bilagan n:r 12 vid förenämnda statsrådsprotokoll angående femte huvudtiteln utvisar, i riksstaten för år 1917 höja förslagsanslaget till reservstat för marinen [66.]

nu	kronor	12,549
med	»	7,819
till		20,368

2. **Viss artillerimateriel för flottan och kustartilleriet.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att för anskaffning av viss artillerimateriel för flottan och kustartilleriet bevilja ett anslag av 283,500 kronor och därav på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av ..... — 94,500 [67.]

Transport	20,116,619	9,615,422

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	20,116,619	9,615,422

med rätt för Kungl. Maj:t att av sistnämnda belopp låta utanordna 70,875 kronor redan under innevarande år.

3. **Försök med minmateriel.**

[68.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att för försök med minmateriel på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av ..... — 30,000
med rätt för Kungl. Maj:t att därav disponera 10,000 kronor redan under innevarande år.

G. Diverse.

1. Ålderstillägg, *förslagsanslag*	42,000	
2. Ersättning åt officerare, ingenjörer och intendenter under anställning eller kommendering utrikes, *reservationsanslag*	15,000	
3. Resestipendium åt läkare vid marinläkarkåren, *reservationsanslag*	2,000	
4. Rese- och traktamentspenningar, *förslagsanslag*	55,500	
5. Flyttningshjälp, *förslagsanslag*	11,000	

6. **Sjukvård för marinen, *förslagsanslag*.**

[69.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att i riksstaten för år 1917 öka förslagsanslaget till sjukvård för marinen,

nu	kronor 115,960	
med	» 25,000	
till	140,960	
Transport	20,383,079	9,645,422

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	20,383,079	9,645,422

7. **Uppvärmning, belysning, renhållning samt tvätt- och badinrättningar, *förslagsanslag.***

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att i riksstaten för år 1917 öka förslagsanslaget till uppvärmning, belysning, renhållning samt tvätt- och badinrättningar, [70.]

nu	kronor 315,000	
med	35,000	
till	350,000	

8. **Arvoden åt vid skeppsgossekåren i Marstrand anställda personer samt medikamenter, bad m. m.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att för arvoden åt vid skeppsgossekåren i Marstrand anställda personer samt medikamenter, bad m. m. på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av [71.]

	—	10,798

9. **Skrivmaterialier och expenser m. m., *förslagsanslag.***

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att i riksstaten för år 1917 öka förslagsanslaget till skrivmaterialier och expenser m. m., [72.]

nu	kronor 100,000	
med	» 40,000	
till	140,000	
10. Utgivande av läroböcker, beskrivningar, reglementen och instruktioner m. m.	25,000	

11. **Tryckningskostnader, *förslagsanslag.***

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att i riksstaten för år 1917 minska förslagsanslaget till tryckningskostnader från 25,082 kronor med 34 kronor till [73.]

	25,048	
Transport	20,923,127	9,656,220

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	20,923,127	9,656,220
12. Diverse behov	22,254	
13. Extra utgifter	75,000	

14. **Bestridande av hyresutgifter.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[74.] att i avvaktan på den proposition angående förhyrande av ämbetslokaler för marinförvaltningen, Kungl. Maj:t må komma att till riksdagen avlåta, till bestridande av vissa hyresutgifter under femte huvudtiteln bland de extra anslagen å samma huvudtitel för år 1917 beräkna ett belopp av ..... — 55,800

15. **Ersättning för förskott.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[75.] att till täckande av förskott under femte huvudtiteln anvisa ett extra anslag för år 1917 till belopp av ..... — 148,405

2. Handeln.

Sjökarteverket.

[76.] 1. Avlöningar och underhåll m. m. 101,800

Lots- och fyrväsendet.

2. **Lots- och fyrinrättningen med livräddningsanstalterna.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[77.] att, med godkännande av avlöningsstat för fyrpersonalen av den lydelse, bilagan n:r 13 vid förenämnda statsrådsprotokoll angående femte huvudtiteln utvisar, i riksstaten för år 1917 minska förslagsanslaget till lots- och fyrinrättningen med livräddningsanstalterna

nu	kronor	3,652,924: —
med	»	3,150: —
till		3,649,774
Transport		24,771,955 9,860,425

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	24,771,955	9,860,425

3. **Säkerhetsanstalter för sjöfarten.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till säkerhetsanstalterna för sjöfarten bevilja [78.]
på extra stat för år 1917 ett anslag av ..... — 460,000

Undervisningsanstalter för sjöfart samt nautisk-meteorologiska byrån.

4. Undervisningsanstalter för sjöfart	186,420	
5. Nautisk-meteorologiska byrån	26,100	

6. **Förstärkning av arbetskrafterna vid nautisk-meteorologiska byrån,** ***förslagsanslag.***

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att för arvode åt ytterligare en assistent vid [79.]
nautisk-meteorologiska byrån på extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag å högst ..... — 3,500

7. Ålderstillägg för personalen vid undervisningsanstalterna för sjöfart och föreståndaren för nautisk-meteorologiska byrån, *förslagsanslag*	13,000	
Summa	24,997,475	10,323,925

Beträffande de här ovan upptagna ordinarie anslag, vid vilka Kungl. [80.]
Maj:t icke gjort någon framställning, har Kungl. Maj:t icke att föreslå någon förändring.

En jämförelse mellan denna huvudtitel, sådan den finnes upptagen i riksstaten för år 1916 och sådan den av Kungl. Maj:t nu är föreslagen, utfaller på följande sätt:

	1916.	1917.		
ordinarie anslag....	24,266,350	24,997,475	således ökning	731,125 kronor
extra »	10,097,973 *)	10,323,925	» »	225,952 »
Summa kronor	34,364,323	35,321,400	således ökning	957,077 kronor.

*) Kostnaderna enligt § 63 regeringsformen äro härvid ej medräknade.

Sjätte huvudtiteln,

innefattande anslagen till civildepartementet.

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
A. Departementet.		
1. Statsministern, lönefyllnad, *förslagsanslag*, högst	6,500	
2. Statsråden utan departement, tre à 15,000 kronor,	45,000	
3. Departementschefen	17,000	
4. Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli	93,300	
5. **Handsekreterare åt statsministern.**		
[1.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av att av Kungl. Maj:t ställas till statsministerns förfogande för avlönande av en handsekreterare.	—	3,000
6. **Provisorisk lönereglering för departementet m. m.**		
[2.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till provisorisk lönereglering för befattningshavare i civildepartementet, i enlighet med de av chefen för justitiedepartementet tillstyrkta grunder och förordade villkor, på extra stat för år 1917 bevilja ett *förslagsanslag* av ..... däraf högst 325 kronor må användas till höjning av vikariatsersättning under semester.	—	13,785
Transport	161,800	16,785

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	161,800	16,785	
7. **Extra föredragande inom departementet.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till avlönande av en extra föredragande inom civildepartementet på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av	—	7,000	[3.]
därav 2,500 kronor skola anses utgöra tjänstgöringspenningar.			
8. **En andre särskild föredragande inom departementet.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till avlönande av en andre särskild föredragande inom civildepartementet på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av	—	4,000	[4.]
9. **En tredje särskild föredragande inom departementet.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till avlönande av en tredje särskild föredragande inom civildepartementet på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av	—	3,000	[5.]
10. **Biträdande föredragande inom departementet.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till avlönande av en biträdande föredragande inom civildepartementet på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av	—	3,000	[6.]
11. **Förhöjning av amanuensarvoden m. m.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till förhöjning av de inom civildepartementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli anställda amanuensernas arvoden m. m. på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av	—	34,000	[7.]
Transport	161,800	67,785	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	161,800	67,785

B. Regeringsrätten.

Avlöningsstat	93,700	

C. Överståthållarämbetet.

1. Överståthållarämbetet	97,822	—

2. **Provisorisk förbättring av de hos överståthållarämbetet anställda manliga och kvinnliga extra tjänstinnehavares avlöningsförmåner.**

Kungl. Ma:jt föreslår riksdagen

[8.] att för provisorisk förbättring av de hos överståthållarämbetet anställda manliga och kvinnliga extra tjänstinnehavares avlöningsförmåner på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av — 10,600

3. **Anlitande av sakkunniga till biträde vid utredningar m. m.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[9.] att från och med år 1917 i riksstaten under sjätte huvudtiteln uppföra ett ordinarie *förslagsanslag* om högst 1,000 — att användas till anlitande vid överståthållarämbetet av sakkunniga för att biträda med utredningar m. m.

4. **Utgivande av »Polisunderrättelser».**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[10.] att till fortsatt utgivande av tidningen »Polisunderrättelser» på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av — 36,900

Transport	354,322	115,285

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	354,322	115,285	

5. **Registrering av automobiler.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till bestridande av utgifter för registrering av automobiler på extra stat för år 1917 anvisa ett *förslagsanslag* av ..... — 3,000 [11.]
att i första hand utgå av inflytande registreringsavgifter för automobiler.

D. Landsstaterna i länen.

1. Landshövdingarna 318,500

2. **Tjänstemän och betjänte vid länsstyrelserna.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
dels medgiva, att å ordinarie stat må från och med år 1917 uppföras ej mindre vid länsstyrelsen i Kronobergs län ytterligare ett skrivbiträde med en avlöning av 1,050 kronor, därav 700 kronor lön och 350 kronor tjänstgöringspenningar, vartill kunna komma två ålderstillägg till lönen, det ena med 200 kronor efter fem år och det andra, likaledes med 200 kronor, efter ytterligare fem år, än även vid länsstyrelsen i Norrbottens län ytterligare ett skrivbiträde med en avlöning av 1,125 kronor, därav 700 kronor lön, 350 kronor tjänstgöringspenningar och 75 kronor ortstillägg, vartill kunna komma två ålderstillägg till lönen, det ena med 200 kronor efter fem år och det andra, likaledes med 200 kronor, efter ytterligare fem år; [12.]

Transport	672,822	118,285

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	672,822	118,285

dels förklara,

att till ifrågavarande skrivbiträdestjänster skola antagas kvinnor,

att för åtnjutande av nämnda avlöningsförmåner skola lända till efterrättelse de föreskrifter, som äro eller kunna varda utfärdade angående allmänna villkor och bestämmelser att gälla för å vissa domstolars, ämbetsverks och myndigheters stater uppförda biträdesbefattningar, samt

att biträde, som vid ikraftträdandet av ifrågavarande ändring i staten för länsstyrelserna i Kronobergs och Norrbottens län är anställt hos länsstyrelse och antages till biträde å denna stat från samma tidpunkt, må äga att för åtnjutande av löneförhöjning genom ålderstillägg räkna sig till godo den tid, biträdet omedelbart därförinnan innehaft stadig anställning hos länsstyrelsen;

dels ock av nu ifrågavarande anledning från och med år 1917 höja det ordinarie anslaget till tjänstemän och betjänte vid länsstyrelserna från 922,725 kronor med 2,175 kronor till ..... 924,900 —

3. Övergångsstat 56,800

4. **Anlitande av sakkunniga till biträde vid utredningar m. m.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[13.] att från och med år 1917 i riksstaten under sjätte huvudtiteln uppföra ett ordinarie *förslagsanslag* om högst ..... 24,000 —
att användas till anlitande vid länsstyrelserna av sakkunniga för att biträda vid utredningar m. m.

Transport	1,678,522	118,285

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	1,678,522	118,285	

5. **Arvoden åt extra länsnotarier, extra länsbokhållare och övriga extra biträden vid länsstyrelserna m. m.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att från och med år 1917 höja det å ordinarie stat uppförda *reservationsanslaget* till arvoden åt extra länsnotarier, extra länsbokhållare och övriga extra biträden vid länsstyrelserna m. m., nu 213,000 kronor, med 55,000 kronor eller till ..... 268,000 [14.]

6. **Fögderiförvaltningarna.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att från och med år 1917 höja det å riksstaten uppförda ordinarie anslaget till fögderiförvaltningarna från 1,625,635 kronor med 9,663 kronor till ..... 1,635,298 [15.]

7. **Tillfällig löneförbättring åt kronofogdar, häradsskrivare och länsmän.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att på extra stat för år 1917 anvisa ett *förslagsanslag* av..... — 793,500 [16.]
för beredande av tillfällig löneförbättring under samma år åt 117 kronofogdar, 116 häradsskrivare och 516 länsmän, att utgå med följande belopp, nämligen:

för 11 kronofogdar (i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län) envar 800 kronor, därav 200 kronor skola anses utgöra lön, 400 kronor tjänstgöringspenningar och 200 kronor ortstillägg;

för envar av övriga 106 kronofogdar 600 kronor, därav 200 kronor skola anses utgöra lön och 400 kronor tjänstgöringspenningar;

för 10 häradsskrivare (i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län) envar 900 kronor, därav 200

Transport	3,581,820	911,785	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	3,581,820	911,785

kronor skola anses utgöra lön, 500 kronor tjänstgöringspenningar och 200 kronor ortstillägg;

för 106 häradsskrivare (i övriga län) envar 700 kronor, därav 200 kronor skola anses utgöra lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar; och

för samtliga häradsskrivare extra förvaltningsbidrag med 75 kronor för varje fullt 5,000-tal av folkmängden i tjänstedistriktet;

för 4 länsmän (i Tärna distrikt av Västerbottens län samt i Arjeplogs, Jukkasjärvi och Karesuando distrikt av Norrbottens län) envar 1,000 kronor, därav 600 kronor skola anses utgöra lön, 200 kronor ortstillägg och 200 kronor förvaltningsbidrag;

för 66 länsmän (övriga länsmän i Västerbottens och Norrbottens län samt länsmännen i Jämtlands län) envar 1,300 kronor, därav 600 kronor skola anses utgöra lön, 300 kronor tjänstgöringspenningar, 200 kronor ortstillägg och 200 kronor förvaltningsbidrag, samt

för envar av övriga 446 länsmän 1,100 kronor, därav 600 kronor skola anses utgöra lön, 300 kronor tjänstgöringspenningar och 200 kronor förvaltningsbidrag;

8. **Polisväsendet på landsbygden m. m.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[17.] att på extra stat för år 1917 ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett *förslagsanslag* av ..... — 425,000

att, huvudsakligen under de i statsrådsprotokollet över civilärenden den 21 februari 1908 angivna villkor för åtnjutande av bidrag från anslaget, användas till avlöning och underhåll av särskild polisstyrka på landet, där sådan kan av förhållandena påkallas, under medgivande tillika *dels* att av detta anslag erforderligt belopp må användas till åtgärder

Transport	3,581,820	1,336,785

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	3,581,820	1,336,785

i särskilda fall för grövre brotts upptäckande och misstänkta personers efterspanande och gripande, *dels ock* att Kungl. Maj:t må av anslaget använda lämpligt belopp till årsarvode åt den polistjänsteman, som förordnas att inom civildepartementet biträda ej mindre vid förande av register över den polisstyrka, som kan komma att ur vissa städers poliskårer ställas till länsstyrelsernas förfogande för beredande av polisskydd vid oroligheter å rikets landsbygd, än ock vid beredning inom departementet av frågor om samma polisstyrkas användning i förekommande fall.

9. **Arvode åt lappfogdar m. m.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till juridiskt biträde åt de svenska lapparna i Norge samt ersättning åt lappfogdar och lappförmän ävensom ordningsmän inom lappbyarna m. m. på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av..... — 26,300 [18.]

E. Väg- och vattenbyggnadsväsendet.

1 a.	**Väg- och vattenbyggnadsstaten**		137,800	
	Reservationsanslag:			
1 b.	till expenser för allmänna arbeten	kronor 45,000		
1 c.	till vägundersökningar.....	» 45,000	90,000	

2. **Inspektion av enskilda järnvägars rullande materiel.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att för anordnande av inspektion av enskilda järnvägars rullande materiel på extra stat för år 1917 anvisa..... — 7,400 [19.]

Transport	3,809,620	1,370,485

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	3,809,620	1,370,485

att för ändamålet ställas till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förfogande.

3. Vägar och kommunikationer 12,000

4. **Undersökningar av mindre hamnar och farleder m. m.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[20.] att på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av — 10,000
till undersökningar av mindre hamnar och farleder ävensom till upprättande av planer till anläggning eller ombyggnad av broar, då dylika arbeten icke äro förenade med vägföretag.

5. **Understödjande av brobyggnader och, företrädesvis mindre, hamnbyggnader m. m.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[21.] att på extra stat för år 1917 ställa till Kungl. Maj:ts förfogande till understödjande av brobyggnader och, företrädesvis mindre, hamnbyggnader samt upprensning av åar och farleder ett anslag av ..... — 600,000

6. **Skyddsåtgärder för Falkenbergs yttre hamn.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[22.] att av det såsom bidrag till bestridande av kostnaden för utförande av skyddsåtgärder för Falkenbergs yttre hamn beviljade anslaget å 130,000 kronor för år 1917 anvisa återstående beloppet..... — 80,000
med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel förskottsvis redan under år 1916 utanordna beloppet.

7. **Bidrag till anläggning eller förbättring av vägar m. m.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[23.] att till bidrag för anläggning av nya samt förbätt-

Transport	3,821,620	2,060,485

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	3,821,620	2,060,485	
ring eller omläggning av backiga eller eljest mindre goda vägar på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av	—	2,500,000	

Angående befrielse för vederbörande intressenter att fullborda väganläggningar från Talljärv till Bönkroken m. m. i Norrbottens län.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,

att de, vilka på grund av avslutade kontrakt eller eljest äro ansvariga för fullbordande av anläggning av vägdelarna från Kölmjärv till Tallsjön, från Tallsjön förbi Bredträsk till Bönälven eller Bönkroken samt från Talljärv till Bredträsk, må befrias från dem i sådant hänseende åliggande skyldighet, utan att de till väganläggningarna beviljade och redan uppburna statsbidragen återbäras, [24.]

varjämte Kungl. Maj:t föreslår riksdagen,

att i avseende å de statsbidrag, som för år 1917 kunna av riksdagen beviljas till väganläggningar och vägförbättringar samt till bro- och hamnbyggnader ävensom upprensning av åar och farleder, skola gälla de grunder, vilka finnas angivna i riksdagens skrivelser den 31 maj 1907, den 27 februari 1914 och den 28 maj 1915. [25.]

8. **Anläggande av enklare vägar i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av — 500,000 [26.]

att, i enlighet med de i nådiga kungörelserna den 14 november 1913 och den 29 oktober 1915 angivna grunder, användas till anläggande av enklare vägar i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län.

9. Jordförluster genom kanal- och väganläggningar, *förslagsanslag* (därav ersättningar 4,567 kronor) 7,267

Transport	3,828,887	5,060,485

	Ordinarie anslag kronor	Extra anslag kronor.
Transport	3,828,887	5,060,485
10. Till gäldande av Sveriges bidrag till den ständiga internationella föreningen för frågor rörande vägväsendet, *förslagsanslag*	365	

F. Medicinalstaten samt hälso- och sjukvården.

Medicinalstyrelsen med dithörande stater.

1. **Medicinalstyrelsen.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[27.] *dels* medgiva ej mindre att å avlöningsstaten för medicinalstyrelsen må från och med år 1917 uppföras en statsinspektör över köttkontrollen i riket med en årlig avlöning av 7,500 kronor, därav 5,000 kronor lön samt 2,500 kronor tjänstgöringspenningar, än även att innehavaren av nämnda tjänst må äga rätt till ett ålderstillägg å 600 kronor efter fem års tjänstgöring;

dels förklara, att innehavaren av nämnda tjänst må årligen, när sådant utan hinder för göromålens behöriga gång kan ske, åtnjuta semester under en och en halv månad, ävensom att för åtnjutande av de med sagda tjänst förenade avlöningsförmåner skola gälla vad i nådiga kungörelsen den 1 oktober 1914 angående villkor och bestämmelser för åtnjutande av avlöningsförmåner enligt den från och med år 1915 gällande ordinarie stat för medicinalstyrelsen finnes stadgat ifråga om å nämnda stat upptagna ordinarie manliga befattningshavare;

dels från och med år 1917 höja den å medicinalstyrelsens ordinarie stat upptagna anslagsposten till

Transport	3,829,252	5,060,485

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	3,829,252	5,060,485	
vetenskapliga rådet, veterinärrådet, vikariatsersättningar och extra tjänstemän m. m. från 49,900 kronor med 1,300 kronor till 51,200 kronor;			
dels godkänna sådan ändring i ordinarie övergångsstaten för medicinalstyrelsen att det däri uppförda anslaget till 1 registrator och aktuarie ur staten uteslutes;			
dels och, vid bifall till vad ovan föreslagits beträffande förändringar i staten för medicinalstyrelsen, från och med år 1917 höja det å riksstaten uppförda ordinarie anslaget till medicinalstyrelsen från 193,100 kronor med 5,600 kronor till	198,700		
därav 4,900 kronor å övergångsstat.			

Angående ålderstillägg åt notarien hos medicinalstyrelsen friherre E. J. A. Klinkowström.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,

att notarien hos medicinalstyrelsen friherre Ernst Johan Axel Klinckowström må, utan hinder därav att han först efter ingången av år 1915 tillträtt sin nu innehavande tjänst, för ålderstilläggs åtnjutande räkna sig sin tjänstgöring före nämnda tidpunkt såsom tillförordnad notarie till godo i så måtto, att han må från och med år 1916 uppbära första ålderstillägget å lönen. [28.]

2. **Personligt avlöningstillägg till en befattningshavare i medicinalstyrelsen.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av — 1,300 för beredande av personligt avlöningstillägg under nämnda år för en å övergångsstat uppförd befattningshavare hos medicinalstyrelsen i enlighet med de för provisorisk lönereglering för befattningshavare i medicinalstyrelsen för år 1914 fastställda grunder och villkor. [29.]

Transport	4,027,952	5,061,785	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	4,027,952	5,061,785
3. Statsmedicinska anstalten	69,150	
4. Farmaceutiskt laboratorium vid statsmedicinska anstalten.		
Kungl Maj:t föreslår riksdagen att för upprätthållande av driften av ett vid den statsmedicinska anstalten tillsvidare inrättat farmaceutiskt laboratorium å extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av [30.]	—	15,600
Provinsialläkarstaten.		
5. Förste provinsialläkare och provinsialläkare	865,200	
6. Resestipendier åt förste provinsialläkare m. fl.		
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen besluta, att det ordinarie reservationsanslaget till resestipendier åt förste provinsialläkare, provinsialläkare, extra provinsialläkare, biträdande provinsialläkare och stadsläkare skall ur riksstaten för år 1917 uteslutas. [31.]		
7. Till avlöning åt femton civila läkarstipendiater, *reservationsanslag*	22,500	
8. Bidrag till extra provinsialläkares avlönande, *förslagsanslag*	30,000	
9. Tilläggsarvoden åt extra provinsialläkarna i Malå och Bjurholms distrikt.		
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av till beredande av tilläggsarvoden åt extra provinsialläkarna i Malå och Bjurholms distrikt med 800 kronor för den förre och 500 kronor för den senare. [32.]	—	1,300
Transport	5,014,802	5,078,685

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	5,014,802	5,078,685

Sjukvårdsanstalterna.

Sinnessjukvårdsanstalterna.

10. **Hospitals underhåll.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att från och med år 1917 höja det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till hospitals underhåll med 500,000 eller från 3,850,000 kronor till ..... 4,350,000 [33.]

Arvoden åt två bokhållare, predikant och sekreterare vid Östersunds hospital samt förhöjt arvode åt sekreteraren vid Piteå hospital och asyl.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,
dels att det belopp av högst 50,100 kronor, som av riksdagen beviljats till arvoden åt tjänstemän, vilka icke äro i hospitalens och asylernas lönestater upptagna, höjes med 4,500 kronor till högst 54,600 kronor, på det att arvoden må kunna från och med år 1917 utgå med följande belopp: [34.]

Piteå hospital och asyl:
till sekreteraren ..... kronor 800

Östersunds hospital:
till predikanten ..... kronor 1,200
» sekreteraren ..... » 1,000
» två bokhållare, vardera 1,000 kronor, » 2,000,

med rätt för bokhållarna till bostad med möbler och sängkläder, lyse, bränsle, tvätt och kost enligt av medicinalstyrelsen särskilt fastställd utspisningsstat samt till en arvodesförhöjning å 300 kronor efter fem års väl vitsordad tjänstgöring;
dels ock att vad som erfordras för beredande av nu ifrågavarande avlöningsförmåner skall utgå av *förslagsanslaget* till hospitals underhåll.

Transport	9,364,802	5,078,685

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	9,364,802	5,078,685

11. **Resestipendier åt vid rikets hospital och asyler anställda läkare.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen besluta,

[35.] att det ordinarie *reservationsanslaget* till resestipendier åt vid rikets hospital och asyler anställda läkare skall ur riksstaten för år 1917 uteslutas.

12. **Anläggning av hospital vid Strängnäs.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[36.] att av det för uppförande av en för 800 sinnessjuka avsedd statsanstalt å biskopsbostället Sundby n:r 1 om 2 mantal i Strängnäs socken av Södermanlands län m. m. beviljade anslaget å 3,300,000 kronor på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av .... — 550,000

13. **Angående om- och tillbyggnad av Lunds hospital och asyl.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[37.] att för om- och tillbyggnad av Lunds hospital och asyl bevilja ett belopp av 320,000 kronor samt därav på extra stat för år 1917 anvisa ..... — 100,000

14. **Inköp av ett område vid Vadstena hospital och asyl.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[38.] *dels* medgiva, att stadsjordlotterna nr II b och II c om tillhopa 4,72 hektar må för utvidgning av Vadstena hospitals och asyls areal inköpas för en köpeskilling, ej överstigande 12,429 kronor 70 öre;

dels ock till gäldande av förenämnda köpeskilling på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av i jämna tal ..... — 12,430

Transport	9,364,802	5,741,115

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	9,364,802	5,741,115	
15. **Anstalter för obildbara sinnesslöa.**			
K. Maj:t föreslår riksdagen			
att från och med år 1917 höja det å ordinarie stat uppförda *förslagsanslaget* till anstalter för obildbara sinnesslöa från 180,000 kronor med 45,000 kronor till	225,000		[39.]
16. Anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka, *förslagsanslag*	331,000		
17. Epileptikeranstalter, *förslagsanslag*	22,000		
Övriga sjukvårdsanstalter.			
18. Lasaretts underhåll	15,774		
19. **Resestipendier åt ordinarie läkare vid länslasarett m. fl.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen besluta,			
att det ordinarie *reservationsanslaget* till resestipendier åt ordinarie läkare vid länslasarett och därmed likställda sjukhus skall ur riksstaten för år 1917 uteslutas.			[40.]
20. Till underhåll av Järvsö sjukhus för spetälska	22,000		
21. **Uppförande av spetälskesjukhus i Dalarna.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
att — under villkor att för ändamålet kostnadsfritt av landsting, kommuner eller enskilda tillhandahålles ett Korsnäs sågverksaktiebolag tillhörigt, i Hemus by av Mora socken beläget område, enligt uppgift innehållande 25,8 kappland åker, 1 tunnland 19,1 kappland skog samt 5 tunnland 27,2 kappland impedimenter — för uppförande å nämnda område av ett spetälskesjukhus bevilja ett anslag av 81,020 kronor samt därav på extra stat för år 1917 anvisa	—	40,000	[41.]
Transport	9,980,576	5,781,115	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	9,980,576	5,781,115

22. **Anslag till uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[42.] *dels* att till bidrag för uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter, företrädesvis tuberkulossjukstugor, tuberkulossjukhus och tuberkulosavdelningar på andra sjukvårdsanstalter, på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av ..... — 400,000

dels besluta, att i avseende å allmänna bestämmelser för åtnjutande av statsbidrag från berörda anslag skall gälla av Kungl. Maj:t fastställda grunder;

dels ock medgiva,

att, därest av riksdagen till ifrågavarande ändamål förut beviljade belopp icke bliva till fullo tagna i anspråk de år, varför de anvisats, återstoden må för ett annat år för ändamålet disponeras; samt

att jord, som står under kronans omedelbara disposition eller tillhör någon av de under bruk och bergverk för nödigt skogsfång upplåtna allmänningar eller någon av de genom domänstyrelsens försorg utarrenderade kronoegendomar, vilka icke upplåtits till förenade mötespassevolanskassornas fond, stuterierna eller Vadstena krigsmanshusfond, må, efter av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall verkställd prövning, utan särskild ersättning till kronan på de villkor i övrigt, Kungl. Maj:t kan finna skäligt bestämma, upplåtas till landsting, kommuner, föreningar eller enskilda för anläggning av tuberkulossjukvårdsanstalter.

23. **Anslag till driftkostnader vid tuberkulossjukvårdsanstalter.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[43.] *dels* att till bidrag för driftkostnaderna vid tuberkulossjukvårdsanstalter på extra stat för år 1917 anvisa ett *förslagsanslag* av ..... — 600,000

Transport	9,980,576	6,781,115

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	9,980,576	6,781,115

dels ock att i avseende å allmänna bestämmelser för åtnjutande av ifrågavarande statsanslag besluta:

a) att statsbidrag må utgå allenast till sådan anstalt, som prövas vara på tillfredsställande sätt anordnad och där avgiften för vårdplats i allmän sjuksal icke utgår med högre belopp än 1 krona för dag, dock att, där anstalt är avsedd för personer, tillhörande viss kommun eller landstingsområde, hinder för statsbidrags åtnjutande ej må föranledas av den omständigheten att avgiften för vård av person från annan ort utgår med högre belopp;

b) att statsbidraget må bestämmas till högst 50 öre för dag och patient, för vilken avgiften ej är högre än 1 krona om dagen, dock med den inskränkning att för län eller stad, som ej deltager i landsting, statsbidrag ej i något fall må utgå till flera sjukplatser än en på varje tusental av länets eller stadens invånare, däri dock ej inberäknat antalet sjukplatser å kustsjukhus och kustsanatorier för skrofulösa barn eller tuberkulossjukvårdsanstalt, som är avsedd för vård av sjuka från hela riket utan företräde för sjuka från visst län eller viss stad, samt med undantag därjämte beträffande Jämtlands och Norrbottens län, där statsbidrag må utgå för varje sjukplats utan inskränkning i förhållande till invånarantalet; och

c) att Kungl. Maj:t i övrigt må föreskriva de bestämmelser och villkor, som för statsbidragets åtnjutande kunna finnas lämpliga att stadga.

24. **Resebidrag till vissa patienter vid kustsanatorierna.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att på extra stat för år 1917 bevilja ett *förslagsanslag* å..... — 10,000 [44.]

Transport	9,980,576	6,791,115

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	9,980,576	6,791,115

för beredande av bidrag till medellösa eller mindre bemedlade personer för resor till och från de vid västkusten belägna statsunderstödda kustsanatorierna, att utgå under de villkor Kungl. Maj:t bestämmer.

26. **Resestipendier åt läkare för studier i tuberkulossjukvård.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen besluta,

[45.] att det ordinarie *reservationsanslaget* till resestipendier åt läkare, som anmäla sig vilja i utlandet studera tuberkulosens igenkännande, behandling eller hygien, skall ur riksstaten för år 1917 uteslutas.

27. **Folksanatorierna.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[46.] att till upprätthållande av verksamheten vid de genom medel ur Konung Oscar II:s jubileumsfond inrättade s. k. folksanatorierna på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av ..... — 200,000
att användas i enlighet med av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser.

28. **Understödjande av dispensärverksamhet.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[47.] att på extra stat för år 1917 bevilja ett *förslagsanslag* å..... — 60,000
att användas till statsbidrag till understödjande av dispensärverksamhet under villkor i huvudsaklig överensstämmelse med de nu gällande.

29. **Behandling av medellösa lupuspatienter.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[48.] att, i likhet med vad för år 1916 ägt rum, på extra stat för år 1917 anvisa ett *förslagsanslag* av.... — 15,000

Transport	9,980,576	7,066,115

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	9,980,576	7,066,115	

att enligt därom av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser användas till bekostande av behandling enligt den s. k. ljusmetoden av medellösa, med sjukdomen »lupus vulgaris» behäftade personer från landsorten, under villkor att genom bidrag från vederbörande landsting eller kommuner eller annorledes bestrides det belopp, som erfordras för patientens resa fram och åter mellan hemorten och den anstalt, där behandlingen äger rum, ävensom för hans underhåll, så länge behandlingen varar.

Vanföreväsendet.

30. **Kliniker vid vanföreanstalterna i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg m. m.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att på extra stat för år 1917 anvisa [49.]
dels för anordnande av kliniker vid vanföreanstalterna i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg ett anslag av ..... — 76,650
dels ock för anordnande av polikliniker vid nämnda anstalter ett anslag av..... — 9,000
båda beloppen att utgå under de villkor för anslagens åtnjutande, som kunna av Kungl. Maj:t bliva bestämda.

31. **Anslag till driftkostnader vid skol- och uppfostringshem för vanföra.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att
dels på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av — 21,600 [50.]
att under de villkor, som kunna av Kungl. Maj:t bliva bestämda, utgå såsom bidrag till underhåll av i samband med vanföreanstalterna i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg anordnade skol- och uppfostringshem,

Transport	9,980,576	7,173,365	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	9,980,576	7,173,365

dels ock medgiva, att härutöver må för enahanda ändamål användas de besparingar, som må uppkomma å det för samma ändamål på extra stat för åren 1915 och 1916 anvisade anslagen.

32. **Bidrag till resor för vanföra.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[51.] att på extra stat för år 1917 anvisa ett *förslagsanslag* av ..... — 15,000

att användas för bidrag till de vanföras jämte vårdares resor till eller från vanföreanstalterna i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg eller de i samband med nämnda vanföreanstalter anordnade skol- och uppfostringshem,

att utgå under de villkor för anslagets åtnjutande, som kunna av Kungl. Maj:t bliva bestämda.

33. **Understöd åt undervisningsanstalter för vanföra.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[52.] att på extra stat för år 1917 anvisa ett *förslagsanslag* av..... — 45,000

att användas dels i överensstämmelse med förut angivna grunder till understöd åt de i Göteborg, Hälsingborg och Stockholm av föreningarna för bistånd åt vanföra inrättade undervisningsanstalterna för vanföra, dels ock för bekostande av dessa anstalters inspektion.

Hälsovård i allmänhet.

34. Till bestridande av kostnader för allmän hälso- och sjukvård, *förslagsanslag*	225,000	
35. Ortopediska institutet.....	8,250	
Transport	10,213,826	7,233,365

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	10,213,826	7,233,365	

36. **Skyddskoppympningens anordnande.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att i avbidan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående ny lagstiftning om skyddskoppympning, med uteslutande ur staten av anslaget till vaccinationens befrämjande, 7,700 kronor, i stället å ordinarie stat för år 1917 uppföra ett *förslagsanslag* till skyddskoppympningens anordnande av ..... 50,000 [53.]

37. Karantänsanstalten på Känsö, *förslagsanslag*, högst 16,600

38. **Karantänsanstalten på Känsö för skötsel av koloxidapparaten.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att för bestridande av kostnaderna för skötseln av den å karantänsanstalten på Känsö befintliga koloxidapparaten på extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag, högst ..... — 1,000 [54.]

39. **Personligt lönetillägg åt karantänsläkaren vid karantänsanstalten på Känsö Gustaf Ernst Hjortzberg.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av — 500 till personligt lönetillägg åt karantänsläkaren vid karantänsanstalten på Känsö Gustaf Ernst Hjortzberg att utgå, så länge han under år 1917 på grund av Kungl. Maj:ts förordnande uppehåller ifrågavarande karantänsläkarbefattning. [55.]

40. Svenska läkarsällskapet 3,000

41. **Resestipendier åt civila läkare.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

dels medgiva, att vad vid utgången av år 1916 må kvarstå oanvänt å det ordinarie anslaget till rese- [56.]

Transport	10,283,426	7,234,865	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	10,283,426	7,234,865

stipendier åt civila läkare må under år 1917 användas för det ändamål, för vilket anslaget varit avsett,

dels ock, vid bifall härtill, besluta, att ifrågavarande anslag skall ur riksstaten för år 1917 uteslutas.

42. **Stipendier för deltagande i medicinska fortsättningskurser.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[57.] att till stipendier för i statens, landstings eller kommuns tjänst anställda läkare för bevistande av medicinska fortsättningskurser i Stockholm på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag å ..... — 6,000

med rätt för Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser angående stipendiernas åtnjutande.

43. Till gäldande av Sveriges andel i kostnaderna för den internationella hälsovårdsbyrån i Paris, *förslagsanslag* 7,000

G. Sociala verk och inrättningar.

Riksförsäkringsanstalten.

1. **Upprätthållande av riksförsäkringsanstaltens verksamhet m. m.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[58.] att i avbidan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående genomförande av försäkring för olycksfall i arbete och administrationen härav, på extra stat för år 1917 beräkna ett anslag för ändamålet av ..... — 700,000

Transport	10,290,426	7,940,865

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	10,290,426	7,940,865	
2. Ersättning till postsparbanken för dess bestyr för riksförsäkringsanstaltens räkning.			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att i avbidan på den proposition, som kan komma att i ämnet avlåtas, på extra stat för år 1917 beräkna ett *förslagsanslag* av ..... att användas till ersättning åt postsparbanken för dess bestyr med uppbörd och utbetalningar för riksförsäkringsanstalten.	—	39,000	[59.]
3. Till bestridande av statens bidrag till fiskares försäkring, *förslagsanslag*	16,000		

Socialstyrelsen.

4. Avlönings- och omkostnadsstat för socialstyrelsen.			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att i avbidan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående ändring i staten för socialstyrelsen, för ändamålet beräkna en höjning från och med år 1917 av det å ordinarie stat upptagna anslaget till socialstyrelsen, nu 148,200 kronor, med 26,570 kronor till	174,770		[60.]
5. Anslag för upprätthållande av socialstyrelsens verksamhet.			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att i avbidan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående ändring i staten för socialstyrelsen, tills vidare beräkna ett anslag på extra stat för år 1917 för upprätthållande av socialstyrelsens verksamhet av	—	36,300	[61.]
6. Medling i arbetstvister.			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att i avbidan på den proposition, som kan komma			[62.]
Transport	10,481,196	8,016,165	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	10,481,196	8,016,165
att avlåtas angående ny lagstiftning om medling i arbetstvister, på extra stat för år 1917 beräkna ett *förslagsanslag* av ..... att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande och användas till ersättning åt förlikningsmän för medling i arbetstvister.	—	25,000

7. **Understödjande av den offentliga arbetsförmedlingen.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[63.] att i avbidan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående befrämjande och organiserande av den offentliga arbetsförmedlingen i riket, på extra stat för år 1917 för ändamålet beräkna ett *förslagsanslag* av ..... — 70,000

8. **Underlättande av medellösa arbetssökandes resor.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[64.] att i avbidan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående underlättande av medellösa arbetssökandes resor för tillträdande av plats, som av arbetsförmedlingsanstalt anvisats å annan ort, för ändamålet beräkna ett *förslagsanslag* på extra stat för år 1917 av ..... — 10,000

9. **Det mellanfolkliga arbetsamtet i Basel.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[65.] att såsom bidrag till det mellanfolkliga arbetsamtet i Basel på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av ..... — 750

Transport	10,481,196	8,121,915

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	10,481,196	8,121,915	

Arbetarskydd.

10. **Yrkesinspektionen.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

dels medgiva, att det i ordinarie staten för yrkesinspektionen uppförda anslaget till yrkesinspektörernas och yrkesinspektrisens kontorskostnader samt vikariatsersättningar m. m. må från och med år 1917 upptagas till ett förhöjt belopp av 22,280 kronor; [66.]

dels från och med samma år godkänna sådan ändring i de av riksdagen antagna villkor och bestämmelser för åtnjutande av de i avlöningsstaten för yrkesinspektionen upptagna avlöningsförmåner, att innehavare av ordinarie befattning inom yrkesinspektionen må, där så utan hinder för göromålens behöriga gång och utan kostnad för statsverket kan ske, årligen under tre veckor vistas utom det tjänstgöringsområde, för vilket han är anställd, dock att anmälan därom på förhand bör göras hos yrkesinspektionens chefsmyndighet;

dels ock, under förutsättning av bifall till vad som föreslagits beträffande ovan angivna anslag, från och med år 1917 höja det ordinarie anslaget till yrkesinspektionen med 1,000 kronor till 82,680

11. **Anslag till upprätthållande av yrkesinspektionens verksamhet.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att för upprätthållande av yrkesinspektionens verksamhet, utöver anslaget å ordinarie stat, å extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av ..... — 88,300 [67.]

12. **Bidrag till föreningen för arbetarskydd i Stockholm.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att såsom bidrag till bestridande av kostnaderna [68.]

Transport	10,563,876	8,210,215	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	10,563,876	2,810,215
under år 1917 för den av föreningen för arbetarskydd i Stockholm anordnade permanenta utställningen av skyddsanordningar mot olycksfall och ohälsa i arbetet på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av	—	4,000

Socialförsäkring.

13. Sjukkasseväsendets befrämjande, *förslagsanslag* 1,400,000

14. **Anslag till sjukkassor, som meddela moderskapsunderstöd.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[69.] att för understödjande av sjukkassor, som meddela moderskapsunderstöd, på extra stat för år 1917 anvisa ett *förslagsanslag* av ..... — 50,000
att fördelas i enlighet med de grunder och på de villkor, som av Kungl. Maj:t bestämmas.

15. **Tillsyn över understödsföreningar.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[70.] att på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av ..... — 6,000
att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för uppehållande under nämnda år av tillsyn över understödsföreningarna.

16. **Internationella föreningen för arbetslöshetens bekämpande.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[71.] att såsom bidrag för år 1917 till internationella föreningen för arbetslöshetens bekämpande på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av ..... — 750

Transport	11,963,876	8,270,965

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	11,963,876	8,270,965

Nykterhetsverksamheten.

17. **Alkoholistvården.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att på extra stat för år 1917 anvisa: [72.]

dels ett anslag av ..... kronor 24,500
till avlöningar och vikariatsersättningar åt tjänstemän vid statens vårdanstalt för alkoholister vid Venngarn,

dels ett *förslagsanslag* av ..... » 19,500
såsom bidrag till driftkostnaderna i övrigt för samma anstalt,

dels ett *förslagsanslag* av ..... » 175,000
såsom bidrag till erkända och enskilda alkoholistanstalters driftkostnader,

dels ett *förslagsanslag* av ..... » 17,000
till bestridande av statens kostnader för farliga alkoholister, handräckning, läkarutlåtanden, vittnesersättningar m. m.,

dels ett anslag av ..... » 30,000
såsom bidrag till anordnande av erkända alkoholistanstalter,

dels och ett anslag av ..... » 3,600
till sakkunnigt biträde hos socialstyrelsen för ärenden rörande alkoholistvården,

eller sålunda till bestridande av kostnader för alkoholistvården tillhopa ..... — 269,600

ävensom medgiva,

att jord, som står under kronans omedelbara disposition eller som tillhör någon av de under bruk och bergverk för nödigt skogsfång upplåtna allmänningar eller någon av de genom domänstyrelsens försorg utarrenderade kronoegendomar, vilka icke upplåtits till förenade mötespassevolanskassornas fond, stuterierna eller Vadstena krigsmanshusfond, må, efter av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall verkställd prövning, utan särskild ersättning till kronan på de villkor

Transport	11,963,876	8,540,565

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	11,963,876	8,540,565

i övrigt, Kungl. Maj:t kan finna skäligt bestämma, upplåtas till landsting, kommun, förening, stiftelse eller annan för anordnande av allmän alkoholistanstalt.

18. **Främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[73.] *dels* att till främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av ..... — 28,750

dels och besluta, att av nämnda belopp skola under de villkor, som av Kungl. Maj:t prövas lämpliga, utgå:

till främjande av svenska sällskapets för nykterhet och folkuppfostran, det år 1837 stiftade nykterhetssällskapets verksamhet	kronor	8,000
till främjande av Sveriges lärares nykterhetsförbunds verksamhet	»	3,000
till främjande av järnvägsmännens helnykterhetsförbunds verksamhet	»	2,000
till främjande av Sveriges studerande ungdoms helnykterhetsförbunds verksamhet	»	4,000
till främjande av Sveriges nykterhetssällskaps representantförsamlings upplysningsbyrås verksamhet	»	8,000
såsom bidrag till uppehållande av internationella byråns i Lausanne för alkoholismens bekämpande verksamhet	»	750
Summa	kronor	25,750

samt att återstående 3,000 kronor skola ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för främjande på annat sätt av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder.

Transport	11,963,876	8,569,315

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	11,963,876	8,569,315	

Allmänna pensionsförsäkringen.

19. Pensionsstyrelsen 234,600

20. **Anslag för upprätthållande av pensionsstyrelsens verksamhet m. m.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att för upprätthållande av pensionsstyrelsens verksamhet m. m., utöver anslaget å ordinarie stat, å extra stat för år 1917 anvisa ett *förslagsanslag* å — 381,000 [74.]

21. **Anslag till pensionsförsäkringens genomförande.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att för år 1917 på extra stat bevilja
dels ett *förslagsanslag* av ..... — 5,450,000 [75.]
för bestridande av den på staten belöpande kostnad för pensionstillägg och understöd jämlikt lagen om allmän pensionsförsäkring enligt dess lydelse före den 8 juni 1915,
dels ock ett *förslagsanslag* av ..... — 25,000
till gäldande av statens bidrag till den jämlikt samma lag anordnade, på frivilliga avgifter grundade försäkring.

22. **Bidrag till understöd åt de personer, som genom lagen den 8 juni 1915 blivit delaktiga i den allmänna pensionsförsäkringen.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att för år 1917 på extra stat bevilja ett belopp av ..... — 548,000 [76.]
att utgå som bidrag till täckande av statens kostnad för understöd enligt 33 § i lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring åt de personer, som

Transport	12,198,476	14,973,315	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	12,198,476	14,973,315

genom lagen den 8 juni 1915 om övergångsbestämmelser i anledning av förstnämnda lag blivit delaktiga i den allmänna pensionsförsäkringen.

23. **Anslag för vidtagande av åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen,

[77.] att av det förslagsanslag, som kan komma att för år 1917 beviljas för bestridande av den på staten belöpande kostnad för pensionstillägg och understöd jämlikt lagen om allmän pensionsförsäkring enligt dess lydelse före den 8 juni 1915, ett belopp av högst 300,000 kronor må, i enlighet med de föreskrifter, som av Kungl. Maj:t meddelas, användas för vidtagande av åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet.

24. **Ersättning till postsparbanken för bestyret med pensionsutbetalningar m. m.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[78.] att på extra stat för år 1917 till ersättning till postsparbanken för bestyret med pensionsutbetalningar samt biträde med den frivilliga försäkringens genomförande bevilja ett *förslagsanslag* av ..... — 100,000

25. **Ersättning till häradsskrivarna för uppgörande av den i 14 § av pensionsförsäkringslagen omförmälda förteckning m. m.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[79.] att för beredande av ersättning åt häradsskrivarna för upprättande av de i 14 § av lagen om allmän pensionsförsäkring omförmälda förteckningar på extra stat för år 1917 bevilja ett *förslagsanslag* å ..... — 50,000

Transport	12,198,476	15,123,315

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	12,198,476	15,123,315	

Diverse sociala ändamål.

26. **Anslag till nationalföreningen mot emigrationen.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att för understödjande av nationalföreningens mot emigrationen verksamhet på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av ..... — 10,000 [80.]

27. **Anslag till hemmet Fristad.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till understöd åt stiftelsen Hemmet Fristad på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av ..... — 10,000 [81.]
att utgå under de villkor, Kungl. Maj:t bestämmer.

28. **Anslag till Drottning Sophias skyddshem.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till understöd åt Drottning Sophias skyddshem på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av ..... — 2,500 [82.]
att utgå under de villkor, Kungl. Maj:t bestämmer.

29. **Anslag till husmodersskolor m. m.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att i avvaktan på den proposition angående anslag till s. k. husmodersskolor m. m., som kan komma att avlåtas, tills vidare för ändamålet beräkna ett anslag å extra stat för år 1917 av ..... — 50,000 [83.]

H. Försäkringsinspektionen.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen från och med år 1917 höja
dels det i försäkringsinspektionens stat till ålderstillägg upptagna förslagsanslag från 600 kronor till 900 kronor eller med 300 kronor att utgå av för- [84.]

Transport	12,198,476	15,195,815	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	12,198,476	15,195,815

säkringsanstalternas bidrag till försäkringsinspektionens organisation och verksamhet,

dels det i samma stat till vikariatsersättningar, ersättningar till extra tjänstemän och andra biträden, resekostnads- och traktamentsersättningar, tryckningskostnader, hyra, kostnader för belysning, uppvärmning, städning, möbler, böcker, tidningar, kontorsrekvisita, m. m. ävensom till extra ordinarie arbetskrafter vid möjligen förekommande särskild administration av livförsäkringsbolag upptagna förslagsanslag från 18,200 kronor till 24,000 kronor eller med 5,800 kronor att likaledes utgå av försäkringsanstalternas bidrag till försäkringsinspektionens organisation och verksamhet,

dels ock vid bifall härtill ordinarie *reservationsanslaget* till upprätthållande av försäkringsinspektionens verksamhet, att av nyssnämnda bidrag till försäkringsinspektionen direkt utgå, med 6,300 kronor eller från 53,000 kronor till ..... 59,300 —

I. Diverse.

1. **Skematisk förteckning och beskrivning över Sveriges vattenfall.**

[85.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för verkställande av undersökningar och arbeten för åstadkommande av en skematisk förteckning och beskrivning över Sveriges vattenfall i huvudsaklig överensstämmelse med av Kungl. Maj:t fastställd plan. — 41,500

2. **Anordnande av inspektion över elektriska anläggningar för belysning eller arbetsöverföring.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[86.] att för anordnande av inspektion över elektriska anläggningar för belysning eller arbetsöverföring på extra stat för år 1917 anvisa dels..... — 24,800

Transport	12,257,776	15,262,115

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	12,257,776	15,262,115	
till arvoden under samma år åt fyra inspektörer med 6,200 kronor till envar av dem, för år räknat, dels ock	—	3,000	
till ersättning åt skriv- och ritbiträden åt bemälda inspektörer.			
3. **Statens biografbyrå.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till bestridande av utgifterna för statens biografbyrå på extra stat för år 1917 anvisa ett *förslagsanslag* av	—	28,000	[87.]
att utgå i första hand av inflytande avgifter för granskning av biografbilder.			
4. **Understödjande av det frivilliga brandväsendet.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till understöd åt Sveriges riksförbund av frivilliga brandkårer på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av	—	2,500	[88.]
5. **Utredning angående inre vattenvägar.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att för påbörjande av en allmän utredning rörande Sveriges inre vattenvägar, i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för civildepartementet skisserad plan, på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av	—	50,000	[89.]
6. **Täckande av kostnader för understödjande av arbetslösa.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till täckande av kostnader för understödjande av arbetslösa på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av	—	425,000	[90.]
Transport	12,257,776	15,770,615	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	12,257,776	15,770,615
7. **Ersättning för av statskontoret gjorda förskott.**		
[91.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till betäckande av vissa, i statsrådsprotokollet omförmälda, av statskontoret förskottsvis bestridda utgifter på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av	—	394,119
8. **Extra lönetillägg.**		
[92.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till beredande, i enlighet med de i statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag angivna grunder, av extra lönetillägg för innevarande år åt en del tjänstemän och betjänte i de till civildepartementet hörande ämbetsverk och kårer å extra stat för år 1917 anvisa såsom *förslagsanslag* ett belopp av	—	20,000
9. Till ålderstillägg, *förslagsanslag*	375,000	
10. **Rese- och traktamentspenningar.**		
[93.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att från och med år 1917 höja det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till rese- och traktamentspenningar med 50,000 kronor eller från 150,000 kronor till	200,000	
11. **Postavgifter för tjänstebrev och dylika försändelser.**		
[94.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att från och med år 1917 höja det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till postavgifter för tjänstebrev och dylika försändelser med 250,000 kronor eller från 1,000,000 kronor till	1,250,000	
12. Extra utgifter, *reservationsanslag*	12,000	
13. Skrivmaterialier och expenser, ved m. m. *förslagsanslag*	350,000	
14. **Tryckningskostnader.**		
[95.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att från och med år 1917 höja det för bestridande av tryckningskostnader under sjätte huvudtiteln uppförda ordinarie *förslagsanslaget* av 198,970 kronor med 520 kronor till	199,490	
Summa kronor	14,644,266	16,184,734

Beträffande de här ovan upptagna ordinarie anslag, vid vilka Kungl. Maj:t icke gjort något yrkande, har Kungl. Maj:t ingen ändring att föreslå.

En jämförelse mellan denna huvudtitel, sådan den finnes i riksstaten för år 1916 upptagen och sådan den av Kungl. Maj:t nu är föreslagen, utfaller på följande sätt:

	1916.	**1917.**			
ordinarie anslag	13,628,638	14,644,266	således ökning	kronor	1,015,628
extra »	13,914,562	16,184,734	»	»	2,270,172
Summa kronor	27,543,200	30,829,000	således ökning	kronor	3,285,800

Sjunde huvudtiteln,

innefattande anslagen till finansdepartementet.

A. Departementet.

		Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
1.	Departementschefen	17,000	
2.	Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli	58,000	

3. Provisorisk lönereglering för departementet.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[1.] att till provisorisk lönereglering för befattningshavare i finansdepartementet, i enlighet med de i statsrådsprotokollet över justitiedepartementsärenden ovannämnda dag i fråga om provisorisk lönereglering för justitiedepartementet angivna grunder och på de i samma protokoll förordade villkor, på extra stat för år 1917 bevilja ett förslagsanslag av ..... — 7,965
därav högst ..... kronor 175 må användas till höjning av vikariatsersättning under semester.

4. Extra föredragande i finansdepartementet.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[2]. att för beredande av ersättning åt en extra föredragande i finansdepartementet å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av ..... — 7,000

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	75,000	14,965

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	75,000	14,965	
5. **Särskild föredragande i finansdepartementet.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till arvode åt en särskild föredragande i finansdepartementet samt till ersättning åt vikarie för honom under semester på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av	—	7,315	[3.]
6. Biträde inom finansdepartementet vid beredning av ärenden rörande bankväsendet m. m., förslagsanslag, högst	4,700	—	

B. De centrala ämbetsverken.

Kammarkollegium.

1. Kammarkollegium	128,000		
2. **Anställande av en extra advokatfiskal hos kammarkollegium.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att för anställande hos kammarkollegium av en extra advokatfiskal på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av	—	6,000	[4.]
3. **Ordnande av vissa kammarkollegii andra arkivkontor tillhörande handlingar.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att för ordnande av vissa till kammarkollegii andra arkivkontor hörande handlingar på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av	—	1,500	[5.]
4. **Ytterligare förstärkning av arbetskrafterna hos kammarkollegium.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att i avbidan på den proposition om anvisande			[6.]
Transport	207,700	29,780	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	207,700	29,780
av medel för ändamålet, som kan bliva förelagd riksdagen, för ytterligare förstärkning av kammarkollegii arbetskrafter bland de extra anslagen under sjunde huvudtiteln för år 1917 beräkna ett belopp av	—	69,500
Statskontoret.		
5. Statskontoret	169,000	
6. **Förstärkning av arbetskrafterna å statskontorets riksbokslutsbyrå.**		
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[7.] att i avbidan på den proposition om anvisande av medel för ändamålet, som kan bliva förelagd riksdagen, till förstärkning av arbetskrafterna å statskontorets riksbokslutsbyrå bland de extra anslagen under sjunde huvudtiteln för år 1917 beräkna ett belopp av	—	9,975
Mynt- och justeringsverket.		
7. Bestridande av de med mynt- och justeringsverkets drift förenade kostnader, reservationsanslag, att utgå direkt av inkomst av myntning och justering	915,000	
Kommerskollegium.		
8. Kommerskollegium	144,165	
9. **Provisorisk lönereglering för befattningshavare i kommerskollegium.**		
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[8.] att till provisorisk lönereglering för befattningshavare i kommerskollegium, i enlighet med av departementschefen tillstyrkta grunder och på av honom		
Transport	1,435,865	109,255

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	1,435,865	109,255	
förordade villkor, på extra stat för år 1917 bevilja ett förslagsanslag av ..... därav högst ..... kronor 375 må användas till höjning av vikariatsersättning under semester.	—	12,345	
10. **Förstärkning av arbetskrafterna å kommerskollegii industribyrå.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att å extra stat för år 1917 till förstärkning av arbetskrafterna å kommerskollegii industribyrå, i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna grunder och på de av honom förordade villkor, anvisa ett belopp av	—	10,532	[9.]
11. **Teknisk konsulent å kommerskollegii industribyrå.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att å extra stat för år 1917 till avlönande av en teknisk konsulent å kommerskollegii industribyrå anvisa ett belopp av	—	5,825	[10.]
12. **Handläggning hos kommerskollegium av ärenden rörande svenska fartygs registrering m. m.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till bestridande av kostnader för handläggning hos kommerskollegium av ärenden rörande svenska fartygs registrering m. m. på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av	—	10,050	[11.]
13. **Förhandskontroll å fartygs sjövärdighet.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till anordnande av förhandskontroll å fartygs			[12.]
Transport	1,435,865	148,007	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	1,435,865	148,007
sjövärdighet, i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna grunder, å extra stat för år 1917 bevilja ett anslag å	—	166,400

14. **Sjötekniskt biträde hos kommerskollegium m. m.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

[13.] *dels* till avlönande av ett sjötekniskt biträde hos kommerskollegium m. m. på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av — 4,025

dels ock till ersättning för arbetshjälp åt det sjötekniska biträdet likaledes på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av — 1,500

15. **Särskild sjöåklagare hos kommerskollegium.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[14.] att till beredande av arvode åt en särskild sjöåklagare hos kommerskollegium på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av — 3,000

16. **Utgivande av »Kommersiella meddelanden».**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[15.] att för utgivande genom kommerskollegii försorg av en periodisk publikation, »kommersiella meddelanden», i huvudsaklig överensstämmelse med fastställd plan, på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av — 12,000

17. **Arvode till en extra vaktmästare i kommerskollegium.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[16.] att till beredande av arvode åt en extra vaktmästare hos kommerskollegium på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av — 1.175

Transport	1,435,865	336,107

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	1,435,865	336,107	
Kammarrätten.			
18. Kammarrätten	258,300		
19. **Förstärkning av arbetskrafterna hos kammarrätten.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att, i avbidan på den proposition om anvisande av medel för ändamålet, som kan bliva förelagd riksdagen, till förstärkning av arbetskrafterna hos kammarrätten bland de extra anslagen under sjunde huvudtiteln för år 1917 beräkna ett belopp av	—	41,400	[17.]
Statistiska centralbyrån.			
20. Avlöningsmedel för statistiska centralbyrån	76,900		
21. Arvoden åt tillfälliga biträden samt vikariatsersättningar, reservationsanslag	22,790		
22. **Provisorisk lönereglering för befattningshavare i statistiska centralbyrån.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till provisorisk lönereglering för befattningshavare i statistiska centralbyrån, i enlighet med de av departementschefen tillstyrkta grunder och på de av honom förordade villkor, på extra stat för år 1917 bevilja ett förslagsanslag av — därav högst kronor 325 må användas till höjning av vikariatsersättning under semester.	—	10,420	[18.]
Transport	1,793,855	387,927	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	1,793,855	387,927

23. **Arvoden åt en extra ordinarie förste aktuarie och fyra extra ordinarie aktuarier i statistiska centralbyrån.**

[19.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att på extra stat för år 1917 anvisa dels till arvode åt en extra ordinarie förste aktuarie i statistiska centralbyrån ett anslag av ..... kronor 5,600
dels till arvoden åt fyra extra ordinarie aktuarier i samma ämbetsverk ett anslag av, för var och en, ... » 3,900
eller tillsammans till arvoden åt en extra ordinarie förste aktuarie och fyra extra ordinarie aktuarier i statistiska centralbyrån ett anslag av ..... — 21,200

24. **Förstärkning av de till arvoden åt tillfälliga biträden m. m. hos statistiska centralbyrån anslagna medel.**

[20.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till förstärkning av det till arvoden åt tillfälliga biträden hos statistiska centralbyrån samt till vikariatsersättningar därstädes å ordinarie stat anvisade anslag å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av ..... — 14,900
därav till extra kvinnliga biträden kronor 11,900.

25. Bibliotekets underhållande, reservationsanslag 2,000

Överintendentsämbetet.

26. Överintendentsämbetet 50,600

Transport	1,846,455	424,027

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	1,846,455	424,027	

27. **Provisorisk lönereglering för befattningshavare i överintendentsämbetet.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till provisorisk lönereglering för befattningshavare i överintendentsämbetet, med undantag av kassören och bokhållaren, i enlighet med utav departementschefen tillstyrkta grunder och på av honom förordade villkor, på extra stat för år 1917 bevilja ett förslagsanslag av ..... — 6,695 [21.]
därav högst .....kronor 145
må användas till höjning av vikariatsersättning under semester.

28. **Förstärkning av arbetskrafterna hos överintendentsämbetet.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till förstärkning av arbetskrafterna hos överintendentsämbetet, i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna grunder, på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av ..... — 10,000 [22.]

Patent- och registreringsverket.

29. Upprätthållande av patent- och registreringsverkets verksamhet, reservationsanslag, att utgå direkt av patent- och varumärkes- samt registeringsavgifters medel 540,600

30. **Kostnader, som föranledas av överståthållarämbetets och länsstyrelsernas befattning med vissa slag av registrering.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till bestridande av kostnaderna för den över- [23.]

Transport	2,387,055	440,722

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	2,387,055	440,722
ståthållarämbetet och länsstyrelserna åliggande befattning med registreringar och anmälningar till förenings-, försäkrings- och handelsregistren å extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag å ..... ävensom medgiva, att de till nämnda myndigheter inflytande avgifter för sådana registreringar och anmälningar må tillföras detta anslag såsom särskilda uppbördsmedel.	—	4,000

Bankinspektionen.

31. **Bankinspektionen.**

[24.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att från och med år 1917 upptaga det ordinarie reservationsanslaget till upprätthållande av bankinspektionens verksamhet med ett belopp av 63,400
att utgå direkt av bidrag till bankinspektionen.

C. Bergsbruket.

1. Bergsstaten	33,000	
2. **Provisorisk lönereglering för bergmästarna.**		
[25.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att för beredande av provisorisk lönereglering åt bergmästarna, i enlighet med av departementschefen tillstyrkta grunder och på av honom förordade villkor, å extra stat för år 1917 bevilja ett förslagsanslag av	—	11,250
Transport	2,483,455	455,972

	Ordinarie anslag kronor	Extra anslag kronor.	
Transport	2,483,455	455,972	

3. **Befrämjande i allmänhet av bergsbruket.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att för år 1917 bestämma det i ordinarie anslagstiteln »Befrämjande i allmänhet av bergsbruket» ingående reservationsanslaget till reseunderstöd åt personer, som önska i främmande länder förvärva ökad insikt och skicklighet i vad till bergshanteringen hörer, till ..... 3,000; [26.]

kommande vid bifall till vad Kungl. Maj:t sålunda föreslagit det ordinarie anslaget till befrämjande i allmänhet av bergsbruket för år 1917 att utgå med oförändrat

belopp 5,700

varav bestämt anslag ..... kronor 2,700

och reservationsanslag ..... » 3,000

4. **Bergsskolorna i Filipstad och Falun.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att å extra stat för år 1917 anvisa ..... — 29,460 [27.]

att under huvudsakligen enahanda villkor, som hittills varit fästa vid statsunderstöd för ifrågavarande ändamål, utgå såsom bidrag till uppehållande av undervisningen vid bergsskolorna i Filipstad och Falun.

D. Handel och sjöfart.

1. **Bidrag till underhållande av handelshögskolan i Stockholm.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att, under förutsättning att verksamheten vid handelshögskolan i Stockholm fortsättes efter i huvudsak den nu följda planen, såsom bidrag till under- [28.]

Transport	2,489,155	485,432	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	2,489,155	485,432
hållande av samma skola på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av ..... att till handelshögskoleföreningens i Stockholm styrelse utbetalas med hälften under höstterminen år 1916 och återstående hälften under vårterminen år 1917, under villkor att minst tolv friplatser för studerande vid högskolan under läsåret 1916—1917 inrättas.	—	30,000
Handelsundervisningsanstalter.		
2. Handelsgymnasier, förslagsanslag, högst	115,000	
3. Handelsundervisningsinspektionen, förslagsanslag, högst	1,500	
4. **Understöd till Hälsingborgs handelsgymnasium.**		
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[29.] att till understöd åt Hälsingborgs handelsgymnasium på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag å med skyldighet för Hälsingborgs kommun att själv eller genom enskilda donatorer till läroanstalten lämna understöd till minst samma belopp, som hittills utgått från kommunen, samt på de villkor i övrigt, som Kungl. Maj:t kan finna skäligt bestämma.	—	10,000
5 och 6. **Export- och handelsstudiestipendier.**		
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[30, 31.] att på extra stat för år 1917 anvisa		
dels, såsom reservationsanslag, ett belopp av.... för att utdelas såsom understöd under benämning av exportstipendier till personer, som, utan officiell ställning, företrädesvis i Ryssland, på Balkanhalvön eller i länder utom Europa verka för avsättning av svenska exportartiklar,	—	20,000
dels ock, likaledes såsom reservationsanslag, ett belopp av	—	10,000
Transport	2,605,655	555,432

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	2,605,655	555,432	

till handelsstudiestipendier, att tjäna såsom understöd för förvärvande utomlands av praktiska insikter i handelsyrket.

7. **Bidrag till Sveriges allmänna exportförening.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att, i avbidan på den proposition om anvisande av medel för ändamålet, som kan bliva förelagd riksdagen, såsom bidrag till Sveriges allmänna exportförenings verksamhet under innevarande år bland de extra anslagen under sjunde huvudtiteln för år 1917 beräkna ett belopp av ..... [32.]

— 26,000

8. **Statsunderstöd till handelskamrarna i riket.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att såsom understöd till handelskamrarna i riket att fördelas i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordade grunder på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag å ..... [33.]

— 60,000

9. **Bidrag till en internationell byrå i Bryssel för handelsstatistik.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till täckande av den å Sverige belöpande delen av kostnaderna för en internationell byrå i Bryssel för handelsstatistik såsom förslagsanslag på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av ..... [34.]

— 650

10. **Bidrag till internationella statistiska institutets permanenta byrå i Haag.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att såsom bidrag till internationella statistiska institutets permanenta byrå i Haag på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av ..... [35.]

— 1,000

Transport	2,605.655	643,082

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	2,605,655	643,082

11. **Ersättning till sjömanshusen.**

[36.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att å extra stat för år 1917 under benämning »ersättning till sjömanshusen» anvisa ett anslag av .... för beredande åt sjömanshusen av skälig ersättning för dem åliggande bestyr med värnpliktiges inskrivning och redovisning samt med utarbetande av sjöfartsstatistiska uppgifter. — 40,000

12. **Arvoden till två dispaschörsassistenter.**

[37.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att såsom anslag till dispaschörsväsendet å extra stat för år 1917 anvisa till arvode åt två dispaschörsassistenter, anställda den ene i Stockholm och den andre i Göteborg, ... kronor 2,000 åt dem var eller tillhopa ..... — 4,000

Anordnande av stormvarningar vid rikets kuster.

[38.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva, att vad av föregående års av riksdagen beviljade anslag till anordnande av stormvarningar vid rikets kuster vid 1916 års slut icke blivit taget i anspråk må under år 1917 av Kungl. Maj:t för ändamålet användas.

13. **Bidrag till byggandet av en flytdocka i Göteborg.**

[39.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att av det utav riksdagen till understöd för byggandet av en flytdocka i Göteborg beviljade anslag å kronor 500,000 å extra stat för år 1917 anvisa återstoden ..... — 250,000

Transport	2,605,655	937,082

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	2,605,655	937,082

14. **Bidrag till internationell patrulleringstjänst i Norra Atlanten m. m.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att såsom bidrag från Sverige till uppehållande av internationell patrulleringstjänst i Norra Atlanten m. m. å extra stat för år 1917 bevilja ett förslagsanslag å högst ..... — 14,600 [40.]

15. **Understöd till aktiebolaget svenska ostasiatiska kompaniet för fortsatt uppehållande av regelbunden ångfartygsförbindelse mellan Sverige och Ostasien.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att, i avbidan på den framställning i ämnet, som kan varda till riksdagen avlåten, till understöd åt aktiebolaget svenska ostasiatiska kompaniet för fortsatt uppehållande av regelbunden ångbåtsförbindelse mellan Sverige och Ostasien bland de extra anslagen under sjunde huvudtiteln för år 1917 beräkna ett belopp av ..... — 165,000 [41.]

E. Industri, hantverk och slöjd.

1. **Befrämjande i allmänhet av slöjderna.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att, i fråga om särskilda anslag under den å ordinarie stat uppförda anslagstiteln »Befrämjande i allmänhet av slöjderna», [42.]

ej mindre medgiva, att besparingar, uppkomna å det i 1915 års riksstat upptagna ordinarie anslaget till reseunderstöd åt arbetare i de särskilda närings-

Transport	2,605,655	1,116,682

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	2,605,655	1,116,682

yrkena, må under år 1917 tagas i anspråk för tillgodoseende av det med anslaget avsedda ändamålet,

än även för år 1917

dels återupptaga ett anslag till reseunderstöd åt arbetare i de särskilda näringsyrkena samt bestämma detsamma till ..... kronor 15,000,

dels bestämma reservationsanslaget till reseunderstöd åt teoretiskt och praktiskt bildade tekniker, vilka icke ägna sig åt bergshanteringen, till ..... kronor 12,500,

dels återupptaga ett reservationsanslag till reseunderstöd åt idkare av hantverk och annan mindre industri samt bestämma detsamma till kronor 9,000,

dels och likaledes återupptaga ett reservationsanslag till reseunderstöd åt verkmästare och förmän inom industrien samt bestämma detsamma till ..... kronor 7,500;

kommande vid bifall till vad Kungl. Maj:t sålunda föreslagit det ordinarie anslaget till befrämjande i allmänhet av slöjderna,

i 1916 års riksstat upptaget med..... kronor 13,500
såsom bestämt anslag och ..... » 12,500
som reservationsanslag till reseunderstöd åt teoretiskt och praktiskt bildade tekniker, vilka icke ägna sig åt bergshanteringen, eller tillhopa ..... kronor 26,000,
höjas med ..... » 31,500
till 57,500
varav såsom bestämt anslag..... kronor 28,500
och ..... » 29,000,
utgörande särskilda reservationsanslag till reseunderstöd åt tekniker, som nyss nämnts, åt idkare av hantverk och annan mindre industri samt åt verkmästare och förmän inom industrien.

Transport	2,663,155	1,116,682

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	2,663,155	1,116,682

2. Vävskolan i Borås.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att på extra stat för år 1917 bevilja [43.]

dels såsom bidrag till upprätthållande av vävskolan i Borås ett belopp av kronor 5,600, under villkor att från Älvsborgs läns landsting eller eljest tillskjutes ett belopp, motsvarande minst hälften av berörda statsanslag,

dels såsom bidrag till avlönande av en andre lärare vid samma skola ett belopp av ..... » 1,500 — 7,100

under villkor att enahanda belopp varder för ändamålet från nämnda landsting eller eljest tillskjutet,

dels och såsom bidrag till personlig löneförbättring för föreståndaren och förste läraren vid skolan Arthur Krebs ett belopp av..... kronor 750 och såsom bidrag till sådan löneförbättring för biträdande lärarinnan därstädes Hilma Stenwall ett belopp av..... » 300 — 1,050

under villkor att dessa löneförbättringar motsvarande belopp varda för ändamålet från omförmälda läns landsting eller eljest tillskjutna samt, beträffande löneförbättringen för Krebs, därjämte, att hans avlöningsförmåner för år 1917 ej sättas till lägre belopp än 4,500 kronor.

3. Understöd till Sveriges hantverksorganisation.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att under vissa av departementschefen tillstyrkta villkor såsom bidrag till Sveriges hantverksorganisations verksamhet å extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av ..... — 4,000 [44.]

Transport	2,663,155	1,128,832

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	2,663,155	1,128,832

4. **Understöd åt föreningen för svensk hemslöjd.**

[45.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att åt föreningen för svensk hemslöjd såsom bidrag till uppehållande av dess verksamhet under år 1917 på extra stat för samma år anvisa ett belopp av — 15,000

F. Skatteomkostnader.

1. **Tullverket.**

[46.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att
dels för år 1917 bestämma det ordinarie anslaget för tullverket till ett mot utgiftsstaternas för tullverket slutsumma svarande belopp av 6,793,050
att såsom förslagsanslag utgå,
dels ock medgiva, att för år 1917 till avlöning åt de tjänstinnehavare, vilkas innehavande befattningar antingen bibehållas i den nya organisationen eller därstädes ersättas med befattningar i lägre tjänstegrad, men vilka komma att kvarstå å äldre stat, må disponeras erforderliga belopp av avlöningarna vid motsvarande befattningar i den nya staten.

2. **Förstärkning av arbetskrafterna hos generaltullstyrelsen.**

[47.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att för förstärkning av arbetskrafterna hos generaltullstyrelsen, i enlighet med vad departementschefen i sitt yttrande till statsrådsprotokollet denna dag närmare utvecklat, på extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag, högst ..... — 22,000
med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av anslaget disponera högst kronor 2,000.

Transport	9,456,205	1,165,832

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	9,456,205	1,165,832

3. **Förstärkning av arbetskrafterna vid tullverkets lokalförvaltning.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att för förstärkning av arbetskrafterna vid tullverkets lokalförvaltning, i enlighet med vad departementschefen i sitt yttrande till statsrådsprotokollet denna dag närmare utvecklat, på extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag, högst ..... — 205,830 [48.]

4. Kontrollstyrelsen 34,200

5. **Förstärkning av kontrollstyrelsens arbetskrafter.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till förstärkning av kontrollstyrelsens arbetskrafter, i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen avgivna grunder, å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av ..... — 20,350 [49.]
med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 därav disponera kronor 1,950.

6. **Kontroll å tillverkningsavgifter.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att minska det ordinarie förslagsanslaget till kontroll å tillverkningsavgifter [50.]

nu	kronor	900,000
med		100,000
till		800,000

7. Stämpelomkostnader, förslagsanslag 420,000

8. **Kostnader för taxering till skatt å inkomst och förmögenhet.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att höja det ordinarie förslagsanslaget till kost- [51.]

Transport	10,710,405	1,392,012

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	10,710,405	1,392,012

nader för taxering till skatt å inkomst och förmögenhet
nu ..... kronor 720,000
med ..... » 100,000
till 820,000

9. **Observations- och uppbördsprocenter m. m.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
[52.] att höja det ordinarie förslagsanslaget till observations- och uppbördsprocenter m. m.
nu ..... kronor 10,000
med ..... » 10,000
till 20,000

G. Kronans publika hus.

1. Lyshållning m. fl. utgifter för kronans publika hus i Stockholm, förslagsanslag 50,000
2. Byggnader och reparationer, reservationsanslag 370,000

3. **Uppförande av byggnad för en statens provningsanstalt.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
[53.] att, i avbidan på den proposition i ämnet, som må komma att avlåtas till riksdagen, för uppförande av byggnad för en statens provningsanstalt bland de extra anslagen under sjunde huvudtiteln för år 1917 beräkna ett belopp av ..... — 250,000

4. **Inredningsarbeten i gamla kungshusets källarvåning.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
[54.] att, i avbidan på den proposition om anvisande

Transport	11,970,405	1,642,012

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	11,970,405	1,642,012
av medel för ändamålet, som kan bliva förelagd riksdagen, för inredande av vissa rum i det s. k. gamla kungshusets källarvåning till ämbetslokaler m. m. bland de extra anslagen under sjunde huvudtiteln för år 1917 beräkna ett belopp av	—	15,000

5. **Ändringsarbeten i lantmäteristyrelsens lokaler.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att, i avvaktan på den proposition i ämnet, som kan varda förelagd riksdagen, för ändringsarbeten i lantmäteristyrelsens lokaler bland de extra anslagen under sjunde huvudtiteln för år 1917 beräkna ett belopp av — 30,000 [55.]

H. De kungl. teatrarna.

1. Kungl. Operan 60,000

2, 3 och 4. **Brandförsäkring av operabyggnaden och dramatiska teaterns byggnad ävensom av staten tillhörig, i dessa byggnader förvarad lösegendom.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att på extra stat för år 1917 anvisa [56—58.]

dels till gäldande av årspremier för brandförsäkring av operabyggnaden och dramatiska teaterns byggnad ett anslag av — 40,176

dels till gäldande av årspremie för brandförsäkring av staten tillhörig, i operabyggnaden förvarad lösegendom ett anslag av — 3,668

dels ock till gäldande av årspremie för brandförsäkring av staten tillhörig, i dramatiska teaterns byggnad förvarad lösegendom ett anslag av — 1,735

med rätt för Kungl. Maj:t att redan innevarande år disponera berörda belopp å tillhopa kronor 45,579.

Transport	12,030,405	1,732,591

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	12,030,405	1,732,591

I. Diverse.

1. Ålderstillägg, förslagsanslag 55,000

2. **Ersättning till städerna mistad tolag.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[59.] att höja det ordinarie förslagsanslaget till ersättning till städerna för mistad tolag

nu ..... kronor 3,000,000
med ..... » 500,000
till 3,500,000

3. Städers friheter, förslagsanslag 44,700

varav direkt anvisning 44,670 och friheter 30 kronor.

4. Restitutioner, förslagsanslag 300,000

5. **Bidrag till landsting och städer, som icke deltaga i landsting.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[60.] att å extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av att fördelas mellan landsting och städer, som icke deltaga i landsting, efter förhållandet mellan den bevillning av fast egendom samt av inkomst, som debiterats på grund av vederbörande prövningsnämnds år 1917 verkställda eller fastställda taxeringar inom landstingsområde eller stad, varom nu nämnts, och den i samma ordning debiterade bevillningssumman för hela riket. — 1,600,000

6. **Ersättning till vissa städer och köpingar för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[61.] att det ordinarie anslaget till ersättning till vissa

Transport	15,930,105	3,332,591

	Ordinarie anslag kronor	Extra anslag kronor.	
Transport	15,930,105	3,332,591	
städer och köpingar för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel för år 1917 upptages till ett belopp av	5,139,684		
7. Ersättning till landsting och städer, som ej deltaga i landsting, för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel	3,100,000		
8. Vederlag för nedlagda utskänkningsrättigheter, förslagsanslag	100,000		

9. **Till täckande av förskott.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till gäldande av utav statskontoret och överintendentsämbetet gjorda förskott å extra stat må för år 1917 anvisas ett belopp av — 674,797 [62.]

10. Rese- och traktamentsersättning, förslagsanslag 50,000

11. **Skrivmaterialier och expenser, ved m. m.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att höja det ordinarie förslagsanslaget till skrivmaterialier och expenser, ved m. m. [63.]

nu ..... kronor 100,000
med 20,000
till 120,000

12. **Tryckningskostnader.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att nedsätta det å sjunde huvudtiteln uppförda ordinarie förslagsanslaget för bestridande av tryckningskostnader, [64.]

nu ..... kronor 133,137
med ..... » 14
till 133,123

Transport	24,572,912	4,007,388

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	24,572,912	4,007,388

13. **Extra lönetillägg för vissa tjänstemän och betjänte.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[65.] att, till beredande, i enlighet med de i statsrådsprotokollet denna dag angivna grunder, av extra lönetillägg för innevarande år åt en del tjänstemän och betjänte i till finansdepartementet hörande ämbetsverk och kårer, å extra stat för år 1917 anvisa såsom förslagsanslag ett belopp av ..... — 500

14. Extra utgifter, reservationsanslag 32.000

Summa kronor	24,604,912	4,007,888

[66.] Beträffande de här ovan upptagna ordinarie anslagen, vid vilka Kungl. Maj:t ej gjort någon framställning, har Kungl. Maj:t icke att föreslå någon förändring.

En jämförelse mellan denna huvudtitel, sådan den finnes i riksstaten för år 1916 upptagen, och sådan den av Kungl. Maj:t nu är föreslagen, utfaller på följande sätt:

	1916.	1917.		
ordinarie anslag	24,193,774: —	24,604,912: —	således ökning kronor	411,138: —
extra »	3,793,426: —	4,007,888: —	» » »	214,462: —
Summa kronor	27,987,200: —	28,612,800: —	således ökning kronor	625,600: —

Åttonde huvudtiteln,

innefattande anslagen till kungl. ecklesiastikdepartementet.

A. Departementet.	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
1. Departementschefen	17,000		
2. Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli	88,900		

Omläggning av undervisningsstatistiken m. m.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

3. att för omläggning av undervisningsstatistiken samt till biträden vid de statistiska arbetena inom ecklesiastikdepartementet bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av — 23,600 [1.]

Provisorisk lönereglering.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

4. att *dels* till provisorisk lönereglering för befattningshavare i ecklesiastikdepartementet, i enlighet med vad av föredragande departementschefen i statsrådsprotokollet den 14 januari 1916 angivits, bevilja på extra stat för år 1917 ett förslagsanslag av — 12,040 [2.]
varav högst 275 kronor må användas till höjning av vikariatsersättning under semester,

dels ock godkänna av departementschefen då förordade villkor och föreskrifter för åtnjutande av de provisoriska avlöningstilläggen samt till iakttagande vid utbetalningen av dessa.

Transport	105,900	35,640

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor
Transport	105,900	35,640

Extra byråchef.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[3.] 5. att för beredande åt en extra byråchef inom ecklesiastikdepartementet av arvode å 7,800 kronor, varav 2,500 kronor må anses motsvara tjänstgöringspenningar, anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av ..... — 7,800

Extra föredragande m. m.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[4.] 6. att till arvoden åt extra föredragande i ecklesiastikdepartementet m. m. bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av ..... — 21,650

Arvoden till amanuenser m. m.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[5.] 7. att till förhöjning av de inom ecklesiastikdepartementet anställda amanuensernas arvoden m. m. bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av..... — 9,950

B. Arkiv, bibliotek och museer.

Arkiv.

1. Riks- och landsarkiven..... 103,380

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[6.] 2. att *dels* medgiva, att staten för arkivdepån i Visby från och med år 1917 ändras sålunda, att lönen för vaktmästaren må kunna höjas ej blott efter fem år med 100 kronor utan jämväl efter tio år med ytterligare 100 kronor,

dels ock bestämma, att för tillträde till det sålunda medgivna andra ålderstillägget skola gälla enahanda villkor, som stadgats för tillträde till det första ålderstillägget;

Transport	209,280	75,040

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	209,280	75,040	
3. att *dels* till fortsatt utgivande genom riksarkivet av sådana handlingar, som äro av vikt för fäderneslandets historia, på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av	—	4,500	[7.]
dels ock medgiva, att för enahanda ändamål må disponeras vad som icke blivit använt av de för ändamålet av 1915 års riksdag anslagna medlen;			
4. att på extra stat för år 1917 anvisa			[8.]
dels till arvode åt en amanuens vid vart och ett av landsarkiven i Uppsala, Vadstena, Lund och Göteborg 1,800 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t, vad angår vart och ett av dessa belopp, att, om särskilda förhållanden skulle därtill föranleda, bestämma om medlens användande till ersättning åt flera extra biträden vid landsarkivet i fråga,			
dels ock till ersättning åt extra biträden vid vartdera av landsarkiven i Uppsala och Lund 1,000 kronor, eller tillhopa	—	9,200	

Bibliotek.

Kungl. biblioteket.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

5. att å kungl. bibliotekets stat efter där nu upptagna belopp uppföra ett anslag av 1,800 kronor till bestridande av kostnaderna för nattlig bevakning vid kungl. bibliotekets byggnad samt för ändamålet höja det ordinarie anslaget till kungl. biblioteket, nu 131,800 kronor, med 1,800 kronor till	133,600		[9.]
6. att till redigering av den för Sveriges offentliga bibliotek gemensamma accessionskatalogens 31:a årgång, omfattande år 1916, på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av	—	1,500	[10.]
7. att till redigering av ett tioårsregister till den för Sveriges offentliga bibliotek gemensamma			[11.]
Transport	342,880	90,240	

		Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
	Transport	342,880	90,240
	accessionskatalogens 21:a—30:e årgångar, omfattande åren 1906—1915, av redan beviljade medel på extra stat för år 1917 anvisa	—	1,500
[12.]	8. att på extra stat för år 1917 anvisa *dels* till inbindning av böcker i kungl. bibliotekets äldre samlingar	—	10,000
	dels ock till utarbetande av katalog över ofullständigt förtecknade delar av dessa samlingar	—	11,800
[13.]	9. att till förstärkande av det på kungl. bibliotekets stat uppförda anslaget till vikariatsersättning, arvoden, flitpenningar åt extra biträden, tillfällig renskrivning, eftermiddagstjänst m. m. bevilja på extra stat för år 1917 ett belopp av	—	1,900
	Stifts- och läroverksbiblioteket i Linköping.		
	Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[14.]	10. att till arvodesökning åt bibliotekarien vid stifts- och läroverksbiblioteket i Linköping på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av att utgå enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva.	—	1,500
	Pedagogiska biblioteket i Stockholm.		
	Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[15.]	11. att såsom bidrag till pedagogiska biblioteket i Stockholm under de villkor, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	6,500
	S:te Geneviève-biblioteket i Paris.		
	Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[16.]	12. att såsom bidrag till avlöning åt den skandinaviska bibliotekarien vid nordiska avdelningen av S:te		
	Transport	342,880	123,440

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	342,880	123,440
Geneviévebiblioteket i Paris anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av ..... att utgå enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela.	—	800

Museer.

Nationalmuseet.

Nationalmuseet:			
13 a. *Bestämt anslag*	kronor	75,300	
13 b. *Reservationsanslag:*			
Till konstsamlingarnas ökande	»	15,000	
Till konstslöjdsamlingens ökande	»	4,000	
Till samlingarnas vård och underhåll	»	4,000	
Till boksamlingen	»	1,000	
Till inlösen av levande svenska konstnärers arbeten	»	15,000	114,300
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
14. att till inredning av en utställningssal i nationalmuseibyggnaden på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av		—	7,500 [17.]

Livrustkammaren.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
15. att på extra stat för år 1917 anvisa		[18.]
dels för tillsyn, underhåll och vård av livrustkammarens samlingar	—	6,200
dels ock för iståndsättande av vissa föremål i nämnda samlingar	—	300
Transport	457,180	138,240

		Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
	Transport	457,180	138,240

Naturhistoriska riksmuseet.

Museet:

16 a. *Bestämt anslag* ..... kronor 170,310
16 b. *Reservationsanslag*..... » 44,800 — 215,110

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[19.] 17. att besluta, att de till staten för naturhistoriska riksmuseet hörande anmärkningarna 2 och 3 skola erhålla följande ändrade lydelse:

2. Den vaktmästare, åt vilken uppdrages att bestrida portvaktsgöromål, ävensom den av vaktmästarna, åt vilken trädgårdsmästargöromålen särskilt anförtros, äga, utöver den kontanta avlöningen, åtnjuta fri bostad jämte bränsle.

3. Därest preparator eller annan vaktmästare än förste vaktmästaren och de båda i anmärkning 2 omnämnda vaktmästarna i sin egenskap av preparator eller vaktmästare åtnjuter fri bostad jämte bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej utgå till honom ävensom å lönen avdragas 100 kronor årligen.

Nordiska museet.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[20.] 18. att på extra stat för år 1917 anvisa till nordiska museet ett anslag av ..... — 80,000
att, under villkor att en ledamot i museets nämnd är av Kungl. Maj:t förordnad ävensom på de övriga villkor, Kungl. Maj:t föreskriver, utgå till nämnden för att enligt dess bestämmande användas till museets ändamål.

Kulturhistoriska museet i Lund.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[21.] 19. att på extra stat för år 1917 anvisa till kulturhistoriska museet i Lund

Transport	672,290	218,240

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	672,290	218,240	
dels ett anslag av	—	15,000	
att under de villkor, Kungl. Maj:t kan finna skäl föreskriva, utgå till styrelsen för kulturhistoriska föreningen för södra Sverige för att användas för museets förvaltningskostnader och i främsta rummet till avlöning åt två vetenskapligt och fackmässigt utbildade biträden vid museet,			
dels och ett belopp av	—	5,000	
till stödjande av föreningens ekonomi under arbetsåret 1915—1916, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna sistnämnda belopp.			
Musikhistoriska museet.			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
20. att till musikhistoriska museet anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	3,000	[22.]
att på de villkor och under de förbehåll, Kungl. Maj:t kan finna skäl föreskriva, utgå till museets styrelse för museets ändamål.			
Svenska skolmuseet.			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
21. att till svenska skolmuseet anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	4,500	[23.]
att på de villkor, Kungl. Maj:t kan finna gott bestämma, utgå till centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärarförening för museets ändamål.			

C. Kyrkliga ändamål.

Kleresistaten.

1. Kleresistaten, *förslagsanslag*	90,000	
2. Lappmarks ecklesiastikverk, kyrkliga ändamål, *förslagsanslag*	4,000	
Transport	766,290	245,740

		Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
	Transport	766,290	245,740
	Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[24.]	3. att höja det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till ersättning för prästerskapets tionde från dess nuvarande belopp, 190,000 kronor, med 229,400 kronor till	419,400	
	4. Ersättning för vissa prästerskapet tilldelade statsanslag	304,074	
	Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[25.]	5. att till tre stipendier för utbildande vid universitet av präster, förtrogna med finska språket, av förut beviljade medel på extra stat för år 1917 anvisa återstoden eller	—	2,250
	med rätt för Kungl. Maj:t att meddela de närmare bestämmelser, som må erfordras rörande de sålunda anvisade medlens användande;		
[26.]	6. att för religiös och social verksamhet bland svenskar i utländska hamnstäder anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	35,000
[27.]	7. att till avlöning åt pastorn vid svenska Victoriaförsamlingen i Berlin anvisa på extra stat för år 1917 ett belopp av	—	6,000
[28.]	8. att medgiva, att det på extra stat för år 1915 anvisade belopp av 8,000 kronor till resestipendier åt prästmän må under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1917;		
[29.]	9. att till bestridande av kostnaderna för utredning rörande ecklesiastika boställen bevilja på extra stat för år 1917 ett förslagsanslag å	—	10,000
	Domkapitlens expeditioner.		
	10. Domkapitlens expeditioner	91,350	
	Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[30.]	11. att till förstärkande av det ordinarie an-		
	Transport	1,581,114	298,990

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	1,581,114	298,990	
slaget till domkapitlens expeditioner bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	10,340	

Kyrkors underhåll m. m.

Kyrkors underhåll:				
12 a. *Bestämt anslag*	kronor	1,028		
12 b. *Förslagsanslag:*				
Ersättningar	»	169,400	170,428	
13. Svenska kyrkan i Paris			4,119	

D. Akademier m. m.

1. **Svenska akademien**	8,250		

Vetenskapsakademien.

2. Till diverse akademiens behov, räntegottgörelse m. m.	14,460		
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
3. att på extra stat för år 1917 bevilja för upprätthållande under samma år av den för utgivande av en internationell, fortlöpande katalog över naturvetenskaplig litteratur anordnade regionalbyrån för Sverige;	—	1,600	[31.]
4. att av det till bestridande av den för åren 1914—1920 på Sverige belöpande andelen i kostnaderna för den internationella föreningen för tidssignalering m. m. beviljade anslaget av 4,060 kronor på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av	—	580	[32.]

Meteorologiska centralanstalten.

5. Meteorologiska centralanstalten	27,200		
Transport	1,805,571	311,510	

		Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
	Transport	1,805,571	311,510
	Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[33.]	6. att på extra stat för år 1917 anvisa		
	a) till arvoden åt observatörerna vid rikets meteorologiska stationer samt för räknebiträden, anskaffande och underhåll av instrument, underhåll av meteorologiska centralanstaltens telegraf och materiell ävensom för andra behov vid anstalten ett reservationsanslag av kronor 14,800		
	b) till utvidgad väderlekstjänst vid meteorologiska centralanstalten ..... » 25,000		
	c) till upprätthållande av två meteorologiska stationer, den ena i Gällivare och den andra i Särna ..... » 600		
	d) till utförande under meteorologiska centralanstaltens ledning och kontroll av meteorologiska observationer för den hydrografiska undersökningen av Sveriges färskvatten ..... » 12,100		
	e) såsom bidrag från Sverige för år 1917 till bekostande av den internationella kommissionens för vetenskaplig luftsegling publikation av undersökningar rörande de högre luftlagren..... » 720		
	samt		
	f) till utgivande genom meteorologiska centralanstaltens försorg av »Meteorologiska iakttagelser i Sverige» jämte bihang ett reservationsanslag av..... » 5,500		
	eller tillhopa	—	58,720
	därav 20,300 kronor reservationsanslag.		
[34.]	7. att för fortsättande under två år från och med juli 1916 av de meteorologiska observationerna å Pårtetjåkko bevilja ett anslag av 12,000 kronor att utgå under de villkor, Kungl. Maj:t kan finna skäl bestämma, och därav på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av	—	6,000
	Transport	1,805,571	376,230

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	1,805,571	376,230

med rätt för Kungl. Maj:t att för ändamålet låta av tillgängliga medel redan under år 1916 förskottsvis utanordna 3,000 kronor.

Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.

Akademien:

8 a.	*Bestämt anslag*	kronor	90,900	
8 b.	*Reservationsanslag*	»	1,000	91,900

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

9. att för fortsatt undersökning av en pålbyggnad vid Alvastra anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av ..... — 2,000 [35.]

Akademien för de fria konsterna.

Akademien:

10 a.	*Bestämt anslag*	kronor	68,850	
10 b.	*Reservationsanslag*	»	33,100	101,950

Musikaliska akademien.

Akademien:

11 a.	*Bestämt anslag*	kronor	78,635	
11 b.	*Reservationsanslag*	»	15,000	93,635

E. Universiteten, den medicinska undervisningen m. m.

Universitetskanslersexpeditionen.

Expeditionen:

1 a.	*Bestämt anslag*	kronor	8,200	
1 b.	*Förslagsanslag*, högst	»	1,350	9,550
	Transport			2,102,606	378,230

		Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
	Transport	2,102,606	378,230
	Uppsala universitet.		
[36.]	2. Vid bifall till vad under punkterna [59], [60] och [64] här nedan föreslås kommer det ordinarie anslaget till Uppsala universitet, universitetsstaten, nu 846,542 kronor, att ökas med 8,000 kronor till	854,542	
	3. Akademiska sjukhuset, *förslagsanslag*	10,000	
	Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[37.]	4. att till arvode åt en lärare i symbolik vid universitetet i Uppsala med den undervisnings- och examinationsskyldighet, som i vederbörlig ordning bestämmes, anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	1,500
[38.]	5. att till materiell m. m. för det praktisk-teologiska övningsinstitutet vid universitetet i Uppsala på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av	—	300
[39.]	6. att av det för ny- och ombyggnad vid akademiska sjukhuset i Uppsala beviljade anslaget, 993,000 kronor, på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av	—	200,000
[40.]	7. att för anordnande vid institutionen för medicinsk och fysiologisk kemi vid universitetet i Uppsala av den i stadgan för medicinska examina föreskrivna undervisningskursen i allmän kemi bevilja på extra stat för år 1917 *dels* till arvode åt en lärare vid kursen 2,500 kronor, *dels ock* till höjning av institutionens anslag till materiell m. m. 1,000 kronor, eller tillhopa	—	3,500
[41.]	8. att till materiell m. m. för hygieniska institutionen vid universitetet i Uppsala anvisa på extra stat för år 1917 ett belopp av	—	10,000
	med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 förskottsvis av tillgängliga medel för ändamålet utanordna ett belopp av 5,000 kronor;		
[42.]	9. att till arvode åt en extra ordinarie amanuens vid Uppsala universitets anatomiska institution,		
	Transport	2,967,148	593,530

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	2,967,148	593,530	
att utgå enligt de närmare bestämmelser, som av Kungl. Maj:t meddelas, anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	600	
10. att till höjning av materiellanslaget för anatomiska institutionen vid universitetet i Uppsala anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	2,000	[43.]
11. att till arvode åt biträdande lärare i medicin vid universitetet i Uppsala anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	3,000	[44.]
med villkor att, därest vederbörande lärare är innehavare av fast docentstipendium, arvodet skall minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstiger 5,000 kronor;			
12. att till förstärkande av lärarkrafterna i kirurgi vid universitetet i Uppsala anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	2,000	[45.]
13. att på extra stat för år 1917 såsom bidrag till arvode åt en assistent å akademiska sjukhusets i Uppsala röntgenavdelning med den tjänstgöring, som av Kungl. Maj:t bestämmes, anvisa ett anslag av	—	1,500	[46.]
under villkor att för ifrågavarande assistents avlöning ett lika stort belopp för samma år utgår från akademiska sjukhusets stat;			
14. att av det år 1913 beviljade anslaget för anställande vid universitetet i Uppsala av lektorer i tyska, franska och engelska språken anvisa på extra stat för år 1917 ett belopp av	—	9,000	[47.]
15. att till arvode åt infött lärarbiträde vid praktiska språkövningar i ryska inom seminariet för slaviska språk vid universitetet i Uppsala anvisa på extra stat för år 1917 ett belopp av	—	500	[48.]
16. att till arvode åt en lärare vid universitetet i Uppsala med åliggande att biträda professorn i estetik samt litteratur- och konsthistoria vid uppehållande av undervisnings- och examinationsskyldigheten i hans ämnen enligt de närmare bestäm-			[49.]
Transport	2,967,148	612,130	

		Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
	Transport	2,967,148	612,130
	melser, som av Kungl. Maj:t meddelas, på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av ..... med villkor att, därest vederbörande lärare är innehavare av docentstipendium, arvodet skall minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstiger 5,000 kronor;	—	3,500
[50.]	17. att till upprätthållande av verksamheten å psykologiska laboratoriet vid universitetet i Uppsala anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	1,000
[51.]	18. att såsom bidrag till uppehållande av verksamheten å pedagogiska seminariet vid universitetet i Uppsala och den därmed förbundna övningsskolan anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	7,000
[52.]	19. att till statistiska seminariet vid universitetet i Uppsala anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av ..... därav 250 kronor till anskaffande av undervisningsmateriell;	—	750
[53.]	20. att till uppehållande av övningarna å institutionen för allmän och analytisk kemi vid universitetet i Uppsala anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	1,500
[54.]	21. att till avlöning åt en assistent vid meteorologiska observatoriet i Uppsala samt till bestridande av löpande utgifter för de vid observatoriet anordnade seismologiska undersökningarna bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	2,000
[55.]	22. att av det anslag å 7,500 kronor, som år 1913 beviljats till arvode åt en för biträde vid arbetet med den internationella solarforskningen anställd assistent vid den fysiska institutionen vid universitetet i Uppsala, anvisa på extra stat för år 1917 ett belopp av	—	1,500
[56.]	23. att till bestridande av driftkostnader vid den universitetet i Uppsala tillhöriga Klubbans bio-		
	Transport	2,967,148	629,380

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	2,967,148	629,380	
logiska station på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av	—	2,200	
24. att medgiva, att av det överskott, som må komma att uppstå på det av riksdagen år 1912 beviljade anslaget å 532,463 kronor till uppförande av en ny byggnad för zoologiska institutionen vid universitetet i Uppsala, ett belopp av högst 15,000 kronor må användas till komplettering av institutionens materiell och instrumentala utrustning;			[57.]
25. att för anordnande vid universitetet i Uppsala av undervisning i bokföring enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela, på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av	—	600	[58.]
26. *dels* att i utgiftsstaten för Uppsala universitet, avdelningen A) Avlöningar m. m., under rubriken c) Tjänstemän och betjänte vid universitetets samlingar och inrättningar m. m., Biblioteket, uppföra ytterligare en vaktmästarbefattning med enahanda avlöningsförmåner, som tillkomma övriga vaktmästare vid biblioteket, och med skyldighet för befattningens innehavare att vara underkastad de för dessa förmåners åtnjutande fastställda villkoren och bestämmelserna; dock att, därest den nu vid biblioteket anställda extra vaktmästaren varder antagen till den nya ordinarie befattningen, han må för åtnjutande av ålderstillägg å lönen äga tillgodoräkna sig den tid, han innehaft den extra vaktmästarbefattningen med tjänstgöring av samma omfattning som de ordinarie vaktmästarnas,			[59.]
dels ock att för ändamålet höja det ordinarie anslaget till Uppsala universitet, universitetsstaten, med 1,050 kronor;			
27. att, för beredande under avdelningen B) Till materiell m. m. i utgiftsstaten för Uppsala universitet av tillgång till ett belopp av 8,200 kronor för uppvärmning och belysning m. m. vid universi-			[60.]
Transport	2,967,148	632,180	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	2,967,148	632,180

tetsbiblioteket, öka det ordinarie anslaget för universitetet i Uppsala, universitetsstaten, med 5,500 kronor;

[61.] 28. att till Uppsala universitets bibliotek anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag å ..... — 10,000

[62.] 29. att till utgivande av Uppsala universitets årsskrift bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av — 5,000

[63.] 30. att *dels* medgiva, att gymnastikläraren och biträdande gymnastikläraren vid universitetet i Uppsala må för år 1917 komma i åtnjutande av tillfällig löneförbättring med följande belopp:

gymnastikläraren 910 kronor, därav 410 kronor lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar, samt

biträdande gymnastikläraren 250 kronor arvode,

dels för bestridande av berörda avlöningsförbättringar anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av — 1,160

dels ock beträffande gymnastikläraren föreskriva såsom villkor för åtnjutandet av ifrågavarande avlöningsförbättring, att han icke må med sin tjänst förena annan tjänstebefattning, allmän eller enskild, så framt ej kanslern för rikets universitet uppå därom gjord framställning och efter prövning, att tjänstebefattningen ej må anses inverka hinderligt för tjänstgöringen vid universitetet, finner befattningen kunna få tillsvidare mottagas och bibehållas;

[64.] 31. att *dels* i utgiftsstaten för Uppsala universitet, avdelningen A) Avlöningar m. m., under rubriken c) Tjänstemän och betjänte vid universitetets samlingar och inrättningar m. m., Drätselverket, uppföra ett kvinnligt biträde, avsett att tjänstgöra å räntekammaren och jämväl hos universitetets rektor, med en avlöning av 1,450 kronor, därav 900 kronor lön och 550 kronor tjänstgöringspenningar, och med rätt till två ålderstillägg till lönen, det ena med 200 kronor efter fem år och det andra, likaledes med 200 kronor, efter ytterligare fem år;

Transport	2,967,148	648,340

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	2,967,148	648,340	

dels föreskriva, att biträdet må äga åtnjuta en månads semester årligen, när, utan kostnad för det allmänna, sådant av universitetets rektor prövas kunna ske utan hinder för göromålens behöriga gång; att med avseende å biträdet skola i övrigt lända till efterrättelse de föreskrifter, som äro eller kunna varda utfärdade angående allmänna villkor och bestämmelser att gälla för å vissa domstolars, ämbetsverks och myndigheters stater uppförda biträdesbefattningar; ävensom att biträde, som vid ikraftträdandet av ifrågavarande ändring i staten för Uppsala universitet är anställt hos universitetet med tjänstgöring av omförmälda slag och antages till biträde å denna stat från samma tidpunkt, må äga att för åtnjutande av löneförhöjning genom ålderstillägg räkna sig till godo den tid, biträdet omedelbart därförinnan innehaft stadig anställning hos universitetet;

dels av nu ifrågavarande anledning höja det ordinarie anslaget till universitetet i Uppsala, universitetsstaten, med 1,450 kronor;

dels ock medgiva, att ovanberörda ålderstillägg må utgå av det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg.

Lunds universitet.

32. Vid bifall till vad under punkterna [82], [84] och [85] här nedan föreslås kommer det ordinarie anslaget till Lunds universitet, universitetsstaten, nu 719,666 kronor, att ökas med 6,250 kronor till 725,916 [65.]

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

33. att till arvode åt en lärare i symbolik vid universitetet i Lund med den undervisnings- och examinationsskyldighet, som i vederbörlig ordning bestämmes, anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av ..... — 1,500 [66.]

Transport	3,693,064	649,840	

		Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
	Transport	3,693,064	649,840
[67.]	34. att till arvode åt ledaren av den civilrättsliga delen av den propedeutiska undervisningskursen inom juridiska fakulteten vid universitetet i Lund bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	750
[68.]	35. att av det såsom bidrag till täckande av kostnaderna för vissa nybyggnader m. m. vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund av 1914 års riksdag beviljade anslaget å högst 812,000 kronor på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av.....	—	200,000
[69.]	36. att såsom bidrag till täckande av kostnaderna för uppförande vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund av nybyggnad för röntgenavdelning och polikliniker m. m., i huvudsaklig överensstämmelse med framlagt förslag, bevilja ett anslag av högst 296,000 kronor, att användas i den mån motsvarande belopp av landstingets anslag å enahanda summa för ändamålet tages i anspråk och under den kontroll, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt föreskriva, samt att härav på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av	—	50,000
[70.]	37. att för anordnande av den i stadgan angående medicinska examina föreskrivna undervisningskursen i allmän kemi vid universitetet i Lund uppföra på extra stat för år 1917 *dels* till avlöning åt en lärare vid kursen 2,500 kronor, *dels ock* till materiell för densamma 500 kronor, eller tillhopa	—	3,000
[71.]	38. att för anordnande av kostnadsfri propedeutisk undervisning i allmän kirurgi vid universitetet i Lund bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	2,500
[72.]	39. att såsom bidrag till arvode åt en assistent å det vid universitetets i Lund kliniker inrättade röntgenlaboratoriet med den tjänstgöring, som av Kungl. Maj:t bestämmes, på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av.....	—	1,500
	Transport	3,693,064	907,590

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	3,693,064	907,590	
under villkor att Malmöhus läns landsting med lika stort belopp bidrager till ifrågavarande assistents avlöning;			
40. att till arvode åt biträdande lärare i medicin vid universitetet i Lund anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	3,000	[73.]
med villkor att, därest vederbörande lärare är innehavare av fast docentstipendium, arvodet skall minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstiger 5,000 kronor;			
41. att såsom bidrag till arvode åt en föreståndare vid den å Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund anordnade polikliniken för öron-, näs- och halssjukdomar med den undervisningsskyldighet, som av Kungl. Maj:t bestämmes, bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	1,000	[74.]
under förutsättning att Malmöhus läns landsting bidrager till avlöningen åt föreståndaren med minst lika stort belopp samt att fullt lämplig person för undervisningens meddelande finnes att tillgå;			
42. att såsom bidrag till arvode åt en föreståndare för en ortopedisk poliklinik vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund med den undervisningsskyldighet, som av Kungl. Maj:t bestämmes, anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	1,500	[75.]
under förutsättning att Malmöhus läns landsting bidrager till avlöningen åt föreståndaren med minst lika stort belopp samt att fullt lämplig person för undervisningens meddelande finnes att tillgå;			
43. att av det år 1913 beviljade anslaget till anställande vid universitetet i Lund av lektorer i tyska, franska och engelska språken anvisa på extra stat för år 1917 ett belopp av	—	9,000	[76.]
44. att till uppehållande vid universitetet i Lund av undervisning i slaviska språk, företrädesvis ryska, bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	2,500	[77.]
Transport	3,693,064	924,590	

		Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
	Transport	3,693,064	924,590
[78.]	45. att till arvode åt en lärare vid universitetet i Lund med åliggande att biträda professorn i estetik samt litteratur- och konsthistoria vid uppehållande av undervisnings- och examinationsskyldigheten i hans ämnen enligt de närmare bestämmelser, som av Kungl. Maj:t meddelas, anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av ..... med villkor att, därest vederbörande lärare är innehavare av docentstipendium, arvodet skall minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstiger 5,000 kronor;	—	3,500
[79.]	46. att till uppehållande av verksamheten å det psykologiska laboratoriet vid universitetet i Lund anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	750
[80.]	47. att till avlönande av en föreståndare för universitetets i Lund historiska museum samt mynt- och medaljkabinett med den tjänstgöringsskyldighet, som av Kungl. Maj:t bestämmes, bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av ..... med villkor att, därest vederbörande föreståndare är innehavare av docentstipendium, föreståndarens avlöning skall minskas, så att densamma jämte stipendiet ej överstiger 5,000 kronor;	—	4,000
[81.]	48. att till arvode åt en amanuens vid universitetets i Lund konstsamlingar bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	500
[82.]	49. att, för beredande av höjning till 5,000 kronor av den i utgiftsstaten för Lunds universitet, avdelningen B) Till materiell m. m., för astronomiska observatoriet upptagna anslagsposten å 3,500 kronor, öka det ordinarie anslaget till nämnda universitet med ett belopp av 1,500 kronor;		
[83.]	50. att till höjning av materiellanslaget för geologisk-mineralogiska institutionen vid universitetet i Lund anvisa på extra stat för år 1917 ett belopp av	—	1,000
[84.]	51. att för beredande av höjning till 7,700		
	Transport	3,693,064	934,340

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	3,693,064	934,340	

kronor av den i utgiftsstaten för Lunds universitet, avdelningen B) Till materiell m. m., för zoologiska institutionen upptagna anslagsposten å 4,000 kronor, öka det ordinarie anslaget till nämnda universitet med ett belopp av 3,700 kronor;

52. *dels* att i utgiftsstaten för Lunds universitet, avdelningen A) Avlöningar m. m., under rubriken c) Tjänstemän och betjänte vid universitetets samlingar och inrättningar m. m., Zoologiska institutionen, uppföra ytterligare en vaktmästarbefattning med enahanda avlöningsförmåner, som tillkomma den hittillsvarande vaktmästaren därstädes, och med skyldighet för befattningens innehavare att vara underkastad de för dessa förmåners åtnjutande fastställda villkoren och bestämmelserna, [85.]

dels ock att för ändamålet höja det ordinarie anslaget till nämnda universitet med ett belopp av 1,050 kronor;

53. att för uppehållande av undervisning i entomologi och vård av de entomologiska samlingarna vid universitetet i Lund anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av ..... — 3,000 [86.]
att utgå under förutsättning att fullt lämplig person för tjänstgöringens bestridande finnes att tillgå;

54. att för anordnande vid universitetet i Lund av undervisning i bokföring enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela, anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av ..... — 300 [87.]

55. att till materiell m. m. för universitetsbiblioteket i Lund anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av ..... — 10,000 [88.]

56. att till utgivande av Lunds universitets årsskrift bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av — 5,000 [89.]

57. att till materiell för inrättningen för gymnastik och fäktkonst vid universitetet i Lund bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av ..... — 500 [90.]

Transport	3,693,064	953,140	

		Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
	Transport	3,693,064	953,140
[91.]	58. att till hyra för idrottsplats samt till inköp och underhåll av idrottsmateriell m. m. för universitetet i Lund på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av	—	900

Karolinska mediko-kirurgiska institutet.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[92.] 59 a. att *dels* förklara, att den ena av de två boställslägenheter, vilka i viss ordning kunna tillkomma innehavarna av två bland fyra särskilt angivna professurer vid karolinska mediko-kirurgiska institutet, skall upphöra att för berörda ändamål användas och att densamma förty ej vidare skall, med beräknat värde av 900 kronor, ingå i en professorsavlöning vid institutet, ävensom att denna förändring må anses hava inträtt vid början av oktober månad 1915,

dels ock, till fyllande av nämnda avlöning med 900 kronor att tilläggas lönen, höja det bestämda ordinarie anslaget till omförmälda institut från dess nuvarande belopp, 319,285 kronor, med 900 kronor till 320,185

Karolinska mediko-kirurgiska institutet:

59 b. *Reservationsanslag* 2,000

60. Tandläkarinstitutet, *förslagsanslag*, högst 31,700

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[93.] 61. att på extra stat för år 1917 anvisa

dels till arvode åt ett skrivbiträde åt rektor vid karolinska mediko-kirurgiska institutet 800 kronor,

dels ock till gottgörelse åt ett biträde vid institutets bibliotek, utöver därför redan från anslaget till biblioteket utgående belopp, ett anslag av 700 kronor, tillhopa ..... — 1,500

[94.] 62. att för karolinska mediko-kirurgiska institutet på extra stat för år 1917 bevilja

	Transport	4,046,949	955,540

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	4,046,949	955,540	
dels till arvode åt ett lärarbiträde vid den förberedande kursen i allmän kemi 2,500 kronor, *dels ock* till materiell vid kemiska institutionen 1,500 kronor, tillhopa	—	4,000	
63. att för karolinska mediko-kirurgiska institutet anvisa på extra stat för år 1917 *dels* till arvode åt biträdande lärare i medicin 3,000 kronor, *dels* till arvode åt biträdande lärare i kirurgi 3,000 kronor, *dels ock* till uppehållande av assistenttjänstgöring vid allmänna barnhuset i Stockholm 600 kronor, tillhopa	—	6,600	[95.]
64. att för beredande av tillgång till ett belopp av 2,400 kronor att, lika fördelat mellan anatomiska och histologiska institutionerna vid karolinska mediko-kirurgiska institutet, användas till avlönande av nödigt arbetsbiträde vid en var av nämnda institutioner bevilja, utöver de för ändamålet tillgängliga, å ordinarie stat uppförda avlöningsmedlen för en preparator, 1,650 kronor, på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	750	[96.]
65. att till vetenskapliga arbeten å ett patologiskt-anatomiskt laboratorium vid Sabbatsbergs sjukhus anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	2,400	[97.]
66. att för karolinska mediko-kirurgiska institutet bevilja på extra stat för år 1917 *dels* till arvoden åt en biträdande läkare vid röntgeninstitutet å serafimerlasarettet 3,000 kronor samt åt en amanuens därstädes 1,500 kronor, *dels ock* till materiell m. m. för röntgeninstitutet 3,000 kronor, således tillhopa	—	7,500	[98.]
67. att till upprätthållande av den karolinska mediko-kirurgiska institutet åliggande undervisningen och sjukvården vid vissa obstetriska och gynekologi-			[99.]
Transport	4,046,949	976,790	

		Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
	Transport	4,046,949	976,790
	ska kliniker under den tid av år 1917, då de ordinarie lärarna vid institutet icke ombesörja nämnda undervisning och sjukvård, anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	1,500
[100.]	68. att till arvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets gynekologiska klinik å Sabbatsbergs sjukhus anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	2,000
[101.]	69. att till arvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets obstetriska klinik vid allmänna barnbördshuset anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	2,000
[102.]	70. att för karolinska mediko-kirurgiska institutet anvisa på extra stat för år 1917: till en pediatrisk klinik vid kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn	—	2,900
	» en poliklinik för barnsjukdomar i Stockholm	—	4,175
	under villkor, vad sistnämnda anslag beträffar, att Stockholms stad för polikliniken tillskjuter enahanda belopp för år 1917;		
[103.]	71. att till arvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets klinik för öron-, näs- och halssjukdomar å Sabbatsbergs sjukhus anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	2,000
[104.]	72. att anvisa på extra stat för år 1917 *dels* till arvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets syfilidologiska klinik å sjukhuset S:t Göran 2,000 kronor, *dels ock* till arvode åt en andre amanuens vid samma klinik 1,000 kronor, tillhopa	—	3,000
[105.]	73. att förklara hinder icke möta för att till arvode åt vikarie under semester för den kliniske laboratorn vid karolinska mediko-kirurgiska institutet må ur det för institutet uppförda reservationsanslaget å 2,000 kronor till förbättrande av arvodena åt vika-		
	Transport	4,046,949	994,365

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	4,046,949	994,365	
rierande lärare utgå ett efter 250 kronor för månad beräknat vikariearvode av högst 375 kronor för år;			
74. att till inköp av tio mikroskop för det kliniska laboratoriet å serafimerlasarettet anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	3,000	[106.]
75. att för anordnande av två nya vaktmästarbostäder vid karolinska mediko-kirurgiska institutet, i huvudsaklig överensstämmelse med uppgjorda byggnadsritningar och kostnadsförslag, anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av.....	—	13,900	[107.]
med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna motsvarande belopp;			
76. att medgiva, att kvinnliga tekniska biträdet vid karolinska institutets patologisk-anatomiska institution Agnes Dahlgren må utan hinder därav, att hon icke omedelbart vid tiden för ifrågavarande befattnings tillkomst å institutets ordinarie stat eller den 1 januari 1915 utan först den 4 i samma månad utnämnts till befattningen, för åtnjutande av löneförhöjning räkna sig till godo den tid, hon före utnämningen innehaft stadig anställning vid institutet, samt att, vid tillämpning härav, ålderstillägg må tillerkännas henne från 1915 års ingång.			[108.]
Serafimerlasarettet.			
77. Understöd och ersättningar.....	120,000		
78. Inrättningen för sjukas behandling med elektricitet.....	750		
Gemensamma universitetsändamål.			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
79. att för anordnande vid epidemisjukhusen i Stockholm, Göteborg, Malmö och Uppsala av klinisk			[109.]
Transport	4,167,699	1,011,265	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	4,167,699	1,011,265
undervisning i epidemiologi åt medicine kandidater på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av ..... att användas enligt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser;	—	6,000
[110.] 80. att medgiva, att det på extra stat för år 1915 beviljade anslag av 10,000 kronor till resestipendier åt ordinarie lärare och vissa andra tjänstemän vid rikets universitet samt karolinska mediko-kirurgiska institutet må för enahanda ändamål användas under år 1917;		
[111.] 81. att för utgivande i tryck av vederbörligen granskade anteckningar efter föreläsningar, hållna inom juridiska fakulteterna vid rikets universitet, anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	4,500
82. **Farmaceutiska institutet**	57,900	
Barnhusen.		
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[112.] 83. att det på ordinarie stat under åttonde huvudtiteln uppförda anslaget å ..... till »stora barnhuset i Stockholm» må med oförändrat belopp uppföras under benämningen »allmänna barnhuset i Stockholm».	78,000	
84. Frimurarbarnhuset	2,750	
85. Barnhusen i landsorten	28,380	
Undervisningsanstalter för barnmorskor m. m.		
86. Barnmorskeundervisningen och barnbördshusen	63,533	
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[113.] 87. att till anordnande av fortbildningskurser för barnmorskor och till beredande, så vitt ske kan, av fri bostad eller hyresbidrag åt deltagarinnorna däri under den tid, de genomgå dessa kurser, anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	2,000
Transport	4,398,262	1,023,765

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	4,398,262	1,023,765	
88. att för uppehållande av verksamheten vid allmänna barnbördshuset i Stockholm bevilja — utöver till barnbördshuset nu utgående ordinarie anslag å 24,853 kronor — på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	70,000	[114.]

F. Allmänna skolväsendet.

Det högre skolväsendet.

Högre lärarinneseminariet.

1. Högre lärarinneseminariet			76,350	
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen				
2. att för högre lärarinneseminariet på extra stat för år 1917 anvisa:				[115.]
till uppehållande av hushållsskolans verksamhet	kronor	11,200		
» stipendier	»	750		
» expenser	»	1,000		
» arvoden åt extra lärarinnor, timlärare och vikarier	»	13,500		
» förhyrande av lokal för normalskolans lägsta klasser	»	3,000		
» uppehållande av den valfria fjärde årskursen	»	3,000		
» förhyrande av lokaler för undervisning i biologi och teckning	»	3,000		
» undervisning i träslöjd	»	300		
eller tillhopa			—	35,750
3. att för täckande av under år 1914 uppkommen brist i räkenskaperna för högre lärarinneseminariets hushållsskola anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av			—	376 [116.]
Transport			4,474,612	1,129,891

		Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
	Transport	4,474,612	1,129,891
	Statens läroverk.		
[117.]	4. Vid bifall till vad under punkterna [122] och [123] här nedan föreslås kommer reservationsanslaget till de allmänna läroverken, nu 5,900,428 kronor, att höjas med 31,329 kronor till	5,931,757	
	Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[118.]	5. att till arvode åt en amanuens hos läroverksöverstyrelsen bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	1,500
[119.]	6. att *dels* medgiva, att av det på extra stat för år 1916 beviljade anslaget å 5,000 kronor till inspektion och sakkunnigt biträde inom läroverksöverstyrelsen för vissa angivna ändamål ett belopp av högst 500 kronor må användas till sakkunnigt biträde för biblioteksärenden, *dels ock* till inspektion och sakkunnigt biträde inom läroverksöverstyrelsen i fråga om fysisk uppfostran, skolhygien och biblioteksärenden samt undervisning i manlig slöjd, musik och husligt arbete anvisa på extra stat för år 1917 ett belopp av	—	5,000
[120.]	7. att för biträde vid utförande av vaktmästargöromålen hos läroverksöverstyrelsen anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	1,000
[121.]	8. att till förhyrande av ämbetslokal åt läroverksöverstyrelsen för tiden den 1 oktober 1916—30 september 1917 på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av med rätt för Kungl. Maj:t att låta förskottsvis under år 1916 utanordna erforderligt belopp till gäldande av hyreskostnaden för de två första kvartalen av ifrågavarande hyresår;	—	6,800
[122.]	9. att för beredande av medel att från och med den 1 januari 1917 vid de allmänna läroverken upprätta 4 lektors- och 5 adjunktsbefattningar, fördelade på de särskilda läroverken såsom Kungl. Maj:t		
	Transport	10,406,369	1,144,191

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	10,406,369	1,144,191	

finner gott bestämma, höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 31,000 kronor;

10. att *dels* medgiva, att Häggdångers pastorat i Härnösands stift må upphöra att vara prebende åt teologie lektorn vid högre allmänna läroverket i Härnösand, [123.]

dels ock för beredande av lönefyllnad åt bemälde lektor, efter det Häggdångers pastorats prebendenatur upphört, höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med ett belopp av 329 kronor;

11. att medgiva, att terminsavgiften till biblioteks- och materiellkassorna vid de allmänna läroverken må, enligt av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter, från och med höstterminen 1916 under en tid av fem år utgå med högst sju kronor, lägst fyra kronor 50 öre för lärjunge, som ej därifrån i föreskriven ordning befrias. [124.]

12. Understöd åt extra ordinarie lärare vid de allmänna läroverken under förfall på grund av sjukdom, *förslagsanslag* 5,000

Vidare föreslår Kungl. Maj:t riksdagen

13. att till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av..... — 330,000 [125.]

14. att *dels* medgiva, att utöver de ordinarie första lärarinnor och lärarinnor vid statens samskolor å stat tillkommande löneförmånerna må för år 1917 till följande av nämnda befattningshavare såsom tillfällig löneförbättring utgå ett belopp av: för första lärarinna i första lönegraden 50 kronor, för lärarinna i första lönegraden 350 kronor och för lärarinna i andra lönegraden 50 kronor, av vilka belopp $^2/_3$ skola anses utgöra lön och $^1/_3$ tjänstgöringspenningar, ävensom att till extra ordinarie ämneslärarinnor vid de allmänna läroverken må utöver redan stadgade arvoden för samma år utgå tilläggsarvoden till ett be- [126.]

Transport	10,411,369	1,474,191	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	10,411,369	1,474,191
lopp av 200 kronor för var och en sådan med full formell kompetens samt 400 kronor för varje dylik lärarinna utan berörda kompetens,		
dels ock för bestridande av statsverkets andel i kostnaden för tillfällig löneförbättring åt ifrågavarande ordinarie lärarpersonal på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av	—	6,500
15. Undervisning i slöjd vid de allmänna läroverken, *förslagsanslag*	28,000	
Vidare föreslår Kungl. Maj:t riksdagen		
[127.] 16. att till extra arvoden åt teckningslärare vid de allmänna läroverken bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	26,000
[128.] 17. att till extra arvoden åt musiklärare vid de allmänna läroverken bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	6,300
[129.] 18. att medgiva, att till skolläkare vid allmänt läroverk må såsom ersättning för honom i nämnda egenskap åliggande göromål, förutom det redan förut av statsmedel och av läroverkets ljus- och vedkassa utgående arvodet, utgå ytterligare ett belopp, motsvarande 1 krona för varje under höstterminen vid läroverket närvarande lärjunge, samt att för detta ändamål anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	25,500
[130.] 19. att för upprätthållande vid högre reallläroverket i Göteborg och vid högre latinläroverket därstädes av provårskurser för blivande lärare vid de allmänna läroverken bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	11,950
Privatläroverk.		
Reservationsanslag:		
20. Enskilda mellanskolor ..... kronor 70,000		
21. Högre flickskolor ..... » 400,000		
Transport	10,439,369	1,550,441

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	10,439,369	1,550,441	
22. Högre goss- och samskolor kronor 190,000			
23. Enskilda lärarinneseminarier » 30,000	690,000		
24. Lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter, *förslagsanslag*	280,000		
25. Bidrag till de statsunderstödda enskilda läroanstalternas vikariatskassa, *förslagsanslag*	12,000		
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
26. att av det såsom bidrag till kostnaderna för fullföljande av påbörjad nybyggnad åt fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala beviljade anslaget å 25,000 kronor på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av	—	5,000	[131.]
27. att till understöd under de villkor, Kungl. Maj:t kan finna skäl bestämma, till anordnande av utbildningskurser för lärarinnor i huslig ekonomi anvisa på extra stat för år 1917 åt fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala 23,600 kronor, åt styrelsen för aktiebolaget Ateneum för flickor i Stockholm 4,000 kronor och åt Göteborgs allmänna folkskolestyrelse likaledes 4,000 kronor, tillhopa	—	31,600	[132.]
28. att till understöd för *dels* högre handarbetslärarinneseminariet vid Maria Nordenfelts kvinnliga yrkesskola i Göteborg, *dels* Andrea Eneroths handarbetsskola och seminarium i Stockholm samt *dels* föreningen Handarbetets vänners och Hulda Lundins högre slöjdseminarium i Stockholm enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t må finna gott meddela, på extra stat för år 1917 anvisa för en var av nämnda tre läroanstalter ett anslag av 3,700 kronor, eller tillhopa	—	11,100	[133.]
29. att medgiva, att det på extra stat för år 1915 beviljade anslag av 9,000 kronor till resestipendier åt lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter må under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1917;			[134.]
Transport	11,421,369	1,598,141	

		Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
	Transport	11,421,369	1,598,141
[135.]	30. att medgiva, att det på extra stat för år 1915 anvisade belopp av 2,000 kronor till resestipendier och till studieunderstöd åt föreståndarinnor och lärarinnor vid lärarinneutbildningsanstalter i huslig ekonomi ävensom åt skolkökslärarinnor vid andra läroanstalter må under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1917.		
	Kommunala mellanskolor.		
	31. Kommunala mellanskolor, *förslagsanslag*.....	320,000	
	Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[136.]	32. att medgiva, att det på extra stat för år 1915 beviljade anslag av 1,200 kronor till resestipendier åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor må under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1917.		
	Folkundervisningen.		
	Folkskolöverstyrelsen.		
	33. Folkskolöverstyrelsen.....	77,900	
	Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[137.]	34. att till arvode åt en amanuens hos folkskolöverstyrelsen anvisa på extra stat för år 1917 ett belopp av	—	1,500
[138.]	35. att till inspektion och sakkunnigt biträde hos folkskolöverstyrelsen beträffande fysisk uppfostran och skolhygien samt undervisning i manlig slöjd, husligt arbete och musik ävensom i fråga om den fortsatta undervisningen på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av	—	7,000
[139.]	36. att till förhyrande av ämbetslokal åt folkskolöverstyrelsen för tiden den 1 oktober 1916—den		
	Transport	11,819,269	1,606,641

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	11,819,269	1,606,641	
30 september 1917 anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av .... med rätt för Kungl. Maj:t att låta förskottsvis under år 1916 utanordna erforderligt belopp till gäldande av hyreskostnaden för de två första kvartalen av ifrågavarande hyresår.	—	5,700	
Lärarutbildning.			
Folkskoleseminarier.			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
37. att för anordnande vid folkskoleseminarierna av provårskurser för blivande lärare och lärarinnor vid dessa seminarier höja det å ordinarie stat uppförda anslaget till folkskoleseminarierna från 849,595 kronor till 853,095 kronor eller med 3,500 kronor.			[140.]
38. Stipendier för seminarieelever kronor 150,225.			
Vid bifall till det här ovan under punkten [140] framställda förslaget kommer det för folkskoleseminarierna och stipendier för seminarieelever avsedda gemensamma reservationsanslaget, nu 999,820 kronor, att ökas med 3,500 kronor till	1,003,320		
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
39. att på extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag å högst .... att efter Kungl. Maj:ts bestämmande användas till täckande av sådan brist i de särskilda folkskoleseminariernas stater, som till följd av stegrade kostnader för uppvärmning, belysning, renhållning m. m. må hava uppkommit eller kunna uppkomma under åren 1915 och 1916;	—	30,000	[141.]
40. att till anordnande av studentkurser vid folkskoleseminarierna i Strängnäs, Växjö, Stockholm och Kalmar samt av parallellavdelningar vid folkskoleseminarierna i Uppsala, Lund och Falun ävensom för i övrigt utvidgad verksamhet vid seminarierna			[142.]
Transport	12,822,589	1,642,341	

		Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
	Transport	12,822,589	1,642,341
	i Uppsala och Falun på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av ..... med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna så stor del av nämnda belopp, som avsetts att täcka kostnader för år 1916;	—	180,670
[143.]	41. att *dels* medgiva, att tillfällig löneförbättring må för år 1917 utgå till de ordinarie lärarna och lärarinnorna vid folkskoleseminariernas övningsskolor, i Stockholm och Göteborg med 400 kronor för lärare och 300 kronor för lärarinna och i övriga städer med 300 kronor för lärare och 200 kronor för lärarinna, *dels ock* för bestridande av berörda löneförbättring anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	15,600
	42. Bidrag till avlönande av vikarie under övningslärares vid folkskoleseminarium sjukdom, *förslagsanslag*	4,000	
	Vidare föreslår Kungl. Maj:t riksdagen		
[144.]	43. att av det till uppförande av nya byggnader för folkskoleseminariet i Lund beviljade anslaget å 657,000 kronor anvisa på extra stat för år 1917 återstoden	—	132,000
[145.]	44. att till inredning och möblering av de nya byggnaderna för folkskoleseminariet i Lund ävensom till seminariets utrustning med undervisningsmateriell och böcker bevilja ett anslag av 75,900 kronor och därav anvisa på extra stat för år 1917 hälften eller	—	37,950
[146.]	45. att i avbidan på proposition angående anslag till ordnande av tomtområdet vid folkskoleseminariet i Uppsala beräkna för ändamålet på extra stat för år 1917 ett belopp av	—	25,000
[147.]	46. att i avbidan på proposition om anslag till uppförande av byggnader för ett nytt folkskoleseminarium i Norrland beräkna för sådant ändamål på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	150,000
	Transport	12,826,589	2,183,561

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	12,826,589	2,183,561	
47. att till underhåll och skötsel av trädgården vid folkskoleseminariet i Luleå anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	1,000	[148.]
48. att till bestridande av hyresbidrag till rektorerna vid folkskoleseminarierna i Linköping, Skara, Kalmar, Karlstad och Umeå bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	6,000	[149.]
49. att till förhyrande av vissa lokaler för folkskoleseminarierna i Linköping och Umeå samt till dessa lokalers uppvärmning, belysning, städning m. m. ävensom till avlöning av en övningsskollärarinna och av lärarinnor i hushållsgöromål vid nämnda seminarier bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	8,240	[150.]
50. att till Stockholms privata folkskollärarinneseminarium bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av att utgå på de villkor, som av Kungl. Maj:t bestämmas;	—	6,300	[151.]
51. att till Göteborgs kvinnliga folkskoleseminarium bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av att utgå på de villkor, som av Kungl. Maj:t bestämmas.	—	6,300	[152.]
Småskoleseminarier.			
52. Avlöningsbidrag till lärare vid småskoleseminarier, *förslagsanslag*	48,000		
53. Bidrag till avlönande av vikarie för lärare vid småskoleseminarium, *förslagsanslag*	2,000		
Anordningar för lärares fortbildning.			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
54. att på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av att enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och på de vill-	—	15,000	[153.]
Transport	12,876,589	2,226,401	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	12,876,589	2,226,401
kor, Kungl. Maj:t kan finna gott fastställa, användas till understödjande av fortbildningskurser för lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor;		
[154.] 55. att till anordnande i enlighet med de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt fastställa, av fortbildningskurser i gymnastik för folkskollärare och folkskollärarinnor anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	12,900
[155.] 56. att till anordnande i enlighet med de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt fastställa, av fortbildningskurser i gymnastik för småskollärarinnor anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	3,000
[156.] 57. att till understöd för anordnande under år 1917 i enlighet med de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt fastställa, av fortbildningskurser i trädgårdsskötsel för folkskollärare ävensom för lärare i ämnet vid folkskoleseminarierna anvisa på extra stat för år 1917		
dels för dylika kurser vid Adelsnäs trädgårdsskola ett anslag av 1,980 kronor,		
dels ock för liknande kurser vid Norrlands trädgårdsskola ett anslag av 1,250 kronor,		
eller tillhopa	—	3,230
[157.] 58. att såsom bidrag till en instruktörskurs i simning och livräddning, huvudsakligen avsedd för folkskollärare och elever vid folkskoleseminarierna, anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av ..... att utgå på de villkor, Kungl. Maj:t kan finna gott bestämma;	—	1,200
[158.] 59. att medgiva, att det på extra stat för år 1915 anvisade belopp av 2,000 kronor till resestipendier åt rektorer samt övriga lärare och lärarinnor vid folkskoleseminarierna må under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1917;		
Transport	12,876,589	2,246,731

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	12,876,589	2,246,731	

60. att medgiva, att det på extra stat för år 1915 beviljade anslag av 1,200 kronor till resestipendier åt lärarpersonalen vid högre folkskolor må under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1917; [159.]

61. att medgiva, att det på extra stat för år 1915 beviljade anslag av 8,000 kronor till resestipendier åt folkskollärare och folkskollärarinnor må enligt de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1917; [160.]

62. att medgiva, att det på extra stat för år 1915 anvisade anslag av 3,000 kronor till resestipendier åt lärare och lärarinnor vid småskoleseminarier samt mindre folkskolor och småskolor ävensom biträdande lärare och lärarinnor vid folkskolor må enligt de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1917. [161.]

Folkskolinspektionen.

63. Till avlöning m. m. åt folkskolinspektörer, *förslagsanslag* ..... kronor 157,000

64. Till resekostnadsersättning åt folkskolinspektörer, *förslagsanslag* ..... » 93,000 250,000

Folk- och småskolor.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

65. att höja det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor från dess nuvarande belopp, 16,700,000 kronor, till ..... 17,030,000 eller med 330,000 kronor. [162.]

66. att för beredande under år 1917 av tillfällig löneförbättring åt vissa lärare vid folk- och småskolor [163.]

Transport	30,156,589	2,246,731

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	30,156,589	2,246,731
anvisa på extra stat för nämnda år ett förslagsanslag av	—	750,000
att utgå efter enahanda grunder, som av riksdagen bestämts beträffande användningen av det för år 1916 beviljade anslaget till samma ändamål, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av dessa grunder må befinnas erforderliga.		
67. Avlöningsbidrag till sjukvikarier för lärare vid folk- och småskolor, *förslagsanslag*	282,000	
68. Till befrämjande av folkundervisningen bland de i rikets nordligaste trakter bosatta finnar	225,000	
69. Lappmarks ecklesiastikverk, folkbildningsändamål, *förslagsanslag*	80,000	
Vidare föreslår Kungl. Maj:t riksdagen		
[164.] 70. att till beredande av möjlighet till skolgång för fattiga, på längre avstånd från skola boende skolpliktiga barn inom Vilhelmina, Risbäcks, Stensele, Tärna, Sorsele, Arjeplogs, Malå, Fredrika och Jockmocks församlingar bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	23,000
att användas enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela;		
[165.] 71. att till beredande av möjlighet till skolgång för fattiga, på längre avstånd från skola boende skolpliktiga barn inom Hotagens och Frostvikens församlingar bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	3,000
att användas enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela;		
[166.] 72. att *dels* bevilja på extra stat för år 1917 till upprätthållande under läsåret 1916—1917 av svensk undervisning åt svenska barn:		
i Berlin	—	1,800
i London	—	2,000
och i Hamburg	—	1,600
Transport	30,743,589	3,028,131

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	30,743,589	3,028,131

dels och medgiva, att det på extra stat för år 1915 beviljade belopp av 1,700 kronor till upprätthållande under läsåret 1914—1915 av svensk undervisning åt svenska barn i Paris må för enahanda ändamål användas under läsåret 1916—1917,

samtliga belopp att utgå enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt fastställa, och med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna ifrågavarande belopp eller delar därav.

73. Till anordnande av manlig slöjd i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola, *förslagsanslag* 440,000

74. Till anordnande av kvinnlig slöjd i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola, *förslagsanslag* 315,000

75. Till anordnande av undervisning i huslig ekonomi i folkskola, högre folkskola och folkhögskola, *förslagsanslag* 140,000

76. Till undervisningsmateriell m. m. för folkskolor, *reservationsanslag* 30,000

77. Till understödjande av folkskolebarns ferie- och studieresor, *förslagsanslag* 30,000

Fortsättningsskolor.

78. Understöd för avlönande av lärare vid fortsättningsskola, *förslagsanslag* 163,000

Högre folkskolor.

79. Understöd åt högre folkskolor, *förslagsanslag* 92,000

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

80. att *dels* medgiva, att till de lärare vid högre folkskola, som i vederbörlig ordning erhållit ordinarie anställning, må under åren 1916 och 1917 utgå till- [167.]

Transport	31,953,589	3,028,131

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	31,953,589	3,028,131
fällig löneförbättring enligt enahanda grunder, som av riksdagen stadgats beträffande tillfällig löneförbättring under år 1916 åt vissa ordinarie lärare vid folkskolor, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av dessa grunder må befinnas erforderliga, *dels ock* för beredande av ifrågavarande löneförbättring anvisa på extra stat för år 1917 ett förslagsanslag av ..... med rätt för Kungl. Maj:t att för ändamålet låta av tillgängliga medel redan under år 1916 förskottsvis utanordna erforderligt belopp.	—	15,000
81. Till anordnande av slöjd i högre folkskolor, *förslagsanslag*	8,500	
82. Bidrag till avlönande av vikarie för lärare vid högre folkskola, *förslagsanslag*	2,000	
83. Sällskapet för folkundervisningens befrämjande.....	4,500	
Folkhögskolor.		
84. Understöd åt folkhögskolor, *förslagsanslag*	420,000	
85. Stipendier åt elever vid folkhögskolor.....	110,000	

G. Folkbildningsåtgärder i övrigt.

Folkbibliotek.

1. Understöd åt folkbibliotek, *förslagsanslag*....	170,000	
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[168.] 2. att medgiva, att från det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek må för utgivande av årliga tillägg till grundkatalogen över för folk- och skolbibliotek lämplig litteratur tillsvidare utgå ett belopp av högst 2,500 kronor årligen.		
Transport	32,668,589	3,043,131

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	32,668,589	3,043,131	

Populärvetenskapliga föreläsningar.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

3. att för understöd under av departementschefen i statsrådsprotokollet angivna villkor åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar, bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av ..... — 192,000 [169.]

ävensom medgiva, att av detta anslag må enligt av Kungl. Maj:t fastställda villkor användas dels högst 12,000 kronor till understöd åt centralbyråer och undantagsvis även åt andra sammanslutningar för förmedling av dylika föreläsningar, dels 2,000 kronor till en hos folkskolöverstyrelsen anställd föreläsningskonsulent, dels högst 3,000 kronor för understöd åt sådana nybildade anstalter, vilkas ortsbidrag ej uppgår till 200 kronor, dels ock högst 8,000 kronor till understöd åt vissa anstalter och föreningar för av dem havda resekostnader för föreläsare;

4. att såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för de föreläsningskurser, som äro avsedda att under sommaren 1917 eller senare vid universitetet i Uppsala anordnas för allmänheten, på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av ..... — 5,600 [170.]

5. att såsom bidrag till täckande av kostnaderna för de föreläsningskurser, som från universiteten i Uppsala och Lund varda på begäran vare sig av institution, som ej åtnjuter särskilt till populärvetenskapliga föreläsningar beviljat statsunderstöd, eller av viss kommun eller enskild person anordnade att under år 1917 eller senare hållas utom universitetsstäderna, anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av — 7,000 [171.]

varav 4,000 kronor till Uppsala universitet och 3,000 kronor till Lunds universitet, att utgå under villkor att den, som begärt föreläsning, tillskjuter för täckande av föreläsarens resekostnad och arvode minst lika stort belopp som statsbidraget.

Transport	32,668,589	3,247,731	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	32,668,589	3,247,731
Nykterhetsundervisning.		
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[172.] 6. att, i avbidan på proposition angående anslag till upplysnings- och undervisningsverksamhet för nykterhetens främjande, för ändamålet beräkna under åttonde huvudtiteln på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	118,400
Musikföreställningar för allmänheten.		
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[173.] 7. att till understöd åt föreningar, som anordna god orkestermusik för allmänheten, samt till inspektion av ifrågavarande föreningars och orkestrars verksamhet anvisa på extra stat för år 1917 ett belopp av ..... att utgå under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott fastställa.	—	42,000
H. Abnormundervisningen.		
1. Till befrämjande av dövstumundervisningen, *förslagsanslag*	200,000	
2. Kyrklig själavård åt dövstumma, *förslagsanslag*, högst	14,000	
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[174.] 3. att av det utav 1914 års senare riksdag till understöd för utgivande av en ordbok för dövstumma beviljade anslaget å 5,000 kronor anvisa på extra stat för år 1917 ett belopp av	—	1,000
[175.] 4. att till understöd för utgivande under år 1917 av Tidning för dövstumma bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av ..... att utgå enligt de närmare föreskrifter, Kungl. Maj:t kan finna skäl meddela.	—	500
5. Institutet och förskolan för blinda å Tomteboda	78,200	
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[176.] 6. att till täckande av under åren 1913 och 1914 uppkommen brist i staten för institutet och förskolan för blinda å Tomteboda anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	6,595
Transport	32,960,789	3,416,226

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	32,960,789	3,416,226	

med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 förskottsvis av tillgängliga medel utanordna nämnda belopp.

7. Till bekostande av elevers vid institutet och förskolan för blinda å Tomteboda ävensom åtföljande vårdares resor å statens järnvägar, *förslagsanslag* 2,000

8. Förskolan för blinda i Växjö 14,800

Hantverksskolan i Kristinehamn för blinda:

9 a. *Bestämt anslag* ..... kronor 9,000

9 b. *Reservationsanslag* ..... » 11,000 20,000

Vidare föreslår Kungl. Maj:t riksdagen

10. att *dels* medgiva, att till ämneslärare och arbetslärare vid statens blindundervisningsanstalter må under åren 1916 och 1917 utgå tillfällig löneförbättring enligt enahanda grunder, som av riksdagen stadgats beträffande tillfällig löneförbättring under år 1916 åt vissa lärare vid folk- och småskolor, därvid ämneslärare skall likställas med ordinarie lärare vid folkskola och arbetslärare med lärare vid småskola, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av dessa grunder må befinnas erforderliga, [177.]

dels ock för beredande av ifrågavarande löneförbättring anvisa på extra stat för år 1917 ett förslagsanslag av ..... — 1,400

med rätt för Kungl. Maj:t att för ändamålet låta av tillgängliga medel redan under år 1916 förskottsvis utanordna erforderligt belopp;

11. att besluta, att det under riksstatens åttonde huvudtitel nu uppförda ordinarie förslagsanslaget å Bidrag till avlönande i vissa fall av vikarie för lärare och lärarinnor vid blindundervisningsanstalterna å Tomteboda och i Växjö, skall med oförändrat belopp uppföras under rubriken: Bidrag till avlönande av vikarier för lärare vid blindundervisningsanstalter; [178.] 1,200

12. att på extra stat för år 1917 till tryckning av blindskrifter bevilja ett anslag av..... — 2.500 [179.]

Transport	32,998,789	3,420,126

		Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
	Transport	32,998,789	3,420,126
[180.]	13. att på extra stat för år 1917 bevilja till understöd åt blindlärarelever och reseunderstöd åt blindlärare ett anslag av	—	1,200
[181.]	14. att till understöd åt De blindas förening anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av ..... att utgå enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela;	—	35,000
[182.]	15. att till hyresbidrag åt den med drottning Sofias stiftelse förenade vårdanstalten för blinda dövstumma och blinda sinnesslöa med flera anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	5,000
[183.]	16. att medgiva, att det på extra stat för år 1915 anvisade belopp av 1,000 kronor till resestipendier åt föreståndare, lärare och lärarinnor vid rikets abnormskolor (dövstumskolor, blindskolor och sinnesslöanstalter) må på de villkor och under de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna skäligt föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1917.		
	17. Uppfostringsanstalter för vanartade och i sedligt avseende försummade barn, *förslagsanslag*	70,000	
	I. Den tekniska undervisningen.		
	1. De tekniska läroverken	783,125	
	Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[184.]	2. att *dels* fastställa den av departementschefen framlagda staten för tekniska högskolan, att tillämpas från och med år 1917,		
	dels ock anvisa på extra stat för år 1917 till arvode åt en speciallärare i järnets manufakturering	kronor 1,500	
	» » » » » kemi	» 1,200	
	» » » » » skogsskötsel	» 600	
	» » » » » bokföring	» 750	
	» » » » » fotografi	» 500	
	» » » » » elektroteknik	» 3,000	
	Transport	33,851,914	3,461,326

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	33,851,914	3,461,326	
arvode åt en intendent ..... kronor	5,400		
förhöjning av kamrerarens arvode ..... »	700		
» » sekreterarens » ..... »	1,000		
arvode åt en vaktmästare ..... »	1,200		
» » » laboratorietjänare vid bergsskolan ..... »	1,200		
» » två laboratorietjänare vid elektrotekniska och fysiska laboratorierna, vardera 1,200 kronor ..... »	2,400		
» » tre laboratorietjänare vid mekaniska laboratorierna, vardera 1,200 kronor ..... »	3,600		
» » en verkmästare ..... »	2,000		
» » » maskinist ..... »	1,600		
» » » reparatör ..... »	1,200		
» » två portvakter ..... »	300		
samlingar och laborationer ..... »	25,500		
diverse utgifter för bränsle, lyshållning m. m. ..... »	40,000	—	93,650
3. att av det redan beviljade anslaget till nybyggnad m. m. för tekniska högskolan å 4,619,000 kronor anvisa på extra stat för år 1917 återstående beloppet		—	419,000 [185.]
4. att, i avbidan på proposition om anslag till nybyggnad m. m. för tekniska högskolans fackskola för kemisk teknologi, för detta ändamål beräkna på extra stat för år 1917 ett anslag av		—	170,000 [186.]
5. att på extra stat för år 1917 anvisa *dels* till förstärkning av det i staten för Chalmers tekniska institut upptagna anslaget å 9,000 kronor till bibliotek, samlingar och laboratorier ett belopp av 6,000 kronor, *dels* till förstärkning av det i institutets stat upptagna anslaget å 12,000 kronor till uppvärmning,			[187.]
Transport	33,851,914	4,143,976	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	33,851,914	4,143,976

belysning och diverse utgifter ett belopp av 12,000 kronor,

dels ock till täckande av uppkommen brist å det av 1911 års riksdag beviljade anslaget å 455,000 kronor till om- och tillbyggnadsarbeten vid institutet ett belopp av 9,236 kronor,

tillhopa		—	27,236

[188.] 6. att till uppehållande av verksamheten vid tekniska skolan i Stockholm anvisa på extra stat för år 1917:

för höjning	av betjäningens avlöning	kronor	446
» »	» underlärarnas	»	9,905
» »	» anslaget för den extra ordinarie undervisningen	»	260
» »	» anslaget till belysning	»	750
» »	» anslaget till inventariers anskaffande och underhåll	»	1,000
» »	» anslaget till undervisningsmateriell	»	1,750
» »	» anslaget till diverse utgifter	»	2,050
eller tillhopa			— 16,161

under villkor att Stockholms stad för år 1917, utöver förut anslagna medel å 7,500 kronor, för berörda ändamål bidrager med 16,161 kronor;

[189.] 7. att till beredande av provisorisk löneregleringmed 20 procent å i stat uppförda avlöningsförmåner åt befattningshavare vid tekniska skolan i Stockholm, med undantag för skolans föreståndare i hans egenskap av sådan samt såsom föreståndare för högre konstindustriella skolan och överlärare inom denna avdelning, bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av — 4,600

med beräknande att till denna löneregleringbi-

Transport	33,851,914	4,191,973

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	33,851,914	4,191,973	
drag lämnas av Sjöstedtska fonden med ett belopp av 480 kronor samt under villkor, att Stockholms stad för ändamålet särskilt tillskjuter ett belopp av 4,600 kronor;			
8. att i avbidan på proposition om anslag till inredning av nya lokaler för tekniska skolan i Stockholm m. m. beräkna på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	25,300	[190.]
9. att för uppehållande av verksamheten vid tekniska elementarskolan i Norrköping anvisa på extra stat för år 1917: till undervisning i svenska språket 200 kronor, till betjäningens avlöning 400 kronor, till lyshållning, uppvärmning m. m. 2,300 kronor, till assistenter och repetitörer 800 kronor, till undervisning i främmande språk 400 kronor, till höjd avlöning åt läraren i frihandsteckning 150 kronor, till bibliotek och samlingar 300 kronor samt till undervisning i verkstadsarbete 1,800 kronor, eller tillhopa	—	6,350	[191.]
10. att till uppehållande av verksamheten vid tekniska elementarskolan i Malmö anvisa på extra stat för år 1917: till betjäningens avlöning 1,000 kronor, till lyshållning, uppvärmning m. m. 6,000 kronor, till en parallellavdelning i första årskursen 4,500 kronor, till en parallellavdelning i andra årskursen 5,000 kronor, till en parallellavdelning i tredje årskursen 1,000 kronor samt till inköp av undervisningsmateriell 1,200 kronor, eller tillhopa	—	18,700	[192.]
11. att till uppehållande av verksamheten vid tekniska elementarskolan i Örebro anvisa på extra stat för år 1917: till höjda avlöningar åt extra lärarna i svenska språket, främmande språk, frihandsteckning och modellering 825 kronor, till höjd ersättning för bestridande av sekreterar- och kamrerargöromålen 100 kronor, till arvode åt extra lärare för undervisning i parallellklasser 13,075 kronor, till biträden i			[193.]
Transport	33,851,914	4,242,323	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	33,851,914	4,242,323
lantmäteri m. m. 200 kronor, till biträden på verkstaden 1,570 kronor, till betjäningens avlöning 850 kronor, till lyshållning, uppvärmning m. m. 3,300 kronor samt till provisorisk utvidgning av skolan med en elektroteknisk avdelning 4,150 kronor, eller tillhopa	—	24,070
[194.] 12. att till uppehållande av verksamheten vid tekniska elementarskolan i Borås anvisa på extra stat för år 1917 följande anslag: till undervisning i verkstadsarbete 700 kronor, till undervisning i svenska och främmande språk 500 kronor, till undervisning i frihandsteckning 200 kronor, till betjäningens avlöning 850 kronor samt till lyshållning, uppvärmning m. m. 2,000 kronor, eller tillhopa	—	4,250
[195.] 13. att till uppehållande av verksamheten vid tekniska elementarskolan i Härnösand anvisa på extra stat för år 1917: till undervisning i svenska språket 200 kronor, till undervisning i främmande språk 400 kronor, till lyshållning, uppvärmning m. m. 3,400 kronor, till betjäningens avlöning 850 kronor samt till förhöjning av arvodet till gymnastiklärare 200 kronor, tillhopa	—	5,050
[196.] 14. att till beredande av tillfällig löneförbättring under år 1917, enligt de av vederbörande departementschef i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1913 angivna grunderna, åt rektor, ordinarie lärare, tjänstemän och vaktmästare vid tekniska skolan i Eskilstuna anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av under villkor att Eskilstuna stad för nämnda ändamål bidrager med 1,336 kronor;	—	1,337
[197.] 15. att till understöd för uppehållande av slöjdföreningens i Göteborg skola bevilja på extra stat för år 1917 ett belopp av att, under villkor att Göteborgs stad för skolan tillskjuter minst lika mycket för år 1917 ävensom på de övriga villkor, som Kungl. Maj:t kan finna gott	—	30,000
Transport	33,851,914	4,307,030

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	33,851,914	4,307,030	

föreskriva, ställas till styrelsens för skolan förfogande för därmed avsett ändamål;

16. att till understöd åt lägre tekniska yrkesskolor, på det i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 13 januari 1906 angivna villkoret rörande bidrag från vederbörande kommun, samt till bestridande av kostnaden för inspektion av dessa skolor bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av ..... — 140,000 [198.]

17. att medgiva, att det på extra stat för år 1915 anvisade belopp av 3,000 kronor till resestipendier åt föreståndare och facklärare vid lägre tekniska läroanstalter må under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1917. [199.]

J. Åtgärder för fysisk utbildning.

1. Gymnastiska centralinstitutet 39,650

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

2. att *dels* medgiva, att tillfällig avlöningsförbättring för år 1917 må kunna tillkomma följande befattningshavare vid gymnastiska centralinstitutet med nedannämnda belopp: [200.]

överlärare 1,000 kronor, därav 500 kronor lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar,

lärare 1,000 kronor, därav 500 kronor lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar,

lärarinna 500 kronor, därav 250 kronor lön och 250 kronor tjänstgöringspenningar, samt

vaktmästaren och portvakten vardera 400 kronor,

dels godkänna följande villkor för åtnjutande av ifrågavarande avlöningsförbättringar:

att tjänstinnehavare, som erhållit tillstånd att med sin tjänst vid gymnastiska centralinstitutet för-

Transport	33,891,564	4,447,030

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	33,891,564	4,447,030

ena militär beställning, icke må tillgodonjuta sådan avlöningsförbättring;

att i övrigt, frånsett föreningen av föreståndarbefattningen vid institutet med överlärartjänst därstädes, tjänstinnehavare icke må med den tjänst, för vilken avlöningsförbättring utgår, förena annan tjänstebefattning, allmän eller enskild, såframt ej, vad angår överlärare, Kungl. Maj:t och, vad angår annan tjänstinnehavare vid institutet, direktionen, uppå därom gjord framställning och efter prövning, att ifrågavarande tjänstebefattning ej må anses inverka hinderligt för tjänstgöringen vid institutet, finner befattningen kunna få tills vidare mottagas och bibehållas; samt

att överlärare eller lärarinna, som i sådan egenskap åtnjuter fri bostad, skall, utöver det för denna förmån i gällande stat för institutet bestämda avdraget å lönen, vidkännas ytterligare sådant avdrag med: överlärare 300 kronor och lärarinna 150 kronor;

dels medgiva, att följande arvoden för särskilda göromål vid gymnastiska centralinstitutet må för år 1917 förhöjas med nedan angivna belopp:

arvodet åt föreståndaren med 300 kronor,

arvodet för sekreterargöromålens besörjande med 150 kronor och

arvodet för räkenskapsförargöromålens besörjande med 150 kronor, samt

att för år 1917 må utgå ersättning för besörjande av biblioteksgöromålen vid institutet med 300 kronor,

dels ock för bestridande av samtliga berörda kostnader på extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av högst ..... — 9,700

[201.] 3. att till uppehållande av gymnastiska centralinstitutets verksamhet under år 1917 anvisa på extra stat för samma år ett anslag av 7,650 kronor, att an-

Transport	33,891,564	4,456,730

	Ordinarie anslag kronor	Extra anslag kronor	
Transport	33,891,564	4,456,730	
vändas med nedanstående belopp till följande ändamål: till förhöjning av anslaget till arvoden åt extra lärare ..... kronor 5,400 » förhöjning av anslaget till ved, ljus, materiell, samlingar m. m. ..... » 1,450 » avlöning åt extra vaktmästarbiträde » 800 eller tillhopa	—	7,650	
4. att till fortsatt uppehållande under år 1917 av undervisning jämte läkarvård vid en med gymnastiska centralinstitutet förenad kvinnlig poliklinik anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	500	[202.]
5. att till understödjande av idrotten bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av .... att utgå på de villkor, Kungl. Maj:t kan finna skäl bestämma;	—	75,000	[203.]
6. att medgiva, att det på extra stat för år 1915 anvisade belopp av 30,000 kronor för understödjande av skididrotten bland ungdomen må på sätt och under villkor, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1917.			[204.]

K. Understöd åt vetenskap, vitterhet och konst m. m.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

1. att till understöd åt svenska fornskriftsällskapet anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av ..... under villkor att sällskapet kostnadsfritt för statens räkning avlämnar 300 exemplar av sina under anslagsåret utgivna arbeten;	—	2,000	[205.]
2. att till understöd åt samfundet för utgivande av handskrifter rörande Skandinaviens historia på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av..... under villkor att samfundet till ecklesiastikdepartementet avlämnar 50 exemplar av den för anslagsåret avsedda publikationen;	—	1,000	[206.]
Transport	33,891,564	4,542,880	

		Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
	Transport	33,891,564	4,542,880
[207.]	3. att till understödjande av Svenska vitterhetssamfundets verksamhet på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av ..... att utgå på de villkor, Kungl. Maj:t kan finna skäl bestämma;	—	3,000
[208.]	4. att *dels* medgiva, att det på extra stat för år 1916 beviljade anslaget av 5,000 kronor till understöd för utgivande av tidskrifterna »Skandinavisches Archiv für Medizin» och »Skandinavisches Archiv für Chirurgie» må på enahanda villkor beträffande friexemplars överlämnande till vissa bibliotek, som i fråga om nämnda tidskrifter föreskrivits, användas för fortsatt utgivande under år 1916 av tidskriften »Nordiskt medicinskt arkiv», *dels ock* på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag å ..... till understöd för utgivande av tidskrifterna »Skandinavisches Archiv für Medizin» och »Skandinavisches Archiv für Chirurgie» eller av tidskriften »Nordiskt medicinskt arkiv», under villkor att av statsunderstödd tidskrift för år 1917 kostnadsfritt överlämnas till vart och ett av universitetsbiblioteken i Uppsala och Lund 10 exemplar samt till karolinska medikokirurgiska institutets bibliotek 5 exemplar, av vilka exemplar behövligt antal i främsta rummet tilldelas vederbörande institutioner och kliniker vid de medicinska undervisningsanstalterna;	—	5,000
[209.]	5. att till understöd för fortsatt utgivande av tidskriften Acta mathematica anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	3,000
[210.]	6. att på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av ..... till understöd för fortsatt utgivande av tidskriften Sfinx, med villkor att dess utgivare kostnadsfritt överlämnar till universitetsbiblioteket i Uppsala 40 exemplar och till universitetsbiblioteket i Lund 20 exem-	—	1,200
	Transport	33,891,564	4,555,080

	Ordinarie anslag kronor	Extra anslag kronor	
Transport	33,891,564	4,555,080	
plar av tidskriften för att användas för dessa biblioteks bytesverksamhet med utlandet;			
7. att på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av	—	5,000	[211.]
att på de villkor, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt bestämma, användas till understöd för utgivande under år 1917 av tidskriften Svenska landsmål och svenskt folkliv;			
8. att för fortsatt systematisk undersökning av svenska folkmål anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	7,500	[212.]
att utgå på de närmare villkor, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt bestämma;			
9. att för insamling, förtecknande och undersökning av svenska folkminnen bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	4,500	[213.]
att utgå på de villkor och i enlighet med de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt fastställa;			
10. att på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av	—	4,000	[214.]
till arvode under samma år åt ortnamnskommitténs sekreterare;			
11. att såsom bidrag till fortsatt utgivande av det av professorn S. Curman och docenten J. Roosval påbörjade, med stöd av vitterhetsakademien utgivna verket »Sveriges kyrkor, konsthistoriskt inventarium» på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av	—	10,000	[215.]
att utgå på de närmare villkor, Kungl. Maj:t kan finna skäl bestämma;			
12. att till främjande av föreningen Pietas' verksamhet under år 1917 bevilja på extra stat för samma år ett anslag av	—	2,500	[216.]
under villkor att föreningen till statens historiska museum med äganderätt överlämnar genom föreningens försorg utförda fotografier, register och beskrivningar över behandlade föremål;			
Transport	33,891,564	4,588,580	

		Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
	Transport	33,891,564	4,588,580
[217.]	13. att av det för utgivande av statistiska tabeller över Öresundstullen år 1913 beviljade anslaget av 15,000 kronor anvisa på extra stat för år 1917 ett belopp av	—	1,500
[218.]	14. att medgiva, att det på extra stat för år 1915 anvisade anslag av 1,800 kronor för beredande av tillfälle för svenska forskare till vetenskapligt arbete vid en eller flera utländska biologiska stationer må för enahanda ändamål användas under år 1917;		
[219.]	15. att till resestipendier för år 1917 åt journalister, företrädesvis medarbetare, som hava redaktionellt arbete i svensk tidning eller journalistisk byrå till huvudsaklig sysselsättning, bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av att efter sakkunnigas hörande av Kungl. Maj:t fördelas under de villkor för stipendiernas åtnjutande, som Kungl. Maj:t kan finna skäl bestämma;	—	4,000
[220.]	16. att till understöd under åren 1917—1919 åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst bevilja ett anslag av 30,000 kronor, att efter grunder och på villkor, som av Kungl. Maj:t bestämmas, efter sakkunnigas hörande av Kungl. Maj:t fördelas mellan därav förtjänta vitterhetsidkare dels såsom fasta, dels i form av för viss tid givna understöd, samt att av ifrågavarande anslag på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av	—	10,000
[221.]	17. att medgiva, att det på extra stat för år 1915 såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för en antarktisk expedition åren 1915—1919 anvisade belopp av 27,000 kronor må på de villkor, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1917;		
[222.]	18. att såsom understöd åt docenten Herman Lundborg för utförande under åren 1917—1920 av rasbiologiska undersökningar bevilja ett anslag av		
	Transport	33,891,564	4,604,080

	Ordinarie anslag kronor	Extra anslag kronor	
Transport	33,891,564	4,604,080	
24,000 kronor och därav på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av ..... att utgå enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela.	—	6,000	
19. Resestipendier samt läroböckers, tidskrifters och lärda verks utgivande, *reservationsanslag*	45,000		
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
20. att av det anslag å 12,000 kronor, som tilldelats docenten vid universitetet i Uppsala K. A. Edin för utarbetande av en historisk-statistisk handledning i studiet av befolkningsförhållandena i Sverige m. m. under äldre tid, anvisa på extra stat för år 1917 återstående beloppet	—	6,000	[223.]
L. Diverse.			
1. Ålderstillägg, *förslagsanslag*	150,000		
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
2. att till beredande, i enlighet med i statsrådsprotokollet över finansärenden den 14 januari 1916 angivna grunder, av extra lönetillägg för år 1916 åt en del tjänstemän och betjänte i vissa till ecklesiastikdepartementet hörande ämbetsverk och kårer anvisa på extra stat för år 1917, såsom förslagsanslag, ett belopp av	—	5,000	[224.]
3. att i avbidan på proposition angående tillfällig löneförbättring åt biträdande lärare vid folkskolor, lärare vid mindre folkskolor och lärare vid småskolor beräkna för berörda ändamål på extra stat för år 1917 ett anslag av	—	500,000	[225.]
4. Rese- och traktamentspenningar, *förslagsanslag*	24,000		
Vidare föreslår Kungl. Maj:t riksdagen			
5. att medgiva, att av det under åttonde huvudtiteln på ordinarie stat uppförda förslagsanslaget å till skrivmaterialier och expenser, ved m. m.	100,000		[226.]
Transport	34,210,564	5,121,080	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	34,210,564	5,121,080
(därav till domkapitlens expeditioner högst 10,000 kronor) må från och med år 1917 till domkapitlens expeditioner utgå högst 12,000 kronor.		
6. Extra utgifter, *reservationsanslag*	28,000	
Vidare föreslår Kungl. Maj:t riksdagen		
[227.] 7. att till täckande av utav statskontoret utbetalade förskott på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av	—	245,807
[228.] 8. att *dels* medgiva, att av det under åttonde huvudtiteln på ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till tryckningskostnader (därav till domkapitlens expeditioner högst 1,800 kronor) må från och med år 1917 till domkapitlens expeditioner utgå högst 2,500 kronor,		
dels ock för jämnande av huvudtitelns slutsumma öka samma förslagsanslag från dess nuvarande belopp, 24,999 kronor, till	25,049	
eller med 50 kronor.		
Summa	34,263,613	5,366,887

[229.] Beträffande de här ovan upptagna ordinarie anslagen, vid vilka Kungl. Maj:t icke gjort någon framställning, har Kungl. Maj:t icke att föreslå någon förändring.

En jämförelse mellan denna huvudtitel, sådan den finnes upptagen i riksstaten för år 1916 och sådan den av Kungl. Maj:t nu är föreslagen, utfaller på följande sätt:

	1916.	1917.			
ordinarie anslag	33,652,384	34,263,613	således ökning	kronor	611,229
extra »	5,208,716	5,366,887	» ökning	»	158,171
Summa kronor	38,861,100	39,630,500	således ökning	kronor	769,400

Nionde huvudtiteln,

innefattande anslagen till jordbruksdepartementet.

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
A. Departementet.			
1. Departementschefen	17,000	—	
2. Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli	59,300	—	
3. **Provisorisk lönereglering.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till provisorisk lönereglering för befattningshavare i jordbruksdepartementet å extra stat för år 1917 bevilja ett förslagsanslag av	—	6,760	[1.]
varav högst 162 kronor 50 öre må användas till höjning av vikariatsersättning under semester.			
4. **Extra kanslisekreterare.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att för anställande av en extra kanslisekreterare inom jordbruksdepartementet å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av	—	5,050	[2.]
varav 1,600 kronor skola anses såsom tjänstgöringspenningar.			
Transport	76,300	11,810	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	76,300	11,810

5. **Extra föredragande m. m.**

[3.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att för extra föredragande inom jordbruksdepartementet m. m. å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av ..... — 4,000

B. Lantbruksstyrelsen.

1. Lantbruksstyrelsen ..... 79,900 —

2. **Ingenjörsbiträden hos lantbruksstyrelsen.**

[4.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att för anställande av ytterligare ingenjörsbiträden hos lantbruksstyrelsen på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av ..... — 10,000
ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må härav under år 1916 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna intill 5,000 kronor.

3. **Extra biträden hos lantbruksstyrelsen m. m.**

[5.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att för extra biträden hos lantbruksstyrelsen m. m. å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av — 17,500
ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må under år 1916 låta förskottsvis av tillgängliga medel härav utanordna 7,500 kronor.

C. Lanthushållningen.

1. **Befrämjande i allmänhet av jordbruk och lantmannanäringar.**

[6.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att höja det under anslagstiteln »befrämjande i allmänhet av jordbruk och lantmannanäringar» upp-

Transport	156,200	43,310

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	156,200	43,310

tagna anslag till understödjande av premiering av nötboskap, nu 80,000 kronor, med 40,000 kronor till 120,000 kronor, därav 70,000 kronor skola användas för tilläggspris för tjurar, tillhörande tjurförening, med rätt för Kungl. Maj:t att, därest under året sistnämnda belopp ej skulle behöva i sin helhet eller till någon del tagas i anspråk för detta ändamål, anvisa det sålunda tillgängliga beloppet för andra till nötboskapspremieringen hörande ändamål.

Vid bifall till detta förslag kommer omförmälda anslagstitel i sin helhet att höjas med motsvarande belopp av 40,000 kronor eller från 332,450 kronor till 372,450 —

2. Lantbruksingenjörer och deras biträden ..... 101,900 —

3. **Undervisningsanstalter.**

a. *Trädgårdsundervisningen.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att höja det under anslagstiteln »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar» upptagna anslag till trädgårdsundervisningen från 32,000 kronor med 4,800 kronor till 36,800 kronor. [7.]

Vid bifall härtill kommer det i anslagstiteln »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar» ingående bestämda anslaget, i riksstaten för innevarande år upptaget med 432,950 kronor, att ökas med 4,800 kronor till 437,750 kronor.

b. *Reseunderstöd för lantbrukets studerande.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att medgiva, att vad vid utgången av år 1916 må kvarstå oanvänt å det under anslagstiteln »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar» upptagna anslag till reseunderstöd för lantbrukets studerande må under år 1917 användas för de ändamål, för vilka anslaget är avsett. [8.]

Transport	630,550	43,310

		Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor
	Transport	630,550	43,310

c. *Lantmannaskolor.*

[9.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att höja det under anslagstiteln »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar» upptagna förslagsanslaget till lantmannaskolor från 150,000 kronor med 50,000 kronor till 200,000 kronor.

d. *Lanthushållsskolor.*

[10.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att höja det under anslagstiteln »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar» upptagna förslagsanslaget till lanthushållsskolor från 36,000 kronor med 24,000 kronor till 60,000 kronor.

Slutsumman av anslagstiteln »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar» skulle alltså vid bifall till vad under punkterna 7, 9 och 10 föreslagits ökas från 618,950 kronor med 78,800 kronor till ..... 697,750 —

e. *Elektrisk anläggning vid Ultuna.*

[11.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att utav det av 1915 års riksdag till elektrisk anläggning vid Ultuna lantbruksinstitut och egendom beviljade anslag av 32,000 kronor å extra stat för år 1917 anvisa återstående ..... — 22,000
med rätt för Kungl. Maj:t att låta under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna detta belopp.

f. *Undervisningsmateriel för lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp.*

[12.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till undervisningsmateriel för lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av ..... — 3,000

	Transport	1,328,300	68,310

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	1,328,300	68,310	

g. *Hovbeslagsskola vid Alnarp.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till hovbeslagsskolan vid Alnarp anvisa å extra stat för år 1917 ett anslag av ..... — 4,500 [13.]

h. *Försäljning av vindmotor vid Alnarp* ..... — — —

i. *Utbildningskurser för kontrollassistenter.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till anordnande av utbildningskurser för kontrollassistenter å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av ..... — 14,800 [14.]

j. *Utbildningskurser för ladugårdsförmän.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att medgiva, att Kungl. Maj:t må under år 1917 till anordnande av utbildningskurser för ladugårdsförmän använda vad som vid utgången av år 1916 må kvarstå oanvänt å anslaget för detta ändamål. [15.]

k. *Jordbrukskonsulenter.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att å extra stat för år 1917 bevilja, att av Kungl. Maj:t i mån av behov användas, såsom bidrag till anställande av [16.]

dels tretton jordbrukskonsulenter i Dalarna och Norrland under villkor, att konsulenternas rese- och traktamentsersättning bekostas av landsting, hushållningssällskap eller eljest, 32,500 kronor,

dels en jordbrukskonsulent inom vartdera av Kalmar läns norra och Gottlands läns hushållningssällskaps områden under enahanda villkor och under förutsättning därjämte, att vederbörande hushållnings-

Transport	1,328,300	87,610

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	1,328,300	87,610

sällskap bidrager till konsulentens avlöning med minst 1,250 kronor, 2,500 kronor,

dels ock fjorton jordbrukskonsulenter i övriga delar av södra och mellersta Sverige under villkor, att konsulenternas rese- och traktamentsersättning bekostas av landsting, hushållningssällskap eller eljest samt att vederbörande hushållningssällskap under samma år på egen bekostnad och utan anlitande till någon del av statsbidraget anställer en eller flera ytterligare jordbrukskonsulenter, 35,000 kronor,

eller tillsammans ..... — 70,000

ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må för bidrag från detta anslag stadga de villkor i övrigt, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva.

l. *Vandringsrättare.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[17.] att å extra stat för år 1917 anvisa, att av Kungl. Maj:t i mån av behov användas, såsom bidrag till anställande av

dels vandringsrättare i Dalarna och Norrland 24,000 kronor,

dels ock vandringsrättare i södra eller mellersta Sverige 18,000 kronor,

eller tillsammans ..... — 42,000

under villkor att övriga kostnader för vandringsrättarna bestridas av landsting, hushållningssällskap eller eljest, samt på de villkor i övrigt, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva.

m. *Stipendiat i boskapsskötsel och mejerihushållning m. m.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[18.] att till utbildande av en stipendiat i boskapsskötsel och mejerihushållning m. m. å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av ..... — 1,500

Transport	1,328,300	201,110

	Ordinarie anslag kronor	Extra anslag kronor	
Transport	1,328,300	201,110	
n. *Fredrika-Bremer-förbundets lanthushållningsskola vid Rimforsa.*			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att såsom statsbidrag åt Fredrika-Bremer-förbundets lanthushållningsskola vid Rimforsa för utbildande av lärarinnor å extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av	—	8,000	[19.]
o. *Lanthushållningsskolan å Brogård.*			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att såsom statsbidrag åt Uppsala enskilda läroverks fackskola för huslig ekonomi för utbildning av lärarinnor i lanthushållning å skolans lantgård Brogård å extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av	—	5,500	[20.]
4. **Hästaveln.**			
a. *Hästavelns förbättrande.*			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att höja den del av det under anslagstiteln »hästavelns förbättrande» upptagna reservationsanslaget, som är avsedd till understödjande av prisbelöningar av hästar, från 40,000 kronor med 60,000 kronor till 100,000 kronor.			[21.]
Vid bifall härtill kommer omförmälda reservationsanslag att undergå motsvarande höjning eller till 309,400 kronor samt hela anslaget till hästavelns förbättrande att upptagas med ett belopp av.....	310,470	—	
därav ett förslagsanslag, friheter, å 1,070 kronor.			
b. *Extra personal vid Flyinge hingstdepå.*			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till extra personal vid Flyinge hingstdepå å extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av.....	—	4,630	[22.]
Transport	1,638,770	219,240	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor
Transport	1,638,770	219,240

c. *Åtgärder för inhemska häststammar.*

[23.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av — 20,000

att under de villkor, Kungl. Maj:t må bestämma, utgå för tillvaratagande och utveckling av sådana i Sverige förekommande s. k. lanthästar, som kunna innefattas under benämningen »inhemska häststammar».

d. *Stamboksföring rörande hästar.*

[24.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att *dels* medgiva, att Kungl. Maj:t må till understödjande av stamboksföring rörande hästar under de villkor, Kungl. Maj:t må bestämma, under år 1917 använda vad som vid utgången av år 1916 kan kvarstå oanvänt å anslaget för detta ändamål.

dels och å extra stat för år 1917 för samma ändamål anvisa ett anslag av ..... — 6,000

5. **Boskapsskötsel m. m.**

a. Förekommande och hämmande av smittsamma sjukdomar bland husdjuren ..... 50,000 —

b. *Karantänsanstalten i Haparanda för husdjur.*

[25.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till karantänsanstalten i Haparanda för husdjur å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av.... — 750

c. *Avelscentra för nötboskap.*

[26.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till avelscentra för nötboskap å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av ..... — 12,000

Transport	1,688,770	257,990

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	1,688,770	257,990	
d. *Nötboskapsaveln inom Norrbottens län.*			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till främjande av nötboskapsaveln inom Norrbottens län anvisa å extra stat för år 1917 ett anslag av	—	5,000	[27.]
e. *Förekommande och hämmande av tuberkelsjukdomar hos nötkreaturen.*			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att *dels* medgiva, att vad vid utgången av år 1916 möjligen kvarstår oanvänt å anslaget till förekommande och hämmande av tuberkelsjukdomar hos nötkreaturen må under år 1917 användas för enahanda ändamål; *dels och* å extra stat för år 1917 för samma ändamål anvisa ett anslag av	—	75,000	[28.]
f. *Svinavelns höjande.*			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till åtgärder för höjande av landets svinavel å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av	—	50,000	[29.]
g. *Fjäderfäavelns befrämjande.*			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till fjäderfäavelns befrämjande anvisa å extra stat för år 1917 ett anslag av	—	20,000	[30.]
6. **Lantbruksmöten.**	—	—	
7. **Redskapsprovningsanstalter.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till maskin- och redskapsprovningsanstalterna vid Ultuna och Alnarp å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av	—	21,000	[31.]
Transport	1,688,770	428,990	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	1,688,770	428,990

8. **Kemiska stationer m. m.**

a. *Kemiska stationer.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[32.] att å extra stat för år 1917 anvisa såsom bidrag till underhåll av åtta kemiska stationer för jordbrukets och näringarnas behov — inom de orter, där landsting eller hushållningssällskap, vart för sig eller i förening, förbundit sig att upprätta laboratorium och bekosta ej mindre lokal för detta jämte bostad eller hyresmedel för kemist och assistent än även avlöningen till dessa och laboratorietjänaren ävensom de årliga utgifterna för laboratoriets underhåll samt till inköp av böcker och inventarier för stationens behov — 6,000 kronor för varje station eller tillhopa — 48,000

b. *Kemisk-växtbiologisk anstalt inom Norrbottens län.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[33.] att såsom bidrag till underhåll av kemisk-växtbiologiska anstalten inom Norrbottens län — under villkor att från länets landsting och hushållningssällskap eller eljest bidrag lämnas till anstaltens underhåll med sammanlagt minst 9,000 kronor — å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av ..... — 15,000

9. **Svenska mosskulturföreningen.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[34.] att till understöd åt svenska mosskulturföreningen å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av ..... — 50,000

10. **Befrämjande av fröodlingen.**

a. *Frökontrollanstalter.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[35.] att å extra stat för år 1917 till Kungl. Maj:ts förfogande anvisa ett anslag av ..... — 10,000

Transport	1,688,770	551,990

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	1,688,770	551,900	
för att — med högst 1,000 kronor för varje anstalt — användas till understöd åt sådana frökontrollanstalter, som av landsting eller hushållningssällskap, vart för sig eller i förening, understödjas med minst samma belopp som statsbidraget och vilka anstalter vilja underkasta sig de villkor och föreskrifter i avseende på analysmetoder och övriga förhållanden, som fastställas av Kungl. Maj:t.			
b. *Befordrande av inhemsk fröodling.*			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att			
dels medgiva, att vad vid utgången av år 1916 må kvarstå oanvänt å det såsom bidrag till åtgärder för befordrande av den inhemska odlingen av frö av vallväxter och foderrotfrukter anvisade anslag må av Kungl. Maj:t under år 1917 användas för enahanda ändamål;			[36.]
dels ock för samma ändamål å extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av	—	20,000	
c. *Statskonsulent i fröodling.*			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
att för år 1917 å extra stat anvisa			[37.]
dels för anställande av en statskonsulent i fröodling ett anslag av 6,500 kronor;			
dels ock såsom personligt ålderstillägg till statskonsulenten i fröodling Anders Elofson, därest han fortfarande med gott vitsord tjänstgör i denna egenskap, ett anslag av 500 kronor;			
eller tillhopa	—	7,000	
d. *Sveriges utsädesförening.*			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
att å extra stat för år 1917 bevilja Sveriges utsädesförening såsom bidrag till uppehållande av föreningens praktiskt vetenskapliga verksamhet ett anslag av	—	66,000	[38.]
Transport	1,688,770	644,990	

	Ordinarie anslag kronor	Extra anslag kronor.
Transport	1,688,770	644,990

e. *Sveriges utsädesförenings filial i mellersta Norrland.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[39.] att i avbidan på den särskilda propositon angående anslag till en Sveriges utsädesförenings filial i mellersta Norrland, som Kungl. Maj:t må komma att avlåta till riksdagen, för detta ändamål å extra stat för år 1917 beräkna ett anslag av ..... — 9,500

11. **Mindre jordbruket.**

a. *Höjande av det mindre jordbruket.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

[40.] *dels* medgiva, att vad vid utgången av år 1916 må kvarstå oanvänt å anslaget till åtgärder för höjande av det mindre jordbruket må av Kungl. Maj:t under år 1917 disponeras för enahanda ändamål.

dels ock för samma ändamål å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av ..... — 240,000

b. *Statskonsulent för det mindre jordbruket.*

Kungl. Majt föreslår riksdagen

att å extra stat för år 1917 anvisa

[41.] *dels* för anställande av en statskonsulent för det mindre jordbruket ett anslag av 6,500 kronor;

dels ock såsom personligt ålderstillägg till statskonsulenten för det mindre jordbruket August Östergren, därest han fortfarande med gott vitsord tjänstgör i denna egenskap, ett anslag av 500 kronor;

eller tillhopa ..... — 7,000

c. *Ordnad bokföring vid mindre jordbruk.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[42.] att såsom bidrag till åtgärder för främjande av ordnad bokföring vid mindre jordbruk å extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av ..... — 15,000

Transport	1,688,770	916,490

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	1,688,770	916,490

ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må härav använda högst 5,000 kronor till åtgärder för åstadkommande av räntabilitetsberäkningar angående jordbruk.

12. **Smörprovningar m. m.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att å extra stat för år 1917 anvisa dels till statsbidrag till fortgående smörprovningar ett anslag av 10,000 kronor [43.]

samt dels till bestridande av kostnaderna för kontrollen över vattenhalten i svenskt exportsmör ett anslag av 6,000 kronor

eller tillhopa ..... — 16,000

13. **Vattenavtappningar m. m.**

a. *Norrländska avdikningsanslaget.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

dels medgiva, att vad som vid 1916 års utgång må återstå oanvänt av det under benämning »norrländska avdikningsanslaget» för år 1916 anvisade anslag till understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet av myrutdikningar och vattenavtappningar inom Norrland och Dalarna, vare sig ändamålet med arbetsföretaget är uppodling av till åker eller äng lämplig jord eller minskning av frostländighet för närliggande bygd, må av Kungl. Maj:t under år 1917 användas för samma ändamål; [44.]

dels ock å extra stat för sistnämnda år ställa till Kungl. Maj:ts förfogande under enahanda benämning och för samma ändamål ett belopp av ..... — 1,500,000

med iakttagande att av samtliga sålunda för år 1917 tillgängliga medel sökande från Gävleborgs län och Dalarna skola äga företrädesrätt att erhålla bidrag till högst 100,000 kronor.

Transport	1,688,770	2,432,490

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	1,688,770	2,432,490

b. *Allmänna avdikningsanslaget.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

[45.] *dels* medgiva, att det belopp, som vid utgången av år 1916 må kvarstå oanvänt å det under benämning »allmänna avdikningsanslaget» anvisade anslag till understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet av myrutdikningar och vattenavtappningar inom andra delar av riket än Norrland och Dalarna, vare sig ändamålet med arbetsföretaget är uppodling av till åker eller äng lämplig jord eller minskning av frostländighet för närliggande bygd, må av Kungl. Maj:t under år 1917 användas för samma ändamål;

dels ock å extra stat för sistnämnda år ställa till Kungl. Maj:ts förfogande under enahanda benämning och för samma ändamål ett belopp av ..... — 250,000
med iakttagande att av samtliga sålunda för år 1917 tillgängliga medel högst 150,000 kronor må utgå till avdikning av sådan mark, vars torrläggning avser endast minskning av frostländighet för närliggande bygd.

14. **Torvtillgångarnas tillgodogörande.**

a. *Tillgodogörandet av den i landets torvmossar befintliga bränsletillgång m. m.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

[46.] *dels* medgiva, att Kungl. Maj:t må under år 1917 i mån av behov disponera vad vid utgången av år 1916 må kvarstå oanvänt å anslaget till åtgärder för lösning av frågan om tillgodogörandet av den i landets torvmossar befintliga bränsletillgång m. m.;

dels ock för samma ändamål å extra stat för år 1917, att i mån av behov användas, anvisa ett anslag av ..... — 40,000
med rätt för Kungl. Maj:t att under år 1916 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna detta belopp.

Transport	1,688,770	2,722,490

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	1,688,770	2,722,490	
b. *Torvingenjörer och torvassistent.*			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att för år 1917 å extra stat anvisa *dels* för anställande av en förste torvingenjör, tre torvingenjörer och en torvassistent ett anslag av 27,000 kronor; *dels ock* såsom personligt ålderstillägg till torvingenjören Thure Gustaf Thorgny Björkman, därest han fortfarande med gott vitsord tjänstgör i denna egenskap, ett anslag av 500 kronor, eller tillhopa	—	27,500	[47.]
c. *Torvskola.*			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att av det av 1912 års riksdag beviljade anslag å 35,000 kronor till upprätthållande av en torvskola under åren 1913—1917 å extra stat för år 1917 anvisa återstående beloppet	—	7,000	[48.]
d. *Utredning angående torvtillgångar.*			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att i avbidan på den proposition i fråga om utredning angående landets torvtillgångar, som Kungl. Maj:t må komma att avlåta till riksdagen, för detta ändamål å extra stat för år 1917 beräkna ett anslag av	—	30,000	[49.]
15. **Husslöjden.**			
a. Befrämjande av husslöjden	25,000	—	
b. *Andre instruktör i husslöjd.*			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att för år 1917 å extra stat anvisa *dels* till anställande av en andre instruktör i husslöjd 2,000 kronor,			[50.]
Transport	1,713,770	2,786,990	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	1,713,770	2,786,990
dels ock såsom personligt ålderstillägg till andre instruktören Jonas Wallander, därest han fortfarande i denna egenskap med gott vitsord tjänstgör, 1,500 kronor, eller tillhopa	—	3,500

16. **Lindring av fraktkostnader för kalk.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[51.] att för lindring av fraktkostnaderna vid transport å järnväg av kalk, kalkstensmjöl och märgel för jordbrukets behov å extra stat för år 1917 anvisa, såsom förslagsanslag — 450,000

D. Fiskeriväsendet.

1. Fiskerinäringens understöd 111,000

2. **Undervisningskurser i navigation för bohuslänska fiskare.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[52.] att såsom bidrag till anordnande av undervisningskurser och hållande av föredrag i navigation m. m. för bohuslänska fiskare, under förutsättning att av Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskap eller landsting eller eljest för ändamålet tillskjutas minst 1,150 kronor, å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av — 1,400
med rätt för Kungl. Maj:t att utav detta belopp förskottsvis under innevarande år av tillgängliga medel utanordna 700 kronor.

3. **Södra Sveriges fiskeriförening.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[53.] att till understöd åt södra Sveriges fiskeriförening å extra stat för år 1917 anvisa till upprätt-

Transport	1,824,770	3,241,890

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	1,824,770	3,241,890	
hållande av föreningens fiskeriskola 8,500 kronor och såsom bidrag till föreningens försöks- och fiskodlingsverksamhet 10,000 kronor, eller tillhopa	—	18,500	

4. **Hydrografisk-biologiska havsundersökningar.**

a. *Hydrografisk-biologiska undersökningar av de Sverige omgivande haven.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

dels medgiva, att vad som vid utgången av år 1916 kan återstå oanvänt av de till täckande av Sveriges andel i kostnaderna för en internationell hydrografisk-biologisk centralanstalt med laboratorium anvisade anslag må av Kungl. Maj:t under år 1917 användas till gäldande av Sveriges andel i dylika kostnader för tiden från och med den 22 juli 1917 till och med den 21 juli 1918; [54.]

dels ock till omkostnader för tiden från och med den 1 maj 1917 till och med den 30 april 1918 för utförande av hydrografisk-biologiska undersökningar av de Sverige omgivande haven å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av ..... — 25,000

b. *Underhålls- och driftkostnad för fartyget Skagerak.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

dels medgiva, att vad som vid 1916 års utgång må kvarstå oanvänt å tidigare anslag till underhålls- och driftkostnad för fartyget Skagerak, avsett för hydrografisk-biologiska undersökningar av de Sverige omgivande haven samt för tillsyn och bevakning vid Sveriges havsfisken under annan tid av året än vintermånaderna, må under år 1917 användas för enahanda ändamål; [55.]

dels ock för samma ändamål å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av ..... — 36,000

Transport	1,824,770	3,321,390

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	1,824,770	3,321,390

c. *Försäkring av fartyget Skagerak.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[56.] att till bestridande av kostnader för försäkring av fartyget Skagerak å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av ..... — 5,200

5. **Underhålls- och driftkostnad för fartyget Eystrasalt.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

[57.] *dels* medgiva, att vad vid utgången av år 1916 må kvarstå oanvänt å anslaget för bestridande av underhålls- och driftkostnad för fartyget Eystrasalt må under år 1917 användas för enahanda ändamål;

dels och för samma ändamål å extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av ..... — 8,500

6. **Ett armerat ångfartygs stationerande vid rikets kuster.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[58.] att medgiva, att Kungl. Maj:t må för stationerande under vintern 1916—1917 av ett armerat ångfartyg vid rikets kuster för åstadkommande av ordning och skydd vid fiskets bedrivande använda erforderligt belopp av den behållning, som uppstått eller kan komma att uppstå å redan anvisade anslag för motsvarande ändamål ..... — —

7. **Fiskehamnar.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

[59.] *dels*, med ändring av sitt år 1912 fattade beslut i fråga om anslag å 30,000 kronor för utförande av vissa arbeten vid Barsebäcks hamn under vissa då angivna villkor, besluta, att denna hamn skall upptagas bland dem, vilkas byggande skall äga rum ute-

Transport	1,824,770	3,335,090

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	1,824,770	3,335,090

slutande på statens bekostnad, samt att det till denna hamn beviljade anslaget skall sammanslås med det år 1911 av riksdagen beviljade anslaget å 2,788,000 kronor till bestridande av kostnaderna för utförande av vissa utav fiskehamnskommissionen föreslagna hamnar och utgå för samma ändamål samt under enahanda villkor som detta;

dels ock, vid bifall härtill, av det sålunda sammanslagna anslaget å 2,818,000 kronor å extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av ..... — 590,000
att enligt de närmare föreskrifter, Kungl. Maj:t må finna gott meddela, användas för ifrågavarande ändamål under villkor om kostnadsfri upplåtelse ej mindre av själva området för hamnarna än även av det område i land, som med hänsyn till den rörelse, som är avsedd att bedrivas i hamnarna, bör avsöndras för det gemensamma behovet.

E. Skogsväsendet.

1. Skogsundervisning m. m.

a. *Skogshögskolan och statens skogsförsöksanstalt.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

dels, från och med år 1917, med uteslutande ur staten för statens skogsförsöksanstalt av anslagsposten å 6,500 kronor till avlöning åt skogsbiträden och kvinnliga biträden, i samma stat uppföra ej mindre ett kvinnligt biträde i tredje lönegraden (kemist) med avlöning av 2,000 kronor, därav 1,100 kronor lön, 750 kronor tjänstgöringspenningar och 150 kronor ortstillägg, och ett kvinnligt biträde i första lönegraden med avlöning av 1,200 kronor, därav 700 kronor lön, 350 kronor tjänstgöringspen- [60.]

Transport	1,824,770	3,925,090

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	1,824,770	3,925,090

ningar och 150 kronor ortstillägg, med anmärkning beträffande bägge biträdena, att lönen kan höjas efter 5 år med 200 kronor och efter 10 år med ytterligare 200 kronor, än även två skogsbiträden, vartdera med arvode av 2,000 kronor och med anmärkning beträffande bägge dessa biträden, att arvodet kan efter 5 år höjas med 200 kronor:

dels, förklara, att, därest kvinnligt biträde, som vid ikraftträdandet av förenämnda ändringar i staten är anställt vid ifrågavarande anstalt och befordras till ordinarie biträde vid anstalten från samma tidpunkt, omedelbart före sin befordran mot fast arvode utfört arbete av motsvarande eller jämförlig beskaffenhet därstädes, biträdet må äga att för åtnjutande av löneförhöjning genom ålderstillägg räkna sig till godo den tid, biträdet utfört sådant arbete vid anstalten; samt

att beträffande de i staten upptagna kvinnliga befattningshavare skola i övrigt lända till efterrättelse de föreskrifter, som äro eller kunna varda utfärdade angående allmänna villkor och bestämmelser, att gälla för å vissa domstolars, ämbetsverks och myndigheters stater uppförda biträdesbefattningar;

dels medgiva, att tjänstetid såsom skogsbiträde vid anstalten må tillgodoräknas skogsrättare och kronojägare för erhållande av ålderstillägg såsom sådana;

dels ock från och med år 1917 höja ej mindre den i staten för statens skogsförsöksanstalt upptagna anslagspost till gemensamma expenser från 5,500 kronor med 4,500 kronor till 10,000 kronor än även den i samma stat upptagna anslagsposten till särskilda expenser för skogsavdelningen från 10,400 kronor med 2,000 till 12,400 kronor;

kommande vid bifall till vad sålunda föreslagits statens slutsumma att höjas från 62,400 kronor med 7,200 kronor till 69,600 kronor.

Transport	1,824,770	3,925,090

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	1,824,770	3,925,090	
Vid bifall härtill kommer anslaget till skogshögskolan och statens skogsförsöksanstalt, nu 185,400 kronor, att höjas med 7,200 kronor till	192,600	—	

b. *Docentstipendium och studieunderstöd vid skogshögskolan.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till ett docentstipendium vid skogshögskolan samt till studieunderstöd åt sådana studerande, som vid nämnda skola ägna sig åt skogsvetenskaplig forskning, å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av — 4,900 [61.]
ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må härav under år 1916 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 1,200 kronor till studieunderstöd.

c. *Utgifter för skogshögskolans förberedande kurs vid Garpenberg.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att för gäldande av ökad bränslekostnad samt kostnad för elektrisk ström för skogshögskolans förberedande kurs vid Garpenberg å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av — 4,500 [62.]
med rätt för Kungl. Maj:t att härav låta under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna intill 3,000 kronor.

d. *Extra räknebiträde vid statens skogsförsöksanstalt.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att för avlönande av extra räknebiträde vid statens skogsförsöksanstalt å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av — 1,200 [63.]

Transport	2,017,370	3,935,690	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	2,017,370	3,935,690
e. *Ökade expensmedel för statens skogsförsöksanstalt under år 1916.*		
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[64.] att såsom ökade expensmedel för statens skogsförsöksanstalt under år 1916 å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av	—	2,300
ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må låta av tillgängliga medel under år 1916 förskottera detta belopp.		
f. *Specialundersökningar rörande de norrländska skogarnas föryngring.*		
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[65.] att för specialundersökningar rörande de norrländska skogarnas föryngring i huvudsaklig överensstämmelse med den i statsrådsprotokollet angivna plan å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av	—	38,900
ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må härav under år 1916 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 19,900 kronor.		
g. Skogsundervisning och skogshushållning i allmänhet	102,000	—
h. *Fortsättningsskola för lärjungar från statens skogsskolor.*		
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[66.] att å extra stat för år 1917 anvisa		
dels till en fortsättningsskola vid Kloten för från statens skogsskolor utgångna lärjungar 3,400 kronor;		
dels ock till anskaffande av inventarier m. m. för samma fortsättningsskola 5,000 kronor,		
eller tillhopa	—	8,400
i. Tillsyn å enskildas skogar i lappmarkerna och Särna socken med Idre kapellag	170,000	—
Transport	2,289,370	3,985,290

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	2,289,370	3,985,290	
j. Tillsyn å enskildas skogar i Västerbottens och Norrbottens läns kustland	102,400	—	

k. *Skogsodlingens befrämjande.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen [67.]
att för skogsodlingens befrämjande å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av — 100,000
att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för att i mån av tillgång tilldelas antingen skogsvårdsstyrelser, till vilka landsting eller hushållningssällskap för ändamålet lämnat bidrag, eller i landstingsområde, där sådan styrelse icke finnes, landsting eller hushållningssällskap, under iakttagande att i intetdera fallet statsbidrag må till något landstingsområde utgå med högre belopp än det, varmed landsting och hushållningssällskap tillsammans eller ettdera av dem till ändamålet bidragit, samt att landsting eller hushållningssällskap, som undfått dylikt bidrag, skall vara skyldigt att efter årets utgång till Kungl. Maj:ts vederbörande befallningshavande avgiva redogörelse över användningen av de utav staten samt av landsting eller hushållningssällskap lämnade bidrag.

l. *Skogsvårdsstyrelsernas verksamhet.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen [68.]
att såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för uppehållande av skogsvårdsstyrelsernas verksamhet å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av — 67,500

2. **Reglering av flottleder.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att [69.]
dels för bestridande av kostnader för reglering av flottleder inom riket å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av — 300,000

Transport	2,391,770	4,452,790

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	2,391,770	4,452,790

ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må av tillgängliga medel låta härav under år 1916 förskottsvis utanordna högst 120,000 kronor;

dels ock medgiva, att under år 1917 inflytande flottningsavgifter må användas till bestridande av kostnader för reglering av flottleder inom riket.

F. Lantmäteriväsendet.

1. **Lantmäteristaten.**

a. Lantmäteristaten ..... 536,400 —

b. *Lantmäteriundervisningen.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[70.] att å extra stat för år 1917 ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett anslag av ..... — 36,300 att användas till lantmäteriundervisningens ordnande och bedrivande under läsåret 1916—1917 i huvudsaklig överensstämmelse med det av lantmäteristyrelsen den 6 november 1909 framställda, i statsrådsprotokollet för den 8 april 1910 närmare angivna förslag, med rätt för Kungl. Maj:t att utav sagda belopp under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis för ändamålet utanordna erforderligt belopp.

c. *Lantmätares tjänsteresor.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[71.] att till bestridande av kostnader för vissa av lantmätare företagna tjänsteresor å extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av ..... — 30,000

Transport	2,928,170	4,519,090

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	2,928,170	4,519,090	
d. *Reparation och renovation av kartor i lantmäterikontoren i länen.*			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till reparation och renovation av kartor i lantmäterikontoren i länen å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av	—	15,000	[72.]
e. *Nya registratur och arkivens ordnande i lantmäterikontoren i länen.*			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till nya registratur och arkivens ordnande i lantmäterikontoren i länen å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av	—	20,000	[73.]
f. *Inbindning av handlingar i lantmäterikontoren i länen.*			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till inbindning av handlingar i lantmäterikontoren i länen å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av	—	3,500	[74.]
g. *Anskaffande till lantmäterikontoret i Umeå av kopior av vissa kartor m. m.*			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till anskaffande för lantmäterikontorets i Umeå räkning av kopior utav vissa kartor med tillhörande handlingar å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må härav under år 1916 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna erforderligt belopp.	—	9,000	[75.]
h. *Skrivhjälp å lantmäterikontoren i länen.*			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att för skrivhjälp å lantmäterikontoren i länen å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av	—	25,000	[76.]
Transport	2,928,170	4,591,590	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	2,928,170	4,591,590

i. *Fotomekanisk reproduktion av lantmäterikartor.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

[77.] *dels* medgiva, att vad vid utgången av år 1916 må kvarstå oanvänt å anslaget till fotomekanisk reproduktion av lantmäterikartor må av Kungl. Maj:t under år 1917 användas för enahanda ändamål;

dels ock till samma ändamål å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av ..... — 6,000

att av Kungl. Maj:t i mån av behov användas för ändamålet.

j. *Anskaffande för lantmäterikontoren i länen av kopior av kartor m. m. angående statens järnvägars jordområden.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[78.] att för anskaffande för lantmäterikontorens i länen räkning av kopior av kartor m. m. angående statens järnvägars jordområden å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av ..... — 7,000

2. Skiften och avvittringar ..... 63,000 —

3. Utflyttningshjälp efter skiften ..... 50,000 —

G. Rikets allmänna kartverk.

1. **Rikets allmänna kartverk.**

Avlöningar, bestämt anslag	kronor	167,920		
Ålderstillägg, förslagsanslag.....	»	28,580		
Kartarbeten m. m., reservationsanslag	»	144,300	340,800	—

2. **Namngranskning.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[79.] att till bestridande av kostnader för namngranskning för rikets allmänna kartverks behov å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av ..... — 3,000

Transport	3,381,970	4,607,590

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	3,381,970	4,607,590	

3. **Observationspaviljong för rikets allmänna kartverks geodetiska avdelning m. m.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att för uppförande av en observationspaviljong för rikets allmänna kartverks geodetiska avdelning m. m. å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av — 19,000 [80.]
äfvensom medgiva, att Kungl. Maj:t må under år 1916 låta härav förskottsvis av tillgängliga medel utanordna vad som kan finnas erforderligt.

H. Geologiska och hydrografiska undersökningar.

1. **Sveriges geologiska undersökning.**

a. Sveriges geologiska undersökning ..... 101,530 —

b. *Fältarbeten m. m.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till Sveriges geologiska undersöknings fältarbeten m. m. å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av ..... — 40,500 [81.]

c. *Ökade medel till expenser.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till expenser för Sveriges geologiska undersökning å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av — 8,800 [82.]

d. *Djupborrningar i Skåne.*

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att för verkställande av djupborrningar i Skåne i enlighet med den av departementschefen i statsrådsprotokollet tillstyrkta planen å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av..... — 140,000 [83.]

Transport	3,483,500	4,815,890

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	3,483,500	4,815,890

ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må härav under år 1916 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna erforderligt belopp.

2. **Hydrografiska undersökningar.**

Hydrografiska undersökningar av Sveriges färskvatten.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att å extra stat för år 1917 anvisa
[84.] *dels* för hydrografiska byrån med observationsstationer ett anslag av 62,900 kronor;
dels ock för hydrogeologiska specialundersökningar ett anslag av 3,000 kronor;
eller tillhopa ..... — 65,900

I. Veterinärväsendet.

1. **Veterinärundervisningsanstalter.**

a. Veterinärundervisningen 179,000

b. Statens veterinärbakteriologiska anstalt ..... 42,700 —

2. **Veterinärstaten.**

Länsveterinärer och veterinärstipendiater, bestämt anslag ..... kronor 86,500
Distriktsveterinärers avlönande, förslagsanslag ..... » 146,000 232,500 —

J. Vägunderhållet och skjutsväsendet.

1. **Vägunderhållet.**

a. Bidrag till vägunderhållet på landet, förslagsanslag ..... 1,350,000 —

Transport	5,287,700	4,881,790

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	5,287,700	4,881,790	
b. *Kostnad för vägdelningar.*			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att å extra stat för år 1917 anvisa för bestridande av statsverkets andel i kostnaden för vägdelningar såsom förslagsanslag	—	25,000	[85.]
c. *Understöd åt synnerligt betungade väghållningsdistrikt.*			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till understöd åt synnerligt betungade väghållningsdistrikt å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av	—	150,000	[86.]
d. *Svenska vägföreningen.*			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till understöd åt svenska vägföreningen å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av	—	10,000	[87.]
2. **Färjor och färjkarlar.**			
Bestämt anslag ..... kronor 354 Förslagsanslag, friheter ..... » 25	379	—	
3. Bidrag till skjutsentreprenader, förslagsanslag	300,000	—	
K. Fattigvård.			
1. Fattigvården i Stockholm och landsorten	9,564	—	
2. Fattigvården i allmänhet, förslagsanslag	350,000	—	
3. **Svenska fattigvårdsförbundet.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till understöd åt svenska fattigvårdsförbundet å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av .... därav 3,000 kronor såsom bidrag till ordnande av konsulentverksamhet för barnavård.	—	17,000	[88.]
Transport	5,947,643	5,083,790	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	5,947,643	5,083,790

L. Diverse.

1. Ålderstillägg, förslagsanslag	100,000	—
2. Odlingshjälp åt kronobyggare, förslagsanslag	4,500	—
3. Odlingshjälp till innehavare av skogstorp och odlingslägenheter å kronomark i de sex nordligaste länen, förslagsanslag	20,000	—
4. Belöningar för rovdjurs dödande, förslagsanslag	38,000	—
5. Ersättning till hushållningssällskapen för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel	2,100,000	—

6. Jordförmedlingsbyråer för egnahemsrörelsen.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

[89.] *dels* medgiva, att Kungl. Maj:t må under år 1917 till jordförmedlingsbyråer för egnahemsrörelsen använda vad som vid utgången av år 1916 kan kvarstå oanvänt å anslaget för detta ändamål;

dels ock för samma ändamål å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av — 8,000

7. Jordbruksstatistiken.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

[90.] *dels* medgiva, att vad vid utgången av år 1916 kan kvarstå oanvänt å anslaget till insamlande av jordbruksstatistiska uppgifter genom lokalundersökningar må under år 1917 användas för enahanda ändamål;

dels ock för samma ändamål å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av — 25,000

Transport	8,210,143	5,116,790

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	8,210,143	5,116,790	
8. Befrämjande av avsättning i främmande länder av alster av svenska lantbruket och dess binäringar samt fiskerinäringen.			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av	—	29,000	
att av Kungl. Maj:t användas till befrämjande av avsättningen i främmande länder av alster av svenska lantbruket och dess binäringar samt fiskerinäringen.			[91.]
9. Internationella lantbruksinstitutet i Rom.			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att *dels* medgiva, att vad vid utgången av år 1916 må kvarstå oanvänt å anslaget till bestridande av kostnaden för Sveriges deltagande uti internationella lantbruksinstitutet i Rom må under år 1917 användas för enahanda ändamål;			[92.]
dels ock för samma ändamål å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av	—	2,000	
10. Understöd åt föreningar för jordbrukskredit.			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till understöd åt föreningar för jordbrukskredit å extra stat för år 1917 beräkna ett anslag av	—	20,000	[93.]
11. Ersättning för av statskontoret gjorda förskott.			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till täckande av vissa av statskontoret förskottsvis bestridda utgifter anvisa å extra stat för år 1917 ett anslag av	—	242,947	[94.]
12. Rese- och traktamentspenningar, förslagsanslag	150,000	—	
13. Skrivmaterialier och expenser, ved m. m., förslagsanslag	100,000	—	
14. Extra utgifter, reservationsanslag	10,000	—	
Transport	8,470,143	5,410,737	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	8,470,143	5,410,737

15. **Extra lönetillägg.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[95.] att till beredande i enlighet med de i statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag angivna grunder av extra lönetillägg för innevarande år åt en del tjänstemän och betjänte vid under jordbruksdepartementet lydande verk och stater å extra stat för år 1917 anvisa såsom förslagsanslag ett belopp av .... — 2,000

16. **Tryckningskostnader.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[96.] att höja förslagsanslaget till tryckningskostnader från 32,198 kronor med 22 kronor till 32,220

Tillsammans kronor	8,502,363	5,412,737

En jämförelse mellan denna huvudtitel, sådan den finnes upptagen i 1916 års riksstat, och sådan den nu är föreslagen av Kungl. Maj:t, utfaller på följande sätt:

	1916.	1917.		
Ordinarie anslag	8,316,341: —	8,502,363: —	således ökning kr.	186,022: —
Extra anslag	4,608,959: —	5,412,737: —	» » »	803,778: —
Summa kronor	12,925,300: —	13,915,100: —	således ökning kr.	989,800: —

Tionde huvudtiteln,

innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

A. Det civila pensionsväsendet.

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
1. **Pensionering av civila tjänstinnehavare.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
att höja det under tionde huvudtiteln å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till pensionering av civila tjänstinnehavare med ..... kronor 200,000 till	1,900,000	—	[1.]
2. Förvaltningsbidrag till en ny änke- och pupillkassa för civilstaten	35,000	—	
3. För gäldande av statens andel i kostnaden för pensionering av extra provinsialläkare	15,000	—	
4. För gäldande av statens andel i kostnaden för pensionering av lasarettsläkare	25,000	—	
5. Bidrag till sjuksköterskors pensionering	6,700	—	
6. Till bestridande av statens bidrag till pensionering av barnmorskor	30,000	—	
7. Till gäldande av kostnaden för förvaltningen av barnmorskornas pensionsanstalt, högst	13,000	—	
8. Bidrag till handelsflottans pensionsanstalt	101,000	—	
9 och 10. **Förbättring av pensioneringen från handelsflottans pensionsanstalt.**			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen			
att å extra stat för år 1917 under riksstatens tionde huvudtitel bevilja			[2 o. 3.]
dels till förbättring av pensioneringen från handelsflottans pensionsanstalt ett förslagsanslag å	—	31,000	
Transport	2,125,700	31,000	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	2,125,700	31,000
dels ock till förbättring av pensioneringen inom de tre första klasserna av handelsflottans pensionsanstalt ett anslag å	—	31,000

11. **Bidrag till pensionering av änkor och barn efter lärare vid allmänna läroverk, pedagogier, seminarier m. m.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[4.] att, dels för beredande av delaktighet i lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa för de i den nya staten för Chalmers tekniska institut uppförda fem andra-lärarna ävensom verkstadsingenjören samt läraren i frihandsteckning, dels ock med anledning av inrättande vid institutet av en ny professur i oorganisk kemi jämte mineralogi och geologi, öka det å riksstatens tionde huvudtitel under rubriken: bidrag till pensionering av änkor och barn efter lärare vid allmänna läroverk, pedagogier, seminarier m. m. uppförda ordinarie anslaget

från	kronor 144,554	
med	» 1,226	
till	145,780	—
12. Bidrag till pensionering av den kvinnliga lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter	68,000	—
13. Bidrag till dövstumlärarnes pensionsanstalt	35,000	—
14. Bidrag till folkskollärares pensionering	681,892	—

Delaktighet i folkskollärarnas pensionsinrättning för en tredje lärartjänst vid statens uppfostringsanstalt å Bona m. m.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[5.] att, under förutsättning att riksdagen beviljar medel till avlönande under år 1917 av en tredje lärare vid statens uppfostringsanstalt å Bona,

Transport	3,056,372	62,000

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	3,056,372	62,000

dels medgiva, att för tredjelärartjänsten vid anstalten måtte från och med år 1917 vinnas delaktighet i folkskollärarnas pensionsinrättning, såsom vore tredje läraren innehavare av ordinarie folkskollärartjänst,

dels bestämma

att med delaktigheten i pensionsinrättningen skall följa skyldighet att inträda såsom delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa,

att behöriga pensionsavgifter skola inom föreskrivna tider av uppfostringsanstaltens styrelse insändas till pensionsanstalterna med rätt för styrelsen att från anslag, som beviljats eller komma att beviljas till kost och beklädnad åt elever m. m., bestrida den avgift, som motsvarar vad skoldistrikt är skyldigt att gälda såsom pensionsavgift för lärartjänst, samt genom avdrag å tredje lärarens avlöning uttaga återstående avgift till pensionsinrättningen ävensom avgiften till änke- och pupillkassan, samt

att genom styrelsens försorg vederbörliga årsuppgifter skola i föreskriven ordning ingivas till pensionsinrättningens direktion,

dels ock ytterligare medgiva,

att tredje läraren vid uppfostringsanstalten må under den tid, delaktighet för tjänsten äger rum i nämnda pensionsanstalter, få beräkna tjänstår för pension såsom folkskollärare för den tid, han varit tredje lärare vid anstalten, samt

att tjänstgöring såsom tredje lärare vid anstalten må anses lika med tjänstgöring såsom ordinarie lärare vid folkskola såväl i avseende å rätt för sådan lärare att efter viss tids tjänstgöring komma i åtnjutande av ålderstillägg som i avseende å rätt för skoldistrikt att erhålla statsbidrag för hans avlönande.

Transport	3,056,372	62,000

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	3,056,372	62,000

Pension åt vaktmästaren hos direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning P. J. Andersson Berling.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[6.] att vaktmästaren hos direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning *Per Johan Andersson Berling* må, därest han senast med utgången av juni 1916 avgår från sin tjänst, från och med månaden näst efter den, under vilken avgången äger rum, under sin återstående livstid från folkskollärarnas pensionsinrättning uppbära en årlig pension av ..... kronor 900.

Lönetursträtt för t. f. vaktmästaren hos direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning C. G. E. Blomqvist.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[7.] att den hos direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning såsom vikarie tjänstgörande vaktmästaren *Carl Gustaf Emil Blomqvist* må, därest han vid den nuvarande tjänstinnehavarens avgång antages till ordinarie vaktmästare hos direktionen, för åtnjutande av löneförhöjning å vaktmästarbefattningen tillgodoräkna sig den tid, varunder han efter 1911 års ingång såsom vikarie uppehållit befattningen.

15. **Understöd åt vissa äldre behövande, med låg pension avgångna folkskollärare.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[8.] att i avbidan på proposition angående understöd åt äldre behövande med låg pension avgångna folkskollärare beräkna för ändamålet under tionde huvudtiteln på extra stat för år 1917 ett anslag av..... — 20,000

Transport	3,056,372	82,000

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	3,056,372	82,000	

16. **Extra pensionsavgifter till folkskollärarnas pensionsinrättning.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att för bestridande av de extra pensionsavgifter, vilka på grund av § 8 i reglementet för folkskollärarnas pensionsinrättning nu utgå eller till följd av de utav 1906 och 1907 årens riksdagar beslutade ändrade bestämmelserna om delaktighetsbeloppen i nämnda inrättning komma att utgå, bevilja på extra stat för år 1917 under riksstatens tionde huvudtitel ett förslagsanslag å ..... — 114,000 [9.]

17. Bidrag till folkskollärarnas änke- och pupillkassa ..... 73,725 —

18. **Förstärkande av det ordinarie anslaget: bidrag till folkskollärarnas änke- och pupillkassa.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att anvisa under riksstatens tionde huvudtitel å extra stat för år 1917 till förstärkande av det ordinarie anslaget: bidrag till folkskollärarnas änke- och pupillkassa, ett belopp av ..... — 2,700 [10.]

19. **Tillfälliga understöd åt pensionerade kronojägare.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att å extra stat under tionde huvudtiteln för år 1917 uppföra ett förslagsanslag av ..... — 2,000 [11.]
för utdelande av tillfälliga understöd åt pensionerade kronojägare, under villkor att understöd ej må tilldelas annan än den, som styrker sig vara i behövande omständigheter och antingen erhållit avsked med pension från allmänna indragningsstaten till belopp understigande 500 kronor eller ock under år 1908 erhållit avsked med avkortad pension från anslaget till pen-

Transport	3,130,097	200,700	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	3,130,097	200,700
sionering av civila tjänstinnehavare, samt att i avseende å understödets storlek iakttages, att detsamma jämte den utgående pensionen icke må tillsammans överstiga 500 kronor.		
20. Bidrag till kungl. hovkapellets pensionsinrättning	3,000	—
21. Till bestridande av statsverket på grund av lagen angående olycksfall i arbete åliggande utgifter för livräntor m. m.	5,000	—

B. Det militära pensionsväsendet.

1. Ersättning till arméns pensionskassa för mistade löneinnehållningar	4,640	—
2. Ersättning till arméns pensionskassa för nådårs- och begravningshjälpsbesparingar	28,080	—
3 och 4. **Bidrag till pensionering av änkor och barn efter befäl och underbefäl med vederlikar vid armén.**		
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen		
[12 o. 13.] dels att höja det under riksstatens tionde huvudtitel å ordinarie stat uppförda anslaget för bidrag till pensionering av änkor och barn efter befäl och underbefäl med vederlikar vid armén,		
nu ..... kronor 124,239		
med ..... » 4,109		
till	128,348	—
dels ock att, till förstärkande av det i 1916 års riksstat för samma ändamål uppförda anslag, å extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av	—	4,109
Transport	3,299,165	204,809

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	3,299,165	204,809	
5. Extra anslag till upprätthållande av arméns pensionskassas egen pensionering samt till fyllnadspensioner.			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att under riksstatens tionde huvudtitel å extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av ..... att användas såväl till upprätthållande av arméns pensionskassas egen pensionering med fastställda pensionsbelopp, mot skyldighet för pensionskassan att avstå de för året densamma tillkommande vederlag för de till statsverket indragna rusthållsavgifterna, som ock till fyllnadspensioner i enlighet med fastställda grunder för sådana pensioners utgående.	—	3,500,000	[14.]
6. Tillfälliga understöd åt avskedade underofficerare och vederlikar vid armén.			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att under riksstatens tionde huvudtitel å extra stat för år 1917 bevilja ett förslagsanslag av ..... för utdelande av tillfälliga understöd åt avskedade underofficerare och vederlikar vid armén i enlighet med de av Kungl. Maj:t med 1907 års riksdag bestämda grunder.	—	19,000	[15.]
7. Till arméns pensionskassa, ersättning för inkomster från Vadstena krigsmanshuskassas äldre medel	106,000	—	
8. Vadstena krigsmanshuskassa	137,640	—	
9. Bidrag till ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militär tjänstgöring	30,000	—	
10. Förhöjning i gratialen åt avskedat manskap....	648,000	—	
11. Tillfälligt understöd åt f. d. förrådsvaktmästare.			
Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att under tionde huvudtiteln å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av	—	911	[16.]
Transport	4,220,805	3,724,720	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	4,220,805	3,724,720
för utdelande av tillfälligt understöd åt f. d. förrådsvaktmästare under villkor: att understöd ej tilldelas annan än den, som styrker sig vara i behövande omständigheter, samt att understödet för envar bestämmes till sådant belopp, att det, jämte honom tillkommande gratial från Vadstena krigsmanshuskassa, uppgår till trehundra kronor.		
12. Ersättning till flottans pensionskassas pensionsfond för minskade inkomster	36,320	—
13. Ersättning till flottans pensionskassas gratialfond för minskade inkomster	16,650	—

14 och 15. **Bidrag till flottans pensionskassas gratialfond samt till förstärkande av det i 1916 års riksstat för samma ändamål uppförda anslag.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[17 o. 18.] dels att höja det under riksstatens tionde huvudtitel å ordinarie stat uppförda anslaget för bidrag till flottans pensionskassas gratialfond,

nu	kronor	28,700
med	»	800
till		29,500 —

dels ock att, till förstärkande av det i 1916 års riksstat för samma ändamål uppförda anslag, å extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av — 800

16. Till pensionering av flottans befäl och underbefäl med vederlikar	253,300	—
17. Till pensionering av flottans gemenskap	251,300	—

Pension åt förre båtsmannen J. V. Lindström Lidberg.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,

[19.] att förre båtsmannen vid Roslags 1:a båtsmanskompani nr 36 *Johan Valentin Lindström Lidberg*

Transport	4,807,875	3,725,520

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	
Transport	4,807,875	3,725,520	

må tilldelas pension såsom hade han tjänat i tjugu år från tjugu års ålder.

Pension åt förre båtsmannen K. F. Backman Gallin.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,
att förre båtsmannen vid Norrlands 2:dra båtsmanskompani nr 19 *Karl Fredrik Backman Gallin* må tilldelas pension såsom hade han tjänat i tjugu år från tjugu års ålder. [20.]

Pension åt förre båtsmannen O. Forsberg Warg.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,
att förre båtsmannen vid Norrlands 4:de båtsmanskompani nr 106 *Olof Forsberg Warg* må tilldelas pension såsom hade han tjänat i tjugu år från tjugu års ålder. [21.]

Pension åt förre båtsmannen O. F. Johansson Kummelberg.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,
att förre båtsmannen vid Roslags 1:a kompani nr 35 *Oscar Fredrik Johansson Kummelberg* må tilldelas pension såsom hade han tjänat i tjugu år från tjugu års ålder. [22.]

18. **Tillfälliga understöd åt f. d. daglönare vid marinen.**

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att å extra stat för år 1917 under tionde huvudtiteln uppföra ett förslagsanslag av ..... — 19,455 [23.]
för utdelande av tillfälliga understöd åt f. d. förmän bland daglönare, sjukvaktare och övriga daglönare

Transport	4,807,875	3,744,975	

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	4,807,875	3,744,975

vid marinen, vilka pensionerats enligt bestämmelser, äldre än de, som meddelats genom nådiga kungörelsen den 25 november 1910, under villkor:

att understöd ej tilldelas annan än den, som styrker sig vara i behövande omständigheter, samt

att understödet bestämmes för den, som, utan att erhålla invalidunderhåll, i pension från flottans pensionskassa uppbär mindre än 200 kronor årligen, till det belopp, som erfordras för att understödet och pensionen tillsammans skola uppgå till 300 kronor, för den, som i sådan pension eller i dylik pension jämte invalidunderhåll åtnjuter tillhopa från och med 200 till och med 307 kronor årligen, till 100 kronor samt för den, som i sådan pension bekommer 400 kronor eller 500 kronor årligen, till 50 kronor.

19.	Invalidhusfonden	60,350	—
20.	För blesserade över- och underofficerare	2,400	—

C. Allmänna indragningsstaten.

Tilläggspension åt justitierådet H. Billing.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,

[24.] att justitierådet *Herman Billing* må från och med månaden näst efter den, vari han efter uppnådd ålder av 67 år avgår från justitierådsämbetet, under sin återstående livstid åtnjuta, utöver den pension, som tillkommer honom enligt bestämmelserna i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstinnehavares rätt till pension, en tilläggspension å allmänna indragningsstaten till sådant belopp, att de båda pensionerna tillhopa uppgå till 8,000 kronor för år.

Transport	4,870,625	3,744,975

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	4,870,625	3,744,975

Tilläggspension åt f. d. byråchefen J. J. A. Robbert.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,
att före detta byråchefen i fångvårdsstyrelsen *Jöns Johan Adam Robbert* må från och med den 1 juli 1915 under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta, utöver honom redan tillerkänd pension, en årlig tilläggspension av kronor 320. [25.]

Pension åt vaktmästaren F. Berwick.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,
att kanslivaktmästaren vid svenska generalkonsuatet i London *Frederick Berwick* må från och med månaden näst efter den, varunder han entledigas från nämnda befattning, under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av ..... kronor 1,180. [26.]

Pension åt maskinisten A. G. Täckström.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,
att maskinisten vid Livgardet till häst *Anders Gustaf Täckström* må från och med månaden näst efter den, under vilken han efter fyllda 60 år erhåller entledigande från sin befattning, under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta en årlig pension av ..... kronor 720. [27.]

Pension åt kokerskan vid Svea artilleriregemente Augusta Fredrika Ljungmark, född Lagerquist.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,
att kokerskan vid Svea artilleriregemente, änkan *Augusta Fredrika Ljungmark*, född *Lagerquist*, må under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av ..... kronor 400 [28.]

Transport	4,870,625	3,744,975

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	4,870,625	3,744,975

att utgå från och med månaden näst efter den, under vilken hon entledigas från sin anställning vid regementet.

Pension åt arbeterskan vid ammunitionsfabriken å Marieberg Byngs Johanna Larsdotter.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,

[29.] att förra arbeterskan vid ammunitionsfabrikens avdelning å Marieberg *Byngs Johanna Larsdotter* må under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av ..... kronor 300 att utgå från och med den 1 oktober 1915.

Pension åt fästningsbyggnadsarbetaren A. Andersson-Flodin.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,

[30.] att förre fästningsbyggnadsarbetaren *August Andersson-Flodin* må under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av ..... kronor 200 att utgå från och med år 1916.

Understöd åt underofficerskorpralen A. Johanssons änka och minderåriga barn.

Kungl Maj:t föreslår riksdagen medgiva,

[31.] att underofficerskorpralen *August Johanssons* änka *Johanna Fredrika Petersdotter* och makarnas minderåriga barn *Thyra Viktoria*, *Sigrid Hanna Augusta*, *Marit Sofia* och *Inez Elisabeth* må från allmänna indragningsstaten från och med år 1916 åtnjuta årliga understöd, änkan så länge hon i sitt nuvarande änkestånd förbliver samt vart och ett av nyssnämnda minderåriga barn intill uppnådd ålder av 15 år, till belopp och under villkor i övrigt, som finnas angivna i 4 § 3:o) b) av nådiga förordningen den 18 juni 1909 angående er-

Transport	4,870,625	3,744,975

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	4,870,625	3,744,975

sättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring.

Pension åt konservatorn vid Vegaexpeditionen T. A. Boström.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,

att förre konservatorn vid Vegaexpeditionen *Thomas Anton Boström* må under sin återstående livstid uppbära pension å allmänna indragningsstaten med ..... kronor 450 årligen, att utgå från och med år 1916. [32.]

Tilläggspension åt skrivbiträdet Hulda Andrietta Katarina Ström.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,

att skrivbiträdet *Hulda Andrietta Katarina Ström* må, under villkor att hon med 1915 års utgång från sin tjänst avgår, från och med januari 1916 under sin återstående livstid, utöver henne från anslaget till pensionering av civila tjänstinnehavare tillkommande pension av 960 kronor, tillika å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig tilläggspension till belopp av ..... kronor 30. [33.]

Pension åt förre länsmannen E. G. Rosengrén.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,

att förre länsmannen i Uppvidinge härads övre distrikt inom Kronobergs län *Ernst Gustaf Rosengrén* må under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta en årlig pension av .... kronor 600 att utgå från och med den 1 september 1915. [34.]

Transport	4,870,625	3,744,975

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	4,870,625	3,744,975

Fyllnadpension åt länsmannen E. T. Nordenstam.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,

[35.] att länsmannen *Eugèn Theodor Nordenstam* må från och med månaden näst efter den, varunder avsked från tjänsten varder honom beviljat, under sin återstående livstid, utöver honom från anslaget till pensionering av civila tjänstinnehavare tillkommande pension av 1,200 kronor, tillika å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig fyllnadspension till belopp av ..... kronor 600.

Pension åt t. f. extra provinsialläkaren A. Ottoson.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,

[36.] att tillförordnade extra provinsialläkaren *Anders Ottoson* må från och med den 1 januari 1916 under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av ..... kronor 1,500.

Understöd åt järnvägsarbetaren J. Alin.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,

[37.] att förre järnvägsarbetaren *Jonas Alin* må, utöver det honom av 1908 års riksdag tillerkända årliga understöd av 300 kronor, från och med år 1916 under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära ett ytterligare årligt understöd av ..... kronor 150.

Pension åt järnvägsarbetaren S. Carlsson m. fl.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,

[38.] att en var av nedannämnda vid vattenfallsstyrelsens arbeten anställda eller förut anställda personer, nämligen förre järnvägsarbetaren *Salomon Carls-*

Transport	4,870,625	3,744,975

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	4,870,625	3,744,975

son, bergarbetaren *Johan Fredrik Karlsson*, smeden *Johan Edvard Johansson* och förre järnvägsarbetaren *Johannes Pettersson* må från och med månaden näst efter den, varunder han entledigats eller varder entledigad från sin anställning vid vattenfallsstyrelsens byggnadsarbeten — dock icke i något fall för tid före den 1 januari 1916 — under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta årlig pension till belopp av ..... kronor 300, under villkor emellertid att, därest pensionstagare framdeles skulle erhålla anställning mot avlöning av statsmedel, uppgående till ett för en var beräknat årligt medelinkomstbelopp av respektive 1,200 kronor för förman och yrkesarbetare samt 900 kronor för vanlig arbetare eller därutöver, pensionen skall, så länge sistnämnda anställning varar, upphöra att utgå samt att, vid sådan avlönings uppbärande i övrigt, pensionen skall minskas, så att densamma jämte avlöningen icke uppgår till högre belopp än nämnda medelinkomst.

Understöd åt äldre behövande, utan pension avgångna folkskollärare.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att i avbidan på proposition angående understöd åt äldre behövande, utan pension avgångna folkskollärare beräkna för ändamålet å allmänna indragningsstaten för år 1917 ett anslag av kronor 4,200. [39.]

Understöd åt äldre behövande, utan understöd avgångna småskollärare.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att i avbidan på proposition angående under- [40.]

Transport	4,870,625	3,744,975

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	4,870,625	3,744,975

stöd åt äldre behövande, utan understöd från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt avgångna småskollärare beräkna för ändamålet å allmänna indragningsstaten för år 1917 ett anslag av ..... kronor 25,000.

Understöd åt äldre behövande, med lågt understöd avgångna småskollärare.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

[41.] att i avbidan på proposition angående understöd åt äldre behövande, med lågt understöd från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt avgångna småskollärare beräkna för ändamålet å allmänna indragningsstaten för år 1917 ett anslag av ..... kronor 15,000.

Pension åt assistenten G. Flink.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,

[42.] att assistenten vid naturhistoriska riksmuseets mineralogiska avdelning *Gustaf Flink* må från och med månaden näst efter den, varunder han avgår från sin ifrågavarande befattning, under sin återstående livstid uppbära å allmänna indragningsstaten en årlig pension till belopp av ..... kronor 867.

Ersättning åt vaktmästaren J. G. Andersson för mistad avlöning.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,

[43.] att vaktmästaren vid högre allmänna läroverket i Kalmar *Johan Gottfrid Andersson* må, såsom ersättning för mistad avlöning i egenskap av vaktmästare vid indragna domkapitlet i Kalmar, från och med

Transport	4,870,625	3,744,

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	4,870,625	3,744,975

år 1916 under sin återstående livstid uppbära från allmänna indragningsstaten ett årligt belopp av ..... kronor 300, mot skyldighet för Andersson ej mindre att, därest styrelsen för Kalmar stifts enskilda änke- och pupillkassa anställer honom såsom vaktmästare hos kassan, utan ersättning från kassan biträda styrelsen i nämnda egenskap, så länge sådant av styrelsen påkallas, än även att, oberoende av vad i sådant avseende må åligga Andersson såsom vaktmästare vid allmänna läroverket, utan särskild ersättning lämna vaktmästarbiträde åt den genom nådigt brev den 10 december 1915 vid läroverket inrättade delegationen för förvaltning av vissa av domkapitlet förut förvaltade fonder.

Personlig professur för medicine doktorn C. G. A. Forssell.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen [44.]

dels att medgiva, att för medicine doktorn *Carl Gustaf Abrahamson Forssell*, må vid karolinska mediko-kirurgiska institutet med ingången av år 1917 inrättas en personlig professur i medicinsk radiologi med de åligganden för Forssell såsom innehavare av omförmälda professur, som av Kungl. Maj:t efter förslag av vederbörande bestämmas, samt med skyldighet för Forssell såväl att i tillämpliga delar vara underkastad de för professorer vid nämnda institut i allmänhet för åtnjutande av nu gällande avlöningsförmåner stadgade villkoren och bestämmelserna som ock att vid den ålder, då annan professor vid institutet är skyldig att avgå från tjänsten, mot åtnjutande av pension, beräknad efter samma grunder som

Transport	4,870,625	3,744,975

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	4,870,625	3,744,975

stadgats beträffande övriga professorer därstädes, frånträda sin ifrågavarande professur,

dels ock att för berörda ändamål å allmänna indragningsstaten till årlig avlöning åt Forssell anvisa ett belopp av ..... kronor 7,200, därav 4,700 kronor lön och 2,500 kronor tjänstgöringspenningar, jämte ett ålderstillägg å 600 kronor efter fem års tjänstgöring.

Pension åt vaktmästaren och städerskan Anna Matilda Pettersson.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,

[45.] att vaktmästaren och städerskan vid samskolan i Askersund *Anna Matilda Pettersson* må från och med månaden näst efter den, i vilken hon entledigas från sin anställning vid skolan, under sin återstående livstid uppbära å allmänna indragningsstaten en årlig pension till belopp av ..... kronor 300.

Pension åt vaktmästaren K. L. Almén.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,

[46.] att vaktmästaren vid realskolan i Söderhamn *Karl Leonard Almén* må från och med månaden näst efter den, i vilken han entledigas från sin anställning vid skolan, under sin återstående livstid uppbära å allmänna indragningsstaten en årlig pension till belopp av ..... kronor 400.

Pension åt eldaren J. Persson.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,

[47.] att eldaren vid högre allmänna läroverket i Halmstad *Johannes Persson* må från och med månaden näst efter den, i vilken han entledigas från sin anställning vid läroverket, under sin återstående livstid uppbära

Transport	4,870,625	3,744,975

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	4,870,625	3,744,975

å allmänna indragningsstaten en årlig pension till belopp av ..... kronor 500.

Tilläggspension åt rektorn C. O. Arcadius.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,

att rektorn vid folkskoleseminariet i Växjö *Carl Olof Arcadius* må, därest han med utgången av juli 1916 avgår från rektorstjänsten, från och med den 1 augusti 1916 under sin återstående livstid uppbära utöver den pension, vartill han enligt gällande bestämmelser är berättigad, en tilläggspension från allmänna indragningsstaten till belopp av kronor 640 årligen. [48.]

Pension åt speciallärarен vid tekniska högskolan R. L. Haglund.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,

att speciallärarен i frihandsteckning vid tekniska högskolan *Robert Ludvig Haglund* må från och med månaden näst efter den, varunder han entledigas från sin befattning, under sin återstående livstid åtnjuta å allmänna indragningsstaten en årlig pension av ..... kronor 1,400. [49.]

Pension åt verkmästaren C. Nordendahl.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,

att verkmästaren vid tekniska elementarskolan i Borås *Garl Nordendahl* må från och med månaden näst efter den, varunder han entledigas från verkmästarbefattningen, under sin återstående livstid uppbära å allmänna indragningsstaten en årlig pension av ..... kronor 1,670. [50.]

Transport	4,870,625	3,744,975

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	4,870,625	3,744,975

Pension åt maskinisten C. J. Persson.

[51.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva, att maskinisten vid institutet och förskolan för blinda å Tomteboda *Carl Johan Persson* må från och med månaden näst efter den, under vilken han avgår från sin befattning, under sin återstående livstid uppbära å allmänna indragningsstaten en årlig pension av ..... kronor 1,300.

Pension åt jordbruksbefallningsmannen P. V. Karlsson.

[52.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva, att jordbruksbefallningsmannen vid åkerbruksskolonien Hall *Per Viktor Karlsson* må från och med månaden näst efter den, varunder han efter uppnådda 65 år erhåller avsked från sin befattning, under sin återstående livstid uppbära å allmänna indragningsstaten en årlig pension av ..... kronor 1,000.

Pension åt andre instruktören i husslöjd J. Wallander.

[53.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva, att andre instruktören i husslöjd *Jonas Wallander* må efter uppnådda 67 års ålder från och med månaden näst efter den, då han upphör att vara förordnad å befattningen, under sin återstående livstid uppbära pension å allmänna indragningsstaten till belopp av ..... kronor 3,000 årligen.

1. **Anslaget till allmänna indragningsstaten.**

[54.] Kungl. Maj:t föreslår riksdagen, att det under tionde huvudtiteln å ordinarie stat

Transport	4,870,625	3,744,975

	Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.
Transport	4,870,625	3,744,975
uppförda förslagsanslaget till allmänna indragningsstaten måtte minskas med ..... kronor 139,271		
eller från ..... » 2,127,506		
till	1,988,235	—
Summa kronor	6,858,860	3,744,975

Beträffande de här ovan upptagna ordinarie anslag, vid vilka Kungl. Maj:t icke gjort någon framställning, har Kungl. Maj:t icke att föreslå någon förändring.

En jämförelse mellan denna huvudtitel, sådan den finnes i riksstaten för år 1916 upptagen och sådan den av Kungl Maj:t nu är föreslagen, utfaller på följande sätt:

	1916.	1917.		
Ordinarie anslag kr.	6,791,996: —	6,858,860: —	således ökning kr.	66,864: —
Extra » »	3,637,740: —	3,744,975: —	» » »	107,235: —
Summa kr.	10,429,736: —	10,603,835: —	således ökning kr.	174,099: —

Riksdags- och revisionskostnader.

Räntor å statsskulden.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

dels för bestridande av riksdags- och revisionskostnader m. m. för år 1917 anvisa ett förslagsanslag å ..... kronor 1,628,000: —

dels ock för betalning av räntor å statsskulden m. m. för samma år anvisa likaledes ett förslagsanslag å ..... » 35,961,400: —

tillsammans kronor 37,589,400: —

Engångskostnader för försvaret.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

dels att utav det av 1914 års senare riksdag till bestridande av kostnaderna för övning vid armén av årsklassen 1914 yngre beviljade anslaget, 11,098,186 kronor, för år 1917 anvisa ..... kronor 1,003,531: —

att utav det av 1914 års senare riksdag till anskaffande av intendenturmateriel för linjen och landstormen beviljade anslaget, 12,775,887 kronor, för år 1917 anvisa återstoden ..... » 5,000,887: —

med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna nämnda belopp;

att utav det av 1914 års senare riksdag till anskaffande av artillerimateriel för linjen och landstormen beviljade anslaget, 10,632,600 kronor, för år 1917 anvisa » 3,500,000: —

att utav det av 1914 års senare riksdag till anskaffande av ingenjörmateriel för linjen beviljade anslaget, 3,050,242 kronor, för år 1917 anvisa återstoden ..... » 1,016,747: —

att bestämma, att samtliga här omnämnda belopp, vilka såsom engångskostnader för lantförsvaret anvisas för år 1917, skola i riksstaten uppföras såsom ett gemensamt reservationsanslag;

att medgiva, att de behållningar, som kunna uppstå å det av 1915 års riksdag för anskaffande av viss intendenturmateriel för år 1916 beviljade anslaget å 3,362,000 kronor, må användas för anskaffande av ytterligare utrustning åt landstormen;

dels att till bestridande av kostnaderna för övning vid flottan av värnpliktiga, tillhörande årsklasserna 1914 yngre och 1915 äldre, ävensom till täckande av övriga utgifter, som uppstå till följd av sänkningen av värnpliktsåldern för flottans värnpliktiga från 21:a till 20:e levnadsåret, av det beviljade anslaget av 1,450,000 kronor för år 1917 anvisa återstående, ännu icke anvisade beloppet ..... » 350,000: —

att utgå av värnskattemedel;

Transport kronor 10,871,165: —

Transport kronor 10,871,165: —

att för anläggande av ny docka vid flottans station i Stockholm, vilken anläggning beräknats kosta 1,400,000 kronor, för år 1917 anvisa av 1914 och 1915 års riksdagar utav värnskattemedel för ändamålet avsatta medel, tillhopa 1,050,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att utanordna erforderlig del därav redan under år 1916;

att för anläggande av nämnda docka anvisa för år 1917 återstående beräknade beloppet ..... » 350,000: — att utgå av värnskattemedel;

att för anläggande av en örlogsdepå vid Härnösand av det beviljade anslaget av 1,700,000 kronor för år 1917 anvisa återstående, ännu icke anvisade beloppet » 800,000: — att utgå av värnskattemedel;

att för anskaffning av torpedmateriel för flottan av det beviljade anslaget av 300,000 kronor för år 1917 anvisa återstående, ännu icke anvisade beloppet ..... » 125,000: — att utgå av värnskattemedel;

att för anskaffning av minmateriel för flottan av det beviljade anslaget av 300,000 kronor för år 1917 anvisa återstående, ännu icke anvisade beloppet ..... » 125,000: — att utgå av värnskattemedel;

att till bestridande av kostnaderna för övning vid kustartilleriet av värnpliktiga, tillhörande årsklassen 1914 yngre, ävensom till täckande av övriga utgifter, som uppstå till följd av sänkningen av värnpliktsåldern för kustartilleriets värnpliktiga från 21:a till 20:e levnadsåret, av det beviljade anslaget av 819,700 kronor för år 1917 anvisa ett belopp av ..... » 3,800: — att utgå av värnskattemedel;

att till nyanläggningar och nyanskaffningar för stärkande av det fasta kustförsvaret, med undantag av Fårösunds fästning, av det beviljade anslaget av 13,748,690 kronor för år 1917 anvisa ett belopp av ..... » 2,750,000: — att utgå av värnskattemedel, med rätt för Kungl. Maj:t att utanordna erforderlig del därav redan år 1916;

dels ock att medgiva, att för täckande av nu ifrågavarande utgifter må av statsverkets värnskattefond tagas i anspråk ett belopp av ..... kronor 15,024,965: —

Täckande av kostnader, som avses i § 63 regeringsformen.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att i avbidan på den proposition i ärendet, som kommer att föreläggas riksdagen, å riksstaten för år 1917 beräkna

dels för återbetalande till riksgäldskontoret av det den 13 januari 1915 lyftade s. k. lilla kreditivet ett belopp av ..... kronor 15,000,000: —

dels ock eljest till täckande av under år 1915 av förskjutna medel gjorda kostnader, som avses i § 63 regeringsformen, ett belopp av ..... » 38,000,000: —
därav 27,000,000 kronor att utgå av tillfälliga lånemedel.

Tillsammans kronor 53,000,000: —

Krigstidshjälp.

Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att i avbidan på den framställning i ämnet, som kan varda förelagd riksdagen, till *krigstidshjälp* för år 1916 åt vissa ordinarie och extra befattningshavare inom statsförvaltningen å riksstaten för år 1917 beräkna ett belopp av ..... kronor 3,500,000

Utgifter för kapitalökning.

I avseende å utgifterna för kapitalökning föreslår Kungl. Maj:t enligt bilagda statsrådsprotokoll *) riksdagen:

Statens affärsverksamhet.

A. Postverket.

att för inköp av inventarier för postverkets behov för år 1917 anvisa ..... kronor 350,000: — [1.]
med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 175,000 kronor;

att dels av det anslag å 960,000 kronor, som riksdagen beviljat för uppförande å den ännu icke för centralpostkontoret i Stockholm disponerade delen av postverkets tomt inom kvarteret Riddaren i Stockholm, efter rivning av därå uppförda byggnader, av en tillbyggnad samt för vidtagande i sammanhang därmed av vissa förändringar å den nuvarande posthusbyggnaden i samma kvarter, för år 1917 anvisa ett belopp av ..... » 300,000: — [2.]
med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 150,000 kronor;

dels för genomförande av vissa ändringar i planen för nyssnämnda byggnadsarbete för år 1917 anvisa ett belopp av..... » 50,000: —
med rätt för Kungl. Maj:t att utanordna detta belopp förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel;

dels för fortsättande och avslutande av bygg-

transport kronor 700,000: —

*) Se Bil. till statsverkspropositionen: »Utgifter för kapitalökning».

transport kronor 700,000: —

nadsarbetena å ett posthus i Kristianstad för år 1917 anvisa ett bolopp av ..... » 163,400: —
med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 90,000 kronor;

dels medgiva, att av de besparingar, tillhopa 37,848 kronor 75 öre, som uppstått å de till uppförande av ett posthus i Västervik, inrymmande jämväl lokaler för telegrafverkets behov, anvisade medel, må av generalpoststyrelsen, i mån av behov, disponeras, för den beslutade posthusbyggnaden i Norrköping, inrymmande jämväl lokaler för riksbankens behov, högst 20,000 kronor och för den beslutade posthusbyggnaden i Uddevalla, inrymmande jämväl lokaler för telegrafverkets behov, högst 17,848 kronor 75 öre;

dels för uppförande å den postverket tillhöriga tomten nr 112 inom S:t Lars kvarter i Linköping av ett posthus, inrymmande jämväl lokaler för telegrafverkets behov, bevilja ett anslag av 240,000 kronor och därav för år 1917 anvisa ..... » 120,000: —
med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna beloppet;

dels ock för gäldande av återstoden av köpeskillingen, 711,304 kronor 31 öre, för det för postverkets räkning inköpta område om 5,583,1 kvadratmeter av tomten nr 67 A i Göteborgs stads tolvte rote samt för påbörjande av uppförandet å sagda område av ett nytt centralposthus i nämnda stad för år 1917 anvisa ett anslag av ..... » 860,000: —
med rätt för Kungl. Maj:t att härav förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 150,000 kronor;

B. Telegrafverket.

[3.] att dels medgiva

att för telegrafverkets räkning må inköpas tomten nr 6 i kvarteret Saturnus i Sundsvall för en köpeskilling av högst 8,000 kronor,

transport kronor 1,843,400: —

transport kronor 1,843,400: —

samt att vid en radiostation, som det är avsett att telegrafstyrelsen skall övertaga från marinförvaltningen, må uppföras ett bostadshus för en kostnad av högst 40,000 kronor,

dels, med ändring av riksdagens år 1915 i ämnet fattade beslut, medgiva, att för telegrafverkets räkning må å tomten nr 2 i kvarteret Draken i Uppsala uppföras en telegrafstationsbyggnad för en kostnad, icke överstigande 450,000 kronor,

dels ock för år 1917 anvisa till inköp och bebyggande av fastigheter för telegrafverkets räkning ett anslag av ..... » 250,000: —

att för fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende för år 1917 anvisa ett anslag, att utgå av lånemedel, av ..... » 7,000,000: — [4.]

med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna beloppet;

C. Statens järnvägar.

att till utförande av nya byggnader och anläggningar vid statens trafikerade järnvägar för år 1917 anvisa ett belopp av ..... » 6,127,800: — [5.]

därav 3,127,800 kronor att utgå av lånemedel, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna ett belopp av 1,500,000 kronor;

att för inköp av mark, som erfordras för utvidgning av vissa järnvägsstationer, för år 1917 anvisa ett anslag, att utgå av lånemedel, av ..... » 500,000: — [6.]

att höja det för utförande av vissa förändringar av spårsystemet vid Centralstationen i Stockholm jämte därmed sammanhängande arbeten beviljade anslaget med 761,900 kronor till 6,241,900 kronor samt därav för år 1917 anvisa, att utgå av lånemedel, återstående beloppet ..... » 1,761,900: — [7.]

transport kronor 17,483,100: —

transport kronor 17,483,100: —

[8.] att för fullbordande av utläggning av ytterligare ett järnvägsspår mellan Göteborg och Alingsås och utförande av därmed sammanhängande arbeten för år 1917 bevilja ett anslag, att utgå av lånemedel, av .... » 2,900,000: —
med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 2,400,000 kronor;

[9.] att för fortsättande av arbetena med ombyggnad av Malmö statsbangård för år 1917 anvisa ett belopp, att utgå av lånemedel, av ..... » 1,000,000: —
med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 500,000 kronor;

[10.] att till fullbordande av ombyggnaden av statens järnvägars reparationsverkstäder i Malmö för år 1917 anvisa ett anslag, att utgå av lånemedel, av ..... » 400,000: —
med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis av tillgängliga medel utanordna detsamma redan under år 1916;

[11.] att för avslutande av arbetet med ombyggnad och utvidgning av spårsystemet vid bangården i Norrköping för år 1917 anvisa, att utgå av lånemedel, ett belopp av ..... » 150,000: —

[12.] att för år 1917 till anskaffande av rullande materiel vid statens järnvägar bevilja ett anslag, att utgå av lånemedel, av ..... » 6,740,000: —
med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 240,000 kronor;

[13.] att till fullbordande av statsbanan Ulriksfors—Volgsjön för år 1917 anvisa ett anslag, att utgå av lånemedel, av ..... » 500,000: —

[14.] att till fortsättning av statsbanan Sveg—Brunflo för år 1917 anvisa ett anslag, att utgå av lånemedel, av ..... » 3,000,000: —

[15.] att till täckande av den brist, som uppkommit å de för Riksgränsbanans elektrifiering beviljade anslag, för år 1917 bevilja ett tilläggsanslag, att utgå av lånemedel, av ..... » 650,000: —
med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna beloppet;

transport kronor 32,823,100: —

transport kronor 32,823,100: —

att i avbidan å den proposition, som kan komma att avlåtas om elektrifiering av järnvägslinjen Kiruna —Svartön, för ändamålet för år 1917 beräkna ett anslag, att utgå av lånemedel, av ..... » 3,500,000: — [16.]
med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 1,000,000 kronor;

att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående fortsättande av inlandsbanan norr om Volgsjön m. m., för år 1917 för ändamålet beräkna ett anslag av ..... » 4,000,000: — [17.]
därav 3,500,000 kronor att utgå av lånemedel, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 1,000,000 kronor;

att för fortsättande av arbetet med utläggande av ytterligare ett järnvägsspår mellan Norrköping och Mjölby för år 1917 anvisa ett belopp, att utgå av lånemedel, av ..... » 2,000,000: — [18.]

att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående påbörjande av arbetet med utläggande av ytterligare ett järnvägsspår mellan Sävsjö och Tranås, för år 1917 för ändamålet beräkna ett anslag, att utgå av lånemedel, av ..... » 500,000: — [19.]

att för år 1917 anvisa [20.]
dels för nya inventarier vid statens järnvägar ett anslag av..... » 1,500,000: —
dels ock för ökat förlag vid samma järnvägar likaledes ett anslag av..... » 1,500,000: —

D. Statens vattenfallsverk.

att av det för anläggning av ny farled mellan Vänersborg och Göteborg av riksdagen beviljade anslaget å 22,800,000 kronor för år 1917 anvisa, att utgå av lånemedel, återstående beloppet ..... » 300.000: — [21.]

transport kronor 46,123,100: —

transport kronor 46,123,100: —

med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna nämnda belopp;

[22.] att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående ombyggnad av Södertälje kanal, för ändamålet beräkna ett anslag, att utgå av lånemedel, för år 1917 av ..... » 400,000: —

[23.] att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående fortsatt anslag för utförande av en tredje utbyggnad av Trollhätte kraftstation, för ändamålet beräkna ett anslag, att utgå av lånemedel, för år 1917 av ..... » 3,700,000: —
med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 1,500,000 kronor;

[24.] att i avbidan å den proposition, som kan komma att avlåtas om påbörjande av vissa arbeten för en andra utbygggnad av kraftstationen vid Porjus, för ändamålet år 1917 beräkna ett anslag, att utgå av lånemedel, av » 1,500,000: —
med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 500,000 kronor;

[25.] att i avvaktan på den proposition i ämnet, som kan komma att avlåtas, för år 1917 beräkna
dels för anläggande av en ångkraftstation för Älvkarleby kraftverk ett anslag, att utgå av lånemedel, av ..... » 650,000: —
dels ock för utvidgning av nämnda ångkraftstation ett anslag, att utgå av lånemedel, av ..... » 1,000,000: —
med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 500,000 kronor;

[26.] att för utförande av upprensning av Masurforsen i Dalälven för år 1917 anvisa ett anslag, att utgå av lånemedel, av ..... » 600,000: —
med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 300,000 kronor;

transport kronor 53,973,100: —

transport kronor 53,973,100: —

att till gäldande av de på Älvkarleby vattenfall jämte Stall- och Nygårdsforsarna belöpande kostnaderna för Skattungens och Oresjöns reglering för år 1917 bevilja ett anslag, att utgå av lånemedel, å » 44,500: — [27.]

att för år 1917 anvisa ett belopp, att utgå av lånemedel, av » 3,000,000: — [28.]
att enligt de närmare föreskrifter, Kungl. Maj:t meddelar, användas för utförande av distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten för statens kraftverk, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 1,000,000 kronor;

E. Statens domäners fond.

att i avbidan på den särskilda proposition angående anslag för anordnande av jägmästarbostäder inom vissa revir i de norra delarna av riket, som Kungl. Maj:t må komma att avlåta till riksdagen, för detta ändamål såsom kapitalökning för statens domäners fond beräkna ett belopp av kronor 410,700: — [29.]

I fråga om utgifterna för

Statens utlåningsfonder

föreslår Kungl. Maj:t enligt bifogade statsrådsprotokoll riksdagen

1. Allmänna järnvägslånefonden.

att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående avsättning till allmänna järnvägslånefonden för femårsperioden 1917—1921, för ändamålet beräkna ett anslag för år 1917, att utgå av lånemedel, av » 1,500,000: — [30.]

transport kronor 58,928,300: —

transport kronor 58,928,300: —

2. Fonden för bibanor i vissa delar ar riket.

[31.] att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående avsättning till fonden för att underlätta åstadkommandet av bibanor inom vissa delar av riket, för ändamålet beräkna ett belopp för år 1917, att utgå av lånemedel, av ..... » 1,000,000: —

3. Odlingslånefonden.

[32.] att dels medgiva, att under år 1917 ett belopp av 1,000,000 kronor må av Kungl. Maj:t disponeras såsom lån från odlingslånefonden;

dels ock till kapitalökning för odlingslånefonden för år 1917 anvisa ett anslag, att utgå av lånemedel, av » 250,000: —

4. Egnahemslånefonden.

[33.] att dels medgiva, att för år 1917 ett belopp av 6,000,000 kronor må av Kungl. Maj:t disponeras såsom lån från egnahemslånefonden;

dels ock såsom kapitalökning för samma fond för år 1917 anvisa ett anslag, att utgå av lånemedel, av » 5,000,000: —

5. Lånefonden för inköp av ädla avelsston.

[34.] att såsom kapitalökning till lånefonden för inköp av ädla avelsston för år 1917 anvisa ett anslag av » 50,000: —

6. Allmänna nyodlingsfonden.

[35.] att dels medgiva, att under år 1917 ett belopp av 100,000 kronor må disponeras såsom lån från allmänna nyodlingsfonden;

dels ock såsom kapitalökning till samma fond för år 1917 anvisa ett anslag, att utgå av lånemedel, av » 60,000: —

transport kronor 65,288,300: —

transport kronor 65,288,300: —

Avbetalning å statsskulden.

att för år 1917 anvisa ett förslagsanslag å ..... » 4,855,000: —
att tillhandahållas riksgäldskontoret för avbetalning å statsskulden.

Slutsumman av utgifterna för kapitalökning vid ifrågavarande statsreglering skulle således uppgå till » 70,143,300: —
därav 57,428,300 kronor belöpa sig på statens affärsverksamhet, och 7,860,000 kronor på statens utlåningsfonder varjämte 4,855,000 kronor äro avsedda för avbetalning å statsskulden.

De för år 1917 äskade anslag utgöra sålunda:

Verkliga utgifter.

I. Första huvudtiteln. Kungl. hov- och slottsstaterna.

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	A. Kungl. hovstatsanslagen.								
1	Kungl. Maj:ts hovhållning	—	—	—	—	800,000	—	—	—
2	Hans Kungl. Höghet Kronprinsens hovhållning och handpenningar för Hennes Kungl. Höghet Kronprinsessan	—	—	—	—	192,000	—	—	—
3	Hans Kungl. Höghet Hertigen av Västergötland	—	—	—	—	26,000	—	—	—
4	Hans Kungl. Höghet Hertigen av Närke	—	—	—	—	26,000	—	—	—
5	Ved och kol för de kungl. hoven	—	—	—	—	50,000	—	—	—
6	För underhåll och vård av möbler samt andra staten tillhöriga inventarier i de kungl. slotten	—	—	—	—	56,400	—	—	—
7	Kungl. hovstallets utfodring	—	—	—	—	45,000	—	—	—
	Säger för kungl. hovstatsanslagen					1,195,400	—	—	—
	B. Kungl. slotten.								
	Stockholms slott.								
1	Reparationer å Stockholms slott med flera för de kungl. hoven upplåtna byggnader	63,000	—	—	—				
2	Polis-, lys- och renhållning vid Stockholms slott	22,500	—	—	—				
3	Brandväsendet och yttre lyshållningen vid Stockholms slott	11,250	—	—	—	96,750	—	—	—
	Övriga kungl. slott.								
4	Drottningholms slott	24,600	—	—	—				
5	Gripsholms slott	6,000	—	—	—				
6	Ulriksdals slott	8,250	—	—	—				
7	Haga lustslott och park	8,000	—	—	—				
8	Strömsholms slott	3,000	—	—	—				
9	Rosersbergs slott	3,000	—	—	—	52,850	—	—	—
	Säger för kungl. slotten					149,600	—	—	—
	Summa					1,345,000	—	—	—

Verkliga utgifter.

II. Andra huvudtiteln. Justitiedepartementet.

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	A. Departementet.								
1	Departementschefen	—	—	—	—	17,000	—	—	—
2	Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli	—	—	—	—	41,400	—	—	—
3	Provisorisk lönereglering för departementet, *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	3,783	—
4	Andre ledamot å departementets avdelning för lagärenden	—	—	—	—	—	—	8,100	—
5	Extra föredragande	—	—	—	—	—	—	3,000	—
6	Tilläggsanslag för amanuenser m. m.	—	—	—	—	—	—	1,000	—
7	Departementschefens ombud för tillsyn över tryckta skrifters allmängörande, *förslagsanslag*	—	—	—	—	10,000	—	—	—
	Säger för departementet					68,400	—	15,883	—
	B. Lagberedningen m. m.								
1	Lagberedningen	—	—	—	—	—	—	50,000	—
2	Förberedande utredning angående en rättegångsreform	—	—	—	—	—	—	40,000	—
	Säger för lagberedningen m. m.					—	—	90,000	—
	C. Justitiekanslersämbetet.								
1	Justitiekanslersexpeditionen					28,400	—	—	—
	D. Rättsskipningen.								
1	Högsta domstolen	—	—	—	—	315,900	—	—	—
	Nedre justitierevisionen:								
2	Avlöningar, arvoden m. m.	294,000	—	—	—				
3	Tillfällig förstärkning av arbetskrafterna	—	—	41,050	—				
4	Extra vaktmästare	—	—	1,175	—	294,000	—	42,225	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
	Svea hovrätt:	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
5	Hovrätten med därunder lydande justitiestat	788,487	—	—	—				
6	Extra division i hovrätten	—	—	32,900	—				
7	Extra ledamot i hovrätten	—	—	5,000	—				
8	Amanuens å krigshovrättsavdelningen	—	—	3,000	—				
9	Tillfällig löneförbättring åt krigshovrättsavdelningens vaktmästare	—	—	325	—	788,487	—	41,225	—
10	Göta hovrätt med därunder lydande justitiestat	—	—	—	—	518,513	—	—	—
11	Hovrätten över Skåne och Blekinge med därunder lydande justitiestat	—	—	—	—	222,463	—	—	—
	Krigsrätterna:								
12	Civil personal vid regements- och stationskrigsrätterna	—	—	103,740	—				
	Avlöning till vissa å äldre stat kvarstående auditörer:								
13a	*Bestämt anslag* 7,900: —								
13b	*Förslagsanslag* 360: —	8,260	—	—	—				
14	Civil personal vid särskilda krigsrätter, *förslagsanslag*	3,000	—	—	—	11,260	—	103,740	—
15	Ersättning åt domare, vittnen och parter, *förslagsanslag*	—	—	—	—	245,000	—	—	—
16	Medikolegala besiktningar, *förslagsanslag*	—	—	—	—	16,200	—	—	—
17	Ersättning åt personer, menigheter och allmänna inrättningar för dem genom nya strafflagens införande frångångna bötesandelar, *förslagsanslag*	—	—	—	—	84,000	—	—	—
18	Understöd för »Nytt juridiskt arkiv»	—	—	—	—	—	—	2,500	—
	Säger för rättsskipningen					2,495,823	—	189,690	—
	E. Fångvården.								
1	Fångvårdsstyrelsen	—	—	—	—	104,100	—	—	—
	Fångars vård och underhåll:								
2a	*Bestämt anslag*	978,150	—	—	—				
2b	*Förslagsanslag*	1,445,000	—	—	—	2,423,150	—	—	—
3	Ålderstillägg för en del vid fångvårdsstyrelsen och fångvården anställda ämbets- och tjänstemän, *förslagsanslag*	—	—	—	—	86,000	—	—	—
4	Avlöningsförhöjning för direktören vid tvångsarbetsanstalten i Karlskrona	—	—	—	—	—	—	500	—
5	Understöd åt verksamhet till frigivna fångars skydd	—	—	—	—	—	—	16,000	—
	Säger för fångvården					2,613,250	—	16,500	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö	Kronor	ö.
	F. Uppfostringsanstalter för minderåriga förbrytare.								
	Statens uppfostringsanstalt å Bona:								
1	Avlöningar åt tjänstemännen, *förslagsanslag*, högst	—	—	28,645	—				
2	Kost och beklädnad åt eleverna m. m., *förslagsanslag*	—	—	63,000	—				
3	Ändrings- och nybyggnadsarbeten	—	—	134,500	—	—	—	226,145	—
	Uppfostran åt minderåriga kvinnliga förbrytare:								
4	Hyra för uppfostringsanstalt m. m.	—	—	17,450	—				
5	Elevernas bespisning och beklädnad m. m., *förslagsanslag*	—	—	15,000	—	—	—	32,450	—
	Säger för uppfostringsanstalter för minderåriga förbrytare					—	—	258,595	—
	G. Diverse.								
1	Ålderstillägg, *förslagsanslag*	—	—	—	—	80,000	—	—	—
2	Extra lönetillägg för år 1916, *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	4,500	—
3	Rese- och traktamentspenningar, *förslagsanslag*	—	—	—	—	15,000	—	—	—
4	Skrivmaterialier och expenser, ved m. m., *förslagsanslag*	—	—	—	—	65,000	—	—	—
5	Svensk författningssamling, *förslagsanslag*	—	—	—	—	70,000	—	—	—
6	Tryckningskostnader, *förslagsanslag*	—	—	—	—	29,968	—	—	—
7	Jordregistren, *reservationsanslag*	—	—	—	—	—	—	175,000	—
8	Fastighetsregister för stad, *reservationsanslag*	—	—	—	—	—	—	50,000	—
9	Ersättning åt häradskrivarna för röstlängders upprättande, *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	40,000	—
10	Till gäldande av Sveriges andel i kostnaderna för den internationella byrån i Bern, *förslagsanslag*	—	—	—	—	2,000	—	—	—
11	Understöd åt föreningen »Skyddsvärnet»	—	—	—	—	—	—	12,000	—
12	Extra utgifter, *reservationsanslag*	—	—	—	—	4,500	—	—	—
13	Till täckande av vissa förskott	—	—	—	—	—	—	142,191	—
	Säger för diverse					266,468	—	423,691	—
	Summa					5,472,341	—	994,359	—

Verkliga utgifter.

III. Tredje huvudtiteln. Utrikesdepartementet.

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
	A. Departementet.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
1	Departementschefen, ministern för utrikes ärendena	24,000	—	—	—				
2	Departementet	87,950	—	—	—				
3	Provisorisk lönereglering för departementet, *förslagsanslag*	—	—	21,523	—				
4	Förstärkning av departementets arbetskrafter m. m.	—	—	38,000	—				
5	Vikariatsersättning, extra biträden m. m. i departementet	15,100	—	—	—				
6	Avlöning åt kvinnliga biträden i departementet	—	—	14,400	—	127,050	—	73,923	—
	B. Sveriges representation i utlandet.								
1	Beskickningar och konsulat	1,081,300	—	—	—				
2	Upprättande av nya konsulat i Ryssland	—	—	45,000	—				
3	Personligt lönetillägg åt kanslisten vid beskickningen i Madrid och Lissabon B. C. T. Molin	—	—	1,000	—				
4	Vikariatsersättning vid beskickningar och konsulat samt lönefyllnad till vissa konsulsbefattningar, *förslagsanslag*	10,000	—	—	—				
5	Kontorskostnadsersättningar åt lönade konsuler	36,000	—	—	—				
6	Ersättningar till olönade konsuler och vicekonsuler, *förslagsanslag*	75,250	—	—	—				
7	Personliga gottgörelser för mistade konsulatavgifter	—	—	8,000	—				
8	Diplomat- och konsulsaspiranter	36,000	—	—	—				
9	Militär- och marinattachéer	28,000	—	—	—				
10	Handelsattachéer, *reservationsanslag*	40,000	—	—	—				
11	Ekiperingspenningar, *förslagsanslag*	15,000	—	—	—				
12	Extra biträden, kanslivaktmästare och andra utgifter vid beskickningar och konsulat	24,200	—	—	—				
13	Ersättning för förskott till inköp av beskickningshus i Paris	—	—	25,000	—	1,345,750	—	79,000	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
	C. Internationella byråer m. m.	Kronor	ö.	Kronor	ö	Kronor	ö.	Kronor	ö.
1	Sveriges andel i kostnaderna under år 1916 för den internationella skiljedomstolens byrå i Haag	—	—	5,000	—				
2	Bidrag till den internationella fredsbyrån i Bern	—	—	750	—				
3	Bidrag till interparlamentariska unionens byrå och generalsekretariat	—	—	750	—				
4	Bidrag till svenska gruppens av interparlamentariska unionen kostnader	—	—	11,500	—	—	—	18,000	—
	D. Diverse.								
1	Ålderstillägg, *förslagsanslag*	20,000	—	—	—				
2	Rese- och flyttningsersättning, inspektioner, tillfälliga uppdrag, *förslagsanslag*	68,000	—	—	—				
3	Skrivmaterialier, expenser, renskrivning, ved, ljus m. m., *förslagsanslag*	171,000	—	—	—				
4	Tryckningskostnader, *förslagsanslag*	5,014	—	—	—				
5	Gottgörelse av kostnader för sjöfolk och nödställda svenska undersåtar, *förslagsanslag*	35,000	—	—	—				
6	Hemliga utgifter	120,000	—	—	—				
7	Till fortsatt utgivande av Sveriges traktater	—	—	4,500	—				
8	Till täckande av vissa förskott	—	—	102,163	—	419,014	—	106.663	—
	Summa					1,891,814	—	277,586	—

Verkliga utgifter.

IV. Fjärde huvudtiteln. Lantförsvarsdepartementet.

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	A. Departementet.								
1	Departementschefen		—		—	17,000	—		—
2	Departementet		—		—	72,950	—		—
3	Extra föredragande inom departementet m. m.		—		—		—	10,000	
4	Provisorisk lönereglering för departementet, *förslagsanslag*		—		—		—	8,070	—
5	Skrivmaterialier och expenser, ved m. m. för departementet med dess kommandoexpedition, *förslagsanslag*		—		—	18,160	—		—
6	Tryckningskostnader för departementet med dess kommandoexpedition, *förslagsanslag*		—		—	7,000	—		
	Säger för departementet					115,11	—	18,070	
	B. Arméförvaltningen.								
1	Arméförvaltningen		—		—	275,490	—		—
2	Skrivmaterialier, expenser och bränsle m. m. för arméförvaltningen, *reservationsanslag*		—		—	31,900	—		—
	Säger för arméförvaltningen					307,390	—		—
	C. Generalitetet, staberna m. m.								
1	Generalitetsstaten		—		—	224,285	—		—
	Generalstaben:								
2	Fast anställd personal	369,675	—		—				
3	Stabens övningar, expenser m. m., *reservationsanslag*	78,175	—		—	447,850	—		—
4	Artilleristaben		—		—	21,755	—		—
5	Kommendantsstaten		—		—	73,408	—		—
	Säger för generalitetet, staberna m. m.					767,298	—		

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	D. Undervisningsverken.								
1	Krigshögskolor, *reservationsanslag*	—	—	—	—	115,985	—	—	—
2	Ridskolan, *reservationsanslag*	—	—	—	—	46,750	—	—	—
3	Skjutskolan för infanteriet och kavalleriet, *reservationsanslag*	—	—	—	—	67,650	—	—	—
4	Artilleriskjutskolor, *reservationsanslag*	—	—	—	—	27,000	—	—	—
5	Krigsskolan, *reservationsanslag*	—	—	—	—	189,900	—	—	—
6	Volontärskolor, *förslagsanslag*	—	—	—	—	200,000	—	—	—
7	Militärläkares och militärveterinärers undervisning, *reservationsanslag*	—	—	—	—	12,970	—	—	—
	Säger för undervisningsverken					660,255	—	—	—
	E. Avlöning, rekrytering (truppförbanden), arvoden m. m.								
1	Avlöning och rekrytering m. m., *förslagsanslag*	—	—	—	—	18,290,603	—	—	—
2	Anställnings- och avskedspremier, *förslagsanslag*	—	—	—	—	375,400	—	—	—
3	Ökad avlöning för de till tjänståldern äldsta bataljonsläkarna och bataljonsveterinärerna, *förslagsanslag*	—	—	—	—	55,538	—	—	—
4	Avlöning till bataljonsläkare vid fältläkarkåren, *förslagsanslag*	—	—	—	—	72,000	—	—	—
5	Extra lönetillägg för år 1916 åt en del betjänte, *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	205	—
6	Ersättning åt vissa löntagare i följd av arméns omorganisation, *förslagsanslag*, högst	—	—	—	—	2,584	—	—	—
7	Arméns reservstater, *förslagsanslag*	—	—	—	—	176,150	—	—	—
8	Arméns personal över stat, *förslagsanslag*	—	—	—	—	120,000	—	—	—
9	Dagavlöningstillägg åt indelt manskap, *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	94,300	—
10	Hyra, expenser m. m. vid truppförbanden, *reservationsanslag*	—	—	—	—	122,200	—	—	—
11	Landstormen, *reservationsanslag*	—	—	—	—	277,935	—	—	—
12	De värnpliktigas avlöning, inskrivning och redovisning m. m., *förslagsanslag*	—	—	—	—	6,352,918	—	—	—
13	Ersättning för rustning och rotering, *förslagsanslag*	—	—	—	—	425,000	—	—	—
14	Intendenturkåren	—	—	—	—	711,655	—	—	—
15	Ålderstillägg, *förslagsanslag*	—	—	—	—	109,350	—	—	—
16	Mötesbidrag, *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	114,615	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
17	Provisoriskt avlöningstillägg åt officerare m. fl. vid till Boden förlagda truppförband och formationer, *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	67,600	—
	Säger för avlöning, rekrytering (truppförbanden), arvoden m. m.					27,091,333	—	276,720	—
	F. Intendenturen m. m.								
1	Arméns mathållning, *förslagsanslag*	—	—	—	—	9,059,971	—	—	—
2	Furagering av arméns hästar, *förslagsanslag*	—	—	—	—	4,466,052	—	—	—
3	Arméns munderingsutrustning, *reservationsanslag*	—	—	—	—	5,574,455	—	—	—
4	Arméns diverse intendenturbehov, *reservationsanslag*	—	—	—	—	875,997	—	—	—
5	Arméns kasernutredning samt ved, ljus och vatten, *reservationsanslag*	—	—	—	—	2,158,547	—	—	—
6	Premiering av lastautomobiler, *reservationsanslag*	—	—	—	—	40,000	—	—	—
7	Anskaffning av lastautomobiler	—	—	—	—	—	—	303,600	—
8	Inköp av inventarier i nya kasernetablissemang	—	—	—	—	—	—	100,000	—
	Säger för intendenturen m. m.					22,175,022	—	403,600	—
	G. Inkvarterings-, rese- och traktamentskostnader.								
1	Inkvarteringskostnader, *förslagsanslag*	—	—	—	—	1,088,307	—	—	—
2	Inkvarteringens ordnande i Stockholm, *reservationsanslag*	—	—	—	—	21,450	—	—	—
3	Rese- och traktamentspenningar, *förslagsanslag*	—	—	—	—	195,000	—	—	—
4	Flyttningshjälp, *förslagsanslag*	—	—	—	—	12,000	—	—	—
	Säger för inkvarterings-, rese- och traktamentskostnader					1,316,757	—	—	—
	H. Artilleribehov.								
1	Arméns vapen, ammunition och målskjutningsmateriel samt artilleriets övningar och materiel, *reservationsanslag*					3,826,850	—	—	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	I. Fortifikationsbehov.								
1	Arméns byggnader, mötesfält och kommendantskapsutgifter samt fortifikationens övningar och materiel, *reservationsanslag*	—	—	—	—	1,908,825	—	—	—
2	Fullbordande av befästningsarbetena vid Boden	—	—	—	—	—	—	286,500	—
3	Inköp av mark för utökning av Järvafältet	—	—	—	—	—	—	532,000	—
4	Anskaffande av heliografer åt fälttelegraftrupperna	—	—	—	—	—	—	24,700	—
	Säger för fortifikationsbehov					1,908,825	—	843,200	—
	J. Övningar.								
1	Arméns fält- och fälttjänstövningar, *reservationsanslag*	—	—	—	—	600,000	—	—	—
2	Vinterövningar, *reservationsanslag*	—	—	—	—	320,000	—	—	—
3	Det frivilliga skytteväsendets befrämjande	—	—	—	—	—	—	1,150,000	—
4	Vinterrekrytsskolor vid vissa icke kasernerade infanteriregementen, *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	164,050	—
5	Kurser för utbildning av befäl och fackmän vid landstormen, *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	850,000	—
	Säger för övningar					920,000	—	2,164,050	—
	K. Sjukvård.								
1	Garnisonssjukhusen i Stockholm, å Karlsborg och i Boden, *reservationsanslag*	—	—	—	—	132,650	—	—	—
2	Arméns sjuk- och veterinärvård samt hovbeslag m. m., *reservationsanslag*	—	—	—	—	473,042	—	—	—
3	Det frivilliga sjukvårdsväsendet i krig	—	—	—	—	—	—	10,000	—
	Säger för sjukvård					605,692	—	10,000	—
	L. Stipendier.								
1	Resestipendier åt artilleri- och ingenjörofficerare, *reservationsanslag*	—	—	—	—	7,000	—	—	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
2	Resestipendier åt officerare och intendenturtjänstemän, *reservationsanslag*	—	—	—	—	15,000	—	—	—
3	Stipendier för fältläkarkåren och veterinärstaten	—	—	—	—	26,400	—	—	—
4	Resestipendier åt militärläkare, *reservationsanslag*	—	—	—	—	2,000	—	—	—
	Säger för stipendier					50,400	—	—	—
	M. Remontering och hästlega.								
1	Remontering m. m., *reservationsanslag*	—	—	—	—	932,314	—	—	—
2	Lega av hästar för truppförbandens övningar, *reservationsanslag*	—	—	—	—	863,558	—	—	—
	Säger för remontering och hästlega					1,795,872	—	—	—
	N. Diverse.								
1	Till täckande av vissa förskott	—	—	—	—	—	—	201,956	—
2	Understöd åt föreningar och till skrifters utgivande, *reservationsanslag*	—	—	—	—	18,000	—	—	—
3	Extra utgifter, *reservationsanslag*	—	—	—	—	600,000	—	—	—
4	Civilanställning, *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	20,000	—
5	Omkostnader för riksförsäkringsanstalten, *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	6,200	—
	Säger för diverse					618,000	—	228,156	—
	Summa					62,158,804	—	3,943,796	—

Verkliga utgifter.

V. Femte huvudtiteln. Sjöförsvarsdepartementet.

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	I. Marinen.								
	A. Departementet.								
1	Departementschefen	—	—	—	—	17,000	—	—	—
2	Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli och kommandoexpeditionen	—	—	—	—	41,700	—	—	—
3	Extra föredragande i departementet	—	—	—	—	—	—	7,000	—
4	Provisorisk lönereglering för departementet, *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	4,115	—
	Säger för departementet					58,700	—	11,115	—
	B. Marinförvaltningen och marinstaben.								
1	Marinförvaltningen	—	—	—	—	134,000	—	—	—
2	Vikariatsersättning m. m. i marinförvaltningen	—	—	—	—	—	—	6,300	—
3	Förstärkning av arbetskrafterna i marinförvaltningen	—	—	—	—	—	—	9,650	—
4	Anställande av ett biträde vid kemiska undersökningar i marinförvaltningen	—	—	—	—	—	—	3,000	—
5	Marinstaben	—	—	—	—	3,000	—	—	—
6	Anställande av ett extra biträde i marinstaben	—	—	—	—	—	—	3,000	—
	Säger för marinförvaltningen och marinstaben					137,000	—	21,950	—
	C. Undervisningsverken.								
1	Sjökrigshögskolan, *reservationsanslag*	—	—	—	—	27,225	—	—	—
2	Sjökrigsskolan, *reservationsanslag*	—	—	—	—	45,497	—	—	—
3	Skeppsgosseskolan	—	—	—	—	29,970	—	—	—
4	Marinintendentskolan, *reservationsanslag*	—	—	—	—	9,100	—	—	—
	Säger för undervisningsverken					111,792	—	—	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	D. Flottan.								
	Avlöning, ersättningar m. m.								
1	Avlöning för flottans kårer och stater, *förslagsanslag*	5,943,656	—	—	—				
2	Personligt lönetillägg åt marindirektören av 1:a graden i flottan C. E. Richson	—	—	2,365	—				
3	Personligt lönetillägg åt bataljonspredikanterna vid flottans station i Karlskrona E. A. W. Holmberg och E. A. Collén	—	—	1,200	—				
4	Extra lönetillägg för år 1916, *förslagsanslag*	—	—	500	—				
5	Ersättning för rustning och rotering, *förslagsanslag*	5,000	—	—	—	5,948,656	—	4,065	—
	Intendenturen.								
6	Beklädnad åt sjömans- och skeppsgossekårerna, *reservationsanslag*	524,451	—	—	—				
7	Beklädnad åt sjöbeväringen	—	—	70,000	—				
8	Naturaunderhåll åt personal vid flottan, *förslagsanslag*	2,092,236	—	—	—	2,616,687	—	70,000	—
	Nybyggnad och underhåll.								
9	Flottans nybyggnad och underhåll, *reservationsanslag*	3,042,300	—	—	—				
10	Krigsfartygsmateriel	—	—	6,400,000	—				
11	Flygbåtsmateriel	—	—	135,000	—				
12	Periskop i reserv för undervattensbåtar	—	—	96,000	—				
13	Moderna arbetsmaskiner för flottans varv i Karlskrona	—	—	75,000	—				
14	Transportmedel för varvet i Karlskrona	—	—	38,000	—				
15	Utvidgning av varvet i Karlskrona	—	—	250,000	—				
16	Beklädnadsverkstäder m. m. i Karlskrona	—	—	100,270	—				
17	Transportmedel för flottans varv i Stockholm	—	—	75,000	—				
18	Tillbyggnader till verkstäder å varvet i Stockholm	—	—	85,900	—				
19	Örlogsdepå i Göteborg	—	—	120,000	—				
20	Ammunitionsförrådshus	—	—	75,000	—				
21	Tankpråmar för oljetransport	—	—	110,000	—	3,042,300	—	7,560,170	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	Övningar.								
22	Flottans krigsberedskap och övningar, *reservationsanslag*	3,550,000	—	—	—				
23	Sjöbeväringens avlöning och beklädnad m. m., *förslagsanslag*	914,789	—	—	—	4,464,789	—	—	—
	Artilleribehov.								
24	Skjutförsök och inskjutning av kanoner	—	—	40,000	—				
25	Nya kärnrör för kanoner vid flottan	—	—	60,000	—				
26	Tubkanonmekanismer	—	—	25,500	—				
27	Pistoler m. m. för flottans befäl och underbefäl	—	—	30,000	—				
28	Kanoner och kulsprutor i reserv	—	—	95,000	—				
29	Förbättring av projektilutredning	—	—	200,000	—				
30	Lyftkran vid Karlskrona varv	—	—	32,000	—	—	—	482,500	—
	Torped- och gnistsignalväsendet m. m.								
31	Torpeder och torpedmateriel	—	—	152,000	—				
32	Varmluftsapparater för torpeder	—	—	110,000	—				
33	Torpedsikten m. m.	—	—	32,400	—				
34	Nätsaxar till torpeder	—	—	50,000	—				
35	Försök med torped-, gnist- och flygmateriel	—	—	35.000	—				
36	Luftkompressionspumpar	—	—	36,000	—	—	—	415,400	—
	Minväsendet.								
37	Minmateriel	—	—	167,100	—				
38	Kontraminmateriel	—	—	54,500	—				
39	Minförrådshus	—	—	33,000	—	—	—	254,600	—
	Säger för flottan					16.072,432	—	8,786,735	—
	E. Kustartilleriet.								
	Avlöning.								
1	Avlöning för kustartilleriets personal, *förslagsanslag*	—	—	—	—	1,547,127	—	—	—
2	Personligt lönetillägg till sergeanten över stat vid kustartilleriet A. G. Sjöqvist	—	—	—	—	—	—	580	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	Intendenturen.								
3	Beklädnad åt kustartilleriets manskap, *reservationsanslag*	142,400	—	—	—				
4	Naturaunderhåll åt personal vid kustartilleriet, *förslagsanslag*	581,700	—	—	—	724,100	—	—	—
	Nybyggnad och underhåll.								
5	Underhåll av kustartilleriets byggnader och materiel, *reservationsanslag*	527,300	—	—	—				
6	Förläggningsinventarier för Västra Hästholms fort	—	—	6,200	—				
7	Förplägnadsanstalt i Vaxholms fästning	—	—	286,757	—				
8	Motorpråm för Karlskrona fästning	—	—	45,000	—				
9	Förändring av torpedbatteriet vid Oxdjupet	—	—	17,600	—	527,300	—	355,557	—
	Övningar.								
10	Kustartilleriets krigsberedskap och övningar, *reservationsanslag*	472,800	—	—	—				
11	Kustartilleribeväringens avlöning och beklädnad m. m., *förslagsanslag*	430,000	—	—	—				
12	Krigsövningar vid kustfästningarna, *reservationsanslag*	15,000	—	—	—	917,800	—	—	—
	Artilleribehov.								
13	Nya kärnrör för kanoner vid kustbefästningarna	—	—	31,300	—				
14	Eldledningsanordningar vid nuvarande kustbefästningar	—	—	90,350	—				
15	Skyddsanordningar för kustartilleriets kanonbetjäningar	—	—	26,835	—	—	—	148,485	—
	Minväsendet.								
16	Permanenta mineringar vid kustbefästningarna	—	—	120,000	—				
17	Reservspeglar till strålkastare	—	—	20,000	—				
18	Utrustningsmateriel för utposter vid kustbefästningarna	—	—	56,500	—	—	—	196,500	—
	Säger för kustartilleriet					3,716,327	—	701,122	—
	F. Flottan och kustartilleriet.								
1	Reservstat för marinen, *förslagsanslag*	—	—	—	—	20,368	—	—	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
2	Viss artillerimateriel för flottan och kustartilleriet	—	—	—	—	—	—	94,500	—
3	Försök med minmateriel	—	—	—	—	—	—	30,000	—
	Säger för flottan och kustartilleriet					20,368	—	124,500	—
	G. Diverse.								
1	Ålderstillägg, *förslagsanslag*	—	—	—	—	42,000	—	—	—
2	Ersättning åt officerare, ingenjörer och intendenter under anställning eller kommendering utrikes, *reservationsanslag*	—	—	—	—	15,000	—	—	—
3	Resestipendium åt läkare vid marinläkarkåren, *reservationsanslag*	—	—	—	—	2,000	—	—	—
4	Rese- och traktamentspenningar, *förslagsanslag*	—	—	—	—	55,500	—	—	—
5	Flyttningshjälp, *förslagsanslag*	—	—	—	—	11,000	—	—	—
6	Sjukvård för marinen, *förslagsanslag*	—	—	—	—	140,960	—	—	—
7	Uppvärmning, belysning, renhållning samt tvätt- och badinrättningar, *förslagsanslag*	—	—	—	—	350,000	—	—	—
8	Arvoden åt vid skeppsgossekåren i Marstrand anställda personer m. m.	—	—	—	—	—	—	10,798	—
9	Skrivmaterialier och expenser m. m., *förslagsanslag*	—	—	—	—	140,000	—	—	—
10	Utgivande av läroböcker, beskrivningar, reglementen och instruktioner m. m.	—	—	—	—	25,000	—	—	—
11	Tryckningskostnader, *förslagsanslag*	—	—	—	—	25,048	—	—	—
12	Diverse behov	—	—	—	—	22,254	—	—	—
13	Extra utgifter	—	—	—	—	75,000	—	—	—
14	Hyresutgifter	—	—	—	—	—	—	55,800	—
15	Till täckande av vissa förskott	—	—	—	—	—	—	148,405	—
	Säger för diverse					903,762	—	215,003	—
	Säger för marinen					21,020,381	—	9,860,425	—
	2. Handeln.								
	Sjökarteverket:								
	Sjökarteverket:								
1a	*Bestämt anslag*	47,800	—	—	—				
1b	*Förslagsanslag*	5,000	—	—	—				
1c	*Reservationsanslag*	49,000	—	—	—	101,800	—	—	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	Lots- och fyrväsendet.								
	Lots- och fyrinrättningen med livräddningsanstalterna, *förslagsanslag:*								
2a	Direkt anvisning ..... 3,649,365: —								
2b	Friheter ..... 405: —								
2c	Ersättningar ..... 4: —	3,649,774	—	—	—				
3	Säkerhetsanstalter för sjöfarten	—	—	460,000	—	3,649,774	—	460,000	—
	Undervisningsanstalter för sjöfart samt nautisk-meteorologiska byrån.								
	Undervisningsanstalter för sjöfart:								
4	Navigationsskolorna ..... 184,220: —								
5	Navigationslärarkursen, *reservationsanslag* ..... 2,200: —	186,420	—	—	—				
	Nautisk-meteorologiska byrån:								
6a	*Bestämt anslag* ..... 10,000: —								
6b	*Reservationsanslag* ..... 16,100: —	26,100	—	—	—				
7	Arvode åt ytterligare en assistent vid nautisk-meteorologiska byrån, *förslagsanslag*, högst	—	—	3,500	—				
8	Ålderstillägg för personalen vid undervisningsanstalterna för sjöfart och föreståndaren för nautisk-meteorologiska byrån, *förslagsanslag*	13,000	—	—	—	225,520	—	3,500	—
	Säger för handeln	.....	---	.....	---	3,977,094	—	463,500	—
	Summa	.....	---	.....	---	24,997,475	—	10,323,925	—

Verkliga utgifter.

VI. Sjätte huvudtiteln. Civildepartementet.

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	A. Departementet.								
1	Statsministern, lönefyllnad, *förslagsanslag*, högst	—	—	—	—	6,500	—	—	—
2	Statsråden utan departement, 3 à 15,000 kronor	—	—	—	—	45,000	—	—	—
3	Departementschefen	—	—	—	—	17,000	—	—	—
4	Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli	—	—	—	—	93,300	—	—	—
5	Handsekreterare åt statsministern	—	—	—	—	—	—	3,000	—
6	Provisorisk lönereglering för departementet *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	13,785	—
7	Extra föredragande inom departementet	—	—	—	—	—	—	7,000	—
8	Till en andre särskild föredragande inom departementet	—	—	—	—	—	—	4,000	—
9	Till en tredje särskild föredragande inom departementet	—	—	—	—	—	—	3,000	—
10	Till en biträdande föredragande inom departementet	—	—	—	—	—	—	3,000	—
11	Till förhöjning av de inom departementet anställda amanuensernas arvoden m. m.	—	—	—	—	—	—	34,000	—
	Säger för departementet					161,800	—	67,785	—
	B. Regeringsrätten.								
1	Regeringsrätten					93,700	—	—	—
	C. Överståthållarämbetet.								
1	Överståthållarämbetet	—	—	—	—	97,822	—	—	—
2	Provisorisk förbättring av de hos överståthållarämbetet anställda extra tjänstinnehavares avlöningsförmåner	—	—	—	—	—	—	10,600	—
3	Sakkunniga till biträde vid utredningar m. m., *förslagsanslag*, högst	—	—	—	—	1,000	—	—	—
4	Till utgivande av »Polisunderrättelser»	—	—	—	—	—	—	36,900	—
5	Till bestridande av utgifterna för registrering av automobiler, *förslagsanslag*, att utgå i första hand av inflytande avgifter för registrering av automobiler	—	—	—	—	—	—	3,000	—
	Säger för överståthållarämbetet					98,822	—	50,500	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö
	D. Landsstaten.								
1	Landshövdingarna	—	—	—	—	318,500	—	—	—
2	Tjänstemän och betjänte vid länsstyrelserna	—	—	—	—	924,900	—	—	—
3	Övergångsstat	—	—	—	—	56,800	—	—	—
4	Sakkunniga till biträde vid utredningar m. m., *förslagsanslag*, högst	—	—	—	—	24,000	—	—	—
5	Till arvoden åt extra länsnotarier, extra länsbokhållare och övriga extra biträden vid länsstyrelserna m. m., *reservationsanslag*	—	—	—	—	268,000	—	—	—
6	Fögderiförvaltningarna	—	—	—	—	1,635,298	—	—	—
7	Tillfällig löneförbättring åt kronofogdar, häradsskrivare och länsmän, *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	793,500	—
8	Till avlöning och underhåll av särskild polisstyrka på landet m. m., *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	425,000	—
9	Till juridiskt biträde åt de svenska lapparna i Norge m. m.	—	—	—	—	—	—	26,300	—
	Säger för landsstaten					3,227,498	—	1,244,800	—
	E. Väg- och vattenbyggnadsväsendet.								
	Väg- och vattenbyggnadsstaten:								
1 a	*Bestämt anslag*	137,800	—	—	—				
	Reservationsanslag:								
1 b	Till expenser för allmänna arbeten. 45,000: —								
1 c	Till vägundersökningar 45,000: —	90,000	—	—	—	227,800	—	—	—
2	Till anordnande av inspektion å enskilda järnvägars rullande materiel	—	—	—	—	—	—	7,400	—
3	Vägar och kommunikationer	—	—	—	—	12,000	—	—	—
4	Till undersökningar av mindre hamnar och farleder m. m.	—	—	—	—	—	—	10,000	—
5	Till understödjande av brobyggnader och, företrädesvis mindre, hamnbyggnader samt upprensning av åar och farleder	—	—	—	—	—	—	600,000	—
6	Till skyddsåtgärder för Falkenbergs yttre hamn	—	—	—	—	—	—	80,000	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
7	Till bidrag för anläggning av nya samt förbättring eller omläggning av backiga eller eljest mindre goda vägar	—	—	—	—	—	—	2,500,000	—
8	Till anläggande av enklare vägar i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län	—	—	—	—	—	—	500,000	—
	Jordförluster genom kanal- och väganläggningar, *förslagsanslag:*								
9 a	Direkt anvisning	2,700	—	—	—				
9 b	Ersättningar	4,567	—	—	—	7,267	—	—	—
10	Till gäldande av Sveriges bidrag till den ständiga internationella föreningen för frågor rörande vägväsendet, *förslagsanslag*	—	—	—	—	365	—	—	—
	Säger för väg- och vattenbyggnadsväsendet					247,432	—	3,697,400	—
	F. Medicinalstaten samt hälso- och sjukvården.								
	Medicinalstyrelsen med dithörande stater.								
1	Medicinalstyrelsen	198,700	—	—	—				
2	Personligt avlöningstillägg till en befattningshavare i medicinalstyrelsen	—	—	1,300	—				
3	Statsmedicinska anstalten	69,150	—	—	—				
4	Farmaceutiskt laboratorium vid statsmedicinska anstalten	—	—	15,600	—				
5	Förste provinsialläkare och provinsialläkare	865,200	—	—	—				
6	Till avlöning åt femton civila läkarstipendiater, *reservationsanslag*	22,500	—	—	—				
7	Bidrag till extra provinsialläkares avlönande, *förslagsanslag*	30,000	—	—	—				
	Tilläggsarvoden åt extra provinsialläkarna i Malå och Bjurholms distrikt	—	—	1,300	—	1,185,550	—	18,200	—
	Sjukvårdsanstalterna.								
	Sinnessjukvårdsanstalterna:								
9	Hospitals underhåll, *förslagsanslag* 4,350,000:	—	—						

				Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
				Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
10	Till uppförande av ett nytt hospital å biskopsbostället Sundby ...	—	550,000: —								
11	Om- och tillbyggnad av Lunds hospital och asyl..	—	100,000: —								
12	Inköp av jordområde vid Vadstena hospital och asyl	—	12,430: —								
13	Anstalter för obildbara sinnesslöa, *förslagsanslag* .	225,000: —	—								
14	Anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka, *förslagsanslag* .	331,000: —	—								
15	Epileptikeranstalter, *förslagsanslag* .	22,000: —	—	4,928,000	—	662,430	—				
	Övriga sjukvårdsanstalter:										
16	Lasaretts underhåll	15,774: —	—								
17	Till underhåll av Järvsö sjukhus för spetälska	22,000: —	—								
18	Bidrag till uppförande av ett spetälskesjukhus i Dalarna	—	40,000: —								
19	Bidrag för uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter	—	400,000: —								
20	Bidrag för driftkostnaderna vid tuberkulossjukvårdsanstalter, *förslagsanslag*	—	600,000: —								

			Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
			Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
21	Resebidrag till vissa patienter vid kustsanatorierna, *förslagsanslag* .. — 10,000: —									
22	Till de genom medel ur Konung Oscar II:s jubileumsfond inrättade folksanatorierna... — 200,000: —									
23	Statsbidrag till dispensärverksamhet, *förslagsanslag* .. — 60,000: —									
24	Till behandling enligt den s. k. ljusmetoden av medellösa, med sjukdomen »lupus vulgaris» behäftade personer från landsorten, *förslagsanslag* — 15,000: —		37,774	—	1,325,000	—				
	Vanföreväsendet:									
25	Till kliniker och poliklinker vid vanföreanstalterna i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg	85,650: —								
26	Till underhåll av skol- och uppfostringshem för vanföra...	21,600: —								
27	Bidrag till resor för vanföra jämte vårdare, *förslagsanslag*	15,000: —								
28	Till de i Göteborg, Hälsingborg och Stockholm av föreningarna för bistånd åt vanföra inrättade undervisningsanstalterna för vanföra m. m., *förslagsanslag*	45,000: —	—	—	167,250	—	4,965,774	—	2,154,680	—
	Hälsovård i allmänhet.									
29	Till bestridande av kostnader för allmän hälso- och sjukvård, *förslagsanslag*.....		225,000	—	—	—				

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
30	Ortopediska institutet	8,250	—	—	—				
31	Skyddskoppympningens anordnande, *förslagsanslag*	50,000	—	—	—				
32	Karantänsanstalten på Känsö, *förslagsanslag*, högst	16,600	—	—	—				
33	Till skötsel av den å karantänsanstalten på Känsö befintliga koloxidapparaten, *förslagsanslag*, högst	—	—	1,000	—				
34	Personligt lönetillägg åt karantänsläkaren på Känsö G. E. Hjortzberg	—	—	500	—				
35	Svenska läkarsällskapet	3,000	—	—	—				
36	Stipendier för bevistande av medicinska fortsättningskurser	—	—	6,000	—				
37	Till gäldande av Sveriges andel i kostnaderna för den internationella hälsovårdsbyrån i Paris, *förslagsanslag*	7,000	—	—	—	309,850	—	7,500	—
	Säger för medicinalstaten samt hälso- och sjukvården					6,461,174	—	2,180,380	—
	G. Sociala verk och inrättningar.								
	Riksförsäkringsanstalten:								
1	Till genomförande av försäkring för olycksfall i arbete m. m.	—	—	700,000	—				
2	Till ersättning åt postsparbanken för dess bestyr med uppbörd och utbetalningar för riksförsäkringsanstalten, *förslagsanslag*	—	—	39,000	—				
3	Till bestridande av statens bidrag till fiskares försäkring, *förslagsanslag*	16,000	—	—	—	16,000	—	739,000	—
	Socialstyrelsen:								
4	Socialstyrelsen	—	—	—	—	174,770	—	—	—
5	Till upprätthållande av socialstyrelsens verksamhet	—	—	—	—	—	—	36,300	—
6	Medling i arbetstvister, *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	25,000	—
7	Till den offentliga arbetsförmedlingen i riket, *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	70,000	—
8	Till underlättande av medellösa arbetssökandes resor, *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	10,000	—
9	Bidrag till det mellanfolkliga arbetsamtet i Basel	—	—	—	—	—	—	750	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	Arbetarskydd:								
10	Yrkesinspektionen	82,680	—	—	—				
11	Till upprätthållande av yrkesinspektionens verksamhet	—	—	88,300	—				
12	Bidrag till den i Stockholm anordnade permanenta utställningen av skyddsanordningar mot olycksfall och ohälsa i arbetet	—	—	4,000	—	82,680	—	92,300	—
	Socialförsäkring:								
13	Till sjukkasseväsendets befrämjande, *förslagsanslag*	1,400,000	—	—	—				
14	Till sjukkassor, som meddela moderskapsunderstöd, *förslagsanslag*	—	—	50,000	—				
15	Till tillsyn över understödsföreningarna	—	—	6,000	—				
16	Bidrag till den internationella föreningen för arbetslöshetens bekämpande	—	—	750	—	1,400,000	—	56,750	—
	Nykterhetsverksamhet:								
	Kostnader för alkoholistvården:								
17	Avlöningar åt tjänstemän vid statens vårdanstalt å Venngarn för alkoholister m. m. 24,500: —								
18	Bidrag till driftkostnaderna i övrigt för statens vårdanstalt å Venngarn för alkoholister, *förslagsanslag* 19,500: —								
19	Bidrag till erkända och enskilda alkoholistanstalters driftkostnader, *förslagsanslag* 175,000: —								
20	Statens kostnader för farliga alkoholister m. m., *förslagsanslag* 17,000: —								
21	Bidrag till erkända alkoholistanstalter 30,000: —								
22	Sakkunnigt biträde hos socialstyrelsen för ärenden rörande alkoholistvården 3,600: —	—	—	269,600	—				
23	Främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder	—	—	28,750	—	—	—	298,350	—
	Allmänna pensionsförsäkringen:								
24	Pensionsstyrelsen	234,600	—	—	—				
25	Till upprätthållande av pensionsstyrelsens verksamhet m. m., *förslagsanslag*	—	—	381,000	—				

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
26	Till bestridande av den på staten belöpande kostnad för pensionstillägg och understöd jämlikt lagen om allmän pensionsförsäkring, *förslagsanslag*	—	—	5,450,000	—				
27	Till statsbidrag till den jämlikt lagen om allmän pensionsförsäkring anordnade, på frivilliga avgifter grundade försäkring, *förslagsanslag*	—	—	25,000	—				
28	Bidrag till understöd åt de personer, som genom lagen den 8 juni 1915 blivit delaktiga i den allmänna pensionsförsäkringen	—	—	548,000	—				
29	Ersättning till postsparbanken för bestyret med pensionsutbetalningar m. m., *förslagsanslag*	—	—	100,000	—				
30	Ersättning till häradsskrivarna för pensionsförteckningar m. m., *förslagsanslag*	—	—	50,000	—	234,600	—	6,554,000	—
	Diverse sociala ändamål:								
31	Till nationalföreningens mot emigrationen verksamhet	—	—	10,000	—				
32	Understöd åt stiftelsen »Hemmet Fristad»	—	—	10,000	—				
33	Understöd åt Drottning Sophias skyddshem	—	—	2,500	—				
34	Husmodersskolor m. m.	—	—	50,000	—	—	—	72,500	—
	Säger för sociala verk och inrättningar					1,908,050	—	7,954,950	—
	H. Försäkringsinspektionen.								
1	Till upprätthållande av försäkringsinspektionens verksamhet, *reservationsanslag*, att av bidrag till försäkringsinspektionen direkt utgå					59,300	—	—	—
	I. Diverse.								
1	Till undersökningar och arbeten för åstadkommande av en schematisk förteckning och beskrivning över Sveriges vattenfall	—	—	—	—	—	—	41,500	—
2	Till inspektion över elektriska anläggningar för belysning eller arbetsöverföring	—	—	—	—	—	—	27,800	—
3	Till bestridande av utgifterna för statens biografbyrå, *förslagsanslag*, att utgå i första hand av inflytande avgifter för granskning av biografbilder	—	—	—	—	—	—	28,000	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
4	Till understöd åt Sveriges riksförbund av frivilliga brandkårer	—	—	—	—	—	—	2,500	—
5	Utredning angående inre vattenvägar	—	—	—	—	—	—	50,000	—
6	Till understödjande av arbetslösa	—	—	—	—	—	—	425,000	—
7	Till täckande av vissa förskott	—	—	—	—	—	—	394,119	—
8	Extra lönetillägg för år 1916, *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	20,000	—
9	Ålderstillägg, *förslagsanslag*	—	—	—	—	375,000	—	—	—
10	Rese- och traktamentspenningar, *förslagsanslag*	—	—	—	—	200,000	—	—	—
11	Postavgifter för tjänstebrev och dylika försändelser, *förslagsanslag*	—	—	—	—	1,250,000	—	—	—
12	Extra utgifter, *reservationsanslag*	—	—	—	—	12,000	—	—	—
13	Skrivmaterialier och expenser, ved m. m., *förslagsanslag*	—	—	—	—	350,000	—	—	—
14	Tryckningskostnader, *förslagsanslag*	—	—	—	—	199,490	—	—	—
	Säger för diverse					2,386,490	—	988,919	—
	Summa					14,644,266	—	16,184,734	—

Verkliga utgifter.

VII. Sjunde huvudtiteln. Finansdepartementet.

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	A. Departementet.								
1	Departementschefen	—	—	—	—	17,000	—	—	—
2	Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli	—	—	—	—	58,000	—	—	—
3	Provisorisk lönereglering för departementet, *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	7,965	—
4	Extra föredragande i departementet	—	—	—	—	—	—	7,000	—
5	Särskild föredragande i departementet	—	—	—	—	—	—	7,315	—
6	Biträde inom departementet vid beredning av ärenden rörande bankväsendet m. m., *förslagsanslag*, högst	—	—	—	—	4,700	—	—	—
	Säger för departementet					79,700	—	22,280	—
	B. De centrala ämbetsverken.								
	Kammarkollegium:								
1	Kammarkollegium	128,000	—	—	—				
2	Extra advokatfiskal hos kammarkollegium	—	—	6,000	—				
3	Ordnande av vissa kammarkollegii aktuariekontor tillhörande handlingar	—	—	1,500	—				
4	Ytterligare förstärkning av arbetskrafterna hos kammarkollegium	—	—	69,500	—	128,000	—	77,000	—
	Statskontoret:								
5	Statskontoret	—	—	—	—	169,000	—	—	—
6	Förstärkning av arbetskrafterna å statskontorets riksbokslutsbyrå	—	—	—	—	—	—	9,975	—
	Mynt- och justeringsverket:								
7	Bestridande av de med mynt- och justeringsverkets drift förenade kostnader, *reservationsanslag*, att av inkomst av myntning och justering direkt utgå	—	—	—	—	915,000	—	—	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	Kommerskollegium:								
8	Kommerskollegium	144,165	—	—	—				
9	Provisorisk lönereglering för kommerskollegium, *förslagsanslag*	—	—	12,345	—				
10	Förstärkning av arbetskrafterna å kommerskollegii industribyrå	—	—	10,532	—				
11	Teknisk konsulent å kommerskollegii industribyrå	—	—	5,825	—				
12	Handläggning hos kommerskollegium av ärenden rörande svenska fartygs registrering m. m.	—	—	10,050	—				
13	Förhandskontroll å fartygs sjövärdighet	—	—	166,400	—				
14	Sjötekniskt biträde hos kommerskollegium m. m.	—	—	5,525	—				
15	Särskild sjöåklagare hos kommerskollegium	—	—	3,000	—				
16	Utgivande av »Kommersiella meddelanden»	—	—	12,000	—				
17	Arvode till en extra vaktmästare hos kommerskollegium	—	—	1,175	—	144,165	—	226,852	—
	Kammarrätten:								
18	Kammarrätten	—	—	—	—	258,300	—	—	—
19	Förstärkning av arbetskrafterna hos kammarrätten	—	—	—	—	—	—	41,400	—
	Statistiska centralbyrån:								
20	Avlöningsmedel	76,900	—	—	—				
21	Arvoden åt tillfälliga biträden samt vikariatsersättningar, *reservationsanslag*	22,790	—	—	—				
22	Provisorisk lönereglering för statistiska centralbyrån, *förslagsanslag*	—	—	10,420	—				
23	Arvoden åt en extra ordinarie förste aktuarie och fyra extra ordinarie aktuarier	—	—	21,200	—				
24	Förstärkning av de till arvoden åt tillfälliga biträden m. m. anslagna medel	—	—	14,900	—				
25	Bibliotekets underhållande, *reservationsanslag*	2,000	—	—	—	101,690	—	46,520	—
	Överintendentsämbetet:								
26	Överintendentsämbetet	50,600	—	—	—				
27	Provisorisk lönereglering för överintendentsämbetet, *förslagsanslag*	—	—	6,695	—				
28	Förstärkning av arbetskrafterna hos överintendentsämbetet	—	—	10,000	—	50,600	—	16,695	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	Patent- och registreringsverket:								
29	Upprätthållande av patent- och registreringsverkets verksamhet, *reservationsanslag*, att av patent- och varumärkessamt registreringsavgifters medel direkt utgå	—	—	—	—	540,600	—	—	—
30	Kostnader, som föranledas av överståthållarämbetets och länsstyrelsernas befattning med vissa slag av registrering, *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	4,000	—
	Bankinspektionen:								
31	Upprätthållande av bankinspektionens verksamhet, *reservationsanslag*, att av bidrag till bankinspektionen direkt utgå	—	—	—	—	63,400	—	—	—
	Säger för de centrala ämbetsverken					2,370,755	—	422,442	—
	C. Bergsbruket.								
1	Bergsstaten	—	—	—	—	33,000	—	—	—
2	Provisorisk lönereglering för bergmästarna, *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	11,250	—
	Befrämjande i allmänhet av bergsbruket:								
3 a	*Bestämt anslag*	2,700	—	—	—				
3 b	*Reservationsanslag*	3,000	—	—	—	5,700	—	—	—
4	Bergsskolorna i Filipstad och Falun	—	—	—	—	—	—	29,460	—
	Säger för bergsbruket					38,700	—	40,710	—
	D. Handel och sjöfart.								
1	Bidrag till underhållande av handelshögskolan i Stockholm	—	—	—	—	—	—	30,000	—
	Handelsundervisningsanstalter:								
2	Handelsgymnasier, *förslagsanslag*, högst	115,000	—	—	—				
3	Handelsundervisningsinspektionen, *förslagsanslag*, högst	1,500	—	—	—	116,500	—	—	—
4	Understöd till Hälsingborgs handelsgymnasium	—	—	—	—	—	—	10,000	—
5	Exportstipendier, *reservationsanslag*	—	—	—	—	—	—	20,000	—
6	Handelsstudiestipendier, *reservationsanslag*	—	—	—	—	—	—	10,000	—
7	Bidrag till Sveriges allmänna exportförenings verksamhet under år 1916	—	—	—	—	—	—	26,000	—
8	Statsunderstöd till handelskamrarna inom riket	—	—	—	—	—	—	60,000	—
9	Bidrag till en internationell byrå i Bryssel för handelsstatistik, *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	650	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
10	Bidrag till internationella statistiska institutets permanenta byrå i Haag	—	—	—	—	—	—	1,000	—
11	Ersättning till sjömanshusen	—	—	—	—	—	—	40,000	—
12	Arvoden till två dispaschörsassistenter	—	—	—	—	—	—	4,000	—
13	Flytdocka i Göteborg	—	—	—	—	—	—	250,000	—
14	Internationell patrulleringstjänst i Norra Atlanten m. m., *förslagsanslag*, högst	—	—	—	—	—	—	14,600	—
15	Understöd till aktiebolaget svenska ostasiatiska kompaniet för fortsatt uppehållande av regelbunden ångfartygsförbindelse mellan Sverige och Ostasien	—	—	—	—	—	—	165,000	—
	Säger för handel och sjöfart					116,500	—	631,250	—
	E. Industri, hantverk och slöjd.								
	Befrämjande i allmänhet av slöjderna:								
1 a	*Bestämt anslag*	28,500	—	—	—				
	Reservationsanslag:								
1 b	Reseunderstöd åt teoretiskt och praktiskt bildade tekniker, vilka icke ägna sig åt bergshanteringen 12,500: —								
1 c	Reseunderstöd åt idkare av hantverk och annan mindre industri 9,000: —								
1 d	Reseunderstöd åt verkmästare och förmän inom industrien 7,500: —								
		29,000	—	—	—	57,500	—	—	—
2	Vävskolan i Borås	—	—	—	—	—	—	8,150	—
3	Understöd till Sveriges hantverksorganisation	—	—	—	—	—	—	4,000	—
4	Understöd åt föreningen för svensk hemslöjd	—	—	—	—	—	—	15,000	—
	Säger för industri, hantverk och slöjd					57,500	—	27,150	—
	F. Skatteomkostnader.								
	Tullverket:								
1	Tullverket, *förslagsanslag*	6,793,050	—	—	—				
2	Förstärkning av arbetskrafterna hos generaltullstyrelsen, *förslagsanslag*, högst	—	—	22,000	—				

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
3	Förstärkning av arbetskrafterna vid tullverkets lokalförvaltning, *förslagsanslag*, högst	—	—	205,830	—	6,793,050	—	227,830	—
	Kontrollstyrelsen:								
4	Kontrollstyrelsen	—	—	—	—	34,200	—	—	—
5	Förstärkning av arbetskrafterna hos kontrollstyrelsen	—	—	—	—	—	—	20,350	—
6	Kontroll å tillverkningsavgifter, *förslagsanslag*	—	—	—	—	800,000	—	—	—
7	Stämpelomkostnader, *förslagsanslag*	—	—	—	—	420,000	—	—	—
8	Kostnader för taxering till skatt å inkomst och förmögenhet, *förslagsanslag*	—	—	—	—	820,000	—	—	—
9	Observations- och uppbördsprocenter m. m., *förslagsanslag*	—	—	—	—	20,000	—	—	—
	Säger för skatteomkostnader					8,887,250	—	248,180	—
	G. Kronans publika hus.								
1	Lyshållning m. fl. utgifter för kronans publika hus i Stockholm, *förslagsanslag*	—	—	—	—	50,000	—	—	—
2	Byggnader och reparationer, *reservationsanslag*	—	—	—	—	370,000	—	—	—
3	Uppförande av byggnad för en statens provningsanstalt	—	—	—	—	—	—	250,000	—
4	Inredningsarbeten i gamla kungshusets källarvåning	—	—	—	—	—	—	15,000	—
5	Ändringsarbeten i lantmäteristyrelsens lokaler	—	—	—	—	—	—	30,000	—
	Säger för kronans publika hus					420,000	—	295,000	—
	H. De kungl. teatrarna.								
1	Kungl. operan	—	—	—	—	60,000	—	—	—
2	Brandförsäkring av operabyggnaden och dramatiska teaterns byggnad	—	—	—	—	—	—	40,176	—
3	Brandförsäkring av staten tillhörig, i operabyggnaden förvarad lösegendom	—	—	—	—	—	—	3,668	—
4	Brandförsäkring av staten tillhörig, i dramatiska teaterns byggnad förvarad lösegendom	—	—	—	—	—	—	1,735	—
	Säger för de kungl. teatrarna					60,000	—	45,579	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	I. Diverse.								
1	Ålderstillägg, *förslagsanslag*	—	—	—	—	55,000	—	—	—
2	Ersättning till städerna för mistad tolag, *förslagsanslag*	—	—	—	—	3,500,000	—	—	—
	Städers friheter, *förslagsanslag:*								
3a	Direkt anvisning	44,670	—	—	—				
3b	Friheter	30	—	—	—	44,700	—	—	—
4	Restitutioner, *förslagsanslag*	—	—	—	—	300,000	—	—	—
5	Bidrag till landsting och städer, som icke deltaga i landsting	—	—	—	—	—	—	1,600,000	—
6	Ersättning till vissa städer och köpingar för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel	—	—	—	—	5,139,684	—	—	—
7	Ersättning till landsting och städer, som icke deltaga i landsting, för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel	—	—	—	—	3,100,000	—	—	—
8	Vederlag för nedlagda utskänkningsrättigheter, *förslagsanslag*	—	—	—	—	100,000	—	—	—
9	Till täckande av vissa förskott	—	—	—	—	—	—	674,797	—
10	Rese- och traktamentspenningar, *förslagsanslag*	—	—	—	—	50,000	—	—	—
11	Skrivmaterialier och expenser, ved m. m., *förslagsanslag*	—	—	—	—	120,000	—	—	—
12	Tryckningskostnader, *förslagsanslag*	—	—	—	—	133,123	—	—	—
13	Extra lönetillägg för år 1916, *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	500	—
14	Extra utgifter, *reservationsanslag*	—	—	—	—	32,000	—	—	—
	Säger för diverse	.....	...	.....	...	12,574,507	—	2,275,297	—
	Summa	.....	...	.....	...	24,604,912	—	4,007,888	—

Verkliga utgifter.

VIII. Åttonde huvudtiteln. Ecklesiastikdepartementet.

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	A. Departementet.								
1	Departementschefen	—	—	—	—	17,000	—	—	—
2	Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli	—	—	—	—	88,900	—	—	—
3	Omläggning av undervisningsstatistiken m. m.	—	—	—	—	—	—	23,600	—
4	Provisorisk lönereglering för departementet, *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	12,040	—
5	Extra byråchef inom departementet	—	—	—	—	—	—	7,800	—
6	Extra föredragande i departementet m. m.	—	—	—	—	—	—	21,650	—
7	Förhöjning av de inom departementet anställda amanuensernas arvoden m. m.	—	—	—	—	—	—	9,950	—
	Säger för departementet					105,900	—	75,040	—
	B. Arkiv, bibliotek och museer.								
	Arkiv.								
1	Riks- och landsarkiven	103,380	—	—	—				
2	Till fortsatt utgivande av sådana handlingar, som äro av vikt för fäderneslandets historia	—	—	4,500	—				
3	Amanuenser vid landsarkiven m. m.	—	—	9,200	—	103,380	—	13,700	—
	Bibliotek.								
4	Kungl. biblioteket	133,600	—	—	—				
5	Till redigering av Sveriges offentliga biblioteks gemensamma accessionskatalogs 31:a årgång, omfattande år 1916	—	—	1,500	—				
6	Till ett tioårsregister till Sveriges offentliga biblioteks gemensamma accessionskatalog, omfattande åren 1906—1915	—	—	1,500	—				
7	Till inbindning av böcker i kungl. bibliotekets äldre samlingar	—	—	10,000	—				

				Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
				Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
8	Katalog över ofullständigt förtecknade delar av kungl. bibliotekets äldre samlingar...			—	—	11,800	—				
9	Till förstärkande av kungl. bibliotekets anslag till vikariatsersättning m. m.			—	—	1,900	—				
10	Till arvodesökning åt bibliotekarien vid stifts- och läroverksbiblioteket i Linköping			—	—	1,500	—				
11	Till pedagogiska biblioteket i Stockholm..			—	—	6,500	—				
12	Bidrag till avlöning åt den skandinaviska bibliotekarien vid nordiska avdelningen av S:te Geneviève-biblioteket i Paris.....			—	—	800	—	133,600	—	35,500	—
	Museer.										
	Nationalmuseet:										
	Museet:										
13 a	*Bestämt anslag*		75,300: —								
	Reservationsanslag:										
13 b	Till konstsamlingarnas ökande	15,000: —									
13 c	Till konstslöjdsamlingens ökande	4,000: —									
13 d	Till samlingarnas vård och underhåll ...	4,000: —									
13 e	Till boksamlingen	1,000: —									
13 f	Till inlösen av levande svenska konstnärers arbeten	15,000: —	39,000: —	114,300	—	—	—				
14	Till inredning av en utställningssal i nationalmuseibyggnaden			—	—	7,500	—				
	Livrustkammaren:										
15	Till tillsyn, underhåll och vård av livrustkammarens samlingar.....		6,200: —								
16	Till iståndsättande av vissa föremål i livrustkammarens samlingar		300: —	—	—	6,500	—				

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	Naturhistoriska riksmuseet:								
17 a	*Bestämt anslag* ..... 170,310: —								
17 b	*Reservationsanslag* ..... 44,800: —	215,110	—	—	—				
18	Till nordiska museet	—	—	80,000	—				
19	Till kulturhistoriska museet i Lund	—	—	20,000	—				
20	Till musikhistoriska museet	—	—	3,000	—				
21	Till svenska skolmuseet	—	—	4,500	—	329,410	—	121,500	—
	Säger för arkiv, bibliotek och museer					566,390	—	170,700	—
	C. Kyrkliga ändamål.								
	Kleresistaten.								
1	Kleresistaten, *förslagsanslag*	90,000	—	—	—				
2	Lappmarks ecklesiastikverk, kyrkliga ändamål, *förslagsanslag*	4,000	—	—	—				
3	Ersättning för prästerskapets tionde, *förslagsanslag*	419,400	—	—	—				
4	Ersättning för vissa prästerskapet tilldelade statsanslag	304,074	—	—	—				
5	Till tre stipendier för utbildande vid universitet av präster, förtrogna med finska språket	—	—	2,250	—				
6	Till religiös och social verksamhet bland svenskar i utländska hamnstäder	—	—	35,000	—				
7	Till avlöning åt pastorn vid svenska Victoriaförsamlingen i Berlin	—	—	6,000	—				
8	Till utredning rörande ecklesiastika boställen, *förslagsanslag*	—	—	10,000	—	817,474	—	53,250	—
	Domkapitlens expeditioner.								
9	Domkapitlens expeditioner	—	—	—	—	91,350	—	—	—
10	Till förstärkande av ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner	—	—	—	—	—	—	10,340	—
	Kyrkors underhåll m. m.								
	Kyrkors underhåll:								
11 a	*Bestämt anslag* ..... 1,028: —								
	Förslagsanslag:								
11 b	Ersättningar ..... 169,400: —	170,428	—	—	—				
12	Svenska kyrkan i Paris	4,119	—	—	—	174,547	—	—	—
	Säger för kyrkliga ändamål					1,083,371	—	63,590	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	D. Akademier m. m.								
	Svenska akademien.								
1	Akademien	—	—	—	—	8,250	—	—	—
	Vetenskapsakademien.								
2	Till diverse akademiens behov, räntegottgörelse m. m.	14,460	—	—	—				
3	Till den för en internationell, fortlöpande katalog över naturvetenskaplig litteratur anordnade regionalbyrån för Sverige	—	—	1,600	—				
4	Sveriges andel i kostnaderna för den internationella föreningen för tidssignalering m. m.	—	—	580	—	14,460	—	2,180	—
	Meteorologiska centralanstalten.								
5	Meteorologiska centralanstalten	27,200	—	—	—				
6	Till observatörerna vid rikets meteorologiska stationer m. m., *reservationsanslag*	—	—	14,800	—				
7	Till utvidgad väderlekstjänst vid meteorologiska centralanstalten	—	—	25,000	—				
8	Till två meteorologiska stationer	—	—	600	—				
9	Till meteorologiska observationer för den hydrografiska undersökningen av Sveriges färskvatten	—	—	12,100	—				
10	Bidrag från Sverige till den internationella kommissionens för vetenskaplig luftsegling publikation av undersökningar rörande de högre luftlagren	—	—	720	—				
11	Till »Meteorologiska iakttagelser i Sverige» jämte bihang, *reservationsanslag*	—	—	5,500	—				
12	Till meteorologiska observationer å Pårtetjåkko	—	—	6,000	—	27,200	—	64,720	—
	Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.								
	Akademien:								
13 a	*Bestämt anslag* 90,900: —								
13 b	*Reservationsanslag* 1,000: —	91,900	—	—	—				
14	Till undersökning av en pålbyggnad vid Alvastra	—	—	2,000	—	91,900	—	2,000	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	Akademien för de fria konsterna.								
	Akademien:								
15 a	*Bestämt anslag*	68,850	—	—	—				
15 b	*Reservationsanslag*	33,100	—	—	—	101,950	—	—	—
	Musikaliska akademien.								
	Akademien:								
16 a	*Bestämt anslag*	78,635	—	—	—				
16 b	*Reservationsanslag*	15,000	—	—	—	93,635	—	—	—
	Säger för akademier m. m.					337,395	—	68,900	—
	E. Universiteten, den medicinska undervisningen m. m.								
	Universitetskanslersexpeditionen.								
	Expeditionen:								
1 a	*Bestämt anslag*	8,200	—	—	—				
1 b	*Förslagsanslag*, högst	1,350	—	—	—	9,550	—	—	—
	Uppsala universitet.								
2	Universitetsstaten	854,542	—	—	—				
3	Akademiska sjukhuset, *förslagsanslag*	10,000	—	—	—				
4	Till en lärare i symbolik	—	—	1,500	—				
5	Till materiel m. m. för det praktiskt-teologiska övningsinstitutet	—	—	300	—				
6	Till ny- och ombyggnad vid akademiska sjukhuset	—	—	200,000	—				
7	Till anordnande vid institutionen för medicinsk och fysiologisk kemi av undervisningskurs i allmän kemi för medicine studerande	—	—	3,500	—				
8	Till materiel m. m. för hygieniska institutionen	—	—	10,000	—				
9	Till extra ordinarie amanuens vid anatomiska institutionen	—	—	600	—				
10	Till höjning av materielanslaget för anatomiska institutionen	—	—	2,000	—				
11	Till biträdande lärare i medicin	—	—	3,000					
12	Till förstärkande av lärarkrafterna i kirurgi	—	—	2,000	—				
13	Till en assistent vid akademiska sjukhusets röntgenavdelning	—	—	1,500	—				

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
14	Till lektorer i tyska, franska och engelska språken	—	—	9,000	—				
15	Till infött lärarbiträde i ryska	—	—	500	—				
16	Till en lärare i estetik samt litteratur- och konsthistoria	—	—	3,500	—				
17	Till psykologiska laboratoriet	—	—	1,000	—				
18	Bidrag till pedagogiska seminariet	—	—	7,000	—				
19	Till statistiska seminariet	—	—	750	—				
20	Till övningarna å institutionen för allmän och analytisk kemi	—	—	1,500	—				
21	Till en assistent vid meteorologiska observatoriet m. m.	—	—	2,000	—				
22	Till en assistent vid den fysiska institutionen	—	—	1,500	—				
23	Till driftkostnader vid Klubbans biologiska station	—	—	2,200	—				
24	Till undervisning i bokföring	—	—	600	—				
25	Till universitetsbiblioteket	—	—	10,000	—				
26	Till universitetets årsskrift	—	—	5,000	—				
27	Till tillfällig löneförbättring åt gymnastikläraren och biträdande gymnastikläraren	—	—	1,160	—	864,542	—	270,110	—
	Lunds universitet.								
28	Universitetsstaten	725,916	—	—	—				
29	Till en lärare i symbolik	—	—	1,500	—				
30	Till ledaren av den civilrättsliga delen av den propedeutiska undervisningskursen inom juridiska fakulteten	—	—	750	—				
31	Till nybyggnader m. m. vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund	—	—	200,000	—				
32	Till ny röntgenavdelning m. m. vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund	—	—	50,000	—				
33	Till undervisningskurs i allmän kemi för medicine studerande	—	—	3,000	—				
34	Till kostnadsfri propedeutisk undervisning i allmän kirurgi	—	—	2,500	—				
35	Till en assistent å det vid universitetets kliniker inrättade röntgenlaboratoriet	—	—	1,500	—				
36	Till en biträdande lärare i medicin	—	—	3,000	—				
37	Till en föreståndare vid polikliniken för öron-, näs- och halssjukdomar	—	—	1,000	—				
38	Bidrag till arvode åt en föreståndare för en ortopedisk poliklinik	—	—	1,500	—				

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
39	Till lektorer i tyska, franska och engelska språken	—	—	9,000	—				
40	Till undervisning i slaviska språk, företrädesvis ryska	—	—	2,500	—				
41	Till en lärare i estetik samt litteratur- och konsthistoria	—	—	3,500	—				
42	Till psykologiska laboratoriet	—	—	750	—				
43	Till en föreståndare för universitetets historiska museum samt mynt- och medaljkabinett	—	—	4,000	—				
44	Till en amanuens vid universitetets konstsamlingar	—	—	500	—				
45	Till höjning av materielanslaget för geologisk-mineralogiska institutionen	—	—	1,000	—				
46	Till undervisning i entomologi och vård av de entomologiska samlingarna	—	—	3,000	—				
47	Till undervisning i bokföring	—	—	300	—				
48	Till materiel m. m. för universitetsbiblioteket	—	—	10,000	—				
49	Till universitetets årsskrift	—	—	5,000	—				
50	Till materiel för inrättningen för gymnastik och fäktkonst	—	—	500	—				
51	Till idrottsplats och idrottsmateriel m. m.	—	—	900	—	725,916	—	305,700	—
	Karolinska mediko-kirurgiska institutet.								
	Institutet:								
52 a	*Bestämt anslag* 320,185: —								
52 b	*Reservationsanslag* 2,000: —	322,185	—	—	—				
53	Tandläkarinstitutet, *förslagsanslag*, högst	31,700	—	—	—				
54	Till ett skrivbiträde åt rektor vid institutet samt ett biträde vid institutets bibliotek	—	—	1,500	—				
55	Till ett lärarbiträde vid den förberedande kursen i allmän kemi samt till materiel vid kemiska institutionen	—	—	4,000	—				
56	Till biträdande lärare i medicin och kirurgi samt till assistenttjänstgöring vid allmänna barnhuset i Stockholm	—	—	6,600	—				
57	Till nödigt arbetsbiträde vid de anatomiska och histologiska institutionerna vid institutet	—	—	750	—				
58	Till vetenskapliga arbeten å ett patologiskt-anatomiskt laboratorium vid Sabbatsbergs sjukhus	—	—	2,400	—				

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
59	Till en biträdande läkare vid röntgeninstitutet å serafimerlasarettet m. m.	—	—	7,500	—				
60	Till undervisning och sjukvård vid vissa obstetriska och gynekologiska kliniker	—	—	1,500	—				
61	Till en amanuens vid institutets gynekologiska klinik å Sabbatsbergs sjukhus	—	—	2,000	—				
62	Till en amanuens vid obstetriska kliniken å allmänna barnbördshuset	—	—	2,000	—				
63	Till en pediatrisk klinik vid kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn	—	—	2,900	—				
64	Till en poliklinik för barnsjukdomar i Stockholm	—	—	4,175	—				
65	Till en amanuens vid institutets klinik för öron-, näs- och halssjukdomar å Sabbatsbergs sjukhus	—	—	2,000	—				
66	Till amanuenser vid institutets syfilidologiska klinik å sjukhuset S:t Göran	—	—	3,000	—				
67	Till inköp av mikroskop för kliniska laboratoriet å serafimerlasarettet	—	—	3,000	—				
68	Till anordnande av två nya vaktmästarbostäder vid institutet	—	—	13,900	—	353,885	—	57,225	—
	Serafimerlasarettet.								
69	Understöd och ersättningar	120,000	—	—	—				
70	Inrättningen för sjukas behandling med elektricitet	750	—	—	—	120,750	—	—	—
	Gemensamma universitetsändamål.								
71	Till klinisk undervisning i epidemiologi åt medicine kandidater	—	—	6,000	—				
72	Till utgivande i tryck av anteckningar efter juridiska föreläsningar vid rikets universitet	—	—	4,500	—	—	—	10,500	—
	Farmaceutiska institutet.								
73	Institutet	—	—	—	—	57,900	—	—	—
	Barnhusen.								
74	Allmänna barnhuset i Stockholm	78,000	—						
75	Frimurarbarnhuset	2,750	—						
76	Barnhusen i landsorten	28,380	—	—	—	109,130	—	—	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	Undervisningsanstalter för barnmorskor m. m.								
77	Barnmorskeundervisningen och barnbördshusen	63,533	—	—	—				
78	Fortbildningskurser för barnmorskor	—	—	2,000	—				
79	Allmänna barnbördshuset i Stockholm	—	—	70,000	—	63,533	—	72,000	—
	Säger för universiteten, den medicinska undervisningen m. m.					2,305,206	—	715,535	—
	F. Allmänna skolväsendet.								
	Det högre skolväsendet.								
	Högre lärarinneseminariet m. m.:								
1	Högre lärarinneseminariet	76,350: —	—						
2	Till högre lärarinneseminariet och därmed förenade läroanstalter	—	35,750: —						
3	Till täckande av brist i räkenskaperna för högre lärarinneseminariets hushållsskola	—	376: —	76,350	—	36,126	—		
	Statens läroverk:								
4	Allmänna läroverken, *reservationsanslag*	5,931,757: —	—						
5	Till en amanuens hos läroverksöverstyrelsen	—	1,500: —						
6	Till inspektion och sakkunnigt biträde inom läroverksöverstyrelsen i frå-								

				Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
				Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	ga om fysisk uppfostran m. m.	—	5,000: —								
7	Till biträde vid utförande av vaktmästargöromålen hos läroverksöverstyrelsen	—	1,000: —								
8	Till hyra för ämbetslokal åt läroverksöverstyrelsen	—	6,800: —								
9	Understöd åt extra ordinarie lärare vid de allmänna läroverken under förfall på grund av sjukdom, *förslagsanslag*	5,000: —	—								
10	Till extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken.....	—	330,000: —								
11	Statsverkets andel i kostnaden för tillfällig löneförbättring åt vissa lärarinnor vid statens samskolor	—	6,500: —								
12	Undervisning i slöjd vid de allmänna läroverken, *förslagsanslag*.....	28,000: —	—								
13	Till extra arvoden åt teckningslärare vid de allmänna läroverken.....	—	26,000: —								

				Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
				Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
14	Till extra arvoden åt musiklärare vid de allmänna läroverken	—	6,300: —								
15	Till ersättning åt skolläkare.....	—	25,500: —								
16	Till provårskurser för blivande lärare vid de allmänna läroverken	—	11,950: —	5,964,757	—	420,550	—				
	Privatläroverk:										
	Gemensamt *reservationsanslag:*										
17 a	Enskilda mellanskolor 70,000: —										
17 b	Högre flickskolor 400,000: —										
17 c	Högre goss- och samskolor 190,000: —										
17 d	Enskilda lärarinnesemi-narier 30,000: —	690,000: —	—								
18	Lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter, *förslagsanslag*	280,000: —	—								
19	Bidrag till de statsunderstödda enskilda läroanstalternas vikariatskassa, *förslagsanslag*	12,000: —	—								
20	Till nybyggnad åt fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala	—	5,000: —								

				Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
				Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
21	Till utbildningskurser för lärarinnor i huslig ekonomi	—	31,600: —								
22	Till läroanstalter för utbildande av handarbetslärarinnor.....	—	11,100: —	982,000	—	47,700	—				
23	Kommunala mellanskolor, *förslagsanslag*...			320,000	—	—	—	7,343,107	—	504,376	—
	Folkundervisningen.										
	Folkskolöverstyrelsen:										
24	Folkskolöverstyrelsen	77,900: —	—								
25	Till arvode åt en amanuens.....	—	1,500: —								
26	Till inspektion och sakkunnigt biträde beträffande fysisk uppfostran m. m....	—	7,000: —								
27	Hyra för ämbetslokal	—	5,700: —	77,900	—	14,200	—				
	Folkskoleseminarier:										
	Gemensamt *reservationsanslag:*										
28a	Folkskoleseminarierna...853,095:—										
28b	Stipendier för seminarieelever 150,225:—	1,003,320: —	—								
29	Till täckande av brist i folkskoleseminariernas stater, *förslagsanslag*, högst...	—	30,000: —								

				Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
				Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
30	Till studentkurser och parallellavdelningar vid vissa folkskoleseminarier m. m.	—	180,670: —								
31	Till tillfällig löneförbättring åt lärare och lärarinnor vid folkskoleseminariernas övningsskolor ..	—	15,600: —								
32	Bidrag till avlönande av vikarie under övningslärares vid folkskoleseminarium sjukdom, *förslagsanslag* ..	4,000: —	—								
33	Till uppförande av nya byggnader för folkskoleseminariet i Lund ..	—	132,000: —								
34	Till inredning och möblering av nybyggnaden för folkskoleseminariet i Lund m. m.	—	37,950: —								
35	Till ordnande av tomtområdet vid folkskoleseminariet i Uppsala	—	25,000: —								
36	Till nytt folkskoleseminarium i Norrland	—	150,000: —								
37	Till underhåll och skötsel av										

				Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
				Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	trädgården vid folkskoleseminariet i Luleå	—	1,000: —								
38	Till hyresbidrag till rektorerna vid vissa folkskoleseminarier	—	6,000: —								
39	Till förhyrande av vissa lokaler för folkskoleseminarierna i Linköping och Umeå m. m.	—	8,240: —								
40	Till Stockholms privata folkskollärarinneseminarium	—	6,300: —								
41	Till Göteborgs kvinnliga folkskoleseminarium	—	6,300: —	1,007,320	—	599,060	—				
	Småskoleseminarier:										
42	Avlöningsbidrag till lärare vid småskoleseminarier, *förslagsanslag*		48,000: —								
43	Bidrag till avlönande av vikarie för lärare vid småskoleseminarium, *förslagsanslag*		2,000: —	50,000	—	—	—				
	Anordningar för lärares fortbildning:										
44	Till fortbildningskurser för lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor		15,000: —								
45	Till fortbildningskurser i gymnastik för folkskollärare och folkskollärarinnor		12,900: —								
46	Till fortbildningskurser i gymnastik för småskollärarinnor		3,000: —								

			Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
			Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
47	Till fortbildningskurser i trädgårdsskötsel för folkskollärare m. fl.	3,230: —								
48	Bidrag till en instruktörskurs i simning och livräddning	1,200: —	—	—	35,330	—				
	Folkskolinspektionen:									
49	Till avlöning m. m. åt folkskolinspektörer, *förslagsanslag*	157,000: —								
50	Till resekostnadsersättning åt folkskolinspektörer, *förslagsanslag*	93,000: —	250,000	—	—	—				
	Folk- och småskolor:									
51	Lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor, *förslagsanslag*	17,030,000: —	—							
52	Tillfällig löneförbättring åt vissa lärare vid folk- och småskolor, *förslagsanslag*	750,000: —								
53	Avlöningsbidrag till sjukvikarier för lärare vid folk- och småskolor, *förslagsanslag*	282,000: —	—							
54	Till befrämjande av folkundervisningen bland de i rikets nordligaste trakter bosatta finnar, *förslagsanslag*	225,000: —	—							
55	Lappmarks ecklesiastikverk, folkbildningsändamål, *förslagsanslag*	80,000: —	—							

				Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
				Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
56	Till upphjälpande av skolväsendet inom vissa församlingar i Luleå stift	—	23,000: —								
57	Till upphjälpande av skolväsendet inom Hotagens och Frostvikens församlingar	—	3,000: —								
58	Svensk undervisning för svenska barn i utlandet	—	5,400: —								
59	Till anordnande av manlig slöjd i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola, *förslagsanslag*	440,000: —	—								
60	Till anordnande av kvinnlig slöjd i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola, *förslagsanslag*	315,000: —	—								
61	Till anordnande av undervisning i huslig ekonomi i folkskola, högre folkskola och folkhögskola, *förslagsanslag*	140,000: —	—								
62	Undervisningsmateriel m. m. för folkskolor, *reservationsanslag*	30,000: —	—								
				18,542,000	—	781,400	—				

				Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
				Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
63	Till understödjande av folkskolebarns ferie- och studieresor, *förslagsanslag*			30,000	—	—	—				
	Fortsättningsskolor:										
64	Understöd för avlönande av lärare vid fortsättningsskola, *förslagsanslag*			163,000	—	—	—				
	Högre folkskolor:										
65	Understöd åt högre folkskolor, *förslagsanslag*	92,000: —	—								
66	Tillfällig löneförbättring åt vissa lärare vid högre folkskolor, *förslagsanslag*	—	15,000: —								
67	Till anordnande av slöjd i högre folkskolor, *förslagsanslag*	8,500: —	—								
68	Bidrag till avlönande av vikarie för lärare vid högre folkskola, *förslagsanslag*	2,000: —	—								
69	Sällskapet för folkundervisningens befrämjande	4,500: —	—	107,000	—	15,000	—				
	Folkhögskolor:										
70	Understöd åt folkhögskolor, *förslagsanslag*		420,000: —								
71	Stipendier åt elever vid folkhögskolor		110,000: —	530,000	—	—	—	20,757,220	—	1,444,990	—
	Säger för allmänna skolväsendet							28,100,327	—	1,949,366	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	G. Folkbildningsåtgärder i övrigt.								
	Folkbibliotek.								
1	Understöd åt folkbibliotek, *förslagsanslag*	—	—	—	—	170,000	—	—	—
	Populärvetenskapliga föreläsningskurser.								
2	Till understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar	—	—	192,000	—				
3	Bidrag till sommarkurser vid universitetet i Uppsala	—	—	5,600	—				
4	Bidrag till de från universiteten i Uppsala och Lund utom universitetsstäderna anordnade föreläsningskurser	—	—	7,000	—	—	—	204,600	—
	Nykterhetsundervisning.								
5	Till upplysnings- och undervisningsverksamhet för nykterhetens främjande	—	—	—	—	—	—	118,400	—
	Musikföreställningar för allmänheten.								
6	Till understöd åt föreningar, som anordna god orkestermusik för allmänheten m. m.	—	—	—	—	—	—	42,000	—
	Säger för folkbildningsåtgärder i övrigt					170,000	—	365,000	—
	H. Abnormundervisningen.								
1	Till befrämjande av dövstumundervisningen, *förslagsanslag*	—	—	—	—	200,000	—	—	—
2	Kyrklig själavård åt dövstumma, *förslagsanslag*, högst	—	—	—	—	14,000	—	—	—
3	Till ordbok för dövstumma	—	—	—	—	—	—	1,000	—
4	Till »Tidning för dövstumma»	—	—	—	—	—	—	500	—
5	Institutet och förskolan för blinda å Tomteboda	—	—	—	—	78,200	—	—	—
6	Till täckande av brist i staten för institutet och förskolan för blinda å Tomteboda	—	—	—	—	—	—	6,595	—
7	Till bekostande av elevers vid institutet och förskolan för blinda å Tomteboda ävensom åtföljande vårdares resor å statens järnvägar, *förslagsanslag*	—	—	—	—	2,000	—	—	—
8	Förskolan för blinda i Växjö	—	—	—	—	14,800	—	—	—
	Hantverksskolan i Kristinehamn för blinda:								
9a	*Bestämt anslag*	9,000	—	—	—				
9b	*Reservationsanslag*	11,000	—	—	—	20,000	—	—	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
10	Tillfällig löneförbättring åt vissa lärare vid blindundervisningsanstalterna, *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	1,400	—
11	Bidrag till avlönande av vikarier för lärare vid blindundervisningsanstalter, *förslagsanslag*	—	—	—	—	1,200	—	—	—
12	Till tryckning av blindskrifter	—	—	—	—	—	—	2,500	—
13	Till understöd åt blindlärarelever och reseunderstöd åt blindlärare	—	—	—	—	—	—	1,200	—
14	Till understöd åt »De blindas förening»	—	—	—	—	—	—	35,000	—
15	Hyresbidrag åt den med drottning Sofias stiftelse förenade vårdanstalten för blinda dövstumma och blinda sinnesslöa m. fl.	—	—	—	—	—	—	5,000	—
16	Uppfostringsanstalter för vanartade och i sedligt avseende försummade barn, *förslagsanslag*	—	—	—	—	70,000	—	—	—
	Säger för abnormundervisningen					400,200	—	53,195	—
	I. Den tekniska undervisningen.								
1	De tekniska läroverken	—	—	—	—	783,125	—	—	—
2	Till speciallärare m. m. vid tekniska högskolan	—	—	—	—	—	—	93,650	—
3	Till nybyggnad m. m. för tekniska högskolan	—	—	—	—	—	—	419,000	—
4	Till nybyggnad m. m. för tekniska högskolans fackskola för kemisk teknologi	—	—	—	—	—	—	170,000	—
5	Till förstärkning av det i staten för Chalmers tekniska institut upptagna anslaget till bibliotek m. m.	—	—	—	—	—	—	6,000	—
6	Till förstärkning av det i staten för Chalmers tekniska institut upptagna anslaget till uppvärmning m. m.	—	—	—	—	—	—	12,000	—
7	Till täckande av brist i anslag för om- och tillbyggnadsarbeten vid Chalmers tekniska institut	—	—	—	—	—	—	9,236	—
8	Till tekniska skolan i Stockholm	—	—	—	—	—	—	16,161	—
9	Till provisorisk lönereglering vid tekniska skolan i Stockholm	—	—	—	—	—	—	4,600	—
10	Till inredning av nya lokaler m. m. vid tekniska skolan i Stockholm	—	—	—	—	—	—	25,300	—
11	Till tekniska elementarskolan i Norrköping	—	—	—	—	—	—	6,350	—
12	Till tekniska elementarskolan i Malmö	—	—	—	—	—	—	18,700	—
13	Till tekniska elementarskolan i Örebro	—	—	—	—	—	—	24,070	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
14	Till tekniska elementarskolan i Borås	—	—	—	—	—	—	4,250	—
15	Till tekniska elementarskolan i Härnösand	—	—	—	—	—	—	5,050	—
16	Till tillfällig löneförbättring vid tekniska skolan i Eskilstuna	—	—	—	—	—	—	1,337	—
17	Till slöjdföreningens i Göteborg skola	—	—	—	—	—	—	30,000	—
18	Till understöd åt lägre tekniska yrkesskolor m. m.	—	—	—	—	—	—	140,000	—
	Säger för den tekniska undervisningen					783,125	—	985,704	—
	J. Åtgärder för fysisk utbildning.								
1	Gymnastiska centralinstitutet	—	—	—	—	39,650	—	—	—
2	Till tillfällig avlöningsförbättring åt befattningshavare vid gymnastiska centralinstitutet, *förslagsanslag*, högst	—	—	—	—	—	—	9,700	—
3	Till uppehållande av gymnastiska centralinstitutets verksamhet	—	—	—	—	—	—	7,650	—
4	Till fortsatt uppehållande av undervisning jämte läkarvård vid en med gymnastiska centralinstitutet förenad kvinnlig poliklinik	—	—	—	—	—	—	500	—
5	Till understödjande av idrotten	—	—	—	—	—	—	75,000	—
	Säger för åtgärder för fysisk utbildning					39,650	—	92,850	—
	K. Understöd åt vetenskap, vitterhet och konst m. m.								
1	Till svenska fornskriftsällskapet	—	—	—	—	—	—	2,000	—
2	Till samfundet för utgivande av handskrifter rörande Skandinaviens historia	—	—	—	—	—	—	1,000	—
3	Till svenska vitterhetssamfundets verksamhet	—	—	—	—	—	—	3,000	—
4	Till tidskrifterna »Skandinavisches Archiv für Medizin» och »Skandinavisches Archiv für Chirurgie»	—	—	—	—	—	—	5,000	—
5	Till tidskriften »Acta mathematica»	—	—	—	—	—	—	3,000	—
6	Till tidskriften »Sfinx»	—	—	—	—	—	—	1,200	—
7	Till tidskriften »Svenska landsmål och svenskt folkliv»	—	—	—	—	—	—	5,000	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
8	Till systematisk undersökning av svenska folkmål	—	—	—	—	—	—	7,500	—
9	Till insamling, förtecknande och undersökning av svenska folkminnen	—	—	—	—	—	—	4,500	—
10	Till ortnamnskommitténs sekreterare	—	—	—	—	—	—	4,000	—
11	Bidrag till verket »Sveriges kyrkor, konsthistoriskt inventarium»	—	—	—	—	—	—	10,000	—
12	Till föreningen »Pietas» verksamhet	—	—	—	—	—	—	2,500	—
13	Till statistiska tabeller över Öresundstullen	—	—	—	—	—	—	1,500	—
14	Till resestipendier åt journalister	—	—	—	—	—	—	4,000	—
15	Till understöd åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst	—	—	—	—	—	—	10,000	—
16	Till rasbiologiska undersökningar	—	—	—	—	—	—	6,000	—
17	Resestipendier samt läroböckers, tidskrifters och lärda verks utgivande, *reservationsanslag*	—	—	—	—	45,000	—	—	—
18	Till en historisk-statistisk handledning i studiet av befolkningsförhållandena i Sverige m. m.	—	—	—	—	—	—	6,000	—
	Säger för understöd åt vetenskap, vitterhet och konst m. m.					45,000	—	76,200	—
	L. Diverse.								
1	Ålderstillägg, *förslagsanslag*	—	—	—	—	150,000	—	—	—
2	Extra lönetillägg för år 1916, *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	5,000	—
3	Tillfällig löneförbättring åt viss lärarpersonal	—	—	—	—	—	—	500,000	—
4	Rese- och traktamentspenningar, *förslagsanslag*	—	—	—	—	24,000	—	—	—
5	Skrivmaterialier och expenser, ved m. m., *förslagsanslag* (därav till domkapitlens expeditioner högst 12,000 kronor)	—	—	—	—	100,000	—	—	—
6	Extra utgifter, *reservationsanslag*	—	—	—	—	28,000	—	—	—
7	Till täckande av vissa förskott	—	—	—	—	—	—	245,807	—
8	Tryckningskostnader, *förslagsanslag* (därav till domkapitlens expeditioner högst 2,500 kronor)	—	—	—	—	25,049	—	—	—
	Säger för diverse					327,049	—	750.807	—
	Summa					34,263,613	—	5,366,887	—

Verkliga utgifter.

IX. Nionde huvudtiteln. Jordbruksdepartementet.

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	A. Departementet.								
1	Departementschefen	—	—	—	—	17,000	—	—	—
2	Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli	—	—	—	—	59,300	—	—	—
3	Provisorisk lönereglering för departementet, *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	6,760	—
4	Extra kanslisekreterare inom departementet	—	—	—	—	—	—	5,050	—
5	Extra föredragande inom departementet m. m.	—	—	—	—	—	—	4,000	—
	Säger för departementet					76,300	—	15,810	—
	B. Lantbruksstyrelsen.								
1	Lantbruksstyrelsen	—	—	—	—	79,900	—	—	—
2	Ingenjörsbiträden hos lantbruksstyrelsen	—	—	—	—	—	—	10,000	—
3	Extra biträden hos lantbruksstyrelsen m. m.	—	—	—	—	—	—	17,500	—
	Säger för lantbruksstyrelsen					79,900	—	27,500	—
	C. Lanthushållningen.								
1	Befrämjande i allmänhet av jordbruk och lantmannanäringar	—	—	—	—	372,450	—	—	—
2	Lantbruksingenjörer och deras biträden	—	—	—	—	101,900	—	—	—
	Undervisningsanstalter:								
	Undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar:								
	Bestämt anslag:								
3 a	Lantbruksinstituten m. m. 437,750: —								
	Förslagsanslag:								
3 b	Till understöd åt lantmannaskolor 200,000: —								
3 c	Till understöd åt lanthushållsskolor 60,000: — 260,000: —	697,750	—	—	—				

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
4	Till elektrisk anläggning vid lantbruksinstitutet vid Ultuna	—	—	22,000	—				
5	Till undervisningsmateriel för lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp	—	—	3,000	—				
6	Till hovbeslagsskolan vid Alnarp	—	—	4,500	—				
7	Till utbildningskurser för kontrollassistenter	—	—	14,800	—				
8	Bidrag till anställande av jordbrukskonsulenter	—	—	70,000	—				
9	Bidrag till anställande av vandringsrättare	—	—	42,000	—				
10	Till utbildande av en stipendiat i boskapsskötsel och mejerihushållning m. m.	—	—	1,500	—				
11	Statsbidrag åt Fredrika Bremerförbundets lanthushållningsskola vid Rimforsa för utbildande av lärarinnor	—	—	8,000	—				
12	Statsbidrag åt fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala för utbildning av lärarinnor i lanthushållning å skolans lantgård Brogård	—	—	5,500	—	697,750	—	171,300	—
	Hästaveln:								
	Hästavelns förbättrande:								
13 a	*Reservationsanslag* 309,400: —								
	Förslagsanslag:								
13 b	Friheter 1,070: —	310,470	—	—	—				
14	Till extra personal vid Flyinge hingstdepå			4,630	—				
15	Åtgärder för inhemska häststammar	—	—	20,000	—				
16	Stamboksföring rörande hästar	—	—	6,000	—	310,470	—	30,630	—
	Boskapsskötsel m. m.:								
17	Till förekommande och hämmande av smittsamma sjukdomar bland husdjuren, *förslagsanslag*	50,000	—	—	—				
18	Till karantänsanstalten i Haparanda för husdjur	—	—	750	—				
19	Till avelscentra för nötboskap	—	—	12,000	—				
20	Till främjande av nötboskapsaveln inom Norrbottens län	—	—	5,000	—				
21	Till förekommande och hämmande av tuberkelsjukdomar hos nötkreaturen	—	—	75,000	—				
22	Till höjande av landets svinavel	—	—	50,000	—				
23	Till fjäderfäavelns befrämjande	—	—	20,000	—	50,000	—	162,750	—
24	Till maskin- och redskapsprovningsanstalterna vid Ultuna och Alnarp	—	—	—	—	—	—	21,000	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö	Kronor	ö	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	Kemiska stationer m. m.:								
25	Bidrag till underhåll av åtta kemiska stationer för jordbrukets och näringarnas behov	—	—	48,000	—				
26	Bidrag till underhåll av en för övre Norrland avsedd kemisk-växtbiologisk anstalt inom Norrbottens län	—	—	15,000	—	—	—	63,000	—
27	Till understöd åt svenska mosskulturföreningen	—	—	—	—	—	—	50,000	—
	Befrämjande av fröodlingen:								
28	Till understöd åt frökontrollanstalter	—	—	10,000	—				
29	Bidrag för befordrande av den inhemska odlingen av frö utav vallväxter och foderrotfrukter	—	—	20,000	—				
30	Till en statskonsulent i fröodling samt personligt ålderstillägg till statskonsulenten A. Elofson	—	—	7,000	—				
31	Sveriges utsädesförening	—	—	66,000	—				
32	Sveriges utsädesförenings filial i mellersta Norrland	—	—	9,500	—	—	—	112,500	—
	Mindre jordbruket:								
33	Till höjande av det mindre jordbruket	—	—	240,000	—				
34	Till en statskonsulent för det mindre jordbruket samt personligt ålderstillägg åt statskonsulenten A. Östergren	—	—	7,000	—				
35	Bidrag för främjande av ordnad bokföring vid mindre jordbruk, *förslagsanslag.*	—	—	15,000	—	—	—	262,000	—
36	Till statsbidrag till fortgående smörprovningar m. m.	—	—	—	—	—	—	16,000	—
	Vattenavtappningar m. m.:								
37	Norrländska avdikningsanslaget	—	—	1,500,000	—				
38	Allmänna avdikningsanslaget	—	—	250,000	—	—	—	1,750,000	—
	Torvtillgångarnas tillgodogörande:								
39	Till åtgärder för tillgodogörande av den i landets torvmossar befintliga bränsletillgång m. m.	—	—	40,000	—				
40	Till en förste torvingenjör, tre torvingenjörer och en torvassistent samt till personligt ålderstillägg åt torvingenjören T. G. T. Björkman	—	—	27,500	—				
41	Till upprätthållande av en torvskola	—	—	7,000	—				
42	Utredning om torvtillgångarna i södra Sverige	—	—	30,000	—	—	—	104,500	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö	Kronor	ö.
	Husslöjden:								
43	Befrämjande av husslöjden	—	—	—	—	25,000	—	—	—
44	Till en andre instruktör i husslöjd och personligt ålderstillägg till andre instruktören J. Wallander	—	—	—	—	—	—	3,500	—
45	Till lindring av fraktkostnader vid transport å järnväg av kalk m. m. för jordbrukets behov, *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	450,000	—
	Säger för lanthushållningen					1,557,570	—	3,197,180	—
	D. Fiskeriväsendet.								
1	Fiskerinäringens understöd	—	—	—	—	111,000	—	—	—
2	Bidrag till undervisningskurser i navigation m. m. för bohuslänska fiskare	—	—	—	—	—	—	1,400	—
3	Till understöd åt södra Sveriges fiskeriförening	—	—	—	—	—	—	18,500	—
	Hydrografisk-biologiska havsundersökningar:								
4	Till hydrografisk-biologiska undersökningar av de Sverige omgivande haven m. m.	—	—	25,000	—				
5	Till underhålls- och driftkostnad för fartyget Skagerak	—	—	36,000	—				
6	Till försäkring av fartyget Skagerak	—	—	5,200	—	—	—	66,200	—
7	Till underhålls- och driftkostnad för fartyget Eystrasalt	—	—	—	—	—	—	8,500	—
8	Till utförande av vissa fiskehamnar	—	—	—	—	—	—	590,000	—
	Säger för fiskeriväsendet					111,000	—	684,600	—
	E. Skogsväsendet.								
	Skogsundervisning m. m.:								
1	Till skogshögskolan och statens skogsförsöksanstalt	192,600	—	—	—				
2	Docentstipendium m. m. vid skogshögskolan	—	—	4,900	—				
3	Utgifter för skogshögskolans förberedande kurs	—	—	4,500	—				
4	Räknebiträde vid skogsförsöksanstalten	—	—	1,200	—				
5	Ökade expensmedel för skogsförsöksanstalten under år 1916	—	—	2,300	—				
6	Undersökningar om de norrländska skogarna	—	—	38,900	—				

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
7	Skogsundervisning och skogshushållning i allmänhet	102,000	—	—	—				
8	Fortsättningsskola för lärjungar från skogsskolor	—	—	8,400	—				
9	Tillsyn å enskildas skogar i lappmarkerna och Särna socken	170,000	—	—	—				
10	Tillsyn å enskildas skogar i Västerbottens och Norrbottens läns kustland	102,400	—	—	—				
11	Till skogsodlingens befrämjande	—	—	100,000	—				
12	Bidrag till skogsvårdsstyrelsernas verksamhet	—	—	67,500	—	567,000	—	227,700	—
13	Reglering av flottleder	—	—	—	—	—	—	300,000	—
	Säger för skogsväsendet					567,000	—	527,700	—
	F. Lantmäteriväsendet.								
	Lantmäteristaten:								
1	Lantmäteristaten	536,400	—	—	—				
2	Till lantmäteriundervisningen	—	—	36,300	—				
3	Kostnader för vissa av lantmätare företagna tjänsteresor, *förslagsanslag*	—	—	30,000	—				
4	Reparation och renovation av kartor i lantmäterikontoren i länen	—	—	15,000	—				
5	Till nya registratur och arkivens ordnande i lantmäterikontoren i länen	—	—	20,000	—				
6	Inbindning av handlingar i lantmäterikontoren i länen	—	—	3,500	—				
7	Anskaffande till lantmäterikontoret i Umeå av kopior av kartor	—	—	9,000	—				
8	Till skrivhjälp å lantmäterikontoren i länen	—	—	25,000	—				
9	Fotomekanisk reproduktion av lantmäterikartor	—	—	6,000	—				
10	Kartor över statens järnvägars områden	—	—	7,000	—	536,400	—	151,800	—
11	Skiften och avvittringar, *förslagsanslag*	—	—	—	—	63,000	—	—	—
12	Utflyttningshjälp efter skiften, *förslagsanslag*	—	—	—	—	50,000	—	—	—
	Säger för lantmäteriväsendet					649,400	—	151,800	—
	G. Rikets allmänna kartverk.								
	Rikets allmänna kartverk:								
	Bestämt anslag:								
1 a	Till avlöningar	167,920	—	—	—				

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	Förslagsanslag:								
1 b	Till ålderstillägg	28,580	—	—	—				
	Reservationsanslag:								
1 c	Till kartarbeten m. m.	144,300	—	—	—	340,800	—	—	—
2	Till namngranskning för rikets allmänna kartverks behov	—	—	—	—	—	—	3,000	—
3	Observationspaviljong för kartverkets geodetiska avdelning m. m.	—	—	—	—	—	—	19,000	—
	Säger för rikets allmänna kartverk					340,800	—	22,000	—
	H. Geologiska och hydrografiska undersökningar.								
	Sveriges geologiska undersökning:								
1	Sveriges geologiska undersökning	101,530	—	—	—				
2	Till Sveriges geologiska undersöknings fältarbeten m. m.	—	—	40,500	—				
3	Till expenser för Sveriges geologiska undersökning	—	—	8,800	—				
4	Djupborrningar i Skåne	—	—	140,000	—	101,530	—	189,300	—
	Hydrografiska undersökningar:								
5	Till hydrografiska byrån m. m.	—	—	—	—	—	—	65,900	—
	Säger för geologiska och hydrografiska undersökningar					101,530	—	255,200	—
	I. Veterinärväsendet.								
	Veterinärundervisningsanstalter:								
1	Veterinärundervisningen	179,000	—	—	—				
2	Statens veterinärbakteriologiska anstalt	42,700	—	—	—	221,700	—	—	—
	Veterinärstaten:								
	Bestämt anslag:								
3 a	Länsveterinärer och veterinärstipendiater	86,500	—	—	—				
	Förslagsanslag:								
3 b	Distriktsveterinärers avlönande	146,000	—	—	—	232,500	—	—	—
	Säger för veterinärväsendet					454,200	—	—	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	J. Vägunderhållet och skjutsväsendet.								
	Vägunderhållet:								
1	Bidrag till vägunderhållet på landet, *förslagsanslag*	1,350,000	—	—	—				
2	Statsverkets andel i kostnaden för vägdelningar, *förslagsanslag*	—	—	25,000	—				
3	Till understöd åt synnerligt betungade väghållningsdistrikt	—	—	150,000	—				
4	Svenska vägföreningen	—	—	10,000	—	1,350,000	—	185,000	—
	Färjor och färjkarlar:								
5 a	*Bestämt anslag*	354	—	—	—				
	Förslagsanslag:								
5 b	Friheter	25	—	—	—	379	—	—	—
6	Bidrag till skjutsentreprenader, *förslagsanslag*	—	—	—	—	300,000	—	—	—
	Säger för vägunderhållet och skjutsväsendet					1,650,379	—	185,000	—
	K. Fattigvård.								
1	Fattigvården i Stockholm och landsorten	—	—	—	—	9,564	—	—	—
2	Fattigvården i allmänhet, *förslagsanslag*	—	—	—	—	350,000	—	—	—
3	Svenska fattigvårdsförbundet	—	—	—	—	—	—	17,000	—
	Säger för fattigvård					359,564	—	17,000	—
	L. Diverse.								
1	Ålderstillägg, *förslagsanslag*	—	—	—	—	100,000	—	—	—
2	Odlingshjälp åt kronobyggare, *förslagsanslag*	—	—	—	—	4,500	—	—	—
3	Odlingshjälp till innehavare av skogstorp och odlingslägenheter å kronomark i de sex nordligaste länen, *förslagsanslag*	—	—	—	—	20,000	—	—	—
4	Belöningar för rovdjurs dödande, *förslagsanslag*	—	—	—	—	38,000	—	—	—
5	Ersättning till hushållningssällskapen för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel	—	—	—	—	2,100,000	—	—	—
6	Jordförmedlingsbyråer för egnahemsrörelsen	—	—	—	—	—	—	8,000	—
7	Till insamlande av jordbruksstatistiska uppgifter genom lokalundersökningar	—	—	—	—	—	—	25,000	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
8	Till befrämjande av avsättningen i främmande länder av alster av svenska lantbruket och dess binäringar samt fiskerinäringen	—	—	—	—	—	—	29,000	—
9	Internationella lantbruksinstitutet i Rom	—	—	—	—	—	—	2,000	—
10	Understöd åt föreningar för jordbrukskredit, *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	20,000	—
11	Till täckande av vissa förskott	—	—	—	—	—	—	242,947	—
12	Rese- och traktamentspenningar, *förslagsanslag*	—	—	—	—	150,000	—	—	—
13	Skrivmaterialier och expenser, ved m. m., *förslagsanslag*	—	—	—	—	100,000	—	—	—
14	Extra utgifter, *reservationsanslag*	—	—	—	—	10,000	—	—	—
15	Extra lönetillägg för år 1916, *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	2,000	—
16	Tryckningskostnader, *förslagsanslag*	—	—	—	—	32,220	—	—	—
	Säger för diverse					2,554,720	—	328,947	—
	Summa					8,502,363	—	5,412,737	—

Verkliga utgifter.

X. Tionde huvudtiteln. Pensionsväsendet.

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	A. Civila pensionsväsendet.								
1	Pensionering av civila tjänstinnehavare, *förslagsanslag*	—	—	—	—	1,900,000	—	—	—
2	Förvaltningsbidrag till en ny änke- och pupillkassa för civilstaten	—	—	—	—	35,000	—	—	—
3	Till gäldande av statens andel i kostnaden för pensionering av extra provinsialläkare, *förslagsanslag*	—	—	—	—	15,000	—	—	—
4	Till gäldande av statens andel i kostnaden för pensionering av lasarettsläkare, *förslagsanslag*	—	—	—	—	25,000	—	—	—
5	Bidrag till sjuksköterskors pensionering, *förslagsanslag*	—	—	—	—	6,700	—	—	—
	Barnmorskornas pensionering:								
6	Till bestridande av statens bidrag till pensionering av barnmorskor, *förslagsanslag*	30,000	—	—	—				
7	Till gäldande av kostnaden för förvaltningen av barnmorskornas pensionsanstalt, *förslagsanslag*, högst	13,000	—	—	—	43,000	—	—	—
	Handelsflottans pensionsanstalt:								
8	Bidrag till handelsflottans pensionsanstalt, *förslagsanslag*	101,000	—	—	—				
9	Förbättring av pensioneringen från handelsflottans pensionsanstalt, *förslagsanslag*	—	—	31,000	—				
10	Förbättring av pensioneringen inom de tre första klasserna av handelsflottans pensionsanstalt	—	—	31,000	—	101,000	—	62,000	—
11	Bidrag till pensionering av änkor och barn efter lärare vid allmänna läroverk, pedagogier, seminarier m. m.	—	—	—	—	145,780	—	—	—
12	Bidrag till pensionering av den kvinnliga lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter, *förslagsanslag*	—	—	—	—	68,000	—	—	—
13	Bidrag till dövstumlärarnas pensionsanstalt, *förslagsanslag*	—	—	—	—	35,000	—	—	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	Folkskollärares pensionering:								
14	Bidrag till folkskollärares pensionering	681,892	—	—	—				
15	Understöd åt vissa äldre behövande, med låg pension avgångna folkskollärare och folkskollärarinnor	—	—	20,000	—				
16	Till extra pensionsavgifter till folkskollärarnas pensionsinrättning, *förslagsanslag*	—	—	114,000	—				
17	Bidrag till folkskollärarnas änke- och pupillkassa	73,725	—	—	—				
18	Till förstärkande av ordinarie anslaget till bidrag till folkskollärarnas änke- och pupillkassa	—	—	2,700	—	755,617	—	136,700	—
19	Tillfälliga understöd åt pensionerade kronojägare, *förslagsanslag*	—	—	—	—	—	—	2,000	—
20	Bidrag till kungl. hovkapellets pensionsinrättning	—	—	—	—	3,000	—	—	—
21	Till bestridande av statsverket på grund av lagen angående olycksfall i arbete åliggande utgifter för livräntor m. m., *förslagsanslag*	—	—	—	—	5,000	—	—	—
	Säger för civila pensionsväsendet					3,138,097	—	200,700	—
	B. Militära pensionsväsendet.								
	Arméns pensionskassa:								
1	Ersättning för mistade löneinnehållningar	4,640	—	—	—				
2	Ersättning för nådårs- och begravningshjälpsbesparingar	28,080	—	—	—				
3	Bidrag till pensionering av änkor och barn efter befäl och underbefäl med vederlikar vid armén	128,348	—	—	—				
4	Till förstärkande av det i 1916 års riksstat uppförda anslag för bidrag till pensionering av änkor och barn efter befäl och underbefäl med vederlikar vid armén	—	—	4,109	—				
5	Till upprätthållande av arméns pensionskassas egen pensionering samt till fyllnadspensioner, *förslagsanslag*	—	—	3,500,000	—				
6	Tillfälliga understöd åt avskedade underofficerare och vederlikar vid armén, *förslagsanslag*	—	—	19,000	—				
7	Ersättning för inkomster från Vadstena krigsmanshuskassas äldre medel	106,000	—	—	—	267,068	—	3,523,109	—

		Ordinarie anslag		Extra anslag		Ordinarie anslag		Extra anslag	
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
8	Vadstena krigsmanshuskassa	—	—	—	—	137,640	—	—	—
9	Bidrag till ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militär tjänstgöring	—	—	—	—	30,000	—	—	—
10	Förhöjning i gratialen åt avskedat manskap	—	—	—	—	648,000	—	—	—
11	Till tillfälligt understöd åt f. d. förrådsvaktmästare	—	—	—	—	—	—	911	—
	Flottans pensionskassa:								
	Ersättning för minskade inkomster:								
12	Till pensionsfonden 36,320: —								
13	Till gratialfonden 16,650: —								
14	Bidrag till flottans pensionskassas gratialfond 29,500: —	82,470	—	—	—				
15	Till förstärkande av det i 1916 års riksstat uppförda anslag för bidrag till flottans pensionskassas gratialfond	—	—	800	—				
16	Till pensionering av flottans befäl och underbefäl med vederlikar, *förslagsanslag*	253,300	—	—	—				
17	Till pensionering av flottans gemenskap, *förslagsanslag*	251,300	—	—	—				
18	Tillfälliga understöd åt f. d. daglönare vid marinen, *förslagsanslag*	—	—	19,455	—	587,070	—	20,255	—
19	Invalidhusfonden	—	—	—	—	60,350	—	—	—
20	För blesserade över- och underofficerare, *reservationsanslag*	—	—	—	—	2,400	—	—	—
	Säger för militära pensionsväsendet					1,732,528	—	3,544,275	—
	C. Allmänna indragningsstaten.								
1	Till diverse föremål, *förslagsanslag*					1,988,235	—	—	—
	Summa					6,858,860	—	3,744,975	—

Verkliga utgifter.

XI. Riksdags- och revisionskostnader m. m.

		Kronor	ö.
1	Riksdags- och revisionskostnader, *förslagsanslag*	1,270,000	—
2	Kostnader för riksdagens hus, *förslagsanslag*	75,000	—
3	Kostnader för riksdagens bibliotek, *reservationsanslag*	7,000	—
4	Avlöningar m. fl. förvaltningskostnader vid riksgäldskontoret, *förslagsanslag*	200,000	—
5	Avlöning, resekostnader och expenser för justitieombudsmannen och hans expedition, *förslagsanslag*	36,000	—
6	Avlöning, resekostnader och expenser för militieombudsmannen och hans expedition, *förslagsanslag*	40,000	—
	Summa	1,628,000	—

Verkliga utgifter.

XII. Räntor å statsskulden m. m.

		Kronor	ö.	Kronor	ö.
	A. Å de fonderade statslånen.				
1	Å 3 6/10 % lånet	3,053,517	—		
2	» 1880 års 3 1/2 % lån	2,014,000	—		
3	» 1886 » 3 1/2 % »	1,901,000	—		
4	» 1888 » 3 % »	725,733	—		
5	» 1890 » 3 1/2 % »	840,358	—		
6	» 1894 » 3 % »	525,096	—		
7	» 1899 » 3 1/2 % »	1,096,918	—		
8	» 1900 » 3 1/2 % »	1,271,200	—		
9	» 1904 » 3 1/2 % »	1,260,000	—		
10	» 1906 » 3 1/2 % »	1,512,000	—		
11	» 1907 » 3 1/2 % »	1,638,000	—		
12	» 1908 » lån à 4 %	2,179,200	—		
13	» 1911 » » » 4 %	2,880,000	—		
14	» 1913 » 4 1/2 % lån	3,240,000	—		
15	» 1914 » 5 % »	7,600,000	—	31,737,022	—
	B. Å övrig statsskuld.				
1	Ränta å medgiven och beräknad, ännu icke verkställd upplåning, *förslagsanslag*	3,699,955	—		
	Ränta å följande av staten övertagna lån:				
2	Kommunlån 12,879: —				
3	Örebro—Svartå järnvägsaktiebolags obligationslån 23,320: —				
	Järnvägsaktiebolaget Malmö–Kontinentens obligationslån:				
4	Av år 1898 53,880: —				
5	Av år 1902 29,800: — 83,680: —	119,879	—		
6	Årsanslaget till Hans Maj:t Konungen	300,000	—		
7	Ränta å köpeskillingen för fastigheten nr 1 i kvarteret Lejonet i Stockholm	90,000	—		
8	Ränta å konung Carl XIII:s hemgiftskapital	7,500	—		
9	Ränta å Göta kanals reparationsfond	7,044	—	4,224,378	—
	Summa	...	...	35,961,400	—

Verkliga utgifter.

XIII. Engångskostnader för försvaret.

		Kronor	ö.	Kronor	ö.
	Engångskostnader för år 1917, att utgå av värnskattefonden:				
	Engångskostnader för lantförsvaret:				
	Gemensamt *reservationsanslag:*				
1 a	Övning vid armén av årsklassen 1914 yngre	1,003,531	—		
1 b	Intendenturmateriel för linjen och landstormen	5,000,887	—		
1 c	Artillerimateriel för linjen och landstormen	3,500,000	—		
1 d	Ingenjörmateriel för linjen	1,016,747	—	10,521,165	—
	Engångskostnader för sjöförsvaret:				
	Gemensamt *reservationsanslag:*				
2 a	Övning vid flottan av värnpliktiga, tillhörande årsklasserna 1914 yngre och 1915 äldre	350,000	—		
2 b	Ny docka vid flottans station i Stockholm	350,000	—		
2 c	Örlogsdepå vid Härnösand	800,000	—		
2 d	Torpedmateriel	125,000	—		
2 e	Minmateriel	125,000	—		
2 f	Övning vid kustartilleriet av värnpliktiga, tillhörande årsklassen 1914 yngre	3,800	—		
2 g	Nyanläggningar och nyanskaffningar för stärkande av det fasta kustförsvaret med undantag av Fårösunds fästning	2,750,000	—	4,503,800	—
	Summa	.....	...	15,024,965	—

Verkliga utgifter.

XIV. Kostnader enligt § 63 regeringsformen.

		Att täckas av				Summa	
		tillfälliga lånemedel		andra statsinkomster			
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	Till täckande av under år 1915 förskjutna kostnader enligt § 63 regeringsformen:						
1	Till återbetalning av det s. k. lilla kreditivet			15,000,000	—	15,000,000	—
2	Till täckande av övriga förskjutna kostnader	27,000,000	—	11,000,000	—	38,000,000	—
	Summa	27,000,000	—	26,000,000	—	53,000,000	—

Verkliga utgifter.

XV. Krigstidshjälp.

	Kronor	ö.
Krigstidshjälp för år 1916 åt vissa ordinarie och extra befattningshavare	3,500,000	—

Utgifter för kapitalökning.

XVI. Statens affärsverksamhet.

		Att täckas av				Summa	
		lånemedel		andra statsinkomster			
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	A. Postverket.						
1	Inventarier	—	—	350,000	—		
2	Nybyggnad i Stockholm	—	—	350,000	—		
3	Nybyggnad i Kristianstad	—	—	163,400	—		
4	Nybyggnad i Linköping	—	—	120,000	—		
5	Inköp av tomt i Göteborg och nybyggnad därå	—	—	860,000	—		
	Säger för postverket	—	—	1,843,400	—	1,843,400	—
	B. Telegrafverket.						
1	Inköp och bebyggande av fastigheter	—	—	250,000	—		
2	Fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende	7,000,000	—	—	—		
	Säger för telegrafverket	7,000,000	—	250,000	—	7,250,000	—
	C. Statens järnvägar.						
1	Nya byggnader och anläggningar vid statens trafikerade järnvägar	3,127,800	—	3,000,000	—		
2	Markförvärv	500,000	—	—	—		
3	Förändringar vid centralstationen i Stockholm m. m.	1,761,900	—	—	—		
4	Dubbelspår Göteborg—Alingsås	2,900,000	—	—	—		
5	Ombyggnad av Malmö statsbangård	1,000,000	—	—	—		
6	Ombyggnad av statens järnvägars reparationsverkstäder i Malmö	400,000	—	—	—		

		Att täckas av				Summa	
		lånemedel		andra statsinkomster			
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
7	Ombyggnad och utvidgning av spårsystemet vid bangården i Norrköping	150,000	—	—	—		
8	Rullande materiel	6,740,000	—	—	—		
9	Fullbordande av statsbanan Ulriksfors—Volgsjön	500,000	—	—	—		
10	Fortsättning av statsbanan Sveg—Brunflo	3,000,000	—	—	—		
11	Täckande av brist för Riksgränsbanans elektrifiering	650,000	—	—	—		
12	Elektrifiering av statsbanan Kiruna—Svartön	3,500,000	—	—	—		
13	Inlandsbanan norr om Volgsjön m. m.	3,500,000	—	500,000	—		
14	Dubbelspår Norrköping—Mjölby	2,000,000	—	—	—		
15	Dubbelspår Sävsjö—Tranås	500,000	—	—	—		
16	Inventarier	—	—	1,500,000	—		
17	Ökat förlag	—	—	1,500,000	—		
	Säger för statens järnvägar	30,229,700	—	6,500,000	—	36,729,700	—
	D. Statens vattenfallsverk.						
	Trollhätte kanalverk:						
1	Ny farled mellan Vänersborg och Göteborg	300,000	—	—	—		
	Södertälje kanalverk:						
2	Ombyggnad av Södertälje kanal	400,000	—	—	—		
	Trollhätte kraftverk:						
3	Tredje utbyggnaden av Trollhätte kraftstation	3,700,000	—	—	—		
	Porjus kraftverk:						
4	Andra utbyggnaden av Porjus kraftstation	1,500,000	—	—	—		
	Älvkarleby kraftverk:						
5	Ångkraftstation	1,650,000	—	—	—		
6	Upprensning av Masurforsen	600,000	—	—	—		
7	Kostnader för Skattungens och Oresjöns reglering	44,500	—	—	—		
8	Distributionsanläggningar för statens kraftverk	3,000,000	—	—	—		
	Säger för statens vattenfallsverk	11,194,500	—	—	—	11,194,500	—
	E. Statens domäner.						
1	Kostnader för anordnande av jägmästarbostäder	—	—	410,700	—	410,700	—
	Summa	48,424,200	—	9,004,100	—	57,428,300	—

Utgifter för kapitalökning.

XVII. Statens utlåningsfonder.

		Att täckas av				Summa	
		lånemedel		andra statsinkomster			
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
1	Allmänna järnvägslånefonden	1,500,000	—	—	—	1,500,000	—
2	Fonden för bibanor inom vissa delar av riket	1,000,000	—	—	—	1,000,000	—
3	Odlingslånefonden	250,000	—	—	—	250,000	—
4	Egnahemslånefonden	5,000,000	—	—	—	5,000,000	—
5	Lånefonden för inköp av ädla avelsston	—	—	50,000	—	50,000	—
6	Allmänna nyodlingsfonden	60,000	—	—	—	60,000	—
	Summa	7,810,000	—	50,000	—	7,860,000	—

Utgifter för kapitalökning.

XVIII. Avbetalning å statsskulden.

		Att täckas av lånemedel		Att täckas av andra statsinkomster		Summa	
	A. Å de fonderade statslånen.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
	Amortering.						
1	1880 års 3 1/2 % lån	—	—	3,210,657	—		
2	1886 » 3 1/2 % »	—	—	437,000	—		
3	1890 » 3 1/2 % »	—	—	664,000	—		
4	1899 » 3 1/2 % »	—	—	426,600	—	4,738,257	—
	B. Å övertagna lån.						
1	Kommunlån	—	—	46,743	—		
2	Örebro—Svartå järnvägsaktiebolags obligationslån	—	—	18,000	—		
	Järnvägsaktiebolaget Malmö—Kontinentens obligationslån:						
3	Av år 1898 35,000: —						
4	Av år 1902 17,000: —	—	—	52,000	—	116,743	—
	Summa					4,855,000	—

Totalsumman av de i riksstaten förekommande utgifter uppgå till 414,254,000 kronor eller samma belopp, vartill statsverkets tillgångar för år 1917 här ovan beräknats; och erhåller riksstaten följande utseende:

Inkomster.		Kronor	ö.
A. *Egentliga statsinkomster:*			
I. Skatter	221,150,000: —		
II. Uppbörd i statens verksamhet	7,471,300: —	228,621,300	—
B. *Inkomster av statens produktiva fonder:*			
I. Statens affärsverksamhet	57,923,000: —		
II. Statens aktier	3,830,000: —		
III. Statens utlåningsfonder (överskott)	4,213,500: —	65,966,500	—
C. *Andel i riksbankens vinst för år 1915*		8,120,000	—
D. *I anspråk tagna kapitaltillgångar:*			
I. Uppkomna av egentliga statsinkomster	16,412,000: —		
II. Uppkomna av lånemedel	600,000: —	17,012,000	—
E. *Lånemedel för produktiva ändamål*		56,234,200	—
F. *Särskilda inkomster för täckande av kostnader enligt § 63 regeringsformen:*			
I. Nya inkomster av skattemedel	11,300,000: —		
II. Tillfälliga lånemedel	27,000,000: —	38,300,000	—
	Summa	**414,254,000**	—

för år 1917.

Utgifter.

Verkliga utgifter:

	Ordinarie anslag.	Extra anslag.	Summa.	Kronor	ö.
I. Första huvudtiteln	1,345,000 —	—— —	1,345,000 —		
II. Andra »	5,472,341 —	994,359 —	6,466,700 —		
III. Tredje »	1,891,814 —	277,586 —	2,169,400 —		
IV. Fjärde »	62,158,804 —	3,943,796 —	66,102,600 —		
V. Femte » Marinen	21,020,381 —	9,860,425 —	30,880,806 —		
V. Femte » Handeln	3,977,094 —	463,500 —	4,440,594 —		
VI. Sjätte »	14,644,266 —	16,184,734 —	30,829,000 —		
VII. Sjunde »	24,604,912 —	4,007,888 —	28,612,800 —		
VIII. Åttonde »	34,263,613 —	5,366,887 —	39,630,500 —		
IX. Nionde »	8,502,363 —	5,412,737 —	13,915,100 —		
X. Tionde »	6,858,860 —	3,744,975 —	*10,603,835 —		
Säger	184,739,448 —	50,256,887 —	234,996,335 —		
XI. Riksdags- och revisionskostnader m. m.			1,628,000: —		
XII. Räntor å statsskulden m. m.			35,961,400: —		
XIII. Engångskostnader för försvaret			15,024,965: —		
XIV. Kostnader enligt § 63 regeringsformen:					
Att täckas av tillfälliga lånemedel			27,000,000: —		
Att täckas av andra statsinkomster			26,000,000: —		
			53,000,000: —		
XV. Krigstidshjälp			3,500,000: —	344,110,700	—

Utgifter för kapitalökning:

	Att täckas av lånemedel.	Att täckas av andra statsinkomster.	Summa.		
XVI. Statens affärsverksamhet	48,424,200 —	9,004,100 —	57,428,300 —		
XVII. Statens utlåningsfonder	7,810,000 —	50,000 —	7,860,000 —		
XVIII. Avbetalning å statsskulden	—— —	4,855,000 —	4,855,000 —		
Säger	56,234,200 —	13,909,100 —	70,143,300 —	70,143,300	—
			Summa	**414,254,000**	—

* Därav till civila pensionsväsendet 5,327,032 kronor och till militära pensionsväsendet 5,276,803 kronor.

Kungl. Maj:t föreslår i sammanhang härmed enligt beslut, som innefattas i bilagda statsrådsprotokoll över finansärenden för denna dag angående utgifterna, att Riksdagen må medgiva, att vid statsregleringen för år 1917 de i Rikets Ständers skrivelse den 12 maj 1841 angivna grunder i avseende å dispositionen av besparingarna å huvudtitlarna fortfarande må bliva gällande, dock att behållningar, som å anslag till nyinrättade tjänstebefattningar uppstå, innan dessa första gången tillsättas, skola tillföras statsverkets kassafond.

Samtliga de i denna proposition åberopade eller för övrigt med statsregleringen sammanhang ägande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kungl. Maj:t förbliver Riksdagen med all Kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

AXEL VENNERSTEN.

Stockholm 1916. **Kungl. Boktryckeriet,** P. A. Norstedt & Söner.
154067

Bilagor

till

Kungl. Maj:ts

nådiga proposition

år 1916

om statsverket.

Inkomsterna.

Utgifterna.

Propositionens justering.

Inkomsterna.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 januari 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Vennersten anhöll att få underställa Kungl. Maj:ts prövning de delar av statsregleringen vid nu instundande riksdag, som rörde beräkningen av statsverkets tillgångar för de behov, vilka vid ifrågavarande statsreglering borde fyllas, därvid departementschefen till en början anmälde dels en av statskontoret den 10 december nästlidet år avlåten skrivelse med inkomstberäkning för år 1917 m. m., dels ock en av fullmäktige i riksgäldskontoret till chefen för finansdepartementet avlåten skrivelse den 9 december 1915 med förslagsberäkningar över sådana riksgäldskontorets inkomster och utgifter under år 1917, som borde upptagas i sistnämnda års riksstat.

Härefter anförde föredragande departementschefen:

Innan jag ingår på beräkningen av de särskilda statsinkomsterna, må det tillåtas mig att med några ord dröja vid det nuvarande statsfinansiella läget och vid de allmänna förutsättningarna för 1917 års statsreglering.

Då 1914 års senare riksdag fastställde 1915 års riksstat, rådde helt naturligt mycken tvekan, huruvida beräkningarna under de abnorma förhållanden, som kriget skapat, skulle visa sig hållbara, och man befarade till och med på sina håll, att statsregleringen skulle komma att visa en mycket betydande brist. Efter att till statsrådsprotokollet av den 14 januari 1915 hava framhållit sannolikheten av en brist i 1915 års statsreglering meddelade jag, då jag sedermera till statsrådsprotokollet över finansärenden den 30 april 1915 hade att uttala mig angående det sannolika resultatet av 1915 års statsreglering, att verkställda undersökningar gåve anledning att antaga, att nettobristen i 1915 års statsreglering icke skulle komma att överskrida 15 miljoner kronor. De resultat, som numera föreligga, bekräfta detta antagande. Inkomsterna kunna till och med, trots en mycket betydande brist i tullmedlen, i sin helhet beräknas komma att ge något överskott. Mot inkomstbristerna stå nämligen stora överskott på inkomstskatten och statens affärsverksamhet. Emellertid synas förslagsanslagen, såsom jag också till sistnämnda statsrådsprotokoll anförde, särskilt på grund av den allmänna prisstegringen, komma att utvisa en betydande nettobrist. Det torde på grund härav få anses säkert, att 1915 års statsreglering i sin helhet kommer att avslutas med brist, en brist, som emellertid av sakkunnig person beräknats understiga det i april angivna maximibeloppet 15 miljoner kronor. Statsverkets kassafond, som vid utgången av 1914 visade en tillgång på något över 69 miljoner kronor, kommer till följd härav sannolikt att vid 1915 års slut nedgå till ett belopp av mellan 55 och 60 miljoner kronor, från vilket belopp emellertid avgår det för 1916 års riksstat påräknade bidraget av 20,698,100 kronor.

Statsregleringen för 1916 måste, om krigstillståndet fortvarar, säkerligen i likhet med den nu avslutade komma att visa en betydande nettobrist å förslagsanslagen, huvudsakligen härrörande av de utomordentliga ekonomiska förhållanden, som världskriget skapat. Därest kriget kommer att fortsättas under hela året eller större delen därav, torde till och med kunna befaras, att nettobristen å förslagsanslagen för 1916 blir större än för 1915. Under denna förutsättning komma också liksom under 1915 viktiga inkomsttitlar, framför allt tullmedlen, att visa mycket stor brist. Till täckande av denna kommer då icke i

samma grad som för 1915 att kunna påräknas överskott å beräknade inkomster av statens affärsverksamhet. Medan nämligen behållningen av statens affärsverksamhet i 1915 års riksstat är upptagen till 42,183,000 kronor, är motsvarande siffra i 1916 års stat upptagen till 53,615,000 kronor, vilket innebär en förhöjning av den påräknade inkomsten med 11,432,000 kronor. Nu är det visserligen på grund av uppgifter från vederbörande verk sannolikt, att resultatet av statens affärsverksamhet under 1916 kommer att överträffa även denna högre uppskattning, men detta överskott kan icke väntas bliva tillnärmelsevis så stort som 1915 års överskott. Däremot kan 1916 års statsreglering med tämlig säkerhet påräkna ett överskott på tobaksmedlen och dessutom ett betydligt överskott på en annan inkomsttitel, som icke fanns i 1915 års riksstat, nämligen krigskonjunkturskatten. Denna är i riksstaten upptagen till 9 miljoner kronor, men då den del, som belöper sig på 1914 års vinster, efter krigskonjunkturskattenämndernas taxeringar är debiterad till inemot 6 ½ miljoner kronor, synes totalbeloppet av denna skatt komma att högst väsentligt överstiga det beräknade beloppet.

Det tillkommer emellertid ännu en särskild omständighet, som inverkar på 1916 års statsreglering och i detta sammanhang måste beaktas, nämligen den inskränkning av brännvinsbränningen, som genomförts för innevarande tillverkningsår. Till följd härav antages tillverkningsskatten nedgå till 13 miljoner kronor mot i riksstaten beräknade 17 miljoner kronor. Visserligen synes denna brist till någon del komma att täckas av överskott på 1915 års under 1916 inflytande brännvinsförsäljningsmedel, men likväl komma rusdrycksmedlen i sin helhet, så vitt nu kan bedömas, att visa en brist.

På grund av vad nu anförts måste man motse, att, om kriget fortsätter under någon större del av år 1916, detta års statsreglering till följd av särskilda av kriget förorsakade omständigheter, vilka icke kunnat tagas i betraktande vid riksstatens uppgörande, särskilt den allmänna prisstegringen, förlängningen av spannmålstullarnas suspension och inskränkningen av brännvinstillverkningen, kommer att visa en avsevärd brist, antagligen av ungefär samma storlek som bristen i 1915 års stat. Denna brist hänför sig till själva statsregleringen och innefattar ej de utgifter för neutralitetens bevarande, som det eventuellt under 1916 blir nödvändigt att göra utanför riksstaten. Till utsikterna att minska denna brist återkommer jag här nedan.

Icke heller för år 1915 har hänsyn nyss tagits till de utgifter för neutralitetens bevarande, som under sistnämnda år funnits nödiga och som Kungl. Maj:t i överensstämmelse med riksdagens uttalande i dess

skrivelse den 29 maj 1915 förskjutit av omhänderhavande medel. Dessa utgifter uppgå enligt approximativ beräkning till sammanlagt 50.5 miljoner kronor. Då jag sålunda i anslutning till senaste riksdags uppfattning tager i beräkning neutralitetsutgifterna ända fram till nästföregående års slut, är det klart att, oaktat all omsorg, beloppet icke kunnat fullt exakt angivas. Jag har därför funnit försiktigheten bjuda att till nyssnämnda av ämbetsverken uppgivna summa lägga en säkerhetsmarginal av 2.5 miljoner kronor och sålunda höja det av dem beräknade utgiftsbeloppet till 53 miljoner kronor.

Härvid har jag utgått från den tanken, att frågan om täckandet av utgifter, som under något år måst göras utanför riksstaten, i allmänhet bör ordnas i den statsreglering, som uppgöres närmast efter det år, under vilket utgifterna gjorts. Den angivna utgiftssumman bör därför enligt min mening, i likhet med vad som skedde föregående år, helt och hållet täckas genom anslag på 1917 års riksstat. Då utgiftsbeloppet tillsvidare endast approximativt kan anges, har jag ansett lämpligast, att ifrågavarande anslag i statsverkspropositionen upptages i *en* summa under särskild huvudtitel. När sedermera de särskilda förskottsbeloppen bliva till siffran kända, torde i likhet med föregående år anslag till förskottens ersättande böra upptagas på de respektive huvudtitlarna.

I dessa förskott ingår det kreditiv på 15 miljoner kronor, som riksgäldskontoret på grund av § 63 regeringsformen och i enlighet med Kungl. Maj:ts beslut den 13 januari 1915 utbetalat till statskontoret. Då denna summa bör återbetalas till riksgäldskontoret, har av ersättningsanslaget ett motsvarande belopp särskilt upptagits som ersättning av kreditivet, varemot återstoden upptagits som ersättning för andra förskott.

Det bidrag, 1917 års preliminärt beräknade statsinkomster förmå lämna till nu ifrågavarande neutralitetskostnader, uppgår till ett belopp av 14.7 miljoner kronor. Det har synts mig angeläget, att åtgärder vidtoges för att höja detta bidrag, och har jag i detta syfte igångsatt en utredning angående de nya inkomstkällor, som för sådant ändamål lämpligen skulle kunna anlitas. Denna utredning är ännu icke avslutad, men arbetena hava dock fortskridit så långt, att jag redan nu kan beräkna, att ett ytterligare belopp av 11.3 miljoner kronor kan åstadkommas.

Denna siffra torde med beteckningen »nya inkomster av skattemedel» få tillsvidare upptagas å riksstatens inkomstsida under särskild huvudtitel: särskilda inkomster för täckande av kostnader enligt § 63 regeringsformen.

Det sammanlagda bidrag, 1917 års statsinkomster skulle kunna

lämna för ifrågavarande ändamål, uppgår härefter till 26 miljoner kronor. Återstår alltså ett belopp av 27 miljoner kronor. Jag föreslår, att den budgetmässiga täckningen av denna brist åstadkommes genom upptagande i riksstaten under nyssnämnda huvudtitel av en särskild post med beteckningen »tillfälliga lånemedel». Övriga lånemedel böra uttryckligen betecknas som lånemedel för produktiva ändamål. Jag har tänkt mig, att de tillfälliga lånemedlen skulle kunna återbetalas under loppet av två år, alltså med ett belopp av 13.5 miljoner kronor om året. Då 1916 års riksstat till neutralitetskostnader lämnar ett bidrag av löpande statsinkomster till ett belopp av 25,323,063 kronor och då 1917 års riksstat nu beräknas lämna ett motsvarande bidrag på 26 miljoner kronor, synes en belastning av 1918 och 1919 års budgeter med bidrag på 13.5 miljoner kronor vardera icke möta några finanspolitiska betänkligheter. Den föreslagna anordningen synes nödvändig till förekommande av att här ifrågavarande stora utgift skulle i sin helhet belasta ett enda år och därtill ett sådant år, 1917, som ännu tynges av den extra skattebörda, värnskatten innebär. Det måste å andra sidan anses vara av synnerlig vikt, att täckningsperioden i enlighet med vad här ifrågasatts begränsas till åren 1917—1919. Då nämligen även 1916 kommer att i större eller mindre utsträckning belastas med särskilda utgifter för neutralitetens bevarande, måste perioden för den fullständiga täckningen av alla kostnader av detta slag ändå komma att utsträckas även till ett eller annat följande år.

Den här föreslagna åtgärden innebär givetvis icke i realiteten någon *ny* upplåning. Ifrågavarande förskott hava nämligen redan bestritts av medel, som riksgäldskontoret, med tillhjälp av de under 1914 och 1915 upptagna statslån, tillhandahållit statskontoret såsom kassaförstärkning. Om förskotten budgetmässigt till dels täckas med användning av nämnda lån, så innebär detta alltså endast en förändrad bokföring av riksgäldskontorets lånemedel. I den mån förskotten täckas av andra statsinkomster, äger naturligtvis en verklig återbetalning av riksgäldskontorets försträckningar till statskontoret rum.

Jag beräknar, att de nya inkomstkällor, som jag nyss antydde, åtminstone delvis skola stå till förfogande redan under loppet av 1916 och att därigenom den brist, som enligt vad jag visat måste väntas uppstå för 1916, för den händelse kriget fortsätter, skall kunna i avsevärd grad utjämnas.

I fråga om inkomstberäkningen för 1917 har jag i sak i alla delar anslutit mig till statskontoret, vars beräkning jag i dess helhet anser mig

kunna beteckna såsom försiktig. Allenast av formella skäl kommer jag att i några fall förorda avvikelse. I förslagsanslagen hava avsevärda förhöjningar skett, där sådana betingats av den normala utvecklingen, och i vissa fall även med hänsyn till av kriget framkallade förhållanden. I övrigt har den säkerhetsmarginal ansetts tillräcklig, som ligger i en försiktig inkomstberäkning.

Kristiden har medfört en prisstegring, som är högst kännbar för den mindre bemedlade delen av befolkningen. På grund härav erfordras åtgärder i skilda riktningar. En av de hithörande frågorna torde det tillåtas mig att nu något beröra.

De svårigheter, som gjort sig gällande med avseende å införseln till Sverige av livsmedel och andra förnödenheter, hava i väsentlig mån skärpts genom de höga fraktsatserna. Stegringen i frakterna har alltjämt fortfarit och på sista tiden nått sådan höjd, att hittills vidtagna åtgärder — varibland må nämnas införskaffande på frivillighetens väg från Sveriges redarförening och enskilda redare av bidrag till fraktlindring — visat sig otillräckliga. Under sådana omständigheter har jag ansett det böra undersökas, om ej sjöfartsnäringen, vilken under de rådande extraordinära förhållandena tillförts högst betydande vinster, borde underkastas en särskild, för en gång utgående skatt, vars avkastning skulle användas till mildrande av de för landet i det hela uppkomna olägenheterna. Utredning i denna fråga har påbörjats. Grunderna för den nya beskattningen böra hänföra sig till en redan förfluten tidpunkt. Efter denna tidpunkt inträdda eller inträdande förändringar i de förhållanden, som bestämma skattskyldigheten, skola alltså icke hava inverkan å skatteplikten. Sedan utredningen avslutats, torde jag få förelägga Eders Kungl. Maj:t förslag i ämnet.

Skattens totalbelopp bör uteslutande användas för det angivna ändamålet och avpassas efter vad därför visar sig erforderligt, vilket icke ännu kan med tillräcklig noggrannhet beräknas. På grund av nämnda förhållande och med hänsyn jämväl därtill, att såväl inkomsten som utgiften i själva verket avse år 1916, har i det nu föreliggande budgetförslaget icke upptagits den utgiftspost och den därmed till beloppet lika inkomstpost, som kunde föranledas av den ifrågasatta anordningen.

Jag anhåller nu att få anmäla de särskilda inkomsttitlarna på 1917 års riksstat, därvid jag ber att jämväl få hänvisa till en tabell över flertalet inkomsttitlar, som jag låtit upprätta och som torde såsom bilaga Litt. A få fogas till detta protokoll.

A. Egentliga statsinkomster.

I. Skatter.

I anslutning till vad jag nyss yttrat föreslår jag nu, att följande inkomsttitlar upptagas i 1917 års riksstat till de av statskontoret förordade beloppen, nämligen:

Mantalspenningar	850,000	kronor
Inkomst- och förmögenhetsskatt	48,000,000	»
Bevillning av fast egendom samt av inkomst i fråga om vilken sistnämnda skattesumma märkes, att ett mot densamma svarande belopp bör genom anslag under sjunde huvudtiteln anvisas att utgå till landsting och städer, som icke deltaga i landsting;	1,600,000	»
Bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter	300,000	»
Stämpelmedel, därav beräknad arvsskatt och skatt för gåva 6,000,000 kronor,	18,600,000	»
Lastpenningar	900,000	»

På sätt statskontoret ifrågasatt, torde jämväl i 1917 års riksstat böra upptagas en *krigskonjunkturskatt,* avsedd att träffa under innevarande år intjänta krigskonjunkturvinster.

Då det redan under nästlidna höst syntes påtagligt, att världskriget skulle komma att fortvara in på år 1916, igångsatte jag en utredning i syfte att förbereda en förnyad beskattning av krigskonjunkturvinst. För detta ändamål utverkade jag den 20 oktober 1915 Kungl. Maj:ts befallning till samtliga Kungl. Maj:ts befallningshavande att inkomma med yttrande rörande de erfarenheter, befallningshavandena gjort under taxeringsarbetet för taxeringen till krigskonjunkturskatt, därvid särskilt borde angivas, huruvida befallningshavandena funnit skatten så lagd, att med densamma träffades all den vinst, som lämpligen borde vara föremål för beskattning av ifrågavarande slag, ävensom huruvida erinringar funnes att göra ifråga om anordnandet av taxeringsförfarandet.

De infordrade utlåtandena hava inkommit från Kungl. Maj:ts befallningshavande i länen, varemot överståthållarämbetets yttrande ännu återstår, alldenstund taxeringsarbetet för Stockholms stad enligt författningen avslutas på en senare tidpunkt än i länen. Då utredningen i frågan hunnit avslutas, torde jag få underställa Eders Kungl. Maj:ts prövning förslag till en förnyad förordning om krigskonjunkturskatt. Emellertid anser jag mig redan nu kunna, under antagande att kriget kommer att räcka under en avsevärd del av detta år, beräkna utbytet av en krigskonjunkturskatt å 1916 års krigsvinster till ett belopp av 4,500,000 kronor. Med denna summa torde en dylik skatt få upptagas i förslaget till riksstat för år 1917.

Jag föreslår vidare i anslutning till statskontorets förslag, att följande poster upptagas i 1917 års riksstat:

Tullmedel			73,000,000	kronor
Sockerskatt			24,000,000	»
Tobaksskatt			14,000,000	»
Bränvinstillverkningsskatt	13,000,000	kronor		
Bränvinsförsäljningsmedel	15,000,000	»		
Maltskatt	5,400,000	»		
Punschskatt	2,000,000	»	35,400,000	»

Då summan av de fyra sist omförmälda skatterna sålunda icke överstiger 41,900,000 kronor, erfordras följaktligen icke upptagandet av något anslag å budgeten till statsverkets fond av rusdrycksmedel. Skulle emellertid den verkliga avkastningen av ifrågavarande skatter överstiga nyssnämnda belopp, föres i allt fall jämlikt bestämmelserna i förordningen den 18 juli 1913 angående statsverkets fond av rusdrycksmedel överskottet till fonden i fråga.

II. Uppbörd i statens verksamhet.

De i denna avdelning upptagna inkomstrubrikerna torde böra i någon mån omgrupperas för vinnande av bättre överensstämmelse med den å utgiftssidan iakttagna ordningsföljden mellan olika utgiftsgrupper. I övrigt föreslår jag, under instämmande med statskontoret, att i riksstaten för år 1917 upptagas följande inkomstbelopp under nedanstående titlar:

Fyr- och båkmedel	2,500,000	kronor
Lotspenningar	1,200,000	»
Avgifter för registrering av automobiler	15,000	»
Bidrag till försäkringsinspektionen	59,300	»
Avgifter för granskning av biografbilder	28,000	»

Jag erinrar, att den nyssnämnda inkomsttiteln »bidrag till försäkringsinspektionen» ävensom inkomsttitlarna »inkomst av myntning och justering», »patent- och varumärkes- samt registreringsavgifter» och »bidrag till bankinspektionen» skola i riksstaten upptagas med samma belopp som de anslag, vilka anvisas att utgå från respektive inkomsttitlar.

Nu har statskontoret i anledning av meddelande från mynt- och justeringsverket föreslagit, att inkomsttiteln *inkomst av myntning och justering* skulle upptagas med ett från 915,000 kronor till 940,000 kronor förhöjt belopp. Då jag av skäl, som jag torde få anföra vid anmälan av utgifterna under sjunde huvudtiteln, icke för närvarande har att föreslå någon ändring i anslaget till bestridande av de med mynt- och justeringsverkets drift förenade kostnader, lärer ifrågavarande inkomsttitel böra i 1917 års riksstat upptagas med oförändrat belopp eller 915,000 kronor.

Under rubriken *patent- och varumärkes- samt registreringsavgifter* torde i förevarande riksstatsförslag få i överensstämmelse med statskontorets förslag upptagas ett belopp av 540,600 kronor.

Anslaget till upprätthållande av bankinspektionens verksamhet kommer jag att föreslå skola i riksstaten för år 1917 upptagas med ett från 58,000 kronor till 63,400 kronor förhöjt belopp. Med sistnämnda summa lärer alltså inkomstposten *bidrag till bankinspektionen* böra i samma riksstat upptagas.

Följande inkomsttitlar torde i enlighet med statskontorets förslag få upptagas i 1917 års riksstat till nedan angivna belopp, nämligen

Kontrollstämpelmedel	100,000	kronor
Terminsavgifter från läroverken	550,000	»
Diverse inkomster	1,500,000	»

Under förutsättning att de av mig nu förordade beräkningarna gillas, skulle de egentliga statsinkomsterna upptagas till 228,621,300 kronor.

...

B. Inkomster av statens produktiva fonder.

I. Statens affärsverksamhet.

I fråga om *postverket* upptager statskontoret följande siffror för år 1917:

inkomster	30,000,000	kronor
driftkostnader	25,300,000	»
överskott	4,700,000	kronor

Enligt vad chefen för civildepartementet meddelat mig ämnar han föreslå, att postverkets driftkostnader fastställas till nyss angivna belopp. Då jag ej anser mig böra frångå statskontorets beräkning av postverkets inkomster, föreslår jag alltså, att överskottet upptages i förslaget till 1917 års riksstat med ett belopp av 4,700,000 kronor.

För *telegrafverket* innehåller statskontorets förslagsberäkning följande poster:

inkomster	22,500,000	kronor
driftkostnader	15,500,000	»
överskott	7,000,000	kronor

Då enligt vad jag inhämtat chefen för civildepartementet har för avsikt att föreslå telegrafverkets driftkostnader till 15,300,000 kronor, hemställer jag, att överskottet uppföres i 1917 års riksstat med 7,200,000 kronor.

Beträffande *statens järnvägar* tillåter jag mig hänvisa till järnvägsstyrelsens skrivelse den 3 december 1915 med inkomstberäkning för år 1917, vilken skrivelse torde som bilaga Litt. D få fogas till detta protokoll.

I nämnda skrivelse har järnvägsstyrelsen föreslagit, att den behållna inkomsten av statens järnvägar upptages i riksstaten för år 1917 sålunda:

inkomster	109,900,000	kronor
driftkostnader	85,800,000	»
överskott	24,100,000	kronor

I likhet med statskontoret har jag icke någon erinran att göra mot denna beräkning.

I fråga om inkomstberäkningarna för de särskilda i riksstaten specificerade vattenfallsverken tillåter jag mig hänvisa till de av vattenfallsstyrelsen uppgjorda, av statskontoret återgivna och utan erinran lämnade beräkningarna. I anslutning härtill föreslår jag, att med iakttagande i riksstaten för år 1917 av den sedvanliga specificeringen resultatet för *statens vattenfallsverk* i dess helhet upptages sålunda:

inkomster	6,924,000 kronor
driftkostnader	2,574,000 »
överskott	4,350,000 kronor.

Utöver vad i statskontorets skrivelse finnes omförmält rörande *statens domäner* ber jag få återgiva följande av domänstyrelsen i skrivelse den 13 december 1915 gjorda uttalande:

»I sitt underdåniga statförslag för år 1917, avgivet den 30 nästlidne september, har domänstyrelsen meddelat, att styrelsen, som då beräknade avkastningen av statens domäners fond för nämnda år till 28,500,000 kronor, torde senare under året bliva i tillfälle att något närmare angiva sagda avkastning; och får styrelsen nu i underdånighet meddela följande härom.

Domänstyrelsen har denna dag avlåtit skrivelser till herrar statsråden och cheferna för jordbruks- och finansdepartementen med uppgifter om den beräknade bruttoavkastningen av statens skogar under år 1916, slutande å ett belopp av 26,600,000 kronor, som alltså äro statsverkets påräknade skogsmedel för nästkommande år. Det kunde nu synas, att skogsmedlen för år 1917 borde kunna beräknas något högre än till det i styrelsens förenämnda statförslag upptagna beloppet. 27,000,000 kronor. Under antagande likväl, att fred under nästa år kommer till stånd och att i följd därav de hopade lagren av virke i Finland och Ryssland skola kunna släppas ut i marknaden åtminstone under år 1917, torde någon ytterligare prisstegring under hösten 1916 icke vara att förvänta. Och då någon mera avsevärd höjning av avverkningen med nu tillgängliga arbetskrafter knappast synes möjlig, torde dock försiktigheten bjuda att icke räkna med högre belopp än 27,000,000 kronor. För att dock detta belopp skall kunna ernås, måste domänstyrelsen likväl uppställa såsom villkor, att skogsstatens personal icke inkallas till krigstjänstgöring under nästa års sommar och höst, ävensom att personalen under innevarande vinter måtte befrias från sådan tjänstgöring i den mån det kan befinnas nödigt för att kunna ombestyra de stora utdrivningar, som under vintern måste försiggå.

Enär domänstyrelsen sålunda anser, att statsverkets skogsmedel för år 1917 må kunna beräknas till 27,000,000 kronor, och att, om inkomsterna av kronans utarrenderade jordbruksdomäner beräknas till 1,500,000 kronor eller måhända något därunder, så skulle bruttoinkomsterna av statens domäners fond för sagda finansår kunna förväntas uppnå ett belopp av *28,500,000 kronor* eller samma belopp, som styrelsen i sitt statförslag redan uppgivit.»

Statskontoret har ifrågasatt vissa jämkningar beträffande domänstyrelsens förslag till driftkostnader och har upptagit följande siffror för statens domäner:

inkomster	28,500,000 kronor
driftkostnader	11,500,000 »
överskott	17,000,000 kronor.

Chefen för jordbruksdepartementet har underrättat mig, att han ämnar föreslå driftkostnaderna till 10,927,000 kronor, vadan jag hemställer, att överskottet upptages i förevarande riksstatsförslag till 17,573,000 kronor.

II. Statens aktier.

I likhet med statskontoret föreslår jag, att *statens utdelning i Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag* för år 1917 beräknas till sammanlagt 2,750,000 kronor.

Jämväl statskontorets förslag att beräkna den statsverket år 1917 tillkommande *utdelningen i aktiebolaget svenska tobaksmonopolet* till 1,080,000 kronor anser jag böra godtagas.

Med anledning av vad statskontoret yttrat därom, att det icke finge anses uteslutet, att utgifterna för tobaksmonopolets genomförande stege till ett högre belopp än de för ändamålet anvisade medlen, vill jag uttala, att det ännu är för tidigt att med någon större grad av säkerhet avgöra, huru härmed kommer att gå, men att jag har min uppmärksamhet riktad å saken och ämnar, därest det visar sig erforderligt, snarast möjligt föreslå nödiga åtgärders vidtagande.

III. Statens utlåningsfonder (överskott).

Statskontoret och, vad beträffar allmänna järnvägslånefonden och allmänna byggnadslånefonden, jämväl riksgäldsfullmäktige föreslå, att överskotten å statens nedannämnda utlåningsfonder i 1917 års riksstat beräknas sålunda:

Allmänna järnvägslånefonden	1,400,000	kronor
Allmänna byggnadslånefonden	29,000	»
Redcrilånefonden	550,000	»
Hantverkslånefonden	3,000	»
Lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby	40,000	»
Odlingslånefonden	350,000	»
Torvindustrilånefonden	100,000	»
Egnahemslånefonden	1,575,000	»
Fiskerilånefonden	75,000	»
Norrländska nyodlingsfonden	28,000	»
Jordförmedlingsfonden	50,000	»
Täckdikningslånefonden	10,000	»
Allmänna nyodlingsfonden	3,500	»
Summa	4,213,500	kronor.

Häri instämmer jag.

Vid bifall till de av mig sålunda förordade beräkningarna skulle inkomsterna av statens produktiva fonder upptagas till 65,966,500 kronor.

C. Riksbankens vinst.

Enligt vad förste deputeraden i riksbanken meddelat mig, utvisar det verkställda sammandraget av riksbankens räkenskaper för år 1915 en nettovinst av 8,118,989 kronor 14 öre, varjämte finnas odisponerade vinstmedel från föregående år till belopp av 3,684 kronor 13 öre.

Under åberopande av vad jag i mitt yttrande till statsrådsprotokollet den 14 maj 1914 vid beräkningen av statsinkomsterna för år 1915 anfört i nu ifrågavarande ämne, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes hos riksdagen göra framställning, att av riksbankens vinstmedel måtte för statsverkets behov anvisas ett belopp av 8,120,000 kronor, att från riksbanken utbetalas å de tider under år 1917, som riksdagen bestämmer.

D. I anspråk tagna kapitaltillgångar.

Å *reservationsanslaget till bestridande av de med mynt- och justeringsverkets drift förenade kostnader* förefanns enligt rikshuvudboken vid 1914 års slut en reservation å 2,579,850 kronor 69 öre. Av denna reservation har för 1916 års riksstat disponerats ett belopp av 1,400,000 kronor. Sedermera har mynt- och justeringsverket i skrivelse den 30 september 1915 gjort framställning bland annat därom, att av samma reservation måtte avsättas 1,000,000 kronor till en planerad nybyggnad för ämbetsverket. Då emellertid, enligt vad jag inhämtat, mynt- och justeringsverket för år 1915 har att uppvisa ett betydande överskott av inkomster utöver utgifter, torde det icke vara påkallat att för nyssberörda ändamål förnärvarande reservera några medel, utan synes fastmera av behållningen å ifrågavarande anslag kunna för riksstaten disponeras ytterligare ett belopp, som jag föreslår måtte bestämmas till 750,000 kronor eller, för utjämnande av riksstatens slutsumma, förhöjt till 750,035 kronor, att upptagas i 1917 års riksstat.

I skrivelse den 30 december 1915 har *rederiaktiebolaget Nordstjärnan,* som åtnjutit *statsunderstöd för uppehållande under åren 1911—1915 av regelbunden ångbåtsförbindelse mellan Sverige samt La Plata-länderna och Brasilien,* med förmälan, att bolaget med tacksamhet erkände det stora stöd, som ifrågavarande statssubvention berett bolaget vid utvecklingen av dess linjer, givit tillkänna, att bolaget avstått från uppbärandet av understödet för år 1915, stort 80,000 kronor, samt i enlighet med bestämmelserna i det mellan staten och bolaget upprättade kontraktet till statsverket återburit av bolaget för tidigare år åtnjuten subvention å tillhopa 420,000 kronor. Enligt vad jag från statskontoret inhämtat finnes ock å anslaget för ifrågavarande subvention tillgängligt ett belopp av 500,000 kronor, vilket jag hemställer skola upptagas å inkomstsidan i 1917 års riksstat.

Efter samråd med chefen för ecklesiastikdepartementet föreslår jag, att av den vid slutet av år 1914 befintliga reservationen å 100,003 kronor 25 öre å *anslaget till beredande av understöd åt vissa äldre behövande, med låg pension avgångna folkskollärare och folkskollärarinnor* ett belopp av 100,000 kronor upptages i 1917 års riksstat.

I riksstaten för år 1917 torde vidare bland de i anspråk tagna kapitaltillgångarna böra från de till *värnskattefonden* avsatta medlen uppföras ett belopp, svarande mot de på samma år belöpande engångs-

kostnaderna för försvaret. Enligt vad jag senare i dag torde få anmäla, komma för år 1917 framställningar att göras om anvisande av medel för bestridande av dylika kostnader till ett sammanlagt belopp av 15,024,965 kronor. Jag hemställer, att samma belopp måtte, på sätt nyss är sagt, upptagas å riksstatens inkomstsida.

Utöver vad sålunda angivits torde 1917 års riksstat — lika med staten för innevarande år — av kapitaltillgångar få tillföras beräknade amorteringar å lån från *allmänna järnvägslånefonden* och *allmänna byggnadslånefonden*. Dessa amorteringar, vilka i årets stat upptagits med respektive 650,000 kronor och 39,000 kronor, hava för år 1917 av fullmäktige i riksgäldskontoret beräknats till respektive 600,000 kronor och 37,000 kronor, med vilka belopp de alltså torde böra i 1917 års riksstat upptagas.

E. Lånemedel för produktiva ändamål.

Vad lånebehovet för produktiva ändamål angår, har jag med ledning av de uppgifter därom, som jag erhållit av vederbörande departementschefer, beräknat detsamma till 56,234,200 kronor.

F. Särskilda inkomster för täckande av kostnader enligt § 63 regeringsformen.

Med hänvisning till vad jag här förut anfört hemställer jag, att i förevarande förslag till riksstat måtte under provisorisk huvudtitel »särskilda inkomster för täckande av kostnader enligt § 63 regeringsformen» upptagas *dels* under rubriken »nya inkomster av skattemedel» ett belopp av 11,300,000 kronor *dels och* under rubriken »tillfälliga lånemedel» ett belopp av 27,000,000 kronor.

Vid bifall till vad jag nu föreslagit skulle inkomsterna i det föreliggande förslaget till statsreglering för år 1917 komma att uppgå till 414,254,000 kronor.

Statskontorets och fullmäktiges i riksgäldskontoret åberopade skrivelser torde få bifogas detta protokoll med beteckning bil. litt. B. och bil. litt. C.

De av föredragande departementschefen sålunda i avseende å beräkningen av statsverkets ovan omförmälda tillgångar och därmed samn anhängande ämnen gjorda hemställanden och förslag, i vilka statsrådets övriga ledamöter instämde, behagade Hans Maj:t Konungen gilla och bifalla.

Ur protokollet:
Albert Tondén.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1916.

Bil. Litt. A.

Tabell rörande vissa statsverkets inkomster.

Skatter.

	Behållen inkomst enligt rikshuvudboken Kronor	I riksstaten beräknad inkomst Kronor
Mantalspenningar.		
År 1912	846,622: 46	825,000: —
» 1913	853,809: 09	825,000: —
» 1914	846,566: 98	850,000: —
» 1915	—	850,000: —
» 1916	—	850,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor 850,000: —		
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 » 850,000: —		
Inkomst- och förmögenhetsskatt.		
År 1912	35,261,169: 90	31,000,000: —
» 1913	39,838,755: 66	33,000,000: —
» 1914	43,136,835: 86	38,000,000: —
» 1915	—	38,500,000: —
» 1916	—	39,000,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor 48,000,000: —		
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 » 48,000,000: —		

	Behållen inkomst enligt rikshuvudboken Kronor	I riksstaten beräknad inkomst Kronor
Bevillning av fast egendom samt av inkomst.		
År 1912	1,547,247: 13	1,250,000: —
» 1913	1,637,413: 62	1,400,000: —
» 1914	1,724,751: 44	1,450,000: —
» 1915	—	1,550,000: —
» 1916	—	1,550,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917	kronor	1,600,000: —
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917	»	1,600,000: —
Bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter.		
År 1912	332,775: 26	300,000: —
» 1913	341,512: 37	300,000: —
» 1914	275,963: 19	300,000: —
» 1915	—	300,000: —
» 1916	—	300,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917	kronor	300,000: —
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917	»	300,000: —.

	Behållen inkomst enligt riksbuvudboken	I riksstaten beräknad inkomst		
		Arvsskatt	Övriga stämpelmedel	Summa
	Kronor	Kronor	Kronor	Kronor
Stämpelmedel.				
År 1912	17,431,456: 86	6,000,000: —	11,000,000: —	17,000,000: —
» 1913	18,653,021: 20	6,000,000: —	11,000,000: —	17,000,000: —
» 1914	17,070,844: 73	7,000,000: —	10,550,000: —	17,550,000: —
» 1915	—	6,000,000: —	11,800,000: —	17,800,000: —
» 1916	—	6,200,000: —	12,800,000: —	19,000,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 (därav arvsskatt och skatt för gåva 6,000,000 kronor)			kronor	18,600,000: —
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 (därav arvsskatt och skatt för gåva 6,000,000 kronor)			kronor	18,600,000: —.

	Behållen inkomst enligt rikshuvudboken Kronor	I riksstaten beräknad inkomst Kronor
Lastpenningar.		
År 1914	760,678: 46	700,000: —
» 1915	—	775,000: —
» 1916	—	900,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor 900,000: —		
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 » 900,000: —.		
Krigskonjunkturskatt.		
År 1916	—	9,000,000: —
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 kronor 4,500,000: —.		
Tullmedel.		
År 1912	64,326,813: 25	62,000,000: —
» 1913	69,718,042: 93	62,000,000: —
» 1914	58,217,724: 67	63,000,000: —
» 1915	—	73,500,000: —
» 1916	—	73,600,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor 73,000,000: —		
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 kronor 73,000,000: —.		

	Behållen inkomst enligt rikshuvudboken Kronor	I riksstaten beräknad inkomst Kronor
Sockerskatt.		
År 1912	19,629,662: 67	19,000,000: —
» 1913	20,893,455: 43	20,000,000: —
» 1914	21,619,004: 42	20,000,000: —
» 1915	—	21,500,000: —
» 1916	—	22,000,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor 24,000,000: —		
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 » 24,000,000: —.		
Tobaksskatt.		
År 1916	—	9,600,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor 14,000,000: —		
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 » 14,000,000: —.		
Brännvinstillverkningsskatt.		
År 1912	22,646,065: 84	21,500,000: —
» 1913	22,289,456: 91	21,300,000: —
» 1914	20,734,793: 95	21,300,000: —
» 1915	—	20,000,000: —
» 1916	—	17,000,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor 13,000,000: —		
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 » 13,000,000: —.		

	Behållen inkomst enligt rikshuvudboken Kronor	I riksstaten beräknad inkomst Kronor
Brännvinsförsäljningsmedel.		
År 1915	—	18,300,000: —
» 1916	—	16,500,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor 15,000,000: —		
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 » 15,000,000: —		
Maltskatt.		
År 1912	4,913,084: 04	5,000,000: —
» 1913	5,236,866: 98	5,000,000: —
» 1914	5,473,468: 96	4,700,000: —
» 1915	—	5,000,000: —
» 1916	—	5,400,000:
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor 5,400,000: —		
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 » 5,400,000: —		
Punschskatt.		
År 1912	1,838,118: 69	1,500,000: —
» 1913	1,956,991: 89	1,700,000: —
» 1914	2,239,521: 88	1,800,000: —
» 1915	—	1,800,000: —
» 1916	—	2,000,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor 2,000,000: —		
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 » 2,000,000:		

Tabell rörande vissa statsverkets inkomster.

Uppbörd i statens verksamhet.

	Behållen inkomst enligt rikshuvudboken Kronor	I riksstaten beräknad inkomst Kronor
Fyr- och båkmedel.		
År 1912	2,100,221: 38	1,700,000: —
» 1913	2,256,795: 18	1,800,000: —
» 1914	2,271,704: 79	2,000,000: —
» 1915	—	2,000,000: —
» 1916	—	2,500,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor		2,500,000: —
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 »		2,500,000: —
Lotspenningar.		
År 1915	—	1,200,000: —
» 1916	—	1,200,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor		1,200,000: —
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 »		1,200,000: — .
Avgifter för registrering av automobiler.		
År 1916	—	76,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor		15,000: —
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 »		15,000: —

	Behållen inkomst enligt rikshuvudboken Kronor	I riksstaten beräknad inkomst Kronor
Bidrag till försäkringsinspektionen.		
År 1912	72,874: 58	53,000: —
» 1913	76,528: 87	53,000: —
» 1914	81,360: 81	53,000: —
» 1915	—	53,000: —
» 1916	—	53,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 ..... kronor	59,300: —	
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 ..... »	59,300: —	
Avgifter för granskning av biografbilder.		
År 1913	19,594: 57	21,000: —
» 1914	20,122: 25	26,000: —
» 1915	—	26,000: —
» 1916	—	26,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 ..... kronor	28,000: —	
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 ..... »	28,000: —.	
Inkomst av myntning och justering.		
År 1912	690,522: 57	915,000: —
» 1913	638,179: 37	915,000: —
» 1914	1,316,691: 11	915,000: —
» 1915	—	915,000: —
» 1916	—	915,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 ..... kronor	940,000: —	
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 ..... »	915,000: —.	

	Behållen inkomst enligt rikshuvudboken Kronor	I riksstaten beräknad inkomst Kronor
Patent- och varumärkes- samt registreringsavgifter.		
År 1912	535,318: 72	395,000: —
» 1913	570,342: 89	435,700: —
» 1914	530,647: 37	435,700: —
» 1915	—	540,600: —
» 1916	—	540,600: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor		540,600: —
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 »		540,600: —
Bidrag till bankinspektionen.		
År 1912	37,055: 68	47,000: —
» 1913	49,418: 72	47,000: —
» 1914	45,648: 01	47,000: —
» 1915	—	58,000: —
» 1916	—	58,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor		60,000: —
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 »		63,400: —
Kontrollstämpelmedel.		
År 1912	105,814: 70	95,000: —
» 1913	110,879: 34	95,000: —
» 1914	89,342: 30	95,000: —
» 1915	—	100,000: —
» 1916	—	100,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor		100,000: —
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 »		100,000: —

	Behållen inkomst enligt rikshuvudboken Kronor	I riksstaten beräknad inkomst Kronor
Terminsavgifter från läroverken.		
År 1912	556,585: 55	540,000: —
» 1913	552,345: —	500,000: —
» 1914	565,585: —	500,000:
» 1915	—	500,000: —
» 1916	—	500,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor	550,000: —	
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 »	550,000: —.	
Diverse inkomster.		
År 1912	2,375,104: 16	1,500,000: —
» 1913	1,984,946: 86	1,500,000: —
» 1914	2,112,460: 40	1,500,000:
» 1915	—	1,500,000: —
» 1916	—	1,600,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor	1,500,000: —	
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 »	1,500,000: —.	

Statens affärsverksamhet.

	I rikshuvudboken bokförda			I riksstaten beräknade		
	Inkomster	Drift-kostnader	Överskott	Inkomster	Drift-kostnader	Överskott
Postverket.						
År 1912	24,664,103: 98	20,917,042: 28	3,747,061: 65	24,000,000: —	22,400,000: —	1,600,000: —
» 1913	25,705,056: 58	21,474,095: 42	4,230,961: 16	25,610,000: —	23,217,300: —	2,392,700: —
» 1914	26,671,188: 76	22,761,331: 36	3,909,857: 40	27,308,000: —	24,308,000: —	3,000,000: —
» 1915	—	—	—	28,690,000: —	24,690,000: —	4,000,000: —
» 1916	—	—	—	29,186,200: —	25,021,200: —	4,165,000: —

Av statskontoret beräknade för år 1917:

Inkomster	kronor	30,000,000: —
Driftkostnader	»	25,300,000: —
Överskott	»	4,700,000: —

Av departementschefen beräknade för år 1917:

Inkomster	»	30,000,000: —
Driftkostnader	»	25,300,000: —
Överskott	»	4,700,000: —

	I rikshuvudboken bokförda			I riksstaten beräknade		
	Inkomster	Drift-kostnader	Överskott	Inkomster	Drift-kostnader	Överskott
Telegrafverket.						
År 1912	17,267,005: 43	10,828,034: 15	6,438,971: 28	15,220,000: —	10,474,800: —	4,745,200: —
» 1913	18,358,004: 74	12,065,562: 96	6,292,441: 78	16,250,000: —	11,533,000: —	4,717,000: —
» 1914	20,863,571: 10	12,976,361: 82	7,887,209: 28	17,500,000: —	12,200,000: —	5,300,000: —
» 1915	—	—	—	19,250,000: —	12,950,000: —	6,300,000: —
» 1916	—	—	—	20,500,000: —	13,830,000: —	6,670,000: —

Av statskontoret beräknade för år 1917:

Inkomster	kronor	22,500,000: —
Driftkostnader	»	15,500,000: —
Överskott	»	7,000,000: —

Av departementschefen beräknade för år 1917:

Inkomster	»	22,500,000: —
Driftkostnader	»	15,300,000: —
Överskott	»	7,200,000: —

Statens järnvägar.	I rikshuvudboken bokförda			I riksstaten beräknade		
	Inkomster	Driftkostnader	Överskott	Inkomster	Driftkostnader	Överskott
År 1912	83,203,657: 40	62,908,715: 69	20,294,941: 71	80,000,000: —	63,500,000: —	16,500,000: —
» 1913	88,693,266: —	66,867,363: 65	21,825,902: 35	84,200,000: —	65,700,000: —	18,500,000: —
» 1914	93,288,794: 91	69,860,067: 94	23,428,726: 97	91,300,000: —	70,800,000: —	20,500,000: —
» 1915	—	—	—	95,000,000: —	75,250,000 —	19,750,000: —
» 1916	—	—	—	99,690,000: —	77,190,000: —	22,500,000: —

Av statskontoret beräknade för år 1917:

Inkomster	kronor	109,900,000: —
Driftkostnader	»	85,800,000: —
Överskott	»	24,100,000: —

Av departementschefen beräknade för år 1917:

Inkomster	»	109,900,000: —
Driftkostnader	»	85,800,000: —
Överskott	»	24,100,000: —

Statens vattenfallsverk.	I rikshuvudboken bokförda			I riksstaten beräknade		
	Inkomster	Driftkostnader	Överskott	Inkomster	Driftkostnader	Överskott
År 1912	2,281,566: 72	1,126,745: 72	1,154,821: —	1,986,000: —	1,110,000: —	876,000: —
» 1913	2,792,590: 64	1,260,897: 37	1.531,693: 27	2,006,000: —	948,000: —	1,058,000: —
» 1914	3,034,726: 59	1,281,826: 53	1,752,900: 06	2,484,000: —	1,129,000: —	1,355,000: —
» 1915	—	—	—	4,061,000: —	1,928,000: —	2,133,000: —
» 1916	—	—	—	5,892,000: —	2,242,000: —	3,650,000: —

Tabell rörande vissa statsverkets inkomster.

Av statskontoret beräknade för år 1917:

Inkomster	kronor	6,924,000: —
Driftkostnader	»	2,574,000: —
Överskott	»	4,350,000: —

Av departementschefen beräknade för år 1917:

Inkomster	»	6,924,000: —
Driftkostnader	»	2,574,000: —
Överskott	»	4,350,000: —

Statens domäner.	I rikshuvudboken bokförda			I riksstaten beräknade		
	Inkomster	Drift-kostnader	Överskott	Inkomster	Drift-kostnader	Överskott
År 1912	15,437,691: 52	5,476,651: 35	9,961,040: 17	14,700,000: —	5,400,000: —	9,300,000: —
» 1913	16,788,853: 27	6,472,508: 92	10,316,344: 35	15,300,000: —	5,938,000: —	9,362,000: —
» 1914	19,075,004: 46	7,399,766: 54	11,675,237: 92	15,700,000: —	6,457,000: —	9,243,000: —
» 1915	—	—	—	18,000,100: —	8,000,100: —	10,000,000: —
» 1916	—	—	—	25,501,500: —	8,871,500: —	16,630,000: —

Av statskontoret beräknade för år 1917:

Inkomster	kronor	28,500,000: —
Driftkostnader	»	11,500,000: —
Överskott	»	17,000,000: —

Av departementschefen beräknade för år 1917:

Inkomster	»	28,500,000: —
Driftkostnader	»	10,927,000: —
Överskott	»	17,573,000: —

Statens aktier.

	Behållen inkomst enligt riks-huvudboken			I riksstaten beräknad inkomst		
	Enligt 1907 och 1908 årens över-enskom-melser	Enligt 1913 års över-enskom-melse	Summa	Enligt 1907 och 1908 årens över-enskom-melser	Enligt 1913 års över-enskom-melse	Summa
Utdelning i Luossa-vaara—Kiirunavaara-aktiebolag.						
År 1912	1,528,848: 05	—	1,528,848: 05	1,500,000: —	—	1,500,000: —
» 1913	2,468,290: 87	—	2,468,290: 87	1,600,000: —	—	1,600,000: —
» 1914	1,970,849: 63	—	1.970,849: 63	1,850,000: —	1,200,000: —	3,050,000: —
» 1915	—	—	—	2,075,000: —	1,687,500: —	3,762,500: —
» 1916	—	—	—	1,100,000: —	1.200,000: —	2,300,000: —

Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917:

Enligt 1907 års överenskommelse	kronor	1,125,000: —	
» 1908 » »	»	150,000: —	
» 1913 » »	»	1,475,000: —	2,750,000: —

Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917:

Enligt 1907 års överenskommelse	»	1,125,000: —	
» 1908 » »	»	150,000: —	
» 1913 » »	»	1,475,000: —	2,750,000: —

	I riksstaten beräknad inkomst
Utdelning i aktiebolaget svenska tobaksmonopolet.	
År 1916	100,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor	1,080,000: —
» departementschefen » » » » 1917 »	1,080,000: —

Tabell rörande vissa statsverkets inkomster.

Statens utlåningsfonder (överskott).

	Behållen inkomst enligt rikshuvudboken Kronor	I riksstaten beräknad inkomst Kronor
Allmänna järnvägslånefonden.		
År 1912	1,483,114: 55	1,775,400: —
» 1913	1,567,287: 72	1,578,400: —
» 1914	1.333,461: 59	1,685,000: —
» 1915	—	1,575,000: —
» 1916	—	1,435,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor 1,400,000: —		
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 » 1,400,000: —		
Allmänna byggnadslånefonden.		
År 1912	43,262: 01	39,600: —
» 1913	34,630: 50	36,600: —
» 1914	31,217: 45	33,000: —
» 1915	—	31,300: —
» 1916	—	30,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor 29,000: —		
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 » 29,000: —		
Rederilånefonden.		
År 1912	560,657: 21	640,000: —
» 1913	517,673: 39	650,000: —
» 1914	531,733: 80	600,000: —
» 1915	—	570,000: —
» 1916	—	550,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor 550,000: —		
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 » 550,000: —		

	Behållen inkomst enligt rikshuvudboken Kronor	I riksstaten beräknad inkomst Kronor
Hantverkslånefonden.		
År 1912	—	1,600: —
» 1913	1,224: 88	3,500: —
» 1914	3,129: 62	1,000: —
» 1915	—	3,000: —
» 1916	—	3,600: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor 3,000: —		
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 » 3,000: —		
Lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby.		
År 1912	9,544: 68	—
» 1913	22,037: 27	—
» 1914	29,669: 73	20,000: —
» 1915	—	30,000: —
» 1916	—	40,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor 40,000: —		
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 » 40,000: —		
Odlingslånefonden.		
År 1912	310,369: 61	300,000: —
» 1913	572,845: 28	253,000: —
» 1914	225,057: 91	400,000: —
» 1915	—	300,000: —
» 1916	—	350,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor 350,000: —		
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 » 350,000: —		

	Behållen inkomst enligt rikshuvud boken Kronor	I riksstaten beräknad inkomst Kronor
Torvindustrilånefonden.		
År 1912	121,273: 51	135,000: —
» 1913	112,416: 50	125,000: —
» 1914	100,326: 57	120,000: —
» 1915	—	110,000: —
» 1916	—	110,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor		100,000: —
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 »		100,000 —
Egnahemslånefonden.		
År 1912	843,228: 63	840,000: —
» 1913	1,049,085: 31	1,008,000: —
» 1914	1,208,398: 05	1,280,000: —
» 1915	—	1,435,000: —
» 1916	—	1,410,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor		1,575,000: —
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 »		1,575,000: —
Fiskerilånefonden.		
År 1912	74,901: 50	75,000: —
» 1913	76,589: 19	77,000: —
» 1914	77,383: 59	80,000: —
» 1915	—	80,000: —
» 1916	—	75,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor		75,000: —
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 »		75,000: —

	Behållen inkomst enligt rikshuvudboken Kronor	I riksstaten beräknad inkomst Kronor
Norrländska nyodlingsfonden.		
År 1912	20,041: 11	20,000: —
» 1913	23,322: 55	24,000: —
» 1914	25,760: 19	27,000: —
» 1915	—	29,000: —
» 1916	—	28,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor		28,000: —
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 »		28,000: —
Jordförmedlingsfonden.		
År 1912	38,308: 69	60,000: —
» 1913	40,595: 21	36,000: —
» 1914	61,469: 91	40,000: —
» 1915	—	75,000: —
» 1916	—	48,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor		50,000: —
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 »		50,000: —
Täckdikningslånefonden.		
År 1914	829: 84	—
» 1915	—	10,000: —
» 1916	—	7,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 kronor		10,000: —
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 »		10,000: —

	I riksstaten beräknad inkomst Kronor
Allmänna nyodlingsfonden.	
År 1916	2,000: —
Av statskontoret beräknad inkomst för år 1917 ..... kronor 3,500: —	
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 ..... » 3,500: —	

Andel i riksbankens vinst.

	I riksstaten beräknad inkomst Kronor
År 1912	6,399,000: —
» 1913	6,311,000: —
» 1914	7,058,000: —
» 1915	8,800,000: —
» 1916	8,760,000: —
Av departementschefen beräknad inkomst för år 1917 ... kronor 8,120,000: —	

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1916.

Bil. Litt. B.

Till Konungen.

Enligt § 2 av den för statskontoret gällande instruktion åligger det detta ämbetsverk att varje år före den 15 december till Eders Kungl. Maj:t inkomma med förslag till beräknande av statsverkets inkomster

vid nästföljande statsreglering ävensom med upplysning rörande de förhållanden i övrigt, som äro av beskaffenhet att böra bringas till Eders Kungl. Maj:ts kännedom i och för uppgörande av Eders Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående statsverkets tillstånd och behov.

Till åtlydnad härav får statskontoret anföra följande.

Statskontorets förslag till inkomstberäkning för år 1917 innefattas i bifogade tabell litt. A. Vid upprättande härav har statskontoret fäst avseende dels därpå, huruvida de å de särskilda inkomsttitlarna under de senare åren enligt räkenskaperna influtna belopp haft stigande eller fallande tendens, i vilket hänseende åberopas här bifogade, över de senaste fem årens egentliga statsinkomster upprättade tabell B, dels ock på de vid inkomsttitlarna förekommande särskilda förhållanden, för vilka statskontoret här nedan närmare redogör.

I de sifferuppgifter, som följa härefter, hava i allmänhet öretal avjämnats till närmaste krontal.

A. Egentliga statsinkomster.

Skatter.

Mantalspenningar. Å denna inkomsttitel, som i riksstaterna för 1915 och 1916 är upptagen till 850,000 kronor, inflöto under år 1913 853,809 kronor men år 1914 endast 846,567 kronor. Då emellertid denna nedgång huvudsakligen beror på, att efter uppbördsstämmorna i slutet av år 1914 en ovanligt stor del av skatten måst föras på restlängd, och då man torde få hoppas, att de tidsomständigheter, som orsakat nämnda förhållande, icke skola göra sig gällande vid slutet av år 1917, föreslår statskontoret, att inkomsttiteln i 1917 års riksstat uppföres med oförändrat belopp, 850,000 kronor.

Skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse. Inkomst- och förmögenhetsskatt, bevillning, som tillfört statsregleringen en behållen inkomst år 1913 av 39,838,756 kronor och år 1914 av 43,136,836 kronor har enligt från Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande inkomna uppgifter för innevarande år uttaxerats med 42,935,242 kronor.

Det under ett år uttaxerade beloppet inflyter icke helt under samma år; en icke ringa del blir alltid utestående till nästföljande år. Då man emellertid kan påräkna, att även en del av den sedan nästföregående

år utestående uppbörden skall under året inflyta, är det i avseende på de ifrågavarande balanserna egentligen skillnaden mellan det in- och utgående beloppet, som är av intresse för nu förevarande beräkning. I detta hänseende utvisa rikshuvudböckerna för de sistförflutna åren följande belopp:

År	Utestående till nästföljande år	Ökning i balansen
1911	2,334,322	—
1912	2,434,643	100,321
1913	2,861,634	426,991
1914	3,408,574	546,940

Ökningen beror dels på ökningen av själva det uttaxerade beloppet, dels på försämrade konjunkturer. Av dessa skäl kunde man, såsom statskontoret framhöll i inkomstbetänkandet den 12 december 1914, för nämnda år motse en ganska ogynnsam balans. Annorlunda torde emellertid saken ställa sig vid årsskiftet 1917—1918, och det är icke omöjligt, att restantierna vid denna tidpunkt bliva mindre än vid slutet av år 1916. I varje fall torde man icke behöva räkna med någon balansökning under år 1917.

För att erhålla den för statsregleringen behållna uppbörden har man att minska det taxerade beloppet icke blott med nyss omförmälda ökning under året av den utestående uppbörden utan även med årets avkortningar. I detta hänseende utvisa rikshuvudböckerna för de sistförflutna åren följande belopp, vilka, då de i regel angiva avkortningar å näst föregående års debiterade inkomst, här sammanställas med beloppet av denna senare:

År	Avkortning	Debiterad inkomst för näst föregående år	Avkortning i procent av debiterad inkomst
1912	434,416	34,201,579	1.27
1913	520,790	35,795,907	1.45
1914	538,712	40,786,536	1.32

Att döma härav bör det i allmänhet vara tillräckligt att beräkna avkortningarna till 1 ½ procent av den för näst föregående år debiterade uppbörden. Även om detta beräkningssätt med avseende på rådande abnorma förhållanden icke kan tillämpas på åren 1915 och 1916, torde avkortningarna under år 1917 kunna beräknas till 1 ½ procent av det för år 1916 debiterade skattebeloppet.

Vad nu slutligen beträffar det uttaxerade och i kronans räken-

skaper debiterade beloppet av ifrågavarande skatt, har detta enligt rikshuvudböckerna utgjort:

år 1911	kronor	34,201,579: —
» 1912	»	35,795,907: —
» 1913	»	40,786,536: —
» 1914	»	44,222,488: —

Medeltalet mellan beloppen för 1911 och 1912 utgör kronor 34,998,743, och medeltalet mellan nyss angivna belopp för 1914 och det förut nämnda beloppet för 1915 enligt från Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande inkomna uppgifter kronor 43,578,865, utvisande en ökning av kronor 8,580,122, eller i medeltal per år kronor 2,860,041. Med antagande av en årlig ökning av denna storlek och med de från Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande inkomna uppgifterna såsom utgångspunkt erhåller man följande värden å den debiterade skatten:

år 1915	kronor	42,935,242: —
» 1916	»	45,795,283: —
» 1917	»	48,655,324: —

Antagandet av sist anförda taxeringsbelopp för 1916 och 1917 synes statskontoret icke innebära någon oförsiktighet. Visserligen torde penningvärdets fallande sänka värdet av mången förmögenhet och nu rådande förhållanden även i övrigt i många fall åstadkomma sänkning i för föregående år debiterad skatt, och särskilt lärer, till följd av skeppningssvårigheter under och närmast efter kriget, en betydande sänkning vara att vänta i de skatter, som inflyta från trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund och därmed förbundna gruvbolag. Men dessa sänkningar torde fullt uppvägas dels av den höjning i skattebelopp, som åtminstone för rörelse och näringar torde bliva en följd av de genom kriget vållade prisstegringarna, och dels av de säkerligen ganska stora höjningar i inkomst- och förmögenhetsskatt, som orsakas av krigskonjunkturvinster.

På grund av vad nu anförts antager statskontoret för år 1917 en debiterad inkomst- och förmögenhetsskatt av 48,655,324 kronor. Detta belopp bör minskas med avkortningar, vilka enligt vad ovan framhållits kunna beräknas till 1 ½ procent av 1916 års debiterade skatt, således till 686,929 kronor. I förslagstabellen bil. A är därför ifrågavarande titel upptagen med ett till 48,000,000 kronor avrundat belopp.

Bevillning av fast egendom samt av inkomst, bevillning, i riksstaten för år 1916 upptagen till 1,550,000 kronor, har enligt från Eders Kungl.

Maj:ts befallningshavande inkomna uppgifter i taxeringslängderna för innevarande år debiterats med 1,825,993 kronor. Då avkortningarna icke kunna beräknas högre än 100,000 kronor, synes ifrågavarande titel, även med iakttagande av all önskvärd försiktighet, kunna i 1917 års riksstat höjas till 1,600,000 kronor, till vilket belopp i sådant fall även det å sjunde huvudtiteln anvisade extra ordinarie anslaget »Bidrag till landsting och städer, som icke deltaga i landsting» bör upptagas.

Bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, bevillning. Under denna titel sammanfattas de särskilda avgifter, som enligt nådiga förordningen den 23 oktober 1908 erläggas av vissa handlande och handelsexpediter samt för vissa offentliga föreställningar, varförutom hit även föras avgifter för rättigheter till skogsfång och kolningsfrihet på allmänningar.

De särskilda avgifter, som sålunda innefattas under ovanstående titel, hava enligt räkenskaperna uppdebiterats med:

	1912	1913	1914
För rättighet till skogsfång och kolningsfrihet på allmänningar	2,389	1,439	1,439
Av vissa handlande och handelsexpediter	252,800	260,780	197,600
För vissa offentliga föreställningar	77,141	79,547	77,029
Summa	332,330	341,766	276,068

Såsom synes företer skattetiteln en ej obetydlig nedgång för år 1914, och då denna givetvis beror på världskrisen under nämnda års sista månader, kommer den efter all sannolikhet att framträda även i slutsiffrorna för år 1915. Men för år 1917, varom i denna beräkning är fråga, anser statskontoret, att man bör kunna upptaga titeln med oförändrat belopp, 300,000 kronor.

Stämpelmedel, bevillning, inberäknat arvsskatt, utgjorde:

år 1910	kronor	15,567,026: —
» 1911	»	17,763,683: —
» 1912	»	17,431,457: —
» 1913	»	18,653,021: —
» 1914	»	17,070,845: —

eller i medeltal för dessa fem år 17,297,206 kronor.

Till belysning av frågan, i vad mån de nu och under den senaste tiden rådande förhållanden utövat inverkan på denna skattetitel, meddelar statskontoret följande sammanställning av uppgifter angående influtna stämpelmedel, vilka i vad de avse åren 1913 och 1914 härröra från räntekammaren, men för innevarande år erhållits från generalpoststyrelsen:

	Influtna stämpelmedel		
	1913	1914	1915
Januari—juli	11,505,057	10,724,621	7,901,501
Augusti—oktober	3,853,096	3,527,688	3,853,884
November och december	2,808,506	2,425,183	—
Summa	18,166,659	16,677,492	11,755,385

Av denna sammanställning framgår, att uppbörden under de månader, som kriget varat, i procent av uppbörden under motsvarande tid närmast före kriget utgjort:

augusti—oktober 1914:	91.55	procent
november—december 1914:	86.35	»
januari—juli 1915:	73.68	»
augusti—oktober 1915:	100.02	»

Finge man på grund av sist anförda procentsiffror antaga stämpeluppbörden under november och december månader innevarande år uppgå till samma belopp som under de två sista månaderna av år 1913 eller 2,808,506 kronor, skulle de under hela år 1915 influtna stämpelmedlen belöpa sig till 14,563,891 kronor.

Enligt i finansdepartementet utarbetade uppgifter för åren 1911—1914 å beloppet av de stämplar, som använts till nedannämnda handlingar, har detta belopp utgjort:

	1911	1912	1913	1914
Handlingar till lagfartsprotokoll	3,386,545	3,491,173	3,702,010	4,010,613
Handlingar till inteckningsprotokoll	652,980	691,754	690,751	622,659
Handlingar till äktenskapsförordsprotokoll	8,765	9,520	9,915	7,360
Handlingar till bouppteckningsprotokoll:				
Bouppteckningar	7,053,943	5,392,652	6,228,107	5,786,280
Testamenten, till vilka hänsyn ej tagits vid bouppteckningens stämpelbeläggning	1,521	681	687	3,829
Morgongåvobrev	48	660	6	36
Avhandlingar om lösöreköp	13,895	13,530	14,058	13,850
Summa kronor	11,117,697	9,599,970	10,645,534	10,444,627

Enligt nådiga förordningen den 15 augusti 1913 (Sv. Förf.-saml. nr 191) har från och med den 1 september 1913 en ändring i gällande förordning angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper trätt i kraft, varigenom nämnda avgift vid köp av aktier och banklotter höjts med 50 procent. Försäljningsbeloppet för ifrågavarande slag av stämplar har enligt rikshuvudboken utgjort:

år 1910	kronor	580,841: —
» 1911	»	838,598: —
» 1912	»	1,518,466: —
» 1913	»	1,177,093: —
» 1914	»	590,480: —.

Influtna beloppet för under januari—september innevarande år försålda överlåtelsestämplar uppgår, enligt statskontoret tillhandakommen uppgift, till 389,060 kronor, och under förutsättning att inkomsten för

sista kvartalet kommer att utgöra samma belopp som nästlidet år eller 71,361 kronor, skulle årets inkomst uppgå till 460,421 kronor.

De anförda siffrorna visa, att den tillbakagång, som börjat under år 1913, fortfarit under innevarande år. Efter kriget torde man dock hava att motse en betydligt ökad livlighet på detta område. Statskontoret anser därför, att man för år 1917 bör kunna beräkna ifrågavarande del av stämpeluppbörden till ungefär samma belopp som den faktiska uppbörden för år 1912 eller i runt tal 1,500,000 kronor.

Den i stämpelmedelsinkomsten ingående arvsskatten kan anses i ovanberörda inom finansdepartementet upprättade statistik representeras av de för boupptecknings och testamenten angivna belopp, vilka utvisa en tydlig nedgång för år 1914. Då denna nedgång torde bero på den för ett flertal valutor inträffade värdeminskningen, en minskning, som kan väntas kvarstå även under den närmaste tiden efter kriget, anser sig statskontoret icke kunna beräkna arvsskatten i nyss angivna omfattning för år 1917 högre än till 5,800,000 kronor.

Rörande arvsskatt och skatt för gåva utfärdades emellertid den 19 november 1914 nådig förordning, vilken trätt i kraft den 1 januari 1915. Till dessa skatter äro av de i nyssnämnda statistik upptagna avgifter hänförliga, utom avgifterna för boupptecknings och testamenten, även stämpelavgifterna för gåvobrev och fideikommissbrev rörande fast egendom, vilka under år 1914 uppgått till sammanlagt 210,049 kronor, vartill komma vissa nya avgifter för gåva av lös egendom, rörande vilka någon beräkning icke för närvarande är möjlig, men vilka icke torde kunna antagas uppgå till något mera avsevärt belopp.

Såsom ingående i stämpelavgiften torde därför böra i riksstaten för år 1917 upptagas »arvsskatt och skatt för gåva» med ett beräknat belopp av 6,000,000 kronor.

Efter denna särskilda beräkning angående överlåtelsestämplar samt arvsskatt och skatt för gåva, övergår statskontoret till övriga stämpelmedel. Dessa utgjorde:

år 1910	kronor	10,505,744: —
» 1911	»	9,755,800: —
» 1912	»	10,355,778: —
» 1913	»	11,127,086: —
» 1914	»	10,480,207: —.

Med hänsyn till det allmänna uppsving, varpå man efter krigets slut kan hoppas, torde ifrågavarande stämpeluppbörd kunna för år

1917 beräknas till samma belopp som för år 1913 eller i runt tal	kronor	11,100,000: —
Lägges härtill överlåtelsestämplar	»	1,500,000: —
och för arvsskatt och skatt för gåva	»	6,000,000: —
erhålles	kronor	18,600,000: —.

Statskontoret föreslår på grund av vad som nu anförts, att i riksstaten för år 1917 må med 18,600,000 kronor upptagas stämpelmedel (därav beräknad arvsskatt och skatt för gåva 6,000,000 kronor).

Lastpenningar, bevillning, utgjorde enligt rikshuvudboken

år 1910	kronor	703,793: —
» 1911	»	705,975: —
» 1912	»	751,318: —
» 1913	»	815,354: —
» 1914	»	761,392: —.

De här ovan anförda inkomstbeloppen böra minskas med beloppet av restitutioner, vilket belopp dock för år 1914 endast uppgått till 714 kronor.

Då skeppsfarten under de första åren efter kriget kan väntas snarare över- än understiga vad den skulle blivit, om intet krig mellankommit, har statskontoret beräknat lastpenningarna för år 1917 till 900,000 kronor.

Krigskonjunkturskatt, bevillning, skall enligt bestämmelserna i nådiga förordningen om krigskonjunkturskatt den 11 juni 1915 erläggas till staten under ett vart av åren 1915 och 1916 och redovisas såsom inkomst i kronoräkenskaperna för år 1916. Då således ingen del av den enligt nämnda förordning inflytande skatt är avsedd att tillföras 1917 års statsreglering, torde statskontoret här få inskränka sig till att påpeka, att skatten debiteras, liksom inkomst- och förmögenhetsskatt, året efter det, under vilket den beskattade inkomsten åtnjutits, att dylikt slag av inkomst, efter vad nu synes antagligt, även lärer förekomma under år 1916 och att således anledning finnes att föreslå riksdagen att även för 1917 års statsreglering besluta upptagandet av en krigskonjunkturskatt.

Tullar och acciser.

Tullmedel, bevillning, hava, oberäknat de i det föregående nämnda lastpenningarna, influtit med:

år 1910	kronor	60,163,662: —
» 1911	»	59,841,289: —
» 1912	»	63,575,495: —
» 1913	»	68,902,689: —
» 1914	»	58,217,725: —.

I ovanstående tabell är avdrag gjort, icke blott för här ovan upptagna lastpenningar, utan även för avkortningar och restitutioner.

I riksstaten för år 1916 äro tullmedel upptagna till ett bolopp av 73,600,000 kronor.

För föregående och innevarande år har enligt meddelanden från generaltullstyrelsen tulluppbörden utgjort:

	År 1914	År 1915	Uppbörden 1915 i procent av uppbörden 1914
Under januari	5,467,027	4,782,442	87.48
» februari	5,117,622	4,486,499	87.67
» mars	5,919,211	5,007,890	84.60
» april	5,959,304	5,516,552	92.57
» maj	6,447,068	5,472,225	84.88
» juni	5,591,168	4,309,138	77.07
» juli	5,309,062	4,443,098	83.69
Säger januari—juli	39,810,462	34,017,844	85.45
Under augusti	2,384,253	4,193,305	175.88
» september	3,422,354	4,475,820	130.78
» oktober	4,627,145	4,379,878	94.66
» november	4,851,935	4,402,166	90.73
Säger augusti—november	15,285,687	17,451,169	114.17
Under december	4,845,228	—	—
Summa	59,941,377	51,469,013	—
Om under december 1915 tulluppbörden uppgår till samma belopp som under motsvarande tid år 1914 eller således	—	4,845,228	—
blir hela uppbörden år 1915	—	56,314,241	—

I fråga om det låga uppbördsbeloppet för innevarande år är att märka, att detsamma till en ej ringa del förklaras därav, att jämlikt nådiga kungörelserna den 23 december 1914 samt den 28 maj, den 23 juli, den 27 augusti, den 23 september, den 29 oktober och den 22 november 1915 spannmålstullarna varit suspenderade under året. Å andra sidan har under årets fem första månader en förhöjning ägt rum i tullsatserna å tobak enligt nådiga kungörelsen den 13 september 1914.

Statskontoret uttalade i sin i december nästlidet år avgivna inkomstberäkning, att nu ifrågavarande skattetitel vore en av dem, på vilka det mellan främmande makter pågående kriget hade en kraftig om än övergående inverkan i nedtryckande riktning. Man syntes därför för beräkning av uppbörden under år 1916 kunna utgå från medeluppbörden för femårsperioden 1909—1913..... kronor 62,061,912: —
och därtill lägga den ökning, som erfarenheten från samma tid gåve vid handen. Med iakttagande av viss försiktighet beräknade statskontoret ökningen till ..... » 11,076,266: —

och erhöll således..... kronor 73,138,178: —.

Vad statskontoret sålunda anfört i avseende på år 1916 äger jämväl tillämpning på år 1917.

Vid förestående beräkning äro frånräknade alla avkortningar, däribland även tullverkets utgifter för beslagarandelar, tullstatens enskilda pensionsinrättnings andelar av böter samt tulltjänstemäns andelar av ersättning för vissa tjänstförrättningar. Då emellertid för dessa utgiftsposter från och med år 1915 uppförts ett anslag på tullverkets omkostnadsstat, bör till det beräknade beloppet av tullmedel för år 1917 läggas ett mot nämnda utgiftsposter svarande belopp, vilket i tullverkets stat beräknats till 500,000 kronor. Däremot torde man i avseende på tullinkomsten å arbetad tobak hava att motse en nedgång, som, enligt uppgift från aktiebolaget svenska tobaksmonopolet, icke kommer att understiga cirka 600,000 kronor. Statskontoret föreslår därför, att tullmedlen i riksstaten för år 1917 beräknas till 73,000,000 kronor.

Sockerskatt, bevillning, ingår i budgeten med det debiterade beloppet efter avdrag av avkortningar. Enligt den av 1905 års lagtima riksdag antagna beskattning av socker skulle för allt socker, som efter den 1 september 1906 inom riket tillverkades eller dit infördes, vid sockrets utlämnande till fritt bruk erläggas en skatt med 13 öre för kilogram. För socker, som till riket infördes, skulle därjämte erläggas tull enligt tulltaxan. 1908 års riksdag höjde emellertid skattesatsen för

åren 1909—1911 till 15 öre, för år 1912 till 15½ öre och för tiden därefter till 16 öre för kilogram. Från denna höjning undantogs dock det socker, som tillverkades vid de redan anlagda råsockerfabrikerna i Östergötland och Västergötland samt vid den under anläggning varande råsockerfabriken på Öland, för vilket sockerskatten fortfarande intill 1913 års utgång skulle utgå med det gamla beloppet eller 13 öre per kilogram. 1913 års riksdag medgav de förenämnda råsockerfabrikerna ytterligare lindring i sockerskatten och fastställde skattebeloppet för socker från dessa fabriker för tiden intill 1918 års utgång till 12 öre för kilogram.

Enligt verkställda beräkningar utgjorde den årliga sockerkonsumtionen i riket:

år 1901—1902	råsocker	106,004	ton
» 1902—1903	»	107,681	»
» 1903—1904	»	110,824	»
» 1904—1905	»	108,530	»
» 1905—1906	»	118,494	»
» 1907	raffinad	117,525	»
» 1908	»	116,686	»
» 1909	»	99,726	»
» 1910	»	116,826	»
» 1911	»	124,592	»
» 1912	»	126,504	»
» 1913	»	130,307	»
» 1914	»	135,984	»

eller för femårsperioden 1910—1914 i medeltal 126,843 ton med en årlig medelökning av 4,790 ton.

Skatten var i 1913 och 1914 års riksstater uppförd med ett belopp av 20,000,000 kronor. På grund av stegring i komsumtionen, vilken i sin mån ansågs främjas av den genom nådiga kungörelsen den 12 september 1913 (Svensk Författningssamling nr 216) gjorda nedsättning i tullen för socker, beslöt 1914 års riksdag i enlighet med Eders Kungl. Maj:ts nådiga proposition skattens upptagande i 1915 års riksstat med ett till 21,500,000 kronor förhöjt belopp, vilket belopp i 1916 års riksstat höjdes till 22,000,000 kronor.

Under januari—november innevarande år hava till fritt bruk utlämnats 140,672 ton. Om under innevarande månad utlämnas lika mycket som under december månad nästlidet år eller 11,275 ton, skulle sammanlagda kvantiteten av till fritt bruk under år 1915 utlämnat socker uppgå till 151,947 ton.

Den i länen debiterade skatten har, enligt meddelande från kontrollstyrelsen, intill nästlidne månads slut utgjort 22,168,984 kronor. Förutsatt att under innevarande månad skatten skulle debiteras med lika stort belopp, som under samma månad nästlidet år eller 1,757,920 kronor, skulle årets uppbörd kunna beräknas till 23,926,904 kronor.

Genom tullverket har enligt meddelande från generaltullstyrelsen, under januari—november månader innevarande år debiterats sockerskatt med 117,276 kronor. Om motsvarande uppbörd under innevarande månad blir lika stor som under december 1914 eller 40,295 kronor, kommer den genom tullverket debiterade sockerskatten för hela året att uppgå till 157,571 kronor. Lägges detta belopp till det ovan anförda, finner man, att totaluppbörden å ifrågavarande skattetitel kan för innevarande år beräknas till 24,084,475 kronor.

Då komsumtionen fortfarande stegras, torde man för år 1917 kunna beräkna samma belopp, som här ovan angivits för innevarande år, eller i avrundat tal 24,000,000 kronor.

Tobaksskatt, bevillning, är i 1916 års riksstat upptagen till 9,600,000 kronor.

För månaderna juni—oktober innevarande år har nu ifrågavarande skatt influtit med ett belopp av 1,175,657 kronor, fördelat på olika varor på sätt som följer:

	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	Summa
Försålda tobaksvaror:						
Cigarrer och cigarrcigarretter ...	4	331	5,940	24,820	75,966	107,061
Cigarretter	47	9,720	26,762	43,957	119,179	199,665
Karvad tobak	272	6,506	14,543	18,101	24,725	64,147
Spinn-, press- och rulltobak	452	12,404	17,244	17,945	22,142	70,187
Snus	24,942	104,244	150,217	180,295	206,112	665,810
Säger	25,717	133,205	214,706	285,118	448,124	1,106,870
Importerade tobaksvaror, för vilka licens erlagts:						
Cigarrer och cigarrcigarretter ...	1,543	2,563	4,333	6,795	12,868	28,102
Cigarretter	1,571	3,700	688	11,599	18,003	35,561
Karvad tobak	205	542	347	1,092	2,758	4,944
Spinn-, press- och rulltobak	—	17	19	73	54	163
Snus	17	—	—	—	—	17
Säger	3,336	6,822	5,387	19,559	33,683	68,787
Tillsammans	29,053	140,027	220,093	304,677	481,807	1,175,657

I fråga om de skattebelopp, som för framtiden kunna påräknas, har statskontoret från aktiebolaget svenska tobaksmonopolet erhållit en promemoria, i vilken det heter:

»Erfarenheten från tobaksmonopolets rörelse under den gångna tiden kan lämna endast mycket knapphändig ledning rörande de belopp, till vilka tobaksskatten kan komma att uppgå vare sig för 1916 eller 1917, då tobaksmonopolets försäljning ännu ej på långt när nått normala belopp. Övergångstiden för handlarne gick till ända den 1 november. Före denna tid omfattade tobaksmonopolets försäljning huvudsakligen snus, vilken nu torde i det närmaste uppgå till vad som för framtiden kan anses bliva bestående. Under september såldes snus till ett priskurantprisbelopp av 1,202,000 kronor och under oktober till 1,374,000 kronor, vilka motsvara årliga omsättningsbelopp av 14,400,000 à 16,500,000 kronor. Angående övriga tobaksvaror torde hittills vunna resultat synas tyda på en ökad efterfrågan av röktobak och minskning i tuggtobaksförbrukningen.

Rörande cigarr- och cigarrettförbrukningen kunna inga som helst slutsatser dragas från tobaksmonopolets hittills bedrivna verksamhet.

Man torde därför vara nödsakad att återgå till de statistiska uppgifter, som föreligga, och torde de mest tillförlitliga, som beröra ifrågavarande frågor, framgå av de undersökningar, som gjorts med avseende på åren 1909 till och med 1912.

I nedanstående tabell angives dels de kvantiteter tobaksvaror, som i medeltal försåldes under åren 1909—1912 och dels mot desamma svarande värden, beräknade efter tobaksmonopolets priskurantpris. Härvid har emellertid icke hänsyn kunnat tagas till de importerade varornas priskurantpris i annan mån, än att man inräknat de importerade tobaksvarorna bland de inom landet tillverkade och uppskattat deras värde, såsom om de hade blivit tillverkade inom landet. Genom ett dylikt beräkningssätt kommer omsättningen i värde givetvis att bliva lägre, än som skulle blivit fallet, om man kunnat taga hänsyn till de importerade varornas verkliga priskurantpris, ty de importerade varorna förekomma i allmänhet i högre prislägen.

Under åren 1909—1912 försåldes i medeltal följande tobaksvaror:

	Konsumtion kilogram	Nu gällande medelpris kronor	Nu gällande priskurantpris kronor
Cigarrer och cigarrcigarretter	887,000	25	22,175,000
Cigarretter	468,000	28	13,104,000
Röktobak	398,000	7.3	2,905,400
Tuggtobak	576,000	8	4,608,000
Snus	6,048,000	3	18,144,000
	8,377,000		60,936,000

Då man torde kunna förutsätta, att den störning i förbrukning av tobaksvaror, som förorsakats av ökningen i tullsatserna, vilken beslutades vid 1914 års senare riksdag ävensom av tobaksmonopolets ikraftträdande den 1 juni 1915, skall i stort sett vara med 1917 års ingång överstånden, bör man kunna räkna med att förbrukningen från och med detta år ånyo blivit stadgad.

Frågan gäller då att avgöra dels huru stor kvantitativa förbrukningen kan anses komma att bliva och dels vilka genomsnittliga prislägen, som allmänheten kommer att betala för de olika tobaksvaruslagen.

Från nedanstående tabell framgår, i vad mån konsumtionen varierat i kvantitativt hänseende från år 1909 till år 1912.

	Konsumtionen 1909 kilogram	Konsumtionen 1912 kilogram	Ökning (+) eller minskning (—) pr år under åren 1910, 1911 & 1912.
Cigarrer & cigarrcigarretter	830,530	919,532	+ 29,767
Cigarretter	386,758	566,434	+ 59,892
Röktobak	401,549	405,678	+ 1,376
Tuggtobak	601,108	559,365	— 13,914
Snus	5,846,984	6,285,286	+ 146,100
	8,066,929	8,736,595	+ 223,222

Försiktigheten fordrar, att i och för denna beräkning helt och hållet frånse från den konstanta ökningen i tobaksförbrukningen, som hittills ägt rum, men som på grund av prisökningen kan hava avstannat. Det torde därför vara oklokt att räkna med större kvantitativ förbrukning än i medeltal under åren 1909—1912. Däremot torde det vara nödvändigt att taga hänsyn till den förskjutning från ett tobaks-

varuslag till ett annat, som siffrorna från 1909 och 1912 tyda på, i den mån de bekräftas av senare erfarenhet.

Vad beträffar cigarrer och cigarrcigarretter påvisa siffrorna från 1909 och 1912 en ökning i förbrukningen. Denna torde dock böra snarare betraktas som tillfällig och till och med bör genomsnittsförbrukningen för nämnda år i detta sammanhang anses för hög. Stannar man vid en kvantitativ förbrukning av cirka 750,000 kilogram motsvarande cirka 187,500,000 cigarrer och cigarrcigarretter, torde man vara på säkra sidan. Den här föreslagna minskningen motiveras därav, att man kan påräkna en ökad förbrukning av cigarretter även utöver den under år 1912 konstaterade. En förbrukning av 700,000 kilogram eller 700,000,000 stycken cigarretter under år 1917 torde man med säkerhet kunna räkna med.

Sedan monopolets ikraftträdande tyckes en ökad förbrukning av röktobak göra sig gällande. Huruvida denna är av tillfällig natur eller ej kan ännu ej bedömas. Emellertid torde allt för stort avseende ej böra fästas därvid, varför man i denna beräkning torde böra stanna vid en kvantitativ förbrukning av 400,000 kilogram.

Vad beträffar tuggtobak minskas förbrukningen årligen och torde den år 1917 knappast uppgå till mer än 300,000 à 350,000 kilogram.

Vad slutligen beträffar snus är det mycket troligt, att förbrukningen därav år 1917 kommer att uppgå till cirka 6,000,000 kilogram. Emellertid torde försiktigheten bjuda, att här räkna med en något mindre kvantitet, därför att de strängare regler med avseende på försäljningen, som gälla under monopolet, komma att förhindra det slöseri med varan, som förut ägt rum.

Beträffande genomsnittsprislägena finnes ingen anledning att för närvarande frångå de pris, som använts i föregående tabell (medelförbrukningen under åren 1909—1912).

Uppskattad förbrukning under år 1917:

	Kilogram				Kronor
Cigarrer & cigarrcigarretter	750,000	(187,500,000 st.)	25 kr.	(10 öre)	18,750,000
Cigarretter	700,000	(700,000,000 »)	28 »	(2.8 »)	19,600,000
Röktobak	400,000		7.3 »		2,920,000
Tuggtobak	300,000		8 »		2,400,000
Snus	5,500,000		3 »		16,500,000
	7,600,000				60,170,000

Med i föregående tabell angivna priskurantpris skulle statens skatteinkomst å tobaksvaror komma att uppgå till:

	Priskurantpris.	Skattesats.	Skattebelopp.
Cigarrer & cigarrcigarretter	18,750,000	15 procent	2,812,500
Cigarretter	19,600,000	30 »	5,880,000
Röktobak	2,920,000	20 »	584,000
Tuggtobak	2,400,000	20 »	480,000
Snus	16,500,000	25 »	4,125,000
	60,170,000		13,881,500

Statens inkomst å tobaksskatt skulle således för år 1917 kunna uppskattas till cirka 14,000,000 kronor.»

I enlighet härmed har statskontoret i förslagstabellen upptagit tobaksskatten till 14,000,000 kronor.

Brännvinstillverkningsskatt, bevillning.

Brännvinstillverkningen i riket har utgjort:

år 1910	liter	39,221,751
» 1911	»	36,797,482
» 1912	»	41,744,395
» 1913	»	45,244,045
» 1914	»	38,791,008

eller i medeltal för dessa fem år 40,359,736.

Tillverkningen under innevarande år intill den 1 december har, enligt meddelande från kontrollstyrelsen, uppgått till 20,385,780.1 liter. Om härtill lägges tillverkningen under december månad nästlidet år 7,376,185.9 skulle, under förutsättning att sistnämnda litertal komme att motsvara tillverkningen för samma månad innevarande år, detta års tillverkning bliva 27,761,966 liter.

Beträffande tillverkningsskatten enligt rikshuvudboken, får statskontoret meddela följande översikt av femårsperioden 1910—1914:

	Influten skatt	Avkortningar och restitutioner	Statsverket behållet
år 1910	24,413,892	2,781,389	21,632,503
» 1911	24,410,473	2,554,277	21,856,196
» 1912	24,211,832	1,565,766	22,646,066
» 1913	23,791,111	1,501,654	22,289,457
» 1914	22,203,575	1,468,781	20,734,794

Under innevarande år intill den 1 december är dylik skatt, enligt uppgift från kontrollstyrelsen, inbetald med 21,248,683 kronor, och under förutsättning att inkomsten för innevarande månad kommer att utgöra ett lika stort belopp, som under december månad nästlidet år eller 4,089,358 kronor, skulle årets inkomst uppgå till 25,338,041 kronor. Om därifrån avdrages vad under innevarande år blivit eller än vidare kan varda restituerat, här förslagsvis beräknat till 1,500,000 kronor, skulle återstå 23,838,041 kronor.

I sin underdåniga skrivelse den 12 december 1914 med inkomstberäkning för år 1916 anförde statskontoret:

»Under förutsättning att kontrollområden, enligt nådiga förordningen av den 25 sistlidne september, komma att i stor utsträckning successivt fastställas, så att vid ingången av år 1916 större delen av landet är indelat i kontrollområden, vilkas gränser stöta intill varandra, synes en nedsättning vara påkallad även för år 1916, och kan statskontoret i sådant avseende meddela, att från representativt håll bland de krafter, som verka för ovan omförmälda reglering av brännvinsförsäljningen, under nyssnämnda förutsättning uttalats den åsikt, att nedsättningen kunde beräknas till minst 33 ⅓ procent, möjligen 40 à 45 procent. Statskontoret har dock icke ansett sig kunna räkna med en så hastig minskning redan till år 1916 och har därför ansett sig böra stanna vid en nedsatt beräkning av 17,000,000 kronor.»

Med sistnämnda belopp har skattetiteln blivit upptagen i riksstaten för 1916.

Numera åligger det, enligt nådiga förordningen den 8 juni 1915, kontrollstyrelsen att indela riket i kontrollområden.

Från kontrollstyrelsen har meddelats följande:

»Beräkning av den för beskattning underkastade kvantiteten brännvin för tillverkningsåret 1915—1916, under förutsättning att ökad brännning ej kommer att äga rum:

potatisbrännvin	19,000,000	liter	normalstyrka
melass- och vitbetsbrännvin	2,000,000	»	»
jästbrännvin	3,200,000	»	»
cirka	24,200,000	liter	normalstyrka
Åtgår för denaturering cirka	2,500,000	»	»
Disponibelt för förtäring samt medicinskt och tekniskt bruk cirka	21,700,000	liter	normalstyrka,

vilket utgör 21,266,000 beskattningsbara liter, för vilka tillverkningsskatt à 65 öre per liter bör utgå med kronor 13,822,900.

Försiktigheten bjuder att ej beräkna skatten högre än till 13,000,000 kronor.»

Även för år 1917 bör ifrågavarande inkomsttitel, enligt uppgift från kontrollstyrelsen, högst beräknas till 13,000,000 kronor, vilket belopp av statskontoret upptagits å förslagstabellen bilaga A.

Punschskatten, bevillning, vilken utgår med 60 öre för varje liter punsch, som utlämnas till försäljning, uppfördes i 1904—1906 årens riksstater med 1,300,000 kronor. Efter det vid 1906 års riksdag en särskild stämpelavgift till enahanda belopp som för punsch stadgats även för arrak och rom, höjdes beräkningen för år 1907 till 1,500,000 kronor, med vilket belopp titeln sedermera varit i 1909—1912 årens riksstater uppförd. På grund av inkomsttitelns jämna stegring föreslog statskontoret i sina underdåniga utlåtanden angående inkomstberäkning för åren respektive 1913, 1914, 1915 och 1916, att titeln måtte upptagas med förhöjda belopp nämligen för 1913 med 1,700,000 kronor, för 1914 med 1,800,000 kronor, för 1915 likaledes med 1,800,000 kronor, och för 1916 med 2,000,000 kronor, vilka förslag blevo av Eders Kungl. Maj:t och riksdagen bifallna.

Skatten inflöt

år 1911	med	kronor	1,743,532: —
» 1912	»	»	1,838,119: —
» 1913	»	»	1,956,992: —
» 1914	»	»	2,239,522: —

Under tiden januari—oktober innevarande år har, enligt uppgift från generalpoststyrelsen, punschstämpelavgift influtit med 1,704,582 kronor. Under förutsättning, att under återstående delen av innevarande år skulle inflyta dylik avgift till lika belopp som under samma tid näst föregående år eller 446,027 kronor, skulle årets punschstämpeluppbörd kunna beräknas till 2,150,609 kronor.

I 1917 års riksstat torde denna inkomsttitel få upptagas med oförändrat belopp, 2,000,000 kronor.

Maltskatt, bevillning. Under de fem år, som förflutit, sedan nu gällande maltskattesats fastställdes, har å denna skattetitel

	influtit kronor	avkortats eller restituerats kronor	åt statsverket behållits kronor
år 1910	5,369,027	214,899	5,154,128
» 1911	5,289,219	229,797	5,059,422
» 1912	5,168,853	255,769	4,913,084
» 1913	5,510,820	273,953	5,236,867
» 1914	5,778,695	305,226	5,473,469

Under januari—november innevarande år har maltskatten blivit debiterad med 5,332,053 kronor och om skatten komme att under december månad debiteras med enahanda belopp som under samma månad 1914 eller 459,667 kronor, skulle årets uppbörd kunna beräknas komma att utgöra 5,791,720 kronor.

Det, enligt 8 § 1 mom. i Eders Kungl. Maj:ts nådiga förordning angående tillverkning och beskattning av maltdrycker den 7 augusti 1907, sådan samma paragraf lyder enligt nådiga förordningen den 20 augusti 1909, restituerade skattebeloppet kan enligt erfarenheten från föregående år antagas uppgå till omkring 300,000 kronor. Om från ovannämnda 5,791,720 kronor drages restitutionssumman 300,000 kronor, uppkommer det belopp av 5,491,720 kronor, vartill maltskatten kan beräknas uppgå för år 1915.

Statskontoret hemställer, att ifrågavarande skattetitel må i riksstaten för år 1917 upptagas med oförändrat belopp, 5,400,000 kronor.

Brännvinsförsäljningsmedel, bevillning, som, enligt den lydelse 25 § i gällande förordning angående försäljning av brännvin erhållit genom nådiga förordningen den 18 juli 1913 (Svensk Författningssamling nr 197), numera tillfalla statsverket, ha med ett belopp av 18,300,000 kronor upptagits i 1915 års riksstat bland »egentliga statsinkomster», underavdelningen »tullar och acciser».

De hava för nedannämnda år uppgått till följande belopp:

år 1910	kronor	16,831,708: —
» 1911	»	19,051,380: —
» 1912	»	19,426,838: —
» 1913	»	19,379,662: —

eller i medeltal för dessa fyra år 18,672,397 kronor.

I riksstaten för år 1916 äro dessa medel upptagna till 16,500,000 kronor men böra för år 1917, enligt meddelande från kontrollstyrelsen den 8 i denna månad, icke räknas till mer än högst 15,000,000 kronor. I enlighet härmed är denna titel införd i bilaga A.

Uppbörd i statens verksamhet.

Fyr- och båkmedel hava enligt rikshuvudboken influtit

år	1910	med	kronor	1,850,183: —
»	1911	»	»	1,929,181: —
»	1912	»	»	2,100,221: —
»	1913	»	»	2,256,795: —
»	1914	»	»	2,271,705: —

eller i medeltal 2,081,617 kronor med en årlig ökning av i medeltal 105,381 kronor. Utgående från dessa siffror, föreslår statskontoret, att i riksstaten för år 1917 denna inkomsttitel upptages med samma belopp som i riksstaten för år 1916 eller 2,500,000 kronor.

Lotspenningarna, vilka före 1915 behållits å den plats, där uppbörden skett, såsom avlöning åt därstädes anställda lotsar, och icke upptagits såsom inkomst vare sig i riksstaten eller hos lotsstyrelsen, hava i riksstaterna för åren 1915 och 1916 uppförts med ett belopp av 1,200,000 kronor. Enligt meddelande från lotsstyrelsen hava de för år 1914 uppgått till 1,406,061 kronor och under år 1915 till och med september månad till 1,773,304 kronor. Då emellertid ökningen i lotspenningar icke torde i och för sig under nuvarande undantagsförhållanden utgöra tillräckligt skäl att höja det belopp, vartill lotspenningarna i riksstaten för år 1916 beräknats, föreslår statskontoret icke någon ändring i detta hänseende.

Bidrag till försäkringsinspektionen. Denna inkomsttitel och den däremot svarande utgiftstiteln (VI H. 1) »Till upprätthållande av försäkringsinspektionens verksamhet» avvägas mot varandra och upptagas i riksstaten med samma belopp. Därest överskott uppstår, reserveras detta å utgiftsanslaget för de med anslaget förenade ändamål.

Då försäkringsinspektionen, enligt vad statskontoret erfarit, den 31 nästlidne augusti ingått med underdånig framställning om utgiftsstatens höjande till 59,300 kronor, har statskontoret i förslagstabellen, bilaga A, upptagit inkomsttiteln till samma belopp.

Bidrag till bankinspektionen. Under denna titel upptagas i statsverkets räkenskaper de bidrag till bestridande av kostnaden för bankinspektionens organisation och verksamhet, som det enligt 239 § i lagen om bankrörelse den 22 juni 1911 åligger bankbolag att årligen erlägga, och vilka för närvarande jämlikt nådiga kungörelsen den 15 december 1911, för varje år och varje bolag uppgå till sju tusendels procent av bolagets egna fonder vid utgången av nästföregående kalenderår. Från och med år 1916 lärer emellertid, enligt från bankinspektionen erhållet meddelande, procentsiffran komma att höjas till nio tusendelar. Hela uppbörden å denna titel skulle till följd därav år 1916 belöpa sig till närmare 60,000 kronor, till vilket belopp även inkomsterna för år 1917 kunde beräknas uppgå. På grund härav har statskontoret i bilaga A uppfört inkomsttiteln med ett till 60,000 kronor förhöjt belopp.

Inkomst av myntning och justering hänföres till samma inkomsttyp som de två närmast föregående och beräknas alltså inflyta med ett belopp motsvarande omkostnader för året, för vilka på riksstatens utgiftssida uppföres ett reservationsanslag, omfattande samtliga utgifter för mynt- och justeringsverkets drift, och komma i följd härav de å inkomsttiteln uppkomna överskott att användas för de med anslaget avsedda ändamål. Inkomsttiteln och motsvarande anslag äro i riksstaten för år 1915 upptagna till 915,000 kronor. I skrivelse den 26 nästlidne november har mynt- och justeringsverket hemställt, att vid beräkningen av statsverkets inkomster för år 1917 inkomst av myntning och justering måtte upptagas till 941,730 kronor eller till lika stort belopp som de av verket, enligt skrivelser dels till Konungen den 30 september 1915 dels till statsrådet och chefen för finansdepartementet den 8 oktober 1915, för år 1917 beräknade utgifterna för mynt- och justeringsverkets underhåll. Statskontoret har i sin förslagstabell uppfört titeln med ett till 940,000 kronor avrundat belopp.

Patent- och varumärkes- samt registreringsavgifter behandlas på samma sätt som bidrag till försäkringsinspektionen. Genom nådigt brev den 18 september 1914 är utgiftsstat för patent- och registreringsverket fastställd att tillämpas från och med år 1915. Denna stat, som ännu är gällande, slutar på en summa av 540,600 kronor, och till detta belopp har statskontoret därför upptagit ifrågavarande inkomsttitel i bifogade förslagstabell.

Kontrollstämpelmedel, som i 1912—1914 årens riksstater upptagits med 95,000 kronor, hava i 1915 och 1916 årens riksstater uppförts med ett till 100,000 kronor förhöjt belopp. I enlighet med av myntdirek-

tören framställt förslag hemställer statskontoret, att dessa medel i 1917 års riksstat upptagas med oförändrat belopp, 100,000 kronor.

Terminsavgifter från läroverken:

Å denna inkomsttitel inflöto:

år 1910	kronor	531,599
» 1911	»	545,320
» 1912	»	556,586
» 1913	»	552,345
» 1914	»	565,585

eller i medeltal för femårsperioden 550,287 kronor.

Då inkomstbeloppen å denna titel numera synas alltjämt hålla sig över 550,000 kronor, har statskontoret beräknat denna inkomstpost till nämnda belopp.

Avgifter för granskning av biografbilder hava i riksstaten för år 1916 beräknats till 26,000 kronor. I enlighet med från statens biografbyrå erhållet meddelande föreslår statskontoret, att denna titel för år 1917 beräknas till 28,000 kronor, på vilket belopp jämväl den av Eders Kungl. Maj:t den 12 nästlidne november fastställda staten för statens biografbyrå för år 1916 slutar.

Avgifter för registrering av automobiler. Vid föredragning i statsrådet den 14 januari 1915 av förslag till reglering av utgifterna under riksstatens sjätte huvudtitel (statsverkspropositionen 1915, 6:e huvudtiteln, sid. 14—15) anförde chefen för civildepartementet:

»Det är min avsikt att inom den närmaste tiden inför Kungl. Maj:t framlägga förslag till ny förordning om automobiltrafik. I detta förslag, varöver jämväl riksdagens yttrande torde böra inhämtas, har upptagits, bland annat, en ordnad registrering av automobiler, vilken skulle handhavas av Kungl. Maj:ts befallningshavande. De anmälningar och uppgifter, som äro avsedda att införas i de särskilda automobilregistren, torde i den omfattning, som Kungl. Maj:t prövar lämplig, böra kungöras i publikationen »Meddelanden angående automobiltrafik», i fråga om vars nuvarande uppgift jag tillåter mig hänvisa till vad jag under nästföregående punkt (som avsåg tidningen »Polisunderrättelser») anfört.

För täckande av de med den nu ifrågasatta registreringen och kungörandet förenade kostnaderna måste avgifter för registreringsanmälningarna upptagas. Dessa avgifter synas lämpligen kunna sättas

till 15 kronor för den första registreringen och 5 kronor för varje registrering av ändring i förhållande, varom inskrivning i registret skall ske. Anteckning i registret och kungörelse om förbud för viss automobils användande lära däremot böra ske avgiftsfritt. Förberörda förslag till ny förordning om automobiltrafik torde också komma att innehålla bestämmelser om särskilt tillstånd av myndighet att föra automobil. Kungörandet av sådana tillståndsbevis torde icke behöva ske, varemot om återkallande av tillståndsbevis kungörelse lärer vara nödvändig och böra intagas i »Meddelanden angående automobiltrafik». Denna kostnad kan antagas bliva mycket ringa och inverkar icke på nedan angivna kostnadsberäkningar.

Då under år 1916 samtliga i riket befintliga automobiler torde böra anmälas för registrering, lärer man utan överdrift kunna antaga, att under nämnda år minst 5,000 automobiler komma att inregistreras. Inkomsten härav skulle, om avgiften sättes till föreslaget belopp, 15 kronor, komma att uppgå till minst 75,000 kronor. Tilläggsregistreringar av beskaffenhet att vara förenade med avgift torde för år 1916 förslagsvis kunna beräknas till omkring 300, och skulle således avgifterna för desamma, om de bestämmas till 5 kronor för varje registrering, komma att uppgå till omkring 1,500 kronor. Sammanlagda beloppet av under år 1916 inflytande registreringsavgifter skulle under nu angivna förutsättningar sålunda komma att uppgå till 76,500 kronor eller, om siffran avrundas nedåt, till 76,000 kronor.»

I enlighet med därom framställd nådig proposition blevo också i riksstaten för år 1916 »avgifter för registrering av automobiler» upförda med ett belopp av 76,000 kronor.

I avseende på beräknande av samma inkomsttitel för år 1917 har statskontoret inhämtat, att under nedannämnda år följande antal automobiler blivit nyregistrerade inom riket, nämligen:

år 1910	466,	och 137	motorcyklar,
» 1911	487,	» 266	»
» 1912	764,	» 286	»
» 1913	1,021,	» 631	»
» 1914	1,137,	» 783	»
» 1915	553,	» 723	»

till och med den 30 november 1915.

I början av augusti 1914 utbröt världskriget, och sedan dess är automobilimporten till riket nästan omöjliggjord, som också framgår av siffrorna härovan.

Skulle kriget sluta under 1916 och exportförbudet å automobiler från de exporterande länderna Frankrike, England och Italien med flera upphävas, är det likväl ej säkert att exporten hit kan bliva något livlig under första året. Man kan tänka sig, att de nu krigförande länderna, som exporterat automobiler, efter kriget själva behöva komplettera sina behov i första hand.

Man torde därför, även om den inhemska tillverkningen uppdrives i så hög grad, som tillgången på gummi medgiver, icke kunna beräkna större nyregistrering av automobiler för år 1917 än omkring 700 à 800 samt omkring 725 motorcyklar.

Med beräknande, i enlighet med § 3 i nådiga kungörelsen om automobilregisters förande den 12 november 1915, av en avgift av 15 kronor per automobil och 5 kronor per motorcykel har statskontoret i förslagstabellen upptagit inkomsttiteln med ett till 15,000 kronor avrundat belopp.

Diverse inkomster. Under denna titel sammanfattas från och med år 1912 dels vad som förut i allmänhet bokförts under benämning »Extra uppbörd», dels bötesmedel, dels ock ränteinkomsten å riksgäldskontorets tillsvidare förräntade medel.

Vad sistnämnda inkomst beträffar, har statskontoret från riksgäldskontoret erhållit meddelande, att densamma för år 1917 beräknas uppgå till 200,000 kronor. Beloppet av övrig till titeln »diverse inkomster» hörande uppbörd har enligt rikshuvudböckerna för de senaste åren utgjort:

år 1911	kronor	875,915: —
» 1912	»	950,167: —
» 1913	»	1,065,226: —
» 1914	»	1,616,717: —

då härvid frånräknats sådan uppbörd, som år 1917 kommer att motsvaras av inkomster under andra titlar, nämligen avkastning av statens vattenfallsverk för år 1911 och tidigare år samt brännvinnsförsäljningsmedel och prästerskapets tionde för år 1914.

På grund av den väntade nedgången i ränteinkomsten å riksgäldskontorets tillsvidare förräntade medel, och då det höga inkomstbeloppet för år 1914 till avsevärd del berott på den tillfälliga omständigheten, att ett belopp av 585,000 kronor influtit såsom expropriationsvis utdömd ersättning för kronans fastighet nr 2 i kvarteret Memnon i Stockholm, har statskontoret ansett försiktigheten kräva, att titeln i 1917 års riksstat icke upptages till högre belopp än 1,500,000 kronor.

B. Inkomster av statens produktiva fonder.

Statens affärsverksamhet.

Postverket. I en från finansdepartementet till statskontoret överlämnad underdånig skrivelse den 28 sistlidne september anför generalpoststyrelsen:

»Postverkets *sammanlagda inkomster för år 1914* upptagas av generalpoststyrelsen i det förslag till inkomstberäkning för samma år, som generalpoststyrelsen avgav den 24 oktober 1912, till 27,100,000 kronor. I riksstaten för år 1914 beräknades emellertid sagda inkomster, på Eders Kungl. Maj:ts förslag, till 208,000 kronor högre än av generalpoststyrelsen föreslagits, eller till 27,308,000 kronor.

Med hänsyn till det i början av augusti 1914 utbrutna världskriget och dess inverkan på såväl den inrikes som den utrikes poströrelsens storlek ansåg generalpoststyrelsen av de skäl, som närmare anfördes i styrelsens underdåniga förslag den 30 september 1914 till beräkning av postverkets inkomster för år 1916 — då styrelsen jämväl hade att yttra sig i fråga om inkomsterna för år 1914 — att dessa skulle komma att belöpa sig till 26,027,400 kronor för den inrikes rörelsen och till 525,000 kronor för den utrikes rörelsen eller tillhopa 26,552,400 kronor. Enligt bokslutet för år 1914 hava inkomsterna uppgått till 26,671,188 kronor, därav på inrikes rörelsen 26,015,244 kronor. Vad till en början den sistnämnda beträffar visa generalpoststyrelsens beräkningar sig alltså så gott som fullständigt motsvara det verkliga förhållandet. Den jämförelsevis mindre betydande inkomstökningen faller på utrikes rörelsen. I detta hänseende framhöll styrelsen i skrivelsen den 30 september 1914, att styrelsen under dåvarande förhållanden icke ansåg sig böra räkna med en högre inkomstsiffra, än som under alla förhållanden syntes kunna uppnås. Ökningen å utrikesrörelsen under 1914 är till väsentligaste delen beroende därpå, att svenska postverket på grund av den genom kriget ökade transitrörelsen tillgodoförts större belopp i portoandelar för paketutväxlingen, än som kunnat förutses.

Inkomsterna för år 1915 föreslogos av generalpoststyrelsen i den av styrelsen den 25 september 1913 avgivna inkomstberäkning för år 1915 till uppförande i riksstaten med 28,150,000 kronor.

På förekommen anledning meddelades i skrivelse den 1 maj 1914 att, så vitt med ledning av förhållandena dittills under år 1914 kunde

bedömas, överskottet av postverkets rörelse för år 1915, därest oförutsedda händelser icke inträffade, torde kunna beräknas till omkring 540,000 kronor mer, än som upptagits i generalpoststyrelsens förslag till postverkets stat för driftkostnaderna för samma år, 3,450,000 kronor, eller således 4,000,000 kronor.

På grund härav och då statskontoret i avgivet yttrande den 11 maj 1914 ej fann anledning till erinran mot generalpoststyrelsens beräkningar, hemställde vederbörande departementschef vid ärendets föredragning inför Eders Kungl. Maj:t, att disponibla medel från postverket för år 1915 måtte få beräknas till 4,000,000 kronor.

Härefter upptogos postverkets inkomster för år 1915 i riksstaten till 28,690,000 kronor.

I sin förut berörda skrivelse den 30 september 1914 förklarade generalpoststyrelsen, att styrelsen, i betraktande av kriget och dess inflytande å poströrelsen, ansåge försiktigheten bjuda, att icke under *dåvarande* förhållanden å inrikes rörelsen räkna med en högre ökningssiffra än 2.5 procent å inkomstsiffran för motsvarande rörelse under år 1914 eller till 26,678,100 kronor.

Under de gångna 6 första månaderna av år 1915 hava postverkets inkomster å inrikes rörelsen uppgått till sammanlagt 13,848,610 kronor, vilket innebär en inkomstökning av 2.96 procent i förhållande till motsvarande belopp för första halvåret 1914, 13,450,300 kronor, eller således icke fullt en halv procent mer än vad generalpoststyrelsen förra året ansåg sig böra beräkna. Enligt verkställd utredning har under tioårsperioden 1904—1913 ökningsprocenten under första halvåret ett år i jämförelse med samma halvår föregående år varit ungefär enahanda som under andra halvåret i jämförelse med andra halvåret föregående år (4.90 procent respektive 4.92 procent). Generalpoststyrelsen vågar därför icke för sin del, särskilt under de obestämda förhållanden, som ännu äro rådande, för andra halvåret 1915 räkna med en större stegringsprocent i inkomsterna för inrikes rörelsen än 3 procent. Om därföre inkomsterna för andra halvåret 1914, 12,564,944 kronor ökas med 3 procent, skulle inkomsterna å samma rörelse för andra halvåret 1915 komma att uppgå till 12,941,892 kronor. Inkomsterna av *inrikes rörelsen i dess helhet under år 1915* anser generalpoststyrelsen således, så vitt nu kan bedömas, komma att uppgå till omkring 26,790,500 kronor eller ett belopp, som allenast med omkring 100,000 kronor överstiger vad generalpoststyrelsen den 30 september 1914 beräknade för år 1915, nämligen 26,678,100 kronor.

Då generalpoststyrelsen nämnda dag avgav sitt underdåniga förslag till inkomstberäkning, utgick generalpoststyrelsen från, att kriget icke skulle bliva så långvarigt, som det visat sig bliva. Och fann generalpoststyrelsen sig av sådan anledning kunna räkna med en inkomstökning beträffande den *inrikes rörelsen för år 1915* av 3.5 procent.

Under förutsättning emellertid att kriget kommer att fortvara jämväl under åtminstone viss del av år 1916, synes det generalpoststyrelsen, som om försiktigheten bjuder att icke heller för år 1916 räkna med en högre inkomstökning för den inrikes rörelsen än något över 3 procent å det ökade beloppet, 26,790,500 kronor, vartill inkomsterna för år 1915 numera beräknas komma att uppgå. Även om man nämligen under någon del av år 1916 skulle kunna förvänta ett större uppsving i rörelsen — något som dock icke lärer kunna med någon större grad av sannolikhet bestämmas — torde man, å andra sidan, icke böra bortse från att, vare sig kriget pågår eller slutar under året, en viss nedgång i rörelsen, åtminstone tidvis, kan vara att befara. För övrigt låter det sig näppeligen göra att nu fälla något mera bindande omdöme vare sig i ena eller andra avseendet. Enligt ovannämnda beräkningsgrund skulle inkomsterna av inrikes rörelsen år 1916 komma att uppgå till i det närmaste det av generalpoststyrelsen i skrivelse den 30 september 1914 angivna belopp eller 27,611,800 kronor.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Vad slutligen beträffar *år 1917* torde det givetvis också vara en vansklig uppgift att med någon större grad av tillförlitlighet beräkna postverkets inkomster. Under antagande att kriget då är slut och att därefter en större livaktighet uppstår inom handelns och industriens områden, lärer man kunna för år 1917 å inrikes rörelsen beräkna en något större ökning än för år 1916. Då emellertid en viss depression inom några på poströrelsen inverkande områden kan vara att förutse, samt därjämte större eller mindre penningknapphet må kunna befaras, åtminstone någon tid efter det långvariga världskriget, har det synts generalpoststyrelsen, som om man icke skulle kunna förvänta så stor ökning å den inrikes rörelsen under år 1917, som eljest skulle hava varit fallet. Generalpoststyrelsen hade därför utsprungligen tänkt sig, att styrelsen för sin del icke skulle kalkylera med en större ökning än 3.5 procent. Generalpoststyrelsen har dock, ehuru med tvekan, ansett sig kunna räkna med en ökning av 4 procent å det för år 1916 beräknade beloppet, 27,611,800 kronor.

Inkomsterna av inrikes rörelsen för år 1917 upptagas fördenskull till ett belopp av 28,710,000 kronor.

Vidkommande härefter inkomsterna av *utrikes rörelsen* beräknade generalpoststyrelsen vid avgivandet den 30 september 1914 av inkomstberäkningen för år 1916, att desamma skulle komma att uppgå

för	år	1914	till kronor	525,000: —
»	»	1915	» »	525,000: —
och »	»	1916	» »	540,000: —

De verkliga inkomsterna å utrikes rörelsen *för år 1914* hava enligt postverkets huvudbok för samma år utgjort i runt tal tillhopa 655,940 kronor.

Under de förhållanden då nyssnämnda beräkning verkställdes och särskilt med hänsyn därtill, att inkomsterna av såväl inrikes- som utrikesrörelsen under augusti månad 1914 visade sig uppgå till alldeles särskilt ringa belopp, kunde styrelsen givetvis icke med någon grad av bestämdhet uppgiva det belopp, som kunde antagas inflyta av utrikes rörelsen för återstående delen av året. För att emellertid icke för året räkna med högre belopp, än vartill inkomsterna kunde med all sannolikhet antagas i verkligheten uppgå, ansåg generalpoststyrelsen sig för månaderna september—december 1914 endast böra utgå från en mindre successiv ökning i förhållande till inkomsten under augusti månad. På så sätt kom generalpoststyrelsen till ovan angivna, för år 1914 beräknade inkomstbelopp, 525,000 kronor.

De verkliga inkomsterna för år 1914, 655,940 kronor, hava således uppgått till omkring 130,000 kronor mera än som av styrelsen i september 1914 upptogs såsom det minimibelopp, utrikesrörelsen ansågs kunna inbringa. Denna ökning har uppkommit därigenom, att särskilt pakettransitrörelsen under sista delen av året steg avsevärt mer, än man vid statförslagets avgivande hade anledning förvänta och räkna med.

För år 1915 har, med ledning av de avräkningshandlingar, som nu finnas tillgängliga, uppgjorts en sammanställning över utrikes rörelsen för första halvåret. Denna visar, att Sveriges inkomster å denna rörelse stigit med betydligt högre belopp än det, varmed kunde kalkyleras vid tiden för avgivandet av inkomstberäkningen för år 1916, då generalpoststyrelsen jämväl hade anledning att beräkna inkomsterna för år 1915. Orsaken till denna ökning ligger huvudsakligen däri, att generalpoststyrelsen lyckades anordna postförbindelse mellan Göteborg och England.

Enligt denna sammanställning uppgå de säkra inkomsterna av utrikes rörelsen för första halvåret 1915, i avrundade tal, till följande belopp:

å postanvisningsrörelsen	kronor	2,000: —
för från Sverige avsända samt till Sverige i direkta kartslut ankomna paket	»	688,000: —
för transiterande tidningsförsändelser, paket i sluten transit samt värdeförsändelser mellan Danmark och Norge m. m.	»	60,000: —
eller tillhopa	kronor	750,000: —

utgörande i procent, i förhållande till år 1914, beträffande postanvisningsrörelsen en minskning av omkring 62 procent samt beträffande paketutväxlingen och transitorörelsen i övrigt en ökning av omkring respektive 158 procent och 46 procent.

Vid beräkning av inkomsterna för andra halvåret 1915 torde emellertid, på grund av den jämförelsevis stora tillbakagång, som — med anledning av under maj månad utvidgat exportförbud, vilket förbud blivit ytterligare skärpt under augusti månad — från förstnämnda månad inträtt beträffande pakettransitrörelsen samt beträffande de så kallade reexportpaketen, icke böra, så vitt med ledning av nu kända förhållanden kan bedömas, räknas med större inkomst, än som kan antagas kunna med säkerhet uppnås, eller högst hälften av inkomsterna för första halvåret d. v. s. 375,000 kronor. Sammanlagda beloppet skulle alltså utgöra kronor 1,125,000.

Härtill böra emellertid läggas dels utgörande från år 1914 till år 1915 överflyttad inkomst av paketutväxlingen med Finland, vilken inkomst kommer att inflyta i 1915 års räkenskaper med anledning därav att december månads 1914 avräkning med nämnda land vid bokslutets uppgörande icke hunnit bliva upprättad, dels ock extra ordinarie uppbörd	»	170,000
	»	150,000
vadan sammanlagda säkra inkomsten å utrikesrörelsen för år 1915 skulle uppgå till i runt tal	kronor	1,445,000.

I detta belopp är dock icke inräknad den ökning av inkomsterna å transitrörelsen för brevpostförsändelser, som uppstått i anledning av kriget. Enligt gällande internationella postfördrag erhåller ett land för genom detsamma transiterande brevpost en ersättning, som uträknas med stöd av vart femte år upprättad statistik över ifrågavarande transitoposts omfattning. Sverige skulle sålunda, om nämnda beräkningssätt under nuvarande exceptionella förhållanden vunne tillämpning, för dess mycket kostsamma och ur många synpunkter krävande arbete med

transitoposten erhålla ett belopp, som endast svarade mot den i vanliga fall mycket blygsamma transitopostens omfattning. Emellertid har det svenska postverket gjort framställning om transitersättning under kriget i enlighet med den i verkligheten verkställda befordringen och efter de grunder för dylik ersättning, som äro stadgade. Om, vilket är anledning antaga, Sverige sålunda erhåller full ersättning för den verkställda befordringen, så torde svenska postverkets inkomster av utrikes rörelsen stiga med avsevärda belopp, särskilt beträffande brevtransitotrafiken under år 1915.

Efter beräkningar å den byrå, varå ärendet behandlas skulle med den norm, enligt vilken ersättningen föreslagits att utgå, Sveriges inkomster å brevtransiten för krigsåret augusti 1914—juli 1915 komma att uppgå till mera än 1,000,000 kronor, under det att Sverige beträffande brevtransiten förut årligen haft merutgifter, uppgående till omkring 85,000 kronor.

Det ökade inkomstbeloppet, som av ovannämnda anledning må kunna tillgodokomma Sverige, torde emellertid icke, åtminstone i någon större mån, öva inflytande på 1915 års räkenskaper utan först på ett senare års.

Vad utrikes rörelsen under *år 1916* angår, är densamma givetvis beroende av, huruvida kriget kommer att fortgå under längre eller kortare del av året. I sin ovanberörda underdåniga skrivelse den 30 september 1914 beräknade generalpoststyrelsen en ökning av minst 3 procent å det för år 1915 då beräknade beloppet 525,000 kronor, vadan inkomsterna å utrikesrörelsen för år 1916 upptogos till 540,000 kronor.

Med hänsyn emellertid till den avsevärda ökning utövar den beräknade, som till följd av oförutsedda omständigheter inträffat såväl under senare hälften av år 1914 som under år 1915, torde man — under antagande att verkningarna av kriget komma att sträcka sig in på år 1916 och även under första halvåret 1916 medföra en ökad inkomst för den utrikes rörelsen utöver vad man eljest haft att räkna med — kunna antaga, att inkomsterna å detta halvår komma att uppgå till omkring 400,000 kronor.

Beträffande andra halvåret åter, lärer under förutsättning att kriget då är slut, nu allenast vid kalkylens uppgörande böra räknas med det sista halvår, varunder normala förhållanden rått, d. v. s. första halvåret 1914 med tillägg av viss procents ökning. I anseende till den allmänna depression, som någon tid efter kriget kan vara att förutse, anser generalpoststyrelsen sig icke för sin del böra utgå från, att ökningsprocenten sättes högre, än som av styrelsen förut angivits, eller till 3 procent. Inkomsterna under första halvåret 1914 uppgingo till 309,500

kronor. Med 3 procents ökning härå komme motsvarande inkomster för andra halvåret 1916 att uppgå till i runt tal 318,800 kronor. Inkomsterna av utrikes rörelsen för år 1916 utgöra enligt denna beräkning 718,000 kronor, vartill kommer inkomster av extra ordinarie uppbörd m. m. med i runt tal 100,000 kronor. *De sammanlagda inkomsterna för år 1916 av sagda rörelse* skulle alltså komma att uppgå till 818,800 kronor. Härtill bör rätteligen läggas det ökade belopp, som enligt vad ovan sagts, må komma att tillföras svenska postverket på grund av den ökade brevtransitrörelsen, men vilket belopp icke nu lärer kunna eller böra närmare preciseras.

Utgår man, beträffande det år, för vilket det gäller att nu avgiva inkomstberäkning, eller *för år 1917*, ifrån att kriget då är slut — ehuruväl dess verkningar måhända kunna antagas sträcka sig en avsevärd tid inpå året — anser generalpoststyrelsen under alla förhållanden försiktigheten bjuda, att för år 1917 icke räkna med en alltför hög inkomstsiffra. Generalpoststyrelsen vågar för sin del icke ifrågasätta, att ökningsprocenten upptages högre än till 4 procent å dubbla beloppet av den för sista halvåret 1916 beräknade summa 318,800 kronor, med tillägg av inkomsten av extra ordinarie uppbörd m. m. med lika stort belopp, som beräknats beträffande år 1916, 100,000 kronor, eller i avrundat tusental till 763,000 kronor.

För jämförelsens skull har generalpoststyrelsen velat här nedan framlägga en tabell, utvisande *de verkliga inkomsterna av utrikes rörelsen 1908—1914 samt beräknade inkomster för åren 1915—1917* (inklusive inkomster av svarskuponger):

år	1908	kronor	452,611: —
»	1909	»	539,350: —
»	1910	»	590,136: —
»	1911	»	584,162: —
»	1912	»	639,685: —
»	1913	»	678,765: —
»	1914	»	655,944: —
»	1915	»	1,445,000: —
»	1916	»	818,800: —
»	1917	»	763,000: —

De angivna beloppen för år 1915 och möjligen 1916 komma eventuellt att ökas med de särskilda ersättningssummor för transitbefordran av brevpostförsändelser, som, efter överenskommelse med vederbörande främmande postförvaltningar, kunna tillgodokomma Sverige.

Vidkommande slutligen postverkets inkomster *för år 1917* å den av postverket med 1915 års ingång övertagna *stämpelförsäljningen* kunna dessa, innan ännu ett år gått till ända efter övertagandet av bestyret med stämpelförsäljningen, icke närmare fastställas till beloppet. Generalpoststyrelsen anser sig emellertid icke nu behöva beräkna någon förhöjning i de belopp, som postverket skall erhålla i ersättning för arbetet genom dess personal med stämpelväsendet — att utgå av det för ändamålet å riksstatens sjunde huvudtitel uppförda förslagsanslaget till stämpelomkostnader. Postverkets inkomster å stämpelförsäljningen torde sålunda för år 1917 böra upptagas till enahanda belopp som för år 1916 eller 50,000 kronor.

Postverkets *samtliga inkomster för år 1917* skulle alltså komma att belöpa sig till

för den inrikes rörelsen	kronor	28,710,000: —
» » utrikes »	»	763,000: —
» stämpelförsäljningen	»	50,000: —
	Summa kronor	29,523,000: —

Generalpoststyrelsen föreslår, att postverkets samtliga inkomster för år 1917 beräknas till i runt tal 29,500,000 kronor.

I detta belopp torde ock kunna anses inräknade de sportelandelar, som för året redovisas till postverket.»

Generalpoststyrelsens förestående underdåniga utlåtande kompletteras av en senare av generalpostdirektören avgiven promemoria, i vilken det heter:

»I det av generalpoststyrelsen den 28 september 1915 avgivna underdåniga förslag till beräkning av postverkets inkomster för år 1917 är, vad den utrikes rörelsen beträffar, icke inräknad någon ökning av inkomsterna på grund av transitrörelsen för brevpostförsändelser i anledning av kriget.

Sveriges inkomster å brevtransiten för krigsåret augusti 1914—juli 1915 antagas komma att uppgå till mer än en miljon kronor.

Det är givetvis icke möjligt att nu med bestämdhet uppgiva, på vilket års räkenskaper det ökade inkomstbelopp, som av ovannämnda anledning må kunna tillgodokomma Sverige, kommer att öva inflytande.

Detta är ju nämligen beroende på krigets långvarighet samt den tidpunkt, då den slutliga regleringen av Sveriges inkomster å brevtransiten i anledning av kriget kommer att ske och de ökade inkomstbeloppen på grund av denna rörelse likvideras till Sverige.

Efter vad numera vill synas, torde det emellertid vara sannolikhet

för att denna sistnämnda tidpunkt blir framflyttad, så att en del av det inkomstbelopp, som beräknats skola inflyta under år 1916, i stället kommer att inflyta först under år 1917 och således beröra detta sistnämnda års räkenskaper.

Under sådana förhållanden lärer det kunna antagas, att ett ökat inkomstbelopp av utrikesrörelsen för år 1917 av 500,000 kronor utöver vad generalpoststyrelsen den 28 september 1915 beräknat kommer att inflyta under år 1917.»

Beträffande beräkningen av inkomsterna å den inrikes poströrelsen erinrar statskontoret, att i generalpoststyrelsens underdåniga skrivelse den 30 september 1914 med förslag till beräkning av postverkets inkomster för år 1916 fanns intagen en tablå över inkomsterna av inrikes poströrelsen under tioårsperioden 1904—1913 (återgiven i statskontorets inkomstbetänkande föregående år sid. 25), av vilken tablå generalpoststyrelsen drog den slutsats, att nämnda inkomster under ifrågavarande tid ökats med i medeltal 4.9 procent om året. För att undersöka, huru pass nära de med en sådan årsökning beräknade inkomsterna överensstämma med verkligheten, har statskontoret gjort nedanstående sammanställning, där alla belopp avrundats till tusental kronor:

	Verkliga inkomster	Beräknade inkomster	De förra överskjuta (+) eller understiga (—) de senare med
1904	16,232,000	16,232,000	0
1905	17,027,000	17,027,000	0
1906	17,954,000	17,861,000	+ 93,000
1907	19,147,000	18,736,000	+ 411,000
1908	19,412,000	19,654,000	— 242,000
1909	20,886,000	20,617,000	+ 269,000
1910	21,320,000	21,627,000	— 307,000
1911	22,666,000	22,687,000	— 21,000
1912	24,024,000	23,799,000	+ 225,000
1913	25,026,000	24,965,000	+ 61,000
Summa	203,694,000	203,205,000	+ 489,000

Antagandet av en årlig ökning av 4.9 procent synes således icke innebära någon oförsiktighet. Om man utgår från 1914 års inkomst,

26,015,000 kronor, får man enligt nyssnämnda antagande ett inkomstbelopp för år 1917 av 30,030,000 kronor; antager man endast 4.5 procent ökning, blir beloppet 29,687,000 kronor. Såsom ovan anförts, har generalpoststyrelsen för år 1917 beräknat 28,710,000 kronor.

Då statskontoret svårligen kan tänka sig, att en depression skall följa efter det nu pågående kriget, allra minst en depression, som åstadkommer en så stor minskning av inkomsten å inrikes poströrelsen, har statskontoret velat fästa uppmärksamheten å denna sak, men har dock icke ansett sig böra framställa något förslag om annat beräkningssätt.

Enligt generalpoststyrelsens förslag med det tillägg, som innefattas i generalpostdirektörens ovan anförda yttrande, kunna postverkets samtliga inkomster för år 1917 beräknas till ..... kronor 30,000,000: —

Då enligt vad statskontoret inhämtat, generalpoststyrelsen i underdånigt förslag till stat beräknat postverkets driftkostnader för år 1917 till..... » 25,300,000: —

kommer överskottet att uppgå till ..... kronor 4,700,000: —

vilket belopp statskontoret uppfört i tabellen bil. A.

Telegrafverket. I underdånig skrivelse den 24 september 1915 har telegrafstyrelsen anfört:

»*Inkomsterna av telefonrörelsen* hava utgjort:

under	år	1910	kronor 12,008,424: —
»	»	1911	» 13,270,056: —
»	»	1912	» 14,574,354: —
»	»	1913	» 15,586,330: —
»	»	1914	» 16,859,193: —.

Den årliga ökningen i telefoninkomsterna har således belöpt sig till:

från	år	1910	till	år	1911	kronor	1,261,632: —
»	»	1911	»	»	1912	»	1,304,298: —
»	»	1912	»	»	1913	»	1,011,976: —
»	»	1913	»	»	1914	»	1,272,863: —.

Under det att alltså nämnda ökning i medeltal under den angivna tidrymden uppgått till omkring 1,200,000 kronor, synes, såvitt nu kan bedömas, ökningen från år 1914 till år 1915 komma att uppgå till endast omkring 900,000 kronor, och telefoninkomsterna under sistnämnda år bliva omkring 17,700,000 kronor. De äro beräknade till 16,750,000 kronor för år 1915 och till 17,800,000 kronor för år 1916.

Med utgångspunkt från den kända inkomsten under år 1914, omkring 16,800,000 kronor, och med antagande av den årliga ökning, som framgår av jämförelsen mellan de anförda siffrorna för åren 1914 och 1915, eller 900,000 kronor, skulle telefoninkomsterna komma att belöpa sig till 19,500,000 kronor under år 1917 eller således till 1,700,000 kronor högre belopp än för år 1916 beräknats.

Inkomsterna av telegrafrörelsen hava utgjort:

under	år	1910	kronor 2,324,879: —
»	»	1911	» 2,319,287: —
»	»	1912	» 2,692,651: —
»	»	1913	» 2,771,675: —
»	»	1914	» 4,004,378: —.

Såsom av siffran för år 1914 framgår, hava telegrafinkomsterna i motsats mot telefoninkomsterna rönt en betydande inverkan av det europeiska kriget, i det att förstnämnda inkomster, som från år 1910 till år 1911 minskades med 5,592 kronor samt från år 1911 till år 1912 ökades med 373,364 och från år 1912 till år 1913 med 79,024 kronor, stigit med 1,232,703 kronor från år 1913 till år 1914. Till vilket belopp telegrafinkomsterna under år 1915 komma att belöpa sig, kan, till följd därav att avräkningarna med utlandet blivit fördröjda, icke nu med någon sannolikhet beräknas, men torde de komma att uppgå till omkring 5,500,000 kronor. Samma inkomster äro för år 1915 beräknade till 2,500,000 och för år 1916 till 2,700,000 kronor.

Till de av kriget förorsakade ökningarna i inkomsterna utav telegrafrörelsen bör givetvis icke tagas någon hänsyn vid beräknandet av dessa inkomster under år 1917, utan föreslår styrelsen, att dessa inkomster för år 1917 beräknas till 3,000,000 kronor, utgörande 300,000 kronor högre belopp än för år 1916 beräknats. Av den sålunda för år 1917 angivna summan anses 60,000 kronor härflyta av andra inkomster än telegramporto, nämligen avgifter för registrering av telegramadresser, bidrag från kommuner och enskilda till lokal för och underhåll av vissa stationer samt avgifter för lokaltelegrafabonnemang.

Sammanlagt skulle alltså telegrafverkets inkomster under år 1917 böra beräknas till 22,500,000 kronor, utgörande 2,000,000 kronor högre belopp än det, till vilket samma inkomster äro i riksstaten för år 1916 upptagna.

Enligt särskild underdånig skrivelse denna dag har styrelsen beräknat utgifterna för telegrafverkets drift under år 1917 till 15,500,000

kronor. I anledning härav hemställer styrelsen i underdånighet, att telegrafverket må i 1917 års riksstat upptagas sålunda:

Inkomster	kronor	22,500,000
Driftkostnader	»	15,500,000
Överskott	kronor	7,000,000.»

Med förestående belopp har statskontoret infört denna inkomsttitel å förslagstabellen. Statskontoret vill dock påpeka, att telegrafstyrelsens beräkning synes utförd med stor försiktighet. Givetvis kan man icke vid beräkningen taga hänsyn till den av nu rådande utomordentliga förhållanden orsakade stegringen i avseende på inkomster av telegrafrörelsen. Men dels har den föregående utvecklingen från 1910 till 1913 varit så regelbunden, att det väl kunnat ifrågasättas att beräkna utvecklingen från 1913 till 1917 efter samma skala, vilket skulle hava lett till antagande av ett 300,000 kronor högre inkomstbelopp för år 1917, dels torde det med visst fog kunna sägas, att då man bortser från de tillfälliga förhållandenas stimulerande inverkan på telegrafrörelsen, man även kunnat bortse från den tillfälliga nedgången i telefonrörelsens utvecklingshastighet.

Statens järnvägar. Enligt muntligt meddelande från järnvägsstyrelsen kommer denna styrelse att i sitt ännu icke avlåtna förslag till inkomstberäkning för år 1917 upptaga överskottet med ett till 24,100,000 kronor förhöjt belopp. I enlighet med nämnda meddelande är denna inkomstpost upptagen i bil. A.

Statens vattenfallsverk. I underdånig skrivelse den 29 sistlidne oktober har vattenfallsstyrelsen anfört:

»Uti nådigt brev den 30 december 1911 har Eders Kungl. Maj:t föreskrivit, bland annat, att, sedan av Trollhätte kanalverks inkomster guldits verkets driftkostnader och sedan jämväl av samma inkomster till statsverket årligen inlevererats 161,000 kronor, återstoden av kanalverkets årliga nettobehållning skall överlämnas till handels- och sjöfartsfonden, intill dess Trollhätte kanals ombyggnad blivit färdig enligt den av Eders Kungl. Maj:t den 21 januari 1910 fastställda planen, efter vilken tidpunkt hela nettobehållningen skall ingå till statsverket. Då Trollhätte kanals ombyggnad, så vida intet oförutsett hinder inträffar, bliver färdig före utgången av år 1916, har i förevarande beräkning något bidrag till handels- och sjöfartsfonden icke frånräknats, utan har Trollhätte kanalverks hela beräknade nettobehållning för år 1917 här upptagits.

I överensstämmelse med den till innevarande års statsverksproposition lämnade inkomstberäkningen för år 1916 hava inkomsterna för Porjus kraftverk jämväl för år 1917 beräknats under de förutsättningarna, att avgiften för den energi, som levereras till statens järnvägar för elektrisk drift å bandelen Kiruna—Riksgränsen, skall uppgå till i runt tal 500,000 kronor för år, samt att ränta å anläggningskostnaden för järnvägen Gällivare—Porjus icke skall belasta kraftverket. I nämnda belopp av 500,000 kronor är icke inberäknad någon vinst för kraftverket utan endast självkostnaden för den elektriska energiens framställande. Inledda underhandlingar med järnvägsstyrelsen rörande denna sak hava emellertid ännu icke lett till resultat, varför ifrågavarande beräkning icke kan anses fullt definitiv.

Med hänsyn till det ovan anförda har vattenfallsstyrelsen beräknat statens vattenfallsverks inkomster, driftkostnader och överskott för år 1917 enligt nedanstående sammanställning, varuti styrelsen för jämförelse även infört de motsvarande belopp, som upptagits i den godkända riksstaten för år 1916, vilken beträffande Trollhätte och Älvkarleby kraftverk visar något högre siffror än de i motsvarande statsverksproposition beräknade.

		Beräknade belopp för: år 1916	år 1917
Trollhätte kanalverk:			
Inkomster	kronor	496,000: —	730,000: —
Driftkostnader inklusive avsättning till förnyelsefond	»	335,000: —	340,000: —
Överskott	kronor	161,000: —	390,000: —
Södertälje kanalverk:			
Inkomster	»	70,000: —	70,000: —
Driftkostnader inklusive avsättning till förnyelsefond	»	58,000: —	58,000: —
Överskott	kronor	12,000: —	12,000: —
Trollhätte kraftverk:			
Inkomster	»	2,900,000: —	3,170,000: —
Driftkostnader inklusive avsättning till förnyelsefond	»	850,000: —	970,000: —
Överskott	kronor	2,050,000: —	2,200,000: —

		Beräknade belopp för: år 1916	år 1917
Porjus kraftverk:			
Inkomster	kronor	915,000: —	920,000: —
Driftkostnader inklusive avsättning till förnyelsefond	»	385,000: —	390,000: —
Överskott	kronor	530,000: —	530,000: —
Älvkarleby kraftverk:			
Inkomster	»	1,300,000: —	1,800,000: —
Driftkostnader inklusive avsättning till förnyelsefond	»	550,000: —	750,000: —
Överskott	kronor	750,000: —	1,050,000: —
Trollhätte fastighetsförvaltning:			
Inkomster	»	58,000: —	70,000: —
Driftkostnader inklusive avsättning till förnyelsefond	»	32,000: —	35,000: —
Överskott	kronor	26,000: —	35,000: —
Diverse vattenfall och fastigheter inom Älvsborgs samt Göteborgs och Bohus län:			
Inkomster	»	107,000: —	114,000: —
Driftkostnader inklusive avsättning till förnyelsefond	»	15,000: —	14,000: —
Överskott	kronor	92,000: —	100,000: —
Vattenfall och fastigheter, inköpta för elektrisk drift vid statens järnvägar:			
Inkomster	»	8,000: —	8,000: —
Driftkostnader	»	5,000: —	5,000: —
Överskott	kronor	3,000: —	3,000: —
Diverse vattenfall och fastigheter:			
Inkomster	»	38,000: —	42,000: —
Driftkostnader	»	12,000: —	12,000: —
Överskott	kronor	26,000: —	30,000: —
Säger för statens vattenfallsverk:			
Inkomster	»	5,892,000: —	6,924,000: —
Driftkostnader	»	2,242,000: —	2,574,000: —
Överskott	kronor	3,650,000: —	4,350,000: —

I överensstämmelse härmed är statskontorets förslagsberäkning i avseende på statens vattenfallsverk uppgjord.

Statens domäner. I underdånig skrivelse den 30 sistlidne september angående statförslag för år 1917 i fråga om driftkostnader för statens domäner, har domänstyrelsen beräknat dessa kostnader sålunda:

för domänstyrelsen	kronor	239,600: —
» statens skogsdomäner	»	10,127,600: —
» statens jordbruksdomäner	»	180,500: —
	Summa kronor	10,547,700: —

Efter att hava erinrat, att de medel, som erfordras för inrättande av ett antal nya kronojägaretjänster i rikets södra delar, icke ingå i förenämnda belopp, anför styrelsen vidare:

»Givetvis är det synnerligen vanskligt att redan nu uppgöra en beräkning över inkomsten från domänskogarna under år 1917. Det är först efter de stora virkesauktionerna i slutet av år 1916, som någon säkrare beräkning ifråga härom är möjlig. Icke ens 1916 års inkomster i skogsmedel kunna med någon större grad av säkerhet nu uppgivas; ty de auktionsförsäljningar och därefter skeende försäljningsavtal under hand, vilka i huvudsak bestämma dessa, äga rum först under nästkommande oktober och november månader, delvis ej förrän i december. Styrelsen gör sig likväl förhoppning om gynnsamma avsättningsmöjligheter under de tidsperioder, då 1917 års inkomster av statsskogarna i huvudsak grundläggas. Då styrelsen den 26 april 1915 i skrivelse till statsrådet och chefen för Eders Kungl. Maj:ts jordbruksdepartement angav de påräknade skogsmedlen för år 1916 till 24,000,000 kronor och som motiv för detta högre belopp förutsatte en med 29 procent ökad avverkning av saluvirke, beräknade styrelsen icke någon stegring i virkesprisen från föregående år. Som likväl en avsevärd sådan stegring redan inträtt och dessa pris böra kunna beräknas bliva ungefär lika höga nästa höst — särskilt med hänsyn till att de nu så högt uppdrivna frakterna kunna antagas hava till dess något nedgått — anser styrelsen, med reservation för den händelse att allt då till avsalu avsett virke icke skulle finna köpare, att skogsmedlen för år 1917 böra kunna beräknas till 27,000,000 kronor. Då den behållna avkomsten av kronans utarrenderade jordbruksdomäner även för år 1917 kan beräknas till 1,500,000 kronor, anser styrelsen, att domänfondens hela avkastning för sistnämnda år vid riks-

statens uppställande bör kunna beräknas till ett belopp av 28,500,000 kronor.

Då det mot slutet av innevarande år torde bliva möjligt att bättre bedöma förhållandena, anhåller styrelsen att då få komplettera sin inkomstberäkning, samt om det visar sig nödigt till Eders Kungl. Maj:t avlämna nya beräkningar angående inkomsterna från domänfonden för såväl år 1916 som år 1917.

Slutligen får domänstyrelsen hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen, att av 1917 års skogsmedel ett belopp av 1,000,000 kronor reserveras och avsättes till en fond, att användas då på grund av minskade skogsmedel svårighet med hänsyn till andra statsbehov kan uppstå att erhålla nödiga medel till de markförbättrings- och föryngringsåtgärder, som särskilt i Norrland komma att, just på grund av förutvarande stora avverkningar, erfordras. Efter den högkonjunktur, som nu några år torde komma att råda, motser styrelsen nämligen, att en för skogshanteringen kännbar lågkonjunktur kommer att inträda och under en följd av år göra sig gällande. Givetvis komma bruttoinkomsterna att då i avsevärd mån nedgå, beroende på dels en sannolikt betydlig reduktion i virkesprisen, dels den i följd därav nödtvungna sänkningen av avverkningsbeloppet. Men otvivelaktigt kan man icke beräkna, att de då stegrade utgifterna skola kunna sänkas i samma proportion. Man kan därföre befara, att det vid sådant förhållande skall anses nödvändigt att avknappa även anslagen till behövliga skogsvårdsåtgärder. Det synes därföre styrelsen vara klokt, att under tider, då skogsmedlen inflyta rikligt, en om man så vill säga, förnyelsefond på detta sätt avsättes.»

I händelse av bifall till domänstyrelsens hemställan om avsättning av ett belopp för nyssnämnda ändamål, bör detta belopp i riksstaten medräknas bland driftkostnaderna. Under förutsättning, att avsättningen till förnyelsefond blir affärsmässigt motiverad och beräknad, i likhet med vad som ägt rum för andra affärsverk, vill statskontoret härvid icke göra annan erinran än att, för slutsummans utjämnande, det av domänstyrelsen föreslagna beloppet lämpligen torde kunna nedsättas till 952,300 kronor. I enlighet härmed hemställer statskontoret, att denna inkomsttitel i 1917 års riksstat upptages sålunda:

inkomster	kronor	28,500,000: —
driftkostnader	»	11,500,000: —
överskott	kronor	17,000,000: —

Statens aktier.

Utdelning i Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag. Enligt ett från bolaget erhållet meddelande, hade bolaget tidigare för år 1916 beräknat en utfrakt från Kiruna av ..... ton 3,950,000
» Gellivare av ..... » 1,100,000
Ton 5,050,000

Då det nu emellertid syntes antagligt, att kriget skulle fortgå även in på året 1916, och då därtill komme, att det säkerligen skulle dröja en avsevärd tid efter krigets slut innan sjötransporterna kunde återkomma i normalt läge, har bolaget ansett det vara att befara, att malmexporten även under år 1916 avsevärt kommer att reduceras.

På grund av de av bolaget påpekade förhållanden har statskontoret ansett sig böra räkna med minimibelopp för ifrågavarande rörelse och i sådant avseende antagit för år 1916 en utfrakt

från Kiruna av ..... Ton 2,000,000
» Gellivare av ..... » 500,000
Ton 2,500,000

Svenska statens utdelning å preferensaktier i bolaget enligt 1907 års överenskommelse, att lyftas under år 1917, skulle enligt nyssnämnda antagande belöpa sig till:

för 1,000,000 ton från Kiruna à kronor 1: — ..... kronor 1,000,000: —
» 250,000 » » Gellivare à » 0: 50 ..... » 125,000: —
Kronor 1,125,000: —

Enligt 1908 års överenskommelse skall bolaget omedelbart efter ordinarie bolagsstämma år 1917 betala royalty för 75,000 ton med 2 kronor per ton för Kirunamalm och 2 kronor 50 öre per ton för Gellivaremalm, således ett belopp av minst 150,000 kronor.

Den för år 1917 tillämnade utfrakten av malm har bolaget, enligt vad statskontoret inhämtat, för järnvägsstyrelsen uppgivit sålunda:

från Kiruna ..... Ton 4,150,000
» Gellivare ..... » 1,200,000
Ton 5,350,000,

varav enligt 1913 års överenskommelse:

från Kiruna	Ton	700,000
» Gellivare	»	450,000
	Ton	1,150,000

För en malmbrytning av denna omfattning skulle bolaget, enligt sistberörda överenskommelse, erlägga

för 350,000 ton från Kiruna à kronor 5: —	kronor	1,750,000: —
» 225,000 » » Gellivare à » 5: 50	»	1,237,500: —
	Kronor	2,987,500: —

Statskontoret anser emellertid försiktigheten kräva, att även denna post nedsättes, och föreslår därför, att ifrågavarande staten tillkommande vinst, för vilken approximativ likvid skall erläggas den 31 december 1917, må i riksstaten för samma år upptagas med ett belopp av 1,475,000 kronor.

I enlighet med vad statskontoret nu anfört har statskontoret i förslagstabellen uppfört:

Utdelning i Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag:

a) enligt 1907 års överenskommelse	kronor	1,125,000: —
b) » 1908 » »	»	150,000: —
c) » 1913 » »	»	1,475,000: —
	Summa kronor	2,750,000: —

Utdelning i aktiebolaget svenska tobaksmonopolet har statskontoret ansett sig icke kunna upptaga till högre belopp än av bolaget självt beräknade 1,080,000 kronor. Statskontoret vill dock fästa uppmärksamheten på, att detta belopp beräknats såsom 6 procent å ett stamaktiekapital av endast 18,000,000 kronor. Till de utgifter av statsmedel, som skola motsvara stamaktiekapitalet, finnas emellertid å 1915 och 1916 årens riksstater anslagna tillsammans 20,300,000 kronor, och enligt vad statskontoret inhämtat, är det antagligt, att hela detta belopp kommer att utbetalas före 1916 års utgång. Den möjligheten lär ej heller få anses utesluten, att utgifterna stiga till ett ännu högre belopp.

Statens utlåningsfonder (överskott).

Med stöd av härstädes verkställda beräkningar (bil. C.) och med antagande av förvaltningsbidrag, utgående från egnahemslånefonden med 225,000 kronor och från hantverkslånefonden med 2,000 kronor, samt gottgörelse för liden förlust, utgående från fiskerilånefonden med 3,000 kronor, har statskontoret i förslagstabellen upptagit:

Rederilånefonden	kronor	550,000: —
Hantverkslånefonden	»	3,000: —
Lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby	»	40,000: —
Odlingslånefonden	»	350,000: —
Torvindustrilånefonden	»	100,000: —
Egnahemslånefonden	»	1,575,000: —
Fiskerilånefonden	»	75,000: —
Norrländska nyodlingsfonden	»	28,000: —
Jordförmedlingsfonden	»	50,000: —
Täckdikningslånefonden	»	10,000: —
Allmänna nyodlingsfonden	»	3,500: —

Från riksgäldskontoret har statskontoret inhämtat, att ränteavkastningen för år 1917 av järnvägslånefondens medel beräknats till 1,400,000 kronor och av allmänna byggnadslånefondens medel till 29,000 kronor, vilka belopp upptagits i statskontorets förslagstabell.

D. I anspråk tagna kapitaltillgångar.

Av särskilt avsatta medel: Värnskattefonden.

Då de till denna fond avsatta tillgångar, enligt fondens ändamål, torde komma att delvis tagas i anspråk även vid statsregleringen för år 1917, har statskontoret ansett sig böra erinra därom, att, såsom statskontoret redan i underdånigt utlåtande den 19 nästlidne november påpekat, det i nämnda utlåtande omförmälda belopp 2,677,900 kronor, av 1914 års senare riksdag (skrivelse nr 1, sid. 391) till byggnadsföretag vid armén anslagna medel, kommer att på grund av riksdagens beslut utgå av värnskattemedel och bokföras såsom förskott från värnskattefonden, att sedermera ersättas av lantförsvarets fond för byggnader och

andra försvarsändamål eller annan fond, dit köpeskillingarna för nu till lantförsvaret anslagna fastigheter, vilka med riksdagens samtycke försäljas, kunna komma att inflyta. Denna del av värnskattefondens tillgångar blir således icke disponibel för andra ändamål, förrän den ersatts på sätt nyss nämnts.

De handlingar, som den 23 nästlidne november från finansdepartementet till statskontoret överlämnats för att tagas i övervägande vid avgivande av inkomstberäkningen, bifogas härjämte.

Stockholm den 10 december 1915.

Underdånigst:

HANS WACHTMEISTER.

PER SÖDERMARK. C. A:SON LEIJONHUFVUD.

K. BECKMAN. NILS SPILHAMMAR.
Föredragande.

E. Lindström.

Bil. A.

Statsverkets inkomster.

				Kronor.
A. Egentliga statsinkomster.				
I. *Skatter:*				
1. Mantalspenningar			850,000: —	
2. Skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse:				
a. Inkomst- och förmögenhetsskatt, *bevillning*		48,000,000: —		
b. Bevillning av fast egendom samt av inkomst, *bevillning*		1,600,000: —		
c. Bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, *bevillning*		300,000: —		
d. Stämpelmedel, *bevillning* (därav beräknad arvsskatt och skatt för gåva 6,000,000 kronor)		18,600,000: —		
e. Lastpenningar, *bevillning*		900,000: —	69,400,000: —	
3. Tullar och acciser:				
a. Tullmedel, *bevillning*		73,000,000: —		
b. Sockerskatt, *bevillning*		24,000,000: —		
c. Tobaksskatt, *bevillning*		14,000,000: —		
d. Brännvinstillverkningsskatt, *bevillning*	13,000,000: —			
e. Punschskatt, *bevillning*	2,000,000: —			
f. Maltskatt, *bevillning*	5,400,000: —			
g. Brännvinsförsäljningsmedel, *bevillning*	15,000,000: —	35,400,000: —	146,400,000: —	216,650,000 —
II. *Uppbörd i statens verksamhet:*				
1. Fyr- och båkmedel			2,500,000: —	
2. Lotspenningar			1,200,000: —	
3. Bidrag till försäkringsinspektionen			59,300: —	
4. Bidrag till bankinspektionen			60,000: —	
5. Inkomst av myntning och justering			940,000: —	
6. Patent- och varumärkes- samt registreringsavgifter			540,600: —	
7. Kontrollstämpelmedel			100,000: —	
8. Terminsavgifter från läroverken			550,000: —	
9. Avgifter för granskning av biografbilder			28,000: —	
10. Avgifter för registrering av automobiler			15,000: —	
11. Diverse inkomster			1,500,000: —	7,492,900 —
			Transport	224,142,900 —

				Kronor.
			Transport	224,142,900 —
B. Inkomster av statens produktiva fonder.				
I. *Statens affärsverksamhet:*				
1. Postverket:	inkomster, *bevillning*	30,000,000: —		
	driftkostnader	25,300,000: —		
	överskott		4,700,000: —	
2. Telegrafverket:	inkomster	22,500,000: —		
	driftkostnader	15,500,000: —		
	överskott		7,000,000: —	
3. Statens järnvägar:	inkomster	109,900,000: —		
	driftkostnader	85,800,000: —		
	överskott		24,100,000: —	
4. Statens vattenfallsverk:				
a. Trollhätte kanalverk:				
inkomster	730,000: —			
driftkostnader	340,000: —			
överskott		390,000: —		
b. Södertälje kanalverk:				
inkomster	70,000: —			
driftkostnader	58,000: —			
överskott		12,000: —		
c. Trollhätte kraftverk:				
inkomster	3,170,000: —			
driftkostnader	970,000: —			
överskott		2,200,000: —		
d. Porjus kraftverk:				
inkomster	920,000: —			
driftkostnader	390,000: —			
överskott		530,000: —		
e. Älvkarleby kraftverk:				
inkomster	1,800,000: —			
driftkostnader	750,000: —			
överskott		1,050,000: —		
f. Trollhätte fastighetsförvaltning:				
inkomster	70,000: —			
driftkostnader	35,000: —			
överskott		35,000: —		
	Transport	4,217,000: —	35,800,000: —	224,142,900 —

				Kronor.
Transport		4,217,000: —	35,800,000: —	224,142,900 —
g. Vattenfall och fastigheter inom Älvsborgs samt Göteborgs och Bohus län:				
inkomster	114,000: —			
driftkostnader	14,000: —			
överskott		100,000: —		
h. Vattenfall och fastigheter, inköpta för elektrisk drift vid statens järnvägar:				
inkomster	8,000: —			
driftkostnader	5,000: —			
överskott		3,000: —		
i. Diverse vattenfall och fastigheter:				
inkomster	42,000: —			
driftkostnader	12,000: —			
överskott		30,000: —		
Säger för vattenfallsverken:				
inkomster		6,924,000: —		
driftkostnader		2,574,000: —		
överskott			4,350,000: —	
5. Statens domäner:				
inkomster		28,500,000: —		
driftkostnader		11,500,000: —		
överskott			17,000,000: —	57,150,000 —
II. *Statens aktier:*				
1. Utdelning i Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag:				
a. Enligt 1907 års överenskommelse		1,125,000: —		
b. Enligt 1908 års dito		150,000: —		
c. Enligt 1913 års dito		1,475,000: —	2,750,000: —	
2. Utdelning i aktiebolaget svenska tobaksmonopolet			1,080,000: —	3,830,000 —
III. *Statens utlåningsfonder (överskott):*				
1. Allmänna järnvägslånefonden			1,400,000: —	
2. Allmänna byggnadslånefonden			29,000: —	
3. Rederilånefonden			550,000: —	
Transport			1,979,000: —	285,122,900 —

		Kronor.
Transport	1,979,000: —	285,122,900 —
4. Hantverkslånefonden	3,000: —	
5. Lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby	40,000: —	
6. Odlingslånefonden	350,000: —	
7. Torvindustrilånefonden	100,000: —	
8. Egnahemslånefonden	1,575,000: —	
9. Fiskerilånefonden	75,000: —	
10. Norrländska nyodlingsfonden	28,000: —	
11. Jordförmedlingsfonden	50,000: —	
12. Täckdikningslånefonden	10,000: —	
13. Allmänna nyodlingsfonden	3,500: —	4,213,500 —
	Summa	289,336,400 —

A. Egentliga statsinkomster.	Enligt För år 1910.	För år 1911.	För år 1912.
I. Skatter:			
1. Mantalspenningar	817,577	842,764	846,622
2. Skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse:			
a. Inkomst-och förmögenhetsskatt, *bevillning*	— —	32,859,588	35,261,170
b. Bevillning av fast egendom samt av inkomst, *bevillning*	12,845,008	2,668,522	1,547,247
c. Bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, *bevillning*	335,786	332,605	332,775
d. Stämpelmedel, *bevillning* (därav beräknad arvsskatt 6,200,000 kronor)	15,567,026	17,763,683	17,431,457
e. Lastpenningar, *bevillning*	— —	— —	— —
f. Krigskonjunkturskatt, *bevillning*	— —	— —	— —
3. Tullar och acciser:			
a. Tullmedel, *bevillning*	60,867,455	60,547,265	64,326,813
b. Sockerskatt, *bevillning*	17,549,779	18,815,673	19,629,663
c. Tobaksskatt, *bevillning*	— —	— —	— —
d. Brännvinstillverkningsskatt, *bevillning*	21,632,503	21,856,196	22,646,066
e. Punschskatt, *bevillning*	1,693,655	1,743,532	1,838,119
f. Maltskatt, *bevillning*	5,369,027	5,289,170	4,913,084
g. Brännvinsförsäljningsmedel, *bevillning*	— —	— —	— —
Säger	136,677,816	162,718,998	168,773,016
II. Uppbörd i statens verksamhet:			
1. Fyr- och båkmedel	1,850,183	1,929,181	2,100,221
2. Lotspenningar	— —	— —	— —
3. Bidrag till försäkringsinspektionen	— —	— —	72,875
4. Bidrag till bankinspektionen	— —	— —	37,056
5. Inkomst av myntning och justering	— —	— —	690,523
6. Patent- och varumärkes- samt registreringsavgifter	— —	— —	535,319
7. Kontrollstämpelmedel	93,365	92,238	105,815
8. Terminsavgifter från läroverken	531,599	545,320	556,586
9. Avgifter för granskning av biografbilder	— —	— —	— —
10. Avgifter för registrering av automobiler	— —	— —	— —
11. Diverse inkomster	— —	— —	2,375,104
Säger	2,475,147	2,566,739	6,473,499
Summa	139,152,963	165,285,737	175,246,515

räkenskaperna.

För år 1913.	För år 1914.	Medium.	Årlig ökning i medeltal.	Årlig minskning i medeltal.	Beräknade i riksstaten för år 1916.
853,809	846,567	841,468	7,248	— —	850,000
39,838,756	43,136,836	37,774,088	3,425,749	— —	39,000,000
1,637,414	1,724,751	— —	— —	— —	1,550,000
341,512	275,963	323,728	— —	14,956	300,000
18,653,021	17,070,845	17,297,206	375,955	— —	19,000,000
— —	760,678	— —	— —	— —	900,000
— —	— —	— —	— —	— —	9,000,000
69,718,043	58,217,725	62,735,460	— —	662,433	73,600,000
20,893,455	21,619,004	19,701,515	1,017,306	— —	22,000,000
— —	— —	— —	— —	— —	9,600,000
22,289,457	20,734,794	21,831,803	— —	224,427	17,000,000
1,956,992	2,239,522	1,894,364	136,467	— —	2,000,000
5,236,867	5,473,469	5,256,323	26,111	— —	5,400,000
— —	— —	— —	— —	— —	16,500,000
181,419,326	172,100,154	— —	— —	— —	216,700,000
2,256,795	2,271,705	2,081,617	105,381	— —	2,500,000
— —	— —	— —	— —	— —	1,200,000
76,529	81,361	76,922	4,243	— —	53,000
49,419	45,648	44,041	4,296	— —	58,000
638,179	1,316,691	881,798	313,084	— —	915,000
570,343	530,647	545,436	— —	2,336	540,600
110,879	89,342	98,328	— —	1,006	100,000
552,345	565,585	550,287	8,497	— —	500,000
19,595	20,122	19,859	527	— —	26,000
— —	— —	— —	— —	— —	76,000
1,984,947	2,112,460	2,157,504	— —	131,322	1,600,000
6,259,031	7,033,561	— —	— —	— —	7,568,600
187,678,357	179,133,715	— —	— —	— —	224,268,600

Bil. C.

P. M.

För år 1917 hava de *räntor, som skola debiteras* å lån från nedannämnda fonder, beräknats till följande belopp:

Odlingslånefonden: för amorteringstiden belöpande räntor	kronor	350,000: —
Torvindustrilånefonden	»	100,000: —
Rederilånefonden	»	550,000: —
Egnahemslånefonden	»	1,800,000: —
Fiskerilånefonden	»	78,000: —
Norrländska nyodlingslånefonden	»	28,000: —
Jordförmedlingsfonden	»	50,000: —
Hantverkslånefonden	»	5,000: —
Lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby	»	40,000: —
Täckdikningslånefonden	»	10,000: —
Allmänna nyodlingsfonden	»	3,500: —

Det synnerligen ringa räntebelopp, som kan ifrågakomma att tillföras statsmedlen från *lånefonden för inköp av renar,* torde ej varda uppfört i riksstaten och har under sådant antagande jämväl här ovan utelämnats.

En halv procent *förvaltningsbidrag* från *egnahemslånefonden* synes för år 1917 uppgå till 225,000 kronor.

Förvaltningsbidrag lär väl fortfarande komma att utgå även från *hantverkslånefonden.*

Från *fiskerilånefonden* kan komma att utgå *gottgörelse för liden förlust.*

Stockholm och kungl. statskontorets fondbyrå den 9 december 1915.

Arvid Vide.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1916.

Bil. Litt. C.

Till herr statsrådet och chefen för kungl. finansdepartementet.

Med anledning av herr statsrådets skrivelse av den 7 innevarande december hava fullmäktige i riksgäldskontoret låtit upprätta och hava äran härmed överlämna förslagsvis uppgjorda beräkningar över sådana riksgäldskontorets inkomster och utgifter under år 1917, som böra upptagas i nämnda års riksstat.

Stockholm den 9 december 1915.

H. CAVALLI.

G. LAGERBJELKE.

John Hägglund.

Förslagsberäkning över sådana riksgäldskontorets inkomster och utgifter under år 1917, som böra upptagas i sistnämnda års riksstat.

INKOMSTER.

A. Egentliga statsinkomster.

II. Uppbörd i statens verksamhet.

10. Diverse inkomster.

Räntor å tillfälligt förräntade medel m. m.

Genom de till riksgäldskontoret inflytande räntorna å riksgäldskontorets tillfälligt förräntade medel, (vartill icke räknas de å likvidations- och amortissementsfonderna, fonden för statsskuldens amortering samt riksgäldskontorets pensionsfond innestående medel, ej heller järnvägslånefondens och allmänna byggnadslånefondens tillgångar) samt genom preskription av förfallna kuponger, har en behållen inkomst tillförts statsverket

under år 1912 av sammanlagt	kr.	717,985: —
» » 1913 » »	»	919,714: 38
» » 1914 » »	»	276,375: 83
och kan för år 1915 beräknas uppstå en behållning av	»	250,000: —
För 1916 års statsreglering har samma inkomst beräknats uppgå till	»	600,000: —
Ränteinkomsten av de medel, som under år 1917 kunna komma att av riksgäldskontoret tillfälligtvis förräntas, torde kunna beräknas uppgå till	kr.	200,000: —

B. Inkomster av statens produktiva fonder.

III. Statens utlåningsfonder, överskott.

1. Allmänna järnvägslånefonden.

Av till inbetalning förfallna räntor å lån till enskilda järnvägsanläggningar tillfördes statsverket under år 1912 ett överskott av ..	kr.	1,483,115: —
» » 1913 » » » ...	»	1,567,288: —
» » 1914 » » » ...	»	1,333,461: 59
och beräknas samma överskott för år 1915 uppgå till	»	1,350,000: —
I 1916 års statsreglering har järnvägslånefondens överskott beräknats till	»	1,435,000: —
men torde för år 1917 icke böra beräknas till högre belopp än	kr.	1,400,000: —

2. Allmänna byggnadslånefonden.

Av till inbetalning förfallna räntor å lån, tillhörande allmänna byggnadslånefonden, tillfördes statsverket ett överskott under år 1912 av	kr.	43,262: —
» » 1913 »	»	34,630: —
» » 1914 »	»	31,217: 45
och beräknas för år 1915 överskottet uppgå till	»	33,000: —
I 1916 års riksstat har allmänna byggnadslånefondens överskott beräknats till	»	30,000: —
och torde för år 1917 icke böra beräknas till högre belopp än	»	29,000: —

D. I anspråk tagna kapitaltillgångar.

I. Av allmänna järnvägslånefonden.

Av till betalning förfallna kapital å lån till enskilda järnvägsanläggningar tillfördes statsverket

under år 1912 ett belopp av	kr.	572,047: —	
» » 1913 » » »	»	603,271: —	
» » 1914 » » »	»	541,455: 57	
samt beräknas inflyta under år 1915	»	500,000: —	
I 1916 års riksstat har beräknats inflyta	»	650,000: —	
Under år 1917 kan beräknas inflyta	kr.		600,000: —

II. Av allmänna byggnadslånefonden.

Av till betalning förfallna kapital å lån, tillhörande allmänna byggnadslånefonden, tillfördes statsverket

under år 1912 ett belopp av	kr.	36,583: —	
» » 1913 » » »	»	39,893: —	
» » 1914 » » »	»	33,330: 48	
och beräknas inflyta under år 1915	»	34,000: —	
I 1916 års riksstat har beräknats inflyta	»	39,000: —	
Under år 1917 kan beräknas inflyta	kr.		37,000: —

UTGIFTER.

Verkliga utgifter.

XI. Riksdags- och revisionskostnader m. m.

1. Riksdags- och revisionskostnader, förslagsanslag.

Utgifterna å denna anslagstitel utgjorde
år 1912 ..... kr. 1,254,568: —
» 1913 ..... » 1,243,946: 98
» 1914 ..... » 1,747,260: 07
och beräknas år 1915 uppgå till
omkring ..... » 1,265,000: —
I 1916 års riksstat har beräknats » 1,250,000: —

Anslaget torde i 1917 års riksstat böra, särskilt med hänsyn till den allmänna prisstegringen, höjas till ..... kr. 1,270,000: —

2. Kostnader för riksdagens hus, förslagsanslag.

Utgifterna å denna anslagstitel utgjorde
år 1912 ..... kr. 65,900: —
» 1913 ..... » 70,876: 71
» 1914 ..... » 92,962: 09
och beräknas år 1915 uppgå till omkring ..... » 72,000: —
I 1916 års riksstat har beräknats ..... » 75,000: —

För år 1917 torde anslaget böra uppföras till minst samma belopp som i föregående års riksstat beräknats eller ..... » 75,000: —

3. Kostnader för riksdagens bibliotek, reservationsanslag.

Anslaget, som är avsett för bestridande av kostnaderna för komplettering och utvidgning av riksdagens bibliotek, utgick under åren 1912—1913 med ett årligt belopp av kr. 4,500: —. Från och med år 1914 har anslaget utgått med ett belopp av kr. 7,000: —. För år 1917 föreslås sistnämnda belopp eller ..... » 7,000: —

Vid beräknandet av anslagsbeloppen XI, 1, 2 och 3 har icke hänsyn tagits till eventuella kostnader för utvidgning och omorganisation av riksdagens bibliotek.

4. Avlöningar m. fl. förvaltningskostnader vid riksgäldskontoret, förslagsanslag.

Å denna anslagstitel, från vilken jämväl bestridas omkostnaderna för statslånens uppläggning, inlösningsprovisioner å förfallna obligationer och kuponger m. m. utgjorde utgifterna

år 1912	kr.	181,155: —
» 1913	»	168,544: —
» 1914	»	193,543: —
och beräknas för år 1915 utgöra omkring	»	220,000: —
Å riksstaten för år 1916 har anvisats ett anslag av	»	175,000: —

Med hänsyn till de ökade inlösningsprovisioner, som komma att utgå i anledning av de senast upptagna statslånen och under år 1916 skeende upplåning, samt på grund av övriga ökade allmänna omkostnader, torde anslaget för år 1917 icke böra beräknas lägre än till ..... kr. 200,000: —

5. Avlöning, resekostnader och expenser för justitieombudsmannen och hans expedition, förslagsanslag.

Utgifterna å detta anslag hava utgjort

år 1912	kr.	34,751: —
» 1913	»	35,938: —
» 1914	»	32,589: —
samt beräknas år 1915 uppgå till omkring	»	37,200: —
Å riksstaten för år 1916 har anvisats ett förslagsanslag å	»	39,000: —
I 1917 års riksstat torde böra beräknas ett anslag av	»	36,000: —

6. *Avlöning, resekostnader och expenser för militieombudsmannen och hans expedition, förslagsanslag.*

Anslaget, som i 1916 års riksstat uppförts med ett belopp av kr. 40,000, torde, då kostnader för lokalhyra måste beräknas, i 1917 års riksstat uppföras med oförändrat belopp, eller ..... kr. 40,000: —

XII. Räntor å statsskulden m. m.

A. Å de fonderade statslånen.

Nedan föreslagna ränteutgifter för år 1917 äro beräknade under den förutsättningen, att riksgäldskontoret icke inom utgången av sagda år begagnar sig av den rätt, som detsamma enligt kontrakten för respektive lån eventuellt kan äga att öka amorteringen av eller i sin helhet återbetala statslån, löpande med 3, 3 ½ och 3.6 % räntefot.

1. 3 6/10 % statslånet.

Av detta lån ha intill den 10 december 1914 försålts obligationer till ett nominellt belopp av kr. 85,656,360, varav äro utelöpande obligationer å nominellt kr. 84,819,920. Då för närvarande någon försäljning av obligationer av 3.6 %-typen icke torde vara att förvänta, bör anslaget till ränta för år 1917 beräknas utgå med ett belopp, utgörande 3.6 % av sistnämnda belopp, kr. 84,819,920 eller med ..... kr. 3,053,517: —

2. 1880 års 3 ½ % statslån.

Under förutsättning att den utelöpande andelen av lånet amorteras med de belopp, som i 1916 års riksstat beräknats för år 1916, och här nedan beräknats för år 1917, bör för sistnämnda år i riksstaten uppföras en ränteutgift av omkring ..... » 2,014,000: —

3. 1886 års 3 ½ % statslån.

Under samma förutsättning som ovan angivits i avseende å 1880 års 3 ½ % lån, bör för år 1917 beräknas en ränteutgift för 1886 års lån av omkring kr. 1,901,000: —

4. 1888 års 3 % statslån.

Räntan för år 1917 å utelöpande obligationer å kr. 24,191,111: 11 bör upptagas till ..... » 725,733: —

5. 1890 års 3 ½ % statslån.

Under förutsättning att lånet t. o. m. år 1917 amorteras enligt amorteringsplanen, bör för år 1917 beräknas en ränteutgift av ..... » 840,358: —

6. 1894 års 3 % statslån.

Ränteutgiften år 1917 för återstående skuld å kr. 17,503,200 bör upptagas till ..... » 525,096: —

7. 1899 års 3 ½ % statslån.

Under förutsättning att lånet t. o. m. år 1917 amorteras enligt amorteringsplanen bör för år 1917 beräknas en ränteavgift av ..... » 1,096,918: —

För nedanstående under tiden 1900—1913 utgivna lån, vilkas belopp icke sedan utgivningstidpunkterna undergått någon som helst förändring, torde i 1917 års riksstat beräknas följande ränteanslag:

8. 1900 års 3 ½ % statslån.

Ränta à 3 ½ % å kr. 36,320,000 ..... » 1,271,200: —

9. 1904 års 3 ½ % statslån.

Ränta à 3 ½ % å kr. 36,000,000 ..... » 1,260,000: —

10. 1906 års 3 ½ % statslån.

Ränta à 3 ½ % å kr. 43,200,000 ..... » 1,512,000: —

11. 1907 års 3 ½ % statslån.

Ränta à 3 ½ % å kr. 46,800,000 ..... » 1,638,000: —

12. 1908 års 3 ½ % statslån, t. o. m. den 20/6 1918 löpande med 4 % ränta.

Ränta à 4 % å kr. 54,480,000 ..... kr. 2,179,200: —

13. 1911 års 3 ½ % statslån, t. o. m. den 1/9 1926 löpande med 4 % ränta.

Ränta à 4 % å kr. 72,000,000 ..... » 2,880,000: —

14. 1913 års 4 ½ % statslån.

Ränta à 4 ½ % å kr. 72,000,000 ..... » 3,240,000: —

1914 års 5 % statslån.

Till bestridande av 1917 års ränteutgifter för detta lån, varå vid dessa beräkningars uppgörande emitterats obligationer till ett belopp av omkring kr. 152,000,000 nominellt, torde anvisas ett anslag å riksstaten av ..... » 7,600,000: —

B. Å övrig statsskuld.

1. Ränta å medgiven och beräknad upplåning.

Vid 1916 års riksdags början har riksgäldskontoret till fullo utnyttjat den lånerätt, som på grund av vid 1915 och föregående års riksdagar anvisade utgifter för kapitalökning tillkommit riksgäldskontoret.

Å andra sidan äger riksgäldskontoret rätt att, på grund av bestämmelserna i § 12, mom. 4 och § 39 av 1915 års reglemente för riksgäldskontoret ytterligare verkställa viss upplåning.

För omsättningen av lånet i Amerika mot skattkammarväxlar per 1/12 1916 torde under år 1916 behöva upplånas om-

kring kr. 18,500,000, varå en ränteutgift bör beräknas för år 1917 å minst	kr.	925,000: —		
Å den upplåning, som under år 1916 kan antagas bli erforderlig för täckande av utbetalningar å av riksdagen anvisade anslag, beräknad till omkring kr. 12,000,000, bör för år 1917 beräknas en ränteutgift av omkring	»	600,000: —		
För täckande av utbetalningar å de anslag till utgifter för kapitalökning, som komma att anvisas av 1916 års riksdag för år 1917, torde böra beräknas en upplåning under år 1917 av omkring kr. 30,000,000, varå för samma år beräknas ett halvt års ränta	»	750,000: —		
För beredande av eventuella kassaförsträckningar till statskontoret och för oförutsedda ändamål kan ytterligare upplåning beräknas bliva nödvändig under år 1916 eller 1917, för vilken upplåning bör upptagas en ränteutgift av	»	725,000: —	kr.	3,000,000: —.

2—5. Ränta å följande av staten övertagna lån:

Kommunlån	kr.	12,879: —
Örebro—Svartå järnvägsaktiebolags obligationslån...	»	23,320: —
Järnvägsaktiebolaget Malmö—Kontinentens obligationslån	»	
av år 1898	»	53,880: —
» » 1902	»	29,800: —
6. Årsanslaget till Hans Maj:t Konungen	»	300,000: —
7. Ränta å köpeskillingen för fastigheten nr 1 i kvarteret Lejonet i Stockholm	»	90,000: —
8. Ränta å Konung Carl XIII:s hemgiftskapital	»	7,500: —
9. Ränta å Göta Kanals reparationsfond	»	7,044: —

Utgifter för kapitalökning.

XIV. Statens utlåningsfonder.

1. Fonden för bibanor inom vissa delar av riket.

Till denna fond har av lånemedel för åren 1912—1915 anvisats sammanlagt kr. 6,000,000: —.

För år 1916 har ingen avsättning till fonden ägt rum.

Vid dessa beräkningars avgivande hade från ovanstående fond intet lån utbetalts.

I överensstämmelse med beslut vid 1915 års riksdag bör i riksstaten för år 1917 beräknas en avsättning till fonden av ett belopp av ..... kr. 2,000,000: —

2. Allmänna järnvägslånefonden.

För avsättning torde till allmänna järnvägslånefonden i riksstaten för år 1917 uppföras ett belopp av..... ..... » 1,500,000: —

XV. Avbetalning å statsskulden.

A. Å de fonderade lånen.

Amortering.

1. 1880 års 3 1/2 % statslån.

Å riksstaterna för åren 1914 och 1915 ha anvisats för amortering av 1880 års lån sammanlagt kr. 5,771,700, vilket belopp av riksgäldskontoret lyftats och tillgodoförts likvidations- och amortissementsfonden. De faktiska amorteringarna å den utelöpande andelen av lånet ha för samma år utgjort endast kr. 5,715,435, beroende på, att en del av vid utlottningen dragna nummer fallit på den andel av lånet, som vid sidan av amorteringsplanen blivit förut annullerad. Överskottet utöver vad som debiterats fonden för samma års amorteringar å lånet

ifråga utgör alltså kr. 56,265. 1917 års amortering utgör enligt amorteringsplanen kr. 3,267,000. Å riksstaten för år 1917 torde anvisas sistnämnda belopp, minskat med sagda överskott å föregående års amorteringsanslag, kr. 56,265 eller i runt tal ... kr. 3,210,700: —

2. 1886 års 3 ½ % statslån.

Å riksstaterna för åren 1914 och 1915 ha för detta lån anvisats amorteringsanslag å sammanlagt kr. 1,017,258, vilket belopp tillgodoförts likvidations- och amortissementsfonden. De faktiska amorteringarna för samma år ha utgjort tillsammans kr. 932,444. Alltså har till nämnda fond överförts ett belopp av kr. 84,814 utöver vad som från fonden faktiskt utgått för sagda års amorteringar. 1917 års amortering utgör enligt amorteringsplanen kr. 580,000. Av hela lånet ha ej fullt 90 % emitterats. Vid utlottningen för 1917 års amortering kan beräknas falla på den utelöpande låneandelen omkring 90 % av hela amorteringsbeloppet eller kr. 522,000. Detta belopp bör ytterligare minskas med ovanstående överskott, kr. 84,814, å föregående års anslag; alltså bör för år 1917 kunna beräknas en amortering av i runt tal ..... » 437,000: —

3. 1890 års 3 ½ % statslån.

Amorteringen för år 1917 utgör enligt amorteringsplanen ..... » 664,000: —
vilket belopp bör oförändrat uppföras i 1917 års riksstat.

4. 1899 års 3 ½ % statslån.

Amorteringen för år 1917 utgör enligt amorteringsplanen ..... kr. 426,600: —
vilket belopp kan oförändrat uppföras i 1917 års riksstat.

Avsättning till fonden för statsskuldens amortering.

Då på grund av den rådande situationen 1914 års senare riksdag beslutade att i huvudsak begränsa avbetalningen å statsskulden under år 1915 till amorteringslånen och att i avseende å statsräntelånen ingen annan avsättning till fonden för statsskuldens amortering borde äga rum, än den av samma års tidigare riksdag beslutade avsättningen av omkring 540,000 kr. i anledning av 1913 års låns upptagande och då vidare 1915 års riksdag icke funnit några särskilda skäl föreligga att i amorteringshänseende särställa 1913 års lån gentemot övriga statsräntelån, samt då till sist återverkningarna av de nu rådande förhållandena med visshet kunna antagas göra sig gällande även vid uppgörandet av 1917 års statsreglering, torde i riksstaten för sistnämnda år ingen avsättning till fonden för statsskuldens amortering böra komma i fråga.

B. Å övertagna lån.

Till amortering å nedanstående, av staten övertagna lån föreslås för 1917 års statsreglering följande anslagsbelopp, enligt för de särskilda lånen gällande amorteringsplaner:

1.	Kommunlån	kr.	46,743: —
2.	Örebro—Svartå järnvägsaktiebolags obligationslån	»	18,000: —
	Järnvägsaktiebolaget Malmö—Kontinentens obligationslån:		
3.	Av år 1898	»	35,000: —
4.	» » 1902	»	17,000: —

Sammandrag.

Förslagsberäkning över sådana riksgäldskontorets inkomster och utgifter under år 1917, som böra upptagas i sistnämnda års riksstat.

	Kronor.	
INKOMSTER.		
A. Egentliga statsinkomster.		
II. Uppbörd i statens verksamhet:		
10. *Diverse inkomster.*		
Räntor å riksgäldskontorets tillfälligt förräntade medel, preskriberade obligationer och kuponger m. m.	200,000	—
B. Inkomster av statens produktiva fonder.		
III. Statens utlåningsfonder (överskott):		
1. *Allmänna järnvägslånefonden.*		
Ränteinbetalningar	1,400,000	—
2. *Allmänna byggnadslånefonden.*		
Ränteinbetalningar	29,000	—
D. I anspråk tagna kapitaltillgångar.		
I. Av allmänna järnvägslånefonden	600,000	—
II. Av allmänna byggnadslånefonden	37,000	—
Summa	2,266,000	—

UTGIFTER.

Verkliga utgifter.

XI. Riksdags- och revisionskostnader m. m.

		Kronor.
1.	Riksdags- och revisionskostnader, förslagsanslag	1,270,000 —
2.	Kostnader för riksdagens hus, förslagsanslag	75,000 —
3.	Kostnader för riksdagens bibliotek, reservationsanslag	7,000 —
4.	Avlöningar m. fl. förvaltningskostnader vid riksgäldskontoret, förslagsanslag	200,000 —
5.	Avlöning, resekostnader och expenser för justitieombudsmannen och hans expedition, förslagsanslag	36,000 —
6.	Avlöning, resekostnader och expenser för militieombudsmannen och hans expedition, förslagsanslag	40,000 —
	Summa	1,628,000 —

Verkliga utgifter.

XII. Räntor å statsskulden m. m.

		Kronor.	Kronor.
A.	*Å de fonderade statslånen.*		
1.	Å 3 $^{6}/_{10}$ % lånet	3,053,517 —	
2.	» 1880 års 3 $^{1}/_{2}$ % lån	2,014,000 —	
3.	» 1886 » 3 $^{1}/_{2}$ % »	1,901,000 —	
4.	» 1888 » 3 % »	725,733 —	
5.	» 1890 » 3 $^{1}/_{2}$ % »	840,358 —	
6.	» 1894 » 3 % »	525,096 —	
7.	» 1899 » 3 $^{1}/_{2}$ % »	1,096,918 —	
8.	» 1900 » 3 $^{1}/_{2}$ % »	1,271,200 —	
9.	» 1904 » 3 $^{1}/_{2}$ % »	1,260,000 —	
10.	» 1906 » 3 $^{1}/_{2}$ % »	1,512,000 —	
	Transport	14,199,822 —	

		Kronor.	Kronor.
	Transport	14,199,822 —	
11.	Å 1907 års 3 ½ % lån	1,638,000 —	
12.	» 1908 » lån à 4 %	2,179,200 —	
13.	» 1911 » » à 4 %	2,880,000 —	
14.	» 1913 » 4 ½ % lån	3,240,000 —	
15.	» 1914 » 5 % »	7,600,000 —	31,737,022 —
	B. *Å övrig statsskuld.*		
1.	Ränta å medgiven och beräknad, ännu icke verkställd upplåning, förslagsanslag	3,000,000 —	
	Ränta å följande av staten övertagna lån:		
2.	Kommunlån 12,879: —		
3.	Örebro—Svartå järnvägsaktiebolags obligationslån 23,320: —		
	Järnvägsaktiebolaget Malmö—Kontinentens obligationslån:		
4.	av år 1898 53,880: —		
5.	» » 1902 29,800: —	119,879 —	
6.	Årsanslaget till Hans Maj:t Konungen	300,000 —	
7.	Ränta å köpeskillingen för fastigheten nr 1 i kvarteret Lejonet i Stockholm	90,000 —	
8.	Ränta å konung Karl XIII:s hemgiftskapital	7,500 —	
9.	Ränta å Göta kanals reparationsfond	7.044 —	3,524,423 —
	Summa	— —	35,261,445 —

Utgifter för kapitalökning.

XIV. Statens utlåningsfonder.

	Att täckas av		Kronor.
	lånemedel. Kronor.	andra statsinkomster. Kronor.	
1. Fonden för bibanor inom vissa delar av riket	2,000,000 —	— —	
2. Allmänna järnvägslånefonden	1,500,000 —	— —	3,500,000 —
Summa	3,500,000 —	— —	3,500,000 —

Utgifter för kapitalökning.

XV. Avbetalning å statsskulden.

	Att täckas av		Kronor.
	lånemedel. Kronor.	andra statsinkomster. Kronor.	
A. *Å de fonderade statslånen.*			
Amortering.			
1. 1880 års 3 ½ % lån 3,210,700			
2. 1886 » 3 ½ % » 437,000			
3. 1890 » 3 ½ % » 664,000			
4. 1899 » 3 ½ % » 426,600	— —	4,738,300 —	4,738,300 —
B. *Å övertagna lån.*			
1. Kommunlån	— —	46,743 —	
2. Örebro—Svartå järnvägsaktiebolags obligationslån	— —	18,000 —	
3. Järnvägsaktiebolaget Malmö—Kontinentens obligationslån			
av år 1898	— —	35,000 —	
» » 1902	— —	17,000 —	116,743 —
Summa	— —	— —	4,855,043 —

Bil. Litt. D.

Till Konungen.

Med föranledande av bestämmelsen i § 5 i nådiga instruktionen för järnvägsstyrelsen med underlydande distriktsförvaltningar den 30 december 1907 får styrelsen härmed i underdånighet avgiva förslag till

beräkning av den behållna inkomsten av statens järnvägar, som må upptagas i riksstaten för år 1917.

Vid avgivande av förslag i förevarande avseende har i regel beräkningen grundats på vad med ledning av senast tillgängliga uppgifter över bruttoinkomster och driftkostnader kan beräknas i nettobehållning för det löpande året och det därpå nästföljande. De på grund av nu pågående krig å kontinenten rådande förhållandena hava emellertid medfört sådana rubbningar i den jämna progressionen för såväl inkomster som utgifter, att det icke låter sig göra att med några anspråk på tillförlitlighet grunda ifrågavarande kalkyl på förefintligt driftresultat för senare tid.

Styrelsen har redan vid avgivande den 28 november 1914 av enahanda förslag som nu föreliggande haft tillfälle erinra om vanskligheten härutinnan. Under antagande att de rådande krigsförhållandena skulle komma att upphöra med utgången av första halvåret 1915 beräknades nettobehållningen för år 1915 till 16,560,000 kronor, men framhöll styrelsen, att denna beräkning av nettobehållningen för år 1915 grundade sig till väsentlig del på antagandet om kristidens längd och det då kända resultatet från en så kort tidsperiod som två månader av krigsförhållandenas inverkan på statens järnvägars driftkostnader och inkomster. Kalkylen vore alltså mycket osäker och vore det därför styrelsens avsikt att då 1914 års bokslut för statens järnvägar förelåge, för Eders Kungl. Maj:t framlägga förnyad beräkning i angivna avseende, grundad på då kända förhållanden.

I underdånig skrivelse den 28 april 1915 avgav ock styrelsen förnyat yttrande i ämnet. Styrelsen anförde därvid, att väl nu vunnits någon längre tids erfarenhet om krigsförhållandenas inverkan på statens järnvägars driftkostnader och inkomster, nämligen för tiden till och med februari månad innevarande år, som skulle kunna tjäna till ytterligare ledning för bedömande av förevarande spörsmål, men, såsom förhållandena utvecklat sig, vore det fortfarande synnerligen vanskligt att ens närmelsevis beräkna, när efter fredsslut mera normala förhållanden åter komma att inträda. På grund av de sålunda alltjämt rådande mycket osäkra förhållandena med deras oregelbundna inverkan å trafikrörelsen samt alltså såväl å statens järnvägars inkomst- som utgiftsposter, liksom på grund av ovissheten huru krigsförhållandena komma att återverka på den allmänna rörelsen längre eller kortare tid även efter sedan fredligare förhållanden inträtt, förefunnes det knappt någon möjlighet att med anspråk å tillförlitlighet göra beräkningar rörande den behållna inkomsten för innevarande och nästkommande år. En beräkning i förevarande avseende hade

emellertid under vissa antaganden verkställts och hade man därvid tagit hänsyn till de föreliggande resultaten från den senast gångna tiden. Jämfördes dessa resultat under krigsmånaderna med motsvarande resultat för närmast föregående år, funne man stora skiftningar och absoluta olikheter i avseende å trafikinkomster och driftsutgifter, men i det hela tämligen jämförbara nettobehållningar. Emellertid måste dessa resultat bedömas under hänsynstagande till *de särskilda förhållanden,* som under olika månader av den gångna tiden varit rådande, och de finge därför ej utan vidare läggas till grund för en kalkyl över de framtida förhållandena. Trafiken, som under årets första månader varit synnerligen livlig och trots de stora utgifterna lämnat goda överskott, visade visserligen tendens till att avtaga, men efter allt att döma komme densamma dock fortfarande att visa sig större än vanligt vid samma tider under de nästföregående åren. Å andra sidan förelåge den oerhörda stegringen i kostnader för kol och övriga driftmaterialier likasom även en avsevärd ökning i personalutgifterna. Härtill komme, att på grund av de ovanliga trafikförhållandena driften i vissa hänseenden försvårats och att driftkostnaderna i allmänhet mycket ökats. Den inom styrelsen uppgjorda kalkylen hade resulterat i en beräknad nettobehållning för år 1915 av kronor 15,560,000, vilken understege den i underdåniga skrivelsen den 28 november 1914 beräknade nettobehållningen med 1,000,000 kronor och med ej mindre än 5,640,000 kronor den i november 1913 gjorda beräkningen av denna behållning, samt för år 1916 av kronor 17,110,000, som med närmare 5,000,000 kronor understege beräkningen eller 22,000,000 kronor för samma år i förstnämnda skrivelse.

Styrelsen framhöll vidare, att denna beräkning av den behållna inkomsten för åren 1915 och 1916 dock måste, såsom redan angivits, vara mycket osäker. Men om än det alltså icke vore för styrelsen möjligt att med bestämdhet angiva de behållna inkomstbeloppen för åren 1915 och 1916, så framstode det dock för styrelsen såsom fullt tydligt att, även ifall en ännu större ökning av inkomsterna kunde vara att förvänta, driftkostnaderna dock komme att genom krigets återverkningar allt fortfarande stegras i sådan grad, att man måste förutse en avsevärd minskning av den annars mot trafikens storlek svarande nettobehållningen. Vid sådant förhållande hade det synts styrelsen nödvändigt att söka åstadkomma en motvikt mot den sålunda med tämlig visshet befarade försämringen i driftresultatet, och hade styrelsen ansett densamma endast kunna erhållas genom en tillfällig taxeförhöjning.

På framställning av styrelsen har ock dylikt provisoriskt taxe-

tillägg av Eders Kungl. Maj:t beslutats med tillämpning från och med nästlidna september månad.

Efter denna redogörelse för styrelsens uttalanden i förberörda två underdåniga utlåtanden, torde här till en början beröras de gjorda antagandena rörande driftresultaten för åren 1915 och 1916.

Statens järnvägars behållna inkomst för år 1915 är i riksstaten upptagen till 19,750,000 kronor. Såsom bekant har dock trafiken kommit att på oväntat sätt utveckla sig och synes denna stegrade trafik komma att bibehålla sig. Det är därför tydligt, att nämnda belopp kommer att betydligt överskridas. Sålunda torde driftresultatet till och med oktober månad komma att visa ett överskott av omkring 25,000,000 kronor. Det är ju väl att märka, att den fastställda kostnadsstatens slutsumma, kronor 74,640,000, kommer att väsentligt överskridas beroende såväl på det ökade trafikarbetet som på de höjda kolprisen och i allmänhet ökning av priset å konsumtionsartiklar, men å andra sidan uppväges detta av den väsentligt ökade trafikintensiteten, och, om än mera oväsentligt, även av verkningarna under årets sista månader av det provisoriska taxetillägget.

Styrelsen vågar därför antaga för år 1915 en nettobehållning av omkring 28,000,000 kronor, varvid ändock iakttagits betydande utbetalningar under sista kvartalet för reglering av kostnader dels för raset vid Svartå å linjen Jonsered—Lerum, dels för skogsbrand vid Spannarboda.

I riksstaten för år 1916 har för statens järnvägar beräknats:

Inkomster	99,690,000	kronor
Driftkostnader	77,190,000	»
Överskott	22,500,000	»

, vilket sistnämnda belopp med 500,000 kronor överstiger ovanberörda av styrelsen beräknade överskott, 22,000,000 kronor, beroende på att anslag till ökning av pensionsfonden ej ansågs för det året böra beviljas.

Det med underdånig skrivelse denna dag ingivna förslaget till kostnadsstat för år 1916 slutar å ett belopp av kronor 86,842,800, vilket belopp med 9,652,800 kronor överstiger riksstatens kostnadssumma.

Här liksom för år 1915 måste man dock antaga, att denna ökning kommer att motsvaras av stegrad inkomst såväl genom ökad trafik, såsom erfarenheten från innevarande år giver vid handen, som ock genom verkningarna av det provisoriska taxetillägget. Med hänsyn härtill anser sig styrelsen våga uttala, att allt fortfarande må räknas med den i riksstaten upptagna nettobehållningen för år 1916 av 22,500,000 kronor, därvid må erinras, att, även om driftresultatet mot förmodan ej skulle komma att uppvisa nämnda behållning, betydande överskott mot

vad i riksstaten beräknats är att vänta för år 1915. I nämnda beräknade överskott, 22,500,000 kronor, vågar styrelsen dock ej inberäkna ifrågasatt kristidshjälp åt personalen, varför styrelsen vill föreslå, att överskottsmedel från 1915 därför beräknas.

Vid kalkylering av den behållna inkomsten för år 1917 kan man, såsom redan angivits, icke utgå från de oregelbundna driftresultaten under krigsåren. Man har därför ej annan utväg än att gå tillbaka till driftresultaten åren före krigsutbrottet och söka att med ledning av dittills påvisbar progression få fram beräkningsbara inkomster för år 1917.

I styrelsens skrivelse den 26 april 1912 till första försvarsberedningen beräknades 1917 års bruttoinkomst till 98,500,000 kronor, specificerade på följande sätt:

Malmtrafik	13,400,000 kronor,
Övrig trafik å år 1911 öppnade banor	82,600,000 » ,
Trafik å efter år 1911 öppnade banor	2,500,000 »
Summa	98,500,000 kronor.

Vid denna kalkylering beräknades, att transporten av malm skulle fortgå i den fulla omfattning, som enligt gällande kontrakt var medgiven. Övriga inkomster å banor, öppnade före år 1911, beräknades med ledning av den årliga procentiska stegring, som trafikperioden 1901—1910 utvisade (4.5 procent), till 1913 års beräknade inkomster, årligen ökade med cirka 3,000,000 kronor, svarande mot 4.3 procent årlig stegring. Inkomsten å banor, öppnade efter år 1911, voro särskilt kalkylerade.

Efter april 1912 tillgänglig statistik och andra förhållanden giva anledning till väsentliga höjningar av förestående beräkningar.

Sedan beslut om ökad malmutförsel fattats, får den av malmtrafik härflytande inkomsten beräknas till cirka 16,900,000 kronor, vilket belopp dock är ett maximum, beräknat under förutsättning att uppgjorda fraktkalkyler skola till fullo kunna följas.

Den procentiska inkomststegringen, som för perioden 1901—1910 var 4.5 procent, har för en senare period 1904—1913 ökats till 5.4 procent. I denna stegring inverkar tillkomsten av nya banor med cirka 0.3 procent, återstod verklig stegring cirka 5.1 procent. Det synes ej alltför djärvt att för perioden 1913—1917 räkna med en ungefärlig ökning av 5 procent å inkomster för »övrig trafik» å år 1913 öppnade banor, eller med 3,900,000 kronor för vart och ett av åren 1914—1917. Såväl på grund av denna höjning med 900,000 kronor per år, som ock därför, att 1913 års in-

komster av övrig trafik med över 4,000,000 kronor överstego de inkomster, som år 1912 voro för samma år förutsedda, uppkommer vid denna beräkning en mycket väsentlig höjning av de i styrelsens skrivelse den 26 april 1912 beräknade motsvarande inkomsterna.

I fråga om inkomsterna å nyöppnade bandelar saknar styrelsen anledning göra ändring i förutvarande kalkyl.

1917 års inkomster skulle enligt dessa beräkningssätt uppgå till följande belopp:

Inkomst av malmtrafik	16,900,000	kronor,
övrig inkomst å banor i trafik år 1913	90,500,000	» ,
inkomst å banor, öppnade efter år 1913	2,500,000	»
Summa	109,900,000	kronor.

I detta inkomstbelopp ingår icke några inkomster, härflytande ur de provisoriska taxetilläggen, enär styrelsen förutsätter, att sådana inkomster komma att i det hela motsvaras av en ökning i utgifter förorsakad av högre materialpris utöver de i nedanstående kalkyler beräknade.

I styrelsens förberörda skrivelse den 26 april 1912 voro driftkostnaderna för år 1917 upptagna till följande belopp:

Egentlig driftkostnad:

å år 1911 trafikerade banor	66,500,000	kronor,
å senare öppnade banor	2,200,000	» ,
avsättning till förnyelsefond	7,600,000	» ,
bidrag till personalens pensionering	2,300,000	»
Summa	78,600,000	kronor.

Förutsättningarna för styrelsens ifrågavarande kalkyler voro följande:

Den egentliga driftkostnaden för år 1911 trafikerade banor beräknades till 70 procent av bruttoinkomsten, varvid dock utgifterna minskats med 670,000 kronor, svarande mot beräknad utgiftsminskning på grund av riksgränsbanans elektrifiering. Driftkostnaden å nyöppnade banor angavs enligt särskild motivering. Utgifter för förnyelsefond och personalens pensionering upptogos med belopp, framgångna ur 1911 företagna utredningar.

Dessa år 1912 utarbetade beräkningsgrunder synas i stort sett även böra tillämpas vid nu ifrågakommande beräkning av 1917 års utgifter. Dock äro några modifikationer erforderliga.

Visserligen har driftkostnadsprocenten efter år 1911 nedgått och var åren 1912 och 1913 cirka 66 procent, men så låg kostnadskoefficient synes för år 1917 icke böra beräknas, särskilt på grund av sedermera

inträdda löneförhöjningar. Den driftkostnadsprocent, som under nuvarande trafikförhållanden framkommer, kan än mindre läggas till grund för en kalkyl för ett år av genomsnittskaraktär.

Styrelsen finner därför procenten för de egentliga driftkostnaderna böra beräknas till 70 procent. Från den härvid framkomna driftkostnadssumman bör emellertid dragas ett belopp av 900,000 kronor, svarande mot besparing genom elektrifieringen av riksgränsbanan vid ifrågasatta transportkvantiteter.

Den beräknade driftkostnaden för nyöppnade banor synes böra bibehållas oförändrad.

Avsättning till förnyelsefond har däremot antagits böra ökas i proportion mot den större kapitalplaceringen, vilken framgår som erforderlig genom styrelsens »Utredning av behovet av nya byggnader och anläggningar samt ny rullande materiell vid statens järnvägar för 10-årsperioden 1914—1923».

Beträffande bidragen till personalens pensionering torde denna å ena sidan böra beräknas högre i proportion till de ökade driftkostnaderna, uti vilka ju personalkostnaderna utgöra en integrerande del, och å andra sidan böra minskas med 500,000 kronor, utgörande den särskilda avsättning till fonden för personalens pensionering, som under en tid utgått, men förutsättes ej komma — i likhet med för år 1916 — att utgå för år 1917.

Driftkostnaderna för år 1917 enligt ovanstående beräkningsgrunder äro nedan sammanställda:

Egentlig driftkostnad:

å år 1913 trafikerade banor	73,900,000	kronor,
å senare öppnade banor	2,200,000	» ,
avsättning till förnyelsefond	7,700,000	» ,
bidrag till personalens pensionering	2,000,000	»
Summa	85,800,000	kronor.

Den behållna inkomsten för år 1917 får styrelsen följaktligen föreslå beräknas till 24,100,000 kronor, men, om avsättning till pensionsfonden anses böra ske, 23,600,000 kronor.

Vid beräkning av ovanstående nettoinkomst har styrelsen emellertid ej tagit hänsyn till möjligheten av ändring i de provisoriska taxetilläggens fraktsatser, utan att samtidigt ändring i materialprisen inträder, och ej heller till en eventuell mera fullständig löneregelring. Sådana åtgärder få tänkas minska nettoinkomsten under den ovan beräknade. Av något annan natur är ett eventuellt kristidstillägg, vilket, såsom givet-

vis sammanfallande med en utpräglad högkonjunktur, får tänkas uppvägt av större bruttoinkomster än de här beräknade.

Rörande nyssberörda avsättning till pensionsfond, 500,000 kronor, torde de i nådig proposition nr 50 vid 1915 års riksdag anförda skäl för att under nuvarande förhållanden icke i riksstaten upptaga nämnda belopp, fortfarande äga giltighet.

På grund av det anförda får styrelsen, under antagande att för år 1917 icke upptages särskilt anslag av kronor 500,000 såsom särskild avsättning till pensionsfond, i underdånighet hemställa,

att den behållna inkomsten av statens järnvägar upptages i riksstaten för år 1917 sålunda:

Statens järnvägar:

Inkomster	109,900,000	kronor,
Driftkostnad	85,800,000	»
Nettobehållningen	24,100,000	kronor.

Vid behandlingen av detta ärende hava närvarit jämväl järnvägsfullmäktige Waller och Strömberg, överingenjören Fogelmarck, byråcheferna von Friesen, Åberg och Almqvist samt tjänstförrättande byråchefen Nylinder.

Stockholm den 3 december 1915.

Underdånigst

A. M. GRANHOLM.

IVAR VIRGIN. JOHN FLODIN.

PER KJELLIN.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1916.

Utgifterna.

För flera huvudtitlar gemensamma frågor.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 januari 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

---

1. Extra lönetillägg till vissa tjänstemän och betjänte.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Vennersten anförde vidare:

Sedan Kungl. Maj:t år 1915 av riksdagen äskat beviljande av extra lönetillägg för samma år åt vissa statens tjänstemän och betjänte, anmälde riksdagen i särskilda skrivelser, att, i enlighet med vad Kungl. Maj:t under andra, fjärde, femte, sjätte, sjunde, åttonde och nionde

huvudtitlarna föreslagit i fråga om beviljande av anslag för beredande av extra lönetillägg för år 1915 åt en del tjänstemän och betjänte i de till de olika departementen hörande ämbetsverk, kårer och stater, riksdagen under nedannämnda huvudtitlar på extra stat för år 1916 anvisat särskilda förslagsanslag att enligt vissa angivna grunder utgå med följande belopp, nämligen:

under andra huvudtiteln			kronor	5,500: —
» fjärde	»		»	205: —
» femte	»		»	500: —
» sjätte	»		»	20,000: —
» sjunde	»		»	3,500: —
» åttonde	»		»	10,000: —
» nionde	»		»	5,000: —
		eller sålunda tillsammans med	kronor	44,705: —

Angående extra lönetillägget för år 1915 åt en del tjänstemän och betjänte m. m. utfärdades den 18 juni 1915 nådig kungörelse.

I det jag nu går att anmäla frågan om extra lönetillägg för innevarande år, tillåter jag mig till en början erinra därom, att en del av de befattningshavare, som år 1915 kommit i åtnjutande av extra lönetillägg, från och med år 1916 på grund av genomförda löneregleringar icke kunna bliva berättigade till dylika lönetillägg, samt att riksdagen å extra stat för år 1916 beviljat anslag till provisorisk lönereglering för befattningshavare inom vissa ämbetsverk, som ännu icke blivit definitivt lönereglerade.

Den provisoriska löneregleringen omfattar befattningshavare inom statsdepartementen, kommerskollegium med undantag av dess näringsstatistiska avdelning, tekniska skolan i Stockholm, gymnastiska centralinstitutet, överintendentsämbetet, statistiska centralbyrån, inspektörerna över elektriska anläggningar samt bergmästarna. I fråga om nu berörda grupp av ämbetsverk och tjänstemän kommer anslag till extra lönetillägg för innevarande år att erfordras allenast för det fåtal befattningshavare, som icke äga komma i åtnjutande av den provisoriska löneregleringen.

Senare i dag torde komma att göras hemställan därom, att Kungl. Maj:t ville hos innevarande års riksdag göra framställning om anvisande å extra stat för år 1917 av anslag till provisorisk lönereglering för

de verk och myndigheter, som redan för år 1916 kommit i åtnjutande av dylik reglering.

Åtskilliga ämbetsverk och kårer kvarstå ännu vid de äldre lönestaterna. De förhållanden, som föranledde beviljande av extra lönetillägg för år 1915, göra sig beträffande dessa verk och kårer innevarande år gällande i fullt samma grad som år 1915.

Med avseende å vad jag sålunda anfört, torde erforderliga anslag för beredande av extra lönetillägg även för år 1916 böra av riksdagen äskas.

Till förekommande av varje missförstånd tillåter jag mig erinra därom, att riksdagen beviljat medel för beredande av tillfällig löneförbättring åt kronofogdar, häradsskrivare och länsmän, vadan dessa tjänstemän givetvis icke böra därutöver komma i åtnjutande av extra lönetillägg.

De av riksdagen år 1915 till extra lönetillägg anvisade anslag uppfördes såsom förslagsanslag å extra stat under vederbörande huvudtitlar i 1916 års riksstat. På enahanda sätt torde de för de extra lönetilläggen för år 1916 erforderliga anslagen böra uppföras i riksstaten för år 1917, därvid förutsättes, att Kungl. Maj:t, om anslagen beviljas, anbefaller statskontoret att under år 1916 utbetala beloppen.

Anslagen under andra, sjunde, åttonde och nionde huvudtitlarna torde kunna sänkas till respektive 4,500 kronor, 500 kronor, 5,000 kronor och 2,000 kronor. För övriga huvudtitlar åter torde anslagen böra utgå med samma belopp som för år 1915.

De erforderliga anslagen hava således nu beräknats till följande belopp:

Under	andra	huvudtiteln	till	kronor	4,500: —
»	fjärde	»	»	»	205: —
»	femte	»	»	»	500: —
»	sjätte	»	»	»	20,000: —
»	sjunde	»	»	»	500: —
»	åttonde	»	»	»	5,000: —
»	nionde	»	»	»	2,000: —
			eller sålunda tillsammans till	kronor	32,705: —

De grunder, efter vilka de extra lönetilläggen för år 1916 borde utgå, skulle, i likhet med grunderna för 1915 års extra lönetillägg, bliva följande:

1:o) Extra lönetillägg utgår, där ej sådant fall är för handen, som under 2:o) sägs, till tjänsteman, vilkens tjänstgöring är förlagd till huvudstaden, med 15 procent å kontant avlöning, dock icke i något fall med högre belopp än 700 kronor, och

till tjänsteman, vilkens tjänstgöring är förlagd till annan ort, med 12 procent å kontant avlöning, dock icke i något fall till högre belopp än 500 kronor, samt,

i vad angår betjänte, med 25 procent å kontant avlöning, om tjänstgöringen är förlagd till huvudstaden, men eljest med 20 procent å sådan avlöning.

2:o) Ingår i avlöningen bostads- eller boställsförmån in natura, skall det enligt nästföregående moment beräknade lönetillägget minskas med ett belopp, motsvarande 10 procent av de kontanta avlöningsförmåner, varå tillägget beräknats.

3:o) Från åtnjutande av extra lönetillägg undantagas, förutom häradshövdingarna och de tjänstemän, åt vilka beretts tillfällig löneförbättring för år 1916,

a) de tjänstemän, vilkas avlöningsförmåner av statstjänst för innevarande år uppgå till högre belopp än 7,700 kronor eller, om deras tjänstgöring är förlagd till annan ort än Stockholm, 7,500 kronor; skolande, ifall nämnda avlöningsförmåner överstiga 7,000 kronor, det extra lönetillägget i intet fall utgå med högre belopp än som svarar mot skillnaden mellan 7,700 kronor eller, om tjänstemannen har sin tjänstgöring förlagd till landsorten, 7,500 kronor, å ena, samt förenämnda avlöningsförmåners belopp, å andra sidan,

b) de tjänstemän, vilkas inkomst av arbete, det extra lönetillägget oberäknat, under år 1915 av vederbörande taxeringsmyndigheter uppskattats till högre belopp än 7,700 kronor eller, om deras tjänstgöring är förlagd till annan ort än Stockholm, 7,500 kronor; skolande, ifall nämnda inkomster överstiga 7,000 kronor, det extra lönetillägget i intet fall utgå med högre belopp, än som svarar mot skillnaden mellan 7,700 kronor eller, om tjänstemannen har sin tjänstgöring förlagd till landsorten, 7,500 kronor, å ena, samt förenämnda inkomsters belopp, å andra sidan,

c) de tjänstinnehavare, vilkas avlöningsförmåner vid riksdagarna åren 1901—1915 ny- eller omreglerats efter andra grunder än dem, som följts vid de äldre staternas fastställande.

4:o) Extra lönetillägg må allenast tilläggas tjänstemän och be-

tjänte, vilkas avlöning blivit av Konung och riksdag till siffran bestämd eller eljest utgår efter av riksdagen prövade grunder.

5:o) Extra lönetillägg beräknas endast å avlöningsförmåner, vilka utgå av statsmedel. Där avlöning bestrides dels av statsmedel dels ock av andra medel, beräknas extra lönetillägg endast å den del därav, som utgår av statsmedel, dock att åt lärare och tjänstemän vid universiteten extra lönetillägg må beräknas å hela det belopp, vartill avlöningen blivit, på sätt i nästföregående moment sägs, bestämd att minst uppgå, utan avseende därå att till bestridande av universitetens utgifter användas jämväl andra medel än statsmedel.

6:o) Extra lönetillägg beräknas å följande slag av avlöningsförmåner:

lön;
tjänstgöringspenningar;
kontant bostads- och inkvarteringsersättning;
arvode;
med lön likställt lönetillägg; samt
dagavlöning vid flottan.

7:o) Extra lönetillägg till den, som av statens medel åtnjuter lön eller arvode för två eller flera befattningar, utgår endast för en av dessa, nämligen för den, som medför högsta avlöningen, eller, därest denna på mer än ett ställe är lika, för den av dem, till vilken han först blivit befordrad; samt

8:o) Extra lönetillägget anses tillhöra lönen.

2. Disposition av besparingarna å huvudtitlarna.

I sammanhang med framläggande för riksdagen av förslag till riksstat torde riksdagens medgivande böra äskas därtill att gällande bestämmelser om dispositionen av besparingarna å huvudtitlarna måtte få tillämpas jämväl för statsregleringen för år 1917 och hemställer jag i sådant avseende, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva, att vid statsregleringen för år 1917 de i rikets ständers skrivelse den 12 maj 1841 angivna grunder i avseende å dispositionen av besparingar å huvudtitlarna fortfarande må bliva gällande, dock att behållningar, som å anslag till nyinrättade tjänstebefattningar uppstå, innan dessa första gången tillsättas, skola tillföras statsverkets kassafond.

Vad föredragande departementschefen sålunda anfört, däri statsrådets övriga ledamöter instämde, behagade Hans Maj:t Konungen godkänna; och skulle utdrag av detta protokoll, i vad det avsåge extra lönetillägget, tillställas de övriga departementen för behörigt iakttagande vid uppgörande av förslag till reglering av utgifterna under vederbörande huvudtitlar i riksstaten.

Ur protokollet:
Albert Tondén.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1916.

Första huvudtiteln.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 januari 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Vennersten anhöll härefter att få underställa Kungl. Maj:ts prövning frågan om regleringen av riksstatens första huvudtitel för år 1917 och yttrade:

Beträffande ifrågavarande huvudtitel har jag icke att föreslå någon förändring och hemställer sålunda, att de ordinarie anslagen under denna huvudtitel måtte i den statsverksproposition, som nu skall avlåtas, uppföras sålunda:

A. Kungl. hovstatsanslagen.

1. Kungl. Maj:ts hovhållning, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 800,000.

2. Hans Kungl. Höghet Kronprinsens hovhållning och handpenningar för Hennes Kungl. Höghet Kronprinsessan, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 192,000.

3. Hans Kungl. Höghet Hertigen av Västergötland, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 26,000.

4. Hans Kungl. Höghet Hertigen av Närke, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 26,000.

5. Ved och kol för de kungl. hoven, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 50,000.

6. För underhåll och vård av möbler samt andra staten tillhöriga inventarier i de kungl. slotten, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 56,400.

7. Kungl. hovstallets utfodring, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 45,000.

B. Kungl. slotten.

1. Reparationer å Stockholms slott med flere för de kungl. hoven upplåtna byggnader, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 63,000.

2. Polis-, lys- och renhållning vid Stockholms slott, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 22,500.

3. Brandväsendet och yttre lyshållningen vid Stockholms slott, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 11,250.

4. Drottningholms slott, *oförändrat ordinarie anslag* kronor 24,600.

5. Gripsholms slott, *oförändrat ordinarie anslag* ... kronor 6,000.

6. Ulriksdals slott, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 8,250.

7. Haga lustslott och park, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 8,000.

8. Strömsholms slott, *oförändrat ordinarie anslag* kronor 3,000.

9. Rosersbergs slott, *oförändrat ordinarie anslag* kronor 3,000.

Sammanlagda beloppet för de under första huvudtiteln uppförda *ordinarie anslagen* skulle alltså uppgå till 1,345,000 kronor, eller till samma belopp som för år 1916. Enär för år 1917 å denna huvudtitel ej kräves något anslag å *extra* stat, skulle huvudtitelns slutsumma sålunda komma att för sistnämnda år uppgå till oförändrat belopp eller ..... kronor 1,345,000.

Vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, yttrat och hemställt behagade Hans Maj:t Konungen gilla och bifalla.

Ur protokollet:
Albert Tondén.

Andra huvudtiteln.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 januari 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Hasselrot anmälde:

1:o)

de frågor, som tillhöra regleringen för år 1917 av riksstatens andra huvudtitel, innefattande anslagen till justitiedepartementet.

Härvid anförde föredraganden:

»Den 14 januari 1913 fattade Kungl. Maj:t beslut angående ändrad gruppering av riksstatens utgifter. På sätt skett redan vid anmälan av de frågor, som tillhörde regleringen för åren 1914, 1915 och 1916 av riksstatens andra huvudtitel, torde jag även nu böra, i enlighet med nämnda beslut, upptaga anslagen å denna huvudtitel i den ordning, vari de böra förekomma i den blivande riksstaten. Därvid kommer jag att angiva jämväl de ordinarie anslag, beträffande vilka jag ej har att föreslå någon förändring.

A. Departementet.

1. Departementschefen, *oförändrat ordinarie anslag*... kronor 17,000.

2. Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli, *oförändrat ordinarie anslag*..... kronor 41,400.

3. Provisorisk löneregleringför departementet.

[1.] **Provisorisk lönereglering för departementet.** (Extra anslag.)

Innan jag går att inför Kungl. Maj:t anmäla frågan om fortsatt giltighet under år 1917 av den provisoriska löneregleringför befattningshavare i statsdepartementen, som tillämpats från och med år 1911, torde vara lämpligt att närmare redogöra för det läge, vari den sedan länge på dagordningen stående frågan om förändringar i departementens organisation och det i samband därmed stående spörsmålet om ett definitivt ordnande av löneförhållandena därstädes för närvarande befinna sig.

Departementalkommitterades och kommerskollegiikommitténs tillstyrkande och arbetsresultat.

Den 11 december 1908 uppdrog Kungl. Maj:t åt särskilda kommitterade att verkställa en undersökning angående de förändringar, vilka, under förutsättning att en regeringsrätt komme till stånd, kunde finnas erforderliga eller lämpliga i statsdepartementens genom grundlag fastställda indelning såväl som i personalen och arbetssättet inom departementen samt den närmare fördelningen av ärendena departementen emellan, därvid jämväl borde komma under övervägande, huruvida för vissa ärenden annan ordning för deras beredning och avgörande än den nu gällande vore av förhållandena påkallad, ävensom att utarbeta förslag till lönestat för departementen.

Kort förut, den 13 november 1908, hade Kungl. Maj:t uppdragit åt en särskild kommitté att, efter verkställd utredning, inkomma med utlåtande och förslag rörande förändrad organisation av kommerskollegiet och reglering av löneförhållandena vid nämnda ämbetsverk m. m.

Mellan förstnämnda kommitterade (departementalkommitterade) och sistberörda kommitté (kommerskollegiikommittén) ägde, med hänsyn till det nära sambandet mellan deras uppdrag, ett visst samarbete rum. Detta hänförde sig *dels* till frågan om de sociala regeringsärendenas sammanförande under *ett* departement, i vilket hänseende gemensamt

betänkande och förslag om upprättande inom ett omorganiserat civildepartement av en avdelning för sociala ärenden (socialstyrelsen) avgavs den 18 november 1911, *dels ock* till frågan om inrättande och organiserande av ett nytt statsdepartement för ärenden rörande handel, industri och sjöfart, med avseende varå gemensamt betänkande och förslag avgavs den 5 juli 1913. [1.]

I övriga frågor, som föllo under departementalkommitterades uppdrag, avgåvo dessa den 31 december 1912 ett synnerligen omfattande betänkande.

I anledning av omförmälda förslag den 18 november 1911 angående upprättande av en särskild avdelning inom civildepartementet för sociala ärenden, framlade Kungl. Maj:t, efter det ytterligare utredning i frågan ägt rum genom särskilda sakkunniga, i nådig proposition till 1912 års riksdag förslag om inrättande av ett särskilt centralt verk för sociala ärenden, socialstyrelsen, vilket förslag i allt väsentligt bifölls av riksdagen. Den 1 januari 1913 trädde härefter socialstyrelsen i verksamhet.

Departementalreformfrågan inför 1914 års senare riksdag.

Vid anmälan inför Kungl. Maj:t den 14 januari 1914 av de frågor, som tillhörde regleringen för år 1915 av riksstatens andra huvudtitel, uttalade min företrädare i ämbetet vid behandlingen av den punkt, som handlade om den provisoriska löneregleringen för justitiedepartementet, den förhoppningen att proposition till riksdagen om de ändringar i grundlagarna, som med föranledande av departementalkommitterades betänkande kunde behöva vidtagas, skulle kunna avlåtas under år 1914, samt ställde i utsikt, att, om grundlagsfrågorna bleve prövade av 1914 års och, slutgiltigt, av 1915 års riksdag, de förändringar i departementens organisation, som funnes böra genomföras, skulle kunna komma till stånd under loppet av år 1915 och den slutliga omregleringen av löneförhållandena kunna träda i kraft vid början av år 1916.

Förslag om nyss nämnda ändringar i grundlagarna framlades också av Kungl. Maj:t för den riksdag, som sammanträdde i maj månad 1914, men de blevo, som bekant, icke av riksdagen antagna. Den nödvändiga följden härav blev ett uppskov med det slutliga avgörandet av frågan om mera genomgripande förändringar i departementens organisation.

Departementschefens uttalande i frågan i statsrådet den 14 januari 1915.

Då jag den 14 januari 1915 inför Kungl. Maj:t anmälde frågan om fortsatt tillämpning under år 1916 av den provisoriska löneregleringen för vissa befattningshavare i statsdepartementen, framhöll jag, att det i anledning av nyssnämnda, av riksdagens avslag å de

[1.] föreslagna grundlagsändringarna framtvungna uppskov med huvudfrågans avgörande möjligen skulle kunna ifrågasättas, om icke spörsmålet om en definitiv reglering av löneförhållandena inom departementen borde, vad anginge sådana befattningar inom desamma, vilka icke kunde väntas komma att röna någon avsevärd inverkan av den stundande departementalreformen, upptagas till behandling alldeles oberoende av frågan om de mera vittgående förändringar i departementens organisation, som innefattades i det av departementalkommitterade avgivna betänkandet. Huvudsakligen av den anledning, att en dylik utbrytning av en del av nu ifrågavarande synnerligen vittomfattande spörsmål enligt min mening alltid måste stöta på vissa svårigheter, ansåg jag mig dock icke då böra till någon del underställa Kungl. Maj:ts prövning frågan om en mera slutgiltig reglering av löneförhållandena inom departementen, utan inskränkte mig till att föreslå Kungl. Maj:t att av då instundande riksdag för år 1916 under vederbörande huvudtitlar begära medel å extra stat till den för departementen sedan några år gällande provisoriska löneregleringen. Samtidigt gjorde jag dock gällande, att, om detta uppskov med löneregleringsfrågans definitiva ordnande skulle med avseende å viss befattningshavare inverka menligt i pensionshänseende, Kungl. Maj:t icke torde komma att underlåta att i fråga om sådan person tillkommande pension i sinom tid hos riksdagen göra den framställning, som billigheten kunde anses fordra.

Löneregleringskommitténs utlåtande den 30 april 1915.

Emellertid bragtes frågan om en definitiv lönereglering för befattningshavarne i statsdepartementen till nytt liv genom det utlåtande, som löneregleringskommittén, efter nådig remiss, den 30 april 1915 avgav till Kungl. Maj:t i ett av mig inför Kungl. Maj:t därefter den 28 maj 1915 anmält ärende angående ifrågasatt tilläggspension åt före detta registratorn i justitiedepartementet Otto Ludvig Rooth. I detta utlåtande yttrar kommittén — efter det den på anförda skäl avstyrkt dylik tilläggspensions tillerkännande åt Rooth — följande:

> Kommittén ville icke underlåta, att med föranledande av detta pensionsärende och i anslutning till ett däri av statskontoret i sådant hänseende gjort uttalande giva uttryck även för sin del åt den mening, att, allt eftersom tiden ginge utan att för statsdepartementen en definitiv lönereglering bragts till stånd, det för departementstjänstemännen obilliga uti deras otillfredsställande pensionsförhållanden måste desto starkare framträda.
>
> Det obilliga mot nämnda tjänstemän i detta hänseende hade tydligen skärpts därigenom, att med det fortgående genomförandet av slutliga löneregleringar allt flera av statsförvaltningens befattningshavare i liknande ställning vunnit förbättrade pensionsförmåner, under det att en departementstjänsteman, efter det han under allt

flera år varit på grund av provisorisk löneregleringi åtnjutande av förhöjda avlöningsförmåner, likväl, då avgångsåldern inträdde, hänvisades till en pension, som stode i missförhållande till den under en följd av år erhållna avlöningen. [1.]

Toge man därjämte hänsyn till det maktpåliggande och ansvarsfulla samt alltmera såväl i intensitet som i kvalitet krävande arbete, som påvilade departementen såsom statsförvaltningens högsta organ och som gjorde det synnerligen önskvärt att kunna dit vinna och där bibehålla dugande arbetskrafter, torde det få anses jämväl ur det allmännas synpunkt vara av stor betydelse, att för befattningshavarna i statsdepartementen pensionsförhållandena bleve snarast ske kunde ordnade på tillfredsställande sätt.

Otvivelaktigt vore emellertid, att såväl med hänsyn till bestämmelser i den civila pensionslagen som med avseende å förhållandet till civilstatens änke- och pupillkassa pensionsfrågan bäst och lämpligast löstes genom och i sammanhang med definitiv löneregleringför befattningshavare i statsdepartementen; och det syntes kommittén, som om det ej skulle vara omöjligt, att en dylik löneregleringskulle kunna komma till stånd utan avvaktan å det slutliga avgörandet av det svårlösta och omfattande samt jämväl på grundlagsändringar beroende spörsmålet om departementalreformen.

Redan nu hade på senare tiden riksdagens bifall vunnits för löneregleringsoch därmed förbundna frågor, vilkas lösning ansetts ej böra undanskjutas av eventuella framtida förändringar i organisation eller författningar; och till att detta bifall vunnits hade nogsamt i väsentlig mån bidragit införandet bland avlöningsvillkoren av skärpt, mer eller mindre långt gående skyldighet för vederbörande befattningshavare att låta sig förflyttas till andra befattningar.

Så t. ex. hade vid 1914 års senare riksdag stadgats, att innehavare av ordinarie tjänst i patent- och registreringsverket skulle, med bibehållande av angivna förmåner, vara underkastad att, när helst så av Kungl. Maj:t prövades lämpligt, förflyttas till *annan lämplig befattning inom den centrala förvaltningen;* och vid 1915 års riksdag hade medgivits, att de å avlöningsstaten för länsstyrelsen i Stockholms län uppförda befattningar finge besättas med ordinarie innehavare under villkor, tills vidare och intill dess frågan angående Stockholms läns upphörande såsom administrativ enhet blivit slutligen avgjord, att den, som erhölle ordinarie befattning vid länsstyrelsen, skulle, utöver skyldigheten att vara underkastad de för tjänstemän och betjänte vid länsstyrelser i allmänhet gällande avlöningsvillkor, vara pliktig, därest Stockholms län upphörde såsom administrativ enhet, att efter Kungl. Maj:ts förordnande tjänstgöra hos länsstyrelse, som hade att övertaga göromål från länsstyrelsen i Stockholms län, eller, om Kungl. Maj:t vid tiden för länsstyrelsens indragning eller framdeles funne lämpligt så föreskriva, låta sig förflyttas till *annan befattning inom statsförvaltningen,* dock med vissa förbehåll i fråga om bibehållande av tjänstegrad samt beträffande avlöningsförmåner m. m.

Det torde ock böra erinras, att, då jordbruksdepartementet år 1900 inrättades, det enligt kungl. kungörelse den 31 mars samma år bland avlöningsvillkoren ingått, att tjänsteman skulle vara underkastad den förflyttning till annat departement, som kunde föranledas av omreglering av ärendenas fördelning mellan statsdepartementen.

De anförda exemplen från patent- och registreringsverket och Stockholms läns styrelse syntes kommittén bestyrka dess uppfattning, att det ej skulle vara omöjligt, att en definitiv löneregleringför befattningshavare i statsdepartementen

[1.] kunde komma till stånd utan avvaktan på lösningen av den stora frågan om departementalreformen.

Departementalreformfrågans och departementens löneregleringsfrågas behandling i statsrådet den 28 maj 1915.

Detta löneregleringskommitténs yttrande föranledde mig att nämnda den 28 maj 1915, då pensionsärendet angående registratorn Rooth avgjordes, ånyo inför Kungl. Maj:t anmäla frågan om en definitiv löne- och pensionsreglering för statsdepartementens befattningshavare ävensom vissa i samband därmed stående spörsmål, bland annat om vidtagande av åtgärder till lättande av departementens arbetsbörda. Mitt anförande i statsrådet vid detta ärendes behandling utmynnade i en hemställan, att Kungl. Maj:t måtte lämna landssekreteraren Axel Schotte och löneregleringskommittén i uppdrag att var för sig verkställa viss utredning av nu förevarande frågor samt framlägga därav betingade förslag.

Beträffande frågan om lättandet av departementens arbetsbörda samt några i nära samband därmed stående spörsmål påminde jag vid nu ifrågavarande tillfälle till en början därom, att departementalkommitterades förslag innefattade, bland annat, upprättande av två nya statsdepartement, ett handelsdepartement — förslaget i denna del avgivet av departementalkommitterade och kommerskollegiikommittén gemensamt — och ett kommunikationsdepartement, jämte sammanslagning av lantförsvars- och sjöförsvarsdepartementen till ett departement, försvarsdepartementet. Därefter fortsatte jag:

> De nu berörda spörsmålen om förändrad departementsindelning vore värda allt beaktande, men å andra sidan av den omfattande och svårlösta art, att de icke lämpligen borde vid tillfället i fråga upptagas till slutligt beslut. De vore förbundna med grundlagsändringar, vilkas vansklighet tillfyllest framginge av det beslut, som, på sätt förut erinrats, i ärendet fattats av 1914 års andra riksdag. Först till 1917 års riksdag torde i allt fall förslag i dessa ämnen kunna framläggas.
>
> Departementalkommitterade hade vidare föreslagit en ingående ändring av de nuvarande centrala verkens ställning i förvaltningen, i det att flertalet av dessa verk, för vinnande av närmare samarbete i regeringsärenden med statsdepartementen, skulle inflyttas i departementen såsom departementsavdelningar. Denna ingripande omändring i nuvarande, sedan länge bestående förhållande hade, med några få undantag, avstyrkts av de hörda ämbetsverken, vilka befarat, att verkens självständiga ställning därmed skulle gå förlorad och deras verksamhet i olika avseenden försvåras och invecklas. De mot departementalkommitterades förslag i denna del framställda erinringarna torde vara nog så vägande. Det syntes mig också knappast sannolikt, att de fördelar, som den av departementalkommitterade föreslagna anordningen ansetts medföra, även om dessa fördelar vore obestridliga, kunde uppväga de nackdelar med hänsyn till de centrala verkens ställning och självständighet, som, enligt vad verken framhållit, kunde befaras med genomförande av departementalkommitterades förslag i denna del.
>
> Hela det ifrågavarande spörsmålet sammanhängde också, såsom departementalkommitterade jämväl framhållit, med statsdepartementens lokalfråga, en fråga som

nu varken kunde eller borde föras fram till en slutlig lösning. När vid 1912 års riksdag beslut fattades om inrättande av ett särskilt ämbetsverk för sociala ärenden, hade också Kungl. Maj:t och riksdagen utgått ifrån, att detta verk skulle, till en början åtminstone, erhålla en med övriga centrala verk likartad organisation och ställning. [1.]

Enligt min mening borde därför nu berörda del av departementalkommitterades förslag icke för det dåvarande föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

Ett starkt behov förelåge emellertid att söka vinna lättnader i statsdepartementens alltjämt ökade arbetsbörda. Av de ärenden, som nu ankomme på Kungl. Maj:ts omedelbara prövning, förefunnes otvivelaktigt åtskilliga, vilka icke vore av den art eller den vikt, att de behövde göras till föremål för Kungl. Maj:ts avgörande. Departementalkommitterade hade också i sitt förutnämnda betänkande föreslagit, att från Kungl. Maj:t till underordnad myndighet, i allmänhet de centrala ämbetsverken, måtte överflyttas åtskilliga grupper av ärenden, en decentralisation, som vunnit övervägande tillslutning av de hörda myndigheterna. Det syntes mig antagligt, att man i detta avseende kunde gå längre än departementalkommitterade föreslagit.

Uppmärksamheten borde också inriktas på *dels* anordningar i övrigt i syfte att lätta departementens arbetsbörda, såsom förenklingar i vissa ärendens handläggning och expediering m. m., *dels och* åtgärder att tillförsäkra departementen de bästa möjliga arbetskrafter.

Vissa ärendesöverflyttningar mellan de nuvarande statsdepartementen inbördes skulle sannolikt befinnas önskvärda för att, utan rubbning av departementens huvudsakliga verksamhetsområden, i någon grad utjämna arbetsbördan mellan olika departement.

I den mån nu berörda frågor kunde inverka på handläggningen och expedieringen inom de centrala verken av regeringsärenden, borde påkallade förslag, berörande dessa verk, övervägas, liksom också uppmärksamhet borde ägnas åt frågan om samarbetet mellan olika verk vid handläggning av ärenden, som vore gemensamma för flera verk.

I flertalet av nu berörda avseenden hade visserligen departementalkommitterade framlagt förslag, men dessa vore avgivna under andra förutsättningar och lämpade efter andra förhållanden än dem, varmed man, enligt min mening, för närvarande borde räkna. Förslagen tarvade därför ytterligare utredning för att kunna inpassas under nuvarande ordning.

Givetvis borde härvid också beaktas, att nya statsdepartement vore föreslagna och kunde tillkomma, varför de förslag, som i ena eller andra avseendet uppgjordes, icke borde försvåra en framdeles tillkommande förändrad departementsindelning.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört uttalade jag såsom min mening, att en bearbetning av departementalkommitterades förslag borde äga rum. Därefter blev på min hemställan av Kungl. Maj:t beslutat att uppdraga åt landssekreteraren Schotte att biträda i justitiedepartementet med verkställande av ytterligare utredning — under förutsättning att nuvarande statsdepartement till antal och huvudsakliga verksamhetsområden tillsvidare bibehölles och att de centrala verkens ställning förbleve densamma som nu — *dels* huru, genom decentralisation

[1.] av ärenden samt förenklingar i arbetssättet, de nuvarande statsdepartementens arbetsbörda skulle kunna lindras och begränsas, *dels* rörande de åtgärder, som kunde ifrågasättas för att tillförsäkra departementen de bästa möjliga arbetskrafter, *dels* huruvida överflyttningar av ärendesgrupper mellan departementen borde äga rum, *dels ock* beträffande lämpligaste sättet för handläggning och expediering inom de centrala verken av regeringsärenden samt huru nödigt samarbete mellan olika verk vid handläggning av ärenden, som vore gemensamma för flera verk, borde vinnas; och erhöll landssekreteraren Schotte tillika i uppdrag att utarbeta de författningsförslag, som påkallades av utredningen och därmed sammanhängande spörsmål.

Vidkommande därefter den av löneregleringskommittén i dess förut omnämnda utlåtande väckta frågan om möjligheten av genomförande utan allt för stort dröjsmål av en definitiv lönereglering för statsdepartementens befattningshavare yttrade jag — efter det jag redogjort för innehållet i utlåtandet samt påmint om de tvivel jag i statsrådet den 14 januari 1915 uttalat om lämpligheten därav, att spörsmålet om en lönereglering för vissa befattningshavare upptoges till behandling alldeles oberoende av frågan om mera vittgående förändringar i departementens organisation — i huvudsak följande:

Vad löneregleringskommittén, vilken torde få betraktas såsom synnerligen kompetent att bedöma arten och storleken av de svårigheter, som skulle vara förenade med en sådan utbrytning som nyss nämnts, i sitt ovanberörda anförande yttrat i denna del hade hävt de betänkligheter jag hyst mot upptagandet av frågan om en definitiv lönereglering för statsdepartementens befattningshavare redan innan frågan om mera genomgripande förändringar i departementens omorganisation bleve föremål för ett slutligt avgörande. På grund härav och med särskild hänsyn till angelägenheten därav, att departementens befattningshavare fortast möjligt finge sina pensionsförhållanden bättre ordnade, anhölle jag därför att få ånyo anmäla frågan om en definitiv lönereglering av nämnda befattningshavares löne- och pensionsförmåner.

Skulle förevarande löneregleringsfråga — något som jag framhöll såsom önskligt — kunna föreläggas 1916 års riksdag, måste dock, enligt min mening, oförd röjligen igångsättas en del utredningar. Det utan tvivel lämpligaste syntes mig vara att uppdraga dessa åt löneregleringskommittén. Det uppdrag, som sålunda borde lämnas åt nämnda kommitté, stode emellertid i ganska nära sammanhang med det uppdrag, som Kungl. Maj:t förut samma dag beslutat giva landssekreteraren Schotte. Detta sammanhang vore visserligen icke så intimt, att icke det ena uppdraget skulle kunna fullgöras utan avvaktan på det andras slutförande, men sambandet de båda uppdragen emellan vore dock tillräckligt stort för att ett samarbete mellan kommittén och Schotte borde äga rum i den utsträckning, som dessa vid de dem tilldelade uppdragens utförande kunde finna erforderlig.

Kungl. Maj:t uppdrog därefter, på min hemställan, åt löneregleringskommittén att, utan avvaktan på lösningen av spörsmålet om mera genomgripande förändringar i statsdepartementens organisation, till Kungl. Maj:t inkomma med förslag om en definitiv löne- och pensionsreglering för befattningshavarna i statsdepartementen. [1.]

Den förhoppning jag, på sätt nyss nämnts, vid tiden för ifrågavarande uppdrags lämnande åt landssekreteraren Schotte och löneregleringskommittén hyst därom, att frågan om en slutgiltig lönereglering för åtminstone flertalet befattningshavare inom statsdepartementen skulle kunna föreläggas redan innevarande års riksdag, torde icke kunna gå i uppfyllelse. Enligt vad landssekreteraren Schotte vid förfrågan för mig uppgivit, har visserligen den utredning, som blivit honom anförtrodd, framskridit så långt, att han, om så ansåges önskvärt, skulle genom utsöndring och fullföljande för sig av den del av hans uppdrag, som står i mera omedelbart samband med löneregleringsfrågan, kunna inom den närmaste tiden delgiva löneregleringskommittén resultatet av sitt arbete i denna del, innefattande bland annat förslag till inrättande av en del nya ordinarie befattningar inom departementen. Enligt vad jag vidare inhämtat har jämväl inom löneregleringskommittén beträffande förevarande regleringsfråga ett ej ringa förberedande utredningsarbete ägt rum. Därutöver har emellertid kommittén på grund av den mängd brådskande ärenden, som till densamma hänskjutits, ej hunnit sysselsätta sig med frågan och förefinnes av samma anledning föga utsikt till att en ändring häri skall kunna inträda inom de närmaste månaderna. Vid sådant förhållande och då en utbrytning sådan som den av landssekreteraren Schotte antydda av en del av hans uppdrag kan tänkas komma att menligt inverka på arbetet i dess helhet, har jag, efter samråd med övriga departementschefer, ansett mig böra avstå från försöket att få de för förevarande frågas avgörande nödvändiga utredningarna slutförda så tidigt, att frågan skulle kunna av Kungl. Maj:t hänskjutas till avgörande av instundande riksdag. *Departementschefen.*

Det måste givetvis anses beklagligt, att tillförandet åt statsdepartementen av den förstärkning av arbetskrafterna, varav de — och icke minst det departement jag företräder — ostridigt äro i stort behov, på detta sätt blir fördröjt. Vad beträffar de enskilda tjänstemännens intresse av frågans lösning, må framhållas, att för nuvarande ordinarie befattningshavare detta uppskov dock ej torde bliva av allt för stor betydelse i löne- eller pensionsavseende. Det lärer nämligen få anses sannolikt, att de flesta av dem genom en definitiv lönereglering ej skulle komma att tillerkännas åtminstone avsevärt högre löneförmåner

[1.] än de, av vilka de nu äro i åtnjutande enligt den för dem gällande provisoriska löneregleringen. Skulle vidare någon av samma befattningshavare komma att, innan den slutgiltiga löneregleringen kommer till stånd, avgå från sin tjänst, lärer, på sätt jag framhöll redan i statsrådet den 14 januari 1915, Kungl. Maj:t icke komma att underlåta att hos riksdagen göra den framställning om förbättrad pension, som billigheten kan anses fordra; och med billighet torde vara mest överensstämmande, att åt dylik befattningshavare tillerkännes den pension, som kan beräknas hava bort komma honom till del, därest den slutgiltiga löne- och pensionsregleringen trätt i tillämpning redan med innevarande års ingång, d. v. s. vid den tidpunkt, från vilken den skulle hava kommit att gälla, därest löneregleringsfrågan, såsom från början varit ämnat, fått sin lösning redan vid 1915 års riksdag.

Då sålunda den väntade definitiva regleringen av löneförhållandena inom statsdepartementen torde kunna vinna tillämpning tidigast från och med den 1 januari 1918, synes jämväl för år 1917 böra under vederbörande huvudtitlar begäras medel å extra stat till den provisoriska lönereglering för befattningshavare i departementen, som varit gällande från och med år 1911.

För innevarande år är i detta avseende, i enlighet med riksdagens beslut, stadgat i en den 28 maj 1915 utfärdad kungörelse:

dels att från de av riksdagen anvisade anslagen skola till följande å ordinarie stat uppförda befattningshavare i departementen utgå provisoriska avlöningstillägg med nedan angivna belopp, nämligen

till kansliråd och byråchef samt, i utrikesdepartementet, kansliråd och avdelningschef med 1,700 kronor, varav 600 kronor skola anses såsom lön, 500 kronor såsom tjänstgöringspenningar och 600 kronor såsom ortstillägg,

till den kanslisekreterare i sjöförsvarsdepartementet, som handlägger ärenden, tillhörande byråchef, med 1,500 kronor, varav 700 kronor skola anses såsom lön, 400 kronor såsom tjänstgöringspenningar och 400 kronor såsom ortstillägg,

till annan kanslisekreterare och till förste sekreterare i utrikesdepartementet med 1,200 kronor, varav 700 kronor skola anses såsom lön, 100 kronor såsom tjänstgöringspenningar och 400 kronor såsom ortstillägg,

till registrator och, i utrikesdepartementet, förste arkivarie likaledes med 1,200 kronor, varav 700 kronor skola anses såsom lön, 100 kronor såsom tjänstgöringspenningar och 400 kronor såsom ortstillägg, dock att, för inkomst av sportler, avdrag å avlöningstillägget skall göras för registratorn i justitiedepartementet med 50 kronor, för registratorn i civildepartementet med 200 kronor och för registratorn i ecklesiastikdepartementet med 500 kronor,

till en var av de fem till tjänståldern äldsta andra sekreterarna och till andra arkivarien i utrikesdepartementet med 1,000 kronor, varav 400 kronor skola anses såsom lön, 300 kronor såsom tjänstgöringspenningar och 300 kronor såsom ortstillägg.

till de två till tjänståldern yngsta andra sekreterarna i utrikesdepartementet med 600 kronor, varav 300 kronor skola anses såsom lön, 100 kronor såsom tjänstgöringspenningar och 200 kronor såsom ortstillägg, [1.]

till förste vaktmästare med 400 kronor, varav 100 kronor skola anses såsom lön, 150 kronor såsom tjänstgöringspenningar och 150 kronor såsom ortstillägg, dock att för förste vaktmästaren i utrikesdepartementet, vilken åtnjuter fri bostad, å den till ortstillägg hänförliga delen av lönetillägget skola avdragas 100 kronor,

till vaktmästare med 400 kronor, varav 200 kronor skola anses såsom lön, 50 kronor såsom tjänstgöringspenningar och 150 kronor såsom ortstillägg, dock att den vaktmästare i lantförsvarsdepartementet, för vilken är å ordinarie stat uppfört ett arvode av 750 kronor, skall åtnjuta lönetillägg med 350 kronor, samt

till den å utrikesdepartementets stat uppförde portvakt med 300 kronor, varav 200 kronor skola anses såsom lön, 50 kronor såsom tjänstgöringspenningar och 50 kronor såsom ortstillägg,

ävensom att, utöver de för förste vaktmästare och vaktmästare sålunda bestämda avlöningstillägg, lönen skall kunna provisoriskt höjas för förste vaktmästare, som fem år innehaft sin tjänst, med 100 kronor samt för vaktmästare, som erhållit å ordinarie stat uppfört, efter fem års tjänst utgående ålderstillägg och innehaft tjänsten ytterligare fem år, likaledes med 100 kronor,

dels att följande villkor, utöver redan gällande lönevillkor, skola iakttagas för åtnjutande av de provisoriska avlöningstilläggen, nämligen:

att tjänsteman icke må med den befattning, för vilken lönefyllnaden utgår, förena vare sig uppdrag såsom ordförande eller ledamot i styrelse för verk eller bolag, som är med Kungl. Maj:ts oktroj försett eller blivit såsom aktiebolag registrerat, eller befattning såsom tjänsteman i sådant verk eller bolag eller annan tjänstebefattning av vad slag som helst, så framt ej, vad angår tjänsteman, som av Kungl. Maj:t utnämnes, Kungl. Maj:t och, vad angår innehavare av annan befattning, vederbörande chef, uppå därom gjord framställning och efter prövning, att ifrågavarande uppdrag eller tjänstebefattning ej må anses inverka hinderligt för tjänstgöringen vid det egna verket, finner uppdraget eller befattningen kunna få tillsvidare mottagas och bibehållas;

att, i fråga om rätt att åtnjuta avlöningsförmåner under tjänstledighet, vad som stadgats angående lön gäller jämväl beträffande ortstillägg;

att avlöning ej må utgå till tjänstinnehavare för tid, varunder han avhållit sig från tjänstgöring utan att hava i vederbörlig ordning erhållit tjänstledighet eller kunna styrka giltigt förfall;

att, därest tjänstinnehavare varder avstängd från tjänstgöring eller i häkte tagen, den del av hans avlöning, som icke prövas böra användas till befattningens uppehållande, skall under tiden innehållas, såvida ej finnes skäligt låta honom uppbära något därav;

att för tillträde till provisoriskt ålderstillägg för förste vaktmästare och vaktmästare skola gälla enahanda villkor som för befattningshavare i departementen stadgats för tillträde till ålderstillägg å ordinarie stat;

att löntagare, som, då han intjänat stadgad tid för erhållande av löneförhöjning, redan uppnått den levnads- och tjänstålder, som berättigar honom till pension, ej må tillträda samma förhöjning;

att tjänsteman, som har sig anförtrodd uppbörd eller kontroll å uppbörd, är

[1.] pliktig att begagna sig av semester å tid av året, som av vederbörande chef bestämmes; ävensom

att samtliga ordinarie befattningshavare skola, i den mån ej undantag kunna anses böra stadgas eller för särskilda fall efter prövning medgivas, vara å tjänsterummet tillstädes minst sex timmar varje söckendag,

dels ock, till iakttagande vid utbetalningen av provisoriska avlöningstillägg:

att å lönen skall avdragas, efter år räknat, så stort belopp — avrundat, om sådant erfordras för vinnande av jämn summa, till närmast högre femtio- eller hundratal och, vad beträffar förste vaktmästare, vaktmästare och portvakt, till 30 kronor för förste vaktmästare ävensom för vaktmästare, som är berättigad till det provisoriska andra ålderstillägget, och till 25 kronor för annan vaktmästare samt portvakt — som motsvarar den pensionsavgift, vilken enligt lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstinnehavares rätt till pension skulle hava av vederbörande befattningshavare erlagts såsom bidrag till egen pensionering, om berörda lag varit å honom tillämplig; börande dock därvid iakttagas, att den, som oberoende av den provisoriska löneregleringen är skyldig att erlägga pensionsavgift enligt berörda lag, skall därutöver vidkännas allenast så stort avdrag, som betingas av lönetillökningen vid den provisoriska löneregleringen, varvid avdraget, efter sammanläggning med pensionsavgiften, avrundas på förut angivet sätt; samt

att, om förste vaktmästare, vaktmästare eller portvakt, för vilken medgivits provisoriskt avlöningstillägg å 400 kronor, åtnjuter fri bostad med bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, från ortstillägget eller lönen avdragas så stort belopp att det, tillsammans med vad som enligt den ordinarie avlöningsstaten för berörda förmån avdrages från avlöningen, uppgår till 250 kronor.

Någon anledning att med hänsyn till den provisoriska löneregleringens utsträckande att gälla jämväl för år 1917 föreslå någon ändring i dessa villkor och bestämmelser torde ej föreligga, frånsett dock att jämkning beträffande sportelavdrag kan finnas böra ske. Nämnda för inkomst av sportler gjorda avdrag å vissa registratorers avlöningstillägg grunda sig därå, att såsom regel gäller, att avlöningstillägg för registrator skall minskas med det belopp, varmed hans inkomst av sportler må överstiga 500 kronor. Vid tillämpning härav har för vart och ett av de år, för vilka provisoriska avlöningstillägg hittills blivit beviljade, så förfarits, att, om under de senaste åren medeltalet för registrators sportelinkomst uppgått till mer än 500 kronor, föreskrift meddelats om det överskjutande beloppets avräknande å det avlöningstillägg, vartill registratorn enligt stadgade grunder varit berättigad, därvid dock hänsyn tagits endast till mera nämnvärd ökning eller minskning. Huruvida för år 1917 avdrag i berörda hänseende böra ske och huru stora avdragen böra bliva, torde sålunda få bero på resultatet av en undersökning härom för varje särskilt departement. Beträffande justitiedepartementets registrator har han med hänsyn därtill, att medeltalet av hans sportelinkomst beräknats till omkring 550 kronor, hittills fått vidkännas av-

drag å sitt provisoriska avlöningstillägg med 50 kronor. Efter de upplysningar, jag inhämtat, måste emellertid detta medeltal vad de sista åren angår — även frånsett den måhända mera tillfälliga ökning av vissa ansökningsärenden, som den ännu pågående världskrisen haft till följd — anses vara något för lågt och torde samma medeltal skäligen kunna skattas till 600 kronor. I följd härav torde det avdrag, registratorn i justitiedepartementet skall för år 1917 vidkännas å sitt provisoriska avlöningstillägg, böra sättas till 100 kronor. [1.]

Det belopp, som för justitiedepartementet bör äskas såsom förslagsanslag till provisorisk löneregleringför år 1917, kan till följd av vad nu sagts sättas 50 kronor lägre än det belopp 3,833 kronor, varmed samma anslag utgår för innevarande år. Då eljest ej förekommer någon omständighet, som verkar ändring i förevarande anslagsbehov, får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till provisorisk löneregleringför befattningshavare i justitiedepartementet, i enlighet med de av mig tillstyrkta grunder och på de av mig förordade villkor, å *extra stat* för år 1917 bevilja ett förslagsanslag av ..... kronor 3,783, varav högst 37 kronor 50 öre må användas till höjning av vikariatsersättning under semester.

4. Andre ledamot å departementets avdelning för lagärenden.

Den andre ledamot å departementets avdelning för lagärenden, som till förstärkning av arbetskrafterna varit från och med år 1909 anställd å avdelningen med avlöning å extra stat, är i betraktande av det alltjämt hopade lagstiftningsarbetet fortfarande oumbärlig. [2.] *Andre ledamot å lagavdelningen.* (Extra anslag.)

Ifrågavarande tjänstemans i form av arvode utgående avlöning har från och med år 1911 beräknats till 8,100 kronor per år, motsvarande begynnelseavlöning för tjänsteman i tredje lönegraden. Då emellertid befattningens innehavare icke i denna egenskap behöver vidkännas pensionsavgift enligt nya pensionslagen, har iakttagits, att, därest han antingen ej innehaft ordinarie tjänst, för vilken det ålegat honom att gälda pensionsavgift, eller ock visserligen beklätt dylik tjänst, men för egen pensionering erlagt lägre avgift än den, som uttages av tjänsteman i tredje graden med begynnelseavlöning, arvodet bestämts till ett i varje särskilt fall i mån härav minskat belopp.

Under det nyss tilländagångna året har såsom andre ledamot å

[2.] departementets lagavdelning varit förordnad ett hovrättsråd, som ännu ej intjänat något ålderstillägg. I enlighet med nyss angivna princip och på grund av det uttalande, 1915 års riksdag gjorde i fråga om sättet för avrundande av avdraget för pensionsavgift, har denne uppburit ett till 8,000 kronor bestämt arvode. Från och med den 1 innevarande januari innehaves befattningen av annan person, nämligen en fiskal i Svea hovrätt. Då dylik tjänsteman har att i pensionsavgift för egen pensionering årligen erlägga 66 kronor eller således ett belopp, som med 214 kronor understiger den pensionsavgift 280 kronor, som uttages av tjänstemän i tredje lönegraden utan ålderstillägg, har i enlighet med förut angivna grunder det till den nye innehavaren av befattningen utgående arvodet satts till ett, efter avrundning, erhållet belopp av 7,850 kronor för år.

Under förutsättning, att befattningen kommer att även under år 1917 innehavas av samma person med oförändrad tjänsteställning inom hovrätten, skulle till hans avlönande erfordras allenast sistnämnda belopp. Med hänsyn till eventuella ombyten av befattningshavare och ändringar beträffande deras ordinarie tjänster torde det dock vara lämpligast att jämväl för nästkommande år uti nu ifrågavarande avseende äska 8,100 kronor.

Med stöd av vad jag sålunda anfört får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen

att till avlönande av en andre ledamot å justitiedepartementets avdelning för lagärenden å *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av ..... kronor 8,100, varav 2,500 kronor skola anses motsvara tjänstgöringspenningar.

5. Extra föredragande.

[3.] *Extra föredragande.* (Extra anslag.) För avlönande av en extra föredragande i departementet har i riksstaterna å extra stat för åren från och med år 1911 upptagits ett belopp av 3,000 kronor. Då samma belopp är erforderligt jämväl under nästkommande år, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen

att till arvode åt en extra föredragande inom justitiedepartementet å *extra stat* för år 1917 bevilja ..... kronor 3,000.

6. Tilläggsanslag för amanuenser m. m.

[4.] *Tilläggsanslag för amanuenser m. m.* (Extra anslag.)

På justitiedepartementets ordinarie stat är uppfört ett belopp å 9,500 kronor till amanuenser, vikariatsersättningar, renskrivning m. m. Detta belopp har emellertid visat sig otillräckligt för tillgodoseende av de ändamål, som detsamma är avsett att fylla. I anledning härav har riksdagen under de senaste åren i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag å extra stat beviljat tillägg till nyssnämnda ordinarie anslag. För vartdera av åren 1912 och 1913 avsågs för detta ändamål ett belopp av 3,000 kronor. För åren 1914, 1915 och 1916 åter har till följd av rättsstatistikens överflyttande från och med år 1914 från justitiedepartementet till statistiska centralbyrån ifrågavarande extra anslag kunnat begränsas till 1,000 kronor årligen.

Ett tilläggsanslag av sistnämnda storlek är behövligt även för nästkommande år, och tillåter jag mig därför hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att såsom tillägg till det i staten för justitiedepartementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli uppförda anslag till amanuenser, vikariatsersättningar, renskrivning m. m. å *extra stat* för år 1917 anvisa ..... kronor 1,000.

7. Departementschefens ombud för tillsyn över tryckta skrifters allmängörande, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 10,000.

B. Lagberedningen m. m.

1. Lagberedningen.

[5.] *Lagberedningen.* (Extra anslag.)

Det anslag till lagberedningen, som från och med år 1903 beviljats med 50,000 kronor för år, erfordras jämväl för år 1917, och får jag därför hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för fortsatt uppehållande av lagberedningens verksamhet å *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av ..... kronor 50,000.

[5.] Den av lagberedningen avgivna redogörelsen för dess verksamhet under sistlidna år torde, för att bringas till riksdagens kännedom, få såsom bilaga (A) fogas vid statsrådsprotokollet.

2. Förberedande utredning angående en rättegångsreform.

[6.] *Förberedande utredning angående en rättegångsreform.* (Extra anslag.) Då för den förberedande utredning angående en rättegångsreform, vartill riksdagen för vart och ett av åren 1912—1916 beviljat ett anslag å 40,000 kronor, medel krävas jämväl under år 1917, får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till fortsatt bestridande av kostnaderna för en förberedande utredning angående en rättegångsreform å *extra stat* för år 1917 bevilja... kronor 40,000.

F. d. justitierådet J. Hellner, vilken fått i uppdrag att verkställa ifrågavarande utredning, har till Kungl. Maj:t avgivit en redogörelse för det arbete, som under år 1915 blivit i sådant avseende utfört av honom och dem, som förordnats att biträda honom. Denna redogörelse torde, för att bringas till riksdagens kännedom, få såsom bilaga (B) åtfölja statsrådsprotokollet.

C. Justitiekanslersämbetet.

1. Justitiekanslersexpeditionen, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 28,400.

D. Rättsskipningen.

Högsta domstolen.

1. Högsta domstolen, *oförändrat ordinarie anslag*... kronor 315,900.

Nedre justitierevisionen.

2. Avlöningar, arvoden m. m. i nedre revisionen, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 294,000.

3. Tillfällig förstärkning av nedre revisionens arbetskrafter.

[7.] *Tillfällig förstärkning av nedre revisionens arbetskrafter.* (Extra anslag.)

Enligt lagen den 14 maj 1915 angående Kungl. Maj:ts högsta domstols tjänstgöring på avdelningar, vilken lag nyligen trätt i kraft, har arbetstiden i högsta domstolen ökats med tolv veckor årligen, varförutom domstolen skall vara pliktig att under den tid av året, då sådant finnes erforderligt, upprätthålla den nya tjänstgöring, som påkallas för prövning av ansökningar om Kungl. Maj:ts tillstånd till fullföljd av talan i särskilda fall, då hovrätts utslag icke utan sådant tillstånd må överklagas. Den arbetstid, som kan komma att åtgå för berörda dispensärendens handläggning, har beräknats icke komma att understiga tio arbetsveckor om året.

Nu nämnda ökning av högsta domstolens arbetstid har nödvändiggjort en förstärkning av nedre justitierevisionens arbetskrafter. Efter framställning i ämnet av Kungl. Maj:t beviljade 1915 års riksdag å extra stat för innevarande år 41,050 kronor för tillfällig förstärkning av nedre revisionens arbetskrafter med fyra tillförordnade revisionssekreterare, en tillförordnad protokollssekreterare, två amanuenser och två tillförordnade skrivbiträden. Då förberörda utökning av högsta domstolens arbetstid är avsedd att äga bestånd, intill dess arbetsbalansen i domstolen nedbragts till normalt omfång, samt härför beräknats åtgå sju à åtta år, erfordras ifrågavarande förstärkning av arbetskrafterna i nedre justitierevisionen jämväl under år 1917.

Vid anmälan i statsrådet den 14 januari 1915 av nu förevarande anslagsbehov, så vitt anginge innevarande år, framhöll jag, att endast femton av de tjugutre revisionssekreterartjänster, till vilka anslag för närvarande vore uppfört på ordinarie stat, vore beklädda med ordinarie innehavare. De åtta revisionssekreterare, vilka endast vore konstituerade eller förordnade att med egen rotel förestå ett revisionssekreterarämbete, måste kvarstå i den ordinarie befattning, de kunde innehava. Då de i allmänhet vore ordinarie ledamöter i hovrätt, måste deras hovrättsrådsämbeten under tiden uppehållas på förordnande. Häri låge en av or-

[7.] sakerna till den utsträckta användningen av extra ordinarie arbetskrafter i hovrätterna. På detta missförhållande hade uppmärksamheten blivit riktad i sammanhang med frågan om åtgärders vidtagande till påskyndande av rättsskipningen i högsta domstolen. Då enligt det upprättade förslaget till lag om ändrad lydelse av 30 kap. rättegångsbalken hovrätterna skulle i ett avsevärt antal mål bliva sista instans, hade det synts önskvärt, att i målens avdömande i hovrätterna komme att deltaga ett så stort antal ordinarie ledamöter som möjligt. Till befrämjande av detta önskemål skulle det bidraga, om alla de för det ordinarie arbetet i nedre justitierevisionen behövliga revisionssekreterarämbetena också besattes med ordinarie innehavare. Genom den då föreslagna — numera genomförda — ökningen av antalet icke ordinarie revisionssekreterare med ytterligare fyra skulle — framhöll jag vidare — de berörda missförhållandena blott ytterligare skärpas. Det kunde därför synts väl motiverat att föreslå, att alla eller åtminstone ett större antal av de åtta icke ordinarie revisionssekreterartjänster, till vilka anslag funnes å nedre justitierevisionens ordinarie stat, förvandlades till ordinarie ämbeten. Under då rådande förhållanden, då varje utgiftsökning, som ej vore oundgänglig, borde undvikas, hade jag emellertid ansett mig böra avstå från att framlägga ett sådant förslag. Frågan borde dock upptagas till förnyat övervägande, så snart omständigheterna det medgåve.

Vad jag sålunda uttalat angående önskvärdheten i en ökning av de ordinarie revisionssekreterarnas antal torde fortfarande äga sin fulla giltighet. Av nyssnämnda sparsamhetshänsyn har jag emellertid ej heller nu ansett mig böra underställa frågan härom Kungl. Maj:ts prövning. Jag har dock varit betänkt på att, för att redan nu få förut påpekade missförhållande med hovrätternas extra-ordinariesystem i någon mån avhjälpt, föreslå — såsom ett provisorium — förutnämnda åtta konstituerade och förordnade revisionssekreterares uppflyttande till ordinarie *utan förhöjning av deras begynnelselöner*. Huvudsakligen på den grund, att detta förslags genomförande enligt verkställd utredning skulle stöta på vissa svårigheter i löneteknisk avseende, har jag dock avstått från fullföljandet av denna min avsikt.

I detta sammanhang vill jag även påminna om den åtgärd med syfte att bereda flertalet extra ordinarie ledamöter i hovrätterna en fastare ställning, som vidtagits genom utfärdandet av kungörelsen den 9 juli 1915 om förordnande av assessorer i hovrätterna, vilken kungörelses bestämmelser därefter i huvudsak inarbetats i de nya arbetsordningar för hovrätterna, som utfärdats den 10 december 1915.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört tillåter jag mig hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen [7.]

att för tillfällig förstärkning av nedre justitierevisionens arbetskrafter med fyra tillförordnade revisionssekreterare, en tillförordnad protokollssekreterare, två amanuenser och två tillförordnade skrivbiträden på *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av ..... kronor 41,050.

4. Extra vaktmästare i nedre revisionen.

[8.] *Extra vaktmästare i nedre revisionen.* (Extra anslag.)

De fem vaktmästare, för vilka avlöningar äro uppförda i den ordinarie staten för nedre justitierevisionen, hava icke ansetts kunna medhinna vaktmästargöromålen i ämbetsverket, åtminstone så länge detta är förlagt till de för dess räkning nu förhyrda lokalerna å Strömsborg. Då det emellertid ansetts olämpligt att uppföra en sjätte vaktmästaravlöning å ordinarie stat, så länge ovisshet rådde, huruvida nedre revisionens lokaler skulle förflyttas, har den förstärkning av vaktmästarkrafterna, som betraktats som nödvändig, tillförts nedre revisionen på det sätt, att från och med år 1913 därstädes varit anställd jämväl en extra vaktmästare, för vilkens avlönande årligen beviljats ett extra anslag på 1,175 kronor.

Behovet av en dylik extra vaktmästarbefattning i nedre revisionen kan beräknas föreligga även under år 1917. Någon förflyttning av revisionens lokaler är nämligen ej för närvarande ifrågasatt och den tillfälliga förstärkning av nedre revisionens arbetskrafter med bland annat fyra nya tillförordnade revisionssekreterare, varom talats under närmast föregående punkt, har i förening med den av denna förstärkning föranledda utökningen av revisionens lokaler å Strömsborg helt naturligt ökat vaktmästargöromålen inom ämbetsverket.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till avlönande av en extra vaktmästare i nedre justitierevisionen å *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av..... ..... kronor 1,175.

Svea hovrätt.

5. Svea hovrätt med därunder lydande justitiestat, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 788,487.

6. Extra division i Svea hovrätt.

[9.] *Extra division i Svea hovrätt.* (Extra anslag.)

Sedan många år tillbaka har i Svea hovrätt förekommit en betydlig balans å vädjade mål och till hovrätten instämda tvistemål. För att råda bot för detta missförhållande har hovrätten alltsedan år 1904 varit förstärkt med en extra, åttonde, division för handläggning av sådana mål. Det oaktat har balansen, frånsett de allra första åren av den extra divisionens verksamhet, nästan oavbrutet stigit. Från att år 1904 hava hållit sig omkring 1,200, utgjorde den nämligen

vid	slutet	av	år	1907	1,168,
»	»	»	»	1908	1,185,
»	»	»	»	1909	1,334,
»	»	»	»	1910	1,392,
»	»	»	»	1911	1,423,
»	»	»	»	1912	1,423,
»	»	»	»	1913	1,660 och
»	»	»	»	1914	1,609,

därvid dock är att märka, att den höga siffran för 1913 års utgående balans i förhållande till motsvarande siffra för år 1912 har sin förklaring i den omläggning av rättsstatistiken, som vid den tidpunkten ägt rum och enligt vilken till balanserade mål — i motsats till vad förut varit förhållandet — räknas även sådana, som väl avgjorts, men i vilka hovrättens beslut ännu ej expedierats.

Huru förhållandena under det sistförflutna året ställt sig i förevarande hänseende, framgår av preliminära uppgifter, som jag erhållit från hovrätten. Enligt dessa hava under år 1915 till hovrätten inkommit 1,676 samt av hovrätten genom expedierade domar avgjorts 1,727 vädjade och instämda mål; och skulle alltså balansen å ifrågavarande mål vid slutet av år 1915 utgjort 1,558. Till belysande av graden av det missförhållande, som en balans av denna storlek måste anses innebära, vill jag påminna därom, att i löneregleringskommitténs år 1908 angående

hovrätterna avgivna betänkande för Svea hovrätt såsom en normal balans å vädjade och instämda tvistemål angavs allenast 500. [9.]

Vid anmälan den 14 januari 1915 av nu ifrågavarande anslagskrav, såvitt avsåg tiden 1 september 1915—31 augusti 1916, uttalade jag såsom min mening, att det kunde starkt ifrågasättas, om icke behovet av denna åttonde division i Svea hovrätt visat sig vara av så konstant karaktär — den hade ju då varit i verksamhet något över tio år och är således nu inne på sitt tolfte arbetsår — att frågan om samma divisions uppförande på ordinarie stat borde tagas i allvarligt övervägande. En dylik åtgärd skulle emellertid, framhöll jag, medföra en ej alltför obetydlig kostnadsökning. Angelägenheten att i största möjliga mån nedbringa anslagskraven för år 1916 hade därför gjort, att jag ansett mig böra avstå från att då framställa yrkande i denna riktning.

Vad jag då yttrade, torde även nu äga sin fulla giltighet. På grund härav och då någon anledning ej torde föreligga att föreslå ändring i den beräkning av de årliga kostnaderna för divisionens uppehållande — slutande å 32,900 kronor — som godkändes av 1910 års riksdag och alltsedan dess legat till grund för beviljandet av nu ifrågavarande anslag, får jag inskränka mig till att hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för fortsatt uppehållande under ett år från och med den 1 september 1916 av en extra division i Svea hovrätt för behandling av vädjade mål och till hovrätten instämda tvistemål å *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av ..... kronor 32,900, med rätt för Kungl. Maj:t att under år 1916 förskottsvis av tillgängliga medel utanordna vad av detta belopp belöper å tiden från och med den 1 september till årets slut.

7. Extra ledamot i Svea hovrätt.

Från och med år 1916 utgör krigshovrätten en vid Svea hovrätt bildad särskild avdelning. Ordförande i krigshovrätten är ordföranden å en av hovrättens divisioner, den sjunde, och en av krigshovrättens ledamöter är ledamot å samma division. Deltagandet från dessa två hovrättsledamöters sida i krigshovrättens arbete har möjliggjorts allenast därigenom, att de i viss utsträckning befriats från det dem förut i hovrätten åliggande arbetet. Sålunda har ordföranden, vilken med [10.] *Extra ledamot i Svea hovrätt.* (Extra anslag.)

[10.] hänsyn till de honom i denna egenskap tillkommande göromålen ålegat endast halv föredragningsskyldighet, helt befriats från skyldighet att föredraga och den andre hovrättsledamoten har fått sin föredragningsskyldighet nedsatt med hälften. Det arbete, från vilket dessa båda ledamöter befriats, motsvarar alltså sammanlagt den föredragningsskyldighet, som i allmänhet åligger en hovrättens ledamot. Som emellertid på detta sätt hovrättens arbetsprodukt givetvis skulle komma att minskas, därest hovrätten icke bereddes tillfälle att få det arbete, varifrån förutnämnda ledamöter befriats, fullgjort med anlitande av annan arbetskraft än den, varöver hovrätten hittills förfogat, blevo på Kungl. Maj:ts framställning av förra årets riksdag medel på 1916 års stat beviljade till förstärkande av hovrättens arbetskrafter med en ny ledamot. På grund därav att det i brist på nödig erfarenhet måste anses vara synnerligen svårt att bedöma, i vilken grad arbetet inom Svea hovrätt komme att röna inverkan av krigshovrättens förenande med densamma, blev denna förstärkning tillförd hovrätten icke i form av inrättandet av ett nytt ordinarie hovrättsrådsämbete utan allenast genom beviljandet av 5,000 kronor till avlönande av en extra ledamot därstädes.

Det behov, detta anslag avser att fylla, kommer givetvis att förefinnas även under år 1917. På grund härav och då den erfarenhet, som, enligt vad nyss nämnts, anses erforderlig, innan ett nytt ordinarie hovrättsrådsämbete inrättas, fortfarande saknas, får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till avlönande av en extra ledamot i Svea hovrätt å *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av ..... kronor 5,000.

8. Amanuens å krigshovrättsavdelningen.

[11.] *Amanuens å krigshovrättsavdelningen.* (Extra anslag.)

Vid krigshovrätten har intill innevarande års början varit anställd en sekreterare med skyldighet att fullgöra sådana göromål, som i andra hovrätter åligga till olika delar sekreterare, aktuarie, arkivarie och notarie. Anledningen därtill, att denna sekreterarbefattning nu indragits, har varit den, att man ansett, att, sedan krigshovrätten förenats med Svea hovrätt, de göromål, som sekreteraren i krigshovrätten haft att utföra, utan olägenhet skulle kunna uppdelas mellan vederbörande tjänstemän i Svea hovrätt. En nödvändig förutsättning för att en dylik uppdelning skulle kunna komma till stånd har emellertid ansetts vara den, att krigs-

hovrättsavdelningen är förlagd till samma byggnad som Svea hovrätt. [11.]
Så är emellertid, som bekant, för närvarande icke fallet, och antagligt är, att krigshovrätten ännu några år måste kvarstanna i sin hittills använda lokal vid Fredrikshovsgatan här i Stockholm. Intill dess krigshovrätten blir förlagd till samma byggnad som Svea hovrätt i övrigt, har det ansetts nödvändigt, att vid krigshovrätten finnes anställd en särskild tjänsteman för fullgörande av de förut sekreteraren åliggande göromålen. På grund härav har också förra årets riksdag, på framställning av Kungl. Maj:t, å extra stat för år 1916 anvisat ett belopp av 3 000 kronor till avlönande av en dylik tjänsteman, vilken tillagts benämningen amanuens.

Som detta anslagsbehov förefinnes även för år 1917, tillåter jag mig hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till arvode åt en amanuens å krigshovrättsavdelningen i Svea hovrätt å *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av ..... kronor 3,000.

9. Tillfällig löneförbättring åt krigshovrättsavdelningens vaktmästare.

Vid krigshovrätten har sedan många år varit anställd en vakt- [12.]
mästare, vilken innehar fullmakt å sin befattning. Han har uppburit en lön av 600 kronor samt åtnjutit fri bostad i det hus, där krigshovrättens lokaler äro inrymda. Dessutom har han under de senare åren alltintill innevarande års början i löneförbättring uppburit ett årligt belopp av 300 kronor, vartill medel anvisats å extra stat.

Tillfällig löneförbättring åt krigshovrättsavdelningens vaktmästare.
(Extra anslag.)

Vaktmästarbefattningen vid krigshovrätten torde kunna såsom obehövlig indragas, så snart krigshovrättsavdelningen blir förlagd till samma byggnad som Svea hovrätt, men har ansetts behöva bibehållas, så länge så ej blivit fallet. Med anledning härav blev vid krigshovrättens förenande med Svea hovrätt den ifrågavarande vaktmästarens lön å 600 kronor från och med år 1916 uppförd å särskild övergångsstat för Svea hovrätt, varjämte å extra stat för samma år åt honom anvisades lönetillägg med ett något förhöjt belopp av 325 kronor, som skulle anses såsom tjänstgöringspenningar. Han åtnjuter alltså under år 1916 i lön 600 kronor, förmånen av fri bostad, uppskattad till 250 kronor, samt 325 kronor i tjänstgöringspenningar, eller sålunda löneförmåner å tillhopa 1,175 kronor eller samma belopp, som anvisats till avlönande av ovan omförmälda extra vaktmästare i nedre justitierevisionen.

[12.] Någon anledning att för år 1917 vidtaga ändring i vad sålunda blivit för år 1916 bestämt föreligger icke, och får jag därför hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för beredande av tillfällig löneförbättring åt den på övergångsstat uppförda vaktmästaren vid krigshovrättsavdelningen i Svea hovrätt å *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av ..... kronor 325, som skola anses såsom tjänstgöringspenningar.

Göta hovrätt.

10. Hovrätten med därunder lydande justitiestat, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 518,513.

Hovrätten över Skåne och Blekinge.

11. Hovrätten med därunder lydande justitiestat, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 222,463.

Krigsrätterna.

12. Civil personal vid regements- och stationskrigsrätterna.

[13]. *Civil personal vid regements- och stations-krigsrätterna.* (Extra anslag.) Med ingången av innevarande år trädde i kraft en ny lag om krigsdomstolar och rättegången därstädes. I anledning därav, att denna lag innefattar bestämmelser om förändrad organisation av krigsdomstolarna och det militära rättegångsväsendet, begärde Kungl. Maj:t i förra årets statsverksproposition, att riksdagen måtte bevilja de medel, som syntes erforderliga för genomförandet av den nya organisationen.

Kungl. Maj:ts framställning i denna del gick i huvudsak ut dels därpå, att riksdagen måtte under andra huvudtiteln uppföra ett ordinarie anslag å 116,250 kronor till avlöningar i enlighet med ett av Kungl. Maj:t framlagt förslag till stat för den civila personalen — krigsdomare, auditörer och krigsfiskaler — vid regements- och stationskrigsrätterna, dels ock därpå, att några med fullmakt försedda auditörer å äldre stat skulle, därest den nya staten ej kunde bliva å dem tillämplig, antingen med fortfarande tjänstgöringsskyldighet bibehållas vid avlöningen å den

äldre staten eller ock, i visst fall, uppföras å allmänna indragningsstaten. [13.]
Statförslaget upptog fasta, i lön och tjänstgöringspenningar fördelade avlöningar för auditörerna, varemot krigsdomarne, med ett undantag, och krigsfiskalerna voro i förslaget uppförda allenast med arvoden.

I den underdåniga skrivelse, vari riksdagen avlät svar på Kungl. Maj:ts nyssberörda framställning, anförde riksdagen, bland annat, följande: En i Kungl. Maj:ts proposition i ämnet till 1914 års senare riksdag framlagd stat för ifrågavarande personal hade slutat å ett belopp av 103,250 kronor, vadan det nya förslaget innebure en ökning av detta belopp med 13,000 kronor, uteslutande fallande på auditörernas löneförmåner, vilka i nämnda förslag upptoges till sammanlagt 69,700 kronor. I jämförelse med då gällande stater, där motsvarande summa utgjorde 47,700 kronor, medförde alltså Kungl. Maj:ts sista förslag en kostnadsökning å auditörernas avlöning med 22,000 kronor. Riksdagen hade icke kunnat undgå att fästa sin uppmärksamhet vid den betydande stegring i utgifterna för ifrågavarande ändamål, som Kungl. Maj:ts senaste förslag sålunda innebure i förhållande ej endast till nu gällande stater utan även till 1914 års proposition. Anledningen härtill vore, enligt vad i den förslaget åtföljande motiveringen anförts, den betydande ökning i arbetet, som bleve en följd icke blott av den förlängda tjänstetiden för de värnpliktiga, utan även av den, på grund av riksdagens beslut, i lagen influtna nya bestämmelsen, att sträng arrest i regel endast finge ådömas av krigsdomstol. I sistnämnda hänseende skulle, enligt nämnda motivering, ökningen i arbetet säkerligen bliva särskilt kännbar för auditörerna, som vore skyldiga att uppsätta och expediera krigsrätternas beslut och protokoll. Om än riksdagen ingalunda ville helt underkänna de anförda skälen till höjda avlöningsförmåner för auditörerna, funne sig riksdagen å andra sidan likväl böra framhålla, att ökningen i auditörernas arbetsbörda för det dåvarande och innan någon erfarenhet därom vunnits undandroge sig all tillförlitlig beräkning. På grund härav ansåge sig riksdagen icke kunna medgiva de föreslagna lönebeloppens uppförande på ordinarie stat. Genom att dessa lönebelopp tillsvidare utginge på extra stat vunnes den fördelen, att vid löneförmånernas definitiva fixering sådana jämkningar, vilka erfarenheten visat vara välbetänkta, vida lättare kunde företagas. Riksdagen hade följaktligen och då vid sådant förhållande jämväl arvoden till krigsdomare och krigsfiskaler syntes böra uppföras å extra stat funnit lämpligast att uppföra ett anslag på extra stat till avlöningar för den civila personalen vid regements- och stationskrigsrätterna.

[13.] Beträffande de auditörer vid armén, som erhållit fullmakt å sin tjänst och sålunda vore berättigade att kvarstå i densamma med bibehållande av sina dåvarande löneförmåner, ävensom auditören vid flottans station i Karlskrona, vilken jämväl ägde dylik rätt, förklarade riksdagen, att den ansåge, att avlöningsförmånerna för dessa befattningshavare fortfarande borde utgå på ordinarie stat.

Med i huvudsak den motivering, för vilken jag nu redogjort, anmälde riksdagen, att den — förutom annat, varom nu ej är fråga — dels till avlönande av den civila personalen vid regements- och stationskrigsrätterna på extra stat för år 1916 beviljat ett anslag av 102,320 kronor, dels ock fastställt viss övergångsstat för nyssnämnda auditörer samt för genomförande av denna stat å andra huvudtiteln uppfört ett ordinarie anslag: »Avlöning till vissa å äldre stat kvarstående auditörer» å 9,680 kronor, därav förslagsanslag till dagavlöning 480 kronor.

Med avseende å nämnda övergångsstat hette det i riksdagens skrivelse, att för det fall, att å staten uppförd befattningshavare skulle från tjänsten avgå, Kungl. Maj:t borde äga rätt att använda de med befattningen förenade avlöningsförmåner till befattningens uppehållande i avvaktan på auditörsbefattningarnas uppförande å ordinarie stat. Under år 1915 har en av de i övergångsstaten upptagna auditörerna, nämligen den vid Jämtlands fältjägarregemente, avgått. Då dennes avlöningsförmåner — inberäknat 120 kronor förslagsvis beräknad dagavlöning — i staten upptagits till 1,420 kronor, har, enligt riksdagens nyssnämnda uttalande, det belopp, över vilket Kungl. Maj:t kunnat disponera till avlönande av den nya civila personalen vid regements- och stationskrigsrätterna, uppgått till en summa, som med 1,420 kronor överskjuter det av riksdagen för detta ändamål på extra stat anvisade beloppet, 102,320 kronor, eller sålunda till sammanlagt 103,740 kronor. De avlöningsstater för krigsdomare, auditörer och krigsfiskaler, som Kungl. Maj:t under loppet av år 1915 fastställt för år 1916, sluta å tillhopa 102,550 kronor. Över återstoden, 1,190 kronor, har ej disponerats, utan har detta belopp reserverats för särskilda arvoden till auditörstjänsts uppehållande i vissa fall. De fall, man därvid haft i sikte, äro de, då av två eller flera regementen, för vilka finnes endast en gemensam auditör, ett regemente under viss avsevärdare tid av året är förlagt på en från regementenas vanliga förläggningsort mera avlägsen plats. Det har nämligen ansetts nödvändigt, att i sådant fall särskild person förordnas att vid sistberörda regemente tjänstgöra som auditör, så länge detsamma är förlagt på den från det eller de andra regementenas förläggningsplats skilda platsen.

[13.] Det av riksdagen till avlöning åt den nya personalen för år 1916 anvisade belopp har ingalunda visat sig högt tilltaget. Med de medel, som för ändamålet stått till Kungl. Maj:ts förfogande, har det tvärtom i vissa fall varit förenat med svårighet att få de nya befattningarna — särskilt auditörs- och krigsfiskalstjänster — besatta med erfarna personer. Emellertid torde, då nödig kännedom om, huru omfattande särskilt auditörernas åligganden komma att bliva enligt den nya organisationen, fortfarande saknas, det nu icke kunna bliva tal vare sig om någon höjning för år 1917 av nämnda anslag eller om de nya befattningshavarnas uppförande på ordinarie stat. Däremot torde de ändringar böra vidtagas, att dels anslaget till övergångsstaten minskas med det belopp, vartill den avgångne auditörens å gammal stat avlöningsförmåner uppgått, eller 1,420 kronor — därav ett belopp av 1,300 kronor faller å den del av ordinarie anslaget, som är bestämt anslag, och återstoden, 120 kronor, å den del, som är förslagsanslag — dels ock, enär den summa, som avsetts för nu ifrågavarande personals avlönande, på sätt torde framgå av vad förut sagts, icke tål någon minskning, det extra anslaget höjes i motsvarande grad eller med 1,420 kronor till 103,740 kronor.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till avlönande av civil personal vid regements- och stationskrigsrätterna på *extra stat* för år 1917 bevilja ett anslag av ..... kronor 103,740.

13. Avlöning till vissa å äldre stat kvarstående auditörer.

[14.] *Avlöning till vissa å äldre stat kvarstående auditörer.* (Ordinarie anslag.)

På sätt förut är nämnt, beslöt sistlidna års riksdag att från och med innevarande år skulle till avlönande av vissa å äldre stat kvarstående auditörer i riksstaten uppföras å ordinarie stat ett belopp av 9,680 kronor, därav förslagsanslag till dagavlöning 480 kronor.

Under hänvisning till vad jag under närmast föregående punkt yttrat därom, att detta anslag hädanefter bör uppföras med ett 1,420 kronor lägre belopp än det, vartill det bestämts av förra årets riksdag, får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

[14.] att sänka det å ordinarie stat uppförda anslaget för avlöning till vissa å äldre stat kvarstående auditörer från dess nuvarande belopp ..... kronor 9,680,
därav bestämt anslag 9,200 kronor och förslagsanslag till dagavlöning 480 kronor,
med 1,420 kronor till ..... » 8,260,
därav *bestämt anslag* 7,900 kronor och *förslagsanslag* till dagavlöning 360 kronor.

14. Arvoden åt civil personal vid särskilda krigsrätter, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 3,000.

Övriga anslag för rättsskipningen.

15. Ersättning åt domare, vittnen och parter.

[15.] *Ersättning åt domare vittnen och parter.* (Ordinarie anslag.)

Det ordinarie förslagsanslag, som under ovanstående rubrik finnes uppfört i riksstaten, har från och med år 1907 till och med år 1914 utgjort 165,000 kronor. Sistnämnda års förra riksdag höjde emellertid, på framställning av Kungl. Maj:t, anslaget till 195,000 kronor, med vilket belopp det alltså uppfördes i 1915 års riksstat och jämväl finnes upptaget i riksstaten för innevarande år. Anledningen till nyssnämnda höjning var den, att utgifterna från anslaget avsevärt ökats. Denna ökning har fortgått. Under det att medeltalet för de årliga utgifterna under de tre sista år, för vilka definitiva siffror voro kända vid tiden för framläggandet av senaste förslaget om anslagets höjning, eller åren 1910—1912 utgjorde 188,592 kronor 42 öre, hava de utgifter, som bestritts från förevarande anslag, under år 1913 belöpt sig till 221,220 kronor 63 öre och under år 1914 till 241,942 kronor 29 öre. Någon anledning att antaga, att den starka uppgång i utgifter å anslaget, som sålunda visat sig hava inträtt, skall vara av blott tillfällig natur, torde ej föreligga. Vid sådant förhållande och med hänsyn även till det ökade krav på nu förevarande anslag, som — på sätt jag framhållit redan vid anmälan av anslaget för innevarande år — kommer att

från detta års ingång ställas på anslaget till följd därav, att från detsamma skall bestridas jämväl viss ersättning till vikarier för krigsdomare och auditörer, anser jag, att anslaget icke bör för år 1917 sättas lägre än till 245,000 kronor. [15.]

Jag får alltså hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att höja det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till ersättning åt domare, vittnen och parter från dess nuvarande belopp ..... kronor 195,000
med 50,000 kronor till ..... » 245,000.

16. Medikolegala besiktningar, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... » 16,200.

Ersättning för bötesandelar, som bortfallit genom strafflagens införande.

I 2 kap. 8 § av 1864 års strafflag stadgas, att böter, som ådömas enligt samma lag, skola tillfalla kronan. Genom införandet av denna bestämmelse gingo åtskilliga personer, myndigheter och allmänna inrättningar miste om bötesandelar, som de förut fått uppbära. Emellertid blev ersättning för denna förlust i stor omfattning beviljad vederbörande. Beloppet av den i sådant avseende utgående gottgörelsen har under årens lopp minskats, allt efter som ersättningstagarne blivit färre, men uppgår fortfarande till en ej obetydlig summa. Medlen gäldas från ett å andra huvudtiteln uppfört ordinarie förslagsanslag, som sedan flera år tillbaka satts till 84,000 kronor.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 10 maj 1902 anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa fullständig utredning rörande ifrågavarande till personer, menigheter och allmänna inrättningar utgående ersättning samt till riksdagen inkomma med förslag till åtgärder för denna ersättnings upphörande.

Uppdraget att verkställa en dylik utredning lämnades också omedelbart åt statskontoret. Efter synnerligen omfattande förarbeten inkommo den 28 januari 1913 från statskontoret till Kungl. Maj:t utlåtande och förslag i ämnet, åtföljda av infordrade yttranden utav ersättningstagare, överståthållarämbetet och Kungl. Maj:ts befallningshavande i länen.

[15.] Då jag i statsråd den 14 januari 1915 anmälde de frågor, som tillhörde regleringen för innevarande år av riksstatens andra huvudtitel, meddelade jag, att nu förevarande fråga under det då senast förflutna arbetsfyllda året måst få stå tillbaka för ärenden av mera brådskande natur och att den därför ej då ännu befunne sig i det skick, att den kunde föredragas i statsrådet. Emellertid uttalade jag samtidigt den förhoppningen, att frågan skulle, genom vidtagande av särskilda åtgärder, kunna inom en ej allt för avlägsen framtid vinna sin slutgiltiga lösning.

Dylika åtgärder hava också numera blivit vidtagna. Sedan någon tid tillbaka biträder nämligen inom departementet särskild person vid beredande till föredragning av det synnerligen vidlyftiga ärendet. Vid den överarbetning av statskontorets i ämnet avgivna förslag, som därvid ägt rum, har det visat sig erforderligt att i vissa avseenden komplettera den av detta ämbetsverk verkställda utredningen. Innan ärendet anmäles inför Kungl. Maj:t, torde vidare justitiekanslersämbetet böra höras över de utarbetade förslagen. På grund av ärendets omfattning och delvis ganska svårlösta beskaffenhet lärer denna myndighets utlåtande i ämnet ej vara att vänta så tidigt, att ärendet kan föreläggas nu instundande riksdag till avgörande.

På grund av vad jag sålunda anfört får jag nu inskränka mig till att angiva det anslag, som med ärendet har samband, till upptagande i 1917 års riksstat med oförändrat belopp:

17. Ersättning åt personer, menigheter och allmänna inrättningar för dem genom nya strafflagens införande frångångna bötesandelar, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 84,000.

Resestipendier åt domare.

[16.] *Resestipendier åt domare.* (Extra anslag.) För en följd av år t. o. m. år 1915 har i riksstaten under andra huvudtiteln upptagits ett extra anslag å 6,000 kronor till resestipendier åt ordinarie domare eller dem, som vid domstolarna bereda sig för domarkallet. I anledning av det under år 1914 utbrutna världskriget föreskrevs emellertid genom kungörelse den 17 december 1914, att med åtgärder för stipendiernas utdelande för år 1915 skulle tills vidare anstå.

Enär det på grund av de rådande förhållandena var antagligt, att nämnda stipendier ej skulle komma att utdelas under år 1915 och att det alltså skulle uppkomma en besparing, som lämpligen skulle kunna användas till stipendieutdelning under år 1916, blev icke något nytt

anslag för ändamålet av Kungl. Maj:t begärt för sistnämnda år. I stället medgav riksdagen, på Kungl. Maj:ts framställning, att vad vid utgången av år 1915 kunde återstå oanvänt av de för det året anvisade medel till ifrågavarande resestipendier finge under år 1916 disponeras för samma ändamål. [16.]

Några åtgärder för stipendiernas utdelning hava hittills icke blivit vidtagna med undantag därav, att från förevarande anslag under år 1915 beviljats viss person ett resestipendium å 450 kronor. Genom nådig kungörelse den 10 december 1915 har meddelats föreskrift därom, att jämväl med åtgärder för stipendiernas utdelande för år 1916 skall tillsvidare anstå. Föga sannolikt torde vara, att under innevarande år förhållandena skola bliva sådana, att Kungl. Maj:t skall anse det lämpligt att, åtminstone i någon större utsträckning, begagna sig av nyssnämnda av riksdagen lämnade medgivande. Även vid slutet av innevarande år torde alltså det av riksdagen till ifrågavarande ändamål för år 1915 beviljade extra anslaget vara, åtminstone till större delen, oanvänt. Vid sådant förhållande lärer ej heller erfordras, att å 1917 års stat äskas något nytt anslag för ändamålet, utan kan jag inskränka mig till att hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

> medgiva, att vad vid utgången av år 1916 må återstå oanvänt av de för år 1915 å extra stat anvisade medel till resestipendier åt ordinarie domare eller dem, som vid domstolarna bereda sig för domarkallet, må under år 1917 disponeras för dylika stipendier.

18. Understöd för "Nytt juridiskt arkiv".

Under några år har, på framställning av Kungl. Maj:t, riksdagen anvisat medel såsom bidrag till utgivande av tidskriften »Nytt juridiskt arkiv». [17.] *Understöd för "Nytt juridiskt arkiv".* (Extra anslag.)

I anledning av erinran från riksdagens sida uppställde Kungl. Maj:t för utbetalande av 1912 års anslag det villkor, att prenumerationsavgiften för tidskriften skulle hava blivit för samma år bestämd till belopp ej överstigande avgiften för år 1911. Riksdagen har därefter vid beviljande av alla de följande anslagen uttalat, att riksdagen förutsatte, att Kungl. Maj:t komme att för dessa anslags utbetalande stadga enahanda villkor, som bestämts för åtnjutande av anslaget för år 1912; och har Kungl. Maj:t också förfarit i överensstämmelse härmed.

Det belopp, varmed anslaget utgått, har för vart och ett av åren

[17.] 1912—1915 utgjort 3,000 kronor. För innevarande år utgår anslaget däremot med endast 2,500 kronor. Denna nedsättning av anslagets belopp ägde rum på Kungl. Maj:ts framställning och var ett led i den strävan, som vid uppgörandet av 1915 års statsverksproposition på grund av då rådande förhållanden gjorde sig gällande att iakttaga största möjliga sparsamhet.

Det torde nu kunna ifrågasättas, om icke en höjning av förevarande anslag till åtminstone det belopp av 3,000 kronor, varmed det under åren närmast före år 1916 utgått, borde äga rum. Från och med innevarande år kommer nämligen högsta domstolen att på grund av lagändringar, som sista riksdagen antog i syfte att bortarbeta den nu befintliga stora balansen av mål och ärenden, som skola i högsta domstolen föredragas, under avsevärt större del av året än hittills tjänstgöra på tre avdelningar. Antalet av de i högsta domstolen årligen föredragna mål och ärenden kommer därför att från och med innevarande år ökas, och en naturlig följd härav måste bliva den, att en tidskrift med den uppgift, »Nytt juridiskt arkiv» har att fylla, måste, om den skall utgivas efter samma beprövade plan som hittills, tilltaga i omfattning. En dylik utvidgning kan åter givetvis icke ske utan ökade kostnader. Då till täckande av denna kostnadsökning icke torde böra tillgripas det medel, som ligger i en höjning av prenumerationsavgiften, torde, som nämnt, i stället en höjning av statsanslaget till tidskriftens utgivande kunna ifrågasättas.

På grund av förutnämnda sparsamhetshänsyn, vilka fortfarande göra sig gällande, anser jag dock, att med förslag härutinnan bör få tillsvidare anstå, och får jag därför hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till understöd för fortsatt utgivande av »Nytt juridiskt arkiv. Avd. I. Tidskrift för lagskipning» och »Nytt juridiskt arkiv. Avd. II. Tidskrift för lagstiftning m. m.» å *extra stat* för år 1917
anvisa ..... kronor 2,500.

E. Fångvården.

1. Fångvårdsstyrelsen, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 104,100.

2 a. Bestämda anslaget till fångars vård och underhåll, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 978,150.

2 b. Förslagsanslaget till fångars vård och underhåll, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 1,445,000.

3. Ålderstillägg för en del vid fångvårdsstyrelsen och fångvården anställda ämbets- och tjänstemän, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 86,000.

4. Avlöningsförhöjning för direktören vid tvångsarbetsanstalten i Karlskrona.

[18.] *Avlöningsförhöjning för direktören vid tvångsarbetsanstalten i Karlskrona.* (Extra anslag.)

I statsverkspropositionen till 1915 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t vid punkt 20 under andra huvudtiteln, att riksdagen måtte godkänna sådan ändring i den för fångvårdsstaten gällande ordinarie staten, att avlöningen till direktören vid tvångsarbetsanstalten i Karlskrona från och med år 1916 på visst närmare angivet sätt höjdes med 500 kronor. Detta förslag motiverades, på sätt framgår av det utdrag ur protokollet över justitiedepartementsärenden för den 14 januari 1915, som såsom bilaga fogades till statsverkspropositionen, huvudsakligen med en hänvisning till fångnumerärens storlek vid ifrågavarande anstalt samt till de stora krav på förmåga att uppehålla disciplin och ordning, som särskilt med hänsyn därtill, att de där förvarade tvångsarbetsfångarna hölles till arbete i gemensamhet, nödvändigtvis måste ställas på innehavaren av direktörsbefattningen vid anstalten.

I anledning av Kungl. Maj:ts berörda framställning anförde riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 18 maj 1915, att vad i ärendet förekommit till stöd för en löneförhöjning för ifrågavarande tjänsteman syntes riksdagen beaktansvärt, men att riksdagen, enär den funnit sådan förhöjning påkallad allenast, så länge tvångsarbetsanstalten i Karlskrona

[18.] bibehölles vid sin nuvarande organisation och omfattning, ansett, att löneförbättringen, mot vars föreslagna belopp, 500 kronor, riksdagen icke hade något att erinra, borde anvisas å extra stat. På grund härav hade riksdagen, enligt vad den i sin skrivelse anmälde, till avlöningsförhöjning för direktören i fråga med 500 kronor, varav 300 kronor skulle anses såsom lön och 200 kronor såsom tjänstgöringspenningar, på extra stat för år 1916 anvisat ett anslag å 500 kronor.

Under åberopande av de skäl, som vid anmälan av ifrågavarande anslagsbehov av mig anfördes i statsrådet den 14 januari 1915 och med förmälan, att någon ändring i avseende å tvångsarbetsanstaltens i Karlskrona organisation och omfattning icke vore avsedd att äga rum under år 1917, har fångvårdsstyrelsen i underdånig skrivelse den 27 september 1915 anhållit, att Kungl. Maj:t måtte för ifrågavarande ändamål söka hos riksdagen utverka ett liknande anslag jämväl för år 1917.

Med föranledande härav och då de skäl, som motiverade anslagets beviljande för innevarande år, kvarstå oförändrade även så vitt angår år 1917, tillåter jag mig hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till avlöningsförhöjning för direktören vid tvångsarbetsanstalten i Karlskrona med 500 kronor, varav 300 kronor skola anses såsom lön och 200 kronor såsom tjänstgöringspenningar, å *extra stat* för år 1917 anvisa ..... kronor 500.

5. Understöd åt verksamhet till frigivna fångars skydd.

[19.] *Understöd åt verksamhet till frigivna fångars skydd.* (Extra anslag.)

Bland fångvårdsstyrelsens åligganden ingår även den att understödja verksamheten till frigivna fångars skydd. De medel, varöver styrelsen haft att disponera för utövandet av denna gren av sin verksamhet, hava allt intill år 1913 bestått allenast i ränteavkastningen dels av fångvårdens s. k. besparingskassor, vilka uppkommit väsentligen på grund av äldre stadganden om att viss andel av inkomsten å fångarbetet skulle vid fängelserna besparas, dels ock av några fonder, som av enskilda donerats för att användas till frigivnas stöd eller andra med skyddsverksamheten sammanhängande ändamål. Från och med år 1913 har fångvårdsstyrelsen emellertid till sitt förfogande för nu ifrågavarande ändamål haft ytterligare medel, vilka på framställning av Kungl. Maj:t anvisats av riksdagen, nämligen för vart och ett av åren 1913 och 1914 10,000 kronor och för ett vart av åren 1915 och 1916 16,000 kronor.

De sålunda beviljade medlen hava enligt Kungl. Maj:ts förordnande tillförts »fångvårdens besparingskassa» för att förvaltas och användas i enlighet med det den 10 juni 1912 av Kungl. Maj:t för kassan fastställda reglemente. [19.]

Enligt detta reglemente skola kassans inkomster användas efter fångvårdsstyrelsens beprövande till understöd av frigivna vid deras utträde ur fångvårdsanstalten och under närmaste tiden därefter ävensom till fortsatt hjälp åt sålunda understödda skyddslingar; och äger styrelsen jämväl att av kassans inkomster anvisa medel till föreningar, som verka till frigivnas stöd.

Den utan jämförelse mest betydande av nämnda föreningar är föreningen Skyddsvärnet. Den har under de senaste åren av fångvårdsstyrelsen fått för sin verksamhet till frigivna fångars skydd sig tilldelat ett årligt understöd av 4,000 kronor. Därjämte åtnjuter föreningen, på sätt jag får tillfälle närmare omnämna längre fram, för närvarande direkt understöd av statsmedel å 12,000 kronor till befrämjande av det av föreningen bedrivna räddningsarbete, som icke särskilt avser frigivnas skydd.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 27 september 1915 har fångvårdsstyrelsen, under förutsättning att även för år 1917 avses ett belopp av 4,000 kronor till understödjande av föreningen Skyddsvärnets nyssnämnda verksamhet till frigivna fångars skydd, anhållit, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till styrelsens disposition för understödjande av dess verksamhet i nyss angivna riktning å extra stat jämväl för år 1917 anvisa 16,000 kronor.

Beträffande det sätt, varpå fångvårdsstyrelsens nu ifrågavarande verksamhet är ordnad, tillåter jag mig hänvisa till den utförliga redogörelse, som jag vid anmälan av motsvarande anslagsbehov för år 1916 i sådant avseende lämnade i statsrådet den 14 januari 1915. Här må endast tilläggas, att, enligt vad fångvårdsstyrelsen upplyst i det underdåniga utlåtande, den avgivit över en av Skyddsvärnet hos Kungl. Maj:t gjord framställning om statsunderstöd även för nästkommande år, fångvårdsstyrelsens centrala hjälpbyrå numera trätt i det närmare samarbete med Skyddsvärnets byrå, som av mig förordades vid nyssnämnda tillfälle.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till fångvårdsstyrelsens disposition för understödjande av verksamheten till frigivna fångars skydd å *extra stat* för år 1917 anvisa ..... kronor 16,000.

F. Uppfostringsanstalter för minderåriga förbrytare.

Statens uppfostringsanstalt å Bona.

Kostnaderna för denna anstalt bestridas från två å extra stat beviljade förslagsanslag: ett anslag å visst högsta belopp till avlönande av tjänstemän vid anstalten och ett anslag till kost och beklädnad åt de vid anstalten intagna elever m. m.

För några år sedan genomfördes en löneregelering för anstaltens personal. Såväl då som även vid ett par senare tillfällen har den frågan varit uppe, om ej de för uppehållande av anstaltens verksamhet erforderliga anslagen borde överflyttas på den ordinarie staten. Så har emellertid ej skett; och huvudsakliga anledningen härtill har varit den, att spörsmålet om en utsträckning av tvångsuppfostringsförfarandets tillämplighetsområde stått på dagordningen, alltsedan riksdagen den 16 mars 1909 till Kungl. Maj:t avlät en skrivelse i ämnet, samt det antagits, att en ökad användning av tvångsuppfostran i stället för straff kunde komma att föranleda utvidgning av anstalten och därav påkallade ändringar i dess lönestat.

Den s. k. fattigvårdslagstiftningskommittén, vilken haft i uppdrag att verkställa utredning och framlägga förslag rörande frågan om utvidgad tillämpning av tvångsuppfostringsinstitutet, har numera, den 23 december 1915, till Kungl. Maj:t ingivit sitt den 2 i samma månad dagtecknade betänkande i ämnet. Att här närmare redogöra för detta betänkandes innehåll torde icke kunna komma ifråga. Vissa delar av detsamma torde jag få tillfälle att beröra längre fram i annat sammanhang. Här må endast anmärkas, att betänkandet i huvudsak utmynnar i förslag dels om utvidgning av tvångsuppfostringsinstitutets användning så till vida, att förordnande om vissa minderåriga förbrytares insättande i allmän uppfostringsanstalt i stället för undergående av ådömt straff skulle kunna ske, då domen lyder å böter eller fängelse i högst ett år eller straffarbete i högst sex månader, och icke endast, såsom nu, i det fall att straffet stannat vid böter eller fängelse i högst sex månader, dels ock om en av detta förslags genomförande motiverad utvidgning av Bonaanstalten. Betänkandet är remitterat till en del myndigheter för avgivande av utlåtanden över detsamma. Även om de sålunda infordrade yttrandena kunna förväntas inkomma så tidigt, att lagändringar i den riktning kom-

mittén tänkt sig, kunna föreläggas instundande riksdag, torde i allt fall någon proposition till samma riksdag om beviljande av medel till nyssnämnda, ganska omfattande utvidgning av anstalten ej gärna kunna ifrågasättas. Detta förbjuder redan hänsynen till nödvändigheten av att under nu rådande förhållanden begränsa statens utgifter till allenast det oavvisligen nödvändiga. Härtill kommer, att, på sätt jag längre fram får tillfälle omnämna, jag ser mig nödsakad föreslå Kungl. Maj:t att av riksdagen å 1917 års stat äska medel till sådana omändrings- och nybyggnadsarbeten å Bona, som visat sig nödvändiga för att anstalten skall kunna tillfredsställa de krav, som redan den nu gällande lagstiftningen ställer å densamma.

Vid nu nämnda förhållanden anser jag, att med upptagande av frågan om de för anstalten å Bona behövliga anslagens överförande till den ordinarie staten fortfarande bör anstå och att kostnaderna för anstalten alltså böra även för år 1917 bestridas på extra stat.

1. Avlöningar åt tjänstemän vid anstalten å Bona.

[20.] **Avlöningar åt tjänstemän vid statens uppfostringsanstalt å Bona.** (Extra anslag.)

Anslaget till avlönande av tjänstemän vid anstalten är i innevarande års riksstat uppfört med ett belopp av högst 26,345 kronor, varmed skola bestridas dels de i anstaltens lönestat upptagna begynnelseavlöningarna, vilka för år 1916 uppgå till 23,395 kronor, dels ock de ålderstillägg å tillhopa 2,950 kronor, som på grund av bestämmelser i staten skola utgå under året.

För år 1917 torde tvenne omständigheter nödvändiggöra en höjning av anslaget, nämligen tillkomsten av nya ålderstillägg och behovet av ökning i lärarkrafterna vid anstalten.

Ålderstillägg.

I fråga om medel för beredande av ålderstillägg att åtnjutas från 1917 års början har anstaltens styrelse i den skrivelse, som styrelsen den 5 november 1915 avlåtit till Kungl. Maj:t angående anslagen till anstalten för nästkommande år, anmält, att i sådant avseende erfordrades, utöver vad för år 1916 blivit därtill anvisat, ett belopp av 700 kronor, nämligen för vardera av lantbruksinspektoren och andre läraren 200 kronor samt till envar av tre förmän 100 kronor. Ytterligare en förman bleve, enligt styrelsen, med 1917 års ingång berättigad till ålderstillägg med 100 kronor, men härtill funnes redan tillgång inom avlöningsanslagets för år 1916 bestämda belopp, enär en ålderstilläggsberättigad förman avgått genom dödsfall.

[20.] *En tredje lärarbefattning vid anstalten.*

På sätt nyss nämnts, föranlåtes jag att hemställa om nu förevarande anslags höjning jämväl på grund av det starka behov av förstärkning av lärarkrafterna vid anstalten, som måste anses förefinnas.

Anstaltens lärarkrafter utgöras för närvarande av en pastor och förste lärare samt en andre lärare, som tillika är avdelningsföreståndare. Därjämte hava under de senare åren, i den mån vederbörandes övriga göromål det medgivit, vid undervisningen biträtt en av förmännen samt den vid anstalten anställde maskinisten, vilken sistnämnde undervisat i linearritning och sådana ämnen, vilka förekomma i en teknisk aftonskola.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Östergötlands län vid inspektion den 31 maj 1915.

Vid den inspektion, som Kungl. Maj:ts befallningshavande i Östergötlands län höll å anstalten den 31 maj 1915, beslöts, att till protokollet över inspektionen skulle antecknas, att frågan om anställande av ytterligare en lärare, enligt Kungl. Maj:ts befallningshavandes förmenande, snart borde bliva föremål för övervägande. Elevernas skolundervisning kunde nämligen med det nuvarande fåtalet lärarkrafter och med hänsyn till den synnerligen växlande underbyggnad, eleverna vid intagandet å anstalten besutte, icke för närvarande på ett tillfredsställande sätt skötas. Särskilt torde en upptagningsklass för nybörjare lämpligen böra anordnas. En ny lärare borde dessutom tillförbindas att biträda vid expeditionsarbetet, som bland annat genom skriftväxling med utskrivna elever och deras husbönder oavbrutet ökades.

Styrelsens skrivelse den 5 juli 1915.

I underdånig skrivelse den 5 juli 1915 anförde anstaltens styrelse i förevarande ämne följande:

För att, med tillgodoseende jämväl av elevernas praktiska utbildning, giva dem sådan undervisning i folkskolans läroämnen, att de, enligt vad som föreskrives i § 4 av anstaltens stadga, vid utskrivningen från anstalten vore i besittning av åtminstone det kunskapsmått, som vore föreskrivet för avgång från folkskolan, bleve det oundgängligen nödvändigt att, så snart ske kunde, få å anstalten anställa ytterligare en lärare med den kompetens, som enligt § 25 av nådiga stadgan för anstalten fordrades av andre läraren, vilken skulle uppfylla de villkor, som vore stadgade för anställning såsom lärare vid folkskola. Styrelsen hade därför för avsikt att i den framställning om anslag för anstalten under år 1917, som framdeles komme att till Kungl. Maj:t avgivas, hemställa om upptagande i anstaltens lönestat av en tredje lärare med ovan angivna kompetens.

Emellertid hemställde styrelsen — under åberopande av vad i Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Östergötlands län ovannämnda inspektionsprotokoll anförts rörande behovet av skolundervisningens vid anstalten bättre tillgodoseende — om bemyndigande att få från och med den 1 oktober 1915 till och med den 30 april 1916 tillsvidare förordna en extra lärare vid anstalten med samma skyldigheter, som i § 25, första stycket, av anstaltens stadga vore föreskrivna för andre läraren, och mot

åtnjutande av månatligt arvode, beräknat efter 1,600 kronor för år, att utgå av anstaltens förslagsanslag till elevernas kost och beklädnad med mera eller av andra medel, som av Kungl. Maj:t disponerades. [20.]

Ifrågavarande underdåniga hemställan motiverades jämväl därmed, att antalet elever vid anstalten alltjämt ökades, så att det vid tiden för avlåtandet av styrelsens skrivelse utgjorde 131 och under året varit uppe i 134, och att till följd därav det vore omöjligt att med tillgänglig lärarpersonal lämna tillräcklig skolundervisning åt de vid anstalten intagna elever.

Kungl. Maj:ts beslut den 10 september 1915.

Styrelsens nu nämnda anhållan fann Kungl. Maj:t vid ärendets föredragning den 10 september 1915 ej skäl bifalla. Då jag hemställde om detta beslut, var anledningen därtill ej att söka i ett underskattande av behovet av en ny lärarkrafts anställande vid Bonaanstalten, utan min hemställan berodde därpå, att här var fråga om ett anslagsbehov, för vars täckande Kungl. Maj:t ej lämpligen borde — låt vara endast provisoriskt — bevilja medel utan riksdagens hörande.

Styrelsen i skrivelse den 5 november 1915.

I skrivelsen av den 5 november 1915 anför styrelsen i frågan följande:

Elevantalet hade vid tiden för skrivelsens avlåtande sjunkit något, så att det för det dåvarande uppginge till 123 efter att i början av oktober månad hava varit 142. Vid sammanträde den 15 oktober 1915 hade nämligen styrelsen på förslag av anstaltens direktör beslutit s. k. villkorlig utskrivning av 24 på anstalten intagna elever, men nya elever ankomme alltjämt och med all sannolikhet komme antalet vid anstalten intagna elever, som plägade under året vara lägst efter den stora höstutskrivningen, att ånyo hastigt stiga, så att under det ingångna vinterhalvåret, varunder för skolundervisningen icke funnes att tillgå mer än pastorn, som tillika vore förste lärare, samt andre läraren, vilken jämväl vore avdelningsföreståndare, antalet av dem, vilka, enligt § 4 av anstaltens stadga, borde erhålla undervisning i folkskolans läroämnen, bleve så stort, att tillgängliga lärarkrafter även med påräknat biträde av därtill kompetenta förmän vid anstalten uppenbarligen bleve alldeles otillräckliga. Att anstaltens uppfostringsarbete i sin helhet härigenom komme att lida stort men, torde icke kunna förnekas.

I avvaktan på de ändringar i anstaltens lönestat och förvaltningspersonal, som kunde bliva en följd av densammas överflyttande på ordinarie stat, efter det frågan om utsträckt användning av tvångsuppfostringsinstitutet blivit slutligt avgjord, hade styrelsen ansett sig böra i möjligaste mån undvika att föreslå ökning av den å anstaltens lönestat uppförda personal och sökt att genom provisoriska anordningar avhjälpa de mest framträdande behoven. Då emellertid behovet av ökade arbetskrafter numera gjorde sig så gällande, att det icke med tillfälliga åtgärder läte sig avhjälpas, hade styrelsen funnit sig icke blott oförhindrad utan pliktig att förnya sin framställning om ytterligare en lärare med samma kompetens

[20.] som den där anställde andre läraren, samt i underdånighet hemställa, att vid beräkningen av anslaget till avlöningar åt tjänstemän vid anstalten under år 1917 måtte däri upptagas erforderligt belopp till en tredje lärares avlöning. Den i nu gällande lönestat upptagne andre läraren åtnjöte i lön 900 kronor och i tjänstgöringspenningar 700 kronor. Efter 5 år kunde lönen höjas med 200 kronor och efter 10 år med ytterligare 200 kronor. Nuvarande innehavaren av ifrågavarande befattning uppbure därjämte för orgelspelning vid gudstjänsterna och elevernas undervisning i sång ett arvode av 400 kronor för år, som utginge av förslagsanslaget till elevernas kost och beklädnad m. m.

För de vid centralfängelser och tvångsarbetsanstalter anställda lärare utgjorde begynnelseavlöningen 2,100 kronor, varjämte de efter resp. 5 och 10 år kunde erhålla ålderstillägg, vartdera till ett belopp av 200 kronor. Bonaanstaltens andre lärare, vilken tillika vore avdelningsföreståndare, avlönades alltså med 500 kronor mindre än en fängelselärare. Med hänsyn till ifrågavarande andre lärares ansvar och tjänsteåliggande måste hans nuvarande avlöning anses för knappt tillmätt. Emellertid hade styrelsen under nu rådande förhållanden icke ansett sig böra för år 1917 göra framställning om någon löneförbättring för denne befattningshavare, utan hade frågan härom ansetts böra anstå, till dess att anstaltens lönestat i sin helhet bleve föremål för erforderlig reglering. Dock kunde avlöningsförmånerna för den av styrelsen föreslagna tredje lärarbefattningen, därest man för densamma skulle kunna erhålla lämplig och kompetent person, enligt styrelsens mening icke bestämmas lägre än de nu till andre läraren utgående.

Beträffande nödvändigheten av och sättet för lärarkrafternas förstärkning *redan under år 1916* yttrar styrelsen längre fram i sin skrivelse:

Då elevantalet sedan tiden för avgivandet av styrelsens underdåniga framställning den 5 juli 1915 ytterligare ökats, så att det tidvis varit 42 över det antal av 100 elever, efter vilket anstaltens nuvarande förvaltningspersonal avpassades, torde det vara uppenbart, att åtminstone en lärare utöver de i 1916 års lönestat upptagna behövde anställas vid anstalten, så snart ske kunde.

I anledning av vad Kungl. Maj:ts befallningshavande i sitt inspektionsprotokoll den 31 maj 1915 anfört därom, att »en ny lärare borde tillförbindas att biträda vid expeditionsarbetet, som bland annat genom skriftväxling med utskrivna elever och deras husbönder oavbrutet ökas», ville styrelsen vidare i detta sammanhang anmäla, att icke mindre än 61 till anstalten hörande elever vore, med tillämpning av § 4 av 1902 års lag angående verkställighet av domstols förordnande om tvångsuppfostran, satta i tjänster eller yrkesanställningar hos enskilda. Av yttersta vikt för ernående av goda uppfostringsresultat vore givetvis, att den föreskrivna tillsynen å dessa elever icke bleve försummad, utan förbindelsen mellan anstalten och ifrågavarande elever i möjligaste mån uppehölles genom brevväxling och besök.

Anstaltens nuvarande befattningshavare vore knappast i stånd att medhinna allt det arbete, som uppfostringsverksamheten å själva anstalten medförde. De provisoriska anordningar, som för närvarande måst vidtagas och måste bibehållas under hela år 1916 — härom se närmare längre fram vid punkten om ifrågasatta omändrings- och nybyggnadsarbeten vid anstalten — nödvändiggjorde ock ökad varsamhet och omvårdnad med avseende å de på anstalten intagna elever. Det måste därför framhållas såsom ett oavvisligt behov, att redan under år 1916 bleve vid anstalten anställd en extra lärare.

Under åberopande av vad styrelsen sålunda anfört har styrelsen föreslagit, dels att anslaget till avlöningar åt tjänstemän vid Bona måtte ökas — förutom med de 700 kronor, som enligt vad ovan angivits erfordrades för beredande av ålderstillägg åt därtill berättigade befattningshavare — med ytterligare 1,600 kronor till avlöning åt en tredje lärare vid anstalten, dels ock att Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen medgiva, att från tid under år 1916, som av Kungl. Maj:t bestämdes, finge intill nämnda års slut av förslagsanslaget till de vid anstalten intagna elevers kost och beklädnad med mera utbetalas arvode, beräknat efter 1,600 kronor för år, till en extra lärare med samma kompetens, som enligt anstaltens stadga fordrades av där anställd andre lärare och med de skyldigheter, som i nämnda stadgas § 25, första stycket, vore bestämda för ifrågavarande lärare. [20.]

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Östergötlands län.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Östergötlands län, till vilken anstaltsstyrelsens skrivelse av den 5 november 1915 remitterats för avgivande av utlåtande, har icke haft något att erinra mot bifall till vad styrelsen sålunda hemställt.

Folkskolöverstyrelsen.

Jämväl folkskolöverstyrelsen har hörts i frågan och därvid yttrat:

Av de uppgifter angående antalet elever vid anstalten, som lämnats av anstaltens styrelse, syntes otvetydigt framgå, att behov av ytterligare en lärarkraft där förelåge. Även vid en vanlig läroanstalt skulle ett så stort elevantal anses vara för mycket för två lärarkrafter, och tydligt vore, att, då fråga vore om elever av den beskaffenhet som de vid Bona undervisade, det än mindre läte sig göra att nöjaktigt uppehålla undervisningen med för fåtaliga lärarkrafter. Överstyrelsen ansåge sig därför böra förorda bifall till den av anstaltens styrelse gjorda framställningen om anställande av en tredje lärare vid anstalten och ville framhålla önskvärdheten av att befattningen inrättades redan vid början av nästa läsår.

Vad anginge frågan om den föreslagna lärarens löneförhållanden funne överstyrelsen icke skäl till invändning mot anstaltsstyrelsens förslag i sådant hänseende. Att för tredje läraren bestämma avlöningen lägre än för andre läraren torde icke vara rådligt, därest man skulle kunna hysa förhoppning om att för befattningen i fråga finna en väl kvalificerad kraft.

Departementschefen.

Av den utredning, som sålunda blivit förebragt angående behovet av en ny lärarbefattning vid Bonaanstalten, synes mig detta behov vara tillfullo ådagalagt. Det därå grundade anslagskravet synes mig tillika vara av den art, att ett uppskov med beviljande av medel för dess tillfredsställande, till dess frågan om anstaltens uppförande på ordinarie stat kan bliva slutligen löst, icke gärna kan ifrågasättas. Ett dröjsmål med tillförsäkrandet åt anstalten av tillräckligt antal lärare och upp-

[20.] fostrare skulle kunna medföra, att det mål, vartill anstaltens hela verksamhet syftar, skulle kunna till stor del förfelas. Jag delar alltså anstaltsstyrelsens åsikt, att en tredje lärare, med de åligganden styrelsen tänkt sig, bör från och med år 1917 anställas vid anstalten.

I likhet med anstaltens styrelse håller jag jämväl före, att åtgärder måste vidtagas för att redan under år 1916 få avhjälpt det missförhållande, avsaknaden av tillräckligt antal utbildade lärare innebär. Som den teoretiska undervisningen i huvudsak är förlagd till vinterhalvåret med början omkring den 1 oktober, är behovet av lärare särskilt kännbart vid denna tid av året. Den föreslagna förstärkningen av lärarkrafterna med en extra lärare torde därför böra tillföras anstalten vid nämnda tid år 1916.

Mot styrelsens förslag att sätta såväl begynnelseavlöningen för den nya tredjelärarbefattningen som extra lärarens arvode till 1,600 kronor för år har jag intet att erinra. Dock torde, i likhet med vad för närvarande är fallet med andre läraren, jämväl i fråga om tredje läraren och den extra läraren böra föreskrivas, att avlöningen skall till dem utgå med sitt fulla belopp allenast för den händelse att de äro delägare i folkskollärarnas pensionsinrättning, men eljest med 1,550 kronor för år. Med avseende å avlöningens uppdelning i lön och tjänstgöringspenningar liksom beträffande rätt till ålderstillägg torde rörande den tredje läraren böra i anstaltens stat meddelas samma bestämmelser som i fråga om andre läraren. Beträffande slutligen tredje lärarens pensionsförhållanden ävensom rätt till tjänsteårsberäkning tillåter jag mig att hänvisa till den framställning jag vid behandlingen av riksstatens tionde huvudtitel, så vitt angår justitiedepartementet, kommer att göra om förslags avlåtande till riksdagen bland annat därom, att den nya tredjelärartjänsten måtte, i likhet med andrelärartjänsten vid anstalten, bliva delaktig i folkskollärarnas pensionsinrättning.

Någon särskild framställning till riksdagen angående arvode till extra läraren torde ej behöva göras, utan lärer Kungl. Maj:t, därest riksdagen medgiver den höjning av nu förevarande anslag till avlöningar åt tjänstemän vid anstalten, som motiveras av inrättandet från och med år 1917 av en tredjelärarbefattning vid anstalten, vara oförhindrad att från det å extra stat för år 1916 beviljade förslagsanslaget till elevernas kost och beklädnad m. m. bestrida den kostnad, som kan föranledas av anställandet redan under viss tid av år 1916 av en extra lärare vid anstalten med ovannämnda löneförmåner.

På grund av vad jag sålunda anfört skulle nu förevarande anslag, som för närvarande utgår med ett belopp av 26,345 kronor, behöva för

år 1917 höjas, utom med 700 kronor för möjliggörande av ålderstillägg åt alla dem, som då kunna väntas vara därtill berättigade, ytterligare med 1,600 kronor till avlönande av en tredje lärare vid anstalten. Anslagets slutsumma skulle således bliva 28,645 kronor. [20.]

Jag får alltså hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till avlöning åt tjänstemän vid statens uppfostringsanstalt å Bona å *extra stat* för år 1917 anvisa ett förslagsanslag å högst ..... kronor 28,645.

2. Kost och beklädnad åt eleverna vid anstalten å Bona m. m.

[21.] **Kost och beklädnad åt eleverna vid statens uppfostringsanstalt å Bona m. m.** (Extra anslag.)

Det andra anslag, från vilket kostnaderna för uppfostringsanstalten å Bona bestridas, är, såsom förut nämnts, ett förslagsanslag till kost och beklädnad åt de vid anstalten intagna eleverna m. m.

Detta anslag har upptagits till följande belopp för år: 1905 — anstaltens första verksamhetsår, då elevantalet ännu var ringa — 13,000 kronor, 1906 och 1907 24,000 kronor, 1908 29,400 kronor, 1909—1914 45,400 kronor samt 1915 och 1916 52,000 kronor. Anledningen till den sålunda skedda successiva höjningen har i huvudsak varit att söka i en fortgående stegring av elevantalet vid anstalten, vilken stegring i sin tur sannolikt torde sammanhänga med ökad benägenhet hos domstolarna att, där lagen det medger, låta tvångsuppfostran för unga brottslingar träda i straffets ställe.

Anstaltens styrelse.

En alltjämt fortsatt stegring av elevantalet, den inträdda dyrtiden samt en del andra omständigheter hava nu föranlett anstaltens styrelse att begära anslagets ytterligare höjning för år 1917. Styrelsen yttrar härom i sin förutnämnda underdåniga skrivelse den 5 november 1915 följande:

Anslaget i fråga, vars nuvarande belopp vore 52,000 kronor, torde med hänsyn till det växande elevantalet och betydligt ökade priser å livsmedel och beklädnadsmaterialier böra höjas. I styrelsens underdåniga skrivelse den 16 oktober 1913 angående anslag till anstalten för år 1915 hade kostnaden för *elevernas bespisning* beräknats, med ett medeltal av 120 elever under ett år efter 40 öres dagportionspris, till 17,500 kronor. Under den vid tiden för nu förevarande skrivelses avfattande förflutna delen av år 1915 hade medeltalet elever utgjort 130, och vore det sannolikt, att detsamma vid samma års slut skulle ytterligare höja sig, vadan man för år 1917 torde böra räkna med ett medeltal elever per dag av minst 136. Före den dyrtid, som världskriget medfört, hade portionskostnaden endast med 2 à 3 öre överstigit beräknade 40 öre. Vid tiden för skrivelsens uppsättande uppginge dagportionskostnaden till omkring 57 öre. Medelpriset för femårsperioden 1910—1914 hade varit

[21.] omkring 42.5 öre. Årets merkostnad utgjorde alltså omkring 14.5 öre. Då emellertid omkring hälften av de i dagportionen ingående livsmedel producerades av anstalten vid dess jordbruk, syntes förhöjningen av beräknade dagportionskostnaden kunna begränsas till omkring 7 öre. Under åren 1912—1914 hade dagportionskostnaden uppgått i medeltal till något över 43 öre. För år 1917 torde alltså ifrågavarande kostnad böra beräknas till 50 öre. Med väntad höjning av medeltalet elever från 120 till 136 och med dagportionskostnaden ökad till 50 öre skulle i stället för förut beräknade 17,500 kronor till elevers kosthåll erfordras med till jämnt hundratal avrundad siffra 24,800 kronor, vadan förslagsanslaget skulle behöva på denna grund ökas med 7,300 kronor.

Kostnaden för *elevernas beklädnad* hade också stigit, särskilt genom förhöjda priser å läder och yllevaror. I vad mån prisförhöjningen kunde bliva bestående, vore ju svårt att nu bedöma, men syntes det styrelsen säkrast att för år 1917 beräkna åtminstone 100 kronor för elev i beklädnadskostnad i stället för förut för ifrågavarande ändamål upptagna 80 kronor. Med ett beräknat medeltal elever av 136 skulle elevers beklädnad för ett år kosta 13,600 kronor i stället för förut beräknade 9,600 kronor, och förslagsanslaget alltså behöva ökas med 4,000 kronor.

Likaledes måste till *avgående elevers utrustning* avsett belopp ökas. För utrustning åt 50 under ett år avgående elever hade efter 100 kronor för elev hittills beräknats 5,000 kronor. Ehuru större delen av elevs utrustning tillverkades på Bona och genom uppköp på en gång av jämförelsevis billiga materialier kostnaden i möjligaste mån begränsats, hade det icke lyckats att under den inträdda dyrtiden hålla kostnaden för elevs utrustning vid 100 kronor, utan torde densamma böra beräknas till 125 kronor per elev. Antalet avgående elever torde ock komma att höja sig till minst 65 per år, varför nu ifrågavarande kostnad torde böra beräknas till 8,125 kronor mot förut upptagna 5,000 kronor. Härigenom nödvändiggjordes en anslagsökning av 3,125 kronor.

För *böcker och undervisningsmateriel* med mera erfordrades ytterligare 400 kronor utöver förut beräknade 600 kronor, vilket belopp visat sig otillräckligt.

Enligt nådigt brev den 21 maj 1915 hade Kungl. Maj:t funnit gott medgiva, att utöver förut vid anstalten anställda fyra *extra förmän* ytterligare en finge vara vid anstalten tills vidare anställd. Till avlöning åt denne erfordrades, utöver förut beräknat belopp av 4,000 kronor till 4 extra förmän, ytterligare 1,000 kronor samt till beklädnadsersättning 100 kronor, allt enligt bestämmelserna i nådiga brevet den 15 december 1911 angående befattningshavares vid anstalten avlöning.

I enlighet med ett av 1913 års riksdag på framställning av Kungl. Maj:t fattat beslut hade medgivits rätt för anstaltens styrelse att från anslag, som beviljats eller komme att beviljas till kost och beklädnad åt de vid anstalten intagna elever med mera, bestrida den *avgift till folkskollärarnas pensionsinrättning,* som motsvarade vad skoldistrikt vore skyldigt att gälda såsom pensionsavgift för lärartjänst. För andre läraren uppginge denna avgift till 67 kronor 50 öre, som icke upptagits vid anslagets beräkning. Vid bifall till en av styrelsen gjord framställning om delaktighet för den ifrågasatta tredje läraren i nämnda pensionsinrättning erfordrades ytterligare ett lika stort belopp, varför förslagsanslaget till elevernas kost och beklädnad skulle behöva ökas med 135 kronor till de ifrågavarande pensionsavgifterna.

I styrelsens underdåniga berättelse för år 1914 anfördes bland annat, att nämnda års *sjukvårdskostnad* blivit högre än under något föregående år. Även under år 1915 hade särskilda sjukvårdskostnader uppkommit. Åtskilliga elever hade måst för operationer intagas å lasarett och ett par tuberkulosfall hade förekommit. En elev, som genom olyckshändelse ombord å fartyg i utländsk hamn förlorat hela den högra armen, hade till anstalten överlämnats, och måste för denne anskaffas en konstgjord arm, därest någon möjlighet för hans utbildning i något yrke skulle förefinnas. För dylika ändamål hade förut icke beräknats någon kostnad. Med ledning av de två senaste årens erfarenhet torde för sjukvårdsåtgärder erfordras 500 kronor. [21.]

Enligt vad sålunda anförts skulle alltså utöver det ifrågavarande förslagsanslagets hittills beräknade belopp ..... kronor 52,000: —
erfordras:

till elevernas kost	kronor	7,300: —
» » beklädnad	»	4,000: —
» avgående elevers utrustning	»	3,125: —
» böcker och undervisningsmateriel m. m.	»	400: —
» 1 extra förmans avlöning	»	1,000: —
» 1 d:o beklädnadsersättning	»	100: —
» sjukvårdskostnad	»	500: —
» lärares pensionsavgifter	»	135: —
eller tillhopa	»	16,560: —,
vadan sammanlagda kostnaden skulle utgöra	kronor	68,560: —.

Då förslagsanslaget föreslagits till 52,000 kronor, hade sammanlagda utgifterna beräknats till 59,000 kronor, varifrån hade avdragits beräknad disponibel inkomst av jordbruk, skog och verkstäder med mera till belopp av 7,000 kronor. Då denna inkomst för åren 1913 och 1914 i medeltal utgjort enligt räkenskaperna 8,792 kronor 11 öre och för år 1915 icke kunde väntas understiga detta belopp, torde för år 1917 kunna påräknas en disponibel inkomst utöver förut beräknade 7,000 kronor av ..... » 1,000: —,
vadan förslagsanslaget till elevernas kost och beklädnad med mera skulle för år 1917 behöva utgå med ..... kronor 67,560: —.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Östergötlands län.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Östergötlands län, som avgivit utlåtande över anstaltsstyrelsens framställning, har ej haft något att erinra mot styrelsens anhållan i denna del.

Departementschefen.

Utgifterna från nu förevarande anslag uppgingo vartdera av åren 1911 och 1912 till 45,400 kronor eller jämt det belopp, vartill anslaget varit uppfört i samma års riksstater. Därefter hava utgifterna stegrats till 51,900 kronor år 1913, 55,500 kronor år 1914 samt, enligt mig från anstaltens direktör lämnad approximativ uppgift, 67,000 kronor för år 1915. Redan dessa siffror tala för att, till undvikande av upprepade överskridanden med allt större och större belopp av ett för lågt anslag,

[21.] ifrågavarande förslagsanslag höjes. Att så bör ske bestyrkes jämväl av den beräkning för bestämmandet av anslaget för år 1917, som anstaltens styrelse framlagt. Under förutsättning att det finge anses riktigt att, på sätt styrelsen tydligen gjort, till grund för beräkningen av utgifterna från anslaget under år 1917 lägga nu gällande, till följd av pågående kris abnormt höga priser, har jag icke att mot styrelsens beräkning framställa annan erinran, än att det synes mig, som om den disponibla inkomsten av jordbruk, skog och verkstäder, vilken inkomst av styrelsen vid beräknandet av anslagets storlek avdragits från beräknade utgifter från anslaget, av styrelsen uppskattats något för lågt. Då denna inkomst, enligt styrelsens egen uppgift, under åren 1913 och 1914 utgjort i medeltal 8,792 kronor 11 öre och för år 1915 icke kunde väntas understiga detta belopp, torde samma inkomst utan risk av överskattning kunna beräknas till åtminstone några hundratal kronor högre belopp än det, från vilket styrelsen vid sina beräkningar utgått, eller 8,000 kronor. Förevarande anslag skulle alltså — alltjämt under nyssnämnda förutsättning i fråga om de till utgångspunkt vid beräkningen tagna priserna — enligt min mening kunna skäligen sättas till 67,000 kronor i stället för av styrelsen föreslagna 67,560 kronor.

På sätt nyss antytts, kan emellertid en stor del av de av styrelsen beräknade höjningarna i utgifterna från nu ifrågavarande anslag — särskilt de, som avse elevernas kost och beklädnad — antagas bero därpå, att styrelsen till grund för sina beräkningar lagt krigstidspriser. En höjning av i riksstaten upptagna förslagsanslag på den grund, att den nu rådande dyrtiden möjligen kan antagas komma att fortfara även under år 1917, har dock icke ingått i planerna för den statsreglering, varom nu är fråga. I vad mån de av styrelsen gjorda beräkningarna böra, på grund av vad nu sagts, undergå jämkning, är tydligen en synnerligen vansklig sak att avgöra. Emellertid synes det mig, som om, med någorlunda normala priser som utgångspunkt och med hänsyn tagen jämväl därtill, att inkomsten av Bonafastigheten torde, på sätt ovan nämnts, kunna skattas något högre, än styrelsen antagit, ifrågavarande anslag kunna i 1917 års riksstat lämpligen uppföras med 63,000 kronor.

Med åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till kost och beklädnad åt de vid statens uppfostringsanstalt å Bona intagna elever m. m. å *extra stat* för år 1917 bevilja ett förslagsanslag av ..... kronor 63,000.

3. Ändrings- och nybyggnadsarbeten vid statens uppfostringsanstalt å Bona.

[22.] **Ändrings- och nybyggnadsarbeten å Bona.** (Extra anslag.)

På sätt jag redan förut omnämnt, ser jag mig nödsakad att, trots nu pågående kris, hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte av riksdagen begära ett ganska avsevärt belopp till byggnadsarbeten vid statens uppfostringsanstalt å Bona. Arbetena i fråga skulle bestå dels i vissa ändringsarbeten å de vid Bona nu befintliga två elevbyggnaderna, dels i nybyggnad av ett skolhus samt tre mindre bostadshus för vid anstalten anställd personal. Av den redogörelse för denna anslagsfråga, som jag nu går att lämna, torde med tydlighet komma att framgå, att dessa arbeten äro oavvisligen nödvändiga och att uppskov med deras utförande skulle äventyra ett fortsatt framvisande av lika goda resultat som hittills av den på anstalten bedrivna uppfostringsverksamheten.

Det behov av utvidgning av Bonaanstalten, som sålunda förefinnes, är ingalunda nytt. Det har redan förut vid flera olika tillfällen framhållits.

Styrelsens redogörelse för anstaltens verksamhet under år 1913.

Redan i den redogörelse för anstaltens verksamhet under år 1913, som styrelsen avgav till Kungl. Maj:t, anmälde styrelsen, bland annat, att den hade för avsikt att under år 1914 upptaga till behandling frågan om beredande av större skollokaler vid anstalten och uppförande därstädes av en gymnastiklokal.

Kungl. Maj:ts befullningshavande i Östergötlands län den 18 maj 1914.

Jämväl vid den av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Östergötlands län den 18 maj 1914 förrättade inspektion av anstalten anmärktes, att skollokalerna vid anstalten vore alltför trånga, och vitsordades behovet av en särskild gymnastiklokal. I protokollet över samma inspektion antecknades tillika, att på grund av den stora ökningen i elevantalet de för eleverna avsedda s. k. sovboxarna ej räckte till, på grund varav provisoriska sovplatser måst anordnas, vilket ur ordnings- och säkerhetssynpunkt måste anses mindre lämpligt.

Anstaltens styrelse i skrivelse den 28 oktober 1914.

I den skrivelse till Kungl. Maj:t om anslag till anstalten för år 1916, som anstaltens styrelse avlät den 28 oktober 1914, heter det vidare i nu föreliggande fråga:

Styrelsen hade dåmera låtit utarbeta ritningar och kostnadsförslag till en särskild skolbyggnad samt till ett gymnastikhus. Då emellertid för det dåvarande varje statsutgift, som icke vore oundgängligen nödig, torde böra tillsvidare undanskjutas, hade styrelsen icke ansett sig böra göra framställning om anslag för nu ifrågavarande ändamål. Likaledes hade styrelsen av enahanda skäl icke funnit

[22.] sig böra ifrågasätta någon sådan utvidgning av elevbyggnaderna, varav behovet blivit påpekat i ovanberörda inspektionsprotokoll. De provisoriska sovplatser, som anordnats för att kunna mottaga det under senare år betydligt ökade elevantalet, finge även under den närmast följande tiden tagas i anspråk i avvaktan på att förhållandena komme att bättre medgiva ökade statsutgifter för anstaltens verksamhet.

Av skäl, som styrelsen sålunda framställt, blev spörsmålet om en utvidgning av Bonaanstalten ej av mig upptagen vid behandlingen av frågan om regleringen av utgifterna under riksstatens andra huvudtitel för innevarande år.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Östergötlands län den 31 maj 1915.

Vid den inspektion av Bonaanstalten, som Kungl. Maj:ts befallningshavande i Östergötlands län höll den 31 maj 1915, lät befallningshavanden till protokollet anteckna, dels att, på sätt redan vid föregående års inspektion anmärkts, en utvidgning av elevbyggnaderna befunnits oundgängligen nödvändig, särskilt som elevantalet ytterligare vuxit och provisoriska sovplatser måst anordnas i korridorer och dylikt, dels att befallningshavanden funne anledning att fortfarande på det livligaste vitsorda behovet av såväl utvidgade skollokaler som ett särskilt gymnastikhus.

Anstaltens styrelse i skrivelse den 5 november 1915.

I den underdåniga skrivelse rörande anslag till anstalten för år 1916, som anstaltens styrelse avlåtit den 5 november 1915, utvecklar styrelsen vidare utförligt såväl behovet av en utvidgning som ock det lämpligaste sätt, varpå denna utvidgning enligt styrelsens mening bör komma till stånd.

I fråga till en början om behovet av ökat antal sovplatser för eleverna heter det i skrivelsen:

> Såväl med hänsyn till vad styrelsen själv i sin underdåniga skrivelse den 28 oktober 1914 anfört såsom skäl för uppskov med begäran om anslag till byggnadsföretag vid anstalten som i anledning av den anmodan, som av chefen för justitiedepartementet på nådigste befallning med hänsyn till rådande förhållanden riktats till styrelsen att vid avgivande av förslag beträffande anslag att äskas av 1916 års riksdag iakttaga all den sparsamhet, som lämpligen läte sig göra, hade styrelsen tagit under noggrann omprövning, huruvida det läte sig göra att ytterligare uppskjuta de ifrågasatta byggnadsföretagen.
>
> I sin redogörelse för år 1914, anstaltens tionde verksamhetsår, kunde styrelsen bland annat meddela, att vid undersökning av de elevers uppförande och vandel, som från anstalten utskrivits, det visat sig, att beträffande 69.23 % uppförandet kunde betecknas såsom tillfredsställande eller gott, beträffande 8.24 % såsom tvivelaktigt och beträffande 22.53 % såsom otillfredsställande eller dåligt. I sin helhet måste resultatet av anstaltens verksamhet anses gott.
>
> Styrelsen befarade, att det skulle vara förenat med alltför stor risk av en försämring av uppfostringsresultaten och en tillbakagång i den utveckling av anstaltens

verksamhet, som blivit en följd av den under senare år alltjämt ökade användningen av tvångsuppfostran i stället för straff, därest anstalten skulle nödgas under ännu några år avhjälpa den överbeläggning, som genom ökat elevantal uppkommit, med endast sådana provisoriska åtgärder, som förut antytts. Även om det hittills lyckats att i det hela övervinna de svårigheter i fråga om disciplinens och ordningens uppehållande bland eleverna, som de provisoriska förläggningsåtgärderna medfört, vore det icke uteslutet, att de ofullständiga anordningarna kunde leda till händelser, vilkas menliga följder kunde komma att länge kvarstå. De kostnader, som nedlades på att genom anstaltens verksamhet söka förekomma uppkomsten av ökat antal vaneförbrytare och att i stället åt samhället återgiva dugliga medborgare, måste ju anses väl använda även under tider, då rådande förhållanden krävde den strängaste sparsamhet med statsmedel. Det torde dock icke böra förbises, att resultaten av redan nedlagda kostnader och utfört personligt arbete bleve i fara att äventyras, därest anstaltens arbete skulle för lång tid bedrivas under alltför ogynnsamma förhållanden. [22.]

Då styrelsen därjämte trodde sig kunna för jämförelsevis låga kostnader få till stånd anordningar av sådan art, att uppfostringsarbetet med det ökade elevantalet kunde bedrivas på ett tillfredsställande sätt, hade den ansett sig icke längre kunna underlåta att göra framställning om anslags utverkande för nu ifrågavarande ändamål.

Beträffande lämpligaste sättet, varpå erforderligt antal nya sovplatser skulle kunna erhållas, yttrar styrelsen i sin skrivelse vidare:

Såsom redan i annat sammanhang av styrelsen angivits (se ovan s. 34), kunde medeltalet elever å anstalten under år 1917 väntas komma att uppgå till minst 136. Tidvis, särskilt under kortare perioder före de för tjänstetillträden på landet vanliga data, torde elevantalet bliva åtskilligt högre än årsmedeltalet.

I de å anstalten befintliga båda elevbyggnaderna funnes s. k. sovboxar för 96 elever. Varje byggnad innehölle 4 sovsalar, avdelade i 12 boxar med en utanför löpande korridor. I vardera elevbyggnaden funnes 4 mindre förrum utanför nämnda korridorer. De å anstalten intagna eleverna utöver de 96, som erhölle sovplatser i boxarna, hade måst förläggas dels 2 i varje förrum (= 16) dels i sovsalskorridorerna framför boxarne, varjämte 2 elever, som sysselsattes vid den till anstalten hörande utgården Bockfalls ladugård, bott i ett mindre vindsrum till där anställde ladugårdsförmannens bostad.

För att erhålla behövligt antal sovboxar, nämligen 40 stycken utöver redan befintliga 96, föresloge styrelsen, att dylika anordnades i de delar av de båda elevbyggnaderna, som nu vore upplåtna till bostäder dels åt lantbruksinspektoren, tillika avdelningsföreståndare, och andre läraren, tillika avdelningsföreståndare, dels åt två förmän. I vardera elevbyggnaden funnes nämligen två bostadslägenheter om respektive 3 rum och kök samt 2 rum och kök. En skrivelsen bilagd ritning utvisade, huru anordningen av dessa utrymmen till sovsalar skulle utföras. Korridorerna i dessa sovsalar skulle användas såsom dagrum för de äldre, under viss tid prövade elever, som skulle hänvisas till de nybildade avdelningarna. Boxanordningen skulle göras något mera tilltalande än i förut befintliga sovsalar. Genom en spiraltrappa erhölles förbindelse med det för den såsom nattvakt tjänstgörande förmannen avsedda rum, beläget mellan de fyra sovsalarna i övre våningen. Den nya sovsals-

[22.] avdelningen erhölle utgång på mitten av elevbyggnadens långsida. under det att de två förutvarande sovsalsavdelningarna med tillhörande dagrum och tvätt- samt putsrum hade var sin utgång på elevbyggnadens gavlar.

Sådant det dagliga livet på Bona under årens lopp gestaltat sig, torde någon större olägenhet icke vara att befara av en dylik anordning, som förutsatte, att i varje elevbyggnad skulle inrymmas under normala förhållanden ett antal av 68 elever. Praktiskt taget utnyttjades byggnaderna för eleverna huvudsakligen till deras förläggning under nätterna. I dagrummen uppehölle sig en del av eleverna endast under fritiderna d. v. s. från 12—1 (12—1.30 sommartiden) och 6.30—8 e. m. Måltiderna, som ägde rum under den från arbete fria delen av dagen, intoges i den gemensamma matsalen, belägen i den så kallade ekonomibyggnaden. Vid vackert väder vistades för övrigt den allra största delen av eleverna under fritiderna på idrottsplatsen eller i grupper på de olika anstaltsgårdarna. Under den del av året, då skolundervisning meddelades (oktober—maj), vore därjämte större grupper fördelade i olika skolklasser, vilkas undervisning påginge till klockan 7 på kvällen, så att den tid, under vilken eleverna icke vore sysselsatta i mindre arbets- eller läsgrupper, då vore ytterligare förkortad.

Den under anstaltens elvaåriga verksamhet vunna erfarenheten utvisade, att för att motverka skadliga inflytelser genom elevernas inbördes påverkan under fritider det framför allt komme an på att utfylla dessa på lämpligt sätt, såsom genom idrott och ordnad kroppsövning, som därför på allt sätt uppmuntrats.

Den mångfald av arbetsuppgifter, som förekomme vid anstaltens jordbruk, ladugårdsdrift, skogsskötsel, trädgårdsodling och olika hantverk, möjliggjorde dessutom en sådan gruppering av eleverna under arbetstiden, som upptoge större delen av dagen, att olägenheterna med ett större elevantal hörande till *en* byggnad, huvudsakligen använd till förläggning under natten, kunnat i det stora hela undgås.

Kostnaden för beredande av nödigt sovplatsutrymme på ovan angivet sätt skulle, enligt skrivelsen bilagt kostnadsförslag, uppgjort av byggnadskonsulenterna Ernst & Alf Rignér i Stockholm, uppgå för vardera elevbyggnaden till 9,700 kronor eller sammanlagt 19,400 kronor.

Huru styrelsen tänkt sig, att de befattningshavare, vilkas bostäder skulle tagas i anspråk för den föreslagna utökningen av antalet sovplatser för eleverna, skulle erhålla sina bostäder förlagda, framgår av vad styrelsen vidare yttrar:

Till ersättande av de bostadslägenheter, vilka föresloges omändrade till sovsalar, skulle, enligt styrelsens förslag, uppföras dels en bostadsbyggnad av trä, innehållande bostad (tre rum och kök) för lantbruksinspektoren, tillika avdelningsföreståndare, samt två för anstalten behövliga gästrum, dels två förmansbostäder, vardera om två rum och kök. Den för lantbruksinspektoren avsedda byggnaden skulle så förläggas, att därifrån vore utsikt över den del av anstalten, som för närvarande vore avsedd för de elever, vilka tillhörde dennes avdelning. En av förmansbostäderna skulle ock förläggas så, att den lämnade utsikt över ifrågavarande avdelning. Användbara byggnadsplatser funnes. Bostad för den andre förmannen, vars nuvarande lägenhet skulle tagas i anspråk för sovsalsanordningen, skulle beredas i en stuga om två rum och kök, förlagd till ett område invid anstaltens

trädgård. Andre läraren, tillika avdelningsföreståndare, skulle erhålla sin bostad i en skolhusbyggnad, till vilken styrelsen längre fram i sin skrivelse komme att begära anslag, och skulle jämväl för den föreslagne nye tredje läraren inrymmas en lägenhet i sistnämnda byggnad. [22.]

Angående kostnaderna för nyssnämnda omändrings- och nybyggnadsarbeten, vilka arbeten motiverats närmast av behovet av ökat antal elevplatser, yttrar styrelsen därefter i sin skrivelse:

Ritningar med arbetsbeskrivningar till de bostäder, som under ovan angivna förutsättning bleve erforderliga, hade på styrelsens uppdrag utarbetats av arkitekten David Lundegårdh i Stockholm och vore bifogade skrivelsen. Kostnadsförslaget hade uppgjorts av byggnadskonsulenterna Ernst & Alf Rignér. Kostnaderna skulle uppgå för

1 avdelningsföreståndarbostad till	kronor	12,800: —
1 förmansbostad till	»	5,750: —
1 dito »	»	5,750: —
eller sammanlagt	kronor	24,300: —.
Lades härtill den ovan angivna kostnaden för beredande av sovplatser för 40 elever	»	19,400: —
uppkomme en sammanlagd kostnad av	kronor	43,700: —

för att utvidga de nuvarande för 96 elever avsedda elevbyggnaderna, så att dessa ägde platser för 136 elever och därjämte i de nu provisoriskt använda förrummen till sovsalarna förfogade över nödigt reservutrymme.

Därest vid anstalten skulle uppföras en särskild elevbyggnad för hysande av 40 elever, torde kostnaden för en dylik med värmeledning, belysning, avlopp, planering med mera komma att uppgå till ett belopp, som vida överstege kostnaden för styrelsens nu framlagda förslag. De nu befintliga elevbyggnaderna, vardera avsedd för 48 elever, kostade på sin tid 103,000 kronor vardera.

Behovet av bättre skollokaler vid anstalten ävensom det sätt, varpå detta behov bäst skulle kunna avhjälpas, utvecklar styrelsen på följande sätt:

I anstaltens så kallade ekonomibyggnad vore inrymda två skolsalar. Dessas dimensioner vore följande: A-salen 7.4 meter lång, 5.35 meter bred, 3.65 meter hög = omkring 144.5 kubikmeter; B-salen: 7.5 meter lång, 5.35 meter bred, 3.65 meter hög = omkring 146.46 kubikmeter. Golvytorna vore respektive 39.59 och 40.125 kvadratmeter. För elever i vanlig folkskoleålder vore dessa salar — med enligt nu gällande fordringar beräknat kubikinnehåll och golvyta av respektive 7 kubikmeter och 2 kvadratmeter per elev — tillräckliga för ett antal av omkring 20. Bonaelevernas medelålder stege över 17 år. 24 dylika hade måst placeras i vardera av dessa salar. För att bereda något ökat utrymme för skolundervisningen hade dessutom ett rum i ekonomibyggnaden — 5.4 meter långt, 4.9 meter brett, och 4.2 meter högt (golvyta 26.46 kvadratmeter, kubikinnehåll 111.13 kubikmeter) — och avsett till samlingsrum för tillsyningspersonalen — apterats till skolrum och ritsal, i vilket undervisning meddelats av en förman åt en särklass av särskilt efterblivna elever och av maskinisten åt en del äldre elever i ritning m. m. I sist omförmälda rum hade 17 elever kunnat placeras med anlitande av utrymmet till det

[22.] yttersta. Efter ovan angivna beräkningsgrunder skulle de använda undervisningsrummen kunna rymma tillsammans 53 elever och hade använts för tillhopa 65 elever. Elevantalet kunde under innevarande vinter icke väntas komma att understiga 136. I en till styrelsen avgiven promemoria angående anstaltens skolväsen hade pastorn och förste läraren uppgivit, att minst tre fjärdedelar av anstaltens elever måste anses skolpliktiga enligt 4 § i stadgan för anstalten eller med andra ord sakna det kunskapsmått, som vore föreskrivet för avgång från folkskolan. Minst 102 elever borde alltså under nuvarande förhållanden kunna undervisas vid anstalten. Det disponibla utrymmet vore alltså alldeles otillräckligt. Härtill komme, att, genom elevernas ankomst till anstalten under alla tider av året, de vid en skoltermins början efter olika kunskapsmått avdelade klasserna vid skolterminens slut hittills varit till mer än hälften nybesatta av senare efter hand ankomna elever, för vilka de något kunnigare, men dock ofullständigt undervisade eleverna måst lämna rum. Det ständiga repeterandet av grunderna för begynnarnes skull hade hindrat lärarne från att fullständigt genomgå kurser. I uppfostringsavseende måste det ju ock anses synnerligen illa ställt att behöva befria från skolgång sådana elever, vilka både på grund av bristande kunskaper och ovana vid ihållande arbete borde regelbundet undervisas. För att få anstaltens teoretiska undervisning, vars värde för uppfostringsarbetet i sin helhet icke finge underskattas, någorlunda nöjaktigt ordnad, krävdes förutom de två klasser av högst 30 elever vardera, som kunde undervisas av pastorn, som tillika vore förste lärare, samt av andre läraren, två upptagningsklasser om högst 20 elever vardera, en för mera försigkomna och en för efterblivna (fall hade förekommit, då både läs- och skrivkunnighet saknats), i vilka nybegynnare skulle insättas och där vid terminens början ett antal platser kunde reserveras för under terminens lopp ankommande elever. Dessa båda klasser skulle lämpligen förläggas till de båda skolrummen i ekonomibyggnaden.

För skolundervisningens behov i övrigt föresloge styrelsen uppförande av en särskild skolbyggnad, förlagd å den nuvarande idrottsplanen på en plats, som å en skrivelsen bifogad situationsplan vore utmärkt med A. Ritningar till skolbyggnaden vore uppgjorda av förenämnde arkitekten David Lundegårdh och åtföljde skrivelsen.

Byggnaden skulle innehålla på nedre botten tre skolsalar och en ritsal samt ett lärarrum tillika materielrum. För byggnadskostnadens begränsning hade de annars i skolhus vanliga korridorerna, löpande utmed skolsalarna, uteslutits och i stället på båda gavlarna anordnats mindre vestibuler, avsedda till avklädningsrum. Ett alternativt uppgjort förslag till skolhus, innehållande på nedre botten tre skolsalar med utgångar mot en utefter salarna löpande korridor, hade visat sig vid kostnadsberäkning bliva 14,400 kronor dyrare, än det nu av styrelsen föreslagna huset, vilket av byggnadskonsulenterna Ernst & Alf Rignér beräknats kosta 62,600 kronor. Byggnaden skulle utföras av tegel. I övre våningen skulle inredas familjebostäder för andre läraren, tillika avdelningsföreståndare, samt för tredje läraren.

Utom till de byggnadsarbeten, varom nu varit tal, äskar Bonastyrelsen medel jämväl till en gymnastikbyggnad. Sin framställning i denna del giver styrelsen följande motivering:

I § 5 av stadgan för anstalten vore föreskrivet att å tider, då övriga göromål det medgåve och sådant lämpligen borde ske, eleverna skulle övas i gymnastik. Vid anstaltens anläggning hade icke vidtagits någon anordning för att bereda

lokal för dessa övningar, vilka så gott sig göra låtit, börjat bedrivas uti matsalen, vars bord och bänkar skjutits åt sidan. Sedan eleverna under senare år blivit så många, att bord och bänkar helt fyllde matsalen, hade det blivit omöjligt att för gymnastikövningar använda ifrågavarande rum, vilket vore det enda å anstalten av sådan storlek, att gymnastik kunde där äga rum. Då golvet i matsalen bestode av cement (s. k. patentputs) och där saknades all redskap, hade gymnastiken alltid blivit av den mest elementära art. Numera måste den bedrivas ute i fria luften, då väderleken sådant medgåve, och hade fått inskränkas till marschövningar och enklare fristående rörelser. Det vore givet, att under sådana förhållanden gymnastikövningarna icke kunnat bliva av det pedagogiska värde eller till det fysiska gagn, som de skulle få, därest för desamma funnits en användbar lokal. Att rationellt bedrivna gymnastikövningar vore av den största betydelse vid en uppfostringsverksamhet av den art, som avsetts med Bonaanstaltens anordnande, torde icke behöva närmare motiveras. [22.]

I våra grannländer saknades icke gymnastiksal å de större anstalterna av detta slag, och på vårt lands största uppfostringsanstalt, åkerbrukskolonien Hall, upprättad av ett enskilt sällskap, hade en sådan länge funnits. På uppfostringsanstalter i utlandet funnes i regel gymnastiksal. Överallt hade man lärt sig att högt skatta gymnastikens stora betydelse.

I det föregående hade i annat sammanhang påvisats vikten av att eleverna under den från kroppsarbete eller skolundervisning fria delen av dagen sysselsattes på ett lämpligt sätt. Ett med erforderlig inredning och tillräcklig materiell utrustat gymnastikhus måste därför även ur sistnämnda synpunkt anses behövligt med hänsyn till de skaror av unga pojkar, som numera årligen sändes till Bona.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Östergötlands län, som enligt stadgan för anstalten hade att över densamma utöva inseende, hade ock, såsom framginge av härovan åberopade inspektionsprotokoll, upprepade gånger kraftigt vitsordat behovet av ett gymnastikhus.

Styrelsen hade därför ansett sig i samband med förslag till åtgärder för skolundervisningens bättre tillgodoseende även böra hemställa om utverkande av anslag till ett gymnastikhus enligt med skrivelsen överlämnade ritningar, utarbetade av arkitekten Lundegårdh. Kostnaden för detsamma hade av byggnadskonsulentfirman Ernst & Alf Rignér beräknats till 26.000 kronor. Gymnastikhuset vore avsett att förläggas till den plats, som å situationsplanen vore utmärkt med B.

Beträffande därefter kostnaderna för erforderliga inventarier till nybyggnaderna yttrar styrelsen:

Kostnaderna för inventarier i de föreslagna nybyggnaderna, vilka kostnader med ledning av från specialfirmor infordrade anbud avknappats till det minsta möjliga, borde upptagas

för skolhuset till	kronor	2,500: —
» gymnastikhuset till	»	6,000: —
» boxavdelningarna och dagrummen till	»	2,400: —
» två gästrum, avsedda att anordnas i den nya avdelningsföreståndarbostaden, till	»	500: —
eller sammanlagt	kronor	11,400: —.

[22.] Styrelsen gör därefter följande sammanställning av kostnaderna för samtliga av styrelsen föreslagna omändrings- och nybyggnadsarbeten med inventarier:

Ändringar i nuvarande elevbyggnaderna A. och B. till beredande av ökat sovplatsutrymme	kronor	19,400: —
En avdelningsföreståndarbostad	»	12,800: —
En förmansbostad	»	5,750: —
En d:o	»	5,750: —
En skolhusbyggnad	»	62,600: —
Ett gymnastikhus	»	26,000: —
eller tillhopa	kronor	132,300: —.
Arvoden för arkitekt, byggnadskontrollant samt för program och ritningar vid installation av värme, belysning och rörledningar m. m. inom byggnaderna, beräknade av firman Ernst & Alf Rignér till	»	10,500: —,
vartill skulle komma för planeringar och vägar, utöver i kostnadsförslagen beräknade kostnader av detta slag	»	1,000: —
samt inventarier till byggnaderna enligt förut lämnad redogörelse	»	11,400: —
	Summa kronor	155,200: —.

Angående tiden för de föreslagna byggnadsarbetenas igångsättande yttrar styrelsen:

Styrelsen hade redan påvisat, att behovet av ökat sovplatsutrymme vore trängande. De härför föreslagna anordningarna kunde icke genomföras, förrän de ifrågasatta nya bostäderna blivit färdiga. Önskligt vore alltså, att byggnadsarbetet kunde igångsättas, så snart beslut därom fattats.

På grund härav torde av riksdagen böra utverkas rätt för Kungl. Maj:t att under år 1916 av tillgängliga medel utanordna vad som kunde av beviljat byggnadsanslag finnas erforderligt.

Under åberopande av vad styrelsen sålunda anfört har styrelsen i sin skrivelse hemställt, att Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen att till beredande av sovplatsutrymme för ytterligare 40 elever, uppförande av en avdelningsföreståndarbostad, två förmansbostäder, en skolbyggnad och ett gymnastikhus samt anskaffning av för nybyggnader och utvidgningar erforderliga inventarier bevilja ett belopp av 155,200 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av detta belopp under år 1916 förskottsvis av tillgängliga medel utanordna vad som kunde finnas erforderligt.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Östergötlands län i utlåtande den 29 november 1915.

I det underdåniga utlåtande, som Kungl. Maj:ts befallningshavande i Östergötlands län den 29 november 1915 avgivit över Bonastyrelsens nu ifrågavarande framställning, har befallningshavanden förklarat, att det på

grund av den utredning, som styrelsen förebragt i ärendet, syntes uppenbart, att anstalten vore i behov av utvidgning, samt att befallningshavanden emot styrelsens förslag därutinnan icke hade annan erinran att framställa, än att befallningshavanden med hänsyn till önskvärdheten av byggnadskostnadernas begränsning ville ifrågasätta, om icke den föreslagna skolbyggnaden lämpligen kunde uppföras av trä, särskilt som virke till densamma och till övriga föreslagna byggnader torde kunna erhållas antingen från anstaltens egen skog eller från den närbelägna Karlsby kronopark. [22.]

Överintendentsämbetet i utlåtande den 23 november 1915.

Överintendentsämbetet, till vilken ärendet med tillhörande ritningar och kostnadsberäkningar remitterats, har i ett den 23 november 1915 avgivet yttrande anfört:

Mot ritningarna till ifrågavarande ändrings- och nybyggnadsarbeten hade överintendentsämbetet för sin del icke funnit annat att erinra, än att åt den nya skolbyggnadens lärosalar givits en mot all erfarenhet stridande alltför stor längd av 10,5 meter, vilken längd borde minskas till högst 9 meter, under det att den övre våningens golvareal, som ingalunda vore för stor, borde oförändrad bibehållas.

Byggnadsplatsen för skolhusbyggnaden syntes vidare ämbetet, efter om densamma bekomna närmare upplysningar, få ett ur hygienisk synpunkt väl lågt läge — 2 ½ meter under angränsande väg — vadan det torde kunna ifrågasättas, huruvida icke vid byggnadens eventuella uppförande, en något högre belägen tomtplats borde söka utfinnas.

Vad härefter anginge de beräknade byggnadskostnaderna för de ifrågavarande arbetena ville ämbetet först anmärka, att det upptagna beloppet för oförutsedda utgifter satts väl lågt och att detsamma torde böra beräknas tarva en förhöjning av ..... kronor 3,200: —.

Vidare märktes, att kostnaden för skolhusbyggnaden, vilken kostnad vore approximativt beräknad till 62,200 kronor och finge anses vara redan för normala tider väl knappt tilltagen, måste under nuvarande stegrade prisförhållanden ökas med ..... » 9,400: —.

Slutligen ansåge ämbetet sig böra framhålla, att för värmeledningsanordningar i de delar av elevbyggnaderna, vilka enligt det föreliggande förslaget skulle ombyggas, den angivna summan av 600 kronor för vardera byggnaden vore allt för ringa; det syntes ämbetet, som om en merkostnad för anordningarna i fråga uti nyss nämnda båda byggnader — allt under förutsättning att befintliga värmeledningspannor vore tillräckliga — måste beräknas uppgå till ..... » 1,200: —,

i vilket fall de nödiga tilläggen skulle komma att uppgå till sammanlagt ..... kronor 13,800: —,

då byggnadskostnaden, som i handlingarna beräknats till ..... » 155,200: —,

enligt ämbetets mening komme att stiga till ..... kronor 169,000: —.

[22.] *Anstaltens styrelse i skrivelser den 21 och den 31 december 1915.*

I anledning av de utlåtanden, som sålunda avgivits av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Östergötlands län och av överintendentsämbetet, hava från Bonastyrelsens sida i ärendet ingivits tvenne skrifter, dagtecknade den 21 och den 31 december 1915. I den förra av dessa skrivelser yttrar sig styrelsen i anledning av de anmärkningar överintendentsämbetet framställt. Styrelsen anför därvid till en början beträffande den av styrelsen föreslagna platsen för den ifrågasatta skolhusbyggnaden följande:

a) *i anledning av överintendentsämbetets anmärkningar*

α) *i fråga om platsen för skolhusbyggnaden.*

Anstalten å Bona vore förlagd i en terräng, som vore mycket kuperad och där det icke stode att erhålla byggnadsplatser av tillräckligt omfång utan att dessa visade betydande nivåskillnader. Då det därjämte vid avgivande av styrelsens ifrågavarande förslag varit av nöden tillse, att de ifrågasatta byggnaderna erhölle sådan förläggning, att de bleve på det för anstaltens verksamhet lämpligaste och förmånligaste sättet inpassade i den förut befintliga anläggningen, hade tillgången på användbara byggnadsplatser blivit än mera begränsad. Skolhuset borde enligt styrelsens förmenande vara så nära beläget de nuvarande anstaltsbyggnaderna, att kommunikationen mellan skolhuset och övriga anstaltslokaler så mycket som möjligt underlättades. En institution av Bonaanstaltens art krävde nämligen det mesta möjliga av överskådlighet och tillfälle till övervakning och kontroll. En inom anstaltens inhägnade område framför elevbyggnaden B och ekonomibyggnaden belägen byggnadsplats, som visserligen vore mycket begränsad, men hade ett högt läge och fast grund, hade måst tagas i anspråk för den av styrelsen ifrågasatta avdelningsföreståndarbostaden, vilken borde ligga i omedelbar närhet till den byggnad, i vilken de avdelningsföreståndaren tilldelade elevgrupperna vore inrymda. Styrelsen hade därför funnit sig nödsakad föreslå den i dess underdåniga framställning den 5 november 1915 närmare angivna platsen för skolhuset å den nuvarande idrottsplanen, ehuru styrelsen visserligen icke ansåge denna plats motsvara alla de anspråk, som måste ställas på en god byggnadsgrund, och det heller icke undgått styrelsens uppmärksamhet, att densamma, fastän den synts styrelsen vara den jämnaste och med hänsyn till ovan angivna önskemål lämpligaste, dock låge på en nivå, som, jämförd med den närbelägna terrängens höjdlägen, kunde betecknas såsom låg. Här kunde emellertid genom det fria, från alla sidor belysta läget erhållas en sund byggnadsplats. Såvitt styrelsen kunnat bedöma, skulle den ifrågasatta byggnadsplatsen icke behöva föranleda några särskilda grundförstärkningsarbeten. Styrelsen hölle ock före, att med hänsyn till platsens relativt jämna beskaffenhet kostnaderna för grund och sockel där bleve lägre än på andra ställen, varest bortsprängning av berg och utjämning av större nivåskillnader skulle föranleda betydande utgift.

Vid prövning av det föreliggande ärendet hade styrelsen jämväl haft under övervägande möjligheten av att, genom att giva den i överintendentsämbetets utlåtande omförmälda väg, som löpte utmed ovan angivna idrottsplans västra sida, en något annan sträckning, få skolhuset i sådant läge i förhållande till den omgivande terrängen, att några betänkligheter med avseende å läget ej behövde förefinnas genom det ifrågavarande husets förläggning till idrottsplanen.

β) *i fråga om kostnadsberäkningarna.*

I anledning av de erinringar, överintendentsämbetet framställt mot de av styrelsen åberopade kostnadsberäkningarna, yttrar styrelsen vidare:

Styrelsen hade vid avgivande av sitt förslag följt de kostnadsberäkningar, som lämnats av en i kalkyler för offentliga byggnaders utförande såsom särskilt erfaren och sakkunnig ansedd byggnadskonsulentfirma. Styrelsen hade därjämte med biträde av en vid byggnadsarbeten inom Östergötland mycket anlitad byggmästare granskat kostnadsförslagen för att utfinna, huruvida genom förenklingar eller med hänsyn till gängse pris i orten några nedsättningar i beräkningarna kunde tänkas möjliga. Därvid hade emellertid styrelsen, som varit angelägen om att, med iakttagande dock av nödig försiktighet i kalkylerna, framlägga lägsta möjliga kostnadsförslag, kommit till det resultat, att med hänsyn till nu rådande prisförhållanden det icke vore rådligt företaga några nedsättningar i de av konsulentfirman gjorda beräkningarna. Då styrelsen emellertid, därest de ifrågasatta byggnadsföretagen komme till utförande, skulle tillse, att alla möjligheter till begränsning av byggnadskostnaderna bleve tillvaratagna, hade styrelsen intet att erinra mot de av överintendentsämbetet på angivna skäl föreslagna förhöjningarna i kostnadsberäkningarna. [22.]

Vad slutligen angår den av överintendentsämbetet ifrågasatta minskningen av skolsalarnas längd, anför styrelsen i denna del följande: *γ) i fråga om skolsalarnas längd.*

Den arkitekt, som på styrelsens uppdrag utfört förslagsskiss till skolbyggnaden, hade förklarat, att en ökning av bredden på skolsalarna skulle, till följd av den därigenom ökade spännvidden, föranleda högre kostnad vid skolbyggnadens utförande, vadan det icke synts honom återstå annan utväg för att erhålla enligt skolhygienens fordringar erforderlig luftkub och golvyta för det antal elever av de å Bona intagna åldersklasserna, för vilket plats måste beredas i skolsalarna, än att giva dessa den å förslagsskissen angivna längden.

Den andra av de båda skrivelser, som, på sätt förut nämnts, ingivits från Bonastyrelsens sida, innefattar ett bemötande av det av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Östergötlands län ifrågasatta förslaget, att skolbyggnaden skulle uppföras av trä i stället för av sten. Styrelsen yttrar härom följande: *b) i anledning av Kungl. Maj:ts befallningshavandes erinran.*

För att både på det billigaste och ändamålsenligaste sättet erhålla nödigt utrymme för skolundervisningen vid anstalten hade styrelsen efter granskning av det av dess biträdande arkitekt först uppgjorda förslaget till skolhus, innehållande utom undervisningsrum bostäder för två lärare och avsett att uppföras av sten, låtit uppgöra ritningar dels till ett skolhus med endast undervisningsrum och dels till ett bostadshus för två lärare, vilka byggnader beräknats uppförda av trä. Det hade därvid visat sig, att enligt kostnadsberäkningarna dessa två träbyggnader skulle draga en kostnad, som med 3,900 kronor överstege den beräknade utgiften för ett skolhus av sten även inrymmande två lärarbostäder i enlighet med styrelsens förslag i skrivelsen den 5 november 1915, vilket sistnämnda förslag vore grundat på kostnadsberäkning efter ritningar, vilka vid jämförelse med det först uppgjorda, härovan omförmälda stenhusförslaget avsevärt omarbetats för att nedbringa kostnaden, på sätt redan antytts i nyssnämnda skrivelse.

Att utföra skolbyggnaden, jämväl i det skick den skulle erhålla enligt det sist ifrågavarande förslaget, av trä hade även varit föremål för styrelsens övervägande,

[22.] men vore styrelsen av den mening — vilken ock uttalats av arkitekten — att det icke vore vare sig ekonomiskt fördelaktigt eller i övrigt ändamålsenligt att bygga ett så stort hus som det ifrågasatta av trä. Om detta gällde under normala förhållanden, torde det med nuvarande höga virkespris, vilka med all sannolikhet bleve tillsvidare bestående, vara i än högre grad tvivelaktigt, om den ifrågavarande byggnaden skulle bliva billigare av trä än av tegel.

Vad därefter anginge möjligheten av att å anstaltens skogsmark erhålla virke till skolhuset och övriga föreslagna byggnader, ville styrelsen endast erinra därom, att vad som kunde väntas inflyta för virke från anstaltens skog avräknats från anstaltens beräknade driftkostnader under åren 1916 och 1917 vid äskande av anslag till sagda utgifter.

Därest det ändock skulle prövas lämpligt att vid det ifrågasatta skolhusets uppförande tillhandahålla disponibelt virke från anstaltens skogsmark, måste emellertid i varje fall tagas i betraktande, att styrelsen hemställt om att med hänsyn till anstaltens nuvarande överbeläggning få igångsätta byggnadsarbetena redan under år 1916, på det att, bland annat, andre lärarens bostad i elevbyggnaden A måtte — genom hans inflyttning i det nya skolhuset — bliva ledig för inredande därstädes av sovsal för elever. Även med särskild utsyning av byggnadsvirke, sedan beslut fattats i byggnadsfrågan, torde det icke bliva möjligt att så tidigt, som torde erfordras, erhålla torrt och i övrigt lämpligt virke.

Beträffande utsikterna att från Karlsby kronopark erhålla för det ifrågavarande ändamålet användbart byggnadsmateriel i erforderlig tid och på sådana villkor, att den verkliga byggnadskostnaden för staten bleve lägre än om virke på annat sätt anskaffades, vore styrelsen icke i tillfälle att därom lämna någon utredning.

Överintendentsämbetet i utlåtande den 4 januari 1916.

Överintendentsämbetet, som erhållit anmodan att i anledning av Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Östergötlands län utlåtande den 29 november 1915 ävensom vad från Bonastyrelsens sida yttrats i förutnämnda skrivelser av den 21 och den 31 december 1915 avgiva förnyat yttrande, har i ärendet inkommit med ett den 4 januari 1915 dagtecknat underdånigt utlåtande, däri ämbetet till en början i anledning av vad styrelsen anfört i fråga om den för skolhusbyggnaden föreslagna platsen yttrar:

a) *i fråga om platsen för skolhusbyggnaden.*

Då med de anspråk på den ifrågasatta skolhusbyggnadens förläggande i förhållande till andra byggnader å anstalten, som styrelsen ansett böra uppställas, ingen förmånligare plats än den föreslagna torde förefinnas och då svårigheten att erhålla en ur hygienisk synpunkt lämpligare plats knappast torde böra förorsaka hela anstaltens förflyttande till annan ort, hade ämbetet ansett sig icke böra motsätta sig användandet av den utav styrelsen ifrågasatta platsen.

b) *i fråga om skolsalarnas längd.*

I anledning av vad Bonastyrelsen yttrat om den av överintendentsämbetet föreslagna minskningen i skolsalarnas längd anför ämbetet vidare:

Den av ämbetet föreslagna minskningen i skolsalarnas längd från 10.5 till 9 meter kunde icke anses medföra vare sig praktiska eller hygieniska olägenheter, alldenstund, även om den förut föreslagna bredden av salen, 6.5 meter, bibehölles,

vilket ämbetet förutsatt, fullt tillräcklig golvyta och luftkub för 30 elever erhölles. Genom salarnas minskande i längd kunde ökat utrymme vinnas för materialrummet och trappan i mitten av byggnaden, och behövde icke vare sig byggnadens ytterkontur ändras eller planförändringen inverka på kostnadsberäkningarna. Av dessa skäl och då Bonastyrelsens härutinnan avgivna yttrande syntes vara delvis byggt på ett missförstånd, ansåge sig ämbetet böra vidhålla sitt i detta avseende framställda förslag. [22.]

Vad slutligen angår den av Kungl. Maj:ts befallningshavande väckta frågan om skolhusbyggnadens uppförande av trä yttrar ämbetet:

c) i anledning av Kungl. Maj:ts befallningshavandes erinran.

Beträffande vad av Kungl. Maj:ts befallningshavande blivit ifrågasatt angående lämpligheten att uppföra den föreslagna skolbyggnaden utav trä i stället för utav sten, med användande av virke, såväl till denna som till övriga föreslagna byggnader, antingen från anstaltens egen skog eller från den närbelägna Karlsby kronopark, syntes, med hänsyn till de skäl, som anfördes i Bonastyrelsens skrivelse av den 31 december 1915, icke någon förändring i styrelsens förslag härutinnan böra ifrågakomma, i all synnerhet som eldfaran vore större i trähus än i stenhus samt byggnadens stabilitet, särskilt med hänsyn till de stora salarna, och bestånd i övrigt, om byggnaden utfördes av sten, vore så mycket större, att den eventuella och med för närvarande gällande virkespriser i allt fall obetydliga besparing, som skulle uppkomma genom byggnadens uppförande av trä, uppvägdes av därmed sammanhängande olägenheter, bestående i ökade underhållskostnader m. m.

Fattigvårdslagstiftningskommittén.

I det föregående har jag omnämnt, att fattigvårdslagstiftningskommittén i det betänkande, den avgivit i slutet av sistlidna år, föreslagit en utsträckt användning av tvångsuppfostringsförfarandet. Skulle kommitténs förslag i denna del komma att upphöjas till lag, uppkommer givetvis ett ökat behov av anstaltsplatser för minderåriga manliga förbrytare. I sitt betänkande har kommittén framlagt förslag om, huru detta ökade behov — av kommittén uppskattat till 90 nya anstaltsplatser — skulle kunna på lämpligaste sätt tillfredsställas. Då det resultat, vartill kommittén i denna del kommit, torde vara av en viss betydelse för de nybyggnadsarbeten å Bona, varom nu är fråga, torde det tillåtas mig att i detta sammanhang härför lämna en kort redogörelse.

Vid behandling av frågan, huru, i händelse av bifall till förslaget om utsträckning av tvångsuppfostringsinstitutets tillämplighetsområde, den därigenom nödvändiga ökningen av anstaltsplatserna skulle kunna lämpligast komma till stånd, har kommittén först (sid. 57 i betänkandet) till besvarande uppkastat dels spörsmålet, om i den omständigheten, att de nytillkomna kategorierna vore dömda till strängare straff än de, som enligt nu gällande lagstiftning kunde utbytas mot tvångsuppfostran, kunde ligga något skäl att upprätta särskilda anstalter för dessa nytillkomna

[22.] kategorier, dels ock frågan, huruvida på ifrågavarande område företräde överhuvud taget borde tillerkännas ett fåtal stora eller flera mindre anstalter. Svaret på båda dessa frågor sammanfattar kommittén, efter en ingående granskning av de olika systemens företräden och nackdelar, i det uttalandet, att hos oss ett gott resultat av tvångsuppfostringsinstitutet, jämväl vid en utsträckning av detsamma till ytterligare kategorier av nya brottslingar, med fördel bör kunna uppnås utan anlitande av den kostsamma utvägen att anordna flera smärre anstalter.

Kommitténs förslag går därefter ut på en utvidgning — utöver den, varom nu är fråga — av anstalten å Bona, nämligen med en vid denna anstalt upprättad ny avdelning.

Angående de synpunkter, som vid en dylik utvidgning böra vara ledande, yttrar kommittén (sid. 68) följande:

Av vad kommittén förut anfört framginge, att kommittén icke tänkt sig uppfostringsarbetet med avseende å dem, som blivit dömda till straffarbete, böra bedrivas på annat sätt än den verksamhet, som nu ägde rum vid Bona. En ny avdelning borde därför ej vara avsedd särskilt för de elever, som skulle tillkomma efter den föreslagna ändringen av 5 kap. 3 § strafflagen, utan särskiljandet borde äga rum efter grunder, som funnes lämpliga med hänsyn till verksamheten vid anstalten. Kommittén hade tänkt sig, att till den nya avdelningen skulle hänföras en del av de elever, som sysselsattes vid jordbruket samt i stall och ladugårdar, nämligen sådana, som efter en tids vistelse vid anstalten visat sig lämpliga för den något större frihet, som komme att medgivas vid denna avdelning. En naturlig anordning bleve då, att densamma ställdes under ledning av lantbruksinspektoren såsom avdelningsföreståndare. Till sitt förfogande borde han hava tillräckligt antal förmän, vilka, jämte det de deltoge i arbetet och handledde eleverna däri, tillika hade uppsikt över eleverna under deras fritider.

Den nya avdelningen borde å andra sidan ingå såsom en del i den nuvarande anstalten. Allt vad expeditionen och ekonomien vidkomme borde vara gemensamt, skolan och kyrkan likaledes. Direktör, pastor, lärare och bokhållare borde i fråga om den nya avdelningen och dess elever hava samma uppgifter som beträffande den nuvarande anstalten. Maten skulle erhållas från gemensamt kök. Sjuk- och isoleringsavdelningarna skulle bliva gemensamma.

Eleverna vid den nya avdelningen skulle, såsom nämnt, sysselsättas vid jordbruket. Enligt vad kommittén vid besök å Bona inhämtat, kunde egendomen såväl i jordbruket som i skogsbruk och andra med jordbruket sammanhängande arbeten lämna full sysselsättning åt det ökade antal elever, varom vore fråga, åtminstone under en avsevärd tid framåt, helst tillfälle funnes till nyodlingar. Därest sådant erfordrades för beredande av ökad tillgång till arbete, kunde ock till anstalten läggas åtskilliga staten tillhöriga områden, som vore belägna intill Bona.

Om utvidgningen av anstalten anordnades på nu beskrivet sätt, syntes de olägenheter, vilka ur uppfostringssynpunkt anfördes mot stora anstalter, vara till väsentlig del undanröjda. Vad den nya avdelningen beträffade, skulle den få ett från den övriga anstalten avskilt läge, och dit komme blott elever, som någon tid

vistats inom anstalten, vadan därstädes kunde medgivas en något större frihet och härigenom bleve tillfälle till en viss klassificering av eleverna. Å den gamla anstalten, varest antalet svårbehandlade elever bleve relativt större än nu, kunde uppfostringsarbetet visserligen bliva något besvärligare än för närvarande, men med den uppdelning, som ägde rum både i bostadslokalerna och under arbetet, torde svårigheterna ej bliva mera avsevärda. En lättnad komme här att vinnas, därest de provisoriska anordningar med hänsyn till sovlokalerna, som under några år förefunnits, komme att upphöra och mindre avdelningar med särskilda lokaler skapas för de övertaliga eleverna, i vilket hänseende anstaltens styrelse gjort framställning hos Kungl. Maj:t. [22.]

En omständighet, som enligt kommitténs förmenande borde tillmätas stor vikt då det gällde att avgöra, huruvida en utvidgning av anstalten å Bona borde företagas eller en helt ny anstalt byggas, vore, såsom förut antytts, att vid Bona-anstalten under dess mer än 10-åriga tillvaro samlats rika erfarenheter rörande uppfostringsarbete av den art, varom här vore fråga. Flera av anstaltens befattningshavare hade varit anställda därstädes under flera år, somliga sedan anstaltens början, och även om det borde kunna tänkas, att en eller annan av dem skulle vilja flytta över till en ny anstalt, om en sådan skapades, så bleve det naturligen ej lika lätt att på två ställen erhålla den kontinuitet, som arbetet av denna art krävde. Utan betydelse vore ej heller, att befolkningen i trakten börjat vänja sig vid anstalten och uppskatta dess verksamhet, så att anstalten bland densamma hade gynnare och vänner.

Ur ekonomisk synpunkt sett ställde sig en utvidgning vida fördelaktigare än upprättandet av en fullständigt ny anstalt. De många anordningar, som kunde göras gemensamma, om den nya anstalten kombinerades med den nuvarande anstalten å Bona, komme att medföra besparingar i flera avseenden. Den nya avdelningen inginge i administrationshänseende i den gamla anstalten, så att styrelse, direktör och bokhållare fungerade för det hela; kostnaderna för skol- och konfirmationsundervisningen bleve mindre, än om sådan skulle meddelas på två ställen; utgifterna för mathållningen och sjukvården likaledes o. s. v.

Ehuru den nuvarande anstalten ej anlagts med tanke på en utvidgning, syntes de lokala förhållandena likväl synnerligen väl lämpa sig för en sådan. Visserligen komme den nya avdelningens tillkomst att påkalla en del förändringar och kompletteringar av de gamla anordningarna. En del av dessa förändringar vore dock sådana, att det under alla förhållanden skulle blivit av nöden att genomföra dem i en nära framtid. Förhållandet vore nämligen, att anstalten vid Bona bestått så länge och utvecklats så mycket, att det nu krävdes omdaningar på flera områden. Styrelsen för anstalten hade också hos Kungl. Maj:t nyligen gjort framställning om vissa utvidgningar och förändringar.

Beträffande läget för den nya avdelningen har kommittén stannat vid att därtill, såsom den ur olika synpunkter lämpligaste, föreslå en omkring 500 meter nordost om den nuvarande anstaltens ekonomibyggnad belägen plats. De nya elevbyggnaderna skulle enligt kommittén bestå av en huvudbyggnad, rymmande 40 elever, samt två flyglar till denna, rymmande en var 20 elever. Då den av kommittén

[22.] gjorda beräkningen, att 90 nya platser erfordrades, sannolikt vore väl hög, hade föreslagits byggnader för endast 80 platser. Skulle elevantalet bliva högre, syntes möjligheter förefinnas att anordna en mindre koloni vid någon av utgårdarna under Bona. Därest den ändring i de gamla elevbyggnaderna, varom styrelsen framlagt förslag och om vilken bland annat nu är fråga, komme till stånd, behövde den nya avdelningen från början utbyggas allenast för 40 elever.

Att märka är, att, i fall den nya avdelningen uppfördes å den av kommittén föreslagna platsen, såväl den nya skolbyggnaden, om vars byggande jämväl nu är fråga, som idrottsplatsen, vilka båda skulle vara gemensamma för den gamla och den nya avdelningen, skulle komma att ligga mellan de båda avdelningarna och således bliva lätt tillgängliga för anstaltens samtliga elever.

Departementschefen. Då jag nu går att angiva min egen ställning till de krav på anslag för byggnadsarbetens utförande, som Bonastyrelsen framställt, ber jag att till en början få hålla mig enbart till dem av dessa krav, som avse ändringar i elevbyggnaderna, de av dessa ändringar betingade nybyggnaderna för beredande av bostäder åt en del av den vid anstalten anställda personalen samt uppförandet av en särskild skolbyggnad. Alla dessa arbeten nödvändiggöras, på sätt anstaltens styrelse med styrka framhållit, av den starka stegring av elevantalet å Bona, som de senaste åren haft att framvisa. Huru tillströmningen till anstalten, som på sätt förut omnämnts från början anordnats för 96 elever, fördelat sig på de olika år, under vilka anstalten varit i verksamhet, framgår av följande siffror, till större delen hämtade från fattigvårdslagstiftningskommitténs ovan omförmälda betänkande (s. 25). I anstalten hava under tioårsperioden 1905—1914 intagits 407 elever, nämligen år 1905: 16, år 1906: 54, år 1907: 37, år 1908: 32, år 1909: 26, år 1910: 38, år 1911: 43, år 1912: 46, år 1913: 67 och år 1914: 48. Medelantalet nyintagna uppgår alltså för år till 40.7. Under första verksamhetsåret intogos allenast 16 och ett anmärkningsvärt litet antal nyintagna är jämväl att anteckna för år 1909. För år 1906 uppgick antalet till 54, en siffra, som överskridits allenast år 1913, då antalet nyintagna steg till 67. Den stora tillströmningen under år 1913 medförde, att anstalten under nämnda år fick hysa ett större antal elever än det, för vilket den avsetts; vid nämnda års slut uppgick antalet kvarvarande elever till 121, ett antal, som trots det mera normala tilloppet under år 1914 då steg till 126, alltså 30 mer än det, för vilket anstalten beräknats. Ökningen har fortgått under år 1915, så att antalet i anstalten befint-

liga elever den 1 oktober 1915 utgjorde 139 och något längre fram i samma månad 142 stycken. Genom utskrivning under oktober 1915 nedgick antalet dock åter, så att detsamma den 1 november 1915 utgjorde 122 elever. Då emellertid, på sätt styrelsen i annat sammanhang framhållit, vid denna tid på året — omedelbart efter det den stora höstutskrivningen ägt rum i slutet av oktober — elevantalet plägar vara lägst, är stor anledning antaga, att antalet elever under innevarande vinter åter skall stiga. Med hänsyn till vad nu sagts torde det av styrelsen beräknade medeltalet för år 1917 och närmaste åren därefter av 136 elever per år ej kunna anses vara för högt tilltaget. [22.]

Den stegrade tillströmningen av elever torde, i den mån den får anses bero på en ökad benägenhet hos våra domstolar att, där så kan ske, utbyta straff mot tvångsuppfostran, böra betraktas såsom en enbart glädjande företeelse. Skall emellertid nu ifrågavarande relativt nya rättsinstitut — tvångsuppfostringsinstitutet — hålla de löften, det ingivit, måste staten tillse, att de anstalter, å vilka denna strafform skall verkställas, ej bliva tvungna att arbeta under sådana förhållanden, att risk uppstår för att ändamålet med tvångsuppfostran förfelas. En dylik risk föreligger, enligt min mening, redan nu vid Bonaanstalten. Vid ett personligt besök, som jag nyligen avlade på anstalten, hade jag tillfälle att förvissa mig om, att den skildring av de olämpliga provisoriska sovplatsanordningarna och av bristen på lämpliga skollokaler, som styrelsen lämnat, ingalunda kan anses överdriven. De förhållanden, varunder anstalten i dessa avseenden arbetar, måste enligt min mening karakteriseras som synnerligen otillfredsställande.

Jag delar alltså anstaltsstyrelsens och de i ärendet hörda myndigheternas enhälliga åsikt, att åtgärder måste med det snaraste vidtagas för att råda bot på de framhållna missförhållandena.

Jämväl med avseende å sättet för de nödiga anstalternas bringande till stånd är jag i huvudsak ense med styrelsen. De arbeten, som i angivna syfte böra åvägabringas, böra alltså även enligt min mening bestå i inredandet av ett 20-tal nya sovplatser i vardera av de nuvarande två elevbyggnaderna samt uppförandet av dels bostadshus åt en avdelningsföreståndare och två förmän och dels en skolbyggnad, allt i huvudsaklig överensstämmelse med de ritningar styrelsen låtit uppgöra. I fråga om de föreslagna tre bostadshusen för en föreståndare och två förmän har jag visserligen övervägt, huruvida icke dessa möjligen skulle kunna — åtminstone de för de båda förmännen — sammanslås och på så sätt vinnas någon minskning i kostnaderna. Med anledning av den stora fördel från bevakningssynpunkt — en synpunkt, vartill man

[22.] vid en anstalt av nu ifrågavarande slag måste taga en ej ringa hänsyn — som en fördelning av de ifrågavarande bostäderna på skilda, lämpligt placerade byggnader måste anses innebära, har jag dock stannat vid att ej föreslå någon ändring i styrelsens förslag i denna del. Vad skolhusbyggnaden angår, skulle kunna ifrågasättas, om en byggnad av den föreslagna storleken verkligen för närvarande är erforderlig. På sätt styrelsen nämnt, skulle dit behöva förläggas — frånsett den undervisning, som skulle äga rum i ritsalen — allenast två klasser, vardera om 30 elever, och skulle alltså i den nya skolbyggnaden erfordras, förutom ritsalen, allenast två skolsalar. Med hänsyn till det ökade behov i nu frågavarande avseende, som kan förväntas uppstå i framtiden, torde det dock icke kunna anses annat än förenligt med en klok förtänksamhet att åt skolhusbyggnaden giva de dimensioner, styrelsen föreslagit. På de av överintendentsämbetet i dess senast avgivna utlåtande anförda skäl håller jag jämväl före, att någon ändring med avseende å platsen för det föreslagna skolhuset icke gärna kan ifrågakomma samt att skolbyggnaden bör byggas av sten och icke av trä. Vid sistnämnda byggnads utförande torde emellertid den anmärkning mot skolsalarnas längd, som överintendentsämbetet framställt, vinna nödigt beaktande.

Vad därefter angår den föreslagna gymnastikbyggnaden, underskattar jag visserligen icke behovet av en sådan å Bona; en dylik byggnad bör, enligt min mening, i sinom tid uppföras där. Jag anser dock, att, då detta behov icke kan rubriceras såsom oavvisligt, det under nu rådande förhållanden bör få anstå med dess tillfredsställande.

Med avseende å kostnaderna för de ändrings- och nybyggnadsarbeten, för vilkas utförande jag sålunda är beredd att tillstyrka Kungl. Maj:t att av riksdagen äska medel, böra, enligt min mening, de beräkningar, överintendentsämbetet verkställt, läggas till grund för en blivande framställning till riksdagen. Gymnastikbyggnadens uteslutande torde dock medföra, att de för samtliga de föreslagna byggnaderna gemensamma posterna för arkitektarvode m. m. å 10,500 kronor och för planeringar m. m. å 1,000 kronor ävensom den av överintendentsämbetet beräknade förhöjningen å 3,200 kronor av beloppet för oförutsedda utgifter böra underkastas proportionell reduktion med exempelvis 2,500 kronor. Därjämte bortfaller den till 6,000 kronor uppskattade kostnaden för inventarier till gymnastikhuset.

Det belopp, som enligt min mening bör av riksdagen äskas för ifrågavarande av mig förordade byggnadsarbeten ävensom för inventarier, erhålles alltså, om från det av överintendentsämbetet för samt-

liga av Bonastyrelsen föreslagna arbeten och inventarier satta beloppet ..... kronor 169,000: — [22.]
drages
dels den av styrelsen beräknade kostnaden för ett gymnastikhus ..... kronor 26,000: —
dels det belopp, varmed jag, på sätt nyss nämnts, ansett, att vissa gemensamma omkostnadsposter böra minskas eller ..... » 2,500: —
dels ock det belopp, vartill styrelsen uppskattat de för ett gymnastikhus erforderliga inventarierna, eller ..... » 6,000: —
eller således sammanlagt ..... » 34,500: —,
vadan det belopp, som enligt min mening bör i angivet syfte äskas av riksdagen, belöper sig till ... kronor 134,500: —.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till utförande av följande arbeten vid statens uppfostringsanstalt å Bona, i huvudsaklig överensstämmelse med de av anstaltens styrelse framlagda förslag, nämligen ändringsarbeten i de två elevbyggnaderna för beredande i vardera av sovplatsutrymme för ytterligare 20 elever samt uppförande av en avdelningsföreståndarbostad, två förmansbostäder och en skolbyggnad, ävensom för anskaffande av de till följd av dessa ändrings- och nybyggnadsarbeten erforderliga inventarier å *extra stat* för år 1917 bevilja ett belopp av ..... kronor 134,500,
med rätt för Kungl. Maj:t att förskottvis av tillgängliga medel utanordna vad av detta belopp må finnas erforderligt för arbetenas påbörjande under innevarande år.

Uppfostran åt minderåriga kvinnliga förbrytare.

För minderåriga förbrytare av kvinnkön, om vilka domstol förordnat, att de skola insättas i allmän uppfostringsanstalt, finnes ingen statsanstalt, utan staten har träffat avtal med svenska diakonissällskapet, som mottager sådana förbrytare i hem, som för ändamålet inrättats av den från sällskapet ledda diakonissanstalten. I början mottogos nämnda förbrytare å diakonissanstaltens skyddshem Sjötorp. Sedermera anordnade emellertid anstalten ett särskilt hem åt dem å egendomen Viebäck i Almesåkra socken av Jönköpings län. Genom beslut den 16 juni 1906 erkände Kungl. Maj:t skyddshemmet å Viebäck såsom allmän uppfostringsanstalt, avsedd att med 1907 års ingång mottaga minderåriga kvinnliga förbrytare, som enligt domstols förordnande skulle insättas i allmän uppfostringsanstalt, varjämte Kungl. Maj:t, med godkännande av ett utav diakonissanstalten gjort erbjudande och de härför av anstalten uppställda villkor, lämnade vissa föreskrifter med avseende å ersättning för hyreskostnad och andra utgifter vid skyddshemmet.

Enligt det sålunda emellan staten och diakonissanstalten träffade avtalet, som skulle gälla från och med den 1 januari 1907 tillsvidare och intill två år efter skedd uppsägning, förpliktades diakonissanstalten att å nämnda hem till uppfostran mottaga högst 12 skyddslingar. Vidare stadgades, att, därest till följd av uppsägning från statens sida avtalet upphörde innan tio år förflutit, hyresersättningen likväl skulle utgå under tio år, räknat från och med år 1907.

I underdånig skrivelse den 25 oktober 1907 erbjöd sig diakonissanstalten att å Viebäck upprätta ytterligare ett skyddshem, likaledes beräknat för 12 elever och förlagt å Björkhaga på ett avstånd av omkring en halv kilometer från det förra hemmet. Genom beslut den 17 juni 1908 godkände Kungl. Maj:t nämnda erbjudande. I sammanhang därmed meddelades bestämmelser i fråga om ersättningen för utgifter vid hemmen, varjämte bestämdes, att vad i övrigt blivit genom nådiga beslutet den 16 juni 1906 föreskrivet angående skyddshemmet å Viebäck skulle, även efter det nu omförmälda utvidgning kommit till stånd, fortfarande gälla.

Genom nådigt beslut den 10 juni 1912 meddelades härefter föreskrifter med avseende å viss förhöjning i den dittills utgående ersättningen, avsedd för viss förstärkning av hemmens personal.

Till bestridande av den gottgörelse, som diakonissanstalten enligt

de mellan denna och staten sålunda träffade överenskommelser är berättigad att uppbära för de utgifter, den får vidkännas på grund av sina förutnämnda åtaganden, hava under de senare åren beviljats tvenne anslag å extra stat, nämligen ett anslag till hyresersättning m. m. för uppfostringsanstalt, varom nu är fråga, och ett förslagsanslag till elevernas bespisning och beklädnad m. m.

4. Hyresersättning m. m. för uppfostringsanstalt för minderåriga kvinnliga förbrytare.

[23.] **Hyresersättning m. m. för uppfostringsanstalt för minderåriga kvinnliga förbrytare.** (Extra anslag.)

Det förra av nyss omförmälda två anslag uppgår för närvarande till 8,600 kronor. Från detsamma gäldas årligen till diakonissanstalten nedan nämnda kostnader, fördelade på de båda hemmen på följande sätt:

A. *Första hemmet å Viebäck.*

Hyresersättning	kronor	1,000: —
Ersättning för ved, inventarier, telefon m. m.	»	300: —
Bidrag till lön och underhåll åt föreståndarinna och ett biträde: 800 kronor för varje	»	1,600: —

B. *Andra hemmet (Björkhaga).*

Hyresersättning	»	2,500: —
Ersättning för ved, inventarier, telefon m. m.	»	300: —
Bidrag till lön och underhåll åt föreståndarinna och ett biträde: 800 kronor för varje	»	1,600: —

C. *Gemensamt för båda hemmen.*

Prästerligt biträde	»	500: —
En lärarinna	»	800: —
	Summa kronor	8,600: —.

Ett tredje skyddshem å Viebäck.

Föreståndaren för diakonissanstalten i underdånig berättelse den 26 mars 1915.

I den underdåniga berättelse, som föreståndaren för diakonissanstalten den 26 mars 1915 avgivit för de båda skyddshemmens verksamhet under år 1914, har han uppgivit, bland annat, att vid början av nämnda år å hemmen funnits 23 skyddslingar, att under året utskrivits 4 och intagits 8 skyddslingar samt att skyddslingarnas antal följaktligen vid årets slut utgjort 27, av vilka dock 2 vore utackorderade. I nyssberörda berättelse har föreståndaren tillika, under fram-

[23.] hållande såväl av betydelsen av det fostringsarbete, som bedreves vid hemmen, som ock därav att, då de båda hemmen vore avsedda för allenast 24 skyddslingar, de nu vore till trängsel fyllda samt anstalten därför, om antalet till tvångsuppfostran dömda minderåriga kvinnliga förbrytare växte såsom hittills, mycket snart stode inför nödvändigheten att nekande besvara framställningar om plats för nya skyddslingar, påpekat vikten av att nya uppfostringsanstalter för minderåriga kvinnliga förbrytare uppfördes.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jönköpings län i skrivelse den 7 april 1915.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jönköpings län, åt vilken Kungl. Maj:t uppdragit att hava uppsikt över hemmen i fråga, har i den skrivelse den 7 april 1915, varmed befallningshavanden till Kungl. Maj:t insänt berörda berättelse, förklarat sig instämma i vad anstaltens föreståndare sålunda anfört.

Departementschefen i skrivelse den 3 juli 1915.

I anledning av vad sålunda förekommit avlät jag den 3 juli 1915 en skrivelse till styrelsen för svenska diakonissällskapet. I denna skrivelse förklarade jag, att det även enligt min mening vore nödvändigt, att åtgärder med det snaraste vidtoges för mötande av den ökning av antalet till tvångsuppfostran dömda minderåriga kvinnliga förbrytare, som vore att vänta, samt att det syntes mig otvivelaktigt, att det från flera synpunkter lämpligaste vore, om styrelsen vore i tillfälle att utvidga den av densamma genom diakonissanstalten redan drivna verksamheten på nu ifrågavarande område; och anmodade jag därför styrelsen att dels snarast möjligt till justitiedepartementet inkomma med upplysning, huruvida styrelsen skulle vara villig åtaga sig att utvidga sin nämnda verksamhet i sådan omfattning, att diakonissanstalten kunde med ingången av år 1917 mottaga ytterligare ett antal skyddslingar utöver de 24, vilka anstalten nu vore pliktig mottaga, dels ock, i händelse av jakande svar härå, senast före viss numera förfluten tidpunkt till justitiedepartementet inkomma med plan över hur styrelsen ansåge, att denna anstaltens utvidgade verksamhet borde ordnas, samt med förslag till den överenskommelse mellan staten och anstalten, som därav föranleddes.

Svenska diakonissällskapets styrelse.

Styrelsen för diakonissällskapet har därefter till chefen för justitiedepartementet avlåtit två skrivelser i ämnet, nämligen en av den 3 september 1915, i vilken styrelsen förklarat sig villig åtaga sig att å Viebäck uppföra ett nytt vårdhem för att därigenom kunna snarast möjligt efter ingången av år 1917 mottaga ökat antal skyddslingar, samt en skrivelse av den 25 oktober 1915, i vilken styrelsen framlägger

den närmare planen för detta hem ävensom förslag till ny överenskommelse mellan staten och diakonissanstalten. [23.]

I denna sistnämnda skrivelse heter det härom:

Enär det för diakonssianstaltens verksamhet i dess helhet syntes vara förmånligt, att alla hemmen vore belägna inom samma område, och då anstaltens tomtområden å Viebäck, vars avskilda läge visat sig ur många synpunkter lyckligt, erbjöde goda byggnadsplatser, hade styrelsen icke hyst någon tvekan att dit förlägga ett tredje vårdhem.

En allmänt gjord erfarenhet hade bekräftat, att flickor icke kunde — såsom minderåriga av mankön — fostras i stora avdelningar, och ansåge styrelsen fortfarande det för fostringsarbetet å ett vårdhem av ifrågavarande art vara gynnsammast, om hemmet ej behövde vara större än att högst 12 skyddslingar kunde mottagas där. Styrelsen hade dock efter noggrant övervägande kommit till den övertygelsen, att det ur flere synpunkter bleve nödigt att anordna ett tredje hem för ett något större elevantal än det nuvarande. Sattes maximitalet till 18, vore det styrelsens förvissning, att arbetet icke därigenom skulle behöva lida i kvalitativt hänseende, under förutsättning att, på sätt styrelsen efter vunnen erfarenhet ansåge nödvändigt, enrumssystemet bleve genomfört, vilket enhälligt anbefalldes av auktoriteter på ifrågavarande område, och därjämte möjlighet bereddes att beträffande vissa rum anordna en särskilt effektiv bevakning.

Enligt approximativ beräkning skulle ett nybyggt hem för 18 elever, anordnat efter enrumssystemet, betinga en kostnad, ej understigande 65,000 kronor, och ett hem för 12 elever inemot 50,000 kronor, vadan sålunda ett större hem bleve proportionsvis billigare.

Med byggande av ett större hem skulle också vinnas den fördelen, att man icke så snart som eljest vore fallet komme att stå inför nödvändigheten att bygga ytterligare ett hem och till detta skaffa kompetenta fostrarekrafter. Det ville synas, som om domstolarna på sista tiden börjat att i större utsträckning än förut begagna möjligheten att ersätta fängelsestraff med tvångsuppfostran. Under vartdera av åren 1910—1914 hade å Viebäck mottagits följande antal nya elever, nämligen 7, 7, 9, 8, 8, medan däremot redan under första halvåret 1915 ankommit 11 nya skyddslingar. Vid de nuvarande hemmen hade för närvarande, trots de därmed förbundna olägenheterna, måst mottagas ett något större antal elever än hemmen från början varit avsedda för, varför, då det nya hemmet bleve färdigt, några elever komme att omedelbart överflyttas dit. På behovet av nya platser inverkade också det förhållandet, att vistelsen å hemmet numera ansetts böra utsträckas till inemot 3 år.

Styrelsen tilläte sig även att i detta sammanhang omnämna, att fattigvårdslagstiftningskommittén enligt till styrelsen avlåten skrivelse ställt i utsikt behovet av ytterligare ökning av elevplatserna i samband med eventuell möjlighet att utbyta jämväl ådömt straffarbete under högst 6 månader mot tvångsuppfostran.

Det tredje hemmet borde efter styrelsens uppfattning, med tagen hänsyn jämväl till skydd mot eldfara, byggas av sten, i synnerhet som detta icke under nuvarande förhållanden komme att väsentligen förhöja byggnadskostnaden. I hemmet skulle inrymmas utom samlingssal, arbetssal, matsal, kök, rum för föreståndarinna och biträden, 18 enskilda sovrum samt, om den beräknade byggnadssumman

[23.] det medgåve, några gästrum i vindsavdelningen, avsedda bland annat för förutvarande skyddslingar, som emellanåt gjorde besök i hemmet.

Utgångspunkten för en ekonomisk uppgörelse borde nu såsom förut vara den, att statsverket vidkändes samtliga kostnader för hemmets upprätthållande. Sina kalkyler uppgjorde diakonissanstalten utan någon annan beräknad inkomst för anstalten än den sedvanliga ersättningen för de vid hemmet anställda personliga krafterna och för de direkta omkostnaderna därstädes, samt hyresersättning, beräknad med hänsyn till anläggningskostnaden.

Som ovan nämnts hade anläggningskostnaden för det nya hemmet efter nuvarande byggnadspriser beräknats till 65,000 kronor.

Att byggnadskostnaden bleve något högre än för Björkhaga berodde till en del på enrumssystemets genomförande. För det första hemmet hade ej erfordrats nybyggnad. Hyresbeloppet torde böra upptagas till 7 procent å byggnadssumman eller 4,550 kronor. Vad bränsle och belysning samt inventarier och telefon vidkomme hade styrelsen med hänsyn till de hittillsvarande utgifterna för dessa ändamål, vilka för bränsle och belysning väsentligen överstigit den beräknade ersättningen, ansett att ersättningen icke borde sättas lägre än 1,000 kronor.

Med hänsyn till det nya hemmets storlek hade upptagits ett biträde mer än å de nuvarande. Till lön och underhåll åt föreståndarinnan och biträden hade såsom hittills beräknats 800 kronor för varje.

I fråga om ersättning i händelse av uppsägning från statens sida m. m. torde beträffande det nya hemmet böra i tillämpliga delar gälla vad Kungl. Maj:t i nådigt beslut den 16 juni 1906 föreskrivit i avseende å det första hemmet å Viebäck.

Styrelsen beräknade, att det nya hemmet skulle kunna begynna sin verksamhet snarast möjligt efter ingången av år 1917.

Såsom av det ovanstående framginge, hade de verkliga utgifterna för bränsle och belysning vid de nuvarande hemmen visat sig överstiga den därför utgående ersättningen, varför denna för vartdera av de nuvarande båda hemmen behövde höjas från 300 kronor till 750 kronor.

Med stöd av vad sålunda anförts har styrelsen anhållit, att till täckande av kostnader av beskaffenhet att böra bestridas från nu ifrågavarande anslag måtte anvisas

dels för det föreslagna tredje hemmet följande belopp, nämligen:

i hyresersättning	kronor	4,550: —
för bränsle, belysning, inventarier, telefon m. m.	»	1,000: —
i bidrag till lön och underhåll åt föreståndarinna och 2 biträden	»	2,400: —
eller sålunda tillhopa	kronor	7,950: —,

dels ock för de nuvarande hemmen, förutom det belopp 8,600 kronor, varmed anslaget för närvarande utgår, ytterligare 900 kronor eller inalles 9,500 kronor.

[23.]

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jönköpings län i utlåtande den 26 november 1915.

I det utlåtande, som Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jönköpings län avgivit över nu ifrågavarande framställning, hänvisar befallningshavanden till en början till vad den i ämnet yttrat i sin förutnämnda skrivelse den 7 april 1915 samt fortsätter därefter:

För närvarande utgjorde antalet minderåriga kvinnliga förbrytare å de bägge skyddshemmen å Viebäck 30, vilket vore det största antal, som hittills förekommit. Då vartdera av dessa hem voro avsett för allenast 12 skyddslingar samt hemmen sålunda för närvarande vore överbelagda, tillstyrkte befallningshavanden livligt, att ett nytt skyddshem för ändamålet anordnades.

På sätt styrelsen för diakonissällskapet anfört, torde det ur flera synpunkter vara lämpligt, att jämväl det nya hemmet uppfördes vid Viebäck. Sålunda torde genom samtliga skyddshemmens förläggande på en plats kostnaden för verksamhetens upprätthållande bliva lägre än om skyddshemmen förlades å skilda orter i landet. Genom den ifrågasatta nybyggnadens uppförande i detta län vunnes även, att verksamheten komme att lyda under *en* tillsynsmyndighet, vilket icke skulle bliva fallet, om ett nytt skyddshem uppfördes inom ett annat län av riket.

Av skäl, som styrelsen anfört, hemställde befallningshavanden, att det nya hemmet uppfördes av sten och anordnades för 18 skyddslingar efter enrumssystemet. Då inredningen av hemmet vore av synnerlig vikt för den tvångsuppfostran, som skulle där meddelas, samt hänsyn därvid borde tagas, bland annat, till angelägenheten av att rymning från hemmet i möjligaste mån förebyggdes, ansåge befallningshavanden, att ritningarna till hemmet borde granskas och godkännas av vederbörlig myndighet före dess uppförande.

Efter den nya byggnadens uppförande syntes densamma såsom ändamålsenligare inrättad än de övriga hemmen böra genast beläggas med åtminstone tolv skyddslingar, vilket antal ansåges vara det normala på ett skyddshem. Då därigenom antalet elever syntes kunna å något av de övriga skyddshemmen under de närmaste åren nedgå under tolv, kunde det förefalla som om fostrarepersonalen å detta hem skulle kunna minskas och statens utgifter därför kunna nedbringas; men, enligt vad befallningshavanden inhämtat från Viebäck, skulle, även om antalet skyddslingar å ett skyddshem nedginge till omkring sex, fortfarande där behövas en föreståndarinna med ett biträde.

I övrigt hade befallningshavanden icke något att erinra emot styrelsens föreliggande förslag.

Fattigvårdslagstiftningskommittén.

På sätt jag förut haft tillfälle att omnämna, har fattigvårdslagstiftningskommittén i sitt nyligen avgivna betänkande framlagt förslag om utsträckt användning av tvångsuppfostringsförfarandet. Då det för avgörande av nu föreliggande fråga torde vara av vikt att veta, huru kommittén tänkt sig, att det ökade behov av anstaltsplatser för minderåriga kvinnliga förbrytare, som en dylik lagändring måste föra med sig, borde på lämpligaste sätt tillfredsställas, anhåller jag att, innan jag går att uttala mig om min egen ställning till nu föreliggande anslagsspörsmål, i korthet redogöra för vad kommittén yttrar i denna del. Det heter därom i kommittébetänkandet (s. 92):

[23.] Då de anordningar, som hittills träffats för uppfostran av minderåriga förbrytare av kvinnkön, syntes hava fyllt sitt ändamål och det på grund därav framstode som önskligt, att uppfostringsarbetet även i fråga om dem, som förskyllt straffarbete i högst 6 månader, ombesörjdes av diakonissällskapet, hade kommittén till sällskapets styrelse avlåtit en skrivelse med förfrågan, huruvida sällskapet kunde vara villigt att åtaga sig en dylik uppgift samt huru i sådant fall detta arbete enligt styrelsens mening lämpligen kunde genomföras, och hade kommittén därvid angivit, att högst 12 anstaltsplatser krävdes för dessa till straffarbete i högst 6 månader dömda.

I anledning av denna framställning hade sällskapets styrelse meddelat kommittén att, då ingen väsentlig karaktärsåtskillnad torde finnas mellan den av kommittén omnämnda kategorien och de elever, för vilka de nuvarande hemmen vore avsedda, styrelsen vore villig att, i den mån plats kunde beredas, å Viebäck mottaga elever av den i kommitténs skrivelse omnämnda kategorien. Styrelsen hade därvid tillika uppgivit, att styrelsen, i anledning av förutnämnda förfrågan från chefen för justitiedepartementet om utvidgande med hänsyn redan till den nu gällande lagstiftningen av verksamheten vid Viebäck med ett tredje hem, på sätt förut uppgivits, erbjudit sig att å Viebäck uppföra ett hem för högst 18 elever; och hade styrelsen erinrat, att möjligheten att mottaga de elever, kommittén ifrågasatt, bleve i väsentlig mån beroende på, i vilken omfattning de två gamla och det tredje nu föreslagna hemmet komme att upptagas av de elever, för vilka de egentligen vore avsedda, samt att, om de elever, kommitténs skrivelse avsåge, komme att uppgå till något större antal, det torde bliva nödigt att för ändamålet uppföra ett fjärde hem, för vilket plats å Viebäck kunde beredas.

Det av diakonissällskapet gjorda erbjudandet att övertaga uppfostringsarbetet även med sådana unga kvinnor, som enligt den föreslagna utvidgningen av 5 kap. 3 § strafflagen skulle komma i fråga att insättas i allmän uppfostringsanstalt, syntes kommittén erbjuda den bästa möjliga lösning av förevarande fråga. Enligt kommitténs uppfattning vore de av sällskapet redan anordnade hemmen inrättade och ledda på ett sätt, som gåve de bästa möjligheter för ett gott resultat, och de rörande verksamheten framlagda siffrorna bestyrkte också framgången av uppfostringsarbetet. Vad beträffade det av sällskapet föreslagna sättet för anordnande utav ett nytt hem, funne kommittén det nya hemmet, uti vilket särskilda säkerhetsanordningar skulle komma att vidtagas, kunna fylla den uppgift, som hemmet skulle få jämväl i fråga om de till straffarbete dömda. Spörsmålet om den ersättning, staten borde lämna för vården, torde komma att prövas i samband med frågan om avhjälpande av nu föreliggande brist på anstaltsplatser, vadan kommittén ej ansett sig böra ingå på frågan härom.

Departementschefen. Frågan om vidtagande av åtgärder för anskaffande med det snaraste av ökat antal anstaltsplatser för till tvångsuppfostran dömda minderåriga kvinnliga förbrytare är värd synnerligt beaktande. Antalet dylika förbrytare synes vara i hastig tillväxt. Under det att medeltalet å nu befintliga skyddshem nyintagna skyddslingar under åren 1905—1914 varit 6.1 per år, har antalet av dem, som intagits under år 1915, varit synnerligen stort och redan under första halvåret, på sätt förut nämnts,

utgjort 11. Enligt mig meddelade upplysningar utgjorde elevantalet [23.]
— de, som varit överlämnade till enskild vård och tillsyn eller anställda i tjänst eller yrke, därvid ej medräknade — vid slutet av år 1905 1, år 1906 5, år 1907 9, år 1908 10, år 1909 14, år 1910 17, år 1911 17, år 1912 17, år 1913 23, år 1914 25 och år 1915 31 eller således 7 flera än det antal av 24, för vilket de båda nuvarande hemmen äro beräknade. Då det på grund av den starka tillströmningen av elever under sistlidna års förra hälft befanns omöjligt att mottaga alla, för vilka inträde begärdes, har diakonissällskapets styrelse, enligt vad jag inhämtat, sett sig föranlåten att hos länsstyrelserna göra hemställan därom, att flera elever ej måtte sändas till hemmen. Denna hemställan har haft den verkan, att under 1915 års senare hälft blott 3 elever blivit ditsända. Av vad nu sagts framgår, hur oavvisligt det är, att åtgärder snarast möjligt vidtagas för att tillgodose det behov av ytterligare tillfälle till tvångsuppfostran för minderåriga kvinnliga förbrytare, som redan förefinnes och än ytterligare är att vänta.

Såväl ur ekonomisk som övriga synpunkter synes mig det av styrelsen för diakonissällskapet framlagda förslaget till avhjälpande av nu föreliggande brist på anstaltsplatser innebära den för staten mest ändamålsenliga lösning av förevarande fråga. Kostnaderna för det föreslagna nya skyddshemmets uppförande och den i förhållande till denna satta hyressumman må visserligen synas höga, särskilt vid jämförelse med de hyror, som beräknas för de båda nuvarande hemmen. Mot de gjorda beräkningarna torde dock i betraktande av det nya hemmets storlek och byggnadssätt samt den betydliga prisstegring på byggnadsmaterial och arbetskraft, som under senare år inträtt, ej kunna göras några berättigade anmärkningar. I likhet med Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jönköpings län håller jag dock före, att ritningarna till den planerade nya byggnaden böra, innan de fastställas till utförande, underkastas granskning av den sakkunniga myndighet, Kungl. Maj:t bestämmer. För den händelse det nya hemmet blir färdigt först någon tid in på år 1917, torde hyra för detsamma böra utgå först från den tidpunkt, från vilken det blir i skick att kunna användas för sitt ändamål.

Vad därefter angår de belopp, varmed diakonissällskapets styrelse begärt ersättning för bränsle, belysning, inventarier m. m. vid såväl det nya som de båda nuvarande hemmen, torde ej heller mot dem kunna med skäl riktas några anmärkningar. De höjningar styrelsen föreslagit i de belopp, som för nu nämnda ändamål beräknats för de nuvarande hemmen, äro visserligen stora. Men då, enligt mig tillhandakomna upplysningar, utgifterna för enbart bränsle och belysning under de senare

[23.] åren icke kunnat — alldeles frånsett därunder gällande krigstidspriser — begränsas till de belopp, vartill enligt styrelsens förslag ersättningen för samtliga nu ifrågavarande utgifter för de nuvarande båda hemmen bör beräknas för år 1917, har jag ej ansett mig kunna föreslå någon nedsättning i den gottgörelse, varom styrelsen i denna del hemställt.

Förevarande anslag skulle således, under förutsättning att det föreslagna tredje skyddshemmet kommer till stånd och blir färdigt att tagas i bruk för sitt ändamål med ingången av år 1917, behöva höjas från dess nuvarande belopp, 8,600 kronor, med 8,850 kronor till 17,450 kronor.

Jag får därför hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till hyresersättning för anstalt, där minderåriga kvinnliga förbrytare, vilka enligt domstols förordnande skola insättas i allmän uppfostringsanstalt, mottagas till uppfostran, ävensom gottgörelse för bränsle, belysning, inventarier m. m. vid anstalten samt bidrag till avlöning åt personal för anstaltens skötsel å *extra stat* för år 1917 bevilja ett belopp av kronor 17,450.

5. Bespisning och beklädnad m. m. åt elever vid uppfostringsanstalt för minderåriga kvinnliga förbrytare.

[24.] **Bespisning och beklädnad m. m. åt elever vid uppfostringsanstalt för minderåriga kvinnliga förbrytare.** (Extra anslag.)

Det andra av de båda anslag, som hava avseende å uppfostran åt minderåriga kvinnliga förbrytare, skall bereda medel till fullgörande av statens skyldighet, enligt de med diakonissanstalten ingångna överenskommelser, att för varje å de båda nuvarande hemmen intagen elev erlägga 1 krona per dag för bespisning, beklädnad, läkar- och sjukvård m. m. samt för varje avgående elev gottgöra anstalten med 100 kronor för hennes utrustning vid utskrivningen. Från samma anslag skall, enligt av Kungl. Maj:t den 23 april 1909 meddelad föreskrift, jämväl bestridas dels den ersättning av högst 75 öre för dag, som diakonissanstalten enligt Kungl. Maj:ts medgivande nyssnämnda dag är berättigad att uppbära för en var sådan elev, som anstalten kan hava enligt 4 § i 1902 års lag angående verkställighet av domstols förordnande om tvångsuppfostran överlämnat till enskild vård och tillsyn eller anställt i tjänst eller yrke, dels ock gottgörelse till anstalten för den transportkostnad, den kan hava haft till följd av i nyssnämnda avseenden vidtagna åtgärder.

Anslaget i fråga, som är av förslagsanslags natur, är i innevarande [24.]
års riksstat upptaget till 9,000 kronor.

Styrelsen för svenska diakonissällskapet.

Beträffande den till diakonissanstalten utgående gottgörelse av beskaffenhet att skola bestridas från nu förevarande anslag har styrelsen för svenska diakonisssällskapet i sin förutnämnda underdåniga skrivelse av den 25 oktober 1915 ej föreslagit någon ändring, så vitt angår den nu utgående dagersättningen per elev av 1 krona respektive 75 öre. Däremot har styrelsen under hänvisning till den under senare åren på området inträdda prisstegringen yrkat, att statens gottgörelse till diakonissanstalten för varje utskriven elevs utrustning måtte höjas från 100 till 125 kronor.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jönköpings län.

Jämväl till styrelsens framställning i denna del har Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jönköpings län i sitt förutberörda utlåtande av den 26 november 1915 yrkat bifall.

Departementschefen.

Då jag vid behandlingen av förra årets statsverksproposition anmälde nu föreliggande anslagskrav, utgick jag från ett årligt medeltal skyddslingar å de både hemmen av omkring 24 samt en årlig utskrivning av 4 elever, vartill kom ett mindretal elever, som lämnats till enskild vård. Då det gäller att för år 1917 beräkna de kostnader, som äro avsedda att bestridas från förevarande anslag, torde man — under förutsättning att det under närmast föregående punkt föreslagna tredje skyddshemmet kommer till stånd inom avsedd tid — med stöd av vad förut anförts angående den särskilt under sista året inträdda stegringen i antalet av till tvångsuppfostran dömda minderåriga kvinnliga förbrytare icke böra räkna med ett mindre elevantal å samtliga hemmen än 36 för år. Antalet skyddslingar, som kunna beräknas komma under år 1917 utskrivas, torde kunna uppskattas till åtminstone 6. Vidare torde antalet sådana elever, som anstalten kan hava överlämnat till enskild vård och tillsyn eller anställt i tjänst eller yrke, enligt av mig inhämtade upplysningar kunna sättas till 3 för helt år räknat.

Med dessa siffror som utgångspunkt och under förutsättning att, såsom jag anser skäligt, kostnaden för utrustning för utskriven elev, på sätt styrelsen för diakonissällskapet föreslagit, sättes till 125 kronor, torde de kostnader, för vilkas bestridande förevarande anslag är avsett, kunna beräknas på följande sätt:

[24.] 36 elever à 1 krona per dag ..... kronor 13,140: —,
3 » » 75 öre » » ..... » 821: 25,
utrustning för 6 utskrivna elever à 125 kronor » 750: —.
Summa kronor 14,711: 25.

Det sålunda erhållna beloppet torde med hänsyn jämväl till ovannämnda med elevers lämnande till enskild vård och tillsyn eller anställande i tjänst eller yrke förenade transportkostnad lämpligen böra avrundas uppåt till 15,000 kronor.

I anledning härav får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till gottgörande av bespisning, beklädnad, läkar- och sjukvård m. m. åt minderåriga kvinnliga förbrytare, vilka enligt domstols förordnande mottagits vid allmän uppfostringsanstalt, ävensom utrustning vid elevs utskrivning från anstalten å *extra stat* för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av kronor 15,000.

G. **Diverse.**

1. Ålderstillägg, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ... kronor 80,000.

2. Extra lönetillägg.

[25.] *Extra lönetillägg.* (Extra anslag.)

Under senare år hava av anledning, som chefen för finansdepartementet förut denna dag uppgivit, för beredande åt vissa statens ämbetsmän och betjänte av extra lönetillägg, under vederbörande huvudtitlar uppförts särskilda belopp såsom förslagsanslag. På sätt nämnda departementschef jämväl anfört, torde böra i 1917 års stat uppföras anslag för sagda ändamål även för år 1916, dock vad andra huvudtiteln angår, med ett från 5,500 till 4,500 kronor minskat belopp. Anledningen till att en dylik nedsättning av anslaget kunnat ske är den, att av tre notarier i Svea hovrätt, som förut kvarstått på gammal stat och varit berättigade till extra lönetillägg från nu förevarande anslag, en erhållit avsked från sin befattning, en annan övergått på ny stat samt den tredje blivit överflyttad på indragningsstat.

Under hänvisning i övrigt till vad chefen för finansdepartementet

i denna fråga anfört, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen [25.]

att för beredande, i enlighet med de i statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag angivna grunder, av extra lönetillägg för år 1916 åt vissa tjänstemän och betjänte i ämbetsverk under justitiedepartementet å *extra stat* för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av ..... kronor 4,500.

3. Rese- och traktamentspenningar, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 15,000.

4. Skrivmaterialier och expenser, ved m. m., *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 65,000.

5. Till bestridande av kostnaderna för Svensk författningssamling, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 70,000.

6. Tryckningskostnader.

För utjämnande av huvudtitelns slutsumma plägar beloppet av det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget för tryckningskostnader — beräknat till 30,000 kronor — årligen underkastas någon jämkning. Uti årets riksstat är detta anslag bestämt till 29,999 kronor. I berörda syfte torde det för år 1917 böra fastställas till 29,968 kronor. [26.] *Tryckningskostnader.* (Ordinarie anslag.)

Jag föreslår alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att, till jämnande av huvudtitelns slutsumma, sänka det ordinare förslagsanslaget till bestridande av tryckningskostnader, som icke skola av andra medel gäldas, från ..... kronor 29,999 med 31 kronor till ..... » 29,968.

7. Jordregistren.

Enligt den av lantmäteristyrelsen avgivna redogörelse för arbetet med uppläggande av jordregister under tiden den 1 november 1914— den 31 oktober 1915 hava under sagda tid i jordregistret för riket utom Kopparbergs län införts 23,265 jordeboksenheter med tillhopa [27.] *Jordregistren.* (Extra anslag.)

[27.] 162,483 registernummer; motsvarande siffror för närmast föregående redogörelseår voro 29,586 och 176,542. Särskilt förordnade lantmätare hava varit anställda vid arbetet tillhopa 410.3 månader mot 445.7 månader föregående redogörelseår, båda åren med bortseende från Kopparbergs län. I nämnda län hava under sista redogörelseåret i jordregistret införts 10,399 jordregisterenheter med 19,126 registernummer; särskilt förordnade lantmätare hava därstädes varit anställda sammanlagt 97.1 månader. Föregående redogörelseår omfattade arbetet i Kopparbergs län 7,231 enheter med 11,893 registernummer, och under 54.5 månader voro särskilda lantmätare förordnade att biträda vid arbetet.

Arbetsprodukten ställer sig, av dessa siffror att döma, för sista redogörelseåret icke fullt så gynnsam som för närmast föregående år. Framhållas må emellertid, att vid sidan av införandet i jordregistret av nya jordeboksenheter pågått komplettering av förut upprättade jordregisterstommar samt att detta arbete, som på grund såväl av sin egen beskaffenhet som av meddelade föreskrifter beträffande jordregisterarbetets ledning kommer att taga jämförelsevis allt mera tid ju längre arbetet i sin helhet pågått, till väsentlig del lärer förklara nedgången i arbetsprodukten utom vad angår Kopparbergs län, där kompletteringsarbete hittills förekommit allenast i mycket ringa omfattning.

Vid slutet av oktober 1915 hade införts i jordregistret för riket utom Kopparbergs län 131,858 jordeboksenheter och i jordregistret för nämnda län 18,726 jordregisterenheter. Innan jordregistren för hela riket bliva färdiga, återstå att i dem införa ytterligare omkring 10,200 jordeboksenheter och 11,200 jordregisterenheter, sistnämnda antal i jordregistret för Kopparbergs län och jordeboksenheterna i jordregistret för riket i övrigt. En avsevärd del av arbetet torde dock hava medhunnits de två sista månaderna av år 1915. Arbetet med jordregisters uppläggande har slutförts för Gottlands län. För Kronobergs och Blekinge län har uppläggandet av stommar fullbordats. Intill utgången av år 1915 beräknas sistnämnda del av arbetet hava fullbordats även för Kalmar och Hallands län. Beträffande övriga län lärer uppläggandet av stommar kunna medhinnas under förra hälften av år 1916 för flertalet och i huvudsak före samma års slut för de återstående, dock med undantag för vissa socknar, för vilka detsamma av särskilda orsaker synts böra tillsvidare anstå.

Huru snart fullständig komplettering av jordregisterstommarna kan hava skett, är däremot icke möjligt att för närvarande med någon större grad av säkerhet beräkna. Härför fordras nämligen även, att granskningen hos domhavandena slutförts, och ehuru resultatet av denna

granskning, vad arbetsmängden angår, kan sägas för sista året vara i stort sett tillfredsställande, återstår dock sådant arbete ännu för nära halva antalet jordeboksenheter i riket utom Kopparbergs län och för så gott som hela sistnämnda län. Härtill kommer risken, att arbetet kan komma att eftersättas i en eller annan enstaka domsaga, så att därigenom tidpunkten, då arbetet i sin helhet är färdigt, varder ytterligare framskjuten. [27.]

Av det reservationsanslag å 800,000 kronor, som 1914 års senare riksdag beviljade till fortsättande och avslutande av arbetet å inrättande av jordregister för landsbygden, beräknades ursprungligen 300,000 kronor för vartdera av åren 1915 och 1916 samt återstående 200,000 kronor för år 1917. För år 1915 anvisades 300,000 kronor, men i Kungl. Maj:ts proposition till 1915 års riksdag angående statsverkets tillstånd och behov frångicks nämnda beräkning så till vida, att för år 1916 äskades anvisande av allenast 250,000 kronor. Anvisningen för innevarande år blev också begränsad till sistnämnda belopp. Med hänsyn till vad jag ovan anfört om jordregisterarbetets nuvarande ställning, och enär å de belopp, som av riksdagen för tiden till och med år 1915 anvisats för inrättande av jordregister, uppkommit en behållning, som enligt approximativ beräkning uppgår till omkring 83,000 kronor, finner jag mig icke böra nu ifrågasätta, att av återstoden av det beviljade anslaget eller 250,000 kronor mera än 175,000 kronor anvisas för år 1917, utan torde återstående 75,000 kronor böra reserveras för att möta det behov av medel till täckande av utgifter för jordregisterarbetet, som kan uppkomma under år 1918.

Jag hemställer alltså att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att av det till fortsättande och avslutande av arbetet å inrättande av jordregister för landsbygden av 1914 års senare riksdag beviljade reservationsanslag å 800,000 kronor å *extra stat* för år 1917 anvisa..... kronor 175,000.

8. Fastighetsregister för stad.

[28.] **Fastighetsregister för städer och därmed jämförliga samhällen.** (Extra anslag.)

I underdånig skrivelse den 3 maj 1904 anhöll lagberedningen — under erinran att i följd av inträdda ändrade förhållanden i fråga om jordbeskattningen erfordrades uppläggandet av nya jordeböcker — att Kungl. Maj:t täcktes taga under övervägande, huruvida icke åt det arbete, som av denna anledning påkallades, kunde givas sådan omfattning, att därvid behovet av ett ändamålsenligt underlag för fastighetsbokföringen bleve tillgodosett.

Jordregisterkommitterade.

Vid underdånig föredragning den 30 september 1904 av berörda skrivelse förordnade Kungl. Maj:t särskilda kommitterade att verkställa utredning, huruvida åt de uppgifter angående fastighetsförhållandena, vilka för närvarande skulle upptagas i jordeboken, kunde givas den omfattning och i övrigt sådan anordning, att därigenom bereddes jämväl ett ändamålsenligt underlag för fastighetsbokföringen. Den 20 november 1905 avgåvo dessa kommitterade betänkande med förslag till förordning angående jordregister. I den till 1908 års riksdag avlåtna statsverkspropositionen föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att under andra huvudtiteln på extra stat bevilja medel för inrättande av jordregister i huvudsaklig överensstämmelse med kommitterades förslag med däruti vid omarbetning inom justitiedepartementet gjorda ändringar och i enlighet med de närmare föreskrifter, som av Kungl. Maj:t meddelades. Detta förslag bifölls av riksdagen och den 13 juni 1908 utfärdade Kungl. Maj:t förordning angående jordregister.

Jordregistren skola föras allenast för landsbygden. I avseende å städerna hade kommitterade under erinran, hurusom enligt gällande bestämmelser uppgifter angående städernas fastighetsförhållanden icke upptoges i kronans jordebok, förklarat sig anse det dem lämnade uppdrag icke omfatta verkställande av utredning, huruvida städernas tomter och jordar skulle kunna i ett jordregister så upptagas, att detta kunde tjäna såsom underlag för städernas fastighetsböcker. Omförmälda förslag avsåg i överensstämmelse med denna uppfattning ej registerföring av fastigheter i stad, och förslaget gick jämväl ut från, att sådana orter å landsbygden, för vilka funnes tomtindelning såsom för stad, under vissa förutsättningar skulle komma att undantagas från upprättande av jordregister enligt de för landsbygden meddelade bestämmelser.

[28.] 1906 års riksdag.

Vid 1906 års riksdag väcktes inom andra kammaren av herr K. E. von Geijer m. fl. en motion angående utredning i fråga om jordregister för städerna och därmed jämförliga orter. Häri anfördes, att den huvudsakliga anledningen till att kommitterades uppdrag ej utsträckts till städerna givetvis legat däruti, att städerna, vilka i regel saknade särskilda jordeböcker, redan hade specialiserade fastighetsböcker, men att det för en var, som haft med städernas fastighetsförhållanden att göra, torde vara klart, att det vore av den största vikt, särskilt om fastighetsböckerna skulle erhålla karaktären av huvudurkunder för fastighetsrätten, att man även för städerna finge ett för ändamålet användbart, fullt tillförlitligt underlag för fastighetsbokföringen, varigenom den oreda, som i ett stort antal städer rådde i synnerhet beträffande de ej i tomter indelade områdena, i väsentlig mån syntes kunna undanröjas, liksom också de svårigheter bleve avhjälpta, som för närvarande förekomme, när område utlades till tomt eller flyttades från land till stad.

Vad sålunda anförts syntes enligt motionärernas åsikt i tillämpliga delar gälla även sådana orter å landet, för vilka tomtindelning funnes såsom för stad, i de fall, då de enligt kommitterades förslag skulle komma att undantagas från upprättande av jordregister efter de för landsbygden meddelade bestämmelser.

Under framhållande att för upprättande av förslag till sådant underlag för fastighetsbokföringen m. m. i städer och vissa med städer jämförliga orter erfordrades, med hänsyn till de i olika städer rådande skiljaktiga förhållanden, åtskilliga förberedande undersökningar, hemställde därför motionärerna, bland annat, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida icke tomter och jordar i städerna och vissa med städer jämförliga orter skulle kunna i ett jordregister så upptagas, att detta kunde tjäna såsom ett lämpligt underlag för fastighetsbokföringen.

I avgivet utlåtande framhöll vederbörande utskott, att utskottet hölle före, att, därest det befunnes vara av behovet påkallat och lämpligt att för landsbygden inrätta sådant jordregister, som av kommitterade föreslagits, varom utskottet dock för det dåvarande ansåge sig sakna anledning uttala sig, skäl förefunnes att även för städerna, särskilt vad de i tomter ej indelade områdena anginge, åstadkomma ett liknande underlag för städernas fastighetsböcker, och ansåge utskottet likaledes, att för ernående härav särskilda förberedande undersökningar i en del fall kunde vara av nöden. Då emellertid, efter vad det ville synas, lagberedningen på sitt program upptagit frågan om förändrat fastighets-

[28.] bokssystem, samt förslag till lösningen av denna fråga säkerligen komme att avse icke endast landsbygden utan jämväl stadssamhällen, kunde det enligt utskottets åsikt också förutsättas, att Kungl. Maj:t utan framställning från riksdagen läte verkställa de utredningar och förberedande undersökningar, som för frågans lösning jämväl beträffande städerna kunde erfordras. Enligt utskottets åsikt förefunnes sålunda icke under förhandenvarande förhållanden skäl för riksdagen att hos Kungl. Maj:t påkalla sådan utredning, som motionärerna föreslagit.

På grund av det anförda hemställde utskottet, att ifrågavarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Detta blev även riksdagens beslut.

I underdånig skrivelse den 31 december 1907 framhöll därefter lagberedningen, att ett underlag, motsvarande det för landet föreslagna, även erfordrades för fastighetsbokföringen i städerna och att numera, särskilt genom den nya lagen angående stadsplan och tomtindelning, förutsättningar för upprättande av en enhetlig ordning i sådant hänseende kommit till stånd. Lagberedningen hemställde därför, att Kungl. Maj:t täcktes gå i författning om utarbetande av föreskrifter angående registerföring av fastigheter i stad, motsvarande det föreslagna jordregistret för landet.

Fastighetsregisterkommittén.

Vid frågans behandling i statsrådet den 15 maj 1908 yttrade dåvarande chefen för justitiedepartementet, att han lika med lagberedningen ansåge uppenbart, att för fastighetsbokföringen i städerna erfordrades ett underlag, motsvarande det för landet föreslagna. Utarbetandet av förslag till ett sådant underlag syntes lämpligast böra uppdragas åt särskilda kommitterade, men borde dessas uppdrag ej inskränkas till det ovan angivna, utan syntes de jämväl böra erhålla i uppdrag att utreda, i vilken omfattning de föreskrifter, som komme att meddelas angående registerföring i städerna, borde vinna tillämpning beträffande sådana orter å landsbygden, för vilka funnes tomtindelning såsom för stad.

I överensstämmelse därmed uppdrog genom beslut sistnämnda dag Kungl. Maj:t åt särskilda kommitterade — fastighetsregisterkommittén — att dels utarbeta förslag till föreskrifter angående registerföring av fastigheter i stad dels ock utreda, i vilken omfattning dessa föreskrifter borde vinna tillämpning jämväl å sådana orter å landsbygden, för vilka funnes tomtindelning såsom för stad.

Kommitténs författningsförslag.

Fastighetsregisterkommittén avgav den 30 september 1911 sitt betänkande, innefattande förslag till förordning angående fastighets-

register för stad, till lag med vissa bestämmelser angående fastighets- [28.]
register ävensom till vissa andra författningar. Enligt förstnämnda förslag skulle för varje stad finnas ett fastighetsregister upplagt med ledning av registerkarta, vilken skulle grundas å mätning efter siffermetoden (triangelmätning), så vitt ej användande av grafisk metod i särskilda undantagsfall av Kungl. Maj:t medgåves. Med särskilt tillstånd kunde också en karta av mera anspråkslös beskaffenhet, kallad översiktskarta, till en viss tid få tjäna som grundval för registerverket. Regeln var emellertid, att för varje stad skulle upprättas en på triangelmätning grundad registerkarta. Denna karta skulle alltid upprättas av lantmätare likasom ock de viktigaste av de övriga åtgärder, som skulle föregå själva registrets upplåggande, enligt förslaget i allmänhet skulle verkställas av lantmätare. Före registerkartans upprättande skulle för varje särskild stad frågan om rågångarna mellan stadens område och angränsande mark vara i laga ordning behandlad. Vidare skulle, i den mån gränserna omkring de särskilda fastigheterna inom det område, som icke inginge i tomtindelning, ej förut blivit i laga ordning bestämda, lantmätaren företaga förrättning för sådant ändamål i samband med registerkartans upprättande; då dylik förrättning hölles, skulle gränserna i därför stadgad ordning även utstakas å marken.

De för stad föreslagna föreskrifterna skulle, där Kungl. Maj:t därom förordnade, äga motsvarande tillämpning i avseende å köping ävensom å annat samhälle, för vilket på grund av hittills gällande föreskrifter byggnadsstadgan för rikets städer skulle tillämpas eller sådant förordnande meddelats, som avsåges i 36 § andra stycket av lagen angående stadsplan och tomtindelning.

I ett av kommittén framlagt förslag till lag med vissa bestämmelser angående fastighetsregister funnos upptagna föreskrifter av innehåll att i stad fastighetsregister skulle upplåggas och föras på stadens bekostnad; att dock staden skulle äga att såsom bidrag till de med registrets upplåggande förbundna kostnader efter ty Kungl. Maj:t bestämde av statsmedel uppbära ett belopp av högst fyra kronor för hektar ej vattentäckt mark, som skulle upptagas i registret; att vad sålunda stadgats för stad skulle äga motsvarande tillämpning beträffande köping eller municipalsamhälle, så vida fastighetsregister för samhället efter Kungl. Maj:ts förordnande skulle föras enligt de bestämmelser, som meddelades för stad; att det likväl icke skulle åligga stad under landsrätt, köping eller municipalsamhälle att svara för kostnaderna för de uppgifter, vilka för registret skulle lämnas av den, som förde fastighetsboken, eller av vederbörande häradsskrivare eller landskontor; samt att under de

[28.] villkor Kungl. Maj:t föreskreve förste lantmätaren i länet kunde vara registerförare för stad eller samhälle, som nu sagts.

Enligt de av kommittén föreslagna bestämmelser skulle vidare tryckta blanketter till fastighetsregistret och de i fastighetsregisterförordningen föreskrivna förteckningar tillhandahållas på allmän bekostnad och för utdrag av fastighetsregister, som fördes av person i stadens, köpingens eller municipalsamhällets tjänst, såsom bidrag till samhället till kostnaden för registerföringen erläggas lösen till registerföraren.

Kommitténs kostnadsberäkningar.

Fastighetsregisterkommittén har beträffande kostnaderna för fastighetsregistrering enligt de av kommittén föreslagna bestämmelser bland annat anfört:

Kommitterade hade under arbetena med upprättandet av förslaget till förordning angående fastighetsregister för stad städse haft för ögonen, att fastighetsregistret måtte kunna uppläggas och föras utan att kostnaderna därför bleve allt för betungande. Det oaktat hade kommitterade ej kunnat undvika att föreslå arbeten, som komme att kräva stora kostnader. Särskilt samlandet och bearbetandet av det material, som enligt förslaget borde läggas till grund för fastighetsregistret, komme att föranleda dryga kostnader. och även själva upplägganden och förandet av registret kunde icke ske utan väsentliga kostnader. Frågan angående ungefärliga beloppet av dessa kostnader vore av stor betydelse. Först och främst vore det naturligtvis synnerligen angeläget att tillse, att kostnaderna icke bleve obehörigt höga i förhållande till det syftemål man önskade vinna; och vidare vore kostnadsfrågan av vikt vid bedömandet av spörsmålet, vem som skulle vidkännas ifrågavarande kostnader.

Den ojämförligt största delen av kostnaderna fölle på arbetet med fastighetsregistrets upplägganden och förberedelserna därför.

Kostnaderna för dess förande bleve däremot tämligen obetydliga. Väl skulle alla förändringar beträffande fastighetsindelningen och särskilda fastigheters beteckning m. m. av registerföraren antecknas i registret, men detta arbete torde knappast i någon av rikets städer taga registerförarens hela arbetstid i anspråk. I de mindre städerna syntes berörda arbete kunna medhinnas på några timmar i månaden, och beträffande de medelstora städerna hölle kommitterade före, att registrets förande ej kunde komma att kräva mer än någon eller några timmars arbete i veckan.

Arbetet med fastighetsregistrets upplägganden bestode enligt förslaget, utom i uppgörande av vissa förteckningar över fastigheter, kartor

m. m., vilka i regel ej torde kräva några nämnvärda kostnader, huvud- [28.]
sakligen dels av lantmäterigöromål för bestämmande och utstakande av vissa rågångar och fastighetsgränser samt uppmätning och kartläggning av stadsområdet, dels av upprättande av vissa ägoförteckningar, tomtförändringslängd och förslag till fastighetsindelning, dels ock av upplägganden av tomtboken och jordeboken, vilka utgjorde fastighetsregistrets särskilda delar. Upplägganden av tomt- och jordeboken kunde benämnas registreringsarbete i egentlig mening, under det lantmäterigöromålen och upprättandet av ägoförteckningarna m. m. avsåge att åstadkomma material för registreringsarbetet.

Av kostnaderna för dessa arbeten bleve mätnings- och kartläggningskostnaderna de största. De komme att betydligt överstiga summan av kostnaderna för övriga arbeten för registrets upprättande.

Beräkningen av mätningskostnaderna kunde icke bliva annat än i hög grad approximativ, även om synnerligen noggranna och tidsödande undersökningar verkställdes i de särskilda städernas kartarkiv. Därtill komme, att äldre kartors användbarhet för det ifrågavarande ändamålet i många fall uppenbarligen ej skulle kunna avgöras utan kontrollering medelst mätningar å marken. En dylik undersökning skulle för övrigt med stor sannolikhet ådagalägga, att kartmaterialet i stor utsträckning vore ganska otillfredsställande, där det ej under de senare åren blivit genom triangelmätningar försatt i ett tidsenligt skick.

Kommitterade hade därför för erhållande av erforderliga utgångspunkter för sina beräkningar förskaffat sig upplysningar angående den utsträckning, i vilken triangelmätningar under de senare åren ägt rum eller för närvarande vore under utförande. Dessa upplysningar gåve vid handen, att triangelmätning och — inom planlagt område — även polygonmätning verkställts eller inom ett eller annat år torde vara fullbordad i följande 20 städer nämligen: Stockholm, Södertälje, Norrtälje, Jönköping, Malmö, Lund, Landskrona, Hälsingborg, Halmstad, Falkenberg, Göteborg, Lysekil, Lidköping, Kristinehamn, Filipstad och delvis Nyköping, Växjö, Gävle, Enköping och Västervik. Dessa städers sammanlagda areal vore i runt tal 33,700 hektar. Då kommitterade hade anledning antaga, att av denna areal omkring 3,000 hektar ej ingått i ovanberörda triangelmätningar, skulle man alltså kunna beräkna den triangelmätta arealen till i runt tal 30,700 hektar eller till nära 22 procent av städernas sammanlagda areal av 140,766 hektar. Angående berörda mätningsarbeten i ovannämnda städer hade kommitterade inhämtat, att noggranna detaljmätningar efter siffermetod därvid ägt rum

[28.] i de flesta städerna och till en omfattning, som man torde kunna beräkna till cirka 10 procent av samtliga svenska städers hela areal.

Kommitterade hava på av dem närmare angivna grunder approximativt beräknat kostnaderna för mätning efter siffermetoden av städernas efter sådan metod ej uppmätta områden till ett utjämnat belopp av 2,350,000 kronor samt anförde vidare:

Kostnaden dels för bestämmande och utstakande av vissa rågångar och fastighetsgränser och dels för upprättande av de kartkopior, ägoförteckningar och andra lantmäterihandlingar, för vilka arvode ej ingått i mätningskostnaden, torde uppgå till omkring femton procent av mätningskostnaderna. Vid beräkningen av kostnaderna för dessa göromål vore emellertid att taga hänsyn jämväl till de arealer, som redan undergått triangelmätning, resp. polygon- och detaljmätning, eller sålunda till städernas hela sammanlagda område av olika slag om cirka 140,000 hektar. För detta område skulle mätningskostnaderna enligt kommitténs beräkningsgrunder utgöra i runt tal 2,772,000 kronor. Till förenämnda femton procent härav eller 415,800 kronor torde emellertid för oförutsedda utgifter böra läggas ytterligare två procent eller 55,440 kronor. Kostnaden för 1) reglering av rågångar och fastighetsgränser samt för 2) upprättande av vissa kartkopior och lantmäterihandlingar skulle alltså komma att uppgå till i runt tal 470,000 kronor, därav något mindre än hälften eller omkring 200,000 kronor kunde beräknas falla på förstnämnda och något mer än hälften eller högst 270,000 kronor på sistnämnda slags göromål. Av kostnaden för bestämmande och utstakande av vissa rågångar och fastighetsgränser komme givetvis en väsentlig del att föranledas därav, att enskilda jordägare väckte fråga om rätta sträckningen av vissa gränslinjer, och då denna ökning av kostnaderna syntes böra drabba jordägarna själva, torde beloppet 470,000 kronor utan fara för större misstag kunna nedsättas med 100,000 kronor till 370,000 kronor. Enär kostnaden för det återstående egentliga registreringsarbetet ej borde uppgå till mer än omkring två tredjedelar av kostnaden för upprättande av kartkopior och lantmäterihandlingar, vilken kostnad här ovan beräknats till högst 270,000 kronor, torde registreringskostnaden, häri inberäknat även kostnaden för erforderliga blanketter, icke behöva överstiga 180,000 kronor. Hela kostnaden för fastighetsregistrets inrättande i städerna syntes alltså kunna beräknas till i runt tal 2,900,000 kronor.

Dessa kostnader vore visserligen ganska betydande, men kommitterade kunde dock ej finna, att de vore oskäligt höga i förhållande till

det syftemål man önskade vinna eller ett lämpligt underlag för inskrivning av rättsförändringar i fastighetsboken. [28.]

Vid det förhållande att städerna vore skyldiga att själva bestrida utgifterna för sitt rättsväsen, torde ej kunna ifrågasättas, att städernas fastighetsregister skulle såsom jordregistret på landet uppläggas och föras uteslutande på statens bekostnad, utan torde den huvudsakliga kostnaden böra drabba städerna själva. Emellertid syntes det spörsmål kunna uppställas, huruvida icke städerna billigtvis borde kunna göra anspråk på bidrag av statsmedel till bestridande av ifrågavarande kostnader. I detta avseende torde följande omständigheter förtjäna framhållas.

Städernas invånare hade av ålder varit skyldiga att bekosta vissa mätningar inom stadsområdena. Sålunda hade de enligt äldre tiders byggnadsordningar, vilka ända till år 1861 fastställts av Kungl. Maj:t, varit pliktiga att vidkännas kostnader för tomtmätningar, och enligt de för städernas planläggande och bebyggande gällande bestämmelser hade åtskilliga skyldigheter blivit ålagda städernas invånare i fråga om upprättande av kartor över stadsplaner, kvarter och tomter.

Landsbygdens invånare hade väl ej haft någon direkt skyldighet sig ålagd att låta officiellt uppmäta sina ägoområden. Däremot hade de fått vidkännas betydande utgifter för de ägomätningar, som varit nödvändiga för verkställande av de olika slag av jorddelningsförrättningar, i vilka de enligt skilda tiders lagstiftning varit pliktiga att ingå. På grund av den uppmätning och indelning av landets jord, som ägt rum vid de lantmäteriförrättningar landsbygdens invånare måst bekosta, hade det varit möjligt att låta jordregistret för rikets landsbygd uppläggas utan särskilda mätningar med användande företrädesvis av de i länens lantmäterikontor förvarade kartor och handlingar och att inskränka arbetet med inrättande av jordregistret till allenast registreringsarbeten, vilka bekostades av staten.

Vid nämnda förhållanden syntes det kommitterade, som om städerna icke med fog kunde göra anspråk att få de kostnader ersatta av staten, vilka belöpte på de för fastighetsregistrets inrättande erforderliga mätningar. Detta syntes så mycket mera uppenbart som de mätningar, vilka enligt föreliggande förslag måste föregå registreringsarbetet, komme att bliva till stor nytta för städerna, bland annat såsom ledande till klarhet och reda i deras fastighetsförhållanden och besparing av kostnader för mätningar, som i annat fall av särskilda anledningar skulle erfordras. Härtill komme, att mätningskostnaderna måste ställa sig mycket olika i skilda städer, i den mån städerna för besparing av kostnader begagnade sig av de genom förslaget öppnade utvägarna att antingen låta register-

[28.] kartan tills vidare ersättas av en efter den billigare grafiska mätningsmetoden upprättad översiktskarta eller ock, om registerkarta genast upprättades, låta större områden uppmätas enligt den grafiska metoden. I sådana städer åter, där man önskade, att de mest noggranna mätningar redan vid registrets upprättande gjordes och följaktligen detaljmätningar komme att verkställas i större utsträckning än förslaget åsyftade, bleve mätningskostnaderna högre än kommitterade för normala fall beräknat, och det skulle mången gång bliva synnerligen svårt om ej omöjligt att pröva, vilken del av mätningskostnaden skulle anses belöpa på de för fastighetsregistret nödvändiga mätningsgöromålen.

Vad däremot anginge övriga arbeten för fastighetsregistrets uppläggande, vore de alla — med undantag av de utav enskilda fastighetsägare föranledda gränsregleringar — påkallade allenast för själva fastighetsregistret och utgjordes dels av arbeten för erhållande av material till dettas uppläggande och dels av egentliga registreringsarbeten. Sålunda vore rågångsregleringar, i den mån de ej föranleddes av enskilda jordägares anspråk, nödvändiga för bestämmande, vilka ägor inginge i stadsområdet och alltså skulle i registret redovisas. Och ägoförteckningarna jämte tomtförändringslängden och förslaget till fastighetsindelning, ehuru i viss mån jämförliga med de vid jorddelningsförrättningar vanliga beskrivningar, utgjorde enligt förslaget själva underlaget för registret. De måste upprättas efter noggrann undersökning och prövning i de uti förslaget angivna hänseenden för att, sedan nödiga tillägg och rättelser blivit vidtagna, läggas till grund för införingarna i registret. Samtliga vore de handlingar med sådant innehåll att, därest de icke vore nödvändiga såsom material för registret, städerna ej skulle hava anledning att låta upprätta dem.

På grund av vad kommitterade sålunda anfört och då med fastighetsregistret enligt förslaget åsyftades att erhålla ett lämpligt underlag för ett nytt och tidsenligt fastighetsboksystem, vilket måste bliva detsamma för land och stad, utgjorde inrättandet av det ifrågasatta fastighetsregistret för städerna en lika viktig statsangelägenhet som upplåggandet av jordregistret för landsbygden. Kommitterade hölle fördenskull före, att alla kostnader, som enligt ovanstående beräkningar betingades av fastighetsregistrets upplåggande utöver mätningskostnaderna, borde bestridas av staten, och att alltså ett belopp i runt tal av minst 550,000 kronor skulle för sådant ändamål behöva anvisas av riksdagen. Häri inginge även de beräknade kostnaderna för erforderliga blanketter, vilka för städerna likasom för landsbygden borde bekostas av statsmedel.

Beträffande den grund, efter vilken ett eventuellt statsanslag lämp-

ligen borde fördelas mellan de särskilda städerna, torde vid det för- [28.]
hållande att noggrannhetsgraden av mätningarna icke komme att inverka på storleken av de utav kommitterade beräknade kostnader, som skulle bestridas av statsmedel, någon annan grund för fördelningen icke lämpligen kunna ifrågasättas än storleken av det i varje stads fastighetsregister ingående område. Denna fördelningsgrund medförde visserligen någon förmån för de städer, vilka hade särskilt stora i stadsplan ej ingående områden, som tillika vore indelade i jämförelsevis få fastigheter. Men någon rättvisare och tillika enkel fördelningsgrund kunde icke av kommitterade angivas. Och den jämförelsevis obetydliga förmån, som under nyssnämnda förhållanden skulle tillkomma en eller annan stad, syntes kunna utjämnas, om föreskrifter meddelades dels om en maximigräns för statsbidraget dels om rätt för Konungen att i varje fall bestämma bidragets storlek inom denna gräns.

En sammanställning mellan å ena sidan städernas sammanlagda areal eller 140,766 hektar samt å andra sidan det belopp, vartill kostnaderna för fastighetsregistrets upplåggande utöver mätningskostnaderna beräknats, eller 550,000 kronor gåve vid handen att maximibeloppet för statsbidraget borde sättas till 4 kronor för hektar. Med hänsyn till den överflyttning till städerna av jord från landet, som kunde anses vara förestående, och vilken för övrigt vore av beskaffenhet att i många fall i mer än motsvarande grad minska kostnaderna för jordregistrets upplåggande, torde det anslag, som erfordrades, böra få natur av förslagsanslag att successivt utgå under den för fastighetsregistrets upplåggande beräknade tid. Detta torde även vara behövligt med hänsyn därtill, att uppgifterna angående arealen av vissa städers områden vore endast approximativa.

Vad anginge kostnaden för inrättande av fastighetsregister för köpingar och municipalsamhällen måste man skilja mellan å ena sidan sådana samhällen, för vilka fastighetsregister skulle upplåggas enligt förordningen angående fastighetsregister för stad, och å andra sidan de samhällen, för vilka fastighetsregister skulle upplåggas och föras enligt grunderna i förordningen den 13 juni 1908 angående jordregister.

Beträffande samhällen av förstnämnda slag bleve de för fastighetsregistrets inrättande erforderliga utgifter av samma slag som motsvarande utgifter för städerna. Mätningskostnader komme alltså att till väsentlig del ingå i dessa utgifter. Då fastighetsägare i sådana köpingar och municipalsamhällen, varom här vore fråga, hade samma skyldighet att låta upprätta kartor över stadsplaner, kvarter och tomter, som av ålder ålegat städernas invånare, ansåge sig kommitterade ej kunna ifrågasätta,

[28.] att staten skulle vara skyldig bekosta de för fastighetsregistrets upprättande nödiga mätningar i köpingar och municipalsamhällen eller att deltaga i dessa kostnader. Men då ifrågavarande samhällen i allmänhet ej hade samma ekonomiska förmåga som städerna att bära de jämförelsevis dryga mätningskostnaderna och i regel ej heller kunde påräkna nytta av mätningsresultaten i den utsträckning som händelsen bleve i städerna, hölle kommitterade före, att de köpingar och municipalsamhällen, varest registerföring av fastighet skulle ske enligt reglerna angående fastighetsregister för stad, med fog borde kunna påräkna någon förmån av statsmedel utöver 4 kronor för varje i fastighetsregistret redovisad hektar. Denna förmån hade kommitterade tänkt sig lämpligen kunna beredas därigenom att, där samhället ej önskade för registrets förande anlita i dess tjänst anställd person, registret finge utan kostnad för samhället föras av förste lantmätaren i länet.

Någon noggrann uppgift å arealen av de till köpingar och municipalsamhällen hörande områden hade väl ej kunnat av kommitterade erhållas, och i allt fall saknades säker grund för bedömande av frågan, i vilken utsträckning köpingar och municipalsamhällen komme att tillhöra det slags samhällen på landsbygden, för vilka fastighetsregister skulle inrättas enligt reglerna för sådant register för stad. Men då, enligt vad kommitterade hade anledning antaga, arealen av samtliga köpingar och de municipalsamhällen, för vilka på grund av föreskrift om tillämpning av byggnadsstadgan för rikets städer eller särskilt förordnande lagen angående stadsplan och tomtindelning ägde motsvarande tillämpning, icke överstege 27,000 hektar, skulle, även om samhällen med sammanlagt område av hälften av denna areal komme att i fråga om registerföring likställas med städerna, det eventuella statsbidraget efter den grund, kommitterade föreslagit beträffande städerna, icke komma att för sådana samhällen överstiga ett belopp av tillhopa 54,000 kronor; och hade kommitterade grundad anledning antaga, att detta belopp skulle komma att i väsentlig mån underskridas. För detta antagande hade kommitterade funnit ett stöd i föreliggande uppgifter om folkmängden i köpingar och municipalsamhällen. Vid granskning av de officiella folkmängdssiffrorna för år 1910 och andra förhållanden rörande de särskilda samhällena hade kommitterade fått den uppfattning, att samhällen, vilkas invånareantal ej överstege 800, kunde betraktas såsom så oansenliga, att fastighetsregistrering där icke torde komma att äga rum enligt de för städerna föreslagna grunder. Av rikets 39 köpingar hade 28 och av befintliga 107 municipalsamhällen av nämnda slag 71 mer än 800 invånare. Beträffande dessa 99 samhällen ansåge kommit-

terade med avseende å de större eller mindre betingelser för utveckling, som syntes föreligga, att förordnande om fastighetsregistrering enligt samma grunder som för stad kunde antagas komma att meddelas allenast för omkring halva antalet. Under förutsättning att av nyssnämnda areal av omkring 27,000 hektar, efter förhållandet av denna siffra till hela antalet samhällen, i medeltal komme omkring 185 hektar på varje, skulle man alltså hava att räkna med en areal av 9,250 hektar, därför bidraget av statsmedel skulle uppgå till endast 37,000 kronor. [28]

I förestående kostnadsberäkningar hade hänsyn ej tagits till de granskнings- och kompletteringsarbeten, som ankomme på den tjänsteman, vilken förde fastighetsboken.

Enligt förordningen den 13 juni 1908 angående jordregister krävdes vid jordregistrets upplåggande medverkan i åtskilliga avseenden av vederbörande domhavande. Denne hade därjämte att efter registrets första upplåggande meddela vissa uppgifter rörande förändringar, som skulle införas i registret. Av statsmedel utginge ersättning för det arbete, som bestode i granskning av upprättade jordregisterstommar, utredning rörande äganderätten till fastigheter, som upptagits i sådana stommar, komplettering av stommarna genom uppgifter å fastigheter, som icke upptagits i stommarna, samt registerbeteckningarnas införande i fastighetsböckerna, så vitt införingen skedde i samband med omförmälda granskning. För det arbete, som i övrigt för jordregistrets upplåggande och förande ålåge domhavanden, och för det ökade arbete, som jordregistrets inrättande eljest kunde medföra för honom, syntes däremot ersättning ej kunna ifrågakomma. För att ersättning överhuvud skulle utgå förutsattes nämligen, att någon erhållit särskilt förordnande att i domhavandens ställe antingen utföra det för jordregistrets upplåggande nödiga arbete eller ock, där detta arbete utfördes av domhavanden, bestrida domargöromålen i övrigt, och denna förutsättning torde väl så gott som undantagslöst vara förhanden, då här ovan uppräknade, mera tidsödande göromål förekomme, varemot det väl ej kunde antagas, att domhavanden skulle behöva ledighet från övriga ämbetsgöromål allenast för att avgiva infordrat yttrande eller i särskilt fall insända någon uppgift eller i fastighetsböckerna införa registerbeteckningar å fastigheter, som ej funnes upptagna i de till honom överlämnade registerstommarna.

Vad anginge upplåggande och förande av fastighetsregister för de köpingar och andra orter med tomtindelning såsom i stad, för vilka fastighetsregister skulle föras i huvudsaklig överensstämmelse med grunderna i jordregisterförordningen, komme medverkan av domhavanden

[28.] att erfordras i ungefär samma utsträckning som enligt sagda förordning. Annorlunda ställde sig förhållandet beträffande städerna samt de köpingar och municipalsamhällen, för vilka fastighetsregister skulle föras efter samma grunder som för stad. Där komme medverkan av den, som för fastighetsboken — i städer med egen jurisdiktion en ledamot eller tjänsteman i rådhusrätten samt beträffande städer under landsrätt även-som nämnda köpingar och municipalsamhällen domhavanden i orten — att krävas dels vid arbetets början nämligen för granskning och komplettering av vissa uppgifter från byggnadsnämnden och mantals-skrivningsförrättaren dels ock för granskning av det material, som in-kommit till magistraten innan det egentliga registrerings-arbetet på-började, varjämte fastighetsbokföraren hade att, sedan registret upp-lagts, införa registerbeteckningarna i fastighets-boken.

Då de städer, som hade egen jurisdiktion, vore skyldiga att själva bestrida kostnaderna därför, borde de uppenbarbigen vidkännas även de kostnader, som förenämnda fastighetsbokföraren ålagda arbete kunde komma att kräva. Städer under landsrätt samt köpingar och andra orter med fastighetsindelning såsom i stad hade däremot icke några direkta kostnader för rättskipningens uppehållande. Sannolikt skulle det leda till förvecklingar, om en person, som förordnats att med avseende å upplåggandet av fastighetsregister eller registerbeteckningars införande i fastighets-bok för dylik stad eller ort utföra visst arbete eller att, medan sådant arbete utfördes av domhavanden, bestrida dennes ämbetsgöromål i övrigt, skulle vara hänvisad att söka ersättning i annan ordning än som gällde, då motsvarande arbete utfördes i sammanhang med upp-läggandet av jordregister, och torde sådana förvecklingar desto mera kunna befaras som det med avseende å de nuvarande fastighetsböckernas beskaffenhet sannolikt bleve vanligt, att dylikt arbete utfördes samtidigt för stad eller ort, som nyss sagts, och för kringliggande landsbygd.

Under sådana omständigheter erbjöde det givetvis stora vanskligheter att fastställa, vilket ersättningsbelopp skulle anses belöpa på arbetet för den ifrågavarande staden eller orten; och hade det därför synts kommitterade som kunde ersättningen för sådant arbete, i vad det avsåge dylik stad eller ort, lämpligen utgå av de anslag, som bleve anvisade till bestridande av kostnaden för upplåggande av jordregister för landet. Då 37 § i förordningen angående jordregister förutsatte, att fastighets-register för köpingar och därmed jämförliga orter med tomtindelning såsom i stad skulle upplåggas i enlighet med sagda förordning, torde det för övrigt få antagas, att i de anslag, som redan beviljats för upp-läggandet av jordregister, även ingingo medel till bekostande av det

arbete, som uppläggandet av fastighetsregister för köpingar och dylika orter medförde för respektive domhavande. Vad särskilt anginge köpingar och municipalsamhällen samt områden, som avsåges i 37 och 38 §§ i lagen angående stadsplan och tomtindelning, finge erinras, att de icke intoge sådan privilegierad ställning, att de kunde anses äga skyldighet att svara för dylika kostnader. Framhållas finge ock, hurusom utredningen av äganderätten till de särskilda fastigheterna, som på grund framförallt av den stora jorddelningen inom respektive enheter mångenstädes vid upprättandet av jordregister befunnits vara förenad med mycket arbete och stora svårigheter, i allmänhet torde ställa sig jämförelsevis lätt med avseende å omförmälda städer och orter, åtminstone vad anginge i tomter indelat område. [28.]

Vad sålunda anförts om ersättningen för arbete å domsageexpeditionerna gällde i huvudsak även kostnaderna för de uppgifter, som skulle lämnas av vederbörande häradsskrivare och landskontor.

Bidraget av statsmedel hade föreslagits böra utgå med högst 4 kronor för hektar ej vattentäckt mark, som skulle i registret upptagas. Den vattentäckta marken hade undantagits, då dess registrerande i allmänhet ej torde föranleda avsevärda kostnader. Maximibeloppet torde i allmänhet böra utgå, och endast om särskilda undantagsförhållanden förekomme syntes nedsättning däri böra göras. I regel borde staden eller samhället ej komma i åtnjutande av bidraget innan registret i dess helhet upplagts, men hade stadgandet dock formulerats så, att hinder ej mötte för Kungl. Maj:t att låta utbetala bidraget successivt allt efter som arbetet med registrets uppläggande fortskrede.

Yttranden över kommitténs förslaget

Mot kommitténs förslag framställdes i avgivna yttranden anmärkningar av mycket allvarlig innebörd. Enligt kommitténs beräkningar skulle ensamt de för registerkartornas upprättande nödiga mätningar komma att draga en kostnad av icke mindre än omkring 2,350,000 kronor och kostnaden för bestämmande och utstakande av vissa rågångar och fastighetsgränser uppgå till omkring 200,000 kronor, av vilket senare belopp dock en del, enligt kommitténs mening, borde gäldas av enskilda jordägare. Beräkningarna hava icke gjort anspråk på annat än approximativ giltighet, och i yttranden, som över förslaget avgivits av korporationer och tjänstemän med praktisk kännedom om städernas mätningsförhållanden, har framhållits såsom sannolikt, att vid förslagets genomförande kostnaderna skulle komma att stiga till avsevärt högre belopp. Förslaget att upprättandet av registerkartan och en väsentlig del av utredningsarbetet skulle anförtros åt lantmätare med förbigående

[28.] av städernas egna mätningsmän har icke blott ansetts leda till onödig ökning i kostnaderna utan även ur andra synpunkter framkallat gensagor. Slutligen har från flera håll gjorts gällande, att för fastighetsregistret icke föreslagits sådan anordning, att därmed i den utsträckning, som vore möjlig, även rent kommunala eller privata behov bleve tillgodosedda.

Departementschefen i anledning av kommitténs förslaget.

Då jag den 27 juni 1914 i statsrådet anmälde fastighetsregisterkommitténs betänkande och de över detsamma avgivna yttranden, anförde jag, efter att hava redogjort för det huvudsakliga innehållet i yttrandena, bland annat följande:

»Bland de erinringar, som framställts mot den av kommittén föreslagna anordning av fastighetsregistreringen i städerna, är det särskilt två, som göra en ytterligare utredning av frågan önskvärd. Jag syftar härvid på anmärkningarna därom, att ett registreringsväsen sådant som det föreslagna skulle bliva till skäligen ringa gagn ur rent kommunal synpunkt, men att å andra sidan registrets första upplåggande sannolikt skulle komma att kräva avsevärt mera arbete och kostnader än kommitténs beräkningar angiva, helst om arbetet för kartors upprättande icke bleve överlämnat åt städernas egna mätningsmän.

Fastighetsregistret skulle enligt förslaget få till uppgift att bilda underlag för nya fastighetsböcker, och är det därför ur statens synpunkt angeläget, att fastighetsregistret kan nöjaktigt redovisa icke blott den fastighetsindelning, som består vid tiden för registrets upprättande, utan även de förändringar, som den en gång registrerade fastighetsindelningen tid efter annan kan komma att undergå. Med hänsyn till de anspråk, som staten måste uppställa härutinnan och icke minst beträffande registrets vidmakthållande, lärer det icke kunna komma i fråga att överlämna registreringen helt och hållet åt städerna att utföra på sätt de var för sig må finna lämpligast. Men icke heller kräver det omförmälda statsintresset ett ordnande i enskildheter av städernas mätningsväsen, huru önskvärt ett sådant ordnande eljest måste erkännas vara. Staten bör därför enligt min mening icke tvinga städerna att för åstadkommande av den karta, som jag i likhet med kommittén anser böra ingå såsom en integrerande del i registerverket, låta uppmäta städerna med tillämpning av den visserligen mera exakta men också kostsammare metod — triangelmätnings- eller siffermetoden — som enligt kommitténs förslag skulle komma till användning, utan torde det för ändamålet vara tillräckligt att en översikts- eller orienteringskarta upprättas med användande i största möjliga utsträckning av redan befintligt kartmaterial. Även i övrigt torde vissa till besparing ledande

förenklingar i registreringen kunna genomföras. Samtidigt som registrets innehåll principiellt bör begränsas till sådana fakta och data, som äro nödvändiga med hänsyn till registrets förenämnda uppgift, kan dock måhända vara lämpligt att bereda städerna möjlighet att — åtminstone i viss utsträckning — giva registret ett något fylligare innehåll, där sådant kan vara till fromma för något kommunalt behov. [28.]

Befinnes det möjligt att åstadkomma en tillfredsställande registrering under enklare former än kommittén tänkt sig, torde icke blott registrets upplåggande och förande utan även det för dess första upprättande nödiga kartarbetet kunna i regel anförtros åt städernas egna tjänstemän, varvid dock måste uppställas det oeftergivliga krav, att tiden för registrets upprättande icke må härigenom utsträckas över vad som skulle åtgått om särskilda personer anställts för arbetet.

Vid en förnyad utredning sådan som jag ifrågasatt torde det visa sig, att genom förenklad anordning av registreringen fastighetsregisterkommitténs förslag i avsevärda delar kunna få förfalla.

För den fortsatta legislativa behandlingen av ärendet är emellertid önskvärt, att vid överarbetningen av förslagen i övriga delar grunderna i densamma ej utan tvingande skäl frångås. Beträffande angelägenheten härav må särskilt framhållas, att ett försök att ordna fastighetsregistreringen efter väsentligen nya grunder skulle kunna medföra, att den så länge förberedda reformen av lagfarts- och inteckningsväsendet bleve ytterligare undanskjuten, måhända för en lång följd av år.»

Fastighetsregisterkommissionen.

Nämnda den 27 juni biföll Kungl. Maj:t av mig gjord framställning om bemyndigande för mig att tillkalla sakkunniga personer att biträda inom justitiedepartementet med omarbetning av fastighetsregisterkommitténs förslag. Sedan sådana sakkunniga tillkallats, avgåvo dessa sitt betänkande i ämnet den 31 december 1914. I detta betänkande anföra de sakkunniga — fastighetsregisterkommissionen — bland annat följande:

Även om man delade kommitténs uppfattning att fastighetsregistret skulle erhålla ökat värde, i händelse redovisningen däri av särskilda fastighetsområden grundades å en genom triangelmätning åstadkommen karta, och likaledes hölle det för önskvärt, att stadens yttre rågångar ävensom gränserna för de särskilda fastigheterna inom icke tomtindelade stadsområden bestämdes i samband med fastighetsregistrets upprättande, kunde man dock knappast hänföra vare sig triangelmätning eller rågångars och fastighetsgränsers bestämmande till konstitutiva förutsättningar för ett nöjaktigt fastighetsregister. Åtskilliga städer hade redan av eget initiativ låtit triangelmäta sina områden eller åtminstone de tätare

[28.] bebyggda delarna därav, och exemplet komme helt visst att följas av många andra städer. I den mån städerna själva fogade anstalt om triangelmätning, komme påtagligen mätningen att anordnas så, att de kommunala önskemålen i främsta rummet tillgodosåges, men det funnes ingen anledning att antaga, att städerna skulle därvid i större utsträckning försumma att låta de särskilda fastighetsgränserna inmätas. Då fastighetsregistret givetvis borde inrättas på sådant sätt, att det komme att redovisa alla efter dess upprättande skeende mätningar, och alla kartor, som upprättades över vederbörande stad i dess helhet eller särskilda stadsdelar eller fastigheter, lämpligen borde i koncept förvaras i offentligt arkiv, kunde det förväntas, att behovet för fastighetsboksväsendet av noggrant kartmaterial efter hand komme att tillgodoses för flertalet städer utan något ingripande från statens sida. Därmed syntes man böra låta sig nöja, helst det vid uppkommande tvister icke kunde ifrågasättas, att registerkartan skulle hava vitsord framför specialkartorna. Registerkartans uppgift syntes kunna bestämmas sålunda, att den skulle underlätta kontrollen därå, att vid registrets upprättande inga vare sig luckor eller dubbelföringar vid fastighetsredovisningen förekomme, och i övrigt såsom en orienteringskarta underlätta återfinnandet av särskilda fastigheter. Begränsades registerkartans uppgift på detta sätt, torde det för ändamålet vara tillräckligt att den upprättades med användande i största möjliga utsträckning av redan befintligt kartmaterial, på sätt kommittén föreslagit beträffande den provisoriska karta, som i dess förslag benämndes översiktskarta. Vad vidare anginge behovet av rågångars och andra fastighetsgränsers bestämmande finge erinras, att kommittén för det fall, att vid registrets upprättande icke upprättades registerkarta utan allenast översiktskarta, icke ifrågasatt, att andra gränser än de yttre rågångarna skulle behöva bestämmas i samband med registreringen, ävensom att registrering av fastigheterna på landsbygden ägde rum oavsett huruvida deras rågångar blivit behörigen bestämda eller icke. Jämväl beträffande frågan om regleringen av rågångar och andra fastighetsgränser torde emellertid kunna antagas, att en önskvärd lösning därav skulle så småningom framkallas av vederbörande rättsägares eget intresse.

Bortfölle föreskrifterna om vissa rågångars och andra fastighetsgränsers bestämmande i samband med registerkartans upprättande, torde det icke heller finnas något skäl att bibehålla bestämmelsen, att endast lantmätare skulle kunna förordnas att upprätta registerkarta och verkställa vissa därmed sammanhängande göromål. Upprättandet av en karta med användande i huvudsak av redan befintligt material krävde givetvis långt mindre teknisk färdighet än de många maktpåliggande arbeten,

som städernas egna mätningsmän för närvarande hade sig anförtrodda, [28.]
och om den lokala tillsynen å arbetet överlämnades åt vederbörande magistrat, torde därmed vara sörjt för, att förekommande utredningar bleve verkställda med behörigt iakttagande av därför meddelade föreskrifter. Att även andra mätningsteknici än lantmätare och stadsingenjörer kunde anlitas vid det ifrågavarande arbetet, torde efter vad nu sagts falla av sig självt.

Kommissionens författningsförslag.

Innan jag övergår till frågan om kostnaden för uppläggandet och förandet av fastighetsregister enligt de av kommissionen föreslagna bestämmelser, må det tillåtas mig att lämna en kortare redogörelse för innehållet i berörda bestämmelser.

Fastighetsregister i stad skall uppläggas med ledning av registerkarta med tillhörande handlingar, och i samband med registerkartans upprättande skall utredas och fixeras den fastighetsindelning, som då rättsligen består. Att registret i första hand skall redovisa den rättsligen bestående fastighetsindelningen har ansetts uppenbart, då detsamma är avsett att utgöra grundval för nya fastighetsböcker. Emellertid kommer av registret och kartan jämväl att framgå, när den rättsliga och den administrativa fastighetsindelningen icke överensstämma.

Registret skall bestå av två avdelningar, nämligen tomtbok för tomterna och stadsägobok för övriga fastigheter inom staden.

Upprättandet av registerkartan har enligt förslaget karaktären av en särskild förrättning. Kartan skall upprättas av en i ägomätning kunnig person, som förordnas av Kungl. Maj:ts befallningshavande (§ 4).

För kartans åstadkommande bör förrättningsmannen hava tillgång till handlingar eller till utdrag av handlingar, som kunna innehålla uppgifter om fastighetsindelningen i staden. Förslaget innehåller härutinnan föreskrift (§ 5), att magistraten skall införskaffa:

1) från byggnadsnämnden enligt visst formulär (10) upprättad förteckning över tomterna i staden jämte förslag till beteckning å de i förteckningen redovisade tomter, vilkas dittillsvarande beteckning icke överensstämmer med föreskrifterna i författningen eller eljest anses böra ändras;

2) från vederbörande tjänsteman enligt visst formulär (11) upprättad förteckning över stadsägorna;

3) förteckning över de i stadens vård befintliga kartor med tillhörande handlingar rörande staden i dess helhet eller särskilda fastigheter i staden eller rågång mellan stadens område och angränsande

[28.] mark jämte uppgift å myndighet, i vars förvar samma kartor och handlingar finnas; samt

4) uppgift från lantmäteristyrelsen å dels de i vederbörande läns lantmäterikontor förvarade kartor och handlingar av beskaffenhet, som under 3) avses, dels ock de kartor och handlingar av samma beskaffenhet, som därutöver kunna finnas i styrelsens arkiv.

Magistraten skall ock genom kungörelse i den ordning, som i staden brukas, uppmana en var, den där innehar kartor eller delningshandlingar rörande fastighet i staden eller förvärvat sådan fastighet utan att hava lagfarit sitt fång, att därom inom viss i kungörelsen utsatt tid till magistraten lämna uppgift.

Förteckningarna enligt formulären 10 och 11 skola av magistraten överlämnas till den tjänsteman, som för fastighetsboken, och har denne tjänsteman att på sätt i särskilda anvisningar närmare angives dels å en var av sagda förteckningar för varje däri upptagen fastighet, som tillika är införd i fastighetsboken eller tomträttsboken, göra anteckning om de skiljaktigheter, som i avseende å fastighetens beteckning samt areal och beskaffenhet kunna finnas mellan fastighetsboken eller tomträttsboken och förteckningen, ävensom, så vitt angår stadsäga, om dess ägare och om dennes åtkomst, dels i förteckningen enligt formulär 11 anmärka varje fall, då av en i förteckningen upptagen fastighet särskilda till läget bestämda delar kommit i olika ägares hand eller sådan del särskilt häftar för inteckning, dels ock i en i enlighet med visst formulär (12) upprättad längd lämna uppgift om i fastighetsboken eller tomträttsboken till äventyrs upptagna fastigheter, vilka icke återfinnas i någon av de till honom överlämnade förteckningar.

Sedan handlingarna kommit i fullständigt skick, skola de av magistraten tillställas vederbörande förrättningsman.

Inträffar under tiden för upprättandet av registerkarta eller under fastighetsregistrets upplåggande ändring i förhållande, varom anteckning skolat göras i förteckning enligt formulär 10 eller 11, såsom att ny tomt tillkommit eller område till följd av upphävande av eller ändring i stadsplan uteslutits ur tomtindelning eller fastställelse meddelats å beslut om förändring av tomts område eller medgivande av rätten lämnats till tomtbildning eller viss till läget bestämd del av stadsäga kommit i särskild ägares hand genom fång, varå lagfart beviljats, eller inteckning beviljats i sådan del, skall genom magistratens försorg underrättelse därom meddelas förrättningsmannen eller, där fastighetsregistrets upplåggande tagit sin början, registerföraren; och har, där under sådan tid karta av beskaffenhet, som under 3) sägs, redovisats till lantmäteri-

kontoret, förste lantmätaren att för vederbörandes förständigande tillställa magistraten uppgift å fastighet eller område, som kartan avser, samt å förrättning, varvid den tillkommit. [28.]

Erfordras för registerkartas upprättande ytterligare uppgift eller tillgång till karta eller handling, har förrättningsmannen att själv eller genom framställning hos magistraten införskaffa densamma.

Med ledning av tillgängliga handlingar och efter nymätning, där sakägare vill bekosta sådan eller ock antingen karta saknas eller nymätning ställt sig billigare än komplettering av befintligt kartmaterial (§ 6), har förrättningsmannen att upprätta registerkartan, tomtbildningslängd (formulär 3) ävensom (§ 10) vissa ägoförteckningar: en till grund för stadsägoboken (formulär 8), en över områden, som vid lantmäteriförrättning undantagits för delägares gemensamma behov eller lämnats oskiftade (formulär 6) och en över vägar, gator, torg och andra allmänna platser samt vattenområden (formulär 7). Någon ägoförteckning över tomterna har ej ansetts erforderlig, utan skall uppgiften å tomterna enligt formulär 10 tjänstgöra såsom sådan, sedan den kompletterats av förrättningsmannen och fastighetsbokföraren samt registerbeteckningar för tomterna i densamma införts. Uppgiften enligt formulär 10, sålunda kompletterad, skall tjäna till ledning vid tomtbokens upplåggande, ägoförteckningen enligt formulär 8 jämte magistratens beslut om fastighetsindelning skall tjäna till ledning vid stadsägobokens upplåggande, förteckningarna enligt formulär 3, 6 och 7 skola såsom bihang (A, B och C) ansluta sig till registret och föras för framtiden. Tomtbildningslängden skall upptaga dels tomter, till vilkas bildande rättens medgivande fordras, dels tomter, som skola bildas av mark från en och samma fastighet, i avbidan på att vederbörande ägare gör framställning om sådan tomts införing i tomtboken. I detta senare fall är tomten visserligen att anse såsom bildad i och med fastställelse å tomtindelning, men med hänsyn därtill att tomtindelning, som befinnes olämplig, kan komma att hävas, innan den tillämpats, och ägare av tomtindelat område kan, kanske för lång tid framåt, använda marken på sätt före tomtindelningen ägt rum, t. ex. till jordbruk eller såsom trädgård, har det funnits lämpligt att tomtindelningen ej iakttages i registret, förr än ägaren gör framställning därom. Tomtbildningslängden redovisar alltså administrativ indelning, som ej är rättsligen genomförd. När en tomt rättsligen bragts i överensstämmelse med den administrativa indelningen, avföres den ur tomtbildningslängden. Genom hänvisning till längden vid alla de fastigheter, som beröras av en i tomtboken ej registrerad tomtindelning, är sörjt för att registret innehåller ett varskoende om de administrativa verkningar, som följa av att en fastighet beröres av ny tomtindelning. Den admini-

[28.] strativa indelningen kan nämligen i flera fall djupt ingripa i rätten att förfoga över en tomt; sålunda stadgas i lagen angående stadsplan och tomtindelning, att nybyggnad ej må företagas å mark, som enligt gällande stadsplan ingår i gata, torg eller annan allmän plats, samt vidare att nybyggnad ej heller är tillåten å område, som enligt gällande tomtindelning utgör en tomt, men varav särskilda delar äro i olika ägares hand, eller över tomtgräns. Ytterligare stadgas i samma lag, att, där tomt bildats genom åtgärd, till vilken enligt lagen angående förändring av tomts område rättens medgivande skall sökas, nybyggnad å tomten i intet fall är tillåten innan sådant medgivande lämnats.

Till fastigheters individualisering hör, att sådana beteckningar åsättas dem att förväxling uteslutes, och böra dessa beteckningar vara distinkta och lätthanterliga. Författningsförslaget innehåller ock regler härom, och har det ansetts fördelaktigt att ej lämna de olika städerna möjlighet att tillämpa olika system, t. ex. littera i stället för nummer, utan skall samma beteckningssätt komma till användning i registren för de olika städerna. Bestämmelserna härom innehålla (§§ 13 och 14): Där nummer ej redan användes såsom beteckning å tomt, skall sådant åsättas i sammanhang med fastighetsregistrets upprättande, och må därvid jämväl ske ändring i förut åsatt nummer, om sådan ändring för vinnande av reda och tydlighet prövas erforderlig eller eljest synnerliga skäl därtill äro. Ej må för tomt användas beteckning, som allenast genom angivande av färgläggning skiljer sig från beteckning för annan tomt. Har tomt styckats i flera tomter, må dessa, där det finnes lämpligt, bibehålla den odelade tomtens nummer med tillägg av littera (A, B, C och så vidare). Hava två eller flera tomter sammanlagts till en tomt, må den nya tomten, där det lämpligen kan ske, betecknas med de förutvarande tomternas nummer i förening (ex. nr 1, 2). I fall, då hittills littera ensamt använts till beteckning för tomt, må litterabeteckning omsluten med parentes fogas till tomtnummer, som åsättes vid fastighetsregistrets upprättande.

Registerbeteckning för tomt utgöres av sådan beteckning, som nyss sagts, fogad vid namn eller annan beteckning å den del av staden — kvarter, rote, församling eller dylikt — för vilken numreringen skett, där ej denna ägt rum i fortlöpande följd för staden i dess helhet, och skall vid fastighetsregistrets upprättande jämväl tillses, om ändring erfordras beträffande namn eller annan beteckning å kvarter eller däremot svarande del av staden. Finnas t. ex. flera kvarter med samma namn, bör ändring härutinnan ske till undvikande av förväxling.

För stadsäga skall registerbeteckningen utgöras av nummer med

tillägg av littera, där sådan skall åsättas, vilket är fallet i fråga om de [28.]
vid delning av eller avstyckning från stadsägoenhet uppkomna nya fastigheter. Har numrering skett särskilt för viss ägotrakt, skall namnet å den ägotrakt ingå i registerbeteckningen.

För stadsäga så ock för tomt inom så kallat villakvarter må på begäran av ägaren särskilt namn kunna fastställas, där fastigheten förut saknar fastställt namn eller ock förut åsatt namn kan föranleda förväxling eller eljest befinnes olämpligt (§ 15).

Registerbeteckningarna skola anmärkas i fastighetsbok eller tomträttsbok (§ 43). Efter det registerbeteckning för fastighet blivit införd i fastighetsbok eller tomträttsbok, skall rätten i handlingar, som av densamma utfärdas, för fastighetens betecknande använda registerbeteckningen, rätten likväl öppet lämnat att tills vidare därjämte anmärka äldre beteckning.

I fråga om redovisningen å registerkarta av särskilda fastigheter och områden skall jämte utmärkandet av ägogränser och dylikt vid kartans upprättande iakttagas (§ 8):

a) Tomt utmärkes med dess beteckning enligt fastighetsboken eller, där tomten ej finnes upptagen i fastighetsboken, enligt fastighetstaxeringslängd, dock att, om förslag till ändrad beteckning avgivits, tomten skall utmärkas med den sålunda föreslagna beteckningen.

b) Område i övrigt, som vid lantmäteriförrättning blivit utlagt såsom särskild fastighet eller av ålder ansetts såsom särskild fastighet (stadsäga), utmärkes med nummer. Höra till stadsäga flera skiften, skall särskilt nummer åsättas varje skifte. Fiskeri skall, där det är att räkna såsom fast egendom, betecknas med nummer såsom annan stadsäga.

c) Område, som vid lantmäteriförrättning undantagits för delägares gemensamma behov och fortfarande användes för sådant ändamål, så ock annat område, som vid dylik förrättning lämnats oskiftat och ej sedermera skiftats mellan delägarna eller i sin helhet avstyckats, betecknas med en bokstav ur lilla alfabetet.

d) Väg, gata, torg eller annan allmän plats samt sådant vattenområde, som ej veterligen hör till en eller flera fastigheter enskilt, utmärkes med fastställd eller, där fastställelse ej ifrågakommer, allmänt vedertagen benämning; dock må med magistratens medgivande särskild del av område, som nu nämnts, såsom gatudel mellan två tvärgator, gatukorsning och dylikt därjämte betecknas med en bokstav ur lilla alfabetet. Littera, som sålunda med magistratens samtycke åsättes, tjänar endast till underlättande av orienteringen å kartan.

Där väg, gata, torg, annan allmän plats eller vattenområde eller

[28.] del av sådant område utgör särskild fastighet eller ingår i sådan fastighet, skall förhållandet framgå av det sätt, varpå området redovisas å registerkartan.

e) Område, som kan återstå efter nu angiven redovisning, betecknas med nummer såsom stadsäga.

Tillhör område, som ej är tomt och som vid lantmäteriförrättning utlagts såsom särskild fastighet eller av ålder ansetts såsom särskild fastighet, så ock annan stadsäga flera, de där var för sig äga viss å marken bestämd ägovidd, skall särskilt nummer åsättas varje delägares lott; och skall vad sålunda stadgats äga motsvarande tillämpning, där viss ägovidd av område, som nu sagts, är särskilt intecknad eller eljest särskilt häftar för fordran eller annan rättighet. Tomt skall alltid å registerkartan upptagas såsom en enhet, ändå att särskilda delar äro i olika ägares hand.

Områden, som innehavas, det ena med äganderätt, det andra med besittningsrätt, eller av skilda ägare upplåtits under besittningsrätt, må, även om de ligga intill varandra samt äro i en innehavares hand, icke upptagas under gemensam beteckning, med mindre de tillhopa utgöra en tomt.

Områden hörande till järnväg, å vilken lagfart i särskild ordning beviljats eller som tillhör staten, skola upptagas med gemensam beteckning för varje järnväg, även om de ligga åtskilda på marken. Ingår tomt i sådant område, skall den å kartan tillika utmärkas med sådan beteckning, som gäller om tomt i allmänhet, varemot gräns mellan dylik tomt och annan till samma järnvägsområde hörande mark skall tydligt skilja sig från eljest å kartan använd gränsbeteckning för tomt.

Stadsägor och till dem hörande särskilda skiften skola numreras för sig och ej i nummerföljd med tomterna. I stad, som är delad i flera församlingar eller där stadsägorna av ålder plägat redovisas efter särskilda ägotrakter, må numreringen av dylika områden ske särskilt för varje församling eller ägotrakt, om det prövas lämpligt. För fiskeri utmärkes det ungefärliga området för fiskerättens utövande.

Nummer å tomt skall genom understrykning skiljas från nummer å stadsäga.

Registerkarta skall jämväl upptaga stadsplanen, så ock fastställd ändring i eller utsträckning av stadsplanen, ändå att ändringen eller utsträckningen ännu icke blivit genomförd, samt märkligare offentliga byggnader.

I avbidan å den fastställelse av fastighetsindelningen beträffande stadsägorna samt av tomt- och registerbeteckningar, varför jag strax

skall redogöra, skola beteckningar å tomter och andra fastigheter endast provisoriskt utmärkas å registerkartan. [28.]

Såsom stadsäga skall anses andel för viss fastighet i samfälld mark, så framt lagfart beviljats å upplåtelse, varigenom andelen avsöndrats, eller andelen på grund av mantalssättning eller eljest är att anse såsom särskild fastighet.

I ägoförteckningen till grund för stadsägoboken (formulär 8) upptagas i nummerföljd alla såsom stadsägor numrerade områden. För de i ägoförteckningen upptagna områden skall i sammanhang med registerkartans upprättande särskilt förslag till fastighetsindelning i enlighet med visst formulär (9) uppgöras av förrättningsmannen. Därvid iakttages, att varje område, som skall under särskilt nummer upptagas i sagda ägoförteckning, i allmänhet kommer att utgöra en fastighet för sig. Där två eller flera sådana områden enligt handlingarna vid mätningsförrättning höra till samma fastighet eller eljest av ålder ansetts tillhopa utgöra en fastighet, skola dock dessa områden i registret upptagas såsom en enhet, så vitt de äro i samme ägares eller innehavares hand och icke äro särskilt intecknade eller eljest särskilt häfta för fordran eller annan rättighet samt ej heller i övrigt sådant förhållande förekommer, som föranleder att områden, ändå att de äro belägna intill varandra, icke må upptagas under gemensam beteckning å kartan, t. ex. områden, som innehavas det ena under äganderätt och det andra under besittningsrätt; och må, så framt kronan, staden genom den nämnd, som förvaltar stadens fastigheter, allmän inrättning eller stiftelse, innan fastighetsindelningen för de i ägoförteckningen enligt formulär 8 upptagna områden blivit bestämd, gjort framställning, att något densamma tillhörigt område, som i ägoförteckningen upptagits under ett nummer, må uppdelas i flera enheter, fördelningen i stadsägoenheter ske i enlighet med den framställning, där ej området upplåtits under ständig besittningsrätt eller under besittningsrätt, den där enligt lag räknas som fast egendom, eller hör till järnväg (§ 12).

Sedan förrättningsmannen upprättat karta, ägoförteckningar och tomtbildningslängd samt i uppgiften över tomterna och i uppgiften enligt formulär 12 gjort de införingar, som på honom ankomma, ävensom upprättat förslag till fastighetsindelning, har han (§ 16) att till magistraten överlämna nu nämnda handlingar. Magistraten skall därefter dels från den nämnd, som förvaltar stadens fastigheter, infordra uppgift, huruvida beträffande stadens i ägoförteckningen enligt formulär 8 upptagna områden annan fastighetsindelning än den av förrättnings-

[28.] mannen föreslagna finnes önsklig, ävensom huruvida något kan vara att erinra i avseende å ägoförteckningen enligt formulär 7.

dels ock genom kungörelse i den ordning, som i staden brukas, uppmana fastighetsägare, inteckningshavare och andra, som hava något att erinra beträffande förteckningen över tomterna enligt formulär 10, ägoförteckningarna, tomtbildningslängden eller förslaget till fastighetsindelning, så ock en var, som önskar få särskilt namn fastställt å honom tillhörig stadsäga eller tomt i villakvarter, att hos magistraten göra skriftlig framställning inom trettio dagar från kungörelsens utfärdande; och skola samtliga nämnda handlingar samt kartan under tiden vara att tillgå å plats inom staden, som i kungörelsen angives.

Sedan denna tid tilländagått, skall magistraten, med överlämnande av samtliga inkomna handlingar i ärenhet, däruti infordra yttrande från den tjänsteman, som för fastighetsboken; och bör denne särskilt undersöka, huruvida förslaget till fastighetsindelning för de i ägoförteckningen enligt formulär 8 upptagna områden, överensstämmer med stadgandena i förordningen eller om eljest ur fastighetsbokssynpunkt något kan vara att erinra mot samma förslag.

Därefter har magistraten att med iakttagande av stadgandena i förordningen bestämma, huru de i ägoförteckningen enligt formulär 8 upptagna områden skola indelas i särskilda stadsägor, samt meddela beslut angående tomtbeteckningar och registerbeteckningar ävensom angående namn, i fall, då framställning därom blivit gjord, så ock i anledning av eljest inkomna framställningar, som ej äro av beskaffenhet att böra prövas i annan ordning. Vid fastställande av tomtbeteckningar och registerbeteckningar bör avvikelse ej ske från de å kartan upptagna beteckningar, så vitt ej synnerliga skäl därtill äro. Därest andel för viss fastighet i samfälld mark, ändå att den ej är utbruten ur samfälligheten, vid registreringen behandlas såsom stadsäga, skall registerbeteckning för den andel fastställas av magistraten i sammanhang med bestämmandet av registerbeteckningar för övriga fastigheter. Sedan magistraten tillsett, att de tillägg eller rättelser i registerkartan, tomtbildningslängden, förteckningen över tomterna enligt formulär 10 eller ägoförteckningarna, som föranledas av magistratens beslut, blivit vidtagna, skall magistraten överlämna samtliga handlingar till registerföraren för uppläggande av fastighetsregistret.

Registerförare förordnas av Kungl. Maj:ts befallningshavande på framställning av staden. Med Kungl. Maj:ts medgivande må flera städer förena sig om registerförare ävensom förste lantmätaren i länet förordnas att vara registerförare för stad, som lyder under landsrätt (§ 2).

Såsom tidigare nämnts, består fastighetsregistret av tomtbok för tomterna och stadsägobok för stadsägorna. Tomtboken och stadsägoboken skola uppläggas och föras enligt vissa formulär (1 och 2). [28.]

Upplaggen i tomtboken skola fördelas i avdelningar för kvarter (avdelning A) och för tomter (avdelning B). I avdelningen A införas efter tidsföljd anteckningar om beslut, avseende stadsplan och tomtindelningar, byggnadsbestämmelser och dylikt eller med andra ord upplysningar om förhållanden av mera administrativ natur. Avdelningen B innehåller uppgifter om de särskilda tomterna, såsom om tomts egenskap av fri eller ofri, om till tomten hör andel i samfälld mark, om mark är oskiljaktigt förenad med tomt, om areal och sidomått, om tomt hör till järnvägsområde med mera.

I avdelningen B må efter ty magistraten bestämmer antingen för tomt anslås hela utrymmet å ett blad eller ock flera tomter upptagas å samma blad i särskilda rum. Inom avdelningen B införes såsom överskrift för varje tomt dess registerbeteckning.

I stadsägoboken göres ett upplägg för varje stadsägoenhet. Överskriften till upplägget skall angiva enhetens registerbeteckning. Fastigheter, som uppkomma genom delning av eller avstyckning från stadsägoenheten, redovisas sedan i särskilda rum å upplägget.

I fastighetsregistret upptages såsom en enhet (§ 17):

1) varje tomt;

2) varje fastighet, som vid fastighetsindelningen bestämts skola utgöra särskild stadsäga, härunder inbegripen jämväl sådan andel för viss fastighet i samfälld mark, som vid registrering skall behandlas såsom stadsäga;

3) med särskilt nummer å registerkartan betecknat område, som vid fastighetsindelningen sammanförts med annat sådant område till en stadsäga men sedermera i sin helhet utbrutits eller avstyckats för att bilda en stadsäga för sig;

4) varje stadsäga, som efter fastighetsindelningen uppkommer genom sammanläggning av skilda stadsägoenheter eller delar av skilda stadsägoenheter;

5) varje område, som efter fastighetsindelningens bestämmande antingen till följd av upphävande av eller ändring i stadsplan kommer att utgå ur tomtindelning eller i ett sammanhang avstyckats från flera stadsägoenheter, för vilka det varit samfällt, eller blivit avfört ur ägoförteckningen enligt formulär 7, såvida ej området skall sammanläggas med förut registrerad enhet eller, i först nämnda två fall, skall utläggas till gata eller dylikt;

[28.] 6) varje ej förut såsom enhet registrerat område, det där förvärvats för järnväg, å vilken lagfart i särskild ordning beviljats, eller som tillhör staten, utan så är att annat till samma järnväg hörande område, som ej uteslutande utgöres av tomt eller tomter, redan finnes såsom en enhet upptaget i stadsägoboken;

7) för tomt efter fastighetsregistrets första upplåggande utbruten andel i samfälld mark.

Där område, som under 5) eller 7) avses, vid tiden för dess införande i fastighetsregistret tillhör flera, som var för sig äga viss å marken bestämd lott, skall dock varje lott anses såsom en enhet, och skall vad sålunda stadgats äga motsvarande tillämpning, där viss ägovidd av område, som nu sagts, vid tiden för införandet i fastighetsregistret är särskilt intecknad eller eljest särskilt häftar för fordran eller annan rättighet.

För att sammanknyta registret med den fastighetsindelning, som finnes redovisad i fastighetsboken, skall tomtbok och stadsägobok innehålla uppgift om resp. fastigheters beteckning i fastighetsboken vid tiden för registrets upplåggande.

Styrkan av ett väl ordnat fastighetsregister ligger däri, att det upptager alla fastigheter i det skick, vari de vid varje särskild tidpunkt befinna sig, så att alla timande förändringar successivt införas i registret, evad de av en eller annan anledning tillika böra anmärkas i fastighetsboken eller icke. Fastighetsboken och ett sålunda ordnat fastighetsregister böra hållas skilda från varandra; eljest komme fastighetsboken att belastas med uppgifter, som vore främmande för bokens ändamål och i viss mån skulle förminska överskådligheten av dess egentliga innehåll, varförutom garantierna för att registret alltjämt redovisar bestående förhållanden i fråga om fastighetsindelningen för visso bliva större, om registreringen sker i en särskild urkund. Men på samma gång måste fastighetsboken och fastighetsregistret icke blott i väsentliga delar överensstämma, utan även ställas i nära inbördes samband.

I registerförordningen meddelas nu bestämmelser, som avse att säkerställa, att alla timade förändringar i fråga om fastighetsindelning och beteckningar samt andra förhållanden, varom registret skall innehålla uppgift, bliva iakttagna i registret med bihang och införda å kartan. Om timade förändringar i fastighetsindelningen och beteckningar skall registerföraren underrätta fastighetsbokföraren.

Med avseende å registrets innehåll i övrigt må anmärkas, att det skall innehålla uppgift:

om fastställt namn å fastighet (§§ 22 och 28);

om mätningsförrättningar, som övergå fastighet (nymätningar) (§ 38); [28.]

om dom, som rör fastighets område eller gränser eller dess beskaffenhet av fri eller ofri eller annat förhållande, som särskilt bör upptagas i fastighetsregistret (§ 38);

om avgäld, som fastställts för fastighet eller annat område, som upptages i fastighetsregistret, samt om beslut om avlösning av avgäld (§ 35).

Om tomtören, vretskatt och andra dylika avgifter, som för fastighet ingå till stadens kassa samt icke äro av allenast tillfällig beskaffenhet, må med magistratens medgivande anteckning införas i fastighetsregistret (§ 35).

Sedan fastighetsregistret för en stad blivit upplagt, har registerföraren att skyndsamt hos såväl lantmäteristyrelsen som Kungl. Maj:ts befallningshavande och magistraten därom göra anmälan (§ 34).

Arbetet med fastighetsregistrets uppläggande och förande skall stå under lantmäteristyrelsens överinseende; den närmare tillsynen å arbetet tillkommer för varje stad dess magistrat (§ 3).

I §§ 46—48 hava givits några särskilda föreskrifter beträffande Stockholm samt stad, som lyder under landsrätt.

Slutligen må här anmärkas att vad i förordningen stadgas för stad som lyder under landsrätt, skall, så vitt ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, äga motsvarande tillämpning i avseende å köping ävensom å annat samhälle å landet, varest tomtindelning finnes såsom i stad. Hör till sådant samhälle förutom område, som ingår i tomtindelning, även annan mark, ankommer på Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall, huruvida registrering enligt förordningen skall ske jämväl med avseende å sagda mark. I § 49 meddelas särskilda föreskrifter för det fall att fastighetsregister för samhälle, varom nu är fråga, skall föras enligt föreskrifterna för stad.

För köping och annat samhälle på landet med tomtindelning såsom i stad, för vilken registret ej skall föras enligt de för stad gällande bestämmelser, skall registret föras enligt förordningen angående jordregister. Enligt av kommissionen föreslagen lydelse av § 37 i samma förordning, skola emellertid tomterna å sådan ort ävensom tomterna inom område, som avses i 37 och 38 §§ stadsplanelagen, upptagas i särskild tomtbok, där tomterna redovisas efter kartor och mätningshandlingar. Denna anordning åsyftar att möjliggöra tillämpning av stadgandena om förändring av tomts område. Vad beträffar områden, för vilka tomtindelning fastställts jämlikt 38 § stadsplanelagen, medgiver visserligen denna paragraf icke fastställelse av tomtindelning, enligt

[28.] vilken särskilda delar av tomt skulle förbliva i olika ägares hand, men den hindrar icke, att delar av särskilda fastigheter, som tillhöra samma ägare, förenas till en tomt, och då paragrafen dessutom uttryckligen stadgar, att fastställd tomtindelning under vissa förutsättningar får ändras, föreligger uppenbarligen jämväl i avseende å område av detta slag behov av sådana anordningar, att bestämmelserna om förändring av tomts område jämte av kommissionen föreslagna stadganden om sammanläggning till tomt av områden, som ej förut ingå i tomtindelning, må kunna vinna tillämpning inom detsamma.

Bestämmandet hur registreringen i köping eller annat samhälle på landet med tomtindelning såsom i stad skall ske har lagts i Kungl. Maj:ts hand med hänsyn därtill, att kostnaderna för statsverket ställa sig olika allt eftersom registreringen sker efter den ena eller andra författningen. Ekonomiskt bärkraftiga samhällen hava nämligen ansetts i allmänhet ej böra befrias från att föra register efter de för stad meddelade bestämmelser.

Kommissionens kostnadsberäkningar.

Beträffande kostnaderna för upprättandet av fastighetsregister enligt kommissionens förslag anför kommissionen:

Ehuru kommissionen i görligaste mån sökt förenkla fastighetsregistret och därmed nedbringa kostnaderna för dess upplåggande och förande, hade det dock ej kunnat undvikas, att även det av kommissionen utarbetade förslaget komme att medföra avsevärda kostnader för registrets första upplåggande. Till vilket belopp dessa kostnader kunde komma att uppgå vore, såsom redan kommittén i avseende å sitt förslag framhållit, synnerligen vanskligt att ens tillnärmelsevis angiva. För ett någorlunda exakt bedömande av kostnadsfrågan hade det varit av vikt att äga kännedom om bland annat beskaffenheten av befintliga kartor och övrigt för det förberedande arbetet erforderligt arkivmaterial, vederbörande samhällens areal ävensom ungefärliga antalet blivande registerenheter m. m.

De av kommissionen framlagda kostnadsberäkningar finge på grund av vad nu anförts endast betraktas såsom approximativa.

Då kommissionen i likhet med kommittén vore av den uppfattningen, att städerna och de övriga samhällen, för vilka fastighetsregister såsom för stad skulle föras, själva borde vidkännas kostnaderna för fastighetsregistrets förande, så vitt detta arbete ej komme att åläggas förste lantmätare, komme kommissionen allenast att behandla de med registrets första upplåggande förbundna kostnader.

Arbetet med fastighetsregistrets upplåggande komme huvudsak-

ligen att bestå i upprättandet av vissa ägoförteckningar och en så kallad [28.] tomtbildningslängd, upprättande av registerkarta samt upplåggande av tomtbok och stadsägobok.

Enligt kommitténs förslag skulle upprättandet av registerkartan hava medfört den ojämförligt största kostnaden, enär kartan skulle grundas på nymätning. Kommissionen hade föreslagit, att registerkarta, så vitt möjligt, skulle upprättas med ledning av förut befintligt kartmaterial och att, därest ej samhället eller enskild sakägare ville bekosta nymätning, sådan mätning skulle äga rum endast så vitt karta helt och hållet saknades eller erforderlig ledning ej kunde med lägre kostnad erhållas av tomtindelnings- eller fångeshandlingar. På grund härav torde man kunna antaga, att i stort sett vederbörande samhällens tomtindelade områden ej skulle behöva till någon del nymätas, utan att nymätning endast komme att erfordras beträffande någon del av de ej tomtindelade områdena. Arealen för städer och sådana samhällen å landet, för vilka byggnadsstadgan för rikets städer gällde, hade av kommissionen beräknats till i runt tal tillhopa 186,000 hektar. Om man antoge, att omkring 20 procent härav skulle behöva nymätas, vilket torde vara högt beräknat, och att kostnaden för nymätning för registerkartas upprättande uppginge till ungefär 12 kronor per hektar, skulle sammanlagda kostnaden för erforderlig nymätning uppgå till omkring 450,000 kronor.

Kostnaden för kopiering av lantmäterikartor och i enskilt förvar befintliga kartor, som av kommittén beräknats till 270,000 kronor, torde med hänsyn därtill, att kopieringen väl i regel komme att verkställas av samhällena själva genom i deras tjänst anställda personer, kunna väsentligt nedbringas och upptoges därför till allenast 200,000 kronor.

Då stomkartor, användbara för att bilda underlag för registerkartan, väl i allmänhet torde finnas, skulle arbetet med registerkartan i regel bestå i kopierings-, transporterings- och konnekteringsgöromål samt i någon ringa grad kompletteringsmätning för konnekteringsundersökning. Arbetet med registerkartan borde därför kunna utföras för en kostnad av 2 kronor per hektar och sålunda för samhällenas beräknade sammanlagda areal om 186,000 hektar draga en kostnad å tillhopa 372,000 kronor.

Kostnaden för det återstående arbetet, det egentliga registreringsarbetet, som av kommittén beräknats till 180,000 kronor, inklusive kostnad för blanketter, komme enligt kommissionens uppfattning att stiga till avsevärt högre belopp och hade beräknats till omkring 516,000 kronor, exklusive blankettkostnad.

[28.] Slutligen hade kommissionen beräknat, att kostnaden för erforderliga blanketter ävensom för ledning av och kontroll över registrets upplåggande komme att uppgå till omkring 60,000 kronor.

Vidkommande frågan, av vem ovan beräknade kostnader skulle gäldas, ansåge kommissionen, att samhällena själva borde vidkännas hela kostnaden för den nymätning, som kunde ifrågakomma, enär denna mätning säkerligen i allt fall förr eller senare bleve nödig för samhällena eller vederbörande fastighetsägare.

Vad anginge kostnaden för anskaffande av kopior av kartor, som ej funnes i samhällenas arkiv tillgängliga, måste visserligen dessa kartkopior närmast anskaffas för fastighetsregistret, men då det å andra sidan måste anses för samhällena och deras invånare av största vikt att i ett samhällets arkiv funnes förvarade alla kartor, som berörde fastigheter inom samhället, ansåge kommissionen, att jämväl denna kostnad i sin helhet borde drabba samhällena. Även kostnaden för själva registerkartans upprättande torde böra gäldas av städerna.

Till övriga förut angivna kostnader för fastighetsregistrets upplåggande syntes däremot statsverket böra lämna väsentligt bidrag.

Beträffande frågan, efter vilken grund ett eventuellt statsbidrag lämpligen borde fördelas mellan de särskilda samhällena, hade kommissionen tänkt sig en beräkning efter areal med fallande skala sålunda, att varje stad med egen jurisdiktion skulle erhålla:

För varje hektar till och med 50									.....	10 kr.
»	»	därefter överskjutande hektar till och med						100	.....	5 »
»	»	»	»	»	»	»	»	500	.....	4 »
»	»	»	»	»	»	»	»	1,000	.....	3 »
»	»	»	»	»	»	»	»	2,000	.....	2 »
»	»	»	»	»	.....					1 »

Då kommissionen utgått ifrån, att städer under landsrätt och samhällen å landet icke skulle behöva bekosta den medverkan vid förberedelserna till registrets upplåggande, som det enligt förslaget skulle åligga domhavandena, häradsskrivare och landskontor att lämna, utan att kostnaden därför skulle drabba statsverket, hade kommissionen ansett, att statsbidraget till ifrågavarande städer och samhällen kunde sättas till allenast $^2/_3$ av det belopp, som skulle tillkommit dem, om de utgjort städer med egen jurisdiktion.

Med tillämpning av nu angivna beräkningsgrunder har kommissionen uppgjort längder — fogade vid dess betänkande — över de bidrag, som enligt kommissionens mening borde utgå till vederbörande

samhällen enligt de arealuppgifter, vilka varit för kommissionen tillgängliga. [28.]

För en köping och 20 andra samhällen å landet saknades emellertid arealuppgifter. De föreslagna statsbidragen för köpingar och andra samhällen å landet, för vilka arealuppgifter funnes, uppginge i medeltal för varje köping till 744 kronor och för varje annat samhälle på landet till 505 kronor 16 öre. Efter denna beräkningsgrund skulle statsbidraget till de 21 samhällen, beträffande vilka arealuppgifter saknades, uppgå till sammanlagt 10,847 kronor.

Statsbidraget skulle sålunda utgöra:

För städer med egen jurisdiktion	kr.	417,334: —
» » under landsrätt	»	8,434: —
» köpingar med känd areal	»	28,277: —
» andra samhällen å landet med känd areal	»	51,527: —
» en köping och 20 andra samhällen å landet utan kända arealer	»	10,847: —
Summa kronor		516,419: —

Vid förestående beräkningar hade kommissionen antagit, att fastighetsregister enligt samma bestämmelser som för stad skulle uppläggas för alla samhällen å landet, för vilka byggnadsstadgan för rikets städer vore gällande. Hänsyn borde emellertid tagas därtill, att för ett stort antal sådana samhällen tomtindelning ännu icke fastställts och ej heller torde komma att fastställas så tidigt, att statsbidrag till dem skulle komma att utgå enligt kommissionens förslag till lag med vissa bestämmelser angående fastighetsregister. Dessutom torde vara att förvänta, att för flera samhällen, som hade fastställd tomtindelning, fastighetsregister icke komme att uppläggas efter bestämmelserna om registrering för stad. Dessa förhållanden vore ägnade att stärka beräkningarna, men då å andra sidan dels uppgift om areal i flera fall saknades dels föreliggande uppgifter om areal icke alltid torde vara fullt tillförlitliga samt vidare förut nämnda kostnad för blanketter och administration möjligen kunde vara för lågt beräknad, ansåge kommissionen, att det statsanslag, som borde lämnas för fastighetsregistrets upprättande, lämpligen borde bestämmas till 600,000 kronor.

Uti kommitténs förslag till lag med vissa bestämmelser angående fastighetsregister har av kommissionen vidtagits några ändringar, som röra de bidrag av statsmedel, vilka tänkts skola ifrågakomma vid upprättande av fastighetsregister. Maximibeloppet för sådant bidrag var i 1911 års förslag satt till fyra kronor, men har av kommissionen höjts till

[28.] tio kronor för hektar ej vattentäckt mark. Denna höjning åsyftade, säger kommissionen, att bereda proportionsvis högre bidrag åt samhällen med mindre areal; och hade en höjning för dem ansetts betingad icke blott av den ringare bärkraft, som sådana samhällen i regel ägde, utan även med hänsyn därtill, att vissa kostnader för fastighetsregistreringen icke stode i direkt förhållande till samhällenas areal. Till begränsning av statsverkets kostnader för registreringen hade föreslagits, att bidrag av statsmedel endast skulle utgå för område, som vid utgången av år 1915 hörde till stad eller till annat samhälle, därför fastighetsregister upplades enligt de för stad meddelade bestämmelser, samt vad samhälle av sistnämnda beskaffenhet anginge, endast så vitt fastighetsregister upplagts före utgången av år 1918. I fråga om begränsningen i det förra hänseendet finge erinras, att städerna, för vilka stadgandet egentligen hade betydelse, borde för framtiden vid införlivning av områden från kringliggande landsbygd räkna med den kostnad för upplåggande av fastighetsregister, som införlivningen droge med sig, samt vidare att, då jordregister snart nog förelåge upplagt för landsbygden, statsverket, som haft att bekosta jordregistrets upplåggande, icke skäligen borde betungas med kostnad för ny registrering av områden, som funnes upptagna i jordregister. Den begränsning av statsbidragen, som föreslagits särskilt för samhällen på landsbygden, kunde måhända göra de nu befintliga samhällena av ifrågakomna slag mera benägna att underkasta sig de kostnader, som ytterligare komme att erfordras för en fastighetsregistrering enligt bestämmelserna för stad.

Enligt kommissionens förslag skola de blanketter, som före utgången av år 1918 erfordras för förberedande arbeten för upplåggande av fastighetsregistret ävensom för registrets första upplåggande, tillhandahållas på allmän bekostnad. Då bestämmelsen, som återfinnes i § 53 av förslaget till förordning angående fastighetsregister för stad, avfattats under förutsättning att förordningen komme att utfärdas under år 1915, men så ej skett, torde, därest förordningen kommer att utfärdas under år 1916, tidsbestämmelsen 1918 böra ändras till 1919. — Kommitténs förslag angående lösen för utdrag av fastighetsregister, som föres av en i stadens, köpingens eller municipalsamhällets tjänst anställd registerförare, såsom bidrag till samhällets kostnader för registret har av kommissionen bibehållits.

Svenska stadsförbundet.

Svenska stadsförbundet har i ett den 30 april 1915 avgivet yttrande över kommissionens förslag anfört bland annat:

Kommissionens beräkningar rörande kostnaderna för registrets

första uppläggande och därmed sammanhängande arbeten gjorde naturligtvis blott anspråk på approximativ giltighet. För flera av de betydelsefullare posterna hade fasta beräkningsgrunder alldeles saknats. Innan några praktiska försök företagits för utrönande av omfattningen och den närmare beskaffenheten av det arbete, som i olika städer komme att krävas, torde det i själva verket vara alldeles omöjligt att komma längre än till mer eller mindre väl grundade förmodanden i kostnadsfrågan. Erfarenheterna från jordregistret visade, huru vanskligt det vore att bygga på så lösa grunder. Nödig försiktighet syntes därför bjuda, att register enligt förslaget försöksvis upplades för ett antal typiska samhällen eller delar av sådana, innan grunderna för kostnadernas utgörande och statsbidragens utgående definitivt fastställdes. Först efter sådana försök vore det möjligt att med någon grad av visshet bedöma de ekonomiska konsekvenserna samt mellan samhällena och staten avväga bördorna på ett skäligt och rättvist sätt. Fixerades däremot statsbidraget redan nu, torde följden bliva, att vederbörande samhällen ensamma nödgades bära alla oberäknade kostnadsökningar, även om dessa, såsom ingalunda syntes uteslutet, stege till högst avsevärda belopp. Därigenom skulle uppenbarligen de ekonomiska förutsättningar, från vilka lagstiftningen utgått, i verkligheten förryckas till stadssamhällenas nackdel. [28.]

Utan att ingå på frågan, huruvida det överhuvud kunde anses billigt, att städerna i olikhet med landskommunerna skulle åläggas att själva vidkännas en betydande del av kostnaderna för det nya underlaget till fastighetsboken, ville förbundet framhålla, att denna grundsats i varje fall icke med något fog syntes kunna göras gällande vare sig mot städer under landsrätt eller mot landsbygdens stadsliknande samhällen. I avseende å domstolsväsendet intoge dessa samhällsbildningar alldeles samma ställning som den egentliga landsbygden. Rättsskipningen vore alltså här uteslutande en statens angelägenhet, och någon anledning att frångå denna regel beträffande de för lagfarts- och inteckningsväsendets modernisering erforderliga åtgärderna hade ej av kommissionen angivits och torde heller ej förefinnas. Visserligen vore det sant, att det fastighetsregister, som skulle upplaggas för ifrågavarande samhällen, vore mera detaljerat samt följaktligen dyrbarare än landsbygdens jordregister, men detta berodde på de skärpta fordringar, som ur rättssäkerhetens synpunkt måste ställas på redovisningen av värdefullare mark, och icke därpå, att samhällena såsom sådana bereddes större nytta av fastighetsregistret än landskommunerna av jordregistret. Anledning funnes alltså ej att uppgiva det från förbundets sida i yttrande över kommitténs förslag

[28.] uttalade önskemålet, att staten helt och hållet eller åtminstone till huvudsaklig del övertoge utgifterna för fastighetsregistreringen i berörda samhällen. För den händelse detta önskemål ej skulle vinna beaktande, syntes det i allt fall icke böra komma ifråga, att samhällena skulle bekosta den löpande registerföringen, när denna ej kunde bestridas av förste lantmätare. Fullgjorde vederbörande förste lantmätare för vissa samhällen denna uppgift utan ersättning, uppkomme tydligen en orättvisa, om andra samhällen, som till följd av omständigheter, varöver de ej rådde, fått särskild registerförare förordnad, skulle nödgas betala denne. Vidare måste det anses olämpligt att, såsom i 2 § andra stycket av förslaget till lag med vissa bestämmelser angående fastighetsregister är stadgat, göra köpingarnas och municipalsamhällenas rätt till statsbidrag beroende av huruvida fastighetsregister såsom för stad där upplagts före 1918 års utgång. Omständigheter kunde helt visst tillstöta, som förhindrade arbetets påbörjande eller slutförande inom utsatt tid, utan att samhället kunde göras ansvarigt därför. Och samhällen, som bildades så sent, att fastighetsregister omöjligen kunde fullbordas före 1918, eller som tillkomme efter nämnda tidpunkt, skulle med kommissionens förslag helt och hållet utestängas från allt bidrag, när fastighetsregister skulle upplåggas för dem.

Beträffande städernas rätt till statsbidrag för fastighetsregistret innehölle dessutom förslaget en inskränkande bestämmelse, som syntes föga motiverad. Dylikt bidrag skulle nämligen ej utgå för registrering av område, som efter år 1915 införlivats med vederbörande stad. Såsom skäl för denna inskränkning anförde kommissionen huvudsakligen, att, sedan jordregistret hunnit fullbordas, hade inkorporeringsområdet redan en gång undergått registrering på statens bekostnad, varför det ej vore lämpligt att ånyo betunga statsverket med utgifter för likartat ändamål. Däremot kunde invändas, att jordregistret icke torde hinna upplåggas för alla rikets landskommuner före 1915 års utgång. I de fall, då jordregister ej funnes för område, som inkorporerats, syntes därför icke under några förhållanden anledning föreligga att ej medgiva statsbidrag för områdets inarbetande i stadens fastighetsregister. Men även om området redovisats i jordregistret för landet, så underginge därför det arbete, som erfordrades för dess registrering enligt de för stad gällande grunderna, ingalunda en minskning, som ens tillnärmelsevis motsvarade de kostnader, vilka statsbidraget enligt förslaget avsåge att täcka. Ifrågavarande inskränkning i rätten till statsbidrag syntes därför böra bortfalla.

[28.] Departementschefen i yttrande 7/8 1915.

Med anledning av vad svenska stadsförbundet sålunda anfört yttrade jag, då jag den 7 maj 1915 anmälde kommissionens förslag i statsrådet för nådigt beslut om inhämtande av lagrådets yttrande över vissa av kommissionens förslag, beträffande dess förslag till lag med vissa bestämmelser angående fastighetsregister följande:

»Kommissionen har angivit de av densamma gjorda kostnadsberäkningarna såsom approximativa. Att beräkningarna så äro beror på flera omständigheter. För flera samhällen saknas arealuppgifter och beträffande åtskilliga samhällen, för vilka sådana uppgifter förelegat, hava desamma ansetts mindre tillförlitliga. Med avseende å dessa uppgifter förekommer tillika, att man icke känt hur stor del av arealen utgjorts av tomter och av andra fastigheter eller områden, ej heller antalet fastigheter. Man har ock saknat kännedom om omfattningen och beskaffenheten av det kartmaterial, som beträffande de olika samhällena vore att tillgå. Av betydelse för kostnadsfrågan är ock graden av den oreda, som, efter vad i betänkandet den 30 september 1911 upplyses, i ett stort antal städer råder isynnerhet beträffande de ej i tomter indelade områdena. För att i nu angivna hänseenden erhålla fullt tillförlitlig utredning skulle krävts ett arbete, i det närmaste av samma omfattning som uppsamlandet av material för registret och detta materials bearbetande, en utredning, som naturligen ej lämpligen kunnat företagas. Som bekant hava kostnaderna för uppläggandet av jordregister för rikets landsbygd visat sig betydligt överstiga vad härför beräknats, och kommissionen har, efter vad jag inhämtat, sökt draga lärdom av detta förhållande vid sina beräkningar. Den av kommissionen beräknade summa för kostnaden för det egentliga registreringsarbetet eller 516,000 kronor, kostnad för blanketter till samma arbete oberäknad, lärer enligt kommissionens mening snarare komma att visa sig för hög än för låg. Med avseende å berörda belopp 516,000 kronor må anföras: Vid förarbetet för fastighetsregisters åstadkommande skola dels anteckningar göras ur fastighetsboken, dels från byggnadsnämnden införskaffas uppgifter om tomterna i samhället, dels ur fastighetstaxeringslängderna hämtas uppgifter angående stadsägor, dels göras förteckning över de i stadens vård befintliga kartor med tillhörande handlingar, dels införskaffas uppgifter å hos lantmäteristyrelsen och i lantmäterikontoren förvarade kartor och handlingar, dels ock genom kungörelse en var, den där innehar kartor eller delningshandlingar rörande fastighet i staden eller förvärvat sådan fastighet utan att hava lagfarit sitt fång, uppmanas att lämna uppgift därom. Sedan materialet sålunda hopsamlats, skall detta ytterligare bearbetas och slutligen registreringen företagas. Det dyrbaraste arbetet måste utgöra hopsamlandet och bearbetan-

[28.] det av materialet och det billigare själva införingen i registret. För arbetet måste säkerligen i flera fall tillfälliga arbetskrafter anlitas såväl för magistraten, den som för fastighetsboken, byggnadsnämnden och den tjänsteman, vilken innehar taxeringslängderna, som för stadsingenjörskontoret, där sådant finnes; upprättande av förteckningar över hopsamlat material m. m. måste ock draga kostnader. Härtill kommer ersättning till förrättningsmannen, där såsom sådan förordnats person, som ej är i samhällets tjänst. I de flesta fall torde hopsamlat material utgöra summariska avskrifter från befintliga längder och register, och för större städer med många fastigheter torde tidsåtgången för registreringen per fastighetsenhet därför bliva mindre, men i ej oväsentlig del torde denna även föregås av arbetsamma efterforskningar. Vid det registreringsarbete, som utförts vid Stockholms stadsingenjörskontor för upplåggandet av nya tomtböcker, har man funnit att den tid, som åtgår för hopsamlandet av material och registreringsarbetet m. m., i genomsnitt belöpt sig till en timme per registerenhet. Om man — såsom kommissionen efter vad jag inhämtat gjort — för beräkning av antalet registerenheter utgår från förhållandena i Stockholm med en areal av cirka 10,000 hektar och ett antal fastigheter av omkring 13,500 — inom Brännkyrka är jorddelningen långt driven, och man kan icke gärna antaga att i genomsnitt fastigheterna i andra samhällen i riket hava mindre areal än därstädes — skulle antalet fastigheter för hela arealen av ifrågavarande samhällen utgöra omkring 250,000. Med antagande att man i genomsnitt i Sveriges städer och andra samhällen måste betala ifrågavarande arbete med omkring 2 kronor per timme, skulle kostnaderna för utförandet av själva registreringsarbetet uppgå till omkring 500,000 kronor. Till detta belopp böra läggas kostnader för kungörelser i tidningar samt för skrivmaterial och papper (dock ej registerblanketter), och torde dessa kostnader säkerligen ej överstiga 16,000 kronor. Nu är det ju sannolikt, att antalet fastigheter i förhållande till arealen i övriga städer och samhällen i genomsnitt ej är så stort som i Stockholm, ävensom att arbetet kan erhållas för lägre kostnad än 2 kronor för timme, men dessa förhållanden äro ju endast ägnade att stärka beräkningarna. Man vågar därför hoppas att den beräknade summan, 516,000 kronor, skall visa sig tillräcklig.

De stadskärnan omgivande områdena finnas vanligen redovisade å lantmäterikartor eller andra avstyckningskartor. För registerkartan, som i stort sett endast behöver innehålla gränser och vägar och ej mindre byggnader m. m., böra dessa kartor vara tillfyllest i avseende på noggrannhet. Där det ej finnes några kartor, måste visserligen dylika upprättas, men uppgörandet av dem bör ej draga samma kostnad som nymätning

av ett område i allmänhet kräver, enär ej alla eljest å en karta före- [28.]
kommande föremål skola upptagas å registerkarta av föreslagen beskaffenhet. De närmast stadskärnan befintliga delarna av stadsägorna torde vanligen vara mera sönderstyckade än delarna i de yttre partierna, vadan gränspunkternas antal per ytenhet räknat får antagas vara större i de förra områdena än i de senare. Men å andra sidan torde för dessa små fastigheter gränspunkterna i flera om ej rentav de flesta fall vara försvunna; mätningen där måste därför så tillgå, att gränserna, sedan stomkarta erhållits, insättas å kartan med ledning av befintliga avstyckningskartor eller eljest förefintliga uppgifter om gränsers läge, vadan dessa gränspunkter sålunda ej alltid komma att var för sig inmätas utan i stället inkonstrueras. Sammanhängande områden kunna även vara delvis uppmätta och mellan dessa delar liggande mindre partier vara i saknad av karta; i sådana fall måste grundstommen göras med detaljkomplettering beträffande vissa områden och med senare inkonstruering av gränslinjer efter det grundkartan uppgjorts. För stora delar av utstyckad mark torde endast gränspunkterna för den ursprungliga egendomen eventuellt kunna uppmätas och gränpunkterna för de avstyckade delarna få senare inkonstrueras med ledning av ägostyckningseller avsöndringskartor.

För den provisoriska karta över Brännkyrka, som Stockholms stad låter uppgöra, kunna enligt uppgift nymätningskostnaderna beräknas till omkring 35,000 kronor, om hänsyn tages till allenast sådana nymätningar, som erfordras för erhållande av en dylik provisorisk karta (beträffande Brännkyrka hava nymätningarna för att sedermera åstadkomma en slutgiltig exakt karta inriktats efter en vidlyftigare plan). För den provisoriska kartan lärer nymätning erfordras beträffande omkring 20 procent av området. Denna provisoriska karta skall innehålla åtskilligt mer än vad en registerkarta enligt kommissionens förslag nödvändigtvis måste innehålla. Om sålunda en fullständig mätning av 20 procent av området (hela Brännkyrka innehåller omkring 7,000 hektar) eller cirka 1,400 hektar kostar 35,000 kronor, komma i genomsnitt på varje hektar 25 kronor. Men då registerkartan i stort sett endast skall innehålla fastighetsgränser, vägar och vattendrag, kan man anse, att kompletteringsmätningen för att åstadkomma en dylik fullt väl kan ske för halva priset. För hektar stadsägoområde torde sålunda för registerkarteändamål en beräknad kostnad av 12 kronor vara fullt tillräcklig. Då stadsägornas areal uti ifrågavarande samhällen torde utgöra omkring 85 procent av deras hela areal, skulle, under antagande att man måste nymäta omkring 20 procent härav, nymätningen komma att omfatta 17

[28.] procent av samhällenas hela areal. Men då även någon mindre kompletteringsmätning av de tomtindelade områdena kan erfordras, har kommissionen antagit att 20 procent av hela arealen kommer att nymätas och beräknat hela mätningskostnaden till i runt tal 450,000 kronor.

Efter den kännedom man har om olika städers kartmaterial torde i allmänhet beträffande stadskärnan finnas en stomkarta, som kan läggas till grund för registerkartan, och vilken för registerkarteändamål torde vara tillfyllest. För omgivningarna skola konnexioner till ifrågavarande stomme göras. I åtskilliga städer finnes redan triangelnät ordnat, och bör detta i sådant fall tjäna till ledning för stomkartan för hela staden sålunda att man på de detaljkartor, å vilka triangelpunkterna komma, genom mätningar orienterar in dessa punkter och sedan fördelar kartmaterialet så att detaljkartorna stämma ihop med varandra och samtidigt de å detaljkartorna inorienterade triangelpunkter placeras i sina rätta lägen efter triangelpunkternas koordinater. De stadskärnan omgivande områdena finnas, på sätt redan är nämnt, vanligen redovisade å lantmäterikartor eller andra avstyckningskartor, och böra dessa, transponerade där så erfordras i den använda skalan, i så stor omfattning som möjligt komma till användning vid registerkartans åstadkommande. Där triangelpunkter ej finnas och man ej vill påkosta upprättandet av ett huvudtriangelnät för samhället, vilket emellertid lärer kunna åstadkommas för en ringa kostnad, kan man göra ett grafiskt stomnät, så att ej alltför stora avvikelser och svårigheter yppa sig vid sammansättningen av alla de olika kartorna till en karta. Inorienteringen av fixpunkterna å detaljkartorna samt eventuella transponeringar av kartor ävensom konnekteringsarbetet vid fördelandet av detaljkartornas fel vid gränserna samt registerkartans uppritande m. m. kunna i genomsnitt beräknas låta sig göra efter ett pris av 2 kronor för hektar, däri även inberäknad kostnaden för nödig stommätning. Ett exempel härpå kan hämtas från kostnaderna för upprättandet av omnämnda karta över Brännkyrka. Kostnaderna för sammansättning av färdigmätt kartmaterial med orienteringsmätningar ävensom för uppgörandet av det för kartan nödiga antalet triangelpunkter kunna nämligen för Brännkyrka beräknas uppgå till cirka 14,000 kronor, vilket för Brännkyrkas areal av cirka 7,000 hektar utgör omkring 2 kronor för hektar. För Göteborg är en provisorisk översiktskarta i skala 1 : 4,000 redan upprättad, vilken verkställts i avbidan på en fullt exakt karta, grundad på fullt genomförd triangelmätning. För denna provisoriska karta, som ej är gjord med samma anspråk på noggrannhet som kartan för Brännkyrka, har nyss berörda kostnad varit billigare och torde ej nämnvärt hava överstigit 1 krona 50 öre för hektar. Då

emellertid kartmaterialet torde vara ganska bristfälligt i åtskilliga av Sveriges städer, vilket även måste försvåra arbetet för sammansättningen av registerkartan, har kommissionen antagit kostnaden för ifrågavarande arbete böra upptagas till ett pris av i genomsnitt 2 kronor för hektar, eller för all jord, varöver registerkarta skall upprättas, till omkring 372,000 kronor. [28.]

Jag har så utförligt som skett yttrat mig angående nu omförmälda av kommissionen upptagna kostnadsposter för att framhålla, att desamma grunda sig på erfarenhet från mätningar i Stockholm och Göteborg samt med denna erfarenhet såsom utgångspunkt beräknats så högt, att någon större fara för att kostnaderna sedermera skola visa sig överstiga de beräknade icke synes föreligga. Jag vill i detta sammanhang erinra om att den post, som av kommissionen upptagits till 516,000 kronor, i kommittébetänkandet den 30 september 1911 beräknats till allenast 180,000 kronor. Det av kommissionen föreslagna statsbidraget, högst 10 kronor för hektar icke vattentäckt mark, synes mig därför fullt tillräckligt, och att uppskjuta frågan om statsbidragets storlek tills större erfarenhet vunnits angående registreringskostnaderna synes mig icke lämpligt, vadan svenska stadsförbundets erinringar i nu ifrågavarande avseende enligt min mening icke böra föranleda frångående av förslaget.

De stadsliknande samhällena på landsbygden hava visserligen icke att bekosta utgifterna för sitt rättsväsen, men de hava samma skyldighet att låta upprätta kartor över stadsplaner, kvarter och tomter, som av ålder ålegat städernas invånare. Under sådana förhållanden synes det mig ej kunna ifrågasättas, att staten skall bekosta de för fastighetsregistrets upprättande nödiga mätningar och åstadkommandet av registerkartor. Övriga kostnader för registret av beskaffenhet att enligt förslaget skola gäldas av samhällena torde bliva jämförelsevis obetydliga och samhällena gottgjorda genom det beräknade statsbidraget.

I fråga om bestämmelsen i 2 § andra stycket av förslaget till lag med vissa bestämmelser angående fastighetsregister vill jag i anledning av innehållet i svenska stadsförbundets skrift erinra därom, att enligt samma bestämmelse ett område skall hava vid utgången av år 1915 tillhört ett samhälle, för att rätt till statsbidrag skall förefinnas.

Vad svenska stadsförbundet anfört till stöd för sin hemställan, att de av kommissionen föreslagna bestämmelserna till begränsning av statsverkets kostnader för registreringen måtte utgå, anser jag icke böra medföra sådan ändring i förslaget, men då bestämmelserna avfattats

[28.] under förutsättning, att lagen komme att utfärdas under år 1915, och så ej kan ske, finner jag tidsbestämmelsen 1918 böra ändras till 1919.»

Lagrådet. Beträffande förslaget till lag med vissa bestämmelser angående fastighetsregister har lagrådet i avgivet yttrande förklarat, att det syntes vara mindre lämpligt att i förslaget, utöver en hänvisning därtill att bidrag till kostnaderna för registrets upplåggande kunde utgå av statsmedel, intaga bestämmelser angående statsbidragets belopp och villkor för sådant bidrags erhållande, utan torde bestämmelserna därom, såsom vanligen skedde, böra förknippas med frågan om anslag för ändamålet, samt hemställt, att i förevarande lagförslag upptoges allenast föreskrifter av innehåll: *att* i stad fastighetsregister skulle, enligt de grunder Kungl. Maj:t bestämde, upplåggas och föras på stadens bekostnad, *att* i den mån fastighetsregister enligt de för stad meddelade bestämmelser skulle, efter ty av Kungl. Maj:t förordnades, föras för köping eller annat samhälle å landet, varest tomtindelning såsom i stad funnes, registrets upplåggande och förande skulle bekostas av samhället, *samt att* i stad, som lydde under landsrätt, så ock i köping eller annat samhälle på landet, som i lagen avsåges, det likväl ej skulle åligga staden eller samhället att svara för kostnaderna för de uppgifter, vilka för registret skulle lämnas av den, som förde fastighetsboken, eller av vederbörande häradsskrivare eller landskontor, ej heller att, där förste lantmätaren i länet förordnats att vara registerförare, ersätta statsverket härav föranledda kostnader; vartill borde läggas en allmän hänvisning till möjligheten för stad eller annat samhälle, varom fråga vore, att efter ty särskilt förordnades erhålla bidrag av statsmedel till kostnaderna för registrets upplåggande. Lagrådet har vidare anfört:

I fråga om beloppet av statsbidraget hade i förslaget ej annan bestämmelse givits, än att bidraget finge uppbäras med högst tio kronor för hektar ej vattentäckt mark, som skulle i registret upptagas. Av 1914 års kommission hade uppgjorts en beräkning rörande statsbidragets fördelning efter areal med viss angiven fallande skala. Av den i enlighet därmed gjorda fördelning, som vidfogats kommissionens betänkande, kunde, ehuru lagförslagets text visserligen icke därtill gåve anledning, lätt den uppfattning vinna insteg, att i allmänhet varje stad och samhälle skulle hava att emotse det sålunda upptagna beloppet. En dylik skematisk behandling av frågan om statsbidragets fördelning torde dock vara mindre lämplig. Även om den av kommissionen uppställda beräkningsgrunden i många fall kunde tjäna till ledning, måste dock hänsyn tagas jämväl till andra omständigheter. För skyldigheten att bekosta

registrets uppläggande och förande hade, vad städerna anginge, huvudsakligen åberopats det förhållandet, att dessa av ålder varit pliktiga att själva bestrida kostnaderna för sitt rättsväsende, medan en motsvarande grund för samma skyldighet beträffande övriga ifrågavarande samhällen icke kunde åberopas. Därtill torde hänsyn i viss mån böra tagas vid statsbidragets fördelning. Den verkliga kostnaden i medeltal för hektar måste ock ställa sig mycket olika i olika städer och samhällen, allt eftersom mer eller mindre ordnade förhållanden förelåge. Jämväl torde böra beaktas den högst betydande skillnaden i ekonomisk bärkraft mellan olika städer och samhällen. Om, såsom ofta torde hända, synnerligen invecklade jordförhållanden sammanträffade med svag ekonomisk bärkraft hos samhället, syntes statsbidraget böra utgå med jämförelsevis högre belopp. Endast om hänsyn toges till sålunda antydda omständigheter, torde man vinna en garanti för möjligheten att å ena sidan på ett nöjaktigt sätt genomföra bestämmelserna om registrets uppläggande och å andra sidan begränsa kostnaderna på sätt som i förslaget avsåges. För stad vore möjligheten att erhålla statsbidrag i förslaget begränsad till att avse område, som vid utgången av år 1915 hörde till staden. Det syntes dock kunna ifrågasättas, huruvida icke, därest en dylik tidsbestämmelse över huvud taget skulle bibehållas, billigheten fordrade, att denna möjlighet utsträcktes till att omfatta jämväl område, rörande vilket vid nämnda tid ansökan om inkorporering till Kungl. Maj:t ingivits, även om beslutet därom först därefter trätt i tillämpning. Likaledes syntes det kunna ifrågasättas, huruvida det i fråga om köping och annat samhälle å landet, som i förslaget avsåges, för möjligheten att erhålla statsbidrag uppställda villkoret, att fastighetsregister enligt de bestämmelser, som meddelades för stad, blivit för samhället upplagt före utgången av år 1919, vore med hänsyn till dylika samhällens i allmänhet svaga ekonomiska ställning överensstämmande med billighet. Ett dylikt samhälles tillkomst vore förenad med så många utgifter för olika ändamål, att samhället i regel torde väl vara i behov av statsbidrag till de kostnader, som vore förbundna med uppläggandet av det nya fastighetsregistret för samhället. Vid bestämmande av statsbidragets storlek kunde hänsyn tagas därtill, att uppläggandet i viss mån underlättades därigenom, att jordregister, som omfattade samhällets mark, då redan kunde vara upplagt. [28.]

Departementschefen.

Inrättandet av ett fastighetsregister för städer och stadsliknande samhällen utgör — likasom uppläggandet av jordregistren för rikets landsbygd — som bekant en nödvändig förutsättning för genomförandet

[28.] av den reform av lagstiftningen rörande inskrivning av rätt till fast egendom, varom lagberedningen redan år 1907 avgivit förslag.

Beträffande de grunder, efter vilka bidrag av statsmedel till de med fastighetsregistrets uppläggande förbundna kostnader bör få åtnjutas, åberopar jag mitt anförande till statsrådsprotokollet den 7 maj 1915. Skall det bidrag, staten lämnar till kostnaderna, kunna en gång för alla bestämmas till visst belopp, synes det nödvändigt att begränsa rätten till bidrag såsom ock kommissionen föreslagit. Den av kommissionen upprättade längd kan visserligen tjäna till ledning vid bidragens bestämmande, åtminstone så till vida att de angivna beloppen tillsvidare kunna anses utgöra en maximigräns. Men vid bidragens fördelning bör för övrigt hänsyn tagas till omständigheterna i varje föreliggande fall. Betydelse torde härvid böra tillmätas arealen av i tomtindelning ingående mark i förhållande till arealen av övrig mark, genomsnittsarealen å fastigheterna och antalet enheter, kostnad, som registrets inrättande tillskyndat samhället, samt kostnadens inskränkning till det för ändamålet oundgängliga. Beslutar ett samhälle utredningar, som bliva till nytta vid registrets uppläggande men ej äro föreskrivna, eller hava eljest sådana utredningar gjorts, bör givetvis bidrag ej utgå till kostnaden härför. Och då mätningskostnader med mera efter vad förut anförts helt böra drabba samhällena, skall givetvis ansökan om bidrag innehålla specificerad uppgift å den kostnad, som registrets upplägganде dragit i olika hänseenden. I ansökningen bör ock med hänsyn till förut omnämnda begränsning i rätten att åtnjuta bidrag lämnas uppgift å område, som i senare tider införlivats med samhället, tiden härför samt angående sådant områdes areal. Vid bestämmande av bidrag till de särskilda samhällena lärer därjämte hänsyn böra tagas till samhällenas ekonomiska bärkraft så till vida, att möjligen uppstående besparingar å anslaget fördelas på de ekonomiskt svagare samhällena. Ett samhälle kommer givetvis icke att i något fall tillerkännas belopp utöver den verkliga kostnaden för de åtgärder, för vilka bidrag till kostnaden efter vad förut anförts ansetts böra ifrågakomma.

Då således bidragens storlek skulle komma att bero av förhållanden, vilka delvis icke kunna bedömas förrän fastighetsregister upplagts för alla ifrågavarande samhällen, kan det synas, som borde till samma tid få anstå med bidragens slutliga fastställande och utbetalning. Detta vore dock tvivelsutan att gå längre än behovet i angivna avseende kräver, och för en del mindre bärkraftiga samhällen, för vilka arbetet tilläventyrs kommit att slutföras jämförelsevis tidigt, skulle ett sådant dröjsmål möjligen kunna medföra svårigheter. Det synes mig därför

lämpligast, att bidragens utbetalning fördelas på två terminer eller sålunda, att varje samhälle, för vilket fastighetsregister anmälts vara upplagt, att börja med får i bidrag till kostnaderna för registrets uppläggande uppbära en del — högst hälften — av det belopp, som skulle tillkomma detsamma enligt fastighetsregisterkommissionens beräkningar, samt att vad av de för ändamålet anslagna medel återstår, när fastighetsregister för alla samhällena upplagts, må först därefter och med hänsyn till dåmera kända förhållanden kunna fördelas och utbetalas. [28.]

För uppläggande av fastighetsregister för städer och därmed jämförliga samhällen lärer åtgå en tid av minst tre år. Vid sådant förhållande torde av det statsanslag å 600,000 kronor, om vars äskande jag nu ämnar framställa förslag, icke för år 1917 behöva anvisas medel till ersättande av kostnader, som samhällena själva skola bestrida med eventuell rätt till gottgörelse av staten, sedan registrets uppläggande fullbordats. Däremot måste under år 1917 beredas tillgång till anslag för statens direkta utgifter för blanketter samt för ledning av och kontroll över registerarbetet. Sistnämnda kostnader hava av kommissionen beräknats till 60,000 kronor. Av detta belopp kunna, enligt mig tillhandakomna upplysningar, ungefär 45,000 kronor beräknas belöpa på blankettrycket och 5,000 kronor på ledningen och kontrollen under ett vart av de tre åren. Antages hela blankettkostnaden och $^1/_3$ av de övriga kostnaderna belöpa å år 1917, skulle alltså det belopp, som behövde anvisas för sistnämnda år, uppgå till 50,000 kronor.

Anslagsbeloppet i dess helhet torde lämpligen erhålla karaktären av reservationsanslag, så att belopp, som ett år besparas, må kunna för samma ändamål användas ett följande år.

Då förordningen angående fastighetsregister för stad är avsedd att träda i kraft den 1 september 1916, blir belopp till täckande av kostnaden för blankettryck samt möjligen någon del av kostnaden för ledning av och kontroll över registerarbetet erforderligt redan innevarande år; och lärer därför rätt för Kungl. Maj:t att förskjuta i sådana avseenden behövligt belopp böra begäras.

Sedan det inom justitiedepartementet utarbetade förslaget till lag med vissa bestämmelser angående fastighetsregister undergått ändringar på grund av de anmärkningar lagrådet riktat mot detsamma, har Kungl. Maj:t redan den 31 december 1915 beslutat, att proposition i ämnet skall avlåtas till innevarande års riksdag.

Vad förordningen angående fastighetsregister för stad angår, är den liksom författningarna angående jordregistret uteslutande av administrativ natur.

[28.] Under åberopande av vad nu anförts får jag i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att — under förutsättning att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag innefattande bestämmelser om skyldighet för städer och vissa andra samhällen att bekosta fastighetsregisters uppläggande och förande m. m., antager lag i ämnet — till bidrag till städer och därmed jämförliga samhällen till kostnaden för inrättande av fastighetsregister i huvudsaklig överensstämmelse med 1914 års fastighetsregisterkommissions förslag och i enlighet med de närmare föreskrifter, som av Kungl. Maj:t meddelas, på *extra stat* bevilja ett reservationsanslag å ... kronor 600,000 och att härav för år 1917 anvisa ett belopp av ..... » 50,000, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis av tillgängliga medel utanordna vad av detta belopp må finnas erforderligt under år 1916.

9. Ersättning åt häradsskrivarna för röstlängders upprättande.

Ersättning åt häradsskrivarna för röstlängders upprättande. (Extra anslag.)

[29.] Till häradsskrivarna har under de senare åren utgått ersättning för den ökning i deras arbete, som uppkommit därigenom, att de fått sig ålagd skyldighet att upprätta röstlängder för riksdagsmannaval. Det har ansetts, att, så länge häradsskrivarna ännu icke fått sina avlöningsförhållanden omreglerade, berörda skyldighet skäligen icke borde åläggas dem utan särskild gottgörelse. Ersättningen har efter vissa grunder, som av chefen för justitiedepartementet angåvos i 1910 års statsverksproposition, utgått från ett anslag av förslagsanslags natur.

Då häradsskrivarna ej heller under år 1917 lära komma i åtnjutande av ny löneregelering, synes jämväl för nämnda år böra begäras anslag åt häradsskrivarna för nu ifrågavarande arbete.

Anslaget, som i de tre sista riksstaterna upptagits till ett belopp av 40,000 kronor, har visserligen under de senast förflutna åren ej varit fullt tillräckligt för sitt ändamål, men då det icke behövt överskridas med något avsevärdare belopp, torde ej föreligga tillräcklig anledning att

begära högre anslag för år 1917; och får jag därför hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen [29.]

att för beredande åt häradsskrivarna av ersättning, enligt de av chefen för justitiedepartementet i 1910 års statsverksproposition angivna grunder, för röstlängders upprättande under år 1917 å *extra stat* för samma år bevilja ett förslagsanslag å kronor 40,000.

10. Till gäldande av Sveriges andel i kostnaderna för den internationella byrån i Bern, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 2,000.

11. Understöd åt föreningen Skyddsvärnet.

[30.] **Understöd åt föreningen Skyddsvärnet.** (Extra anslag.)

Föreningen Skyddsvärnet bildades i Stockholm år 1910. Den har enligt sina stadgar till uppgift att verka för främjande av det allmänna och enskilda räddningsarbetet bland frigivna fångar, villkorligt dömda, lösdrivare, alkoholister, prostituerade och i liknande avseenden hjälpbehövande.

Såsom jag redan förut nämnt, har det belopp å 16,000 kronor, vilket under de senaste åren ställts till fångvårdsstyrelsens disposition för understödjande av dess verksamhet till frigivna fångars skydd och om vars beviljande jämväl för år 1917 jag under punkt [19] anhållit, att Kungl. Maj:t måtte till riksdagen avlåta framställning, beräknats med hänsyn till att därav ett understöd av 4,000 kronor skulle tilldelas Skyddsvärnet. Emellertid åtnjuter Skyddsvärnet även direkt understöd av statsmedel. Detta har utgått under år 1913 med 6,000 kronor, men har därefter för vart och ett av åren 1914, 1915 och 1916 bestämts till 12,000 kronor. Nu anhåller föreningen om ett anslag av sistnämnda storlek jämväl för nästkommande år. Då Skyddsvärnet för sin verksamhet till frigivna fångars skydd haft att påräkna förutnämnda belopp å 4,000 kronor, har med nu förevarande understöd å 12,000 kronor åsyftats allenast Skyddsvärnets övriga verksamhetsgrenar och har därför också i fråga om dessa sistnämnda medels användande meddelats en föreskrift, som, enligt den avfattning som de senaste åren givits densamma, utesluter medlens begagnande för verksamhet, som särskilt avser frigivna fångars upprättande.

Skyddsvärnets samhällsnyttiga verksamhet torde numera vara så väl känd, att jag ej behöver här lämna någon mera ingående redogörelse

[30.] för densamma, helst en synnerlig utförlig sådan gavs i sammanhang med avlåtande av statsverkspropositionen till 1915 års riksdag. Jag vill därför nu huvudsakligen inskränka mig till att för komplettering av sagda redogörelse lämna några uppgifter rörande föreningens verksamhet under det sista år, för vilket dylika uppgifter finnas tillgängliga, eller år 1914. Uppgifterna äro hämtade dels från den redogörelse för Skyddsvärnets verksamhet under sagda år, som föreningen lämnat till Kungl. Maj:t, och dels från den underdåniga skrivelse av den 20 augusti 1915, i vilken föreningen anhållit om nu ifrågavarande anslags förnyande jämväl för år 1917.

Platsanskaffningen har under år 1914 berett arbete eller anställning åt 935 personer. Under nämnda år har emellertid den inträdda kristiden medfört stora svårigheter att kunna bereda föreningens klienter arbete. Även den av stat och kommun särskilt anordnade hjälpverksamheten för att hindra arbetslösheten har ju haft svårigheter att finna arbete åt sina skyddslingar. I ännu högre grad har detta då naturligtvis varit händelsen med en verksamhet av Skyddsvärnets natur. Mellan den offentliga arbetsförmedlingen och hjälpbyråerna, å ena, samt föreningen, å andra sidan, har samarbete varit etablerat. Särskilt har detta varit fallet i Malmö.

I fråga om *förundersökningarna beträffande villkorlig dom jämte övervakning av villkorligt dömda* är att anteckna, att antalet personer, som under år 1914 varit föremål för denna gren av föreningens verksamhet, uppgått till 317, av vilka 74 erhållit villkorlig dom.

Verksamheten till räddande av alkoholister har under år 1914 berört 326 personer. Bland annat hava under nämnda år genom föreningens försorg 13 personer intagits i alkoholistasyl och 20 å andra vårdanstalter.

Det under år 1913 upptagna *räddningsarbetet för kvinnor* har fortsatts under år 1914. Föreningens kvinnliga funktionär har stått i förbindelse med Vita Bandets upptagningshem, frälsningsarmén och flera andra såväl hem och anstalter som enskilda personer. Hon har utfört hembesök samt anskaffat arbetsgivare, frivilliga övervakare och andra medhjälpare och på detta sätt sökt bereda särskilt unga kvinnor möjlighet att genom arbete och under ordnade förhållanden varda hulpna och upprättade.

Å Skyddsvärnets *skrivbyrå* hava under olika tider av år 1914 varit sysselsatta 39 personer med tillhopa 25,824 arbetstimmar. Föreningen måste numera tänka sig kunna samtidigt sysselsätta omkring 9 (förut 8) personer å skrivbyrån. Beräknas ersättningen till föreståndaren å byrån till 1,800 kronor per år, åt vaktmästaren till 1,500 kronor per år och åt 7 (förut 6) andra klienter tillhopa till 6,000 (förut 5,000) kronor per år samt inventarier, hyra m. m. till 1,500 kronor per år, uppkommer en utgiftssumma för år räknat å 10,800 (förut 9,800) kronor. Av vad som influtit för utfört arbete kan beräknas en inkomstsumma om 6,600 (förut 6,000) kronor per år.

Till belysande av *föreningens verksamhet i dess helhet* må hänvisas till följande tablå, angivande vilka åtgärder föreningens platsbyrå vidtagit med sina klienter av *alla* kategorier:

Av Skyddsvärnets centralbyrå under år 1914 vidtagna åtgärder: [30.]

Anvisat arbete eller anställning	755 [1])
Reshjälp till hem eller arbetsplats	118
Mat eller logi	218
Hjälp till sjukhus, skyddshem, fattigvård etc.	125
Understöd eller hjälp i annan form, såsom beklädnad, arbetsredskap, hyreshjälp etc.	247
Summa	1,463.

Övervakningsarbetet har fortgått å alla avdelningarna. Det har verkställts dels av föreningens egen personal och dels av frivilliga krafter.

Å den *Baltiska utställningen* i Malmö har föreningen deltagit under ledning av Centralförbundet för socialt arbete. Skyddsvärnets förfogade där över tre skåp, i vilka föreningens verksamhet var åskådliggjord genom statistiska och grafiska framställningar. Vidare utställde föreningen insamlat och bearbetat material från landets samtliga fångvårdsföreningar, alkoholistasyler, frälsningsarmén m. fl.

Skyddsvärnet har tagit initiativ till upprättande av »*Lapplådan*», som lämnat diverse lagningsarbeten åt arbetslösa kvinnor. Omkring 150 kvinnor hava tidvis samtidigt beretts sysselsättning där.

Med föreningen *Svenska alkoholisthem* och med härberget *Söderhem* har Skyddsvärnet haft ett särdeles intimt samarbete.

En *ny filial* av föreningen har tillkommit, nämligen i *Göteborg*.

I fråga om de medel, föreningen haft och har att påräkna till täckande av kostnaderna för sin verksamhet, anför föreningen i sin förutnämnda skrivelse av den 20 augusti 1915:

Med hänsyn till inkomsten hade Skyddsvärnet under år 1914 erhållit ett statsanslag om 12,000 kronor och ett kommunalt anslag om 4,000 kronor från Stockholms stadsfullmäktige, ett kommunalt anslag om 500 kronor från stadsfullmäktige i Malmö, ett anslag om 1,000 kronor från Malmöhus läns landsting, vartill komme dels medlemsavgifter och gåvor, dels de anslag, som lämnats av fångvårdsstyrelsen och en del av landets skyddsföreningar. Skrivbyrån hade lämnat omkring 6,600 kronor i inkomst.

För år 1915 hade riksdagen på framställning av Kungl. Maj:t anvisat Skyddsvärnet 12,000 kronor, varjämte Stockholms stadsfullmäktige anslagit 4,000 kronor, Malmö stadsfullmäktige 500 kronor, Malmöhus läns landsting 1,000 kronor, vartill komme, att Skyddsvärnet av Kungl. Maj:t anvisats att för sin verksamhet för frigivna fångar hos fångvårdsstyrelsen söka understöd.

För år 1916 hade riksdagen likaledes jämlikt nådig framställning anvisat ett anslag om 12,000 kronor, med hänvisning till föreningen att för det speciella skyddsarbetet för frigivna även för nämnda år begära understöd hos fångvårds-

[1]) Därtill komma omkring 180, åt vilka anskaffats arbete, ehuru de endast varit att hänföra under rubriken »arbetslösa i allmänhet» (alltså sammanlagt ovan vid tal om platsanskaffningen angivna antal 935).

[30.] styrelsen. Föreningen ämnade desslikes ingå till Stockholms stadsfullmäktige med framställning att för år 1916 erhålla samma anslag som för år 1915.

För år 1917 vore utgiftsumman i sin helhet beräknad till 44,500 kronor.

Några avslutade räkenskaper, som skulle kunna lända till upplysning om föreningens ekonomiska förhållanden under det nyss tilländalupna året, hava ej varit för mig tillgängliga. Vad åter beträffar frågan, huru föreningens inkomster och utgifter ställt sig under det näst därförut förflutna året 1914, framgår svaret därå av följande ur revisionsberättelsen för samma år hämtade siffror:

Översikt:

Behållning från år 1913	kronor	595: —		
Inkomster under år 1914	»	41,339: 78		
Förskott av räkenskapsföraren	»	2,033: 07	kronor	43,967: 85
Utgifter under år 1914	kronor	39,808: 52		
Förökning av inventarier	»	1,461: 45		
Avbetalning å skuld	»	200: —		
Återgäldande av räkenskapsförarens förskott under år 1913	»	2,497: 88	»	43,967: 85

Inkomster under år 1914:

Ständiga medlemmars konto	kronor	700: —		
Årligt betalande medlemmars konto	»	4,953: 20		
Gåvors konto	»	2,573: 61		
Anslutna föreningars konto	»	1,102: —		
Statsanslags konto	»	12,000: —		
Kommunalt anslags konto	»	4,000: —		
Återbetalt understöds konto	»	215: —		
Platsbyråns konto	»	15: —		
Skrivbyråns konto	»	6,660: 63		
Intressekonto	»	220: 79		
Baltiska utställningens konto	»	1,000: —		
Kommunalt (Malmö) anslags konto	»	1,500: —		
Fångvårdsstyrelsens anslags konto	»	5,766: 93		
Diverse inkomsters konto	»	632: 62	kronor	41,339: 78

Utgifter under år 1914: [30.]

Platsbyråns konto	kronor	10,289: 86		
Skrivbyråns konto	»	11,375: 63		
Förundersökningarnas konto	»	4,581: 35		
Alkoholistdispensärens konto	»	4,507: 73		
Publikationens konto	»	889: 17		
Allmänna omkostnaders konto	»	4,207: 33		
Malmöfilialens konto	»	2,059: 62		
Göteborgsfilialens konto	»	200: —		
Baltiska utställningens konto	»	897: 83		
Föreståndarens lönekonto	»	800: —		
Inventariers konto	»	1,461: 45		
Summa	kronor	41,269: 97		
Årets vinst	»	69: 81	»	41,339: 78

För år 1917, till vars utgifter det nu begärda anslaget skulle utgöra ett bidrag, har föreningen uppgjort följande ekonomiska beräkning:

Beräknade inkomster under år 1917:

Statsbidrag	kronor	12,000: —
Kommunalt bidrag	»	4,000: —
Av fångvårdsstyrelsen	»	4,000: —
Årliga medlemsavgifter	»	7,000: —
Ständiga medlemsavgifter	»	1,400: —
Gåvor	»	1,000: —
Av anslutna föreningar	»	1,000: —
Av skrivbyrån	»	6,600: —
Anslag från Malmöhus läns landsting	»	1,000: —
» » Malmö stadsfullmäktige	»	500: —
Diverse inkomster	»	500: —
Att fylla genom tillfälliga bidrag	»	5,500: —
Summa	kronor	44,500: —.

Beräknade utgifter under år 1917:

Förundersökningsavdelningen.

Föreståndaren	kronor	1,800: —		
Biträde och övervakare	»	1,800: —		
Trycksaker, hyra, utgifter för klienter m. m.	»	1,200. —		
Till filialer	»	1,000: —	kronor	5,800: —
		Transport	kronor	5,800: —

[30.]

			Transport kronor	5,800: —
Alkoholistbyrån:				
Föreståndare	kronor	1,500: —		
Läkare	»	800: —		
Biträde och övervakare	»	1,500: —		
Trycksaker, hyra, utgifter för klienter m. m.	»	1,200: —		
Till filialer	»	800: —	kronor	5,800: —
Skrivbyrån:				
Föreståndare	kronor	1,800: —		
Vaktmästare	»	1,500: —		
Utgifter för klienter (tillsammans)	»	6,000: —		
Inventarier, hyra och diverse	»	1,500: —	kronor	10,800: —
Platsbyrån:				
Föreståndare	kronor	3,000: —		
Biträden	»	2,500: —		
Utgifter för klienter	»	4,500: —		
Trycksaker, hyra och diverse	»	1,500: —	kronor	11,500: —
Allmänna omkostnader:				
Trycksaker, publikationen m. m.	kronor	1,000: —		
Inventarier	»	1,000: —		
Skrivmateriel	»	500: —		
Annonser och diverse	»	800: —		
Ved och lyse	»	500: —		
Porto och försändelser	»	800: —		
Telefon	»	500: —		
Städning m. m.	»	600: —		
Lokalhyra	»	800: —		
Resor för inspektion	»	600: —		
Skyddsvärnets föreståndare	»	3,500: —	kronor	10,600: —
			Summa kronor	44,500: —.

Till förklaring av vissa poster i den sålunda framlagda beräkningen anför föreningen:

Till den personal, som ledde verksamheten å förundersökningsavdelningen, alkoholistdispensären och platsbyrån, måste utgå ersättning, om av densamma skulle kunna krävas det arbete, som vore nödvändigt. Samtliga de belopp, som beräknats för skrivbyrån, komme att utgå till klienter, enär såväl föreståndaren för skrivbyrån som vaktmästaren därstädes vore klienter å nämnda byrå, ehuru de upptagits under annan beteckning.

De till filialerna beräknade anslagen vore avsedda dels för redan öppnade filialer dels för upprättande av nya sådana utom Stockholm.

[30.] *Fångvårdsstyrelsen.*

Över Skyddsvärnets nu ifrågavarande framställning har fångvårdsstyrelsen, efter nådig remiss, avgivit utlåtande och därvid tillstyrkt nådigt bifall till framställningen. I utlåtandet åberopar styrelsen vad den förut anfört beträffande tidigare framställningar i enahanda syfte, hänvisar vidare till föreningens behov av statsunderstöd för utövandet av dess sambällsnyttiga verksamhet samt upplyser tillika, att styrelsens centrala hjälpbyrå numera trätt i det närmare samarbete med Skyddsvärnets byrå, som jag förordade i samband med framläggande av förslag till proposition till 1915 års riksdag rörande understödjande av arbetet för frigivna fångar.

Departementschefen.

Att Skyddsvärnet bör erhålla statsunderstöd även för år 1917 synes mig otvivelaktigt. Dess i hög grad gagneliga verksamhet är väl värd att uppmuntras. Den översikt över föreningens ekonomiska ställning, jag lämnat, giver vid handen, att understödet icke bör sättas lägre än till det belopp, 12,000 kronor, varmed det utgår för innevarande år.

Om anslaget beviljas av riksdagen, torde Kungl. Maj:t i samband med blivande beslut om beloppets utanordnande böra, i likhet med vad som skett under de senare åren, föreskriva, att beloppet skall användas till de grenar av föreningens verksamhet, som icke särskilt avse frigivna fångars skydd, med hänvisning till föreningen att för det speciella skyddsarbetet för frigivna även för år 1917 begära understöd hos fångvårdsstyrelsen. Likaså torde angående den kontroll å föreningens verksamhet, som från det allmännas sida bör utövas i anledning av statsunderstödet, böra meddelas enahanda bestämmelser som hittills. Föreningen torde alltså böra åläggas att före den 1 april 1918 till Kungl. Maj:t avgiva berättelse rörande anslagets användande och föreningens verksamhet under år 1917, varjämte föreskrift bör meddelas därom, att ett av chefen för justitiedepartementet förordnat ombud skall äga deltaga i revisionen av föreningens räkenskaper för sistnämnda år.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till understöd åt föreningen Skyddsvärnet å *extra stat* för år 1917 bevilja ett belopp av ..... kronor 12,000.

12. Extra utgifter, *oförändrat ordinarie reservationsanslag* ..... kronor 4,500.

13. Statskontorets förskott.

[31.] *Statskontorets förskott.* (Extra anslag.)

I en till justitiedepartementet ingiven skrivelse av den 13 december 1915 har statskontoret hos Kungl. Maj:t anmält, att, jämlikt föreskrift i särskilda Kungl. Maj:ts skrivelser, vissa belopp för olika ändamål förskottsvis utbetalats av statskontoret under tiden från och med den 1 november 1914 till den 1 november 1915 eller av Kungl. Maj:ts befallningshavande i länen under år 1914. Statskontoret har anhållit, att Kungl. Maj:t måtte bereda ersättning för vad sålunda förskjutits.

De flesta av nämnda utgifter torde vara av beskaffenhet att böra hos riksdagen anmälas till ersättande under andra huvudtiteln. De belopp, jag sålunda åsyftar äro följande:

kostnader

för biträde inom justitiedepartementet vid fortsatt behandling om frågan om revision av skiftesstadgan och därmed sammanhängande författningar (kungl. skrivelser den 5 mars samt den 3 och den 18 juni 1915), efter avdrag av till statskontoret återlevererat belopp,	kronor	7,267: 92
för biträde inom justitiedepartementet vid behandling av frågan om ny vattenrättslagstiftning (kungl. skrivelser den 24 oktober 1913, den 19 december 1914 och den 11 juni 1915)	»	2,429: 56
i anledning av uppdrag åt sakkunniga att biträda inom justitiedepartementet vid behandling av frågan angående ändrad lagstiftning rörande den litterära och konstnärliga äganderätten m. m. (kungl. skrivelse den 18 april 1914)	»	3,293: 95
i anledning av professorn J. C. W. Thyrén lämnat uppdrag att verkställa utredning rörande vissa ändringar i strafflagstiftningen och framlägga utkast till förslag angående sådana ändringar (kungl. skrivelser den 19 februari 1909, den 18 juli 1913 och den 22 januari 1915) 5,785 kronor, eller, med avdrag av 648 kronor 56 öre, som inlevererats till statskon-		
Transport	kronor	12,991: 43

	Transport kronor	12,991: 43	[31.]
toret för försålda exemplar av skrifter, vilka utgivits för uppdragets utförande	»	5,136: 44	
ersättning för biträde inom justitiedepartementet vid fortsatt behandling av frågan om revision av krigslagstiftningen (kungl. skrivelse den 8 oktober 1915)	»	119: 32	
kostnader i anledning av uppdrag åt sakkunnig att biträda inom justitiedepartementet vid behandling av frågan om ändring i gällande bestämmelser om patronatsrätt (kungl. skrivelser den 3 juli, den 26 november och den 11 december 1914 samt den 8 oktober 1915)	»	3,385: 37	
för tryckning av utredning rörande i vårt land utom Skåne, Halland och Bohuslän förefintliga patronatsrättigheter (kungl. skrivelser den 1 oktober och den 13 november 1914)	»	1,915: 90	
i anledning av uppdrag åt sakkunniga att biträda inom justitiedepartementet med utarbetande av förslag till ny lagstiftning om flottning m. m. (kungl. skrivelser den 10 november 1911 och den 29 mars 1912 samt två kungl. skrivelser den 18 april 1914 ävensom kungl. skrivelser den 11 december 1914 samt den 12 februari och den 6 augusti 1915)	»	14,077: 40	
i anledning av utredning inom justitiedepartementet rörande bolags jordförvärv i mellersta och södra delarna av riket m. m. (kungl. skrivelser den 30 december 1911, den 24 maj 1912, den 13 juni 1913, den 30 oktober 1914 samt den 19 februari, den 26 juni och den 10 september 1915), efter avdrag av till statskontoret inbetalt belopp,	»	4,437: 90	
ersättning för biträde inom justitiedepartementet vid behandling av förslag till lag om ändrad lydelse av vissa paragrafer i sjölagen (kungl. skrivelse den 19 augusti 1915)	»	2,010: 50	
	Transport kronor	44,074: 26	

[31.] Transport kronor 44,074: 26

för biträde inom justitiedepartementet vid behandling av väckt fråga, huruvida och under vilka villkor undantag må kunna göras från den i § 24 riksdagsordningen givna bestämmelsen, att rösträtt ej må utövas av annan valberättigad än den, som vid valtillfälle personligen inställer sig (kungl. skrivelse den 6 november 1914) ..... » 3,403: 75

för biträde inom justitiedepartementet såväl med övervakande av det domhavandena åliggande arbete för upplåggande av jordregister som även i övrigt vid handläggning av jordregisterärenden (kungl. skrivelse den 4 april 1913) ..... » 650: 60

kostnader

i anledning av uppdrag åt sakkunniga att biträda inom justitiedepartementet med utredning och förslag i fråga om vissa ändringar i straffiagstiftningen (borttagande av straffpåföljden förlust av medborgerligt förtroende m. m.) (kungl. skrivelser den 20 juni 1913 samt den 22 januari och den 11 juni 1915) ..... » 12,140: 95

i anledning av uppdrag åt sakkunniga att biträda inom justitiedepartementet med omarbetning av de av särskilda kommitterade avgivna förslag till förordning angående fastighetsregister för stad m. m. (kungl. skrivelser den 27 juni samt den 1, den 5 och den 31 december 1914, den 22 och den 29 januari, den 12 februari, den 12 mars, den 16 april, den 3 juni, den 12 augusti samt den 8 oktober 1915) ..... » 15,668: 33

ersättning för biträde inom justitiedepartementet vid uppgörande av förslag till förändrad instruktion för riksdagens justitieombudsman och instruktion för riksdagens militieombudsman (kungl. skrivelse den 19 december 1914) ..... » 970: —

Transport kronor 76,907: 89

	Transport kronor	76,907: 89	[31.]
kostnader			
i anledning av uppdrag åt sakkunniga att biträda inom justitiedepartementet med verkställande av utredning, huru bötesstraff, som ådömts genom laga kraft ägande utslag, lämpligen må bringas till verkställighet (kungl. skrivelser den 14 maj och den 1 juni 1915)	»	2,525: 27	
i anledning av uppdrag åt sakkunniga att biträda inom justitiedepartementet med utredning och avgivande av förslag angående behovet av bestämmelser i syfte att bereda delägare i vid skifte undantagna eller därmed jämförliga samfällda ägor eller rättigheter tillfälle att fatta bindande beslut i frågor rörande desamma (kungl. skrivelse den 11 juni 1915).....	»	250: —	
i anledning av uppdrag åt sakkunnig att biträda inom justitiedepartementet vid utarbetande av lagbestämmelser, varigenom nu gällande förbud för utländsk undersåte att i riket inmuta mineralfyndigheter bleve utsträckt att gälla även bolag, vari utländsk undersåte vore delägare, m. m. (kungl. skrivelse den 16 oktober 1914).....	»	300: —	
i anledning av uppdrag att i lagrådet föredraga ävensom därefter biträda inom justitiedepartementet vid överarbetning av förslag till lag om äktenskaps ingående och upplösning m. m. (kungl. skrivelse den 11 december 1914)	»	2,000: —	
för kommittén för verkställande av förnyad utredning av frågan om de kyrkliga konsistoriernas omorganisation m. m. (kungl. skrivelser den 13 november och den 11 december 1914, den 29 januari, den 11 juni, den 10, den 17 och den 23 september samt den 8 oktober 1915)	»	12,864: 53	
ersättning			
för biträde inom justitiedepartementet vid beredande av vissa till kyrkolagstiftningen			
Transport kronor		94,847: 69	

[31.]

Transport	kronor	94,847: 69
hörande frågor (kungl. skrivelser den 26 november 1914 och den 23 september 1915)	»	6,208: 47
för biträde inom justitiedepartementet vid utarbetande av förslag till ändring av 30 kap. rättegångsbalken m. m. (kungl. skrivelse den 29 januari 1915)	»	825: —
kostnader i anledning av uppdrag åt sakkunnig att verkställa en förberedande utredning rörande en särskild instansordning för mål angående avlöningsförmåner och andra därmed likartade mål (kungl. skrivelser den 19 december 1914 och den 22 januari 1915)	»	6,752: 40
i anledning av uppdrag åt sakkunniga att biträda inom justitiedepartementet med utredning angående legaliserade revisorer och omarbetning av förordningen om handelsböcker och handelsräkningar (kungl. skrivelse den 27 augusti 1912)	»	3,875: —
ersättning för biträde inom justitiedepartementet vid behandling av förslag till lag om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område m. m. (kungl. skrivelser den 19 februari och den 7 maj 1915)	»	2,329: 71
kostnader i anledning av uppdrag åt sakkunniga att biträda inom justitiedepartementet vid fortsatt behandling av frågan om lagstiftning rörande stiftelser (kungl. skrivelse den 12 februari 1915)	»	2,175: —
i anledning av uppdrag åt sakkunniga att biträda inom justitiedepartementet vid överarbetning i vissa delar i det av särskilda kommitterade den 17 december 1910 avgivna förslag till vattenlag (kungl. skrivelser den 18 juni och den 2 juli 1915)	»	6,430: 20
i anledning av uppdrag åt sakkunnig att biträda inom justitiedepartementet vid behandling av		
Transport	kronor	123,443: 47

	Transport	kronor	123,443: 47 [31.]
frågan om ändring i gällande bestämmelser angående fideikommiss (kungl. skrivelser den 2 juli och den 19 augusti 1915)	»		4,350: 41
i anledning av uppdrag åt sakkunnig att biträda inom justitiedepartementet vid ytterligare utredning om statsdepartementens omorganisation (kungl. skrivelse den 28 maj 1915)	»		4,744: 35
till statistiska centralbyrån utbetalt belopp för bestridande av kostnad för statistik över riksdagsmannaval och landstingsmannaval m. m. (kungl. skrivelse den 28 mars 1914)	»		2,400: —
ersättning åt aktuarien i Svea hovrätt G. Liliequist för indragna sportler (kungl. skrivelse den 8 april 1910)	»		2,896: 66
ersättning åt sekreteraren i hovrätten över Skåne och Blekinge L. Ljungberg för indragen expeditionslösen (kungl. skrivelse den 8 april 1910)	»		1,550: —
ersättning till notarier å gammal stat i Svea hovrätt för indragna sportler (kungl. skrivelse den 17 december 1909)	»		55: 35
ersättning åt registratorn i nedre justitierevisionen F. Peterzens för indragen expeditionslösen (kungl. skrivelse den 1 mars 1912)	»		2,750: —
	Summa	kronor	142,190: 24.

Som vanligt avse de av statskontoret förskjutna beloppen till största delen kostnader för kommittéer och sakkunniga eller eljest för utredning av frågor, som tillhöra justitiedepartementets handläggning.

Beträffande de övriga förskotten, utom de vanliga sportelersättningarna till vissa tjänstemän i hovrätterna och nedre justitierevisionen, torde jag få dels hänvisa till vad i föregående statsverkspropositioner nämnts angående kostnader i anledning av vissa förhållanden beträffande jordregisterarbetet, dels ock erinra därom, att av anledning, som berörts i 1911 och 1912 års statsverkspropositioner (2:dra huvudtiteln 1911 sid. 162 och 1912 sid. 134), fortfarande förskottsvis av statskontoret bestritts utgifter för upprättande i statistiska centralbyrån av statistik över riksdags- och landstingsmannaval.

[31.] Statskontorets hemställan beträffande de i förteckningen upptagna förskotten torde böra föranleda, att Eders Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till täckande av samma förskott å *extra stat* för år 1917 anvisa, i jämnt krontal, kronor 142,191.

[32.] Beträffande de här ovan från senast fastställda riksstat upptagna ordinarie anslag, vid vilka jag icke gjort någon framställning, har jag icke att föreslå ändring.

Av andra huvudtitelns **ordinarie** anslag, vilka för innevarande år uppgå till ..... kr. 5,423,792,
kommer vid bifall till de av mig framställda förslagen att *höjas* allenast ett anslag, nämligen förslagsanslaget till ersättning åt domare, vittnen och parter med ..... kr. 50,000.

Om från denna summa drages den av mig föreslagna *sänkningen* av anslaget till avlöning till vissa å äldre stat kvarstående auditörer med ..... kr. 1,420,
och anslaget till tryckningskostnader med ..... » 31,

tillhopa » 1,451,

visar sig, att de ordinarie anslagen skulle *ökas* med ..... » 48,549,
och sålunda för år 1917 komma att uppgå till ..... kr. 5,472,341.

Extra anslag, som för år 1916 under andra huvudtiteln anvisats till sammanlagt belopp av ..... kr. 843,908,
hava av mig nu tillstyrkts med belopp, som med ..... » 150,451 *överstiga* sistnämnda summa, till följd varav de extra anslagen skulle för år 1917 komma att uppgå till ..... kr. 994,359.

Huvudtitelns slutsumma, som för innevarande år utgör kr. 6,267,700,
skulle under förutsättning av bifall till mina förslag *ökas* med ..... » 199,000
och sålunda för år 1917 belöpa sig till ..... kr. 6,466,700.

Vad departementschefen uti detta ärende, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, yttrat och hemställt täcktes Hans Maj:t Konungen gilla och bifalla; och skulle utdrag av statsrådsprotokollet, såvitt ärendet angick, överlämnas till finansdepartementet till ledning vid avfattande av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående statsverkets tillstånd och behov.

Ur protokollet:
Erik Ölander.

Bilaga A.

Till Konungen.

Jämlikt den av Eders Kungl. Maj:t för lagberedningen fastställda instruktion får beredningen härmed avgiva redogörelse för sin verksamhet under innevarande år.

Under större delen av året har beredningen fortfarande varit sysselsatt med utarbetande av motiv till de i nästföregående redogörelse omförmälda förslagen till lag om barn utom äktenskap och därmed sammanhängande lagar ävensom med slutlig justering av dessa förslag.

Med en den 30 november dagtecknad skrivelse har beredningen till Eders Kungl. Maj:t avlämnat avdelning III av förslag till revision av giftermålsbalken och vissa delar av ärvdabalken. Denna avdelning innehåller av motiv åtföljda förslag till

1:o) lag om barn utom äktenskap;

2:o) lag om äktenskaplig börd;

3:o) lag om ändrad lydelse av 1 kap. 3 § i lagen om äktenskaps ingående och upplösning;

4:o) lag om införsel i avlöning, pension eller livränta;

5:o) lag om förbud för vissa underhållsskyldiga att avflytta från riket;

6:o) lag om ändrad lydelse av 14 kap. 35, 36 och 37 §§ strafflagen;

7:o) lag om ändrad lydelse av 67 § utsökningslagen;

8:o) lag om ändrad lydelse av 6 § i förordningen den 31 oktober 1873 angående främmande trosbekännare och deras religionsövning; samt

9:o) lag om ändrad lydelse av 2 § 4:o) och 17:o) i lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Vid sidan av arbetet med dessa förslag har beredningen ägnat sig åt utarbetande av grunddragen till en lagstiftning angående makars inbördes rättsförhållanden.

Den 19 februari förordnade Eders Kungl. Maj:t, på hemställan av beredningen, att deltagande för Sverige i gemensamt skandinaviskt lagstiftningsarbete å familjerättens område finge avse äkta makars rättsförhållanden jämväl i andra avseenden än så vitt anginge deras förmögenhetsförhållanden, under förutsättning att motsvarande bestämmelser

från dansk och norsk sida meddelades, samt att såsom delegerade för Sverige skulle i arbetet, så vitt anginge äkta makars rättsförhållanden, jämte undertecknad Westring deltaga undertecknad Broomé och professorn Björling.

De svenska delegerade hade därpå omkring fyra veckor under februari och mars i Norge förberedande överläggningar med danska och norska delegerade.

Den 21 maj förordnade Eders Kungl. Maj:t undertecknad Stenbeck att från och med den 22 maj tills vidare biträda beredningen vid revisionen av bestämmelserna om makars rättsförhållanden med skyldighet för Stenbeck att, där sådant av beredningens ordförande kunde komma att påkallas, tjänstgöra såsom sekreterare vid de sammanträden mellan ledamöter hos beredningen samt danska och norska kommitterade, som kunde komma att hållas.

Under större delen av juli och början av augusti har undertecknad Westring med undertecknad Stenbeck såsom sekreterare i Danmark sammanträtt med ordförandena för de danska och norska delegerade, varvid utarbetats ett program innehållande huvudgrunderna för ny lagstiftning om rättsförhållandet mellan äkta makar, vilket program sedermera under september behandlades inom beredningen.

Den 29 oktober förordnade Eders Kungl. Maj:t dels undertecknad Stenbeck att från och med den 1 november tills vidare vara ledamot hos beredningen, dock med den begränsning att han icke skulle deltaga i behandlingen av frågan om lagstiftning rörande barn utom äktenskap, och dels undertecknade Tiselius och Stenbeck att, jämte de förut utsedda, såsom delegerade för Sverige deltaga i det gemensamma skandinaviska lagstiftningsarbetet på familjerättens område med skyldighet för Stenbeck att därvid tillika tjänstgöra såsom sekreterare vid de sammanträden mellan de svenska delegerade samt danska och norska kommitterade, som komme att hållas.

Under november och början av december hava i Köpenhamn hållits gemensamma överläggningar mellan de skandinaviska delegerade på grundval av ovan omförmälda program, varefter inom beredningen med anledning av vad som förekommit vid överläggningarna i Köpenhamn gjorts ytterligare förberedelser för utarbetande av lagtext, till vilket arbete beredningen nu står i begrepp att övergå.

Från och med den 1 december har hovrättsrådet Holdo Edling på egen begäran av Eders Kungl. Maj:t entledigats från förordnandet att tillsvidare vara ledamot i beredningen.

På framställning av beredningen har Eders Kungl. Maj:t uppdragit

åt statistiska centralbyrån dels den 18 juni att i anslutning till den förut anbefallda utredningen angående de i rättslig mening oäkta barnen tillika i viss omfattning verkställa utredning i fråga om de barn, vilka väl lagligen varit att anse såsom äkta, men vilkas föräldrar icke vid barnets födelse varit förenade i vigselfäst äktenskap, och dels den 17 september att utarbeta en statistisk redogörelse över de till domstolarna under åren 1912—1914 ingivna äktenskapsförord.

Till beredningens handläggning har Eders Kungl. Maj:t genom beslut den 1 oktober överlämnat riksdagens skrivelse den 27 maj 1915 nr 198 med uppdrag att verkställa däri begärd utredning, på vilket sätt genom lagstiftningens försorg en förbättrad rättsställning skulle kunna i olika hänseenden beredas mödrar till utom äktenskapet födda barn, särskilt i de fall, då hävdandet skett under trolovning eller under äktenskapslöfte, samt utarbeta de lagförslag, som av denna utredning kunde föranledas.

Underdånigst
HJALMAR WESTRING.

BIRGER EKEBERG. KARL TISELIUS. EMILIA BROOMÉ.
EINAR STENBECK.

Stockholm den 31 december 1915.

Bilaga B.

Till Konungen.

Till åtlydnad av föreskrift i kungl. brevet den 22 december 1911 angående förberedande utredning rörande en rättegångsreform får jag härmed avgiva redogörelse för processkommissionens verksamhet under år 1915.

Sedan Eders Kungl. Maj:t den 31 december 1914 förordnat professorn vid Uppsala universitet juris doktor Thore Engströmer att från och med den 1 januari 1915 tillsvidare biträda vid utredningen, hava i alla förekommande frågors behandling under året jämte undertecknad Hellner deltagit hovrättsrådet K. J. D. Schlyter såsom sekreterare, advokaten H. Almstrand och professoren Engströmer. Från och med den 1 oktober 1915 har dessutom, efter av Eders Kungl. Maj:t den 23 föregående september lämnat medgivande till anställande av en amanuens i processkommissionen, e. o. hovrättsnotarien Siegfrid Matz, som av mig antagits till amanuens, biträtt vid vissa statistiska och andra speciella utredningar.

Under förra delen av året ägnades processkommissionens arbete huvudsakligen åt frågor rörande domstolsorganisationen i första instans, såsom frågorna om likställighet mellan land och stad, om enmans- och kollegiala domstolar, om lekmäns deltagande i rättsskipningen m. m. Ett av mig uppgjort utkast till lag om domstolarna blev i detalj genomgånget.

Under senare hälften av året har kommissionen huvudsakligen sysselsatt sig med utarbetandet av utkast till bestämmelser angående vissa till civilprocessen hörande ämnen, såsom domstols behörighet i tvistemål, rättegångsfullmäktige, stämning, måls förberedande handläggning, huvudförhandlingen, processledningen, parts uteblivande och tredskodom, förening av mål och tredje mans deltagande i rättegången m. m.

I början av året biträdde kommissionens sekreterare inom justitiedepartementet vid utarbetande av kungl. prop. med förslag till lag om ändrad lydelse av 30 kap. rättegångsbalken m. m. Sedan lag i ämnet utfärdats, varigenom bland annat principen om »summa revisibilis» införts i svensk rätt, har sekreteraren ytterligare biträtt vid utarbetandet av vissa följdförfattningar till den nya lagstiftningen, liksom ock sedermera dels vid beredningen i departementet av frågan om särskilda sammanträden i häradsrätt och om åtgärder för mindre städers läggande under landsrätt, dels ock vid den slutliga behandlingen av frågan om rättsstatistikens omorganisation.

I enlighet med Eders Kungl. Maj:ts den 31 maj 1915 lämnade medgivande företog professoren Engströmer under sommaren en studieresa till Tyskland och Österrike, därvid särskilt uppehållande sig i Leipzig och Wien.

Stockholm den 31 december 1915.

Underdånigst

JOH. HELLNER.

K. Schlyter.

Register.

		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra anslag. Kronor.	Sida.
A.	**Justitiedepartementet.**			
1.	Departementschefen	17,000		2
2.	Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli	41,400	—	2
3.	Provisorisk lönereglering för departementet	—	3,783	2
4.	Andre ledamot å departementets avdelning för lagärenden	—	8,100	13
5.	Extra föredragande	—	3,000	14
6.	Tilläggsanslag för amanuenser m. m.	—	1,000	15
7.	Departementschefens ombud för tillsyn över tryckta skrifters allmängörande	10,000	—	15
B.	**Lagberedningen m. m.**			
1.	Lagberedningen	—	50,000	15
2.	Förberedande utredning angående en rättegångsreform	—	40,000	16
C.	**Justitiekanslersämbetet.**			
1.	Justitiekanslersexpeditionen	28,400	—	16
D.	**Rättsskipningen.**			
	Högsta domstolen.			
1.	Högsta domstolen	315,900	—	16
	Nedre justitierevisionen.			
2.	Avlöningar, arvoden m. m.	294,000	—	17
3.	Tillfällig förstärkning av arbetskrafterna	—	41,050	17
4.	Extra vaktmästare	—	1,175	19
	Transport	706,700	148,108	

	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra anslag. Kronor.	Sida
Transport	706,700	148,108	
Svea hovrätt.			
5. Hovrätten med därunder lydande justitiestat	788,487	—	20
6. Extra division	—	32,900	20
7. Extra ledamot	—	5,000	21
8. Amanuens å krigshovrättsavdelningen	—	3,000	22
9. Tillfällig löneförbättring åt krigshovrättsavdelningens vaktmästare	—	325	23
Göta hovrätt.			
10. Hovrätten med därunder lydande justitiestat	518,513	—	24
Hovrätten över Skåne och Blekinge.			
11. Hovrätten med därunder lydande justitiestat	222,463	—	24
Krigsrätterna.			
12. Civil personal vid regements- och stationskrigsrätterna	—	103,740	24
13. Avlöning till vissa å äldre stat kvarstående auditörer:			
a. Bestämt anslag 7,900			
b. Förslagsanslag 360	8,260	—	27
14. Civil personal vid särskilda krigsrätter	3,000	—	28
Övriga anslag.			
15. Ersättning åt domare, vittnen och parter	245,000	—	28
16. Medikolegala besiktningar	16,200	—	29
17. Ersättning åt personer, menigheten och allmänna inrättningar för dem genom nya strafflagens införande frångångna bötesandelar	84,000	—	29
Resestipendier åt domare	—	—	30
18. Understöd för »Nytt juridiskt arkiv»	—	2,500	31

E. Fångvården.

1. Fångvårdsstyrelsen	104,100	—	33
2a. Bestämda anslaget till fångars vård och underhåll	978,150	—	33
2b. Förslagsanslaget till fångars vård och underhåll	1,445,000	—	33
Transport	5,119,873	295,573	

		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra anslag. Kronor.	Sida.
	Transport	5,119,873	295,573	
3.	Anslaget till ålderstillägg	86,000	—	33
4.	Avlöningsförhöjning för direktören vid tvångsarbetsanstalten i Karlskrona	—	500	33
5.	Understöd åt verksamhet till frigivna fångars skydd	—	16,000	34

F. Uppfostringsanstalter för minderåriga förbrytare.

Statens uppfostringsanstalt å Bona.

1.	Avlöningar åt tjänstemännen	—	28,645	37
2.	Kost och beklädnad åt eleverna m. m.	—	63,000	43
3.	Ändrings- och nybyggnadsarbeten	—	134,500	47

Uppfostran åt minderåriga kvinnliga förbrytare.

3.	Hyresersättning m. m. för uppfostringsanstalt	—	17,450	67
4.	Elevernas bespisning och beklädnad m. m.	—	15,000	74

G. Diverse.

1.	Ålderstillägg	80,000	—	76
2.	Extra lönetillägg	—	4,500	76
3.	Rese- och traktamentspenningar	15,000	—	77
4.	Skrivmaterialier och expenser, ved m. m.	65,000	—	77
5.	Svensk författningssamling	70,000	—	77
6.	Tryckningskostnader	29,968	—	77
7.	Jordregistren	—	175,000	77
8.	Fastighetsregister för stad		50,000	80
9.	Ersättning åt häradsskrivarna för röstlängders upprättande	—	40,000	124
10.	Internationella byrån i Bern	2,000	—	125
11.	Understöd åt föreningen Skyddsvärnet	—	12,000	125
12.	Extra utgifter	4,500	—	131
13.	Statskontorets förskott	—	142,191	132
	Summa	5,472,341	994,359	

Tredje huvudtiteln.

Utdrag av protokollet över utrikesdepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 januari 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Herr ministern för utrikes ärendena redogjorde härefter för de frågor som tillhörde regleringen av riksstatens tredje huvudtitel för år 1917 samt yttrade:

I enlighet med vad som jämlikt Eders Kungl. Maj:ts beslut ägt rum under de sistförflutna åren, skola i det förslag till reglering av tredje huvudtiteln, jag nu går att föredraga, de av mig förordade anslagsäskandena upptagas i den följd, vari de böra förekomma i riksstaten, därvid å behörig plats angivas jämväl de ordinarie anslag, i fråga om vilka jag icke föreslår någon ändring.

A. Departementet.

1. Departementschefen, ministern för utrikes ärendena, *oförändrat ordinarie anslag* . . . . . kronor 24,000.

2. Utrikesdepartementet, *oförändrat ordinarie anslag* » 87,950.

3. Provisorisk lönereglering för utrikesdepartementet.

[1.] *Provisorisk lönereglering för utrikesdepartementet.* (Extra anslag.)

Till provisorisk lönereglering för befattningshavare i utrikesdepartementet har Riksdagen å extra stat för år 1916 anvisat ett belopp av 21,523 kronor, varav högst 543 kronor finge användas till höjning av vikariatsersättning under semester.

Under åberopande av vad chefen för justitiedepartementet denna dag yttrat beträffande anslag till provisorisk lönereglering för statsdepartementen, får jag meddela, att vad angår utrikesdepartementets tjänstemän, enligt vad nu kan beräknas, icke kommer att inträffa någon förändring, som kan medföra ökning eller minskning av ifrågavarande anslag.

Den förste arkivarien i utrikesdepartementet tillflytande sportelinkomst har icke under år 1915 undergått sådan ändring, att avdrag å hans lönetillägg bör för år 1917 äga rum.

För åtnjutande av det provisoriska avlöningstillägget torde böra stadgas de villkor, chefen för justitiedepartementet i sitt anförande föreslagit, och tillika för iakttagande vid utbetalningen av avlöningstilläggen meddelas de av honom ifrågasatta föreskrifter.

Jag får alltså hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen,

att till *provisorisk lönereglering för befattningshavare i utrikesdepartementet*, i enlighet med de av chefen för justitiedepartementet tillstyrkta grunder och på de av honom förordade villkor, å *extra stat* för år 1917 bevilja ett förslagsanslag av 21,523 kronor, varav högst 543 kronor må användas till höjning av vikariatsersättning under semester.

4. Förstärkning av utrikesdepartementets arbetskrafter m. m.

[2.] *Förstärkning av utrikesdepartementets arbetskrafter m. m.* (Extra anslag.)

På sätt utrikesdepartementets arbetsstatistik närmare utvisar, har departementets skriftväxling för varje år ökats; men i all synnerhet har en högst avsevärd stegring däri inträtt allt sedan början av det nu pågående kriget. Antalet ingående skrivelser under år 1915 är mer än dubbelt och antalet utgående skrivelser nära dubbelt så stort som år 1913 och närmast föregående år. Det är ju också helt naturligt, att de med kriget inträdda förhållandena lagt nya och omfattande uppgifter å detta departement och högst väsentligt utvidgat dess verksamhetsområde. Dessa förhållanden betinga med nödvändighet en förstärkning av departementets arbetskrafter å vissa poster och avdelningar ävensom föranleda därmed i samband stående lönetillägg. Jag är dock icke i tillfälle att redan nu för Eders Kungl. Maj:t förelägga ett utarbetat förslag i sådant hänseende, utan torde längre fram under riksdagen förslag till särskild proposition i denna fråga få underställas Eders Kungl. Maj:ts prövning.

I avbidan därå får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att till *förstärkning av utrikesdepartementets arbetskrafter m. m.* i enlighet med förslag, som framdeles kommer att underställas Riksdagens prövning, bland de *extra anslagen* för år 1917 beräkna ett belopp av 38,000 kronor.

5. Vikariatsersättning, extra biträden m. m. i utrikesdepartementet.

Detta anslag är i 1916 års riksstat upptaget till 15,100 kronor. Det belopp, med vilket anslaget bör i 1917 års riksstat uppföras, är beroende av det beslut, som kommer att fattas i anledning av det förslag angående förstärkning av utrikesdepartementets arbetskrafter m. m., vilket, såsom jag härovan hemställt, längre fram skulle föreläggas innevarande års riksdag. Vid sådant förhållande torde anslaget i avvaktan på nämnda proposition nu böra beräknas såsom *oförändrat ordinarie anslag* kronor 15,100.

6. Till avlöning åt kvinnliga biträden i utrikesdepartementet.

[3.] *Avlöning åt kvinnliga biträden i utrikesdepartementet.* (Extra anslag.)

För ifrågavarande ändamål är i riksstaten för 1916 uppfört ett extra anslag av 10,400 kronor. Av detta anslag avlönas fem kvinnliga biträden, därav ett med 2,800 kronor, tre med 2,000 kronor samt ett med 1,600 kronor, allt för år räknat.

Under år 1915 har till följd av ökningen av göromålen i utrikes-

[3.] departementet visat sig nödvändigt att anställa ytterligare två kvinnliga biträden, av vilka det ena tjänstgör på rättsavdelningen och det andra på handelsavdelningen. Dessa biträdens avlöningar, 1,600 kronor till vartdera, bestridas för närvarande av de till renskrift i utrikesdepartementet samt vid beskickningar och konsulat avsedda medel. Det nya biträdet å rättsavdelningen utför sådant arbete, som av löneregleringskommittén ansetts vara av beskaffenhet att betinga avlöning enligt den högsta avlöningsgraden med en begynnelselön av 2,000 kronor, i det att hon huvudsakligen har sig ålagt registrerings- och diarieförings- samt expeditionsgöromal, uppsättning av koncept till utgående skrivelser m. m. dylikt.

På handelsavdelningen tjänstgöra för närvarande fyra kvinnliga biträden, därav två tillhöra den avlöningsgrad, i vilken begynnelselönen utgör 2,000 kronor, och de båda andra avlönas med 1,600 kronor. De göromål, som det ena av de båda senare biträdena utför, äro emellertid av så kvalificerad beskaffenhet, att jämväl ifrågavarande biträde bör avlönas enligt den högsta avlöningsgraden eller med 2,000 kronors begynnelselön. Detta biträdes arbetsuppgifter äro nämligen av beskaffenhet att kräva sådana språkkunskaper, allmänbildning och omdöme, att hon skäligen icke kan avlönas med endast 1,600 kronor.

För två nya avlöningar å 2,000 kronor vardera skulle sålunda erfordras en höjning av förevarande extra anslag med 4,000 kronor till 14,400 kronor.

På grund av vad sålunda blivit anfört får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att å *extra stat* för år 1917 till *avlöning åt kvinnliga biträden i utrikesdepartementet* anvisa ett belopp av 14,400 kronor.

B. Sveriges representation i utlandet.

1. Beskickningar och konsulat.

[4.] *Beskickningar och konsulat.* (Ordinarie anslag.)

Beträffande det för beskickningar och konsulat av 1915 års riksdag fastställda anslaget av 1,042,300 kronor har jag att föreslå följande ändringar.

Upprättande av en kanslistbefattning vid beskickningen i Buenos Aires.

Vid beskickningen i Buenos Aires finnes för närvarande icke någon fast anställd lönad tjänsteman till beskickningschefens biträde. Alltifrån beskickningens upprättande år 1906 till utgången av augusti månad 1914 var emellertid vid densamma anställd en handelsattaché, vilken utöver

fullgörandet av de honom, enligt av ministern för utrikes ärendena utfärdad instruktion, åliggande speciella uppgifter biträdde med handläggningen av sadana beskickningsärenden, som kunde anses icke vara främmande för hans verksamhet. Någon ny handelsattaché har icke ansetts böra förordnas på grund därav, att den argentinska marknaden numera är från svensk sida så väl inarbetad, att en dylik tjänsteman torde vara överflödig. [4.]

Ministerresidenten i Buenos Aires friherre G. Löwen har redan i skrivelse den 26 augusti 1914 framhållit, att beskickningen svårligen kunde undvara den arbetskraft, varav den gått i mistning därigenom att ingen ny handelsattaché bleve vid beskickningen anställd, samt hemställt, att ersättning på ett eller annat sätt måtte beredas för densamma.

Till avhjälpande av denna bristande arbetskraft har på hösten 1914 vid beskickningen anställts ett tillfälligt kanslibiträde, vilket avlönats från tredje huvudtitelns anslag skrivmaterialier, expenser, renskrivning, ved, ljus m. m. I sin ovanberörda framställning har ministerresidenten emellertid framhållit önskvärdheten av, att en legationssekreterare anställdes vid beskickningen. Särskilt för kontinuiteten i beskickningens verksamhet syntes honom detta vara av behovet påkallat. På grund därav att ministerresidenten i regel endast vartannat eller vart tredje år åtnjöte semester, komme hans frånvaro fran beskickningsorten, i enlighet med gällande bestämmelser rörande semester för diplomatiska tjänstemän, att för varje gång räcka inemot sex, resp. åtta månader, under vilken tid legationssekreteraren, därest sådan funnes å platsen anställd, skulle förestå beskickningen. Därest åter legationssekreterare icke funnes och tjänsten tänktes uppehållen av en från utrikesdepartementet eller nagon annan beskickning för ändamålet utsänd tjänsteman, torde kostnaden därför icke komma att bliva avsevärt mindre än för anställandet av en legationssekreterare på stat. Man måste nämligen taga i betraktande att, även om man ansloge den minsta möjliga tid för den utsände att under den ordinarie beskickningschefens ledning och före dennes avresa sätta sig in i beskickningsgöromålen samt ställningar och förhållanden på platsen, hans frånvaro komme att räcka minst åtta, resp. tio månader, och att hans ordinarie befattning under tiden måste uppehållas. Genom inrättande av en legationssekreterarepost i Buenos Aires skulle vidare den fördel vinnas, att innehavaren vid behov kunde övertaga ledningen av de lönade generalkonsulaten i Rio de Janeiro och Mexiko under dessas ordinarie innehavares semester eller vid vakans. Vad angår beloppet av den avlöning, som kunde anses böra för en legationssekreterare anslås, har ministerresidenten ansett denna icke böra sättas lägre än till 15,000 kronor.

Lika med friherre Löwen anser jag, att någon fast avlönad tjänsteman

[4.] bör anställas vid beskickningen i Buenos Aires både för att biträda vid beskickningsärendenas handläggning och för att under beskickningschefens frånvaro på grund av semester eller annan anledning handhava beskickningsärendena. Upprättandet av en legationssekreterarepost anser jag dock kräva väl stora kostnader. Målet torde i stället kunna vinnas på det sätt, att vid beskickningen å stat anställes en kanslist, vilkens löneförmåner kunna sättas betydligt lägre än de, som skulle tillkomma en legationssekreterare. I händelse sådant funnes lämpligt, särskilt med avseende å beskickningens skötsel under chefens frånvaro, kunde den ifrågavarande kanslisten tilläggas diplomatisk grad såsom andre legationssekreterare. Den avlöning, som bör anslas för kanslistbefattningen, anser jag kunna sättas till samma belopp som nu utgår till den på stat uppförde kanslisten vid generalkonsulatet i Shanghai eller 7,500 kronor, därav 2,400 kronor i lön, 600 kronor i tjänstgöringspenningar och 4,500 kronor i ortstillägg. Därjämte bör han äga rätt till samma ålderstillägg, som enligt stat tillkomma utom Europa anställd kanslist.

Höjning av generalkonsulslönen i London.

Lönen för innehavaren av generalkonsulsbefattningen i London fastställdes vid dess reglering år 1869 till 24,000 kronor. Vid detta belopp bibehölls den till den år 1906 företagna omorganisationen av vår diplomatiska och konsulära representation, då den nedsattes med 3,000 kronor till 21,000 kronor. Den dåvarande innehavaren av befattningen erhöll dock efter den nya avlöningsstatens tillämpning ett personligt lönetillägg av 3,000 kronor, vilket årligen tillerkändes honom, intill dess han med 1913 års utgång erhöll avsked från sin generalkonsulsbefattning. Det är således egentligen först från och med år 1914, som den redan år 1906 beslutade nedsättningen av generalkonsulslönen trätt i praktisk tillämpning.

Den nuvarande generalkonsuln i London A. Berencreutz, som med början av januari 1914 tillträdde befattningen, har upprepade gånger för mig framhållit lönens otillräcklighet. Redan i maj 1914 anför han i en till mig avlåten skrivelse, att den tid, han varit i London, och de efterforskningar, han därunder gjort angående hyra av hus eller våning, visat honom till fullo, att han icke, såsom han på grund av löneregleringen 1906 hade anledning antaga, kunde leva i London på 21,000 kronor. Förhållandena i London vore icke jämförliga med dem å andra orter, där mot ett visst belopp erhölles en våning, färdig att bebos. I regel beboddes här endast helt hus. Till hyran för sådant hus måste läggas kostnader, som icke kunde undvikas. Husets underhåll påvilade hyresgästen liksom ock

delvis utrustningskostnaderna. Till hyran komme i London i regel en tredjedel av hyresbeloppet i skatter, vilka tjänstemännen å utrikesstaten på andra orter undginge. Vid våningshus vore åter dessa kostnader inberäknade i hyran, som tillfölje härav sattes avsevärt högre, så att våningshyran och hushyran ungefär motvägde varandra. Härtill måste vidare läggas behovet av större antal tjänare samt högre tjänarelöner än å motsvarande andra poster. Slutligen tillkomme, att anspråken på generalkonsulns deltagande i insamlingar, föreningar och bidrag till en hel del ändamål i London vore stora. På grund av vad han sålunda anfört, gjorde generalkonsul Berencreutz framställning om lönens återställande till dess förra belopp, 24,000 kronor. [4.]

I skrivelse den 6 november 1915 har generalkonsul Berencreutz ånyo gjort framställning om åtgärds vidtagande för höjandet av generalkonsulslönen till 24,000 kronor och därvid till en början betonat, att en lön, som ansetts tillräcklig år 1869 och därefter under 45 år varit tillagd samma ämbetes innehavare, icke kunde billigtvis till beloppet sänkas, då redan därförutan dess köpkraft och motvärde på grund av livsmedelsprisens och levnadsomkostnadernas ökning undan för undan sjunkit. Det vore orimligt antaga, att, för att endast taga ett exempel, en generalkonsul i London skulle kunna leva på allenast 2,000 kronor mer än en generalkonsul i Hamburg, för vilken avlöningen vore fastställd till 19,000 kronor. För en ogift generalkonsul skulle 21,000 kronor räcka, men icke för en gift och än mindre för en, som hade barn att uppfostra i hemlandet. I ett år 1912 avgivet yttrande beräknade den dåvarande generalkonsuln i London med stöd av lämnade uppgifter lönen för ogift generalkonsul till 18,000 kronor, för gift utan barn till 23,000 kronor och för gift med två till fyra oförsörjda barn till 25,000 kronor. Enligt en uppgift, generalkonsul Berencreutz från sakkunnigt håll inhämtat, skulle förhållandena mellan levnadskostnaderna i London år 1912 och 1915 ställa sig som 14 shillings till 1 pund. På grund av en sådan ökning motsvarade de 1912 beräknade lönerna samt den då och nu utgående lönen följande belopp 1915:

1912.	1915.
18,000 kronor	25,714 kronor
21,000 »	30 000 »
23,000 »	32,858 »
24,000 »	34,284 »
25,000 »	35,710 »

[4.] För att tydliggöra, huru levnadskostnaderna i London stigit, har generalkonsuln sammanställt detaljerade prisuppgifter för de senare åren och därvid särskilt påpekat, hurusom de för ar 1915 upptagna priser med säkerhet icke komme att sjunka, men väl betydligt höjas under en längre tid framåt. De skatter, som nu palades för att möta krigsbehoven, skulle givetvis icke kunna på länge avlyftas, men väl åtföljas av andra och högre.

Av vad generalkonsul Berencreutz sålunda anfört, torde tydligen framgå, att den för generalkonsulsbefattningen i London nu utgående lön av 21,000 kronor är otillräcklig. Helt naturligt framstår ock, att en lön, som år 1869 ansågs lämplig och möjligen till och med var väl tillmätt, numera icke kan anses för hög. Då lönen för generalkonsuln i London år 1906 föreslogs till 21,000 kronor, åberopade dåvarande ministern för utrikes ärendena det skäl, som anfördes i det av ledamoten av 1905 års diplomat- och konsulatkommitté generalkonsul Fallenius avgivna särskilda yttrande, nämligen att, även om all möjlig hänsyn toges till befattningens betydelse ävensom de höga levnadskostnaderna i London, det torde kunna påstås, att generalkonsuln därstädes vore i avlöningsväg gynnsammare situerad än hans å andra orter anställda kolleger av samma grad; och förordade Fallenius huvudsakligen på grund härav en nedsättning av lönen till 21,000 kronor. Jämväl de två reservanter inom kommerskollegium, vilka yttrat sig till förmån för generalkonsulatets bibehållande, hade tillstyrkt enahanda belopp. Det är uppenbart, att de omdömen, som vid detta tillfälle uttalades, voro grundade å de förhållanden, som voro rådande i London vid ifrågavarande tidpunkt eller tiden närmast före år 1906. I den kända brittiska tidskriften »The Economist» för den 9 oktober 1915 förekommer en mycket belysande statistik, utvisande stegringen i vissa levnadskostnader från 1906 till september månad 1915. Av denna statistik framgår att, om medelsiffrorna för femårsperioden 1901—1905 tagas till utgångspunkt, medelpriserna för spannmål och kött första kvarkvartalet 1913 stigit med 18,8 procent och i slutet av juli 1914 voro 15,8 procent högre än under nämnda femårsperiod för att därefter successive visa en stegring av 78,6 procent i slutet av maj 1915 och av 61,9 procent i slutet av september samma år. För andra födoämnen (socker, smör etc.) utgör med samma utgångspunkt stegringen under första kvartalet 1913 19 $^{1}/_{3}$ procent, i slutet av augusti 1914 23 procent och i september 1915 56 $^{5}/_{6}$ procent. Dessa siffror visa, att även före inträdandet av den genom rådande krigsförhållanden betingade dyrtid levnadskostnaderna i London voro avsevärt högre än vid den tid, då den nuvarande lönen fastställdes.

På grund av vad sålunda blivit anförf, anser jag att avlöningen [4.]
för generalkonsuln i London bör förhöjas med 3,000 kronor till 24,000 kronor; och bör berörda förhöjning tilläggas generalkonsulns ortstillägg, nu utgörande 11,400 kronor. Under förutsättning av bifall härtill skulle generalkonsulns i London avlöning från och med år 1917 komma att bestå av 6,600 kronor i lön, 3,000 kronor i tjänstgöringspenningar och 14,400 kronor i ortstillägg, tillhopa 24,000 kronor.

Upprättande av ett lönat generalkonsulat i Moskwa.

Vid sistlidne riksdag väcktes såväl i första som i andra kammaren motion om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa de utredningar och i övrigt vidtaga de förberedande åtgärder, som krävdes för att sätta Sveriges handel, industri och sjöfart i stånd att på bästa möjliga sätt tillvarataga och utnyttja de möjligheter till utveckling och ökad inkomst, som efter världskrigets upphörande kunde för dem erbjuda sig å olika marknader. Uti dessa motioner framhölls särskilt det stora verksamhetsfält, som Ryssland erbjöde för den svenska marknaden. Över motionerna avgav kommerskollegium på begäran yttrande och anförde däri, bland annat, att, förutom vissa inom området för kollegiets ämbetsförvaltning igångsatta åtgärder med syftning, i stort sett, mot det mål, vars ernående avsåges med motionerna, jämväl andra åtgärder från statens sida både borde och kunde vidtagas för befordrande av ifrågavarande angelägenhet. Vad härutinnan närmast syntes vara att tänka på vore en förstärkning av vårt konsulatväsen, särskilt genom inrättande av nya lönade konsulat i länder och landsdelar, där förutsättningarna för en ökad avsättning av svenska exportartiklar syntes särskilt gynnsamma, och där sådana konsulat nu icke funnes. Något förslag härutinnan kunde i fragans dåvarande läge icke av kollegium avgivas. På vilka platser och i vilken form en förstärkning av våra konsulatkrafter vore av omständigheterna påkallad, krävde en utredning, som den knappa tiden icke medgåve.

Riksdagens vederbörande utskott, till vilka dessa motioner hänskjutits, framhöllo i sina utlåtanden, bland annat, hurusom en av statsmakternas viktigaste uppgifter för handelns och exportens främjande torde vara att tillse, det rikets representation utomlands genom konsuler eller handelsattachéer motsvarade de olika exportmarknadernas krav, samt att därvid kunde ifrågasättas, huruvida icke denna representation kunde vara i behov av förstärkning, eller omflyttningar lämpligen borde göras. Ehuru utskotten vore förvissade, att regeringen och vederbörande ämbetsverk redan hade sin uppmärksamhet fäst på angelägenheten av åtgärder i det av

[4.] motionärerna angivna syftet, ansåge utskotten dock, att strävandena i denna riktning kunde stödjas genom ett uttalande av riksdagen. I enlighet med denna utskottens hemställan och kamrarnas beslut anhöll riksdagen i skrivelse den 30 april 1915, det Eders Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, vilka åtgärder, som med hänsyn till nuvarande tidsförhållanden lämpligen borde vidtagas för utvecklingen av Sveriges handel, industri och sjöfart.

Tiden synes mig nu vara inne att med avseende på våra handelsförbindelser med Ryssland vidtaga åtgärder i ovan antydd riktning, och då vår konsulära representation i detta land otvivelaktigt är i stort behov av sådan förstärkning, som av riksdagen ifrågasatts, tillåter jag mig framhålla följande:

Vid 1906 års omreglering av konsulatväsendet upprättades ett lönat konsulat i Moskwa med en avlöning av sammanlagt 15,000 kronor.

Konsuln i Moskwa har vid upprepade tillfällen framhållit önskvärdheten av, att i Moskva, som otvivelaktigt är Rysslands viktigaste affärsstad och i de flesta fall bildar utgångspunkten för all handel på det inre Ryssland såväl söder- som österut, upprättades ett generalkonsulat.

En inom svenska föreningen i Petrograd nyligen tillsatt handelskommitté har jämväl i ett till kommerskollegium avgivet yttrande angående åtgärders vidtagande för främjandet av Sveriges handel på Ryssland, vilket yttrande av Eders Kungl. Maj:ts minister i Petrograd på det livligaste förordats, påpekat nödvändigheten av upprättandet av ett generalkonsulat i Moskwa, samt därvid särskilt framhållit, dels att det inflytande, en ämbetsman i Ryssland kan utöva såväl inom tjänstemannavärlden som på det merkantila området, till stor del är beroende ej endast av de personliga egenskaperna utan även av den tjänsteställning, han innehar, dels ock att de allra flesta stater, med hänsyn till detta förhållande ävensom till Rysslands stora ekonomiska och merkantila betydelse, ansett sig böra där representeras av generalkonsuler.

De synpunkter, vilka här ovan anförts, och de samstämmiga uttalandena av Eders Kungl. Maj:ts minister i Petrograd, konsuln i Moskwa samt av nämnda svenska föreningens i Petrograd handelskommitté om behövligheten och nödvändigheten av ett generalkonsulat i Rysslands förnämsta handelsstad anser jag väl motivera, att en sådan post nu där upprättas.

Beträffande löneförmånerna för generalkonsuln i Moskwa anser jag, att desamma med hänsyn till de höga levnadskostnaderna i Ryssland måtte bestämmas till sammanlagt 24,000 kronor, därav 6,600 kronor i lön, 3,000 kronor i tjänstgöringspenningar samt 14,400 kronor i ortstillägg, innefattande även kostnaden för kanslilokal.

[4.] *Upprättande av en kanslistbefattning vid generalkonsulatet i Moskwa.*

Vid upprepade tillfällen har konsuln i Moskwa vidare framhållit nödvändigheten av anställandet av en kanslist vid konsulatet. Det erbjuder stora svårigheter, enligt vad konsuln inberättat, att bland i Moskwa vistande yngre svenskar finna lämplig person, som är kompetent och villig att mot den ringa ersättning, konsuln kunnat lämna, biträda vid konsulatgöromålens skötande. Då säkerligen arbetsbördan vid konsulatet i Moskwa kommer att inom den närmaste framtiden väsentligt ökas, synes anställandet av en kanslist därstädes vara ett oavvisligt krav.

Vad angår avlöningen åt kanslisten anser jag, med beaktande av de i Moskwa rådande dyra levnadsförhållandena, densamma icke böra bestämmas lägre än till 5,000 kronor, därav 2,400 kronor i lön, 600 kronor i tjäntgöringspenningar och 2,000 kronor i ortstillägg. Därjämte bör kanslisten äga rätt till samma ålderstillägg, som enligt stat tillkomma inom Europa anställd kanslist.

Förutom upprättandet av generalkonsulat i Moskva och anställandet av en kanslist därstädes har jag även för avsikt att föreslå Eders Kungl. Maj:t att av riksdagen äska anslag till upprättande av ytterligare tre konsulat i Ryssland, men torde detta, med hänsyn till erforderlig ytterligare utredning rörande de platser, där konsulaten böra förläggas, ävensom de distrikt, som böra tilldelas dem, begäras endast å extra stat för nästkommande år.

Upprättande av ett lönat generalkonsulat i Montreal.

På grund av den alltjämt stegrade betydelse, konsulatet i Montreal visat sig äga såväl till följd av göromålens mångfald och beskaffenhet som ock med hänsyn till den befogenhet, som jämlikt § 11 konsulatförordningen tilldelats postens innehavare i förhållande till samtliga i Brittiska Nordamerika anställda konsulattjänstemän, varigenom konsulatets verksamhetsområde faktiskt kommit att omfatta, förutom Canada, jämväl British Columbia, synes mig den förut mer än en gång vid regleringen av utgifterna under tredje huvudtiteln berörda frågan om detta konsulats uppförande i staten såsom generalkonsulat icke längre böra undanskjutas.

Jämte vad nu blivit anfört, tillåter jag mig i detta sammanhang endast framhålla betydelsen av Sveriges intressen i detta land, vars naturliga hjälpkällor i mångt och mycket äro desamma som Sveriges, talrikheten av den svenska befolkningen därstädes och vidsträcktheten av det område, inom vilket konsulspostens innehavare är satt att verka.

Redan i det yttrande till statsrådsprotokollet, som föregick det vid 1912 års riksdag framlagda förslaget om upprättande på extra stat av en lönad konsulsbefattning i Montreal, framhölls av dåvarande ministern för utrikes ärendena, hurusom den föreslagna åtgärden blott vore en provisorisk lösning av frågan om vår konsulära representation i Canada i avvaktan

[4.] å, bland annat, utredning angående lämpligheten av upprättandet av ett lönat generalkonsulat i Montreal, omfattande hela Brittiska Nordamerika. Då år 1913 proposition avläts till riksdagen om konsulsbefattningens uppförande å ordinarie stat och höjning av de till detta konsulat utgående anslag, framhölls, hurusom i saken förebragt utredning givit vid handen, att skäl väl kunde tala för upprättandet av ett generalkonsulat i Montreal med verksamhetsområde, omfattande jämväl British Columbia. Emellertid torde det varit huvudsakligen sparsamhetsskäl, som föranledde, att förslag om en dylik organisation ej då framlades. Då jag nu upptager frågan, är det sålunda endast ett fullföljande av en förut i huvudsak gillad tanke.

Den till innehavaren av konsulsposten i Montreal för närvarande utgående lön uppgår till 19,000 kronor förutom tvenne ålderstillägg efter 5 och 10 år, vartdera å 900 kronor. Denna lön torde, enligt vad vid flera tillfällen och från skilda håll vitsordats, icke motsvara vad levnadskostnaderna i Canada betinga. Det bör erinras, att dessa kostnader äro uppdrivna till en höjd, som saknar motsvarighet i de europeiska länderna. Då i början av 1912, i samband med utredning om postens uppförande å ordinarie stat, yttrande infordrades från dåvarande t. f. konsuln i Montreal E. Lindquist, föreslog denne med stöd av detaljerade uppgifter en minimilön av 20.000 kronor för ogift person, vilket belopp för familjeförsörjare borde ökas ända till 30,000 kronor. Sedan därefter förordnandet såsom konsul övergått till annan tjänsteman, dåvarande vicekonsuln i New York, anmodades denne att uttala sig i ärendet; och visade det sig, att han kom till ett tämligen samstämmande resultat, i det han som sin åsikt angav en lön av 21,000—26,000 kronor beroende på innehavarens civilstånd och omfattningen av hans försörjningsskyldighet mot familjemedlemmar. Det för 1913 års riksdag framlagda löneförslag stannade emellertid vid ett belopp av 19,000 kronor under motivering, att denna summa skulle vara tillräcklig även för en mindre familjs uppehälle i Montreal.

Vad nu beträffar lönen till en generalkonsul i Montreal torde redan på grund därav, att, enligt gällande bestämmelser, väl en konsul, men ej en generalkonsul, är berättigad till ålderstillägg, avlöningen icke skäligen kunna bibehallas vid sitt nuvarande belopp. Men även andra skäl komma i betraktande. En generalkonsulslön, av vilken en tjänsteman i allmänhet kommer i åtnjutande först vid mera framskriden ålder, bör givetvis så utmätas, att den fullt tillgodoser en familjeförsörjares behov. Enligt vad jag har anledning antaga, hava levnadskostnaderna i Canada ytterligare stegrats, sedan beslut sist fattades rörande konsulns i Montreal avlöning. Vidare torde hänsyn böra tagas därtill, att en viss likställighet bör förefinnas mellan löner för befattningar av samma betydelse på platser, där levnadsomkostnaderna ställa

sig någorlunda lika. En jämförelse torde därvid närmast böra ske med förhållandena i New York, där lönen till generalkonsuln för närvarande utgår med 28,000 kronor. Då emellertid levnadskostnaderna i Canada väl icke äro fullt så stora som i Förenta Staterna, anser jag, med hänsyn härtill och förut åberopade på frågan inverkande förhållanden, en lön av 26,000 kronor, därav 6,600 kronor i lön, 3,000 kronor i tjänstgöringspenningar och 16,400 kronor i ortstillägg, vara väl avvägd, detta jämväl under förutsättning att en mindre höjning äger rum av den till konsulsposten i Montreal för närvarande anslagna kontorskostnadsersättningen. Denna ersättning, som avser utgifter för hyra, städning, eldning, belysning m. m. dylikt av konsulatlokalen och utgår mot redovisningsskyldighet, är för närvarande satt till 3,200 kronor. För generalkonsulatet i New York är motsvarande anslag 5,600 kronor. Da i Montreal såväl som i New York är uteslutet att förena kontorslokalen med tjänstemannens enskilda bostad, och förhållandena sålunda i detta hänseende äro likartade å de bägge platserna, ehuruväl kontorshyrorna ställa sig något billigare i Montreal, synes mig kontorskostnadsanslaget till ett generalkonsulat å sistnämnda plats icke kunna sättas lägre än till 4,000 kronor; och har jag för avsikt att väcka förslag om den ökade utgift av 800 kronor, som härav betingas, i samband med frågan om reglering av det å ordinarie stat uppförda anslaget kontorskostnadsersättningar åt lönade konsuler. [4.]

Upprättande av en kanslistbefattning vid generalkonsulatet i Montreal.

Behovet av ett fast anställt arbetsbiträde vid konsulatet i Montreal har länge gjort sig gällande. De göromål, som där förekomma — särskilt arvs- och skadeståndsmålen — äro av den art, att de giva anledning till en omfattande skriftväxling. Därjämte torde komma i betraktande, att en stor mängd göromål med nödvändighet påkalla konsulns personliga närvaro utom konsulatlokalen, såsom samtal i arvsmål med boutredningsmän och advokater, delgivningar o. d. Jämväl med hänsyn till de icke löpande göromålen, såsom avgivande av årsberättelse, handledning och råd åt de många under konsulatet lydande vicekonsulerna, iakttagande av affärslivets utveckling samt ett uppmärksamt följande av övriga frågor, med vilka konsuln i tjänstens intresse bör göra sig förtrogen, synes vara av vikt, att hans tid ej i alltför hög grad upptages av rena kontorsgöromål. Det kräves dessutom någon, som omedelbart kan ersätta konsuln vid sjukdomsfall eller då denne begagnar sig av semester. Göromålen i Montreal, särskilt sådana, som avse övervakande av boutredningar och skadeståndskravs fullföljande, äro nämligen av den beskaffenhet, att de icke kunna få avstanna, och det har visat sig omöjligt att på platsen erhålla lämplig person, kompetent och villig att, där så erfordrats, träda i konsulns

[4.] ställe. På grund av svårighet att erhålla vikarie har konsuln icke heller kunnat beredas någon ledighet under de tvenne sistförflutna åren.

Anställandet av en vicekonsul i Montreal synes mig vara den utväg, som bäst skulle tillgodose tjänstens krav. Emellertid har jag på grund av sparsamhetsskäl icke velat väcka förslag härom, då jag dessutom anser, att de olägenheter, som här ovan berörts, jämväl torde kunna i huvudsak avhjälpas genom anställandet av en kanslist. Genom en dylik anordning skulle jämväl konsulatets för närvarande betydande utgifter för renskrift kunna väsentligen nedbringas.

Grundlönen för en kanslist synes i betraktande av de dyra levnadsförhållandena icke kunna sättas lägre än till 7,500 kronor, därav 2,400 kronor torde böra utgå såsom egentlig lön, 600 kronor såsom tjänstgöringspenningar och 4,500 kronor som ortstillägg. Därjämte bör han äga rätt till samma ålderstillägg, som enligt stat tillkomma utom Europa anställd kanslist.

På grund av vad jag sålunda anfört, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att från och med år 1917

dels uppföra *avlöning för en kanslist vid beskickningen i Buenos Aires* med 7,500 kronor, därav 2,400 kronor i lön, 600 kronor i tjänstgöringspenningar och 4,500 kronor i ortstillägg;

dels höja *generalkonsuln i London avlöning* med 3,000 kronor till 24,000 kronor, därav 6,600 kronor i lön, 3,000 kronor i tjänstgöringspenningar och 14,400 kronor i ortstillägg;

dels, i stället för den i staten för beskickningar och konsulat uppförda avlöning, 15,000 kronor, för en konsul i *Moskwa*, uppföra *avlöning för en generalkonsul därstädes* med 24,000 kronor, därav 6,600 kronor i lön, 3,000 kronor i tjänstgöringspenningar och 14,400 kronor i ortstillägg, innefattande även kostnaden för kanslilokal;

dels uppföra *avlöning för en kanslist vid generalkonsulatet i Moskwa* med 5,000 kronor, därav 2,400 kronor i lön, 600 kronor i tjänstgöringspenningar och 2,000 kronor i ortstillägg;

dels, i stället för den i staten för beskickningar och konsulat uppförda avlöning, 19,000 kronor, för en konsul i *Montreal*, uppföra *avlöning för en generalkonsul därstädes* med 26,000 kronor, därav 6,600 kronor i lön, 3,000 kronor i tjänstgöringspenningar och 16,400 kronor i ortstillägg;

dels ock uppföra *avlöning för en kanslist vid generalkonsulatet i Montreal* med 7,500 kronor, därav 2,400 kronor i lön, 600 kronor i tjänstgöringspenningar och 4,500 kronor i ortstillägg;

kommande, i händelse av bifall till denna framställning, *ordinarie anslaget beskickningar och konsulat*, nu uppgående till 1,042,300 kronor, att höjas med 39,000 kronor till 1,081,300 kronor.

2. Upprättande av nya konsulat i Ryssland.

[5.] Eders Kungl. Maj:ts minister i Petrograd har vid olika tillfällen framhållit önskvärdheten av upprättandet av nya avlönade konsulsposter i Ryssland. Den allt livligare handelsförbindelsen mellan Sverige och Ryssland, landets enorma utsträckning och de inom landets olika delar skiftande förhållandena nödvändiggöra ett stärkande av vår konsulära representation därstädes. Såväl i norra och södra som östra Ryssland kräves för utvecklingen av våra handelsförbindelser upprättandet av lönade konsulsposter. I hela det inre Ryssland finnes för närvarande endast en avlönad konsulstjänsteman, nämligen konsuln i Moskwa. Redan vid underdånig föredragning den 14 januari 1913 av regleringen av utgifterna under tredje huvudtiteln för år 1914 framhöll dåvarande ministern för utrikes ärendena, att många skäl utan tvivel talade för ett av Eders Kungl. Maj:ts minister i Petrograd avgivet förslag om upprättandet av ett lönat konsulat i Kiew. Förslaget ansågs likväl då ännu nagon tid kunna utan någon större olägenhet anstå. Svenska föreningens i Petrograd handelskommitté har i sitt av mig förut omförmälda, av Eders Kungl. Maj:ts minister i Petrograd livligt tillstyrkta yttrande föreslagit upprättandet av lönade konsulat i Charkow, Saratow, Baku och Omsk ävensom ett lönat vicekonsulat i Taschkent.

Upprättande av nya konsulat i Ryssland. (Extra anslag.)

Av lätt insedda skäl låter det sig emellertid icke nu bestämma, huru stora distrikt de ifrågasatta konsulaten böra hava, ej heller till vilka städer nya konsulattjänstemäns huvudverksamhet bör förläggas. En närmare utredning härom torde först böra igångsättas, och dess resultat tagas i övervägande. Möjligen torde man även, innan en definitiv reglering av denna fråga sker, böra avvakta inträdandet av det förändrade läge, som upphörandet av nu rådande krigsförhållanden kan komma att medföra. Så mycket torde emellertid vara klart, att minst tre nya avlönade konsulat erfordras i Ryssland.

Beträffande avlöningsförmånerna för innehavarna av dessa poster torde böra iakttagas, att lönen för konsulerna icke sättes lägre än 15,000 kronor, d. v. s. samma belopp, som nu utgår till konsuln i Moskwa.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att å *extra stat* för år 1917 till *upprättande av nya konsulat i Ryssland* anvisa 45,000 kronor, med rätt för Eders Kungl. Maj:t att framdeles bestämma de platser, där ifrågavarande konsulat böra förläggas, ävensom de distrikt, som böra tilldelas dem.

3. Personligt lönetillägg åt kanslisten vid beskickningen i Madrid och Lissabon B. C. T. Molin.

[6.] *Personligt lönetillägg.* (Extra anslag.)

I 1916 års stat är i avvaktan på en omorganisation av vår representation i Spanien och Portugal upptört ett extra anslag av 1,000 kronor såsom personligt lönetillägg åt kanslisten vid beskickningen i Madrid och Lissabon B. C. T. Molin.

Då jag icke är i tillfälle att föreslå Eders Kungl. Maj:t att till innevarande års riksdag framlägga förslag till omorganisation av vår representation i nämnda länder, får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att såsom *extra anslag* för år 1917 till *personligt lönetillägg åt kanslisten vid beskickningen i Madrid och Lissabon B. C. T. Molin* bevilja 1,000 kronor.

4. Vikariatsersättning vid beskickningar och konsulat samt lönefyllnad till vissa konsulsbefattningar, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* . . . . . kronor 10,000.

5. Kontorskostnadsersättningar åt lönade konsuler.

[7.] *Kontorskostnadsersättningar åt lönade konsuler.* (Ordinarie anslag.)

För ifrågavarande ändamål är i 1916 års riksstat upptaget ett belopp av 35,200 kronor Under åberopande av vad jag härovan under rubriken beskickningar och konsulat anfört beträffande ökning av kontorskostnadsanslaget åt generalkonsuln i Montreal med 800 kronor från 3,200 kronor till 4,000 kronor, får jag hemställa, att Eder Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att *ordinarie anslaget kontorskostnadsersättningar åt lönade konsuler*, nu uppgående till 35,200 kronor, må från och med år 1917 höjas med 800 kronor till 36,000 kronor.

6. Ersättningar till olönade konsuler och vicekonsuler.

[8.] *Ersättningar till olönade konsuler och vicekonsuler.* (Ordinarie anslag.)

Det ordinarie förslagsanslaget för ifrågavarande ändamål har alltsedan år 1912 varit upptaget till 70,000 kronor. Då emellertid Eders Kungl. Maj:ts den 11 juni 1915 givna, på särskilda nådiga beslut grundade stat för ersättningar till olönade konsuler och vicekonsuler slutar å ett belopp av 75,250 kronor, torde anslaget böra höjas till detta senare belopp.

Jag får därför hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen, [8.]

att *ordinarie förslagsanslaget ersättningar till olönade konsuler och vicekonsuler*, nu uppgående till 70,000 kronor, må från och med år 1917 höjas med 5,250 kronor till 75,250 kronor.

7. Personliga gottgörelser för mistade konsulatavgifter.

Alltsedan år 1903 hava till åtskilliga olönade konsulattjänstemän såsom personliga gottgörelser för mistade konsulatavgifter utgått vissa belopp. För år 1916 beräknades dessa till 8,000 kronor, och då intet inträffat, som motiverar en nedsättning av ifrågavarande anslag, får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå Riksdagen [9.] *Personliga gottgörelser för mistade konsulatavgifter.*

att såsom *extra anslag* för år 1917 till *personliga gottgörelser för mistade konsulatavgifter* bevilja 8,000 kronor. (Extra anslag.)

8. Diplomat- och konsulsaspiranter, *oförändrat ordinarie anslag* . . . . . kronor 36,000.

9. Militär- och marinattachéer, *oförändrat ordinarie anslag* . . . . . » 28,000.

10. Handelsattachéer, *oförändrat ordinarie reservationsanslag* . . . . . » 40,000.

11. Ekiperingspenningar, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* . . . . . » 15,000.

12. Extra biträden, kanslivaktmästare och andra utgifter vid beskickningar och konsulat, *oförändrat ordinarie anslag* . . . . . » 24,200.

13. Ersättning för förskott till inköp av beskickningshus i Paris.

Med bifall till Eders Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1909 års riksdag till gäldande av det av statskontoret förskjutna belopp för inköp av beskickningshus i Paris ett anslag av 200,000 kronor samt anvisade därav å extra stat för år 1910 ett belopp av 25,000 kronor. Avsett var, att anslaget skulle fördelas på åtta år; och har för [10.] *Ersättning för förskott till inköp av beskickningshus i Paris.*

 (Extra anslag.)

[10.] ändamålet jämväl för vart och ett av åren 1911—1916 å extra stat anvisats 25,000 kronor.

Jag hemställer således, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att av det förut beviljade anslaget, 200,000 kronor, till gäldande av det *av statskontoret förskjutna belopp för inköp av beskickningshus i Paris* å *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av 25,000 kronor.

C. Internationella byråer m. m.

1. Internationella skiljedomstolens byrå i Haag.

[11.] *Internationella skiljedomstolens byrå i Haag.* (Extra anslag.)

På extra stat för år 1916 finnes uppfört ett anslag av 5,000 kronor till bestridande av Sveriges andel i kostnaderna under år 1915 för den internationella skiljedomstolens byrå i Haag.

Meddelande om beloppet av Sveriges andel i samma kostnader för innevarande år har ännu icke ingått. Med ledning av den för byrån fastställda budgeten för året kan dock antagas, att denna andel icke kommer att uppgå till högre belopp än det ovannämnda i riksstaten för 1916 uppförda.

Jag får därför hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att till bestridande av Sveriges andel i kostnaderna under år 1916 för *den internationella skiljedomstolens byrå i Haag* å *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av 5,000 kronor.

2. Bidrag till den internationella fredsbyrån i Bern.

[12.] *Internationella fredsbyrån i Bern.* (Extra anslag.)

Bland de extra anslagen å tredje huvudtiteln har alltsedan år 1902 varit i riksstaten uppfört ett bidrag av 750 kronor till den internationella fredsbyrån i Bern. Anslaget beviljades ursprungligen på grund av en inom riksdagen väckt motion, men framställning därom har sedermera varje år av Eders Kungl. Maj:t upptagits i propositionen angående statsverkets tillstånd och behov.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att såsom bidrag för år 1917 till *den internationella fredsbyrån i Bern* å *extra stat* för samma år anvisa ett belopp av 750 kronor.

3. Bidrag till bestridande av kostnaderna för interparlamentariska unionens byrå och generalsekretariat för år 1917.

[13.] *Interparlamentariska unionens byrå och generalsekretariat.* (Extra anslag.)

Såsom bidrag till interparlamentariska unionens byrå och generalsekretariat har alltsedan 1910 utgått ett extra anslag av 750 kronor. Även detta anslag beviljades första gången på grund av en inom riksdagen väckt motion, men har sedermera utgått på därom av Eders Kungl. Maj:t i propositionen angående statsverkets tillstånd och behov gjord framställning.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för *interparlamentariska unionens byrå och generalsekretariat för år 1917* å *extra stat* för samma år anvisa ett belopp av 750 kronor.

4. Bidrag till bestridande av den svenska gruppens av den interparlamentariska unionen kostnader under år 1917.

[14.] *Svenska gruppens av den interparlamentariska unionen kostnader.* (Extra anslag.)

Å extra stat för år 1916 finnes uppfört ett anslag av 11,500 kronor såsom bidrag till bestridande av den svenska gruppens av den interparlamentariska unionen kostnader under samma år. Av detta anslag äro 5,000 kronor avsedda för förvaltningskostnader och 6,500 kronor för kostnaderna för det nordiska interparlamentariska förbundets åttonde delegeratemöte, som är avsett att hållas i Stockholm under loppet av år 1916.

Styrelsen för den svenska gruppen av den interparlamentariska unionen har nu i underdånig skrivelse den 11 sistlidne november anhållit om framställning till instundande riksdag om anslag till bestridande av gruppens utgifter under år 1917 och därvid anfört, bland annat:

»På grund av förändrade stadgar för det nordiska interparlamentariska förbundet, varigenom ett större antal delegerade deltaga i de årliga mötena, har en ökning måst beräknas i utgifterna för reseersättning åt nämnda delegerade. Utgivandet av en årsbok under år 1917 synes så mycket mera önskvärt, som gruppen då ägt bestånd i 25 år. Sannolikt kommer en nu föreslagen ändring i nordiska interparlamentariska förbundets arbeten att varda genomförd till år 1917, vilken ändring kommer att föranleda ökade administrationskostnader. Slutligen medför ett av gruppen igångsatt arbete med utgivande av en aktsamling rörande sådana tilldragelser under nu pågående krig, som kunna anses vara av särskilt intresse för Sveriges ställning som neutral stat, en direkt, tillfällig, ökning i gruppens utgifter, vilket allt nödvändiggör en förhöjning i de allmänna omkostnaderna för gruppen.

[14.] I betraktande av önskvärdheten utav att under nuvarande förhållanden i möjligaste mån undvika en ökning av förutvarande anslag har styrelsen likväl ansett sig böra begränsa sin framställning om anslag, så att detta i sin helhet icke kommer att överskrida föregående års, utan förblir detsamma som för år 1916.»

Styrelsen har därför anhållit, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att såsom bidrag till bestridande av gruppens omkostnader för år 1917 å extra stat för nämnda år anvisa 11,500 kronor, vilket belopp beräknats att fördela sig på ungefärligen nedan nämnda utgiftsposter:

resebidrag till delegerade vid nordiska interparlamentariska förbundets möte	kronor	2,000
sekreterarearvode, administrationskostnader, vård av bibliotek, inköp av litteratur, tryckningskostnader m. m. .	»	5,000
redigering och tryckning av årsbok samt utgivande av en aktsamling rörande tilldragelser under nu pågående krig av särskilt intresse i folkrättsligt hänseende för Sveriges ställning som neutral stat	»	4,500

Denna styrelsens för den svenska gruppen av den interparlamentariska unionen ansökning anser jag böra vinna Eders Kungl. Maj:ts bifall. Av det begärda anslaget är den del, som avses för sekreterarearvode, förvaltningskostnader m. m., 5,000 kronor, lika med det anslag, som för innevarande år blivit av riksdagen för samma ändamål beviljat.

Resebidraget till delegerade vid nordiska interparlamentariska förbundets årsmöte är för innevarande år upptaget till 6,500 kronor till följd av att mötet skall hållas här i Stockholm. De närmast föregående åren, då mötena hållits antingen i Köpenhamn eller Kristiania, har anslaget utgått endast med 1,500 kronor. För år 1917, då Stockholm icke blir mötesplatsen, är beräknat ett belopp av 2,000 kronor. Mot denna höjning torde emellertid icke någon invändning skäligen kunna göras, då, enligt vad styrelsen upplyst, på grund av förändrade stadgar för det nordiska interparlamentariska förbundet ett större antal delegerade från varje grupp deltaga i de årliga mötena.

Vad slutligen angår den beräknade utgiften, 4,500 kronor, för utgivandet under år 1917 av en årsbok samt en samling av akter rörande neutralitetsfrågor, anser jag mig jämväl böra understödja styrelsens anslagsbegäran för detta ändamål.

På grund av vad sålunda blivit anfört, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att såsom bidrag till bestridande av *den svenska gruppens av den interparlamentariska unionen kostnader under år 1917* å *extra stat* för samma år anvisa ett belopp av 11,500 kronor. [14.]

5. Bidrag för den svenska gruppens av den interparlamentariska unionen deltagande i unionens konferens år 1917.

[15.] *Svenska gruppens av den interparlamentariska unionen deltagande i unionskonferens år 1917.* (Extra anslag.)

1915 års riksdag har dels, under förutsättning att den interparlamentariska unionens XIX:e konferens icke komme att äga rum under år 1915, medgivit, att det såsom bidrag till täckande av kostnaderna för den svenska gruppens av den interparlamentariska unionen deltagande i unionens XX:e konferens å extra stat för år 1915 anvisade förslagsanslag, högst, av 15,000 kronor må få användas såsom bidrag till täckande av kostnaderna för den svenska gruppens deltagande i unionens XIX:e konferens år 1916, dels ock, för den händelse den XIX:e konferensen skulle komma att äga rum redan år 1915, såsom bidrag till täckande av kostnaderna för den svenska gruppens av den interparlamentariska unionen deltagande i unionens XX:e konferens år 1916 å extra stat för samma år anvisat ett belopp av 4,500 kronor.

I den under nästföregående punkt omförmälda skrivelsen den 11 november 1915 har styrelsen för den svenska gruppen av den interparlamentaliska unionen anhållit, att Kungl. Maj:t måtte i nåder föreslå riksdagen att för reseersättningar till delegerade vid interparlamentariska unionens konferens år 1917 å extra stat för samma år bevilja lika stort anslag som för innevarande år eller 4,500 kronor; och har styrelsen vidare anfört, att det bidrag till täckande av omkostnaderna för den svenska gruppens deltagande i den interparlamentariska unionens nästa konferens, som å extra stat för 1915 anvisats i form av ett förslagsanslag, högst, å 15,000 kronor, med all säkerhet icke komme att behöva tagas i anspråk nämnda år, och att ovisst torde vara om konferensen kunde äga rum ens under år 1916, vadan styrelsen hemställt, att nämnda resebidrag måtte få, i förekommande fall, användas år 1917.

Slutligen har styrelsen, enär den möjligheten förefunnes, att, i stället för konferens, möte komme att äga rum mellan delegerade för endast vissa interparlamentariska grupper, anhållit, att alternativt av anslagen för såväl 1915 som 1916 måtte få utgå skäligt resebidrag för sådant ändamål.

Under år 1915 har icke den interparlamentariska unionen hållit någon konferens, vilken, därest den ägt rum, skulle hava haft ordningsnumret XIX. Under förutsättning att antingen det för år 1915 för den svenska gruppens deltagande i den för samma år planerade XX:e konfe-

[15.] rensen beviljade förslagsanslag, högst, å 15,000 kronor, vilket enligt 1915 års riksdags medgivande må användas för gruppens deltagande år 1916 i den XIX:e konferensen, eller ock det alternativt å 1916 års stat uppförda anslag av 4,500 kronor för gruppens deltagande i unionens XX:e konferens för samma år, får användas såsom bidrag till täckande av kostnaderna för den svenska gruppens deltagande i den konferens, som kan komma att hållas under år 1917, skulle något nytt anslag för ändamålet för sistnämnda år icke vara behövligt. Medgivande till ett sådant användande av det ena eller andra anslaget under år 1917 anser jag böra av riksdagen äskas.

Vad angår styrelsens anhållan att, för den händelse i stället för allmän konferens möte mellan delegerade för endast vissa interparlamentariska grupper kommer att äga rum, skäligt resebidrag alternativt av anslagen för 1915 och 1916 måtte få utgå, anser jag, att riksdagens bifall till denna anhållan bör begäras; och torde på Eders Kungl. Maj:ts prövning, på framställning av styrelsen för den svenska gruppen av den interparlamentariska unionen, böra bero, huru stora andelar av berörda anslag böra under den givna förutsättningen utgå.

På grund av vad jag sålunda anfört får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att medgiva,

dels att det såsom bidrag till täckande av kostnaderna för den svenska gruppens av den interparlamentariska unionen deltagande i unionens XX:de konferens å extra stat för år 1915 anvisade förslagsanslag, högst, av 15,000 kronor må, därest icke detsamma kommer att tagas i anspråk för täckande av kostnaderna för den svenska gruppens deltagande i unionens XIX:de konferens år 1916, få användas såsom bidrag till täckande av *kostnaderna för den svenska gruppens deltagande i den unionens konferens, som kan komma att äga rum år 1917;*

dels att det anslag av 4,500 kronor, vilket, för den händelse den XIX:de konferensen skulle ha ägt rum redan år 1915, anvisats å extra stat för år 1916 såsom bidrag till täckande av kostnaderna för den svenska gruppens deltagande i unionens XX:de konferens samma år, må, därest det ovan omförmälda anslaget å 15,000 kronor kommer att tagas i anspråk redan år 1916, få användas såsom bidrag till täckande av *kostnaderna för den svenska gruppens deltagande i den unionens konferens, som kan komma att äga rum år 1917;*

dels ock att, för den händelse, i stället för konferens, möte komme att äga rum mellan delegerade för endast vissa interparlamentariska grupper, av ovanberörda anslag för 1915 och 1916 måtte till täckande av *kostnaderna för den svenska gruppens deltagande i sådant möte* få utgå bidrag till belopp, som av Eders Kungl. Maj:t må bestämmas.

D. Diverse.

1. Ålderstillägg.

För bestridande av ålderstillägg åt tjänstemän och betjänte i utrikesdepartementet samt vid beskickningar och konsulat finnes uppfört ett ordinarie förslagsanslag av 12,000 kronor. Enligt vad nu kan bedömas, komma emellertid ålderstilläggen för år 1917 att uppgå till omkring 20,000 kronor, vadan anslaget torde böra höjas till sistnämnda belopp. [16.] *Ålderstillägg.* (Ordinarie anslag.)

Jag får därför hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen,

att *ordinarie förslagsanslaget ålderstillägg*, nu uppgående till 12,000 kronor, må från och med år 1917 höjas med 8,000 kronor till 20,000 kronor.

2. Rese- och flyttningsersättning, inspektioner, tillfälliga uppdrag, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* . . kronor 68,000.

3. Skrivmaterialier, expenser, renskrivning, ved, ljus m. m., *oförändrat ordinarie förslagsanslag* . . . . » 171,000.

4. Till bestridande av tryckningskostnader.

Vidare får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t för utjämning av tredje huvudtitelns slutsumma måtte föreslå Riksdagen, [17.] *Tryckningskostnader.* (Ordinarie anslag.)

att *ordinarie förslagsanslaget till bestridande av tryckningskostnader*, nu uppgående till 5,031 kronor, må minskas med 17 kronor till 5,014 kronor.

5. Gottgörelse av kostnader för sjöfolk och nödställda svenska undersåtar, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* . . kronor 35,000.

6. Hemliga utgifter, *oförändrat ordinarie anslag* . » 120,000.

7. Till fortsatt utgivande av Sveriges traktater.

Å tredje huvudtiteln finnes i riksstaten för 1916 uppfört ett extra anslag å 4,500 kronor till fortsatt utgivande av Sveriges traktater. [18.] *Sveriges traktater.* (Extra anslag.)

Utgivaren av detta verk, professor C. Hallendorff, har i en den 13 nästlidne december till mig avgiven berättelse över arbetets fortgång anfört följande:

»*1600-talsserien:* Såsom i berättelsen 1914 sattes i utsikt, publicerades av denna serie i början av detta år ett nära 30 tryckark (466 sidor) starkt

[18.] halvband. Detta band, som innehåller traktater för åren 1646—48 samt slutar med de Westfaliska fredsfördragen, utgör förra hälften av verkets del VI, band 1. Insamlande av material till närmast följande halvband har under året pågått.

1700-talsserien: Fil. dr Boëthius, som ombesörjer denna serie, har under året avslutat och utgivit ett häfte om ungefär 19 tryckark (292 sidor). Detta häfte innehåller traktater för åren 1723—39 samt utgör början av verkets del VIII. Härutöver har dr Boëthius fortsatt materialinsamlandet och utredigeringen till tryck av närmast följande häfte.

Gränskartorna: I föregående årsberättelse meddelades, att en reproduktion av de till Sveriges nu gällande gränstraktater hörande kartorna begynt. Denna reproduktion har under innevarande år fullbordats och den text som till upplysning bör åtfölja kartverket, är under uppsättning.»

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att till fortsatt utgivande av *Sveriges traktater* för år 1917 bevilja ett *extra anslag* av 4,500 kronor.

8. Till täckande av vissa av statskontoret utbetalda förskott.

[19.] *Ersättning för statskontorets förskott.* (Extra anslag.)

Hos Eders Kungl. Maj:t har statskontoret i underdånighet till ersättande anmält följande av statskontoret förskjutna medel:

1:o) jämlikt nådiga breven den 28 september 1906, 11 december 1908, den 21 februari och den 24 april 1914 samt den 12 augusti 1915 expektansarvoden till vissa diplomat- och konsulattjänstemän fran och med den 1 november 1914 . . . . . kronor 33,575: —

2:o) jämlikt nådiga brevet den 26 april 1912 till gäldande av ränta å inteckning uti beskickningshuset i Berlin . . . . . » 14,218: —

3:o) jämlikt nådiga breven den 13 juni och den 11 juli 1913, den 6 och den 27 juni 1914 samt den 29 januari och den 1 och den 30 juni 1915 kostnader för delegerade för förhandlingar med Norge om flyttlapparnas rätt till renbete m. m. . . . . » 48,038: 37

4:o) jämlikt nådiga breven den 6 juni 1914 (2 st.) samt den 29 januari 1915 ersättning åt filosofie doktorn E. Haglund för verkställande av dels viss utredning i fråga om ströängar, dels undersökning rörande renars skadegörelse å slåttermyrar . . . . . » 1,953: 12

Transport kronor 97,784: 49

	Transport kronor	97,784: 49	[19.]
5:o) jämlikt nådiga brevet den 12 augusti 1915 avlöning åt tillförordnade ministern hos Schweiziska Edsförbundet greve A Ehrensvärd	»	3,048: 39	
6:o) jämlikt nådiga brevet den 1 oktober 1915 arvoden till extra biträden å utrikesdepartementets handelsavdelning	»	1,329: 29	
	Summa kronor	102,162: 17	

Beträffande det under punkt 5:o) här ovan upptagna belopp tillåter jag mig erinra, att jag vid underdånig föredragning den 12 augusti 1915 anförde, att det under nuvarande europeiska förhållanden vore ur flera synpunkter i hög grad önskvärt, att Sverige trädde i direkt diplomatisk förbindelse med Schweiziska Edsförbundet, och därför ansåg mig böra föreslå Eders Kungl. Maj:t, att hos Schweiziska Edsförbundet tillsvidare anställa en envoyé extraordinaire och ministre plénipotentiaire.

Eders Kungl. Maj:t behagade på min hemställan dels förordna förutvarande ministern för utrikes ärendena, envoyén i disponibilitet greve Albert Ehrensvärd att tillsvidare vara envoyé extraordinaire och ministre plénipotentiaire hos Schweiziska Edsförbundet, med rätt för honom att, så länge hans uppdrag varade, uppbära, förutom sin expektanslön av 6,000 kronor, en avlöning av 18,000 kronor för år, därav 3,000 kronor såsom lön, 6,000 kronor såsom tjänstgöringspenningar och 9,000 kronor såsom ortstillägg, dels ock anbefalla statskontoret att av tillgängliga medel månadsvis i efterskott utbetala den honom, förutom expektanslönen, tillkommande avlöning av 18,000 kronor för år samt att sedermera före varje års utgång hos Eders Kungl. Maj:t till ersättande anmäla vad sålunda under året förskjutits.

I detta sammanhang får jag även erinra, att Eders Kungl. Maj:t vid underdånig föredragning den 17 augusti 1915 förordnat vicekonsuln i Narvik Carl Otto von Dardel att tillsvidare tjänstgöra såsom legationssekreterare vid den genom greve Ehrensvärds förordnande upprättade beskickningen i Bern, med rätt för von Dardel att, mot avstående av de med vicekonsulsavlöningen förenade ortstillägg och tjänstgöringspenningar, eller tillhopa 5,400 kronor, uppbära ett lika stort belopp för år av tredje huvudtitelns besparingar.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t måtte till täckande av de utav mig nu omförmälda, *av statskontoret förskottsvis bestridda utgifter* av Riksdagen äska ett *extra anslag* för år 1917, vilket till undvikande av öretal i riksstaten torde böra bestämmas till 102,163 kronor.

[20.] Beträffande de här ovan upptagna ordinarie anslag, vid vilka jag icke gjort någon framställning, har jag ingen ändring att föreslå.

Av tredje huvudtitelns **ordinarie** anslag, som för innevarande år uppgå till . . . . . kronor 1,838,781
komma, vid bifall till de av mig framställda förslag, följande anslag att höjas, nämligen:

Beskickningar och konsulat	med kronor	39,000
Kontorskostnadsersättningar åt lönade konsuler	» »	800
Ersättningar till olönade konsuler och vicekonsuler	» »	5,250
Ålderstillägg	» »	8,000
	tillhopa kronor	53,050.
Om från denna summa drages den av mig föreslagna minskningen av anslaget till bestridande av tryckningskostnader . .	»	17

visar sig, att de ordinarie anslagen skulle ökas med . . » 53,033
och sålunda för år 1917 komma att uppgå till . . . . kronor 1,891,814.

Summan av de av mig för år 1917 tillstyrkta **extra** anslag överstiger med . . . . . » 78,767
vad under tredje huvudtiteln anvisats å extra stat för år 1916.

Huvudtitelns slutsumma, innevarande år . . . . . » 2,037,600,
skulle, under förutsättningen av bifall till mitt förslag, för år 1917 uppgå till . . . . . » 2,169,400.

Statsrådets övriga ledamöter biträdde vad herr ministern för utrikes ärendena sålunda hemställt;

Och behagade Hans Maj:t Konungen härtill i nåder lämna bifall samt befalla, att avskrift av detta protokoll skulle till finansdepartementet överlämnas för att tjäna till ledning vid avfattandet av Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående statsverkets tillstånd och behov.

Ur protokollet:
H. Axelsson Iohnson.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

Tredje huvudtiteln.

		Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	Sid.
	A. Departementet.			
1.	Departementschefen, ministern för utrikes ärendena	24,000		2.
2.	Utrikesdepartementet	87,950		2.
3.	Provisorisk lönereglering för utrikesdepartementet	—	21,523	2.
4.	Förstärkning av departementets arbetskrafter m. m.	—	38,000	3.
5.	Vikariatsersättning, extra biträden m. m. i utrikesdepartementet	15,100		3.
6.	Ti avlöning åt kvinnliga biträden i utrikesdepartementet	—	14,400	3.
	B. Sveriges representation i utlandet.			
1.	Beskickningar och konsulat	1,041,300		4.
2.	Upprättande av nya konsulat i Ryssland	—	45,000	15.
3.	Personligt lönetillägg åt kanslisten vid beskickningen i Madrid och Lissabon B. C. T. Molin	—	1,000	16.
4.	Vikariatsersättning vid beskickningar och konsulat samt lönefyllnad till vissa konsulsbefattningar	10,000		16.
5.	Kontorskostnadsersättningar åt lönade konsuler	36,000		16.
6.	Ersättningar till olönade konsuler och vicekonsuler	75,250		16.
7.	Personliga gottgörelser för mistade konsulatavgifter	—	8,000	17.
8.	Diplomat- och konsulsaspiranter	36,000		17.
9.	Militär- och marinattachéer	28,000		17.
10.	Handelsattachéer	40,000		17.
11.	Ekiperingspenningar	15,000		17.
12.	Extra biträden, kanslivaktmästare och andra utgifter vid beskickningar och konsulat	24,200		17.
13	Ersättning för förskott till inköp av beskickningshus i Paris	—	25,000	17.

		Ordinarie anslag kronor.	Extra anslag kronor.	Sid.
	C. Internationella byråer m. m.			
1.	Internationella skiljedomstolens byrå i Haag	—	5,000	18.
2.	Bidrag till den internationella fredsbyrån i Bern	—	750	18.
3.	Bidrag till bestridande av kostnaderna för interparlamentariska unionens byrå och generalsekretariat för år 1917	—	750	19.
4.	Bidrag till bestridande av den svenska gruppens av den interparlamentariska unionen kostnader under år 1917	—	11,500	19.
5.	Bidrag för den svenska gruppens av den interparlamentariska unionen deltagande i unionens konferens år 1917.	—	—	21.
	D. Diverse.			
1.	Ålderstillägg	20,000		23.
2.	Rese- och flyttningsersättning, inspektioner, tillfälliga uppdrag	68,000		23.
3.	Skrivmaterialier, expenser, renskrivning, ved, ljus m m.	171,000		23.
4.	Till bestridande av tryckningskostnader	5,014		23.
5.	Gottgörelse av kostnader för sjöfolk och nödställda svenska undersåtar	35,000		23.
6.	Hemliga utgifter	120,000		23.
7.	Till fortsatt utgivande av Sveriges traktater	—	4,500	23.
8.	Till täckande av vissa av statskontoret utbetalda förskott	—	102,163	24.

Stockholm 1916. **Kungl. Boktryckeriet.** P. A. Norstedt & Söner.
153951

BIHANG

TILL

RIKSDAGENS PROTOKOLL

VID

LAGTIMA RIKSDAGEN I STOCKHOLM

ÅR 1916.

FÖRSTA SAMLINGEN.

FÖRSTA BANDET. II.

Bilagor till Kungl. Maj:ts proposition Nr 1 angående statsverkets tillstånd och behov: fjärde huvudtiteln.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

Riksstatens fjärde huvudtitel.

		Sid.
	A. **Departementet**	4
	Departementschefen	4
[1.]	Departementet	4
[2.]	Extra föredragande inom departementet m. m.	8
[3.]	Provisorisk lönereglering för departementet	8
[4.]	Skrivmaterialier och expenser, ved m. m. för departementet med dess kommando-expedition	9
	Tryckningskostnader för departementet med dess kommandoexpedition	10
	B. **Arméförvaltningen**	10
	Arméförvaltningen	10
[5.]	Skrivmaterialier, expenser och bransle m. m. för arméförvaltningen	13
	C. **Generalitetet, staberna m. m.**	14
[6.]	Generalitetsstaten	14
[7.]	Generalstabens fast anställda personal	25
	Generalstabens övningar, expenser m. m.	26
[8.]	Artilleristaben	26
[9.]	Kommendantsstaten	27
	D. **Undervisningsverken.**	28
[10.]	Krigshögskolor	28
[11.]	Ridskolan	37

Sid.

[12.] Skjutskolan för infanteriet och kavalleriet 38

[13.] Ökning av antalet elever vid skjutskolan för infanteriet och kavalleriet under år 1917 ävensom anordnande därstädes under samma år av en kulsprutekurs 46

Artilleriskjutskolor 54

[14.] Krigsskolan 55

Volontärskolor 81

[15.] Militärläkares och militärveterinärers undervisning 82

E. **Avlöning, rekrytering (truppförbanden), arvoden m. m.** 83

[16.] Avlöning och rekrytering m. m. 83

[17.] Anställnings- och avskedspremier 118

[18.] Ökad avlöning för de till tjänståldern äldsta bataljonsläkarna och bataljonsveterinärerna 120

[19.] Avlöning till bataljonslakare vid fältläkarkåren 121

[20.] Extra lönetillägg 128

Ersättning åt vissa löntagare i följd av arméns omorganisation 129

[21.] Arméns reservstater 129

Armens personal över stat 131

[22.] Dagavloningstillägg åt indelt manskap 131

[23.] Hyra, expenser m. m. vid truppförbanden 133

[24.] Landstormen 135

[25.] De värnpliktigas avloning, inskrivning och redovisning m. m. 140

[26.] Ersättning för rustning och rotering 144

[27.] Intendenturkåren 145

[28.] Ålderstillägg 148

[29.] Mötesbidrag 149

[30.] Provisoriskt avlöningstillägg till officerare m. fl. vid till Boden förlagda truppförband och formationer 151

F. **Intendenturen m. m.** 152

[31.] Arméns mathållning 152

[32.] Furagering av arméns hästar 155

[33.] Arméns munderingsutrustning 156

[34.] Arméns diverse intendenturbehov 158

[35.] Arméns kasernutredning samt ved, ljus och vatten 159

[36.] Premiering av lastautomobiler 160

[37.] Anskaffning av lastautomobiler m. m. 175

[38.] Inventarier i nya kasernetablissemang 175

G. **Inkvarterings-, rese- och traktamentskostnader** 176

Inkvarteringskostnader 176

Inkvarteringens ordnande i Stockholm 177

Sid.
Rese- och traktamentspenningar 177
Flyttningshjälp 177

H. **Artilleribehov** 178

[39.] **Arméns vapen, ammunition och målskjutningsmateriel samt artilleriets övningar och materiel** 178

I. **Fortifikationsbehov** 186

[40.] **Arméns byggnader, mötesfält och kommendantskapsutgifter samt fortifikationens övningar och materiel** 186
[41.] **Fullbordande av befästningsarbetena vid Boden** 196
[42.] **Inköp av mark för utökning av Järvafältet** 198
[43.] **Anskaffande av heliografer åt falttelegraftrupperna** 199

J. **Övningar** 200

Arméns fält- och falttjänstövningar 200
Vinterövningar 200
[44.] **Det frivilliga skyttevåsendets befrämjande** 201
[45.] **Vinterrekrytskolor vid vissa icke kasernerade infanteriregementen** 223
[46.] **Kurser för utbildning av befäl och fackman vid landstormen** 228

K. **Sjukvård** 230

[47.] **Garnisonssjukhusen i Stockholm, å Karlsborg och i Boden** 230
[48.] **Arméns sjuk- och veterinärvård samt hovbeslag m. m.** 242
[49.] **Det frivilliga sjukvårdsväsendet i krig** 248

L. **Stipendier** 250

Resestipendier åt artilleri- och ingenjörofficerare 250
Resestipendier åt officerare vid armén 250
Stipendier för fältläkarkåren och veterinärstaten 251
Resestipendier åt militärläkare 251

M. **Remontering och hästlega** 252

[50.] **Remontering m. m.** 252
[51.] **Lega av hästar för truppförbandens övningar** 263

Sid.

N. **Diverse** 273

[52.] **Ersättning för förskott** 273

Understöd åt föreningar och till skrifters utgivande 275

Extra utgifter 275

[53.] **Civilanställning** 275

[54.] **Omkostnader för riksförsäkringsanstalten** 277

Fjärde huvudtitelns anslag i sin helhet 283

Bilagor.

Nr 1. Stat för Generalitetsstaten 285

» 2. » » Generalstabens fast anställda personal 287

» 3. » » Artilleristaben 288

» 4. » » Kommendantsstaten 289

» 5. » » Krigshögskolan 291

» 6. » » Artilleri- och ingenjörhögskolan 293

» 7. » » Ridskolan 296

» 8. » » Krigsskolan 297

» 9. » » Krigsskolans reservofficerskurser 300

» 10. » » Sammandrag av staterna för krigsskolans officers- och reservofficerskurser 301

» 11. » » Svea livgarde år 1917 302

» 12. » » Göta livgarde år 1917 305

» 13. » » Livregementets grenadjärer år 1917 308

» 14. » » Första livgrenadjärregementet år 1917 311

» 15. » » Andra livgrenadjärregementet år 1917 314

» 16. » » Västgöta regemente år 1917 317

» 17. » » Karlskrona grenadjärregemente år 1917 320

» 18. » » Upplands infanteriregemente år 1917 323

» 19. » » Skaraborgs regemente år 1917 326

» 20. » » Södermanlands regemente år 1917 329

» 21. » » Kronobergs regemente år 1917 332

» 22. » » Jönköpings regemente år 1917 335

» 23. » » Dalregementet år 1917 338

» 24. » » Hälsinge regemente år 1917 341

» 25. » » Älvsborgs regemente år 1917 344

» 26. » » Hallands regemente år 1917 347

» 27. » » Bohusläns regemente år 1917 350

» 28. » » Västmanlands regemente år 1917 353

» 29. » » Norrbottens regemente år 1917 356

» 30. » » Västerbottens regemente år 1917 359

» 31. » » Kalmar regemente år 1917 362

» 32. » » Värmlands regemente år 1917 365

» 33. » » Jämtlands fältjägarregemente år 1917 368

» 34. » » Norra skånska infanteriregementet år 1917 371

Sid.

Nr 35. Stat för Södra skånska infanteriregementet år 1917 374
» 36. » » Vaxholms grenadjärregemente år 1917 377
» 37. » » Militärbefälet på Gottland samt Gottlands infanteriregemente år 1917 . . 380
» 38. » » Västernorrlands regemente år 1917 383
» 39. » » Livgardet till häst år 1917 386
» 40. » » Livregementets dragoner år 1917 389
» 41. » » Livregementets husarer år 1917 391
» 42. » » Smålands husarregemente år 1917 394
» 43. » » Skånska husarregementet år 1917 397
» 44. » » Skånska dragonregementet år 1917 399
» 45. » » Kronprinsens husarregemente år 1917 401
» 46. » » Norrlands dragonregemente år 1917 403
» 47. » » överstelöjtnanter och majorer vid de sex fördelningskavalleriregementena år 1917 405
» 48. » » Svea artilleriregemente år 1917 406
» 49. » » Göta artilleriregemente år 1917 408
» 50. » » Vendes artilleriregemente år 1917 410
» 51. » » Norrlands artilleriregemente år 1917 412
» 52. » » Upplands artilleriregemente år 1917 414
» 53. » » Smålands artilleriregemente år 1917 416
» 54. » » Gottlands artillerikår år 1917 418
» 55. » » Boden-Karlsborgs artilleriregemente år 1917 420
» 56. » » Positionsartilleriregementet år 1917 422
» 57. » » Artilleriets fabriker och tyganstalter år 1917 424
» 58. » » Fortifikationen år 1917 426
» 59. » » Svea ingenjörkår år 1917 428
» 60. » » Göta ingenjörkår år 1917 429
» 61. » » Fälttelegrafkåren år 1917 430
» 62. » » Bodens ingenjörkår år 1917 431
» 63. » » Officerare och underofficerare med vederlikar vid trängen år 1917 432
» 64. » » Svea trängkår år 1917 434
» 65. » » Göta trängkår år 1917 436
» 66. » » Norrlands trängkår år 1917 438
» 67. » » Skånska trängkåren år 1917 440
» 68. » » Västmanlands trängkår år 1917 442
» 69. » » Östgöta trängkår år 1917 444
» 70. » » Polispersonalen i Boden och å Karlsborg 446
» 71. Beräkning av statsanslaget till avlöning och rekrytering m. m. år 1917 447
» 72. » » anslaget till anställnings- och avskedspremier år 1917 450
» 73. Stat för officerare och underofficerare å reservstat vid armén år 1917 451
» 74. » » fältläkarkårens reservstat år 1917 452
» 75. Beräkning av anslaget för arméns reservstater år 1917 453
» 76. » » statsanslaget till hyra, expenser m. m. vid truppförbanden år 1917 . 454
» 77. Stat för rullföringsbefälhavarna med biträden å fastlandet att från och med år 1917 tills vidare lända till efterrättelse 456
» 78. Beräkning av de värnpliktigas tjänstgöringsdagar under år 1917 457
» 79. » » statsanslaget till de värnpliktigas avlöning, inskrivning och redovisning m. m. år 1917 458

Fjärde huvudtiteln.

		Sid.
Nr	80. Stat för Intendenturkåren år 1917	459
»	81. Beräkning av tjänstgöringsdagar för fast anställt manskap, däri inbegripet musikmanskap samt indelt manskap år 1917	461
»	82. » » statsanslaget till arméns mathållning år 1917	462
»	83. » » underhållsdagar för stam- och lejda hästar samt remonter år 1917	463
»	84. » » statsanslaget till furagering av arméns hästar år 1917	464
»	85. » » » » arméns munderingsutrustning år 1917	465
»	86. » » » » » diverse intendenturbehov år 1917	466
»	87. » » antalet underofficerare med vederlikar vid armén år 1917	467
»	88. » » statsanslaget till arméns kasernutredning samt ved, ljus och vatten år 1917	468
»	89. Stat för garnisonssjukhuset i Stockholm	469
»	90. Beräkning av statsanslaget till arméns sjuk- och veterinärvård samt hovbeslag m. m. år 1917	472
»	91. Stat för remonteringsstyrelsen, att från och med år 1917 tillsvidare lända till efterrättelse	473
»	92. Beräkning av statsanslaget för remontering m. m. år 1917	474
»	93. » » » till lega av hästar för truppförbandens övningar år 1917	476
»	94. Fjärde huvudtiteln	478

Stockholm, K. L. Beckmans Boktr., 1916.

Fjärde huvudtiteln.

Utdrag ur protokollet över lantförsvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 januari 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Mörcke, anhöll i underdånighet att få underställa Kungl. Maj:ts prövning frågan om reglerandet av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel för år 1917 och att i sammanhang därmed få föredraga följande till Kungl. Maj:t inkomna skrivelser, nämligen:

arméförvaltningens underdåniga skrivelse den 30 september 1915 angående lantförsvarets medelsbehov för år 1917;

inspektörens för infanteriet underdåniga skrivelse den 11 september 1915 angående traktamentsersättning under inspektionsresor åt inspektören för infanteriet;

inspektörens för militärläroverken underdåniga skrivelse den 23 november 1915 med förslag till ny stat för krigsskolan, ävensom arméförvaltningens däröver avgivna utlåtande;

inspektörens för infanteriet underdåniga skrivelse den 19 maj 1915 angående inrättandet av ständiga ordinarie elevplatser för infanteriofficerare vid artilleri- och ingenjörhögskolan, ävensom generalfälttygmästarens och inspektörens för artilleriet samt chefens för fortifikationen häröver avgivna utlåtanden;

chefens för artilleri- och ingenjörhögskolan underdåniga skrivelse den 3 augusti 1915 i fråga om ändringar i högskolans organisation och stat, jämte vederbörandes däröver avgivna yttranden;

chefens för krigshögskolan underdåniga skrivelse den 27 oktober 1915 angående ändring i staten för krigshögskolan, jämte vederbörandes däröver avgivna utlåtanden;

chefens för skjutskolan för infanteriet och kavalleriet underdåniga skrivelse den 31 maj 1915 angående vissa byggnads- och reparationsarbeten vid infanteriskjutskolan, ävensom vederbörande myndigheters däröver avgivna utlåtanden;

chefens för skjutskolan för infanteriet och kavalleriet underdåniga skrivelse den 14 september 1915 angående ändringar i staten för skjutskolan, ävensom inspektörens för infanteriet däröver avgivna yttrande;

chefens för skjutskolan för infanteriet och kavalleriet underdåniga skrivelse den 14 september 1915 angående anordnande av en kulsprutekurs år 1917, ävensom inspektörens för infanteriet däröver avgivna yttrande;

t. f. inspektörens för trängen underdåniga skrivelse den 11 oktober 1915 angående staterna för trängen år 1917;

arméförvaltningens civila departements och sjukvårdsstyrelses underdåniga skrivelse den 5 november 1915 angående ändring av staten för Skånska trängkåren i anledning av genomförandet av fältläkarkårens nya organisation;

arméförvaltningens artilleri- och civila departements underdåniga skrivelse den 23 oktober 1915 med förslag till stat för artilleriets fabriker och tygstater år 1917;

en den 6 oktober 1915 dagtecknad skrift, däri C. Rundlöv m. fl. gjort framställning om löneförbättring åt de vid artilleriets fabriker och tyganstalter anställda tyg- och fabriksingenjörerna, ävensom armé-

förvaltningens artilleri- och civila departements däröver avgivna utlåtande;

kommendantens i Boden särskilda underdåniga skrivelse den 6 september 1912 angående vakttjänstgöring vid de permanenta verken i Boden m. m., ävensom vederbörande myndigheters däröver avgivna utlåtanden;

kommendantens i Boden underdåniga skrivelse den 20 september 1915 angående polisbevakningen i Boden;

kommendantens i Boden särskilda underdåniga skrivelse samma dag angående polisbevakningen i Boden;

arméförvaltningens civila departements och sjukvårdsstyrelses underdåniga skrivelse den 25 maj 1915 angående dagarvode åt extra bataljonsläkare;

statskontorets underdåniga skrivelse den 23 oktober 1915 angående beräkning av fjärde huvudtitelns förslagsanslag till ersättning för rustning och rotering;

generalintendentens underdåniga skrivelse den 7 oktober 1915 angående intendenturkårens stat för år 1917, ävensom arméförvaltningens intendentsdepartements däröver avgivna utlåtande;

chefens för generalstaben underdåniga skrivelse den 19 december 1914 angående premiering av lastautomobiler;

ett av särskilda inom lantförsvarsdepartementet tillkallade sakkunniga den 28 april 1915 avgivet betänkande och förslag rörande lämpligaste sättet att tillgodose arméns behov i krig och fred av lämpliga lastautomobiler, ävensom arméförvaltningens intendentsdepartements däröver avgivna utlåtande;

chefens för generalstaben särskilda underdåniga skrivelse den 21 december 1914 angående anskaffning av lastautomobiler för armén, ävensom av nyssnämnda sakkunniga samt arméförvaltningens intendentsdepartement däröver avgivna utlåtanden;

arméförvaltningens fortifikations-, intendents- och civila departements underdåniga skrivelse den 5 november 1915 angående sättet för beredande av fri bostad åt förrådsvaktmästare vid truppförbanden;

chefens för fortifikationen särskilda skrivelse den 10 november 1915 angående övnings- och underhållsmedel för flygvapnet under år 1917;

Svenska æronatiska sällskapets och kungl. automobilklubbens underdåniga framställning den 4 maj 1915 angående anvisande av medel för bildande av en för armén avsedd reserv av flygmaskiner och flygmaskinsförare, ävensom vederbörande myndigheters däröver avgivna utlåtanden;

arméförvaltningens särskilda underdåniga skrivelse den 30 september 1915 angående markförvärv för Bodens fästning;

inspektörens för infanteriet underdåniga skrivelse den 3 juni 1915 angående ökad övningsammunition, ävensom arméförvaltningens artilleridepartements och chefens för generalstaben däröver avgivna utlåtanden;

skytteförbundens överstyrelses underdåniga skrivelse den 19 november 1915 angående anslag till det frivilliga skytteväsendets befrämjande för år 1917, jämte arméförvaltningens artilleri- och civila departements däröver avgivna yttrande;

arméförvaltningens underdåniga skrivelse den 28 oktober 1915 angående uppförande i staten för garnisonssjukhuset i Stockholm av kostnader för anordnande vid sjukhuset av en poliklinik för veneriskt sjuka; samt

överstyrelsens för Svenska Röda korset underdåniga skrivelse den 30 oktober 1915 angående anslag för befrämjande av det frivilliga sjukvårdsväsendet i krig, ävensom vederbörande myndigheters däröver avgivna utlåtanden.

Departementschefen yttrade härefter:

»I enlighet med Kungl. Maj:ts beslut den 14 januari 1913 angående ändrad gruppering av riksstatens utgifter upptagas anslagen under huvudtiteln i samma ordning, vari de böra förekomma i den blivande riksstaten, därvid även angivas de ordinarie anslag, i vilka någon förändring icke ifrågasättes.

A. Departementet.

1. **Departementschefen,** *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 17,000: —

2. Departementet.

[1]. Registratorsbefattningens tillkomst år 1880.

Lantförsvarsdepartementet innefattar två särskilda avdelningar, nämligen lantförsvarsdepartementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli och lantförsvarsdepartementets kommandoexpedition.

Kommandoexpeditionen leder sitt ursprung från den år 1809 inrättade »Generaladjutantens för armén expedition». Då statsdepartementen år 1840 inrättades, upplöstes generaladjutantsexpeditionen och ersattes med lantförsvarsdepartementets kommandoexpedition. Denna expedition fick egen stat med följande personal, nämligen 1 expeditions-

chef, 5 generalstabsofficerare, 1 registrator och redogörare, 1 translator, 1 stentryckare och 1 vaktmästare.

All personal utom vaktmästaren och stentryckaren uteslöts emellertid ur staten år 1873 i sammanhang med generalstabens omorganisation. Då bestämdes nämligen, att av generalstabens officerare skulle 5, varav 1 i egenskap av chef och 1 såsom souschef, tjänstgöra i lantförsvarsdepartementets kommandoexpedition.

I enlighet härmed upptager den nuvarande staten för departementet med avseende å kommandoexpeditionens personal endast arvoden åt 1 vaktmästare och 1 stentryckare med 750 kronor respektive 500 kronor.

Oaktat registratorstjänsten vid kommandoexpeditionen indragits, befanns redan år 1880 kontinuiteten kräva, att en person mera stadigt ägnade sig åt dessa göromål. Saken ordnades då så, att en pensionerad officer ur armén beordrades till tjänstgöring vid generalstaben och anställdes i kommandoexpeditionen. För sitt arbete med registratorsgöromålen uppbar han dagtraktamente från generalstabens stat.

Registratorsbefattningens upprätthållande under åren 1911—1914.

Sedan den år 1880 såsom registrator anställde officeren i början av år 1911 avgått från registratorsbefattningen, beordrade Kungl. Maj:t en officer å aktiv stat att från och med den 1 maj 1911 intill utgången av samma år tjänstgöra i lantförsvarsdepartementets kommandoexpedition, och överlämnades därvid åt honom handhavandet av registratorstjänsten. Under denna tjänstgöring uppbar nämnde officer författningsenligt dagtraktamente från reseanslaget.

På grund av uppnådd pensionsålder måste ifrågavarande officer med utgången av år 1911 avgå från beställning på stat. Då emellertid kontinuiteten krävde, att en och samma person en längre tid och mera stadigt handhade de med registratorstjänsten förenade göromålen, ansågs lämpligt, att samme officer jämväl efter erhållet avsked finge tjänstgöra såsom registrator i kommandoexpeditionen mot uppbärande av enahanda arvode som hans företrädare åtnjutit eller 5 kronor om dagen. Härvid uppstod fråga, från vilket anslag berörda arvode borde utgå.

Uti infordrat utlåtande den 24 november 1911 hemställde arméförvaltningens civila departement, att då den pensionerade officer ur armén, som förut bestritt registratorstjänsten, fått uppbära dagtraktamente från generalstabens stat samt generalstabens anslag till ersättning åt aspiranter och inkommenderade officerare, vilket från och med år 1910 höjts från 16,000 kronor till 20,000 kronor, syntes lämna tillgång till beredande av det föreslagna dagarvodet, detta måtte utbetalas från nämnda anslag.

[1.] Chefen för generalstaben ansåg sig däremot icke kunna tillstyrka detta förslag. Berörda anslag vore nämligen icke avsett för nu ifrågavarande ändamål utan för ersättning åt officerare, kommenderade till tjänstgöring vid generalstaben. Härtill komme, att anslaget, vilket beräknats under förutsättning av viss ökning av generalstabens fast anställda personal, vore för sitt ändamål otillräckligt, enär nämnda personalökning icke kommit till stånd.

I förnyat utlåtande den 21 december 1911 framhöll arméförvaltningens civila departement, att sedan den såsom registrator beordrade officeren avgått från beställning på stat, ersättning för registratorsuppdraget icke vidare syntes kunna beredas honom från reseanslaget, enär detta allenast vore avsett för rese- och traktamentsersättning åt personal på stat under kommenderingar av icke stadigvarande natur. Ersättning åt officer i reserven, med vilken avtal kunde varda träffat om upprätthållande av registratorsbefattningen i kommandoexpeditionen för tiden intill dess särskilda medel för ändamålet anvisades av riksdagen, syntes därför icke kunna beredas på annat sätt än som av departementet föreslagits.

Genom brev den 30 december 1911 medgav Kungl. Maj:t, att den officer, som dittills upprätthållit registratorsbefattningen och dåmera erhållit avsked från beställning på stat, finge beordras att under år 1912 tillsvidare tjänstgöra i kommandoexpeditionen mot åtnjutande av en ersättning av 5 kronor om dagen, att utgå från den under anslaget till generalstabens övningar, expenser m. m. upptagna posten »ersättning åt aspiranter och inkommenderade officerare».

Enahanda medgivande lämnades därefter genom särskilda brev den 28 november 1912 och den 14 november 1913 för åren 1913 och 1914.

Registratorsbefattningens upprätthållande åren 1915—1916.

Sedan fråga blivit väckt, att ifrågavarande officer skulle beordras att jämväl under år 1915 tillsvidare tjänstgöra i kommandoexpeditionen för bestridande av registratorsgöromålen därstädes samt arméförvaltningens civila departement i avgivet utlåtande föreslagit, att ersättning för tjänstgöringen skulle utgå på enahanda sätt som under de föregående åren, förklarade chefen för generalstaben i infordrat utlåtande den 28 december 1914, att ett anvisande av ersättning åt registratorn från berörda under anslaget till generalstabens övningar, expenser m. m. upptagna anslagspost enligt hans uppfattning vore alldeles stridande mot det ändamål, för vilket detta anslag beviljats. Ifrågavarande officer vore nämligen icke kommenderad med traktamente till generalstaben utan till lantförsvarsdepartementet, för vilket särskilt anslag funnes. Härtill

komme, att nämnda anslagspost icke lämnade tillgång till utbetalande av ifrågavarande ersättning, utan hade brist å densamma uppstått, vilken måst täckas av besparingar å andra titlar. Att ersättningen under de senare åren fått på angivet sätt utgå, hade kunnat förklaras därmed, att ett provisorium förelegat, så länge den s. k. departementalkommitténs förslag varit svävande. Sedan emellertid detta förslag fallit och ny härordning trätt i kraft, syntes förhållandet icke få återupprepas. Chefen för generalstaben hemställde därför, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga andra åtgärder eller förelägga frågan för riksdagen, därest så skulle finnas erforderligt. [1.]

Vid ärendets anmälan inför Kungl. Maj:t den 31 december 1914 medgav Kungl. Maj:t, att ifrågavarande officer finge beordras att tillsvidare under år 1915 tjänstgöra i kommandoexpeditionen mot åtnjutande av en ersättning av 5 kronor om dagen, varjämte föreskrevs, att härav föranledda kostnader skulle av arméförvaltningens civila departement förskjutas för att framdeles anmälas till ersättande.

Enahanda medgivande har genom brev den 31 december 1915 lämnats för år 1916.

Arvode för registratorn å departementets stat.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, har alltsedan år 1880 en särskild officer varit anställd i kommandoexpeditionen för ombesörjande av registratorsgöromålen därstädes. Behovet av en sådan anordning torde således vara till fullo ådagalagt. Då ifrågavarande göromåls natur kräver, att de under en längre tid handhavas av en och samma person, har det icke ansetts lämpligt, att för befattningens handhavande kommendera någon officer på aktiv stat, utan har därtill i stället beordrats en pensionerad officer ur armén mot åtnjutande av en ersättning av 5 kronor om dagen. Då denna anordning visat sig ur alla synpunkter tillfredsställande, torde densamma allt framgent böra tillämpas.

Med hänsyn till vad chefen för generalstaben i sitt utlåtande den 28 december 1914 och tillförene i ämnet anfört, har den registratorn tillkommande ersättningen ansetts icke vidare böra utgå från anslaget till generalstabens övningar, expenser m. m., utan har densamma för åren 1915 och 1916 anvisats å förskottstitel. Från och med år 1917 torde emellertid särskilda medel böra för ändamålet anvisas. Med hänsyn till ifrågavarande befattnings stadigvarande natur anser jag, att det erforderliga beloppet, eller 1,800 kronor för år räknat, bör såsom arvode upptagas å departementets stat.

[1.] Jag får därför hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

dels medgiva, att å departementets stat må uppföras arvode åt en registrator å kommandoexpeditionen med 1,800 kronor,

dels ock, vid bifall härtill, *öka* anslaget till departementet,

nu	kronor	71,150: —
med	»	1,800: —
till	kronor	72,950: —

3. Extra föredragande inom departementet m. m.

[2.] Sedan 1912 års riksdag medgivit, att av fjärde huvudtitelns allmänna besparingar 9,000 kronor (beloppet av 1914 års riksdag höjt till 10,000 kronor) finge tagas i anspråk för avlönande av en extra föredragande och en amanuens i lantförsvarsdepartements avdelning av Kungl. Maj:ts kansli, anvisade 1915 års riksdag, med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, för ifrågavarande ändamål på extra stat för år 1916 ett belopp av 10,000 kronor.

Då även under år 1917 kommer att föreligga behov av enahanda förstärkning av arbetskrafterna i lantförsvarsdepartementet, får jag hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att till *avlönande av en extra föredragande och en amanuens i lantförsvarsdepartementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli* på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 10,000 kronor.

4. Provisorisk lönereglering för departementet.

[3.] Till provisorisk lönereglering för befattningshavare i lantförsvarsdepartementet har riksdagen å extra stat för år 1916 anvisat ett förslagsanslag av 8,120 kronor, därav högst 175 kronor må användas till höjning av vikariatsersättning under semester.

I enlighet med vad chefen för justitiedepartementet till statsrådsprotokollet över justitiedepartementsärenden förut denna dag anfört, torde medel enligt av honom angivna grunder även för år 1917 böra för ifrågavarande ändamål begäras.

Med avseende å beloppet föranledes, vad lantförsvarsdepartementet angår, jämkning av den anledning, att med år 1917 ett kansliråd intjänat ålderstillägg å sin lön. Detta medför, att det pensionsavgift motsvarande avdrag, som vid utbetalningen av det provisoriska avlöningstillägget skall ske å den till lön hänförliga delen därav, ökas med 50 kronor. Anslaget kan i följd härav nedsättas med samma belopp. [3.]

För åtnjutande av det provisoriska avlöningstillägget torde böra stadgas de villkor, chefen för justitiedepartementet i sitt anförande föreslagit, och tillika för iakttagande vid utbetalningen av avlöningstilläggen meddelas de av honom ifrågasatta föreskrifter.

Med förmälan att sportelinkomsten för registratorn i lantförsvarsdepartementet även under år 1915 understigit 500 kronor, får jag alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att till *provisorisk löneregleringför befattningshavare i lantförsvarsdepartementet*, i enlighet med av chefen för justitiedepartementet under andra huvudtiteln förordade grunder och villkor, å extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av 8,070 kronor, därav högst 175 kronor må användas till höjning av vikariatsersättning under semester.

5. Skrivmaterialier och expenser, ved m. m. för departementet med dess kommandoexpedition. [4.]

Förevarande anslag, som för år 1916 utgår med 13,151 kronor, har under de senare åren icke undergått annan ändring än den, som erfordrats för avrundande av huvudtitelns slutsumma.

Emellertid har anslaget visat sig vara för lågt beräknat. Utgifterna under detsamma utgjorde sålunda

år 1910	kronor	18,655: 07
» 1911	»	20,328: 10
» 1912	»	23,855: 60
» 1913	»	15,052: 68
» 1914	»	31,277: 55

Att anslaget under år 1914 så väsentligt överskreds, berodde därpå, att under nämnda år åtskilliga nya inventarier måste för departementet anskaffas.

[4.] Med hänsyn till nu angivna förhållande torde en höjning av anslaget med i runt tal 5,000 kronor vara erforderlig. För avrundande av huvudtitelns slutsumma, torde anslaget böra beräknas till 18,160 kronor.

Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att *öka* förslagsanslaget till skrivmaterialier och expenser, ved m. m. för departementet med dess kommandoexpedition,

nu	kronor	13,151: —
med	»	5,009: —
till	kronor	18,160: —

6. **Tryckningskostnader för departementet med dess kommandoexpedition,** *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 7,000: —

B. Arméförvaltningen.

1. Arméförvaltningen.

Löneförbättring åt fältveterinären och åt ombudsmannen.

Å staten för arméförvaltningen äro uppförda avlöningsförmåner för den å sjukvårdsstyrelsen såsom föredragande för veterinärärenden anställde fältveterinären. Dessa utgå med lön 4,000 kronor och dagavlöning i 365 dagar à 5 kronor = 1,825 kronor, summa 5,825 kronor, d. v. s. med samma belopp som till major.

Vidare är å staten upptaget ett arvode om 3,000 kronor åt den å civila departementet placerade, för arméförvaltningen gemensamme ombudsmannen.

Uti sin framställning angående lantförsvarets medelsbehov för år 1914 hemställde arméförvaltningen på anförda skäl om viss löneförbättring åt fältveterinären.

Någon framställning härom blev emellertid icke till riksdagen avlåten. Enligt vad det vid 1913 års statsverksproposition, fjärde huvudtiteln, fogade statsrådsprotokollet utvisar, ansåg nämligen föredragande departementschefen, att det icke borde ifrågakomma att behandla och

avgöra denna löneregleringalldeles utan hänsyn till vad en ännu icke slutförd utredning kunde giva till resultat i fråga om löneregleringför arméns övriga veterinärer.

Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har nu, i samband med framläggande av förslag till löneregleringför fältveterinärkåren, hemställt om löneförbättring jämväl åt fältveterinären och i sådant hänseende föreslagit, att lönen måtte höjas från 4,000 kronor till 4,800 kronor samt förenas med ett ålderstillägg av 600 kronor, att utgå efter fem års väl vitsordad tjänstgöring. Fältveterinären skulle därigenom komma i åtnjutande av enahanda löneförbättring, som av 1912 års riksdag tillerkänts fältläkaren, numera överfältläkaren, i sjukvårdsstyrelsen.

Vidare har arméförvaltningen på grund av den stora ökning av ombudsmannens arbetsbörda, som ägt rum, sedan det nuvarande arvodet åt honom vid 1907 års riksdag fastställdes, föreslagit, att samma arvode måtte höjas från 3,000 kronor till 4,000 kronor.

Departementschefen.

Enligt vad jag får tillfälle att längre fram närmare omnämna, anser jag mig med hänsyn till rådande statsfinansiella förhållanden icke kunna tillstyrka, att förslag nu framlägges för riksdagen om löneregleringför fältveterinärkåren. På grund härav och då frågan om löneförbättring åt fältveterinären synes mig böra behandlas och avgöras i samband med nyssnämnda löneregleringsfråga, finner jag mig icke heller kunna tillstyrka, att framställning nu göres till riksdagen om löneförbättring åt fältveterinären.

Vad den föreslagna arvodesförhöjningen åt ombudsmannen angår, anser jag visserligen denna i och för sig skälig, men torde med hänsyn till nyss angivna förhållanden därmed, liksom med löneregleringar i allmänhet lärer bliva fallet, böra anstå till ett kommande år.

Nya biträdesbefattningar.

Å arméförvaltningens stat finnas för närvarande uppförda 14 för kvinnor avsedda biträdesbefattningar, därav 2 av tredje lönegraden, 1 av andra lönegraden och 11 av första lönegraden.

Under förmälan att den vissa avdelningar inom ämbetsverket påvilande arbetsbördan under de senare åren tillväxt i en sådan grad, att en förstärkning av arbetskrafterna vore oundgängligen av behovet påkallad, hemställde arméförvaltningen i sin underdåniga skrivelse den 7 november 1914 angående lantförsvarets medelsbehov för år 1916, att

å ämbetsverkets stat måtte uppföras ytterligare 3 kvinnliga biträden i tredje lönegraden och 8 kvinnliga biträden i andra lönegraden. I samband därmed skulle antalet biträden i första lönegraden minskas från 11 till 10.

Vid ärendets anmälan inför Kungl. Maj:t den 14 januari 1915 yttrade jag till statsrådsprotokollet, att jag genom den i ärendet förebragta utredningen funne till fullo ådagalagt, att en ökning av arméförvaltningens ordinarie personal måste äga rum inom en nära framtid. Med hänsyn till angelägenheten av att under rådande statsfinansiella förhållanden i möjligaste mån begränsa utgifterna å riksstaten för år 1916, ansåge jag mig emellertid icke kunna tillstyrka bifall till arméförvaltningens framställning, utan syntes med inrättandet av de föreslagna nya beställningarna böra anstå till ett kommande år.

I enlighet härmed gjordes icke någon framställning i ämnet till riksdagen.

Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har nu förnyat sin framställning om ökning av ämbetsverkets personal under hemställan, att därest så ansåges kunna ske, proposition i ämnet måtte avlåtas till 1916 års riksdag. Arméförvaltningens förslag innebär, att å staten skulle uppföras

dels ytterligare 3 kvinnliga biträden i tredje lönegraden med en sammanlagd begynnelseavlöning av 6,000 kronor,

dels ytterligare 7 kvinnliga biträden i andra lönegraden med en sammanlagd begynnelseavlöning av 11,200 kronor,

dels ock ytterligare 2 kvinnliga biträden i första lönegraden med en sammanlagd begynnelselön av 2,400 kronor.

I sammanhang härmed borde

dels anslagstiteln: till vikariatsersättning, tillfällig renskrivningskostnad, arvoden åt extra ordinarie tjänstemän och tillfälligt biträde ökas med 10,510 kronor,

dels ock ur nyssberörda anslagstitel utbrytas och under särskild rubrik med benämning »till merkantilt eller tekniskt utbildad konsulent» å staten upptagas ett belopp av 3,000 kronor.

Departementschefen.

Då de skäl, som nästlidet år föranledde förevarande frågas uppskjutande tillsvidare, alltjämt föreligga, anser jag mig icke heller nu kunna tillstyrka, att proposition i ämnet till riksdagen avlåtes. Med hänsyn till rådande statsfinansiella förhållanden anser jag det nämligen icke lämpligt att föreslå inrättandet av nya ordinarie beställningar, såframt icke alldeles särskilda omständigheter göra detta av behovet oundgängligen påkallat.

I detta sammanhang torde böra bringas till riksdagens kännedom, att Kungl. Maj:t genom särskilda brev den 30 april och den 23 december 1915 medgivit, att en biträdande registrator och bokhållare må från och med den 1 maj 1915 tillsvidare intill utgången av innevarande år anställas hos arméförvaltningens fortifikationsdepartement mot åtnjutande av en ersättning av 250 kronor i månaden, att gäldas från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar.

På grund av vad sålunda anförts, torde i riksstaten för år 1917 böra upptagas

Arméförvaltningen, *oförändrat ordinarie anslag* kronor 275,490: —

2. Skrivmaterialier, expenser och bränsle m. m. för arméförvaltningen. [5.]

Detta anslag har från och med år 1912 varit uppfört i riksstaten med 30,900 kronor.

Med anledning av därom gjord framställning medgav Kungl. Maj:t den 1 oktober 1914, att fem rum inom arméförvaltningens förra ämbetshus vid Munkbrogatan här i staden, vilket dåmera övergått i Stockholms stads ägo, finge genom överintendentsämbetet för en tid av ett år från och med samma dag förhyras för en kostnad av högst 1,000 kronor för att tjäna till förvaring av vissa arkivhandlingar, vilka icke kunde inrymmas i arméförvaltningens nuvarande ämbetshus. Hyresbeloppet skulle av arméförvaltningens civila departement förskjutas för att framdeles anmälas till ersättande.

Uti skrivelse den 30 april 1915 anmälde civila departementet, att ifrågavarande lokaler jämväl efter den 1 oktober 1915 vore erforderliga för tillgodoseende av arméförvaltningens behov av arkivutrymme, samt hemställde med anledning därav om bemyndigande för överintendentsämbetet att förlänga hyresavtalet om lägenheten med Stockholms stad tillsvidare mot en årlig hyra av högst 1,000 kronor samt med en till tre månader före fardag föreslagen uppsägningstid.

Vid ärendets föredragning den 21 maj 1915 medgav Kungl. Maj:t, att ifrågavarande fem rum finge av överintendentsämbetet för angivet ändamål för en tid av ytterligare ett år från och med den 1 oktober 1915 förhyras för en kostnad av högst 1,000 kronor, att av civila departementet förskjutas för att framdeles anmälas till ersättande. I sammanhang därmed anbefalldes arméförvaltningen att, därest lokaler för ifrågavarande ändamål fortfarande måste förhyras, vid angivande av lantförsvarets medelsbehov för år 1917 göra framställning om uppförande å stat av anslag för bestridande av kostnaderna härför.

[5.] Arméförvaltningens förevarande framställning.

Arméförvaltningen har nu anmält, att behov att förhyra ifrågavarande lokaler för ämbetsverkets arkiv med säkerhet allt fortfarande komme att föreligga, och har arméförvaltningen för den skull föreslagit, att hyresbeloppet, 1,000 kronor, från och med år 1917 beräknas under förevarande anslag.

Departementschefen.

Mot vad sålunda föreslagits har jag icke något att erinra. De för ifrågavarande ändamål hittills förskjutna beloppen ävensom det hyresbelopp, som belöper å tiden den 1 oktober—31 december 1916, torde lämpligen få utgå från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar, vilka därtill lämna tillgång.

Jag får därför hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att *öka* reservationsanslaget till skrivmaterialier, expenser och bränsle m. m. för arméförvaltningen,

nu	kronor	30,900: —
med	»	1,000: —
till	kronor	31,900: —

C. Generalitetet, staberna m. m.

[6.]

1. Generalitetsstaten.

Beställningar och arvoden.

Den för år 1916 godkända staten för generalitetsstaten upptager bland annat *dels* 10 generalsbeställningar, *dels* arvoden om 500 kronor åt 4 såsom brigadchefer förordnade regementschefer vid infanteriet, *dels ock* 2 fältläkarbeställningar samt arvoden om 1,000 kronor åt 4 fältläkare.

Enligt 1914 års härordningsbeslut skall å generalitetsstaten uppföras ytterligare en generalsbeställning, avsedd för en inspektör för militärläroverken m. m. Därjämte skola tillkomma dels arvoden åt ytterligare 8 såsom brigadchefer förordnade regementschefer vid infanteriet, dels ock 4 fältläkarbeställningar för de fältläkare, som för närvarande åtnjuta endast arvoden.

Av förenämnda nya beställningar och arvoden skola enligt de av [6.]
Kungl. Maj:t den 13 november 1914 fastställda planerna för övergången till den nya härordningen för år 1917 tillkomma generalsbeställningen, 4 brigadchefsarvoden samt 2 fältläkarbeställningar.

Å staten för år 1917 bör följaktligen uppföras en inspektör för militärläroverken m. m. med lön 8,000 kronor och dagavlöning för 365 dagar à 7 kronor = 2,555 kronor, summa 10,555 kronor.

Vidare bör staten ökas med 2,000 kronor, utgörande arvoden om 500 kronor åt ytterligare 4 såsom brigadchefer förordnade regementschefer vid infanteriet.

Slutligen bör å staten uppföras ytterligare 2 fältläkarbeställningar, vardera med lön 4,500 kronor och dagavlöning för 365 dagar à 5 kronor = 1,825 kronor, summa 6,325 kronor. För ändamålet skulle alltså erfordras 12,650 kronor. Då emellertid detta belopp bör minskas med två arvoden om 1,000 kronor, som för närvarande utgå till två fältläkare, erfordras för ifrågavarande ändamål en höjning av endast 10,650 kronor.

Gottgörelse för tjänstehästar.

Enligt den för år 1916 fastställda staten utgår gottgörelse för två tjänstehästar till en var av de 10 å staten uppförda generalspersonerna och till inspektören för kavalleriet ävensom till en adjutant hos inspektören för infanteriet och en var av 6 förste adjutanter hos arméfördelningscheferna samt gottgörelse för en tjänstehäst till en var av 6 andre adjutanter hos samma chefer. Hästgottgörelsen utgår med 400 kronor lönetillägg och 365 kronor furageersättning för varje häst. Då antalet hästgottgörelser utgör 42, belöper sig det å staten för ifrågavarande ändamål upptagna beloppet till 32,130 kronor.

Med tillämpning av hittills följda grunder för hästgottgörelses utgående skulle under förevarande post för år 1917 ytterligare beräknas lönetillägg och furageersättning åt inspektören för militärläroverken m. m. för två tjänstehästar, varjämte enligt 1914 års härordningsbeslut skulle tillkomma hästgottgörelse likaledes för två tjänstehästar åt en adjutant hos nämnde befattningshavare. Antalet hästgottgörelser skulle följaktligen för år 1917 ökas från 42 till 46.

Emellertid har 1915 års riksdag, med anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, fattat beslut om ändrade grunder för hästhållningen för officerare vid armén. Enligt ifrågavarande beslut skola

[6.] officerare och vederlikar, som böra vara beridna å två hästar, själva anskaffa en tjänstehäst och av staten tillhandahållas en stamhäst samt officerare och vederlikar, som böra vara beridna å allenast en häst, få denna, utom i vissa särskilda undantagsfall, ställd till sitt förfogande av staten. Därjämte skall staten, mot nedsättning av lönetillägget för tjänstehäst till 250 kronor om året och mot indragning av furageersättningen, övertaga anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörja tjänstehästs skötsel, under villkor att hästen icke må av ägaren avyttras, med mindre vederbörande myndighet, som har att godkänna densamma, lämnat sitt medgivande till försäljningen. Den nya anordningen har icke ansetts medföra något ökat behov av stallutrymme vid de särskilda truppförbanden utöver det enligt 1914 års härordning beräknade. För beredande av erforderligt stallutrymme i Stockholm åt hästar, vilka tillhöra eller skola vara ställda till förfogande för personal, som icke tjänstgör vid truppförband, är avsett att efter vissa grunder inlösa och i erforderlig mån utvidga generalstabens därvarande stalletablissemang. För erhållande av stallplats för hästar, tillhörande officerare utom huvudstaden, vilka ej äro placerade å truppförband, skola vidare dels stallarna vid ettdera av livgrenadjärregementenas etablissemang i Linköping, dels ock stallutrymmet vid Jämtlands fältjägarregementes etablissemang i Östersund i erforderlig mån utvidgas.

Med avseende å generalitetsstaten innebär riksdagens förenämnda beslut, att vid nämnda stat skola, efter genomförd härordning, finnas 12 tjänstehästar, nämligen en häst för en var av inspektörerna för infanteriet och militärläroverken, de sex arméfördelningscheferna, generalfälttygmästaren, cheferna för fortifikationen och generalstaben samt inspektören för kavalleriet ävensom 26 kronan tillhöriga stamhästar, nämligen en häst för en var av nyssnämnda tolv officerare samt en häst för varje av fjorton adjutanter, nämligen en hos vardera av inspektörerna för infanteriet och militärläroverken och två i varje arméfördelningsstab. Då det ansetts sannolikt, att vid arméfördelningsstaberna tillfälligt behov av två hästar för adjutant kan uppstå, oberoende av hans placering såsom förste eller andre adjutant, och då behov av ridhäst städse föreligger för i staben anställd fortifikationsofficer, fältläkare, fördelningsintendent och expeditionsintendent, skall dessutom, enligt riksdagens beslut, efter genomförd härordning vid varje arméfördelningsstab finnas, utöver det hästantal, som ovan beräknats, 5 kronan tillhöriga stamhästar.

Vid underdånig anmälan den 18 juni 1915 av riksdagens skrivelse den 27 maj 1915 angående hästhållningen för officerare vid armén fann Kungl. Maj:t, med godkännande av riksdagens beslut, i vad detsamma skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag i ämnet, gott uppdraga åt arméförvaltningens intendentsdepartement att — där så erfordrades i samråd med inspektören för infanteriet — verkställa utredning och avgiva förslag angående lämpligaste och för statsverket billigaste sättet att ombesörja skötseln av hästar vid infanteriet ävensom av hästar, som vore avsedda att uppställas i generalstabens stall i Stockholm, därest detsamma bleve av statsverket inlöst. Därjämte bemyndigades arméförvaltningens fortifikationsdepartement att söka träffa överenskommelse med generalstabens officerare angående inlösen för statsverkets räkning av generalstabens stalletablissemang i Stockholm för ett belopp, motsvarande vad som återstode oguldet å det samma officerare för etablissemangets uppförande beviljade statslån. [6.]

Då för genomförandet av hästhållningen för officerare vid armén enligt de nya grunderna erfordras åtskilliga reglerande bestämmelser i olika avseenden samt den nya anordningen dessutom medför vissa rubbningar i de av Kungl. Maj:t den 13 november 1914 fastställda planerna för övergången till den nya härordningen, har jag, jämlikt den 18 juni 1915 erhållet nådigt bemyndigande, uppdragit åt tre sakkunniga personer att inom departementet biträda med utarbetande av förslag till de särskilda bestämmelser i fråga om hästhållningen för officerare vid armén, som befinnas erforderliga på grund av Kungl. Maj:ts den 18 juni 1915 meddelade beslut i anledning av riksdagens skrivelse i ämnet, ävensom till ändring av de utav Kungl. Maj:t den 13 november 1914 fastställda planerna för övergången till den nya härordningen, i vad desamma avse arméns stamhästar.

För vinnandet av de med det nya systemet för hästhållningen för officerare vid armén avsedda fördelarna torde övergången till detsamma snarast möjligt böra taga sin början. Uti mitt till statsrådsprotokollet den 14 januari 1915 avgivna yttrande i fråga om lantförsvarets medelsbehov för år 1916 (punkten 5) förutsatte jag även, att detta skulle kunna komma att ske redan med innevarande år, i det jag framhöll, att därest förslag i ämnet hunne utarbetas och framläggas för 1915 års riksdag, det torde ankomma på Kungl. Maj:t att beträffande officerarnes förseende med hästar från och med år 1916 meddela de föreskrifter, vartill ett blivande riksdagsbeslut kunde giva anledning. Då emellertid förenämnda, med anledning av riksdagens beslut i frågan anbefallda utredningar ännu icke blivit slutförda, är jag icke nu i tillfälle att be-

[6.] döma, huruvida övergången till det nya systemet kan taga sin början redan under innevarande år eller först med år 1917, och än mindre i vilken omfattning övergången kan under sistnämnda år genomföras. I åtskilliga fall möter givetvis icke något som helst hinder att redan från och med år 1917 helt och hållet övergå till det nya systemet, men i andra fall åter, exempelvis i fråga om generalitetsstaten och generalstaben ävensom beträffande vissa infanteritruppförband, låter sig detta icke göra av bland annat det skäl, att erforderligt stallutrymme i kronans hus icke kan till dess beredas. Förrän denna sak blivit ordnad, kan givetvis kronan icke övertaga officershästarnas skötsel och underhåll och följaktligen icke heller någon nedsättning av lönetillägget eller indragning av furageersättningen äga rum. Vid nu angivna förhållanden och för vinnandet av önskvärd enhetlighet i staternas bestämmelser i fråga om gottgörelse för tjänstehästar, torde det därför vara lämpligast att, i avvaktan på att erforderliga bestämmelser rörande hästhållningen för officerare vid armén ävensom beträffande övergången från det nuvarande till det nya systemet varda av Kungl. Maj:t meddelade, å vederbörande stater för år 1917 beräkna gottgörelse för tjänstehästar enligt hittills tillämpade grunder. Med hänsyn därtill att en övergång till det nya systemet i åtskilliga fall kommer att under året äga rum, torde dock de för ändamålet beräknade beloppen böra i staterna angivas såsom »förslagsvis, högst». Därjämte torde till vederbörande stater böra fogas en anmärkning av innehåll, *dels* att i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller officerare och likställda stamhästar, i staterna upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare skall utgå, *dels ock* att, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, lönetillägget skall nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas. Uppförandet å staterna av hästgottgörelse enligt hittills följda grunder medför visserligen en något för hög beräkning av vederbörande anslag, men detta torde uppvägas därav, att i den mån kronan övertager underhållet och skötseln av officerarnas tjänstehästar respektive underhållsanslag, i främsta rummet furageringsanslaget, komma att i motsvarande mån belastas.

I enlighet med vad sålunda anförts, torde i förslaget till stat för generalitetsstaten för år 1917 böra upptagas gottgörelse för tjänstehästar med förslagsvis högst [46 × (400 + 365) =] 35,190 kronor.

Höjning av posten till hyra, expenser m. m. [6.]

Anslagspostens beräkning.

Å den för år 1916 fastställda staten för generalitetsstaten är under titel »Hyra, expenser m. m.» upptaget ett belopp av 26,500 kronor. Beloppet är avsett för bestridande av kostnaderna för hyra, eldning, belysning och städning av inspektörens för infanteriet, arméfördelningschefernas samt inspektörens för kavalleriet expeditioner ävensom för skrivmaterialier, blanketter, övriga tryckalster, underhåll av expeditionsmateriel, inbindning samt fyllnad i dagavlöning åt skrivbiträden m. m. vid nämnda expeditioner.

För användande av ifrågavarande medel har Kungl. Maj:t den 1 oktober 1915 fastställt särskild stat att lända till efterrättelse under år 1916. Uti denna stat har, liksom förut under en följd av år, upptagits 6,300 kronor till hyra, eldning och belysning samt städning av första, andra och tredje arméfördelningarnas expeditionslokaler. Beloppet är beräknat att utgå med högst 2,100 kronor för varje arméfördelning.

Anvisande av särskilda medel för år 1915 och 1916.

De sålunda anvisade beloppen hava emellertid visat sig otillräckliga för sitt ändamål. Redan uti underdånig skrivelse den 5 mars 1915 förklarade arméförvaltningens civila departement, att en förhöjning uti ifrågavarande arméfördelningars hyresanslag vore oundgängligen nödvändig från och med den 1 oktober 1915. På grund härav och då en ändring uti staten icke syntes böra vidtagas förr än från och med år 1917, varom departementet i samband med övriga framställningar rörande lantförsvarets medelsbehov för sistnämnda år ämnade avlåta framställning, hemställde departementet, *dels* att, utöver de i staten för år 1915 upptagna medel till hyra, eldning och belysning samt städning, följande belopp måtte för samma ändamål ställas till förfogande för 1915 års fjärde kvartal, nämligen 225 kronor till chefen för första, 125 kronor till chefen för andra samt 175 kronor till chefen för tredje arméfördelningen, *dels ock* att, utöver vad i staten för år 1916 för för samma ändamål beräknats, följande belopp måtte ställas till samma arméfördelningschefers förfogande för bestridande av ökade hyres- och dylika kostnader under år 1916, nämligen 900 kronor till chefen för första, 500 kronor till chefen för andra samt 975 kronor till chefen för tredje arméfördelningen.

Med hänsyn till i ärendet förekomna omständigheter biföll Kungl. Maj:t den 19 mars 1915 vad civila departementet sålunda hemställt samt föreskrev, att härav föranledda kostnader, tillhopa högst 2,900 kronor, skulle av departementet förskjutas för att framdeles hos Kungl. Maj:t anmälas till ersättande.

[6.] I anledning av vad sålunda förekommit och då motsvarande höjning i hyresanslagen för ifrågavarande tre arméfördelningar som den för år 1916 medgivna eller 2,375 kronor komme att erfordras jämväl för tiden efter ingången av år 1917, har nu arméförvaltningen hemställt, att förevarande anslagspost under generalitetsstaten måtte från och med år 1917 höjas med det för ändamålet erforderliga beloppet.

Arméförvaltningens förevarande framställning.

Departementschefen. Då den anslagsökning, arméförvaltningens förevarande förslag innebär, synes vara ofrånkomlig, kan jag icke erinra något mot förslaget.

Med hänsyn därtill att å staten upptagits en ny generalsbeställning, avsedd för en inspektör för militärläroverken m. m., bör under ifrågavarande anslagspost jämväl beräknas erforderliga medel för nämnde befattningshavares expedition. För ändamålet torde böra upptagas 1,500 kronor eller samma belopp, som beräknats för inspektörens för infanteriet expedition.

Anslagsposten skulle alltså behöva höjas med (2,375 + 1,500 =) 3,875 kronor eller från 26,500 kronor till 30,375 kronor. För postens avjämnande torde beloppet dock få upptagas till 30,500 kronor.

Ändring av en anmärkning i staten.

Sedan en längre följd av år har i staten för generalitetsstaten varit intagen en så lydande anmärkning:

»Medlemmar av generalitetet åtnjuta för tjänsteresor till möten och mönstringar reseersättning enligt gällande resereglemente, men ej traktamentsersättning».

De härav betingade närmare föreskrifterna återfinnas i § 39 av gällande fredsavlöningsreglemente för armén. I nämnda § stadgas nämligen bland annat följande:

»Reseersättning, men icke dagtraktamente utgår i följande fall, nämligen:

a) till generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet, chefen för fortifikationen samt inspektören för kavalleriet under inspektionsresor; dock att inspektörerna för artilleriet och kavalleriet äro berättigade till dagtraktamente under resor till och från skolor och utbildningskurser, som ej äro hänförliga till truppförbands vanliga vapenövningar och skolor;

b) till arméfördelningschef under resor och förrättningar inom arméfördelningsområdet och till militärbefälhavaren på Gottland under resor och förrättningar inom militärområdet.»

[6.]

Förslag vid 1908 års riksdag om anmärkningens uteslutande.

Uti den till 1908 års riksdag avlåtna statsverkspropositionen föreslogs, att nämnda anmärkning skulle uteslutas ur staten. Till stöd härför yttrade föredragande departementschefen till statsrådsprotokollet följande:

»Denna föreskrift må väl hava haft fog för sig vid tiden för genomförandet av 1875 års löneregleringen, men den kan svårligen sägas vara skäligen grundad under nuvarande förhållanden. De tjänsteresor för verkställande av inspektioner, som arméfördelningscheferna och med dem likställda medlemmar av generalitetet utföra, äro numera otvivelaktigt förenade med ganska avsevärda penningutgifter, av vilka endast resekostnaden gottgöres dem. Det synes dock vara med rättvisa och billighet förenat, att ifrågavarande personer, vid utförandet av de tjänsteresor, som här avses, liksom andra med dem likställda ämbetsmän i dylika fall, komma i åtnjutande även av traktamentsersättning, men berörda anmärkning lägger härför hinder i vägen.»

Då de till medlemmar av generalitetet utgående avlöningsförmånerna syntes hava bestämts med hänsyn därtill, att särskild traktamentsersättning för berörda resor icke skulle utgå, ansåg emellertid riksdagen anledning för det dåvarande icke föreligga att ur staten utesluta omförmälda anmärkning.

Framställning av inspektören för infanteriet.

Uti underdånig skrivelse den 11 september 1915 har inspektören för infanteriet anfört, att med hänsyn till den omfattande inspektionsskyldighet, som åläge inspektören för infanteriet eller som borde av honom utövas, bestämmelsen i förevarande anmärkning icke syntes vara med billighet överensstämmande.

Enligt den för inspektören för infanteriet den 31 december 1914 utfärdade instruktionen åläge det denne att förrätta inspektion vid varje infanteriregemente under loppet av tre år. Då 26 infanteriregementen vore förlagda utom huvudstaden, avsåge inspektionerna utom denna ort i medeltal 8 à 9 regementen för varje år. För varje sådan inspektion borde jämte erforderliga resor beräknas i medeltal 4 dagar. Dessa inspektioner fordrade alltså en tid av 32—36 dagar.

Inspektörens för infanteriet ordinarie eller årligen återkommande övriga inspektioner syntes böra utgöras av:

inspektioner av infanteriets särskilda vinterutbildning å vissa förläggningsorter, vartill kunde jämte resor beräknas en tid av minst 12 dagar;

inspektioner av de av vapenföra studenter bestående kompanierna, tillsammans sex kompanier, varje kompani minst en gång under en tid av jämte resor 3 dagar, tillsammans minst 18 dagar;

[6.] inspektioner av de under inspektörens överbefäl stående officersaspirantskolan vid infanteriet och underofficersskolan vid samma truppslag, tillsammans minst 16 dagar;

inspektioner av kulspruteförband, vartill särskilt beräknades endast 8 dagar, enär dessa inspektioner i regeln komme att sammanfalla med inspektioner av andra truppförband; samt

inspektioner av den under inspektörens överbefäl stående skjutskolan för infanteriet och kavalleriet, minst 12 dagar.

Sammanlagda antalet inspektionsdagar jämte resor utom huvudstaden komme följaktligen att uppgå till i runt tal 100 dagar.

Då det icke kunde vara billigt eller lämpligt att pålägga inspektören för infanteriet att av egna medel bestrida de med inspektionerna förenade levnadskostnaderna, hemställde inspektören för infanteriet, att Kungl. Maj:t måtte, i samband med avlåtandet av 1916 års statsverksproposition, föreslå sådan ändring uti staten för generalitetsstaten, att inspektören för infanteriet erhölle rätt till traktamentsersättning under inspektionsresor, som av honom företoges.

Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har nu, med överlämnande av inspektörens för infanteriet förevarande framställning, förklarat sig böra på förenämnda i statsverkspropositionen till 1908 års riksdag anförda skäl i första hand ifrågasätta avlåtandet av förnyad framställning till riksdagen om ett fullständigt upphävande av ifrågavarande i staten intagna anmärkning. Med den utveckling, som det militära utbildningsarbetet numera erhållit, syntes antalet av de inspektioner, som såväl arméfördelningschefer som med dem likställda medlemmar av generalitetet måste företaga, hava fått en sådan ökning, att det nu föreliggande hindret för utbetalning av dagtraktamente åt dem vid dylika inspektioner borde undanröjas. I detta avseende borde isynnerhet beaktas de långa och tidsödande resorna i landets nordligare delar, särskilt inom sjätte arméfördelningen.

Ifrågavarande anmärkning till staten syntes närmast hava föranletts av de i äldre avlöningsbestämmelser meddelade föreskrifter därom, att varje beställningsinnehavare skulle hava ett visst tjänstgöringsområde, vilket, vad arméfördelningsscheferna anginge, vore arméfördelningsområdet. Då dessa bestämmelser numera upphört att vara gällande, förutom enligt § 39 b) beträffande arméfördelningschefer och militärbefälhavaren på Gottland, syntes även detta förhållande tala för att ifrågavarande anmärkning finge utgå ur staten. Därest emellertid Kungl. Maj:t icke skulle finna lämpligt föreslå anmärkningens uteslutande i dess helhet, syntes dock åtgärd böra vidtagas, i syfte att de medlem-

mar av generalitetet, vilka icke i likhet med arméfördelningscheferna (militärbefälhavaren på Gottland) hade att vidtaga sina inspektioner inom viss mer eller mindre begränsad del av riket utan vid truppförband inom landets olika delar, bereddes förmånen att uppbära dagtraktamente under förrättningarna. [6.]

Att nämnda förmån borde tillkomma inspektören för infanteriet funne arméförvaltningen fullt motiverat av den stora inspektionsskyldighet, som ålåge nämnde beställningsinnehavare.

På grund av den likställighet i avseende å ifrågakommande inspektionsresor, generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet, chefen för fortifikationen samt inspektören för kavalleriet i jämförelse med inspektören för infanteriet intoge, syntes emellertid dessa sistnämnda befattningshavare böra i fråga om gottgörelse för dessa resor likställas med inspektören för infanteriet, även om det årliga antalet av de förstnämndas inspektionsresor icke komme att motsvara den sistnämndes. Ett ytterligare skäl härför förelåge däri, att någon inskränkning beträffande dagtraktamentens utgående under inspektionsresor icke funnes upptagen i fråga om innehavaren av den såsom inspektör för trängen avsedda, från och med år 1916 i stat uppförda nya överstebeställningen vid trängen.

Då generalintendenten icke vore uppförd å generalitetsstaten, syntes genom berörda anmärkning hinder ej möta för utbetalande av rese- och traktamentsersättning för inspektionsresor, även om sådan resa skulle avse inspektion av intendenturtrupp.

På grund av vad sålunda anförts, hemställde arméförvaltningen, att därest uteslutande ur staten för generalitetsstaten av merberörda anmärkning icke komme att föreslås, samma anmärkning åtminstone måtte erhålla följande ändrade lydelse:

»Arméfördelningschefer åtnjuta för tjänsteresor till möten och mönstringar reseersättning enligt gällande resereglemente, men ej traktamentsersättning.»

Departementschefen.

I likhet med arméförvaltningen håller även jag före, att åtskilliga skäl tala för att genom ifrågavarande anmärknings uteslutande ur staten bereda samtliga medlemmar av generalitetet förmånen av att under förekommande inspektionsresor få uppbära förutom reseersättning jämväl traktamentsersättning. Med hänsyn därtill, att arméfördelningschefernas inspektionsresor äro begränsade till arméfördelningsområdet och följaktligen i de flesta fall endast betinga en kortare bortovaro från bostads- eller tjänstgöringsorten, anser jag mig emellertid icke nu

[6.] böra ifrågasätta att för dessa befattningshavares vidkommande frångå hittills under en lång följd av år tillämpade bestämmelser.

Däremot anser jag alla skäl tala för, att dagtraktamente får under förekommande inspektionsresor utgå till övriga medlemmar av generalitetet. Att inspektören för infanteriet bör äga rätt till dylik gottgörelse torde med all tydlighet framgå av vad som ovan anförts rörande den honom påvilande inspektionsskyldigheten. Likaledes synes det mig vara med billighet överensstämmande, att generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet, chefen för fortifikationen och inspektören för kavalleriet, vilkas inspektionsresor icke äro begränsade till någon viss del av landet, få uppbära traktamentsersättning under dylika resor. Den omständigheten, att generalintendenten och inspektören för trängen redan äro i åtnjutande av sådan förmån, synes göra detta så mycket mera berättigat. Vad inspektören för militärläroverken m. m. angår, bör denne i förevarande hänseende jämnställas med nyssnämnda befattningshavare. Förutom fullgörandet av de åligganden i fråga om krigsskolan med dess officers- och reservofficerskurser, krigshögskolan samt artilleri- och ingenjörhögskolan, som påvila den nuvarande inspektören för militärläroverken, skall den nya befattningens innehavare nämligen hava att inspektera officers- och reservofficersvolontärskolor, att vara överbefälhavare för och inspektera taktiska utbildningskurser, därest dessa anordnas för armén i dess helhet eller för två eller flera arméfördelningar, samt att leda vissa högre befälsövningar. Dessutom är avsett, att ifrågavarande generalsperson skall, enligt Kungl. Maj:ts i varje särskilt fall givna bestämmelser, inspektera krigsförberedelsen å landfästningarna. Hans inspektionsverksamhet kommer följaktligen att bliva av mycket omfattande art och ofta föranleda ämbetsresor till från huvudstaden långt avlägsna delar av landet.

Sammanfattning.

I enlighet med vad jag sålunda anfört, har jag låtit uppgöra förslag till ny stat för generalitetsstaten (bil. 1). Denna slutar å 224,285 kronor eller 30,265 kronor mera än den för innevarande år fastställda.

Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att, med godkännande av berörda förslag till ny stat (bil. 1), *öka* anslaget till generalitetsstaten,

nu	kronor	194,020: —
med	»	30,265: —
till	kronor	224,285: —

2. Generalstabens fast anställda personal. [7.]

Nya beställningar.

Den av riksdagen godkända staten för generalstabens fast anställda personal upptager bland annat 12 majorer, 22 kaptener av första klassen och 4 kaptener av andra klassen.

Enligt 1914 års härordningsbeslut skola vid generalstaben tillkomma ytterligare 1 major, avsedd såsom stabschef för inspektören för militärläroverken m. m., 1 kapten av första klassen samt 3 kaptener av andra klassen.

Av dessa nya befattningar böra enligt de av Kungl. Maj:t fastställda planerna för övergången till den nya härordningen majorsbeställningen samt kaptensbeställningen av första klassen ävensom en kaptensbeställning av andra klassen upptagas å staten för år 1917. Härav föranledes en ökning av statens slutsumma med 14,545 kronor.

Gottgörelse för tjänstehästar.

För närvarande är varje officer vid generalstaben beriden å två egna tjänstehästar. I överensstämmelse härmed är å staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar med tillhopa 76,500 kronor. Antalet hästgottgörelser utgör 100.

Enligt 1915 års riksdags beslut i fråga om hästhållningen för officerare vid armén skall officer vid generalstaben hädanefter vara beriden endast å en egen tjänstehäst. Därjämte skall finnas en särskild för generalstabens officerare avsedd reservgrupp stamhästar, av vilka en del ständigt skall vara fördelad på arméfördelnings- m. fl. staber för att göra där placerade generalstabsofficerare beridna å två hästar och återstoden tillhöra generalstabens huvudstation. I enlighet härmed skola, enligt riksdagens beslut, efter genomförd härordning vid generalstaben finnas 55 tjänstehästar och 41 kronan tillhöriga stamhästar.

Av skäl, som under punkten 6 anförts, kan emellertid icke nu avgöras, i vilken omfattning den nya ordningen låter sig under år 1917 genomföra. I avvaktan på de bestämmelser, som härutinnan kunna varda av Kungl. Maj:t meddelade, torde därför gottgörelse för tjänstehästar åt generalstabens officerare böra å staten beräknas efter hittills tillämpade grunder. I överensstämmelse härmed bör å staten

[7.] beräknas ytterligare 6 hästgottgörelser med tillhopa 4,590 kronor och anslagsposten i dess helhet följaktligen upptagas till förslagsvis högst 81,090 kronor. Därjämte bör i staten intagas en anmärkning av motsvarande innehåll som den vid generalitetsstaten föreslagna.

Sammanfattning.

I enlighet med vad sålunda anförts, har jag låtit uppgöra förslag till ny stat för generalstabens fast anställda personal (bil. 2), slutande å 369,675 kronor, eller 19,135 kronor mera än den för innevarande år fastställda.

Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att, med godkännande av berörda förslag till ny stat (bil. 2), *öka* anslaget till generalstabens fast anställda personal,

nu	kronor	350,540: —
med	»	19,135: —
till	kronor	369,675: —

3. **Generalstabens övningar, expenser m. m.,** *oförändrat ordinarie reservationsanslag* ..... kronor 78,175: —

[8.] 4. **Artilleristaben.**

Den av riksdagen godkända staten för artilleristaben upptager lönetillägg och furageersättning till chefen för artilleristaben för två tjänstehästar med 1,530 kronor.

Enligt 1915 års riksdags beslut i fråga om hästhållningen för officerare vid armén skall emellertid chefen för artilleristaben hädanefter göras beriden å endast en häst, vilken jämlikt de allmänna grunderna för hästhållningen skall vara en kronan tillhörig stamhäst.

På grund härav och i överensstämmelse med vad jag förut anfört, bör hästgottgörelse åt chefen för artilleristaben, i avvaktan på genomförandet av den nya ordningen, upptagas endast förslagsvis med högst ovannämnda belopp. Därjämte torde till staten böra fogas en anmärkning av innehåll, att därest chefen för artilleristaben enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser göres beriden å

kronan tillhörig stamhäst, den i staten upptagna gottgörelsen för tjänste- [8.]
hästar icke vidare skall utgå.

I enlighet härmed har jag låtit uppgöra förslag till ny stat för artilleristaben (bil. 3), och hemställer jag, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att, med godkännande av berörda förslag till ny stat (bil. 3), i riksstaten för år 1917 upptaga anslaget till artilleristaben med *oförändrat* belopp 21,755 kronor.

5. Kommendantsstaten. [9.]

Å kommendantsstaten finnes för närvarande beräknad gottgörelse åt kommendanten i Boden för två tjänstehästar samt åt kommendanterna i Stockholm och å Karlsborg ävensom åt en adjutant vid vart och ett av de tre kommendantskapen för en var en tjänstehäst.

Enligt 1915 års riksdagsbeslut i fråga om hästhållningen för officerare vid armén skall kommendanten i Boden, såsom i det väsentliga likställd med arméfördelningschef, vara beriden å två hästar, därav en tjänstehäst och en kronan tillhörig stamhäst. Kommendanterna i Stockholm och å Karlsborg skola fortfarande såsom hittills vara beridna å vardera en egen tjänstehäst. Adjutanterna däremot skola göras beridna å stamhästar. I enlighet härmed skola enligt riksdagens beslut efter genomförd härordning vid kommendantsstaten finnas 3 tjänstehästar och 4 kronan tillhöriga stamhästar.

Av förut anförda skäl torde gottgörelse för tjänstehästar fortfarande böra å staten för år 1917 upptagas enligt hittills följda grunder, dock med iakttagande av att de härför beräknade beloppen angivas såsom »förslagsvis, högst». Därjämte torde vid staten böra fogas en anmärkning av motsvarande innehåll som den vid generalitetsstaten föreslagna.

I överensstämmelse härmed har jag låtit uppgöra förslag till ny stat för kommendantsstaten (bil. 4), och hemställer jag, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att, med godkännande av berörda förslag till ny stat (bil. 4), i riksstaten för år 1917 upptaga anslaget till kommendantsstaten med *oförändrat* belopp 73,408 kronor.

D. Undervisningsverken.

[10.] ## 1. Krigshögskolor.

Anslaget till krigshögskolor är i 1916 års riksstat uppfört med 113,135 kronor. Under anslaget äro upptagna *dels* krigshögskolan, vars stat slutar å 54,330 kronor, *dels ock* artilleri- och ingenjörhögskolan, vars stat slutar å 58,805 kronor.

Krigshögskolan.

Ifrågasatt uppförande å staten av ytterligare en vaktmästare.

Å den för krigshögskolan fastställda staten finnes för närvarande uppförd 1 vaktmästare med avlöningsförmåner om tillhopa 1,200 kronor.

Under en följd av år har det emellertid visat sig erforderligt att vid krigshögskolan anställa jämväl en extra vaktmästare, och hava kostnaderna härför, eller 750 kronor för läsår, utgått från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar.

Uti den till 1911 års riksdag avlåtna statsverkspropositionen föreslog Kungl. Maj:t, att ifrågavarande extra vaktmästare måtte uppföras å ordinarie stat och den förutvarande vaktmästaren å staten upptagas såsom förste vaktmästare. Riksdagen fann emellertid icke skäl föreligga att då uppföra ytterligare en vaktmästare å staten för krigshögskolan, i synnerhet som skolan snart komme att inflytta i nya lokaler och behovet av uppassning först efter denna inflyttning kunde med säkerhet bedömas. En extra vaktmästare syntes därför kunna såsom hittills tillsvidare anställas.

Sedan krigshögskolan under år 1913 inflyttat i sina nya lokaler, har det emellertid visat sig, att behov av två vaktmästare föreligger. Med anledning härav upptogos i de för 1914 års senare riksdag framlagda kostnadsberäkningarna rörande lantförsvaret efter genomförd härordning två vaktmästare vid krigshögskolan, nämligen 1 förste vaktmästare och 1 vaktmästare; och framställde riksdagen häremot icke någon erinran.

[10.] Chefens för krigshögskolan framställning.

Uti underdånig skrivelse den 27 oktober 1915 har nu chefen för krigshögskolan, under åberopande av vad sålunda förekommit, gjort framställning om uppförande å staten för år 1917 av, förutom den nuvarande vaktmästaren, en förste vaktmästare.

Myndigheternas yttranden.

Framställningen har tillstyrkts av såväl inspektören för militärläroverken som arméförvaltningens civila departement.

Departementschefen.

Ehuru behovet av två vaktmästare vid krigshögskolan blivit till fullo ådagalagt, anser jag mig dock icke nu kunna tillstyrka den gjorda framställningen. Såsom förut framhållits, torde nämligen med inrättandet av nya ordinarie beställningar böra tillsvidare anstå, där icke särskilda förhållanden göra sådant oundgängligen nödigt. Detta kan icke sägas här vara fallet, då den nuvarande anordningen med en extra vaktmästare torde utan någon större olägenhet fortfarande kunna under ett eller annat år tillämpas. Det för krigshögskolan avsedda beloppet under förevarande anslag bör därför jämväl för år 1917 beräknas till 54,330 kronor.

Gottgörelse för tjänstehästar.

Å krigshögskolans stat finnes för närvarande upptagen gottgörelse till chefen för två tjänstehästar med tillhopa 1,530 kronor.

Enligt 1915 års riksdags beslut angående hästhållningen för officerare vid armén skall skolchefen fortfarande vara beriden å två hästar, därav en egen tjänstehäst och en kronan tillhörig stamhäst.

Av förut anförda skäl torde å staten för år 1917 fortfarande böra beräknas gottgörelse åt chefen för två tjänstehästar med förslagsvis högst samma belopp som hittills eller 1,530 kronor. Därjämte bör vid staten fogas en anmärkning av motsvarande innehåll, som den vid generalitetsstaten föreslagna.

Artilleri- och ingenjörhögskolan.

Såsom förut nämnts, slutar den nuvarande staten för artilleri- och ingenjörhögskolan å ett belopp av 58,805 kronor. Därav äro 36,655 kronor upptagna under överrubriken »Avlöning» och 22,150 kronor under överrubriken »Omkostnader och underhåll». Förslag föreligger nu om ökning *dels* av vissa under förstnämnda rubrik upptagna lärararvoden med anledning av nödigbefunnen omläggning av fortifikationsofficerarnas högskoleutbildning, *dels* av vissa poster under överrubriken

[10.] »Omkostnader och underhåll» i och för beredande av ordinarie elevplatser vid skolan för officerare vid infanteriet (kavalleriet). Därjämte torde erforderlig ändring i staten böra vidtagas med anledning av de nya grunderna angående hästhållningen för officerare vid armén.

Omläggning av fortifikationsofficerarnas högskoleutbildning.

Under överrubriken »Avlöning» är för lärare och repetitörer å staten upptaget ett belopp av sammanlagt 20,500 kronor. Därav utgår

till läraren i byggnadskonst och beskrivande geometri	arvode om	1,400	kronor.
» läraren i fysik	» »	1,200	»
» läraren i kemi	» »	1,800	»
» biträdande lärare och repetitörer	» »	3,800	»

Provisorisk omläggning av undervisningen i 1914—1916 års kurser.

Med anledning därav, att enligt 1914 års härordningsbeslut officerskadern vid fortifikationen skulle väsentligt ökas samt fortifikationsstaben organiseras såsom en verklig stab, framlade chefen för fortifikationen i underdånig skrivelse den 28 september 1914 förslag till vissa ändringar med avseende å fortifikationsofficerarnas högskoleutbildning samt hemställde därvid om sådan ändring i det för artilleri- och ingenjörhögskolan gällande reglementet, att genomgåendet av den högre fortifikationskursen vid skolan, som förut varit obligatoriskt för samtliga fortifikationsofficerare, för framtiden skulle utgöra kompetensvillkor för inträde vid fortifikationsstaben och att allenast genomgåendet av den allmänna kursen skulle vara erforderligt för övriga fortifikationsofficerare.

I huvudsaklig överensstämmelse med nämnda förslag utfärdade Kungl. Maj:t den 14 oktober 1914 kungörelse om ändrad lydelse av § 9 mom. 5 i reglementet för artilleri- och ingenjörhögskolan den 22 augusti 1914, varigenom genomgåendet av högre fortifikationskursen från och med början av 1914—1916 års kurs blev frivilligt. Därjämte bemyndigade Kungl. Maj:t den 26 oktober 1914 i samband med fastställandet av undervisningsplan för högskolan krigsundervisningskommissionen att vidtaga de ändringar rörande undervisningen, som eventuellt kunde betingas av den ändrade lydelsen av förenämnda stadgande i högskolans reglemente.

För att i sistberörda hänseende vinna erforderlig erfarenhet i så god tid, att ärendet eventuellt kunde underställas 1916 års riksdags

prövning, varom chefen för fortifikationen i sin skrivelse gjort framställning, anbefallde krigsundervisningskommissionen omedelbart en omläggning av skolans undervisningsplan, särskilt beträffande ämnena beskrivande geometri, fysik, kemi och förbindelselära, att försöksvis tillämpas redan under 1914—1916 års lärokurser. [10.]

Då genom den sålunda anbefallda omläggningen av undervisningsplanen läraren i fysik komme att erhålla en undervisningsskyldighet, för vilken det i staten upptagna arvodet icke vore beräknat, medgav Kungl. Maj:t den 13 november 1914, att av förefintliga besparingar å högskolans andel av anslaget till krigshögskolor finge disponeras ett belopp av 2,000 kronor till extra arvode för läraren i fysik, att utgå med 1,000 kronor under vartdera av undervisningsåren 1914—1915 samt 1915—1916 såsom ersättning för ökad undervisningsskyldighet.

Vidare medgav Kungl. Maj:t, efter därom av chefen för högskolan gjord framställning, den 18 juni 1915, att av nyssnämnda besparingar ytterligare ett belopp av 500 kronor finge disponeras till extra arvode under undervisningsåret åt läraren i kemi, vilken likaledes genom den försöksvis omlagda undervisningen förorsakats avsevärt extra arbete.

Chefens för artilleri- och ingenjörhögskolan framställning.

Med anledning av vad sålunda förekommit och med stöd av de erfarenheter, som vunnits av de försöksvis vidtagna ändringarna i undervisningen, har nu chefen för artilleri- och ingenjörhögskolan uti underdånig skrivelse den 3 augusti 1915 framlagt förslag till ändringar i högskolans reglemente, undervisningsplan, undervisningsstadga och undervisningsprogram ävensom gjort framställning om vidtagande av följande av den nya ordningen påkallade ändringar i skolans stat beträffande posten till avlöning åt lärare och repetitörer:

Av det till *läraren i byggnadskonst och beskrivande geometri* utgående arvodet vore omkring 400 kronor beräknade för undervisning i beskrivande geometri i allmänna fortifikationskursen. Genom att detta ämne överflyttades till den två-åriga högre fortifikationskursens första arbetsår, komme emellertid undervisningsskyldigheten i detsamma att åligga honom endast vartannat år. Det årliga arvodet till ifrågavarande lärare borde därför minskas med 200 kronor eller från 1,400 kronor till 1,200 kronor.

Genom den föreslagna förändringen av undervisningen komme den *läraren i fysik* åliggande undervisningsskyldighet å allmänna fortifikationskursen, däri nämnda ämne förut icke ingått, att utgöra 120 timmar. Då någon inskränkning i hans förutvarande undervisningsskyldighet å den högre artilleri- och fortifikationskursen icke syntes kunna äga rum,

10.] borde det ordinarie arvodet till honom ökas med omkring 1,000 kronor eller från 1,200 kronor till 2,200 kronor.

För *läraren i kemi* komme den förändrade undervisningen att medföra en ökad undervisningsskyldighet i den två-åriga högre fortifikationskursen med 35 föreläsningstimmar. Då ersättning härför syntes böra utgå med omkring 300 kronor årligen, borde arvodet till denne lärare ökas från 1,800 kronor till 2,100 kronor.

För den *biträdande läraren i förbindelselära* komme undervisningsskyldigheten att uppgå till 45 timmar i allmänna fortifikationskursen, varför ett arvode av 200 kronor syntes skäligt. Det till biträdande lärare och repetitörer i nu gällande stat upptagna beloppet, 3,800 kronor, borde därför ökas med 200 kronor till 4,000 kronor.

Då förordnandet för de nuvarande lärarne i fysik och kemi utginge den 31 augusti 1916, hemställde chefen för högskolan därjämte, att de föreslagna förändringarna i staten rörande lärararvodena finge provisoriskt tillämpas redan från och med den 1 september 1916.

Myndigheternas yttranden.

Såväl krigsundervisningskommissionen som inspektören för militärläroverken hava tillstyrkt det av skolchefen framställda förslaget.

Arméförvaltningen har för sin del förklarat sig icke hava något att erinra mot, att ifrågavarande förändringar vidtoges i staten från och med år 1917. Beträffande framställningen om att de föreslagna lärararvodena måtte få utgå redan från och med den 1 september 1916, har arméförvaltningen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte medgiva, att därest förefintliga besparingar å högskolans andel av anslaget till krigshögskolor icke lämnade tillgång till bestridande av ökade arvoden till lärarne i fysik, kemi och förbindelselära för tiden från och med nämnda dag till årets utgång, andra tillgängliga medel måtte härför anvisas.

Departementschefen.

Såsom ovan nämnts, har 1914 års härordningsbeslut, i vad det avser fortifikationen, ansetts påkalla en omläggning av fortifikationsofficerarnas högskoleutbildning, och hava med anledning härav vissa ändringar i läroplanen försöksvis vidtagits redan med undervisningsåret 1914—1916. Då en del lärare därigenom erhållit en undervisningsskyldighet, för vilken de i staten för närvarande upptagna arvodena icke äro beräknade, har Kungl. Maj:t, såsom förut nämnts, av besparingar å staten anvisat medel för beredande av ersättning åt lärarna i fysik och kemi för den ökade undervisningsskyldighet, som därigenom blivit dem pålagd. Beslutet om anvisande av extra arvode åt läraren i fysik blev i 1915 års statsverksproposition för riksdagen anmält.

Sedan de försöksvis vidtagna ändringarna i läroplanen numera blivit prövade och befunna lämpliga, torde tiden vara inne att definitivt övergå till den nya ordningen. För att så skall kunna ske, kräves emellertid vidtagande av förenämnda av högskolans chef föreslagna ändringar i skolans stat. [10.]

Mot de av skolchefen för ifrågavarande fyra lärare föreslagna arvodesbeloppen har jag icke något att erinra. Vad den för läraren i fysik ifrågasatta arvodesförhöjningen angår, har denna genom Kungl. Maj:ts förenämnda den 13 november 1914 meddelade beslut blivit i princip godkänd. Med hänsyn till de ändringar i undervisningsskyldigheten, som den nya ordningen medför för de övriga tre lärarna, synas mig de föreslagna jämkningarna uti de till dem utgående arvodesbeloppen jämväl vara till fullo motiverade.

Det till avlöning åt lärare och repetitörer i staten upptagna beloppet torde alltså böra höjas med 1,300 kronor eller från 20,500 kronor till 21,800 kronor.

För bestridande av ökade arvoden åt lärarne i fysik, kemi och förbindelselära för tiden från och med den 1 september 1916, då ett nytt läsår tager sin början, intill samma års slut, torde härför erforderliga medel kunna beredas på sätt arméförvaltningen föreslagit.

Ordinarie elevplatser för officerare vid infanteriet (kavalleriet).

Enligt det för artilleri- och ingenjörhögskolan gällande reglementet äro högskolans elever dels *ordinarie*, som åtnjuta fullständig undervisning antingen i samtliga eller endast i vissa angivna ämnen, och dels *extra*, som endast åhöra föreläsningarna i ett eller flera ämnen.

För erhållande av kommendering såsom ordinarie elev fordras att vara officer i eller vid något av arméns artilleritruppförband eller fortifikationen. I den mån utrymme och övriga förhållanden medgiva, kunna dock även officerare av andra truppslag inom armén eller officerare vid marinen på underdånig ansökan få tillstånd att inträda såsom ordinarie elever vid högskolan.

Inspektörens för infanteriet framställning

Uti underdånig skrivelse den 19 maj 1915 har inspektören för infanteriet framhållit önskvärdheten av, att visst antal ordinarie elevplatser komme att alltid stå öppna för officerare ur infanteriet. Vissa befattningar, som bekläddes av sådana officerare, vore nämligen av den natur, att deras innehavare borde äga kännedom om vapenteknik och ballistik samt liknande ämnen uti ett vida högre mått, än krigsskolan

[10.] meddelade. Sådana befattningar vore: befattningarna såsom förste och andre lärare i teknik vid infanteriskjutskolan och såsom infanteriofficer i artilleristaben. Dessutom vore det utan tvivel fördelaktigt, att de infanteriofficerare, som beordrades såsom besiktnings- och skottställningsofficerare vid Karl Gustavs stads gevärsfaktori eller innehade liknande befattningar, vore i besittning av högre kunskap i nyssnämnda ämnen än den, som inginge i krigsskoleundervisningen.

På grund av vad sålunda anförts, hemställde inspektören för infanteriet, att föreskrifter måtte utfärdas därom, att vid artilleri- och ingenjörhögskolan skulle finnas ett visst antal ständiga ordinarie elevplatser för infanteriofficerare, nämligen fem vid varje allmän artillerikurs och två vid varje högre artillerikurs.

Yttrande av generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet samt chefen för fortifikationen.

Uti häröver den 25 maj 1915 avgivet yttrande förklarade generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet samt chefen för fortifikationen sig böra, med hänsyn till handhavandet av de vapen- och skjuttekniska frågorna inom infanteriet och kavalleriet, i princip tillstyrka den gjorda framställningen. Utan att vilja närmare yttra sig rörande det erforderliga antalet elevplatser ansåge de sig dock böra framhålla, att i det antal, som kunde bliva bestämt, borde ingå viss procent officerare ur kavalleriet. En förutsättning för bifall till förslaget vore emellertid, att anslaget för högskolan ökades, enär detsamma vore beräknat endast med hänsyn till elever från artilleriet och fortifikationen.

Chefens för artilleri- och ingenjörhögskolan yttrande den 7 juni 1915.

Chefen för artilleri- och ingenjörhögskolan anförde uti den 7 juni 1915 avgivet yttrande, att det av inspektören för infanteriet föreslagna antalet officerare kunde utbildas vid högskolan utan någon ökning av skolans lärarkrafter. Däremot krävdes en ökning av de anslagsposter i skolans stat, som vore beräknade med hänsyn till elevantalet, nämligen de under överrubriken »Omkostnader och underhåll» upptagna posterna »Elevernas praktiska övningar m. m.» samt »Reseersättningar». Den förra posten vore beräknad efter 350 kronor för varje elev i den ettåriga allmänna kursen och efter 600 kronor för varje elev i den två-åriga kursen, d. v. s. 300 kronor för år. Vad den senare posten beträffade, hade denna tidigare i regel överskridits, men sedan ändrade bestämmelser rörande militärbiljetts begagnande meddelats, kunde man förvänta, att densamma skulle visa sig tillräcklig för det nuvarande elevantalet. Därest elevantalet ökades, måste emellertid posten höjas. Enligt gjorda beräkningar borde reseersättningen upptagas till i medel-

tal 50 kronor om året för varje elev. För varje utöver det nuvarande antalet tillkommande elev erfordrades således en anslagsökning av sammanlagt 400 kronor för elev i allmänna kursen och 350 kronor för elev i högre kursen. Det av inspektören för infanteriet föreslagna antalet nya elever, eller fem i allmänna och två i högre kursen, komme följaktligen att kräva en ökning av statens slutsumma med sammanlagt 2,700 kronor, därav 2,350 kronor å posten till elevernas praktiska övningar och 350 kronor å posten till reseersättningar. [10.]

Chefens för artilleri- och ingenjörhögskolan förevarande framställning.

Uti sin förenämnda skrivelse den 3 augusti 1915 har nu chefen för artilleri- och ingenjörhögskolan i anledning av inspektörens för infanteriet berörda framställning och under hänvisning till sitt den 7 juni samma år i ärendet avgina yttrande hemställt, att anslagsposten till elevernas praktiska övningar måtte i staten för år 1917 höjas med 2,350 kronor eller från 13,000 kronor till 15,350 kronor och posten till reseersättningar med 350 kronor eller från 1,500 kronor till 1,850 kronor.

Härvid har skolchefen erinrat, att ehuru efter genomförd omorganisation antalet elever i den högre fortifikationskursen givetvis komme att nedgå och kostnaderna för övningarna inom nämnda kurs åtminstone under de närmaste åren bleve minskade, elevantalet inom allmänna fortifikationskursen på grund av fortifikationens ökade officerskader så småningom komme att ökas, vilket i sin ordning återverkade till ökat antal elever inom högre fortifikationskursen. På grund härav ansåge skolchefen, att någon nedsättning i anslagsposterna med hänsyn till fortifikationens behov ej borde ske.

Myndigheternas yttranden över skolchefens förslag.

Såväl krigsundervisningskommissionen och inspektören för militärläroverken som arméförvaltningen hava tillstyrkt det av skolchefen framställda förslaget.

Departements-chefen.

Med hänsyn till vapenteknikens alltjämt fortsatta utveckling torde det otvivelaktivt vara av stor betydelse, att tillfälle beredes en del officerare vid infanteriet och kavalleriet att genom studier vid artilleri- och ingenjörhögskolan öka sina kunskaper i vapenteknik, ballistik och därmed sammanhängande ämnen. Särskilt är detta av vikt ur synpunkten av att kunna med fullt kompetenta personer besätta vissa befattningar inom armén. Jag anser mig därför böra tillstyrka förslaget, att vid högskolan skall finnas visst antal ständiga ordinarie elevplatser för officerare ur infanteriet och kavalleriet. Antalet torde emellertid icke behöva sättas så högt, som inspektören för infanteriet före-

[10.] slagit, utan synes detsamma kunna begränsas till tre vid varje allmän artillerikurs och en vid varje högre artillerikurs.

Med tillämpning av de utav skolchefen angivna grunder föranledes härav en höjning av posten till elevernas praktiska övningar med 1,350 kronor och av posten till reseersättningar med 200 kronor.

Den under överrubriken »Omkostnader och underhåll» upptagna summan bör följaktligen upptagas med ett från 22,150 kronor till 23,700 kronor förhöjt belopp.

Gottgörelse för tjänstehästar.

För närvarande är chefen för artilleri- och ingenjörhögskolan liksom chefen för krigshögskolan beriden å två egna tjänstehästar. I enlighet härmed är å staten upptagen hästgottgörelse åt chefen med 1,530 kronor.

Enligt 1915 års riksdags beslut angående hästhållningen för officerare vid armén skall emellertid skolchefen, liksom chefen för artilleristaben, göras beriden å en kronan tillhörig stamhäst.

Av förut anförda skäl torde hästgottgörelse böra å staten för år 1917 beräknas med förslagsvis högst samma belopp som hittills. Därjämte torde vid densamma böra fogas en anmärkning av enahanda innehåll, som den vid staten för artilleristaben föreslagna.

Sammanfattning.

I enlighet med vad sålunda anförts, har jag låtit upprätta förslag till nya stater för krigshögskolan samt för artilleri- och ingenjörhögskolan (se bil. 5 och 6), slutande den förra å samma belopp som för närvarande eller 54,330 kronor och den senare å 61,655 kronor eller 2,850 kronor mera än den för innevarande år fastställda.

Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att, med godkännande av berörda förslag till nya stater (bil. 5 och 6), *öka* reservationsanslaget till krigshögskolor,

nu	kronor	113,135: —
med	»	2,850: —
till	kronor	115,985: —

2. Ridskolan. [11.]

För chefen för ridskolan finnes icke någon särskild befattning med fasta avlöningsförmåner å stat uppförd. Till chef förordnas officer av kavalleriet, vilken under den tid, förordnandet varar, äger att, mot avstående av de med innehavande beställning vid vederbörande truppförband förenade avlöningsförmåner, uppbära å ridskolans stat för chefen uppfört arvode av 7,355 kronor för år räknat.

Ifrågavarande arvode, vilket motsvarar majors avlöning, är beräknat sålunda: lön 4,000 kronor, dagavlöning à 5 kronor i 365 dagar = 1,825 kronor, samt lönetillägg à 400 kronor och furageersättning à 365 kronor för två tjänstehästar = 1,530, summa 7,355 kronor.

Enligt 1915 års riksdags beslut angående hästhållningen för officerare vid armén skall chefen för ridskolan fortfarande vara beriden å två hästar, därav en tjänstehäst och en kronan tillhörig stamhäst.

Av skäl, som förut anförts, torde gottgörelse för två tjänstehästar fortfarande böra å staten för år 1917 beräknas med förslagsvis högst 1,530 kronor, varjämte till staten bör fogas en anmärkning av enahanda lydelse som den vid staten för krigshögskolan föreslagna.

Enligt § 1 av det för ridskolan gällande reglementet är skolans ändamål att åt de vid kavalleriet inträdande officerarna bereda ändamålsenlig och omfattande undervisning i ridning, krigsvetenskap, veterinärlära, hovbeslag, vapenföring och gymnastik samt att meddela den ytterligare utbildning, som kan krävas för anställning såsom lärare vid skolan.

Uti en av chefen för fortifikationen jämte eget yttrande den 14 juli 1915 överlämnad skrivelse hemställde inspektören för kavalleriet, att utbildning i pionjärtjänst måtte bibringas eleverna i då pågående kurs vid ridskolan och att för undervisning däri en fortifikationsofficer måtte beordras till skolan under en tid av tre veckor. För bestridande av uppkommande kostnader hemställde kavalleriinspektören, att till chefens för ridskolan förfogande måtte ställas ett belopp av 500 kronor, varav 100 kronor avsåges till arvode åt den kommenderade fortifikationsofficeren, som jämväl skulle äga uppbära vederbörlig rese- och traktamentsersättning under erforderliga resor, samt 400 kronor till anskaffande av materiel för pionjärutbildning.

Efter det arméförvaltningens fortifikations- och civila departement ävensom befälhavaren för generalstaben avgivit yttrande i ärendet,

[11.] medgav Kungl. Maj:t den 19 augusti 1915, att för anskaffning av materiel för ifrågavarande utbildning finge utgå högst 400 kronor från fjärde huvudtitelns anslag till extra utgifter; och skulle den till ifrågavarande kurs kommenderade fortifikationsofficeren äga att under erforderliga resor och under kommenderingstiden åtnjuta författningsenlig ersättning.

Detta Kungl. Maj:t beslut anser jag lämpligen böra i detta sammanhang bringas till riksdagens kännedom.

I anslutning till vad jag förut anfört, har jag låtit upprätta förslag till ny stat för ridskolan (bil. 7); och hemställer jag, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att, med godkännande av berörda förslag till ny stat (bil. 7), i riksstaten för år 1917 upptaga reservationsanslaget till ridskolan med *oförändrat* belopp 46,750 kronor.

[12.] ## 3. Skjutskolan för infanteriet och kavalleriet.

Utredning och förslag angående skjutskolans framtida förläggning och organisation.

Allt sedan år 1874 har skjutskolan för infanteriet och kavalleriet varit förlagd till Rosersbergs slott i Uppland, där erforderliga lokaler jämte ett mindre område av Rosersbergs kungsgård äro ställda till skolans förfogande. Då emellertid såväl inkvarteringsutrymmet som det till skjutskolan upplåtna markområdet visat sig alldeles otillräckliga för att skolan skulle kunna på ett tillfredsställande sätt fullfölja sin uppgift, har under de senare åren utredning pågått angående skjutskolans förflyttning till annan plats. Sedan under år 1908 för ändamålet tillkallade sakkunniga den 21 januari 1910 avgivit betänkande i ämnet samt därvid såsom förläggningsort förordat det i Vallentuna socken av Stockholms län belägna Lindö gods eller, om denna plats av ekonomiska eller andra skäl ej skulle kunna ifrågakomma, Södermanlands regementes invid Malmköping belägna övningsfält Malma hed ävensom föreslagit uppförande å den nya förläggningsorten av nytt etablissemang för skjutskolan, uppdrog Kungl. Maj:t den 24 oktober 1913 åt chefen för femte arméfördelningen generallöjtnanten O. B. Malm och dåvarande chefen för skjutskolan överstelöjtnanten P. J. Hegardt att i egenskap av sakkunniga verkställda utredning och avgiva förslag i fråga om skjutskolans förläggning till Malma hed, Lindö gods eller eventuellt annan ort.

Med underdånig skrivelse den 30 maj 1914 överlämnade de sak- [12.]
kunniga betänkande i ämnet samt föreslogo därvid, under förutsättning att Hans Maj:t Konungen kunde befinnas villig att avstå från sin dispositionsrätt, Rosersbergs kungsgård såsom förläggningsplats för skjutskolan. Skulle åter nämnda förutsättning icke vara för handen eller Rosersberg av annan anledning icke anses böra ifrågakomma, föresloge de sakkunniga som förläggningsplats Lindö. Kostnaderna för erforderliga markförvärv och byggnadsarbeten m. m. beräknades av de sakkunniga i en sedermera den 1 mars 1915 avgiven underdånig skrivelse komma att uppgå till 1,078,000 kronor vid förläggning till Rosersberg och till 1,904,000 kronor vid förläggning till Lindö. Härvid vore dock att märka, att i förstnämnda belopp icke inräknats någon lösensumma för Rosersbergs slott och kungsgård. De sakkunniga ansåge dock denna under inga förhållanden komma att uppgå till så högt belopp, att totalkostnaden för en förläggning till Rosersberg komme att överstiga en förläggning till Lindö.

Sedan inspektören för infanteriet uti infordrat yttrande såsom sin mening uttalat, att i valet mellan Rosersbergs- och Lindöförslagen företräde borde givas åt det förra, förklarade arméförvaltningens artilleri-, fortifikations- och civila departement i avgivet utlåtande den 27 maj 1915, att de anslöte sig till den av inspektören för infanteriet sålunda uttalade uppfattningen. Skjutskolans förläggning till Rosersberg beräknade dock departementen komma att betinga en kostnad av 1,158,000 kronor förutom lösen av Rosersbergs slott och kungsgård. Av förenämnda belopp beräknades för erforderliga markförvärv 462,400 kronor jämte 10,000 kronor i expropriationskostnader.

Med hänsyn till de under senare åren med allt större styrka framställda kraven på en omorganisation av skjutskolan hade de sakkunniga vid uppgörandet av sina beräkningar av kostnaderna för det nya skjutskoleetablissemanget utgått från, att en omorganisation av skjutskolan under den närmaste tiden komme att äga rum. På grund härav och då det för bedömandet av det utav de sakkunniga framlagda förslagets ekonomiska räckvidd givetvis vore av vikt, att frågan om skjutskolans framtida organisation redan nu bleve fullt utredd, anbefalldes inspektören för infanteriet den 30 juni 1915 att, efter chefens för skjutskolan hörande, inkomma med förslag till omorganisation av skjutskolan ävensom till stat för densamma, under förutsättning att skolan förlades till Rosersberg.

Med anledning härav avgav inspektören för infanteriet den 1 september 1915 förslag i ämnet.

[12.] Sedan ärendet härefter varit föremål för beredning inom lantförsvarsdepartementet, anbefallde Kungl. Maj:t den 18 september 1915 dels arméförvaltningens artilleri- och civila departement att avgiva utlåtande över det av inspektören för infanteriet uppgjorda förslaget till omorganisation av skjutskolan ävensom till stat för densamma, dels ock arméförvaltningens fortifikationsdepartement att inkomma med av kostnadsberäkning åtföljt förslag till de nybyggnads-, inrednings- och reparationsarbeten samt arbeten för ordnandet av skjutbanor, telefonnät m. m., som erfordrades, under förutsättning att skjutskolan förlades till Rosersberg samt organiserades på sätt inspektören för infanteriet föreslagit, med den ändring likväl, att någon särskild kurs för underofficerare icke anordnades.

Till åtlydnad härav hava arméförvaltningens nämnda departement den 31 december 1915 avgivit yttrande och förslag i ämnet.

Då emellertid ytterligare utredning i ärendet erfordras, är jag icke nu i tillfälle att underställa detsamma Kungl. Maj:ts prövning.

Lärararvoden enligt nuvarande stat.

Den av Kungl. Maj:t för år 1916 fastställda staten för skjutskolan för infanteriet och kavalleriet upptager, liksom föregående års stater, 3 förste lärare med dagtraktamente i högst 140 dagar och arvode om 400 kronor, 5 andre lärare med dagtraktamente i högst 130 dagar och arvode om 200 kronor samt 5 repetitörer med dagtraktamente likaledes i högst 130 dagar men däremot icke något arvode.

Därjämte upptager staten 1 adjutant med dagtraktamente à 3 kronor i högst 333 dagar. Uti föregående års stater har för ifrågavarande befattningshavare varit beräknat dagtraktamente i högst 140 dagar.

Chefens för skjutskolan framställning.

Under förutsättning att förenämnda av inspektören för infanteriet den 1 september 1915 föreslagna omorganisation av skjutskolan icke bleve genomförd före år 1917 och därpå grundad stat för skolan för samma år i vanlig ordning fastställd, har nu chefen för skjutskolan i underdånig skrivelse den 14 september 1915 föreslagit, att anslaget till skjutskolan måtte undergå en sådan höjning, att i 1917 års stat arvodena kunde upptagas för förste lärare till 1,000 kronor och för andre lärare till 500 kronor samt repetitörer erhålla ett arvode om 200 kronor, ävensom att dagtraktamentet för adjutanten kunde få beräknas till högst 335 dagar om året i stället för som i staten för år 1915 till högst 140 dagar.

Till stöd härför har chefen för skjutskolan anfört i huvudsak följande: [12.]

Enligt nuvarande organisation skulle undervisningen vid skolan årligen meddelas i tre särskilda kurser, nämligen en kurs för yngre subalternofficerare under högst 60 dagar, en kurs för kompanichefer under högst 30 dagar och en kurs för majorer likaledes under högst 30 dagar. De båda sistnämnda kurserna sammanfölle till tiden med senare hälvten av subalternofficerskursen. Med hänsyn till elevantalet anordnades kurserna i två särskilda omgångar. Den tid, lärare och repetitörer hittills varit vid skolan verksamma, uppginge alltså till något mer än fyra månader om året. Därest det förslag till undervisningens ordnande under år 1917, som chefen för skjutskolan i annat sammanhang framlagt, bleve godkänt, komme emellertid lärarpersonalen att nämnda år vara i verksamhet vid skolan i fem månader. Den skulle följaktligen vara bosatt vid Rosersberg inemot hälften av året och återstoden av året å vederbörligt regementes förläggningsort. Att en sådan anordning medförde avsevärda kostnader för individen vore uppenbart, och olägenheterna med densamma komme att framträda allt skarpare för varje år, sedan förläggningsförhållandena vid arméns förra indelta regementen blivit mera ordnade.

Att de nuvarande lärararvodena, vilka beräknats för förste lärare efter 200 kronor och för andre lärare efter 100 kronor för varje kursomgång, vore allt för knappt tillmätta för att utgöra skälig ersättning för arbetet, vore alldeles uppenbart, ett missförhållande som särskilt framträdde vid en jämförelse med de arvoden, som vore tillerkända liknande befattningshavare vid andra militära skolor, t. ex. krigsskolan. Därest icke lärarpersonalens vid skjutskolan löneförmåner bleve i behövlig grad förbättrade, komme med all sannolikhet undervisningen vid skolan att bliva därpå avsevärt lidande. De föreslagna arvodesbeloppen vore de lägsta som, även under nu rådande undervisningsförhållanden, lämpligen kunde förekomma. Inspektören för infanteriet hade i sitt förutnämnda förslag till skjutskolans omorganisation upptagit särskilt förste lärarnas arvoden till avsevärt högre belopp. De nu föreslagna arvodena skulle kräva en ökning av anslaget till skjutskolan med sammanlagt 4,300 kronor.

Med den omfattning, som tjänsten vid skjutskolan numera erhållit, hade även expeditionstjänsten vuxit i högst avsevärd grad. Följden härav hade blivit, att adjutanten de senare åren måst, jämlikt av Kungl. Maj:t för varje fall givet bemyndigande, kvarhållas vid skjutskolan under hela året utom under tiden för repetitionsövningarna, mot åt-

[12.] njutande av dagtraktamente från besparingar å skolans stat för den tid, som överskrede de i staten högst medgivna 140 dagarna. Då ingen anledning funnes att antaga, att arbetet vid skolan komme att minskas, syntes i skolans stat böra upptagas dagtraktamente för adjutanten under hela året med undantag av tiden för regementsövningen. Härav skulle föranledas en ökning av staten med ett belopp av 585 kronor. Denna summa torde nämligen ingalunda alltid kunna beräknas disponibel för ändamålet genom å staten gjorda besparingar.

Inspektören för infanteriet.

Inspektören för infanteriet har tillstyrkt den av chefen för skjutskolan gjorda framställningen samt framhållit, att även skolchefen borde erhålla ett tilläggsarvode, vilket lämpligen syntes böra bestämmas till 1,000 kronor.

Arméförvaltningens yttrande.

Arméförvaltningen har ansett, att de av chefen för skjutskolan gjorda och av inspektören för infanteriet tillstyrkta förslagen angående ökningar av skjutskolans stat borde vinna beaktande, dock att i överensstämmelse med den av Kungl. Maj:t den 23 september 1915 fastställda staten för skjutskolan under år 1916 dagtraktamente för adjutanten beräknades för högst 333 dagar i stället för 335, som av chefen för skjutskolan föreslagits. Det för denna ökning av adjutantens dagtraktamente erforderliga beloppet, 3 kronor för dag under (333—140=) 193 dagar eller sammanlagt 579 kronor hade i 1916 års stat erhållits genom motsvarande minskning av det för oförutsedda utgifter avsedda beloppet, men borde på skäl, som av chefen för skjutskolan anförts, föranleda en motsvarande ökning av hela anslaget till skjutskolan för år 1917.

Arméförvaltningen hemställde därför, att Kungl. Maj:t måtte, under förutsättning, att skjutskolans omorganisation enligt det av inspektören för infanteriet ingivna förslaget icke bleve i vanlig ordning antaget att tillämpas från och med år 1917, föreslå riksdagen, att staten för skjutskolan för infanteriet och kavalleriet, för år 1916 slutande med ett belopp om 62,250 kronor, måtte tillökas för år 1917 med 5,879 kronor enligt följande beräkning:

ökning	av	arvode	för	chefen	1,000	kronor
»	»	»	»	en förste lärare	600	»
»	»	»	»	två förste lärare	1,200	»
»	»	»	»	en andre lärare	300	»
»	»	»	»	fyra andre lärare	1,200	»
				Transport	4,300	kronor

Transport	4,300	kronor [12.]
arvode (nytillkommet) för en repetitör	200	»
» » » fyra repetitörer	800	»
ökning av medel för oförutsedda behov, motsvarande därifrån i 1916 års stat tagna dagtraktamenten för en adjutant, 3 kronor om dagen under (333—140=)193 dagar	579	»
Summa	5,879	kronor

Departementschefen.

Såsom förut nämnts, föreligger till Kungl. Maj:ts prövning förslag angående omorganisation av skjutskolan ävensom ett därpå grundat förslag till ny stat för densamma. Ifrågavarande förslag äro emellertid uppgjorda under förutsättning, att skjutskolan skall för framtiden kvarbliva vid Rosersberg, en fråga som i sin ordning är beroende bland annat därav, att för förläggningen därstädes erforderliga medel varda av riksdagen beviljade för bestridande av kostnaderna för nödiga markförvärv samt för vidtagande av åtskilliga omfattande nybyggnads- och reparationsarbeten m. m. Det är emellertid tydligt, att därest beslut varder fattat om skjutskolans kvarblivande å Rosersberg, en viss tid kommer att förflyta, innan det nya etablissemanget kan varda färdigställt. Den föreslagna nya organisationen och en därpå grundad stat torde vid sådant förhållande icke kunna börja tillämpas förrän tidigast med 1918 års ingång. Den ifrågasatta omorganisationen torde följaktligen icke böra lägga hinder i vägen för vidtagande av de ändringar i skjutskolans stat för år 1917, som på grund av förhandenvarande omständigheter kunna finnas vara av behovet påkallade.

Uti åtskilliga under de senare åren hos Kungl. Maj:t gjorda framställningar rörande skjutskolan har med styrka framhållits nödvändigheten av att höja lärarpersonalens avlöningsförmåner. Uti sin den 12 oktober 1914 gjorda framställning angående anvisande av medel för anordnande under år 1916 av vissa extra kurser vid skjutskolan hemställde sålunda skolans dåvarande chef, att arvodena till lärarna måtte i samband därmed höjas till nu föreslagna belopp, ävensom att repetitörerna måtte komma i åtnjutande av arvode om 200 kronor. Såväl chefen för femte arméfördelningen som arméförvaltningen tillstyrkte framställningen. Vid ärendets anmälan inför Kungl. Maj:t den 14 januari 1915 fann jag mig dock icke kunna i det sammanhang, frågan då förelåg, tillstyrka arvodenas höjande, ehuru jag var med vederbörande myndigheter ense därom, att de nuvarande arvodena vore mycket lågt beräknade. Den höjning, som kunde finnas vara av förhållandena på-

[12.] kallad, ansåg jag böra ske genom i vederbörlig ordning företagen ändring i skjutskolans stat i sammanhang med eventuellt erforderlig ökning av anslaget till skjutskolan. Enahanda förhållande ansåg jag gälla med avseende å de till skolan beordrade repetitörerna.

Då nu frågan blivit i behörigt sammanhang framförd, anser jag densamma böra bringas till en lösning. Att i avvaktan på en blivande omorganisation av skjutskolan ytterligare uppskjuta saken, finner jag med hänsyn till lärarpersonalens lämpliga rekrytering icke tillrådligt. De nuvarande arvodesbeloppen, vilka under förut rådande förhållanden möjligen haft fog för sig, kunna numera givetvis icke anses utgöra skälig ersättning för den undervisningsskyldighet, som påvilar lärarpersonalen. Även med hänsyn tagen till att denna under tjänstgöringen vid skjutskolan åtnjuter dagtraktamente, beräknat enligt tariffen i bil. A till gällande avlöningsreglemente, äro arvodena långt mindre än de, som tillkomma motsvarande personal vid övriga militära utbildningsanstalter. Den ogynnsamma ställning lärarpersonalen vid skjutskolan i förevarande hänseende intager, bliver än mera framträdande, i den mån undervisningsskyldigheten utsträckes genom anordnande av nya utbildningskurser utöver de i skolans nuvarande program ingående. Att jämväl repetitörerna böra erhålla någon ersättning för det ansträngande arbete, som påvilar dem, anser jag fullt befogat.

Vad de föreslagna arvodesbeloppen angår, finner jag dessa skäliga. Även med inräknande av vederbörligt dagtraktamente kommer ersättningen icke att överstiga de årsarvoden, som utgå till motsvarande personal vid andra militära skolor. Det torde ock böra framhållas, att de för andre lärare och repetitörer föreslagna arvodena äro med visst undantag desamma, som inspektören för infanteriet ifrågasatt i sitt förenämnda förslag till ny stat för skolan. Vad förste lärarna angår, skulle dessa, utom läraren i kulsprutetjänst, enligt samma förslag vara anställda vid skolan året om och åtnjuta fast lön å skolans stat samt årsarvoden med i regel 1,500 kronor.

De ökade arvodena åt lärarpersonalen föranleder en höjning av anslaget med 4,300 kronor.

Då erfarenheten från de senare åren givit vid handen, att chefen för expeditionstjänstens behöriga upprätthållande oundgängligen är i behov av adjutant jämväl under tiden mellan kurserna, har, såsom förut nämnts, redan i staten för år 1916 beräknats dagtraktamente för adjutanten för hela året utom under tiden för hans deltagande i vederbörlig regementsövning eller för 333 dagar. Då detta emellertid endast kunnat ske genom att med erforderligt belopp eller 579 kronor minska

den för oförutsedda utgifter i staten upptagna posten, torde motsvarande höjning av anslaget till skjutskolan för år 1917 böra äga rum. [12.]

Chefen för skjutskolan åtnjuter enligt den nuvarande staten arvode, motsvarande majors avlöning, d. v. s. lön 4,000 kronor och dagavlöning à 5 kronor i 365 dagar = 1,825 kronor, summa 5,825 kronor. Därjämte uppbär han lönetillägg och furageersättning för en tjänstehäst med tillhopa 765 kronor.

Inspektören för infanteriet har nu föreslagit och arméförvaltningen tillstyrkt, att skolchefen därutöver måtte erhålla ett arvode om 1,000 kronor.

I samband med avgivande av förslag till stat för skjutskolan hava vederbörande myndigheter vid upprepade tillfällen framhållit önskvärdheten av, att skolchefen måtte erhålla överstelöjtnants avlöningsförmåner. Förslaget härom har motiverats dels med hänsyn till den chefen påvilande ansvarsfulla uppgiften att varje år leda utbildningen av ett stort antal officerare, bland vilka åtskilliga innehade regementsofficers grad, dels med hänsyn till önskvärdheten av att kunna besätta befattningen med en person, som någon tid fört befäl såsom regementsofficer. Uti sitt förenämnda förslag till omorganisation av skjutskolan har även inspektören för infanteriet funnit sig böra på det livligaste förorda, att chefen för skjutskolan erhölle överstelöjtnants avlöningsförmåner. Den, som skulle vara chef för en skola av sådan betydelse som infanteriskjutskolan, borde förut hava fört befäl såsom major och visat sig vara en duglig bataljonschef. Hans ställning såsom chef krävde även en högre ställning än den såsom major. Då chefen för skjutskolan hittills haft och väl även i framtiden komme att få undervisningsskyldighet, borde han dessutom erhålla ett särskilt arvode om 1,000 kronor. Detta vore jämväl erforderligt för att säker utsikt skulle finnas att kunna besätta beställningen med en dugande, sin viktiga uppgift fullt vuxen person.

Förslaget om att tillerkänna chefen för skjutskolan, utöver de honom tillkommande ordinarie avlöningsförmånerna, ett särskilt arvode anser jag mig icke kunna tillstyrka med hänsyn till de konsekvenser, detta skulle kunna medföra med avseende å chefsbeställningarna vid övriga militära skolor. Däremot delar jag den av vederbörande myndigheter nu och tillförene uttalade uppfattningen, att beställningen såsom chef för skjutskolan bör vara förenad med överstelöjtnants avlöningsförmåner. Jag finner mig därför böra tillstyrka, att anslaget till skjutskolan höjes med det härför erforderliga beloppet eller 500 kronor.

[12.] Enligt de av riksdagen beslutade ändrade grunderna för hästhållningen för officerare vid armén skall chefen för skjutskolan hädanefter göras beriden på en kronan tillhörig stamhäst. Med hänsyn härtill och av skäl, som jag förut i annat sammanhang angivit, torde i den stat, som Kungl. Maj:t kommer att för år 1917 fastställa för skjutskolan, hästgottgörelse åt chefen böra beräknas med förslagsvis högst 765 kronor, varjämte till staten bör fogas en anmärkning av innehåll, att därest chefen enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser göres beriden å kronan tillhörig stamhäst, den i staten upptagna hästgottgörelsen icke vidare skall utgå.

De av mig i det föregående tillstyrkta ändringarna i skjutskolans stat föranleda en höjning av anslaget till skjutskolan med sammanlagt (4,300+579+500=) 5,379 kronor, vilket belopp för anslagets avjämnande torde böra upptagas till 5,400 kronor.

Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att *öka* reservationsanslaget till skjutskolan för infanteriet och kavalleriet,

nu	kronor	62,250: —
med	»	5,400: —
till	kronor	67,650: —

[13.] **Ökning av antalet elever vid skjutskolan för infanteriet och kavalleriet under år 1917 ävensom anordnande därstädes under samma år av en kulsprutekurs.**

Anslag för extra kurser vid skjutskolan år 1916.

Enligt den för skjutskolan för infanteriet och kavalleriet gällande organisationen skola därstädes årligen anordnas tre särskilda kurser, nämligen en kurs för yngre subalternofficerare under högst 60 dagar, en kurs för kompanichefer under högst 30 dagar och en kurs för majorer likaledes under högst 30 dagar. De båda sistnämnda kurserna sammanfalla till tiden med senare hälvten av subalternofficerskursen. Kurserna, vilka med hänsyn till elevantalet anordnas i två särskilda omgångar, hava hittills plägat pågå under sommaren.

Elevernas antal utgör enligt den för skolan fastställda staten sammanlagt 118, därav 8 majorer, 30 kaptener och 80 subalternofficerare. Av dessa tillhöra endast ett mindretal kavalleriet.

För att de officerare, vilka jämlikt den nya härordningen under år 1915 skulle tjänstgöra såsom befäl och instruktörer vid kulspruteförbanden vid infanteriet och kavalleriet, dessförinnan skulle erhålla erforderlig utbildning i kulsprutetjänst, vidtogs med avseende å skjutskolans utbildningsprogram för år 1915 den ändringen, att i stället för de båda vanliga kurser, som skolat äga rum under sommaren samma år, anordnades två särskilda kulsprutekurser under vintern 1914—1915. För att icke skjututbildningen bland arméns officerare skulle genom ifrågavarande anordning bliva lidande, förutsattes emellertid härvid, att under åren 1916 och 1917 särskilda åtgärder skulle vidtagas för att tillgodose utbildningen av ett ökat antal elever i skjutskolans vanliga kurser. [13.]

I överensstämmelse härmed har också riksdagen, på Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, på extra stat för år 1916 anvisat ett belopp av 22,100 kronor i och för anordnande under samma år av en extra utbildningskurs vid skjutskolan.

Chefens för skjutskolan framställning den 31 maj 1915 angående vissa byggnadsarbeten vid skjutskolan.

Uti underdånig skrivelse den 31 maj 1915 anmälde chefen för skjutskolan, att därest, såsom avsett vore, tre utbildningskurser skulle under år 1916 äga rum vid skjutskolan, den första kursen måste taga sin början i slutet av februari månad. Då de till skjutskolan upplåtna lokalerna emellertid icke vore vinterbonade, måste vissa byggnads- och reparationsarbeten oundgängligen vidtagas. De mest framträdande brister, som borde avhjälpas, vore följande. Förläggningsutrymme för övningstruppen saknades helt och hållet. Hittills hade övningstruppen förlagts i tält, men detta syntes knappast böra ifrågakomma under en månadslång kommendering vintertid. Vidare vore manskapets matsal icke vinterbonad och manskapsköket alldeles otillräckligt. Då matlagning för större trupp skulle ske, måste under nuvarande förhållanden kokning av potatis och dylikt ske ute i det fria, något som icke borde ifrågakomma under någon längre tid på vintern. Föreläsningssalen saknade innanfönster. De lokaler, som användes till förläggning av officerare, vore till stor del i sådant skick, att de icke utan hälsofara kunde bebos vintertid. I matsalsbyggnaden för officerare saknades innanfönster i såväl matsal som serveringsrum och kök. Rum för ytterkläder funnes icke och tjänstpersonalen vore förlagd i rum, som saknade eldstäder. Officersmässen kunde icke utan vissa förändringar hållas i behövlig grad uppvärmd. Slutligen vore stallet delvis icke vinterbonat.

Med hänsyn därtill, att särskilt tillkallade sakkunniga uti den 30 maj 1914 avgivet betänkande föreslagit, att skjutskolan skulle för framtiden kvarbliva vid Rosersberg, ävensom framlagt under sådan förut-

[13.] sättning uppgjord plan för erforderliga nybyggnadsarbeten vid skolan, ansåge skolchefen, att de åtgärder, som nu behövde vidtagas, borde utföras i enlighet med nämnda plan i de delar, där sådant vore möjligt. Dessa åtgärder vore dels uppförande av en *manskapsbarack* och en *köksbyggnad*, enligt de sakkunnigas beräkningar dragande en kostnad av 30,000 kronor respektive 52,000 kronor, dels ock verkställande av vissa *inrednings- och reparationsarbeten* för en av sakkunnig person beräknad kostnad av 12,575 kronor.

På grund av vad sålunda anförts, hemställde skolchefen, att Kungl. Maj:t måtte för utförande av förenämnda byggnads-, inrednings- och reparationsarbeten anvisa ett belopp av 94,575 kronor.

Myndigheternas yttranden.

Uti den 2 juni 1915 avgivet yttrande förklarade inspektören för infanteriet, att de av skolchefen föreslagna åtgärderna vore — under de av honom angivna förutsättningarna och med hänsyn till en effektiv skjututbildning av de till skolan beordrade eleverna — av behovet påkallade och nödvändiga.

Arméförvaltningens artilleri-, fortifikations- och civila departement förklarade i underdånigt utlåtande den 25 juni 1915 sig icke hava något att erinra mot skolchefens framställning.

Infordrande av förslag för tillgodoseendet av utbildningen vid skjutskolan under år 1917.

I samband med att förenämnda av riksdagen för år 1916 beviljade anslag å 22,100 kronor den 18 juni 1915 ställdes till arméförvaltningens artilleridepartements förfogande anbefallde Kungl. Maj:t departementet att, efter vederbörandes hörande, i sammanhang med angivandet av medelsbehovet för år 1917 inkomma med förslag till de särskilda åtgärder, som kunde anses böra vidtagas för att tillgodose utbildningen av ett ökat antal elever i skjutskolans vanliga kurser under nämnda år.

Chefens för skjutskolan framställning den 12 augusti 1915 angående ökat antal elever vid skjutskolan under år 1917.

Till åtlydnad härav har nu arméförvaltningen, efter chefens för skjutskolan samt inspektören för infanteriet hörande, inkommit med förslag i ämnet.

Chefen för skjutskolan har i sitt den 12 augusti 1915 avgivna yttrande förklarat sig anse, att det för såväl utbildningen vid skjutskolan som tjänsten vid truppförbanden vore olämpligt att, i likhet med vad för år 1916 vore avsett att äga rum, jämväl under år 1917 anordna tre i stället för sedvanliga två utbildningskurser vid skjutskolan. Endast två kurser borde anordnas, vardera med något ökat antal dagar och med avsevärt ökat antal subalternofficerare såsom elever.

Enligt verkställda beräkningar borde till ifrågavarande båda kurser beordras sammanlagt 95 subalternofficerare, 33 kaptener och ryttmästare samt 12 majorer, i stället för enligt 1916 års stat respektive 80, 30 och 8. Kursernas längd ansåge skolchefen böra bestämmas till 70 dagar för subalternofficerare och 35 dagar för kompani-(skvadrons-)chefer och majorer eller 10 respektive 5 dagar mera än hittills. Endast därigenom bleve det möjligt att låta det ökade antalet elever erhålla samma utbildning i anordnande och ledande av övningar och i befälsföring under eldstrid som under vanliga kurser. Tiden för kurserna syntes lämpligast böra bestämmas för första kursen till den 8 april—16 juni och för andra kursen till den 26 juni—3 september. [13.]

Då vardera av kurserna skulle ökas från 60 till 70 dagar, borde antalet dagar, för vilka dagtraktamente skulle beräknas, samtidigt ökas med 20 dagar för vissa befattningshavare vid skjutskolan, nämligen för adjutant, lärare, repetitörer, läkare, gevärshantverkare och köksföreståndare. Även andra titlar å staten än titeln avlöning och arvode, behövde ökas med vissa angivna belopp.

Sammanlagda kostnaderna, utöver den vanliga staten för skolan, beräknades av skolchefen komma att uppgå till 14,200 kronor.

För att kunna utöka elevantalet vid skjutskolans vanliga kurser på föreslaget sätt erfordrades emellertid ett icke obetydligt utökat förläggningsutrymme. Sådant funnes för närvarande, förutom för lärarpersonalen, för 32 subalternofficerare, 14 kaptener och 4 majorer. För utökning av elevantalet på föreslaget sätt erfordrades rum för ytterligare 16 subalternofficerare, 3 kaptener och 2 majorer. Subalternofficerarna kunde förläggas två i varje rum, vadan antalet ytterligare erforderliga rum skulle uppgå till 13. Då emellertid förläggningen hittills i vissa fall varit för trång samt under vissa perioder rum erfordrades dels för generalstabsofficerare, vilka plägade beordras att följa vissa större skjutningar, dels för kaptener från andra truppslag än infanteriet, vilka på egen begäran beordrades genomgå kurs vid skolan, dels ock såsom reserv vid sjukdomsfall m. fl. tillfällen, borde rumantalet för officerare ökas med 20. För att fylla detta behov föresloge skolchefen uppförandet av en *officersbyggnad* för en av arméförvaltningens fortifikationsdepartement beräknad kostnad av 40,000 kronor, vartill komme kostnaden för nyanskaffning av möbler och inventarier med 300 kronor för rum eller tillhopa 6,000 kronor. Det nu angivna ytterligare utrymmet erfordrades emellertid endast i det fall, att fullständigt etablissemang för skjutskolan å Rosersberg, varom särskilda sakkunniga den 30 maj 1914 avgivit förslag, icke före skjutskolans början år 1917 kommit till

[13.] utförande beträffande officersbostäder till det omfång, som svarade mot förenämnda ytterligare behov av 20 rum. Den nu föreslagna officersbyggnaden inginge visserligen icke i det avsedda nya skjutskoleetablissemanget, men kunde lätteligen utan större kostnader däri inpassas.

Slutligen framhöll skolchefen, att de av honom i förenämnda skrivelse den 31 maj 1915 föreslagna arbeten, nämligen uppförande av en *manskapsbarack* och en *köksbyggnad* samt utförande av vissa *inrednings- och reparationsarbeten,* under alla förhållanden vore erforderliga. Därest desamma icke bleve vidtagna redan till 1916 års kurser, borde de följaktligen utföras före den tid, då 1917 års kurser toge sin början.

Chefens för skjutskolan framställning den 14 september 1915 angående anordnande av en kulsprutekurs vid skjutskolan under år 1917.

Uti underdånig skrivelse den 14 september 1915 har chefen för skjutskolan framhållit, att i samband med frågan rörande undervisningens vid skjutskolan ordnande under år 1917 borde även till prövning upptagas frågan om anordnande under samma år vid skolan av en utbildningskurs i skjutning med kulspruta och i kulspruteförbands eldstrid. Behovet av en sådan kurs vid nämnda tid vore nämligen synnerligen trängande. Vid de två kulsprutekurser, som ägt rum under vintern 1914—1915, hade utbildats två officerare av varje infanteri- och kavalleriregemente samt ett antal underbefäl. Mobiliseringsbehovet vid ett kulsprutekompani vore fyra officerare, vartill komme behov av kulsprute-utbildade officerare för depå och ersättning vid avgång i krig. Utbildning av kulspruteofficerare vid regementena mötte emellertid avsevärda svårigheter, i det att tillgång å ammunition för detta ändamål saknades, och möjligheten att anordna fältmässiga skjutningar i tillräcklig utsträckning vore ganska begränsad. Därjämte mötte svårighet att till kulsprutekompani beordra officerare för egen utbildning, då denna på grund av tjänstens vid kulsprutekompaniet allmänna gång måste utsträckas över en längre tidsperiod. Då under år 1916 ingen central kulsprutekurs vore avsedd att äga rum, komme behovet av en dylik kurs för infanteriet år 1917 att vara synnerligen stort. Vid kavalleriet vore tillgången på kulspruteutbildade officerare jämförelsevis bättre, men icke heller vid detta truppslag vore det tillrådligt att uppskjuta anordnande av kulsprutekurs längre än till år 1917.

En dylik kurs borde anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med vad inspektören för infanteriet föreslagit uti sitt den 1 september 1915 avgivna förslag till omorganisation av skjutskolan. Kursen borde sålunda omfatta materialkännedom, skjutning med kulspruta, eldledning och avståndsmätning. Såsom elever borde beordras en subalternofficer från varje infanteriregemente och varje tioskvadrons-kavalleriregemente

samt en från vart annat av de sex femskvadrons-kavalleriregementena eller tillhopa 33 elever. Kursens längd syntes kunna begränsas till 30 dagar. Tidpunkten för densamma kunde lämpligen bestämmas till juli månad. Under denna tid vore behovet av officerare vid infanteriregementena mindre än eljest, och utrymme för förläggning av officerarna funnes, om den i skolchefens skrivelse den 12 augusti 1915 föreslagna officersbyggnaden bleve utförd. Dessutom funnes under nämnda månad möjlighet att utan större olägenheter erhålla övningstrupp från infanteriets och kavalleriets kulspruteförband. Då skjutskolans ordinarie lärare under ifrågavarande tid hade att meddela undervisning i en av de vanliga subalternkurserna och flertalet av dem icke hade kulspruteskjutning till undervisningsämne, måste särskild lärarpersonal inbeordras, och syntes denna kunna begränsas till 1 förste lärare, 1 andre lärare och 1 repetitör. Övningstrupp, ett kulsprutekompani och en kulsprutetropp, bleve oundgängligen nödvändig under åtminstone 10 dagar av kursen. Därjämte erfordrades omkring 11 ridhästar för lärares och elevers räkning under den tid, övningstrupp vore beordrad till skolan. Då stallutrymme endast funnes för de för skolans ordinarie verksamhet befintliga hästarna, borde ett reservstall anordnas för de hästar, som på grund av kulsprutekursen beordrats till skolan, eller för tillhopa 92 hästar. Kostnaderna för ett sådant stall, vilket även kunde komma till användning vid framtida dylika kurser, kunde beräknas till 4,000 kronor. Kostnaden i övrigt för den föreslagna kursen beräknades av skolchefen komma att uppgå till sammanlagt 8,000 kronor. [13.]

På grund av vad sålunda anförts, hemställde chefen för skjutskolan om anvisande av dels 8,000 kronor för anordnande under år 1917 av en kulsprutekurs vid skjutskolan, dels 4,000 kronor för uppförande därstädes av ett sommarstall för hästar vid ifrågavarande ävensom eventuellt blivande kulsprutekurser.

Inspektörens för infanteriet yttrande.

Inspektören för infanteriet har uti den 16 september 1915 avgivet yttrande förklarat sig i allmänhet icke hava något att erinra mot chefens för skjutskolan förslag att tillgodose utbildningen av ett ökat antal elever i skjutskolans vanliga kurser under år 1917. Den föreslagna ökningen av subalternkurserna med 10 dagar vore betingad av det ökade elevantalet. Däremot ansåge inspektören för infanteriet, att kurserna för kaptener (ryttmästare) och majorer borde, i enlighet med det av honom den 1 september 1915 avgivna förslaget angående omorganisation av skjutskolan, bibehållas vid sin nuvarande längd av 30 dagar.

[13.] Då det vore nödvändigt att under år 1917 vid skjutskolan anordna en ny kulsprutekurs, ansåge sig inspektören för infanteriet böra tillstyrka det av skolchefen härutinnan framställda förslaget.

Arméförvaltningens yttrande.

Vad beträffar förslaget om *ökning av elevantalet i 1917 års sedvanliga kurser*, har arméförvaltningen funnit sig böra tillstyrka de av chefen för skjutskolan angivna beräkningsgrunderna med den ändring däri beträffande dagantalet för beräknandet av dagtraktamenten dels för kaptener och ryttmästare samt för majorer, som inspektören för infanteriet föreslagit, och dels för adjutant och andre lärare, som betingades av föreslagen ordinarie stat för år 1917. Sammanlagda kostnaden för de tillägg till skjutskolans stat, som under år 1917 skulle erfordras för ökande av elevantalet vid de under samma år avsedda ordinarie två skjutskolekurserna, komme enligt verkställd beräkning att uppgå till 13,580 kronor.

Vad de av chefen för skjutskolan föreslagna *byggnadsarbetena* anginge, ansåge arméförvaltningen, att intet tvivel rådde därom, att ett oavvisligt behov av dessa arbeten förelåge, och om önskvärdheten av, att anslag därtill snarast möjligt ställdes till förfogande. Då emellertid ifrågavarande byggnader och arbeten icke behövdes, för den händelse ett fullständigt etablissemang för skjutskolan komme till stånd enligt avgivet förslag, borde, enligt arméförvaltningens åsikt, innan desamma utfördes, slutgiltigt beslut hava fattats om, att skjutskolan i en eller annan form skulle kvarbliva vid Rosersberg, ävensom bestämts omfånget av de byggnader och arbeten, som erfordrades för skjutskolans vidare verksamhet därstädes.

Enligt »Förslag och kostnadsberäkningar över ett nyuppfört etablissemang för infanteriskjutskolan», tillhörande det av särskilda sakkunniga den 30 maj 1914 avgivna betänkandet angående skjutskolans förläggning, skulle bland andra byggnader uppföras dels en elevbyggnad II om 24 enkelrum för en kostnad av 93,720 kronor, dels en barack I för en kostnad av 30,000 kronor, dels ock en köksbyggnad för en kostnad av 78,480 kronor (ej 52,000 kronor såsom i chefens för skjutskolan framställning angivits). I första hand borde anslag för dessa byggnader samt för de i nu disponerade lokaler erforderliga inrednings- och reparationsarbeten äskas till det belopp, som för samma ändamål komme att upptagas i de kostnadsberäkningar, som fortifikationsdepartementet till följd av nådig remiss den 18 september 1915 av de sakkunnigas förslag komme att till Kungl. Maj:t avgiva.

Enär av ifrågavarande nybyggnader för manskap ingen hunne [13.]
utföras före den tid, då vinterskjutskolekursen år 1916 skulle taga sin början, kunde antagligen någon utbildning av ökat antal elever icke under samma år försiggå, utan måste därmed troligen anstå till tidigast under år 1917. Det för år 1916 för ändamålet beviljade anslaget å extra stat om 22,100 kronor kunde i sådant fall reserveras för motsvarande utbildning under år 1917.

Vad den föreslagna *kulsprutekursen* beträffade, hade arméförvaltningen intet att erinra mot det av skolchefen för ändamålet beräknade beloppet av 8,000 kronor. Vad åter beträffade uppförandet av ett provisoriskt stall för 4,000 kronor, ansåge arméförvaltningen, att ett stall för 92 hästar, även av provisorisk beskaffenhet och som även för framtiden kunde vara till nytta, ej kunde utföras för sagda kostnad, och att, då kursen vore avsedd att äga rum under juli månad, hästarna väl kunde bivackera under de 10 dagar, som den övningstrupp, till vilken hästarna hörde, befunne sig vid skjutskolan.

På grund av vad sålunda blivit anfört, hemställde arméförvaltningen, att å extra stat för år 1917 måtte av riksdagen äskas,

dels som tillägg till ordinarie staten för år 1917 för tillgodoseendet vid skjutskolan för infanteriet och kavalleriet av ett ökat antal elever under sagda år 13,580 kronor,

dels jämväl som tillägg till ordinarie staten för år 1917 för anordnandet av en kulsprutekurs vid förenämnda skjutskola under sagda år 8,000 kronor,

dels ock kostnaden för uppförandet vid Rosersberg för infanteriets och kavalleriets skjutskola av i första hand en officersbyggnad, en manskapsbarack och en köksbyggnad till de belopp för vardera, som i arméförvaltningens fortifikationsdepartements före 1915 års utgång infordrade kostnadsberäkningar m. m. kunde varda upptagna.

Departementschefen.

Mot det framställda förslaget att för tillgodoseendet av skjututbildningen inom armén öka antalet elever i de ordinarie utbildningskurserna under år 1917 har jag icke något att erinra. Den härför av arméförvaltningen beräknade kostnaden, 13,580 kronor, giver mig ej heller anledning till någon anmärkning. Därvid hava nämligen tillämpats enahanda beräkningsgrunder som i den för skjutskolan fastställda staten.

Med hänsyn till vad chefen för skjutskolan och inspektören för infanteriet anfört, finner jag det jämväl vara av vikt, att en kulsprutekurs under år 1917 anordnas vid skjutskolan. Beträffande kursens om-

[13.] fattning och de beräknade kostnaderna för densamma, 8,000 kronor, har jag icke något att erinra.

Som förut nämnts, har riksdagen för anordnande under innevarande år av en extra utbildningskurs vid skjutskolan beviljat ett anslag å 22,100 kronor. För att denna kurs skall kunna äga rum erfordras, enligt vad skolchefen i sin förenämnda skrivelse den 31 maj 1915 anmält, vidtagande av åtskilliga byggnads- och reparationsarbeten till högst avsevärda belopp. Då emellertid med hänsyn till den föreliggande frågan angående skjutskolans framtida förläggning några åtgärder i den av skolchefen föreslagna riktningen icke ansetts böra vidtagas, förr än denna fråga blivit avgjord, kan någon extra utbildningskurs vid skjutskolan icke under innevarande år anordnas. Vid sådant förhållande torde det för denna kurs beviljade anslaget å 22,100 kronor kunna tagas i anspråk för bestridande av kostnaderna för de nu föreslagna kurserna under år 1917, uppgående till sammanlagt (13,580 + 8,000 =) 21,580 kronor. Något särskilt anslag för ändamålet behöver följaktligen icke av riksdagen äskas. Däremot torde riksdagens medgivande till berörda anslags användande för nu ifrågavarande kurser böra utverkas.

För att utbildningen vid skjutskolan under år 1917 skall kunna på angivet sätt ordnas, erfordras emellertid vidtagande av vissa byggnads- och reparationsarbeten därstädes. Till denna fråga anhåller jag att få återkomma i annat sammanhang.

Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen medgiva,

> att det för anordnande av vissa extra kurser vid skjutskolan för infanteriet och kavalleriet å extra stat för år 1916 beviljade anslaget av 22,100 kronor må tagas i anspråk för bestridande av kostnaderna för ökning av antalet elever i de ordinarie utbildningskurserna vid skjutskolan under år 1917 ävensom för anordnande därstädes under samma år av en kulsprutekurs.

4. Artilleriskjutskolor.

Anslaget till artilleriskjutskolor är i riksstaten för år 1916 upptaget med 27,000 kronor.

Enligt de vid 1914 års härordningsproposition fogade och av riksdagen i förevarande hänseende utan erinran lämnade kostnadsberäk-

ningarna skulle ifrågavarande anslag efter genomförd härordning uppgå till 29,250 kronor. [13.]

Arméförvaltningen har anmält, att generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet anordnat utredning med hänsyn till artilleriskjutskolornas delvisa förläggning till vinterperiod. Då härigenom uppkommande behov av ökat anslag syntes, vad de närmaste åren beträffade, kunna täckas av förefintliga reservationer under anslaget, funne sig arméförvaltningen icke böra för närvarande äska någon ökning av detsamma.

Med hänsyn till vad arméförvaltningen sålunda anfört, torde i riksstaten för år 1917 böra upptagas

Artilleriskjutskolor, *oförändrat ordinarie reservationsanslag* ..... kronor 27,000: —

5. Krigsskolan. [14.]

Anslaget till krigsskolan utgör för närvarande 137,210 kronor. Härav utgå enligt särskilda av riksdagen godkända stater 115,610 kronor till krigsskolan och 21,600 kronor till reservofficerskurser. 1916 års anslag.

Uti de av Kungl. Maj:t för 1914 års senare riksdag framlagda beräkningarna av kostnaderna för lantförsvaret efter genomförd härordning upptogs förevarande anslag med 148,010 kronor, därav 115,610 kronor till krigsskolan och 32,400 kronor till reservofficerskurser. I den framlagda förslagsstaten anmärktes emellertid, att enär kostnaderna för krigsskolans officers- och reservofficerskurser icke kunde på grund av växlande elevantal m. fl. omständigheter med full säkerhet på förhand beräknas, det syntes vara att motse, att under härordningens genomförande kostnaderna måste ökas med förslagsvis 10 procent eller till omkring 162,800 kronor. Anslaget enligt 1914 års härordning.

Mot ifrågavarande beräkningar framställde riksdagen icke någon erinran.

Med anledning därav, att åtskilliga å staten för krigsskolan upptagna poster under en följd av år visat sig för knappt beräknade, anbefallde Kungl. Maj:t genom brev den 31 december 1913 inspektören för militärläroverken att vid läglig tidpunkt inkomma med fullständig ut- Förslag till ny stat för krigsskolan och dess reservofficerskurser.

[14.] redning i avseende å skolans medelsbehov, grundad på en omräkning av de i gällande stat för krigsskolan uppförda särskilda utgiftsposterna.

På grund härav och då jämlikt 1914 års härordningsbeslut antalet kadetter vid krigsskolans officerskurs från och med hösten 1916 kommer att ökas från det för närvarande beräknade högsta antalet av 125 till 150, har nu inspektören för militärläroverken med underdånig skrivelse den 23 november 1915 överlämnat och till bifall förordat ett av chefen för krigsskolan uppgjort förslag till ny stat för krigsskolan och dess reservofficerskurser. Enligt detta förslag skulle staten för krigsskolan uppgå till 160,600 kronor och staten för reservofficerskurserna till 60,400 kronor. Anslaget till krigsskolan skulle alltså komma att belöpa sig till 221,000 kronor eller till 83,790 kronor mer än för närvarande. I jämförelse med det uti 1914 års härordningsproposition beräknade högsta beloppet, 162,800 kronor, utgör ökningen 58,200 kronor.

Över förslaget har arméförvaltningen den 30 november 1915 avgivit underdånigt utlåtande samt därvid med avseende å de särskilda utgiftsposterna icke framställt annan erinran än att ett åt skolans läkare i staten för reservofficerskurserna upptaget arvode borde utgå.

Jag övergår nu till att redogöra för de ändringar i gällande stater, det framlagda förslaget innebär.

Staten för krigsskolan.

Staben.

Å staten finnas för närvarande uppförda jämte annan personal en adjutant, tillika bibliotekarie, en veterinär och en intendent.

Enligt det för skolan den 22 augusti 1913 fastställda reglementet skall vid skolan finnas en köksunderofficer. Några avlöningsförmåner för denne finnas dock icke å staten upptagna. Till befattningen är för närvarande beordrad en fanjunkare från Göta livgarde, som uppbär lön å detta regementes stat jämte arvoden som köksunderofficer och furageuppbördsman från vederbörande underhållsanslag.

Skolchefens förslag.

Chefen för krigsskolan har nu föreslagit, att å staten för skolan måtte upptagas dels två arvoden om vardera 1,000 kronor för tvenne underofficerare, den ene som biträde i chefsexpeditionen åt adjutanten och den andre som biträde till intendenten, dels ock ett arvode av 1,200 kronor för en köksföreståndare. Därjämte har skolchefen hemställt, att

det till veterinären utgående arvodet måtte höjas från 300 kronor till 500 kronor. [14.]

En underofficer som biträde åt adjutanten vore erforderlig på grund av den mångfald göromål av olika slag, som för närvarande påvilade denne befattningshavare. Till sitt biträde hade adjutanten för närvarande endast ett värnpliktigt skrivbiträde, som ombyttes ungefär varje halvår och dessutom delades med expeditionens övriga avdelningar. En mängd göromål vore av den natur, att de oavvisligen krävde en underofficer. Särskilt vore behovet av en utbildad vapenunderofficer kännbart.

Behovet av ett biträde hos intendenten vore likaledes trängande. För närvarande saknade intendenten i sin expedition varje annan hjälp i sitt arbete än den, som köksunderofficeren, vilken dock måste ägna den större delen av sin dag åt skötseln av köket och dettas ekonomi, kunde lämna. Han tvingades därigenom att förutom handläggandet av alla olika göromål som intendent och kasernofficer personligen utföra en väsentlig del av sådana renskrivningsarbeten, som givetvis borde kunna överlämnas till en underofficer. Då varje ökning i kadetternas antal, på grund av den noggranna bokföring, som erfordrades för varje kadett, innebure ett väsentligt förstorande av intendentens redan nu mycket dryga arbetsbörda, följde med officerskursens ökning från omkring det för närvarande vanliga antalet 115—120 kadetter till 150 som en nödvändighet anställandet av ett biträde hos honom.

Förordnandet för den nuvarande köksföreståndaren upphörde den 31 december 1916 samtidigt som han bleve berättigad till pension. Då köksföreståndarbefattningen vore upptagen i krigsskolans reglemente, syntes den naturliga konsekvensen vara, att å krigsskolans stat från och med år 1917 upptoges en fanjunkarbeställning, varigenom det bleve möjligt för skolan att anställa för längre tid en lämplig yngre underofficer från något av arméns regementen. Som emellertid den nuvarande köksföreståndaren inlagt stora förtjänster om kadettkökets skötsel, vore det ur ekonomisk synpunkt för kadetterna ytterst värdefullt, att han, oaktat han inträdde i pensionsåldern, kunde kvarstanna under de närmaste åren, åtminstone till dess krigsskolans omflyttning till nytt etablissemang ägde rum.

Departementschefen.

Som bekant har nästlidet års riksdag beslutit, att krigsskolan skall å tid, som framdeles bestämmes, förflyttas från Karlberg och förläggas till Järvafältet. På grund härav har Kungl. Maj:t genom brev den 18 juni 1915 anbefallt arméförvaltningens fortifikationsdepartement att, i

[14.] samråd med inspektören för militärläroverken, uppgöra och till Kungl. Maj:t inkomma med fullständigt, av kostnadsberäkningar åtföljt förslag till uppförande av nytt etablissemang för krigsskolan å ett härför avsett, norr om Ulriksdals kungsgård invid Edsviken beläget område av Järvafältet.

Då krigsskolan således kommer att inom en nära framtid förläggas till ett helt nytt etablissemang och i samband därmed åtskilliga förändringar torde komma att visa sig erforderliga såväl med avseende å skolans organisation som beträffande dess ekonomi, anser jag, att för närvarande inga andra ändringar i nu gällande stat böra vidtagas än sådana, som äro oundgängligen nödvändiga med hänsyn till den ökning av elevantalet, som från och med nästa höst kommer att på grund av den nya härordningen inträda. Övriga krav, om än i och för sig befogade, synas mig böra tillsvidare anstå.

Att såväl adjutantens som intendentens göromål komma att ökas i och med elevantalets ökning, är tydligt. Det torde dock icke vara nödvändigt att på grund härav vid skolan anställa särskilda underofficerare till deras biträde. Saken torde tillsvidare lämpligen kunna ordnas så, att ytterligare ett värnpliktigt skrivbiträde beordras till tjänstgöring å chefsexpeditionen, ävensom att intendenten till sin hjälp erhåller ett dylikt biträde.

Den föreslagna arvodesförhöjningen åt veterinären ävensom uppförande å staten av arvode för en köksföreståndare finner jag mig icke böra tillstyrka. Såsom köksföreståndare torde såsom hittills kunna beordras en underofficer vid något av truppförbanden.

Å den nuvarande staten är beräknad hästgottgörelse åt chefen för två tjänstehästar och åt adjutanten för en tjänstehäst. Enligt 1915 års riksdags beslut angående hästhållningen för officerare vid armén skall chefen fortfarande vara beriden å två hästar, därav den ena dock skall vara en kronan tillhörig stamhäst. Åt adjutanten skall tillhandahållas en stamhäst. Av skäl, som förut anförts, torde emellertid hästgottgörelse enligt hittills tillämpade grunder böra å staten beräknas med förslagsvis högst 2,295 kronor, varjämte i anmärkning till staten torde böra angivas, huru vid övergången till den nya ordningen för hästhållningen skall förfaras.

Kompanibefälet.

Kompanibefälet utgöres för närvarande av, förutom 1 kompanichef och 1 fanjunkare, 5 subalternofficerare, kadettofficerare, därav 4

av infanteriet och 1 av kavalleriet. Kadettofficer åtnjuter arvode om 1,200 kronor. [14.]

Skolchefens förslag.

Enligt skolchefens förslag skulle anställas ytterligare 2 kadettofficerare. Mångårig erfarenhet hade visat, att därest utbildningen i kompaniövningar — särskilt truppföring och trupputbildning — skulle kunna bedrivas på ett sätt, som lämnade ett tillfredsställande resultat, den styrka, till vilken varje kadettofficers avdelning finge uppgå, icke borde överstiga 20, högst 25 man. Redan vid så hög siffra som 25 bleve det arbete, som kunde nedläggas på varje kadett, ett minimum av vad som fordrades, för att slutresultatet skulle kunna betecknas som gott. Om man utginge från kurser om 150 kadetter och beräknade antalet kavallerikadetter, vilka för sin specialutbildning fordrade *en* kadettofficer, till 15 à 18, återstode 135 à 132 övriga kadetter. Under antagande, att såsom hittills åt samtliga dessa gåves enhetlig infanteristisk utbildning, komme avdelningarna att med beräkning av 6 kadettofficerare av infanteriet uppgå till 22 à 23 kadetter, vilken styrka icke borde överskridas.

Departementschefen.

Mot vad sålunda föreslagits, har jag icke något att erinra. Uppförandet å staten av ytterligare 2 kadettofficerare föranleder en ökad kostnad av tillhopa 2,400 kronor.

Lärarna.

Den nuvarande staten, vilken är beräknad för högst 125 kadetter, upptager arvoden åt 4 förste och 4 andre lärare för de större ämnena krigskonst, vapenlära, krigsbyggnadskonst och topografi och åt 6 lärare i övriga ämnen. Därjämte finnes å staten uppfört ett belopp av 5,100 kronor åt biträdande lärare. Av nämnda belopp utgå sammanlagt 4,500 kronor åt 9 biträdande lärare, medan återstående 600 kronor använts för utbetalning av arvoden vid »dubblering» av lärare och kompanibefäl, d. v. s. då under höstmånaderna avgående och tillträdande befattningshavare samtidigt äro i tjänst. Genom särskilda brev har Kungl. Maj:t anvisat arvoden åt ytterligare 2 biträdande lärare. Undervisningen i de olika läroämnena bestrides alltså för närvarande av 4 förste lärare, 6 lärare, 4 andre lärare och 11 biträdande lärare. De till lärarpersonalen utgående arvodena, däri inräknade förutnämnda 600 kronor, belöpa sig till sammanlagt 20,700 kronor.

[14.] Skolchefens förslag.

Skolchefen har nu anfört, att i och med kursernas ökande till 150 kadetter de nuvarande lärarkrafterna icke räckte till, utan bleve en ökning nödvändig, ej minst för att kunna medhinna en noggrann kunskapsprövning i de talrika repetitioner och examina, vilka följde varandra i oavbruten följd under hela utbildningsåret. Endast vad beträffade ämnena och övningsgrenarna gymnastik, vapenföring och idrott, stats- och samhällslära, militär sundhets- och förbandslära samt ridning, hästkännedom och kavalleriexercisreglemente syntes, därest kadetternas antal begränsades till 150, ökning av för närvarande tillgängliga lärarkrafter kunna inbesparas. Beträffande samtliga övriga ämnen torde man kunna tillgodose behovet av ökade lärarkrafter genom att öka antalet biträdande lärare, dock med undantag för ämnet vapenvård, för vilket borde tillkomma en lärare jämte förutvarande biträdande lärare.

Vid skolan skulle alltså fortfarande finnas 4 förste lärare med enahanda arvoden som för närvarande utom vad beträffade *förste läraren i krigskonst*. Denne hade alltsedan befattningens tillkomst varit tilldelad bostad å Karlberg, och hade denna förmån ansetts som en rättvis ersättning till honom för hans maktpåliggande och till sin omfattning vidare undervisningsskyldighet i jämförelse med övriga lärare, som å stat åtnjöte samma avlöningsförmåner som han. Emellertid hade genom kungl. brev den 1 oktober 1915 bestämts, att taktiklärarens hävdvunna rättighet till bostad å Karlberg icke mer tillkomme honom. Med hänsyn härtill och då omfånget av hans arbete vore så ofantligt mycket större än de övriga förste lärarnes och för krigsskolan utan tvivel av samma vikt som lärarens i artilleri och tillämpad mekanik å artilleri- och ingenjörhögskolan vore för denna — denne lärares arvode vore 2,100 kronor — ansåge skolchefen det vara ur alla synpunkter rättvist, att förste lärarens i krigskonst arvode höjdes från 1,500 till 2,000 kr.

Beträffande antalet *andre lärare* och de till dem utgående arvodena vore för närvarande icke någon ändring erforderlig.

Genom kungl. brev den 23 september 1915 hade anvisats ett arvode av 300 kronor till en biträdande *lärare i vapenvård*. Undervisningen och kunskapsprövningarna i detta ämne hade hittills varit så ordnade, att för ena hälvten av kursen hade förste läraren i vapenlära och för den andra hälvten vapenofficeren tagits i anspråk. För att emellertid de artilleriofficerare, som vore lärare i vapenlära, skulle kunna förvärva sig sådan ingående kännedom om eldhandvapnen och dessas vård, som vore nödig att besitta för undervisningens meddelande, bleve det nödvändigt låta dessa undergå en särskild utbildningskurs vid Karl Gustafs stads gevärsfaktori. Då dessutom många viktiga rön och erfarenheter

rörande vapenvårdens utförande vid trupp jämte handhavandet och redovisningen av ammunition och målskjutningsmateriel — en utbildningsgren, vars betydelse ej finge underskattas — näppeligen stode att vinna för en officer, med mindre än att han vore utbildad till och tjänstgjort som vapenofficer, syntes enhetligheten och grundligheten i ämnet vapenvård givetvis bliva bäst tillgodosedda, om undervisningen häruti finge meddelas alla kadetter av den vid krigsskolan tjänstgörande vapenofficern. Å staten borde följaktligen uppföras en lärare i vapenvård med arvode om 500 kronor, varjämte 300 kronor borde som hittills beräknas för anställande av en biträdande lärare i ämnet i och för kunskapsprövningar. [14.]

Läraren i stats- och samhällslära åtnjöte för närvarande ett arvode om 750 kronor. Då i och med kadettantalets ökning till 150 denne lärare erhölle icke blott ökat arbete vid kunskapsprövningarna utan även en till dubbel omfattning ökad föreläsningsskyldighet (två avdelningar i stället för en avdelning), ansåge skolchefen, att det till honom utgående arvodet borde höjas till 1,000 kronor.

Läraren i militär sundhets- och förbandslära uppbure för närvarande i arvode 300 kronor. Då emellertid detta ämne vore av ungefär motsvarande omfattning och icke finge tillmätas mindre betydelse än ämnet militärförvaltning, för vilket arvodet för läraren vore bestämt till 750 kronor, och då dessutom den biträdande läraren i ämnet militär sundhets- och förbandslära uppbure ett arvode av 500 kronor, syntes det vara endast en rättvis konsekvens, att läraren i ämnet med hänsyn till avlöningsförmåner jämnställdes med läraren i militärförvaltning, och att hans arvode således höjdes till 750 kronor.

Vad de *biträdande lärarna* anginge, borde deras antal ökas från 11 till 18, för att undervisningen skulle på behörigt sätt kunna ombesörjas. Av dessa borde 4 undervisa i krigskonst, 2 i topografi, 2 i krigsbyggnadskonst, 2 i vapenlära, 1 i vapenvård, 2 i krigslagar m. m., 2 i militär förvaltning, 1 i militär hälsolära, 1 i hästkännedom och ridning och 1 i gymnastik, vapenföring och idrott. Samtliga borde, i överensstämmelse med vad för närvarande vore förhållandet, åtnjuta arvoden om 500 kronor med undantag av biträdande läraren i vapenvård, för vilken arvodet borde utgå med 300 kronor.

För den s. k. dubbleringen hade hittills beräknats 600 kronor. Vid tillfällen, då ett flertal ombyten bland befäls- och lärarpersonalen ägt rum, hade detta belopp icke räckt till, utan särskilt anslag måst för ändamålet anvisas. På grund härav och då med den väsentliga ökning av skolans personal, som bleve nödvändig från och med hösten 1916,

[14.] antalet årligen skeende ombyten även komme att ökas, borde för möjliggörande av dubblering, utan att för varje gång begära ett tillskott i staten, beräknas ett belopp av 1,500 kronor.

Enligt det av skolchefen framställda förslaget skulle de till lärarpersonalen utgående arvodena, det för dubbleringen avsedda beloppet inräknat, uppgå till sammanlagt 26,800 kronor, d. v. s. 6,100 kronor mera än för närvarande.

Departementschefen.

Då den åt förste läraren i krigskonst föreslagna arvodesförhöjningen icke står i något omedelbart samband med utökningen av kadettantalet, anser jag mig icke kunna tillstyrka skolchefens härutinnan framställda förslag.

Enligt det för krigsskolan fastställda reglementet utgör ämnet vapenvård icke något särskilt läroämne, utan inräknas detsamma i ämnet vapenlära. I enlighet härmed upptager staten icke någon lärare i vapenvård, ej heller är det till biträdande lärare å staten upptagna beloppet beräknat med hänsyn till ifrågavarande ämne. Emellertid har det ansetts erforderligt att anställa en biträdande lärare i vapenvård, och har Kungl. Maj:t härför anvisat ett särskilt arvode av 300 kronor. Att med anledning av kadettantalets utökning anställa ytterligare lärarkrafter i detta ämne anser jag icke vara erforderligt, utan torde undervisningen däri jämväl för framtiden kunna behörigen ombesörjas på samma sätt som hittills.

Mot den föreslagna höjningen av arvodet till läraren i stats- och samhällslära har jag icke något att erinra.

Enligt det för krigsskolan fastställda reglementet åligger det den vid skolan anställde bataljonsläkaren att bestrida lärarbefattningen i militär hälsolära (sundhets- och förbandslära). Lärarverksamheten ingår således uti hans tjänsteåligganden. Med hänsyn härtill är hans lärararvode bestämt till endast 300 kronor. Vid sådant förhållande anser jag mig icke kunna tillstyrka större höjning av det nu utgående arvodet än som kan anses vara betingad av det ökade elevantalet eller i runt tal 100 kronor. Arvodet torde således böra bestämmas till 400 kronor i stället för av skolchefen föreslagna 750 kronor.

Å staten äro för närvarande beräknade arvoden åt 9 biträdande lärare, nämligen 2 biträdande lärare i ämnet krigskonst samt 1 biträdande lärare i vart och ett av ämnena vapenlära m. m., krigsbyggnadskonst, topografi, krigslagar m. m., militärförvaltning, militär sundhets- och förbandslära samt ridning m. m. Därjämte hava särskilda medel anvisats för anställande av en biträdande lärare i ämnet gymnastik

och vapenföring med ett arvode om 500 kronor och en biträdande lärare i vapenvård med ett arvode om 300 kronor. Då ifrågavarande båda lärare alltjämt äro erforderliga, böra de till dem utgående arvodena hädanefter beräknas å staten. [14.]

Enligt skolchefens förslag skulle kadettantalets utökning erfordra anställandet av ytterligare 7 biträdande lärare, nämligen två i ämnet krigskonst samt en i vart och ett av ämnena vapenlära m. m., krigsbyggnadskonst, topografi, krigslagar m. m. och militärförvaltning. Med beräknande av arvoden om 500 kronor, eller samma belopp som för närvarande utgår till samtliga biträdande lärare utom den i vapenvård, skulle således erfordras en anslagsökning av 3,500 kronor. Mot vad sålunda föreslagits, har jag icke annat att erinra, än att ökningen av kadettantalet icke synes mig betinga mera än en ytterligare biträdande lärare i krigskonst.

Såsom skolchefen framhållit, hava de för den s. k. dubbleringen beräknade 600 kronor visat sig otillräckliga. Sålunda har Kungl. Maj:t genom brev den 1 oktober 1915 måst för ändamålet anvisa ytterligare 900 kronor. Med hänsyn härtill torde denna post böra för framtiden beräknas till det av skolchefen föreslagna beloppet eller 1,500 kronor.

Den i staten upptagna posten till biträdande lärare torde följaktligen böra ökas med (500+300+3,000+900=) 4,700 kronor eller från 5,100 kronor till 9,800 kronor.

Betjäningen.

Under denna titel är för närvarande å staten beräknat ett belopp av sammanlagt 27,693 kronor 90 öre. Härav utgöra 1,335 kronor 90 öre dagtraktamente m. m. åt 1 sjukvårdssoldat och 1 spel. Återstående 26,358 kronor äro avsedda för den egentliga betjäningen. Denna är å staten beräknad till förslagsvis: 3 förmän, 1 maskinist, 1 skogvaktare, tillika postbud, 1 tändare och uppsyningsman över ledningarna, 18 drängar, 1 baderska och 1 städerska med i allmänhet hel årstjänst samt 7 drängar för en tid av 240 dagar om året.

Skolchefens förslag.

Skolchefen har nu föreslagit, dels att betjäningen måtte ökas med 1 maskinist och mässdräng, 1 logementsuppassarförman och 1 logementsuppassare, dels ock att den till betjäningspersonalen för närvarande utgående avlöningen måtte höjas. Till stöd härför har skolchefen anfört följande:

[14.] Genom kungl. brev den 1 oktober 1915 hade medel anvisats till uppförande av en särskild mässbyggnad för kadetterna. Då anordningarna för denna byggnads uppvärmning, centraluppvärmning, krävde en särskild tillsyn och vård av dithörande ångpanna, och då dessutom dagligt arbete komme att krävas för mässlokalernas iordningställande före och efter föreläsningar och lektioner under de tider, desamma på grund av bristande utrymme i övrigt måste tagas i anspråk för sagda ändamål, borde *en maskinist och mässdräng* anställas.

Logementsuppassarna vore för närvarande 4. De göromål, som ålåge dem, vore städning, bäddning, eldning, vattenhämtning och tömning, skötande av belysningen på ett sparsamt sätt, renhållning bakom logementsflygeln, dag-, natt- och parkvakttjänstgöring, handräckningsoch markörtjänst vid fältskjutningar, skötsel av och ansvar för krigsskolans målskjutningsförråd vid Hägerstalund, varförutom de i vidsträckt mån måste biträda kompaniadjutanten i persedelförrådets skötande, vid tvätts ut- och inlämnande samt vid ut- och inlämning av kompaniets övningsmateriel, ammunition, patronhylsor m. m.

Under de senaste kurserna, då elevantalet växlat mellan 105—123 kadetter, hade de nuvarande uppassarnas antal varit för ringa, och vid upprepade tillfällen hade kungsgårdsarbetarna måst beordras biträda ej blott vid yttre utan även vid inre tjänstgöring, vilket emellertid icke visat sig fördelaktigt beträffande ordningen. Dessa olägenheter hade väsentligt ökats under sistförflutna höst, då kadetterna delvis måst förläggas även i gamla slottet, varest ej funnes vattenledning och avlopp, och då såsom undervisningslokal även upplåtits rikssalsvåningen, för vars städning och eldning m. m. den ordinarie slottsuppassningen ej visat sig tillräcklig.

Då kursen ökades till 150 kadetter, måste förläggningen ytterligare vidgas och lokaler tagas i anspråk, vilka dels låge mer spridda, dels saknade vattenledning och avlopp. Även måste härvid nya expeditionslokaler inrättas, vilket bidroge att ytterligare försvåra arbetet. Vid den gamla förläggningen hade i regel beräknats 27 à 28 kadetter på varje uppassare. Därest ytterligare *en logementsuppassare* anställdes, komme på en var av uppassarna ej mindre än 30 kadetter. Detta vore möjligt endast därigenom, att logementsuppassarna befriades från skötandet av för kompaniet gemensamma lokaler såsom dagofficersexpeditionen, vissa undervisningslokaler, persedel- och målskjutningsförråd m. m.

Då under senare år kompaniadjutantens expeditionstjänstgöring avsevärt ökats och omfånget av hans under uppbördsmannaansvar om-

händerhavda såväl krigsskole- som kadettpersedelförråd även vuxit, hade [14.]
behovet av ett närmast under honom i befälsställning stående biträde alltmer gjort sig gällande. Detta torde vara så mycket mer påtagligt, då man jämförde förhållandena vid ett vanligt kompani, där kompaniadjutanten till sitt biträde hade ej blott dagunderofficer och dagkorpral, utan i de flesta fall även ett särskilt underbefäl för förrådets skötsel samt ytterligare ett à två skrivbiträden. Kompaniadjutanten vid krigsskolan hade ingalunda mindre ansvar och arbete än en vanlig kompaniadjutant, men hade hittills saknat allt biträde. En särskild *logementsuppassarförman* borde därför anställas. Dennes skyldigbet borde vara att närmast under kompaniadjutanten och i hans frånvaro hava befälet över logementsuppassarna, vilkas arbete han skulle övervaka och vid behov omreglera, att vara kompaniadjutantens ansvariga biträde vid handhavandet och vården av kompaniförrådet, kadetternas inlämnade persedlar, tvätts in- och utlämning, kompaniets övningsmateriel, ammunition m. m., samt att ansvara för och sköta fältskjutningsförrådet vid Hägerstalund. Utom dessa åligganden, vilka alla krävde befälsställning, skulle han personligen ombesörja städning m. m. av dagofficers- och övriga för kompaniet gemensamma lokaler.

Jämväl *gymnastikvaktmästaren* samt *maskinisten borde innehava förmansställning*. Båda förrättade nämligen tvenne sysslor. Gymnastikvaktmästaren hade måst tagas i anspråk som biträde till vapenunderofficeren med ansvar för gevärs- och ammunitionsförråden, varjämte han svarade för skjutbanan och dess iordningställande före och efter skjutning; därjämte hade han att utföra ett betungande arbete med målskjutningsmaterielens underhåll och vård. Maskinisten tjänstgjorde även som badmästare, för vilken vid förra beräkningen av antal erforderlig betjäning upptagits särskild lön. Han måste dessutom som ansvarig för de dyrbara maskinerna i badhuset besitta en yrkesskicklighet, som syntes böra betinga honom samma avlöning som förmännen, i all synnerhet som han vid kursernas stora ökning, särskilt reservofficerskursens, komme att betungas med ett högst väsentligt ökat arbete.

Beträffande *betjäningens avlöning* hade chefen för krigsskolan redan i underdånig skrivelse den 20 september 1913 gjort framställning om höjandet av densamma, under anförande hurusom arbetspriserna stigit väsentligt å alla områden till följd av de fördyrade levnadsomkostnaderna under det krigsskolans betjäningspersonal kvarblivit å samma inkomstståndpunkt som 1904 och därigenom kommit i en i detta av-

[14.] seende sämre ställning än flertalet andra arbetare. Nämnda framställning hade emellertid icke lett till någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Sedan denna framställning gjordes, hade snart sagt alla förnödenheter ytterligare ökats i pris, och behovet av ökning av betjäningens avlöning hade ävenledes ännu mer framträtt. En sådan åtgärd vore så mycket mer behjärtansvärd, som det för krigsskolan vore av stor vikt att tack vare ordentliga avlöningsförmåner kunna vid sig binda en plikttrogen och kunnig arbetspersonal.

Enligt det av skolchefen uppgjorda statförslaget skulle betjäningens avlöningsförmåner uppgå till sammanlagt 39,471 kronor 15 öre, däri inräknat förenämnda belopp av 1,335 kronor 90 öre till 1 sjukvårdssoldat och 1 spel. Förevarande titel skulle alltså ökas med 11,777 kronor 25 öre.

Departementschefen.

Med hänsyn till vad skolchefen anfört, torde betjäningspersonalen vid krigsskolan böra ökas med 1 logementsuppassarförman, 1 logementsuppassare och 1 maskinist och mässdräng. Likaledes har jag icke något att erinra däremot, att gymnastikvaktmästaren och maskinisten erhålla förmansställning och därav betingade ökade avlöningsförmåner. Däremot anser jag mig icke kunna tillstyrka skolchefens framställning, i vad densamma avser löneförhöjning åt betjäningspersonalen i dess helhet. Att den till betjäningen utgående avlöningen är lågt beräknad och väl kan erfordra någon höjning, torde icke kunna bestridas, men med hänsyn till rådande statsfinansiella förhållanden torde med denna frågas avgörande böra anstå till ett kommande år.

Med beräknande av samma avlöning, som för närvarande utgår till personal i motsvarande befattningar, eller 2 kronor 70 öre om dagen till förman och 2 kronor 35 öre om dagen till den övriga manliga betjäningspersonalen, skulle således erfordras för 1 logementsuppassarförman 985 kronor 50 öre, för 1 logementsuppassare 857 kronor 75 öre, för 1 maskinist och mässdräng likaledes 857 kronor 75 öre, samt för tillökning i lönen åt gymnastikvaktmästaren och den nuvarande maskinisten 255 kronor 50 öre, således tillhopa 2,956 kronor 50 öre. Det å staten för närvarande för betjäningen beräknade beloppet, 26,358 kronor, torde alltså böra ökas till i jämnt krontal 29,315 kronor.

Omkostnader. [14.]

Under denna rubrik äro å staten upptagna till stående bibliotek, tavelsamlingen och skrivmaterialier	kronor	1,200: —
» remontering av 1 häst, underhåll av seltyg, fordon, redskap för skogsskötsel och åkerbruk m. m.	»	1,300: —
» praktiska övningar	»	3,700: —
» bränsle, lyse och vatten samt betjäningens kasernering	»	7,400: —
» byggnadernas och parkens vård samt underhåll	»	10,900: —
» inventarier och husgeråd	»	3,000: —
» stipendier	»	6,000: —
» extra utgifter	»	7,311: 10
	eller tillhopa kronor	40,811: 10

Skolchefens framställning.

Skolchefen har nu föreslagit höjning av flertalet av ifrågavarande titlar. Endast titlarna till biblioteket och till remontering syntes kunna bibehållas oförändrade, under förutsättning att det till extra utgifter för närvarande beräknade beloppet icke nedsattes.

Anslagsposten till *praktiska övningar,* 3,700 kronor, hade under en följd av år visat sig otillräcklig. För att skolans praktiska övningar skulle kunna bedrivas i den omfattning, som vore nödvändig för att ernå ett tillfredsställande utbildningsresultat, hade under de senaste åren särskilda medel måst anvisas. Sålunda hade titeln genom kungl. brev den 16 oktober 1914 och 1 oktober 1915 tillförts 4,300 kronor för vardera av officerskurserna 1914—1915 och 1915—1916, vadan skolan för dessa övningar kunnat och kunde disponera 8,000 kronor vid ett kadettantal av högst 125 kadetter. Med en ökning av kadetternas antal till 150, d. v. s. med 20 procent, erfordrades en motsvarande ökning även i tillgångarna för de praktiska övningarnas bedrivande. Posten borde därför i den nya staten höjas till 9,600 kronor.

Under åren 1909—1914 hade kostnaderna under posten till *bränsle, lyse och vatten samt betjäningens kasernering* uppgått till i medeltal 8,305 kronor, således överstigande den i staten upptagna summan, 7,400 kronor, med omkring 900 kronor. I och med utökningen av antalet kadetter komme en ökning i kostnaderna för såväl bränsle och lyse som vatten att inträda. Att beräkna storleken av denna summa läte sig blott närmelsevis göra, och syntes den enda beräkningsgrunden man kunde följa, vara att öka summan i samma proportion,

[14.] som antalet kadetter ökades, d. v. s. med 20 procent. Man komme då till en summa av i det närmaste 10,000 kronor. Emellertid tillkomme en ny stor mässbyggnad, vars uppvärmning och belysning komme att draga väsentliga kostnader, varjämte den föreslagna ökningen av betjäningspersonalen ävenledes komme att bidraga till kostnadernas ytterligare höjande å denna titel. Med anledning härav borde denna anslagspost höjas till 12,000 kronor. Vid bedömandet av denna utgiftstitels storlek vore att märka, att för belysning och uppvärmning av den nya mässbyggnaden borde särskilt anslag beräknas i reservofficerskursens stat, varigenom summan för officerskursen kunde i motsvarande grad minskas. Då det emellertid vore omöjligt att exakt verkställa en beräkning av kostnaderna i sin helhet för sagda byggnads eldning och belysning, läte det sig ännu mindre göra att verkställa någon fördelning på olika kurser.

Kostnaderna för *byggnadernas och parkens vård samt underhåll* hade under åren 1909—1914 i medeltal uppgått till omkring 17,000 kronor, och således överstigit anslagsposten, 10,900 kronor, med i runt tal 6,000 kronor. Då emellertid avsikten vore, att krigsskolan skulle inom en nära liggande framtid flyttas från Karlberg, och man väl finge antaga att, till vilket ändamål det nuvarande etablissemanget än komme att användas, en genomgripande ombyggnad eller reparation måste komma till stånd av hela etablissemanget, syntes man ej böra sträcka sina omsorger under återstående åren längre än till att vidmakthålla byggnaderna i ett nödtorftigt skick. Ehuru visserligen ett överskridande av summan 10,900 kronor kunde bliva nödvändigt även blott med sagda mål för ögonen, syntes dock, därest den i staten till extra utgifter upptagna summan, eller 7,311 kronor 10 öre, finge bibehållas i den nya staten samt den i förslaget till reservofficerskursernas stat upptagna summan för byggnaders underhåll, 2,000 kronor, bleve fastställd, en ökning icke vara ovillkorligen nödvändig å denna titel.

Under förutsättning att ett särskilt anslag för att på en gång komplettera inventarier och materiel med hänsyn till ökningen i officerskursens storlek — rörande vilket anslag skolchefen hade för avsikt att inkomma med särskild underdånig framställning — komme att beviljas, behövde någon ökning i ovanstående titel icke ifrågasättas.

Anslagsposten till *stipendier* ansåge skolchefen böra höjas från 6,000 kronor till 16,000 kronor. Denna höjning sammanhängde med de ekonomiska förhållandena bland kadetterna i allmänhet. Uti sitt yttrande över väckt förslag att i samband med fastställandet av ny förordning angående sättet för officers- och reservofficersaspiranters

antagning och utbildning bestämma en viss förmögenhetsgräns för att kunna antagas till officersaspirant, hade chefen för krigsskolan framhållit, att ett närmare aktgivande på kadetternas förhållanden i ekonomiskt avseende vid ankomsten till krigsskolan och under vistelsen därstädes samt icke minst de vid slutet av varje officerskurs från kadetterna till chefen för krigsskolan insända ansökningarna om erhållande av ekiperingsstipendium blottade sådana ekonomiska förhållanden, att man endast måste önska en ändring härutinnan till det bättre så fort som möjligt. För närvarande vore det ingalunda endast ett enstaka fall, att ynglingar sökt och vunnit kommendering till krigsskolan, utan att hava haft ens elevavgiften betryggad och därvid löpt risken att jämlikt skolans reglemente bliva skilda från densamma på grund av oförmåga att kunna inbetala stadgad summa. Mångfaldiga vore de exempel endast från de sista tre åren, att kadetter icke kunnat uppbringa de medel, vilka vore erforderliga för anskaffning av sådana persedlar, om vilka målsman redan före vederbörande kadetts beordrande till krigsskolan underrättats, att de under kursens lopp måste anskaffas, utan gjort framställning om att av den för andra ändamål avsedda elevavgiften få utbekomma summan i fråga. Lika många och måhända ännu oftare förekommande vore de fall, då kadetter icke kunde i rätt tid betala de räkningar, som beviljats dem hos leverantörer och hantverkare av olika slag, och vad beträffade den ingalunda billiga officersekiperingen syntes det sätt, varpå denna likviderades av ett flertal nyutnämnda officerare, lämna mycket övrigt att önska. Att dessa förhållanden menligt inverkade på vissa kadetters arbete vid krigsskolan, föranledde dem till lånetransaktioner av ej alltid tilltalande innebörd, tvingade dem till ett visst smyg med sina affärer, som ingalunda stode i överensstämmelse med strävan från krigsskolebefälets sida att vara deras ledare även å detta område, samt slutligen, vad sorgligast vore, belastade dem såsom unga officerare på ett sådant sätt, att tjänsten därav måste bliva lidande, vore emellertid ovedersägligt. [14.]

Några bestämmelser rörande viss ekonomisk garanti för krigsskolans kadetter hade emellertid icke blivit utfärdade. Beträffande de ekonomiskt tryckta förhållandena för ett flertal kadetter syntes någon ändring näppeligen vara att hoppas på vare sig under den närmare eller fjärmare framtiden, utan pekade den allmänna ekonomiska ställningen hos krigsskolekadetterna hän på faran, att en ekonomiskt så svag officerskår så småningom måste uppstå, att dess tjänstduglighet därav måste lida intrång. Att medelst stipendier kunna häva ovanstående onda, läte sig

[14.] naturligtvis icke göra, då härför skulle krävas vida större summor än man kunde ifrågasätta. En ökning av de nuvarande stipendiernas antal och storlek borde dock bidraga till en förbättring av förhållandena. Sedan flera tiotal år tillbaka hade s. k. officersekiperingsstipendier, till ett antal av 10 och storlek om 600 kronor, utdelats till från krigsskolan utexaminerade kadetter. Redan på den tiden, då kadetternas antal uppgått till ett 60- à 70-tal, hade dessa stipendier varit lika många och stora som nu. Därest det på den tiden, då den ekonomiska ställningen bland kadetterna i allmänhet varit bättre än för närvarande, samtidigt som deras antal uppgått till högst hälften av det antal, för vilket det nu föreliggande förslaget till stat hade beräknats, ansetts önskligt att utdela ovanstående antal stipendier, måste med kursernas fördubbling — även om man alldeles frånsåge skillnaden i ekonomiska resurser hos kadetterna då och nu — en fördubbling av stipendiesumman vid krigsskolan — från 6,000 kronor till 12,000 kronor — anses vara en naturlig åtgärd. Toge man därjämte hänsyn till det verkliga nödläge, i vilket enstaka kadetter på varje kurs befunne sig, ävensom till den förminskade ekonomiska bärkraften hos flertalet av de nutida kadetterna, framstode det som en åtgärd av stor betydelse, att stipendiesumman i krigsskolans stat ökades ytterligare. Fogades till ett beslut om anvisning av sagda summa även den bestämmelsen, att chefen för krigsskolan ägde att fördela densamma i 4 stipendier à 1,500 kronor, 4 stipendier à 1,000 kronor samt 10 stipendier à 600 kronor, skulle krigsskolan äga medel att kraftigt stödja de mest behövande, som därav gjort sig förtjänta, och dessutom tillgodose de därnäst mest hjälpbehövande i samma utsträckning som förut.

Genom en dylik höjning av de allmänna stipendiemedlen skulle därjämte en utjämning i utsikterna att kunna erhålla hjälp för icke adliga kadetter, jämförda med motsvarande utsikter för adliga kadetter, för vilka senares räkning riddarhuset årligen utdelade ett visst antal stipendier, komma till stånd, i det att sådana adliga kadetter, som erhållit något av de mer betydande stipendierna från riddarhuset i regel måste ställas utanför möjligheten att dessutom erhålla krigsskolestipendium.

I samband med titeln till byggnadernas och parkens underhåll samt vård hade framhållits, hurusom den visserligen ganska stora summa, som vore anslagen till *extra utgifter*, dock allt fortfarande måste kunna beräknas för att bidraga till täckandet av den brist i anslaget till förstnämnda titel, som kunde förutses, därest detta bibehölles vid sin nuvarande summa. Då det likaledes under årens lopp visat sig, att de

anvisade medlen för titlarna till stående bibliotek m. m. och till remontering m. m. stundom måst överskridas, varjämte medel alltid måste finnas för täckande av sådana utgifter, vilka ej kunde förutses och ej inrubricerades under någon av de upptagna titlarna, vore det för handhavandet av skolans ekonomi av stor vikt att äga tillgång till den nu för dylika utgifter anslagna summan oförminskad. [14.]

Arméförvaltningen har uti sitt i ärendet avgivna utlåtande anfört, att då titeln till stipendier hittills uppgått till allenast 6,000 kronor, det kunde ifrågasättas, huruvida det vore behövligt att nu företaga en så stark höjning av densamma, som skolchefen föreslagit, hälst den enskildes kostnad för utbildning till officer utan tvivel vore ringare än utbildningskostnaderna på de flesta andra jämförliga levnadsbanor. Stipendierna hade likväl ett dubbelt ändamål. De utgjorde belöningar för visad flit och skicklighet samt ådagalagt gott uppförande. Från den synpunkten vore icke någon större höjning av behovet påkallad. Men de avsåge också att giva obemedlade elever en hjälp vid ekiperingen, och från den synpunkten syntes titeln, som utgått med oförändrat belopp under mer än 40 år, böra ökas i proportion till den stora ökningen av elevantalet. I följd härav ansåge sig arméförvaltningen icke skäligen kunna föreslå någon nedsättning i det föreslagna beloppet. Arméförvaltningens yttrande.

Med hänsyn till vad skolchefen anfört, anser jag mig böra tillstyrka, att posten till praktiska övningar höjes från 3,700 kronor till 9,600 kronor och posten till bränsle, lyse och vatten samt betjäningens kasernering från 7,400 kronor till 12,000 kronor. Departementschefen.

Vad posten till stipendier angår, har denna, såsom skolchefen framhållit, icke undergått någon förhöjning sedan den tiden, då kadettantalet uppgick endast till ett 60- à 70-tal. Då kadettantalet för närvarande plägar uppgå till omkring 115 à 120, torde en ökning av ifrågavarande post vara betingad redan med hänsyn till det nuvarande kadettantalet. Än mera synes detta vara erforderligt, sedan kurserna komma att räkna ett så stort antal elever som 150. På grund härav och då det ur försvarssynpunkt måste anses som en fördel, därest man genom höjning av anslaget till stipendier kan bidraga till att underlätta inträdet på officersbanan för lämpliga aspiranter, oberoende av deras förmögenhetsställning, anser jag mig böra tillstyrka, att förevarande anslagspost ökas med 4,000 kronor eller från 6,000 kronor till 10,000 kronor.

[14.] Beträffande slutligen posten till extra utgifter torde denna icke böra undergå annan ändring än den, som erfordras för avjämnande av statens slutsumma.

Staten för reservofficerskurserna.

Den för närvarande gällande staten för reservofficerskurserna är beräknad för två kurser, vardera om tre månader, och för 30 kadetter. Kostnaderna för varje kurs äro upptagna till 10,800 kronor. Staten slutar följaktligen å ett belopp av 21,600 kronor. Emellertid hava kurserna under de senare åren pågått i fyra månader, och antalet kadetter har jämväl tidvis överstigit det beräknade. Särskilda medel utöver de i staten upptagna hava därför måst av Kungl. Maj:t för ändamålet anvisas.

Som ovan nämnts, beräknades i 1914 års härordningsproposition för ifrågavarande ändamål ett belopp av 32,400 kronor. Utöver de nuvarande två kurserna ansågs nämligen ytterligare en kurs böra anordnas.

Skolchefens framställning.

Chefen för krigsskolan har nu framhållit, att några bestämmelser angående reservofficerskursernas blivande omfattning med hänsyn till kadettantalet visserligen ännu icke blivit meddelade, men att en väsentlig ökning av detsamma finge anses under alla förhållanden förestående. Då utrymmet vid krigsskolan efter nybyggnad av mässlokaler komme att möjliggöra reservofficerskursernas ökande till 150 kadetter, och då behovet att öka tillgången på reservofficerare inom armén vore trängande, syntes man böra utgå från det antagandet, att de förhandenvarande möjligheterna till reservofficerskursernas ökning, vad utrymmet vid krigsskolan beträffade, åtminstone under närmaste åren komme att utnyttjas och att desamma således komme att vardera uppgå till 150 kadetter. Behovet av en ökning av personalen såväl som av de olika utgiftstitlarna i den nuvarande staten för reservofficerskurser vore sålunda likaledes förhanden.

Departementschefen.

I vilken omfattning kadettantalet i krigsskolans reservofficerskurser kan komma att ökas i och med den nya härordningens genomförande, torde vara vanskligt att redan nu avgöra, då man ännu icke har någon erfarenhet att härutinnan bygga på. Att en väsentlig ökning kommer att inträda, torde man dock hava all anledning antaga. Enligt för-

utvarande bestämmelser använde reservofficern vid infanteriet, frånsett de honom åliggande repetitionsövningarna, för sin utbildning omkring 15 ½ månader, d. v. s. omkring 7 ½ månader mera än den dåvarande värnpliktstjänstgöringen. Genom den nya värnpliktslagen har tjänstgöringstiden för studenter och med dem likställda, den kategori värnpliktiga, från vilken reservofficersaspiranterna rekryteras, blivit utsträckt till 485 dagar, reservtruppövning oräknad. För utnämning till reservofficer kommer endast att fordras genomgående av vederbörlig kurs å krigsskolan. I jämförelse med den till plutonchef utbildade värnpliktige åtnjuter reservofficern förmånerna av officers ställning även under fred, utsikten att vinna befordran till kaptens grad, ekiperingsbidrag vid första utnämningen, officersavlöning efter innehavande grad under tjänstgöring samt en mindre pension från fyllda 55 år. För vinnande av dessa förmåner torde säkerligen ett avsevärt antal studenter och likställda komma att underkasta sig den härför erforderliga jämförelsevis korta utbildningstiden av fyra månader på krigsskolan. Vid sådant förhållande och då det ur arméns synpunkt givetvis är av synnerligen stor vikt, att så många reservofficerare som möjligt utbildas, anser jag i likhet med chefen för krigsskolan, att man vid uppgörandet av stat för reservofficerskurserna bör utgå från, att varje kurs bör omfatta det antal kadetter, för vilket förläggningsutrymme finnes tillgängligt, eller för 150 kadetter i varje kurs. [14.]

Arvode till den ordinarie personalen för ökade göromål.

Allt sedan de första reservofficerskurserna år 1904 har å staten varit upptaget ett arvode av 300 kronor för varje kurs till chefen för krigsskolan för de ökade göromål, som tillkommo med sagda kurser.

Skolchefen har nu anfört, att i och med att kurserna ökades till 150 kadetter och vardera kursen utsträcktes till fyra månader, komme omfånget av de arbeten, som chefen måste utföra för att kunna ansvara för utbildningens riktiga gång, att flerdubblas. Det syntes därför ej vara annat än rätt, att hans arvode på grund härav höjdes till 600 kronor för kurs. Genom en dylik höjning av detta arvode skulle chefen för krigsskolan i fråga om avlöningsförmåner bliva i det närmaste jämnställd med regementschef. Detta förhållande kunde ock vara av betydelse i så mån, att krigsskolechef, som stode i tur att erhålla regementsbefäl, men vars kvarstående i chefsbefattningen vid krigsskolan av ett eller annat skäl kunde anses önskvärt, bereddes möjlighet att utan ekonomisk uppoffring kvarstanna i sagda befattning. Skolchefens framställning.

[14.] Av övrig personal av staben, som pålades ett väsentligt ökat arbete genom reservofficerskursernas ökning till 150 man, vore att märka såväl adjutanten, intendenten som läkaren. Då, vad de båda förstnämnda beträffade, i samband med officerskursens stat föreslagits anställande av 1 underofficer som biträde för vardera, för att lätta deras arbetsbörda, syntes någon ökning i avlöningsförmåner ej böra ifrågasättas för dem. Beträffande åter läkaren vore det endast med rätt och billighet överensstämmande, att han för det väsentligt ökade arbetet vid vardera av de stora kurserna erhölle något arvode, och syntes detta böra utgå med förslagsvis 300 kronor.

Arméförvaltningens yttrande.

Då i sammanhang med den löneförbättring, som vid 1913 års riksdag tillerkändes läkaren, det åt denne dittills utgående arvodet å reservofficerskursernas stat från och med år 1914 borttagits, har arméförvaltningen förklarat sig icke kunna tillstyrka, att åt läkaren nu ånyo arvode uppfördes å staten.

Departementschefen.

Då i och med reservofficerskursernas utökning det chefen påvilande arbetet givetvis kommer att avsevärt ökas, synes det mig rättvist och billigt, att det till honom för närvarande utgående arvodet något höjes. Detsamma synes mig skäligen böra bestämmas till 500 kronor för varje kurs.

Av skäl, som arméförvaltningen anfört, anser jag mig icke kunna tillstyrka uppförande å staten av något arvode åt läkaren.

Arvoden till särskilt för kursen kommenderade.

Under denna titel upptager staten för närvarande 1 befälhavare med arvode om 600 kronor, 4 subalternofficerare (kadettofficerare) med arvoden om 500 kronor och förslagsvis 4 drängar med en ersättning av tillhopa 846 kronor.

Skolchefens förslag.

Att ett i hög grad ökat arbete och ökat ansvar vid kurser om 150 kadetter och med kursernas längd utsträckt till 4 månader måste tillkomma *befälhavaren*, ansåge skolchefen ligga i öppen dag. Han hade icke blott att övervaka och leda alla kompaniövningar, föreläsa i exercis- och tjänstgöringsreglemente, verkställa kunskapsprövningar m. m., utan därjämte tillkomme honom en övervakande och uppfostrande verksamhet inom denna stora samling unga män, som krävde hans uppmärksamhet lika mycket utom som i själva tjänsten. Det syntes med hänsyn härtill icke vara annat än rätt och billigt, att det nuvarande arvodet höjdes

med ett belopp av 150 kronor för kurs, så att befälhavarens arvode skulle uppgå till sammanlagt 1,500 kronor. [14.]

Jämlikt undervisningsplanen för krigsskolans reservofficerskurs omfattade undervisningen och utbildningen ämnena krigskonst, topografi, tjänstgöringsreglemente, kompaniövningar samt gymnastik och idrott, av vilka krigskonst och kompaniövningar krävde huvudparten av övningstiden. Vid beräkning av den personal, som vore oundgängligen erforderlig för att ett tillfredsställande utbildningsresultat skulle kunna nås, måste ock skiljas på dem, åt vilka undervisningen i krigskonst med dithörande omfattande föreläsningsskyldighet, skrivningar, krigsspel, taktiska övningar i terrängen samt kunskapsprövningar uppdroges, och dem, som skulle handhava kompaniövningarna med dithörande reglementskännedom, skjutning, truppföring, förstärknings-, förbindelse- och lägerarbeten m. m. Till den förra gruppens personal, lärarna, uppdroges även undervisningen och kunskapsprövningen i topografi; den senare gruppen, kompanibefälet, tilldelades undervisningen och kunskapsprövningen i tjänstgöringsreglemente.

I fråga om antalet *lärare* i krigskonst och topografi skulle för en kurs av 150 kadetter och med samma stora omfattning av ämnet som under nuvarande förhållanden behövas — i likhet med å officerskursen — 1 förste och 1 andre lärare samt 4 biträdande lärare. Det torde emellertid kunna förutsättas, att med den väsentligt grundligare föregående utbildning, som borde kännetecknа de blivande reservofficerskadetterna, omfattningen av undervisningen i ämnet krigskonst borde kunna något inskränkas och därigenom de eljest så tidsödande kunskapsprövningarna något minskas till sitt omfång. Under den förutsättningen syntes man åtminstone till de båda första kurserna år 1917 böra försöka ordna undervisningen med 1 förste och 1 andre lärare samt 2 biträdande lärare.

Vad anginge arvodet för förste läraren i krigskonst, borde detta bestämmas till 750 kronor för kurs. Även om omfattningen av själva ämnet krigskonst helt naturligt vore mindre än vid officerskursen, krävdes dock av den för ämnet ansvarige förste läraren stor sakkunskap och för dennas ernående omfattande självstudier, varjämte det sammanlagda arbetet på två kurser årligen väl kunde jämföras med motsvarande arbete för förste lärarna i krigsbyggnadskonst, vapenlära och topografi vid officerskursen. Det syntes därför ur ämnets såväl som ur rättvisans synpunkt mot läraren vara i hög grad önskvärt, att åt förste läraren i krigskonst fastställdes ett sammanlagt arvode av 1,500 kronor.

[14.] Beträffande antalet *kadettofficerare* gällde för beräkningen av detsamma enahanda grunder som vid officerskursen, dock med den skillnaden, att kadettofficeren av kavalleriet vid denna kurs borde vid reservofficerskurserna utbytas mot en kadettofficer av artilleriet. En specialutbildning vid krigsskolan för kavallerikadetterna vore för närvarande ej möjlig i annat än enstaka fall, då officerskursens hästar tillfälligtvis kunde disponeras, och syntes, med hänsyn till att de blivande kavelleriofficerarna numera även måste besitta fullgod infanteristisk utbildning, ej heller vara oundgängligen nödvändig. Annorlunda ställde sig förhållandet med kadetterna av artilleriet. Därest dessa över huvud taget skulle kunna användas såsom troppchefer vid sitt truppslag, syntes det vara i hög grad beaktansvärt att under utbildningen vid krigsskolan bedriva rent artilleristiska övningar i så stor utsträckning som möjligt och för detta ändamål bland kadettofficerarna hava tillgång till en artillerist. I överensstämmelse med vad sålunda anförts, borde antalet kadettofficerare bestämmas till 7.

Vad slutligen anginge utbildningsgrenen gymnastik och idrott, vore det i hög grad önskligt, att den officer, som ledde dessa utbildningsövningar, vore fullt sakkunnig och även besutte vana att organisera och ordna övningar med en så stor styrka. Det vore därför synnerligen önskvärt, att en av de båda lärarna i gymnastik och idrott vid officerskursen finge användas även vid reservofficerskurserna. För möjliggörande härav borde beräknas ett särskilt arvode av 150 kronor för kurs.

Genom kungl. brev hade årligen anvisats ett arvode av 100 kronor i månaden för en *kompaniadjutant* vid reservofficerskursen, och hade denne uppburit detta arvode under 8 månader årligen. Hans arbete med hänsyn till redovisning, förråd, persedlar, förberedelser för ny kurs m. m. hade dock krävts även utöver dessa månader, ehuru han för sådant arbete ej hade kunnat erhålla särskild ersättning. Med hänsyn därtill och då med så stora officerskurser som 150 kadetter arbetet för kompaniadjutanten vid officerskursen under höstmånaderna, då dubbla kurser vore på Karlberg, bleve allt för omfattande för att kunna skötas av honom ensam, borde beräknas ett arvode av 100 kronor i månaden i 12 månader för kompaniadjutanten vid reservofficerskursen. Härigenom möjliggjordes, dels att denne erhölle skälig ersättning för sitt arbete, dels ock att arbetet för kompaniadjutanten å officerskursen under höstmånaderna kunde fördelas på båda kompaniadjutanterna.

Vad slutligen *betjäningen* anginge, borde denna ökas med 1 logementsuppassarförman och 1 logementsuppassare.

Mot det för kompanichefen (befälhavaren) föreslagna arvodet, 750 kronor, torde icke vara något att erinra. [14.]

Departementschefen.

Att i och med kursernas utökning antalet kadettofficerare måste ökas, är tydligt. Då det av skolchefen beräknade antalet icke är större än som betingas av kursernas omfattning, anser jag mig böra tillstyrka anställandet av ytterligare 3 dylika officerare.

Enligt det för krigsskolan gällande reglementet åligger det kompanichefen och kadettofficerarna att bestrida undervisningen i de olika läroämnena och övningarna ävensom att förrätta kunskapsprövningar. Emellertid har det visat sig, att så snart kadettantalet överstigit det i staten beräknade, nyssnämnda officerare icke kunnat medhinna att både undervisa och leda övningarna, utan hava särskilda lärare måst till kurserna beordras. I och med dessas utökande i föreslagen omfattning måste därför särskild lärarpersonal anställas. Därest undervisningen skall kunna på behörigt sätt ombesörjas, torde någon minskning av den utav skolchefen föreslagna personalen icke kunna äga rum. Med hänsyn till de arvoden, som utgå till de vid officerskursen anställda lärarna, torde däremot de föreslagna arvodesbeloppen böra jämkas sålunda, att arvodet till förste läraren bestämmes till 600 kronor, för andre läraren till 400 kronor och för biträdande lärare till 400 kronor, allt för kurs räknat. Till följd av elevantalets ökning torde det av skolchefen föreslagna särskilda arvodet åt lärare i gymnastik och idrott vara erforderligt.

Med hänsyn till vad skolchefen anfört, torde jämväl å staten böra upptagas arvode åt en kompaniadjutant, beräknat efter 1,200 kronor om året, d. v. s. med 600 kronor på varje kurs.

Mot den av skolchefen föreslagna ökningen av betjäningen med 1 logementsuppassarförman och 1 logementsuppassare har jag icke något att erinra. I enlighet med vad skolchefen föreslagit, torde för dessa likasom ock för de nuvarande 4 logementsuppassarna böra beräknas en anställningstid av 121 dagar. Med beräknande av 2 kronor 70 öre om dagen för förmannen och 2 kronor 35 öre om dagen för de övriga skulle för ifrågavarande personals avlönande erfordras ett belopp av i runt tal 1,750 kronor.

Omkostnader.

Under denna rubrik äro för närvarande å staten upptagna följande poster:

[14.]

till stående bibliotek och skrivmaterialier	kronor	150: —
» praktiska övningar	»	500: —
» inventarier och husgeråd	»	250: —
» bränsle, lyse, vatten och betjäningens kasernering	»	650: —
» undervisningsmateriel, tvätt och lagning, medikamenter m. m. för eleverna	»	5,000: —
» extra utgifter	»	504: —
eller tillhopa	kronor	7,054: —

Skolchefens förslag.

Chefen för krigsskolan har meddelat, att det till *stående bibliotek och skrivmaterialier* beräknade beloppet visat sig räcka för en kurs av 40 kadetter i 4 månader; för 150 kadetter under samma tid skulle således erfordras 562 kronor, vilken summa borde avrundas till 600 kronor.

Posten till *praktiska övningar* hade visat sig otillräcklig, i synnerhet sedan uti vinterreservofficerskursens praktiska övningar inlagts omkring en veckas vinterövningar i Norrland. Anslagsbehovet å denna titel uppginge till 3,000 kronor. Därest kostnaderna för vinterkursen på grund av övningarna i Norrland även skulle något överskrida denna summa, kunde dock beräknas, att motsvarande besparingar kunde göras å anslaget för sommarkursen, och således det sammanlagda behovet för båda kurserna täckas med 6,000 kronor.

Det för närvarande upptagna beloppet till *inventarier och husgeråd* hade visat sig räcka för en kurs av 40 kadetter i 4 månader. För 150 kadetter under samma tid skulle således erfordras 937 kronor 50 öre, vilken summa borde avrundas till 1,000 kronor. Vid denna beräkning hade, liksom vid officerskursens motsvarande titel, förutsatts, att ett särskilt anslag, för att på en gång komplettera inventarier och materiel med hänsyn till ökningen i reservofficerskursernas storlek, komme att ställas till krigsskolans förfogande.

Beräknade efter samma grunder som utgifterna å titlarna till stående bibliotek och skrivmateriel samt till inventarier och husgeråd, skulle kostnaderna för *bränsle, lyse, vatten och betjäningens kasernering* uppgå till 2,437 kronor, vilken summa borde avrundas till 2,500 kronor.

Posten till *undervisningsmateriel, tvätt och lagning, medikamenter m. m. för eleverna* vore för närvarande för högt beräknad, vadan en lägre beräkningsgrund än en proportionering från 40 till 150 kadetter kunde användas. Enligt samma grunder som i fråga om titeln till bibliotek

m. m. skulle för 150 kadetter erfordras 18,750 kronor å denna titel, men syntes denna summa kunna minskas till 10,000 kronor. [14.]

Anslagsposten till *extra utgifter* kunde behållas i huvudsak oförändrad.

I den nuvarande staten funnes ingen titel för *byggnader*. Då emellertid en kurs om 150 kadetter icke kunde förläggas till ett etablissemang i 8 månader om året utan att krav på reparationer oupphörligt skulle uppstå, finge det anses rättvist, att icke alla utgifterna för byggnadernas — ävensom parkens — underhåll och vård fördes på officerskursens konto. Ur denna synpunkt, och då ingen höjning föreslagits i titeln till byggnader m. m. för sistnämnda kurs, borde å staten för reservofficerskurserna upptagas 1,000 kronor för bestridande av de kostnader, vartill underhållet av samtliga reservofficerskursens lokaler kunde föranleda.

Departementschefen.

Mot de föreslagna posterna till stående bibliotek och skrivmaterialier, till inventarier och husgeråd, till bränsle, lyse, vatten och betjäningens kasernering samt till extra utgifter har jag icke något att erinra.

Vad posten till praktiska övningar angår, är denna huvudsakligen avsedd för bestridande av kostnaderna för kadetternas färder till och från de platser, där deras praktiska tillämpningsövningar äga rum. I den mån som övningsmöjligheterna i närheten av Karlberg till följd av traktens bebyggande och verkställda markupplåtelser till statens järnvägar minskats, har det blivit nödvändigt att för övningarnas bedrivande söka sig längre bort till lämpliga platser, och har man därvid för att i möjligaste mån kunna utnyttja den relativt korta utbildningstiden måst begagna sig av till buds stående järnvägsförbindelser. I och med krigsskolans förläggning till Järvafältet kommer visserligen en förbättring härutinnan att inträda, men intill dess måste man givetvis allt fortfarande räkna med ifrågavarande utgifter. Härtill komma kostnaderna för de vinterövningar i Norrland, som ansetts nödiga att anordna för att bibringa kadetterna kännedom om de under vintern därstädes rådande säregna förhållandena. Med hänsyn härtill och då posten redan med det nuvarande kadettantalet visat sig otillräcklig, anser jag mig icke kunna föreslå någon nedsättning i det av skolchefen äskade beloppet. Enligt verkställda beräkningar utgör detta det minsta, som erfordras, för att övningarna skola kunna bedrivas i den omfattning, som är oundgängligen nödvändig.

Posten till undervisningsmateriel, tvätt och lagning, medikamenter m. m. anser jag icke behöva upptagas till högre belopp än 8,000 kronor. Åtskillig av den undervisningsmateriel, som anskaffats för den

[14.] under nästlidet år å Fristad hed anordnade extra reservofficerskursen, torde kunna finna fortsatt användning vid krigsskolans reservofficerskurser.

Med hänsyn därtill, att krigsskolan är avsedd att inom en nära framtid förflyttas från Karlberg, torde någon särskild post för byggnadernas och parkens vård och underhåll icke nu böra å staten för reservofficerskurserna uppföras. Skulle det visa sig, att det å krigskolans stat för samma ändamål beräknade beloppet icke räcker till för ändamålet, torde, vad därutöver kan finnas vara oundgängligen erforderligt, kunna anvisas från under Kungl. Maj:ts disposition stående medel.

Anmärkning till staten.

Vid den nuvarande staten finnes fogad en anmärkning av innehåll, att elev äger att för inställelse till och återfärd från kursen åtnjuta rese- och traktamentsersättning från fjärde huvudtitelns anslag till rese- och traktamentspenningar.

Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har ansett denna anmärkning böra ur staten utgå, enär reservofficersaspiranter skola anses likställda med värnpliktiga samt ersättning för inställelse till och återfärd från reservofficerskursen följaktligen borde utgå enligt de bestämmelser, som meddelats i § 60 av reglementet för arméns avlöning under fred rörande värnpliktiga.

Departementschefen.

Härutinnan instämmer jag med arméförvaltningen.

Sammanfattning.

I enlighet med vad jag nu anfört, har jag låtit upprätta förslag till nya stater dels för krigsskolan och dels för krigsskolans reservofficerskurser (se bil. 8 och 9). Den förra staten slutar å 140,500 kronor eller 24,890 kronor mera än den nuvarande staten, och den senare å 49,400 kronor eller 27,800 kronor mera än den nu gällande. Totalökningen under anslaget uppgår således till 52,690 kronor.

Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå till krigsriksdagen

att, med godkännande av bifogade förslag till nya stater för krigsskolan och för krigsskolans reservofficerskurser (se bil. 8 och 9) *öka* reservationsanslaget skolan,

nu	kronor	137,210: —
med	»	52,690: —
till	kronor	189,900: —

6. Volontärskolor.

I nästlidet års statsverksproposition föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att öka förevarande anslag med 70,000 kronor eller från 130,000 kronor till 200,000 kronor. Den begärda ökningen föranleddes därav, att de i samband med den nya härordningen beslutade högre underofficersskolorna vore avsedda att taga sin början med utbildningsåret 1915—1916. Visserligen förelåg icke vid statsverkspropositionens avlåtande något utarbetat förslag till bestämmelser rörande den närmare organisationen av ifrågavarande skolor, men då sådana bestämmelser kunde hinna att under årets lopp utarbetas och fastställas, mötte ur denna synpunkt icke något hinder för att låta skolorna taga sin början å den i härordningspropositionen angivna tidpunkten.

Riksdagen beviljade den begärda anslagsökningen, under uttalande av att upplysningar i avseende å de nya skolornas organisation samt kostnadsberäkningarna för desamma ett följande år komme att för riksdagen framläggas.

Under år 1915 hava förslag till organisation av ifrågavarande högre underofficersskolor blivit utarbetade. Verkställda beräkningar hava även givit vid handen, att kostnaderna för skolorna icke komma att överstiga de för ändamålet beräknade 70,000 kronor. Under sistliden höst väcktes emellertid av flera arméfördelningschefer fråga, om icke med hänsyn till den stora befälsbrist, som på grund av rådande förhållanden för närvarande förefinnes vid de särskilda truppförbanden, ifrågavarande skolor måste uppskjutas till utbildningsåret 1916—1917. En ingående undersökning gav vid handen, att skolorna icke för närvarande kunde anordnas utan att medföra allvarliga svårigheter för den pågående rekrytutbildningens behöriga bedrivande. I anledning härav har Kungl. Maj:t beslutat, att ifrågavarande skolor icke skola anordnas under utbildningsåret 1915—1916. Vid sådant förhållande har deras organisation ännu icke blivit av Kungl. Maj:t fastställd, vadan jag icke nu är i tillfälle att härom meddela de av riksdagen begärda upplysningarna.

Med hänsyn till anslagets natur av förslagsanslag kan någon nedsättning av detsamma icke äga rum med anledning därav, att ifrågavarande skolor icke komma till stånd under innevarande år. I rikstaten för år 1917 torde följaktligen böra upptagas

Volontärskolor, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 200,000: —

[15.] **7. Militärläkares och militärveterinärers undervisning.**

Anslaget till militärläkares undervisning är i riksstaten för år 1916 upptaget med 6,350 kronor.

Uti de vid 1914 års härordningsproposition fogade kostnadsberäkningar rörande lantförsvaret efter genomförd härordning beräknades för ifrågavarande ändamål endast 5,720 kronor, beroende därpå, att militärläkarkursen ansågs kunna förkortas från 90 till 75 dagar.

Däremot borde enligt härordningspropositionen under detta anslag jämväl uppföras kostnaderna för värnpliktiga medicine kandidaters och veterinärers fackutbildning, vilken vore avsedd att äga rum i särskilda fackskolor under 3, respektive 2 månader. Dessa kostnader beräknades till sammanlagt 7,250 kronor, därav 6,250 kronor för fackskolan för medicine kandidater och 1,000 kronor för fackskolan för veterinärer.

I enlighet härmed upptogs förevarande anslag under benämningen »Militärläkares och militärveterinärers undervisning, reservationsanslag,» i kostnadsberäkningarna med ett belopp av (5,720+7,250=) 12,970 kronor.

Mot denna beräkning framställde riksdagen icke någon erinran.

Arméförvaltningens framställning. Arméförvaltningen har nu hemställt, att förevarande anslag måtte, i enlighet med förenämnda beräkningar, i staten för år 1917 upptagas med 12,970 kronor under benämning »Militärläkares och militärveterinärers undervisning».

Departementschefen. Mot förevarande förslag, som utgör en konsekvens av den beslutade nya härordningen, har jag icke något att erinra. Jag får därför hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

dels att i riksstaten för år 1917 upptaga reservationsanslaget till militärläkares undervisning under titel »*Militärläkares och militärveterinärers undervisning, reservationsanslag*»,

dels och att *öka* detta anslag

nu	kronor	6,350: —
med	»	6,620: —
till	kronor	12,970: —

E. Avlöning, rekrytering (truppförbanden), arvoden m. m.

1. Avlöning och rekrytering m. m. [16.]

Ökning eller minskning av antalet beställningar vid truppförbanden enligt 1914 års övergångsplaner.

Vid uppgörandet av truppförbandens stater för år 1917 torde de av Kungl. Maj:t den 13 november 1914 fastställda planerna för övergången till den nya härordningen böra lända till efterrättelse. Härvid torde dock, med anledning av riksdagens därom nästlidet år gjorda uttalande, den avvikelse böra från övergångsplanerna göras, att för vinnande av jämnare befordringsmöjligheter vid infanteriet upptagas endast 5 nya majorsbeställningar i stället för 14 samt 11 nya kaptensbeställningar av första klassen i stället för 2.

Jag anhåller nu att få närmare redogöra för de i enlighet härmed vidtagna ändringarna i de särskilda truppförbandens stater.

Infanteriet.

Vid infanteriet hava åtskilliga nya *officersbeställningar* tillkommit i och för reservorganisationens genomförande samt de båda för kustfästningarna avsedda regementenas utökande till tre-bataljonsregementen. Sålunda har 1 ny majorsbeställning upptagits vid vart och ett av följande truppförband, nämligen: Svea livgarde, Första livgrenadjärregementet, Kronobergs regemente, Hälsinge regemente och Älvsborgs regemente. Vidare har tillkommit 1 kaptensbeställning av första klassen vid vart och ett av Livregementets grenadjärer, Västgöta regemente, Karlskrona grenadjärregemente, Jönköpings regemente, Dalregementet, Norrbottens regemente, Jämtlands fältjägarregemente, Norra Skånska infanteriregementet, Vaxholms grenadjärregemente, Gottlands infanteriregemente och Västernorrlands regemente samt 1 kaptensbeställning av andra klassen vid Norrbottens regemente. 1 löjtnantsbeställning av första klassen har tillkommit vid vart och ett av Göta livgarde, Första livgrenadjärregementet, Karlskrona grenadjärregemente, Upplands infanteriregemente, Skaraborgs, Södermanlands, Kronobergs, Jönköpings, Bohusläns, Västmanlands, Norrbottens och Västerbottens regementen, Jämtlands fältjägarregemente, Norra Skånska infanteriregementet och Vaxholms grenadjärregemente. Dessutom hava vid vartdera av Karlskrona och Vax-

[16.] holms grenadjärregementen tillkommit 1 löjtnantsbeställning av andra klassen samt 1 underlöjtnants- eller fänriksbeställning.

Beträffande *underofficerspersonalen* har den förändring vidtagits, att vid vartdera av Karlskrona och Vaxholms grenadjärregementen tillkommit 1 fanjunkare samt 1 sergeant av första och 1 sergeant av andra klassen. Vidare har ifrågavarande personal vid Norrbottens regemente ökats med 1 sergeant av första klassen samt vid Gottlands infanteriregemente ökats med 1 fanjunkare och minskats med 1 sergeant av andra klassen.

Vad *manskapsklassen* angår, hava vid vartdera av Karlskrona och Vaxholms grenadjärregementen tillkommit 2 furirer av första klassen, 5 furirer av andra klassen, 1 korpral och 1 vicekorpral.

Officers- och reservofficersvolontärbeställningarna hava minskats med 2 vid vartdera av Karlskrona och Vaxholms grenadjärregementen samt med 3 vid vart och ett av övriga infanteriregementen.

Kavalleriet. I fråga om *officers- och underofficerspersonalen* vid kavalleriet hava inga förändringar vidtagits.

Vad *manskapsklassen* angår, hava vid vart och ett av fördelningskavalleriregementena tillkommit 9 meniga volontärer, 1 sjukvårdsryttare och 1 hovslagarryttare, varemot ur staterna avförts 9 vicekorpraler, 2 officers- eller reservofficersvolontärer, 1 sjukvårdsvicekorpral och 1 hovslagarvicekorpral. Vid vartdera av Skånska husar- och dragonregementena hava tillkommit 4 furirer av andra klassen och 20 meniga volontärer. Däremot hava ur dessa båda regementens stater avförts 1 korpral, 20 vicekorpraler, 4 officers- och reservofficersvolontärer och 2 hovslagarvicekorpraler, varjämte vid det förstnämnda regementet uteslutits 1 sjukvårdsvicekorpral och vid det sistnämnda regementet 2 dylika beställningsmän.

Jag anhåller att i detta sammanhang få erinra därom, att Kungl. Maj:t, med anledning av riksdagens därom gjorda framställning, genom brev den 16 oktober 1915 anbefallt cheferna för Skånska husar- och dragonregementena samt Vendes artilleriregemente att vid avslutandet med rekapitulanter och nyanställda volontärer vid nämnda truppförband av kontrakt rörande anställning för tiden efter den 1 november 1916 iakttaga, att större personal i de olika manskapsgraderna vid truppförbandet icke antages än det, som högst motsvarar det antal beställningar i vardera av dessa grader, som enligt övergångsplanerna till 1914 års härordning skola efter ingången av år 1919 kvarstå vid truppförbandet; dock att denna bestämmelse icke skall utgöra hinder

för antagande av meniga volontärer eller för sådan volontärs befordran till underbefäl i olika grader till det i de olika årens stater för respektive regementen upptagna högre antalet, under förutsättning att det i förhållande till övergångsplanerna för år 1919 överskjutande antalet ikläder sig förbindelse att från och med år 1919 låta förflytta sig till Norrbottens kavallerikår, respektive Norrlands artilleriregemente. [16.]

Fältartilleriet å fastlandet.

Officerspersonalen vid fältartilleriet å fastlandet har vid samtliga regementen utom Vendes artilleriregemente ökats med 1 löjtnant av andra klassen, varjämte vid vart och ett av Norrlands, Upplands och Smålands artilleriregementen tillkommit 1 överstelöjtnantsbeställning.

Underofficerspersonalen har ökats med 1 styckjunkare vid Norrlands artilleriregemente.

Manskapsklassen har ökats vid samtliga ifrågavarande regementen med 1 hovslagarartillerist.

Däremot hava vid varje fältartilleriregemente utom Vendes artilleriregemente ur staterna uteslutits 4 officers- och reservofficersvolontärer, 2 sjukvårdsvicekonstaplar, 2 hantverksvicekonstaplar och 1 hovslagarvicekonstapel. Vid Vendes artilleriregemente hava ur staten avförts 5 officers- och reservofficersvolontärer, 2 sjukvårdsvicekonstaplar, 2 hantverksvicekonstaplar och 2 hovslagarvicekonstaplar.

Fältartilleriet å Gottland.

Vid Gottlands artillerikår har med avseende å *manskapsklassen* den förändring vidtagits, att ur staten uteslutits 1 officers- eller reservofficersvolontär och 1 sjukvårdsvicekonstapel.

Fästningsartilleriet.

Officerspersonalen vid Boden—Karlsborgs artilleriregemente har ökats med 1 kapten av första klassen och 1 löjtnant av första klassen.

I fråga om *underofficerspersonalen* har den förändring skett, att 1 styckjunkare, 1 sergeant av första och 1 sergeant av andra klassen tillkommit.

Manskapsklassen har ökats med 1 sjukvårdsartillerist och 1 hovslagarkonstapel. Däremot hava ur staten avförts 4 officers- och reservofficersvolontärer, 2 sjukvårdsvicekonstaplar och 1 hantverksvicekonstapel.

Positionsartilleriet.

Vid Positionsartilleriregementet har *manskapsklassen* ökats med 1 sjukvårds- och 1 hovslagarartillerist. Ur staten hava däremot avförts 4 officers- och reservofficersvolontärer, 1 sjukvårdsvicekonstapel, 1 hantverksvicekonstapel och 1 hovslagarvicekonstapel.

[16.] Fortifikationen. I staten för fortifikationen hava nyuppförts följande beställningar, nämligen 1 major, 2 kaptener av första klassen, 2 kaptener av andra klassen, 1 löjtnant av första klassen, 2 löjtnanter av andra klassen, 1 fanjunkare, 3 sergeanter av första klassen, 3 sergeanter av andra klassen, 1 departementsskrivare och 2 radiotelegrafister.

Ingenjörtrupperna. Med avseende å ingenjörtrupperna har icke någon annan ändring vidtagits, än att ur staterna för Svea och Göta ingenjörkårer avförts 4 officers- och reservofficersvolontärer.

Trängen. Vad *officerspersonalen* angår, har vid trängen ingen annan ändring vidtagits, än att, jämlikt särskilda av Kungl. Maj:t under år 1915 meddelade beslut, till den för officerare och underofficerare med vederlikar vid trängen gemensamma staten från de särskilda trängkårernas stater överförts tillsammans 6 kaptener av första klassen, 5 kaptener av andra klassen, 6 löjtnanter av första klassen, 6 löjtnanter av andra klassen och 9 underlöjtnanter och fänrikar.

Med avseende å *underofficerspersonalen* har den ändringen vidtagits, att vid Svea trängkår indragits 1 sergeantsbeställning av andra klassen och vid Göta trängkår 1 fanjunkarbeställning, varjämte 1 musiksergeantsbeställning av andra klassen vid Skånska trängkåren överflyttats till den för officerare och underofficerare med vederlikar vid trängen gemensamma staten.

Enligt de fastställda övergångsplanerna är avsett att under år 1916 indraga 1 kaptensbeställning av andra klassen. Dessutom torde lämpligen under samma år jämväl böra indragas 1 fanjunkarbeställning och 1 hantverkarbeställning. Då emellertid för närvarande icke kan avgöras, å vilka stater dessa indragningar böra äga rum, kan någon härav påkallad ändring icke nu i staterna vidtagas.

Med avseende å *manskapsklassen* har icke annan ändring skett än att ur varje trängkårs stat avförts 1 officers- eller reservofficersvolontärbeställning.

Musiken.

1914 års senare riksdags beslut. Uti 1914 års härordningsproposition föreslogs en del mindre ändringar i organisationen av arméns musik. Därjämte framställdes i vissa inom riksdagen avgivna motioner förslag om mera genomgripande förändringar härutinnan.

I sin skrivelse den 14 september 1914 i fråga om ordnandet av rikets försvarsväsende anförde riksdagen, att den vid övervägande av

de framställda förslagen funnit vissa av motionärerna framställda syn- [16.]
punkter värda beaktande. Det ville synas, som om avsevärda besparingar beträffande arémémusiken kunde göras utan att nedsätta försvarsväsendets effektivitet. Å andra sidan förelåge vid samtliga truppförband ett stadigvarande behov av viss musikpersonal, vilket icke syntes kunna fyllas av värnpliktig personal. Förbises finge icke heller, att militärmusiken hade en ej ringa kulturell uppgift att fylla. En viss varsamhet syntes emellertid böra iakttagas vid lösningen av frågan om arémémusikens organisation. Vid nu angivna förhållanden hade riksdagen icke ansett sig kunna bifalla något av de föreliggande förslagen till musikens omorganisation. Riksdagen hade dock ansett, att kostnaderna för musiken borde, utan åsidosättande av berättigade intressen, kunna nedbringas med minst en tredjedel av det för år 1914 för musiken utgående beloppet. I anslutning till vad sålunda anförts, anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbeta och, om möjligt, för 1915 års riksdag framlägga förslag till sådan omorganisation av arméns musik, att kostnaderna för densamma komme att uppgå till högst två tredjedelar av statsverkets dåvarande utgifter för densamma.

Tillkallande av sakkunniga.

Med anledning härav uppdrog jag, jämlikt den 17 september 1914 erhållet nådigt bemyndigande, åt ledamöterna av riksdagens andra kammare grosshandlaren E. A. Nilson och hovstallmästaren G. Tamm samt musikunderlöjtnanten R. H. J:son Rune att såsom sakkunniga inom lantförsvarsdepartementet biträda med verkställande av förevarande utredning.

Med skrivelse den 14 december 1914 överlämnade de sakkunniga betänkande och förslag i ämnet. Utgående från att kostnaderna för arémémusiken, för år 1914 belöpande sig till 1,406,491 kronor 83 öre, efter skedd omorganisation finge uppgå till högst två tredjedelar av nämnda belopp eller 937,661 kronor 22 öre, föreslogo de sakkunniga för vinnande av nämnda kostnadsbesparing en sådan organisation av arméns musik, att fast anställd musikpersonal skulle finnas endast vid infanteritruppförbanden samt vid Skånska husar- och dragonregementena, Kronprinsens husarregemente, Göta artilleriregemente, Göta ingenjörkår, Skånska trängkåren och Västmanlands trängkår, men däremot indragas vid samtliga övriga specialvapnen tillhörande truppförband. Å var och en av rikets 33 garnisonsorter skulle således, oavsett antalet därstädes förlagda truppförband, finnas blott en musikkår utom beträffande Stockholm och Linköping, där vartdera av de båda därstädes förlagda infanteriregementena skulle hava egen musikkår. Enligt förslaget skulle de särskilda musikkårerna ombesörja utförande av harmonimusik icke blott vid egna truppförband utan jämväl, då så erfordrades, vid övriga

[16.] å garnisionsorten eventuellt förlagda truppförband utan musikkårer. Det förefintliga behovet av signalblåsare skulle vid de specialvapnen tillhörande truppförband, vilka icke hade musikkårer, tillgodoses genom värnpliktiga spel. Vid truppförband, tillhörande artilleriet, fortifikationen och trängen, skulle undervisningen i signalblåsning handhavas av instruktör från å samma ort förlagt infanteriregemente, utom beträffande värnpliktiga spel vid Karlsborgs artillerikår, vilkas undervisning skulle handhavas av instruktör från Göta ingenjörkår. Vid kavalleriet åter, där utbildning i ridning jämväl erfordrades, skulle undervisningen handhavas av beridna instruktörer, tillhörande musikkårerna vid Skånska husar- och dragonregementena samt Kronprinsens husarregemente. Vad musikkårernas storlek och sammansättning anginge, skulle infanteriregementenas musikkårer hava en normalbesättning av 24 man och övriga kårer av 12 man. Musikanförarna vid de större musikkårerna skulle benämnas musikdirektörer samt erhålla löjtnants av första klassen tjänsteställning och därmed förenade löne- och pensionsförmåner. Vid samtliga truppförband med egen musikkår skulle musikanföraren föra befälet över musiken samt inför regementschefen föredraga ärenden rörande densamma. Vidare skulle de nuvarande regementstrumslagarbeställningarna vid infanteriet indragas och de med dessa beställningar förenade åliggandena överflyttas på vederbörande musikfanjunkare. Slutligen skulle vid samtliga musikkårer inrättas elevbeställningar på stat. De årliga kostnaderna för arméns musik beräknades komma att efter genomförd organisation uppgå till 929,116 kronor 50 öre.

De sakkunnigas ifrågavarande förslag blev omedelbart utställt till yttrande av samtliga arméfördelningschefer, kommendanten i Boden och militärbefälhavaren å Gottland, efter vederbörande truppförbandschefers hörande, ävensom av chefen för generalstaben och arméförvaltningen.

Musiken enligt 1916 års stater.

Då vid avlåtandet till riksdagen av 1915 års statsverksproposition ännu icke samtliga förenämnda myndigheter inkommit med sina utlåtanden i ämnet, var jag icke då i tillfälle att underställa frågan Kungl. Maj:ts prövning. I avvaktan på den proposition rörande arémusikens organisation, som jag förväntade kunna komma att under riksdagens lopp avlåtas, ansåg jag, att i de förslag till stater för år 1916, som framlades för riksdagens godkännande, musikpersonalen borde upptagas på enahanda sätt som uti 1915 års stater. Någon ändring föreslogs följaktligen icke vare sig med avseende å antalet musikbeställningar eller beträffande det antal dagar, för vilket hel eller halv dagavlöning

vore avsedd att utgå. Med hänsyn till den blivande nya organisationens genomförande ansågs dock böra vid vederbörande stater fogas en anmärkning av innehåll, att vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen fråga om återbesättandet av den vakanta beställningen skulle underställas Kungl. Maj:t prövning. [16.]

De sålunda uppgjorda statförslagen blevo av riksdagen godkända.

Myndigheternas yttranden över de sakkunnigas förslag.

Emellertid hade de över de sakkunnigas förslag infordrade yttranden till Kungl. Maj:t inkommit. Av de hörda myndigheterna ställde det övervägande flertalet sig bestämt avvisande mot förslaget, under framhållande av att dess genomförande skulle icke blott i hög grad försvåra utförandet av god harmonimusik vid truppförbanden utan, vad betänkligare vore, i avsevärd mån nedsätta försvarsväsendets effektivitet. Förslaget att vid flertalet truppförband av specialvapnen indraga de nuvarande musikkårerna och överlämna signalblåsningen åt värnpliktiga spel vore ur militär synpunkt oantagligt. Frånsett harmonimusikens stora betydelse att vara respektive truppförband till förströelse och vederkvickelse, förefunnes vid varje truppförband såväl under fredstjänsten som i fält ett oavvisligt behov av fullt utbildade signalblåsare. Att under den relativt korta tid, beväringsrekrytskolan påginge, utbilda en i fält användbar signalist, vore emellertid, enligt vad all erfarenhet hittills givit vid handen, icke möjligt. Vad särskilt kavalleriet anginge, vore det en känd sak, att den nuvarande övningstiden icke vore tillräcklig för att utbilda en fullt fältduglig ryttare. Ån mindre skulle man på samma tid kunna utbilda en i fält användbar beriden signalist. Jämväl vid artilleriet och trängen, där enligt de sakkunnigas förslag undervisningen i signalblåsning skulle ombesörjas av instruktörer från infanteriet, erfordrades i ridning fullt utbildade signalister. Det vore under sådana förhållanden uppenbart, att behovet av signalblåsare vid dessa truppslag måste tillgodoses genom fast anställd musikpersonal. Härtill komme, att den nuvarande befälskadern vore beräknad med hänsyn därtill, att musikpersonalen kunde tagas i anspråk för en hel del rent militära uppdrag. Vid de truppförband, där musikkårerna skulle indragas, komme därför att uppstå en betänklig brist i befälstillgången, vilken brist måste på annat sätt fyllas, för att icke organisationen skulle över hövan försvagas.

Förutom nu nämnda huvudanmärkning mot de sakkunnigas förslag framställde myndigheterna åtskilliga andra anmärkningar mot förslagets detaljer.

[16.] Vid ärendets anmälan inför Kungl. Maj:t den 19 februari 1915 yttrade jag till statsrådsprotokollet bland annat följande:

Omarbetning av de sakkunnigas förslag.

»Då även jag hyser den uppfattningen, att de sakkunnigas förslag att indraga musikkårerna vid vissa truppförband icke kan ur militär synpunkt godtagas, kan jag givetvis icke tillstyrka, att förslaget i dess nuvarande skick lägges till grund för en framställning i ämnet till riksdagen. Innan så sker, bör detsamma enligt min mening omarbetas i sådan riktning, att det vid varje truppförband förefintliga behovet av viss fast anställd musikpersonal bliver behörigen tillgodosett. Behovet av en dylik omarbetning bestyrkes därav, att riksdagen i sin förenämnda skrivelse uttalat, att vid samtliga truppförband förelåge ett stadigvarande behov av viss musikpersonal, vilket icke syntes kunna fyllas av värnpliktig personal, och att den ifrågasatta omorganisationen borde ske utan att försvarsväsendets effektivitet nedsattes.

Vid avgivandet av sitt förslag hava de sakkunniga enligt dem givet uppdrag varit bundna av riksdagens uttalande, att kostnaderna för arémusiken efter genomförd omorganisation finge uppgå till högst två tredjedelar av statsverkets nuvarande utgifter för densamma. Huruvida en ur militär synpunkt tillfredsställande organisation av musiken kan inom den sålunda angivna kostnadsramen erhållas, torde efter den nu verkställda utredningen få anses än mera ovisst än förut. Det synes mig därför böra medgivas vederbörande att vid den blivande omarbetningen av förslaget alternativt föreslå en höjning av kostnadssumman, i den mån detta finnes oundgängligen erforderligt, för att icke försvarsväsendets effektivitet må nedsättas eller andra oavvisliga intressen undanskjutas.

Den sålunda erforderliga omarbetningen torde böra verkställas av de redan förut tillkallade sakkunniga. För de rent militära synpunkternas behöriga tillgodoseende torde det emellertid vara nödigt, att den militära sakkunskapen varder bland de sakkunniga särskilt representerad.»

I enlighet med statsrådets hemställan bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för lantförsvarsdepartementet att tillkalla två officerare för att, jämte de redan förut tillkallade sakkunniga, inom departementet biträda med utarbetande av förslag till omorganisation av arméns musik i den riktning, jag i mitt förenämnda yttrande angivit.

På grund av det sålunda erhållna bemyndigandet uppdrog jag åt översten greve C. T. G. Rudenschöld och överstelöjtnanten G. Hedengren att såsom sakkunniga deltaga i förevarande utredning. Efter det grosshandlaren Nilson och hovstallmästaren Tamm, på därom gjord framställning, entledigats från uppdraget, har jag såsom sakkunniga i deras ställe tillkallat lektorn K. Starbäck och stadsnotarien N. Andersson.

Då de sakkunniga ännu icke inkommit med något förslag i ämnet, [16.]
torde i avvaktan på att sådant förslag varder avgivet och proposition i ärendet till riksdagen avlåten, någon ändring med avseende å armémusiken icke böra vidtagas i de statförslag, som nu för riksdagen framläggas. Antalet musikbeställningar ävensom det antal dagar, för vilket hel eller halv dagavlöning är avsedd att utgå, är följaktligen detsamma som enligt de för innevarande år fastställda staterna. Likaledes har med hänsyn till en blivande omorganisations genomförande bibehållits den vid 1916 års stater fogade anmärkningen, att vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen fråga om återbesättandet av den vakanta beställningen skall underställas Kungl. Maj:ts prövning. Musiken enligt 1917 års förslagsstater.

Ändringar i truppförbandsstaterna föranledda av 1911 års riksdags beslut om fältläkarkårens omorganisation.

När 1911 års riksdag beslöt omorganisation av fältläkarkåren, bestämdes, bland annat, att *vid truppförbanden* skulle finnas följande ordinarie läkare, nämligen: 1911 års organisation.

vid vart och ett av följande infanteriregementen: Svea livgarde, Göta livgarde, Livregementets grenadjärer, Första och Andra livgrenadjärregementena, Västgöta regemente, Karlskrona grenadjärregemente, Upplands infanteriregemente, Skaraborgs, Södermanlands, Kronobergs och Jönköpings regementen, Dalregementet, Hälsinge, Ålvsborgs, Hallands, Bohusläns, Västmanlands, Västerbottens, Kalmar och Värmlands regementen, Jämtlands fältjägarregemente, Norra och Södra skånska infanteriregementena samt Västernorrlands regemente en regements- och en bataljonsläkare;

vid Vaxholms grenadjärregemente en regementsläkare;

vid vart och ett av följande kavalleriregementen: Livgardet till häst, Livregementets dragoner, Livregementets husarer, Smålands husarregemente, Kronprinsens husarregemente och Norrlands dragonregemente en bataljonsläkare;

vid vartdera av Skånska husar- och Skånska dragonregementena en regements- och en bataljonsläkare;

vid vart och ett av följande artilleriregementen: Svea, Göta, Vendes, Upplands och Smålands artilleriregementen en regements- och en bataljonsläkare;

vid den i Östersund förlagda delen av Norrlands artilleriregemente ävensom vid Positionsartilleriregementet en regementsläkare;

för Svea ingenjörkår och Fälttelegrafkåren en regements- och en bataljonsläkare, uppförda å staten för fortifikationen;

[16.] vid var och en av följande kårer: Svea, Göta och Norrlands trängkårer, Skånska trängkåren, Västmanlands trängkår och Östgöta trängkår en regements- och en bataljonsläkare;

för Karlsborgs garnison och garnisonssjukhus en regements- och en bataljonsläkare, uppförda å staten för kommendantsstaten;

för Bodens garnison och garnisonssjukhus samt för bestridandet av tjänsten såsom fästningsläkare vid kommendantskapet därstädes två regements- och två bataljonsläkare, uppförda å staten för kommendantsstaten; och

för Gottlands trupper och deras sjukhus ävensom för bestridandet av läkartjänsten vid militärbefälet å Gottland en regements- och två bataljonsläkare, uppförda å staten för Gottlands trupper.

Avlöningsförmånerna för icke blott dessa utan *samtliga ordinarie* läkare vid armén bestämdes sålunda:

för regementsläkare: majors avlöningsförmåner,

för bataljonsläkare: kaptens av andra klassen avlöningsförmåner, med tillägg å lön med 1,000 kronor för de 27 äldre bataljonsläkarna; samt

dessutom särskilda arvoden: dels å 1,000 kronor till envar av två regementsläkare och två bataljonsläkare vid Bodens garnison samt regementsläkaren och bataljonsläkaren vid garnisonssjukhuset i Stockholm, dels ock å 500 kronor till regementsläkaren vid Vaxholms grenadjärregemente.

Ändringar i organisationen enligt 1914 års härordningsbeslut.

Uti den sålunda beslutade omorganisationen gjorde 1914 års senare riksdag den ändringen, att, utöver förenämnda beställningar, skulle inrättas en regementsläkarbeställning, avsedd för Norrlands ingenjörkår, samt en bataljonsläkarbeställning vid vartdera av Vaxholms grenadjärregemente och Norrlands artilleriregemente. Bataljonsläkarbeställningen vid Vaxholms grenadjärregemente har redan uppförts i 1916 års stat. Enligt planerna för övergången till den nya härordningen skall regementsläkarbeställningen vid Norrlands ingenjörkår tillkomma först från och med år 1918 och bataljonsläkarbeställningen vid Norrlands artilleriregemente först från och med år 1919.

Organisationens genomförande.

Genom riksdagens under åren 1912—1915 fattade beslut är den nya organisationen rörande de ordinarie läkarna vid armén och deras avlöningsförmåner efter ändringar i respektive från och med år 1916 gällande stater införd vid:

arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse, Svea livgarde, Göta livgarde, Andra livgrenadjärregementet, Västgöta regemente, Karlskrona grenad-

järregemente, Upplands infanteriregemente, Skaraborgs, Södermanlands och Kronobergs regementen, Dalregementet, Älvsborgs, Hallands, Bohusläns, Västmanlands, Västerbottens, Kalmar och Värmlands regementen, Jämtlands fältjägarregemente, Norra skånska infanteriregementet, Vaxholms grenadjärregemente, Västernorrlands regemente, Livregementets dragoner, Skånska husarregementet, Skånska dragonregementet, Svea, Göta, Vendes, Norrlands, Upplands och Smålands artilleriregementen, fortifikationen, Göta, Norrlands, Västmanlands och Östgöta trängkårer, kommendantskapet å Karlsborg och i Boden, militärbefälet på Gottland, garnisonssjukhuset i Stockholm samt krigsskolan. [16.]

I staterna för Livgardet till häst, Livregementets husarer, Smålands och Kronprinsens husarregementen samt Norrlands dragonregemente har, med uteslutande av regementsläkarbeställningen, upptagits en bataljonsläkarbeställning enligt den nya organisationen, dock med den anmärkningen, att, så länge den nuvarande regementsläkaren kvarstår, han skall bibehållas vid sina innehavande avlöningsförmåner samt att det belopp, varmed dessa avlöningsförmåner överstiga de i staten uppförda, skall utgå från oanvända medel under avlöningsanslaget.

I fråga om *övergången* till den nya organisationen *under år 1916* har riksdagen medgivit,

att, därest under år 1916 vakans i bataljonsläkarbeställning kommer att inträffa vid något eller några av Livregementets grenadjärer, Första livgrenadjärregementet, Jönköpings och Hälsinge regementen, Södra skånska infanteriregementet, Positionsartilleriregementet, Svea trängkår eller Skånska trängkåren, beställningen icke tillsättes, utan den nya organisationen tillämpas vid dessa truppförband;

att, därest under år 1916 vakans i regementsläkarbeställning kommer att inträffa vid något av ovan uppräknade truppförband, beställningen tillsättes med avlöning för nye tjänstinnehavaren enligt ny stat, därest den nya organisationen kan genomföras, men eljest efter den gamla staten, till dess genom en av bataljonsläkarnas (vid Positionsartilleriregementet bataljonsläkarens) avgång den nya organisationen kan tillämpas vid detta truppförband; samt

att för genomförandet av fältläkarkårens nya organisation, i vad den avser de ordinarie läkarna vid andra truppförband än dem, där läkarbeställningarna redan blivit i staterna uppförda enligt förenämnda organisation, må användas i första hand de löner och dagavlöningar, som finnas uppförda i staterna för läkarbeställningarna vid de truppförband, där sagda beställningar ännu äro uppförda enligt äldre organisation och där vid vakans den nya organisationen får genomföras i

[16.] överensstämmelse med förut angivna grunder, samt än vidare de medel, som i truppförbandsstaterna uppförts för andra beställningar, men på grund av vakanser i dessa icke komma till användning för desamma.

Arméförvaltningens hemställan.

Arméförvaltningen har nu anmält, att ämbetsverket i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut ytterligare föranstaltat om den nya organisationens införande vid Svea trängkår och Skånska trängkåren. Vid dessa truppförband vore alltså ändring i staterna enligt den nya organisationen erforderlig för år 1917.

Enär avlöningsanslaget numera vore av förslagsanslags natur, har arméförvaltningen vidare ansett, att förenämnda vid staterna för Livgardet till häst, Livregementets husarer, Smålands och Kronprinsens husarregementen samt Norrlands dragonregemente fogade anmärkning borde erhålla den ändrade formulering, att orden »oanvända medel under» utginge.

I fråga om *övergången* till den nya organisationen *under år 1917* har arméförvaltningen hemställt, att förut återgivna för övergången under år 1916 fastställda bestämmelser må i tillämpliga delar gälla.

Departementschefen.

Med hänsyn till vad arméförvaltningen anfört rörande den nya organisationens genomförande vid Svea trängkår och Skånska trängkåren, böra i staterna för dessa kårer uppföras 1 regementsläkare med lön 4,000 kronor, dagavlöning för 365 dagar à 5 kronor = 1,825 kronor, summa 5,825 kronor, samt 1 bataljonsläkare med lön 2,400 kronor, dagavlöning för 365 dagar à 4 kronor = 1,460 kronor, summa 3,860 kronor.

Vidare torde berörda anmärkning till staterna för nämnda fem fördelningskavalleriregementen böra erhålla den av arméförvaltningen föreslagna ändrade formuleringen.

Mot vad arméförvaltningen föreslagit i fråga om bestämmelserna för övergången till den nya organisationen under år 1917, har jag icke något att erinra.

Lönereglering för fältveterinärkåren.

Enligt för närvarande gällande stater åtnjuta arméns veterinärer följande avlöningsförmåner, nämligen:

regementsveterinär: kaptens av andra klassen löneförmåner, eller lön 2,400 kronor och dagavlöning i 365 dagar à 4 kronor = 1,460 kronor, summa 3,860 kronor;

bataljonsveterinär: löjtnants av andra klassen löneförmåner, eller lön 1,020 kronor och dagavlöning i 365 dagar à 3 kronor = 1,095, summa 2,115 kronor; samt [16.]

fältveterinärstipendiat: arvode om 600 kronor för år.

Dessutom utgår till de 13 äldsta bataljonsveterinärerna ett årligt tillägg å lönen av 480 kronor.

Under år 1912 gjorde Svenska fältveterinärsällskapet hos Kungl. Maj:t framställning om förbättring av militärveterinärernas löneförhållanden.

Uti häröver den 7 november 1912 avgivet utlåtande framhöllo arméförvaltningens civila departement och sjukvårdsstyrelse, att de till militärveterinärerna för närvarande utgående löneförmånerna vore allt för knappt tillmätta för att utgöra skälig ersättning för det dem påvilande arbetet samt att en löneförbättning vore av behovet påkallad för att icke fältveterinärkårens rekrytering skulle äventyras. Civila departementet och sjukvårdsstyrelsen hemställde därför, att proposition om löneförbättring åt militärveterinärerna enligt vissa närmare angivna grunder måtte avlåtas till 1913 års riksdag.

Ifrågavarande framställning har emellertid ännu icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har nu ånyo gjort framställning i ämnet samt därvid, under åberopande av den i förenämnda utlåtande förebragta utredningen, ytterligare framhållit, att genom 1914 års härordning visserligen icke vidtagits annan ändring i organisationen av fältveterinärkåren, än att antalet beställningar ökats i följd av nyuppsatta formationer, men att det dock vore tydligt, att veterinärerna vid armén på grund av densamma måste underkasta sig ökad tjänstgöring, varigenom möjligheten för dem att utöva enskild verksamhet komme att inskränkas. Behovet av löneförbättring åt veterinärpersonalen på stat vid armén framträdde därför kraftigare än förut. Då härtill komme, att ett flertal veterinärbeställningar vid armén alltjämt vore vakanta och att nya sådana enligt 1914 års härordning skulle tillsättas, ansåge arméförvaltningen det vara ofrånkomligt att snarast möjligt genomföra löneförbättring åt ifrågavarande kår, därest veterinärvården vid armén skulle kunna nöjaktigt tillgodoses. Arméförvaltningen hemställde därför, att Kungl. Maj:t måtte till 1916 års riksdag avlåta förslag om sådan ändring i militärveterinärernas löneförmåner,

att *fältveterinärstipendiat* erhölle i årligt arvode 900 kronor samt i dagarvode 8 kronor,

[16.] att *bataljonsveterinär* erhölle löjtnants av första klassen lön samt dessutom rätt till ett ålderstillägg å 500 kronor att utgå efter en väl vitsordad tjänstetid såsom bataljonsveterinär på stat av 5 år,

att bataljonsveterinären vid Positionsartilleriregementet utom avlöningsförmåner, som ovan för bataljonsveterinär vore föreslagna, tilldelades ett särskilt årligt arvode av 500 kronor,

att *regementsveterinär*, med bibehållande av sina hittills varande löneförmåner, tillerkändes rätt till två ålderstillägg å 500 kronor vartdera, att efter väl vitsordad tjänstgöring utgå, det första till den, som varit bataljons- och regementsveterinär på stat under sammanlagt 10 år, därav minst 5 år såsom regementsveterinär på stat, och det andra, då han varit anställd såsom regementsveterinär i ytterligare 5 år, samt

att regementsveterinär eller bataljonsveterinär, som vid de ändrade avlöningsvillkorens trädande i kraft innehade sådan beställning, skulle, för åtnjutande av rätt till ålderstillägg enligt förenämnda grunder, äga tillgodoräkna sig den tid, han dessförinnan innehaft anställning vid armén.

Departementschefen.

Att en förbättring av militärveterinärernas löneförmåner måste äga rum inom en nära framtid, finner jag till fullo ådagalagt genom den i ärendet nu och tillförene förebragta utredningen. Särskilt anser jag detta vara erforderligt för att fältveterinärkåren skall kunna på ett betryggande sätt rekryteras och veterinärvården av arméns dyrbara hästmateriel därigenom bliva behörigen tillgodosedd. Med hänsyn till rådande statsfinansiella förhållanden finner jag mig emellertid icke nu kunna tillstyrka bifall till arméförvaltningens framställning, utan torde med den ifrågasatta löneregleringen få anstå till ett kommande år.

Artilleriets fabriker och tyganstalter.

Ökning och minskning av antalet beställningar.

Den för år 1916 fastställda staten för artilleriets fabriker och tygstater upptager jämte annan personal 6 departementsskrivare, 10 tygunderofficerare, 14 besiktningsrustmästare eller tygverkmästare, 18 tyg- eller fabriksskrivare och 55 tyghantverkare.

Enligt 1914 års härordningsbeslut skola efter genomförd härordning vid artilleriets fabriker och tygstater finnas anställda, förutom annan personal, 6 departementsskrivare, 18 besiktningsrustmästare eller tygverkmästare, 9 tyg- eller fabriksskrivare samt 44 tyghantverkare, men däremot icke några tygunderofficerare.

[16.] Förslag till stat för år 1917.

Med underdånig skrivelse den 23 oktober 1915 hava arméförvaltningens artilleri- och civila departement överlämnat förslag till stat för artilleriets fabriker och tygstater år 1917, därvid departementen hemställt om vidtagande av följande ändringar i den för innevarande år gällande staten.

I enlighet med vad arméförvaltningen i sin framställning angående medelsbehovet för år 1917 föreslagit, borde å staten uppföras ytterligare en departementsskrivare, vilken förutom övriga åligganden skulle hava att utföra de å artilleridepartementet förekommande registrators- och bokhållargöromålen.

Då en tygunderofficersbeställning på grund av innehavarens frånfälle blivit vakant samt tre tygunderofficerare, som förklarat sig därtill villiga, kunde utnämnas till tygverkmästare från och med den 1 januari 1917, borde tygunderofficerarnas antal minskas från 10 till 6 samt besiktningsrustmästarnas eller tygverkmästarnas antal ökas från 14 till 17.

Vidare borde på grund av skeende befordran antalet tyg- eller fabriksskrivare minskas från 18 till 17.

Slutligen borde tyghantverkarnas antal minskas från 55 till 54, enär en tyghantverkare på grund av ålder komme att under innevarande år avgå.

Den i nuvarande stat intagna anmärkning 3, av innehåll att staten beträffande tyghantverkare skulle genomföras endast i den mån nuvarande vakanser och blivande avgång det medgåve utan överskridande av de för tyghantverkares avlöning i staten anvisade medel, ansåge departementen såsom icke erforderlig böra ur staten uteslutas och med anledning härav viss jämkning i avfattningen av nuvarande anmärkning 4 vidtagas.

Departementschefen.

Mot vad sålunda föreslagits, har jag icke annat att erinra, än att då det ifrågasatta uppförandet å staten av ytterligare en departementsskrivare sammanhänger med det av arméförvaltningen framställda förslaget om uppförande å ämbetsverkets stat av vissa nya beställningar, vilket förslag jag för närvarande icke ansett mig kunna tillstyrka, med inrättandet av förevarande departementsskrivarbeställning jämväl bör tillsvidare anstå.

Gottgörelse för tjänstehästar.

Å nu gällande stat är upptagen gottgörelse åt fälttygmästaren för två tjänstehästar med 1,530 kronor.

[16.] Enligt 1915 års riksdags beslut i fråga om hästhållningen för officerare vid armén skall fälttygmästaren hädanefter vara beriden endast å en häst, vilken dock skall vara egen tjänstehäst.

Av skäl, som förut anförts, torde å staten för år 1917 fortfarande böra beräknas hästgottgörelse åt fälttygmästaren enligt hittills följda grunder, men torde det härför erforderliga beloppet böra upptagas med förslagsvis högst 1,530 kronor. Huru vid övergången till den nya ordningen skall förfaras, torde, på sätt föreslagits beträffande andra stater, böra angivas uti en vid staten fogad anmärkning.

Ifrågasatt löneförbättring för tyg- och fabriksingenjörer.

Å staten för artilleriets fabriker och tygstater finnas uppförda 4 tyg- eller fabriksingenjörer med lön 3,000 kronor, dagavlöning i 365 dagar à 4 kronor =1,460 kronor, summa 4,460 kronor. Ifrågavarande beställningshavare äga dessutom efter 5 års väl vitsordad tjänst uppbära ålderstillägg å lönen med 500 kronor. Med beställningen följer inkvartering in natura eller inkvarteringsbidrag enligt gällande bestämmelser.

Uti en till Kungl. Maj:t ingiven skrift av den 6 november 1915 hava fabriksingenjörerna C. Rundlöf och H. Korseman samt tygingenjören E. Alland gjort underdånig framställning om löneförbättring för tyg- och fabriksingenjörer samt därvid föreslagit, att lönen måtte höjas från 3,000 kronor till 3,400 kronor samt att tre ålderstillägg à 500 kronor måtte få utgå efter respektive 5, 10 och 15 års väl vitsordad tjänst. Därjämte hava sökandena med hänsyn till nu rådande dyrtid hemställt, att de nya löneförmånerna måtte beräknas och utgå från och med år 1916, ävensom att beställningshavare måtte berättigas att för åtnjutande av de nya ålderstilläggen räkna sig tillgodo föregående tjänstgöringstid.

Arméförvaltningens artilleri- och civila departements yttrande.

Arméförvaltningens artilleri- och civila departement hava i avgivet utlåtande tillstyrkt den gjorda framställningen.

Departementschefen.

Med hänsyn till de arbetsuppgifter, som åligga ifrågavarande personal, finner jag visserligen den föreslagna löneförhöjningen i och för sig befogad, men då löneregleringsfrågor av förut angivna skäl icke synas för närvarande böra göras till föremål för framställning till

riksdagen, torde med förevarande lönereglerings genomförande liksom med åtskilliga andra böra anstå till ett kommande år. [16.]

Sammanfattning.

I enlighet med vad sålunda anförts, har jag låtit uppgöra förslag till ny stat för artilleriets fabriker och *tyganstalter*, såsom staten hädanefter riktigare torde böra benämnas, och slutar denna å 320,875 kronor eller 5,372 kronor 50 öre mindre än för innevarande år.

Gottgörelse för tjänstehästar.

Enligt 1915 års riksdags beslut angående hästhållningen för officerare vid armén skola regementschefer vid infanteriet, samtliga officerare vid kavalleriet utom fänrikar, cheferna för samtliga fältartilleriregementen, chefen för Positionsartilleriregementet, chefen för Gottlands artillerikår samt översten vid trängen vara beridna å två hästar, därav dock, i motsats till vad för närvarande är förhållandet, den ena skall vara en kronan tillhörig stamhäst. Chefen för Bodens (för närvarande Boden—Karlsborgs) artilleriregemente, vilken nu är beriden å två egna tjänstehästar, skall hädanefter vara beriden endast å en häst, vilken skall vara egen tjänstehäst. Samtliga övriga officerare och vederlikar vid truppförbanden, vilka för närvarande äro beridna å egna tjänstehästar, skola enligt riksdagens beslut för framtiden göras beridna å kronan tillhöriga stamhästar.

Av skäl, som under punkten 6 anförts, torde emellertid å truppförbandsstaterna för år 1917 böra beräknas hästgottgörelse enligt hittills tillämpade grunder. Huru vid övergången till den nya ordningen för hästhållningen skall förfaras, torde, på sätt föreslagits beträffande andra stater, böra angivas i en vid staterna fogad anmärkning.

Polispersonalen i Boden och å Karlsborg.

För upprätthållande av allmän ordning och säkerhet inom Bodens och Karlsborgs fästningars områden finnes viss polispersonal anställd. Denna åtnjuter icke några å stat uppförda fasta avlöningsförmåner utan uppbär endast arvoden med vissa belopp från de under titel II av ordinarie byggnadsanslaget upptagna anslagsposterna till kommendantskapen i Boden och å Karlsborg.

Förslag föreligger nu om dels ökning av polispersonalen vid såväl Boden som Karlsborg, dels ock om samma personals uppförande å ordinarie stat under avlöningsanslaget.

[16]. *Polispersonalen i Boden.*

Anställande av fästningspolis i Boden.

Genom brev den 13 mars 1903 förordnade Kungl. Maj:t, att för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet inom arbetsområdena vid Bodens fästning och närmaste trakten däromkring skulle tillsvidare från och med den 1 maj samma år såsom fästningspolis anställas 1 poliskommissarie, 3 överkonstaplar och 3 konstaplar mot åtnjutande av vissa årliga arvoden från extra anslaget till fortsättande av arbetena å rikets lantbefästningar. Genom brev den 28 september 1907 medgav därefter Kungl. Maj:t, att, utöver det förut bestämda antalet, ytterligare 2 överkonstaplar och 2 konstaplar finge omedelbart antagas för tiden till 1908 års utgång, mot enahanda arvoden som de förutvarande för motsvarande personal, att utgå från extra anslaget till fullbordande av befästningsarbetena vid Boden.

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beslöt därefter 1908 års riksdag att under titel II av ordinarie byggnadsanslaget skulle beräknas arvoden med vissa belopp åt ifrågavarande polispersonal.

I enlighet härmed och sedan riksdagen åren 1909 och 1912 medgivit viss höjning av de förut bestämda arvodena, upptager den för närvarande gällande staten för ordinarie byggnadsanslaget under titel II följande arvoden åt polispersonalen i Boden, nämligen:

till 1 poliskommissarie	kronor	2,500: —	summa kronor	2,500: —
» en var av 5 överkonstaplar	»	1,800: —	» »	9,000: —
» en var av 5 konstaplar...	»	1,500: —	» »	7,500: —
			Summa kronor	19,000: —

Instruktion för fästningspolispersonalen är fastställd genom kungl. brev den 1 november 1907.

Kommendantens förslag år 1912 om ökning av polispersonalen.

Uti särskild underdånig skrivelse den 6 september 1912 angående ordnande av säkerhets- och bevakningstjänsten vid Bodens fästning framhöll dåvarande kommendanten, att den nuvarande fästningspolispersonalen vore alltför fåtalig för att på ett något så när betryggande sätt kunna fullgöra sina åligganden. Enligt kommendantens uppfattning borde densamma ökas med 5 konstaplar.

Chefen för generalstaben framhöll i avgivet yttrande, att oavsett frågan, huru den militära bevakningen av fästningen komme att ordnas, den av kommendanten föreslagna ökningen av fästningspolispersonalen vore önskvärd.

Arméförvaltningen, som jämväl yttrade sig i ärendet, förklarade sig icke hava något att erinra mot det framställda förslaget. Då arvodena åt de nya polismännen borde utgå med samma belopp som för de redan inom fästningen anställda konstaplarna, borde, under förutsättning av bifall till framställningen, ordinarie byggnadsanslaget ökas med 7,500 kronor. [16.]

Med anledning därav, att frågan om fästningarnas säkerhetsbesättningar vid nämnda tidpunkt var föremål för utredning i samband med frågan om försvarsväsendets ordnande, föranledde kommendantens förevarande framställning emellertid icke någon åtgärd.

Kommendantens förslag år 1913 om fästningspolisens organisation och avlöning.

Uti underdånig skrivelse den 23 december 1913 gjorde kommendanten i Boden ånyo framställning om ökning av fästningspolispersonalen och föreslog i samband därmed, att densamma måtte uppföras å ordinarie stat. Enligt kommendantens uppfattning borde polispersonalen utgöras av 1 poliskommissarie, 5 överkonstaplar och 10 konstaplar samt ett visst antal extra poliskonstaplar. Avlöningsförmånerna för den ordinarie personalen borde utgå i form av lön, kallortstillägg och inkvarteringsersättning samt sammanlagda utgöra för poliskommissarien 3,600 kronor, för överkonstapel 2,220 kronor och för konstapel 1,720 kronor. Därjämte borde utgå 2 ålderstillägg efter respektive 5 och 10 års väl vitsordad tjänst till poliskommissarien à 200 kronor samt till överkonstapel och konstapel à 100 kronor. För anställandet av erforderligt antal extra poliskonstaplar beräknades ett årligt belopp av omkring 21,300 kronor. I avvaktan på genomförandet av den föreslagna organisationen borde sistnämnda belopp tillsvidare årligen utgå för anställande av extra polispersonal.

Arméförvaltningens fortifikations- och civila departements yttrande den 31 december 1913.

Uti häröver den 31 december 1913 avgivet utlåtande biträdde arméförvaltningens fortifikations- och civila departement kommendantens framställning. Beträffande avlöningsförmånerna ansåge dock departementen, att avlöningen, som icke vore föreslagen efter någon i avseende å beloppen förut inom armén gällande norm, borde utgå antingen under vanliga civila avlöningsformer eller under militära avlöningsformer med ålderstillägg i överensstämmelse med vad som bestämts för fortifikationskassörerna. I intetdera fallet syntes den särskilda avlöningsformen »kallortstillägg» böra ifrågakomma, med mindre sådan avlöningsförmån tillerkändes jämväl andra militära och civilmilitära tjänstemän i Boden. För sin del ansåge departementen avlöningen böra utgå efter militära avlöningsformer, vilket även med hänsyn till pensionerna och den av kommendanten före-

[16.] slagna åldersgränsen för rätt till pension eller 55 levnadsår finge anses lämpligast. I enlighet härmed föresloge departementen följande avlöningsförmåner nämligen

för *poliskommissarien:* lön 2,200 kronor, dagavlöning i 365 dagar à 3 kronor = 1,095 kronor, summa 3,295 kronor, samt 2 ålderstillägg å lönen à 200 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst;

för *överkonstapel:* lön 1,200 kronor, dagavlöning i 365 dagar à 2 kronor 50 öre = 912 kronor 50 öre, summa 2,112 kronor 50 öre, samt 2 ålderstillägg å lönen à 100 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst;

för *konstapel:* lön 780 kronor, dagavlöning i 365 dagar à 2 kronor = 730 kronor, summa 1,510 kronor, samt 2 ålderstillägg å lönen med 100 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

I anslutning till vad sålunda anförts, överlämnade departementen förslag till stat för polispersonalen i Boden, slutande å 50,500 kronor, därav 28,957 kronor 50 öre i avlöning åt den ordinarie personalen, 21,300 kronor i ersättning åt extra poliskonstaplar och 242 kronor 50 öre till polispersonalens resor m. m.; och hemställde departementen, att berörda stat måtte upptagas under avlöningsanslaget och i följd härav titel II av ordinarie byggnadsanslaget minskas med 19,000 kronor.

Anvisande av medel för ökad polisbevakning.

Av skäl, som förut anförts, föranledde icke heller detta förslag någon framställning till riksdagen. Däremot medgav Kungl. Maj:t genom brev den 9 januari 1914, att för anställande av extra polisbevakning i Boden under år 1914 finge till kommendantens förfogande ställas ett belopp av högst 21,300 kronor, att av arméförvaltningens civila departement av omhänderhavande medel förskjutas för att framdeles anmälas till ersättande.

I avvaktan på genomförandet av en omorganisation av polispersonalen i Boden har Kungl. Maj:t, på därom av kommendanten gjord framställning, genom brev den 31 december 1914 ställt till kommendantens förfogande för år 1915 ett belopp av 6,300 kronor, därav 6,000 kronor skulle användas för anställande under hela året av 4 extra poliskonstaplar samt 300 kronor för polispersonalens förstärkande vid särskilda tillfällen.

[16.] Förslag om polispersonalens organisation i samband med frågan om fastställande av skyddsområde för rikets fästningar.

Emellertid hade Kungl. Maj:t den 1 april 1912 utfärdat förordning angående utlännings tillträde till arméns och marinens etablissemang och övningar m. m. (se Svensk författningssamling n:r 81). Uti § 1 av denna förordning stadgas följande:

»1. Utlänning må ej tillåtas att inkomma inom befästningsområde, ej heller att utan Konungens i statsrådet givna tillstånd bosätta sig inom skyddsområde, som må vara för fästning bestämt. De villkor, på vilka utlänning må kunna tillåtas att tillfälligtvis uppehålla sig inom fästnings skyddsområde, bestämmas likaledes av Konungen i statsrådet.

2. För varje fästning fastställes i kommandoväg ett eller flera befästningsområden, innefattande fästningens samtliga verk och försvarsanstalter. För annan befästningsanläggning fastställes i enahanda ordning likaledes ett eller flera befästningsområden, innefattande dels själva befästningen, dels ock, där så anses nödigt, ett kringliggande område.

3. Där så finnes erforderligt, fastställer Konungen i statsrådet visst skyddsområde för fästning utanför befästningsområdet.»

Med anledning av vad sålunda blivit stadgat, anbefalldes chefen för generalstaben den 1 juli 1912 att efter samråd med vederbörande myndigheter till Kungl Maj:t inkomma med förslag till bestämmande av erforderliga skyddsområden för de till lantförsvaret hörande fästningarna.

Sedan chefen för generalstaben till åtlydnad härav inkommit med förslag i ämnet, anbefallde Kungl. Maj:t den 29 september 1913 chefen för generalstaben att — med beaktande av föreliggande förslag till befästningsområden för Bodens och Karlsborgs fästningar — inkomma med förslag till de villkor, på vilka utlänning måtte kunna tillåtas att tillfälligtvis uppehålla sig inom fästnings skyddsområde, ävensom avgiva yttrande angående de åtgärder, som kunde finnas erforderliga för åvägabringande av nödig effektivitet i förevarande hänseende, samt rörande samtliga de kostnader, som därav kunde föranledas.

Med anledning härav överlämnade chefen för generalstaben med särskild skrivelse den 20 januari 1914 förslag i ämnet ävensom av vederbörande kommendanter i ärendet avgivna yttranden.

Kommendanten i Boden framhöll därvid, att då den nuvarande polispersonalen, enligt vad erfarenheten tydligt givit vid handen, redan under rådande förhållanden vore allt för otillräcklig för att kunna fylla de stora krav, som måste ställas på densamma, en ökning av polispersonalen i enlighet med det av kommendanten den 23 december 1913 avgivna förslaget vore oavisligen nödvändig, oberoende av den föreliggande frågan angående villkoren för utlännings tillfälliga uppehåll

[16.] inom landfästnings skyddsområde. Därest de av chefen för generalstaben i berörda hänseende föreslagna bestämmelserna bleve fastställda, måste emellertid ökningen göras något större än förhållandena eljest syntes kräva, i det att ytterligare en konstapel erfordrades. Att märka vore, att förutom denna konstapel även den övriga polispersonalen vid sidan av sin övriga tjänstgöring måste medverka vid kontrollerandet av att villkoren för utlännings tillfälliga uppehåll inom skyddsområdet efterföljdes. En nödvändig förutsättning för att nödig kontroll i förevarande hänseende skulle kunna åstadkommas vore således, att förenämnda framställning om polispersonalens i Boden ökning i sin helhet vunne Kungl. Maj:ts godkännande.

För egen del förklarade sig chefen för generalstaben icke hava något att erinra mot vad kommendanten sålunda föreslagit.

Till följd av nådig remiss avgåvo härefter arméförvaltningens artilleri-, fortifikations-, intendents-, och civila departement den 18 april 1914 yttrande i ärendet. Under hänvisning till förenämnda av fortifikations- och civila departementen den 31 december 1913 avgivna förslag till stat för polispersonalen i Boden, förklarade därvid departementen, att fastställandet av de ifrågasatta bestämmelserna för utlännings tillfälliga uppehåll inom skyddsområde icke syntes för närvarande påfordra anvisande av medel för polisbevakning utöver det i nämnda förslag till stat upptagna belopp eller 50,500 kronor.

Sedan Kungl. Maj:t härefter utfärdat kungörelser *dels* den 5 februari 1915 angående skyddsområden för Karlsborgs- och Bodens fästningar (se Svensk författningssamling n:r 28) *dels ock* den 26 mars 1915 angående de villkor, på vilka utlänning må kunna tillåtas att tillfälligt uppehålla sig inom landfästnings skyddsområde m. m. (se Svensk författningssamling n:r 68), anbefalldes arméförvaltningens fortifikations- och civila departement den 6 juli 1915 att efter vederbörandes hörande inkomma med det förslag rörande polisbevakning i Boden och å Karlsborg samt avlöningsförmåner åt polispersonalen, vartill omständigheterna dåmera kunde föranleda.

Kommendantens yttrande den 20 september 1915.

Till åtlydnad härav har nu arméförvaltningen överlämnat ett av kommendanten i Boden den 20 september 1915 avgivet yttrande i ämnet. Kommendanten har därvid framhållit, att efter utfärdandet av nyssnämnda båda kungörelser behovet av en ökning av *fästningspolispersonalens styrka* framträtt ännu skarpare än förut och att åtskilliga under de senaste åren inträffade tilldragelser lämnat tydliga bevis på nödvändigheten härav. Att med den nuvarande tillgången på personal effektivt

fylla de stora krav, som ställdes på polistjänsten, vore icke möjligt. [16.]
För att denna skulle på ett fullt betryggande sätt kunna omhänderhavas, erfordrades, förutom poliskommissarien, 6 överkonstaplar och 24 konstaplar, vilka samtliga borde uppföras på ordinarie stat. De närmare skälen för den sålunda föreslagna ökningen har kommendanten framlagt i särskild skrivelse av samma dag.

Med avseende å *fästningspolispersonalens avlöning* vore att märka, att polispersonalen i Boden hade högre levnadskostnader och fullgjorde sin tjänst under ojämförligt svårare klimatiska förhållanden än å de flesta andra håll. Med beaktande härav hade också numera officerare och underofficerare jämte vederlikar vid i Boden förlagda truppförband och formationer fått sig tillerkänt ett tillfälligt avlöningstillägg av 200 kronor för år. Polispersonalen vore vidare skyldig att ägna hela sin verksamhet åt polistjänsten, utan rätt att mottaga annan befattning eller annat uppdrag, under det att polispersonal å de flesta andra orter vore i tillfälle att förskaffa sig biinkomster. Med avseende å polispersonalens i Boden synnerligen viktiga åliggande att hindra utlänningar och andra obehöriga att till skada för rikets försvar skaffa sig kännedom om fästningens verk och anläggningar måste fordringarna på personalens duglighet och plikttrohet ställas mycket högt. Då tjänsten i de ojämförligt flesta fall vore att betrakta såsom detektivtjänst, bleve rekryteringen med lämplig personal omöjliggjord, därest icke löne- och pensionsförhållandena jämställdes med detektivpersonalens inom rikets poliskårer. Framförallt vore det av synnerlig betydelse, att poliskommissariens avlöning sattes så hög, att en väl kvalificerad person kunde erhållas för den viktiga befattningen.

Vid bestämmandet av avlöningen borde hänsyn tagas till icke blott att grundlönen höjdes utan även att ålderstilläggen utginge på sådant sätt, att personalens intresse vidmakthölles under hela tjänstetiden. Då denna skulle uppgå till 30 år för pensions erhållande, syntes det lämpligt att bestämma ålderstilläggens antal till 3 och låta det sista utgå först efter 15 tjänstår.

För beredande av ersättning åt polispersonal, som för särskilt uppdrag inom skyddsområdet ett eller flera dygn uppehölle sig utanför den vanliga boningsorten, samt för polispersonalens förstärkning vid särskilda tillfällen borde ett belopp av 600 kronor årligen ställas till kommendantens förfogande.

På grund av vad sålunda anförts, hemställde kommendanten, att avlöningsförmånerna måtte bestämmas sålunda:

[16.] för *poliskommissarien:* grundlön 4,000 kronor samt 3 ålderstillägg à 400 kronor efter respektive 5, 10 och 15 års väl vitsordad tjänst;

för *överkonstapel:* grundlön 2,200 kronor samt 3 ålderstillägg à 200 kronor efter respektive 5, 10 och 15 års väl vitsordad tjänst;

för *konstapel:* grundlön 1,800 kronor samt 3 ålderstillägg à 150 kronor efter respektive 5, 10 och 15 års väl vitsordad tjänst.

Med iakttagande av att 600 kronor beräknades för polispersonalens resor och för dess tillfälliga förstärkning, skulle den årliga kostnaden för fästningspolispersonalen komma att uppgå till sammanlagt 61,000 kronor.

En jämförelse mellan den sålunda föreslagna avlöningen för fästningspolispersonalen i Boden och medelavlöningen för personalen vid de detektiva avdelningarna vid rikets poliskårer ställde sig enligt verkställd utredning sålunda:

	Medelavlöning för detektivpersonal inom hela riket. Kronor.	Föreslagen avlöning för polispersonalen i Boden. Kronor.
Detektivkommissarie:		
grundlön (+ kontant beklädnadsersättning)	4,120	4,000
ålderstillägg	1,100	1,200
slutlön	5,220 [1]	5,200 [2]
Detektivöverkonstapel:		
grundlön (+ kontant beklädnadsersättning)	2,370	2,200
ålderstillägg	480	600
slutlön	2,850 [1]	2,800 [2]
Detektivkonstapel:		
grundlön (+ kontant beklädnadsersättning)	1,750	1,800
ålderstillägg	440	450
slutlön	2,190 [1]	2,250 [2]

[1]) Uppnås efter 10 à 10,6 år.
[2]) » » 15 år.

Då polispersonalens pensionsavgifter i regel betalades av vederbörande städer, ansåge kommendanten, att därest polispersonalen i Boden personligen skulle erlägga dessa avgifter, den av honom föreslagna årliga avlöningen borde ökas med ett den årliga pensionsavgiften

motsvarande belopp, för att likställigheten i avlöningsförmåner icke skulle rubbas. [16.]

Då den föreslagna nya organisationen av polispersonalen i Boden icke kunde tillämpas tidigare än den 1 januari 1917, men det vore av behovet synnerligen påkallat, att avlöningsförmånerna snarast förbättrades och erforderlig polispersonal ställdes till förfogande, hemställde kommendanten, *dels* att den föreslagna löneregleringen måtte få provisoriskt tillämpas för år 1916 så till vida, att föreslagen grundlön måtte få utgå till poliskommissarien, 5 överkonstaplar och 5 konstaplar, *dels ock* att i avvaktan på omorganisationens genomförande ett belopp av 7,500 kronor måtte för år 1916 ställas till kommendantens förfogande för ökad polisbevakning.

Arméförvaltningens förevarande framställning.

Arméförvaltningen har för egen del anfört huvudsakligen följande:

Vad kommendanten föreslagit beträffande *antalet av den i fästningen behövliga polisbevakningspersonalen* ansåge sig arméförvaltningen böra lämna utan erinran. Polispersonalen borde således från och med år 1917 bestå av 1 poliskommissarie, 6 överkonstaplar och 24 konstaplar.

I överensstämmelse med sina i ärendet tidigare avgivna utlåtanden vidhölle arméförvaltningen den uppfattning, att *avlöningsförmånerna* till polispersonalen borde uppföras på särskilda stater under avlöningsanslaget. I kommendantens förslag om uppförande av avlöningsförmånerna i form av allenast en grundlön med därtill efter vissa år kommande ålderstillägg kunde arméförvaltningen emellertid icke instämma, utan vidbleve arméförvaltningen även i denna del sitt i utlåtandet den 31 december 1913 gjorda uttalande, att avlöningen borde utgå efter militära avlöningsformer, vilka bäst kunde förenas med den fortfarande ifrågasatta lägre åldersgränsen för rätt till pension eller 55 år. Beträffande avlöningsbeloppens storlek ansåge sig emellertid arméförvaltningen på grund av den utredning, som förebragts av kommendanten i skrivelsen den 20 september 1915, böra föreslå vissa avvikelser från de tidigare förslagen.

Vad kommendanten anfört rörande önskvärdheten av att ålderstilläggen utginge på sådant sätt, att personalens intresse vidmakthölles under hela tjänstetiden, ansåge nämligen arméförvaltningen beaktansvärt. Då arméförvaltningen sålunda instämde med kommendanten däri, att ålderstilläggens antal för polisbevakningspersonalen i dess helhet borde bliva tre och att ålderstilläggen för de olika personalgrupperna borde utgå efter respektive 5, 10 och 15 års väl vitsordad tjänst, hade armé-

[16.] förvaltningen vid sitt löneförslags uppgörande funnit sig böra ändra vissa av de förut föreslagna avlöningsposternas storlek. Ändring i det tidigare förslaget betingades jämväl därav, att däri icke tagits hänsyn till, att överkonstaplarna och konstaplarna, vilka föreslagits att likställas med underofficerare, enligt gällande bestämmelser, utöver de under avlöningsanslaget uppförda avlöningsförmåner samt dem tillkommande inkvarterings- och servisbidrag, jämväl skulle komma i åtnjutande av ersättning för bränsle och lyse med fastställt belopp. Slutligen hade arméförvaltningen, med hänsyn därtill att från och med år 1915 från särskilt anslag på extra stat ett tillfälligt lönetillägg av 200 kronor för år skulle tillgodokomma samtliga officerare och underofficerare med vederlikar under tjänstgöring i Boden, funnit, att den sålunda utgående löneförmånen jämväl borde tagas i betraktande vid lönestatens uppgörande.

Med iakttagande av vad sålunda framhållits och i syfte att såvitt möjligt ernå överensstämmelse med de av kommendanten föreslagna grundlöner och slutlöner för polisbevakningspersonalen, hade arméförvaltningen låtit upprätta förslag till stat för polisbevakningspersonalen i Boden slutande å 45,595 kronor. I likhet med det den 31 december 1913 uppgjorda förslaget upptoges i staten för *poliskommissarien* lön till 2,200 kronor samt dagavlöning såsom för subalternofficer med 3 kronor för dag eller 1,095 kronor för år. Däremot hade beträffande denne tjänstinnehavares ålderstillägg i stället för de förut upptagna 2 ålderstilläggen à 200 kronor upptagits 3 ålderstillägg à 400 kronor i överensstämmelse med kommendantens förslag. Med iakttagande härav samt då poliskommissarien skulle komma i åtnjutande av dels subalternofficers inkvarterings- och servisbidrag av 300 kronor årligen, dels ock, på grund av bestämmelserna rörande anslaget till provisoriskt avlöningstillägg till officerare och underofficerare med vederlikar vid till Boden förlagda truppförband och formationer, av sådant avlöningstillägg till belopp av 200 kronor för år, skulle denne befattningshavares löneförmåner vid tjänstens tillträdande komma att uppgå till sammanlagt 3,795 kronor (mot av kommendanten föreslagen grundlön av 4,000 kronor) samt efter samtliga ålderstilläggens intjänande till sammanlagt 4,995 kronor (mot av kommendanten föreslagen slutlön av 5,200 kronor). Poliskommissariens pension komme efter ålderstilläggens intjänande att utgå med 80 procent av 3,400 kronor och således utgöra samma belopp, som tillkomme kapten av första klassen.

Vad beträffade avlöningen åt *överkonstaplarna*, hade arméförvalt-

ningen vid beaktande av ovannämnda omständigheter funnit sig böra [16.]
frångå förslaget om löneförmånernas upptagande såsom för fanjunkare och i stället föreslå, att dessa tjänstinnehavares lön, dagavlöning, inkvarterings- och servisbidrag samt ersättning för bränsle och lyse ävensom tillfälligt lönetillägg komme att utgå med de för sergeant av första klassen bestämda beloppen. Vad ålderstilläggen för överkonstaplarna anginge, hade arméförvaltningen i anledning av kommendantens framställning funnit sig även böra frångå det tidigare förslaget och sålunda i stället för att allenast upptaga 2 ålderstillägg à 100 kronor föreslå tillerkännande åt dessa befattningshavare av 3 ålderstillägg à 200 kronor. Med tillämpning härav komme avlöningsförmånerna för överkonstapel vid tjänstens tillträdande att uppgå till 2,110 kronor (mot av kommendanten ifrågasatt grundlön av 2,200 kronor) samt efter samtliga ålderstilläggens intjänande till 2,710 kronor (mot av kommendanten föreslagen slutlön av 2,800 kronor). Överkonstapels pension komme efter ålderstilläggens intjänande att utgå med 80 procent av 1,500 kronor eller 1,200 kronor och således uppgå till ett belopp, som med 200 kronor överstege den fanjunkare tillkommande pension.

Vad slutligen beträffade avlöningsförmånerna för *konstaplarna*, hade arméförvaltningen, likaledes på grund utav förenämnda särskilda omständigheter, funnit sig böra, med frånträdande av sin tidigare hemställan i huvudsak, d. v. s. i avseende å dagavlöning, inkvarterings- och servisbidrag, ersättning för bränsle och lyse ävensom tillfälligt lönetillägg, upptaga desamma i likhet med vad som för sergeant av andra klassen vore bestämt. Då arméförvaltningen emellertid i likhet med kommendanten ansåge dessa befattningshavare böra komma i åtnjutande av 3 ålderstillägg, vilkas belopp arméförvaltningen måst begränsa till 100 kronor vardera för att icke förorsaka avlöningsminskning för det fall, att en konstapel, vilken intjänat de 3 ålderstilläggen, vunne befordran till överkonstapel, hade det befunnits nödigt att begränsa lönen till allenast 600 kronor (i jämförelse med sergeant av andra klassen lön av 780 kronor). Med iakttagande härav komme avlöningsförmånerna för konstapel att vid tjänstens tillträdande uppgå till 1,810 kronor (mot av kommendanten föreslagen grundlön av 1,800 kronor) samt efter samtliga ålderstilläggens intjänande till 2,110 kronor (mot av kommendanten föreslagna 2,250 kronor). Konstapels pension komme att efter ålderstilläggens intjänande utgå med lönen och ålderstilläggen oavkortade eller sålunda med 900 kronor eller samma belopp, som tillkomme sergeant av första klassen.

[16.] Departementschefen.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, har frågan om en omorganisation av fästningspolisen i Boden sedan flera år stått på dagordningen. Att densamma ännu icke erhållit sin lösning, har, såsom förut nämnts, berott därpå, att den ansetts sammanhänga med frågan om fästningens förseende med nödig säkerhetsbesättning. Sedan emellertid denna angelägenhet blivit ordnad genom 1914 års härordningsbeslut, föreligger icke längre ur denna synpunkt något hinder för frågans upptagande till avgörande. Det har befunnits nödvändigt att utfärda förenämnda nya bestämmelser i syfte att skydda rikets fästningar och försvarsanstalter för obehöriga personer av utländsk nationalitet. Därest dessa bestämmelser icke skola bliva mer eller mindre illusoriska, måste man emellertid också tillse, att den personal, som närmast har att övervaka deras efterlevnad, erhåller en sådan organisation, att den verkligen bliver i stånd att på ett effektivt sätt fullgöra sina åligganden. Enligt vad erfarenheten givit vid handen, kan fästningspolisen, sådan den för närvarande är organiserad, icke fylla sin uppgift i förevarande hänseende.

Ehuru jag av förut angivna skäl håller före, att organisations- och löneregleringsfrågor för närvarande icke böra föranleda framställningar till riksdagen, anser jag dock, att undantag härifrån bör göras med avseende å frågan om fästningspolispersonalens organisation. Vissa under den senare tiden inträffade händelser hava nämligen oförtydbart visat, att ett ytterligare uppskov med denna frågas avgörande icke är tillrådligt.

I likhet med samtliga i ärendet hörda myndigheter anser även jag, att fästningspolisen bör uppföras å ordinarie stat. Särskilt är detta av vikt beträffande polispersonalen i Boden, där det för närvarande är förenat med stora svårigheter att på lämpligt sätt rekrytera densamma. De låga löneförmånerna i förening med en under större delen av året mycket ansträngande tjänstgöring ävensom den osäkra ställning, ifrågavarande personal intager, äro icke ägnade att locka dugliga och för polistjänsten intresserade personer att taga anställning vid fästningspolisen. Därest man skall kunna för framtiden påräkna att för dessa befattningar erhålla dugliga och för sina uppgifter intresserade polismän, måste man tydligen bereda dem icke blott avsevärt bättre löneförmåner utan jämväl den tryggare ställning, ordinarie tjänst innebär.

Enligt det nu föreliggande förslaget skulle polispersonalen utgöras av 1 poliskommissarie, 6 överkonstaplar och 24 konstaplar i stället för såsom nu 1 poliskommissarie, 5 överkonstaplar och 5 eller, om de för helt år anställda extra konstaplarna medräknas, 9 konstaplar. Förslaget innebär alltså en avsevärd ökning av den nuvarande polis-

styrkan. Med hänsyn till vad kommendanten i sin förenämnda särskilda skrivelse den 20 september 1915 anfört rörande den styrka, som erfordras för en effektiv bevakning av såväl befästnings- som skyddsområde, anser jag mig emellertid icke kunna föreslå någon minskning av nämnda personal. [16.]

Vad avlöningsförmånerna angår, ansluter jag mig till arméförvaltningens förslag, som synes väl hava avvägt löneförmånerna med hänsyn till de med de särskilda befattningarna förenade åliggandena och det militära lönesystemet i övrigt. Att en del av avlöningen är avsedd att utgå i form av upprepade ålderstillägg, finner jag särskilt beaktansvärt, enär man därigenom i möjligaste mån bereder sig säkerhet för att personalen icke i förtid lämnar sina befattningar för andra tjänster, något som i förevarande fall måste tillmätas särskild betydelse. Det torde böra framhållas, att även med inberäknande av inkvarterings- och servisbidrag, provisoriskt avlöningstillägg samt i förekommande fall ersättning för bränsle och lyse, de föreslagna avlöningsförmånerna komma att understiga de löneförmåner, som, enligt den av kommendanten verkställda utredningen, i medeltal utgå till motsvarande befattningshavare vid de civila poliskårerna inom riket.

Den av kommendanten gjorda framställningen att de föreslagna nya avlöningsförmånerna skulle redan under år 1916 få provisoriskt utgå till den nuvarande personalen, finner jag mig icke kunna tillstyrka. I detta sammanhang torde böra omnämnas, att Kungl. Maj:t genom brev den 23 december 1915 ställt till kommendantens förfogande ett belopp av 6,300 kronor för anordnande av ökad polisbevakning under innevarande år.

Polispersonalen å Karlsborg.

Nuvarande polispersonal.

Jämlikt kungl. brev den 11 oktober 1907 ombesörjes bevakningen av befästningsanordningarna å Vaberget invid Karlsborg ävensom närmaste trakten däromkring av en överkonstapel och tre konstaplar. Den förre åtnjuter ett arvode av 600 kronor om året jämte fri bostad. Åt konstaplarna har i ersättning upplåtits nyttjanderätten till de under hemmanen Mossebo lydande torpen Kommerud, Lund och Bygget. Därjämte åtnjuta de båda konstaplar, som bruka sistnämnda båda torp, vardera ett årligt arvode av 25 kronor.

Den till ifrågavarande polispersonal utgående kontanta avlöningen, tillhopa 650 kronor, är uppförd under titel II av staten för ordinarie byggnadsanslaget.

[16.] Förslag angående polispersonalens organisation i samband med frågan om fastställande av skyddsområde för rikets fästningar.

Sedan, såsom i det föregående redan omnämnts, chefen för generalstaben den 29 september 1913 anbefallts att inkomma med förslag till de villkor, på vilka utlänning måtte kunna tillåtas att tillfälligtvis uppehålla sig inom fästnings skyddsområde m. m., överlämnade chefen för generalstaben med sin särskilda skrivelse den 20 januari 1914 av kommendanten å Karlsborg och chefen för tredje arméfördelningen i ärendet avgivna yttranden i ämnet.

Kommendanten förklarade därvid, att för åstadkommande av en effektiv kontroll över efterlevandet av förordningen den 1 april 1912 angående utlännings tillträde till arméns och marinens etablissemang och övningar m. m. samt de ifrågasatta bestämmelserna rörande villkoren för utlännings tillfälliga uppehåll inom fästnings skyddsområde en omorganisation av den nuvarande fästningspolisen vore erforderlig. Därest fästningens befästningsområde fastställdes i enlighet med ett av kommendanten avgivet förslag, borde polispersonalen bestå av 1 överkonstapel och 3 konstaplar. Bleve däremot befästningsområdet utsträckt, måste bevakningspersonalen ökas. Personalen borde komma i åtnjutande av fasta avlöningsförmåner och uteslutande ägna sig åt polistjänsten. De nuvarande tre s. k. polistorparna på Vaberget borde därför i samband med den nya organisationen indragas och torpen utarrenderas. Lönen föresloge kommendanten till 1,500 kronor för överkonstapeln och 1,200 kronor för konstapel. Dessutom borde dessa åtnjuta fri vedbrand samt bostad in natura eller hyresersättning.

Chefen för tredje arméfördelningen, som för sin del förordade viss utsträckning av befästningsområdet, ansåg, att för en effektiv bevakning av befästnings- och skyddsområden fordrades 1 överkonstapel och 5 konstaplar.

Chefen för generalstaben anslöt sig till det av chefen för tredje arméfördelningen framställda förslaget.

Uti sitt förut omnämnda den 18 april 1914 avgivna särskilda utlåtande i ämnet förklarade arméförvaltningens artilleri-, fortifikations-, intendents- och civila departement sig icke hava något att erinra mot det av kommendanten avgivna och av chefen för tredje arméfördelningen fullständigade förslaget till ordnande av bevakningen. I anslutning till vad fortifikations- och civila departementen i sitt förutnämnda utlåtande den 31 december 1913 anfört i fråga om polispersonalen i Boden, ansåge departementen, att avlöningen åt polispersonalen vid Karlsborgs fästning borde hänföras under ordinarie avlöningsanslaget och såsom följd härav de under kommendantskapsutgifter upptagna arvodena till 1 överkonstapel och 2 konstaplar avföras från ordinarie

byggnadsanslaget. Vad de föreslagna avlöningsförmånerna anginge, understege dessa de i nyssnämnda utlåtande för motsvarande beställningar i Boden förordade. Då de med hänsyn till förhållandena vid Karlsborg kunde anses skäliga och tillräckliga, ansåge departementen dem icke kunna bringas till överensstämmelse med någon för militärperson bestämd avlöning i form av lön och dagavlöning. Å andra sidan syntes, såsom grundläggande för pensionsrätt, icke hela de för överkonstapel och konstapel föreslagna avlöningsbeloppen böra utgå i form av lön, utan uppdelas efter vanliga grunder i lön och tjänstgöringspenningar med två tredjedelar såsom lön och en tredjedel såsom tjänstgöringspenningar. Utom den föreslagna lönen hade kommendanten ifrågasatt, att fri vedbrand, beräknad för varje till 60 kronor för år, skulle vara förenad med ifrågavarande beställningar. För undvikande av en mångfald avlöningsförmåner ansåge departementen sådan förmån icke böra beviljas, utan borde överkonstapeln och konstaplarna i stället erhålla rätt till ålderstillägg efter 5 års väl vitsordad tjänst med 100 kronor och varje konstapel efter 10 års tjänstgöring med ytterligare 100 kronor. Ännu en förmån hade föreslagits, nämligen fri bostad eller hyresersättning beräknad à 150 kronor. Departementen ansåge, att detta belopp borde kunna nedsättas till 100 kronor och tilläggas lönen med anmärkning, i överensstämmelse med vad för vissa vaktmästare vore stadgat, att därest fri bostad åtnjötes, 100 kronor skulle avdragas å lönen. [16.]

I anslutning till vad sålunda anförts, föresloge departementen, att under avlöningsanslaget måtte uppföras stat för polispersonalen å Karlsborg, upptagande 1 överkonstapel med lön 1,100 kronor och tjänstgöringspenningar 500 kronor, summa 1,600 kronor, med rätt till ett ålderstillägg à 100 kronor efter 5 års väl vitsordad tjänst samt 5 konstaplar, en var med lön 900 kronor och tjänstgöringspenningar 400 kronor, summa 1,300 kronor, med rätt till två ålderstillägg à 100 kronor efter 5 respektive 10 års väl vitsordad tjänst.

Statens slutsumma skulle följaktligen komma att uppgå till 8,100 kronor.

Arméförvaltningens förevarande framställning

Sedan jag, på sätt förut nämnts, den 6 juli 1915 anbefallt arméförvaltningens fortifikations- och civila departement att efter vederbörandes hörande inkomma med förslag rörande polisbevakningen å Karlsborg samt avlöningsförmåner åt polispersonalen, har nu arméförvaltningen, under åberopande av ett utav kommendanten den 26 augusti 1914 avgivet förslag till polisväsendets ordnande å Karlsborg, inkommit

[16.] med förslag i ämnet. Enligt nämnda förslag skulle de tre nu befintliga s. k. polistorparna indragas och torpen utarrenderas. I stället borde anställas 1 överkonstapel och 3 konstaplar, vilka samtliga borde vara fullt utbildade polismän.

För egen del har arméförvaltningen, med frångående av sitt tidigare förslag, hemställt, att *polispersonalens antal* måtte, i överensstämmelse med kommendantens nu framlagda förslag, från och med år 1917 bestämmas till 1 överkonstapel och 3 konstaplar. Dessa borde, i enlighet med vad tidigare föreslagits, uppföras å särskild stat under avlöningsanslaget.

Vad *avlöningsförmånerna* beträffade, funne arméförvaltningen, med frångående utav vad i utlåtandet den 18 april 1914 anförts därom, att desamma borde utgå efter civila avlöningsformer, skäligt, att avlöningsförmånerna i stället utginge efter de militära avlöningsformerna och efter samma grunder, som föreslagits för polispersonalen i Boden, i vad de avsåge överkonstaplar och konstaplar. Personalens å Karlsborg avlöningsförmåner komme emellertid för varje tjänstinnehavare att till sitt sammanlagda belopp utgå med 200 kronor mindre än som vore avsett att utgå till motsvarande personal i Boden, enär provisoriskt avlöningstillägg givetvis icke skulle tillkomma personalen å Karlsborg.

I enlighet med vad sålunda anförts, hade arméförvaltningen upprättat förslag till stat för polispersonalen å Karlsborg, upptagande

1 överkonstapel med lön 900 kronor och dagavlöning i 365 dagar à 2 kronor = 730 kronor, summa 1,630 kronor, jämte 3 ålderstillägg å lönen à 200 kronor efter respektive 5, 10 och 15 års väl vitsordad tjänst, samt

3 konstaplar en var med lön 600 kronor och dagavlöning i 365 dagar à 2 kronor = 730 kronor, summa 1,330 kronor, jämte 3 ålderstillägg å lönen à 100 kronor efter respektive 5, 10 och 15 års väl vitsordad tjänst.

Statens slutsumma uppginge till 5,620 kronor.

Departementschefen.

Att det sätt, varpå polisbevakningen å Karlsborgs fästning för närvarande är ordnad, måste betecknas såsom synnerligen otillfredsställande, torde icke behöva närmare påvisas. Redan länge har behovet av en förändring till det bättre gjort sig gällande, men av skilda anledningar icke blivit tillgodosett. Såsom förberörda författningars utfärdande giva vid handen, hava numera förhållanden inträtt, som ställa krav på en verkligt effektiv polisbevakning. Vidtagandet av härför erforderliga åtgärder kan därför icke längre uppskjutas.

Det föreliggande organisationsförslaget giver mig icke anledning till någon erinran. Antalet befattningar är icke större än förhållandena oundgängligen kräva och, vad avlöningsförmånerna beträffar, äro dessa desamma, som föreslagits för motsvarande befattningshavare vid fästningspolisen i Boden. Med hänsyn till de olika förhållanden, som äro rådande i Boden och å Karlsborg, skulle visserligen kunna ifrågasättas, huruvida icke löneförmånerna för polispersonalen å Karlsborg borde sättas något lägre än för samma personal i Boden. Då emellertid detta skulle försvåra rekryteringen med lämpliga personer och dessutom innebära ett avsteg från den hittills följda principen, att befattningar av enahanda slag skola vara förenade med lika avlöningsförmåner, oberoende av platsen för tjänstens fullgörande, anser jag mig icke böra framställa något förslag härutinnan. [16.]

Sammanfattning.

I överensstämmelse med vad sålunda anförts, har jag låtit uppgöra förslag till stat för polispersonalen i Boden och å Karlsborg (se bil. 70), slutande å 51,215 kronor. I likhet med arméförvaltningen anser jag detta belopp böra upptagas under avlöningsanslaget. Såsom jag får tillfälle längre fram omnämna, bör därjämte anslaget till ålderstillägg höjas med sammanlagt 6,750 kronor. Den sammanlagda årliga kostnaden för fästningspolisen skulle alltså komma att uppgå till (51,215 + 6,750 =) 57,965 kronor. Vid bifall till förslaget bör emellertid titel II av ordinarie byggnadsanslaget minskas med därunder beräknade 19,650 kronor för avlönande av den nuvarande polispersonalen, varjämte särskilda medel för ökad polisbevakning i Boden, för innevarande år uppgående till 6,300 kronor, icke vidare behöva anvisas. De ökade utgifter, statsverket skulle på grund av den föreslagna omorganisationen få vidkännas, komma följaktligen att uppgå till [57,965 — (19,650 + 6,300) =] 32,015 kronor om året.

Med hänsyn därtill att avlöningen åt polispersonalen är avsedd att utgå efter militära avlöningsformer, kommer givetvis med avseende å densamma föreskrifterna i gällande avlöningsreglemente för armén att lända till efterrättelse. Beträffande villkoren för polispersonalens tillsättande på de nya staterna ävensom för dess tjänstgöringsskyldighet, avgång m. m. torde, sedan den nya organisationen blivit beslutad, Kungl. Maj:t komma att, efter vederbörandes hörande, meddela närmare beslut.

Anslagets beräkning.

I enlighet med vad jag sålunda anfört, har jag låtit uppgöra förslag till nya stater för truppförband av infanteriet, kavalleriet och ar-

[16.] tilleriet, för militärbefälet på Gottland, för överstelöjtnanter och majorer vid de sex fördelningskavalleriregementena, för artilleriets fabriker och tyganstalter, för fortifikationen, för ingenjörkårerna och Fälttelegrafkåren, för officerare och underofficerare med vederlikar vid trängen, samt för trängkårerna. Därjämte har, som förut nämnts, uppgjorts förslag till stat för polispersonalen i Boden och å Karlsborg. De i dessa stater (se bil. 11—70) upptagna avlöningsförmånerna uppgå till sammanlagt 18,523,604 kronor 80 öre.

Under anslaget bör vidare såsom vanligt beräknas dels dagavlöning till indelt manskap, dels rekryteringskostnader och dels kostnader för musikelever vid infanteriet.

Vad dagavlöning åt indelt manskap angår, bör sådan först och främst beräknas för den tid, dylikt manskap fullgör dem åliggande vanlig tjänstgöring. Därjämte bör, i anslutning till vad jag längre fram under punkten 22 kommer att föreslå, beräknas dagavlöning för korpraler, vice korpraler och beställningsmän under 23,000 tjänstgöringsdagar och för andra meniga under likaledes 23,000 tjänstgöringsdagar under tjänstgöring i egenskap av underbefäl, instruktörer eller beställningsmän vid skolor och övningar utom vanliga repetitionsövningar.

Rekryteringskostnader böra beräknas enligt vanliga grunder för det i vederbörande stater uppförda antalet volontärer. Därjämte bör, i likhet med vad under de senare åren ägt rum, utöver de ordinarie rekryteringskostnaderna, upptagas ytterligare ett belopp av 200,000 kronor till dylika kostnader.

Beträffande slutligen kostnaderna för musikelever vid infanteriet torde dessa, i avvaktan på en blivande omorganisation av musiken, böra beräknas enligt hittills följda grunder.

I anslutning härtill har jag låtit uppgöra en beräkning över samtliga utgifter från anslaget till avlöning och rekrytering m. m. år 1917. Denna beräkning (se bil. 71) slutar å 18,990,602 kronor 67 öre.

Med anledning av under året inträffande vakanser i såväl befälssom manskapsgraderna komma emellertid utgifterna under anslaget att understiga de beräknade. Liksom för åren 1915 och 1916 ägt rum, torde därför avlöningsanslaget böra i riksstaten upptagas med något lägre belopp än det beräknade. Någon erfarenhet rörande de verkliga utgifterna under anslaget, sedan detta omlades från fast anslag till förslagsanslag, föreligger emellertid ännu icke. Först sedan 1915 års räkenskaper blivit avslutade, kan man med någon större säkerhet bedöma, med vilket belopp anslaget för framtiden bör i riksstaten uppföras. Vid sådant förhållande anser jag försiktigheten bjuda, att man

i förevarande hänseende framgår med en viss varsamhet. Enligt vad jag förvissat mig om, torde dock anslaget utan någon risk för dess överskridande kunna nedsättas med 700,000 kronor under det beräknade beloppet. [16.]

Anslaget skulle följaktligen för år 1917 uppgå till 18,290,602 kronor 67 öre.

Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

dels att, med godkännande av de uppgjorda förslagen till nya stater (se bil. 11—70), *minska* förslagsanslaget till avlöning och rekrytering m. m.,

nu	kronor	18,301,994: —
med, i jämnt krontal	»	11,391: —
till	kronor	18,290,603: —

dels ock medgiva,

att, därest under år 1917 vakans i bataljonsläkarbeställning kommer att inträffa vid något eller några av Livregementets grenadjärer, Första livgrenadjärregementet, Jönköpings och Hälsinge regementen, Södra skånska infanteriregementet eller Positionsartilleriregementet, beställningen icke tillsättes, utan den nya organisationen tillämpas vid dessa truppförband;

att, därest under år 1917 vakans i regementsläkarbeställning kommer att inträffa vid något av ovan uppräknade truppförband, beställningen tillsättes med avlöning för nya tjänstinnehavaren enligt ny stat, därest den nya organisationen kan genomföras, men eljest efter den gamla staten, till dess genom en av bataljonsläkarnas (vid Positionsartilleriregementet bataljonsläkarens) avgång den nya organisationen kan tillämpas vid detta truppförband; samt

att för genomförandet av fältläkarkårens nya organisation, i vad den avser de ordinarie läkarna, vid andra truppförband än dem, där läkarbeställningarna redan blivit i staterna uppförda enligt förenämnda organisation, må användas i första hand de löne- och dagavlöningsmedel, som finnas uppförda i staterna för läkarbeställningarna vid de truppförband, där sagda

[16.] beställningar ännu äro uppförda enligt äldre organisation och där vid vakans den nya organisationen får genomföras i överensstämmelse med förut angivna grunder, samt än vidare de medel, som i truppförbandsstaterna uppförts för andra beställningar men på grund av vakanser i dessa icke komma till användning för desamma.

[17.] 2. **Anställnings- och avskedspremier.**

1916 års anslag. Ifrågavarande anslag, som med anledning av den beslutade nya härordningen tillkom år 1915, är i riksstaten för innevarande år upptaget med 367,200 kronor.

Anslaget är avsett för utbetalande av dels *anställningspremier* till värnpliktiga, som under pågående utbildning taga fast anställning, dels *avskedspremier* till fast anställt manskap, som vid avgång från tjänsten har en tjänstetid av minst sex år. För det förra ändamålet har för innevarande år beräknats 96,600 kronor och för det senare 270,600 kronor.

Bestämmelser rörande utbetalande av anställnings- och avskedspremier. För utbetalande av anställnings- och avskedspremier har Kungl. Maj:t den 22 januari 1915 fastställt följande grunder, att gälla i fråga om anställningspremierna intill den 1 november 1917 och i fråga om avskedspremierna intill den 1 november 1922.

Anställningspremie tilldelas den, som efter ingången av år 1915, under det han tjänstgör såsom värnpliktig, tager annan fast anställning vid armén än som musikvolontär; och utbetalas premien oberoende av den lega, som kan tillkomma den värnpliktige från de under avlöningsanslaget eller eljest till rekryteringskostnader anvisade medel.

Anställningspremie utgår vid Hälsinge, Norrbottens och Västernorrlands regementen samt Jämtlands fältjägarregemente med 120 kronor för ett års och 400 kronor för minst två års anställning,

vid övriga infanteriregementen med undantag av fotgardesregementena med 100 kronor för ett års och 300 kronor för minst två års anställning samt

vid Norrlands artilleriregemente, Bodens artilleribataljon och Bodens ingenjörkår med 300 kronor för minst två års anställning.

Ettårspremien utbetalas, då den anställde börjar tjänstgöringen såsom fast anställd.

Av tvåårspremien utbetalas ena hälften vid samma tidpunkt som ettårspremien och andra hälften, då den anställde börjar sitt andra tjänstår såsom fast anställd.

Avskedspremie tilldelas vid armén fast anställt underbefäl av manskapet — dock icke indelt sådant och musikunderbefäl — som efter ingången av år 1916 efter minst sex års väl vitsordad tjänstgöring avgår från beställning på stat utan att samtidigt beredas civilanställning i statens tjänst. [17.]

Avskedspremie är av två slag: den lägre, som utgår efter minst sex års tjänst, och den högre, som utgår efter minst nio års tjänst. I denna tid inräknas även värnpliktstjänstgöring, vapenövningsuppehåll och tjänstledighet däri inbegripna.

Avskedspremien utgör

	Den lägre premien:	Den högre premien:
vid Norrbottens och Västernorrlands regementen samt Jämtlands fältjägarregemente	kr. 700: —	1,100: —
vid övriga infanteriregementen med undantag av fotgardesregementena samt vid Norrlands artilleriregemente, Bodens artilleribataljon och Bodens ingenjörkår	» 600: —	1,000: —
vid återstående truppförband	» 400: —	700: —

dock att vart och ett av de sålunda angivna premiebeloppen skall för *varje* år av anställningstiden, vilket infaller före den 1 november 1913, minskas med: i fråga om den lägre premien $^1/_6$ och den högre premien $^1/_9$ av samma belopp.

Anslagets beräkning för år 1917

För utbetalande av anställningspremier torde för år 1917 böra beräknas samma belopp som för år 1916 eller 96,600 kronor. Däremot torde en ökning böra ske av det för utbetalande av avskedspremier avsedda beloppet. Detta beräknas nämligen i förhållande till sammanlagda antalet fast anställt underbefäl av manskapet (beställningsmän, men ej indelta eller musikunderbefäl inräknade) det år, anslaget avser, och detta antal är för år 1917 något större än för innevarande år. Enligt verkställd beräkning (se bil. 72) skulle för ifrågavarande ändamål under år 1917 erfordras 278,800 kronor.

Hela anslaget torde alltså i riksstaten för år 1917 böra upptagas med 375,400 kronor eller 8,200 kronor mera än för innevarande år.

Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att *öka* förslagsanslaget till anställnings- och avskedspremier,

nu	kronor 367,200: —
med	» 8,200: —
till	kronor 375,400: —

[18.] 3. **Ökad avlöning för de till tjänståldern äldsta bataljonsläkarna och bataljonsveterinärerna.**

Från detta anslag hava enligt den gamla organisationen av fältläkarkåren de 45 äldsta bataljonsläkarna åtnjutit ett tillägg å lönen av 1,380 kronor jämte 1 krona i dagavlöning.

Riksdagen har beslutat,

att någon ökad avlöning för de till tjänståldern äldsta bataljonsläkarna *på gammal stat* icke vidare skall tilläggas sådan bataljonsläkare, utom i det fall, att det prövas skäligt att åt yngre bataljonsläkare, som är anställd vid truppförband, där den nya organisationen icke är genomförd och de nya avlöningsförmånerna icke börjat tillämpas, och som är i tur till erhållande av ökad avlöning enligt den gamla organisationen, tilldela sådan avlöning; skolande dock beloppet utgöra blott 1,000 kronor samt den tillagda avlöningen frånträdas vid övergången till den nya organisationen och därmed förenade avlöningsvillkor; samt

att lönetillägg med 1,000 kronor enligt den *nya organisationen* skall från anslaget till ökad avlöning för de till tjänståldern äldsta bataljonsläkarna tillkomma var och en av de 27 till tjänståldern äldsta bataljonsläkarna, som övergått eller övergår till ny stat.

Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har nu anmält, att den nya organisationen av fältläkarkåren börjat tillämpas vid Svea trängkår. De vid detta truppförband anställda bataljonsläkarna hade åtnjutit tillägg å lön och dagavlöning enligt gamla organisationen, den ene med 1,745 kronor och den andre med 1,000 kronor eller tillsammans 2,745 kronor, vilka belopp icke vidare skulle behöva utgå. Då emellertid i stället tillkomme ett lönetillägg av 1,000 kronor till bataljonsläkaren vid Svea trängkår såsom tillhörande de 27 äldsta bataljonsläkarna enligt nya organisationen, skulle den minskning i förevarande anslag, som nu kunde genomföras, utgöra (2,745—1,000 =) 1,745 kronor.

Därest den ifrågasatta löneregleringen för arméns veterinärer komme till stånd, kunde anslaget nedsättas med ytterligare 6,240 kronor.

Departementschefen.

Under erinran att i det föregående föreslagits vidtagande av de ändringar i 1917 års stat för Svea trängkår, som föranledas av tillämpningen vid kåren av den nya organisationen av fältläkarkåren, finner jag mig böra tillstyrka, att förevarande anslag nedsättes med det av arméförvaltningen uppgivna beloppet eller 1,745 kronor.

På grund härav och då jag, såsom förut anförts, icke ansett mig kunna för närvarande biträda det framställda förslaget om lönereglering för arméns veterinärer, får jag hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen [18.]

att *minska* förslagsanslaget till ökad avlöning för de till tjänståldern äldsta bataljonsläkarna och bataljonsveterinärerna,

nu	kronor	57,283: —
med	»	1,745: —
till	kronor	55,538: —

4. Avlöning till bataljonsläkare vid fältläkarkåren. [19.]

Enligt det av 1911 års riksdag fattade beslutet om fältläkarkårens omorganisation skall fältläkarstipendiatinstitutionen småningom avvecklas. 1911 års riksdag.

För att ersätta stipendiaterna innehöll den kungl. propositionen angående fältläkarkårens omorganisation (nr 126) förslag därom,

att vid armén skulle anställas högst 60 extra bataljonsläkare för tjänstgöring under regementsövningar vid flertalet truppförband, vid särskilda utbildningsskolor o. d., under tiden för de årliga inskrivningsförrättningarna såsom vikarier i vissa fall för ordinarie läkare m. m. samt under vakanser i ordinarie läkarbeställningar;

att extra bataljonsläkare skulle vara skyldig till 60 dagars tjänstgöring varje år; samt

att extra bataljonsläkare skulle erhålla: lön 1,500 kronor med två ålderstillägg, vartdera å 300 kronor, ett efter fem års och ett efter tio års väl vitsordad tjänstgöring, samt dagarvode av 4 kronor vid tjänstgöring inom och 8 kronor utom egen bostadsort.

Enligt plan, som intagits i det vid propositionen till 1911 års riksdag fogade protokollet över lantförsvarsärenden (sid. 111), skulle år 1912 finnas 6, år 1913 12, år 1914 18, år 1915 24, år 1916 30 och år 1917 36 extra bataljonsläkare.

Riksdagen gjorde emellertid den ändring i Kungl. Maj:ts förslag, att extra balaljonsläkarnas antal bestämdes till högst 44 och deras tjänstgöring till högst 75 dagar varje år. Under år 1912 skulle dock 6 extra bataljonsläkarbeställningar inrättas.

I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag medgav 1912 års riksdag inrättandet av ytterligare 6 sådana beställningar och uppförde i riks- 1912 års riksdag.

[19.] staten ett nytt ordinarie anslag å 24,000 kronor, benämnt »avlöning till extra bataljonsläkare, förslagsanslag».

1913 års riksdag.

På Kungl. Maj:ts förslag medgav därefter 1913 års riksdag, att ytterligare 6 extra bataljonsläkarbeställningar finge inrättas, och uppförde ifrågavarande anslag med 36,000 kronor.

I sammanhang härmed medgav riksdagen, såsom tillägg till det vid 1911 års riksdag fattade beslutet rörande avlöningsförmånerna för extra bataljonsläkare, att den, som redan utnämnts eller framdeles komme att utnämnas till sådan beställning, skulle i avseende å rätten att åtnjuta ålderstillägg äga tillgodoräkna sig jämväl den tid, han dessförinnan innehaft beställning såsom bataljonsläkare på stat vid armén.

1914 och 1915 års riksdagar.

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom framställda förslag har riksdagen sedermera åren 1914 och 1915 medgivit inrättandet av ytterligare 12 extra bataljonsläkarbeställningar. Från och med år 1916 finnas således 30 dylika beställningar. Anslaget är i riksstaten för sistnämnda år upptaget till 60,000 kronor.

Nya beställningar.

Arméförvaltningens framställning.

Under framhållande av att inrättandet av de beslutade 44 extra bataljonsläkarbeställningarna borde ske snarast möjligt, har nu arméförvaltningen föreslagit, att antalet extra bataljonsläkarbeställningar under år 1917 i likhet med föregående år ökas med ytterligare 6 och att förevarande anslag med anledning härav höjes med 12,000 kronor.

Departementschefen.

Mot vad sålunda föreslagits, har jag icke något att erinra. Om de extra bataljonsläkarnas antal ökas till 36, bör anslaget i enlighet med de av 1911 års riksdag godkända grunderna för dessa läkares avlöning beräknas sålunda:

löner för 36 beställningar à 1,500 kronor		kronor 54,000: —
dagarvoden under 75 dagar för förslagsvis 24 beställningar à 8 kronor	kronor 14,400: —	
dagarvoden under 75 dagar för förslagsvis 12 beställningar à 4 kronor	» 3,600: —	» 18,000: —
	Summa kronor	72,000: —

Specialutbildning för extra bataljonsläkare. [19.]

Arméförvaltningens framställning.

I sammanhang med sin framställning angående förevarande anslagsberäkning för år 1917 har arméförvaltningen framhållit, att, i den mån militärtjänstgöringen blivit utsträckt, behovet vid armén av militärläkare med specialutbildning gjort sig kraftigare gällande. Visserligen funnes de flesta medicinska specialiteter företrädda inom fältläkarkåren, men de läkare, som ägde sådan utbildning, vore alldeles för få för att tillnärmelsevis motsvara det nuvarande behovet av specialistbehandling, ett behov, som med genomförandet av den nya härordningen givetvis ytterligare komme att stegras, därest icke i god tid åtgärd vidtoges till främjande av specialstudier bland arméns läkare.

Sådan åtgärd syntes arméförvaltningen lämpligen kunna vidtagas på det sätt, att extra bataljonsläkare, vilka ämnade förvärva sig specialutbildning i sådana grenar av den medicinska vetenskapen, som vore av särskild betydelse för sjukvårdstjänsten vid armén såsom kirurgi, öron- och ögonsjukdomar, hygien, epidemiologi, röntgenbehandling och psykiatri m. fl., och som för sådant ändamål under ett år idkade specialstudier i egenskap av amanuens, underläkare eller assistent vid högskoleklinik eller större sjukhus, finge anses fullgöra dem åliggande 75 dagars tjänstgöring vid armén samt åtnjuta under tiden för nämnda studiers bedrivande, förutom lönen, i § 43 av gällande avlöningsreglemente föreskriven reseersättning och traktamente samt ersättning motsvarande extra bataljonsläkare tillkommande dagarvode för 75 dagars tjänstgöring utom egen bostadsort. Antalet extra bataljonsläkare, som på dessa villkor årligen, efter eget åtagande och under förutsättning att arméns behov av läkare sådant medgåve, av generalfältläkaren borde beordras till specialutbildning, kunde beräknas till 6.

Genom en sålunda ordnad fortsatt utbildning skulle, enligt arméförvaltningens uppfattning, efter hand vinnas en avsevärd förbättring av fältläkarkårens yrkesskicklighet inom förutnämnda specialgrenar av läkarvetenskapen utan att särskilda statsmedel behövde för ändamålet anvisas.

Departementschefen.

Att ett rationellt handhavande av sjukvården inom armén kräver tillgång på tillräckligt antal läkare med erforderlig specialutbildning, torde vara uppenbart. Det måste därför givetvis ligga vikt uppå, att, i den mån tillgången å specialutbildade läkare icke motsvarar det förhandenvarande behovet, åtgärder böra vidtagas för att i möjligaste mån tillgodose detsamma. Enligt vad arméförvaltningen meddelat, råder för närvarande

[19.] inom armén brist på dylika läkare. Vid sådant förhållande och då det av arméförvaltningen framställda förslaget att härutinnan åstadkomma en förändring till det bättre, vilket förslag i sak innebär, att de med extra bataljonsläkarbefattning förenade löneförmånerna skulle under det år, ifrågavarande specialutbildning påginge, utgå såsom studiestipendium, synes mig väl ägnat att främja det därmed avsedda ändamålet, på samma gång som det ur ekonomisk synpunkt måste anses vara för statsverket fördelaktigt, finner jag mig böra tillstyrka samma förslag. Att 6 extra bataljonsläkare under sin ifrågavarande utbildningstid undandragas sjukvårdstjänsten vid armén utgör visserligen en olägenhet, men denna synes mig kunna på ett tillfredsställande sätt undanröjas därigenom, att den av riksdagen beslutade avvecklingen av fältläkarstipendiatinstitutionen i motsvarande mån tills vidare uppskjutes.

Beräkning av dagarvode i vissa fall åt extra bataljonsläkare.

Såsom ovan nämnts, är extra betaljonsläkare skyldig att tjänstgöra högst 75 dagar varje år, och äger han att i avlöning uppbära, förutom lön till visst belopp jämte ålderstillägg, dagarvode med 4 kronor vid tjänstgöring inom och 8 kronor utom egen bostadsort.

Beträffande dagarvode åt militärläkare stadgas i § 43 mom. 2 av gällande reglemente för arméns avlöning under fred följande:

»Extra bataljonsläkare äger att, förutom reseersättning och dagtraktamente enligt resereglementet under förekommande resor till och från tjänstgöringsort, uppbära dagarvode med 4 kronor vid tjänstgöring inom och 8 kronor vid tjänstgöring utom egen bostadsort.

Stipendiat i fältläkarkåren, läkare i fältläkarkårens reserv, som icke innehar fyllnadspension, ävensom läkare, som utan att innehava beställning inom lantförsvaret förordnats att tjänstgöra inom detsamma, äger att vid tjänstgöring åtnjuta dagtraktamente (dagarvode) med 8 kronor samt därjämte gottgörelse för resor till och från tjänstgöringsorten lika med extra bataljonsläkare.

De enligt detta moment utgående utgifter bestridas från reseanslaget förutom dagarvodet till extra bataljonsläkare, vilket gäldas från anslaget till avlöning till extra bataljonsläkare.»

Framställning av arméförvaltningens civila departement och sjukvårdsstyrelse.

Uti underdånig skrivelse den 25 maj 1915 anmälde arméförvaltningens civila departement och sjukvårdsstyrelse, att vid tolkning av bestämmelserna angående dagarvode åt extra bataljonsläkare någon tvekan uppstått, huruvida sådan läkare, som fullgjort honom åliggande tjänstgöring under 75 dagar samt därefter enligt eget åtagande tjänst-

gjorde inom egen bostadsort, skulle åtnjuta dagarvode med allenast 4 kronor eller äga rätt uppbära det högre dagarvodet med 8 kronor i överensstämmelse med de avlöningsförmåner, som tillkomme fältläkarstipendiat, läkare i fältläkarkårens reserv m. fl. jämlikt bestämmelserna i § 43 mom. 2. avlöningsreglementet. [19.]

Därest bestämmelsen om det lägre dagarvodet skulle tillämpas, vore det uppenbart, att beredvilligheten hos extra bataljonsläkare att tjänstgöra inom egen bostadsort utöver den tid, som honom författningsenligt ålåge, skulle i avsevärd grad minskas. Erfarenheten hade också visat, att behovet av läkare understundom måst fyllas genom beordrande av extra bataljonsläkare, bosatt utom tjänstgöringsorten, eller fältläkarstipendiat, ehuru extra bataljonsläkare funnits bosatt inom tjänstgöringsorten. Statsverkets utgifter hade därigenom ökats med tillkommande resekostnader.

Genom att tillerkänna extra bataljonsläkare, bosatt inom tjänstgöringsorten, förmånen av dagarvode med 8 kronor vid tjänstgöring utöver 75 dagar, syntes möjligheten att förfoga över dylik läkare avsevärt ökas, och en besparing för statsverket komme därigenom jämväl att uppstå i betraktande av att någon resekostnadsersättning till honom icke utginge. Jämväl ur synpunkten av att på bästa sätt kunna tillgodose läkarvården vore det en fördel att under exempelvis ett längre vikariat äga tillgång till en och samma läkare. Slutligen måste det anses vara av icke ringa betydelse att i stället för fältläkarstipendiater kunna i större utsträckning använda de extra bataljonsläkarna, vilka i mognad och erfarenhet stode före stipendiaterna.

På grund av vad sålunda anförts, hemställde civila departementet och sjukvårdsstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte förklara, att extra bataljonsläkare, som redan under året fullgjort honom åliggande tjänstgöring av 75 dagar, finge, därest han kommenderades till tjänstgöring å egen bostadsort under sådana förhållanden, att annan utom tjänstgöringsorten boende extra bataljonsläkare eller fältläkarstipendiat skulle tagits i anspråk, uppbära ett dagarvode av 8 kronor om dagen.

Departementschefen.

Då de extra bataljonsläkarbefattningarna år 1911 inrättades, avsågs därmed att i ersättning för de läkarbeställningar vid armén, som indrogos, bereda erforderlig tillgång på läkare för tjänstgöring under regementsövningar vid flertalet truppförband, vid särskilda utbildningsskolor o. d. under tiden för de årliga inskrivningsförrättningarna, såsom vikarier i vissa fall för ordinarie läkare m. m. samt under vakanser i ordinarie läkarbeställningar. Enligt Kungl. Maj:ts proposition

[19.] i ämnet skulle extra bataljonsläkare vara skyldig till 60 dagars tjänstgöring varje år. Av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet framgår, att ökad tjänstgöring borde bero av frivilligt åtagande. Med hänsyn till bland annat de med ifrågavarande befattningar förenade löneförmånerna ansåg emellertid riksdagen, att tjänstgöringsskyldigheten skäligen kunde utsträckas till högst 75 dagar årligen.

Någon skyldighet för extra bataljonsläkare att under fredstid tjänstgöra utöver 75 dagar årligen föreligger alltså icke, vare sig tjänstgöringen äger rum inom eller utom bostadsorten. Med hänsyn till den nuvarande avfattningen av § 43 mom. 2 avlöningsreglementet torde emellertid vederbörande vara förhindrade att till extra bataljonsläkare, som åtager sig att inom egen bostadsort tjänstgöra utöver honom åliggande 75 dagar om året, utbetala högre dagarvode än 4 kronor om dagen. Då detta belopp näppeligen kan anses innebära skälig ersättning för tjänstgöringen och det å andra sidan skulle, såsom civila departementet och sjukvårdsstyrelsen framhållit, vara såväl för läkarvårdens inom armén tillgodoseende som ur ekonomisk synpunkt fördelaktigt att genom utbetalande av det högre dagarvodet förmå de extra bataljonsläkarna att i förekommande fall åtaga sig sådan ökad tjänstgöring, varom här är fråga, anser jag, att förenämnda bestämmelse i avlöningsreglementet bör undergå härav påkallad jämkning. I likhet med civila departementet och sjukvårdsstyrelsen håller jag före, att en förutsättning för utbetalande av det högre dagarvodet bör vara, att tjänstgöringen äger rum under sådana förhållanden, att annan utom tjänstgöringsorten boende extra bataljonsläkare eller fältläkarstipendiat eljest skulle behövt tagas i anspråk.

Såsom ovan nämnts, skola enligt § 43 mom. 2 avlöningsreglementet utgående utgifter bestridas från reseanslaget förutom dagarvode till extra bataljonsläkare, vilket gäldas från anslaget till avlöning till extra bataljonsläkare. Då detta senare anslag är beräknat endast med hänsyn till den extra bataljonsläkare åliggande ordinarie tjänstgöringen av högst 75 dagar om året, skulle följdriktigheten kräva, att dagarvode åt extra bataljonsläkare för tjänstgöring utöver nämnda tid borde utgå från reseanslaget. Då det emellertid kan inträffa, att överskott uppkommer å den del av anslaget till extra bataljonsläkare, som beräknats för dagarvode, till följd därav, att tjänstgöringstiden för en del läkare icke under året uppgått till 75 dagar, torde det, jämväl med hänsyn tagen därtill, att reseanslaget är hårt anlitat, vara lämpligt föreskriva, att ersättning till extra bataljonsläkare för tjänstgöring, varom här är fråga, skall utgå från sistnämnda anslag, endast i den mån vederbörandes tjänst-

göringstid icke kan inräknas i de under anslaget till extra bataljons- [19.]
läkare för samtliga sådana läkare upptagna tjänstgöringsdagar.

Ändrad benämning å anslaget.

Arméförvaltningens framställning.

Med förmälan att benämningen »extra bataljonsläkare» givit anledning till missförstånd och ingalunda motsvarade naturen av dessa beställningar, vilka vore uppförda på ordinarie stat, har arméförvaltningen framhållit, att en förändring av ifrågavarande benämning vore önskvärd och borde av praktiska skäl genomföras. Detta kunde lämpligen ske på det sättet, att benämningen »extra bataljonsläkare» utbyttes mot »bataljonsläkare». Därigenom skulle vinnas både en förenkling av benämningen och ett riktigare uttryck för innehavarens ställning. Den omständigheten att till följd härav inom fältläkarkåren komme att finnas två slag av bataljonsläkare, nämligen bataljonsläkare vid truppförband och bataljonsläkare vid fältläkarkåren, syntes icke komma att giva anledning till förväxling i tjänsteangelägenheter.

Arméförvaltningen har därför hemställt, att förevarande anslag måtte i riksstaten för år 1917 upptagas under benämningen »Avlöning till bataljonsläkare vid fältläkarkåren».

Departementschefen.

Mot vad arméförvaltningen sålunda föreslagit, har jag icke något att erinra. Benämningen »bataljonsläkare vid fältläkarkåren» måste otvivelaktigt anses utgöra en med hänsyn till ifrågavarande beställningars natur riktigare benämning än den nuvarande.

Sammanfattning.

Under åberopande av vad jag ovan anfört, får jag hemställa, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

dels att i riksstaten för år 1917 upptaga förslagsanslaget till avlöning till extra bataljonsläkare under titel *»Avlöning till bataljonsläkare vid fältläkarkåren, förslagsanslag»*;

dels att *öka* detta anslag,

nu	kronor	60,000: —
med	»	12,000: —
till	kronor	72,000: —

[19.] *dels* medgiva, att den för bataljonsläkare vid fältläkarkåren (extra bataljonsläkare) föreskrivna tjänstgöringen i högst 75 dagar må för högst 6 av dem årligen anses vara fullgjord genom tjänstgöring under ett år för specialistutbildning vid medicinsk högskola eller större sjukhus i sådana grenar av den medicinska vetenskapen, som äro av särskild betydelse för sjukvårdstjänsten vid armén, samt att för denna tjänstgöring må, förutom den vederbörande tillkommande lön ävensom i förekommande fall rese- och traktamentsersättning för färder till eller från den särskilda tjänstgöringsorten, från förevarande anslag utgå ersättning till belopp, motsvarande det bataljonsläkare vid fältläkarkåren (extra bataljonsläkare) tillkommande dagarvode för 75 dagars tjänstgöring utom egen bostadsort,

dels ock medgiva, att bataljonsläkare vid fältläkarkåren (extra bataljonsläkare), som fullgjort honom under året åliggande tjänstgöring av 75 dagar, må, därest han beordras till tjänstgöring å egen bostadsort under sådana förhållanden, att annan utom tjänstgöringsorten bosatt bataljonsläkare vid fältläkarkåren (extra bataljonsläkare) eller fältläkarstipendiat eljest skulle tagits i anspråk, uppbära dagarvode med 8 kronor om dagen.

[20.] 5. **Extra lönetillägg.**

För utbetalande av dylikt tillägg för år 1916 har *arméförvaltningen* beräknat, att å 1917 års stat erfordras, vad lantförsvaret angår, anvisande av samma belopp som närmast föregående år eller 205 kronor.

Departementschefen.

Under åberopande av vad chefen för finansdepartementet till statsrådsprotokollet över finansärenden denna dag anfört i fråga om beredande åt en del av statens tjänstemän och betjänte av extra lönetillägg för år 1916, att uppföras i riksstaten för år 1917, får jag hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att till beredande, i enlighet med de i statsrådsprotokollet över finansärenden denna dag angivna grunder, av *extra lönetillägg* för innevarande år åt vissa betjänte, som åtnjuta avlöning från fjärde huvudtitelns medel, å extra stat för år 1917 såsom förslagsanslag anvisa ett belopp av 205 kronor.

6. Ersättning åt vissa löntagare i följd av arméns omorganisation.

Detta anslag är i 1916 års riksstat upptaget med 2,584 kronor.

Arméförvaltningen har anmält, att någon avgång bland beställningshavare, som uppbära ersättning från detta anslag, icke ägt rum under år 1915.

På grund härav torde i riksstaten för år 1917 böra upptagas

Ersättning åt vissa löntagare i följd av arméns omorganisation, *oförändrat ordinarie förslagsanslag*, högst ... kronor 2,584: —

7. Arméns reservstater. [21]

Enligt 1914 års härordningsbeslut skola två särskilda reservstater upprättas, nämligen en för arméns *officerare och underofficerare* och en för *fältläkarkåren.* Sedan nästlidet års riksdag, med godkännande av de utav Kungl. Maj:t för riksdagen framlagda förslagen till stater för år 1916 för officerare och underofficerare å reservstat vid armén samt för fältläkarkårens reservstat, i riksstaten under fjärde huvudtiteln uppfört ett ordinarie förslagsanslag å 85,724 kronor, benämnt »arméns reservstater», har Kungl. Maj:t den 5 november 1915 utfärdat förordning angående arméns reservstater (se Svensk författningssamling, nr 518). Beställningarna å reservstaterna äro ännu icke tillsatta, men torde detta inom den närmaste tiden komma att ske.

Reservstaten för officerare och underofficerare.

Den för innevarande år fastställda staten upptager 2 överstar, därav en i högre och en i lägre löneklassen, 6 majorer, 24 kompaniofficerare, därav 5 i högsta, 9 i mellersta och 10 i lägsta löneklassen, samt 24 underofficerare, därav 11 i högre och 13 i lägre löneklassen.

Enligt de av Kungl. Maj:t den 13 november 1914 fastställda planerna för övergången till den nya härordningen skola för år 1917 å staten tillkomma 1 generalsperson, 1 överste i lägre löneklassen, 5 majorer, 23 kompaniofficerare, därav 5 i högsta, 9 i mellersta och 9 i lägsta löneklassen, samt 24 underofficerare, därav 11 i högre och 13 i lägre löneklassen.

Jag har i enlighet härmed låtit upprätta förslag till stat för officerare och underofficerare å reservstat vid armén år 1917 (se bil. 73), och slutar denna å 168,700 kronor.

[21.] Enligt gällande bestämmelser skall personal å reservstat under tjänstgöring åtnjuta dagavlöning, dagtraktamente och annan tillfällig avlöning enligt de för personal å aktiv stat gällande föreskrifter ävensom rese- och traktamentsersättning för resor till och från tjänstgöringsorten. Med hänsyn därtill, att tjänstgöringsskyldigheten är bestämd, icke till viss tid för varje år, utan till ett visst antal dagar under loppet av en två-års eller tre-årsperiod av tjänstetiden, kan uppenbarligen icke bestämt angivas, huru mycket som för ifrågavarande ändamål för varje år erfordras, utan kunna dessa poster endast förslagsvis beräknas. Med tillämpning av de grunder, som följts uti de för 1915 års riksdag framlagda kostnadsberäkningarna, skulle under år 1917 erfordras till dagavlöning, förslagsvis ..... kronor 8,973: —,
till rese- och traktamentsersättning, förslagsvis ..... » 3,686: —.

Fältläkarkårens reservstat.

Den för år 1916 godkända staten upptager 1 fältläkare, 2 regementsläkare och 1 bataljonsläkare.

Enligt de fastställda övergångsplanerna skola för år 1917 tillkomma 3 regementsläkare och 1 bataljonsläkare.

I överensstämmelse härmed har jag låtit uppgöra stat för fältläkarkårens reservstat år 1917 (se bil. 74), slutande å ett belopp av 23,900 kronor.

Med tillämpning av förut nämnda grunder skulle därjämte erfordras till dagavlöning, förslagsvis ..... kronor 1,090: —,
» rese- och traktamentsersättning, förslagsvis ..... » 324: —.

Sammanfattning.

I anslutning till vad ovan anförts, har jag låtit uppgöra beräkning av kostnaderna för arméns reservstater år 1917 (se bil. 75), och slutar denna å ett belopp av 206,673 kronor.

Motsvarande beräkning för år 1916 slutade å 105,724 kronor. Då emellertid icke samtliga beställningar kunde beräknas bliva besatta redan från och med årets början, ansågs nämnda belopp kunna nedsättas med i runt tal 20,000 kronor. I enlighet härmed upptogs anslaget i riksstaten endast med 85,724 kronor.

Av nyss angivna skäl och med hänsyn till under året inträffande vakanser torde de för år 1917 beräknade utgifterna kunna nedsättas med ett, för anslagets avjämnande, till 30,523 kronor beräknat belopp. I enlighet härmed skulle anslaget upptagas med 176,150 kronor.

Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå [21.] riksdagen

att, med godkännande av bifogade förslag till stater för officerare och underofficerare å reservstat vid armén samt för fältläkarkårens reservstat (se bil. 73 och 74), *öka* förslagsanslaget till arméns reservstater,

nu	kronor	85,724: —,
med	»	90,426: —,
till	kronor	176,150: —.

8. **Arméns personal över stat,** *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 120,000: —

9. Dagavlöningstillägg åt indelt manskap. [22.]

Till beredande av ersättning åt indelt manskap för den ökade tjänstgöring, som till följd av 1901 års härordning ålagts detsamma, har riksdagen, på Kungl. Maj:ts förslag, alltsedan år 1902 årligen anvisat ett förslagsanslag på extra stat. Ersättningen har utgått i form av tillägg till dagavlöningen med visst belopp för dag för tjänstgöring i egenskap av underbefäl, instruktör eller beställningsman vid skolor och övningar utom vanliga repetitionsövningar. Från och med år 1908 har riksdagen medgivit, att dagavlöningstillägget får utgå med 2 kronor till korpral, vice korpral och menig beställningsman samt 2 kronor 10 öre till annan menig för tjänstgöring i nyss angiven egenskap.

För ifrågavarande ändamål är i riksstaten för år 1916 upptaget ett belopp av 154,000 kronor.

Att indelt manskap hittills behövt i sådan utsträckning, som skett, inkallas till tjänstgöring utöver vanliga repetitionsövningar, har haft sin grund i det synnerligen stora antalet vakanser bland underbefälet av manskapet. Enligt 1914 års härordningsbeslut skola emellertid åtskilliga åtgärder vidtagas för att i möjligaste mån säkerställa underbefälsbehovets fyllande. Sådana åtgärder äro: omläggning av grunderna för instruktörs- och befälstjänstgöringen, upprättande av truppslagsvis anordnade gemensamma högre underofficersskolor, införande av avskeds- och anställningspremier, införande av tjänstavtal på kortare tid än ett år, beredande av förbättrade befordringsutsikter samt beredande av

[22.] förbättrade utsikter att efter avslutad militärtjänst vinna civil anställning. I den mån man genom dessa åtgärder kan få underbefälsbeställningarna besatta, kommer indelt manskap icke vidare att behöva inkallas för sådan tjänstgöring, varom här är fråga.

Då man emellertid icke kan förvänta, att förenämnda åtgärder, vilka delvis redan blivit genomförda, omedelbart skola visa sina verkningar, måste man tillsvidare räkna med, att indelt manskap allt fortfarande behöver i viss utsträckning inkallas för tjänstgöring såsom underbefäl, instruktörer eller beställningsmän vid skolor och övningar utom vanliga repetitionsövningar. Anslag för ifrågavarande ändamål torde därför böra äskas jämväl för år 1917.

Antalet tjänstgöringsdagar av förevarande slag har för år 1916 beräknats till förslagsvis 35,000 dagar för korpraler, vice korpraler och beställningsmän samt till 40,000 dagar för andra meniga. Med hänsyn till de av 1914 års senare riksdag beslutade åtgärderna för säkerställandet av underbefälstillgången vid truppförbanden, har jag låtit undersöka, huruvida icke antalet tjänstgöringsdagar av förevarande slag skulle kunna nedbringas under det för innevarande år beräknade, och därvid kommit till det resultat, att detsamma kan begränsas till förslagsvis 23,000 tjänstgöringsdagar för korpraler, vice korpraler och beställningsmän samt till 23,000 tjänstgöringsdagar för andra meniga. Det för år 1917 erforderliga anslagsbeloppet bör följaktligen beräknas sålunda:

23,000	tjänstgöringsdagar	à	2	kronor	.....	kronor	46,000: —
23,000	»	à	2	» 10	öre	»	48,300: —
						Summa kronor	94,300: —

Jag får därför hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att för utbetalande av *tillägg till dagavlöning åt indelt manskap* med 2 kronor till korpral, vicekorpral och menig beställningsman samt 2 kronor 10 öre till annan menig för tjänstgöring i egenskap av underbefäl, instruktör eller beställningsman vid skolor och övningar utom vanliga repetitionsövningar å extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av 94,300 kronor.

10. Hyra, expenser m. m. vid truppförbanden. [23.]

Detta anslag, som för år 1916 bestämts till 121,700 kronor, innefattar *dels* 11,800 kronor för hyra, eldning och belysning samt städning vid militärbefälhavarens på Gottland och överstens vid trängen expeditioner samt vid de icke kasernerade infanteriregementenas expeditioner ävensom för oförutsedda utgifter (titel I), *dels ock* 109,900 kronor för expenser vid samtliga truppförband m. m. (titel II).

Titel I.

Ökning av posten till militärbefälhavarens på Gottland expedition.

För militärbefälet på Gottland hava erforderliga expeditionslokaler hittills varit upplåtna uti en å Gottlands artillerikårs förra kaserntomt i Visby belägen, kronan tillhörig byggnad. För eldning och belysning samt städning av dessa lokaler har under förevarande titel beräknats ett belopp av 800 kronor.

Med anledning av riksdagens därom år 1905 fattade beslut hade emellertid Kungl. Maj:t den 19 maj samma år föreskrivit, att ifrågavarande tomt med däråbefintliga byggnader skulle, sedan artillerikårens nya kasernetablissemang blivit färdigt och taget i bruk, genom arméförvaltningens fortifikationsdepartements försorg å allmän auktion eller medelst infordrande av anbud till den högstbjudande försäljas med den rätt, kronan därtill ägde, och för en köpeskilling, ej understigande 100,000 kronor.

Uti underdånig skrivelse den 22 juli 1914 anmälde fortifikationsdepartementet, att aktiebolaget Carl Degerman i Visby förklarat sig villigt köpa ifrågavarande tomt med kronans infäste till tomten ävensom å densamma uppförda byggnader och stängsel mot en köpeskilling av 100,000 kronor, att betalas med 10,000 kronor vid tillträdesdagen och därefter 10,000 kronor om året jämte däråbefintliga löpande 3 procent årlig ränta, intill dess hela köpeskillingen blivit gulden. Uti infordrat yttrande hade militärbefälhavaren på Gottland förklarat anbudet vara för statsverket förmånligt, ävensom meddelat, att bolaget förklarat hinder icke möta för militärbefälet att under en tid av tio år få disponera de lokaler, det nu innehade, mot en årlig hyra av 1,200 kronor, under förbehåll att statsverket åtoge sig underhåll av dessa lokaler. Då fortifikationsdepartementet funne det avgivna anbudet med hänsyn till be-

[23.] skaffenheten av kronans infästerätt vara för kronan förmånligt, hälst anbudsgivaren förklarat sig villig att för rimligt pris upplåta lokaler för militärbefälets expedition under så lång tid som tio år, hemställde departementet om bemyndigande att i enlighet med det avgivna anbudet få sluta avtal om överlåtelse till nämnda bolag av den egendom, anbudet omfattade, och skulle i blivande köpekontrakt, utöver de bestämmelser, anbudet innehölle, föreskrivas bland annat, att bolaget skulle äga tillträda egendomen den 1 oktober 1914.

Vid ärendets föredragning den 31 juli 1914 biföll Kungl. Maj:t, vad fortifikationsdepartementet sålunda hemställt.

Arméförvaltningens framställning.

Under åberopande av Kungl. Maj:ts förenämnda beslut har nu arméförvaltningen hemställt, att det för militärbefälhavarens på Gottland expedition under förevarande titel hittills beräknade beloppet måtte höjas med det på grund av förberörda avtal numera för expeditionslokalerna utgående hyresbeloppet eller 1,200 kronor.

Departementschefen.

Då jag icke har något att häremot erinra, torde för militärbefälhavarens på Gottland expedition böra beräknas (800 + 1,200 =) 2,000 kronor.

Minskning av posten för de icke kasernerade regementenas expeditioner.

För hyra, eldning och belysning samt städning vid de icke kasernerade infanteriregementenas expeditioner har för år 1916 beräknats ett belopp av 8,000 kronor, utgörande i medeltal 1,000 kronor för varje regemente.

Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har nu anmält, att enligt meddelande från arméns kasernbyggnadsnämnd kasernetablissemanget för Västgöta regemente med all sannolikhet komme att under år 1916 överlämnas till regementet. Det belopp av 1,000 kronor, som i förut uppgjorda beräkningar över anslaget upptagits för hyra m. m. av nämnda regementes expeditionslokaler, behövde följaktligen icke beräknas för år 1917.

Departements-

Med hänsyn till vad sålunda upplysts, bör ifrågavarande post i beräkningen av anslaget för år 1917 upptagas med ett från 8,000 kronor till 7,000 kronor minskat belopp.

[23.]

Titel II.

Under förevarande titel har för ingenjörtrupperna beräknats ett belopp av 4,900 kronor, därav 1,300 kronor för en var av Svea, Göta och Bodens ingenjörkårers expeditioner och 1,000 kronor för Fälttelegrafkårens expedition.

Arméförvaltningen har nu anmält, att då enligt planen för genomförandet av 1914 års härordning Fälttelegrafkåren skulle vara fullt uppsatt vid 1917 års ingång, anslaget till expenser m. m. borde jämväl för nämnda kår beräknas till 1,300 kronor. Arméförvaltningens framställning.

Då Fälttelegrafkåren enligt 1914 års härordningsbeslut avsevärt utökats, har jag icke något att erinra mot vad arméförvaltningen härutinnan föreslagit. Departementschefen.

Sammanfattning.

I enlighet med vad jag sålunda anfört, har jag låtit uppgöra beräkning av anslaget till hyra, expenser m. m. vid truppförbanden (se bil. 76). Denna beräkning slutar å 122,200 kronor eller 500 kronor mera än för innevarande år beräknats. Av det beräknade beloppet falla 12,000 kronor under titel I och 110,200 kronor under titel II. Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att *öka* reservationsanslaget till hyra, expenser m. m. vid truppförbanden,

nu	kronor	121,700: —
med	»	500: —
till	kronor	122,200: —

11. Landstormen.

[24.]

Detta anslag är i riksstaten för år 1916 upptaget med 257,970 kronor.

Enligt den av Kungl. Maj:t fastställda staten för anslagets användande under år 1916 är detsamma fördelat på följande poster, nämligen:

[24.] 1:o) Arvoden och expenser åt landstormsområdesbefälhavare och landstormsförrådsförvaltare ..... kronor 118,755: —
2:o) Förhöjning av arvodena åt ordinarie landstormsområdesbefälhavare, företrädesvis inom sjätte arméfördelningen ..... » 8,220: —
3:o) Reseersättningar åt landstormsområdesbefälhavare ..... » 20,570: —
4:o) Underhåll av förrådsbyggnader m. m. ..... » 20,000: —
5:o) Transport och vård av gevär och ammunition m. m. ..... » 20,560: —
6:o) Frivilliga landstormsövningar ..... » 69,865: —

Summa kronor 257,970: —

Då någon anledning att vidtaga ändring av de under 2:o) samt 4:o) och 5:o) upptagna posterna icke föreligger, torde dessa poster böra för år 1917 upptagas med samma belopp som för år 1916.

Arvoden och expenser åt landstormsområdesbefälhavare och landstormsförrådsförvaltare.

Enligt 1914 års härordningsbeslut skola samtliga ännu icke organiserade landstormsområden, i enlighet med ett av chefen för generalstaben den 1 november 1912 upprättat förslag, organiseras såsom områden av första klassen. Detta innebär bland annat, att landstormsområdesbefälhavare och landstormsområdesförvaltare skola förordnas för alla landstormsområden ävensom landstormsförråd inom dessa uppföras.

Av de 52 icke organiserade landstormsområdena skulle enligt berörda förslag 24, av kasernbyggnadsfrågan oberoende områden organiseras före 1916 års utgång. Återstående 28 områden, inom vilka förråden vore avsedda att förläggas till sådana kronans byggnader, som ännu och till dess vederbörliga regementen fått sin kasernbyggnadsfråga ordnad, disponerades av dessa truppförband, skulle organiseras först sedan dessa byggnader bleve för ändamålet disponibla.

I enlighet härmed föreslog Kungl. Maj:t i förra årets statsverksproposition, att förevarande post måtte för beredande av arvoden och expenser åt befälhavare och förvaltare inom förberörda 24 landstormsområden från och med år 1916 höjas med 22,125 kronor till 125,820 kronor. I denna summa ingingo även arvoden och expenser åt befälhavare och förvaltare vid fyra landstormsområden inom Älvsborgs norra inskrivningsområde, vilka enligt riksdagens tidigare lämnade medgivande

redan blivit organiserade med anlitande av förefintliga reservationer under anslaget till landstormen. 24.]

Mot denna framställning hade riksdagen icke annat att erinra, än att det icke syntes vara lämpligt, att då Kungl. Maj:t uppdragit åt sakkunniga att utreda åtskilliga spörsmål rörande landstormen och frågan om anordnandet av landstormsförråd sålunda vore under omprövning, medel ansloges till avlönande av nya förrådsförvaltare. Riksdagen ansåg därför den begärda anslagssumman böra minskas med det belopp, som kunde beräknas åtgå till arvoden och expenser för de ifrågasatta 24 nya landstormsförrådsförvaltarna eller 7,200 kronor.

I samband med överlämnande av förslag till stat för år 1916 för anslaget till landstormen framhöll arméförvaltningen, att enär landstormsförråd redan funnes upprättade och landstormsförrådsförvaltare förordnade inom fyra (förenämnda områden inom Älvsborgs norra inskrivningsområde) av de områden, som under år 1916 skulle fullständigt organiseras, det av Kungl. Maj:t av riksdagen äskade beloppet av 125,820 kronor till arvoden och expenser för landstormsområdesbefälhavare och landstormsförrådsförvaltare rätteligen bort minskas med 7,065 kronor till 118,755 kronor och icke med 7,200 kronor till 118,620 kronor, såsom i de av riksdagen följda beräkningarna ägt rum. På grund härav hade en brist av 135 kronor uppstått i slutsumman av arvodes- och expensbeloppen, och hemställde arméförvaltningen, att denna brist måtte tillsvidare täckas genom motsvarande minskning av posten till frivilliga landstormsövningar.

Vid statens fastställande den 16 oktober 1915 biföll Kungl. Maj:t vad arméförvaltningen sålunda hemställt, och upptogs i enlighet härmed posten till frivilliga landstormsövningar i staten med 69,865 kronor i stället för med beräknade 70,000 kronor.

Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har nu anmält, att kasernbyggnadsarbetena fortskridit så långt, att organisationen av förenämnda ännu icke organiserade 28 landstormsområden kunde börja genomföras under år 1917. För dessa områden borde, i överensstämmelse med vad i 1914 års härordningsproposition uttalats, landstormsområdesbefälhavare tillsättas. Av skäl, som 1915 års riksdag anfört, borde däremot med tillsättande av landstormsförrådsförvaltare tillsvidare anstå. Då enligt chefens för generalstaben den 1 november 1912 avgivna organisationsförslag de årliga arvodes- och expensutgifterna för befälhavarna inom ifrågavarande 28 landstormsområden komme att uppgå till sammanlagt 16,050 kronor, borde förevarande post för år 1917 höjas med detta belopp.

[24.] Under åberopande av vad som förekommit vid fastställande av stat för anslagets användande under år 1916, har arméförvaltningen därjämte hemställt, att posten måtte för år 1917 höjas med ytterligare 135 kronor.

Departementschefen. Då arméförvaltningens förslag om anslagspostens höjning med 16,050 kronor står i överensstämmelse med såväl 1914 års härordningsbeslut som 1915 års riksdags uttalande med avseende å landstormsförrådsförvaltare inom de nyorganiserade områdena, har jag icke något att mot samma förslag erinra. Jag tillåter mig i detta sammanhang omnämna, att de av mig, jämlikt nådigt bemyndigande den 22 januari 1915, tillkallade sakkunniga den 1 november 1915 överlämnat utredning och förslag angående fortsatt anskaffning av intendenturmateriel för landstormen, men däremot ännu icke slutligen behandlat frågan om beredande av erforderliga förrådsutrymmen för samma utrustning.

Den av arméförvaltningen begärda höjningen av 135 kronor finner jag mig böra tillstyrka.

Till arvoden och expenser åt landstormsområdesbefälhavare och landstormsförrådsförvaltare böra följaktligen för år 1917 beräknas (118,620 + 16,050 + 135 =) 134,805 kronor.

Reseersättningar åt landstormsområdesbefälhavare.

Förevarande anslagspost, i staten för år 1916 upptagen med 20,570 kronor, är avsedd till bestridande av utgifter för de av landstormsområdesbefälhavarna företagna resor inom vederbörliga områden i och för utövandet av åliggandena med hänsyn till främjandet av landstormsmännens och i allmänhet de värnpliktigas deltagande i skjut- och andra frivilliga övningar. Beloppet är fördelat å vederbörande arméfördelningschefer och disponeras av dessa.

Arméförvaltningens framställning. Arméförvaltningen har hemställt, att under denna post måtte beräknas erforderliga medel för bestridande av reseersättningar åt landstormsområdesbefälhavarna inom de 28 landstormsområden, som vore avsedda att organiseras under år 1917. Enligt chefens för generalstaben förenämnda förslag den 1 november 1912 bifogad beräkning erfordrades härför ett belopp av 3,780 kronor.

Departementschefen. Mot vad arméförvaltningen sålunda föreslagit, har jag icke något att erinra. Förevarande post torde alltså böra för år 1917 upptagas med (20,570 + 3,780 =) 24,350 kronor.

[24.]

Frivilliga landstormsövningar.

För ifrågavarande ändamål har riksdagen för år 1916 beräknat ett belopp av 70,000 kronor. Såsom förut nämnts, har dock detta belopp i den av Kungl. Maj:t fastställda staten minskats med 135 kronor för täckande av brist å posten till arvoden och expenser. Då jag i det föregående föreslagit, att sistnämnda post för år 1917 må höjas med bland annat berörda belopp, torde posten till frivilliga landstormsövningar i beräkningarna för år 1917 böra upptagas med samma belopp, som uti beräkningarna för år 1916 eller med 70,000 kronor.

Sammanfattning.

Sammanfattas de olika posterna under anslaget, skulle följaktligen för år 1917 erfordras:

till arvoden och expenser åt landstormsområdesbefälhavare och landstormsförrådsförvaltare	kronor	134,805: —
» förhöjning av arvodena åt ordinarie landstormsområdesbefälhavare, företrädesvis inom sjätte arméfördelningen	»	8,220: —
» reseersättningar åt landstormsområdesbefälhavare	»	24,350: —
» underhåll av förrådsbyggnader m. m.	»	20,000: —
» transport och vård av gevär och amunition m. m.	»	20,560: —
» frivilliga landstormsövningar	»	70,000: —
eller tillsammans	kronor	277,935: —

Arméförvaltningen har meddelat, att reservationerna å anslaget till landstormen vid 1914 års utgång utgjorde 405,347 kronor 89 öre, varav 17,731 kronor 35 öre fölle under artilleridepartementets, 39,866 kronor 37 öre under fortifikationsdepartementets och 347,750 kronor 17 öre under intendentsdepartementets förvaltning.

Enligt vad arméförvaltningen tillförene upplyst, komma de å anslaget förefintliga reservationerna att efter hand delvis åtgå för bestridande av de kostnader, som bliva förenade med utsändandet till landstormsområdena av intendenturutrustning. Av reservationerna torde vidare böra tagas i anspråk, vad som under år 1916 erfordras för påbörjande av den nya organisationens genomförande. Slutligen synas dessa böra avses för bestridande av sådana utav den nya organisa-

[24.] tionen föranledda utgifter, vilka icke nu kunna förutses, men som komma att visa sig oundgängliga. Med hänsyn till nu angivna förhållanden torde ej böra ifrågasättas att använda någon del av den anmälda reservationen för tillgodoseende av de beräknade behoven för år 1917.

Jag hemställer alltså, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att *öka* reservationsanslaget till landstormen,

nu	kronor	257,970: —
med	»	19,965: —
till	kronor	277,935: —

[25.] 12. **De värnpliktigas avlöning, inskrivning och redovisning m. m.**

Detta anslag är i riksstaten för år 1916 upptaget med 6,012,312 kronor. Därav hava beräknats

till rullföringsväsendet å fastlandet	kronor	282,035: —
» » m. m. å Gottland, förslagsvis	»	13,000: —
» färdkostnader, förslagsvis	»	352,800: —
» inskrivnings- och mönstringskostnader samt expenser, förslagsvis	»	170,000: —
» penningbidrag	»	4,822,869: 50
» penningtillskott, förslagsvis	»	23,778: 50
» understöd åt vissa värnpliktigas familjer, förslagsvis	»	347,829: —
Summa	kronor	6,012,312: —

Någon anledning att vidtaga ändring av posterna till rullföringsväsendet m. m. å Gottland samt till inskrivnings- och mönstringskostnader samt expenser föreligger icke, vadan dessa poster böra för år 1917 upptagas med samma belopp som för år 1916.

Färdkostnader.

Vad posten till färdkostnader angår, är denna avsedd till bestridande av utgifterna för de värnpliktigas färder till och från inskrivningsförrättningarna och vapenövningarna. Då enligt den nya värnpliktslagens bestämmelser åtskilliga kategorier värnpliktiga, såsom studenter och med dem jämnställda officers- och reservofficersaspiranter, läkare och veterinärer m. fl., skola erhålla särskild specialutbildning, komma för sådant ändamål särskilda skolor och utbildningskurser att

sammandragas. Härigenom kunna givetvis utgifterna under ifrågavarande anslagspost komma att något ökas. Då emellertid icke nu kan avgöras, med vilket belopp posten på grund härav bör höjas, torde densamma jämväl för år 1917 böra upptagas med förslagsvis 352,800 kronor. [25].

Rullföringsväsendet å fastlandet.

Av det under förevarande post beräknade beloppet utgå enligt särskild av riksdagen godkänd stat 240,535 kronor i ersättning åt rullföringsbefälhavare med biträden. Staten upptager för närvarande 84 biträden vid rullföringsområden i landsorten med en ersättning av 3 kronor om dagen eller 1,095 kronor för år.

Med anledning därav att genom Limhamns inkorporering med Malmö stad göromålen å Malmö rullföringsområdesexpedition betydligt ökats, medgav Kungl. Maj:t på därom gjorda framställningar genom särskilda brev den 21 maj och den 23 september 1915, att vid nämnda rullföringsexpedition finge för åren 1915 och 1916 anställas ett extra rullföringsbiträde. Därjämte anbefallde Kungl. Maj:t i sistnämnda brev arméförvaltningen att, därest behov av ifrågavarande biträde även efter 1916 års utgång skulle föreligga, därom göra framställning i sammanhang med angivandet av medelsbehovet för år 1917.

Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har nu anmält, att enligt meddelande från befälhavaren för Malmöhus södra inskrivningsområde behov av ifrågavarande extra rullföringsbiträde komme att föreligga även för år 1917. Med anledning härav hemställde arméförvaltningen, att ersättning åt nämnda biträde måtte å staten beräknas från och med nämnda år.

Departementschefen.

Då jag icke har något att häremot erinra, har jag låtit uppgöra förslag till ny stat för rullföringsbefälhavarna med biträden å fastlandet (se bil. 77), slutande å 241,630 kronor eller 1,095 kronor mera än den nu gällande. I enlighet härmed bör i beräkningen av värnpliktsanslaget posten till rullföringsväsendet å fastlandet höjas med sistnämnda belopp eller från 282,035 till 283,130 kronor.

Fenningbidrag.

Enligt riksdagens beslut skall det värnpliktig jämlikt § 35 mom. 2 och § 39 mom. 1 värnpliktslagen tillkommande penningbidraget utgå

[25.] under tjänstgöring i linjen med 50 öre om dagen och under reservtruppövning och landstormsövning med 1 krona om dagen.

Vid beräkningen av de värnpliktigas tjänstgöringsdagar under år 1917 torde, på sätt för innevarande år skett, böra tillämpas de uti 1914 års härordningsproposition (nr 58, sid. 145—151) angivna och av riksdagen utan erinran lämnade grunderna för beräkning av tillgången på värnpliktiga. Med hänsyn till planlagda övningar med landstormen under år 1917 torde vidare landstormskontingenten böra upptagas till 20,000 man.

I och med genomförandet av 1914 års härordning skola officers- och reservofficersvolontärbeställningarna indragas och officers- och reservofficersaspiranter under utbildningstiden likställas med värnpliktiga studenter. I enlighet härmed komma de under utbildningstiden icke att åtnjuta annan ersättning än dessa senare, d. v. s. penningbidrag och penningtillskott enligt gällande bestämmelser. Då de genom kungörelsen den 21 maj 1915 utfärdade bestämmelserna för officers- och reservofficersaspiranters utbildning emellertid förutsätta, att denna utbildning kommer att utsträckas utöver den tjänstgöringstid, som åligger nämnda aspiranter såsom värnpliktiga studenter, torde, såsom arméförvaltningen jämväl hemställt, vid beräkningen av antalet dagar för penningbidrag och penningtillskott till värnpliktiga studenter böra iakttagas, att för de med dessa värnpliktiga likställda officers- och reservofficersaspiranterna bör upptagas även den tid, de för sin utbildning till officerare eller reservofficerare tjänstgöra utöver den för värnpliktiga studenter fastställda tid, eller 485 dagar.

I enlighet med vad sålunda anförts, har jag låtit verkställa beräkning av de värnpliktigas tjänstgöringsdagar under år 1917 för bestämmande av det belopp, som bör för nu ifrågavarande ändamål äskas. Enligt den uppgjorda beräkningen (se bil. 78) skulle antalet tjänstgöringsdagar uppgå till sammanlagt 9,700,978, därav 9,243,468 med ett penningbidrag av 50 öre och 457,510 med ett penningbidrag av 1 krona.

Penningbidraget för år 1917 bör alltså upptagas till (9,243,468 × 0,50 + 457,510 × 1 =) 5,079,244 kronor.

Penningtillskott.

Enligt § 35 mom. 2 värnpliktslagen äger till beväringen hörande värnpliktig, vilken tjänstgör såsom underbefäl, under tiden för sådan

tjänstgöring åtnjuta, förutom övriga förmåner, ett särskilt tillskott i penningar. Penningtillskottet utgår enligt riksdagens beslut med 25 öre om dagen utom under tredje repetitions-(regements-)övningen vid fotfolket, då detsamma utgår med 50 öre om dagen till dem, som tjänstgöra såsom underbefäl och uttagits enligt § 26 mom. 2 värnpliktslagen. [25.]

Jag har låtit verkställa beräkning av det belopp, som under år 1917 skulle för ifrågavarande ändamål erfordras, och utvisar denna beräkning (se bil. 78), att penningtillskottet skulle behöva utgå under 186,936 dagar med 25 öre och under 46,020 dagar med 50 öre.

Penningtillskottet för år 1917 bör alltså upptagas till (186,936 × 0,25 + 46,020 × 0,50 =) 69,744 kronor.

Familjeunderstöd.

Jämlikt förordningen den 1 juni 1912 om understöd i vissa fall åt värnpliktigs hustru och barn (familjeunderstöd) med däri genom kungörelse den 17 september 1914 vidtagen ändring utgår i förekommande fall understöd för varje dag, den värnpliktige äger räkna sig tillgodo såsom tjänstgöringsdag, in- och utryckningsdagarna inberäknade, med ett efter hustruns arbetsförhet och barnens antal växlande belopp av 75 öre, 1 krona och 1 krona 25 öre. Under den tid, värnpliktig deltager i reservtruppövning eller landstormsövning, höjes understödet med 40 procent.

Såsom ovan nämnts, har för år 1915 för ifrågavarande ändamål beräknats ett belopp av 347,829 kronor.

Med anledning av planlagda landstormsövningar under år 1917 erfordras en höjning av förevarande anslagspost. Enligt verkställda beräkningar skulle det erforderliga beloppet uppgå till 385,000 kronor.

Sammanfattning.

I enlighet med vad jag nu anfört, skulle värnpliktsanslaget för år 1917 (se bil. 79) uppgå till 6,352,918 kronor, eller 340,606 kronor mera än för innevarande år.

Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

[25.] att, med godkännande av bifogade förslag till ny stat för rullföringsbefälhavare med biträden å fastlandet (se bil. 77), *öka* förslagsanslaget till de värnpliktigas avlöning, inskrivning och redovisning m. m.,

nu	kronor	6,012,312: —
med	»	340,606: —
till	kronor	6,352,918: —

[26.] ## 13. Ersättning för rustning och rotering.

Anslaget till ersättning för rustning och rotering är i riksstaten för år 1916 upptaget med 585,000 kronor.

Med skrivelse den 23 oktober 1915 har statskontoret överlämnat en inom arméförvaltningens intendentsdepartement uppgjord beräkning av ifrågavarande anslag för år 1917 enligt av vederbörande truppförbandschefer lämnade uppgifter om förhållandena den 31 december 1916. Denna beräkning slutar å 454,250 kronor.

Statskontoret har meddelat, att vid inom ämbetsverket verkställd granskning av beräkningen ingen anmärkning förekommit.

Departementschefen.

Då beräkningen hänför sig till förhållandena den 31 december 1916, men under loppet av år 1917 som vanligt sker avgång av personal och hästar, för vilka beräknad full ersättning icke utgår, torde anslaget i riksstaten för år 1917 icke behöva upptagas till hela det beräknade beloppet. Enligt vad från intendentsdepartementet meddelats, torde det kunna nedsättas till 425,000 kronor.

På grund härav får jag hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att *minska* ordinarie förslagsanslaget till ersättning för rustning och rotering,

nu	kronor	585,000: —
med	»	160,000: —
till	kronor	425,000: —

14. Intendenturkåren. [27.]

Ökning och minskning av antalet beställningar jämlikt 1914 års övergångsplaner.

Den för år 1916 fastställda staten för intendenturkåren upptager, jämte annan personal, 50 kaptener av första klassen, 29 kaptener av andra klassen, 15 löjtnanter av första klassen, 79 förvaltare, 4 sergeanter av första klassen, 4 sergeanter av andra klassen, 3 furirer av första klassen, 4 furirer av andra klassen och 5 korpraler ävensom 13 övertaliga vaktmästare. 1916 års stat.

Uti underdånig skrivelse den 7 oktober 1915 har generalintendenten hemställt, att intendenturkårens stat för år 1917 måtte, jämlikt de av Kungl. Maj:t den 13 november 1914 fastställda planerna för övergången till den nya härordningen, *ökas* med 1 kaptensbeställning av första klassen, 1 kaptensbeställning av andra klassen, 2 sergeantsbeställningar av första klassen, 2 sergeantsbeställningar av andra klassen, 1 furirbeställning av första klassen, 2 furirbeställningar av andra klassen och 3 korpralsbeställningar samt *minskas* med 1 löjtnantsbeställning av första klassen och 1 förvaltarbeställning. Generalintendentens framställning.

Därjämte har generalintendenten hemställt, att antalet övertaliga vaktmästarbeställningar, till följd av innehavarnas avgång eller transport till de vid infanteriregementena från och med år 1916 nyinrättade förrådsvaktmästarbeställningarna måtte i 1917 års stat minskas till två, avsedda för två äldre vaktmästare, vilka till följd av lång tjänstetid vid de centrala förråden icke lämpligen kunde överflyttas till något truppförband.

Mot vad generalintendenten sålunda hemställt, har jag icke något att erinra. Departementschefen.

Ifrågasatt inrättande av departementsskrivarbeställningar.

Uti underdånig skrivelse den 13 september 1913 gjorde generalintendenten framställning om uppförande å intendenturkårens stat av 6 departementsskrivare, avsedda för arméförvaltningens intendentsdepartements tekniska revision. Generalintendentens förslag år 1913.

[27.] Arméförvaltningen tillstyrkte framställningen under framhållande av fördelen av att revisionsarbetet verkställdes av ordinarie personal i stället för av tillfälliga arbetskrafter.

Ifrågavarande förslag föranledde emellertid icke någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Uti sitt till statsrådsprotokollet den 14 januari 1914 avgivna yttrande angående lantförsvarets medelsbehov för år 1915 förklarade föredragande departementschefen, att därest den tekniska revisionen å intendentsdepartementet befunnes oundgängligen kräva förstärkning av tillgängliga arbetskrafter, detta krav syntes kunna tillsvidare tillgodoses genom anlitande av fjärde huvudtitelns allmänna besparingar.

Förslag i samband med utarbetande av 1914 års härordningsförslag.

Uti det yttrande, som 1914 års generalskommission avgav över det inom lantförsvarsdepartementet utarbetade förslaget till ny härordning, gjordes ånyo gällande behovet av 6 departementsskrivare för den tekniska revisionen å intendentsdepartementet. Några härför avsedda beställningar blevo emellertid icke av Kungl. Maj:t upptagna i 1914 års härordningsförslag, och ett inom riksdagen motionsledes framställt yrkande härom blev icke av riksdagen bifallet.

Anställande under år 1915 av revisionsbiträden hos intendentsdepartementet.

Med anledning av därom gjorda framställningar har Kungl. Maj:t sedermera genom särskilda brev den 29 januari och den 26 juni 1915 medgivit, att för förstärkning av arbetskrafterna å intendentsdepartementets tekniska revision finge för tiden intill 1915 års utgång anställas högst sex underofficerare i reserven mot ett arvode för en var av högst 105 kronor i månaden, att utgå från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar. Enahanda medgivande har genom brev den 23 december 1915 lämnats för år 1916.

Generalintendentens förevarande framställning.

Generalintendenten har nu framhållit, att den ökning i revisionsarbetet, som den nya härordningen framkallat dels med hänsyn till dess förhöjda budgeter i allmänhet, dels med anledning av ökningen av arméns krigsberedskap i avseende å livsmedel och intendenturmateriel, allt framgent krävde särskild personal för arbetets utförande. Då det icke kunde vara ändamålsenligt, att ett dylikt arbete, som erfordrade så mycken stadga och kontinuitet samt stor förtrogenhet och vana hos revisionspersonalen med hithörande angelägenheter, i längden anförtroddes åt annan än härför kvalificerad, fast anställd personal, ansåge generalintendenten, att 6 för ifrågavarande revisionspersonal avsedda departementsskrivarbeställningar borde uppföras å intendenturkårens stat. Med hänsyn till personalens lämpliga rekrytering borde av dessa beställningar tre tillkomma för år 1917 och tre för år 1918.

I anslutning härtill har generalintendenten hemställt, att å intendenturkårens stat för år 1917 måtte uppföras 3 departementsskrivare med avlöningsförmåner om 2,595 kronor jämte två ålderstillägg à 500 kronor. [27.]

Arméförvaltningens intendentsdepartement har tillstyrkt den gjorda framställningen. Arméförvaltningens intendentsdepartements yttrande.

Departementschefen. Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, har frågan om inrättande av för det tekniska revisionsarbetet å intendentsdepartementet avsedda departementsskrivarbeställningar varit föremål för Kungl. Maj:ts och riksdagens prövning i samband med utarbetandet och antagandet av den nya härordningen, men därvid ansetts icke böra föranleda någon åtgärd. Ehuru jag icke vill bestrida, att åtskilliga fördelar skulle vara förenade med uppförandet å ordinarie stat av den med ifrågavarande revisionsarbete sysselsatta personalen, anser jag mig med hänsyn till nyss angivna förhållande icke nu kunna tillstyrka den gjorda framställningen och detta så mycket mindre som, enligt vad förut anförts, nya ordinarie beställningar icke böra uppföras å 1917 års stater, för såvitt icke alldeles särskilda omständigheter sådant påkalla. Intill dess ytterligare ett eller annat års erfarenhet vunnits rörande omfattningen av ifrågavarande revisionsarbete, torde den nuvarande anordningen med extra revisionsbiträden fortfarande kunna tillämpas.

Sammanfattning.

I enlighet med vad sålunda anförts, har jag låtit uppgöra förslag till ny stat för intendenturkåren för år 1917 (se bil. 80), slutande å 711,654 kronor 20 öre eller 2,986 kronor 40 öre mera än den för innevarande år fastställda.

Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att, med godkännande av berörda förslag till stat (se bil. 80), *öka* anslaget till intendenturkåren,

nu	kronor	708,668: —
med, i jämnt krontal	»	2,987: —
till	kronor	711,655: —

[28.] 15. **Ålderstillägg.**

Med anledning därav, att å staten för artilleriets fabriker och tyganstalter uppförts 3 nya beställningar för besiktningsrustmästare eller tygverkmästare bör under förevarande anslag enligt sedvanliga grunder beräknas ett belopp av $\frac{3 \times 500}{2} = 750$ kronor. Då emellertid till följd av statens minskning med 1 tyg- eller fabriksskrivarbeställning och 1 tyghantverkarbeställning ålderstillägg för dessa icke vidare behöva beräknas, kan nyssnämnda belopp minskas med 300 kronor till 450 kronor.

Under punkten 16 har jag föreslagit, att polispersonalen i Boden och å Karlsborg uppföres å ordinarie stat. Bland de löneförmåner, som skulle tillkomma ifrågavarande personal, ingå jämväl 3 ålderstilläg à 400 kronor för poliskommissarie, à 200 kronor för överkonstapel och à 100 kronor för konstapel. Vid bifall till detta förslag erfordras enligt vanliga beräkningsgrunder höjning i anslaget till ålderstillägg med följande belopp, nämligen:

för	1 poliskommissarie	$3 \times \frac{400}{2} =$	600 kronor;
»	7 överkonstaplar	$7 \times 3 \times \frac{200}{2} =$	2,100 »
»	27 konstaplar	$27 \times 3 \times \frac{100}{2} =$	4,050 »
		eller tillhopa	6,750 kronor.

Den under förevarande anslag erforderliga ökningen skulle alltså uppgå till (450 + 6,750 =) 7,200 kronor.

Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att *öka* förslagsanslaget till ålderstillägg,

nu	kronor 102,150: —
med	» 7,200: —
till	kronor 109,350: —

16. Mötesbidrag. [29.]

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning anvisade 1915 års riksdag för tilldelande av mötesbidrag åt vissa officerare och underofficerare med vederlikar enligt i kungl. brevet den 28 september 1914 angivna grunder å extra stat för år 1916 ett förslagsanslag av 130,988 kronor eller samma belopp, som för ändamålet anvisats för år 1915.

Därjämte medgav riksdagen, i anledning av en inom riksdagen i ämnet väckt motion, att enahanda bidrag finge från berörda anslag utgå till vissa officerare och underofficerare med vederlikar, som ägde sitt stadigvarande hemvist vid eller i omedelbar närhet till regementets mötesplats för den tid, de vore beordrade att för deltagande i beväringsrekrytskola eller repetitionsövning tjänstgöra å regementets å annan plats belägna förläggningsort.

Beträffande anslagets användning har Kungl. Maj:t sedermera genom brev den 18 juni 1915 förordnat,

att till de gifta officerare och underofficerare med vederlikar vid Första och Andra livgrenadjärregementena, Västgöta, Södermanlands, Kronobergs och Kalmar regementen samt Norra och Södra skånska infanteriregementena, vilka icke äga sitt stadigvarande hemvist vid eller i omedelbar närhet till vederbörligt regementes mötesplats, skall under år 1916 för varje dag, de äro beordrade att för deltagande i beväringsrekrytskola eller repetitionsövning tjänstgöra å mötesplatsen, utgå ett särskilt mötesbidrag med följande belopp, nämligen: till överste, överstelöjtnant, major och kapten med vederlikar 2 kronor, samt till löjtnant, underlöjtnant, fanjunkare och sergeant med vederlikar 1 krona 50 öre,

att enahanda bidrag ock må utgå till gifta officerare och underofficerare med vederlikar vid nämnda regementen, som äga sitt stadigvarande hemvist vid eller i omedelbar närhet till regementets mötesplats, för den tid de äro beordrade att för deltagande i beväringsrekrytskola eller repetitionsövning tjänstgöra å regementets å annan plats belägna förläggningsort,

att med gift skall likställas den, som varit gift och fortfarande har minderåriga barn hos sig, samt

att i fråga om åtnjutande och utbetalande av ifrågavarande mötesbidrag skall i tillämpliga delar gälla vad i reglementet för arméns avlöning under fred stadgas rörande åtnjutande och utbetalande av dagavlöning.

[29.] Arméförvaltningen har nu anmält, att då under år 1917 någon ändring icke torde komma att inträda beträffande den tid, under vilken beväringsrekrytskolor och repetitionsövningar komme att förläggas till mötesplatsen vid de infanteriregementen, som under samma år fortfarande icke vore kasernerade, ifrågavarande anslag kunde för år 1917 för de olika truppförbandens vidkommande beräknas efter samma grunder som 1916 års anslag. Någon ändring i nämnda beräkningsgrunder syntes arméförvaltningen icke erfordras i anledning av de kostnader, som uppstode för utbetalande av mötesbidrag till den fåtaliga personal, vilken på grund av förenämnda av riksdagen från och med år 1916 lämnade, utsträckta medgivande komme i åtnjutande av sådant bidrag.

Arméförvaltningens framställning.

Vad beträffade antalet truppförband, för vilka anslaget borde beräknas, hade arméförvaltningen hos arméns kasernbyggnadsnämnd inhämtat, att kasernetablissemanget för Västgöta regemente enligt uppgjort entreprenadkontrakt kunde förväntas bliva uppfört under 1916 års lopp. Under förutsättning att vid Västgöta regemente 1916—1917 års beväringsrekrytskolor samt 1917 års repetitionsövningar kunde förläggas till Vänersborg, syntes följaktligen något mötesbidrag vid detta regemente icke behöva ifrågakomma under år 1917. Härav följde, att anslagets slutsumma kunde minskas med en åttondel eller 16,373 kronor 50 öre.

Departementschefen.

Avsikten med ifrågavarande mötesbidrag är att för officerare och underofficerare med vederlikar vid de icke kasernerade infanteriregementena i någon mån underlätta bärandet av de olägenheter, varmed tjänstgöringen å regementenas övningsplatser är förenad. Då någon förändring i nämnda personals tjänstgöringsförhållanden icke är att påräkna under år 1917, torde mötesbidrag enligt de i brevet den 18 juni 1915 angivna grunder böra till densamma utgå jämväl under nämnda år.

Med hänsyn därtill, att Västgöta regemente kan beräknas bliva kasernerat med ingången av år 1917, torde emellertid, i enlighet med vad arméförvaltningen föreslagit, det för ändamålet erforderliga anslaget kunna i riksstaten för år 1917 upptagas med ett från 130,988 till 114,615 kronor minskat belopp.

Jag får därför hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att för tilldelande av *mötesbidrag* åt vissa officerare och underofficerare med vederlikar enligt i kungl. brevet den 18 juni 1915 angivna grunder å extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av 114,615 kronor.

17. Provisoriskt avlöningstillägg till officerare m. fl. vid till Boden förlagda truppförband och formationer. [30.]

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, har riksdagen, i likhet med vad som ägt rum för år 1915, för beredande av ett provisoriskt avlöningstillägg åt officerare och underofficerare med vederlikar vid till Boden förlagda truppförband och formationer å extra stat för år 1916 beviljat ett förslagsanslag av 60,000 kronor.

Beträffande detta anslags användning har Kungl. Maj:t genom brev den 18 juni 1915 förordnat, att under år 1916 skall till officerare och underofficerare med vederlikar vid till Boden förlagda truppförband och formationer under tjänstgöring därstädes utgå ett provisoriskt avlöningstillägg, beräknat efter 200 kronor om året för såväl officer som underofficer med vederlikar. I fråga om åtnjutande och utbetalande av detta avlöningstillägg skall i tillämpliga delar gälla, vad i reglementet för arméns avlöning under fred stadgas om åtnjutande och utbetalande av arvode.

Arméförvaltningen har nu anmält, att de skäl, som legat till grund för anvisande av nämnda avlöningstillägg för år 1916, komme att föreligga även under år 1917. Arméförvaltningens framställning.

Beträffande antalet av den personal, som under sistnämnda år borde komma i åtnjutande av avlöningstillägg, hade emellertid redan nu inträtt den ändringen, att i följd av förläggning till Boden av ett detachement av Fälttelegrafkåren 2 officerare, 4 underofficerare och 1 civilmilitär (telegrafist) vore berättigade till avlöningstillägg. Vidare komme, därest i enlighet med arméförvaltningens framställning polispersonalen i Boden bleve uppförd på stat, ytterligare 31 beställningshavare att bliva berättigade till lönetillägg.

Med beräkning att härav skulle föranledas en ökning av anslagets belopp med tillhopa [(7 + 31) × 200 =] 7,600 kronor, har arméförvaltningen hemställt, att för beredande av provisoriskt avlöningstillägg åt ifrågavarande personal i Boden måtte till riksdagen avlåtas proposition om anvisande å extra stat för år 1917 av ett förslagsanslag å 67,600 kronor.

Under erinran att jag i det föregående funnit mig böra tillstyrka arméförvaltningens framställning om polispersonalens i Boden upp- Departementschefen.

[30.] förande å ordinarie stat med 1 poliskommissarie, 6 överkonstaplar och 24 konstaplar, får jag hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att för beredande av ett *provisoriskt avlöningstillägg åt officerare m. fl. vid till Boden förlagda truppförband och formationer* enligt i kungl. brevet den 18 juni 1915 angivna grunder å extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av 67,600 kronor.

F. Intendenturen m. m.

[31.]

1. Arméns mathållning.

Detta anslag utgick under åren 1908—1912 efter 58 öre för man och tjänstgöringsdag. För år 1913 användes samma beräkningsgrund, men då denna visat sig väl låg, höjdes anslaget för detta år med i runt tal förslagsvis 200,000 kronor.

För åren 1914 och 1915 blev anslaget beräknat efter 60 öre för varje manskapstjänstgöringsdag.

Med hänsyn till de betydligt stegrade kostnaderna för anskaffningen av de i portionen ingående ingredienserna samt utgifterna för bränsle och lyse m. m. hemställde arméförvaltningen uti sin skrivelse den 7 november 1914 angående lantförsvarets medelsbehov för år 1916, att mathållningsanslaget måtte för sistnämnda år beräknas efter 65 öre för man och tjänstgöringsdag.

Den sålunda föreslagna höjningen ansåg jag mig emellertid icke kunna tillstyrka. Vid utarbetandet av 1914 års härordningsförslag hade nämligen förutsatts, att icke oväsentliga besparingar med avseende å kostnaderna för arméns förplägnad skulle kunna vinnas dels genom förplägnadsanstalternas verksamhet och dels genom vidtagande av förbättrade anordningar i fråga om upphandlingsväsendet samt att till följd härav någon höjning av det beräknade portionspriset icke skulle behöva ifrågakomma under en tid framåt och i alla händelser icke under tiden för övergången till den nya härordningen. Skulle dessa förutsättningar visa sig vara oriktiga, måste givetvis portionspriset höjas till det belopp, förhållandena påkallade. Intill dess tillräcklig erfarenhet i angivna avseenden vunnits, syntes det nuvarande mathållningspriset av 60 öre för tjänstgöringsdag fortfarande böra läggas till grund för

anslagets beräkning. I varje fall syntes det mig icke lämpligt att här- [31.]
utinnan vidtaga någon ändring, förr än verkningarna av den från och med år 1914 vidtagna höjningen och av andra ovan omförmälda åtgärder läte sig till fullo bedöma. Då det emellertid icke vore möjligt att fullt överskåda förhållandena och då det vore av vikt att såvitt möjligt förebygga förslagsanslags överskridande, ansåg jag försiktigheten bjuda, att, i likhet med vad som skett för år 1913, anslaget, beräknat efter dittills följda grunder, ökades med förslagsvis 300,000 kronor.

I enlighet med vad sålunda anförts, blev mathållningsanslaget i 1915 års statsverksproposition beräknat till 8,833,885 kronor; och upptog riksdagen, som icke hade något att erinra mot de följda beräkningsgrunderna, anslaget i 1916 års riksstat med nyssnämnda belopp.

Arméförvaltningen har nu anfört, att förenämnda av mig nästlidet år framhållna skäl mot en höjning av mathållningspriset vore fortfarande giltiga. Ehuru arméförvaltningen icke ansåge det sannolikt, att när normala pris å livsförnödenheter åter inträdde, kostnaderna för arméns mathållning kunde avsevärt nedbringas under det medelpris av 65 öre, som arméförvaltningen nästlidet år funnit sig böra beräkna, ansåge sig arméförvaltningen likväl kunna tillstyrka, att den senast fastställda beräkningsgrunden lämnades oförändrad, intill dess erfarenhet vunnits om ovan omförmälda åtgärders inflytande på mathållningskostnaden samt den inverkan på livsmedelsprisen, som världskriget utövade, upphört. Arméförvaltningens framställning.

Under år 1914, då mathållningsanslaget uppgått till 7,166,612 kronor, hade utgifterna å anslaget belöpt sig till 8,719,590 kronor 43 öre, vadan alltså en brist av 1,552,978 kronor 43 öre uppstått. Att förhållandena år 1917 skulle vara väsentligt bättre, vore knappast troligt. Utöver den del av anslaget, som beräknades efter 60 öre för man och dag, erfordras alltså ett tillskott, som förslagsvis syntes böra bestämmas till 500,000 kronor.

Av skäl, som förut anförts, torde den hittills följda beräkningsgrunden för mathållningsanslaget böra tillsvidare lämnas oförändrad. Departementschefen.

Att anslaget under år 1914 så avsevärt överskridits, har givetvis sin grund i den stegring av livsmedelspriserna, som inträdde i och med världskrigets utbrott. Jämväl för år 1915 kommer, enligt vad jag inhämtat, anslaget att visa en högst avsevärd brist, och med all sannolikhet torde detta även bliva förhållandet med 1916 års anslag. I vad mån världskriget kommer att inverka på livsmedelspriserna under år 1917, kan av helt naturliga skäl icke nu angivas. Skulle kriget dess-

[31.] förinnan upphöra, torde man visserligen hava att emotse en sänkning av nu gällande höga priser, men huruvida dessa komma att nedgå till samma belopp som före krigets utbrott synes vara mera ovisst. De finnas emellertid, som antaga, att ett blivande fredsslut skall åtföljas av ett våldsamt prisfall. Huru härmed kommer att förhålla sig lärer bero på omständigheter av ekonomiskt-politisk art, vilka för närvarande undandraga sig alla säkra beräkningar. För min del har jag funnit det vara en lämplig medelväg, att, i likhet med vad som för innevarande år ägt rum, anslaget, beräknat efter hittills följda grunder, ökas med förslagsvis 300,000 kronor.

På grund av anslagets avsevärda överskridande under de båda sistförflutna åren har jag ansett det vara angeläget ej mindre att söka undanröja de omständigheter, som må hava oberoende av den allmänna dyrtiden medverkat till ökande av kostnaderna för arméns mathållning, än även att genom lämpliga åtgärder, vad denna mathållning angår, motarbeta dyrtidens följder. Jag har därför, jämlikt den 31 december 1915 erhållet nådigt bemyndigande, tillkallat sakkunniga med uppdrag att efter verkställd undersökning skyndsamt inkomma med yttrande och förslag till de åtgärder, som må kunna omedelbart vidtagas till nedbringande av kostnaderna för anskaffning av för armén erforderliga provianterings- och andra förbrukningsartiklar.

Beträffande antalet manskapstjänstgöringsdagar har jag redan under punkten 25 yttrat mig, i vad rör de *värnpliktiga*. För dem skulle antalet tjänstgöringsdagar beräknas till 9,700,978.

I fråga om antalet tjänstgöringsdagar för *fast anställt manskap, musikmanskap* och *indelt manskap* har jag låtit uppgöra beräkning (se bil. 81), utvisande att detta antal bör upptagas till sammanlagt 4,898,974, därav 4,773,090 dagar för fast anställt manskap och musikmanskap samt 125,884 dagar för indelt manskap. Vid denna beräkning hava, beträffande förstnämnda båda kategorier, tillämpats enahanda beräkningsgrunder som uti de för riksdagen i sammanhang med 1914 års härordningsproposition framlagda och av riksdagen i förevarande hänseende utan erinran lämnade kostnadsberäkningar. Antalet tjänstgöringsdagar för indelt manskap har beräknats enligt hittills följda, av 1912 års riksdag godkända grunder. Sålunda har dylikt manskap, i den mån det ännu kvarstår i tjänst, beräknats vara i tjänstgöring under repetitionsövningarna. Därjämte har, med ledning av från truppförbanden under statsverkspropositionens utarbetande infordrade uppgifter, en mindre del av samma manskap vid infanteriet beräknats tjänstgöra viss tid såsom underbefäl, instruktörer och beställningsmän.

Hela antalet tjänstgöringsdagar för *allt* manskap år 1917 skulle [31.]
således komma att uppgå till (9,700,978 + 4,898,974 =) 14,599,952.

I enlighet med vad nu anförts, har jag låtit uppgöra beräkning av anslaget till arméns mathållning för år 1917 (se bil. 82), slutande å ett belopp av 9,059,971 kronor 20 öre, och hemställer jag, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att *öka* förslagsanslaget till arméns mathållning,

nu	kronor	8,833,885: —
med, i jämnt krontal	»	226,086: —
till	kronor	9,059,971: —

2. Furagering av arméns hästar. [32.]

Detta anslag har från och med år 1915 beräknats efter 1 krona för häst och dag utom för de vid remontdepåerna befintliga hästarna, för vilka beräknats en årlig utfodringskostnad av 309 kronor för varje häst.

Anslaget är i riksstaten för år 1916 upptaget med 3,888,376 kronor.

Arméförvaltningen har anfört, att förenämnda beräkningsgrund visserligen vore för närvarande otillförlitlig, emedan furageprisen betydligt stegrats. Då emellertid denna stegring finge anses tillfällig, ville arméförvaltningen icke ifrågasätta, att för den skull någon höjning av ovan angivna utgångssiffror ägde rum. Däremot syntes det bliva nödvändigt att, i likhet med vad som föreslagits beträffande mathållningsanslaget, öka jämväl förevarande anslag med en rund summa utöver det belopp, som bestämdes enligt den angivna beräkningsgrunden. Arméförvaltningens framställning.

Furageringsanslaget hade vid utgången av år 1914 visat en brist av 1,378,120 kronor 59 öre. Denna brist motsvarades dock av i reservförråd upplagda furageartiklar. För att möta utgifterna å anslaget under år 1917 ansåge arméförvaltningen ett extra tillskott av förslagsvis 500,000 kronor böra beräknas.

Med hänsyn till vad arméförvaltningen anfört, torde någon ändring av de hittills följda grunderna för anslagets beräkning icke böra vidtagas. Med tillämpning av dessa grunder har jag låtit beräkna anslaget för år 1917 (se bil. 83 och 84), och skulle anslaget enligt denna beräkning uppgå till 4,266,052 kronor. Då det emellertid icke är möjligt att för närvarande fullt överblicka förhållandena under nämnda år och Departementschefen.

[32.] då det är av vikt att såvitt möjligt förebygga förslagsanslags överskridande, torde, i likhet med vad som föreslagits i fråga om mathållningsanslaget, nämnda belopp böra ökas med förslagsvis 200,000 kronor. Anslaget skulle alltså komma att uppgå till 4,466,052 kronor eller 577,676 kronor mera än för innevarande år.

Enligt 1914 års härordningsbeslut skola samtliga kompanichefer vid infanteriet göras beridna på kronan tillhöriga stamhästar. Denna anordning kan dock icke fullständigt genomföras under år 1917. För att kompanicheferna må bliva i möjligaste mån jämnställda i förevarande hänseende, torde, i likhet med vad för innevarande år medgivits, jämväl under år 1917 få utbetalas furageersättning åt de kompanichefer, som under repetitionsövningarna göra sig beridna på egen bekostnad. Någon höjning av anslaget är icke av denna anledning erforderlig.

I anslutning till vad sålunda anförts, får jag hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen,

att *öka* förslagsanslaget till furagering av arméns hästar,

nu	kronor	3,888,376: —
med	»	577,676: —
till	kronor	4,466,052: —

[33.] ### 3. Arméns munderingsutrustning.

Från och med år 1915 har detta anslag beräknats efter 33 öre om dagen för varje man samt 10 öre om dagen för var och en av infanteriets, kavalleriets och trängens hästar. Kostnaderna för sadelmundering och hästutredning vid artilleriet och ingenjörtrupperna utgå från respektive ordinarie vapenanslaget och ordinarie byggnadsanslaget.

Anslaget är i riksstaten för år 1916 upptaget med 4,924,922 kronor.

Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har anmält, att anslaget vid 1914 års utgång visat en behållning av 3,559,686 kronor 3 öre. Denna avsevärda behållning hade emellertid redan förbrukats till följd av den stora åtgång av munderingspersedlar, som uppkommit under den tid, värnpliktiga varit inkallade till tjänst för upprätthållande av rikets neutralitet.

Någon möjlighet att minska det beräknade grundpriset för beklädnaden och hästutredningen funnes alltså icke. Fast hellre såge sig

arméförvaltningen med anledning av de betydligt stegrade prisen å ull och läder nödsakad hemställa, att utöver det belopp, varmed anslaget enligt hittills tillämpad beräkningsgrund borde upptagas, en tillfällig förhöjning med omkring 10 procent av detta belopp, eller i runt tal 500,000 kronor, måtte för år 1917 beviljas. [33.]

Att döma av den stora behållning, som vid 1915 års ingång förefunnits å anslaget, skulle det kunna förefalla, som om det för beklädnaden och hästutredningen beräknade grundpriset vore för högt. Detta är emellertid icke förhållandet. Att reservationerna under anslaget till år 1915 uppgått till så avsevärt belopp, har, enligt vad jag inhämtat, i främsta rummet berott därpå, att utgifterna å anslaget vid truppförbanden så vitt möjligt hållits inom gränserna för den hushållsplan, som tidigare blivit för varje truppförband upprättad och av vederbörande arméfördelningschef fastställd. I enlighet med gällande författningar hava ifrågavarande hushållsplaner upprättats i slutet av år 1913 och grundats på det antal tjänstgöringsdagar, som under samma år fullgjorts. Genom den extra inkallelsen av värnpliktiga under hösten 1914 blev emellertid tjänstgöringsdagarnas antal betydligt större än tidigare kunnat beräknas och i följd härav persedelslitningen ofantligt ökad och underhållskostnaderna, vilka i stort sett icke kunde komma till synes förr än under år 1915, även i motsvarande mån stegrade, fastän munderingsanslaget från krigsfonden tillgodoförde stadgad slitningsersättning. Den bokförda behållningen vid årsskiftet är emellertid numera, enligt vad arméförvaltningen meddelat, redan förbrukad. Departementschefen.

Någon ändring av grunderna för anslagets beräkning torde alltså icke kunna ifrågasättas. På grund av vad arméförvaltningen anfört och med hänsyn till anslagets natur av reservationsanslag torde jämväl försiktigheten bjuda, att anslaget, beräknat enligt sedvanliga grunder, ökas med det av arméförvaltningen föreslagna beloppet eller 500,000 kronor.

I enlighet härmed har jag låtit uppgöra beräkning (se bil. 85) av anslaget för år 1917. Denna slutar å 5,574,455 kronor 16 öre.

Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att *öka* reservationsanslaget till arméns munderingsutrustning,

nu	kronor	4,924,922: —
med, i jämnt krontal	»	649,533: —
till	kronor	5,574,455: —

[34.] **4. Arméns diverse intendenturbehov.**

Detta anslag har under de senare åren beräknats efter ett belopp av 6 öre för man och tjänstgöringsdag.

Anslaget är i 1916 års riksstat upptaget med 853,388 kronor.

Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har anmält, att till dess förfogande vid 1914 års utgång förefunnits en behållning under detta anslag av 542,931 kronor 69 öre, varförutom å de från anslaget av truppförbanden disponerade medlen redovisats en behållning av 339,472 kronor 23 öre.

Den till arméförvaltningens förfogande stående delen av behållningen vore fortfarande erforderlig för bestridande av kostnaderna för pågående fordonsleverans, för vars bekostande medel under en följd av år sammansparats.

Någon anledning att ändra beräkningsgrunden för detta anslag ansåge arméförvaltningen ej förefinnas, utan syntes detsamma fortfarande böra utgå med 6 öre för man och tjänstgöringsdag.

Departementschefen.

I likhet med arméförvaltningen håller även jag före, att någon ändring i den hittills tillämpade beräkningsgrunden för anslaget icke bör vidtagas. Enligt verkställd beräkning (se bil. 86) skulle anslagskravet för år 1917 utgöra 875,997 kronor 12 öre.

Enligt vad jag inhämtat, äro de å anslaget förefintliga reservationerna avsedda för bestridande av kostnaderna för dels redan kontraherad fordonsleverans till ett värde av omkring 300,000 kronor, dels ock av den nya härordningen betingad ytterligare anskaffning av fordonsmateriel m. m. i högst avsevärd utsträckning. Med hänsyn härtill torde ej böra ifrågasättas att använda någon del av den anmälda reservationen för tillgodoseende av det beräknade medelsbehovet för år 1917.

Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att *öka* reservationsanslaget till arméns diverse intendenturbehov,

nu	kronor	853,388: —
med, i jämnt krontal	»	22,609: —
till	kronor	875,997: —

5. Arméns kasernutredning samt ved, ljus och vatten. [35.]

Detta anslag har under de senare åren beräknats

dels för ved och lyse till underofficerare och vederlikar med 130 kronor till fanjunkare och likställd samt 100 kronor till sergeant och likställd,

dels med 12 öre om dagen för varje man,

dels och med 3 öre om dagen för varje häst vid truppförbanden.

Anslaget är i 1916 års riksstat upptaget till 2,097,461 kronor.

Arméförvaltningen har anmält, att till dess förfogande vid 1914 års utgång förefunnits en behållning under detta anslag av 630,806 kronor 48 öre, varförutom å de från anslaget av truppförbanden disponerade medlen redovisats en behållning av 316,400 kronor 53 öre. Arméförvaltningens framställning.

Såsom arméförvaltningen i sin framställning angående lantförsvarets medelsbehov för år 1916 anmält, hade reservationerna å anslaget från föregående år avsetts för anskaffning i förlag av eldnings- och belysningsämnen. Arméförvaltningens intendentsdepartement hade också genom skrivelse den 26 september 1913 åt samtliga truppförbandschefer uppdragit att varje års höst, i den mån prisläget ansåges gynnsamt och befintliga utrymmen medgåve förvaring och god kontroll, låta uppköpa så stora lager av bränsleförnödenheter, som motsvarade respektive truppförbands behov under första hälften av nästföljande år. De högt uppdrivna prisen på dessa artiklar hade emellertid föranlett, att anskaffningen icke kunnat få den omfattning, som önskvärt varit. Den vunna erfarenheten hade dock visat, huru nödvändigt det vore att genom uppläggande av dylika förlag motverka följderna av onaturlig prisstegring. Arméförvaltningen ämnade därför, så snart normala pris åter inträdde, vidtaga åtgärder för att med anlitande av de befintliga besparingarna å detta anslag uppköpa större förråd av eldnings- och belysningsämnen för arméns behov.

Någon anledning att nu ändra beräkningsgrunden för detta anslag ansåge arméförvaltningen därför icke förefinnas.

Då jag i likhet med arméförvaltningen anser, att någon ändring icke bör vidtagas i fråga om de hittills tillämpade beräkningsgrunderna, har jag i enlighet härmed låtit uppgöra beräkning av anslaget för år 1917 (se bil. 87 och 88). Den slutar å 2,158,547 kronor 47 öre. Departementschefen.

[35.] Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att *öka* reservationsanslaget till arméns kasernutredning samt ved, ljus och vatten,

nu	kronor	2,097,461: —
med, i jämnt krontal	»	61,086: —
till	kronor	2,158,547: —

[36.] ## 6. Premiering av lastautomobiler.

Den moderna lastautomobilens egenskap att hastigt, med ringa personalåtgång och med användning av ett föga skrymmande och lätt transportabelt drivmedel kunna framforsla stora laster gör den särskilt ägnad att ersätta hästfordonskolonner inom det militära transportväsendet. Inom stormaktsarméerna hava också lastautomobilerna redan länge funnit en vidsträckt användning. Erfarenheten har emellertid visat, att man måste ställa vissa strängare fordringar på lastautomobiler, som äro avsedda för krigsbruk, än på sådana, som endast avses att användas i den fredliga samfärdseln. För att säkerställa tillgången på för krigsbruk fullt lämpliga lastautomobiler har man därför, exempelvis i Tyskland, Österrike och Frankrike, tillgripit den utvägen att lämna statsbidrag i form av premier till dem, vilka vid anskaffande av dylika fordon dels inköpa vagnar, som fylla vissa av de militära myndigheterna fastställda fordringar, dels även tillförbinda sig att på anfordran tillhandahålla krigsmakten automobilen vid mobilisering ävensom under vissa fredsövningar. Härigenom har staten tillförsäkrat sig dels inflytande på automobiltillverkningen inom landet, varigenom denna kunnat ledas i en för automobilernas militära användning lämplig riktning, dels tillgång till en städse modern lastautomobilpark att tagas i bruk under övningar eller vid mobilisering.

Även i vårt land har man sedan länge med uppmärksamhet följt det militära automobilväsendets utveckling. Praktiska prov hava ock verkställts under de stora fälttjänstövningar, som avhöllos 1910 i Uppland och 1912 i Västergötland. Vid dessa visade det sig, att automobilkolonner hava vissa fördelar framför hästfordonskolonner, men att till följd av den ytterst olika beskaffenheten hos de för tillfället förhyrda automobiler, som ingingo i de under övningarna hopsatta kolonnerna, missöden och svårigheter uppstodo, som skulle kunnat undvikas

därest ensartade och för krigsbruk fullt lämpliga lastautomobiler kunnat anskaffas. Att sådana kunna framställas inom landet, har ådagalagts genom en provfärd, som under synnerligen dåligt väglag med gott resultat utfördes i april 1912 med en av aktiebolaget Scania-Vabis tillverkad och till förfogande ställd vagn. [36.]

Under framhållande av att staten borde skaffa sig inflytande på tillverkningen av lastautomobiler inom landet genom premiering av för krigsbruk lämpade lastautomobiler, hemställde chefen för generalstaben i skrivelse den 8 april 1913 om beviljande av anslag för sådant ändamål. Under antagande att i medeltal 20 lastautomobiler årligen premierades, beräknade generalstabschefen de härmed förenade kostnaderna till 40,000 kronor under vartdera av de båda första åren, 50,000 kronor under det tredje året, 60,000 kronor under det fjärde året, 70,000 kronor under det femte året samt 80,000 kronor under vart och ett av följande år. Chefens för generalstaben förslag år 1913.

Huvudgrunderna för anslagets användande angav generalstabschefen sålunda:

Premierna skulle vara av två slag: en *inköpspremie* om 2,000 kronor, som skulle utbetalas såsom bidrag till inköpskostnaderna åt den, som inköpte ny lastautomobil av svensk tillverkning och av typ, som blivit av arméförvaltningen godkänd såsom för krigsbruk lämplig, samt fyra *underhållspremier* om 500 kronor att utgå vid slutet av andra till och med femte året efter den dag, inköpspremien utbetalts, under förutsättning att automobilen fortfarande hölles i fältdugligt skick, användes inom landet och vore försedd med fastställd utrustning.

Den, som erhölle inköpspremie, skulle skriftligen förbinda sig,

dels att under vart och ett av de fem första åren efter inköpspremiens erhållande ställa automobilen jämte förare till förfogande för militära fredsövningar i högst 14 dagar mot en hyra av 50 kronor för dag ävensom att vid mobilisering mot samma hyra för dag uthyra automobilen till militärt bruk, så länge sådant i anledning av mobiliseringen påfordrades,

dels att för utrönande av automobilens fältduglighet vid anfordran tillhandahålla denna för prövning — dels uthållighetsprov om två dagar i följd, under vilka en väglängd av omkring 100 kilometer om dagen skulle tillryggaläggas, dels besiktning för utrönande av att vagnen befunne sig i gott skick — av den eller de personer, som arméförvaltningen härför utsåge,

[36.] dels ock att över automobilens användning och beskaffenhet föra dagbok enligt av arméförvaltningen fastställt formulär samt att vid utgången av varje kalenderår insända utdrag ur dagboken till generalstabens tekniska avdelning.

Arméförvaltningens yttrande den 30 september 1913.

Sedan generalstabschefens förslag remitterats till arméförvaltningen, förklarade nämnda ämbetsverk i skrivelse den 30 september 1913, att kostnaderna visserligen syntes mycket avsevärda, men att den föreslagna utvägen säkerligen vore den enda att kunna tillförsäkra kronan tillgång till behövligt antal lastautomobiler under krig, vilket åter vore ett oundgängligt villkor för möjliggörande av hastiga transporter av materiel och förnödenheter i trakter utan järnvägs- eller fartygsförbindelser. Förutom det stöd och den uppmuntran åt utveckling av svensk industri i för härens krigsberedskap lämpade former, som genom förslaget ernåddes, vunnes jämväl redan i fredstid någon ersättning för de med detsamma förbundna stora kostnaderna, därigenom att kronan erhölle tillgång under fälttjänstövningar till lastautomobiler mot en jämförelsevis billig hyra. Det hade i övrigt visat sig ogörligt att under den vanliga fälttjänstövningstiden kunna till övningar uppbringa för dem och landets landsvägsförbindelser lämpliga lastautomobiler, varför detta transportmedel måste för arméns övningar uteslutas, därest man icke genom vidtagande av särskilda åtgärder kunde lyckas att så småningom tillgodose behovet härav. Då premiering av lastautomobiler skulle bliva erforderlig för längre tid framåt, syntes utgifterna härför böra uppföras å ordinarie stat samt anslaget i fråga på grund av kostnadernas natur bliva ett reservationsanslag.

Förslag till 1914 års senare riksdag.

På grund av vad sålunda i ärendet förekommit, föreslog Kungl. Maj:t såväl i statsverkspropositionen den 14 januari 1914 som i statsverkspropositionen den 14 maj samma år riksdagen att i riksstaten under fjärde huvudtiteln uppföra ett nytt ordinarie anslag å 40,000 kronor, benämnt »Premiering av lastautomobiler, reservationsanslag».

Uti häröver avgivet utlåtande (nr 1, punkten 34) framhöll särskilda utskottet nr 1, att utskottet till fullo insåge behovet för arméns räkning av lämpliga lastautomobiler för såväl freds- som krigsbruk, men att det kunde sättas i fråga, om det föreslagna premieringssättet vore det i ekonomiskt avseende lämpligaste. För många automobilägare skulle det nämligen kunna medföra betydande olägenheter att nödgas i fredstid på anfordran ställa sina automobiler till arméns disposition. Premiebeloppet skulle sannolikt kunna nedbringas, därest kravet på automobilernas

obligatoriska ställande till arméns förfogande under fredstid kunde [36.]
frångås och premieringen avsåge endast att säkerställa tillgången på erforderligt antal lastautomobiler för mobilisering. Fredsbehovet skulle då fyllas dels genom inköp årligen av ett mindre antal lastautomobiler, vilka vore erforderliga för personalens övning och säkerligen i åtskilliga garnisonsorter skulle erhålla daglig användning under tiden mellan fälttjänstövningarna, dels, i den mån så bleve behövligt, genom förhyrande på grund av frivillig uppgörelse av sådana automobiler, till vilkas anskaffande staten lämnat bidrag. Utskottet ansåge därför, att på sistnämnda grund en utredning borde verkställas och föreläggas riksdagen, innan något premieringssystem vunne tillämpning. För att emellertid bereda tillfälle till anskaffande av ett mindre antal lastautomobiler av för armén lämplig typ ävensom för utförande av försök med dessa ansåge utskottet, att det begärda anslaget borde anvisas å extra stat; och hemställde utskottet av sådan anledning, att riksdagen måtte för inköp av och försök med lastautomobiler på extra stat för år 1915 anvisa ett anslag av 40,000 kronor.

Första kammaren biföll utskottets hemställan.

Vid ärendets behandling inom andra kammaren blev emellertid utskottets förslag om anvisande av särskilda medel för inköp av och försök med lastautomobiler icke av kammaren bifallet. Under såväl överläggningen som i den av kammaren antagna motiveringen för dess beslut framhölls, att en ytterligare utredning, särskilt beträffande möjligheten att nedbringa det ifrågasatta premiebeloppet, vore nödvändig, varvid dock det i propositionen framställda kravet på automobilernas obligatoriska ställande till arméns förfogande under fredstid icke borde frångås.

Uti skrivelse den 23 september 1914 anmälde sedermera riksdagen, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag icke för närvarande kunnat vinna riksdagens bifall.

Tillkallande av sakkunniga.

Då av frågans behandling inom riksdagen framgick, att riksdagen principiellt anslutit sig till förslaget att genom premieringssystem söka tillgodose arméns behov av lastautomobiler, ehuru en ytterligare utredning beträffande möjligheten att nedbringa premiebeloppet synts önskvärd, tillkallade jag, jämlikt den 5 december 1914 erhållet nådigt bemyndigande, ledamoten av riksdagens andra kammare grosshandlaren E. A. Nilson och majoren G. J. Rabe för att såsom sakkunniga inom lantförsvarsdepartementet skyndsamt verkställa utredning och utarbeta förslag rörande lämpligaste sättet att tillgodose arméns behov i krig och fred av lämpliga lastautomobiler.

[36.] Chefens för generalstaben förslag 1914.

Med anledning av riksdagens beslut i ärendet hade emellertid chefen för generalstaben låtit verkställa ytterligare utredning i syfte att undersöka möjligheten att nedbringa de med premieringen förenade kostnaderna. Med underdånig skrivelse den 19 december 1914 överlämnade också generalstabschefen ett inom staben utarbetat alternativt förslag till den militära lastautomobilfrågans lösning genom premiering av lastautomobiler.

Beträffande de principer, som låge till grund för det nya förslaget anförde generalstabschefen följande:

En minskning av *inköpspremien* hade visat sig icke kunna ifrågakomma. Denna understege redan den i utlandet efter vunnen erfarenhet såsom ett minimum fastslagna för att göra ett förvärv av en premierad lastautomobil för allmänheten begärligt, även om den fastställda vagntypen icke alltid vore den med hänsyn till den dagliga trafiken för ägaren lämpligaste, och uppväga den med innehavandet av en dylik förenade olägenheten av vissa förpliktelser gentemot staten.

Den årligen utgående *underhållspremien*, för vars tillgodonjutande automobilens underhåll i fältdugligt skick skulle utgöra villkoret, avsåge att utgöra en ersättning för de årligen återkommande fältdughetsprov, som ägaren skulle vara skyldig att låta automobilen undergå, för förandet av dagbok m. m. samt för de extra slitningskostnader och olägenheter, som vore en följd av de likaledes årligen återkommande militära övningarna, ofta under ogynnsamma väderleksförhållanden o. s. v. En nedsättning av kostnaderna för denna del av premieringen torde kunna vinnas, dock endast genom motsvarande eftergift i fordringarna med därmed följande mindre effektiv kontroll över automobilens skötsel och underhåll i fältdugligt skick.

Därest emellertid ägare av premierad lastautomobil skulle fritagas från dennas tillhandahållande för militära övningar i fredstid — en i och för sig effektiv kontrollåtgärd — nödvändiggjorde detta, att kronan förvärvade ett antal dylika fordon, för så vitt ej detta transportmedel, på grund av allt för dryga kostnader vid tillfällig förhyrning, skulle helt uteslutas från arméns övningar i fred. Såsom tidigare framhållits, gjorde sig även krav på utbildning av militära lastautomobilförare särskilt gällande, och de härför erforderliga lastautomobilerna kunde i stor utsträckning finna användning vid truppförbandens dagligen återkommande transporter av förnödenheter av olika slag. Vid större fälttjänstövningar, under vilka det enda tillfället erbjöde sig att vinna erfarenhet om den fältmässiga tjänsten vid bilkolonnerna, krävdes dock ytterligare sådana fordon utöver dem, som det sannolikt kunde vara eko-

nomiskt fördelaktigt att innehava för dagligt bruk eller i förråd. [36.]
Man syntes därför icke kunna frångå tanken att vid dessa övningar taga i anspråk premierade automobiler i och för uppnående av det erforderliga antalet. Däremot syntes såväl antalet obligatoriska övningar som den tid, under vilken fordonet för varje övning toges i anspråk, kunna i väsentlig mån inskränkas, därest kronan förvärvade för fredsbruk i allmänhet erforderliga sådana. Även med hänsyn till ernåendet av lämplig kontroll över de premierade fordonens beskaffenhet utöver den, som vunnes vid en besiktning, vore möjligheten av deras disponerande under enstaka fredsövningar önskvärd.

I anslutning till vad i förenämnda skrivelse anförts, hemställde chefen för generalstaben i särskild underdånig skrivelse den 21 december 1914 om anvisande av medel för anskaffande av visst antal lastautomobiler för arméns räkning.

De sakkunnigas yttrande och förslag.

Sedan chefens för generalstaben förenämnda båda skrivelser för yttrandes avgivande överlämnats till förenämnda inom lantförsvarsdepartementet tillkallade sakkunniga, hava dessa till fullgörande av sitt uppdrag med skrivelse den 28 april 1915 överlämnat dels »Utredning och förslag rörande lämpligaste sättet att tillgodose arméns behov i krig och fred av lämpliga lastautomobiler», dels ock utlåtande över chefens för generalstaben förenämnda särskilda skrivelse den 21 december 1914 angående anskaffning av lastautomobiler för armén.

Uti nämnda utredning hava de sakkunniga framhållit, att de sätt, som för närvarande stode till buds för att fylla arméns behov i krig och fred av lämpliga lastautomobiler, vore endast att efter frivillig överenskommelse dels inköpa, dels förhyra erforderliga vagnar. Genom förtydligande ändringar i 1895 års rekvisitions- och hästutskrivningslagar kunde härtill komma tvångsköp eller tvångsförhyrande, så snart förordnande meddelats om krigsmaktens ställande på krigsfot. Att uteslutande grunda anskaffningen av behövliga lastautomobiler för arméns behov i krig på vad sålunda kunde erhållas, vore icke betryggande. Antalet inom landet befintliga krigsdugliga lastautomobiler vore nämligen enligt tillgängliga uppgifter synnerligen ringa i förhållande till den mobiliserade härens behov av dylika fordon. Icke ens i fred kunde man räkna på att genom förhyrning efter frivillig överenskommelse lyckas erhålla det ringa antal lastautomobiler, som behövdes för en större fälttjänstövning. Redan på grund härav måste särskilda åtgärder vidtagas.

[36.] Med hänsyn till de fordringar, som måste ställas på lastautomobiler, lämpade för militärt bruk, ansåge de sakkunniga det jämväl vara nödvändigt för staten att skaffa sig inflytande på lastautomobiltillverkningen i ändamål, att krigsdugliga och för våra förhållanden passande typer kunde framställas inom landet. Men det vore ej nog härmed. Åtgärder måste även vidtagas från statens sida för att främja användningen och spridningen inom riket av lastautomobiler av för krigsbruk lämplig typ, på det tillräckligt antal krigsdugliga sådana måtte finnas till härens förfogande vid mobilisering. Ävenså vore en allmännare användning i civilt bruk av lastautomobiler av militärtyp av vikt, för att en tillräckligt stor stam av med denna typ väl hemmastadda förare skulle uppstå. Utan tvivel kunde nyss angivna mål genast och bäst vinnas genom att använda ett lämpligt premieringssystem.

Visserligen kunde staten genom att på en gång inköpa ett större antal lastautomobiler förskaffa sig full tillgång på fullt tidsenliga och krigsdugliga fordon av detta slag. Ett dylikt tillvägagångssätt vore dock, enligt de sakkunnigas mening, behäftat med betydande olägenheter. Därigenom vunnes icke något långvarigare inflytande på tillverkningen, utan denna bleve endast påverkad vid tiden för inköpet. Någon allmännare spridning av krigsdugliga lastautomobiltyper vore ej heller att förvänta, enär man i civilt bruk i regel vore bättre betjänt med vagnar med annan lastförmåga och svagare motorer än som för krigsbruk krävdes. Mobiliseringsbehovet av krigsdugliga lastautomobiler samt av kunniga förare kunde under sådana förhållanden tydligen blott säkerställas därigenom, att staten inköpte så gott som hela det erforderliga antalet automobiler. Detta borde emellertid ur ekonomisk synpunkt undvikas, enär blott en del av vagnarna kunde i fredstid erhålla ekonomiskt fördelaktig användning för utförande av transporter för arméns behov. Enligt verkställda beräkningar kunde endast i de av rikets garnisonsorter, inom vilka omfattande transporter erfordrades för arméns behov, lastautomobiler finna användning utan att ekonomisk förlust uppstode. Det antal vagnar, som under sådan förutsättning kunde sättas i trafik, borde även av staten inköpas på det arméns personal måtte kunna förvärva den ingående kännedom om lastautomobilmaterielen, som vore nödvändig för att denna skulle kunna rätt användas. Beaktas borde vidare, att automobilmaterielen icke odelat fore väl av att stå oanvänd under längre tid. Även om vagnarna uppställdes i goda lokaler och sköttes väl, kunde det icke undvikas, att ventiler, rör, lager och utväxlingar förorenades av damm, att oljan beckade sig och hjulen deformerades, att de dyrbara gummiringarna torkade och förstördes o. s. v. Ett

inköp av flera vagnar än som kunde få arbete, borde följaktligen undvikas, allra helst den faran även förefunnes, att materielen bleve föråldrad, innan den bleve försliten. [36.]

Då tillgången på krigsdugliga lastautomobiler inom landet vore så ringa, att det önskvärda antalet vagnar vid mobilisering icke kunde erhållas genom rekvisition eller utskrivning eller ens fredsbehovet för fälttjänstövningar med säkerhet kunde anskaffas genom förhyrning, och då det vore olämpligt att inköpa flera lastautomobiler för arméns räkning än som kunde få en ekonomiskt fördelaktig användning eller som eljest oundgängligen erfordrades för personalens utbildning och övning, ansåge de sakkunniga, att intet annat medel än premiering av krigsdugliga lastautomobiler återstode för att betrygga tillgången på sådana för armén.

Det premieringssystem, som borde tillämpas, borde, enligt de sakkunnigas mening, bereda dels en spekulant på en lastautomobil sådana fördelar, att dessa kunde förmå honom att skaffa sig en krigsduglig vagn, dels kronan rättighet att mot skälig ersättning till ägaren få förfoga över automobilen vid mobilisering samt vid större militära övningar i fredstid. Detta vore även iakttaget i det av chefen för generalstaben föreslagna premieringssystemet. Genom tillämpning av ett dylikt system uppnåddes beaktansvärda fördelar, för så vitt premierna hölles vid lämpliga och med hänsyn till såväl statens som premietagarnas intressen väl avvägda belopp. Staten undginge nämligen att inköpa flera vagnar än som oundgängligen behövdes i fredstid och befriades från att binda ett stort kapital i en materiel, som inom kort bleve föråldrad. Tillgång på vagnar vid fredsövningar och mobilisering säkerställdes, och sedan systemet hunnit verka tillräckligt antal år, komme en avsevärd reserv av vagnar att finnas att rekvirera eller utskriva, enär en automobils livslängd kunde beräknas till 10 à 15 år och alltså vore väsentligt längre än den tid, underhållsbidraget utginge. Denna reserv torde tionde året efter premieringens införande kunna beräknas uppgå till minst 40 vagnar, för så vitt det beräknade antalet vagnar, 20 för år, bleve premierat. Under nyssnämnda förutsättning borde staten alltså efter 10 år kunna räkna på en tillgång av minst 140 krigsdugliga lastautomobiler, vilka för sitt inköp under normala prisförhållanden skulle fordrat ett kapitalutlägg av omkring 1,700,000 kronor, varå årliga räntan efter 5 procent utgjorde 85,000 kronor, under det att statens utgifter för premieringen skulle komma att uppgå till endast 65,000 kronor om året. Genom att det bleve statens myndigheter förbehållet att bestämma de fordringar i konstruktivt m. fl. avse-

[36.] enden, en premieberättigad lastautomobil skulle fylla, vunnes garanti såväl för att vagnar av lämplig och enhetlig typ erhölles som att materielen komme att motsvara tidens krav, efter vilka konstruktionsfordringarna tid efter annan naturligen borde ändras. Statens inflytande på tillverkningen fortfore därjämte under hela den period, varunder anslag till premiering lämnades. Man kunde därför hysa förhoppning om, att köparna småningom skulle inse den trygghet, som för dem låge i att anskaffa en av staten godkänd och på sätt och vis såsom tidsenlig, stark och framkomlig av staten garanterad typ av lastautomobil, och att efterfrågan å denna så skulle växa, att den kunde bliva en standardtyp. Genom att uteslutande vagnar av svenskt materiel och svensk tillverkning premierades, kunde slutligen den svenska automobilindustrien erhålla ett stöd, som kunde bliva av gagn i kampen mot den utländska konkurrensen.

Vid den granskning, som de sakkunniga underkastat det av chefen för generalstaben framställda modifierade förslaget, hade de sakkunniga funnit sig böra tillstyrka, att samma förslag i huvudsak lades till grund för premiering av lastautomobiler i vårt land. Beträffande inköps- och underhållspremiernas relativa storlek hölle de sakkunniga före, att inköpspremien måste utgå med ett sådant belopp, att detta verkade lockande å spekulanten, och måste detsamma vara så stort, att det minst uppginge till prisskillnaden mellan en krigsduglig och en för vanligt bruk byggd lastautomobil av samma lastförmåga. En krigsduglig vagn komme nämligen att ställa sig dyrare i pris på grund av den hos en sådan fordrade särskilda utrustningen och större styrkan hos motorn m. m. Men för att automobiler av krigsduglig typ skulle finna den önskade spridningen inom landet vore det även av vikt, att inköpspremien kunde förmå spekulanten att köpa en militärvagn, trots det att en vagn med vare sig större eller mindre lastförmåga bättre skulle passa honom i hans rörelse. Hälst borde premien hava en sådan storlek, att den rent av kunde locka till övergång till automobildrift. Vad underhållspremien anginge, skulle denna utgöra ersättning dels för den merkostnad en krigsduglig automobil droge i drift genom sin kraftigare motor och den nödvändiga särskilda utrustningen, dels i förening med den hyra staten gåve, då automobilen toges i anspråk för dess räkning under militära övningar, för såväl den ökade underhållskostnad, vilken orsakades av det större slitaget under sådana övningar mot vid normal drift, som den olägenhet ägaren tillskyndades genom att under den tid, automobilen vore borta, nödgas anskaffa annat transportmedel i dess ställe. Anmärkas borde dock, att den kostnad, den

större motorn medförde, utjämnades därigenom, att motorn icke be- 36.
hövde ansträngas så hårt och därför stode bi längre än en motor av vanlig storlek. För underhållspremiens utbetalande borde vidare sådana villkor stadgas, att premietagaren tvingades att väl underhålla sin vagn, om han icke skulle gå premien förlustig. Den tid, för vilken underhållsbidrag utbetalades, borde liksom den tid, varunder premietagaren vore skyldig att vid behov tillhandahålla kronan automobilen, självfallet begränsas. Lämpligast borde dessa tider sammanfalla och icke utsträckas över det antal år, en väl underhållen automobil kunde anses äga sin fulla tjänstbarhet eller fem år.

Huvuddragen av det av de sakkunniga förordade premieringssystemet kunna sammanfattas sålunda:

Premierna skulle vara av två slag: *inköpspremie* om 2,000 kronor samt *underhållspremie* om 1,000 kronor. Inköpspremie skulle utbetalas såsom bidrag till kostnaderna, då från svensk, såsom leverantör av arméförvaltningen godkänd automobilfabrik inköptes nytillverkad lastautomobil av svensk tillverkning och av sådan typ, att den vore lämplig för krigsbruk; underhållspremie skulle utgå vid slutet av femte året efter automobilens inköp, under förutsättning att automobilen med fastställd materiel och verktygsutrustning under tiden av ägaren hållits i fältdugligt skick.

För att svensk automobilfabrik skulle kunna erhålla arméförvaltningens godkännande såsom leverantör av fältdugliga lastautomobiler skulle fordras, att fabriken deltoge i prov, som i regel två gånger under varje femårsperiod anställdes med lastautomobiler av sådan typ, att de vore lämpliga för krigsbruk, samt att fabriken därvid befunnes vara i stånd att framställa sådana automobiler. För att en lastautomobil skulle kunna anses vara av sådan typ, att den vore lämplig för krigsbruk, erfordrades, att den uppfyllde, förutom bestämmelserna i automobilförordningen, vissa av arméförvaltningen uppställda villkor.

Före tillerkännandet av inköpspremie skulle automobilen i fråga vid den genom arméförvaltningens försorg företagna besiktningen hava befunnits vara i överensstämmelse med godkänd typ.

Ägare till premierad lastautomobil skulle skriftligen förbinda sig att, om så påfordrades, vid militära övningar i fred högst två gånger tillhandahålla automobilen fullt rustad jämte förare under en tid av högst 10 dagar varje gång, färderna till och från avlämningsorten inräknade. Vid mobilisering skulle automobilen, fullt rustad, men utan förare, tillhandahållas under hela mobiliseringstiden. För varje tjänstgöringsdygn, färddagarna till och från avlämningsorten inberäknade, skulle erläggas

[36.] en hyra av 50 kronor, då automobilen tillhandahölles under militära övningar i fred utan sammanhang med mobilisering, och av 40 kronor, då tillhandahållandet skedde vid mobilisering. I denna hyra inginge jämväl ersättning för förare under såväl fredstjänstgöring som eventuella färddagar till och från avlämningsorten vid mobilisering. Drivmedel, jämväl för färderna till och från avlämningsorten, skulle tillhandahållas eller bekostas av staten. Då avståndet till avlämningsorten vore större än 150 kilometer, skulle staten bekosta transport å järnväg, där sådan lämpligen kunde äga rum. Vid mobilisering förbehölle sig staten rätt att inlösa automobilen.

För skador, som åsamkades automobilen under den tid, den mot hyresersättning stode till statens förfogande, och som uppstått utan förvållande av ägaren eller av denne tillhandahållen förare, skulle staten lämna ersättning; minskning i automobilens värde genom slitning och dylikt skulle ej ersättas.

Vid varje inställelse till eller avlämning efter tjänstgöring skulle automobilen undergå vederbörlig besiktning. Därjämte skulle staten äga rätt att, när så ansåges nödigt, låta besiktiga automobilen å dess vanliga tjänstgöringsstation, dock högst en gång varje kalenderår, därest icke särskild orsak prövades föreligga att oftare verkställa sådan besiktning. I samband med besiktningen skulle provkörning få äga rum med högst 20 kilometers färd för varje gång.

Återbärande av inköpspremie skulle ifrågakomma i vissa fall, nämligen

då premierad automobil befunnes vara behäftad med sådana material- och tillverkningsfel, att de ej inom en månad kunde fullständigt avhjälpas,

då automobilen skadades och ej inom tre månader försattes i fältdugligt skick,

då automobilen förstördes eller avyttrades till utlandet eller inom landet komme i någons ägo, som icke ville övertaga ägarens gentemot staten åtagna förpliktelser, och i nämnda fall ej inom tre månader insattes annan godkänd automobil i den förras ställe, samt

då genom ägarens underlåtenhet att uppfylla sitt åtagande eller eljest genom hans förvållande sådant förhållande inträffade, som medförde, att staten icke kunde hava påräknad nytta av automobilen.

Ägde återbäring rum första året, skulle den omfatta hela inköpspremien, andra året 1,500 kronor, tredje året 1,000 kronor och fjärde året 500 kronor.

För uppfyllande av samtliga premietagare åliggande förpliktelser ävensom för återbetalning av inköpspremie eller del därav skulle avlämnas behörig borgensförbindelse.

Arméförvaltningen skulle äga att i samråd med chefen för general- [36.]
staben utfärda närmare bestämmelser rörande automobilens beskaffenhet, sättet för utförande av prov för godkännande till premiering av krigsdugliga lastautomobiler, lastautomobils utrustning med verktyg och reservdelar, premieringskontrakt, märkning av premierad automobil ävensom förordnande av besiktningsman.

Vad *kostnaderna för premieringen* anginge, hade dessa av chefen för generalstaben beräknats till 60,000 kronor för år, sedan premieringen kommit i full gång. Mot denna beräkning hade de sakkunniga icke något att erinra. Härtill komme emellertid kostnader för utförande av prov med och hållande av tävlingar mellan olika automobilfabrikat, som fabrikanterna önskade få förklarade berättigade till premiering, samt för besiktningar av premierade eller till premiering anmälda vagnar. Uti skrivelse den 5 november 1913 hade dock arméförvaltningen förklarat, att dessa kostnader kunde gäldas från anslaget till arméns diverse intendenturbehov, utan att detta med anledning därav behövde ökas. Vid anställd beräkning hade de sakkunniga funnit, att nämnda kostnader i medeltal icke torde behöva uppgå till mer än 5,000 kronor om året. Hela den årliga kostnaden för premieringen komme således icke att i medeltal överstiga 65,000 kronor.

Kostnaderna för användningen av lastautomobiler under fälttjänstövningar m. m. borde framdeles som hittills utgå av anslaget till dylika övningar eller eljest från anslaget till det ändamål, för vilket automobilerna användes. Då dessa sistnämnda utgifter komme att erfordras, vare sig premiering infördes eller icke, samt i senare händelsen med säkerhet bleve större än om premierade lastautomobiler inkallades till användning, saknade de sakkunniga anledning att sysselsätta sig med denna kostnadsfråga.

På grund av vad sålunda anförts, hemställde de sakkunniga, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

dels att i riksstaten uppföra ett ordinarie årligt anslag, benämnt »Premiering av lastautomobiler, reservationsanslag», de fem första åren uppgående till 40,000 kronor samt därefter till 60,000 kronor att användas enligt i huvudsak de grunder, som angåves i av de sakkunniga upprättade, utredningen bifogade »förslag till kungörelse angående verkställande av prov för godkännande till premiering av krigsdugliga lastautomobiler» och »förslag till kungörelse angående premiering av krigsdugliga lastautomobiler» jämte tillhörande »förslag till premieringskontrakt»,

[36.] dels att å extra stat anvisa ett anslag, som för närvarande borde beräknas till 303,600 kronor, för inköp av 20 stycken krigsdugliga lastautomobiler, avsedda bland annat att bereda arméns personal kännedom och vana vid handhavande av dylika fordon i enlighet med vad de sakkunniga uttalat i sitt underdåniga utlåtande över chefens för generalstaben särskilda skrivelse den 21 december 1914.

dels ock att antaga sådana ändringar av lagarna den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov samt angående anskaffandet av hästar och fordon för krigsmaktens ställande på krigsfot, att alla hinder för rekvisition och utskrivning av automobiler vid krigsmaktens ställande på krigsfot måtte undanröjas.

Arméförvaltningens intendentsdepartement.

Uti infordrat utlåtande den 30 april 1915 har arméförvaltningens intendentsdepartement hänvisat till vad departementet i samband med sitt år 1913 avgivna förslag till riksdagsäskanden uttalat samt framhållit, att departementet ställde sig tveksamt, huruvida den nu ifrågasatta nedsättningen av underhållspremien icke komme att avsevärt minska utsikterna till ett allmännare införande av en för militärt bruk fullt lämplig lastautomobil. Med hänsyn till det av 1914 års senare riksdag uttalade önskemålet om premieringskostnadernas nedbringande och då detta icke lämpligen syntes kunna ske på annat sätt än som av såväl chefen för generalstaben som de sakkunniga föreslagits, ansåge sig departementet likväl böra tillstyrka det nu föreslagna premieringssystemet.

Uti särskilt utlåtande den 30 april 1915 har intendentsdepartementet tillstyrkt bifall till de sakkunnigas förslag, i vad detsamma avsåge inköp av lastautomobiler för arméns räkning.

Departementschefen.

De åtgärder, som enligt de sakkunnigas förslag skulle vidtagas för tillgodoseende av arméns behov i krig och fred av lämpliga lastautomobiler, äro: dels införande av premiering av lastautomobiler, dels inköp av visst antal dylika automobiler och dels vidtagande av sådana ändringar i 1895 års rekvisitionslagar, att alla hinder för rekvisition och utskrivning av automobiler vid mobilisering undanröjas.

Vad först angår frågan om införande av premiering av lastautomobiler, har riksdagen, såsom förut nämnts, i princip anslutit sig till en dylik anordning. I enlighet härmed upptog även 1914 års senare riksdag i sina beräkningar över lantförsvarets ordinarie årliga kostnader efter genomförd härordning för ifrågavarande ändamål ett särskilt an-

slag, benämnt »Premiering av lastautomobiler, reservationsanslag». I avvaktan på den ytterligare utredning angående premieringskostnadernas nedbringande, som riksdagen ansåg erforderlig, upptogs detta anslag till 80,000 kronor eller samma belopp, vartill kostnaderna enligt det då föreslagna premieringssystemet av Kungl. Maj:t beräknats komma att uppgå. [36.]

Enligt det nu föreslagna premieringssystemet skulle erfordras ett årsanslag av endast 60,000 kronor. Denna kostnadsminskning har åstadkommits därigenom, att underhållspremien, vilken enligt det tidigare förslaget skulle utgå med 2,000 kronor, fördelade på fyra år, ansetts kunna nedsättas till 1,000 kronor. I och för sig är givetvis en dylik nedsättning ägnad att minska utsikterna till ett allmännare införande av för militärt bruk fullt lämpliga lastautomobiler. Å andra sidan är dock att märka, att automobilägarens skyldigheter med avseende å automobilers tillhandahållande under militära fredsövningar blivit i samband med underhållspremiens nedsättning avsevärt inskränkta. Medan enligt det tidigare förslaget ägaren av en premierad lastautomobil skulle vara skyldig att under vart och ett av de fem första åren efter inköpspremiens erhållande i högst fjorton dagar ställa automobilen till de militära myndigheternas förfogande, har i det nu föreliggande förslaget denna skyldighet begränsats därhän, att automobilen skall för ifrågavarande ändamål tillhandahållas högst två gånger under en tid av högst tio dagar varje gång. De för automobilägarna sålunda minskade olägenheterna av att nödgas i fredstid på anfordran ställa sina automobiler till arméns disposition torde få anses fullt uppväga den föreslagna minskningen av underhållspremien. Vid sådant förhållande och då jag icke i övrigt har något att erinra mot det av de sakkunniga föreslagna premieringssystemet, finner jag mig böra tillstyrka detsamma.

Då underhållspremier icke skola utbetalas förr än vid slutet av femte året efter automobilernas inköp, erfordras under de fem första åren endast medel till inköpspremier. För ifrågavarande ändamål har av såväl chefen för generalstaben som de sakkunniga beräknats ett belopp av 40,000 kronor om året. Mot denna beräkning har jag icke något att erinra. Nyssnämnda belopp bör följaktligen under benämning »Premiering av lastautomobiler, reservationsanslag» uppföras såsom ordinarie anslag i 1917 års riksstat.

Vad härefter angår förslaget om inköp av visst antal lastautomobiler, är det tydligt, att, i den mån tillgången å för militärt bruk lämpliga lastautomobiler ökas, en del av den vid trängkårerna fast an-

[36.] ställda personalen måste göras förtrogen med handhavandet av dylika automobiler för att kunna organisera och leda lastautomobilkolonner, ävensom att de värnpliktiga, vilka årligen uttagas till automobilförare, måste bibringas kännedom om och vana att under fältmässiga förhållanden föra lastautomobiler av militärtyp. Därest dylik utbildning icke kommer till stånd, kan man givetvis icke förvänta, att den inom landet till förfogande stående lastautomobilmaterielen skall vid inträffande mobilisering bliva till den nytta, som den kan och bör vara. Genom införandet av premiering av lastautomobiler minskas icke behovet av utbildning i förevarande hänseende för arméns personal. Med hänsyn till vederbörande automobilägares intresse kommer nämligen denna personal icke att under fred föra till tjänst inkallade lastautomobiler. Arméns personal behöver alltså, oberoende av premieringens införande, tillgång till ett visst antal staten tillhöriga lastautomobiler för att kunna förvärva sig nödig erfarenhet.

Enligt de sakkunnigas förslag skulle för ifrågavarande ändamål inköpas 20 stycken lastautomobiler. Visserligen är detta antal något mindre än som erfordras för ett rationellt ordnande av utbildningen. Men då, enligt vad de sakkunniga påvisat, ett större antal lastautomobiler näppeligen skulle kunna, under den tid, de icke tagas i anspråk för utbildningsändamål, få en ekonomiskt fördelaktig användning för utförande av transporter för arméns räkning, finner jag mig böra tillstyrka bifall till de sakkunnigas förslag jämväl i förevarande avseende.

Mot de av de sakkunniga beräknade kostnaderna, 303,600 kronor, har jag icke något att erinra. Jag anser mig böra omnämna, att i förevarande belopp ingå jämväl kostnaderna för anordnande av erforderliga automobilstall och drivmedelsförråd. Beloppet torde i sin helhet böra anvisas å extra stat för år 1917. Med hänsyn till angelägenheten av att anskaffningen snarast möjligt må komma till stånd torde Kungl. Maj:t bemyndigas att, i den mån så erfordras, redan under år 1916 förskottsvis av tillgängliga medel utanordna ifrågavarande belopp.

Vad slutligen beträffar de av de sakkunniga ifrågasatta ändringarna i rekvisitionslagarna, tillåter jag mig erinra, att dessa redan blivit genom Kungl. Maj:ts med 1915 års riksdag fattade beslut vidtagna.

På grund av vad sålunda anförts, får jag hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att i riksstaten under fjärde huvudtiteln uppföra ett nytt ordinarie anslag å 40,000 kronor, benämnt »*Premiering av lastautomobiler*, *reservationsanslag*».

7. Anskaffning av lastautomobiler m. m. [37.]

Under åberopande av vad jag under näst föregående punkt anfört, får jag hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att för *anskaffning av lastautomobiler m. m.* å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av 303,600 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att, i den mån så erfordras, av tillgängliga medel under år 1916 förskjuta beloppet för att sedermera ersättas av förevarande anslag.

8. Inventarier i nya kasernetablissemang. [38.]

För anskaffning av inventarier i nya kasernetablissemang hava de senare årens riksdagar anvisat särskilda extra anslag, beräknade efter 50,000 kronor för varje infanteriregemente, som inflyttat i ny kasern.

Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har anmält, att enligt vad arméns kasernbyggnadsnämnd meddelat, kasernetablissemanget för Västgöta regemente invid Vänersborg, som enligt plan skulle vara färdigt inom år 1917, nu antoges kunna bliva uppfört redan under 1916 års lopp samt att etablissemanget för Kronobergs regemente vid Växjö beräknades bliva färdigt under år 1917. Möjligt vore även, att etablissemangen för Södermanlands regemente vid Strängnäs och Kalmar regemente vid Eksjö, vilka planerats vara färdiga först under loppet av år 1918, kunde vara uppförda redan vid 1917 års slut. Med anledning härav har arméförvaltningen hemställt, att för anskaffande av inventarier för ifrågavarande fyra kasernetablissemang måtte för år 1917 anvisas tillhopa 200,000 kronor.

Departementschefen.

Med hänsyn till vad arméförvaltningen upplyst angående tiden för färdigställandet av kasernetablissemangen för Västgöta och Kronobergs regementen, torde medel för anskaffande av inventarier för dessa båda etablissemang nu böra av riksdagen äskas. Däremot synes detta icke vara erforderligt beträffande de båda andra kasernetablissemangen, då dessa icke med säkerhet kunna förväntas bliva färdiga före 1917 års utgång. Jag får därför hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att för inköp av *inventarier i nya kasernetablissemang* å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av 100,000 kronor.

G. Inkvarterings-, rese- och traktamentskostnader.

1. Inkvarteringskostnader.

Enligt 1901 års härordningsbeslut skulle av de å intendenturkårens stat uppförda 36 vaktmästarbeställningarna 19 beställningar indragas. I likhet med vad förhållandet redan vore vid den garnisonerade armén, ansågos nämligen några särskilda vaktmästare icke vidare erforderliga vid truppförbanden. De göromål, som dittills bestritts av vaktmästarna, skulle i stället övertagas av därtill beordrat manskap.

I den mån vederbörande truppförband garnisonerades (kasernerades) samt förråden flyttades från mötesplatsen till garnisonsorten, blevo till följd härav ifrågavarande vaktmästarbeställningar indragna. Vid fattandet av 1914 års härordningsbeslut var emellertid övergången ännu icke verkställd, enär kasernetablissemang för åtskilliga regementen icke blivit uppförda.

Med anledning därav, att vaktmästare icke vidare skulle finnas vid truppförbanden, hava vid de nyuppförda kasernetablissemangen bostadslägenheter för sådana beställningshavare icke beräknats eller iordningställts.

Genom 1914 års härordningsbeslut har emellertid en återgång skett till förhållandena före år 1901, i det att vid varje truppförband av infanteriet och trängen skall finnas en särskild förrådsvaktmästare såsom biträde åt förrådsförvaltaren. Ifrågavarande beställningar hava från och med innevarande år blivit å vederbörande stater uppförda. Innehavarna av dessa beställningar skola, i likhet med förrådsvaktmästare vid fortifikationen, med vilka de i avlöningshänseende äro likställda, åtnjuta fri bostad, vilket också framgår av staterna. Då av skäl, som förut nämnts, vid åtskilliga truppförband bostadslägenhet för förrådsvaktmästare icke finnes anordnad, har fråga uppstått, huru i dylikt fall skall förfaras.

Uti underdånig skrivelse den 5 november 1915 hava arméförvaltningens fortifikations-, intendents- och civila departement förklarat sig anse, att i de fall, då för förrådsvaktmästare vid infanteriregemente eller trängkår avsedd bostadslägenhet funnes inredd, denna lägenhet borde för ändamålet tagas i anspråk, samt att, där sådan lägenhet icke funnes inredd åt förrådsvaktmästaren, vilken på grund av sin tjänstgöring borde vara boende inom vederbörande truppförbands etablisse-

mang, sådan lägenhet borde där beredas, så snart omständigheterna det medgåve. På grund härav och då ifrågavarande befattningshavare, även om de endast innehade furirs tjänsteställning, i inkvarteringshänseende borde närmast likställas med sergeanter, hemställde departementen, att Kungl. Maj:t måtte dels bemyndiga samtliga chefer för infanteriets och trängens truppförband att, i den mån sådant kunde ske utan att nuvarande bostadsinnehavare fråntoges honom tilldelad bostadsförmån in natura, använda för sergeant avsedd lägenhet till bostad för förrådsvaktmästare, dels ock föreskriva, att intill dess förrådsvaktmästare kunde få tillträda dylik lägenhet, hyresersättning motsvarande sergeants inkvarteringsoch servisbidrag finge till honom utgå från fjärde huvudtitelns anslag till extra utgifter.

I likhet med arméförvaltningens nämnda departement anser även jag, att vid de truppförband, där särskild för förrådsvaktmästare avsedd bostadslägenhet icke finnes, för sergeant avsedd lägenhet tillsvidare bör åt förrådsvaktmästaren upplåtas. Skulle emellertid någon sergeantslägenhet icke finnas disponibel, torde, i avvaktan på att sådan lägenhet kan förrådsvaktmästaren beredas, åt denne från anslaget till inkvarteringskostnader få utbetalas inkvarterings- och servisbidrag med belopp, som enligt gällande bestämmelser tillkommer sergeanter och med dem likställda. Ehuru anslaget icke är härför beräknat, torde detsamma dock lämna tillgång för dessa kostnaders bestridande.

I riksstaten för år 1917 torde alltså böra uppföras

Inkvarteringskostnader, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 1,088,307: —

2. **Inkvarteringens ordnande i Stockholm,** *oförändrat ordinarie reservationsanslag* ..... » 21,450: —

3. **Rese- och traktamentspenningar,** *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... » 195,000: —

4. **Flyttningshjälp,** *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... » 12,000: —

H. Artilleribehov.

[39.] ## 1. Arméns vapen, ammunition och målskjutningsmateriel samt artilleriets övningar och materiel.

Detta anslag är i riksstaten för år 1916 upptaget med 2,708,850 kronor.

Enligt den av Kungl. Maj:t den 9 september 1915 fastställda staten för anslagets användande under år 1916 är detsamma uppdelat å nio särskilda titlar, av vilka titel II avser handvapen, titel III ammunition och titel IV övningar.

Ifrågavarande tre titlar äro i staten upptagna sålunda:

Titel II. Handvapen:

Till underhåll och rengöring av gevärspersedlar, till inventarier, materialier och förbrukningspersedlar samt till kurser för utbildning i vapenvård kronor 190,000: —

Titel III. Ammunition:

a) *för fältpjäser:*

Till anskaffande av fältartilleriammunition (utom krut och sprängladdningar) i stället för under övningar förbrukad, till inventarier, materialier och förbrukningspersedlar samt till allmänna omkostnader vid ammunitionsförråden i Stockholm, Göteborg, Kristianstad, Östersund, Uppsala, Jönköping och Visby ..... » 520,000: —

b) *för fästnings- och positionspjäser:*

Till anskaffande av fästnings- och positionsartilleriammunition (utom krut och sprängladdningar) i stället för under övningar förbrukad, till inventarier, materialier och förbrukningspersedlar samt till allmänna omkostnader vid ammunitionsförråden å Karlsborgs och Bodens fästningar ..... kronor 120,000: —

[39.]

c) *för handvapen:*

Till bestridande av kostnaden, utom den för krutet, för den årliga förbrukningen av ammunition för handvapen (jämväl ammunition åt landstormen under dess obligatoriska övningar) samt till kurser för utbildning i ammunitionsvård ..... kronor 844,000: —

d) *kruttillverkning:*

Till bestridande av kostnaden för den årliga förbrukningen av krut och sprängladdningar samt för kavalleriets sprängmedel ..... » 237,000: —

Titel IV. Övningar:

a) *övningar för artilleriet* ..... » 117,000: —

b) *målskjutningsmateriel för handvapen:*

Till anskaffande och underhåll av målskjutningsmaterielen samt till belöningar för skicklighet i skjutning med handvapen ..... » 150,000: —

Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har nu gjort framställning om höjning av de under förenämnda tre titlar beräknade beloppen samt därvid anfört följande:

Allt ifrån år 1909 hade vapenanslaget utgått med oförändrat belopp. Sedan dess och särskilt under senaste åren hade betydliga organisationsförändringar blivit gjorda av den beskaffenhet, att desamma medförde ökade behov av anslag under denna ordinarie anslagstitel, särskilt beträffande de undertitlar, som avsåge ammunitionsanskaffning. Redan vid genomförandet av 1901 års härorganisation hade de beräkningar, som då uppgjorts rörande ifrågavarande anslag, visat, att vid organisationens fullständiga genomförande ordinarie vapenanslaget skulle komma att stiga till 3,176,000 kronor. Vad beträffade 1901 års organisation, hade genom densamma bestämda nyformationer vid artilleriet ännu ej blivit fullständigt genomförda, i det ännu vissa fälthaubitsbatterier, nämligen två vid Norrlands artilleriregemente, ännu ej blivit uppsatta, på grund av att därför erforderliga byggnader ännu ej hunnit uppföras. Då emellertid dessa nybyggnader kunde antagas bliva färdiga före år 1917, borde även förutsättas, att dessa felande fälthaubitsbatterier till början av sistnämnda år hunne uppsättas, varav följde ett motsvarande ökat anslagsbehov å vapenanslaget.

[39.] Vid genomförandet av 1914 års förbättrade härorganisation komme ifrågavarande anslagsbehov att ytterligare i väsentlig grad ökas med hänsyn till, bland annat, följande organisationsåtgärder, nämligen:

utsträckning av infanteriets övningstid i allmänhet,

kulspruteformationers införande vid infanteriet,

reservtruppövningars anordnande,

förlängd första tjänstgöring för studenter och med dem i värnpliktshänseende likställda, samt

fästningsartilleriets utökning.

Utom direkta organisationsändringar, vilka inverkade på vapenanslaget, hade även under senare åren fordringarna på skjutskickligheten ej oväsentligt höjts beträffande de olika vapenslagen, och hade i följd därav i de fastställda skjutinstruktionerna ökade övningsskjutningar successivt anbefallts, varigenom samtidigt ammunitionsförbrukningen höjts.

Om man toge hänsyn ej endast till de under nuvarande förhållanden synnerligen högt uppdrivna priserna å råmaterialier m. m., vilka särskilt gjorde sig gällande vid de anskaffningar, som skedde för medel, utgående från vapenanslaget, enär en stor del av råmaterialierna till dessa anskaffningar måste hämtas från utlandet, utan även till de successiva prisförhöjningar, som under senare åren i allmänhet förekommit, torde klart framgå, att även av detta skäl anslaget måste erfordra ej oväsentlig höjning.

Visserligen syntes vapenanslaget under samtliga åren hava lämnat överskott av något växlande storlek, men hade från artilleridepartementets sida även förut framhållits, att vid förvaltandet av ett anslag av den storlek, som vapenanslaget, den största försiktighet måste iakttagas vid anskaffningars anordnande för att förebygga, att anslaget genom oförutsedda omständigheter överskredes, vadan alltid, såvitt möjligt vore, ett ej obetydligt överskott för varje år borde reserveras. Detta överskott, som förut under en följd av år uppgått till ungefär lika belopp, utvisande att anslaget i sin helhet årligen förbrukats, hade emellertid för de senare åren minskats, varav framginge, att anslaget under dessa år ej varit tillräckligt.

En följd av anslagets knapphet hade varit, att, särskilt vid artilleriet, skjutningar ej kunnat anordnas till den utsträckning, som i vederbörande skjutinstruktion avsetts, varigenom dels batterierna ej fått önskvärd övning, dels den personal, som i händelse av mobilisering och avgång av ordinarie batterichefer skulle eventuellt kunna komma att föra batteriernas eld, såsom reservofficerare och underofficerare, ej fått tillfälle att erhålla den övning i eldens ledande, som i första hand kunde erfordras, och som i skjutinstruktionerna avsåges.

Ehuruväl de orsaker, som i allmänhet i det föregående anförts [39.]
såsom bidragande till en ökning av ordinarie vapenanslaget, komme att i större eller mindre grad inverka på de flesta av anslagets undertitlar, ansåge sig likväl arméförvaltningen med hänsyn till den i nådiga brevet av den 12 augusti 1915 givna befallningen, att vid anslags äskande största möjliga sparsamhet borde iakttagas, för närvarande endast böra göra framställning om anslagsförhöjningar å de undertitlar, där behovet ej syntes endast önskvärt utan jämväl nödvändigt, om ej övningsförhållandena vid armén skulle för framtiden försämras. Dessa titlar vore titel II, handvapen, titel III, ammunition och titel IV, övningar: b) målskjutningsmateriel för handvapen.

Vad *titel II, handvapen*, anginge, hade vederbörande truppslagsinspektörer beräknat, att den erforderliga ökningen av den årliga förbrukningen av handvapenammunition för övningar uppginge till 50 procent av hittillsvarande förbrukning. Att härigenom en avsevärd ökning erfordrades å förevarande anslagspost, varifrån bestredes bland annat kostnaderna för handvapens underhåll och vård, ansåge arméförvaltningen ligga i öppen dag. Denna senare ökning syntes dock ej behöva göras proportionell med ökningen av ammunitionsförbrukningen utan kunde tillsvidare begränsas till omkring 20 procent av det enligt 1916 års stat utgående beloppet. Förevarande titel, för år 1916 upptagen till 190,000 kronor, borde alltså ökas med 40,000 kronor till 230,000 kronor.

Å *titel III, ammunition,* erfordrades ökning av samtliga undertitlar. Enligt verkställda, arméförvaltningens skrivelse bilagda beräkningar borde undertiteln *a) ammunition för fältpjäser* ökas med 125,000 kronor eller från 520,000 kronor till 645,000 kronor, undertiteln *b) ammunition för fästnings- och positionspjäser* med 160,000 kronor eller från 120,000 kronor till 280,000 kronor, undertiteln *c) ammunition för handvapen* med 520,000 kronor eller från 844,000 kronor till 1,364,000 kronor samt undertiteln *d) kruttillverkning* med 243,000 kronor eller från 237,000 kronor till 480,000 kronor. Ifrågavarande kostnadsberäkningar vore uppgjorda med hänsyn tagen till den ökade årliga förbrukningen av ammunition för pjäser och handvapen, som av vederbörande truppslagsinspektörer i avgivna förslag ansetts erforderlig i och med övergången till 1914 års härordning. De à-priser, som legat till grund för dessa beräkningar, vore att anse såsom *medelpriser* för år 1914, och hade i sagda priser den oerhörda prisstegring på råvaror och bränsle m. m., som inträtt med nu pågående krig, endast delvis gjort sig gällande. Att nu beräkna kostnaderna för år 1917 till så höga belopp, som skulle framgå av *för närvarande gällande priser* å råvaror, syntes ej vara

[39.] erforderligt. Med hänsyn dels till att dessa nuvarande höga materialpriser komme att påverka ammunitionspriset under en del år framåt, och dels till att en sänkning av råvarupriserna till samma nivå som före krigsutbrottet knappast torde vara att påräkna inom de närmaste åren, syntes det emellertid vara nödvändigt att för år 1917 beräkna en ytterligare prisförhöjning på ammunition utöver den, som framginge av berörda medelpriser för år 1914. Arméförvaltningen hade i sina beräkningar ansett sig böra begränsa denna ytterligare prisförhöjning till omkring 10 procent, ehuru detta ej på långt när motsvarade förhöjningen för närvarande i råvaruprisen.

Vad slutligen *titel IV, övningar*, anginge, borde av enahanda skäl, som anförts beträffande den under titel II föreslagna ökningen, undertiteln *b) målskjutningsmateriel för handvapen* ökas med 30,000 kronor eller från 150,000 kronor till 180,000 kronor.

De belopp, varmed vapenanslaget för år 1917 borde ökas, utgjorde alltså:

å	titel	II	kronor	40,000: —
»	»	III a)	»	125,000: —
»	»	III b)	»	160,000: —
»	»	III c)	»	520,000: —
»	»	III d)	»	243,000: —
»	»	IV b)	»	30,000: —
			eller tillhopa kronor	1,118,000: —

I enlighet härmed hemställde arméförvaltningen, att förevarande anslag måtte i 1917 års riksstat upptagas med 3,826,850 kronor.

Departementschefen.

Enligt de för 1901 års riksdag i samband med förslag till ny härordning framlagda kostnadsberäkningarna skulle ordinarie vapenanslaget, som i 1901 års riksstat var upptaget med 1,441,175 kronor, efter genomförd härordning, d. v. s. från och med år 1913, utgå med 3,176,000 kronor. Mot denna beräkning framställdes från riksdagens sida icke någon erinran.

I enlighet härmed undergick anslaget successiva höjningar intill år 1909, då det i riksstaten uppfördes med sitt nuvarande belopp eller 2,708,850 kronor. Att någon höjning av anslaget därefter icke ägt rum, har berott därpå, att arméförvaltningen uti sina årliga framställningar angående lantförsvarets medelsbehov förklarat någon höjning icke vara av behovet påkallad. Också hade anslaget, förutom till de av arméförvaltningen omförmälda reservationer, lämnat tillgång till åt-

skilliga tillfälliga och oförutsedda utgifter, exempelvis för ammunitions- [39.]
förbrukningen under 1912 års försöksmobilisering och för skjutfält.

Vid utarbetandet av förslag till 1914 års härordningsproposition upptogs ordinarie vapenanslaget uti de i samband därmed uppgjorda kostnadsberäkningarna rörande lantförsvaret efter genomförd härordning med samma belopp som dittills eller 2,708,850 kronor. Uti sitt över berörda förslag den 13 maj 1914 avgivna yttrande framhöll arméförvaltningen, att vapenanslaget, som vid uppgörandet av 1901 års härordningsförslag beräknats uppgå till 3,176,000 kronor, vid fullständigt genomförande av den föreslagna härordningen borde beräknas uppgå till en summa, vilken, såvitt då kunde förutses, syntes böra upptagas något högre än enligt förslaget. Med hänsyn till då kända förhållanden blev emellertid vapenanslaget i de för riksdagen framlagda kostnadsberäkningarna upptaget med sitt nuvarande belopp eller 2,708,850 kronor. Mot denna beräkning framställde riksdagen icke någon erinran.

Modell för kulspruta fastställdes den 24 september 1914.

Innan de förändrade övningsinstruktionerna, som av härordningsbeslutet föranleddes, hunnit utarbetas, hade världskrigets erfarenheter otvetydigt givit vid handen, att för önskvärt utnyttjande av den nya härordningens möjligheter erfordrades betydligt mera övningsammunition än förut antagits, på samma gång som man med ledning av dessa erfarenheter måste räkna med så stora ammunitionsförråd, att en ökad omsättning är nödvändig.

Redan i underdånig skrivelse den 3 juni 1915 anmälde också inspektören för infanteriet, att genomförandet av 1914 års härordning komme att medföra krav på en avsevärt ökad tillgång av övningsammunition för eldhandvapen. De omständigheter, som vid infanteriet nödvändiggjorde en ökning, vore införandet av särskild vinterutbildning, organiserandet av kulsprutekompanier vid infanteriregementena, tillkomsten av reservtrupp- och landstormsövningar samt införandet av särskild utbildning för de till underbefäl uttagna värnpliktiga ävensom för värnpliktiga studenter. Det ökade behovet av skarpa gevärspatroner för infanteriet hade av chefen för skjutskolan beräknats till omkring 5,000,000 mera om året än förut. Denna ökning syntes inspektören för infanteriet icke vara för hög. Snarare syntes ökningen böra beräknas till omkring 6,000,000. Härtill komme med all sannolikhet även krav å ökad skarp pistolammunition. Det ökade behovet av lös gevärsammunition syntes böra bliva föremål för särskild utredning, vilken endast, i den mån arbetet på de nya utbildningsföreskrifterna fortginge, kunde åvägabringas. Förslagsvis syntes totalökningen icke böra uppskattas till mindre än 3,000,000 patroner.

[39.] Sedan med anledning av förenämnda anmälan övriga truppslagsinspektörer anbefallts att inkomma med uppgift, huruvida och i vad mån genomförandet av 1914 års härordning prövades föranleda ändrad tillgång å övningsammunition (skarp och lös, gevärs- och karbinammunition samt pistolammunition), meddelade dessa uti avgivna yttranden, att övningsammunitionen vid samtliga truppslagen måste på grund av den nya härordningen ökas i viss närmare angiven omfattning.

Uti härefter i ärendet den 26 juli 1915 avgivet yttrande meddelade arméförvaltningens artilleridepartement, att ordinarie vapenanslaget icke kunde med det belopp, varmed detsamma nu utginge, bära några kostnader för ökad årlig förbrukning av handvapenammunition. En ökning av förbrukningen enligt de av vederbörande truppslagsinspektörer verkställda beräkningarna medförde, att anslaget måste höjas med 530,000 kronor. Att genomförandet av 1914 års härordning skulle medföra en ökning av vapenanslaget, hade arméförvaltningen framhållit i sitt förenämnda yttrande över härordningsförslaget. Vid detta yttrandes avgivande kunde emellertid ej överblickas vare sig den erforderliga ökningens storlek eller tidpunkten, när densamma skulle erfordras. Ej heller vid insändande av sin skrivelse den 7 november 1914 angående lantförsvarets medelsbehov för år 1916 ägde arméförvaltningen kännedom om, att någon ökning av anslaget för övningsammunition erfordrades redan för sagda år. Då emellertid anslaget för år 1916 vore till sitt belopp av riksdagen fastställt, hemställde departementet, att för den händelse den av truppslagsinspektörerna föreslagna ökningen i ammunitionsförbrukningen skulle träda i kraft redan år 1916, vilket nog för övningarnas bedrivande kunde anses erforderligt, 530,000 kronor måtte för ändamålet ställas till förfogande för nämnda år.

Chefen för generalstaben förklarade i avgivet yttrande sig icke hava något att erinra däremot, att de framställda förslagen i huvudsak lades till grund för tillhandahållandet av övningsammunition under de närmaste utbildningsåren.

Emellertid hade med anledning av den nya värnpliktslagens bestämmelser angående de värnpliktigas utbildning tillkallade skjutkommitterade utarbetat förslag till ny skjutinstruktion för trupper, beväpnade med 6,5 mm. gevär. Berörda förslag var uppgjort med hänsyn till de krav på ökad övningsammunition, som inspektören för infanteriet i sin förenämnda skrivelse den 3 juni 1915 angivit.

Uti infordrat utlåtande meddelade arméförvaltningens artilleridepartement, att tillämpandet av den föreslagna instruktionen komme att medföra kostnader för ammunition samt rengörings- och målskjutningsmateriel m. m. till väsentligt högre belopp än i staten för ordi-

narie vapenanslaget beräknats för sådant ändamål. Dessa kostnader [39.]
vore inräknade i förenämnda 530,000 kronor. Under förutsättning att detta belopp ställdes till förfogande för år 1916, hade departementet ur kostnadssynpunkt icke något att erinra mot fastställelse av det uppgjorda förslaget till skjutinstruktion.

Då den förutvarande, under helt andra förutsättningar uppgjorda skjutinstruktionen givetvis icke kunde tillämpas med avseende å de värnpliktiga, som jämlikt den nya värnpliktslagens bestämmelser hösten 1915 inryckte till sin första tjänstgöring, medgav Kungl. Maj:t den 2 november 1915, att det av skjutkommitterade uppgjorda förslaget till skjutinstruktion med däri av myndigheterna gjorda mindre ändringar finge i stället för då gällande dylik instruktion försöksvis tillämpas tillsvidare under utbildningsåret 1915—1916; och skulle härav föranledda kostnader, i den mån de i staten för ordinarie vapenanslaget anvisade medel icke lämnade tillgång till bestridande av desamma, förskjutas av arméförvaltningens civila departement för att framdeles anmälas till ersättande.

Enahanda beslut har sedermera den 31 december 1915 av Kungl. Maj:t meddelats med avseende å kostnaderna för tillämpningen av ny skjutinstruktion för trupper beväpnade med karbin ävensom av skjutinstruktion för trupper beväpnade med kulspruta.

Av vad jag nu anfört framgår, att de antaganden, från vilka man år 1914 utgick vid beräkningen av ordinarie vapenanslaget, icke kunna vidhållas, och att en avsevärd höjning av anslaget måste äga rum.

En sådan höjning föranledes redan av inträdda stegringar i materialpriserna. Sålunda har arméförvaltningen på grund av nu rådande prisförhållanden ansett sig böra för år 1917 beräkna 10 procents förhöjning av de under titel III upptagna, under normala förhållanden erforderliga beloppen. Detta särskilda dyrtidstillägg uppgår enligt de företedda beräkningarna till sammanlagt 250,580 kronor. En särskild omständighet, som föranleder ökning av anslaget, är det av världskrigets erfarenheter föranledda införandet vid vissa artilleripjäser av moderna projektiler (spränggranater). Denna anordning betingar en ökad anskaffningskostnad av omkring 120,000 kronor.

Den erforderliga ökningen av anslaget har av arméförvaltningen angivits till sammanlagt 1,118,000 kronor. Vad denna ökning och de under de särskilda titlarna upptagna beloppen angår, har jag vid granskning av de företedda specialberäkningarna icke funnit anledning till annan erinran, än att, med hänsyn ej mindre därtill, att anslagsökningarna delvis föranledas av de abnorma prisförhållandena, än även

[39.] till det förhållandet, att övningsinstruktionerna icke äro definitivt fastställda, en del av ökningen, i runt tal 400,000 kronor, torde böra upptagas såsom tillfällig anslagsförhöjning.

Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att *öka* reservationsanslaget till arméns vapen, ammunition och målskjutningsmateriel samt artilleriets övningar och materiel,

nu	kronor	2,708,850: —
med dels	»	718,000: —
dels, såsom tillfällig anslagsförhöjning,	»	400,000: —
till	kronor	3,826,850: —

I. Fortifikationsbehov.

[40.] ## 1. Arméns byggnader, mötesfält och kommendantskapsutgifter samt fortifikationens övningar och materiel.

Detta anslag är i riksstaten för år 1916 upptaget med 1,778,340 kronor.

Jämlikt de för riksdagen framlagda beräkningarna och den av Kungl. Maj:t fastställda staten för anslaget för år 1916 är detta fördelat sålunda:

Tit.	*I.*	Lantförsvarets under arméförvaltningens fortifikationsdepartementets vård och uppsikt ställda fastigheter	kronor	1,417,000: —
Tit.	*II.*	Kommendantskapsutgifter	»	99,240: —
Tit.	*III.*	Fortifikationens övningar	»	160,000: —
Tit.	*IV.*	Fortifikationens materiel	»	102,100: —
			Summa kronor	1,778,340: —

Titel I.

Under ifrågavarande titel äro beräknade bland annat de årliga underhållskostnaderna för arméns kasernetablissemang.

Uti sin framställning angående lantförsvarets medelsbehov för år 1916 hemställde arméförvaltningen, att under titeln måtte beräknas kostnaderna för det årliga underhållet av de utav arméns kasernbygg-

nadsnämnd uppförda kasernetablissemangen för Livregementets grenadjärer, Upplands infanteriregemente samt Skaraborgs, Jönköpings, Älvsborgs, Bohusläns och Värmlands regementen. De årliga kostnaderna för varje kasernetablissemang kunde med hänsyn till anläggningskostnaden (2,200,000 kronor) beräknas uppgå till [40.]

under	1—4	året	1/2	procent	kronor 11,000: —
»	5—8	»	3/4	»	» 16,500: —
efter	9	»	1	»	» 22,000: —

I den mån de nyuppförda etablissemangen tagits i bruk, hade emellertid för vart och ett av dem disponerats 3,000 kronor av titel I för år 1914 och 1915. För bestridande av underhållet, sedan etablissemangen fullt tagits i bruk, erfordrades emellertid ytterligare medel, vartill samma titel ej lämnade tillgång. Den nödvändiga ökningen bleve således $7 \times (11{,}000—3{,}000) = 56{,}000$ kronor.

I enlighet härmed upptog Kungl. Maj:t sistnämnda belopp i anslagets beräkning för år 1916, och blev detsamma jämväl av riksdagen beviljat.

Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har nu hemställt, att under titeln måtte beräknas medel för underhåll av Västgöta regementes kasernetablissemang, vilket enligt uppgift från arméns kasernbyggnadsnämnd beräknades bliva färdigt på hösten 1916. Då enligt den av 1915 års riksdag gillade beräkningsgrunden underhållet av de nyuppförda infanterikasernerna de första fyra åren skulle beräknas till 1/2 procent av anläggningssumman, borde för ifrågavarande ändamål titeln höjas med 11,000 kronor.

Departementschefen.

Såsom av det föregående framgår, har visserligen den årliga underhållskostnaden för ifrågavarande nya kasernetablissemang under de fyra första åren beräknats uppgå till det av arméförvaltningen angivna beloppet eller 11,000 kronor, men då härav 3,000 kronor ansetts kunna bestridas av övriga under titeln upptagna medel, har för ändamålet endast beviljats 8,000 kronor. I enlighet härmed borde nu endast sistnämnda belopp äskas. Då emellertid, enligt vad från arméförvaltningens fortifikationsdepartement meddelats, något tillskott från titeln i övrigt icke för framtiden kan påräknas till följd av de stora underhållskostnader, som nu och framdeles skola av anslagstiteln bestridas, torde hela det såsom erforderligt angivna beloppet böra under densamma beräknas.

[40.] Förevarande titel torde alltså böra upptagas med (1,417,000 + 11,000 =) 1,428,000 kronor.

Titel II.

Det under denna titel för år 1916 upptagna beloppet, 99,240 kronor, är avsett att utgå med 1,500 kronor för Stockholm, 4,200 kronor för Karlsborgs fästning, 90,140 kronor för Bodens fästning, 1,600 kronor för Gottland (Tingstäde) samt 1,800 kronor till oförutsedda kommendantskapsutgifter, att disponeras av arméförvaltningens fortifikationsdepartement.

Av dessa poster har nu föreslagits att höja den, som avser kommendantskapsutgifter för Bodens fästning, med kostnaderna för underhåll av landsvägen Boden—Lappträsk. Därjämte bör viss ändring i samma post ävensom i posten för Karlsborgs fästning vidtagas med anledning därav, att avlöning åt den vid nämnda båda fästningar anställda polispersonalen föreslagits skola beräknas under avlöningsanslaget.

Underhåll av landsvägen Boden—Lappträsk.

I samband med beslut om anläggandet av en statsbanebyggnad från Morjärv över Storträsk till Lappträsk beslöt 1904 års riksdag, att en landsväg skulle anläggas från Boden till Morjärv och vidare från Morjärv till Lappträsk.

Vägbyggnaden, som avsåg dels omläggning av den förutvarande bygdevägen mellan Boden och Åskogen och samma vägs utläggning till 6 meters i stället för dessförinnan 4 meters bredd, dels ock anläggning av ny väg från Åskogen till Morjärv samt vidare till Lappträsk, ombesörjdes av järnvägsstyrelsen i sammanhang med statsbaneanläggningen och blev fullbordad under loppet av år 1913. Vägen har en längd av 123 kilometer och har dragit en kostnad av i runt tal 1,350,000 kronor.

Redan under det vägbyggnadsarbetet pågick, uppstod fråga angående kostnaderna för landsvägens framtida underhåll. Då väganläggningen närmast betingats av militära skäl, ansågos nämligen berörda kostnader icke kunna i sin helhet påläggas vederbörande väghållningsskyldiga, utan borde desamma åtminstone till någon del bestridas från medel under fjärde huvudtiteln.

Sedan framställningar i ämnet blivit gjorda av järnvägsstyrelsen, kommendanten i Boden och Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län, upptog arméförvaltningen, som fått samtliga till ärendet

hörande handlingar till sig överlämnade, i sin framställning angående medelsbehovet för år 1914 frågan om anvisande av medel till landsvägens framtida underhåll. Arméförvaltningen förklarade sig därvid dela vederbörande myndigheters uttalanden rörande lämpligheten av att vägen, såsom ägande en övervägande militär betydelse, ställdes under uppsikt och vård av kommendanten i Boden. Innan full utredning verkställts angående storleken av de bidrag, som för vägens underhåll eventuellt kunde komma att utgå från de väghållningsskyldiga inom de väghållningsdistrikt, som vägen genomlöpte, kunde visserligen icke med full säkerhet bestämmas storleken av det belopp, som staten måste anvisa till detta vägunderhåll. Då emellertid Kungl. Maj:ts bemälde befallningshavande uttalat, att, oavsett de möjligen blivande bidragen till underhållet av vägen från de väghållningsskyldiga, statens årliga utgift för ändamålet ej borde beräknas till mindre än 10,000 kronor, funne sig arméförvaltningen böra, under förutsättning att vägen ställdes under uppsikt och vård av kommendanten i Boden, hemställa, att det för vägunderhållet erforderliga beloppet, 10,000 kronor, upptoges under förevarande titel av ordinarie byggnadsanslaget. [40.]

Kostnaderna för vägens underhåll intill år 1917.

Då någon fullständig utredning angående storleken av det belopp, som staten måste anvisa för vägens underhåll, icke förelåg, ansåg föredragande departementschefen, att medel härför icke borde för det dåvarande beräknas å riksstaten. En dylik utredning syntes emellertid icke kunna åvägabringas, förr än man vunnit någon närmare erfarenhet rörande de kostnader, underhållet kunde komma att draga med sig. Intill dess en sådan erfarenhet vunnits, syntes fjärde huvudtitelns allmänna besparingar kunna tagas i anspråk för bestridande av de med vägunderhållet förenade kostnaderna.

I enlighet härmed föreslog Kungl. Maj:t i proposition (nr 68) till 1913 års riksdag, att av fjärde huvudtitelns allmänna besparingar måtte för bestridande av kostnaderna för ifrågavarande landsvägs underhåll intill utgången av år 1916 anvisas ett belopp av 25,000 kronor. Denna framställning blev jämväl av riksdagen bifallen.

Genom brev den 25 april 1913 förordnade Kungl. Maj:t, att den del av ifrågavarande landsväg, som vore belägen mellan Åskogen och Lappträsk, skulle från och med den 15 maj 1913 ställas under uppsikt av kommendanten i Boden, och anbefalldes arméförvaltningens fortifikationsdepartement att ofördröjligen med Neder-Kalix väghållningsdistrikt sluta avtal rörande de av distriktet gjorda åtagandena om bidrag till underhållet av den del utav ifrågavarande landsväg, som fölle

[40.] inom distriktet. Vidare medgav Kungl. Maj:t, att till Över-Luleå väghållningsdistrikt finge årligen från och med år 1913 och tillsvidare utgå bidrag för underhåll av den inom detta väghållningsdistrikt belägna delen av vägsträckan Boden—Åskogen med en tredjedel av det belopp, vartill jämlikt § 46 i gällande väglag särskilda nämnden kunde komma att uppskatta årliga kostnaden för underhållet av ifrågavarande vägsträcka den tid, mark är bar. Därjämte bemyndigades kommendanten i Boden att, därest han så funne lämpligt, träffa överenskommelse med Bodens väghållningsdistrikt på de av detta distrikt erbjudna villkor rörande ombesörjande av underhållet utav den inom distriktet fallande delen av vägen mellan Boden och Åskogen. Slutligen medgav Kungl. Maj:t, att för bestridande av kostnaderna för ifrågavarande landsvägs underhåll intill utgången av år 1916 finge av fjärde huvudtitelns allmänna besparingar utgå ett belopp av sammanlagt högst 25,000 kronor.

Arméförvaltningens förevarande framställning.

Arméförvaltningen har nu anfört, att då från och med ingången av år 1917 inga medel för underhåll av ifrågavarande landsväg mellan Boden och Lappträsk funnes anslagna, härför erforderligt belopp syntes böra beräknas under förevarande titel.

Enligt från kommendanten i Boden inkommen kostnadsberäkning krävde underhållet av vägen Åskogen—Lappträsk 12,800 kronor om året, vartill komme, att staten med en tredjedel eller 1,000 kronor skulle bidraga till underhållet av vägen Boden—Åskogen, för vilken underhållet, som ombesörjdes av Över-Luleå väghållningsdistrikt, beräknats till 3,000 kronor. Då Neder-Kalix' väghållningsdistrikt bidroge med 1,800 kronor till underhållet av vägen Åskogen—Lappträsk, uppginge de årliga underhållskostnader, som staten måste ikläda sig, till 12,000 kronor.

De underhållskostnader, som fölle på staten, hade emellertid icke kunnat bestämmas, förrän bidragen från väghållningsdistrikten fixerats. Enligt meddelande från Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län vore det bidrag, som Neder-Kalix väghållningsdistrikt årligen erlade, eller 1,800 kronor, snarare för stort, och det bidrag Över-Luleå väghållningsdistrikt årligen erhölle, eller 1,000 kronor, snarare för litet, enär vägen genom trafiken sletes långt mera än man kunnat förutse. Härtill komme, att grusningen blivit betydligt dyrare, enär under de första åren framkörda grusupplag funnits att tillgå längs densamma, vilka nu tagit slut, vadan grus hädanefter jämväl måste framköras. Någon minskning av det beräknade beloppet, 12,000 kronor, kunde alltså ej äga rum.

Genom riksdagens och Kungl. Maj:ts förenämnda, år 1913 fattade beslut är fastslaget, att kostnaderna för underhållet av ifrågavarande landsväg skola, i den mån de icke gäldas av vederbörande väghållningsdistrikt, bestridas av statsmedel under fjärde huvudtiteln. Vid sådant förhållande och då allmänna besparingarna under samma huvudtitel, vilka hittills för ändamålet tagits i anspråk, icke kunna för framtiden beräknas lämna tillgång för bestridande av underhållskostnaderna, anser jag i likhet med arméförvaltningen, att härför erforderliga medel böra upptagas under förevarande titel av ordinarie byggnadsanslaget. [40.] Departementschefen.

De på statsverket belöpande underhållskostnaderna hava beräknats uppgå till 12,000 kronor om året. Med hänsyn till vad arméförvaltningen anfört, torde någon nedsättning av detta belopp icke kunna äga rum.

Utbrytning ur titeln av avlöning till polispersonalen å Karlsborg och i Boden.

Från de till kommendantskapsutgifter vid Karlsborgs och Bodens fästningar avsedda beloppen utgå för närvarande arvoden åt den därstädes anställda polispersonalen med 650 kronor vid Karlsborg och 19,000 kronor vid Boden, eller tillhopa 19,650 kronor. Med anledning därav, att polispersonalen vid dessa båda fästningar är avsedd att från och med år 1917 uppföras å särskilda lönestater under avlöningsanslaget, bör, såsom under punkten 16 framhållits, förevarande titel minskas med sistnämnda belopp.

Arméförvaltningen har anmält, att för polispersonalen å Karlsborg kräves under fortifikationsdepartementets anslag ett belopp av 750 kronor, nämligen 200 kronor för underhåll och amortering av fyra velocipeder, 350 kronor för avgifter för sju telefoner för länsmän och fyra konstaplar samt 200 kronor för oförutsedda utgifter, och har arméförvaltningen hemställt, att titeln måtte ökas med detta belopp.

Mot vad sålunda föreslagits, har jag icke annat att erinra, än att avgifter för telefoner för länsmän icke torde böra beräknas. Jämlikt 4 § i kungörelsen den 31 december 1908 angående ersättning åt kronofogdar och länsmän för vissa av deras polisverksamhet föranledda utgifter m. m., äger nämligen länsman efter vissa angivna grunder uppbära ersättning från anslag under riksstatens sjätte huvudtitel för till tjänstelokalen anordnad telefonförbindelse. Det för telefonavgifter beräknade beloppet bör därför, jämlikt det av Kungl. Maj:t den 29 november 1915 fastställda telefonreglementet, endast upptagas med (4 × 60 =)

[40.] 240 kronor samt ifrågavarande post följaktligen i dess helhet med 640 kronor i stället för 750 kronor.

Sammanfattning.

Sammanfattas de av mig under förevarande titel förordade ändringarna, bliver resultatet alltså å ena sidan en ökning av (12,000 + 640 =) 12,640 kronor och å andra sidan en minskning av 19,650 kronor. Titelns slutsumma bör således minskas med (19,650—12,640 =) 7,010 kronor eller från 99,240 kronor till 92,230 kronor.

Titel III.

Enligt de av Kungl. Maj:t i samband med förslag till ny härordning för 1914 års senare riksdag framlagda och av riksdagen i förevarande hänseende utan erinran lämnade kostnadsberäkningarna skulle ifrågavarande titel, vilken för år 1915 beräknats till 143,750 kronor, efter genomförd härordning upptagas till 186,000 kronor. Den å titeln under övergången till den nya härordningen fallande ökningen skulle följaktligen uppgå till (186,000—143,750 =) 42,250 kronor.

I enlighet med av chefen för fortifikationen uppgjorda beräkningar angående övningsmedlen under övergångstiden hava av sistnämnda belopp 14,750 kronor upptagits för år 1916. Därjämte hava, för anordnande vart annat år av en stabskurs för underofficerare vid fortifikationen för en kostnad av 3,000 kronor, under titeln beräknats härför erforderliga medel eller 1,500 kronor. På grund härav utgör titelns slutsumma för år 1916 (143,750+14,750+1,500 =) 160,000 kronor.

Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har nu anmält, att förevarande titel bör, jämlikt nämnda beräkningar angående övningsmedlen under övergångstiden, för år 1917 ökas med 9,500 kronor.

Sedan berörda beräkningar utförts, hade emellertid, yttrar arméförvaltningen, erfarenheterna från det pågående världskriget ådagalagt flygvapnets synnerligen stora betydelse. Av denna anledning hade även flygvapnet med hjälp av extra anslag och frivilliga gåvor under året utvecklats i långt högre grad, än som förut planerats, något som med hänseende till krigsberedskapen varit av stor vikt. Materiel i ganska avsevärd mängd hade tillkommit, och flygare hade i samband härmed utbildats till ett större antal än förut beräknats. Utbildade flygare borde emellertid städse hållas krigsberedda och därför årligen övas. Härför borde anslaget för flygövningar ökas med 39,800

kronor, för såvitt icke flygvapnets inom närmaste framtiden uppnådda utveckling skulle gå tillbaka. S. k. flygtillägg hade beräknats komma att fortfarande utgå av särskilda medel enligt kungl. brevet den 21 november 1914, för vars innehåll här nedan närmare redogöres. [40.]

I anslutning till vad sålunda anförts, har arméförvaltningen hemställt, att förevarande titel måtte ökas med 49,300 kronor.

Departementschefen.

Mot den av arméförvaltningen föreslagna ökningen av 9,500 kronor har jag icke något att erinra, då densamma är en följd av 1914 års härordningsbeslut.

Vad beträffar den föreslagna ökningen av 39,800 kronor, står denna däremot icke i samband med den nya härordningen utan är föranledd av förhållanden, som inträtt efter härordningsbeslutets fattande. Uti särskild skrivelse den 10 november 1915 har chefen för fortifikationen framlagt en detaljerad beräkning av de under år 1917 erforderliga övnings- och underhållsmedlen för flygvapnet. Det synes mig emellertid icke lämpligt att till statsrådsprotokollet närmare redogöra för denna del av ärendet; riksdagens vederbörande utskott torde därom erhålla upplysningar genom berörda skrivelse, som kommer att tillhandahållas utskottet. Då jag emellertid av vad i ärendet förekommit finner mig övertygad om nödvändigheten av att öka anslaget för flygövningar och de av chefen för fortifikationen i berörda skrivelse angivna grunderna för anslagets beräkning icke giva mig anledning till någon erinran, anser jag mig böra tillstyrka, att jämväl det såsom härför erforderligt beräknade beloppet eller 39,800 kronor under titeln upptages.

I detta sammanhang torde böra omnämnas, att Svenska aeronatiska sällskapet och Kungl. automobilklubben i underdånig skrivelse den 4 maj 1915 hemställt, att 300,000 kronor måtte ställas till deras förfogande i och för bildandet av en för armén avsedd reserv av flygmaskiner och flygmaskinsförare. Med hänsyn till nödvändigheten av att först och främst tillgodose de ökade krav, som på grund av erfarenheterna från det pågående kriget måste ställas på arméns eget flygvapen, anser jag emellertid förevarande framställning för närvarande icke böra till någon Kungl. Maj:ts åtgärd föranleda.

Uti underdånig skrivelse den 29 september 1914 framhöll chefen för fortifikationen, att det visat sig omöjligt för den till flygtjänst kommenderade personalen att under antagliga villkor erhålla försäkring i svenska liv- och olycksfallsförsäkringsbolag samt att med anledning härav och då, särskilt under senare tid, åtskilliga olycksfall inträffat under flygskolans övningar, det vore att befara, att intresset för flygkonsten

[40.] komme att inom armén betänkligt nedgå, om den vid flygvapnet tjänstgörande personalen ej komme i åtnjutande av ökade avlöningsförmåner. På grund härav och då inom andra arméer ökad avlöning för flygpersonal sedan länge utgått, hemställde chefen för fortifikationen, dels att för flygpersonal, tillhörande armén, utöver vederbörande enligt gällande bestämmelser tillkommande dagtraktamente, ett flygtillägg, beräknat efter 10 kronor för flygmaskinsförare, 8 kronor för spaningsofficerare och 3 kronor för mekanici, allt för dag räknat, måtte få tillsvidare utgå vid all tjänstgöring vid flygskola eller vid andra övningar i och för flygning, dels ock att ifrågavarande personal måtte förklaras berättigad till erhållande av flygtillägget från och med flygskolans början år 1914.

Efter det arméförvaltningens fortifikations- och civila departement häröver avgivit utlåtande, fann Kungl. Maj:t vid ärendets föredragning den 21 november 1914, på grund av förekomna omständigheter, gott medgiva, att av chefen för fortifikationen sålunda föreslagna flygtillägg finge enligt angivna grunder utgå tillsvidare från och med den 2 februari 1914, dock med den inskränkning, att därest uppkommen skada å vid skolan använd materiel eller materielens beskaffenhet i övrigt utgjorde hinder för flygmaskinsförare eller spaningsofficer att deltaga i flygning under en tidsföljd av mer än sju dagar, flygtillägg ej finge till honom utgå för större del av den tid, hindret varat, än nämnda sju dagar; och skulle härav föranledda kostnader av arméförvaltningens civila departement förskjutas för att framdeles anmälas till ersättande.

I likhet med arméförvaltningen anser jag, att kostnaderna för utanordnande av flygtillägg tillsvidare, intill dess tillräcklig erfarenhet vunnits angående dessa kostnaders storlek, icke böra å riksstaten beräknas. Kungl. Maj:ts förevarande beslut torde dock lämpligen i detta sammanhang böra bringas till riksdagens kännedom.

Likaledes torde till riksdagens kännedom böra bringas, att sedan från och med år 1915 medel under ordinarie byggnadsanslaget anvisats för övningar med flygmaskiner, Kungl. Maj:t genom särskilda brev den 20 januari och den 12 november 1915 medgivit, att till personal, som beordrades att under åren 1915 och 1916 tjänstgöra vid Fälttelegrafkåren för utbildning i flygtjänst, finge under kommenderingstiden utgå tillfällig avlöning enligt §§ 35 och 36 i reglementet för arméns avlöning under fred; och skulle härav föranledda kostnader, i vad avsåge personal, som icke funnes upptagen på fortifikationens ordinarie stat,

av arméförvaltningens civila departement förskjutas för att framdeles anmälas till ersättande. [40.]

Förevarande titel bör således ökas med (9,500+39,800 =) 49,300 kronor eller från 160,000 kronor till 209,300 kronor.

Titel IV.

Enligt de för riksdagen i samband med 1914 års härordningsproposition framlagda och av riksdagen härutinnan utan anmärkning lämnade kostnadsberäkningarna skulle förevarande titel efter genomförd härordning upptagas till 127,500 kronor. Då titeln för år 1915 beräknats till 100,600 kronor, utgjorde ökningen således (127,500 — 100,600 =) 26,900 kronor.

Enligt beräkningar, utförda med hänsyn till planen för materielanskaffningen under övergångstiden har av detta belopp 1,500 kronor beräknats för år 1916. Titelns slutsumma utgör således för detta år 102,100 kronor.

Arméförvaltningen har nu anmält, att förevarande titel bör jämlikt nyssnämnda beräkningar för år 1917 ökas med 9,400 kronor. Arméförvaltningens framställning.

Av skäl, som under titel III anförts, borde därjämte för underhåll av nytillkommen flygmateriel under förevarande titel beräknas ytterligare 67,795 kronor.

Under åberopande av vad jag under titel III anfört, finner jag mig böra tillstyrka, att förevarande titel höjes med (9,400+67,795 =) 77,195 kronor eller från 102,100 kronor till 179,295 kronor. Departementschefen.

Sammanfattning.

Sammanfattas de ändringar, som jag under de olika titlarna förordat, bliver resultatet följande:

titel I	höjning	från kronor	1,417,000: —	till kronor	1,428,000: —
» II	minskning	» »	99,240: —	» »	92,230: —
» III	höjning	» »	160,000: —	» »	209,300: —
» IV	»	» »	102,100: —	» »	179,295: —
	total höjning	från kronor	1,778,340: —	till kronor	1,908,825: —

Med anledning härav får jag hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

[40.] att *öka* reservationsanslaget till arméns byggnader, mötesfält och kommendantskapsutgifter samt fortifikationens övningar och materiel,

nu	kronor	1,778,340: —
med	»	130,485: —
till	kronor	1,908,825: —

[41.] **2. Fullbordande av befästningsarbetena vid Boden.**

För fullbordande av befästningsarbetena vid Boden beviljade 1906 års riksdag ett anslag av 7,134,500 kronor. Härav har riksdagen hittills anvisat sammanlagt 6,848,000 kronor.

Å anslaget återstå således oanvisade 286,500 kronor.

De hittills beviljade medlen hava icke blott visat sig tillräckliga för befästningsarbetenas fullbordande enligt de planer, som legat till grund för anslagets beviljande, utan även lämnat visst överskott. Detta överskott, vilket av arméförvaltningens artilleri- och fortifikationsdepartement uti särskild skrivelse den 27 maj 1914 beräknades uppgå till omkring 150,000 kronor, har dock av Kungl. Maj:t och riksdagen ansetts böra tagas i anspråk för de vidare befästningsarbeten vid Boden, som enligt 1914 års härordningsbeslut skola verkställas och för vilka kostnaderna i övrigt skola bestridas av värnskattemedel.

Vad beträffar de å anslaget oanvisade 286,500 kronor, vilka i de ursprungliga beräkningarna avsetts för artillerikostnader, hemställde arméförvaltningen uti sin underdåniga skrivelse den 7 november 1914 angående lantförsvarets medelsbehov för år 1916, att detta belopp måtte anvisas för år 1916 för ökande av ammunitionsutrustningen i Boden. Då emellertid arméförvaltningens artilleri- och fortifikationsdepartement uti sin förenämnda skrivelse den 27 maj 1914 föreslagit, att dessa medel i sin helhet skulle reserveras för inköp av mark, dels för skjutfält, dels vid forten, samt 1914 års senare riksdag vid sin granskning av beräkningarna av det för ytterligare befästningsarbeten vid Boden erforderliga beloppet jämväl förutsatt, att samma medel skulle avses för markinköp, fann jag mig icke kunna på den i ärendet då föreliggande utredningen tillstyrka arméförvaltningens förslag, utan ansåg, att med anvisningen av ifrågavarande belopp borde anstå i avvaktan på ytterligare utredning.

I enlighet härmed anbefallde Kungl. Maj:t den 18 juni 1915 arméförvaltningens artilleridepartement att i sammanhang med angivandet av medelsbehovet för år 1917 inkomma med fullständig utredning rörande användningen av de å förevarande anslag återstående, av riksdagen ännu icke anvisade 286,500 kronor. [41.]

Arméförvaltningens framställning.

Med särskild underdånig skrivelse den 30 september 1915 har nu arméförvaltningen överlämnat en genom kommendantens i Boden försorg av artilleribefälhavaren därstädes i ämnet verkställd utredning, enligt vilken ifrågavarande belopp skulle användas för inköp av vissa å bifogad karta närmare angivna och med III—X betecknade markområden. Av dessa borde i första hand förvärvas de med III—VIII betecknade områdena om sammanlagt ungefär 330 hektar, vilka vore erforderliga för fästningens artilleriförsvar. Därefter borde till inköp ifrågakomma området IX, med en areal av omkring 19 hektar, i och för beredande av erforderligt övningsfält för Bodens artilleriregemente. I sista hand borde området X med en areal av omkring 900 hektar inköpas dels för artilleriförsvarets betryggande och dels för erhållande av ett för artilleriskjutövningarnas rationella bedrivande erforderligt skjutfält.

Vad kostnaderna för ifrågavarande markinköp angår, har arméförvaltningen meddelat, att anbud erhållits å området IX, lydande å 32,000 kronor och gällande till den 1 juni 1916. Däremot hade varken försäljningsanbud eller värderingsintyg å områdena III—VIII och X kunnat anskaffas. Enligt inhämtat yttrande av fortifikationsbefälhavaren i Boden vore anbudet å området IX synnerligen fördelaktigt. Kostnaderna för de övriga markområdena hade beräknats till omkring 270 kronor för hektar, vilket pris förut betalts för liknande mark. Kostnaderna skulle alltså belöpa sig för områdena III—VIII till omkring 90,000 kronor och för området X till omkring 243,000 kronor. Om försäljningssummorna för fälld skog inom samtliga områdena lades till det å anslaget ännu oanvisade beloppet, 286,500 kronor, syntes dock större delen av sist angivna område kunna ifrågakomma till inköp.

I anslutning till vad sålunda och i övrigt anförts, har arméförvaltningen uti sin framställning angående medelsbehovet för år 1917 hemställt, att å förevarande anslag återstående 286,500 kronor måtte anvisas för att användas till markinköp enligt nyssnämnda förslag, samt att av nämnda belopp 32,000 kronor måtte ställas till arméförvaltningens disposition före den 1 juni 1916.

[41.] Departementschefen. Det synes mig icke lämpligt att till statsrådsprotokollet vidare än som nu skett redogöra för detta ärende; riksdagens vederbörande utskott torde därom erhålla närmare upplysningar genom de handlingar, som tillhandahållas utskottet. Då jag emellertid med hänsyn till vad i ärendet blivit upplyst, anser, att förvärvandet av den mark, varom här är fråga, skulle vara av synnerligen stor betydelse för såväl fästningens krigsberedskap som övningarnas bedrivande, anser jag mig böra tillstyrka det härutinnan framställda förslaget.

Jag får därför hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att utav det *för fullbordande av befästningsarbetena vid Boden* beviljade anslaget, 7,134,500 kronor, å extra stat för år 1917 anvisa återstoden, 286,500 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av omhänderhavande medel under år 1916 förskjuta högst 32,000 kronor för att sedermera ersättas av vad sålunda anvisats.

[42.] 3. **Inköp av mark för utökning av Järvafältet.**

För inköp av egendomarna Säby, Bög, Knista och Väsby med underlydande fastigheter jämte annan mark för utökning av Järvafältet beviljade 1915 års riksdag ett anslag av 1,300,000 kronor och anvisade därav på extra stat för år 1916 ett belopp av 768,000 kronor.

Arméförvaltningen har nu anhållit, att återstoden av anslaget, eller 532,000 kronor, måtte anvisas för år 1917.

Departementschefen. I anslutning härtill får jag hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att av det till *inköp av mark för utökning av Järvafältet* av 1915 års riksdag beviljade anslaget, 1,300,000 kronor, å extra stat för år 1917 anvisa återstoden, 532,000 kronor.

4. Anskaffande av heliografer åt fälttelegraftrupperna. [43.]

Ett viktigt medel i det militära underrättelse- och förbindelseväsendet är optisk signalering, för vars utförande signallampor och flaggor äro införda vid fälttelegrafen. Det bästa medlet för optisk signalering vid solljus är heliografer, varmed signaler snabbt kunna växlas på avstånd av 100 kilometer och därutöver.

Genom generalorder den 31 december 1912 infördes heliografer inom svenska armén, i det då fastställdes modell för heliograf för infanteriet, kavalleriet och ingenjörtrupperna utom fälttelegraftrupperna.

Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har nu anmält, att under de senare åren pågått försök med heliografer av större lysvidd, vilket vore för fälttelegraftrupperna nödvändigt. Därvid hade utrönts, att förenämnda typ kunde med fördel användas även för fälttelegrafen, därest spegelns diameter bestämdes till 155 millimeter. Chefen för Fälttelegrafkåren hade därför i skrivelse till fortifikationsdepartementet anhållit, att heliografer snarast möjligt måtte anskaffas även för fälttelegraftrupperna, och därvid föreslagit, att å varje sektion borde medföras två heliografer.

På grund av vad sålunda förekommit, hemställde arméförvaltningen, att för anskaffande av 76 heliografer för fälttelegraftrupperna måtte av riksdagen äskas ett anslag av 24,700 kronor.

Departementschefen.

Med hänsyn till heliografens stora betydelse för den optiska signaleringen har under de senare åren dylik materiel anskaffats för infanteriets och kavalleriets räkning. Kostnaderna härför hava bestritts från anslaget till arméns munderingsutrustning. Vad ingenjörtrupperna angår, har visserligen modell å heliograf blivit fastställd för ingenjörkårerna, men då enligt gällande signalinstruktion för armén heliografer icke äro avsedda att ingå i dessa kårers utrustning, komma några sådana icke att för dem anskaffas.

För fälttelegraftrupperna, vilka i främsta rummet hava att sörja för det militära underrättelse- och förbindelseväsendets behöriga upprätthållande, hava några heliografer ännu icke blivit anskaffade. Att dessa trupper icke böra vara i saknad av ett så betydelsefullt signalmedel, synes mig uppenbart. Sedan de verkställda försöken givit vid handen, att den för övriga truppslag fastställda typen kan med viss

[43.] ändring användas jämväl för fälttelegraftrupperna, torde tiden vara inne att gå i författning om anskaffandet åt dessa av erforderligt antal heliografer. Enligt verkställd beräkning skulle erfordras sammanlagt 76 apparater. Varje apparat med läderfodral, reservdelar och stativ betingar ett pris av 325 kronor, under förutsättning att ett större antal samtidigt beställes. Hela anskaffningskostnaden skulle alltså uppgå till (325 × 76 =) 24,700 kronor.

Då de under ordinarie byggnadsanslaget för fortifikationens övningar och materiel beräknade medlen icke lämna tillgång för ifrågavarande kostnaders bestridande, torde särskilt anslag härför böra av riksdagen äskas.

Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att för *anskaffande av heliografer åt fälttelegraftrupperna* å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av 24,700 kronor.

J. Övningar.

1. **Arméns fält- och fälttjänstövningar,** *oförändrat ordinarie reservationsanslag* ..... kronor 600,000: —

2. Vinterövningar.

Enligt 1914 års härordning skulle för möjliggörande av truppövningar vintertid anvisas ett nytt ordinarie anslag å 320,000 kronor under titel: vinterövningar, reservationsanslag. Då dylika övningar vore avsedda att anordnas redan vintern 1915—1916, föreslog Kungl. Maj:t 1915 års riksdag att i riksstaten för år 1916 upptaga ifrågavarande anslag med hela det beräknade beloppet. Denna framställning blev av riksdagen bifallen.

Förberedande åtgärder för påbörjandet av vinterövningar från och med år 1916 äro nu vidtagna och komma sedermera sådana övningar att regelbundet fortgå. I riksstaten för år 1917 bör följaktligen upptagas:

Vinterövningar, *oförändrat ordinarie reservationsanslag* kronor 320,000: —

3. Det frivilliga skytteväsendets befrämjande. [44.]

Det frivilliga skytteväsendets utveckling.

Under år 1914 har verksamheten inom det frivilliga skytteväsendet varit mer än vanligt omfattande. Sålunda hava under året icke mindre än 107,231 nya medlemmar inskrivits. Ökningen har väsentligen omfattat medlemmar i beväringens första och andra uppbåd samt i landstormen. Antalet nybildade skytteföreningar uppgick till 137.

Medlemsantalet i de frivilliga skytteföreningarna uppgick den 31 december 1914 till 238,214, därav 225,849 aktiva.

Av de aktiva medlemmarna hava 210,392 deltagit i skjutningarna, och av dessa hava 188,214 lossat de för åtnjutande av statsunderstöd föreskrivna 50 skarpa skott, utvisande i jämförelse med år 1913 en ökning av 42,036 anslagsberättigade skyttar.

Under år 1914 hava lossats 20,210,990 skarpa skott, därav i fältmässiga skjutningar omkring 2,500,000 skott.

För förvärvad skjutskicklighet hava under år 1914 utdelats följande statens utmärkelsetecken för skjutskicklighet:

100 diplom för riksmedalj,
137 riksmedaljer,
1,596 diplom för årtalsmärke,
1,016 skyttemärken av guld,
2,672 d:o » silver,
4,295 d:o » brons.

Enligt vad skytteförbundens överstyrelse meddelat, har även under år 1915 över hela riket visats stor livaktighet inom det frivilliga skytteväsendet, särskilt bland bevärings- och landstormsmän. Antalet i verksamhet varande skytteföreningar utgör för närvarande 2,465.

Nuvarande anslag.

Uti den till 1915 års riksdag avlåtna statsverkspropositionen föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att till det frivilliga skytteväsendets befrämjande å extra stat för år 1916 anvisa ett anslag av 1,125,000 kronor samt medgiva, att av detta anslag ett belopp av 512,000 kronor, motsvarande ammunitionsbidraget, ställdes till förfogande av arméförvaltningens artilleridepartement för anskaffning av mobiliseringsammunition, mot det att departementet till skytteförbundens överstyrelse utlämnade 12,800,000 skarpladdade patroner m/94.

[44.] Av det sålunda äskade beloppet beräknades:

till skytteförbundens överstyrelse		kronor	64,800: —
» skytteförbunden		»	147,800: —
» skytteföreningarna:			
årsunderstöd à 2 kronor till 160,000 skyttar, förslagsvis	kronor 320,000: —		
ammunitionsbidrag till 160,000 skyttar, förslagsvis	» 512,000: —		
bibrag till nybildade skytteföreningar för anskaffande av målskjutningsmateriel	» 3,000: —	»	835,000: —
till en riksskyttetävling i Göteborg, ordnande av skjutbanor och andra utgifter för det frivilliga skytteväsendet		»	77,400: —
		Summa kronor	1,125,000: —

Riksdagen biföll, vad Kungl. Maj:t sålunda föreslagit. Till följd av den år från år ökade anslutningen till det frivilliga skytteväsendet och de på grund härav stegrade kraven på statens understöd ansåg riksdagen dock böra tagas under övervägande, huruvida icke statsunderstödet till skytteföreningarna skulle kunna utgå med ett lägre belopp för mycket unga skyttar för bedrivande av kammarskjutningsövningar och med det vanliga beloppet för övriga skyttar för bedrivande av skjutning med skarp ammunition.

Huvuddragen av skytteförbundens överstyrelses framställning för år 1917.

Uti skrivelse den 19 november 1915 har nu skytteförbundens överstyrelse genom sitt verkställande utskott anmält anslagsbehovet för år 1917 och därvid hemställt, att till det frivilliga skytteväsendets befrämjande måtte för år 1917 anvisas:

Till skytteförbundens överstyrelse	kronor	67,300: —
» skytteförbunden	»	179,600: —
» skytteföreningarna	»	1,010,500: —
» en riksskyttetävling i Örebro, ordnande av skjutbanor och andra utgifter för det frivilliga skytteväsendet	»	92,600: —
	Summa kronor	1,350,000: —

med rätt för Kungl. Maj:t att under följande år använda, vad av anslaget kan under år 1917 besparas.

Över överstyrelsens framställning har arméförvaltningen den 6 december 1915 avgivit yttrande. [44.]

Innan jag övergår till de särskilda huvudgrupper, vari anslaget är uppdelat, anhåller jag att, liksom föregående år skett, få yttra mig om de omständigheter, som ligga till grund för hithörande beräkningar, nämligen

Antalet anslagsberättigade skyttar.

Vid beräknandet av anslaget för år 1915 hade antalet anslagsberättigade skyttar upptagits till 148,000.

1915 års riksdag.

I överstyrelsens anslagsäskande för år 1916 beräknades samma antal till 160,000. Redan under år 1914 hade nämligen antalet anslagsberättigade så kraftigt ökats, att detsamma vid 1915 års ingång säkerligen komme att överstiga 150,000. Härtill komme, att landstormsmännen i betydande grad anslöte sig till skytteföreningarna.

I enlighet härmed blev också i de för riksdagen framlagda beräkningarna antalet anslagsberättigade skyttar för år 1916 upptaget till 160,000.

Överstyrelsens förevarande framställning.

I sin förutnämnda skrivelse den 19 november 1915 har nu överstyrelsen hemställt, att till grund för anslagsberäkningen och anslagsfördelningen för år 1917 måtte, med frångående av förut tillämpat beräkningssätt, enligt vilket nästföregående års skytteantal varit bestämmande, få läggas det antal, vartill de anslagsberättigade komme att uppgå under år 1915. Alltsedan det frivilliga skytteväsendets organiserande hade vid upprepade tillfällen framhållits såsom önskvärt och för verksamhetens bedrivande nödvändigt, att statsunderstöden till skytteföreningar och skytteförbund kunde så tidigt på året som möjligt och allra helst vid verksamhetsårets början komma skytteföreningar och skytteförbund tillhanda. Åtgärder hade visserligen i sådan riktning tidigare vidtagits, men det hade likväl visat sig, att någon avsevärd förbättring icke kunnat vinnas med bibehållande av nuvarande fördelningsgrunder för statsunderstödets utgående. Det hade i stället med tydlighet framträtt, att detta önskemål icke skulle kunna uppnås, utan att en mera ingripande omläggning vidtoges beträffande de nuvarande bestämmelserna. För närvarande utginge statsunderstödet till skytte-

[44.] föreningar och skytteförbund med det sistförflutna årets verksamhet såsom beräkningsgrund, under det att för utdelningen av ammunitionsbidraget i form av skarpladdade patroner lagts verksamheten under det år, som närmast föregått det nästförflutna året. Genom denna anordning hade det blivit möjligt för skytteföreningarna att kunna erhålla sin understödsammunition redan i januari månad, vilket visat sig vara synnerligen betydelsefullt för verksamhetens effektiva bedrivande. Det för år 1915 tillämpade förfaringssättet att till grund för fördelningen av ammunitionsunderstödet lägga verksamheten under det år, som närmast föregått det nästförflutna, erbjöde sålunda, efter vad erfarenheten redan nu givit vid handen, tvivelsutan största möjligheten att inom ramen av det tillvägagångssätt, som tillämpades rörande disponerandet av riksdagens anslag, redan vid verksamhetsårets början kunna tillhandahålla understödsammunition, och skulle även med fördel kunna tillämpas i fråga om det kontanta understödet. En sådan åtgärd skulle även i avsevärd grad underlätta arbetet med granskning av skytteföreningarnas årsrapporter och redovisningar såväl i skytteförbundens överstyrelse som ock i arméförvaltningen.

I händelse verksamheten under år 1915 finge läggas till grund för anslagsberäkningen och anslagsfördelningen under år 1917, skulle granskning av rapporter och redovisningar kunna ske i medio av år 1916 samt underdånigt förslag till plan för användningen av riksdagens anslag under år 1917 i så god tid under år 1916 av skytteförbundens överstyrelse avgivas, att dess fastställande kunde ske under sagda år och understöden till vederbörande utsändas i januari 1917. Men då skytteföreningar, som under år 1916 nybildades eller under året återupptagit verksamheten, efter att under något år hava varit passiva, med den anordning, som ovan föreslagits, icke skulle erhålla något understöd förrän år 1918, alltså efter två års förlopp, syntes det vara nödvändigt att för sådana skytteföreningar medgiva ett undantag, och föresloge överstyrelsen, att för under år 1916 nybildade skytteföreningar och för sådana äldre skytteföreningar, som under det året åter upptagit verksamheten, finge till grund för anslagsfördelningen läggas en den 1 oktober samma år avgiven rapport, upptagande till sagda dag anslagsberättigade medlemmar.

Antalet anslagsberättigade skyttar komme att vid utgången av år 1915 uppgå till 170,000 eller 10,000 mera än det för år 1916 beräknade. Enligt en med anledning av riksdagens förberörda uttalande i fråga om lägre understödsbelopp för mycket unga skyttar verkställd

utredning kunde beräknas, att av nämnda 170,000 skyttar 20,000 befunne sig i åldern 12—14 år. [44.]

Arméförvaltningens yttrande.

I likhet med överstyrelsen har arméförvaltningen ansett, att åtskilliga fördelar skulle vinnas, därest beträffande fördelningen av de anslagsposter, som skulle utgå i förhållande till antalet skyttar, icke vidare komme att följas närmast föregående års skytteantal utan antalet för det därförut förlupna året, d. v. s. beträffande 1917 års anslag skytteantalet år 1915. Arméförvaltningen föresloge därför, att vid beräkningen för år 1917 av anslagsposterna till årsunderstöd och ammunitionsbidrag åt skytteföreningarna ett antal anslagsberättigade skyttar av 170,000 måtte bliva bestämmande samt att lägre understödsbelopp måtte upptagas för ett beräknat antal av 20,000 unga skyttar i åldern 12—14 år.

Departementschefen.

Då även jag är av den uppfattningen, att det av överstyrelsen framställda förslaget angående anslagets beräkning och fördelning är ägnat att medföra avsevärda fördelar, finner jag mig böra tillstyrka bifall till samma förslag. De för år 1917 anslagsberättigade skyttarna torde följaktligen böra beräknas till 170,000, därav 20,000 i åldern 12—14 år och 150,000 i åldern över 14 år. Jag anser mig böra framhålla, att det ändrade beräkningssättet icke kommer att medföra någon höjning av anslaget.

Skytteförbundens överstyrelse.

Nuvarande förhållanden.

I den av Kungl. Maj:t fastställda planen för användningen av ifrågavarande anslag finnas upptagna, bland annat, 4,700 kronor till arvode åt skrivbiträden.

Överstyrelsens hemställan.

Överstyrelsen har nu hemställt, att utöver nämnda post till skrivbiträden måtte beräknas 2,500 kronor för avlönande av en assistent åt sekreteraren. Till stöd härför har överstyrelsen anfört följande:

På grund av skytterörelsens under de senare åren betydligt ökade omfattning och livaktighet hade göromålen å överstyrelsens expedition i hög grad ökats. Dessa göromål bestode icke allenast uti rena expeditionsgöromål, utan förekomme årligen vid skilda tillfällen verkställandet av olika slag av utredningar. Sålunda hade under år 1915 i och för beräkningen av anslagsbehovet å expeditionen verkställts en synnerligen omfattande utredning av åldrarna för samtliga medlemmar i de

[44.] frivilliga skytteföreningarna och för närvarande arbetades å expeditionen med kartläggning av samtliga skjutbanor i riket, ett synnerligen mödosamt och tidsödande arbete, enär antalet skjutbanor utgjorde omkring 5,000, vilket dock hade sin stora betydelse såväl med hänsyn till de statsunderstöd, som för ändamålet anvisats, som ock med tanke på ordnandet av landstormsmännens skjutningar. Inom kort skulle påbörjas ett omfattande utredningsarbete i och för förslag om bestämmande av kompetens för rätt till statsunderstöd i skytteförening. Från myndigheter komme tid efter annan framställningar om upplysningar, som betingade vittgående utredningar och för den stora allmänheten vore skytteförbundens överstyrelse med den omfattning, skytterörelsen nu vunnit, en ständigt anlitad upplysningsbyrå. Överstyrelsens telefoner vore ständigt anlitade och antalet in- och utgående skrivelser i oupphörligt stigande. Det vore under sådana förhållanden en tvingande nödvändighet, att sekreteraren till sin hjälp erhölle en manlig assistent, som, förtrogen med skytteväsendets förhållanden, ej minst i praktiskt hänseende, kunde biträda honom i utövandet av hans ansvarsfulla och krävande befattning. Det vore ju även nödvändigt att vidtaga åtgärder för att icke i händelse av inträffande förfall för sekreteraren genom sjukdom eller annorledes, rubbningar skulle inträffa i handhavandet av skytteväsendets överledning. Till en sådan post lämpade sig icke kvinnliga biträden, och för att kunna erhålla en duglig och för sitt arbete intresserad person erfordrades sådana avlöningsförmåner, att en person därpå kunde existera, och under en årslön av 2,500 kronor syntes detta ej vara tänkbart.

Arméförvaltningen.

Arméförvaltningen har ansett sig icke kunna motsätta sig överstyrelsens förevarande förslag, särskilt med hänsyn därtill, att, vid förfall för sekreteraren, en tillräckligt kvalificerad person borde finnas för att övertaga ansvaret för arbetet å överstyrelsens expedition.

I likhet med vad fallet varit beträffande beräkningen av anslaget för år 1916, hade överstyrelsen upptagit det för anordnande av kurser för utbildning av instruktörer för de frivilliga skytteföreningarna avsedda beloppet, 15,000 kronor, under rubriken »Skytteförbunden». Enligt vad som framginge av 1915 års statsverksproposition vore emellertid dessa kurser avsedda att anordnas icke inom de särskilda skytteförbunden utan på ett visst antal platser inom landet, som befunnes vara härtill i alla avseenden mest lämpliga. Då kursernas anordnande därför lämpligen syntes böra anförtros åt överstyrelsen, vilken även borde erhålla i uppdrag att redovisa de härför anvisade medlen, hem-

ställde arméförvaltningen, att berörda anslagspost måtte uti beräkningen för år 1917 upptagas under rubriken »Överstyrelsen». [44.]

Departementschefen.

Ehuru jag icke vill bestrida, att en förstärkning av arbetskrafterna i överstyrelsens expedition kan vara av behovet påkallad, anser jag mig dock med hänsyn till rådande statsfinansiella förhållanden icke kunna tillstyrka förslaget om anvisande av medel för anställande av en assistent åt sekreteraren. Härmed torde liksom med inrättandet över huvud taget av nya befattningar, vilka icke kunna sägas vara oavvisligen nödvändiga, böra anstå till ett kommande år.

Av skäl, som arméförvaltningen anfört, torde det under rubriken »Skytteförbunden» för närvarande beräknade beloppet å 15,000 kronor för utbildning av instruktörer för de frivilliga skytteföreningarna böra upptagas under förevarande rubrik.

Anslagsposten till skytteförbundens överstyrelse torde alltså böra upptagas med (64,800 + 15,000 =) 79,800 kronor.

Skytteförbunden.

Överstyrelsens anslagsbegäran.

I anslagsposten till skytteförbunden har skytteförbundens överstyrelse föreslagit förhöjning från 147,800 kronor till 179,600 kronor fördelat på följande poster:

till pris vid skytteförbundens tävlingar i skolskjutning, från nuvarande 45,000 kronor till 60,000 kronor;

till understöd för fältmässigt anordnade skjutningar, från nuvarande 44,000 kronor till 60,000 kronor;

till extra understöd åt Dalarnas skytteförbund, från nuvarande 600 kronor till 1,200 kronor; samt

till extra understöd åt Jämtlands skytteförbund, från nuvarande 800 kronor till 1,000 kronor.

Motiven till överstyrelsens anslagsbegäran.

Understödet till tävlingar i skolskjutning hade utgått med oförändrat belopp, 45,000 kronor, sedan år 1911. Detta belopp skulle i första hand uppdelas emellan de 26 skytteförbunden, och det belopp, som komme på varje skytteförbund, skulle sedan ytterligare uppdelas på fem olika skjutklasser, vadan det för varje klass och skytt komme att bliva synnerligen anspråkslösa belopp, som utginge till pris. Det högsta pris, som kunde komma att utgå till en skytt i högsta skjutklassen, utgjorde 50 kronor, men i regel utginge prisen endast med

[44.] mycket små belopp, de flesta omkring 2 kronor. Dessa pris skulle då utgöra belöning och uppmuntran för ett helt års uppoffringar och strävanden och kunde naturligtvis i ingen mån ersätta, vad skytten själv fått personligen vidkännas för sitt deltagande i skytteverksamheten. Inom skytterörelsen rådde i fråga om statens anslag det förhållandet, att ju större livaktigheten bleve, desto mindre bleve i själva verket statens understöd per skytt räknat. Ty under det att statsunderstödet år 1893, då skytterörelsen endast räknade 6,022 anslagsberättigade skyttar, uppgick till 9 kronor 96 öre per skytt, utgjorde understödet för år 1914, då skytterörelsen kunde uppvisa ej mindre än 188,214 anslagsberättigade skyttar, endast 5 kronor 18 öre per skytt. Detta förhållande inverkade alldeles särskilt menligt på de till pris vid tävlingsskjutningar avsedda medlen. Ju mera rörelsen ginge framåt och därmed även skjutskickligheten stege, desto mindre bleve nämligen för varje år möjligheten att genom uppmuntran kunna vidmakthålla intresset hos skyttarna. Då det onekligen skulle vara tryggare för dem, som hade ledningen om hand, och rättvisare för skyttarna samt ändamålsenligare för syftemålet med statens understödjande av skytterörelsen, att särskilt understöden till pris utginge efter en enhetlig och på verkliga fakta grundad beräkningsnorm, kunde skytteförbundens överstyrelse icke annat än ånyo föreslå, att understödet till pris vid skolskjutning inom skytteförbunden måtte utgå efter en beräkning av 40 öre för anslagsberättigad skytt.

Vad nu anförts rörande understödet till pris vid skolskjutning, gällde även i lika grad *understödet till fältmässigt anordnade skjutningar*. Därtill komme, att av detta anslag även skulle bestridas kostnaderna för fältskjutnings anordnande såsom för handräckningsmanskap, materiel, instruktörer m. m., varigenom tillgången till pris avsevärt minskades. Då skytterörelsen alltjämt ökades i omfattning och nya skytteföreningar oupphörligt tillkomme, skulle denna viktiga utbildningsgren icke kunna så tillgodoses, som förhållanden och hänsyn till försvarets tillgodoseende ovedersägligen krävde.

Under de senare åren hade det tydligt visat sig, att de norrländska skytteförbunden hade mycket stora svårigheter att bekämpa för att kunna hålla sin verksamhet i jämnbredd med de övriga skytteförbunden i riket. Sådana svårigheter vore, bland andra, de stora avstånden och bristen på kommunikationer samt även befolkningens i regel stora fattigdom. Av sådana skäl hade de *extra understöden* förhöjts för Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens skytteförbund, men däremot icke *för Dalarnes och Jämtlands skytteförbund*, ehuruväl

svårigheterna för dessa förbund vore enahanda som för de förstnämnda, särskilt vad beträffade den nordliga delen av Dalarne och Härjedalen. Intresse för deltagandet i frivilliga skjutövningar vore nog även där till finnandes, men svårigheterna vore så betydande, att det för dessa landsdelars vidkommande krävdes särskilda åtgärder. Under sådana förhållanden ansåge skytteförbundens överstyrelse det som en skyldighet att för dessa två förbund hemställa om förhöjning av deras extra understöd. [44.]

Arméförvaltningens yttrande.

Vad beträffade beräkningen av anslagsposterna till pris vid tävlingar i skolskjutning samt till understöd för fältmässigt anordnade skjutningar, ansåge arméförvaltningen, att då i det yttrande till statsrådsprotokollet, som åtföljde 1912 års statsverksproposition angående beräkningen av utgifterna under fjärde huvudtiteln för år 1913, uttalats, att antalet anslagsberättigade skyttar framdeles icke borde uttryckligen angivas såsom normerande grund för dessa posters beräknande, samma poster för år 1917 borde upptagas till bestämda, utan hänsyn till skytteantalet beräknade belopp. Någon höjning av dessa poster syntes för övrigt icke kunna ifrågakomma, därest anslagsökningen i dess helhet skulle kunna behörigen begränsas.

Departementschefen.

Såsom jag redan uti mitt till statsrådsprotokollet den 14 januari 1915 avgivna yttrande rörande anslagsberäkningen för år 1916 framhöll, anser jag, att anslagsposterna till pris vid tävlingar i skolskjutning och till understöd för fältmässigt anordnade skjutningar fortfarande böra upptagas till bestämda, utan hänsyn till antalet anslagsberättigade skyttar beräknade belopp. På grund av den utveckling, som skytterörelsen under de senare åren nått, och med hänsyn till de fältmässigt anordnade skjutningarnas stora betydelse för skyttarnas utbildning torde den härför avsedda posten böra höjas med 10,000 kronor eller från 44,000 kronor till 54,000 kronor. Däremot anser jag mig av skäl, som arméförvaltningen anfört, för närvarande icke kunna tillstyrka någon höjning av anslagsposten till pris vid tävlingar i skolskjutning.

De skytteförbund, som för närvarande åtnjuta extra understöd äro: Norrbottens skytteförbund med 4,000 kronor, Västerbottens och Västernorrlands skytteförbund med vartdera 2,000 kronor, Jämtlands skytteförbund med 800 kronor samt Dalarnas och Värmlands skytteförbund med vartdera 600 kronor. Med hänsyn till vad överstyrelsen anfört, torde en höjning av de till Jämtlands och Dalarnas skytteförbund utgående understöden vara av behovet påkallad, och finner jag mig böra

[44.] tillstyrka, vad överstyrelsen härutinnan föreslagit. Härav föranledes en anslagsökning av 800 kronor.

I enlighet med vad jag förut anfört, bör förevarande anslagspost minskas med de under rubriken »Överstyrelsen» upptagna 15,000 kronor för utbildning av instruktörer för skytteföreningarna.

Anslagsposten till skytteförbunden, nu 147,800 kronor, bör således å ena sidan ökas med 10,800 kronor och å andra sidan minskas med 15,000 kronor samt följaktligen upptagas med 143,600 kronor.

Skytteföreningarna.

Överstyrelsens anslagsbegäran.

I anslagsposten till skytteföreningarna har skytteförbundens överstyrelse föreslagit en höjning från 835,000 kronor till 1,010,500 kronor.

Den äskade förhöjningen är föranledd, dels därav att antalet anslagsberättigade skyttar för år 1917 beräknats till 170,000, dels därav att årsunderstödet upptagits till 2 kronor 25 öre för en var av 150,000 äldre skyttar och till 1 krona 25 öre för en var av 20,000 unga skyttar i stället för såsom förut till 2 kronor för varje skytt samt att ammunitionsbidraget beräknats efter 4 kronor eller 100 patroner för en var av förenämnda 150,000 äldre skyttar och efter 2 kronor 25 öre för en var av 20,000 yngre skyttar i stället för såsom hittills efter 3 kronor 20 öre eller 80 patroner för varje skytt.

Motiven till överstyrelsens anslagsbegäran.

Vad förhöjningen av *årsunderstödet* angår, har överstyrelsen såsom skäl härför framhållit de avsevärda kostnader, som skytteföreningarna och givetvis därmed de enskilda medlemmarna finge vidkännas för skytteverksamhetens uppehållande. Detta förhållande hade, såsom ock överstyrelsen tidigare anfört, blivit avsevärt mera kännbart, sedan det kontanta ammunitionsbidraget förändrats till att utgå i form av skarpa patroner, i det att bland annat föreningarna måste anskaffa medel för att kunna för de yngre skyttarna inköpa erforderlig övningsammunition.

Vid en med anledning av 1915 års riksdags förenämnda uttalande angående nedsättning av statsunderstödet åt mycket unga skyttar verkställd utredning hade framgått, att under förutsättning av kontant understöd för bedrivande av kammarskjutningsövningar en reducering å tillsammans omkring 50,000 kronor skulle kunna göras i understödet till skytteföreningarna. I sådant syfte föresloge överstyrelsen, att statsunderstöd icke skulle få beräknas för medlemmar under 12 års ålder och att för medlemmar i åldern 12—14 år ett lägre understöd skulle

få utgå, därutav dels årsunderstöd med 1 krona 25 öre och dels kontant [44.]
ammunitionsbidrag med 2 kronor 25 öre för skjutning med kammar- eller övningsammunition. Medgivande att använda detta senare slag av ammunition ansåge skytteförbundens överstyrelse för sin del vara nödvändigt, enär det icke syntes bliva möjligt för alla skytteföreningar att kunna anskaffa för kammarskjutning erforderlig materiel, och då förberedande skjutövningar med fördel kunde utföras medelst användande av övningsammunition. Införande av kammarskjutningsövningar för unga skyttar såsom en utväg att kunna begränsa anslagsbehovet, vore även nödvändigt för att, bättre än hittills kunnat ske, sörja för en rationell skjutundervisning för dessa yngre skyttar.

I fråga om *ammunitionsbidraget till skarp ammunition* vidhölle skytteförbundens överstyrelse sitt ofta framförda önskemål, att varje skytt måtte kunna tilldelas 100 fria skott, vilket torde vara ett minimum för att någon verklig utbildning i skjutning skulle kunna vinnas. För att det frivilliga skytteväsendet skulle kunna fylla sin uppgift, vore det första villkoret, att skyttarna bereddes tillgång till fri eller åtminstone delvis fri ammunition. Skulle detta krav åtminstone i den utsträckning, som hittills skett, icke kunna tillgodoses, skulle detta för visso bliva ett ödesdigert slag mot rörelsen i dess helhet. Att den ammunitionsmängd, som för närvarande av staten såsom understöd utdelades till det frivilliga skytteväsendet, icke vore tillräcklig, framginge med all önskvärd tydlighet av det faktum, att under år 1914 å de frivilliga skytteföreningarnas skjutbanor lossats över 20 miljoner protokollförda skott, under det att statens ammunitionsunderstöd utgjort icke fullt 12 miljoner patroner. Skillnaden vore dock större än 8 miljoner, enär särskilt vid fältskjutningar ej alla lossade skott bleve protokollförda. Oaktat denna betydande skottmängd bleve det i medeltal endast omkring 100 skott per skytt, vilket från övningssynpunkt måste anses alltför lågt. Att det icke vore större, berodde ingalunda på bristande lust för skjutning, utan hade allenast sin grund uti de stora kostnader, som den enskilde för fullgörande av denna fosterländska medborgarplikt måste underkasta sig. Skulle sålunda det till skytteföreningarna utgående ammunitionsunderstödet för framtiden icke komma att beräknas efter samma pris för patron, som hittills tillämpats, så funnes intet annat att göra än att vidtaga en motsvarande höjning av anslaget. Då Kungl. Maj:t och riksdagen från och med år 1914 vidtagit den ändring i sättet för ammunitionsunderstödets utgående, att detta, från att hava utgått i kontant understöd, skulle utgå i form av skarpa patroner, i syfte att därigenom en hastigare förbrukning av den äldre mobiliseringsammu-

[44.] nitionen för övergång till spetskuleammunition skulle ske, hade överstyrelsen förklarat sig beredvillig att därtill medverka, ehuru styrelsen väl insett de olägenheter, som detta i flera avseenden skulle komma att medföra för skytteföreningarna. Det skulle sålunda vara i högsta grad beklagligt, om skytteväsendet utan egen förskyllan skulle försättas uti en för dess bestånd högeligen farlig belägenhet. För att i någon mån utjämna olägenheterna av berörda förändring i sättet för ammunitionsunderstödets utgående hade skytteföreningarna medgivits rätt att behålla tomhylsorna, varigenom det varit möjligt för dem att kunna för sina unga skyttar bereda möjlighet till förberedande skjutövningar genom användande av kammarskjutnings- och övningsammunition. Skulle denna förmån nu fråntagas skytteföreningarna, så skulle desamma alldeles frånhändas möjligheten till skjutning utöver det antal patroner, som av staten tilldelades dem såsom understöd. För att kunna skjuta mera skulle de nödgas till betungande utgifter för inköp av tomhylsor, utan att likväl kunna av staten erhålla det för sådant ändamål nödvändiga kontanta ammunitionsbidraget. Skulle ett återtagande av förmånen att få behålla tomhylsorna verkligen ifrågasättas, då finge detta icke utsträckas att omfatta alla tomhylsor, utan åtminstone inskränkas därhän, att skytteföreningarna hade tillgång till det för omladdning nödvändiga antalet dylika. Under alla tider hade ammunitionsfrågan för skytteintressets utbredning och vidmakthållande varit grundvillkoret, och då ovedersägligen statsunderstödet i detta avseende, såsom det gåves, ingalunda vore för stort, utan i stället alldeles otillräckligt, vore det av högsta nöd påkallat, att i detsamma icke några inskränkningar vare sig i den ena eller andra formen vidtoges.

Arméförvaltningens yttrande.

Vad anginge det belopp, som borde av riksdagen äskas såsom *årsunderstöd*, ansåge arméförvaltningen, att då det årsunderstöd, som komme varje skytteförening till del, vore avsett att lämna tillgång till sådana utgifter som för pris, för anställande av skytteinstruktörer m. fl. sådana ändamål, vilka erfordrade ett på förhand beräkneligt anslagsbelopp för varje skytt, anslagsposten i fråga borde upptagas *förslagsvis* med visst belopp för skytt. I likhet med vad under flera föregående år varit fallet, funne arméförvaltningen sig dock icke kunna tillstyrka överstyrelsens förslag om höjning av detta belopp för de äldre skyttarna utöver det förutvarande eller 2 kronor. Departementen föresloge följaktligen, att posten upptoges med ett förslagsvis beräknat belopp av (20,000 × 1 krona 25 öre) + (150,000 × 2 kronor) = 325,000 kronor.

Beträffande anslagsposten till ammunitionsbidrag har arméförvalt- [44.]
ningen anfört, att då artilleridepartementet ej kunde in natura tillhandahålla *kammar- eller övningsammunition för skyttar i åldern 12—14 år*, arméförvaltningen funne sig böra tillstyrka överstyrelsens förslag, att för ifrågavarande ändamål beräknades ett belopp av 2 kronor 25 öre för en var av 20,000 skyttar eller tillhopa 45,000 kronor. Beträffande den närmare användningen av detta belopp, som under anslaget borde upptagas såsom fast, så att detsamma icke finge överskridas, om till äventyrs flera skyttar än de beräknade bleve anslagsberättigade, borde föreskrivas, att beloppet ställdes till förfogande för skytteförbundens överstyrelse för att bland skytteföreningarna fördelas i förhållande till antalet unga skyttar, som under år 1915 blivit anslagsberättigade.

Vad *anslaget för skjutning med skarp ammunition för skyttar över 14 år* anginge, hade överstyrelsen hemställt, att detta anslag skulle såsom under åren 1914—1916 utgå i form av 6,5 mm. skarpa patroner från kronans förråd efter ett pris av högst det för sagda år fastställda, d. v. s. 4 öre för styck, samt efter en beräkningsgrund av 4 kronor (eller 100 patroner) för anslagsberättigad skytt, innebärande en ökning av den under sagda år tillämpade beräkningsgrunden, uppgående till 80 öre (eller 20 patroner) för skytt. Med hänsyn till bestämmelserna i kungl. brevet den 12 augusti 1915 angående vissa anvisningar i fråga om äskandet av anslag för år 1917, och då dessutom det beräknade patronpriset högst väsentligt måste ökas, ansåge sig arméförvaltningen ej kunna för nämnda år tillstyrka den av överstyrelsen föreslagna ökning av beräkningsgrunden till 100 patroner för skytt, utan syntes densamma böra sättas till högst den under föregående år använda, 80 patroner för skytt.

Av Kungl. Maj:ts proposition till 1913 års riksdag framginge, att det för ammunitionsutlämning mot ersättning direkt från skytteförelsens anslag bestämda priset av 4 öre för styck, vilket med 2 öre understege dåvarande självkostnadspris, motiverats av ifrågasatt övergång till ny ammunition. Genom den härigenom vunna ökade omsättningen av arméns befintliga mobiliseringsförråd av gammal ammunition skulle en snabbare övergång till ny ammunition möjliggöras, vilket skulle uppväga den förlust av 2 öre för patron, som åsamkades arméns anslag till mobiliseringsammunition. Med anledning av den avsevärda prisstegringen på råvaror m. m., som orsakats av nu pågående krig, hade emellertid självkostnadspriset på skarpa patroner betydligt ökats, och måste detta pris för närvarande beräknas till 8 öre för

[44.] patron. Härigenom skulle, med bibehållande enligt överstyrelsens förslag av ersättningspriset, 4 öre för styck, anslaget till mobiliseringsammunition drabbas av en förlust av 4 öre för till skytterörelsen utlämnad patron, eller med andra ord, den av skytterörelsen på dylikt sätt erlagda ersättningen skulle täcka kostnaden för nyanskaffning av endast halva antalet av de patroner, som från arméns mobiliseringsförråd skulle för sagda ändamål utlämnas. Enligt den för år 1916 av riksdagen bestämda patronutlämningen till skytterörelsen, uppgående till 12,800,000 patroner, utgjorde denna förlust sammanlagt 512,000 kronor, vilket betydde en minskning av 6,400,000 patroner i det antal, som annars skulle för beviljat anslag till mobiliseringsammunition hava tillförts mobiliseringsförrådet. Att även för kommande år låta ett för visst ändamål beviljat anslag vidkännas så stora kostnader för annat ändamål än det vore avsett för, även om detta senare ändamål vore av så stor betydelse, som fallet vore med skytterörelsen, skulle enligt arméförvaltningens förmening vara oriktigt. Skulle således ammunitionsbidraget till skytterörelsen fortfarande utgå i form av skarpa patroner, borde det beräknade ersättningspriset för dessa höjas till antingen 6 öre för patron jämte skyldighet för skytterörelsen att till kronan avgiftsfritt återställa tomhylsor och laddramar till ett antal motsvarande 50 procent av den på detta sätt utlämnade ammunitionen, vilket betalningssätt vore det för statens ammunitionsanskaffning fördelaktigaste, eller 7 öre per styck utan återlämningsskyldighet av hylsor och laddramar, vilka båda förslag med hänsyn till nuvarande värdet av återlämnade tomhylsor m. m. kunde, ekonomiskt sett, anses jämnställda.

Den förlust, som på grund av nu föreslagna priser fortfarande skulle drabba anslaget till mobiliseringsammunition, torde i viss mån uppvägas av den ökade omsättning av ammunition i mobiliseringsförrådet, som härigenom vunnes.

Med hänsyn därtill, att, så länge nu pågående krig varade, arméns mobiliseringsförråd av ammunition borde ökas i största möjliga utsträckning, som tillverkning härav inom landet medgåve, uppstode frågan, huruvida det ej vore lämpligt, att ifrågavarande ammunitionsbidrag in natura tillsvidare alldeles upphörde och i stället skytterörelsen, i likhet med vad före år 1914 varit fallet, erhölle sitt ammunitionsanslag kontant. Ett sådant förfaringssätt torde dock medföra svårigheter för skytterörelsen, som då för erhållande av ammunition (omladdad eller nytillverkad) vore hänvisad till den privata industrien och skytteföreningarnas eventuella egna resurser. Under innevarande år hade det visat

sig, att den privata industrien under nu rådande förhållanden ej kunnat [44.]
förse skytterörelsen med tändhattar ens för eget behov, som erfordrades utöver den av kronan under året tillhandahållna ammunitionen, utan hade artilleridepartementet mot ersättning måst tillhandahålla stora partier dylika. Om, under förutsättning att nu rådande kris fortfore även under år 1917, den från kronans förråd tillhandahållna ammunitionen in natura skulle indragas, torde det, för att skytterörelsen för sina kontant anslagna medel skulle kunna erhålla någon ammunition, bliva erforderligt, att artilleridepartementet mot ersättning tillhandahölle alla för skytteammunitionen erforderliga tändhattar. Dessas antal, lågt beräknat, torde uppgå till minst 20,000,000 stycken, vilket antal dock departementet med hänsyn till sin egen ammunitionstillverkning sannolikt ej skulle kunna avvara. För skytterörelsen skulle en synnerligen kännbar ammunitionsbrist härigenom bliva följden. På grund härav ansåge arméförvaltningen, att ammunitionsbidragets utgående i form av skarpa patroner borde bibehållas, dock med rätt för Kungl. Maj:t att, om förhållandena framdeles skulle så påfordra, utbyta detsamma mot kontant bidrag till motsvarande belopp.

Om, såsom förut framhållits, beräkningsgrunden i överstyrelsens förslag till ammunitionsbidrag, 100 patroner à 4 öre per skytt, ändrades till 80 patroner à 6 öre jämte återlämningsskyldighet av 50 procent hylsor, varigenom häremot svarande anslagsbelopp för skytt höjdes från av överstyrelsen föreslagna 4 kronor till 4 kronor 80 öre, medförde detta en höjning av ifrågavarande anslagsposts sammanlagda belopp från av överstyrelsen föreslagna 600,000 till 720,000 kronor, under det att sagda anslagspost för år 1916 vore upptagen till 512,000 kronor. Denna till synes stora ökning av anslagsposten innebure dock ej någon verklig ökning av statens sammanlagda bidrag till skytterörelsen, ty, som ovan påvisats beträffande förhållandena under år 1916, utgjordes statens bidrag för skytterörelsens ammunition ej blott av sistberörda å skytterörelsens statsanslag upptagna 512,000 kronor utan även av prisskillnaden mellan anskaffningskostnadspriset och det för utlämningen till skytterörelsen fastställda ersättningspriset, vilken prisskillnad, som för år 1916 kunde beräknas till 512,000 kronor, ehuru den rätteligen bort gäldas av skytteanslaget, belastade statsanslaget till mobiliseringsammunition. Ökningen av skytterörelsens anslagspost till skarp ammunition upp till ovanberörda 720,000 kronor innebure således endast, att arméns ammunitionsanslag befriades från vissa kostnader, som ej vore avsedda att bestridas från detta anslag, och att dessa kostnader överfördes till det anslag, vartill desamma rätteligen hörde. Den kostnad,

[44.] som trots det föreslagna höjda ammunitionspriset kvarstode å arméns ammunitionsanslag, torde dock, såsom ovan framhållits, uppvägas av fördelen med hastigare omsättning av ammunitionen.

Visserligen skulle i här föreliggande fall anslaget till skytterörelsens befrämjande kunna nedbringas genom att för antalet av överstyrelsen angivna anslagsberättigade skyttar, 150,000 stycken, i stället för det för åren 1914—1915 beräknade patronantalet för skytt, eller 80, beräkna ett lägre antal, exempelvis 70. Ehuru härigenom ifrågavarande post skulle minskas med 90,000 kronor, ansåge arméförvaltningen sig dock, med hänsyn till det avbräck, skytterörelsen härigenom skulle lida, ej kunna förorda en sådan åtgärd.

På grund härav hemställde arméförvaltningen, att ammunitionsbidraget för skjutning med skarp ammunition måtte få utgå i form av 6,5 mm. skarpa patroner m/94 efter ett pris av 6 öre för styck jämte återlämningsskyldighet av hylsor och laddramar till ett antal motsvarande 50 procent av den utlämnade ammunitionen. Efter en beräkning av 80 patroner för varje under år 1915 anslagsberättigad skytt över 14 års ålder och ett beräknat antal skyttar av 150,000, skulle alltså under skytteanslaget behöva uppföras ett belopp av ($80 \times 0{:}06 \times 150{,}000 =$) 720,000 kronor, vilket borde ställas till artilleridepartementets förfogande mot skyldighet att på angivna villkor tillhandahålla skytterörelsen 12,000,000 patroner; dock med rätt för Kungl. Maj:t att, om förhållandena framdeles skulle så påfordra, utbyta utlämningen av patroner in natura mot kontant utbetalning av motsvarande belopp.

Departementschefen.

Såsom förut nämnts, har nästlidet års riksdag ansett det böra tagas under övervägande, huruvida icke statsunderstödet till skytteföreningarna skulle kunna utgå med ett lägre belopp för mycket unga skyttar för bedrivande av kammarskjutningar och med det vanliga beloppet för övriga skyttar för bedrivande av skjutning med skarp ammunition. Den av skytteförbundens överstyrelse med anledning härav verkställda utredningen har givit vid handen, att därest kontant bidrag lämnas för bedrivande av kammarskjutningar, en dylik anordning skulle medföra en icke oväsentlig besparing. Vid sådant förhållande och då införandet av kammarskjutningar för unga skyttar, enligt vad överstyrelsen såväl nu som tillförene framhållit, är av stor betydelse för en rationell skjututbildning, finner jag mig böra tillstyrka, att det beräknade antalet anslagsberättigade skyttar med hänsyn till årsunderstödets och ammunitionsbidragets beräknande uppdelas, på sätt överstyrelsen föreslagit, i två klasser, av vilka den ena omfattar skyttar över 14 år och den

andra skyttar i åldern 12—14 år. I enlighet med vad förut anförts, torde antalet skyttar i den förra klassen böra beräknas till 150,000 och i den senare till 20,000. [44.]

Vad årsunderstödet till äldre skyttar angår, har överstyrelsen upprepat sin under en följd av år gjorda framställning, att detta måtte höjas från 2 kronor till 2 kronor 25 öre för skytt. I likhet med arméförvaltningen anser jag mig icke kunna tillstyrka denna framställning. En höjning av årsunderstödet skulle, liksom ock den av överstyrelsen föreslagna höjningen av ammunitionsbidraget, icke blott för år 1917 utan även för framtiden påverka slutsumman av det erforderliga anslaget till skytterörelsens främjande i sådan omfattning, att de årliga ökningarna i detsamma komme att vida överstiga de belopp, som under de senare åren kunnat anvisas för ändamålet. För ifrågavarande ändamål torde alltså böra beräknas förslagsvis (150,000 × 2 =) 300,000 kronor.

Årsunderstödet till skyttar i åldern 12—14 år har av överstyrelsen och arméförvaltningen föreslagits till 1 krona 25 öre för skytt. Då årsunderstödet till ifrågavarande skyttar synes böra utgå med hälften av det för äldre skyttar bestämda, anser jag detta belopp böra nedsättas till 1 krona för skytt. Förevarande post torde följaktligen böra upptagas med förslagsvis 20,000 kronor.

I fråga om ammunitionsbidraget åt skyttar i åldern 12—14 år finner jag mig böra tillstyrka, vad arméförvaltningen härutinnan föreslagit. Denna post torde alltså böra beräknas efter 2 kronor 25 öre för skytt men under anslaget upptagas såsom fast och fördelas bland skytteföreningarna i förhållande till antalet under år 1915 anslagsberättigade skyttar i nyssnämnda ålder. För ändamålet skulle alltså erfordras (20,000 × 2,25 =) 45,000 kronor.

Vad ammunitionsbidraget åt äldre skyttar angår, torde av förut angivet skäl den hittills följda beräkningsgrunden, eller 80 patroner för var och en av de anslagsberättigade skyttarna, böra bibehållas. Likaledes anser jag, i överensstämmelse med vad arméförvaltningen föreslagit, att ammunitionsbidraget fortfarande bör utgå i form av skarpladdade patroner m/94.

Med avseende å det pris, som bör för ammunitionen beräknas, tillåter jag mig erinra därom, att då Kungl. Maj:t med anledning av väckt förslag om övergång från den för närvarande vid armén brukade ammunitionen m/94 till spetskuleammunition, i enlighet med vad chefen för generalstaben ävensom försvarsberedningarna hemställt, föreslog 1913 års riksdag, att hela ammunitionsbidraget till skytteföre-

[44.] ningarna skulle valveras i patroner m 94, Kungl. Maj:t ansåg, att denna valvering borde ske efter ett pris av 4,8 öre för varje patron utan skyldighet för skytteföreningarna att återlämna patronhylsorna. Riksdagen, som fann Kungl. Maj:ts förslag välbetänkt, ansåg sig emellertid med hänsyn till de befarade olägenheter för skytteföreningarna, ammunitionsbidragets valvering i patroner skulle kunna medföra, böra sänka priset å varje patron från 4,8 öre till 4 öre utan skyldighet att återlämna hylsorna. Riksdagen fann en sådan prisnedsättning böra så mycket mera vidtagas, som det av Kungl. Maj:ts utredning rörande ifrågasatt övergång till spetskuleammunition framginge, att även med en dylik prissänkning och i följd därav möjliggjord ökad ammunitionsförbrukning genom skytteföreningarna ett avsevärt parti patroner m/ 94 på grund av sådan övergång komme att erhålla allenast skrotvärde.

Av vad sålunda förekommit framgår, att det nuvarande priset av 4 öre för patron av riksdagen fastställts dels med hänsyn till skytteföreningarnas intresse, dels ock ur den synpunkten att detsamma jämväl vore för staten fördelaktigt vid en eventuell övergång till spetskuleammunition.

Arméförvaltningen har nu föreslagit, att ammunitionsbidragets valvering i patroner måtte ske efter ett pris av 6 öre för patron med skyldighet för skytteföreningarna att återlämna hylsor och laddramar till ett antal motsvarande 50 procent av den utlämnade ammunitionen, samt att förevarande anslagspost med anledning härav måtte upptagas till 720,000 kronor eller 240,000 kronor mera än som enligt hittills följda beräkningsgrunder skulle utgå.

Vad arméförvaltningen sålunda föreslagit, anser jag mig icke kunna tillstyrka. Då riksdagen år 1913 fastställde det nuvarande valveringspriset till 4 öre för patron utan återlämningsskyldighet av hylsor och laddramar beräknades statens självkostnadspris till 6 öre för patron. Den förlust av 2 öre för patron, mobiliseringsanslaget därigenom fick vidkännas, ansågs emellertid uppvägas av fördelen av en hastigare omsättning av mobiliseringsförrådet vid övergång till ny ammunition. Enligt vad arméförvaltningen meddelat, skulle med bibehållande av det nuvarande valveringspriset denna förlust komma att uppgå till 4 öre på grund därav, att statens självkostnadspris numera uppgår till 8 öre för patron. Det gäller då att tillse, huruvida icke denna förlust kan på något sätt nedbringas.

Enligt nuvarande bestämmelser äro skytteföreningarna icke skyldiga att till artilleridepartementet återlämna patronhylsor och laddramar. Dessa representera givitvis ett icke obetydligt värde, och arméförvalt-

ningen har ju också hemställt, att hylsor och laddramar, motsvarande [44.]
50 procent av det utlämnade patronantalet, skulle till artilleridepartementet återställas. Enligt vad jag inhämtat, kan värdet å dessa hylsor jämte tillhörande laddramar för närvarande uppskattas till i genomsnitt 2 öre stycket. Genom att stadga skyldighet för skytteföreningarna att återlämna samtliga hylsor och laddramar skulle således förlusten för mobiliseringsanslaget nedbringas till samma belopp, som vid tiden för fastställandet av det nuvarande valveringspriset.

En dylik återlämningsskyldighet torde kunna föreskrivas utan att skytterörelsen därigenom åsamkas allt för stora svårigheter. Till skytteföreningarna hava utlämnats för år 1914 10,800,000 patroner och för år 1915 11,840,000 patroner. Antalet patroner, som innevarande år utlämnas, uppgår till 12,800,000. Vid ingången av år 1917 böra skytteföreningarna i och för omladdning hava tillgång å ett högst avsevärt antal tomhylsor. Enligt vad jag inhämtat, pläga hylsorna inom skytteföreningarna omladdas i genomsnitt tre gånger, understundom ända upp till fem gånger. Även om man tager hänsyn endast till de patroner, som under innevarande år utlämnas, komma således skytteföreningarna att genom omladdning bliva i tillfälle att lossa inemot 40,000,000 skott. Det synes mig under sådana förhållanden icke böra möta något hinder att för år 1917 föreskriva, att samtliga hylsor och laddramar skola av skytteföreningarna återställas till artilleridepartementet. Skytteförbundens överstyrelse torde i sådant fall icke underlåta att fästa vederbörande skytteföreningars uppmärksamhet på angelägenheten av att i möjligaste mån ekonomisera med de tomhylsor, varöver de under innevarande år komma att disponera.

Med den nu ifrågasatta anordningen skulle mobiliseringsanslaget allt fortfarande få vidkännas vissa kostnader för det frivilliga skytteväsendet. Dessa kostnader torde emellertid uppvägas av den fördel, som en raskare omsättning av mobiliseringsförrådet otvivelaktigt innebär. Visserligen är frågan om en övergång till ny ammunitionstyp för närvarande icke aktuell, och ovisst är, när densamma åter kan komma upp på dagordningen, men då av skäl, som arméförvaltningen anfört, mobiliseringsförrådet av ammunition bör ökas i största möjliga utsträckning, måste man givetvis också sörja för, att detta kan inom behörig tid omsättas. Under förutsättning att mobiliseringsförrådet skall kunna hållas uppe i det antal patroner, som ur krigsberedskapens synpunkt måste betraktas som ett minimum, kan emellertid en omsättning icke äga rum utan att skytterörelsen deltager i densamma. Skytterörelsens med-

[44.] verkan i förevarande hänseende måste alltså tillmätas en synnerligen stor betydelse.

På grund av vad jag sålunda anfört, anser jag, att ifrågavarande ammunitionsbidrag bör bestämmas till (80 × 150,000 × 0,04 =) 480,000 kronor. Detta belopp torde ställas till förfogande av arméförvaltningens artilleridepartement för anskaffning av ny ammunition, mot det att till skytteförbundens överstyrelse utlämnas 12,000,000 skarpladdade patroner m/94 med skyldighet för överstyrelsen att till artilleridepartementet återställa tomhylsor och laddramar. I likhet med vad arméförvaltningen föreslagit, anser även jag, att det bör medgivas Kungl. Maj:t rätt, att därest förhållandena skulle sådant påkalla, till överstyrelsen kontant utbetala förenämnda belopp, 480,000 kronor.

Anslagsposten till skytteföreningarna torde alltså böra upptagas till sammanlagt 848,000 kronor.

Ordnande av skjutbanor och andra utgifter för det frivilliga skytteväsendet.

Överstyrelsens anslagsbegäran.

Under denna anslagspost, som för år 1916 utgör 77,400 kronor, därav 10,000 kronor för en riksskyttetävling i Göteborg, har överstyrelsen äskat dels 82,600 kronor till skjutbanors anordnande, dels ock 10,000 kronor till en riksskyttetävling i Örebro under år 1917.

I fråga om anslaget till *skjutbanors anordnande* har överstyrelsen anfört, att stort behov därav fortfarande förefunnes, i det att för närvarande hos skytteförbundens överstyrelse innelåge ansökningar om sådant understöd till ett sammanlagt belopp av 183,128 kronor 39 öre. Det av överstyrelsen föreslagna beloppet 82,600 kronor syntes alltså vara väl behövligt.

Beträffande det begärda beloppet till en *riksskyttetävling i Örebro* har överstyrelsen framhållit, att det för främjande av intresset för det frivilliga skytteväsendets strävanden visat sig vara särdeles gagneligt, att tid efter annan på olika platser i landet allmänna tävlingsskjutningar kunde anordnas de år, dylik tävling icke avhållits i huvudstaden. De allmänna tävlingsskjutningar, som sålunda med understöd av statsmedel anordnats på skilda platser i riket, såsom i Visby år 1911, i Östersund år 1912 och i Malmö år 1914, hade för de kringliggande skytteföreningarna varit till god hjälp i utövandet av deras verksamhet. På samma gång som dessa tävlingar erbjöde en möjlighet till belöning åt skyttarna för vad de oftast under en lång följd av år offrat för sitt deltagande i frivilliga skjutövningar, vore de att betrakta som offentliga uppvisningar av vunna resultat. Såsom numera dessa riksskyttetävlingar

vore anordnade, vore de i hög grad fostrande och hade även för de enskilda skytteföreningarna en stor instruktiv betydelse. [44.]

Arméförvaltningens yttrande.

Med hänsyn till den av arméförvaltningen såsom nödvändig ansedda betydliga ökningen i anslaget till skytteföreningarna har arméförvaltningen ansett sig icke kunna tillstyrka den av överstyrelsen föreslagna höjning i det belopp, som skulle avses till »understöd för anordnande av skjutbanor och andra utgifter för det frivilliga skyttet väsendet» eller från 67,400 kronor till 82,600 kronor. För avjämnande av hela anslagets slutsumma borde posten sänkas till 66,900 kronor.

De av överstyrelsen begärda medlen, 10,000 kronor, för avhållandet av en riksskyttetävling i Örebro 1917 ansåge arméförvaltningen böra under anslaget uppföras.

Departementschefen.

Mot vad arméförvaltningen sålunda föreslagit, har jag icke annat att erinra, än att posten till understöd för anordnande av skjutbanor m. m. torde för avjämnande av anslagets slutsumma böra upptagas till 68,600 kronor.

Ifrågasatt bestämmelse om rätt att diponera besparingar å anslaget.

Överstyrelsen har i likhet med föregående år anhållit, att Kungl. Maj:t måtte utverka riksdagens medgivande att under följande år fa använda, vad av anslaget kan under år 1917 besparas.

Arméförvaltningens yttrande.

Arméförvaltningen har funnit framställningen i denna del icke behöva föranleda något förslag till riksdagen, enär i det vid statsverkspropositionen till 1914 års tidigare riksdag fogade utdraget av statsrådsprotokollet anmälts, att då anslaget icke plägade bindas vid något visst år, utverkande av ifrågavarande medgivande icke syntes erforderligt.

Departementschefen.

I huvudsak kan jag härutinnan instämma med arméförvaltningen, och anser jag således någon framställning till riksdagen i förevarande hänseende icke erforderlig.

Sammanfattning.

I enlighet med vad jag nu anfört, skulle för år 1916 erfordras:

[44.]	till skytteförbundens överstyrelse		kronor	79,800: —
	» skytteförbunden		»	143,600: —
	» skytteföreningarna:			
	a) årsunderstöd			
	dels à 2 kronor till 150,000 äldre skyttar, förslagsvis	kronor 300,000: —		
	dels à 1 krona till 20,000 skyttar i åldern 12—14 år, förslagsvis	» 20,000: —		
	b) ammunitionsbidrag			
	dels till likviderande av 12,000,000 patroner m 94 att genom arméförvaltningens artilleridepartement tillhandahållas skytteföreningarna för att utdelas till 150,000 anslagsberättigade äldre skyttar	» 480,000: —		
	dels att kontant tilldelas skytteföreningarna i förhållande till antalet anslagsberättigade skyttar med kammarammunition, ett såsom fast bestämt belopp av	» 45,000: —		
	c) bidrag till nybildade skytteföreningar för anskaffande av målskjutningsmateriel	» 3,000: —	»	848,000: —
	» övriga utgifter:			
	riksskyttetävling i Örebro år 1917	» 10,000: —		
	understöd för anordnande av skjutbanor och andra utgifter för det frivilliga skytteväsendet	» 68,600: —	»	78,600: —
			Summa kronor	1,150,000: —

Denna summa överstiger med 25,000 kronor anslaget å 1916 års stat. Jag tillåter mig nämna, att anslagsökningen för år 1915 utgjorde 105,000 kronor och för år 1916 45,000 kronor. [44.]

Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att till *det frivilliga skytteväsendets befrämjande* å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av 1,150,000 kronor samt medgiva, att av detta anslag ett belopp av 480,000 kronor, motsvarande ammunitionsbidraget till skyttar över 14 års ålder, ställes till förfogande av arméförvaltningens artilleridepartement för anskaffning av mobiliseringsammunition, mot det att departementet till skytteförbundens överstyrelse utlämnar 12,000,000 skarpladdade patroner m 94, med skyldighet för överstyrelsen att återställa tomhylsor och laddramar, dock med rätt för Kungl. Maj:t, att därest förhållandena skulle sådant påkalla, till överstyrelsen kontant utbetala sistnämnda belopp.

4. Vinterrekrytskolor vid vissa icke kasernerade infanteriregementen. [45.]

Anslagets beräkning och användning för år 1916.

Under riksstatens fjärde huvudtitel är å extra stat för år 1916 uppfört ett förslagsanslag av 240,000 kronor för anordnande av vinterrekrytskolor vid de icke kasernerade infanteriregementena, nämligen Första och Andra livgrenadjärregementena, Västgöta, Södermanlands, Kronobergs och Kalmar regementen samt Norra och Södra skånska infanteriregementena.

Anslaget är avsett för bestridande av de särskilda kostnader, som uppstå genom beväringsrekrytskolornas förläggande vintertid till andra regementens kasernetablissemang eller till andra vinterkaserner.

Vid bestämmandet av anslagets belopp låg till grund en vid statsverkspropositionen fogad kostnadsberäkning, i vilken upptogs, förutom erforderliga medel till gäldande av transportkostnader m. m., traktamentsersättning och hyresbidrag åt erforderligt antal officerare och underofficerare för 155 dagar, under antagande att ifrågavarande skolor komme att vara sammandragna under år 1916 dels från årets början till början av april månad och dels från slutet av oktober månad till årets slut.

[45.] Beträffande anslagets användning har Kungl. Maj:t genom brev den 18 juni 1915 föreskrivit, att vid de infanteriregementen, för vilka nya kasernetablissemang ännu icke blivit uppförda och vilkas beväringsrekrytskolor under år 1916 tidvis komma att vara förlagda till andra regementens etablissemang eller till andra vinterkaserner, må från ifrågavarande anslag utbetalas *dels* — utan hinder av bestämmelserna i gällande reglemente för arméns avlöning under fred och brevet den 28 september 1907 angående hyresbidrag åt officerare och underofficerare under tjänstgöring vid vissa skolor — till de officerare och underofficerare, som komma att tjänstgöra vid vinterrekrytskolor, förlagda å annan ort än förläggningsorten, under tiden för tjänstgöringen vid dessa skolor såväl dagtraktamente enligt tariffen i bil. A till nämnda avlöningsreglemente som ock, i den mån de icke komma i åtnjutande av inkvartering i kronans hus eller eljest på kronans bekostnad, hyresbidrag med de i sist omförmälda brev angivna belopp, ävensom under resor eller färder till eller från vederbörande kommenderingsorter ersättning enligt resereglementet, *dels ock* kostnaderna för skolkontingenternas förflyttning till och från skolorna ävensom övriga transportkostnader.

Infordrande av utredning angående anslagets omläggning.

Då det emellertid i vissa fall befunnits lämpligt att, med frångående av den ursprungliga planen, sammandraga vinterrekrytskolorna på regementenas förläggningsorter samt de under förevarande anslag beräknade medlen för beredande av traktamenten och hyresbidrag med anledning härav till avsevärd del ej kunde komma till användning, anbefallde Kungl. Maj:t i brev den 18 juni 1915 arméförvaltningens civila departement att i sammanhang med angivandet av medelsbehovet för år 1917 inkomma med förslag till sådan omläggning av anslaget, att därav måtte kunna bestridas kostnaderna för anordnande vintertid av beväringsrekrytskolor jämväl å vederbörande regementens förläggningsorter.

Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har nu anmält, att civila departementet i enlighet med den sålunda erhållna befallningen i skrivelse till cheferna för första, andra, tredje och fjärde arméfördelningarna anhållit, att dessa måtte, efter vederbörande regementschefers hörande, inkomma med uppgift å de kostnader, som under år 1917 kunde beräknas uppkomma för anordnande av vinterrekrytskolor vid Första och Andra livgrenadjärregementena, Västgöta, Södermanlands, Kronobergs och Kalmar regementen samt Norra och Södra skånska infanteriregementena, vare sig dessa kostnader avsåge de ändamål, varför enligt medgivande i brevet den 18 juni 1915 anslaget till anordnande av vinterrekrytskolor för år 1916

finge tagas i anspråk, eller kostnaderna på grund av skolornas förläggning till vederbörande regementes förläggningsort vore att hänföra till särskilda av vinterrekrytskolorna föranledda utgifter såsom för lokalhyror m. m., vilka icke skulle utgå av vederbörliga på ordinarie stat uppförda anslag. [45.]

Av de från arméfördelningscheferna inkomna svaren framginge, dels att några utgifter under år 1917 från ifrågavarande anslag icke behövde beräknas vare sig för Kalmar regemente, under förutsättning att regementets vinterrekrytskolor komme att fortfarande vara förlagda till etablissemanget å Ränneslätt, eller för Västgöta regemente, enär regementet kunde förväntas bliva före utgången av år 1916 förlagt till regementets nya kasernetablissemang.

Enligt vederbörande arméfördelningschefers kostnadsberäkningar i övrigt skulle, därest förläggningarna komme att år 1917 vara ordnade på det sätt, att vinterrekrytskolorna bleve förlagda vid Första och Andra livgrenadjärregementena i huvudsak till hyrda lokaler i Linköping men med två kompanier till volontäretablissemanget i Norrköping, vid Södermanlands regemente till Livregementets grenadjärers kasärn, vid Kronobergs regemente till hyrda lokaler i Växjö, vid Norra skånska infanteriregementet med två bataljoner till hyrda eller eljest upplåtna lokaler i Kristianstad och med en bataljon till Hallands regementes kasern i Halmstad samt vid Södra skånska infanteriregementet till hyrda lokaler i Lund, årskostnaderna komma att uppgå till följande belopp, nämligen för dagtraktamenten och hyresbidrag 68,410 kronor 50 öre, för transportkostnader m. m. 11,625 kronor 20 öre samt för hyreskostnader m. m. 90,150 kronor eller tillhopa 170,185 kronor 70 öre.

Mot de sålunda uppgjorda kostnadsberäkningarna hade arméförvaltningen i huvudsak icke funnit något att erinra. Anmärkas borde dock, att kostnaderna för dagtraktamenten och hyresbidrag beräknats icke efter det till grund för 1916 års anslag liggande dagantalet 155 (den 1 januari—den 4 april samt den 1 november—den 31 december) utan efter högre dagantal eller vid Södermanlands regemente 170 dagar, vid Norra skånska infanteriregementet 180 dagar samt vid Livgrenadjärregementenas kontingenter till Norrköping i sammanlagt 242 dagar (den 1 januari—den 30 juni = 181 dagar samt den 1 november—den 31 december = 61 dagar). Då emellertid Kungl. Maj:t i hittills meddelade beslut om vinterrekrytskolornas förläggning utom regementenas övningsplatser förordnat, att tiden för den särskilda förläggningen skulle omfatta »den kallare årstiden», och Kungl. Maj:t, vad särskilt beträffade förläggningen

[45.] till Norrköping av en kontingent tillhörande Livgrenadjärregementena, genom brev den 3 juni 1915 meddelat sådana föreskrifter, att rätten för officerare och underofficerare att åtnjuta dagtraktamenten och hyresbidrag från ifrågavarande anslag begränsats till tiden för vinterrekrytskolorna, ansåge arméförvaltningen, att den för 1916 års anslag använda beräkningsgrunden borde bibehållas även för år 1917. Utgifterna för traktamenten och hyresbidrag syntes därför kunna nedsättas med 12,657 kronor 50 öre till 55,753 kronor.

Slutligen ansåge sig arméförvaltningen böra framhålla, att till de av chefen för första arméfördelningen upptagna kostnaderna för hyror för Norra skånska infanteriregementets förläggning till Kristianstad borde läggas den på år 1917 belöpande delen av hyran för de lokaler, som enligt brev den 31 augusti 1915 under förstnämnda år eventuellt komme att tagas i anspråk för regementet. Härav betingades en höjning av de beräknade hyreskostnaderna från 90,150 kronor till 96,650 kronor.

Med anledning av vad sålunda anförts, hemställde arméförvaltningen, att för anordnande av vinterrekrytskolor under år 1917 vid de infanteriregementen, som under samma år icke hunnit förläggas till sina nya kasernetablissemang, måtte på extra stat för år 1917 i riksstaten uppföras ett förslagsanslag sålunda beräknat:

för dagtraktamenten och hyresbidrag till vissa officerare och underofficerare enligt bestämmelserna i brevet den 18 juni 1915	kronor	55,753: —
» transportkostnader m. m.	»	11,625: 20
» hyreskostnader m. m.	»	96,650: —
eller tillhopa	kronor	164,028: 20

Departementschefen.

Enligt 1914 års härordning äro beväringsrekrytskolorna vid infanteriet avsedda att taga sin början omkring den 1 november. Då vid tiden för härordningsförslagets framläggande kasernetablissemang ännu icke voro uppförda för ovan omförmälda åtta infanteriregementen och icke beräknades kunna bliva för samtliga regementen färdigställda förr än till hösten 1919, utgick man från, att det skulle bliva nödvändigt att förlägga dessa regementens beväringsrekrytskolor vintertid till andra regementens kasernetablissemang eller till andra vinterkaserner. Med hänsyn därtill, att denna anordning komme att medföra kostnader dels för utbetalande av traktamentsersättning och hyresbidrag åt befälet under vistelse å annan ort än förläggningsorten

och dels för transporter m. m., blev för bestridande av dessa kostnader [45.]
förevarande anslag uppfört i riksstaten för år 1915.

Emellertid har, såsom förut antytts, förläggningen av vinterrekrytskolorna vid ifrågavarande åtta regementen i viss mån ordnats på annat sätt än ursprungligen avsetts. Vid en närmare prövning visade det sig nämligen, att det i flertalet fall skulle bliva ur ekonomisk synpunkt fördelaktigare att sammandraga rekrytskolorna å vederbörande regementens förläggningsorter än att varje år, intill dess kasernetablissemangen bleve färdigställda, under vintern förflytta dem till andra regementens kasernetablissemang. På grund härav och då en dylik förflyttning givetvis alltid komme att medföra avsevärda olägenheter icke blott för vederbörande personal utan jämväl för utbildningen och persedelhushållningen vid truppförbanden, har Kungl. Maj:t genom särskilda under år 1915 meddelade beslut föreskrivit, att beväringsrekrytskolorna vid Första och Andra livgrenadjärregementena, Kronobergs och Kalmar regementen samt Norra och Södra skånska infanteriregementena skola från och med hösten 1915 under den kallare tiden helt eller delvis förläggas till genom förhyrning eller eljest särskilt anskaffade lokaler på regementenas förläggningsorter (regementschefernas tjänstgöringsorter). Endast Västgöta och Södermanlands regementens beväringsrekrytskolor hava i sin helhet måst förläggas till andra regementens kasernetablissemang.

Med hänsyn till vad sålunda beslutits angående förläggningen av beväringsrekrytskolorna vid ifrågavarande regementen torde en omläggning av anslaget böra äga rum, så att därifrån må kunna bestridas icke blott såsom hittills kostnaderna för skolornas förläggning vintertid till andra kasernetablissemang utan jämväl de särskilda utgifter, som föranledas av skolornas sammandragning å respektive regementens förläggningsorter (regementschefernas tjänstgöringsorter).

Enligt vad arméförvaltningen meddelat, komma några särskilda utgifter för ifrågavarande ändamål icke att under år 1917 erfordras för Västgöta regemente, enär detta förväntas bliva under år 1916 förlagt till sitt nya kasernetablissemang i Vänersborg. Icke heller för Kalmar regemente erfordras för ändamålet några särskilda medel, då detta regementes beväringsrekrytskolor komma att, intill dess regementets nya etablissemang i Eksjö bliver färdigställt, fortfarande vara förlagda till Ränneslätt, där för vinterförläggningen erforderliga provisoriska anordningar redan blivit vidtagna.

För anordnande av vinterrekrytskolor vid de övriga sex regementena skulle enligt arméförvaltningens beräkning för år 1917 erfordras

[45.] ett sammanlagt belopp av 164,028 kronor 20 öre eller 75,971 kronor 80 öre mindre än som för innevarande år för ändamålet beräknats. Då jag icke har något att mot den gjorda beräkningen erinra, torde anslaget böra i 1917 års riksstat upptagas med ett till 164,050 kronor avjämnat belopp.

För vinterrekrytskolornas förläggning till vederbörande regementens förläggningsorter (regementschefernas tjänstgöringsorter) hava givetvis en hel del särskilda anordningar måst vidtagas. Sålunda hava förläggningslokaler blivit förhyrda och en del erforderliga ändrings- och reparationsarbeten m. m. verkställda. Då härav föranledda kostnader icke kunnat bestridas från förevarande anslag med hänsyn till grunderna för dess beräknande, har arméförvaltningens civila departement anbefallts förskjuta dessa kostnader för att framdeles anmäla dem till ersättande. På grund av de träffade anordningarna för rekrytskolornas förläggning vid vissa regementen kommer emellertid, såsom förut nämnts, en avsevärd del av 1916 års anslag icke till användning. Enligt vad jag inhämtat, torde av anslaget komma att användas omkring 118,000 kronor mindre än det förslagsvis beräknade beloppet 240,000 kronor. Det synes mig vid sådant förhållande lämpligt, att nyssnämnda kostnader få, så långt ske kan, ersättas från 1916 års anslag. Härför erfordras emellertid riksdagens medgivande.

På grund av vad jag sålunda anfört, får jag hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

dels att för anordnande av *vinterrekrytskolor vid vissa icke kasernerade infanteriregementen* å extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av 164,050 kronor,

dels ock medgiva, att det för samma ändamål å extra stat för år 1916 beviljade anslaget må tagas i anspråk jämväl för täckande av förskjutna kostnader för anordnande av vinterrekrytskolor under år 1916 å vederbörande regementens förläggningsorter (regementschefernas tjänstgöringsorter).

[46.] **5. Kurser för utbildning av befäl och fackmän vid landstormen.**

1915 års kurser.

Uti en till 1915 års riksdag avlåten proposition (nr 165) föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att antaga ett propositionen bilagt förslag till lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att under år 1915 undergå

landstormsbefälsutbildning. Kostnaderna för ifrågavarande utbildning, vilka approximativt beräknats till 425,000 kronor, voro avsedda att av Kungl. Maj:t förskjutas för att sedermera anmälas till ersättande. [46.]

Riksdagen biföll Kungl. Maj:ts förenämnda proposition, men ansåg, att de för ändamålet erforderliga medlen borde uppföras å riksstaten. I enlighet härmed anvisade riksdagen för bestridande av kostnaderna för landstormsbefälsutbildning under år 1915 på extra stat för år 1916 ett förslagsanslag av 425,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att för ändamålet under år 1915 förskjuta erforderligt belopp.

I enlighet härmed anordnades under nästlidet år särskilda kurser för utbildning av officerare, adjutanter och intendenter vid landstormen. Officerskurserna hade en varaktighet av 42 dagar och de båda övriga av 21 dagar.

Chefens för generalstaben framställning.

Uti underdånig skrivelse den 25 november 1915 har nu chefen för generalstaben giort framställning om anordnande av obligatoriska landstormsbefälskurser jämväl under innevarande år. Då 1915 års kurser visat sig för kortvariga för att lämna ett tillfredsställande resultat, skulle de nu ifrågasatta kurserna pågå något längre tid, nämligen respektive 60 och 30 dagar. Därjämte skulle enligt förslaget anordnas kurser även för kulspruteunderbefäl och sjukvårdsunderbefäl om respektive 30 och 15 dagar. Slutligen skulle jämväl enligt närmare angivna grunder anordnas en särskild kaderövning om 10 dagar.

Departementschefen.

I likhet med chefen för generalstaben anser jag det vara av synnerlig vikt för landstormens krigsberedskap, att ifrågavarande befälskurser komma till stånd. Ärendet föreligger emellertid ännu icke i sådant skick, att jag nu kan underställa detsamma Kungl. Maj:ts prövning. Först längre fram under riksdagen torde detta kunna äga rum. Kostnaderna för ifrågavarande kurser torde enligt verkställd beräkning komma att uppgå till omkring 850,000 kronor.

Jag får därför hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

> att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående anordnande under år 1916 av *kurser för utbildning av befäl och fackmän vid landstormen*, tillsvidare för ändamålet beräkna ett anslag på extra stat för år 1917 av 850,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel förskottsvis redan under år 1916 utanordna beloppet.

K. Sjukvård.

[47.] 1. Garnisonssjukhusen i Stockholm, å Karlsborg och i Boden.

Förevarande anslag är i riksstaten för år 1916 upptaget med 112,200 kronor. Därav utgå enligt särskilda stater till garnisonssjukhuset i Stockholm 82,300 kronor, till garnisonssjukhuset å Karlsborg 10,000 kronor och till garnisonssjukhuset i Boden 19,900 kronor.

Förslag föreligger nu om höjning av anslaget på grund av vissa ändringar i staten för garnisonssjukhuset i Stockholm.

Förbättring av belysningsanordningar och vinterbeklädnad samt anskaffande av värmeskåp.

Framställning av chefläkaren angående ökad belysning m. m.

Uti underdånig skrivelse den 8 februari 1915 gjorde chefläkaren vid garnisonssjukhuset i Stockholm framställning om vidtagande av vissa, vid företagen inspektion av generalfältläkaren påyrkade förändringar med avseende å belysningsanordningarna inom sjukhuset ävensom beträffande patienternas vinterbeklädnad.

Den konstgjorda belysningen utgjordes för närvarande av dels dygnet om tillgänglig elektrisk belysning från stadens elektricitetsverk i operationssalarna, polikliniklokaler och en del expeditionsrum, dels morgon- och kvällsbelysning från eget elektricitetsverk i samtliga sjukhusets lokaler, dels ock av nattbelysning (lysgas) från kl. 9 e. m. i korridorer och mottagningslokaler. De i belysningsavseende erforderliga förändringarna vore, dels att elektrisk belysning bleve tillgänglig dygnet om i samtliga förvaringsrum, som för närvarande hade sekundär belysning, dels att morgon- och kvällsbelysningen i sjukrummen ökades. Enligt av allmänna svenska elektriska aktiebolaget upprättat kostnadsförslag skulle kostnaden för installering av ljus från eget elektricitetsverk uppgå till 1,305 kronor och från stadens elektricitetsverk för belysning av förvaringsrum till 340 kronor, eller tillsammans till 1,645 kronor. Den ökade driftkostnaden beräknades uppgå till 767 kronor 35 öre för år.

De av generalfältläkaren påyrkade förändringarna beträffande patienternas vinterbeklädnad utgjordes av anskaffning av kalsonger. För att utbyten, tvätt och reparationer obehindrat skulle kunna fortgå, erfordrades 400 par. Anskaffningskostnaden belöpte sig till 700 kronor,

varjämte kostnaderna för tvätt och underhåll beräknades uppgå till 460 kronor för år. [47.]

Då ifrågavarande kostnader icke kunde bestridas från sjukhusets anslag, hemställde chefläkaren, att Kungl. Maj:t måtte anvisa särskilda medel för ändamålet.

Framställning av chefläkaren angående anskaffande av värmeskåp.

Uti underdånig skrivelse den 9 februari 1915 anmälde chefläkaren vid garnisonssjukhuset, att det på grund av rådande lokala förhållanden vore förenat med stor svårighet att servera patienterna maten varm. Då köksbyggnaden låge på ett par hundra meters avstånd från själva sjukhusbyggnaden, bleve maten redan under transporten dit delvis avkyld. Då vidare utportioneringen måste ske för alla patienterna på en gång i matsalen och maten därefter kringbäras till sjuksalarna, vore det nästan omöjligt att tillhandahålla denna vid en värmegrad, som möjliggjorde ett fullt njutande av densamma. Visserligen uppvärmdes servisen före uppbackningen i ett mindre värmeskåp, men däremot saknades värmekälla att hålla maten varm under tiden för portionernas fördelning.

Enligt vad erfarenheten ådagalagt, kunde berörda olägenheter lättast undanröjas genom anskaffande av tre värmeskåp för portionernas uppställande. Kostnaderna för dessa skåp uppginge enligt infordrat anbud till 1,785 kronor, vartill komme kostnaden för vissa håltagnings- m. fl. arbeten till ett belopp av 100 kronor. Då sjukhusets anslag icke lämnade tillgång till bestridande av ifrågavarande utgifter, hemställde chefläkaren, att för ändamålet måtte anvisas tillhopa 1,885 kronor.

Chefens för fjärde arméfördelningen yttrande.

Chefen för fjärde arméfördelningen tillstyrkte bifall till förenämnda av chefläkaren gjorda båda framställningar.

Arméförvaltningens civila departements och sjukvårdsstyrelses yttrande den 7 maj 1915.

Uti den 7 maj 1915 avgivet yttrande meddelade arméförvaltningens civila departement och sjukvårdsstyrelse, att överintendentsämbetet, som på anmodan granskat de gjorda kostnadsberäkningarna i vad de berörde byggnadstekniska detaljer, ansett, att ytterligare kostnader borde beräknas intill ett belopp av 450 kronor för håltagnings- och efterlagningsarbeten såväl vid installerandet av de föreslagna värmeskåpen som för de nya elektriska belysningsanordningarna. Vad de senare beträffade, hade ämbetet ansett, att gruppledningarna borde utföras enligt annat system än det av chefläkaren förordade, vilket skulle betinga en ökning i anläggningskostnaden med 345 kronor. Vidare syntes årskostnaden för strömförbrukning böra ökas med 243 kronor 57 öre.

[47.] I anslutning härtill hemställde civila departementet och sjukvårdsstyrelsen, som funne de av chefläkaren föreslagna åtgärderna erforderliga, att Kungl. Maj:t måtte medgiva, att för anskaffande och uppsättande av 3 värmeapparater å garnisonssjukhuset för anordnande av ökad belysning därstädes samt för anskaffning av underkläder till sjukhusets patienter finge disponeras tillhopa 5,025 kronor. Då några reservationer å sjukhusets anslag icke kunde beräknas tillgängliga, syntes de erforderliga medlen böra av civila departementet förskjutas för att framdeles anmälas till ersättande.

Vad de årliga underhålls- och driftkostnaderna anginge, borde dessa, vilka av chefläkaren uppskattats till 1,227 kronor 35 öre, i enlighet med överintendentsämbetets beräkningar upptagas till 1,470 kronor 92 öre och framdeles intagas under garnisonssjukhusets stat. Då detta kunde ske först från början av år 1917, föresloge departementet och styrelsen, att erforderligt belopp för senare hälften av år 1915 och för år 1916 finge av departementet förskjutas för att framdeles anmälas till ersättande i sammanhang med förenämnda kostnader för anskaffning och anläggning.

Kungl. Maj:ts beslut den 27 augusti 1915.

Vid ärendets föredragning den 27 augusti 1915 fann Kungl. Maj:t de gjorda framställningarna för det dåvarande icke föranleda någon åtgärd, men anbefalldes arméförvaltningen att i sammanhang med angivandet av lantförsvarets medelsbehov för år 1917 inkomma med förslag till anvisande av medel för ifrågavarande ändamål.

Arméförvaltningens förevarande framställning.

Arméförvaltningen har nu anmält, att chefläkaren vid garnisonssjukhuset i skrivelse till civila departementet den 24 september 1915 angående sjukhusets medelsbehov för år 1917 förnyat sin framställning om anskaffning av värmeskåp samt förbättring av belysningsanordningarna och vinterbeklädnad vid sjukhuset, men med hänsyn till de under tiden stegrade materialprisen beräknat anläggnings- och anskaffningskostnaderna till 5,480 kronor, därav 2,435 kronor för värmeskåpen, 2,135 kronor för belysningsanordningarna och 910 kronor för vinterbeklädnaden. Chefläkaren hade föreslagit, att ifrågavarande belopp måtte anvisas att utgå från extra stat. De årliga drift- och underhållskostnaderna borde däremot beräknas å sjukhusets ordinarie stat.

För egen del funne sig arméförvaltningen böra tillstyrka den gjorda framställningen. De för ändamålet erforderliga medlen ansåge emellertid ämbetsverket icke behöva upptagas å riksstaten såsom extra anslag utan kunna anvisas att utgå från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar, vilka därtill lämnade tillgång.

[74.]

Departementschefen.

Som allmänt torde vara bekant, är det i början av förra århundradet uppförda garnisonssjukhuset i Stockholm synnerligen bristfälligt och motsvarar icke längre i någon mån de fordringar, som numera måste uppställas på en dylik sjukvårdsanstalt. Sedan flera år tillbaka har också frågan om en genomgripande förändring av sjukhusets lokaler stått på dagordningen. Att några åtgärder härutinnan icke blivit vidtagna, har berott därpå, att ett nytt garnisonssjukhus är avsett att uppföras å Järvafältet i samband med uppförandet av kasernetablissemang därstädes för de till Stockholm förlagda truppförbanden.

Sedan numera beslut fattats om uppförande å Järvafältet av nytt kasernetablissemang för Svea ingenjörkår, har tiden jämväl ansetts vara inne att till avgörande upptaga frågan om garnisonssjukhusets förläggande till Järvafältet. På därom av arméförvaltningens fortifikations- och civila departement samt sjukvårdsstyrelse gjord framställning har Kungl. Maj:t genom brev den 19 november 1915 anvisat erforderliga medel för vidtagande av förberedande åtgärder härutinnan, bestående i utarbetandet av förslagsritningar och kostnadsberäkningar för uppförandet av ett garnisonssjukhus enligt paviljongsystem med byggnader icke blott för medicinsk och kirurgisk behandling samt specialbehandling av vissa sjukdomar, även smittosamma, utan även för laboratorier, apotek, förbandsfabrik m. m.

Med hänsyn till det läge, vari garnisonssjukhusets byggnadsfråga sålunda för närvarande befinner sig, böra givetvis icke några större kostnader nedläggas på den nuvarande sjukhusbyggnaden. Däremot är det å andra sidan tydligt, att man icke på grund härav bör underlåta att vidtaga sådana mindre omfattande åtgärder, som för sjukvårdens behöriga handhavande finnas vara av behovet påkallade. Till dylika åtgärder torde vara att hänföra de av chefläkaren nu föreslagna anordningarna beträffande belysningen och matens servering. Jag finner mig därför böra tillstyrka dessa anordningars utförande.

Mot den föreslagna anskaffningen av viss vinterbeklädnad för patienterna har jag icke något att erinra.

Anläggnings- och anskaffningskostnaderna hava beräknats numera uppgå till sammanlagt 5,480 kronor. Mot denna beräkning har jag icke något att erinra. I likhet med arméförvaltningen anser jag, att dessa kostnader lämpligen kunna bestridas från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar. De årliga drift- och underhållskostnaderna böra däremot beräknas å sjukhusets ordinarie stat.

[47.] **Röntgeninstitut.**

Tidigare förslag om inrättande av röntgenlaboratorium.

Redan år 1901 anskaffades för besparingar å militärläkarkursens anslag en röntgenapparat för 3,000 kronor, vilken monterades å garnisonssjukhuset. De fåtaliga röntgenundersökningar, som då för tiden voro erforderliga, verkställdes vid sjukhuset av en enskild röntgenolog, med vilken avtal träffats om ersättning för varje särskild undersökning. Redan efter några få år hade emellertid röntgeninstrumentariet så mycket fullkomnats, att man ställdes inför alternativet att antingen begära en dyrbar modernisering av apparaten eller låta verkställa undersökningar på främmande laboratorier. Sjukhusförvaltningen valde det senare alternativet.

Emellertid gjorde sig röntgenologien under sin tekniska fullkomning mer och mer oumbärlig såsom hjälpmedel på de flesta sjukdomsområden, och behovet av röntgenundersökning blev därför år efter år allt större. Med anledning härav och då kostnaderna för undersökningarna hotade att betunga garnisonssjukhusets anslag på ett sätt, som icke motsvarades av dess bärkraft, gjorde sjukhusets dåvarande chefläkare i skrivelse den 18 augusti 1913 hos arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse framställning om anvisande av medel till anordnande av ett tidsenligt röntgenlaboratorium vid sjukhuset. Denna framställning föranledde dock icke någon åtgärd från styrelsens sida.

Anordnande av ett provisoriskt röntgenlaboratorium.

I sammanhang med anvisande av medel för garnisonssjukhusets mobiliseringsutrustning medgav Kungl. Maj:t den 30 oktober 1914, att för installering vid sjukhuset av ett tillfälligt röntgenlaboratorium finge utbetalas ett belopp av 2,500 kronor ävensom att till gäldande av driftkostnaderna för laboratoriet finge tillsvidare intill den 1 juli 1915 utgå högst 200 kronor i månaden. Ifrågavarande utgifter skulle utgå av de till bestridande av kostnaderna för lantförsvaret på krigsfot anvisade medel.

Genom särskilda brev den 2 juli och den 31 december 1915 har Kungl. Maj:t anvisat ytterligare medel för bestridande av driftkostnaderna för laboratoriet högst intill den 1 juli 1916.

Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har nu anmält, att chefläkaren vid garnisonssjukhuset, under åberopande av vad sålunda hittills blivit i saken åtgjort, i sin förenämnda skrivelse den 24 september 1915 gjort framställning om inrättande vid sjukhuset av ett permanent röntgeninstitut. En av sjukvårdsstyrelsen till sjukhusets förfogande såsom lån ställd rörlig

röntgenapparat kunde icke fylla alla de krav, som på ett fast sjukhus måste ställas på en sådan. Undersökningar av djupt liggande organ kunde nämligen ej alls företagas på sjukhuset, utan måste fortfarande verkställas på andra röntgeninstitut, vilket vållade extra kostnader. [47.]

Kostnaderna för anordnande av ett röntgeninstitut vid sjukhuset hade av chefläkaren beräknats uppgå till 6,500 kronor, därvid hänsyn tagits till, att lokaler för ändamålet iordningställts och att en del till detsamma hörande inventarier anskaffats för de medel, som genom förenämnda brev den 30 oktober 1914 ställts till sjukhusets förfogande. Detta belopp hade chefläkaren hemställt måtte anvisas å extra stat. Härtill komme årliga driftkostnader samt ersättning åt en föreståndare för röntgeninstitutet, som borde upptagas å ordinarie stat.

För egen del ansåge sig arméförvaltningen böra tillstyrka den gjorda framställningen. Kostnaden för röntgeninstrumentariet ansåge arméförvaltningen dock kunna, med hänsyn därtill att medel för ändamålet icke vore inräknade i vare sig ifrågavarande eller annat anslag, anvisas att utgå från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar, vilka därtill lämnade tillgång.

Departementschefen.

Såsom förut nämnts, har på grund av rådande förhållanden ett tillfälligt röntgenlaboratorium redan anordnats vid garnisonssjukhuset. Med hänsyn till den stora betydelse som röntgenologien numera erhållit inom medicinen i såväl diagnostiskt som terapeutiskt avseende, torde ett dylikt laboratorium även för framtiden böra finnas vid sjukhuset. Jämväl ur ekonomisk synpunkt torde detta komma att visa sig fördelaktigt, enär kostnaderna för undersökningarna därigenom kunna nedbringas. Jag finner mig därför böra tillstyrka det framställda förslaget om inrättande av ett permanent röntgeninstitut vid garnisonssjukhuset.

För att de med ett dylikt institut förenade fördelarna skola kunna till fullo utnyttjas, erfordras, att detsamma förses med ett fullt modernt röntgeninstrumentarium. Kostnaderna härför ävensom för detsammas installering hava beräknats uppgå till 6,500 kronor. Detta belopp anser jag i likhet med arméförvaltningen kunna bestridas från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar. Å sjukhusets ordinarie stat torde däremot böra beräknas arvode åt institutets föreståndare ävensom kostnader för drift och underhåll.

Ändringar i sjukhusets stat.

Såsom förut nämnts, slutar garnisonssjukhusets stat för närvarande å 82,300 kronor. Ifrågavarande belopp är å staten upptaget under

[47.] tre särskilda titlar nämligen A) Löner, arvoden och dylikt, B) Kosthåll och C) Till underhåll anslagna medel. Förslag föreligger nu om anställande av viss ytterligare personal vid sjukhuset ävensom om höjning av de för underhåll anslagna medel.

Anställande av ytterligare personal m. m.

Under titel A äro för närvarande upptagna jämte annan personal 2 poliklinikföreståndare med arvoden à 1,500 kronor, 1 operationssalssjuksköterska med, förutom fri bostad med möbler, bränsle och lyse samt kost och tvätt, arvode à 600 kronor jämte 2 tillägg å arvodet à 200 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst, 2 översjuksköterskor med arvode à 500 kronor samt enahanda ålderstillägg och naturaförmåner, 3 undersjuksköterskor med enahanda naturaförmåner och arvoden à 300 kronor samt 2 kökspigor med, förutom naturaförmåner, arvoden à 250 kronor. Därjämte upptager staten dels arvode åt juridiskt biträde med 300 kronor dels ock till arvodesförhöjningar ett belopp av förslagsvis 600 kronor.

Under titel B är beräknat kosthåll bland annat för sjuksköterskor à 1 krona 50 öre för dag och för kökspigor à 75 öre för dag.

Arméförvaltningens framställning den 30 september 1915.

Uti sin skrivelse den 30 september 1915 angående lantförsvarets medelsbehov för år 1917 har arméförvaltningen anmält, att chefläkaren gjort framställning om följande tillägg och ändringar i staten.

Därest det föreslagna röntgeninstitutet komme till stånd, borde till *föreståndaren för röntgeninstitutet* upptagas ett arvode av 1,500 kronor.

Enligt vad erfarenheten från civila sjukhus givit vid handen, skulle anställandet av en *husmoder* vara av stor betydelse för åstadkommande av klok sparsamhet och upprätthållande av sådan ordning och snygghet, som vore oundgänglig för åstadkommande av trevnad och hygien. Husmödrar vid Stockholms stads sjukhus erhölle i begynnelsearvode 660 kronor samt slutarvode 1,200 kronor för år. Då emellertid enligt Stockholms kommuns lönestat husmoder tillhörde samma lönegrupp som operationssköterska, hemställde chefläkaren, att för en husmoder måtte uppföras samma arvode jämte ålderstillägg som för en operationssköterska.

Vidare borde anställas ytterligare en *översjuksköterska*. Denna vore behöflig för avdelningen för veneriskt sjuka. Då garnisonssjukhuset bland annat hade till uppgift att utbilda sjukvårdsmanskap, vore det tydligt, att sjukvård i största möjliga utsträckning måste överlämnas till detta. Å andra sidan erbjöde emellertid behandlingen av veneriska

sjukdomar så stora tekniska svårigheter, att den ej lämpligen kunde [47.]
överlämnas till sjukvårdssoldater, såvida ej en sköterska vore ständigt närvarande och lämnade detta manskap erforderlig handledning.

Då den nuvarande ordinarie kökspersonalen icke vore tillfyllest för att på ett tillfredsställande sätt sköta matlagningen, borde ytterligare en *kökspiga* anställas. En ökning av personalen betingades av ökade krav på mathållningen, förorsakade dels av en större beläggning av sjukhuset, dels av införda nya dietportionsstater.

Sedan *arvodet för juridiskt biträde* år 1907 bestämts till 300 kronor, hade såväl de disciplinära ärendena ökats till antal som behovet av biträde vid handläggande av förvaltningsärenden vuxit. Särskilt under det senaste året hade det juridiska biträdet tagits i anspråk i en omfattning, som icke stode i rimligt förhållande till dennes låga arvode. På grund härav och då regementsauditörernas ekonomiska ställning från och med ingången av nästkommande år komme att betydligt förbättras, hemställde chefläkaren om en förhöjning av arvodet till 800 kronor om året.

Arméförvaltningen funne sig böra tillstyrka, vad chefläkaren sålunda föreslagit.

Arméförvaltningens framställning den 28 oktober 1915.

Uti underdånig skrivelse den 28 oktober 1915 har arméförvaltningen gjort framställning om anordnande vid sjukhuset av en poliklinik för veneriskt sjuka samt därvid anfört följande:

Uti skrivelse till civila departementet hade chefläkaren vid garnisonssjukhuset framhållit önskvärdheten därav, att den provisoriska poliklinik för veneriskt sjuka, vilken i augusti månad 1914 inrättats å sjukhuset av en frivillig läkare, som utlovat sina tjänster härför, så länge mobiliseringen påginge, även efter dennas upphörande kunde fortsätta sin verksamhet. Härför erfordrades emellertid anslag till arvode åt en föreståndare för polikliniken och en biträdande sjuksköterska ävensom medel till bestridande av driftkostnader (värme, belysning, vatten, underhåll av instrumentarium, förbandsartiklar m. m.). Då det för enhetlig vård av de på sjukhuset intagna och de poliklinisk behandlade veneriskt sjuka syntes vara av vikt, att båda dessa uppgifter lades på *en* läkare, ansåge chefläkaren det icke vara möjligt att tillfredsställande ordna vården av de veneriskt sjuka på annat sätt än genom anställande av en ny sjukhusläkare med bataljonsläkares avlöningsförmåner. För biträde av en sköterska under poliklinikiderna beräknades ett arvode av 840 kronor och till bestridande av driftkostnaderna ett belopp av 1,000 kronor för år räknat. Kost-

[47.] naderna för genomförandet av ifrågavarande förbättring i sjukvården borde upptagas å sjukhusets stat för år 1917.

I avgivet utlåtande hade chefen för fjärde arméfördelningen endast i så måtto tillstyrkt framställningen, att i sjukhusets stat för år 1917 måtte uppföras arvode åt en föreståndare för polikliniken för veneriska sjukdomar med 1,500 kronor samt att antalet undersjuksköterskor måtte ökas från 3 till 4.

För egen del ansåge arméförvaltningen, att poliklinikens verksamhet borde utan avbrott få fortgå samt kostnaderna för densamma, så snart ske kunde, uppföras å sjukhusets stat. För besparings vinnande syntes föreståndarens avlöning kunna nedsättas på sätt arméfördelningschefen föreslagit. I anslutning härtill hemställde arméförvaltningen, att å garnisonssjukhusets stat måtte upptagas dels en *föreståndare för polikliniken för veneriskt sjuka* med arvode om 1,500 kronor och skyldighet att vårda de å sjukhuset intagna veneriskt sjuka, dels ock ytterligare en *undersjuksköterska.*

Departementschefen.

Mot det av chefläkaren föreslagna arvodet om 1,500 kronor åt föreståndaren för röntgeninstitutet har jag icke något att erinra. Detta är detsamma, som utgår till föreståndarna för de vid sjukhuset befintliga båda poliklinikerna.

I likhet med vederbörande myndigheter anser även jag, att anställandet av en husmoder vid sjukhuset är ägnat att befordra sparsamhet inom förvaltningen samt upprätthållandet av ordning och snygghet inom sjukhuset. De brister, som vidlåda detta på grund av dess gammalmodighet och trångboddhet, komma säkerligen att göra sig mindre kännbara, om en husmoder finnes, som kan understödja läkarna och intendenten i tillsynen av de särskilda lokalerna. Mot de föreslagna avlöningsförmånerna, eller, förutom fri bostad med möbler, bränsle och lyse samt kost och tvätt, arvode à 600 kronor samt 2 tillägg å arvodet à 200 kronor efter respektive 5 och 10 års väl vitsordad tjänst, har jag icke något att erinra.

Med hänsyn till vad chefläkaren därom anfört och då den veneriska avdelningen å sjukhuset numera är så stor, att uppsikten över densamma kräver en särskild person, finner jag mig böra tillstyrka förslaget om anställande av ytterligare en översjuksköterska vid sjukhuset.

Förslaget om kökspersonalens ökning med en kökspiga giver mig icke anledning till någon erinran.

Någon höjning av arvodet till juridiskt biträde anser jag mig icke kunna för närvarande tillstyrka. Visserligen vill jag icke bestrida, att

en höjning av det nuvarande arvodet kan finnas erforderlig med hänsyn därtill, att behovet av biträde med handläggandet av förvaltningsärenden under de senare åren vuxit, men då å andra sidan det juridiska biträdets befattning med de disciplinära målen i och med den nya krigslagstiftningens ikraftträdande med ingången av innevarande år upphört, torde med frågan om en eventuell arvodesförhöjning böra tillsvidare anstå. [47.]

Vad slutligen angår förslaget om inrättande vid sjukhuset av en poliklinik för veneriskt sjuka, har nyttan av en dylik poliklinik redan under den tid, densamma varit i verksamhet, gjort sig gällande. På grund härav och då det syntes nödvändigt att åtminstone under den tid, de extra inkallelserna av värnpliktiga fortgå, bibehålla polikliniken, har Kungl. Maj:t genom brev den 12 november 1915 anvisat intill den 1 juli 1916 erforderliga medel för anordnande av en poliklinik för veneriskt sjuka i enlighet med det nu föreliggande förslaget. För framtiden torde poliklinikens bibehållande innebära så stor förbättring av sjukvården, att de enligt arméförvaltningens förslag jämförelsevis obetydliga kostnaderna äro väl motiverade. Vid sådant förhållande torde den för ifrågavarande poliklinik erforderliga personalen, eller en föreståndare med arvode om 1,500 kronor och en undersjuksköterska, böra upptagas å 1917 års stat. Om detta förslag bifalles, torde hinder ej möta att för återstående delen av år 1916 erforderligt belopp av Kungl. Maj:t anvisas av tillgängliga medel.

Med anledning av uppförandet å staten av en husmoder och ytterligare en översjuksköterska bör posten till arvodesförhöjningar enligt sedvanliga grunder ökas med 400 kronor eller från 600 kronor till 1,000 kronor.

Ökning av de till underhåll anslagna medel.

Ifrågavarande anslagspost är för närvarande i staten uppförd med 35,651 kronor 25 öre.

Arméförvaltningen har anmält, att chefläkaren vid garnisonssjukhuset gjort framställning om följande höjningar av förevarande anslagspost. Arméförvaltningens framställning den 30 september 1915.

Anordnandet av ett röntgeninstitut vid sjukhuset beräknades medföra en årlig driftkostnad av 1,000 kronor.

Under förutsättning att medel anvisades till anskaffande av omförmälda värmeskåp samt belysnings- och beklädnadsanordningar, erfordrades för dessas drift och underhåll ett årligt belopp av 1,470 kronor 92 öre.

[47.] Medelstillgången för underhåll hade under såväl 1914 som 1915 visat sig för knapp, och hade brist därför å anslagsposten uppstått. Under förutsättning att prisen å förnödenheter nedginge till de före kristiden vanliga samt att sjuktillförseln icke överstege den vanliga med mer än 25 procent, borde de för underhåll avsedda medlen för år 1917 ökas med 10,000 kronor.

Mot vad sålunda föreslagits, hade arméförvaltningen icke något att erinra.

Arméförvaltningens framställning den 28 oktober 1915.

Uti sin förberörda skrivelse den 28 oktober 1915 har arméförvaltningen hemställt, att ett belopp av 1,000 kronor måtte å staten beräknas för bestridande av kostnaderna för driften av den föreslagna polikliniken för veneriskt sjuka.

Departementschefen.

Mot förslaget att höja de till underhåll anslagna medlen med 1,000 kronor för röntgeninstitutet, 1,470 kronor 92 öre för belysningsanordningar och värmeskåp samt 1,000 kronor för polikliniken för veneriskt sjuka, tillhopa 3,470 kronor 92 öre, har jag icke något att erinra.

Enligt gällande bestämmelser skola från förevarande anslagstitel bestridas kostnaderna för sjukvård åt stamanställda vid Stockholms garnison, d. v. s. vid Svea och Göta livgarden, Livgardet till häst, Svea artilleriregemente, Svea ingenjörkår samt Fälttelegrafkåren, vare sig dessa sjuka kunna vårdas å garnisonssjukhuset eller måste överföras till Stockholms stads epidemisjukhus. För övriga å sjukhuset intagna åtnjuter detta en särskild sjukvårdsersättning, vilken allt sedan år 1861 utgår med 87 öre om dagen för varje å sjukhuset intagen menig, som icke är stamanställd vid något av förenämnda truppförband. I den mån detta belopp icke räcker till bestridande av sjukvårdskostnaderna, skall skillnaden täckas av förevarande anslagspost.

Då sjukvårdsersättningen år 1861 bestämdes till 87 öre, uppgick portionskostnaden till omkring 30 öre, vadan för bestridande av övriga sjukvårdskostnader återstodo omkring 57 öre. Emellertid har portionskostnaden sedan dess så småningom stigit och uppgick år 1914 till 51-59 öre och under år 1915 till 65,8 öre. Härigenom har det för övriga sjukvårdskostnader disponibla beloppet i motsvarande mån minskats, samtidigt med att alla omkostnader stegrats och nya ofrånkomliga krav med avseende å sjukvården gjort sig gällande. Följden härav har blivit, att förevarande anslagspost, vilken beräknats med hänsyn till att sjukvårdsavgiften skulle till någon mera avsevärd del täcka underhållskostnaderna, icke längre är för sitt ändamål tillräcklig. I den mån

underhållsdagarna å sjukhuset ökats, har det jämväl visat sig omöjligt att hålla sjukhusets utgifter inom ramen av tillgängliga medel. [47.]

Uti underdånig skrivelse den 18 maj 1915 anmälde sålunda chefläkaren, att en brist å 11,000 kronor uppstått å sjukhusets anslag för år 1914, samt hemställde om vidtagande av åtgärder för täckande av såväl denna brist som den brist, vilken förväntades komma att uppstå i sjukhusets stat för år 1915. Sedan arméförvaltningens civila departement och sjukvårdsstyrelse avgivit yttrande i ärendet, medgav Kungl. Maj:t genom brev den 10 september 1915, att för täckande av bristen i garnisonssjukhusets stat för år 1914 finge utgå ett belopp av 11,000 kronor från befintliga reservationer å anslaget till garnisonssjukhusen i Stockholm, å Karlsborg och i Boden. Vidare har Kungl. Maj:t, efter det chefläkaren i underdånig skrivelse den 23 november 1915 anmält, att bristen å sjukhusets stat för år 1915 komme att uppgå till 30,700 kronor, genom brev den 31 december 1915 medgivit, att det för bristens täckande erforderliga beloppet finge av arméförvaltningens civila departement förskjutas för att framdeles anmälas till ersättande.

Av vad jag nu anfört, torde framgå, att en höjning av de till underhåll anslagna medlen är erforderlig. Med hänsyn till vad chefläkaren anfört, torde höjningen för år 1917 kunna begränsas till 10,000 kronor.

De till underhåll anslagna medlen skulle således behöva ökas med tillhopa 13,470 kronor 92 öre eller från 35,651 kronor 25 öre till 49,122 kronor 17 öre., vilket belopp för statens avjämnande torde böra upptagas till 49,135 kronor.

Sammanfattning.

I enlighet med vad jag sålunda anfört, har jag låtit uppgöra förslag till ny stat för garnisonssjukhuset i Stockholm (se bil. 89), slutande å 102,750 kronor eller 20,450 kronor mera än den för närvarande gällande.

Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen,

att, med godkännande av berörda förslag till stat (bil. 89), *öka* reservationsanslaget till garnisonssjukhusen i Stockholm, å Karlsborg och i Boden,

nu	kronor	112,200: —
med	»	20,450: —
till	kronor	132,650: —

[48.] 2. **Arméns sjuk- och veterinärvård samt hovbeslag m. m.**

Grunderna för anslagets beräkning.

Anslaget till arméns sjuk- och veterinärvård samt hovbeslag m. m. har hittills plägat beräknas efter 2 öre om dagen för varje man och 3,3 öre om dagen för såväl varje häst vid truppförbanden (stamhäst, lejd häst och ersättningsremont) som varje remont vid remontdepåerna. Anslaget är för år 1916 i riksstaten upptaget till 416,342 kronor.

Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har ansett, att de hittills tillämpade grunderna för anslagets beräkning böra följas jämväl för år 1917.

Departementschefen.

Häremot har jag icke något att erinra. Emellertid torde från och med nämnda år böra under anslaget jämväl beräknas erforderliga medel för

Anställande av sjuksköterskor vid vissa av arméns truppförband.

Kungl. Maj:ts beslut om anställande av sjuksköterskor vid armén.

För främjande av ett gott samarbete redan i fredstid mellan arméns sjukvårdsväsende och de frivilliga sjukvårdsföreningarna samt för åstadkommande av bättre sjukvård bland värnpliktiga och stamanställda medgav Kungl. Maj:t genom brev den 31 maj 1907, att sjuksköterskor från föreningen Röda korset finge under året försöksvis anställas vid vissa truppförband mot viss ersättning för varje dag, fria resor samt naturaförmåner; och skulle kostnaderna bestridas från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar.

Med anledning av det synnerligen goda resultat, som härigenom vanns, blev detta beslut följande år upprepat, och sjuksköterskornas tjänstgöring till och med ökades.

Uti en av arméförvaltningen tillstyrkt skrivelse den 20 oktober 1909 hemställde arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse, att sjuksköterskor från Röda korsets sjuksköterskehem måtte erhålla ytterligare användning vid armén och i viss mån vinna fast anställning.

Uti sitt till statsrådsprotokollet den 14 januari 1910 avgivna yttrande angående anslag för befrämjande av det frivilliga sjukvårdsväsendet i krig (se 1910 års statsverksproposition, punkten 41) förklarade föredragande departementschefen sig åtminstone icke för det dåvarande kunna tillstyrka sjukvårdsstyrelsens berörda hemställan. Däremot syntes

den dittills tillämpade anordningen med sjuksköterskornas tjänstgöring böra fortfara samt till och med utvidgas. Ty den medförde en förbättrad sjukvård samt gåve tillika ökad erfarenhet och specialutbildning åt de sjuksköterskor, som i händelse av krig komme att ställas till arméns förfogande. [48.]

Mot detta departemenschefens uttalande framställde riksdagen icke någon erinran.

På därom gjord framställning har Kungl. Maj:t sedermera varje år medgivit anställande av sjuksköterskor vid vissa av arméns truppförband. Antalet sjuksköterskor, som på detta sätt erhållit tillfällig anställning vid armén, har år för år successivt ökats. Enligt kungl. brev den 5 mars 1915 äro för närvarande 28 sjuksköterskor anställda vid följande truppförband och militärsjukhus, nämligen:

inom *första arméfördelningen*: vid Kronobergs och Hallands regementen, Norra och Södra skånska infanteriregementena, Skånska dragonregementet och Vendes artilleriregemente,

inom *andra arméfördelningen:* vid Första livgrenadjärregementet, Jönköpings och Kalmar regementen, Smålands husarregemente samt Smålands artilleriregemente,

inom *tredje arméfördelningen:* vid Västgöta, Älvsborgs och Bohusläns regementen samt Göta artilleriregemente och militärsjukhuset i Skövde,

inom *fjärde arméfördelningen:* vid Livregementets grenadjärer och Södermanlands regemente,

inom *femte arméfördelningen:* vid Upplands infanteriregemente, Dalregementet, Västmanlands och Värmlands regementen samt Upplands artilleriregemente,

inom *sjätte arméfördelningen:* vid Hälsinge och Västerbottens regementen, Jämtlands fältjägarregemente och Västernorrlands regemente, samt

inom *Gottlands militärområde:* vid Gottlands infanteriregemente.

Tjänstgöringen, som under de två första åren var begränsad till tiden för repetitionsövningarna, utsträcktes därefter till tiden för beväringsrekrytskolor och repetitionsövningar vid infanteriet och pågår numera under hela året för alla sjuksköterskor med undantag för den vid Smålands husarregemente tjänstgörande, vilken anställts för en tid av 7 månader.

Såsom löneförmåner hava samtliga ifrågavarande sjuksköterskor åtnjutit, förutom fri bostad, kost och tvätt samt rese- och traktamentsersättning enligt femte klassen i gällande resereglemente under resorna till och från vederbörande tjänstgöringsort, kontant ersättning med 3

[48.] kronor om dagen, om de varit anställda under tiden för rekrytskolor och repetitionsövningar, men med 50 kronor i månaden, om de varit anställda under ett års tid. Härav föranledda kostnader hava bestritts av fjärde huvudtitelns allmänna besparingar och beräknas för år 1915 uppgå till ett belopp av omkring 33,000 kronor.

Utom nu ifrågavarande sjuksköterskor hava jämlikt kungl. brev den 13 mars 1914 sjuksköterskor varit tillfälligtvis anställda vid truppförband, där arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse funnit sjukvårdsförhållandena sådant kräva. Dessa tillfälligt anställda sjuksköterskor uppbära dagarvode med 3 kronor. Kostnaderna för dessa sjuksköterskor bestridas från sjukvårdsanslaget.

Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har nu gjort framställning om upprättandet av en för armén avsedd sjuksköterskekår samt till stöd härför anfört följande:

Under den följd av år, som sjuksköterskor varit anställda vid armén, hade deras arbete i den militära sjukvårdstjänsten blivit alltmera beaktat och uppskattat. Detta framginge tydligt av de till sjukvårdsstyrelsen avgivna rapporterna om deras verksamhet samt av de från truppförbanden inkommande talrika ansökningarna om sjuksköterskor.

För närvarande funnes sjuksköterskor anställda för helt år vid samtliga infanteriregementen, som icke ägde tillgång till större militärsjukhus, med undantag för Andra livgrenadjärregementet, som hade regementssjukhus gemensamt med Första livgrenadjärregementet, samt för Karlskrona och Vaxholms grenadjärregementen, vilka hittills varit organiserade på två bataljoner, vidare vid alla fältartilleriregementen utom vid Norrlands artilleriregemente, vilket hade ett detachement förlagt i Boden, samt vid Skånska dragonregementet. Då emellertid vid Andra livgrenadjärregementet under år 1915 framträtt behov av en sjuksköterska, vilken även efter regementets kasernering i Linköping komme att tagas i anspråk på den ena av de båda därstädes planlagda sjukpaviljongerna, syntes en sjuksköterska med årsanställning böra beräknas även för detta regemente. Likaledes komme vid de båda fästningsgrenadjärregementena, vilka enligt den nya härordningen skulle utökas till tre bataljoner, behovet av sjuksköterskors anställande för helt år att göra sig gällande. Antalet för helt år vid truppförband och militärsjukhus anställda sjuksköterskor, som för närvarande vore 27, behövde följaktligen ökas till 30. Detta antal ansåge arméförvaltningen vara för ändamålet tillräckligt under en följd av år framåt.

Då anställandet av sjuksköterskor vid arméns truppförband medfört [48.] avsevärda fördelar, som otvivelaktigt bidragit att väsentligt förbättra sjukvårdsförhållandena vid armén och då de under en följd av år samlade erfarenheterna utan undantag vore av synnerligen tillfredsställande beskaffenhet, ansåge arméförvaltningen tidpunkten nu vara inne att ordna dessa sjuksköterskors anställning och tjänstgöring efter mera stadigvarande former genom upprättandet av en för armén avsedd sjuksköterskekår.

Denna sjuksköterskekår borde, enligt vad förut nämnts, omfatta 30 sjuksköterskor. Anställningen borde äga rum genom sjukvårdsstyrelsens försorg och avse en tid av högst 3 år. Denna tidsbegränsning syntes nödvändig, för att sjuksköterskorna icke genom den mera ensidiga militära sjukvårdstjänsten skulle förlora vana och rutin i allmän sjukvård. Genom den kortare anställningstiden vunnes även den fördelen, att ett flertal sjuksköterskor till gagn för krigsberedskapen bereddes tillfälle att tjänstgöra vid armén och förvärva hithörande fackutbildning. Vidare borde dessa sjuksköterskor i såväl tjänstens som deras eget intresse anställas icke vid vissa bestämda truppförband utan vid en kår, från vilken de årligen beordrades till tjänstgöring enligt av sjukvårdsstyrelsen utfärdade närmare bestämmelser. Härigenom kunde mera hänsyn tagas till tjänstens olika krav, deras lämplighet, framställda önskningar och dylikt. Avlöningsförmånerna syntes kunna bestämmas efter samma grunder, som för närvarande vore fastställda, nämligen 50 kronor i månaden, fri bostad, kost och tvätt samt under resorna till och från tjänstgöringsorten rese- och traktamentsersättning enligt femte klassen i gällande resereglemente.

Kostnaderna hade av arméförvaltningen beräknats till följande belopp, nämligen:

1 sjuksköterska,		
lön i 12 månader à kronor 50: —	600: —	
kost i 365 dagar » » 1: 50	547: 50	
tvätt i 365 dagar » » 0: 10	36: 50	1,184: —
29 sjuksköterskor à kronor 1,184: —		34,336: —
resekostnadsersättning à kronor 30: —		900: —
	Summa kronor	36,420: —

Vad de tillfälligt anställda sjuksköterskorna anginge, uppbure dessa dagarvode av 3 kronor, under det att sjuksköterskor med årsanställning åtnjöte månatligt arvode, motsvarande ett dagarvode av 1 krona 67

[48.] öre. Den tillfälliga anställningen av sjuksköterskor medförde alltså en avsevärt större kostnad under tjänstgöringstiden. Det vore därför ur kostnadssynpunkt fördelaktigt, om antalet tillfälligt anställda sjuksköterskor kunde inskränkas. Detta kunde också med stor sannolikhet förutsättas bliva fallet, därest förslaget om fast anställning av 30 sjuksköterskor vunne statsmakternas bifall. Kostnaderna för dessa tillfälligt anställda sjuksköterskor hade beräknats för år 1915 uppgå till ett belopp av 3,519 kronor förutom resekostnadsersättning.

Då samtliga sjuksköterskors tjänstgöring vid armén enligt verkställd beräkning medförde en kostnad under år 1915 av 37,181 kronor, eller något mera än det belopp, 36,420 kronor, som erfordrades till avlöning åt 30 sjuksköterskor med årsanställning vid armén, skulle anvisandet av medel till bestridande av kostnaderna för en sjuksköterskekår enligt förut angivna grunder således icke medföra någon ökad kostnad för statsverket.

För sjuksköterskornas avlöning erforderliga medel hade, såsom förut framhållits, bestritts dels från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar, dels från sjukvårdsanslaget. Vid genomförandet av den nu föreslagna organisationen ansåge arméförvaltningen, att samtliga kostnader för arméns sjuksköterskekår borde bestridas från sjukvårdsanslaget.

På grund av vad sålunda anförts, hemställde arméförvaltningen, att för anställande vid armén av 30 utbildade sjuksköterskor måtte anvisas ett belopp av i runt tal 37,000 kronor, samt att detta belopp måtte uppföras under anslaget till arméns sjuk- och veterinärvård samt hovbeslag utöver den summa, vartill anslaget i övrigt enligt sedvanlig beräkning komme att upptagas.

Departementschefen.

Att anställandet av sjuksköterskor såsom biträde vid den militära sjukvården varit ägnat att i avsevärd mån bidraga till att förbättra sjukvårdsförhållandena inom armén, hava de hittills anställda försöken tillfullo ådagalagt. Icke blott bland arméns sjukvårdsmyndigheter utan jämväl och icke minst bland befäl och manskap vid truppförbanden har tillfredsställelsen med denna anordning varit mycket stor. Vid sådant förhållande och då det med hänsyn till krigsberedskapen givetvis är av vikt, att inom landet finnes tillgång å en med den militära sjukvården väl förtrogen sjuksköterskepersonal, torde en återgång till de före ifrågavarande försöks anställande rådande förhållandena få anses vara utesluten. Fastmera håller jag i likhet med arméförvaltningen före, att tiden nu är inne att ordna dessa sjuksköterskors anställande och tjänst-

göring efter mera stadigvarande former än hittills varit fallet. Jag finner mig därför böra tillstyrka det av arméförvaltningen framställda förslaget om upprättandet av en särskild för armén avsedd sjuksköterskekår. [48.]

Vad arméförvaltningen föreslagit med avseende å kårens storlek samt sjuksköterskornas anställningstid och tjänstgöringsförhållanden, giver mig icke anledning till någon erinran.

Avlöningsförmånerna har arméförvaltningen ansett böra bestämmas efter hittills tillämpade grunder. Förutom fri bostad, kost och tvätt samt rese- och traktamentsersättning enligt femte klassen i gällande resereglemente under resor till och från vederbörande tjänstgöringsort, skulle ifrågavarande sjuksköterskor uppbära ett arvode av 50 kronor i månaden eller 600 kronor för år räknat. I jämförelse med de arvoden, som enligt de för garnisonssjukhusen i Stockholm, å Karlsborg och i Boden fastställda staterna utgå till motsvarande befattningshavare, kan nyssnämnda belopp möjligen förefalla något för högt tilltaget. Sålunda utgör det årliga arvodet för översjuksköterska å garnisonssjukhuset i Stockholm 500 kronor samt för operations- och sjuksköterska å garnisonssjukhuset å Karlsborg ävensom för sjuksköterska å garnisonssjukhuset i Boden likaledes 500 kronor. Härvid är dock att märka, att dessa sjuksköterskor, vilka icke tillsättas på någon viss begränsad tid, äro berättigade att efter respektive 5 och 10 års väl vitsordad tjänst komma i åtnjutande av arvodestillägg, de å garnisonssjukhuset i Stockholm med 200 kronor och de övriga med 100 kronor. Med hänsyn därtill, att anställningstiden för de vid arméns sjuksköterskekår tjänstgörande sjuksköterskorna kommer att vara begränsad till endast 3 år, torde det emellertid vara befogat att tilldela dem ett något högre arvode än nyssnämnda vid garnisonssjukhusen anställda sjuksköterskor. Härtill kommer vidare, att det icke torde vara möjligt att för ett lägre arvodesbelopp erhålla det erforderliga antalet sjuksköterskor. Enligt vad sjukvårdsstyrelsen under hand meddelat, har det nämligen med hänsyn till tjänstgöringens mera ensidiga beskaffenhet och andra med densamma förbundna omständigheter varit förenat med avsevärda svårigheter att förmå sjuksköterskor att åtaga sig ifrågavarande tjänstgöring mot det nuvarande årsarvodet av 600 kronor. Vid sådant förhållande torde arvodet icke kunna, utan att organisationen äventyras, sättas lägre än till nyssnämnda belopp.

Det för ändamålet erforderliga anslagsbeloppet har av arméförvaltningen beräknats till i runt tal 37,000 kronor. Då detta belopp något

[48.] understiger kostnaderna för sjuksköterskors anställande vid arméns truppförband under år 1915, kommer den föreslagna anordningen icke att medföra några ökade utgifter för statsverket. I stället torde en mindre besparing komma att uppstå.

I likhet med arméförvaltningen anser jag, att kostnaderna för arméns sjuksköterskekår lämpligen böra beräknas under sjukvårdsanslaget. Jag tillåter mig erinra därom, att fjärde huvudtitelns allmänna besparingar, varifrån de huvudsakliga kostnaderna för de vid truppförbanden anställda sjuksköterskorna hittills utgått, till följd av avlöningsanslagets omläggning från fast anslag till förslagsanslag komma att högst väsentligt nedgå. Vare sig den nu föreslagna organisationen kommer till stånd eller icke, måste, därest sjuksköterskor fortfarande skola anställas vid truppförbanden, andra medel för ändamålet tagas i anspråk, enär allmänna besparingarna för framtiden icke vidare kunna beräknas lämna tillgång för bestridande av de därmed förenade kostnaderna.

Sammanfattning.

I enlighet med vad jag nu anfört, har jag låtit uppgöra beräkning av sjukvårdsanslaget för år 1917 (se bil. 90), slutande å ett belopp av 473,042 kronor 49 öre.

Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att *öka* reservationsanslaget till arméns sjuk- och veterinärvård samt hovbeslag m. m.,

nu	kronor	416,342: —
med, i jämnt krontal	»	56,700: —
till	kronor	473,042: —

[49.] 3. **Det frivilliga sjukvårdsväsendet i krig.**

Tidigare anslags användande.

Under en följd av år har riksdagen å extra stat beviljat ett anslag av 10,000 kronor till befrämjande av det frivilliga sjukvårdsväsendet i krig.

För varje år har Kungl. Maj:t, efter därom av Svenska frivilliga sjukvårdsväsendets centralråd gjord framställning, fastställt plan för an-

slagets användande. Genom brev den 5 december 1914 föreskrevs sålunda beträffande det för år 1915 beviljade anslaget, [49.]

att 2,000 kronor finge användas till bestridande av administrationskostnader för centralrådet, samt

att återstoden, 8,000 kronor, skulle tilldelas Svenska föreningen Röda korset, att användas:

2,000 kronor till bestridande av nämnda förenings överstyrelses administrationskostnader;

1,000 kronor till Röda korsets förening för frivillig sjukvård i krig;

2,000 kronor till Röda korsets kvinnoförening för främjande av denna förenings syften; samt

3,000 kronor till föreningen Röda korsets sjuksköterskehem.

1916 års anslags användande.

Sedan överstyrelsen för Drottning Sophias förening till understödjande av härens och flottans sjukvård samt för Svenska föreningen Röda korset anmält, att nämnda föreningar fattat beslut om föreningarnas sammanslutning till en ny frivillig sjukvårdsförening, benämnd »Svenska Röda korset», har Kungl. Maj:t den 23 juli 1915 — med förklarande att de genom brev den 8 juni 1906 fastställda stadgar för det Svenska frivilliga sjukvårdsväsendets centralråd, grundstadgar för Svenska föreningen Röda korset samt stadgar för sistnämnda förenings överstyrelse skulle upphöra att gälla — fastställt stadgar för det frivilliga sjukvårdsväsendets högsta ledning samt grundstadgar för Svenska Röda korset (se Svensk författningssamling, nr 335).

Med anledning härav har det av riksdagen för år 1916 beviljade anslaget fördelats på annat sätt, än hittills plägat ske. Sålunda har Kungl. Maj:t, uppå framställning av överstyrelsen för Svenska Röda korset, beträffande anslagets användande genom brev den 17 december 1915 föreskrivit,

att 4,500 kronor få användas till bestridande av kostnaderna för hyrande av expeditions- och förrådslokaler m. m. för överstyrelsen, direktion I (direktionen för kvinnans särskilda arbeten inom Röda korset) och Stockholmsdistriktet, samt

att återstoden, 5,500 kronor, skola tilldelas direktion II (direktionen för stiftelsen »Röda korsets sjuksköterskehem»), att användas:

3,500 kronor såsom bidrag till stiftelsen Röda korsets sjuksköterskehem samt

2,000 kronor till organisation och matrikelföring m. m. av sjuksköterskor, vilka icke tillhöra Svenska Röda korset, men i krig stå till frivilliga sjukvårdsväsendets förfogande.

[49.] Framställning av överstyrelsen för Svenska Röda korset.

Uti underdånig skrivelse den 30 oktober 1915 har nu överstyrelsen för Svenska Röda korset anfört, att efter den skedda sammanslutningen mellan de förutvarande frivilliga sjukvårdsföreningarna det bleve möjligt att lättare uppnå det mål, för vilket dessa arbetat, nämligen understödjande i krig av svenska härens och marinens sjukvård. För att kunna fylla denna uppgift ålåge det Svenska Röda korset att i fred såväl utbilda och vid sig binda och organisera sjukvårdspersonal av olika kategorier som anskaffa behövlig sjukvårds- och annan materiel. Då det emellertid ännu återstode mycket arbete, innan den frivilliga sjukvården inom landet kunde motsvara de uppgifter, som vid krigstillfälle ålåge densamma, hemställde överstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att jämväl för år 1917 bevilja ett anslag om 10,000 kronor till befrämjande av det frivilliga sjukvårdsväsendet i krig.

Myndigheternas yttranden.

Arméförvaltningens intendentsdepartement och sjukvårdsstyrelse ävensom marinförvaltningen hava tillstyrkt bifall till den gjorda framställningen.

Departementschefen.

Efter samråd med chefen för sjöförsvarsdepartementet angående det fortfarande behovet av ifrågavarande anslag får jag hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att till befrämjande av *det frivilliga sjukvårdsväsendet i krig* å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av 10,000 kronor.

L. Stipendier.

1. Resestipendier åt artilleri- och ingenjörofficerare,

oförändrat ordinarie reservationsanslag ..... kronor 7,000: —

2. Resestipendier åt officerare vid armén.

Från förevarande anslag har under år 1915 anvisats medel för anställande av militärattachéer vid sådana Kungl. Maj:ts beskickningar, där detta med hänsyn till det pågående världskriget ansetts nödigt. Då emellertid genom anslagets fortsatta anlitande för ifrågavarande ändamål detsamma icke skulle komma att lämna erforderlig tillgång för bestridande av de utgifter för vilka detsamma i främsta rummet är avsett, torde de med förenämnda militärattachéers anställande förenade

kostnaderna hädanefter böra förskjutas för att framdeles anmälas till ersättande. I riksstaten för år 1917 torde böra upptagas

Resestipendier åt officerare vid armén, *oförändrat ordinarie reservationsanslag* ..... kronor 15,000: —

3. Stipendier för fältläkarkåren och veterinärstaten.

Ifrågavarande anslag är i riksstaten för år 1916 uppfört med 26,400 kronor.

Den av riksdagen godkända staten för anslaget upptager 24 fältläkarstipendiater med arvode om 900 kronor och 8 fältveterinärstipendiater med arvode om 600 kronor.

Enligt det vid 1911 års riksdag fattade beslutet angående fältläkarkårens omorganisation skall fältläkarstipendiatinstitutionen småningom avvecklas. I överensstämmelse härmed har stipendiatbeställningarnas antal minskats från 54 till 24. Minskningen utgjorde i staten för år 1916 3 beställningar.

Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har ansett, att någon ytterligare minskning i fältläkarstipendiaternas antal icke borde äga rum för år 1917. Behovet av extra läkare vid armén hade nämligen på grund av den nya härordningens införande blivit så väsentligt ökat, att detsamma icke kunde beräknas bliva tillgodosett genom den av arméförvaltningen för år 1916 föreslagna ökningen av antalet extra bataljonsläkare. Ifrågavarande anslag borde därför, i vad det avsåge fältläkarkåren, i riksstaten för år 1917 upptagas med oförändrat belopp.

Genomförandet av den ifrågasatta löneförbättringen för arméns veterinärer betingade däremot en ökning av anslaget med 2,400 kronor.

Departementschefen.

Med hänsyn till vad arméförvaltningen anfört, torde någon minskning av fältläkarstipendiaternas antal icke böra äga rum för år 1917. Vid sådant förhållande och då jag icke ansett mig kunna för närvarande tillstyrka det av arméförvaltningen framställda förslaget om löneförbättringar för arméns veterinärer, torde i riksstaten för år 1917 böra upptagas

Stipendier för fältläkarkåren och veterinärstaten, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 26,400: —

4. **Resestipendier åt militärläkare,** *oförändrat ordinarie reservationsanslag* ..... » 2,000: —

M. Remontering och hästlega.

[50.] **1. Remontering m. m.**

Anslagets beräkning för år 1916.

Under detta anslag hava för år 1916 beräknats följande utgifter, nämligen:

till	remonteringsstyrelsen enligt stat	kronor	12,555: —
»	inköp av remonter samt inlösen av tjänstehästar	»	787,950: —
»	transport-, rese- och diverse kostnader	»	44,950: —
»	depåkostnader	»	84,588: —
»	ersättning för å depå störtade remonter	»	11,436: —
		Summa kronor	941,479: —

Till täckande av dessa utgifter hava emellertid beräknats inkomsterna genom försäljning av vid truppförbanden utrangerade stamhästar, med tillhopa 61,410 kronor.

Det av riksdagen beviljade anslagsbeloppet för år 1916 utgör därför (941,479 — 61,410 =) 880,069 kronor.

Remonteringsstyrelsen.

Å den nuvarande staten är upptagen gottgörelse åt chefen för remonteringsstyrelsen för två tjänstehästar med tillhopa 1,530 kronor.

Enligt 1915 års riksdags beslut i fråga om hästhållningen för officerare vid armén skall emellertid chefen för remonteringsstyrelsen hädanefter vara beriden endast å en häst, vilken dock skall vara egen tjänstehäst.

Av skäl, som förut anförts, torde i staten för år 1917 fortfarande böra beräknas hästgottgörelse åt chefen för remonteringsstyrelsen enligt hittills följda grunder, men torde det härför erforderliga beloppet böra upptagas med förslagsvis högst 1,530 kronor. Huru vid övergången till den nya ordningen skall förfaras torde, på sätt föreslagits beträffande andra stater, böra angivas uti en vid staten fogad anmärkning.

I enlighet härmed har jag låtit uppgöra förslag till ny stat för remonteringsstyrelsen (se bil. 91), slutande å samma belopp som för innevarande år eller 12,555 kronor.

[50.]

Inköp av remonter samt inlösen av tjänstehästar.

De remonter, som årligen inköpas, avse i främsta rummet att ersätta sådana stamhästar, som till följd av oduglighet utrangerats och försålts. Antalet sådana remonter, *ersättningsremonter*, plägar beräknas till 9 procent av sammanlagda antalet stamhästar vid armén det år, beräkningen avser. Dessutom ske remontinköp för att öka stamhästantalet till det enligt gällande härordning bestämda. Dylika remonter, *ökningsremonter*, inköpas till det antal, de för övergången till den nya härordningen fastställda planerna för varje år upptaga. Utgifterna för remontinköpen bestämmas av antalet ersättnings- och ökningsremonter samt inköpspriserna. Enligt kungl. brev den 3 oktober 1913 är inköpspriset för varje remont bestämt till lägst 700 kronor och högst 1,200 kronor. Till grund för anslagets beräknande ligger emellertid ett visst medelinköpspris, vilket från och med år 1914 upptagits till 850 kronor för varje remont.

Jämlikt 1914 års härordningsbeslut skola vid infanteriet vissa officerare, vilka för närvarande äro beridna å egna tjänstehästar, göras beridna å kronan tillhöriga stamhästar. Övergången till denna anordning har ansetts delvis kunna ske genom *inlösen av* nämnda officerares *tjänstehästar*. I vilken omfattning sådan inlösen beräknas kunna äga rum, angives i förutnämnda övergångsplaner Inlösningspriset för ifrågavarande hästar har för innevarande år beräknats till i medeltal 850 kronor för häst.

Remontantalet.

Förslag om fortsatt användning vid häreu av utrangerade stamhästar.

Sedan längre tid tillbaka har beräknats, att i medeltal 9 procent av stamhästarna vid de beridna truppslagen för varje år utrangeras och ersättas av remonter. Enligt 1914 års senare riksdags beslut skall emellertid denna beräkningsgrund icke tillämpas i fråga om kulsprutetropparnas hästar. De för kulsprutetjänsten erforderliga hästarna äro nämligen avsedda att erhållas genom att äldre hästar, vilka eljest skulle hava utrangerats, kvarhållas vid regementena. Hästanskaffningen för kulspruteavdelningarna skulle således icke föranleda någon ökning av remontbehovet.

Till följd av riksdagens därom gjorda framställning har inom lantförsvarsdepartementet genom särskilt tillkallade sakkunniga verkställts utredning angående användande av utrangerade stamhästar vid häreu. Uti sitt den 31 maj 1915 avgivna betänkande hava de sakkunniga föreslagit, att vid kavalleriet utrangerade hästar, vilka äro lämpliga för

[50.] fortsatt användning, skola överföras dels till infanteriet för att därstädes användas såsom stamhästar för kompanicheferna och kulsprutekompaniet, dels till trängen för att i viss mån ersätta stamhästar och lejda hästar. I sammanhang härmed hava de sakkunniga framhållit, att de för kulsprutetropparna vid kavalleriet avsedda hästarna borde remonteras på samma sätt som övriga hästar vid detta truppslag. Erfarenheten gåve nämligen vid handen, att kulsprutetjänsten vid kavalleriet vore av en för hästmaterielet ytterst slitande natur. På grund härav och då enligt 1915 års riksdags beslut angående hästhållningen för officerare vid armén, kavalleriet skulle tillhandahålla visst antal stamhästar åt officerare vid generalitetet, generalstaben, kommendantsstaten, undervisningsverken, arméfördelningsstabernas reservgrupper och infanteriet, borde, med hänsyn jämväl tagen till de sakkunnigas förslag om utrangerade kavallerihästars överförande för fortsatt användning till infanteriet och trängen, remonteringen vid kavalleriet ske efter delvis ändrade grunder. I enlighet härmed föresloge de sakkunniga, att beräkningen av ersättningsremonter till kavalleriet efter genomförd härordning måtte bestämmas sålunda, att å 6,271 stamhästar beräknades 10 procent, varjämte kavalleriet ytterligare skulle erhålla ersättningsremonter motsvarande det antal stamhästar, som årligen skulle avlämnas till nyssnämnda officerare.

Över de sakkunnigas förslag hava yttranden avgivits av chefen för generalstaben, samtliga truppslagsinspektörer och arméfördelningschefer, kommendanten i Boden, militärbefälhavaren på Gottland, chefen för fortifikationen, generalintendenten och generalfältläkaren ävensom av arméförvaltningen. Av de sålunda hörda myndigheterna hava chefen för generalstaben och inspektören för infanteriet bestämt avstyrkt de sakkunnigas förslag angående utrangerade hästars fortsatta användning vid härен samt därvid särskilt riktat sig mot förslaget, i vad det avser infanteriets remontering med utrangerade stamhästar. Jämväl flertalet övriga myndigheter hava framställt åtskilliga anmärkningar mot såväl förslaget i dess helhet som dess särskilda detaljer.

Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har nu anmält, att ämbetsverket, i likhet med chefen för generalstaben och inspektören för infanteriet, hölle före, att infanteriets remontering icke borde byggas på utrangerade kavallerihästar. Frågan om ändring i remonteringsgrunderna borde därför göras till föremål för ytterligare utredning, innan förslag därom framlades för riksdagen. I avvaktande härpå borde tillsvidare 1914 års senare riksdags beslut om arméns förseende med ersättningsremonter under övergången till den nya härordningen lända till efterrättelse.

Vid bestämmandet av remonteringsbehovet för år 1917 borde däremot, enligt arméförvaltningens uppfattning, beaktas, att under hösten 1914 samt våren 1915 ett antal hästar inköpts för arméns behov utöver det normala samt att för närvarande vid arméns truppförband förefunnes ett större antal hästar än planerna för övergången till den nya härordningen förutsatte. Frågan vore då, huruvida remontering borde beräknas i förhållande till detta större antal hästar eller efter någon annan grund. Man skulle kunna tänka sig ett sådant tillvägagångssätt tillämpat, att de övertaliga hästarna användes till fyllande av luckor efter sådana stamhästar, som måste utrangeras, och att sålunda i mån av skeende avgång stamhästantalet nedbragtes till det, som enligt de ursprungliga planerna borde förefinnas. Härigenom skulle vid den tidpunkt, då det politiska läget icke längre påkallade hållandet av större stamhäststyrka än under normala förhållanden, all remontering upphöra, till dess de övertaliga hästarna insatts i vakanser bland de ordinarie. Men oavsett att man ännu icke kunde bedöma, när denna tidpunkt inträffade, och alltså nödig försiktighet fordrade, att hästantalet hölles uppe vid det, som krigsberedskapen krävde, så måste också hänsyn tagas till, att uppfödarna av ädla hästar inom landet kunde påräkna den konstanta efterfrågan från statens sida å hästar för arméns behov, som vore ett villkor för, att denna hästavel skulle kunna hållas uppe. Enligt arméförvaltningens mening borde alltså icke det ökade hästantalet vid armén föranleda någon minskning i det antal ersättningsremonter, som enligt vanlig beräkningsgrund borde anskaffas. Däremot borde inköp av ökningsremonter inställas, till dess stamhästantalet så nedgått, att de vid utarbetandet av övergångsplanerna beräknade förhållandena åter inträtt. [50.]

På grund av vad sålunda blivit anfört, borde enligt arméförvaltningens mening antalet remonter, som år 1917 skulle inköpas, bestämmas till 810, motsvarande 9 procent av stamhästarnas antal vid 1917 års början, eller 9,005, oberäknat kulspruteavdelningarnas hästar. Denna del av remonteringsanslaget borde alltså upptagas till (810 × 850 =) 688,500 kronor. Härtill komme ett belopp av 23,800 kronor för inlösen jämlikt de fastställda övergångsplanerna av 28 tjänstehästar, tillhöriga officerare vid infanteriet, efter ett inlösningspris av 850 kronor för varje häst.

Sedan riksdagen numera beslutit, att jämväl övriga officerare vid armén, som hittills varit skyldiga att hålla egna tjänstehästar, skulle helt eller delvis göras beridna å stamhästar, komme ytterligare medel att erfordras för inlösen av tjänstehästar, men då frågan om ordningen för genomförandet av denna förändring ännu icke vore slutligen prövad, ansåge arméförvaltningen anslag härför ännu icke kunna av riksdagen äskas.

[50.] Departementschefen.

Vad först beträffar det av förenämnda sakkunniga framlagda förslaget om viss ändring i hittills följda grunder för remonteringen, sammanhänger detta dels med frågan om sättet för genomförandet av 1915 års riksdags beslut angående hästhållningen för officerare vid armén, dels ock med de sakkunnigas förslag om utrangerade stamhästars fortsatta användning. Såsom jag förut under punkten 6 framhållit, är förstnämnda fråga ännu föremål för utredning, och vad de sakkunnigas förslag om fortsatt användning av utrangerade stamhästar angår, föreligger detta ärende icke i sådant skick, att jag nu är i tillfälle att underställa detsamma Kungl. Maj:ts prövning. Vid sådant förhållande och då de sakkunniga själva synas hava avsett, att den föreslagna ändringen av beräkningsgrunden för remonteringen skulle träda i tillämpning först efter den nya härordningens genomförande, anser jag, i likhet med arméförvaltningen, att man vid remonteringsanslagets beräknande för år 1917 bör tillämpa enahanda grunder som hittills.

Såsom arméförvaltningen omnämnt, har under åren 1914 och 1915 vid de olika truppslagen inköpts visst antal hästar utöver det normala behovet. Frågan om huru med dessa hästar lämpligen skulle förfaras, när de förhållanden, som föranlett deras inköp, upphörde, har varit föremål för utredning av såväl förutnämnda sakkunniga som av de sakkunniga, som tillkallats för utarbetande av närmare bestämmelser angående hästhållningen för officerare vid armén, och har man därvid kommit till det resultatet, att de hästar, som därför lämpade sig, borde redan nu insättas såsom stamhästar. Därigenom vunnes den för härens krigsberedskap synnerligen stora fördelen, att övergången till den nya härordningen med avseende å arméns stamhästar väsentligen påskyndades. I överensstämmelse härmed har Kungl. Maj:t medgivit dels den 18 juni 1915, att för kavalleriets räkning inköpta 660 hästar finge i egenskap av stamhästar bibehållas vid kavalleriet, dels ock den 5 november 1915, att 40 av de vid infanteriet befintliga, annat truppslag ej tillhöriga hästarna ävensom respektive 270, 17 och 7 av de vid artilleriet, ingenjörtrupperna och trängen hösten 1914 och under år 1915 inköpta hästarna finge i egenskap av stamhästar bibehållas vid vederbörliga truppslag, samt att 70 stamhästar finge hösten 1915 överflyttas från fältartilleriet till fästnings- och positionsartilleriet. Med anledning av Kungl. Maj:ts förevarande beslut bör antalet stamhästar vid 1917 års början beräknas uppgå, icke såsom för 1915 års riksdag angavs, till 9,005 utan till 9,999, därav 108 vid infanteriet, 6,280 vid kavalleriet, 3,109 vid artilleriet, 171 vid ingenjörtrupperna och 331 vid trängen.

Enligt 1914 års härordningsbeslut skulle, efter genomförd härord- [50.]
ning, vid armén finnas sammanlagt 10,703 stamhästar, därav 756 vid infanteriet, 6,160 vid kavalleriet, 3,237 vid artilleriet, 226 vid ingenjörtrupperna och 324 vid trängen. Genom 1915 års riksdags beslut angående hästhållningen för officerare vid armén har härutinnan gjorts den ändringen, att stamhästantalet bestämts skola, efter genomförd härordning, uppgå till 11,132, därav 784 vid infanteriet, 6,463 vid kavalleriet, 3,215 vid artilleriet, 231 vid ingenjörtrupperna och 331 vid trängen samt tillhopa 108 hästar för generalitetet, generalstaben, artilleristaben, kommendantsstaten, undervisningsverken och arméfördelningsstaberna. Då emellertid frågan om sättet för genomförandet av de ändrade grunderna angående hästhållningen för officerare ännu är föremål för utredning, torde man vid remonteringsanslagets beräkning för år 1917 böra bortse från 1915 års riksdagsbeslut och i stället utgå från vad genom 1914 års härordning rörande stamhästantalet blivit bestämt.

En jämförelse mellan antalet stamhästar vid de olika truppslagen enligt 1914 års härordningsbeslut och det stamhästantal, som enligt ovan beräknas finnas vid 1917 års början, giver vid handen, att kavalleriet vid nämnda tidpunkt icke blott fått sitt stamhästantal fyllt utan jämväl har ett överskott av 120 hästar. Å dessa bör givetvis icke någon remontering beräknas. Att med hänsyn till berörda överskott minska remonteringen vid kavalleriet, torde däremot icke vara tillrådligt. Å ena sidan har man nämligen att räkna med en avsevärt större avgång bland förenämnda 660 inköpta hästar än bland de övriga, och å andra sidan är det, såsom förenämnda sakkunniga jämväl framhållit, av mycket stor betydelse för kavalleriets krigsberedskap och fältduglighet, att hästmaterialet föryngras något hastigare än hittills. Då infanteriet skall erhålla sina stamhästar genom överflyttning av hästar från kavalleriet och artilleriet, torde med hänsyn till berörda överskott å hästar vid kavalleriet under år 1917 någon remontering icke böra beräknas å infanteriets hästar. Vad trängen angår, har denna genom Kungl. Maj:ts förenämnda beslut den 5 november 1915 redan fått det antal stamhästar, som det enligt 1915 års riksdags beslut skall hava, eller 331, vadan remontering torde böra beräknas å detta antal.

Det antal stamhästar, varå remontering i vanlig ordning bör för år 1917 beräknas, torde följaktligen böra upptagas till (6,160 + 3,109 + 171 + 331 =) 9,771. Med beräknande av samma kassationsprocent som hittills, eller 9 procent, skulle således under året behöva inköpas *879 ersättningsremonter*.

[50.] Enligt arméförvaltningens förslag skulle inköpen av ökningsremonter tillsvidare inställas. Då emellertid detta förslag står i strid med förutsättningarna för Kungl. Maj:ts förenämnda båda beslut om insättande av visst antal inköpta hästar såsom stamhästar, nämligen att med begagnande av den situation, som uppstått genom förberörda hästinköp, kunna påskynda den nya härordningens genomförande, kan jag givetvis icke biträda samma förslag, utan torde inköpen av ökningsremonter böra försiggå i enlighet med vad de fastställda övergångsplanerna angiva. Då emellertid kavalleriet och trängen redan erhållit det antal stamhästar, de enligt den nya härordningen skola hava, samt några ökningsremonter för infanteriet icke torde med hänsyn till merberörda överskott å hästar vid kavalleriet behöva för år 1917 beräknas, skulle under året erfordras inköp av ökningsremonter endast för artilleriets och ingenjörtruppernas räkning. Enligt övergångsplanerna skulle för dessa truppslag under år 1917 inköpas 39 remonter för fältartilleriet, 24 för positions- och fästningsartilleriet samt 11 för ingenjörtrupperna. Då emellertid i det för fältartilleriet angivna antalet inräknats 24 för infanteriet avsedda remonter, bör för förstnämnda truppslag endast beräknas 15 remonter. Sammanlagt behöva således inköpas *50 ökningsremonter*.

Jämlikt de fastställda övergångsplanerna torde slutligen böra inlösas *28 officershästar* vid infanteriet.

Inköpsprisen.

Såsom förut nämnts, utgör för närvarande minimiinköpspriset för remont 700 kronor och maximiinköpspriset 1,200 kronor. Medelinköpspriset är beräknat till 850 kronor för varje remont.

Chefens för remonteringsstyrelsens framställning.

Uti underdånig skrivelse den 10 november 1915 har chefen för remonteringsstyrelsen anfört, att de priser, som från och med år 1914 kunnat betalas för remonterna, i allmänhet någorlunda tillfredsställt hästuppfödarna. Under normala förhållanden hade desamma kanske även varit tillräckliga någon tid framåt. Detta vore emellertid numera icke fallet. Offantligt fördyrade foderpriser hade höjt uppfödningskostnaderna, och exporten hade höjt hästpriset i allmänhet. Efterfrågan på draghästar vore stor, och höga priser betalades för kallblodiga hästar av alla kvaliteter och åldrar.

För den ädla hästaveln utgjorde försäljningen av treårsremonter den förnämsta avsättningen. För hästar, som icke funne åtgång som

remonter, vore marknaden däremot icke stor. I motsats till den kallblodiga aveln lönade det sig icke för den enskilde att hålla varmblodig hingst eller att uppföda hingstar, på vilka ingen efterfrågan funnes. De hingstföl eller hingstar, staten undantagsvis köpte, betingade anmärkningsvärt låga priser. Vid de större jordbruken hade den ädla hästaveln med få undantag helt och hållet nedlagts, och remontaveln bedreves numera nästan uteslutande av mindre jordbrukare. Dessa vore emellertid i allmänhet benägna att följa de större gårdarnas exempel och övergå till den mera tacksamma och lönande kallblodiga hästaveln. Överallt hade också denna mer och mer undanträngt den ädla hästaveln. I de län, där remontavel bedreves i någon större omfattning, gjorde den kallblodiga aveln hastiga framsteg på den varmblodiga avelns bekostnad. Det vore därför tydligt, att tillgången på ädla hästar hastigt komme att minskas, så att icke blott möjligheten att erhålla det årliga behovet av remonter riskerades, utan även behovet av ädla hästar för landets försvar icke längre kunde tillgodoses. [50.]

Med hänsyn till nu angivna förhållanden vore det av vikt, att åtgärder vidtoges för den ädla hästavelns vidmakthållande. Ett medel härtill vore remontprisets höjande. Chefen för remonteringsstyrelsen hemställde därför, att för år 1916 måtte, utöver redan beviljade medel, anvisas ett belopp av 50,000 kronor, så att medelpriset för remonterna kunde beräknas till 900 kronor samt maximipriset höjas från 1,200 kronor till 1,500 kronor.

Inspektörens för kavalleriet yttrande.

Uti den 11 november 1915 avgivet yttrande har inspektören för kavalleriet ansett sig böra på det kraftigaste tillstyrka den gjorda framställningen. Den nuvarande stora efterfrågan på kallblodiga hästar hotade den inhemska varmblodiga hästaveln, och nödfallsutvägen att från utlandet anskaffa remonter torde såväl nu som under en längre tid framåt komma att vara stängd.

Arméförvaltningens intendentsdepartements yttrande.

Även arméförvaltningens intendentsdepartement har uti underdånigt utlåtande den 30 november 1915 förklarat sig anse, att nu rådande förhållanden å hästmarknaden syntes nödvändiggöra åtgärders vidtagande i det av chefen för remonteringsstyrelsen angivna syftet. Enda medlet att upprätthålla hästuppfödarnas intresse för den för armén nödvändiga ädla hästaveln syntes vara att höja remontpriset i samma mån som priset å kallblodiga hästar stege. Den föreslagna höjningen av maximipriset för remonter under år 1916 ansåge departementet icke vara för högt tilltagen, alldenstund kallblodiga hästar av

[50.] jämförelsevis låg kvalitet för närvarande med begärlighet köptes till detta pris.

De rådande konjunkturerna syntes också nödvändiggöra den höjning av anslaget till inköp av remonter under år 1916, som chefen för remonteringsstyrelsen föreslagit. Då under året något mer än 900 remonter erfordrades, uppginge den begärda anslagsökningen endast till omkring 50 kronor för remont, vilken ökning måste anses synnerligen lågt tilltagen under nuvarande förhållanden. Medelinköpspriset skulle då bliva höjt från 850 kronor till omkring 900 kronor.

Behållningen å anslaget till remontering utgjorde vid 1915 års början 87,891 kronor 43 öre. Intendentsdepartementet, som hölle före, att reservationerna å anslaget vid årets slut komme att uppgå till ungefär enahanda belopp, ansåge, att vid bifall till den av chefen för remonteringsstyrelsen gjorda framställningen de härav föranledda ökade kostnaderna kunde bestridas från ifrågavarande reservationer.

Med stöd av vad sålunda anförts hemställde intendentsdepartementet, att Kungl. Maj:t måtte medgiva, *dels* att för inköp av remonter under år 1916 finge, utöver de i staten för anslaget till remontering m. m. för nämnda år anvisade medlen, användas ett belopp av högst 50,000 kronor, att gäldas från å anslaget befintliga reservationer, *dels ock* att maximipriset å remont för år 1916 höjdes från 1,200 kronor till 1,500 kronor.

Departementschefen.

Med hänsyn till vad myndigheterna i ärendet anfört, torde en höjning av maximiinköpspriset för remonter under år 1916 böra vidtagas. Därest detta, såsom föreslagits, bestämmes till 1,500 kronor, skulle för innevarande år erfordras högst 50,000 kronor utöver vad av riksdagen för ändamålet beräknats. Då ifrågavarande höjning föranledes av de på grund av rådande förhållanden för närvarande gällande höga hästpriserna, anser jag, i likhet med chefen för jordbruksdepartementet, med vilken jag i ärendet samrått, att berörda ökade kostnader lämpligen böra utgå från de under statskontorets förvaltning stående s. k. hästförsäljningsmedlen.

På grund av den höjning av maximiinköpspriset, som sålunda synes böra äga rum för innevarande år, skulle det kunna ifrågasättas, huruvida icke medelinköpspriset för remont borde för år 1917 höjas från 850 kronor till 900 kronor. Då emellertid någon framställning om en sådan höjning icke föreligger — arméförvaltningen har, såsom ovan nämnts, i sin beräkning av anslaget för nämnda år utgått från ett medelinköpspris av 850 kronor — och då det icke är möjligt att

för närvarande fullt överskåda förhållandena, anser jag, att man vid anslagets beräkning för år 1917 bör utgå från samma medelinköpspris, som hittills. Skulle en höjning av maximiinköpspriset jämväl för detta år visa sig ofrånkomlig, torde härav föranledda ökade kostnader kunna bestridas från de å anslaget förefintliga reservationerna. [50.]

I enlighet med vad sålunda anförts, torde för år 1917 böra beräknas för inköp av ersättningsremonter (879 × 850 =) 747,150 kronor, för inköp av ökningsremonter (50 × 850 =) 42,500 kronor och för inlösen av vissa officerares tjänstehästar (28 × 850 =) 23,800 kronor, eller tillhopa 813,450 kronor.

Transport-, rese- och diverse kostnader.

För bestridande av kostnaderna för transport av remonterna från uppköpsplatserna till vederbörande depåer och truppförband ävensom utgifter för resor m. m. i och för inköp av remonter har under de senare åren plägat beräknas ett belopp av 50 kronor för varje remont.

Då någon anledning icke föreligger att härutinnan företaga någon ändring, bör för ifrågavarande ändamål under anslaget beräknas (929 × 50 =) 46,450 kronor.

Depåkostnader.

Då ökningsremonterna icke uppställas vid depåerna utan från uppköpsplatserna avlämnas direkt till vederbörande truppförband, beräknas depåkostnader blott för ersättningsremonterna. Dessa omfatta avlöning åt cheferna och övrig personal vid depåerna samt utgifter för underhåll och expenser m. m. Härför har för år 1916 beräknats ett belopp av 106 kronor för varje ersättningsremont.

Då denna beräkningsgrund fortfarande synes böra tillämpas, böra depåkostnaderna för år 1917 upptagas till (879 × 106 =) 93,174 kronor.

Å depå störtade remonter.

Denna utgiftspost avser att bereda ersättning för sådana remonter, som störta under vistelsen å depåerna. Antalet dylika remonter har för år 1916 upptagits till 12, utgörande medeltalet av de under senare åren störtade remonterna. Kostnaden för varje störtad remont har beräknats till 953 kronor. Densamma har nämligen ansetts böra omfatta icke blott det beräknade medelinköpspriset, 850 kronor, utan även transport-, rese- och diverse kostnader för remonternas inköp, 50 kronor, samt hälften av den för varje remont till 106 kronor beräknade depåkostnaden.

[50.] Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har hemställt, att vid beräkningen av ifrågavarande utgiftspost måtte tillämpas enahanda grunder som för innevarande år.

Departementschefen.

Häremot har jag icke annat att erinra, än att antalet störtade remonter synes med hänsyn till de ökade remontinköpen böra upptagas till 15. Posten bör således beräknas till (15 × 953 =) 14,295 kronor.

Utrangerade hästar.

Till grund för beräkningen av denna inkomstpost har under de senare åren lagts medeltalen av de under närmast föregående femårsperiod försålda utrangerade stamhästarna och de därför influtna försäljningssummorna. I enlighet härmed har för innevarande år beräknats 445 utrangerade hästar à 138 kronor.

Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har beträffande förevarande post anfört, att sedan numera genom förutnämnda sakkunniga utredning verkställts rörande möjligheterna att för fortsatt militärt bruk begagna en del av de utrangerade stamhästarna, samt denna utredning givit vid handen, att dylika hästar borde kunna vara användbara för vissa ändamål vid infanteriet och trängen, tiden syntes vara inne att försöksvis påbörja överföring av bättre utrangerade kavallerihästar till nämnda båda truppslag. Visserligen vore meningarna ännu delade om den omfattning, vari man skulle kunna utnyttja dessa hästar, och som ovan anförts kunde arméförvaltningen icke finna lämpligt, att infanteriets remontering i så hög grad, som de sakkunniga föreslagit, grundades å utrangerade hästar, men då sådana hästar åtminstone tillsvidare komme att begagnas såsom kulsprutehästar vid kavalleriet, kunde de avses för dylik tjänst även vid infanteriet. Likaledes syntes utrangerade kavallerihästar kunna användas för körslor m. m. vid trängen. Under sådana förhållanden ansåge sig arméförvaltningen böra beräkna, att under år 1917 omkring 100 utrangerade kavallerihästar, vilka eljest skulle försäljas, borde kunna användas för andra militära behov samt att alltså antalet hästar, för vilka inkomster kunde beredas genom försäljning, icke finge uppskattas till mer än 345.

Departementschefen.

Mot den av arméförvaltningen sålunda föreslagna beräkningsgrunden har jag icke något att erinra. Förevarande post torde alltså böra upptagas till (345×138=) 47,610 kronor.

Sammanfattning. [50.]

I anslutning till vad jag sålunda anfört, har jag låtit uppgöra beräkning av remonteringsanslaget (se bil. 92). Av denna beräkning framgår, att den del av utgifterna för år 1917, som skulle behöva täckas genom anslag av riksdagen, utgör 932,314 kronor eller 52,245 kronor mera än vad riksdagen i förevarande avseende beviljat för år 1916.

Jag hemställer alltså, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att, med godkännande av bifogade förslag till ny stat för remonteringsstyrelsen (se bil. 91), *öka* reservationsanslaget till remontering m. m.,

nu	kronor	880,069: —
med	»	52,245: —
till	kronor	932,314: —

2. Lega av hästar för truppförbandens övningar.

Ifrågavarande anslag är avsett att bestrida kostnaderna för lejning av det antal hästar, som erfordras för bedrivande av truppförbandens övningar i överensstämmelse med vederbörande utbildningsprogram. [51.]

Till grund för anslagets beräkning ligger dels det vid de särskilda truppslagen erforderliga antalet hästlejningsdagar, dels ett med hänsyn till lejningstidens längd och vissa andra förhållanden beräknat lejningspris för dag.

Anslaget är i riksstaten för år 1916 upptaget till 882,330 kronor.

Innan jag ingår på frågan om anslagets beräkning för år 1917, anhåller jag att få i korthet redogöra för resultatet av en inom departementet verkställd

Utredning angående lejningskostnadernas nedbringande.

Sakkunnigas förslag.

Såsom under näst föregående punkt omnämnts, hava inom lantförsvarsdepartementet tillkallade sakkunniga den 31 maj 1915 avgivit betänkande angående användande av utrangerade stamhästar vid hären. De sakkunniga hava därvid föreslagit bland annat, att vid kavalleriet utrangerade stamhästar, vilka vore lämpliga för fortsatt militär användning, skulle i viss utsträckning överföras till trängen för att därstädes ersätta motsvarande antal lejda hästar. De för sådant ändamål överförda hästarna skulle, där så utan avsevärda kostnader för kronan kunde

[51.] ske, under tiden mellan övningsperioderna utackorderas till fodervärdar. Genom en dylik anordning skulle, enligt de sakkunnigas uppfattning, kostnaderna för hästlejning vid trängen kunna i väsentlig mån nedbringas. I sammanhang härmed hava de sakkunniga jämväl undersökt, huruvida det icke skulle vara för statsverket ekonomiskt fördelaktigt att utbyta lejda hästar vid häreu mot inköpta. Då de försök i denna riktning, som under de senare åren pågått vid Vendes artilleriregemente, syntes mana till efterföljd, ansåge de sakkunniga sig böra principiellt tillstyrka, att utbyte av lejda hästar mot inköpta måtte ske vid samtliga truppförband, som hade behov av ökat antal hästar under vissa övningar och för sådant ändamål hittills fått använda lejning, i den mån det läte sig göra att utan avsevärda kostnader för kronan utackordera de inköpta hästarna till fodervärdar under tiden mellan övningsperioderna. Kostnaderna för såväl besiktning av de utackorderade hästarna som inköp av nya hästar ävensom för bestridande av gottgörelse åt fodervärdar, därest sådan befunnes oundgängligen erforderlig, borde anvisas från anslaget till lega av hästar för truppförbandens övningar, vilket anslag följaktligen borde bibehållas, intill dess visshet vunnits om möjligheten att genomföra det föreslagna systemet.

Myndigheternas yttranden.

Över de sakkunnigas förslag hava yttranden avgivits av chefen för generalstaben, samtliga truppslagsinspektörer och arméfördelningschefer, kommendanten i Boden, militärbefälhavaren på Gottland, chefen för fortifikationen, generalintendenten och generalfältläkaren ävensom av arméförvaltningen.

Av de sålunda i ärendet hörda myndigheterna hava *chefen för generalstaben* och inspektören för infanteriet ställt sig avvisande mot de sakkunnigas förslag. Sålunda har den förre framhållit, att ett bestämt villkor för frågans lösning vore, att man kunde överse, vilka truppförband, som behövde lejda hästar, var dessa truppförband vore förlagda och framför allt, under vilken tid av året de behövdes. Detta vore emellertid icke möjligt under den nuvarande övergångstiden, då åtskilliga truppförband nyuppsattes eller omorganiserades samt bytte förläggningsorter och då utbildningsprogrammen, särskilt beträffande vintertiden, ännu icke vore ens tillnärmelsevis klara. Intill dess 1914 års härordning åtminstone i huvudsak genomförts, måste alltså för varje år en särskild plan för hästlejningen uppgöras och anslaget därefter beräknas, så att arméns behov kunde tillfredsställas. Med hänsyn till de högst skiljaktiga förhållandena i vårt långsträckta land ansåge *inspektören för infanteriet* den enklaste försiktighet bjuda, att man i den föreliggande frågan framginge med erforderlig varsamhet. Därtill manade ock det

utackorderings-fodervärdssystem som tillämpats i Skåne före år 1902. [51.]
En tillfredsställande lösning av den föreliggande frågan syntes inspektören för infanteriet icke kunna nås med att uteslutande tillämpa det ena eller det andra systemet, utan syntes lösningen vara att finna i föreskrifter, som kunde anpassas efter de å olika orter rådande förhållandena, under förutsättning av att truppförbandens behov av hästar komme att på ett tillfredsställande sätt tillgodoses, och att den erforderliga krigsberedskapen i detta avseende bleve behörigen beaktad. Vid sådant förhållande syntes frågan böra läggas på ett annat sätt än vad de sakkunniga gjort, samt dess lösning grundas på erforderliga tillförlitliga beräkningar angående ifrågavarande hästbehov under olika tider av utbildningsåret, angående förhållandet i kostnadsavseende mellan lejningssystem och inköpssystem med vad mera därtill kunde höra och vad som vore erforderligt att känna för att det på grund därav skulle vara möjligt att utfärda föreskrifter i ämnet.

Samtliga *övriga militära myndigheter* hava förklarat sig icke hava något att ur principiell synpunkt invända mot de sakkunnigas förslag såsom för staten ekonomiskt fördelaktigt och ägnat att i möjligaste mån säkerställa truppförbandens tillgång på lämpliga draghästar. I åtskilliga hänseenden lämnade det framställda förslaget dock rum för anmärkningar.

Arméförvaltningen har uti sitt i ärendet avgivna yttrande framhållit, att de sakkunnigas förslag innebure huvudsakligen ett fortsättande av de försök att utbyta lejda hästar mot inköpta, som hittills med gott resultat ägt rum vid Vendes artilleriregemente. Huru dessa försök i större omfattning komme att utfalla, vore givetvis omöjligt att förutse, men hade arméförvaltningen för sin del icke något att erinra mot att dessa försök fortsattes, under förutsättning att desamma vidtoges med tillbörlig varsamhet samt att i fråga om urvalet av hästar samt avtalen om utackordering de avvikelser från det föreslagna tillvägagångssättet iakttoges, som kunde anses påkallade av särskilda ortsförhållanden.

I likhet med flertalet i ärendet hörda myndigheter anser jag sannolikt, att ett utbyte av lejda hästar mot inköpta skulle för statsverket medföra icke oväsentliga ekonomiska fördelar. Däremot synes det mig tvivelaktigt, huruvida truppförbandens behov av hästar för sina övningar kan på detta sätt tillfredsställande tillgodoses. Såsom de sakkunniga i sitt betänkande själva framhållit, har man för närvarande icke annan erfarenhet att bygga på än de vid Vendes artilleriregemente anställda försöken. Även om dessa slagit väl ut, är det långt ifrån Departementschefen.

[51.] säkert, att samma goda resultat kan förväntas av systemets tillämpning inom andra delar av landet. Det synes mig vid sådant förhållande icke tillrådligt att redan nu övergå till detta system, utan torde, innan beslut därom fattas, ytterligare försök böra anställas. Dessa synas lämpligen böra äga rum dels vid något truppförband i mellersta Sverige, dels ock med hänsyn till de i övre Norrland rådande säregna förhållandena vid ett av de till Boden förlagda truppförbanden. Därjämte torde, efter Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall, böra medgivas, att sådana under åren 1914 och 1915 på grund av rådande förhållanden inköpta hästar, vilka icke ansetts lämpliga att insätta såsom stamhästar men däremot kunna finna användning såsom draghästar, må fortfarande vid truppförbanden kvarhållas, i den mån de utan några avsevärda kostnader för kronan kunna under tiden mellan övningarna utackorderas till fodervärdar. Av de erfarenheter, som under dessa försök vinnas, torde sedermera kunna bedömas, huruvida och i vad mån det nya systemet bör tillämpas i stället för det nuvarande. Kostnaderna för ifrågavarande försök torde böra bestridas av behållningar å vederbörande truppförbands hästlejningsanslag. I den mån dylika behållningar icke förefinnas, torde för ändamålet erforderliga medel böra förskjutas för att sedermera ersättas av nyssnämnda anslag.

Med hänsyn till vad jag nu anfört, torde hästlejningsanslaget för år 1917 böra beräknas efter hittills vedertagna grunder.

Uti den för 1915 års riksdag framlagda beräkningen uppdelades anslaget under två titlar, nämligen »Truppförbandens lejningsanslag» och »Intendentsdepartementets lejningsanslag». Under den förra upptogos de för de särskilda truppslagen erforderliga anslagsbeloppen och under den senare det antal hästlejningsdagar, som erfordrades för större fälttjänstövningar m. m. Samma indelningsgrund torde böra följas vid beräkningen av anslaget för år 1917.

Truppförbandens lejningsanslag.

Infanteriet.

Vid ifrågavarande vapenslag erfordras hästlejning för kulsprute-förbandens övningar. För detta ändamål har för innevarande år beräknats sammanlagt 45,276 lejningsdagar, därav 39,480 dagar à 2 kronor och 5,796 dagar à 3 kronor 50 öre. Det för infanteriet beräknade beloppet utgör följaktligen 99,246 kronor.

[51.] Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har anmält, att inspektören för infanteriet i avgivet yttrande angående behovet av lejda hästar för kulspruteförbanden vid infanteriet under år 1917 utgått från den förutsättningen, att vid nämnda tidpunkt skulle finnas 6 stamhästar vid varje kulsprutekompani.

För att utbildningen skulle kunna tjäna sin bestämmelse och kompaniet förvärva sig erforderlig duglighet under marsch, manöver och strid krävdes därutöver ett minimiantal lejda hästar, olika under olika tider av utbildningsåret. Dessa tider eller utbildningsperioder vore, med hänsyn till behovet av lejda hästar, tre, nämligen:

a) tiden från mitten av november till mitten av mars påföljande år, utgörande (från och med den 18 november till och med den 16 mars) 120 dagar;

b) tiden från mitten av mars till början av årets regementsövning, utgörande (från och med den 16 mars till och med den 11 september) 180 dagar; samt

c) regementsövningen, utgörande med in- och utryckningsdagar 32 dagar.

Under den *första perioden* fordrades — under förutsättning att 4 stamhästar kunde för ändamålet tagas i anspråk, utan att deras lämplighet för ridbruk därigenom minskades — för enskild utbildning i körning, klövjning, hästvård och dylikt minst 3 lejda hästar.

Under den *andra perioden*, då utbildning i pluton skulle äga rum, fordrades under nyssnämnda förutsättning minst 7 lejda hästar. Förutom plutonchefens ridhäst behövdes 11 hästar (därav en i reserv) för exercis och manöver i pluton, vadan — under nyss angivna förutsättning — 7 lejda hästar vore erforderliga under denna period.

Under *regementsövningen*, då kulsprutekompani måste vara organiserat och övas på tre plutoner, fordrades 33 lejda hästar. Då kunde icke några stamhästar användas för körning, klövjning och dylikt, enär kompanichefen, tre plutonchefer, kompaniadjutanten och ammunitionsunderofficeren skulle göras beridna på de 6 stamhästarna.

Antalet hästlejningsdagar skulle således utgöra vid varje infanteriregemente:

under första perioden	3 × 120 = 360	dagar,
» andra »	7 × 180 = 1,260	»
» regementsövningen	33 × 32 = 1,056	»
	Summa 2,676	dagar,

alltså för 28 infanteriregementen (28 × 2,676 =) 74,928 dagar.

[51.] Med tillämpning av denna inspektörens för infanteriet beräkning samt med antagande av ett lejningspris av 2 kronor om dagen för häst, som lejdes i 120 dagar och därutöver, samt 3 kronor 50 öre om dagen för häst, som lejdes kortare tid, beräknade arméförvaltningen infanteriets lejningsanslag komma ett uppgå till 194,208 kronor.

Departementschefen. Uti 1914 års härordningsproposition framhölls, att i och med kulsprutekompaniers organiserande vid infanteriet framträdde även vid detta vapenslag behov av lejda hästar. De för nämnda kompanier avsedda 6 stamhästarna vore nämligen icke för ändamålet tillräckliga. Verkställda beräkningar hade givit vid handen, att vid varje infanteriregemente därutöver erfordrades under senare delen av rekrytskolan och början av repetitionsövningarna 3 samt under återstoden av sistnämnda övningar ytterligare 23 lejda hästar. Antalet hästlejningsdagar komme på grund härav att vid varje infanteriregemente utgöra 889 och således för infanteriet i dess helhet att uppgå till 24,892. I överensstämmelse härmed upptogs infanteriets lejningsanslag uti de för riksdagen framlagda kostnadsberäkningarna rörande lantförsvaret efter genomförd härordning till 72,002 kronor.

Mot vad sålunda i härordningspropositionen anförts och beräknats, framställde riksdagen icke någon erinran.

Då inspektörens för infanteriet beräkning angående behovet av lejda hästar för kulspruteförbanden under år 1917 är uppgjord under förutsättning att vid nämnda tidpunkt 6 stamhästar finnas vid varje kulsprutekompani, innebär det av honom framställda förslaget, att antalet hästlejningsdagar vid infanteriet skulle för framtiden ökas från det i härordningspropositionen beräknade antalet 889 vid varje regemente, till 2,676 eller med andra ord tredubblas. Förevarande förslag, vilket avser kulspruteutbildningens bedrivande enligt ett helt annat program än det i härordningspropositionen förutsatta, anser jag mig så mycket mindre kunna för närvarande tillstyrka, som frågan angående lämpligaste sättet för kulsprutetjänstens ordnande ännu icke kan anses vara definitivt avgjord. Att märka är, att ännu icke någon årsklass värnpliktiga erhållit fullständig utbildning enligt den nya värnpliktslagens bestämmelser, vadan någon erfarenhet angående resultatet av utbildningens bedrivande enligt de i 1914 års härordningsproposition angivna förutsättningarna icke föreligger.

Jag anser därför, att antalet hästlejningsdagar vid infanteriet bör beräknas efter de i härordningspropositionen angivna grunder, allenast med den avvikelse, som betingas därav, att under år 1917 beräknas finnas endast en för kulsprutetjänst avsedd stamhäst vid varje regemente.

I överensstämmelse härmed skulle enligt verkställd beräkning för år 1917 erfordras 44,912 lejningsdagar. [51.]

Med antagande av samma lejningspris som för år 1916, skulle infanteriets lejningsanslag uppgå till 116,872 kronor.

Kavalleriet.

För kulsprutetjänsten vid kavalleriet hava för innevarande år beräknats sammanlagt 2,800 hästlejningsdagar eller samma antal, som enligt de för 1914 års senare riksdag framlagda beräkningarna ansetts böra tillkomma detta vapenslag efter genomförd härordning. Då lejningspriset upptagits till 3 kronor 50 öre för häst och dag, utgör kavalleriets lejningsanslag följaktligen 9,800 kronor.

Arméförvaltningen har anmält, att någon anledning icke föreligger att för år 1917 frångå de för år 1916 tillämpade beräkningsgrunderna. Arméförvaltningens framställning

Vid sådant förhållande torde kavalleriets lejningsanslag alltså böra för år 1917 upptagas med 9,800 kronor. Departementschefen.

Artilleriet.

För detta vapenslag har för år 1916 upptagits sammanlagt 166,572 hästlejningsdagar. Lejningspriset har beräknats till 3 kronor 50 öre för häst och dag. Anslaget utgör således 583,002 kronor.

Arméförvaltningen har anmält, att generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet i avgivet utlåtande meddelat, att därest ett av särskilda inom lantförsvarsdepartementet tillkallade sakkunniga framställt förslag, att 270 av de vid artilleriet hösten 1914 samt år 1915 inköpta övertaliga hästarna måtte överföras såsom stamhästar vid artilleriet, bleve av Kungl. Maj:t bifallet, hästlejningsdagarnas antal vid detta vapenslag borde beräknas på följande sätt. Arméförvaltningens framställning.

A. Behov av lejda hästar enligt de grunder, som skola tillämpas efter genomförd härordning:

66 åkande fältbatterier å fastlandet à 42 hästar i 42 dagar = 116,424 hästlejningsdagar;

3 ridande fältbatterier å fastlandet à 72 hästar i 42 dagar = 9,072 hästlejningsdagar;

Gottlands artillerikår 100 hästar i 42 dagar = 4,200 hästlejningsdagar;

[51.] 6 positionsbatterier å fastlandet à 52 hästar i 42 dagar = 13,104 hästlejningsdagar;

Boden—Karlsborgs artilleriregemente i Karlsborg 40 hästar i 35 dagar = 1,400 hästlejningsdagar; samt

Boden—Karlsborgs artilleriregemente i Boden 40 hästar i 35 dagar = 1,400 hästlejningsdagar; eller

tillsammans för ovanstående behov 145,600 hästlejningsdagar.

B. Behov av lejda hästar i ersättning för felande stamhästar:

Positionsartilleriet 18 hästar i 90 dagar = 1,620 hästlejningsdagar;

Boden—Karlsborgs artilleriregemente i Karlsborg 30 hästar i 90 dagar = 2,700 hästlejningsdagar; samt

Boden—Karlsborgs artilleriregemente i Boden 16 hästar i 90 dagar = 1,440 hästlejningsdagar; eller

tillsammans för nu nämnda behov 5,760 hästlejningsdagar.

Utöver förenämnda behov hade generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet ansett 4,412 hästlejningsdagar erforderliga för övningsmarscher, fältartilleriets samt fästnings- och positionsartilleriets skjutskolor ävensom för artilleri- och ingenjörhögskolan m. m. Sammanlagda behovet uppginge alltså till 155,772 hästlejningsdagar mot 166,572 för år 1916 beräknade.

Med tillämpning av denna beräkning samt under antagande att medelpriset för häst och dag utgjorde 3 kronor 50 öre, har arméförvaltningen beräknat artilleriets lejningsanslag för år 1917 till 545,202 kronor.

Departementschefen.

Såsom redan under nästföregående punkt omnämnts, har Kungl. Maj:t den 5 november 1915 bifallit förenämnda förslag om bibehållande vid artilleriet av 270 inköpta övertaliga hästar såsom stamhästar. Vid sådant förhållande har jag icke något att erinra mot det antal hästlejningsdagar, som beräknats för truppförbandens övningar eller (145,600 + 5,760 =) 151,360 dagar.

För övningsmarscher, fästnings- och positionsartilleriets skjutskola, artilleri- och ingenjörhögskolan m. m. beräknades i 1914 års härordningsproposition 1,460 lejningsdagar. Däremot upptogs icke någon hästlejning för fältartilleriets skjutskola. Enligt Kungl. Maj:ts förslag till värnpliktslag skulle nämligen en 51 dagars sammanhängande tjänstledighet i två omgångar ingå i de värnpliktigas vid fältartilleriet första tjänstgöring om 249 dagar i en tjänstgöringsperiod om 300 dagar. Härigenom komme under en tid av 102 dagar på sommaren tillgången på stamhästar vid fältartilleriet att bliva så riklig, att ingen hästlejning ansågs erforderlig för den under denna tid pågående skjutskolan för

fältartilleriet. Emellertid vann Kungl. Maj:ts förenämnda förslag angående första tjänstgöringen vid fältartilleriet icke riksdagens bifall, utan kom denna att såsom förut omfatta 281 dagar. Detta medför, att stamhästar i erforderligt antal ej kunna från regementena lämnas till skjutskolan. Med anledning härav och då dessutom är ifrågasatt att under en period förlägga skjutskolan till vintermånaderna, torde det vara nödigt, att hädanefter för densamma beräkna erforderlig hästlejning. Mot det av generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet för ifrågavarande ändamål beräknade antalet hästlejningsdagar har jag icke något att erinra. [51.]

Hela antalet hästlejningsdagar vid artilleriet bör följaktligen upptagas till (151,360 + 4,412 =) 155,772. Med beräknande av samma lejningspris som hittills, eller 3 kronor 50 öre för häst och dag, skulle artilleriets hästlejningsanslag för år 1917 alltså uppgå till (155,772 × 3,50 =) 545,202 kronor eller 37,800 kronor mindre än för innevarande år.

Ingenjörtrupperna.

Antalet lejningsdagar för ingenjörtrupperna är för innevarande år beräknat till 59,408. Lejningspriset utgör för häst och dag 2 kronor 50 öre vid Svea ingenjörkår, 2 kronor vid Göta ingenjörkår, 1 krona 50 öre vid Fälttelegrafkåren och 4 kronor vid Bodens ingenjörkår samt för övningar i Norrland m. m. Anslaget belöper sig till 130,282 kronor.

Arméförvaltningen har meddelat, att det för ingenjörtrupperna erforderliga antalet hästlejningsdagar under år 1917 av chefen för fortifikationen upptagits på följande sätt: Arméförvaltningens framställning.

för Svea ingenjörkår 15,600 lejningsdagar à kr. 3: 50	kronor	54,600: —
för Göta ingenjörkår 15,600 lejningsdagar à kr. 2: 50	»	39,000: —
för Fälttelegrafkåren 16,526 lejningsdagar à kr. 2: 90	»	47,925: 40
för Bodens ingenjörkår 3,400 lejningsdagar à kr. 4: —	»	13,600: —
för övningar i Norrland samt för övningsmarscher m. m. 3,708 lejningsdagar à kr. 7: —	»	25,956: —

I enlighet härmed hade arméförvaltningen beräknat anslagsbehovet för ingenjörtrupperna till 181,081 kronor 40 öre.

[51.] Departementschefen.

Mot det beräknade antalet hästlejningsdagar, sammanlagt 54,834, har jag icke något att erinra. Vad lejningspriset angår, har detta upptagits till väsentligt högre belopp än uti 1914 års härordningsproposition förutsattes och hittills blivit beräknat. Jag anser, att ingen annan ändring i hittills beräknade lejningspriser bör göras, än att lejningspriset vid Fälttelegrafkåren höjes från 1 krona 50 öre till 2 kronor för häst och dag. I enlighet härmed bör ingenjörtruppernas lejningsanslag upptagas till 131,684 kronor.

Trängen.

För trängen har för innevarande år beräknats det antal hästlejningsdagar, som enligt 1914 års härordningsbeslut skall efter genomförd härordning tillkomma detta vapenslag, eller 24,000 dagar, efter ett medelpris av 2 kronor 50 öre för häst och dag. Anslaget är i enlighet härmed upptaget till 60,000 kronor.

Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har nu anmält, att t. f. inspektören för trängen i skrivelse till intendentsdepartementet anfört, att han ansåge det i 1914 års härordning avsedda antalet hästlejningsdagar för trängen icke tillräckligt för ett ändamålsenligt bedrivande av den fältmässiga utbildningen. Då han emellertid i annat sammanhang hemställt, att denna fråga måtte tagas under omprövning i samband med praktiska försök med användning av från kavalleriet utrangerade stamhästar av större eller mindre tjänstbarhet, funne han sig icke för närvarande kunna föreslå ökning av antalet hästlejningsdagar vid trängen. På grund av vad sålunda förekommit, ansåge arméförvaltningen, att anslaget för trängen borde upptagas till samma belopp som för år 1916.

Departementschefen.

Mot vad sålunda föreslagits har jag icke något att erinra. För trängen bör alltså beräknas ett belopp av 60,000 kronor.

Intendentsdepartementets lejningsanslag.

I de för riksdagen i samband med 1914 års härordningsproposition framlagda beräkningarna upptogos under denna rubrik 7,000 dagar för lejning av hästar under större fälttjänstövningar m. m. I överensstämmelse härmed har i anslagsberäkningarna för såväl år 1915 som år 1916 upptagits detta dagantal. Däremot har icke något motsvarande medelsbelopp beräknats, enär ifrågavarande lejningskostnader ansetts kunna bestridas från förefintliga reservationer å anslaget.

Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har anmält, att samma tillvägagångssätt syntes kunna tillämpas även för år 1917.

I sammanhang härmed har arméförvaltningen meddelat, att reservationerna å hästlejningsanslaget den 31 december 1914 uppginge till 296,113 kronor 85 öre, varav 192,809 kronor utgjorde vid truppförbanden befintliga reservationer och återstoden 103,304 kronor 85 öre stode till arméförvaltningens förfogande. [51.]

Med hänsyn till vad arméförvaltningen anfört, torde några medel för ifrågavarande hästlejning icke behöva för år 1917 beräknas under anslaget.

Sammanfattning.

I enlighet med vad jag nu anfört, har jag låtit uppgöra beräkning av anslaget till lega av hästar för truppförbandens övningar (se bil. 93), slutande å ett belopp av 863,558 kronor eller 18,772 kronor mindre än för innevarande år. Departementschefen.

Jag hemställer alltså, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att *minska* reservationsanslaget till lega av hästar för truppförbandens övningar,

nu	kronor	882,330: —
med	»	18,772: —
till	kronor	863,558: —

N. Diverse.

1. Ersättning för förskott. [52.]

Arméförvaltningen har till ersättande anmält följande förskottsvis utbetalda belopp, nämligen:

Till sakkunniga för avgivande av yttrande rörande vissa byggnadsarbeten enligt kungl. breven den 31 juli 1908 samt den 3 juli 1914	kronor	91: 55
» kommissionen för undersökning av vissa förhållanden inom rikets försvarsväsende m. m., civilkommissionen, enligt kungl. brev den 11 december 1908, den 29 januari, den 26 februari, den 2 april och den 10 juli 1909 samt den 7 april och den 24 november 1911	»	52,307: 99
» riksförsäkringsanstalten för utanordnande av ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen		
Transport	kronor	52,399: 54

[52.]

		Transport kronor	52,399: 54
	under militärtjänstgöring, samt gottgörelse för handläggning av ärenden rörande dylik ersättning enligt kungl. brev den 9 maj 1913	»	3,855: 94
Till	beredningarna för utredning av frågor om rikets försvarsväsende enligt kungl. brev den 1 och 30 december 1911, den 24 och 30 januari, den 14 och 28 februari, den 13, 20 och 28 mars, den 18 och 24 april, den 1, 20 och 29 maj, den 19 juni, 24 juli, den 25 september, den 9 och 16 oktober, den 13 november och den 31 december 1914 samt den 12 februari 1915	»	81,563: 07
»	ersättning åt officerare under vissa rekognosceringar m. m. enligt kungl. brev den 15 mars 1912	»	886: 35
»	sakkunniga för verkställande av utredning och avgivande av förslag rörande höjning av de till avskedat manskap vid armén från Vadstena krigsmanshuskassa utgående underhåll och pensioner enligt kungl. brev den 11 december 1914	»	400: —
»	löjtnant C. G. Schnell för följande av vissa försöksövningar med kavalleri- och hjulryttarskidlöpartrupper enligt kungl. brev den 2 maj 1913	»	160: 05
»	kapten R. W. Berg under kommendering till Norge enligt kungl. brev den 2 maj 1913	»	1,789: 70
»	personal för biträde vid utarbetande av förslag i fråga om rikets försvarsväsende enligt kungl. brev den 28 november 1913, den 18 mars, den 27 juni samt den 31 december 1914	»	47,477: 98
»	sakkunniga för biträde med utarbetande av förslag till härordning m. m. enligt kungl. brev den 18 mars samt den 1 och 29 maj 1914	»	2,237: 93
»	ersättning åt generalmajoren P. R. Hasselrot för visst uppdrag enligt kungl. brev den 1 maj 1914	»	390: —
»	sakkunniga för granskning av förslag till nytt räkenskapssystem för armén enligt kungl. brev den 29 maj 1914 och den 12 mars 1915	»	1,570: —
		Transport kronor	192,730: 56

	Transport	kronor	192,730: 56 [52.]
Till ersättning för deltagande i generalskommissionens sammanträden enligt kungl. brev den 29 maj 1914		»	1,060: —
» sakkunniga för utarbetande av förslag till vissa ändringar i gällande inskrivningsförordning enligt kungl. brev den 6 juni, den 22 augusti, den 10 och 28 november, den 5 och 31 december 1914 samt den 29 januari 1915		»	6,284: 78
» ersättning åt översten H. E. Hult och kaptenen C. H. E. M. K. Kreüger för visst uppdrag enligt kungl. brev den 30 oktober 1914		»	1,800: —
» ersättning åt majoren B. A. Tarras-Wahlberg för visst uppdrag enligt kungl. brev den 6 november 1914		»	80: —
	eller tillsammans	kronor	201,955: 34

Med anledning härav får jag hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen Departementschefen.

att till *täckande av ifrågavarande förskott* å extra stat för år 1917 anvisa, i jämnt krontal, ett anslag av 201,956 kronor.

2. **Understöd åt föreningar och till skrifters utgivande,** *oförändrat ordinarie reservationsanslag* kronor 18,000: —

3. **Extra utgifter,** *oförändrat ordinarie reservationsanslag* » 600,000: —

4. Civilanställning. [53.]

Uti en den 19 juni 1914 till riksdagen avlåten proposition (nr 162) föreslog Kungl. Maj:t vidtagande av vissa åtgärder för rekrytering och civilanställning av fast anställt manskap vid armén och marinen. 1914 års senare riksdags beslut.

Bland de åtgärder, som sålunda borde vidtagas, angavs uti det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet vara att för volontär, som

[53.] med goda vitsord avslutat militärtjänst av minst fem års varaktighet, underlätta förvärvandet av fast anställning i statens civila tjänst, om han därtill befunnes duglig. För detta ändamål syntes lämpligt, att volontär under sista anställningsåret å stat erhölle viss kortare tids, högst några månaders, ledighet från den militära tjänsten för fullgörande av erforderlig övnings- och provtjänstgöring vid verket å tid, då ledigheten kunde beviljas utan avsevärd olägenhet för militärtjänsten. Efter det volontären vunnit anställning vid verket och han på sådan grund avgått från sin befattning vid krigsmakten, syntes böra honom tilldelas ett med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall lämpat understöd, avsett att befordra hans utkomst, intill dess han erhållit ständig tjänstgöring vid verket. I mån av lägenhet och lämplighet syntes detta understöd även kunna utgå in natura, i form av bostad och portion i vederbörande kasern, mot skyldighet för den, som därav begagnade sig, att vid ledighet från den civila tjänstgöringen förrätta visst arbete tillhörande den militära tjänsten. Med utgångspunkt från att vid postverket, som, särskilt med hänsyn till tiden för antagning och provtjänstgöring, bäst syntes lämpa sig för försök i nu avsedda riktning, väntedagarna, intill dess nyantagen f. d. volontär kunde erhålla ständig tjänstgöring, beräknats uppgå till sammanlagt tre à fyra månader, syntes understödet kunna begränsas till omkring 200 kronor.

Då riksdagen fann de nu angivna åtgärderna ändamålsenliga, medgav riksdagen, att till underlättande för volontärer, som efter rekapitulation tjänat minst fem år, att erhålla civilanställning i statens tjänst finge utgå understöd i enlighet med i statsrådsprotokollet angivna grunder och de särskilda bestämmelser, som av Kungl. Maj:t meddelades, varjämte riksdagen för ifrågavarande ändamål å extra stat för år 1915 anvisade ett förslagsanslag av 20,000 kronor.

1915 års riksdags beslut.

Med hänsyn till att någon erfarenhet ännu icke förelåg med avseende å storleken av det belopp, som för framtiden kunde komma att erfordras för beredande av civilanställning åt ifrågavarande personal, anvisade 1915 års riksdag, med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, å extra stat för år 1916 för ändamålet ett förslagsanslag till enahanda belopp, som beviljats för år 1915, eller 20,000 kronor.

Genom kungörelse den 19 februari 1915 (se Svensk författningssamling, nr 104) har Kungl. Maj:t utfärdat bestämmelser angående beredande av anställning i postverket för viss personal vid armén, och skola enligt dessa bestämmelser vissa kostnader för ändamålet utgå från förevarande anslag.

Arméförvaltningen har nu hemställt, att då utgifter för det ändamål, som avses i nämnda kungörelse, även under år 1917 komma att bliva erforderliga samt hittills icke vunnits någon erfarenhet om och i så fall, med vilket belopp anslaget kunde behöva höjas, å extra stat för år 1917 måtte för ändamålet anvisas ett förslagsanslag till enahanda belopp, som beviljats för år 1916, eller 20,000 kronor. [53.] Arméförvaltningens framställning.

Under åberopande av vad sålunda förekommit, får jag hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen Departementschefen.

att till åtgärder för *civilanställning* å extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av 20,000 kronor.

5. Omkostnader för riksförsäkringsanstalten. [54.]

Enligt kungl. förordningen den 18 juni 1909 om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, är staten pliktig att utgiva ersättning enligt vissa grunder för kroppsskada, som värnpliktig, volontär vid hären eller någon, som tillhör marinens stammanskap, ådrager sig på grund av olycksfall under tjänstgöringen. Ersättning utgår jämväl, om sjukdom med därav följande skada yppas under eller efter slutad militärtjänstgöring och tjänstgöringen skäligen kan antagas hava till sjukdomen bidragit. Ersättningen utgår med sjukhjälp eller, därest bestående förlust av eller minskning i arbetsförmågan av skadan förorsakats, med årlig livränta, i senare fallet avpassad efter minskningen i arbetsförmågan, ävensom, om skadan medfört döden inom viss tid, med begravningshjälp samt årlig livränta till efterlevande änka och barn eller, i fall sådana ej finnas, till föräldrar, som varit av den avlidnes arbete för sitt uppehälle huvudsakligen beroende.

Kostnaderna härför hava enligt försäkringstekniska grunder beräknats uppgå till omkring 170,000 kronor om året. Av detta belopp hava 140,000 kronor ansetts kunna gäldas av inkomsterna från beväringsmanskapets invalid- och pensionsfond. För bestridande av återstoden finnes under riksstatens tionde huvudtitel uppfört ett ordinarie anslag å 30,000 kronor benämnt »Bidrag till ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militär tjänstgöring».

[54.] Jämlikt förordningen den 18 juni 1909 angående tillämpning av förordningen om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, tillkommer det riksförsäkringsanstalten att bestämma ersättning enligt sistnämnda förordning. Genom särskilda tid efter annan meddelade beslut har Kungl. Maj:t anvisat medel till bestridande av utgifter i anledning av riksförsäkringsanstaltens befattning med dylika ärenden, såsom arvoden till anstaltens chef och ledamöter samt överläkaren, arvode till en biträdande läkare, hyra, kostnad för läkarbetyg och undersökning i anledning av skador samt kostnader för biträden, för anskaffning av inventarier, tryckning samt skrivmaterialier och expenser. Ifrågavarande medel hava av arméförvaltningens civila departement förskjutits för att sedermera anmälas till ersättande.

Uti underdånig skrivelse den 4 december 1914 gjorde riksförsäkringsanstalten framställning om gottgörelse för dess befattning under år 1915 med ifrågavarande ärenden, och hemställde anstalten, att för ändamålet måtte anvisas tillhopa 5,000 kronor, sålunda fördelade:

arvoden till riksförsäkringsanstaltens chef och tre ledamöter samt överläkaren	kronor	1,500: —
arvode till en biträdande läkare	»	500: —
hyresbidrag	»	300: —
kostnad för läkarbetyg och undersökning i anledning av skador	»	700: —
kostnad för biträden, för anskaffande av inventarier, tryckning samt skrivmaterialier och expenser	»	2,000: —
	Summa kronor	5,000: —

Genom brev den 12 februari 1915 medgav Kungl. Maj:t, att till riksförsäkringsanstalten finge för ovan angivna ändamål mot redovisning utbetalas tillhopa 5,000 kronor, att av arméförvaltningens civila departement förskjutas för att framdeles anmälas till ersättande. Därjämte anbefalldes arméförvaltningen att vid avgivandet av framställning rörande lantförsvarets medelsbehov för år 1917 i samråd med riksförsäkringsanstalten inkomma med förslag till upptagande i riksstaten under fjärde huvudtiteln av ett anslag för ifrågavarande utgifter.

Under framhållande av att under första halvåret 1915 flera framställningar om utbekommande av ersättning för ådragen kroppsskada blivit gjorda än under något föregående helt år, beroende på de särskilda förhållanden, vilka vore rådande i fråga om landets försvarskrafter, gjorde riksförsäkringsanstalten i underdånig skrivelse den 3

juli 1915 framställning om förhöjning av den enligt förenämnda brev den 12 februari 1915 anvisade gottgörelsen åt anstalten. Sålunda hemställde anstalten, *att* anslaget till arvoden åt chefen, ledamöterna och överläkaren måtte höjas med 800 kronor till 2,300 kronor, *att* anslaget till arvode åt en biträdande läkare måtte ökas med 1,000 kronor till 1,500 kronor, *att* anslaget till kostnader för läkarbetyg och undersökning i anledning av skador måtte höjas med 500 kronor till 1,200 kronor, *samt att* anslaget till kostnad för biträden, för anskaffande av inventarier, tryckning samt skrivmaterialier och expenser måtte ökas med 700 kronor till 2,700 kronor. [54.]

Genom brev den 23 september 1915 medgav Kungl. Maj:t, att utöver de genom brevet den 12 februari 1915 anvisade medel finge för bestridande av kostnader för läkarbetyg och undersökning i anledning av skador utbetalas 500 kronor samt för biträden, för anskaffande av inventarier, tryckning samt skrivmaterialier och expenser 700 kronor, att med tillhopa 1,200 kronor av arméförvaltningens civila departement förskjutas för att framdeles anmälas till ersättande; och förklarade Kungl. Maj:t sig vilja, på förnyad framställning, efter utgången av år 1915 taga under omprövning frågan om anvisande av övriga utav riksförsäkringsanstalten begärda belopp.

Arméförvaltningens framställning.

Till åtlydnad av den i brevet den 12 februari 1915 givna befallningen har nu arméförvaltningen gjort framställning om anvisande av medel å riksstaten för ifrågavarande ändamål. Arméförvaltningen har därvid meddelat, att riksförsäkringsanstalten i avgivet yttrande beräknat förevarande utgifter för år 1915 till 8,000 kronor, därav 2,300 kronor såsom arvoden till riksförsäkringsanstaltens chef och ledamöter samt överläkaren, 1,500 kronor till arvode åt en biträdande läkare, 300 kronor till hyra, 1,200 kronor till kostnad för läkarbetyg och undersökning i anledning av skador och 2,700 kronor till kostnader för biträden, för anskaffning av inventarier samt skrivmaterialier och expenser. Riksförsäkringsanstalten hade ansett, att någon minskning av ifrågavarande utgifter för år 1917 icke vore att förvänta, utan snarare en förhöjning däri, varom det emellertid för närvarande icke vore möjligt att lämna några bestämda uppgifter. Även om nu rådande förhållanden i fråga om inkallelse till krigstjänstgöring m. m. upphört till år 1917, komme verkningarna av nämnda förhållanden i avseende å förevarande ersättningsfrågor att göra sig gällande lång tid efter det dessa förhållanden upphört. Härjämte hade man att räkna med den ökade

[54.] tjänstgöringsskyldigheten för värnpliktiga, som bleve en följd av den nya värnpliktslagens ikraftträdande. Vidare hade riksförsäkringsanstalten meddelat, att genom Kungl. Maj:ts dom den 10 september 1915 i mål mellan f. korpralen Karl Gunnar Hultberg, å ena, samt Kungl. Maj:t och kronan, å andra sidan, riksförsäkringsanstalten förpliktats att utgiva ersättning för rättegångskostnader med sammanlagt 300 kronor. Då för närvarande en annan rättegång av liknande beskaffenhet vore anhängig och det möjligen kunde förväntas, att riksförsäkringsanstalten även i detta mål kunde förpliktas att utgiva ersättning för rättegångskostnader, ansåge anstalten lämpligt, att bland utgifterna för år 1917 även beräknades ett belopp av 500 kronor för nu ifrågavarande ändamål. Kostnaderna för riksförsäkringsanstaltens befattning med frågor om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, beräknades således för år 1917 uppgå till ett belopp av 8,500 kronor. Då ett par av posterna, nämligen kostnad för läkarbetyg och undersökning i anledning av skador samt rättegångskostnader vore av den beskaffenhet, att de endast förslagsvis kunde beräknas, hade riksförsäkringsanstalten föreslagit, att hela anslaget måtte upptagas såsom ett förslagsanslag.

För egen del har arméförvaltningen, som ansåge, att de till arvoden beräknade beloppen borde betraktas såsom bestämda och således icke kunna utan Kungl. Maj:ts och riksdagens medgivande höjas, ifrågasatt, huruvida det ej vore lämpligare, att, i stället för uppförande av ett särskilt anslag under fjärde huvudtiteln för bestridande av nu ifrågavarande utgifter, det under tionde huvudtiteln uppförda anslag å 30,000 kronor såsom bidrag till ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, ökades med ifrågavarande belopp, 8,500 kronor, vilket närmast syntes vara att anse såsom en omkostnad för ersättningarnas bestämmande, eller till 38,500 kronor. Därest emellertid Kungl. Maj:t skulle anse lämpligare, att ett särskilt anslag under fjärde huvudtiteln uppfördes för bestridande av riksförsäkringsanstaltens omkostnader för handläggning av nu ifrågavarande ärenden, hemställde arméförvaltningen, som med hänsyn till vad riksförsäkringsanstalten anfört, ansåge anslaget icke kunna sättas till lägre belopp än 8,500 kronor ävensom att anslaget borde uppföras såsom förslagsanslag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för bestridande av omkostnader för riksförsäkringsanstaltens befattning med ärenden av nu ifrågavarande art å extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av 8,500 kronor under benämning: »Omkostnader för riksförsäkringsanstalten».

Med hänsyn därtill, att ifrågavarande utgifter äro av årlig natur, torde de för deras bestridande erforderliga medlen icke vidare böra anvisas å förskottstitel utan i stället anslag för ändamålet å riksstaten beräknas. Då förenämnda under tionde huvudtiteln uppförda anslag å 30,000 kronor utgör ett efter försäkringstekniska grunder beräknat pensionsbidrag, anser jag icke lämpligt att, såsom arméförvaltningen ifrågasatt, under detsamma beräkna jämväl medel för bestridande av de administrationskostnader, varom här är fråga. I enlighet med vad i förenämnda brev den 12 februari 1915 angivits, torde för ändamålet erforderligt anslag böra upptagas under fjärde huvudtiteln. [54.] Departementschefen.

Detta har av riksförsäkringsanstalten och arméförvaltningen beräknats till 8,500 kronor. Vad de särskilda posterna angår, har jag icke något att erinra mot dem, som avse hyra, kostnad för läkarbetyg och undersökning i anledning av skador samt kostnader för biträden, för anskaffande av inventarier, tryckning samt skrivmaterialier och expenser. Såsom förut nämnts, hava dessa redan för år 1915 blivit av Kungl. Maj:t bestämda till de nu föreslagna beloppen, respektive 300 kronor, 1,200 kronor och 2,700 kronor, och, med hänsyn till vad riksförsäkringsanstalten anfört, torde någon nedsättning av desamma icke kunna för år 1917 ifrågasättas. Likaledes anser jag lämpligt, att för bestridande av eventuella rättegångskostnader upptagas förslagsvis 500 kronor.

Vid fråga om ersättning i anledning av sjukdom har riksförsäkringsanstalten att bestämma icke blott graden av den nedsättning i arbetsförmågan, som sjukdomen medfört, utan även huruvida militärtjänstgöringen skäligen kan antagas hava bidragit till sjukdomen. Sistnämnda fråga har visat sig sig vara synnerligen svårbedömd, särskilt i vad angår lungtuberkulos. Vid fastställande av den invaliditetsgrad, som lungtuberkulos och vissa andra sjukdomar medfört, måste också tillämpas grundsatser, vilka i åtskilliga avseenden skilja sig från dem, som följas vid bedömande av olycksfallsskador. Då det med hänsyn härtill visade sig nödvändigt, att riksförsäkringsanstalten vid handläggning av dessa ärenden hade att tillgå en läkare, som vore specialist särskilt på lung- och hjärtsjukdomar, medgav Kungl. Maj:t genom brev den 13 mars 1914, att en biträdande läkare finge anställas hos riksförsäkringsanstalten för att i samråd med överläkaren avgiva yttranden rörande ansökningar om ersättning på grund av sjukdom; och bestämdes arvodet till ifrågavarande läkare tillsvidare till 500 kronor för år räknat.

Emellertid har det visat sig, att biträdande läkarens arbetsbörda blivit avsevärt mycket större, än vid hans anställande förutsattes. Så-

[54.] lunda hava antalet av honom avgivna utlåtanden, vilka år 1914 antogos komma att uppgå till 200 à 300 för år, under år 1915 beräknats uppgå till närmare 700. Enligt vad jag inhämtat, är någon mera avsevärd minskning härutinnan under de närmaste åren icke att förvänta. Tydligt är, att ett arvode å endast 500 kronor icke kan anses såsom skälig ersättning för detta arbete, så mycket mindre som den biträdande läkaren vid semester och tjänstledighet själv torde få vidkännas gottgörelse åt sin vikarie efter avsevärt högre norm. En förhöjning av det till biträdande läkaren utgående arvodet synes därför vara oundgängligen nödvändig, därest riksförsäkringsanstalten skall för ifrågavarande befattning kunna påräkna en verkligt duglig och för uppgiften intresserad läkare. Med hänsyn härtill anser jag arvodet icke kunna sättas lägre än till föreslaget belopp eller 1,500 kronor för år.

Till arvoden åt riksförsäkringsanstaltens chef och ledamöter samt överläkaren har Kungl. Maj:t under de senare åren anvisat tillhopa 1,500 kronor, att fördelas enligt riksförsäkringsanstaltens beslut. För närvarande utgå härav 300 kronor till överläkaren. Av återstoden beräknas 275 kronor utgå till en var av chefen och de tre ledamöterna samt tillhopa 100 kronor till de senares vikarier under semester. Enligt nu föreliggande förslag skulle ifrågavarande post ökas med 800 kronor till 2,300 kronor. Av riksförsäkringsanstaltens skrivelse den 3 juli 1915 framgår, att berörda 800 kronor äro avsedda att fördelas med 200 kronor på en var av chefen och de tre ledamöterna. Däremot skulle någon höjning icke äga rum av det till överläkaren utgående arvodet, enär hans arbetsbörda med ifrågavarande ärendens behandling genom anställandet av den biträdande läkaren icke blivit ökad.

Enligt vad chefen för civildepartementet meddelat, torde förslag angående lönereglering för riksförsäkringsanstalten komma att framläggas för innevarande års riksdag. Då utredningen härom ännu icke är slutförd, kan för närvarande icke bedömas, huruvida några särskilda arvoden åt riksförsäkringsanstaltens chef och ledamöter samt överläkare för deras befattning med förevarande ersättningsfrågor vidare böra utgå. Några härför erforderliga medel synas följaktligen icke böra i detta sammanhang beräknas.

För bestridande av riksförsäkringsanstaltens omkostnader för handläggning av ifrågavarande ärenden torde därför, i avvaktan på den proposition angående lönereglering för anstalten, som kan komma att till riksdagen avlåtas, böra under fjärde huvudtiteln beräknas ett belopp av 6,200 kronor. Detta belopp synes tillsvidare, intill dess ytterligare erfarenhet vunnits rörande det anslag, som för framtiden kan finnas

vara för ändamålet erforderligt, böra upptagas såsom förslagsanslag å extra stat. [54.]

Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående lönereglering för riksförsäkringsanstalten, tillsvidare under fjärde huvudtiteln å extra stat för år 1917 beräkna ett förslagsanslag av 6,200 kronor för bestridande av vissa *omkostnader för riksförsäkringsanstalten* för handläggning av ärenden rörande ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring.

Fjärde huvudtitelns anslag i sin helhet.

Fjärde huvudtitelns *ordinarie anslag* utgöra för år 1916 tillhopa	kronor	58,789,189: —
Genom de av mig å vissa anslag ifrågasatta tillökningarna eller minskningarna skulle summan av de ordinarie anslagen ökas med	»	3,369,615: —
och alltså komma att för år 1917 utgöra	kronor	62,158,804: —
Fjärde huvudtitelns *extra anslag* utgöra för år 1916 tillhopa	kronor	45,334,511: —
Summan av de utav mig för år 1917 tillstyrkta extra anslagen understiger motsvarande summa för år 1916 med	»	41,390,715: —
och skulle således komma att utgöra	kronor	3,943,796: —

Härvid är emellertid att märka, att bland de extra anslagen för år 1916 ingå 39,914,886 kronor för täckande av under år 1914 förskjutna kostnader enligt § 63 regeringsformen. Frånräknas detta belopp utgöra fjärde huvudtitelns extra anslag för år 1916 5,419,625 kronor. De av mig för år 1917 tillstyrkta extra anslagen understiga alltså denna summa med 1,475,829 kronor.

Jag har låtit uppgöra en tabellarisk översikt i fråga om ökning och minskning å de ordinarie anslagen ävensom i fråga om anslagen å extra ordinarie stat (se bil. 94).

[54.] Huvudtitelns slutsumma, utgörande för år 1916 kronor 104,123,700: —
skulle, under förutsättning av bifall till mitt förslag,
uppgå till ..... » 66,102,600: —

Vad departementschefen sålunda i avseende å regleringen av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel yttrat, tillstyrkt och hemställt, täcktes, på tillstyrkan av statsrådets övriga ledamöter, Hans Maj:t Konungen gilla och bifalla; och skulle utdrag av detta protokoll tillställas finansdepartementet till ledning vid författandet av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående statsverkets tillstånd och behov för år 1917.

Ur protokollet:

Harald Wiens.

Bil. nr 1.

Stat

för *Generalitetsstaten.*

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning. à kr. pr dag i 365 dagar.	Dagavlöning, furageersättning. kronor.	Enhetskostnad. Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
				Officerare.			
8 000 —	7 —	2 555 —	10 555 —	Inspektör för infanteriet, inspektör för militärläroverken m. m., arméfördelningschefer, generalfälttygmästare, chef för fortifikationen, generalstabschef	11	116 105 —	— —
6 000 —	6 —	2 190 —	8 190 —	Inspektör för kavalleriet	1	8 190 —	— —
1 000 —	— —	— —	1 000 —	Inspektören för kavalleriet, kommendanten i Boden och militärbefälhavaren å Gottland, arvoden . .	3	3 000 —	— —
500 —	— —	— —	500 —	Såsom brigadchefer förordnade regementschefer vid infanteriet, arvoden	8	4 000 —	131 295 —
				Civilmilitär personal.			
4 500 —	5 —	1 825 —	6 325 —	Fältläkare	4	25 300 —	
1 000 —	— —	— —	1 000 —	Fältläkare, arvoden	2	2 000 —	27 300 —
				Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till officerare av generalitetet, inspektören för kavalleriet, en adjutant hos inspektören för infanteriet, en adjutant hos inspektören för militärläroverken m. m. samt en förste (kapten) och en andre (subalternofficer) adjutant hos varje arméfördelningschef, efter en häst för varje andre adjutant samt två hästar för en var av övriga officerare, *förslagsvis, högst* .	46	— —	35 190 —
				Transport	—	— —	193 785 —

Enhetskostnad								
Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag i 365 dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
				Transport	—	—	193 785 —
				Hyra, expenser m. m.			
				Till hyra, eldning, belysning och städning av inspektörens för infanteriet, inspektörens för militärläroverken m. m., arméfördelningschefernas samt inspektörens för kavalleriet expeditioner ävensom till skrivmaterialier, blanketter, övriga tryckalster, underhåll av expeditionsmateriel, inbindning samt fyllnad i dagavlöning åt skrivbiträden m. m. vid nämnda expeditioner	—	—	30 500 —
				Summa kronor	—	—	**224 285** —

Anm. 1. Arméfördelningschefer åtnjuta för tjänsteresor till möten och mönstringar reseersättning enligt gällande resereglemente, men ej traktamentsersättning.

Anm. 2. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller officerare av generalitetet och inspektören för kavalleriet ävensom hos dem anställda adjutanter stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik hast ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 2.

Stat

för *Generalstabens fast anställda personal.*

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, tjänstgöringspenningar, furageersättning. å kr. pr dag i 365 dagar.	Dagavlöning, tjänstgöringspenningar, furageersättning. kronor.	Ortstillägg. Kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					A. Militärstaten.			
					Överadjutanter.			
6 000 —	6 —	2 190 —	— —	8 190 —	Överstar	2	16 380 —	
4 500 —	5 —	1 825 —	— —	6 325 —	Överstelöjtnanter	4	25 300 —	
4 000 —	5 —	1 825 —	— —	5 825 —	Majorer	13	75 725 —	
					Stabsadjutanter.			
3 400 —	4 —	1 460 —	— —	4 860 —	Kaptener av första klassen	23	111 780 —	
2 400 —	4 —	1 460 —	— —	3 860 —	Kaptener av andra klassen	5	19 300 —	
1 500 —	3 —	1 095 —	— —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen	6	15 570 —	
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365 —	— —	765 —	Lönetillägg och furageersättning efter två hästar för varje officer, *förslagsvis, högst*	106	81 090 —	345 145 —
					B. Civilstaten.			
5 900 —	— —	1 200 —	— —	7 100 —	Professor [1]	1	7 100 —	
3 600 —	— —	1 800 —	400 —	5 800 —	Krigsarkivarie [2]	1	5 800 —	
1 500 —	— —	— —	— —	1 500 —	Bibliotekarie, arvode	1	1 500 —	
1 500 —	— —	— —	— —	1 500 —	Aktuarier, arvoden	3	4 500 —	
900 —	— —	450 —	150 —	1 500 —	Förste vaktmästare [3]	1	1 500 —	
700 —	— —	350 —	150 —	1 200 —	Vaktmästare [4]	3	3 600 —	
					Vikariatsersättning under semester för civila beställningsinnehavare med lön på stat	—	530 —	24 530 —
					Summa kronor	—	—	**369 675** —

[1]) Efter 5 år kan lönen höjas med 600 kronor.
[2]) » 5 » » » » » 500 » och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.
[3]) » 5 » » » » » 100 » .
[4]) » 5 » » » » » 100 » och efter 10 år med ytterligare 100 kronor.

Anm. 1. Därest vaktmästare i sådan egenskap åtnjuter fri bostad samt bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej till honom utgå, varjämte å lönen avdragas 100 kronor årligen.

Anm 2. Denna lönestat gäller under förutsättning, att föreskrift finnes därom, att samtliga ordinarie civila tjänstinnehavare med lön på stat vid generalstaben skola, i den mån ej undantag kunna anses böra stadgas eller för särskilda fall efter prövning medgivas, vara å tjänsterummet tillstädes minst 6 timmar varje söckendag.

Anm. 3. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller officerare vid generalstaben stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 3.

Stat

för *Artilleristaben.*

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor	Dagavlöning, tjänstgöringspenningar, furageersättning. å kr. per dag i 365 dagar.	Dagavlöning, tjänstgöringspenningar, furageersättning. Kronor.	Ortstillägg. Kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.
4 000 —	5 —	1 825 —	— —	5 825 —	Major, chef för staben	1	5 825 —
1 500 —	— —	— —	— —	1 500 —	Artilleristabsofficer, chef för konstruktionsavdelningen, arvode	1	1 500 —
1 200 —	— —	— —	— —	1 200 —	Artilleristabsofficerare, arvoden	3	3 600 —
1 000 —	— —	— —	— —	1 000 —	D:o »	4	4 000 —
750 —	— —	— —	— —	750 —	D:o »	2	1 500 —
700 —	— —	350 —	150 —	1 200 —	Vaktmästare[1]	1	1 200 —
— —	— —	— —	— —	— —	Expenser, gratifikationer åt tillfälliga biträden, ved, ljus, rengöring m. m.	—	2 600 —
					Gottgörelse för tjänstehästar.		
400 —	1 —	365 —	— —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till chefen för artilleristaben efter två tjänstehästar, *förslagsvis, högst*	2	1 530 —
					Summa kronor	—	**21 755 —**

[1]) Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kronor och efter 10 år med ytterligare 100 kronor.

Anm. 1. Därest vaktmästaren i sådan egenskap åtnjuter fri bostad och bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej till honom utgå, varjämte å lönen avdragas 100 kronor årligen. Av sistnämnda belopp beräknas 85 kronor för bränsle.

Anm. 2. Därest chefen för artilleristaben enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser göres beriden å kronan tillhörig stamhäst, skall den i staten upptagna gottgörelsen för tjänstehästar icke vidare utgå.

Bil. nr 4.

Stat

för Kommendantsstaten.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning. å kr. pr dag i 365 dagar.	Dagavlöning, furageersättning. kronor.	Enhetskostnad. Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
				a) Kommendantskapet i Stockholm.			
3 000 —	— —	— —	3 000 —	Kommendant, arvode	1	3 000 —	
900 —	— —	— —	900 —	Vaktmästare, med skyldighet att bestrida vaktmästargöromålen såväl vid expeditionen som för arrestanterna, arvode	1	900 —	
				Till vaktjournaler, skrivmaterialier för expeditionen och vakterna, bokbindningskostnad, renhållning i expeditions- och vaktrummen, förstugor och korridorer, m. fl. extra utgifter	—	650 —	
				Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till kommendanten och en adjutant, efter en häst för vardera, *förslagsvis, högst*	2	1 530 —	6 080 —
				b) Kommendantskapet å Karlsborg.			
3 000 —	— —	— —	3 000 —	Kommendant, arvode	1	3 000 —	
[1])3 000 —	— —	— —	3 000 —	Garnisonspastor	1	3 000 —	
4 000 —	5 —	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare för Karlsborgs garnison och garnisonssjukhus . . .	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare för d:o d:o	1	3 860 —	
1 020 —	3 —	1 095 —	2 115 —	Bataljonsveterinär för Karlsborgs garnison	1	2 115 —	
				Skrivmaterialier m. m.	—	100 —	
				Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till kommendanten och en adjutant, efter en häst för vardera, *förslagsvis, högst*	2	1 530 —	19 430 —
				c) Kommendantskapet i Boden.			
6 000 —	6 —	2 190 —	8 190 —	Kommendant	1	8 190 —	
				Transport	—	8 190 —	25 510 —

[1]) Därav 2 000 kronor i lön och 1 000 kronor i arvode.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning. à kr. pr dag i 365 dagar.	Dagavlöning, furageersättning. kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
				Transport	—	8 190 —	25 510 —
— —	— 50	182 50	182 50	Skrivbiträde, sergeant, fyllnad till fanjunkares dagavlöning	1	182 50	
3 000 —	— —	— —	3 000 —	Garnisonspastor, arvode	1	3 000 —	
[1]) 5 000 —	5 —	1 825 —	6 825 —	Regementsläkare för Bodens garnison och garnisonssjukhus samt för bestridande av tjänsten såsom fästningsläkare vid kommendantskapet	2	13 650 —	
[2]) 3 400 —	4 —	1 460 —	4 860 —	Bataljonsläkare för Bodens garnison och garnisonssjukhus	2	9 720 —	
[2]) 3 400 —	4 —	1 460 —	4 860 —	Regementsveterinär för Bodens garnison och fästningsveterinär vid kommendantskapet	1	4 860 —	
				Eldning, städning och belysning . .	—	3 300 —	
				Kostnader för telefonstationens i Boden öppenhållande nattetid, påringningsavgifterna för de olika militära expeditionernas tjänstesamtal häri inräknade	—	600 —	
				Kostnader för skrivmaterialier, blanketter, övriga tryckalster, underhåll av expeditionsmateriel m. m. . .	—	2 100 —	
				Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till kommendanten och en adjutant efter två hästar för kommendanten och en häst för adjutanten, *förslagsvis, högst*	3	2 295 —	47 897 50
				Summa kronor	—	— —	**73 407 50**

[1]) Därav 4 000 kr. i lön och 1 000 kr. i arvode.
[2]) » 2 400 » » » » 1 000 » » » .

Anm. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller kommendanten i Boden ävensom adjutanterna vid kommendantskapen stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 5.

Stat

för *Krigshögskolan.*

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, tjänstgöringspenningar, furageersättning. å kr. per dag i 365 dagar.	Dagavlöning, tjänstgöringspenningar, furageersättning. Kronor.	Ortstillägg. Kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.
					Utgifter, gemensamma för krigshögskolan och vissa andra institutioner.		
					Högskolebyggnadens uppvärmning, vattenförbrukningsavgift, elektrisk ström och städning av gemensamma lokaler	—	5 130 —
1 200 —	— —	1 825 —	— —	1 200 —	Maskinist, arvode	1	1 200 —
					Krigshögskolans egna utgifter.		
4 500 —	5 —	— —	— —	6 325 —	Chef	1	6 325 —
1 000 —	— —	— —	— —	1 000 —	Adjutant, tillika redogörare, arvode	1	1 000 —
600 —	— —	— —	— —	600 —	D:o, arvode	1	600 —
700 —	— —	350 —	150 —	1 200 —	Vaktmästare [1]	1	1 200 —
400 —	1 —	365 —	— —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till chefen efter två tjänstehästar, *förslagsvis, högst*	2	1 530 —
					Arvoden åt lärare.		
					Till lärarna i tvångsämnena beräknas arvodena årligen till 300 kronor för varje timmes undervisningsskyldighet i veckan eller 300 × 32	—	9 600 —
					Till lärarna i de valfria ämnena beräknas arvodena till 300 kronor för varje timmes undervisningsskyldighet i veckan eller 300 × 24	—	7 200 —
1 000 —	— —	— —	— —	1 000 —	Läraren i ridning, arvode	1	1 000 —
					Gottgörelse för anordnande av övningsritter	—	500 —
					Repetitörer	—	1 000 —
					Praktiska övningar	—	14 500 —
					Till inköp och underhåll av inventarier, böcker och undervisningsmateriel	—	950 —
					Expenser, städning m. m.	—	2 595 —
					Summa kronor	—	**54 330** —

[1]) Åtnjuter dessutom två ålderstillägg å 100 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 1. Därest maskinisten i sådan egenskap åtnjuter fri bostad samt bränsle, nedsättes arvodet tlil 1 050 kronor.

Anm. 2. Därest vaktmästare i sådan egenskap åtnjuter fri bostad samt bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej till honom utgå, varjämte å lönen avdragas 100 kronor årligen.

Anm. 3. Därest chefen enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser göres beriden, förutom å en egen tjänstehäst, å en kronan tillhörig stamhäst, skall hästgottgörelse endast utgå för tjänstehästen. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Anm. 4. I fall under krigshögskolans egna utgifter skulle uppstå brist å en eller annan titel, som icke avser avlöning, arvode eller stipendier, må till betäckande därav användas de å andra titlar under krigshögskolans egna utgifter möjligen uppkommande besparingar, endast dessa utgifter i sin helhet icke överskridas.

Bil. nr 6.

Stat

för Artilleri- och ingenjörhögskolan.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, tjänstgöringspenningar, furageersättning. Å kr. per dag i 365 dagar.	Dagavlöning, tjänstgöringspenningar, furageersättning. Kronor.	Ortstillägg. Kronor.	Summa kronor.	Avlöning.	Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Stab.			
4 000 —	5 —	1 825 —	— —	5 825 —	Chef	1	5 825 —	
700 —	— —	— —	— —	700 —	Adjutant, arvode	1	700 —	
900 —	— —	— —	— —	900 —	Redogörare för medels- och persedeluppbörden, arvode	1	900 —	
— —	— —	— —	— —	— —	För bibliotekets och samlingarnas vård och redovisning, arvode . .	—	300 —	
400 —	1 —	365 —	— —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till chefen efter två tjänstehästar, *förslagsvis, högst*	2	1 530 —	9 255 —
					Anm. 1. Därest chefen enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser göres beriden å kronan tillhörig stamhäst, skall gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå.			
					Lärare och repetitörer.			
2 100 —	— —	— —	— —	2 100 —	Lärare i artilleri och tillämpad mekanik vid högre artillerikursen, arvode	1	2 100 —	
1 500 —	— —	— —	— —	1 500 —	D:o i artilleri vid allmänna artillerikursen med undervisningsskyldighet jämväl vid högre fortifikationskursen, arvode	1	1 500 —	
1 700 —	— —	— —	— —	1 700 —	D:o i befästningskonst vid högre och allmänna fortifikationskurserna, arvode	1	1 700 —	
1 200 —	— —	— —	— —	1 200 —	D:o i förbindelselära och tillämpad mekanik med undervisningsskyldighet i befästningskonst med förbindelselära vid allmänna artillerikursen, arvode . .	1	1 200 —	
					Transport	—	6 500 —	9 255 —

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, tjänstgöringspenningar, furageersättning: à kr. per dag i 365 dagar.	Dagavlöning, tjänstgöringspenningar, furageersättning: Kronor.	Ortstillägg. Kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	6 500 —	9 255 —
900 —	— —	— —	— —	900 —	Lärare i krigskonst vid högre artilleri- och fortifikationskurserna, arvode	1	900 —	
1 400 —	— —	— —	— —	1 400 —	D:o i krigskonst vid allmänna artilleri- och fortifikationskurserna, arvode	1	1 400 —	
3 500 —	— —	— —	— —	3 500 —	D:o i matematik, arvode	1	3 500 —	
1 200 —	— —	— —	— —	1 200 —	D:o i byggnadskonst och beskrivande geometri, arvode	1	1 200 —	
2 200 —	— —	— —	— —	2 200 —	D:o i fysik, arvode	1	2 200 —	
2 100 —	— —	— —	— —	2 100 —	D:o i kemi, arvode	1	2 100 —	
					Till biträdande lärare och repetitörer	—	4 000 —	21 800 —
					Elever.			
					Till stipendier åt elever	—	— —	3 000 —
					Betjäning.			
900 —	— —	450 —	150 —	1 500 —	Förste vaktmästare[1]	1	1 500 —	
700 —	— —	350 —	150 —	1 200 —	Vaktmästare[2]	1	1 200 —	
1 200 —	— —	— —	— —	1 200 —	Maskinist, arvode	1	1 200 —	3 900 —
					Anm. 2. Därest vaktmästare i sådan egenskap åtnjuter fri bostad samt bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej till honom utgå, varjämte å lönen avdragas 100 kronor årligen. Tillkommer dylik förmån maskinisten i denna hans egenskap, nedsättes hans arvode till 1 050 kronor.			
					Transport	—	— —	37 955 —

[1]) Åtnjuter dessutom 1 ålderstillägg à 100 kronor efter 5 års väl vitsordad tjänst.
[2]) » » 2 » » 100 » , det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

	Antal.	Kronor.	Summa kronor.
Transport	—	— —	37 955 —
Omkostnader och underhåll.			
Biblioteket, fysiska kabinettet och kemiska laboratoriet	—	2 000 —	
Lokalernas uppvärmning och belysning	—	2 100 —	
Vattenförbrukningsavgift	—	100 —	
Inventariers underhåll	—	700 —	
Skrivmaterialier för undervisningen, expeditionen och redogörelsen	—	400 —	
Städning och tvätt	—	600 —	
Renhållning	—	150 —	
Elevernas praktiska övningar samt rese- och traktamentskostnader ävensom handräckning m. m. under övningarna	—	14 350 —	
Reseersättningar	—	1 700 —	
Extra utgifter	—	600 —	
Anm. 3. Häruti äro inbegripna de enligt Kungl. Brevet den 13 januari 1824 till bestridande av kostnader för tryckning av läroböcker m. m. anslagna 300 kronor, att redovisas inför inspektören för militärläroverken			
Till underhåll av skolans lokaler	—	1 000 —	23 700 —
Summa kronor	—	— —	**61 655** —

Anm. 4. I de fall å en eller annan titel brist skulle uppstå, må till täckande därav användas de å andra titlar möjligen uppkommande besparingar, endast anslaget i dess helhet icke överskrides.

Sammandrag

över staterna för Krigshögskolan samt Artilleri- och Ingenjörhögskolan.

	Summa kronor.
Krigshögskolan	54 330 —
Artilleri- och ingenjörhögskolan	61 655 —
Summa kronor	**115 985** —

Bil. nr 7.

Stat

för Ridskolan.

	Kronor.		Summa kronor.	
Avlöning.				
1 chef, arvode motsvarande majors avlöning: lön . . . kr. 4 000: — dagavlöning å 5 kr. i 365 dagar . . . » 1 825: —	5 825	—		
Lönetillägg å 400 kr. och furageersättning å 365 kr. åt chefen för två tjänstehästar, *förslagsvis, högst*	1 530	—		
1 förste lärare i ridning, arvode	2 500	—		
1 andre d:o i d:o , d:o	1 800	—		
1 d:o d:o i d:o , d:o	1 800	—		
1 lärare i krigsvetenskap, d:o	1 000	—		
1 lärare i veterinärlära och hovbeslag, med skyldighet tillika att ombesörja sjukvården för samtliga de vid skolan befintliga hästar, arvode	600	—		
För bestridande af läkarvården vid skolan, arvode	300	—		
1 räkenskapsförare, arvode	800	—		
1 fodermarsk, förutom fri bostad och bränsle samt planteringsland, arvode	1 100	—		
För beredande av två tillägg å arvodet åt fodermarsken à 150 kr., det ena efter fem års och det andra efter tio års väl vitsordad tjänst	300	—		
Stallbetjänter, förslagsvis	7 500	—	25 055	—
Omkostnader.				
För städning och tillsyn av möbler	200	—		
» uppvärmning, förslagsvis	4 000	—		
» belysning, d:o	650	—		
» underhåll av möbler och sängkläder	725	—		
» d:o av ridtyg och stallpersedlar	600	—		
» d:o av vapen, förslagsvis	150	—		
» d:o och reparationer av byggnader och hinderbana	4 000	—		
» diverse och oförutsedda behov	4 370	—	14 695	—
Ersättning.				
Till lärare och elever för nödiga resor och transporter av tjänstehästar ävensom reseersättning för hästskötare, där dessas fortskaffande medfört kostnader, förslagsvis	—	—	7 000	—
Summa kronor	—	—	**46 750**	—

Anm. 1. Därest chefen enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser göres beriden, förutom å en egen tjänstehäst, å en kronan tillhörig stamhäst, skall i staten upptagen hästgottgörelse endast utgå för tjänstehästen. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetilllägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Anm. 2. Lönlös officer, som kommenderas till ridskolan, erhåller dagavlöning från skolans stat. Furage för lönlösa till ridskolan beordrade kavalleriofficerares egna tjänstehästar bekostas av skolans anslag.

Anm. 3. I fall å en titel brist skulle uppstå, må till täckande därav användas å andra titlar tilläventyrs uppkommande besparingar.

Stat

för Krigsskolan.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning. å kr. pr dag i 365 dagar.	Dagavlöning, furageersättning. kronor.	Enhetskostnad. Summa kronor.	a) Avlöning.	Antal.	Kronor.	Summa kronor.
				Stab.			
5 000 —	5 —	1 825 —	6 825 —	Chef	1	6 825 —	
1 200 —	— —	— —	1 200 —	Adjutant, tillika bibliotekarie, arvode	1	1 200 —	
1 000 —	— —	— —	1 000 —	Slottspastor, arvode	1	1 000 —	
2 400 —	4 —	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare [1]	1	3 860 —	
300 —	— —	— —	300 —	Veterinär, arvode	1	300 —	
— —	— —	— —	— —	Intendent, officer vid intendenturkåren, uppbär avlöningsförmåner från intendenturkårens stat	1	— —	
1 200 —	2 50	912 50	2 112 50	Fanjunkare, förvaltare samt tillika väbel och uppsyningsman över kungsgårdens byggnader, park och utägor	1	2 112 50	
400 —	1 —	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning efter två tjänstehästar till chefen och en till adjutanten, *förslagsvis, högst*	3	2 295 —	
				Kompanibefäl.			
1 500 —	— —	— —	1 500 —	Kompanichef, arvode	1	1 500 —	
1 200 —	— —	— —	1 200 —	Subalternofficerare, därav 1 av kavalleriet och 6 av infanteriet, arvode	7	8 400 —	
1 200 —	2 50	912 50	2 112 50	Fanjunkare	1	2 112 50	
				Lärare.			
1 500 —	— —	— —	1 500 —	Förste lärare i krigskonst, arvode	1	1 500 —	
1 000 —	— —	— —	1 000 —	Andre d:o i d:o, d:o	1	1 000 —	
1 500 —	— —	— —	1 500 —	Förste d:o i vapenlära och artilleriexercisreglemente, arvode	1	1 500 —	
1 000 —	— —	— —	1 000 —	Andre d:o i d:o, d:o	1	1 000 —	
1 500 —	— —	— —	1 500 —	Förste d:o i krigsbyggnadskonst, arvode	1	1 500 —	
1 000 —	— —	— —	1 000 —	Andre d:o i d:o, d:o	1	1 000 —	
1 500 —	— —	— —	1 500 —	Förste d:o i topografi, arvode	1	1 500 —	
1 000 —	— —	— —	1 000 —	Andre d:o i d:o, d:o	1	1 000 —	
1 500 —	— —	— —	1 500 —	Lärare i gymnastik och vapenföring, arvode	1	1 500 —	
				Transport	—	41 105 —	

[1]) Är i likhet med övriga bataljonsläkare berättigad till lönetillägg enligt 1911 års riksdags beslut.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning. à kr. pr dag i 365 dagar.	Dagavlöning, furageersättning. kronor.	Enhetskostnad. Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
				Transport	—	41 105 —	— —
1 000 —	— —	— —	1 000 —	Lärare i krigslagar, tjänstgörings- och infanteriexercisreglemente, arvode	1	1 000 —	
1 000 —	— —	— —	1 000 —	D:o i stats- och samhällslära, arvode	1	1 000 —	
750 —	— —	— —	750 —	D:o i militärförvaltning, arvode	1	750 —	
400 —	— —	— —	400 —	D:o i militär sundhets- och förbandslära, arvode . . .	1	400 —	
500 —	— —	— —	500 —	D:o i ridning, hästkännedom och kavalleriexercisreglemente, arvode	1	500 —	
— —	— —	— —	— —	Biträdande lärare	—	9 800 —	
				Betjäning.			
				Förslagsvis: 6 förmän, 1 skogvaktare, tillika postbud, 1 tändare och uppsyningsman över ledningarna, 20 drängar, 1 baderska och 1 städerska med i allmänhet hel årstjänst samt 7 drängar för en tid av 240 dagar om året	—	29 315 —	
				1 sjukvårdssoldat, dagtraktamente å 1·50 krona i 365 dagar . . . 547·50 kr. munderingsutrustning å 0·33 krona i 365 dagar . . . . . 120·45 »	—	667 95	
				1 spel, d:o d:o		667 95	85 205 90
				b) Omkostnader under nedanstående titlar.			
				Stående bibliotek, tavelsamlingen och skrivmaterialier	—	1 200 —	
				Remontering av 1 häst, underhåll av seltyg, fordon, redskap för skogsskötsel och åkerbruk m. m. . . .	—	1 300 —	
				Praktiska övningar	—	9 600 —	
				Bränsle, lyse och vatten samt betjäningens kasernering	—	12 000 —	
				Byggnadernas och parkens vård samt underhåll	—	10 900 —	
				Inventarier och husgeråd	—	3 000 —	
				Stipendier	—	10 000 —	
				Extra utgifter	—	7 294 10	55 294 10
				Summa	—	— —	**140 500** —

Anm. 1. Om brist på någon titel uppstår, må till täckande därav användas å andra titlar möjligen uppkommande besparingar, under villkor att anslaget i sin helhet icke överskrides. Under samma villkor må besparingar å staten i dess helhet från ett år användas till utgifter under kommande år.

Anm. 2. Chefen erhåller inkvartering in natura på Karlberg och servisbidrag ävensom bostad för hästskötare och stallrum för tjänstehästar därstädes. Övrig personal av officers tjänsteställning ur staben (slottspastorn och veterinären dock undantagna) eller kompanibefälet erhålla, förutom fri bostad för hästskötare och stallrum för tjänstehästar å Karlberg, antingen inkvartering in natura därstädes jämte servisbidrag eller ock, därest sådan till följd av bristande utrymme icke kan beredas dem, inkvarterings- och servisbidrag. Underofficerarna erhålla inkvartering in natura med servisbidrag; betjäningen inkvartering och servis in natura samt bränsle och lyse. I mån av utrymme må chefen upplåta bostad å Karlberg åt skolans lärare. Inkvarterings- och servisbidrag skall, i den mån dylik förmån tillkommer skolans personal, som är bosatt i Stockholm eller å Karlberg, utgå enligt tariffen för Stockholms stad.

Anm. 3. Chefen äger dispositionsrätt över Karlbergs kungsgård m. m. på sätt i kungl. breven den 23 maj 1815, den 26 januari 1894 och den 12 november 1897 blivit bestämt; dock skall all den kontanta uppbörd, som på grund av denna dispositionsrätt inflyter, till statsverket inleveras.

Anm. 4. Därest adjutant enligt eget truppförbands stat äger rätt till lönetillägg och furageersättning för tjänstehäst, utgår icke till honom de å denna stat upptagna motsvarande förmåner.

Anm. 5. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller chefen och adjutanten stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, därest kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 9.

Stat

för Krigsskolans reservofficerskurser.

	Kronor.	Summa kronor.
För en kurs om fyra månader.		
a) **Avlöning.**		
1) *Arvode till den ordinarie personalen vid krigsskolan för ökade göromål:*		
Chefen	500 —	
2) *Arvoden till särskilt för kursen kommenderade:*		
Kompanibefäl:		
1 kompanichef (befälhavare)	750 —	
7 subalternofficerare å 500 kronor	3 500 —	
1 fanjunkare	600 —	
Lärare:		
1 förste lärare i krigskonst och topo	600 —	
1 andre » » » » »	400 —	
2 biträdande lärare å 400 kr.	800 —	
1 lärare i gymnastik, vapenföring och idrott	150 —	
Betjäning:		
Förslagsvis: 1 förman och 5 drängar för en tid av 121 dagar	1 750 —	9 050 —
b) **Omkostnader under nedanstående titlar.**		
Stående bibliotek och skrivmaterialier	600 —	
Praktiska övningar	3 000 —	
Inventarier och husgeråd	1 000 —	
Bränsle, lyse, vatten och betjäningens kasernering	2 500 —	
Undervisningsmateriel, tvätt och lagning, medikamenter m. m. för eleverna	8 000 —	
Extra utgifter	550 —	15 650 —
Säger	— —	24 700 —
För ytterligare en kurs om fyra månader	— —	24 700 —
Summa	— —	**49 400** —

Anm. 1. Om brist på någon titel uppstår, må till täckande därav användas å andra titlar möjligen uppkommande besparingar under villkor, att anslaget i sin helhet ej överskrides. Under samma villkor må besparingar för en kurs kunna få användas för andra kursens behov.

Anm. 2. Till bekostande av elevernas mathållning tillsammans med officerskursens elever må i första rummet användas dem tillkommande portionsersättning samt vad därutöver erfordras utgå från anslaget till arméns mathållning.

Anm. 3. I mån av utrymme må chefen upplåta bostad åt officerarna. Betjäningen åtnjuter inkvartering och servis in natura samt erforderligt bränsle och lyse.

Bil. nr 10.

Sammandrag

av staterna för Krigsskolans officers- och reservofficerskurser.

	Summa kronor.	
Krigsskolan	140 500	—
Reservofficerskurser	49 400	—
Summa kronor	**189 900**	—

Bil. nr 11.

Stat

för Svea livgarde år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning. å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och sekundchef . . .	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant	1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	3	17 475 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen . .	8	38 880 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen . .	6	23 160 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen .	10	25 950 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen .	11	23 265 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar .	10	18 150 —	161 395 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	13	27 462 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen .	13	21 190 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen .	12	18 120 —	66 772 50
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen . . .	14	10 955 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen . . .	29	15 732 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	44	19 624 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	56	19 572 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	3	759 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	360	91 080 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdssoldater	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Gevärshantverkarfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Gevärshantverkarkorpral . . .	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Gevärshantverkarvicekorpral .	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Gevärshantverkarsoldat	1	289 50	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	162 954 50
					Transport		— —	391 122 —

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: à kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	—	391 122 —
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	6	9 780 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeanter av andra klassen	5	7 550 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurirer av andra klassen .	4	2 170 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Musikkorpraler	4	1 784 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Musikvicekorpraler	4	1 398 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumslagare eller hornblåsare .	12	3 474 —	28 268 50
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	1	1 630 —	
[1] 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	13 478 45
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till sekundchefen för två tjänstehästar, till en var var av övriga regementsofficerare för en tjänstehäst samt — i den mån stamhästar ej tillhandahållas — till regementskvartermästaren och en var av regementsadjutanterna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst*	7	— —	5 355 —
					Summa högst kronor	—	— —	**438 223** 95

[1]) Därav 80,95 kr. i ersättning för ved och lyse m. m. Åtnjuter dessutom fri bostad.

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärsbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen à 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 7. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 8. 1 den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller sekundchefen, regementsofficerarna, regementskvartermästaren och regementsadjutanterna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 12.

Stat

för Göta livgarde år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och sekundchef . . .	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant	1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	3	17 475 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen . .	8	38 880 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen . .	6	23 160 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen .	11	28 545 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen .	11	23 265 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar .	10	18 150 —	163 990 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	13	27 462 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen .	13	21 190 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen .	12	18 120 —	66 772 50
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen . .	14	10 955 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen . .	29	15 732 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	44	19 624 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	56	19 572 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	3	759 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	360	91 080 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
360 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdssoldater	2	579 —	
300 —	— 50	365	182 50	542 50	Gevärshantverkarfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Gevärshantverkarkorpral . . .	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Gevärshantverkarvicekorpral .	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Gevärshantverkarsoldat	1	289 50	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	162 954 50
					Transport	—	— —	393 717 —

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning. à kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	—	393 717 —
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	6	9 780 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeanter av andra klassen	5	7 550 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurirer av andra klassen	4	2 170 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Musikkorpraler	4	1 784 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Musikvicekorpraler	4	1 398 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumslagare eller hornblåsare	12	3 474 —	28 268 50
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	1	1 630 —	
[1]) 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	13 478 45
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till sekundchefen för två tjänstehästar, till en var av övriga regementsofficerare for en tjänstehäst samt — i den mån stamhästar ej tillhandahållas — till regementskvartermästaren och en var av regementsadjutanterna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst*	8	— —	6 120 —
					Summa högst kronor	—	— —	**441 583** 95

[1]) Därav 80,95 kr. i ersättning för ved och lyse m. m. Åtnjuter dessutom fri bostad.

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbestallningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbestallningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen à 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 7. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 8. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller sekundchefen, regementsofficerarna, regementskvartermästaren och regementsadjutanterna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 13.

Stat

för Livregementets grenadjärer år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och sekundchef . . .	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant	1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	2	11 650 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen . .	9	43 740 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen . .	6	23 160 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen .	10	25 950 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen .	11	23 265 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar .	10	18 150 —	160 430 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	13	27 462 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen	13	21 190 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen .	12	18 120 —	66 772 50
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen . . .	14	10 955 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen . . .	29	15 732 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	39	17 394 —	
120 —	— —	—	— —	120 —	D:o , indelta	5	600 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	33	11 533 50	
60 —	— —	—	— —	60 —	D:o , indelta	11	660 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	3	759 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	60	15 180 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdssoldater	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Gevärshantverkarfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Gevärshantverkarkorpral . . .	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Gevärshantverkarvicekorpral .	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Gevärshantverkarsoldat	1	289 50	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	78 046 —
					Transport	—	— —	305 248 50

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning. å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	—	305 248 50
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	2	3 260 —	
900 —	2 —	278	556 —	1 543 —	D:o	3	4 629 —	
	1 —	87	87 —					
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeant av andra klassen	1	1 510 —	
780 —	2 —	278	556 —	1 423 —	D:o	4	5 692 —	
	1 —	87	87 —					
360 —	— 50	278	139 —	499 —	Musikfurirer av andra klassen	4	1 996 —	
300 —	— 40	278	111 20	411 20	Musikkorpraler	4	1 644 80	
240 —	— 30	278	83 40	323 40	Musikvicekorpraler	4	1 293 60	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumslagare eller hornblåsare	2	579 —	
180 —	— 30	278	83 40	263 40	D:o	8	2 107 20	24 824 10
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode	1	1 000 —	
3 400 —	5 —	365	1 825 —	5 225 —	Regementsläkare	1	5 225 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Bataljonsläkare	1	2 115 —	
1 020 —	3 —	32	96 —	1 615 50	D:o	1	1 615 50	
	1 50	333	499 50					
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	1	1 630 —	
[1]) 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	12 748 95
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till sekundchefen för två tjänstehästar, till en var av övriga regementsofficerare för en tjänstehäst samt — i den mån stamhästar ej tillhandahållas — till regementskvartermästaren och en var av regementsadjutanterna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst*	7	— —	5 355 —
					Summa högst kronor	—	— —	**348 176 55**

[1]) Därav 80,95 kr. i ersättning för ved och lyse m. m. Åtnjuter dessutom fri bostad.

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen å 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Uppkommande vakanser i »indelta» korprals- eller vicekorpralsbeställningar skola återbesättas med sådana av volontärer. Härigenom föranledda vakanser i volontärsbeställningar ersättas endast i den mån statens slutsumma därigenom icke överskrides.

Anm. 7. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 8. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 9. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller sekundchefen, regementsofficerarna, regementskvartermästaren och regementsadjutanterna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 14.

Stat

för Första livgrenadjärregementet år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant	1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	3	17 475 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen	8	38 880 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen	6	23 160 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen	11	28 545 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen	11	23 265 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar	10	18 150 —	163 990 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	13	27 462 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen	13	21 190 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen	12	18 120 —	66 772 50
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen	14	10 955 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen	29	15 732 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	39	17 394 —	
120 —	— —	—	— —	120 —	D:o , indelta	5	600 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	38	13 281 —	
60 —	— —	—	— —	60 —	D:o , indelta	6	360 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	3	759 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	60	15 180 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdssoldater	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Gevärshantverkarfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Gevärshantverkarkorpral	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Gevärshantverkarvicekorpral	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Gevärshantverkarsoldat	1	289 50	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	79 493 50
					Transport	—	—	310 256 —

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning. å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	— —	310 256 —
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	2	3 260 —	
900 —	2 —	278	556 —	1 543 —	D:o	3	4 629 —	
	1 —	87	87 —					
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeant av andra klassen	1	1 510 —	
780 —	2 —	278	556 —	1 423 —	D:o	4	5 692 —	
	1 —	87	87 —					
360 —	— 50	278	139 —	499 —	Musikfurirer av andra klassen	4	1 996 —	
300 —	— 40	278	111 20	411 20	Musikkorpraler	4	1 644 80	
240 —	— 30	278	83 40	323 40	Musikvicekorpraler	4	1 293 60	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumslagare eller hornblåsare	2	579 —	
180 —	— 30	278	83 40	263 40	D:o	8	2,107 20	24 824 10
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
3 400 —	5 —	365	1 825 —	5 225 —	Regementsläkare	1	5 225 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Bataljonsläkare	1	2 115 —	
1 020 —	3 —	32	96 —	1 615 50	D:o	1	1 615 50	
	1 50	333	499 50					
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	1	1 630 —	
[1]) 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	12 748 95
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till regementschefen för två tjänstehästar, till en var av övriga regementsofficerare för en tjänstehäst samt — i den mån stamhästar ej tillhandahållas — till regementskvartermästaren och en var av regementsadjutanterna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst*	7	— —	5 355 —
					Summa högst kronor	—	— —	**353 184** 05

[1]) Därav 80,95 kr. i ersättning för ved och lyse m. m. Åtnjuter dessutom fri bostad.

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen å 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Uppkommande vakanser i »indelta» korprals- eller vicekorpralsbeställningar skola återbesättas med sådana av volontärer. Härigenom föranledda vakanser i volontärbeställningar ersättas endast i den mån statens slutsumma därigenom icke överskrides.

Anm. 7. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 8 Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj ts prövning.

Anm. 9. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementschefen, regementsofficerarna, regementskvartermästaren och regementstadjutanterna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 15.

Stat

för Andra livgrenadjärregementet år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant	1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	3	17 475 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen	8	38 880 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen	6	23 160 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen	10	25 950 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen	11	23 265 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar	10	18 150 —	161 395 —
					Underofficerare.			
1 120 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	13	27 462 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen	13	21 190 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen	12	18 120 —	66 772 50
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen	14	10 955 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen	29	15 732 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	42	18 732 —	
120 —	— —	—	— —	120 —	D:o , indelta	2	240 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	39	13 630 50	
60 —	— —	—	— —	60 —	D:o , indelta	5	300 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	3	759 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	60	15 180 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	146 —	Sjukvårdskorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdssoldater	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Gevärshantverkarfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Gevärshantverkarkorpral	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Gevärshantverkarvicekorpral	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Gevärshantverkarsoldat	1	289 50	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	80 761 —
					Transport	—	— —	308 928 50

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport		— —	308 928 50
					Musikpersonal.			
1 120 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	2	3 260 —	
900 —	2 — / 1 —	278 / 87	556 — / 87 —	1 543 —	D:o	3	4 629 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeant av andra klassen	1	1 510 —	
780 —	2 — / 1 —	278 / 87	556 — / 87 —	1 423 —	D:o	4	5 692 —	
360 —	— 50	278	139 —	499 —	Musikfurirer av andra klassen .	4	1 996 —	
300 —	— 40	278	111 20	411 20	Musikkorpraler	4	1 644 80	
240 —	— 30	278	83 40	323 40	Musikvicekorpraler	4	1 293 60	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumslagare eller hornblåsare .	2	579 —	
180 —	— 30	278	83 40	263 40	D:o	8	2 107 20	24 824 10
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 835 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	1	1 630 —	
[1]) 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	13 478 45
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till regementschefen för två tjänstehästar, till en var av övriga regementsofficerare för en tjänstehäst samt — i den mån stamhästar ej tillhandahållas — till regementskvartermästaren och en var av regementsadjutanterna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst*	8	— —	6 120 —
					Summa högst kronor	—	— —	**353 351** 05

[1]) Därav 80,95 kr. i ersättning för ved och lyse m. m. Åtnjuter dessutom fri bostad.

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen à 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Uppkommande vakanser i »indelta» korprals- eller vicekorpralsbeställningar skola återbesättas med sådana av volontärer. Härigenom föranledda vakanser i volontärbeställningar ersättas endast i den mån statens slutsumma därigenom icke överskrides.

Anm. 7. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 8. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 9. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementschefen, regementsofficerarna, regementskvartermästaren och regementsadjutanterna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 16.

Stat

för Västgöta regemente år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant	1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	2	11 650 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen	9	43 740 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen	6	23 160 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen	10	25 950 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen	11	23 265 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar	10	18 150 —	160 430 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	13	27 462 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen	13	21 190 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen	12	18 120 —	66 772 50
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen	14	10 955 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen	29	15 732 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	40	17 840 —	
120 —	— —	—	— —	120 —	D:o , indelta	4	480 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	38	13 281 —	
60 —	— —	—	— —	60 —	D:o , indelta	6	360 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	3	759 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	60	15 180 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdssoldater	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Gevärshantverkarfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Gevärshantverkarkorpral	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Gevärshantverkarvicekorpral	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Gevärshantverkarsoldat	1	289 50	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	79 819 50
					Transport	—	— —	307 022 —

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	—	307 022 —
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	2	3 260 —	
900 —	2 —	278	556 —	1 543 —	D:o	3	4 629 —	
	1 —	87	87 —					
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeant av andra klassen	1	1 510 —	
780 —	2 —	278	556 —	1 423 —	D:o	4	5 692 —	
	1 —	87	87 —					
360 —	— 50	278	139 —	499 —	Musikfurirer av andra klassen .	4	1 996 —	
300 —	— 40	278	111 20	411 20	Musikkorpraler	4	1 644 80	
240 —	— 30	278	83 40	323 40	Musikvicekorpraler	4	1 293 60	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumslagare eller hornblåsare .	2	579 —	
180 —	— 30	278	83 40	263 40	D:o .	8	2 107 20	24 824 10
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	1	1 630 —	
[1] 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	13 478 45
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till regementschefen för två tjänstehästar, till en var av övriga regementsofficerare för en tjänstehäst samt — i den mån stamhästar ej tillhandahållas — till regementskvartermästaren och en var av regementsadjutanterna för en tjänstehäst, *förslagsvis högst*	7	— —	5 355 —
					Summa högst kronor	—	— —	**350 679 55**

[1]) Därav 80,95 kr. i ersättning för ved och lyse m. m. Åtnjuter dessutom fri bostad.

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen å 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Uppkommande vakanser i »indelta» korprals- eller vicekorpralsbeställningar skola återbesättas med sådana av volontärer. Härigenom föranledda vakanser i volontärbeställningar ersättas endast i den mån statens slutsumma därigenom icke överskrides.

Anm. 7. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 8. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 9. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementschefen, regementsofficerarna, regementskvartermästaren och regementsadjutanterna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt sarskilda av Kungl. Maj:t givna bestammelser övertager anskaffning och underhåll av tjanstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor for år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 17.

Stat

för Karlskrona grenadjärregemente år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: à kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant	1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	2	11 650 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen	8	38 880 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen	6	23 160 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen	9	23 355 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen	10	21 150 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar	8	14 520 —	147 230 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	12	25 350 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen	11	17 930 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen	11	16 610 —	59 890 —
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen	14	10 955 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen	29	15 632 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	43	19 178 —	
120 —	— —	—	— —	120 —	Korpral, indelt	1	120 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	42	14 679 —	
60 —	— —	—	— —	60 —	D:o , indelta	2	120 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	2	506 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	60	15 180 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdssoldater	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Gevärshantverkarfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Gevärshantverkarkorpral	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Gevärshantverkarvicekorpral	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Gevärshantverkarsoldat	1	289 50	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	81 602 50
					Transport	—	— —	288 722 50

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning. å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	—	288 722 50
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	3	4 890 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeanter av andra klassen	3	4 530 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Musikkorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Musikvicekorpraler	3	1 048 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumslagare eller hornblåsare	7	2 026 50	16 584 50
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
900 —	2 —	183	366 —	1 448 —	Gevärshantverkare	1	1 448 —	
	1 —	182	182 —					
900 —	2 —	182	364 —	1 447 —	D:o	1	1 447 —	
	1 —	183	183 —					
[1]) 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	14 743 45
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till regementschefen för två tjänstehästar, till en var av övriga regementsofficerare för en tjänstehäst samt — i den mån stamhästar ej tillhandahållas — till regementskvartermästaren och en var av regementsadjutanterna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst*	6	— —	4 590 —
					Summa högst kronor	—	— —	**324 640** 45

[1]) Därav 80,95 kr. i ersättning för ved och lyse m. m. Åtnjuter dessutom fri bostad.

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen å 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Uppkommande vakanser i »indelta» korprals- eller vicekorpralsbeställningar skola återbesättas med sådana av volontärer. Härigenom föranledda vakanser i volontärbeställningar ersättas endast i den mån statens slutsumma därigenom icke överskrides.

Anm. 7. Endast en gevärshantverkare skall efter genomförd organisation å stat förefinnas, varför, vid avgång i sådan beställning, tillsättning först må ifrågakomma, då den erfordras för upprätthållande av allenast en dylik beställning.

Anm. 8. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 9. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 10. I den mån kronan enligt särkilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementschefen, regementsofficerarna, regementskvartermästaren och regementsadjutanterna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 18.

Stat

för Upplands infanteriregemente år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: à kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant	1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	3	17 475 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen	8	38 880 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen	6	23 160 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen	11	28 545 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen	11	23 265 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar	10	18 150 —	163 990 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	13	27 462 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen	13	21 190 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen	12	18 120 —	66 772 50
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen	14	10 955 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen	29	15 732 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	36	16 056 —	
120 —	— —	—	— —	120 —	D:o , indelta	8	960 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	40	13 980 —	
60 —	— —	—	— —	60 —	D:o , indelta	4	240 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	3	759 —	
						60	15 180 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	2	1 085 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen	2	892 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	2	699 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpraler	2	579 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdssoldater			
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Gevärshantverkarfurir av andra klassen	1	542 50	
						1	446 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Gevärshantverkarkorpral	1	349 50	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Gevärshantverkarvicekorpral	1	289 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Gevärshantverkarsoldat	1	349 50	79 094 50
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral			
					Transport	—	— —	309 857 —

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	—	309 857 —
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	2	3 260 —	
900 —	2 —	278	556 —	1 543 —	D:o	3	4 629 —	
	1 —	87	87 —					
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeant av andra klassen	1	1 510 —	
780 —	2 —	278	556 —	1 423 —	D:o	4	5 692 —	
	1 —	87	87 —					
360 —	— 50	278	139 —	499 —	Musikfurirer av andra klassen .	4	1 996 —	
300 —	— 40	278	111 20	411 20	Musikkorpraler	4	1 644 80	
240 —	— 30	278	83 40	323 40	Musikvicekorpraler	4	1 293 60	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumslagare eller hornblåsare .	2	579 —	
180 —	— 30	278	83 40	263 40	D:o .	8	2 107 20	24 824 10
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	1	1 630 —	
[1]) 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	13 478 45
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till regementschefen för två tjänstehästar, till en var av övriga regementsofficerare för en tjänstehäst samt — i den mån stamhästar ej tillhandahållas — till regementskvartermästaren och en var av regementsadjutanterna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst* .	8	— —	6 120 —
					Summa högst kronor	—	— —	**354 279 55**

[1]) Därav 80,95 kr. i ersättning för ved och lyse m. m. Åtnjuter dessutom fri bostad.

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen à 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Uppkommande vakanser i »indelta» korprals- eller vicekorpralsbeställningar skola återbesättas med sådana av volontärer. Härigenom föranledda vakanser i volontärbeställningar ersättas endast i den mån statens slutsumma därigenom icke överskrides.

Anm. 7. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 8. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 9. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementschefen, regementsofficerarna, regementskvartermästaren och regementsadjutanterna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 19.

Stat

för Skaraborgs regemente år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant	1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	3	17 475 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen	8	38 880 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen	6	23 160 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen	11	28 545 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen	11	23 265 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar	10	18 150 —	163 990 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	13	27 462 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen	13	21 190 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen	12	18 120 —	66 772 50
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen	14	10 955 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen	29	15 732 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	42	18 732 —	
120 —	— —	—	— —	120 —	D:o , indelta	2	240 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	38	13 281 —	
60 —	— —	—	— —	60 —	D:o , indelta	6	360 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	3	759 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	60	15 180 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdssoldater	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Gevärshantverkarfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Gevärshantverkarkorpral	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Gevärshantverkarvicekorpral	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Gevärshantverkarsoldat	1	289 50	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	80 471 50
					Transport	—	— —	311 234 —

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	—	311 234 —
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	2	3 260 —	
900 —	2 —	287	556 —	1 543 —	D:o	3	4 629 —	
	1 —	87	87 —					
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeant av andra klassen	1	1 510 —	
780 —	2 —	278	556 —	1 423 —	D:o	4	5 692 —	
	1 —	87	87 —					
360 —	— 50	278	139 —	499 —	Musikfurirer av andra klassen .	4	1 996 —	
300 —	— 40	278	111 20	411 20	Musikkorpraler	4	1 644 80	
240 —	— 30	278	83 40	323 40	Musikvicekorpraler	4	1 293 60	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumslagare eller hornblåsare .	2	579 —	
180 —	— 30	278	83 40	263 40	D:o	8	2 107 20	24 824 10
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	1	1 630 —	
[1]) 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	13 478 45
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till regementschefen för två tjänstehästar, till en var av övriga regementsofficerare för en tjänstehäst samt — i den mån stamhästar ej tillhandahållas — till regementskvartermästaren och en var av regementsadjutanterna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst* .	8	— —	6 120 —
					Summa högst kronor	—	— —	**355 656** 55

[1]) Därav 80,95 kr. i ersättning för ved och lyse m. m. Åtnjuter dessutom fri bostad.

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen å 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Uppkommande vakanser i »indelta» korprals- eller vicekorpralsbeställningar skola återbesättas med sådana av volontärer. Härigenom föranledda vakanser i volontärbeställningar ersättas endast i den mån statens slutsumma därigenom icke överskrides.

Anm. 7. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 8. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 9. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementschefen, regementsofficerarna, regementskvartermästaren och regementsadjutanterna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 20.

Stat

för Södermanlands regemente år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant	1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	3	17 475 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen	8	38 880 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen	6	23 160 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen	11	28 545 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen	11	23 265 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar	10	18 150 —	163 990 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	13	27 462 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen	13	21 190 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen	12	18 120 —	66 772 50
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen	14	10 955 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen	29	15 732 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	42	18 732 —	
120 —	— —	—	— —	120 —	D:o , indelta	2	240 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	38	13 281 —	
60 —	— —	—	— —	60 —	D:o , indelta	6	360 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	3	759 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	60	15 180 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdssoldater	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Gevärshantverkarfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Gevärshantverkarkorpral	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Gevärshantverkarvicekorpral	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Gevärshantverkarsoldat	1	289 50	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	80 471 50
					Transport	—	— —	311 234 —

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: à kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	— —	311 234 —
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	2	3 260 —	
900 —	2 —	278	556 —	1 543 —	D:o	3	4 629 —	
	1 —	87	87 —					
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeant av andra klassen	1	1 510 —	
780 —	2 —	278	556 —	1 423 —	D:o	4	5 692 —	
	1 —	87	87 —					
360 —	— 50	278	139 —	499 —	Musikfurirer av andra klassen .	4	1 996 —	
300 —	— 40	278	111 20	411 20	Musikkorpraler	4	1 644 80	
240 —	— 30	278	83 40	323 40	Musikvicekorpraler	4	1 293 60	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumslagare eller hornblåsare .	2	579 —	
180 —	— 30	278	83 40	263 40	D:o	8	2 107 20	24 824 10
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	1	1 630 —	
[1]) 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	13 478 45
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till regementschefen för två tjänstehästar, till en var av övriga regementsofficerare för en tjänstehäst samt — i den mån stamhästar ej tillhandahållas — till regementskvartermästaren och en var av regementsadjutanterna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst*	8	— —	6 120 —
					Summa högst kronor	—	— —	355 656 55

[1]) Därav 80,95 kr. i ersättning för ved och lyse m. m. Åtnjuter dessutom fri bostad.

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen å 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Uppkommande vakanser i »indelta» korprals- eller vicekorpralsbeställningar skola återbesättas med sådana av volontärer. Härigenom föranledda vakanser i volontärbeställningar ersättas endast i den mån statens slutsumma därigenom icke överskrides.

Anm. 7. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 8. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 9. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementschefen, regementsofficerarna, regementskvartermästaren och regementsadjutanterna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 21.

Stat

för Kronobergs regemente år 1917.

| Enhetskostnad. | | |

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: à kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	—	310 798 50
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	2	3 260 —	
900 —	2 —	278	556 —	1 543 —	D:o	3	4 629 —	
	1 —	87	87 —					
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeant av andra klassen	1	1 510 —	
780 —	2 —	278	556 —	1 423 —	D:o	4	5 692 —	
	1 —	87	87 —					
360 —	— 50	278	139 —	449 —	Musikfurirer av andra klassen	4	1 996 —	
300 —	— 40	278	111 20	411 20	Musikkorpraler	4	1 644 80	
240 —	— 30	278	83 40	323 40	Musikvicekorpraler	4	1 293 60	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumslagare eller hornblåsare	2	579 —	
180 —	— 30	278	83 40	263 40	Do	8	2 107 20	24 824 10
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	1	1 630 —	
[1]) 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	13 478 45
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till regementschefen för två tjänstehästar, till en var av övriga regementsofficerare för en tjänstehäst samt — i den mån stamhästar ej tillhandahållas — till regementskvartermästaren och en var av regementsadjutanterna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst*	7	— —	5 355 —
					Summa högst kronor	—	— —	**354 456** 05

[1]) Därav 80,95 kr. i ersättning för ved och lyse m. m. Åtnjuter dessutom fri bostad.

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen å 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Uppkommande vakanser i »indelta» korprals- eller vicekorpralsbeställningar skola återbesättas med sådana av volontärer. Härigenom föranledda vakanser i volontärbeställningar ersättas endast i den mån statens slutsumma därigenom icke överskrides.

Anm. 7. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 8. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 9. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementschefen, regementsofficerarna, regementskvartermästaren och regementsadjutanterna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 22.

Stat

för Jönköpings regemente år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning. å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant	1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	2	11 650 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen	9	43 740 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen	6	23 160 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen	11	28 545 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen	11	23 265 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar	10	18 150 —	163 025 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	13	27 462 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen	13	21 190 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen	12	18 120 —	66 772 50
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen	14	10 955 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen	29	15 732 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	43	19 178 —	
120 —	— —	—	— —	120 —	Korpral, indelt	1	120 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	38	13 281 —	
60 —	— —	—	— —	60 —	Korpral, indelt	6	360 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	3	759 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	60	15 180 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	385	109 50	289 50	Sjukvårdssoldater	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Gevärshantverkarfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Gevärshantverkarkorpral	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Gevärshantverkarvicekorpral	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Gevärshantverkarsoldat	1	289 50	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	80 797 50
					Transport	—	— —	310 595 —

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport		— —	310 595 —
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	2	3 260 —	
900 —	2 —	278	556 —	1 543 —	D:o	3	4 629 —	
	1 —	87	87 —					
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeant av andra klassen	1	1 510 —	
780 —	2 —	278	556 —	1 423 —	D:o	4	5 692 —	
	1 —	87	87 —					
360 —	— 50	278	139 —	499 —	Musikfurirer av andra klassen .	4	1 996 —	
300 —	— 40	278	111 20	411 20	Musikkorpraler	4	1 644 80	
240 —	— 30	278	83 40	323 40	Musikvicekorpraler	4	1 293 60	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumslagare eller hornblåsare .	2	579 —	
180 —	— 30	278	83 40	263 40	D:o	8	2 107 20	24 824 10
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
3 400 —	5 —	365	1 825 —	5 225 —	Regementsläkare	1	5 225 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Bataljonsläkare	1	2 115 —	
1 020 —	3 —	22	96 —	1 615 50	D:o	1	1 615 50	
	1 50	333	499 50					
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	1	1 630 —	
[1]) 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	12 748 95
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till regementschefen för två tjänstehästar, till en var av övriga regementsofficerare för en tjänstehäst samt — i den mån stamhästar ej tillhandahållas — till regementskvartermästaren och en var av regementsadjutanterna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst*	7	— —	5 355 —
					Summa högst kronor	—	— —	**353 523** 05

[1]) Därav 80,95 kr. i ersättning för ved och lyse m. m. Åtnjuter dessutom fri bostad.

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen à 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Uppkommande vakanser i »indelta» korprals- eller vicekorpralsbeställningar skola återbesättas med sådana av volontärer. Härigenom föranledda vakanser i volontärbeställningar ersättas endast i den mån statens slutsumma därigenom icke överskrides.

Anm. 7. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 8. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 9. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementschefen, regementsofficerarna, regementskvartermästaren och regementsadjutanterna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 23.

Stat

för Dalregementet år 1917.

Enhetskostnad.					Antal.	Kronor.	Summa kronor.
Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: à kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.			
				Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant	1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	2	11 650 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen . .	9	43 740 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen . .	6	23 160 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen . .	10	25 950 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen . .	11	23 265 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar .	10	18 150 —	160 430 —
				Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	13	27 462 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen . .	13	21 190 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen . .	12	18 120 —	66 772 50
				Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen . . .	14	10 955 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen . . .	29	15 732 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	42	18 732 —	
120 —	— —	—	— —	120 —	D:o , indelta	2	240 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	41	14 329 50	
60 —	— —	—	— —	60 —	D:o , indelta	3	180 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	3	759 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	60	15 180 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpraler	2	699 —	
360 —	— 40	365	109 50	289 50	Sjukvårdssoldater	2	579 —	
180 —	— 50	365	182 50	542 50	Gevärshantverkarfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Gevärshantverkarkorpral . . .	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Gevärshantverkarvicekorpral . .	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Gevärshantverkarsoldat	1	289 50	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	81 340 —
					Transport	—	—	308 542 50

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport		— —	308 542 50
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	2	3 260 —	
900 —	2 — / 1 —	278 / 87	556 — / 87 —	1 543 —	D:o	3	4 629 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeant av andra klassen	1	1 510 —	
780 —	2 — / 1 —	278 / 87	556 — / 87 —	1 423 —	D:o	4	5 692 —	
360 —	— 50	278	139 —	499 —	Musikfurirer av andra klassen .	4	1 996 —	
300 —	— 40	278	111 20	411 20	Musikkorpraler	4	1 644 80	
240 —	— 30	278	83 40	323 40	Musikvicekorpraler	4	1 293 60	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumslagare eller hornblåsare .	2	579 —	
180 —	— 30	278	83 40	263 40	D:o	8	2 107 20	24 824 10
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	1	1 630 —	
[1]) 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	13 478 45
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till regementschefen för två tjänstehästar, till en var av övriga regementsofficerare för en tjänstehäst samt — i den mån stamhästar ej tillhandahållas — till regementskvartermästaren och en var av regementsadjutanterna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst*	7	— —	5 355 —
					Summa högst kronor	—	— —	**352 200** 05

[1]) Därav 80,95 kronor i ersättning för ved och lyse m. m. Åtnjuter dessutom fri bostad.

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen å 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Uppkommande vakanser i »indelta» korprals- eller vicekorpralsbeställningar skola återbesättas med sådana av volontärer. Härigenom föranledda vakanser i volontarbeställningar ersättas endast i den mån statens slutsumma därigenom icke överskrides.

Anm. 7. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fanrikar.

Anm. 8. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj ts prövning.

Anm. 9. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementschefen, regementsofficerarna, regementskvartermästaren och regementsadjutanterna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 24.

Stat

för Hälsinge regemente år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning furageersättning: å kr. pr dag.	Dagavlöning furageersättning: i dagar.	Dagavlöning furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant	1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	3	17 475 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen	8	38 880 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen	6	23 160 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen	10	25 950 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen	11	23 265 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar	10	18 150 —	161 395 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	13	27 462 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen	13	21 190 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen	12	18 120 —	66 772 50
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen	14	10 955 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen	29	15 732 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	41	18 286 —	
120 —	— —	—	— —	120 —	D:o , indelta	3	360 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	41	14 329 50	
60 —	— —	—	— —	60 —	D:o , indelta	3	180 —	
180 —	— 20	365	73 —	253	Officers- och reservofficersvolontärer	3	759 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	60	15 180 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdssoldater	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Gevärshantverkarfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Gevärshantverkarkorpral	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Gevärshantverkarvicekorpral	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Gevärshantverkarsoldat	1	289 50	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	81 014 —
					Transport		— —	309 181 50

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag	Dagavlöning, furageersättning: i dagar	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	—	309 181 50
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	2	3 260 —	
900 —	2 — / 1 —	278 / 87	556 — / 87 —	1 543 —	D:o	3	4 629 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeant av andra klassen	1	1 510 —	
780 —	2 — / 1 —	278 / 87	550 — / 87 —	1 423 —	D:o	4	5 692 —	
360 —	— 50	278	139 —	499 —	Musikfurirer av andra klassen	4	1 996 —	
300 —	— 40	278	116 20	411 20	Musikkorpraler	4	1 644 80	
240 —	— 30	278	83 40	323 40	Musikvicekorpraler	4	1 293 60	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumslagare eller hornblåsare	2	579 —	
180 —	— 30	278	83 40	263 40	D:o	8	2 107 20	24 824 10
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode	1	1 000 —	
3 400 —	5 —	365	1 825 —	5 225 —	Regementsläkare	1	5 225 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Bataljonsläkare	1	2 115 —	
1 020 —	3 — / 1 50	32 / 333	96 — / 499 50	1 615 50	D:o	1	1 615 50	
900 —	2 — / 1 —	183 / 182	366 — / 183 —	1 448 —	Gevärshantverkare	1	1 448 —	
900 —	2 — / 1 —	182 / 183	364 — / 182 —	1 447 —	D:o	1	1 447 —	
[1]) 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	14 013 95
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till regementschefen för två tjänstehästar, till en var av övriga regementsofficerare för en tjänstehäst samt — i den mån stamhästar ej tillhandahållas — till regementskvartermästaren och en var av regementsadjutanterna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst*	7	— —	5 355 —
					Summa högst kronor	—	— —	**353 374 55**

[1]) Därav 80,95 kr. i ersättning för ved och lyse m. m. Åtnjuter dessutom fri bostad.

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner, jämte tillägg för befälsbestallningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontarbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen å 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Uppkommande vakanser i »indelta» korprals- eller vicekorpralsbeställningar skola återbesättas med sådana av volontärer. Härigenom föranledda vakanser i volontärbeställningar ersättas endast i den mån statens slutsumma därigenom icke överskrides.

Anm. 7. Endast en gevärshantverkare skall efter genomförd organisation å stat förefinnas, varför, vid avgång i sådan beställning, tillsättning först må ifrågakomma, då den erfordras för upprätthållande av allenast en sådan beställning.

Anm. 8. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 9. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 10. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementschefen, regementsofficerarna, regementskvartermästaren och regementsadjutanterna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 25.

Stat

för Älvsborgs regemente år 1917.

| Enhetskostnad. | | |

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning. å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	—	308 060 —
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	2	3 260 —	
900 —	2 — / 1 —	278 / 87	556 — / 87 —	1 543 —	D:o	3	4 629 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeant av andra klassen	1	1 510 —	
780 —	2 — / 1 —	278 / 87	556 — / 87 —	1 423 —	D:o	4	5 692 —	
360 —	— 50	278	139 —	499 —	Musikfurirer av andra klassen .	4	1 996 —	
300 —	— 40	278	111 20	411 20	Musikkorpraler	4	1 644 80	
240 —	— 40	278	83 40	323 40	Musikvicekorpraler	4	1 293 60	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumslagare eller hornblåsare .	2	579 —	
180 —	— 30	278	83 40	263 40	D:o	8	2 107 20	24 824 10
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	1	1 630 —	
[1]) 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	13 478 45
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till regementschefen för två tjänstehästar, till en var av övriga regementsofficerare för en tjänstehäst samt — i den mån stamhästar ej tillhandahållas — till regementskvartermästaren och en var av regementsadjutanterna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst*	7	— —	5 355 —
					Summa högst kronor	—	— —	**351 717** 55

[1]) Därav 80.95 kr. i ersättning för ved och lyse m. m. Åtnjuter dessutom fri bostad.

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa å stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter åtöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen à 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Uppkommande vakanser i »indelta» korprals- eller vicekorpralsbeställningar skola återbesättas med sådana av volontärer. Härigenom föranledda vakanser i volontärbeställningar ersättas endast i den mån statens slutsumma därigenom icke överskrides.

Anm. 7. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 8. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 9. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementschefen, regementsofficerarna, regementskvartermästaren och regementsadjutanterna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 26.

Stat

för Hallands regemente år 1917.

Enhetskostnad.								Antal.	Kronor.	Summa kronor.
Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.						
						Officerare.				
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och chef			1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant			1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer			3	17 475 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen			8	38 880 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen			6	23 160 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen			10	25 950 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen			11	23 265 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar			10	18 150 —	161 395 —
					Underofficerare.					
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare			13	27 462 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen			13	21 190 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen			12	18 120 —	66 772 50
					Manskap.					
600 —	— 50	365	182 50	752 50	Furirer av första klassen			14	10 955 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen			29	15 732 50	
300 —	— 40	365	182 —	446 —	Korpraler			39	17 394 —	
120 —	— —	—	— —	120 —	D:o , indelta			5	600 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler			36	13 582 —	
60 —	— —	—	— —	60 —	D:o , indelta			8	480 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer			3	759 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer			60	15 180 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen			2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler			2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpraler			2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdssoldater			2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Gevärshantverkarfurir av andra klassen			1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Gevärshantverkarkorpral			1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Gevärshantverkarvicekorpral			1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Gevärshantverkarsoldat			1	289 50	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral			1	349 50	79 914 50
					Transport			—	—	308 082 —

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: à kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
— —	— —	—	— —	— —	Transport	—	— —	308 082 —
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeant av första klassen	2	3 260 —	
900 —	2 —	278	556 —	1 543 —	D:o	3	4 629 —	
	1 —	87	87 —					
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeant av andra klassen	1	1 510 —	
780 —	2 —	278	556 —	1 423 —	D:o	4	5 692 —	
	1 —	87	87 —					
360 —	— 50	278	139 —	499 —	Musikfurirer av andra klassen .	4	1 996 —	
300 —	— 40	278	111 20	411 20	Musikkorpraler	4	1 644 80	
240 —	— 30	278	83 40	323 40	Musikvicekorpraler	4	1 293 60	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumslagare eller hornblåsare .	2	579 —	
180 —	— 30	278	263 40	83 40	D:o	8	2 107 20	24 824 10
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärhantverkare	1	1 630 —	
[1] 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare.	1	1 163 45	13 478 45
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till regementschefen för två tjänstehästar, till en var av övriga regementsofficerare för en tjänstehäst samt — i den mån stamhästar ej tillhandahållas — till regementskvartermästaren och en var av regementsadjutanterna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst*	8	— —	6 120 —
					Summa högst kronor	—	— —	**352 504** 55

[1]) Därav 80,95 kr. i ersättning för ved och lyse m. m. Åtnjuter dessutom fri bostad.

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke sjalv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen å 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Uppkommande vakanser i »indelta» korprals- eller vicekorpralsbeställningar skola återbesättas med sådana av volontärer. Harigenom föranledda vakanser i volontärbeställningar ersättas endast i den mån statens slutsumma därigenom icke överskrides.

Anm. 7. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 8. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 9. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementschefen, regementsofficerarna, regementskvartermästaren och regementsadjutanterna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 27.

Stat

för Bohusläns regemente år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning. à kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 100 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant	1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 285 —	Majorer	3	17 475 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen	8	38 880 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen	6	23 160 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen	11	28 545 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen	11	23 265 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar	10	18 150 —	163 990 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	13	27 462 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen	13	21 190 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 519 —	Sergeanter av andra klassen	12	18 120 —	66 772 50
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen	14	10 955 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen	29	15 732 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	39	17 394 —	
120 —	— —	—	— —	120 —	D:o , indelta	5	600 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	37	12 931 50	
60 —	— —	—	— —	60 —	D:o , indelta	7	420 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	3	759 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	60	15 180 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdssoldater	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Gevärshantverkarfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Gevärshantverkarporpral	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Gevärhantverkarvicekorpral	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Gevärshantverkarsoldat	1	289 50	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	79 204 —
					Transport	—	— —	309 966 50

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: à kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	—	309 966 50
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	2	3 260 —	
900 —	2 — / 1 —	278 / 87	556 — / 87 —	1 543 —	D:o	3	4 629 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeant av andra klassen	1	1 510 —	
780 —	2 — / 1 —	278 / 87	556 — / 87 —	1 423 —	D:o	4	5 692 —	
360 —	— 50	278	139 —	499 —	Masikfurirer av andra klassen .	4	1 996 —	
300 —	— 40	278	111 20	411 20	Musikkorpraler	4	1 644 80	
240 —	— 30	278	83 40	323 40	Musikvicekorpraler	4	1 293 60	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumslagare eller hornblåsare .	2	579 —	
160 —	— 30	278	83 40	263 40	D:o	8	2 107 20	24 824 10
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	1	1 630 —	
[1]) 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	13 478 45
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till regementschefen för två tjänstehästar, till en var av övriga regementsofficerare för en tjänstehäst samt — i den mån stamhästar ej tillhandahållas — till regementskvartermästaren och en var av regementsadjutanterna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst*	8	— —	6 120 —
					Summa högst kronor	—	— —	**354 389** 05

[1]) Därav 80,95 kr. i ersättning för ved och lyse m. m. Åtnjuter dessutom fri bostad.

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen å 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Uppkommande vakanser i »indelta» korprals- eller vicekorpralsbeställningar skola återbesättas med sådana av volontärer. Härigenom föranledda vakanser i volontärbeställningar ersättas endast i den mån statens slutsumma därigenom icke överskrides.

Anm. 7. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fanrikar.

Anm. 8. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 9. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementschefen, regementsofficerarna, regementskvartermästaren och regementsadjutanterna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsattas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 28.

Stat

för Västmanlands regemente år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: à kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant	1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	3	17 475 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen	8	38 880 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen	6	23 160 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen	11	28 545 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen	11	23 265 —	
720 —	3 —	965	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar	10	18 150 —	163 990 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	13	27 462 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen	13	21 190 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen	12	18 120 —	66 772 50
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen	14	10 955 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen	29	15 732 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	36	16 056 —	
120 —	— —	—	— —	120 —	D:o , indelta	8	960 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	42	14 679 —	
60 —	— —	—	— —	60 —	D:o , indelta	2	120 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	3	759 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	60	15 180 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdssoldater	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Gevärshantverkarfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Gevärshantverkarkorpral	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Gevärshantverkarvicekorpral	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Gevärshantverkarsoldat	1	289 50	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	79 673 50
					Transport	—	— —	310 436 —

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	—	310 436 —
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	2	3 260 —	
900 —	2 —	278	556 —	1 543 —	D:o	3	4 629 —	
	1 —	87	87 —					
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeant av andra klassen	1	1 510 —	
780 —	2 —	278	556 —	1 423 —	D:o	4	5 692 —	
	1 —	87	87 —					
360 —	— 50	278	139 —	499 —	Musikfurirer av andra klassen .	4	1 996 —	
300 —	— 40	278	111 20	411 20	Musikkorpraler	4	1 644 80	
240 —	— 30	278	83 40	323 40	Musikvicekorpraler	4	1 293 60	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumslagare eller hornblåsare .	2	579 —	
180 —	— 30	278	83 40	263 40	D:o	8	2 107 20	24 824 10
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
900 —	2 —	183	366 —	1 448 —	Gevärshantverkare	1	1 448 —	
	1 —	182	182 —					
900 —	2 —	182	364 —	1 447 —	D:o	1	1 447 —	
	1 —	183	183 —					
[1] 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	14 743 45
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till regementschefen för två tjänstehästar, till en var av övriga regementsofficerare för en tjänstehäst samt — i den mån stamhästar ej tillhandahållas — till regementskvartermästaren och en var av regementsadjutanterna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst*	8	— —	6 120 —
					Summa högst kronor	—	— —	**356 123** 55

[1]) Därav 80,90 kr. i ersättning för ved och lyse m. m. Åtnjuter dessutom fri bostad.

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen à 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Uppkommande vakanser i »indelta» korprals- eller vicekorpralsbeställningar skola återbesättas med sådana av volontärer. Härigenom föranledda vakanser i volontärbeställningar ersättas endast i den mån statens slutsumma därigenom icke överskrides.

Anm. 7. Endast en gevärshantverkare skall efter genomförd organisation å stat förefinnas, varför, vid avgång i sådan beställning, tillsättning först må ifrågakomma, då den erfordras för upprätthållande av allenast en dylik beställning.

Anm 8. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 9. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 10. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementschefen, regementsofficerarna, regementskvartermästaren och regementsadjutanterna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 29.

Stat
för Norrbottens regemente år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning. å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant	1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	3	17 475 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen	10	48 600 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen	8	30 880 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen	12	31 140 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen	11	23 265 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar	10	18 150 —	184 025 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	15	31 687 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen	15	24 450 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen	11	16 610 —	72 747 50
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen	14	10 955 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen	29	15 732 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	40	17 840 —	
120 —	— —	—	— —	120 —	D:o , indelta	4	480 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	41	14 329 50	
60 —	— —	—	— —	60 —	D:o , indelta	3	180 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	3	759 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	60	15 180 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdssoldater	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Gevärshantverkarfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Gevärshantverkarkorpral	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Gevärshantverkarvicekorpral	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Gevärshantverkarsoldat	1	289 50	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	80 688 —
					Transport	—	—	337 460 50

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: à kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	—	337 460 50
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	5	8 150 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeanter av andra klassen	5	7 550 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurirer av andra klassen .	4	2 170 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Musikkorpraler	4	1 784 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Musikvicekorpraler	4	1 398 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumslagare eller hornblåsare .	10	2 895 —	26 059 50
					Civilmilitär personal.			
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	1	1 630 —	
[1]) 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	2 793 45
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till regementschefen för två tjänstehästar, till en var av övriga regementsofficerare för en tjänstehäst samt — i den mån stamhästar ej tillhandahållas — till regementskvartermästaren och en var av regementsadjutanterna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst*	9	— —	6 885 —
					Summa högst kronor	—	— —	373 198 45

[1]) Därav 80,95 kr. i ersättning för ved och lyse m. m. Åtnjuter dessutom fri bostad.

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa å stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen à 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Uppkommande vakanser i »indelta» korprals- eller vicekorpralsbeställningar skola återbesättas med sådana av volontärer. Härigenom föranledda vakanser i volontärbeställningar ersättas endast i den mån statens slutsumma därigenom icke överskrides.

Anm. 7. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 8. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 9. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementschefen, regementsofficerarna, regementskvartermästaren och regementsadjutanterna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 30.

Stat

för Västerbottens regemente år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning. å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant	1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	3	17 475 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen	8	38 880 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen	6	23 160 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen	11	28 545 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen	11	23 265 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar	10	18 150	163 990 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	13	27 462 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen	13	21 190 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen	12	18 120 —	66 772 50
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen	14	10 955 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen	29	15 732 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	39	17 394 —	
120 —	— —	—	—	120 —	D:o , indelta	5	600 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	43	15 028 50	
160 —	— —	—	—	60 —	Vicekorpral, indelt	1	60 —	
80 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	3	759 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	60	15 180 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdssoldater	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Gevärshantverkarfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Gevärshantverkarkorpral	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Gevärshantverkarvicekorpral	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Gevärshantverkarsoldat	1	289 50	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	80 941 —
					Transport	—	—	311 703 50

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: à kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	—	311 703 50
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	2	3 260 —	
900 —	2 —	278	556 —	1 543 —	D:o	3	4 629 —	
	1 —	87	87 —					
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeant av andra klassen	1	1 510 —	
780 —	2 —	278	556 —	1 423 —	D:o	4	5 692 —	
	1 —	87	87 —					
360 —	— 50	278	139 —	499 —	Musikfurirer av andra klassen .	4	1 996 —	
300 —	— 40	278	111 20	411 20	Musikkorpraler	4	1 644 80	
240 —	— 30	278	83 40	323 40	Musikvicekorpraler	4	1 293 60	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumslagare eller hornblåsare .	2	579 —	
180 —	— 30	278	83 40	263 40	D:o .	8	2 107 20	24 824 10
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	1	1 630 —	
[1] 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	13 478 45
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till regementschefen för två tjänstehästar, till en var av övriga regementsofficerare för en tjänstehäst samt — i den mån stamhästar ej tillhandahållas — till regementskvartermästaren och en var av regementsadjutanterna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst*	8	— —	6 120 —
					Summa högst kronor	—	— —	356 126 05

[1]) Därav 0,95 kr. i ersättning för ved och lyse m. m. Åtnjuter dessutom fri bostad.

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen à 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Uppkommande vakanser i »indelta» korprals- eller vicekorpralsbeställningar skola återbesättas med sådana av volontärer. Härigenom föranledda vakanser i volontärbeställningar ersättas endast i den mån statens slutsumma därigenom icke överskrides.

Anm. 7. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 8. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 9. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementschefen, regementsofficerarna, regementskvartermästaren och regementsadjutanterna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 31.

Stat

för Kalmar regemente år 1917.

| Enhetskostnad. | | |

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning. å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport		76 971 50	228 167 50
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Gevärshantverkarsoldat	1	289 50	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	77 610 50
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	2	3 260 —	
900 —	2 —	278	556 —	1 543 —	D:o	3	4 629 —	
	1 —	87	87 —					
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeant av andra klassen	1	1 510 —	
780 —	2 —	278	556 —	1 423 —	D:o	4	5 692 —	
	1 —	87	87 —					
360 —	— 50	278	139 —	499 —	Musikfurirer av andra klassen .	4	1 996 —	
300 —	— 40	278	111 20	411 20	Musikkorpraler	4	1 644 80	
240 —	— 30	278	83 40	323 40	Musikvicekorpraler	4	1 293 60	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumslagare eller hornblåsare .	2	579 —	
180 —	— 30	278	83 40	263 40	D:o	8	2 107 20	24 824 10
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
900 —	2 —	183	366 —	1 448 —	Gevärshantverkare	1	1 448 —	
	1 —	182	182 —					
900 —	2 —	182	364 —	1 447 —	D:o	1	1 447 —	
	1 —	183	183 —					
[1] 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	14 743 45
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till regementschefen för två tjänstehästar, till en var av övriga regementsofficerare för en tjänstehäst samt — i den mån stamhästar ej tillhandahållas — till regementskvartermästaren och en var av regementsadjutanterna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst* .	8	— —	6 120 —
					Summa högst kronor	—	— —	**351 465** 55

[1]) Därav 80,95 kr. i ersättning för ved och lyse m. m. Åtnjuter dessutom fri bostad.

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen å 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Uppkommande vakanser i »indelta» korprals- eller vicekorpralsbeställningar skola återbesättas med sådana av volontärer. Härigenom föranledda vakanser i volontärbeställningar ersättas endast i den mån statens slutsumma därigenom icke överskrides.

Anm. 7. Endast en gevärshantverkare skall efter genomförd organisation å stat förefinnas, varför, vid avgång i sådan beställning, tillsättning först må ifrågakomma, då den erfordras för upprätthållande av allenast en dylik beställning.

Anm. 8. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 9. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 10. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementschefen, regementsofficerarna, regementskvartermästaren och regementsadjutanterna stamhästar skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 32.

Stat

för Värmlands regemente år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning. à kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant	1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	2	11 650 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen	8	38 880 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen	6	23 160 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen	10	25 950 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen	11	23 265 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar	10	18 150 —	155 570 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	13	27 462 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen	13	21 190 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen	12	18 120 —	66 772 50
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen	14	10 955 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen	29	15 732 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	40	17 840 —	
120 —	— —	—	— —	120 —	D:o , indelta	4	480 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	40	13 980 —	
60 —	— —	—	— —	60 —	D:o , indelta	4	240 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	3	759 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	60	15 180 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdssoldater	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Gevärshantverkarfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Gevärshantverkarkorpral	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Gevärshantverkarvicekorpral	1	349 50	
					Transport	—	79 759 50	222 342 50

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport		79 759 50	222 342 50
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Gevärshantverkarsoldat	1	289 50	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	80 398 50
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	2	3 260 —	
900 —	2 —	278	556 —	1 543 —	D:o	3	4 629 —	
	1 —	87	87 —					
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeant av andra klassen	1	1 510 —	
780 —	2 —	278	556 —	1 423 —	D:o	4	5 692 —	
	1 —	87	87 —					
360 —	— 50	278	139 —	499 —	Musikfurirer av andra klassen .	4	1 996 —	
300 —	— 40	278	111 20	411 20	Musikkorpraler	4	1 644 80	
240 —	— 30	278	83 40	323 40	Musikvicekorpraler	4	1 293 60	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumslagare eller hornblåsare .	2	579 —	
180 —	— 30	278	83 40	263 40	D:o	8	2 107 20	24 824 10
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	1	1 630 —	
[1]) 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	13 478 45
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till regementschefen för två tjänstehästar, till en var av övriga regementsofficerare för en tjänstehäst samt — i den mån stamhästar ej tillhandahållas — till regementskvartermästaren och en var av regementsadjutanterna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst* .	7	— —	5 355 —
					Summa högst kronor	—	— —	**346 398 55**

[1]) Därav 80,95 kr. i ersättning för ved och lyse m. m. Åtnjuter dessutom fri bostad.

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen å 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Uppkommande vakanser i »indelta» korprals- eller vicekorpralsbeställningar skola återbesättas med sådana av volontärer. Härigenom föranledda vakanser i volontärbeställningar ersättas endast i den mån statens slutsumma därigenom icke överskrides.

Anm. 7. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 8. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 9. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementschefen, regementsofficerarna, regementskvartermästaren och regementsadjutanterna stamhästar skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 33.

Stat

för Jämtlands fältjägarregemente år 1917.

Enhetskostnad.					Antal.	Kronor.	Summa kronor.
Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: à kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.			
				Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant	1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	3	17 475 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen . .	9	43 740 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen . .	6	23 160 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen . .	11	28 545 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen . .	11	23 265 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar .	10	18 150 —	168 850 —
				Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	13	27 462 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen . .	13	21 190 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen . .	12	18 120 —	66 772 50
				Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen . . .	14	10 955 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen . . .	29	15 732 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	43	19 178 —	
120 —	— —	—	— —	120 —	Korpral, indelt	1	120 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	43	15 028 50	
60 —	— —	—	— —	60 —	Vicekorpral, indelt	1	60 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	3	759 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	60	15 180 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpraler . . .	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdssoldater	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Gevärshantverkarfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Gevärshantverkarkorpral . . .	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Gevärshantverkarvicekorpral . .	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Gevärshantverkarsoldat	1	289 50	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	82 245 —
					Transport	—	— —	317 867 50

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport		— —	317 867 50
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	2	3 260 —	
900 —	2 — / 1 —	278 / 87	556 — / 87 —	1 543 —	D:o	3	4 629 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeant av andra klassen	1	1 510 —	
780 —	2 — / 1 —	278 / 87	556 — / 87 —	1 423 —	D:o	4	5 692 —	
360 —	— 50	278	139 —	499 —	Musikfurirer av andra klassen .	4	1 996 —	
300 —	— 40	278	111 20	411 20	Musikkorpraler	4	1 644 80	
240 —	— 30	278	83 40	323 40	Musikvicekorpraler	4	1 293 60	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumslagare eller hornblåsare .	2	579 —	
180 —	— 30	278	83 40	263 40	D:o	8	2 107 20	24 824 10
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	1	1 630 —	
[1] 980 95	— 50	365	182 —	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	13 478 45
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till regementschefen för två tjänstehästar, till en var av övriga regementsofficerare för en tjänstehäst samt — i den mån stamhästar ej tillhandahållas — till regementskvartermästaren och en var av regementsadjutanterna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst* .	8	— —	6 120 —
					Summa högst kronor	—	— —	**362 290** 05

[1]) Därav 80,95 kr. i ersättning för ved och lyse m. m. Åtnjuter dessutom fri bostad.

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen å 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Uppkommande vakanser i »indelta» korprals- eller vicekorpralsbeställningar skola återbesättas med sådana av volontärer. Härigenom föranledda vakanser i volontärbeställningar ersättas endast i den mån statens slutsumma därigenom icke överskrides.

Anm. 7. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 8. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 9. I den må kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementschefen, regementsofficerarna, regementskvartermästaren och regementsadjutanterna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 34.

Stat

för Norra skånska infanteriregementet år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning furageersättning: à kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant	1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	2	11 650 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen	9	43 740 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen	6	23 160 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen	11	28 545 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen	11	23 265 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar	10	18 150 —	163 025 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	13	27 462 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen	13	21 190 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen	12	18 120 —	66 772 50
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen	14	10 955 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen	29	15 732 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	41	18 286 —	
120 —	— —	—	— —	120 —	D:o , indelta	3	360 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	41	14 329 50	
60 —	— —	—	— —	60 —	D:o , indelta	3	180 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	3	759 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	60	15 180 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdssoldater	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Gevärshantverkarfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Gevärshantverkarkorpral	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Gevärshantverkarvicekorpral	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Gevärshantverkarsoldat	1	289 50	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	81 014 —
					Transport	—	—	310 811 50

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	—	310 811 50
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	2	3 260 —	
900 —	2 —	278	556 —	1 543 —	D:o	3	4 629 —	
	1 —	87	87 —					
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeant av andra klassen	1	1 510 —	
780 —	2 —	278	556 —	1 423 —	D:o	4	5 692 —	
	1 —	87	87 —					
360 —	— 50	278	139 —	499 —	Musikfurirer av andra klassen .	4	1 996 —	
300 —	— 40	278	111 20	411 20	Musikkorpraler	4	1 644 80	
240 —	— 30	278	83 40	323 40	Musikvicekorpraler	4	1 293 60	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumslagare och hornblåsare .	2	579 —	
180 —	— 30	278	83 40	263 40	D:o .	8	2 107 20	24 824 10
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	395	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	1	1 630 —	
[1]) 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	13 478 45
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till regementschefen för två tjänstehästar, till en var av övriga regementsofficerare för en tjänstehäst samt — i den mån stamhästar ej tillhandahållas — till regementskvartermästaren och en var av regementsadjutanterna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst*	7	—	5 355 —
					Summa högst kronor	—	—	**354 469** 05

[1]) Därav 80,95 kr. i ersättning för ved och lyse m. m. Åtnjuter dessutom fri bostad.

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen à 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Uppkommande vakanser i »indelta» korprals- och vicekorpralsbeställningar skola återbesättas med sådana av volontärer. Härigenom föranledda vakanser i volontärbeställningar ersättas endast i den mån statens slutsumma därigenom icke överskrides.

Anm. 7. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 8. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 9. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementschefen, regementsofficerarna, regementskvartermästaren och regementsadjutanterna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 35.

Stat

för Södra skånska infanteriregementet år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: à kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant	1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	3	17 475 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen	8	38 880 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen	6	23 160 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen	10	25 950 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen	11	23 265 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar	10	18 150 —	161 395 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	13	27 462 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen	13	21 190 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen	12	18 120 —	66 772 50
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen	14	10 955 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen	29	15 732 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	36	16 056 —	
120 —	— —	—	— —	120 —	D:o , indelta	8	960 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	42	14 679 —	
60 —	— —	—	— —	60 —	D:o , indelta	2	120 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	3	759 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	60	15 180 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdssoldater	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Gevärshantverkarfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Gevärshantverkarkorpral	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Gevärshantverkarvicekorpral	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Gevärshantverkarsoldat	1	289 50	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	79 673 50
					Transport	—	— —	307 841 —

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	—	307 841 —
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	2	3 260 —	
900 —	2 — / 1 —	278 / 87	556 — / 87 —	1 543 —	D:o	3	4 629 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeant av andra klassen	1	1 510 —	
780 —	2 — / 1 —	278 / 87	556 — / 87 —	1 423 —	D:o	4	5 692 —	
360 —	— 50	278	139 —	499 —	Musikfurirer av andra klassen	4	1 996 —	
300 —	— 40	278	111 20	411 20	Musikkorpraler	4	1 644 80	
240 —	— 30	278	83 40	323 40	Musikvicekorpraler	4	1 293 60	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumslagare eller hornblåsare	2	579 —	
180 —	— 30	278	83 40	263 40	D:o	8	2 107 20	24 824 10
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode	1	1 000 —	
3 400 —	5 —	365	1 825 —	5 225 —	Regementsläkare	1	5 225 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Bataljonsläkare	1	2 115 —	
1 020 —	3 — / 1 50	32 / 333	96 — / 499 50	1 615 50	D:o	1	1 615 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	1	1 630 —	
[1] 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	12 748 95
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till regementschefen för två tjänstehästar, till en var av övriga regementsofficerare för en tjänstehäst samt — i den mån stamhästar ej tillhandahållas — till regementskvartermästaren och en var av regementsadjutanterna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst*	8	— —	6 120 —
					Summa högst kronor	—	— —	**351 534** 05

[1]) Därav 80,95 kr. i ersättning för ved och lyse m. m. Åtnjuter dessutom fri bostad.

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen à 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Uppkommande vakanser i »indelta» korprals- eller vicekorpralsbeställningar skola återbesättas med sådana av volontärer. Härigenom föranledda vakanser i volontärbeställningar ersättas endast i den mån statens slutsumma därigenom icke överskrides.

Anm. 7. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 8. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 9. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementschefen, regementsofficerarna, regementskvartermästaren och regementsadjutanterna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 36.

Stat

för Vaxholms grenadjärregemente år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor	Dagavlöning, furageersättning: à kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant	1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	2	11 650 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen	8	38 880 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen	6	23 160 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen	9	23 355 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen	10	21 150 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar	8	14 520 —	147 230 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	12	25 350 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen	11	17 930 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen	11	16 610 —	59 890 —
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen	14	10 955 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen	29	15 732 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	44	19 624 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	44	15 378 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	2	506 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	60	15 180 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdssoldater	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Gevärshantverkarfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Gevärshantverkarkorpral	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Gevärshantverkarvicekorpral	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Gevärshantverkarsoldat	1	289 50	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	82 606 50
					Transport	—	— —	289 726 50

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	—	289 726 50
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	3	4 890 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeanter av andra klassen	3	4 530 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurirer av andra klassen .	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Musikkorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Musikvicekorpraler	3	1 048 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumslagare eller hornblåsare .	7	2 026 50	16 584 50
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	365	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonslakare	1	3 860 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	1	1 630 —	
[1] 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	13 478 45
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till regementschefen för två tjänstehastar, till en var av övriga regementsofficerare för en tjänstehäst samt — i den mån stamhästar ej tillhandahållas — till regementskvartermästaren och en var av regementsadjutanterna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst*	6	— —	4 590 —
					Summa högst kronor	—	— —	324 379 45

[1]) Därav 80,95 kr. i ersättning för ved och lyse m. m. Åtnjuter dessutom fri bostad.

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, darest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen à 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 7. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 8. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementschefen, regementsofficerarna, regementskvartermästaren och regementsadjutanterna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 37.

Stat

för Militärbefälet på Gottland samt Gottlands infanteriregemente år 1917.

Enhetskostnad. Lön. arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					I. Militärbefälet.			
					Officer.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Militärbefälhavare	1	— —	8 190 —
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	2	7 720 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Bataljonsveterinär	1	2 115 —	16 660 —
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till militärbefälhavaren för två tjänstehästar samt — i den mån stamhästar ej tillhandahållas — till en var av adjutanterna vid militärbefälet för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst*	4	— —	3 060 —
					Säger	—	— —	27 910 —
					II. Gottlands infanteriregemente.			
					Officerare.			
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant	1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	3	17 475 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen . .	9	43 740 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen . .	6	23 160 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen . .	12	31 140 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen . .	11	23 265 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar .	10	18 150 —	163 255 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	12	25 350 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen . .	13	22 820 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen . .	14	19 630 —	67 800 —
					Transport	—	— —	231 055 —

Enhetskostnad: Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Enhetskostnad: Dagavlöning, furargeersättning: å kr. pr dag.	Enhetskostnad: Dagavlöning, furargeersättning: i dagar.	Enhetskostnad: Dagavlöning, furargeersättning: kronor.	Enhetskostnad: Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport		— —	231 055 —
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen . . .	14	10 955 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen . . .	29	15 732 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	44	19 624 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	44	15 378 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	3	759 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	170	43 010 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdssoldater	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Gevärshantverkarfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Gevärshantverkarkorpral . . .	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Gevärshantverkarvicekorpral . .	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Gevärshantverkarsoldat	1	289 50	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	110 690 50
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	5	8 150 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeanter av andra klassen	5	7 550 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurirer av andra klassen .	4	2 170 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Musikkorpraler	4	1 784 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Musikvicekorpraler	4	1 398 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumslagare eller hornblåsare .	10	2 895 —	26 059 50
					Civilmilitär personal.			
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	1	1 630 —	
[1]) 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	2 793 45
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till en var av regementsofficerarna för en tjänstehäst samt — i den mån stamhästar ej tillhandahållas — till regementskvartermästaren och regementsadjutanterna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst* .	4	— —	3 060 —
					Säger	—	— —	373 658 45
					Summa högst kronor	—	— —	**401 568 45**

[1]) Därav 80,95 kr. i ersättning för ved och lyse m. m. Åtnjuter dessutom fri bostad.

Anm. 1. Den för underbefal av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefal bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen à 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Från avlöningsanslaget utgår överstes dagavlöning åt befälhavaren för infanteriregementet för den tid militärbefälhavaren ej för omedelbart befäl över detsamma, men själv är berättigad uppbära sin dagavlöning.

Anm. 7. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 8. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 9. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller militärbefälhavaren, regementsofficerarna, regementskvartermästaren och adjutanterna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 38.

Stat

för Västernorrlands regemente år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 290 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant	1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	2	11 650 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen	9	43 740 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen	6	23 160 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen	10	25 950 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen	11	23 265 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar	10	18 150 —	160 430 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	13	27 462 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen	13	21 190 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen	12	18 120 —	66 772 50
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen	14	10 955 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen	29	15 732 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	44	19 624 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	44	15 378 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- ooh reservofficersvolontärer	3	759 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	60	15 180 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdssoldater	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Gevärshantverkarfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Gevärshantverkarkorpral	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Gevärshantverkarvicekorpral	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Gevärshantverkarsoldat	1	289 50	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	82 860 50
					Transport	—	— —	310 063 —

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	—	310 063 —
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	2	3 260 —	
900 —	2 —	278	556 —	1 543 —	D:o	3	4 629 —	
	1 —	87	87 —					
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeant av andra klassen	1	1 510 —	
780 —	2 —	278	556 —	1 423 —	D:o	4	5 692 —	
	1 —	87	87 —					
360 —	— 50	278	139 —	499 —	Musikfurirer av andra klassen	4	1 996 —	
300 —	— 40	278	111 20	411 20	Musikkorpraler	4	1 644 80	
240 —	— 30	278	83 40	323 40	Musikvicekorpraler	4	1 293 60	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumslagare eller hornblåsare	2	579 —	
180 —	— 30	278	83 40	263 40	D:o	8	2 107 20	24 824 10
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	1	1 630 —	
[1] 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	13 478 45
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till regementschefen för två tjänstehästar, till en var av övriga regementsofficerare för en tjänstehäst samt — i den mån stamhästar ej tillhandahållas — till regementskvartermästaren och en var av regementsadjutanterna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst*	7	— —	5 355 —
					Summa högst kronor	—	— —	**353 720 55**

[1]) Därav 80,95 kr. i ersättning för ved och lyse m. m. Åtnjuter dessutom fri bostad.

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen å 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 7. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 8. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementschefen, regementsofficerarna, regementskvartermästaren och regementsadjutanterna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Bil. nr 39.

Stat

för Livgardet till häst år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg, Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: à kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och sekundchef	1	8 190 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Ryttmästare av första klassen .	5	24 300 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Ryttmästare av andra klassen .	2	7 720 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen . .	7	18 165 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen . .	6	12 690 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar .	5	9 075 —	80 140 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	6	12 675 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen . .	5	8 150 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen . .	5	7 550 —	28 375 —
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen . . .	5	3 912 50	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen . . .	20	10 850 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	30	13 380 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	9	3 145 50	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- eller reservofficersvolontär	1	253 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	210	53 130 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	2	892 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdsryttare	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Hovslagarfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hovslagarkorpraler	4	1 784 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Hovslagarryttare	5	1 447 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hantverkskorpral	1	446 —	91 447 —
					Transport	—	— —	199 962 —

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	— —	199 962 —
					Musikpersonal.			
1 290 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	2	3 260 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeanter av andra klassen	2	3 020 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurir av andra klassen . .	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Musikkorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Musikvicekorpral	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumpetare	3	868 50	11 045 —
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Regementsveterinär	1	3 860 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Bataljonsveterinär	1	2 115 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	1	1 630 —	12 465 —
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till varje officer för två tjänstehästar samt till en var av veterinärerna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst*	54	— —	41 310 —
					Summa högst kronor	—	— —	264 782 —

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen å 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Så länge den nuvarande regementsläkaren kvarstår, skall han bibehållas vid sina innehavande avlöningsförmåner: lön 3,400 kronor och dagavlöning 1,825 kronor eller tillsammans 5,225 kronor. Det belopp, varmed dessa avlöningsförmåner överstiga de i förslagsstaten uppförda, skall utgå från avlöningsanslaget.

Anm. 7. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 8. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 9. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller officerare och veterinärer stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage. vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättning indragas.

Bil. nr 40.

Stat

för Livregementets dragoner år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och sekundchef	1	8 190 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Ryttmästare av första klassen .	5	24 300 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Ryttmästare av andra klassen .	2	7 720 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen . .	7	18 165 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen . .	6	12 690 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar .	5	9 075 —	80 140 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	6	12 675 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen . .	5	8 150 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen . .	5	7 550 —	28 375 —
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen . . .	5	3 912 50	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen . . .	20	10 850 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	30	13 380 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	8	2 796 —	
60 —	— —	—	— —	60 —	Vicekorpral, indelt	1	60 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- eller reservofficersvolontär	1	253 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	210	53 130 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	2	892 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdsryttare	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Hovslagarfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hovslagarkorpraler	4	1 784 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Hovslagarryttare	5	1 447 50	
300 —	— 40	365	109 50	349 50	Hantverkskorpral	1	446 —	91 157 50
					Transport	—	— —	199 672 50

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	— —	199 672 50
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	2	3 260 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeanter av andra klassen	2	3 020 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurir av andra klassen . .	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Musikkorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Musikvicekorpral	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumpetare	3	868 50	11 045 —
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	—	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Regementsveterinär	1	3 860 —	
1 020 —	3 —	265	1 095 —	2 115 —	Bataljonsveterinär	1	2 115 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	1	1 630 —	12 465 —
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till varje officer för två tjänstehästar samt till en var av veterinärerna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst*	54	— —	41 310 —
					Summa högst kronor	—	— —	**264 492 50**

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Uppkommande vakans i »indelt» vicekorpralsbeställning skall återbesättes med sådan av volontär. Härigenom föranledd vakans i volontärbeställning ersättes endast i den mån statens slutsumma därigenom icke överskrides.

Anm. 6. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen à 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 7. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 8. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 9. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller officerare och veterinärer stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättning indragas.

Bil. nr 41.

Stat

för Livregementets husarer år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och sekundchef	1	8 190 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Ryttmästare av första klassen	5	24 300 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Ryttmästare av andra klassen	2	7 720 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen	7	18 165 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen	6	12 690 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar	5	9 075 —	80,140 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	6	12 675 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen	5	8 150 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 500 —	Sergeanter av andra klassen	5	7 550 —	28,375 —
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen	5	3 912 50	
360 —	— 50	365	182 50	542 00	Furirer av andra klassen	20	10 850 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	29	12 934 —	
120 —	— —	—	— —	120 —	Korpral, indelt	1	120 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	8	2 796 —	
60 —	— —	—	— —	60 —	Vicekorpral, indelt	1	60 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- eller reservofficersvolontär	1	253 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	210	53 130 —	
360 —	— 50	365	180 50	542 50	Sjukvårdsfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	2	892 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdsryttare	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Hovslagarfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hovslagarkorpraler	4	1 784 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Hovslagarryttare	5	1 447 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hantverkskorpral	1	446 —	90 831 50
					Transport	—	— —	199 346 50

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersästning: à kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	—	199 346 50
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	2	3 260 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeanter av andra klassen	2	3 020 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurir av andra klassen .	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Musikkorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Musikvicekorpral	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumpetare	3	868 50	11 045 —
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Regementsveterinär	1	3 860 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Bataljonsveterinär	1	2 115 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	1	1 630 —	12 465 —
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till varje officer för två tjänstehästar samt till en var av veterinärerna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst*	54	— —	41 310 —
					Summa högst kronor	—	— —	**264,166** 50

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre gard än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna,

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Uppkommande vakanser i »indelta» korprals- eller vicekorpralsbeställningar skola återbesättas med sådana av volontärer. Härigenom föranledda vakanser i volontärbeställningar ersättas endast i den mån statens slutsumma därigenom icke överskrides.

Anm. 6. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen à 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 7. Så länge den nuvarande regementsläkaren kvarstår, skall han bibehållas vid sina innehavande avlöningsförmåner: lön 3,400 kronor och dagavlöning 1,825 kronor eller tillsammans 5,225 kronor. Det belopp, varmed dessa avlöningsförmåner överstiga de i förslagsstaten uppförda, skall utgå från avlöningsanslaget.

Anm. 8. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 9. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 10. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller officerare och veterinärer stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättning indragas.

Bil. nr 42.

Stat

för Smålands husarregemente år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Ryttmästare av första klassen .	5	24 300 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Ryttmästare av andra klassen .	2	7 720 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen . .	7	18 165 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen .	6	12 690 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar .	5	9 075 —	80 140 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	6	12 675 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen .	5	8 150 —	
780 —	2 —	365	735 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen .	5	7 550 —	28 375 —
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen . . .	5	3 912 50	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen . . .	20	10 850 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	30	13 380 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	6	2 097 —	
60 —	— —	—	— —	60 —	D:o , indelta	3	180 —	
180 —	— 20	265	73 —	253 —	Officers- eller reservofficersvolontär	1	253 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	210	53 130 —	
369 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	2	892 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdsryttare	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Hovslagarfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hovslagarkorpraler	4	1 784 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Hovslagarryttare	5	1 447 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hantverkskorpral	1	446 —	90 578 50
					Transport	—	— —	199 093 50

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	—	199 093 50
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	2	3 260 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeanter av andra klassen	2	3 020 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurir av andra klassen . .	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Musikkorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Musikvicekorpral	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumpetare	3	868 50	11 045 —
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Regementsveterinär	1	3 860 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Bataljonsveterinär	1	2 115 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	1	1 630 —	12 465 —
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till varje officer för två tjänstehästar samt till en var av veterinärerna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst*	54	— —	41 310 —
					Summa högst kronor	—	— —	**263 913** 50

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Uppkommande vakanser i »indelta» vicekorpralsbeställningar skola återbesättas med sådana av volontärer. Härigenom föranledda vakanser i volontärbeställningar ersättas endast i den mån statens slutsumma därigenom icke överskrides.

Anm. 6. Gevärshantverkare åtnjuter två ålderstillägg å lönen å 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 7. Så länge den nuvarande regementsläkaren kvarstår, skall han bibehållas vid sina innevarande avlöningsförmåner: lön 3,400 kronor och dagavlöning 1,825 kronor eller tillsammans 5,225 kronor. Det belopp, varmed dessa avlöningsförmåner överstiga de i förslagsstaten uppförda, skall utgå från avlöningsanslaget.

Anm. 8. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 9. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall fråga om återbesättande av den vakanta beställningen understållas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 10. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller officerare och veterinärer stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättning indragas.

Bil. nr 43.

Stat

för Skånska husarregementet år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: à kr pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Enhetskostnad. Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant	1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	2	11 650 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Ryttmästare av första klassen	10	48 600 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Ryttmästare av andra klassen	3	11 580 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen	14	36 330 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen	12	25 380 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar	11	19 965 —	168 020 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	11	23 237 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen	10	16 300 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen	10	15 100 —	54 637 50
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen	8	6 260 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen	36	19 530 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	54	24 084 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	20	6 990 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	2	506 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	420	106 260 —	
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Sjukvårdsfurir av första klassen	1	782 50	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	3	1 338 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdsryttare	3	868 50	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Hovslagarfurirer av andra klassen	3	1 627 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hovslagarkorpraler	6	2 676 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Hovslagarryttare	7	2 026 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hantverkskorpral	1	446 —	175 335 50
					Transport	—	— —	397 993 —

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: à kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	—	397 993 —
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	362	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	5	8 150 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeanter av andra klassen	4	6 040 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurirer av andra klassen	3	1 627 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Musikkorpraler	3	1 338 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Musikvicekorpraler	3	1 048 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumpetare	9	2 605 50	22 922 —
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Regementsveterinär	1	3 860 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Bataljonsveterinärer	2	4 230 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	2	3 260 —	22 035 —
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till varje officer för två tjänstehästar samt till en var av veterinärerna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst*	111	— —	84 915 —
					Summa högst kronor	—	— —	**527 865** —

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen à 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 7. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 8. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller officerare och veterinärer stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättning indragas.

Bil. nr 44.

Stat

för Skånska dragonregementet år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning. à kr. pr dag.	i dagar.	Kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant	1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	2	11 650 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Ryttmästare av första klassen .	10	48 600 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Ryttmästare av andra klassen .	3	11 580 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen . .	14	36 330 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen . .	12	25 380 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar . .	11	19 965 —	168 020 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	11	23 237 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen .	10	16 300 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen .	10	15 100 —	54 637 50
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen . . .	8	6 260 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen . . .	36	19 530 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	54	24 084 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	20	6 990 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	2	506 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	420	106 260 —	
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Sjukvårdsfurir av första klassen	1	782 50	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	3	1 338 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpral	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdsryttare	3	868 50	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Hovslagarfurirer av andra klassen	3	1 627 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hovslagarkorpraler	6	2 676 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Hovslagarryttare	7	2 026 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hantverkskorpral	1	446 —	174 986 —
					Transport	—	— —	397 643 50

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: à kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: Kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	—	397 643 50
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	4	6 520 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeanter av andra klassen	2	3 020 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurirer av andra klassen	3	1 627 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Musikkorpraler	3	1 338 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Musikvicekorpraler	3	1 048 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumpetare	9	2 605 50	18 272 —
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Regementsveterinär	1	3 860 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Bataljonsveterinärer	2	4 230 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	2	3 260 —	22 035 —
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till varje officer för två tjänstehästar samt till en var av veterinärerna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst*	111	— —	84 915 —
					Summa högst kronor	—	— —	**522 865** 50

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen å 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 7. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 8. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller officerare och veterinärer stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättning indragas.

Bil. nr 45.

Stat

för Kronprinsens husarregemente år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Ryttmästare av första klassen	5	24 300 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Ryttmästare av andra klassen	2	7 720 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen	7	18 165 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen	6	12 690 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar	5	9 075 —	80 140 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	6	12 675 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen	5	8 150 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen	5	7 550 —	28 375 —
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen	5	3 912 50	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen	20	10 850 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	30	13 380 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	9	3 145 50	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- eller reservofficersvolontär	1	253 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	210	53 130 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	2	892 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdsryttare	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Hovslagarfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hovslagarkorpraler	4	1 784 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Hovslagarryttare	5	1 447 50	
300 —	— 40	315	182 50	446 —	Hantverkskorpral	1	446 —	91 447 —
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	2	3 260 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeanter av andra klassen	2	3 020 —	
					Transport	—	8 392 50	199 962 —

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	8 392 50	199 962 —
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurir av andra klassen . .	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Musikkorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Musikvicekorpral	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumpetare	3	868 50	11 045 —
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Regementsveterinär	1	3 860 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Bataljonsveterinär	1	2 115 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	1	1 630 —	12 465 —
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till varje officer för två tjänstehästar samt till en var av veterinärerna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst* .	54	— —	41 310 —
					Summa högst kronor	—	— —	**264 782** —

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen à 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Så länge den nuvarande regementsläkaren kvarstår, skall han bibehållas vid sina innehavande avlöningsförmåner: lön 3,400 kronor och dagavlöning 1,825 kronor eller tillsammans 5,225 kronor. Det belopp, varmed dessa avlöningsförmåner överstiga de i förslagsstaten uppförda, skall utgå från avlöningsanslaget.

Anm. 7. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 8. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 9. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller officerare och veterinärer stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättning indragas.

Bil. nr 46.

Stat

för Norrlands dragonregemente år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: à kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 600 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Ryttmästare av första klassen	5	24 300 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Ryttmästare av andra klassen	2	7 720 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen	7	18 165 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen	6	12 690 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar	5	9 075 —	80 140 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	6	12 675 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen	5	8 150 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen	5	7 550 —	28 375 —
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen	5	3 912 50	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen	20	10 850 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	30	13 380 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	9	3 145 50	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- eller reservofficersvolontär	1	253 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	210	53 130 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	2	892 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdsryttare	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Hovslagarfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hovslagarkorpraler	4	1 784 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Hovslagarryttare	5	1 447 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hantverkskorpral	1	446 —	91 447 —
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	2	3 260 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeanter av andra klsssen	2	3 020 —	
					Transport	—	8 392 50	199 962 —

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
— —	— —	—	— —	— —	Transport	—	8 392 50	199 962 —
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurir av andra klassen . .	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Musikkorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Musikvicekorpral	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumpetare	3	868 50	11,045 —
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Regementsveterinär	1	3 860 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Bataljonsveterinär	1	2 115 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare	1	1 630 —	12,465 —
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till varje officer för två tjänstehästar samt till en var av veterinärerna för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst* .	54	— —	41 310 —
					Summa högst kronor	—	— —	**264,782** —

Anm. 1 Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Gevärshantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen å 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Så länge den nuvarande regementsläkaren kvarstår, skall han bibehållas vid sina innehavande avlöningsförmåner: lön 3,400 kronor och dagavlöning 1,825 kronor eller tillsammans 5,225 kronor. Det belopp, varmed dessa avlöningsförmåner överstiga de i förslagsstaten uppförda, skall utgå från avlöningsanslaget.

Anm. 7. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 8. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 9. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller officerare och veterinärer stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättning indragas.

Bil. nr 47.

Stat

för *överstelöjtnanter* och *majorer* vid de sex fördelningskavalleriregementena år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnanter	3	18 975 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	3	17 475 —	36 450 —
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till varje regementsofficer för två tjänstehästar, *förslagsvis, högst*	12	— —	9 180 —
					Summa högst kronor	—	— —	**45 630** —

Anm. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller officerarna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättning indragas.

Bil. nr 48.

Stat

för Svea artilleriregemente år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant	1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	3	17 475 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen	10	48 600 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen	8	30 880 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen	11	28 545 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen	8	16 920 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar	10	18 150 —	175 085 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Styckjunkare	15	31 687 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen	15	24 450 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen	14	21 140 —	77 277 50
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen	18	14 085 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen	37	20 072 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Konstaplar	44	19 624 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	5	1 265 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	176	44 528 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskonstaplar	3	1 338 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdsartillerister	3	868 50	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Hantverksfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hantverkskonstaplar	3	1 338 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Hantverksartillerister	4	1 158 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Hovslagarfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hovslagarkonstaplar	5	2 230 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Hovslagarartillerister	5	1 447 50	110 124 50
					Transport	—	— —	362 487 —

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, uragеersättning: å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	— —	362 487 —
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikstyckjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	4	6 520 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeanter av andra klassen	6	9 060 —	
180 —	— 50	365	109 50	289 50	Trumpetare	9	2 605 50	20 298 —
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Regementsveterinär	1	3 860 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Bataljonsveterinär	1	2 115 —	16 660 —
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till varje regementsofficer för två tjänstehästar, *förslagsvis, högst*	10	— —	7 650 —
					Summa högst kronor	—	— —	**407 095** —

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 6. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 7. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementsofficerarna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättning indragas.

Bil. nr 49.

Stat

för Göta artilleriregemente år 1917.

Enhetskostnad, Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant	1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	3	17 475 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen	10	48 600 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen	8	30 880 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen	11	28 545 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen	8	16 920 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar	10	18 150 —	175 085 —
					Underofficerare.			
1 200 —	1 50	365	912 50	2 112 50	Styckjunkare	15	31 687 50	
900 —	3 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen	15	24 450 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen	14	21 140 —	77 277 50
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen	18	14 085 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen	37	20 072 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Konstaplar	44	19 624 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	5	1 265 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	176	44 528 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskonstaplar	3	1 338 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdsartillerister	3	868 50	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Hantverksfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hantverkskonstaplar	3	1 338 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Hantverksartillerister	4	1 158 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Hovslagarfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hovslagarkonstaplar	5	2 230 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Hovslagarartillerister	5	1 447 50	110 124 50
					Transport	—	— —	362 487 —

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	—	362 487 —
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikstyckjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeantar av första klassen	4	6 520 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeanter av andra klassen	4	6 040 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurirer av andra klassen .	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Musikkonstaplar	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Musikvicekonstaplar	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumpetare	3	868 50	18 217 —
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	2 860 —	Regementsveterinär	1	3 860 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Bataljonsveterinär	1	2 115 —	16 660 —
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till varje regementsofficer för två tjänstehästar, *förslagsvis, högst*	10	— —	7 650 —
					Summa högst kronor	—	— —	**405 014** —

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgår för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 6. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 7. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementsofficerarna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättning indragas.

Bil. nr 50.

Stat

för Vendes artilleriregemente år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning. à kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant	1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer.	4	23 300 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen . .	13	63 180 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen . .	9	34 740 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen . .	13	33 735 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen . .	10	21 150 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar .	11	19 965 —	210 585 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Styckjunkare	17	35 912 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen .	19	30 970 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen .	18	27 180 —	94 062 50
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen . . .	23	17 997 50	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen . . .	47	25 497 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Konstaplar	56	24 976 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	5	1 265 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	224	56 672 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
309 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskonstaplar	3	1 338 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekonstapel	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdsartillerister	4	1 158 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Hantverksfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hantverkskonstaplar.	3	1 338 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Hantverksartillerister	5	1 447 50	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Hovslagarfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hovslagarkonstaplar, ...	5	2 230 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Hovslagarartillerister	6	1 737 —	138 718 50
					Transport	—	— —	443 366 —

Enhetskostnad. Lön, arvode, Lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	—	443 366 —
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikstyckjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	5	8 150 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeanter av andra klassen	5	7 550 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurirer av andra klassen .	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Musikkonstaplar	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Musikvicekonstaplar	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumpetare	4	1 158 —	21 646 50
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Regementsveterinär	1	3 860 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Bataljonsveterinär	1	2 115 —	16 660 —
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till varje regementsofficer för två tjänstehästar, *förslagsvis, högst*	12	— —	9 180 —
					Summa högst kronor	—	— —	**490 852 50**

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 6. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 7. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementsofficerarna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättning indragas.

Bil. nr 51.

Stat

för Norrlands artilleriregemente år 1917.

Enhetskostnad.												
Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.		Dagavlöning, furageersättning				Summa kronor.			Antal.	Kronor.		Summa kronor.
		à kr. pr dag.		i dagar.	kronor.							
								Officerare.				
6 000	—	6	—	365	2 190	—	8 190	—	Överste och chef	1	8 190	—	
4 500	—	5	—	365	1 825	—	6 325	—	Överstelöjtnanter	2	12 650	—	
4 000	—	5	—	365	1 825	—	5 825	—	Majorer	3	17 475	—	
3 400	—	4	—	365	1 460	—	4 860	—	Kaptener av första klassen . .	10	48 600	—	
2 400	—	4	—	365	1 460	—	3 860	—	Kaptener av andra klassen . .	8	30 880	—	
1 500	—	3	—	365	1 095	—	2 595	—	Löjtnanter av första klassen . .	11	28 545	—	
1 020	—	3	—	365	1 095	—	2 115	—	Löjtnanter av andra klassen . .	8	16 920	—	
720	—	3	—	365	1 095	—	1 815	—	Underlöjtnanter och fänrikar .	11	19 965	—	183 225 —
									Underofficerare.				
1 200	—	2	50	365	912	50	2 112	50	Styckjunkare	16	33 800	—	
900	—	2	—	365	730	—	1 630	—	Sergeanter av första klassen . .	15	24 450	—	
780	—	2	—	365	730	—	1 510	—	Sergeanter av andra klassen . .	14	21 140	—	79 390 —
									Manskap.				
600	—	—	50	365	182	50	782	50	Furirer av första klassen . . .	18	14 085	—	
360	—	—	50	365	182	50	542	50	Furirer av andra klassen . . .	37	20 072	50	
300	—	—	40	365	146	—	446	—	Konstaplar	44	19 624	—	
180	—	—	20	365	73	—	253	—	Officers- och reservofficersvolontärer	5	1 265	—	
180	—	—	20	365	73	—	253	—	Volontärer	176	44 528	—	
360	—	—	50	365	182	50	542	50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen	2	1 085	—	
300	—	—	40	365	146	—	446	—	Sjukvårdskonstaplar	3	1 338	—	
180	—	—	30	365	109	50	289	50	Sjukvårdsartillerister	4	1 158	—	
360	—	—	50	365	182	50	542	50	Hantverksfurir av andra klassen	1	542	50	
300	—	—	40	365	146	—	446	—	Hantverkskonstaplar	3	1 338	—	
180	—	—	30	365	199	50	289	50	Hantverksartillerister	4	1 158	—	
360	—	—	50	365	182	50	542	50	Hovslagarfurir av andra klassen	1	542	50	
300	—	—	40	365	146	—	446	—	Hovslagarkonstaplar	5	2 230	—	
180	—	—	30	365	109	50	289	50	Hovslagarartillerister	5	1 447	50	110 414 —
									Transport	—	—	—	373 029 —

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	— —	373 029 —
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikstyckjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	5	8 150 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeanter av andra klassen	3	4 530 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurirer av andra klassen .	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Musikkonstaplar	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Musikvicekonstaplar	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumpetare	3	868 50	18 337 —
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Regementsveterinär	1	3 860 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Bataljonsveterinär	1	2 115 —	12 800 —
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till varje regementsofficer för två tjänstehästar, *förslagsvis, högst*	10	— —	7 650 —
					Summa högst kronor	—	— —	**411 816** —

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefal av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 6. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning,

Anm. 7. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementsofficerarna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättning indragas.

Bil. nr 52.

Stat

för Upplands artilleriregemente år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: à kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnanter	2	12 650 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	3	17 475 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen . .	10	48 600 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen . .	8	30 880 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen .	11	28 545 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen . .	8	16 920 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar .	10	18 150 —	181 410 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Styckjunkare	15	31 687 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen .	15	24 450 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen .	14	21 140 —	77 277 50
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen . . .	18	14 085 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen . . .	37	20 072 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Konstaplar	44	19 624 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	5	1 265 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	176	44 528 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskonstaplar	3	1 338 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdsartillerister	3	868 50	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Hantverksfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hantverkskonstaplar	3	1 338 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Hantverksartillerister	4	1 158 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Hovslagarfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hovslagarkonstapel	5	2 230 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Hovslagarartillerister	5	1 447 50	110 124 50
					Transport	—	— —	368 812 —

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	— —	368 812 —
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikstyckjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	4	6 520 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeanter av andra klassen	4	6 040 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurirer av andra klassen .	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Musikkonstaplar	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Musikvicekonstaplar	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumpetare	3	868 50	18 217 —
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Regementsveterinär	1	3 860 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Bataljonsveterinär	1	2 115 —	16 660 —
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till varje regementsofficer för två tjänstehästar, *förslagsvis, högst*	10	— —	7 650 —
					Summa högst kronor	—	— —	**411 339** —

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 6. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 7. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementsofficerarna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättning indragas.

Bil. nr 53.

Stat

för Smålands artilleriregemente år 1917.

| Enhetskostnad. | | |

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	—	368 812 —
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikstyckjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	5	8 150 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeanter av andra klassen	4	6 040 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Musikkonstaplar	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Musikvicekonstaplar	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumpetare	3	868 50	19 847 —
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Regementsveterinär	1	3 860 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Bataljonsveterinär	1	2 115 —	16 660 —
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	360 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till varje regementsofficer för två tjänstehästar, *förslagsvis, högst*	10	— —	7 650 —
					Summa högst kronor	—	— —	**412 969** —

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefals eller beställningsmans volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utover i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 6. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen understallas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 7. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementsofficerarna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehastar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst åvensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättning indragas.

Bil. nr 54.

Stat

för Gottlands artillerikår år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning. à kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant och chef . . .	1	6 325 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen . .	4	19 440 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen . .	2	7 720 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen . .	5	12 975 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen . .	5	10 575 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar .	4	7 260 —	64 295 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Styckjunkare	4	8 450 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen . .	5	8 150 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen . .	4	6 040 —	22 640 —
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen . . .	7	5 477 50	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen . . .	15	8 137 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Konstaplar	22	9 812 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- eller reservofficersvolontär	1	253 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	88	22 264 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskonstaplar	2	892 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdsartillerister	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Hantverksfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hantverkskonstapel	1	446 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Hantverksartillerister	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Hovslagarfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hovslagarkonstapel	1	446 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Hovslagarartillerist	1	289 50	50 803 —
					Musikpersonal.			
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeant av första klassen	1	1 630 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurir av andra klassen . .	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Musikkonstapel	1	446 —	
					Transport	—	2 618 50	137 738 —

| Enhetskostnad. | | |

Bil. nr 55.

Stat

för Boden—Karlsborgs artilleriregemente år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnanter	2	12 650 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	3	17 475 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen	11	53 460 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen	10	38 600 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen	12	31 140 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen	9	19 035 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar	12	21 780 —	202 330 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Styckjunkare	21	44 362 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen	22	35 860 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen	22	33 220 —	113 442 50
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen	20	15 650 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen	40	21 700 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Konstaplar	48	21 408 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	4	1 012 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	204	51 612 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskonstaplar	3	1 338 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdsartillerister	4	1 158 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Hantverksfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hantverkskonstaplar	3	1 338 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Hantverksartillerister	4	1 158 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hovslagarkonstapel	1	446 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Hovslagarartillerister	2	579 —	119 569 —
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikstyckjunkare	2	4 225 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	2	3 260 —	
					Transport	—	7 485 —	435 341 50

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	7 485 —	435 341 50
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeanter av andra klassen	2	3 020 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurirer av andra klassen .	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Musikkonstaplar	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Musikvicekonstaplar	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumpetare	4	1 158 —	14 339 —
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till regementschefen för två tjänstehästar och till en var av övriga regementsofficerare samt till regementskvartermästaren och regementsadjutanten för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst*	9	— —	6 885 —
					Summa högst kronor	—	— —	456 565 50

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 6. Vid intraffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen understallas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 7. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementsofficerare, regementskvartermästare och regementsadjutant stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättning indragas.

Bil. nr 56.

Stat

för Positionsartilleriregementet år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furargeersättning: å kr. pr dag.	Dagavlöning, furargeersättning: i dagar.	Dagavlöning, furargeersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste och chef	1	8 190 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant	1	6 325 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	2	11 650 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen	6	29 160 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen	6	23 160 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen	7	18 165 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen	5	10 575 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar	6	10 890 —	118 115 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Styckjunkare	12	25 350 —	
900 —	2 —	365	830 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen	12	19 560 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen	12	18 120 —	63 030 —
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen	10	7 825 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen	20	10 850 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Konstaplar	24	10 704 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	4	1 012 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	96	24 288 —	
360 —	— 50	365	180 50	542 50	Sjukvårdsfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskonstaplar	2	892 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdsartillerister	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 —	542 50	Hantverksfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hantverkskonstaplar	2	892 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Hantverksartillerister	2	579 —	
360 —	— 30	365	182 50	542 50	Hovslagarfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hovslagarkonstaplar	2	892 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Hovslagarartillerister	3	868 50	61 009 —
					Transport	—	— —	242 154 —

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furargeersättning: å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	—	242 154 —
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikstyckjunkare	1	2 112 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	2	3 260 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeanter av andra klassen	2	3 020 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	446 —	446 —	Musikkonstapel	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Musikvicekonstaplar	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumpetare	2	579 —	10 659 —
					Civilmilitär personal.			
3 400 —	5 —	365	1 825 —	5 225 —	Regementsläkare	1	5 225 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Bataljonsläkare	1	2 115 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Bataljonsveterinär	1	2 115 —	9 455 —
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till regementschefen för två tjänstehästar samt till en var av övriga regementsofficerare för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst*	5	—	3 825 —
					Summa högst kronor	—	—	**266 093** —

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 4. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 5. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 6. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 7. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementsofficerarna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättning indragas.

Bil. nr 57.

Stat

för artilleriets fabriker och tyganstalter år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Fabriks- och tygpersonal.			
[1] 6 300 —	5 —	365	1 825 —	8 125 —	Fälttygmästare	1	8 125 —	
[2] 5 800 —	4 —	365	1 460 —	7 260 —	Styresmän[3]	3	21 780 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Tygmästare av första klassen	1	5 825 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	D:o av andra klassen	2	9 720 —	
3 000 —	4 —	365	1 460 —	4 460 —	Tyg- eller fabriksingenjörer[4]	4	17 840 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Departementsskrivare[5]	6	15 570 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Tyg- eller fabriksförvaltare av första klassen[5]	17	44 115 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Öververkmästare[5]	1	2 595 —	
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Tygförvaltare av andra klassen[6]	1	2 112 50	
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Tygunderofficerare	6	12 675 —	
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Besiktningsrustmästare eller tygverkmästare[4]	17	35 912 50	
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Verkmästare av första klassen[4]	6	12 675 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	D:o av andra klassen[4]	2	3 260 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Tyg- eller fabriksskrivare[6]	17	27 710 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Tyghantverkare[7]	54	88 020 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Fortmaskinister[7]	7	11 410 —	319 345 —
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till fälttygmästaren för två tjänstehastar, *förslagsvis, högst*	2	— —	1 530 —
					Summa högst kronor	—	— —	**320 875** —

[1]) Därav 1,800 kronor i arvode.
[2]) » 2,400 » i »
[3]) Åtnjuta 1 ålderstillägg å lönen å 600 kronor efter 5 års väl vitsordad tjänst.
[4]) » 1 » » » » 500 » » » 5 » » » »
[5]) » 2 » » » » 500 » , det ena efter 5, det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.
[6]) » 1 » » » » 300 » efter 5 års val vitsordad tjänst.
[7]) » 2 » » » » 150 » , det ena efter 5, det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 1. Samtlig personal åtnjuter dessutom inkvarterings- och servisbidrag enligt författningarna.
Anm. 2. Tyg- eller fabriksförvaltare och departementsskrivare äga för åtnjutande av ålderstillagg tillgodoräkna sig föregående tjanstetid i någon av dessa beställningar.

Anm. 3. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan angivna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i denna stat upptagna.

Anm. 4. Vid inträffande avgång i tygförvaltar-, tygunderofficers-, tygskrivar- eller tyghantverkarbeställning skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 5. Därest, enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser, fälttygmästaren göres beriden å endast en tjänstehäst, skall i staten upptagen hästgottgörelse utgå endast för denna häst. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning av dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indrages.

Bil. nr 58.

Stat

för Fortifikationen år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överstar	2	16 380 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnanter	4	25 300 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	10	58 250 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen	32	155 520 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen	18	69 480 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen	35	90 825 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen	19	40 185 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar	25	45 375 —	501 315 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	44	92 950 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen	41	66 830 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen	40	60 400 —	220 180 —
					Musikpersonal.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	3	6 337 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första klassen	5	8 150 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeanter av andra klassen	6	9 060 —	23 547 50
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	—	1 000 —	Regementspastor, arvode	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Bataljonsveterinär	1	2 115 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Fortifikationskassörer [2]	11	28 545 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Departementsskrivare [2]	4	10 380 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare [3]	3	4 890 —	
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Tygverkmästare [4]	6	12 675 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Tyghantverkare [3]	27	44 010 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Radiotelegrafister	7	10 570 —	
[1] 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	4	4 653 80	128 523 80
					Transport	—	— —	873 566 30

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning. å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	—	873 566 30
					Civil personal.			
1 100 —	— —	—	—	—	1 100 — Förste vaktmästare	1	— —	1 100 —
					Arvoden till stabsofficerare m. fl.			
800 —	— —	—	—	—	800 — Avdelningschefer	3	2 400 —	
600 —	— —	—	—	—	600 — Stabsofficerare	10	6 000 —	
— —	— —	—	—	—	— — Gratifikationer till biträden å byggnadsavdelningen m. m. .	—	1 600 —	10 000 —
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365	—	765 — Lönetillägg och furageersättning till varje regementsofficer för en tjänstehast, i den mån stamhäst ej tillhandahålles, *förslagsvis, högst* . . .	14	— —	10 710 —
					Summa högst kronor	—	— —	895 376 30

[1]) Därav 80.95 kronor i ersättning för ved och lyse m. m. Åtnjuta dessutom fri bostad.
[2]) Åtnjuta 2 ålderstillägg å lönen å 500 kronor, det ena efter 5, det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.
[3]) » 2 » » » å 150 » , » » » 5, » » » 10 » » » »
[4]) » 1 » » » å 500 » , efter 5 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 1. Fortifikationskassörer och departementsskrivare åtnjuta dessutom inkvarterings- och servisbidrag enligt författningarna samt äga, för åtnjutande av ålderstillägg, ratt att tillgodoräkna sig den tid, de dessförinnan tjänstgjort i någondera beställningen.

Anm. 2. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan angivna avlöningsförmåner bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i denna stat för honom upptagna.

Anm. 3. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 4. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 5. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller regementsofficerarna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättning indragas.

Bil. nr 59.

Stat

för Svea ingenjörkår år 1917.

Enhetskostnad. Lön. Kronor.	Dagavlöning: å kr. pr dag.	Dagavlöning: i dagar.	Dagavlöning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen	9	7 042 50	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen	16	8 680 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	26	11 596 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	26	9 087 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	4	1 012 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	130	32 890 —	
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Hantverksfurirer av första klassen	2	1 565 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Hantverksfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hantverkskorpraler	8	3 568 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hantverksvicekorpraler	10	3 495 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Gevärshantverkarkorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Gevärshantverkarvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Gevärshantverkarsoldater	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	3	1 338 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpraler	3	1 048 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdssoldater	3	868 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hovslagarkorpral	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Hovslagarsoldater	2	579 —	87 362 50
					Musikmanskap.			
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Musikkorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Musikvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumpetare	3	868 50	3 002 —
					Summa högst kronor.	—	— —	**90 364** 50

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillagg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefals eller bestallningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 4. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Bil. nr 60.

Stat

för Göta ingenjörkår år 1917.

Enhetskostnad.						Antal.	Kronor.	Summa kronor.
Lön.	Dagavlöning			Summa kronor.				
Kronor.	å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.					
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen . . .	9	7 042 50	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen . . .	15	8 137 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	25	11 150 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	25	8 737 50	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Officers- och reservofficersvolontärer	4	1 012 —	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	125	31 625 —	
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Hantverksfurir av första klassen	1	782 50	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Hantverksfurirer av andra klassen	3	1 627 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hantverkskorpraler	8	3 568 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hantverksvicekorpraler	9	3 145 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Gevärshantverkarkorpral . . .	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Gevärshantverkarvicekorpraler .	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Gevärshantverkarsoldater . . .	2	579 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurir av andra klassen	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpraler	3	1 048 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdssoldater	3	868 50	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Hovslagarsoldater	2	579 —	83 181 50
					Musikmanskap.			
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurir av andra klassen . .	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Musikkorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Musikvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumpetare	3	868 50	3 002 —
					Summa högst kronor.	—	— —	**86 183** 50

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 4. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Bil. nr 61.

Stat

för Fälttelegrafkåren år 1917.

| Enhetskostnad. | | |

Bil. nr 62.

Stat

för Bodens ingenjörkår år 1917.

Enhetskostnad. Lön. Kronor.	Dagavlöning à kr. pr dag.	Dagavlöning i dagar.	Dagavlöning kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen . . .	3	2 347 50	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen . . .	6	3 255 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	10	4 460 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	9	3 145 50	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	60	15 180 —	
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Hantverksfurir av första klassen	1	782 50	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Hantverksfurirer av andra klassen	2	1 085 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hantverkskorpraler	5	2 230 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hantverksvicekorpraler	6	2 097 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Gevärshantverkarkorpral . . .	1	446 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Gevärshantverkarsoldat	1	289 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpral	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpral	1	349 50	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdssoldat	1	289 50	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	36 752 50
					Musikmanskap.			
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurir av andra klassen . .	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Musikkorpraler	2	892 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Musikvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumpetare	2	579 —	2 712 50
					Summa högst kronor	—	— —	**39 465** —

Anm. 1. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 2. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 3. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 4. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Bil. nr 63.

Stat

för officerare och underofficerare med vederlikar vid trängen år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: à kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Enhetskostnad. Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överste	1	8 190 —	
[1] 5 000 —	5 —	365	1 825 —	6 825 —	Överstelöjtnanter	3	20 475 —	
[1] 4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Majorer	3	18 975 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen . .	6	29 160 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen . .	5	19 300 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen . .	6	15 570 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen . .	6	12 690 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar .	9	16 335 —	140 695 —
					Musikpersonal.			
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeant av andra klassen	1	— —	1 510 —
					Gottgörelse för tjänstehästar.			
400 —	1 —	365	365 —	765 —	Lönetillägg och furageersättning till översten för två tjänstehästar och till en var av övriga regementsofficerare för en tjänstehäst, *förslagsvis, högst* .	8	— —	6 120 —
					Summa högst kronor	—	— —	**148 325** —

[1]) Därav 500 kronor i arvode.

Anm. 1. Officers-, underofficers- och musikunderofficersbeställningarna samt de civilmilitära beställningarna skola överflyttas till staten för »officerare och underofficerare med vederlikar vid trängen »i enlighet med efterföljande bestämmelser.

a) Då vakans inträffar i officers-, underofficers- eller musikunderofficersbeställning eller i civilmilitär beställning och den vakanta beställningen ej skall indragas, överflyttas beställningen före återbesättandet till staten för »officerare och underofficerare med vederlikar vid trängen».

b) Officers-, underofficers- eller musikunderofficersbeställning samt civilmilitär beställning överflyttas till staten för »officerare och underofficerare med vederlikar vid trängen», därest vederbörande beställningsinnehavare därom gör framställning.

Anm. 2. Intill dess antalet kaptensbeställningar av andra klassen och underlöjtnantsbeställningar nedbringats till det i staten för genomförd härordning angivna, bestämmer Kungl. Maj:t vid uppkommande vakans i någon av nämnda beställningar, huruvida återbesättande skall ske eller beställningen indragas.

Anm. 3. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 4. Intill dess antalet underofficersbeställningar och hantverkarbeställningar nedbringats till det i staten för genomförd härordning angivna, skall vid uppkommande vakans i fanjunkarbeställning, sergeantsbeställning av första eller andra klassen eller hantverkarbeställning frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 5. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahåller översten och regementsofficerarna stamhästar, skall i staten upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare utgå. Likaledes skall, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättning indragas.

Bil. nr 64.

Stat

för Svea trängkår år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen . .	3	14 580 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kapten av andra klassen . . .	1	3 860 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen .	3	7 785 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen .	3	6 345 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnant eller fänrik . . .	1	1 815 —	34 385 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	922 50	2 112 50	Fanjunkare	6	12 675 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen .	6	9 780 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen .	5	7 550 —	30 005 —
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen . . .	4	3 130 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen . . .	8	4 340 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	14	6 244 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	13	4 543 50	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	21	5 313 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hovslagarkorpral	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	24 366 —
					Musikpersonal.			
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeant av första klassen	1	1 630 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeant av andra klassen	1	1 510 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurir av andra klassen . .	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Musikkorpral	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Musikvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumpetare	2	579 —	5 406 50
					Transport	—	—	94 162 50

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning. å kr. pr dag	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	—	94 162 50
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	—	—	1 000 — Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825	—	5 825 — Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460	—	3 860 — Bataljonsläkare	1	3 860 —	
1 020 —	3 —	365	1 095	—	2 115 — Bataljonsveterinär	1	2 115 —	
900 —	2 —	365	730	—	1 630 — Hantverkare	4	6 520 —	
[1] 980 95	— 50	365	182	50	1 163 45 Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	20 483 45
					Summa högst kronor	—	—	**114 645** 95

[1]) Därav 80: 95 kronor i ersättning för ved, lyse m. m. Åtnjuta dessutom fri bostad

Anm. 1. Vid uppkommande vakans i regementspastorsbeställningen skall beställningen ej återbesättas.

Anm. 2. Officers-, underofficers- och musikunderofficersbeställningarna samt de civilmilitära beställningarna skola överflyttas till staten för »officerare och underofficerare med vederlikar vid trängen» i enlighet med efterföljande bestämmelser.

a) Då vakans inträffar i officers-, underofficers- eller musikunderofficersbeställning eller i civilmilitär beställning och den vakanta beställningen ej skall indragas, överflyttas beställningen före återbesättandet till staten för »officerare och underofficerare med vederlikar vid trängen».

b) Officers-, underofficers- eller musikunderofficersbeställning samt civilmilitär beställning överflyttas till staten för »officerare och underofficerare med vederlikar vid trängen», därest vederbörande beställningsinnehavare därom gör framställning.

Anm. 3. Intill dess antalet kaptensbeställningar av andra klassen och underlöjtnantsbeställningar nedbringats till det i staten för genomförd härordning angivna, bestämmer Kungl. Maj:t vid uppkommande vakans i någon av nämnda beställningar, huruvida återbesättande skall ske eller beställningen indragas.

Anm. 4. Intill dess antalet underofficersbeställningar och hantverkarbeställningar nedbringats till det i staten för genomförd härordning angivna, skall vid uppkommande vakans i fanjunkarbeställning, sergeantsbeställning av första eller andra klassen eller hantverkarbeställning frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 5. Hantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen à 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 7. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 8. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 9. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 10. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 11. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Bil. nr 65.

Stat

för Göta trängkår år 1917.

| Enhetskostnad. | | |

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	— —	83 990 —
					Civilmilitär personal.			
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Bataljonsveterinär	1	2 115 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Hantverkare	4	6 520 —	
[1] 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	19 483 45
					Summa högst kronor	—	— —	**103 473** 45

[1]) Därav 80,95 kronor i ersättning för ved, lyse m. m. Åtnjuta dessutom fri bostad.

Anm. 1. Officers-, underofficers- och musikunderofficersbeställningarna samt de civilmilitära beställningarna skola överflyttas till staten för »officerare och underofficerare med vederlikar vid trängen» i enlighet med efterföljande bestämmelser.

a) Då vakans inträffar i officers-, underofficers- eller musikunderofficersbeställning eller i civilmilitär beställning och den vakanta beställningen ej skall indragas, överflyttas beställningen före återbesättandet till staten för »officerare och underofficerare med vederlikar vid trängen».

b) Officers-, underofficers eller musikunderofficersbeställning samt civilmilitär beställning överflyttas till staten för »officerare och underofficerare med vederlikar vid trängen», därest vederbörande beställningsinnehavare därom gör framställning.

Anm. 2. Intill dess antalet kaptensbeställningar av andra klassen och underlöjtnantsbeställningar nedbringats till det i staten för genomförd härordning angivna, bestämmer Kungl. Maj:t vid uppkommande vakans i någon av nämnda beställningar, huruvida återbesättande skall ske eller beställningen indragas.

Anm. 3. Intill dess antalet underofficersbeställningar och hantverkarbeställningar nedbringats till det i staten för genomförd härordning angivna, skall vid uppkommande vakans i fanjunkarbeställning, sergeantsbeställning av första eller andra klassen eller hantverkarbeställning frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 4. Hantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen å 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 5. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 6. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 7. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 8. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 9. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 10. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Bil. nr 66.

Stat

för Norrlands trängkår år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: à kr. pr dag.	Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kapten av andra klassen . . .	1	3 860 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnant eller fänrik . . .	1	1 815 —	5 675 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	6	12 675 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen . .	6	9 780 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen . .	6	9 060 —	31 515 —
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen . . .	4	3 130 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen . . .	8	4 340 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	14	6 244 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	13	4 543 50	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	21	5 313 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hovslagarkorpral	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	24 366 —
					Musikpersonal.			
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeant av första klassen	1	1 630 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeant av andra klassen	1	1 510 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurir av andra klassen . .	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Musikkorpral	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Musikvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumpetare	2	579 —	5 406 50
					Transport	—	—	66 962 50

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: à kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Transport	—	—	66 962 50
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	—	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Bataljonsveterinär	1	2 115 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Hantverkare	4	6 520 —	
[1]) 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	20 483 45
					Summa högst kronor	—	—	87 445 95

[1]) Därav 80,95 kronor i ersättning för ved, lyse m. m. Åtnjuta dessutom fri bostad.

Anm, 1. Vid uppkommande vakans i regementspastorsbeställningen skall beställningen ej återbesättas.

Anm. 2. Officers-, underofficers- och musikunderofficersbeställningarna samt de civilmilitära beställningarna skola överflyttas till staten för »officerare och underofficerare med vederlikar vid trängen» i enlighet med efterföljande bestämmelser.

a) Då vakans inträffar i officers-, underofficers- eller musikunderofficersbeställning eller i civilmilitär beställning och den vakanta beställningen ej skall indragas, överflyttas beställningen före återbesättandet till staten för »officerare och underofficerare med vederlikar vid trängen».

b) Officers-, underofficers- eller musikunderofficersbeställning samt civilmilitär beställning överflyttas till staten för »officerare och underofficerare med vederlikar vid trangen», därest vederbörande beställningsinnehavare därom gör framställning.

Anm. 3. Intill dess antalet kaptensbeställningar av andra klassen och underlöjtnantsbeställningar nedbringats till det i staten för genomförd härordning angivna, bestämmer Kungl. Maj:t vid uppkommande vakans i någon av nämnda beställningar, huruvida återbesättandet skall ske eller beställningen indragas.

Anm. 4. Intill dess antalet underofficersbeställningar och hantverkarbeställningar nedbringats till det i staten för genomförd härordning angivna, skall vid uppkommande vakans i fanjunkarbeställning, sergeantbeställning av första eller andra klassen eller hantverkarbeställning frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 5. Hantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen å 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 6. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 7. Vid vakanser i underbefals eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 8. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 9. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 10. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 11. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Bil. nr 67.

Stat

för Skånska trängkåren år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning furageersättning: å kr. pr dag.	Dagavlöning furageersättning: i dagar.	Dagavlöning furageersättning: kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen . .	2	9 720 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen . .	2	7 720 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen . .	2	5 190 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen . .	2	4 230 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar .	2	3 630 —	30 490 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	6	12 675 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen .	6	9 780 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen .	6	9 060 —	31 515 —
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen . . .	4	3 130 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen . . .	8	4 340 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	14	6 244 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	13	4 543 50	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	21	5 313 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hovslagarkorpral	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	24 366 —
					Musikpersonal.			
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeant av första klassen	1	1 630 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurir av andra klassen . .	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Musikkorpral	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Musikvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumpetare	2	579 —	3 896 50
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
					Transport		6 825 —	90 267 50

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor	Summa kronor.
					Transport		6 825 —	90 267 50
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Bataljonsveterinär	1	2 115 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Hantverkare	4	6 520 —	
[1] 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	20 483 45
					Summa högst kronor	—	—	**110 750 95**

[1]) Därav 80,95 kronor i ersättning för ved, lyse m. m. Åtnjuta dessutom fri bostad.

Anm. 1. Officers-, underofficers- och musikunderofficersbeställningarna samt de civilmilitära beställningarna skola överflyttas till staten för »officerare och underofficerare med vederlikar vid trängen» i enlighet med efterföljande bestämmelser.

a) Då vakans inträffar i officers-, underofficers- eller musikunderofficersbeställning eller i civilmilitär beställning och den vakanta beställningen ej skall indragas, överflyttas beställningen före återbesättandet till staten för »officerare och underofficerare med vederlikar vid trängen».

b) Officers-, underofficers- eller musikunderofficersbeställning samt civilmilitär beställning överflyttas till staten för »officerare och underofficerare med vederlikar vid trängen», därest vederbörande beställningsinnehavare därom gör framställning.

Anm. 2. Intill dess antalet kaptensbeställningar av andra klassen och underlöjtnantsbeställningar nedbringats till det i staten för genomförd härordning angivna, bestämmer Kungl. Maj:t vid uppkommande vakans i någon av nämnda beställningar, huruvida återbesättande skall ske eller beställningen indragas.

Anm. 3. Intill dess antalet underofficersbeställningar och hantverkarbeställningar nedbringats till det i staten för genomförd härordning angivna, skall vid uppkommande vakans i fanjunkarbeställning, sergeantsbeställning av första eller andra klassen eller hantverkarbeställning frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 4. Hantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen å 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 5. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 6. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 7. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 8. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 9. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 10. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen understallas Kungl. Maj:ts prövning.

Bil. nr 68.

Stat

för Västmanlands trängkår år 1917.

Enhetskostnad: Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Enhetskostnad: Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	Enhetskostnad: Dagavlöning, furageersättning: i dagar.	Enhetskostnad: Dagavlöning, furageersättning: kronor.	Enhetskostnad: Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen . .	2	9 720 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kapten av andra klassen . . .	1	3 860 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen . .	3	7 785 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen . .	2	4 230 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar .	2	3 630 —	29 225 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	6	12 675 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen . .	6	9 780 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen . .	6	9 060 —	31 515 —
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen . . .	4	3 130 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen . . .	8	4 340 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	14	6 244 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	13	4 543 50	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	21	5 313 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hovslagarkorpral	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	24 366 —
					Musikpersonal.			
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeant av första klassen	1	1 630 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeant av andra klassen	1	1 510 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurir av andra klassen . .	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Musikkorpral	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Musikvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumpetare	2	579 —	5 406 50
					Civilmilitär personal.			
1 000 —	— —	—	— —	1 000 —	Regementspastor, arvode . . .	1	1 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
					Transport	—	6 825 —	90 512 50

Enhetskostnad					Antal.	Kronor.	Summa kronor.
Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: å kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.			
				Transport	—	6 825 —	90 512 50
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Bataljonsveterinär	1	2 115 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Hantverkare	4	6 520 —	
[1]) 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	20 483 45
				Summa högst kronor	—	— —	**110 995** 95

[1]) Därav 80,95 kronor i ersättning för ved, lyse m. m. Åtnjuta dessutom fri bostad.

Anm. 1. Officers-, underofficers- och musikunderofficersbeställningarna samt de civilmilitära beställningarna skola överflyttas till staten för »officerare och underofficerare med vederlikar vid trängen» i enlighet med efterföljande bestämmelser.

a) Då vakans inträffar i officers-, underofficers- eller musikunderofficersbeställning eller i civilmilitär beställning och den vakanta beställningen ej skall indragas, överflyttas beställningen före återbesättandet till staten för »officerare och underofficerare med vederlikar vid trängen».

b) Officers-, underofficers- eller musikunderofficersbeställning samt civilmilitär beställning överflyttas till staten för »officerare och underofficerare med vederlikar vid trängen», därest vederbörande beställningsinnehavare därom gör framställning.

Anm. 2. Intill dess antalet kaptensbeställningar av andra klassen och underlöjtnantsbeställningar nedbringats till det i staten för genomförd härordning angivna, bestämmer Kungl. Maj:t vid uppkommande vakans i någon av nämnda beställningar, huruvida återbesättande skall ske eller beställningen indragas.

Anm. 3. Intill dess antalet underofficersbeställningar och hantverkarbeställningar nedbringats till det i staten för genomförd härordning angivna, skall vid uppkommande vakans i fanjunkarbeställning, sergeantsbeställning av första eller andra klassen eller hantverkarbeställning frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 4. Hantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen å 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 5. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 6. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 7. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 8. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 9. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 10. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Bil. nr 69.

Stat

för Östgöta trängkår år 1917.

Enhetskostnad. Lön, arvode, lönetillägg. Kronor.	Dagavlöning, furageersättning: à kr. pr dag.	i dagar.	kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor	Summa kronor.
					Officerare.			
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen . .	3	14 580 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kapten av andra klassen . . .	1	3 860 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen . .	2	5 190 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen . .	3	6 345 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnant eller fänrik . . .	1	1 815 —	31 790 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	6	12 675 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen .	6	9 780 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen .	6	9 060 —	31 515 —
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen . . .	4	3 130 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen . . .	8	4 340 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	14	6 244 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	13	4 543 50	
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	21	5 313 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hovslagarkorpral	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Hovslagarvicekorpral	1	349 50	24 366 —
					Musikpersonal.			
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeant av första klassen	1	1 630 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeant av andra klassen	1	1 510 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurir av andra klassen . .	1	542 50	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Musikkorpral	1	446 —	
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Musikvicekorpraler	2	699 —	
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumpetare	2	579 —	5 406 50
					Civilmilitär personal.			
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Bataljonsveterinär	1	2 115 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Hantverkare	4	6 520 —	
[1] 80 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	19 483 45
					Summa högst kronor	—	—	**112 560 95**

[1]) Därav 80,95 kronor i ersättning för ved, lyse m. m. Åtnjuta dessutom fri bostad.

Anm. 1. Officers-, underofficers- och musikunderofficersbeställningarna samt de civilmilitära beställningarna skola överflyttas till staten för »officerare och underofficerare med vederlikar vid trängen» i enlighet med efterföljande bestämmelser

a) Då vakans inträffar i officers-, underofficers- eller musikunderofficersbeställning eller i civilmilitär beställning och den vakanta beställningen ej skall indragas, överflyttas beställningen före återbesättandet till staten för »officerare och underofficerare med vederlikar vid trängen»,

b) Officers-, underofficers- eller musikunderofficersbeställning samt civilmilitär beställning överflyttas till staten för »officerare och underofficerare med vederlikar vid trängen», därest vederbörande beställningsinnehavare därom gör framställning.

Anm. 2. Intill dess antalet kaptensbeställningar av andra klassen och underlöjtnantsbeställningar nedbringats till det i staten för genomförd härordning angivna, bestämmer Kungl. Maj:t vid uppkommande vakans i någon av nämnda beställningar, huruvida återbesättande skall ske eller beställningen indragas.

Anm. 3. Intill dess antalet underofficersbeställningar och hantverkarbeställningar negbringats till det i staten för genomförd härordning angivna, skall vid uppkommande vakans i fanjunkarbeställning, sergeantsbeställning av första eller andra klassen eller hantverkarbeställning frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 4. Hantverkare åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen à 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 5. Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.

Anm. 6. Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.

Anm. 7. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan upptagna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i staten för honom upptagna.

Anm. 8. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Anm. 9. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 10. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Bil. nr 70.

Stat

för polispersonalen i Boden och å Karlsborg.

Enhetskostnad.						Antal.	Kronor.	Summa kronor.
Lön. Kronor.	Dagavlöning å kr. pr dag i 365 dagar.	Dagavlöning kronor.	Summa kronor.					
				i Boden.				
2 200 —	3 —	1 095 —	3 295 —	Poliskommissarie [1])		1	3 295 —	
900 —	2 —	730 —	1 630 —	Överkonstaplar [2])		6	9 780 —	
600 —	2 —	730 —	1 330 —	Konstaplar [3])		24	31 920 —	
— —	— —	— —	— —	Till polispersonalens resor och till dess tillfälliga förstärkning . .		—	600 —	45 595 —
				å Karlsborg.				
900 —	2 —	730 —	1 630 —	Överkonstapel [2])		1	1 630 —	
600 —	2 —	730 —	1 330 —	Konstaplar [3])		3	3 990 —	5 620 —
				Summa högst kronor		—	— —	**51 215** —

[1]) Efter 5 år kan lönen höjas med 400 kronor, efter 10 år med ytterligare 400 kronor och efter 15 år med ytterligare 400 kronor.

[2]) Efter 5 år kan lönen höjas med 200 kronor, efter 10 år med ytterligare 200 kronor och efter 15 år med ytterligare 200 kronor.

[3]) Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kronor, efter 10 år med ytterligare 100 kronor och efter 15 år med ytterligare 100 kronor.

Anm. 1. Personalen åtnjuter dessutom inkvarterings- och servisbidrag enligt författningarna, poliskommissarien såsom subalternofficer, överkonstaplar och konstaplar såsom sergeanter.

Anm. 2. Överkonstaplar och konstaplar åtnjuta dessutom ersättning för bränsle och lyse enligt författningarna såsom sergeanter.

Anm. 3. För åtnjutande av ålderstillägg äger personalen räkna sig tillgodo föregående anställning på aktiv stat vid armén och tjänst vid polispersonalen i Boden.

Bil. nr 71.

Beräkning

av statsanslaget till avlöning och rekrytering m. m. år 1917.

	Kronor.		Kronor.		Summa kronor.	
1:o. Avlöningsförmåner, upptagna i vederbörliga stater för:						
Infanteriet.						
Svea livgarde	438 223	95				
Göta d:o	441 583	95				
Livregementets grenadjärer	348 176	55				
Första livgrenadjärregementet	353 184	05				
Andra d:o	353 351	05				
Västgöta regemente	350 679	55				
Karlskrona grenadjärregemente	324 640	45				
Upplands infanteriregemente	354 279	55				
Skaraborgs regemente	355 656	55				
Södermanlands d:o	355 656	55				
Kronobergs d:o	354 456	05				
Jönköpings d:o	353 523	05				
Dalregementet	352 200	05				
Hälsinge regemente	353 374	55				
Älvsborgs d:o	351 717	55				
Hallands d:o	352 504	55				
Bohusläns d:o	354 389	05				
Västmanlands d:o	356 123	55				
Norrbottens d:o	373 198	45				
Västerbottens d:o	356 126	05				
Kalmar d:o	351 465	55				
Värmlands d:o	346 398	55				
Jämtlands fältjägarregemente	362 290	05				
Norra skånska infanteriregementet	354 469	05				
Södra d:o d:o	351 534	05				
Vaxholms grenadjärregemente	324 379	45				
Militärbefälet på Gotland samt Gottlands infanteriregemente	401 568	45				
Västernorrlands regemente	353 720	55	10 078 870	80		
Kavalleriet.						
Livgardet till häst	264 782	—				
Livregementets dragoner	264 492	50				
D:o husarer	264 166	50				
Smålands husarregemente	263 913	50				
Skånska husarregementet	527 865	—				
D:o dragonregementet	522 865	50				
Kronprinsens husarregemente	264 782	—				
Norrlands dragonregemente	264 782	—				
Transport	2 637 649	—	10 078 870	80	—	—

	Kronor.	Kronor.	Summa. kronor.
Transport	2 637 649 —	10 078 870 80	— —
Överstelöjtnanter och majorer vid de sex fördelningskavalleriregementena	45 630 —	2 683 279 —	
Artilleriet.			
Svea artilleriregemente	407 095 —		
Göta d:o	405 014 —		
Vendes d:o	490 852 50		
Norrlands d:o	411 816 —		
Upplands d:o	411 339 —		
Smålands d:o	412 969 —		
Gottlands artillerikår	142 815 —		
Boden—Karlsborgs artilleriregemente	456 565 50		
Positionsartilleriregementet	266 093 —		
Artilleriets fabriker och tyganstalter	320 875 —	3 725 434 —	
Fortifikationen och ingenjörtrupperna.			
Fortifikationen	895 376 30		
Svea ingenjörkår	90 364 50		
Göta d:o	86 183 50		
Fälttelegrafkåren	85 218 50		
Bodens ingenjörkår	39 465 —	1 196 607 80	
Trängen.			
Officerare och underofficerare med vederlikar	148 325 —		
Svea trängkår	114 645 95		
Göta d:o	103 473 45		
Norrlands d:o	87 445 95		
Skånska trängkåren	110 750 95		
Västmanlands trängkår	110 995 95		
Östgöta d:o	112 560 95	788 198 20	
Polispersonalen.			
Polispersonalen i Boden och å Karlsborg	— —	51 215 —	18 523 604 80
2:o. Dagavlöning till indelt manskap vid:			
Infanteriet.			
Korpraler i förslagsvis 14,540 dagar à 0,40 krona	5 816 —		
Vicekorpraler och beställningsmän i förslagsvis 17,260 dagar à 0,30 krona	5 178 —		
Meniga i förslagsvis 87,704 dagar à 0,20 krona	17 540 80	28 534 80	
Kavalleriet.			
Korpraler i förslagsvis 44 dagar à 0,40 krona	17 60		
Vicekorpraler och beställningsmän i förslagsvis 616 dagar à 0,30 krona	184 80		
Meniga i förslagsvis 5,720 dagar à 0,20 krona	1 144 —	1 346 40	29 881 20
Transport	— —	— —	18 553 486 —

	Kronor.		Kronor.		Summa kronor.	
Transport	—	—	—	—	18 553 486	—
3:o. Rekryteringskostnader.						
Ordinarie rekryteringskostnader.						
Infanteriet.						
6,243 volontärer (officers- och reservofficersvolontärer frånräknade) à 50/3 kr.	104 050	—				
604 musikvolontärer à 50/3 krona	10 066	67				
Kavalleriet.						
2,873 volontärer (officers- och reservofficersvolontärer frånräknade) à 50/3 kr.	47 883	33				
78 musikvolontärer à 50/3 krona	1 300	—				
Artilleriet.						
2,536 volontärer (officers- och reservofficersvolontärer frånräknade) à 50/3 kr.	42 266	67				
76 musikvolontärer à 50/3 krona	1 266	67				
Ingenjörtrupperna.						
836 volontärer (officers- och reservofficersvolontärer frånräknade) à 50/3 kr.	13 933	33				
27 musikvolontärer à 50/3 krona	450	—				
Trängen.						
372 volontärer à 50/3 kr.	6 200	—				
36 musikvolontärer à 50/3 krona	600	—				
Intendenturkåren.						
18 volontärer à 50/3 kr.	300	—	228 316	67		
Ytterligare rekryteringskostnader	—	—	200 000	—	428 316	67
4:o. Kostnader för musikelever vid infanteriet.						
2 regementen à 600 kronor, 24 d:o à 300 kronor och 2 d:o à 200 kronor	—	—	—	—	8 800	—
Summa högst kronor	—	—	—	—	**18 990 602**	67

Bil. nr 72.

Beräkning

av anslaget till anställnings- och avskedspremier år 1917.

	Kronor.	Summa kronor.
A. Anställningspremier.		
Av årligen uppstående vakanser i det fast anställda manskapet beräknas i genomsnitt högst 1 vakans vid vartannat infanterikompani och varje skvadron, batteri, ingenjör- och trängkompani samt 2 vakanser vid vartannat infanterikompani, eller sammanlagt omkring 665 vakanser, kunna besättas med värnpliktiga, vilka taga fast anställning. Av dylika värnpliktiga torde emellertid 1/3 kunna förutsättas taga anställning på 2 år och 2/3 på 1 år, varigenom det årliga behovet av värnpliktiga för fyllande av ifrågavarande vakanser nedgår till omkring 580. Anställningspremier till dem beräknas sålunda:		
$\frac{580}{3} = 193$ värnpliktiga à 300 kronor	57 900 —	
$\frac{580 \times 2}{3} = 387$ » » 100 »	38 700 —	96 600 —
B. Avskedspremier.		
Enligt staterna för år 1917 finnas av fast anställt underbefäl av manskapet (beställningsmän, men ej indelta eller musikunderbefäl inräknade) 6 330 man. Av dessa beräknas 4 % erhålla lägre premier med 600 kronor och 2 % högre premier med 1 000 kronor. Avskedspremier till dem beräknas sålunda:		
$\frac{6\,330 \times 4}{100} = 253$ man à 600 kronor	151 800 —	
$\frac{6\,330 \times 2}{100} = 127$ » à 1 000 »	127 000 —	278 800 —
Summa kronor	— —	**375 400** —

Bil. nr 73.

Stat

för officerare och underofficerare å reservstat vid armén år 1917.

Enhetskostnad, lön. Kronor.			Antal.	Kronor.	
		Officerare:			
5 400	—	Generalsperson	1	5 400	—
4 500	—	Överste i högre löneklassen	1	4 500	—
4 200	—	Överste i lägre löneklassen	2	8 400	—
3 100	—	Majorer	11	34 100	—
2 100	—	Kompaniofficerare i högsta löneklassen	10	21 000	—
1 650	—	Kompaniofficerare i mellersta löneklassen	18	29 700	—
1 200	—	Kompaniofficerare i lägsta löneklassen	19	22 800	—
		Underofficerare:			
1 000	—	Underofficerare i högre löneklassen	22	22 000	—
800	—	Underofficerare i lägre löneklassen	26	20 800	—
		Summa högst kronor	—	**168 700**	—

Anm. Därest förhållandena sådant påkalla, äger Kungl. Maj:t vidtaga jämkning i antalet löntagare inom de olika löneklasserna, dock att statens lönesumma för varje grad härigenom icke må för året överskridas.

Bil. nr 74.

Stat

för fältläkarkårens reservstat år 1917.

Enhetskostnad, lön. Kronor.			Antal.	Kronor.	
4 200	—	Fältläkare	1	4 200	—
3 100	—	Regementsläkare	5	15 500	—
2 100	—	Bataljonsläkare	2	4 200	—
		Summa högst kronor	—	**23 900**	—

Bil. nr 75.

Beräkning

av anslaget för arméns reservstater år 1917.

		Kronor.	Summa kronor.
A. Reservstaten för officerare och underofficerare.			
Löner enligt stat (bil. nr 73)		168 700 —	
Dagavlöning, förslagsvis:			
1 generalsperson i 24 dagar à 7 kr. per dag	168: —		
3 överstar i 24 dagar à 6 kr. per dag	432: —		
11 majorer i 24 dagar à 5 kr. per dag	1 320: —		
10 kompaniofficerare i högsta löneklassen i 18 dagar à 4 kr. per dag	720: —		
18 kompaniofficerare i mellersta löneklassen i 27 dagar à 4 kr. per dag	1 944: —		
19 kompaniofficerare i lägsta löneklassen i 35 dagar à 3 kr. per dag	1 995: —		
22 underofficerare i högre löneklassen i 18 dagar à 2: 50 kr. per dag	990: —		
26 underofficerare i lägre löneklassen i 27 dagar à 2 kr. per dag	1 404: —	8 973 —	
Rese- och traktamentsersättning, förslagsvis:			
1 generalsperson	50: —		
3 överstar à 46 kr.	138: —		
11 majorer à 42 kr.	462: —		
47 kompaniofficerare à 36 kr.	1 692: —		
48 underofficerare à 28 kr.	1 344: —	3 686 —	181 359 —
B. Fältläkarkårens reservstat.			
Löner enligt stat (bil. nr 74)		23 900 —	
Dagavlöning, förslagsvis:			
1 fältläkare och 5 regementsläkare i 27 dagar à 5 kr. per dag	810: —		
2 bataljonsläkare i 35 dagar à 4 kr. per dag	280: —	1 090 —	
Rese- och traktamentsersättning, förslagsvis:			
1 fältläkare och 5 regementsläkare à 42 kr.	252: —		
2 bataljonsläkare à 36 kr.	72: —	324 —	25 314 —
Summa kronor		— —	**206 673** —

Bil. nr 76.

Beräkning

av statsanslaget till hyra, expenser m. m. vid truppförbanden år 1917.

	Kronor.	Kronor.	Summa kronor.
1:o. Hyra, eldning och belysning samt städning för:			
Militärbefälhavarens på Gottland expedition	—	2 000	
Överstens vid trängen expedition	—	1 000	
7 infanteriregementens expeditioner à 1 000 kronor i medeltal	—	7 000	
Oförutsedda utgifter	—	2 000	12 000
2:o. Expenser m. m.			
A. *Till disposition av militärbefälhavaren på Gottland samt arméns regementen och kårer.*			
Infanteriet.			
Militärbefälhavarens på Gottland expedition	700		
Expeditionerna vid 25 regementen, vid vilka äro inrättade inskrivningsområdesexpeditioner, à 1 800 kronor för varje regemente i medeltal, samt för Göta livgarde 2 100 kronor	47 100		
D:o vid övriga två regementen à 1 600 kronor för varje regemente i medeltal	3 200	51 000	
Kavalleriet.			
Expeditionerna vid 6 fördelningskavalleriregementen à 1,600 kronor för varje regemente i medeltal	9 600		
Skånska dragonregementets expeditioner	2 000		
Skånska husarregementet:			
expeditionerna vid huvudstationen i Hälsingborg kr. 1 700: —			
d:o vid detachementet i Landskrona » 1 100: —			
d:o vid detachementet i Uppsala » 300: —	3 100	14 700	
Artilleriet.			
4 fältartilleriregementen à 1 800 kronor för varje regemente i medeltal samt för Vendes artilleriregemente 2 000 kronor	9 200		
Norrlands artilleriregemente:			
expeditionerna vid huvudstationen i Östersund kr. 1 500: —			
d:o vid detachementet i Boden » 1 000: —	2 500		
Transport	11 700	65 700	12 000

	Kronor.	Kronor.	Summa kronor.
Transport	11 700 —	65 700 —	12 000 —
Gottlands artillerikårs expeditioner	1 000 —		
Boden-Karlsborgs artilleriregemente: expeditionerna vid stationen å Karlsborg kr. 1 000: — d:o vid huvudstationen i Boden . . . . » 1 200: —	2 200 —		
Positionsartilleriregementet	1 500 —	16 400 —	
Ingenjörtrupperna.			
Svea, Göta och Bodens ingenjörkårers expeditioner à 1,300 kronor samt Fälttelegrafkårens expedition 1 300 kronor, allt i medeltal	— —	5 200 —	
Trängen.			
Överstens vid trängen expedition	500 —		
6 trängkårers expeditioner à 1 000 kronor i medeltal . .	6,000 —	6 500 —	
Säger	— —	93 800 —	
B. *Till arméförvaltningens civila departements disposition för anskaffning av redovisningsblanketter m. m. samt till oförutsedda utgifter*	— —	16 400 —	110 200 —
Summa kronor	— —	— —	**122 200** —

Bil. nr 77.

Stat

för rullföringsbefälhavarna med biträden å fastlandet, att från och med år 1917 tills vidare ända till efterrättelse.

Ersättning					Antal.	Kronor.	
å kr. pr dag.		Kronor.					
6	—	2 190	—	Befälhavaren för Stockholms stads rullföringsområde	1	2 190	—
5	—	1 825	—	Rullföringsbefälhavare i landsorten	73	133 225	—
5	—	1 825	—	Officerare vid Stockholms stads rullföringsområde	3	5 475	—
3	50	1 277	50	Biträden vid Stockholms stads rullföringsområde	6	7 665	—
3	—	1 095	—	D:o vid rullföringsområden i landsorten .	85	93 075	—
				Summa kronor	—	**241 630**	—

Bil. nr 78.

Beräkning

av de värnpliktigas tjänstgöringsdagar under år 1917.

	Tjänstgöringsdagar			
	med penningbidrag		med penningtillskott	
A. **Beväringen**	à 0,50 kr.	à 1,00 kr.	à 0,25 kr.	à 0,50 kr.
I. *Vapenföra:*				
Fotfolket	5 513 478	204 285	128 880	46 020
Rytteriet	502 409	24 300	—	—
Fältartilleriet	742 903	44 650	—	—
Positionsartilleriet	80 943	4 825	—	—
Fästningsartilleriet	138 345	5 130	—	—
Fältingenjör- och fälttelegraftrupperna	289 535	11 475	—	—
Fästningsingenjörtrupperna	93 890	3 255	—	—
Trängen	302 190	17 250	8 100	—
Intendenturtrupperna	81 000	2 340	2 310	—
Studenter m. fl.	470 496	—	47 646	—
Säger	8 215 189	317 510	186 936	46 020
II. *Icke vapenföra*	1 028 279	—	—	—
Säger för beväringen	9 243 468	317 510	186 936	46 020
B. **Landstormen**	—	140 000	—	—
Summa tjänstgöringsdagar	**9 243 468**	**457 510**	**186 936**	**46 020**
	9 700 978			

Bil. nr 79.

Beräkning

av statsanslaget till de värnpliktigas avlöning, inskrivning och redovisning m. m. år 1917.

	Kronor.	Summa kronor.
Rullföringsväsendet å fastlandet:		
Till rullföringsbefälhavare med biträden, enligt fastställd stat . . .	241 630 —	
» hyra, eldning, belysning samt städning av 74 expeditionslokaler å 500 kronor	37 000 —	
» bestridande av telefonavgifter	4 500 —	283 130 —
Rullföringsväsendet å Gottland, förslagsvis	10 000 —	
För tillsyn av förråd inom kompaniområdena, frivilliga övningar m. fl. fredsåtgärder å Gottland för landstormens användande vid krigstillfälle, förslagsvis	3 000 —	13 000 —
Färdkostnader, förslagsvis	— —	352 800 —
Inskrivnings- och mönstringskostnader samt expenser, förslagsvis	— —	170 000 —
Penningbidrag.		
9,243,468 dagar à 0: 50 kr. (bil. nr 78)	4 621 734 —	
457,510 » à 1: — » (bil. nr 78)	457 510 —	5 079 244 —
Penningtillskott, 186,936 dagar à 0: 25 kr. (bil. nr 78)	46 734 —	
D:o , 46,020 » à 0: 50 » (bil. nr 78)	23 010 —	69 744 —
Till understöd åt vissa värnpliktigas familjer	— —	385 000 —
Summa kronor	— —	**6 352 918** —

Bil. nr 80.

Stat

för Intendenturkåren år 1917.

Enhetskostnad. Lön kronor.	Dagavlöning: à kr. pr dag.	Dagavlöning: i dagar.	Dagavlöning: Kronor.	Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
					Officerare.			
8 000 —	7 —	365	2 555 —	10 555 —	Generalintendent och chef . .	1	10 555 —	
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överstar	2	16 380 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnanter	6	37 950 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	8	46 600 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen . .	51	247 860 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen . .	30	115 800 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen . .	14	36 330 —	511 475 —
					Underofficerare.			
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Förvaltare [1])	78	164 775 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen .	6	9 780 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen . .	6	9 060 —	183 615 —
					Manskap.			
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen . . .	4	3 130 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen . . .	6	3 255 —	
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Korpraler	8	3 568 —	9 953 —
					Civil personal.			
[2]) 1 200 —	— —	—	— —	1 200 —	Vaktmästare vid generalintendentens expedition [3])	1	— —	1 200 —
					Vaktmästare. (Övertalig personal).			
[4]) 773 10	— 50	365	182 50	955 60	Vaktmästare	2	— —	1 911 20
					Expenser m. m.			
— —	— —	—	— —	— —	För generalintendentens expedition	—	— —	3 500 —
					Summa kronor	—	— —	**711 654** 20

[1]) Åtnjuta ett ålderstillägg å lönen à 300 kronor efter 5 års väl vitsordad tjänst.
[2]) Därav 700 kronor i lön, 350 kronor i tjänstgöringspenningar och 150 kronor i ortstillägg.
[3]) Åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen à 100 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst. — Därest vaktmästaren i sådan egenskap åtnjuter fri bostad, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej till honom utgå, varjämte å lönen avdragas 15 kronor årligen.
[4]) Därav 360 kronor i lön, 332: 15 kronor i beklädnads- och portionsersättning samt 80: 95 kronor i ersättning för ved, lyse m. m. Åtnjuta dessutom fri bostad.

Anm. 1. Övertalig vaktmästarebeställning skall vid beställningsinnehavarens avgång indragas.
Anm. 2. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan angivna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke övergår till de i denna stat för honom upptagna.
Anm. 3. Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.

Bil. nr 81.

Beräkning

av tjänstgöringsdagar för fast anställt manskap, däri inbegripet musikmanskap samt indelt manskap år 1917.

A. **Fast anställt manskap och musikmanskap.**	Fast anställt manskap.		Musikmanskap.		Summa tjänstgöringsdagar.
	Antal man.	Tjänstgöringsdagar.	Antal man.	Tjänstgöringsdagar.	
Infanteriet	[1] 6 325	2 308 625	[2] 604	140 820	2 449 445
Kavalleriet	[1] 2 883	1 052 295	[1] 78	28 470	1 080 765
Artilleriet	[1] 2 575	939 875	[1] 76	27 740	967 615
Ingenjörtrupperna	[1] 844	308 060	[1] 27	9 855	317 915
Trängen	[1] 372	135 780	[1] 36	13 140	148 920
Intendenturtrupperna	[1] 18	6 570	—	—	6 570
Säger	13 017	4 751 205	821	220 025	4 971 230
Avgå för hel- och halvårsvakanser	—	198 140	—	—	198 140
Säger	—	4 553 065	—	220 025	4 773 090
B. **Indelt manskap** [3]	—	—	—		125 884
Summa tjänstgöringsdagar	—	—	—	—	**4 898 974**

[1]) I 365 dagar.
[2]) Därav 440 st. i 184 dagar och 164 st. i 365 dagar.
[3]) Därav 119 504 dagar för infanteriet och 6 380 dagar för kavalleriet.

Anm.

a) **Årsvakanser.**

12 volontärer per infanteriregemente eller 336 på hela infanteriet beräknas vara *vakanta* i 240 dagar, varjämte vid specialtruppslagen 100 st. beräknas vara vakanta under 365 dagar eller sammanlagt (80 640 + 36,500) . . . . . 117 140 dagar

b) **Halvårsvakanser.**

Årligen beräknas 450 st. volontärer rekapitulera på ½ år, varigenom en besparing i underhållsanslagen erhålles med 450 × 180 dagar . . . . 81 000 »

Summa 198 140 dagar.

Bil. nr 82.

Beräkning

av statsanslaget till arméns mathållning år 1917.

	Kronor.		Summa kronor.	
Fast anställt manskap (se bil. nr 81).				
4 898 974 tjänstgöringsdagar å 0: 60 krona	2 939 384	40		
Värnpliktiga (se bil. nr 78).				
9 700 978 tjänstgöringsdagar å 0: 60 krona	5 820 586	80	8 759 971	20
Tillägg för mötande av oförutsedda omständigheter	—	—	300 000	—
Summa kronor	—	—	**9 059 971**	20

Bil. nr 83.

Beräkning

av underhållsdagar för stam- och lejda hästar samt remonter år 1917.

							Underhållsdagar.	Summa underhållsdagar.
A. Stamhästar.								
Infanteriet	136	stamhästar	i 365	dagar			49 640	
Kavalleriet	5,998	»	i 365	»		2 189 270		
D:o	120	»	i 365	»		43 800		
D:o	160	»	i 365	»		58 400		
D:o	2	rusthållshästar	i 44	»		88	2 291 558	
Artilleriet	3,109	stamhästar	i 365	dagar			1 134 785	
Ingenjörtrupperna	171	»	i 365	»			62 415	
Trängen	331	»	i 365	»			120 815	3 659 213
B. Lejda hästar.								
Infanteriet							44 912	
Kavalleriet							2 800	
Artilleriet							155 772	
Ingenjörtrupperna							64 834	
Trängen							24 000	
Intendentsdepartementet							7 000	299 318
C. Remonter.								
Vid truppförbanden	798[1])	remonter	i 45	dagar			—	35 910
» remontdepåerna	798	»	i 244	»		194 712		
» »	879	»	i 200	»		175 800	[2]) 370 512	
					Summa underhållsdagar		—	**3 994 441**

[1]) Vid kavalleriet 504
» artilleriet 252
» ingenjörtrupperna 13
» trängen 29
798

[2]) Endast vid beräkning av veterinärvårdsanslaget.

Bil. nr 84.

Beräkning

av statsanslaget till furagering av arméns hästar år 1917.

	Under-hålls-dagar.	Summa under-hålls-dagar.	Summa kronor.
Vid remontdepåerna.			
879 remonter à 309 kronor	—	—	271 611 —
Vid truppförbanden.			
Infanteriet.			
136 stamhästar i 365 dagar	49 640		
Lejda hästar	44 912	94 552	
Kavalleriet.			
6 278 stamhästar i 365 dagar	2 291 470		
2 rusthållshästar i 44 dagar	88		
Lejda hästar	2 800		
504 ersättningsremonter i 45 dagar	22 680	2 317 038	
Artilleriet.			
3 109 stemhästar i 365 dagar	1 134 785		
Lejda hästar	155 772		
252 ersättningsremonter i 45 dagar	11 340	1 301 897	
Ingenjörtrupperna.			
171 stamhästar i 365 dagar	62 415		
Lejda hästar	64 834		
13 ersättningsremonter i 45 dagar	585	127 834	
Trängen.			
331 stamhästar i 365 dagar	120 815		
Lejda hästar	24 000		
29 ersättningsremonter i 45 dagar	1 305	146 120	
Vid arméförvaltningens intendentsdepartement.			
Lejda hästar	—	7 000	
Summa underhållsdagar à 1 krona	—	3 994 441	3 994 441 —
Säger	—	—	4 266 052 —
Tillägg för mötande av oförutsedda omständigheter	—	—	200 000 —
Summa kronor	—	—	**4 466 052** —

Bil. nr 85.

Beräkning

av statsanslaget till arméns munderingsutrustning år 1917.

		Kronor.	
Fast anställt manskap (se bil. nr 81).			
4 898 974 tjänstgöringsdagar à 0: 33 krona		1 616 661	42
Värnpliktiga (se bil. nr 78).			
9 700 978 tjänstgöringsdagar à 0: 33 krona		3 201 322	74
Hästar.			
Vid infanteriet.			
94 552 underhållsdagar à 0: 10 krona (se bil. nr 83)	9 455: 20		
Vid kavalleriet.			
2 317 038 underhållsdagar à 0: 10 krona (se bil. nr 83)	231 703: 80		
Vid trängen.			
146 120 underhållsdagar à 0: 10 krona (se bil. nr 83)	14 612: —		
Arméförvaltningens intendentsdepartement.			
Lejda hästar i 7 000 underhållsdagar à 0: 10 krona (se bil. nr 83)	700: —	256 471	—
	Säger	5 074 455	16
Tillägg för mötande av oförutsedda omständigheter		500 000	—
Summa kronor		**5 574 455**	16

Bil. nr 86.

Beräkning

av statsanslaget till arméns diverse intendenturbehov år 1917.

	Kronor.	
Fast anställt manskap (se bil. nr 81).		
4 898 974 tjänstgöringsdagar à 0: 06 krona	293 938	44
Värnpliktiga (se bil. nr 78).		
9 700 978 tjänstgöringsdagar à 0: 06 krona	582 058	68
Summa kronor	**875 997**	12

Bil. nr 87.

Beräkning

av antalet underofficerare med vederlikar vid armén år 1917.

	Fan-junkare.	Musik-fan-junkare.	Summa fan-junkare.	Ser-geanter.	Musik-ser-geanter.	Summa ser-geanter.
Infanteriet	363	28	391	729	274	1 003
Kavalleriet	58	8	66	110	39	149
Artilleriet	160	9	169	339	62	401
Ingenjörtrupperna	50	3	53	118	11	129
Trängen	35	—	35	95	12	107
Intendenturkåren	78	—	78	12	—	12
Krigsskolan	2	—	2	—	—	—
Polispersonalen	—	—	—	34	—	34
Summa	**746**	**48**	**794**	**1 437**	**398**	**1 835**

Bil. nr 88.

Beräkning

av statsanslaget till arméns kasernutredning samt ved, ljus och vatten år 1917.

	Kronor.		Summa kronor.	
Ersättning för ved och lyse till underofficerare.				
794 fanjunkare med vederlikar å 130 kronor (se bil. nr 85)	103 220	—		
1 835 sergeanter » d:o » 100 » (se bil. nr 85)	183 500	—	286 720	—
Fast anställt manskap (se bil. nr 81).				
4 898 974 tjänstgöringsdagar å 0: 12 krona	—	—	587 876	88
Värnpliktiga (se bil. nr 78).				
9 700 978 tjänstgöringsdagar å 0: 12 krona	—	—	1 164 117	36
Hästar (se bil. nr 83).				
Vid infanteriet.				
94 552 hästunderhållsdagar å 0: 03 krona	2 836	56		
Vid kavalleriet.				
2 317 038 hästunderhållsdagar å 0: 03 krona	69 511	14		
Vid artilleriet.				
1 301 897 hästunderhållsdagar å 0: 03 krona	39 056	91		
Vid ingenjörtrupperna.				
127 834 hästunderhållsdagar å 0: 03 krona	3 835	02		
Vid trängen.				
146 120 hästunderhållsdagar å 0 03 krona	4 383	60		
Vid Arméförvaltningens intendentsdepartement.				
7 000 hästunderhållsdagar å 0: 03 krona	210	—	119 833	23
Summa kronor	—	—	**2 158 547**	47

Bil. nr 89.

Stat

för garnisonssjukhuset i Stockholm.

	Kronor.		Summa kronor.	
A. Löner, arvoden och dylikt (a):				
1 Sjukhusläkare, cheflakare, regementslakare i fältläkarkåren, förutom fri bostad och bränsle,				
lön	4 000	—		
dagavlöning å 5 kronor för dag	1 825	—		
arvode	1 000	—	6 825	—
1 Sjukhusläkare, bataljonsläkare i fältläkarkåren, förutom fri bostad och bransle,				
lön	2 400	—		
dagavlöning å 4 kronor för dag	1 460	—		
arvode	1 000	—	4 860	—
1 Underläkare, förutom fri bostad med möbler och bränsle, arvode å 3 kronor för dag	—	—	1 095	—
5 Underläkare, d:o	—	—	5 475	—
1 Föreståndare för öronpolikliniken, arvode	—	—	1 500	—
1 Föreståndare för tandpolikliniken, arvode	—	—	1 500	—
1 Föreståndare för röntgeninstitutet, arvode	—	—	1 500	—
1 Föreståndare för polikliniken för veneriska sjukdomar, med skyldighet för denne att vårda å sjukhuset intagna veneriskt sjuka, arvode	—	—	1 500	—
1 Apotekare, arvode	—	—	3 500	—
1 Sjukhuspredikant, arvode	—	—	500	—
1 Sjukhusintendent, åtnjuter fri bostad, men uppbär löneförmåner å intendenturkårens stat.				
1 Husmoder, förutom fri bostad med möbler, bränsle och lyse samt kost och tvätt, arvode	—	—	600	—
2 tillägg å arvodet à 200 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.				
1 Operationssalssköterska, förutom fri bostad med möbler, bränsle och lyse samt kost och tvätt, arvode	—	—	600	—
2 tillägg å arvodet à 200 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års val vitsordad tjänst.				
1 Översjuksköterska, förutom fri bostad med möbler, bränsle och lyse samt kost och tvätt, arvode	—	—	500	—
2 tillägg å arvodet à 200 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst				
2 Översjuksköterskor, förutom fri bostad med möbler, bränsle och lyse samt kost och tvätt, arvode	—	—	1 000	—
2 tillägg å arvodet à 200 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.				
Transport	—	—	30 955	—

	Kronor.		Summa kronor.	
Transport	—	—	30 955	—
1 Undersjuksköterska, förutom fri bostad med möbler, bränsle och lyse samt kost och tvätt, arvode	—	—	300	—
3 Undersjuksköterskor, d:o	—	—	900	—
1 Sjukhuspiga, förutom fri bostad med möbler, bränsle och lyse samt kost och tvätt, arvode	—	—	350	—
1 d:o, d:o	—	—	350	—
1 Föreståndersk a för tvätt och lagning, förutom fri bostad med möbler, bränsle och lyse samt kost och tvätt, arvode	—	—	650	—
1 Tvättpiga, förutom fri bostad med möbler, bränsle och lyse samt kost och tvätt, arvode	—	—	350	—
2 Tvättpigor, d:o	—	—	700	—
1 Tvättpiga, arvode	—	—	720	—
1 Köksföreståndersk a, förutom fri bostad med möbler, bränsle och lyse samt kost och tvätt, arvode	—	—	400	—
1 Kökspiga, förutom fri bostad med möbler, bränsle och lyse samt kost och tvätt, arvode	—	—	250	—
2 Kökspigor, d:o	—	—	500	—
1 Portvakt, förutom fri bostad med bränsle och lyse, arvode	—	—	400	—
1 Maskinist, förutom fri bostad med bränsle och lyse, arvode	—	—	1 200	—
1 Maskinistbiträde, arvode	—	—	660	—
1 Gårdsdräng för vedbärning och renhållning, förutom fri bostad med bränsle och lyse, arvode	—	—	800	—
1 Gårdsdräng, d:o	—	—	800	—
Till sjukhusförvaltningens förfogande för tillkallande av specialister för behandling av å sjukhuset intagna patienter, förslagsvis	1 500	—		
För upprätthållande av väbelsbefattningen	1 000	—		
» » » sjukhusunderofficersbefattningen	1 000	—		
Arvode åt juridiskt biträde	300	—		
Till arvodesförhöjningar, förslagsvis	1 000	—		
För beredande av tjänstledighet åt operationssalssköterskan och översjuksköterskorna (med kostpengar för var och en à 25 kronor) samt till vikariatsersättning under sjukdom jämväl för övrig tjänstepersonal, förslagsvis	500	—	5 300	—
B. Kosthåll.				
1 Husmoder à 1,50 kronor i 365 dagar	547	50		
8 Sjuksköterskor à 1,50 kronor i 365 dagar	4 380	—		
1 Föreståndersk a för tvätt och lagning och 1 köksföreståndersk a à 1,25 kronor i 365 dagar	912	50		
2 Sjukhuspigor, 3 tvättpigor och 3 kökspigor à 0,75 kronor i 365 dagar	2 190	—	80 30	—
C. Till underhållet anslagna	—	—	49 135	—
Summa kronor	—	—	**102 750**	—

Anm. 1. Dagavlöning för skottag bestrides från tillgängliga medel under anslaget.
Anm. 2. Arvoden till undersjuksköterskor utgå endast, för så vitt dessa platser icke beklädas av sjuksköterskeelever från Röda korset.

Anm. 3. Kost in natura får, enligt sjukhusförvaltningens medgivande i varje fall, utbytas mot därför i staten beräknat kontant belopp.

Anm. 4. Därest fri bostad tillhandahålles apotekaren, minskas under tiden hans arvode med 500 kronor för år räknat.

Anm. 5. Om samtliga underläkarbefattningar ej äro besatta, må av därigenom uppkommande besparing förhöjt dagarvode av Kungl. Maj:t tilldelas tjänstgörande underläkare.

Anm. 6. För rätt att erhålla arvodesförhöjning äger sköterska tillgodoräkna sig föregående tjänstgöring vare sig i samma befattning eller i befattning såsom sjuksköterska vid annat arméns garnisonssjukhus, med vilken rätt till arvodesförhöjning efter viss tids tjänstgöring är förenad.

Bil. nr 90.

Beräkning

av statsanslaget till arméns sjuk- och veterinärvård samt hovbeslag m. m. år 1917.

	Kronor.		Kronor.		Summa kronor.	
Fast anställt manskap (se bil. nr 81).						
4 898 974 tjänstgöringsdagar à 0,02 krona	—	—	—	—	97 979	48
Värnpliktiga (se bil. nr 78).						
9 700 978 tjänstgöringsdagar à 0,02 krona	—	—	—	—	194 019	56
Arméns sjuksköterskekår	—	—	—	—	37 000	—
Hästar (se bil. nr 83).						
Vid truppförbanden.						
Infanteriet.						
94 552 tjänstgöringsdagar à 0,033 krona	3 120	22				
Kavalleriet.						
2 317 038 underhållsdagar à 0,033 krona	76 462	25				
Artilleriet.						
1 301 897 underhållsdagar à 0,033 krona	42 962	60				
Ingenjörtrupperna.						
127 834 underhållsdagar à 0,033 krona	4 218	52				
Trängen.						
146 120 underhållsdagar à 0,033 krona	4 821	96				
Arméförvaltningens intendentsdepartement.						
7,000 underhållsdagar för lejda hästar à 0,033 krona	231	—	131 816	55		
Vid remontdepåerna.						
798 föregående årets ersättningsremonter från årets början till dess de under sommaren föras till truppförbanden omkring 244 dagar, 798 × 244 dagar eller i 194 712 underhållsdagar à 0.033 krona . .	6 425	50				
879 nyinköpta ersättningsremonter från sommaren till årets slut eller omkring 200 dagar, 879 × 200 dagar eller i 175 800 underhållsdagar à 0,033 krona . .	5 801	40	12 226	90	144 043	45
Summa kronor	—	—	—	—	**473 042**	49

Bil. nr 91.

Stat

för Remonteringsstyrelsen att från och med år 1917 tills vidare lända till efterrättelse.

	Kronor.		Summa kronor.	
1 chef, arvode, motsvarande majors avlöning, lön	4 000	—		
dagavlöning å 5 kronor i 365 dagar	1 825	—		
lönetillägg för två tjänstehästar å 400 kronor samt furageersättning å 1 krona om dagen för varje häst, *förslagsvis, högst* .	1 530	—	7 355	—
1 redogörare, arvode	—	—	1 500	—
Skrivbiträde och expenser	—	—	1 600	—
Hyra, ved, lyse och städning m. m. av expeditionslokaler	—	—	2 100	—
Summa kronor	—	—	**12 555**	—

Anm. 1. Chefen åtnjuter, förutom ovan upptagna avlöningsförmåner, inkvarterings- och servisbidrag såsom major från statsanslaget till inkvarteringskostnader.

Anm. 2. Därest enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser chefen för remonteringsstyrelsen göres beriden å endast en tjänstehäst, skall i staten upptagen hästgottgörelse utgå endast för denna häst. I den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning av dylik häst ävensom ombesörjer tjänstehästs skötsel, skall det i staten upptagna lönetillägget nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Anm. 3. Därest besparing under året uppkommer å det för skrivbiträde och expenser anvisade anslag, må dylik besparing användas följande år för enahanda ändamål.

Bil. nr 92.

Beräkning

av statsanslaget för remontering m. m. år 1917.

Utgifter:	Kronor.	Summa kronor.
För remonteringsstyrelsen		
enligt stat	12 555 —	
Inköp av remonter samt inlösen av egna tjänstehästar:		
879 ersättningsremonter à 850 kronor	747 150: —	
50 ökningsremonter » 850 »	42 500: —	
28 egna tjänstehästar	23 800: —	
	813 450 —	
Transport-, rese- och diverse kostnader:		
879 ersättningsremonter à 50 kronor	43 950: —	
50 ökningsremonter » 50 »	2 500: —	
	46 450 —	
Depåkostnader:		
879 ersättningsremonter à 106 kronor	93 174 —	
För å depå störtade remonter:		
15 remonter à 953 kronor	14 295 —	979 924 —
Summa kronor	— —	979 924 —
Till täckande av ovanstående utgifter:		
345 utrangerade stamhästar vid truppförbanden à 138 kronor	— —	47 610 —
Återstod att av riksdagen beviljas	— —	**932 314** —
Summa kronor	— —	**979 924** —

Anm. 1. Vid utgången av år 1916 finnas följande antal stamhästar:

vid infanteriet	68 + 40	=	108	
» kavalleriet	5 620 + 660	=	6 160	(jämte 120 övertaliga stamhästar)
» artilleriet	2 839 + 270	=	3 109	
» ing.-trupperna	154 + 17	=	171	
» trängen	324 + 7	=	331	
			9,879	

Anm. 2. Remontering bör räknas:

vid	kavalleriet	6 160	hästar
»	artilleriet	3 109	»
»	ing.-trupperna	171	»
»	trängen	331	»
		9 771 × 9 % = 879 remonter.	

Anm. 3. Vid utgången av år 1917 beräknas finnas följande antal stamhästar:

vid	infanteriet	192	(108+28+32+24)
»	kavalleriet	6 160	
»	artilleriet	3 148	
»	ing.-trupperna	182	
»	trängen	331	
		10 013	

Bil. nr 93.

Beräkning

av statsanslaget till lega av hästar för truppförbandens övningar år 1917.

I. Truppförbandens lejningsanslag:	Beräknad kostnad i kronor per lejningsdag.	Lejningsdagar.	Summa lejningsdagar.	Kronor.	Summa kronor.
Infanteriet:					
28 infanteriregementen	2 —	[1]) 26 880	—	53 760 —	
28 »	3 50	[1]) 18 032	44 912	63 112 —	116 872 —
Kavalleriet:					
8 kavalleriregementen	3 50	—	2 800	— —	9 800 —
Artilleriet:					
För truppförbandens övningar	3 50	[2]) 151 360	—	529 760 —	
» övningsmarscher, fästnings- och positionsartilleriets skjutskola, artilleri- och ingenjörhögskolan m. m.	3 50	4 412	155 772	15 442 —	545 202 —
Ingenjörtrupperna:					
Svea ingenjörkår	2 50	15 600	—	39 000 —	
Göta »	2 —	15 600	—	31 200 —	
Fälttelegrafkåren	2 —	16 526	—	33 052 —	
Bodens ingenjörkår	4 —	3 400	—	13 600 —	
Övningar i Norrland, övningsmarscher m. m.	4 —	3 708	54 834	14 832 —	131 684 —
Trängen:					
6 trängkårer	2 50	—	24 000	— —	60 000 —
II. Intendentsdepartementets lejningsanslag	— —	—	[3]) 7 000	— —	— —
Summa	— —	—	**289 318**	— —	**863 558** —

[1]) Infanteriets behov av lejda hästar för dess kulsprutor beräknades under förutsättning av en tillgång av 6 stamhästar enligt 1914 års härordning sålunda:

för ett regemente 3 hästar i 120 dagar à 2 kr. = 360 lejningsdagar
23 » » 23 » » 3: 50 » = 529 »

Säger 889 lejningsdagar

Under år 1917 beräknas emellertid finnas endast 1 för kulsprutetjänsten avsedd stamhäst vid varje infanteriregemente.
För varje infanteriregemente erfordras ytterligare lejning av

5 hästar i 120 dagar à 2	kr.	= 600	lejningsdagar		
5 » » 23 » » 3: 50	»	= 115	»		
eller tillsammans	(360 + 600)	= 960	»	à 2	kr.
	(529 + 115)	= 644	»	» 3: 50	»
eller för 28 infanteriregementen		26 880	»	» 2	»
		18 032	»	» 3: 50	»

[2]) Artilleriets behov av lejda hästar för dess övningar beräknas år 1917 vara:

A. Enligt de efter genomförd härordning gällande grunder:

66 åkande batterier å fastlandet à 42 hästar i 42 dagar	116 424	
3 ridande fältbatterier å fastlandet à 72 hästar i 42 dagar	9 072	
Gottlands artillerikår à 100 hästar i 42 dagar	4 200	
6 positionsbatterier å fastlandet à 52 hästar i 42 dagar	13 104	
Boden—Karlsborgs artilleriregemente å Karlsborg à 40 hästar i 35 dagar	1 400	
Boden—Karlsborgs artilleriregemente i Boden à 40 hästar i 35 dagar	1 400	145 600 lejningsdagar

B. Behov av lejda hästar i ersättning för felande stamhästar:

Positionsartilleriregementet 18 hästar i 90 dagar	1 620	
Boden—Karlsborgs artilleriregemente å Karlsborg à 30 hästar i 90 dagar	2 700	
Boden—Karlsborgs artilleriregemente i Boden à 16 hästar i 90 dagar	1 440	5 760 lejningsdagar
		Summa 151 360 lejningsdagar

[3]) Kostnaderna bestridas av förefintliga reservationer å anslaget.

Fjärde huvudtiteln.

		1916.		Bilaga nr.	1917.		Ökning med	Minskning med
		Ordinarie anslag.	Extra ordinarie anslag.		Ordinarie anslag.	Extra ordinarie anslag.		
		Kronor.	Kronor.		Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
	A. Departementet.							
1	Departementschefen	17 000 —	— —	—	17 000 —	— —	— —	— —
2	Departementet	71 150 —	— —	—	72 950 —	— —	1 800 —	— —
3	Extra föredragande inom departementet	— —	10 000 —	—	— —	10 000 —	— —	— —
4	Provisorisk lönereglering för departementet, *förslagsanslag*	— —	8 120 —	—	—	8 070 —	— —	50 —
5	Skrivmaterialier och expenser, vid m. m. för departementet med dess kommandoexpedition, *förslagsanslag*	13 151 —	— —	—	18 160 —	— —	5 009 —	— —
6	Tryckningskostnader för departementet med dess kommandoexpedition, *förslagsanslag*	7 000 —	— —	—	7 000 —	— —	— —	— —
	Säger för departementet	108 301 —	18 120 —	—	115 110 —	18 070 —	6 809 —	50 —
	B. Arméförvaltningen.							
1	Arméförvaltningen	275 490 —	— —	—	275 490 —	— —	— —	— —
2	Skrivmaterialier, expenser och bränsle m. m. för arméförvaltningen, *reservationsanslag*	30 900	— —	—	31 900 —	— —	1 000 —	— —
	Säger för arméförvaltningen	306 390 —	— —	—	307 390 —	— —	1 000 —	— —
	C. Generalitet, staberna m. m.							
1	Generalitetsstaten	194 020 —	— —	1	224 285 —	— —	30 265 —	— —
2	Generalstabens fast anställda personal	350 540 —	— —	2	369 675 —	— —	19 135 —	— —
3	Generalstabens övningar, expenser m. m., *reservationsanslag*	78 175 —	— —	—	78 175 —	— —	— —	— —
4	Artilleristaben	21 755 —	— —	3	21 755 —	— —	— —	— —
5	Kommendantsstaten	73 408 —	— —	4	73 408 —	— —	— —	— —
	Säger för generalitetet, staberna m. m.	717 898 —	— —	—	767 298 —	— —	49 400 —	— —
	Transport	1 132 589 —	18 120 —	—	1 189 798 —	18 070 —	57 209 —	50 —

		1916.		Bilaga nr.	1917.		Ökning med	Minskning med
		Ordinarie anslag.	Extra ordinarie anslag.		Ordinarie anslag.	Extra ordinarie anslag.		
		Kronor.	Kronor.		Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
	Transport	1 132 589 —	18 120 —	—	1 189 798 —	18 070 —	57 209 —	50 —
	D. Undervisningsverken.							
1	Krigshögskolor, *reservationsanslag* .	113 135 —	— —	5—6	115 985 —	— —	2 850 —	— —
2	Ridskolan, *reservationsanslag* . . .	46 750 —	— —	7	46 750 —	— —	— —	— —
3	Skjutskolan för infanteriet och kavalleriet, *reservationsanslag*	62 250 —	— —	—	67 650 —	— —	5 400 —	— —
	Anordnande av vissa extra kurser vid skjutskolan för infanteriet och kavalleriet	— —	22 100 —	—	— —	— —	— —	22 100 —
4	Artilleriskjutskolor, *reservationsanslag*	27 000 —	— —	—	27 000 —	— —	— —	— —
5	Krigsskolan, *reservationsanslag* . .	137 210 —	— —	8—10	189 900 —	— —	52 690 —	— —
6	Volontärskolor, *förslagsanslag* . . .	200 000 —	— —	—	200 000 —	— —	— —	— —
7	Militärläkares och militärveterinärers undervisning, *reservationsanslag* .	6 350 —	— —	—	12 970 —	— —	6 620 —	— —
	Säger för undervisningsverken	592 695 —	22 100 —	—	660 255 —	— —	67 560 —	22 100 —
	E. Avlöning, rekrytering (truppförbanden), arvoden, m. m.							
1	Avlöning och rekrytering m. m., *förslagsanslag*	18 301 994 —	— —	11—71	18 290 603 —	— —	— —	11 391 —
2	Anställnings- och avskedspremier, *förslagsanslag*	367 200 —	— —	72	375 400 —	— —	8 200 —	— —
3	Ökad avlöning för de till tjänståldern äldste bataljonsläkarna och bataljonsveterinärerna, *förslagsanslag* .	57 283 —	— —	—	55 538 —	— —	— —	1 745 —
4	Avlöning till bataljonsläkare vid fältläkarkåren, *förslagsanslag*	60 000 —	— —	—	72 000 —	— —	12 000 —	— —
5	Extra lönetillägg, *förslagsanslag* . .	— —	205 —	—	— —	205 —	— —	— —
6	Ersättning åt vissa löntagare i följd av arméns omorganisation, *förslagsanslag*, högst	2 584 —	— —	—	2 584 —	— —	— —	— —
7	Arméns reservstater, *förslagsanslag* .	85 724 —	— —	73—75	176 150 —	— —	90 426 —	— —
8	Arméns personal över stat, *förslagsanslag*	120 000 —	— —	—	120 000 —	— —	— —	— —
9	Dagavlöningstillägg åt indelt manskap, *förslagsanslag*	— —	154 000 —	—	— —	94 300 —	— —	59 700 —
10	Hyra, expenser m. m. vid truppförbanden, *reservationsanslag* . . .	121 700 —	— —	76	122 200 —	— —	500 —	— —
	Transport	18 994 785 —	154 205 —	—	19 214 475 —	94 505 —	111 126 —	72 836 —
	Transport	1 725 284 —	40 220 —	—	1 850 053 —	18 070 —	124 769 —	22 150 —

		1916.		Bilaga nr.	1917.		Ökning med	Minskning med
		Ordinarie anslag.	Extra ordinarie anslag.		Ordinarie anslag.	Extra ordinarie anslag.		
		Kronor.	Kronor.		Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
	Transport	1 725 284 —	40 220 —	—	1 850 053 —	18 070 —	124 769 —	22 150 —
	Transport	18 994 785 —	154 205 —	—	19 214 475 —	94 505 —	111 126 —	72 836 —
11	Landstormen, *reservationsanslag* . .	257 970 —	— —	—	277 935 —	— —	19 965 —	— —
12	De värnpliktiges avlöning, inskrivning och redovisning m. m., *förslagsanslag*	6 012 312 —	— —	79	6 352 918 —	— —	340 606 —	— —
13	Ersättning för rustning och rotering, *förslagsanslag*	585 000 —	— —	—	425 000 —	— —	— —	160 000 —
14	Intendenturkåren	708 668 —	— —	80	711 655 —	— —	2 987 —	— —
15	Ålderstillägg, *förslagsanslag*	102 150 —	— —	—	109 350 —	— —	7 200 —	— —
16	Mötesbidrag, *förslagsanslag*	— —	130 988 —	—	— —	114 615 —	— —	16 373 —
17	Provisoriskt avlöningstillägg åt officerare m. fl. vid till Boden förlagda truppförband och formationer, *förslagsanslag*	— —	60 000 —	—	— —	67 600 —	7 600 —	— —
	Säger för avlöning, rekrytering (truppförbanden), arvoden m. m.	26 782 585 —	345 193 —	—	27 091 333 —	276 720 —	489 484 —	249 209 —
	F. **Intendenturen m. m.**							
1	Arméns mathållning, *förslagsanslag* .	8 833 885 —	— —	82	9 059 971 —	— —	226 086 —	— —
2	Furagering av arméns hästar, *förslagsanslag*	3 888 376 —	— —	83, 84	4 466 052 —	— —	577 676 —	— —
3	Arméns munderingsutrustning, *reservationsanslag*	4 924 922 —	— —	85	5 574 455 —	— —	649 533 —	— —
4	Arméns diverse intendenturbehov, *reservationsanslag*	853 388 —	— —	86	875 997 —	— —	22 609 —	— —
5	Arméns kasernutredning samt ved, ljus och vatten, *reservationsanslag* . .	2 097 461 —	— —	87, 88	2 158 547 —	— —	61 086 —	— —
6	Premiering av lastautomobiler, *reservationsanslag*	— —	— —	—	40 000 —	— —	40 000 —	— —
7	Anskaffning av lastautomobiler . . .	— —	— —	—	— —	303 600 —	303 600 —	— —
8	Inköp av inventarier i nya kasernetablissemang	— —	— —	—	— —	100 000 —	100 000 —	— —
	Säger för intendenturen m. m.	20 598 032 —	— —	—	22 175 022 —	403 600 —	1 980 590 —	— —
	G. **Inkvarterings-, rese- och traktamentskostnader.**							
1	Inkvarteringskostnader, *förslagsanslag*	1 088 307 —	— —	—	1 088 307 —	— —	— —	— —
2	Inkvarteringens ordnande i Stockholm, *reservationsanslag*	21 450 —	— —	—	21 450 —	— —	— —	— —
	Transport	1 109 757 —	— —	—	1 109 757 —	— —	— —	— —
	Transport	49 105 901 —	385 413 —	—	51 116 408 —	698 390 —	2 594 843 —	271 359 —

		1916.		Bilaga nr.	1917.		Ökning med	Minskning med
		Ordinarie anslag.	Extra ordinarie anslag.		Ordinarie anslag.	Extra ordinarie anslag.		
		Kronor.	Kronor.		Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
	Transport	49 105 901 —	385 413 —	—	51 116 408 —	698 390 —	2 594 843 —	271 359 —
	Transport	1 109 757 —	— —	—	1 109 757 —	— —	— —	— —
3	Rese- och traktamentspenningar, *förslagsanslag*	195 000 —	— —	—	195 000 —	— —	— —	— —
4	Flyttningshjälp, *förslagsanslag* . . .	12 000 —	— —	—	12 000 —	— —	— —	— —
	Säger för inkvarterings-, rese- och traktamentskostnader	1 316 757 —	— —	—	1 316 757 —	— —	— —	— —
	H. Artilleribehov.							
1	Arméns vapen, ammunition och målskjutningsmateriel samt artilleriets övningar och materiel, *reservationsanslag*	2 708 850 —	— —	—	3 826 850 —	— —	1 118 000 —	— —
	Säger för artilleribehov	2 708 850 —	— —	—	3 826 850 —	— —	1 118 000 —	— —
	I. Fortifikationsbehov.							
1	Arméns byggnader, mötesfält och kommendantskapsutgifter samt fortifikationens övningar och materiel, *reservationsanslag*	1 778 340 —	— —	—	1 908 825 —	— —	130 485 —	— —
	Uppförande av kasernetablissemang för femton infanteriregementen	— —	1 744 000 —	—	— —	— —	— —	1 744 000 —
	Uppförande av intendenturförråd för vissa truppförband	— —	125 000 —	—	— —	— —	— —	125 000 —
2	Fullbordande av befästningsarbetena vid Boden	— —	33 500 —	—	— —	286 500 —	253 000 —	— —
	Anläggning av en elektrisk kraftstation i Boden	— —	99 000 —	—	— —	— —	— —	99 000 —
3	Inköp av mark för utökning av Järvafältet	— —	768 000 —	—	— —	532 000 —	— —	236 000 —
4	Anskaffande av heliografer åt fälttelegraftrupperna	— —	— —	—	— —	24 700 —	24 700 —	— —
	Nybyggnadsarbeten för vissa trängkårers trängförråd	— —	78 000 —	—	— —	— —	— —	78 000 —
	Säger för fortifikationsbehov	1 778 340 —	2 847 500 —	—	1 908 825 —	843 200 —	408 185 —	2 282 000 —
	Transport	54 909 848 —	3 232 913 —	—	58 168 840 —	1 541 590 —	4 121 028 —	2 553 359 —

		1916.		Bilaga nr.	1917.		Ökning med	Minskning med
		Ordinarie anslag.	Extra ordinarie anslag.		Ordinarie anslag.	Extra ordinarie anslag.		
		Kronor.	Kronor.		Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
	Transport	54 909 848 —	3 232 913 —	—	58 168 840 —	1 541 590 —	4 121 028 —	2 553 359 —
	J. Övningar.							
1	Arméns fält- och fälttjänstövningar, *reservationsanslag*	600 000 —	— —	—	600 000 —	— —	— —	— —
2	Vinterövningar, *reservationsanslag* .	320 000 —	— —	—	320 000 —	— —	— —	— —
3	Det frivilliga skytteväsendets befrämjande	— —	1 125 000 —	—	— —	1 150 000 —	25 000 —	— —
4	Vinterrekrytskolor vid vissa icke kasernerade infanteriregementen, *förslagsanslag*	— —	240 000 —	—	— —	164 050 —	— —	75 950 —
5	Kurser för utbildning av befäl och fackmän vid landstormen, *förslagsanslag*	— —	425 000 —	—	— —	850 000 —	425 000 —	— —
	Särskild ersättning till vissa för undergående av reservbefälsutbildning inkallade värnpliktiga, *förslagsanslag*	— —	127 000 —	—	— —	— —	— —	127 000 —
	Säger för övningar	920 000 —	1 917 000 —	—	920 000 —	2 164 050 —	450 000 —	202 950 —
	K. Sjukvård.							
1	Garnisonssjukhusen i Stockholm, å Karlsborg och i Boden, *reservationsanslag*	112 200 —	— —	89	132 650 —	— —	20 450 —	— —
2	Arméns sjuk- och veterinärvård samt hovbeslag m. m., *reservationsanslag*	416 342 —	— —	90	473 042 —	— —	56 700 —	— —
3	Det frivilliga sjukvårdsväsendet i krig	— —	10 000 —	—	— —	10 000 —	— —	— —
	Säger för sjukvård	528 542 —	10 000 —	—	605 692 —	10 000 —	77 150 —	— —
	L. Stipendier.							
1	Resestipendier åt artilleri- och ingenjöröfficerare, *reservationsanslag* . .	7 000 —	— —	—	7 000 —	— —	— —	— —
2	Resestipendier åt officerare och intendenturtjänstemän, *reservationsanslag*	15 000 —	— —	—	15 000 —	— —	— —	— —
3	Stipendier för fältläkarkåren och veterinärstaten	26 400 —	— —	—	26 400 —	— —	— —	— —
4	Resestipendier åt militärläkare, *reservationsanslag*	2 000 —	— —	—	2 000 —	— —	— —	— —
	Säger för stipendier	50 400 —	— —	—	50 400 —	— —	— —	— —
	Transport	56 408 790 —	5 159 913 —	—	59 744 932 —	3 715 640 —	4 648 178 —	2 756 309 —

		1916.		Bilaga nr.	1917.		Ökning med	Minskning med
		Ordinarie anslag.	Extra ordinarie anslag.		Ordinarie anslag.	Extra ordinarie anslag.		
		Kronor.	Kronor.		Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
	Transport	56 408 790 —	5 159 913 —	—	59 744 932 —	3 715 640 —	4 648 178 —	2 756 309 —
	M. Remontering och hästlega.							
1	Remontering m. m., *reservationsanslag*	880 069 —	— —	92	932 314 —	— —	52 245 —	— —
2	Lega av hästar för truppförbandens övningar, *reservationsanslag* . . .	882 330 —	— —	93	863 558 —	— —	— —	18 772 —
	Säger för remontering och hästlega	1 762 399 —	— —	—	1 795 872 —	— —	52 245 —	18 772 —
	N. Diverse.							
1	Ersättning för förskott	— —	209 712 —	—	— —	201 956 —	— —	7 756 —
2	Understöd åt föreningar och till skrifters utgivande, *reservationsanslag*	18 000 —	— —	—	18 000 —	— —	— —	— —
	Förbundet »Soldaternas vänner» . . .	— —	10 000 —	—	— —	— —	— —	10 000 —
3	Extra utgifter, *reservationsanslag* . .	600 000 —	— —	—	600 000 —	— —	— —	— —
4	Civilanställning, *förslagsanslag* . . .	— —	20 000 —	—	— —	20 000 —	— —	— —
	Generalstabens översiktskarta över Sverge	— —	20 000 —	—	— —	— —	— —	20 000 —
5	Omkostnader för riksförsäkringsanstalten, *förslagsanslag*	— —	— —	—	— —	6 200 —	6 200 —	— —
	Säger för diverse	618 000 —	249 712 —	—	618 000 —	228 156 —	6 200 —	37 756 —
	Summa	**58 789 189** —	**5 419 625** —	—	**62 158 804** —	**3 943 796** —	**4 706 623** —	**2 812 837** —
					66 102 600: —			
	Kostnader enligt § 63 regeringsformen.							
1	Till täckande av under år 1914 förskjutna kostnader enligt § 63 regeringsformen	— —	39,914,886 —					
	Summa	**58,789,189** —	**45,334,511** —					
		104,123,700						

BIHANG

TILL

RIKSDAGENS PROTOKOLL

VID

LAGTIMA RIKSDAGEN I STOCKHOLM

ÅR 1916.

FÖRSTA SAMLINGEN.

FÖRSTA BANDET. III.

Bilagor till Kungl. Maj:ts proposition Nr 1 angående statsverkets tillstånd och behov: femte och sjätte huvudtitlarna.

Femte huvudtiteln.

Utdrag av protokollet över sjöförsvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 januari 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Broström anmälde de frågor, som tillhörde regleringen av riksstatens femte huvudtitel för år 1917, samt yttrade.

Vid min framställning kommer jag att upptaga anslagen i den ordning, vari de böra förekomma i den blivande riksstaten, därvid jag även angiver de ordinarie anslag, beträffande vilka jag icke har någon förändring att föreslå.

I. MARINEN.

A. Departementet.

1. Departementschefen, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 17,000: —

2. Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli och kommandoexpeditionen.

[1.] Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli och kommandoexpeditionen. (Ordinarie anslag.)

Sedan en extra föredragandebefattning med av riksdagen anvisat arvode blivit under år 1913 inrättad inom sjöförsvarsdepartementet, har föredragningen inom departementet varit fördelad på tre tjänstemän med var sin rotel, nämligen expeditionschefen, extra föredraganden och den ena av de å departementets stat uppförda två kanslisekreterarna. Denne kanslisekreterare tjänstgör därjämte för närvarande såsom föredragande inför regeringsrätten av denna domstol tillhörande mål från departementet. Såsom biträden åt bemälda tre föredragande vid ärendenas beredning samt uppsättning av protokoll och expeditioner m. m. tjänstgöra sedan år 1908, förutom den andre å stat upptagna kanslisekreteraren, tre amanuenser med fasta årliga arvoden av 1,500 kronor för varje amanuens, varjämte ett växlande mindre antal amanuenser utan fasta arvoden är anställt i departementet.

En av de fast anställda amanuenserna är under expeditionschefens semester och ledighet för större ärendens beredning, därvid expeditionschefsämbetet i allmänhet förestås av extra föredraganden, ävensom under extra föredragandens semester förordnad att bestrida den sistnämndes befattning. Härigenom kommer denne amanuens att under större delen av året hava sysselsättning å annan befattning. Det återstående antalet biträden åt föredragandena — en kanslisekreterare och två fasta amanuenser — har med hänsyn särskilt till den väsentliga ökning i departementets arbetsbörda, som de senare åren medfört, visat sig alldeles otillräckligt. Till belysande av nämnda ökning torde

jag här få meddela följande uppgift å ärenden, som på föredragning av departementet avgjorts av Kungl. Maj:t i statsrådet under åren 1911—1915. [1.]

År	Antalet avgjorda ärenden.
1911	839
1912	998
1913	1,023
1914	1,129
1915	1,467

Den åtgärd, som för närvarande bör vidtagas för att bereda föredragandena erforderligt biträde vid deras sålunda väsentligt ökade arbete, synes mig vara anställande av ytterligare två amanuenser med fasta arvoden, och böra dessa arvoden enligt min mening icke sättas lägre än till 1,500 kronor för varje amanuens. Genom en sådan anordning skulle, om man bortser från den förut omförmälda amanuensen, vilken under större delen av året bestrider extra föredragandens tjänst, på expeditionschefens rotel kunna tjänstgöra en kanslisekreterare och en fast amanuens, på extra föredragandens rotel två fasta amanuenser och på kanslisekreteraren-föredragandens rotel en fast amanuens. På detta sätt kommer visserligen i jämförelse med förhållandena inom andra departement, där på varje byrå i regel tjänstgöra en kanslisekreterare och en, ofta två fasta amanuenser, endast ett minimum av arbetskrafter att beredas å varje rotel, men givetvis skulle en dylik förstärkning i allt fall vara av icke ringa betydelse för arbetets behöriga gång.

Vidare anser jag mig icke kunna underlåta att i detta sammanhang föreslå en höjning av beloppet, 1,500 kronor för år, av de tre nu utgående fasta amanuensarvodena. Nämnda belopp måste nämligen i betraktande av de nuvarande dyra levnadskostnaderna anses alltför lågt. Också hava inom övriga departement amanuensarvodena under senare tid i allmänhet undergått en icke oväsentlig förhöjning. En ökning av amanuensarvodena kräves även med hänsyn till departementets lämpliga rekrytering, vilken under de senare åren visat sig möta stora svårigheter. Ett av de till förhöjning sålunda ifrågasatta årsarvodena synes mig böra höjas från nuvarande 1,500 kronor med 900 kronor till 2,400 kronor och de två övriga från 1,500 till 1,800 kronor eller med 300 kronor för varje.

[1.] Sammanlagda beloppet av de sålunda föreslagna nya arvodena och ökningen av de redan befintliga jämte vikariatsersättning under de nya amanuensernas semester utgör omkring 4,700 kronor, fördelat på följande sätt:

Två nya amanuensarvoden å 1,500 kronor vartdera	kronor	3,000: —
Höjning av ett amanuensarvode från 1,500 kronor till 2,400 kronor	»	900: —
Höjning av två amanuensarvoden, vartdera från 1,500 till 1,800 kronor	»	600: —
Vikariatsersättning under semester för två nya amanuenser, förslagsvis	»	200: —
Summa	kronor	4,700: —

Någon möjlighet att inrymma detta belopp inom det nuvarande i staten för sjöförsvarsdepartementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli och kommandoexpeditionen till departementschefens förfogande ställda anslaget å 12,500 kronor till amanuenser, skrivbiträden och extra vaktmästare förefinnes så mycket mindre, som detta anslag under flera föregående och även under nästlidna år mäst utfyllas, för sistnämnda år med ett belopp av 2,900 kronor, vilket belopp av Kungl. Maj:t utanordnats av extra utgifter. Då emellertid, därest mitt förslag om inrättande av ytterligare två fasta amanuensbefattningar vinner bifall, nyssnämnda belopp av 2,900 kronor, huvudsakligen utgörande gratifikationer till amanuenser utan fasta arvoden, synes för framtiden, åtminstone till största delen, icke behöva utgå, anser jag, att ytterligare ökning av anslaget för närvarande och innan ytterligare erfarenhet vunnits icke bör begäras i vidare mån, än att nyssnämnda summa av 4,700 kronor torde böra avrundas till 5,000 kronor.

Jag får alltså i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

dels att höja det till departementschefens förfogande ställda anslaget till amanuenser, skrivbiträden och extra vaktmästare från 12,500 kronor med 5,000 kronor till 17,500 kronor;

dels ock, vid bifall härtill, i riksstaten för år 1917 höja anslaget till sjöförsvarsdepartementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli och kommandoexpeditionen,

nu	kronor	36,700: —
med	»	5,000: —
till	kronor	41,700: —

3. Extra föredragande inom departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli.

[2.] Extra föredragande inom sjöförsvarsdepartementet. (Extra anslag.)

På framställning av Kungl. Maj:t i proposition nr 105 för år 1913 medgav riksdagen, att till arvode åt en extra föredragande i sjöförsvarsdepartementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli finge från och med den 1 juni 1913 tillsvidare intill 1914 års utgång av tillgängliga medel utbetalas ett belopp av 6,800 kronor, för år räknat, att ersättas från femte huvudtitelns allmänna besparingar.

Liknande medgivande lämnades av 1914 års riksdag för år 1915.

Till sistnämnda års riksdag hemställde Kungl. Maj:t, dels att omförmälda arvode måtte med hänsyn till de avlöningsförmåner, som utginge till tjänstinnehavare med motsvarande arbetsuppgifter i andra avdelningar av Kungl. Maj:ts kansli, för år 1916 höjas till 7,000 kronor, dels ock att beloppet måtte uppföras å extra stat för sistnämnda år; och blev denna hemställan av riksdagen bifallen.

Behov av den förstärkning av sjöförsvarsdepartementets arbetskrafter, som tillförts departementet genom ifrågavarande tjänst, kan med visshet beräknas föreligga även för år 1917.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

> att till arvode åt en extra föredragande i sjöförsvarsdepartementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av 7,000 kronor.

4. Provisorisk löneregleringför departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli och kommandoexpeditionen.

[3.] Provisorisk löneregleringför departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli och kommandoexpeditionen. (Extra anslag.)

Till provisorisk löneregleringför befattningshavare i sjöförsvarsdepartementet har riksdagen på extra stat för år 1916 anvisat såsom förslagsanslag ett belopp av 4,115 kronor, därav högst 75 kronor finge användas till höjning av vikariatsersättning under semester.

Under åberopande av vad chefen för justitiedepartementet till statsrådsprotokollet över justitieärenden förut denna dag anfört i fråga om behovet av provisoriska avlöningstillägg för befattningshavare i statsdepartementen jämväl för år 1917, får jag beträffande sjöförsvars-

[3.] departementet meddela, att anledning ej föreligger beräkna de provisoriska lönetilläggen till befattningshavare därstädes för sistnämnda år till annat belopp än för år 1916.

Å detta departements stat erfordras följaktligen 4,115 kronor till provisoriska avlöningstillägg för år 1917.

För åtnjutande av det provisoriska avlöningstillägget torde böra stadgas de villkor, chefen för justitiedepartementet i sitt anförande föreslagit, och tillika för iakttagande vid utbetalningen av avlöningstilläggen meddelas de av honom ifrågasatta föreskrifter.

Jag får alltså hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till provisorisk lönereglering för befattningshavare i sjöförsvarsdepartementet, i enlighet med de av mig tillstyrkta grunder och på de av mig förordade villkor, på extra stat för år 1917 bevilja ett förslagsanslag av 4,115 kronor, därav högst 75 kronor må användas till höjning av vikariatsersättning under semester.

B. Marinförvaltningen och marinstaben.

1. Marinförvaltningen.

Advokatfiskalstjänsten i marinförvaltningen.

[4.] Marinförvaltningen. (Ordinarie anslag.) Vid förvaltningens av sjöärendena ombildning år 1877 till den nuvarande marinförvaltningen bibehölls den tidigare gällande bestämmelsen, att sekreteraren i ämbetsverket tillika skulle förrätta advokatfiskalsgöromålen därstädes och vid flottans station i Stockholm. På framställning av Kungl. Maj:t till 1901 års riksdag uppfördes därefter från och med år 1902 å marinförvaltningens stat en särskild advokatfiskalstjänst med ett årsarvode av 2,500 kronor; och skulle tjänstens innehavare, såsom dittills varit fallet, jämväl förrätta advokatfiskalsgöromålen vid flottans nämnda station. Vid den av 1908 års riksdag genomförda omorganisationen av marinförvaltningen höjdes advokatfiskalens arvode till 3,000 kronor, med vilket belopp arvodet sedan dess utgått.

Enligt gällande instruktion för marinförvaltningen har advokatfiskalen i ämbetsverket följande åligganden: att vara marinförvaltningens ombud i frågor rörande kronans rätt; att avgiva utlåtanden i de ärenden, som i sådant hänseende av marinförvaltningen eller avdelningschef till honom remitteras; att, å kronans vägnar, när så prövas nödigt deltaga i anbefallda inventeringar; samt att utföra ej mindre åtal för fel och försummelse i tjänsten, som civil tjänsteman begår, än ock övriga åtal, vilka av marinförvaltningen åt honom uppdragas. [4.]

Föreskrifter rörande advokatfiskalens åligganden i egenskap av advokatfiskal vid flottans station i Stockholm äro angivna i reglementet för marinen, del I. Jämlikt dessa föreskrifter är han kronans ombud i frågor rörande kronans rätt, vilka vid domstol göras anhängiga, samt skall beivra brott och förseelser, som i tjänsten begås av stationen tillhörande personal. Han bör vidare med uppmärksamhet följa behandlingen av de vid stationskrigsrätten anhängiga mål samt äger att, så ofta det finnes nödigt, övervara undersökningarna därstädes.

Hans åligganden i övrigt i denna hans egenskap äro:

a) att vara tillstädes vid inventeringar av stationens kassa i juni och december månader för granskning av stationens säkerhetshandlingar ävensom i övrigt vid betydligare inventeringar och kassationsbesiktningar för att bevaka kronans rätt;

b) att, på remiss från stationsbefälhavaren eller varvschefen, avgiva utlåtanden i förekommande juridiska frågor;

c) att, efter uppdrag av stationsbefälhavaren eller varvschefen, indriva kronans fordringar;

d) att bevaka kronans fordringar i konkurser och vid årsstämningar, sedan därför behövliga handlingar blivit advokatfiskalen från räkenskapskontoret tillställda; varande han dels pliktig att vid bevakning i konkurs anmäla att, därest beedigande av kronans fordran ifrågakommer, edgången skall fullgöras av kamreraren vid stationen, dels ock i övrigt ensam ansvarig för fullständigheten av bevakningsinlagor, varom nu är sagt;

e) att besörja om kvarstad å gäldenärs egendom eller annan handräckningsåtgärd, när omsorgen om kronans säkerhet sådant fordrar;

f) att tillse, det kronans säkerhet hos löftesmän för deras ingångna förbindelser iakttages samt att borgens- och inteckningsförnyelser bliva inom behörig tid verkställda, i vilket avseende alla borgens- och inteckningshandlingar böra honom delgivas för anteckning i en för detta ändamål förd bok;

[4.] g) att, efter uppdrag av stationsbefälhavaren eller varvschefen, indriva och redovisa försuttna viten och prisskillnader i följd av uraktlåtet fullgörande av ingångna leverans- eller entreprenadkontrakt; samt

h) att föra diarium över alla till hans handläggning överlämnade mål samt senast tionde dagen efter varje halvårs slut till stationsbefälhavaren och varvschefen avgiva berättelse, utvisande vad han vid de mål, som tillhört den enes eller andres prövning, tillgjort och vilka däribland icke kunnat avslutas samt varpå detta beror.

Vidare stadgas i berörda reglemente för marinen, att advokatfiskalen är kronan ansvarig för den förlust, kronan tillskyndas genom uraktlåtet fullgörande av hans åligganden.

Advokatfiskalens dagliga arbetstid å tjänsterummet i marinförvaltningen är för närvarande bestämd till två timmar varje söckendag. Viss arbetstid för fullgörandet av hans åligganden såsom advokatfiskal vid Stockholms station är icke fixerad.

Uti skrivelse den 3 oktober 1912 angående utgifterna under rikstatens femte huvudtitel för år 1914 anmälde marinförvaltningen, huruvida som advokatfiskalen i ett till ämbetsverket avgivet memorial gjort framställning om åtgärd i syfte att advokatfiskalstjänsten skulle överflyttas på stat med lön i 2:a lönegraden eller ock att advokatfiskalens arvode, 3,000 kronor, måtte höjas med skillnaden mellan detta belopp och avlöningen för tjänsteman i 2:a lönegraden, ålderstillägg ej inberäknat, eller med 2,800 kronor.

Marinförvaltningen anförde därvid, bland annat, att det vore obestridligt, att advokatfiskalens göromål, efter det arvodesförhöjningen till 3,000 kronor vid 1908 års riksdag blivit beviljad, alltmer ökats och att en dryg del därav finge utföras utom den tjänstetid av två timmar dagligen på ämbetsrummet, till vilken advokatfiskalen enligt gällande instruktion för marinförvaltningen vore förpliktad. En ytterligare förhöjning av advokatfiskalens arvode syntes marinförvaltningen fördenskull visserligen väl befogad. Emellertid ansåge ämbetsverket, att den erforderliga förhöjningen tillsvidare skulle kunna uppföras på extra stat; och hemställde ämbetsverket i sådant syfte, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att till förhöjning av samma arvode bevilja ett extra anslag för år 1914 av 1,000 kronor.

Denna framställning föranledde icke någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Sedan advokatfiskalen uti ingivet memorial återupptagit sin år 1912 gjorda framställning, har marinförvaltningen, då de i ämbetsverkets skrivelse den 3 oktober samma år andragna skälen för en förhöjning av arvodet till advokatfiskalen fortfarande kvarstode, i skrivelse den 30

september 1913 angående regleringen av utgifterna under femte huvud- [4.]
titeln för år 1915 upprepat sin i ämnet gjorda hemställan.

Ej heller denna framställning föranledde någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

I ett till marinförvaltningen år 1914 ingivet memorial har advokatfiskalen förnyat sin de två närmast föregående åren gjorda framställning och därvid åberopat, förutom vad han till stöd därför tidigare anfört, en tillika ingiven uppgift å antalet under åren 1910—31 oktober 1914 av advokatfiskalen handlagda mål, utvisande att antalet mål för år under ifrågavarande tid i det närmaste fördubblats samt att advokatfiskalen under samma tid haft att föra kronans talan i ett betydande antal mål och ärenden utanför ämbetsverket vid under- och överrätt eller vid särskilda sammanträden; och ansåg sig marinförvaltningen böra ånyo anmäla behovet av medel till höjande av arvodet åt advokatfiskalen i ämbetsverket med 1,000 kronor.

Denna anmälan föranledde icke någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Enligt vad marinförvaltningen i skrivelse den 8 oktober 1915 angående regleringen av utgifterna under femte huvudtiteln för år 1917 nu meddelat, har advokatfiskalen i ett till ämbetsverket ingivet memorial förnyat sin tidigare vid tre särskilda tillfällen gjorda framställning om advokatfiskalstjänstens överflyttande på stat med lön i 2:a löneklassen och därvid dels åberopat, förutom vad han till stöd därför tidigare anfört, en tillika ingiven uppgift å under åren 1910—1 oktober 1915 av advokatfiskalen handlagda mål, utvisande att göromålen å advokatfiskalstjänsten ökats stadigvarande; och har advokatfiskalen därvid i övrigt anfört huvudsakligen följande.

Advokatfiskalstjänsten hos ämbetsverket vore av den art, att dess innehavare, i den mån göromålen ej påkallade hans närvaro utom tjänsterummet, lämpligen där borde finnas tillgänglig under den tid, som vore fixerad såsom tjänstetid, d. v. s. sex timmar dagligen, beroende på att i hans göromål inginge till icke ringa del besvarande av förfrågningar från de olika avdelningarna i där under handläggning varande frågor och meddelande av tillfälliga upplysningar i skilda ärenden. Då för närvarande den för tjänsten avsedda tjänstetiden å ämbetsrummet fullt upptoges med besvarande av ovan nämnda förfrågningar m. m., granskning av kontrakt och borgensförbindelser, avgivande av yttranden i smärre ärenden m. m., hade det blivit nödvändigt att beträffande sådana ärenden, som fordrat vidlyftigare utredningar, helt och hållet verkställa dessa utredningar utom den för advokatfiskalen fastställda tjänstetiden. Det syntes emellertid ej rätt att förutsätta, att advokat-

[4.] fiskalen skulle tjänstgöra sex timmar om dagen å fastslagen tjänstetid för det arvode av 3,000 kronor, som nu vore förenat med tjänsten. Den kvalificerade arbetskraft, som erfordrades för skötande av ombudsmannagöromål, kunde ej skäligen stå till buds för en så ringa avlöning, om samtidigt påfordrades, att han skulle vara tillgänglig å ämbetsrummet under sedvanlig tjänstetid. Advokatfiskalstjänsten i marinförvaltningen borde väl få anses jämnställd med ombudsmannatjänsterna i exempelvis domänstyrelsen, kammarkollegium, statskontoret och generalpoststyrelsen, vilka alla vore 2:a grads tjänster; och tjänsten skulle säkerligen, därest man vid omorganisationen av marinförvaltningen år 1908 kunnat förutse, att göromålen å tjänsten skulle komma att ökas så stadigt, som skett under de senare sju åren, redan då hava uppförts på stat i 2:a lönegraden.

För egen del har marinförvaltningen i sin berörda skrivelse funnit den ständiga ökningen av den advokatfiskalen påvilande arbetsbördan, vikten av de göromål, advokatfiskalen hade att utföra, samt den omständigheten, att det alltmera visat sig nödvändigt att advokatfiskalen, i den mån tjänsteåligganden icke påkallade hans närvaro utom ämbetsverket, vore där tillgänglig under den för den övriga civila tjänstepersonalen fastställda tjänstetiden av sex timmar, påkalla, att advokatfiskalstjänsten i marinförvaltningens stat uppfördes såsom tjänst i 2:a lönegraden, samt föreslagit vidtagande av därav betingade åtgärder.

Departementschefens yttrande.

Av den i det föregående omnämnda uppgiften å de av advokatfiskalen i marinförvaltningen åren 1910—1915 handlagda mål framgår, att antalet sådana mål, som år 1910 uppgått till 91, under år 1914 stigit till 224 och år 1915 intill den 1 oktober uppgått till 177. Vidare har advokatfiskalen, enligt vad nämnda uppgift utvisar, under tiden 31 oktober 1914—1 oktober 1915 fört kronans talan vid underrätt i 5 mål med 13 inställelser och hos Kungl. Maj:t i 2 revisionssaker samt varit av justitiekanslersämbetet förordnad såsom särskild åklagare i 7 krigsrätter med 13 inställelser ävensom uppträtt som kronans ombud i en skiljenämnd med 3 sammanträden. Den sålunda lämnade redogörelsen och vad advokatfiskalen i ärendet i övrigt anfört synes mig oförtydbart giva vid handen, icke blott att antalet av de till tjänsten hörande göromålen under de senare åren i högst väsentlig grad ökats, utan ock att dessa göromål i och för sig för närvarande äro alltför omfattande för att det nuvarande arvodet av 3,000 kronor skall kunna utgöra skälig ersättning för det i tjänsten nedlagda arbetet. Det ligger ock i sakens natur, att de göromål, som tillhöra advokatfiskalstjänsten, till stor del äro

av mera krävande och tidsödande beskaffenhet. Därtill kommer, att advokatfiskalen utan särskild ersättning har att ombesörja advokatfiskalsgöromålen vid flottans station i Stockholm. Om ock det därmed förenade arbetet, enligt vad jag inhämtat, i allmänhet icke är särskilt betungande, vållas dock härigenom en ytterligare ökning av advokatfiskalens arbetsbörda. Jag torde i detta sammanhang få erinra därom, att i staten för marinintendenturkåren är uppförd en särskild advokatfiskalstjänst vid flottans station i Karlskrona, med vilken tjänst äro förbundna avlöningsförmåner av tillhopa 2,500 kronor för år. [4.]

Av nu anförda skäl anser jag, att frågan om beredande av avlöningsförbättring åt advokatfiskalen i marinförvaltningen icke längre bör undanskjutas. Jag kan dock icke dela ämbetsverkets uppfattning därom, att befattningen redan nu bör uppföras såsom en ordinarie tjänst i 2:a lönegraden. Däremot synes det mig lämpligt att, på sätt marinförvaltningen vid flera tidigare tillfällen föreslagit, arvodet till advokatfiskalen höjes med 1,000 kronor, vilken arvodesförhöjning dock icke lärer böra beviljas på extra stat, utan medgivas på sådant sätt, att ifrågavarande arvode i staten för marinförvaltningen uppföres med 4,000 kronor i stället för nuvarande belopp, 3,000 kronor. Härigenom skulle advokatfiskalens arvode komma att uppgå till samma belopp, som i marinförvaltningen och andra nyreglerade verk utgör grundavlöningen för tjänsteman i 1:a lönegraden, och anslaget till marinförvaltningen höjas från nuvarande belopp, 133,000 kronor, till 134,000 kronor.

Skrivbiträdesbefattningar.

I enlighet med framställning av Kungl. Maj:t beslöt 1912 års riksdag att å ordinarie staten för marinförvaltningen från och med år 1913 uppföra 4 skrivbiträden. Avlöningen för dessa bestämdes därvid efter den normala typen till: 700 kronor i lön, 350 kronor i tjänstgöringspenningar och 150 kronor i ortstillägg, vartill skulle komma två ålderstillägg, vartdera å 200 kronor, efter respektive 5 och 10 år.

I skrivelse den 24 november 1914 angående utgifterna under rikstatens femte huvudtitel för år 1916 upptog marinförvaltningen till förnyat övervägande frågan rörande behovet av fasta skrivbiträden i ämbetsverket samt förklarade sig därvid på anförda skäl icke längre kunna uppskjuta med förslag, att ett antal av ytterligare 4 skrivbiträdesbefattningar — motsvarande det antal extra ordinarie skrivbiträden, som för det dåvarande hade stadigvarande sysselsättning i ämbetsverket året om — bleve från och med år 1916 uppförda å ämbetsverkets stat; och blevo dessa nya befattningar jämväl upptagna i det förslag till

[4.] stat för marinförvaltningen, om vars godkännande ämbetsverket i samma skrivelse gjorde hemställan.

Denna hemställan blev icke av mig förordad och föranledde icke heller någon åtgärd från Kungl. Maj:ts sida.

Marinförvaltningen har nu i sin förut omförmälda skrivelse den 8 oktober 1915 förnyat sin framställning om upptagande å ämbetsverkets stat av ytterligare 4 skrivbiträdesbefattningar samt därvid anfört huvudsakligen följande.

Från den tid ämbetsverket avgav sin förberörda skrivelse den 24 november 1914 hade ytterligare extra arbetskrafter måst anlitas för utförande av mera stadigvarande skriv- och andra göromål inom ämbetsverket. Så vore för närvarande utom de ordinarie fyra skrivbiträdena ytterligare sju skrivbiträden med stadigvarande sysselsättning året om anställda, därav ett såsom expedient och biträde å registratorskontoret, två å revisions- och ett å bokslutskontoret samt de övriga å kanslets skrivbyrå. Dessutom hade sex andra extra ordinarie biträden haft sysselsättning av mera tillfällig natur och tid efter annan inkallats till tjänstgöring vid sjukdomsfall, annan ledighet eller då arbetet i övrigt så påkallat.

Enär ett anlitande i nu angiven utsträckning av extra arbetskrafter för utförande av stadigvarande göromål å ämbetsverkets skrivbyrå inom kansliet samt boksluts- och revisionskontoren ej syntes böra längre få fortvara, hade marinförvaltningen i överensstämmelse med sitt år 1914 i ärendet avgivna förslag nu rätteligen bort föreslå, att ett antal av ytterligare sju skrivbiträdesbefattningar — motsvarande det antal extra ordinarie skrivbiträden, som för närvarande hade stadigvarande sysselsättning i ämbetsverket året om — måtte från och med år 1917 upptagas å ämbetsverkets stat.

Då det emellertid ej syntes lämpligt att nu föreslå så stor ökning av de fast anställda skrivbiträdenas antal, hade marinförvaltningen ansett sig ej böra frångå sitt år 1914 i ärendet avgivna förslag. Ämbetsverket hade sålunda nu funnit sig böra föreslå, att ett antal av ytterligare fyra skrivbiträdesbefattningar måtte från och med år 1917 uppföras å ämbetsverkets stat.

I sammanhang med förslag om ökning av antalet skrivbiträden å ordinarie stat borde, enligt vad marinförvaltningen vidare anfört, undersökas, om och vilken minskning därav föranleddes i de marinförvaltningen dels å stat, dels genom extra ordinarie anslag anvisade medel till »vikariatsersättning, arvoden till extra ordinarie tjänstemän och biträden samt renskrivningskostnad m. m.»

För nyssnämnda ändamål vore nämligen å marinförvaltningens stat uppfört ett belopp av 25,800 kronor. Som denna anvisning befunnits för sitt ändamål otillräcklig, hade på Kungl. Maj:ts förslag riksdagen för åren 1914, 1915 och 1916 till fyllnad däri beviljat ett anslag å extra stat av 6,300 kronor om året. För bestridande av vikariatsersättning och annan avlöning till extra skrivbiträden samt annan extra renskrivningskostnad inginge ett beräknat belopp i den ordinarie anvisningen av 5,125 kronor och i den extra av 1,483 kronor 33 öre. [4.]

Då vid 1912 års riksdag avlöning till 4 skrivbiträden i marinförvaltningen uppfördes å ordinarie stat med tillhopa 4,800 kronor, hade med samma belopp minskning gjorts i förutvarande anvisningen till vikariatsersättningar m. m. i ämbetsverkets stat, eller från 30,600 kronor till nuvarande 25,800 kronor.

Marinförvaltningen ansåge lämpligast, att liknande åtgärd nu vidtoges, därest, på sätt ovan förordats, avlöning till ytterligare 4 skrivbiträden uppfördes å ämbetsverkets stat. Härav skulle följa, att anvisningen å denna stat till vikariatsersättningar m. m. bleve nedsatt med beloppet av de 4 nya skrivbiträdenas avlöning, 4,800 kronor, med avdrag likväl av vikariatsersättning under dessa skrivbiträdens semesterledighet, beräknad i avrundat tal till ett belopp av tillhopa 100 kronor, vadan anvisningen i fråga skulle bliva nedbragt till 21,100 kronor. Att därutöver förorda en sänkning av denna anvisning eller någon minskning i det de två senaste åren beviljade extra anslaget å 6,300 kronor till fyllnad i anvisningen ansåge marinförvaltningen icke tillrådligt med hänsyn till den alltjämt pågående och ytterligare motsedda ökningen av skrivgöromålen inom ämbetsverket.

Någon förhöjning av förslagsanslaget till ålderstillägg ansåge marinförvaltningen icke behöva med anledning av det sålunda väckta förslaget sättas i fråga.

I överensstämmelse med det anförda har marinförvaltningen uppgjort förslag till ändrad stat för ämbetsverket samt hemställt om vidtagande av övriga i samband därmed erforderliga åtgärder.

Departementschefens yttrande.

På sätt jag i det föregående erinrat, ansåg jag mig icke böra förorda det av marinförvaltningen år 1914 väckta förslaget om uppförande å marinförvaltningens stat av 4 nya skrivbiträdesbefattningar. Jag finner mig icke heller nu kunna understödja ämbetsverkets förevarande, i enahanda syfte gjorda framställning. Det behov av ytterligare ordinarie arbetskrafter inom marinförvaltningen för utförande av ren-

[4.] skrivning och därmed sammanhängande göromål, som under normala förhållanden kan behöva fyllas, lärer svårligen för närvarande, då arbetet inom ämbetsverket starkt ökats på grund av föreliggande särskilda omständigheter, kunna med erforderlig tillförlitlighet bedömas. I allt fall torde utan större olägenhet kunna anstå med förevarande frågas lösning, till dess ytterligare erfarenhet i sagda avseende hunnit förvärvas, helst i betraktande därav att den nuvarande anordningen med 4 ordinarie skrivbiträden icke ägt tillämpning under längre tid än från och med år 1913.

På grund av vad jag sålunda under denna punkt anfört får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att, med godkännande av stat för marinförvaltningen av den lydelse, bilagan nr 1 vid detta protokoll utvisar, i riksstaten för år 1917 höja anslaget till marinförvaltningen,

nu	kronor	133,000: —
med	»	1,000: —
till	kronor	134,000: —

2. Förstärkning av anslaget till marinförvaltningen.

Vikariatsersättning m. m.

[5.] Förstärkning av anslaget till marinförvaltningen. (Extra anslag.)

På sätt under nästföregående punkt erinrats, ingår i staten för marinförvaltningen en post å 25,800 kronor till vikariatsersättning, arvoden till extra ordinarie tjänstemän och biträden samt renskrivningskostnad m. m.

I enlighet med framställningar i 1913, 1914 och 1915 års statsverkspropositioner, vilka framställningar grundats å förslag av marinförvaltningen, har riksdagen för vartdera av åren 1914, 1915 och 1916 å extra stat anvisat ett belopp av 6,300 kronor till förstärkande av de under nämnda post ingående anslagsmedlen. Sistberörda belopp hade av marinförvaltningen beräknats enligt följande specifikation:

[5.]

	Förslagsvis uppgjord fördelning enligt stat.	Beräknad erforderlig utgift.	Ökning.
Ersättning till vikarier för ordinarie tjänstemän	3,025: —	3,706: —	681: —
Arvoden och gratifikationer till amanuenser och övriga e. o. tjänstemän samt ersättning till vikarier för amanuenser	13,150: —	15,596: 61	2,446: 61
Vikariatsersättning och annan avlöning till extra skrivbiträden samt annan extra renskrivningskostnad	5,125: —	6,608: 33	1,483: 33
Ersättning till extra vaktmästare	1,500: —	3,155: 50	1,655: 50
Anlitande av merkantilt konsulentskap	3,000: —	3,000: —	—: —
Summa kronor	25,800: —	32,066: 44	6,266: 44,
sistnämnda belopp avrundat till kronor			6,300: —

Förstärkning av arbetskrafterna å revisions- och bokslutskontoren.

Efter förslag av Kungl. Maj:t, som därvid åberopade hemställan av marinförvaltningen, beviljade 1913 års riksdag på extra stat för år 1914 ett anslag av 9,400 kronor till förstärkning av arbetskrafterna å revisions- och bokslutskontoren i marinförvaltningen.

Detta belopp var beräknat för anställande:

å revisionskontoret:

av en extra revisor för en kostnad av	kronor	3,000: —
» biträden vid granskning av förrådsredogörelserna för en kostnad av	»	1,600: —

å bokslutskontoret:

» en extra revisor och bokhållare för en kostnad av	»	3,000: —
» i övrigt erforderligt arbetsbiträde	»	1,800: —
Summa kronor		9,400: —

I enlighet med begäran av marinförvaltningen och däråd grundade förslag i 1914 och 1915 års statsverkspropositioner har riksdagen jämväl för vart och ett av åren 1915 och 1916 å extra stat beviljat för

[5.] samma ändamål enahanda belopp, 9,400 kronor, och därjämte till vikariatsersättning under semester för ifrågavarande extra revisorer 250 kronor, eller således tillhopa 9,650 kronor.

I förenämnda skrivelse den 8 oktober 1915 har nu marinförvaltningen erinrat, att för närvarande förelåge ett av sakkunniga avgivet förslag till omläggning av redovisningsväsendet vid flottans stationer med dithörande varv, men att detta förslag icke torde leda till någon förenkling med därav föranledd minskning i göromålen inom ämbetsverket. Marinförvaltningen ville därför vidhålla sin redan tidigare uttalade uppfattning, att någon utsikt till minskning i arbetskrafterna inom ämbetsverket icke vore att förvänta. Vad särskilt anginge det i anslaget å 6,300 kronor ingående belopp av 1,483 kronor 33 öre, som beräknats för avlöning till extra skrivbiträden samt annan renskrivningskostnad, hade förut under rubriken »Skrivbiträdesbefattningar» angivits skälen, varför anslaget ej kunde nedsättas med nyssnämnda belopp, även om fyra nya skrivbiträdesbefattningar bleve uppförda å ordinarie stat. De belopp, som under ifrågavarande extra anslagstitlar ansetts erforderliga för åren 1915 och 1916, behövdes alltså, enligt marinförvaltningens mening, jämväl för år 1917.

Departementschefens yttrande.

Vad först beträffar det av marinförvaltningen omförmälda ärendet rörande omläggning av redovisningsväsendet vid flottans stationer med dithörande varv, vartill förslag uppgjorts av särskilda sakkunniga, meddelade jag vid föredragning den 14 januari 1915 av frågan rörande äskande hos samma års riksdag av här ifrågavarande anslagsbelopp för år 1916, att nämnda ärende kommit i skick att kunna beredas till föredragning inför Kungl. Maj:t, men att jag dels med hänsyn till ärendets natur och dels på grund av de många andra betydelsefulla och tidskrävande arbetsuppgifter, som förelegat, icke för det dåvarande varit beredd att till prövning av Kungl. Maj:t framlägga ifrågavarande ärende. Sedermera har emellertid, på grund av yppade skiljaktiga meningar mellan marinförvaltningen och de sakkunniga i fråga om förslagets huvudprinciper, de sakkunniga lämnats tillfälle att ånyo yttra sig i ärendet. Efter det sådant yttrande inkommit, har ärendet återremitterats till marinförvaltningen för avgivande av slutligt utlåtande. Med hänsyn härtill har ärendet ännu icke kunnat underställas Kungl. Maj:ts prövning.

En extra förstärkning av anslaget till marinförvaltningen i förut angivna avseenden finner jag, med hänsyn till marinförvaltningens framställning, som bestyrkts av erfarenheten, vara erforderlig jämväl för år

1917, och torde beloppet därav böra beräknas å enahanda sätt och till samma storlek som i 1916 års riksstat. [5.]

Biträde vid kemiska undersökningar.

I enlighet med förslag av Kungl. Maj:t beviljade 1914 års riksdag till anställande av ett biträde vid kemiska undersökningar i marinförvaltningen på extra stat för år 1915 ett anslag av 4,500 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av sistnämnda belopp låta utanordna 1,500 kronor redan under år 1914.

Med ifrågavarande anslag avsågs att bereda avlöning under senare delen av år 1914 samt under år 1915 till ett sakkunnigt biträde åt marinförvaltningens kemist.

I skrivelse den 30 september 1913 angående utgifterna under riksstatens femte huvudtitel för år 1915, däri marinförvaltningen framlade förslag om detta anslag, anförde ämbetsverket i fråga om behovet av omförmälda biträde, bland annat, att det med bestämdhet kunde förutses, att någon minskning i kemistens arbetsbörda icke vore att under lång tid framåt förvänta, utan syntes förhållandet bliva motsatt.

I enlighet med framställning i 1915 års statsverksproposition, vilken framställning grundats å förslag av marinförvaltningen, beviljade samma års riksdag på extra stat för år 1916 ett anslag av 3,000 kronor till anställande av ett biträde vid kemiska undersökningar i marinförvaltningen.

Marinförvaltningen har nu i förenämnda skrivelse den 8 oktober 1915, med erinran om ämbetsverkets nyss återgivna uttalande i skrivelsen den 30 september 1913, vidare anfört, att detta uttalande allt fortfarande ägde sin giltighet. Ämbetsverket ansåge det därför vara ett oavvisligt behov, att medel bereddes för anställande jämväl under år 1917 av ett sakkunnigt biträde vid de kemiska undersökningar, som ålåge ämbetsverkets kemist. Marinförvaltningen hemställde fördenskull, att ett extra anslag till belopp av 3,000 kronor måtte för ändamålet begäras av innevarande års riksdag.

Jag har icke något att erinra mot marinförvaltningens berörda hemställan. Departementschefens yttrande.

På grund av vad jag sålunda under denna punkt anfört, får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

[5.] att på extra stat för år 1917 bevilja:

till beredande av fyllnad i den i marinförvaltningens stat uppförda anvisningen till vikariatsersättning, arvoden till extra ordinarie tjänstemän och biträden samt renskrivningskostnad m. m. ett anslag av 6,300 kronor,

till anställande av två extra revisorer i marinförvaltningen och till förstärkning jämväl i övrigt av arbetskrafterna å revisions- och bokslutskontoren därstädes ett anslag av 9,650 kronor, därav högst 250 kronor må tagas i anspråk till vikariatsersättning under semester för extra revisorerna,

samt till anställande av ett biträde vid kemiska undersökningar i marinförvaltningen ett anslag av 3,000 kronor.

3. **Marinstaben**, *oförändrat ordinarie anslag*..... kronor 3,000: —

4. Anställande av ett extra biträde i marinstaben.

[6.] Anställande av ett extra biträde i marinstaben. (Extra anslag.)

I skrivelse den 8 november 1913 hemställde chefen för marinstaben, att proposition måtte avlåtas till 1914 års riksdag om uppförande å ordinarie stat för marinstaben av en registrators- och aktuariebefattning med begynnelselön av 3,000 kronor. Innehavaren av denna befattning skulle hava till åliggande, förutom diarieföring, registrering och expediering inom marinstaben, även bearbetning av statistiskt material inom staben samt utförande av för flottans övningar erforderliga kostnadsberäkningar.

Dåvarande departementschefen uttalade till statsrådsprotokollet den 14 januari 1914, bilagt samma års förra statsverksproposition, att behovet av ifrågavarande befattning med varje år torde bliva allt mera trängande. Emellertid borde — yttrade departementschefen vidare — innan befattningen uppfördes å ordinarie stat, någon tids erfarenhet rörande densamma förvärvas, varför för det dåvarande endast borde hos riksdagen begäras nödiga medel å extra stat för befattningens uppehållande under år 1915. I enlighet härmed hemställde Kungl. Maj:t till 1914 års riksdag, att å extra stat för år 1915 måtte anvisas ett belopp av 3,000 kronor för anställande av ett extra biträde i marin-

staben, med skyldighet att förrätta där förekommande registrators- och aktuariegöromål m. m. Denna framställning blev av riksdagen bifallen. [6.]

Efter förslag av Kungl. Maj:t, som därvid stödde sig på framställning av chefen för marinstaben, anvisade jämväl 1915 års riksdag för enahanda ändamål på extra stat för år 1916 ett belopp av 3,000 kronor.

I skrivelse den 25 november 1915 har nu chefen för marinstaben anfört följande.

Det behov, som sålunda för år 1916 fyllts, komme utan tvivel att under följande år i ökad grad göra sig gällande. Enbart registratorsgöromålen, som från början hade avsetts att för befattningsinnehavaren utgöra en fyllnad i den huvudsakliga tjänsten, statistik och kostnadsberäkningar, hade under det senaste året så ökats, att de i och för sig gåve full sysselsättning under den normala arbetstiden.

Med stöd av den erfarenhet, som nu i frågan förvärvats, speciellt under den för marinstaben betydelsefulla mobiliseringsperioden, funne chefen för marinstaben sig böra på det livligaste framhålla önskvärdheten av, att marinstaben mer effektivt tillförsäkrades fördelen av att kunna påräkna kontinuitet i kostnadsberäkningar för flottans övningar och den för arbetet inom staben betydelsefulla expeditionsföringen. Ett villkor härför vore givetvis, att befattningen i fråga uppfördes å ordinarie stat. Tjänstebefattningens ansvar, de betydelsefulla kostnadsberäkningarna och omfattningen av marinstabens hemliga expeditionsföring påfordrade, att befattningsinnehavaren tillförsäkrades en därav förtjänt avlöning. I enlighet härmed borde löneförmånerna tills vidare lämpligen bliva desamma som för tjänsteman av 1:a lönegraden i marinförvaltningen.

I fråga om kompetens för anställningen såsom registrator och aktuarie syntes genomgången utbildning för anställning såsom marinunderintendent böra sättas såsom villkor. En ingående kännedom om såväl bokföring som övriga tjänsteförhållanden, speciellt ombord, vore givetvis en betingelse för tillförlitliga kostnadsberäkningar för övningarna. God allmän militär bildning vore en nödvändig egenskap för militär expeditionsföring, och kännedom om flottans tjänsteförhållanden en betingelse för förandet av marinstabens expedition, i synnerhet då befattningsinnehavaren vid krigstillfälle vore avsedd att tjänstgöra hos marinstabschefen i högkvarteret. Den ekonomiska utbildning och sjömilitära allmänbildning, som sålunda samtidigt påfordrades, syntes ej kunna fyllas på annat än nyss föreslaget sätt.

[6.] Tjänstinnehavaren syntes böra utnämnas av Konungen på underdånigt förslag av chefen för marinstaben.

I fråga om kungörelse av ledig tjänst, tjänstgöringstid, semester och tjänstledighet för innehavaren ävensom i fråga om avlönings utgående, avsked och pension borde motsvarande bestämmelser gälla som för tjänsteman i 1:a lönegraden i marinförvaltningen.

I anslutning härtill har chefen för marinstaben hemställt, att proposition måtte avlåtas till innevarande års riksdag om godkännande av uppgjort förslag till stat för staben, i vilket statförslag uppförts en registrators- och aktuariebefattning med begynnelseavlöning av 4,000 kronor och tre ålderstillägg, vartdera å 500 kronor, efter 5, 10 och 15 års tjänstgöring.

Över denna marinstabschefens framställning har marinförvaltningen den 9 december 1915 avgivit utlåtande och därvid, under förutsättning att befattningen borde inrättas, förklarat sig icke hava något att erinra mot det av bemälde chef för sådant fall uppgjorda förslag till stat för marinstaben.

Departementschefens yttrande.

Den ifrågavarande befattningen är onekligen, särskilt under nu rådande förhållanden, av icke ringa betydelse för arbetena inom marinstaben. Otvivelaktigt är ock, att den av flottans mobilisering förorsakade ökningen av göromålen inom marinstaben även för innehavaren av denna befattning medfört en större arbetsbörda. Emellertid synes mig icke härav med visshet kunna dragas den slutsatsen, att de åliggande, som befattningshavaren under normala förhållanden har att utföra, ännu äro så omfattande, att befattningen redan nu bör uppföras å ordinarie stat. För ett tillförlitligt bedömande härav lärer enligt min mening ännu någon tids erfarenhet böra avvaktas. Jag anser därför, att för år 1917 bör för befattningens uppehållande på extra stat anvisas samma belopp, 3,000 kronor, som beviljats för vartdera av åren 1915 och 1916.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att för anställande av ett extra biträde i marinstaben, med skyldighet att förrätta där förekommande registrators- och aktuariegöromål m. m., bevilja å extra stat för år 1917 ett belopp av 3,000 kronor.

C. Undervisningsverken.

1. Sjökrigshögskolan, *oförändrat ordinarie reservationsanslag* ..... kronor 27,225: —

2. Sjökrigsskolan.

[7.] Sjökrigsskolan. (Ordinarie anslag.)

I enlighet med riksdagens beslut är reservationsanslaget till sjökrigsskolan i riksstaten för år 1916 upptaget till belopp av 43,825 kronor.

Med skrivelse den 20 november 1915 har chefen för sjökrigsskolan avgivit förslag till stat för skolan för år 1917 och därvid anfört följande.

Den av 1915 års riksdag godkända staten för sjökrigsskolan under år 1916, vilken upptoge för vårterminen 13 och för höstterminen 14 undervisningstimmar i veckan à 300 kronor per läsår samt för vårterminen 92 och för höstterminen 87 undervisningstimmar i veckan à 150 kronor per läsår, grundade sig på, dels att elevantalet i 1:a årets kurs i land under höstterminen vore så stort, att undervisningen behövde uppdelas i parallellklasser, men att i övrigt ingen sådan uppdelning erfordrades, dels att förutom en årskurs kustartillerikadetter enligt senast antagen plan jämväl en årskurs sådana kadetter, som utbildades enligt äldre bestämmelser, under vårterminen skulle bibringas undervisning vid sjökrigsskolan.

Uti 1916 års stat upptoges arvoden för ifrågavarande undervisningstimmar till följande belopp:

vårterminen

$^4/_7$ av 13×300	kr.	2,228: 57
$^4/_7$ av 92×150	»	7,885: 71

höstterminen

$^3/_7$ av 14×300	kr.	1,800: —
$^3/_7$ av 87×150	»	5,592: 86
	Summa kr.	17,507: 14.

I 1917 års stat erfordrades höjning av detta belopp till följd av utsträckt användning av parallellklasser i skolan. Den under höstter-

[7.] minen 1916 anordnade parallellklassen i 1:a årets kurs i land komme nämligen att fortsätta under vårterminen 1917 i samma kurs och under höstterminen 1917 i 2:a årets kurs i land. Dessutom skulle, jämlikt § 21 mom. 2 i gällande reglemente för sjökrigsskolan, parallellklass anordnas under höstterminen 1917 i 1:a årets kurs i land, sedan Kungl. Maj:t den 5 november 1915 beslutat, att ett antal av högst 35 sjökadetter skulle antagas under år 1916. Antalet undervisningstimmar komme på grund härav att under år 1917 ökas under vårterminen med 5 och under höstterminen med 4 i veckan à 300 kronor per läsår samt under vårterminen med 17 och under höstterminen med 22 i veckan à 150 kronor per läsår.

Däremot kunde i 1917 års stat minskning ske med det antal undervisningstimmar, nämligen 4 i veckan à 300 kronor per läsår och 22 i veckan à 150 kronor per läsår, som inginge i staten för år 1916 för de enligt äldre grunder utbildade kustartillerikadetternas undervisning under vårterminen.

Med iakttagande av ovanstående borde staten för år 1917 upptaga följande antal undervisningstimmar, nämligen: under vårterminen $13 + 5 - 4 = 14$ och under höstterminen $14 + 4 = 18$ i veckan à 300 kronor per läsår samt under vårterminen $92 + 17 - 22 = 87$ och under höstterminen $87 + 22 = 109$ i veckan à 150 kronor per läsår, för vilka undervisningstimmar arvoden borde utgå sålunda:

vårterminen

$^4/_7$ av 14×300	kr.	2,400: —
$^4/_7$ av 87×150	»	7,457: 14

höstterminen

$^3/_7$ av 18×300	kr.	2,314: 29
$^3/_7$ av 109×150	»	7,007: 14
Summa	kr.	19,178: 57.

Den erforderliga ökningen av sjökrigsskolans stat uppginge således till 1,671 kronor 43 öre. I samband härmed torde för avrundning av statens slutsumma anslaget »För maskinarbete samt annan extra undervisning ävensom till vikariatsarvoden» samt »Till ved och lyse, modeller, böcker, instrument, skrivmaterialier m. fl. expenser», vilket i 1916 års stat vore upptaget till kr. 7,895: 36
böra ökas med » 0: 57
till kr. 7,895: 93.

Någon annan förändring av sjökrigsskolans stat vore för närvarande icke av behovet påkallad. [7.]

Mot chefens för sjökrigsskolan beräkning av de medel, som erfordras till bestridande av avlöning till lärare (icke lektorer) vid skolan under år 1917, har jag icke något att erinra. Departementschefens yttrande.

Övriga poster i det av bemälde chef uppgjorda statförslaget överensstämma med motsvarande anvisningar uti innevarande års stat, med undantag endast beträffande den föreslagna mindre jämkningen för avrundning av statens slutsumma, och föranleda ej något särskilt uttalande från min sida.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att, med godkännande av stat för sjökrigsskolan av den lydelse, bilagan nr 2 vid detta protokoll utvisar, i riksstaten för år 1917 höja reservationsanslaget till sjökrigsskolan

nu	kronor	43,825: —
med	»	1,672: —
till	kronor	45,497: —

3. Skeppsgosseskolan.

Marinförvaltningen har i skrivelse den 19 november 1915 hemställt om viss höjning av anslaget till skeppsgosseskolan samt därvid anfört följande. [8.] Skeppsgosseskolan. (Ordinarie anslag.)

I skrivelse den 14 oktober 1915 till stationsbefälhavaren vid flottans station i Karlskrona hade chefen för skeppsgossekåren framhållit, bland annat att, enär skeppsgossarna, för närvarande 360 till antalet, för undervisningen uppdelats på 10 avdelningar och då för undervisningen i religion, som bestredes av tvenne lärare med vardera 4 undervisningstimmar i veckan, anslagits en timme i veckan, vissa avdelningar vid religionsundervisningen måst sammanslås, varigenom det inträffat, att undervisning måst meddelas 74 skeppsgossar samtidigt.

Enär svårigheter uppstått vid meddelandet av undervisningen åt så stort antal samtidigt och då arvodet till religionslärarna, vilket med en undervisningsskyldighet av 8 timmar i veckan för närvarande upp-

[8.] ginge till 5 kronor för undervisningstimme, icke syntes böra sänkas genom att, utan motsvarande ökning av årsarvodet, öka antalet undervisningstimmar för vecka till det antal av 10 timmar, som av kårchefen ansåges erforderligt, hade bemälde chef hemställt om utverkande av ökning av årsarvodet för undervisning i religion med sammanlagt 250 kronor.

I särskild skrivelse nyssnämnda den 14 oktober 1915 hade vidare bemälde chef till stationsbefälhavaren vid flottans station i Karlskrona överlämnat en från slöjdlärarna vid skeppsgosseskolan ingiven anhållan om utverkande av förhöjt årsarvode med 200 kronor tillsammans, varvid kårchefen bland annat anfört, att nu utgående arvode kunde beräknas uppgå, för ordinarie undervisningstimme, till 1 krona för slöjdlärare och till 50 öre för biträdande slöjdlärare samt att den ordinarie undervisningstiden i allmänhet överskridits. Kårchefen ansåge arvodena ganska låga och tillstyrkte därför den gjorda framställningen om ökning av det sammanlagda arvodet från 600 kronor med 200 kronor till 800 kronor per år, vilken ökning av bemälde chef ansågs böra fördelas lika mellan slöjdlärare och biträdande slöjdlärare med 50 kronor till var och en av dem.

Nämnda båda skrivelser från chefen för skeppsgossekåren hade överlämnats av stationsbefälhavaren i Karlskrona med skrivelse den 18 oktober 1915 till marinförvaltningen. Med anslutning till kårchefens utredning om behovet av de ifrågasatta ökningarna av arvodena och då utsikterna syntes goda att även framdeles hålla det bestämda antalet av 400 gossar fyllt eller i det närmaste fyllt samt stationsbefälhavaren funne oavvisligt, att skolavdelningarnas för religionsundervisningen numerär minskades, hade han anhållit, att de i staten för skeppsgosseskolan upptagna beloppen måtte höjas på av kårchefen föreslaget sätt. Vidare hemställde stationsbefälhavaren att, då det syntes honom skäligt, att den föreslagna ökningen komme till stånd redan från och med då pågående lästermin, intill dess förhöjningarna kunde uppföras i staten, till hans förfogande måtte ställas ett belopp per termin av 125 kronor för religionsundervisningen och 100 kronor för undervisningen i slöjd.

För egen del hade marinförvaltningen beträffande frågan om religionsundervisningens ordnande funnit ett större antal elever än 40 i medeltal icke lämpligen samtidigt böra meddelas undervisning i ämnet i fråga av samma lärare, varför undervisningstimmarnas antal för närvarande icke torde böra sättas lägre än till 10, i betraktande av att elevantalet nu uppginge till 360 och enligt vad stationsbefälhavaren i Karlskrona omförmält kunde väntas bliva utökat till närmare 400.

Av kårchefens utredning syntes visserligen framgå — yttrade marin- [8.]
förvaltningen vidare — att antalet undervisningstimmar i veckan borde ökas till 11. Genom lämplig ändring av den av bemälde chef angivna uppdelningen i avdelningar, vilken uppdelning enligt vad ämbetsverket erfarit vore underkastad jämkningar och sålunda redan nu vore en annan än den av kårchefen för den 14 oktober 1915 uppgivna, torde likväl, såsom kårchefen föreslagit, det erforderliga antalet undervisningstimmar kunna utan olägenhet inskränkas till 10.

En ökning av timantalet torde emellertid icke böra vidtagas utan att jämväl årsarvodet i samma proportion ökades, så att arvodet per timme fortfarande komme att utgöra samma belopp, 5 kronor. Den ökning av årsarvodet, som sålunda för närvarande, då undervisningstiden behövde utsträckas till 10 timmar i veckan, skulle erfordras, utgjorde efter 2 timmar i veckan à 5 kronor under de 25 veckor, läsåret omfattade, 250 kronor.

Då det emellertid möjligen torde kunna inträffa, att skeppsgossekårens numerär i framtiden komme att väsentligt understiga det antal, 400, som staten upptoge, syntes ej årsarvodet böra fastslås till det nu erforderliga beloppet. Det torde därför vara lämpligt att, i likhet med vad fallet vore beträffande lärararvodena t. ex. vid sjökrigsskolan, i staten bestämma det maximiantal undervisningstimmar i veckan, efter vilket arvodet finge beräknas, och att i övrigt arvodet bestämdes till visst belopp per undervisningstimme i veckan. Årsarvodet syntes därför böra i staten upptagas till 1,250 kronor, beräknat efter 10 veckotimmar med 125 kronor per veckotimme.

För att behovet av ökat arvode skulle kunna bliva tillgodosett även under tiden intill dess förhöjningen kunde bliva uppförd i staten, syntes medel böra för detta ändamål ställas till stationsbefälhavarens i Karlskrona förfogande för år 1916. Däremot ansåge ämbetsverket icke att, såsom stationsbefälhavaren föreslagit, någon åtgärd borde vidtagas beträffande höstterminen 1915.

Vad anginge frågan om ökat arvode för undervisning i slöjd, funne marinförvaltningen den gjorda framställningen behjärtansvärd och beloppet av den föreslagna ökningen väl avvägt. Genom denna ökning skulle slöjdlärare erhålla ett arvode per undervisningstimme av 1 krona 25 öre och biträdande slöjdlärare 75 öre eller per veckotimme 31 kronor 25 öre resp. 18 kronor 75 öre.

På grund av vad sålunda anförts har marinförvaltningen hemställt, dels att Kungl. Maj:t måtte föreslå innevarande års riksdag att,

[8.] med godkännande av bilagt förslag till stat för skeppsgosseskolan, höja anslaget till skolan från nuvarande belopp, 29,520 kronor, med 450 kronor till 29,970 kronor, dels ock att för möjliggörande av den nu ifrågasatta anordningen i avseende å undervisningen i religion redan år 1916 av femte huvudtitelns allmänna besparingar för nästkommande år måtte anvisas ett belopp av högst 250 kronor.

Departementschefens yttrande.

Emot marinförvaltningens förevarande framställning i fråga om höjning av det i staten för skeppsgosseskolan upptagna arvodet till lärare för undervisning i religion vid skolan har jag icke något att erinra. Det synes mig vara rättvist och billigt att, då skeppsgossarna för undervisningen måst uppdelas på tio avdelningar för att undvika ett alltför stort antal skeppsgossar i varje avdelning, arvodet för lärarna i religionsundervisning för det därigenom ökade antalet undervisningstimmar bör beräknas efter samma norm, 5 kronor för undervisningstimme, som ligger till grund för det i staten nu upptagna arvodesbeloppet för dessa lärare. Likaså finner jag ämbetsverkets förslag beträffande sättet för uppförande i staten av det ökade arvodesbeloppet vara välbetänkt.

I likhet med marinförvaltningen anser jag ock den föreslagna höjningen av arvodena till lärarna och biträdande lärarna i slöjd vid skolan vara skäliga, varför jag tillstyrker framställningen jämväl i denna del.

I fråga om marinförvaltningens hemställan om tillämpande av den ifrågasatta anordningen beträffande arvodet för undervisningen i religion även under år 1916 torde riksdagens beslut rörande skeppsgosseskolans stat för år 1917 böra avvaktas, innan frågan härom underställes Kungl. Maj:ts prövning.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att, med godkännande av stat för skeppsgosseskolan av den lydelse, bilagan nr 3 vid detta protokoll utvisar, i riksstaten för år 1917 höja anslaget till skeppsgosseskolan

nu	kronor	29,520: —
med	»	450: —
till	kronor	29,970: —

4. Marinintendentskolan, *oförändrat ordinarie reservationsanslag* » 9,100: —

D. Flottan.

Avlöning, ersättningar m. m.

1. Avlöning för flottans kårer och stater.

[9.] Avlöning för flottans kårer och stater. (Ordinarie anslag.) Officerskåren.

Enligt de beräkningar, som av vederbörande utskott vid 1914 års senare riksdag verkställts, skulle personalbehovet för officerskåren med hänsyn till den av riksdagen för åren 1915—1919 beslutade nybyggnad av fartygsmateriel komma att ställa sig, på sätt framgår av följande tabell:

Personal.	1914 års stat.	1919 års av utskottet beräknade stat.	Ökning för åren 1915—1919.
Flaggmän	4	5	+ 1
Kommendörer	8	9	+ 1
Kommendörkaptener av 1:a graden	17	21	+ 4
» » 2:a »	18	22	+ 4
Kaptener av 1:a klassen	65	88	+ 23
» » 2:a »	31	44	+ 13
Löjtnanter	101	110	+ 9
Underlöjtnanter Fänrikar	50	55	+ 5
Summa	294	354	+ 60

Ökningen med 60 officerare för femårsperioden i fråga giver för varje år en ökning av i medeltal 12 officerare, vilken ökning för åren 1915 och 1916 också av riksdagen blivit godkänd. I samband med personalberäkningarna förklarade sig 1914 års senare riksdag därjämte förutsätta, att den erforderliga personalökningen vid flottan skulle under perioden 1915—1919 komma att genomföras så, att flottans bemanning bleve fullt tillfredsställande.

En jämn fördelning av den av riksdagen godkända personalökningen på de mellanliggande åren skulle giva följande resultat:

[9.]

Personal.	1915.	1916.	1917.	1918.	1919.
Flaggmän	4	4	4	4	5
Kommendörer	8	8	9	9	9
Kommendörkaptener av 1:a graden	19	20	20	21	21
» » 2:a »	19	20	21	22	22
Kaptener av 1:a klassen	68	73	78	83	88
» » 2:a »	33	36	39	41	44
Löjtnanter	104	105	106	108	110
Underlöjtnanter, Fänrikar	51	52	53	54	55
Summa	306	318	330	342	354

Vid uppgörandet av förslag till stater för de olika åren måste dock, enligt vad chefen för marinstaben i skrivelse till marinförvaltningen den 12 november 1914 framhållit, även tagas i betraktande möjligheterna att i verkligheten hålla deras numerär fulltalig, men ansåg chefen för marinstaben, att av sådan anledning ej borde vidtagas någon jämkning i det beräknade antalet officersbeställningar för år 1916.

Nu har emellertid chefen för marinstaben i skrivelse till marinförvaltningen den 19 oktober 1915 med hänsyn till möjligheterna att hålla numerären fulltalig förklarat sig anse, att för år 1917 endast bör upptagas en ökning i 1916 års stat med:

Kommendör 1
Kommendörkapten av 2:a graden 1

Marinförvaltningen har i det förslag till stat för flottans officerskår, som förvaltningen med skrivelse den 2 november 1915 angående beräknande av utgifterna å vissa femte huvudtitelns anslag för år 1917 överlämnat till Kungl. Maj:t, följt chefens för marinstaben förslag till ökning av officerskåren.

Departementschefens yttrande.

I mitt uttalande till statsrådsprotokollet den 14 maj 1914, bilagt propositionen nr 60 till samma års riksdag, anförde jag bland annat såsom en förklaring till de beräknade ökningarna av flottans stampersonal, att redan då en betydande brist i mobiliseringsbehovet av stampersonal förefunnes. Alla tidigare verkställda personalberäkningar enligt dittills tillämpade beräkningsgrunder hade påvisat förefintligheten av en sådan brist, och enahanda resultat lämnade den av chefen för marinstaben enligt de omlagda beräkningsgrunderna verkställda utredningen. Utöver den personalökning, som kunde bliva erforderlig för

nytillkommande materiel, fordrades sålunda en omedelbar ökning för täckande av den redan förefintliga bristen. [9.]

Denna brist har, vad officerskåren beträffar, icke kunnat i erforderlig grad reduceras genom de hittills verkställda ökningarna av kåren utan den har tvärt om under det senaste årets omfattande fartygsrustningar visat sig vara i hög grad kännbar. Ett antal viktiga befattningar hava under hela den tid, då flottan varit delvis mobiliserad, måst bestridas av personal i lägre tjänsteställning än den, som enligt gällande mobiliseringsplaner avsetts för dessa befattningars innehavare. Särskilt för tjänsten i land, som under denna långa tid varit i hög grad krävande, har kunnat avses ett vida mindre antal officerare än mobiliseringsplanerna upptaga, och stora svårigheter hava därigenom uppstått för tjänstens skötande på ett tillfredsställande sätt, varjämte viktiga arbeten ofta måst tillsvidare undanskjutas. Synnerligen betänkligt har därjämte varit, att icke någon ersättningspersonal funnits tillgänglig att möta på grund av sjukdomsfall eller andra oförutsedda omständigheter uppstående tillfälliga behov, och denna brist har vid upprepade tillfällen givit anledning till att mer eller mindre omfattande omplaceringar måst verkställas för frigörande av lämplig personal för de vakanta befattningarnas bestridande. I enstaka fall har det till och med inträffat, att fartyg av brist på lämpligt befäl måst avrustas.

Under sådana förhållanden synes det vara i hög grad önskvärt, att ökningen av officerskåren såvitt möjligt fortgår enligt den uppgjorda planen. Å andra sidan bör även, såsom marinstabschefen framhållit, hänsyn tagas till möjligheterna att hålla numerären fulltalig. Vid övervägande ur båda dessa synpunkter av den föreliggande frågan om ökning av officerskåren för år 1917 har jag för min del funnit lämpligt att stanna vid en höjning för nämnda år med sex officersbeställningar. Därvid har jag även tagit i betraktande den omständigheten, att med hänsyn till den åren 1915 och 1916 antagna stora kontingenten av 35 sjökadetter för vartdera året, vilka enligt gällande plan skola hava genomgått sjökrigsskolan år 1918, resp. år 1919, den ökning i officerskårens stat, som påfordras för de båda sistnämnda åren, skulle bliva förhållandevis stor, därest allenast en så ringa höjning som den av myndigheterna nu föreslagna genomfördes för år 1917.

De sex officersbeställningarna synas mig böra fördelas mellan officerskårens olika grader på följande sätt:

Kommendör	1
Kommendörkapten av 2:a graden	1
Kaptener av 1:a klassen	2
Kapten av 2:a »	1
Löjtnant	1
Summa	6 officersbeställningar.

[9.] Någon svårighet att besätta de föreslagna kaptens- och löjtnantsbeställningarna förefinnes icke, då ett stort antal officerare redan fyller de för befordran till kapten, resp. löjtnant, stadgade kompetensvillkoren.

I fråga om de båda föreslagna regementsofficersbeställningarna anhåller jag att få erinra följande. Behovet av regementsofficerare har ytterligare ökats utöver det år 1914 beräknade dels genom tillkomsten av en ny avdelningschefsbefattning i marinstaben och dels genom organiserandet av marinens flygvapen under en chef av regementsofficers grad. Ett stort antal befattningar såväl ombord som i land, vilka äro av den vikt att för deras bestridande i personalberäkningarna upptagits regementsofficerare av stammen, äro också enligt gällande mobiliseringstabell alltjämt avsedda att bestridas av stamofficerare av lägre grad eller av officerare i reserven. Sålunda har exempelvis för den viktiga befattningen såsom flaggkapten i högste befälhavarens över kustflottan stab icke kunnat enligt plan avses en kommendör, utan har denna befattning bestritts av en kommendörkapten, vilket ur befälssynpunkt måste betecknas som mindre lämpligt. Vidare har den kommendör, vilken är ordinarie innehavare av befattningarna såsom chef för underofficers- och sjömanskårerna samt beväringsbefälhavare i Stockholm, måst avses för sjökommendering såsom divisionschef i kustflottan, och har hans befattning under större delen av den tid flottan varit mobiliserad bestritts av en officer i reserven. Behovet av de båda föreslagna regementsofficersbeställningarna synes mig därför vara av de rådande förhållandena särskilt väl motiverat.

Efter den föreslagna ökningen av 6 officerare skulle staten för officerskåren upptaga:

Flaggmän	4
Kommendörer	9
Kommendörkaptener av 1:a graden	20
» » 2:a »	21
Kaptener av 1:a klassen	75
» » 2:a »	37
Löjtnanter	106
Underlöjtnanter och fänrikar	52
Summa	324 officersbeställningar.

Enligt verkställda beräkningar skulle kostnaden för avlöning enligt stat till officerskårens personal efter vidtagande av denna ökning komma att uppgå till 802,240 kronor. Då den nu för kåren gällande staten utvisar ett kostnadsbelopp av 781,540 kronor, skulle alltså uppkomma en ökning i statens belopp av 20,700 kronor. [9.]

Slutligen anser jag mig beträffande officerskåren böra erinra därom, att Kungl. Maj:t genom nådigt beslut den 12 november 1915 föreskrivit, att sjökadett, som under år 1915 avlägger sjöofficersexamen och i övrigt är kompetent till befordran, skall anmälas till befordran till fänrik. På grund härav hava de under år 1915 från sjökrigsskolan utexaminerade sjökadetterna konstituerats till fänrikar, varigenom övergång till den av 1914 års senare riksdag beslutade organisationen i denna del verkställts.

Reservofficerare under 1:a tjänstgöring och repetitionsövning samt reservofficersaspiranter.

I skrivelse till marinförvaltningen den 19 oktober 1915 har chefen för marinstaben med ledning av de grunder för en förändring av reservofficerarnas utbildning m. m., som framlades för 1914 års senare riksdag, föreslagit staten för reservofficersaspiranter vid flottan för år 1917 till ett belopp av 27,900 kronor samt staten för reservofficerare under 1:a tjänstgöring och repetitionsövning vid flottan för samma år till 45,440 kronor.

Marinförvaltningen har i sin förut omnämnda skrivelse den 2 november 1915 i huvudsak följt chefens för marinstaben förslag. Vad angår staten för reservofficerare under 1:a tjänstgöring och repetitionsövning vid flottan har dock iakttagits, att beloppen för inkvartering beräknats för halva antalet av dessa reservofficerare gällande för Karlskrona station och för andra hälften gällande för Stockholms station, varigenom staten ökats till ett belopp av 46,439 kronor 60 öre.

Departementschefens yttrande.

Den av myndigheterna föreslagna staten för reservofficersaspiranter överensstämmer med motsvarande av riksdagen år 1915 godkända stat.

Vad beträffar staten för reservofficerare under 1:a tjänstgöring och repetitionsövning torde följande få anföras.

Den nya organisationen har avsetts att taga sin början med de reservofficersaspiranter, som inträdde i utbildning den 1 oktober 1915. Efter ett år, således den 1 oktober 1916, beräknas dessa att utnämnas till fänrikar i reserven och att börja sin ettåriga officerstjänstgöring enligt det nya systemet. Enär sålunda allenast en fjärdedel av denna tjänstgöringstid komme att infalla under år 1916, beräknades i staten

[9.] för samma år endast en därefter lämpad del av kostnaderna för den ettåriga officerstjänstgöringen.

Då den nya organisationen i denna del numera blivit fullt genomförd, har jag intet att erinra mot marinförvaltningens förslag till beräkning av ifrågavarande anslag för år 1917, och anser jag sålunda, att anslaget till reservofficerare under 1:a tjänstgöring och repetitionsövning vid flottan bör ökas från 22,549 kronor 82 öre med 23,889 kronor 78 öre och uppföras i 1917 års stat med 46,439 kronor 60 öre.

Beträffande beräkningen av anslaget torde böra erinras om, att någon repetitionsövning enligt det nya systemet ännu ej kan ifrågakomma, men att däremot vederbörande årgång reservofficerare enligt den äldre organisationen skall under år 1917 inkallas till föreskriven repetitionsövning.

Underofficerskåren.

Beträffande underofficerskåren skulle enligt de av 1914 års senare riksdag godkända beräkningarna personalbehovet för perioden 1915—1919 ställa sig, på sätt framgår av följande tablå:

Personal.	1914 års stat.	1919 års av utskottet beräknade stat.	Ökning för åren 1915—1919.
Flaggunderofficerare	222	243	+ 21
Underofficerare av 2:a graden	444	495	+ 51
Summa	666	738	+ 72

Ökningen med 72 underofficerare för femårsperioden i fråga giver för varje år en ökning med i medeltal 14 till 15 underofficerare, och har riksdagen för vartdera av åren 1915 och 1916 godkänt en ökning med 15 beställningar.

I förut omförmäld skrivelse till marinförvaltningen den 19 oktober 1915 har chefen för marinstaben uppställt följande schema för ökning av underofficerskåren för perioden 1915—1919:

Personal.	1915.	1916.	1917.	1918.	1919.
Flaggunderofficerare	227	231	235	239	243
Underofficerare av 2:a graden	454	465	475	485	495
Summa	681	696	710	724	738

ävensom i anslutning härtill hemställt om en ökning av kåren för 1917 med 4 flaggunderofficerare, därav förslagsvis 2 flaggmaskinister, samt 10 underofficerare av 2:a graden, därav förslagsvis 4 maskinister. Dessa siffror hava av marinförvaltningen tagits till ledning vid upprättande av det förslag till stat för flottans underofficerskår, som ämbetsverket inlämnat med omnämnda skrivelse den 2 november 1915. [9.]

Departementschefens yttrande.

Beträffande underofficerskåren finner jag mig böra tillstyrka det av myndigheterna i anslutning till 1914 års riksdags beräkningar avgivna förslag till ökning, enligt vilket staten för år 1917 skulle komma att upptaga:

Flaggunderofficerare	235
Underofficerare av 2:a graden	475
Summa	710

Enligt nämnda beräkningar skulle därjämte tillkomma ökning i fasta lönen à 240 kronor till 92 flaggunderofficerare (maskinister). Medelsbehovet för avlöningsstaten för underofficerskåren skulle därigenom ökas från nuvarande 863,730 kronor med 17,400 kronor till 881,130 kronor.

Sjömanskåren.

Beräkningarna från 1914 års senare riksdag visa vad angår sjömanskåren följande siffror:

	1914 års stat.	1919 års av utskottet beräknade stat.	Ökning för åren 1915—1919.
1:a lönegraden	666	738	+ 72
2:a »	1,436	1,590	+ 154
3:e »	1,036	1,047	+ 11
4:e »	862	1,025	+ 163
Summa	4,000	4,400	+ 400

Med hänsyn till befintliga vakanser inom sjömanskåren avlät Kungl. Maj:t icke något förslag till 1914 års riksdag om ökning i sjömanskårens numerär för 1915 års stat, utan föreslogs allenast en omläggning av fördelningen i lönegrader, vilket vann riksdagens gillande.

Chefen för marinstaben hade i skrivelse till marinförvaltningen den 12 november 1914 anfört, hurusom en jämn ökning av sjömanskåren från den fastställda staten för år 1915 till den av riksdagen beräk-

[9.] nade staten för år 1919 skulle fordra en årlig ökning av 100 man, varigenom staten för år 1916 skulle uppgå till 4,100 man. Som vakanserna syntes visa tendenser att avsevärt nedgå, ansåg chefen för marinstaben, att någon minskning i den sålunda beräknade staten för år 1916 icke med hänsyn till möjligheten att fylla staten vore erforderlig.

Marinförvaltningen upptog denna ökning i sitt förslag till stat för år 1916.

På hemställan av Kungl. Maj:t beslöt också 1915 års riksdag att i staten för år 1916 upptaga 4,100 man.

I skrivelse till marinförvaltningen den 19 oktober 1915 har chefen för marinstaben anfört, att någon reduktion av den planlagda ökningen av sjömanskåren icke för år 1917 syntes vara tillrådlig, enär vakanserna visade tendenser att avsevärt nedgå.

Marinförvaltningen har i sin ovan omnämnda skrivelse den 2 november 1915 följt marinstabschefens förslag och förutsatt sådan ändring i nu gällande stat för sjömanskåren, att antalet löner skulle ökas: inom 1:a lönegraden med 14, inom 2:a lönegraden med 38, inom 3:e lönegraden med 5 samt inom 4:e lönegraden med 43, eller i allt med 100 löner.

Departementschefens yttrande.

På sätt chefen för marinstaben påpekat, hava vakanserna inom sjömanskåren visat ytterligare tendenser att nedgå, vilket torde få belysas med nedanstående siffror beträffande antalet vakanser vid sjömanskåren för tiden den 15 december 1913—15 december 1915:

	Karlskrona station.	Stockholms station.	Tillsammans.
15/12 1913	380	535	915
15/3 1914	299	516	815
15/6 1914	266	511	777
15/9 1914	188	468	656
15/12 1914	208 (177)	501 (133)	709 (310)
15/3 1915	162 (165)	425 (133)	587 (298)
15/3 1915	132 (142)	402 (127)	534 (269)
15/9 1915	82 (135)	346 (122)	428 (257)
15/12 1915	165 (249)	371 (153)	536 (402)

Siffrorna inom parentes angiva det antal vakanser, som blivit tillsvidare fyllt genom manskap, vars tjänstetid utgått hösten 1914 och 1915, men som jämlikt föreskrifter i nådiga breven den 22 september

1914 och den 30 juli 1915 — utan att rekapitulera enligt vanliga bestämmelser — erhållit förlängd anställning, intill dess nu pågående krigstjänstgöring vid flottan upphör. [9.]

De anförda siffrorna kunna icke leda till någon mera bestämd förvissning om att sjömanskårens stat skall kunna fyllas under år 1917, särskilt om i densamma vidtages den ifrågasatta ökningen med 100 man. Det oaktat anser jag, att av organisatoriska hänsyn ävensom i ändamål att åstadkomma en jämn fördelning för åren 1915—1919 av de anslagsbelopp, som motsvara riksdagens beräkning av ökning i sjömanskårens stat, den föreslagna ökningen i staten bör tillföras kåren även för år 1917.

Efter en sådan ökning skulle staten för sjömanskåren för år 1917 upptaga:

1:a lönegraden	710	löner
2:a »	1,513	»
3:e »	1,037	»
4:e »	940	»
Summa	4,200	löner

Enligt verkställda beräkningar skulle efter vidtagande av denna ökning kostnaden för sjömanskåren enligt stat betinga ett belopp av 2,405,537 kronor 50 öre. Då den nu gällande staten utvisar ett kostnadsbelopp av 2,362,366 kronor 50 öre, skulle alltså uppkomma en ökning i staten för ifrågavarande ändamål av 43,171 kronor.

Marin-ingenjörkåren.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 60 till 1914 års senare riksdag angives, hurusom verkställda beräkningar för år 1919 givit vid handen behovet av en ökning av mariningenjörkåren med 3 mariningenjörer och 1 mariningenjörsstipendiat vid den egentliga mariningenjörsdetaljen samt 2 verkstadsingenjörer, 1 elektroingenjör och 1 artilleriingenjör. Enligt statsverkspropositionerna till samma års riksdag föreslogs emellertid en ökning av kåren för år 1915 endast med de 2 verkstadsingenjörerna, vilket förslag blev av riksdagen bifallet. Vad beträffar personalbehovet i övrigt för mariningenjörkåren, anförde riksdagen att, då hänsyn toges till den av riksdagen för åren 1915—1919 beslutade nybyggnad av fartygsmateriel i stället för den av Kungl. Maj:t för nämnda period föreslagna, ytterligare 2 ingenjörer skulle erfordras för år 1919.

I anslutning till förutnämnda beräkningar avgav Kungl. Maj:t därefter i statsverkspropositionen till 1915 års riksdag förslag om en ökning av mariningenjörkåren för år 1916 med 1 artilleriingenjör och 1 mariningenjörsstipendiat. Enär riksdagen, på sätt nyss nämnts, utöver

[9.] den av Kungl. Maj:t förutsatta ökningen för perioden 1915—1919 beräknat ytterligare 2 mariningenjörer, föreslogs därjämte en ökning för år 1916 med 1 mariningenjör av 2:a graden. Vidare uppfördes av skäl, som i det vid statsverkspropositionen till 1915 års riksdag fogade statsrådsprotokollet närmare angivas, å staten för kåren för år 1916 1 miningenjör, vilken icke varit medtagen i de beräkningar, som framlagts för 1914 års senare riksdag.

Mot vad Kungl. Maj:t sålunda föreslagit hade riksdagen icke något att erinra; och uppfördes alltså å staten för mariningenjörkåren för år 1916 ytterligare 1 mariningenjör av 2:a graden, 1 miningenjör, 1 artilleriingenjör och 1 mariningenjörsstipendiat.

Av den såsom behövlig ansedda personalökningen för nämnda femårsperiod skulle sålunda återstå 4 mariningenjörer och 1 elektroingenjör.

Chefen för marinstaben har i sin förberörda skrivelse den 19 oktober 1915 föreslagit, att i 1917 års stat skulle ytterligare upptagas 1 mariningenjör av 1:a graden.

I skrivelse den 2 november 1915 har marinförvaltningen hemställt, att å staten för kåren år 1917 skulle upptagas: 1 marindirektör av 1:a graden, 1 mariningenjör av 1:a graden, 1:a löneklassen, 1 mariningenjör av 1:a graden, 2:a löneklassen, 1 elektroingenjör och 1 kemist.

Ämbetsverket har därvid till en början erinrat, hurusom marinöverdirektören vid handläggning i marinförvaltningen redan år 1914 av då ifrågasatt förstärkning av mariningenjörkåren för år 1916 anfört, att en av de nya beställningarna för den egentliga mariningenjörsdetaljen borde utgöra en marindirektörsbefattning, enär erfarenheten givit vid handen olägenheterna och svårigheterna av att, såsom hittills skett, besätta stabsingenjörstjänsten i kustflottan med en av de marindirektörer, som eljest tjänstgjorde såsom mobiliseringsingenjörer å flottans varv eller såsom marinöverdirektörsassistent i marinförvaltningen. De numera ökade nybyggnadsarbetena och stegrade fordringarna på fartygens krigsberedskap medgåve dessutom icke, att nämnda för flottans varv och marinförvaltningen avsedda och där erforderliga marindirektörer toges i anspråk för sjötjänstens behov. Vad marinöverdirektören sålunda anfört hade marinförvaltningen visserligen funnit vara synnerligen beaktansvärt, men hade ämbetsverket likväl ansett sig böra avvakta den ytterligare erfarenhet i frågan, som flottans nuvarande krigsberedskap kunde komma att lämna.

Vidare har nu marinförvaltningen i sin berörda skrivelse den 2 november 1915 uttalat, att ämbetsverket numera, efter den erfarenhet, som vunnits under flottans mobilisering, ansåge, att en av de nya be-

ställningarna vid den egentliga mariningenjörsdetaljen borde vara en befattning såsom marindirektör och såsom skäl härför anfört följande. [9.]

Den före mariningenjörkårens bildande (år 1906) varande mariningenjörstaten hade bestått av en överdirektör, tre direktörer (motsvarande nuvarande marindirektörer av 1:a graden) och ett antal ingenjörer. Av direktörerna hade en varit chef för ingenjördepartementet i Karlskrona, en chef för motsvarande departement i Stockholm och en överdirektörsassistent.

De år 1904 utsedda sakkunniga för omorganisation av mariningenjörstaten hade emellertid ansett, att chefen för ingenjördepartementet vore alltför upptagen av ledningen av departementet i dess helhet för att kunna medhinna att i detalj övervaka fartygsmaterielens krigsberedskap. Omsorgen härom, yttrade de sakkunniga, krävde sin särskilda man, vilken, för att vara i tillfälle att när som helst kunna få personal och materiel till sitt förfogande för upptäckta bristers avhjälpande, borde hava en grad, som gjorde honom till förman för övriga å departementet tjänstgörande ingenjörer, samt en tjänsteställning och en avlöning, svarande mot det ansvar, som uppdraget innebure. Sakkunniga ansågo därför, att anställandet av marindirektörer av 2:a graden för tjänstgöring, en å vartdera av flottans båda varv, vore av behovet påkallat samt att antalet direktörer därför borde ökas från 3 till 5. Utan angivande av särskild anledning därtill föreslogo sakkunniga, att av de 5 direktörerna 3 skulle vara av 2:a graden och endast 2 av 1:a graden.

I avgivet yttrande rörande bemälda sakkunnigas förslag framställde varvschefen vid flottans station i Stockholm anmärkning mot, att endast 2 direktörer med värdighet av kommendörkapten av 1:a graden upptagits, under det att i förut gällande stat funnits 3. Han åberopade i detta avseende ett av chefen för varvets ingenjördepartement i ämnet avgivet yttrande, däri denne framhållit, att det syntes framgå av förslaget, att cheferna för flottans båda varvs ingenjördepartement skulle innehava nämnda högre värdighet, vadan degraderingen med tiden skulle gälla överdirektörsassistenten, vilket vore mycket olämpligt. Även stationsbefälhavaren vid flottans station i Stockholm anförde, att han i likhet med varvschefen vid nämnda station ansåge, att platsen som överdirektörsassistent, med hänsyn till att denne allt som oftast måste ersätta marinöverdirektören under hans frånvaro för inspektionsresor m. m., vore så viktig och maktpåliggande, att dess innehavare givetvis borde vara direktör av 1:a graden, vadan dessa borde såsom förut vara 3 i stället för 2, såsom de sakkunniga föreslagit.

Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut i detta hänseende blev emellertid i överensstämmelse med sakkunnigas förslag.

[9.] Då de ansvarsfulla chefsposterna för varvens ingenjördepartement otvivelaktigt borde — anförde marinförvaltningen vidare — beklädas av de båda i kårens stat nu upptagna marindirektörerna av 1:a graden, tjänstgjorde de 3 marindirektörerna av 2:a graden, en såsom marinöverdirektörsassistent och 2 såsom mobiliseringsingenjörer. Emellertid måste en av dessa under kustflottans övningar lämna sin ordinarie tjänst för att vara stabsingenjör, vilken befattning borde, såsom även de ovannämnda sakkunniga ansett, bestridas av en marindirektör.

Erfarenheten hade numera till fullo givit vid handen olägenheterna och svårigheterna av att på så sätt besätta stabsingenjörstjänsten i kustflottan. Om den fartygsmateriel, som numera tillhörde flottans båda stationer och som på grund av 1914 års senare riksdags beslut ytterligare tillkomme, skulle kunna hållas i tillfredsställande krigsberedskap, kunde mobiliseringsingenjören icke undvaras vare sig i Karlskrona eller i Stockholm. Göromålen i marinförvaltningens ingenjöravdelning hade även stegrats i sådan grad, att ej heller marinöverdirektörsassistenten kunde därstädes undvaras för bestridande av stabsingenjörstjänsten i kustflottan.

Marinförvaltningen funne därför det vara synnerligen behövligt, att mariningenjörkåren ökades med en marindirektörsbefattning av 1:a graden, varigenom antalet sådana skulle bliva 3 i likhet med vad, som ovan framhållits, förut varit fallet. Härigenom bleve en marindirektör, i regel en av 2:a graden, disponibel för tjänstgöring såsom stabsingenjör i kustflottan. Denne direktör borde under den tid, då han ej toges i anspråk för sjötjänst, tjänstgöra i marinens överstyrelse, på det att den erfarenhet, han såsom stabsingenjör förvärvat, måtte komma till godo vid erforderliga tekniska utredningar beträffande såväl materielen som dess handhavande.

Såsom förut angivits, skulle för tillgodoseende av det utav riksdagen angivna behovet av ökad personaltillgång vid mariningenjörkåren för åren 1915—1919 återstå en ökning av 4 mariningenjörer och 1 elektroingenjör. Då marinförvaltningen, enligt vad ovan anförts, ansåge, att en av sagda mariningenjörer borde vara marindirektör av 1:a graden och i övrigt, ej minst med fästat avseende vid nuvarande stora svårigheter att disponera erforderligt antal mariningenjörer för kontroll av för flottan pågående nybyggnader, funne det vara av största vikt, att kårens förstärkning komme att ske så hastigt som med hänsyn till gällande kompetensbestämmelser för rekryteringen kunde ske, har ämbetsverket avgivit sitt förut omförmälda förslag, enligt vilket i staten för mariningenjörkåren för år 1917 skulle tillkomma 1 marindirektör av 1:a graden, 1 mariningenjör av 1:a graden, 1:a löneklassen, 1 mariningenjör av 1:a graden, 2:a löneklassen, och 1 elektroingenjör.

Härjämte har marinförvaltningen, såsom förut nämnts, hemställt, att å mariningenjörkårens stat även måtte tillkomma 1 kemist; och har ämbetsverket i sådant avseende anfört följande. [9.]

Den å Karlskrona varv sedan en lång följd av år befintliga materialprovningsanstalten hade på senare åren, i och för möjliggörandet att å varvet kunna utföra sådana undersökningar och kemiska analyser, som erfordrades ej minst i samband med skeende materialupphandlingar, måst utökas med ett kemiskt laboratorium, vars verksamhetsområde nu, genom den å varvet bedrivna tillverkningen av smörjoljor för flottans behov, i högst väsentlig grad ökats. Anstalten i fråga sköttes från början av någon av de å varvet tjänstgörande mariningenjörerna, men då det visade sig nödvändigt att för ändamålet kunna disponera över en ingenjör med speciell kemisk-teknisk utbildning, antogs från och med år 1912 å Karlskrona varv en kemist, avlönad å anslaget till flottans nybyggnad och underhåll med 4,000 kronor per år. Innehavaren av sagda kemistbefattning vore av varvschefen anställd genom kontrakt med 6 månaders uppsägning.

Varvets kemist ålåge att utföra för anbudsprövningar, besiktningar eller eljest för varvets ändamål ofta förekommande kemiska och mekaniska undersökningar samt att förestå varvets oljefabrik, varest, såsom framginge av nedanstående uppgifter, nu även, efter av kemisten verkställd utexperimentering, upptagits tillverkning av specialoljor m. m.

Inleverering till materialförrådet från oljefabriken:

		År 1913.	År 1914.
flottans maskinolja	kg.	279,473	401,810
kokt linolja	»	—	22,250
turbinolja	»	16,271	11,650
dieselmotorolja	»	2,895	6,125
verkstadsolja	»	—	1,690
mobilolja	»	608	993
borrolja	»	200	325
luftpumpolja	»	8	17
putspomada	»	—	527
Vid laboratoriet utförda undersökningar	st.	476	571
Vid materialprovningsanstalten utförda provningar	»	154	159

Den verksamhet, som å denna anstalt bedreves, varigenom avsevärda besparingar blivit gjorda och ytterligare sådana på nya förbrukningsområden borde kunna vinnas, torde sålunda vara av sådan ekonomisk betydelse, att stor vikt måste fästas vid, att arbetet leddes och

[9.] handhades av fullt sakkunnig person. Genom anställning på sätt nu skedde torde man svårligen kunna påräkna att finna någon lämplig person, som vore villig kvarstanna någon längre tid, och kunde upprepade ombyten utan tvivel i detta fall medföra stora olägenheter och förluster. Då det numera torde vara uteslutet, att behovet av en utbildad kemist å Karlskrona varv skulle vara av övergående natur, ansåge marinförvaltningen sig böra hemställa, att kemisten måtte upptagas å mariningenjörkårens stat med samma ställning och med samma avlöningsförmåner som för min-, torped-, elektro- och artilleriingenjör vore gällande.

I enlighet med vad nu anförts beträffande mariningenjörkåren har marinförvaltningen uppgjort förslag till stat för nämnda kår för år 1917, slutande å ett belopp av 289,837 kronor 50 öre.

Departementschefens yttrande.

I de beräkningar, som legat till grund för Kungl. Maj:ts förenämnda proposition nr 60 till 1914 års senare riksdag, förutsattes, att av den angivna ökningen under åren 1915—1919 skulle på år 1917 komma 1 mariningenjör av 1:a graden, 1:a löneklassen, och 1 elektroingenjör. Marinförvaltningen har nu beträffande den egentliga mariningenjörsdetaljen föreslagit en *ytterligare* ökning för år 1917 av dels 1 marindirektör av 1:a graden och dels 1 mariningenjör av 1:a graden, 2:a löneklassen. Då jag anser, att ökningen av mariningenjörkåren bör ske i så nära anslutning som möjligt till nyssnämnda beräkning, kan jag icke tillstyrka en höjning av kårens numerär i så stor omfattning, som marinförvaltningen föreslagit. Med hänsyn emellertid därtill, att riksdagen utöver den av Kungl. Maj:t förutsatta förstärkningen för perioden 1915—1919 beräknat ytterligare 2 mariningenjörer, anser jag mig kunna förorda en ökning för år 1917, förutom av de båda enligt nyssnämnda beräkningar förutsatta befattningarna, av 1 mariningenjör av 2:a graden. På sätt jag här nedan tillåter mig närmare utveckla, anser jag därjämte, att *i stället för* den enligt sagda beräkningar för år 1917 upptagna mariningenjören av 1:a graden, 1:a löneklassen, bör avses en marindirektör av 2:a graden.

Såsom marinförvaltningen erinrat, upptogos i den närmast före mariningenjörkårens omorganisation år 1906 gällande staten för mariningenjörstaten 3 direktörer med värdighet av kommendörkapten av 1:a graden. Vid genomförandet av nämnda organisation inrättades, bland annat, två nya tjänster för marindirektör av 2:a graden med åliggande att under chefen för vardera stationens ingenjördepartement övervaka därvarande fartygsmateriels krigsberedskap (mobiliseringsingenjörer). Man förutsatte därvid, att den marindirektör av 2:a graden, som vore an-

ställd vid Stockholms station och vilkens tid ansågs icke bliva fullt upptagen med fullgörandet av sagda åliggande, skulle under flottans övningar tjänstgöra som stabsingenjör. Genom den nya organisationen fördelades vidare de 5 direktörerna på sådant sätt, att endast 2 direktörer uppfördes av 1:a graden — med värdighet av kommendörkapten av 1:a graden — och 3 direktörer av 2:a graden. Av dessa äro de två marindirektörerna av 1:a graden chefer en var för ingenjördepartementet vid vardera av flottans stationer, två av marindirektörerna av 2:a graden, såsom nyss nämnts, mobiliseringsingenjörer, en vid vardera stationen, och den tredje marindirektören av 2:a graden assistent åt marinöverdirektören (marinöverdirektörsassistent). [9.]

Om ock en sådan organisation tidigare kunnat fungera tillfredsställande, måste jag giva marinförvaltningen rätt i dess uttalande därom att, därest de betydelsefulla och i omfattning alltjämt växande åliggande, som under nuvarande förhållanden böra utföras av personal i marindirektörs ställning, skola kunna på ett fullt nöjaktigt sätt fyllas, å mariningenjörkårens stat bör uppföras ännu en marindirektörsbeställning. Härigenom skulle nämligen en särskild marindirektör kunna avses för tjänsten såsom stabsingenjör vid kustflottan. Stabsingenjörens befattning, i och för sig synnerligen viktig och ansvarsfull, har givetvis i och med den fortgående ökningen och utvecklingen i tekniskt avseende av flottans fartygsmateriel samt flottans alltmer utsträckta övningar ytterligare vuxit i betydelse. På samma gång har det med hänsyn till de ökade göromålen vid stationernas ingenjördepartement visat sig möta allt större svårigheter att där kunna undvara någon av mobiliseringsingenjörerna för tjänstgöring såsom stabsingenjör. Det synes mig vid sådant förhållande nödvändigt att, därest fartygsmaterielens krigsberedskap skall kunna på ett tillfredsställande sätt upprätthållas, mariningenjörkåren tillföres en förstärkning i direktörsgraden. Den nye direktören bör under den tid, då stabsingenjörstjänsten icke upptager honom, biträda vid göromålen å marinförvaltningens ingenjöravdelning. Inom nämnda avdelning bleve han med sin sakkunskap och erfarenhet från tjänstgöringen såsom stabsingenjör en särdeles värdefull hjälp vid behandling av frågor, som röra bristfälligheter beträffande materielen o. d., och skulle i övrigt tillföra avdelningen en synnerligen välbehövlig tillökning i dess arbetskrafter.

Huruvida den ifrågasatta nya marindirektörsbeställningen bör tillhöra 1:a eller 2:a graden, kan ju synas vara av mindre betydelse. Jag anser emellertid för min del att befattningen bör uppföras i 2:a graden, då det ändamål, man genom den nya beställningens inrättande vill vinna, därigenom synes bliva behörigen fyllt.

[9.] Marinförvaltningen har vidare föreslagit, att å mariningenjörkårens stat skall uppföras en kemist. Ehuru detta behov icke blivit framlagt i propositionen nr 60 år 1914, anser jag mig dock böra understödja ifrågavarande förslag. Det synes mig nämligen oomtvistligt, att den verksamhet, som bedrives av den vid Karlskrona station för närvarande mera tillfälligt anställda kemisten, är av den vikt för flottan, att befattningen bör upptagas på stat. Härigenom kan ock den lovvärda och icke minst i ekonomiskt avseende gynnsamma utveckling, som på detta område kommit till stånd vid Karlskrona station, förväntas komma att ytterligare fortgå. I detta avseende torde jag få nämna, att enligt en mig från varvschefen vid flottans station i Karlskrona tillhandakommen uppgift de besparingar, som under tiden från och med den 1 mars 1912 till och med den 31 december 1915 uppkommit genom fabrikationen vid varvets oljefabrik, vilken förestås av kemisten, beräknats uppgå till omkring 135,000 kronor å tillverkningen av maskinolja och till omkring 15,000 kronor å fabrikationen av linolja.

På grund av vad jag sålunda anfört förordar jag en ökning i staten för mariningenjörkåren år 1917 av 1 marindirektör av 2:a graden, 1 mariningenjör av 2:a graden, 1 elektroingenjör och 1 kemist.

För kemisten torde, i överensstämmelse med marinförvaltningens förslag, avlöningsförmånerna i staten böra upptagas enligt samma grunder, som tillämpas beträffande min-, torped-, elektro- och artilleriingenjör.

Kostnaden för avlöning enligt mariningenjörkårens stat skulle efter vidtagande av denna ökning komma att uppgå till 281,512 kronor 50 öre. Ökningen från 1916 års stat, 259,192 kronor 50 öre, utgör sålunda 22,320 kronor.

På sätt jag under punkt 16 här nedan får tillfälle att närmare utveckla, anser jag, att ur staten för mariningenjörkåren bör uteslutas ett belopp av 1,192 kronor 50 öre, utgörande den nu å nämnda stat uppförda dagavlöningen och beklädnadsersättningen för mariningenjörselever och -aspiranter. Härigenom skulle ökningen från 1916 års stat minskas till 21,127 kronor 50 öre och kårens stat för år 1917 uppgå till 280,320 kronor.

I detta sammanhang anhåller jag få erinra, hurusom vid tillsättande av de två verkstadsingenjörsbeställningar, vilka från och med år 1915 uppförts i staten för mariningenjörkåren, det visat sig icke vara möjligt att erhålla sökande, som uppfylla de i statsverkspropositionen den 14 januari 1914 omförmälda kompetensfordringar. Dessa fordringar, varom bestämmelser införts i reglemente för marinen, del I, äro, att vid tekniska högskolan hava genomgått fullständig lärokurs i

fackskolan för maskinbyggnadskonst och däri blivit godkänd samt att under minst 8 år, därav minst 7 år efter avslutandet av ovan nämnd lärokurs och av dessa minst 4 år som arbetsföreståndare, hava varit anställd vid mekanisk verkstad, i avseende å verksamhet likartad med flottans varvs verkstäder, samt vid sådan anställning ådagalagt god förmåga att leda vid dylik verkstad förekommande arbeten, uppgöra förslag och kostnadsberäkningar samt att icke vid den tid, då ansökan till ledigbliven plats senast skall vara inlämnad, hava fyllt 35 år. [9.]

Sedan ifrågavarande verkstadsingenjörsbefattningar två särskilda gånger kungjorts till ansökan lediga, utan att någon kompetent sökande därtill anmält sig, hemställde marinförvaltningen i skrivelse den 18 maj 1915 att, då det ej syntes kunna undvikas att medgiva en viss sänkning av berörda fordringar såväl i tekniskt som praktiskt avseende, bestämmelserna härom måtte erhålla följande ändrade lydelse: »att vid tekniska högskolan hava genomgått fullständig lärokurs i fackskolan för maskinbyggnadskonst *eller vid tekniskt elementarläroverk hava genomgått fullständig mekanisk-teknisk kurs**) och därvid blivit godkänd samt att under minst *6* år efter avslutandet av ovan nämnd lärokurs och av dessa minst *3* år som arbetsföreståndare hava varit anställd vid mekanisk verkstad, i avseende å verksamhet likartad med flottans varvs verkstäder, samt vid sådan anställning ådagalagt god förmåga att leda vid dylik verkstad förekommande arbeten, uppgöra förslag och kostnadsberäkningar samt att icke vid den tid, då ansökan till ledigbliven plats senast skall vara inlämnad, hava fyllt 35 år; *kunnande dock undantag från dessa fordringar i ena eller andra hänseendet medgivas den, som annorledes förvärvat sådan kunskap och skicklighet, att han otvivelaktigt är lämplig för ifrågavarande befattning.*» I anledning härav har Kungl. Maj:t, i avvaktan på riksdagens uttalande i frågan, genom nådigt brev den 11 juni 1915 anbefallt marinförvaltningen att till ansökning kungöra förordnanden att uppehålla ifrågavarande befattningar tillsvidare, intill dess de bleve med ordinarie innehavare besatta, med föreskrift därjämte att för erhållande av sådant förordnande skulle gälla de av ämbetsverket i dess berörda skrivelse den 18 maj samma år förordade lägre kompetensfordringar.

Vidare har marinförvaltningen i skrivelse den 20 oktober 1915 meddelat, att erfarenheten visat, att den uteslutande fordran på elektroteknisk såväl teoretisk som praktisk utbildning, som innehölles i de nu gällande kompetensfordringarna för miningenjör, icke längre —

---

*) De med *kursiv stil* betecknade orden angiva *skiljaktigheter* från de förut om förmälda bestämmelserna.

[9.] med hänsyn till den riktning, i vilken minvapnet under senaste tiden utvecklats — vore tillfyllest, utan att lika stor vikt borde läggas vid en utbildning i mekaniskt-konstruktivt hänseende. Ändring i kompetensbestämmelserna för anställning såsom miningenjör borde därför vidtagas i det angivna syftet. Ämbetsverket har därför hemställt, att nämnda bestämmelser måtte erhålla följande ändrade lydelse: »att vid tekniska högskolan hava genomgått fullständig lärokurs i fackskolan för elektroteknik *eller mekanisk teknologi**) och däri blivit godkänd samt att under minst 4 år, därav minst 3 år efter avslutandet av sådan lärokurs, hava varit anställd dels såsom arbetare, dels såsom ritare inom det elektrotekniska *eller det mekaniska* yrket och vid sådan anställning ådagalagt god kunskap i avseende på den praktiska tillämpningen, samt att icke vid den tid, då ansökan till ledigbliven plats senast skall vara inlämnad, hava fyllt 31 år.»

Genom nådigt beslut den 17 december 1915 har Kungl. Maj:t interimistiskt lämnat samma medgivande i fråga om tillämpning av de ändrade kompetensvillkoren för anställning av miningenjör, som, enligt vad nyss sagts, lämnats beträffande verkstadsingenjör.

Marinintendenturkåren.

Beträffande marinintendenturkåren anfördes i Kungl. Maj:ts proposition nr 60 till 1914 års senare riksdag, att de enligt dittills tillämpade grunder verkställda personalberäkningarna icke påvisat behovet av någon ökning av kåren för år 1919, varemot en mindre ökning visat sig erforderlig för åren 1924 och 1934. Då frågan om marinens redovisningsväsende och särskilt rörande möjligheten att därvid använda mindre kvalificerade och billigare arbetskrafter vore under utredning, ansågs emellertid icke lämpligt att vid kostnadsberäkningarna taga hänsyn till detta ökade behov.

I skrivelse den 9 december 1914 yttrade marinförvaltningen, att ämbetsverket, som icke kände de grunder, enligt vilka beräkningarna i nyssnämnda proposition nr 60 i detta hänseende blivit verkställda, funne dessa beräkningar icke motsvara det verkliga behovet av intendenturpersonal. Bristen på arbetskraft, som redan i fredstid gjorde sig starkt gällande, hade under 1914 års mobilisering än starkare framträtt. Marinförvaltningen ansåge sig på grund härav böra fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på nödvändigheten av en snar förstärkning av arbetskrafterna vid marinintendenturkåren.

Vid föredragning av marinförvaltningens berörda skrivelse angav jag, på sätt framgår av statsrådsprotokollet över sjöförsvarsärenden den

*) De med *kursiv stil* betecknade orden angiva *tillägg* till nu gällande bestämmelser.

14 januari 1915, bilagt samma års statsverksproposition, den väg, å vilken enligt min mening åtgärderna beträffande marintendenturkåren borde inriktas. Jag uttalade därvid, bland annat att, med fasthållande av att marinintendenterna anlitades för arbete av sådan art, som betingade den dem bibringade högre utbildning, en ökning av deras numerär borde prövas på andra än hittills i allmänhet följda grunder. Mera underordnat arbete borde lämnas åt mindre kvalificerad och billigare arbetskraft, såsom åt underofficerare, värnpliktiga, tillfälliga biträden o. s. v. Genomförandet av en dylik arbetsfördelning vore beroende på ännu pågående utredningar. Härvid förtjänade även erinras — yttrade jag vidare — att i enlighet med den av 1914 års senare riksdag antagna värnpliktslagen en del värnpliktiga med vissa kvalifikationer skulle erhålla särskild utbildning under 500 dagars tjänstgöring för att därefter kunna tjänstgöra såsom värnpliktiga intendenter, och torde flottan på så sätt vid mobilisering kunna tillföras ett icke oväsentligt antal dylika tjänstemän. [9.]

På grund av förenämnda uppfattning och med stöd av Kungl. Maj:ts av riksdagen utan erinran lämnade uttalande angående förevarande kår i propositionen nr 60 för år 1914 fann jag mig icke böra för det dåvarande till vidare behandling upptaga frågan om förstärkning av arbetskrafterna vid marinintendenturkåren; och blev icke heller vid 1915 års riksdag någon ökning av kåren genomförd.

Marinförvaltningen har nu i sin skrivelse den 2 november 1915 anfört, att ämbetsverket, som med förut omförmälda utredningar icke hade någon befattning, med hänsyn till den av mig i statsverkspropositionen till 1915 års riksdag sålunda uttalade mening såge sig förhindrad att för närvarande avgiva förslag beträffande ändring i marinintendenturkårens stat; men ville marinförvaltningen fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på vikten av, att berörda utredningar snarast slutfördes, så att frågan om personal för intendenturtjänst skulle kunna lösas på ett sätt, som motsvarade tjänstens krav.

Intill dess erforderliga arbetskrafter vid marinintendenturkåren bereddes å ordinarie stat, måste extra biträden anställas såväl å räkenskapskontoren som å vissa andra tjänstgöringsplatser å flottans stationer och varv. Enahanda vore ock förhållandet i avseende på biträden för intendenturtjänsten å kustfästningarna, på sätt framginge av marinförvaltningens utlåtande den 27 mars 1915 beträffande anslag till extra biträden åt tyg- och regementsintendenter.

Framställning om sagda behovs fyllande torde, för såvitt icke omförmälda utredning gåve anledning till andra åtgärder, böra göras

[9.] hos riksdagen under förutsättning, att kostnaderna finge förskjutas av tillgängliga medel och framdeles anmälas till ersättande.

Departementschefens yttrande.

Nu gällande stat för marinintendenturkåren daterar sig från och med år 1912, sedan riksdagen år 1911 bifallit en av Kungl. Maj:t föreslagen omläggning av kårens olika grader inom befintligt antal av 71 intendenturtjänstemän för den egentliga marinintendenturtjänsten, huvudsakligen i syfte att i ekonomiskt avseende förbättra ställningen för de lägst avlövade tjänstegraderna inom kåren.

Frågan om behovet av intendenturtjänstemän sammanhänger på det allra närmaste med frågan om ordnandet av marinens redovisnings- och räkenskapsväsende, i vilket ämne visserligen utredning och förslag av särskilt tillkallade sakkunniga lett till reformer i vissa delar, men fullständig utredning ännu icke föreligger. Härtill kommer, att utredning rörande organisationen av de till flottans stationer hörande myndigheterna är under handläggning av andra därför tillkallade sakkunniga.

Först efter det nu nämnda och därmed sammanhängande frågor blivit slutligen avgjorda, lärer, på sätt jag i statsverkspropositionen till 1915 års riksdag antytt, spörsmålet om en därav eventuellt betingad omorganisation av marinintendenturkåren kunna upptagas till definitiv prövning, därvid den av mig i det föregående angivna riktlinjen för intendenturgöromålens fördelning mellan på olika sätt kvalificerade arbetskrafter torde böra följas.

Jag finner sålunda någon ökning i staten för marinintendenturkåren nu icke böra föreslås. Någon ändring i nämnda stat har icke heller, såsom av det förut sagda framgår, av marinförvaltningen för närvarande ifrågasatts.

I enlighet med framställning av Kungl. Maj:t medgav 1913 års riksdag, att till beredande av förstärkning av arbetskrafterna vid marinintendenturkåren femte huvudtitelns allmänna besparingar finge tillsvidare efter Kungl. Maj:ts bestämmande tagas i anspråk. I statsverkspropositionen till 1915 års riksdag anmälde jag, att även under år 1916 sådan förstärkning medelst extra biträden torde bliva erforderlig. I samband därmed anförde jag att, därest på grund av den minskade tillgången å allmänna besparingar år 1916 dessa ej skulle förslå till bestridande av nödig kostnad för nämnda extra biträden, Kungl. Maj:t torde böra äga att låta av tillgängliga medel förskjuta erforderlig fyllnad, varom anmälan sedan borde göras hos riksdagen för förskottets ersättande. Då behovet av en sådan tillfällig förstärkning av arbetskrafterna vid marinintendenturkåren otvivelaktigt kommer att även framgent göra sig gällande, lärer det för år 1916 avsedda förfarings-

sättet för täckande av härav uppkommande kostnader få tillämpas jämväl för år 1917. [9.]

Marinintendenturkåren i flottans reserv.

Staten för marinintendenturkåren i flottans reserv för år 1916 upptager ett belopp av 1,100 kronor. Detta belopp avses till avlöning åt en marinunderintendent i flottans reserv under fullgörande av föreskriven repetitionsövning.

Marinförvaltningen har nu i förberörda skrivelse den 2 november 1915 anmält att, då ingen sådan repetitionsövning för reservpersonal förekomme under år 1917, sagda belopp icke borde för sistnämnda år upptagas vid beräknande av anslaget till avlöning för flottans kårer och stater.

Departementschefens yttrande.

Marinförvaltningens sålunda gjorda anmälan föranleder icke något uttalande från min sida.

Marinläkarkåren.

I sin förut omförmälda skrivelse den 2 november 1915 har marinförvaltningen gjort framställning om ökning av marinläkarkåren med 2 marinläkarbeställningar av 1:a graden samt därvid anfört följande.

Sedan marinläkarkåren med 1903 års ingång uppsattes, hade kåren — frånsett en år 1909 vidtagen ändring i kårens organisation i syfte att med marinöverläkarens befattning icke vidare skulle förenas befattning såsom förste läkare vid flottans station i Stockholm — ej undergått annan utökning än den, som betingats av överförandet av kustartilleriets läkare till marinläkarkåren. De tre marinläkartjänster av 1:a graden, som tillkommit (1906 och 1907), voro nämligen samtliga avsedda för kustartilleriet, under det att för flottans vidkommande kårens numerär alltjämt vore oförändrad. Under dessa 13 år hade dock tre pansarbåtar (Tapperheten, Manligheten och Oscar II), en pansarkryssare (Fylgia), ett minfartyg (Clas Fleming) och två divisioner jagare blivit färdigbyggda, krävande tillsammans sju läkare; och våren 1916 beräknades pansarbåten Sverige vara färdig, krävande minst en läkare. Genom materielens utveckling hade sålunda behovet av åtta nya läkarbeställningar tillkommit. Under samma tid hade de gamla kanonbåtarna Skäggald och Verdande ombyggts till respektive depåfartyg och lasarettsfartyg, varigenom de för längre tider än förut toge var sin läkare i anspråk.

Samtidigt hade utsträckningen av flottans övningar i hög grad bidragit därtill, att för varje år allt större krav ställdes på marinläkarnas tjänstgöring. De av kårens läkare, vilkas tjänstgöringsskyldighet framför allt rönte inflytande av materielens utveckling och övningarnas

[9.] längd, vore marinläkarna av 2:a graden och marinläkarstipendiaterna, som enligt organisationen närmast vore avsedda till kommendering å fartygen. De år 1911 för utredning av avlöningsvillkor m. m. vid marinläkarkåren tillkallade sakkunniga påvisade i sitt utlåtande, att marinläkarna av 2:a graden i genomsnitt tjänstgjorde per år 3 ½ månader, därav 2 månader 11 dagar till sjöss. En nu företagen undersökning beträffande de nuvarande marinläkarnas av 2:a graden tjänstgöring från och med anställningsdagen som stipendiat till och med den 30 september 1915 visade för dem en tjänstgöring av i medeltal 5 månader per år, med 4 månader 11 dagar ombord och 19 dagar i land, siffror, som visserligen sista årets mobilisering bidragit att höja, men som likväl tydligen gåve vid handen, att tjänstgöringstiden för marinläkarna av 2:a graden vore i avgjort stigande, särskilt beträffande tjänstgöringen ombord.

Av här anförda siffror framginge vidare, att marinläkarnas av 2:a graden tjänstgöring per år väsentligt överstege den maximitjänstgöring av 75 dagar per år, som tillförsäkrats arméns extra bataljonsläkare, den mot marinläkaren av 2:a graden svarande läkarbeställningen vid armén.

Då det sålunda vore tydligt, att den med marinläkaren av 2:a graden jämnställde arméläkaren i fråga om tjänstgöringsskyldighet vore gynnsammare ställd än hans vid marinen tjänstgörande kamrat, krävde hänsynen till kårens goda rekrytering, att vad som kunde göras för att i någon mån minska tjänstgöringstidens längd även gjordes. För att marinläkarna skulle kunna beredas en lika kort tjänstgöring per år som extra bataljonsläkarna skulle fordras en ökning i kårens numerär av 15 nya platser, en omorganisation, som knappast kunde anses genomförbar, såsom redan de förut omnämnda sakkunniga påvisat. Men däremot syntes det vara av största vikt, att det antal läkare, varöver kåren förfogade för tjänstgöring ombord, verkligen kunde disponeras härför. Så vore dock icke nu förhållandet. Uppkomna behov hade under flera års tid nödvändiggjort, att två marinläkare av 2:a graden måst avses för tjänstgöring i land, varigenom den sjögående personalens numerär blivit reducerad. Sålunda hade under stora delar av åren 1912, 1913 och 1914 samt under så gott som hela år 1915 en marinläkare av 2:a graden måst kommenderas till tjänstgöring vid flottans station härstädes, där det ökade sjukvårdsarbetet visat sig kräva en ökning av läkarkrafterna; och ända sedan 1906 hade en marinläkare av 2:a graden varit tjänstgörande i marinförvaltningen såsom assistent hos marinöverläkaren. En dylik placering av marinläkarna av 2:a graden till långvarig tjänstgöring i land vore emellertid stridande mot marinläkarkårens organisation. Ett sådant frångående av denna organisation

kunde utan olägenhet ske, innan marinläkarnas av 2:a graden sjö- [9.]
tjänstgöring fått den omfattning, som nu vore fallet. Det ökade arbete, som numera tillkomme marinläkarkåren, krävde dock med nödvändighet ett fasthållande vid den princip, som låge till grund för kårens organisation, nämligen att marinläkarna av 1:a graden avsåges för tjänstgöring i land och marinläkarna av 2:a graden för sjötjänstgöring.

Då dessutom erfarenheten givit vid handen, att de befattningar, som uppehållits av dessa båda marinläkare av 2:a graden, ingalunda representerade ett tillfälligt utan fastmer ett permanent behov, och då dessa tjänster vidare vore av den art, att de för tjänstens behöriga skötande borde så länge som möjligt uppehållas en var av samma person, borde de utbytas mot fasta beställningar och omändras till marinläkartjänster av 1:a graden.

Vad först beträffade den för sjukvården vid flottans station i Stockholm erforderliga marinläkaren, hade ifrågavarande stationsläkarpersonal på 50 år ej erhållit någon permanent förstärkning, utan utgjordes den alltjämt av 3 ordinarie läkare. Under samma period hade stationens personalstyrka mer än fyrdubblats och sjukvårdsarbetet hade i samband härmed undergått en högst betydlig ökning, vilket bäst torde framgå av det förhållandet, att antalet sjukdagar, som år 1871 belöpte sig till 4,317, år 1911 uppgick till icke mindre än 35,233, d. v. s. antalet hade på 40 år mer än åttadubblats.

På grund av Stockholms stads stora utbredning genom inkorporering av närliggande kommuner hade arbetet väsentligen ökats för de båda läkare, vilka handhade sjukvården för den personal, som hade bostad utanför stationens område. Dessa läkare kunde därför ej i någon större utsträckning tagas i anspråk för sjukvårdsarbetet å Skeppsholmen. Detta komme därför nästan uteslutande att vila på förste läkaren, vilken dessutom handhade den å stationen befintliga numera synnerligen omfattande sanitetsmaterielen. Till förste läkaren hörde dessutom den viktiga besiktningen av rekryter, uppgående till 600—700 man per år. Då härtill komme en ej obetydlig expedition med talrika tjänsteskrivelser och utredningar vid de ofta inträffande sjuk- och olycksfallen i tjänsten och därmed sammanhängande ersättningsanspråk, torde det vara klart, att den arbetsbörda, som vilade på förste läkaren vid Stockholms station, vore mycket stor, och att därför en stadigvarande förstärkning av läkarkrafterna därstädes vore av nöden.

Vad beträffade den hos marinöverläkaren tjänstgörande marinläkaren av 2:a graden, hade riksdagen redan tidigare beaktat det berättigade kravet på ett permanent biträde åt marinöverläkaren i dennes

[9.] expedition och år 1911 anvisat medel härför. Önskvärdheten av att denna assistentbefattning bestredes av en marinläkare av 1:a graden betingades icke blott av det nu allt starkare framträdande kravet på att kunna disponera samtliga marinläkare av 2:a graden för sjötjänstgöring, som ovan framhållits, utan också med hänsyn till ärendenas behöriga skötande å marinöverläkarens expedition. En dylik befattning borde nämligen ej alltför ofta skifta innehavare, utan krävde kontinuitet, särskilt med hänsyn därtill, att en bland marinöverläkarens uppgifter vore att avgiva förslag angående placering vid kommendering av marinen tillhörande stam-, reserv- och värnpliktiga läkare. För lösande av denna uppgift, så att en var komme på rätt plats, vore det av vikt, att den hos marinöverläkaren tjänstgörande marinläkaren sutte inne med erforderlig personalkännedom. Det måste därför menligt inverka på arbetets gång, om den hos marinöverläkaren tjänstgörande assistenten toges därifrån och ersattes med en vid förhållandena ovan person. Detta måste bliva fallet, så länge assistenten toges bland marinläkarna av 2:a graden, och kunde endast undvikas därigenom, att ifrågavarande assistent tillhörde marinläkarna av 1:a graden eller högre grad.

I detta sammanhang torde böra framhållas, att den jämte överfältläkaren hos generalfältläkaren tjänstgörande assistenten vore upptagen på ordinarie stat och jämnställd med ordinarie bataljonsläkare, således den tjänsteställning i armén, som motsvarade marinläkare av 1:a graden.

Av det ovan sagda syntes framgå, att behovet av marinläkarkårens ökning med två marinläkartjänster av 1:a graden vore nödvändigt.

En ökning av marinläkarkåren med 2 marinläkarbefattningar av 1:a graden medförde följande ökning av kårens stat:

lön	kronor	6,800: —
dagavlöning à 4 kronor	»	2,920: —
inkvarteringsbidrag	»	1,000: —
Summa	kronor	10,720: —.
Däremot avginge dagavlöning för 2 marinläkare av 2:a graden under tjänstgöring i land, 16 kronor under 365 dagar	kronor	5,840: —
Den faktiska ökningen av kårens stat skulle sålunda bliva	»	4,880: —

I enlighet med vad sålunda anförts ansåge marinförvaltningen sig böra föreslå, att staten för marinläkarkåren ökades från det i staten för år 1916 för kåren upptagna belopp kronor 146,385: —
med » 4,880: —
till kronor 151,265: —.

[9.] Departementschefens yttrande.

Det sålunda väckta förslaget om uppförande å marinläkarkårens stat av två nya beställningar för marinläkare av 1:a graden synes mig icke för närvarande böra understödjas. Väl är sannt, att marinläkarkåren, sedan den erhöll sin organisation fastställd genom beslut av 1902 års riksdag, icke vunnit någon tillökning annat än i anledning av överförande till kåren av kustartilleriets läkare och att ur denna synpunkt en förstärkning av kårens personal kan synas befogad med hänsyn till den utveckling, som flottan sedan dess undergått med avseende å såväl personal som materiel. I den utredning, som av tillkallade sakkunniga avgavs den 15 februari 1911 och som låg till grund för den av samma års riksdag beslutade omregleringen av marinläkarkårens avlönings- och tjänstgöringsvillkor m. m., uttalades att, då tendenserna inom sjövapnet ginge ut på allt längre utsträckta övningar med sjögående styrkor, behovet av läkare för marinen i samma mån gjorde sig ytterligare gällande samt att det därför icke kunde anses annat än välbetänkt att vidtaga åtgärder till förekommande av befarade svårigheter för marinläkarkårens rekrytering. Att i samband därmed öka antalet beställningar inom kåren synes emellertid icke hava ifrågasatts. Icke heller hava de beräkningar av personalbehovet inom marinens olika kårer, som verkställdes för avlåtande till 1914 års senare riksdag av proposition angående sjöförsvarets ordnande (propositionen nr 60), påvisat behov av personalökning inom marinläkarkåren, vadan i nämnda proposition icke, på sätt däremot skedde beträffande andra kårer, upptogs någon förstärkning av denna kår för åren 1915—1919. Därest ett verkligt krav på kårens ökning redan nu kan anses föreligga eller framdeles kan visa sig påkallat, lärer beslut om en sådan ökning böra föregås av en fullständig utredning av frågan om marinläkarkårens omorganisation i sådant hänseende, sedd i dess helhet. Vad särskilt beträffar den hos marinöverläkaren såsom assistent tjänstgörande marinläkaren vill jag framhålla, att nyssnämnda 1911 års sakkunniga föreslagit, att en i Stockholm bosatt marinläkare av 2:a graden skulle kommenderas till biträde åt marinöverläkaren. Slutligen torde ock böra uppmärksammas, att genom en den 3 december 1915 beslutad författningsändring en väsentlig nedsättning ägt rum i fråga om villkoren för befordran av marinläkare av 2:a graden till marinläkare av 1:a graden *i* marinläkarkåren, vilken befordran, varmed följer tjänsteställning i kaptens tjänsteklass, visserligen icke medför lön på stat i den högre graden, men likväl måste anses vara av viss betydelse för kårens rekrytering. Enligt den sålunda genomförda ändringen erfordras numera för sådan befordran, i stället för 5 års tjänstetid såsom marinläkare av 2:a graden, att innehava minst 2 års väl vitsordad tjänstetid i nämnda grad eller ock att hava

[9.] under anställning vid kåren på ett förtjänstfullt sätt fullgjort minst 24 månaders tjänstgöring ombord å flottans fartyg.

På grund av vad sålunda anförts anser jag mig icke för närvarande böra hemställa om någon ökning av marinläkarkåren.

Indragningsstaten samt båtsmanskompanierna.

Marinförvaltningen har beräknat medelsbehovet
för indragningsstaten till 4,666: 66
och för båtsmanskompanierna till ..... 672: —
eller summa kronor 5,338: 66

Departementschefens yttrande.

Emot denna beräkning har jag icke något att erinra.

Enligt de beräkningar jag sålunda meddelat skulle medelsbehovet under anslagstiteln »Avlöning för flottans kårer och stater år 1917» bliva följande:

	För 1916 av riksdagen anvisat. Kronor.		För 1917 beräknat behov. Kronor.		Ökning. Kronor.		Minskning. Kronor.	
Officerskåren	781,540	—	802,240	—	20,700	—	—	—
Reservofficerare under 1:a tjänstgöring och repetitionsövning, förslagsvis	22,549	82	46,439	60	23,889	78	—	—
Reservofficersaspiranter	27,900	—	27,900	—	—	—	—	—
Underofficerskåren	863,730	—	881,130	—	17,400	—	—	—
Sjömanskåren	2,362,366	50	2,405,537	50	43,171	—	—	—
Skeppsgossekåren	34,767	50	34,767	50	—	—	—	—
Mariningenjörkåren	259,192	50	280,320	—	21,127	50	—	—
Marinintendenturkåren	291,365	—	291,365	—	—	—	—	—
Marinintendenturkåren i flottans reserv	1,100	—	—	—	—	—	1,100	—
Reservmarinintendentsaspiranter	4,005	—	4,005	—	—	—	—	—
Ecklesiastikstaten	8,900	—	8,900	—	—	—	—	—
Marinläkarkåren	146.385	—	146,385	—	—	—	—	—
Poliskåren	77,100	—	77,100	—	—	—	—	—
Inkvarteringsbidrag för officerare och underofficerare, förslagsvis	297,200	—	303,880	—	6.680	—	—	—
Indragningsstaten samt båtsmanskompanierna, förslagsvis	6,615	99	5,338	66	—	—	1,277	33
Dagavlöning till officerare och underofficerare, förslagsvis	921,862	25	941,170	75	19,308	50	—	—
Avrundat med	—	44	—	99	—	55	—	—
Summa	6,106,580	—	6,256,480	—	152,277	33	2,377	33
Därav 95 %	5 801,251	—	5,943,656	—				

Upptagandet av anslagstitelns slutsumma med 95 % av dess beräknade belopp står i överensstämmelse med riksdagens beslut i anledning av Kungl. Maj:ts förslag i statsverkspropositionen till 1914 års riksdag. [9.]

Anslaget till avlöning för flottans kårer och stater, som vid sammanläggning av de särskilda avlöningsstaterna uppgår till ett belopp av 6,256,480 kronor, utgör med tillämpning av nyssnämnda nedsättning till 95 % av berörda belopp en summa av 5,943,656 kronor, med vilket belopp anslaget sålunda föreslås till uppförande å 1917 års riksstat. Då anslaget i 1916 års riksstat är uppfört med 5,801,250 kronor, skulle alltså ökningen uppgå till 142,406 kronor.

På grund av det förut anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

dels att godkänna stater för flottans officerskår, för reservofficerare under 1:a tjänstgöring och repetitionsövning, för flottans underofficerskår, för flottans sjömanskår samt å dagavlöning till officerare och underofficerare vid flottan ävensom för mariningenjörkåren av den lydelse, bilagorna nr 4—9 vid detta protokoll utvisa;

dels ock att, med godkännande av förordade uteslutandet av det i stat upptagna beloppet till marinintendenturkåren i flottans reserv samt minskningen i anvisningen för indragningsstaten och båtsmanskompanierna, i riksstaten för år 1917 öka förslagsanslaget till avlöning för flottans kårer och stater

nu	kronor	5,801,250: —
med	»	142,406: —
till	kronor	5,943,656: —

2. Personligt lönetillägg åt marindirektören av 1:a graden i flottan C. E. Richson.

[10.] Personligt lönetillägg åt marindirektören av 1:a graden i flottan C. E. Richson. (Extra anslag.)

På framställning av Kungl. Maj:t beviljade 1911 års riksdag till personligt lönetillägg åt dåvarande marindirektören av 2:a graden i flottan Carl Eric Richson på extra stat för år 1912 ett belopp av 1,365 kronor. Enahanda personliga lönetillägg anvisades av riksdagen jämväl för vartdera av åren 1913 och 1914.

Sedan Richson under år 1914 blivit utnämnd till marindirektör av 1:a graden i flottan, har riksdagen i enlighet med förslag av Kungl. Maj:t till personligt lönetillägg åt Richson på extra stat för vartdera av åren 1915 och 1916 anvisat ett belopp av 2,365 kronor, därav 1,500 kronor skulle anses såsom lön, 365 kronor såsom dagavlöning och 500 kronor såsom inkvarteringsbidrag.

Enligt tillstyrkan av marinförvaltningen i förenämnda skrivelse den 8 oktober 1915 angående utgifterna under riksstatens femte huvudtitel för år 1917 får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå riksdagen

att till personligt lönetillägg åt marindirektören av 1:a graden i flottan Carl Eric Richson på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 2,365 kronor, därav 1,500 kronor må anses såsom lön, 365 kronor såsom dagavlöning och 500 kronor såsom inkvarteringsbidrag.

3. Personligt lönetillägg åt bataljonspredikanterna vid flottans station i Karlskrona.

[11.] Personligt lönetillägg åt bataljonspredikanterna vid flottans station i Karlskrona. (Extra anslag.)

För att bereda bataljonspredikanterna vid flottans station i Karlskrona Ernst Alfred Waldemar Holmberg och Ernst Algot Collén ett personligt lönetillägg å 600 kronor vardera har, efter framställning av Kungl. Maj:t, riksdagen för vart och ett av åren 1908—1916 beviljat ett anslag av 1,200 kronor på extra stat.

I enlighet med tillstyrkan av marinförvaltningen i förenämnda skrivelse den 8 oktober 1915 får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till beredande av personligt lönetillägg av 600 kronor för år åt en var av bataljonspredikanterna vid flottans station i Karlskrona Ernst Alfred Waldemar Holmberg och Ernst Algot Collén på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 1,200 kronor. [11.]

4. Extra lönetillägg åt vissa statens tjänstemän och betjänte.

Under åberopande av vad chefen för finansdepartementet till statsrådsprotokollet över finansärenden denna dag anfört i fråga om extra lönetillägg för år 1916 åt vissa statens tjänstemän och betjänte, får jag — med erinran att dylikt lönetillägg numera utgår endast till ett fåtal befattningshavare under sjöförsvarsdepartementet — hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen [12.] Extra lönetillägg åt vissa statens tjänstemän och betjänte. (Extra anslag.)

att till beredande, i enlighet med de i statsrådsprotokollet över finansärenden denna dag angivna grunder, av extra lönetillägg för år 1916 åt en del tjänstemän och betjänte i ämbetsverk, kårer och stater, hörande till sjöförsvarsdepartementet, på extra stat för år 1917 anvisa såsom förslagsanslag ett belopp av 500 kronor.

5. Ersättning för rustning och rotering.

Förslagsanslaget till ersättning för rustning och rotering är i riksstaten för år 1916 upptaget till ett belopp av 6,000 kronor. [13.] Ersättning för rustning och rotering. (Ordinarie anslag.)

Till ledning för beräkning av anslagsbehovet för detta ändamål för år 1917 har från statskontorets riksbokslutsbyrå meddelats marinförvaltningen, att vid 1915 års början kvarstode i indelningsverket såsom effektiva ett antal av 47 rust- och rotehållsnummer vid båtsmanshållet, vilka för år 1915 tillkomme en ersättning för rustnings- och roteringsbesväret av 5,064 kronor, samt att ifrågavarande förslagsanslag, som under åren 1910—1914 varit i riksstaten uppfört med resp. 10,000, 8,000, 8,000, 8,000 och 8,000 kronor, under åren 1910, 1912, 1913 och 1914 lämnat besparingar å resp. 330 kronor 83 öre, 706 kronor 66 öre, 1,510 kronor 42 öre och 2,400 kronor 83 öre, varemot för år

[13.] 1911 uppkommit en överbetalning å 488 kronor 86 öre. Med anmälan härom har marinförvaltningen i sin förenämnda skrivelse den 8 oktober 1915 hemställt, att ifrågavarande anslag måtte i riksstaten för år 1917 uppföras med ett belopp av 5,000 kronor.

Departementschefens yttrande.

Då jag icke har något att erinra mot marinförvaltningens förslag, får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen

att i riksstaten för år 1917 minska förslagsanslaget till ersättning för rustning och rotering

nu	kronor	6,000: —
med	»	1,000: —
till	kronor	5,000: —

Intendenturen.

6. Beklädnad åt sjömans- och skeppsgossekårerna.

[14.] Beklädnad åt sjömans- och skeppsgossekårerna. (Ordinarie anslag.)

I förenämnda skrivelse den 2 november 1915 angående utgifterna å vissa femte huvudtitelns anslag för år 1917 har marinförvaltningen beräknat beklädnadsanslagets storlek på följande sätt:

för 4,200 man av sjömanskåren 4,200 × 108	= 453,600	kronor
» 600 skeppsgossar 600 × 90	= 54,000	»
	507,600	kronor

Beräknades, att 2,223 man bodde utom kasern, borde enligt förut antagen beräkningsgrund dessutom upptagas sängservis för 4,800 — 2,223 = 2,577 man à 3 kronor	7,731	»
Vidare erfordrades till beredande av fri tvätt för stammanskapet enligt beräkning i marinförvaltningens skrivelse den 30 oktober 1913	20,000	»
och till avlönande av 8 rustkammaruppbördsmän (4 vid varje station) à högst 1,080 kronor vid Karlskrona och högst 1,200 kronor vid Stockholms station, sammanlagt högst	9,120	»
Summa kronor	544,451	kronor

I nyssnämnda skrivelse den 2 november 1915 har marinförvaltningen vidare anfört följande: [14.]

Den ovan upptagna utgiftsposten å 20,000 kronor för bestridande av stammanskapets tvätt hade ej i enlighet med marinförvaltningens förslag blivit upptagen i 1916 års beklädnadsanslag, men hade ämbetsverket likväl med hänsyn till den ökade belastning, anslaget finge vidkännas till följd av höjda underhållskostnader för beklädnad, ansett sig böra för år 1917 upptaga sagda utgiftspost.

Fråga om ändrad sängservisstat för inkasernerat manskap vore under utredning, och komme marinförvaltningen framdeles att underställa densamma Kungl. Maj:ts prövning. I avvaktan härpå hade medelsbehovet för sängservisens underhåll beräknats efter hittills följda grunder.

Såsom marinförvaltningen i sin skrivelse den 9 december 1914 anfört, beräknades underhållskostnaden för manskapets beklädnad komma att ökas avsevärt genom till följd av kriget stegrade materialpriser, och hemställde ämbetsverket, som ansåg det angeläget att i tid möta denna eventualitet, om äskande av extra anslag till täckande av sålunda emotsedda ökade utgifter å beklädnadsanslaget. Enligt vad av statsrådsprotokollet för den 14 januari 1915, bifogat samma års statsverksproposition, framginge, avstyrkte chefen för sjöförsvarsdepartementet denna framställning under uttalande, att det för det dåvarande ej vore möjligt förutse, huru förhållandena i detta avseende komme att gestalta sig under år 1916, att, om det politiska och ekonomiska läget då nödvändiggjorde tillskott utöver ramen av ordinarie anslag, medel för sådant fall torde få beredas, när den tiden komme, samt att Kungl. Maj:t icke torde underlåta att så snart ske kunde begära riksdagens medverkan därtill. Med avseende härå hade marinförvaltningen, oaktat beklädnadspriserna ytterligare stegrats, sedan tiden för ämbetsverkets berörda framställning gjordes, icke ansett sig redan nu böra göra förnyad framställning om extra anslag till förstärkande av beklädnadsanslaget.

Departementschefens yttrande.

De av marinförvaltningen angivna årliga beloppen för beklädnadskostnaderna, eller 108 kronor för man av sjömanskåren och 90 kronor för skeppsgosse, samt för sängserviskostnaderna, eller 3 kronor för varje man eller skeppsgosse, som bor i kasern, äro desamma, som hittills tillämpats vid anslagets bestämmande. Med hänsyn härtill och då jag förut föreslagit en ökning av sjömanskåren till 4,200 man, har jag icke något att anmärka mot de två första posterna i marinförvaltningens ovannämnda specifikation av anslagets beräkning för år 1917.

[14.] Ej heller har jag något att erinra mot den för avlöning till rustkammaruppbördsmän upptagna posten.

Vad beträffar den återstående posten å 20,000 kronor till beredande av fri tvätt åt stammanskap i vissa fall har förutsatts, att kostnaden i detta avseende skall gäldas av förevarande anslag. Då emellertid manskapsstyrkan i sjömanskåren enligt stat, eller 4,200 man för år 1917, lägges till grund för beräknande av anslaget, samt hittillsvarande erfarenhet ej ingiver förvissning, att nämnda antal av sjömanskåren skall kunna fyllas under nämnda år, anser jag mig nu, liksom år 1915, kunna utgå från, att denna kostnad även under år 1917 skall kunna bestridas av å anslaget uppkommande reservationer. Jag finner därför ej skäl föreligga att biträda marinförvaltningens förslag därom, att anslaget jämväl måtte höjas för bestridande av kronans kostnader för ifrågavarande tvätt.

Vidkommande marinförvaltningens uttalande om de stegrade beklädnadspriserna finner jag ej heller nu anledning att vidtaga några särskilda åtgärder. Det torde nämligen alltjämt vara omöjligt att förutse, huru förhållandena i detta avseende i framtiden komma att gestalta sig. Skulle det politiska och ekonomiska läget nödvändiggöra tillskott utöver ramen av ordinarie anslag, torde, på sätt jag uttalade i statsverkspropositionen till 1915 års riksdag, medel för sådant fall få beredas, när den tiden kommer, och lärer Kungl. Maj:t ej underlåta att så snart ske kan begära riksdagens medverkan därtill.

Enligt vad jag nu anfört, bör det ordinarie anslaget till beklädnad åt sjömans- och skeppsgossekårerna för år 1917 beräknas till 524,451 kronor, eller 20,000 kronor mindre än vad marinförvaltningen föreslagit.

I detta samband torde få erinras därom, att riksdagen år 1914 ifrågasatte, att flottans beklädnadsförråd för en gång borde tilldelas ett extra anslag av sådan storlek, att det kunde dels täcka förrådstitlarnas nuvarande brister och dels därutöver bilda erforderligt rörelsekapital, samt att utredning i denna fråga borde verkställas.

Dylik utredning har blivit igångsatt, men är ännu icke avslutad.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att i riksstaten för år 1917 höja reservationsanslaget till beklädnad åt sjömans- och skepsgossekårerna

nu	kronor	513,507
med	»	10,944
till	kronor	524,451

7. Beklädnad åt sjöbeväringen.

[15.] Beklädnad åt sjöbeväringen. (Extra anslag.)

Under punkt 14 av femte huvudtiteln vid statsverkspropositionen den 14 januari 1914 lämnades redogörelse angående pågående anskaffning av beklädnad åt sjöbeväringen.

Därav framgick i huvudsak, att till anskaffning av sådan beklädnad 1907 års riksdag beviljat ett anslag av 938,000 kronor, för vilket belopp avsetts att uppbringa förråden av dylik beklädnad till att omfatta sammanlagt 2,400 ställ för eldare och 8,875 ställ för övriga värnpliktiga. Av nämnda belopp hade riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1908—1911 anvisat 234,500 kronor. Ifrågavarande anskaffning hade så fortgått att, sedan Kungl. Maj:t den 28 november 1912 anbefallt vissa ändringar i gällande beklädnadsstat för flottans till allmän tjänst, sjötjänst eller stationstjänst inskrivna värnpliktiga samt antalet beklädnadsställ för eldare vid Karlskrona station ansetts böra ökas med 300 ställ och antalet övriga beklädnadsställ minskas med motsvarande antal, återstode att anskaffa beklädnadspersedlar till en beräknad kostnad av 354,136 kronor 57 öre. Av det utav 1907 års riksdag beviljade anslaget å 938,000 kronor kvarstode emellertid en behållning av endast 147,812 kronor 6 öre.

På framställning av Kungl. Maj:t medgav därefter 1914 års riksdag, att för fortsatt anskaffning av beklädnad åt sjöbeväringen finge av besparingar å reservationsanslaget till beklädnad åt sjömans- och skeppsgossekårerna tagas i anspråk ett belopp av 106,325 kronor.

I skrivelse den 9 december 1914 angående förslag till beräknande av utgifterna å vissa femte huvudtitelns anslag för år 1916 anförde marinförvaltningen, att anskaffningskostnaderna ökats betydligt över förut beräknade, så att den ovan angivna beräknade kostnaden för förrådens komplettering, 354,136 kronor 57 öre, ansetts böra höjas med 20 % och sålunda upptagas till 424,963 kronor 88 öre. Till täckande av denna kostnad förfogade marinförvaltningen över dels förenämnda återstod, 147,812 kronor 6 öre, å det av 1907 års riksdag beviljade anslaget och dels det av 1914 års riksdag medgivna beloppet, 106,325 kronor. Summan av de till ämbetsverkets förfogande för ifrågavarande ändamål stående medel utgjorde således 254,137 kronor 6 öre. Det återstode alltså att täcka ett belopp av 170,826 kronor 82 öre, och uttalade marinförvaltningen såsom sin åsikt, att besparingarna å anslaget till beklädnad åt sjömans- och skeppsgossekårerna, vid 1913 års utgång utgörande 154,730 kronor 86 öre, ävensom därefter even-

[15.] tuellt uppstående besparingar å nämnda anslag syntes i första hand böra tagas i anspråk för täckande av ifrågavarande medelsbehov.

I överensstämmelse med denna mening avgavs av Kungl. Maj:t framställning till 1915 års riksdag, att för fortsatt anskaffning av beklädnad åt sjöbeväringen måtte få av besparingarna å reservationsanslaget till beklädnad åt sjömans- och skeppsgossekårerna tagas i anspråk ett belopp av 100,000 kronor; och blev denna framställning av riksdagen bifallen.

I sin förenämnda skrivelse den 2 november 1915 har nu marinförvaltningen anfört att, enär priserna på beklädnadsmaterialier givetvis fortfarande betydligt överstege de normala, kvarstode det föregående år framställda kravet på ytterligare medel för att kunna bringa upp beväringsbeklädnadsförråden till beräknad storlek.

Av till 1915 års slut disponibla medel för anskaffning av beväringsbeklädnad beräknades vid årets utgång återstå omkring 64,000 kronor. Härtill komme för år 1916 det ovannämnda, av 1915 års riksdag anvisade beloppet å 100,000 kronor, vadan sammanlagt omkring 164,000 kronor stode till förfogande för tillverkning under år 1916 av sjöbeväringsbeklädnad. Beräkningarna gåve emellertid vid handen, att ytterligare omkring 70,000 kronor erfordrades för uppbringande av sjöbeväringsbeklädnadsförråden till det antal ställ, desamma enligt vad förut nämnts skulle omfatta eller 2,700 ställ för eldare och 8,575 ställ för övriga värnpliktiga. Denna summa, som i det närmaste motsvarade den av ämbetsverket år 1914 beräknade förhöjningen i kostnaden för förrådens komplettering till föreskriven storlek, kunde till följd av de säregna och osäkra förhållanden, vilka vore rådande i avseende på priser å beklädnadsmaterialier, icke anses annat än approximativ, men torde likväl vara den minsta, som måste för ändamålet begäras.

Emellertid hade det såsom en erfarenhet av mobiliseringen visat sig, att det erfordrades ytterligare tillgång å beväringsbeklädnad för att motsvara mobiliseringsbehovet och att det vore nödvändigt att hålla ett så stort antal beväringsbeklädnader i förråd, att förslitna persedlar kunde ersättas genom utlämning från förrådet utan att nyanskaffning av beklädnad skulle behöva äga rum i allt för stor utsträckning, under det flottan vore mobiliserad. Det kunde nämligen lätt inträffa, att tillgången på beklädnadsmaterialier sinade ut eller, om tillgång funnes, att priserna bleve i så hög grad stegrade, att tillverkningen bleve mycket kostsam.

Med hänsyn härtill ansåge marinförvaltningen, att förråden ytter-

ligare borde uppbringas; och komme ämbetsverket framdeles att göra framställning om anvisande av för sådant ändamål erforderliga medel. [15.]

På grund av vad marinförvaltningen sålunda anfört beträffande den beräknade merkostnaden för sjöbeväringsbeklädnadsförrådens uppbringande till redan förut beräknad storlek har ämbetsverket hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes för fortsatt anskaffning av beklädnad åt sjöbeväringen hos 1917 års riksdag äska ett extra anslag å 70,000 kronor.

Departementschefens yttrande.

Att anskaffningen av beklädnad åt sjöbeväringen utan avbrott fortsättes för fullföljande av den reviderade planen synes vara erforderligt och även stå i överensstämmelse med riksdagens beslut. Då från föregående år återstående reservationer å anslaget till beklädnad åt sjömans- och skeppsgossekårerna med hänsyn till de inträffade prisstegringarna ej lämpligen torde böra beräknas att härför tagas i anspråk under år 1917, ansluter jag mig till marinförvaltningens förslag därom, att de erforderliga medlen böra beviljas på extra stat, och har jag ej heller något att erinra mot det i sådant avseende föreslagna beloppet.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen,

att för fortsatt anskaffning av beklädnad åt sjöbeväringen på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av 70,000 kronor.

8. Värnpliktigs förmåner för sjökadetter m. fl.

[16.]

Värnpliktigs förmåner för sjökadetter m. fl.

I enlighet med uttalanden och förslag av Kungl. Maj:t till 1914 års senare riksdag, mot vilka riksdagen icke haft något att erinra, skola under tjänstgöring officersaspiranter vid hären samt kustartillerikadetter åtnjuta enahanda förmåner som till beväringen hörande värnpliktiga. Beträffande kustartillerikadetterna hava stadganden därom meddelats i nådiga kungörelsen angående antagning och utbildning av kustartillerikadetter den 11 december 1914.

Vid nämnda förhållande har anledning synts mig föreligga att till övervägande upptaga frågan, huruvida liknande förmåner borde beredas jämväl sjökadetterna; och har jag genom skrivelse den 2 mars 1915 anmodat marinförvaltningen och chefen för marinstaben att inkomma med gemensamt yttrande i detta ämne samt med det förslag, vartill anledning kunde förefinnas.

[16.] Till åtlydnad härav hava bemälda myndigheter den 8 april 1915 avgivit utlåtande i ärendet samt därvid överlämnat infordrat yttrande av chefen för sjökrigsskolan.

I berörda yttrande har chefen för sjökrigsskolan uttalat, att det vore med billighet och rättvisa överensstämmande, att sjökadetterna under sin utbildning bereddes värnpliktigs avlöningsförmåner. Detta kunde jämväl bliva nödvändigt med hänsyn till kadettkårens rekrytering. Till följd av dels minskning i antalet antagna elever under år 1914, dels ökning i avgången inom officerskåren, föranledd av respitårens borttagande, dels ock den av riksdagen beslutade ökningen av officersbeställningarna måste under vartdera av åren 1915 och 1916 antagas icke mindre än 35 elever. Att erhålla ett så stort antal dugliga elever kunde bliva svårt. Men även andra rekryteringssvårigheter kunde för framtiden befaras, då sjöofficersutbildningen krävde omkring ett år längre tid än annan officersutbildning.

För egen del hava marinförvaltningen och chefen för marinstaben i sitt förenämnda utlåtande anfört bland annat att, sedan mogenhetsexamen införts såsom kompetensvillkor vid sjökrigsskolan och hela kadettkåren numera vore rekryterad enligt denna grund, någon anledning icke längre förefunnes till olikhet i avlöningsförmåner mellan sjökadetter och övriga officersaspiranter.

I sammanhang härmed hava sistbemälda båda myndigheter, under erinran, att maringenjörselever och -aspiranter redan av 1905 års riksdag tillerkänts enahanda förmåner, föreslagit, att jämväl åt marinintendentselever och -aspiranter måtte utverkas värnpliktigs förmåner under utbildningstiden. Skälen härtill vore, att såväl kompetens för antagning som utbildningens längd och avlöningens storlek närmast efter slutad utbildning vore desamma som för sjökadetter. Under utbildningstiden tillfördes staten dessutom genom deras praktiska tjänstgöring en för statsverket nyttig arbetsprodukt.

Departementschefens yttrande.

I likhet med myndigheterna anser jag, att sjökadetter samt marinintendentselever och -aspiranter böra komma i åtnjutande av till beväringen hörande värnpliktigs förmåner under tjänstgöring. En ökning av förslagsanslagen till naturaunderhåll åt personal vid flottan samt till sjöbeväringens avlöning och beklädnad m. m. blir härigenom erforderlig, och synes mig i samband härmed förstnämnda anslag böra ökas jämväl med det belopp, som motsvarar kostnaden för naturaunderhåll till maringenjörselever och -aspiranter, vilken kostnad hittills ej varit medtagen vid beräknandet av omförmälda anslag. Vidare lärer den nu å maringenjörkårens stat upptagna dagavlöningen och beklädnadsersätt-

ningen för mariningenjörselever och -aspiranter böra utgå ur nämnda stat och överföras till anslaget till sjöbeväringens avlöning och beklädnad m. m. [16.]

En inom sjöförsvarsdepartementet verkställd beräkning har givit vid handen, att omförmälda båda anslag av nu nämnd orsak böra ökas med nedan angivna belopp:

Anslaget till naturaunderhåll åt personal vid flottan:

för sjökadetter	kronor	25,084: 50
» mariningenjörselever och -aspiranter	»	1,120: 50
» marinintendentselever och -aspiranter	»	4,684: 20
	Summa kronor	30,889: 20,

vilket belopp torde böra avrundas till 30,890 kronor.

Anslaget till sjöbeväringens avlöning och beklädnad m. m.

för sjökadetter	kronor	31,382: 75
» mariningenjörselever och -aspiranter	»	1,192: 50
» marinintendentselever och -aspiranter	»	7,209: —
	Summa kronor	39,784: 25

eller avrundat 39,785 kronor.

Å andra sidan kommer mariningenjörkårens stat att minskas med nyss angivna belopp, 1,192 kronor 50 öre.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen medgiva,

att sjökadetter samt marinintendentselever och -aspiranter må från och med år 1917 under tjänstgöring komma i åtnjutande av till beväringen hörande värnpliktigs förmåner.

9. Naturaunderhåll åt personal vid flottan.

Förslagsanslaget till naturaunderhåll åt personal vid flottan är i riksstaten för år 1916 uppfört till belopp av 2,031,924 kronor. [17.]

I Kungl. Maj:ts proposition nr 60 för år 1914 angående sjöförsvarets ordnande beräknas detta anslag för år 1917 till 2,061,346 kronor.

Naturaunderhåll åt personal vid flottan. (Ordinarie anslag.)

Till grund för upptagande av sistnämnda belopp låg följande specifikation:

[17.]

	Kronor.					
Portionsersättning för 1 underofficer:						
225 dagar i land à 62 öre per dag	139	50				
140 » ombord » 88 » » »	123	20	262	70		
för 706 underofficerare	—	—	—	—	185,466	20
Portionsersättning för 1 reservofficersaspirant:						
365 dagar ombord à 88 öre per dag	—	—	321	20		
för 20 reservofficersaspiranter	—	—	—	—	6,424	—
Portionskostnad för 1 man av sjömanskåren:						
195 dagar i land à 58 öre per dag	113	10				
170 » ombord » 88 » » »	149	60	262	70		
för 4,200 man av sjömanskåren	—	—	—	—	1,103,340	—
Portionskostnad för 1 skeppsgosse:						
235 dagar i land à 58 öre per dag	136	30				
130 » ombord à 88 » » »	114	40	250	70		
för 600 skeppsgossar	—	—	—	—	150,420	—
Portionskostnad för beväring:						
841,720 tjänstgöringsdagar à $\left(\frac{88+58}{2}=\right)$ 73 öre	—	—	—	—	614,456	—
Ersättning åt uppbördsmän vid vissa matinrättningar	—	—	—	—	1,240	—
Summa	—	—	—	—	**2,061,346**	**20**

De sålunda angivna portionsprisen äro desamma, som antagits för anslagets beräknande för år 1916.

I förenämnda skrivelse den 2 november 1915 angående utgifterna å vissa femte huvudtitelns anslag för år 1917 har marinförvaltningen i anslutning till beräkningen i förenämnda proposition föreslagit, att anslaget i riksstaten för år 1917 måtte ökas med 29,422 kronor till 2,061,346 kronor.

Därefter har marinförvaltningen i skrivelse den 8 december 1915 hemställt att, förutom de uppbördsmän, som redan på grund av riksdagens godkännande åren 1911 och 1913 åtnjöte särskild ersättning för besvär och ansvar i sina befattningar, även uppbördsmännen vid matinrättningarna vid torpedberedskapen vid Karlskrona och Stockholms stationer samt vid minberedskapen vid sistnämnda station med hänsyn till det med dessa befattningar förenade arbete måtte erhålla dylik gottgörelse, beräknad efter 10 kronor i månaden.

I anslutning till uttalande i statsverkspropositionen den 14 maj 1914 har Kungl. Maj:t, såsom jag anhåller få erinra, genom nådigt brev den 1 oktober 1914 angående regleringen av utgifterna under riksstatens femte huvudtitel för år 1915 anmodat marinförvaltningen — som i skrivelse den 26 februari 1913 meddelat, att för utspisning av lantportion å flottans fartyg skulle erfordras åtskilliga ändringar av fartygens inredningar, vilken fråga av marinförvaltningen upptagits till prövning — att i samband därmed jämväl verkställa utredning, huruvida och i vad mån under vissa förhållanden, såsom på grund av gynnsam förläggningsplats eller andra omständigheter, sådana jämkningar skulle kunna vidtagas i spisordningen ombord, att någon minskning i priset för skeppsportion därigenom kunde ernås, samt till Kungl. Maj:t inkomma med yttrande och förslag i dessa ämnen. [17.] Departementschefens yttrande.

Sålunda anbefalld utredning har av marinförvaltningen avgivits i skrivelse den 6 mars 1915, och har marinförvaltningen därvid på anförda skäl uttalat, att ämbetsverket icke ansåge sig kunna föreslå vare sig minskning i den kost, som bestås manskapet ombord, eller såsom en följd därav en minskning i beloppet av de kontanta medel, som ombord bestås underofficerare till mathållning.

Med hänsyn härtill finner jag mig — utan att nu vilja uttala mig rörande möjligheten att åvägabringa någon omläggning i fråga om spisordningen ombord — för närvarande icke kunna förorda jämkning av skeppsportionspriset.

Marinförvaltningens hemställan beträffande särskild gottgörelse åt uppbördsmännen vid vissa angivna matinrättningar anser jag mig böra biträda.

I avseende å beräkningarna i ovanintagna tablå har jag ingen annan erinran än att antalet tjänstgöringsdagar för värnpliktiga, på sätt jag anmärkt under femte huvudtiteln, punkt 13, i statsverkspropositionen till 1915 års riksdag, bör utgöra 841,840 i stället för angivna 841,720. Såsom framgår av punkt 32 här nedan, ligger förstnämnda siffra till grund även för beräkningen av anslaget till sjöbeväringens avlöning och beklädnad m. m. Anmärkta oriktighet är dock så ringa, att den ej synes böra föranleda ändring av slutsiffran för anslagets beräknade totalbelopp, 2,061,346 kronor. Ej heller torde sådan ändring erfordras på grund därav, att beräkningen i nämnda tablå avser ett antal av 706 underofficerare, medan i förslaget till stat för flottans underofficerskår för år 1917 upptagits 710 underofficerare, eller med hänsyn till den föreslagna ersättningen till uppbördsmännen vid vissa matinrättningar.

Vidare anhåller jag få framhålla, att ifrågavarande anslag, i enlighet med vad under punkt 16 sägs och under förutsättning av riksdagens

[17.] bifall till däri gjord hemställan att värnpliktigs förmåner måtte få åtnjutas jämväl av sjökadetter samt av marinintendentselever och -aspiranter, bör ökas med ytterligare 30,890 kronor. Anslagets beräknade ökning för år 1917 uppgår alltså till 29,422 + 30,890 = 60,312 kronor.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att, under förutsättning av bifall till den i punkt 16 gjorda hemställan, i riksstaten för år 1917 öka förslagsanslaget till naturaunderhåll åt personal vid flottan

nu	kronor	2,031,924: —
med	»	60,312: —
till	kronor	2,092,236: —

Nybyggnad och underhåll.

10. Flottans nybyggnad och underhåll.

[18.] Flottans nybyggnad och underhåll. (Ordinarie anslag.)

Reservationsanslaget till flottans nybyggnad och underhåll är i riksstaten för år 1916 uppfört med belopp av 2,963,950 kronor.

I förenämnda skrivelse den 8 oktober 1915 har marinförvaltningen beträffande medelsbehoven för de ändamål, som skola tillgodoses genom ifrågavarande anslag, anfört följande.

I likhet med föregående år hade varvscheferna vid flottans båda stationer i sina förslag till beräknande av utgifterna för år 1917 i fråga om detta anslag framhållit nödvändigheten av anslagets höjning.

Varvschefen vid flottans station i Karlskrona, som beräknat behovet av underhållsmedel för år 1917 till 1,815,700 kronor, hade anfört, att den höjning, 214,025 kronor, som det äskade beloppet innefattade i jämförelse med den till därvarande varv för år 1915 anvisade delen av anslaget, 1,601,675 kronor, betingades dels av tillkomsten av nya fartyg, vilkas underhåll ålåge varvet, dels av den genom pågående krig inträffade starka prisstegringen å så gott som alla materialier, vilken prisstegring icke torde kunna förväntas snarligen skola upphöra, dels ock av önskvärdheten att kunna bereda avlöningsförhöjning åt såväl månads- som daglönare vid varvet. Varvschefen hade tillika framhållit, att den begärda anslagsförhöjningen nödvändigt måste vidtagas, därest varvet skulle bliva i stånd att till den utsträckning, som nu krävdes, kunna hålla detsamma tilldelad fartygsmateriel i högsta möjliga krigsberedskap.

Varvschefen vid flottans station i Stockholm hade återupprepat sin under senare år gjorda framställning, att varvets andel av ifrågavarande

anslag måtte höjas med minst 220,000 kronor, för att materielen skulle kunna underhållas i det skick, dess ändamål fordrade. Varvets andel, som år 1915 vore 1,066,775 kronor, skulle sålunda behöva ökas till 1,286,775 kronor. [18.]

Stationsbefälhavarna hade beräknat, att till åtskilliga behov utom varven erfordrades från ifrågavarande anslag för år 1917 ett belopp av 23,900 kronor i Karlskrona och 22,500 kronor i Stockholm.

Erforderligt anslag till flottans nybyggnad och underhåll för år 1917 skulle sålunda, med iakttagande därjämte att för marinförvaltningens disposition avsåges det i propositionen nr 60 till 1914 års senare riksdag för ändamålet angivna beloppet av 150,000 kronor, utgöra:

för Karlskrona varv och station 1,815,700 + 23,900	1,839,600: —
för Stockholms varv och station 1,286,775 + 22,500	1,309,275: —
till marinförvaltningens disposition	150,000: —
Summa kronor	3,298,875: —

I den uti det till nyssnämnda proposition nr 60/1914 hörande statsrådsprotokollet över sjöförsvarsärenden å sidan 278 intagna översiktstabell över beräknade ordinarie och extra ordinarie kostnader för flottan hade till flottans nybyggnad och underhåll för år 1917 upptagits 3,042,300 kronor, d. v. s. 256,575 kronor mindre än vad enligt förenämnda redogörelse beräknats vara erforderligt.

Vid uppgörandet av de kostnadsberäkningar, som legat till grund för de i ovannämnda översiktstabell angivna belopp, hade ansetts, att underhållskostnaderna skulle kunna nedbringas till de däri upptagna beloppen genom vissa åtgärder, såsom utrangering av föråldrade fartyg, förläggande av vissa äldre fartyg i materielreserv och en del underhållsarbetens utförande av fartygens besättningar. På grund av nu rådande förhållanden hade emellertid dessa åtgärder icke kunnat i nämnvärd utsträckning komma till utförande.

Sedan nyssnämnda beräkningar utfördes, hade emellertid såväl arbets- som materialpriser i följd av pågående krig stegrats i en grad, som ej kunnat förutses, och någon sänkning under de närmaste åren torde ej kunna förväntas. Därtill komme, att fartygsmaterielen under nuvarande förhållanden tagits i anspråk i en omfattning, varmed icke heller vid beräkningarnas uppgörande räknats, och slutligen torde frågan om avlöningsförhöjning åt varvens månads- och daglönarpersonal icke kunna längre undanskjutas. I detta avseende hade marinförvaltningen erinrat därom, att Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 27 augusti 1915 ställt till förfogande ett belopp av 50,000 kronor, att i form av tillfällig löneförbättring användas till sådan ökning av arbetarnas

[18.] vid flottans varv i Karlskrona löneförmåner för senare halvåret 1915, som av den rådande dyrtiden kunde betingas.

Det vore sålunda uppenbart, att en höjning av underhållsanslaget utöver de i samma beräkningar angivna belopp vore oundgängligen erforderlig, och ansåge marinförvaltningen med hänsyn härtill, att de av stationsmyndigheterna uppgivna medelsbehoven borde tillgodoses.

Vid det förhållande att flera faktorer, som skulle kunna inverka på bestämmandet av storleken av det *ordinarie* anslaget till flottans nybyggnad och underhåll ännu behövde utredas, ansåge marinförvaltningen sig icke böra föreslå, att detta anslag höjdes till det nu såsom erforderligt beräknade beloppet, 3,298,875 kronor, utan endast till 3,042,300 kronor, såsom i propositionen nr 60/1914 angivits. Skillnadsbeloppet eller 256,575 kronor, som till största delen erfordrades för av kriget uppkomna ökade underhållskostnader ävensom till avlöningsförhöjningar åt varvens arbetarpersonal, syntes i stället böra anvisas å extra stat.

På grund av det anförda har marinförvaltningen hemställt, att Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen att för år 1917 dels höja reservationsanslaget till flottans nybyggnad och underhåll från det för år 1916 beviljade anslaget, 2,963,950 kronor, med 78,350 kronor till 3,042,300 kronor, dels ock bevilja på extra stat ett belopp av 256,575 kronor såsom tillfällig förstärkning av samma anslag.

Departementschefens yttrande.

Såsom jag vid behandlingen av frågan om förevarande anslag i statsverkspropositionen till 1915 års riksdag erinrade, uttalades i förenämnda proposition nr 60 1914 med avseende å de grunder, som däri tillämpats vid beräkningen av anslaget, hurusom det funnits vara angeläget, att sådana organisatoriska åtgärder vidtoges, som kunde verka till lättande av medelsbehovet för ifrågavarande anslag. Därvid syntes i främsta rummet böra ifrågakomma utrangering av föråldrade fartyg samt förläggande av vissa äldre fartyg i materielreserv. Sådana åtgärder hade också förutsatts i det förslag till nybyggnads-, överförings- och utrangeringsplaner, som i propositionen framlades.

Det beslut, som riksdagen fattade angående nybyggnad av krigsfartygsmateriel under perioden år 1915—1919, avvek, såsom bekant, i åtskilliga delar från Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Med anledning därav anbefallde Kungl. Maj:t, såsom jag anhåller få erinra, den 17 september 1914 marinförvaltningen, chefen för marinstaben och inspektören av flottans övningar till sjöss att, på grundvalen av riksdagens berörda beslut samt med hänsyn till möjligheterna för fartygsnybyggnadens utförande under de särskilda åren av perioden, uppgöra och till Kungl. Maj:t inkomma med normalplaner för samma

period för sådan nybyggnad, för överföring av stridsfartyg från kust- [18.]
flottan till lokalstyrkor, för fartygens utgående ur lokalstyrkor, för förläggning i materielreserv samt för utrangering av fartyg. Sådana normalplaner hava av bemälda myndigheter avgivits med skrivelse den 16 april 1915, men hava dessa planer, vilka äro beroende av åtskilliga icke nu kända omständigheter — såsom tidpunkten för nybyggda fartygs färdigställande, erfarenheterna från nu pågående krig och flottans rustningar m. m. — icke för närvarande ansetts böra fastställas.

Nämnda den 17 september 1914 anbefallde Kungl. Maj:t vidare chefen för marinstaben att i anslutning till nyssnämnda planer uppgöra och till Kungl. Maj:t inkomma med organisationsplan för flottan samt med normalplan för flottans krigsberedskap och övningar, därvid sistnämnda plan i vad rörde övningar ombord skulle uppgöras gemensamt med inspektören av flottans övningar till sjöss. Arbetet med upprättande av sålunda infordrade planer har ännu icke hunnit avslutas.

Jämväl anhåller jag få erinra, att jag beträffande de tillämpade grunderna för beräkning av fartygens underhållskostnader vidare anförde i förenämnda proposition nr 60, att den föreslagna utsträckningen av övningstiden för de värnpliktiga och därmed sammanhängande övningsplan föranledde, att vissa av flottans fartyg borde för det kommande beräknas vara rustade för övning längre tid årligen än hittills. I likhet med den mening, som uttalats av andra försvarsberedningen, ansåg jag, att detta förhållande kunde komma att medföra en minskning ej blott i underhållskostnaderna, i det att en del underhållsarbeten, vilka nu försiggingo på varven, skulle kunna utföras av fartygens besättningar, utan även i de årligen erforderliga ut- och avrustningskostnaderna. Med anledning härav hade jag ansett, att en reduktion borde kunna göras i dittills beräknade enhetspriser för underhållet av 1:a klass pansarbåtar i kustflottan samt för 1:a klass pansarbåtar och jagare i lokalstyrkorna.

I skrivelse den 24 november 1914 angående utgifterna under riksstatens femte huvudtitel för år 1916 har vidare av marinförvaltningen framförts ett av varvschefen i Karlskrona väckt förslag att till underhållskostnadernas nedbringande maskin- och eldarpersonal från fartygen skulle i viss utsträckning få användas till arbeten vid varvet; och har Kungl. Maj:t i anledning härav den 18 juni 1915 anbefallt marinförvaltningen, chefen för marinstaben och inspektören av flottans övningar till sjöss att verkställa vidare utredning i detta ämne samt gemensamt inkomma med det förslag, vartill utredningen kunde föranleda. Sådant förslag har ännu icke till Kungl. Maj:t avgivits.

Då sålunda, på sätt av marinförvaltningen framhållits och av mig i det föregående närmare utvecklats, flera faktorer, som skulle kunna

[18.] inverka på bestämmande av en reviderad normal underhållsplan för år 1917, ännu äro under utredning eller eljest icke äro givna, synes mig, beträffande kostnaderna för en sådan normalplan, anledning icke föreligga att frångå den beräkning av beloppet utav här ifrågavarande anslag för år 1917, som angivits i propositionen nr 60 1914; och förordar jag alltså, i likhet med ämbetsverket, att anslaget i riksstaten för år 1917 uppföres med ett belopp av 3,042,300 kronor.

Beträffande därefter det av marinförvaltningen framställda förslaget om anvisning på extra stat för år 1917 av ett belopp utav 256,575 kronor såsom tillfällig förstärkning av förevarande anslag vill jag till en början erinra, att ämbetsverket i sin förutnämnda skrivelse den 24 november 1914 angående regleringen av utgifterna under riksstatens femte huvudtitel för år 1916 föreslagit enahanda tillvägagångssätt för utfyllande av anslaget för sistnämnda år, utan att detta förslag föranledde någon åtgärd från Kungl. Maj:ts sida. Det synes mig icke heller nu vara erforderligt eller lämpligt, att en dylik utväg anlitas. De omständigheter, som av marinförvaltningen åberopats till stöd för detta förslag, hänföra sig huvudsakligen till av det pågående kriget uppkomna ökade underhållskostnader ävensom till behövliga avlöningsförhöjningar åt varvens arbetarpersonal. I den mån i de ökade underhållskostnaderna ingå utgifter för sådana rustnings- och underhållsarbeten, som föranledas av den anbefallda mobiliseringen, komma utgifterna härför givetvis att framgent som hittills bestridas av särskilda medel. I övrigt torde, även om med hänsyn till nu rådande pris på materialier och arbete det icke kan anses osannolikt, att en förstärkning av anslaget kommer att visa sig nödvändig för år 1917, på grundvalen av dessa pris för närvarande svårligen kunna göras någon tillförlitlig beräkning av storleken utav en sådan förstärkning. Därest emellertid det ordinarie anslaget för år 1917 skulle visa sig otillräckligt, torde Kungl. Maj:t böra äga att låta av tillgängliga medel förskjuta erforderlig fyllnad, varom anmälan sedan lärer göras hos riksdagen för förskottets ersättande. Jag tillåter mig i sådant hänseende erinra därom, att Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 23 december 1915, i anslutning till det förut omförmälda nådiga beslutet av den 27 augusti samma år, ställt till varvschefens vid flottans station i Karlskrona förfogande ett belopp av 50,000 kronor, att i form av tillfällig löneförbättring användas till sådan ökning av arbetarnas vid flottans varv i Karlskrona löneförmåner för första halvåret 1916, som av den rådande dyrtiden kunde betingas; och skulle detta belopp av marinförvaltningen förskjutas och sedermera till ersättande anmälas.

På grund av vad sålunda anförts kan jag icke understödja marinförvaltningens förslag i förevarande hänseende.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen [18.]

att i riksstaten för år 1917 öka reservationsanslaget till flottans nybyggnad och underhåll

nu	kronor	2,963,950: —
med	»	78,350: —
till	kronor	3,042,300: —

11. Krigsfartygsmateriel.

Vid 1914 års senare riksdag beslöts att för nyanskaffning under åren 1915—1919 av krigsfartygsmateriel [19.]

Krigsfartygsmateriel. (Extra anslag.)

a) bevilja ett anslag av 32,000,000 kronor och därav på extra stat för år 1915 anvisa ett belopp av 6,400,000 kronor;

b) medgiva, att Kungl. Maj:t finge disponera de av 1911 års riksdag för nyanskaffning av krigsfartygsmateriel beviljade, ännu icke använda medel, 3,880,000 kronor, ävensom av 1912 och 1913 års riksdagar till krigsfartygsmateriel avsatta medel, tillhopa 3,550,000 kronor, eller således sammanlagt 7,430,000 kronor;

c) likaledes medgiva, att Kungl. Maj:t finge mottaga den av Svenska pansarbåtsföreningen erbjudna gåvan, såvitt anginge två pansarbåtar, alltså till ett belopp av 2,500,000 kronor; samt

d) under förutsättning att Kungl. Maj:t godkände riksdagens beslut angående ny värnpliktslag och sjöförsvarets ordnande, bevilja ett ytterligare anslag av 3,302,000 kronor, att utgå av värnskattemedel, samt därav för år 1915 anvisa ett belopp av 100,000 kronor.

Riksdagen beslöt likaledes att ovan angivna belopp skulle användas dels till byggande av två pansarbåtar och fyra jagare, dels till byggande av undervattensbåtar för en sammanlagd beräknad kostnad av 9,750,000 kronor och dels för påbörjande eller byggande av ytterligare krigsfartygsmateriel av slag, varom framdeles kunde av Konung och riksdag bestämmas.

Vid anmälan den 17 september 1914 av riksdagens omförmälda beslut blevo de av Kungl. Maj:t godkända i vad de avveko från Kungl. Maj:ts förslag.

Av ovan omförmälda anslag å 32,000,000 kronor har därefter 1915 års riksdag, i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag, på extra stat för år 1916 anvisat ett belopp av 6,400,000 kronor.

Jag tillåter mig att i detta sammanhang i korthet redogöra för de åtgärder, som av Kungl. Maj:t vidtagits för anskaffning av ifrågavarande krigsfartygsmateriel.

[19.] Den 17 september 1914 har Kungl. Maj:t dels anbefallt marinförvaltningen att så skyndsamt som möjligt inkomma med huvudritningar till en jagare av den typ, som av riksdagen ansetts böra komma till användning vid nybyggnad, och dels uppdragit åt en kommission av fyra sakkunniga att så skyndsamt som möjligt till Kungl. Maj:t inkomma med yttrande och förslag till typ för undervattensbåt i kustflottan.

Sedan Kungl. Maj:t den 25 september 1914 fastställt huvudritningar till en 1:a kl. pansarbåt och i samband därmed anbefallt marinförvaltningen att från inhemska verkstäder infordra anbud å leverans av skrov och andra huvudsakliga delar till två fartyg av ifrågavarande slag, har Kungl. Maj:t den 1 december 1914 vid prövning av sålunda infordrade anbud bemyndigat marinförvaltningen att avsluta kontrakt med Kockums mekaniska verkstadsaktiebolag beträffande leverans av en pansarbåt, varå arbetena skulle påbörjas samma år, och med Göteborgs nya verkstadsaktiebolag beträffande leverans av en pansarbåt att stapelsättas under år 1915.

Vidare har Kungl. Maj:t, på framställning av marinförvaltningen i skrivelse den 26 februari 1915, den 26 mars samma år fastställt ritningar till de jagare, vartill 1914 års senare riksdag anvisat medel, ävensom bemyndigat ämbetsverket att infordra anbud dels från flottans varv i Karlskrona och inhemska skeppsbyggerifirmor å byggande av skrovutrustning m. m. till en eller eventuellt två dylika jagare, dels ock från såväl inländska som utländska maskinverkstäder å leverans av turbinmaskineri till desamma; och anbefalldes samtidigt marinförvaltningen att med eget yttrande underställa Kungl. Maj:ts prövning de ingivna anbuden och därvid avgiva förslag beträffande det antal fartyg, som nu borde beställas. Kungl. Maj:t har därefter genom nådigt brev den 9 juli 1915, efter framställning av marinförvaltningen, dels antagit ett av Lindholmens verkstadsaktiebolag avgivet anbud å leverans av skrov och skrovutrustning m. m. till två jagare, dels antagit ett av aktiebolaget de Lavals ångturbin avgivet anbud å leverans av två turbinmaskinerier m. m. till desamma, dels ock bemyndigat marinförvaltningen att angående nämnda leveranser avsluta kontrakt med bemälda anbudsgivare ävensom att gå i författning om anskaffning av jagarnas utrustning i övrigt.

I avseende slutligen å byggande av de undervattensbåtar, vartill medel anvisats av 1914 års senare riksdag, hava, efter det förenämnda kommission av sakkunniga avgivit yttrande rörande typfrågan, erforderliga åtgärder vidtagits.

I detta sammanhang anhåller jag få erinra, att Kungl. Maj:t i proposition (nr 130) till 1915 års riksdag föreslagit riksdagen att för sin del

bestämma, att av de medel å tillhopa 45,232,000 kronor, som 1914 års senare riksdag beviljat till nyanskaffning av krigsfartygsmateriel under åren 1915—1919 eller vilkas disponerande för sådant ändamål samma riksdag medgivit, den del, som beräknats icke åtgå till beslutade två pansarbåtar och fyra jagare ävensom undervattensbåtar, eller ett belopp av inemot 4,000,000 kronor, skulle användas till ytterligare byggande av undervattensbåtar. Med anledning härav bestämde 1915 års riksdag, att av nämnda medel skulle, utöver vad som avsetts för byggande av undervattensbåtmateriel enligt 1914 års senare riksdags beslut, för samma ändamål användas ytterligare ett belopp av 1,950,000 kronor. Vid föredragning den 3 juni 1915 av riksdagens berörda skrivelse godkände Kungl. Maj:t riksdagens beslut i vad det avvek från Kungl. Maj:ts förslag, samt anbefallde marinförvaltningen att uppgöra förslag till de åtgärder, som med anledning av Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut syntes böra vidtagas. [19.]

Marinförvaltningen har nu i förenämnda underdåniga skrivelse den 8 oktober 1915 föreslagit, att av det utav 1914 års senare riksdag för nyanskaffning av krigsfartygsmateriel beviljade anslag å 32,000,000 kronor måtte av riksdagen äskas anvisning för år 1917 av 6,400,000 kronor.

Departementschefens yttrande.

Då marinförvaltningens förevarande förslag står i överensstämmelse med den i propositionen nr 60 1914 antagna förutsättningen, att nybyggnadsanslaget borde jämnt fördelas å de särskilda åren i nybyggnadsperioden, har jag icke något att däremot erinra.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att av det av 1914 års riksdag för nyanskaffning under åren 1915—1919 av krigsfartygsmateriel beviljade anslag å 32,000,000 kronor anvisa på extra stat för år 1917 ett belopp av 6,400,000 kronor.

12. Anskaffning av flygbåtsmateriel.

I proposition nr 60 angående sjöförsvarets ordnande till 1914 års senare riksdag framhölls (sid. 104 och 105), att en luftflotta, bestående av flygbåtar, borde anskaffas samt att av ekonomiska skäl dennas omfattning inom den närmaste tiden borde begränsas till 6 flygbåtar. Med en beräknad högsta livslängd av 3 år för flygbåtarna skulle, enligt [20.]

Anskaffning av flygbåtsmateriel. (Extra anslag.)

[20.] vad vidare anfördes i nämnda proposition, för vidmakthållande av en dylik flygflotta den årliga nyanskaffningen omfatta 2 båtar.

I anslutning till dessa grunder begärde Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln hos riksdagen, att ett anslag av 73,750 kronor måtte beviljas å extra stat för år 1915 till anskaffning av flygbåtsmateriel.

Denna framställning blev av riksdagen bifallen.

För att även under år 1916 2 flygbåtar måtte kunna anskaffas i enlighet med uppgjord plan till ett pris, beräknat till 35,000 kronor för varje båt, beviljade därefter 1915 års riksdag, efter framställning av Kungl. Maj:t, till anskaffning av flygbåtsmateriel på extra stat för år 1916 ett anslag av 70,000 kronor.

Marinförvaltningen har nu i hemlig skrivelse den 8 oktober 1915 hemställt om utverkande hos riksdagen av ett anslag för ifrågavarande ändamål av 185,000 kronor å extra stat för år 1917 samt därvid anfört, bland annat, följande.

Oberäknat nyssnämnda, av 1915 års riksdag beviljade belopp å 70,000 kronor, förfogade marinen för närvarande över följande belopp till anskaffning av flygbåtsmateriel, nämligen 200,000 kronor, överlämnade från Allmänna försvarsföreningen, och 45,000 kronor från den Björkquistska nationalinsamlingen. Erfarenheterna från nu pågående krig hade givit vid handen, att åtminstone en del av luftflottan borde vara av en större och starkare typ samt försedd med kraftigare motorer än de hittills för marinens räkning förvärvade flygbåtarna, för vilka kostnaderna, såsom förut nämnts, upptagits till 35,000 kronor för varje flygbåt. Anskaffningskostnaden för flygbåtar av en sådan större typ borde icke beräknas lägre än 50,000 kronor för flygbåt.

Med hänsyn till detta ärendes hemliga natur torde någon närmare redogörelse i avseende å behovet av det av marinförvaltningen sålunda äskade anslagsbeloppet icke lämpligen nu böra lämnas, utan torde de ämnet rörande handlingarna få tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

Departementschefens yttrande.

Såsom jag i statsverkspropositionen den 14 januari 1915 under femte huvudtiteln erinrade, hade såsom ett led i de rustningar, vilka inom vårt land måst företagas på grund av det ännu pågående kriget, anskaffats en del flygbåtsmateriel för marinen, för vilken kostnaderna bestritts dels av de särskilda tillgångarna för sjöförsvarets sättande på krigsfot och dels av gåvomedel. Ehuru sedan dess ytterligare gåvomedel till icke oväsentliga belopp ställts till Kungl. Maj:ts förfogande för ökning av marinens luftflotta, anser jag, att hos riksdagen nu bör för ändamålet äskas ytterligare medel. Luftfartygens användning för

militära uppgifter har under kriget visat sig vara vida större och mångsidigare än som före dess början kunnat antagas, och samtidigt har under trycket av förefintliga krigsbehov den tekniska utvecklingen på flygväsendets område gått synnerligen raskt framåt. Med hänsyn därtill, att nyanskaffningen av flygbåtar under år 1916 torde komma att bliva relativt stor, synes emellertid enligt min mening kostnaden för ersättningsmateriel under år 1917 icke behöva beräknas till högre belopp än 135,000 kronor eller 50,000 kronor mindre än marinförvaltningen upptagit. För att marinens flygvapen skall kunna bibringas erforderlig effektivitet finner jag därjämte, i likhet med marinförvaltningen, av behovet påkallat, att två olika typer, en tyngre och dyrbarare samt en lättare och billigare, vid den fortsatta nyanskaffningen komma till användning. [20.]

Jag hemställer fördenskull, att Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå riksdagen

att för anskaffning av flygbåtsmateriel på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av 135,000 kronor.

13. Periskop i reserv för undervattensbåtar.

I sin förutnämnda hemliga skrivelse den 8 oktober 1915 har marinförvaltningen hemställt, bland annat, att Kungl. Maj:t måtte av riksdagen på extra stat för år 1917 äska ett belopp av 120,000 kronor för anskaffning av reservperiskop till undervattensbåtar, med rätt för Kungl. Maj:t att redan år 1916 disponera hälften av nämnda belopp. [21.] Periskop i reserv för undervattensbåtar. (Extra anslag.)

Berörda anskaffning avser visst antal reservperiskop dels till 1:a och dels till 2:a klass undervattensbåtar.

Med hänsyn till detta ärendes hemliga natur torde någon närmare redogörelse i avseende å behovet av förevarande anslag icke lämpligen nu böra lämnas, utan torde de ämnet rörande handlingarna få tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

Det synes mig med hänsyn icke minst därtill, att det nu pågående sjökriget starkt framhävt betydelsen av ett välordnat undervattensbåtvapen, vara av största vikt, att inga åtgärder underlåtas, som tjäna att vidmakthålla detta vapen. För sagda ändamål är det givetvis nödvändigt, att periskop för undervattensbåtar finnas i reserv till erforderligt antal. I främsta rummet lärer därvid föreliggande behov böra fyllas beträffande undervattensbåtarna av 1:a klass, varför jag icke har något att erinra mot den för dessa båtar avsedda anskaffningen. Beträffande Departementschefens yttrande.

[21.] däremot anskaffning av här ifrågavarande materiel för 2:a klass undervattensbåtarna, lärer få anses tillfyllest, om hälften av det utav marinförvaltningen föreslagna antalet periskop inköpes. På grund härav synes det ifrågasatta beloppet, 120,000 kronor, kunna minskas med 24,000 kronor till 96,000 kronor.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att för anskaffning av periskop i reserv för undervattensbåtar på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av 96,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att därav disponera hälften eller 48,000 kronor redan under innevarande år.

14. Moderna arbetsmaskiner för flottans varv i Karlskrona.

[22.] Moderna arbetsmaskiner för flottans varv i Karlskrona. (Extra anslag.)

För anskaffning av moderna arbetsmaskiner för flottans varv i Karlskrona beviljade 1915 års riksdag, på framställning av Kungl. Maj:t, ett anslag av 100,000 kronor, varav anvisades på extra stat för år 1916 ett belopp av 50,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta utanordna sistnämnda belopp redan under år 1915.

Varvschefen vid flottans station i Karlskrona har i sitt till marinförvaltningen år 1915 avgivna förslag angående beräknande av utgifterna år 1917 för stationen i de delar, vilkas förvaltning tillhör honom, föreslagit, att anslagets återstående belopp, 50,000 kronor, måtte hos riksdagen äskas på extra stat för år 1917. Tillika har varvschefen hemställt, att ett ytterligare belopp av 50,000 kronor måtte för ändamålet beviljas, och har varvschefen därvid anfört, att denna ökning med ungefär halva beloppet behövdes till följd av inträffad högst betydlig stegring i priset på arbetsmaskiner, vilken förorsakade, att de avsedda maskinerna icke kunde erhållas för den därför beräknade kostnaden, och till den andra hälften erfordrades för en anläggning för elektrisk svetsning, vilken icke ingått bland de maskiner, varför det av riksdagen beviljade anslaget beräknats.

Marinförvaltningen har i förenämnda skrivelse den 8 oktober 1915 meddelat, att ämbetsverket i samband med behandlingen av utsedda kommitterades utredning och förslag angående utvidgning och modernisering av flottans varv i Karlskrona komme att taga under prövning varvschefens förslag om varvets förseende med anläggning för elektrisk svetsning. Beträffande prisstegringen å de redan till anskaffning för

beviljade medel avsedda maskinerna instämde ämbetsverket i vad varvschefen anfört; och har marinförvaltningen på grund härav hemställt om utverkande hos riksdagen, att av det utav 1915 års riksdag för ifrågavarande ändamål beviljade anslag återstående beloppet, 50,000 kronor, måtte anvisas å extra stat för år 1917 ävensom att för ändamålet måtte beviljas ett ytterligare anslag å extra stat för år 1917 av 25,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att utanordna nämnda båda belopp redan år 1916. [22.]

Departementschefens yttrande.

Mot marinförvaltningens berörda framställning har jag icke något att erinra. Vad särskilt beträffar det föreslagna tilläggsbeloppet av 25,000 kronor för anskaffning av ifrågavarande arbetsmaskiner, bland vilka ingå en större axelsvarv och en elektrisk kompressor för en beräknad kostnad av tillhopa omkring 60,000 kronor, finner jag detsamma vara erforderligt med hänsyn till de pris, som maskiner av förevarande slag för närvarande betinga. Då jag därjämte anser det vara av vikt, att någon inskränkning uti ifrågavarande anskaffning icke äger rum, enär dessa maskiner äro synnerligen behövliga för åstadkommande av en ekonomisk varvsdrift, och det synes önskvärt, att anskaffningen i sin helhet snarast möjligt verkställes, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

dels att av det utav 1915 års riksdag för anskaffning av moderna arbetsmaskiner för flottans varv i Karlskrona beviljade anslag av 100,000 kronor på extra stat för år 1917 anvisa återstående, ännu icke anvisade beloppet, 50,000 kronor,

dels ock att för omförmälda ändamål på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av 25,000 kronor,

med rätt för Kungl. Maj:t att låta utanordna sistnämnda båda belopp redan under innevarande år.

15. Transportmedel för flottans varv i Karlskrona.

[23.]

Transportmedel för flottans varv i Karlskrona. (Extra anslag.)

Varvschefen vid flottans station i Karlskrona har i sitt till marinförvaltningen år 1915 avgivna förslag till beräknande av utgifterna för stationen under år 1917 i de delar, vilkas förvaltning tillhör varvschefen, hemställt om ökning av varvets transportmedel genom anskaffning av följande materiel, nämligen:

[23.] *dels* 1 motorbåt för lättare transporter för en beräknad kostnad av 20,000 kronor och

dels 2 150 tons kolpråmar av järn för en beräknad kostnad av 18,000 kronor för pråm eller tillsammans 36,000 kronor.

Beträffande den föreslagna motorbåten, för vilken hemställan om medel av varvschefen gjorts under de två närmast förflutna åren, har nämnde chef uttalat, att densamma vore avsedd att ersätta den nu 54 år gamla ångslupen Pilen, vilken enligt varvschefens mening dock icke borde utrangeras utan förläggas i reserv för att vara tillgänglig vid mobilisering och dylika tillfällen, då stora fordringar å tillgång av transportmedel förekomme.

Vad beträffade de två kolpråmarna har varvschefen anfört, hurusom åtskilliga av de varvet tillhöriga träpråmarna nu vore så gamla och dyrbara att underhålla, att de borde utrangeras. Behovet av nya pråmar för transport av kol m. m. gjorde sig för varje år alltmera gällande och framträdde med särskild styrka under den år 1914 anbefallda mobiliseringen av marinen.

Marinförvaltningen, som funnit de av varvschefen framhållna skälen för de gjorda framställningarna till fullo motivera anskaffningen av den begärda transportmaterielen, har i förberörda skrivelse den 8 oktober 1915 hemställt, att hos innevarande års riksdag måtte på extra stat för år 1917 äskas ett anslag av 56,000 kronor för anskaffning av transportmateriel för flottans varv i Karlskrona.

Departementschefens yttrande.

I likhet med myndigheterna anser jag, att en ökning av transportmaterielen vid flottans varv i Karlskrona är erforderlig.

Beträffande den föreslagna motorbåten har varvschefen i Karlskrona i den år 1913 till marinförvaltningen avlåtna skrivelse, vari begäran första gången framställdes om denna anskaffning, anfört, att varvet för lättare transporter och bogseringar för stationens och varvets behov förfogade över — förutom några äldre f. d. fartygsångslupar — ångslupen Blixten, då 42 år gammal, och den förut omnämnda ångslupen Pilen. Dessa ångslupar vore så utslitna, att det icke kunde anses vara med god ekonomi förenligt att fortfarande reparera och underhålla desamma. Nämnda båda ångslupar vore jämväl synnerligen oekonomiska därigenom, att deras fart numera vore ringa, i följd varav åter en dyrbar tid ginge förlorad vid de ofta påkommande transporterna inom Karlskrona fästnings skärgårdsområde, samt krävde mycket folk och omkostnader, då de nästan ständigt måste hållas uppeldade. Den stora alltjämt fortgående utvecklingen av arbetena å varvet nödvändiggjorde fördenskull tillgång till en tidsenlig och besparande båt.

Den utredning, som sålunda lämnats i förevarande hänseende, synes [23.]
mig giva vid handen, att anskaffning av ifrågavarande motorbåt icke längre bör undanskjutas.

Med avseende å de till anskaffning ifrågasatta två större kolpråmarna av järn skulle även dessa enligt min mening fylla ett föreliggande behov. Men då Karlskrona station äger en synnerligen god och välordnad mobiliseringskaj, varigenom behovet av anskaffning på en gång av två sådana pråmar synes mindre trängande, och med hänsyn jämväl till andra angelägna anslagsbehov anser jag, att med anskaffande av den ena av dessa pråmar kan tills vidare anstå. Däremot finner jag, att begäran nu bör till riksdagen framställas om beviljande av erforderliga medel till *en* dylik pråm.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att för anskaffning av transportmedel för flottans varv i Karlskrona bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av 38,000 kronor.

16. Utvidgning och modernisering av flottans varv i Karlskrona.

I skrivelse den 30 maj 1913 angående regleringen av utgifterna [24.]
under riksstatens femte huvudtitel för år 1914 anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om erforderlig utredning rörande Karlskrona örlogsvarvs utvidgning och modernisering, i syfte att å varvet skulle kunna utföras nybyggnader av pansarbåtar och andra krigsfartyg, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda. Utvidgning och modernisering av flottans varv i Karlskrona. (Extra anslag.)

Med anledning härav uppdrog Kungl. Maj:t den 2 april 1914 åt en kommitté under ordförandeskap av varvschefen vid flottans station i Karlskrona, kommendören A. B. Juel, att verkställa sådan utredning; och föreskrev Kungl. Maj:t därvid tillika, att vid nämnda utredningsarbete borde särskilt tagas i övervägande, huruvida den ifrågasatta utvidgningen och moderniseringen av varvet lämpligen borde äga rum successivt i särskilda perioder.

Nämnda kommitté avgav den 23 mars 1915 utredning och förslag i ämnet. Kommittén anförde därvid, bland annat, att kommittén tänkt sig de erforderliga åtgärderna för verkstädernas utvidgning och den

[24.] maskinella utrustningens anskaffande fördelade i tre grupper samt arbetenas och anskaffningens utförande verkställda successivt i tre skeden, så att varje grupp av arbeten utfördes under motsvarande skede. Utvecklingsskedena borde enligt kommitténs åsikt bliva följande:

1:a skedet: de moderniseringsarbeten, som vore nödvändiga för att ställa verkstäderna i nivå med den moderna utvecklingen för fyllande av de krav, som hittills ställts på Karlskrona varv;

2:a skedet: de förändringar och utvidgningar, som borde vidtagas för att sätta varvet i stånd att jämte vanliga underhållsarbeten samtidigt hava under byggnad intill fyra undervattensbåtar eller en jagare och två undervattensbåtar; samt

3:e skedet: de förändringar och utvidgningar, som vore nödvändiga för att samtidigt med ovannämnda underhållsarbeten och nybyggnader kunna på rimlig tid bygga en 1:a klass pansarbåt.

Enligt verkställda beräkningar skulle kostnaderna ställa sig på följande sätt:

1:a skedet	kronor	*)969,200: —
2:a skedet	»	365,700: —
3:e skedet	»	941,400: —
	Summa kronor	2,276,300: —

I ärendet hava marinförvaltningen och chefen för marinstaben den 19 november 1915 avgivit gemensamt utlåtande. Bemälda myndigheter hava därvid förklarat sig anse att, för att Karlskrona varv snarast möjligt skulle kunna fylla detsamma tillkommande uppgifter, de arbeten, som enligt kommitténs förslag tillhörde 1:a och 2:a skedena, borde komma till utförande samtidigt. Frågan om utförande av de arbeten, som enligt förslaget skulle tillhöra 3:e skedet, syntes böra ställas på framtiden, i främsta rummet i avvaktan på de erfarenheter, som det pågående världskriget kunde komma att lämna i avseende på eventuella modifikationer i fråga om för våra förhållanden lämpliga fartygstyper och försvarsanordningar i övrigt.

Kostnaderna för arbetena under 1:a skedet hava av myndigheterna beräknats till 962,200 kronor och under 2:a skedet, lika med kommittén, till 365,700 kronor, eller tillhopa 1,327,900 kronor; och hava myndig-

*) Sedan det hos 1915 års riksdag äskade anslaget till moderna arbetsmaskiner för flottans varv i Karlskrona bifallits, borde detta belopp enligt kommitténs mening minskas med 100,000 kronor.

heterna hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå innevarande års riksdag att för modernisering av flottans varv i Karlskrona bevilja ett anslag av 1,327,900 kronor och därav anvisa på extra stat för år 1917 ett belopp av 450,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t dels att av sistnämnda belopp disponera 150,000 kronor redan under år 1916 och dels att med avseende å de föreslagna arbetenas utförande låta vidtaga de ändringar, som under arbetets gång kunde finnas erforderliga och som kunde ske inom ramen av de beräknade kostnaderna. [24.]

Departementschefens yttrande.

Förevarande synnerligen omfattande och betydelsefulla ärende befinner sig ännu icke i det skick, att det kan underställas Kungl. Maj:ts prövning. Med hänsyn till vikten av att frågan snarast möjligt vinner sin lösning anser jag emellertid, att medel för ändamålet böra tagas i beräkning vid framställningen till riksdagen i fråga om anslagsbehoven för år 1917. Kostnaderna i sådant hänseende synas mig kunna beräknas till omkring 1,250,000 kronor och torde härav för år 1917 böra upptagas ett belopp av 250,000 kronor.

Jag hemställer alltså, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att i avvaktan på den proposition angående beviljande av anslag för utvidgning och modernisering av flottans varv i Karlskrona, Kungl. Maj:t må komma att till riksdagen avlåta, för berörda ändamål bland de *extra anslagen* å femte huvudtiteln för år 1917 beräkna ett belopp av 250,000 kronor.

17. Beklädnadsverkstäder och beklädnadsförråd m. m. vid Karlskrona station.

[25.]

Beklädnadsverkstäder och beklädnadsförråd m. m. vid Karlskrona station. (Extra anslag.)

I skrivelse den 14 februari 1911 har marinförvaltningen anmodat stationsbefälhavaren vid flottans station i Karlskrona att framdeles, därest anledning förefunnes att antaga, att de kostnader, som utginge för kronans tvätt, skulle kunna nedbringas genom anläggning av en tvättinrättning, avsedd antingen endast för flottans behov eller för marinens och arméns avdelningar i Karlskrona gemensamt, inkomma med förslag i berörda hänseende.

[25.] Bemälde stationsbefälhavare har nu i skrivelse till marinförvaltningen den 27 augusti 1915 gjort framställning om utverkande av erforderliga medel *dels* för anläggning av en ny tvätt- och badinrättning vid stationen, *dels ock* för anordnande av nya lokaler för skräddar- och skomakarverkstäder samt beklädnadsförråd ävensom för förvaltningsdirektionen och beklädnadsintendenten därstädes.

Beträffande den föreslagna anläggningen av en ny *tvätt- och badinrättning* har därvid stationsbefälhavaren, med bifogande av till ärendet hörande handlingar, anfört följande.

Under flera år hade det varit ett önskemål att erhålla en för stationen och varvet gemensam *tvättinrättning*. Förutom tvättanstalten å flottans sjukhus, vilken icke vore större än som erfordrades för sjukhusets behov, ägde stationen endast den tvättinrättning, som vore anordnad i sjömanskårens kokhus- och matsalsbyggnad. Denna tvättinrättning toges alltjämt i anspråk till sin yttersta kapacitet, men förmådde icke tillnärmelsevis utföra alla de tvättarbeten, som vore behövliga, utan måste stationen, varvet och vid stationen liggande fartyg i stor utsträckning anlita enskilda entreprenörer för att få tvätten verkställd. Av uppgifter, som bifogats stationsbefälhavarens framställning, framginge, att kostnaden för tvätt, som verkställts i den nuvarande tvättinrättningen vid stationen, utgjorde, efter avdrag av de avgifter, som inbetalts för tvätt, verkställd av stammanskapet självt, i jämnade tal:

År 1911	5,800	kronor.
» 1912	5,900	»
» 1913	8,200	»
» 1914	8,600	»

Sammanlagda utgifterna för tvätt, som för stationens, varvets och vid stationen förlagda fartygs räkning verkställts i privata tvättinrättningar, uppginge enligt omförmälda uppgifter i runda tal till:

År 1911	15,400	kronor.
» 1912	14,500	»
» 1913	17,000	» *)

Att en dylik fördelning och splittring i fråga om tvättarbetena — yttrade stationsbefälhavaren vidare — måste för kronan vålla stor om-

*) För år 1914 saknas fullständig uppgift.

gång och onödigt dryg kostnad, torde ligga i öppen dag, och detta desto mera som de privata tvättanstalterna i Karlskrona vore alldeles otillräckliga för flottans årligen stigande behov, i följd varav entreprenörer på långt håll utom stationen ofta måst användas. Sålunda hade tvättinrättningar i Malmö, Växjö och på andra orter utfört en stor del av förutnämnda tvätt. Att få denna tvätt ombesörjd vid Karlskrona kustartilleriregemente eller Karlskrona grenadjärregemente hade ej låtit sig göra, enär dessa regementens tvättanstalter icke kunde mottaga arbeten utöver egna behovet. [25.]

Orsaken till att anordnandet av en för stationen och varvet gemensam tvättinrättning under årens lopp blivit allt mera trängande låge huvudsakligen uti flottans fortskridande utveckling och därav följande ökning av personal och materiel. Men härtill komme, att kronan numera, enligt medgivande av senare årens riksdagar, hade att ombesörja och bekosta tvätten dels av de värnpliktigas kronobeklädnadspersedlar under detta manskaps förläggning i land, dels ock under den kallare årstiden av såväl värnpliktigas som stammanskaps persedlar under sjökommendering, varjämte likaledes medgivits, att under sjöexpeditioner under den kallare årstiden tvättning av kojer, madrassöverdrag m. fl. dylika inventarier finge, efter fartygschefs beprövande, äga rum i land på kronans bekostnad. Efter denna väsentliga utökning av kronans åliggande att ombesörja tvätt måste kravet på en tidsenlig tvättinrättning av tillräcklig kapacitet nu anses oavvisligt.

Stationens nuvarande *badinrättning* vore jämväl inrymd i kokhus- och matsalsbyggnaden. Badinrättningen hade med hänsyn till det under senare åren vid stationen förlagda stora antalet manskap — icke minst värnpliktiga — visat sig alldeles otillräcklig och synnerligen olämpligt belägen.

Den nuvarande tvätt- och badinrättningen kunde icke utvidgas. En del av dess lokaler vore dessutom ytterst behövlig för att lämna bättre utrymme för köksavdelningen och för den nyinrättade avdelningen för korvtillverkning, vilka ändamål således närmare motsvarade byggnadens egentliga uppgift och tillkomst. Vidare syntes en annan del av lokalerna böra användas för marketenteri åt manskapet. För närvarande vore nämligen marketenteriet hänvisat till några låga rum i jordvåningen av kasern II, vilka även i avseende å utrymme vore i hög grad otillfredsställande med hänsyn till den stora frekvensen. Behovet för manskapet av en luftig och tilltalande marketenterilokal funne stationsbefälhavaren synnerligen trängande.

[25.] Anordningarna för tvätt och för bad borde otvivelaktigt fortfarande vara sammanförda i en byggnad, enär därigenom åstadkommes väsentliga besparingar i driftkostnader; och borde denna byggnad lämpligen förläggas å Stumholmen.

I avseende å den föreslagna tvättinrättningens ekonomiska bärighet ville stationsbefälhavaren särskilt framhålla den avsevärda årliga besparing för kronan, som skulle uppkomma genom att i samband med denna tvättinrättning anordna en anläggning för tvätt av trassel och torkdukar. Härigenom skulle enligt gjord beräkning minst 12,000 kronor per år besparas. Då därtill komme, att tvätt å privata tvättanstalter, vilken jämlikt förut meddelade uppgifter numera droge stor kostnad, icke torde efter den nya tvättinrättningens tillkomst erfordras, syntes det otvivelaktigt, att tvättinrättningen skulle bliva ekonomiskt fördelaktig för kronan, även om, såsom naturligt vore, den nya större anstalten komme att medföra ökad driftkostnad.

Av handlingarna i ärendet inhämtas, att stationsbefälhavaren i Karlskrona förfrågat sig hos cheferna för övriga truppförband i Karlskrona, huruvida jämväl de dem underställda truppförbanden behövde anlita tvätt- och badinrättningen, för den händelse ny sådan komme att anläggas vid Karlskrona station.

Chefen för Karlskrona kustartilleriregemente har till svar härå meddelat, att regementet redan vore tillgodosett i förevarande avseende, i det att såväl tvätt- som badinrättning funnes inrymd i regementets exercishus. Då dessutom anslag beviljats för uppförande av en tvättstuga å Kungsholms fort i och för tvättning av därstädes förlagt manskaps kläder, ansåge regementschefen det kunna ifrågasättas, huruvida de fördelar, som möjligen skulle vinnas genom användande för regementets räkning av den ifrågasatta nya tvättinrättningen, komme att uppvägas av de olägenheter, vilka klädernas transport från de olika platserna skulle medföra, samt den ökade kostnad för tvättningen, som därigenom komme att uppstå. Regementschefen ansåge sig fördenskull böra avböja, att stationens tvätt- och badinrättning jämväl avsåges för regementet.

Chefen för Karlskrona grenadjärregemente har meddelat, att en till Stumholmen förlagd tvätt- och badinrättning för Karlskrona station ej lämpligen kunde beräknas finna användning för regementet, enär regementet redan ägde egen badinrättning samt, vad tvättinrättning beträffade, regementet hade utsikt att inom närmaste år erhålla egen sådan, vilket vore en fördel, enär därigenom de långa transporterna

till Stumholmen av tvättkläder kunde undvikas och möjlighet beredas att i egen tvättinrättning direkt kontrollera tvättklädernas behandling. [25.]

Kompanibefälhavaren för det i Karlskrona förlagda Göta ingenjörkårs fästningskompani har meddelat, att kompaniet begagnade grenadjärregementets badinrättning emot särskild ersättning och finge sin tvätt ombesörjd vid privat tvättinrättning. Skulle en tvätt- och badinrättning på Stumholmen komma till stånd, ansåge kompanibefälhavaren, att denna kunde finna användning för ingenjörkompaniet, om kostnaderna ej bleve större än för närvarande samt baden kunde erhållas på lämpliga tider.

Med avseende å de ifrågasatta nya lokalerna för *skräddar- och skomakarverkstäder samt beklädnadsförråd* ävensom för *förvaltningsdirektionen och beklädnadsintendenten* har stationsbefälhavaren i Karlskrona i förberörda skrivelse den 27 augusti 1915 yttrat följande.

De lokaler, som nu funnes för omförmälda ändamål, vore sedan äldre tid inrymda i den s. k. modellsalsbyggnaden å varvet, vilken torde hava uppförts under 1700-talet. I synnerhet verkstäderna, innefattande arbetsrum för skrädderi och skomakeri, samt beklädnadsförrådet för förvaring av beklädnad och materialier därtill vore numera alldeles för trånga och olämpliga samt kunde icke tillnärmelsevis göra anspråk på att fylla de betingelser i avseende å utrymme, luftighet samt övrig praktisk och hygienisk anordning, som numera måste ställas på dylika lokaler. Det vore också att förutse, att dessa överbefolkade verkstäder inom en snar framtid bleve utdömda såsom arbetslokaler. Därjämte vore att märka, att under senaste åren tidsenliga maskiner för skomakeriet kommit till användning och att dessa, jämte de som ytterligare torde komma att anskaffas, för sitt fulla utnyttjande krävde mera utrymme och lämpligare uppställning än som kunde åstadkommas inom nu disponerade lokaler.

Förvaltningsdirektionens nuvarande expeditionslokaler, vilka för närvarande vore inrymda i samma byggnad som omförmälda verkstäder och förråd, skulle vid förflyttning på samma gång som nämnda verkstäder och förråd komma till användning i samband med ett annat synnerligen angeläget krav. Hit borde nämligen stationskrigsrätten flyttas, vilken nu disponerade tre större rum i samma våning som befälhavande amiralens och stationsbefälhavarens expedition. Med den utvidgning, som under åren givits åt befälhavande amiralens och stationsbefälhavarens tjänsteområden, hade det visat sig alldeles nödvändigt att bereda större utrymme för dennes expedition. Ett sätt att tillgodose detta vore, att

[25.] åt stationskrigsrätten tillsvidare anvisades lokal, där förvaltningsdirektionen för närvarande vore inrymd.

Beträffande disposition av nuvarande verkstads- och förrådsrum vore stationsbefälhavaren icke för det dåvarande i tillfälle avgiva förslag. Med den efterfrågan på utrymmen, som gjorde sig gällande, skulle de emellertid säkerligen icke komma att bli oanvända.

I avseende å platsen för de nya lokalerna för ifrågavarande verkstäder m. m. ansåge stationsbefälhavaren för tjänsten i hög grad önskvärt, att de förlades till Stumholmen, där förut de till förvaltningsdirektionens tjänsteområde hörande sjöbeväringens beklädnadsförråd, spannmåls- och proviantförråden, kronobageriet och kronokvarnen vore belägna.

Med sin förberörda skrivelse till marinförvaltningen den 27 augusti 1915 har stationsbefälhavaren i Karlskrona överlämnat, bland annat, av vederbörande stationsingenjör uppgjorda alternativa förslag med tillhörande ritningar till byggandet av här ifrågavarande etablissement, av vilka det ena förslaget, betecknat med alternativ I, omfattar såväl tvätt- och badinrättning som verkstäder och förråd m. m. i *en* byggnad, placerad omedelbart norr om Stumholmsbron, och det andra, alternativ II, innefattar tvätt- och badinrättning i en byggnad å samma plats som byggnaden enligt alternativ I samt verkstäder och förråd m. m. i en annan byggnad å Stumholmen söder om nuvarande beväringsbeklädnadsförrådet. Sammanlagda kostnaderna beräknas enligt alternativ I till 601,300 kronor och enligt alternativ II till 617,200 kronor, därav för byggnaden för tvätt- och badinrättningen 346,400 kronor och för byggnaden för verkstäder och förråd m. m. 270,800 kronor. Det senare alternativet ställer sig sålunda 15,900 kronor dyrare än det förra.

För sin del har stationsingenjören förordat alternativ II, enär planerna för de olika byggnaderna härigenom kunde göras mera ändamålsenliga och bättre möjlighet funnes att i framtiden genomföra eventuellt behövliga smärre förändringar eller tillägg i utrymmen. Alternativ II innebure den ytterligare fördelen, att ny pannanläggning icke behövde utföras, enär den nu i beklädnadsförrådet befintliga kunde komma till användning, varjämte det för anläggningen i dess helhet erforderliga anslagsbeloppet vid upptagande av två särskilda byggnader kunde fördelas på flera år.

Över berörda förslag hava förste läkaren och förvaltningsdirektionen var för sig avgivit yttranden, därvid bemälda myndigheter, som ansett sig böra giva företräde åt alternativ II, framställt vissa smärre anmärkningar mot detta förslag.

Jämväl stationsbefälhavaren har på av stationsingenjören angivna [25.]
skäl såsom ojämförligt förmånligast förordat det förslag — alternativ II — som upptoge två särskilda byggnader, samt förklarat sig icke hava något väsentligt att erinra mot inredningen av de två byggnaderna, varjämte stationsbefälhavaren ansett, att de av förste läkaren och förvaltningsdirektionen föreslagna mindre ändringar borde vid byggnadsarbetets utförande iakttagas.

Med en därefter den 8 oktober 1915 till marinförvaltningen avlåten skrivelse har stationsbefälhavaren överlämnat av stationsingenjören uppgjort förslag jämte ritning till vissa ändringsarbeten i de lokaler i sjömanskårens kokhus- och matsalsbyggnad, vilka nu upptoges av tvätt- och badinrättningen. Dessa ändringsarbeten avse den nuvarande badavdelningens inredning till lokal för korvtillverkning och kylrum för en beräknad kostnad av 10,450 kronor samt den nuvarande tvättavdelningens inredning till marketenteri m. m., varför upptagits en kostnad av 9,580 kronor. Kostnaderna för nämnda arbeten, däri inberäknat vissa andra i samband därmed erforderliga ändringar för ett belopp av 2,410 kronor, uppgå sålunda till sammanlagt 22,440 kronor. Mot detta förslag har stationsbefälhavaren förklarat sig icke hava något att erinra.

Marinförvaltningen har i sin skrivelse den 8 oktober 1915 angående regleringen av utgifterna under femte huvudtiteln för år 1917 till behandling upptagit det av stationsbefälhavaren i Karlskrona sålunda väckta byggnadsprojektet samt därvid anfört följande.

Vad *tvättinrättningen* beträffade ansåge marinförvaltningen, att den av stationsbefälhavaren överlämnade utredningen till fullo visade, att betydande besparingar kunde ernås genom anläggande av en för stationens och varvets behov tillräcklig och för dem gemensam tvättinrättning, avsedd att jämväl kunna utföra tvätt för till stationen förlagda rustade fartyg. På samma gång marinförvaltningen funne påtagligt, att Karlskrona grenadjärregemente borde hava sin egen badinrättning, ansåge ämbetsverket, att grundad anledning förefunnes att antaga, att det för kronan vore ekonomiskt fördelaktigt att undvika den kostnad, som skulle betingas av en särskild för nämnda regemente avsedd tvättinrättning, för såvitt tvättning kunde erhållas i kronans tvättinrättning. Det vore emellertid icke av någon särskild vikt för frågans bedömande, huruvida grenadjärregementets tvätt komme att ombesörjas i den nya tvättinrättningen, enär denna i varje fall med hänsyn till växlande behov måste erhålla sådan omfattning att, om så befunnes lämpligt, även sagda tvätt där kunde emottagas. Med stöd av vad sålunda

[25.] andragits ville marinförvaltningen tillstyrka stationsbefälhavarens i Karlskrona förslag angående uppförande av en ny tvätt- och badinrättning för stationen.

Beträffande särskilt den föreslagna *badinrättningen* ansåge marinförvaltningen ur hygienisk synpunkt vara av stor vikt, att åt den flottans personal, som tjänstgjorde å Karlskrona station, varv eller ombord å till stationen förlagda rustade fartyg, bereddes möjlighet att erhålla varmbad i större utsträckning än som hittills varit möjligt med anlitande av den nuvarande bristfälliga och otillräckliga badinrättningen. Denna uppfyllde nämligen ej de berättigade krav, som i sådant hänseende måste ställas på en badinrättning för en station med så stor personal, som i Karlskrona förekomme. Om emellertid en ny tidsenlig badinrättning komme till stånd, syntes det lämpligt, att jämväl Karlskrona kustartilleriregementes i Karlskrona förlagda personal finge begagna densamma, enär regementets egen badinrättning — enligt de upplysningar marinförvaltningen inhämtat — icke kunde anses tillfredsställande i sitt nuvarande skick, och det givetvis icke borde påkostas utbyggnad av densamma, om en badinrättning på Stumholmen komme till stånd.

Enligt marinförvaltningens uppfattning vore vidare ur två särskilda synpunkter viktigt att erhålla nya *beklädnadsverkstäder*, nämligen dels emedan de nuvarande verkstäderna vore av så otillfredsställande hygienisk beskaffenhet, att arbetarna lede men av att därstädes utföra arbetet, och dels enär det med stöd av den erfarenhet, som vunnits såväl under fredstjänstgöring som särskilt under mobiliseringen, visat sig nödvändigt, att beklädnadsverkstäderna erhölle större kapacitet. Den arbetsprodukt, som i de nuvarande verkstäderna kunde erhållas, motsvarade icke de krav, vilka, även då fångvården i största utsträckning anlitades för tillverkning av kläder och skodon, måste fyllas av beklädnadsverkstäderna.

Vidare hade erfarenheten under mobiliseringstiden till fullo ådagalagt faran ur militär synpunkt av att icke hava ett tillräckligt reservförråd av beklädnadspersedlar och materialier. Även ur ekonomisk synpunkt hade denna brist visat betänkliga följder. En nödvändig förutsättning för åstadkommande av ett dylikt förråd vore, att tillgång funnes å tillräckliga *förrådslokaler* av lämplig beskaffenhet. I detta avseende motsvarade de nu disponibla lokalerna i samma hus som beklädnadsverkstäderna icke behovet, och utvidgningsmöjlighet saknades.

Vad beträffade lokaler för *förvaltningsdirektionen* borde framhållas, att behov av nya lokaler ej förelåge så länge de gamla beklädnadsverkstäderna användes, men om dessa och beklädnadsförrådet flyttades, bleve det givetvis för arbetets ledning och kontroll nödvändigt, att

jämväl förvaltningsdirektionens och beklädnadsintendentens lokaler in- [25.]
rymdes i samma hus.

Med stöd av det anförda finge marinförvaltningen tillstyrka stationsbefälhavarens förslag till anläggning av nya beklädnadsverkstäder och förråd, inrymmande jämväl lokaler för förvaltningsdirektionen och beklädnadsintendenten.

I avseende på byggandet av ifrågavarande etablissement förelåge, såsom förut nämnts, två alternativ. Det ena, alternativ I, avsåge att sammanföra allt i en och samma byggnad, under det att enligt det andra, alternativ II, tvätt- och badinrättningen skulle förläggas i en byggnad samt beklädnadsverkstäder m. m. i en annan. Sammanlagda kostnaderna beräknades i förra fallet till 601,300 kronor och i senare fallet till 617,200 kronor. Ehuru det sålunda ur kostnadssynpunkt skulle vara förmånligare att välja det förra alternativet, hade stationsbefälhavaren likväl förordat att bygga två byggnader med hänsyn till de avsevärda olägenheter, som skulle uppkomma genom att sammanföra anstalter med så vitt skilda uppgifter i en och samma byggnad. Marinförvaltningen delade den av stationsbefälhavaren uttalade åsikten i detta avseende, och hade ämbetsverket beträffande de uppgjorda ritningarna och kostnadsförslagen intet i huvudsak att erinra. De smärre jämkningar, som kunde påkallas av förvaltningsdirektionens och förste läkarens erinringar, torde utan ökad kostnad kunna vidtagas, då detaljritningar till byggnadernas uppförande utarbetades.

Ett av de skäl, på vilka stationsbefälhavaren grundat sin framställning om förflyttning av de nuvarande i sjömanskårens matinrättning inrymda tvätt- och badinrättningarna vore, att på sådant sätt i ledigblivande lokaler i sagda hus skulle kunna beredas utrymme för marketenteri samt bättre lokal för korvtillverkningen.

Behovet av ett bättre marketenteri för sjömanskårens kaserner hade sedan länge gjort sig gällande och jämväl blivit av marinförvaltningen inför Kungl. Maj:t framlagt i samband med förslag till äskanden å femte huvudtiteln för år 1914, utan att likväl föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Behovet kvarstode emellertid oförändrat, och ansåge marinförvaltningen det vara av vikt att detsamma snarast bleve fyllt. Ämbetsverket ansåge sig icke böra underlåta att även fästa uppmärksamheten på vikten därav att, enär nya kaserner för sjömanskåren i Karlskrona icke torde kunna inom överskådlig tid påräknas, alla åtgärder snarast vidtoges, som kunde bidraga till att i de gamla kasernerna tillgodose manskapets trevnad och hygien, så långt omständigheterna det medgåve. Det nya marketenteriet, som enligt stationsbefälhavarens förslag

[25.] skulle inrymmas i södra delen av kokhuset, där tvättinrättningen nu vore belägen, finge där en ljus, rymlig och tillfredsställande lokal. Kostnaden för ombyggnaden av denna del av kokhuset vore beräknad till 9,580 kronor, under det att en marketenteribyggnad å kaserngården enligt en av marinförvaltningen den 3 oktober 1912 avlåten skrivelse upptagits till 32,000 kronor.

Korvtillverkning för sjömanskårens matinrättning, som sedan någon tid bedreves i en tillfällig lokal i kokhuset, hade visat sådant resultat, att denna verksamhet borde ej endast fortfara utan ytterligare utvecklas för att tillgodose även andra kronans matinrättningar i Karlskrona. En större lokal erfordrades fördenskull för detta ändamål. Lämplig lokal härför kunde erhållas i den norra delen av kokhuset, där badinrättningen nu vore inrymd. I samma avdelning kunde ock plats beredas för ett välbehövligt kylrum för att bevara charkuterivaror och vissa andra proviantartiklar, som behövde hållas i förråd vid matinrättningen. Kostnaderna för ombyggnad av denna del av kokhuset samt för anskaffande av kylmaskineri vore beräknade till sammanlagt 10,450 kronor, varav kylmaskineriet ensamt betingade ett belopp av 5,200 kronor.

För ändringar i övrigt i kokhuset vore beräknat ett belopp av tillsammans 2,410 kronor, vadan sammanlagda kostnaderna för ändringsarbeten i kokhuset, såsom förut nämnts, uppginge till 22,440 kronor.

De kostnader, som ovan angivits, utgjorde sålunda för:

Tvätt- och badinrättning	346,400	kronor
Beklädnadsverkstäder m. m.	270,800	»
Inredningsarbeten i kokhuset	22,440	»
Summa	639,640	kronor.

Härtill borde emellertid läggas kostnader för maskineri till de nya skräddar- och skomakarverkstäderna. För sådant ändamål borde dels de i nuvarande verkstäderna befintliga maskinerna överflyttas till de nya, dels ock maskiner nyanskaffas. Ett belopp av 30,000 kronor borde för sagda ändamål avses, vadan förestående summa, 639,640 kronor, borde ökas med detta belopp, och skulle sålunda sammanlagda kostnaderna för sagda anläggningar utgöra 669,640 kronor.

Åtgärder för fyllande av förevarande behov ansåge marinförvaltningen böra utan dröjsmål vidtagas, enär de avsåge dels anordningar för avhjälpande av under mobiliseringen påvisade brister, dels anordningar för manskapets hygien och trevnad, dels ock åstadkommandet

av driftsbesparingar. Därest kostnaderna, för att icke alltför mycket betunga budgeten, fördelades på tre år, kunde arbetet beräknas färdigt först under loppet av år 1919. [25.]

Marinförvaltningen har fördenskull hemställt, att Kungl. Maj:t måtte av innevarande års riksdag för uppförande av tvätt- och badinrättning samt beklädnadsverkstäder m. m. vid flottans station i Karlskrona äska ett anslag av 669,640 kronor, därav på extra stat för år 1917 borde anvisas ett belopp av 223,000 kronor.

Departementschefens yttrande.

Det nu föreliggande byggnadsförslaget synes mig vara förtjänt av största uppmärksamhet. Förslaget innefattar i sig två skilda delar och avser, såsom av det förut sagda framgår, *dels* att för skräddar- och skomakarverkstäderna med beklädnadsförråd vid Karlskrona station bereda rymliga och ändamålsenliga lokaler — innehållande även rum för förvaltningsdirektionen och beklädnadsintendenten — i stället för de nu befintliga, som ur flera synpunkter äro synnerligen otillfredsställande, *och dels* att ersätta de nuvarande otillräckliga och omoderna tvätt- och badinrättningarna vid stationen med sådana anordningar, som fylla fordringarna på erforderlig effektivitet och tidsenlighet. Med utförandet av den förstnämnda delen av förslaget skulle därjämte vinnas en behövlig utvidgning av befälhavande amiralens och stationsbefälhavarens expeditionslokaler därigenom att stationskrigsrätten, vilken nu till sitt förfogande har tre rum i samma våning som befälhavande amiralens och stationsbefälhavarens expedition, övertoge förvaltningsdirektionens lokaler i det ledigblivna verkstads- och förrådshuset. Förverkligandet av den sistnämnda delen av förslaget skulle dessutom möjliggöra anordnande i de lokaler i sjömanskårens kokhus- och matsalsbyggnad, som nu upptagas av tvätt- och badinrättningarna, av erforderliga rum för ett nytt marketenteri och av ökat utrymme för köksavdelningen och avdelningen för korvtillverkning.

Ehuru jag finner samtliga de ändamål, som genom ifrågavarande byggnadsförslag sålunda skulle tillgodoses, särdeles beaktansvärda, anser jag mig dock med hänsyn till den betydande statsutgift, som av förslagets genomförande betingas, icke kunna förorda, att medel nu begäras till utförande av förslaget i hela dess omfattning. Däremot tvekar jag icke att tillstyrka, att en del av förslaget redan nu må komma till utförande. Jag vill därvid förutskicka, att jag finner övervägande skäl tala för, att byggnadsprojektet, vare sig det skulle komma att realiseras på en gång eller successivt, bör uppdelas på två särskilda byggnader, den ena omfattande verkstäder och förråd m. m. och den

[25.] andra tvätt- och badinrättningar. I jämförelse med de avsevärda olägenheter, som enligt myndigheternas av mig delade uppfattning skulle förorsakas av ett sammanförande i *en* byggnad av nämnda etablissement och vilka huvudsakligen äro att hänföra till dessa etablissements vitt skilda uppgifter, synes mig den ökade kostnaden, 15,900 kronor, vid uppdelningen på två byggnader icke böra tillmätas större betydelse.

Finner jag mig sålunda av nyss angivet skäl för närvarande böra förorda genomförandet av endast en del av det föreliggande byggnadsförslaget, har jag efter omsorgsfullt övervägande av de olika på frågan inverkande omständigheterna ansett mig böra giva avgjort företräde åt byggnaden för verkstäder och förråd m. m. Vid besök i Karlskrona station under 1915 års sommar har jag varit i tillfälle att taga de för detta ändamål nu använda lokalerna i ögonsikte. Det har därvid synts mig vara ett synnerligen starkt framträdande behov att åt det betydande antal män och kvinnor — utgörande omkring 100 personer — som dagligen äro sysselsatta i dessa trånga, låga, illa ventilerade och illa belysta skräddar- och skomakarverkstäder, snarast möjligt bereda lokaler, vilka motsvara nutida fordringar på utrymme och hygien. Detta behov är sålunda enligt min mening av den beskaffenhet, att det icke låter sig avvisa. Genom de nya lokalerna skulle ock, på sätt marinförvaltningen framhållit, vinnas en särdeles välbehövlig stegring av dessa beklädnadsverkstäders kapacitet, i vilket avseende jag jämväl anser mig böra understödja ämbetsverkets förslag om anvisande av ett belopp av 30,000 kronor för anbringande i dessa lokaler av för ett utökat arbete erforderliga maskinella anordningar. Vad vidare angår kravet på tillräckliga förrådslokaler av lämplig beskaffenhet, vilket krav de nuvarande förrådsutrymmena alldeles icke fylla, har av marinförvaltningen erinrats, hurusom erfarenheten under mobiliseringstiden till fullo ådagalagt faran ur militär synpunkt att icke äga ett tillräckligt reservförråd av beklädnadspersedlar och materialier samt att denna brist även i ekonomiskt avseende visat sig medföra betänkliga följder.

I den ifrågasatta nya byggnaden för verkstäder och förråd skulle enligt förslaget, såsom förut omnämnts, jämväl beredas rum för förvaltningsdirektionen och beklädnadsintendenten. Jag tillåter mig i sådant avseende erinra, att sakkunniga för utredning och uppgörande av förslag rörande organisationen av de till flottans stationer hörande myndigheter i ett den 14 augusti 1915 avgivet förslag hemställt, att förvaltningsdirektionens åligganden i allmänhet måtte övertagas av en närmast under stationsbefälhavaren lydande stationsintendent, vid vilkens sida ställts en biträdande stationsintendent och i viktigare

ärenden jämväl en av stationsbefälhavaren kommenderad officer; och har vid den omtryckning av reglemente för marinen, del I, som under 1915 års höst ägt rum, i reglementet införts av detta förslag påkallade ändringar, vilka trätt i kraft den 1 januari 1916. Av förvaltningsdirektionens sålunda verkställda avlösning genom en stationsintendentur torde måhända någon mindre ändring kunna föranledas i dispositionen av lokalerna inom det nya verkstads- och förrådshuset. [25.]

Emellertid synes man vid förevarande frågas bedömande jämväl böra aktgiva på, huruvida den nuvarande verkstads- och förrådsbyggnaden i framtiden kan finna användning för andra ändamål. I sådant avseende är redan i det föregående omnämnt, att de lokaler i denna byggnad, som nu upptagas av förvaltningsdirektionen, skulle avses för stationskrigsrätten, vars förut disponerade rum i samma våning som befälhavande amiralens och stationsbefälhavarens expedition i stället skulle läggas till denna expedition såsom en välbehövlig förstärkning i utrymme. Beträffande dispositionen av nuvarande verkstads- och förrådsrum har stationsbefälhavaren i sin förutnämnda skrivelse den 27 augusti 1915 anfört, att han då icke vore i tillfälle att avgiva förslag. Emellertid har nu stationsbefälhavaren efter verkställd utredning meddelat mig, att dessa verkstads- och förrådsrum skulle finna en synnerligen välbehövlig användning dels såsom beväringsbeklädnadsförråd för Karlskrona kustartilleriregementes räkning — ifrågavarande beklädnadsförråd vore för närvarande inrymt å vinden till båtskjulet å Stumholmen, en lokal, som ingalunda kunde anses motsvara kraven på ett förrådsrum för förvaring av så dyrbar materiel — dels såsom förvaringsrum för det vid stationen nyupprättade bokförrådet och dels såsom lokal för varvsdepartementet för hus och byggnader, vilket trätt i verksamhet med innevarande års början.

Vad jag i det föregående anfört beträffande behovet av en nybyggnad för beklädnadsverkstäder och förråd innebär, såsom redan förut antytts, icke från min sida något förringande av betydelsen av kravet på nya tvätt- och badinrättningar vid Karlskrona station. Tvärtom synes det mig att, så snart erforderliga medel härtill kunna beredas, denna viktiga fråga jämväl bör bringas till lösning, men torde dessförinnan ytterligare utredning böra åvägabringas rörande dessa inrättningars användande jämväl av övriga i Karlskrona förlagda truppförband.

Med avseende å det föreliggande kostnadsförslaget för utförande av nybyggnaden för verkstäder och förråd, vilket förslag upptager en slutsumma av 270,800 kronor, har jag ej funnit något att erinra. Till detta belopp lärer, i anslutning till vad jag förut anfört, böra läggas ett belopp av 30,000 kronor för maskinella anordningar i de nya verk-

[25.] städerna, vadan den sammanlagda summa, som nu bör hos riksdagen äskas, uppgår till 300,800 kronor. Det föreliggande ritningsförslaget ger mig icke heller anledning till erinran i annan mån än att de mindre ändringar, som påkallas av vad under ärendets behandling nu föreslagits eller eljest vid byggnadsarbetets utförande finnas ändamålsenliga och som icke föranleda ökning i kostnaderna, synas böra iakttagas. Platsen för byggnadens uppförande å Stumholmen synes mig väl vald.

Det anslag, som sålunda erfordras för ifrågavarande byggnad, 300,800 kronor, bör enligt min mening fördelas på tre år.

I överensstämmelse med vad jag ovan anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till uppförande av en byggnad för beklädnadsverkstäder och beklädnadsförråd m. m. vid flottans station i Karlskrona bevilja ett anslag av 300,800 kronor samt därav på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 100,270 kronor.

18. Transportmedel för flottans varv i Stockholm.

[26.] Transportmedel för flottans varv i Stockholm. (Extraanslag.)

På framställning av Kungl. Maj:t beviljade 1915 års riksdag för anskaffning av transportmedel för flottans varv i Stockholm på extra stat för år 1916 ett anslag av 80,000 kronor. Denna anskaffning avsåg 5 pråmar för tillhopa 30,000 kronor och 1 vattenbåt för 50,000 kronor.

Uti sitt förslag till beräknande av utgifterna vid flottans varv i Stockholm för år 1917 har nu varvschefen i Stockholm hemställt om ökning av varvets transportmedel genom anskaffande av följande materiel, nämligen:

dels 2 större bogserbåtar om 80 indikerade hästkrafter för en beräknad kostnad av 45,000 kronor vardera,

dels 1 vattenbåt med motor för en kostnad av 65,000 kronor,

dels 2 däckade bogserbåtar av stål om cirka 15 meters längd och 20 nominella hästkrafters ångmaskin för en kostnad av 32,000 kronor vardera,

dels 2 9,2 meter långa halvdäckade 8 hästkrafters motorbåtar av trä med bogseringsanordning för en kostnad av 8,500 kronor vardera,

dels 5 pråmar av trä, starkt byggda, av omkring 18 meters längd och 5 meters bredd samt med en lastdryghet av omkring 75 à 80 ton för en kostnad av omkring 6,000 kronor per pråm.

Sammanlagda kostnaden för ifrågavarande transportmateriel utgör [26.]
således 266,000 kronor.

Beträffande de 2 större bogserbåtarna, för vilka hemställan om medel av varvschefen gjorts jämväl år 1915, har nämnde chef anfört, att desamma vore i första hand erforderliga för att varvets behov av transportmateriel skulle bliva avhjälpt. Bogserbåtarna i fråga vore nämligen avsedda att utgöra ersättning för varvets bogserbåtar Nordstjärnan, nu 52 år gammal, och Löparen, 20 år, vilka för varje år bleve allt mer oekonomiska och skröpliga och i följd härav allt oftare otjänstbara. Så hade Löparen under våren måst undergå reparationer, uppgående till över 10,000 kronor. Anskaffningskostnaden för de föreslagna bogserbåtarna hade på grund av nu rådande materiel- och dagsverkspriser måst höjas från år 1915 med 12,000 kronor för varje.

Med avseende å behovet av den övriga transportmaterielen, för vilken materiel hemställan om medel av varvschefen även gjorts år 1915, meddelar sagde chef, att detta behov gjorde sig fortfarande och under nu fortgående mobilisering synnerligen starkt gällande. Utom vattenbåten kunde dock denna materiel ersättas, den för skjutskola och måldepå avsedda (2 mindre bogserbåtar och 2 motorbåtar med bogseranordning) genom pansarbåtsångslupar, om nämligen icke Stockholms station tillhörande pansarbåtar befunne sig på expedition, och pråmarna genom förhyrning. Tillgången på privata vattenbåtar vore i Stockholm synnerligen dålig, och användandet vid skolor och måldepå av pansarbåtsångslupar, vilka vore byggda för helt annat ändamål, förorsakade stora reparationskostnader och gjorde det synnerligen svårt, att ej säga omöjligt, att hålla dem i krigsberedskap. Vad slutligen förhyrandet av prämmateriel beträffade, borde detta på grund av de mycket dryga kostnaderna ej ifrågakomma för annat än extra ordinära transporter.

Marinförvaltningen har i sin förenämnda skrivelse den 8 oktober 1915 beträffande föreliggande fråga anfört följande.

Vad beträffade den direkta kostnaden för bogseringar och prämhyror, som varvet på grund av bristande tillgång å egna transportmedel fått vidkännas, hade ämbetsverket erfarit, att desamma under tiden juli 1914—juni 1915 uppgått till följande belopp, nämligen:

	Juli—dec. 1914.		Jan.—juni 1915.		Summa.	
Bogseringar	31,643	68	15,087	82	46,731	50
Prämhyror	46.299	79	12.295	20	58,594	99
Summa	77,943	47	27,383	02	105,326	49

[26.] Härtill komme kostnaden för förhyrningar av såväl bogserbåts- som prämmateriel, verkställda genom försorg av högste behälhavaren över kustflottan vid de tillfällen varvets transpormateriel redan varit disponerad, ävensom de transporter, som ombesörjts medelst den för kustflottans räkning mera konstant förhyrda transportmaterielen.

Visserligen kunde det enligt marinförvaltningens mening ej ifrågasättas, att samtliga de under nu pågående mobilisering erforderliga transporterna skulle ombesörjas med kronans materiel, men då den av varvschefen begärda ökningen av transportmaterielen torde komma till full användning även under vanliga fredsförhållanden, syntes det vara med god ekonomi förenligt, att transportmedlen bleve på av honom föreslaget sätt kompletterade.

Beträffande av varvschefen omnämnda reparationskostnader för de pansarbåtsångslupar, som användes i brist på de föreslagna, för skjutskola och måldepå avsedda bogser- och motorbåtarna, hade marinförvaltningen inhämtat, att de av dessa kostnader, som uppkommit på grund av att ångsluparna måst tagas i anspråk för andra ändamål än dem, vartill de ursprungligen varit avsedda, kunde beräknas till 2,000 à 3,000 kronor per ångslup två gånger om året.

De av varvschefen i Stockholm nu och tidigare framhållna skälen för de gjorda framställningarna syntes marinförvaltningen därför tillfullo motivera anskaffningen av den av honom begärda transportmaterielen, men med hänsyn till än viktigare anslagskrav ansåge sig ämbetsverket beträffande berörda materiel för närvarande endast böra upptaga anskaffning av följande transportmateriel för flottans varv i Stockholm, nämligen:

1 större bogserbåt	kronor	45,000: —
1 vattenbåt	»	65,000: —
1 mindre, däckad bogserbåt	»	32,000: —
1 motorbåt	»	8,500: —
5 pråmar	»	30,000: —
	eller tillhopa kronor	180,500: —

På grund härav har marinförvaltningen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att å extra stat för år 1917 bevilja till transportmedel för flottans varv i Stockholm ett anslag av 180,500 kronor.

Departementschefens yttrande

Vikten av att flottans varv i Stockholm blir försett med nödig transportmateriel har av Kungl. Maj:t och riksdagen redan tidigare be-

aktats. Senast har 1915 års riksdag, såsom förut omförmälts, på framställning av Kungl. Maj:t beviljat anslag för anskaffande av fem pråmar och en vattenbåt. Det synes mig ur såväl ekonomisk som krigsberedskapssynpunkt nödvändigt, att man söker tillgodose de ytterligare behov i förevarande avseende, som må anses mest framträdande. [26.]

Marinförvaltningen har i sin berörda skrivelse den 8 oktober 1915 påvisat, huruledes de kostnader, som för närvarande vid Stockholms station utgå i pråmhyror, stigit till betydande belopp. Bortsett därifrån att dessa dryga kostnader för den angivna tiden (juli 1914—juni 1915) till den väsentligaste delen äro beroende på den anbefallda mobiliseringen — vilket torde framgå därav, att, enligt vad jag inhämtat, motsvarande kostnader för tiden juli 1913—juni 1914 endast uppgått till 4,268 kronor 25 öre — synes det i allt fall ekonomiskt fördelaktigt, att de nu föreslagna fem pråmarna, varför kostnaderna beräknats till relativt lågt belopp eller 30,000 kronor, bliva anskaffade. Enligt vad varvschefen i sin år 1914 till marinförvaltningen avlåtna skrivelse i denna fråga meddelat, vore dessa pråmar avsedda för transport av den mångfald olika slag av proviant, utredning och inventarier, som numera dagligdags förekomme, vilken transport icke kunde ombesörjas med den till varvets förfogande nu stående delvis föråldrade och i övrigt otillräckliga pråmmaterielen.

Vad vidare angår de ifrågasatta två större bogserbåtarna, vill jag erinra, hurusom chefen för varvets ekipagedepartement i skrivelse till varvschefen år 1914 meddelat, bland annat, att ett flertal bogseringar dagligen förekomme till och från kruthus, kolförråd, eskadrar liggande i Sandhamn, Dalarö, Nynäshamn och å Hårsfjärden m. fl. platser i Stockholms skärgård.

Kostnaderna för bogseringar vid Stockholms varv hava enligt inhämtad uppgift under tiden juli 1913—juni 1914 uppgått till 22,068 kronor 30 öre eller mindre än hälften av ovan angivna bogseringskostnader för tiden juli 1914—juni 1915. I dessa kostnader ingå även utgifter till avlöning åt besättningen å de förhyrda bogserbåtarna ävensom för kolåtgång m. m. Även i betraktande härav synas fullgoda skäl föreligga, för att den nu förefintliga bristen på sådan materiel bör avhjälpas. Med hänsyn till den avsevärda, nu ytterligare ökade kostnad, som dessa båtar betinga, anser jag mig emellertid för närvarande icke böra föreslå anskaffning av mer än *en* sådan större bogserbåt för en kostnad av 45,000 kronor.

[26.] Beträffande däremot övrig ifrågasatt transportmateriel, nämligen en vattenbåt, två mindre bogserbåtar och två motorbåtar, synes det mig att, ehuru kravet på denna materiel måste anses beaktansvärt, anskaffningen härav för närvarande icke bör ifrågakomma.

På grund av vad jag anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att för anskaffning av transportmedel för flottans varv i Stockholm bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av 75,000 kronor.

19. Tillbyggnader till vissa verkstäder vid flottans varv i Stockholm m. m.

[27.] Tillbyggnader till vissa verkstäder vid flottans varv i Stockholm m. m. Extra anslag.)

Varvschefen vid flottans station i Stockholm har i skrivelse till marinförvaltningen i fråga om beräknande av utgifterna vid varvet för år 1917 anfört, bland annat, följande.

Ehuruväl frågan om ingenjördepartementets öde för den närmaste framtiden ännu icke vore avgjord, syntes det likväl vara ådagalagt, att departementets nuvarande verkstäder icke på långt när kunde på ett tillfredsställande sätt tillgodose de allt större anspråk, som ställdes på dem, särskilt från kustflottans sida för utförande av brådskande och nödiga arbeten för fartygens hållande i full stridsberedskap. Detta hade särskilt framgått under den alltför forcerade drift, som på grund av särskilda orsaker fortgått sedan förliden höst och under vilken tid ingenjördepartementets verkstäders kapacitet, oaktat överarbete och personalens ansträngande till det yttersta, icke torde kunna anses hava motsvarat de krav, som borde kunna ställas på flottans varv, en omständighet, som syntes varvschefen vara av den allvarligaste betydelse.

Vare sig ingenjördepartementets verkstäder komme att ombyggas och utvidgas å nuvarande eller komme att förflyttas till annan plats, kunde emellertid de nya anläggningarna icke beräknas vara färdiga för användning förrän tidigast efter omkring sex år, varför det ej syntes varvschefen tillrådligt att längre uppskjuta vidtagandet av en del åtgärder för ökande och höjande av ingenjördepartementets verkstäders kapacitet, i den mån detta läte sig göra inom en rimlig kostnad, genom några smärre, provisoriska tillbyggnader samt omflyttning av vissa

verkstadsavdelningar och förråd, så att bättre ekonomi och större arbetsmöjligheter kunde vinnas. [27.]

Varvschefen har därför hemställt, att extra statsanslag för år 1917 måtte begäras för utförande av

tillbyggnad av kopparslagarverkstäderna, beräknad kostnad	kronor	21,000: —
tillbyggnad av plåtslagarverkstäderna, beräknad kostnad	»	70,000: —
nytt kanonskjul för artilleridepartementet, beräknad kostnad	»	9,500: —
inredning av det nuvarande kanonskjulet till järnförråd för ingenjördepartementet, beräknad kostnad	»	5,000: —
	Summa kronor	105,500: —

Såsom motiv för dessa arbeten har varvschefen framhållit,

att de nuvarande kopparslagarverkstäderna vore för små för ifrågakommande arbeten samt att de nu till tre olika platser fördelade verkstäderna borde sammanföras till en enda, varigenom arbetsintensiteten genom möjligheten till förbättrad tillsyn samt enkelhet i arbetenas planering skulle komma att ökas,

att fartygs- och pannplåtslagarverkstäderna, på vilka de största fordringarna måste ställas, avsåges skola utökas dels med det utrymme, som vunnes genom det ifrågasatta sammanförandet av kopparslagarverkstaden, dels genom överbyggande av den mellan de båda verkstadslängorna liggande öppna platsen, sedan det därstädes uppförda för en rationell verkstadsdrift hindrande skjulet och de synnerligen provisoriska taken över en del arbetsmaskiner nedrivits,

att för närvarande ingenjördepartementets större s. k. järnförråd vore inrymt i ett av de söder om dockan liggande galärskjulen, dit till följd av bristande utrymme järnvägsspår i förbindelse med varvets övriga spårnät icke kunde framdragas. Förrådets avlägsna belägenhet vållade avsevärda kostnader för framtransporterande icke blott av tyngre materiel utan även av lättare, varför det vore i högsta grad önskvärt, att ingenjördepartementet finge disponera det i dess omedelbara närhet liggande kanonskjulet för inrymmande däri av järnförrådet samt att i anslutning därtill ett nytt kanonskjul för artilleridepartementet uppfördes samt förlades närmare artilleridepartementets verkstäder. Härigenom skulle även materialförrådet vinna den för-

[27.] delen, att deras till galärvarvet förlagda, under samma uppbördsman lydande båda förråd komme att ligga i omedelbar närhet av varandra.

Marinförvaltningen har i sin skrivelse den 8 oktober 1915 angående utgifterna under femte huvudtiteln för år 1917 förklarat sig anse, att vad varvschefen sålunda anfört utgjorde tillräckliga skäl för ifrågavarande arbetens utförande samt på grund därav hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för tillbyggnader till kopparslagar- och plåtslagarverkstäderna, inredning av ett kanonskjul till järnförråd och uppförande av ett nytt kanonskjul å flottans varv i Stockholm bevilja på extra stat för år 1917 erforderligt belopp, vilket av ämbetsverket ansetts kunna begränsas till 105,000 kronor.

Vidare har chefen för ingenjördepartementet vid flottans varv i Stockholm — under erinran om nyssnämnda förslag rörande utförande av tillbyggnader till kopparslagar- och plåtslagarverkstäderna vid varvet m. m. — i sitt till varvschefen ingivna förslag till arbetsplan för nämnda departement år 1916 beträffande de under rubriken »hus och byggnader» upptagna anslagsbehov anfört, bland annat, följande.

De för år 1916 planerade arbetena, som skulle bestridas av de under denna huvudrubrik sammanförda anslagstitlarna, hade, sedan nödigt underhåll avsetts för hus och byggnader, i övrigt i första hand inriktats på en omläggning av arbets-, förråds- och expeditionslokalerna inom ingenjördepartementet till vinnande av bättre utrymme inom verkstäderna samt större planmässighet och ordning vid arbetenas utförande.

Upprepade gånger hade av myndigheterna och i av särskilda kommittéer verkställda utredningar framhållits, att flottans station i Stockholm — såsom 1907 års försvarskommitté uttryckte sig — »i sitt nuvarande skick ingalunda tillfredsställer de fordringar, som med hänsyn till varvsdriften över huvud och särskilt i mobiliseringshänseende måste ställas på ett modernt örlogsetablissement, avsett att underhålla en betydande del av landets dyrbara krigsfartygsmateriel». I samma uttalande framhölles ytterligare, »att varvets verkstäder äro i hög grad otidsenliga och olämpligt belägna, vilket givetvis avsevärt fördyrar alla vid dem bedrivna arbeten». Dessa omdömen, som redan tagit fast form i dåvarande marinstabschefens uttalande den 8 december 1898 angående de strategiska grunder, vilka ansåges böra vara bestämmande för fördelningen av flottans materiel, hade emellertid icke under de gångna sjutton åren lett till att några mera effektiva åtgärder vidtagits för de anmärkta bristernas avhjälpande. Medel hade visserligen be-

viljats för smärre förbättringar, anskaffande av nya arbetsmaskiner m. m., men någon modernisering och omläggning av verkstäderna hade ej genomförts. [27.]

Enär erfarenheterna under de gångna åren, särskilt under 1914 års forcerade arbeten, ytterligare styrkt befogenheten av de uttalade anmärkningarna samt chefens för ingenjördepartementet bestämda övertygelse vore att, i avbidan på den viktiga varvsförflyttningsfrågans efter allt att döma fortfarande segslitna lösning, en provisorisk förbättring i verkstadsdriften skulle kunna åstadkommas för en rimlig summa, väl motsvarande den ekonomiska vinst och den ökning av verkstädernas kapacitet, som därigenom skulle vinnas, tvekade han icke att framhålla här nedan angivna önskemål i dessa hänseenden såsom de för närvarande viktigaste vid planläggandet av verksamheten inom hus- och byggnadsdetaljen för den närmaste tiden.

Förbättringarna avsåge i huvudsak, dels att arbetena inom de olika verkstadsavdelningarna skulle kunna lättare planeras, överskådas och ledas än under nuvarande synnerligen hopträngda förhållanden, då under samma ledning sorterande avdelningar vore förlagda på vitt skilda platser, dels att organisationen inom de olika arbetsposterna såväl som inom departementskontoret skulle bliva enklare och fastare, allt omständigheter, vilka gemensamt skulle bidraga till att göra verkstadsdriften mera ekonomisk och bättre motsvarande tidens och ändamålets krav.

Enligt uppgjorda planer, i vilka, på sätt här nedan sägs, jämväl inginge de förut omförmälda tillbyggnaderna till kopparslagar- och plåtslagarverkstäderna m. m., skulle utvidgningen och omflyttningen omfatta:

1. Utvidgning av materialförrådets till galärvarvet förlagda lokaler med nu av ritkontoret disponerat utrymme i nedre våningen av samma byggnad.
2. Utvidgning av mekaniska verkstaden med nu av departementskontoret disponerat utrymme i nedre våningen av samma byggnad.
3. Utvidgning av den i verkstadsbyggnadernas sydligaste skepp anordnade övre våningen, så att utrymme bereddes för departementskontor, bokförings- och redovisningskontor samt ritkontor jämte arkiv.
4. Tillbyggnad av kopparslagarverkstaden.
5. Tillbyggnad av plåtslagarverkstäderna.
6. Utvidgning av elektriska avdelningen samt flyttning av densamma jämte verkstad och förråd till nu av stationsingenjören disponerat utrymme i träverkstaden.

[27.] 7. Utvidgning av träverkstaden och snickarverkstaden med nu av elektriska verkstaden disponerade utrymmen.

8. Anordnande av en vind över nuvarande utslagsplan i verkstadsbyggnadernas nordligaste skepp samt inredning för modellförråd.

9. Inredning av det gamla kanonskjulet invid verkstadsbyggnaderna till järnförråd för ingenjördepartementet.

10. Uppförande av nytt kanonskjul i det nyssnämndas ställe i närheten av artilleridepartementet.

11. Flyttning av målarverkstaden till nuvarande modellförråd i galärskjulet nr 25.

12. Flyttning av stationsingenjörens kontor från träverkstaden och arbetspostens »Hus- och byggnadsdetaljen» verkstad från stora slupskjulet till nu av målarverkstaden disponerat utrymme i bodlängan samt dennas påbyggnad.

13. Flyttning av arbetspostens »Maskindetaljen» lokaler och förråd till nu av nyssnämnda arbetspost disponerat utrymme i stora slupskjulet.

14. Inredning av tjänsterum för mobiliseringsingenjören i stora slupskjulet vid sidan av maskinisternas omklädningsrum och intill den föreslagna platsen för arbetsposten »Maskindetaljen».

Av dessa punkter hade de under nr 4, 5, 9 och 10 upptagna redan anmälts i förutnämnda förslag å sådana arbeten och anskaffningar, som vore för varvet erforderliga och vilka ansåges böra genom extra statsanslag under år 1917 utföras, samt därvid beräknats till resp. 21,000 kronor, 70,000 kronor, 5,000 kronor och 9,500 kronor eller sammanlagt 105,500 kronor. Kostnaden för dessa arbeten hade chefen för ingenjördepartementet icke ansett böra bestridas av ordinarie nybyggnads- och underhållsanslag, då genom föreslagen reduktion i underhållet av hus och byggnader i allmänhet under år 1916 till förmån för verkstäderna ett så mycket större belopp under därpå följande år måste avses för förstnämnda underhåll och därför några medel till förbättringars genomförande då icke kunde beräknas bliva disponibla. Vad däremot övriga punkter beträffade, ansåge bemälde chef dessa vara av så stor vikt att snarast möjligt få utförda, att de icke borde uppskjutas i avvaktan på extra statsanslags beviljande, utan borde de igångsättas omedelbart, i den mån ordinarie anslagsmedel därtill lämnade tillgång.

Såsom särskilda motiv för de enligt ovannämnda grunder i arbetsplan för år 1916 upptagna arbetena för utvidgning och omflyttning av departementets verkstäder m. m. har vidare chefen för ingenjördepartementet, under hänvisning till ärendet tillhörande ritningar, av vilka sammandrag här torde få bifogas (bilaga nr 10), vidare anfört följande.

Utrymmet för den till ingenjördepartementet förlagda delen av *materialförrådet*, för närvarande inrymd i en mindre del av verkstadsbyggnadernas sydligaste skepp, vore så knappt, att tillräcklig överskådlighet över befintlig behållning av olika materiel icke kunde vinnas, vilket åter ofta föranledde onödiga upphandlingar eller nödvändiggjorde forcerade upphandlingar till orimligt höga pris. Mer eller mindre ömtålig materiel samt mer eller mindre skrymmande gods måste även, med nuvarande anordningar, förvaras om varandra i ett och samma rum. Genom den föreslagna utvidgningen skulle dessa olägenheter avhjälpas, förrådets utrymme ökas med cirka 30 % och särskilt rum kunna avses för ömtåligare materiel. Samtidigt skulle även mekaniska verkstädernas verktygsförråd bliva lämpligare anordnat med slip- och verktygsmaskiner m. m. samt utlämningskontor i direkt förbindelse med själva förrådet. De för dessa förändringar erforderliga kostnaderna vore så obetydliga, att de ansåges kunna täckas av verkstadsbyggnadens ordinarie underhåll. [27.]

Mekaniska verkstadens utvidgning kunde ej längre uppskjutas, om dess arbetskapacitet skulle kunna utvecklas i behövlig grad för att i någon mån motsvara de stegrade anspråk, som år efter år ställts på densamma och vid sjökrigsmaterielens fortsatta utveckling i än högre grad komme att ställas på densamma, vare sig eventuella nyanskaffningar av fartyg skulle omfatta materiel av större eller mindre tonnage. För närvarande stode en del arbetsmaskiner bokstavligen hopträngda, en del i tillfälliga skjul utanför verkstäderna, vilket givetvis ej kunde i rätt riktning påverka den önskvärda ökningen av arbetsintensiteten eller höja verkstadens arbetsprestationer. Redan under nu gångna arbetsår hade en avsevärd förbättring, såsom av resultaten redan kunnat förmärkas, vunnits genom anordnande av en läktare i filarverkstaden, där en del lättare arbetsmaskiner uppställts, och vore nu avsikten att utvidga nedre våningen i filarverkstaden genom att därtill lägga intill belägna delar av departementskontoret, varigenom utrymme skulle beredas för uppställning av en del tyngre arbetsmaskiner å ljusa och tillräckliga platser. Kostnaden för denna förändring, varigenom mekaniska verkstaden skulle ökas med cirka 120 kvadratmeter, beräknades till 3,000 kronor.

För de av dessa utvidgningar berörda *ingenjördepartementskontorslokalerna* och *nedre ritkontoret* skulle plats beredas genom tillbyggning av den nu i verkstadsbyggnadernas sydligaste skepp anordnade övre våningen, som disponerades av ingenjörerna, ritkontorets övre avdelning samt kadetternas verkstad, vilken senare åter skulle inflyttas på ena sidan av den nyuppförda läktaren i filarverkstaden. De ursprung-

[27.] ligen av dessa kontor disponerade lokalerna, som vid sin tillkomst för nära tjugu år sedan möjligen fyllde då kända behov, kunde numera, trots vidtagna försök till utvidgning och förbättring, icke längre anses motsvara kraven på planmässigt utrymme för de mångomfattande arbetenas bedrivande på ett ekonomiskt och tidsenligt sätt. För hela departementets behöriga ledning och arbetenas ostörda gång borde lokalarna ordnas och sammanföras, så att de ej låge på allt för långt skilda platser eller i olika byggnader och våningar, varigenom mycken tidsspillan med nödvändighet måste uppstå och personalen arbeta splittrad på ett sätt, som icke medgåve tillräcklig och önskvärd tillsyn. Dessutom måste såväl skrivkontorets som ritkontorets allt dyrbarare arkiv flyttas och ordentligt samlas, då det ej kunde anses tillbörligt, att delar av dem vore sammanträngda på ett halvmörkt och svåråtkomligt ställe bland takbjälkar på verkstadsbyggnadens vind. Någon egentlig tillökning i de av dessa avdelningar för närvarande på skilda håll disponerade utrymmen hade icke avsetts; kostnaden för tillbyggnaden jämte inredning beräknades till 32,000 kronor.

Den *elektriska avdelningen*, omfattande verkstad, förråd och ritkontor, vore för närvarande inrymd i två små avbalkningar på nedra botten och i övre våningen inom trä- och snickarverkstäderna, varjämte plats för ingenjör och ritare tillfälligt beretts i departementets övre ritkontor. Med den avsevärda tillökning, som den elektriska materielen under senaste år vunnit särskilt genom tillkomsten av undervattensbåtarna, samt därmed sammanhängande översyns- och underhållsarbeten å denna dyrbara och ömtåliga materiel hade dessa lokaler redan länge visat sig alltför otillräckliga, så att en mängd, även ganska enkla, arbeten måst till högre kostnader utföras vid privata verkstäder, än som skulle ifrågakommit, om varvets elektriska avdelning kunnat medgiva arbetenas utförande därstädes inom rimlig tid. Sedan därjämte anslag beviljats för varvets och stationens elektrifiering, bleve den materiel än ytterligare tillökad, vars skötsel, vård och underhåll komme att åligga den elektriska avdelningen, varigenom även behovet såväl av ökat utrymme som av avdelningens samlande på ett ställe och ställande under tekniskt sakkunnig ingenjörsledning komme att göra sig alltmera kännbart. För den elektriska avdelningens behov hade plats lämpligen ansetts kunna beredas i den nu av stationsingenjören för expedition och ritkontor disponerade lokalen i träverkstadens östra del samt angränsande områden. Avsikten vore att förlägga verkstaden jämte huvudförrådet i nyssnämnda lokaler, utökade dels med passagen

mellan stationsingenjörens nuvarande ritkontor och torkrummet, dels med den plats, som för närvarande upptoges av träverkstadens ångmaskiner, vilka efter elektrifieringen icke längre behövdes. I den nya elektriska verkstaden skulle den nu i departementskontoret befintliga spiraltrappan uppställas för kommunikation till en nyuppförd övre våning, innehållande lokaler för elektroingenjör, ritkontor och förråd av lättare elektrisk materiel. Genom dessa åtgärders vidtagande skulle den elektriska avdelningen vinna en välbehövlig utökning till något mera än det dubbla nuvarande utrymmet. Kostnaden härför beräknades till 6,000 kronor. [27.]

Träverkstaden och *snickarverkstaden* skulle utvidgas med de från dem förut avskilda, för närvarande av elektriska avdelningen disponerade delarna, varigenom särskilt för snickarverkstaden välbehövligt bättre utrymme skulle vinnas för den årligen återkommande översynen av fartygens möbler, för vilka erforderlig plats knappast kunnat beredas i nuvarande snickeriavdelning, till stor olägenhet för hithörande arbetens omsorgsfulla utförande.

Departementets dyrbara och synnerligen skrymmande *förråd av gjutmodeller* vore för närvarande inrymt å vinden till det närmast söder om dockan belägna galärskjulet nr 25 eller på ett avstånd av omkring 300 meter från snickarverkstaden, dit de före varje användande måste hämtas för översyn, justering m. m., vilket förorsakade mycken tidsspillan för verkstadens personal såväl vid modellernas framletande som vid deras transport. Olämpligheten av en sådan placering torde vara ovedersäglig, liksom även de stora fördelarna, som kunde vinnas genom att hava modellförrådet i snickarverkstadens omedelbara närhet, varför avsetts att, ovanpå nuvarande utslagsplan i den intill nyssnämnda verkstad liggande verkstadslängan och med direkt ingång från denna, inreda en vind med fack för modellerna, varuti dessa skulle kunna överskådligt och systematiskt ordnas. Kostnaden för denna tillbyggnad jämte inredning m. m. beräknades till 12,000 kronor.

Till den sålunda efter modellförrådets flyttning disponibla vinden i galärskjulet nr 25 skulle avsikten vara att överflytta *målarverkstaden*, för närvarande inrymd i uthuslängan vid östra kanslihuset å Skeppsholmen i en så trång lokal, att de flesta målningar av inventarier och dylikt ej kunde utföras därstädes, utan antingen utomhus i dess omedelbara närhet eller på skilda platser inom inventarie- och materialförråd, varigenom dels målningsarbetena i hög grad fördyrades, dels det vore omöjligt att utöva tillräcklig tillsyn över desamma. Enär emel-

[27.] lertid de flesta inventarier före målningen översåges och iordningställdes i de på galärvarvet förlagda verkstäderna samt även fartygen under någon tid av utrustningsperioden, såvitt möjligt, dit förlades för dockning och andra arbeten samt målarverkstaden enligt varvsordningen närmast sorterade under arbetsposten »Dockan», syntes det vara såväl för ernående av bättre planläggning och tillsyn av arbetena som för förenklingen av bokföringen icke blott naturligt, utan även synnerligen önskvärt, att målarverkstaden överflyttades till närheten av dockan, där en både rymlig och ljus verkstad kunde beredas å nuvarande modellvind och underliggande förrådslokaler. Kostnaden härför beräknades till 8,000 kronor.

Sedan jämlikt riksdagens uttalande vid behandling av utgifterna under femte huvudtiteln vid 1914 års senare riksdag stationsingenjörens nu under ingenjördepartementet lydande verksamhet torde komma att avskiljas för bildande av ett särskilt *byggnadsdepartement*, skulle det givetvis vara till stor olägenhet att hava detta lilla departements lokaler förlagda till olika sidor av det varvet sönderdelande vattnet med stationsingenjörens expeditions- och ritkontor på Galärvarvet samt arbetsbod och förråd på Skeppsholmen. Enär det dessutom syntes vara önskvärt, att stationsingenjören bereddes kontors- och arbetslokaler så nära som möjligt de myndigheter, varvschefen och stationsbefälhavaren, under vilka han närmast komme att sortera, hade det ansetts synnerligen fördelaktigt att för dessa behov avse dels den av nuvarande målarverkstaden disponerade lokalen i uthuslängan vid östra kanslihuset, dels en ovanpå denna anordnad våning, dit såväl stationsingenjörens expeditions- och ritkontor å Galärvarvet som arbetspostens »Hus- och byggnadsdetaljen» arbetsbod i stora slupskjulet å Skeppsholmen skulle flyttas. Kostnaden för påbyggnad och inredning beräknades till 10,500 kronor.

Till det utrymme i stora slupskjulets södra ända, som genom flyttning av arbetsposten »Hus- och byggnadsdetaljen» bleve disponibel, hade vidare avsikten varit att förlägga arbetsposten »*Maskindetaljen*» med förråd, för vilken, säkerligen av brist på annan då tillgänglig plats, för åtskilliga år sedan lokaler bereddes i råseglarhuset på Skeppsholmsvarvets norra udde, d. v. s. så långt som varit möjligt från ingenjördepartementets huvudsakliga verkstäder, torpedbåtsskjul m. m. En stor del av denna arbetsposts personal, i första hand maskinister och eldare, hade sitt arbete å den till Galärvarvet förlagda materielen, särskilt å torpedbåtarna, och torde det ej vara svårt att inse, vilken menlig och fördyrande inverkan promenader om cirka 700 meter jämte ångfärjeturer, som ofta kunde förorsaka dröjsmål om 15—20 minuter, några gånger

om dagen mellan arbetspostens förråd och arbetsplatserna skulle hava på kostnaderna och bedrivandet av underhållsarbetena å fartygsmateriel- [27.]
len. En flyttning till en centralare plats på varvet för denna ganska stora arbetspost, på vars arbetskapacitet ett nedbringande av underhållskostnaderna i hög grad berodde, hade varit ett länge närt önskemål och syntes lämpligen kunna ske i samband med nu föreslagna omflyttningar. En icke minst viktig fördel genom arbetspostens förflyttning till södra ändan av stora slupskjulet skulle dessutom vinnas därigenom, att uppbördsmannen vid arbetsposten på så sätt skulle kunna ägna bättre tillsyn till maskinisternas på vinden ovanför den föreslagna lokalen förlagda omklädningsrum. Kostnaden för förflyttningen beräknades till 500 kronor.

Därjämte ansåge chefen för ingenjördepartementet, att den yttre tjänsten vid departementet samt särskilt arbetena med fartygens förläggande och hållande i anbefalld beredskap skulle vinna avsevärt, om lämplig lokal å Skeppsholmsvarvet, i omedelbar närhet av maskindetaljen och dess personal samt med utsikt över de viktigare till denna del av varvet förlagda fartygen, kunde beredas *mobiliseringsingenjören;* och har bemälde chef i anslutning härtill föreslagit inredning i stora slupskjulets södra gavel vid sidan av maskinisternas omklädningsrum för mobiliseringsingenjören jämte biträde. Kostnaden härför beräknades till 3,400 kronor.

För samtliga dessa utvidgningar och omflyttningar hade således i arbetsplanen upptagits en sammanlagd summa av 75,400 kronor, vilken summa i sin helhet upptagits i arbetsplanen för år 1916, enär de föreslagna förändringarna hörde så intimt tillsammans med varandra, att icke någon av dem kunde lösryckas från de övriga, utan att rubba den logiska följden dem emellan. Då de viktigaste och mest trängande behoven vore utvidgningen av elektriska verkstaden, mekaniska verkstaden och materialförrådet, men dessa utvidgningar i sin ordning fordrade, att stationsingenjörens och departemenschefens kontor flyttades, måste platser för dessa i första hand beredas.

Slutligen har chefen för ingenjördepartementet hemställt att, därest de sålunda angivna planerna skulle vinna varvschefens och marinförvaltningens gillande, men erforderliga medel från ordinarie anslag till flottans nybyggnad och underhåll för år 1916 icke helt skulle kunna avses för deras genomförande, åtgärder måtte vidtagas för att de sålunda icke täckta anslagsbehoven på annat sätt måtte ställas till varvets förfogande under loppet av år 1916. Dessutom torde det icke vara otänkbart — tillägger bemälde chef — att årets under-

[27.] hållsmedel skulle kunna medgiva, att något av arbetena kunde igångsättas eller åtminstone materiel anskaffas redan under innevarande år.

I vad chefen för ingenjördepartementet sålunda anfört har varvschefen förklarat sig instämma; och har varvschefen för den skull uti sitt förslag till arbetsplan för år 1916 upptagit samtliga de avsedda arbetena, av vilka utvidgningen av snickarverkstaden, därför särskilt belopp icke angivits i chefens för ingenjördepartementet berörda uttalande, i förslaget till arbetsplan upptagits till en kostnad av 2,000 kronor, vadan totalkostnaden för de ifrågavarande arbetena skulle belöpa sig till 77,400 kronor. Då varvschefen upptagit beloppet i sitt förslag till arbetsplan för år 1916, har detta, enligt upplysning av varvschefen, skett i syfte att, enär kravet på arbetenas utförande vore högst trängande, desamma snarast möjligt efter ingången av år 1916 skulle kunna sättas i verket.

Marinförvaltningen har nu i skrivelse den 25 november 1915, med erinran, att ämbetsverket i skrivelse samma dag angående förslag till stater och arbetsplan för flottan framhållit, att kostnaderna för här ifrågavarande arbeten ej kunde, på sätt varvschefen ifrågasatt, bestridas av de ordinarie underhållsmedlen, vidare anfört, att för att varvet emellertid skulle på ett någorlunda tillfredsställande sätt fylla de anspråk, som redan under nu föreliggande förhållanden måste ställas på detsamma, det syntes vara alldeles oavvisligt, att snarast möjligt samtliga ifrågavarande arbeten komme till utförande.

Därest ämbetsverket redan vid avlåtande av sin skrivelse den 8 oktober 1915 angående regleringen av utgifterna under femte huvudtiteln för år 1917 haft tillgång till och kunnat behandla varvschefens skrivelse angående arbetsplan för 1916, skulle ämbetsverket i samband med det i förstnämnda skrivelse upptagna, här ovan omhandlade anslagskravet beträffande tillbyggnader till kopparslagar- och plåtslagarverkstäderna m. m. gjort hemställan om äskande av medel hos 1916 års riksdag jämväl för nu ifrågavarande arbeten.

Vid nu uppgivna förhållanden och då marinförvaltningen icke ansåge sig kunna stå till svars för att flottans härvarande varv icke snarast möjligt sattes i sådant skick, att det kunde åtminstone nödtorftligen fylla sin för flottans krigsberedskap så viktiga uppgift, har ämbetsverket, som under *en* anslagspost sammanfattat alla under denna punkt upptagna arbeten, hemställt, att Kungl. Ma:jt måtte föreslå riksdagen att för tillbyggnader till vissa verkstäder vid flottans varv i Stockholm m. m. bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag

av 182,400 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att härav låta utanordna 77,400 kronor redan under år 1916. [27.]

Departementschefens yttrande.

Till en början torde jag få erinra, att bestämmelser rörande det av varvsmyndigheterna i det föregående omnämnda byggnadsdepartementet med stationsingenjören som chef intagits i reglemente för marinen, del I, vid den omtryckning av nämnda reglementsdel, som ägt rum under 1915 års höst; och har byggnadsdepartementet i enlighet med dessa bestämmelser trätt i verksamhet från och med innevarande års början.

Såsom av det förut sagda framgår, fördelar sig det av marinförvaltningen för här ovan angivna tillbyggnadsarbeten till vissa verkstäder vid flottans varv i Stockholm m. m. äskade beloppet, 182,400 kronor, på följande sätt å de särskilda arbetena:

Tillbyggnad av kopparslagar- och plåtslagarverkstäderna, uppförande av nytt kanonskjul för artilleridepartementet samt inredning av det nuvarande kanonskjulet till järnförråd för ingenjördepartementet, för vilka arbeten kostnaderna av varvschefen beräknats till 105,500 kronor, men av marinförvaltningen upptagits till	105,000	kronor
Utvidgning av den mekaniska verkstaden	3,000	»
» » viss lokal för ingenjördepartementets kontor m. m.	32,000	»
» » den elektriska avdelningen m. m.	6,000	»
» » träverkstaden och snickarverkstaden	2,000	»
Anordnande och inredning av viss lokal för modellförråd	12,000	»
Flyttning av målarverkstaden	8,000	»
» » stationsingenjörens kontor m. m.	10,500	»
» » arbetspostens »Maskindetaljen» lokaler och förråd	500	»
Inredning av tjänsterum för mobiliseringsingenjören	3,400	»
Summa kronor	182,400	kronor.

Kostnaden för utvidgning av materialförrådets lokaler har däremot ansetts kunna täckas av anslaget till flottans nybyggnad och underhåll.

Vid bedömande av föreliggande anslagskrav träder främst i förgrunden den frågan, huruvida det över huvud taget må anses lämpligt,

[27.] att nybyggnadsarbeten under nuvarande förhållanden komma till utförande å flottans station i Stockholm. Jag syftar härvid på det läge, vari spörsmålet om flyttning av nämnda station för närvarande befinner sig. Vid 1914 års senare riksdag avsattes, på framställning av Kungl. Maj:t, för anläggande av ny docka vid stationen, vilken anläggning beräknats kosta 1,400,000 kronor, för år 1915 ett belopp av 300,000 kronor. Därvid uttalade riksdagen, att riksdagen förutsatte att i sinom tid få tillfälle att träffa avgörande i fråga om platsen för den nya dockan. Till dockanläggningen avsattes av 1915 års riksdag ytterligare 750,000 kronor; och är det min avsikt att föreslå Kungl. Maj:t att av innevarande års riksdag begära anvisande för år 1917 av dels de för ändamålet avsatta medlen, tillhopa 1,050,000 kronor, och dels det återstående beräknade beloppet, 350,000 kronor.

Vidare anhåller jag få erinra, att Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 17 september 1914 anmodat marinförvaltningen, chefen för marinstaben och inspektören av flottans övningar till sjöss att gemensamt inkomma med yttrande, huruvida nämnda docka lämpligen borde förläggas inom stationens nuvarande område och i sådant fall med förslag till plats därför eller, därest dockan syntes böra förläggas utom samma område, med därav föranlett yttrande och förslag. Till åtlydnad härav hava nämnda myndigheter den 12 augusti 1915 avgivit utlåtande i ämnet, därvid marinförvaltningen och inspektören hemställt, att den nya dockan måtte förläggas å plats invid Lilla Värtan, i främsta rummet å Lindarängen, men, därest oöverstigliga hinder härför mötte, vid Kaknäs, under det chefen för marinstaben föreslagit, att dockan måtte förläggas inom det nuvarande Galärvarvsområdet. Då det synts erforderligt och lämpligt, att frågan om platsen för dockans förläggning och därmed sammanhängande spörsmål underkastades ytterligare utredning, har jag, efter erhållet nådigt bemyndigande, den 15 december 1915 tillkallat marindirektören I. J. Falkman och kommendörkaptenen H. O. F. Gyldén att såsom sakkunniga biträda inom departementet vid verkställande av sådan utredning. Denna fråga befinner sig ännu icke i det skick, att jag kan underställa densamma Kungl. Maj:ts prövning, men hoppas jag, att den ytterligare erforderliga utredningen kan avslutas i så god tid, att proposition i ämnet hinner avlåtas till innevarande års riksdag. Jag anser mig emellertid redan nu kunna uttala, att jag med hänsyn till innehållet av den redan förebragta utredningen icke kan tillstyrka Kungl. Maj:t, att den nya dockan förlägges inom stationens nuvarande område. Under förutsättning

att Kungl. Maj:t gillar denna min uppfattning och riksdagen i anslut- [27.]
ning härtill skulle fatta beslut om dockans förläggning utom nämnda område, lärer ett sådant beslut enligt min mening såsom konsekvens medföra, att flottans varv inom de närmaste åren och sedermera även flottans station böra förflyttas från sin nuvarande plats. Givet är emellertid, att en sådan förflyttning måste ske successivt och först efter loppet av åtskilliga år kan vara fullbordad. Vid sådant förhållande finner jag för min del, att man icke kan helt och hållet bortse från de krav på förbättrade byggnadsanordningar vid stationen, som redan nu göra sig gällande. Men jag anser å andra sidan, att man därvid bör strängt fasthålla vid den principen, att endast sådana byggnadsanordningar, som ur *krigsberedskapens* synpunkt äro oundgängligen nödvändiga, böra ifrågakomma till utförande.

Ur den nu nämnda synpunkten finner jag emellertid den föreliggande framställningen om anvisande av medel för tillbyggnad av vissa verkstäder vid flottans varv i Stockholm m. m. äga synnerligen goda skäl för sig. Den uttömmande utredning, som av myndigheterna lämnats i ärendet, har ytterligare bekräftat det kända sakförhållandet, att verkstädernas vid härvarande varv kapacitet för närvarande ingalunda motsvarar de krav, vilka måste uppställas för att den del av flottan, som är hänvisad till detta varv för underhåll och reparation, skall kunna hållas i full krigsberedskap. Det är givet, att olägenheterna härav med hänsyn till den anbefallda mobiliseringen av flottan blivit särskilt kännbara; och otvivelaktigt komma dessa olägenheter, därest intet åtgöres för att avhjälpa desamma, att än skarpare framträda, när flottans flytande krigsmateriel efter avslutad mobilisering måste undergå en av den starka påfrestningen under en fortlöpande lång mobiliseringstid föranledd ingående och omfattande översyn och reparation. Nödvändigheten bjuder därför enligt min mening, att åtgärder vidtagas för att åtminstone i någon mån söka utjämna det anmärkta missförhållandet. Vid besök, som jag avlade å varvet under december månad förra året och därvid planen för de nu ifrågasatta arbetena på platsen genomgicks med ledning av vederbörliga ritningar, erhöll jag den bestämda övertygelsen, att denna plan i stort sett är ägnad att på ett lyckligt sätt och för en relativt begränsad kostnad åstadkomma en icke oväsentlig höjning av de ifrågavarande verkstädernas prestationsförmåga samt att åvägabringa ändamålsenliga anordningar i övrigt å varvet.

Även en annan synpunkt förtjänar att vid frågans bedömande tagas i betraktande. Såsom av varvsmyndigheterna framhållits, måste för när-

[27.] varande på grund av bristande utrymme inom varvsverkstäderna en del arbeten, vilka eljest kunnat utföras å varvet, verkställas på privata verkstäder och varv mot ersättning, som ofta särskilt med hänsyn till arbetenas brådskande beskaffenhet blir oskäligt dryg. Så hava, enligt vad jag inhämtat, kostnaderna för de under tiden 1 augusti 1914—20 december 1915 vid privata verkstäder och varv utförda reparations-, underhålls- och förändringsarbeten å flottan tillhörande fartyg uppgått till 591,754 kronor 94 öre. Större delen av dessa arbeten, med undantag av sådana, som stå i samband med fartygens dockning och sliptagning, borde hava kunnat utföras vid flottans härvarande varv, därest en utvidgning i enlighet med nu föreliggande förslag varit genomförd.

Det otillräckliga utrymmet samt de olika verkstads- och förrådslokalernas i flera fall olämpliga belägenhet förorsaka därjämte, att arbetets administration och övervakande försvåras samt att arbetstid måste offras utan motsvarande nytta. Även i detta hänseende synes det föreliggande förslaget erbjuda väsentliga förbättringar, vilkas värde icke får underskattas. På grund av nu anförda omständigheter lärer med allt skäl kunna beräknas, att det å de ifrågasatta anordningarnas genomförande nedlagda kapitalet skulle komma att förräntas och, därest dessa anordningar under någon tid komme till användning, bleve helt eller åtminstone delvis amorterat.

Emellertid har jag med hänsyn dels till det läge, vari frågan om förflyttning av Stockholms varv och station numera befinner sig, och dels till nödvändigheten att i största möjliga mån begränsa kostnaderna så, att även andra angelägna anslagsbehov under femte huvudtiteln må kunna tillgodoses, ansett mig böra göra hemställan om vissa reduktioner uti nu ifrågavarande anslagskrav. Till en början synes mig därvid den ifrågasatta tillbyggnaden av plåtslagarverkstäderna kunna ur förslaget utgå. Visserligen lider det enligt min mening intet tvivel, att denna tillbyggnad är av stor betydelse för hithörande arbetens behöriga utförande och att anordningen även ekonomiskt sett måste anses bärkraftig. Men då man redan genom de nuvarande kopparslagarverkstädernas sammanförande vinner ett icke obetydligt ökat utrymme även för plåtslagarverkstäderna och, efter det plats för den nya dockan och varvet blivit bestämd, en ny plåtslagarverkstad lärer jämsides med dockanläggningen böra uppföras, har jag icke ansett mig nu böra tillstyrka anvisande för denna tillbyggnad av det rätt avsevärda beloppet, 70,000 kronor. Skulle däremot varvet någon längre tid komma att kvarbliva på Galärvarvet, måste enligt min åsikt förevarande arbete nödvändigtvis komma till utförande.

Därjämte har jag funnit, att arbetena med inredning av artilleri- [27.]
departementets nuvarande kanonskjul till järnförråd för ingenjördepartementet och uppförande av ett nytt kanonskjul för artilleridepartementet icke äro av den trängande beskaffenhet, att dessa arbeten under nuvarande förhållanden böra verkställas. Härigenom skulle ytterligare besparas 5,000 + 9,500 = 14,500 kronor. Slutligen synes det mig, att kostnaden, 12,000 kronor, för den föreslagna inredningen av en vind i galärskjulet n:r 25 för förrådet av gjutmodeller icke bör tagas i beräkning, då modellförrådet tills vidare torde kunna kvarbliva på sin nuvarande plats. För målarverkstaden, som enligt förslaget skulle flyttas till modellförrådets nuvarande lokal, lärer i stället annat utrymme kunna beredas, exempelvis i något av de två utav lotsverket nu upptagna galärskjulen, sedan lotsverkets där förlagda förråd, på sätt av 1915 års riksdag medgivits, flyttats till plats å Södra Djurgården.

I enlighet med vad jag sålunda anfört skulle det av marinförvaltningen föreslagna beloppet, 182,400 kronor, nedsättas med 70,000 + 14,500 + 12,000 = 96,500 kronor; och utgör sålunda det belopp, som enligt min mening nu bör under denna punkt beräknas, 85,900 kronor.

Varvsmyndigheterna hava ifrågasatt, att kostnaderna för en del av de ifrågasatta arbetenas utförande skulle kunna utgå av anslaget till flottans nybyggnad och underhåll. Jag delar emellertid marinförvaltningens uppfattning därom, att erforderlig tillgång icke lärer kunna från omförmälda anslag beredas, och stöder mig därvid på den gångna tidens erfarenhet rörande den starka belastning, som detta anslag redan nu är underkastat. För ändamålet nödiga medel torde alltså böra av riksdagen begäras såsom anslag på extra stat för år 1917.

Skola emellertid de av mig förordade byggnadsarbetena bliva till avsedd nytta, är det av vikt, att de snarast möjligt komma till utförande. Härför talar ock den omständigheten att, sedan 1914 års senare riksdag för elektriska anläggningar vid flottans härvarande station och varv beviljat ett anslag av 98,500 kronor — för vilket ändamål enligt Kungl. Maj:ts medgivande den 31 december 1915 må på grund av de stegrade materialpriserna användas ytterligare 27,500 kronor, att utgå av anslaget till flottans nybyggnad och underhåll — samt en transformatorsstation blivit uppförd å varvet, de nu ifrågavarande byggnadsanordningarna böra komma till utförande, innan arbetet med de elektriska installationerna inom de byggnader, som beröras av förändringarna, påbörjas. Jag anser därför, att Kungl. Maj:t bör bemyndigas att redan under innevarande år disponera hela det ifrågavarande beloppet, 85,900 kronor.

[27.] På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att för tillbyggnader till vissa verkstäder vid flottans varv i Stockholm m. m. bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av 85,900 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att disponera detta belopp redan under innevarande år.

20. Örlogsdepå i Göteborg.

[28.] Örlogsdepå i Göteborg. (Extra anslag.)

I propositionen nr 60 år 1914 anförde jag, att de åtgärder, som behövde vidtagas för en örlogsdepå i Göteborg, inskränkte sig till vissa arbeten vid Nya varvet i Göteborg, avseende att bereda möjlighet att dit förlägga en lokalstyrkas fartyg. Verkställda beräkningar gåvo vid handen, att de erforderliga arbetena icke vore av större omfattning, än att de borde kunna bestridas inom den beräknade årliga genomsnittsramen för extra ordinarie utgifter (utom till fartygsbyggnader). Vid sådant förhållande kunde frågan om ordnandet av denna örlogsdepå lösas utan att särskild kostnad vid 1914 års riksdag behövde beräknas.

Härvid har riksdagen icke haft något att erinra.

Genom nådigt brev den 17 september 1914 anbefalldes marinförvaltningen att uppgöra och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till ordnande av ifrågavarande örlogsdepå i enlighet med därför i propositionen nr 60 år 1914 angivna grunder.

Till åtlydnad härav har marinförvaltningen i hemlig skrivelse den 22 november 1915 avgivit förslag i sådant hänseende. Ämbetsverket har därvid anfört, bland annat, att de åtgärder, som betingades av en förläggning av den ifrågavarande lokalstyrkans (Göteborgsavdelningen) fartyg till Nya varvet, vore:

a) beredande av förtöjningsplatser och därmed sammanhängande anordningar för avdelningen tillhörande örlogsfartyg;

b) beredande av upplagsplatser för förråd m. m., avsedda för avdelningens samtliga fartyg;

c) beredande av inkvartering för den för tillsyn m. m. av förråden avsedda personalen ävensom för dem av fartygsbesättningarna, som borde vara förlagda till Nya varvet, samt beredande av lokaler för ordnande av personalens övnings-, förplägnads-, verkstads-, sjukvårds-, mess- m. fl. förhållanden.

Totala kostnaden för anordnandet av en örlogsdepå i Göteborg skulle enligt marinförvaltningens beräkningar bliva: [28.]

för förtöjningsplatser m. m.	kronor	95,500: —
» plats för förråd m. m.	»	100,400: —
» inkvarterings- m. fl. lokaler	»	299,000: —
	Summa kronor	494,900: —

eller avrundat 495,000 kronor.

Med hänsyn till storleken av det sålunda för depåns ordnande erforderliga beloppet borde detsamma enligt marinförvaltningens mening fördelas på en tidrymd av tre år.

Ämbetsverket har på grund härav hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå innevarande års riksdag att till ordnande av en örlogsdepå i Göteborg bevilja ett anslag av 495,000 kronor och därav på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 165,000 kronor; och borde Kungl. Maj:t bemyndigas att av sistnämnda belopp disponera 100,000 kronor redan under år 1916.

Departementschefens yttrande.

Det av marinförvaltningen uti ifrågavarande ärende avgivna förslaget har till Kungl. Maj:t inkommit först den 13 december 1915. Med hänsyn därjämte till ärendets natur och på grund av de många andra betydelsefulla och tidskrävande arbetsuppgifter, som under senaste tiden förelegat, är jag ännu icke beredd att till prövning av Kungl. Maj:t framlägga ifrågavarande ärende. Då emellertid frågan är av den betydelse, att den snarast möjligt bör vinna sin lösning, synes det mig, att medel för ändamålet böra tagas i beräkning vid framställningen till riksdagen i fråga om anslagsbehoven för år 1917. På grund av nödvändigheten att söka i största möjliga mån nedbringa statsutgifterna har jag, efter samråd med chefen för marinförvaltningen, ansett mig kunna utgå från att, utan eftersättande av de allra nödvändigaste arbetena, det till inkvarterings- m. fl. lokaler upptagna beloppet skulle kunna nedsättas med omkring 135,000 kronor, varigenom sammanlagda kostnadsbeloppet kunde beräknas till omkring 360,000 kronor. Under förutsättning av arbetenas fördelning i enlighet med marinförvaltningens förslag på tre år borde alltså för år 1917 beräknas ett belopp av 120,000 kronor.

Jag hemställer fördenskull, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att i avvaktan på den proposition angående beviljande av anslag för anordnande av en örlogsdepå

[28.] i Göteborg, Kungl. Maj:t må komma att till riksdagen avlåta, för berörda ändamål bland de *extra anslagen* å femte huvudtiteln för år 1917 beräkna ett belopp av 120,000 kronor.

21. Uppförande av ammunitionsförrådshus.

[29.] Uppförande av ammunitionsförrådshus. (Extra anslag.)

I sin berörda skrivelse den 8 oktober 1915 har marinförvaltningen anfört, att genomförandet av 1914 års nybyggnadsprogram för flottan innebure anskaffandet för de nya fartygen av artilleriammunition utöver den utredning, som under normala förhållanden förvarades ombord. För den del av ammunitionen, som sålunda måste förvaras i land intill dess den toges i anspråk för fartygen, saknades erforderligt förrådsutrymme. Till följd härav bleve uppförandet av ett ammunitionsförrådshus för vardera stationen behövligt. Kostnaden för varje sådant förrådshus enligt hittills använd typ beräknades under nu rådande förhållanden uppgå till 37,500 kronor eller för båda förrådshusen till 75,000 kronor. Då en del av ifrågavarande ammunition kunde beräknas färdigställd under vintern 1916—1917, borde förrådshusen till dess vara tillgängliga. Till följd härav vore det behövligt, att förenämnda anslag ställdes till Kungl. Maj:ts disposition redan under år 1916.

Marinförvaltningen har därför hemställt, att Kungl. Maj:t ville för uppförande av två ammunitionsförrådshus hos innevarande års riksdag äska på extra stat för år 1917 ett anslag av 75,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att härav disponera erforderligt belopp redan under år 1916.

Departementschefens yttrande.

För närvarande finnas för förvaring av den för fartygen avsedda andra ammunitionsutredningen, vilken är avsedd att i mån av förbrukning lämna ersättning för den ombord å stridsfartygen medförda utredningen, tillsammans sex ammunitionsförrådshus och tre kruthus.

Genom det av 1914 års senare riksdag beslutade nybyggnadsprogrammet för flottan kommer flottan att under de närmast följande åren tillföras tre pansarbåtar, fyra jagare jämte undervattensbåtar med därtill hörande ammunitionsutredning. På sätt här nedan under punkterna 38 och 67 omförmäles, anser jag mig därjämte böra föreslå Kungl. Maj:t att hos riksdagen äska medel till förbättring av projektilutred-

ningen för vissa pansarbåtar och för anskaffning av viss artillerimateriel för flottan och kustartilleriet. Det synes mig med hänsyn till nu nämnda förhållanden nödvändigt, att de av marinförvaltningen ifrågasatta två nya ammunitionsförrådshusen snarast möjligt komma till utförande, helst som, enligt vad jag inhämtat, de nuvarande ammunitionsförrådshusen och kruthusen redan nu äro för sitt ändamål otillräckliga. Mot den beräknade kostnaden av 37,500 kronor för varje ammunitionsförrådshus har jag icke något att erinra. [29.]

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att för uppförande av två ammunitionsförrådshus bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av 75,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att därav disponera erforderligt belopp redan under innevarande år.

22. Tankpråmar för oljetransport.

Varvschefen vid flottans station i Karlskrona har i skrivelse till marinförvaltningen den 30 september 1914 angående beräknande av utgifterna för stationen för år 1916 i de delar, vilkas förvaltning tillhör honom, framhållit behovet av cisterner eller pråmar för förvaring och transport av brännoljeutredning för fartygen. [30.] Tankpråmar för oljetransport. (Extra anslag.)

Marinförvaltningen, som redan i en tidigare skrivelse uppmärksammat behövligheten av cisterner för brännolja vid Karlskrona varv, har i skrivelse den 24 november 1914 förklarat sig instämma i vad bemälde varvschef anfört beträffande behovet av anordningar uti ifrågavarande hänseende samt ansett det vara av vikt, att åtgärder snarast vidtoges för dettas fyllande särskilt med hänsyn därtill, att oljeeldning enligt 1914 års riksdagsbeslut skulle anordnas å ett flertal av flottans fartyg, men har ämbetsverket, enär ifrågavarande ärende ännu vore under utredning, icke då gjort någon framställning i ämnet.

Sedermera har varvschefen i Karlskrona i skrivelse till marinförvaltningen den 11 december 1914 avgivit förnyat yttrande i ämnet och därvid framhållit, att genom 1914 års riksdagsbeslut om anvisande av medel till anordningar för oljeeldning — förutom å jagare samt pansarbåten Sverige och följande pansarbåtar av samma typ — jämväl å Karlskrona station tillhörande pansarbåtarna Dristigheten, Åran, Wasa, Manligheten och Oscar II frågan om anordnande å Karlskrona station av förvaringsrum för brännoljeutredning till fartygen kommit i

[30.] ett nytt läge. För att kunna hålla i förråd ett tillräckligt antal utredningar av brännolja för samtliga angivna fartyg torde krävas ett avsevärt utrymme. Det syntes därför vara erforderligt att utreda, huruvida detta utrymme borde åstadkommas genom byggandet av endast cisterner, endast tankpråmar eller både cisterner och tankpråmar samt om storleken av den brännoljeutredning, för vars förvarande utrymme skulle beredas. Varvschefen ansåge dock att, utan avvaktan på den slutliga utredningen i ämnet, åtgärder snarast borde vidtagas för mötande av det oavvisliga behovet av ökat utrymme för brännoljas förvaring; och har varvschefen med hänsyn härtill — med bifogande av ett genom stationens ingenjördepartement upprättat förslag jämte ritning till pråm för brännolja om 180 tons rymd — föreslagit anskaffning till en början av *en* dylik pråm för Karlskrona varv för en kostnad av 47,400 kronor.

I skrivelse den 6 april 1915 har därefter marinförvaltningen ånyo upptagit frågan om anordningar uti förevarande avseende samt därvid, då ytterligare utredning erfordrades, vad anginge Karlskrona station, rörande plats i land för samt antalet och storleken av cisterner för brännoljeutredningens förvarande, ansett spörsmålet härom böra anstå, tills fullständig utredning hunnit verkställas.

Även om brännoljeförrådet förvarades i cisterner — yttrade marinförvaltningen vidare — bleve dock tankpråmar för transporter erforderliga, och ansåge ämbetsverket, i likhet med varvschefen i Karlskrona, att åtgärder snarast borde vidtagas för mötande av det oavvisliga behovet av sådana, i vilket syfte ämbetsverket föresloge anskaffande till en början av *en* tankpråm för vardera stationen. Den av varvschefen i Karlskrona föreslagna prämen med en rymd av 180 ton för en kostnad av 47,400 kronor vore enligt ämbetsverkets förmenande väl liten och borde ökas till en kapacitet av 200 ton samt borde kunna framdrivas med egen motor. Enligt ämbetsverkets beräkning skulle kostnaden för en dylik pråm, på grund av under nuvarande förhållanden rådande materialpris, ökas till omkring 55,000 kronor, en ökning, som väl motiverades av de fördelar, som därmed vunnes. På grund härav har marinförvaltningen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte hos 1915 års riksdag äska å extra stat för år 1916 ett anslag av 110,000 kronor till anskaffande av två motordrivna tankpråmar för oljetransporter.

Med hänsyn därtill, att marinförvaltningens nu omhandlade skrivelse av den 6 april 1915 inkommit till Kungl. Maj:t först den 21 i samma månad, kunde någon framställning i ämnet icke medhinnas till samma års riksdag.

Nu har marinförvaltningen i skrivelse den 11 november 1915, under åberopande av vad i detta ärende tidigare förekommit, anmält, att varvschefen i Karlskrona som plats för anläggande av två cisterner, vardera om 1,000 tons kapacitet, föreslagit en av öarna i varvets närhet, mot vilken plats befälhavande amiralen i Karlskrona ur militär synpunkt ej haft något att erinra. Ämbetsverket har vidare anfört, att enligt av chefen för ingenjördepartementet vid Karlskrona station gjord beräkning, som av varvschefen översänts utan erinran, kostnaderna för grundläggning av pumpar, rörledningar, ducdalber, bryggor m. m. skulle utgöra tillsammans 63,100 kronor. Marinförvaltningen beräknade kostnaden för *en* cistern jämte armatur till 26,500 kronor, om cisternen tillverkades av svensk plåt. Användes utländsk plåt, minskades detta belopp med omkring 6,000 kronor. Ämbetsverket, som likväl ansåge sig böra giva det förstnämnda alternativet företräde, beräknade alltså totalkostnaden för cisternernas anläggning till 116,100 kronor. [30.]

Vad beträffade anläggning av brännoljecisterner för Stockholms station har marinförvaltningen erinrat, att de voro inbegripna i ämbetsverkets förslag till anläggning av bränsledepå m. m. i Stockholms skärgård, vartill medel begärts i ämbetsverkets skrivelse den 8 oktober 1915 angående regleringen av utgifterna under femte huvudtiteln för år 1916.

Under erinran vidare, att kostnaden för två motordrivna tankpråmar, av vilka en avsåges för vardera stationen, enligt marinförvaltningens berörda skrivelse den 6 april 1915 beräknats till sammanlagt 110,000 kronor har ämbetsverket — som ansåge det vara en given följd av brännoljans vidsträcktare användning å flottans fartyg, att nödvändiga anordningar vidtoges för att tillhandahålla detta slags bränsle — med hänsyn till den erfarenhet, som vunnits under krigsåren, framhållit vikten av att dylika anordningar utan dröjsmål vidtoges. Marinförvaltningen ansåge fördenskull ej tillrådligt att på två eller flera år fördela det ovan angivna medelsbehovet.

Ämbetsverket har på grund härav hemställt, att för brännoljecisterner vid Karlskrona station och anskaffning av två motordrivna tankpråmar för oljetransporter måtte hos riksdagen på extra stat för år 1917 äskas ett anslag av 226,100 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av nämnda belopp använda redan under år 1916 ett belopp av 113,000 kronor.

Departementschefens yttrande.

På sätt förut nämnts, har 1914 års senare riksdag beslutat, att de fem yngsta pansarbåtarna, nämligen Dristigheten, Åran, Wasa, Manlig-

[30.] heten och Oscar II, skola förses med anordningar för oljeeldning. Även å pansarbåten Tapperheten komma anordningar för oljeeldning att anbringas. I planen för nybyggnad av pansarbåten Sverige samt de av nyssnämnda riksdag till byggande beslutade två pansarbåtarna och fyra jagarna ingå jämväl sådana anordningar. Vad beträffar de redan färdigbyggda jagarna äro å dessa, på ett undantag när, anstalter anbringade för partiell oljeeldning, och avsett är, att fullständiga oljeeldningsanordningar skola med anlitande av för ändamålet tillgängliga medel anbringas å alla jagarna.

I samma mån oljeeldning sålunda redan kommit eller i en nära framtid kommer till användning å flottans stridsfartyg, måste givetvis särskilda åtgärder vidtagas för att på ändamålsenligt sätt tillhandahålla fartygen erforderligt förråd av brännolja. För detta ändamål har av marinförvaltningen nu föreslagits dels uppförande i land vid flottans stationer i Stockholm och Karlskrona av cisterner för förvaring av brännolja och dels anskaffande av motordrivna tankpråmar, en för vardera stationen, för oljans transporterande till fartygen.

Frågan om uppförande av oljecisterner vid flottans stationer är ännu icke i det skick, att jag kan underställa densamma Kungl. Maj:ts prövning. Vad först beträffar ifrågasatt anordnande av sådana cisterner vid Stockholms station, sammanhänger spörsmålet om lämplig plats för desamma omedelbart med frågan om varvets och stationens eventuella förflyttning. Jag hoppas inom kort kunna inför Kungl. Maj:t anmäla ett av de sjömilitära myndigheterna avgivet förslag rörande platsen för den nya docka vid nämnda station, vartill riksdagen åren 1914 och 1915 avsatt medel. Därvid torde jag ock få tillfälle att närmare beröra, i vad mån frågan om varvets och stationens förflyttning röner inflytande av det beslut, som kommer att fattas i anledning av berörda förslag. För Stockholms stations vidkommande lärer sålunda redan av nu nämnd anledning något avgörande icke för närvarande böra träffas i fråga om uppförande av oljecisterner vid stationen.

Bortsett emellertid från nu omförmälda särskilda omständigheter beträffande Stockholms station, finner jag den föreliggande utredningen rörande oljecisterners uppförande vid flottans stationer icke vara tillräckligt uttömmande. Tillförlitlig vägledning för bedömande av dessa cisterners storlek med hänsyn till det framtida behovet av bränsleutredning för fartygen synes mig icke föreligga, och utredningen torde därjämte behöva kompletteras med undersökning beträffande cisternernas anordnande med avseende å skydd för beskjutning och därav uppkommande eldfara m. m. I betraktande härav lärer, intill dess fullstän-

dig utredning i ämnet blivit verkställd, böra anstå med frågan rörande uppförande av de föreslagna oljecisternerna även vid Karlskrona station. [30.]

Däremot anser jag mig böra förorda marinförvaltningens förslag, såvitt angår anskaffning av två motordrivna tankpråmar för oljetransport till fartygen. Sådana tankpråmar äro nämligen behövliga även utan att cisterner i land finnas uppförda, då fartygen förmedelst dylika pråmar tills vidare kunna tillföras olja från privata oljeupplag. Rörande pråmarnas konstruktion och den beräknade kostnaden av 55,000 kronor för varje pråm har jag icke någon invändning att framställa; och torde i betraktande av anskaffningens brådskande beskaffenhet Kungl. Maj:t böra bemyndigas att av den sammanlagda kostnaden, 110,000 kronor, disponera hälften eller 55,000 kronor redan under innevarande år.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att för anskaffning av två tankpråmar för oljetransport på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av 110,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av detta belopp disponera hälften eller 55,000 kronor redan under innevarande år.

Övningar.

23. Flottans krigsberedskap och övningar.

I enlighet med 1914 års senare riksdags efter framställning av Kungl. Maj:t fattade beslut hava från och med år 1915 samtliga utgifter för flottans övningar, vare sig de äro att hänföra till stammens eller till beväringens övningar, sammanförts under ett gemensamt reservationsanslag, benämnt anslaget till »flottans krigsberedskap och övningar». I detta hava sålunda uppgått dels det dittillsvarande reservationsanslaget till »flottans övningar» och dels större delen av det förutvarande förslagsanslaget till »sjöbeväringens vapenövningar samt beklädnad och ersättning därför». [31.] Flottans krigsberedskap och övningar. (Ordinarie anslag.)

Enligt beräkningar, vilka på grundval av det förslag till normalövningsplan för flottan, som chefen för marinstaben avgivit med skrivelse den 25 september 1913, blivit utförda och vilka framlades i propositionen nr 60 för år 1914 angående sjöförsvarets ordnande,

[31.] skulle för perioden 1915—1919 följande belopp vara erforderliga för anslaget till flottans krigsberedskap och övningar, nämligen för

1915	3,110,000	kronor	
1916	3,380,000	»	
1917	3,550,000	»	
1918	3,645,000	»	samt
1919	3,680,000	»	

I riksdagsskrivelsen nr 1 för år 1914 uttalades i denna fråga, att riksdagen, som tagit del av de planer för flottans krigsberedskap och övningar, som funnes i nämnda proposition nr 60 med tillhörande bilagor intagna, icke hade något att erinra mot de grunder, enligt vilka dessa planer blivit uppgjorda, men ville riksdagen i samband därmed erinra därom, att ett genomförande av den av riksdagen antagna nybyggnadsplanen skulle medföra vissa jämkningar i den av Kungl. Maj:t framlagda planen för krigsberedskap och övningar.

För åren 1915 och 1916 uppförde riksdagen i enlighet med Kungl. Maj:ts propositioner ifrågavarande anslag med belopp av resp. 3,110,000 och 3,380,000 kronor.

Chefen för marinstaben har i skrivelse till marinförvaltningen den 19 oktober 1915 ansett anslaget böra för år 1917 ökas med 170,000 kronor eller till 3,550,000 kronor, vilken sistnämnda summa vore densamma, som beräknats i propositionen nr 60 till 1914 års senare riksdag. Marinstabschefen har därvid anfört, att skäl till ändring i denna beräkning ej för närvarande syntes föreligga, då ökningen i övningskostnad till stor del bestämdes av den osäkra tidpunkten för nytillkommande fartygs färdigställande.

Marinförvaltningen har i sin skrivelse den 2 november 1915 hänvisat till chefens för marinstaben omförmälda förslag och hemställt om äskande hos riksdagen att uppföra ifrågavarande anslag i riksstaten för år 1917 med 3,550,000 kronor.

Departementschefens yttrande.

På sätt jag förut under punkten om anslaget till flottans nybyggnad och underhåll meddelat, pågår ännu inom marinstaben arbetet med den revidering av normalplanen för flottans övningar, vilken betingas av riksdagens beslut i fråga om nyanskaffning av krigsfartygsmateriel för perioden 1915—1919. Vid sådant förhållande anser även jag, att för bestämmande av anslaget till flottans krigsberedskap och öv-

ningar för år 1917 andra grunder icke kunna anlitas än de beräk- [31.]
ningar, som uppgjordes till förenämnda proposition nr 60 till 1914 års senare riksdag. Planen för krigsberedskap och övningar för år 1917, sådan den nu kan beräknas, torde därför böra ansluta sig till vad därför i nämnda proposition förutsatts.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att i riksstaten för år 1917 höja reservationsanslaget till flottans krigsberedskap och övningar

nu	kronor	3,380,000: —
med	»	170,000: —
till	kronor	3,550,000: —

24. Sjöbeväringens avlöning och beklädnad m. m.

Såsom redan blivit nämnt under punkt 31, beslöt 1914 års [32.]
senare riksdag i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag att i riksstaten för år 1915 från dittillsvarande förslagsanslaget till »Sjöbeväringens vapenövningar samt beklädnad och ersättning därför» överflytta till reservationsanslaget till flottans krigsberedskap och övningar ett belopp, som motsvarade de egentliga övningskostnaderna för sjöbeväringen. I samband därmed beslöts, att återstoden av förstnämnda anslag skulle i riksstaten uppföras under ändrad benämning »Sjöbeväringens avlöning och beklädnad m. m.» De utgifter för de värnpliktiga, som skola från detta under nytt namn uppförda anslag bestridas, äro följande:

Sjöbeväringens avlöning och beklädnad m. m. (Ordinarie anslag.)

penningbidrag och penningtillskott,
understöd åt värnpliktigas familjer,
beklädnadskostnad,
hämtnings- och hemförskaffningskostnad ävensom extra utgifter för sjöbeväringen samt kostnader för inskrivning, redovisning och inkasernering.

I sin förenämnda skrivelse till marinförvaltningen den 19 nästlidna oktober har chefen för marinstaben anfört, att beträffande anslaget till sjöbeväringens avlöning och beklädnad m. m. samma beräk-

[32.] ningsgrunder torde böra användas för år 1917 som av honom föreslagits för år 1916.

Enligt dessa beräkningsgrunder skulle medelsbehovet å anslagstiteln i fråga bliva följande:

Penningbidrag:

841,840 tjänstgöringsdagar à 50 öre ..... kr. 420,920: —

Penningtillskott:

Sjökaptener och styrmän:	50 man i 360 dagar	=	18,000	dagar
Maskinister:	20 man i 360 dagar	=	7,200	»
Ingenjörer:	10 » i 195 »	=	1,950	»
Intendenter:	10 » i 395 »	=	3,950	»
Läkare:	8 » i 365 »	=	2,920	»
		summa	34,020	dagar

à 25 öre » 8,505: —

Understöd åt vissa värnpliktigas familjer ..... kr. 9,000: —

Beklädnadskostnad:

841,840 dagar à 41,5 öre, avrundat ..... » 349,364: —

Hämtnings- och hemförskaffningskostnad:

2,481 man à kronor 15: — ..... » 37,215: —

Extra utgifter, inskrivning och redovisning samt inkasernering:

Enligt hittills använda beräkningsgrunder ..... » 50,000: —

Summa kronor 875,004: —

Marinförvaltningen har i sin skrivelse den 2 november 1915 icke haft något att anmärka mot vad chefen för marinstaben anfört, och har ämbetsverket hemställt, att anslaget måtte i riksstaten för år 1917 uppföras med oförändrat belopp eller 875,004 kronor.

Departementschefens yttrande

Beträffande ifrågavarande anslag har jag intet annat att erinra, än att anslaget, i enlighet med vad jag under punkt 16 anfört och under

förutsättning av riksdagens bifall till däri gjord hemställan, bör ökas med 39,785 kronor för beredande av värnpliktigs förmåner åt sjökadetter samt åt marinintendentselever och -aspiranter ävensom för överförande till detta anslag av å maringenjörkårens stat upptagen dagavlöning och beklädnadsersättning för mariningenjörselever och -aspiranter. [32.]

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att, under förutsättning av bifall till den i punkt 16 gjorda hemställan, i riksstaten för år 1917 öka förslagsanslaget till sjöbeväringens avlöning och beklädnad m. m.

nu	kronor	875,004: —
med	»	39,785: —
till	kronor	914,789: —

Artilleribehov.

25. Skjutförsök och inskjutning av kanoner.

Till skjutförsök och inskjutning av kanoner har riksdagen under en längre följd av år anvisat medel genom extra anslag under femte huvudtiteln. [33.] Skjutförsök och inskjutning av kanoner. (Extra anslag.)

Från ifrågavarande anslag hava bestritts kostnaderna i främsta rummet för erforderlig årlig prövning i viss tur och ordning av marinens ammunitionsförråd, vidare för inskjutning av kanoner och kastpjäser och slutligen för sådana skjutförsök, som äro oundgängligen erforderliga för utredande av frågor rörande artillerimaterielen, ammunitionen och deras utveckling. I den mån ammunitionsförråden växt, hava också kostnaderna för ammunitionens prövning stegrats. Och med den hastiga utveckling, som artillerimaterielen och ammunitionen undergå, har jämväl behovet av inskjutningar och försöksskjutningar alltmera ökats.

Redan 1903 års riksdag bestämde ifrågavarande anslag till 30,000 kronor. Med detta belopp utgick anslaget därefter — med undantag för en år 1907 vidtagen tillfällig höjning, avsedd för anskaffning av en tubkanon för grövre kusthaubitser — under vart och ett av åren 1904

[33.] —1911. Efter framställning av Kungl. Maj:t höjde 1911 års riksdag anslagets belopp för år 1912 till 35,000 kronor, varmed det även upptogs i 1913 års stat. Marinförvaltningen hade emellertid redan år 1912 hemställt om anslagets ökande till 50,000 kronor och förnyade denna framställning i skrivelse den 30 september 1913 angående anslagsbehoven för år 1915. I enlighet med förslag av Kungl. Maj:t begränsades av riksdagen den ifrågasatta höjningen till 5,000 kronor, vadan anslaget i 1915 års riksstat uppfördes med belopp av 40,000 kronor.

I skrivelse den 24 november 1914 hade marinförvaltningen förklarat sig alltjämt anse en höjning av anslaget till 50,000 kronor vara synnerligen önskvärd. Men med hänsyn till angelägenheten av att jämväl andra trängande behov måtte kunna tillgodoses, hade ämbetsverket ej ifrågasatt någon höjning för år 1916 av förevarande anslag. Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade därefter riksdagen för ifrågavarande ändamål för år 1916 samma belopp som för år 1915 eller 40,000 kronor.

Marinförvaltningen har nu i sin berörda skrivelse den 8 oktober 1915 yttrat att, ehuru alltjämt skäl förelåge för en höjning under närmaste år av nu ifrågavarande anslag till 50,000 kronor, ämbetsverket av samma anledning, som av ämbetsverket anförts för att icke ifrågasätta någon höjning för år 1916, ansåge, att jämväl för år 1917 anslaget borde utgå med enahanda belopp, som anvisats för närmast föregående år, och därför hemställt, att ett belopp av 40,000 kronor måtte hos riksdagen äskas å extra stat för sistnämnda år för skjutförsök och inskjutning av kanoner.

Departementschefens yttrande.

I överensstämmelse med marinförvaltningens förslag hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till skjutförsök och inskjutning av kanoner på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av 40,000 kronor.

26. Nya kärnrör för kanoner vid flottan.

[34.] Nya kärnrör för kanoner vid flottan. (Extra anslag.)

Efter framställning av Kungl. Maj:t beviljade 1914 års riksdag till förseende av kanoner vid flottan med nya kärnrör ett anslag av 136,150 kronor, varav 60,000 kronor av samma års riksdag anvisades på extra

stat för år 1915 och återstoden, 76,150 kronor, anvisades av 1915 års riksdag för år 1916, med rätt för Kungl. Maj:t att av sistnämnda belopp disponera högst 30,000 kronor redan under år 1915. [34.]

Kungl. Maj:ts berörda framställning till 1914 års riksdag grundades å hemställan av marinförvaltningen i skrivelse den 30 september 1913, och hade ämbetsverket därvid beräknat den tid, på vilken arbetena med de nya kärnrörens anskaffning och aptering i kanonerna borde fördelas, till 2 à $2^1/_2$ år.

I skrivelse den 8 november sistnämnda år angående de viktigaste kompletterings- och anskaffningsbehoven för marinen hade emellertid marinförvaltningen framhållit, att under de närmast följande åren efter det nyssnämnda anskaffning blivit verkställd krävdes, utöver berörda summa, 136,150 kronor, ytterligare omkring 184,000 kronor för ersättande av kärnrör i sådana kanoner vid flottan, vilka genom användning vid skjutning fått refflingen försliten.

Marinförvaltningen har nu i förut omförmälda skrivelse den 8 oktober 1915 i anslutning till sitt uttalande i skrivelsen den 8 november 1913, meddelat, att för närvarande påginge försök för utrönande av möjligheten att genom vissa förenklingar vid kärnrörens ersättande nedbringa kostnaderna för pjäsernas reparation, varför icke nu med säkerhet kunde angivas, huruvida hela det såsom ytterligare erforderligt beräknade beloppet, 184,000 kronor, bleve behövligt för de åsyftade arbetenas utförande. Det vore emellertid av vikt — anförde ämbetsverket vidare — att ändringsarbetena kunde utan avbrott fortgå; och därför vore anslag jämväl under närmast följande år erforderliga. Verkställd utredning hade givit vid handen, att de i skrivelsen den 8 november 1913 angivna arbetena lämpligen kunde fördelas på tre år. Under förutsättning att så skedde, torde beloppet för år 1917 böra bestämmas till 60,000 kronor.

På grund härav har marinförvaltningen hemställt, att till nya kärnrör för kanoner vid flottan måtte av riksdagen på extra stat för år 1917 äskas ett anslag av 60,000 kronor.

Departementschefens yttrande.

I likhet med marinförvaltningen finner jag nödvändigt att, för vidmakthållande av flottan tillhörande kanoner i fullt användbart skick, det påbörjade arbetet med ersättande av kärnrör i sådana kanoner, som fått refflingen försliten, utan avbrott fullföljes. I detta syfte synes det erforderligt att, oaktat de av ämbetsverket igångsatta försöken för nedbringande av kostnaderna i förevarande avseende ännu icke hunnit avslutas, medel för ändamålet redan nu av riksdagen begäras. Mot det

[34.] av ämbetsverket därvid föreslagna beloppet av 60,000 kronor för år 1917 har jag icke något att erinra.

Jag hemställer fördenskull, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till förseende av kanoner vid flottan med nya kärnrör bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av 60,000 kronor.

27. Tubkanonmekanismer.

[35.] Tubkanonmekanismer. (Extra anslag.)

På framställning av Kungl. Maj:t har 1915 års riksdag för anskaffning av tubkanonmekanismer beviljat ett anslag av 51,000 kronor och därav på extra stat för år 1916 anvisat ett belopp av 25,500 kronor.

Riksdagen har tidigare beviljat medel för anskaffning av s. k. tubkanoner, vilka äro avsedda att insättas i loppen på de stridskanoner, vid vilka övning försiggår. För en del av dessa tubkanoner hava anskaffats särskilda bakladdningsmekanismer, vilka under övningsskjutning insättas i kanonerna i stället för de ordinarie mekanismerna för att inskränka slitningen av dessa. Här ifrågavarande anslag är avsett att komplettera anskaffningen av tubkanonmekanismer, så att samtliga tubkanoner å 1:sta klass pansarbåtar, utom Svea, Göta och Thule, ävensom å pansarkryssaren Fylgia skola erhålla dylika.

Marinförvaltningan har nu i skrivelse den 8 oktober 1915 begärt, att anslagets återstående belopp, 25,500 kronor, måtte hos riksdagen äskas på extra stat för år 1917.

Departementschefens yttrande.

I överensstämmelse härmed får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att av det av 1915 års riksdag för anskaffning av tubkanonmekanismer beviljade anslag av 51,000 kronor på extra stat för år 1917 anvisa återstående, ännu icke anvisade beloppet, 25,500 kronor.

28. 9 mm. pistoler m. m.

[36.] 9 mm. pistoler m. m. (Extra anslag.)

Sedan flera år tillbaka har pågått ombeväpning vid flottan med 9 mm. pistol av samma modell som den för kustartilleriet och armén föreskrivna; och 1915 års riksdag beviljade, i enlighet med därom av

Kungl. Maj:t gjord hemställan, för anskaffning av sådana pistoler med hölster och ammunition för flottans befäl och underbefäl ett anslag av 60,000 kronor, varav på extra stat för år 1916 anvisades ett belopp av 30,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta utanordna sistnämnda belopp redan under år 1915. Anskaffningen avsåg ett antal av 1,000 pistoler med hölster, varför kostnaden beräknades till 54,000 kronor, ävensom tillhörande ammunition för ett beräknat belopp av 6,000 kronor, eller tillhopa 60,000 kronor. [36.]

I sin förut omförmälda skrivelse den 8 oktober 1915 har marinförvaltningen gjort framställning därom, att hos riksdagen måtte för år 1917 äskas återstoden, 30,000 kronor, av det för ifrågavarande ändamål beviljade beloppet, med rätt för Kungl. Maj:t att förfoga över sagda belopp redan under år 1916.

Departementschefens yttrande.

I det vid statsverkspropositionen till 1915 års riksdag fogade protokollet angående femte huvudtiteln, punkt 31, omförmäldes, hurusom de vapen, som här avsåges för nyanskaffning, dittills icke varit föremål för tillverkning inom landet samt att det under då rådande förhållanden icke visat sig möjligt att utbekomma ett mindre parti dylika från utlandet för marinens räkning beställda vapen av ifrågavarande slag, oaktat de blivit såväl färdigställda som av ombud för marinförvaltningen besiktigade och godkända. Leverans av dessa vapen har ännu icke kunnat äga rum. Vidare meddelades i nämnda statsrådsprotokoll, att marinförvaltningen trätt i underhandling med svensk vapenfabrik om tillverkning av dylika vapen inom landet. För egen del framhöll jag vid samma tillfälle, att dessa vapen borde såvitt möjligt tillverkas inom landet, och uttalade därvid, att god förhoppning om utförbarheten härav funnes. Denna förhoppning har, såsom jag anhåller få erinra, numera kunnat förverkligas, i det Kungl. Maj:t genom hemligt nådigt brev den 22 januari 1915 bemyndigat marinförvaltningen och arméförvaltningen att med den åsyftade svenska vapenfabriken sluta avtal om tillverkning av visst antal pistoler av ifrågavarande slag, varav en del avsetts för marinens och en del för arméns räkning.

I enlighet med marinförvaltningens i det föregående omförmälda framställning hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att av det av 1915 års riksdag för anskaffning av pistoler med hölster och ammunition för flottans befäl och underbefäl beviljade anslag å 60,000 kronor

[36.] anvisa på extra stat för år 1917 återstående, ännu icke anvisade beloppet, 30,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta utanordna sistnämnda belopp redan under innevarande år.

29. Kanoner och kulsprutor i reserv.

[37.] Kanoner och kulsprutor i reserv. (Extra anslag.)

Marinförvaltningen har i sin förberörda skrivelse den 8 oktober 1915 beträffande behovet av kanoner och kulsprutor i reserv för flottans fartyg anfört följande.

För flottan hade med av riksdagen för ändamålet särskilt anvisade medel för fartygen anskaffats kanoner i reserv till ett antal, motsvarande 10 % av stridsfartygens bestyckning. Dessa kanoner vore avsedda att ersätta förslitna eller eljest skadade fartygskanoner, att under den tid insättning av nya kärnrör ägde rum ingå i bestyckningen i stället för de kanoner, som reparerades, samt att möjliggöra utförandet av ständigt återkommande provskjutningar av ammunition i förråd, leveransprovskjutningar vid beställningar av projektiler, krut och brandrör, skjutprov mot pansar samt talrika skjutförsök i övrigt. För flottans kulsprutor, vilka först under senaste tid kommit i bruk, hade hittills icke anskaffats någon reserv; det vore emellertid påtagligt, att för dessa för slitning hårt utsatta vapen reserv vore behövlig och att denna reserv borde sättas högre än för kanonerna eller åtminstone till 20 % av förefintligt antal.

Det nu pågående kriget hade bekräftat, att artillerimaterielen, såväl kanoner som kulsprutor, utsattes för ofantliga påfrestningar; och våra egna erfarenheter visade nödvändigheten av att, då artillerimaterielen på grund av mycken användning under fredstid började förslitas, hava ersättningsmateriel tillgänglig. Uppenbarligen vore det därför av stor vikt, att erforderlig reserv bleve anskaffad för att möta påkommande behov. Då tillverkningen krävde lång tid samt lämpligast borde ske i samband med eller åtminstone i direkt anslutning till fartygspjäsernas framställande, borde anskaffningen av erforderligt antal kanoner och kulsprutor i reserv icke längre undanskjutas.

Såsom reserv för bestyckningen å de fartyg, vilka tillhörde nybyggnadsprogrammet 1915—1919, hade endast en 28 cm. kanon utöver de i beväpningen ingående pjäserna blivit anskaffad. Härutöver borde nu anskaffas pjäser i reserv för jämväl övriga kanoner och kulsprutor på grundvalen av den angivna beräkningen av 10 % reserv för kanoner

och 20 % reserv för kulsprutor, nämligen två 15 cm. kanoner, fyra 75 mm. kanoner och tre 6,5 mm. kulsprutor. Därjämte borde reserv anskaffas för nu förefintliga 6,5 mm. kulsprutor med fyra pjäser, alltså tillsammans sju 6,5 mm. kulsprutor. [37.]

Kostnaderna för dessa anskaffningar med besiktning och transport hade beräknats till 275,000 kronor. Anskaffningen torde kunna fördelas på tre år, men borde taga sin början så snart som möjligt.

På grund av vad sålunda anförts har marinförvaltningen hemställt om utverkande hos riksdagen av ett anslag för ifrågavarande ändamål av 275,000 kronor, varav på extra stat för år 1917 borde anvisas 95,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att disponera sistnämnda belopp redan under år 1916.

Departementschefens yttrande.

Det av marinförvaltningen sålunda framställda förslaget om anskaffning av kanoner och kulsprutor i reserv finner jag synnerligen beaktansvärt. Förslaget innebär, såsom av det förut sagda framgår, endast tillämpning av en anordning, som med avseende å stridsfartygens nuvarande kanonbestyckning redan vunnit godkännande. Jag finner mig med så mycket större skäl kunna ansluta mig till det föreliggande förslaget, som, på sätt också av marinförvaltningen framhållits, erfarenheterna från nu pågående krig, med hänsyn till den utomordentligt starka påfrestning, som artillerimaterielen under strid numera är underkastad, kraftigt framhävt betydelsen av erforderlig tillgång på artillerimateriel för undvikande av faran av en nedsättning i större eller mindre grad av fartygens stridsvärde. Därvid förtjänar ock uppmärksammas, att icke blott anskaffning av ny ersättningsmateriel, utan även mera omfattande reparationer av förslitna eller skadade pjäser taga en avsevärd tid i anspråk.

Enligt vad jag från marinförvaltningen inhämtat, är det av ämbetsverket för ifrågavarande ändamål föreslagna beloppet, 275,000 kronor, avsett att på följande sätt fördelas på de olika slagen av här ifrågavarande artillerimateriel:

2 st. 15 cm. kanoner	kronor	114,000: —
2 » 75 mm. »	»	52,000: —
2 » » » »	»	42,000: —
7 » 6,5 mm. kulsprutor	»	42,000: —
10 % ökning för dyrare materiel m. m.	»	25,000: —
Summa	kronor	275,000: —

[37.] Mot den sålunda uppgjorda kostnadsberäkningen har jag icke något att anmärka.

Då icke heller marinförvaltningens förslag att fördela anskaffningen på tre år föranleder någon erinran från min sida, hemställer jag, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att för anskaffning av kanoner och kulsprutor i reserv för flottans fartyg bevilja ett anslag av 275,000 kronor och därav på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 95,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta utanordna sistnämnda belopp redan under år 1916.

30. Förbättring av projektilutredningen för vissa pansarbåtar.

[38.] Förbättring av projektilutredningen för vissa pansarbåtar. (Extra anslag.)

På sätt framgår av punkt 42 i statsrådsprotokollet över sjöförsvarsärenden för den 14 januari 1913, bilagt samma års statsverksproposition, hemställde marinförvaltningen i skrivelse den 3 oktober 1912 angående anslagsbehoven för år 1914, att till förbättring av projektilutredningen för vissa pansarbåtar måtte hos riksdagen begäras ett extra anslag å 372,000 kronor, därav hälften, eller 186,000 kronor, på 1914 års stat.

Vid ärendets föredragning nämnda den 14 januari 1913 uttalade dåvarande departementschefen, bland annat, att det syntes riktigast, att anslag år 1913 icke äskades till högre belopp än som kunde finnas lämpligt för anskaffning under år 1914, vilken anskaffning borde avses för de sex yngre pansarbåtarna, samt att det för år 1914 erforderliga beloppet syntes kunna begränsas till 100,000 kronor.

Sedan framställning om extra anslag å nämnda belopp i enlighet med departementschefens sålunda gjorda uttalande avgivits i statsverksproposition till 1913 års riksdag, blev denna framställning av riksdagen bifallen.

Marinförvaltningen meddelade därefter i skrivelse den 30 september 1913 angående utgifterna under riksstatens femte huvudtitel för år 1915, hurusom ämbetsverket med anledning av departementschefens nyssnämnda uttalande funnit sig böra taga hänsyn därtill, att i första hand de sex yngre pansarbåtarnas behov bleve tillgodosett, samt gått i författning om därav betingad anskaffning.

I sin berörda skrivelse den 30 september 1913 hemställde marinförvaltningen vidare av angivna skäl, att till förbättring av projektilutredningen för vissa pansarbåtar måtte hos riksdagen äskas ett ytterligare anslag av 275,000 kronor, varav för år 1915 borde anvisas hälften eller 137,500 kronor. [38.]

Kungl. Maj:t, som i anslutning till de i 1913 års statsverksproposition angivna grunder fann anslagsbeloppet för år 1915 kunna begränsas till 100,000 kronor, gjorde i statsverkspropositionerna till 1914 års riksdagar framställning om beviljande för ifrågavarande ändamål av detta belopp. Denna framställning blev av 1914 års senare riksdag bifallen.

I skrivelse den 24 november 1914 angående utgifterna under rikstatens femte huvudtitel för år 1916 hemställde därefter marinförvaltningen, att för förbättring av projektilutredningen för vissa pansarbåtar måtte begäras ett belopp av 175,000 kronor, och att av detta belopp 100,000 kronor måtte anvisas å extra stat för år 1916.

Denna hemställan föranledde emellertid icke någon framställning till 1915 års riksdag.

Nu har marinförvaltningen i sin förberörda skrivelse den 8 oktober 1915 på anförda skäl föreslagit, att hos riksdagen måtte för förbättring av projektilutredningen för vissa pansarbåtar äskas å extra stat för år 1917 ett belopp av 200,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att härav redan under år 1916 disponera hälften eller 100,000 kronor. Dessa medel skulle användas till anskaffande dels av ytterligare en utredning moderna 15 cm. projektiler för pansarbåten Oscar II och dels av 15 cm. granatkartescher för kustflottans pansarbåtar.

Departementschefens yttrande.

Då jag delar marinförvaltningens uppfattning om behovet av de projektilanskaffningar, vilkas verkställande avses med de av marinförvaltningen nu begärda medel, och icke har något att erinra mot den för anskaffningarna beräknade kostnaden, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till förbättring av projektilutredningen för vissa pansarbåtar på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av 200,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att disponera hälften av nämnda belopp, eller 100,000 kronor, redan under innevarande år.

31. Anskaffning av en lyftkran för Karlskrona varvs skjutbana.

[39.] Anskaffning av en lyftkran för Karlskrona varvs skjutbana. (Extra anslag.)

Varvschefen vid flottans station i Karlskrona har i skrivelse till marinförvaltningen den 31 augusti 1915 beträffande behovet av en ny lyftkran för större tyngder å varvets skjutbana anfört följande.

Den nu å Söderstjerna befintliga lyftkranen, som ursprungligen byggts för lyftning av en maximivikt av cirka 24,000 kg., eller vikten av en 27 cm. kanon M/76, hade hittills kunnat nödtorftligen användas även för lyftning av 25 cm. kanon M/94 B och C med en vikt av cirka 29,000 kg. Kranen vore likväl nu så gammal, att den icke längre utan avsevärd fara för människor och materiel kunde användas för uppläggning å skjutbanan av en 25 cm. kanon M/94 i och för krut- eller andra prov. Det vore därför nödvändigt att för skjutbanan snarast anskaffa en ny lyftkran, vars kapacitet icke torde böra tilltagas alltför ringa, utan så att kranen kunde användas för lyftandet av tyngder upptill omkring 60,000 kg., varigenom densamma — om så i en framtid skulle visa sig erforderligt — skulle kunna användas även för lyftandet av 28 cm. kanoner. Kostnaden för en sådan kran med elektrisk drift uppginge enligt erhållet anbud till 32,000 kronor. Varvschefen ansåge emellertid, att man tillsvidare kunde nöja sig med kranens manövrerande för hand, i vilket fall kostnaden kunde nedbringas till 29,650 kronor.

I sin skrivelse den 8 oktober 1915 angående regleringen av utgifterna under femte huvudtiteln för år 1917 har marinförvaltningen erinrat, att det sålunda av varvschefen i Karlskrona påpekade behovet av en lyftkran för större tyngder å Karlskrona varvs skjutbana vid flera föregående tillfällen blivit för marinförvaltningen framlagt, utan att ämbetsverket ansett sig kunna på grund av nödvändigheten att tillgodose andra viktiga anslagskrav därom göra framställning. Marinförvaltningen har vidare i berörda skrivelse anfört, att kranen, som vore av trä, på grund av ålder och slitning numera icke kunde utan fara för personal och materiel användas för lyftning av tyngre kanoner m. m., vilka ofta måste uppläggas å eller nedtagas från skjutbanan, varför behovets tillgodoseende icke längre torde kunna undanskjutas. Ämbetsverket ansåge emellertid, att kranen borde redan från början vara anordnad för elektrisk drift och att härför erforderligt anslag

borde av riksdagen äskas. Då kranen borde tillföras varvet så snart ske kunde, torde anslaget böra begäras utgå redan under år 1916. [39.]

På grund härav har marinförvaltningen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte hos riksdagen äska ett anslag å extra stat för år 1917 av 32,000 kronor för anskaffande av en lyftkran för Karlskrona varvs skjutbana, med rätt för Kungl. Maj:t att disponera ifrågavarande anslag redan under år 1916.

Departementschefens yttrande.

Det av marinförvaltningen sålunda framställda förslaget om anskaffande av en ny lyftkran för Karlskrona varvs skjutbana till ersättande av den därstädes nu befintliga, vilken på grund av angivna omständigheter icke vidare lämpligen kan för sitt ändamål användas, finner jag mig böra understödja. Anskaffningen i fråga synes mig betingad såväl av redan nu föreliggande oavvisligt behov som med hänsyn till framtida krav på en lyftkran med väsentligt ökad kapacitet. I likhet med marinförvaltningen anser jag, att kranen redan från början bör vara anordnad för elektrisk drift, varigenom bör vinnas en besparing vid kranens användande, som mer än väl uppväger den mindre betydande ökningen i anskaffningskostnaden. Då den beräknade kostnaden för en kran med elektrisk drift, 32,000 kronor, icke ger mig anledning till erinran och den nuvarande kranen synes mig så snart sig göra låter böra sättas ur bruk, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att för anskaffning av en lyftkran för Karlskrona varvs skjutbana bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av 32,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta utanordna detta belopp redan under innevarande år.

Torped- och gnistsignalväsendet m. m.

32. Anskaffning av torpeder och torpedmateriel.

Till komplettering av torpedutredningen å fyra jagare med dubbeltuber beviljade 1915 års riksdag ett anslag av 204,000 kronor och anvisade därav på extra stat för år 1916 ett belopp av 102,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta utanordna sistnämnda belopp redan under år 1915. Därjämte beviljade nämnda riksdag till anskaffning av [40.]

Anskaffning av torpeder och torpedmateriel. (Extra anslag.)

[40.] torpeder i reserv ett anslag av 200,000 kronor, varav på extra stat för år 1916 anvisades ett belopp av 50,000 kronor.

Den förra anskaffningen avsågs att fördelas på två och den senare på fyra budgetsår.

Departementschefens yttrande.

I enlighet med vad marinförvaltningen föreslagit i sin förenämnda skrivelse den 8 oktober 1915 hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå riksdagen

dels att av det av 1915 års riksdag till kompletering av torpedutredningen å fyra jagare med dubbeltuber beviljade anslag å 204,000 kronor anvisa på extra stat för år 1917 återstående, ännu icke anvisade beloppet, 102,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta utanordna sistnämnda belopp redan under innevarande år;

dels ock att av det av 1915 års riksdag till anskaffning av torpeder i reserv beviljade anslag å 200,000 kronor på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 50,000 kronor.

33. Anskaffning av varmluftsapparater för torpeder.

[41.] Anskaffning av varmluftsapparater för torpeder. (Extra anslag.)

I ovanberörda skrivelse den 8 oktober 1915 angående utgifterna under riksstatens femte huvudtitel för år 1917 har marinförvaltningen anfört, bland annat, följande.

Alla hädanefter tillverkade torpeder komme att förses med en s. k. ångapparat, vilken vore en ytterligare förbättring av varmluftsapparaten.

Ångtorpeder komme att tillverkas för de nya och några av de äldre undervattensbåtarna ävensom för de nya pansarbåtarna och samtliga förändrade eller nya jagare. Men för att få effektivare torpeder för övriga fartyg av nämnda slag och för samtliga nyare torpedbåtar vore det nödvändigt att förse en del äldre torpeder, å vilka nämnda ångapparat icke kunde apteras, med varmluftsapparater.

De försök med varmluftsapparater för torpeder, vilka pågått vid torpeddepartementet i Karlskrona, vore nu slutförda. Sådana apparater hade insatts i såväl nytillverkade som en del äldre torpeder.

Marinförvaltningen ansåge anskaffning av varmluftsapparater till

ett visst antal äldre torpeder vara högeligen av behovet påkallad. [41.]
Kostnaden härför beräknades till 110,000 kronor.

På grund härav har ämbetsverket hemställt, att Kungl. Maj:t måtte hos riksdagen på extra stat för år 1917 äska ett belopp av 110,000 kronor för anbringande av varmluftsapparater i ett antal äldre torpeder.

Med hänsyn till vikten av att torpedvapnet utrustas med sådana förbättrade anordningar, som bereda detsamma största möjliga effektivitet, finner jag mig böra ansluta mig till marinförvaltningens förevarande förslag. Departementschefens yttrande.

Jag hemställer fördenskull, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att för anskaffning av varmluftsapparater för torpeder bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av 110,000 kronor.

34. Anskaffning av torpedsikten m. m.

Marinförvaltningen har i skrivelse den 24 november 1914 angående utgifterna under riksstatens femte huvudtitel för år 1916 anfört, bland annat, att erfarenheten givit vid handen, hurusom för skjutning av torpeder på långa avstånd de hittills brukliga synnerligen enkla siktena icke vore tillfyllest, vadan ett noggrannare instrument, s. k. kikarsikten, därtill erfordrades. Då det syntes marinförvaltningen nödvändigt, att alla till buds stående hjälpmedel, som kunde bidraga till skjutskicklighetens befrämjande, tillgodogjordes inom marinen, ansåge marinförvaltningen, att det vore synnerligen nödvändigt att, i den mån s. k. långdistanstorpeder komme i bruk, verkställa anskaffning av ifrågavarande kikarsikten. Det vore enligt marinförvaltningens mening önskligt, att kikarsikten till en början anskaffades för en division torpedjagare, försedda med dubbeltuber; och har ämbetsverket på grund härav hemställt om medel för anskaffning av kikarsikten till en division jagares torpedtuber. [42.] Anskaffning av torpedsikten m. m. (Extra anslag.)

Denna hemställan föranledde emellertid icke någon framställning till 1915 års riksdag.

Nu har marinförvaltningen i förberörda skrivelse den 8 oktober 1915 återupptagit frågan om denna anskaffning samt därvid anmält, att högste befälhavaren över kustflottan i rapport den 1 juni 1915 ånyo framhållit ifrågavarande behov samt föreslagit en förbättring av sikt-

[42.] och avfyrningsanordningarna för jagarnas torpedbestyckning. Marinförvaltningen har vidare meddelat, att ämbetsverket med anledning härav utarbetat förslag till sådan anordning.

Kostnaden för denna anordning belöpte sig till 4,050 kronor för varje jagare. Marinförvaltningen ansåge det vara av stor vikt, att jagarna erhölle sådana eldledningsanordningar, att de nya långdistanstorpedernas effekt kunde tillfullo utnyttjas. För detta ändamål erfordrades ett belopp av 32,400 kronor, beräknat för samtliga 8 jagare.

Marinförvaltningen har fördenskull hemställt om utverkande hos riksdagen av ett anslag på extra stat för år 1917 av 32,400 kronor till anskaffning av torpedsikten m. m. å åtta jagare.

Departementschefens yttrande.

Lika med marinförvaltningen finner jag det vara av stor betydelse, att alla de hjälpmedel, som stå till buds för höjande av skjutskickligheten vid flottan, bliva tillgodogjorda. Icke minst gäller detta med avseende å torpedvapnet. Då nu med de föreslagna nya siktanordningarna å jagarna förbundits sådana eldledningsanordningar, varigenom de nya långdistanstorpedernas effekt kan till fullo utnyttjas, synes därmed jämväl vinnas en beaktansvärd höjning av jagarnas stridsvärde. Jag anser mig därför böra biträda marinförvaltningens förslag i förevarande hänseende.

På grund härav hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå riksdagen

att till anskaffning av torpedsikten m. m. å jagarna bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av 32,400 kronor.

35. Anskaffning av nätsaxar till torpeder.

[43.] Anskaffning av nätsaxar till torpeder. (Extra anslag.)

I förberörda hemliga skrivelse den 8 oktober 1915 har marinförvaltningen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte hos riksdagen äska ett belopp av 50,000 kronor å extra stat för år 1917 till anskaffning av nätsaxar till torpeder.

Med hänsyn till detta ärendes hemliga natur torde någon närmare redogörelse i avseende å behovet av förevarande anslag icke lämpligen nu böra lämnas, utan torde de ämnet rörande handlingarna få tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

Det pågående sjökriget har framalstrat en mycket stark utveckling i tekniskt hänseende icke minst inom torpedvapnets område. Då det med hänsyn till nämnda vapens betydelse måste anses synnerligen angeläget, att sådana moderna anordningar beträffande detta vapen, som under kriget vunnit tillämpning vid utländska mariner, även bliva tillgodogjorda inom den svenska flottan, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen [43.] Departementschefens yttrande.

att för anskaffning av nätsaxar till torpeder på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av 50,000 kronor.

36. Försök med torped-, gnist- och flygmateriel.

Till försök med torped- och gnistmateriel har riksdagen på begäran av Kungl. Maj:t under en följd av år anslagit medel å extra stat. 1910 års riksdag bestämde i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag detta anslag för år 1911 till 20,000 kronor. Därefter framhöll marinförvaltningen i skrivelse den 27 september 1910, att den snabba utveckling, som gjorde sig gällande beträffande såväl torped som gnistmaterielen, med nödvändighet betingade att, därest materielen skulle kunna hållas i högsta stridsberedskap, fortsatt anställande av försök av ifrågavarande slag ägde rum i allt större omfattning, vadan det för år 1911 för ändamålet beviljade beloppet, 20,000 kronor, icke längre bleve tillfyllest. I enlighet med marinförvaltningens förslag anhöll Kungl. Maj:t hos 1911 års riksdag, att för omförmälda ändamål ett anslag av 25,000 kronor måtte beviljas på extra stat för år 1912, vilken framställning blev av riksdagen bifallen. [44.] Försök med torped-, gnist- och flygmateriel. (Extra anslag.)

I skrivelse den 30 september 1911 anförde marinförvaltningen, att de skäl, som legat till grund för anslagets höjande, fortfarande och kanske i ännu högre grad än förut vore gällande, särskilt med hänsyn till de försök med varmluftsapparater m. m., som skulle utföras, varför ämbetsverket hemställde, att för ifrågavarande ändamål måtte hos riksdagen äskas 25,000 kronor jämväl för år 1913. Detta belopp blev också på Kungl. Maj:ts framställning av riksdagen beviljat. Jämväl för vartdera av åren 1914 och 1915 har ett belopp av 25,000 kronor för ifrågavarande ändamål beviljats.

Marinförvaltningen anförde därefter i skrivelse den 24 november 1914, att försök med torped- och gnistmateriel fortfarande behövde

[44.] anställas i avsevärd utsträckning samt att det för att hålla den nytillkomna flygmaterielen i fullt tidsenligt skick fordrades, att försök med densamma anställdes. Ämbetsverket fann på grund härav nödigt, att för utförande av försök med torped-, gnist- och flygmateriel för år 1916 avsåges 50,000 kronor.

På framställning av Kungl. Maj:t beviljade emellertid 1915 års riksdag för år 1916 till ifrågavarande ändamål ett belopp av endast 35,000 kronor.

Nu har marinförvaltningen i sin förenämnda skrivelse den 8 oktober 1915 gjort framställning om fortsatt anslag för ändamålet i fråga och därvid anfört följande.

Försök med torped- och gnistmateriel vore fortfarande under utförande och behövde anställas i avsevärd utsträckning. Särskilt befunne sig under utveckling flera viktiga och genomgripande nyheter på radiotelegrafiens och telefoniens område. Ehuru denna utveckling på skilda håll avstannat i följd av det pågående kriget, ansåge sig marinförvaltningen dock kunna fullfölja utexperimenterandet av en del av dessa nya anordningar, vilka dock erfordrade betydligt större anslag än dem, som hittills för dylika försök stått till förfogande.

För att hålla även flygmaterielen i fullt tidsenligt skick fordrades, att försök med sådan materiel fortfarande anställdes. Dessa försök skulle bland annat omfatta: installering å flygbåtarna av bombkastningsapparater, maskingevär, gniststationer m. m.

Då det för år 1916 beviljade beloppet, 35,000 kronor, vore otillräckligt, har marinförvaltningen, som funnit nödigt att för utförande av försök med torped-, gnist- och flygmateriel för år 1917 avsåges 50,000 kronor, föreslagit, att för omförmälda ändamål hos riksdagen måtte äskas ett anslag å 50,000 kronor på extra stat för nämnda år.

Departementschefens yttrande.

Vid föredragning den 14 januari 1915 av marinförvaltningens då föreliggande framställning om beviljande av ett till 50,000 kronor förhöjt anslag till försök med torped-, gnist- och flygmateriel uttalade jag, på sätt framgår av punkt 37 i statsrådsprotokollet över sjöförsvarsärenden för samma dag, bilagt 1915 års statsverksproposition, att det av naturliga skäl erbjöde svårigheter att rätt avväga storleken av ett permanent årligt anslag till anställande av försök å förevarande områden, då behovet att anställa dylika försök och kostnaden därför i hög grad växlade genom inflytande av på förhand oberäkneliga faktorer. Men såsom norm för beräknande av anslag av denna art torde — yttrade jag vidare — med skäl kunna anföras, att anslaget, som ställdes till

vederbörande centrala ämbetsverks förfogande att efter dess bestämmande användas, ej borde sättas högre än vad som kunde anses motsvara beräkneliga genomsnittsbehovet. Skulle på grund av nya uppfinningar eller annat förhållande anställande av oförutsedda, dyrbara försök visa sig erforderligt och anslagets belopp ej försloge härtill, torde särskild framställning till riksdagen böra göras eller, därest på grund av sakens brådska riksdagens beslut ej kunde avvaktas, Kungl. Maj:t äga att låta förskjuta nödig kostnad och därefter anmäla denna till ersättande av riksdagen. På grund av det sålunda anförda fann jag ej skäl föreslå anvisande å stat av högre belopp än 35,000 kronor för samtliga ifrågavarande ändamål; och beviljade riksdagen, såsom förut omförmälts, på Kungl. Maj:ts i enlighet härmed gjorda framställning, nämnda belopp för år 1916. [44.]

Då jag ej finner anledning frångå min sålunda uttalade uppfattning i föreliggande fråga, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till försök med torped-, gnist- och flygmateriel på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av 35,000 kronor.

37. Nya luftkompressionspumpar till vissa pansarbåtar.

Marinförvaltningen har i sin förberörda skrivelse den 8 oktober 1915 angående utgifterna under riksstatens femte huvudtitel för år 1917 anfört, bland annat, följande. [45.]

Nya luftkompressionspumpar till vissa pansarbåtar. (Extra anslag.)

Då torpedbestyckningen till de pansarbåtar, som vore försedda med undervattenssidotuber, till större delen bestode av äldre torpeder, hade marinförvaltningen uppgjort förslag till dels anskaffning av nya ångtorpeder för dessa fartyg, dels modernisering av en del äldre torpeder genom att förse dem med varmluftsapparater.

De nya torpedernas anskaffande bekostades av anslaget till anskaffning av torpeder och torpedmateriel. För de äldre torpedernas modernisering begärdes medel i ovan omförmälda skrivelse.

Fyra av pansarbåtarna vore emellertid försedda med kompressionspumpar av sådan konstruktion, att modernisering av torpedbestyckningen omöjliggjordes.

Anskaffningen av fyra nya pumpar till dessa fartyg betingade en kostnad av 36,000 kronor.

[45.] I anslutning till det sålunda anförda har marinförvaltningen hemställt, att Kungl. Maj:t ville hos riksdagen på extra stat för år 1917 för anskaffande av nya luftkompressionspumpar till fyra pansarbåtar äska ett anslag av 36,000 kronor.

Departementschefens yttrande.

Då det synes mig vara av oavvisligt behov påkallat att undanröja det hinder, som beträffande förenämnda fyra pansarbåtar för närvarande föreligger för att kunna förse dem med modern torpedbestyckning, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till anskaffning av nya luftkompressionspumpar till vissa pansarbåtar bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av 36,000 kronor.

Minväsendet.

38. Anskaffning av minmateriel.

[46.] Anskaffning av minmateriel. (Extra anslag.)

I hemlig skrivelse den 30 september 1913 angående medelsbehov för minväsendet har marinförvaltningen beräknat det för anskaffningen av handminmateriel för flottan erforderliga anslaget till 876,400 kronor.

I yttrande till propositionen nr 156 till 1914 års senare riksdag uttalade jag såsom föredragande departementschef, hurusom med hänsyn till de betydliga kostnader, som enligt nyssnämnda beräkning vore förbundna med minvapnets utveckling, det kunde befaras att, om dessa kostnader i sin helhet skulle utgå genom extra anslag under femte huvudtiteln, de måste fördelas på flera år än vad som med avseende å anskaffningens brådskande natur kunde vara tillrådligt. Jag ansåg därför, att ett belopp av 300,000 kronor för ifrågavarande ändamål borde beredas av värnskattemedel, vilket belopp syntes böra fördelas med 50,000 kronor å år 1915 samt 125,000 kronor å vartdera av åren 1916 och 1917.

Sedan i enlighet härmed förslag av Kungl. Maj:t framlagts i berörda proposition nr 156, har riksdagen, som likaledes ansett det vara synnerligen angeläget, att behovet av minmateriel fylldes så skyndsamt som möjligt, förklarat sig icke hava något att emot Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning erinra. I anslutning därtill beslöt 1914 års senare riksdag att för anskaffning av minmateriel för flottan bevilja ett

anslag av 300,000 kronor, att utgå av värnskattemedel, samt därav för år 1915 anvisa ett belopp av 50,000 kronor. [46.]

Marinförvaltningen har vidare i hemlig skrivelse den 24 november 1914 angående medelsbehov för vissa ändamål, med erinran om vad sålunda förekommit, i detta ämne uttalat följande.

Då riksdagen i sitt yttrande behjärtat behovet av en skyndsam anskaffning av minor, under det att likväl för år 1915 anvisats endast 50,000 kronor för dylik materiel, och då krigserfarenheterna redan visat minvapnets utomordentligt stora betydelse för krigföringen till sjöss, tvekade marinförvaltningen icke att tillstyrka åtgärder i syfte att så snart ske kunde tillföra flottan den minmateriel, som ämbetsverket redan i förenämnda skrivelse den 30 september 1913 anmält behövlig.

Marinförvaltningen ansåg sålunda, att ifrågavarande anskaffning av minor till sammanlagd kostnad av förut angivet belopp, 876,400 kronor, borde genomföras under åren 1915—1917 med följande fördelning av i samma skrivelse angivna, av anskaffningen föranledda kostnader:

på år 1915:

50,000 kronor av värnskattemedel och 242,300 kronor att förskottsvis disponeras av vanligt extra ordinarie anslag för år 1916, eller tillsammans 292,300 kronor;

på år 1916:

125,000 kronor av värnskattemedel och 167,100 kronor att förskottsvis disponeras av vanligt extra ordinarie anslag för år 1917, eller tillsammans 292,100 kronor;

på år 1917:

125,000 kronor av värnskattemedel och 167,000 kronor att förskottsvis disponeras av vanligt extra ordinarie anslag för år 1918, eller tillsammans 292,000 kronor.

I anslutning till denna beräkning har 1915 års riksdag, efter särskilda framställningar av Kungl. Maj:t, för anskaffning av minmateriel för flottan *dels* för år 1916 anvisat ett belopp av 125,000 kronor, att utgå av värnskattemedel, *och dels* på extra stat för samma år beviljat ett anslag av 242,300 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta utanordna detta belopp redan under år 1915.

[46.] För att minanskaffningen obehindrat skulle kunna fortgå har nu marinförvaltningen i förberörda hemliga skrivelse den 8 oktober 1915 hemställt, att hos innevarande års riksdag måtte för anskaffning av minor äskas på extra stat för år 1917 ett anslag av 167,100 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att disponera detta belopp redan under år 1916.

Med hänsyn till detta ärendes hemliga natur torde någon närmare redogörelse i avseende å behovet av förevarande anslag icke lämpligen nu böra lämnas, utan torde de ämnet rörande handlingarna få tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

Departementschefens yttrande.

I anslutning till den i det föregående angivna planen för minanskaffningens genomförande under åren 1915—1917 till sammanlagd kostnad av förut angivet belopp, 876,400 kronor, har uppgjorts och återfinnes i riksdagens skrivelse nr 5 år 1915 följande översiktstabell:

Minanskaffning.	Av värnskattemedel. Kronor.	Av extra anslag å nästföljande års stat. Kronor.	Summa. Kronor.
År 1915	50,000	242,300	292,300
» 1916	125,000	167,100	292,100
» 1917	125,000	167,000	292,000
Summa kronor	300,000	576,400	876,400

I enlighet med denna beräkning bör nu, på sätt av marinförvaltningen i förutnämnda hemliga skrivelse den 8 oktober 1915 föreslagits, av riksdagen äskas ett extra anslag för år 1917 av 167,100 kronor, avsett att utanordnas redan under innevarande år.

Frågan om anvisande av värnskattemedel för år 1917 av erforderligt belopp enligt berörda plan torde jag få underställa Kungl. Maj:t i samband med övriga engångskostnader för sjöförsvaret.

Jag hemställer nu alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att för anskaffning av minmateriel för flottan bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av 167,100 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta utanordna detta belopp redan under innevarande år.

39. Anskaffning av kontraminmateriel.

[47.] Anskaffning av kontraminmateriel. (Extra anslag.)

Marinförvaltningen har i sin berörda hemliga skrivelse den 8 oktober 1915 gjort framställning därom, att hos riksdagen måtte för anskaffning av kontraminmateriel utverkas ett anslag av 109,000 kronor, varav på extra stat för år 1917 borde anvisas halva beloppet eller 54,500 kronor.

Ifrågavarande anskaffning avser att komplettera sjöstyrkornas föreliggande behov av minsvep.

Med hänsyn till detta ärendes hemliga natur torde närmare redogörelse i avseende å behovet av förevarande anslag icke lämpligen nu böra lämnas, utan torde de ämnet rörande handlingarna få tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

Departementschefens yttrande.

På grund av de erfarenheter, det pågående sjökriget lämnat angående minvapnets stora betydelse, finner jag synnerligen angeläget, att behovet av här ifrågavarande materiel blir fyllt.

Det av marinförvaltningen i förevarande avseende föreslagna beloppet synes mig ej för högt beräknat.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att för anskaffning av kontraminmateriel för flottan bevilja ett anslag av 109,000 kronor och därav på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 54,500 kronor.

40. Uppförande av ett minförrådshus.

[48.] Uppförande av ett minförrådshus. (Extra anslag.)

I sin förberörda hemliga skrivelse den 8 oktober 1915 har marinförvaltningen föreslagit Kungl. Maj:t att för uppförande av ett minförrådshus hos riksdagen å extra stat för år 1917 äska ett anslag av 33,000 kronor, vilket anslag avsetts att utanordnas redan under innevarande år.

Ett sådant förrådshus är betingat av den pågående ökade anskaffningen av minmateriel.

På grund av detta ärendes hemliga natur torde någon närmare redogörelse i avseende å behovet av förevarande anslag icke lämpligen nu böra lämnas, utan torde de ämnet tillhörande handlingarna böra tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

[48.] Departementschefens yttrande

För att bereda erforderligt utrymme för förvaring av den dyrbara minmaterielen, varå tillgången, på sätt under punkt 46 här ovan närmare omförmälts, kommer att efter hand väsentligen ökas, synes mig nödvändigt, att ett nytt minförrådshus uppföres; och då jag icke har något att erinra mot den av marinförvaltningen i sådant hänseende angivna kostnaden samt arbetet med förrådshusets byggande utan dröjsmål bör komma till utförande, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att för uppförande av ett minförrådshus på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av 33,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta utanordna detta belopp redan under innevarande år.

41. Utvidgning av minverkstaden å flottans varv i Stockholm.

[49.] Utvidgning av minverkstaden å flottans varv i Stockholm.

I hemlig skrivelse den 8 oktober 1915 angående medelsbehov för utvidgning av minverkstaden å flottans varv i Stockholm har marinförvaltningen anfört följande.

I följd av de anspråk, som nu måste ställas på minmaterielen, samt den utveckling och omfattning, minvapnet i senaste tid erhållit, vore en utvidgning av den inom flottans varv i Stockholm befintliga minverkstaden oundgängligen nödvändig. Därvid komme ock i betraktande, å ena sidan, att det med avseende å denna materiels hemliga natur icke läte sig göra att i större utsträckning än hittills för utförande av hithörande arbeten anlita privat verkstad, och å den andra, att det visat sig, att sådana arbeten för vapnet, vilka kunnat anförtros åt privata verkstäder, blivit både dyrare och i kvalitet väsentligen underlägsna motsvarande å minverkstaden utförda arbeten.

Enligt av marinförvaltningen i samråd med varvschefen vid flottans station i Stockholm verkställd utredning beräknades kostnaden för erforderlig tillbyggnad av minverkstaden jämte vatten-, avlopps- och värmeledningar, inredning, maskiners installation samt nödig komplettering av en del verkstadsinventarier uppgå till 50,000 kronor.

Å följande av riksdagen beviljade anslag hade, sedan de med dem avsedda anskaffningar m. m. utförts, behållningar uppstått med nedan angivna belopp, nämligen:

[49.]

å det av 1906 års riksdag på extra stat beviljade anslaget å 260,919 kronor för avslutande av arbetena för minförsvarets ordnande och minpersonalens inkvartering vid mobilisering ..... kronor 25,917: 99
å det av 1907 års riksdag på extra stat beviljade anslaget å 156,000 kronor till ändring och komplettering av skärgårdstelefonmateriel ..... » 16,446: 64
Därjämte beräknades, att å det av 1906 års riksdag på extra stat beviljade anslaget å 127,150 kronor för fasta minförsvaret komme, sedan samtliga utgifter för de med anslaget avsedda ändamål blivit bestridda, att uppstå en behållning av minst 8,000 kronor, varav här utfördes ..... » 7,635: 37

Summa kronor 50,000: —.

Nämnda behållningar syntes marinförvaltningen lämpligen kunna tagas i anspråk för den utvidgning av minverkstaden, varom nu vore fråga. Med hänsyn därtill och då det vore av synnerlig vikt att utvidgningen snarast möjligt måtte komma till stånd, har marinförvaltningen hemställt, att Kungl. Maj:t ville hos innevarande års riksdag begära medgivande att för omförmälda utvidgning av minverkstaden å flottans varv i Stockholm måtte få användas berörda behållningar å sammanlagt 50,000 kronor.

Departementschefens yttrande.

Den sålunda ifrågasatta tillbyggnaden av omförmälda minverkstad finner jag med avseende å de av marinförvaltningen i det föregående anförda skäl synnerligen behövlig.

Mot det av ämbetsverket föreslagna sättet att täcka kostnaderna för ifrågavarande arbete har jag icke något att erinra.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen medgiva,

att för utvidgning av minverkstaden å flottans varv i Stockholm må användas

dels återstående belopp, 25,917 kronor 99 öre, av det utav 1906 års riksdag på extra stat beviljade anslaget för avslutande av arbetena för minförsvarets ordnande och minpersonalens inkvartering vid mobilisering;

dels återstående belopp, 16,446 kronor 64 öre, av det utav 1907 års riksdag på extra stat beviljade

[49.] anslaget till ändring och komplettering av skärgårdstelefonmateriel;

dels ock av det utav 1906 års riksdag på extra stat beviljade anslaget för fasta minförsvaret ett belopp av 7,635 kronor 37 öre.

E. Kustartilleriet.

Avlöning.

1. Avlöning för kustartilleriets personal.

[50.] Avlöning för kustartilleriets personal. (Ordinarie anslag.)

Med överlämnande av förslag till stat för kustartilleriets personal har marinförvaltningen i sin förenämnda skrivelse den 2 november 1915 angående beräknande av utgifterna å vissa femte huvudtitelns anslag för år 1917 anfört i huvudsak följande.

Vad *stamofficerare* beträffade skulle enligt den av riksdagen godkända uppsättningsplanen för kustartilleriets personal under perioden 1915—1919 för det första av de nämnda åren officersbeställningarnas antal ökas med 11, men då riksdagen funnit, att samtliga dessa beställningar icke kunde under år 1915 besättas, blev på grund därav ökningen för detta år inskränkt till 7. Uti sitt förslag till stat för år 1916 hade chefen för kustartilleriet upptagit ej blott de resterande 4 utan även den i uppsättningsplanen beräknade ökningen med 10 i det för år 1915 angivna antalet officerare. Såsom stöd härför hade nämnde chef åberopat, att en sådan ökning av officersnumeräären då kunde genomföras, enär under år 1914 antagits 12 kustartillerikadetter, vilka beräknades bliva utexaminerade år 1916, varjämte man ansett sig kunna motse transportsökande till kustartilleriet i sådant antal, att uppsättningsplanens officersnumerär för år 1916 skulle bliva fylld. Emellertid föreslogs i statsverkspropositionen till 1915 års riksdag för år 1916 allenast en ökning av officersbeställningarnas antal med 9, nämligen samtliga de beställningar, som enligt uppsättningsplanen skulle hava tillkommit sistnämnda år, med undantag av en löjtnantsbeställning, varemot de 4 officersbeställningar, som enligt uppsättningsplanen skulle hava tillkommit år 1915, men som i den av riksdagen godkända staten för samma år uteslutits, ansåges böra upptagas först framdeles, i den mån utsikter förefunnes att besätta jämväl dessa platser; och blev detta förslag av 1915 års riksdag godkänt.

Uti sitt förslag till stat för kustartilleriets personal för år 1917 hade nu chefen för kustartilleriet erinrat, att enligt nämnda uppsättningsplan kustartilleriets officersnumerär i jämförelse med 1916 års stat skulle ökas med [50.]

kaptener av 1:a klass	2
» » 2:a »	4
löjtnanter	8
underlöjtnanter och fänrikar	3
Summa	17 officersbeställningar.

Då emellertid utsikter ej förefunnes att under år 1917 besätta mer än en del av de nya beställningarna, hade chefen för kustartilleriet ansett sig böra föreslå en ökning allenast med följande beställningar:

kaptener av 1:a klass	2
» » 2:a »	2
löjtnanter	3
underlöjtnant eller fänrik	1
Summa	8 officersbeställningar.

Marinförvaltningen hade i sitt förslag till stat för kustartilleriets personal för år 1917 inberäknat dessa nya officersbeställningar.

Beträffande *reservofficerare* hade chefen för kustartilleriet erinrat, att med hänsyn till gällande föreskrifter den i staten använda rubriken »reservofficerare under repetitionsövning» torde böra ändras till »reservofficerare under tjänstgöring». Vidare hade bemälde chef anfört, att i enlighet med nådiga kungörelsen den 18 juni 1915 angående antagning, utbildning och pensionering av befäl i kustartilleriets reserv under år 1917 högst två för mintjänst utbildade officerare i reserven borde inkallas till ett års tjänstgöring med början den 1 oktober samma år; och hade chefen för kustartilleriet på grund härav i statförslaget upptagit, utöver i 1916 års stat uppförd avlöning under 6 månader till 5 reservunderlöjtnanter, lön och dagavlöning för två fänrikar i reserven under tre månader.

Marinförvaltningen, som ej hade något att erinra mot den ifrågasatta ändrade benämningen av omförmälda rubrik i staten, meddelade, att beloppet i staten för »reservofficerare under tjänstgöring» borde av nyss angivet skäl ökas från 4,500 kronor med 900 kronor till 5,400 kronor.

Till *2 reservofficersaspiranter*, utbildade för mintjänst, hade chefen för kustartilleriet i sitt statförslag för år 1917 jämlikt ovan omförmälda nådiga kungörelse den 18 juni 1915 upptagit dagavlöning under 90 dagar.

[50.] Vad *underofficers- och manskapsbeställningarna* beträffade anslöte sig chefens för kustartilleriet statförslag noggrannt till uppsättningsplanen.

Till *arvoden*, *rekryteringskostnader* samt till *lönetillägg* och *uppmuntringspenningar* hade chefen för kustartilleriet i sitt statförslag uppfört samma belopp, som staten för år 1916 upptoge.

Inkvarteringsbidrag hade av chefen för kustartilleriet upptagits till ett sammanlagt belopp av 67,045 kronor.

I fråga om *beklädnadshjälp till reservofficersaspiranter och fänrikar i reserven* hade chefen för kustartilleriet anmält, hurusom under år 1917 kunde förväntas, att högst 29 värnpliktiga antoges till reservofficersaspiranter samt att 26 av dessa konstituerades till fänrikar. Med hänsyn härtill hade bemälde chef till beklädnadshjälp till reservofficersaspiranter och fänrikar i reserven upptagit ett belopp av 13,900 kronor.

I enlighet med vad chefen för kustartilleriet sålunda föreslagit hade marinförvaltningen upprättat förslag till stat för kustartilleriets personal för år 1917, slutande å en summa av 1,611,590 kronor 40 öre.

Om, i likhet med vad som skett för åren 1915 och 1916, förslagsanslaget till avlöning för kustartilleriets personal beräknades till statens med 4 procent nedsatta slutsumma, skulle enligt marinförvaltningens förslag anslagsbeloppet för år 1917 bliva i jämnt tal 1,547,127 kronor, vilket i jämförelse med anslagets belopp för år 1916, eller 1,471,256 kronor, utgjorde en ökning av 75,871 kronor.

Departementschefens yttrande.

Mot marinförvaltningens sålunda avgivna förslag till stat för kustartilleriets personal och beräkning av anslagsbeloppet för år 1917 har jag icke något att erinra.

Med avseende på det till inkvarteringsbidrag upptagna beloppet tillåter jag mig anföra följande.

Antalet bostäder för officerare och underofficerare lärer icke komma att ökas före 1917 års utgång, och böra således inkvarteringsbidrag avses för de officerare och underofficerare, som enligt statförslaget skulle tillkomma under nämnda år. Det belopp, som upptagits till inkvarteringsbidrag för officerare och underofficerare, har i enlighet härmed beräknats sålunda:

Enligt 1916 års stat	34,995: — kronor
Tillkommer:	
4 kaptener	1,600: — »
Transport	36,595: — kronor

	Transport 36,595: — kronor	[50.]
4 subalternofficerare	1,200: — »	
3 underofficerare av 1:a graden	720: — »	
6 » » 2:a »	1,080: — »	
Härtill böra läggas inkvarteringsbidrag för 2 fänrikar i reserven under 3 månaders tjänstgöring	150: — »	
	Summa 39,745: — kronor.	

Till inkvarteringsbidrag för underofficerskorpraler upptaget belopp har beräknats på följande sätt:

Enligt 1916 års stat	26,180: — kronor
I 1915 års stat var för ändamålet uppfört ett belopp av 25,180 kronor. Mot en ökning i 1916 års stat med 8 löner i 1:a lönegraden svarade en höjning av ifrågavarande anvisning med 1,000 kronor. För år 1917 föreslås en ökning med 9 löner i 1:a lönegraden. Häremot svarar sålunda en höjning av beloppet enligt 1916 års stat med $\frac{9 \times 1{,}000}{8} = 1{,}125$ kronor eller avrundat	1,120: — »
Summa	27,300: — kronor.

På framställning av Kungl. Maj:t har 1915 års riksdag under fjärde huvudtiteln beviljat ett anslag på extra stat för beredande av provisoriskt avlöningstillägg åt officerare och underofficerare med vederlikar vid till Boden förlagda truppförband och formationer. Liknande framställning har av Kungl. Maj:t gjorts även till innevarande års riksdag. Avlöningstillägget är beräknat efter 200 kronor om året för såväl officer som underofficer med vederlikar.

Sedan på grund av 1914 års senare riksdags beslut viss till kustartilleriet hörande personal numera blivit förlagd till Notviken, vilken ort med avseende på levnadskostnader måste anses vara jämnställd med Boden, torde denna personal böra komma i åtnjutande av motsvarande avlöningstillägg. Detta avlöningstillägg synes lämpligen kunna utgå av förslagsanslaget till avlöning för kustartilleriets personal, men lärer därav icke behöva föranledas höjning av nämnda anslag. I samband härmed torde i staten för kustartilleriets personal böra införas en ny anmärkning 2:o av följande lydelse:

[50.] »Officer eller underofficer med vederlike, som är kommenderad till ordinarie tjänstgöring vid Notviken, åtnjuter provisoriskt avlöningstillägg, beräknat efter 200 kronor per år, vilket utgår enligt samma grunder, som i reglemente för marinen finnas angivna för åtnjutande och utbetalande av arvode.»

Då ifrågavarande kustartilleriet tillhörande personal varit ordinarie förlagd till Notviken från och med den 1 oktober 1915, lärer dylikt avlöningstillägg böra tillkomma densamma jämväl för tiden den 1 oktober 1915—den 31 december 1916; och torde avlöningstillägget för nämnda tid lämpligen kunna bestridas av femte huvudtitelns allmänna besparingar.

Till ärendet hörande hemliga handlingar torde få tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

dels att godkänna stat för kustartilleriets personal av den lydelse, bilagan nr 11 vid detta protokoll utvisar;

dels ock att i riksstaten för år 1917 öka förslagsanslaget till avlöning för kustartilleriets personal

nu	kronor	1,471,256: —
med	»	75,871: —
till	kronor	1,547,127: —

2. Personligt lönetillägg till sergeanten över stat vid kustartilleriet A. G. Sjöqvist.

[51.] Personligt lönetillägg till sergeanten över stat vid kustartilleriet A. G. Sjöqvist. (Extra anslag.)

Efter framställning av Kungl. Maj:t har riksdagen till personligt lönetillägg till sergeanten över stat vid kustartilleriet Anders Gustaf Sjöqvist på extra stat för vart och ett av åren 1914, 1915 och 1916 beviljat ett anslag av 580 kronor.

I enlighet med tillstyrkan av marinförvaltningen i förenämnda skrivelse den 8 oktober 1915 angående utgifterna under riksstatens femte huvudtitel för år 1917 hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till personligt lönetillägg till sergeanten över stat vid kustartilleriet Anders Gustaf Sjöqvist på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 580 kronor.

Intendenturen.

3. Beklädnad åt kustartilleriets manskap.

[52.] Beklädnad åt kustartilleriets manskap. (Ordinarie anslag.)

I fråga om anslaget till beklädnad åt kustartilleriets manskap har marinförvaltningen i sin förenämnda skrivelse den 2 november 1915 angående förslag till beräknande av utgifterna å vissa femte huvudtitelns anslag för år 1917 anfört, att ämbetsverket på skäl, som framginge av vad i samma skrivelse yttrats beträffande anslaget till beklädnad åt sjömans- och skeppsgossekårerna, icke ansett sig för närvarande böra göra framställning om medel till täckande av de merkostnader för underhåll av beklädnaden, vilka betingades av de uppdrivna priserna å beklädnadspersedlar och materialier. På grund härav har marinförvaltningen hemställt, att ifrågavarande anslag måtte för år 1917 upptagas till samma belopp som för år 1916 eller med 142,400 kronor.

Beträffande eventuell ändring i sängservisstaten har marinförvaltningen hänvisat till vad som i förutnämnda skrivelse i sådant avseende anförts under anslaget till beklädnad åt sjömans- och skeppsgossekårerna.

Departementschefens yttrande.

Mot marinförvaltningens beräkning av ifrågavarande ordinarie anslag för år 1917, vilken överensstämmer med den av mig i propositionen nr 60 till 1914 års senare riksdag åberopade, har jag icke något att erinra.

I enlighet härmed torde anslaget till beklädnad åt kustartilleriets manskap böra upptagas såsom *oförändrat ordinarie reservationsanslag* ..... kronor 142,400: —.

4. Naturaunderhåll åt personal vid kustartilleriet, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 581,700: —.

Nybyggnad och underhåll.

5. Underhåll av kustartilleriets byggnader och materiel.

[53.] Underhåll av kustartilleriets byggnader och materiel. (Ordinarie anslag.)

Marinförvaltningen har i sin förenämnda hemliga skrivelse den 8 oktober 1915 erinrat, att anslaget till underhåll av kustartilleriets byggnader och materiel i propositionen nr 60 till 1914 års senare riksdag för åren 1915—1917 upptagits till enahanda belopp, 506,700 kronor.

Kommendanterna i kustfästningarna ävensom truppförbandscheferna vid kustartilleriet hade nu — yttrade marinförvaltningen vidare — framhållit angelägenheten av att erhålla förstärkning av underhållsanslaget. Såsom skäl härför hade anförts bland annat, att vissa nyuppförda byggnader krävde särskilda underhållskostnader, varjämte såväl priserna för byggnadsmateriel och kol m. m. som även arbetskostnaderna väsentligen stegrats. Genom den utsträckta tjänstgöringen för de värnpliktiga under fredstid komme dessutom beväpningen att slitas mera än tillförene, varför även höjning av kostnaderna för beväpningens underhåll beräknats vara erforderlig.

Förutnämnda förstärkning av underhållsanslaget hade av kommendanter och truppförbandschefer beräknats till sammanlagt 45,700 kronor. Marinförvaltningen ansåge, att de av myndigheterna angivna skälen för höjning av nu ifrågavarande anslag vore i de allra flesta fall av den art, att den begärda ökningen icke kunde undanskjutas utan att materielens tjänstduglighet eftersattes. I några fall syntes likväl en minskning kunna utan större olägenhet åtminstone tills vidare göras. Å andra sidan hade det visat sig erforderligt att något öka den del av anslaget, som plägade ställas till marinförvaltningens disposition för bestridande av oförutsedda utgifter för »Underhåll av kustfästningarnas inventarier» och »Åtskilliga behov».

Enligt marinförvaltningens åsikt vore följande ökningar behövliga, nämligen för

I.	Byggnader	11,500 kronor	[53.]
II.	Underhåll av kustfästningarnas inventarier	13,600 »	
III.	Åtskilliga behov	18,700 »	
		Summa 43,800 kronor.	

Vid beräkningen av anslaget till underhåll av kustartilleriets byggnader och materiel hade i propositionen nr 60 till 1914 års senare riksdag icke upptagits några kostnader för underhåll av Fårösunds fästning. Då det för underhåll av denna fästning hittills utgående beloppet, 16,550 kronor, enligt nyssnämnda proposition avsetts att överflyttas till andra kustartilleriets försvarsanstalter och där möta behovet för år 1917 av höjning i underhållsanslaget, borde ovan angivna ökning av 43,800 kronor minskas med det för Fårösunds fästning hittills utgående beloppet och följaktligen upptagas till 27,250 kronor. Skulle emellertid nämnda fästning komma att bibehållas även för år 1917, måste det beräknade anslaget för underhåll av kustartilleriets byggnader och materiel höjas med för fästningen hittills avsett belopp eller 16,550 kronor. Vidare hade under år 1915 Norrlands mineringsavdelning uppsatts, och för dess underhåll krävdes ett belopp, beräknat till 1,200 kronor.

En sammanställning av för år 1917 erforderlig ökning av anslaget till underhåll av kustartilleriets byggnader och materiel utvisade sålunda följande belopp:

för	Fårösunds fästning (eventuellt)	16,550 kronor
»	Norrlands mineringsavdelning	1,200 »
»	kustartilleriet i övrigt	27,250 »
		Summa 45,000 kronor.

Marinförvaltningen har fördenskull hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att i riksstaten för år 1917 höja reservationsanslaget till underhåll av kustartilleriets byggnader och materiel, nu 506,700 kronor, med 45,000 kronor till 551,700 kronor.

Departementschefens yttrande.

I propositionen nr 60 till 1914 års senare riksdag upptogs, såsom förut nämnts, anslaget till underhåll av kustartilleriets byggnader och materiel för år 1917 till samma belopp som enligt 1915 års stat eller 506,700 kronor. Först från och med år 1918 förutsattes anslaget behöva ökas, nämligen för nämnda år till 522,000 kronor,

[53.] för år 1919 till 529,000 kronor och för år 1924 till 557,000 kronor. Att en ökning av anslaget nu torde erfordras redan för år 1917, beror på flera omständigheter, för vilka jag anhåller få här nedan närmare redogöra.

Det i riksstaten uppförda anslaget till underhåll av kustartilleriets byggnader och materiel har i den av av Kungl. Maj:t fastställda staten fördelats för tillgodoseende av vissa huvudgrupper av krav, vilka upptagits under följande rubriker: I. Byggnader; II. Underhåll av kustfästningarnas inventarier; III. Åtskilliga behov. Vidare har i staten det för varje sådan huvudgrupp avsedda beloppet uppdelats mellan de särskilda kustfästningarna och kustartilleriets truppförband (formationer) för tillgodoseende av närmare angivna behov, varjämte viss del av beloppet ställts till marinförvaltningens disposition för oförutsedda utgifter.

I. Byggnader.

I de enligt 1915 års stat under denna rubrik upptagna beloppen hava av vederbörande lokalmyndigheter följande höjningar föreslagits:

för Vaxholms fästning	5,000	kronor
» Karlskrona fästning	6,500	»
Summa	11,500	kronor.

Dessa höjningar hava motiverats med dels att, enligt vad erfarenheten visat, åtskilliga utgiftsposter för närvarande vore alltför lågt beräknade, exempelvis för underhåll av vatten- och avloppsledningar, hägnader och vägar samt för eldstadsreparationer och sotning, dels att, sedan underhållsanslagets nuvarande storlek bestämdes, flera nybyggnader tillkommit, vilka krävde särskilda underhållskostnader, exempelvis inom Vaxholms fästning sex underofficersbostäder, ett exercishus och ett kallbadhus ävensom vissa kokinrättningar och förrådsbyggnader samt inom Karlskrona fästning ett varmbadhus, ett stall och en del andra byggnader.

Utöver vad ovan nämnts har anmälts behovet av en ny ångpanna i Karlskrona kustartilleriregementes kokinrättning för en beräknad kostnad av 8,800 kronor.

Marinförvaltningen har i sin förutnämnda skrivelse den 8 oktober 1915 angivit den erforderliga ökningen av här ifrågavarande anslag

under rubriken »I. Byggnader» till 11,500 kronor och sålunda icke upptagit kostnaderna för omförmälda ångpanna. [53.]

Under de senaste åren har i den av Kungl. Maj:t fastställda staten för fördelning av ordinarie anslaget till underhåll av kustartilleriets byggnader och materiel anvisats under rubriken »I. Byggnader», ett belopp av 275,000 kronor, varav 50,000 kronor ställts till marinförvaltningens disposition för bestridande av oförutsedda utgifter. Då sistnämnda belopp å 50,000 kronor är förhållandevis stort, synas mig de av myndigheterna uppgivna behoven, i den mån de visa sig oundgängligen nödvändiga, lämpligen kunna tillgodoses med anlitande av dessa medel; och anser jag på grund härav, att någon ökning av anslaget under förevarande rubrik icke bör beräknas.

II. Underhåll av kustfästningarnas inventarier.

Av vederbörande lokalmyndigheter hava under denna rubrik föreslagits följande höjningar i de enligt 1915 års stat upptagna beloppen:

för Vaxholms fästning:
till underhåll av maskin- och timmermansinventarier 7,500 kronor

» Älvsborgs fästning:
till underhåll av artilleriinventarier ..... 600 »
» » » min- och torpedinventarier ..... 500 »

Summa 8,600 kronor.

Höjningen av det belopp, som är avsett till underhåll av maskin- och timmermansinventarier i Vaxholms fästning, har motiverats därmed, att viss materiel skulle från flottan överflyttas till nämnda fästning.

Den för Älvsborgs fästning föreslagna ökningen av underhållsanslaget har betingats därav, att viss materiel under år 1915 tillkommit.

Marinförvaltningen har vidare, på sätt förut nämnts, i berörda skrivelse den 8 oktober 1915 framhållit, att det visat sig vara erforderligt att något öka den del av kustartilleriets underhållsanslag, som plägade ställas till ämbetsverkets disposition för bestridande av oförutsedda utgifter för »Underhåll av kustfästningarnas inventarier», och i samband härmed angivit den under nämnda rubrik erforderliga ökningen

[53.] av anslaget till 13,600 kronor eller 5,000 kronor mera än vad av lokalmyndigheterna beräknats.

Vad beträffar den för Vaxholms fästning föreslagna höjningen, må erinras, att i överensstämmelse med den plan för det fasta kustförsvarets ordnande, som framlades i hemlig bilaga, del II, till propositionen nr 60 till 1914 års senare riksdag, viss materiel skulle överflyttas från flottan till kustartilleriet. I de beräkningar, som lågo till grund för nyssnämnda proposition, hade förutsatts, att i samband med dylik överflyttning av materiel det för materielens underhåll erforderliga beloppet skulle överföras till anslaget till underhåll av kustartilleriets byggnader och materiel från anslaget till flottans nybyggnad och underhåll. Såsom framgår av mitt yttrande till detta protokoll under punkten angående anslaget till flottans nybyggnad och underhåll, är emellertid jämväl detta anslag synnerligen starkt belastat. Vid sådant förhållande lärer någon överföring av medel från berörda anslag till kustartilleriets underhållsanslag icke kunna ifrågasättas, utan torde sistnämnda anslag i stället böra förstärkas med ett belopp, motsvarande det, som bort dit överföras.

Viss materiel, som enligt planen för det fasta kustförsvarets ordnande skulle överflyttas från flottan till Vaxholms fästning, torde icke komma att dit överflyttas förr än efter år 1917. Årliga underhållskostnaden för denna materiel har beräknats till omkring 2,400 kronor. Med hänsyn härtill bör den ovan för år 1917 föreslagna ökningen av underhållsanslaget för Vaxholms fästning, 7,500 kronor, minskas med nyssnämnda belopp till 5,100 kronor.

Beträffande den för Älvsborgs fästning föreslagna ökningen av underhållsanslaget tillåter jag mig erinra, att Kungl. Maj:t på förslag av chefen för kustartilleriet samt efter tillstyrkan av marinförvaltningen och chefen för marinstaben genom hemligt nådigt brev den 23 mars 1915 anbefallt marinförvaltningen att låta verkställa vissa nya försvarsanstalter inom Älvsborgs fästning i stället för vissa förut befintliga. Med denna åtgärd avsågs att höja fästningens krigsberedskap samt att bereda handelssjöfarten på Göteborg möjlighet att fortgå ostörd även efter en eventuell mobilisering av fästningen. Kostnaderna för ifrågavarande försvarsanstalter, vilka beräknats uppgå till 100,000 kronor, hava bestritts med dels ett belopp av 55,000 kronor, som på enskild väg insamlats och överlämnats till Kungl. Maj:t, dels ett belopp av 45,000 kronor, som härför anvisats från handels- och sjöfartsfonden. De nya försvarsanstalterna, som blevo färdigställda under september månad år 1915,

kräva icke någon ökning av den för Älvsborgs fästning avsedda bemanningen, men betinga en mindre höjning av det till fästningen utgående underhållsanslaget, nämligen med 600 kronor för underhåll av artilleriinventarier samt med 500 kronor för underhåll av min- och torpedinventarier eller tillsammans 1,100 kronor. [53.]

I överensstämmelse med det ovan anförda skulle de av lokalmyndigheterna föreslagna ökningarna av det till underhåll av kustfästningarnas inventarier utgående beloppet kunna begränsas till 5,100 + 1,100 = 6,200 kronor.

På sätt förut nämnts, har av marinförvaltningen för underhåll av kustfästningarnas inventarier, utöver de förhöjningar, som av lokalmyndigheterna beräknats, upptagits en ökning av 5,000 kronor, vilket belopp synes vara avsett att ställas till ämbetsverkets disposition för bestridande av oförutsedda utgifter. Då emellertid det för ifrågavarande ändamål till marinförvaltningens disposition ställda beloppet under närmast föregående år kunnat begränsas till omkring 10,000 kronor, finner jag den begärda ökningen förhållandevis alltför stor och anser, att densamma lämpligen bör kunna nedsättas till 3,000 kronor.

Beträffande det till underhåll av kustfästningarnas inventarier avsedda beloppet har jag alltså funnit mig böra beräkna en höjning av 6,200 + 3,000 = 9,200 kronor i stället för den av marinförvaltningen föreslagna ökningen, 13,600 kronor.

III. Åtskilliga behov.

I de enligt 1915 års stat under denna rubrik upptagna beloppen hava vederbörande lokalmyndigheter föreslagit följande ökningar:

till sjöförbindelser i Vaxholms fästning	2,700: —	kronor
» Karlskrona kustartilleriregementes kaserninventarier	11,000: —	»
» tillsyningspersonal i Karlskrona fästning	1,262: 50	»
» handvapensförråd vid Karlskrona kustartilleriregemente	800: —	»
Summa	15,762: 50	kronor.

Den föreslagna ökningen av det för sjöförbindelserna i Vaxholms fästning för närvarande avsedda beloppet har i huvudsak motiverats därmed, att Vaxholmssunden — på grund av en utav Kungl. Maj:t den 11 juni 1915 meddelad resolution på besvär angående förbud att med ångbåt passera, bland annat, nämnda sund — numera icke, såsom hittills

[53.] skett, avstängas för sjötrafik vintertid, till följd varav ångslupskommunikationer måste anordnas över sunden jämväl under den del av året, då förut isvägar kunnat användas. Såsom ett bidragande skäl till den föreslagna höjningen har vidare anförts, att avgifterna för civila passagerare å fästningens kommunikationsbåtar på därom av ortsbefolkningen gjord framställning blivit i någon mån nedsatta i enlighet med nådigt beslut den 5 mars 1913.

I skrivelse till marinförvaltningen den 31 juli 1915 har chefen för Karlskrona kustartilleriregemente framhållit, att det för underhåll av regementets kaserninventarier avsedda beloppet, 4,000 kronor, borde ökas med 11,000 kronor. Chefen för kustartilleriet har emellertid i skrivelse till marinförvaltningen den 1 september 1915 förklarat sig anse, att den föreslagna ökningen kunde nedsättas med 8,500 kronor till 2,500 kronor.

Höjningen av det för tillsyningspersonal i Karlskrona fästning utgående beloppet har betingats därav, att vissa byggnader, som förut stått under varvets förvaltning, numera blivit ställda under fästningens förvaltning.

Vad vidare beträffar den för underhåll av Karlskrona kustartilleriregementes handvapensförråd föreslagna höjningen, har såsom skäl för densamma angivits, att till följd av den utsträckta övningstiden för de värnpliktiga handvapnen numera måste beräknas bliva utsatta för större slitning än förut.

Marinförvaltningen har, såsom tidigare sagts, i sin förenämnda skrivelse den 8 oktober 1915 bland annat framhållit, att det visat sig erforderligt att något öka den del av kustartilleriets underhållsanslag, som plägade ställas till ämbetsverkets disposition för bestridande av oförutsedda utgifter för »Åtskilliga behov» och i samband härmed angivit den under nämnda rubrik erforderliga ökningen till 18,700 kronor.

Beträffande den för sjöförbindelserna i Vaxholms fästning föreslagna höjningen har jag icke något att erinra.

Den betydande ökning, som föreslagits i den för underhåll av Karlskrona kustartilleriregementes kaserninventarier i 1915 års stat upptagna anslagsposten, torde delvis böra tillgodoses genom överföring av medel från det för underhåll av Karlskrona fästnings maskin- och timmermansinventarier avsedda beloppet. En dylik överföring har betingats genom vissa ändrade reglementsbestämmelser. Emellertid har jag ansett mig böra därjämte beräkna en höjning av förstnämnda anslagspost med det av chefen för kustartilleriet förordade beloppet, 2,500 kronor.

I samband med ovan omförmälda överflyttning av vissa byggnader i Karlskrona fästning från varvets till fästningens förvaltning borde rätteligen det för tillsyningspersonalen vid ifrågavarande byggnader hittills utgående beloppet, 1,262 kronor 50 öre, hava överförts till anslaget till underhåll av kustartilleriets byggnader och materiel från anslaget till flottans nybyggnad och underhåll. Då emellertid, såsom förut erinrats, jämväl sistnämnda anslag är synnerligen starkt belastat, lärer någon överföring av medel från detta anslag icke böra ifrågasättas, utan torde kustartilleriets underhållsanslag i stället böra ökas med 1,262 kronor 50 öre. [53.]

Vad slutligen beträffar den föreslagna höjningen av det för underhåll av Karlskrona kustartilleriregementes handvapensförråd hittills utgående beloppet, har jag icke något att däremot erinra. Då liknande krav icke framställts från kustartilleriets övriga truppförband, men det torde vara sannolikt, att dylika krav komma att göra sig gällande, anser jag försiktigheten bjuda, att det belopp, som under rubriken »Åtskilliga behov» avses att ställas till marinförvaltningens disposition för bestridande av oförutsedda utgifter, undergår någon förhöjning.

I detta sammanhang torde böra nämnas, att den genom nådigt brev den 1 december 1914 tillsatta kustbefästningskommissionen i hemlig skrivelse den 31 mars 1915 på angivna skäl föreslagit, att nyanskaffning av eldhandvapen för kustartilleriet hädanefter skulle avse gevär med bajonett i stället för karbin. I häröver avgivet gemensamt yttrande den 13 april samma år hava marinförvaltningen och chefen för marinstaben tillstyrkt bifall till kommissionens ifrågavarande framställning, och har jag för min del ansett mig böra biträda detta förslag. Någon höjning av kustartilleriets underhållsanslag torde icke av nu nämnd anledning erfordras.

Med stöd av det anförda har jag funnit mig böra beräkna utgifterna under rubriken »Åtskilliga behov» till den av marinförvaltningen angivna summan, minskad med ovan berörda nedsättning av det för underhåll av Karlskrona kustartilleriregementes kaserninventarier föreslagna beloppet, eller 18,700 — 8,500 = 10,200 kronor.

Enligt min åsikt böra alltså hittills omhandlade höjningar av kustartilleriets underhållsanslag kunna begränsas till följande under de särskilda rubrikerna angivna belopp:

II.	Underhåll av kustfästningarnas inventarier	9,200 kronor
III.	Åtskilliga behov	10,200 »
	Summa	19,400 kronor.

[53.]

Fårösunds fästning.

I de beräkningar över kustartilleriets ordinarie anslag under perioden 1915—1919, vilka framlades i propositionen nr 60 till 1914 års senare riksdag, voro icke några kostnader upptagna för Fårösunds fästning, utan förutsattes, att fästningens personal och materiel skulle överflyttas till andra kustfästningar. Emellertid föreslogs i nämnda proposition, att frågan om Fårösunds fästnings bibehållande eller indragande skulle tills vidare hållas öppen; och nämnda riksdag uttalade i anslutning härtill, att något definitivt beslut i frågan icke då borde fattas. Vid beräknandet av kustartilleriets underhållsanslag för år 1917 har jag ansett nödvändigt taga hänsyn till sannolikheten av att Fårösunds fästning kommer att bibehållas jämväl under nämnda år.

I händelse Fårösunds fästning skulle komma att bibehållas under år 1917, torde för nämnda fästning och därvarande detachement böra av kustartilleriets underhållsanslag för nämnda år avses samma belopp, som upptagits i den av Kungl. Maj:t för år 1915 fastställda staten, eller 16,550 kronor.

Det lärer emellertid vara uppenbart att, även om Fårösunds fästning skulle komma att indragas före år 1917, följande för nämnda fästning och därvarande detachement i staten upptagna belopp böra medräknas vid bestämmande av kustartilleriets underhållsanslag för ifrågavarande år:

II.	Underhåll av kustfästningarnas inventarier	4,500 kronor
III.	Åtskilliga behov:	
	Underhåll av kaserninventarier	500 »
	Underhåll av handvapenförrådet	150 »
	Summa	5,150 kronor.

Fårösunds fästnings inventarier samt därvarande detachements kaserninventarier och handvapen skulle nämligen under sistnämnda förutsättning överflyttas till andra kustfästningar och givetvis fortfarande kräva samma underhållskostnader som för närvarande.

Å andra sidan bör, om Fårösunds fästning icke skulle komma att bibehållas under år 1917, kustartilleriets underhållsanslag för ifrågavarande år minskas med nedan angivna för Fårösunds fästning och därvarande detachement i staten upptagna belopp:

I.	Byggnader	9,500	kronor [53.]
III.	Åtskilliga behov:		
	Sjöförbindelser	200	»
	Tillsyningspersonal	1,400	»
	Yttre renhållning	300	»
		Summa 11,400	kronor.

Det belopp av 19,400 kronor, varmed kustartilleriets underhållsanslag enligt vad jag här ovan uttalat beräknats böra höjas för år 1917, torde sålunda, därest ifrågavarande fästning icke skulle komma att bibehållas under år 1917, böra minskas med 11,400 kronor till 8,000 kronor; och bör följaktligen, under förutsättning av fästningens bibehållande för samma år, höjningen av anslaget upptagas med oförändrat belopp, 19,400 kronor.

Norrlands mineringsavdelning.

I de beräkningar, som lågo till grund för propositionen nr 60 till 1914 års senare riksdag, förutsattes, att minförsvaret i övre Norrland icke skulle komma att anordnas förr än efter år 1917. Då emellertid ifrågavarande minförsvar — under benämningen Norrlands mineringsavdelning — redan blivit organiserat, bör givetvis härför erforderlig ökning av kustartilleriets underhållsanslag medräknas vid bestämmande av anslaget för sistnämnda år.

Det belopp, som bör avses för underhåll av byggnader och materiel vid Norrlands mineringsavdelning, har av marinförvaltningen beräknats till 1,200 kronor. Mot denna beräkning har jag icke funnit något att erinra.

Sammanfattning.

En sammanfattning av ovan framlagda beräkningar utvisar, att kustartilleriets underhållsanslag för år 1917 torde böra höjas med följande belopp:

För Norrlands mineringsavdelning	1,200	kronor
» kustartilleriet i övrigt	19,400	»
	Summa 20,600	kronor.

Till ärendet hörande hemliga handlingar torde få tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

På grund av det anförda och då man, på sätt jag förut uttalat, torde böra förutsätta, att Fårösunds fästning kommer att bibehållas jäm-

[53.] väl under år 1917, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att i riksstaten för år 1917 höja reservationsanslaget till underhåll av kustartilleriets byggnader och materiel

nu	kronor	506,700: —
med	»	20,600: —
till	kronor	527,300: —

6. Förläggningsinventarier för Västra Hästholmsfort.

[54.] Förläggningsinventarier för Västra Hästholmsfort. (Extra anslag.)

Befälhavande amiralen i Karlskrona har i skrivelse till marinförvaltningen den 6 mars 1915 gjort framställning om åtgärder för tillgodoseende av behovet av förläggningsinventarier för tillfällig förläggning av officerare och underofficerare å Västra Hästholmsfort samt anmält, att kostnaden härför beräknats till 6,200 kronor.

Marinförvaltningen har i skrivelse den 16 juni 1915 framhållit, att förenämnda behov borde ur mobiliseringssynpunkt utan dröjsmål tillgodoses, och hemställt, att ett belopp av 6,200 kronor måtte få för ifrågavarande ändamål förskjutas för att framdeles anmälas till ersättande.

Departementschefens yttrande.

I propositionen nr 60 till 1914 års senare riksdag anfördes i fråga om det fasta kustförsvaret bland annat, att en utredning verkställts rörande sådana behov av kompletteringar m. m., vilka förutsatts skola under åren 1915—1919 tillgodoses genom extra anslag inom ramen av den vanliga budgeten. Bland dessa kompletteringar m. m. hade även upptagits anskaffning av förläggningsinventarier å Västra Hästholmsfort.

Under den år 1914 anbefallda mobiliseringen av kustfästningarna blev bristen på förläggningsinventarier å Västra Hästholmsfort endast tillfälligtvis avhjälpt därigenom, att dylika inventarier från andra anstalter flyttades till fortet. Detta förfaringssätt visade sig emellertid vara förenat med avsevärda olägenheter. Behovet av anskaffning av förläggningsinventarier för nämnda fort kvarstår alltså fortfarande, och bör detsamma enligt min mening snarast möjligt tillgodoses genom anvisande för ändamålet av extra anslag.

Mot den av myndigheterna beräknade kostnaden för ifrågavarande anskaffning har jag icke något att erinra.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att för anskaffning av förläggningsinventarier för Västra Hästholmsfort på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av 6,200 kronor. [54.]

7. Förplägnadsanstalt i Vaxholms fästning.

I statsverkspropositionen till 1915 års riksdag har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till en förplägnadsanstalt i Vaxholms och Oscar-Fredriksborgs fästning — vilken fästning numera benämnes Vaxholms fästning — bevilja ett anslag av 333,514 kronor samt därav på extra stat för år 1916 anvisa ett belopp av 166,757 kronor. Till det vid nämnda statsverksproposition fogade statsrådsprotokollet yttrade jag, bland annat, att planerna för ifrågavarande förplägnadsanstalt före arbetenas verkställande borde underkastas den revidering, som tekniska förbättringar efter ritningarnas utförande kunde betinga. [55.] Förplägnadsanstalt i Vaxholms fästning. (Extra anslag.)

Berörda förslag bifölls av riksdagen, som därvid i anslutning till mitt förenämnda yttrande uttalade, att riksdagen funne önskvärt, att vid revideringen av planerna för anstalten även företoges sådana jämkningar med hänsyn till utrymme, vartill de närmast därförut förflutna månaderna torde hava givit anledning.

Marinförvaltningen har nu i förenämnda skrivelse den 8 oktober 1915 meddelat, att inom ämbetsverket påginge revidering av den förut uppgjorda beräkningen av mobiliseringsproviantförrådet, varjämte vissa jämkningar i byggnadsplanerna vore under utarbetande. De ändringar i kostnadsberäkningen för förplägnadsanstalten, som härav föranleddes, komme ämbetsverket att framdeles underställa Kungl. Maj:ts prövning.

Tillsvidare ansåge sig emellertid marinförvaltningen böra hemställa, att av det till förplägnadsanstalten beviljade anslaget å 333,514 kronor återstående, ännu icke anvisade beloppet, 166,757 kronor, måtte anvisas på extra stat för år 1917.

Sedermera har chefen för marinförvaltningen hos mig anmält, att de jämkningar i byggnadsplanerna för förplägnadsanstalten, som ämbetsverket ansåge böra vidtagas, skulle förorsaka en ökning av de beräknade kostnaderna med 120,000 kronor.

Då fullständig utredning i förevarande ärende ännu icke till Kungl. Maj:t inkommit, kan jag icke för närvarande ingå i prövning av behovet av tilläggsanslag för anordnande av en förplägnadsanstalt i Vaxholms fästning. Vid sådant förhållande synes det riktigast att bland de extra anslagen å femte huvudtiteln för år 1917 beräkna, förutom Departementschefens yttrande.

[55.] den ännu icke anvisade delen, 166,757 kronor, av det för förplägnadsanstalten beviljade anslaget, jämväl det av chefen för marinförvaltningen angivna tilläggsbeloppet, 120,000 kronor.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att i avvaktan på den proposition angående anslag till en förplägnadsanstalt i Vaxholms (och Oscar Fredriksborgs) fästning, Kungl. Maj:t må komma att till riksdagen avlåta, för berörda ändamål bland de *extra anslagen* å femte huvudtiteln för år 1917 beräkna ett belopp av 286,757 kronor.

8. Anskaffning av en motorpråm för Karlskrona fästning.

[56.] Anskaffning av en motorpråm för Karlskrona fästning. (Extra anslag.)

Uti sitt förslag till beräknande av utgifterna för tygförvaltningen under år 1917 har befälhavande amiralen i Karlskrona upptagit, bland annat, följande transportmateriel såsom erforderlig, nämligen

dels en motorbåt för en beräknad kostnad av 25,000 kronor,

dels en automobil för en beräknad kostnad av 18,300 kronor,

dels en motorpråm för transport av rörlig bestyckning för en beräknad kostnad av 45,000 kronor,

dels ock två transportpråmar för trupper, bestyckning och materialier för en beräknad kostnad av tillsammans 26,000 kronor.

Sammanlagda kostnaden för ifrågavarande materiel utgör således 114,300 kronor.

Beträffande den föreslagna *motorbåten* har befälhavande amiralen i Karlskrona anfört, att vid utförandet av kommendanten åliggande inspektioner m. m. av fästningens försvarsanstalter och truppernas övningar kommendanten vore i behov av en snabbgående och sjövärdig motorbåt för att utan onödig tidsutdräkt kunna förflytta sig inom det vidsträckta området. Även för att vid behov kunna i vad på kommendanten ankomme övervaka efterlevnaden av nådiga kungörelsen angående utlännings och utländskt fartygs vistelse inom fästningens skyddsområde vore en sådan båt erforderlig. Särskilt för sistnämnda ändamål ägde en motorbåt avgjort företräde framför en ångslup på grund av den förras egenskap att hastigt kunna klargöras för gång. Om behovet av en motorbåt för kommendanten redan i fredstid vore påtagligt, vore det än mera erforderligt, att kommendanten, då fästningen vore mobiliserad, förfogade över en dylik för att, då så påfordrades, hastigt kunna förflytta sig dit hans närvaro krävdes. Visser-

ligen stode det vid sådant tillfälle till buds att kunna rekvirera en motorbåt, men torde icke med säkerhet stå att finna en sådan, som motsvarade de nödvändiga kraven på snabbhet och sjöduglighet. [56.]

Med avseende å behovet av en *automobil* meddelar befälhavande amiralen i Karlskrona, att det på grund av landfrontens stora utsträckning inom fästningen vore av behovet påkallat, att en rymlig automobil anskaffades för kommendanten och fästningsstabens personal att användas vid inspektioner, stridsövningar, rekognosceringar och andra tjänsteåligganden redan under fredstid. I Karlskrona med omnejd hade dittills endast under vissa perioder automobiler funnits att hyra, och ovannämnda behov kunde alltså icke beräknas bliva fyllt genom förhyrning, även om medel för ändamålet ställdes till kommendantens förfogande. I Boden hade redan under fredstid en automobil anskaffats för kommendanten.

Beträffande den ifrågasatta *motorpråmen* har befälhavande amiralen erinrat, att armé- och marinförvaltningarna i ett den 19 maj 1911 gemensamt avgivet utlåtande angående anordnandet av transportväsendet inom kustfästningarna hemställt, att proposition måtte till riksdagen avlåtas om anvisande av medel, bland annat, till anskaffande av 2 dylika pråmar. Befälhavande amiralen har vidare i detta avseende anfört, att en del av fästningens transportmateriel borde vara så byggd, att den särskilt kunde användas till transport av rörlig bestyckning. Stora fördelar skulle vinnas därigenom, att några av de för ändamålet erforderliga pråmarna försåges med eget motormaskineri, varigenom dessa utan tidsutdräkt vore klara för gång och särskild bogserbåt bleve överflödig, vilket sistnämnda förhållande vore av stor betydelse vid samtidig transport av ett flertal pråmar. I nyssnämnda skrivelse den 19 maj 1911 hade ock, såsom nyss nämnts, upptagits 2 motorpråmar för Karlskrona fästning. För närvarande funnes bland fästningens kustartillerimateriel ej några transportmedel, lämpliga att ombordtaga fästningens tyngsta rörliga batteri, varjämte vart och ett av övriga rörliga batterier med tillhörande strids- och bagageträng, endast uppdelat på flera echelonger och med stor tidsförlust. kunde med användande av nu till förfogande stående pråmar förflyttas sjövägen till olika platser inom fästningen. Vid beräknandet av erforderligt antal pråmar för den rörliga bestyckningen borde jämväl tagas i betraktande, att dylika transportpråmar, vilka borde särskilt konstrueras och inredas för sitt ändamål, ej kunde vid krigstillfälle anskaffas genom rekvisition, utan måste byggas redan i fredstid. Anskaffningen av dylika transportmedel syntes därför brådskande, och ville befälhavande amiralen nu föreslå, att anslag åtminstone till en motorpråm begärdes av 1916 års

[56.] riksdag. I samband härmed hade framhållits, att en motorpråm redan funnes anskaffad i Vaxholm. I det föregående vore till nyanskaffning upptagna 2 transportpråmar av järn för rörlig bestyckning, och torde det bliva möjligt att med användande av dessa tillika med förutnämnda föreslagna motorpråm, som lastad borde hava omkring 100 m³ deplacement, utföra transporter av den omfattning, att i en och samma transport två batterier med personal och tillhörande stridsträng, möjligen med undantag för en del av hästarna, skulle kunna medtagas.

Vad slutligen angår de båda *transportpråmarna* har befälhavande amiralen i Karlskrona anfört, att till förfogande för transporter av trupper och bestyckning m. m. funnes av fästningens kustartillerimateriel, förutom en transportpråm för krut och de till minspärrningarna avsedda 2 handkranpråmarna, vilka dock icke lämpade sig för transport av annat än minmateriel och av vilka den ena för övrigt vore en ändrad kanonjoll och så bristfällig, att det torde kunna sättas i fråga, om den borde vidare repareras, endast transportpråmen Björn och 7 gamla f. d. kanonjollar, numera benämda transportpråmar. Intill år 1913 hade funnits ytterligare en kanonjoll, n:r 3, som dock nämnda år måst kasseras. Då det vore nödvändigt att vid mobilisering hava tillgång till transportmateriel såväl för rörlig bestyckning som för trupper inom fästningen, men å andra sidan en del för trupptransport användbara pråmar vid krigstillfälle kunde rekvireras, skulle man för närvarande kunna inskränka sig till att ersätta 2 av de ovannämnda gamla pråmarna med nya. Transportpråmar av trä syntes vidare böra utbytas mot sådana av järn, i den mån de förra måste slopas. I enlighet härmed ville befälhavande amiralen föreslå nyanskaffning av 2 järnpråmar, vilka lämpligen syntes böra byggas av något större typ än de förutvarande, med däck och reling av sådan styrka, att rörlig bestyckning kunde å pråmarna transporteras. De båda transportpråmarna torde komma att betinga en kostnad av omkring 12,000 à 13,000 kronor för vardera, om de byggdes med 100 m³ deplacement och med raka i stället för bockade sidor. Priset vore beräknat för samtidig leverans av båda pråmarna.

Chefen för kustartilleriet har i hemlig skrivelse den 9 september 1915 yttrat sig över befälhavande amiralens i Karlskrona ovannämnda förslag och härvid hemställt, att marinförvaltningen ville föreslå, att av 1916 års riksdag måtte beträffande transportmedel för Karlskrona fästning äskas anslag till anskaffning av förenämnda motorpråm.

Marinförvaltningen har nu i sin omförmälda skrivelse den 8 oktober 1915 till prövning upptagit befälhavande amiralens i Karlskrona förevarande framställning och därvid uttalat, att de av bemälde amiral framhållna skälen för anskaffningen av en motorbåt visserligen syntes

motivera denna anskaffning, men med hänsyn till viktigare anslagskrav ansåge ämbetsverket, att densamma för närvarande ej borde förordas. Ej heller har marinförvaltningen ansett det av befälhavande amiralen framhållna behovet av en automobil vara så framträdande, att densamma för närvarande borde ifrågakomma till anskaffning. [56.]

Beträffande den ifrågasatta motorpråmen har marinförvaltningen erinrat, att ämbetsverket i skrivelse den 8 november 1913 upptagit en dylik pråm att anskaffas för en kostnad, som då beräknades till 35,000 kronor. Även andra försvarsberedningen hade i sina överslagsberäkningar av för kustartilleriet erforderliga normala extra ordinarie anslag under femårsperioden 1915—1919 upptagit densamma under rubriken »Behov, som anses böra tillfullo tillgodoses». Slutligen hade marinförvaltningen i sin hemliga skrivelse den 15 april 1914 med yttrande angående andra försvarsberedningens slutliga kostnadssiffror medtagit motorpråmen bland de kompletteringar m. m., som av ämbetsverket ansetts böra i första hand komma till utförande under de närmaste åren.

Marinförvaltningen, som erfarit, att den pråm av liknande beskaffenhet, som anskaffats för Vaxholms och Oskar-Fredriksborgs fästning för av 1910 års riksdag anvisade medel, visat sig synnerligen lämplig för sitt ändamål, har ansett, att de av befälhavande amiralen i Karlskrona anförda skälen till fullo motiverade anskaffning redan under år 1917 av ifrågavarande motorpråm, varför kostnaden, såsom förut nämnts, numera beräknades till 45,000 kronor.

Även anskaffningen av de föreslagna två transportpråmarna för ett sammanlagt belopp av 26,000 kronor har marinförvaltningen funnit fullt motiverad.

På grund härav har marinförvaltningen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att å extra stat för år 1917 bevilja till transportmedel för Karlskrona fästning ett anslag av 71,000 kronor.

Departementschefens yttrande.

Liksom beträffande anskaffande av transportmedel för flottans varv i Karlskrona, varom jag under punkt 23 här ovan uttalat mig, anser jag, att en ökning av transportmaterielen för Karlskrona fästning är erforderlig. Jag delar emellertid marinförvaltningens uppfattning därom, att den av befälhavande amiralen i Karlskrona föreslagna anskaffningen av en motorbåt och en automobil icke är av beskaffenhet att, åtminstone för närvarande, böra komma till utförande. Beträffande de ifrågasatta båda transportpråmarna lärer visserligen icke kunna bestridas, att desamma på grund av den förefintliga bristen å duglig till Karlskrona fästning hörande prämmateriel skulle bliva till väsentligt gagn. Men då

[56.] erforderlig tillgång till sådan transportmateriel torde vid förefallande behov kunna utan större svårigheter beredas genom förhyrning eller rekvisition, synes mig dessa transportpråmars anskaffning, med hänsyn jämväl till nödvändigheten att tillgodose andra viktigare anslagskrav, böra tills vidare anstå. Däremot anser jag mig nu böra understödja den föreliggande framställningen om inköp av en motorpråm för transport av fästningens rörliga bestyckning. Behovet av en med eget motormaskineri försedd pråm för nämnda ändamål har, på sätt av det förut anförda framgår, sedan länge varit erkänt och torde icke vidare utan verkligt men för fästningens transportväsen kunna skjutas å sido. En dylik pråm torde ej kunna anskaffas för lägre kostnad än den av befälhavande amiralen upptagna eller 45,000 kronor.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att för anskaffning av en motorpråm för Karlskrona fästning bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av 45,000 kronor.

9. Förändring av torpedbatteriet vid Oxdjupet.

[57.] Förändring av torpedbatteriet vid Oxdjupet. (Extra anslag.) Marinförvaltningen har i sin förenämnda hemliga skrivelse den 8 oktober 1915 anmält, att vissa anmärkningar framställts mot torpedbatteriet vid Oxdjupet. Fördenskull hade ämbetsverket låtit verkställa utredning rörande de anmärkta förrhållandena. Därvid hade visat sig, att vissa ändringsarbeten och kompletteringar vore önskvärda eller behövliga, och beräknades dessa betinga en kostnad av tillsammans 51,700 kronor.

Med stöd av den förebragta utredningen har marinförvaltningen hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes hos riksdagen på extra stat för år 1917 äska nämnda belopp för ifrågavarande ändamål.

Departementschefens yttrande. Samtliga de ändringsarbeten och kompletteringar å torpedbatteriet vid Oxdjupet, som av marinförvaltningen i ovanberörda skrivelse föreslagits, hava visserligen synts mig vara i hög grad önskvärda, men med hänsyn till andra viktiga anslagskrav har jag icke ansett mig kunna tillstyrka, att hela det av marinförvaltningen föreslagna beloppet äskas hos innevarande års riksdag. Å andra sidan kan enligt min mening ifrågavarande ärende icke nu fullständigt undanskjutas. Bland de anmärkta bristfälligheterna hos torpedbatteriet vid Oxdjupet är nämligen en, vilken framkommit under den år 1914 anbefallda mobiliseringen, av den art,

att den synes mig snarast möjligt böra avhjälpas. Kostnaden härför har i marinförvaltningens förenämnda skrivelse upptagits särskilt och beräknats till 17,600 kronor. [57.]

Till detta ärende hörande hemliga handlingar torde få tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

Under hänvisning till berörda hemliga handlingar och med stöd av mitt uttalande här ovan hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till förändring av torpedbatteriet vid Oxdjupet på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av 17,600 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta utanordna detta belopp redan under innevarande år.

Övningar.

10. Kustartilleriets krigsberedskap och övningar.

Chefen för kustartilleriet har i hemlig skrivelse den 1 september 1915 till marinförvaltningen överlämnat en beräkning av erforderlig ökning av anslaget till kustartilleriets krigsberedskap och övningar för år 1917. Enligt denna beräkning skulle anslaget för nämnda år behöva höjas med 21,100 kronor. [58.]

Kustartilleriets krigsberedskap och övningar. (Ordinarie anslag.)

I förenämnda skrivelse den 2 november 1915 angående förslag till beräknande av utgifterna å vissa femte huvudtitelns anslag har marinförvaltningen hemställt, att anslaget till kustartilleriets krigsberedskap och övningar för år 1917 måtte höjas med det av chefen för kustartilleriet beräknade beloppet.

Departementschefens yttrande.

För år 1916 är ifrågavarande anslag i riksstaten uppfört med ett belopp av 451,700 kronor. Enligt myndigheternas förslag skulle anslaget för år 1917 höjas med 21,100 kronor till 472,800 kronor.

I propositionen nr 60 till 1914 års senare riksdag beräknades anslaget till kustartilleriets krigsberedskap och övningar böra för år 1917 utgå med ett belopp av 481,700 kronor. Att anslaget nu beräknats till lägre belopp förklaras därav, att viss materiel, som vid tiden för avlåtandet av nyssnämnda proposition förutsattes skola bliva färdig under loppet av år 1917, icke lärer kunna tagas i bruk förr än efter utgången av nämnda år.

Mot den beräkning av erforderlig höjning av anslaget, som framlagts i chefens för kustartilleriet hemliga skrivelse till marinförvaltningen

[58.] den 1 september 1915, har jag icke något att erinra. Nämnda skrivelse torde få tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att i riksstaten för år 1917 höja reservationsanslaget till kustartilleriets krigsberedskap och övningar

nu ..... kronor 451,700: —
med ..... » 21,100: —
till ..... kronor 472,800: —.

11. Kustartilleribeväringens avlöning och beklädnad m. m., *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 430,000: —

12. Krigsövningar vid kustfästningarna.

[59.] Krigsövningar vid kustfästningarna. (Ordinarie anslag.)

I enlighet med framställning av marinförvaltningen i förenämnda skrivelse den 2 november 1915 angående förslag till beräknande av utgifterna å vissa femte huvudtitelns anslag hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att i riksstaten för år 1917 uppföra reservationsanslaget till krigsövningar vid kustpositionerna under ändrad benämning: krigsövningar vid kustfästningarna, *reservationsanslag*, och med oförändrat belopp ..... kronor 15,000: —

Artilleribehov.

13. Nya kärnrör för kanoner vid kustbefästningarna.

[60.] Nya kärnrör för kanoner vid kustbefästningarna. (Extra anslag.)

På framställning av Kungl. Maj:t beviljade 1915 års riksdag till nya kärnrör för kanoner vid kustbefästningarna ett anslag av 93,850 kronor, varav anvisades på extra stat för år 1916 ett belopp av 31,300 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att disponera sistnämnda belopp redan under år 1915.

Departementschefens yttrande.

I enlighet med vad marinförvaltningen föreslagit i sin förenämnda skrivelse den 8 oktober 1915 hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå riksdagen

att av det utav 1915 års riksdag till nya kärnrör för kanoner vid kustbefästningarna beviljade anslag av 93,850 kronor på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 31,300 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att disponera sistnämnda belopp redan under innevarande år. [60.]

14. Eldledningsanordningar vid nuvarande kustbefästningar.

Efter framställning av Kungl. Maj:t beviljade 1915 års riksdag till eldledningsanordningar vid nuvarande kustbefästningar ett anslag av 180,700 kronor samt anvisade därav på extra stat för år 1916 ett belopp av 90,350 kronor. [61.] Eldledningsanordningar vid nuvarande kustbefästningar. (Extra anslag.)

I överensstämmelse med marinförvaltningens förslag i förberörda skrivelse den 8 oktober 1915 hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen Departementschefens yttrande.

att av det utav 1915 års riksdag till eldledningsanordningar vid nuvarande kustbefästningar beviljade anslag av 180,700 kronor anvisa på extra stat för år 1917 återstående, ännu icke anvisade beloppet, 90,350 kronor.

15. Skyddsanordningar för kustartilleriets kanonbetjäningar.

Sedan vid anställda försök utrönts, att rökhjälmar under strid måste bliva synnerligen värdefulla och under vissa förhållanden oundgängligen behövliga ombord å stridsfartygen för att möjliggöra vistelse å sådana platser, där krevad av projektiler ägt rum eller giftiga gaser eljest utvecklats, hemställde marinförvaltningen i skrivelse den 24 november 1914 angående utgifterna under femte huvudtiteln för år 1916 om äskande av medel för anskaffning av dylika hjälmar. [62.] Skyddsanordningar för kustartilleriets kanonbetjäningar. (Extra anslag.)

På framställning av Kungl. Maj:t beviljade ock 1915 års riksdag till anskaffning av rökhjälmar för flottans fartyg på extra stat för år 1916 ett anslag av 13,500 kronor.

[62.] I sin förberörda skrivelse den 8 oktober 1915 har nu marinförvaltningen anfört, bland annat, följande.

Då jämväl vid kustfästningarna vid strid förefunnes samma olägenheter av giftiga gaser och rök som å fartygen, syntes det marinförvaltningen, att åtgärder även borde vidtagas för att skydda kustartilleriets kanonbetjäningar för dessa faror. Ovannämnda rökhjälm jämte ett utexperimenterat mun- och nässkydd, vilket visat sig fullt användbart och praktiskt, torde för detta ändamål och till den myckenhet, som nedanstående tablå utvisade, böra anskaffas.

Behovet av nämnda skyddsanordningar hade beräknats efter följande grunder:

bårpatruller om 4 man, tilldelade huvudsakligen sjöfrontsdivisionerna, utrustas med rökhjälmar,

bemanning till pjäserna samt eldledningsavdelning, huvudsakligen till sjöfrontsbatterier, utrustas med mun- och nässkydd.

Enligt dessa beräkningsgrunder utgjorde det erforderliga antalet:

	Rökhjälmar.	Mun- och nässkydd.
för Karlskrona fästning	24	390
» Vaxholms »	36	500
» Älvsborgs »	12	100
» Fårösunds »	—	50
» Hörningsholms »	—	50
Summa	72	1,090

Anskaffningskostnaderna härför beräknades till 350 kronor för varje rökhjälm samt 1 krona 50 öre för varje mun- och nässkydd.

Med stöd av vad sålunda anförts har marinförvaltningen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte hos riksdagen å extra stat för år 1917 äska ett anslag av 26,835 kronor till anskaffande av skyddsanordningar för kustartilleriets kanonbetjäningar.

Departementschefens yttrande.

Sedan 1915 års riksdag beviljat medel för anskaffning av rökhjälmar för flottans fartyg, synes det mig vara en följdriktig åtgärd, att liknande skyddsmedel anskaffas jämväl för kustartilleriets kanonbetjäningar, då, på sätt marinförvaltningen påpekat, enahanda olägenheter av giftiga gaser och rök som å fartygen förefinnas jämväl vid kustfästningarna under strid.

Mot marinförvaltningens förslag till ifrågavarande anskaffning har jag icke något att erinra.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå [62.]
riksdagen

att till anskaffning av skyddsanordningar för kustartilleriets kanonbetjäningar bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av 26,835 kronor.

Minväsendet.

16. Permanenta mineringar vid kustbefästningarna.

Efter framställning av Kungl. Maj:t beviljade 1913 års riksdag för [63.]
ändring av de permanenta mineringarna vid Vaxholms och Oscar-Fredriksborgs samt Karlskrona fästningar ett anslag av 600,000 kronor, varav på extra stat för år 1914 anvisades ett belopp av 120,000 kronor. Permanenta mineringar vid kustbefästningarna. (Extra anslag.)

I enlighet med förslag av Kungl. Maj:t har därefter 1914 års riksdag dels medgivit, att omförmälda anslag finge enligt Kungl. Maj:ts beprövande användas för anordnande av permanenta mineringar ej endast vid förenämnda fästningar, utan även vid andra kustbefästningar, dels ock av anslaget anvisat på extra stat för år 1915 ett belopp av 120,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att därav disponera hälften eller 60,000 kronor redan under år 1914.

Därefter har 1915 års riksdag, på framställning av Kungl. Maj:t, av berörda utav 1913 års riksdag beviljade anslag på extra stat för år 1916 likaledes anvisat ett belopp av 120,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att disponera hälften av detta belopp redan under år 1915.

I sin förenämnda hemliga skrivelse den 8 oktober 1915 har marinförvaltningen beträffande ifrågavarande anslag gjort vissa uttalanden, vilket jag med hänsyn till detta ärendes hemliga natur nu endast anhåller få omnämna; och torde de ärendet rörande handlingarna få tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

I överensstämmelse med förslag av marinförvaltningen i berörda hemliga skrivelse den 8 oktober 1915 och då en del av anslaget synes, i anslutning till riksdagens medgivande för tidigare år, böra få av Kungl. Maj:t disponeras redan under år 1916, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå riksdagen

Departementschefens yttrande.

[63.] att av det utav 1913 års riksdag för ändring av de permanenta mineringarna vid Vaxholms (och Oscar-Fredriksborgs) samt Karlskrona fästningar beviljade anslaget å 600,000 kronor anvisa för permanenta mineringar vid kustbefästningarna på extra stat för år 1917 ett belopp av 120,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att därav disponera hälften eller 60,000 kronor redan under innevarande år.

17. Reservspeglar till strålkastare.

[64.] Reservspeglar till strålkastare. (Extra anslag.)

I sin förutnämnda hemliga skrivelse den 8 oktober 1915 har marinförvaltningen hemställt, bland annat, att Kungl. Maj:t måtte av riksdagen på extra stat för år 1917 äska ett belopp av 20,000 kronor för anskaffning av reservspeglar till kustfästningarnas strålkastare.

Med hänsyn till detta ärendes hemliga natur torde någon närmare redogörelse i avseende å behovet av förevarande anslag icke lämpligen nu böra lämnas, utan torde de ämnet rörande handlingarna få tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

Departementschefens yttrande.

Då ifrågavarande anskaffning är ägnad att bereda ökad trygghet för utnyttjandet av våra kustfästningars försvarskraft, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för anskaffning av reservspeglar till kustfästningarnas strålkastare på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av 20,000 kronor.

18. Utrustningsmateriel för utposter vid kustbefästningarna.

[65.] Utrustningsmateriel för utposter vid kustbefästningarna. (Extra anslag.)

I förenämnda hemliga skrivelse den 8 oktober 1915 har marinförvaltningen anmält, att utredning påginge beträffande kostnaderna för anskaffning av erforderlig utrustningsmateriel för utposter vid kustbefästningarna. Åmbetsverket hade för avsikt att, så snart utredningen avslutats, inkomma med hemställan om äskande hos riksdagen av behövligt anslag.

Dylik hemställan har sedermera avgivits av marinförvaltningen i hemlig skrivelse den 1 december 1915. Kostnaderna för anskaffning av ifrågavarande utrustningsmateriel har beräknats uppgå till 56,500 kronor. [65.]

De utposter, som här avses, hava till uppgift att bestrida bevakning å kustfästningarnas sjöfronter. Med hänsyn till faran för dessa fästningar att bliva utsatta för överraskande anfall från sjösidan bör ifrågavarande bevakning vid en eventuell mobilisering kunna ordnas så snabbt som möjligt. Ett av villkoren härför är givetvis, att för utposterna behövlig utrustningsmateriel anskaffats redan i fredstid. Departementschefens yttrande.

Komplettering av utrustningsmaterielen för utposterna å kustfästningarnas sjöfronter har också i hemlig bilaga, del II, till propositionen nr 60 till 1914 års senare riksdag upptagits bland de behov, som förutsatts skola tillgodoses genom extra anslag under perioden 1915—1919. Nödvändigheten av att ifrågavarande komplettering snarast möjligt bliver verkställd har sedermera ytterligare bestyrkts genom erfarenheterna från den år 1914 anbefallda mobiliseringen av kustfästningarna.

Med avseende på beräknandet av kostnaderna för anskaffningen av här åsyftad utrustningsmateriel tillåter jag mig hänvisa till marinförvaltningens ovannämnda hemliga skrivelse den 1 december 1915, vilken torde få tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

I överensstämmelse med marinförvaltningens förslag hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till anskaffning av utrustningsmateriel för utposter vid kustbefästningarna på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av 56,500 kronor.

F. Flottan och kustartilleriet.

1. Reservstat för marinen.

1915 års riksdag har, med godkännande av ett utav Kungl. Maj:t framlagt förslag till stat för reservstat för marinen, i riksstaten för år 1916 under femte huvudtiteln uppfört ett nytt, ordinarie förslagsanslag [66.] Reservstat för marinen. (Ordinarie anslag.)

[66.] till reservstat för marinen till belopp av 12,549 kronor. I denna stat äro för flottan uppförda 1 kommendörkaptensbeställning av 1:a graden, 2 kaptensbeställningar och 1 underofficersbeställning samt för kustartilleriet 1 kaptens- och 1 underofficersbeställning.

Jämlikt av 1914 års senare riksdag angivna allmänna grunder för reservstatens upprättande har därefter Kungl. Maj:t den 3 december 1915 utfärdat nådig förordning angående reservstat för marinen, enligt vilken reservstaten skall omfatta en avdelning för flottan och en för kustartilleriet.

I förenämnda skrivelse den 2 november 1915 angående förslag till beräknande av utgifterna å vissa femte huvudtitelns anslag för år 1917 har marinförvaltningen i detta ämne anfört följande.

Enligt av chefen för marinstaben avgivet förslag syntes för år 1917, vad flottan vidkomme, medel böra äskas för uppsättande under år 1917 av ytterligare 2 kaptensbeställningar och 1 underofficersbeställning, vadan sålunda för nämnda år i reservstaten beträffande flottan skulle komma att upptagas 1 regementsofficers-, 4 kaptens- och 2 underofficersbeställningar. Mot detta förslag hade marinförvaltningen icke något att erinra.

Vid beräkning av utgifterna för kustartilleriet för år 1917 hade chefen för kustartilleriet avgivit förslag till reservstat för marinen beträffande kustartilleriet, enligt vilket förslag till de förutvarande beställningarna, 1 kaptens- och 1 underofficersbeställning, skulle ytterligare tillkomma 1 kaptens- och 1 underofficersbeställning. Ej heller mot detta förslag fann marinförvaltningen skäl till erinran.

I enlighet härmed har marinförvaltningen upprättat förslag till stat för reservstat för marinen för år 1917; och har ämbetsverket därvid förklarat sig anse, att i staten borde upptagas dagavlöning för ifrågavarande personal, varemot reseersättningar för densamma, vilka icke beräknades uppgå till högre belopp än 370 kronor, syntes ämbetsverket lämpligen böra utgå av det under femte huvudtiteln uppförda anslaget till rese- och traktamentspenningar. Med iakttagande härav slutade förslaget till stat för år 1917 å ett belopp av 20,311 kronor.

Departementschefens yttrande.

Det av marinförvaltningen avgivna förslaget till stat för reservstat för marinen för år 1917 upptager beträffande flottan och kustartilleriet den ökning i antalet beställningar, som den i propositionen nr 246 till 1914 års senare riksdag framlagda uppsättningsplanen utvisar för andra uppsättningsåret. I detta hänseende har jag icke något att erinra.

I den av riksdagen enligt Kungl. Maj:ts förslag godkända staten för reservstat för marinen för år 1916 finnes icke upptagen dagavlöning till personal å reservstaten under tjänstgöring. Kostnaderna för ifrågavarande dagavlöning liksom även för rese- och traktamentsersättning till personal å reservstaten hade däremot upptagits vid beräkningen av det i riksstaten för nämnda år uppförda anslaget till reservstat för marinen. [66.]

Marinförvaltningen har i sitt nu avgivna statförslag, såsom förut nämnts, upptagit dagavlöning åt personal å reservstaten under tjänstgöring, men beträffande rese- och traktamentsersättning åt ifrågavarande personal hemställt, att dylik ersättning måtte få utgå av anslaget till rese- och traktamentspenningar. Detta förslag har jag ansett mig böra biträda allenast med en mindre jämkning med avseende å det av marinförvaltningen till dagavlöning förslagsvis upptagna beloppet, varigenom staten för år 1917 skulle ökas med 7,819 kronor.

Genom förberörda nådiga förordning den 3 december 1915 har personal å reservstaten under tjänstgöring tillerkänts tillfällig avlöning i vissa fall enligt för motsvarande personal å aktiv stat gällande föreskrifter. Sådan tillfällig avlöning åt personal å reservstaten torde, i likhet med rese- och traktamentsersättning åt nämnda personal, böra utgå av vederbörligt anslag.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att, med godkännande av stat för reservstat för marinen av den lydelse, bilagan nr 12 vid detta protokoll utvisar, i riksstaten för år 1917 höja förslagsanslaget till reservstat för marinen

nu	kronor	12,549: —
med	»	7,819: —
till	kronor	20,368: —

2. Viss artillerimateriel för flottan och kustartilleriet.

Marinförvaltningen har i skrivelse den 8 november 1913 angående de viktigaste anskaffningarna för kompletterande av marinens krigsberedskap bland annat anmält, att för utrustning av handelsfartyg för krigsbruk fortfarande förelåge ett behov av 743,495 kronor; och ansåg ämbetsverket, att detta behov med det snaraste borde fyllas. [67.]

Viss artillerimateriel för flottan och kustartilleriet. (Extra anslag.)

[67.] I proposition nr 60 år 1914 uttalade jag, att genom den utrangering av äldre fartyg, som blivit föreslagen för perioden 1915—1919, från dessa fartyg avförd materiel kunde avses för täckande av en stor del av ifrågavarande behov, särskilt i vad anginge artilleripjäser, samt att genom jämkningar i vissa fartygs bestyckning en del av behovet jämväl kunde täckas. Jag beräknade därför, att för bestyckning av handelsfartyg för krigsbruk erfordrades ytterligare omkring 16 lätta artilleripjäser. Någon framställning till riksdagen om beviljande av medel till dylika pjäser har emellertid icke blivit avlåten.

Marinförvaltningen har nu i hemlig skrivelse den 8 oktober 1915 hemställt, att för anskaffning av viss artillerimateriel för flottan och kustartilleriet måtte av riksdagen äskas ett anslag av 405,000 kronor och därav på extra stat för år 1917 anvisas 135,000 kronor, av vilket senare belopp 100,000 kronor borde ställas till Kungl. Maj:ts förfogande redan under år 1916. Denna marinförvaltningens framställning avser anskaffning av lätta artilleripjäser jämte ammunition för förhyrda båtar för tjänstgöring vid flottan och kustartilleriet såsom vedettbåtar; och har ämbetsverket till stöd för framställningen dels åberopat erfarenheterna från nu pågående mobilisering och dels hänvisat till det i nu gällande mobiliseringstabeller upptagna antalet förhyrda vedettbåtar.

Med hänsyn till detta ärendes hemliga natur torde någon närmare redogörelse i avseende å behovet av förevarande anslag icke lämpligen nu böra lämnas, utan torde de ämnet rörande handlingarna få tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

Departementschefens yttrande.

Det hjälpmedel för utförande av bevakningstjänst och av minsvepning m. m., som tillföres marinen genom att båtar i enskild ägo vid mobilisering tagas i anspråk, vare sig genom förhyrning eller rekvisition, och bestyckas för tjänstgöring såsom vedettbåtar, är givetvis av stor vikt med hänsyn till såväl marinens begränsade tillgång på vedettbåtar som den svenska kustens stora utsträckning och där förekommande betydande skärgårdsområden. Under den gångna mobiliseringstiden har betydelsen av detta hjälpmedel för försvaret än skarpare trätt i dagen, och bristen på artilleribestyckning för dessa vedettbåtar har därunder i stor omfattning gjort sig gällande. Jag anser därför, att frågan om anskaffning av sådan artilleribestyckning icke längre bör undanskjutas, helst som leveranser av ifrågavarande artillerimateriel tager avsevärd tid i anspråk.

Marinförvaltningens nu förevarande framställning avser anskaffning av ett betydligt större antal artilleripjäser än vad jag i mitt ovan om-

nämnda uttalande till propositionen nr 60 år 1914 beräknade såsom erforderligt. Detta är beroende huvudsakligen dels på det under mobiliseringen framträdande ökade behovet av vedettbåtar, vilket jämväl kommit till uttryck i nu gällande mobiliseringstabell för flottan, och dels därpå, att marinförvaltningens förslag avser fyllande jämväl av kustartilleriets behov i förevarande avseende. Jag anser emellertid, att anskaffningen åtminstone för närvarande kan inskränkas till omkring $^2/_3$ av den utav marinförvaltningen föreslagna eller till 283,500 kronor; och torde av de i den sålunda begränsade anskaffningen ingående artilleripjäserna $^2/_3$ böra avses för flottan och $^1/_3$ för kustartilleriet. [67.]

Förenämnda belopp, 283,500 kronor, bör enligt min mening fördelas på tre år med 94,500 kronor för varje år; och torde Kungl. Maj:t medgivas rätt att under innevarande år disponera $^1/_4$ av förstnämnda belopp, eller 70,875 kronor, för att snarast möjligt kunna igångsätta beställningen av den ifrågavarande artillerimaterielen.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

> att för anskaffning av viss artillerimateriel för flottan och kustartilleriet bevilja ett anslag av 283,500 kronor och därav på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 94,500 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av sistnämda belopp låta utanordna 70,875 kronor redan under innevarande år.

3. Försök med minmateriel.

Efter framställning av Kungl. Maj:t har riksdagen vid särskilda tillfällen under senare år beviljat anslag till försök med minmateriel. Senast har 1915 års riksdag för ifrågavarande ändamål på extra stat för år 1916 beviljat ett anslag av 30,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att därav disponera 10,000 kronor redan under år 1915. [68.] **Försök med minmateriel. (Extra anslag.)**

Vid avgivande av det förslag, som låg till grund för Kungl. Maj:ts framställning i ämnet till 1915 års riksdag, anförde marinförvaltningen att, därest minvapnet skulle kunna följa den snabba utveckling, som på nästan alla områden kännetecknade den närvarande tiden, det vore nödvändigt, att härför erforderliga försöksmedel fortfarande ställdes till ämbetsverkets förfogande.

Nu har marinförvaltningen i förenämnda hemliga skrivelse den 8 oktober 1915 framhållit, att under det pågående världskriget givetvis

[68.] framkomme en del erfarenhetsrön beträffande minväsendet samt att fortsatta försök erfordrades för att dessa skulle kunna komma minvapnet till godo; och har marinförvaltningen på grund härav hemställt, att hos riksdagen måtte utverkas ett extra anslag för år 1917 av 30,000 kronor för försök med minmateriel.

Departementschefens yttrande.

I överensstämmelse med marinförvaltningen anser jag, att medel böra anvisas å 1917 års stat för fortsatt anställande av försök med minmateriel i syfte att följa utvecklingen å detta område. Enahanda belopp, som av riksdagen för ändamålet beviljats för år 1916, eller 30,000 kronor, lärer nu, såsom av marinförvaltningen föreslagits, böra äskas av innevarande års riksdag; och torde Kungl. Maj:t böra medgivas rätt att av detta belopp disponera 10,000 kronor redan under innevarande år.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att för försök med minmateriel på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av 30,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att därav disponera 10,000 kronor redan under innevarande år.

G. Diverse.

1. Ålderstillägg, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 42,000: —

2. Ersättning åt officerare, ingenjörer och intendenter under anställning eller kommendering utrikes, *oförändrat ordinarie reservationsanslag* ..... » 15,000: —

3. Resestipendium åt läkare vid marinläkarkåren, *oförändrat ordinarie reservationsanslag* ... » 2,000: —

4. Rese- och traktamentspenningar, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... » 55,500: —

5. Flyttningshjälp, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... » 11,000: —

6. Sjukvård för marinen.

Förslagsanslaget till sjukvård för marinen är i riksstaten för år 1916 uppfört med ett belopp av 115,960 kronor. [69.] Sjukvård för marinen. (Ordinarie anslag.)

Då de från detta anslag utgående utgifterna under de senare åren alltmer ökats, så att desamma, som under år 1912 uppgingo till 115,623 kronor 79 öre, år 1913 belöpte sig till 129,700 kronor 89 öre och år 1914 till 139,301 kronor 91 öre, synes det, för att anslaget må komma att motsvara medelsbehovet, vara erforderligt, att ökning av anslaget äger rum. Denna ökning torde lämpligen böra bestämmas till 25,000 kronor. Departementschefens yttrande.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att i riksstaten för år 1917 öka förslagsanslaget till sjukvård för marinen

nu	kronor	115,960: —
med	»	25,000: —
till	kronor	140,960: —

7. Uppvärmning, belysning, renhållning samt tvätt- och badinrättningar.

I den för år 1916 fastställda riksstaten är förslagsanslaget till uppvärmning, belysning, renhållning samt tvätt- och badinrättningar upptaget till ett belopp av 315,000 kronor. [70.] Uppvärmning, belysning, renhållning samt tvätt- och badinrättningar. (Ordinarie anslag.)

Marinförvaltningen har i förberörda skrivelse den 8 oktober 1915 anmält, att utgifterna å förevarande anslag år från år varit i stigande och under år 1914 uppgått till 361,637 kronor 79 öre. Ehuru med all sannolikhet utgifterna å anslaget under åren 1915 och 1916 skulle bliva större än år 1914, ansåge sig ämbetsverket, då nu rådande extra ordinära förhållanden icke syntes böra läggas till grund för beräkningen av anslagsbehovet, icke böra ifrågasätta någon höjning av anslaget för år 1917.

Det torde visserligen vara uppenbart att, såsom marinförvaltningen uttalat, de nu rådande förhållandena icke böra läggas till grund för Departementschefens yttrande.

[70.] beräkningen av beloppet utav ifrågavarande anslag för år 1917. Men då utgifterna å anslaget även under tidigare år visat en fast tendens till ökning, så att desamma, som år 1910 uppgått till 314,455 kronor 83 öre, år 1913 stigit till 336,287 kronor 17 öre, synes det mig vara erforderligt att redan för år 1917 vidtaga en ökning av anslaget för att detsamma må komma att motsvara det faktiska medelsbehovet. Jag anser med hänsyn härtill, att anslaget för år 1917 bör ökas med 35,000 kronor, varigenom anslaget för samma år skulle uppgå till 350,000 kronor.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att i riksstaten för år 1917 öka förslagsanslaget till uppvärmning, belysning, renhållning samt tvätt- och badinrättningar

nu	kronor	315,000: —
med	»	35,000: —
till	kronor	350,000: —

8. Arvoden åt vid skeppsgossekåren i Marstrand anställda personer samt medikamenter, bad m. m.

[71.] Arvoden åt vid skeppsgossekåren i Marstrand anställda personer samt medikamenter, bad m. m. (Extra anslag.)

I anledning av Kungl. Maj:ts till 1906 års riksdag avlåtna proposition om förläggande av en skeppsgossekår till Marstrand beviljade riksdagen på extra stat för år 1907 ett anslag av 5,000 kronor med benämning: »arvoden åt vid skeppsgossekåren i Marstrand anställda personer samt medikamenter, bad m. m.». Anslag för samma ändamål har sedermera blivit av riksdagen årligen beviljat med tid efter annan förhöjt belopp och är i riksstaten för innevarande år uppfört med 10,798 kronor.

Detta belopp är beräknat för särskilda ändamål enligt följande specifikation:

Till	1:e läraren, särskilt arvode	kronor	600: —
»	religionsundervisning	»	500: —
»	slöjdundervisning	»	500: —
»	musikinstruktören	»	250: —
»	läkaren	»	2,000: —
»	sjuksköterskan	»	1,300: —
»	medikamenter och bad	»	2,200: —
»	diverse behov	»	1,000: —
»	vakthållning	»	2,448: —
	Summa	kronor	10,798: —

Ifrågavarande anslag torde, enligt vad marinförvaltningen i förberörda skrivelse den 8 oktober 1915 anmält, böra jämväl för år 1917 beräknas till samma belopp som för innevarande år, eller till 10,798 kronor. [71.]

I statsverkspropositionen till 1915 års riksdag erinrade jag under femte huvudtiteln (punkt 55), att Kungl. Maj:t på grund av rådande politiska förhållanden genom nådigt brev den 1 oktober 1914 föreskrivit, att skeppsgossekåren i Marstrand tillhörande skeppsgossar skulle från och med början av läsåret 1914—1915 förläggas till flottans station i Karlskrona. Emellertid hava numera nämnda skeppsgossar, efter det såväl chefen för marinstaben som stationsbefälhavaren i Karlskrona framhållit önskvärdheten av deras återförflyttning till Marstrand, enligt nådigt brev den 3 september 1915 åter förlagts till Marstrand från och med början av läsåret 1915—1916. Departementschefens yttrande.

I enlighet med marinförvaltningens förslag får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att för arvoden åt vid skeppsgossekåren i Marstrand anställda personer samt medikamenter, bad m. m. på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av 10,798 kronor.

9. Skrivmaterialier och expenser m. m.

I 1916 års riksstat är förslagsanslaget till skrivmaterialier och expenser m. m. uppfört med ett belopp av 100,000 kronor. [72.]

Marinförvaltningen har i förberörda skrivelse den 8 oktober 1915 anmält, att utgifterna under år 1914 å förevarande anslag uppgått till 137,620 kronor 20 öre. Då emellertid vad av ämbetsverket yttrats beträffande ifrågasatt höjning av förslagsanslaget till uppvärmning, belysning, renhållning samt tvätt- och badinrättningar jämväl torde gälla nu ifrågavarande anslag, ansåge sig ämbetsverket icke böra för närvarande ifrågasätta förhöjning av anslaget för år 1917. Skrivmaterialier och expenser m. m. (Ordinarie anslag.)

På sätt jag under punkt 70 uttalat beträffande höjning av anslaget till uppvärmning, belysning, renhållning samt tvätt- och badinrättningar, torde det visserligen vara uppenbart, att de nu rådande förhållandena Departementschefens yttrande.

[72.] icke böra läggas till grund för beräkningen av beloppet av nu ifrågavarande anslag för år 1917. Men då utgifterna å anslaget även under tidigare år visat tendens till ökning, så att desamma, som år 1910 uppgått till 123,193 kronor 70 öre, år 1913 stigit till 127,470 kronor 59 öre, synes det mig vara erforderligt att redan för år 1917 vidtaga en ökning av anslaget för att detsamma må komma att motsvara det faktiska medelsbehovet. Jag anser med hänsyn härtill, att anslaget för år 1917 bör ökas med 40,000 kronor, varigenom anslaget för samma år skulle uppgå till 140,000 kronor.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att i riksstaten för år 1917 öka förslagsanslaget till skrivmaterialier och expenser m. m.

nu	kronor	100,000: —
med	»	40,000: —
till	kronor	140,000: —

10. **Utgivande av läroböcker, beskrivningar, reglementen och instruktioner m. m.,** *oförändrat ordinarie anslag* » 25,000: —

11. Tryckningskostnader.

[73.] Tryckningskostnader. (Ordinarie anslag.)

Beträffande detta anslag har jag icke någon annan ändring att föreslå, än att för utjämnande av huvudtitelns slutsumma detsamma måtte minskas med 34 kronor.

Jag hemställer fördenskull, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att i riksstaten för år 1917 minska förslagsanslaget till tryckningskostnader från 25,082 kronor med 34 kronor till 25,048 kronor.

12. **Diverse behov,** *oförändrat ordinarie anslag* kronor 22,254: —

13. **Extra utgifter,** *oförändrat ordinarie anslag* » 75,000: —

14. Hyresutgifter.

Efter framställningar av Kungl. Maj:t har riksdagen till bestri- [74.]
dande av vissa hyresutgifter under femte huvudtiteln beviljat på extra Hyresutgifter.
stat för vart och ett av åren 1914, 1915 och 1916 ett anslag av 17,000 (Extra anslag.
kronor.

Med anslaget avses att bereda tillgång till bestridande av hyresutgifter av mera varaktig beskaffenhet, och av redogörelser, som lämnats vid Kungl. Maj:ts omförmälda framställningar, framgår, att i anslaget inrymmas följande poster, nämligen till förhyrande av lokaler för marinförvaltningen 5,000 kronor, för sjökrigshögskolan 8,000 kronor och för kustartilleriets chefsexpedition 3,000 kronor samt såsom hyresbidrag till sjöunderofficerssällskapet i Karlskrona 1,000 kronor.

Därjämte har nästlidna års riksdag, likaledes på förslag av Kungl. Maj:t, i samband med beviljandet av anslaget å 1916 års stat medgivit att, därest till hyresutgifter för marinförvaltningen i detta anslag ingående belopp av 5,000 kronor icke skulle visa sig tillräckligt för ändamålet, vad därutöver erfordrades finge utgå av femte huvudtitelns allmänna besparingar eller ock förskjutas av tillgängliga medel, att till ersättande anmälas hos riksdagen. På sätt framgår av femte huvudtiteln (punkt 57) i nästlidna års statsverksproposition, befann sig frågan om beredande av erforderligt lokalutrymme för marinförvaltningen då ännu under utredning, vadan det belopp, som komme att erfordras för bestridande av nödiga hyreskostnader för ämbetsverket, icke kunde bestämt angivas.

Utredningen rörande marinförvaltningens lokalfråga har emellertid numera avslutats, och marinförvaltningen har i skrivelse den 11 mars nästlidna år avgivit förslag till förhyrande av lokaler för ämbetsverket samt därvid hemställt, att för ett belopp av 45,000 kronor årligen och på i övrigt angivna villkor måtte få förhyras i ett med fastighetsaktiebolaget Kvasten upprättat kontraktsförslag närmare angivna lokaler i fastigheten nr 6 i kvarteret Kvasten här i staden (nr 6 vid Mästersamuelsgatan). Efter det överintendentsämbetet avgivit utlåtande i ärendet och därvid meddelat, att det årliga hyresbeloppet för ifrågavarande lokaler blivit nedsatt till 43,000 kronor, har jag, då det sålunda föreliggande förslaget icke syntes utan riksdagens hörande kunna bringas till verkställighet, i skrivelse den 31 maj 1915 anmodat marinförvaltningen att, därest annat förslag till ordnandet av ifrågavarande angelägenhet icke för det dåvarande förelåge hos ämbetsverket, verk-

[74.] ställa utredning, om och i så fall på vilka villkor ägaren av ifrågavarande fastighet kunde befinnas villig uthyra angivna lokaler från tid, som framdeles kunde bliva bestämd, under förutsättning att framställning i ämnet komme att avlåtas till 1916 års riksdag och bleve av riksdagen bifallen.

Med anledning härav har marinförvaltningen i skrivelse den 19 juni 1915 dels meddelat, att något annat förslag till lösning av ämbetsverkets lokalfråga än det omförmälda icke förelåge, dels överlämnat nytt förslag angående förhyrande av de föreslagna lokalerna under förutsättning av riksdagens godkännande därav före den 15 mars 1916, dels ock hemställt, att avtal i enlighet därmed måtte få avslutas med ägaren av ifrågavarande fastighet; och har Kungl. Maj:t enligt nådigt brev den 9 juli 1915 bemyndigat marinförvaltningen att i huvudsaklig överensstämmelse med ett av ämbetsverket med omförmälda skrivelse den 19 juni samma år överlämnat kontraktsförslag och under ovan angivna, i kontraktet intagna förutsättning sluta avtal om förhyrande av lokaler för ämbetsverket.

Marinförvaltningen har nu i sin förberörda skrivelse den 8 oktober 1915 meddelat, att ämbetsverket, med stöd av förenämnda nådiga brev den 9 juli 1915, träffat villkorligt avtal med fastighetsaktiebolaget Kvasten om förhyrande i bolagets omförmälda fastighet av lokaler för ämbetsverket mot en årshyra av 43,000 kronor, samt anmält, att ämbetsverket i annat sammanhang komme att göra framställning om utverkande av riksdagens medgivande till förhyrandet. Sådan framställning har av marinförvaltningen sedermera gjorts i skrivelse den 15 november 1915.

Vidare har marinförvaltningen erinrat, att ämbetsverket i utlåtande den 7 oktober 1915, i anledning av nådig remiss å en ansökning från flottans varvs verkmästarförening i Karlskrona, hemställt, att såsom hyresbidrag för år 1916 till samlingslokal för föreningen ett belopp av 800 kronor måtte få till föreningen utgå av femte huvudtitelns anslag till extra utgifter, ävensom uttalat, att ämbetsverket, för den händelse denna framställning vunne bifall, ämnade upptaga berörda hyresbidrag i sitt förslag till beräknande av utgifterna under riksstatens femte huvudtitel för år 1917. I anslutning härtill har marinförvaltningen ansett sig böra under anslaget till hyresutgifter för år 1917 nu upptaga jämväl ett belopp av 800 kronor för sistnämnda ändamål.

Under erinran vidare att i det för år 1916 till hyresutgifter beviljade extra anslaget å 17,000 kronor inginge hyresbidrag för marinförvaltningen med 5,000 kronor samt att anledning icke förekommit

till förändring av det för övriga hyresutgifter i anslaget för nämnda år ingående beloppet, 12,000 kronor, har ämbetsverket hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå innevarande års riksdag att till bestridande av vissa hyresutgifter under femte huvudtiteln bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av 55,800 kronor. [74.]

Departementschefens yttrande.

Jag anhåller till en början få erinra, hurusom enligt nådigt brev den 23 oktober 1915 medgivits, att såsom hyresbidrag för år 1916 till samlingslokal för flottans varvs verkmästarförening i Karlskrona finge av femte huvudtitelns anslag till extra utgifter utgå ett belopp av 800 kronor.

Marinförvaltningens beräkning av det erforderliga anslagsbeloppet för år 1917 till bestridande av hyresutgifterna under femte huvudtiteln ter sig, enligt vad av det förut sagda framgår, sålunda:

till förhyrande av lokaler för marinförvaltningen	43,000	kronor
» » » » » sjökrigshögskolan	8,000	»
» » » » » kustartilleriets chefsexpedition	3,000	»
» hyresbidrag till sjöunderofficerssällskapet i Karlskrona	1,000	»
» » » flottans varvs verkmästarförening i Karlskrona	800	»
Summa	55,800	kronor.

Med anledning av marinförvaltningens i det föregående omförmälda skrivelse den 15 november 1915 med hemställan om utverkande av riksdagens medgivande till förhyrande för ett årligt belopp av 43,000 kronor av lokaler för ämbetsverket i fastigheten nr 6 i kvarteret Kvasten här i staden har överintendentsämbetet den 7 innevarande januari avgivit infordrat utlåtande; och är det min avsikt att snarast möjligt underställa denna fråga Kungl. Maj:ts prövning. Jag anser emellertid, att nämnda belopp, på sätt marinförvaltningen föreslagit, bör tagas i beräkning vid framställningen till riksdagen i fråga om anslagsbehovet under denna punkt.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att i avvaktan på den proposition angående förhyrande av ämbetslokaler för marinförvaltningen, Kungl. Maj:t må komma att till riksdagen avlåta, till bestridande av vissa hyresutgifter under femte huvudtiteln bland de *extra anslagen* å samma huvudtitel för år 1917 beräkna ett belopp av 55,800 kronor.

15. Ersättning för förskott.

[75.] Ersättning för förskott. (Extra anslag.)

Marinförvaltningen har i sin förut berörda skrivelse den 8 oktober 1915 till ersättande anmält följande utgifter, som blivit med omhänderhavande medel bestridda för nedannämnda ändamål enligt särskilda nådiga brev, nämligen:

för tryckning av exercisreglemente del II Handvapen och landstigning, enligt nådigt brev den 1 juni 1912	kr.	2,210: —
för tryckning av beskrivning över vissa belysta militärleder, enligt nådigt brev den 4 september 1914	»	499: 50
för undersökning av farled vid Karlskrona, enligt nådiga brev den 25 augusti och den 29 september 1911	»	3,781: 57
för ersättning till trafikaktiebolaget Arendal för reparation av en bolaget tillhörig ångslup, enligt nådigt brev den 25 september 1914	»	725: —
för sängar till lasarettsfartyget Verdande, enligt nådigt brev den 31 juli 1914	»	2,500: —
för undersökning angående anläggande av koldepå och torpedinskjutningsstation i Stockholms skärgård, enligt nådigt brev den 20 september 1912	»	5,872: 21
för undersökning av områden för koldepå å Duvholmen, enligt nådigt brev den 13 juni 1913	»	2,576: 01
för ersättning till stadsnotarien Nils Andersson för mistade inkomster, enligt nådigt brev den 29 januari 1915	»	1,483: 32
för extra biträde i marinstaben under år 1914, enligt nådigt brev den 19 december 1913	»	1,783: 34
för ersättning till dykeriarbete vid bärgning av vedettbåten Drott, enligt nådigt brev den 12 februari 1915	»	500: —
för flygtillägg till personal vid marinen, enligt nådigt brev den 21 november 1914	»	6,174: —
för ordnande av Karlskrona stations arkiv, enligt nådigt brev den 16 december 1910	»	798: 47
för inköp av ett hydroaeroplan, enligt nådigt brev den 5 december 1913	»	10,255: 18
för anskaffning av en ny ballong till ballongfartyget nr 1, enligt nådigt brev den 31 oktober 1913	»	11,954: 42
Transport	kr.	51,113: 02

	Transport	kr.	51,113: 02 [75.]
för kostnader för marinens flygskola år 1913, enligt nådigt brev den 26 september 1913	»		5,839: 58
i anledning av kanonbåten Urds förolyckande, enligt nådiga brev den 5 september och den 10 oktober 1913 samt den 29 maj 1914	»		42,032: 64
för anläggning av kloakledning vid Karlstens fästning, enligt nådigt brev den 16 maj 1913	»		4,948: 76
för kostnader för förläggning av fartyg till Göteborg, enligt nådigt brev den 8 februari 1913	»		920: 94
för anskaffning av eldsläckningsmateriel för Vaxholms fort, enligt nådigt brev den 18 juli 1913	»		4,554: 58
för försök med vintermärken, enligt nådigt brev den 12 december 1913	»		1,969: 51
för iståndsättande efter brandskada av en kokapparat för Vaxholms och Oscar-Fredriksborgs fästning, enligt nådigt brev den 15 augusti 1913	»		3,148: 10
för reparation av pansarbåten Oscar II efter grundstötning, enligt nådigt brev den 27 oktober 1914	»		27,159: 08
	Summa kronor		141,686: 21.

I sin ovan omförmälda skrivelse den 8 oktober 1915 har marinförvaltningen vidare anfört att, då det skulle kunna sättas i fråga, huruvida icke någon del av detta förskottsbelopp borde gottgöras av allmänna besparingarna, ämbetsverket ville angående dessas ställning meddela, att av allmänna besparingarna för år 1914 allenast återstode en disponibel tillgång av omkring 65,000 kronor samt att enligt nådigt brev den 5 december 1914 skulle från allmänna besparingarna å femte huvudtiteln täckas det till avlöning åt extra biträden å stationsbefälhavarnas i Karlskrona och Stockholm expeditioner ävensom å räkenskapskontoren vid flottans stationer under år 1915 anvisade beloppet av högst 41,800 kronor. Marinförvaltningen kunde fördenskull icke förorda någon viss del av förestående förskottsbelopp till gottgörande av allmänna besparingarna, utan har ämbetsverket hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå innevarande års riksdag att till täckande av ovan angivna förskottsbelopp å tillhopa 141,686 kronor 21 öre bevilja ett anslag å extra stat för år 1917 å sistnämnda belopp.

Vidare har lotsstyrelsen i skrivelse den 23 mars 1915 till ersättande anmält ett belopp av 6,718 kronor 18 öre samt därvid anfört följande.

[75.] Genom nådiga brev nedannämnda dagar hade Kungl. Maj:t för lotsverkets deltagande i Baltiska utställningen i Malmö år 1914 anvisat följande belopp, att av lotsstyrelsen med omhänderhavande medel förskjutas och framdeles anmälas till ersättande, nämligen:

den 30 maj 1913 för ordnande av lotsverkets utställning	kr. 5,000: —
den 5 december 1913 för brandförsäkring av utställda, lotsverket tillhöriga föremål	» 1,000: —
den 19 februari 1915 för sistnämnda ändamål ytterligare	» 200: —
Summa	kr. 6,200: —.

Kostnaderna för lotsverkets deltagande i utställningen uppginge enligt inkomna räkningar till 6,029 kronor 38 öre, vartill komme av lotsstyrelsen utbetald del av platshyran med 350 kronor, eller tillhopa 6,379 kronor 38 öre. För dessa kostnaders täckande erfordrades alltså ett belopp av 179 kronor 38 öre utöver för ändamålet anvisade medel.

Då dessutom kostnaderna för av överfyringenjören U. Grönwall företagna resor för ordnande av lotsverkets ifrågavarande utställning, vilka kostnader enligt av lotsstyrelsen godkända räkningar uppginge till 338 kronor 80 öre, lämpligast torde böra sammanföras med övriga lotsverkets utgifter för ändamålet, har lotsstyrelsen anmält, att samtliga lotsverkets utgifter för Baltiska utställningen sålunda uppgått till sammanlagt 6,718 kronor 18 öre samt hemställt, att sistnämnda belopp måtte få utgå av vid 1914 års slut befintlig behållning av fyr- och båkmedlen.

Departementschefens yttrande.

Emot den av marinförvaltningen i det föregående omförmälda framställning har jag icke något att erinra; och vill jag i detta sammanhang nämna, att till följd därav att anslagen under femte huvudtiteln till avlöning för flottans kårer och stater samt till avlöning för kustartilleriets personal, vilka tidigare haft bestämt anslags natur, från och med år 1915 i riksstaten uppförts såsom förslagsanslag, under samma år relativt ringa belopp torde komma att tillföras huvudtitelns allmänna besparingar.

Vad därefter beträffar lotsstyrelsens föreliggande förslag om gottgörande av omförmälda förskottsbelopp, 6,718 kronor 18 öre, av vid 1914 års slut befintlig behållning av fyr- och båkmedlen, anser jag detta förslag icke kunna förordas med hänsyn till riksdagens år 1914 fattade beslut därom att, därest fyr- och båkmedlen komme att enligt samma års bokslut visa överskott utöver sammanlagda beloppen av de utgifter,

som av nämnda medel skulle bestridas enligt av Kungl. Maj:t meddelade beslut, sådant överskott skulle tillföras statsverkets kassafond. Beloppet synes mig i stället böra täckas genom extra anslag. [75.]

De förskott under denna punkt, för vilka jag anser ersättning böra äskas av riksdagen, uppgå sålunda sammanlagt till belopp av 148,404 kronor 39 öre eller, för beräkning i riksstaten avrundat till helt krontal, 148,405 kronor.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till täckande av förskott under femte huvudtiteln anvisa ett *extra anslag* för år 1917 till belopp av 148,405 kronor.

II. HANDELN.

Sjökarteverket.

1. Avlöningar och underhåll m. m.

Enligt den organisation, som sjökarteverket av ålder haft och vilken lämnades oförändrad vid genomförande av den utav 1912 års riksdag godkända löneregleringen för den civila personalen vid kartverket, är detta för utförande av mera maktpåliggande sjömätnings- och byråarbeten huvudsakligen hänvisat till biträde av officerare vid flottan. [76.] Sjökarteverket. (Ordinarie anslag.)

I skrivelse den 24 oktober 1913, varmed chefen för sjökarteverket avgav förslag till beräknande av utgifterna för sjökarteverket under år 1915, upptog han de ordinarie anslagsmedlen till avlöning vid ämbetsverket med samma belopp, som enligt nämnda lönereglering utgått för åren 1913 och 1914. Då emellertid enligt chefens mening för de karttekniska arbetena en förstärkning av den civila personalen krävdes med två tjänstemän, nämligen en i mera överordnad ställning och benämnd assistent samt den andre i mera underordnad ställning och benämnd kartograf, men befattningarna då ej syntes kunna föreslås till upptagande å ordinarie stat, hemställde chefen därjämte i nämnda skrivelse, att dels ett extra anslag av 6,400 kronor måtte varda anvisat för år 1915 till anställande av en dylik assistent och dels chefen bemyndigas att av kartverkets medel för år 1914 disponera högst 1,200

[76.] kronor för anställande av en eller flera elever för utbildning till kompetens för den ifrågavarande kartografsysslan.

Vid anmälan av detta ärende till den i januari 1914 avlåtna statsverkspropositionen erinrade dåvarande departementschefen, att ny organisation för sjökarteverket fastställts så nyligen som år 1912 samt att tillräcklig erfarenhet svårligen ännu kunnat vinnas, om och i vad mån ändringar därutinnan redan kunde vara erforderliga. På grund härav fann departementschefen sig ej kunna biträda förslaget vare sig om anställande av en assistent eller om rätt för kartverkschefen att av verkets medel använda belopp för utbildning av kartografer.

Med hänsyn härtill och då någon annan ändring i riksstatsanslagen för sjökarteverkets arbeten under år 1915 ej ifrågasatts, beräknade departementschefen dem på enahanda sätt som för år 1914, nämligen

Ordinarie anslag:

bestämt anslag	kronor	47,800: —	
förslagsanslag	»	5,000: —	
reservationsanslag	»	49,000: —	101,800: —

Extra anslag:

till utförande av sjömätningar	kronor	89,400: —
	kronor	191,200: —

Därjämte beräknades såsom disponibla tillgångar för sjökarteverket år 1915 dels behållningen av sjökortsförsäljningen år 1914, omkring kronor 35,000: —
och dels bidrag från handels- och sjöfartsfonden » 21,000: —
Summa kronor 247,200: —

Av hela detta belopp, 247,200 kronor, voro det bestämda anslaget, 47,800 kronor, och förslagsanslaget, 5,000 kronor, eller 52,800 kronor, avsedda till avlöningar åt sjökarteverkets civila personal och återstoden, eller 194,400 kronor, till verkets allmänna utgifter.

I omförmälda statsverksproposition framlades förslag till uppförande i 1915 års stat av anslag till sjökarteverket och till utförande av sjömätningar i enlighet med departementschefens nämnda åsikt.

Sedan riksdagen den 5 mars 1914 blivit upplöst, innan femte huvudtiteln varit föremål för slutlig behandling, anmäldes ärendet ånyo till statsverkspropositionen den 14 maj 1914, därvid jag, i likhet med min företrädare, ej fann skäl förorda åtgärder för inrättandet av nya civila beställningar vid sjökarteverket, vilket reglerats så nyligen som år 1912. Jämväl i övrigt delade jag min företrädares uppfattning angående för sjökarteverket behövliga anslag under femte huvudtiteln. [76.]

Sedan Kungl. Maj:t framlagt i enlighet härmed avfattade förslag, uppförde riksdagen, med bifall till förslagen, ordinarie anslaget till sjökarteverket för år 1915 med oförändrat belopp, 101,800 kronor, samt beviljade på extra stat för samma år till utförande av sjömätningar ett anslag av 89,400 kronor.

I skrivelse i oktober 1914 med förslag till beräknande av medelsbehoven för sjökarteverket under år 1916 hade tjänstförrättande chefen för verket hemställt om uppförande å *ordinarie* staten för den civila personalen vid verket sistnämnda år av en *assistent*, en *kartograf* och en *redogörare*.

Därvid hade bemälde chef till stöd för sin framställning huvudsakligen anfört att, sedan dåvarande staten för den civila personalen fastställts att gälla från och med år 1913, förhållandena i fråga om tillgång å högre kvalificerade arbetskrafter utvecklat sig i en för kartverkets drift ogynnsam riktning. Allt under det omfattningen av kartverkets arbeten och sålunda också behovet av övervakande under senare år vuxit, hade det blivit alltmera vanligt, att till tjänstgöring vid kartverkets byråarbeten avsedda officerare av Kungl. Maj:t tagits i anspråk för kommenderingar utom sjökarteverket. Därjämte hade tillgången under senare år på kartografiskt utbildade officerare icke varit sådan, att, såsom förut varit fallet, någon officer kunnat avses för tjänstgöring vid verket hela året om. Och som dessutom en civil tjänsteman, som förut funnits att tillgå såsom biträde vid ledning av kartverkets arbeten, efter iråkad sjukdom avgått från kartverkets tjänst, utan att kunna anses fullt ersatt med någon av de civila tjänstemännen, befunne sig kartverkschefen dåmera i ett synnerligen ogynnsamt läge med hänsyn till möjligheten att övervaka byråarbetena, särskilt sommartid. Vid sjökarteverket inträffade numera ofta perioder, då chefen nödgades uppehålla verksamheten med otillräcklig kompetent personal. Och torde den meningen knappast kunna upprätthållas, att tillräcklig erfarenhet icke skulle hava vunnits därom, att organisationen av kartverkets personal behövde stärkas.

[76.] Såsom begynnelseavlöning för assistenten och kartografen hade kartverkschefen föreslagit: för assistenten 6,400 kronor, därav 4,000 kronor lön och 2,400 kronor tjänstgöringspenningar, och för kartografen 3,000 kronor, därav 2,000 kronor lön och 1,000 kronor tjänstgöringspenningar, vartill skulle komma för assistenten ett ålderstillägg å 600 kronor och för kartografen fyra ålderstillägg, vart och ett å 500 kronor.

Vidare hade tjänstförrättande chefen för sjökarteverket erinrat, att i den av 1912 års riksdag godkända staten för den civila personalen vid kartverket inräknats i den summa, som anvisats till arvoden åt extra personal, gratifikationer m. m., ett belopp av 2,500 kronor såsom arvode till en bokförare. Löneregleringskommittén hade i sitt betänkande den 14 december 1911 angående sjökarteverket anfört rörande denna tjänst, hurusom det tilläventyrs kunde, ej utan fog, ifrågasättas att vid sjökarteverket inrätta en ordinarie befattning för utförande av en bokförares göromål, men att i avvaktan på ytterligare erfarenhet det vore lämpligast, att de göromål, som vore avsedda att överlåtas på bokföraren, tillsvidare bestredes av extra arbetskraft.

Den tilländalupna tiden — anförde kartverkschefen vidare — hade för honom varit tillräcklig för att kunna överblicka och bedöma det arbete, som av sistnämnda befattningshavare utförts, och hade därvid befästats uppfattningen om behövligheten av en sådan tjänst samt lämpligheten av att den vore inrättad på huvudsakligen nuvarande sätt. Chefen ansåge därför, att jämväl bokförarbefattningen, vars innehavare rättare borde betecknas såsom redogörare, borde uppföras på ordinarie stat. Det syntes lämpligt, att redogörarens avlöning bestämdes till samma belopp, som utginge till ritare och gravörer, eller till en begynnelseavlöning å 2,400 kronor samt därtill fyra ålderstillägg, vart och ett å 400 kronor.

Därest omförmälda befattningar med avlöningsförmåner å tillhopa 11,800 kronor uppfördes å stat, skulle å andra sidan anvisningen i staten till arvoden åt extra personal, gratifikationer åt ritar- och gravörelever samt vikariatsersättningar kunna minskas från nu 12,800 kronor med 1,600 kronor till 11,200 kronor, vadan det bestämda anslaget till avlöning enligt kartverkschefens förslag skulle beräknas för år 1916 med förhöjning av 10,200 kronor från nu 47,800 kronor till 58,000 kronor.

I övriga ordinarie anslag till sjökarteverket hade chefen ej föreslagit någon ändring, liksom han förutsatte, att å extra stat för år 1916 komme att anvisas till utförande av sjömätningar enahanda belopp som för år 1915.

Kommissionen för de allmänna kartarbetena hade i den 7 novem- [76.]
ber 1914 avgivet yttrande, beträffande förslaget angående inrättande av omförmälda befattningar vid sjökarteverket, visserligen funnit sig böra instämma i vad kartverkschefen anfört angående det oavvisliga behovet för sjökarteverket av personalfrågans ordnande på ett för arbetena betryggande sätt, men däremot icke funnit sig övertygad om lämpligheten av den lösning av frågan, kartverkschefen föreslagit. För en så genomgripande förändring i den nyligen för sjökarteverket fastställda organisationen ansåge kommissionen den utredning av frågan kartverkschefen förebragt i vissa hänseenden ofullständig, i det att densamma uteslutande behandlats såsom en sjökarteverkets inre organisationsfråga. Kommissionen saknade därför tillfälle att överblicka frågans sammanhang med personalfrågan inom marinen eller den beslutade nya reservstaten inom densamma. På grund därav ansåg kommissionen sig ej kunna tillstyrka bifall till ifrågavarande förslag. Men övertygad som kommissionen vore om nödvändigheten av att personalfrågan vid sjökarteverket betryggande ordnades, ville kommissionen framhålla vikten av en skyndsam utredning av densamma samt anhålla, att Kungl. Maj:t måtte, till dess frågan hunnit ordnas, till sjökarteverkets förfogande ställa erforderligt anslag för anskaffning av nödiga arbetskrafter, som utöver från flottan kommenderade officerare erfordrades för ett lämpligt bedrivande av sjökarteverkets arbeten.

Ordinarie chefen för sjökarteverket hade därefter i ärendet inkommit med en skrivelse av den 18 november 1914, däri han, med avseende å kommissionens hemställan om vidare utredning, anförde att, därest det kunde ordnas så, att kartverkschefen finge medel att på *extra stat* anställa två kartografer, eventuellt en kartograf (assistent) och en aspirant, i underförstådd mening att desamma skulle framdeles övergå på ordinarie stat, anordningen icke borde möta hinder från kartverkets sida.

Vid föredragning av sjökarteverkets anslagsbehov för år 1916 uttalade jag, enligt vad som framgår av statsrådsprokollet den 14 januari 1915, bilagt samma års statsverksproposition, att jag beträffande de ifrågasatta ändringarna i sjökarteverkets organisation delade den uppfattning, som kommit till uttryck i kommissionens för de allmänna kartarbetena berörda yttrande, nämligen att vid denna frågas lösning dess lämpliga sammanhang med personalfrågan inom marinen och därvid särskilt med den beslutade nya reservstaten vid marinen icke borde lämnas ur sikte. Jag förklarade mig därför icke beredd att förorda kartverkschefens förslag till uppförande av de ifrågasatta assistent- och kartografbeställningarna å stat. Då sålunda frågan om förstärkning av

[76.] arbetskrafterna vid sjökarteverket enligt min mening borde göras till föremål för vidare utredning enligt antydda riktlinjer, ansåg jag ej heller, att för det dåvarande nya befattningshavare vid sjökarteverket borde uppföras å extra stat. Vad vidare beträffade förslaget att överflytta bokföraren vid sjökarteverket å ordinarie stat, ansåg jag, att även därmed lämpligen borde anstå, till dess större klarhet vunnits i fråga om ovan berörda organisationsfrågor.

I enlighet med Kungl. Maj:ts på min tillstyrkan till 1915 års riksdag avgivna förslag uppförde ock samma års riksdag ordinarie anslaget till sjökarteverket för år 1916 med oförändrat belopp, 101,800 kronor, samt beviljade på extra stat för samma år till utförande av sjömätningar ett anslag av 89,400 kronor. Därjämte beräknades sedvanligt bidrag från handels- och sjöfartsfonden med 21,000 kronor och behållning av sjökortsförsäljningen år 1915 med omkring 30,000 kronor. Det under år 1916 till bestridande av sjökarteverkets utgifter tillgängliga beloppet uppginge sålunda till sammanlagt 242,200 kronor. Härav beräknades såsom förut, 52,800 kronor till avlöningar åt sjökarteverkets civila personal och återstoden, 189,400 kronor, till verkets allmänna utgifter.

Nu har chefen för sjökarteverket i skrivelse den 5 novemher 1915 avgivit förslag till beräknande av utgifterna för verket under år 1917 och därvid, beträffande till en början sjökarteverkets anslagsbehov till *avlöningar,* återupptagit den förut väckta frågan om inrättande av nya civila beställningar för en assistent, en kartograf och en redogörare. Kartverkschefen hade — yttrade han — i sina tidigare skrivelser i ämnet, med erkännande att sjökarteverkets nuvarande organisation vore relativt nyligen genomförd, sökt förklara, att det inträdda behovet av personalökning grundade sig på erfarenheter och förhållanden, som icke varit kända eller kunnat förutses, då planen till den nya organisationen för kartverket under hösten 1909 utarbetades, i det att det senare visat sig, att sjökarteverket icke kunde påräkna att få sitt tjänstemannabehov under alla förhållanden fyllt vare sig kvantitativt eller kvalitativt genom kommendering av officerare från flottan, så som förr varit brukligt. I sådant hänseende ville kartverkschefen endast erinra, att otillräckligheten med avseende på antalet kommenderade officerare icke sammanhängde med den brist, som kunde anses föranledd av den ännu fortgående mobiliseringen, utan hade börjat göra sig kännbar redan hösten 1912. Kartverkschefen hade därjämte ingalunda fått uteslutande disponera de för kartverkets arbeten lämpligaste sjöofficerarna, utan

torde det i allmänhet hava ordnats så, att kartverkschefen fått de officerare, som kunnat umbäras vid flottan. För vintern 1915—1916 förfogade chefen för sjökarteverket över i stället för fyra endast två officerare, varav icke någon av kartverkschefen föreslagits, vilken omständighet torde i någon mån belysa, vilken ringa grad av inflytande kartverkschefen hade över tillsättandet av de tjänstemän, av vars understöd han vore beroende för ansvarigt fullgörande av verkets åliggande. Kartverkschefen ansåge, att det skulle vara ett uppgivande av kartverkets intressen, om verkets chef icke sökte få antydda personalförhållanden ordnade på lämpligt sätt. Att söka ändringen endast i den riktningen, att vid kommendering av officerare till kartverket mera hänsyn än hittills toges till kartverkets behov, torde knappast vara nog. Ty även om detta villkor tillfälligt uppfylldes, kvarstode alltid osäkerheten att kartverkschefen kunde komma att stå utan tjänstemän, om behov av officerare för flottans del skulle uppstå. Som chefen dessutom ansåge, att det skulle vara till fördel för kartverket såväl som för dem, som använde sig av dess publikationer, om en eller två av verkets tjänstemän vore fast anställda och uteslutande ägnade sig åt sjökarteväsendet med vad därtill hörde, bland annat även kartornas tryckning, ansåge han fortfarande, att lösningen borde sökas i den riktningen. Sakkunskap beträffande exempelvis tryckfärger, kopparplåtar, kartpapper och reproduktionsmetoder vore främmande för sjöofficeren, vars intresse för sjökarteverket nästan uteslutande vore begränsat till den nautiska sidan av arbetet, d. v. s. själva uppmätningen, för vilken en person kunde hava både intresse och fallenhet utan att äga vare sig intresse eller fallenhet för utarbetandet och utgivandet av kartor. [76.]

Att denna personalfråga skulle kunna lämpligen ordnas i samband med den beslutade nya reservstaten vid marinen, syntes kartverkschefen mindre sannolikt. Över huvud taget syntes kunna ifrågasättas, om det kunde vara lämpligt och avsett, att statstjänsteman vore upptagen i reservstat och sålunda uppbure statslön och vore berättigad till statspension från två håll. Givetvis förutsatte anställandet av tjänstemän efter sådana grunder ökat anslag till vikariatsersättningar. Väl skulle en anordning i samband med reservstaten innebära fördelar för marinen, men skulle icke upphäva osäkerheten i kartverkschefens dispositionsrätt till dessa tjänstemän, i det att så länge de ansåges dugliga att tjänstgöra vid flottan det vore att förmoda, att de för övningar och vid mobilisering bleve inkallade till tjänst därstädes och kartverkschefen befunne sig i samma läge som nu. Om kartverkets organisation borde hava till huvudsyfte att inrama kartverket såsom en hjälpinstitution åt

[76.] marinen, då vore den antydda utvägen kanske den bästa. Ville man åter giva kartverket en organisation och tjänstemän, avpassade för dess uppgifter, vore en systemändring nödvändig, så vida man ville undvika, att frågan om några år åter komme upp. Enligt chefens åsikt borde det vara ur alla synpunkter lämpligt, att vid kartverket funnes ett par fackmässigt utbildade och fullt rutinerade tjänstemän, som icke bleve bortkallade vid mobilisering, utan som då kunde utan avbrott fullfölja verkets arbeten, även om alla officerare bortkallades till andra plikter. Det skulle vara otidsenligt att nu söka lösningen av denna fråga i annan huvudriktning än den av kartverkschefen år 1914 föreslagna. Enligt chefens mening borde frågan icke lösas i samband med flottans reservstat på annat sätt, än att det uttalades som ett önskemål, att vissa av sjökarteverkets tjänstemän vore upptagna i reservstat vid marinen, och att i så fall avlöningen från kartverkets stat minskades med belopp, motsvarande det, vilket åtnjötes från reservstaten. Ty skulle det uppställas som villkor för fast anställning i vissa befattningar vid sjökarteverket att tillhöra marinens reserv, skulle detta måhända komma att visa sig utgöra hinder för platsernas besättande. Under förutsättning att två nya tjänster i befälsställning, nämligen för en assistent och en kartograf, inrättades, ansåge kartverkschefen, att endast en av dessa kunde, men ej nödvändigtvis måste besättas med person, tillhörande marinens reservstat. Beträffande den ifrågasatta redogörarbefattningen funne kartverkschefen det vara mindre olägligt, om innehavaren tillhörde reservstaten, ehuru det givetvis icke vore önskligt, att den, som hade att uträkna avlöningar och pensionsinnehållningar, plötsligt toges ifrån sin tjänst.

På grund av vad sålunda anförts har kartverkschefen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte förelägga 1916 års riksdag proposition om inrättande vid sjökarteverket av tre nya tjänster, nämligen för en assistent, en kartograf och en redogörare. Härigenom skulle staten för den civila personalen vid sjökarteverket komma att ökas med 10,200 kronor. Men då å andra sidan årliga behållningen av sjökortsförsäljningen gradvis ökats så, att den nu vore ungefär 11,000 kronor större än år 1910, ville det synas, som om statsverket borde kunna bekosta sjökarteverket den föreslagna förbättringen i dess arbetsmöjligheter. Även marinen vunne därpå genom befrielse från tillhandahållande av ett antal officerare. I händelse av bestämmelse att någon eller några av tjänstemännen skola vara skyldiga att ingå uti reservstat, borde anslaget till vikariatsersättningar ökas i förhållande därtill.

Kartverkschefen har därjämte hemställt, att övergångsbestämmelse måtte meddelas därom att, därest den nuvarande bokföraren antoges till redogörare, han måtte för beräkning av ålderstillägg berättigas tillgodoräkna sig den tid, han redan tjänstgjort vid sjökarteverket. [76.]

I samband härmed har bemälde chef anhållit, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning, eventuellt genom löneregleringskommittén, efter vilka grunder avlöning borde utgå och pensionsavgifter innehållas för statstjänsteman, som samtidigt tillhörde ordinarie stat och reservstat. Utredandet av denna fråga syntes vara av betydelse även för andra verk än sjökarteverket. Då emellertid utredandet och lösandet av detta spörsmål torde komma att erfordra avsevärd tid, borde enligt kartverkschefens mening framläggandet av förslaget om inrättande av de nya tjänsterna icke vila i avvaktan på sagda utrednings resultat.

Till bestridande av sjökarteverkets *allmänna utgifter* år 1917 beräknade kartverkschefen ett belopp av 188,200 kronor.

Enligt vad ovan sagts skulle sjökarteverkets utgifter år 1917 beräknas på följande sätt:

avlöningar m. m.	kronor	63,000: —
allmänna utgifter	»	188,200: —
	Summa kronor	251,200: —

Under förutsättning att till täckande av dessa utgifter finge påräknas dels behövligt vanligt bidrag från handels- och sjöfartsfonden, 21,000 kronor, dels ock behållningen av sjökortsförsäljningen år 1916, approximativt beräknad till 35,000 kronor, eller tillsammans 56,000 kronor, skulle sålunda ytterligare erfordras 195,200 kronor av anslagsmedel. Enligt samma fördelningsgrund, som hittills tillämpats, borde dessa anslagsmedel utgå på följande sätt:

Ordinarie anslag:

bestämt anslag	58,000: —	
förslagsanslag	5,000: —	
reservationsanslag	49,000: —	112,000: —

Extra anslag:

till utförande av sjömätningar	83,200: —
Summa kronor	195,200: —

[76.] På grund av från chefen för sjöförsvarsdepartementet gjord anmodan att vid avgivande av förslag beträffande anslag att äskas av 1916 års riksdag iakttaga all den sparsamhet, som lämpligen läte sig göra, och med hänsyn tagen till att på grund av avknappade sjömätningar åren 1914 och 1915 jämförelsevis avsevärda besparingar å kartverkets stat för allmänna utgifter beräknades tillgängliga för år 1917, ansåge kartverkschefen, att något extra anslag för nämnda år icke behövde begäras. Enligt anmärkning 3:o*) uti stat för sjökarteverkets allmänna utgifter vore nämligen dylika besparingar tillgängliga för bestridande av utgifter för kartverket. Ifrågavarande besparingar beräknades för år 1914 uppgå till omkring 51,000 kronor och för år 1915 till omkring 83,000 kronor eller sammanlagt omkring 134,000 kronor.

Kartverkschefen har fördenskull hemställt, att Kungl. Maj:t till täckande av sjökarteverkets utgifter år 1917 måtte av 1916 års riksdag äska allenast de anslag, i allt 112,000 kronor, som här ovan vore angivna såsom ordinarie.

Kommissionen för de allmänna kartarbetena har i häröver avgivet yttrande tillstyrkt bifall till de av kartverkschefen i förevarande förslag gjorda framställningar med undantag av vad bemälde chef i beräkningen av utgifterna för år 1917 föreslagit angående inrättande av vissa befattningar vid sjökarteverket. Enär frågan om inrättande av dessa befattningar befunne sig i samma läge, vari den befann sig, då kommissionen den 7 november 1914 avgav sitt utlåtande över densamma, fasthölle kommissionen vad den i frågan yttrat i detta utlåtande, till vilket kommissionen hänvisade. Emellertid ville kommissionen ytterligare framhålla nödvändigheten av att personalfrågan vid sjökarteverket betryggande och skyndsamt ordnades, varför kommissionen anhållit, att den utredning av frågan, vilken kommissionen framhållit såsom synnerligen angelägen, måtte bliva verkställd så tidigt att, därest Kungl. Maj:t funne, att resultatet av densamma borde göras till föremål för riksdagens prövning, det måtte kunna framläggas redan för 1916 års riksdag.

Från detta utlåtande var chefen för sjökarteverket såsom ledamot av kommissionen av skiljaktig mening och fann icke anledning att på grund av vad kommissionen uttalat frångå sitt förslag till beräkning av utgifterna för år 1917.

*) Enligt nämnda anmärkning må besparing å viss anvisning till »allmänna utgifter» under kommande år användas för det med anvisningen avsedda ändamålet eller under samma år användas till bestridande av annan allmän utgift.

[76.] Departementschefens yttrande.

Av den i det föregående av chefen för sjökarteverket lämnade framställningen synes mig framgå, att särskilda åtgärder äro av nöden för att tillförsäkra sjökarteverket tillräcklig och fullt kvalificerad personal för utförande av det verket åliggande, ur såväl försvarsväsendets som sjöfartens synpunkt betydelsefulla arbetet. Kartverkschefen har i sådant hänseende vid avgivande av sitt förslag till beräknande av utgifterna för verket under år 1917 återupptagit sin år 1914 gjorda framställning om uppförande å staten för den civila personalen vid verket av tre nya beställningar, nämligen för en assistent, en kartograf och en redogörare. I anslutning till min i statsverkspropositionen till 1915 års riksdag under femte huvudtiteln uttalade uppfattning anser jag emellertid, att prövningen av den sålunda ånyo väckta organisationsfrågan bör föregås av en utredning i ämnet. Vid denna utredning bör, på sätt jag i samband därmed omnämnde, föreliggande spörsmåls lämpliga sammanhang med personalfrågan inom marinen och särskilt med den beslutade nya reservstaten vid marinen icke lämnas ur sikte. Sedan Kungl. Maj:t numera den 3 december 1915 utfärdat förordning angående reservstat för marinen och den 17 i samma månad fastställt stat för denna reservstat för år 1916, har jag funnit tidpunkten lämplig att igångsätta en sådan utredning; och har Kungl. Maj:t, såsom jag anhåller få erinra, på min tillstyrkan den 31 december 1915 uppdragit åt chefen för marinstaben, chefen för sjökarteverket och chefen för rikets allmänna kartverk att snarast möjligt verkställa utredning rörande de ändringar i sjökarteverkets organisation, som må finnas erforderliga för att bereda verket erforderlig tillgång på lämpliga arbetskrafter, därvid de av mig nyss angivna synpunkterna borde behörigen beaktas, samt att till Kungl. Maj:t inkomma med det förslag till sådana ändringar och med de framställningar i övrigt, vartill utredningen kunde föranleda. Med hänsyn härtill ser jag mig givetvis förhindrad att för närvarande förorda kartverkschefens omförmälda förslag. De ordinarie anslagen till sjökarteverket, nu utgörande tillhopa 101,800 kronor, lära alltså i 1917 års riksstat böra uppföras med oförändrat belopp.

Kartverkschefen har vidare ifrågasatt, att det extra anslag till utförande av sjömätningar, som årligen plägat av riksdagen begäras, icke skulle äskas av 1916 års riksdag. Till täckande av de med sjömätningarna under år 1917 förenade kostnaderna borde i stället enligt kartverkschefens mening tagas i anspråk ett belopp av 83,200 kronor av den besparing, uppgående vid 1915 års slut till omkring 134,000 kronor, som uppkommit å staten för sjökarteverkets allmänna utgifter på grund av den åren 1914 och 1915 av de rådande förhållandena

[76.] påkallade inskränkningen i sjömätningarna. Den sålunda föreslagna anordningen finner jag lämplig och har jag sålunda icke något att mot densamma erinra.

Från handels- och sjöfartsfonden torde, på sätt kartverkschefen förutsatt, kunna för år 1917 påräknas ett belopp av 21,000 kronor.

Behållningen av sjökortsförsäljningen år 1916 har chefen för sjökarteverket beräknat till omkring 35,000 kronor. Däremot synes mig icke något vara att erinra.

Under nämnda förutsättningar skulle hela det år 1917 tillgängliga beloppet till bestridande av sjökarteverkets utgifter bliva 241,000 kronor, vilket belopp fördelas på följande sätt:

Ordinarie anslag:

bestämt anslag	kronor 47,800: —	
förslagsanslag	» 5,000: —	
reservationsanslag	» 49,000: —	kronor 101,800: —
av vid 1915 års slut förefintlig besparing å staten för sjökarteverkets allmänna utgifter	»	83,200: —
bidrag från handels- och sjöfartsfonden	»	21,000: —
beräknad behållning av sjökortsförsäljningen år 1916	»	35,000: —
	Summa kronor	241,000: —

Av hela det sålunda tillgängliga beloppet beräknas 52,800 kronor liksom i nu gällande stat till avlöningar åt sjökarteverkets civila personal och återstoden, 188,200 kronor, till verkets allmänna utgifter.

I enlighet härmed torde anslaget till sjökarteverket böra upptagas såsom *oförändrat ordinarie anslag* med ..... kronor 101,800: —

Lots- och fyrväsendet.

2. Lots- och fyrinrättningen med livräddningsanstalterna.

[77.] Lots- och fyrinrättningen med livräddningsanstalterna. (Ordinarie anslag.)

Efter framställning av Kungl. Maj:t har 1914 års senare riksdag beslutat ingå i prövning av utgifterna för lots- och fyrinrättningen med livräddningsanstalterna samt anvisa därför erforderliga kostnadsbelopp att bestridas av statsmedel, utan att vissa särskilda inkomsttitlar därtill anslogos.

I anslutning härtill har riksdagen, med godkännande av stater för [77.]
lotsstyrelsen och lotsverket, att gälla från och med år 1915, nämligen: avlöningsstater för lotsstyrelsen, för befälet vid lotsverket, för lotspersonalen, för fyrpersonalen, för personalen å lotsverkets ångfartyg och för personalen vid livräddningsanstalterna, stat för undervisningsanstalterna, omkostnadsstat, övergångs- och indragningsstat samt pensionsstat, bestämt anslaget till lots- och fyrinrättningen med livräddningsanstalterna till ett mot staternas sammanlagda slutsumma svarande belopp av 3,640,652 kronor, att utgå såsom förslagsanslag.

Vid 1915 års riksdag godkändes av Kungl. Maj:t framlagda förslag till nya avlöningsstater för lotspersonalen och för fyrpersonalen, varjämte riksdagen, med godkännande tillika av ej mindre förordad ökning i anvisningen för avlöningsstaten för personalen vid livräddningsanstalterna än även förordad minskning i anvisningen för övergångs- och indragningsstaten, i riksstaten för år 1916 ökade förslagsanslaget till lots- och fyrinrättningen med livräddningsanstalterna från 3,640,652 kronor med 12,272 kronor till 3,652,924 kronor.

Med skrivelse den 8 september 1915 har nu lotsstyrelsen framlagt förslag till reglering av lotsstyrelsens och lotsverkets utgiftsstater år 1917. Därvid har lotsstyrelsen beträffande de särskilda staterna, såvitt däri föreslagits ändringar, anfört följande.

Avlöningsstat för lotsstyrelsen.

Liksom lotsverkets fasta materiel hade även dess flytande materiel, bestående av ångfartyg, motor- och segelbåtar, fyrskepp och prämar, ljud- och lysbojar m. m., år efter år ökats och i följd härav hade det blivit av större betydelse för lotsstyrelsen att vid den närmare uppsikten över och den vidare utvecklingen av denna materiel hava till sitt förfogande en tekniker, som vore fullt hemmastadd uti hithörande frågor. Skulle en dylik person kunna lämna lotsstyrelsen det biträde, som vore erforderligt, måste emellertid hans arbete när som helst kunna tagas i anspråk och han därför vara fast anställd samt under tjänstemannaansvar utföra de uppdrag, som åt honom lämnades.

För handhavandet av denna lotsverkets flytande materiel hade lotsstyrelsen hittills varit hänvisad att anlita någon äldre pensionerad tekniker på området, vilken ställt sig till styrelsens förfogande mot ersättning från det i styrelsens stat upptagna anslag till arvoden åt tekniska biträden. År 1905 hade lotsstyrelsen lyckats att i egenskap av konsulterande mariningenjör förvärva en uti hithörande saker synnerligen

[77.] erfaren och dugande man, nämligen förre »superintending marine engineer» vid Förenta staternas fyrväsende W. Sylvén, vilken då lämnade nämnda anställning och återvände till hemlandet samt såsom pensionär kunde ägna sig helt åt denna nya uppgift utan att därför göra anspråk på full avlöning. De göromål, som ålegat konsulterande mariningenjören hos styrelsen, vilken varit placerad å lotsbyrån, vore i hög grad växlande till omfång och innebörd samt gåve periodvis en person fullt arbete, men kunde däremellan vara av relativt mindre betydenhet. Det läte sig därför icke göra att ordna denna tjänst så, att den anställdes arbetsförmåga hela året om ständigt toges i anspråk enbart för denna uppgift, men han måste alltid finnas disponibel vid förefallande behov. Å andra sidan vore ej heller de mekanisk-tekniska arbetena å fyringenjörkontoret av den omfattning, att de enbart för sig upptoge en fyringenjörs hela tid. Den mekaniskt utbildade fyringenjören hade därför ock i enlighet med gällande instruktion haft sig anförtrott utförandet av byggnads- och reparationsarbeten i ganska stor utsträckning.

Genom mariningenjören Sylvéns år 1913 timade frånfälle inträdde frågan om framtida ordnandet av de göromål, som fullgjorts av Sylvén, i ett nytt skede. Lotsstyrelsen ägde då uti fyringenjör Hultman en mariningenjör, som åtog sig och genom sin fasta anställning hos styrelsen bättre än någon utomstående var lämplig att övertaga de göromål med hänsyn till den flytande materielen, vilka hittills varit anförtrodda åt ett tekniskt biträde i egenskap av konsulterande mariningenjör. Lotsstyrelsen kunde därmed på bästa vis få sitt behov av allsidig teknisk kunskap och erfarenhet fyllt, och den tekniska verksamheten kunde för framtiden ordnas på ett mera praktiskt sätt än tillförene varit möjligt. Denne fyringenjör fick nämligen vid nybyggnader och förändringar av fyrskepp jämväl anordnandet av fyrbelysning och mistsignalering å desamma om hand och kunde i ett sammanhang behandla föreliggande frågor, vilket givetvis var till fördel för tjänsten.

Naturligt vore, att med en sådan ändring uti fyringenjörernas arbeten behovet av ökad tillgång på byggnadsteknisk arbetskraft å fyringenjörkontoret måste göra sig gällande och på annat sätt fyllas, vilket tillfälligtvis skett genom anställande av ett byggnadskunnigt tekniskt biträde. För utförande av de teoretiska byggnadstekniska kalkyler och konstruktioner, som inom fyrväsendet förekomme, hade emellertid en teoretiskt utbildad ingenjör visat sig vara tillfyllest. Beträffande en stor del av de vanligast förekommande byggnads- och reparationsarbeten, som skulle genom fyringenjörkontoret utföras, krävdes ej någon högre teknisk-teoretisk kunskap utan företrädesvis praktisk erfarenhet

som byggmästare. En dylik byggmästare, vilken, utöver sin praktiska erfarenhet, uti byggnadsyrkesskola förvärvat färdighet i utförandet av ritningar till enkla byggnader m. m. samt uti kopiering av byggnadsritningar, vore särskilt lämplig att utfylla den minskning i byggnadsteknisk arbetskraft, som genom de marin- och maskintekniska ärendenas överflyttande på en fyringenjör givetvis uppstode. Härigenom skulle ock den fördelen vinnas, att användandet av överkvalificerad och alltså onödigt dyrbar arbetskraft, som eljest näppeligen kunde undvikas, av sig själv upphörde. Den anordning, för vilken sålunda redogjorts och vilken av lotsstyrelsen med det anslag, som stått till dess förfogande för anställande av tekniska biträden, på försök genomförts, vore avsedd att åstadkomma den tekniska verksamhetens koncentrering å en teknisk byrå samt därinom de tekniska ärendenas uppdelning på en byggnadsavdelning samt en mekanisk och fartygsteknisk avdelning, vardera med en fyringenjör och en verkmästare såsom fast anställd personal. [77.]

Anordningen hade nu provisoriskt fortgått sedan början av år 1914 och enligt den därunder vunna erfarenheten visat sig arbeta väl. Kostnaden för anställning av en verkmästare å byggnadsavdelningen hade utgått med 4,000 kronor per år från det i lotsstyrelsens stat upptagna anslaget till tekniska biträden. Ett genomförande av förslaget förutsatte, att bemälde verkmästare bleve upptagen som ordinarie tjänsteman samt krävde ändring i lotsstyrelsens instruktion jämte ändring i den av Kungl. Maj:t och riksdagen fastställda staten för lotsstyrelsen.

Avlöningsförmånerna för den nu ifrågaställde verkmästaren skulle utgöras av lön 2,200 kronor, tjänstgöringspenningar 1,500 kronor och ortstillägg 300 kronor eller tillhopa 4,000 kronor jämte tre ålderstillägg efter 5, 10 och 15 år à 500 kronor.

Därest verkmästaren å byggnadsavdelningen skulle, enligt vad nu ifrågasattes, upptagas å ordinarie stat, skulle det till honom för närvarande utgående arvodet från anslaget till tekniska biträden icke vidare komma i fråga att utgå. Återstoden å anslaget, 2,500 kronor, hade innehafts av en f. d. fyringenjör, som efter sin avgång från ordinarie tjänst biträtt mot arvode å fyringenjörkontoret. Då emellertid nämnda f. d. fyringenjör under innevarande år i följd av försvagad hälsa avgått som tekniskt biträde samt det av honom innehavda arvode av 2,500 kronor icke vore tillräckligt att anskaffa annan kvalificerad person, finge styrelsen föreslå, att i samband med upptagande i styrelsens stat av ytterligare en verkmästare med begynnelselön av 4,000 kronor anslaget i staten till tekniska biträden upptoges till 4,500 kronor i stället för 6,500 kronor.

[77.] Med iakttagande av vad ovan yttrats och föreslagits hade upprättats och bifogats förslag till avlöningsstat för lotsstyrelsen, vilket slutade å ett belopp av 113,155 kronor och företedde en ökning i förhållande till den nu gällande staten med 2,000 kronor.

Avlöningsstat för fyrpersonalen.

I skrivelse den 23 februari 1915 hade lotsstyrelsen av anförda skäl och med anledning av bestämmelserna i anmärkning 2 vid gällande avlöningsstat för fyrpersonalen *) anmält, att en fyrmästarbefattning å ång- eller motorfyrskepp kunde utbytas mot fyrmästarbefattning å annat fyrskepp, att en ledig fyrvaktarbefattning och en ledig fyrbiträdesbefattning å fyrskepp kunde indragas och ersättas med extra fyrbiträden samt att en ledig uppbördsfyrvaktarbefattning vid Ispeuddes fyr kunde indragas i sammanhang med införande av gasbelysning vid fyren; och hade lotsstyrelsen på grund härav hemställt, att styrelsen, intill dess förändring i avlöningsstaten för fyrpersonalen kunde varda genomförd, måtte få av de i nämnda stat dels för en fyrmästarbefattning å ång- eller motorfyrskepp, dels för en fyrvaktarbefattning, dels för en fyrbiträdesbefattning och dels för en uppbördsfyrvaktarbefattning vid fast fyr upptagna avlöningar disponera så mycket, som erfordrades till avlöning åt dem, som uppehölle ifrågavarande befattningar. Genom nådigt brev den 19 mars 1915 hade Kungl. Maj:t lämnat bifall till vad styrelsen sålunda hemställt.

Sedan styrelsen i skrivelse den 31 maj 1915 — med förmälan att vid Ratans fyrplats personalen dittills utgjorts av en fyrmästare och ett fyrbiträde, men att styrelsen samma dag på gjord ansökan beviljat fyrmästaren vid platsen A. O. Röse avsked från fyrmästarbefattningen — i anledning av bestämmelserna uti anmärkning 2 vid gällande avlöningsstat för fyrpersonalen anmält, att fyrmästarbefattningen och fyrbiträdesbefattningen vid Ratans fyrplats kunde utbytas mot en uppbörds-

*) Anmärkning 2 vid gällande avlöningsstat för fyrpersonalen är av följande lydelse:

Då ordinarie befattning å fyrstaten varder ledig, vilken av lotsstyrelsen anses böra förändras till befattning med lägre avlöning eller indragas, skall anmälan därom av lotsstyrelsen göras hos Kungl. Maj:t, som äger ej mindre besluta, att befattningen skall tillsvidare icke återbesättas, än även, därest befattning prövas böra på angivet sätt förändras, av den för befattningen i stat uppförda avlöning disponera så mycket, som, intilldess förändring i staten kan varda genomförd, erfordras till avlöning åt den, som förordnas att bestrida de med befattningen förenade göromål.

fyrvaktarbefattning och en extra fyrbiträdesbefattning, hade Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 11 juni samma år förordnat att, intill dess förändring i staten för fyrpersonalen i ovan omförmälda hänseenden kunde varda genomförd, fyrmästarbefattningen ävensom, vid uppkommande ledighet, fyrbiträdesbefattningen vid Ratans fyrplats tills vidare icke skulle återbesättas, samt bemyndigat styrelsen att av de för ifrågavarande befattningar i stat uppförda avlöningsbelopp disponera så mycket, som erfordrades till avlöning åt dem, som förordnades att bestrida de med befattningarna förenade göromål. Fyrbiträdesbefattningen vid Ratans fyrplats hade emellertid ännu icke blivit ledig. [77.]

Efter det lotsstyrelsen vidare den 25 maj 1915 på gjord ansökan transporterat och konstituerat fyrvaktaren vid Grans fyrplats H. A. Nyberg att vara fyrvaktare vid Storjungfruns fyrplats, hade styrelsen i skrivelse samma dag med anledning av förutberörda bestämmelser i anmärkning 2 vid gällande avlöningsstat för fyrpersonalen anmält, att fyrvaktarbefattningen vid Grans fyrplats, intill dess mistsignalstation blivit anordnad vid platsen, kunde utbytas mot fyrbiträdesbefattning, samt på grund härav gjort framställning i fråga om disponerande av de för förstnämnda befattning i stat uppförda avlöningsmedel för uppehållande av de med befattningen förenade göromål, intill dess förändring i staten för fyrpersonalen i berörda hänseende kunde varda genomförd. Med anledning härav hade Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 11 juni 1915 förordnat att, intill dess förändring i staten för fyrpersonalen i ovan omförmälda hänseende kunde varda genomförd, fyrvaktarbefattningen vid Grans fyrplats tillsvidare icke skulle återbesättas, varjämte Kungl. Maj:t bemyndigat lotsstyrelsen att av den för ifrågavarande befattning i stat nppförda avlöning disponera så mycket, som erfordrades till avlöning åt den, vilken förordnades att bestrida de med befattningen förenade göromål.

I skrivelse den 1 september 1915 hade styrelsen anmält, att lediga fyrmästarbefattningen vid Grans fyrplats kunde, intill dess mistsignalstation blivit anordnad vid platsen, utbytas mot en fyrvaktarbefattning med uppbörd samt anhållit att av avlöningen för nämnda fyrmästarbefattning få disponera så mycket, som erfordrades till avlöning åt den, vilken förordnades att bestrida de med uppbördsfyrvaktarbefattningen förenade göromål.

Genom nådigt brev den 6 augusti 1915 hade Kungl. Maj:t, efter framställning av lotsstyrelsen, förordnat att, intill dess förändring i staten för fyrpersonalen i sådant hänseende kunde varda genomförd, fyrbiträdesbefattningen vid Svangens fyrplats tills vidare icke skulle

[77.] återbesättas. Indragning av denna befattning kunde emellertid av angiven anledning icke äga rum under tiden till 1917 års utgång.

På grund av vad sålunda anförts har lotsstyrelsen föreslagit uteslutande ur avlöningsstat för fyrpersonalen av en fyrmästare å ång- eller motorfyrskepp, 2,100 kronor, två fyrmästare å mindre fast fyr à 1,800 kronor vardera samt två fyrvaktare à 1,300 kronor vardera samt upptagande i stället av en fyrmästare eller reservfyrmästare å fyrskepp, 1,900 kronor, och en uppbördsfyrvaktare å fast fyr, 1,450 kronor, ävensom höjning av förslagsanslaget »Arvoden till extra biträden vid såväl fasta fyrar som å fyrskepp» med 1,800 kronor, motsvarande arvoden till två extra biträden å fyrskepp; och har styrelsen överlämnat ett i enlighet härmed upprättat förslag till avlöningsstat för fyrpersonalen.

De bestämda anslagen i denna stat skulle enligt förslaget minskas från 451,100 kronor till 446,150 kronor, förslagsanslagen höjas från 272,800 kronor till 274,600 kronor samt statens slutsumma bliva 720,750 kronor.

Vid bifall till vad sålunda föreslagits skulle medelsbehovet under anslagstiteln »Lots- och fyrinrättningen med livräddningsanstalterna» för år 1917 bliva följande:

Lotsstyrelsen	kronor	113,155: —
Befälet vid lotsverket	»	73,450: —
Lotspersonalen	»	1,656,400: —
Fyrpersonalen	»	720,750: —
Personalen å lotsverkets ångfartyg	»	86,750: —
Personalen å livräddningsanstalterna	»	9,570: —
Undervisningsanstalterna	»	13,000: —
Omkostnadsstat	»	684,549: —
Övergångs- och indragningsstat	»	29,150: —
Pensionsstat	»	265,000: —
	Summa kronor	3,651,774: —

Departementschefens yttrande.

Beträffande de av lotsstyrelsen föreslagna ändringarna i *avlöningsstaten för lotsstyrelsen*, vilka innebära uppförande å staten av en ny verkmästarbefattning med begynnelselön av 4,000 kronor och i samband därmed nedsättning av den i staten upptagna anvisningen till arvoden åt tekniska biträden å 6,500 kronor med 2,000 kronor till 4,500 kronor, synes det mig visserligen antagligt, att den anordning av det tekniska arbetet, varav nämnda organisationsändringar påkallas, skulle bliva till fromma för detta arbetes ändamålsenliga bedrivande. Men då denna anordning synes mig vila på det mera tillfälliga förhållandet, att en av de å stat

anställda fyringenjörerna, vilken är mariningenjör av 1:a graden vid mariningenjörkåren i flottans reserv, lämpligen kunnat övertaga de göromål med hänsyn till lotsverkets flytande materiel, som tidigare varit anförtrodda åt ett tekniskt biträde i egenskap av konsulterande mariningenjör, och i allt fall någon längre tids erfarenhet uti ifrågavarande hänseende lärer böra förvärvas, innan rubbning sker i den från och med år 1915 gällande staten, synas mig tillräckliga skäl ej föreligga att nu förorda lotsstyrelsens ifrågavarande förslag. [77.]

Lotsstyrelsen har därjämte, såsom av det förut sagda framgår, gjort framställning om vidtagande av vissa ändringar i *avlöningsstaten för fyrpersonalen*. I sådant hänseende vill jag till en början erinra, att Kungl. Maj:t i anledning av styrelsens i det föregående omförmälda hemställan om utbytande av fyrmästarbefattningen vid Grans fyrplats mot en fyrvaktarbefattning med uppbörd genom nådigt brev den 17 september 1915 förordnat att, intill dess förändring i staten för fyrpersonalen kunde vara genomförd, fyrmästarbefattningen vid nämnda fyrplats tills vidare icke skulle återbesättas, ävensom bemyndigat styrelsen att av den för ifrågavarande befattning i stat uppförda avlöning disponera så mycket, som erfordrades till avlöning åt den, som förordnades att bestrida de med en uppbördsfyrvaktarbefattning vid nämnda fyrplats förenade göromål.

Då de av lotsstyrelsen i det föregående föreslagna organisationsändringarna beträffande fyrpersonalen stå i överensstämmelse med den tanke, som ligger till grund för ovannämnda anmärkning 2 i avlöningsstaten för fyrpersonalen, och provisoriskt vunnit Kungl. Maj:ts godkännande, har jag icke något att däremot erinra. Enligt lotsstyrelsens förslag skulle i följd av dessa ändringar avlöningsstaten för fyrpersonalen minskas från nuvarande belopp, 723,900 kronor, med 3,150 kronor till 720,750 kronor.

På grund av vad jag under denna punkt anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att, med godkännande av avlöningsstat för fyrpersonalen av den lydelse, bilagan nr 13 vid detta protokoll utvisar, i riksstaten för år 1917 minska förslagsanslaget till lots- och fyrinrättningen med livräddningsanstalterna

nu	kronor	3,652,924: —
med	»	3,150: —
till	kronor	3,649,774: —

3. Säkerhetsanstalterna för sjöfarten.

[78.] Till säkerhetsanstalterna för sjöfarten har för vartdera av åren 1915 och 1916 av riksdagen på extra stat beviljats ett anslag av 460,000 kronor.

Säkerhetsanstalterna för sjöfarten. (Extra anslag.)

I sin förberörda skrivelse den 8 september 1915 har lotsstyrelsen föreslagit, att på extra stat för år 1917 måtte för ifrågavarande ändamål beviljas enahanda belopp, 460,000 kronor; och har styrelsen därvid anmält, att styrelsen senare skulle inkomma med närmare redogörelse och motivering för de arbeten och anskaffningar, som enligt styrelsens åsikt borde verkställas medelst tillgång av berörda anslag för år 1917.

Härefter har lotsstyrelsen i skrivelse den 17 december 1915 avgivit sådan redogörelse jämte tillhörande motivering, därvid styrelsen meddelat, att vid beräknande av ovanberörda extra anslag hänsyn tagits till nedan angivna behov, vilka komme att nämnas i den ordning, de enligt styrelsens mening borde tillgodoses; och har styrelsen, i avseende å de för dessa ändamål erforderliga belopp och nödvändigheten av behovens tillgodoseende, anfört följande.

Nytt maskineri till fyrskeppet n:r 23 Grundkallen ..... 54,000 kronor.

På grund av att sjöfarten på vissa norrlandshamnar under senare åren kunnat fortgå till och med under januari månad och stundom längre, hade lotsstyrelsen ehuru med tvekan medgivit, att bland andra fyrskepp även det vid Grundkallegrunden ostvart om Öregrunds skärgård förlagda fyrskeppet fått kvarligga å sin station in i januari månad, ehuru tiden för dess intagning sedan år 1898 varit bestämd till den 31 december. Det numera vid denna station stationerade fyrskeppet n:r 23, som vore byggt under åren 1900—1901 och vars längd vore 26,5 meter, största bredd 6,85 meter och djupgående 3,3 meter, hade för sitt framdrivande en ångmaskin med endast ungefär 60 effektiva hästkrafter, som i gott väder framdreve fartyget med ungefär 5 knops fart. Då emellertid sjöfarten på en del norrlandshamnar syntes komma att fortgå om ej under hela så åtminstone en stor del av vintern, och ifrågavarande fyrskepps maskinkraft vore alltför otillräcklig, i händelse fartyget till följd av nedisning eller annan orsak nödgades lämna stationen under storm med vinden mot de nära liggande grunden, ansåge lotsstyrelsen med kännedom om de stormar och den isbildning, som vintertid förekomme vid stationen, nödvändigt att, därest de sjöfarandes

anspråk på nämnda fyrskepps kvarliggande å stationen utöver den bestämda tiden skulle kunna tillgodoses, detsamma försåges med 160 effektiva hästkrafters maskinstyrka för fartygets framdrivande. Då motorindustrien numera avsevärt utvecklats, ansåge lotsstyrelsen, att den nya maskinen lämpligen borde bliva motor i stället för ångmaskin. Från handelskamrarna i Gävle och Sundsvall hade även till lotsstyrelsen under år 1915 gjorts framställningar om vidtagande av erforderliga åtgärder för utläggande vid Grundkallegrunden av ett fyrskepp av sådan beskaffenhet, att det i regel kunde kvarligga å sin station året om. [78.]

Nytt maskineri och ny fyrapparat till fyrskeppet n:r 5 Svenska Björn ..... 84,000 kronor.

Fyrskeppet n:r 5 Svenska Björn, som hade sin station utanför grunden mellan de i Stockholms yttre skärgård belägna Söderarms och Svenska Högarnes fyrplatser, vore byggt åren 1865—1866 och hade en längd av 27,9 meter, största bredd av 7,3 meter och ett djupgående av ungefär 3 meter. Fyrskeppet erhöll år 1887 en från fyrskeppet n:r 12 uttagen högtrycksmaskin med ungefär 60 effektiva hästkrafters styrka, som vid gott väder framdreve fartyget med ungefär 5 knops fart. Fyrskeppet saknade fyrtorn, och de två fyrapparaterna upphissades å master. På grund av att detta fyrskepp av samma skäl, som angivits för fyrskeppet Grundkallen, fått kvarligga å sin station in i januari månad, hade till följd av överisning inträffat, att fyrapparaterna icke kunnat upphissas, utan måst ersättas av en lanterna å däck. Masterna borde därför utbytas mot ett fyrtorn av järn och de två fyrapparaterna för fotogenbelysning utbytas mot en fyrapparat med agabelysning. Samma skäl, som här ovan anförts rörande behovet av starkare maskinkraft och utbyte av ångmaskin mot motormaskineri för Grundkallens fyrskepp, gällde även beträffande fyrskeppet Svenska Björn.

Fyra lysbojar samt en ljud- och lysboj jämte förankringsgods, allt i reserv ..... 30,000 kronor.

Som det vid förefallande behov av att vid skeppsvrak eller nyupptäckt grund tillfälligt utlägga lysboj eller vid skada å eller förlust av uteliggande lysboj ersätta den skadade eller förlorade bojen med reservlysboj visat sig nödvändigt att för tids vinnande och för undvikande av dryga transportkostnader hava tillräckligt antal reservlysbojar tillgängliga inom de olika lotsdistrikten, ansåge lotsstyrelsen, att ytterligare tre lysbojar av typ B 100/1, en lysboj av typ B 300/1 och en kombinerad lys- och ljudboj av typ BW 300 1 med tillhörande förankringsgods, allt i reserv, erfordrades.

[78.] *Förbättring av säkerhetsanstalterna vid Östergarns fyrplats* ..... 57,000 kronor.

För detta ändamål hade av riksdagen för år 1916 redan anvisats det belopp, som för första byggnadsåret ansetts erforderligt, nämligen 68,500 kronor, vadan någon särskild motivering för behovet av förbättringen i fråga ej syntes nu erfordras. Beträffande kostnaden för de arbeten och anskaffningar, som för ändamålet vore nödiga, hade densamma, såsom av lotsstyrelsens skrivelse den 29 december 1914 framginge, beräknats till inalles 108,500 kronor, och borde sålunda utöver redan för år 1916 anvisade 68,500 kronor endast 40,000 kronor hava erfordrats för arbetets fullbordande under år 1917. Den allmänna prisförhöjning, som på senare tid inträffat och vilken under avsevärd framtid torde komma att kvarstå särskilt vad beträffade maskinerier och dylikt, hade emellertid nödvändiggjort en omräkning av det ursprungliga kostnadsförslaget, varvid det visat sig, att totalkostnaden för ifrågavarande byggnadsarbete m. m. ökats från 108,500 kronor till 125,500 kronor eller med 17,000 kronor, vadan lotsstyrelsen såge sig nödsakad att för ändamålet i fråga begära ett med sistnämnda summa ökat anslag.

Reparation av hamnen vid Dämmans fyrplats ..... 50,000 kronor.

Kostnaden för detta arbetes utförande under en tid av 3 år vore i sin helhet beräknad till 140,000 kronor, såsom av lotsstyrelsens skrivelse den 29 december 1914 framginge. Då riksdagen för år 1916 redan anvisat 50,000 kronor för täckande av kostnaderna under första arbetsåret, syntes någon särskild motivering för behovet av nu begärda belopp, som avsåge kostnaderna under det andra arbetsåret, ej erfordras.

Nya fyrar för insegling nattetid till Lysekil och kringliggande platser ..... 21,500 kronor.

För sagda ändamål erfordrades 3 fyrar. På skäret Gäfven skulle anordnas en fyr, försedd med linsapparat av 4:de ordningen och agabelysning, inrymd i ett 9 meter högt fyrtorn av betong och järn. Det nu å Gäfven befintliga stångmärket bleve efter fyrens uppförande obehövligt och kunde borttagas. Å södra Gulskäret skulle uppsättas en fyr med agabelysning och 6:e ordningens lins, inrymd i ett 5 meter högt fyrtorn av betong och järn. Å Flatholmens nordöstra udde skulle anbringas en 6:e ordningens agafyr, inrymd i fyrkur av järn å fundament av betong. Nämnda fyrar, vilka skulle förses med ljussektorer, ledande fartygen över grundfritt vatten, komme att lämna god ledning vid insegling västerifrån dels till den nu fyrbelysta skärgårdsleden, dels till

Lysekil och Fiskebäckskil samt kringliggande platser. För angörande av denna del av skärgården vid dager funnes ett flertal utprickade farleder, och hade det länge varit ett önskemål att genom lämplig fyrbelysning kunna möjliggöra in- eller utpassering även nattetid. Flera myndigheter och korporationer hade ock vid upprepade tillfällen hos lotsstyrelsen gjort framställning om sådan belysning, vars anordnande dock tills nu måst stå tillbaka för andra än mera trängande krav. [78.]

Förbättrad fyrbelysning i farleden Islandsberg-Lysekil 5,500 kronor.

En ny fyr med agabelysning och 6:e ordningens linsapparat, inrymd i fyrkur av järn å fundament av betong, vore avsedd att uppsättas å Grötö. Härigenom skulle farleden i sin helhet bliva fyrbelyst och med mera trygghet kunna trafikeras nattetid. Fyren borde lämpligen uppsättas i samband med uppförandet av ovannämnda fyrar för insegling till Lysekil. I förslag till nya eller förbättrade säkerhetsanstalter för sjöfarten, som av lotsstyrelsen avgivits den 12 oktober 1912, hade kostnaden för denna fyr upptagits till 4,300 kronor. Att det nu begärda anslaget vore högre, berodde dels därpå, att samtliga agafyrar, som skulle brinna under större delen av året, numera försåges med s. k. solventil, som automatiskt släckte fyren på morgonen och tände den på kvällen, varigenom stor gasbesparing ernåddes, dels därpå att priset å fyrkurar och fyrapparater sedan sagda tid stigit.

Ny fyr på Ramskär 20,500 kronor.

Det nu begärda anslaget avsåge anordnandet av en fyr med agabelysning och 4:e ordningens linsapparat, inrymd i ett 16 meter högt fyrtorn av betong och järn.

Ny fyr på Svangen 6,500 kronor.

Anslaget vore avsett för uppförande av en fyr med agabelysning och 4:e ordningens linsapparat, inrymd i fyrkur av järn å fundament av betong.

Sistnämnda båda fyrar vore avsedda att ersätta den nuvarande fyren å Svangen, vilken nu tjänade till ledning vid insegling till Kosterfjorden från sydväst. Den nuvarande fyren å Svangen, som vore försedd med två mans betjäning, vore belägen alltför långt in i skärgården, cirka 5 latitudsminuter innanför de för sjöfarten farliga Segelskären och Ramskär samt cirka 10 latitudsminuter innanför Persgrunden, för vilka Svangens fyr skulle varna. Genom anordnande av en ny fyr å

[78,] Ramskär, som visserligen under storm helt överspolades av sjön, men varest dock för relativt ringa kostnad en agafyr kunde anordnas, skulle avståndet mellan Persgrunden och den för desamma varnande fyren förkortas till 5 latitudsminuter, varigenom större säkerhet för att fyren vid mindre god sikt kunde iakttagas vid Persgrunden skulle ernås. Därjämte skulle den nya fyren på Ramskär komma att varna för utanför Väderöarna belägna grund. Den nya fyren å Svangen skulle i likhet med den nuvarande, som skulle borttagas, lämna ledning mellan Ramskär och Svangen och genom Kosterfjorden. De anordningar, som lotsstyrelsen här föreslagit, skulle möjliggöra, att bevakningspersonalen vid Svangens nuvarande fyrplats skulle kunna indragas samt boningshus och övriga byggnader disponeras för annat ändamål, varigenom stora besparingar skulle kunna göras.

Ny fyr å skäret Klåback ..... 6,500 kronor.

Den nya fyren skulle erhålla agabelysning och 4:de ordningens linsapparat, inrymd i fyrkur av järn å fundament av betong. Genom anordnande av denna fyr, som dessutom vore avsedd att varna för utanför kusten belägna grund och skär, skulle fyrbelysningen i hög grad förbättras å denna, för närvarande på ett ej fullt tillfredsställande sätt belysta del av Hallandskusten. Redan 1896 års fyrkommitté hade i sitt yttrande påpekat behovet av förbättrad fyrbelysning därstädes. En ökning av den i 1912 års förslag beräknade kostnaden med 500 kronor hade förorsakats av sedan dess inträffade prisförhöjningar beträffande fyrkur och fyrapparater.

Ny fyr vid Malöhamn ..... 5,500 kronor.

Förslaget avsåge en fyr med agabelysning och 6:e ordningens linsapparat, inrymd i fyrkur av järn å fundament av betong. I det år 1912 avgivna förslaget upptoges kostnaden för denna fyr till 5,000 kronor. Beträffande den ökning i anslaget, som numera vore nödig, hänvisades till vad ovan sagts angående fyren å Klåback. Malöhamn vore en, i synnerhet av fiskefartyg, mycket anlitad nödhamn, vadan det för sjöfarten vore av stor vikt, att denna hamn även nattetid kunde angöras. 1896 års fyrkommitté hade av dessa skäl i sitt förslag upptagit fyrbelysning för angörande av Malöhamn.

Ny fyr på Liss-Lindö ..... 5,500 kronor.
Ny fyr på Trollholmshällan ..... 5,500 »
Ny fyr på Lönshuvud ..... 5,500 »

Ovannämnda 3 fyrar skulle förses med agabelysning och 6:e ordningens linsapparater, inrymda i fyrkurar av järn på fundament av betong. Ökningen i kostnad, jämförd med den i 1912 års förslag upptagna, vore beträffande fyrarna å Trollholmshällan och Liss-Lindö förorsakad därav, att fyrarna nu beräknats utförda enligt numera sedvanlig normaltyp för detta slags fyrar, d. v. s. med 6:e ordningens linsapparat, inrymd i fyrkur av järn å fundament av betong, och försedda med gasaccumulatorer för ett helt års bränntid, under det att 1912 års förslag avsåge oskyddade fyrlyktor å fackverksställningar av järn med gasmagasin endast för 1 månad och utan solventil. Den nu föreslagna typen bleve högst avsevärt billigare i underhåll och skötsel, varförutom den erbjöde större säkerhet för sjöfarten under vinterperioden, då de oskyddade fyrlyktorna lättare bleve överisade eller täckta av snö. Beträffande den ökade kostnaden för Lönshuvuds fyr ville lotsstyrelsen hänvisa till vad här ovan anförts angående förbättrad fyrbelysning i farleden Islandsberg-Lysekil rörande fyren å Grötö. [78.]

Förbättring av hamnen vid Storkläppens fyrplats ..... 5,000 kronor.

Vid denna längst ut i havsbandet belägna och för sjöns påverkan synnerligen utsatta plats hade det visat sig nödvändigt att förbättra den därstädes befintliga hamnen. Fyrplatsens båtar hade nämligen upprepade gånger blivit mer eller mindre skadade, och vid ett tillfälle hade en motorbåt gått helt förlorad på grund av den svåra in över hamnen brytande sjön.

Till fortsatt införande av agabelysning vid mindre fyrar ... 30,500 kronor.

Genom införande av denna belysning skulle fyrarnas ljusstyrka ökas i hög grad, varjämte högst avsevärda besparingar skulle göras beträffande de årliga kostnaderna för skötsel och underhåll Härtill komme, att den för gasens framställning behövliga råvaran komme att framställas inom landet, varigenom man bleve oberoende av den utländska fotogenen, vars pris och beskaffenhet vore i hög grad fluktuerande och om vars obehindrade import man aldrig kunde vara fullt viss.

Gasverk med kompressorstation ..... 67,000 kronor.

Det å västra kusten redan nu stora antalet av med agabelysning försedda fyrar, vilkas antal under de närmaste åren komme att ytterligare i hög grad ökas, hade åstadkommit att, enligt lotsstyrelsens förmenande, rätta tidpunkten nu vore inne för anläggning å denna kust

[78.] av ett gasverk med kompressorstation för omladdning av gasaccumulatorer till fyrar och lysbojar. Lotsverkets behov av agagas för västkustens fyrar vore redan nu så stort, att det, ekonomiskt sett, lönade sig för lotsverket att genom egen försorg tillverka den behövliga gasen, vartill komme, att man under sådana förhållanden kunde vara förvissad om att städse erhålla gas av prima beskaffenhet, varpå fyrarnas säkra fungerande vore i hög grad beroende.

Alla fyrar, där ständig bevakning ej funnes, skulle enligt gällande instruktion en gång årligen besökas av kompetent person, varvid linser m. m. skulle omsorgsfullt tillses och poleras. De med agabelysning försedda fyrarna borde likaledes en gång om året tillses av en med befintliga apparater väl förtrogen person, som därvid kontrollerade och justerade klippapparater och solventiler samt översåge kranar och rörledningar m. m. Vid agafyrarna skulle dessutom en gång om året (vid vissa fyrar 2 gånger årligen) tömda gasaccumulatorer utbytas mot nyfyllda, varvid transporterna och arbetet med ombytet hittills inom västra lotsdistriktet i regel utförts med tillhjälp av lotsdistriktets tjänstefartyg och dess besättning. Med det växande antalet agafyrar hade det emellertid visat sig allt svårare att kunna medhinna detta, varförutom ju sådana transporter och resor med tjänstefartyget ställde sig relativt dyrbara. Lotsstyrelsen hade därför tänkt sig, att i samband med gasstationens anläggning lösa alla dessa frågor på för statsverket ekonomiskt mest gynnsamt sätt, i det att vid gasstationen skulle anställas en föreståndare och ett biträde, varjämte till stationens förfogande skulle ställas en mindre motorpråm, vartill en för lotsningsändamål kasserad större lotskutter skulle apteras. Stationens personal, som på så sätt finge full sysselsättning året om, skulle få i uppdrag dels att tillverka och i accumulatorerna komprimera erforderlig gas, dels att utöva den årliga tillsyn av fyrar utan ständig bevakning, varom ovan nämnts, i sammanhang varmed även ombyte av accumulatorer skulle ske, vilka med tillhjälp av motorpråmen skulle till de olika platserna medföras. Ersättningen till dessa personer syntes lotsstyrelsen till en början, tills större erfarenhet vunnes, böra belasta förslagsanslaget till konsumtionsartiklar för fyrar, mistsignalstationer och livräddningsstationer, vilket anslag genom de vidtagna åtgärderna skulle vinna en däremot svarande lättnad. Genom de anordningar, som ovan föreslagits, ansåge lotsstyrelsen, att hithörande förhållanden skulle bliva ordnade på ekonomiskt bästa sätt, på samma gång som sjöfartens säkerhet ytterligare tryggades genom den synnerligen effektiva kontrollen och tillsynen av fyrarna.

Kostnaden för anläggningen i sin helhet fördelade sig på sätt nedan angåves: [78.]

Bostadshus, uthus och källare m. m.	18,000: —
Byggnad för gasverk och maskineri	10,500: —
Gasverk, maskinerier m. m.	18,300: —
Magasinsbyggnad	1,500: —
Brygga och kaj	3,500: —
Transportspår och vagnar	1,500: —
Kranar	800: —
Vägar och planering	1,000: —
Motorpråm	5,800: —
Roddbåt och övriga inventarier	500: —
Telefonledning, frakter, transporter och oförutsedda utgifter	5,600: —
Summa kronor	67,000: —

Departementschefens yttrande.

Vid granskning av lotsstyrelsens omförmälda förslag beträffande säkerhetsanstalterna för sjöfarten har jag erhållit den uppfattning, att samtliga sålunda avsedda arbeten och anskaffningar äro nödiga och nyttiga, liksom jag ej funnit anledning till erinran mot de av lotsstyrelsen beräknade kostnadsbeloppen. Vad särskilt beträffar de av lotsstyrelsen i fråga om vissa arbeten och anskaffningar upptagna ökade kostnader mot vad tidigare beräknats, lärer någon nedsättning däri med hänsyn till nu rådande förhållanden icke kunna påräknas.

Det av lotsstyrelsen till uppförande å plats vid västkusten föreslagna gasverket med kompressorstation bör även enligt min mening bliva till avsevärt gagn och synes mig jämväl ur ekonomisk synpunkt bliva bärkraftigt. Lotsstyrelsens förslag, att ersättningen till den därstädes sysselsatta personalen skulle utgå av det å omkostnadsstat för lots- och fyrinrättningen med livräddningsanstalterna uppförda förslagsanslaget till konsumtionsartiklar för fyrar, mistsignalstationer och livräddningsstationer, torde emellertid böra godkännas endast såsom en anordning tillsvidare; och torde styrelsen böra, efter det anläggningen kommit i gång och erfarenhet vunnits rörande behovet av personal vid densamma, till Kungl. Maj:t inkomma med definitivt förslag till personalfrågans ordnande.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till säkerhetsanstalterna för sjöfarten bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av 460,000 kronor.

Undervisningsanstalter för sjöfart samt nautisk-meteorologiska byrån.

4. Undervisningsanstalter för sjöfart, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 186,420: —

5. Nautisk-meteorologiska byrån, *oförändrat ordinarie anslag* ..... » 26,100: —

6. Förstärkning av arbetskrafterna vid nautisk-meteorologiska byrån.

[79.] Förstärkning av arbetskrafterna vid nautisk-meteorologiska byrån. (Extra anslag.)

I enlighet med förslag av Kungl. Maj:t har riksdagen för vart och ett av åren 1913, 1914 och 1915 på extra stat beviljat ett anslag av 3,000 kronor för arvode åt ytterligare en assistent vid nautisk-meteorologiska byrån. För enahanda ändamål beviljades av 1915 års riksdag på extra stat för år 1916 ett till 3,500 kronor förhöjt belopp.

Föreståndaren och chefen för byrån har nu i skrivelse den 17 december 1915, under framhållande av det stora och alltjämt ökade behovet av förstärkning av arbetskrafterna vid byrån, hemställt, att av 1916 års riksdag måtte begäras ett anslag av 3,500 kronor för arvode åt ytterligare en assistent vid byrån.

Departementschefens yttrande.

På sätt jag uttalade under punkt 63 i statsverkspropositionen till 1915 års riksdag, fann jag billighetsskäl tala för, att filosofie licentiaten G. S. Ljungdahl, vilken den 31 december 1912 erhållit förordnande såsom assistent vid nautisk-meteorologiska byrån, vid bestridande av denna befattning under år 1916 finge komma i åtnjutande av ett arvode å 3,500 kronor. För annan innehavare av befattningen borde arvodet utgå med förutvarande belopp, 3,000 kronor.

Då detta mitt uttalande äger giltighet beträffande anslag för ifrågavarande ändamål jämväl för år 1917, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att för arvode åt ytterligare en assistent vid nautisk-meteorologiska byrån på extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag å högst 3,500 kronor.

7. Ålderstillägg för personalen vid undervisningsanstalterna för sjöfart och föreståndaren för nautisk-meteorologiska byrån, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 13,000: —

Beträffande de här ovan upptagna ordinarie anslag, vid vilka jag icke gjort någon hemställan, har jag ingen ändring att föreslå. [80.]

Av femte huvudtitelns ordinarie anslag, som för innevarande år uppgå

för marinen	till kronor	20,286,106: —	
» handeln	» »	3,980,244: —	24,266,350: —

komma vid bifall till de av mig framställda förslag följande anslag att höjas, nämligen:

till departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli och kommandoexpeditionen	med kronor		5,000: —
» marinförvaltningen	»	»	1,000: —
» sjökrigsskolan	»	»	1,672: —
» skeppsgosseskolan	»	»	450: —
» avlöning för flottans kårer och stater	»	»	142,406: —
» beklädnad åt sjömans- och skeppsgossekårerna	»	»	10,944: —
» naturaunderhåll åt personal vid flottan	»	»	60,312: —
» flottans nybyggnad och underhåll	»	»	78,350: —
» flottans krigsberedskap och övningar	»	»	170,000: —
» sjöbeväringens avlöning och beklädnad m. m.	»	»	39,785: —
	Transport kronor		509,919: —

	Transport kronor		509,919: —
till avlöning för kustartilleriets personal	med	»	75,871: —
» underhåll av kustartilleriets byggnader och materiel	»	»	20,600: —
» kustartilleriets krigsberedskap och övningar	»	»	21,100: —
» reservstat för marinen	»	»	7,819: —
» sjukvård för marinen	»	»	25,000: —
» uppvärmning, belysning, renhållning samt tvätt- och badinrättningar	»	»	35,000: —
» skrivmaterialier och expenser m. m.	»	»	40,000: —
	Summa kronor		735,309: —

Om från denna summa dragas de av mig föreslagna minskningarna i anslagen:

till ersättning för rustning och rotering	med	kronor	1,000: —
» tryckningskostnader	»	»	34: —
» lots- och fyrinrättningen med livräddningsanstalterna	»	»	3,150: —
	Summa kronor		4,184: —

skulle de *ordinarie* anslagen ökas med:

för marinen (735,309 — 1,034)	kronor	734,275: —	

och minskas med:

för handeln	»	3,150: —	

samt sålunda för år 1917 komma att uppgå till:

för marinen (20,286,106 + 734,275)	»	21,020,381: —	
och för handeln (3,980,244 — 3,150)	»	3,977,094: —	24,997,475: —

Summan av de av mig för år 1917 tillstyrkta *extra* anslag:

för marinen	kronor	9,860,425: —	
» handeln	»	463,500: —	10,323,925: —

överstiger i avseende å marinen med	kronor	315,352: —	
vad å extra stat för år 1916 anvisats för marinen*) eller	»	9,545,073: —	10,097,973: —
men betecknar i avseende å handeln, varför å extra stat för år 1916 anvisats	»	552,900: —	
en *minskning* med	»	89,400: —	
vadan den föreslagna ökningen i huvudtiteln utgör å extra stat	»		225,952: —
Huvudtitelns slutsumma för innevarande år:			
för marinen*)	»	29,831,179: —	
» handeln	»	4,533,144: —	34,364,323: —
skulle under förutsättning av bifall till mina förslag för år 1917 uppgå till:			
för marinen	»	30,880,806: —	
» handeln	»	4,440,594: —	35,321,400: —
utvisande sålunda för år 1917 en *ökning* med:			
för marinen	kronor		1,049,627: —
och en *minskning* med:			
för handeln	»		92,550: —

Vad departementschefen sålunda i ovan omförmälda hänseenden tillstyrkt och hemställt behagade Hans Maj:t Konungen, på tillstyrkan jämväl av statsrådets övriga ledamöter, gilla och bifalla, med befallning att utdrag av detta protokoll skulle till finansdepartementet överlämnas för att tjäna till ledning vid avfattandet av Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående statsverkets tillstånd och behov.

Ur protokollet:

R. Sundin.

*) Kostnaderna enligt § 63 regeringsformen äro härvid ej medräknade.

Bilaga nr 1.

Stat

för marinförvaltningen.

	Lön. Kronor.	Tjänstgöringspenningar. Kronor.	Ortstillägg. Kronor.	Arvoden eller felräkningspenningar. Kronor.	Summa. Kronor.	
Artilleriavdelningen.						
1 Kemist	4,500 —	500 —	— —	— —	5,000 —	Efter 5, 10, 15 och 20 års tjänstgöring kan lönen höjas varje gång med 500 kronor.
Fortifikationsavdelningen.						
1 Chef	— —	— —	— —	1,000 —	1,000 —	
Civilavdelningen.						
Chef: marinöverkommissarien	6,000 —	2,700 —	800 —	— —	9,500 —	
1 Amiralitetsråd . . .	5,000 —	2,500 —	600 —	— —	8,100 —	Efter 5 år kan lönen höjas med 600 kronor.
1 Tjänsteman i 2:a lönegraden	3,600 —	1,800 —	400 —	— —	5,800 —	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.
4 d:o	14,400 —	7,200 —	1,600 —	— —	23,200 —	
1 Tjänsteman i 1:a lönegraden	2,200 —	1,500 —	300 —	— —	4,000 —	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor, efter 10 år med ytterligare 500 kronor och efter 15 år med än ytterligare 500 kronor.
8 d:o	17,600 —	12,000 —	2,400 —	— —	32,000 —	
1 d:o, marinkassör . .	2,200 —	1,500 —	300 —	500 —	4,500 —	
1 Advokatfiskal, som tillika förrättar advokatfiskalsgöromålen vid Stockholms station .	— —	— —	— —	4,000 —	4,000 —	
Transport	— —	— —	— —	— —	97,100 —	

	Lön. Kronor.	Tjänstgöringspenningar. Kronor.	Ortstillägg. Kronor.	Arvoden eller felräkningspenningar. Kronor.	Summa. Kronor.	
Transport	— —	— —	— —	— —	97,100 —	
1 Skrivbiträde	700 —	350 —	150 —	— —	1,200 —	Efter 5 år kan lönen höjas med 200 kronor och efter 10 år med ytterligare 200 kronor.
3 d:o	2,100 —	1,050 —	450 —	— —	3,600 —	
1 Förste vaktmästare .	900 —	450 —	150 —	— —	1,500 —	Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kronor.
1 Vaktmästare	700 —	350 —	150 —	— —	1,200 —	Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kronor och efter 10 år med ytterligare 100 kronor.
3 d:o	2,100 —	1,050 —	450 —	— —	3,600 —	
Till vikariatsersättning, arvoden till extra ordinarie tjänstemän och biträden samt renskrivningskostnad m m.	— —	— —	— —	— —	25,800 —	
Summa kronor	— —	— —	— —	— —	**134,000** —	

Anmärkningar:

1:o. Övrig, marinförvaltningen tillhörande personal av officers-, underofficers-, maringenjör-, marinintendentur- och marinläkarkårerna samt fortifikationen åtnjuter avlöning å andra stater.

2:o. Därest vaktmästare i sådan egenskap åtnjuter fri bostad samt bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej till honom utgå, varjämte å lönen avdragas 100 kronor årligen.

3:o. Ålderstillägg å lön utgå från femte huvudtitelns anslag till ålderstillägg.

Bilaga nr 2.

Stat

för sjökrigsskolan.

	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.
A. Lärare.				
1 lektor:				
lön	2,600	—		
tjänstgöringspenningar	1,400	—	4,000	—
1 lektor	—	—	4,000	—
Arvoden för läsår å 300 kronor för varje timmes undervisningsskyldighet i veckan för lärare i ämnena fysik och franska språket och å 150 kronor för lärare (icke lektorer) i andra ämnen vid skolan i land:				
Vårterminen 1917:				
4/7 av 14 × 300	—	—	2,400	—
4/7 » 87 × 150	—	—	7,457	14
Höstterminen 1917:				
3/7 av 18 × 300	—	—	2,314	29
3/7 » 109 × 150	—	—	7,007	14
1 lärare i gymnastik och vapenföring, tillika ledare av kadetternas idrottsövningar	—	—	1,000	—
B. Befälspersonal.				
1 adjutant, tillika bibliotekarie, arvode per år	—	—	450	—
6 kadettofficerare från flottan för 12 månader efter arvode per år å 450 kronor	—	—	2,700	—
1 kadettofficer från flottan för 3 månader efter arvode per år å 450 kronor	—	—	112	50
1 kadettofficer från kustartilleriet vid skolan i land, arvode per år å 450 kronor	—	—	450	—
1 läkare, arvode per år	—	—	865	—
1 intendent, » » »	—	—	1,095	—
C. Betjäning.				
1 vaktmästare:				
lön	700	—		
tjänstgöringspenningar	350	—		
ortstillägg	150	—	1,200	—
1 portvakt, arvode per år (jämte fri bostad)	—	—	750	—
Transport	—	—	35,801	07

	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.
Transport	—	—	35,801	07
D. Diverse utgifter:				
3 ekiperingsstipendier å 600 kronor	—	—	1,800	—
För maskinarbete samt annan extra undervisning ävensom till vikariatsarvoden	—	—	7,895	93
Till ved och lyse, modeller, böcker, instrument, skrivmaterialier m. fl. expenser				
Summa kronor	—	—	45,497	—

Anmärkningar:

1:o. Den tillökning i lön och tjänstgöringspenningar, som i enlighet med därom utfärdade bestämmelser tillkommer lektor, utgår av det å riksstatens 5:e huvudtitel uppförda förslagsanslag till ålderstillägg.

2:o. Chefen för sjökrigsskolan äger att till extra undervisning och vikariatsarvoden disponera möjligen på grund av ändrad undervisningsplan uppstående besparingar i arvodesanslaget till lärarna.

Skulle genom ändring i undervisningsplanen brist i arvodesanslaget, beraknat efter 300 kronor per undervisningstimme i veckan för lärare i fysik och franska språket samt efter 150 kronor per undervisningstimme i veckan för lärare (icke lektorer) i andra ämnen, uppstå, äger chefen för skolan att av anslaget till extra undervisning fylla sådan brist.

3:o. Ovan upptagna arvoden äro, vad beträffar officer och vederlike, anvisade utöver dagavlöningen.

4:o. För vaktmästare ökas lönen efter fem års väl vitsordad tjänstgöring med 100 kronor och efter 10 års sådan tjänstgöring med ytterligare 100 kronor att utgå av det å riksstatens 5:e huvudtitel uppförda förslagsanslag till ålderstillägg.

5:o. Om vaktmästare i sådan egenskap åtnjuter fri bostad samt bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej till honom utgå, varjämte å lönen avdragas 100 kronor årligen.

Bilaga nr 3.

Stat

för skeppsgosseskolan.

	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	Arvoden.	Karlskrona station.	Stockholms station.	Summa.
1 rektor	2,500 —	1,000 —	— —	3,500 —	— —	3,500 —
1 skollärare	1,700 —	— —	— —	1,700 —	— —	1,700 —
9 d:o	15,300 —	— —	— —	8,500 —	6,800 —	15,300 —
Lärare för undervisning i religion, arvode à 125 kronor för varje timmes undervisningsskyldighet i veckan (10 × 125)	— —	— —	1,250 —	1,250 —	— —	1,250 —
1 lärare för undervisning i slöjd	— —	— —	250 —	250 —	— —	250 —
1 d:o i d:o	— —	— —	250 —	250 —	— —	250 —
1 d:o i d:o, biträdande	— —	— —	150 —	150 —	— —	150 —
1 lärare för undervisning i slöjd, biträdande	— —	— —	150 —	150 —	— —	150 —
Lärare för meddelande av undervisning åt de skeppsgossekåren i Marstrand tillhörande skeppsgossar, vilka äro förlagda i Stockholm, à 50 kronor i månaden (under 7 månader)	— —	— —	350 —	— —	350 —	350 —
18 monitörer à 5 kronor vardera i månaden (under 8 månader)	— —	— —	— —	480 —	240 —	720 —
För inövande av hornblåsare och trumslagare	— —	— —	— —	2,350 —	2,000 —	4,350 —
För anskaffande och iståndsättning av böcker och idrottsmateriel samt till belöningar och premier m. m.	— —	— —	— —	1,334 —	666 —	2,000 —
Summa kronor	— —	— —	— —	— —	— —	29,970 —

Anmärkningar:

1:o. För rektor höjes avlöningen efter 5, 10, 15 och 20 års väl vitsordad tjänstgöring, varje gång med 500 kronor, varav 300 kronor utgöra lön och 200 kronor tjänstgöringspenningar.

2:o. För skollärarna höjes lönen efter 5, 10 och 15 års väl vitsordad tjänstgöring, varje gång med 300 kronor.

Bilaga nr 4.

Stat
för flottans officerskår.

Antal.		Fast lön.	
1	Flaggman	8,000	—
3	D:o	24,000	—
1	Kommendör	6,000	—
8	D:o	48,000	—
1	Kommendörkapten av 1:a graden	4,500	—
19	D:o av d:o	85,500	—
1	D:o av 2:a graden	4,000	—
20	D:o av d:o	80,000	—
1	Kapten av 1:a klassen	3,400	—
74	D:o av d:o	251,600	—
1	D:o av 2:a klassen	2,400	—
36	D:o av d:o	86,400	—
1	Löjtnant	1,500	—
105	D:o	157,500	—
1	Underlöjtnant eller fänrik	720	—
51	D:o d:o	36,720	—
324	Kronor	800,240	—
	Tillkommer:		
	Årligt tillägg till fasta lönen åt innehavare av chefsbefattningen i marinförvaltningen, chefsbefattningen i marinstaben, stationsbefälhavarbefattning eller befattningen såsom inspektör av flottans övningar till sjöss, därest han icke uppbär flaggmans lön, med iakttagande att, om två av nämnda befattningsinnehavare icke uppbära dylik lön, tillägget skall tilldelas den, som är i sin befattning äldst	2,000	—
	Summa högst kronor	802,240	—

Anmärkningar:

1:o. Dagavlöning à 7 kronor till flaggman, 6 kronor till kommendör, 5 kronor till kommendörkapten av 1:a eller 2:a graden, 4 kronor till kapten av 1:a eller 2:a klassen samt 3 kronor till löjtnant, underlöjtnant eller fänrik eller halv dagavlöning efter vartdera av förestående belopp tillkommer i den ordning, reglemente för marinen bestämmer.

2:o. Till officer, som icke åtnjuter fri bostad i kronans hus, utgår, i den ordning reglemente för marinen bestämmer, inkvarteringsbidrag med ett efter år räknat belopp av:

	vid Karlskrona station:	vid Stockholms station:
för flaggman	1,200 kronor	1,500 kronor
» kommendör	900 »	1,200 »
» kommendörkapten	600 »	1,000 »
» kapten	400 »	500 »
» löjtnant, underlöjtnant och fänrik	300 »	400 »

3:o. Då befälhavande amirals- och stationsbefälhavareämbetena i Karlskrona innehavas av en och samma person, åtnjuter innehavaren ett särskilt arvode av 3,000 kronor om året.

Bilaga nr 5.

Stat

för reservofficerare under 1:a tjänstgöring och repetitionsövning vid flottan.

Antal.		Kronor.		Summa.	
1	Fänrik i reserven under 1:a tjänstgöring:				
	lön under 12 månader à 60 kronor	720	—		
	dagavlöning à 3 kronor under 365 dagar	1,095	—		
	inkvarteringsbidrag för år	300	—		
	beklädnadsersättning för en gång	200	—	2,315	—
15	Fänrikar i reserven under d:o	—	—	34,725	—
1	Reservunderlöjtnant under repetitionsövning:				
	lön under 6 månader à 60 kronor	360	—		
	dagavlöning à 3 kronor under 6 månader	540	—		
	inkvarteringsbidrag under 6 månader à 25 kronor	150	—	1,050	—
7	Reservunderlöjtnanter under d:o	—	—	7,350	—
24	Kronor	—	—	45,440	—
	Tillkommer *skillnaden* mellan inkvarteringsbidrag under tjänstgöring på Stockholms och på Karlskrona station, per månad (33: 33 — 25: —) 8 kronor 33 öre, räknat för halva antalet fänrikar i reserven, åtta i tolv månader, samt för halva antalet reservunderlöjtnanter, fyra i sex månader... kronor	—	—	999	60
	Summa högst kronor	—	—	46,439	60

Bilaga nr 6.

Stat

för flottans underofficerskår.

Antal.		Fast lön.	Beklädnadsersättning.	Ersättning för ved och ljus.	Summa.
1	Flaggunderofficer	900 —	200 —	130 —	1,230 —
234	D:o	210,600 —	46,800 —	30,420 —	287,820 —
1	Underofficer av 2:a graden	900 —	200 —	100 —	1,200 —
474	D:o	426,600 —	94,800 —	47,400 —	568,800 —
	Ökning i fasta lönen å 240 kronor till förslagsvis 92 flaggunderofficerare (maskinister)	22,080 —	— —	— —	22,080 —
710	Summa högst kronor	661,080 —	142,000 —	78,050 —	881,130 —

Anmärkningar:

1:o. Av ovannämnda antal flaggunderofficerare och underofficerare av 2:a graden skola minst 178, högst 349 vara maskinister.

2:o. Dagavlöning å 2 kronor 50 öre till flaggunderofficer (maskinist), 2 kronor 15 öre till flaggunderofficer (ej maskinist) och underofficer av 2:a graden (maskinist) samt 1 krona 50 öre till underofficer av 2:a graden (ej maskinist) eller halv dagavlöning efter vartdera av förestående belopp tillkommer i den ordning, reglemente för marinen bestämmer.

3:o. Till underofficer, som icke åtnjuter fri bostad i kronans hus, utgår, i den ordning reglemente för marinen bestämmer, inkvarteringsbidrag med ett efter år raknat belopp av:

	vid Karlskrona station:	vid Stockholms station:
för flaggunderofficer	240 kronor	300 kronor
» underofficer av 2:a graden	180 »	240 »

4:o. Underofficers av 2:a graden löneförmåner må utgå till högst 10 kockar eller hovmästare, korpraler, som visat framstående skicklighet i egen yrkesgren; och må vad av det härför erforderliga medelsbelopp är odisponerat användas för att tilldela kockar och hovmästare, korpraler, avlöning i sjömanskårens 1:a lönegrad utöver antalet löner enligt stat för samma lönegrad, dock att antalet härigenom avlönade kockar och hovmästare i sjömanskårens 1:a lönegrad ej må överstiga antalet av de för ändamålet disponibla underofficerslönerna.

Bilaga nr 7.

Stat

för flottans sjömanskår.

Antal.		Kronor.	Summa.
1	1:a lönegraden { 12 månaders månadslön à 45 kronor / dagavlöning à 80 öre i 365 dagar }	832 —	
709	D:o d:o	589,888 —	
1	2:a lönegraden { 12 månaders månadslön à 23 kronor / dagavlöning à 60 öre i 365 dagar }	495 —	
1,512	D:o d:o	748,440 —	
1	3:e lönegraden { 12 månaders månadslön à 15 kronor / dagavlöning à 50 öre i 365 dagar }	362 50	
1,036	D:o d:o	375,550 —	
1	4:e lönegraden { 12 månaders månadslön à 12 kronor / dagavlöning à 30 öre i 365 dagar }	253 50	
939	D:o d:o	238,036 50	1,953,857 50
4,200			
	Lega, räknad efter 12,50 kronor per år av anställningstiden för en årlig rekryteringskontingent av 800 man, förslagsvis	— —	40,000 —
	Rekryteringskostnader à 40 kronor, därav högst 30 kronor till värvningsförrättaren, förslagsvis för 800 man	— —	32,000 —
	Arvode åt 137 kompanikorpraler à 5 kronor i månaden	— —	8,220 —
	Uppmuntringspenningar, förslagsvis	— —	31,460 —
	Inkvarteringsbidrag, förslagsvis	— —	240,000 —
	Lönetillägg, förslagsvis	— —	100.000 —
	Summa högst kronor	— —	2,405,537 50

Anmärkningar:

1:o. Skulle det sålunda bestämda antalet i någon av de tre högre lönegraderna icke finnas fulltaligt, må de löner, som i följd därav sakna innehavare, till så stor del, som erfordras, användas till avlöning åt manskap i lägre lönegrad samt till bestridande av lega och rekryteringskostnader, om rekryteringen skulle behöva omfatta flera än det förslagsvis upptagna antalet av 800 man

2:o. Uppmuntringspenningar utgå under tjänstgöring i land till manskap, som tillhöra 1:a, 2:a eller 3:e uppmuntringsklassen, med respektive 15, 10 och 5 öre om dagen, enligt de för dagavlönings åtnjutande gällande grunder.

3:o. Av det manskap, som erhållit vederbörligt tillstånd att bo utom kasern, äga högst 2,223 man under tjänstgöring i land och den, som är gift eller är änkling med minderårigt barn, även under annan tjänstgöring att åtnjuta inkvarteringsbidrag till ett månatligt belopp för underofficerskorpral vid Karlskrona station av 15 kronor och vid Stockholms station av 20 kronor samt för övrigt manskap vid den förra stationen av 10 kronor och vid den senare av 15 kronor.

4:o. Till den, som tillhör 1:a lönegraden, utgår, om han vid sjömanskåren innehar en tjänstetid av minst 108 månader (9 år), ett första lönetillägg av 5 kronor i månaden och, om han vid kåren innehar en tjänstetid av minst 144 månader (12 år), ett andra lönetillägg av 5 kronor i månaden.

Till den, som tillhör 2:a lönegraden och är underofficerskorpral eller korpral, utgår, om han vid sjömanskåren innehar en tjänstetid av minst 48 månader (4 år), varav minst 12 månader såsom korpral, ett första lönetillägg av 10 kronor i månaden och, om han vid kåren innehar en tjänstetid av minst 144 månader (12 år), ett andra lönetillägg av 5 kronor i månaden.

5:o. Vid beräkning av tjänstetid vid sjömanskåren äger den, som karlskrivits från skeppsgossekåren eller i egenskap av värnpliktig tjänstgjort vid flottan eller före anställningen varit inmönstrad till sjöfart eller antagits i högre lönegrad an den lägsta, att tillgodoräkna sig extra tjänstetid enligt de bestämmelser, som av Konungen meddelas.

Bilaga nr 8.

Stat

å dagavlöning till officerare och underofficerare vid flottan.

Antal.		Kronor.	Summa.
	Officerskåren.		
4	Flaggmän dagavlöning å 7 kr. i 365 dagar	10,220 —	
9	Kommendörer » » 6 » » 365 »	19,710 —	
41	Kommendörkaptener » » 5 » » 365 »	74,825 —	
112	Kaptener » » 4 » » 365 »	163,520 —	
158	Löjtnanter, underlöjtnanter och fänrikar » » 3 » » 365 »	173,010 —	441,285 —
324			
	Underofficerskåren.		
235	Flaggunderofficerare, dagavlöning å 2 kr. 15 öre i 365 dagar	184,416 25	
475	Underofficerare av 2:a graden, dagavlöning å 1 kr. 50 öre i 365 dagar	260,062 50	
	Ökning i dagavlöning å 35 öre till förslagsvis 92 flaggunderofficerare (maskinister) i 365 dagar	11,753 —	
	Ökning i dagavlöning å 65 öre till förslagsvis 184 underofficerare av 2:a graden (maskinister) i 365 dagar.....	43,654 —	499,885 75
710	Summa högst kronor	— —	941,170 75

Bilaga nr 9.

Stat

för mariningenjörkåren.

Antal		Kronor.	Summa
1	Marinöverdirektör:		
	fast arvode	8,000 —	
	dagavlöning à 6 kronor	2,190 —	10,190 —
1	Marindirektör av 1:a graden:		
	lön	6,000 —	
	dagavlöning à 5 kronor	1,825 —	7,825 —
1	Marindirektör av 1:a graden	— —	7,825 —
1	Marindirektör av 2:a graden:		
	lön	5,000 —	
	dagavlöning à 5 kronor	1,825 —	6,825 —
3	Marindirektörer av 2:a graden	— —	20,475 —
1	Mariningenjör av 1:a graden, 1:a löneklassen:		
	lön	4,500 —	
	dagavlöning à 4 kronor	1,460 —	5,960 —
8	Mariningenjörer av 1:a graden, 1:a löneklassen	— —	47,680 —
1	Mariningenjör av 1:a graden, 2:a löneklassen:		
	lön	3,500 —	
	dagavlöning à 4 kronor	1,460 —	4,960 —
4	Mariningenjörer av 1:a graden, 2:a löneklassen	— —	19,840 —
1	Mariningenjör av 2:a graden:		
	lön	3,000 —	
	dagavlöning à 3 kronor	1,095 —	4,095 —
7	Mariningenjörer av 2:a graden	— —	28,665 —
1	Extra mariningenjör:		
	arvode	2,000 —	
	dagavlöning à 3 kronor	1,095 —	3,095 —
30	Transport	— —	167,435 —

Antal.		Kronor.	Summa.
30	Transport	— —	167,435 —
3	Extra maringenjörer	— —	9,285 —
1	Stationsingenjör:		
	lön	4,500 —	
	tjänstgöringspenningar	1,000 —	5,500 —
1	Stationsingenjör	— —	5,500 —
1	Verkstadsingenjör:		
	lön	4,500 —	
	tjänstgöringspenningar	1,000 —	5,500 —
1	Verkstadsingenjör	— —	5,500 —
1	Miningenjör:		
	lön	4,500 —	
	tjänstgöringspenningar	500 —	5,000 —
2	Miningenjörer	— —	10,000 —
1	Torpedingenjör:		
	lön	4,500 —	
	tjänstgöringspenningar	500 —	5,000 —
2	Torpedingenjörer	— —	10,000 —
1	Elektroingenjör:		
	lön	4,500 —	
	tjänstgöringspenningar	500 —	5,000 —
3	Elektroingenjörer	— —	15,000 —
1	Artilleriingenjör:		
	lön	4,500 —	
	tjänstgöringspenningar	500 —	5,000 —
1	Kemist:		
	lön	4,500 —	
	tjänstgöringspenningar	500 —	5,000 —
49			
	Arvode till den torpedingenjör, som förestår torpedverkstaden i Karlskrona	— —	1,000 —
	Inkvarteringsbidrag, förslagsvis	— —	14,600 —
5	Maringenjörsstipendiater, stipendier à 1,200 kronor	— —	6,000 —
	Summa högst kronor	— —	280,320 —

Anmärkningar:

1:o. För stations-, min-, torped-, elektro-, verkstads- och artilleriingenjör samt kemist, som åtnjuter boställe i kronans hus, minskas fasta lönen med 400 kronor i Karlskrona och 500 kronor i Stockholm.

2:o. Till övrig personal vid marineingenjörkåren, som icke åtnjuter fri bostad i kronans hus, utgår i den ordning, reglemente för marinen bestämmer, inkvarteringsbidrag med ett efter år räknat belopp av:

	vid Karlskrona station:	vid Stockholms station:
för marinöverdirektör	——	1,200 kronor.
» marindirektör	600 kronor	1,000 »
» marineingenjör av 1:a graden	400 »	500 »
» marineingenjör av 2:a graden och extra marineingenjör	300 »	400 »

3:o. För min-, torped-, elektro- och artilleriingenjör samt kemist höjes lönen efter 5, 10, 15 och 20 års väl vitsordad tjänstgöring, varje gång med 500 kronor, och för stations- och verkstadsingenjör efter 5, 10 och 15 års sådan tjänstgöring, varje gång med 500 kronor.

Karta över Kungl. Flottans varv i Stockholm 1915.

med angivande av föreslagen utvidgning och omflyttning av arbets- förråds- och expeditionslokalerna inom Ingenjördepartementet.

Ing. dep. Kungl. Fl. Varv. Stockholm 9 dec. 1915.

Nybyggnader.

Ändrade byggnader

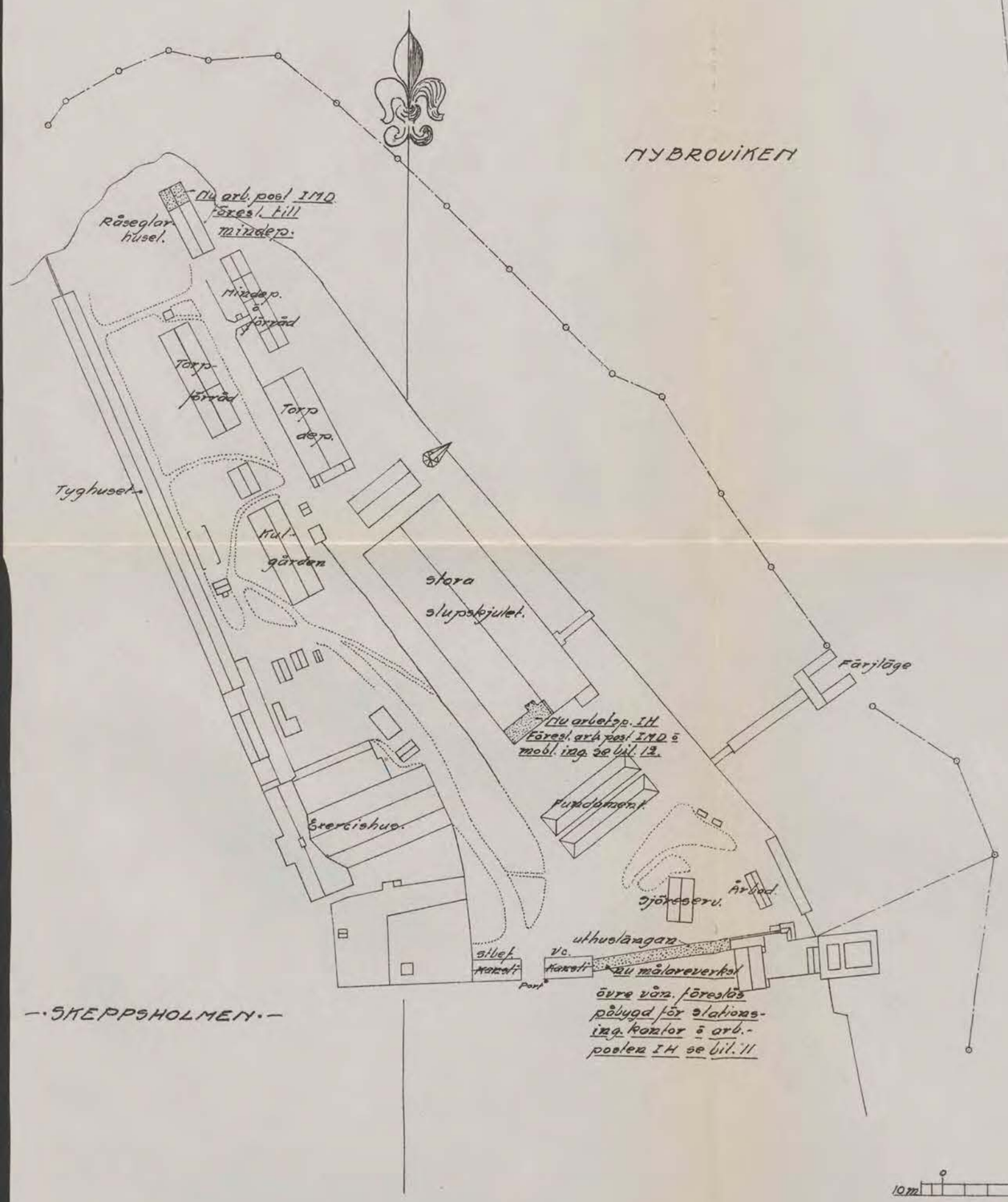

NYBROVIKEN

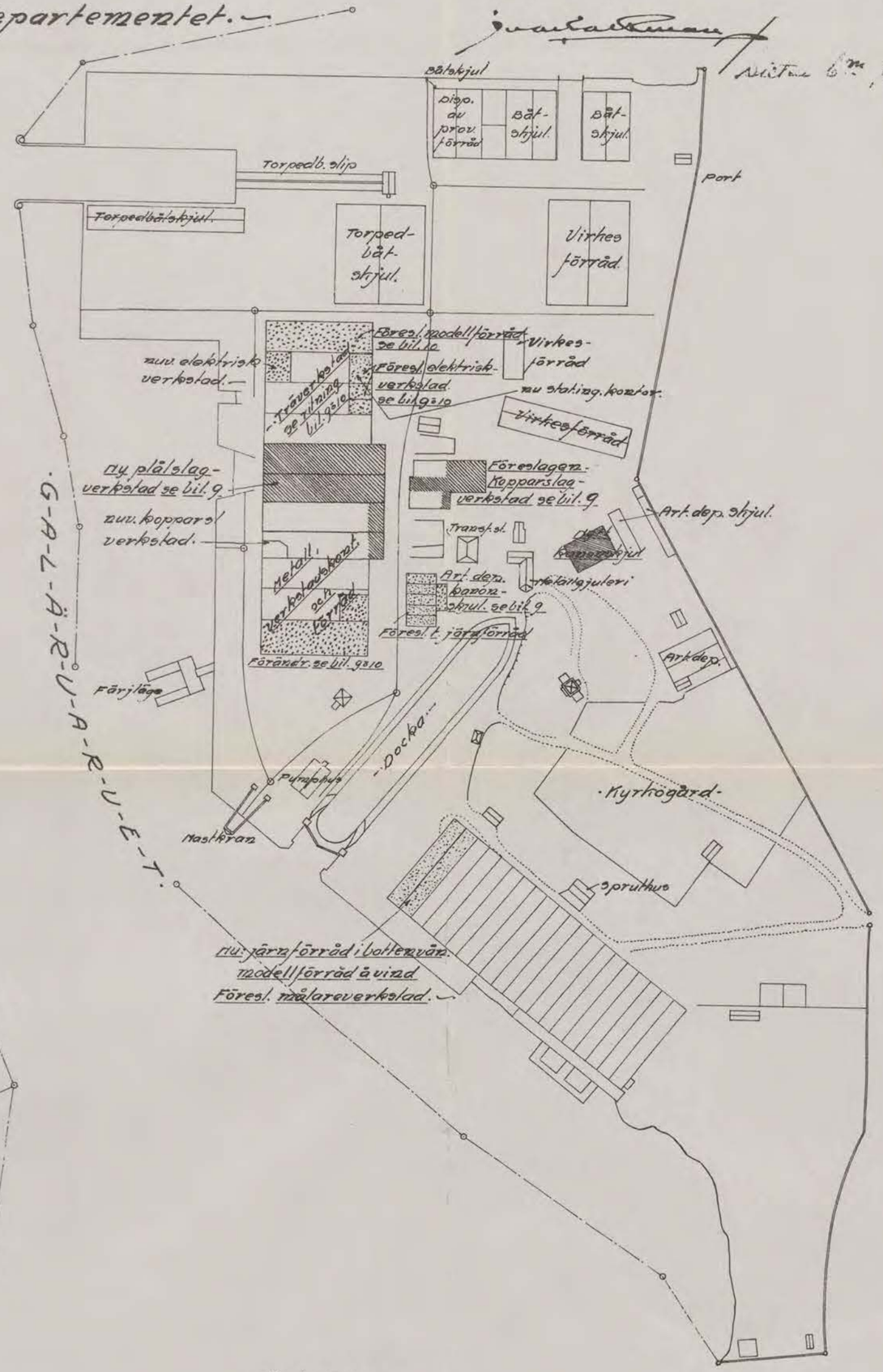

skala 1:2000

10 m 0 50 100 200 300

GEN. STAB. LIT. ANST. STOCKH.

Bilaga nr 11.

Stat

för kustartilleriets personal.

Antal.	I. Lön och dagavlöning m. m.	Kronor.	Kronor.	Summa.
	Officerare.			
1	Chef för kustartilleriet:			
	lön	8,000 —		
	dagavlöning à 7 kronor	2,555 —	10,555 —	
1	Överste:			
	lön	6,000 —		
	dagavlöning à 6 kronor	2,190 —	8,190 —	
1	Överste	— —	8,190 —	
1	Överstelöjtnant:			
	lön	4,500 —		
	dagavlöning à 5 kronor	1,825 —	6,325 —	
3	Överstelöjtnanter	— —	18,975 —	
1	Major:			
	lön	4,000 —		
	dagavlöning à 5 kronor	1,825 —	5,825 —	
7	Majorer	— —	40,775 —	
1	Kapten av 1:a klassen:			
	lön	3,400 —		
	dagavlöning à 4 kronor	1,460 —	4,860 —	
27	Kaptener av 1:a klassen	— —	131,220 —	
1	Kapten av 2:a klassen:			
	lön	2,400 —		
	dagavlöning à 4 kronor	1,460 —	3,860 —	
20	Kaptener av 2:a klassen	— —	77,200 —	
1	Löjtnant:			
	lön	1,500 —		
	dagavlöning à 3 kronor	1,095 —	2,595 —	
65	Transport	— —	318,570 —	

Antal.		Kronor.	Kronor.	Summa.
65	Transport	— —	318,570 —	
42	Löjtnanter	— —	108,990 —	
1	Underlöjtnant eller fänrik:			
	lön	720 —		
	dagavlöning à 3 kronor	1,095 —	1,815 —	
22	Underlöjtnanter och fänrikar	— —	39,930 —	469,305 —
130				
	Reservofficerare under tjänstgöring.			
1	Reservunderlöjtnant:			
	lön under 6 månader à 60 kronor	360 —		
	dagavlöning à 3 kronor under 6 månader	540 —	900 —	
4	Reservunderlöjtnanter	— —	3,600 —	
1	Fänrik i reserven:			
	lön under 3 månader à 60 kronor	180 —		
	dagavlöning à 3 kronor under 3 månader	270 —	450 —	
1	Fänrik i reserven	— —	450 —	5,400 —
7				
	Reservofficersaspiranter.			
1	Reservofficersaspirant, utbildad för mintjänst:			
	dagavlöning à 3.50 kronor i 90 dagar	— —	315 —	
1	Reservofficersaspirant, utbildad för mintjänst	— —	315 —	630 —
2				
	Underofficerare.			
1	Underofficer av 1:a graden:			
	lön	1,200 —		
	dagavlöning à 2.50 kronor	912 50		
	ersättning för ljus och ved	130 —	2,242 50	
65	Underofficerare av 1:a graden	— —	145,762 50	
1	Underofficer av 2:a graden:			
	lön	1,100 —		
	dagavlöning à 2.12 kronor	773 80		
	ersättning för ljus och ved	100 —	1,973 80	
132	Underofficerare av 2:a graden	— —	260,541 60	410,520 40
199	Transport	— —	— —	885,855 40

Antal		Kronor.		Kronor.		Summa.	
	Transport	—	—	—	—	885,855	40
	Manskap.						
1	1:a lönegraden:						
	lön	540	—				
	dagavlöning à 80 öre	292	—	832	—		
231	1:a lönegraden	—	—	192,192	—		
1	2:a lönegraden:						
	lön	276	—				
	dagavlöning à 60 öre	219	—	495	—		
336	2:a lönegraden	—	—	166,320	—		
1	3:e lönegraden:						
	lön	180	—				
	dagavlöning à 50 öre	182	50	362	50		
424	3:e lönegraden	—	—	153,700	—		
1	4:e lönegraden:						
	lön	144	—				
	dagavlöning à 30 öre	109	50	253	50		
290	4:e lönegraden	—	—	73,515	—	587,670	—
1,285							
	II. Arvoden.						
1	Regementspastor	—	—	1,000	—		
1	Fästningspredikant	—	—	120	—	1,120	—
2							
	III. Rekryteringskostnader.						
	Lega, räknad efter 12 kronor 50 öre per år, samt övriga rekryteringskostnader, beräknade efter 40 kronor per man, darav högst 30 kronor till värvaren, förslagsvis	—	—	21,000	—	21,000	—
	IV. Inkvarteringsbidrag.						
	Inkvarteringsbidrag för officerare och underofficerare, förslagsvis	—	—	39,745	—		
	Inkvarteringsbidrag för underofficerskorpraler, förslagsvis	—	—	27,300	—	67,045	—
	Transport	—	—	—	—	1,562,690	40

Antal.		Kronor.		Kronor.		Summa.	
	Transport	—	—	—	—	1,562,690	40
	V. Lönetillägg och uppmuntringspenningar.						
	Lönetillägg, förslagsvis	—	—	19,000	—		
	Uppmuntringspenningar, förslagsvis	—	—	16,000	—	35,000	—
	VI. Beklädnadshjälp till reservofficersaspiranter och fänrikar i reserven.						
29	Reservofficersaspiranter, beklädnadshjälp å 300 kronor	—	—	8,700	—		
26	Fänrikar i reserven, beklädnadshjälp å 200 kronor	—	—	5,200	—	13,900	—
	Summa högst kronor	—	—	—	—	1,611,590	40

Anmärkningar:

1:o. Officer, jämväl reservofficer under tjänstgöring, och underofficer, som icke åtnjuta fri bostad i kronans hus, uppbära inkvarteringsbidrag med ett efter år räknat belopp av:

	i kustfästning kronor	i Stockholm eller Göteborg. kronor.
generalsperson	—	1,500
överste	900	1,200
överstelöjtnant eller major	600	1,000
kapten	400	500
subalternofficer	300	400
underofficer av 1:a graden	240	300
underofficer av 2:a graden	180	240

Officer eller underofficer, som är gift eller är änkling med hemmavarande barn, uppbär, om på grund av förhållandena å förläggningsorten endast sådan bostad i kronans hus finnes att tilldela honom, att han därstädes icke kan ordna eget hushåll, ävenledes inkvarteringsbidrag till ovan angivna belopp.

2:o. Officer eller underofficer med vederlike, som är kommenderad till ordinarie tjänstgöring vid Notviken, åtnjuter provisoriskt avlöningstillägg, beräknat efter 200 kronor per år, vilket utgår enligt samma grunder, som i reglemente för marinen finnas angivna för åtnjutande och utbetalande av arvode.

3:o. Underofficerskorpral med en tjänstetid vid kustartilleriet av minst 72 månader (6 år), som är gift eller är änkling med minderårigt barn och som erhållit vederbörligt tillstånd att bo utom kasern, åtnjuter inkvarteringsbidrag till ett månatligt belopp av 15 kronor i kustfästning och 20 kronor i Stockholm eller Göteborg.

4:o. Skulle det här ovan bestämda antalet manskap i någon av de tre högre lönegraderna icke finnas fulltaligt, må de löner, som till följd därav sakna innehavare, till så stor del, som erfordras, användas till avlöning åt manskap i lägre lönegrad samt till bestridande av lega och rekryteringskostnader, om det under III här ovan förslagsvis beräknade belopp därtill visar sig otillräckligt.

5:o. Uppmuntringspenningar utgå under tjänstgöring i land till manskap, som tillhör 1:a, 2:a eller 3:e uppmuntringsklassen, med respektive 15, 10 och 5 öre om dagen enligt de för dagavlönings åtnjutande gällande grunder.

6:o. Till den, som tillhör 1:a lönegraden, utgår, om han vid kustartilleriet innehar en tjänstetid av minst 108 månader (9 år), ett första lönetillägg av 5 kronor i månaden och, om han vid kustartilleriet innehar en tjänstetid av minst 144 månader (12 år), ett andra lönetillägg av 5 kronor i månaden.

Till den, som tillhör 2:a lönegraden och är underofficerskorpral eller korpral, utgår, om han vid kustartilleriet innehar en tjänstetid av minst 48 månader (4 år), varav minst 12 månader såsom korpral, ett första lönetillägg av 10 kronor i månaden och, om han vid kustartilleriet innehar en tjänstetid av minst 144 månader (12 år), ett andra lönetillägg av 5 kronor i månaden.

7:o. Vid beräkning av tjänstetid vid kustartilleriet äger den, som i egenskap av värnpliktig tjänstgjort vid detta vapen eller antagits i högre lönegrad än den lägsta, att tillgodoräkna sig extra tjänstetid enligt de bestämmelser, som av Konungen meddelas.

Bilaga nr 12.

Stat

för reservstat för marinen.

		Kronor.	Summa.
A. Flottan			
1 kommendörkapten av 1:a graden	3,500: —		
4 kaptener i högsta löneklassen à 2,100 kr.	8,400: —		
2 underofficerare i högre löneklassen à 1,000 kr.	2,000: —	13,900 —	
Dagavlöning, förslagsvis:			
1 kommendörkapten i 45 dagar à 5 kr. per dag	225: —		
4 kaptener i 20 dagar à 4 kr. per dag	320: —		
2 underofficerare i 20 dagar à 2: 50 kr. per dag	100: —	645 —	14,545 —
B. Kustartilleriet.			
1 kapten i högsta löneklassen	2,100: —		
1 kapten i mellersta löneklassen	1,650: —		
1 underofficer i högre löneklassen	1,000: —		
1 underofficer i lägre löneklassen	800: —	5,550 —	
Dagavlöning, förslagsvis:			
1 kapten i högsta löneklassen i 17 dagar à 4 kr. per dag	68: —		
1 kapten i mellersta löneklassen i 25 dagar à 4 kr. per dag	100: —		
1 underofficer i högre löneklassen i 17 dagar à 2. 50 kr. per dag	42: 50		
1 underofficer i lägre löneklassen i 25 dagar à 2: 50 kr per dag	62. 50	273 —	5,823 —
Summa högst kronor		— —	20,368 —

Bilaga nr 13.

Avlöningsstat för fyrpersonalen.

	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	Beklädnadsbidrag	Summa	Efter resp. 3, 6 och 9 år kan lönen höjas varje gång med
Bestämt anslag.					
1 fyrmästare å ång- eller motorfyrskepp	1,200 —	800 —	100 —	2,100 —	
11 d:o å d:o	13,200 —	8,800 —	1,100 —	23,100 —	
1 fyrmästare å större fast fyr	1,200 —	700 —	100 —	2,000 —	
15 d:o å d:o	18,000 —	10,500 —	1,500 —	30,000 —	150 —
1 d:o eller reservfyrmästare å fyrskepp	1,100 —	700 —	100 —	1,900 —	
6 d:o d:o	6,600 —	4,200 —	600 —	11,400 —	
1 fyrmästare å mindre fastfyr	1,100 —	600 —	100 —	1,800 —	
54 d:o å d:o	59,400 —	32,400 —	5,400 —	97,200 —	
1 fyrvaktare och befälhavare å fyrskepp eller reservfyrvaktare	900 —	550 —	100 —	1,550 —	
3 d:o å d:o	2,700 —	1,650 —	300 —	4,650 —	
1 uppbördsfyrvaktare å fast fyr	850 —	500 —	100 —	1,450 —	
14 d:o å d:o	11,900 —	7,000 —	1,400 —	20,300 —	100 —
1 fyrvaktare	750 —	450 —	100 —	1,300 —	
98 d:o	73,500 —	44,100 —	9,800 —	127,400 —	
1 fyrbiträde	700 —	400 —	100 —	1,200 —	
94 d:o	65,800 —	37,600 —	9,400 —	112,800 —	
Provianteringsbidrag samt särskilda arvoden och ersättningar	— —	— —	— —	6,000 —	
				446,150 —	
Förslagsanslag.					
Ålderstillägg			55,000: —		
Hyresbidrag			21,600: —		
Dagavlöning under vintertjänstgöring å fyrskepp			15,500: —		
Arvoden till å fyrskepp anställda personer, som tjänstgöra som styrmän eller maskinister			3,400: —		
Ersättning för mistsignalering			5,300: —		
Transport kronor			100,800: —	446,150 —	

		Summa.
Transport kronor	100,800: —	446,150 —
Arvoden till personal vid mindre fyrar	39,000: —	
Proviant eller spisningspenningar till personalen å fyrskepp	47,500: —	
Arvoden till extra biträden vid såväl fasta fyrar som å fyrskepp	46,700: —	
Vikariatsersättning	15,600: —	
Kostnader för ved och lyse in natura	25,000: —	274,600 —
Summa kronor		720,750 —

Anm. 1. Vid fast fyr anställda fyrmästare, uppbördsfyrvaktare, fyrvaktare och fyrbiträden erhålla, där så ske kan, fri bostad jämte ved och lyse. Där bostad undantagsvis icke kan beredas personal vid fast fyr, utgår, jämte ved och lyse in natura, hyresersättning enligt lotsstyrelsens bestämmande. Till personalen å fyrskepp utgår hyresbidrag med 300 kronor till fyrmästare eller reservfyrmästare, 250 kronor till fyrvaktare och befälhavare eller reservfyrvaktare samt 200 kronor till fyrvaktare och fyrbiträde.

Anm. 2. Då ordinarie befattning å fyrstaten varder ledig, vilken av lotsstyrelsen anses böra förändras till befattning med lägre avlöning eller indragas, skall anmälan därom av lotsstyrelsen göras hos Kungl. Maj:t, som äger ej mindre besluta, att befattningen skall tillsvidare icke återbesättas, än även, därest befattning prövas böra på angivet sätt förändras, av den för befattningen i stat uppförda avlöning disponera så mycket, som, intilldess förändring i staten kan varda genomförd, erfordras till avlöning åt den, som förordnas att bestrida de med befattningen förenade göromål.

Anm. 3. Pensionsunderlaget utgör för fyrmästare och reservfyrmästare 1,300 kronor, för fyrvaktare och befälhavare, reservfyrvaktare ävensom uppbördsfyrvaktare 1,100 kronor, för annan fyrvaktare 1,000 kronor samt för fyrbiträde 900 kronor.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra anslag. Kronor.	Sid.
I. Marinen.			
A. Departementet.			
1. Departementschefen	17,000: —	——	2.
2. Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli och kommandoexpeditionen	41,700: —	——	2.
3. Extra föredragande inom departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli	——	7,000: —	5.
4. Provisorisk lönereglering för departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli och kommandoexpeditionen	——	4,115: —	5.
B. Marinförvaltningen och marinstaben.			
1. Marinförvaltningen	134,000: —	——	6.
2. Förstärkning av anslaget till marinförvaltningen	——	18,950: —	14.
3. Marinstaben	3,000: —	——	18.
4. Anställande av ett extra biträde i marinstaben	——	3,000: —	18.
C. Undervisningsverken.			
1. Sjökrigshögskolan	27,225: —	——	21.
2. Sjökrigsskolan	45,497: —	——	21.
3. Skeppsgosseskolan	29,970: —	——	23.
4. Marinintendentskolan	9,100: —	——	26.
D. Flottan.			
Avlöning, ersättningar m. m.			
1. Avlöning för flottans kårer och stater	5,943,656: —	——	27.
2. Personligt lönetillägg åt marindirektören av 1:a graden i flottan C. E. Richson	——	2,365: —	54.
3. Personligt lönetillägg åt bataljonspredikanterna vid flottans station i Karlskrona E. A. W. Holmberg och E. A Collén	——	1,200: —	54.

		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra anslag. Kronor.	Sid.
4.	Extra lönetillägg åt vissa statens tjänstemän och betjänte	——	500: —	55.
5.	Ersättning för rustning och rotering	5,000: —	——	55.
	Intendenturen.			
6.	Beklädnad åt sjömans- och skeppsgossekårerna	524,451: —	——	56.
7.	Beklädnad åt sjöbeväringen	——	70,000: —	59.
8.	Värnpliktigs förmåner för sjökadetter m. fl.	——	——	61.
9.	Naturaunderhåll åt personal vid flottan	2,092,236: —	——	63.
	Nybyggnad och underhåll.			
10.	Flottans nybyggnad och underhåll	3,042,300: —	——	66.
11.	Krigsfartygsmateriel	——	6,400,000: —	71.
12.	Anskaffning av flygbåtsmateriel	——	135,000: —	73.
13.	Periskop i reserv för undervattensbåtar	——	96,000: —	75.
14.	Moderna arbetsmaskiner för flottans varv i Karlskrona	——	75,000: —	76.
15.	Transportmedel för flottans varv i Karlskrona	——	38,000: —	77.
16.	Utvidgning och modernisering av flottans varv i Karlskrona	——	250,000: —	79.
17.	Beklädnadsverkstäder och beklädnadsförråd m. m. vid Karlskrona station	——	100,270: —	81.
18.	Transportmedel för flottans varv i Stockholm	——	75,000: —	94.
19	Tillbyggnader till vissa verkstäder vid flottans varv i Stockholm m. m.	——	85,900: —	98.
20.	Örlogsdepå i Göteborg	——	120,000: —	114.
21.	Uppförande av ammunitionsförrådshus	——	75,000: —	116.
22.	Tankpråmar för oljetransport	——	110,000: —	117.
	Övningar.			
23.	Flottans krigsberedskap och övningar	3,550,000: —	——	121.
24.	Sjöbeväringens avlöning och beklädnad m. m.	914,789: —	——	123.
	Artilleribehov.			
25.	Skjutförsök och inskjutning av kanoner	——	40,000: —	125.
26.	Nya kärnrör för kanoner vid flottan	——	60,000: —	126.
27.	Tubkanonmekanismer	——	25,500: —	128.
28.	9 mm. pistoler m. m.	——	30,000: —	128.
29.	Kanoner och kulsprutor i reserv	——	95,000: —	130.

		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra anslag. Kronor.	sid.
30.	Förbättring av projektilutredningen för vissa pansarbåtar .	——	200,000: —	132.
31.	Anskaffning av en lyftkran för Karlskrona varvs skjutbana .	——	32,000: —	134.
	Torped- och gnistsignalväsendet m. m.			
32.	Anskaffning av torpeder och torpedmateriel	——	152,000: —	135
33.	Anskaffning av varmluftsapparater för torpeder	——	110.000: —	136.
34.	Anskaffning av torpedsikten m. m.	——	32,400: —	137.
35.	Anskaffning av nätsaxar till torpeder	——	50,000: —	138.
36.	Försök med torped-, gnist- och flygmateriel	——	35,000: —	139.
37.	Nya luftkompressionspumpar till vissa pansarbåtar	——	36,000: —	141.
	Minväsendet.			
38.	Anskaffning av minmateriel	——	167,100: —	142.
39.	Anskaffning av kontraminmateriel	——	54,500: —	145.
40.	Uppförande av ett minförrådshus	——	33,000: —	145.
41.	Utvidgning av minverkstaden å flottans varv i Stockholm .	——	——	146.
	E. Kustartilleriet.			
	Avlöning.			
1.	Avlöning för kustartilleriets personal	1,547,127: —	——	148.
2.	Personligt lönetillägg till sergeanten över stat vid kustartilleriet A. G. Sjöqvist	——	580: —	152.
	Intendenturen..			
3.	Beklädnad åt kustartilleriets manskap	142,400: —	——	153.
4.	Naturaunderhåll åt personal vid kustartilleriet	581,700: —	——	153.
	Nybyggnad och underhåll.			
5.	Underhåll av kustartilleriets byggnader och materiel . . .	527,300: —	——	154.
6.	Förläggningsinventarier för Västra Hästholmsfort	——	6,200: —	164.
7.	Förplägnadsanstalt i Vaxholms fästning	——	286,757: —	165.
8.	Anskaffning av en motorpråm för Karlskrona fästning . .	——	45,000: —	166.
9.	Förändring av torpedbatteriet vid Oxdjupet	——	17,600: —	170.
	Övningar.			
10.	Kustartilleriets krigsberedskap och övningar	472,800: —	——	171.
11.	Kustartilleribeväringens avlöning och beklädnad m. m. . .	430,000: —	——	172.
12.	Krigsövningar vid kustfästningarna	15,000: —	——	172.

		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra anslag. Kronor.	Sid.
	Artilleribehov.			
13.	Nya kärnrör för kanoner vid kustbefästningarna	——	31,300: —	172.
14.	Eldledningsanordningar vid nuvarande kustbefästningar .	——	90,350: —	173.
15.	Skyddsanordningar för kustartilleriets kanonbetjäningar .	——	26,835: —	173.
	Minväsendet.			
16.	Permanenta mineringar vid kustbefästningarna	——	120,000: —	175.
17.	Reservspeglar till strålkastare	——	20,000: —	176.
18.	Utrustningsmateriel för utposter vid kustbefästningarna . .	——	56,500: —	176.
	F. Flottan och kustartilleriet.			
1.	Reservstat för marinen	20,368: —	——	177.
2.	Viss artillerimateriel för flottan och kustartilleriet	——	94,500: —	179.
3.	Försök med minmateriel	——	30,000: —	181.
	G. Diverse.			
1.	Ålderstillägg	42,000: —	——	182.
2.	Ersättning åt officerare, ingenjörer och intendenter under anställning eller kommendering utrikes	15,000: —	——	182
3.	Resestipendium åt läkare vid marinläkarkåren	2,000: —	——	182.
4.	Rese- och traktamentspenningar	55,500: —	——	182.
5.	Flyttningshjälp	11,000: —	——	182.
6.	Sjukvård för marinen	140,960: —	——	183.
7.	Uppvärmning, belysning, renhållning samt tvätt- och badinrättningar	350,000: —	——	183.
8.	Arvoden åt vid skeppsgossekåren i Marstrand anställda personer samt medikamenter, bad m. m.	——	10,798: —	184.
9.	Skrivmaterialier och expenser m. m.	140,000: —	——	185.
10.	Utgivande av läroböcker, beskrivningar, reglementen och instruktioner m. m.	25,000: —	——	186.
11.	Tryckningskostnader	25,048: —	——	186.
12.	Diverse behov	22,254: —	——	186.
13.	Extra utgifter	75,000: —	——	186.
14.	Hyresutgifter	——	55,800: —	187.
15.	Ersättning för förskott	——	148,405: —	190.
	Summa för marinen kronor	21,020,381: —	9,860,425: —	

	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra anslag. Kronor.	Sid.
II. Handeln.			
Sjökarteverket.			
1. Avlöningar och underhåll m. m.	101,800: —	——	193.
Lots- och fyrväsendet.			
2. Lots- och fyrinrättningen med livräddningsanstalterna . .	3,649,774: —	——	204.
3. Säkerhetsanstalterna för sjöfarten	——	460,000: —	212.
Undervisningsanstalter för sjöfart samt nautisk-meteorologiska byrån.			
4. Undervisningsanstalter för sjöfart	186,420: —	——	220.
5. Nautisk-meteorologiska byrån	26,100: —	——	220.
6. Förstärkning av arbetskrafterna vid nautisk-meteorologiska byrån	——	3,500: —	220.
7. Ålderstillägg för personalen vid undervisningsanstalterna för sjöfart och föreståndaren för nautisk-meteorologiska byrån	13,000: —	——	221.
Summa för handeln kronor	3,977,094: —	463,500: —	
Summa summarum kronor	24,997,475: —	10,323,925: —	

Sjätte huvudtiteln.

Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 januari 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

1:o.

Departementschefen, statsrådet von Sydow anmälde de frågor, som tillhöra regleringen av **riksstatens sjätte huvudtitel för år 1917**, samt anförde därvid följande.

Innan jag går att yttra mig rörande de särskilda anslag, som synas böra under sjätte huvudtiteln äskas av 1916 års riksdag, ber jag få framhålla, hurusom det jämväl innevarande år på grund av de rådande förhållandena befunnits oundvikligt att även på de områden, om vilka här är fråga, såvitt möjligt begränsa anslagsbehoven. Såsom chefen för finansdepartementet förut i dag anfört, hava ock vederbörande myndigheter i sådant syfte anmodats att vid avgivande av förslag beträffande anslag att äskas av 1916 års riksdag iakttaga all den sparsamhet, som lämpligen läte sig göra. Detta oaktat har det

icke kunnat undvikas, att huvudtitelns slutsumma i händelse av bifall till de förslag, jag förelägger Kungl. Maj:t, skulle komma att förete en ökning av ej mindre än 3,285,800 kronor. Härvid är emellertid att märka, hurusom den största delen av denna ökning, eller ej mindre än 1,823,950 kronor, skulle belöpa sig på anslagen för sociala verk och inrättningar — detta beroende huvudsakligen dels på den omständigheten, att en del av dessa anslag äro av beskaffenhet, att en automatisk ökning därav år efter år måste äga rum, dels ock därpå, att i sistnämnda belopp inräknats ökat anslag till riksförsäkringsanstalten med 455,130 kronor för genomförande av den ifrågasatta nya försäkringen för olycksfall i arbete. Vidare har jag för avsikt att föreslå Kungl. Maj:t att till täckande av kostnader för understödjande åt arbetslösa upptaga ett belopp av 425,000 kronor ävensom att höja vissa ordinarie förslagsanslag med tillhopa 845,000 kronor. Frånsett nu angivna särskilda ändamål, skulle huvudtitelns slutsumma sålunda komma att förete en ökning av endast 191,850 kronor.

Jag övergår nu att anmäla de särskilda frågor, som tillhöra regleringen av utgifterna under sjätte huvudtiteln för år 1917, och upptager jag desamma till behandling i den ordning, vari de förekomma i riksstaten. Jag kommer därjämte att å behöriga ställen även angiva de ordinarie anslag, beträffande vilka jag icke har någon ändring att föreslå.

A. Departementet.

1. Statsministern, lönefyllnad, *oförändrat ordinarie anslag*, *förslagsanslag*, högst ..... kronor 6,500: —

2. Statsråden utan departement, tre à 15,000 kronor, *oförändrat ordinarie anslag* ..... » 45,000: —

3. Departementschefen, *oförändrat ordinarie anslag* ..... » 17,000: —

4. Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli, *oförändrat ordinarie anslag* ..... » 93,300: —

5. Handsekreterare åt statsministern.

[1.] *Handsekreterare åt statsministern.* (Extraanslag.)

Till avlönande av en handsekreterare åt statsministern har riksdagen på extra stat för år 1916 anvisat ett anslag av 3,000 kronor.

Då enahanda anslag synes böra utgå jämväl för år 1917, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av 3,000 kronor att av Kungl. Maj:t ställas *till statsministerns förfogande för avlönande av en handsekreterare.* [1.]

6. Provisorisk löneregleringför departementet.

Till provisorisk löneregleringför befattningshavare i civildepartementet har riksdagen på extra stat för år 1916 anvisat ett belopp av 13,785 kronor, därav högst 325 kronor må användas till höjning av vikariatsersättning under semester. [2.] *Provisorisk löneregleringför departementet.* (Extraanslag.)

I enlighet med vad chefen för justitiedepartementet till statsrådsprotokollet över justitieärenden förut denna dag anfört torde medel enligt av honom angivna grunder även för år 1917 böra för ifrågavarande ändamål begäras.

I avseende å beloppet föreligger, vad civildepartementet angår, ingen anledning till jämkning.

För åtnjutande av det provisoriska avlöningstillägget torde i övrigt böra stadgas de villkor, chefen för justitiedepartementet i sitt anförande föreslagit, och tillika för iakttagande vid utbetalningen av avlöningstilläggen meddelas de av honom ifrågasatta föreskrifterna.

Vad beträffar frågan om avdrag för registratorns sportelinkomst kan, efter de upplysningar jag inhämtat, årliga medeltalet av denna sportelinkomst fortfarande, såsom fallet varit under de närmast förflutna åren, beräknas till omkring 700 kronor. Då riksdagen bestämt, att avlöningstillägg för registrator skall minskas med det belopp, varmed hans inkomst av sportler må överstiga 500 kronor, torde registratorn i civildepartementet i likhet med föregående år även för år 1917 böra vidkännas avdrag å sitt provisoriska avlöningstillägg med 200 kronor.

Jag får alltså hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *provisorisk löneregleringför befattningshavare i civildepartementet*, i enlighet med de av chefen för justitiedepartementet tillstyrkta grunder och förordade villkor, på extra stat för år 1917 bevilja ett förslagsanslag av 13,785 kronor, därav högst 325 kronor må användas till höjning av vikariatsersättning under semester.

7. Extra föredragande inom departementet.

[3.] *En extra föredragande inom departementet.* (Extra anslag.)

Till avlönande av en extra föredragande inom civildepartementet har riksdagen på extra stat för år 1916 anvisat ett belopp av 7,000 kronor, därav 2,500 kronor skulle anses såsom tjänstgöringspenningar.

Då behov av ifrågavarande extra föredragande fortfarande föreligger, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till avlönande av *en extra föredragande inom civildepartementet* på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 7,000 kronor, därav 2,500 kronor skola anses utgöra tjänstgöringspenningar.

8. En andre särskild föredragande inom departementet.

[4.] *En andre särskild föredragande inom departementet.* (Extra anslag.)

Till avlönande av en andre särskild föredragande inom civildepartementet har riksdagen på extra stat för år 1916 anvisat ett belopp av 4,000 kronor.

Sådan särskild föredragande erfordras jämväl för år 1917, och får jag därför hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till avlönande av *en andre särskild föredragande inom civildepartementet* på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 4,000 kronor.

9. En tredje särskild föredragande inom departementet.

[5.] *En tredje särskild föredragande inom departementet.* (Extra anslag.)

Till avlönande av en tredje särskild föredragande inom civildepartementet har riksdagen på extra stat för år 1916 anvisat ett belopp av 3,000 kronor.

Behovet av ifrågavarande föredragande kvarstår alltjämt oförändrat. Jag får därför hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till avlönande av *en tredje särskild föredragande inom civildepartementet* på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 3,000 kronor.

10. Biträdande föredragande inom departementet.

[6.] *Biträdande föredragande inom departementet.* (Extra anslag.)

Vid anmälan av de frågor, som tillhörde regleringen av riksstatens sjätte huvudtitel för år 1914, anförde dåvarande departementschefen beträffande anslagskraven för civildepartementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli, bland annat, att av de ärenden, som handlades å andra byrån inom departementet, ärendena angående stadsplaner samt byggnadsärendena under de sista åren visat en stark stegring. Han ansåg det därför vara nödvändigt att erhålla ett särskilt anslag till en biträdande föredragande å byrån, enär det eljest vore att befara, att dessa viktiga ärenden ej alltid kunde komma i åtnjutande av den skyndsamma behandling, som deras beskaffenhet krävde.

Med bifall till Kungl. Maj:ts i enlighet därmed avlåtna proposition anvisade riksdagen för avlönande av en biträdande föredragande inom civildepartementet på extra stat för år 1914 ett belopp av 3,000 kronor, och har sedermera enahanda belopp anvisats för åren 1915 och 1916.

Då behovet av sådan biträdande föredragande otvivelaktigt kommer att kvarstå även under år 1917, får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till avlönande *av en biträdande föredragande inom civildepartementet* på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 3,000 kronor.

11. Förhöjning av amanuensarvoden m. m.

[7.] *Förhöjning av amanuensarvoden m. m.* (Extra anslag.)

Under anslagstiteln civildepartementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli är till departementschefens förfogande för amanuenser, vikariatsersättning, renskrivning m. m. i riksstaten uppfört ett anslag, som i den av riksdagen år 1878 för departementet fastställda stat bestämdes till 15,000 kronor. Ifrågavarande anslag har därefter höjts år 1894 till 17,000 kronor, år 1903 till 22,000 kronor och år 1906 till 30,100 kronor.

Sedermera har riksdagen till förhöjning av de inom civildepartementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli anställda amanuensernas arvoden m. m. på extra stat anvisat för vart och ett av åren 1909—1912 15,900 kronor och för vart och ett av åren 1913—1916 24,000 kronor.

Under åren 1913—1915, då båda ifrågavarande anslag utgått med sitt nuvarande belopp, tillhopa 54,100 kronor, hava utgifter av natur att skola av anslagen bestridas varit fördelade på de särskilda med anslagen avsedda ändamålen på sätt i följande tablå, i avrundade tal, angives. I tablån upptagas för jämförelses skull även siffrorna för år 1912.

[7.]

År.	Amanuensarvoden. Kronor.	Gratifikationer åt amanuenser. Kronor.	Vikariatsersättningar. Kronor.	Kvinnliga biträden och renskrivning. Kronor.	Extra vaktmästare. Kronor.	Summa. Kronor.
1912	20,898	8,200	5,971	11,127	5,802	51,998
1913	21,376	9,150	5,665	15,531 (därav 4,764 för renskrivning)	5,960	57,682
1914	24,425	9,250	6,266	15,064 (därav 3,665 för renskrivning)	7,093	62,098
1915	25,107	8,605	6,887	18,326 (därav 3,776 för renskrivning)	8,292	67,217

Utgifterna ifråga hava, såsom av tablån synes, icke kunnat hållas inom ramen av anslagen, utan under åren 1913—1915 överstigit den sammanlagda anslagssumman med i runda summor respektive 3,600 kronor, 8,000 kronor och 13,000 kronor.

Till täckande av sålunda uppkomna brister hava medel av Kungl. Maj:t anvisats från sjätte huvudtitelns anslag till extra utgifter eller sjätte huvudtitelns allmänna besparingar.

Tablån utvisar, att särskilt utgifterna under rubrikerna amanuensarvoden samt kvinnliga biträden och renskrivning avsevärt stigit.

Detta förhållande är beträffande utgifterna för amanuensarvoden huvudsakligen beroende på dels att arvodena höjts åt de fast anställda amanuenser, som avsevärt lång tid tillhört departementet eller ägna så gott som hela sitt arbete åt denna tjänst, dels även att de fast avlönade amanuensernas antal måst ökas på grund av den departementet påvilande ständigt växande arbetsbördan.

Inom departementet äro för närvarande fast anställda 13 amanuenser. Två av dessa tjänstgöra såsom särskilda föredragande för vissa mål hos regeringsrätten, men uppbära såsom sådana, förutom av riksdagen anvisad särskild gottgörelse, ett amanuensarvode av 2,000 kronor vardera. Övriga fasta amanuensers arvoden uppgå till följande belopp, nämligen för en 3,000 kronor, för två 2,500 kronor, för två 2,000 kronor, för en 1,500 kronor, för en 1,300 kronor, för tre 1,200 kronor och för en 900 kronor.

Utom dessa amanuenser finnas för närvarande inom departementet anställda 12 amanuenser, som hava alls ingen fast inkomst från departementet, utan äro hänvisade till de gratifikationer, som tilldelas dem, jämte tilläventyrs någon vikariatsersättning.

De gratifikationer, som under år 1915 utbetalts till de icke fasta amanuenser, som under hela året tjänstgjort inom departementet, växlade från 600 kronor till 950 kronor. Medeltalet var 760 kronor, vilket belopp måste anses vara en låg ersättning för det under året utförda arbetet. [7.]

Orsakerna till stegringen av kostnaderna för kvinnliga biträden och renskrivning äro väsentligen att söka i att den allmänna ökningen av departementets arbetsbörda medfört ett högst betydligt ökat behov av kvinnliga skrivbiträden och att biträdenas avlöningsförmåner reglerats enligt de grunder, som fastställts för kvinnliga biträdesbefattningar, som äro uppförda å ordinarie stat.

Under år 1915 funnos sålunda inom departementet 9 kvinnliga skrivbiträden. Ett av dessa tjänstgör såsom biträde hos registratorn. De övriga hava sysselsatts med renskrivning, men dessutom biträtt med expediering och uppsättning av enklare expeditioner — en anordning, som visserligen föranlett, att för renskrivning måst anlitas arbetskrafter utom departementet i större utsträckning än eljest blivit förhållandet, men å andra sidan medfört den fördelen, att amanuenserna kunnat användas huvudsakligen för mera kvalificerade göromål, vilket visat sig nödvändigt för att inom departementet uppehålla arbetets behöriga gång.

Beträffande de extra vaktmästarna inom Kungl. Maj:ts kansli är att märka, att dessa från och med år 1914 beretts avlöningsförmåner enligt enhetliga grunder sålunda, att extra vaktmästare därstädes med full tjänstgöring från och med nämnda år erhåller ett arvode av 1,100 kronor för år. Härav förklaras den ökning av utgifterna för extra vaktmästare i departementet, som ovan intagna tablå utvisar.

Det lärer icke vara möjligt att med den stegrade arbetsbördan inom departementet inskränka antalet därstädes nu befintliga extra arbetskrafter. Någon reduktion i deras avlöningsförmåner torde än mindre låta sig göra.

Då det vidare icke synes vara lämpligt, att sjätte huvudtitelns anslag till extra utgifter eller huvudtitelns allmänna besparingar, på sätt som under de senare åren skett, årligen användas för regelbundet återkommande utgifter, för vilka ett annat anslag är avsett, torde en förhöjning av det för ifrågavarande ändamål av riksdagen beviljade extra anslaget vara oundgängligen av behovet påkallad.

I detta sammanhang torde böra nämnas, att det befunnits lämpligt att anställa en portvakt i kanslihuset. Uppdraget skulle eventuellt anförtros en av civildepartementets extra vaktmästare. Den härav föranledda utgiften torde böra bestridas av nu ifrågavarande anslag.

Med hänsyn till storleken av de belopp, som måst från annat håll anvisas, synes mig den ifrågasatta höjningen av anslaget ej böra sättas lägre än till 10,000 kronor.

[7.] Den brist i anslaget, som kan komma att uppstå under år 1916, torde kunna bestridas av sjätte huvudtitelns anslag till extra utgifter eller från sjätte huvudtitelns allmänna besparingar.

På grund av vad jag sålunda anfört, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *förhöjning av de inom civildepartementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli anställda amanuensernas arvoden m. m.* på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 34,000 kronor.

B. Regeringsrätten.

Avlöningsstat, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 93,700: —

C. Överståthållarämbetet.

1. Överståthållarämbetet, *oförändrat ordinarie anslag* kronor 97,822: —

2. Provisorisk förbättring av de hos överståthållarämbetet anställda manliga och kvinnliga extra tjänstinnehavares avlöningsförmåner.

Provisorisk löneförbättring för extra tjänstinnehavare hos överståthållarämbetet.
(Extra anslag.)

[8.] För provisorisk förbättring av de hos överståthållarämbetet anställda manliga och kvinnliga extra tjänstinnehavares avlöningsförmåner har riksdagen på extra stat anvisat anslag av för år 1914 10,200 kronor, för år 1915 10,300 kronor och för år 1916 10,600 kronor.

Löneförbättringen har beräknats sålunda, att arvodesbeloppen skola motsvara, för 3 kanslister vad som är bestämt för landskanslisterna i Stockholms län, för ett kvinnligt biträde avlöningen efter den högre och för 2 kvinnliga biträden efter den lägre av de vid 1912 års riksdag godkända avlöningstyperna för kvinnliga biträden, dock med avdrag för envar av ifrågavarande tjänstemän och biträden av 50 kronor, svarande mot pensionsavgift för ordinarie tjänstinnehavare.

Dessutom har ålderstillägg ansetts böra utgå efter samma grunder som för ovannämnda ordinarie befattningshavare.

I enlighet härmed hava de ifrågavarande extra befattningshavarna beräknats för år 1916 böra åtnjuta följande avlöningsbelopp: [8.]

		Arvode.	Ålderstillägg.	Summa.
1 kanslist	kronor	2,150: —	900: —	3,050: —
1 »	»	2,150: —	300: —	2,450: —
1 »	»	2,150: —	300: —	2,450: —
1 kvinnligt biträde	»	1,550: —	400: —	1,950: —
1 » »	»	1,150: —	400: —	1,550: —
1 » »	»	1,150: —	—	1,150: —
	kronor	10,300: —	2,300: —	12,600: —

Dessutom beräknades medel vara erforderliga för:

vikariatsersättningar åt nyssnämnda befattningshavare	kronor	550: —	
vikariatsersättningar åt ordinarie befattningshavare	»	700: —	
1 extra notarie	»	1,200: —	
gratifikationer m. m.	»	550: —	3,000: —
	Summa kronor		15,600: —

Då det ordinarie anslaget bibehölls oförändrat å	kronor	5,000: —	
erfordrades extra anslag för år 1916 till ovan nämnt belopp	»	10,600: —	15,600: —

I skrivelse den 21 september 1915 har överståthållarämbetet gjort framställning om anslag för ifrågavarande ändamål för år 1917 till enahanda belopp som det för år 1916 anvisade att utgå efter samma grunder, som tillämpats vid beräknande av sistnämnda anslag.

Då intet synes vara att erinra häremot, tillåter jag mig hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för *provisorisk förbättring av de hos överståthållarämbetet anställda manliga och kvinnliga extra tjänstinnehavares avlöningsförmåner* på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av 10,600 kronor.

3. Anlitande av sakkunniga till biträde vid utredningar m. m.

[9.] *Anlitande av sakkunniga till biträde vid utredningar m. m.* (Ordinarie anslag.)

Den 12 augusti 1915 hade jag tillfälle att inför Kungl. Maj:t framhålla behovet av särskilt anslag till anlitande av sakkunniga vid utredningar hos överståthållarämbetet och Kungl. Maj:ts befallningshavande i länen. Jag anförde därvid, att något anslag för anlitande av sakkunniga till biträde vid utredningar eller eljest för verkställande av undersökningar, som kräva särskild kostnad, icke för närvarande stode till länsstyrelsernas förfogande. För dylika fall vore länsstyrelserna hänvisade att för varje gång göra framställning hos Kungl. Maj:t. Med de mångskiftande åligganden och initiativ, som ankomma på länsstyrelserna inom snart sagt alla områden av förvaltningen, syntes anslag för nämnda ändamål, särskilt vad anginge länsstyrelserna i de större länen, vara av behovet påkallat. Närmare utredning om behovet och det lämpliga beloppet av anslag för ändamålet syntes emellertid böra åvägabringas. I enlighet med min hemställan förordnade också Kungl. Maj:t om inhämtande av utlåtanden i ämnet från överståthållarämbetet och Kungl. Maj:ts befallningshavande i länen.

Sedan dessa utlåtanden numera inkommit, ber jag att under denna punkt få i ett sammanhang lämna en redogörelse för deras innehåll och i övrigt anföra följande.

Utlåtanden från överståthållarämbetet och Kungl. Maj:ts befallningshavande.

Såväl överståthållarämbetet som samtliga Kungl. Maj:ts befallningshavande vitsorda anslagets nödvändighet. Beträffande frågan, huru de hörda myndigheterna hittills kunnat i förekommande fall gå i land med sådana ärenden, där sakkunnigt biträde varit av nöden, utmärka utlåtandena, att man stundom genom underdånig framställning utverkat för ändamålet erforderligt belopp. I andra fall, exempelvis vid länsstyrelserna i Stockholms och Gottlands län, har man anlitat hushållningssällskapets eller landstingets kassa. Men det långt övervägande antalet länsstyrelser, såsom i Stockholms, Uppsala, Kronobergs, Blekinge, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Jämtlands och Norrbottens län, hava i särskilda fall antingen lyckats av saktekniker erhålla kostnadsfri hjälp eller ock betingat sig erforderliga medel därtill genom enskildas offervillighet; i ett fall, inom Örebro län, har till och med landssekreteraren personligen vidkänts kostnaden för anlitande av sakkunnig. Det framhålles från några håll, att sådant ej kan vara lämpligt eller med kronans värdighet överensstämmande.

Vidkommande de fall, för vilka man hos de hörda myndigheterna [9.]
tänkt sig att eventuellt anslag skulle erfordras, förekomma några, vilka synts mig ingalunda vara av den art, att det nu ifrågasatta anslaget bör för deras utredande få tagas i anspråk.

Sålunda erinrar överståthållarämbetet om det icke ovanliga behovet av kemisk och fysiologisk utredning vid förundersökningar i brottmål. Vad Stockholm och övriga städer med egen jurisdiktion angår, där polis- och åklagarväsendet tillhör staden att uppehålla, torde enligt min mening utgifter av ifrågavarande slag i allmänhet böra bestridas med stadens medel. Och för landsbygden lära samma utgifter böra gottgöras av andra statsmedel enligt förordningen den 31 december 1908 angående ersättning åt kronofogdar och länsmän för vissa av deras polisverksamhet föranledda utgifter. Lika litet finner jag det kunna ifrågakomma, att anslaget skulle få begagnas, såsom Kungl. Maj:ts befallningshavande i Kopparbergs län ifrågasatt, för sakkunnigt biträde vid prövning hos länsstyrelsen av reglementen för besparingsskogarna i Dalarna eller, på sätt Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västernorrlands län yttrat, för genomsökande av länsstyrelsens diarier, konceptutslag m. m. rörande något där på prövning beroende mål eller för bekostande av länsstyrelsens ämbetsmäns resor ute i orterna för inhämtande av lokalkännedom i något förekommande mål. Då Kungl. Maj:ts befallningshavande enligt läkarinstruktionen den 30 december 1911 äger att rörande allmänna hälso- och sjukvården påkalla råd och anvisning av förste provinsialläkaren, anser jag ej heller, att, såsom Kungl. Maj:ts befallningshavande i Älvsborgs, Skaraborgs och Värmlands län menat, utgifter för sakkunnigs råd och utredning i hälsovårdsfrågor, åtminstone icke såvitt sådant biträde på bemälde läkare kan ankomma, böra utgå av nu ifrågasatta anslag.

Däremot hava länsstyrelserna ganska allmänt och såsom mig synes med allt fog framhållit behovet av ett anslag av statsmedel för bekostande av sakkunnigt biträde vid handläggning av mål i vissa fall enligt byggnadsstadgan för rikets städer samt lagen angående stadsplan och tomtindelning, vid prövning av vissa förelägganden beträffande väg- och brounderhåll samt av frågor om förorening av vatten och luft, elektriska kraftledningars framdragande, vattenrätt, allmän flottled och farled, fiskets bedrivande, förbud emot bearbetande av viss gruvfyndighet med mera sådant. Vad särskilt de nordligaste länen angår, hava i nu förevarande hänseende dessutom angivits frågor om lappväsendet samt rörande underhåll av vissa kapellbyggnader och de för kommunikationsändamål uppförda fjällstugor.

[9.] Slutligen hava Kungl. Maj:ts befallningshavande i Stockholms samt i Göteborgs och Bohus län erinrat om vikten därav, att bestämmelserna angående anslagets användning icke måtte göras för snäva utan snarare så vittomfattande som möjligt. Förstnämnda länsstyrelse har särskilt uttalat, att några inskränkande bestämmelser icke erfordrades eller annan kontroll påkallades än den vanliga granskningen i kammarrätten.

Statskontoret. Statskontoret har enligt befallning inkommit med utlåtande av den 15 november 1915.

Efter att hava, i huvudsaklig överensstämmelse med det ovan sagda, erinrat om vissa fall, där utgift från det ifrågasatta anslaget icke borde ifrågakomma eller där det åtminstone syntes tvivelaktigt, om medel finge för uppgivet ändamål användas, yttrar statskontoret huvudsakligen följande.

Ehuru från några länsstyrelsers sida framhållits såsom önskemål, att de bestämmelser, som komme att utfärdas angående anslagets användande, måtte åt Kungl. Maj:ts befallningshavande inrymma så vittgående befogenhet som möjligt, vore det likväl av vikt, att dessa bestämmelser gåves sådan form, att man därigenom förebyggde möjligheten av anslagets användande för andra ändamål än det avsedda. Särskilt torde i bestämmelserna böra framhållas, att det anlitade biträdet skall äga speciell sakkunskap å det ifrågavarande området och därtill en sakkunskap, som icke kan förutsättas hos länsstyrelsens egna tjänstemän. Om härtill fogades de fordringarna, att den ifrågavarande utredningen eller undersökningen skulle vara erforderlig för något på Kungl. Maj:ts befallningshavandes egen handläggning ankommande ärende samt av beskaffenhet att ej kunna av andra medel bekostas, torde därmed villkoren för anslagets användning få anses i huvudsak tillräckligt angivna. Att fastställa några grunder för bestämmandet av ersättningsbeloppen åt de sakkunniga syntes svårligen låta sig göra.

Vad anginge frågan om det erforderliga anslagets storlek, utgjorde summan av de utav Kungl. Maj:ts befallningshavande begärda belopp 32,200 kronor. Då emellertid några länsstyrelser, till exempel i Göteborgs och Bohus, Älvsborgs samt Västernorrlands län, syntes hava beräknat väl höga belopp (resp. 4,000, 3,000 och 3,000 kronor), torde anslaget kunna nedsättas under förstnämnda summa. Men då å andra sidan vissa länsstyrelser, till exempel i Örebro län (300 kronor), beräknat måhända allt för låga belopp, torde minskningen i det hela ej kunna göras synnerligen stor, vadan statskontoret föreställde sig, att ett anslag av 25,000 à 30,000 kronor borde hos riksdagen begäras;

och syntes detta belopp böra såsom »förslagsanslag, högst» upptagas på ordinarie stat under sjätte huvudtiteln D. Även de belopp, som från detta anslag av Kungl. Maj:t anvisades till förfogande av Kungl. Maj:ts befallningshavande, torde böra erhålla samma karaktär, så att alltid den del av anslaget, som ej för året åtginge, tillgodokomme statsverkets kassafond. Den fördelning av anslaget, som torde komma att av Kungl. Maj:t verkställas, sedan anslaget å riksstaten uppförts, syntes kunna fastställas att gälla tillsvidare, tills Kungl. Maj:t annorlunda förordnade, och syntes böra företagas dels med ledning av de nu från de olika hållen framställda önskemålen, dels ock med hänsyn tagen till länens storlek och länsstyrelsernas av andra omständigheter beroende olika arbetsbörda. [9.]

Departementschefen.

Vid övervägande av vad sålunda förekommit har jag funnit mig ytterligare stärkt i den mening, åt vilken jag gav uttryck i statsrådet den 12 augusti 1915. Att, såsom i några fall skett, Kungl. Maj:ts befallningshavande skola nödgas lita till hushållningssällskapet eller landstinget för erhållande av medel till utredning genom sakkunnig av på länsstyrelsens prövning beroende ärenden, kan icke vara lämpligt och är i varje fall, likasom en hänvändelse till Kungl. Maj:t, tidsödande. Än mindre kan det anses lämpligt eller med kronans värdighet överensstämmande, att Kungl. Maj:ts befallningshavande i sådana fall skola genom enskildes offervillighet sättas i tillfälle att bestrida utgift för sådan sakkunskaps förvärvande.

Det är särskilt den moderna lagstiftningen på näringsrättens och den speciella privaträttens område, som medför prövning hos länsstyrelserna av frågor, där särskilda fackmässiga upplysningar och insikter erfordras för ett rätt bedömande av det föreliggande fallet. Men givetvis är det även andra, för länet och det allmänna ofta viktigare frågor än de nyssnämnda, för vilkas utredning kräves en sakkunskap, varöver länsstyrelsen icke alltid förfogar. Jag tänker härvid exempelvis på kommunikationsfrågor eller liknande angelägenheter, i vilka vederbörande landshövding eller länsstyrelse finner sig böra taga initiativ eller som eljest äro beroende på länsstyrelsens prövning.

Fullt fog synes mig för den skull finnas för äskande av anslag för ifrågavarande ändamål, vilket såsom »förslagsanslag, högst» torde böra uppföras som ordinarie anslag. Med hänsyn till riksstatens uppställning lärer emellertid en del av ifrågakomna medel böra såsom särskilt anslag avses för överståthållarämbetet. Medlen i övrigt torde, på sätt statskontoret anmärkt, böra ställas till Kungl.

[9.] Maj:ts förfogande för fördelning mellan de skilda länsstyrelserna i förhållande till länens storlek och länsstyrelsernas av andra omständigheter beroende olika arbetsbörda, och torde beträffande sättet för denna fördelning jämväl i övrigt böra lända till efterrättelse vad statskontoret därutinnan föreslagit.

Beträffande det sammanlagda anslagsbeloppet synes mig, innan närmare erfarenhet vunnits, en summa av 25,000 kronor vara för ändamålet tillfyllest. Av sistnämnda summa torde 1,000 kronor böra ställas till överståthållarämbetets förfogande.

Vad angår de bestämmelser, som böra gälla till överståthållarämbetets och Kungl. Maj:ts befallningshavandes efterrättelse vid medlens användning, håller jag å ena sidan före, att det icke är möjligt att på förhand angiva alla de fall, där en sådan användning skall vara tillåten. Å andra sidan måste, efter min uppfattning, åt samma bestämmelser givas den begränsning, att anslaget icke kommer att användas för exempelvis sådana fall, om vilka jag här förut anmärkt, att de icke synas vara av beskaffenhet, att statsmedel må för antytt ändamål användas. Lika med statskontoret anser jag böra i huvudsak gälla, att medlen i fråga få användas endast för att i något på överståthållarämbetets eller Kungl. Maj:ts befallningshavandes prövning beroende ärende, där speciell fackteknisk sakkunskap icke kan hos nämnda myndigheter eller underlydande tjänstemän förutsättas, åstadkomma den för sakens avgörande nödiga utredning eller undersökning — detta under förutsättning tillika, att icke enligt särskilda instruktioner eller författningar sakkunnig man står till samma myndigheters förfogande.

Jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att från och med år 1917 i riksstaten under sjätte huvudtiteln uppföra ett ordinarie förslagsanslag om högst 1,000 kronor att användas *till anlitande vid överståthållarämbetet av sakkunniga för att biträda med utredningar m. m.*

4. Utgivande av »Polisunderrättelser».

Utgivande av »Polisunderrättelser». (Extra anslag.)

[10.] Under en följd av år har riksdagen beviljat ett gemensamt anslag till utgivande av tidningarna »Polisunderrättelser» och »Meddelanden angående automobiltrafik». I samband med införande av en ordnad registrering av automobiler särskildes emellertid genom beslut vid 1915 års riksdag kostnaderna för de båda publikationerna, och anvisades till

fortsatt utgivande av tidningen »Polisunderrättelser» på extra stat för år 1916 ett belopp av 26,400 kronor. [10.]

I skrivelse den 1 november 1915 meddelade överståthållarämbetet, att, enligt ett sedan den 1 januari 1909 gällande kontrakt mellan redaktionen för tidningen »Polisunderrättelser» och Aftonbladets aktiebolag, nämnda bolag verkställt tryckningen av tidningen för sådant pris, att det av riksdagen anvisade belopp varit tillräckligt. Detta kontrakt löpte emellertid för ett år i sänder med tre månaders uppsägningstid; och hade bolaget förklarat sig i följd av den inträdda högst betydliga stegringen av såväl sättnings- och tryckning- som pappersprisen nödsakat att i sinom tid uppsäga kontraktet till 1917 års början samt för fortsatt tryckning av tidningen under sistnämnda år fordra omkring 30 % högre ersättning.

På grund därav hemställde överståthållarämbetet i sin nämnda skrivelse om beredande för år 1917 av ett anslag av 30,400 kronor till fortsatt utgivande under nämnda år av ifrågavarande tidning.

Efter det omförmälda skrivelse avlåtits, hava kungl. kungörelser den 23 oktober 1915 angående länskungörelser och angående ändring i bestämmelserna om polisunderrättelser utkommit (Sv. förf.-saml. nr 421 och 422). Enligt dessa kungörelser, som träda i kraft den 1 januari 1916, skola efterlysningar införas i »Polisunderrättelser» i större omfattning än förut varit stadgat, varemot efterlysningarna i länskungörelserna skola upphöra.

I skrivelse den 23 november 1915 har överståthållarämbetet meddelat, att detta ökade anlitande av »Polisunderrättelser» beräknats komma att föranleda en utvidgning med två sidor av varje nummer av tidningen. För en sådan utvidgning komme emellertid att behövas ett ytterligare anslag, av ämbetet beräknat till omkring 6,500 kronor om året, därav för papper och tryckning 5,000 kronor samt för ytterligare ett redaktionsbiträde 1,500 kronor.

På grund därav och då omförmälda kungörelse angående ändring i bestämmelserna om polisunderrättelser, såsom nämnts, skall tillämpas redan från den 1 januari 1916, har överståthållarämbetet hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes dels avlåta proposition till riksdagen om beviljande för år 1917 av ett anslag av tillhopa 36,900 kronor till fortsatt utgivande under nämnda år av tidningen »Polisunderrättelser», dels ock ställa till överståthållarämbetets förfogande ett anslag av 6,500 kronor till täckande av den ökade kostnad, som beräknas uppstå för tidningens utgivande under år 1916.

[10.] Statskontoret.

I infordrat utlåtande av den 1 december 1915 har statskontoret — under anförande att ämbetsverket ej vore i tillfälle att kunna yttra sig rörande beloppet av den erforderliga anslagshöjningen — dels meddelat, att å ifrågavarande extra anslag funnes en reservation från föregående år av 2,384 kronor 35 öre, men att denna dock i betraktande av anslagets ändamål knappast syntes kunna disponeras för följande år, dels ock hemställt, att anslaget för år 1917 måtte varda förhöjt med erforderligt belopp samt att vad som utöver det för år 1916 beviljade anslaget å 26,400 kronor prövades för samma år vara behövligt måtte få av statskontoret utbetalas under förskottstitel för att i vanlig ordning anmälas till ersättande.

Departementschefen.

Den av överståthållarämbetet beräknade kostnadsökningen för år 1917 å sammanlagt 10,500 kronor, varav 4,000 kronor på grund av prisförhöjningar å tryckalster och 6,500 kronor till följd av utvidgning på angivet sätt av »Polisunderrättelser», har ej föranlett erinran från min sida. Jag förutsätter dock, att överståthållarämbetet genom att i vanlig ordning infordra anbud å tryckningen söker såvitt möjligt nedbringa kostnaden.

För täckande av det för år 1916, utöver redan beviljat anslag, erforderliga beloppet av 6,500 kronor torde förutnämnda reserverade medel, 2,384 kronor 35 öre, kunna tagas i anspråk och återstoden anvisas att utgå av huvudtitelns allmänna besparingar. Härom lärer jag sedermera få göra särskild hemställan.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till fortsatt utgivande av tidningen *»Polisunderrättelser»* på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av 36,900 kronor.

5. Registrering av automobiler.

[11.] *Registrering av automobiler.* (Extra anslag.)

Enligt 37 § i förordningen den 21 september 1906 om automobiltrafik skulle vissa beslut eller åtgärder av Kungl. Maj:ts befallningshavande, varom i nämnda förordning omförmäldes, genom Kungl. Maj:ts befallningshavandes försorg kungöras för rikets polismyndigheter, på sätt särskilt förordnades. Med anledning därav förordnade Kungl. Maj:t genom cirkulär till överståthållarämbetet och Kungl. Maj:ts befallningshavande i länen, att ovanberörda beslut och åtgärder skulle meddelas och kungöras genom deras införande i den under nästföregående punkt omförmälda publikationen »Meddelanden angående

automobiltrafik», vilken skulle utgivas av redaktionen för den under överståthållarämbetets inseende utkommande tidningen »Polisunderrättelser» och i sammanhang med denna tidning utdelas till vederbörande. [11.]

Omförmälda bestämmelse i automobilförordningen har ändrats genom en av Kungl. Maj:t, efter inhämtande av riksdagens yttrande, den 11 juni 1915 utfärdad förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 21 september 1906 om automobiltrafik (Sv. förf.-saml. nr 189). Genom förordningen den 11 juni 1915 stadgas, bland annat, att hos Kungl. Maj:ts befallningshavande skall föras automobilregister för inskrivning av de uppgifter rörande automobiler, om vilka i förordningen förmäles eller vilkas intagande i registret eljest bliver föreskrivet. Vidare har uti förordningen meddelats bestämmelser om anmälningar av automobiler och motorcyklar till registret ävensom föreskrivits, att vad i automobilregistret antecknats skall, i den omfattning och på det sätt, som Kungl. Maj:t bestämmer, genom Kungl. Maj:ts befallningshavandes försorg kungöras för rikets polismyndigheter. Sedermera har genom nådiga kungörelsen den 12 november 1915 om automobilregisters förande m. m. (Sv. förf.-saml. nr 449) föreskrivits, att det åligger Kungl. Maj:ts befallningshavande att om vidtagen registrering skyndsamt göra anmälan, genom utdrag av registret, till överståthållarämbetet för polisärenden, som i enlighet med vad särskilt kan förordnas har att ombesörja registreringens kungörande i »Meddelanden angående automobiltrafik».

Därefter har Kungl. Maj:t den 17 december 1915 uppdragit åt överståthållarämbetet att från och med år 1916 låta redigera och i publikationen »Meddelanden angående automobiltrafik» intaga de från Kungl. Maj:ts befallningshavande i enlighet med de nya bestämmelserna om registrering av automobiler inkomna utdragen av automobilregistren, varvid meddelanden angående automobiler och angående motorcyklar borde, var för sig, länsvis kungöras. Tillika har Kungl. Maj:t bemyndigat överståthållarämbetet att meddela Kungl. Maj:ts befallningshavande de närmare föreskrifter med avseende å avfattandet av nämnda utdrag eller eljest, vartill överståthållarämbetets befattning med utgigandet av sistnämnda publikation kan föranleda. Vidare har Kungl. Maj:t föreskrivit, att »Meddelanden angående automobiltrafik» böra tillhandahållas, förutom de myndigheter och tjänstemän, som hittills erhållit denna publikation, jämväl, i två exemplar, chefen för generalstaben.

Vid införande av det genom förordningen den 11 juni 1915 föreskrivna registreringsförfarandet har man utgått ifrån att de med registreringen och kungörandet förenade kostnaderna skulle täckas genom

[11.] för registreringsanmälningarna upptagna avgifter. I enlighet härmed har genom förenämnda kungörelse den 12 november 1915 stadgats, att avgift för registrering och dess kungörande skall utgå:

a) då automobil första gången anmäles till registrering eller när överflyttning av automobil från ett automobilregister till ett annat sökes, med ..... 15 kronor,

b) då motorcykel första gången anmäles till registrering eller när överflyttning av motorcykel från ett automobilregister till ett annat sökes, med ..... 5 »

c) då anmälan till automobilregistret eljest sker av annan än vederbörande Kungl. Maj:ts befallningshavande:

när anmälan avser automobil, med ..... 5 »
när anmälan avser motorcykel, med ..... 3 »

Vägras registrering, skall, sedan beslutet vunnit laga kraft, den erlagda avgiften på därom framställd begäran återställas.

De registreringsavgifter, som komma att erläggas under år 1916, hava beräknats till omkring 76,000 kronor. Enär emellertid i överensstämmelse med grunderna för riksstatens uppställning inkomsterna och utgifterna för registreringen böra fullständigt upptagas i staten, har i riksstaten för år 1916 bland inkomsterna uppförts avgifter för registrering av automobiler med 76,000 kronor, under det att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, till bestridande av utgifter för registrering av automobiler på extra stat för år 1916 anvisat ett förslagsanslag av 46,000 kronor att i första hand utgå av inflytande registreringsavgifter för automobiler.

Uti skrivelse den 23 december 1915 har överståthållarämbetet hemställt, att Kungl. Maj:t måtte för bestridande av kostnaderna för utgivande och tillhandahållande av publikationen »Meddelanden angående automobiltrafik» ställa till överståthållarämbetets förfogande ett belopp av 7,000 kronor för år 1916 samt 2,000 kronor för år 1917.

Därvid har överståthållarämbetet bifogat en av poliskommissarien A. G. Kempe avgiven redogörelse rörande kostnaderna för registreringsuppgifternas kungörande. Kempe har däruti anfört, bland annat, följande:

»Under de första fyra månaderna av 1916 skola alla före 1916 registrerade automobiler och motorcyklar omregistreras och registreringen kungöras för rikets polismyndigheter m. fl.

Man vet ej huru många av dessa finnes kvar i bruk. En del torde vara sålda till utlandet, andra förstörda och nedskrotade. Sammanlagda antalet automobiler och motorcyklar i riket har emellertid beräknats till nära 9,000.

Varje förändring av äganderätten skall också hädanefter kungöras å anfört sätt.

[11.] Enligt uppgift från tidningsaktiebolaget Aftonbladet, som tryckt »Meddelandena», skulle tryckningskostnaderna för omregistreringen av de gamla automobilerna och motorcyklarna belöpa sig till c:a ..... kronor 5,000: —
tryckningskostnaden för nyregistrerade automobiler och motorcyklar ..... » 1,500: —
tryckning av adresslappar ..... » 50: —
arvode för uppsättning och redigering till..... » 400: —

S:a kronor 6,950: —

Kostnaden för tidningen »Meddelanden angående automobiltrafik» för år 1916 beräknas sålunda bliva kronor 6,950, vilken summa torde böra avrundas till jämnt 7,000 kronor.

Varje upplaga utgör 2,500 exemplar.

Kostnaden för tidningen »Meddelanden angående automobiltrafik» från och med år 1917 torde ställa sig sålunda.

Arvode för uppsättning och redigering ..... kronor 400: —
Tryckningskostnad cirka..... » 1,500: —
Oförutsedda utgifter ..... » 50: —

S:a kronor 1,950: —

Summan torde emellertid för säkerhets skull böra avrundas uppåt till jämt 2,000 kronor.»

Departementschefen.

Vid föredragning den 31 december 1915 av överståthållarämbetets skrivelse har Kungl. Maj:t anbefallt statskontoret att till överståthållarämbetet från det av riksdagen för år 1916 anvisade förslagsanslaget å 46,000 kronor till bestridande av utgifter för registrering av automobiler utbetala det av överståthållarämbetet för sistnämnda år begärda beloppet.

Vad angår det anslag, som för registrering av automobiler bör av riksdagen äskas för år 1917, har överståthållarämbetet beräknat kostnaderna under nämnda år för utgivande och tillhandahållande av publikationen »Meddelanden angående automobiltrafik» till 2,000 kronor. Det vill förefalla som om detta belopp — liksom det begärda kostnadsbeloppet för 1916 — möjligen är väl knappt beräknat. Då jag emellertid icke är i tillfälle att framlägga annan beräkning, har jag — med hänsyn jämväl till ifrågavarande anslags natur av förslagsanslag — ej funnit mig böra ifrågasätta någon ändring i vad överståthållarämbetet härutinnan föreslagit. Av en skrift, som sedermera ingivits av poliskommissarien Kempe, framgår, att i det beräknade beloppet för 1917 icke ingår någon del av de gemensamma kontorskostnaderna för berörda publikation och tidningen »Polisunderrättelser». För år 1915 hava dylika kostnader påförts »Meddelanden angående automobiltrafik» med 600 kronor, och har Kempe hemställt, att samma belopp måtte bliva för ändamålet till-

[11.] gängligt även under år 1917. Häremot synes mig intet vara att erinra. Ytterligare böra från anslaget i fråga åtgå kostnader för tryckning av blanketter till automobilregister, vilka enligt kungörelsen den 12 november 1915 tillhandahållas efter rekvisition hos registratorn i civildepartementet. För år 1916 har denna tryckningskostnad beräknats till 700 kronor. Då en del av den tryckta upplagan icke lär åtgå under innevarande år, torde tryckningskostnaderna för år 1917 kunna beräknas till 400 kronor.

Hela det behövliga anslagsbeloppet skulle alltså bliva 3,000 kronor.

På grund av vad jag sålunda anfört, får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *bestridande av utgifter för registrering av automobiler* på extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av 3,000 kronor att i första hand utgå av inflytande registreringsavgifter för automobiler.

D. Landsstaterna i länen.

1. Landshövdingarna, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 318,500: —

2. Tjänstemän och betjänte vid länsstyrelserna.

[12.] *Tjänstemän och betjänte vid länsstyrelserna.* (Ordinarie anslag.)

I skrivelse den 5 augusti 1915 har Kungl. Maj:ts befallningshavande i Kronobergs län gjort framställning om uppförande å ordinarie stat av ytterligare ett skrivbiträde vid länsstyrelsen i nämnda län.

Till följd av remiss har löneregleringskommittén den 28 oktober 1915 avgivit yttrande över framställningen.

Uppförande å ordinarie stat av ytterligare ett skrivbiträde vid länsstyrelsen i Kronobergs län.

Kommittén har därvid, i avsikt att belysa det föreliggande ärendet, lämnat en redogörelse för tillämpliga delar av den tidigare behandlingen av frågan om uppförande i stat av vissa biträden hos ämbetsverk och myndigheter. Innan jag ingår på Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Kronobergs län nyssnämnda framställning, tillåter jag mig återgiva det huvudsakliga av vad kommittén i angivna hänseende anfört.

1906 års riksdag.

I anledning av riksdagens skrivelse den 23 maj 1906 med begäran om utredning, huruvida och i vilken mån personer, som vore hos statens ämbetsverk och myndigheter på ett stadigvarande sätt sysselsatta med skrivgöromål och

dylika sysslor, skulle kunna erhålla någon fastare anställning, förordnade Kungl. Maj:t den 22 februari 1907, att handlingarna i ärendet skulle överlämnas till löneregleringskommittén med uppdrag att yttra sig i ämnet. [12.]

Löneregleringskommitténs betänkande 31/10 1907 (delen VII).

Kommittén avgav den 31 oktober 1907 betänkande (delen VII) angående fastare anställning för vissa biträden hos statens ämbetsverk och myndigheter.

I detta betänkande lämnades en utredning angående dåvarande förhållanden.

Av de upplysningar, som vunnits, hade framgått, att uti det hänseende, varom fråga var, statsmyndigheterna voro — med vissa särskilda undantag — att hänföra till tre skilda huvudgrupper, nämligen

dels sådana, hos vilka ej funnos ständiga biträden av ifrågavarande slag (varvid med ständiga biträden avsåges sådana, som hade stadigvarande anställning och i denna anställning hade sin uteslutande eller åtminstone sin huvudsakliga sysselsättning),

dels statsmyndigheter, hos vilka funnos ständiga biträden av ifrågavarande slag, vilka biträden dock icke eller blott till mindre del avlönades direkt av staten,

dels slutligen statsmyndigheter, hos vilka funnos ständiga biträden av ifrågavarande slag, vilka biträden helt eller huvudsakligen avlönades direkt av staten.

Till sistnämnda grupp hörde, bland andra myndigheter, Konungens befallningshavande i Kronobergs län.

Hos bemälda Konungens befallningshavande tjänstgjorde två kvinnliga biträden. Färdighet i maskinskrift fordrades beträffande dessa biträden.

Uti kommitténs ovannämnda betänkande lämnades ock en översikt över statsmyndigheternas ställning i allmänhet till spörsmålet om fastare anställning för biträden av ifrågavarande slag.

Därvid meddelades, att av länsstyrelsens i Kronobergs län yttrande ej med bestämdhet framginge, om och i vad mån länsstyrelsen avsåge, att åt ifrågavarande biträden borde beredas en annan, fastare ställning än för det dåvarande. Länsstyrelsen hemställde emellertid, att dess ständiga biträden måtte upptagas i lönestaten med rätt till semester, sjukhjälp och pension. I avlöning föreslogs för vartdera biträdet 800 kronor med ett ålderstillägg av 100 kronor efter tio år.

Slutligen må nämnas, att länsstyrelsen i Kronobergs län, i fråga om antalet biträden, uttalade, att den fortfarande behövde två.

1910 års riksdag.

Sedan underdåniga utlåtanden över kommitténs förenämnda betänkande avgivits från myndigheter och institutioner, upptogs den av kommittén i betänkandet avhandlade frågan i hela dess vidd till behandling i statsverkspropositionen till 1910 års riksdag, under andra huvudtiteln.

I anförande i ämnet till statsrådsprotokoll den 14 januari 1910, i sammanhang med fråga om lönereglering för fångvårdsstyrelsen, förklarade sig chefen för justitiedepartementet lika med kommittén anse synnerligen önskvärt, att nya bestämmelser bleve meddelade i syfte att en fastare och även i andra avseenden förbättrad ställning bereddes ifrågavarande biträden.

Departementschefen sade sig ävenledes dela kommitténs åsikt därom, att fasta biträdesbefattningar borde inrättas endast när för vederbörande myndighet förelåge ett verkligt och stadigvarande behov av biträde samt myndigheten kunde för statstjänsten utnyttja biträdets arbetskraft helt eller i huvudsakligen samma omfattning som den ordinarie personalens.

[12.] I fall, där dessa båda förutsättningar vore uppfyllda, borde ock, enligt departementschefens mening, en dylik biträdesbefattning uppföras å myndighetens ordinarie stat.

I överensstämmelse härmed föreslog Kungl. Maj:t uppförande å fångvårdsstyrelsens stat av ett skrivbiträde, likasom ock, i särskild proposition, uppförande å avlöningsstat för generaltullstyrelsen av två kvinnliga skrivbiträden.

1910 års riksdag biföll ock dessa biträdens upptagande å ordinarie stat.

Då avsett var, att beträffande de övriga, efter framställningar vid senare årens riksdagar, nyreglerade ämbetsverk, inom vilka behov av dylika fast anställda biträden förefunnes, till riksdagen avlåta framställningar om uppförande i stat av erforderligt antal sådana biträden, anmodades ifrågavarande ämbetsverk att till vederbörande statsdepartement inkomma med det yttrande och förslag uti ifrågavarande hänseende, vartill omständigheterna kunde föranleda.

Sedan skrivelser, innefattande sådana yttranden och förslag, inkommit från åtskilliga ämbetsverk och myndigheter, förordnade Kungl. Maj:t den 8 oktober 1910, att såväl nyssberörda skrivelser som ock de skrivelser i ämnet, vilka ytterligare vore att förvänta, men då ännu ej inkommit, skulle överlämnas till löneregleringskommittén, med befallning till kommittén att, så snart ske kunde, avgiva underdånigt utlåtande och förslag i ärendet.

Med skrivelser från finansdepartementet överlämnades därefter till kommittén yttranden i ämnet från, bland andra ämbetsverk och myndigheter, länsstyrelserna i samtliga län.

Löneregleringskommitténs betänkande 29/6 1911 (delen XXIX.)

Kommittén avgav den 29 juni 1911 betänkande (delen XXIX) angående uppförande i stat av vissa biträden hos ämbetsverk och myndigheter.

I detta betänkande lämnades en kortfattad redogörelse rörande de olika uppfattningar och krav, som uti ifrågavarande hänseende framställts av vederbörande ämbetsverk och myndigheter.

Enligt denna redogörelse hade länsstyrelsen i Kronobergs län anfört, att hos länsstyrelsen funnes anställda två kvinnliga biträden, vilka sysselsattes med renskrivning, det ena för landskansliets och det andra för landskontorets räkning. Då emellertid för dessa biträden vore föreskriven en ordinarie daglig arbetstid å de respektive tjänsterummen av allenast fem timmar, en arbetstid, som kunde antagas bliva tillräcklig åtminstone ännu ett eller annat år framåt, hade länsstyrelsen ansett sig icke böra för det dåvarande göra framställning om beredande av fastare anställning åt dess biträden av ifrågavarande slag.

Kommittén ansåg, i likhet med flertalet länsstyrelser, att å länsstyrelsernas stater i allmänhet borde uppföras ett eller flera ordinarie skrivbiträden. Enligt kommitténs uppfattning borde vid dessa biträdesbefattningars definitiva tillsättande endast kvinnor ifrågakomma.

Vidkommande antalet dylika skrivbiträden vid de särskilda länsstyrelserna lämnade kommittén en detaljerad redogörelse för sin uppfattning därutinnan.

Länsstyrelsen i Kronobergs län hade meddelat, att för de två där anställda skrivbiträdena den ordinarie dagliga arbetstiden vore allenast fem timmar och att denna arbetstid kunde antagas bliva tillräcklig åtminstone ännu ett eller annat år framåt, och hade länsstyrelsen fördenskull ansett sig icke böra för det dåvarande göra framställning om beredande av fastare anställning åt dess biträden av ifrågavarande slag. Av ett vid länsstyrelsens yttrande i ärendet fogat protokollsutdrag framginge emellertid, att biträdena vore skyldiga att för arbetes

utförande uppehålla sig å tjänsterummen även utöver nämnda 5 timmar den tid, som av vederbörande avdelningschef bestämdes. Vid sålunda antydda förhållanden syntes det kommittén, att fog funnes för uppförande å länets stat av *ett* skrivbiträde. [12.]

Vad anginge de avlöningsförmåner, som kunde böra tillerkännas ordinarie skrivbiträde vid länsstyrelse, hade kommittén ansett dessa böra bestämmas efter normaltyp, med iakttagande därvid, att ortstillägg endast utginge i överensstämmelse med vad som redan gällde för ordinarie befattningshavare vid vederbörande länsstyrelse.

I sådant hänseende erinrades, att enligt den vid 1908 års riksdag antagna avlöningsstat för tjänstemän och betjänte vid länsstyrelserna ortstillägg allenast utginge dels vid länsstyrelsen i Stockholms län, dels ock vid länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. I de tre sistnämnda länen utgjorde det vederbörande befattningshavare tillkommande ortstillägg hälften av vad motsvarande befattningshavare vid länsstyrelsen i Stockholms län åtnjöte.

Kommittén hemställde i sitt betänkande den 29 juni 1911, att vid följande länsstyrelser måtte uppföras å stat kvinnliga skrivbiträden till nedannämnda antal:

vid var och en av länsstyrelserna i Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Kristianstads, Gävleborgs och Västernorrlands län 3 biträden,

vid var och en av länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Jönköpings, Kalmar, Älvsborgs, Örebro, Kopparbergs, Jämtlands och Västerbottens län 2 biträden, samt

vid var och en av länsstyrelserna i Östergötlands, Kronobergs, Blekinge, Skaraborgs, Värmlands, Västmanlands och Norrbottens län 1 biträde.

Frågan om fasta biträden hos länsstyrelserna upptogs till behandling i statsverkspropositionen till 1912 års riksdag, sjätte huvudtiteln. 1912 års riksdag.

Enligt det vid propositionen fogade statsrådsprotokoll över civilärenden den 13 januari 1912 erinrade chefen för civildepartementet därom, att chefen för finansdepartementet förut samma dag yttrat sig angående fasta biträdens uppförande i stat hos vissa ämbetsverk och myndigheter.

I fråga om uppförande av dylika biträden i länsstyrelsernas stat ansåg chefen för civildepartementet sig kunna i allt väsentligt åberopa vad chefen för finansdepartementet anfört, allenast med vissa tillägg och erinringar på grund av särskilda förhållanden vid länsstyrelserna.

Chefen för civildepartementet meddelade, att i yttranden, som vederbörande länsstyrelser avgivit angående kommitténs betänkande den 29 juni 1911, intet annat förekommit i fråga om antalet biträden, än att dels länsstyrelsen i Kronobergs län förklarat sig ej hava något att erinra mot förslaget att å länsstyrelsens stat uppföra ett biträde, dels ock länsstyrelsen i Gottlands län hemställt om bifall till en av länsstyrelsen förut gjord framställning att erhålla ett biträde å stat.

Under uttryckande av den uppfattning, att antagligen snart komme att av länsstyrelserna påfordras skrivbiträden utöver det antal, som då kunde ifrågasättas, förklarade chefen för civildepartementet, att mot vad kommittén föreslagit i fråga om det antal biträden, som då borde anställas hos vederbörande länsstyrelser, departementschefen icke hade någon erinran att göra annat än i avseende å Gottlands län, för vilket han, av anförda skäl, enligt länsstyrelsens hemställan tillstyrkte ett biträde.

[12.] I fråga om allmänna villkor och bestämmelser för biträdesbefattningarna ansåg chefen för civildepartementet böra i tillämpliga delar gälla vad chefen för finansdepartementet i sådant hänseende föreslagit. I full överensstämmelse med dennes yttrande syntes därutöver för länsstyrelsernas del böra stadgas, att biträde, som vid uppförande i länsstyrelsernas stat av tjänst, varom fråga var, vore anställt hos länsstyrelsen och antoges till innehavare av sådan tjänst, ägde att för åtnjutande av löneförhöjning genom ålderstillägg räkna sig till godo den tid, biträdet därförinnan innehaft stadig anställning hos styrelsen.

För det dåvarande erfordrades hos länsstyrelserna icke skrivbiträden av annan än den av chefen för finansdepartementet föreslagna normaltypen.

Fasta biträdesbefattningar av här ifrågavarande art var, på sätt av chefens för finansdepartementet yttrande framginge, närmast avsedda för kvinnor, och det vore enligt chefens för civildepartementet mening viktigt, att denna regel även med avseende å länsstyrelserna upprätthölles. I annat fall inträffade sannolikt emellanåt, att personer, som aspirerade på befordran till landsstatstjänster, vunne anställning som skrivbiträden. Men därmed vore genomförandet av grundsatsen om uppdelning i mera mekaniskt och mera kvalificerat arbete samt anställandet för dessa båda slag utav arbete av biträden med olika kvalifikationer i fara.

Emellertid framginge av vederbörande länsstyrelsers uppgifter, huru med renskrivning och dylika göromål då förfores, att på ett och annat håll sedan längre tid manliga renskrivare voro anställda. Att vid första tillsättningen utesluta dessa från möjligheten att vinna befordran till fast skrivbiträde vore måhända obilligt, varför chefen för civildepartementet fann skäligt, att vid första tillsättningen av fasta skrivbiträden vid länsstyrelserna jämväl man, som vid länsstyrelse oavbrutet åtminstone från 1912 års ingång innehaft stadig anställning för utförande av huvudsakligen renskrivningsgöromål, måtte kunna ifrågakomma till befordran till fast skrivbiträde vid samma länsstyrelse.

Efter framställning i ämnet i statsverkspropositionen vid 1912 års riksdag i överensstämmelse med chefens för civildepartementet hemställan anmälde riksdagen i sin skrivelse den 30 maj 1912, n:r 6, att riksdagen ej haft något att erinra mot det föreslagna antalet biträdesbefattningar vid de olika länsstyrelserna, samt att riksdagen

dels uppfört å ordinarie stat från och med år 1913 vid följande länsstyrelser skrivbiträden till nedannämnda antal:

vid var och en av länsstyrelserna i Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Kristianstads, Gävleborgs och Västernorrlands län tre biträden,

vid var och en av länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Jönköpings, Kalmar, Älvsborgs, Örebro, Kopparbergs, Jämtlands och Västerbottens län två biträden samt

vid var och en av länsstyrelserna i Östergötlands, Kronobergs, Gottlands, Blekinge, Skaraborgs, Värmlands, Västmanlands och Norrbottens län ett biträde;

dels förklarat, att till ifrågavarande skrivbiträdestjänster skulle antagas kvinnor, dock att vid första tillsättningen av dylik tjänst jämväl man, som oavbrutet åtminstone från 1912 års ingång vid länsstyrelse innehaft stadig anställning för utförande av huvudsakligen renskrivningsgöromål, finge befordras till skrivbiträde vid samma länsstyrelse;

dels medgivit,

att lön och tjänstgöringspenningar finge för ifrågavarande biträden utgå med

lön 700 kronor och tjänstgöringspenningar 350 kronor, vartill kunde komma två ålderstillägg till lönen, det ena med 200 kronor efter fem år och det andra, likaledes med 200 kronor, efter ytterligare fem år, samt [12.]

att därutöver finge utgå ortstillägg för biträde vid länsstyrelsen i Stockholms län med 150 kronor samt för biträde vid länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län med 75 kronor;

dels såsom tillägg till de genom kungl. kungörelsen den 18 september 1908 stadgade villkor för åtnjutande av de från 1909 års början fastställda löneförmånerna för tjänstemän och betjänte vid länsstyrelser beslutat, att biträde, som vid ikraftträdandet av ifrågavarande ändring i staten för landsstaterna i länen vore anställt hos länsstyrelse och antoges till biträde å denna stat, ägde att för åtnjutande av löneförhöjning genom ålderstillägg räkna sig till godo den tid, biträdet därförinnan innehaft stadig anställning hos styrelsen;

dels och beslutat, att för åtnjutande av de för kvinnliga biträden i staten upptagna avlöningsförmåner skulle gälla de i fråga om fasta biträden hos nedre justitierevisionen av riksdagen beslutade allmänna villkor och bestämmelser för åtnjutande av deras avlöningsförmåner.

Författningar angående kvinnliga biträden.

Den 10 juni 1912 utfärdades kungl. kungörelse (svensk författningssamling n:r 151) angående allmänna villkor och bestämmelser att gälla för å vissa domstolars, ämbetsverks och myndigheters stater uppförda biträdesbefattningar.

Bland nämnda myndigheter voro ock länsstyrelserna.

I punkten 2 av de i kungörelsen intagna allmänna villkor och bestämmelser stadgades,

att biträdes arbetstid å tjänsterummet skall vara sex timmar, men i verk, där nämnda arbetstid är för tjänstemännen bestämd till sju timmar, denna tid, samt att, då arbetstiden är sex timmar, biträdet skall vara pliktigt att i särskilda fall, när arbetets behöriga gång det kräver, kvarstanna i arbetet å tjänsterummet intill ytterligare en timme.

Det torde i detta sammanhang böra erinras om kungl. cirkuläret den 4 december 1908 till Kungl. Maj:ts befallningshavande i länen (bihang till svensk författningssamling n:r 92) angående viss arbetstid å tjänsterummet för länsstyrelsernas tjänstemän och betjänte.

Enligt detta cirkulär skall för ordinarie tjänstinnehavare, i den mån ej i cirkuläret annorlunda stadgas, den dagliga arbetstiden å tjänsterummet varje söckendag utgöra sex timmar.

Den 25 september 1914 har utfärdats kungl. kungörelse (svensk författningssamling n:r 420) angående förtydligande av gällande bestämmelser i fråga om rätt för kvinnligt biträde att i visst fall för åtnjutande av löneförhöjning genom ålderstillägg räkna sig till godo föregående anställningstid.

Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Kronobergs län skrivelse den 5/8 1915.

I den nu föreliggande skrivelsen av den 5 augusti 1915 från Kungl. Maj:ts befallningshavande i Kronobergs län har befallningshavanden erinrat om sina föregående utlåtanden rörande de två kvinnliga biträdesbefattningarna vid länsstyrelsen i nämnda län ävensom därom, att genom kungl. cirkulär den 29 juni 1912 vid länsstyrelsen å ordinarie stat från och med år 1913 uppförts ett skrivbiträde.

[12.] Under anförande vidare att det slags arbete, som vore avsett att vid länsstyrelsen utföras av kvinnliga skrivbiträden, till sin myckenhet ökats, så att det under de två senaste åren blivit icke blott möjligt att för statstjänsten utnyttja de bägge biträdenas arbetskraft i fullkomligt samma omfattning som den ordinarie personalens utan detta även blivit en oavvislig nödvändighet, har Kungl. Maj:ts befallningshavande anhållit, att å ordinarie staten måtte från och med år 1916 uppföras ytterligare ett skrivbiträde vid länsstyrelsen med avlöningsvillkor i likhet med vad som gäller för det därå redan uppförda.

Yttrande av löneregleringskommittén.

Beträffande denna framställning yttrar löneregleringskommittén nu, efter att hava lämnat ovan återgivna utredning, följande:

»Av den i det föregående lämnade redogörelsen framgår, att redan vid den tidpunkt, då utredning verkställdes i anledning av 1906 års riksdags skrivelse i fråga om fastare anställning för vissa biträden hos statens ämbetsverk och myndigheter, hos länsstyrelsen i Kronobergs län funnos anställda två kvinnliga skrivbiträden, vilket antal länsstyrelsen då fann vara fortfarande behövligt. Länsstyrelsen hemställde om dessa biträdens upptagande å lönestaten med rätt till semester, sjukhjälp och pension.

Vid den undersökning, som sedermera föregick framläggandet vid 1912 års riksdag av frågan om fasta biträden hos, bland andra myndigheter, länsstyrelserna, meddelade länsstyrelsen i Kronobergs län, att hos densamma fortfarande funnos anställda två kvinnliga biträden, vilka sysselsattes med renskrivning, det ena för landskansliets och det andra för landskontorets räkning. Enär för dessa biträden var föreskriven en ordinarie daglig arbetstid å de respektive tjänsterummen av allenast fem timmar, och denna arbetstid kunde antagas bliva tillräcklig åtminstone ännu ett eller annat år framåt, hade länsstyrelsen ansett sig icke böra för det dåvarande göra framställning om beredande av fastare anställning åt nämnda biträden.

Löneregleringskommittén, som erfarit, att biträdena voro skyldiga att för arbetes utförande uppehålla sig å tjänsterummen även utöver nämnda fem timmar den tid, som av vederbörande avdelningschef bestämdes, ansåg emellertid fog finnas för uppförande å länets stat av *ett* skrivbiträde.

Detta blev ock, i enlighet med framställning av Kungl. Maj:t, bifallet av 1912 års riksdag.

Vad länsstyrelsen i sin nu förevarande skrivelse av den 5 augusti 1915 anfört giver vid handen, att ett verkligt och stadigvarande behov av *bägge* de ifrågavarande biträdena föreligger och att bägges arbetskrafter icke blott kunna utan även måste för statstjänsten utnyttjas i samma omfattning som den ordinarie personalens i övrigt.

Då alltså av statsmakterna vedertagna betingelser numera torde föreligga för uppförande å stat även av den andra av de ifrågavarande två skrivbiträdesbefattningarna hos länsstyrelsen i Kronobergs län, synes det kommittén icke vara något att erinra mot bifall till den därom gjorda framställningen, i vad den avser själva uppförandet å ordinarie stat av ytterligare ett skrivbiträde vid länsstyrelsen.

Med hänsyn till de avgjorda betänkligheter, som av riksdagen vid upprepade tillfällen uttalats mot att beslut angående avlöningsförmåner skulle givas retroaktiv verkan, anser sig kommittén emellertid icke kunna tillstyrka, att skrivbiträdet i fråga uppföres å stat förrän från och med den 1 januari 1917. [12.]

I avseende å avlöningsförmåner torde vad därutinnan för närvarande är stadgat beträffande befattningshavare av omförmälda slag böra gälla även för det nu föreslagna biträdet. Avlöningen skulle således — då i förevarande fall ortstillägg ej kan ifrågakomma — utgå med lön 700 kronor och tjänstgöringspenningar 350 kronor, tillhopa 1,050 kronor, jämte två ålderstillägg, vartdera å 200 kronor, efter respektive 5 och 10 år.

Vidare torde böra komma i användning enahanda avlöningsvillkor och enahanda övergångsstadgande i fråga om rätt till ålderstillägg, som för de år 1912 på ordinarie stat uppförda skrivbiträdena hos länsstyrelserna.

Utgifter av här ifrågavarande beskaffenhet bestridas, undantagandes ålderstilläggen, från det ordinarie anslaget till tjänstemän och betjänte vid länsstyrelserna, vilket anslag i riksstaten för år 1916 är upptaget till 922,725 kronor. Vid bifall till förevarande framställning skulle detta anslag behöva höjas med 1,050 kronor till 923,775 kronor. Ålderstillägg skulle, såsom vanligt, utgå av det under sjätte huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till ålderstillägg.»

Departementschefen.

Såsom löneregleringskommittén närmare utvecklat, synas fullgoda skäl föreligga för uppförande å ordinarie stat av även det andra av de bägge vid länsstyrelsen i Kronobergs län anställda kvinnliga skrivbiträdena.

Med hänsyn till den inom riksdagen i dylika frågor tillämpade praxis anser jag mig emellertid, i likhet med löneregleringskommittén, icke kunna tillstyrka, att det ifrågavarande skrivbiträdet uppföres å ordinarie stat förrän från och med den 1 januari 1917.

Vad löneregleringskommittén i avseende å avlöningsförmånerna och i övrigt föreslagit har icke givit mig anledning till erinran. Emellertid torde, i likhet med vad år 1912 ägde rum vid uppförande å länsstyrelsernas stat av skrivbiträdesbefattningar, uttryckligt stadgande böra meddelas, att till ifrågavarande skrivbiträdestjänst skall antagas kvinna.

Uppförande å ordinarie stat av ytterligare ett skrivbiträde vid länsstyrelsen i Norrbottens län.

I skrivelse den 30 november 1915 har vidare Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län gjort framställning om uppförande å ordinarie stat av ytterligare ett skrivbiträde vid länsstyrelsen i nämnda län.

Kungl. Maj:ts befallningshavande har därvid anfört följande:

»Genom nådigt brev den 29 juni 1912 har Kungl. Maj:t fastställt sådan ändring i staten för landsstaterna i länen, att från och med år 1913 å ordinarie stat uppförts 43 fasta skrivbiträden, varav för Norrbottens län ett sådant biträde med tjänstgöring å landskansliet. Då emellertid under de senaste åren behovet av ytterligare ett fast skrivbiträde, avsett för landskontoret, gjort sig allt mera kännbart, vågar Kungl. Maj:ts befallningshavande härmed underdånigst hemställa,

[12.] att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder för uppförande, så snart ske kan, å ordinarie stat av ännu ett skrivbiträde för Norrbottens län. Såsom skäl för denna sin anhållan tillåter sig Kungl. Maj:ts befallningshavande underdånigst anföra följande.

Det torde vara en känd sak, att den länsstyrelserna åliggande arbetsbörda under de senaste åren allt mera ökats, dels genom den av ökningen i länens folkmängd och den fortgående utvecklingen betingade ökningen i antalet av de ärenden, länsstyrelserna sedan gammalt haft att handlägga, dels ock därigenom, att en hel mängd nya ärenden lagts under länsstyrelsernas förvaltning. Att denna ökning icke minst drabbat Norrbottens län, torde vara uppenbart, om man besinnar den hastiga folkmängdsökning och den fortgående utveckling på alla områden, som detta län haft att uppvisa under de senaste åren.

Vad särskilt landskontoret beträffar, torde det vara tillräckligt att framhålla endast några få förhållanden, som bidragit till att under de senaste åren öka landskontorets arbetsbörda. När i sammanhang med räntmästartjänsternas indragning länsstyrelsernas kassarörelse överflyttades på riksbanken, förutsattes, att denna förändring skulle komma att i väsentlig mån lindra landskontorens arbete. Erfarenheten har dock visat, att denna omorganisation i stället för att medföra lindring tvärt om medfört ökat arbete dels genom en mera vidlyftig bokföring, dels genom ett mångsidigt rapportsystem m. m. Genom föreskriften, att alla tjänstemän skola äga att uppbära sina löner månadsvis i stället för, såsom förut skett, kvartalsvis, har ett betydligt ökat arbete pålagts landskontoret, som numera vid varje månadsskifte har att avlöna 300 à 400 löntagare. Även de ändrade bestämmelserna angående uppbärande och redovisning av pensionsavgifter hava vållat ökat arbete genom utskrivning för varje månad av långa listor i flera exemplar, genom utanordningar och omföringar av avgifter m. m. Vidare hava de nya skattelagarna av år 1910 med sitt mera invecklade taxeringsförfarande bidragit till att öka arbetet på så sätt, att förberedelserna för prövningsnämnden, vilka visserligen direkt åligga landskamreraren, men till en stor del utföras av underordnade tjänstemän, numera måste göras mycket vidlyftigare än förut. Slutligen torde det vara tillräckligt att erinra om tillkomsten av den nya ecklesiastika boställsordningen, lagen om allmän pensionsförsäkring och nådiga förordningen om understöd i vissa fall åt värnpliktigs hustru och barn, vilka alla författningar pålagt och för framtiden komma att pålägga landskontoret icke obetydligt ökat arbete.

Av länets arbetsredogörelse framgår ock, att antalet på landskontoret handlagda ärenden under de senaste åren varit i stadigt stigande. Här nedan följer en uppgift å antalet under åren 1910—1914 till landskontoret inkomna nya ärenden:

år 1910	6,542	stycken
» 1911	6,801	»
» 1912	7,060	»
» 1913	7,221	»
» 1914	7,619	»

Å landskontoret hava under de senaste åren varit anställda förutom de ordinarie tjänstemännen tre extra landskontorister, därav två med ständig tjänstgöring och en med mera tillfällig anställning, vilken senare vid behov förordnats såsom t. f. häradsskrivare, såsom förrättare av mantalsskrivningar, kontrollant av

kronouppbörder o. d. Av de extra landskontoristerna med ständig tjänstgöring har den ena året om varit upptagen med bokförings- och räkenskapsgöromål, dels såsom t. f. länsbokhållare under tjänstledigheter och under tiden för landsbokens upprättande, dels såsom biträde åt länsbokhållaren. [12.]

Till avlöning åt dessa extra tjänstemän har Kungl. Maj:ts befallningshavande till sin disposition hälften eller 2,750 kronor av det för länet anvisade anslag å 5,500 kronor till arvoden åt extra länsnotarier, extra länsbokhållare och övriga extra biträden samt dessutom vikariatsersättning och tjänstgöringspenningar under de ordinarie tjänstemännens semester och tjänstledighet.

Men förutom nu nämnda extra tjänstemän har Kungl. Maj:ts befallningshavande under de senaste åren nödgats i och för de rena skrivgöromålen ständigt anlita ett extra skrivbiträde, till vilket utbetalats ersättning med 50 öre per ark för verkställd renskrivning. Det har emellertid visat sig svårt att för denna ersättning kunna behålla en person någon längre tid. Emellertid är även för denna tjänstgöring en viss vana med göromålen av behovet påkallad, och ett fast anställt skrivbiträde torde kunna förutom de rena skrivgöromålen medhinna en del arbeten, vilka nu utföras av de extra landskontoristerna. Under sådana förhållanden torde dessas antal i regel kunna begränsas till två, och då det nu till landskontoret utgående extra anslaget sålunda för en rätt lång tid framåt ej torde behöva höjas, torde den verkliga utgiften för statsverket genom anvisande å stat av anslag till ett andra fast skrivbiträde för Norrbottens län bliva liten eller ingen.»

Departementschefen.

I sitt utlåtande över löneregleringskommitténs betänkande den 31 oktober 1907 (delen VII) hemställde länsstyrelsen i Norrbottens län, att endast ett fast biträde, avsett för landskansliet, för det dåvarande måtte uppföras å ordinarie stat. Vad landskontoret beträffade, hade renskrivningsgöromålen dittills kunnat i huvudsak utföras av där anställda extra ordinarie tjänstemän, på grund varav länsstyrelsen ansåg, att med anställande av fast skrivbiträde därstädes *tills vidare* borde anstå. I anslutning härtill föreslog också löneregleringskommittén i sitt förut omförmälda betänkande av den 29 juni 1911 (delen XXIX), att vid nämnda länsstyrelse ett biträde måtte uppföras å ordinarie stat. Sedan, på sätt jag förut omnämnt, i samband med frågan om fasta biträden hos länsstyrelserna i allmänhet enahanda förslag framställts i statsverkspropositionen till 1912 års riksdag, blev detta jämväl riksdagens beslut. Till statsverkspropositionen hade föredragande departementschefen emellertid såsom sin uppfattning uttalat, att skrivbiträden utöver det antal, som då kunde ifrågasättas, antagligen snart komme att av länsstyrelserna påfordras.

Vad Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län i sin ovan återgivna skrivelse anfört, giver vid handen, att ett verkligt och stadigvarande behov av ytterligare ett för landskontoret avsett skrivbiträde vid länsstyrelsen numera föreligger och att biträdets arbetskraft skall

[12.] kunna utnyttjas i samma omfattning som den ordinarie personalens i övrigt. Jag anser mig därför böra tillstyrka även denna framställning.

Avlöningsförmånerna torde böra bliva desamma som för det å länsstyrelsens stat redan uppförda biträdet.

Även beträffande denna skrivbiträdestjänst torde böra meddelas uttryckligt stadgande, att till densamma skall antagas kvinna.

Med åberopande av vad sålunda beträffande bägge de ifrågavarande skrivbiträdesbefattningarna anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

dels medgiva, att å ordinarie stat må från och med år 1917 uppföras *ej mindre* vid länsstyrelsen i Kronobergs län ytterligare ett skrivbiträde med en avlöning av 1,050 kronor, därav 700 kronor lön och 350 kronor tjänstgöringspenningar, vartill kunna komma två ålderstillägg till lönen, det ena med 200 kronor efter fem år och det andra, likaledes med 200 kronor, efter ytterligare fem år, *än även* vid länsstyrelsen i Norrbottens län ytterligare ett skrivbiträde med en avlöning av 1,125 kronor, därav 700 kronor lön, 350 kronor tjänstgöringspenningar och 75 kronor ortstillägg, vartill kunna komma två ålderstillägg till lönen, det ena med 200 kronor efter fem år och det andra, likaledes med 200 kronor, efter ytterligare fem år;

dels förklara,

att till ifrågavarande skrivbiträdestjänster skola antagas kvinnor,

att för åtnjutande av nämnda avlöningsförmåner skola lända till efterrättelse de föreskrifter, som äro eller kunna varda utfärdade angående allmänna villkor och bestämmelser att gälla för å vissa domstolars, ämbetsverks och myndigheters stater uppförda biträdesbefattningar, samt

att biträde, som vid ikraftträdandet av ifrågavarande ändring i staten för länsstyrelserna i Kronobergs och Norrbottens län är anställt hos länsstyrelse och antages till biträde å denna stat från samma tidpunkt, må äga att för åtnjutande av löneförhöjning genom ålderstillägg räkna sig till godo den tid, biträdet

omedelbart därförinnan innehaft stadig anställning hos länsstyrelsen; [12.]

dels ock av nu ifrågavarande anledning från och med år 1917 höja det ordinarie anslaget till tjänstemän och betjänte vid länsstyrelserna från 922,725 kronor med 2,175 kronor till 924,900 kronor.

3. Övergångsstat, *oförändrat ordinarie anslag* . . kronor 56,800: —

4. **Anlitande av sakkunniga till biträde vid utredningar m. m.**

Under åberopande av vad jag under punkt 9 här ovan anfört, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen [13.]

Anlitande av sakkunniga till biträde vid utredningar m. m. (Ordinarie anslag.)

att från och med år 1917 i riksstaten under sjätte huvudtiteln uppföra ett ordinarie förslagsanslag om högst 24,000 kronor att användas *till anlitande vid länsstyrelserna av sakkunniga för att biträda vid utredningar m. m.*

5. **Arvoden åt extra länsnotarier, extra länsbokhållare och övriga extra biträden vid länsstyrelserna m. m.**

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beslöt 1908 års riksdag i samband med lönereglering för landsstaterna i länen att för beredande av tillgång till arvode åt extra länsnotarier och övriga extra biträden hos länsstyrelserna samt till vikariatsersättning under semester för därtill berättigade tjänstemän på ordinarie stat anvisa ett reservationsanslag av 193,000 kronor. Riksdagen förklarade därvid, att efter indragning av lanträntmästartjänst Kungl. Maj:ts vederbörande befallningshavande skulle äga att uppbära samt mot redovisning och med besparing av anslag från nyssnämnda reservationsanslag, på sätt Kungl. Maj:t kunde finna gott stadga, till extra biträdens avlöning använda de den indragna tjänsten tillhörande provisioner. [14.]

Arvoden åt extra länsnotarier m. m. (Ordinarie anslag.)

[14.] Beloppet av nämnda anslag förblev sedermera oförändrat, intill dess 1914 års förra riksdag på Kungl. Maj:ts förslag medgav en förhöjning av anslaget med 20,000 kronor till 213,000 kronor. Denna förhöjning skedde för beredande av vikariatsersättning under semester för de vid länsstyrelserna anställda skrivbiträden och vaktmästare samt av ökade medel till förstärkning av länsstyrelsernas extra arbetskrafter.

Jag tillåter mig nu att ånyo bringa frågan om förhöjning av omförmälda anslag under Kungl. Maj:ts övervägande. Anledningen härtill är närmast den, att anslaget, oaktat den redan skedda förhöjningen, tagits så hårt i anspråk, att medel icke synas vara att tillgå för de flerstädes yppade trängande behov av förstärkta arbetskrafter hos länsstyrelserna.

Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Södermanlands län framställning den 7/5 1915.

I detta sammanhang ber jag emellertid att särskilt få uppehålla mig vid en av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Södermanlands län den 7 maj 1915 gjord underdånig framställning därom, att hos länsstyrelsen måtte, med bibehållande av nuvarande extra länsnotarietjänsten, antingen inrättas en andra länsnotarietjänst eller, därest denna anhållan icke omedelbart eller alldeles icke kunde vinna bifall, få anställas ytterligare en extra länsnotarie med arvode tillsvidare av högst 2,500 kronor om året. På skäl, som längre fram skola anföras, finner jag mig förhindrad att hemställa om bifall till ifrågavarande framställning, såvitt den avser inrättande i nämnda län på ordinarie stat av en andra länsnotariesyssla. Emellertid hava under detta ärendes förberedande behandling hos de hörda myndigheterna synpunkter framhållits, vilka jag anser för bedömande av nu förevarande ärende i dess helhet så belysande, att jag vill, om ock i sammanträngd form, redogöra för vad i ärendet förekommit.

Till stöd för sin hemställan åberopade befallningshavanden följande.

Genom nytillkomna författningar och bestämmelser rörande krigsberedskapen, tillsynen över utlänningar m. m. hade Kungl. Maj:ts befallningshavande fått sig ålagd en ny arbetsbörda, som under hittillsvarande förhållanden medförde, att landskansliets i länet övriga många och olikartade tjänsteåligganden icke kunde medhinnas inom skälig tid, därest icke landskansliets arbetspersonal, som varit otillräcklig även före tillkomsten av ovannämnda nya arbetsbörda, ökades åtminstone med ytterligare en tjänsteman med juridisk bildning.

Vid krig eller krigsfara skulle det bliva alldeles omöjligt för länsstyrelsen att med nuvarande antal tjänstemän, av vilka dessutom en eller flere då eventuellt måste beordras till civil tjänstgöring å annat håll, nöjaktigt fullgöra sina tjänsteåligganden.

[14.]

Under senare åren hade de egentliga mobliserings- och rekvisitionsärendena närmast omhänderhafts av en tjänsteman å landskontoret samt de å landskansliet upptagna ärendena rörande krigsberedskapen av en tjänsteman å landskansliet.

Såväl för länsstyrelsens arbete som för vinnande av fullt enhetlig behandling av ifrågavarande ärenden vore det helt visst lämpligast, att alla ärenden rörande krigsberedskapen upptoges å samma avdelning av länsstyrelsen — landskansliet — och omhänderhades av en där anställd särskild föredragande med stadigvarande biträde av en annan tjänsteman, som på så sätt samlade tillräckliga insikter och erfarenhet för att vid förfall kunna tjänstgöra såsom dylik föredragande.

Ett sådant uppdrag skulle givetvis icke kunna anförtros åt annan tjänsteman än den, som ägde juridisk bildning och på grund av flerårig tjänstgöring hos länsstyrelsen hade ingående kännedom om länsstyrelsens och landsstatens befogenhet och arbetssätt samt om vissa förhållanden inom länet, särskilt länets indelning i olika hänseenden samt vederbörande myndigheters och personers namn och adresser.

Statskontoret.

Statskontoret har i infordrat utlåtande, avgivet den 9 september 1915, yttrat följande.

Vad länsstyrelsen i sin framställning anfört syntes knappast utgöra någon starkare motivering för behovet av en ny stadigvarande tjänst hos länsstyrelsen, varför statskontoret, jämväl med hänsyn därtill att den på länsstyrelsens behov av arbetskrafter delvis inverkande frågan om fögderiförvaltningens ordnande ännu icke blivit löst, ej kunde tillstyrka någon framställning till riksdagen om inrättande av en andre länsnotarietjänst hos befallningshavanden i Södermanlands län.

Huruvida åter de rådande förhållandena kunde kräva en mera tillfällig förstärkning av länsstyrelsens arbetskrafter, vore en fråga, som syntes statskontoret böra prövas i sammanhang med andra länsstyrelsers anspråk på ökade anslag till extra biträden.

I avseende härå ville statskontoret emellertid framhålla, att, sedan genom nådigt brev den 26 mars 1915 höjda anslag till avlönande av extra biträden blivit vissa länsstyrelser från och med samma år beviljade — därvid, bland annat, Kungl. Maj:ts befallningshavande i Södermanlands län fått sitt årliga anslag ökat från 5,000 till 6,500 kronor — det av länsstyrelsen nu för anställande av ytterligare en extra länsnotarie begärda beloppet av 2,500 kronor icke torde kunna anvisas, med mindre det för dylika ändamål till buds stående ovan omnämnda reservationsanslaget bleve ytterligare ökat.

Med avseende å vad sålunda förekommit hemställde statskontoret, att länsstyrelsens framställning ej måtte för det dåvarande till någon åtgärd föranleda.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Södermanlands län den 21/9 1915.

Efter det Kungl. Maj:ts ifrågavarande befallningshavande tagit kännedom om statskontorets ovanberörda utlåtande, har befallningshavanden i ärendet inkommit med ytterligare en underdånig skrivelse, dagtecknad den 21 september 1915.

[14.] Befallningshavanden utvecklar däruti sin ovannämnda tidigare framställning samt framhåller därvid tillika ytterligare några omständigheter, som synas befallningshavanden böra beaktas vid ärendets avgörande.

Med åberopande av vad i befallningshavandens omförmälda båda framställningar blivit anfört, hemställer befallningshavanden slutligen, att Kungl. Maj:t täcktes dels vidtaga åtgärder för att hos länsstyrelsen i Södermanlands län, med bibehållande av nuvarande extra länsnotarietjänsten, så snart som möjligt inrätta en andre länsnotarietjänst, dels ock, i avbidan därå att sådan ordinarie tjänst bleve inrättad, av möjligen befintliga besparingar å reservationsanslaget till extra biträden hos länsstyrelserna anvisa, utöver det i stat upptagna beloppet av 6,500 kronor, från och med år 1916 ett belopp av 3,500 kronor om året, nämligen 2,500 kronor för anställande hos länsstyrelsen av en eller möjligen två extra tjänstemän med juridisk utbildning och 1,000 kronor till möjliggörande av högre arvoden åt dem av landskansliets extra tjänstemän, som ej hade sådan utbildning.

Därest Kungl. Maj:t ej skulle finna skäl att bifalla denna framställning, anhåller befallningshavanden, det Kungl. Maj:t täcktes dels medgiva, att hos länsstyrelsen finge från och med år 1916, med bibehållande av nuvarande extra länsnotarietjänsten, anställas ytterligare en extra länsnotarie med arvode av högst 2,500 kronor om året, dels av möjligen tillgängliga besparingar å förenämnda anslag anvisa från och med år 1916 tillsvidare ett belopp av 2,500 kronor om året till arvode åt denne nye tjänsteman ävensom ett belopp av 1,000 kronor om året för möjliggörande av högre arvoden åt vissa av landskansliets övriga extra tjänstemän.

Skulle det av befallningshavanden begärda beloppet 3,500 kronor icke kunna anvisas av det från och med år 1915 av riksdagen beviljade anslaget till avlöning åt extra biträden vid länsstyrelserna, hemställer befallningshavanden till sist, att Kungl. Maj:t måtte dels av besparingar å nämnda anslag anvisa för år 1916 så högt belopp, som förhållandena kunde medgiva, för anställande hos länsstyrelsen av en eller två extra tjänstemän med juridisk utbildning och för möjliggörande av högre arvoden åt vissa av landskansliets extra tjänstemän, som saknade dylik utbildning, dels hos riksdagen göra de propositioner, som kunde vara nödvändiga för fullständigt bifall till endera av befallningshavandens i sistnämnda skrivelse gjorda två framställningar.

Löneregleringskommittén.

Genom remiss den 23 september 1915 anmodades löneregleringskommittén att avgiva yttrande över den av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Södermanlands län gjorda framställningen.

Efter att hava kastat en återblick på den grundsats i fråga särskilt om antalet länsnotarier i de olika länen, vilken gjorts gällande hos landsstatskommittén av år 1873, nämligen att företrädesvis målens antal borde därvid vara bestämmande, anmärker löneregleringskommittén, att 1873 års kommitté dock icke stått främmande för den tanken, att även länens folkmängd övade inflytande på frågan om antalet länsnotarietjänster. Med denna sin uppfattning hade landsstatskommittén föreslagit i flera län två, men i de övriga endast en länsnotarie. Civilministern hade vid föredragning i statsrådet av landsstatens regleringsfråga den 4 januari 1878 anfört, att det syntes honom vara att, framför landsstatskommitténs förslag beträffande antalet länsnotarier, föredraga att, såsom kammar-

kollegium och statskontoret i ett senare avgivet yttrande tillstyrkt, på ordinarie stat tillsätta endast *en* länsnotarie i varje län, men att, med överlämnande till Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall av frågan, om och för huru lång tid anställandet av ännu en länsnotarie vore i vissa län nödigt, bereda för sådana extra länsnotariers avlöning tillgång till arvoden att till högst visst belopp, efter Kungl. Maj:ts beprövande, ställas till Kungl. Maj:ts befallningshavandes förfogande i de län, där extra länsnotarier ansåges behövliga. [14.]

Vad departementschefen sålunda hemställt vann Kungl. Maj:ts godkännande, och i enlighet därmed framlades förslag i ämnet i proposition till 1878 års riksdag. I den utav riksdagen i anledning av propositionen antagna och av Kungl. Maj:t den 31 maj 1878 fastställda staten för vissa tjänstemän samt för vaktbetjänte vid landsstaten fanns ock såsom dittills uppförd allenast en ordinarie länsnotarie i varje län.

Med anmärkning, att olikheten i folkmängd således icke vid 1878 års löne-reglering föranledde olika antal ordinarie länsnotarier i de skilda länen, men att nämnda olikhet dock i annat avseende tillerkänts företrädesvis bestämmande betydelse i berörda löneregleringen, påvisar löneregleringskommittén, att uti vad beträffande länsnotarietjänsternas antal bestämts genom 1878 års allmänna landsstatsreglering icke någon ändring skedde förrän genom 1908 års motsvarande reglering. Oavsett därom gjorda yrkanden inrättades icke under mellantiden nya tjänster, men, i enlighet med vad civilministern år 1878 förordat och riksdagen godkänt, tillsattes extra länsnotarier efter hand i den utsträckning, att vid början av år 1906 två extra länsnotarier funnos i vartdera av Malmöhus och Göteborgs och Bohus län samt en sådan tjänsteman i vart av de övriga länen med undantag endast för fyra av dem. Hos statsmakterna har således den uppfattning såväl vid 1878 års reglerings genomförande varit antagen som ock under dess giltighetstid förblivit gällande, att särskilda länsstyrelsers behov av nya arbetskrafter icke gärna borde föranleda inrättande av nya ordinarie befattningar därstädes utan vinna beaktande genom anställande av blott extra biträden, intill dess en förnyad allmän reglering funnits påkallad.

Grunden för denna uppfattning syntes påtaglig och till sin befogenhet väsentligen oemotsäglig. Ändring i den en gång efter jämförelse mellan samtliga länsstyrelser inbördes fastställda uppskattningen av de särskilda styrelsernas behov av ordinarie tjänstepersonal borde vidtagas allenast efter förnyad sådan allmän prövning. Skedde dylik ändring — särskilt där den avsåge en ökning av den ordinarie personalen — för en länsstyrelses vidkommande, utan att därvid undersökning och jämförelse ägt rum, huruvida förhållandena hos andra länsstyrelser påkallade en lika ändring även för deras del, så kunde lätteligen uppkomma en ojämnhet de särskilda länsstyrelserna emellan, vilken icke vore förenlig med god förvaltningsorganisation och som säkerligen skulle visa sig föranleda olägenhet i skilda hänseenden.

Sedermera, och efter det statskontoret av förekommen anledning den 14 oktober 1902 till Kungl. Maj:t avgivit utlåtande angående av ämbetsverket verkställd allmän revision av avlöningsförhållandena vid landsstaten med därpå grundat förslag till löneregleringen, hade löneregleringskommittén på befallning behandlat den sålunda då föreliggande löneregleringsfrågan och den 27 februari 1906 avgivit sitt betänkande. Därvid hade kommittén, med erinran att hos länsstyrelserna i mån av arbetets ökning extra arbetskrafter under de gångna årens lopp måst anlitas i allt vidsträcktare mån, understundom till och med i större

[14.] omfattning än som torde kunna anses ur det allmännas synpunkt gagneligt och lämpligt, uttalat, att det syntes kommittén påkallat, att åtgärder vidtoges till förstärkning av de ordinarie arbetskrafterna hos en del länsstyrelser. Målens antal borde därvid icke tilläggas avgörande betydelse, enär ytterst folkmängdens storlek syntes bestämma göromålens hos länsstyrelserna omfattning och besvärlighet. Med tillämpning av denna även av statskontoret tidigare biträdda uppfattning hade löneregleringskommittén föreslagit, förutom en ordinarie länsnotarie i varje län, i Malmöhus län 1 andre och 1 tredje länsnotarie, i 16 andra län 1 andre länsnotarie i varje, varemot i övriga 7 län icke någon ytterligare länsnotariesyssla ansetts erforderlig.

Löneregleringskommittén fäster uppmärksamhet därvid, att, efter det 1908 års lönereglering genomfördes, icke någon ytterligare ordinarie länsnotariebefattning inrättats, likasom ej heller antalet av övriga ordinarie befattningar vid de särskilda länsstyrelserna sedan dess undergått någon förändring, änskönt med allt skäl kunde antagas, att den länsstyrelserna påvilande arbetsmängden efter nyssnämnda tidpunkt måste anses undergått en icke obetydlig ökning.

På grund av vad nu erinrats rörande tillkomsten av den senast verkställda löneregleringen för länsstyrelserna och i fråga om den därefter förflutna tiden funne kommittén påtagligt, att för denna reglering varit grundläggande och alltjämt upprätthållits enahanda uppfattning av dess allmänna karaktär och syfte, som, på sätt ovan framhållits, var hos statsmakterna gällande i fråga om 1878 års motsvarande reglering, eller således att icke någon ny ordinarie befattning borde hos en särskild länsstyrelse inrättas, med mindre vid förnyad allmän reglering eller efter eljest verkställd jämförande prövning av vederbörliga förhållanden hos de övriga länsstyrelserna säkerhet vunnits, att ej en sakligt icke motiverad ojämnhet i avseende å ordinarie arbetskrafter uppstode länsstyrelserna emellan. För bifall till en enstaka länsstyrelses begäran om ny ordinarie tjänst borde således vara erforderligt, att till stöd för denna begäran förefunnes sådana särskilda förhållanden inom styrelsens arbetsområde, som icke föreligga eller icke äga likvärdig motsvarighet för andra länsstyrelser.

Med fasthållande av nu angivna synpunkter beträffande gällande organisation av länsstyrelserna borde enligt löneregleringskommitténs mening förevarande framställning från Kungl. Maj:ts befallningshavande i Södermanlands län om inrättande därstädes av en andre länsnotarietjänst prövas. Vid 1908 års lönereglering hade, förutom vad anginge Malmöhus län med ett invånartal av vida över 400,000, och där fördenskull två ytterligare länsnotarietjänster inrättats, ett folkmängdstal av mera än 200,000 satts såsom norm för beviljande av en andre länsnotariesyssla; dock att beträffande Stockholms län och de tre nordligaste länen, änskönt de vid den tiden icke hade så högt folkmängdstal, en sådan tjänst ansetts betingad av säregna förhållanden. Då nu varken invånarantalet eller kända säregna omständigheter syntes för Södermanlands län kräva inrättande av en andre länsnotarietjänst på ordinarie stat, ansåge löneregleringskommittén, i anslutning till statskontorets mening, att tillräcklig motivering icke av Kungl. Maj:ts befallningshavande anförts för behovet av en ny stadigvarande tjänst hos länsstyrelsen.

För den händelse Kungl. Maj:t ej skulle finna skäl vidtaga åtgärder för att hos länsstyrelsen i Södermanlands län måtte, med bibehållande av nuvarande extra länsnotarietjänsten, så snart som möjligt inrättas en andre länsnotarie-

befattning, hade befallningshavanden i länet i skrivelsen den 21 september 1915 gjort vissa hemställanden, på sätt ovan är angivet. [14.]

Dessa hemställanden avsåge möjliggörande av dels anställande hos länsstyrelsen av ytterligare (åtminstone) en extra tjänsteman med juridisk utbildning (extra länsnotarie), dels ock höjning av nu utgående arvoden åt vissa extra tjänstemän å landskansliet, vilka icke äga dylik utbildning; och skulle för dessa ändamål erforderliga medel anvisas från ordinarie reservationsanslaget till arvoden åt extra länsnotarier m. m.

Det skulle bliva för vidlyftigt att här återgiva vad löneregleringskommittén härutinnan anfört, och jag måste därför nöja mig med att omförmäla, hurusom kommittén betonat, att spörsmålet om anvisande av medel från reservationsanslaget i fråga för sådan förstärkning av länsstyrelsens arbetskrafter, som här avses, borde prövas icke ensamt för sig utan i sammanhang och under jämförelse med andra länsstyrelsers anspråk på ökade medel för extra biträden av ett eller annat slag. Det ifrågavarande reservationsanslagets natur syntes nödvändiggöra ett sådant förfaringssätt.

I samband härmed vill jag omnämna, att jag i skrivelse till kommittén den 11 november 1915 anmodat kommittén att vid behandlingen av det till kommittén remitterade ärendet jämväl taga under övervägande, huruvida anledning kunde anses föreligga att hos riksdagen göra framställning om höjning av nämnda anslag.

Med föranledande även av denna anmodan har kommittén meddelat, att för kommittén vore känt, hurusom hos Kungl. Maj:t för det närvarande jämväl från andra länsstyrelser än Kungl. Maj:ts befallningshavande i Södermanlands län föreligga framställningar, innefattande anspråk på ökade medel från anslaget i fråga. Skulle Kungl. Maj:t ävenledes finna, att ett eller flera av dessa anspråk borde i större eller mindre mån utan uppskov tillmötesgås, vore det så mycket hellre att antaga, att det nämnda anslaget med dess nuvarande belopp, 213,000 kronor, ej kan anses tillräckligt för ett behörigt fyllande av de ändamål, som äro därmed avsedda.

Oavsett vad rörande nyssberörda framställningar från andra befallningshavande än i Södermanlands län komme att beslutas, ville kommittén, under hänvisning till vad ovan av kommittén anförts, alltså uttala, att, därest vid sådan gemensam och jämförande prövning, som här förut omförmälts, av samtliga föreliggande framställningar om ökade medel för ändamål, för vilka det ordinarie reservationsanslaget till arvoden åt extra biträden vid länsstyrelserna m. m. är avsett, Kungl. Maj:t skulle finna dess befallningshavandes i Södermanlands län förevarande anhållan om anvisande av medel från nämnda anslag för sådan förstärkning av dess arbetskrafter, varom nu vore fråga, böra snarast tillgodoses, framställning torde böra göras till 1916 års riksdag om höjning av ifrågavarande ordinarie reservationsanslag med belopp, som i följd av nyssberörda prövning kunde finnas erforderligt och i övrigt lämpligt.

[14.] Departementschefen.

På de skäl, som av statskontoret och löneregleringskommittén anförts och då anledning icke nu synes mig förekomma att nu underkasta organisationen och frågan om antalet av de erforderliga ordinarie arbetskrafterna hos länsstyrelserna en allmän revision, finner jag mig ej kunna förorda Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Södermanlands län framställning, såvitt den avser inrättandet av en ny ordinarie tjänst. I överensstämmelse härmed får jag avstyrka bifall jämväl till särskilda framställningar om inrättande av ny ordinarie länsnotarie- eller länsbokhållartjänst, vilka inkommit från Kungl. Maj:ts befallningshavande i Uppsala, Jönköpings samt Göteborgs och Bohus län.

Vad angår Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Södermanlands län framställning i övrigt, nämligen i fråga om behovet av ökat anslag för beredande av extra biträden hos länsstyrelsen, får jag erinra därom, att sådant behov gjorts gällande i flera andra från skilda länsstyrelser under senare tid inkomna och ännu på prövning beroende ansökningar. Lika med statskontoret och löneregleringskommittén har jag ansett även detta spörsmål böra på en gång och allsidigt undersökas och bedömas. Så länge det av riksdagen för ändamålet anvisade reservationsanslaget ännu lämnade tillgång för tillgodoseende av de tid efter annan från länsstyrelserna inkommande anmälningarna om ökat behov av anslag, kunde sådant i varje fall prövas. Då anslaget nu är i det allra närmaste taget i anspråk, så att fråga kan uppstå om behovet av en förhöjning, synas de skilda länens behov böra på en gång tagas under omprövning för att, i den mån förhöjt anslag prövas oavvisligt, för riksdagen anmälas.

Ledd av en sådan uppfattning har jag i cirkulärskrivelse till Kungl. Maj:ts samtliga befallningshavande den 19 november 1915 meddelat, att jag för vinnande av en jämförande översikt ansett av nöden att åstadkomma en fullständig utredning angående ifrågavarande reservationsanslags användning hos de skilda länsstyrelserna. Jag anmodade fördenskull Kungl. Maj:ts befallningshavande att till mig inkomma med uppgifter om

1. antalet hos en var länsstyrelse nu anställda
   a) extra länsnotarier,
   b) extra länsbokhållare,
   c) extra landskanslister med ständig tjänstgöring,
   d) extra landskontorister » » »,
   e) extra landskanslister med tjänstgöring av mera tillfällig art,
   f) extra landskontorister med tjänstgöring av mera tillfällig art.

2. det belopp, som under år 1915 utginge till en var av dessa tjänstemän: [14.]
   a) såsom arvode omedelbart från anslaget,
   b) » vikariatsersättning » » ,
   c) för andra av Kungl. Maj:ts befallningshavande dem anförtrodda uppdrag i statens tjänst såsom sekreterarskap i prövningsnämnd, vikariat för fögderitjänstemän m. m.,
3. för en var sådan extra tjänsteman:
   a) hans nuvarande levnadsålder och ålder vid vunnen anställning,
   b) hans avlagda examina,
   c) hans ungefärliga dagliga arbetstid under tjänstgöring hos länsstyrelsen.

Vidare anmodade jag Kungl. Maj:ts befallningshavande, att, för den händelse länsstyrelsen enligt nådigt bemyndigande uppbure samt mot redovisning till extra biträdens avlöning använde de den i vissa län indragna lanträntmästartjänsten tillhörande provisioner, befallningshavanden måtte jämte ovan infordrade uppgifter lämna upplysning om det belopp, vartill samma provisioner för år 1914 uppgått.

Slutligen och då det vore av vikt att i detta sammanhang på en gång inhämta underrättelse, huruvida nu gällande fördelning av ifrågavarande anslag inom de skilda länen finge anses vara för den närmaste framtiden tillfredsställande eller i vad mån göromålens mängd tilläventyrs gjorde en förhöjning oavvislig, anhöll jag, att Kungl. Maj:ts befallningshavande ville samtidigt även i detta hänseende yttra sig. Vid en eventuell framställning om sådan förhöjning borde möjligast exakta uppgifter lämnas om de förhållanden, varav densamma betingades.

De inkomna svaren på denna min cirkulärskrivelse synas mig innebära ett ojävaktigt vittnesbörd därom, att i främsta rummet ökningen av målens antal under de senaste 8 à 10 åren omöjliggör för länsstyrelserna i stort sett att fylla de på dessa ämbetsmyndigheter i vår tid vilande uppgifter, med mindre det i riksstaten uppförda reservationsanslaget till arvoden åt extra länsnotarier, extra länsbokhållare och övriga extra biträden vid länsstyrelserna m. m. icke oväsentligt höjes. Sålunda framhålles i svarsskrivelserna, att helt och hållet nya grupper av mål genom senaste tids lagstiftning fallit på länsstyrelsernas lott. Dit höra sådana ärenden som dessa myndigheters befattning med krigsberedskapen, med tillsynen över i riket vistande utlänningar, den pågående avlösningen av frälseräntor, i många län till ett betydande antal, utarrendering av prästerskapets löneboställer enligt den nya lagstiftningen om prästerskapets avlöning, mål som äga samband med pensionsförsäkringslagen, med författningarna om värnskatt och krigskonjunkturvinst, utvecklingen av statens kassarapportsystem och där-

[14.] med sammanhängande särskild redovisning av vissa medel o. s. v. Men icke blott ökningen av antalet mål är för mig bestämmande för uppfattningen om behovet av anslagets höjning. Möjligheten att vinna och bibehålla dugliga arbetskrafter beror naturligen i hög grad på de förmåner, staten bjuder. Då befordringsutsikterna vid landsstaten icke äro de bästa, inses lätt, att, såsom också flera länsstyrelser framhållit, detta förhållande i vår tid ganska kännbart spelar in och i sin mån liksom de stegrade levnadskostnaderna försvårar Kungl. Maj:ts befallningshavandes bemödanden att skaffa extra arbetskrafter. I följd härav har till exempel i Örebro län den ordinarie andre länsnotarietjänsten stått tidtals obesatt på grund av svårigheten att anskaffa en vikarie under den tid innehavaren förvaltat annan tjänst; och hava de ordinarie tjänstemännen i Göteborgs och Bohus och i Västernorrlands län samt annorstädes av samma orsak icke kunnat erhålla dem tillförsäkrad semester i full utsträckning.

Härmed anser jag mig hava uppvisat det ofrånkomliga nödtvånget av en förhöjning i det ifrågavarande reservationsanslaget, och anser jag mig böra tillstyrka en icke obetydlig ökning av detsamma. Jag vill i sammanhang därmed framhäva ett missförhållande i fråga om det hittills tillgängliga anslagets fördelning, som jag ansett, att man borde söka undanröja. Anslagets begränsade belopp har nämligen nödgat Kungl. Maj:t att reducera länsstyrelsernas krav på andel i anslaget, vilket i sin ordning medfört, att förnyade framställningar alltjämt inkommit. Obestridligt är, att härav vållats en viss ojämnhet emellan länen, som måhända understundom övergått till obillighet; och vill jag såsom exempel därå åberopa vad Kungl. Maj:ts befallningshavande i Göteborgs och Bohus län framhåller, nämligen att länsstyrelsen i detta län måst månad efter månad utan gottgörelse begagna extra tjänstemäns arbete. Sådant anses numera med skäl icke förenligt med statens värdighet, desto mindre som anställandet av extra tjänstemän mot ingen eller alldeles otillräcklig ersättning kan grundlägga för dem en undergrävd ekonomi, som ofta nog icke under ett helt liv kan botas.

Vidkommande den gottgörelse, som lärer böra varje enskild extra tjänsteman beredas, anser jag mig, trots nu rådande dyrtid, icke böra gå utöver de belopp, som på sin tid ifrågasattes av löneregleringskommittén i dess den 27 februari 1906 avgivna betänkande, sid. 275, och vilka sedermera vunnit tillämpning i nu gällande 1908 års lönereglering för länsstyrelserna. Innan jag går in på uppgiften att beräkna de skilda länens behov av andel uti ifrågavarande reservationsanslag, har

jag ansett mig böra förutskicka några anmärkningar, vartill de inkomna yttrandena giva anledning. [14.]

Av handlingarna har jag sålunda inhämtat, att man i ett och annat län, med avseende på av en extra tjänsteman utfört renskrivningsarbete, tilldelat honom ett avrundat ersättningsbelopp ur sjätte huvudtitelns anslag till skrivmaterialier, expenser, ved m. m. och sålunda berett sig så att säga en tillökning i den länet medgivna andel av reservationsanslaget för arvoden åt extra tjänstemän. I avseende härå vill jag uttala den uppfattning, som också delats av löneregleringskommittén, att extra ordinarie tjänstemän icke skola sysselsättas med renskrivning eller dylikt arbete, utan att härtill böra anlitas särskilda renskrivare med användande av därför avsett anslag.

Vidare föranlåtes jag framhålla vikten därav, att Kungl. Maj:ts befallningshavande, även om de såsom bruket är antaga till extra ordinarie landskanslister eller landskontorister ett flertal unga män, vilka anses äga förutsättningar att med tiden befordras på landstatsbanan, dock icke till tjänstgöring i länsstyrelsen inkalla flera sådana extra tjänstemän än göromålens mängd oundgängligen kräver. Till en förmodan, att denna gräns överskridits, har jag föranletts av den upplysningen, som handlingarna lämna, att i ett par icke alltför stora län ej mindre än 13 extra tjänstemän i nämnda grad under senaste tid anlitats. Att utöver det vanliga behovet av ständigt tjänstgörande extra tjänstemän anledning skall understundom förekomma att begagna sig av tillfälliga extra biträdens hjälp, finner jag uppenbart, men jag anser på samma gång all nödig och möjlig begränsning därvidlag vara ur såväl statens som de extra tjänstemännens intresse att förorda.

Av de inkomna uppgifterna framgår, att vissa länsstyrelser låta en extra tjänsteman, som fått visst årsarvode sig tillförsäkrat, åtnjuta detta oavkortat, även om han under större eller mindre del av året genom vikariat på ledigvarande ordinarie beställning uppbär därmed förenade tjänstgöringspenningar. Andra länsstyrelser däremot iakttaga den regeln, att sådan tjänsteman får, med avseende på de uppburna tjänstgöringspenningarna från den av honom förvaltade ordinarie tjänst, av sitt årsarvode avstå ett passande belopp, vilket då i allmänhet torde användas till ersättning åt tillfälliga extra biträden. Även om, vilket jag ej vill bestrida, skäl kunna anföras för såväl det ena som det andra tillvägagångssättet, anser jag ett sådant olika förfaringssätt icke tillfredsställande, utan synes enhetlighet härutinnan böra åstadkommas i den riktning att vederbörande för sådant fall får avstå en del av

[14.] arvodet. Att sådant däremot icke kan ifrågasättas med avseende på extra tjänstemän med mera tillfällig anställning, vilkas arvode i allmänhet har karaktär av gratifikation, ligger i sakens natur.

Vidkommande därefter beloppet av den ifrågasatta anslagsförhöjningen har jag, med ledning av Kungl. Maj:ts befallningshavandes inkomna redogörelser för de olika länens anslagsbehov för extra tjänstemän samt med fästat avseende på länens folkmängd och därav i främsta rummet beroende arbetsbörda, på antalet av å stat i varje län uppförda ordinarie tjänster, antalet handlagda mål inom de särskilda länen samt kända säregna förhållanden inom vissa län m. m., sökt att, så vitt det varit möjligt, beräkna den summa, som för en tid framåt lärer böra varje län anvisas.

För sådant ändamål har jag inom departementet med biträde av tillkallade sakkunniga låtit länsvis dels göra en sammanfattning av vad de skilda länsstyrelserna i huvudsak anfört och dels i en tablå uppställa det på den verkställda undersökningen grundade resultatet. Nämnda sammanfattning, som har formen av en P. M., hemställer jag måtte jämte tablån få såsom bilaga åtfölja statsrådsprotokollet.

Av innehållet i nämnda handlingar framgår, att de sakkunniga funnit, att för ett någorlunda nöjaktigt tillgodoseende av länsstyrelsernas behov skulle för arvoden åt extra länsnotarier, extra länsbokhållare och extra biträden fordras ett belopp av 213,750 kronor. Av det nuvarande anslaget disponeras en del av omkring 46,800 kronor till vikariatsersättning samt avlöning åt extra vaktbetjäning, vadan av anslaget återstår ett belopp av omkring 166,200 kronor att användas till arvoden av förut omförmäld art. Då någon mindre del av anslaget torde böra finnas reserverad för att kunna användas vid oförutsedda eller tillfälliga behov, hava de sakkunniga hos mig framhållit önskvärdheten av att en ökning av anslaget komme att äga rum med i runt tal 55,000 kronor.

Det har givetvis icke varit möjligt för mig att bilda mig ett slutgiltigt omdöme om i vad mån de av de sakkunniga för de olika länen föreslagna anslagsbeloppen kunna utgöra grundval för en blivande fördelning av ett behövligt ökat anslag för ifrågavarande ändamål. Vid den ytterligare utredning, som bör föregå en sådan fördelning, torde det måhända visa sig erforderligt att i ett eller annat avseende frångå vad de sakkunniga i fråga om nämnda fördelning föreslagit. Att märka är ju ock, att de sakkunnigas förslag härutinnan tillkommit endast i syfte att giva en utgångspunkt för frågan i vad mån en förhöjning av

anslaget bör äga rum. I huvudsak synes mig emellertid icke vara något att erinra mot det resultat, vartill de sakkunniga kommit. Jag finner mig därför böra tillstyrka en förhöjning av anslaget med av de sakkunniga förordat belopp av 55,000 kronor. Med den förhöjning av anslaget, som sålunda blivit ifrågasatt, torde med detsamma jämväl kunna bestridas erforderlig vikariatsersättning i anledning av uppförande å ordinarie stat av de två kvinnliga skrivbiträden, varom i nästföregående punkt omförmäles. [14.]

På grund av vad jag sålunda yttrat, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att från och med år 1917 höja det å ordinarie stat uppförda reservationsanslaget till *arvoden åt extra länsnotarier, extra länsbokhållare och övriga extra biträden vid länsstyrelserna m. m.*, nu 213,000 kronor, med 55,000 kronor eller till 268,000 kronor.

6. Fögderiförvaltningarna.

I skrivelse den 11 december 1913 meddelade statskontoret, att jämlikt särskilda nådiga brev nedannämnda länsmansboställen indragits till statsverket, nämligen den 14 mars 1911, enligt nådigt brev den 3 februari 1911, det länsmanstjänsten i Frösåkers härads södra distrikt av Stockholms län anslagna bostället $^3/_4$ mantal Sanda nr 5 med i stat beräknad avkomst av 500 kronor, det länsmanstjänsten i Frösåkers härads norra distrikt av samma län anslagna bostället $^1/_2$ mantal Fors nr 5 med ett avkomstbelopp beräknat till 240 kronor samt det länsmanstjänsten i Frosta härads västra distrikt av Malmöhus län anslagna bostället $^1/_8$ mantal Slagstorp nr 3 med i stat beräknad avkomst av 760 kronor; den 14 mars 1912, enligt nådigt brev den 11 november 1910, det länsmanstjänsten i Kinda härads norra distrikt av Östergötlands län anslagna bostället $^1/_2$ mantal Aska mellangården nr 1 med i stat beräknad avkomst av 360 kronor samt, enligt nådigt brev den 9 februari 1912, det länsmanstjänsten i Kinda härads södra distrikt av samma län anslagna bostället $^1/_2$ mantal Norra Rothult nr 2 och $^1/_8$ mantal Humpen nr 1 med en beräknad avkomst av sammanlagt 820 kronor; den 14 mars 1913, enligt nådigt brev den [15.]

Fögderiförvaltningarna. (Ordinarie anslag).

[15.] 1 november 1912, det länsmanstjänsten i Bankekinds distrikt av sistnämnda län anslagna bostället 1/2 mantal Unnerstad mellangården nr 2 med ett beräknat avkomstbelopp av 520 kronor, enligt nådiga brev den 29 juni 1912, det länsmanstjänsten i Fräkne distrikt av Göteborgs och Bohus län anslagna bostället 1 mantal Resteröd östra nr 2 med i stat beräknad avkomst av 720 kronor, det länsmanstjänsten i Sörbygdens distrikt av samma län anslagna bostället 1 mantal Hellesäter nedra nr 1 med ett till 520 kronor beräknat avkomstbelopp samt, enligt nådigt brev den 7 mars 1913, det länsmanstjänsten i Tössbo härad av Älvsborgs län anslagna bostället 1/2 mantal Näs nr 1 med i stat beräknad avkomst av 385 kronor.

Därjämte erinrade statskontoret, att Kungl. Maj:t, enligt föreskrift i särskilda nådiga brev, förordnat, att nedannämnda länsmansboställen skulle den 14 mars 1914 till statsverket indragas, nämligen, jämlikt nådigt brev den 6 september 1912, det länsmanstjänsten i Skytts härads västra distrikt av Malmöhus län anslagna bostället 1/4 mantal Stora Hammar nr 14 med ett avkomstbelopp beräknat till 680 kronor, enligt nådigt brev den 9 maj 1913, det länsmanstjänsten i Våla distrikt av Västmanlands län anslagna bostället 1 mantal Kullarbo nr 1 med en beräknad avkomst av 440 kronor samt, enligt nådigt brev den 3 oktober 1913, det länsmanstjänsten i Ydre härads norra distrikt av Östergötlands län anslagna bostället 3/4 mantal Bestorp nr 1 med i stat beräknat avkomstbelopp av 500 kronor.

Vidare hade jämlikt nådigt brev den 11 mars 1909 i Södermanlands läns stat sedan år 1912 den kontanta lönen till länsmannen i Villåttinge härad ökats med 5 % ränta å 251 kronor eller 12 kronor 55 öre, under det att den beräknade avkastningen av det nämnda länsmanstjänst anslagna bostället 1 mantal Malma nr 1 minskats med motsvarande belopp, sedan länsmannen i nämnda härad G. E. Eckerberg den 17 februari 1911 beviljats avsked.

På grund av det anförda, och då hänsyn till dessa omständigheter icke blivit tagen vid bestämmande av beloppet av anslaget till fögderiförvaltningarna, hemställde statskontoret, att nämnda anslag måtte förhöjas med, i avrundat tal, 6,458 kronor.

Under erinran om vad sålunda anförts, meddelade statskontoret därefter i skrivelse den 25 januari 1915, att, förutom de i statskontorets ovan återgivna skrivelse omnämnda, följande länsmansboställen sedermera jämlikt särskilda nådiga brev den 14 mars 1914 indragits till statsverket, nämligen, enligt nådiga brevet den 5 februari 1914,

det länsmanstjänsten i Bråbo härad av Östergötlands län anslagna bo- [15.]
stället 1/2 mantal Döverstad nr 1 med i stat beräknad avkomst av 640 kronor samt, enligt nådiga brev den 28 februari 1914, det länsmanstjänsten i Rasbo härad av Uppsala län anslagna bostället 3/4 mantal Skeke nr 3 med ett avkomstbelopp beräknat till 640 kronor, det länsmanstjänsten i Vista härads lantdistrikt av Jönköpings län anslagna bostället 1/2 mantal Reaby nr 3 Smedgård med i stat beräknad avkomst av 770 kronor och det länsmanstjänsten i Gammalstorps distrikt av Blekinge län anslagna bostället 1/2 mantal Möllekulla nr 1 med ett beräknat avkomstbelopp av 504 kronor 72 öre. Därjämte hade Kungl. Maj:t förordnat, att den 14 mars 1915 följande länsmansboställen skulle indragas till statsverket, nämligen, jämlikt nådiga brevet den 5 september 1913, det länsmanstjänsten i Skinnskattebergs distrikt av Västmanlands län anslagna bostället 1/2 mantal Laggarbo nr 1 med i stat beräknad avkomst av 400 kronor och, enligt nådiga brevet den 28 februari 1914, det länsmanstjänsten i Ölands Södra Mots södra distrikt av Kalmar län anslagna bostället 7/16 mantal Bredinge nr 10 med en beräknad avkomst av 215 kronor.

Den utgiftsökning, som indragningen till statsverket av samtliga i dessa skrivelser av den 11 december 1913 och den 25 januari 1915 omförmälda länsmansboställen medförde för anslaget till fögderiförvaltningarna, belöpte sig således till inalles 9,627 kronor 27 öre.

Vid sådant förhållande och då någon hänsyn till berörda utgiftsökning icke tagits vid bestämmande av beloppet av nämnda anslag för år 1915, hemställde statskontoret, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen, att anslaget till fögderiförvaltningarna, som i riksstaten för år 1915 upptagits till 1,625,635 kronor, måtte för år 1916 höjas med ett avrundat belopp av 9,628 kronor.

Vid föredragning av detta ärende den 12 februari 1915 fann Kungl. Maj:t den av statskontoret gjorda framställningen icke föranleda till annat yttrande, än att Kungl. Maj:t anbefallde statskontoret att före den 1 december 1915 till Kungl. Maj:t inkomma med framställning om den av ovannämnda anledning i riksstaten för år 1917 erforderliga ökningen av anslaget till fögderiförvaltningarna.

Till åtlydnad därav har statskontoret nu i skrivelse den 27 november 1915 — under åberopande av vad statskontoret i sin ovan omförmälda skrivelse den 25 januari 1915 anfört angående den utgiftsökning för ifrågavarande anslag, som då var för handen och vilken, såsom ovan nämnts, belöpte sig till 9,627 kronor 27 öre — anmält,

[15.] att, jämlikt nådigt brev den 7 februari 1896, den i Södermanlands läns stat upptagna kontanta lön till länsmannen i Åkers härad komme att, sedan länsmannen i nämnda härad O. F. Flodman beviljats avsked med utgången av maj månad 1915, från och med år 1916 ökas med ett emot den årliga räntan efter fem procent å 698 kronor 20 öre svarande belopp eller 34 kronor 91 öre, under det att den beräknade avkastningen av det nämnda länsmanstjänst anslagna bostället, $^5/_8$ mantal Valsberga nr 2, komme att minskas med motsvarande belopp.

Ökningen av de kontanta årliga utgifterna för fögderiförvaltningarna belöpte sig alltså till sammanlagt 9,662 kronor 18 öre. Med nämnda belopp eller, efter avrundning av detsamma uppåt till jämnt krontal, med 9,663 kronor borde fördenskull från och med år 1917 anslaget till fögderiförvaltningarna höjas.

Statskontoret har fördenskull hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att från och med år 1917 höja det ordinarie anslaget till fögderiförvaltningarna, vilket anslag även i riksstaten för år 1916 är uppfört med 1,625,635 kronor, med 9,663 kronor till 1,635,298 kronor.

Med åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att från och med år 1917 höja det å riksstaten uppförda ordinarie anslaget till *fögderiförvaltningarna* från 1,625,635 kronor med 9,663 kronor till 1,635,298 kronor.

7. Tillfällig löneförbättring åt kronofogdar, häradsskrivare och länsmän.

Tillfällig löneförbättring åt kronofogdar, häradsskrivare och länsmän. (Extra anslag.)

[16.] I sammanhang med föredragning den 14 januari 1914 av frågan om reglering av utgifterna under sjätte huvudtiteln uttalade dåvarande departementschefen förhoppning att under riksdagens lopp bliva i tillfälle att förelägga Kungl. Maj:t förslag till fögderiförvaltningarnas omorganisation och löneregelering för tjänstemännen därstädes. Enligt departementschefens mening skulle det i sammanhang därmed komma att visa sig nödvändigt att höja anslaget till fögderiförvaltningarna med visst beräknat belopp.

Det sålunda bebådade förslaget hann dock ej framläggas för riksdagen före dess upplösning.

I det vid den till 1914 års senare riksdag avlåtna statsverkspropo- [16.]
sitionen fogade protokollet över civilärenden anförde jag, att frågan om fögderiförvaltningarnas omorganisation tillhörde de frågor, rörande vilka meningarna inom riksdagen varit i hög grad delade, och syntes därför icke lämpligen böra göras till föremål för behandling vid sistnämnda riksdag. Någon ändring i det å ordinarie stat upptagna anslaget till tjänstemän och betjänte vid länsstyrelserna ägde ej heller rum.

Det var då min avsikt att förelägga Kungl. Maj:t förslag till proposition i förevarande ämne att avlåtas till 1915 års riksdag. Denna avsikt kunde emellertid ej förverkligas. Då den sedermera inträdda situationen ställde staten inför nödvändigheten att iakttaga den strängaste sparsamhet, ansågs det nämligen icke lämpligt att förelägga 1915 års riksdag förslag till allmän lönereglering inom någon del av statsförvaltningen.

Jag hade nu hyst förhoppning, att frågan skulle kunna framläggas för den snart sammanträdande riksdagen, och detta så mycket hellre som det nuvarande provisoriet i fråga om landsstaten är förenat med allvarliga olägenheter. I någon mån torde visserligen verkningarna av dessa olägenheter minskas, om mitt förslag angående ökning av anslaget till extra länsnotarier, extra länsbokhållare och övriga extra biträden vid länsstyrelserna m. m. vinner Kungl. Maj:ts och riksdagens bifall; i huvudsak lära de dock kvarstå.

Emellertid har det krav på sträng sparsamhet, som alltjämt måste upprätthållas, ansetts nödvändiggöra, att frågan även vid denna riksdag skjutes åt sidan, något som jag är den förste att beklaga. På samma gång tillåter jag mig meddela, att åtgärder vidtagits för redan föreliggande vidlyftiga förslags vidare bearbetande.

På grund av dessa förhållanden torde tillfällig löneförbättring böra beredas åt kronofogdar, häradsskrivare och länsmän jämväl under år 1917 enligt samma grunder, som hittills varit gällande under åren 1910—1916.

Jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av 793,500 kronor för beredande av *tillfällig löneförbättring* under samma år *åt 117 kronofogdar*, *116 häradsskrivare* och *516 länsmän*, att utgå med följande belopp, nämligen:

för 11 kronofogdar (i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län) en var 800 kronor, därav 200

[16.] kronor skola anses utgöra lön, 400 kronor tjänstgöringspenningar och 200 kronor ortstillägg;

för en var av övriga 106 kronofogdar 600 kronor, därav 200 kronor skola anses utgöra lön och 400 kronor tjänstgöringspenningar;

för 10 häradsskrivare (i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län) en var 900 kronor, därav 200 kronor skola anses utgöra lön, 500 kronor tjänstgöringspenningar och 200 kronor ortstillägg;

för 106 häradsskrivare (i övriga län) en var 700 kronor, därav 200 kronor skola anses utgöra lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar; och

för samtliga häradsskrivare extra förvaltningsbidrag med 75 kronor för varje fullt 5,000-tal av folkmängden i tjänstedistriktet;

för 4 länsmän (i Tärna distrikt av Västerbottens län samt i Arjeplogs, Jukkasjärvi och Karesuando distrikt av Norrbottens län) en var 1,000 kronor, därav 600 kronor skola anses utgöra lön, 200 kronor ortstillägg och 200 kronor förvaltningsbidrag;

för 66 länsmän (övriga länsmän i Västerbottens och Norrbottens län samt länsmännen i Jämtlands län) en var 1,300 kronor, därav 600 kronor skola anses utgöra lön, 300 kronor tjänstgöringspenningar, 200 kronor ortstillägg och 200 kronor förvaltningsbidrag; samt

för en var av övriga 446 länsmän 1,100 kronor, därav 600 kronor skola anses utgöra lön, 300 kronor tjänstgöringspenningar och 200 kronor förvaltningsbidrag.

8. Polisväsendet på landsbygden m. m.

[17.] *Polisväsendet på landsbygden m. m.* (Extra anslag.)

Efter att under en följd av år hava å extra stat till avlöning och underhåll av särskild polisstyrka på landet anvisat ett förslagsanslag av 350,000 kronor, har 1914 års senare riksdag för ifrågavarande ändamål på extra stat för år 1915 anvisat ett förslagsanslag av 425,000 kronor. Denna förhöjning betingades dels av en successivt ökad belastning å anslaget, dels ock av en ifrågasatt provisorisk förstärkning

av polisväsendet för bättre möjliggörande av brotts upptäckande och misstänkta personers efterspanande i särskilda fall. [17.]

För åstadkommandet av denna förstärkning, som i viss mån också har avseende å städerna, blevo sedermera nödiga anstalter träffade.

I enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har därefter 1915 års riksdag för ifrågavarande ändamål på extra stat för år 1916 anvisat ett förslagsanslag av 425,000 kronor.

Anledning till ändring av nu utgående anslagsbelopp torde, såvitt nu kan bedömas, icke föreligga.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på extra stat för år 1917 ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett förslagsanslag av 425,000 kronor att, huvudsakligen under de i statsrådsprotokollet över civilärenden den 21 februari 1908 angivna villkor för åtnjutande av bidrag från anslaget, användas till *avlöning och underhåll av särskild polisstyrka på landet,* där sådan kan av förhållandena påkallas, under medgivande tillika, *dels* att av detta anslag erforderligt belopp må användas till åtgärder i särskilda fall för grövre brotts upptäckande och misstänkta personers efterspanande och gripande, *dels ock* att Kungl. Maj:t må av anslaget använda lämpligt belopp till årsarvode åt den polistjänsteman, som förordnas att inom civildepartementet biträda ej mindre vid förande av register över den polisstyrka, som kan komma att ur vissa städers poliskårer ställas till länsstyrelsernas förfogande för beredande av polisskydd vid oroligheter å rikets landsbygd, än ock vid beredning inom departementet av frågor om samma polisstyrkas användning i förekommande fall.

9. Arvode åt lappfogdar m. m.

På framställning av Kungl. Maj:t har riksdagen för vart och ett av åren 1891—1900 beviljat anslag på extra stat till ersättning för juridiskt biträde åt de svenska lapparne i Norge samt till lappfogdar och lappförmän. Detta anslag utgjorde till och med år 1895 10,000 kronor samt därefter 13,000 kronor. Från anslaget utgingo arvoden [18.] *Arvode åt lappfogdar m. m.* (Extra anslag.)

[18.] till lappombud i Norge och till lappfogdar i Jämtlands och Norrbottens län samt från och med år 1896 till lappfogde jämväl i Västerbottens län, varförutom av anslaget utbetalts gratifikationer till vissa lappförmän. Från och med år 1901 utgick anslaget med förhöjt belopp av 17,500 kronor och bestredos därvid av detsamma jämte förut nämnda utgifter jämväl ersättning till ordningsmän i lappbyarna inom Västerbottens och Norrbottens län. År 1908 blev anslaget höjt med ytterligare 3,000 kronor i syfte att åt de tre lappfogdarna, vilkas årsarvode dittills utgjort 3,000 kronor jämte dyrtidstillägg av 300 kronor, bereda ett årsarvode av 4,000 kronor; och har anslaget sedermera utgått med det belopp, 20,500 kronor, vartill det sålunda höjdes.

Av olika anledningar torde nu påkallas en ytterligare höjning av anslagets belopp.

Kungl. Maj:ts befallfallningshavande i Norrbottens län har nyligen väckt fråga om förordnande av ännu en lappfogde i detta län. I en den 2 nästlidna december avlåten underdånig skrivelse anför Kungl. Maj:ts befallningshavande härom bland annat:

Lappfogdeinstitutionen hade för varje år visat sig allt mera behövlig för länet. De mångahanda bestyr, som ålåge lappfogden, särskilt de synnerligen angelägna resorna till de olika lappbyarna för att undersöka och övervaka deras förhållanden, vilka resor till följd av länets vidsträckthet och delvis klena kommunikationer vore både tidsödande och ansträngande, gjorde emellertid, att endast *en* lappfogde i längden icke syntes kunna tillfredsställande fylla det med befattningen avsedda ändamålet. På grund härav hade Kungl. Maj:ts befallningshavande länge haft under övervägande möjligheten av att få i länet anställd ytterligare en lappfogde; och då nu genom norrbottniska lappfondens tillkomst utväg att pröva fördelarna av en sådan anordning syntes förefinnas, trodde sig Kungl. Maj:ts befallningshavande böra ifrågasätta, att Kungl. Maj:t ville försöksvis för år 1916 förordna två lappfogdar för länet. Kungl. Maj:ts befallningshavande hemställde alltså, att Kungl. Maj:t ville ur Norrbottens lappfond för år 1916 anvisa ett anslag, beräknat efter 4,000 kronor för året, att utgå såsom arvode till ytterligare en lappfogde, ävensom bevilja erforderliga medel till täckande av hans rese- och traktamentsersättning, att likaledes utgå enligt fjärde klassen i resereglementet; och ville Kungl. Maj:ts befallningshavande så fort sig göra läte och antagligen redan under loppet av januari månad 1916 inkomma med förslag å lämplig person till erhållande av förordnande tillika med förslag å tjänstgöringsområde för vardera lappfogden.

Denna framställning synes mig synnerligen beaktansvärd. Med hänsyn till såväl omfattningen av den renskötsel, vilken bedrives inom Norrbottens län — därvarande renstock torde uppgå till två tredjedelar av hela landets — som renbetestrakternas oerhörda utsträckning vill det synas, som om en enda lappfogde icke i längden kan medhinna att nöjaktigt fullgöra den viktiga uppgift, som åligger honom. Skulle det under en snar framtid visa sig nödvändigt att för undvikande av en ödesdiger överbelastning av höst-, vinter- och vårbeten i de nordligaste lapptrakterna förflytta ett antal lappar och renar till sydligare fjälltrakter, är det även av denna anledning angeläget att för dessa sydligare delar av länet förordnas en särskild lappfogde, som kan medverka till förberedande och reglerande av de genomgripande förändringar en dylik förflyttning skulle medföra. I likhet med Kungl. Maj:ts befallningshavande anser jag alltså önskvärt, att ytterligare en lappfogde försöksvis får anställas, och det torde vara lämpligt, att han utses med det snaraste. För hans avlönande under den närmaste tiden lärer det emellertid icke vara ovillkorligen nödvändigt att äska anslag av riksdagen, då härför erforderliga belopp torde kunna bestridas av Norrbottens lappfond eller andra tillgängliga medel. Däremot synes för år 1917 en höjning av nu förevarande anslag böra komma till stånd, i syfte att den nya lappfogdens verksamhet må kunna omfatta även sagda år. Att detta möjliggöres är önskvärt, särskilt om den tillämnade tjänstemannen skall kunna i väsentligare grad medverka vid förut antydda omreglering av lappväsendet i Norrbottens län. [18.]

Arvodet för den nya lappfogden torde böra bestämmas till samma belopp som utgår till hittillsvarande lappfogdar, eller 4,000 kronor för år. Härtill kommer rese- och traktamentsersättning, som emellertid utgår av annat anslag.

Fråga har vidare yppats om höjning av det arvode, som för närvarande utgår till de svenska lapparnas ombud i Norge. Detta ombud har enligt gällande bestämmelser till uppgift att meddela lapparna råd och biträde vid de tvister och rättegångar, som kunna uppstå mellan dem och den jordbrukande befolkningen i Norge. Arvodet har alltifrån 1888 varit bestämt till 1,800 kronor, varjämte ombudet åtnjutit gottgörelse för resekostnader och för biträde av tolk intill ett belopp av 500 kronor. För närvarande är till ombud antagen Overretssagförer Cornelius Holmboe i Tromsö. I den årsberättelse, som denne i enlighet med gällande föreskrifter avgivit över sin verksamhet under år 1915, har han framhållit, att en ökning av arvodet vore av nöden. I detta avseende har

[18.] ombudet framställt två alternativa förslag, åsyftande, det ena att väsentligen höja arvodets belopp, så att ombudet kunde, på sätt i berättelsen närmare angives, ägna sig huvudsakligen åt verksamhet i lapparnas intresse, och det andra att, med bibehållande av ombudets nuvarande, mera begränsade uppgift, öka arvodet till ett belopp av 3,000 kronor, vilken ökning enligt ombudets mening vore nödvändig, om, med hänsyn till nu rådande förhållanden, arvodet skulle i verkligheten motsvara vad som vid det nuvarande beloppets beviljande därmed avsågs.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län har avgivit utlåtande med anledning av denna framställning och därvid anfört:

Enligt Kungl. Maj:ts befallningshavandes förmenande vore det nuvarande arvodet även med de uppgifter, som nu påvilade ombudet, alldeles för lågt. Ville man för ändamålet hava tillgång till en person med den duglighet och initiativkraft, som platsen otvivelaktigt krävde, bleve det nödvändigt att icke tillmäta avlöningsförmånerna alltför knappt. Eljest riskerade man att få nöja sig med en mindre skicklig man eller med ett ombud, som toge sin uppgift alltför lätt. Kungl. Maj:ts befallningshavande måste därför för sin del förorda, att lappombudet — även om hans uppgift icke för närvarande skulle, såsom Holmboe ifrågasatt, väsentligen utvidgas — erhölle en avsevärd arvodesförbättring, och ville Kungl. Maj:ts befallningshavande i sådant avseende föreslå, att årsarvodet bestämdes till 3,000 kronor. Då, enligt vad Kungl. Maj:ts befallningshavande försport, de skadeersättningsanspråk, som från norsk sida komme att år 1916 framställas mot lapparna, torde bliva osedvanligt stora, vore det givetvis önskvärt, om det förhöjda arvodet kunde utgå redan under år 1916. Holmboe hade i sin berättelse framlagt ett förslag om utvidgning av lappombudets uppgift, huvudsakligen gående ut därpå, att ombudet redan vid »taxternas» hållande skulle vara närvarande för att på detta tidigare och i allmänhet för skadeersättningsfrågans avgörande viktiga stadium biträda lapparna. Därest detta förslag skulle vinna gillande, hade Holmboe framställt anspråk på ytterligare en väsentlig förhöjning av arvodet. Vad Holmboe till stöd för sitt berörda förslag andragit syntes Kungl. Maj:ts befallningshavande förtjänt av all uppmärksamhet. Taxternas upptagande utgjorde säkerligen det praktiskt sett viktigaste momentet av skadeersättningsfrågan. Emellertid förefölle det Kungl. Maj:ts befallningshavande, som om man, innan man definitivt beslöte sig för att i antydd riktning utvidga ombudets uppdrag, borde avvakta någon tids erfarenhet. Kungl. Maj:ts befallningshavande hölle sålunda före, att man tillsvidare borde stanna vid att låta ombudet under de närmaste åren närvara vid ett antal

taxter och därom med ombudet träffa särskild överenskommelse. Medel till gäldande av därav uppkommande kostnader syntes kunna tagas ur länets lappfond. Kungl. Maj:ts befallningshavande inskränkte sig alltså för närvarande till den hemställan, att lappombudet för åren 1916 och 1917, med bibehållande av sitt uppdrag i hittillsvarande omfattning, tillerkändes ett årsarvode av 3,000 kronor, vilket för år 1916 skulle påkalla ett tilläggsanslag av 1,200 kronor. Därjämte skulle såsom hittills under år 1917 utgå gottgörelse för resor och tolk med högst 500 kronor. [18.]

För min del anser jag tillräcklig anledning ej förekomma att för närvarande, medan förhandlingarna om de svenska lapparnas rättigheter i Norge alltjämt pågå, taga under övervägande frågan om en mera genomgripande omreglering av lappombudets åligganden och därav betingad väsentligare arvodesförhöjning. Däremot torde, av skäl som Kungl. Maj:ts befallningshavande anfört och med hänsyn till den förändring penningvärdet undergått sedan den tid, då arvodet bestämdes till sitt nuvarande belopp, arvodet skäligen böra ökas till 3,000 kronor jämte gottgörelse för resor och tolk intill 500 kronor. Denna ökning synes böra träda i verket redan innevarande år, men då densamma lärer för året kunna åvägabringas medelst anlitande av medel, som annorledes stå till Kungl. Maj:ts disposition, torde det ej vara av nöden att hos riksdagen göra framställning om omedelbart anvisande av medel för ändamålet.

Övriga av ifrågavarande anslag utgående utgifter bestå väsentligen i ersättningar till ordningsmän samt gratifikationer åt lappförmän. Dessa utgifter hava under år 1915 uppgått till sammanlagt 6,565 kronor, varjämte förekommit vissa obetydliga löpande utgifter för telefon, telegram m. m. Då motsvarande utgifter torde bliva av nöden även under nu ifrågavarande statsregleringsperiod, synes totalbeloppet av anslaget böra sättas till 26,300 kronor.

Jag tillåter mig alltså i underdånighet hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att *till juridiskt biträde åt de svenska lapparna i Norge* samt *ersättning åt lappfogdar och lappförmän ävensom ordningsmän inom lappbyarna m. m.* på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 26,300 kronor.

E. Väg- och vattenbyggnadsväsendet.

1. Väg- och vattenbyggnadsstaten,
a) *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 137,800: —

Reservationsanslag:
b) till expenser för allmänna arbeten ..... kronor 45,000: —
c) till vägundersökningar ..... » 45,000: —

Oförändrat ordinarie anslag ..... » 90,000: —

2. Inspektion av enskilda järnvägars rullande materiel.

[19.] *Inspektion av enskilda järnvägars rullande materiel.* (Extra anslag.)

För möjliggörande av en verksam kontroll å enskilda järnvägars rullande materiel har anslag av riksdagen för varje år från och med 1905 beviljats, och har senast nästlidet års riksdag på extra stat för år 1916 för detta ändamål anvisat ett anslag av 7,400 kronor, därav 6,000 kronor skulle utgå såsom avlöning till en maskininspektör och 1,400 kronor såsom tilläggsarvode till den extra ingenjör å styrelsens järnvägsbyrå, som har att biträda maskininspektören.

I skrivelse den 24 augusti 1915 anmäler väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, att behovet av detta anslag är oförminskat. Styrelsen hemställer fördenskull, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att för anordnande av inspektion av enskilda järnvägars rullande materiel på extra stat för år 1917 anvisa 7,400 kronor att för ändamålet ställas till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förfogande.

I enlighet med vad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hemställt tillstyrker jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för *anordnande av inspektion av enskilda järnvägars rullande materiel* på extra stat för år 1917 anvisa 7,400 kronor att för ändamålet ställas till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förfogande.

3. Vägar och kommunikationer, *oförändrat ordinarie anslag*, kronor ..... 12,000: —

4. Undersökningar av mindre hamnar och farleder m. m.

[20.] *Undersökningar av mindre hamnar och farleder m. m.* (Extra anslag.)

Till undersökningar av mindre hamnar och farleder ävensom till upprättande av planer till anläggning eller ombyggnad av broar, då dylika arbeten icke äro förenade med vägföretag, har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1899—1916 beviljat ett belopp av 10,000 kronor.

Då detta anslag fortfarande är behövligt, får jag, i anslutning till vad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i sin skrivelse den 24 augusti 1915 hemställt, tillstyrka, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen [20.]

att på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av 10,000 kronor till *undersökningar av mindre hamnar och farleder* ävensom till *upprättande av planer till anläggning eller ombyggnad av broar*, då dylika arbeten icke äro förenade med vägföretag.

5. Understödjande av brobyggnader och, företrädesvis mindre, hamnbyggnader m. m.

Till understödjande av brobyggnader och, företrädesvis mindre, hamnbyggnader samt upprensning av åar och farleder har anslag utgått sedan år 1894. [21.] *Understödjande av brobyggnader och, företrädesvis mindre, hamnbyggnader m. m.* (Extra anslag.)

Nämnda år utgick anslaget med 150,000 kronor, höjdes från och med år 1899 till 300,000 kronor samt från och med år 1906 till 400,000 kronor för att ytterligare ökas av 1911 års riksdag till 500,000 kronor och av 1913 års riksdag till 600,000 kronor.

I skrivelse den 24 augusti 1915 anför väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, att anslaget måste anses vara för sitt ändamål otillräckligt. En ytterligare ökning av anslaget syntes därför styrelsen vara av behovet påkallad. Med hänsyn till den anmodan att vid avgivande av förslag beträffande anslag att äskas av årets riksdag iakttaga all den sparsamhet, som lämpligen låter sig göra, vilken tillställts de under civildepartementet hörande ämbetsverken, har styrelsen emellertid ansett sig icke nu böra ifrågasätta någon ökning av anslaget, utan hemställer, att detta måtte för år 1917 upptagas med oförändrat belopp.

Då anslag för berörda ändamål till nu utgående belopp är starkt av behovet påkallat, men förhållandena ej medgiva anslagets ökning för närvarande, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på extra stat för år 1917 ställa till Kungl. Maj:ts förfogande till *understödjande av brobyggnader* och, *företrädesvis mindre*, *hamnbyggnader* samt *upprensning av åar och farleder* ett anslag av 600,000 kronor.

6. Skyddsåtgärder för Falkenbergs yttre hamn.

Med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i ämnet har 1915 års riksdag såsom bidrag till bestridande av kostnaden för utförande av skyddsåtgärder för Falkenbergs yttre hamn i överensstämmelse med ett av [22.] *Skyddsåtgärder för Falkenbergs yttre hamn.* (Extra anslag.)

[22.] professorn W. Fellenius upprättat förslag med däri av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen gjorda ändringar och tillägg beviljat ett anslag av 130,000 kronor samt därav på extra stat för år 1916 anvisat ett belopp av 50,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel förskottsvis redan under år 1915 utanordna beloppet.

I en till mig avgiven promemoria har chefen för väg- och vattenbyggnadsstyrelsens hamnavdelning anfört, att återstående beloppet, 80,000 kronor, av det för ändamålet beviljade statsbidraget syntes böra anvisas för år 1917, med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel förskottsvis redan under år 1916 utanordna beloppet.

Med åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att av det såsom bidrag till bestridande av kostnaden för utförande av *skyddsåtgärder för Falkenbergs yttre hamn* beviljade anslaget å 130,000 kronor för år 1917 anvisa återstående beloppet 80,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel förskottsvis redan under år 1916 utanordna beloppet.

Angående det av riksdagen beviljade anslaget för iståndsättande av Sandvikens hamn.

I detta sammanhang ber jag få erinra, att 1915 års riksdag såsom bidrag till bestridande av kostnaden för iståndsättande av Sandvikens hamn i Persnäs socken på Öland beviljat ett anslag av 248,000 kronor samt därav på extra stat för år 1916 anvisat ett belopp av 50,000 kronor, dock under villkor att vederbörande landsting jämte Persnäs kommun förbunde sig att ansvara för den framtida underhållskostnaden för hamnanläggningen. Sedermera har emellertid Kungl. Maj:ts befallningshavande i Kalmar län med underdånig skrivelse den 19 oktober 1915 överlämnat en skrift från Kalmar läns södra landsting, däruti landstinget meddelat, att landstinget icke funnit skäl ikläda sig den ifrågasatta förbindelsen. Något ytterligare anslag erfordras sålunda ej för ifrågavarande ändamål; och har Kungl. Maj:t den 12 november 1915 föreskrivit, att det av riksdagen anvisade anslaget å 50,000 kronor skall överföras till statsverkets kassafond.

7. Bidrag till anläggning eller förbättring av vägar m. m.

[23.] *Bidrag till anläggning eller förbättring av vägar m. m.* (Extra anslag.)

Till bidrag för anläggning av nya samt förbättring eller omläggning av backiga eller eljest mindre goda vägar har riksdagen sedan längre tid tillbaka årligen på extra stat beviljat anslag till belopp, som tid efter annan ökats, senast år 1914 med 750,000 kronor, så att an-

slaget för år 1915 utgjorde 2,500,000 kronor. Sistnämnda belopp har jämväl beviljats för år 1916. [23.]

I sin skrivelse den 24 augusti 1915 anmäler väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, att behovet av detta anslag är oförminskat. Styrelsen hemställer fördenskull, att till bidrag för anläggning av nya samt förbättring av backiga eller eljest mindre goda vägar på extra stat för år 1917 måtte anvisas ett belopp av 2,500,000 kronor.

I enlighet med vad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hemställt tillstyrker jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *bidrag för anläggning av nya samt förbättring eller omläggning av backiga eller eljest mindre goda vägar* på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 2,500,000 kronor.

I detta sammanhang tillåter jag mig till behandling upptaga ett ärende i fråga om befrielse för vederbörande intressenter att fullborda vissa vägar inom Över-Kalix socken i Norrbottens län. [24.]

Angående befrielse för vederbörande intressenter att fullborda väganläggningar från Talljärv till Bönkroken m. m. i Norrbottens län.

Genom nådigt brev den 30 oktober 1891 har Kungl. Maj:t till anläggning av den del av utfartsväg från Talljärv med flera byar inom nämnda socken, som faller mellan Bönälven och Heden, av 1891 års vägbyggnadsfond anvisat ett statsanslag av 11,600 kronor, vilket anslag sedermera genom nådigt brev den 17 juli 1896, i följd av ändring i planen, ökats med 6,800 kronor att utgå från 1896 och 1897 års vägbyggnadsfonder. Väganläggningen, med en längd av 13,427 meter, blev den 3 januari 1898 avsynad och godkänd.

Vidare har Kungl. Maj:t, för fullbordande av återstående delar av samma utfartsväg, genom särskilda nådiga brev *dels* den 17 februari 1893 för anläggning av den del av vägen, som faller mellan Kölmjärv och Bönälven, vilket arbete beräknats kosta 21,100 kronor, av 1893 års vägbyggnadsfond beviljat ett statsbidrag av 12,000 kronor ävensom fastställt plan för arbetet, *dels* den 28 september 1893, med ändring av sistnämnda plan och med fastställelse av ny plan för utfartsvägen i avseende å den del av densamma, som sträcker sig från Tallsjön förbi Bredträsk till Bönälven eller Bönkroken — en vägdel, som beräknats kosta 21,180 kronor — medgivit, att den beviljade anslagssumman, 12,000 kronor, finge användas till sistberörda vägarbete, *dels ock* den 17 mars 1894 för anläggning av de delar av nämnda utfartsväg, som sträckte sig från Talljärv till Bredträsk och från Kölmjärv till Tallsjön, vilket

[24.] arbete beräknats kosta 31,210 kronor, anvisat ett anslag av 20,800 kronor att utgå av 1894 års vägbyggnadsfond ävensom fastställt plan för arbetet.

Av förenämnda genom nådiga breven den 17 februari 1893 och den 17 mars 1894 beviljade statsbidrag hava utbetalts

å det förra	9,600 kronor.
å det senare	13,000 »
eller tillhopa	22,600 kronor.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens skrivelse den 30/4 1903.

Uti skrivelse till Kungl. Maj:t av den 30 april 1903 meddelade väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, att distriktschefen i övre norra väg- och vattenbyggnadsdistriktet, beträffande vägdelarna från Kölmjärv till Tallsjön, från Tallsjön förbi Bredträsk till Bönälven eller Bönkroken samt från Talljärv till Bredträsk, anmält, att delägarna i de fattiga byar, som åtagit sig vägarnas utförande, saknade möjlighet att förskaffa sig nödiga penningmedel för vägarbetets vidare bedrivande. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen överlämnade tillika en skrivelse från Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län, däri Kungl. Maj:ts befallningshavande hemställde om framställning till riksdagen angående ifrågavarande vägföretags fullbordande uteslutande på statens bekostnad. Såväl väg- och vattenbyggnadsstyrelsen som chefen för generalstaben biträdde Kungl. Maj:ts befallningshavandes hemställan.

1904 års riksdag.

I enlighet härmed föreslog Kungl. Maj:t i proposition till 1904 års riksdag, nr 34, att riksdagen måtte medgiva, att till fullbordande av anläggning av vägdelarna från Kölmjärv till Tallsjön, från Tallsjön förbi Bredträsk till Bönälven eller Bönkroken samt från Talljärv till Bredträsk anslag måtte, under förutsättning att vederbörande väghållningsskyldiga i behörig ordning ålades att för framtiden underhålla ovannämnda vägsträckor, kunna från av riksdagen till vägbyggnader beviljade medel anvisas utan iakttagande av det för vägbyggnadsfondens anlitande i allmänhet stadgade villkor, att statsbidraget icke må utgå med högre belopp än två tredjedelar av den för väganläggningen beräknade kostnaden.

Med anledning härav anförde riksdagen i skrivelse den 17 maj 1904, nr 141, följande:

Då den väganläggning, varom Kungl. Maj:ts proposition handlade, vid beslutet om statsanslags beviljande prövats vara av den beskaffenhet, att för anslagets utgående det i liknande fall stadgade villkoret borde iakttagas, att statsbidraget icke finge utgå med högre belopp än två tredjedelar av den för väganläggningen beräknade kost-

naden, hade riksdagen hyst allvarliga betänkligheter mot att medgiva upphävande av det sålunda fastställda villkoret. Då vidare den ifrågavarande väganläggningen icke syntes hava en sådan mera allmän betydelse, att, från denna synpunkt sett, anledning skulle finnas till att staten ensam borde bekosta densamma, samt då i fråga om vägsträckornas underhåll intressenterna å orten förklarat sig sakna förmåga att därom draga försorg, och det fördenskull kunde befaras, att, även om vederbörande väghållningsskyldiga skulle bibehållas vid sagda underhållsskyldighet, staten ändock skulle kunna bli nödsakad att åtaga sig densamma, hade riksdagen icke kunnat bifalla Kungl. Maj:ts proposition. [24.]

Huruvida billighetsskäl kunde tala för att intressenterna, i händelse vägföretaget skulle komma att avstanna, i större eller mindre grad borde befrias från skyldigheten att återbära av dem uppburna statsmedel — därom ansåg sig riksdagen för det dåvarande ej böra göra något uttalande, då något förslag härom ej förelegat till riksdagens prövning.

Riksdagen anmälde alltså, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke föranlett till någon riksdagens åtgärd.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens skrivelse den 17/8 1914.

I skrivelse den 17 augusti 1914 har nu väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anfört:

»Distriktsingenjören i övre norra väg- och vattenbyggnadsdistriktet har uti sin för 1908 avgivna inspektionsberättelse anmält, att vägstämman i Över Kalix socken den 13 september 1908 beslutat bidraga med ett belopp av 250 kronor till förbättrande av vägen Bredträsk—Bönkroken—Heden, sedan de vid vägen boende intressenterna förbundit sig att med arbete, motsvarande 500 kronor, bidraga till samma ändamål, men att vägen i övrigt torde befinna sig i samma skick som för cirka 8 år sedan, då förslag uppgjordes till vägens fullbordande med enbart statsmedel.

I anledning härav har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i skrivelse den 15 maj 1909 hos Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län anhållit, att Kungl. Maj:ts befallningshavande ville taga frågan om väganläggningarnes fullbordande under omprövning och sedermera meddela styrelsen underrättelse om den åtgärd, som enligt Kungl. Maj:ts befallningshavandes åsikt lämpligen borde vidtagas. I inspektionsberättelse för 1909 har förenämnda distriktsingenjör upprepat sina erinringar mot ifrågavande väganläggningar, och har styrelsen i anledning därav, och då svar ännu saknades å sist omförmälda skrivelse, hos Kungl. Maj:ts befallningshavande förnyat sin däri framställda anhållan.

Under åberopande av väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förenämnda skrivelser har nu Kungl. Maj:ts befallningshavande, med överlämnande av en till styrelsen ställd skrivelse från direktionen för vägbyggnadsföretagen den 16 mars 1914, däri direktionen anhållit om befrielse för intressenterna från deras åtagande att fullborda vägföretagen, för sin del anfört, att på grund av särskilda omständigheter, som vore att söka företrädesvis uti för låg uppskattning av anläggningskostnaden och i följd därav för knappt tillmätt bidrag av stats-

[24.] medel till företagen ävensom uti vägintressenternas alltför svaga ekonomiska bärkraft, vägföretagen icke kunnat fullbordas. Åtskilligt arbete hade dock utförts på väganläggningarna, och hade detta av distriktsingenjören, kaptenen C. Skarstedt, värderats till lägst 35,000 kronor. Någon utsikt att vägföretagen under för handen varande förutsättningar skola bringas till fullbordan funnes icke, och då upphörandet av arbetet med ifrågavarande vägföretag vore att tillskriva svårigheter och andra förhållanden, som vägintressenterna även med god vilja icke varit mäktiga att övervinna, har Kungl. Maj:ts befallningshavande tillstyrkt, att vägintressenterna måtte befrias från deras åtagande i avseende å ifrågavarande vägföretag.

Kungl. Maj:ts befallningshavande har i detta sammanhang erinrat om att det på ifrågavarande vägföretag nedlagda kapital och arbete icke torde vara bortkastat, även om intressenterna i vägföretagen befriades från sina åtaganden med avseende å företagens fullbordan. Med fog syntes det Kungl. Maj:ts befallningshavande kunna framhållas, att de ifrågavarande vägarna kunna antingen för sig eller såsom led uti ett mera omfattande vägföretag framdeles komma till utförande såsom vägar av enklare beskaffenhet, vartill bidrag av statsmedel torde kunna erhållas enligt de i Kungl. Maj:ts kungörelse den 14 november 1913 givna bestämmelser. Det på förenämnda vägföretag redan nedlagda arbete, som visserligen genom bristande underhåll sjunkit något i värde, torde då komma den framtida vägbyggnaden till godo.»

För egen del har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, på de av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län och distriktsingenjören Skarstedt angivna skäl och då på ifrågavarande väganläggning, som eventuellt under annan form torde i framtiden komma att införlivas med vägnätet inom länet, arbete utförts motsvarande det uppburna statsanslaget 22,600 kronor och mera än 50 procent därutöver, hemställt om bifall till framställningen om befrielse för vägintressenterna från deras åtagande att fullborda vägföretagen.

Statskontoret. Statskontoret, som anbefallts att i ärendet avgiva utlåtande, har inskränkt sig till att meddela, vilka belopp som utbetalats av de till ifrågavarande väganläggningar av Kungl. Maj:t anvisade medlen, samt hemställt, att, vid bifall till förevarande framställning, statskontoret måtte erhålla bemyndigande att till statsverkets kassafond överföra de å de båda anslagen innestående beloppen, tillhopa 10,200 kronor.

Domänstyrelsen. Enär förevarande vägar skulle framgå genom eller i närheten av kronan tillhöriga skogar, har utlåtande infordrats även från domänstyrelsen, som anfört:

»Ifrågavarande vägar, vilka beträffande de delar, som äro brutna, i stort sett befinna sig i mycket dåligt skick samt för hjuldon äro trafikabla allenast med svårighet, skulle efter behörigt fullbordande bliva av avsevärd betydelse för de

byar, som av dem beröras, synnerligast därest vägföretaget framdeles komme att fortsättas från Tallsjön västerut till Långsel i Råneå socken, varigenom ernåddes kortare förbindelse med järnvägen vid Avafors station, sedan den redan beslutade vägsträckan Långsel—Hoflösel fullbordats. [24.]

Då emellertid trafiken å dessa vägar icke torde bliva av avsevärdare storlek, synes bygdens behov av väg till fullo böra bliva fyllt, med anläggande av sådan enklare väg, varom förmäles i nådiga kungörelsen den 14 november 1913 angående villkoren för erhållande av statsbidrag från anslaget till enklare vägar i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län. I enlighet härmed och då de kontrakt rörande utförande av berörda vägar, som träffats mellan vägintressenterna och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, torde avse ett brytande eller byggande av vägen med större fordringar i avseende på vägens bredd, lutningsförhållanden och beskaffenhet i övrigt än som med hänsyn till den framtida påräkneliga trafiken kan påkallas, anser domänstyrelsen, i likhet med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, att intressenterna böra medgivas befrielse från fullgörande av deras åtagande rörande vägens fullbordande.

Vägföretaget berör visserligen å flera ställen kronans skogar, men ett fullbordande av detsamma har icke någon betydelse med hänsyn till virkesprodukternas från skogarna avsättning, enär denna sker ojämförligt billigast medelst flottning uti de samma skogar berörande flottlederna, nämligen Bönälven med biflöden samt Töreåns källflöden Granån och Tallån. Däremot skulle ett anläggande av enklare körvägar i dessa orter vara av ej ringa gagn för underlättande av dessa avlägsna kronoskogars förvaltning och bevakning. Domänstyrelsen är av sådan anledning av den mening, att visst bidrag från domänfondens avkastning till brytande av vägarna i vad de beröra kronoparkerna — sammanlagt cirka 10 kilometer — vore skäligt. Detta så mycket mera som den fullbordade vägen bleve utfartsväg för en vid Bönkroken anlagd bostadslägenhet för kronojägare ävensom för å kronoparkerna upplåtna skogstorp och odlingslägenheter.

Efter vad domänstyrelsen har sig bekant, lärer i maj 1915 vederbörande vägstämma hava beviljat 5,000 kronor till vissa reparationsarbeten å ej blott nu ifrågavarande vägsträcka utan även å den en gång färdiga och avsynade men nu ävenledes i avsevärd grad förfallna vägen Bönkroken—Heden via Över-Kalix, och hava dessa arbeten därefter påbörjats. Det lärer emellertid erfordras ett betydligt större belopp allenast till utförande av nödtorftiga reparationer å de delar av vägsträckan, som förut varit trafikabla, men vilka i brist på underhåll under årens lopp förfallit. Domänstyrelsen håller i övrigt före, att det ifrågasatta anordnandet av enklare väg mellan nu ifrågavarande byar icke bör uppskjutas längre än vad är oundgängligen nödvändigt, då i annat fall redan utgjorda arbeten torde komma att bliva i det närmaste värdelösa.»

Departementschefen.

De vägar, varom nu är fråga, äro belägna inom Över-Kalix socken och skulle framdragas, den ena från sjön Talljärv österut förbi Bredträsk till Bönälven vid Bönkroken, där den skulle vinna anslutning till den redan färdigbyggda och avsynade vägen till byn Heden vid Över-Kalix kyrka, och den andra från Bredträsk norr ut förbi Tallsjön till Kölmjärv. Vägen från Talljärv till Bönkroken har en längd av omkring 17 kilometer, medan bivägen från Bredträsk till Kölmjärv är omkring 9 kilometer lång. Till vägarna har Kungl. Maj:t den 17 februari

[24.] och den 28 september 1893 samt den 17 mars 1894 från av riksdagen beviljade anslag till väganläggningar anvisat tillhopa 32,800 kronor, utgörande icke fullt två tredjedelar av den enligt ett år 1882 uppgjort kostnadsförslag till 52,390 kronor beräknade kostnaden. Av de beviljade statsbidragen hava 22,600 kronor utbetalats till intressenterna, under det att återstoden, 10,200 kronor, innestår i statskontoret.

Efter arbetenas påbörjande visade sig, att det beviljade statsanslaget icke på långt när räckte till att betäcka två tredjedelar av den kostnad, som vägarna i verkligheten komme att betinga. Intressenterna i företagen anhöllo då hos Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län, att Kungl. Maj:ts befallningshavande ville föranstalta om ny undersökning av väglinjen och i sammanhang därmed om upprättande av nytt kostnadsförslag. Med anledning därav uppgjordes år 1903 ett sådant förslag, vari kostnaden för redan verkställda arbeten beräknades till 25,084 kronor 20 öre samt återstående kostnad för företagens fullbordande till 112,770 kronor eller tillhopa till 137,854 kronor 20 öre. Anledningen till att kostnaden så väsentligt ökats berodde åtminstone delvis på att såväl arbetslöner som priset på materialier i Norrland betydligt stegrats under de tjugu år, som förflutit, sedan det ursprungliga kostnadsförslaget upprättades. Då intressenterna, vilka utgjordes av fattiga hemmansägare och åbor i inre delen av Över-Kalix socken, saknade förmåga att fullborda företagen, föreslog Kungl. Maj:t 1904 års riksdag medgiva, att hela kostnaden för vägarnas utförande måtte få anvisas från medel, som riksdagen beviljat till vägbyggnader. Såsom förut omnämnts, blev denna Kungl. Maj:ts proposition icke av riksdagen bifallen.

I stället har nu direktionen för vägbyggnadsföretagen anhållit om befrielse för intressenterna från deras åtagande att fullborda vägarna. Med anledning därav har distriktsingenjören Skarstedt verkställt uppskattning av det på väganläggningarna numera utförda arbetet samt därvid värderat detsamma till lägst 35,000 kronor. Ehuru, enligt vad Kungl. Maj:ts befallningshavande upplyst, det å vägföretagen nedlagda arbetet genom bristande underhåll något sjunkit i värde, är det dock ingalunda bortkastat, därest ifrågavarande vägsträckor framdeles skulle komma till utförande såsom vägar av enklare beskaffenhet. För att förhindra, att det utförda vägarbetet ytterligare förfaller, har jag igångsatt utredning, huruvida icke från av riksdagen anvisade medel till anläggande av enklare vägar i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län anslag kan för ändamålet inom den närmaste tiden beviljas. Detta sätt att ordna frågan synes mig numera vara det lämpligaste. Att påfordra, att intressenterna fullgöra de ingångna kontrakten angående vägföretagens utförande, mot att de erhålla återstoden av

de beviljade statsbidragen, lär icke billigtvis böra komma i fråga redan av den anledningen, att det under arbetets gång visat sig, att den beräknade kostnad, som ligger till grund för statsbidraget, måste överskridas med mer än 160 procent. Därtill kommer, att en stor del av de byamän, som på grund av kontrakt eller ingångna borgensförbindelser äro ansvariga för vägarnas färdigbyggande, avlidit eller överlämnat sina fastigheter till anhöriga eller sålt sina hemman. Enligt uppgift av Kungl. Maj:ts befallningshavande äro de nu levande väg-intressenterna medellösa med undantag av en, som äger ett till 5,200 kronor taxerat hemman jämte nödtorftig lösegendom. Att av honom påfordra de lyftade statsbidragens återbetalande skulle uppenbarligen medföra, att han bleve ekonomiskt utblottad, utan att staten skulle återfå mer än någon del av de utbetalade beloppen. [24.]

Jag anser mig alltså böra tillstyrka bifall till ansökningen. Riksdagen synes också i sin skrivelse den 17 maj 1904 hava tänkt sig den möjligheten för sakens ordnande, att intressenterna befriades från dem eljest åliggande återbetalningsskyldighet av statsbidragen. Frågan härom torde emellertid böra underställas riksdagens prövning. Visserligen uppgå de uppburna statsbidragen icke fullt till två tredjedelar av det belopp, vartill de å vägarna utförda arbetena värderats, men intet av de olika vägföretagen är fullbordat. Intressenterna hava alltså icke fullgjort något av de kontrakt, som, i enlighet med de av riksdagen för bidrag från anslagen till väganläggningar föreskrivna villkoren, med dem avslutats angående vägarbetenas fullbordande utan anspråk på ytterligare bidrag av allmänna medel.

I händelse ansökningen bifalles, torde jag framdeles få inför Kungl. Maj:t anmäla statskontorets hemställan om bemyndigande att överföra de icke lyftade delarna av statsbidragen, tillhopa 10,200 kronor, till statsverkets kassafond.

På grund av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

> att de, vilka på grund av avslutade kontrakt eller eljest äro ansvariga för fullbordande av anläggning av vägdelarna från Kölmjärv till Tallsjön, från Tallsjön förbi Bredträsk till Bönälven eller Bönkroken samt från Talljärv till Bredträsk, må befrias från dem i sådant hänseende åliggande skyldighet, utan att de till väganläggningarna beviljade och redan uppburna statsbidragen återbäras.

[25.] *Villkor för statsbidrag.*

I sin skrivelse den 28 maj 1915, nr 6, angående reglering av utgifterna under riksstatens sjätte huvudtitel, har riksdagen anmält, att riksdagen medgivit, att i avseende å de av riksdagen för år 1916 beviljade statsbidrag till väganläggningar och vägförbättringar samt till bro- och hamnbyggnader ävensom upprensning av åar och farleder skulle gälla de allmänna villkor och bestämmelser, vilka finnas intagna i riksdagens skrivelser den 31 maj 1907 och den 27 februari 1914; dock att, därest statskontorets befattning med bestridande av utgifter för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen komme att på grund av Kungl. Maj:ts beslut upphöra, den befattning med ärenden angående statsbidrag från av riksdagen beviljade anslag till väganläggningar och vägförbättringar samt till bro- och hamnbyggnader ävensom upprensning av åar och farleder, som enligt riksdagens nämnda skrivelser tillkomme statskontoret, finge från den tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämde, övertagas av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

De allmänna villkor och bestämmelser, som innehållas i riksdagens ovannämnda skrivelser den 31 maj 1907 och den 27 februari 1914, äro till allmänhetens kännedom meddelade genom nådig kungörelse den 27 juni 1914 (sv. förf.-saml. nr 320).

Sedan Kungl. Maj:t den 12 augusti 1915 beslutat, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsens kassarörelse skulle från och med den 1 januari 1916 överflyttas på riksbanken, har Kungl. Maj:t, i anslutning till vad riksdagen i förenämnda skrivelse den 28 maj 1915 anfört, genom kungörelse den 29 oktober 1915 (sv. förf.-saml. nr 440) förordnat, bland annat, att den befattning, som enligt kungörelsen den 27 juni 1914 tillkomme statskontoret med ärenden beträffande statsbidrag för nu ifrågavarande ändamål, skulle från och med den 1 januari 1916 övertagas av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

I detta sammanhang tillåter jag mig även erinra, hurusom Kungl. Maj:t vid underdånig föredragning den 9 september 1915 av åtskilliga till Kungl. Maj:t inkomna framställningar om upphävande av det för åtnjutande av statsbidrag till väganläggningar och vägförbättringar med två tredjedelar av anläggningskostnaden stadgade villkoret, att för anläggningen eller förbättringen erforderlig mark kostnadsfritt skulle tillhandahållas av landsting, kommuner eller enskilda, förordnat, att ifrågavarande framställningar ävensom liknande framställningar, vilka framdeles kunde komma att till Kungl. Maj:t ingivas, skulle överlämnas till de sakkunniga för verkställande av utredning angående de åtgärder, som kunde finnas nödiga för åvägabringande av en jämnare fördelning av väghållningsbesvären m. m., för att tagas under övervägande vid avgivande av det förslag, vartill nämnda utredning kunde föranleda.

Sedermera hava ett flertal liknande framställningar ingivits och hava dessa överlämnats till nämnda sakkunniga. Ytterligare framställningar i ämnet torde möjligen vara att förvänta. Något förslag från de sakkunniga har ännu icke avgivits. [25.]

Under åberopande av vad jag under punkterna 21 och 23 härovan anfört, får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avseende å de statsbidrag, som för år 1917 kunna av riksdagen beviljas till väganläggningar och vägförbättringar samt till bro- och hamnbyggnader ävensom upprensning av åar och farleder, skola gälla de *grunder, vilka finnas angivna i riksdagens skrivelser den 31 maj 1907, den 27 februari 1914 och den 28 maj 1915.*

8. Anläggande av enklare vägar i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län.

Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet har 1913 års riksdag på extra stat för år 1914 anvisat ett anslag av 500,000 kronor att, i enlighet med de till statsrådsprotokollet angivna grunder, användas till anläggande av enklare vägar i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län. [26.]

Anläggande av enklare vägar i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län.

Sedan därefter kungörelse angående villkoren för erhållande av understöd från ifrågavarande anslag den 14 november 1913 utfärdats (sv. förf.-saml. 1913 nr 346), har på extra stat för vartdera av åren 1915 och 1916 anvisats 500,000 kronor att i enlighet med de i nämnda kungörelse angivna grunder användas till omförmälda ändamål. (Extraanslag.)

I riksdagens skrivelse den 28 maj 1915, nr 6, varuti riksdagen anmälde sitt beslut i fråga om anvisande av anslag för år 1916, uttalade riksdagen, i anslutning till vad riksdagen, såsom i nästföregående punkt omnämnts, föreslagit skola stadgas beträffande sättet för utbetalningen av understöd från de anslag, som av riksdagen beviljats till väganläggningar och vägförbättringar m. m., att, med hänsyn till lämpligheten av att likformiga bestämmelser gällde för utbetalningar av alla statsunderstöd för vägföretag, det syntes önskvärt, att motsvarande stadgande meddelades jämväl beträffande av riksdagen beviljade anslag till enklare vägar i de tre nordligaste länen.

Viss ändring i villkoren.

[26.] Genom den i nästföregående punkt omnämnda nådiga kungörelsen den 29 oktober 1915 har Kungl. Maj:t därefter förordnat, att den befattning, som enligt nådiga kungörelsen den 14 november 1913 tillkomme statskontoret med ärenden beträffande statsbidrag för nu ifrågavarande ändamål, skulle från och med den 1 januari 1916 övertagas av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

Fördelning av anslagen för 1915 och 1916.

Sedan Kungl. Maj:t anbefallt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att efter inhämtande av yttranden från Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län avgiva förslag till fördelning mellan länen av ifrågavarande, för åren 1915 och 1916 anvisade anslag, har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i skrivelse den 21 oktober 1915, med överlämnande av yttranden från ovanbemälda befallningshavande, avgivit förslag i ämnet.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län har i sitt avgivna yttrande, bland annat framhållit, att den genom befallningshavanden för tioårsperioden 1914—1923 upprättade planen för anläggande av enklare vägar inom länet av förekommen anledning sedermera måst ändras och att densamma ännu icke vore erforderligen omarbetad. Med angivande av de vägarbeten, som borde komma i åtnjutande av bidrag från anslagen för 1915 och 1916, har Kungl. Maj:ts befallningshavande föreslagit, att av vartdera av nämnda anslag minst 200,000 kronor måtte tilldelas Norrbottens län, varjämte Kungl. Maj:ts befallningshavande framhållit, att, därest, såsom önskligt vore, större andel kunde tilldelas länet, därigenom kunde tillgodoses vägföretag, vilka eljest måste anstå, men vilkas utförande vore synnerligen behövligt.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västerbottens län har i sitt yttrande, bland annat, framhållit, att länet vore i synnerligt behov av kraftigt understöd för kommunikationernas utveckling, samt hemställt, att länet måtte för vartdera av åren 1915 och 1916 från ifrågavarande anslag tillidelas minst lika stort belopp som för år 1914 eller 200.000 kronor. Kungl. Maj:ts befallningshavande har tillika uppgjort förslag till fördelning av dessa medel.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jämtlands län har i sitt avgivna yttrande, under åberopande av en yttrandet bifogad utredning, hemställt, att, då de vägar, vilka redan nu kunde beräknas inom länet böra utföras med bidrag från ifrågavarande anslag, enligt approximativ beräkning skulle draga en kostnad av omkring 2,000.000 kronor, det belopp av 100,000 kronor, som från början tänktes skola av ifrågavarande anslag komma på Jämtlands län, måtte fortfarande även för åren 1915 och 1916 tilldelas detsamma.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har för egen del, då en fördelning mellan nämnda län av ifrågavarande anslag, på sätt Kungl. Maj:ts befallningshavande i länen föreslagit, syntes vara lämplig, hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes beträffande såväl det för år 1915 som det för år 1916 beviljade anslaget besluta, att 200,000 kronor skulle tilldelas vartdera av Norrbottens och Västerbottens län och 100,000 kronor Jämtlands län.

Därefter har Kungl. Maj:t den 5 november 1915 fördelat såväl det för år 1915 som det för år 1916 anvisade anslaget sålunda, att 200,000 kronor finge utgå till vartdera av Norrbottens och Västerbottens län samt 100,000 kronor till Jämtlands län att, i enlighet med föreskrifterna i omförmälda kungörelse den 14 november 1913 och, vad angår det för år 1916 beviljade anslaget, jämväl förenämnda kungörelse den 29 oktober 1915, användas till anläggande av enklare vägar i nämnda län. Därjämte har Kungl. Maj:t uppdragit åt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att, på sätt styrelsen funne lämpligt, fördela de länen sålunda tilldelade anslagsbelopp å de olika vägföretagen. Vidare har Kungl. Maj:t anbefallt statskontoret att, med iakttagande av bestämmelserna i berörda kungörelse den 14 november 1913, till vederbörande utbetala statsbidraget för år 1915 samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att, med iakttagande av sistnämnda bestämmelser ävensom bestämmelserna i kungörelsen den 29 oktober 1915, till vederbörande utbetala statsbidraget för år 1916. Slutligen har Kungl. Maj:t anbefallt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att till civildepartementet i sinom tid inkomma med redogörelse rörande ifrågavarande anslags användning. [26.]

Anslag för år 1917.

I skrivelse den 24 augusti 1915 har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hemställt om anvisande av anslag för år 1917 för ifrågavarande ändamål till enahanda belopp, som beviljats för ett vart av åren 1914—1916.

Sedermera har Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västerbottens län i skrivelse den 15 oktober 1915 gjort framställning om förhöjning av den till Västerbottens län utgående delen av anslaget i fråga. Kungl. Maj:ts befallningshavande har därvid till ledning för bedömande av frågan om storleken av det anslag, som för omförmälda ändamål syntes böra utgå för år 1917, åberopat, att, enligt uppgift av vederbörande distriktstjänsteman, de förordnanden, som meddelats till förslags upprättande beträffande ej mindre än sexton vägföretag av enklare typ inom Västerbottens län, — utom de i Kungl. Maj:ts befallningshavandes ovanberörda yttrande angående förslag till fördelning av de för åren 1915 och 1916 beviljade anslagen omförmälda — innefattade en approximativt beräknad sammanlagd längd av omkring 23 nymil. Med en kostnad av allenast 3 kronor per meter skulle ifrågavarande sexton vägar, för vilkas utförande statsbidrag under år 1917 och närmast därefter följande år borde få räknas, betinga en anläggningssumma av omkring 690,000 kronor. På grund härav har Kungl. Maj:ts befallningshavande anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes hos 1916 års riksdag begära fortsatt

[26.] särskilt anslag för år 1917 till anläggning av enklare vägar inom de nordligaste länen i riket till så stort belopp, att vid anslagets fördelning minst 250,000 kronor med säkerhet kunde vara att påräkna för Västerbottens län.

Uti infordrat utlåtande har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anfört, att styrelsen, med hänsyn till den anmodan att vid avgivande av förslag beträffande anslag att äskas av årets riksdag iakttaga all den sparsamhet, som lämpligen läte sig göra, vilken tillställts de under civildepartementet hörande ämbetsverken, icke föreslagit någon höjning i de av 1915 års riksdag beviljade anslagen. I händelse av Kungl. Maj:ts och riksdagens bifall till styrelsens framställning i ämnet torde, enligt styrelsens förmenande, liksom förut 200,000 kronor vara att påräkna för år 1917 till anläggning av enklare vägar inom Västerbottens län. Då sålunda med hänsyn till de förhållanden, vilka givit anledning till ovan nämnda anmaning, någon höjning för år 1917 av anslaget till anläggning av enklare vägar i de tre nordligaste länen icke lämpligen torde kunna ifrågasättas, och Norrbottens och Jämtlands län tydligtvis med fog komme att göra anspråk på lika stora delar av anslaget i fråga, som hittills ansetts böra tilldelas dessa län, samt i fråga om Västerbottens län någon fördelning av vare sig 1914 års eller, ännu mindre, 1915 och 1916 års anslagsbelopp ännu icke kunnat av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen verkställas, har styrelsen för sin del hemställt, att den av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västerbottens län gjorda framställningen icke måtte för det närvarande föranleda till någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

Departementschefen.

Då frågan om här omförmälda anslag till anläggande av enklare vägar i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län första gången förevar, avsågs, att anslaget skulle utgå under en längre följd av år. Behovet av anslaget kvarstår också oförminskat. I likhet med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anser jag emellertid, att i allt fall under nuvarande förhållanden en förhöjning av anslaget icke bör ifrågakomma.

Jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av 500,000 kronor att i enlighet med de i nådiga kungörelserna den 14 november 1913 och den 29 oktober 1915 angivna grunder användas till *anläggande av enklare vägar i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län.*

9. Jordförluster genom kanal och väganläggningar, *oförändrat ordinarie anslag, förslagsanslag* (därav ersättningar 4,567 kronor) ..... kronor 7,267: —

10. Till gäldande av Sveriges bidrag till den ständiga internationella föreningen för frågor rörande vägväsendet, *oförändrat ordinarie anslag, förslagsanslag* ..... » 365: —

F. Medicinalstaten samt hälso- och sjukvården.

Medicinalstyrelsen med dithörande stater.

1 Medicinalstyrelsen.

[27.] *Medicinalstyrelsen.* (Ordinarie anslag.)

Uti den till 1914 års senare riksdag avlåtna statsverkspropositionen framlade Kungl. Maj:t förslag till omorganisation och lönereglering av medicinalstyrelsen.

I skrivelse den 9 september 1914 anmälde riksdagen, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts berörda förslag, bland annat, dels godkänt i riksdagens skrivelse intagna ordinarie stat och övergångsstat för medicinalstyrelsen, dels ock höjt det å riksstaten uppförda ordinarie anslaget till medicinalstyrelsen till 193,100 kronor, därav 8,100 kronor å övergångsstat.

Det ordinarie anslaget till medicinalstyrelsen utgår för år 1916 med oförändrat belopp.

Statsinspektörens över köttkontrollen uppförande å ordinarie stat.

Till en början torde böra underställas Kungl. Maj:ts prövning frågan om uppförande av statsinspektören över köttkontrollen å medicinalstyrelsens ordinarie stat, en fråga, vars föredragning i första hand emellertid lärer ankomma på chefen för jordbruksdepartementet.

Beträffande denna fråga anförde härefter chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet friherre Beck-Friis följande.

»Redan år 1908 gjorde svenska veterinärläkarföreningen i skrivelse till Kungl. Maj:t framställning om anställande av en statens inspektör för slakthus- och köttbesiktningsväsendet. Ärendet remitterades till medicinalstyrelsen och lantbruksstyrelsen, vilka först den 4 december 1912 yttrade sig i detsamma. Uppskovet var föranlett av då pågående

[27.] utredningar rörande ändringar i slakthuslagen samt i fråga om bestämmelser angående införsel och utförsel av kött, vilka utredningar hade inflytande på den ifrågasatte inspektörens verksamhet. I sitt utlåtande tillstyrkte ämbetsverken anställande av en dylik befattningshavare, dock, enär saken ännu vore för Sverige ny och oprövad, endast medelst förordnande tillsvidare och mot åtnjutande av arvode från anslag å extra stat. Arvodesbeloppet borde under inga förhållanden sättas lägre än 5,800 kronor.

Sedan 1913 års riksdag på Kungl. Maj:ts förslag antagit lag angående köttbesiktning och slakthus samt Kungl. Maj:t den 10 oktober 1913 utfärdat dels lag härom, dels kungörelse med särskilda föreskrifter om besiktning och stämpling av kött enligt nämnda lag, dels förordning angående exportslakterier m. m. och dels förordning angående kontroll vid utförsel av kött, föreslog Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen till 1914 års förra riksdag på föredragning av chefen för jordbruksdepartementet riksdagen att till arvode åt en statsinspektör över köttkontrollen å extra stat för år 1915 under nionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 5,800 kronor. Departementschefen framhöll, att inspektören borde utöver arvodet erhålla resekostnads- och traktamentsersättning enligt tredje klassen i resereglementet att utgå från nionde huvudtitelns anslag till rese- och traktamentspenningar.

Riksdagen fann sig böra bifalla Kungl. Maj:ts förslag allenast med den ändring, att riksdagen ansåg den föreslagna avlöningen böra minskas med 200 kronor, motsvarande vad ifrågavarande befattningshavare, därest han varit å ordinarie stat, skolat hava att erlägga i pensionsavgifter. I enlighet härmed anvisade riksdagen för ändamålet ett anslag av 5,600 kronor.

Samma belopp har även anvisats för år 1916.

Den 23 december 1914 utfärdade Kungl. Ma:jt instruktion för statsinspektören över köttkontrollen. Enligt denna instruktion förordnas inspektören på medicinalstyrelsens förslag av Kungl. Maj:t tillsvidare. För att kunna föreslås till dylik statsinspektör fordras att vara legitimerad veterinär och att innehava beprövad, genom praktisk verksamhet förvärvad erfarenhet i allt, som hör till köttkontrollen. Statsinspektören tillhör medicinalstyrelsens veterinärbyrå och står under närmaste förmanskap av byråchefen å denna byrå. Han har att å medicinalstyrelsens vägnar övervaka efterlevnaden av de lagar och övriga författningar, vilka avse ordnandet av ej mindre slakthus- och köttbesiktningsväsendet i riket än även in- och utförseln av kött. För detta ändamål har han att företaga inspektions- och andra tjänsteresor samt

däröver avgiva rapport till medicinalstyrelsen. Vidare skall han bearbeta de från slakthus, köttbesiktningsanstalter, exportslakterier och andra under offentlig kontroll ställda slakteriinrättningar inkommande rapporter. Han skall därjämte biträda byråchefen å veterinärbyrån med utredningar av ärenden, som röra slakthus- och köttbesiktningsväsendet eller in- och utförseln av kött, samt av eget initiativ göra framställningar i dessa ämnen till medicinalstyrelsen och följa utvecklingen av den svenska köttexporten, jämväl i vad den avser förhållandena i utlandet. När sådant kan ske utan hinder för göromålens behöriga gång och utan att vikarie förordnas, äger statsinspektören åtnjuta semester under en och en halv månad årligen. [27.]

Medicinalstyrelsen.

I skrivelse den 12 november 1915 har nu medicinalstyrelsen gjort framställning om att denne statsinspektör måtte såsom ordinarie tjänsteman uppföras å styrelsens stat. Medicinalstyrelsen har därvid, under framhållande att behovet av en sådan statsinspektör även under år 1917 och allt fortfarande komme att göra sig gällande, anfört huvudsakligen följande.

»Med fäst avseende ej mindre på den omfattning, köttbesiktningen i riket numera tagit, än även det stora gagn, statsinspektörens verksamhet redan under detta år medfört, synes det medicinalstyrelsen vara uppenbart, att såväl tillsättningen av denne tjänsteman som ock avlöningsförmånerna för honom böra givas mera fasta former, än vad som hittills varit fallet. Av de skäl, som medicinalstyrelsen här nedan kommer att anföra, är det, enligt styrelsens förmenande, till och med en bjudande nödvändighet att så sker.

Beträffande omfattningen av statsinspektörens göromål tillåter sig medicinalstyrelsen hänvisa till Eders Kungl. Maj:ts nådiga instruktion för statsinspektören över köttkontrollen den 23 december 1914. Redan av denna instruktion framgår, att statsinspektörens verksamhet blivit mera omfattande än från början varit avsett. Denna har nämligen icke, liksom fallet är i en del andra länder, kunnat inskränkas till blott en rent kontrollerande sådan, utan det har i praktiken visat sig nödvändigt, att inspektören under tiden mellan resorna mera direkt sysselsätter sig med veterinäradministrationen, i vad den rör såväl den inrikes köttkontrollen som ock framför allt köttexporten. I verkligheten har därför den, enligt § 6 av instruktionen för statsinspektören, honom åliggande skyldigheten att, i enlighet med av byråchefen å medicinalstyrelsens veterinärbyrå lämnade anvisningar, biträda denne med utredningar av ärenden, som röra slakthus- och köttbesiktningsväsendet m. m., måst utvidgas därhän, att statsinspektören i likhet med styrelsens övriga tjänstemän ålagts sex timmars tjänstgöring å ämbetsrummet alla de dagar, han ej är av sina inspektionsresor därtill förhindrad. Denna anordning har, bland annat, betingats därav, att statsinspektören dagligen måste kunna anträffas av allmänheten.

Det har jämväl befunnits ur flera synpunkter lämpligt att låta statsinspektören övertaga handläggningen av flertalet mål, som röra köttbesiktningsväsendet,

[27.] exportslakterierna m. m., då dessa ärenden mycket ofta beröra statsinspektörens kontrollerande verksamhet, och han har från och med den 1 oktober innevarande år jämväl övertagit föredragningen av dessa ärenden.

Har statsinspektörens verksamhetsområde av dessa skäl kommit att bliva mera omfattande, än man från början kunnat förutse, så har detsamma även blivit ganska avsevärt utvidgat därigenom, att ej blott den offentliga kommunala köttkontrollen vinner insteg i allt flera kommuner, utan jämväl på den grund att flertalet exportslakterier betydligt utvidgats.

En av veterinärbyrån uppgjord jämförande tablå mellan dessa förhållanden vid tiden för avlåtande av medicinalstyrelsens och lantbruksstyrelsens underdåniga utlåtande den 14 december 1912 och närvarande tid åskådliggör denna stegring.

	4/12 1912.	30/9 1915.	
Antal offentliga slakthus	5	6	(Under anläggning i 2 städer, nämligen i *Hälsingborg* och *Norrköping*, vilka slakthus träda i i verksamhet år 1915.)
» *exportslakterier*	20	20	(Under uppförande i *Hässleholm*, *Kil* och *Åstorp*.)
» *kommuner med obligatorisk köttbesiktning och under kontroll ställda köttbesiktningsbyråer* (förutom i städer med offentliga slakthus).	21	27	(Under ordnande bland annat i *Lidköping*, *Ljungby* och *Lund*.)

Genom den ökning av nyssnämnda anstalters antal, som sålunda redan ägt rum och som, åtminstone vad angår exportslakterier och kommunala köttbesiktningsbyråer, fortfarande torde komma att försiggå, har statsinspektörens verksamhetsområde utsträckts, och detta gäller ej minst beträffande antalet av de veterinära tjänstemän, som, jämlikt föreskrift i § 2 punkt 2 av den för statsinspektören gällande instruktion, blivit ställda under hans speciella uppsikt.

Vid de offentliga slakthusen, exportslakterierna eller de kommunala köttbesiktningsanstalterna äro för närvarande förordnade följande antal besiktningsmän, nämligen: 75 ordinarie besiktningsmän och 33 ställföreträdare för de ordinarie besiktningsmännen eller tillsammans 108 veterinära besiktningsmän.

Av vad ovan anförts framgår, enligt styrelsens förmenande, med all önskvärd tydlighet, att befattningen i fråga helt kräver sin man, och att det därför även ur denna synpunkt är lämpligt, att densamma uppföres på ordinarie stat.

Vid bestämmandet av de avlöningsförmåner, som böra tillkomma statsinspektören, så hava medicinalstyrelsen och lantbruksstyrelsen i sitt ovanberörda underdåniga utlåtande framhållit, att arvodet icke »under några förhållanden» borde sättas lägre än till 5,800 kronor.

Genom Eders Kungl. Maj:ts med riksdagen fattade beslut har arvodet emellertid för åren 1915 och 1916 bestämts till 5,600 kronor för år. Om även detta senare belopp kunde visa sig vara något så när tillfyllest vid det provisoriska

inrättandet av statsinspektörsbefattningen, så är detta icke fallet nu med den utsträckta tjänstgöring, som bestämts för statsinspektören. Ihågkommas bör ock icke allenast, att befattningen är ett slags chefspost, utan även att de inom köttbesiktningsväsendet arbetande, i kommunal tjänst anställda veterinärerna äro mycket bättre avlönade. [27.]

Riktigheten av detta sista påstående bekräftas av infordrade uppgifter rörande en del kommunalt anställda, vid köttkontrollen arbetande veterinärers avlöningsförhållanden.

De kommunala veterinärernas bättre avlöningsförhållanden torde ock hava varit anledningen till att, då ansökningstiden till förordnandet på ifrågavarande tjänst under hösten 1914 utgick, endast två sökande hade anmält sig. Utav dessa sökande var nuvarande innehavaren av förordnandet, sanitetsveterinären vid Stockholms stads offentliga slakthus, J. H. Hansson, som uppmanats att söka tjänsten, den ene, och blev han, efter av medicinalstyrelsen avgivet underdånigt förslag, av Eders Kungl. Maj:t den 20 december 1914 förordnad att från och med den 1 januari 1915 tillsvidare vara statsinspektör över köttkontrollen.

Av nyssnämnda tablå framgår, att även sanitetsveterinärens vid Stockholms stads offentliga slakthus avlöningsförmåner äro icke oväsentligt högre än dem, som för närvarande tillkomma statsinspektören, vartill kommer, att sanitetsveterinären åtnjuter avgiftsfri pension av 4,800 kronor. Under sådana förhållanden kan man ej förundra sig över, att sanitetsveterinären Hansson, som torde kunna få åtnjuta tjänstledighet från denna sin tjänst även under år 1916, icke anser sig kunna behålla förordnandet som statsinspektör över köttkontrollen efter sistnämnda tid, därest ej statstjänsten innan dess kan erhålla en fastare organisation och tillförsäkras bättre avlöningsförmåner än de nuvarande.

På grund härav och då det endast, om åt statsinspektörsbefattningen gives fastare anställningsform och minst de avlöningsförmåner, styrelsen här nedan föreslagit, är för styrelsen möjligt att vid denna befattning även för framtiden binda en veterinär, som, på samma gång han kan odelat ägna sig åt sin tjänst, äger den vetenskapliga och praktiska utbildning samt de övriga kvalifikationer, som måste fordras av innehavaren utav denna såväl viktiga som grannlaga befattning, anser medicinalstyrelsen, att befattningen såsom statsinspektör över köttkontrollen bör uppföras på ordinarie stat och då väl lämpligast på medicinalstyrelsens. Vidkommande de avlöningsförmåner. som böra tillkomma denne befattningshavare, anser styrelsen, att desamma icke böra sättas lägre än till 7,500 kronor, därav 5,000 kronor som lön och 2,500 kronor som tjänstgöringspenningar, eller ett avlöningsbelopp, motsvarande det, som uppbäres av avdelningsföreståndare vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet. Samma avlöning åtnjuta också föreståndarna för statsmedicinska anstaltens rättskemiska och medicinskt-bakteriologiska avdelningar samt föreståndaren för statens veterinärbakteriologiska anstalt från och med år 1916.»

Med stöd av vad sålunda anförts har medicinalstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att från och med år 1917 å styrelsens stat uppföra nämnda statsinspektörsbefattning med den av styrelsen föreslagna avlöning. Styrelsens stat komme då att ökas med 7,500 kronor, varemot det hittills under nionde huvudtiteln anvisade anslaget å 5,600 kronor å extra stat icke vidare skulle utgå.

[27.] De utav medicinalstyrelsen åberopade uppgifter angående vissa i kommunal tjänst anställda veterinärers avlöningar äro av styrelsen sammanfattade i en tablå, av vilken inhämtas, bland annat, följande. Sanitetsveterinär vid Stockholms offentliga slakthus — vilken befattning innehaves av den till statsinspektör nu förordnade veterinären Hansson — åtnjuter en begynnelseavlöning av 7,000 kronor, som genom två ålderstillägg efter respektive 5 och 10 år stiger till 8,000 kronor. För bostad om 6 rum och kök med bränsle och belysning avdragas 1,400 kronor. Ännu högre avlöning hava direktören vid Stockholms offentliga slakthus, tillika saluhallsdirektör, nämligen 12,000 kronor med avdrag av 1,500 kronor för bostad m. m. samt direktörerna vid Göteborgs och Malmö offentliga slakthus med respektive lägst 6,500 och högst 7,500 kronor samt lägst 6,000 och högst 7,000 kronor jämte i bägge fallen fri bostad, bränsle och lyse. Förste besiktningsveterinären vid Stockholms slakthus har lägst 5,800 och högst 7,300 kronor med 1,160 kronors avdrag för bostad, bränsle och lyse. Föreståndaren för de bägge köttbesiktningsbyråerna i Stockholm samt andre stadsveterinären därstädes hava lägst 5,800 och högst 7,300 kronor samt förste stadsveterinären i Stockholm lägst 7,000 och högst 8,000 kronor. De fyra sistnämnda befattningshavarna hava icke bostadsförmån. Flertalet av nu nämnda befattningshavare uppgivas dessutom hava avsevärda biinkomster, vilka för sanitetsveterinären uppgivas kunna beräknas till 1,200 à 1,500 kronor om året.

Statskontoret. Över medicinalstyrelsens förevarande framställning har statskontoret avgivit utlåtande den 30 november 1915 och därvid, bland annat, anfört följande:

»Alldenstund befattningen såsom statsinspektör över köttkontrollen inrättats först från och med år 1915 och följaktligen endast jämförelsevis ringa erfarenhet hittills kunnat förvärvas beträffande betydelsen av nämnda befattning och omfånget av de densamma påvilande göromål, och då dessutom under hela den tid, varunder sådan erfarenhet vunnits, extraordinära förhållanden varit rådande å köttmarknaden, i synnerhet med avseende på exportförhållandena, kan måhända ifrågasättas lämpligheten av att redan nu föreslå uppförandet å ordinarie stat av sagda inspektörsbefattning, för vars uppehållande under åren 1915 och 1916 anvisats extra anslag under riksstatens nionde huvudtitel. Därest emellertid, med hänsyn till den motivering, som dels förebragtes, då anslag till arvode åt en statsinspektör över köttkontrollen första gången begärdes av riksdagen, dels av medicinalstyrelsen i dess förevarande framställning framförts, ifrågavarande befattning anses böra å ordinarie stat uppföras, har statskontoret icke kunnat undgå att finna den för tjänsten föreslagna avlöning vara väl hög. Medicinalstyrelsen har ifrågasatt en avlöning, ej understigande 7,500 kronor. Något ål-

derstillägg har visserligen icke föreslagits, men lärer förhållandet, att så ej skett, bero på ett förbiseende. Ett bifall till medicinalstyrelsens framställning i denna del skulle således i allt fall medföra, att statsinspektören över köttkontrollen med avseende å begynnelseavlöning skulle bliva likställd med ordinarie professor vid rikets universitet med flera vetenskapliga institutioner. Men med sådan befattningshavare torde väl nämnde inspektör knappast kunna jämställas ifråga om för vederbörande befattningar erforderliga kvalifikationer. Å andra sidan synas de med tjänst i andra normallönegraden förenade avlöningsförmåner knappast kunna anses fullt tillfredsställande för innehavaren av en befattning av den nu ifrågavarandes vikt och betydelse. [27.]

Statskontoret har därför ansett sig härvidlag böra gå en medelväg och föreslå en avlöning för berörda tjänst, motsvarande den, som för närvarande utgår till yrkesinspektör, stationerad i Stockholm, eller 6,600 kronor för år, därav 4,200 kronor lön, 2,000 kronor tjänstgöringspenningar och 400 kronor ortstillägg, jämte rätt till två ålderstillägg, vartdera å 500 kronor, efter respektive fem och tio års tjänstgöring.

Enligt § 10 i Eders Kungl. Maj:ts nådiga instruktion för statsinspektören över köttkontrollen den 23 december 1914 äger inspektören, när sådant kan ske utan hinder för göromålens behöriga gång och utan att vikarie förordnas, åtnjuta semester under en och en halv månad årligen å tid, som generaldirektören och chefen för medicinalstyrelsen bestämmer, och synes inspektören även, om hans befattning varder uppförd å ordinarie stat, böra fortfarande få tillgodonjuta sådan ledighet under lika lång tid årligen. Beträffande frågan huruvida alltjämt vikarie icke skall förordnas under statsinspektörens semester, har medicinalstyrelsen uti sin förevarande framställning visserligen icke yttrat sig härom, men, enligt vad statskontoret inhämtat, lärer dock meningen hava varit, att vikarie vid sådant tillfälle skulle förordnas. Statskontoret, som icke har något att häremot erinra, tillåter sig allenast framhålla, hurusom, i sådant fall, den å medicinalstyrelsens stat upptagna anslagsposten till vetenskapliga rådet, veterinärrådet, vikariatsersättningar m. m., 49,900 kronor, torde böra ökas med ett de för nämnde inspektör föreslagna tjänstgöringspenningar för en och en halv månad motsvarande belopp eller med 250 kronor. Det belopp, med vilket statens för medicinalstyrelsen slutsumma, vid bifall till vad statskontoret nu föreslagit, inalles skulle ökas, uppgår alltså till 6,850 kronor.

Därest befattningen såsom statsinspektör över köttkontrollen kommer att uppföras såsom ordinarie tjänst å medicinalstyrelsens stat, torde jämväl innehavaren av nämnda befattning böra bliva underkastad de för övriga ordinare manliga befattningshavare å sagda stat fastställda avlöningsvillkor.

Skulle emellertid det anses lämpligare, att tillsvidare avlöningen till statsinspektören över köttkontrollen fortfarande utginge i form av arvode, torde, med hänsyn därtill, att några pensionsavgifter i så fall icke behövde av nämnda befattningshavare erläggas, sagda arvode lämpligen böra bestämmas till 6,400 kronor, för år räknat, och torde härför erforderligt anslag, i likhet med vad förut skett, böra anvisas å extra stat. Dock synes ifrågavarande anslag böra, i stället för att såsom hittills upptagas å nionde huvudtiteln, uppföras å sjätte huvudtiteln under rubriken »Medicinalstyrelsen med dithörande stater.»

[27.] Chefen för jordbruksdepartementet.

Såsom medicinalstyrelsen framhållit, kommer behovet av att hava en statsinspektör över köttkontrollen anställd otvivelaktigt att allt fortfarande göra sig gällande. I detta hänseende förefinnas alltså uppenbarligen de nödiga förutsättningarna, för att ifrågavarande befattning skall kunna förändras till ordinarie tjänst. Om man icke desto mindre ansåge sig icke böra nu taga ett sådant steg, skulle väl detta bero på, att ännu icke tillräcklig erfarenhet skulle hava vunnits för att tillförlitligen bedöma frågan om denna befattnings uppgift och ställning i statsförvaltningen samt om de avlöningsförmåner, som böra förenas med densamma. Jag kan dock för min del icke finna annat än att hittills förvärvad erfarenhet giver fullt tillräcklig ledning i nu angivna hänseenden. Därest befattningen förändras till ordinarie, synes den givetvis böra uppföras å medicinalstyrelsens stat. Dess innehavare tillhör enligt instruktionen medicinalstyrelsens veterinärbyrå, varest han, på sätt nämnda styrelse meddelat, erhållit ansvarsfulla och självständiga arbetsuppgifter. Hans ställning såsom en speciellt kvalificerad tjänsteman å denna byrå synes mig alldeles given.

Såväl med denna ansvarsfulla ställning inom medicinalstyrelsen som med statsinspektörens överordnade och kontrollerande befattning gent emot den talrika och i regel mycket väl avlönade kåren av vid slakthus, exportslakterier med flera inrättningar anställda veterinärer följer enligt min mening ovedersägligen behovet, att en tryggare ställning och en högre avlöning än nu tillförsäkras honom. Det kan eljest befaras, att det blir förenat med största svårighet att vid denna tjänst bibehålla en för densamma skicklig och lämplig person och att vid vakans kunna till densamma förvärva en sådan person. Till belysande att denna eventualitet redan inträtt, kan jag nämna, att den nuvarande statsinspektören, vilken såsom sanitetsveterinär vid Stockholms slakthus åtnjuter vida högre avlöningsförmåner än såsom statsinspektör samt dessutom har tillfälle till avsevärda biinkomster och rätt till avgiftsfri pension å 4,800 kronor, förklarat sig nödsakad att avsäga sig förordnandet, därest icke åtgärder vidtagas för inspektörsbefattningens uppförande å ordinarie stat och för avlöningsförhållandenas förbättring. Ifall man på grund av avlöningens knapphet skulle vara tvungen att till tjänsten antaga en veterinär av mera underlägsen kompetens, skulle detta enligt min mening vara i hög grad ofördelaktigt. Jag vill erinra, att min närmaste företrädare i ämbetet den 14 januari 1914 framhöll, att en sakkunnig och effektiv inspektion av de under år 1913 utfärdade köttkontrollbestämmelsernas efterlevnad vore nödvändig för att det med dessa bestämmelser avsedda ändamålet

skulle vinnas, vilket vore av betydelse icke blott för den inrikes kötthandeln och köttkonsumtionen utan minst lika mycket för befordrande och säkerställande av vår köttexport samt också ytterst borde verka till främjande av den för jordbrukarna så viktiga produktionen av slaktdjur. Inspektionen måste därför handhavas av en person, vilkens kunskaper och övriga egenskaper förläna honom verklig auktoritet inom sitt område. Att anställningen på extra stat samt de nuvarande avlöningsförmånerna icke äro tillfyllest för att i längden tillförsäkra befattningen en sådan innehavare, anser jag icke kunna förnekas. [27.]

Ifråga om det belopp, vartill avlöningen bör höjas, hava delade meningar yppats mellan medicinalstyrelsen och statskontoret. Även medicinalstyrelsens förslag avser dock en avlöning, som, då det verkliga värdet av den av sanitetsveterinär vid Stockholms slakthus tillkommande bostadsförmån jämte bränsle och lyse tagas i betraktande, knappast torde uppgå till en sådan sanitetsveterinärs avlöning, och denne har ju dock även betydliga biinkomster. Friheten från pensionsavgift för sanitetsveterinären är för denne en avsevärd förmån, som dock torde någorlunda motvägas av det högre pensionsbelopp, som skulle erhållas vid avlöning enligt styrelsens förslag.

Men om också vid avlöningens bestämmande viss hänsyn måste tagas till de avlöningar i kommuners eller enskild tjänst, som bjudas en veterinär med motsvarande kompetens, torde dock i förevarande fall jämförelsen böra främst ske med andra befattningar i statens tjänst. Härvid är att märka, att den av medicinalstyrelsen föreslagna avlöningen är densamma, som nu åtnjutes av professorer vid veterinärhögskolan samt föreståndaren för statens veterinärbakteriologiska anstalt. Mot ett likställande med dessa befattningshavare har statskontoret gjort invändning från synpunkten av de för vederbörande befattningar erforderliga kvalifikationer. Det må nu möjligen vara riktigt, att av statsinspektören icke nödvändigtvis kräves samma höga grad av vetenskaplig kompetens som av nämnda befattningshavare, men han måste dock stå på höjden av sin tids teori och praktik i de frågor, som tillhöra hans ämbetsområde, samt för sådant ändamål vara väl insatt i dem och uppmärksamt följa deras utveckling såväl inom som utom landet. Han skall, såsom förut framhållits, kunna intaga en obestridd ledande, rådande och kontrollerande verksamhet gent emot veterinärer, vilka på grund av sin skicklighet utsetts till innehavare av de mest ansvarsfulla tjänster inom detta speciella område, och måste då äga därtill nödvändig kompetens. Därjämte kan framhållas, att hans tjänst kräver personliga kvalifikationer i särskilt hög grad, för att inspek-

[27.] tionsarbetet skall kunna utföras till det helas båtnad med undvikande av onödiga slitningar.

Vad beträffar den av statskontoret gjorda jämförelsen med yrkesinspektörer synes kunna framhållas, att densamma, bland annat, så till vida icke torde vara fullt hållbar, som statsinspektören under tiden mellan tjänsteresor är ålagd att tjänstgöra i medicinalstyrelsen med sex timmars daglig arbetstid å tjänsterummet och med uppdrag att självständigt utreda och föredraga en stor och viktig grupp av ärenden.

Av dessa skäl och på grund av en livlig övertygelse om den stora vikten för såväl producenter som konsumenter av att denna befattning innehaves av en på sitt område verkligt framstående person anser jag mig böra tillstyrka, att avlöningsförmånerna bestämmas på sätt medicinalstyrelsen föreslagit, dock med tillägg av ett ålderstillägg å 600 kronor efter fem års tjänst, vilket medicinalstyrelsen synes hava förbisett.

På sätt statskontoret framhållit, lärer den i medicinalstyrelsens stat upptagna anslagspost till vikariatsersättningar m. m. böra höjas med ett belopp, motsvarande tjänstgöringspenningar till statsinspektören för en och en halv månad. Med den av mig tillstyrkta avlöningen blir detta belopp 312 kronor 50 öre.

Statsinspektörens rese- och traktamentsersättning bör uppenbarligen efter hans överflyttande på medicinalstyrelsens stat utgå från sjätte, icke nionde, huvudtitelns anslag till rese- och traktamentspenningar.»

Chefen för civildepartementet, statsrådet von Sydow, som förklarade sig åberopa vad chefen för jordbruksdepartementet sålunda anfört, yttrade härefter vidare.

Förhöjning av anslaget till vetenskapliga rådet m. m.

I den av riksdagen antagna staten för medicinalstyrelsen upptogs, bland annat, en anslagspost om 49,900 kronor till vetenskapliga rådet, veterinärrådet, vikariatsersättningar och extra tjänstemän m. m.

I händelse av statsinspektörens över köttkontrollen uppförande å ordinarie stat erfordras, på sätt förut omförmälts, en höjning av ifrågavarande anslagspost med 312 kronor 50 öre. Härutöver påkallas emellertid en ökning av anslagsposten för att med densamma må kunna bestridas vissa kostnader för den nämnd, som jämlikt nådigt brev den 3 december 1915 skall tillsättas för avgivande av yttrande angående sökande av apoteksprivilegium.

Genom nämnda nådiga brev har Kungl. Maj:t förordnat, att, sedan ansökningar om erhållande av personligt privilegium å apotek inkom-

mit till medicinalstyrelsen, styrelsen efter granskning av ansökningshandlingarna skall insända desamma till en för avgivande av yttrande angående sökande av apoteksprivilegium tillsatt nämnd. Denna nämnd skall utgöras av en ordförande, vilken förordnas av Kungl. Maj:t, samt två privilegieinnehavare och två legitimerade apotekare, som ej innehava privilegium å apotek eller arrendera apotek, utsedda, de förra jämte två suppleanter av apotekarsocietetens direktion och de senare, likaledes jämte två suppleanter, av medicinalstyrelsen, efter det centralstyrelsen för Sveriges farmaceutförbund lämnats tillfälle att yttra sig i ämnet. Ordföranden samt medlemmarna av nämnden och deras suppleanter utses för en tid av tre år. Därest privilegieinnehavare upphör att innehava apotek eller legitimerad apotekare, som blivit utsedd till ledamot eller suppleant med hänsyn därtill att han icke innehade apoteksprivilegium eller arrenderade apotek, tillträder apoteksprivilegium eller arrende av apotek under tid, för vilken han är utsedd till medlem eller suppleant i nämnden, skall hans befattning i densamma genast upphöra. Bliver nämnden till följd härav eller av annan anledning ej fulltalig, skall nämnden kompletteras genom utseende av erforderligt antal medlemmar för den återstående tiden av treårsperioden i den ordning ovan sägs. Nämnden, som inom viss tid till medicinalstyrelsen skall avgiva yttrande över den av nämnden verkställda granskningen, har jämväl att i förekommande fall, på begäran av medicinalstyrelsen, avgiva yttrande angående sökande av arrende av apotek. [27.]

Kungl. Maj:t har tillika angående den ordföranden uti ifrågavarande nämnd samt medlemmarna av densamma tillkommande ersättning förordnat, att medlem skall äga att för tiden, under vilken han deltager i nämndens arbeten, åtnjuta arvode av tio kronor om dagen samt ordföranden femton kronor om dagen, varjämte ordföranden och medlemmarna för av uppdraget föranledda resor skola åtnjuta resekostnads- och traktamentsersättning enligt tredje klassen i gällande reseregleminte, därest de icke eljest äro till gottgörelse efter högre klass berättigade.

Beträffande ersättningar till ordförande och medlemmar i nämnden för år 1916 har Kungl. Maj:t anbefallt statskontoret att av under händer varande medel utbetala de arvoden samt resekostnads- och traktamentsersättningar, som i överensstämmelse med ovan angivna grunder kunna en var av dem tillkomma.

Då resekostnads- och traktamentsersättning till nämndens ledamöter, vilken kostnad väl endast i undantagsfall torde komma att utgå, lämpligen torde böra bestridas av sjätte huvudtitelns anslag till rese-

[27.] och traktamentspenningar, kommer kostnaden för varje sammanträde i nämnden att uppgå till 55 kronor, och då i genomsnitt något mera än ett sammanträde i månaden torde vara erforderligt, lärer kostnaden för denna nämnd böra beräknas till 1,000 kronor om året.

Från och med år 1917 lärer nämnda kostnad lämpligen böra bestridas av omförmälda anslagspost till vetenskapliga rådet, veterinärrådet, vikariatsersättningar och extra tjänstemän m. m. I följd härav samt med hänsyn till den höjning av anslagsposten, som erfordras i samband med statsinspektörens över köttkontrollen uppförande å ordinarie stat, torde en sammanlagd ökning av anslagsposten böra äga rum med i avrundat tal 1,300 kronor.

Ändring i övergångsstaten.

Den av riksdagen antagna övergångsstaten för medicinalstyrelsen var av följande lydelse:

B. **Övergångsstat.**

	Lön. Kronor.	Tjänstgöringspenningar. Kronor.	Summa. Kronor.	
1 kamrerare	3,000	1,500	4,500	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kr. och efter 10 år med ytterligare 500 kr.
1 registrator och aktuarie	1,800	1,400	3,200	
Till personligt avlöningstillägg åt skrivbiträdet Anna Marin, därest hon antages till ordinarie skrivbiträde å den nya staten	—	—	400	
Summa	—	—	8,100	

Sedan Kungl. Maj:t den 26 februari 1915 i nåder utnämnt och förordnat den i förenämnda övergångsstat upptagne registratorn och aktuarien att vara sekreterare hos medicinalstyrelsen, torde, såsom medicinalstyrelsen i underdånig skrivelse den 23 oktober 1915 framhållit, det å övergångsstaten till nämnda befattningshavare upptagna anslaget 3,200 kronor böra utgå samt i följd härav det ordinarie anslaget till medicinalstyrelsen minskas med motsvarande belopp.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

dels medgiva ej mindre att å avlöningsstaten för [27.]
medicinalstyrelsen må från och med år 1917 uppföras en statsinspektör över köttkontrollen i riket med en årlig avlöning av 7,500 kronor, därav 5,000 kronor lön samt 2,500 kronor tjänstgöringspenningar, än även att innehavaren av nämnda tjänst må äga rätt till ett ålderstillägg å 600 kronor efter fem års tjänstgöring;

dels förklara, att innehavaren av nämnda tjänst må årligen, när sådant utan hinder för göromålens behöriga gång kan ske, åtnjuta semester under en och en halv månad, ävensom att för åtnjutande av de med sagda tjänst förenade avlöningsförmåner skola gälla vad i nådiga kungörelsen den 1 oktober 1914 angående villkor och bestämmelser för åtnjutande av avlöningsförmåner enligt den från och med år 1915 gällande ordinarie stat för medicinalstyrelsen finnes stadgat ifråga om å nämnda stat upptagna ordinarie manliga befattningshavare;

dels från och med år 1917 höja den å medicinalstyrelsens ordinarie stat upptagna anslagsposten till vetenskapliga rådet, veterinärrådet, vikariatsersättningar och extra tjänstemän m. m. från 49,900 kronor med 1,300 kronor till 51,200 kronor;

dels godkänna sådan ändring i ordinarie övergångsstaten för medicinalstyrelsen, att det däri uppförda anslaget till 1 registrator och aktuarie ur staten uteslutes;

dels ock, vid bifall till vad ovan föreslagits beträffande förändringar i staten för medicinalstyrelsen, från och med år 1917 höja det å riksstaten uppförda *ordinarie anslaget till medicinalstyrelsen* från 193,100 kronor med 5,600 kronor till 198,700 kronor, därav 4,900 kronor å övergångsstat.

[28.] *Ang. ålderstillägg åt notarien hos medicinalstyrelsen friherre E. J. A. Klinckowström.*

I detta sammanhang tillåter jag mig till behandling upptaga en av medicinalstyrelsen i skrivelse den 20 april 1915 gjord framställning om ålderstillägg åt en befattningshavare i medicinalstyrelsen, vilket ärende dock icke inverkar på huvudtitelns slutsumma. Medicinalstyrelsen yttrar i nämnda skrivelse följande.

Den 22 februari 1909 förordnades nuvarande notarien hos medicinalstyrelsen friherre Ernst Johan Axel Klinckowström i avvaktan å styrelsens omorganisation att tillsvidare bestrida en notarietjänst hos styrelsen mot åtnjutande av med ifrågavarande tjänst förenade lön och tjänstgöringspenningar. Då sedermera den nya ordinarie staten för medicinalstyrelsen den 1 januari 1915 trädde i kraft, förordnades Klinckowström att tillsvidare hos styrelsen uppehålla en notarietjänst, vilkens innehavare samtidigt förordnats att uppehålla en i den nya staten upptagen sekreterartjänst. Anledningen till att nu ifrågavarande båda tjänster tillsvidare måste uppehållas på förordnande, var den, att mot av medicinalstyrelsen upprättat förslag till besättande av de två då ännu lediga sekreterartjänsterna i styrelsen anförts besvär, vilka vid tiden för den nya statens trädande i kraft ännu voro beroende på Kungl. Maj:ts prövning. Sedan Kungl. Maj:t den 26 februari 1915 utnämnt innehavare av förenämnda sekreterartjänster, utnämndes Klinckowström den 27 februari 1915 av medicinalstyrelsen till tjänsteman i första lönegraden (notarie) hos styrelsen.

Genom nådig kungörelse den 1 oktober 1914 angående villkor och bestämmelser för åtnjutande av avlöningsförmåner enligt den från och med år 1915 gällande ordinarie stat för medicinalstyrelsen har Kungl. Maj:t stadgat, bland annat, att för åtnjutande av löneförhöjning genom ålderstillägg löntagare bör tillgodoräknas den tid, som före den nya avlöningsstatens trädande i kraft förflutit från hans tillträde till befattningen eller annan samma lönegrad tillhörande befattning i medicinalstyrelsen, vare sig på grund av fullmakt eller konstitutorial eller på grund av förordnande i följd av frågan om medicinalstyrelsens omorganisation.

Klinckowström hade, enligt vad ovan anförts, redan vid den nya avlöningsstatens trädande i kraft under mer än fem år oavbrutet uppehållit en notarietjänst hos styrelsen. Då Klinckowström därjämte under mer än fyra femtedelar av berörda tid med gott vitsord bestritt ifrågavarande tjänst, hade han alltså redan vid den nya statens ikraftträdande med avseende å tjänstetid uppfyllt de fordringar, som i ovan omförmälda kungörelse den 1 oktober 1914 stadgats för rätt till förhöjning av lönen genom ålderstillägg.

Då Klinckowström numera utnämnts till tjänsteman i första löne- [28.]
graden (notarie) hos styrelsen, samt Klinckowström, på sätt ovan anförts, redan vid ikraftträdandet av den nya staten för medicinalstyrelsen med avseende å tjänstetid uppfyllt stadgade fordringar för åtnjutande av första löneförhöjning genom ålderstillägg, ansåge styrelsen, att han borde komma i åtnjutande av dylik löneförhöjning. Den omständigheten, att Klinckowström icke omedelbart vid den nya lönestatens trädande i kraft kunnat utnämnas till sin befattning, utan under tiden från och med den 1 januari 1915 till och med den 26 februari samma år allenast uppehållit befattningen på förordnande, borde enligt medicinalstyrelsens förmenande icke inverka på Klinckowströms rätt till förhöjning av den honom tillkommande lönen. Därest ifrågavarande omständighet skulle tillerkännas en sådan inverkan, skulle detta för Klinckowström medföra en ekonomisk förlust, som, under förutsättning att Klinckowström komme att innehava sin förevarande tjänst till uppnådd pensionsålder, skulle uppgå till ej mindre än 8,000 kronor. Att ett tillfälligt förhållande ifråga om tidpunkten för den formella utnämningen skulle ådraga en tjänstinnehavare dylik påföljd syntes medicinalstyrelsen icke vara med rättvisa eller billighet överensstämmande.

Medicinalstyrelsen har därför hemställt, att Kungl. Maj:t måtte medgiva Klinckowström rätt att från och med år 1915 eller, därest detta icke kunde bifallas, från och med månaden näst efter den, under vilken han utnämnts till tjänsteman av första lönegraden, det vill säga från och med mars månad år 1915, åtnjuta första förhöjning genom ålderstillägg i den med hans befattning förenade lönen.

Till följd av nådig remiss har statskontoret den 8 maj 1915 av- Statskontoret.
givit utlåtande i ärendet och därvid yttrat sig sålunda:

I nådiga kungörelsen den 1 oktober 1914 angående villkor och bestämmelser för åtnjutande av avlöningsförmåner enligt den från och med år 1915 gällande ordinarie stat för medicinalstyrelsen stadgades, bland annat, att löntagare för åtnjutande av löneförhöjning genom ålderstillägg bör tillgodoräknas den tid, som före den nya avlöningsstatens trädande i kraft förflutit från hans tillträde till befattningen eller annan samma lönegrad tillhörande befattning i medicinalstyrelsen, vare sig på grund av fullmakt eller konstitutorial eller på grund av förordnande i följd av frågan om medicinalstyrelsens omorganisation.

Med hänsyn till grunden för detta stadgande syntes detsamma böra anses tillämpligt blott i fråga om sådan löntagare, som omedelbart vid den nya lönestatens trädande i kraft överginge å den nya staten eller tillträdde ordinarie tjänst inom styrelsen, vadan Klinckowström endast i det fall, att han den 1 januari 1915 tillträtt tjänst i första lönegraden, syntes hava ägt att på grund av

[28.] berörda stadgande räkna sin tjänstgöring såsom tillförordnad notarie från den 22 februari 1909 sig till godo för ålderstilläggs åtnjutande.

I avseende därå ville statskontoret även åberopa Kungl. Maj:ts beslut den 31 december 1914 rörande ifrågasatt ålderstillägg för protokollssekreteraren J. R. Fast.

Att ej Klinckowström från årets början blev innehavare av sin nuvarande tjänst, hade emellertid berott på den tillfälliga omständigheten, att den sekreterarbefattning i medicinalstyrelsen, till vilken Klinckowströms företrädare å notarietjänsten befordrats, till följd av anförda besvär över styrelsens förslag till befattningens tillsättande ej hunnit bliva tillsatt förr än efter 1915 års ingång. Då statskontoret i likhet med medicinalstyrelsen funne det vara obilligt, om Klinckowström i följd av berörda omständighet skulle få sina ålderstillägg fem år senare än om han blivit före 1915 års ingång utnämnd till innehavare av notarietjänsten, hemställde statskontoret, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen medgiva, att Klinckowström finge, utan hinder därav att han först efter 1915 års ingång tillträtt sin notarietjänst, räkna sig sin tjänstgöring såsom tillförordnad notarie före nämnda tidpunkt till godo för ålderstilläggs åtnjutande.

Löneregleringskommittén.

Sedermera har löneregleringskommittén den 17 december 1915 avgivit infordrat yttrande och därvid anfört följande:

»Till fullständigande av de i remissakten anförda omständigheter vill löneregleringskommittén här meddela en del från medicinalstyrelsen och jämväl annorledes inhämtade upplysningar.

Anledningen därtill att Klinckowström den 22 februari 1909 allenast förordnades att tillsvidare bestrida en ledigbliven notarietjänst hos styrelsen var den att, sedan Kungl. Maj:t den 13 juni 1908 uppdragit åt en kommitté att verkställa utredning och avgiva förslag i fråga om förändringar i medicinalstyrelsens organisation m. m., blivit genom kungl. brev den 19 juni 1908 föreskrivet, att, i avvaktan på möjligen ifrågakommande förändringar av organisationen av medicinalstyrelsen, tjänst inom ämbetsverket, vilken enligt instruktionen skulle av styrelsen tillsättas, finge, intill dess annorlunda blivit av Kungl. Maj:t bestämt, tillsättas allenast medelst förordnande tills vidare.

Det omförmäles i medicinalstyrelsens skrivelse den 20 april 1915, att Klinckowström, då den nya staten för ämbetsverket den 1 januari 1915 trädde i kraft, förordnades att tillsvidare hos styrelsen uppehålla en notarietjänst, vars innehavare samtidigt förordnades att uppehålla en i den nya staten upptagen sekreterartjänst.

Under det att å den gamla staten funnos tre notarietjänster, upptogos i den nya staten endast två sådana tjänster. Den befattning, som sålunda bortföll, var, efter vad upplyst blivit, den, som ditintills på förordnande uppehållits av Klinckowström.

Detta var sålunda orsaken till att med ingången av år 1915 förordnande meddelades Klinckowström å den notarietjänst, av vilken han genom utnämningen den 27 februari 1915 blev ordinarie innehavare.

Det synes härvid kunna erinras, att i och för sig den omständigheten, att sistnämnda tjänst icke var den notarietjänst, Klinckowström bestritt till den 1 januari 1915, ej vid prövning av förevarande fall torde böra tilläggas någon för Klinckowström menlig betydelse i betraktande därav att, enligt åberopade stadgandet i

förenämnda kungörelse den 1 oktober 1914, där avsedd löntagare äger för åtnjutande av löneförhöjning genom ålderstillägg tillgodoräknas den tid, som före den nya avlöningsstatens trädande i kraft förflutit från hans tillträde till befattningen *eller annan samma lönegrad tillhörande befattning i medicinalstyrelsen.* [28.]

Statskontoret har i sitt utlåtande åberopat ett av Kungl. Maj:t den 31 december 1914 meddelat beslut angående av nedre justitierevisionen ifrågasatt ålderstillägg åt protokollssekreteraren därstädes J. R. Fast.

I detta ärende förhöll sig emellertid så, att Fast visserligen, på sätt statskontoret i infordrat utlåtande framhöll, från och med den 25 juni 1909 intill utgången av år 1911 uppehållit en protokollssekreterartjänst, vilken till följd av frågan om den med 1912 års början inträdda regleringen av löneförhållanden m. m. vid nedre justitierevisionen icke besatts med ordinarie innehavare, men att han först den 26 april 1912 utnämnts till ordinarie innehavare av en under loppet av februari månad samma år ledigbliven protokollssekreterartjänst.

På grund därav och vad i övrigt av statskontoret anförts, fann Kungl. Maj:t den 31 december 1914 framställningen om ålderstillägg för Fast icke kunna bifallas.

Detta fall torde emellertid knappast kunna sägas överensstämma med det nu föreliggande, då Klinckowström redan vid ikraftträdandet av den nya staten för medicinalstyrelsen oavbrutet under mer än fem år på det ovanberörda vakansförordnandet uppehållit en och samma befattning.

Löneregleringskommittén ansluter sig emellertid till statskontorets uppfattning, att ovan omförmälda stadgande i kungl. kungörelsen den 1 oktober 1914, med hänsyn till grunden för detsamma, torde böra anses tillämpligt blott i fråga om sådan löntagare, som omedelbart vid den nya lönestatens trädande i kraft övergått å den nya staten eller tillträtt ordinarie tjänst inom medicinalstyrelsen, samt att Klinckowström sålunda icke äger någon rätt att tillgodoräkna sig föregående tjänstgöring såsom tillförordnad notarie för åtnjutande av ålderstillägg å nu innehavande befattning.

Med hänsyn till de särskilda omständigheter, som här föreligga, har kommittén likväl ur billighetssynpunkt ansett sig ej böra avstyrka framställning till riksdagen, att Klinckowström må, utan hinder därav att han först efter ingången av år 1915 tillträtt sin innehavande tjänst, räkna sig föregående tjänstgöring såsom tillförordnad notarie till godo för ålderstilläggs åtnjutande.

Medicinalstyrelsen har föreslagit, att förmånen av ålderstillägg skulle tillgodokomma Klinckowström från och med ingången av år 1915 eller, därest detta icke kunde bifallas, från och med månaden näst efter den, under vilken han utnämnts till tjänsteman av första lönegraden, alltså mars månad 1915.

Statskontoret har icke framställt något förslag i fråga om den tidpunkt, varifrån ålderstillägg borde få tillgodonjutas.

Att Klinckowström skulle kunna erhålla ålderstillägg från och med ingången av år 1915, således redan innan han blivit utnämnd till ordinarie tjänsteman, synes kommittén uteslutet. Ej heller torde denna förmån böra tillerkännas honom från det senare av medicinalstyrelsen alternativt föreslagna datum, den 1 mars 1915. Regeln är ju, att förmånen av ålderstillägg tilldelas befattningshavare först från och med ingången av ett kalenderår. Närmare till hands låge då att tänka sig, att ifrågavarande förmån kunde beredas Klinckowström från och med den 1 januari 1916. Med hänsyn till de av riksdagen vid upprepade tillfällen uttalade betänkligheter mot att beslut angående avlöningsförmåner givas

[28.] retroaktiv verkan, anser sig kommittén emellertid icke kunna tillstyrka, att ålderstillägg beredes honom tidigare än från och med ingången av år 1917.»

Departementschefen.

I enlighet med vad statskontoret och löneregleringskommittén anfört torde ovanberörda, på riksdagens beslut grundade stadgande angående beräkningen av tiden för åtnjutande av ålderstillägg ej vara tillämpligt i avseende å Klinckowström, då han icke omedelbart vid den nya lönestatens trädande i kraft den 1 januari 1915 tillträtt ordinarie tjänst hos styrelsen. Starka billighetsskäl synas mig emellertid tala för att åtgärder till Klinckowströms förmån vidtagas i det avseende, framställningen avser. Att Klinckowström skulle kunna erhålla ålderstillägg från och med ingången av år 1915, då han ännu icke blivit utnämnd till ordinarie tjänsteman, anser jag emellertid i likhet med löneregleringskommittén uteslutet. Ett beredande av ålderstillägg åt Klinckowström från och med dagen för tillträdandet av den ordinarie befattningen, den 27 februari 1915, eller ock från och med mars 1915 torde ej heller kunna ifrågakomma i betraktande av att ålderstillägg pläga utgå från och med ingången av kalenderåret näst efter det, varunder de för ålderstilläggets erhållande stadgade villkor blivit uppfyllda. Med strängt fasthållande utav den av riksdagen i lönefrågor tillämpade praxis att icke bevilja sådana förmåner för förfluten tid, skulle Klinckowström, såsom löneregleringskommittén påpekat, ej kunna erhålla ålderstillägg förrän från och med den 1 januari 1917. Emellertid synas mig alldeles särskilda omständigheter tala för att i detta fall medgiva ett undantag från nämnda praxis såtillvida, att ålderstillägg beredes Klinckowström från 1916 års ingång. Det förhåller sig nämligen så, att Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av medicinalstyrelsen till följd av riksdagsupplösningen år 1914 kom att framläggas för riksdagen vid en senare tidpunkt än annars blivit fallet. Detta åter hade till följd att riksdagens skrivelse i ämnet och Kungl. Maj:ts i anledning därav fattade beslut kommo att expedieras så sent, att de i medicinalstyrelsens här ovan återgivna skrivelse omförmälda utnämningsfrågorna, i vilka besvär anfördes, kunde slutligt avgöras först efter ingången av år 1915. Om åter riksdagsupplösning ej ägt rum, hade propositionen blivit framlagd tidigare, och torde såväl riksdagens som Kungl. Maj:ts beslut då hava blivit fattade så tidigt, att nyssnämnda frågor blivit slutligt avgjorda redan under år 1914. Givetvis hade då även Klinckowström fått tillträda sin ifrågavarande befattning redan den 1 januari 1915 och vid denna tidpunkt jämväl erhållit första ålderstillägget. Att märka är också, att framställningen om ålderstillägg åt Klinckowström inkom till Kungl. Maj:t i april månad 1915, men att

ärendet förelåg i slutligt berett skick så sent, att detsamma lämpligen icke ansågs böra föreläggas den då ännu sittande riksdagen. Hade emellertid så skett, torde väl Klinckowström beviljats ifrågavarande förmån från ingången av år 1916. [28.]

Det lärer knappast behöva tilläggas, att, för den händelse en framställning av här avsett innehåll bifalles av Kungl. Maj:t och riksdagen, detta helt naturligt icke får anses prejudicerande för framtiden.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

> att notarien hos medicinalstyrelsen friherre Ernst Johan Axel Klinckowström må, utan hinder därav att han först efter ingången av år 1915 tillträtt sin nu innehavande tjänst, för ålderstilläggs åtnjutande räkna sig sin tjänstgöring före nämnda tidpunkt såsom tillförordnad notarie till godo i så måtto, att han må från och med år 1916 uppbära första ålderstillägget å lönen.

2. Personligt avlöningstillägg till en befattningshavare i medicinalstyrelsen.

I statsverkspropositionen till 1914 års senare riksdag föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att på extra stat för år 1915 anvisa ett anslag av 2,100 kronor för beredande av personliga avlöningstillägg under sistnämnda år för å övergångsstat uppförda befattningshavare hos medicinalstyrelsen i enlighet med de för provisorisk lönereglering för befattningshavare i medicinalstyrelsen för år 1914 gällande grunder och villkor. [29.]

Personligt avlöningstillägg till en befattningshavare i medicinalstyrelsen. (Extra anslag.)

Enligt av Kungl. Maj:t i samband med frågan om medicinalstyrelsens omorganisation framlagt förslag skulle nämligen en kamrerare och registratorn hos medicinalstyrelsen, med bibehållande av sina dåvarande avlöningsförmåner på ordinarie stat, uppföras å övergångsstat. För att bereda dessa befattningshavare ersättning för de provisoriska avlöningstillägg, de under åren 1912—1914 åtnjutit, men som med tillämpande av de nya staterna för styrelsen skulle komma att upphöra, begärdes det ifrågavarande anslaget; och blev detsamma jämväl av riksdagen beviljat.

I enlighet med Kungl. Maj:ts framställning har 1915 års riksdag för ifrågavarande ändamål på extra stat för år 1916 beviljat ett anslag av likaledes 2,100 kronor.

[29.] Av anslaget till förevarande avlöningstillägg äro 800 kronor avsedda för den i föregående punkt omförmälde registratorn och aktuarien, vilken, såsom jämväl framgår av vad i samma punkt meddelats, den 26 februari 1915 i nåder utnämnts och förordnats att vara sekreterare hos medicinalstyrelsen.

Då, såsom medicinalstyrelsen uti skrivelse den 23 oktober 1915 framhållit, anslaget i fråga följaktligen kan minskas med 800 kronor, får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av 1,300 kronor för beredande av *personligt avlöningstillägg* under nämnda år *för en å övergångsstat uppförd befattningshavare hos medicinalstyrelsen* i enlighet med de för provisorisk lönereglering för befattningshavare i medicinalstyrelsen för år 1914 fastställda grunder och villkor.

3. Statsmedicinska anstalten, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 69,150: —

4. Farmaceutiskt laboratorium vid statsmedicinska anstalten.

Farmaceutiskt laboratorium vid statsmedicinska anstalten. (Extra anslag.)

[30]. På framställning av Kungl. Maj:t har 1914 års senare riksdag för inredning, utrustning och drift av ett i huvudsaklig överensstämmelse med den i statsrådsprotokollet över civilärenden den 14 maj 1914 angivna plan vid den statsmedicinska anstalten tillsvidare inrättat farmaceutiskt laboratorium, vilket skulle ställas under tillsyn och vård av föreståndaren för den rättskemiska avdelningen, å extra stat för år 1915 anvisat ett belopp av 30,350 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta förskottsvis under år 1914 av tillgängliga medel utanordna 14,750 kronor.

Genom nådigt brev den 4 september 1914 har Kungl. Maj:t därefter förordnat, att ett farmaceutiskt statslaboratorium skall i huvudsaklig överensstämmelse med ovanberörda plan tillsvidare inrättas vid den statsmedicinska anstalten samt ställas under tillsyn och vård av föreståndaren för anstaltens rättskemiska avdelning.

Sedan 1915 års riksdag därefter, på framställning av Kungl. Maj:t, för upprätthållande av driften av ifrågavarande farmaceutiska laborato-

rium på extra stat för år 1916 anvisat ett belopp av 15,600 kronor, har Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 18 juni 1915 fastställt avlönings- och omkostnadsstat för laboratoriet att tillämpas under år 1916 samt ställt ifrågavarande anslag å 15,600 kronor till medicinalstyrelsens förfogande att för därmed avsett ändamål användas. [30.]

I skrivelse den 18 oktober 1915 har medicinalstyrelsen, då ifrågavarande laboratorium syntes böra äga bestånd även under år 1917, hemställt, att Kungl. Maj:t måtte för ändamålet hos riksdagen begära anvisande på extra stat för år 1917 av ett belopp av 15,600 kronor.

I enlighet härmed hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för *upprätthållande av driften av ett vid den statsmedicinska anstalten* tillsvidare *inrättat farmaceutiskt laboratorium* å extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 15,600 kronor.

Provinsialläkarstaten.

5. Förste provinsialläkare och provinsialläkare, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 865,200: —

---

6. Resestipendier åt förste provinsialläkare m. fl.

I förslaget till riksstat för år 1916 hade Kungl. Maj:t under »Medicinalstaten samt hälso- och sjukvården» såsom oförändrade ordinarie anslag, reservationsanslag, uppfört till resestipendier dels åt förste provinsialläkare, provinsialläkare, extra provinsialläkare, biträdande provinsialläkare och stadsläkare 2,500 kronor, dels åt vid rikets hospital och asyler anställda läkare 500 kronor, dels åt ordinarie läkare vid länslasarett och därmed likställda sjukhus 1,500 kronor, dels ock åt läkare, som anmäla sig vilja i utlandet studera tuberkulosens igenkännande, behandling eller hygien, 1,000 kronor. [31.]

Resestipendier åt förste provinsialläkare m. fl. (Ordinarie anslag)

I samband med behandlingen av frågan om åtgärder för ernående av största möjliga sparsamhet i statsutgifterna hade jag i ingressen till det vid statsverkspropositionen fogade statsrådsprotokollet över civilärenden den 14 januari 1915 meddelat, att Kungl. Maj:t genom kungörelse den 17 december 1914 föreskrivit, att med åtgärder för utdelning för år 1915 av vissa resestipendier skulle tillsvidare anstå,

[31.] samt att det vore all anledning förmoda, att de ifrågakomna beloppen icke alls komme att utgå för det med respektive anslag avsedda ändamål utan komme att inbesparas till statsverket. Bland dessa resestipendieanslag angav jag, förutom vissa andra under sjätte huvudtiteln uppförda anslag, varom nu ej är fråga, ovanberörda ordinarie reservationsanslag. Med hänsyn till de jämförelsevis små belopp, vartill samtliga de av mig sålunda angivna anslagen uppginge, ansåg jag, att inbesparandet för år 1915 av dessa belopp icke borde föranleda till motsvarande nedsättning av de anslagsbelopp, som äskades för år 1916.

Riksdagen höll emellertid före, att, då de på omförmälda reservationsanslag uppkommande besparingar utan vidare bleve under år 1916 för respektive ändamål tillgängliga, det icke vore behövligt att å samma års riksstat uppföra dessa anslag. Riksdagen beslöt alltså, att omförmälda fyra ordinarie reservationsanslag till resestipendier skulle ur riksstaten för år 1916 uteslutas. (Riksdagens skrivelse nr 6, p. 29, 32, 34 och 39).

Genom nådig kungörelse den 10 december 1915 (Sv. förf.-saml. nr 573) har Kungl. Maj:t sedermera förordnat, att med åtgärder för utdelning för år 1916 av vissa angivna resestipendier, däribland de här ovan omförmälda, skall tills vidare anstå.

Enligt från statskontoret erhållen uppgift finnas för ifrågavarande ändamål tillgängliga följande belopp:

		Riksstats-anvisning för år 1915. Kronor.		Reservation från föregående år. Kronor.		Summa. Kronor.	
1:o.	Till resestipendier åt förste provinsialläkare, provinsialläkare, extra provinsialläkare, biträdande provinsialläkare och stadsläkare	2,500	—	1,750	—	4,250	—
2:o.	Till resestipendier åt vid rikets hospital och asyler anställda läkare	500	—	500	—	1,000	—
3:o.	Till resestipendier åt ordinarie läkare vid länslasarett och därmed likställda sjukhus	1,500	—	2,250	—	3.750	—
4:o.	Till resestipendier åt läkare, som anmäla sig vilja i utlandet studera tuberkulosens igenkännande, behandling eller hygien	1.000	—	—	—	1,000	—

Enahanda skäl, som förelågo för uteslutande av ifrågavarande anslag ur 1916 års riksstat, lära alltså fortfarande förefinnas.

Anslagen i fråga torde sålunda ej heller böra upptagas i riksstaten för år 1917. [31.]

Till de i tabellen under 2:o—4:o upptagna stipendier återkommer jag härnedan.

Under förevarande punkt hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen besluta,

att det ordinarie reservationsanslaget *till resestipendier åt förste provinsialläkare, provinsialläkare, extra provinsialläkare, biträdande provinsialläkare och stadsläkare* skall ur riksstaten för år 1917 uteslutas.

7. Till avlöning åt femton civila läkarstipendiater, *oförändrat ordinarie anslag, reservationsanslag* kronor 22,500: —

8. Bidrag till extra provinsialläkares avlönande, *oförändrat ordinarie anslag, förslagsanslag* » 30,000: —

9. Tilläggsarvoden åt extra provinsialläkarna i Malå och Bjurholms distrikt.

[32.] *Tilläggsarvoden åt extra provinsialläkarna i Malå och Bjurholms distrikt.* (Extra anslag.)

Riksdagen har år 1913 med anledning av en inom riksdagen väckt motion å extra stat för år 1914 beviljat ett anslag av 1,400 kronor att användas som tilläggsarvode åt extra provinsialläkaren i Malå distrikt, omfattande Malå socken i Västerbottens län, med 800 kronor under år 1914 och med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel, vid eventuellt tillsättande av nämnda extra provinsialläkartjänst redan under år 1913, använda av återstående 600 kronor så mycket som belöpte på den efter tjänstens tillsättande fallande del av året.

Därefter har 1914 års förra riksdag i enlighet med Kungl. Maj:ts hemställan såsom tilläggsarvode åt extra provinsialläkaren i nämnda distrikt på extra stat för år 1915 anvisat ett belopp av 800 kronor.

Sistnämnda riksdag har vidare med anledning av en inom riksdagen väckt motion å extra stat för år 1915 beviljat ett anslag av 750 kronor att användas såsom tilläggsarvode åt extra provinsialläkaren i Bjurholms extra provinsialläkardistrikt med 500 kronor under år 1915 samt med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel och vid eventuell tillsättning av befattningen redan under år 1914 använda

[32.] återstående 250 kronor eller så stort belopp därav som med ett tilläggsarvode av 500 kronor för år belöpte på den tid av året, varunder befattningen vederbörligen uppehölles.

Sedermera har 1915 års riksdag i enlighet med Kungl. Maj:ts hemställan på extra stat för år 1916 anvisat ett belopp av 1,300 kronor till beredande av tilläggsarvoden åt extra provinsialläkarna i Malå och Bjurholms distrikt med 800 kronor för den förre och 500 kronor för den senare.

Enligt vad från medicinalstyrelsen i skrivelser den 1 oktober och den 21 december 1915 meddelats äro, på grund av brist på sökande, ifrågavarande tjänster alltjämt obesatta. Vad Malå distrikt vidkommer, har länets landsting i samband med väckt fråga om fortsatt oktroj för distriktet efter utgången av år 1916 under visst villkor beslutit ökning av landstingets bidrag till läkarens avlöning. Då svårigheterna att under nuvarande ringa läkartillgång få ifrågavarande extra provinsialläkartjänster vederbörligen uppehållna äro av den art, att ökat statsbidrag fortfarande är av behovet påkallat, hemställer jag, i likhet med medicinalstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av 1,300 kronor till beredande av *tilläggsarvoden åt extra provinsialläkarna i Malå och Bjurholms distrikt* med 800 kronor för den förre och 500 kronor för den senare.

Sjukvårdsanstalterna.

Sinnessjukvårdsanstalterna.

10. Hospitals underhåll.

[33.] *Höjning av anslaget till hospitals underhåll.* (Ordinarie anslag.)

I enlighet med Kungl. Maj:ts hemställan höjdes förslagsanslaget till hospitals underhåll av 1914 års senare riksdag från 3,500,000 kronor till 3,850,000 kronor.

Vid undersökning har det emellertid visat sig, att från och med år 1917 ytterligare förhöjning av anslaget är erforderlig. I sådant hänseende ber jag att få åberopa en av föredraganden för hospitalsärenden i medicinalstyrelsen, medicinalrådet R. Stenbeck överlämnad promemoria av följande innehåll:

»Anmodad att lämnad en beräkning över statens utgifter för hospitalens underhåll för år 1917 får jag härmed vördsamt anföra följande. [33.]

Till en början lämnas en översikt av utgifter och inkomster för åren 1912—1914.

År.	Medeltal vårdade.	Summa utgifter för hospitalens underhåll.	Summa inkomster vid hospitalen.	Erforderliga statsbidrag.	Medelkostnad per år och plats av statsmedel.
		Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
1912	*) 8,063	6,159,374	2,357,684	3,801,690	471
1913	8,791	6,498,498	2,532,643	3,965,855	451
1914	8,959	6,567,591	2,589,803	3,977,788	444
Summa	25,813	19,225,463	7,480,130	11,745,333	455

*) Därav 150 å Säters och Västerviks vanföreanstalter.

Antalet sjukplatser å statens hospital — Korsbergakolonien och länsplatserna medräknade — för år 1917 kan beräknas till 9,578. Det erforderliga statsbidraget blir alltså 9,578 × 455 = 4,357,990 kronor.»

Enligt denna beräkning skulle den årliga medelkostnaden av statsmedel för år och patient vid en medelbeläggning av 8,604 patienter uppgå till omkring 455 kronor. Motsvarande kostnad upptogs vid år 1911 framlagd beräkning till omkring 444 kronor och angavs år 1914 till 422 kronor. Det synes mig emellertid antagligt, att kostnadssiffran kommer att uppgå till den i promemorian beräknade. Utgår man från denna siffra samt det i promemorian likaledes angivna antalet vårdplatser, torde förslagsanslaget till hospitals underhåll böra höjas med 500,000 kronor, för att det skall svara mot den ökade belastningen å detsamma.

Jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att från och med år 1917 höja det å ordinarie stat uppförda *förslagsanslaget till hospitals underhåll* med 500,000 kronor eller från 3,850,000 kronor till 4,350,000 kronor.

[34.] *Arvoden åt två bokhållare, predikant och sekreterare vid Östersunds hospital samt förhöjt arvode åt sekreteraren vid Piteå hospital och asyl.*

Östersunds hospital.

I detta sammanhang har jag att underställa Kungl. Maj:t fråga om arvoden åt två bokhållare, en predikant och en sekreterare vid Östersunds hospital samt om förhöjt arvode åt sekreteraren vid Piteå hospital och asyl.

Genom nådigt brev den 30 juni 1913 har Kungl. Maj:t bemyndigat medicinalstyrelsen, bland annat, att efter ingången av år 1915, tillsvidare under den tid det nya hospitalet vid Östersund organiserades och mottoge första uppsättningen av patienter, av förslagsanslaget till hospitals underhåll bestrida de utgifter, som erfordrades för fullgörandet av de göromål vid anstalten, vilka motsvarade sekreterarens och predikantens vid andra dylika anstalter, samt till avlönande av nödigt biträde åt anstaltens syssloman.

Uti skrivelse den 21 oktober 1915 har medicinalstyrelsen anfört, att, då hospitalet med år 1916 blir fullt organiserat och till fullo belagt samt i anledning härav tiden torde vara inne att i vederbörlig ordning fastställa avlöningarna till nu ifrågavarande tjänstemän, anstaltens styresmän vid en under 1915 års sommar förrättad inspektion anmodats att vidtaga åtgärder för avgivande av förslag till avlöning åt tjänstemännen ifråga. Med föranledande härav hade anstaltens direktion i skrivelse till medicinalstyrelsen den 14 september 1915 hemställt, att följande årliga arvoden måtte fastställas att från ingången av år 1917 utgå till nedan nämnda tjänstemän vid anstalten nämligen:

två bokhållare, vardera 1,000 kronor jämte fastställda naturaförmåner,	2,000: —	kronor
en predikant	1,200: —	»
en sekreterare	1,000: —	» .

För egen del har medicinalstyrelsen funnit de av direktionen föreslagna avlöningarna skäliga och det ifrågasatta antalet tjänstemän väl avvägt, varför styrelsen för sin del tillstyrkt bifall till det av direktionen framställda förslaget.

Till belysning av de föreslagna arvodenas förhållande till motsvarande arvoden vid andra hospital har styrelsen åberopat följande tablå:

[34.]

Arvoden till amanuenser, bokhållare, sekreterare och predikanter vid rikets hospital enligt nuvarande stat.

Anstalt.	Antal patienter.*)	Amanuens.		Bokhållare.		Sekreterare.		Predikant.	
		Antal.	Arvode.	Antal.	Arvode. Summa.	Antal.	Arvode.	Antal.	Arvode.
Stockholms hospital	255	1	2.000 —	1	1,000 —	1	800 —	1	800 —
Uppsala » och asyl	1.264	—	— —	2	2.000 —	1	1,200 —	1	1,400 —
Nyköpings »	206	—	— —	—	— —	1	500 —	1	500 —
Vadstena » och asyl	800	—	— —	2	2,000 —	1	1.000 —	1	1,800 —
Växjö » med krimavd.	390	—	— —	1	1,000 —	1	800 —	1	800 —
Västerviks »	830	—	— —	2	2.000 —	1	1,200 —	1	1,400 —
Visby »	63	—	— —	—	— —	1	200 —	1	400 —
Lunds » och asyl	1.232	1	2,000 —	2	2,000 —	1	1,200 —	1	1,400 —
Malmö asyl	124	—	— —	—	— —	—	— —	—	— —
Göteborgs hospital	355	—	— —	1	1,000 —	1	800 —	1	1,000 —
Vänersborgs » och asyl	1,080	—	— —	2	2,000 —	1	1,200 —	1	1,400 —
Kristinehamns »	800	—	— —	2	2,000 —	1	1,000 —	1	1,400 —
Säters »	830	—	— —	2	2,000 —	1	1,200 —	1	1,600 —
Härnösands »	269	—	— —	—	— —	1	500 —	1	800 —
Piteå » och asyl	370	—	— —	1	1,000 —	1	500 —	1	1,000 —
Östersunds »	560	—	— —	—	— —	—	— —	—	— —

*) I det uppgivna antalet äro inberäknade platserna å vederbörande läns upptagningsanstalter.

Piteå hospital och asyl.

Arvodet till sekreteraren vid Piteå hospital och asyl utgör jämlikt nådigt brev den 14 juli 1893 500 kronor om året.

Med skrivelse den 14 augusti 1915 har direktionen vid Piteå hospital och asyl till medicinalstyrelsen insänt en av sekreteraren vid anstalten gjord ansökning om utverkande av förhöjning av arvodet till nämnda befattningshavare till 800 kronor om året från och med den 1 januari 1916.

I sin nämnda skrivelse har direktionen för hospitalet, med hänsyn till det med sekreterarbefattningen förenade arbetet, tillstyrkt den gjorda framställningen. Tillika har direktionen, under åberopande av en jämförelse med de arvoden, som utgå till sekreterarna vid Stockholms, Växjö och Göteborgs hospital, uttalat, att direktionen funne det föreslagna avlöningsbeloppet skäligt. Slutligen har direktionen till förmån för ansökningen åberopat den löneförhöjning från 800 till 1,000 kronor om året, som genom Kungl. Maj:ts nådiga brev den 28 november

[34.] 1913 beretts en annan befattningshavare vid anstalten, nämligen dess predikant.

För egen del har medicinalstyrelsen i sin förenämnda skrivelse i förevarande ärende anfört följande:

Vid bestämmandet av ifrågakomna sekreterararvode torde hänsyn böra tagas, förutom till de av hospitalsdirektionen åberopade förhållandena, jämväl till den omständigheten, att Piteå hospital har ett avlägset läge och att det lärer möta avsevärda svårigheter att erhålla lämplig person för sekreterarbefattningens upprätthållande. Härjämte torde böra anmärkas, att såväl predikanten som sysslomannen vid anstalten fått sina avlöningsförmåner förbättrade sedan deras avlöningsbelopp år 1893 för första gången fastställdes. Med hänsyn härtill funne medicinalstyrelsen den nu ifrågasatta höjningen av arvodet till sekreteraren vid Piteå hospital och asyl väl motiverad och av behovet påkallad.

På grund av vad sålunda anförts har medicinalstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes till 1916 års riksdag avlåta nådig proposition, att det belopp av högst 50,100 kronor, som av riksdagen beviljats till arvoden åt tjänstemän, vilka icke äro i hospitalens och asylernas lönestater upptagna, måtte höjas med 4,500 kronor till högst 54,600 kronor, på det att arvoden måtte kunna utgå till ovan angivna befattningshavare med av styrelsen föreslagna belopp.

Departementschefen. Till en början tillåter jag mig erinra, att Östersunds hospital är avsett för 560 sinnessjuka. Vidare torde böra anmärkas, att vid föregående fastställelse av avlöning för predikant- och sekreterarbefattningar vid rikets hospital respektive avlöningsbelopp knappast satts i direkt förhållande till patientantalet, utan att även andra lokala omständigheter därvid spelat in. För bokhållarna har däremot samma arvode fastställts över hela linjen.

Vad särskilt beträffar bokhållarbefattningarna, må vidare erinras, att 1907 års riksdag på Kungl. Maj:ts framställning fastställde avlöningen för bokhållare till 600 kronor, varefter ifrågavarande tjänstemän vid 1910 års riksdag på förslag av Kungl. Maj:t erhöllo en till 1,000 kronor förhöjd avlöning med rätt till bostad med möbler och sängkläder, lyse, bränsle, tvätt och kost ävensom ett ålderstillägg å 300 kronor. Av 1913 års riksdag bestämdes, att kost till bokhållarna skulle utgå enligt av medicinalstyrelsen särskilt fastställd utspisningsstat.

Avlöningsförmånerna till de två bokhållarna vid Östersunds hospital torde, såsom jämväl blivit föreslaget, böra bestämmas i enlighet med de sålunda fastställda principerna för bokhållarnas avlöning.

Beträffande avlöningen till predikanterna vid hospitalen må anmärkas, att denna, på sätt den förut meddelade tablån utvisar, växlar med olika belopp vid olika hospital från lägst 400 kronor vid Visby hospital till högst 1,800 kronor vid Vadstena hospital. Den föreslagna avlöningen till predikanten i Östersund 1,200 kronor är 200 kronor lägre än den som är bestämd för flertalet av de stora hospitalen, men, räknat efter antalet patienter, proportionsvis högre än för någon av predikanterna vid dessa utom vid Vadstena hospital. Å andra sidan är avlöningen, om man undantager avlöningen vid Växjö hospital, proportionsvis betydligt lägre än vid de mindre hospitalen. Med hänsyn till hospitalets relativt avlägsna läge från staden Östersund finner jag mig böra tillstyrka den föreslagna avlöningen till predikanten i fråga. [34.]

Beträffande den ifrågasatta avlöningen till sekreteraren vid Östersunds hospital synes densamma vara väl avvägd.

Vidkommande den föreslagna förhöjningen av avlöningen till sekreteraren vid Piteå hospital synes den mig fullt motiverad. Med hänsyn till den i dylika frågor tillämpade praxis torde förhöjningen böra träda i tillämpning först från 1917 års ingång.

Arvoden till såväl de ovan omhandlade befattningarna vid Östersunds hospital som ock sekreteraren vid Piteå hospital utgå av det utav riksdagen beviljade beloppet till arvoden åt tjänstemän, vilka icke äro i hospitalens och asylernas lönestater upptagna. Detta belopp bestämdes av 1913 års riksdag till högst 50,100 kronor. Härav är en summa av 49,800 kronor för närvarande disponerad till arvoden åt ifrågavarande tjänstemän, vadan av beloppet finnes tillgängligt allenast 300 kronor. Att disponera denna jämförelsevis obetydliga summa till avlöning åt någon av de i förevarande ärende ifrågakomna tjänstemän torde vara mindre lämpligt, då summan ifråga lätt kan bliva behövlig för fyllande av något särskilt behov, som kan framträda under loppet av ett år.

På grund av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

> dels att det belopp av högst 50,100 kronor, som av riksdagen beviljats till arvoden åt tjänstemän, vilka icke äro i hospitalens och asylernas lönestater upptagna, höjes med 4,500 kronor till högst 54,600 kronor, på det att arvoden må kunna från och med år 1917 utgå med följande belopp:

[34.] *Piteå hospital och asyl:*

till sekreteraren ..... kronor 800: —

Östersunds hospital:

till predikanten ..... kronor 1,200: —
» sekreteraren ..... » 1,000: —
» två bokhållare, vardera 1,000 kronor, ... » 2,000: —

med rätt för bokhållarna till bostad med möbler och sängkläder, lyse, bränsle, tvätt och kost enligt av medicinalstyrelsen särskilt fastställd utspisningsstat samt till en arvodesförhöjning å 300 kronor efter fem års väl vitsordad tjänstgöring;

dels ock att vad som erfordras för beredande av nu ifrågavarande avlöningsförmåner skall utgå av förslagsanslaget till hospitals underhåll.

11. Resestipendier åt vid rikets hospital och asyler anställda läkare.

[35.] *Resestipendier åt vid rikets hospital och asyler anställda läkare.* (Ordinarie anslag.)

Under åberopande av vad jag anfört under punkt 31 hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen besluta,

att det ordinarie reservationsanslaget till *resestipendier åt vid rikets hospital och asyler anställda läkare* skall ur riksstaten för år 1917 uteslutas.

12. Anläggning av hospital vid Strängnäs.

[36.] *Anläggning av hospital vid Strängnäs.* (Extra anslag.)

I anledning av Kungl. Maj:ts proposition i ämnet har 1913 års riksdag för uppförande av en för 800 sinnessjuka avsedd statsanstalt å biskopsbostället Sundby nr 1 om 2 mantal i Strängnäs socken och Åkers härad av Södermanlands län samt gäldande av de ersättningsbelopp, som i anledning av boställets avstående borde utgå till vederbörande rättsägare, beviljat ett belopp av 3,300,000 kronor samt därav på extra stat för år 1914 anvisat 150,000 kronor.

Därefter har 1914 års förra riksdag av ifrågavarande anslag på extra stat för år 1915 anvisat ett belopp av 800,000 kronor. [36.]

Genom nådigt brev den 31 december 1914 har Kungl. Maj:t gillat och till efterrättelse fastställt av arkitekten Gustaf Wickman uppgjorda ritningar till hospitalet med iakttagande av en utav överintendentsämbetet mot ritningarna gjord detaljanmärkning angående murpelarnas beskaffenhet ävensom uppdragit åt medicinalstyrelsen att föranstalta om byggnadsarbetets verkställande, med rättighet för styrelsen att därvid vidtaga sådana smärre avvikelser från de fastställda ritningarna, som utan att rubba huvuddragen i desamma eller vålla överskridande av det utav riksdagen för ändamålet beviljade anslaget funnes ändamålsenliga.

I sammanhang härmed har Kungl. Maj:t, bland annat, med anledning av en av riksdagens revisorer i deras år 1914 avgivna berättelse framställd anmärkning, anbefallt medicinalstyrelsen att, med biträde, där så erfordrades, av särskilda sakkunniga, dem styrelsen skulle äga tillkalla, skyndsamt verkställa ytterligare undersökning av grundförhållandena å det område, där byggnaderna för hospitalet avsåges att uppföras, samt vidtaga de förändringar i avseende å de särskilda byggnadernas förläggning, som vid undersökningen funnes lämpliga och kunde bidraga att nedbringa grundläggningskostnaderna och möjliggöra bättre ordnande av avloppsförhållandena.

Därefter har 1915 års riksdag av ifrågavarande anslag på extra stat för år 1916 anvisat ett belopp av 800,000 kronor, vilket belopp genom nådigt brev den 18 juni 1915 blivit ställt till medicinalstyrelsens förfogande att för avsett ändamål användas.

Anslag för år 1917.

I skrivelse den 8 september 1915 har medicinalstyrelsen gjort framställning om ett anslag av 750,000 kronor till ifrågavarande hospitalsanläggning för år 1917.

Departementschefen.

Enligt vad jag inhämtat har medicinalstyrelsen, med anledning av förenämnda i nådiga brevet den 31 december 1914 meddelade föreskrift, med biträde av tillkallade sakkunniga, överläkaren vid Vänersborgs hospital och asyl E. Lauritzen samt arkitekten T. Stenberg, verkställt ytterligare undersökning av grundförhållandena å det område, där byggnaderna för hospitalet avsetts att uppföras, samt därefter godkänt ett av arkitekten Wickman uppgjort förslag till förändring av läget för vissa av anstaltens byggnader med av Lauritzen föreslagna jämkningar i detsamma. Medicinalstyrelsen har vidare på entreprenad upplåtit utförande av grundläggningsarbetena och socklarna till anstaltens byggnader.

[36.] Enligt vad av den förut lämnade redogörelsen framgår har riksdagen för ifrågavarande hospitalsanläggning redan anvisat 1,750,000 kronor. Då kostnaden för anläggningen beräknats till 3,300,000 kronor, skulle ytterligare erfordras 1,550,000 kronor, varav enligt medicinalstyrelsens förslag 750,000 kronor skulle anvisas för år 1917.

Med hänsyn till önskvärdheten att i möjligaste mån nedbringa utgifterna under huvudtiteln vill jag för min del tillstyrka, att anslagsbeloppet för nästkommande år sättes till 550,000 kronor eller 200,000 kronor lägre än medicinalstyrelsen ifrågasatt. Enligt vad jag inhämtat torde, även om en sådan avknappning av anslaget sker för år 1917, anläggningen kunna fullbordas inom beräknad tid.

Jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att av det för *uppförande av en för 800 sinnessjuka avsedd statsanstalt å biskopsbostället Sundby nr 1 om 2 mantal i Strängnäs socken* av Södermanlands län m. m. beviljade anslaget å 3,300,000 kronor på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 550,000 kronor.

13. Angående om- och tillbyggnad av Lunds hospital och asyl.

Om- och tillbyggnad av Lunds hospital och asyl. (Extra anslag.)

[37.] Med anledning av särskilda vid 1912 års riksdag i ämnet väckta motioner anhöll riksdagen i skrivelse den 30 maj 1912, nr 6, att Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt föranstalta om utredning i fråga om erforderliga åtgärder för tillgodoseende av behovet av ökad sinnessjukvård i riket, därvid även borde tagas i övervägande, huruvida ändamålet kunde vinnas genom utvidgning av vissa bland nu befintliga vårdanstalter för sinnessjuka.

I sin förenämnda skrivelse framhöll riksdagen, bland annat, att erfarenheten givit vid handen, att de under senaste tiden utförda och beslutade hospitalsanläggningarna ej vore tillräckliga för att råda bot på de svåra missförhållanden i fråga om möjlighet att förhjälpa sinnessjuka till erhållande av erforderlig hospitalsvård, vilka vore rådande i landet, varför det synts riksdagen nödvändigt, att ytterligare åtgärder vidtoges för desammas avhjälpande. Vid sådant förhållande hade riksdagen funnit de i sådant syfte gjorda framställningarna behjärtans-

värda, och gillade riksdagen vad som anförts i fråga om nödvändigheten att åvägabringa en utredning i dylikt avseende. Riksdagen, som funnit vad som anförts beträffande möjligheten att genom utvidgning av redan befintliga hospital söka bereda ökad vård åt sinnessjuka värt allt beaktande, hade fäst sin uppmärksamhet därvid, att åtskilliga av hospitalen i riket t. ex. Piteå, Växjö och Göteborg lämpligen syntes kunna utvidgas, och hölle riksdagen före, att vid en utredning i ämnet borde tillses, huruvida icke genom en dylik utvidgning av några av de förefintliga sinnessjukvårdsanstalterna behovet av ökad hospitalsvård skulle kunna snabbare och på ett mera nöjaktigt sätt tillgodoses. [37.]

Vid anmälan den 29 juni 1912 av riksdagens omförmälda skrivelse beslöt Kungl. Maj:t anbefalla medicinalstyrelsen att, så fort ske kunde, inkomma med utredning, bland annat, huruvida behovet av ökad sinnessjukvård i riket skulle kunna vinnas jämväl genom utvidgning av vissa bland nu befintliga vårdanstalter för sinnessjuka.

Till åtlydnad härav inkom medicinalstyrelsen uti skrivelse den 26 mars 1913 med utredning och förslag i ämnet.

Styrelsen framhöll därvid till en början, att frågan huruvida och i vad mån rikets hospital kunde utvidgas med något större antal sjukplatser till huvudsaklig del vore beroende på dels storleken av de till hospitalen hörande områdena, dels möjligheten att för måttligt pris kunna förvärva lämpligt område invid hospitalen till plats för nybyggnader, dels ock den begränsning, som betingades därav, att anstalterna ej finge vara alltför stora. Efter att hava från nu nämnda synpunkter ingått på en redogörelse för möjligheten till utvidgning vid de särskilda hospitalen, kom styrelsen till det resultat, att sådan möjlighet förelåge huvudsakligen beträffande Växjö hospital samt Piteå hospital och asyl. Med framhållande av att de större anstalterna icke borde utvidgas, om detta ej erfordrades för att tillfredsställa något alldeles särskilt behov i sjukvårdshänseende, uttalade styrelsen vidare, att beträffande Lunds hospital och asyl, som vore hänförligt till de större anstalterna, ett sådant särskilt behov emellertid förefunnes, enär antalet platser för metodisk övervakning av sjuka vore otillräckligt och det inom nu befintliga lokaler ej funnes någon möjlighet att anordna sådan övervakning i tillräcklig utsträckning. Anstaltens läkare hade därför föreslagit uppförande av tvenne paviljonger, avsedda vardera för 25 sjuka, sålunda en utvidgning av anstalten med 50 platser. Frågan om den sålunda föreslagna utvidgningen syntes i detta sammanhang böra upptagas till närmare prövning. Den bästa lösningen härutinnan syntes möjligen kunna tänkas vara, att genom ominredning av nuvarande första-klass-paviljonger bereda övervakningsavdelningar för sjuka av allmän klass och att för sjuka av första klass uppföra en ny paviljong. Styrelsen vore emellertid icke för det dåvarande i tillfälle att framlägga slutligt program för hospitalets utvidgning för att avhjälpa förefintliga brister, utan syntes kommande utredningar böra avvaktas.

Genom nådigt brev den 19 september 1913 anbefallde Kungl. Maj:t därefter medicinalstyrelsen att tillsätta kommissioner med åliggande att

[37.] utarbeta och till styrelsen ingiva fullständiga förslag med tillhörande ritningar och kostnadsberäkningar till ny- och ombyggnader vid Växjö hospital samt vid Piteå och Lunds hospital och asyler för det antal sinnessjuka, som kunde av förhållandena betingas. Då styrelsen, efter mottagande av dylikt förslag, till Kungl. Maj:t avgåve yttrande i ämnet, borde styrelsen tillika, så vitt ske kunde, föreslå plan för de erforderliga anslagens fördelning på lämpligt antal år. Tillika förordnade Kungl. Maj:t, att ifrågavarande kommissioner skulle bestå av f. d. generaldirektören, medicine doktorn Klas Mauritz Linroth, såsom ordförande, samt såsom ledamöter i varje särskild kommission överläkaren vid den anstalt för sinnessjuka, vars utvidgning vore föremål för utredning inom kommissionen, arkitekten hos medicinalstyrelsen samt två andra sakkunniga.

På grund av nämnda bemyndigande utsåg medicinalstyrelsen den 17 oktober 1913 till ledamöter av ifrågavarande kommissioner, utom de av Kungl. Maj:t förordnade, medicinalrådet G. R. Stenbeck och överläkaren vid Vänersborgs hospital och asyl E. K. Lauritzen.

Den för utvidgning av Lunds hospital och asyl tillsatta kommissionen avgav den 23 augusti 1915 utlåtande till medicinalstyrelsen. Detta utlåtande med tillhörande ritningar och kostnadsberäkningar har sedermera medicinalstyrelsen med skrivelse den 22 september 1915, jämte infordrat yttrande av direktionen för Lunds hospital och asyl, överlämnat till Kungl. Maj:t.

Kommissionens utlåtande och förslag.

Uti sitt utlåtande erinrar kommissionen, bland annat, att i en av dåvarande generaldirektören Linroth den 30 maj 1913 avgiven berättelse över verkställd inspektion av Lunds hospital och asyl i ärendet anförts följande:

»Frågan om uppförande av två nya övervakningspaviljonger vid hospitalet, till vilka byggnader hovintendenten A. Kumlien under år 1908 uppgjort förslag, var ånyo föremål för övervägande. Såsom inhämtas av berättelsen över 1912 års inspektion äro första-klass-paviljongerna vid anstalten i behov av modernisering. Den tanken har därför uppkommit, att man möjligen kunde kombinera dessa båda byggnadsfrågor sålunda, att de nuvarande första-klass-paviljongerna ombyggdes till övervakningsavdelningar och att i stället uppfördes nya första-klass-paviljonger å lämplig plats, exempelvis å området på andra sidan vägen mitt emot hospitalsläkarbostaden. Överläkaren avstyrkte emellertid för sin del förslaget och framhöll, bland annat, att övervakningsavdelningarna i så fall skulle komma väl långt bort från hospitalets övriga avdelningar; att vidare första-klass-paviljongen för män vore belägen alltför nära stora vägen till Malmö för att

lämpligen kunna användas till övervakning av oroliga; att en annan olägenhet vore, att man finge övervakningsavdelningar en trappa upp, vilket vore mindre lämpligt och skulle kräva extra skyddsanordningar; att i de nuvarande första-klass-paviljongerna vore inrymda öppen-dörr-avdelningar, en för vartdera könet, och att för dessas patienter man, ifall förslaget realiserades, måste bygga särskilda paviljonger. Det här ovan ifrågasatta läget för en ny första-klass-paviljong vore ej heller fullt lämpligt, enär all trafik till och från hospitalet framginge å den förbi platsen ledande vägen. Härtill komme, att, om nya första-klass-paviljonger uppfördes, fordran med all sannolikhet komme att uppställas, att desamma skulle avses för ett större antal än det nuvarande patientantalet (15 män + 15 kvinnor), men större första-klass-avdelningar skulle medföra en betydande ökning i läkarepersonalens arbete. Det föreliggande förslaget till övervakningsavdelningar (nya paviljonger enligt A. Kumliens förslag) vore därför att föredraga, om det ock numera vore så gammalt, att det borde undergå omarbetning, innan det framlades till fastställelse. För inspektor syntes det därför, att de av överläkaren gjorda erinringarna förtjänade stort avseende». [37.]

Kommissionen anför vidare:

»Kommissionen har tagit noggrann kännedom om första-klass-paviljongernas vid Lunds hospital läge och inredning m. m. och för sin del kommit till den övertygelsen, att de i här ovan refererade uttalanden berörda byggnadsfrågorna bäst och billigast kunna och böra lösas var för sig, så att de båda gamla första-klass-paviljongerna, efter behövlig modernisering, fortfarande få samma användning som hittills, och att nya byggnader för övervakning komma till stånd i huvudsaklig överensstämmelse med det förslag, som redan 1908 uppgjordes. Då emellertid den erforderliga förändringen av första-klass-paviljongerna icke ligger inom ramen för det kommissionen givna uppdraget, kan detsamma här icke vidare avhandlas. utan övergår kommissionen till den andra frågan, den om åstadkommande av övervakningslokaler för allmän klass.

I första rummet får kommissionen då uttala sig om behövligheten av sådana lokaler vid Lunds hospital, då någon annan anledning till utvidgning av denna anstalt enligt kommissionens mening icke föreligger. För närvarande finnas vid den kombinerade anstalten Lunds hospital och asyl följande antal övervakningsplatser:

Hospitalet	35	för	män,	35	för	kvinnor.	Summa 70
Asylen	46	»	»	69	»	»	» 115
Tillsammans	81	för	män,	104	för	kvinnor.	Summa 185

Då hela antalet sjukplatser för allmän klass är på hospitalsavdelningarna 183 och på asylavdelningarna 418 för vartdera könet, så utgöra övervakningsplatserna i procent av samtliga sängarna:

På hospitalet	19 %
» asylen	13,7 %
» anstalten såsom ett helt	15,4 %

[37.] Till jämförelse härmed erinras därom, att å det under 1915 i bruk tagna Östersunds hospital övervakningsplatsernas antal är 40 % av hela beläggningssiffran (224 av 560) och att motsvarande antal å det beslutade Strängnäs hospital beräknats till 48,8 %, om i antalet inräknas vissa sovsalar, som inrättats så, att de kunna tjäna även övervakningsändamål.

Den så kallade övervakningen betecknar, som bekant, en reform i humanitär riktning av hospitalsvården och har till samhällets och de sjukas fromma under de senaste decennierna fått en allt större användning på våra hospital. Detta har vad de äldre anstalterna beträffar kunnat åstadkommas dels genom mindre omfattande nybyggnader, dels ock genom förändring av äldre, på grund av det moderna behandlingssättets införande obehövliga cellavdelningar till lägenheter för övervakning. Även vid Lunds hospital och asyl hava liknande utvägar anlitats. De av Malmöhus län vid hospitalet anlagda upptagningspaviljongerna hava i sin helhet tagits i anspråk för övervakning, och hospitalets egna C-paviljonger med celler hava försetts med utbyggnader och även till sina äldre delar så långt som möjligt förändrats efter de nyare kraven. Slutligen har inom asylen, i den utsträckning det låtit sig göra, övervakning anordnats i äldre därför ursprungligen icke avsedda lokaler. — De utvägar anstalten erbjudit hava således fullt utnyttjats, utan att målet mera än till en del kunnat nås. Resurserna för övervakning äro ännu i Lund långt underlägsna dem på de nyare hospitalen. Vill man fortgå på utvecklingens väg — och kommissionen finner detta högeligen önskvärt — gives intet annat sätt än att utföra nybyggnad i den sedan flera år planerade utsträckningen.

För själva hospitalet kan nybyggnad så mycket hellre tillstyrkas, som därigenom beredes tillfälle att till vård mottaga ett lika stort antal nya patienter som de föreslagna nya övervakningsplatsernas. Om dessa, såsom kommissionen föreslår, bliva 50, så skulle proportionen övervakningsplatser på hospitalet också ökas från förenämnda 19 % till drygt 30 %, varigenom Lunds egentliga hospital även i detta avseende skulle bliva tidsenligt.

På asylavdelningarna ställer sig saken annorlunda. De inrättades ursprungligen för enbart kroniskt sjuka, obotliga individer, och med hänsyn därtill beräknades utrymmet knappare än på hospital i allmänhet varit fallet. Utom sov- och dagrum finnas endast några smärre lokaler för kroppsligt sjuka, och trängseln är, i synnerhet på daglokalerna, stor. Badrum och separationsrum äro likaledes tilltagna i knappaste laget. Emellertid har det visat sig, dels att övervakning för ej så få patienter även av de här vårdade kategorierna har en synnerligen stor betydelse genom att bekämpa deras anti-sociala böjelser, dels att det är mycket vanskligt att uppdraga en bestämd gräns mellan botliga och obotliga sinnessjuka. Det ena med det andra har åstadkommit, att behov av övervakningsavdelningar i hög grad gjort sig kännbart även på asylen, under det att för ändamålet erforderliga lägenheter hittills icke kunnat beredas i behövlig utsträckning. Försöken hava strandat därpå, att dylika lokaler kräva vida större utrymme både för patienterna och för den talrikare sjukvårdspersonal, som övervakningen fordrar, än som förut ansetts kunna bestås på asylavdelningar. Det nya behovet kan således icke tillgodoses med mindre antingen beläggningen å asylen i avsevärd mån minskas eller ock nytt utrymme beredes genom tillbyggnad utan anspråk på att vinna platser för ökad beläggning. Den förra utvägens anlitande har kommissionen ansett uteslutet med hänsyn till den ännu stora

platsbristen på våra sinnessjukvårdsanstalter och får därför uttala sig för den senare lösningen. Kommissionen föreslår för den skull tillbyggnad till en paviljong på varje könsavdelning. Därigenom ernås en ökning av övervakningsplatserna från 13,7 % till 22 % av asylens beläggningssiffra. [37.]

I enlighet med vad sålunda anförts föreslår kommissionen att *vid hospitalet*, på platser i närheten av de så kallade länspaviljonerna, uppföras tvenne övervakningspaviljonger, en var för 25 sängar, den ena för mans- och den andra för kvinno-sidan. Deras inredning och ändamål framgår tillfyllest av ej mindre ett inom kommissionen utarbetat, vid kommissionens utlåtande bilagt program än även de av arkitekten Wickman med ledning därav uppgjorda och av kommissionen granskade ritningar. Då paviljongerna i fråga avses för övervakning även av oroliga patienter, äro sjuklokaler förlagda endast till bottenvåningen. I vindsvåningen hava anordnats bostäder för betjäning, förrådsrum m. m. Läget har valts med hänsyn till vikten av att få till stånd nödigt samarbete mellan de nya avdelningarna och de för övervakningsändamål redan nu begagnade, Malmöhus län tillhöriga, å hospitalsområdet förlagda tvenne envåningspaviljongerna. I detta sammanhang torde också böra erinras, att de nya paviljongerna, såsom i programmet angives, böra kunna tillfälligtvis mottaga patienter även från första-klassavdelningarna, så länge dessa äro i saknad av utvägar för övervakning av dithörande sjuka.

Kostnadsförslaget upptager:

Egentliga byggnadskostnader à 81,500 kr. för vardera paviljongen	163,000	kronor
Värme-, vatten- och avloppsledningar	39,000	»
Elektrisk belysningsanläggning	4,500	»
Arkitektsarvode samt kostnader för kontrollant ooh besiktningar	6.000	»
Summa	212,500	kronor

Fördelad på de 50 nyvunna sängplatserna utgör detta 4,250 kronor för varje plats.

Vad därefter *asylen* angår, så föreslår kommissionen tillbyggnader till de båda nuvarande så kallade A-paviljongerna enligt av ingenjören Ivar Jakobsson i Lund utarbetade och av kommissionen granskade ritningar, för vilka kommissionen får lämna följande redogörelse. Vardera tillbyggnaden rymmer:

1) I källarvåningen ett stort och två mindre rum; det ena av dessa mindre rum är avsett till förvaringsrum för diverse antiseptica, infekterade persedlar och förbandsmaterial, som ej böra inblandas i övriga smutskläder; det andra jämte det större rummet äro avsedda till skölj- och resp. torkrum. Sådana äro nödvändiga i samband med övervakningsavdelningen en trappa upp.

2) I bottenvåningen tillkommer ett rum (avsett för fyra patienter) i öppen förbindelse med ett förut befintligt sjukrum samt två enkelrum. Det dubbelrum (på åtta platser), som sålunda uppstår, är avsett för sådana kroppsligen nedsatta patienter, som visserligen behöva sängläge men dock ej nödvändigt permanent tillsyn.

3) Våningen en trappa upp är avsedd till övervakningsavdelning. Här tillkomma fyra enkelrum. De två av de förut befintliga, som ligga rätt ovanför bottenvåningens badrum, sammanslås till ett badrum. Klosett finnes förut.

4) I våningen två trappor upp tillkomma fyra enkelrum.

[37.] 5) I våningen tre trappor upp hava anordnats för betjäning tre rum med vartdera två sängplatser. För att tillträde skall vinnas till dem, har en del av den förut befintliga sovsalen avskilts till korridor. Härigenom får denna sovsal samma storlek som motsvarande sal i underliggande våning och sängantalet minskas från 16 till 11.

Då hela våningen en trappa upp apteras till övervakningsavdelning, kräves härtill för kvinnoavdelningen ytterligare 3 à 4 sköterskor. Emellertid vinnas i tillbyggnaden 6 platser för betjäning. Därför kunna till avdelningen hörande sköterskor, som nu bo annorstädes, erhålla sin bostad i de nya rummen och de efter dem ledigblivna rummen tagas i anspråk för patienter eller annan sjukvårdsbetjäning.

Även å mansavdelningen medför förslaget platsvinst för sjukvårdsbetjäningen. Här kräves ytterligare minst 5 sköterskor för den nya övervakningsavdelningen. Genom de föreslagna tillbyggnaderna skulle sålunda hela A-avdelningen en trappa upp å såväl mans- som kvinnoavdelningen apteras till övervakningsavdelning för sjuka, och härigenom skulle sjukvårdens tillgodoseende kunna ske på ett helt annat sätt, än som nu är händelsen, varjämte omsättningen av sjuka även skulle komma att gynnsamt påverkas. Avdelningarnas förläggande en trappa upp är visserligen en olägenhet, men annan lösning av byggnadsfrågan i dessa äldre, otidsenliga hus, därvid kostnaderna böra begränsas så mycket som möjligt, har kommissionen ej tilltrott sig att föreslå.

Kostnaden för de båda paviljongernas till- och ombyggnad enligt ovannämnda förslag har beräknats på följande sätt:

Byggnadsarbeten enligt ingenjören Ivar Jakobssons beräkning	kr.	76,760: —
Värme- och sanitära anläggningar äro enligt ingenjören G. Bengtsons beräkning upptagna till 21,300, vilket belopp enligt ingenjören H. Theorells beräkning kan sänkas till	»	15,500: —
Elektriska ledningar och åskledare	»	1,580: —
Ändringar av staket och promenadgårdar	»	200: —
Arkitekt- och byggnadskontrollarvoden	»	3,200: —
	kr.	97,240: —»

Med stöd av vad sålunda anförts har kommissionen hemställt, att åtgärder måtte vidtagas för

dels uppförande vid Lunds hospital av två nya övervakningspaviljonger för sammanlagt 50 sjuka till en beräknad kostnad av 212,500 kronor;

dels tillbyggnad av de båda A-paviljongerna vid Lunds asyl för en beräknad kostnad av 97,240 kronor.

Det åberopade programmet till de två sjukhuspaviljongerna vid hospitalet är av följande lydelse:

»Program till 2:ne sjukvårdspaviljonger vid Lunds hospital.

Paviljong, avsedd för övervakning, med platser för ett beräknat antal av 25, uppföres i en våning; å vinden anordnas rum för sjukvårdsbetjäning ävensom förrådsrum.

Övervakningsrummens inbördes anordning — tre rum — bör vara sådan, att övervakningssynpunkten tillgodoses i möjligast bästa måtto och platsantalet i rummen bör vara resp. 9, 5 och 5. I ytterligare ett rum ordnas liggplatser för 6; detta sistnämnda rum kan ligga mera avsides, då en del av patienterna tänkas vara konvalescenter, vilka beräknas vara uppe en del av dagen, några kanske hela dagen och ej äro i behov av nattlig direkt övervakning. [37.]

Enkelrum böra finnas 5 eller möjligen 6 och ligga i omedelbar anslutning till och kommunikation med övervakningsrummen; de böra ej ingå i beläggningssiffran utan stå som reserver, varvid erinras därom, att första-klass-patienter beräknas emellanåt komma att hysas här, enär särskild övervakning ej finnes å första klass.

Till avdelningen höra vidare:

Klosett (vatten), i särskilt rum, lätt tillgängligt från övervakningsrummen och med utrymme för lavemangsättning och en avdelning såsom snyggningsrum därintill.

Badrum med 4 badkar, till bruk även för prolongerade bad; i detta badrum vattenklosett.

Dagrum tillräckligt stort för åtminstone halva beläggningssiffran, förslagsvis beräknat för 15, vilket rum därjämte kunde tjäna till matrum för de uppevarande patienterna; övriga sjuka beräknas intaga sina måltider i vaksalarna.

Kök.

1 betjäningsrum å nedra botten för 2 sköterskor.

1 mindre badrum med ett kar, avsett för badande av nykomna m. fl., med klosett.

1 rum för läkarnes undersökning samt tillfällig operativ behandling av sjuka.

1 rum för de anhörigas besök.

Förrådsrum.

Skrubb för borstar, spannar o. dyl.

D:o för skor.

Å vinden, 1 rum för översköterskan och 4 rum (om möjligt) för 8 sköterskor. (Kunna flera betj.: rum erhållas, är det förmånligt.) Utrymme för förrådsrum bör finnas.

I källaren: sköljbassin med tork samt rum för uppvärmning.»

Direktionen för Lunds hospital och asyl.

Direktionen för Lunds hospital och asyl har i sitt förenämnda yttrande förklarat sig icke hava något att erinra mot det av kommissionen avgivna förslaget. Direktionen har tillika framhållit, att direktionen — med hänsyn såväl till de i kommissionens skrivelse påpekade förhållanden som ock därtill, att psykiatrisk klinik (undervisning för medicine kandidater) vore förlagd till anstalten — funne det vara av behovet påkallat, att förslagets realiserande snarast möjligt kunde ske.

Medicinalstyrelsen.

För egen del har medicinalstyrelsen icke funnit något att erinra mot det av kommissionen framlagda förslaget. Kostnaderna för detsammas genomförande, uppgående sammanlagt till 309,740 kronor eller

[37.] i avrundat tal till 310,000 kronor, har styrelsen ansett böra fördelas med 150,000 kronor på år 1917 och 160,000 kronor på år 1918.

I detta sammanhang meddelar styrelsen, beträffande övriga anstalter för sinnessjuka, vilkas om- och tillbyggnad jämlikt nådiga brevet den 19 september 1913 skola göras till föremål för kommissionens övervägande, att arbetet inom kommissionerna fortskridit så långt, att styrelsen hade anledning antaga, att styrelsen skulle kunna till Kungl. Maj:ts beprövande framlägga förslag rörande Piteå hospital och asyl år 1916 och rörande Växjö hospital år 1917.

På grund av vad styrelsen sålunda anfört, har styrelsen hemställt, det täcktes Kungl. Maj:t till riksdagen avlåta proposition om ett anslag av 310,000 kronor för om- och tillbyggnad av Lunds hospital och asyl, av vilket anslag 150,000 kronor borde anvisas på extra stat för år 1917.

Överintendentsämbetet.

Till följd av remiss har överintendentsämbetet den 26 oktober 1915 avgivit utlåtande i ärendet. Överintendentsämbetet har därvid anfört, att ämbetet beträffande de föreslagna, övervakningspaviljongerna vid hospitalet icke funnit något att erinra. Vidkommande förslaget till tillbyggande av de båda A-paviljongerna vid asylen hade ämbetet däremot, med hänsyn till patienternas säkerhet i händelse av eldsvåda, ansett detsamma knappast vara tillrådligt med mindre en genom alla våningarna gående trappa anordnades i slutet av korridoren i tillbyggnaderna. Ämbetet hade beräknat kostnaderna för två sådana trappor till ungefär 10,000 kronor. I följd härav borde anslagssumman för ifrågavarande arbeten, enligt ämbetets förmenande, höjas till 320,000 kronor.

Departementschefen.

Såsom av den nu lämnade redogörelsen framgår skulle föreliggande förslags realiserande medföra en ökning av nuvarande antalet, 1,204, platser vid Lunds hospital med 50 stycken. Jag tillåter mig därför till belysande av behovet av ökat platsantal för sinnessjuka få meddela följande översikt.

[37.]

Översikt över antalet platser och expektanter vid rikets anstalter för sinnessjuka 1906—1915.

År.	Antal platser vid årets slut.	Antal expektanter vid årets slut.	Platsantalet har förändrats genom nedanstående förändringar.
1906	6,356	1,848	
1907	6,774	2,178	430 platser vid Kristinehamn, vid Visby minskning med 12 platser.
1908	6,794	2,404	20 platser vid Härnösand.
1909	6,822	2,554	28 platser vid Vänersborg.
1910	6,916	3,064	62 platser vid Göteborg, 5 vid Nyköping, 5 vid Stockholm, 22 vid Vänersborg.
1911	8,522	2,807	5 platser vid Lund, 1 vid Visby, 800 vid Säter, 800 vid Västervik.
1912	8,522	2,694	
1913	8,559	3,299	5 platser vid Lund, 32 vid Kristinehamn.
1914	9,107	3,293	560 platser vid Östersund; vid Göteborg minskning med 12.
D. $^{15}/_{11}$ 1915	9,107	3,391	F. n. finnes ett hundratal platser lediga vid Östersunds hospital, som torde kunna beräknas bli belagda inom årets utgång.

Av denna översikt framgår, att antalet expektanter långt ifrån att minskas tvärtom vuxit i samma mån, som tillgången på platser vid hospitalen blivit större. Erfarenheten har visat, att detta förhållande har sin orsak däruti, att vid öppnandet av en ny anstalt ansökningar om hospitalsvård för kroniska sinnessjuka gjorts till väsentligt större antal än som motsvarat det nyvunna platsantalet, detta givetvis i hopp om att den bättre tillgången på platser dock skulle möjliggöra inträde för dessa sjuka. Därtill kommer, att den raska industriella utvecklingen framkallat större behov av vårdplatser för de sinnessjuka. Trångboddhet och omöjlighet att anskaffa nödig tillsyn åt även en stilla sinnessjuk inom ett industrisamhälle nödvändiggör nämligen anstaltsvård i betydligt högre grad än vid motsvarande förhållande bland jordbruksarbetande befolkning. Slutligen har den allmänna uppfattningen om kravet om god vård åt de sinnessjuka åstadkommit ökat antal ansökningar om anstaltsvård.

Den ökning med 50 platser, som ett genomförande av föreliggande förslag skulle medföra, är sålunda synnerligen obetydlig i förhållande till det alltjämt stegrade behovet. Det är emellertid att hoppas, att åtminstone vid 1917 års riksdag skola kunna framläggas förslag om en

[37.] mera betydande ökning av antalet vårdplatser vid ett eller annat av rikets hospital.

I detta sammanhang anser jag mig böra meddela, att medicinalstyrelsen framlagt ett förslag om förvärvande av nödig mark för utvidgning av Växjö hospital med ett till minst 300 beräknat antal nya platser. Nämnda inköp skulle emellertid vara förenat med betydande kostnader — 137,550 kronor endast för markförvärv, alltså omkring 450 kronor för beräknad ny plats. Särskilt med hänsyn härtill anser jag mig icke böra förorda detta förslag. Medicinalstyrelsen har vidare gjort underdånig framställning om anslag till uppförande av 2 nya paviljonger för oroliga sjuka vid vartdera av Säters och Västerviks hospital, beräknade till en kostnad av 623,380 kronor, med plats för 30 sjuka i varje paviljong. Då även denna beräknade kostnad är ansenlig, har det synts mig angeläget att undersöka, huruvida icke kostnaden per plats skulle kunna nedbringas genom uppförandet av paviljonger för ökat antal sjuka, och har Kungl. Maj:t i enlighet med min hemställan tidigare anbefallt medicinalstyrelsen att verkställa sådan utredning. Den förut omnämnda, jämlikt nådigt brev den 19 september 1913 tillsatta kommissionen för verkställande av utredning angående utvidgning av vissa hospital har, enligt vad jag inhämtat, under behandling frågan om utvidgning av Piteå hospital och asyl med omkring 130 platser, och torde detta ärende kunna föreläggas 1917 års riksdag. Av rikets övriga anstalter för sinnessjuka torde det under förra året i bruk tagna Östersunds hospital, med ett platsantal av 560, kunna utvidgas med ett eller annat hundratal platser.

Det nu föreliggande förslaget i avseende å Lunds hospital och asyl syftar ej heller i första rummet till en platsutökning, utan att bereda bättre vård för de sinnessjuka vid hospitalet och asylen genom åstadkommande av anordningar, som möjliggöra övervakning av patienterna.

En dylik övervakning avser, att oroliga sjuka under åtnjutande av sängvila skola vara under ständig tillsyn och vård av sjukvårdsbetjäning. För sådant ändamål få de sjuka ligga i gemensamma salar eller i enskilda rum, som genom öppen dörr stå i förbindelse med någon sådan gemensamhetssal, så att betjäningen kan ägna de sjuka nödig vård. Sedan systemet med övervakning kommit till användning, hava hospitalen helt ändrat karaktär. De forna tvångsmedlen äro nästan alldeles ur bruk, tvångströja användes numera icke och isolering av sjuk i cell förekommer ej. Systemet har sålunda verkat humaniserande å vården. Där detsamma har kommit till användning, vårdas de

sinnessjuka å hospitalen på samma sätt som kroppsligt sjuka å lasaretten i ljusa, väl möblerade, snygga salar under ständig vård av betjäning i stället för att isoleras i mörka, omöblerade celler, vilka på grund av de sjukes osnygghet omöjligen kunna hållas rena. [37.]

Den förut lämnade redogörelsen ger vid handen, att antalet övervakningsplatser vid Lunds hospital och asyl är mycket ringa i förhållande till antalet sådana platser vid de senast beslutade hospitalsanläggningarna. Antalet övervakningsplatser å Lunds hospital och asyl utgör sålunda 185, motsvarande 15,4 % av samtliga sängarna. Till jämförelse härmed erinras, att å Östersunds hospital övervakningsplatsernas antal är 40 % av hela beläggningssiffran, och att motsvarande antal å det beslutade Strängnäs hospital beräknats till 48,8 %.

Vad kostnaden för de ifrågasatta nya paviljongerna vid hospitalet beträffar, kan densamma vid första påseendet förefalla något hög. Att märka är emellertid, att, med hänsyn till paviljongernas ändamål att mottaga endast oroliga och våldsamma sjuka, paviljongerna måste hava ett relativt stort antal rum, avsedda för endast en sjuk eller ett fåtal sjuka. Lokalinredning för att bereda möjlighet att behandla de oroliga sjuka med långbad medför ock stora kostnader och paviljongernas uppförande endast i en våning bidrager jämväl till den höga kostnaden per plats. Enligt vad medicinalstyrelsens arkitekt framhållit, torde ock bemärkas, att kostnaderna äro beräknade efter nuvarande priser, vilka beträffande särskilt rörledningar, elektriska anordningar och dylikt äro högt uppdrivna.

Då en ökning av antalet övervakningsplatser vid Lunds hospital och asyl torde vara nödvändig för att göra hospitalet mera tidsenligt, samt de föreslagna anordningarna, vad hospitalet beträffar, jämväl skulle avhjälpa en förefintlig brist på platser, anser jag mig böra tillstyrka, det framlagda förslaget till om- och tillbyggnad vid anstalten ifråga. Härvid synes emellertid beträffande tillbyggnaden vid asylen, till förekommande av olyckshändelse vid eldsvåda, trappor i tillbyggnaden böra anordnas på sätt överintendentsämbetet föreslagit.

Med hänsyn till de rådande förhållandena finner jag mig böra tillstyrka, att anslaget i fråga fördelas på tre år samt att för år 1917 för ändamålet anvisas 100,000 kronor.

På grund av vad jag sålunda anfört, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för *om- och tillbyggnad av Lunds hospital och asyl* bevilja ett belopp av 320,000 kronor samt därav på extra stat för år 1917 anvisa 100,000 kronor.

14. Inköp av ett område vid Vadstena hospital och asyl.

[38.] *Inköp av ett område vid Vadstena hospital och asyl.* (Extra anslag.)

På framställning av direktionen över Vadstena hospital och asyl har medicinalstyrelsen uti skrivelse den 15 december 1915 anhållit om anslag till inköp av ett jordområde för utvidgning av Vadstena hospitals och asyls område.

Innan jag närmare ingår på medicinalstyrelsens förevarande framställning, må det tillåtas mig att erinra om följande.

Tidigare inköp av mark för hospitalets räkning.

Vadstena hospital består av två huvudavdelningar, belägna i var sin del av staden, av vilka användas, den södra, gemenligen kallad asylen, för vård av män och den norra för kvinnor, tillhörande allmän betalningsklass, samt patienter av 1:a betalningsklassen. De kvinnliga patienterna, tillhörande allmänna betalningsklassen, äro inrymda huvudsakligen i Vadstena gamla nunneklosters byggnad.

I proposition till 1909 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att bevilja anslag till införande av elektrisk belysning och värmeledning vid norra delen av Vadstena hospital. Denna proposition blev av riksdagen avslagen.

Ett vid 1910 års riksdag framlagt förslag av liknande innehåll, allenast med lägre kostnader, rönte samma öde. Sistnämnda beslut torde väsentligen hava föranletts av den farhågan, att de för ledningarnas framdragande nödvändiga ingreppen i nunneklostrets murar och valv skulle förringa klosterbyggnadernas kulturhistoriska värde.

I ett den 19 maj 1911 avgivet utlåtande över en framställning från vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien angående ifrågavarande klosterbyggnader anförde medicinalstyrelsen, bland annat, att ett nödvändigt villkor för klosterbyggnadernas fortfarande bruk för sjukvårdsändamål vore, att de erhölle modern uppvärmning, men att sådan uppvärmning efter vad i förevarande fråga förefallit icke syntes vara att påräkna. Styrelsen hemställde fördenskull om utredning angående nunneklostrets ersättande av nybyggnader samt i sammanhang därmed om nödvändiga ändringar och nybyggnader inom hospitalets övriga delar. Styrelsen ifrågasatte därvid, bland annat, uppförande av 4 nya paviljonger för sjuka av allmän klass och anförde, att hospitalets nuvarande område icke vore tillräckligt stort och icke lämnade tillgång till passande byggnadsplats för de föreslagna nya paviljongerna med sina promenadgårdar.

Uti skrivelse den 19 februari 1912 hemställde medicinalstyrelsen därefter, att Kungl. Maj:t måtte till samma års riksdag avlåta propo-

sition om förvärvande för Vadstena hospitals och asyls räkning av visst [38.]
Vadstena stad tillhörigt, intill hospitalet gränsande markområde. Området ifråga, utgörande tillsammans 4,4985 hektar, skulle betinga enkostnad av 18,609 kronor 50 öre, motsvarande ett pris av 41,4 öre per kvadratmeter.

Till stöd för denna framställning anförde medicinalstyrelsen, bland annat, att Vadstena hospitals område endast utgjorde omkring 20 hektar, en i förhållande till anstaltens platsantal (800) jämförelsevis mycket liten areal, även om klosterbyggnadens ersättande med nya paviljonger icke skulle under den närmaste tiden komma till utförande. Det avsedda markområdet skulle möjliggöra framtida utveckling av hospitalet och tillfredsställa måttliga krav på ökad areal. Hospitalets läge inom stadens planlagda område gjorde, att förvärvandet av mark alltid måste vara förenat med relativt höga kostnader, och att man i varje fall nödgades för denna anstalt inskränka sina anspråk i detta avseende till de minsta möjliga. Hospitalet vore på alla sidor, utom åt det håll där det till inköp ifrågasatta området vore beläget, begränsat av gator eller bebyggda tomter, vadan utvidgning icke kunde ske åt något annat håll än det nu föreslagna. Det nya områdets läge i en för det närvarande obebyggd stadsdel skulle framför allt bereda lämplig plats för eventuella nybyggnader för hospitalets behov, i vilket hänseende det inbördes läget mellan hospitalets nuvarande område och det till inköp föreslagna vore gott och väl avpassat.

Sedan Kungl. Maj:t härefter avlåtit framställning till 1912 års riksdag om inköp av ifrågavarande jordområde och denna framställning av riksdagen bifallits, blev området av medicinalstyrelsen jämlikt bemyndigande den 29 juni 1912 inköpt för hospitalets räkning.

Uti skrivelse den 15 december 1915 har medicinalstyrelsen anfört följande.

Den utvidgning hospitalsområdet genom berörda inköp vunnit är icke tillräcklig för att erbjuda plats för eventuella nybyggnader i klosterbyggnadernas ställe. För att vinna härför erforderligt utrymme är det nödvändigt att för anstaltens räkning förvärva ytterligare område invid det nuvarande anstaltsområdet. I sådant avseende har inom anstaltens direktion fråga väckts om förvärv av ett jordstycke om 4,72 hektar, benämnt stadsjordslotterna n:ris II b och II c i Vadstena stad och beläget omedelbart öster om hospitalets gamla område samt gränsande i norr till Vättern och i söder till det förenämnda, jämlikt nådiga brevet den 29 juni 1912 inköpta jordområdet. Nämnda jordstycke har emellertid direktionen tillförene icke ansett sig kunna föreslå till inköp, enär dess ägare, bryggaren E. O. Regnstrand, för detsamma fordrat det höga priset av 25,000 kronor jämte åtskilliga andra betungande köpevillkor. Sedan bemälde Regnstrand numera avlidit, hava emellertid delägarna i sterbhuset efter honom hembjudit området i fråga till medicinalstyrelsen för ett pris, som till en början

[38.] angavs till 1,500 kronor för tunnland, men efter åtskillig förhandling sänkts till 1,300 kronor för tunnland, det vill säga för hela området 12,429 kronor 70 öre. Detta pris, som är avsevärt lägre än det av statsverket för angränsande område erlagda, synes medicinalstyrelsen antagligt. Med hänsyn härtill och då ett förvärv av område invid anstaltens gräns är nödvändigt för att säkerställa möjligheten till framtida nybyggnader vid anstalten, synes det medicinalstyrelsen vara att tillråda, att kronan genom antagande av det gjorda anbudet utan uppskov försäkrar sig om området i fråga. Skulle möjligen efter vidare utredning angående riktlinjerna för hospitalets framtida utveckling Kungl. Maj:t komma till den slutsats, att någon nybyggnad vid anstalten icke borde komma i fråga, lärer det icke möta någon svårighet för kronan att på fördelaktiga villkor åter avhända sig förevarande, inom stad belägna och till byggnadsplats användbara område.

Under åberopande av vad sålunda anförts har medicinalstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte medgiva, att de delägarna i stärbhuset efter bryggeriägaren E. O. Regnstrand tillhöriga, inom Vadstena stads område belägna stadsjordslotterna n:r II b om 4,1075 hektar och II c om 0,6125 hektar finge för utvidgning av Vadstena hospitals och asyls område inköpas för en köpeskilling av 12,429 kronor 70 öre.

Departementschefen.

Det föreslagna markinköpet motiveras av medicinalstyrelsen med önskvärdheten att bereda utrymme för en förutsatt framtida tillbyggnad vid Vadstena hospital, vilken då närmast skulle avse att ersätta det nuvarande nunneklostret. Under nuvarande ekonomiska förhållanden och med den platsbrist, som för närvarande råder, torde någon sådan tillbyggnad ej vara att tänka på, men klokheten synes mig dock bjuda, att man begagnar sig av den nu föreliggande möjligheten att förvärva ifrågakomna område. Skulle en nybyggnad vid anstalten en gång i framtiden bliva verklighet, är en utvidgning av hospitalets areal oundgängligen nödvändig. Den nu erbjudna marken är också för detta ändamål synnerligen lämplig. Och i varje fall är en tillökning av hospitalets område av omständigheterna väl påkallad. Det är nämligen att märka, att Vadstena hospital, trots den förut skedda utvidgningen, i förhållande till patientantalet har den minsta arealen av alla rikets hospital. Därvid förbiser jag ingalunda, att stora områden vid en del andra hospital utgöras av för jordbruksändamål använd, på sina ställen utarrenderad jord, men, även om man uteslutande håller sig till det för hospitalets eget behov använda trädgårds- och parkområdet, är arealen vid Vadstena ganska begränsad.

Priset på den till inköp ifrågasatta marken synes, med hänsyn till densammas belägenhet och vid jämförelse med priset för det år 1912 inköpta området, ej giva anledning till erinran; snarast kan det anses billigt. Om ett uppskov med markförvärvet skulle äga rum, komme

därför priset antagligen att stegras. Jag anser mig alltså böra till- [38.]
styrka det föreslagna markinköpet.

Med åberopande av vad jag sålunda anfört, får jag hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

dels medgiva, att stadsjordlotterna nr II b och II c om tillhopa 4,72 hektar må *för utvidgning av Vadstena hospitals och asyls areal* inköpas för en köpeskilling, ej överstigande 12,429 kronor 70 öre;

dels ock till gäldande av förenämnda köpeskilling på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av i jämnat tal 12,430 kronor.

15. Anstalter för obildbara sinnesslöa.

Det ordinarie förslagsanslaget till anstalter för obildbara sinnes- [39.]
slöa höjdes från och med år 1913 från 75,000 kronor till 120,000 kronor och från och med år 1915 från 120,000 kronor till 180,000 kronor. *Anstalter för obildbara sinnesslöa.* (Ordinarie anslag.)

Enligt av statskontoret lämnade uppgifter hava utgifterna å anslaget uppgått till följande belopp:

1908.	1909.	1910.	1911.	1912.	1913.	1914.
69,250	76,500	92,250	106,250	144,000	160,250	182,250

Med anledning av den ökning i anslagsbehovet, som sålunda torde kunna påräknas, synes lämpligt att höja anslaget till 225,000 kronor.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att från och med år 1917 höja det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till *anstalter för obildbara sinnesslöa* från 180,000 kronor med 45,000 kronor till 225,000 kronor.

16. Anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka, *oförändrat ordinarie anslag, förslagsanslag* ..... kronor 331,000: —

17. Epileptikeranstalter, *oförändrat ordinarie anslag, förslagsanslag* ..... » 22,000: —

Övriga sjukvårdsanstalter:

18. Lasaretts underhåll, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 15,774: —

19. **Resestipendier åt ordinarie läkare vid länslasarett m. fl.**

[40.] *Resestipendier åt ordinarie läkare vid länslasarett m. fl.* (Ordinarie anslag.)

Beträffande dessa stipendier ber jag att få erinra, att i enlighet med de grunder, som antyddes i nästlidet års statsverksproposition, ändrade bestämmelser i avseende å stipendierna i fråga den 29 oktober 1915 blivit utfärdade, så att dessa numera kunna utdelas för resor såväl inom som utom riket.

Under åberopande av vad jag anfört under punkt 31 härovan, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen besluta,

att det ordinarie reservationsanslaget till *resestipendier åt ordinarie läkare vid länslasarett och därmed likställda sjukhus* skall ur riksstaten för år 1917 uteslutas.

20. Till underhåll av Järvsjö sjukhus för spetälska, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 22,000: —

21. **Uppförande av spetälskesjukhus i Dalarna.**

[41.] *Uppförande av spetälskesjukhus i Dalarna.* (Extra anslag.)

I skrivelse den 28 maj 1912, nr 233, har riksdagen anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes föranstalta om utredning angående de åtgärder, som borde vidtagas för kraftigt bekämpande av spetälskesjukdomen i landet, samt för riksdagen framlägga det förslag i ämnet, vartill denna utredning kunde giva anledning.

Sedan medicinalstyrelsen, till följd av remiss, den 21 december 1914 avgivit utlåtande i anledning av riksdagens förberörda skrivelse samt överintendentsämbetet yttrat sig över ett av styrelsen i utlåtandet framlagt förslag till nytt spetälskesjukhus i Dalarna, ber jag att inför Kungl. Maj:t få anmäla frågan om de åtgärder, som närmast synas böra vidtagas för spetälskesjukdomens bekämpande.

Till en början vill jag härvid, på grundval av medicinalstyrelsens förenämnda utlåtande ävensom en av styrelsen den 29 november 1905 i ämnet avlåten skrivelse, lämna en redogörelse för spetälskans tidigare förekomst inom landet samt de viktigaste åtgärder, som hittills vidtagits för nämnda sjukdoms bekämpande.

[41.] Spetälskans tidigare förekomst inom landet.

Spetälskan har redan under medeltiden funnits spridd i vårt land, vilket framgår, bland annat, därav, att särskilda försörjnings- och vårdanstalter funnos inrättade för de av denna sjukdom angripna. Dessa anstalter, så kallade S:t Görans hus, som underhöllos med en del av tionden och, likasom all allmän fattig- och sjukvård, närmast besörjdes av kyrkan, försvunno emellertid med den indragning av kyrkans inkomster och egendom, som genomfördes i sammanhang med Gustaf Vasas reformationsverk.

Under de närmast följande 200 åren känner man föga om sjukdomens förekomst i Sverige. Men från 1700-talets mitt träffar man åter uppgifter om densamma i en och annan provinsialläkares berättelse. I en dissertation över Lepra redogör Linné för sjukdomens förekomst i Sverige och uppräknar de landsdelar, där densamma då förekom. I de flesta av de hos honom och av den tidens provinsialläkare nämnda trakterna träffas ännu sporadiska fall av sjukdomen. Däremot är det påfallande, att i berörda källor intet nämnes om sjukdomens förekomst i Hälsingland och Dalarna, de två landskap, inom vilka nu de flesta fallen träffas. Det tyckes sålunda, som om sjukdomen först efter sistberörda tid uppträtt i dessa trakter eller som om den på 1700-talet endast sparsamt förekommit och först senare där vunnit större utbredning.

Talrikast har sjukdomen under 1800-talet uppträtt inom Hälsingland. En räkning av de spetälska, utförd år 1856 av provinsialläkarna i Hälsingland på uppdrag av sundhetskollegium, gav till resultat 67 fall. Det är också först inom detta landskap, som spetälskan i nyare tid blev föremål för en planmässig behandling.

Spetälskeföreståndare i Hälsingland.

Den första åtgärd, som i detta hänseende vidtogs, var, att genom nådigt brev den 11 oktober 1861 sundhetskollegium erhöll bemyndigande att uppdraga åt en av de i Hälsingland anställda provinsialläkare att, medelst på lämplig tid och minst en gång varje år verkställda ämbetsresor, tillse de inom nämnda provins av spetälska angripna sjuka ävensom att över sin verksamhet i berörda avseende till sundhetskollegium avgiva särskilda redogörelser.

Järvsö spetälskesjukhus.

I anledning av inom riksdagen väckta motioner om anslag till uppförande av ett hospital för spetälska på lämplig plats inom Hälsingland anslog därefter 1863 års riksdag, under villkor av kommunala bidrag, 9,000 kronor att utgå under påföljande statsregleringsperiod med en tredjedel årligen, att användas såsom understöd för vård och skötsel av de i Hälsingland befintliga spetälskesjuka. Länets landsting beviljade även för sin del till samma ändamål ett lika belopp av 3,000 kronor om året. Härefter förordnade Kungl. Maj:t den 11 mars 1864, att statsbidraget jämte länets bidrag för år 1864 finge disponeras till anskaffande, helst i Järvsö socken, av erforderlig lokal för inrättande av ett sjukhem för spetälska personer. Ett sådant hem inrättades också redan samma år, till en början för några få patienter i förhyrd lokal, men från år 1870, då sjukhusbyggnaden med ett för nämnda år av 1869 års riksdag beviljat särskilt byggnadsanslag av 8,500 kronor blivit fullt färdig, för 20 personer. Landstingets bidrag utgjorde alla dessa år till och med år 1872 liksom riksdagens bidrag 3,000 kronor. För åren 1873—75 anslog riksdagen 4,000 kronor om året, med villkor att landstingets anslag höjdes till samma belopp.

Ända från sjukhusets öppnande hade den grundsats tillämpats, att vården skulle vara fullt kostnadsfri, men dittills hade endast varit fråga om intagning av sjuka från Gävleborgs län. Emellertid började vid denna tid allt flera ansökningar om inträde inkomma även från andra trakter, vilket gjorde, att riksdagens anslag från år 1876 höjdes till 7,500 kronor, med villkor att landstingets anslag

[41.] oförändrat utgick med 4,000 kronor samt att spetälskesjuka även från andra län än Gävleborgs mottogos till vård å anstalten. Samtidigt ökades platsernas antal till 25. Men även detta utrymme befanns med åren otillräckligt, varför 1887 års riksdag beviljade, utom det förra anslaget av 7,500 kronor, för år 1888 till sjukhusets utvidgning för en gång en summa av 16,000 kronor, varigenom platsernas antal bragtes upp till 46. I följd av denna sjukhusets utvidgning höjdes årliga anslaget och utgick för åren 1888—1899 med 14,000 kronor. Ända till sistnämnda år utgick även landstingets bidrag med oförändrat belopp.

Sjukhusets förvaltning överlämnades år 1864 åt en direktion, tillsatt av Gävleborgs läns landsting, men år 1889 förordnade Kungl. Maj:t, att sjukhuset från och med 1890 skulle lyda under medicinalstyrelsen såsom överstyrelse och att dess förvaltning skulle handhavas av en direktion, vars medlemmar skulle av Kungl. Maj:t utses med undantag av en medlem, vilken skulle väljas av landstinget, samt att bestämmelserna i stadgan angående sinnessjuka skulle i tillämpliga delar gälla såväl för sjukvården som för användning och redovisning av till sjukhuset anslagna medel. Därjämte bestämdes, att sjuka från Gävleborgs län skulle äga företräde till intagning å sjukhuset. Sedermera hava 1899 års och följande riksdagar beviljat ett till 18,000 kronor förhöjt årsanslag till sjukhusets underhåll och drift, varvid länets bidrag skulle bortfalla, sjukhuset och dess förvaltning helt och hållet övertagas av staten och företrädesrätten för sjuka från Gävleborgs län upphöra. I sammanhang härmed ändrades från 1901 års ingång sättet för direktionens utseende därhän, att landstinget ej vidare skulle utse någon ledamot i densamma. Från och med år 1912 uppfördes statsanslaget å ordinarie stat och förhöjdes till 22,000 kronor, med vilket belopp det även för närvarande utgår.

Innan jag ingår på frågan om de åtgärder i övrigt, som vidtagits för spetälskans bekämpande, ber jag att få redogöra för den inverkan på sjukdomens utbredning, inrättandet av Järvsö sjukhus visat sig medföra. Jag åberopar härutinnan vad medicinalstyrelsen i detta avseende anförde i sin skrivelse den 29 november 1905.

Betydelsen av Järvsö sjukhus för spetälskans bekämpande.

Järvsö sjukhus var ända till år 1888 synnerligen starkt belagt. Efter den då gjorda betydliga utvidgningen har förhållandet något bättrats, så att till exempel under år 1902 av anstaltens 46 à 50 platser endast 36 varit året om belagda.

Denna anstalt har utövat ett synnerligen stort inflytande på spetälskans frekvens inom Hälsingland. Från början inrättad endast för beredande av vård åt de olyckligaste bland de spetälskesjuka, övergick densamma mera till en isoleringsanstalt, där så många som möjligt och framför allt de mest smittosamma fallen borde intagas och vårdas. Detta skedde sedan upptäckten av leprabacillen på 1870-talet låtit sjukdomens natur av en smittosam endemisk sjukdom allt mera träda i förgrunden och även anvisat den enda säkra vägen till sjukdomens utrotande, nämligen isolering av de sjuka.

Såsom ovan nämnts, beräknades de spetälskas antal i Hälsingland efter provinsialläkarnas uppgifter år 1856 till 67. Genom den noggrannare efterforskning, som blev en följd av tillsättande av en särskild föreståndare för spetälskesjukvården i Hälsingland, upptäcktes allt flera fall; möjligt är också, att sjukdomen en tid något utbredde sig. Största antalet kända spetälskesjuka inom Hälsingland faller på år 1874, vilket år deras antal uppgives till 122. Av dessa

vårdades endast 34 eller en fjärdedel under året på sjukhuset. Men redan isoleringen av en relativt så ringa procent av de sjuka visade snart sin inverkan på frekvensen. År 1878 hade de sjukas antal nedgått till 101, år 1886 till 76 och vid 1902 års slut till 33. [41.]

Men ännu påtagligare visar sig isoleringens inverkan på sjukdomens avtagande, om man följer minskningen inom de särskilda församlingarna. Man finner då, att det just är inom de närmast till sjukhuset belägna församlingarna, Järvsö, Ljusdal, Delsbo och Färila, alla förut starkt angripna av spetälska, som minskningen varit proportionsvis störst. Det har alltså visat sig vara en lycklig åtgärd att förlägga sjukhuset mitt i den trakt, där sjukdomen var mest spridd.

Samtidigt kan föga inverkan av sjukhuset såsom isoleringsanstalt märkas på frekvensen inom andra landskap. Det synes till och med som om sjukdomsfallens antal tilltagit inom vissa delar av landet. Så har särskilt varit händelsen med Dalarna. Möjligt är, att denna ökning till en del berott på noggrannare efterforskning av spetälskefallen, men, även om man tager i betraktande denna möjlighet, kan man svårligen få annan uppfattning än att sjukdomen i Dalarna hotar att tilltaga.

Jag övergår härefter till frågan om de huvudsakliga åtgärder i övrigt, som tidigare vidtagits för spetälskans bekämpande.

Andra åtgärder för spetälskans bekämpande. (Författningsändringar. Spetälskeföreståndare i Dalarna m. m.)

Frågan om åtgärder i övrigt för spetälskans bekämpande har upprepade gånger varit föremål för uppmärksamhet. I underdånig skrivelse den 18 mars 1896 meddelade sålunda medicinalstyrelsen, hurusom styrelsen genom cirkulärskrivelse av samma datum anmodat vederbörande läkare inom de län, där spetälska förekomme eller kunde komma att yppas, att efterforska spetälska och i sina årsberättelser bifoga förteckningar såväl å sådana sjuka som ock över sådana personer, som vore för denna sjukdom misstänkta m. m. Styrelsen hemställde tillika dels om bemyndigande för styrelsen att genom lämplig läkare låta undersöka sjukdomsfall, som hos styrelsen angåves som misstänkta för spetälska, dels om utfärdande av föreskrifter rörande betryggande tvångsisolering av spetälskesjuka, dels ock om vissa lättnader för spetälskesjukas resor med järnväg.

Genom nådigt brev den 28 januari 1898 biföllos de gjorda framställningarna med undantag dock av de utav medicinalstyrelsen föreslagna föreskrifterna beträffande spetälskesjukas tvångsinternering.

Emellertid utfärdades samma dag kungörelser angående ändrad lydelse av vissa delar av hälsovårdsstadgan för riket, förordningen angående åtgärder mot införande och utbredning av smittsamma sjukdomar bland rikets invånare samt läkarinstruktionen, enligt vilka ändrade bestämmelser spetälskan i vissa avseenden likställdes med akuta smittsamma sjukdomar, dock att isoleringstvång ej ålades de sjuka.

I sin ovanberörda skrivelse den 29 november 1905 gjorde medicinalstyrelsen hemställan, att Kungl. Maj:t täcktes dels bemyndiga styrelsen att uppdraga åt någon av de i Dalarna boende provinsialläkare att vara föreståndare för spetälskesjukvården därstädes, dels till 1906 års riksdag avlåta nådig proposition om beviljande av ett anslag å 55,000 kronor för uppförande av ett spetälskesjukhus i Mora socken i Dalarna.

Genom nådigt brev den 16 november 1906 biföll Kungl. Maj:t för viss tid, som sedermera förlängts, den underdåniga framställningen, för så vitt den berörde anställande av en föreståndare för spetälskesjukvården i Dalarna, men fann framställningen i övrigt icke föranleda någon åtgärd.

[41.] I fråga om spetälskans utbredning under de senaste åren inom vårt land yttrar styrelsen i sitt utlåtande den 21 december 1914 följande:

Spetälskans utbredning under de senaste åren.

År 1897 kände man endast 9 fall av spetälska i Dalarna, varav 7 inom Mora och 2 inom Leksands provinsialläkardistrikt. Vid år 1904 företagen noggrannare efterforskning påträffades ensamt inom Mora och Våmhus församlingar icke mindre än 14 fall av sjukdomen. Från och med 1905 hava de kända fallen i Dalarna varit:

år 1905	— 21	fall,	därav	nyupptäckta	1
» 1906	— 21	»			
» 1907	— 26	»	»	»	2
» 1908	— 23	»	»	»	1
» 1909	— 23	»	»	»	1
» 1910	— 22	»	»	»	2
» 1911	— 19	»	»	»	0
» 1912	— 20	»	»	»	2
» 1913	— 21	»	»	»	4

Någon minskning av sjukdomsfallens antal har sålunda icke kunnat påvisas under de sista 9 åren och all anledning finnes antaga, att nya fall fortfarande skola inträffa.

I Gävleborgs län förhålla sig siffrorna från och med år 1905 sålunda:

år 1905	— 35	fall,	därav	nyupptäckta	6
» 1906	— 38	»	»	»	6
» 1907	— 38	»	»	»	1
» 1908	— 30	»	»	»	2
» 1909	— 29	»	»	»	2
» 1910	— 32	»	»	»	6
» 1911	— 30	»	»	»	3
» 1912	— 31	»	»	»	3
» 1913	— 31	»	»	»	1

Såsom av ovanstående uppgifter synes, har sjukdomens frekvens under den sista 12-årsperioden hållit sig tämligen oförändrad.

Vad de i tabellerna omnämnda »nyupptäckta» fallen beträffar, må erinras därom, att i många sådana fall sjukdomen kan hava förvärvats redan ett eller flera år, innan den upptäckts. Emellertid är det likafullt konstaterat, att verkligt nya sjukdomsfall allt fortfarande så gott som årligen uppträda såväl i Kopparbergs som i Gävleborgs län.

Beträffande sjukdomens förekomst i riket i övrigt inhämtas ur medicinalstyrelsens årsberättelse för år 1911, att under detta år 17 fall av spetälska förefunnits inom riket, frånräknat Kopparbergs och Gävleborgs län.

Av dessa 17 sjukdomsfall förekommo

2 i Stockholms stad
1 i » län
1 i Uppsala län
1 i Kalmar län
2 i Gottlands län
2 i Göteborgs och Bohus län
1 i Älvsborgs län

5 i Västernorrlands län [41.]
2 i Jämtlands län;

av dessa vårdades 7 i hemorten och 10 å Järvsö sjukhus.

Nya fall av sjukdomen hava sedan dess iakttagits endast i Värmland, där under år 1913 ett fall kommit till vederbörande provinsialläkares kännedom. Läkare har beordrats dit för ytterligare forskningars vidtagande.

Av de ovannämnda 17 fallen hava sedan dess, för så vitt hittills är känt, 4 avlidit, nämligen 2 från Göteborgs och Bohus län samt 1 från vartdera av Jämtlands och Västernorrlands län.

Medicinalstyrelsen framhåller, att de sålunda lämnade uppgifterna tyda på, att spetälskan är på väg att i de län, där endast enstaka sjukdomsfall finnas, helt försvinna. Något bestämt påstående i denna riktning torde dock enligt styrelsens åsikt ännu icke böra göras.

I de båda län däremot, där sjukdomen är mera spridd, synes man, enligt vad styrelsen framhåller, endast hava kommit till ett visst jämviktsläge, i det att de nytillkomna fallen ungefär motsvara dödsfallen bland de spetälskesjuka. Styrelsen anför, att siffrorna för Dalarna för år 1913 med 4 nyupptäckta fall dock icke bådade gott, men att man torde få hoppas, att höjningen berott på den allt större kännedom om sjukdomens utbredning, som spetälskeföreståndaren under årens lopp förvärvat.

Medicinalstyrelsen ang. ytterligare åtgärder till spetälskesjukdomens bekämpande.

Jag ber härefter att få övergå till de av medicinalstyrelsen i dess utlåtande den 21 december 1914 föreslagna åtgärder till spetälskesjukdomens bekämpande.

Medicinalstyrelsen, som i frågan inhämtat yttranden från, bland andra, Kungl. Maj:ts befallningshavande i Kopparbergs län samt förste provinsialläkarna och föreståndarna för spetälskesjukvården i Gävleborgs och Kopparbergs län, anför i nyss angivna hänseende följande:

»Föreståndaren för spetälskesjukvården i Kopparbergs län har i yttrande den 2 mars 1914 angående de i detta län då kända sjukdomsfallen (en patient avled i årets början) meddelat, att 7 vårdades å Järvsö sjukhus och 13 i sina hem samt att av dessa 13 ej mindre än 8 nödvändigt borde intagas å spetälskesjukhus.

Föreståndaren för samma sjukvård i Gävleborgs län meddelar, att efter de iakttagelser, han gjort vid inspektionen av de i hemmen befintliga spetälskesjuka i Hälsingland, det synes honom uppenbart, att isoleringen och vården av dessa i flera fall lämna mycket övrigt att önska dels till följd av trångboddhet och osnygghet och dels till följd av vanskötsel av förefintliga sår. Av de 14 i hemmen vårdade leva 5 under sådana förhållanden, att det ej torde kunna förnekas, att de kunna utgöra en fara för sin omgivning. 17 av länets sjuka vårdas på sjukhuset i Järvsö.

Av det sagda framgår alltså, att ej mindre än 13 spetälskesjuka — 8 i Dalarna och 5 i Hälsingland — enligt läkarnas mening nödvändigt borde vårdas å

[41.] sjukhus. Å Järvsö sjukhus funnos vid 1914 års början 31 patienter. Sjukhuset har förut beräknats kunna rymma omkring 50 patienter, ehuru denna siffra sedermera något sänkts. Emellertid har medicinalrådet Bissmark vid inspektion av sjukhuset 1914 funnit beläggningssiffran icke utan nödfall böra överskrida 34 — en uppfattning, som även delas av sjukhusets läkare. Man torde vid bedömandet av denna fråga erinra sig, att patienterna skola leva här långa tider — 10—20 år — och att många lida av sårnader, som lätt medföra svår lukt, varför betydelsen av god ventilation och god renhållning är påtaglig. Det är även en plikt att tillse, att dessa patienter å sjukhuset kunna finna någon trevnad i sina rum, där de så länge skola vistas.

Om alltså Järvsö sjukhus beräknas för 34 patienter, befinnes det, att av de ovannämnda 13 patienterna, som med nödvändighet böra erhålla sjukhusvård, endast 3 skulle kunna mottagas vid Järvsö.

Redan av denna anledning är en ökning av antalet sjukhusplatser för de spetälska av nöden. En utvidgning av Järvsö sjukhus kunde under sådana förhållanden tänkas lämplig, men en mycket viktig omständighet talar däremot. Såsom medicinalstyrelsen redan förut framhållit, är det för de sjuka av stor personlig betydelse, att de vid sin, i regel livslånga, internering å sjukhus icke föras för långt från hemmet. Liksom minsta svårigheterna möta att förmå de patienter, som bo i närheten av sjukhuset i Järvsö, att låta sig där intagas, på samma sätt skulle man med tillhjälp av ett sjukhus i Dalarna lättare kunna förmå de sjuka i Kopparbergs län att gå med på en internering. Med hänsyn till dessa sjukas beklagansvärda tillstånd synes det medicinalstyrelsen, att det är det allmännas plikt att så vitt möjligt tillmötesgå de sjuka i deras så naturliga önskan att på nära håll få ett sjukhem. Av rent humanitära skäl alltså, men även och det i lika grad av sanitära skäl — behovet av förbättrad isolering och vård av de sjuka o. s. v. — anser medicinalstyrelsen därför, att ett verkligt och stort behov av en sjukvårdsanstalt i Dalarna för de spetälskesjuka föreligger.»

Beträffande sjukhusets storlek anför medicinalstyrelsen följande:

»Såsom ovan sagts, vårdas för närvarande 7 patienter från Dalarna å Järvsö sjukhus, varjämte 8 av de i hemmen i Dalarna vårdade sjuka nödvändigt borde erhålla sjukhusvård.

Alltså bör plats finnas i främsta rummet för dessa 15 patienter. Då det är önskvärt, att de spetälskesjuka i så stor utsträckning som möjligt intagas å sjukhus, synes det medicinalstyrelsen skäligt, att ytterligare minst 5 platser anordnas vid det föreslagna sjukhuset i Dalarna, helst några platser även böra finnas för patienter tillhörande andra län, för den händelse nya fall skulle inträffa. Det föreslagna sjukhuset bör alltså beräknas för 20 patienter.»

Beträffande platsen för sjukhuset hade medicinalstyrelsen redan i sin skrivelse den 29 november 1905 föreslagit, att sjukhuset skulle förläggas å ett Korsnäs sågverksaktiebolag tillhörigt område uti Hemus by inom Mora socken. Styrelsen framhåller nu, att styrelsen ej funnit någon anledning att frångå förslaget om sjukhusets förläggande å nämnda område, vilket bolaget enligt inhämtat meddelande fortfarande vore villigt att försälja. Styrelsen fortsätter:

»Priset, som år 1905 betingades, var 5,000 kronor, men har bolaget numera höjt detta pris till 7,500 kronor. Då området enligt lämnad beskrivning omfattar 25,8 kappland åker, 1 tunnland 19,1 kappland skog samt 5 tunnland 27,2 kappland impedimenter (numera bevuxna med vacker ungskog) samt består av sandjord och är högt och fritt beläget mellan östra Dalälven och Hemusån på ett avstånd av knappt 2 kilometer från Mora kyrka, torde priset få anses antagligt. För att ernå lättare kommunikationer med Mora kyrkoby är en mindre väganläggning (540 meter väg jämte en bro) erforderlig. I det av arkitekten Kumlien år 1905 uppgjorda kostnadsförslaget har kostnaden för denna vägbyggnad med bro upptagits till kronor 1,620: —. [41.]

Vid granskning av de år 1905 uppgjorda ritningarna har medicinalstyrelsen funnit önskvärt, att vissa ändringar komme till utförande, varför styrelsen, sedan Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 10 juli 1914 anvisat därför erforderliga medel, anmodat sin arkitekt att uppgöra nya ritningar och ny kostnadsberäkning. Sedermera har styrelsen i anledning härav fått mottaga ritningar i 8 planscher jämte kostnadsförslag å kronor 83.000 eller, om den till 3,600 kronor beräknade kostnaden för ena uthusbyggnaden, vilken, som här nedan skall visas, torde vara obehövlig, avdrages, *kronor 79,400.*

På grund av sålunda gjord utredning kan kostnaden för sjukhusets uppförande alltså beräknas sålunda:

			(Förslaget år 1905).
tomt	kronor	7,500: —	(5,000: —)
sjukhus, vaktmästarbostad jämte nödiga uthus samt desinfektionsapparat med ångpanna	»	73,800: —	(46,082: —)
ritningar, kontrollantarvode och oförutsedda utgifter	»	5,600: —	(2,298: —)
väganläggning	»	1,620: —	(1,620: —)
	Summa kronor	88.520: —	(55,000: —)

Såsom av ovanstående synes understeg 1905 års kostnadsförslag avsevärt det nu framlagda förslaget. Beträffande anledningarna härtill må först erinras om, att priset för tomten, såsom redan förut nämnts, höjts med 2,500 kronor till 7,500 kronor. Kostnaden för väganläggningen har upptagits till samma belopp som år 1905.

Beträffande sjukhusets byggnader ställer sig saken på följande sätt.

I 1905 års förslag beräknas kostnaden för själva sjukhusbyggnaden, som mäter 3,336 kbm. efter ett pris av 12 kronor per kbm., till kronor 40,032: —. Med de priser, som nu — 9 år efter förslagets upprättande — råda, torde samma byggnad icke kunna beräknas uppförd för en kostnad understigande 16 kronor per kbm. eller kronor 53,376: —.

I det nu framlagda förslaget beräknas kostnaden för sjukhuset och boställshuset till kronor 47,300 + 9,500 eller tillsammans kronor 56,800: —. Med tillägg av kostnaderna för centraluppvärmning — kronor 7,200 — och vatten- och avloppsledningar — kronor 1,500 — blir slutsumman för sagda byggnader kronor 65,500: —. För den sålunda föreslagna höjningen av kostnaderna med kronor 12,124 erhållas följande förmåner.

[41.] I sjukhuset anordnas centraluppvärmning och i samband därmed måste även källare byggas. Golvet å nedre bottnen utföres av bjälklag av armerad betong och därpå gjutet cementgolv, belagt med linoleum med magnesiumisolering mellan det senare och cementen, en konstruktion, som är betydligt hållbar och alltså kräver mindre underhåll än träkonstruktion.

Vatten- och avloppsledningar hava på grund av de därmed förenade fördelarna ansetts böra å förslaget upptagas.

Då utredningen visat, att 20 sängplatser äro önskvärda, hava i varje avdelning upptagits 10 platser med en något ändrad och lämpligare fördelning av antalet sängplatser i de särskilda sjukrummen. Dessutom hava två badrum — ett för patienter och ett för personal — anordnats. I 1905 års förslag voro upptagna 9 platser och 1 badrum å varje avdelning eller alternativt 10 platser utan något badrum. Bland övriga ändringar må antecknas, att kök och skafferi förlagts åt norr samt att läkarrummet (operationsrummet) flyttats och förbättrats, varjämte dagrummen även torde hava något vunnit på ändringen. Utanför matsalen har en öppen veranda föreslagits.

Beträffande vindsvåningen hava följande ändringar vidtagits. Då i 1905 års förslag endast ett boningsrum fanns för sköterskepersonal och ett för kökspersonal, har i det nu framlagda förslaget översköterskan fått ett rum och hennes biträde ett rum. Dessutom äro dit förlagda ett isoleringsrum och ett expeditionsrum, det senare även avsett för direktionens sammanträden. För den personal, som icke har direkt med sjukvården att göra, vaktmästare, hushållerska och biträde, kunde plats lämpligen icke beredas å vinden, varför för dem ett mindre, särskilt boställshus föreslagits, vilket på grund av sjukhusets speciella art även synes önskligt. I boställshuset har lämplig rotfruktskällare kunnat anordnas för sjukhusets behov.

De här ovan påpekade förmånerna torde anses väl motsvara den höjning med kronor 12,124 av kostnaderna för sjukhusbyggnaden och bostadshus, som det nu framlagda förslaget medfört.

Vad desinfektionshuset angår, upptogos kostnaderna därför i 1905 års förslag till kronor 1,200 efter en beräkning av 8 kronor per kbm. För närvarande kan kostnaden per kbm. för en sådan byggnad icke beräknas lägre än 14 kronor per kbm., det vill säga kronor 2,240: —. Det nu framlagda förslaget är emellertid betydligt dyrare, beroende på följande omständigheter.

Då tvättstuga icke upptagits i 1905 års förslag och då en dylik likväl synes böra finnas vid en anstalt av ifrågavarande art, har densamma förlagts till desinfektionshuset. Detta har därigenom betydligt förstorats, helst en mindre utökning av desinfektionsrummet även ansetts nödvändig. Huset har dessutom försetts med bjälklag av armerad betong och cementgolv samt stentrappor. I kostnaden ingår även sköljbassäng av betong, tvättbord och golvtralla i tvättstugan. Att nedbringa kostnadsförslaget har icke ansetts kunna göras.

Uthusbyggnaden, som upptogs i 1905 års förslag, synes nu kunna undvaras, enär såväl vedbod som visthusbod och under denna liggande källare bliva onödiga, sedan i det nya förslaget ej mindre än tre källarrum upptagits å ritningarna till sjukhuset och stor rotfruktkällare i boställshuset. Å vinden till desinfektionshuset kan dessutom utrymme beredas för diverse upplag. Medicinalstyrelsen anser sig därför icke behöva upptaga uthusbyggnaden i sitt förslag, varigenom kostnaderna nedbringas med 3,600 kronor.

Även må erinras om, att taken å samtliga byggnader enligt det nu framlagda förslaget skola beläggas med tegel på pappunderlag, vilket både vad utseende och hållbarhet beträffar är att föredraga. [41.]

Angående sista posten uti 1905 års förslag (tillsyn vid arbetets utförande, oförutsedda utgifter m. m.), upptagen till kronor 2,298, märkes, att kostnad för arbetsritningar icke synes vara medräknad. Detta förklarar höjningen av nämnda post till kronor 5,600 i det nu framlagda förslaget.

Det nu framlagda kostnadsförslaget är beräknat efter normala priser och det är därför ganska möjligt, att vid förslagets eventuella utbjudande på entreprenad anbud inkomma, som gå under de ovan beräknade priserna. Medicinalstyrelsen har emellertid i sina beräkningar icke kunnat taga hänsyn härtill.»

Vad angår omkostnaderna för den årliga driften av sjukhuset, yttrar medicinalstyrelsen, att densamma förslagsvis kan beräknas på följande sätt.

»Till grund för beräkningen kan läggas erfarenheten från Järvsö sjukhus.

	Det föreslagna sjukhuset. Kronor	(1905 års förslag.) Kronor.	Sjukhuset i Järvsö. Kronor.
Personal.			
Läkare	750 —	(750) —	750 —
Predikant	200 —	(200) —	300 —
Syssloman	400 —	(400) —	600 —
Vaktmästare, jämte bostad, kost och lyse	300 —	(250) —	300 —
Hushållerska	360 —	(300) —	360 —
Översköterska (sköterska)	500 —	(350) —	500 —
Undersköterska	250 —	(200) —	250 —
Tvätterska	— —	(—) —	250 —
1 tjänarinna	144 —	(120) —	144 —
1 »	— —	(—) —	144 —
Summa	2,904 —	(2,570) —	3,598 —

Utspisningskostnaden för varje vid Järvsö sjukhus utspisad person (7 tillhörande personalen + 33 patienter) uppgick under år 1913 till 8,761 kronor eller omkring 219 kronor per person och år. För Mora sjukhus, med ett beräknat patientantal av 20 + 5 tillhörande personalen, torde alltså utspisningskostnaden böra upptagas till 5,475 kronor för år.

Vad »övriga kostnader» beträffar, uppgingo de vid Järvsö sjukhus under år 1913 till 7,302 kronor, vari kostnader för underhåll och reparationer av byggnader samt för nybyggnader och större reparationer icke medtagits, alltså omkring 221 kronor per patient och år.

[41.] För det föreslagna sjukhuset i Mora med 20 patienter torde alltså »övriga utgifter» böra beräknas till 4,420 kronor eller, om kostnader för byggnaders underhåll och dylikt upptagas till 1,000 kronor per år, till 5,420 kronor per år.

Sammanlagda driftkostnaden torde sålunda kunna begränsas till:

avlöningar	kronor	2,904: —	
utspisning	»	5,475: —	
övriga utgifter	»	5,420: —	
eller tillsammans	kronor	13,799: —	per år.

Anmärkas må, att denna beräkning är utförd under det antagande, att sjukhuset är fullt belagt.

Kostnaderna för anskaffande av sängar och övrig utredning för sjukhuset torde kunna beräknas till i runt tal 500 kronor per säng eller alltså — med ett sängantal av 20 — till inalles 10,000 kronor.»

Beträffande frågan om huruvida andra åtgärder än den nu föreslagna äro erforderliga för att motverka spetälskesjukdomens spridning yttrar medicinalstyrelsen följande:

»I den motion, som föranledde riksdagens omnämnda skrivelse, har påyrkats skärpta föreskrifter angående de sjukas isolering och anstaltsvård samt dessutom föreslagits, att internerad sjuk familjeförsörjare måtte beredas ett till familjen utgående understöd svarande emot den förvärvsförmåga familjen går förlustig genom interneringen.

Beträffande utfärdande av *strängare föreskrifter angående de sjukas isolering och anstaltsvård* må erinras om för närvarande gällande föreskrifter. Spetälskan har genom nådig kungörelse den 28 januari 1898 delvis likställts med de akuta smittsamma sjukdomarna, varigenom hälsovårds- och kommunalnämnd förpliktas att, så vitt möjligt, bringa till verkställighet av läkaren föreskrivna åtgärder mot smittans spridande. Rätt att tvinga in spetälskesjuk på särskilt sjukhus förefinnes dock icke, men å andra sidan äger läkaren att, om förhållandena i den sjukes hem äro sådana, att fara för smittans spridning uppenbart föreligger, lämna skriftlig anvisning till kommunalnämnden om erforderliga åtgärder till förekommande av sjukdomens utbredning och därvid kan läkaren i särskilda fall helt visst även påyrka anordnandet av lämpligare bostad för den sjuke. Det är också, såsom ovan sades, nämndens plikt att så vitt möjligt bringa läkarens föreskrifter till verkställighet.

Såsom av det sagda framgår, äro nu gällande föreskrifter i alla händelser tämligen obestämda och räcka icke alltid till att framtvinga nödvändiga åtgärder. Motionären saknar därför ingalunda skäl för sitt förslag om skärpta föreskrifter och behovet av dylika framhålles även såväl av föreståndarna för spetälskesjukvården i Hälsingland och Dalarna som av övriga i ärendet hörda läkare, med undantag av förste provinsialläkaren i Kopparbergs län, vilken senare finner bestämmelser angående tvångsinternering icke vara tillrådliga.

För egen del finner medicinalstyrelsen lämpligast att, innan frågan om utfärdandet av skärpta föreskrifter avgöres, först avvakta resultatet av det nu föreslagna sjukhusets i Dalarna verksamhet. Det torde nämligen med rätt stor sä-

kerhet kunna antagas, att ett sådant sjukhus i hög grad skulle underlätta strä- [41.]
vandena att förmå de under dåliga hygieniska förhållanden levande spetälskesjuka att frivilligt underkasta sig internering på sjukhus.

Styrelsen vill även erinra om ett av förste provinsialläkaren i Kopparbergs län framställt förslag om utvidgning av dispensärverksamheten till att omfatta även de spetälske. Den övervakning och tillsyn, som dispensärerna kunna utöva över dessa sjuka och deras familjer, är icke att underskatta, och torde en sådan verksamhet, med kraft utövad, även kunna minska behovet av skärpta lagföreskrifter.

Vad åter angår frågan om *ekonomiskt understöd åt internerade sjuka personers familjer*, må anföras följande.

Genom den nya lagen om allmän pensionsförsäkring har denna fråga kommit i ett i viss mån annat läge. Spetälskesjuk, som är oförmögen till arbete, men vistas i hemmet, kommer numera i åtnjutande av ett visst pensionstillägg, vilket emellertid fråntages honom, om han interneras på sjukhus; pensionstillägget tillfaller nämligen då — jämlikt § 9 i lagen — sjukvårdsanstalten. Det pensionstillägg vidare, som utgår till internerad arbetsför spetälskesjuk, tillfaller icke heller den sjuke utan sjukhuset.

Det är utan vidare tydligt, att denna omständighet, särskilt då det gäller icke arbetsföra sjuka, kommer att medföra en ökad obenägenhet för internering å sjukhus, då avståendet av ett kontant, om än ringa, årligt belopp för en familj i små omständigheter icke är utan betydelse. Det synes därför medicinalstyrelsen nödvändigt, att direktion för spetälskesjukhus erhåller nådig föreskrift att till de å sjukhuset intagna sjukas familjer överlämna de pensionstillägg, som jämlikt lagen tillfalla sjukhusen.

Genom en sådan anordning kommer varje på sjukhus internerad spetälskesjuk person respektive hans familj i åtnjutande av ett årligt ekonomiskt understöd. Erinras må emellertid därom, att pensionstillägget är tämligen obetydligt. (Styrelsen har i sin framställning icke tagit hänsyn till jämlikt den nya lagen utgående pensioner, vilka ännu icke äro av någon betydelse, utan endast till pensionstilläggen.) I sådana fall, där den sjukes internering å sjukhus för familjen är liktydig med förlusten av en arbetsför familjeförsörjare, blir därför den ersättning, som pensionstillägget lämnar, allt för obetydlig. Då vidare interneringen sker så gott som uteslutande för det allmännas skull och därtill i regel räcker under många år, är det ej att undra över om den sjuke, som nogsamt vet vad hans internering betyder för familjen, högst ogärna går med på en sådan.

Medicinalstyrelsen kan därför icke undgå att finna det skäligt, att staten i dylika fall ingriper och lämnar ekonomisk ersättning åt familjen, börande ersättningens storlek stå i visst förhållande till den sjukes arbetsförtjänst under tiden närmast före interneringen samt kunna växla mellan förslagsvis 100—500 kronor per år allt efter omständigheterna. Åt arbetsför sjuk tilldelad ersättning må med sjunkande arbetsförmåga kunna sänkas, varvid dock särskild hänsyn även torde böra tagas till familjens egen förvärvsförmåga.

Lämpligast torde vara, att det överlämnas åt spetälskesjukhusens direktioner att i enlighet med av Eders Kungl. Maj:t fastställda grunder bestämma åt vilka sjuka och med vilka belopp ersättning av statsmedel må utgå.

Ansökningar om erhållande av sådant statsbidrag torde, innan ärendet avgöres, först böra prövas på landsbygden av kommunal- och fattigvårdsnämnd,

[41.] kronolänsman och tjänsteläkare samt i län, där spetälskeföreståndare finnes, även av denne. I stad och köping sker prövning på motsvarande sätt.

Beträffande statsverkets kostnader för dylika ersättningar må erinras, att, om antalet på sjukhus internerade spetälskesjuka beräknas till 54 (34 i Järvsö och 20 i Mora) och bidrag antages utgå till hälften av dessa eller till 27 personer med i medeltal 250 kronor per år, så uppgår den årliga kostnaden till 6,750 kronor. Detta belopp torde bliva fullt tillräckligt, då ju arbetsförmågan hos flertalet internerade spetälskesjuka är väsentligt nedsatt och ofta alldeles borta.»

På grund av vad sålunda anförts har medicinalstyrelsen hemställt om avlåtande av proposition till riksdagen dels om beviljande av ett anslag av 88,520 kronor för förvärvande av ovannämnda jordområde inom Mora socken i närheten av Mora strand och uppförande därå av ett sjukhus för spetälska med 20 sängar i huvudsaklig överensstämmelse med handlingarna bifogat förslag och närmast avsett för Dalarnas behov och dels ej mindre om beviljande av ett förslagsanslag å 6,750 kronor att användas till ersättning åt på sjukhus internerade, arbetsföra spetälskesjukas familjer på sätt och i enlighet med de grunder, som av Kungl. Maj:t bestämdes, än ock om meddelande av föreskrift att direktion för spetälskesjukhus skulle till de å sjukhuset intagna sjukas familjer överlämna pensionstillägg, som jämlikt lagen om allmän pensionsförsäkring tillfaller sjukhuset. Tillika har styrelsen anhållit, att Kungl. Maj:t, därest sjukhusets uppförande beslötes, täcktes anbefalla medicinalstyrelsen att gå i författning om beslutets verkställande ävensom att i god tid före sjukhusets fullbordande göra framställning om de belopp, som erfordrades ej mindre till dess utrustning med inventarier än även för dess drift.

Överintendentsämbetet.

Som ovan nämnts, har överintendentsämbetet avgivit utlåtande över styrelsens förslag till nytt spetälskesjukhus i Dalarna. Styrelsen anför härutinnan följande:

»Emot det föreliggande förslaget har ämbetet icke funnit något att erinra, men har ämbetet velat framhålla, att en icke oväsentlig minskning av den till 88,500 kronor beräknade kostnaden skulle kunna vinnas genom att i stället för värmeledning anordna kakelugnar och genom att utbyta den föreslagna, dyrbarare desinfektionsanordningen, beräknad att betinga en kostnad av 8,300 kronor, emot en enkel desinfektionsgryta eller en formalinkammare med Breslauerapparat, anordnad i ett enkelt skjul. Genom vidtagande av den först nämnda åtgärden följer, å ena sidan, mindre behov av källarutrymme, vilket kan inskränkas till området under byggnadens mittparti, och, å den andra, uppförande av skorstensstockar och insättande av lokala eldstäder. Även i det sålunda minskade källarutrymmet torde emellertid ersättning kunna beredas för de lokaler, som inrymts i det av medicinalstyrelsen uteslutna uthuset, ävensom för en mindre tvättstuga.

Kostnaderna för anläggningen skulle, under förutsättning att vad ämbetet här ovan framhållit komme till utförande och med användande i tillämpliga delar av de siffror, förslaget upptager, kunna beräknas sålunda: [41.]

Sjukhuspaviljong	kr.	47,200: —
Bostadsbyggnad för betjäning	»	9,500: —
Desinfektionsskjul med apparat	»	1,500: —
Vatten- och avloppsledningar samt badrumsinredningar inom sjukhuspaviljongen och bostadsbyggnaden	»	1,500: —
Ritningar, kontroll och oförutsedda utgifter	»	5,400: —
Summa kronor		65,100: —

Härtill komme:

Tomt	kr.	7,500: —
Väganläggning	»	1,620: —
Summa kronor		74,220: —

Genom de sålunda angivna ändringarna skulle kostnadssumman alltså kunna nedbringas från kronor 88,500: — till kronor 74,220: — eller med kronor 14,280: —»

I en promemoria, avgiven med anledning av överintendentsämbetets berörda utlåtande, har från medicinalstyrelsens sida anförts följande:

Medicinalstyrelsen ang. överintendentsämbetets ändringsförslag.

»Vid uppgörandet av styrelsens förslag ansågs centralvärmeledning böra föreslås såsom varande mera lämplig för ett sjukhus. Särskilt må anföras, att man i och med slopandet av centralvärmeledningen går miste om varmvatten i badrum, kök och operationsrum, vilket är en stor olägenhet. För badrummen behöves särskild badkamin, vartill kommer, att rummens uppvärmning även torde möta svårigheter. Ämbetets förslag om värmeledningens ersättande med kakelugnar är sålunda att anse såsom en avgjord försämring. Anses det av kostnadshänsyn önskvärt att lika fullt föredraga kakelugnarna, så kan sjukhuset naturligtvis ändock användas, ehuru skötseln försvåras. Bränslekostnaderna torde även ställa sig billigare för centralvärmeledning än för kakelugnar.

Beträffande den av styrelsen föreslagna desinfektionsanordningen må erinras, att densamma ensamt icke betingar en kostnad av 8,300 kronor, utan att för denna kostnad även skulle uppföras en ordentlig tvättstuga. Vidare må framhållas, att sjukhuset icke kan anses vara betjänat med en enkel desinfektionsgryta, då en sådan väl endast plägar användas för desinfektion av orena tvättkläder före bykningen. Vad en formalinkammare med Breslauerapparat beträffar, må erinras, att dennas desinfektionsförmåga är tämligen begränsad och exempelvis icke kan användas för desinfektion av sängutredning tillhörande madrasser och kuddar. Vid desinfektion efter fall av smittsam sjukdom plägar, där desinfektionen göres ordentligt, den sjukes säng- och gångkläder och dylikt desinfekteras i desinfektionsugn, under det att formalinbehandling användes för sjukrummet och bostaden i övrigt. En annan omständighet av betydelse är, att formalinbehandlingen icke förgör ohyra, såvida icke vacuum anordnas, vilket tydligtvis icke av ämbetet avsetts, då en sådan anordning är dyrbar och även i skötseln ömtålig. Något skäl att vid en statens anläggning av ifrågavarande art följa ämbetets förslag i

[41.] denna del synes alltså icke föreligga. Även torde böra framhållas, att den av styrelsen föreslagna desinfektionsanordningen kan bliva av nytta, då desinfektion av effekter från spetälskesjukas hem är önskvärd, vilket ingalunda är sällsynt, eller då desinfektioner av annan anledning kunna behövas. I 1905 års förslag var även en desinfektionsugn upptagen, utan att överintendentsämbetet däremot då anförde någon anmärkning.

Ämbetet har vidare såsom en följd av de omnämnda ändringsförslagen föreslagit, att tvättstugan skulle förläggas i källaren under sjukhuspaviljongen. En sådan anordning kan naturligtvis göras, men att en fritt liggande tvättstuga, såsom styrelsen föreslagit, är att föredraga, är dock av skäl, som icke här torde behöva uppgivas, tämligen klart.

Beträffande den av ämbetet beräknade kostnadsminskningen med 14,280 kronor har det synts anmärkningsvärt, att ändringarna kunnat anses medföra så avsevärd nedsättning. Visserligen sparas på den föreslagna ändringen av desinfektionsanordning och tvättstuga omkring 6,800 kronor. Att däremot centralvärmeledningens ersättande med kakelugnar skulle medföra omkring 7,000 kronors kostnadsminskning är svårare att förstå. Under hand hava därför närmare upplysningar erhållits, av vilka inhämtas, bland annat, följande.

I samband med centralvärmeledningens borttagande har det varit ämbetets mening, att betongvalvet över källaren skulle borttagas och ersättas med bjälklag av trä samt trägolv. Linoleummattor, som av styrelsen föreslagits och beräknats till en kostnad av 2,556 kronor, har av ämbetet avsetts att inläggas endast i kök, matsal och serveringsrum för en beräknad kostnad av 595 kronor o. s. v.

Av det sagda torde framgå, att de av överintendentsämbetet föreslagna ändringarna i högst avsevärd grad minska sjukvårdsanstaltens värde.»

Departementschefen.

Den sålunda förebragta utredningen giver vid handen, att i Gävleborgs och Kopparbergs län, där spetälskan huvudsakligen förekommer, sjukdomen under de senaste åren ej visat tecken till avtagande. Kraftiga åtgärder torde därför erfordras för att söka förhindra sjukdomens ytterligare utbredning och få den att så småningom helt försvinna. Det bästa medlet i denna riktning är givetvis att bereda vård och isolering å sjukhus åt de olyckliga, som angripits av sjukdomen i svårare form. För närvarande synas åtminstone 13 sådana spetälskesjuka vara i avsaknad av erforderlig sjukhusvård. Den av medicinalstyrelsen lämnade redogörelsen visar tillika, att, om de å Järvsö sjukhus internerade spetälskesjuka skola kunna beredas en tillfredsställande vård, det nuvarande platsantalet å nämnda sjukhus icke medgiver tillgång till intagande därstädes av mer än ytterligare ett par sjuka. Lika med medicinalstyrelsen håller jag före, att det ökade platsbehovet lämpligen ej bör tillgodoses genom en utvidgning av Järvsö sjukhus, utan att ett nytt sjukhus i Dalarna för ändamålet bör upprättas. Redan den omständigheten, att Järvsö sjukhus visat sig äga betydelse för sjukdomens tillbakagång huvudsakligen beträffande de i närheten av sjukhuset

belägna socknarna, synes tala härför. Härtill kommer, att de sjuka [41.]
vida lättare besluta sig för intagning å sjukhus, om detta är beläget i deras hemtrakt, varigenom tillfälle beredes dem att mottaga besök av anhöriga och jämväl någon gång resa till sina hem. Genom förläggande av ett sjukhus till Mora socken — den del av provinsen, där de flesta spetälskefallen förekommit — skulle föreståndarens för spetälskesjukvården arbete i hög grad underlättas såväl beträffande vården av de sjuka som, vilket är av största vikt, även i fråga om de sjukas familjers skyddande mot smittans utbredning. Då det gäller en så föga smittsam sjukdom som spetälska, kan man nämligen säga, att de sjukas isolering genom intagning å sjukhus är praktiskt taget fullständig, även om de sjuka där få mottaga besök av sina anhöriga. Den fostran till iakttagande av snygghet och renlighet, som på sjukhuset påtvingas de sjuka, verkar även vid de sjukas tillfälliga besök i hemmen så, att dessa besök ej kunna anses i högre grad farliga för smittans utbredning.

Av dessa skäl finner jag mig böra förorda anslag för uppförande av nytt spetälskesjukhus i Dalarna. Emellertid anser jag, med hänsyn till de fördelar, nämnda provins skulle beredas genom sjukhusets förläggande därstädes, såsom villkor för byggnadsanslaget böra uppställas, att den för sjukhusets uppförande avsedda mark kostnadsfritt upplåtes av landsting, kommuner eller enskilda.

Beträffande kostnaderna för sjukhuset har överintendentsämbetet, enligt vad jag förut omnämnt, ansett dessa kunna nedbringas genom vidtagande av vissa förenklingar vid sjukhusets inredning. Dessa förenklingar avse huvudsakligen dels att den av medicinalstyrelsen föreslagna desinfektionsanordningen skulle utbytas mot en enkel desinfektionsgryta eller en formalinkammare med Breslauerapparat, anordnad i ett enkelt skjul, dels ock att i stället för värmeledning kakelugnar skulle anordnas.

I fråga om betydelsen av anordnandet i sjukhuset av en sådan desinfektionsanordning, som medicinalstyrelsen föreslagit, ber jag att med ledning av uppgifter från styrelsen få meddela följande.

De av överintendentsämbetet föreslagna desinfektionsanordningarna kunna — icke ens om de anordnas samtidigt — anses som en tillräcklig desinfektionsanordning vid ett spetälskesjukhus. I en enkel desinfektionsgryta kunna endast smittrenas föremål, som tåla kokning. Med en Breslauerapparat, där desinfektionen sker genom formaldehydångor, kan endast åstadkommas en ytlig desinfektion, och även för vinnande av detta resultat fordras helt andra anordningar än apparatens anordnande i ett enkelt skjul.

[41.] Den enda desinfektionsanordningen, som på ett snabbt och fullt säkert sätt oskadliggör nu ifrågavarande smittämnen utan att förstöra de föremål, som skola smittrenas, är strömmande vattenånga vid 100 grader Celsius eller högre temperatur. En sådan anordning skulle ernås genom godtagande av medicinalstyrelsens förslag. Densamma skulle jämväl äga stor betydelse för vidtagande av desinfektionsåtgärder vid andra fall av smittsamma sjukdomar i trakten. I samband härmed vill jag anmärka, att inom Mora provinsialläkardistrikt under år 1914 förekommit av scharlakansfeber 15 sjukdomsfall, av difteri och strypsjuka 1 sjukdomsfall och av lungsot 23 dödsfall.

Beträffande betydelsen av anordnandet av centraluppvärmning i det föreslagna sjukhuset tillåter jag mig hänvisa till vad medicinalstyrelsen därutinnan meddelat.

Då vad sålunda anförts torde giva vid handen, att de av överintendentsämbetet föreslagna ändringarna skulle komma att i avsevärd grad minska sjukvårdsanstaltens värde, finner jag mig böra tillstyrka medicinalstyrelsens förslag i ämnet oförändrat. Kostnadssumman för sjukhuset, utgörande — oberäknat kostnaden för tomt — 81,020 kronor, lärer med hänsyn till rådande förhållanden böra fördelas på två år och torde för år 1917 böra anvisas ett belopp av 40,000 kronor.

Såsom förut framhållits, finnas för närvarande inga föreskrifter angående tvångsinternering av spetälska. Med hänsyn till den stora betydelse, sjukhuset i Järvsö haft för spetälskesjukdomens bekämpande inom Gävleborgs län, och i avvaktan på resultatet av sjukhusets i Dalarna verksamhet, anser jag, i likhet med medicinalstyrelsen, att bestämmelser av dylik innebörd icke böra för närvarande utfärdas.

Vad medicinalstyrelsen yttrat om driftkostnaderna för sjukhuset samt anskaffande av inventarier till detsamma torde icke för närvarande påkalla något yttrande från min sida. Likaså synes med avgörande av frågan om anslag för beredande av ekonomiskt understöd åt internerad spetälskesjuks familj lämpligen kunna anstå, tills det nya sjukhuset är färdigt att tagas i bruk.

På grund av vad jag nu anfört, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att — under villkor att för ändamålet kostnadsfritt av landsting, kommuner eller enskilda tillhandahålles ett Korsnäs sågverksaktiebolag tillhörigt, i Hemus by av Mora socken beläget område, enligt uppgift innehållande 25,8 kappland åker, 1 tunnland 19,1 kappland skog samt 5 tunnland 27,2 kappland

impedimenter — för *uppförande* å nämnda område *av ett spetälskesjukhus* bevilja ett anslag av 81,020 kronor samt därav på extra stat för år 1917 anvisa 40,000 kronor. [41.]

22. Anslag till uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter.

[42.] *Anslag till uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter.* (Extra anslag.)

I anledning av Kungl. Maj:ts framställningar har riksdagen för vart och ett av åren 1909—1914 på extra stat anvisat ett belopp av 400,000 kronor till bidrag för uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter, företrädesvis tuberkulossjukstugor, tuberkulossjukhus och tuberkulosavdelningar å andra sjukvårdsanstalter. För år 1915 har riksdagen till ifrågavarande ändamål på extra stat anvisat ett belopp av 600,000 kronor och för år 1916 ett belopp av 400,000 kronor.

Därjämte har riksdagen för åtnjutande av ifrågavarande statsbidrag fastställt vissa allmänna bestämmelser — vid 1914 års förra riksdag något jämkade i förhållande till förut gällande — varjämte riksdagen medgivit, att, därest av riksdagen till ifrågavarande ändamål för åren 1909—1916 förut beviljade belopp icke bliva till fullo tagna i anspråk de år, varför de anvisats, återstoden må för ändamålet disponeras under ett annat år.

Vidare har riksdagen från och med år 1912 medgivit, att jord, som står under kronans omedelbara disposition eller tillhör någon av de under bruk och bergverk för nödigt skogsfång upplåtna allmänningar eller någon av de genom domänstyrelsens försorg utarrenderade kronoegendomar, vilka icke upplåtits till förenade mötespassevolanskassornas fond, stuterierna eller Vadstena krigsmanshusfond, må, efter av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall verkställd prövning, utan särskild ersättning till kronan på de villkor i övrigt, Kungl. Maj:t kan finna skäligt bestämma, upplåtas till landsting, kommuner, föreningar eller enskilda för anläggning av tuberkulossjukvårdsanstalter.

Kungl. Maj:t har senast den 27 juni 1914 (sv. förf.-saml. nr 292) utfärdat kungörelse angående statsbidrag för uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter m. m., i vilken kungörelse nyssnämnda medgivande intagits.

Enligt vad jag förut nämnt, har riksdagen för ifrågavarande ändamål hittills anvisat sammanlagt 3,400,000 kronor. Under åren 1909—1915 har Kungl. Maj:t av dessa medel beviljat bidrag till de å följande tabell upptagna tuberkulossjukvårdsanstalter.

[42.]

Anstaltens namn.	Beräknad byggnadskostnad. Kronor.	Platsantal.	Högsta statsbidrag med hänsyn till befolkningsmängd och platsantal. Kronor.
Stockholms län: Löwenströmska lasarettet	184,270	70	70,000
Uppsala län: Vattholma	26,000	13	13,000
Södermanlands län: Löt	470,000	98	98,000
Östergötlands län: Linköping	68,150	30	30,000
*) » : å Lösings häradsallmänning i Krokeks s:n	945,000	180	165,000
Jönköpings län: Eksjö	350,000	110	110,000
Kronobergs län: Kronobergs kungsgård	348.700	80	80,000
Kalmar län: Målilla	426,500	100	100,000
Gottlands län: Norrbys	82,500	25	25,000
Blekinge län: Fur	115,000	47	47,000
Kristianstads län: Broby	555.500	102	102,000
Malmöhus län: Gamla Kungshult	116,500	40	40,000
» : Bosjökloster	763.000	150	150.000
» : Blinkarp	22,580	—	11,290
Hallands län: Obbhult	450,000	96	96,000
Göteborgs och Bohus län: Svenshögen	214,000	80	80,000
Älvsborgs län: Södra Bäckebol	136,742	51	51,000
» : » » (tillägg)	83,900	30	30,000
» : Dalbobergen	102,500	34	28,000
» : Borås	245,000	50	50,000
» : Sjö-Gunnarsbo	600,000	120	120,000
» : Alingsås	135,000	30	13,000
Skaraborgs län: Stora Ekeberg	887,200	180	180,000
Värmlands län: Arvika	380,046	110	110,000
Örebro län: Lindesberg	62,900	25	25,000
» : Ånsta	143,000	40	40,000
» : Garphyttan	368,000	92	92,000
» : Kopparberg	77,300	26	26,000
Västmanlands län: Västerås	367,000	70	70,000
Kopparbergs län: Högbo	172.000	67	67,000
» » (tillägg)	553,000	100	100,000
» : Ludvika	28,714	12	12,000
» : Bjurfors	54,000	29	29,000

*) Landstinget deltager med 2/3 och Norrköpings stad med 1/3.

[42.]

Anstaltens namn.	Beräknad byggnadskostnad. Kronor.	Platsantal.	Högsta statsbidrag med hänsyn till befolkningsmängd och platsantal. Kronor.
*) Kopparbergs län: Tjärnans by	400,000	102	102,000
Gävleborgs län: Bollnäs	41,442	18	18,000
» : Mohed	405,000	109	109,000
Västernorrlands län: Baldershage	280,000	100	100,000
Jämtlands län: Östersund	110,000	40	40,000
Västerbottens län: Umeå	182,230	50	50,000
» Skellefteå	630,950	50	50,000
Norrbottens län: Edefors	162,525	80	80,000
» Hälsan	18,000	18	9,000
Malmö stad: Bosjö kloster	195,000	60	60,000
Göteborgs stad: Kålltorp	828,000	190	175,000
Gävle stad	138,000	40	35,000
Summa	12,925,149	3.144	3,088,290

*) Äges av svenska livförsäkringsbolags sanatorieförening u. p. a.

Därjämte har Kungl. Maj:t, sedan 1912 års riksdag medgivit, att ett belopp av 54,000 kronor och 1914 års senare riksdag att 29,200 kronor finge utgå av ifrågavarande anslag till sanatoriet vid Apelviken, beviljat sanatoriet nämnda belopp i byggnadsbidrag.

Av de anslagna medlen hava disponerats:

Under år 1909	kronor	693,000
» » 1910	»	484,000
» » 1911	»	264,000
» » 1912	»	496,000
» » 1913	»	402,200
» » 1914	»	630,290
» » 1915	»	202,000
Summa	kronor	3,171,490

De beviljade bidragen motsvara sålunda nära de av riksdagen anslagna beloppen. Till fullföljande av den uppgjorda planen för anskaffande av det behövliga antalet vårdplatser skulle för år 1917 erfordras ett belopp, som av medicinalstyrelsen ansetts kunna begränsas till 400,000 kronor; och torde detta belopp nu böra äskas av riksdagen.

[42.] Jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

dels att till *bidrag för uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter*, företrädesvis tuberkulossjukstugor, tuberkulossjukhus och tuberkulosavdelningar på andra sjukvårdsanstalter, på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 400,000 kronor;

dels besluta, att i avseende å allmänna bestämmelser för åtnjutande av statsbidrag från berörda anslag skall gälla av Kungl. Maj:t fastställda grunder;

dels ock medgiva,

att, därest av riksdagen till ifrågavarande ändamål förut beviljade belopp icke bliva till fullo tagna i anspråk de år, varför de anvisats, återstoden må för ett annat år för ändamålet disponeras; samt

att jord, som står under kronans omedelbara disposition eller tillhör någon av de under bruk och bergverk för nödigt skogsfång upplåtna allmänningar eller någon av de genom domänstyrelsens försorg utarrenderade kronoegendomar, vilka icke upplåtits till förenade mötespassevolanskassornas fond, stuterierna eller Vadstena krigsmanshusfond, må, efter av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall verkställd prövning, utan särskild ersättning till kronan på de villkor i övrigt, Kungl. Maj:t kan finna skäligt bestämma, upplåtas till landsting, kommuner, föreningar eller enskilda för anläggning av tuberkolossjukvårdsanstalter.

23. Anslag till driftkostnader vid tuberkulossjukvårdsanstalter.

[43.] *Anslag till driftkostnader vid tuberkulossjukvårdsanstalter.* (Extra anslag.)

Med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning har riksdagen dels till bidrag för driftkostnaderna vid tuberkulossjukvårdsanstalter på extra stat för 1916 anvisat ett förslagsanslag av 500,000 kronor, dels ock i avseende å allmänna bestämmelser för åtnjutande av ifrågavarande statsanslag beslutit:

1:o) att statsbidrag må utgå allenast till sådan anstalt, som prövas vara på tillfredsställande sätt anordnad och där avgiften för vårdplats i allmän sjuksal icke utgår med högre belopp än 1 krona för dag, dock att, där anstalt är avsedd för personer, tillhörande viss kommun

eller landstingsområde, hinder för statsbidrags åtnjutande ej må föranledas av den omständigheten, att avgiften för vård av person från annan ort utgår med högre belopp; [43.]

2:o) att statsbidraget må bestämmas till högst 50 öre för dag och patient, för vilken avgiften ej är högre än 1 krona om dagen, dock med den inskränkning att för län eller stad, som ej deltager i landsting, statsbidrag ej i något fall må utgå till flera sjukplatser än en på varje tusental av länets eller stadens invånare, häri dock ej inberäknat antalet sjukplatser å kustsjukhus och kustsanatorier för skrofulösa barn eller tuberkulossjukvårdsanstalt, som är avsedd för vård av sjuka från hela riket utan företräde för sjuka från visst län eller viss stad, samt med undantag därjämte beträffande Jämtlands och Norrbottens län, där statsbidrag må utgå för varje sjukplats utan inskränkning i förhållande till invånarantalet; och

3:o) att Kungl. Maj:t i övrigt må föreskriva de bestämmelser och villkor, som för statsbidragets åtnjutande kunna finnas lämpliga att stadga.

Genom nådigt brev den 18 juni 1915 har Kungl. Maj:t ställt nämnda anslag till medicinalstyrelsens förfogande, att emot redovisningsskyldighet för därmed avsett ändamål användas med iakttagande av de i nådiga kungörelsen angående statsbidrag för driftkostnaderna vid tuberkulossjukvårdsanstalter den 27 juni 1914 (sv. förf.-saml. n:r 293) givna föreskrifter.

Någon anledning att föreslå ändring i grunderna för åtnjutande av ifrågavarande statsanslag synes mig för närvarande icke föreligga.

Efter befallning har medicinalstyrelsen den 11 november 1915 inkommit med förslag till beräkning av det anslag, som borde för år 1917 äskas för ifrågavarande ändamål. Styrelsen har till grund för beräkningen lagt dels de officiella rapporter för år 1914, som till styrelsen insänts från de då befintliga tuberkulossjukvårdsanstalter, varvid även befintliga kustsanatorier och kustsjukhus för skrofulösa barn medtagits, dels ock de meddelanden, som på annat sätt till medicinalstyrelsen inkommit rörande en del under byggnad varande eller av landsting beslutade tuberkulossjukvårdsanstalter, vilka kunna antagas bliva öppnade år 1916—1917.

Vid beräkningen har hänsyn icke tagits till tuberkulosavdelningar vid fattighus eller dylikt eller till sådana smärre anstalter, om vilka saknas uppgift, i vad mån de motsvara berättigade fordringar på en statsunderstödd anstalt.

Resultatet av beräkningen framgår av följande tablå:

[43.]

Län eller städer, som ej deltaga i landsting.	Vårdanstalter.	Antal vårdplatser 1915, för vilka statsbidrag beviljats eller sökts.	Ytterligare antal vårdplatser 1916, för vilka statsbidrag torde beviljas.	Summa vårdplatser 1916, för vilka statsbidrag torde beviljas.	Folkmängd den 31 december 1914.	Statsbidrag, beräknat att utgå 1917. Kr.
Tuberkulossjukhus.						
Stockholms stad	Sabbatsberg	24	—	386	386,270	70,445 —
	S:t Göran	232 386[1]	—			
	Söderby	130	—			
Stockholms län	Löwenströmska lasarettet	70	—	70	225,787	12,775 —
Uppsala län	Vattholma	23	—	67	131,751	12,228 —
	Akademiska sjukhuset (Uppsala)	44	—			
Södermanlands län	Blommenhof	24	—	122	183,450	22,265 —
	Löt	98	—			
Östergötlands län	Stratomta	30	—	240	299,561	43,800 —
	Linköping	30	—			
	Kolmården	—	180			
Jönköpings län	Eksjö	—	113	113	218,063	20,623 —
Kronobergs län	Lugnet	80	—	80	156,863	14 600 —
Kalmar län	Målilla	—	100	100	227,529	18.250 —
Gottlands län	Norrbys	25	—	25	55,525	4,563 —
Blekinge län	Fur	47	—	47	150,499	8,578 —
Kristianstads län	Broby	102	—	102	234,554	18,615 —
Malmö stad	Malmö allm. sjukhus	58	—	[2]108	[3]108,004	19,710 —
	Malmö tuberkulosanstalt	27	—			
	Tuberkulossjukvårdsanstalten vid Höör (Orupssanatoriet)	—	60			

[1]) Antalet reducerat med hänsyn till folkmängden. Faktiska antalet vårdplatser: Sabbatsbergs 32, S:t Göran 246, Söderby 452 = tillhopa 730.

[2]) I stället för 145. Reducerat med hänsyn till folkmängden.

[3]) Häri inräknad folkmängden i den med Malmö stad den 1 januari 1915 inkorporerade Limhamns köping.

[43.]

Län eller städer, som ej deltaga i landsting.	Vårdanstalter.	Antal vårdplatser 1915, för vilka statsbidrag beviljats eller sökts.	Ytterligare antal vårdplatser 1916, för vilka statsbidrag torde beviljas.	Summa vårdplatser 1916, för vilka statsbidrag torde beviljas.	Folkmängd den 31 december 1914.	Statsbidrag, beräknat att utgå 1917. Kr.
Malmöhus län	Lund	16	—	239	[1]364,964	43,618 —
	Kungshult	40	—			
	Blinkarp	33	—			
	Tuberkulosanstalten vid Höör (Orupssanatoriet)	—	150			
Hallands län	Fagered	96	—	96	147,015	17,520 —
Göteborgs stad	Kålltorp	135				
	Hemmet för lungsotssjuka i Göteborg	46	[2]181	181	181,500	33,033 —
Göteborgs och Bohus län	Svenshögen	80	40	120	[3]219,168	21,900 —
Älvsborgs län	Trollhättan	12	—	[4]292	292,888	53,290 —
	Kroppefjäll	81	—			
	Borås	50	—			
	Vänersborg	28	—			
	Sjö-Gunnarsbo	—	120			
	Alingsås	—	30			
Skaraborgs län	St. Ekeberg	—	180	180	241,129	32,850 —
Värmlands län	Arvika	110	—	110	260,327	20,075 —
Örebro län	Lindesberg	26	—	184	211,808	33,580 —
	Garphyttan	92	—			
	Ånsta (Örebro)	40	—			
	Kopparberg	26	—			
Västmanlands län	Kolbäck	16	—	86	161,092	15,695 —
	Skogsfjället (Västerås)	70	—			

[1]) Häri ej inberäknad Malmö stad.
[2]) I stället för 234. Reducerat med hänsyn till folkmängden.
[3]) Häri ej inberäknad Göteborgs stad.
[4]) I stället för 321. Reducerat med hänsyn till folkmängden.

[43.]

Län eller städer, som ej deltaga i landsting.	Vårdanstalter.	Antal vårdplatser 1915, för vilka statsbidrag beviljats eller sökts.	Ytterligare antal vårdplatser 1916, för vilka statsbidrag torde beviljas.	Summa vårdplatser 1916, för vilka statsbidrag torde beviljas.	Folkmängd den 31 december 1914.	Statsbidrag, beräknat att utgå 1917. Kr.
Kopparbergs län	Ludvika (nedbrann den 30/9 1915)	—	—	[1]) 342	241,183	62,415 —
	Folkarbo	29	—			
	Bergebo (Domnarvet)	24	—			
	Högbo	67	100			
	Grängesberg	16	—			
	Tjärnan (Solbacken) [2])	—	106			
Gävle stad	Jonas Selggrens sanat.	35	—	35	35,937	6,388 —
Gävleborgs län	Sandviken	20	—	129	[3])223,018	23,543 —
	Mohed	109	—			
Västernorrlands län	Utanede	20	—	120	258,683	21,900 —
	Baldershage	100	—			
Jämtlands län	Solliden	40	—	40	122,902	7,300 —
Västerbottens län	Umeå lasarett	50	—	100	168,378	18,250 —
	Skellefteå lasarett	—	50			
Norrbottens län	Sandträsk	80	—	125	171,759	22,813 —
	Antnäs	18	—			
	Kaptensgården	—	27			
Kustsanatorier och kustsjukhus för skrofulösa barn.						
Kronprinsessan Victorias kustsanatorium vid Barkåkra		[4]) 180	—	—	—	30,518 —
Kustsanatoriet vid Apelviken, Varberg [5])		188	—	188	—	[6]) 17,202 —
Styrsö kustsjukhus		[7]) 148	—	—	—	17.572 —
	Summa	—	—	—	—	765,914 —

[1]) 236 + 106.

[2]) Reduktion med hänsyn till folkmängden torde böra förekomma endast beträffande anstalter, avsedda för länets invånare, ej beträffande anstalten Tjärnan, enär denna är avsedd för vård av sjuka från hela riket utan företräde för sjuka från visst län eller viss stad.

[3]) Häri ej inräknat Gävle stad.

[4]) Under tiden 1/5—30/9, övriga delen av året 158 platser.

[5]) Öppet endast under sommaren.

[6]) Beräknat för 6 månader (183 dagar).

[7]) Under tiden 15/5—14/9 148 platser, övriga delen av året 70 st.

Enligt tablån skulle alltså storleken av det för bidrag till bestri- [43.]
dande av driftkostnaderna vid tuberkulossjukvårdsanstalter för år 1917 erforderliga anslaget belöpa sig till i runt tal 766,000 kronor. Vid denna beräkning hava tillämpats omförmälda av riksdagen meddelade och sedermera i kungörelsen den 27 juni 1914 upptagna bestämmelser angående statsbidrag för ifrågavarande ändamål samt tillika förutsatts, att bidrag kommer att utgå med högsta medgivna belopp per dag eller 50 öre. Såsom av tablån framgår, skulle städerna Stockholm, Göteborg och Malmö ävensom Älvsborgs län komma att röna inverkan av omförmälda beträffande statsbidraget föreskrivna begränsning. För Stockholm skulle nämligen statsbidrag komma att utgå efter ett antal vårdplatser av högst 386 i stället för 730, för Göteborg efter högst 181 i stället för 234, för Malmö efter högst 108 i stället för 145 samt för Älvsborgs län efter högst 292 i stället för 321. Möjligt är visserligen, enligt vad medicinalstyrelsen anför, att detta förhållande kan komma att i någon mån hava ändrats vid 1916 års utgång på grund av ökad folkmängd i dessa städer eller län, men någon avsevärd ökning av statsbidraget till driftkostnaderna torde dock icke härav orsakas.

Enligt medicinalstyrelsens motsvarande beräkning år 1914 skulle storleken av det för år 1916 erforderliga anslaget till bidrag till bestridande av driftkostnaderna vid tuberkulossjukvårdsanstalter sistnämnda år uppgå till omkring 753,000 kronor. I enlighet med Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning anvisade emellertid 1915 års riksdag, på sätt jag förut nämnt, för ändamålet ett förslagsanslag av endast 500,000 kronor. I mitt anförande till det vid 1915 års statsverksproposition fogade statsrådsprotokoll anförde jag beträffande denna fråga, att de under vartdera av åren 1911—1913 för ifrågavarande ändamål utanordnade beloppen uppgått i medeltal till allenast 60 % av det för respektive år anvisade anslaget, vartill huvudsakliga anledningen syntes vara dels att icke alla de beräknade platserna bleve färdiga på uppgiven tid, dels att åtskilliga platser belades med högre avgift än för statsbidrag vore medgivet. Då någon ändring i dessa förhållanden ej kunde förväntas inträffa, syntes det mig kunna antagas, att under år 1916 i själva verket icke komma att utanordnas mer än omkring 450,000 kronor, och att, om anslaget bestämdes till ett belopp av 500,000 kronor, det sålunda med all sannolikhet bleve tillfyllest för mötande av de krav, som kunde förväntas bliva ställda å detsamma.

I sin förevarande skrivelse framhåller medicinalstyrelsen, att de utanordnade beloppen under år 1914 uppgått till 433,972 kronor, utgörande omkring 72,5 % av det för samma år anvisade anslaget 598,000 kronor.

[43.] Styrelsen påpekar vidare, att det ovan anmärkta förhållandet, att icke alla de beräknade platserna bliva färdiga på uppgiven tid, vid anslagsberäkningen för år 1917 icke borde tillmätas samma betydelse som tillförene, enär tack vare de under byggnad varande eller av landsting beslutade tuberkulossjukvårdsanstalter, vilka kunna antagas bliva öppnade under åren 1916—1917, det beräknade tillskottet av platser måste antagas bliva i och för sig självt avsevärt mindre än de under de närmast föregående åren beräknade motsvarande tillskotten.

Styrelsen anser emellertid, att, därest anslaget för 1917 reduceras till i runt tal 600,000 kronor, motsvarande närmast 78⅓ % av det av styrelsen beräknade maximala anslagsbehovet för samma år, 766,000 kronor, detta anslag med sannolikhet torde bliva tillfyllest för mötande av de krav, som kunna förväntas bliva ställda å detsamma.

I enlighet med vad medicinalstyrelsen sålunda anfört får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

dels att till *bidrag för driftkostnaderna vid tuberkulossjukvårdsanstalter* på extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av 600,000 kronor;

dels ock att i avseende å allmänna bestämmelser för åtnjutande av ifrågavarande statsanslag besluta:

a) att statsbidrag må utgå allenast till sådan anstalt, som prövas vara på tillfredsställande sätt anordnad och där avgiften för vårdplats i allmän sjuksal icke utgår med högre belopp än 1 krona för dag, dock att, där anstalt är avsedd för personer, tillhörande viss kommun eller landstingsområde, hinder för statsbidrags åtnjutande ej må föranledas av den omständigheten, att avgiften för vård av person från annan ort utgår med högre belopp;

b) att statsbidraget må bestämmas till högst 50 öre för dag och patient, för vilken avgiften ej är högre än 1 krona om dagen, dock med den inskränkning att för län eller stad, som ej deltager i landsting, statsbidrag ej i något fall må utgå till flera sjukplatser än en på varje tusental av länets eller stadens invånare, däri dock ej inberäknat antalet sjukplatser å kustsjukhus och kustsanatorier för skrofulösa barn eller tuberkulossjukvårdsanstalt, som är avsedd för

vård av sjuka från hela riket utan företräde för sjuka från visst län eller viss stad, samt med undantag därjämte beträffande Jämtlands och Norrbottens län, där statsbidrag må utgå för varje sjukplats utan inskränkning i förhållande till invånarantalet; och [43.]

c) att Kungl. Maj:t i övrigt må föreskriva de bestämmelser och villkor, som för statsbidragets åtnjutande kunna finnas lämpliga att stadga.

24. Resebidrag till vissa patienter vid kustsanatorierna.

Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1914, 1915 och 1916 beviljat ett förslagsanslag å 10,000 kronor för beredande av bidrag till medellösa eller mindre bemedlade personer för resor till och från de vid västkusten belägna statsunderstödda kustsanatorierna att utgå under de villkor Kungl. Maj:t bestämde. [44.]

Resebidrag till vissa patienter vid kustsanatorierna. (Extra anslag.)

Efter medicinalstyrelsens hörande har Kungl. Maj:t sedermera den 27 juni 1914 utfärdat kungörelse angående berörda statsbidrag att lända till efterrättelse tillsvidare, så länge anslag för ifrågavarande ändamål utgår. (Sv. förf.-saml., n:r 294.)

I skrivelse den 14 september 1915 har medicinalstyrelsen hemställt, att även för år 1917 måtte för ändamålet anvisas enahanda belopp, 10,000 kronor.

Jag hemställer förty, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på extra stat för år 1917 bevilja ett förslagsanslag å 10,000 kronor för beredande av *bidrag till medellösa eller mindre bemedlade personer för resor till och från de vid västkusten belägna statsunderstödda kustsanatorierna*, att utgå under de villkor Kungl. Maj:t bestämmer.

25. Stipendier för utbildning av tuberkulosläkare.

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom framställda förslag har 1910 års riksdag på extra stat för år 1911 anvisat ett anslag av 5.400 kronor att användas till stipendier för läkare, som genomgå utbildningskurser

Stipendier för utbildning av tuberkulosläkare.

i tuberkulossjukvård, med rätt för Kungl. Maj:t att låta av detta belopp förskottsvis under år 1910 av tillgängliga medel för ifrågavarande ändamål utanordna 2,700 kronor. Sedermera har riksdagen för ett vart av åren 1912—1916 på extra stat för samma ändamål anvisat ett anslag av 2,700 kronor.

Närmare bestämmelser i avseende å ifrågavarande stipendier finnas meddelade genom nådigt brev till medicinalstyrelsen den 12 september 1910. Enligt dessa bestämmelser utgör stipendiebeloppet 450 kronor.

I skrivelse den 14 september 1915 har medicinalstyrelsen anfört, bland annat:

»Angående användningen av dessa studiestipendier under åren 1910—1914 får styrelsen anföra, att

år 1910	kommo	till	användning	5	stipendier
» 1911	»	»	»	2	»
» 1912	»	»	»	4	»
» 1913	kom	»	»	intet	stipendium
» 1914	kommo	»	»	2	stipendier

således i medeltal 2 à 3 stipendier årligen.

Anledningen till denna relativt ringa användning av anslaget torde vara dels den för närvarande rådande läkarbristen, varigenom en viss svårighet förefinnes att erhålla vikarie, dels stipendiernas ringa storlek. Då emellertid behovet av för speciell tuberkulossjukvård utbildade läkare alltjämt är stort och med den livliga utvecklingen av sanatorie- och dispensärverksamheten för tuberkulos är i ständigt stigande, får medicinalstyrelsen hemställa, att stipendiebeloppen något ökas, så att varje stipendium beräknas till 550 kronor för fullständig 2-månaders kurs i stället för nu till 450 kronor. Då emellertid, att döma av hittills vunnen erfarenhet, så många stipendier som sex knappast torde komma att bliva använda årligen, vill styrelsen tillika hemställa, att stipendiernas antal minskas till 4, vadan anslaget skulle komma att minskas till 2,200 kronor.»

Under åberopande av vad styrelsen sålunda anfört, har styrelsen hemställt, att anslag för nu förevarande ändamål till belopp av 2,200 kronor måtte begäras för år 1917.

Departementschefen.

Mot vad medicinalstyrelsen föreslagit i fråga om stipendiernas antal och storlek har jag icke något att erinra.

Något anslag för ifrågavarande ändamål torde emellertid icke behöva begäras för år 1917. Enligt vad jag inhämtat, har nämligen det för år 1915 anvisade anslaget å 2,700 kronor icke till någon del tagits i anspråk och dessutom finnas reservationer å tidigare för samma ändamål beviljade anslag till ett belopp av 7,660 kronor 50 öre, vadan sålunda, förutom det för år 1916 beviljade anslaget å 2,700 kronor, sammanlagt 10,360 kronor 50 öre finnas tillgängliga.

26. Resestipendier åt läkare för studier i tuberkulossjukvård.

Under åberopande av vad jag anfört under punkt 31 härovan hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen besluta, [45.]

Resestipendier åt läkare för studier i tuberkulossjukvård. (Ordinarie anslag.)

att det ordinarie reservationsanslaget till *resestipendier åt läkare, som anmäla sig vilja i utlandet studera tuberkulosens igenkännande, behandling eller hygien,* skall ur riksstaten för år 1917 uteslutas.

27. Folksanatorierna.

I anledning av inom riksdagen väckta motioner har riksdagen år 1904 till upprätthållande av verksamheten vid de genom medel ur Konung Oscars II:s jubileumsfond inrättade s. k. *folksanatorierna*, under villkor att något lotteri till förmån för sanatoriernas verksamhet icke anordnades, för år 1905 anvisat ett belopp av 400,000 kronor, varav hälften eller 200,000 kronor finge av tillgängliga medel förskjutas under år 1904. [46.]

Folksanatorierna. (Extra anslag.)

Genom nådigt brev den 8 juli 1904 har Kungl. Maj:t rörande ifrågavarande anslag meddelat bestämmelser; och torde jag beträffande deras innehåll få hänvisa till det vid statsverkspropositionen till 1907 års riksdag fogade statsrådsprotokollet över civilärenden för den 12 januari 1907, punkt 32.

På därom av Kungl. Maj:t gjorda framställningar har därefter riksdagen för vart och ett av åren 1906—1916 anslagit för ifrågavarande ändamål ett belopp av 200,000 kronor att användas i enlighet med av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser.

Överstyrelsen för ifrågavarande fond har i skrivelse den 22 september 1915 anfört, att jämväl efter utgången av år 1916 behov av statsunderstöd för ifrågavarande ändamål är för handen, och har överstyrelsen med anledning härav hemställt, att Kungl. Maj:t måtte till innevarande års riksdag avlåta proposition om anvisande jämväl för år 1917 av anslag till belopp av 200,000 kronor.

Medicinalstyrelsen, som på grund av remiss yttrat sig i ärendet, har därvid tillstyrkt bifall till överstyrelsens hemställan.

[46]. Av vederbörande revisorers berättelse för år 1914 rörande förvaltningen av ifrågavarande jubileumsfond framgår, att under år 1914 inkomsterna, inberäknat statsanslaget, utgjort 602,441 kronor 65 öre, däri inbegripet från reserverade medel överförda 20,943 kronor 99 öre, samt utgifterna likaledes 602,441 kronor 65 öre, däri inberäknat avskrivningar till belopp av 38,294 kronor 48 öre.

I överstyrelsens årsberättelse för 1914 anföres, bland annat, följande:

»Då det visat sig allt svårare att vid jubileumsfondens sanatorier — med bibehållande av de till beloppen för över femton år sedan fastställda sjukvårdsavgifterna, medan däremot samtliga omkostnader alltjämt stegras — på ett tillfredsställande sätt uppehålla driften, har överstyrelsen i skrivelse till jubileumsfondens herrar huvudmän, vilka, jämlikt bestämmelse i § 5 av de för jubileumsfonden gällande stadgar, hava att besluta i fråga om dagavgifterna vid sanatorierna, framställt förslag om höjning av berörda dagavgifter.

Uti sin motivering för denna framställning har överstyrelsen — efter erinran om att 1913 års räkenskaper utvisat en brist av över 23,000 kronor samt att under år 1914 någon brist visserligen icke uppstått, men att detta år någon avskrivning icke kunnat göras å sanatoriets fastigheter — framhållit det betänkliga i ett sådant förhållande, att jubileumsfondens tillgångar icke skulle medgiva vissa årliga avskrivningar å sanatoriefastigheternas värden, särskilt med hänsyn till nödvändigheten att kunna möta eventuella behov av större reparationer vid sanatorierna.

Vid övervägande av möjligheterna att förbättra jubileumsfondens bekymmersamma ställning har överstyrelsen funnit sig hava att välja mellan två utvägar, antingen utverkandet av högre årligt statsanslag eller höjandet av dagavgifterna.

Då överstyrelsen under nu rådande förhållanden icke ansett sig böra ifrågasätta att betunga statsverket med högre årligt bidrag, har överstyrelsen sett sig nödsakad välja den andra av nyssnämnda utvägar.

Vidare har överstyrelsen erinrat om den i § 2 av gällande stadgar meddelade föreskriften: 'Skulle ekonomiska orsaker nödvändiggöra höjning av förut stadgade avgifter, skall sådan höjning alltid i första rummet läggas på den eller de högst betalande klasserna och i sista hand på de — — — lägre betalande; sistnämnda ökning får aldrig ske med högre procent, än som förut drabbat de högre klassernas avgifter.'

De beräkningar, överstyrelsen med iakttagande av denna föreskrift verkställt rörande huru stor höjning av dagavgifterna, som kunde visa sig erforderlig, för att jubileumsfondens inkomster skulle kunna anses något så när motsvara omkostnaderna för fondens verksamhet, hava utvisat, att de nuvarande dagavgifterna torde böra höjas med i genomsnitt 20 % inom varje betalningsklass med undantag dock för den högst betalande klassen, där större höjning ifrågasatts.

På anförda skäl har överstyrelsen slutligen hemställt, att huvudmännen måtte besluta, att dagavgifterna vid jubileumsfondens sanatorier måtte från och med år 1916 och tills vidare utgå med följande förhöjda belopp, nämligen:

för plats i enskilt	rum,	förhöjt från	kr.	3:	50	till	kr.	4:	50	[46.]
» » i halvenskilt	»	»	»	2:	50	»	»	3:	—	
» » i allmänt	» dels	»	»	1:	25	»	»	1:	50	
	och »	»	»	0:	50	»	»	0:	60.»	

Enligt en av överstyrelsen gjord approximativ beräkning torde fondens inkomster för år 1915, inberäknat det av riksdagen beviljade anslag å 200,000 kronor, uppgå till 619,340 kronor 60 öre samt utgifterna till 635,327 kronor 45 öre, vadan en brist å 15,986 kronor 85 öre skulle uppkomma för år 1915.

Enligt vad jag inhämtat, har det av överstyrelsen hos jubileumsfondens huvudmän framställda förslaget om höjning av dagavgifterna vid sanatorierna blivit av huvudmännen bifallet. Genom denna förhöjning beräknas ett belopp av omkring 39,800 kronor om året komma jubileumsfonden till godo. Då emellertid statsbidrag alltjämt erfordras till samma belopp, som nu utgår, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen Departementschefen.

att till upprätthållande av verksamheten vid de genom medel ur Konung Oscars II:s jubileumsfond inrättade s. k. *folksanatorierna* på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 200,000 kronor att användas i enlighet med av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser.

28. Understödjande av dispensärverksamhet.

I anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen till 1914 års senare riksdag gjorda framställning har riksdagen på extra stat för år 1915 beviljat ett förslagsanslag å 60,000 kronor att användas till statsbidrag till understödjande av dispensärverksamhet under villkor i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet över civilärenden den 14 maj 1914 angivits, dock med undantag att ett i mom. 2 omförmält villkor angående anordningen av vederbörande läns tuberkulosanstaltsvård icke finge uppställas. [47.] *Understödjande av dispensärverksamhet.* (Extra anslag.)

Därefter har Kungl. Maj:t genom nådig kungörelse den 1 oktober 1914 fastställt villkor och bestämmelser för åtnjutande av statsbidrag till understödjande av dispensärverksamhet att lända till efterrättelse tillsvidare, så länge anslag för ifrågavarande ändamål utgår. (sv. förf.-saml. nr 400.)

[47.] På därom av Kungl. Maj:t gjord framställning har därefter 1915 års riksdag på extra stat för år 1916 för ifrågavarande ändamål beviljat ett förslagsanslag å 60,000 kronor. Genom nådigt brev den 18 juni 1915 har Kungl. Maj:t ställt detta anslag till medicinalstyrelsens förfogande att mot redovisningsskyldighet för därmed avsett ändamål användas med iakttagande av de uti berörda kungörelse givna föreskrifter.

I skrivelse den 18 oktober 1915 har medicinalstyrelsen, med hänsyn till den stora uppgift dispensärverksamheten fyller i striden mot tuberkulosen och då understöd för nämnda verksamhet fortfarande är av behovet påkallat, hemställt, det Kungl. Maj:t täcktes föreslå 1916 års riksdag att på extra stat för år 1917 bevilja ett förslagsanslag å 60,000 kronor att användas för ifrågavarande ändamål.

För att här avsedda anslag skall medföra den varaktiga nytta, som med detsamma avsetts, torde det böra utgå under en längre följd av år. Att beräkna hur stort statsbidrag, som med hänsyn till de stadgade villkoren och bestämmelserna kan komma att under år 1917 tagas i anspråk, låter sig, då så ringa erfarenhet ännu föreligger, knappast göra. För år 1915 har av anslaget visserligen icke tagits i anspråk mer än 29,000 kronor, men det är emellertid att hoppas, att insikten om dispensärverksamhetens synnerliga betydelse för en verkligt framgångsrik kamp mot tuberkulosen efter hand skall vinna allt större insteg och följaktligen de för ändamålet tillgängliga statsmedlen allt mer anlitas. De erforderliga medlen torde därför fortfarande böra beviljas i form av förslagsanslag och till enahanda belopp, som nu utgår.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på extra stat för år 1917 bevilja ett förslagsanslag å 60,000 kronor att användas till statsbidrag *till understödjande av dispensärverksamhet* under villkor i huvudsaklig överensstämmelse med de nu gällande.

29. Behandling av medellösa lupuspatienter.

Behandling av medellösa lupuspatienter. (Extra anslag.)

[48.] I enlighet med vad medicinalstyrelsen i skrivelse den 14 september 1915 föreslagit hemställer jag, att Kungl. Maj:t behagade föreslå riksdagen

att, i likhet med vad för år 1916 ägt rum, på extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av

15,000 kronor att enligt därom av Kungl. Maj:t med- [48.]
delade bestämmelser användas till *bekostande av behandling enligt den s. k. ljusmetoden av medellösa, med sjukdomen »lupus vulgaris» behäftade personer från landsorten*, under villkor att genom bidrag från vederbörande landsting eller kommuner eller annorledes bestrides det belopp, som erfordras för patientens resa fram och åter mellan hemorten och den anstalt, där behandlingen äger rum, ävensom för hans underhåll, så länge behandlingen varar.

Vanföreväsendet.

30. Kliniker vid vanföreanstalterna i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg m. m.

Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning har riksdagen på extra [49.]
stat anvisat *dels* för anordnande av kliniker vid vanföreanstalterna i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg ett anslag, som bestämts för år 1913 till 65,000 kronor, för år 1914 till 88,200 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1913 av tillgängliga medel utanordna 11,500 kronor, samt för vartdera av åren 1915 och 1916 till 76,650 kronor, *dels* för anordnande av polikliniker vid ifrågavarande anstalter ett anslag för vart och ett av nämnda år av 9,000 kronor. Samtliga beloppen skulle utgå under de villkor för anslagens åtnjutande, som kunde av Kungl. Maj:t bliva bestämda.

Kliniker vid vanföreanstalterna i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg m. m.
(Extra anslag.)

Genom nådigt brev den 6 december 1912 bestämde Kungl. Maj:t villkor för åtnjutande av ifrågavarande anslag. Dessa villkor voro i huvudsak, att statsbidrag för anordnande av klinik vid ovannämnda vanföreanstalter skulle utgå med 1 krona 50 öre för varje dag, varunder vårdplats vid kliniken visades hava varit upptagen av vanför, för vilken vårdavgiften till anstalten, förutom ersättning för s. k. ortopediska bandage, icke varit högre än 1 krona 50 öre för dag, samt att statsbidrag icke för någon dag finge utgå för flera belagda vårdplatser än 35 vid vardera av anstalterna i Stockholm och Göteborg samt 49 vid anstalten i Hälsingborg.

Beträffande de för åren 1914—1916 beviljade anslagen till kliniker och polikliniker har Kungl. Maj:t bestämt, att de genom nådiga brevet

[49.] den 6 december 1912 föreskrivna villkor och bestämmelser skulle vara gällande med den ändring, att statsbidrag icke för någon dag finge utgå för flera belagda vårdplatser än 35 vid anstalten i Stockholm, 56 vid anstalten i Göteborg samt 49 vid anstalten i Hälsingborg.

I en till Kungl. Maj:t ingiven skrift hava styrelserna för föreningen för bistånd åt lytta och vanföra i Stockholm, för föreningen för bistånd åt vanföra i Göteborg och för föreningen för bistånd åt vanföra i Skåne hos Kungl. Maj:t anhållit om statsunderstöd till enahanda belopp som för år 1916 för fortsatt drift under år 1917 efter samma principer, enligt vilka understöd förut utgått.

Medicinalstyrelsen har i infordrat utlåtande den 9 september 1915 tillstyrkt bifall till ansökningen.

I enlighet härmed hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på extra stat för år 1917 anvisa

dels för *anordnande av kliniker vid vanföreanstalterna i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg* ett anslag av 76,650 kronor;

dels ock för *anordnande av polikliniker vid nämnda anstalter* ett anslag av 9,000 kronor;

båda beloppen att utgå under de villkor för anslagens åtnjutande, som kunna av Kungl. Maj:t bliva bestämda.

I detta sammanhang tillåter jag mig något redogöra för en på sista tiden väckt fråga om inrättande av en vanföreanstalt i Norrland.

Bristen på platser å vanföreanstalterna, som redan förut varit mycket kännbar, har gjort sig än mera gällande, sedan, tack vare pensionsstyrelsens sjukvårdande verksamhet, i ett stort antal förut icke uppmärksammade fall dylik vård och yrkesutbildning blivit ifrågasatt. De vanföra få i allmänhet vänta alltför lång tid, ej sällan ett år, för att vinna inträde såsom elever i yrkesskolorna. Det är klart, att ju längre tid, som förgår, innan yrkesutbildning kan meddelas den vanföre, och ju äldre han blir, desto mindre äro utsikterna, att han genom yrkesutbildning skall kunna göras arbetsduglig. Till vanförevården knyter sig icke endast en rent sjukvårdande verksamhet utan även uppgiften — förutom att bibringa den vanföre nämnda yrkesutbildning

— att söka bereda möjlighet för den vanföre att tack vare denna ut- [49.]
bildning för framtiden försörja sig själv.

Denna sistnämnda uppgift är icke den minst viktiga. Om en vanför, som bibringats en viss utbildning, efter utskrivningen från anstalten icke erhåller arbete, glömmer han lätt de förvärvade kunskaperna och återfaller till sin förra arbetsoduglighet. Ett önskemål beträffande vanföra är därför att i sammanhang med vanförevården kunna upprätta arbetsinrättningar, i vilka de vanföra få arbeta, till dess de kunna erhålla sysselsättning annorstädes.

Den nuvarande vanförevården är till stor del byggd på privat grund. Den handhaves av förutnämnda tre vanföreanstalter i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg, vilka ägas av enskilda föreningar, under det staten och landstingen lämna bidrag till drift- och vårdkostnaderna m. m.

Särskilt å anstalternas yrkesskolor är väntetiden mycket lång. Sålunda lågo enligt uppgift från vanföreanstalten i Stockholm den 12 december 1915 inne ansökningar till anstaltens yrkesskola från 65 sökande. Av dessa töra 15 erhålla plats i januari och 15, möjligen 20, i augusti 1916. Återstoden torde kunna intagas under loppet av tiden intill den 1 augusti 1917.

Det synes mig icke vara något tvivel om, att inom en nära framtid vidtagen utvidgning av vanförevården är i högsta grad av behovet påkallad. En sådan utvidgning är jämväl en för pensionsförsäkringsverksamheten synnerligen angelägen fråga.

Frågan har vid sammanträde med pensionsrådet bragts på tal, och man uttalade sig därvid för inrättandet av ytterligare en vanföreanstalt. Såsom plats för densamma föreslogs Sundsvall. Pensionsstyrelsen borde för detta ändamål träda i underhandlingar med svenska vanföreanstalternas centralkommitté, vilken redan haft sin uppmärksamhet riktad på denna fråga. Samtidigt borde emellertid även möjligheterna för de nuvarande vanföreanstalterna att kunna mottaga större antal vanföra undersökas.

Vid ett kort därefter inom pensionsstyrelsen hållet sammanträde, varvid voro närvarande delegerade för ovannämnda centralkommitté, beslöts, att centralkommittén skulle verkställa undersökning, huruvida och i vad mån utvidgning av yrkesskolorna inom de nuvarande vanföreanstalterna kunde äga rum. Förut nämnda förslag om inrättande av en ny vanföreanstalt i Sundsvall biträddes. Den nya anstalten borde lämpligen organiseras på samma sätt som de nuvarande. Åtgärder skulle vidtagas för bildande av en förening för vanförevården i Norr-

[49.] land, till vars verksamhet den nya vanföreanstalten skulle anknytas. Denna plan har sedermera fullföljts på så lyckligt sätt, att det torde finnas utsikter, att en sådan vanföreförening för Norrland redan under närmaste framtiden kan komma till stånd. Föreningen torde omedelbart komma att föranstalta om bidragsteckning från enskilda personer. Det synes sålunda finnas goda utsikter, att planerna på upprättande av en vanföreanstalt för Norrland inom en icke alltför avlägsen framtid skola kunna förverkligas.

31. Anslag till driftkostnader vid skol- och uppfostringshem för vanföra.

[50.] *Anslag till driftkostnader vid skol- och uppfostrings-hem för vanföra.* (Extra anslag.)

I den till riksdagen den 14 januari 1914 avlåtna statsverkspropo-sition föreslog Kungl. Maj:t, att riksdagen måtte på extra stat för år 1915 anvisa ett anslag av 32,900 kronor att under de villkor, som kunde av Kungl. Maj:t bliva bestämda, utgå såsom bidrag till underhåll av i samband med vanföreanstalterna i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg anordnade skol- och uppfostringshem. Vad Kungl. Maj:t sålunda föreslog biföll riksdagen.

Därefter har Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 27 juni 1914 ställt förberörda anslag till medicinalstyrelsens förfogande att för därmed avsett ändamål användas med iakttagande av följande villkor och bestämmelser, nämligen:

att statsbidrag för underhåll av sådant skol- och uppfostringshem skall utgå med 1 krona för varje dag, varunder vårdplats vid hemmet visas hava varit upptagen av vanför;

att statsbidrag icke för någon dag må utgå för flera upptagna vårdplatser än 30 vid vart och ett av ifrågavarande hem; samt

att statsbidrag skall till styrelsen för vederbörande anstalt enligt förenämnda grunder av medicinalstyrelsen utbetalas halvårsvis efter utgången av juni och december månader, sedan styrelsen godkänt till densamma insänd uppgift om antalet underhållsdagar vid hemmet under det gångna halvåret, grundad på utdrag ur anstaltens journal och försedd med granskningspåskrift av vederbörande folkskolinspektör.

I fråga om tillsynen över skolundervisningen i omförmälda hem har Kungl. Maj:t föreskrivit, att det skall tillkomma folkskolöverstyrelsen att utöva densamma.

Då de ifrågavarande skol- och uppfostringshemmen enligt tillgängliga upplysningar kunde antagas vara färdiga att tagas i bruk, det i Hälsingborg den 1 april 1915, det i Stockholm den 1 juli 1915 och

det i Göteborg den 1 juli 1916, samt i anledning därav ett belopp av i runt tal 19,000 kronor komme att besparas av 1915 års anslag, föreslog Kungl. Maj:t — efter beräkning av sammanlagda anslagsbehovet för år 1916 till 27,400 kronor — i den till riksdagen den 14 januari 1915 avlåtna statsverksproposition, att riksdagen måtte dels på extra stat för år 1916 anvisa ett anslag av 8,400 kronor att under de villkor, som kunde av Kungl. Maj:t bliva bestämda, utgå såsom bidrag till underhåll av omförmälda skol- och uppfostringshem, dels ock medgiva, att härutöver finge för enahanda ändamål användas de besparingar, som kunde uppkomma å det för samma ändamål på extra stat för år 1915 anvisade anslaget. [50.]

Sedan riksdagen bifallit vad Kungl. Maj:t sålunda föreslagit, ställde Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 18 juni 1915 ifrågavarande anslag å 8,400 kronor till medicinalstyrelsens förfogande att för därmed avsett ändamål användas med iakttagande av ovannämnda genom nådiga brevet den 27 juni 1914 föreskrivna villkor och bestämmelser samt bemyndigade medicinalstyrelsen att härutöver för nyssnämnda ändamål använda de besparingar, som kunde uppkomma å det för samma ändamål på extra stat för år 1915 anvisade anslag.

Anslag för år 1917.

I en till Kungl. Maj:t ingiven skrift hava styrelserna för föreningen för bistånd åt lytta och vanföra i Stockholm, föreningen för bistånd åt vanföra i Göteborg och föreningen för bistånd åt vanföra i Skåne anhållit, att Kungl. Maj:t måtte av riksdagen äska ett anslag för år 1917 av 32,900 kronor att utgå såsom bidrag till underhåll av ovannämnda skol- och uppfostringshem, och har därvid tillika meddelats, att samtliga hemmen komme att träda i verksamhet före den 1 januari 1917.

Medicinalstyrelsen, d. 9/9 1915.

Medicinalstyrelsen har i infordrat utlåtande av den 9 september 1915 — under framhållande av att det med säkerhet kunde antagas, att samtliga ifrågavarande hem skulle vid tiden för 1917 års ingång vara i full verksamhet, — tillstyrkt bifall till framställningen ävensom hemställt, att för åtnjutande av det ifrågasatta statsbidraget måtte meddelas enahanda villkor och bestämmelser, som stadgats med avseende å det för år 1916 beviljade anslaget.

Ansökning av Stockholmsanstalten om viss ändring i villkoren.

Uti en till Kungl. Maj:t ingiven skrift av den 9 oktober 1915 har styrelsen för föreningen för bistånd åt lytta och vanföra i Stockholm, under erinran om det i förenämnda nådiga brev den 27 juni 1914

[50.] föreskrivna villkor, att statsbidrag till ifrågavarande skol- och uppfostringshem icke för någon dag finge utgå för flera upptagna vårdplatser än 30 vid vart och ett av ifrågavarande hem, anfört, att, då endast skol- och uppfostringshemmet i Stockholm trätt i verksamhet under år 1915 och vidare hemmen i Göteborg och Hälsingborg ej kunde väntas bliva öppnade förrän den 1 juli 1916, en betydande besparing komme att uppstå å för ifrågavarande ändamål beviljade anslag för åren 1915 och 1916. Med anledning av förefintligheten av denna besparing och då styrelsen utan svårighet kunnat anordna plats för 40 vårdade vanföra inom dess skol- och uppfostringshem, hade styrelsen, jämväl på grund av den starka tillströmningen av ansökningar, ansett sig böra i hemmet intaga ovannämnda antal vårdade. Styrelsen har på grund härav anhållit om sådan ändring av villkoren för åtnjutande av statsbidrag för ovannämnda skol- och uppfostringshem, att, intill dess de båda övriga skol- och uppfostringshemmen i Göteborg och Hälsingborg trätt i verksamhet, hemmet i Stockholm måtte äga rätt att åtnjuta det ovannämnda statsbidraget av 1 krona per dag och vårdad för ett antal av högst 40 vårdplatser per dag i stället för det i ovannämnda nådiga brev bestämda antalet av högst 30 vårdplatser per dag.

Medicinalstyrelsen d. 16/10 1915.

Medicinalstyrelsen, som på anmodan yttrat sig över sistberörda framställning, har i skrivelse den 16 oktober 1915 förklarat sig icke hava något att erinra mot bifall till framställningen.

Departementschefen.

Enligt vad jag inhämtat var skol- och uppfostringshemmet i Stockholm färdigt att tagas i bruk den 1 juli 1915 och blev omedelbart därefter fullständigt belagt. Hemmen i Göteborg och Hälsingborg komma däremot icke att kunna tagas i bruk, det förra förr än den 1 juli 1916 och det senare förr än i september samma år. På de av föreningen för bistånd åt lytta och vanföra i Stockholm anförda skäl torde föreningens hemställan om statsbidrag för 40 vårdplatser under tiden, innan de båda övriga hemmen blivit belagda med tillhopa 60 platser, skäligen böra bifallas. Under förutsättning härav skulle med ett statsbidrag av 1 krona per dag och individ av det för år 1915 anvisade anslaget komma att åtgå för skolhemmet i Stockholm för 40 platser per dag 7,360 kronor. Anslaget skulle däremot icke alls komma att tagas i anspråk för skolhemmen i Göteborg och Hälsingborg. Av hela anslaget för år 1915, 32,900 kronor, skulle sålunda icke mer än 7,360 kronor komma till användning. En besparing å detta anslag

av sammanlagt 25,540 kronor eller i runt tal 25,500 kronor torde följaktligen vara att påräkna. [50.]

För 1916 skulle för skolhemmet i Göteborg, därest det kommer att öppnas den 1 juli 1916, komma att erfordras statsbidrag med omkring 5,500 kronor och för skolhemmet i Hälsingborg, därest detta öppnas den 1 september 1916, i runt tal 3,700 kronor. Under förutsättning av bifall till förenämnda av föreningen för bistånd åt lytta och vanföra i Stockholm gjorda hemställan om statsbidrag för 40 vårdplatser skulle för hemmet i Stockholm för år 1916 i statsbidrag erfordras — för 40 platser under tiden 1 januari—31 augusti och för 30 platser under tiden 1 september—31 december 1916 — i runt tal 13,400 kronor.

Sammanlagda anslagsbehovet för år 1916 kommer således att uppgå till 22,600 kronor i stället för beräknade 27,400 kronor. Med tillgodogörande under år 1916 av besparingarna, 25,500 kronor, å anslaget för år 1915 och det för år 1916 beviljade anslaget å 8,400 kronor skulle således uppkomma en besparing till år 1917 å 11,300 kronor. Detta inbesparade belopp synes med riksdagens begivande lämpligen böra användas för ifrågavarande ändamål under år 1917.

Sammanlagda anslagsbehovet för de tre hemmen för år 1917 torde böra beräknas till samma belopp som vid beviljandet av anslaget för år 1915 eller till 32,900 kronor. Därest de beräknade besparingarna, 11,300 kronor, å anslagen för åren 1915 och 1916 få tillgodogöras under år 1917, kan emellertid, såsom av det föregående framgår, anslaget för sistnämnda år begränsas till 21,600 kronor.

Slutligen vill jag omnämna, att, enligt vad jag inhämtat, det torde kunna antagas, att hemmet i Stockholm skall kunna allt framgent anordna 40 vårdplatser. Skulle så visa sig bliva förhållandet, torde för ändamålet erforderligt ökat belopp för 1917 kunna äskas av nästkommande års riksdag.

Med stöd av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av 21,600 kronor att under de villkor, som kunna av Kungl. Maj:t bliva bestämda, utgå såsom *bidrag till underhåll av i samband med vanföreanstalterna i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg anordnade skol- och uppfostringshem;*

dels ock medgiva, att härutöver må för enahanda ändamål användas de besparingar, som må uppkomma å de för samma ändamål på extra stat för åren 1915 och 1916 anvisade anslagen.

32. Bidrag till resor för vanföra.

[51.] *Bidrag till resor för vanföra.* (Extra anslag.)

Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning har riksdagen dels för bidrag till de vanföras jämte vårdares resor till eller från de i samband med vanföreanstalterna i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg anordnade skol- och uppfostringshem och dels för bidrag till resor för de vanföra jämte vårdare till eller från nämnda vanföreanstalter på extra stat för vartdera av åren 1915 och 1916 anvisat ett förslagsanslag av 15,000 kronor att utgå under de villkor för anslagets åtnjutande, som kunde av Kungl. Maj:t bliva bestämda.

Genom kungörelse den 1 december 1914 har Kungl. Maj:t meddelat föreskrifter rörande nämnda reseunderstöd (sv. förf.-saml. nr 459).

Anslag för år 1917.

I en till Kungl Maj:t ingiven skrift hava styrelserna för föreningen för bistånd åt lytta och vanföra i Stockholm, för föreningen för bistånd åt vanföra i Göteborg och för föreningen för bistånd åt vanföra i Skåne anhållit om anvisande av anslag för år 1917 för omförmälda ändamål till samma belopp som för år 1916 att utgå under de villkor, som blivit för sistnämnda anslag bestämda.

Medicinalstyrelsen har i utlåtande av den 9 september 1915 tillstyrkt bifall till ansökningen.

Departementschefen.

Då anledning till ändring av förevarande anslagsbelopp icke föreligger, tillstyrker jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av 15,000 kronor att användas för *bidrag till de vanföras jämte vårdares resor till eller från vanföreanstalterna i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg eller de i samband med nämnda vanföreanstalter anordnade skol- och uppfostringshem* att utgå under de villkor för anslagets åtnjutande, som kunna av Kungl. Maj:t bliva bestämda.

33. Understöd åt undervisningsanstalter för vanföra.

[52.] *Anslag för understöd åt undervisningsanstalter för vanföra.* (Extra anslag.)

Sedan år 1900 har riksdagen anslagit medel till bidrag åt föreningarnas för understöd åt vanföra undervisningsverksamhet. 1905 års riksdag höjde det dittills för ifrågavarande ändamål utgående beloppet till 12,000 kronor. Detta på extra stat anvisade anslag har använts dels i överensstämmelse med de av vederbörande departementschef angivna grunder till understöd åt de i Göteborg, Hälsingborg och Stock-

holm av respektive föreningar för bistånd åt vanföra inrättade undervisningsanstalterna för vanföra, dels ock för bekostande av dessa anstalters inspektion. Sedermera har 1910 års riksdag, i anledning av Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning och en inom riksdagen väckt motion, på extra stat för år 1911 anvisat ett belopp av 30,000 kronor att användas dels i överensstämmelse med i motionen angivna grunder till understöd åt ovanberörda undervisningsanstalter för vanföra, dels ock för bekostande av dessa anstalters inspektion. Dessa grunder voro: bidrag av statsmedel skulle utgå med 125 kronor för år räknat för varje person, som uti någon av ifrågavarande anstalter erhölle undervisning, samt därutöver för varje person, åt vilken av vederbörande förening anskaffades förmån av middagsspisning, bostad eller fullt underhåll, ett däremot avpassat belopp, dock ej överstigande 125 kronor. Riksdagens ifrågavarande beslut, i vad det icke överensstämde med Kungl. Maj:ts framställning, blev genom nådigt beslut den 18 juni 1910 godkänt. [52.]

Jämväl för vartdera av åren 1912, 1913 och 1914 har riksdagen på extra stat, efter Kungl. Maj:ts framställning, anvisat ett belopp av 30,000 kronor att användas dels i överensstämmelse med förutnämnda grunder till understöd åt ifrågavarande undervisningsanstalter, dels ock för bekostande av dessa anstalters inspektion.

Sedan därefter 1914 års förra riksdag på extra stat för år 1915 till omförmälda ändamål anvisat likaledes ett belopp av 30,000 kronor, inkommo ovannämnda föreningar med framställning dels om ifrågavarande anslags höjning till 45,000 kronor att utgå enligt samma normer som dittills d. v. s. med 250 kronor per år för intern elev och 125 kronor per år för extern elev, dels ock om ett extra anslag för täckande av den brist, som på grund av det dåvarande anslagets otillräcklighet med säkerhet under år 1914 komme att uppstå, enligt gjord beräkning högst 15,000 kronor.

I enlighet med Kungl. Maj:ts på grund härav i statsverkspropositionen till 1914 års senare riksdag framställda förslag beviljade riksdagen, utöver det av samma års förra riksdag på extra stat för år 1915 anvisade beloppet av 30,000 kronor, på extra stat för år 1915 ett förslagsanslag av likaledes 30,000 kronor att användas i överensstämmelse med dittills gällande grunder till understöd åt de i Göteborg, Hälsingborg och Stockholm av föreningarna för bistånd åt vanföra inrättade undervisningsanstalterna för vanföra, med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel förskottsvis redan under år 1914 utanordna erforderligt belopp.

[52.] På sätt av det ovan anförda framgår var av de för år 1915 för ifrågavarande ändamål anvisade anslagen om tillhopa 60,000 kronor ett belopp av 15,000 kronor avsett att täcka under år 1914 vid anstalternas drift uppkommen brist, vadan det för bidrag till anstalterna under år 1915 avsedda beloppet uppgick till 45,000 kronor.

För år 1916 har riksdagen, efter Kungl. Maj:ts framställning, på extra stat anvisat ett förslagsanslag av 45,000 kronor att användas dels i överensstämmelse med förutnämnda grunder till understöd åt ifrågavarande undervisningsanstalter, dels ock för bekostande av dessa anstalters inspektion.

Anslag för år 1917.

I en till Kungl. Maj:t ingiven skrift hava nu styrelserna för förenämnda tre föreningar för bistånd åt vanföra anhållit, att för berörda ändamål måtte å extra stat för år 1917 anvisas anslag till sistnämnda belopp att utgå enligt gällande grunder.

Medicinalstyrelsen har i utlåtande av den 9 september 1915 tillstyrkt bifall till framställningen.

Departementschefen.

De skäl, som föranlett riksdagen att höja detta anslag efter ett beräknat årsbehov av 45,000 kronor, föreligga alltjämt. Jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av 45,000 kronor att användas dels i överensstämmelse med förut angivna grunder till *understöd åt de i Göteborg, Hälsingborg och Stockholm av föreningarna för bistånd åt vanföra inrättade undervisningsanstalterna för vanföra*, dels ock för *bekostande av dessa anstalters inspektion.*

Hälsovård i allmänhet.

34. Till bestridande av kostnader för allmän hälso- och sjukvård, *oförändrat ordinarie anslag, förslagsanslag* ..... kronor 225,000: —

35. Ortopediska institutet, *oförändrat ordinarie anslag* ..... » 8,250: —

36. Skyddskoppympningens anordnande.

[53.] *Skyddskoppympningens anordnande.* (Ordinarie anslag.)

Under titel *vaccinationens befrämjande* är för närvarande å ordinarie stat anvisat ett reservationsanslag av 7,700 kronor.

Det är min avsikt att föreslå Kungl. Maj:t att för 1916 års riksdag framlägga förnyat förslag till ny lagstiftning om skyddskoppympning. Enligt detta förslag skulle för nu förevarande ändamål emellertid ett avsevärt ökat anslag, uppgående till 110,000 kronor, bliva erforderligt. Enligt vad jag inhämtat, förefanns emellertid å ovannämnda reservationsanslag å 7,700 kronor vid 1916 års början en besparing av 64,746 kronor 91 öre. Då riksdagens bemyndigande torde böra utverkas att för nu ifrågavarande ändamål använda den sålunda uppkomna besparingen, torde anslagsbehovet för år 1917 kunna begränsas till i runt tal 50,000 kronor.

För närvarande hemställer jag sålunda allenast, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

> att i avbidan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående ny lagstiftning om skyddskoppympning, med uteslutande ur staten av anslaget till vaccinationens befrämjande, 7,700 kronor, i stället å ordinarie stat för år 1917 uppföra ett förslagsanslag till *skyddskoppympningens anordnande* av 50,000 kronor.

37. Karantänsanstalten på Känsö.

Karantänsanstalten på Känsö. (Ordinarie anslag.)

Kungl. Maj:t har den 9 november 1915 utfärdat förnyat nådigt reglemente för karantänsanstalten på Känsö att gälla från och med den 1 januari 1916. Enligt detta reglemente är anstalten, som förut stått under uppsikt av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Göteborgs och Bohus län, ställd under överinseende av medicinalstyrelsen.

Någon förändring av det för karantänsanstalten i riksstaten uppförda ordinarie anslaget påkallas emellertid ej av berörda överflyttning, utan torde fortfarande för karantänsanstalten böra uppföras *oförändrat ordinarie anslag*, *förslagsanslag*, högst ..... kronor 16,600: —

38. Karantänsanstalten på Känsö för skötseln av koloxidapparaten.

[54.] *Karantänsanstalten på Känsö för skötseln av koloxidapparaten.* (Extra anslag.)

Riksdagen har för vartdera av åren 1914 och 1915 för bestridande av kostnaderna för skötseln av den å karantänsanstalten å Känsö befintliga koloxidapparaten på extra stat anvisat ett belopp av högst 1,400 kronor.

Därefter har riksdagen för enahanda ändamål på extra stat för år 1916 anvisat ett förslagsanslag högst 1,000 kronor.

I en till Kungl. Maj:t ingiven skrivelse av den 25 oktober 1915 har Kungl. Maj:ts befallningshavande i Göteborgs och Bohus län anhållit, att för år 1917 måtte för ifrågavarande ändamål ställas till Kungl. Maj:ts befallningshavandes förfogande enahanda anslag som för år 1916.

Till följd av nådig remiss har medicinalstyrelsen avgivit utlåtande i ärendet av den 8 november 1915. Styrelsen har därvid framhållit, att anslag för ifrågavarande ändamål vore erforderligt även för år 1917. Under förutsättning emellertid att, såsom föreslaget vore, karantänsanstalten komme att ställas under medicinalstyrelsens förvaltning, ansåge styrelsen, att anslaget borde ställas till styrelsens och ej, såsom förut ägt rum, till Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Göteborgs och Bohus läns förfogande.

På sätt jag under föregående punkt omnämnt, är karantänsanstalten numera, jämlikt föreskrift i förnyat nådigt reglemente för anstalten, ställd under överinseende av medicinalstyrelsen. Anslaget ifråga torde därför hädanefter böra ställas till styrelsens förfogande. I § 6 av samma reglemente är stadgat, att för att antagas till karantänsbiträde erfordras bland annat sådan yrkesutbildning, som med hänsyn till arten av vid anstalten förekommande arbeten erfordras. Genom denna bestämmelse har möjliggjorts att erhålla maskinutbildat biträde för apparatens skötsel med mindre kostnad än vad för närvarande är fallet. Då bestämmelsen ifråga emellertid icke kan tillämpas förr än vid antagande av nytt karantänsbiträde, torde för närvarande icke någon nedsättning i anslaget för apparatens skötsel böra äga rum.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att *för bestridande av kostnaderna för skötseln av den å karantänsanstalten på Känsö befintliga koloxidapparaten* på extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag högst 1,000 kronor.

39. Personligt lönetillägg åt karantänsläkaren vid karantänsanstalten på Känsö Gustaf Ernst Hjortzberg.

[55.] *Personligt lönetillägg åt karantänsläkaren G. E. Hjortzberg.* (Extra anslag.)

Av 1914 års förra och 1915 års riksdagar har på extra stat för vart och ett av åren 1915 och 1916 anvisats ett anslag av 500 kronor till personligt lönetillägg åt karantänsläkaren vid karantänsinrättningen på Känsö Gustaf Ernst Hjortzberg att utgå, så länge han under sistnämnda två år på grund av Kungl. Maj:ts förordnande uppehölle ifrågavarande karantänsläkarbefattning.

Sedan det senast beviljade anslaget genom nådigt brev den 18 juni 1915 ställts till Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Göteborgs och Bohus län förfogande, har Kungl. Maj:ts befallningshavande i skrivelse den 25 oktober 1915 hemställt, att anslag till enahanda belopp måtte för ifrågavarande ändamål anvisas jämväl för år 1917.

Då de skäl, som föranledde, att omförmälda anslag för åren 1915 och 1916 beviljades, alltjämt föreligga, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av 500 kronor till *personligt lönetillägg åt karantänsläkaren vid karantänsanstalten på Känsö Gustaf Ernst Hjortzberg* att utgå, så länge han under år 1917 på grund av Kungl. Maj:ts förordnande uppehåller ifrågavarande karantänsläkarbefattning.

40. Svenska läkarsällskapet, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 3,000: —

41. Resestipendier åt civila läkare.

[56.] *Resestipendier åt civila läkare.* (Ordinarie anslag.)

Å sjätte huvudtiteln finnes uppfört ett *ordinarie* anslag till resestipendier åt civila läkare till belopp av 3,500 kronor. Stipendierna utdelas av Kungl. Maj:t och utgå, det ena med 2,000 kronor och det andra med 1,500 kronor. I enlighet med de grunder, som antyddes i nästlidet års statsverksproposition, hava ändrade bestämmelser i avseende å stipendierna ifråga den 29 oktober 1915 utfärdats, så att dessa

[56.] numera kunna utdelas för resor såväl inom som utom riket. (Sv. förf.-saml. nr 504.)

Genom den under punkt 31 härovan omförmälda kungörelsen den 10 december 1915 har Kungl. Maj:t även angående dessa stipendier förordnat, att med åtgärder för deras utdelning för år 1916 skall tillsvidare anstå. Därest de icke komma att utdelas för år 1916, kommer förenämnda belopp av 3,500 kronor att utgöra behållning å anslaget och skulle vid årets slut överföras till besparingarna. Jag anser emellertid önskligt, att detsamma må få kvarstå å anslaget och överföras såsom tillgång därå till år 1917. Om så sker, kommer nämligen nytt anslag för år 1917 ej att för ändamålet erfordras.

Anslaget bör naturligtvis framdeles åter upptagas med oförminskat belopp.

Jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

dels medgiva, att vad vid utgången av år 1916 må kvarstå oanvänt å det *ordinarie anslaget till resestipendier åt civila läkare* må under år 1917 användas för det ändamål, för vilket anslaget varit avsett,

dels ock, vid bifall härtill, besluta, att ifrågavarande anslag skall ur riksstaten för år 1917 uteslutas.

42. Stipendier för deltagande i medicinska fortsättningskurser.

[57.] *Stipendier för deltagande i medicinska fortsättningskurser.* (Extra anslag.)

Av 1914 års förra riksdag har på extra stat för år 1915 anvisats ett anslag av 4,500 kronor till stipendier för i statens, landstings eller kommuns tjänst anställda läkare för bevistande av medicinska fortsättningskurser i Stockholm, med rätt för Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser angående stipendiernas åtnjutande.

Genom nådigt brev den 28 november 1914 (sv. förf.-saml. nr 515) meddelade Kungl. Maj:t vissa bestämmelser att lända till efterrättelse i avseende å ifrågavarande stipendier.

I skrivelse den 1 oktober 1915 har medicinalstyrelsen gjort framställning om förhöjt anslag för år 1917 för ifrågavarande ändamål och därvid yttrat följande:

»Sedan berörda stipendier kungjorts till ansökning lediga, hava icke mindre än 49 sökande anmält sig till erhållande av desamma; och har medicinalstyrelsen

genom beslut den 18 augsti 1915 tilldelat en var av femton tjänsteläkare ett sti- [57.]
pendium med ett belopp av 300 kronor.

Uti ifrågavarande kurser, vilka pågått under tiden 20 september—9 oktober 1915, hava utom nämnda femton stipendiater deltagit ett stort antal läkare.

Under hänvisning till vad medicinalstyrelsen i sitt utlåtande den 26 november 1913 anfört beträffande nyttan och fördelarna av dessa kurser, får medicinalstyrelsen härmed framhålla, att den erfarenhet, som vunnits rörande intresset för desamma, giver vid handen, att de äro i hög grad av behovet påkallade, samt att det torde vara önskvärt, att så stort antal läkare som möjligt sättes i tillfälle att besöka nämnda kurser.

Då emellertid ovannämnda av Kungl. Maj:t beviljade anslag, fördelat på belopp om 300 kronor — vilket belopp visserligen ej täcker kostnaden för kursernas bevistande, men torde utgöra ett avsevärt bidrag till densammas bestridande — förslår allenast till femton stipendiater, och då det med hänsyn till ovan framhållna omständigheter synes medicinalstyrelsen lämpligt, att ett något större antal stipendier finnes tillgängligt, finner styrelsen för sin del, i huvudsaklig överensstämmelse med vad föreningen för medicinska fortsättningskurser i Stockholm i sin underdåniga framställning den 5 november 1913 anfört, att ett belopp om högst 300 kronor borde tilldelas en var av minst 20 stipendiater, då kurserna, enligt vad hittills varit brukligt, efter två års mellanrum åter komma att anordnas.

På grund av vad sålunda anförts får medicinalstyrelsen — under anhållan att framdeles få inkomma med förslag till ändring i bestämmelserna angående stipendiernas åtnjutande — i underdånighet hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes till 1916 års riksdag avlåta nådig proposition om ett anslag å extra stat för år 1917 å 6,000 kronor att ställas till medicinalstyrelsens förfogande för utdelning, enligt av Kungl. Maj:t fastställda bestämmelser, av stipendier, vart och ett å högst 300 kronor, att tilldelas i statens, landstings eller kommuns tjänst anställda läkare, som önska besöka de i regel vartannat år förekommande medicinska fortsättningskurserna i Stockholm.»

Departementschefen.

Vidkommande till en början de huvudsakliga fördelarna med ifrågavarande fortsättningskurser vill jag från frågans föregående behandling endast i korthet erinra om vikten av att landets läkarkår sättes i tillfälle att uppfriska och vidmakthålla de under studietiden förvärvade kunskaper samt att göra sig praktiskt förtrogna med nya undersöknings- och behandlingsmetoder på den medicinska vetenskapens område. Möjligheten härtill stod förr endast öppen för de svenska läkarna genom att begagna sig av de repetitions- och fortsättningskurser, som finnas anordnade vid åtskilliga utländska universitet — en utväg, som emellertid medförde betydande kostnader för resa, uppehälle och kursavgifter.

Beträffande antalet av ifrågavarande stipendier torde böra erinras därom, att föreningen för medicinska fortsättningskurser i Stockholm redan i sin underdåniga framställning den 5 november 1913 hemställde om ett anslag av 6,000 kronor för 20 stipendier, vartdera å 300 kronor, men

[57.] att Kungl. Maj:t uti statsverkspropositionen till 1914 års förra riksdag, med föranledande av vad medicinalstyrelsen i ärendet då anförde, gjorde framställning om endast ett anslag av 4,500 kronor för 15 stipendier.

Sedan nu medicinalstyrelsen, med frångående av sin förut uttalade mening om antalet stipendier, hemställt om förhöjt anslag, och de faktiska förhållandena otvetydigt givit vid handen, att det nuvarande antalet stipendier är för litet i förhållande till antalet sökande, får jag med anledning av vad sålunda förekommit hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *stipendier för i statens, landstings eller kommuns tjänst anställda läkare för bevistande av medicinska fortsättningskurser i Stockholm* på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag å 6,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser angående stipendiernas åtnjutande.

43. Till gäldande av Sveriges andel i kostnaderna för den internationella hälsovårdsbyrån i Paris, *oförändrat ordinarie anslag, förslagsanslag* ..... kronor 7,000: —

G. Sociala verk och inrättningar.

Riksförsäkringsanstalten.

1. Upprätthållande av riksförsäkringsanstaltens verksamhet m. m.

[58.] *Upprätthållande av riksförsäkringsanstaltens verksamhet m. m.* (Extra anslag.)

Sedan den s. k. ålderdomsförsäkringskommittén den 19 oktober 1915 inkommit med förslag till lag om försäkring för olycksfall i arbete, hava yttranden från vederbörande myndigheter och korporationer infordrats och till stor del redan inkommit.

Det är min avsikt att under riksdagens lopp kunna underställa Kungl. Maj:t förevarande fråga. I samband härmed torde jämväl böra till behandling upptagas frågan om omorganisation av riksförsäkringsanstalten och anstaltens uppförande å ordinarie stat. Emellertid låter sig det för förevarande ändamål erforderliga anslag för närvarande endast för-

slagsvis beräknas. Då under alla förhållanden en stor del av det för år 1917 behövliga anslaget torde böra utgå på extra stat, synes mig lämpligast, att för närvarande hela det belopp, som bör för ändamålet beräknas, upptages å extra stat; och lärer hinder ej möta att vid slutligt förslag i ämnet kunna hemställa om uppförande av lämplig del av det behövliga anslaget på ordinarie stat. Jag tillåter mig redan nu påpeka, att utgifterna under det första organisationsåret givetvis bliva väsentligt högre än den normala årskostnaden. [58.]

Jag hemställer således för närvarande endast, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående *genomförande av försäkring för olycksfall i arbete och administrationen härav*, på extra stat för år 1917 beräkna ett anslag för ändamålet av 700,000 kronor.

2. Ersättning till postsparbanken för dess bestyr för riksförsäkringsanstaltens räkning.

I anledning av Kungl. Maj:ts proposition beslöt 1902 års riksdag, i sammanhang med riksförsäkringsanstaltens inrättande, att från och med år 1903 finge till ersättningar åt postsparbanken för uppbörd av försäkringsavgifter och utbetalning av ersättningsbelopp för riksförsäkringsanstaltens räkning årligen användas förslagsvis 20,000 kronor att utgå från arbetarförsäkringsfondens intressemedel. [59.] *Ersättning till postsparbanken för dess bestyr för riksförsäkringsanstaltens räkning.* (Extra anslag.)

I enlighet med de i nämnda proposition angivna grunder meddelade Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 31 oktober 1902 bestämmelser i anledning av postsparbankens anlitande för uppbörd, förvaltning och utbetalning av medel för riksförsäkringsanstaltens räkning.

Då 1908 års riksdag, på Kungl. Maj:ts framställning, beslöt anordna en särskild för fiskare avsedd försäkring, medgavs tillika, att de ökade kostnader, som kunde uppkomma för postsparbanken för dess bestyr med nämnda försäkring, finge utgå från det av riksdagen från arbetarförsäkringsfondens intressemedel till postsparbanken förslagsvis redan anvisade anslag.

Sedermera har riksdagen till ersättning åt postsparbanken för dess bestyr med uppbörd och utbetalningar för riksförsäkringsanstalten anvisat på extra stat förslagsvis för år 1912 15,500 kronor, för år 1913

[59.] 20,000 kronor, för år 1914 30,000 kronor, för år 1915 31,000 kronor och för år 1916 35,900 kronor.

Genom nådigt brev den 30 juni 1913 fastställde Kungl. Maj:t ändrade grunder för ersättningens utgående till postsparbanken att gälla från och med år 1914, så att densamma numera för handläggning av göromål, tillhörande riksförsäkringsanstalten och fiskarförsäkringen, utgår med 7 öre för varje av postsparbanken förmedlad inbetalning eller utbetalning samt med 0,4 procent å beloppet av institutionernas av banken förvaltade medel vid årets utgång.

I en till mig avgiven promemoria i fråga om beloppet av den ersättning, som för år 1917 antages böra tillgodokomma postsparbanken — förutom för dess bestyr för barnmorskornas pensionsanstalt, för vilket ersättning utgår från ett å tionde huvudtiteln uppfört anslag — för biträde vid handläggning av göromål för riksförsäkringsanstaltens och fiskarförsäkringens räkning, har postsparbanksdirektören anfört följande:

»Antalet av postsparbanken förmedlade inbetalningar och utbetalningar för riksförsäkringsanstaltens och fiskarförsäkringens räkning kunna beräknas under år 1915 uppgå till omkring 54,000 stycken samt beloppet av sistnämnda tvenne institutioners av postsparbanken förvaltade medel vid samma års slut till i runt tal 7,250,000 kronor.

Under antagande att antalet in- och utbetalningar komma att under åren 1916 och 1917 ökas i samma proportion, som ägt rum under åren 1914 och 1915, skulle hela antalet under år 1917 av postsparbanken förmedlade in- och utbetalningar uppgå till cirka 76,000 stycken samt beloppet av de förvaltade medlen vid sistnämnda års slut utgöra i runt tal 8,450,000 kronor.

Enligt de grunder för ersättningens utgående till postsparbanken, som fastställts genom nådigt beslut den 30 juni 1913, torde följaktligen beloppet av denna ersättning böra för år 1917 upptagas till 39,000 kronor.»

Då det för närvarande icke låter sig med full säkerhet bedöma, huruvida behovet av förevarande anslag för år 1917 kommer att påverkas av det ifrågasatta genomförandet av den nya försäkringen för olycksfall i arbete, hemställer jag allenast, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på den proposition, som kan komma att i ämnet avlåtas, på extra stat för år 1917 beräkna ett förslagsanslag av 39,000 kronor att användas till *ersättning åt postsparbanken för dess bestyr med uppbörd och utbetalningar för riksförsäkringsanstalten.*

---

3. Till bestridande av statens bidrag till fiskares försäkring, *oförändrat ordinarie anslag, förslagsanslag* kronor 16,000: —

Socialstyrelsen.

4. Avlönings- och omkostnadsstat för socialstyrelsen.

[60.] *Avlönings- och omkostnadsstat för socialstyrelsen.* (Ordinarie anslag.)

I skrivelse den 4 oktober 1915 har socialstyrelsen avgivit förslag beträffande de anslag till ändamål inom styrelsens förvaltningsområde, som styrelsen ansett böra äskas av 1916 års riksdag.

Till en början föreslår styrelsen ökning av det å ordinarie stat uppförda anslaget till socialstyrelsen.

Genom remiss den 10 november 1915 har Kungl. Maj:t anbefallt löneregleringskommittén att avgiva utlåtande över socialstyrelsens framställning i denna del. Till följd av mängden av de till kommittén remitterade ärenden av brådskande natur har kommittén emellertid ännu icke hunnit avgiva detta utlåtande, men är det, enligt vad jag inhämtat, att snart nog förvänta. Jag torde därför senare under riksdagen få återkomma till denna fråga.

Redan nu vill jag emellertid nämna, att styrelsens förslag innebär *dels* uppförande å ordinarie stat av nedannämnda befattningar med följande avlöningar, nämligen:

en sekreterare å första byrån		kronor	5,800: —
en första aktuarie å fjärde byrån		»	5,800: —
fyra kvinnliga biträden i andra normalgraden		»	6,400: —
» » » » första »		»	4,800: —
dels och höjning av den i ordinarie staten upptagna anslagsposten till amanuenser, sakkunniga, extra biträden, gratifikationer och vikariatsersättningar för beredande av ytterligare medel till arvoden åt amanuenser med	kronor 2,600: —		
samt, i anledning av de föreslagna nya tjänsterna, för beredande av ytterligare medel till vikariatsersättningar med	» 1,170: —	»	3,770: —
eller således sammanlagt		kronor	26,570: —

[60.] Då, såsom nämnts, den närmare utredningen, i vad mån dessa anslagskrav böra tillmötesgås, ännu icke är avslutad, hemställer jag för närvarande allenast, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående ändring i staten för socialstyrelsen, för ändamålet beräkna en höjning från och med år 1917 av det *å ordinarie stat upptagna anslaget till socialstyrelsen*, nu 148,200 kronor, med 26,570 kronor till 174,770 kronor.

5. Anslag för upprätthållande av socialstyrelsens verksamhet.

[61.] *Anslag för upprätthållande av socialstyrelsens verksamhet.* (Extra anslag.)

1915 års riksdag har för upprätthållande av socialstyrelsens verksamhet, utöver anslaget å ordinarie stat, å extra stat för år 1916 anvisat ett belopp av 44,300 kronor.

I förenämnda skrivelse den 4 oktober 1915 har socialstyrelsen anmält, att behov föreligger att jämväl för år 1917 erhålla anslag å extra stat för ifrågavarande ändamål förutom det å ordinarie stat uppförda. Styrelsen har emellertid tillika närmare utvecklat, hurusom, därest styrelsens under nästföregående punkt omförmälda förslag beträffande höjning av det ordinarie anslaget vinner bifall, å extra stat för år 1917 skulle erfordras allenast 36,300 kronor, alltså 8,000 kronor mindre än för år 1916.

Av enahanda skäl, som under nästföregående punkt anförts ifråga om där omförmält anslag, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående ändring i staten för socialstyrelsen, tills vidare beräkna ett anslag på extra stat för år 1917 *för upprätthållande av socialstyrelsens verksamhet* av 36,300 kronor.

6. Medling i arbetstvister.

[62.] *Medling i arbetstvister.* (Extra anslag.)

För varje år från och med år 1907 har av riksdagen på extra stat anvisats ett förslagsanslag att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande och användas till ersättning åt förlikningsmän för medling i arbets-

tvister. För åren 1907 och 1908 var detta anslag bestämt till 20,000 kronor årligen, men därefter har detsamma utgjort 25,000 kronor om året. [62.]

I sin skrivelse den 4 oktober 1915 har socialstyrelsen anfört, att sistnämnda belopp torde vara tillräckligt jämväl för år 1917, därest förlikningsmannainstitutionen bibehålles vid sin nuvarande organisation. Med avseende härå erinrar styrelsen emellertid, att Kungl. Maj:t den 18 juni 1915 uppdragit åt styrelsen att verkställa undersökning, huruvida och i vad mån åtgärder, särskilt på lagstiftningens väg, kunde åstadkommas för att mildra verkningarna av arbetstvister mellan arbetsgivare och arbetare, ävensom att skyndsamt inkomma med yttrande angående resultatet av den sålunda anbefallda undersökningen. Styrelsen hade i anledning härav omedelbart anordnat erforderliga utredningar, men vore det för närvarande icke möjligt förutse, till vilka åtgärder desamma kunna giva anledning. I avvaktan på frågans vidare utveckling syntes sålunda böra för ändamålet beräknas samma belopp som under senaste åren eller 25,000 kronor.

Departementschefen.

Måhända kan under riksdagens lopp hinnas för Kungl. Maj:t framläggas förslag till ny lagstiftning i ovan angivet syfte. Med största sannolikhet skulle de nuvarande formerna för medling i arbetstvister komma att påverkas av en sådan lagstiftning. Till följd härav låter sig storleken av det för nu förevarande ändamål erforderliga anslag för närvarande ej med säkerhet bedöma. Jag hemställer sålunda nu endast, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

> att i avbidan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående ny lagstiftning om medling i arbetstvister, på extra stat för år 1917 beräkna ett förslagsanslag av 25,000 kronor att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande och användas till *ersättning åt förlikningsmän för medling i arbetstvister.*

7. Understödjande av den offentliga arbetsförmedlingen.

Till befrämjande och organiserande av den offentliga arbetsförmedlingen i riket har riksdagen anvisat förslagsanslag till belopp av, för vart och ett av åren 1907—1910 15,000 kronor, för vart och ett av åren 1911—1913 40,000 kronor, för 1914 55,000 kronor samt för vart och ett av åren 1915 och 1916 65,000 kronor. [63.]

Understödjande av den offentliga arbetsförmedlingen. (Extra anslag.)

[63.] Den 3 december 1915 har Kungl. Maj:t anbefallt socialstyrelsen att inkomma med yttrande, bland annat, beträffande erfarenheterna av statens medverkan i avseende å den offentliga arbetsförmedlingens utveckling samt rörande frågan, huruvida någon omläggning eller jämkning härutinnan kan anses önskvärd och lämplig.

Måhända bliver jag i tillfälle att under riksdagens lopp underställa Kungl. Maj:t förevarande fråga. Till följd härav låter sig storleken av det för ändamålet erforderliga anslag för närvarande ej med säkerhet bedöma. Jag hemställer sålunda nu endast, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående *befrämjande och organiserande av den offentliga arbetsförmedlingen i riket*, på extra stat för år 1917 för ändamålet beräkna ett förslagsanslag av 70,000 kronor.

8. Underlättande av medellösa arbetssökandes resor.

[64.] *Medellösa arbetssökandes resor.* (Extra anslag.)

För vartdera av åren 1913, 1914 och 1915 har riksdagen på förslag av Kungl. Maj:t å extra stat anvisat ett förslagsanslag av högst 10,000 kronor att ställas till förfogande av Sveriges offentliga arbetsförmedling till täckande av viss del av de utgifter, arbetsförmedlingen nödgats vidkännas för förskottering av resekostnader för medellösa arbetssökande, som av arbetsförmedlingsanstalt anvisats plats å annan ort.

Till följd därav att understöd från ifrågavarande anslag endast lämnades till täckande av hälften utav den förlust, som anstalt åsamkats vid förskottering av arbetssökandes resekostnader, beviljade anstalterna endast i ringa omfattning förskott. Härtill torde hava bidragit de jämväl i övrigt tämligen stränga villkor, som av försiktighetsskäl stadgats för understödets åtnjutande. Då detta system sålunda visat sig föga effektivt och i varje fall icke kunde anses motsvara det under föreliggande förhållanden stegrade behovet av bistånd i nu förevarande avseende från statens sida, anvisade 1914 års senare riksdag på Kungl. Maj:ts framställning på extra stat för år 1915 ett förslagsanslag av 20,000 kronor att i huvudsaklig överensstämmelse med de i statsrådsprotokollet över civilärenden den 17 september 1914 angivna grunder utgå som bidrag till resekostnader för medellösa arbetssökande, som av arbetsförmedlingsanstalt anvisats arbete å annan ort, med rätt för

Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel redan under år 1914 utanordna erforderliga belopp. Denna anordning avsåg tiden den 1 oktober 1914—den 31 maj 1915, under vilken tid statsbidrag från förstnämnda anslag icke var avsett att utgå. Närmare föreskrifter angående användningen av anslaget å 20,000 kronor meddelades genom kungörelse den 28 september 1914. [64.]

I proposition den 20 april 1915, nr 161, föreslog Kungl. Maj:t 1915 års riksdag medgiva, att ovanberörda på extra stat för år 1915 anvisade förslagsanslag av högst 10,000 kronor för täckande av förluster å förskotteringar av resekostnader finge i huvudsaklig överensstämmelse med de i statsrådsprotokollet för sistnämnda dag angivna grunder under år 1916 utgå såsom bidrag till resekostnader för medellösa arbetssökande, som av arbetsförmedlingsanstalt anvisats arbete å annan ort, än där de vistas. Detta förslag innebar, att det för år 1915 anvisade anslaget å 10,000 kronor, vilket, i enlighet med vad jag ovan anfört, beräknades icke till någon del skola komma att tagas i anspråk under samma år, i stället skulle utgå under år 1916 under enahanda villkor, som bestämts beträffande ovannämnda anslag å 20,000 kronor. Något särskilt anslag erfordrades sålunda icke för år 1916.

Kungl. Maj:ts framställning blev av riksdagen bifallen.

Närmare föreskrifter att lända till efterrättelse med avseende å resekostnader av ifrågavarande beskaffenhet under tiden från och med den 1 juni 1915 intill utgången av år 1916 hava därefter meddelats genom kungörelse den 18 juni 1915 (sv. förf.-saml. nr 294).

Anslag för år 1917.

I sin skrivelse den 4 oktober 1915 har socialstyrelsen beträffande nu förevarande anslag anfört:

»Det system för underlättande av medellösa arbetssökandes resor, som i anledning av krisläget provisoriskt anordnades genom nådiga kungörelsen den 28 september 1914 och vilket jämlikt Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut skall fortsätta jämväl under år 1916, synes numera hava kommit i mera allmän tillämpning. Då emellertid styrelsen funnit önskvärt att kunna till en något senare tidpunkt framskjuta infordrandet av uppgifter härom från de olika arbetsförmedlingsanstalterna, anhåller styrelsen att framdeles få redogöra för resultaten av sina utredningar samt framlägga närmare förslag i ämnet. Vare sig det nyssberörda systemet skulle komma att fortfarande användas eller en återgång befinnes böra ske till det före krisen tillämpade, synes det vara tillräckligt att för år 1917 beräkna samma belopp som för år 1915 eller 10,000 kronor att utgå såsom förslagsanslag.»

I enlighet härmed hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

[64.] att i avbidan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående *underlättande av medellösa arbetssökandes resor för tillträdande av plats, som av arbetsförmedlingsanstalt anvisats å annan ort*, för ändamålet beräkna ett förslagsanslag på extra stat för år 1917 av 10,000 kronor.

9. Det mellanfolkliga arbetsamtet i Basel.

[65.] *Det mellanfolkliga arbetsamtet i Basel.* (Extra anslag.) För vart och ett av åren 1906—1916 har riksdagen såsom bidrag till det mellanfolkliga arbetsamtet i Basel beviljat ett anslag av 750 kronor. I sin skrivelse den 4 oktober 1915 har socialstyrelsen hemställt om utverkande av anslag för ifrågavarande ändamål jämväl för år 1917.

Ifrågavarande institution, vilken åtnjuter understöd från åtskilliga främmande stater, har även under den rådande krisen fyllt sin uppgift att förmedla kännedomen om olika länders sociala förhållanden. Institutionen synes för sin verksamhet alltjämt vara förtjänt av understöd jämväl från svenska statens sida, och jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att såsom *bidrag till det mellanfolkliga arbetsamtet i Basel* på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 750 kronor.

Arbetarskydd.

10. Yrkesinspektionen.

[66.] *Anslag till yrkesinspektionen.* (Ordinarie anslag.) 1914 års förra riksdag beslöt på Kungl. Maj:ts förslag vissa ändringar i yrkesinspektionens stat och höjde i samband därmed det ordinarie anslaget till yrkesinspektionen med 4,480 kronor till 81,680 kronor.

Vidare anvisades för upprätthållande av yrkesinspektionens verksamhet, utöver anslaget å ordinarie stat, å extra stat för år 1915 ett belopp av 88,000 kronor.

Bägge de ifrågavarande anslagen äro av riksdagen bestämda att för år 1916 utgå med oförändrade belopp.

I skrivelse den 4 oktober 1915 har socialstyrelsen gjort framställning om anslag för yrkesinspektionens behov för år 1917; och torde jag i förevarande punkt i ett sammanhang få redogöra för styrelsens äskanden i fråga om såväl det ordinarie som det extra anslaget.

Styrelsen anför inledningsvis följande: [66.]

Den kvinnliga inspektionsverksamheten och specialinspektörer.

»I sin underdåniga framställning beträffande yrkesinspektionens stat för år 1916 framhöll styrelsen, bland annat, med erinran om vad styrelsen redan anfört därom i avseende å staten för år 1915, behovet av ökade kvinnliga arbetskrafter inom yrkesinspektionen samt av ett anslag å 3,000 kronor till gottgörelse åt specialsakkunniga inspektörer, men fann sig styrelsen, väsentligen med hänsyn till den anbefallda stränga begränsningen av statens utgifter, ej böra för det dåvarande påkalla några anslagsäskanden för tillgodoseende av nämnda behov. Ehuru dessa behov, såsom av erfarenheten ytterligare bekräftats, fortfarande göra sig gällande, har styrelsen, då samma sparsamhet med statens medel jämväl för år 1917 måste iakttagas, ansett sig ej heller nu kunna hos Kungl. Maj:t hemställa om åtgärd för behovens tillgodoseende.»

Ordinarie anslaget.

Anslaget till kontorskostnader och vikariatsersättningar m. m.

Socialstyrelsen har vidare hemställt, att det ordinarie anslaget för yrkesinspektionen måtte för år 1917 höjas med 1,000 kronor eller från nuvarande 81,680 kronor till 82,680 kronor.

I det ordinarie anslaget innefattas för närvarande — förutom anslag till avlöning av yrkesinspektionens personal — ett anslag av 21,280 kronor till yrkesinspektörernas och yrkesinspektrisens kontorskostnader samt vikariatsersättningar m. m.

Nämnda anslag å 21,280 kronor har av Kungl. Maj:t den 31 december 1914 fördelats på följande sätt:

till vikariatsersättningar samt expensarvode till yrkesinspektören i första distriktet	kronor	800: —
till register, kontorsböcker och andra trycksaker	»	3,000: —
till hyra för expeditionslokaler	»	5,445: —
samt till belysning, uppvärmning, städning, skrivbiträde, telefon och allmänna expenser	»	12,035: —
	Summa kronor	21,280: —

Socialstyrelsen yttrar beträffande det ordinarie anslaget följande:

»På framställningar av styrelsen har Kungl. Maj:t till anskaffande av kontorsmateriel och kontorsinventarier för yrkesinspektörsexpeditionerna ställt till styrelsens förfogande dels den 6 december 1912 ett belopp av högst 17,900 kronor och dels den 13 november 1914 ett belopp av högst 1,000 kronor. Sistberörda belopp är nu i det närmaste förbrukat, oaktat de från yrkesinspektörernas sida framställda anspråk endast delvis vunnit tillmötesgående.

Såsom i den senare av omförmälda framställningar påpekats, måste tydligtvis ifrågavarande materiel och inventarier tid efter annan kompletteras och förnyas. Då man ej skäligen kan begära, att yrkesinspektörerna skola bestrida därav föranledda kostnader med sina expensmedel, som äro avsedda till skrivmateriel, litteratur och dylikt, torde det vara oundgängligen påkallat, att särskilda medel anvisas härtill. Med hänsyn till att dessa kostnader otvivelaktigt lära permanent återkomma, synes det vara riktigast och lämpligast att för dem i yrkes-

[66.] inspektionens stat beräknas ett särskilt belopp å anslaget till yrkesinspektörernas och yrkesinspektrisens kontorskostnader samt vikariatsersättningar m. m. Beträffande storleken av detta belopp torde det, då yrkesinspektionens fast avlönade personal uppgår till 41 personer och den hittills anskaffade uppsättningen av kontorsmateriel och kontorsinventarier dels varit ganska knapphändig och dels, då däri ingår åtskilliga föremål, anskaffade under yrkesinspektionens tidigare skede, kan förväntas snart börja bliva till vissa delar försliten, ej gärna kunna sättas lägre än till 1,000 kronor».

Extra anslaget. Ortstillägg till en underinspektör.

Det på extra stat anvisade anslaget för upprätthållande av yrkesinspektionens verksamhet 88,000 kronor är beräknat till, bland annat, arvoden åt 18 underinspektörer, av vilka tre i Stockholm stationerade skola äga tillgodonjuta en var ett ortstillägg med 300 kronor.

Beträffande detta anslag anför socialstyrelsen:

»Vid yrkesinspektionens upprättande i sin nuvarande organisation vid ingången av år 1913 fördelades underinspektörerna på sådant sätt, att, bland annat, 1:sta och 2:dra yrkesinspektionsdistrikten, båda med stationsort i Stockholm, tilldelades en, respektive två underinspektörer, under det till 4:de distriktet, med stationsort i Jönköping, förlades tre underinspektörer. Under den därefter förflutna tiden har det visat sig, att den underinspektör åliggande tillsynen måste anses hava blivit avsevärt bättre tillgodosedd med arbetskrafter i 4:de än i 1:sta och 2:dra distriktet. Under det senast förflutna året har för övrigt nämnda ojämnhet ytterligare skärpts genom en underinspektörs inkallelse till fortvarande militärtjänst. Med hänsyn härtill har det synts påkallat att överflytta en underinspektör från 4:de distriktet till tjänstgöring inom 1:sta och 2:dra distrikten. Då de tre förut i Stockholm stationerade underinspektörerna äro tillerkända ett ortstillägg av 300 kronor vardera, torde emellertid en sådan överflyttning kräva beviljandet av ännu ett dylikt tillägg.»

Socialstyrelsen har sålunda hemställt om en höjning med 300 kronor för år 1917 av det extra anslaget för upprätthållande av yrkesinspektionens verksamhet, varefter detta anslag skulle komma att uppgå till 88,300 kronor.

Viss ändring i avlöningsvillkoren för yrkesinspektionens befattningshavare.

Vid fastställande av avlönings- och omkostnadsstat för yrkesinspektionen godkände 1912 års riksdag vissa villkor och bestämmelser för åtnjutande av de i avlöningsstaten upptagna avlöningsförmåner, däribland att befattningshavare, där så utan hinder för göromålens behöriga gång kunde ske, årligen under fjorton dagar skulle äga vistas utom det tjänstgöringsområde, för vilket han vore anställd, dock att anmälan därom på förhand borde göras hos yrkesinspektionens chefsmyndighet.

Sedermera har kungörelse i ämnet utfärdats den 18 oktober 1912 (sv. förf.-saml. nr 237).

I sin skrivelse har socialstyrelsen uti nu ifrågavarande hänseende anfört följande:

»I en till styrelsen den 6 juli 1915 inkommen skrivelse hava samtliga yrkesinspektörer jämte yrkesinspektrisen hemställt, att styrelsen ville taga i övervägande i vilken mån semesterledighet, i likhet med vad fallet i regel torde vara för statens tjänstemän, kunde beredas befattningshavarna inom yrkesinspektionen. [66.]

För närvarande äga yrkesinspektörerna och yrkesinspektrisen enligt de av Kungl. Maj:t den 18 oktober 1912 utfärdade villkor och bestämmelser för åtnjutande av de från och med 1913 års början fastställda avlöningsförmåner för yrkesinspektörerna att, där så utan hinder för göromålens behöriga gång kan ske, årligen under fjorton dagar vistas utom de tjänstgöringsområden, för vilka de äro anställda, börande dock anmälan därom på förhand göras hos yrkesinspektionens chefsmyndighet. Genom nådigt brev den 18 oktober 1912 angående fastställande av stat för yrkesinspektionen, i vilket brev bland annat föreskrives, att för yrkesinspektörsassistenterna i tillämpliga delar skola gälla samma avlöningsvillkor som för yrkesinspektörerna, hava jämväl nämnda assistenter tillerkänts rätt att årligen under fjorton dagar vistas utom sina distrikt. Slutligen har styrelsen på grund av Kungl. Maj:ts den 4 juni 1913 meddelade bemyndigande att fastställa avlöningsvillkor för underinspektörerna utsträckt nu ifrågavarande förmån att gälla även för sistnämnda befattningshavare med det villkor likväl, att vederbörande yrkesinspektör skall lämna sitt godkännande med hänsyn till valet av tid för ledigheten. Nu berörda rätt till vistelse utom distriktet överensstämmer för övrigt med vad som gällde för yrkesinspektörerna före yrkesinspektionens omorganisation ävensom med yrkesfarekommitténs förslag i ämnet.

Anledningen till att man ej tillerkänt yrkesinspektionens ovannämnda befattningshavare rätt till semester i vanlig ordning torde vara att söka däri, att man ansett deras verksamhet vara av den omväxlande natur och därjämte erbjuda sådana tillfällen till rekreation, att de icke i samma mån som andra tjänstemän med mera enformigt, stillasittande byråarbete vore i behov av ledighet. Styrelsen vill ej förneka, att ett dylikt betraktelsesätt kan äga visst fog för sig, men anser sig å andra sidan böra påpeka, att jämväl yrkesinspektionens befattningshavare, synnerligast assistenterna, hava åtskilligt byråarbete samt att inspektionsverksamheten med dess i många fall ansträngande och jäktande arbete ofta nog torde vara ganska uppslitande. Därjämte må med hänsyn till merberörda rätt till fjorton dagars vistelse utom distriktet framhållas, att densamma är alltför kort för att medgiva genomgående av bad- eller brunnskurer samt att den ej kan anses medföra samma välgörande verkan som en verklig semester, varunder tjänstemannen känner sig helt befriad från ansvaret för tjänstens uppehållande.

Ehuru styrelsen sålunda finner beaktansvärda skäl kunna anföras för förevarande framställning, har styrelsen likväl med hänsyn till den anbefallda begränsningen av statsutgifterna icke ansett sig för närvarande böra påkalla genomförande av den begärda semesteranordningen, som, särskilt i betraktande av att erforderliga vikarier ej finnas att tillgå inom yrkesinspektionen, onekligen skulle medföra avsevärd kostnad för statsverket. Däremot vill det synas styrelsen, som om man utan större olägenhet kunde gå framställningen till mötes på sådant sätt, att tiden för vistelsen utom distriktet utsträcktes från fjorton dagar till tre veckor.»

Styrelsen har sålunda hemställt dels om sådan ändring i nådiga kungörelsen den 18 oktober 1912 angående villkor och bestämmelser för åtnjutande av de från och med 1913 års början fastställda avlö-

[66.] ningsförmåner för yrkesinspektörerna, att den däri ordinarie befattningshavare inom yrkesinspektionen medgivna rätt att årligen under fjorton dagar vistas utom det tjänstgöringsområde, för vilket han är anställd, utsträckes till att omfatta en tid av tre veckor, och dels om nådig förklaring, att den sålunda ändrade bestämmelsen jämväl skall gälla för yrkesinspektörsassistenterna.

Departementschefen. Vad socialstyrelsen anfört beträffande behovet av ökade kvinnliga arbetskrafter inom yrkesinspektionen samt av vissa specialinspektörer synes mig icke för närvarande påkalla något yttrande från min sida.

Anslaget till yrkesinspektörernas och yrkesinspektrisens kontorskostnader samt vikariatsersättningar m. m. är, enligt vad den ovan intagna redogörelsen för anslagets fördelning utvisar, icke avsett för täckande av kostnader för inköp av kontorsmateriel och kontorsinventarier. Särskilda medel för sådant ändamål hava ock vid föregående tillfällen anvisats av Kungl. Maj:t. Då kostnaderna ifråga, på sätt socialstyrelsen anfört, otvivelaktigt lära permanent återkomma, finner jag styrelsens yrkande om beräknande för ändamålet av ett belopp å sistnämnda anslag vara befogat. Mot storleken av det utav styrelsen i sådant avseende föreslagna belopp, 1,000 kronor, har jag intet att erinra.

Det av styrelsen föreslagna ortstillägget till ytterligare en underinspektör äger direkt samband med vad styrelsen anfört om behovet att överflytta en underinspektör från fjärde distriktet med stationsort i Jönköping till tjänstgöring inom första och andra distrikten med stationsort i Stockholm. I avseende härå må framhållas, att av från socialstyrelsen meddelade uppgifter inhämtas, att ifrågavarande arbetskrafter särskilt i andra distriktet visat sig alldeles otillräckliga. Vid inspektioner å vederbörande distrikts expeditioner har framgått, att i fjärde distriktet redan nära nog samtliga arbetsställen, vilka falla under underinspektörs tillsyn, blivit inspekterade, därav en del upprepade gånger, under det stora delar av andra distriktet ännu ej hunnit att besökas. I fjärde distriktet voro sålunda vid 1914 års utgång inspekterade inom jordbruket 1,744, inom hantverket 443 och inom övrig verksamhet 619 eller tillhopa 2,006 arbetsställen, vilket antal torde väsentligen motsvara antalet inom distriktet befintliga, underinspektörs tillsyn underkastade arbetsställen. Inom andra distriktet åter hade vid samma tid inspekterats inom jordbruket 1,224, inom hantverket 314 och inom övrig verksamhet 323 eller tillhopa 1,861 arbetsställen. I detta distrikt torde återstå ett i det närmaste lika stort antal icke inspekterade arbetsställen; antalet här ifrågavarande arbetsställen inom distriktet lär nämligen kunna beräknas

uppgå till omkring 3,500. Vid sådant förhållande synes den av styrelsen föreslagna förflyttningen vara av behovet påkallad; och tillstyrker jag i följd härav vad styrelsen i fråga om förutnämnda ortstillägg föreslagit. [66.]

Någon rätt till semester finnes ej tillerkänd yrkesinspektionens befattningshavare, och socialstyrelsen har ej heller för närvarande gjort framställning om sådan rätt. Jag behöver därför ej närmare ingå på denna fråga, men jag vill dock ej underlåta att framhålla, att en förändring i den av styrelsen antydda riktningen säkerligen skulle draga med sig konsekvenser för andra befattningshavare, t. ex. fartygsinspektörer och folkskoleinspektörer, vilkas lönevillkor reglerats så nyligen som vid 1914 års senare riksdag, och således medföra icke obetydliga kostnader och svårigheter med anskaffning av vikarier. Vad däremot beträffar det nu föreliggande förslaget att bereda yrkesinspektörerna tillfälle att, i fall av behov, under en något längre tid bereda sig rekreation, har jag intet att erinra mot socialstyrelsens framställning om att den dem tillkommande rätten att årligen vistas utom tjänstgöringsdistriktet måtte utsträckas till att omfatta en tid av tre veckor, under förutsättning att genom en sådan anordning någon som helst ökad kostnad ej uppkommer för statsverket.

På grund av vad jag sålunda anfört, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

dels medgiva, att det i ordinarie staten för yrkesinspektionen uppförda anslaget till yrkesinspektörernas och yrkesinspektrisens kontorskostnader samt vikariatsersättningar m. m. må från och med år 1917 upptagas till ett förhöjt belopp av 22,280 kronor;

dels från och med samma år godkänna sådan ändring i de av riksdagen antagna villkor och bestämmelser för åtnjutande av de i avlöningsstaten för yrkesinspektionen upptagna avlöningsförmåner, att innehavare av ordinarie befattning inom yrkesinspektionen må, där så utan hinder för göromålens behöriga gång och utan kostnad för statsverket kan ske, årligen under tre veckor vistas utom det tjänstgöringsområde, för vilket han är anställd, dock att anmälan därom på förhand bör göras hos yrkesinspektionens chefsmyndighet;

dels och, under förutsättning av bifall till vad som föreslagits beträffande ovan angivna anslag, från och

[66.] med år 1917 höja *det ordinarie anslaget till yrkesinspektionen* med 1,000 kronor till 82,680 kronor.

11. Anslag till upprätthållande av yrkesinspektionens verksamhet.

[67.] *Anslag till upprätthållande av yrkesinspektionens verksamhet.* (Extra anslag.)

Under åberopande av vad jag under nästföregående punkt anfört, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att *för upprätthållande av yrkesinspektionens verksamhet*, utöver anslaget å ordinarie stat, å extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 88,300 kronor.

12. Bidrag till föreningen för arbetarskydd i Stockholm.

[68.] *Bidrag till föreningen för arbetarskydd i Stockholm.* (Extra anslag.)

I en till Kungl. Maj:t ställd skrift har föreningen för arbetarskydd i Stockholm gjort framställning om statsbidrag för år 1917.

Beträffande föreningens ändamål må först nämnas, att föreningen, som stiftades år 1905, enligt stadgarna har till uppgift att till förekommande av olycksfall i arbete och till förebyggande av förhållanden, som kunna menligt inverka på arbetarnas liv och hälsa, söka medelst samlande av modeller, ritningar och beskrivningar å skyddsanordningar mot olycksfall och ohälsa i arbete, anordnande av utställningar av dylika föremål ävensom genom tillhandahållande åt allmänheten av litteratur och hållande av föredrag i ämnet m. m. väcka och underhålla intresset för åstadkommande och begagnande av lämpliga skyddsanordningar i berörda syfte.

För ändamålet har föreningen i Stockholm anordnat en för allmänheten avgiftsfritt tillgänglig ständig utställning av skyddsanordningar mot olycksfall i arbete. Denna utställning, som förut varit förlagd i huset nr 23 vid Birgerjarlsgatan, har, enligt vad föreningen nu meddelar, i början av år 1915 flyttats till en i huset nr 32 vid nämnda gata belägen lokal, ur utställningssynpunkt erbjudande flera förmåner framför den äldre.

Föreningen har åtnjutit statsunderstöd alltsedan sin tillkomst. På därom gjord framställning beviljade Kungl. Maj:t nämligen enligt beslut den 16 november 1906 föreningen för samma år ett belopp av 2,000 kronor till bestridande av hyresavgiften för den av föreningen förhyrda lokalen till förberörda utställning.

Från och med år 1907 har riksdagen, enligt framställning av Kungl. Maj:t, på extra stat anvisat anslag såsom bidrag till bestridande

av kostnaderna för den av föreningen anordnade permanenta utställningen av skyddsanordningar mot olycksfall och ohälsa i arbetet. Detta anslag har senast för vart och ett av åren 1912—1916 utgått med ett belopp av 4,000 kronor. [68.]

Föreningens framställning om anslag för år 1917.

I förenämnda skrift har föreningen anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes hos riksdagen göra framställning om ett anslag till föreningen för år 1917 av 4,000 kronor, och har föreningen beträffande sin verksamhet anfört, bland annat, följande.

Efter förflyttningen hade föreningens utställning, för att bliva mer tillgänglig för allmänheten, hållits avgiftsfritt öppen varje söckendag klockan 12—1 e. m. samt därjämte lördagar klockan 5—8 e. m. och söndagar klockan 1—3 e. m. Den hygieniska avdelningen å utställningen hade utvidgats, varjämte material, belysande risken vid lastnings- och lossningsarbete ombord å fartyg, insamlats och utställts. Föreningen hade påbörjat ordnandet av ett mindre bibliotek med litteratur rörande arbetarskyddslagstiftning, skyddsanordningar, yrkesfara och andra med arbetarskyddet närbesläktade sociala ämnen.

Av skriften bifogat exemplar av förvaltningsutskottets inom styrelsen för föreningen berättelse för år 1914 inhämtas huvudsakligen följande:

Föreningens verksamhet har fortgått på den från föreningens stiftande inslagna vägen att söka väcka och vidmakthålla intresset för arbetarskyddet genom utställning av detsamma berörande föremål, genom föredrag och bidrag för uppehållande av tidskriften »Arbetarskyddet».

Sålunda har vid föreningens årsmöte den 9 maj 1914 avdelningschefen i Norges riksforsikringsanstalt kaptenen Sverre Gregersen hållit ett av grafiska och andra tabeller rikt belyst föredag om den ekonomiska betydelsen av skyddsanordningar i försäkringspliktiga företag, vilket föredrag finnes i sammandrag återgivet i »Arbetarskyddet» för 1914, häftena 6 och 7.

Samma tidskrift utgör allt fortfarande föreningens organ, och har dess avdelning för arbetarskydd även under sistnämnda år redigerats av föreningens sekreterare.

De av föreningen tidigare uppgjorda skyltarna med korta anvisningar till skydd mot yrkesfara hava under året kompletterats med ytterligare två. Föreningens arbete på denna gren av dess verksamhet har krönts med framgång, och visar efterfrågan å dessa skyltar ett alltjämt stegrat intresse för desamma.

Föreningen har fortsatt med ett utbyte av trycksaker med en del motsvarande institutioner i andra länder.

Föreningens sekreterare har under året i Malmö och vid tegelmästarskolan i Svedala hållit föredrag om arbetarskydd i allmänhet och med särskild hänsyn till tegelbruksdriften.

Utställningen har riktats med en del bidrag.

[68.] Förfrågningar rörande olika skyddsanordningar, lämpliga koklådor m. m. hava i stort antal inkommit, visande att allmänheten allt mera lärt att uppskatta föreningens verksamhet och de råd, som därifrån kunna lämnas.

Föreningen har för år 1914 åtnjutit ett bidrag från Stockholms stadsfullmäktige av 1,000 kronor.

Vid 1914 års slut räknade föreningen 107 stiftande och 129 årligen betalande medlemmar.

Föreningens inkomster och utgifter under år 1914 hava varit:

Inkomster:

Saldo från år 1913:				
Kontant i kassan	kronor	393: 39		
Innestående å sparkasseräkning	»	767: 69		
			kronor	1,161: 08
Avgifter av 129 årligen betalande medlemmar			»	1,300: —
Avgifter av 5 stiftande medlemmar			»	500: —
Statsbidrag för år 1914			»	4,000: —
Stockholms stads bidrag för år 1914			»	1,000: —
Hyra av Nationalföreningen mot tuberkulos			»	600: —
Ersättning för städning av d:o			»	60: —
Nettobehållning av försålda skyltar			»	182: 55
Räntor för år 1914			»	176: 21
Diverse inkomster			»	1: 65
			Summa kronor	8,981: 49

Utgifter:

Lokalhyra			kronor	3,600: —
Städning och rengöring			»	304: 34
Belysning			»	45: 30
Kol			»	162: 25
Elektrisk kraft			»	12: 55
Maskinistens avlöning			»	769: 35
Försäkringsavgifter			»	87: 98
Tryckningskostnader			»	115: 75
Postporto			»	175: 01
Sekreterarens arvode			»	900: —
Skrivbiträde			»	113: —
Prenumerationsavgifter till »Arbetarskyddet»			»	916: —
Bidrag till »Arbetarskyddet»			»	165: 83
Diverse utgifter			»	660: 84
Saldo till 1915:				
Kontant i kassan	kronor	230: 60		
Innestående å sparkasseräkning	»	722: 69		
			»	953: 29
			Summa kronor	8,981: 49

Föreningen har slutligen meddelat, att föreningens verksamhet är avsedd att under år 1917 fortgå efter i huvudsak samma grunder som förut.

Till följd av nådig remiss har socialstyrelsen den 26 oktober 1915 [68.]
avgivit utlåtande i ärendet och därvid, med hänsyn därtill att Utlåtande av socialstyrelsen.
föreningen fortfarande måste anses fullgöra en betydelsefull uppgift för arbetarskyddslagstiftningens tillämpning, förordat bifall till framställningen.

Av vad ovan anförts såväl beträffande föreningens för arbetarskydd Departementschefen.
ändamål och dess åtgärder till förverkligandet därav som i fråga om föreningens ekonomiska ställning torde framgå, att föreningen fortfarande både förtjänar och är i behov av att komma i åtnjutande av statsunderstöd med nu utgående belopp.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att såsom *bidrag till bestridande av kostnaderna under år 1917 för den av föreningen för arbetarskydd i Stockholm anordnade permanenta utställningen av skyddsanordningar mot olycksfall och ohälsa i arbetet* på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 4,000 kronor.

Socialförsäkring.

13. Sjukkasseväsendets befrämjande.

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har 1915 *Sjukkasseväsendets befrämjande.* (Ordinarie anslag.)
års riksdag från och med år 1916 höjt det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till sjukkasseväsendets befrämjande med 143,200 kronor eller från 1,256,800 kronor till 1,400,000 kronor.

Beträffande nu förevarande anslag anför socialstyrelsen i sin skrivelse den 4 oktober 1915 följande:

»Såvitt nu kan beräknas, kommer socialstyrelsen under år 1915 att till sådana sjukkassor, vilka äro registrerade enligt lagen om sjukkassor den 4 juli 1910, utbetala sammanlagt cirka 1,375,000 kronor. Härtill bör emellertid läggas det belopp, som av Kungl. Maj:ts befallningshavande i länen under året utbetalas till kassor, registrerade enligt lagen om sjukkassor den 30 oktober 1891 och som torde kunna beräknas till ungefär 150,000 kronor. Sammanlagda statsutgifterna för år 1915, vilka falla på det här ifrågavarande anslaget, skulle sålunda kunna uppskattas till ungefär 1,525,000 kronor, vilket belopp måhända till och med bör betraktas såsom en minimisiffra. Vid sådant förhållande skulle det till synes vara påkallat att föreslå en höjning av anslaget ifråga för år 1917. Med avseende härå må emellertid framhållas, att i ovannämnda summa, 1,375,000 kronor, jämväl ingår ett icke oväsentligt belopp, som av styrelsen jämlikt nådigt brev den 6 juni

1914 utanordnats till vissa sjukkassor såsom tillägg till dem förut tilldelade statsbidrag för åren 1911 och 1912, ävensom att allt statsbidrag till de sjukkassor — sannolikt uppgående till åtskilliga hundratal —, vilka av olika anledningar antingen icke kunna bliva registrerade enligt 1910 års lag eller ock underlåta att söka dylik registrering, bortfaller från och med år 1916.»

Av nu nämnda orsaker har socialstyrelsen ansett sig icke böra föreslå någon höjning av anslaget till sjukkasseväsendets befrämjande för år 1917.

Med hänsyn till vad socialstyrelsen anfört torde *det ordinarie förslagsanslaget* till sjukkasseväsendets befrämjande böra upptagas med *oförändrat belopp* kronor 1,400,000.

14. Anslag till sjukkassor, som meddela moderskapsunderstöd.

[69.] *Anslag till sjukkassor, som meddela moderskapsunderstöd.* (Extra anslag.)

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom framställda förslag har riksdagen för vartdera av åren 1913 och 1914 för understödjande av sjukkassor, som meddela moderskapsunderstöd, på extra stat anvisat ett förslagsanslag av 25,000 kronor att fördelas i enlighet med de grunder och på de villkor, som av Kungl. Maj:t bestämdes. För vartdera av åren 1915 och 1916 har för ändamålet anvisats ett förslagsanslag av 50,000 kronor.

Genom nådig kungörelse den 30 juni 1913 (sv. förf.-saml. nr 136) hava fastställts villkoren för statsbidrag till sjukkassor, som meddela moderskapshjälp. Dessa villkor lända till efterrättelse tillsvidare, så länge anslag för ifrågavarande ändamål fortfarande utgår.

I skrivelse den 4 oktober 1915 har socialstyrelsen, då någon anledning att påkalla ändring av nuvarande anslagsbelopp icke synes föreligga, hemställt, att för ändamålet måtte på extra stat för år 1917 anvisas ett belopp av 50,000 kronor.

Departementschefen.

Med hänsyn till den alltjämt fortgående utvecklingen av förevarande gren av sjukkassornas verksamhet torde det bliva erforderligt att under år 1917 äga tillgång till anslag för ifrågavarande ändamål till samma belopp som innevarande år.

Jag tillåter mig alltså hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för *understödjande av sjukkassor, som meddela moderskapsunderstöd*, på extra stat för år 1917 anvisa

ett förslagsanslag av 50,000 kronor att fördelas i enlighet med de grunder och på de villkor, som av Kungl. Maj:t bestämmas. [69.]

15. Tillsyn över understödsföreningar.

1912 års riksdag antog i anledning av Kungl. Maj:ts proposition lag om understödsföreningar. [70.]

Tillsyn över understödsföreningar. (Extra anslag.)

I statsverkspropositionen till samma riksdag uttalades, att det syntes vara mest ändamålsenligt, att åtminstone under då förhandenvarande förhållanden försäkringsinspektionen utsåges till den tillsynsmyndighet, varom i lagen lämnades föreskrift; och föreslog Kungl. Maj:t till förstärkande av inspektionens arbetskrafter en ökning av det å dess stat upptagna förslagsanslaget till vikariatsersättningar m. m.

Sedan emellertid 1912 års riksdag, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, godkänt stat för ett nytt centralt ämbetsverk för sociala ärenden, socialstyrelsen, uttalade samma års riksdag, *att* det syntes kunna ifrågasättas, huruvida det lämpligaste vore, att nämnda tillsyn överlämnades till försäkringsinspektionen, *att* riksdagen fäst sin uppmärksamhet vid, att socialstyrelsens verksamhet vore avsedd att omfatta den med tillsynen över understödsföreningar i viss mån likartade tillsynen över sjukkassorna, *samt att* riksdagen vid sådant förhållande ansett frågans lösning bäst främjas, om de för år 1913 för tillsyn å understödsföreningarna erforderliga medel anvisades å extra stat och Kungl. Maj:t lämnades tillfälle att till 1913 års riksdag inkomma med förslag till slutgiltigt ordnande av frågan om tillsynen över nämnda föreningar. I enlighet härmed anvisade riksdagen för ändamålet på extra stat för år 1913 ett anslag av 6,000 kronor.

Därefter har Kungl. Maj:t den 8 november 1912 dels genom nådig kungörelse förordnat, att ifrågavarande tillsyn tillsvidare skall förläggas till socialstyrelsen, dels ock ställt nyssnämnda anslag till styrelsens förfogande.

Då vid tiden för avlåtande av statsverkspropositionen till 1913 års riksdag dåvarande departementschefen ännu icke var i tillfälle att framlägga fullständig utredning för definitivt avgörande, huruvida tillsynen över understödsföreningar i sin helhet borde förläggas till det ena eller andra ämbetsverket eller om tilläventyrs en uppdelning borde ske efter föreningarnas olika karaktär, ansåg departementschefen, att för år 1914, såsom för år 1913, ej borde upptagas något anslag å någotdera ämbetsverkets stat.

[70.] Kungl. Maj:ts i enlighet med departementschefens hemställan avlåtna förslag om anvisande på extra stat för år 1914 av ett anslag av 6,000 kronor att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för uppehållande under nämnda år av tillsyn över understödsföreningarna blev jämväl av riksdagen bifallet.

Enahanda förhållanden förelågo vid tiden för avlåtandet av statsverkspropositionerna till 1914 års förra riksdag samt 1915 års riksdag. Med bifall till Kungl. Maj:ts förslag anvisade sålunda riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1915 och 1916 ett anslag av 6,000 kronor att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för uppehållande under nämnda år av tillsynen över understödsföreningarna.

I skrivelsen den 4 oktober 1915 har socialstyrelsen nu hemställt, att för utövande genom socialstyrelsen av nämnda tillsyn enahanda belopp måtte å extra stat anvisas för år 1917.

Departementschefen.

Kännedom om den nya lagstiftningen angående understödsföreningar har synbarligen endast långsamt vunnit insteg bland understödsföreningarna. Sedan någon tid tillbaka synes emellertid en livligare verksamhet vara på väg att utveckla sig bland föreningarna. Med avseende härå må tillika framhållas, att den respittid av tre år, som lagen om understödsföreningar medgivit de äldre föreningar, vilka voro i verksamhet vid lagens ikraftträdande den 1 januari 1913, utgått med år 1915, och att lagen sålunda träder i full kraft även för dessa äldre föreningars vidkommande med ingången av innevarande år. Då styrelseledamöter och andra vederbörande utsätta sig för straffpåföljd, därest förening försummar att låta registrera sig, torde man kunna förvänta, att ifrågavarande föreningar nu omedelbart komma att vidtaga erforderliga registreringsåtgärder. Under sådana förhållanden har det synts vara naturligast och riktigast, att det samarbete, som börjat komma till stånd mellan socialstyrelsen och understödsföreningarna, finge ostört fortgå och vidare utveckla sig till dess att inregistreringen av dessa äldre föreningar fullbordats. Först därefter och sedan sålunda någon mera ingående erfarenhet vunnits, torde den frågan lämpligen kunna upptagas till prövning, huruvida nuvarande anordning beträffande tillsynen över understödsföreningarna skall för framtiden bibehållas eller om andra anstalter härför böra träffas.

I enlighet härmed har Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 12 augusti 1915 anbefallt socialstyrelsen att före den 1 juni 1916 till Kungl. Maj:t inkomma med utredning angående frågan, huruvida socialstyrelsen fortfarande bör vara tillsynsmyndighet för understödsföreningar, eller om tillsynen över berörda föreningar bör förläggas till annat ämbetsverk.

Då frågan om det slutliga ordnandet av tillsynen över understödsföreningarna således kan bliva föremål för prövning tidigast under 1917 års riksdag, torde anslag för år 1917 böra anvisas i enahanda ordning som för åren 1913—1916. [70.]

Mot det av socialstyrelsen föreslagna anslagsbeloppets storlek har jag icke något att anmärka.

Jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av 6,000 kronor att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för uppehållande under nämnda år av *tillsyn över understödsföreningarna.*

16. Internationella föreningen för arbetslöshetens bekämpande.

1914 års senare riksdag har på de i statsrådsprotokollet över civilärenden den 14 maj 1914 angivna villkor såsom bidrag för åren 1914 och 1915 till internationella föreningen för arbetslöshetens bekämpande på extra stat för år 1915 anvisat ett belopp av 1,500 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel förskottsvis redan under år 1914 utanordna ett belopp av 750 kronor. [71.] *Internationella föreningen för arbetslöshetens bekämpande.* (Extraanslag.)

Beträffande föreningens ändamål, organisation och verksamhet tillåter jag mig hänvisa till den utförliga redogörelse, som lämnades i nyssnämnda statsrådsprotokoll.

Därefter har 1915 års riksdag, med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, för ifrågavarande ändamål för år 1916 anvisat ett belopp av 750 kronor.

I skrivelsen den 4 oktober 1915 har socialstyrelsen hemställt om anvisande av anslag för ändamålet för 1917.

På grund av kristillståndet i Europa har internationella föreningen för arbetslöshetens bekämpande nödgats nästan helt inställa sin verksamhet. Då det emellertid är att förvänta, att föreningen efter ett blivande fredsslut skall ånyo kunna upptaga arbetet för sina betydelsefulla uppgifters främjande och Sveriges aktiva medverkan på detta område synes vara mycket önskvärd, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen Departementschefen.

att såsom bidrag för år 1917 *till internationella föreningen för arbetslöshetens bekämpande* på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 750 kronor.

Nykterhetsverksamheten.

17. Alkoholistvården.

[72.] *Alkoholistvården.* (Extra anslag.)

Till främjande av alkoholistvården, som med utfärdandet av lagen om behandling av alkoholister den 30 juni 1913 lärer kunna anses hava inträtt i ett nytt skede, har riksdagen till anordnande av en statens vårdanstalt för alkoholister upplåtit Venngarns kungsgård från den 14 mars 1915 samt anslagit nödiga medel för anstaltens anordnande och förseende med inventarier, varjämte på extra stat för år 1915 anvisats ett förslagsanslag å 10,000 kronor till anstaltens driftkostnader.

Vidare har riksdagen år 1915 med anledning av nådig proposition (nr 166) på extra stat för år 1916 anvisat till alkoholistvården:

dels ett förslagsanslag av 30,000 kronor såsom bidrag till driftkostnaderna för nämnda vårdanstalt å Venngarn;

dels ett förslagsanslag av 125,000 kronor såsom bidrag till erkända och enskilda alkoholistanstalters driftkostnader;

dels ett förslagsanslag av 10,000 kronor till bestridande av statens kostnader för farliga alkoholister, handräckning, läkarutlåtanden, vittnesersättningar m. m.;

dels ett anslag av 30,000 kronor såsom bidrag till anordnande av erkända alkoholistanstalter;

dels ock ett anslag av 3,600 kronor till sakkunnigt biträde hos socialstyrelsen för ärenden rörande alkoholistvård,

eller tillhopa 198,600 kronor.

Vid beviljandet av anslaget till driftkostnader vid Venngarnsanstalten för år 1916 uttalade riksdagen, att den förutsatte, att det på 1915 års stat beviljade anslag av 10,000 kronor till sådana kostnader skulle komma att besparas statsverket. Vidare anförde riksdagen, att den ansåg sig kunna förvänta, att Kungl. Maj:t vid början av 1916 års riksdag skulle framlägga förslag till stat för nämnda anstalts personal, så att riksdagen måtte kunna fatta beslut i frågan i så god tid, att de löneförmåner, som för år 1917 kunde komma att beviljas, skulle kunna, åtminstone i huvudsak, vinna tillämpning jämväl under år 1916.

Uti nämnda proposition (nr 166) hade uppdragits grundlinjerna för statens verksamhet med hänsyn till alkoholistvården. Sedan riksdagen i huvudsak bifallit propositionen, hava inom departementet ut-

förts en del arbeten för en närmare utformning av erforderliga be- [72.]
stämmelser rörande nämnda vård. Ehuru lagen om behandling av alkoholister ej torde komma att förklaras träda i kraft förrän den 1 juli 1916 eller vid den tid, då statens alkoholistanstalt å Venngarn kan förväntas vara färdig att mottaga patienter, hava sålunda den 17 december 1915 utfärdats följande författningar, vilka det ansetts önskvärt att först få promulgerade, nämligen: nådig instruktion för uppsiktsmyndigheten över alkoholistvården, nådig kungörelse angående alkoholistanstalts erkännande såsom allmän samt nådig kungörelse angående statsbidrag till driftkostnaderna vid alkoholistanstalter.

Beträffande storleken av de olika anslagsbehoven för alkoholistvården under år 1917 möter det stora svårigheter att göra några tillförlitliga beräkningar, då man för närvarande saknar möjlighet att bedöma, i vilken omfattning denna vård i dess nya former kommer att anlitas och huru de nya bestämmelserna rörande densamma komma att verka. I sin underdåniga framställning rörande anslag till alkoholistvården för nämnda år meddelar socialstyrelsen, att på vissa orter visserligen försports ett livligt intresse för att tillgodose behovet av vårdanstalter, men att den nuvarande krisens verkningar gjort sig gällande även på detta område, så att någon mer avsevärd ökning i tidigare beräknat antal anstalter och vårdplatser näppeligen lärer vara att förvänta till år 1917. Vid sådant förhållande har styrelsen ansett sig kunna vid sin beräkning av anslagsbehoven för ifrågavarande år utgå från de förutsättningar, som ligga till grund för anslaget för år 1916.

Statens alkoholistanstalt å Venngarn.

Vad angår statens vårdanstalt för alkoholister å Venngarn, tillåter jag mig till behandling först upptaga frågan om avlöningsstat för personalen.

Såsom förut nämnts, hade 1915 års riksdag i samband med beviljandet av anslag till driftkostnaderna vid alkoholistanstalten å Venngarn under år 1916 givit uttryck åt den förväntan, att Kungl. Maj:t vid början av samma års riksdag skulle framlägga förslag till avlöningsstat för anstaltens personal. Med anledning härav har jag anmodat den av Kungl. Maj:t tillsatta kommissionen för anordnande av berörda anstalt (Venngarnskommissionen) att inkomma med förslag till sådan stat. Uti den skrivelse, varmed kommissionen överlämnat sitt statförslag, anför kommissionen beträffande förslaget följande:

[72.] Avlöningsstat. Venngarnskommissionen.

»Det av kommissionen uppgjorda förslaget till lönestat hänför sig närmast till det förslag, som legat till grund för Kungl. Maj:ts framställningar till riksdagen; se proposition till 1914 års senare riksdag nr 155 och vid 1915 års riksdag nr 166. Sålunda har liksom i detta i lönestaten upptagits: 1 föreståndare, 1 bokhållare, 1 husfader, 1 befallningsman, 1 maskinist, 3 vårdare (med eget hushåll), 4 vårdare (i anstaltens kost), 1 sjukvårdare och 1 hushållerska, varjämte upptagits arvode till läkare och predikant. Däremot har det ansetts lämpligast att icke i staten upptaga den för jordbruket och trädgården anställda personalen, utan torde den sammanlagda summan av de härför beräknade beloppen 3,500 kronor i stället böra belasta jordbruket. Likaledes har det synts mindre lämpligt att upptaga särskilda poster för bagerska, tvätterska och köksbiträden, utan synas de för dem beräknade avlöningsbeloppen 1,550 kronor kunna sammanföras under posten extra personal och vikariatsarvoden, förut upptagen till 2,750 kronor, vilken post torde böra ingå i förslagsanslaget till anstaltens drift.

Vad beträffar storleken av de avlöningar, som böra utföras i lönestaten, har från flera håll anmärkts, att de belopp, som upptagits i det ovannämnda för riksdagen framlagda förslaget, för vissa befattningshavare varit för knappt tillmätta, och i propositionen till 1915 års riksdag föreslogs också av Kungl. Maj:t en höjning av den förut till 27,000 kronor upptagna lönestaten med 3,000 kronor. Tvivelsutan skola svårigheter möta att till anstaltens skötande erhålla kvalificerad personal, och det är naturligen därför av stor betydelse att de löner, som erbjudas, ej äro alltför knappt tillmätta. Ej minst gäller detta under de första åren av anstaltens verksamhet. En höjning torde också vara påkallad därav, att enligt riksdagens uttalande någon jämkning i lönebeloppen ej får förekomma, såsom från början synes varit avsett. I den av kommissionen nu upprättade lönestaten hava lönerna höjts för föreståndare och bokhållare med 500 kronor för dem var, för maskinisten med 200 kronor samt för en var av 3 vårdare med 100 kronor. Lönestaten skulle då komma att sluta å 20,700 kronor, oberäknat ålderstillägg och naturaförmåner. I likhet med vad som förekommer inom fångvården och å statens uppfostringsanstalt å Bona, har därjämte upptagits beklädnadsersättning för vårdarna med 100 kronor.»

Det av kommissionen uppgjorda förslag till avlöningsstat hade följande avfattning:

[72.]

»Förslag till avlöningsstat

vid

Statens vårdanstalt för alkoholister å Venngarn.

	Lön. Kronor.	Tjänstgöringspenningar. Kronor.	Summa. Kronor.	
1 föreståndare	3,000	1,500	4,500	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.
1 bokhållare	1,200	900	2,100	Efter 5 år kan lönen höjas med 200 kronor och efter 10 år med ytterligare 200 kronor.
1 husfader	900	700	1,600	
1 befallningsman	900	700	1,600	
1 maskinist	800	600	1,400	Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kronor och efter 10 år med ytterligare 100 kronor.
1 vårdare	600	500	1,100	
2 d:o	1,200	1,000	2,200	
1 d:o	350	250	600	Därjämte fri kost och möblerad bostad. Efter 5 år kan lönen höjas med 75 kronor och efter 10 år med ytterligare 75 kronor.
3 d:o	1,050	750	1,800	D:o.
1 sjukvårdare eller -sköterska	350	250	600	D:o.
1 hushållerska	350	250	600	D:o.
Läkare, arvode	—	—	2,000	Fria resor.
Predikant, arvode	—	—	600	D:o.
Summa kronor	—	—	20,700	

Anm. Med undantag av läkare och predikant, erhålla alla fri bostad, fri uppvärmning (eller bränsle) och elektrisk belysning (enligt styrelsens bestämmande). Vårdarna (inklusive sjukvårdaren) bekomma beklädnadsersättning med 100 kronor. Vissa befattningshavare tilldelas trädgårds- eller planteringsland.

Därest föreståndaren tillika ombesörjer läkarvården eller predikantens göromål, må han kunna tilläggas härför föreslaget arvode.»

Löneregleringskommittén.

Över Venngarnskommissionens statförslag har sedermera infordrats utlåtande av löneregleringskommittén. I en historik över frågans utveckling redogör kommittén, bland annat, för de förslag beträffande personalens sammansättning och avlöning, som uppgjorts av de enligt nådigt bemyndigande den 12 september 1913 inom civildepartementet tillkallade sakkunnige (benämnda »kommitterade») samt av de sak-

[72.] kunniga, som inom samma departement tillkallats den 28 mars 1914*). Beträffande själva förslaget till avlöningsstat anför löneregleringskommittén följande:

»Enligt vad löneregleringskommittén inhämtat, har Venngarnskommissionen icke åsyftat, att statens vårdanstalt för alkoholister å Venngarn omedelbart skulle uppföras å ordinarie stat, utan avsett, att den tillsvidare allenast skulle uppföras å extra stat.

Givetvis är det ock lämpligt att låta anstå med anstaltens upptagande å ordinarie stat, till dess genom praktisk tillämpning närmare erfarenhet vunnits om ändamålsenligheten av den föreslagna organisationen.

Icke förty bör dock till prövning föreläggas 1916 års riksdag frågan om avlöningsförmånerna för särskilda befattningshavare, i all synnerhet som 1915 års riksdag, på sätt ovan nämnts, uttalat förväntan att Kungl. Maj:t vid början av 1916 års riksdag komme att framlägga förslag till stat för anstaltens personal.

Så skedde även åren 1910 och 1911 beträffande statens uppfostringsanstalt å Bona, ehuru denna anstalt avsågs att, såsom jämväl blev fallet, tillsvidare förbliva å extra stat.

Därest statens vårdanstalt för alkoholister å Venngarn, såsom Venngarnskommissionen avsett, uppföres å extra stat, torde emellertid befattningshavarna böra å de i staten upptagna avlöningarna vidkännas avdrag med belopp, som i avrundade tal svara mot de pensionsavgifter, vederbörande tjänstinnehavare skulle hava haft att erlägga, därest befattningarna uppförts å ordinarie stat. Till denna fråga återkommer kommittén i det följande.

Det av Venngarnskommissionen framlagda förslaget till avlöningsstat för anstalten skiljer sig i första hand i avseende å omfattningen från det av de inom civildepartementet sist tillkallade sakkunniga upprättade förslaget till avlöningar.

Sålunda har kommissionen ansett lämpligast att icke i staten upptaga den för jordbruket och trädgården anställda personalen. Fördenskull hava de i sistbemälda sakkunnigas förslag för trädgårdsmästare, ladugårdsförman, stallförman och fördräng beräknade avlöningarna, tillhopa 3,500 kronor, ansetts i stället böra belasta jordbrukets konto.

Det bör i detta sammanhang nämnas, hurusom Venngarnskommissionen avsett, att beträffande jordbruket och trädgården skulle i driftkostnadsstaten för anstalten upptagas allenast nettoinkomsten därav, alltså vad som beräknas återstå i ren behållning, sedan samtliga utgifter frånd ragits.

Därest det nu gällde anstaltens uppförande å ordinarie stat, kunde det, enligt kommitténs mening, väl ifrågasättas, huruvida ej trädgårdsmästaren och tilläventyrs även ladugårdsförmannen borde upptagas i avlöningsstaten. Då fråga emellertid nu är allenast om uppförande av anstalten å extra stat, har kommittén ej ansett sig böra framställa någon invändning mot Venngarnskommissionens förslag i fråga om den för jordbruket och trädgården avsedda personalen. Det synes kommittén dock, att vid avlåtande av framställning till Kungl. Maj:t om

*) Båda dessa förslag finnas återgivna i propositionen nr 155 till 1914 års senare riksdag. Det senare förslagets utgifts- och inkomststat samt lönestat återfinnas även i propositionen nr 166 till 1915 års riksdag.

äskande av anslag till anstalten för år 1918 bör av vederbörande meddelas upp- [72.]
gift å beloppen av de avlöningar, som tillkomma särskilda befattningshavare å jordbrukets och trädgårdens konto.

Venngarnskommissionens förslag skiljer sig vidare i förevarande hänseende från sistnämnda sakkunnigas förslag därutinnan, att kommissionen hänfört de av de sakkunniga beräknade, särskilt upptagna beloppen till bagerska, tvätterska och 3 köksbiträden, sammanlagt 1,550 kronor, till posten »extra personal och vikariatsersättningar», av de sakkunniga upptagen till 2,750 kronor, vilken post kommissionen därjämte ansett böra ingå, icke i avlöningsstaten utan direkt i driftkostnadsstaten.

Mot anordningen att föra avlöningsbeloppen till bagerska, tvätterska och köksbiträden under utgiftsposten till extra personal och vikariatsersättningar har löneregleringskommittén ej haft något att erinra; och då det kanske till en början ej varder så lätt att avgöra, i vad mån kostnaden för extra personal må böra belasta det ena eller andra särskilda kontot, har kommittén ej heller ansett sig böra göra någon erinran mot att utgiftsposten i fråga upptagits å driftkostnadsstaten och ej å den särskilda avlöningsstaten. Spörsmålet torde böra tagas under vidare övervägande, då fråga framdeles uppkommer om anstaltens överförande till ordinarie stat.

Såsom nämnts, skulle emellertid å ifrågavarande utgiftspost även utgå vikariatsersättningar. Enligt vad kommittén inhämtat, har Venngarnskommissionen nu, då det allenast gäller anstaltens uppförande å extra stat, icke avsett, att befattningshavarna skulle åtnjuta semester. Vikariatsersättning skulle således endast förekomma vid sjukdomsfall.

Såvitt kommittén har sig bekant, hava anslag till vikariatsersättningar tidigare i regel avsett allenast vikariat vid semester. På senare tid, då i sammanhang med kvinnliga biträdens uppförande å ordinarie stat befunnits, att vid sådan befattningshavares sjukdom tjänstgöringspenningarna icke äro tillräckliga för avlönande av vikarie, hava under titeln vikariatsersättningar medel beräknats även till beredande av fyllnad i tjänstgöringspenningarna åt vikarie för kvinnligt biträde, som åtnjuter tjänstledighet för sjukdom.

På enahanda sätt har ock plägat förfaras med avseende å vikariatsersättning vid sjukdomsförfall för vaktmästare.

Kommittén har velat erinra härom, utan att utöver vad nu skett yttra sig rörande den i driftkostnadsstaten upptagna utgiftsposten till extra personal och vikariatsersättningar.

Kommittén övergår nu till frågan om avlöningsbeloppen för de särskilda i avlöningsstaten upptagna befattningshavarna.

Vad då först angår *föreståndaren,* har kommittén icke något att erinra mot den för honom föreslagna kontanta avlöningen, 4,500 kronor med två ålderstillägg, vartdera å 500 kronor, efter respektive 5 och 10 år. Efter avdrag, på sätt nedan säges, av ett pensionsavgift motsvarande, avrundat belopp, kommer denna avlöning att bliva lika med den, som är bestämd för föreståndaren vid statens uppfostringsanstalt å Bona.

Kommittén har ej heller något att erinra mot de av Venngarnskommissionen föreslagna arvoden åt *läkare,* 2,000 kronor, och *predikant,* 600 kronor, angående vilka arvoden jämväl föreslagits, att de må kunna läggas till föreståndarens ovanberörda avlöning, därest denne tillika ombesörjer läkarvården eller predikantens göromål.

[72.] Beträffande *bokhållaren* har, såvitt löneregleringskommittén rätt fattat Venngarnskommissionens mening, åsyftats, att han skulle sköta den löpande expeditionen och bokföringen samt därjämte biträda föreståndaren vid anstaltens skötsel och vid förfall för denne övertaga ledningen av anstalten. Då bokhållaren på grund av sin tjänst torde komma att få kännedom om alla delar av anstaltsverksamheten, bör han enligt kommissionens uppfattning vara mest lämpad för sistnämnda uppgift, en uppfattning, som även löneregleringskommittén delar.

I avlöning skulle bokhållaren bekomma 500 kronor mer än husfadern och befallningsmannen eller 2,100 kronor, vartill skulle komma två ålderstillägg efter respektive 5 och 10 år, vartdera å 200 kronor.

I fråga om bestämmandet av vikarie för föreståndaren skulle det visserligen kunna sägas, att de lämpligaste egenskaperna för en vikarie ej med säkerhet äro att finna hos någon viss av nämnda tre befattningshavare och att det därför kunde böra ordnas så, att möjlighet förelåge att välja mellan dem, antingen på det sätt att föreståndaren för varje fall bestämde, vem som skulle vara hans vikarie, eller så att anstaltens styrelse förordnade någon viss av befattningshavarna att i allmänhet eller för visst fall vara vikarie.

Venngarnskommissionen har emellertid, enligt vad löneregleringskommittén erfarit, ansett, att en dylik anordning icke vore utan sina olägenheter och att det både för anstaltens styrelse och föreståndaren i regel vore bättre, att vikariatet vore fästat vid en viss tjänst. I så fall skulle vid tillsättande av denna tjänst hänsyn komma att tagas till sökandes lämplighet även för denna del av tjänsten. Den ställning och högre avlöning, tjänsten sålunda skulle komma att medföra, syntes också vara ägnad att locka mera kvalificerade sökande.

Venngarnskommissionen har emellertid framhållit, att bokhållarens egenskap av ställföreträdare för föreståndaren icke vore det enbart avgörande, då det gällde att bestämma avlöningen. Bokhållarens befattning komme nämligen att bliva i och för sig så maktpåliggande, att den kunde anses böra förenas med något högre avlöning än den, som skulle tillkomma husfadern och befallningsmannen.

Vad Venngarnskommissionen anfört i avseende å de med ifrågavarande befattning förenade kontanta avlöningsförmåner och de befattningshavaren åliggande göromål, föranleder ej erinran från löneregleringskommitténs sida.

Beträffande befattningshavarens benämning har kommittén emellertid, med hänsyn till dennes ovan angivna uppgifter, funnit titeln assistent och räkenskapsförare bättre giva uttryck för hans åligganden och ställning än benämningen bokhållare.

Uppmärksammas må, att bland de å fångvårdsstaten förekommande tre klasser av assistenter finnes en, vars kontanta begynnelseavlöning är lika med den, som föreslagits för nu omförmälde befattningshavare vid Venngarnsanstalten.

I fråga om nyssnämnde befattningshavare vill kommittén till sist icke underlåta att framhålla, hurusom, då kommittén skolat taga ståndpunkt i denna fråga, kommittén jämväl tagit hänsyn därtill, att det nu allenast gäller anstaltens uppförande å extra stat, och att fördenskull, därest erfarenheten till äventyrs skulle giva vid handen, att en annan anordning beträffande vikariatet för föreståndaren, än den nu föreslagna, skulle vara förmånligare, en sådan framdeles må kunna åstadkommas.

De för *husfadern* och *befallningsmannen* ifrågasatta avlöningarna, 1,600 kronor, jämte två ålderstillägg efter respektive 5 och 10 år, vartdera å 200 kronor, överensstämma, sedan avdrag motsvarande pensionsavgifter skett, med dem, som tillkomma andre läraren, tillika avdelningsföreståndare, samt bokhållaren vid Bona, och hava ej föranlett anmärkning från löneregleringskommitténs sida. [72.]

I avseende å *maskinistens* avlöning hade de sist inom civildepartementet tillkallade sakkunniga föreslagit 1,200 kronor.

De såsom kommitterade betecknade sakkunniga hade emellertid funnit detta belopp för lågt.

För denna befattning behövdes nämligen enligt kommitterades mening en fullt skicklig yrkesman med kompetens därjämte att verkställa reparationsarbeten samt eventuellt även att handhava patienternas undervisning i vissa metallarbeten. Då vidare endast patienter beräknats till hans biträde vid skötseln av de vidlyftiga uppvärmnings- och belysningsanordningarna, vilka skulle fördelas på tvenne långt ifrån varandra belägna anstaltsbyggnader, måste befattningen tydligen bliva både krävande och ansvarsfull.

Medicinalstyrelsen, som delat kommitterades uppfattning, att den kontanta avlöning, som föreslagits för maskinisten, vore för liten, om det skulle bliva möjligt att på denna post få en fullt skicklig yrkesman med kompetens att därjämte verkställa reparationsarbeten, hade föreslagit, att lönen för ifrågavarande befattningshavare sattes till 1,400 kronor eller samma belopp, varmed den kontanta avlöningen utginge till maskinisten vid ett mindre hospital, t. ex. Härnösands.[1]

Venngarnskommissionen har i sitt förslag till avlöningsstat upptagit avlöningen för maskinisten till sistnämnda belopp med två ålderstillägg à 100 kronor efter respektive 5 och 10 år.

Till den vid statens uppfostringsanstalt å Bona anställda maskinisten utgår i begynnelseavlöning 1,300 kronor, varifrån dock avdrages ett pensionsavgift motsvarande belopp. Med hänsyn till de särskilda krav som, i enlighet med vad ovan anförts, ansetts böra ställas på maskinisten vid Venngarn, har löneregleringskommittén ej velat göra erinran mot att han erhåller den av Venngarnskommissionen förordade avlöning.

Avlöningen till tre av *vårdarna* hade av omförmälda sakkunniga föreslagits till 1,000 kronor för var och en av dem. Venngarnskommissionen har föreslagit höjning av denna avlöning till 1,100 kronor, vartill skulle kunna komma två ålderstillägg, vartdera å 100 kronor, efter respektive 5 och 10 år. Avlöningen för dessa vårdare skulle således, efter avdrag av pensionsavgift motsvarande belopp, komma att bliva densamma som för förman vid statens uppfostringsanstalt å Bona; och har löneregleringskommittén för sin del ej funnit anledning till erinran däremot.

För återstående befattningshavare — *vårdare med fri kost och möblerad bostad, sjukvårdare* eller *-sköterska* samt *hushållerska* — har av Venngarnskommissionen föreslagits såsom begynnelseavlöning enahanda belopp, som av nyssnämnda sakkunniga förordats och som återgivits i propositionen nr 166 till 1915 års riksdag. Därtill skulle emellertid komma två ålderstillägg, vartdera å 75 kronor, efter respektive 5 och 10 år.

Löneregleringskommittén har icke ansett sig böra göra erinran mot avlöningsbeloppen och deras fördelning i lön och tjänstgöringspenningar.

[72.] Mot de av Venngarnskommissionen i övrigt i dess förslag till avlöningsstat upptagna förmåner för befattningshavare vid anstalten har löneregleringskommittén i och för sig icke något att invända.

I avseende å förmånen av fri elektrisk belysning torde emellertid, såsom riksdagen på senare tider velat, böra utsägas, att vederbörande befattningshavare själv har att bekosta armatur och lampor. Kommittén förutsätter därjämte, att anstaltens styrelse meddelar erforderliga bestämmelser i avseende å den mycken-het elektrisk energi, som högst må tillkomma befattningshavare.

Beträffande förmånen av fritt bränsle förutsätter kommittén, att huggning och sågning av bränslet skall ombesörjas eller bekostas av befattningshavaren själv.

I fråga om eventuell förmån av trädgårds- eller planteringsland torde man böra utgå från, att sådant tilldelas vederbörande befattningshavare efter anvisning av styrelsen för anstalten och att därvid tillses, att missbruk av förmånen ej må komma att äga rum.

Såsom ovan nämnts, torde, i likhet med vad som sker beträffande, bland annat, den jämväl på extra stat uppförda personalen vid Bona, böra å den del av ovan angivna avlöningar, som motsvarar lön, avdragas, efter år räknat, så stort belopp — avrundat för föreståndaren, assistenten och räkenskapsföraren, husfadern och befallningsmannen till närmast högre femtio- eller hundratal, vad maskinisten beträffar till 30 kronor, för vårdare med den högre avlöningen till 25 kronor samt för vårdare med fri kost och möblerad bostad, sjukvårdare eller -sköterska samt hushållerska till 15 kronor — som motsvarar den pensionsavgift, vilken, enligt lagen angående civila tjänstinnehavares rätt till pension, skulle av dessa befattningshavare erläggas såsom bidrag till egen pensionering, om berörda lag vore tillämplig å dem.

Avdraget skulle enligt dessa grunder nu uppgå till följande belopp:

för föreståndare	150	kronor,
» assistent och räkenskapsförare	50	»
» husfader	50	»
» befallningsman	50	»
» maskinist	30	»
» vårdare med den högre avlöningen	25	»
» d:o med fri kost och möblerad bostad	15	»
» sjukvårdare eller -sköterska	15	»
» hushållerska	15	»

Vad slutligen beträffar villkor och bestämmelser för åtnjutande av de föreslagna avlöningsförmånerna, har löneregleringskommittén inhämtat, att Venngarnskommissionen tänkt sig, att vid avfattandet av desamma skulle i tillämpliga delar tagas till förebild vad genom kungl. brev den 15 december 1911 i sådant hänseende är stadgat i avseende å de i staten för uppfostringsanstalten å Bona uppförda befattningar.

Häremot har löneregleringskommittén icke ansett sig böra göra någon erinran.»

Från kommitténs beslut hade två av dess ledamöter, herrar Carl Persson och And. Pers, reserverat sig under yrkande, att den i avlöningsstaten upptagna bokhållaren borde uppföras med samma avlöningsbelopp som husfadern och

befallningsmannen samt att i staten borde upptagas ett särskilt belopp av 500 kronor såsom arvode åt den av nämnda tre befattningshavare, åt vilken uppdroges att i förekommande fall vara föreståndarens ställföreträdare. [72.]

Departementschefen.

Beträffande frågan, huruvida avlöningarna till anstaltens personal böra uppföras å ordinarie eller extra stat, torde det, såsom även löneregleringskommittén framhållit, vara lämpligast att tillsvidare icke upptaga anstalten å ordinarie stat. I likhet med vad som lärer kunna sägas gälla om vården av internerade alkoholister i allmänhet, torde nämligen förevarande anstalts verksamhet, åtminstone till en början, i avsevärd mån få karaktären av ett försök.

Vid jämförelse med det av de år 1914 tillkallade sakkunniga uppgjorda förslag till avlöningarnas bestämmande företer Venngarnskommissionens förslag den största avvikelsen i avseende å statens omfattning. Kommissionen har nämligen, såsom förut framhållits, funnit sig föranlåten att från den i staten uppförda personalen avskilja ej blott trädgårdsmästare, ladugårdsförman, stallförman och fördräng, vilkas avlöningar ansetts böra belasta jordbrukets konto, utan även bagerska, tvätterska och köksbiträden, för vilka avlöningarna påförts utgiftsposten »extra personal och vikariatsersättningar». Sistnämnda post har därjämte utbrutits för att direkt upptagas i driftkostnadsstaten. Detta tillvägagående i avseende å jordbruks- och kökspersonalens avlöningar torde vara ägnat att bereda anstaltens styrelse ökad frihet i den ekonomiska förvaltningen, något som torde låta försvara sig med hänsyn till svårigheten att på förhand fixera omfattningen av erforderliga arbetskrafter och avlöningar på ifrågavarande områden. Lika med löneregleringskommittén ansluter jag mig sålunda till Venngarnskommissionens förslag i denna del, därvid jag förutsätter, att anstaltens styrelse meddelar Kungl. Maj:t uppgift å beloppen av de bestämda avlöningarna.

Under frågans tidigare behandling hava från flera håll påkallats förhöjningar av de utav nyssnämnda sakkunniga föreslagna avlöningsbelopp åt anstaltens personal. I propositionen (nr 166) till 1915 års riksdag angående anslag till alkoholistvården har jag även ställt mig tillmötesgående mot dessa krav och förordat en höjning av det utav de sakkunniga föreslagna anslaget till avlöningar från 27,000 till 30,000 kronor. I likhet med löneregleringskommittén har jag ej heller nu något att erinra mot de av Venngarnskommissionen föreslagna löneförhöjningarna, nämligen åt föreståndaren och bokhållaren med vardera 500 kronor, åt maskinisten med 200 kronor och åt tre vårdare med vardera 100 kronor eller sammanlagt 1,500 kronor.

[72.] Vad särskilt angår bokhållaren eller assistenten och räkenskapsföraren, såsom löneregleringskommittén föreslagit hans benämning, synas övervägande skäl tala för att vid denna befattning knyta uppdraget att vara föreståndarens ställföreträdare och av denna anledning bestämma avlöningen till det av Venngarnskommissionen och löneregleringskommitténs flertal förordade belopp.

Med hänsyn till att avlöningarna till anstaltens personal uppföras å extra stat, torde desamma, såsom löneregleringskommittén påpekat, böra minskas med belopp, motsvarande i runda tal vad vederbörande befattningshavare skulle haft att erlägga i pensionsavgifter, om de blivit anställda på ordinarie stat.

Mot den av Venngarnskommissionen föreslagna fördelning av avlöningen i lön och tjänstgöringspenningar samt de i kommissionens statförslag, utöver nämnda avlöning, upptagna avlöningsförmåner synes mig ej något vara att invända. Beträffande förmånerna av fri elektrisk belysning och fritt bränsle samt trädgårds- eller planteringsland anser jag mig emellertid böra biträda vad löneregleringskommittén anfört.

Venngarnskommissionen har i sitt förslag till avlöningsstat upptagit ålderstillägg åt samtliga i staten uppförda befattningshavare med undantag av läkaren och predikanten. Häremot har löneregleringskommittén ej haft något att erinra. Jämväl enligt min mening torde det vara skäligt, att anstaltens personal, i likhet med befattningshavare i jämförlig ställning, får komma i åtnjutande av ålderstillägg.

I överensstämmelse med vad ovan anförts torde sålunda avlöningsförmånerna för personalen vid statens alkoholistanstalt å Venngarn böra bestämmas i enlighet med Venngarnskommissionens här förut återgivna förslag till avlöningsstat med den avvikelse allenast, förutom utbyte av benämningen »bokhållare» mot »assistent och räkenskapsförare», att från befattningshavarnas löner avdragas följande pensioneringsbidrag, nämligen för föreståndare 150, för assistent och räkenskapsförare, husfader och befallningsman 50, för maskinist 30, för vårdare med den högre avlöningen 25 samt för vårdare med fri kost jämte möblerad bostad, sjukvårdare eller -sköterska och hushållerska 15 kronor. För det fall att föreståndaren kommer i åtnjutande av båda de för honom föreslagna ålderstilläggen, torde han, i likhet med direktören vid statens uppfostringsanstalt å Bona, emellertid böra få vidkännas ett avdrag för pensioneringsbidrag av 200 kronor.

Avlöningsstaten skulle sålunda erhålla följande avfattning:

[72.]

	Kronor.					
	Lön.			Tjänstgöringspenningar.	Summa.	
	Oreducerat belopp.	Pensionsavgift motsvarande belopp.	Reducerat belopp.			
1 föreståndare	3,000	150	2,850	1,500	4,350	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.
1 assistent och räkenskapsförare	1,200	50	1,150	900	2,050	Efter 5 år kan lönen höjas med 200 kronor och efter 10 år med ytterligare 200 kronor.
1 husfader	900	50	850	700	1,550	
1 befallningsman	900	50	850	700	1,550	
1 maskinist	800	30	770	600	1,370	Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kronor och efter 10 år med ytterligare 100 kronor.
1 vårdare	600	25	575	500	1,075	
2 d:o	1,200	50	1,150	1,000	2,150	
1 d:o	350	15	335	250	585	Därjämte fri kost och möblerad bostad. Efter 5 år kan lönen höjas med 75 kronor och efter 10 år med ytterligare 75 kronor.
3 d:o	1,050	45	1,005	750	1,755	D:o.
1 sjukvårdare eller -sköterska	350	15	335	250	585	D:o.
1 hushållerska	350	15	335	250	585	D:o.
Läkare, arvode	—	—	—	—	2,000	
Predikant, arvode	—	—	—	—	600	
Summa kronor	—	—	—	—	20,205	

Anm. Med undantag av läkare och predikant erhålla alla fri bostad, fri uppvärmning (eller bränsle) och elektrisk belysning (enligt styrelsens bestämmande). Huggning och sågning av bränsle ävensom armatur och lampor för elektrisk belysning bekostas dock alltid av befattningshavaren. Vårdarna (inklusive sjukvårdaren eller sjuksköterskan) bekomma beklädnadsersättning med 100 kronor. Befattningshavare må kunna tilldelas trädgårds- eller planteringsland (enligt styrelsens bestämmande).

Därest föreståndaren tillika ombesörjer läkarvården eller predikantens göromål, må han kunna tilläggas härför föreslaget arvode.

För det fall att föreståndaren åtnjuter båda de för befattningen uppförda ålderstilläggen, skall det pensionsavgift motsvarande belopp, som skall avdragas å lönen, utgöra 200 kronor och sålunda avlöning till honom utgå med 5,300 kronor.

För åtnjutande av de föreslagna avlöningsförmånerna synas mig, såsom löneregleringskommittén förordat, lämpligen böra gälla i huvudsak enahanda villkor och bestämmelser, som uti nådigt brev den 15 december 1911 blivit fastställda i avseende å befattningshavarna vid

[72.] statens uppfostringsanstalt å Bona. De i samma brev meddelade bestämmelser angående fri läkarvård för viss personal torde böra äga i huvudsak motsvarande tillämpning beträffande den nu ifrågavarande anstalten.

Utgifts- och inkomststat.

Jag övergår nu till Venngarnsanstaltens utgifts- och inkomststat i dess helhet.

I propositionen (nr 166) till 1915 års riksdag angående anslag till alkoholistvården hade man vid beräkning av det för år 1916 erforderliga bidraget till anstaltens driftkostnader utgått från, att det för helt år behövliga bidragsbeloppet skulle utgöra 46,000 kronor. Socialstyrelsen har även i sin underdåniga framställning om anslagsbehoven för alkoholistvården under år 1917 upptagit ifrågavarande bidrag till nu angivna belopp.

Venngarnskommissionen.

Till ytterligare utredning i frågan har jag från Venngarnskommissionen infordrat yttrande rörande anstaltens utgifts- och inkomststat för år 1917. Med anledning härav har jag från kommissionen fått mottaga följande yttrande jämte statförslag:

»Uti den utgifts- och inkomststat, som uppgjorts av de inom civildepartementet under år 1914 tillkallade sakkunniga, vidtogos en del ändringar redan vid beräkning av 1916 års stat. Enligt vad statsrådet och chefen för kungl. civildepartementet anförde vid föredragning i statsrådet av frågan om anslag till alkoholistvården under år 1916 (se Kungl. Maj:ts proposition till 1915 års riksdag nr 166), borde inkomsten av patientavgifter beräknas allenast till 1 krona per dag under 350 dagar och alltså inkomsten härav till 35,000 kronor i stället för 52,500 kronor. Vidare beräknades utgiften för värme och lyse till 16,000 kronor i stället för 13,000 kronor.

Därest de av Venngarnskommissionen i dess skrivelse den 28 september 1915 till Kungl. Maj:t gjorda framställningar bifallas, skulle posten avlöningar, förut upptagen till 30,000 kronor, uppföras med 20,700 kronor samt därutöver till extra personal och vikariatsarvoden upptagas 4,300 kronor, varemot avlöningar för personal vid jordbruk och trädgård 3,500 kronor uteslutas ur avlöningsstaten och i stället avdragas å det för inkomst av jordbruk och trädgård beräknade belopp, som alltså skulle nedgå från 15,000 kronor till 11,500 kronor.

Vad beträffar staten i övrigt, är att märka, att utgifterna beräknats under den tid, då normala priser rått å olika förnödenheter. Om nu gällande priser beräknas för behövliga artiklar, skulle utgifterna komma

att stiga ej obetydligt. Sålunda må nämnas, att vid utgiftsstatens upp- [72.]
görande år 1914 priset för koks beräknats, efter ett tioårigt medelpris, till 1 krona 30 öre för hektoliter, under det kommissionen för ett nyligen inköpt parti fått betala efter 2 kronor 35 öre för hektolitern. Det lär emellertid ej vara möjligt att med någon sannolikhet beräkna de priser, som kunna vara gällande vid den tid, då anstaltens inköp för år 1917 skola göras, och det synes därför ej föreligga anledning att nu göra nya beräkningar rörande de olika utgiftsposterna.

Den beräknade inkomsten av patientavgifter utgår ifrån full beläggning av anstalten. Det undandrager sig naturligen all beräkning, huruvida anstalten kan komma att bliva fullt belagd redan under år 1917. Försiktigheten bjuder att ej räkna härmed, särskilt som, enligt vad kommissionen erfarit, å de enskilda alkoholisthemmen för närvarande rätt många platser stå obesatta. Möjligt kan vara, att anstalten under år 1917 ej kommer att beläggas mer än till hälften, och nämnda inkomstpost borde då nedsättas i enlighet härmed. Emellertid motsvaras den sålunda uppkommande minskningen i inkomster, 17,500 kronor, av en ungefär motsvarande minskning i utgifterna, nämligen med 14,000 kronor i utspisningskostnader och 3,000 kronor i flitpenningar, vartill kommer, att kostnaden för personalen blir mindre, vadan det ej lärer vara av nöden att på grund härav göra någon förändring i statförslaget.

Slutligen bör samma reservation göras som av kommissionen gjorts i dess underdåniga skrivelse den 5 februari 1915 rörande 1916 års driftkostnader, nämligen att det synes tvivelaktigt, huruvida under anstaltens första verksamhetsår så stor behållning av jordbruk, trädgårdsskötsel och verkstäder kan vinnas, som i nämnda statförslag förutsättes. Någon exakt beräkning av dessa poster torde ej heller nu kunna utföras.

Utgifts- och inkomststaten för år 1917 skulle alltså få följande utseende:

Utgifter:

Avlöningar högst	kronor	20,700: —
Extra personal och vikariatsersättningar	»	4,300: —
Utspisning för personal, 15 personer 365 dagar à 0: 80	»	4,380: —
Transport	kronor	29,380: —

[72.]

Transport	kronor	29,380: —
Utspisning för patienter, 100 personer 350 dagar à 0: 80	»	28,000: —
Beklädnad	»	1,000: —
Värme och lyse	»	16,000: —
Tvätt och renhållning	»	2,000: —
Fastighetens underhåll	»	4,000: —
Underhåll och nyanskaffning av inre inventarier	»	1,000: —
Inköp av arbetsmaterial	»	3,000: —
Underhåll och anskaffning av jordbruksinventarier, inköp av utsäde, foder etc.	»	6,000: —
Flitpenningar	»	6,000: —
Läkemedel och instrument	»	1,000: —
Diverse omkostnader	»	3,620: —
Summa	kronor	101,000: —

Inkomster:

Avgifter för 100 patienter à 1 krona under 350 dagar	kronor	35,000: —
Inkomst av patienternas arbete inom anstalten	»	10,000: —
Inkomst av jordbruk och trädgård	»	11,500: —
Statens tillskott	»	44,500: —
Summa	kronor	101,000: —»

Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen, till vilken här anförda yttrande jämte statförslag remitterats, har förklarat sig lämna desamma utan erinran.

Departementschefen.

Bortsett från de olikheter, som äro föranledda av förut behandlade förändringar i avseende å avlöningsstaten, företer Venngarnskommissionens förslag till utgifts- och inkomststat för anstalten ej andra avvikelser från det av 1914 års sakkunniga uppgjorda statförslaget än beträffande utgiftsposten för värme och lyse samt inkomstposten för patientavgifter, vilka båda avvikelser emellertid godtagits av 1915 års riksdag. Då det, såsom från flera håll betonats, ej nu torde vara möjligt att med någon större säkerhet beräkna anstaltens utgifter och inkomster, har jag ansett mig icke — utöver vad som föranledes av nämnda förändringar i avlöningsstaten — böra framställa någon erinran mot innehållet uti ifrågavarande förslag till utgifts- och inkomststat för Venngarnsanstalten.

I huvudsaklig överensstämmelse med vad som ägt rum i fråga om statens uppfostringsanstalt å Bona synes för Venngarnsanstalten böra uppföras ett särskilt anslag till avlöningar och vikariatsersättningar åt tjänstemän vid anstalten samt ett anslag för anstaltens driftkostnader i övrigt. Det förra anslaget skulle avse de i lönestaten upptagna avlöningarna om tillhopa 20,205 kronor jämte den i utgifts- och inkomststaten bland utgifterna upptagna posten »extra personal och vikariatsersättningar» 4,300 kronor och således bestämmas till i jämnat tal 24,500 kronor. Det senare anslaget, vilket torde böra givas karaktär av förslagsanslag, skulle, med tillämpning av vad jag förut anfört, bestämmas till 19,500 kronor. [72.]

Statsbidrag till erkända och enskilda alkoholistanstalters driftkostnader.

Såsom förut omnämnts, har av riksdagen för år 1916 beviljats ett förslagsanslag av 125,000 kronor såsom bidrag till erkända och enskilda alkoholistanstalters driftkostnader. Beträffande grunderna för bidragets fördelning bestämdes, att erkända anstalter skulle kunna per vårddag tilldelas ett bidrag av högst 1 krona 50 öre för tvångsinternerad och 1 krona 25 öre för frivilligt internerad patient. Till enskilda anstalter skulle bidraget kunna utgå med högst 1 krona per vårddag. Bidrag skulle dock endast utgå i avseende å sådana patienter, för vilka vårdavgiften ej överstiger 3 kronor för dag. Till förekommande av alltför stora rubbningar i de då befintliga anstalternas ekonomi bestämdes emellertid därjämte, att under en övergångstid av tre år nämnda anstalter skulle tillförsäkras ett statsbidrag, uppgående till minst 90 % av det bidrag, anstalten uppburit för det nästföregående året.

Socialstyrelsen.

I fråga om förevarande anslagsbelopp anmärker socialstyrelsen, att en successiv sänkning av bidragen visserligen kan förväntas inträda i avseende å en del anstalter. Å andra sidan vore emellertid denna sänkning begränsad till ett mindre belopp (såsom här ovan angivits 10 %), och syntes någon ökning av det för år 1916 beräknade antalet vårdplatser vara sannolik. Med hänsyn till det nu anförda ansåg styrelsen det ej finnas anledning att vid anslagets beräkning avvika från de grunder, som tillämpats vid bestämmandet av anslaget för år 1916. I enlighet härmed föreslog styrelsen, att anslaget, med någon avrundning uppåt, borde upptagas till 175,000 kronor.

Departementschefen.

Ifråga om grunderna för bidragets utgående, vilka grunder för övrigt, såsom tidigare antytts, genom en nådig kungörelse fastställts till efterrättelse i avseende å bidrag för år 1916, föreställer jag mig,

[72.] att det ej finnes anledning att vidtaga någon ändring. Beträffande anslagets belopp torde det ej vara möjligt att finna någon mer tillförlitlig beräkningsgrund, än den socialstyrelsen tillämpat. Jag anser mig sålunda böra förorda, att såsom bidrag till erkända och enskilda alkoholistanstalters driftkostnader under år 1917 uppföres ett förslagsanslag å 175,000 kronor.

Utgifter för farliga alkoholister, handräckning m.m.

Till bestridande av statens utgifter för omhändertagande och vård av farliga alkoholister, kostnader för handräckning, ersättningar åt vittnen samt kostnader för läkarutlåtanden m. m. har för år 1916 beviljats ett anslag av 10,000 kronor. Med hänsyn till att lagen om behandling av alkoholister ej kunde väntas träda i kraft förrän den 1 juli 1916, var nämnda belopp emellertid, ehuru avsevärt avrundat, ej beräknat att täcka ifrågavarande omkostnader för mer än ett halvt år. I överensstämmelse med vad socialstyrelsen föreslagit, anser jag, att samma beräkningsgrunder, som tillämpats i avseende å anslaget för år 1916, lämpligen torde kunna komma till användning vid bestämmandet av anslagets belopp för år 1917. För nu berörda omkostnader torde sålunda böra upptagas ett förslagsanslag av 17,000 kronor.

Statsbidrag till anordnande av erkända anstalter.

På förslag av Kungl. Maj:t anslog 1915 års riksdag till bidrag för anordnande av erkända alkoholistanstalter för år 1916 en summa av 30,000 kronor, varav sammanlagt 24,092 kronor voro avsedda såsom bidrag till vissa av riksdagen prövade anordningar vid fem redan i verksamhet varande enskilda anstalter.

Socialstyrelsen.

Rörande behovet av statsbidrag för ifrågavarande ändamål framhåller socialstyrelsen, bland annat, att, även om nyss berörda anstalter komma att fungera såsom allmänna samt Stockholms och Göteborgs städer, såsom varit ifrågasatt, anordna erkända anstalter, tillgången på vårdplatser för internerade lärer bliva knapp. Det torde sålunda visa sig behövligt att ytterligare uppmuntra strävandena för anstaltsvårdens utveckling. Efter den nuvarande krisens slut kunde man, enligt styrelsens förmenande, vänta en större livaktighet jämväl beträffande alkoholistvården, och vore det då av stor vikt att kunna från statens sida ekonomiskt stödja arbetet för vårdverksamhetens utvidgning. Till Kungl. Maj:ts förfogande borde sålunda för förevarande ändamål ställas ett belopp, ej understigande det för år 1916 beviljade.

I fråga om betingelser för erhållande av statsbidrag förordar socialstyrelsen, att det provisoriskt borde gälla, att sådant bidrag till an-

ordnande av ny anstalt ej får överstiga 1,000 kronor per vårdplats och ej heller gå utöver vad från annat håll tillskjutes. I avseende å bidrag till reparationer och andra förbättringar borde likartade synpunkter gälla, men skulle därvid tagas hänsyn till den sammanlagda summan av förut beviljade och ytterligare ifrågakommande belopp. [72.]

Departementschefen.

Genom antagandet av lagen om behandling av alkoholister måste statsmakterna, såsom vid flera tillfällen framhållits, anses hava iklätt sig en viss förpliktelse att sörja för erforderlig tillgång på vårdplatser. Med minsta kostnad torde staten förverkliga denna förpliktelse genom att stödja och uppmuntra det enskilda initiativet på förevarande område. Såsom socialstyrelsen utvecklat, synes behovet av vårdplatser för internerade ej bliva tillbörligen tillgodosett genom de anstalter, som kunna påräknas träda i verksamhet under den närmaste framtiden. Särskilt vill jag i detta sammanhang erinra om, att statens alkoholistanstalt å Venngarn endast är avsedd för manliga patienter och att staten ej lärer kunna undandraga sig att sörja för tillgång på anstaltsvård i motsvarande form jämväl för kvinnliga alkoholister. Med hänsyn till dessas relativt ringa antal skulle tillgång på sådan vård möjligen kunna beredas å någon anstalt, som anordnades på enskild väg men med bidrag av statsmedel. Jag finner mig sålunda böra föreslå, att till Kungl. Maj:ts förfogande måtte ställas ett belopp att användas till bidrag till anordnande av erkända alkoholistanstalter och att berörda belopp, i likhet med motsvarande anslag för år 1916, måtte bestämmas till 30,000 kronor.

Beträffande de grunder, efter vilka bidrag av förevarande slag skulle utgå, torde först böra framhållas, att sådana bidrag — i likhet med vad som gäller med hänsyn till anslaget för år 1916 — böra förbehållas det enskilda arbetet för utvidgad eller förbättrad vårdverksamhet och sålunda ej kunna komma kommuner eller landsting tillgodo. I överensstämmelse med vad medicinalstyrelsen och socialstyrelsen framhållit rörande 1916 års anslag och nu ånyo betonats av sistnämnda ämbetsverk, borde vidare bidraget, när fråga är om anordnande av nya anstalter, ej få överstiga 1,000 kronor för vårdplats och ej heller vad från annat håll tillskjutes. Vad angår bidrag till reparationer och förbättringar skulle hänsyn tagas till de statsbidrag, varav anstalten tidigare kommit i åtnjutande, så att det sammanlagda bidragsbeloppet ej komme att överskrida nyss angivna begränsningar. Slutligen torde, såsom i propositionen till 1915 års riksdag utvecklats, bidragstagare böra, i den mån

[72.] det skäligen kan påfordras, genom inteckningssäkerhet trygga statens rätt att återbekomma bidragsmedlen, om anstalten framdeles kommer att användas för annat ändamål.

Upplåtelse av kronojord till alkoholistanstalter.
Komitterade.

De år 1913 tillkallade kommitterade för utredning av vissa frågor rörande alkoholistvården hade fäst uppmärksamheten på, att militära lägerplatser, som icke vidare användes för sitt ändamål, lämpligen kunde tagas i anspråk för anordnande av allmänna alkoholistanstalter samt att även andra kronan tillhöriga domäner lämpade sig för enahanda användning. Då anskaffande av mark för upprättande av alkoholistanstalter kunde medföra betydande kostnader, därest erforderligt område måste inköpas av enskilda, vore det uppenbarligen önskvärt att erhålla sådan genom statens medverkan. Alkoholistanstalterna behövde visserligen i allmänhet en jämförelsevis stor areal med goda jordbruksmöjligheter, men sådana områden torde i många fall kunna tillhandahållas å kronans mark utan avsevärd ekonomisk uppoffring för staten. För att underlätta tillkomsten av nödigt antal vårdplatser för tuberkelsjuka hade Kungl. Maj:t förordnat, att landsting, kommuner, föreningar och enskilda, vilka ämnade uppföra tuberkulossjukvårdsanstalter, kunde efter Kungl. Maj:ts prövning utan särskild ersättning erhålla upplåtelse av för anläggningen erforderlig, kronan tillhörig mark. Kommitterade, som ansett det vara av synnerlig vikt för alkoholistvårdens utveckling att underlätta anskaffandet av anläggningsplatser för alkoholistanstalter, hade föreslagit träffande av motsvarande bestämmelser i avseende å sistnämnda slag av anstalter.

Departementschefen.

Uti förut berörda proposition (nr 166) till 1915 års riksdag angående anslag till alkoholistvården var härovan anförda förslag återgivet, och framhöll jag beträffande detsamma, att det utan tvivel vore ägnat att kraftigt främja tillkomsten av erkända alkoholistanstalter. Med hänsyn till de jämförelsevis stora områden, som i allmänhet torde erfordras för anordnande av alkoholistanstalter, eller av andra skäl kunde visserligen hinder möta för tillmötesgående av framställningar i förevarande syfte. I sådana fall, där avsevärdare olägenheter eller förluster för statsverket icke kunde förväntas uppkomma därav, uttalade jag mig emellertid för att landsting, kommuner, föreningar, stiftelser och enskilda, vilka ämnade uppföra erkända alkoholistanstalter, borde kunna, efter av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall verkställd prövning, utan särskild ersättning till kronan och på de villkor i övrigt,

Kungl. Maj:t kunde finna skäligt bestämma, erhålla upplåtelse av för anläggningen erforderlig, kronan tillhörig mark i enahanda omfattning, som är stadgad i fråga om upplåtelse av kronomark till tuberkulossjukvårdsanstalter. [72.]

Sedan vederbörande utskott under hand inhämtat, att proposition i ämnet vore att förvänta till en kommande riksdag, fann riksdagen icke något yttrande över förevarande fråga vara påkallat.

I samband med mitt härovan återgivna yttrande meddelade jag, att en framställning om rätt att disponera en förutvarande militär lägerplats för ifrågavarande ändamål redan förelåg. Härmed åsyftade jag en framställning från föreningen Floda kolonier u. p. a., som önskade anordna en alkoholistanstalt å Västmanlands regementes förutvarande mötesplats Salbohed. Enligt vad jag inhämtat från arméförvaltningen, har även beslut numera fattats om upplåtande av nämnda lägerplats på arrende åt omförmälda förening. Denna upplåtelse lärer emellertid vara att anse såsom en provisorisk anordning, och skulle det givetvis vara synnerligen önskvärt för föreningen att få disponera lägerplatsen under de mer betryggande och förmånliga betingelser, som med här ifrågasatta anordning avsetts.

I överensstämmelse med vad ovan framhållits, torde sålunda böra medgivas, att jord, som står under kronans omedelbara disposition, eller som tillhör någon av de under bruk och bergverk för nödigt skogsfång upplåtna allmänningar eller någon av de genom domänstyrelsens försorg utarrenderade kronoegendomar, vilka icke upplåtits till förenade mötespassevolanskassornas fond, stuterierna eller Vadstena krigsmanshusfond, må, efter av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall verkställd prövning, utan särskild ersättning till kronan på de villkor i övrigt, Kungl. Maj:t kan finna skäligt bestämma, upplåtas till landsting, kommun, förening, stiftelse eller annan för anordnande av allmän alkoholistanstalt.

Sakkunnigt biträde hos socialstyrelsen för ärenden rörande alkoholistvården.

I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag har riksdagen för år 1916 beviljat 3,600 kronor till sakkunnigt biträde hos socialstyrelsen för ärenden rörande alkoholistvården. Genom förut omnämnda nådiga instruktion för uppsiktsmyndigheten över alkoholistvården har uppsikten över berörda vård uppdragits åt socialstyrelsen, och föreskrives däri, bland annat, att hos styrelsen skall finnas anställd en särskild sakkunnig (expert) för ärenden av omförmälda art. Då det ej lärer finnas något skäl till ändring i förevarande avseende för år 1917, torde jämväl för detta år böra anslås 3,600 kronor till sådant biträde hos socialstyrelsen.

[72.] Under åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på extra stat för år 1917 anvisa:

dels ett anslag om 24,500 kronor till avlöningar och vikariatsersättningar åt tjänstemän vid statens vårdanstalt för alkoholister vid Venngarn,

dels ett förslagsanslag av 19,500 kronor såsom bidrag till driftkostnaderna i övrigt för samma anstalt,

dels ett förslagsanslag av 175,000 kronor såsom bidrag till erkända och enskilda alkoholistanstalters driftkostnader,

dels ett förslagsanslag av 17,000 kronor till bestridande av statens kostnader för farliga alkoholister, handräckning, läkarutlåtanden, vittnesersättningar m. m.,

dels ett anslag av 30,000 kronor såsom bidrag till anordnande av erkända alkoholistanstalter,

dels och ett anslag av 3,600 kronor till sakkunnigt biträde hos socialstyrelsen för ärenden rörande alkoholistvården,

eller sålunda till bestridande av kostnader för alkoholistvården tillhopa 269,600 kronor,

ävensom medgiva,

att jord, som står under kronans omedelbara disposition eller som tillhör någon av de under bruk och bergverk för nödigt skogsfång upplåtna allmänningar eller någon av de genom domänstyrelsens försorg utarrenderade kronoegendomar, vilka icke upplåtits till förenade mötespassevolanskassornas fond, stuterierna eller Vadstena krigsmanshusfond, må, efter av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall verkställd prövning, utan särskild ersättning till kronan på de villkor i övrigt, Kungl. Maj:t kan finna skäligt bestämma, upplåtas till landsting, kommun, förening, stiftelse eller annan för anordnande av allmän alkoholistanstalt.

18. Främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder.

[73.] *Främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder.* (Extra anslag.)

Enligt § 25 i nådiga förordningen angående försäljning av brännvin den 9 juni 1905 i dess ursprungliga avfattning skulle de avgifter, som enligt samma förordning inflöte för rättigheterna till detaljhandel med brännvin, ävensom den nettovinst av rörelsen, som däri omförmälda bolag enligt § 21 hade att avstå, fördelas på det sätt, att, beträffande stad, tjugunio hundradelar av bolagets nyssnämnda avgifter och nettovinst tillföllo staden och återstoden insattes i statskontoret, varemot för landsbygd hela beloppet insattes i statskontoret.

Av de andelar, vilka sålunda ingingo till statskontoret, skulle avsättas ett belopp, motsvarande en hundradel av samtliga avgifter och vinstmedel för riket, för att användas till främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder.

Genom det av 1913 års riksdag i anledning av Kungl. Maj:ts proposition fattade beslut om brännvinsmedlens indragning till statsverket m. m. har nyssnämnda bestämmelse i § 25 av brännvinsförsäljningsförordningen bortfallit. Därvid förutsattes emellertid, att särskilt anslag till främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder skulle från och med år 1915 uppföras å riksstaten. I enlighet härmed uppförde ock riksdagen, på därom av Kungl. Maj:t gjord framställning, under riksstatens sjätte huvudtitel på extra stat för år 1915 ett anslag av 252,746 kronor till främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder.

Enligt vad jag framhöll vid anmälan av frågan om anslag för 1916 för nu förevarande ändamål, ingingo i nämnda för 1915 beviljade belopp å 252,746 kronor en del specialanslag, vilka enligt såväl min som chefens för ecklesiastikdepartementet mening voro av beskaffenhet att böra överföras från sjätte till åttonde huvudtiteln. En sådan överföring ägde ock rum vid begäran om anslag av 1915 års riksdag.

I enlighet med Kungl. Maj:ts framställning beviljade därefter 1915 års riksdag under riksstatens sjätte huvudtitel på extra stat för år 1916 ett anslag av 69,400 kronor till främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder.

Jag vill i detta sammanhang erinra, att bidrag till upprättande av och understöd åt alkoholistanstalter från och med år 1916 utgå från de anslag till alkoholistvården, varom i nästföregående punkt förmäles. Anslaget för år 1916 till främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder var emellertid avsett för förstnämnda ändamål

[73.] i så måtto, att däri ingick ett belopp om tillhopa 40,650 kronor för beredande av bidrag av angiven beskaffenhet till vissa alkoholistanstalter för år 1915.

Jag övergår härefter till behandlingen av inkomna framställningar om statsbidrag för 1917 från nu ifrågavarande anslag.

Svenska nykterhetssällskapet.

För vart och ett av åren 1895—1903 har riksdagen på extra stat beviljat ett anslag av 4,000 kronor för utgivning och spridning av nykterhetsskrifter. Dessa anslag hava ställts till förfogande av svenska nykterhetssällskapet eller, såsom detsamma, sedan Kungl. Maj:t den 7 februari 1902 fastställt nya stadgar för sällskapet, benämnes, *svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran, det år 1837 stiftade svenska nykterhetssällskapet.*

Med anledning av Kungl. Maj:ts framställningar har riksdagen för vart och ett av åren 1904—1908 på extra stat anvisat enahanda belopp för befrämjande av den verksamhet, som enligt fastställda stadgar ålåg nämnda sällskap.

År 1908 medgav riksdagen, att av de enligt 25 § i brännvinsförsäljningsförordningen till främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder avsatta brännvinsförsäljningsmedlen finge för främjande under år 1909 av sällskapets verksamhet utgå ett belopp av 4,000 kronor. Under vart och ett av åren 1909—1914 anvisades för samma ändamål av ifrågavarande medel 8,000 kronor att användas för sällskapets verksamhet under åren 1910—1915. Till främjande av sällskapets verksamhet under år 1916 anvisades under år 1915 likaledes 8,000 kronor, att utgå från anslaget till främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder.

I underdånig framställning den 28 september 1915 har sällskapets styrelse, med bifogande av årsberättelse för sin verksamhet under arbetsåret 1914—1915 ävensom sina under året utgivna publikationer, anfört:

Sällskapets skriftutgivning hade under arbetsåret 1914—1915 omfattat 107,500 exemplar. Inalles hade under arbetsåret spritts 128,000 exemplar av sällskapets skrifter och publikationer, därav 126,000 kostnadsfritt genom officerare, präster, lärare, föreningar m. fl. Av diakonistyrelsens och Stockholms stadsmissions skrifter hade genom sällskapets medverkan spritts 70,715 exemplar å lägerplatser och bevakningsstationer, vadan totalsumman av de genom sällskapets försorg spridda skrifterna uppginge till 199,000 exemplar. Sällskapets byrå hade förmedlat anskaffning av böcker till nedsatt pris åt regements-, folk-, kommun-, församlings-, skol- och föreningsbibliotek samt studiecirklar till ett boklådsvärde av 20,415 kronor 25 öre. Vandringsbibliotek hade varit utlånade å 55

olika platser. Föreläsningar och föredrag hade på sällskapets bekostnad hållits för värnpliktiga och skolungdom till ett antal av 76, åhörda av i runt tal 25,000 personer. Sällskapets skolkökskurser i Norrland hade besökts av 245 deltagarinnor. För värnpliktsmanskapets behov av läsning hade upprättats 15 nya vandringsbibliotek, som varit oavbrutet utlånade. Till de statsunderstödda folkbiblioteken samt övriga bibliotek, varmed sällskapets byrå stode i förbindelse, hade det av sällskapet utgivna månadshäftet Illustrerad Tidskrift sänts gratis. En årsbok för värnpliktiga, avsedd att utdelas vid inskrivningsförrättningarna, vore under utarbetande och en tredje upplaga förbereddes av »Flaggan opp!», som hittills utdelats i 20,000 exemplar bland sjömän. [73.]

Med stöd av årsberättelsen och nu lämnade uppgifter ävensom av vad sällskapet vid föregående tillfällen uttalat i fråga om behövligheten av det understöd, som från statens sida kunde lämnas dess strävanden, har sällskapets styrelse hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att av anslaget till främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder till sällskapet för år 1917 anvisa ett belopp av 8,000 kronor att användas för den verksamhet, som enligt fastställda stadgar åligger sällskapet.

Socialstyrelsen har i infordrat utlåtande den 15 december 1915 tillstyrkt bifall till förevarande framställning.

Departementschefen.

Med hänvisning till dels den utredning om sällskapets verksamhet, som lämnats i det vid Kungl. Maj:ts proposition nr 184 till 1909 års riksdag fogade utdrag av statsrådsprotokollet, dels här ovan meddelade redogörelse för arbetsåret 1914—1915 och då sällskapets verksamhet fortfarande torde vara förtjänt av all uppmuntran från statens sida, anser jag ifrågavarande ansökning böra bifallas.

Sveriges lärares nykterhetsförbund.

Med anledning av särskilda framställningar av Kungl. Maj:t medgav riksdagen år 1909, att för främjande av *Sveriges lärares nykterhetsförbunds* verksamhet finge under år 1910 av ifrågavarande brännvinsförsäljningsmedel utgå ett belopp av 2,000 kronor. Under vart och ett av åren 1910—1914 anvisades av samma medel ett belopp av 3,000 kronor att användas för främjande av förbundets verksamhet under åren 1911—1915. För år 1916 har till förbundet likaledes anvisats ett belopp av 3,000 kronor att utgå från anslaget till främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder.

I en den 29 september 1915 dagtecknad ansökning har nu sagda förbund anhållit om utverkande av riksdagens medgivande, att för främjande av förbundets verksamhet under år 1917 finge under de villkor,

[73.] Kungl. Maj:t täcktes bestämma, utgå ett anslag av 3,000 kronor. Till stöd härför har i ansökningen anförts, bland annat, följande:

Förbundets verksamhet för hälso- och nykterhetsundervisningens höjande hade fått ett samlat uttryck genom det under sommaren 1915 hållna förbundsmötet, som på grund av såväl det relativt stora antalet deltagare som det gedigna programmet torde få anses haft stor betydelse. Under höstterminen 1915 behandlade förbundets lokalföreningar hälso- och nykterhetsundervisningsfrågan i dess helhet med anledning av de yttranden och förslag, som avgivits av folkundervisningskommittén och av de för frågan om nykterhetsundervisningen tillkallade sakkunniga. Förlidet arbetsår hade tvenne studieämnen utsänts, nämligen nykterhetskommitténs betänkande samt rashygienen, båda med inledande artiklar i förbundets årsbok och programblad. Till samtliga skolråd i riket hade under fjolåret utsänts förbundets läroplan för nykterhetsundervisningen. Från lärare och lärarinnor hade uppgifter begärts om skolbarnens renlighet, om skolbad och om skolsparverksamhet, enär förbundsstyrelsen fortfarande arbetade för främjande av dessa sidor av skolans fostran. Fjärde upplagan av förbundets läsebok Hälsolärans grunder av professor T. Thunberg förbereddes för närvarande. Tvenne småskrifter av samma författare hade utgivits: Om njutningsmedel samt Tobak. Professor Thunberg arbetade nu på en andra del av läseboken, vilken skulle behandla socialhygienen. Förbundets provinsombud — för närvarande 25 — hade under året fortsatt sin verksamhet för hälso- och nykterhetsundervisningens befrämjande i respektive områden, och hade förbundet efter hand kompletterat den åskådningsmateriel, som de för denna verksamhet förut erhållit. Till den av Sveriges lärares nykterhetsförbund gemensamt med Sveriges studerande ungdoms helnykterhetsförbund bedrivna nykterhetsverksamheten bland barn i förbundet Sveriges Vår hade förbundet även under 1915 anslagit ett belopp av 1,000 kronor. Förbundets medlemsantal hade under 1914 ökats med 307 personer och uppginge numera till 3,469, varav i allmänna avdelningen 2,410 och i seminarieavdelningen 1,059. Antalet lokalföreningar vore ökade med 6 till 70.

Socialstyrelsen har i sitt utlåtande den 15 december 1915 tillstyrkt bifall till ansökningen.

Departementschefen.

Av det anförda framgår, att förbundets verksamhet fortgår i huvudsak efter den plan, som finnes angiven i Kungl. Maj:ts proposition nr 282 till 1913 års riksdag, sid. 36 och 37. Då förbundet fortfarande torde vara förtjänt av understöd från statens sida, har jag ej något att erinra mot bifall till förbundets framställning.

Järnvägsmännens helnykterhetsförbund.

För vart och ett av åren 1909—1916 har riksdagen till främjande av *järnvägsmännens helnykterhetsförbunds* verksamhet anvisat ett belopp av 2,000 kronor.

Hos Kungl. Maj:t har nu Sveriges nykterhetssällskaps representantförsamling i skrivelse den 30 september 1915 anhållit om anslag med

enahanda belopp till främjande av förbundets verksamhet under år 1917. [73.]

Av ingiven årsberättelse över förbundets verksamhet under arbetsåret 1914—1915 inhämtas, att såväl statsbidraget som ock av svenska järnvägsföreningen och svenska järnvägsmannaförbundet lämnade anslag, vartdera å 500 kronor, uteslutande använts till nykterhetsagitation bland järnvägsmännen samt att även vissa andra medel disponerats för samma ändamål.

Förbundets medlemsantal, som den 31 mars 1914 uppgick till 4,403, hade till den 31 mars 1915 nedgått till 4,226 eller med 177 personer. Förbundsstyrelsens expedition under arbetsåret omfattade 600 ankomna och 650 avsända expeditioner, däruti ej inräknade paket och arbetsmaterial.

I en vid representantförsamlingens berörda skrivelse fogad skrift har förbundsstyrelsen meddelat följande:

Det för år 1917 äskade anslaget vore avsett till bestridande av kostnader för föredrag och föreläsningar för järnvägsmän och deras familjer å så många olika platser inom landet, som anslaget medgåve, samt för spridande av ströblad och broschyrer bland järnvägsmännen. Vidare anför styrelsen: Som föredragshållare och föreläsare användes endast för nykterhetssaken bland järnvägsmännen varmt intresserade personer, såväl i som utan järnvägstjänsten. Föredragen och föreläsningarna avhandlade uteslutande faran av rusdrycksbruk för de i järnvägarnas tjänst anställda och därmed sammanhängande frågor. De ströblad och broschyrer, som hittills utgivits genom förbundets försorg, hade samtliga insänts till järnvägsstyrelsen och svenska järnvägsföreningen, och skulle även så förfaras under år 1917 med de trycksaker, som eventuellt kunde komma att av förbundet utgivas och bekostas av statsanslaget. Förbundsstyrelsen utfäste sig att på bästa sätt använda de medel, som kunde komma att anslås till främjande av förbundets verksamhet för år 1917.

I sitt utlåtande den 15 december 1915 har socialstyrelsen tillstyrkt bifall till framställningen.

Mot bifall till ifrågavarande ansökning har jag intet att erinra. Departementschefen.

För vart och ett av åren 1910—1916 har riksdagen till främjande av *Sveriges studerande ungdoms helnykterhetsförbunds* verksamhet anslagit 4,000 kronor. Sveriges studerande ungdoms helnykterhetsförbund.

I skrivelse den 30 september 1915 har nu Sveriges nykterhetssällskaps representantförsamling hos Kungl. Maj:t hemställt om anslag med enahanda belopp till främjande av förbundets verksamhet under år 1917.

[73.] Av förbundets årsredogörelse för sista arbetsåret inhämtas, att inkomsterna uppgått till 9,334 kronor 47 öre och utgifterna till 10,583 kronor 70 öre, vadan sålunda uppstått en brist å 1,249 kronor 23 öre. Förbundet har under året utvecklat en livlig föredrags-, studie- och biblioteks- samt förlagsverksamhet i syfte att bland den studerande ungdomen väcka intresse för nykterhetssaken samt anskaffa nya medlemmar i organisationen. Dess medlemsantal har under arbetsåret nedgått från 8,909 till 7,960.

Socialstyrelsen har i sitt utlåtande den 15 december 1915 tillstyrkt bifall till ifrågavarande ansökning, och har jag ej heller något att erinra däremot.

Sveriges nykterhetssällskaps representantförsamlings upplysningsbyrå.

För vart och ett av åren 1910—1916 har riksdagen för främjande av *Sveriges nykterhetssällskaps representantförsamlings upplysningsbyrås verksamhet* anvisat ett belopp av 8,000 kronor.

Hos Kungl. Maj:t har nu representantförsamlingen i skrivelse den 30 september 1915 anhållit om anslag med enahanda belopp för upprätthållande av upplysningsbyråns verksamhet under år 1917.

Till stöd för sin framställning har representantförsamlingen anfört:

I fråga om upplysningsbyråns verksamhet under förlidna arbetsåret framhålles, att av det alltjämt ökade antalet skriftliga förfrågningar hos byrån 244 avsett olika sidor av det organisatoriska nykterhetsarbetet i in- och utlandet, 276 gällt upplysningar rörande rusdryckslagstiftningen i Sverige och andra länder, tolkning av gällande lagstiftning i Sverige, anvisningar och råd rörande beivrande av lagöverträdelser, biträde med uppsättande av skrivelser av olika slag o. s. v., 12 gällt rent statistiska uppgifter från Sverige eller utlandet, 169 avsett andra byråns arbetsområde berörande ärenden o. s. v. Av förfrågningarna hade 96 ingått från utlandet, och en hel del av såväl de svenska som utländska föranlett rätt omfattande utredningar.

I förfrågningarna beträffande nykterhetsarbetet hade begärts råd och fingervisningar i organisationsarbetet, om lämplig litteratur rörande olika sidor av nykterhetsfrågan, uppgifter av statistisk art, råd och hjälp i registreringsärenden rörande fastighetsförvärv, ansökningar om bidrag från det allmänna och andra framställningar till kommunala och andra myndigheter.

I fråga om rusdryckslagarnas tolkning och efterlevnad hade upplysningar nu som under föregående år framförallt gällt gästgivares utskänkningsrätt, bryggeriers och vinfabrikers försäljning och försändning av sina produkter, tillfälliga rättigheter, möjligheterna att få beviljade men missbrukade rättigheter indragna samt hjälp och råd vid beivrandet av överträdelser av gällande rusdrycksförsäljningslagar.

Rätt mycket arbete hade beretts byrån för att besvara alla in- och utländska förfrågningar rörande de olika kontrollsystemen för försäljning av brännvin, särskilt emedan ända till på sista tiden varit rådande brist på litteratur i ämnet, till vilken man för utförligare studier kunnat hänvisa.

För att i enlighet med den för byrån utfärdade instruktionen kunna följa den svenska pressens ställning till nykterhetsfrågan hade hållits över ett hundratal tidningar från landets skilda delar, varigenom ock byrån haft möjlighet att noga följa nykterhetsarbetet landet runt. Dessa tidningar hade dag för dag genomgåtts, vad av intresse iakttagits urklippts och förvarats i s. k. registreringsböcker, varjämte, där oriktiga uppgifter iakttagits, dessa av byrån sakligt bemötts. [73.]

Alla utländska tidningar och tidskrifter av någon betydelse för nykterhetsfrågan hölles och följdes.

I enlighet med instruktionen hade till de anslutna sällskapens organ samt till några utländska byråer varje vecka utsänts meddelanden om vad byrån i den in- och utländska pressen funnit, som ansetts kunna vara av intresse för det svenska nykterhetsarbetet. Dessa i korrekturavdrag sända meddelanden hade under året omfattat 115 längre eller kortare artiklar och uppsatser samt 166 notiser och mera kortfattade uppgifter.

Under arbetsåret hade byrån liksom föregående år stått i förbindelse med internationella byrån i Lausanne för alkoholismens bekämpande samt ett 20-tal andra utländska upplysningsbyråer och andra organisationer med syfte att bekämpa alkoholismen.

Från byrån hade under arbetsåret avgått 2,574 brev och andra postförsändelser.

Byrån hade liksom under föregående år alla vardagar hållits öppen för allmänheten kl. 10 f. m.—3.30 e. m. samt i regel kl. 5—8 e. m., och hade de personliga besöken å byrån samt förfrågningar per telefon från myndigheter, organisationer och enskilda varit synnerligen talrika, varjämte ett ökat antal intresserade å byrån studerat där befintlig materiel och tillgodogjort sig de anvisningar byråföreståndaren varit i tillfälle att lämna.

De ekonomiska förhållanden, varunder Sveriges nykterhetssällskaps representantförsamling arbetade, omöjliggjorde att upprätthålla upplysningsbyrån utan hittills utgående statsanslag. De många uppgifter byrån hade att fylla gjorde det i hög grad nödvändigt, att detta anslag fortfarande beviljades.

I sitt utlåtande den 15 december 1915 har socialstyrelsen tillstyrkt beviljandet av det begärda anslaget av 8,000 kronor.

Departementschefen.

Beträffande nu ifrågavarande anslag vill jag erinra, att Kungl. Maj:t vid föredragning den 18 sistlidna juni av riksdagens skrivelse den 28 maj 1915, nr 6, innefattande, bland annat, anmälan om beviljande av medel till främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder, av förekommen anledning dels anbefallt socialstyrelsen meddela representantförsamlingens arbetsutskott, att Kungl. Maj:t, såsom också riksdagen i förberörda skrivelse framhållit, funnit i hög grad klandervärt, att upplysningar rörande enskilda personers ställning till nykterhetssaken lämnats från byrån, samt att Kungl. Maj:t förväntade, att det klandrade förfaringssättet icke komme att upprepas, dels ock såsom villkor för åtnjutande av det till främjande av upplysningsbyråns verksamhet under år 1916 anvisade anslaget stadgat, att upplysningar rörande enskilda

[73.] personers ställning till nykterhetssaken icke finge lämnas från byrån eller dess tjänstemän, varjämte åt socialstyrelsen uppdragits att från arbetsutskottets ledamöter infordra förbindelse att återbetala statsbidraget, därest mot detta villkor brötes. Därest anslag till främjande av byråns verksamhet under år 1917 kommer att anvisas, torde jämväl beträffande detta anslag ett villkor av sistnämnda beskaffenhet böra uppställas. Då härigenom nödig trygghet för att upplysningsbyrån icke meddelar otillbörliga upplysningar rörande enskilda personer får anses vunnen samt dess verksamhet otvivelaktigt fortfarande är av stor betydelse för nykterhetsarbetets främjande, anser jag mig böra tillstyrka den föreliggande ansökningen.

Internationella byrån för alkoholismens bekämpande.

På grund av särskilda framställningar har riksdagen för vart och ett av åren 1910—1916 beviljat ett anslag av 750 kronor till styrelsen för *internationella byrån i Lausanne för alkoholismens bekämpande.*

I en till Kungl. Maj:t ingiven skrift har filosofie doktorn Johan Bergman såsom ordförande i byråns styrelse anhållit om ett understöd åt byrån jämväl för år 1917 av 750 kronor.

I sitt utlåtande den 15 december 1915 har socialstyrelsen tillstyrkt ifrågavarande anslag.

Mot bifall till ansökningen är från min sida intet att erinra.

Anslag till Kungl. Maj:ts förfogande.

Jag vill slutligen erinra, att sedan åtskilliga år ett mindre belopp, senast 3,000 kronor, utöver de särskilda anslagen till vissa organisationer och ändamål plägat av riksdagen anvisas för att efter Kungl. Maj:ts beprövande användas för främjande på annat sätt av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder. På grund av vunnen erfarenhet rörande vikten av att allt framgent bereda utväg för stödjande av olika mera tillfälliga eller oförutsedda uppslag och strävanden i nykterhetssyfte tillstyrker jag, att jämväl för år 1917 ett belopp av 3,000 kronor måtte äskas för ifrågavarande ändamål.

Departementschefens hemställan.

På grund av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t behagade föreslå riksdagen

dels att till främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av 28,750 kronor;

dels ock besluta, att av nämnda belopp skola under de villkor, som av Kungl. Maj:t prövas lämpliga, utgå:

[73.]

till främjande av svenska sällskapets för nykterhet och folkuppfostran, det år 1837 stiftade nykterhetssällskapets verksamhet	kronor	8,000: —
till främjande av Sveriges lärares nykterhetsförbunds verksamhet	»	3,000: —
till främjande av järnvägsmännens helnykterhetsförbunds verksamhet	»	2,000: —
till främjande av Sveriges studerande ungdoms helnykterhetsförbunds verksamhet	»	4,000: —
till främjande av Sveriges nykterhetssällskaps representantförsamlings upplysningsbyrås verksamhet	»	8,000: —
såsom bidrag till uppehållande av internationella byråns i Lausanne för alkoholismens bekämpande verksamhet	»	750: —
	Summa kronor	25,750: —

samt att återstående 3,000 kronor skola ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för främjande på annat sätt av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder.

Allmänna pensionsförsäkringen.

19. Pensionsstyrelsen, *oförändrat ordinarie anslag* .. kronor 234,600: —.

20. **Anslag för upprätthållande av pensionsstyrelsens verksamhet m. m.**

[74.]

Upprätthållande av pensionsstyrelsens verksamhet m. m.

Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition i ämnet beviljade 1913 års riksdag för år 1914, förutom ett anslag å ordinarie stat till pensionsstyrelsen av 28,900 kronor, å extra stat ett förslagsanslag av 547,100 kronor för upprätthållande av pensionsstyrelsens verksamhet.

I anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har 1914 års senare riksdag, jämte det riksdagen höjt det ordinarie anslaget till pensionsstyrelsen från 28,900 kronor till ovan upptagna belopp, 234,600

(Extra anslag.)

[74.] kronor, tillika för upprätthållande av styrelsens verksamhet m. m., utöver anslaget å ordinarie stat, å extra stat för år 1915 anvisat ett förslagsanslag å 381,000 kronor.

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har vidare 1915 års riksdag för ifrågavarande ändamål, utöver anslaget å ordinarie stat, å extra stat för år 1916 anvisat ett förslagsanslag till samma belopp som för år 1915, eller till 381,000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t genom beslut den 18 juni 1915 fastställt följande stat för de pensionsstyrelsens avlöningar och omkostnader för år 1916, som icke äro upptagna i ordinarie stat:

lönetillägg till generaldirektören	4,000	kronor
ersättning till sakkunniga hos styrelsen	12,000	»
avlöning åt tillfälliga ledamöter, extra tjänstemän och amanuenser samt andra extra biträden ävensom extra vaktmästare, förslagsvis	84,000	»
ersättning till medicinskt biträde hos styrelsen, högst	3,000	»
ersättning åt styrelsens ombud, förslagsvis	70,000	»
resekostnadsersättning åt nämnda ombud, förslagsvis	70,000	»
resekostnadsersättning åt styrelsen, högst	5,000	»
hyra av ämbetslokal, förslagsvis	21,400	»
städning av ämbetslokalen, värme och belysning, förslagsvis	8,000	»
skrivmaterialier, telefon, böcker, bindning av kontorsböcker m. m., förslagsvis	20,000	»
tryckningskostnader, förslagsvis	60,000	»
inköp av inventarier, inklusive skriv- och räknemaskiner, samt diverse utgifter, förslagsvis	23,600	»
Summa	381,000	kronor.

Genom samma beslut har Kungl. Maj:t, såsom i den till grund för riksdagens beslut liggande propositionen jämväl förutsattes, tillika föreskrivit, att hos pensionsstyrelsen tillsvidare under år 1916 skola utöver de i den ordinarie staten upptagna befattningshavare vara anställda ytterligare en byråchef, en sekreterare, två notarier samt tre kvinnliga biträden med följande arvoden:

till byråchefen 7,800 kronor, därav 2,500 kronor skola anses motsvara tjänstgöringspenningar;

till sekreteraren 5,600 kronor, därav 1,800 kronor skola anses motsvara tjänstgöringspenningar;

till notarierna vardera 3,900 kronor, därav 1,500 kronor skola anses motsvara tjänstgöringspenningar; [74.]

till ett kvinnligt biträde 1,550 kronor, därav 550 kronor skola anses motsvara tjänstgöringspenningar; samt

till de två andra kvinnliga biträdena vartdera 1,150 kronor, därav 350 kronor skola anses motsvara tjänstgöringspenningar.

Därjämte har Kungl. Maj:t föreskrivit, att dessa befattningshavares arvoden, tillhopa 25,050 kronor, skola utgå av det uti avlönings- och omkostnadsstaten för år 1916 uppförda anslaget å 84,000 kronor till avlöning åt tillfälliga ledamöter, extra tjänstemän och amanuenser samt andra extra biträden ävensom extra vaktmästare.

I skrivelse den 24 september 1915 har pensionsstyrelsen gjort framställning om anslag för år 1917 för upprätthållande av styrelsens verksamhet. Anslag för år 1917.

Styrelsen anför därvid följande:

»De förhållanden, under vilka styrelsen hittills arbetat, kunna i fråga om förvaltningskostnaderna icke anses måttgivande för framtiden. Vad särskilt åren 1915 och 1916 beträffar, komma med all sannolikhet dessa kostnader att överskrida de beräknade till följd av den år 1915 beslutade utvidgningen av försäkringens omfattning. Enligt gjorda beräkningar skulle halftannat hundratusental personer på grund av ifrågavarande utvidgning bliva berättigade till understöd från och med den 1 januari 1916. Arbetet för handläggningen av de nya ärenden, som till följd härav inströmma till styrelsen, har redan tagit sin början, och kommer givetvis den avsevärda ökning i förvaltningsarbetet, som föranledes av utvidgningen, att fortfara lång tid framåt. Å andra sidan är från början förutsatt, att det styrelsen åliggande mera ordinarie arbetet kommer att år för år stegras, och att även på sådan grund förvaltningskostnaderna komma att ökas.

Att emellertid med ledning av den hittills vunna erfarenheten verkställa några mera exakta beräkningar angående förvaltningskostnaderna för år 1917 låter sig av ovan angivna orsak icke göra.

Såsom av ovanstående framgår, har i staten för år 1916 såsom ersättning till medicinskt biträde hos styrelsen upptagits ett belopp av högst 3,000 kronor. Det har redan visat sig nödvändigt för styrelsen att i stor utsträckning anlita medicinskt biträde, särskilt i och för den sjukvårdande verksamhet, som under år 1915 tagit sin början. I den mån denna verksamhet ökas, tages det medicinska biträdet allt mera i anspråk. Även vid behandlingen av pensionsärenden är det i hög grad behövligt att äga tillgång till medicinskt biträde i stor utsträckning för bedömande av den viktiga invaliditetsfrågan. Styrelsen anser därför, att för ifrågavarande ändamål bör anvisas ett avsevärt högre belopp än det, som för närvarande utgår, och att ifrågavarande belopp för år 1917 icke gärna bör beräknas lägre än till omkring 8,000 kronor. Med ett dylikt anslag finnes möjlighet för styrelsen att anlita två eller flera läkare, vilket ur specialiseringssynpunkt är av stor betydelse. Utgiften för anlitande av medicinskt biträde vid behandlingen av sjukvårdsärenden och av invaliditetsfrågan kommer helt säkert att visa sig vara god ekonomi.

[74.] Med all sannolikhet kommer ökat anslag att erfordras för avlöning åt tillfälliga ledamöter, extra tjänstemän och amanuenser samt andra extra biträden ävensom extra vaktmästare. Jämväl en och annan av de övriga posterna i den för 1916 fastställda staten, såsom för resekostnader, hyra m. m., torde komma att visa sig vara för knappt tilltagna beträffande 1917.

Då emellertid, såsom ovan nämnts, noggrannare beräkningar av dessa poster icke kunna göras, har styrelsen ansett sig icke för närvarande böra föreslå ökning av ifrågavarande förslagsanslag.»

Med åberopande av vad sålunda anförts har pensionsstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för upprätthållande av pensionsstyrelsens verksamhet m. m., utöver anslaget å ordinarie stat, å extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag å 381,000 kronor.

Departementschefen.

Såsom av det anförda framgår torde med sannolikhet höjning för år 1917 bliva erforderlig beträffande några av de särskilda posterna i den för år 1916 fastställda staten. Utan tillräcklig erfarenhet, som möjliggör säkrare beräkningar angående de nödiga utgiftsbeloppen, torde man dock icke böra inlåta sig på ändring av ifrågavarande förslagsanslag. Vad styrelsen anfört synes mig i varje fall innefatta bärande skäl att åtminstone icke föreslå någon nedsättning av anslagets belopp.

Jag har alltså intet att erinra mot styrelsens förslag att anslaget för år 1917 upptages till samma belopp som för åren 1915 och 1916 eller till 381,000 kronor.

Jag hemställer förty, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för *upprätthållande av pensionsstyrelsens verksamhet m. m.*, utöver anslaget å ordinarie stat, å extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag å 381,000 kronor.

21. Anslag till pensionsförsäkringens genomförande.

[75.] *Pensionsförsäkringens genomförande.* (Extra anslag.)

Enligt 10 § i lagen om allmän pensionsförsäkring den 30 juni 1913 bestrides kostnaden för de jämlikt samma lag utgående pensionstilläggen till $^3/_4$ av staten och till $^1/_4$ av landstingen och kommunerna. Detsamma gäller i fråga om understöd, som utgå enligt 33 § i nämnda lag.

Angående pension på grund av frivilliga avgifter är i 34 § samma lag stadgat, att till den i 11 § av lagen omförmälda fond skall för

varje år av statsmedel tillskjutas ett belopp, motsvarande $^1/_8$ av summan av de under året erlagda frivilliga avgifter. [75.]

För år 1914 uppförde 1913 års riksdag på extra stat ett förslagsanslag av 2,660,000 kronor för bestridande av på staten belöpande kostnad för genomförande av en allmän pensionsförsäkring. Med detta anslag ansågs såväl statens andel av kostnaden för pensionstillägg och understöd som statens tillskott till den frivilliga försäkringen kunna bestridas.

Vid 1914 års senare riksdag skedde en uppdelning av ifrågavarande anslag i två särskilda anslag. I enlighet med Kungl. Maj:ts framställning i ämnet beviljade nämligen riksdagen för år 1915 på extra stat dels ett förslagsanslag av 3,600,000 kronor för bestridande av den på staten belöpande kostnad för pensionstillägg och understöd jämlikt lagen om allmän pensionsförsäkring, dels ock ett förslagsanslag av 125,000 kronor till gäldande av statens bidrag för samma år till den jämlikt samma lag anordnade, på frivilliga avgifter grundade försäkring.

För år 1916 beviljade riksdagen på extra stat ett förslagsanslag av 4,500,000 kronor för det förra och ett förslagsanslag av 125,000 kronor för det senare ändamålet.

Anslag för år 1917.

I skrivelse den 24 september 1915 har pensionsstyrelsen gjort framställning om anslag för år 1917 för bestridande av de på staten belöpande kostnader för genomförande av den allmänna pensionsförsäkringen. Styrelsen anför därvid till en början beträffande statens kostnad för pensionstillägg och understöd följande:

Statens kostnad för pensionstillägg och understöd.

»Av det för år 1914 beviljade anslaget hava utbetalts dels 1,230,104 kronor 67 öre till bestridande av den på staten belöpande kostnad för pensionstillägg och understöd, som samma år av vederbörande utkvitterats, dels 1,389 kronor 19 öre såsom tillskott för samma år till den frivilliga försäkringen.

Anledningen till att den faktiska kostnaden för pensionstillägg och understöd år 1914 så väsentligt understigit det belopp, som beräknats, torde vara att söka, bland annat, däri, att en stor del av dem, för vilka rätten till understöd inträtt redan från och med eller under loppet av nämnda år, först senare inkommit med sina ansökningar eller att under året ingivna sådana ej hunnit slutbehandlas. Under de tilländalupna åtta månaderna av år 1915 hava, frånsett jämkningar av förut beviljade pensioner, beviljats pensionstillägg och understöd till ett sammanlagt årligt belopp av 944,439 kronor 37 öre, och av nämnda belopp hänföra sig 822,494 kronor 32 öre till pensioner eller understöd, till vilka rätten inträtt redan under år 1914. Av sistnämnda belopp belöpa $^3/_4$ eller 616,870 kronor 74 öre på staten.

Att med ledning av de understöd, som hittills beviljats, eller eljest förefintliga uppgifter verkställa någon mera exakt beräkning rörande det anslag, som

[75.] är erforderligt för år 1917, låter sig icke göra. Med stöd av de uppgifter, som regeringsrådet Lindstedt lämnat till första försvarsberedningen angående statens kostnad under de närmaste åren för den allmänna pensionsförsäkringen, har statens och kommunernas sammanlagda kostnad för pensionstillägg och understöd för år 1917 beräknats till 7,270,000 kronor, Av detta belopp skulle $^3/_4$ eller omkring 5,450,000 kronor komma på staten. Det synes icke förefinnas något skäl att föreslå annat belopp.

I sin underdåniga skrivelse angående anslag för ifrågavarande ändamål för år 1916 framhöll styrelsen, att jämlikt lagen den 11 september 1914 om ändrad lydelse av vissa paragrafer i lagen om allmän pensionsförsäkring det tillägg gjorts till 37 §, att vid bestämmande av årsinkomst enligt 7 § hänsyn icke skulle tagas till understöd från Vadstena krigsmanshuskassa, genom flottans pensionskassa utgående pensioner till avskedade båtsmän och marinsoldater eller gratifikationer och pensioner från invalidhusfonden. Härigenom ävensom genom de jämlikt samma lag införda ändringarna i 6 § om avrundning av pensionsbelopp samt i 31 § om tiden för pensions utgående komme visserligen, anförde styrelsen vidare, det allmännas kostnad för pensionstillägg och understöd att något ökas utöver enligt förut gällande grunder beräknat belopp, men denna ökning syntes icke vara av sådan betydelse, att anslagsbeloppet för den skull behövde höjas. Styrelsen har icke heller nu funnit anledning att på grund av dessa lagändringar föreslå någon höjning av det beräknade beloppet.»

I detta sammanhang vill jag erinra, att genom lagen den 8 juni 1915 om övergångsbestämmelser i anledning av lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring ett stort antal personer, som förut varit uteslutna från försäkringen, berättigats till understöd i enlighet med de i 33 § av sistnämnda lag angivna grunder. Den ökade kostnad för statsverket, som föranledes av ifrågavarande utvidgning av försäkringen, är icke inbegripen i det anslagsbelopp, varom här är fråga, utan ber jag nedan att få återkomma till kostnaderna i anledning av nämnda utvidgning.

Styrelsen anför vidare beträffande statens bidrag till den frivilliga försäkringen följande:

Statens bidrag till den frivilliga försäkringen.

»Vidkommande statens bidrag till den frivilliga försäkringen har, såsom förut nämnts, för vartdera av åren 1915 och 1916 beräknats ett belopp av 125,000 kronor. Det bidrag, som staten lämnat till denna försäkring för år 1914, uppgår såsom förut angivits till allenast 1,389 kronor 19 öre. För år 1915 torde bidraget icke komma att väsentligt överstiga sistnämnda belopp, och anledning synes icke vara att antaga, att den frivilliga försäkringen skall inom närmaste tiden vinna någon vidare stor anslutning. Det har därför synts styrelsen onödigt att bibehålla ifrågavarande anslag vid sitt nuvarande belopp, utan torde det vara tillräckligt, att anslaget för år 1917 upptages med ett till omkring 25,000 kronor nedsatt belopp.»

Med åberopande av vad sålunda anförts har pensionsstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen [75.]

att för år 1917 på extra stat bevilja dels ett förslagsanslag av 5,450,000 kronor för bestridande av den på staten belöpande kostnad för pensionstillägg och understöd jämlikt lagen om allmän pensionsförsäkring enligt dess lydelse före den 8 juni 1915, dels ock ett förslagsanslag av 25,000 kronor till gäldande av statens bidrag för 1917 till den jämlikt samma lag anordnade, på frivilliga avgifter grundade försäkring.

Departementschefen.

Vad styrelsen sålunda hemställt har icke givit mig anledning till erinran.

Jag hemställer sålunda, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för år 1917 på extra stat bevilja *dels* ett förslagsanslag av 5,450,000 kronor för bestridande av *den på staten belöpande kostnad för pensionstillägg och understöd jämlikt lagen om allmän pensionsförsäkring* enligt dess lydelse före den 8 juni 1915, *dels ock* ett förslagsanslag av 25,000 kronor till gäldande av *statens bidrag till den jämlikt samma lag anordnade, på frivilliga avgifter grundade försäkring.*

22. Bidrag till understöd åt de personer, som genom lagen den 8 juni 1915 blivit delaktiga i den allmänna pensionsförsäkringen.

Genom lagen den 8 juni 1915 om övergångsbestämmelser i anledning av lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring hava i rätten till understöd enligt 33 § i sistnämnda lag inbegripits *dels* de vid 1914 års ingång befintliga invalider, som fyllt 15 men ej 67 år och år 1913 under sammanlagt mer än fyra månader åtnjutit full försörjning antingen endast av enskilda personer eller delvis av enskilda personer och delvis av fattigvården eller välgörenhetsinrättningar, *dels ock* de personer, som vid 1914 års ingång fyllt 67 år, med undantag av de då befintliga invalider, som år 1913 under sammanlagt mer än fyra månader åtnjutit full försörjning av fattigvården eller välgörenhetsinrättningar. För de nytillkomna grupperna bestämmes beloppet av understöd eller ökning därav till 50 procent av i lagen om allmän pensionsförsäkring eljest stadgat belopp. Å andra sidan har genom [76.]

Bidrag till understöd åt de personer, som genom lagen den 8 juni 1915 blivit delaktiga i den allmänna pensionsförsäkringen. (Extra anslag.)

[76.] den nya lagen gjorts den inskränkning i pensionsrätten enligt lagen den 30 juni 1913, att beloppet av pensionstillägg, understöd och ökning därav för den, som under åren 1919—1929 förvärvat sådan rätt, bestämmes till 90 i stället för 100 procent av i sistnämnda lag eljest stadgat belopp.

I sin skrivelse den 27 maj 1915, nr 191, däri riksdagen anmälde sitt beslut i förevarande fråga, redogjorde riksdagen till en början för den utvidgning av pensionsförsäkringen, som sedermera kom att innefattas i lagen den 8 juni 1915 och vilken i huvudsak överensstämde med ett av enskilda motionärer i riksdagen framställt förslag. Med anslutning till ett av pensionsstyrelsen gjort uttalande om gäldande av de för ifrågavarande ändamål erforderliga kostnaderna yttrade riksdagen härefter följande.

»Därest, såsom pensionsstyrelsen antagit kunna utan olägenhet ske, till grund för den nuvarande generationens pensionering lägges en räntefot av 4 %, kan ur arbetarförsäkringsfonden för ifrågavarande ändamål disponeras ett belopp, vilket den 1 januari 1915 uppgick till 26,406,000 kronor, men vilket, med tillägg av 1915 års ränteinkomst, beräknats uppgå till 27,462,000 kronor. Återstående kostnader för medtagande i försäkringen av samtliga de grupper, som enligt motionärernas förslag skulle komma att inbegripas i försäkringen, motsvara ett kapitalvärde den 1 januari 1916 av 26,224,000 kronor och skulle täckas dels av ett belopp, motsvarande den besparing i nu beräknade kostnader för understöd och pensionstillägg till i försäkringen redan inneslutna invalider, som skulle uppkomma vid en utsträckning av övergångstiden i enlighet med motionärernas nyss angivna förslag, dels ock genom ett årligt statsanslag under åren 1917—1940 av 662,000 kronor eller under åren 1917—1950 av 548,000 kronor.

Riksdagen, som haft tillfälle att förvissa sig om, att de av pensionsstyrelsen verkställda beräkningarna äro utförda med mycken försiktighet, anser för sin del att till grund för beräkningen av kostnaderna för den nuvarande generationens pensionering kan läggas en räntefot av 4 %. Det är sannolikt, att under den närmaste tiden en icke obetydligt högre ränta kan påräknas. Arbetarförsäkringsfonden är för närvarande placerad till en genomsnittsränta av 4,4 %. Statens senast upptagna lån löpa med en räntefot av 5 %. Det lärer också vara all anledning antaga, att vi, för den närmare framtiden åtminstone, hava att räkna med en period av hög ränta. Även om sedermera en nedgång av räntefoten skulle komma att ske, må uppmärksammas, att fondplaceringar endast successivt under loppet av flera år röna inverkan härav. De sakkunniga, som i juli 1914 tillkallades av försäkringsinspektionen och då avgåvo yttrande angående räntefoten å vissa fondplaceringar, uttala också, att, helst om man räknar med en medelränta under en längre tidsperiod, anledning saknas antaga, att sådan placering till 4 % icke kan även framdeles uppnås. Försäkringsinspektionen uttalar också i underdånigt utlåtande av juli 1914, att antagande av en räntefot av 4 % vid beräkningen av premier och premiereserv för lifförsäkring bör anses i och för sig betryggande.

[76.] Någon tvekan att godtaga den ståndpunkt, som pensionsstyrelsen intagit i fråga om användandet av arbetarförsäkringsfonden, har därför icke synts riksdagen böra förefinnas.

Vad angår det årliga statsbidrag, som skulle ytterligare erfordras för genomförande av motionärernas förslag, är detta, resp. 662,000 kronor eller 548,000 kronor, ganska ringa i förhållande till det stora antal invalider, som härigenom skulle bliva delaktigt i pensionsförsäkringen.

I själva verket kan, efter vad från pensionsstyrelsen inhämtats, antagas, att de beräkningar, som legat till grund för hela pensionsförsäkringen, äro så försiktigt uppgjorda, att goda utsikter förefinnas, att det statsbidrag, som för genomförande av motionärernas förslag skulle under en följd av år erfordras, fullt eller åtminstone till stor del skulle komma att falla inom ramen av de beräknade statsanslagen för de enligt nu gällande bestämmelser utgående pensionstillägg och understöd. De periodiska undersökningar av pensionsförsäkringsfonden, som komma att äga rum, skola enligt riksdagens uppfattning komma att ådagalägga, att pensionsförsäkringen även inom avgiftspensioneringen äger betydelsefulla vinstkällor, till vilka hänsyn icke tagits vid de försäkringstekniska beräkningarna.

I detta sammanhang torde böra erinras, att något som helst ytterligare statsbidrag i allt fall icke behöver anvisas förrän för år 1917.»

I samma skrivelse uttalade riksdagen tillika, att hinder icke förefunnes, att Kungl. Maj:t, utan särskilt bemyndigande av riksdagen, meddelade de närmare föreskrifter, som för disponerande av för ändamålet behövliga medel ur pensionsförsäkringsfonden kunde befinnas erforderliga.

Anslag för år 1917.

Uti skrivelse den 24 september 1915 har pensionsstyrelsen gjort framställning om statsanslag för ifrågavarande ändamål under 1917. Styrelsen har därvid beträffande frågan, huruvida det årliga statsanslaget borde utgå under åren 1917—1940 eller under åren 1917—1950, förklarat sig anse det förra alternativet vara att föredraga, enär därigenom de medel, som beräknats behöva förskotteras av pensionsförsäkringsfonden, bleve mindre och hastigare kunde återbördas till densamma, samt den årliga kostnaden för de nytillkomna grupperna redan före 1940 beräknats hava sjunkit under det årliga statsanslaget. Pensionsstyrelsen ansåge därför, att såsom bidrag till kostnaden för dessa gruppers pensionering borde utgå ett årligt statsanslag å 662,000 kronor under åren 1917—1940.

Med åberopande av vad sålunda anförts har pensionsstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för år 1917 bevilja ett belopp av 662,000 kronor att utgå såsom bidrag till täckande av statens kostnad för understöd enligt 33 § i lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring åt de personer, som genom lagen den 8 juni 1915 om övergångsbestämmelser i anledning av förstnämnda lag blivit delaktiga i den allmänna pensionsförsäkringen.

[76.] Departementschefen.

På sätt av den förut lämnade redogörelsen framgår synes man vid genomförande av den ifrågavarande utvidgningen av pensionsförsäkringen närmast hava tänkt sig, att det för ändamålet erforderliga statsbidraget skulle utgå antingen under åren 1917—1940 med 662,000 kronor årligen eller under åren 1917—1950 med 548,000 kronor om året. Pensionsstyrelsen har i sin framställning anslutit sig till det förra av dessa båda alternativ.

Med hänsyn såväl till den föreliggande ekonomiska situationen som till den av riksdagen betonade möjligheten att det statsbidrag, som erfordras till täckande av nu ifrågavarande pensionsförsäkring, åtminstone till stor del kan komma att rymmas inom ramen för de beräknade statsanslagen till förut gällande pensionsförsäkring — en möjlighet, som ej för närvarande med säkerhet kan bedömas — torde det vara lämpligast, att statsbidrag för ändamålet åtminstone för de närmaste åren bestämmes till det lägre beloppet eller 548,000 kronor årligen, varefter sedermera, om sådant skulle befinnas nödigt eller önskvärt, en ökning av anslaget kan äga rum.

Med stöd av vad jag sålunda anfört, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för år 1917 på extra stat bevilja ett belopp av 548,000 kronor att utgå *som bidrag till täckande av statens kostnad för understöd enligt 33 § i lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring åt de personer, som genom lagen den 8 juni 1915 om övergångsbestämmelser i anledning av förstnämnda lag blivit delaktiga i den allmänna pensionsförsäkringen.*

23. Anslag för vidtagande av åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet.

[77.] *Anslag för vidtagande av åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet.*

Med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda proposition medgav 1914 års senare riksdag, att för vidtagande av åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet finge jämlikt de föreskrifter, som av Kungl. Maj:t meddelades, av pensionsstyrelsen disponeras ett belopp av högst 200,000 kronor, att utgå med högst 50,000 kronor av det för år 1914 av riksdagen på extra stat anvisade förslagsanslag för bestridande av på staten belöpande kostnad för genomförande av en allmän pensionsförsäkring samt med återstående belopp av det förslagsanslag

för bestridande av den på staten belöpande kostnad för pensionstillägg och understöd jämlikt lagen om allmän pensionsförsäkring, som riksdagen för år 1915 anvisat. [77.]

I skrivelse den 9 oktober 1914 hemställde pensionsstyrelsen om anvisande av medel för ifrågavarande ändamål jämväl för år 1916. Styrelsen anförde därvid, bland annat, att då det vore svårt att på förhand fullt exakt beräkna de kostnader, som föranleddes av redan inledd sjukbehandling eller dylikt, styrelsen ansåge nödvändigt, att anslaget icke begränsades till visst maximum, utan att detsamma erhölle karaktär av förslagsanslag.

I anledning av denna hemställan anförde jag vid ärendets föredragning inför Kungl. Maj:t den 14 januari 1915, att med hänsyn därtill, att nu omförmälda verksamhet alltjämt en tid framåt torde få karaktär av rent försöksarbete, det syntes lämpligast, att de för ändamålet tillgängliga medlen åtminstone tills vidare begränsades till visst fixt belopp.

I detta sammanhang omnämnde jag, att pensionsstyrelsen vid avgivande av förslag till föreskrifter rörande användningen av de för ifrågavarande ändamål anvisade medel hemställt, att dessa medel måtte få användas jämväl såsom bidrag till underhåll åt sjukbehandlad persons familj. I anledning av denna hemställan uttalade jag, att jag funnit styrelsens förslag i nämnda hänseende i allo beaktansvärt, men att, då en dylik användning av medlen icke vore avsedd eller ens varit på tal vid anslagsfrågans behandling i riksdagen, jag ansåge mig förhindrad tillstyrka, att föreskrift i enlighet med styrelsens förslag i denna del utfärdades, med mindre riksdagen haft tillfälle taga del av förslaget. Då emellertid en dylik utvidgad användning av ifrågavarande anslagsmedel skulle vara ägnad att icke oväsentligt befordra det med anslaget avsedda ändamålet, meddelade jag, att det vore min avsikt att, därest riksdagen ej hade något att erinra mot förslaget, vid frågans upptagande till vidare behandling tillstyrka bifall till pensionsstyrelsens ifrågavarande framställning.

I enlighet med min hemställan föreslog Kungl. Maj:t därefter 1915 års riksdag att på extra stat för år 1916 anvisa ett anslag av 200,000 kronor att i enlighet med de föreskrifter, som av Kungl. Maj:t meddelades, användas för vidtagande av åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet.

Beträffande mitt ovanberörda uttalande angående användningen av medlen yttrade riksdagen, att den till fullo behjärtade det ändamål,

[77.] pensionsstyrelsen med sin omförmälda framställning velat tillgodose, men att riksdagen å andra sidan icke kunde förbise, att vid en sålunda ifrågasatt utvidgad användning av anslaget möjlighet till missbruk icke vore helt utesluten. Då riksdagen ansåge sig böra lämna utan erinran vad jag anfört om lämpligheten av bifall till pensionsstyrelsens ifrågavarande förslag, hade riksdagen emellertid velat uttala den förväntan, att pensionsstyrelsen skulle ägna noggrann uppmärksamhet åt att missbruk av ifrågavarande medgivande icke måtte äga rum. Emellertid blev Kungl. Maj:ts framställning av riksdagen bifallen.

Anslag för år 1917.

I underdånig skrivelse den 24 september 1915 har pensionsstyrelsen gjort framställning om anslag för ifrågavarande ändamål för år 1917. Styrelsen anför därvid följande:

»Pensionsstyrelsens sjukvårdande verksamhet har först år 1915 kunnat taga sin början. Till och med den 18 september utgjorde antalet sjukvårdsärenden 1,234, därav 861 hade föranletts av framställning från pensionsnämndsordförande och 373 upptagits på styrelsens eget initiativ i anledning av anmärkningar, som förekommit vid granskning av inkomna pensionsansökningar. Till samma tid hade slutligen avgjorts 603 dylika ärenden, därav 300 föranlett sjukvård eller annan åtgärd i förebyggande syfte och 303 icke föranlett till någon åtgärd. Flertalet övriga ärenden hade blivit föremål för behandling, i det att de remitterats för läkarundersökning eller voro beroende på annan utredning eller dylikt.

Av de 300 slutligen avgjorda ärenden, som föranlett sjukvård, hade hänvisning förekommit till:

vanföreanstalter i 60 fall, sanatorier i 98, kurorter i 81, lasarett i 41, lupushem i 3, hantverksskolan för blinda i Kristinehamn i 8, yrkesutbildning hos privata yrkesidkare i 2, massageinstitut i 1, vilohem i 1, anskaffande av ortopedisk bandageanordning genom annan än vanföreanstalt i 1 och handelsskola i 4 fall.

Beträffande dem, som beretts uppehåll vid kurort, voro sjukdomsorsakerna: kronisk ledgångsreumatism (de flesta fall), allmän svaghet, blodbrist, nevros, inflammation i rygg- och bukmuskler, astma m. m. Samtliga, som hänvisats till sanatorievård, voro behäftade med tuberkulos. Lasarettsvård har sökts för följande sjukdomar: magkatarr, magsår, blodpropp, lungsäcksfistel (ett fall), tuberkler i knä och höfter, ledgångsreumatism, bråck (i och för operation) m. m.

I fråga om den sjukvårdande verksamheten torde man kunna säga, att densamma överallt i bygderna mötts med största intresse och förståelse, och det synes vara all anledning antaga, att densamma skall komma att bliva till stort gagn jämväl därigenom, att den visat sig kunna hos allmänheten väcka intresse för pensionsförsäkringen.

Hur mycket av det för år 1915 anvisade anslaget kommer att tagas i bruk är för närvarande svårt att säga. Att det icke kommer att användas i sin helhet är emellertid säkert. Detta beror icke därpå, att icke behovet av sjukvårdande åtgärder är stort, utan snarare därpå, att styrelsen ansett sig böra till en början gå försiktigt tillväga. I viss mån har även härtill medverkat, att styrelsen på grund av annat brådskande arbete hindrats att ägna så mycken tid åt denna

verksamhet, som varit önskvärt. Sannolikt är emellertid, att det för år 1916 be- [77.]
viljade beloppet av 200,000 kronor skall komma att tagas fullt i anspråk. Det är i varje fall givet, att man har att räkna med denna verksamhets successiva ökning år för år samt med en därmed sammahängande ökning av anslagsbehovet.

Då emellertid med hänsyn till de nuvarande ekonomiska förhållandena någon större ökning av anslaget icke torde böra ifrågasättas, anser sig pensionsstyrelsen böra inskränka sig till att för år 1917 begära en förhöjning av detsamma med 100,000 kronor.

Önskligt vore, om detta anslag finge uppföras såsom förslagsanslag, men har styrelsen på grund av vad ovan anförts ansett sig icke böra göra någon hemställan härom.»

Med åberopande av vad sålunda anförts har pensionsstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att på extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av 300,000 kronor att i enlighet med de föreskrifter, som av Kungl. Maj:t meddelas, användas för vidtagande av åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet.

I avseende å pensionsstyrelsens sjukvårdande verksamhet har jag från styrelsen införskaffat ytterligare uppgifter, däri meddelas, bland annat, följande.

»Antalet inkomna sjukvårdsärenden utgjorde vid utgången av november 1915 1,860, varav 1,265 tillkommit genom framställning från pensionsnämndsordförande och återstoden 595 genom att pensionsstyrelsen på eget initiativ till sjukvårdande behandling föreslagit sådana personer, från vilka pensionsansökningar förelegat.

Vid berörda tid hade 1,073 sjukvårdsärenden blivit slutligen avgjorda. Beträffande 488 av dessa hade beslut om sjukvårdande åtgärder fattats och 585 fall föranlett avslag. Av sistnämnda antal rörde en proportionsvis mycket stor del sådana personer, för vilka nämnderna fattat beslut om understöd. Vid den särskilda undersökning, som i regel föregår behandlingen av sjukvårdande ärenden, har emellertid kunnat konstateras sådana omständigheter, att pensionsansökningen kunnat avslås. Då nämnda personer eljest ofta skulle tilldelats pension, har härigenom sålunda en ej oväsentlig besparing i försäkringskostnaderna kunnat uppnås.

Antalet sjukvårdsärenden under 1915 har sålunda varit relativt ringa. Orsakerna härtill hava varit flera. På det experimentella stadium, som denna verksamhet står, har pensionsstyrelsen icke ansett lämpligt att forcera verksamheten samt iakttagit stor försiktighet i fråga om beviljande av sjukvård. Styrelsen söker, särskilt genom »Tidskrift för den svenska pensionsförsäkringen», öka kännedomen om sjukvårdsverksamheten och dess betydelse. I den mån allt flera personer erhålla sjukvård med bidrag från pensionsstyrelsen, tilldrager sig verksamheten allt mer och mer allmänhetens uppmärksamhet. Även om i en kommun endast ett eller annat dylikt fall förekommit, blir detta snart känt inom kommunen, och man ser därför också, att sjukvårdsansökningarna ofta i stort antal inkomma från en och samma kommun, under det att vissa kommuner och till och med hela län äro tämligen oberörda av verksamheten. — Beträffande fördelningen på län av sjukvårdsärendena hänvisas till följande statistik.

[77.]

Sjukvårdsärendenas fördelning å Stockholms stad samt de olika länen t. o. m. *november* månad 1915.

	Män.	Kvinnor.	Summa.
Stockholms stad	7	12	19
Stockholms län	23	26	49
Uppsala »	10	10	20
Södermanlands »	40	33	73
Östergötlands »	37	41	78
Jönköpings »	50	50	100
Kronobergs »	44	36	80
Kalmar »	42	47	89
Gottlands »	13	12	25
Blekinge »	39	23	62
Kristianstads »	39	40	79
Malmöhus »	27	19	46
Hallands »	25	31	56
Göteborgs och Bohus »	53	62	115
Älvsborgs »	75	87	162
Skaraborgs »	47	60	107
Värmlands »	57	91	148
Örebro »	26	22	48
Västmanlands »	21	19	40
Kopparbergs »	42	37	79
Gävleborgs »	46	34	80
Västernorrlands »	88	62	150
Jämtlands »	17	18	35
Västerbottens »	40	45	85
Norrbottens »	20	15	35
Summa	928	932	1,860

En sak, som torde bidragit till att under 1915 icke så synnerligen stort antal sjukvårdsansökningar inkommit, är den, att såväl pensionsnämndsordförandena som ombuden under sista halvåret 1915 varit strängt upptagna med arbetet för pensionering av de genom 1915 års riksdagsbeslut nytillkomna invaliderna. Från och med 1916 torde detta arbete bliva väsentligt mindre och pensionsnämndsordförandena och ombuden komma i tillfälle att mera ägna sin uppmärksamhet åt sjukvårdsverksamheten. Ett hinder för detta arbete har även varit,

att av de stora mängder pensionsansökningar, som för närvarande inströmma till styrelsen, är det ett jämförelsevis ringa antal, för vilka sjukvårdande åtgärder kunna ifrågakomma. Stora flertalet av dessa äro antingen på grund av hög ålder eller — de som år 1913 voro fullt försörjda av enskilda — allt för nedsatta till sin arbetsförmåga för att förutsättningar för sjukvårdande åtgärder kunna föreligga. [77.]

Bland de personer, vilka under 1914, alltså under tiden *före* sjukvårdsverksamhetens början, tilldelats pension, finnas helt visst ett icke ringa antal, som lämpligen borde kunna göras till föremål för sjukvårdande åtgärder. För den eftergranskning av dessa ansökningar, som härmed skulle följa, har emellertid hittills nödig tid och erforderliga arbetskrafter saknats under styrelsens nuvarande arbetsförhållanden. Under 1916 bör emellertid detta arbete delvis kunna verkställas.

Ehuru antalet av de fall, vilka under 1915 förelegat till behandling beträffande sjukvårdande åtgärder, sålunda varit relativt litet, så kan man emellertid med sannolikhet förvänta, att antalet dylika ärenden hastigt kommer att stiga. Erfarenheten från Tyskland visar på, att förståelsen för det sjukvårdande arbetet under verksamhetens första början icke är så stor, men sedermera ganska hastigt stiger. Utgifterna för sjukvårdande åtgärder inom den tyska pensionsförsäkringen uppgingo under år 1892 endast till Mk 31,884, men hade 1896 stigit till Mk 1,175,504 och under 1909 till Mk 19,346,187.

Antalet sjukvårdsärenden, som under 1915 slutbehandlats, har varit relativt ringa. Härpå hava många omständigheter inverkat. Arbetet kom icke i gång förrän ett gott stycke in på året. Svårigheterna att kunna bereda plats på vanföreanstalterna, lasaretten och sanatorierna hava varit ganska stora. Bristen på för mindre bemedlade personer avsedda vinterkurorter har även vållat svårigheter. Största svårigheten har emellertid förorsakats av den omständigheten, att då styrelsen ansett lämpligt att under verksamhetens början låta resp. kommuner ombesörja verkställigheten av den sjukvård, till vilken styrelsen lämnat bidrag, så har behandlingen av dessa ärenden i kommunerna i regel skett mycket långsamt. Detta har varit beroende dels därpå, att kommunerna ofta icke kunnat fullfölja ett dylikt ärende, förrän kommunalstämma avhållits, och dels på en hel del andra omständigheter. Styrelsen har emellertid nu träffat sådana anordningar, att styrelsen från och med år 1916 själv kan ombesörja fullföljandet av beslut om sjukvårdande åtgärder och sedermera i sin tur från kommunerna uttaga den andel, som dessa skola bära. Härigenom komma sjukvårdsärendena att bliva behandlade på ett snabbare, säkrare och mera uniformt sätt. Vederbörande sjukvårdsanstalter komma sålunda härefter uteslutande att hava med pensionsstyrelsen att göra.

En följd av dessa omständigheter, såväl bristen på platser på sjukvårdsanstalterna som kommunernas svårigheter att kunna expediera sjukvårdsärendena, har blivit, att endast en ganska obetydlig del av det anslag, som för år 1915 stått till pensionsstyrelsens disposition, kommer att förbrukas. Detta anslag är 200,000 kronor, under det att de kostnader, som från pensionsstyrelsens sida komma att utbetalas under året för sjukvårdande åtgärder, sannolikt icke komma att överstiga 20,000 kronor.

De låga sjukkostnadsbelopp, som komma att utbetalas under 1915, kunna icke föranleda till den slutsatsen, att de begärda sjukvårdsanslagen för 1916 och 1917 — resp. 200,000 och 300,000 kronor — skulle vara för högt tilltagna. Snarare blir fallet tvärtom.

[77.] För närvarande betala så gott som alla landsting två tredjedelar av kostnaderna för vanföras vård, behandling och yrkesutbildning å vanföreanstalt. Pensionsstyrelsen brukar i dylika fall tillskjuta återstående tredjedel. Genom styrelsens sjukvårdsverksamhet har emellertid antalet fall, då vanföra erhållit behandling och vård, stigit i ej ringa grad, och antagligt är, att så även framdeles kommer att ske. Härav blir följden, att landstingens anslag komma att visa sig allt mer otillräckliga.

Beträffande vården av personer, lidande av lungtuberkulos, är ju för närvarande förhållandet det, att väntetiden för deras intagande å sanatorium är ganska lång, i synnerhet inom vissa län. I den mån det ena länet efter det andra upprättar eget sanatorium kommer väntetiden emellertid allt mer att inskränkas, vilket förhållande i sin tur kommer att medföra, att pensionsstyrelsens kostnader för ifrågavarande vård komma att stegras. Styrelsen brukar bestrida två tredjedelar à tre fjärdedelar av kostnaderna för sanatorievård, och tillskjutes i allmänhet återstående beloppet av sökandens mantalsskrivningskommun eller enskild person.»

Departementschefen. Såsom jag vid flera föregående tillfällen framhållit, har avsetts, att kostnaderna för vidtagande av åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet framdeles skola bestridas av medel från den i 11 § av pensionsförsäkringslagen omförmälda fond. Med hänsyn till den utomordentliga vikt, som frågan om denna med tiden kolossala fonds förvaltning och placering obestridligen äger, har Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 18 juni 1915 uppdragit åt en kommitté att verkställa utredning och avgiva förslag beträffande förvaltningen och placeringen av fonden i fråga. Denna kommitté har ännu icke avgivit utlåtande, men utsikter torde förefinnas, att kommitténs betänkande inkommer i så god tid, att frågan kan föreläggas 1916 års riksdag. På sätt av mig tidigare uttalats, lärer det emellertid ej lämpligen böra ifrågakomma att anlita fonden för nu förevarande ändamål, förrän denna fråga blivit definitivt löst.

De av pensionsstyrelsen lämnade uppgifterna angående styrelsens sjukvårdande verksamhet utvisa, att de för ändamålet för år 1915 beviljade medlen endast till en ringa del förbrukats. Vad styrelsen anfört synes mig emellertid giva anledning till antagande, att man under de närmaste åren har att vänta en kraftig stegring av styrelsens sjukvårdande arbete. Lika med styrelsen håller jag därför före, att anslaget för 1916, 200,000 kronor, näppeligen kan anses för högt tilltaget och att fullgiltiga skäl förefinnes för antagande, att för år 1917 för ändamålet erfordras ett till 300,000 kronor förhöjt belopp.

Emellertid synes det mig kunna undvikas att för år 1917 äska särskilt anslag för ändamålet. Då förslagsanslaget för bestridande av den på staten belöpande kostnad för pensionstillägg och understöd

jämlikt lagen om allmän pensionsförsäkring enligt dess lydelse före den 8 juni 1915, vilket anslag av mig ovan föreslagits skola för år 1917 utgå med ett belopp av 5,450,000 kronor, med ledning av tidigare erfarenheter kan antagas vara rikligt tillmätt, har jag nämligen ansett mig böra ifrågasätta, att riksdagens bemyndigande skulle utverkas att av nämnda förslagsanslag för nu ifrågavarande ändamål använda erforderligt belopp, högst 300,000 kronor. Mot en sådan åtgärd har chefen för pensionsstyrelsen på förfrågan förklarat sig ej hava något att erinra. [77.]

Med stöd av vad jag sålunda anfört, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att av det förslagsanslag, som kan komma att för år 1917 beviljas för bestridande av den på staten belöpande kostnad för pensionstillägg och understöd jämlikt lagen om allmän pensionsförsäkring enligt dess lydelse före den 8 juni 1915, ett belopp av högst 300,000 kronor må, i enlighet med de föreskrifter, som av Kungl. Maj:t meddelas, användas *för vidtagande av åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet.*

24. Ersättning till postsparbanken för bestyret med pensionsutbetalningar m. m.

[78.]

Ersättning till postsparbanken för bestyret med pensionsutbetalningar m. m.

(Extra anslag.)

På framställning av pensionsstyrelsen har Kungl. Maj:t genom beslut den 28 november 1913 förordnat, att utbetalning av pension eller understöd, som utgår på grund av bestämmelserna i lagen om allmän pensionsförsäkring den 30 juni 1913, skall tillsvidare verkställas vid vederbörande postanstalt genom postsparbankens förmedling. Samtidigt har Kungl. Maj:t utfärdat kungörelse angående försäkring på grund av frivilliga avgifter jämlikt 34 § i pensionslagen och meddelat föreskrifter om postsparbankens bestyr med sistnämnda försäkring.

Beträffande ersättningen till postsparbanken och posttjänstemännen för bestyren såväl med den allmänna pensionsförsäkringen som med pensioneringen på grund av frivilliga avgifter förklarade Kungl. Maj:t sig vilja framdeles meddela beslut.

Sedermera har riksdagen på extra stat för vartdera av åren 1915 och 1916 till ersättning till postsparbanken för bestyret med pensionsutbetalningar samt biträde med den frivilliga försäkringens genomförande beviljat ett förslagsanslag av 50,000 kronor.

[78.] Genom nådigt brev den 27 juni 1914 har Kungl. Maj:t meddelat bestämmelser att tillsvidare lända till efterrättelse beträffande ersättning till postsparbanken och postverket för bestyret med pensionsutbetalningar samt biträde med den frivilliga pensionsförsäkringens genomförande. För innehållet i dessa bestämmelser har lämnats redogörelse i det vid 1915 års statsverksproposition fogade protokollet över civilärenden.

Anslag för år 1917.

I skrivelse den 24 september 1915 har pensionsstyrelsen gjort framställning om anslag för år 1917 för ifrågavarande ändamål. Styrelsen anför därvid följande:

»Då genom riksdagens beslut år 1915 försäkringens omfattning blivit väsentligt utvidgad, och man på grund härav från och med år 1916 har att vänta en högst avsevärd ökning av antalet pensionärer och pensionsutbetalningar, torde det vara sannolikt, att nämnda belopp kommer att visa sig otillräckligt. Jämväl för följande år komma med all säkerhet kostnaderna särskilt för pensionsutbetalningar att avsevärt stegras till följd av nämnda utvidgning. Att lämna någon exakt beräkning över det belopp, som erfordras, därest hittills gällande ersättningsgrunder fortfarande skola tillämpas, låter sig icke göra, då man icke kan på förhand mera exakt beräkna antalet pensioner och följaktligen icke heller det antal pensionsutbetalningar, som skall läggas till grund för ersättningens beräknande. Enligt de approximativa beräkningar, som emellertid verkställts, skulle man kunna antaga antalet utanordningar i medeltal för en pensionär till mellan 8 och 9 och pensionärernas antal till omkring 200,000. Det erforderliga anslaget skulle därför komma att belöpa sig till omkring 100,000 kronor.»

Pensionsstyrelsen har på grund härav hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att på extra stat för år 1917 till ersättning till postsparbanken för bestyret med pensionsutbetalningar samt biträde med den frivilliga försäkringens genomförande bevilja ett förslagsanslag av 100,000 kronor.

Därjämte har pensionsstyrelsen meddelat, att styrelsen rörande denna sak rådgjort med chefen för postsparbanken, som förklarat sig tillstyrka styrelsens förevarande hemställan.

I enlighet med vad pensionsstyrelsen hemställt och på de av styrelsen anförda skäl tillstyrker jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på extra stat för år 1917 till *ersättning till postsparbanken för bestyret med pensionsutbetalningar samt biträde med den frivilliga försäkringens genomförande* bevilja ett förslagsanslag av 100,000 kronor.

25. Ersättning till häradsskrivarna för uppgörande av den i 14 § av pensionsförsäkringslagen omförmälda förteckning m. m.

[79.]

Ersättning till häradsskrivarna för uppgörande av den i 14 § av pensionsförsäkringslagen omförmälda förteckning m.m. (Extra anslag.)

Jämlikt 14 § i lagen om allmän pensionsförsäkring den 30 juni 1913 åligger det mantalsskrivningsförrättare att varje år, sedan mantalslängden för kommunen blivit i stadgad ordning justerad, uppgöra förteckning enligt fastställt formulär över de i längden upptagna personer, som vid årets början uppnått 15 men icke 66 års ålder. I förteckningen skall för varje person angivas namn, födelseår och dag, civilstånd och yrke samt bostad, varjämte för envar, som under nästföregående år varit undantagen från avgiftsplikt, anteckning skall göras därom.

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom framställda förslag har 1914 års senare riksdag för beredande av ersättning åt mantalsskrivningsförrättare för upprättande av omförmälda förteckningar samt avskrifter därav på extra stat för år 1915 beviljat ett förslagsanslag å 80,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1914 av tillgängliga medel utanordna erforderligt belopp.

Sedermera har Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 13 november 1914 föreskrivit, att ersättningen till häradsskrivarna för upprättande av de i 14 § av åberopade lag omförmälda förteckningar skall för åren 1914 och 1915 utgå med två öre för varje i förteckningarna upptagen person, samt att för år 1914 ersättning tillika skall utgå för upprättande av avskrifter av samma förteckningar med ett halft öre för varje däri upptagen person.

Därjämte har Kungl. Maj:t anbefallt statskontoret att till pensionsstyrelsen, på rekvisition, i mån av behov, av ifrågavarande anslag utbetala de belopp, som kunde komma att erfordras till anskaffande av avskrifter av omförmälda förteckningar från mantalsskrivningsförrättare i städerna.

I statsverkspropositionon till 1915 års riksdag anfördes, att förslaget till lönereglering för fögderiförvaltningarna icke komme att framläggas för den då sammanträdande riksdagen och att ifrågakomna ersättning fördenskull syntes böra utgå även under år 1916. Då avskrifter av ifrågavarande förteckningar allenast erfordrades för år 1914, men ersättning för upprättande av originalförteckningarna icke avsetts

[79.] skola utgå till mantalsskrivningsförrättare i städerna, såsom framginge av omförmälda nådiga brev av den 13 november 1914, syntes det mig lämpligt att uttryckligen begränsa anslagets användning till beredande av ersättning uti ifrågavarande avseende till mantalsskrivningsförrättare på landet och i de städer, där magistrat ej finnes, d. v. s. häradsskrivarna. I enlighet med min hemställan föreslog Kungl. Maj:t riksdagen, att för beredande av ersättning åt häradsskrivarna för upprättande av omförmälda förteckningar på extra stat för år 1916 bevilja ett förslagsanslag å 50,000 kronor.

Vad Kungl. Maj:t sålunda föreslog biföll riksdagen.

Genom beslut den 18 juni 1915 har Kungl. Maj:t därefter föreskrivit, att ersättning till häradsskrivarna för upprättande av ifrågavarande förteckningar skall för år 1916 utgå med två öre för varje i förteckningarna upptagen person.

Anslag för år 1917.

I särskild skrivelse den 24 september 1915 har pensionsstyrelsen gjort framställning om beredande av medel för här omförmälda ändamål för år 1917. Styrelsen har därvid meddelat, att de avskrifter, som år 1914 inkommit till pensionsstyrelsen från de olika fögderierna, sammanlagt upptagande omkring 2,456,000 personer, lagts till grund vid beräknandet av anslag för år 1916, och anser det för 1917 för ändamålet erforderliga beloppet böra beräknas enligt samma grunder, som tillämpats beträffande anslaget för 1916.

Styrelsen framhåller därjämte, att häradsskrivarna genom skyldigheten att upprätta ifrågavarande förteckningar obestridligen pålagts ett högst betydligt arbete och att det fördenskull är billigt, att de erhålla särskild ersättning för detsamma.

Pensionsstyrelsen har därför hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå 1916 års riksdag att på extra stat för år 1917 bevilja ett förslagsanslag av 50,000 kronor för beredande av ersättning åt häradsskrivarna för upprättande av omförmälda förteckningar.

Departementschefen.

Såsom jag i annat sammanhang framhållit, torde frågan om löne-reglering för fögderiförvaltningarna ej heller nu komma att föreläggas riksdagen. Omförmälda ersättning torde därför böra utgå även under år 1917.

Någon anledning att frångå den nu tillämpade, av styrelsen jämväl för år 1917 föreslagna grunden för ersättningens beräknande, 2 öre för varje i förteckningen upptagen person, synes mig ej föreligga.

Det föreslagna anslagsbeloppet har ej heller givit mig anledning till anmärkning. [79.]

Jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för beredande av *ersättning åt häradsskrivarna för upprättande av de i 14 § av lagen om allmän pensionsförsäkring omförmälda förteckningar* på extra stat för år 1917 bevilja ett förslagsanslag å 50,000 kronor.

Diverse sociala ändamål.

26. Anslag till nationalföreningen mot emigrationen.

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom framställda förslag har riksdagen för vart och ett av åren 1909—1916 beviljat ett anslag på extra stat av 10,000 kronor för understödjande av nationalföreningens mot emigrationen verksamhet. [80.]

Anslag till nationalföreningen mot emigrationen. (Extra anslag.)

I skrivelse den 26 oktober 1915 har centralstyrelsen för nämnda förening gjort framställning om enahanda anslag för år 1917. I ansökningen anför styrelsen följande: Framställning av föreningen.

»Föreningen har under 1914, föreningens sjunde arbetsår, och den gångna delen av 1915 kunnat glädja sig åt en fortsatt gynnsam utveckling av sin verksamhet.

Visserligen förorsakade under 1914 först den inre politiska oron och sedan krigsutbrottet föreningen ett visst avbräck. Medlemsantalet minskades under året, om än obetydligt, då den naturliga avgången av medlemmar vid årets början icke kunde som vanligt under hösten ersättas. Givetvis kunde icke heller själva föreningsarbetet undgå att röna intryck: föreläsningsverksamheten måste sålunda väsentligt inskränkas, och byråarbetet visade under augusti avsevärd tillbakagång. Men redan följande månad inträdde åter ökning. Resultatet av byråarbetet, själva ryggraden i föreningens verksamhet, blev också fullt tillfredsställande. Antalet personer, som under 1914 anlitade föreningens byråer, visar i förhållande till 1913 en ökning av cirka 30 % — under första halvåret uppgick ökningen till cirka 50 %, under det senare stannade den vid cirka 15 %.»

Föreningens ekonomiska ställning framgår av följande tablåer:

[80.]

Föreningens ekonomiska ställning den 31 december 1914:

Inkomster:

Avgifter till centralbyrån		
av ständiga medlemmar	1,300: —	
» stödjande »	2,280: —	
» ordinarie »	7,276: —	10,856: —
Anslag av staten till föreningens allmänna verksamhet	10,000: —	
» » landstingen	6,850: —	
» » hushållningssällskapen	5,250: —	22,100: —
Statsbidrag för jordförmedlingsverksamheten:		
rest från 1913	209: 85	
1914 års anslag	9,550: —	9,759: 85
Anslag av Stockholms stadsfullmäktige		800: —
Bidrag av Ekmanska fonden		13,800: —
Gåvor av diverse personer		3,689: 60
Anslag för San Franciscoutställningen		12,000: —
» » Nyköpingsutställningen		200: —
» » arbetet mot Australienemigrationen		1,000: —
Administrationsbidrag av:		
Mälareprovinsernas Egnahems Aktiebolag	1,800: —	
A.-B. Svensk Jordförmedling	900: —	
A.-B. Upplandshem	2,000: —	
Egnahemsfonden	200: —	4,900: —
Broschyrer, inkomst av försäljning		89: 14
Publikationer, » » »		504: 30
Kvartalsbladet, » » annonser		3,555: 14
Ritningar till försäljning, vinst		11: 14
Representationskonto, å 1913 års kostnader återburet belopp		231: 05
Ränteöverskott		292: 42
	Summa kronor	83,788: 64

Utgifter:

Löner vid centralbyrån:		
Ombudsmannen	6,000: —	
Övriga löntagare	11,995: —	17,995: —
Omkostnader vid centralbyrån:		
Hyra för lokal	4,000: —	
Bränsle och belysning	539: 95	
Städning	491: 48	
Böcker, tidningar, skrivmateriel m. m.	1,841: 62	
Telefoner	719: 75	
Transport	7,592: 80	

[80.]

Transport	7,592: 80	
Omkostnader för inkassering och medlemsanskaffning	494: 25	
Annonser	211: 82	
Extraarbeten å byrån	439: 66	
Porton och telegram	2,992: 89	
Diverse omkostnader	1,152: 86	12,884: 28
Ombudsmötet		988: 31
Årsmötet		67: 73
Resor		844: 15
Föredragsverksamheten		236: —
Tryckning och redigering m. m. av »Hem i Sverige»		6,025: 78
Broschyrserien		122: 77
Publikationer		3,057: 53
Mot Australienemigrationen		1,213: 85
Trycksaker		1,057: 30
Egnahemskatalogen		53: 58
Egnahemsutställningen: diverse omkostnader		517: 10
Baltiska utställningen		1,988: 30
Nyköpingsutställningen		368: 50
San Franciscoutställningen		6,905: 99
»Svenska Allmogehem»		168. —
Byrån i Uppsala	2,075: —	
» » Eskilstuna	1,400: —	
» » Jönköping	500: —	
» » Växjö	2,500: —	
» » Västervik	1,200: —	
» » Kalmar	1,050: —	
» » Malmö	398: —	
» » Halmstad	350: —	
» » Göteborg	3,150: 50	
» » Vänersborg	1,200: —	
» » Skövde	1,025: —	
» » Karlstad	1,585: 94	
» » Bollnäs	180: —	
» » Umeå	1,900: —	18,514: 44
Ombudet i Minneapolis		268: 74
Avskrivningar:		
å centralbyråns inventarier	698: 37	
å egnahemsutställningens inventarier	1,115: 99	
å balanserad kostnad för medlemsanskaffning	2,061: 07	
å aktier	200: —	
å diverse personers konto	36: 85	
å beläggningsstämplar	5: —	4,117: 28
Balans konto:		
Rest å anslag för San Franciscoutställningen		5,094: 01
Avsättning till ständiga medlemmars fond		1,300: —
Summa kronor		83,788: 64

[80.]

Tillgångar:

Kontant i kassan		816: —
Å checkräkning		—: 34
Inventarier å centralbyrån		6,285: 36
» » egnahemsutställningen		2,000: —
Aktier: 167 st. i Hotell A.-B. Hembygden à 50 %	8,350: —	
» 100 » i A.-B. Svensk Jordförmedling	10,000: —	18,350: —
Rest å statsbidrag för jordförmedlingsverksamheten		4,900: —
Outtaget anslag av Stockholms stad		800: —
Utestående medlemsavgifter		332: —
Annonsfordringar		680: 75
Medlemsanskaffningens konto		2,897: 24
Tidskriften »Hem i Sverige» för 1915		200: —
Utredningars konto		2,639: 37
Broschyrer		650: —
Publikationer		751: 13
Å kostnaderna för arbetet mot Australienemigrationen balanseras		250: —
Egnahemskatalogen		22: 50
Ritningar till försäljning		270: —
Svenska Allmogehem		70: —
Värmlands länsförening för redovisning		510: —
Hotell A.-B. Hembygden		5,258: —
Egnahemsfonden		480: 25
A.-B. Upplandshem		2,644: 56
Mälareprovinsernas Egnahems Aktiebolag		9,880: 83
Diverse personers konto		602: 45
	Summa kronor	61,290: 78

Skulder:

Å kreditivräkning	10,203: 58
Ständiga medlemmars fond	39,800: —
Outbetalda anslag	950: —
Obetalda räkningar	1,301: 16
Stödjande medlemmars konto 1915	10: —
A.-B. Svensk Jordförmedling	3,000: —
Rest å anslag för San Franciscoutställningen	5,094: 01
Diverse personer	932: 03
Summa kronor	61,290: 78

Egnahemsfondens ställning den 31 december 1914:

Inkomster:

Gåva	100: —
Räntors konto	1,909: 93
Summa kronor	2,009: 93

[80.]

Utgifter:

Avskrivningar å utlämnade lån	1,692: —
Omkostnads konto	35: 05
Administrations konto	200: —
Årets vinst	82: 88
Summa kronor	2,009: 93

Tillgångar:

Kassa konto	178: 43
Aktiers konto	80,000: —
Aktiebolaget Stockholms Diskontobank, checkräkning	26: 05
Diverse personers kapitalskuld	57,732: 42
» » ränteskuld	2.004: 09
Summa kronor	139,940: 99

Skulder:

Egnahemsfonden	137,570: 33
Nationalföreningen mot emigrationen	480: 25
Vinst- och förlustkonto	1,890: 41
Summa kronor	139,940: 99

Den så kallade spårvägsfondens ställning den 31 december 1914:

Inkomster:

Balans från 1913	159: 33
Räntors konto	86: 19
	245: 52

Utgifter:

Omkostnads konto	5: 10
Balans till 1915	240: 42
	245: 52

Tillgångar:

Kassa konto	319: 59
Aktiers konto	4,000: —
A.-B. Stockholms Diskontobank	2: 25
Diverse personers konto	20,918: 58
Summa kronor	25,240: 42

Skulder:

Spårvägsfonden	25,000: —
Vinst- och förlustkonto	240: 42
Summa kronor	25,240: 42

[80.] Centralstyrelsen anför vidare:

»Vad beträffar verksamheten under den gångna delen av 1915 giver den goda löften om ett efter förhållandena gynnsamt årsresultat. Antalet ärenden å föreningens byråer under de tre första kvartalen framgår av nedanstående tablå, som jämväl innehåller motsvarande siffror för 1914.

Handlagda ärenden å föreningens byråer under tiden januari—september åren 1914—1915.

Ärendenas natur.	1914.		1915.	
1) Jordförmedling:				
a) Fastigheter till salu	1,067		957	
b) Fastighetsköpare	2,576		3,389	
Förmedlade köp [1])	—	223	—	339
2) Egnahemslån	2,079		2,444	
3) Arbetsförmedling:				
a) Arbetstillfällen	246		308	
b) Arbetssökande	836		945	
Förmedlade platser [1])	—	196	—	226
4) Svensk medborgarrätt	346		268	
5) Rätt att idka näring eller besitta fast egendom	157		101	
6) Värnpliktsförhållanden	549		464	
7) Fall, som ej kunna anses höra under någon av ovanstående rubriker,	1,735		2,198	
Summa	**9,591**	—	**11,074**	—

[1]) Antalet »Förmedlade köp» och »Förmedlade platser» äro ej inräknade i summasiffrorna.

Ökningen i frekvensen uppgår till mellan 15 och 16 %, vilket torde få anses fullt tillfredsställande. Man bör nämligen därvid erinra sig, att frekvensen av utlandssvenskar, som under vartdera av åren 1913 och 1914 omfattat cirka 2,700 personer, under 1915 av naturliga skäl blir väsentligt reducerad, vilket även antydes av siffrorna för de ärenden — medborgarrätts- och värnpliktsfrågor etc. — som företrädesvis gälla denna kategori. Särskilt jordförmedlingen visar däremot trots de oroliga tiderna gott resultat. Antalet avslutade köp under januari—september 1915 uppgår till 339 mot 223 samma tid 1914, sålunda en ökning av något över 50 %.

Vad föreningens övriga verksamhet under den gångna delen av 1915 beträffar kan erinras om, att föreningen med särskilt bidrag av statmedel till världsutställningen i San Francisco utgivit en omfattande handbok över den svenska egnahemsrörelsen, varjämte föreningen även i övrigt genom småskrifter, biograf-

films etc. sökt sörja för att göra sin verksamhet bekant för San Franciscoutställningens svensk-amerikanska publik. [80.]

I allmänhet hava dock helt naturligt tidsförhållandena tvungit föreningen att ställa på framtiden nya uppslag och företag, allra helst även föreningens ekonomiska resurser blivit under de senaste årens kraftiga utveckling synnerligen hårt anlitade. För närvarande träffar föreningen emellertid förberedelser för att kunna i tid och med energi möta den emigrationsperiod, som med säkerhet är att vänta efter världskrigets slut; så utkommer i dagarna en närmast för tidningspressen avsedd sakkunnig framställning om arbetsförhållandena i Amerika under kristiden. Därjämte ägnas krafterna åt inre organisationsarbete, varigenom såväl själva föreningen som särskilt byråverksamheten kan bibringas ökad stadga.»

Socialstyrelsen har i infordrat utlåtande av den 15 december 1915, med konstaterande att föreningens verksamhet även under år 1915 varit stadd i tillväxt, tillstyrkt bifall till centralstyrelsens framställning. Socialstyrelsen.

Av vad ovan anförts torde framgå, att föreningen fortfarande är förtjänt och, för att kunna uppehålla och vidare utveckla sin verksamhet, jämväl i behov av statsunderstöd. Departementschefen.

Jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för *understödjande av nationalföreningens mot emigrationen verksamhet* på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av 10,000 kronor.

27. Anslag till hemmet Fristad.

Med bifall till Kungl. Maj:ts propositioner i ämnet har riksdagen till understöd åt stiftelsen Hemmet Fristad på extra stat för vart och ett av åren 1914, 1915 och 1916 anvisat ett belopp av 10,000 kronor att utgå under de villkor, Kungl. Maj:t bestämde. [81.] *Anslag till hemmet Fristad.* (Extra anslag.)

I en till Kungl. Maj:t ställd, av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Stockholms län med skrivelse den 22 september 1915 överlämnad skrift har styrelsen för hemmet anhållit om anslag med nyssnämnda belopp även för år 1917.

Till stöd härför har styrelsen anfört:

»De skäl, som år 1911 och 1912 föranledde styrelsen för stiftelsen Hemmet Fristad att hänvända sig till Kungl. Maj:t, äga allt fortfarande och uti icke mindre utsträckning sin giltighet. Verksamheten fortgår efter samma plan som hitintills och med bibehållande av förut upptagna utbildningsgrenar.

Antalet skyddslingar var å hemmets bägge avdelningar den 1 januari 1915 tillsammans 41, och hava under året ytterligare 14 upptagits. Från hemmet hava

[81.] under samma tid utsänts 4 flickor efter 3 års utbildningstid och 3 efter något kortare sådan. Av olika anledningar hava intill den 31 augusti 15 lämnat hemmet. Den 1 september 1915 funnos i hemmets bägge avdelningar sammanlagt 33 flickor.

Till följd av de under de nuvarande förhållandena onaturligt uppdrivna prisen på livsmedel och icke minst bränsle hava utgifterna trots all iakttagen sparsamhet icke kunnat nedbringas, utan snarare stegrats. Och å andra sidan hava, med anledning därav att allmänhetens offervillighet under kristiden för nya och delvis synnerligen trängande ändamål blivit starkt anlitad, inkomsterna minskats, därigenom att gåvor uti mycket liten utsträckning under året kommit verksamheten till del.»

Vid skriften har fogats revisionsberättelse angående hemmets räkenskaper och förvaltning för år 1914. Ur denna torde följande utdrag få meddelas:

Utgifter under året:

Hushållet	12,646: 94	
Kläder	827: 59	
Arbetsmaterialier	999: 22	
Tvätt och rengöring	1,007: 29	
Bränsle	5,352: 30	
Diverse omkostnader	2,440: 09	
Frakt och porto	192: 45	
Löner och läkararvode	5,350: —	
Utskylder och skatter	484: 06	
Utrustning	1,007: 34	
Medicin	570: —	
Lyse	632: 56	
Reparationer	1,990: 88	
Trädgården	32: 07	33,532: 79
	Kronor	33,532: 79

Inkomster under året:

Årsavgifter	2,478: —	
Gåvor	2,788: 91	
Gåvor till skyddslingarnas utrustning	1,007: 34	
Fattigvårdsnämnden	2,692: 88	
Norrköpings fattigvård	1,400: —	
Gävle fattigvård	781: 30	
Malmö fattigvård	848: 63	
Gåvor till mottagningshemmet	210: —	
Statsanslag	10,000: —	
Arbetsförtjänst	3,081: 59	
Inackordering	686: 86	
Jordbruket	3,121: 71	29,097: 22
vadan sålunda en brist uppstått av Kr.		4,435: 57

Ställningen den 31 december 1914. [81.]

Tillgångar:		
Tomter och byggnader	280,142: 07	
Inventarier och möbler	13,336: 14	293,478: 21
Mottagningshemmet:		
Fastigheten Elim	13,500: —	
d:o Klippan	8,500: —	22,000: —
Å *Vinst och Förlustkonto* balanserade		1,961: 95
	Kronor	317,440: 16
Skulder:		
Fru Alice Cervins gåvofond (åtgått till inköp av stiftelsen tillhörande områden, byggnaders uppförande m. m.)	300,000: —	
Checkräkning	4,567: 66	
Gåvor till skyddslingarnas utrustning	1,135: 79	305,703: 45
Mottagningshemmet:		
Checkräkning	636: 71	
Inteckning i fastigheten Elim	4,100: —	
Räntefritt lån från Diakonissanstaltens Magdalenahems byggnadsfond	7,000: —	11,736: 71
	Kronor	317,440: 16

Med förenämnda skrivelse av den 22 september 1915 har Kungl. Maj:ts befallningshavande jämväl överlämnat yttrande av kronofogden i Svartsjö fögderi, som anfört, att hemmet fortfarande på ändamålsenligt sätt utövade sin samhällsgagnande verksamhet och för dess fullföljd vore i behov av det begärda anslaget, vadan kronofogden hemställde, att Kungl. Maj:ts befallningshavande ville förorda ansökningen till bifall.

För egen del har Kungl. Maj:ts befallningshavande, med vitsordande att den bästa ordning fortfarande upprätthölles vid hemmet och att hemmets verksamhet med gott resultat fortginge i samma syfte och efter samma grunder som förut, tillstyrkt bifall till ansökningen.

Till följd av remiss har socialstyrelsen avgivit utlåtande i ärendet av den 15 december 1915; och har styrelsen därvid, då verksamheten syntes fortgå efter samma grunder och i samma omfattning som förut, och hemmet vore i stort behov av det begärda statsunderstödet, tillstyrkt bifall till framställningen.

Enligt vad jag inhämtat hava för år 1915 hemmets inkomster beräknats till omkring 24,000 kronor samt dess utgifter till omkring 28,000 kronor, vadan för året en brist å omkring 4,000 kronor beräknats uppkomma.

[81.] Hemmet synes således alltjämt vara i starkt behov av ekonomiskt understöd för sin behjärtansvärda verksamhet. Och då samma skäl, som förut föranlett statsmakterna att lämna sådant understöd, fortfarande synas gälla, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att *till understöd åt stiftelsen Hemmet Fristad* på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 10,000 kronor att utgå under de villkor, Kungl. Maj:t bestämmer.

28. Anslag till Drottning Sophias skyddshem.

[82.] *Anslag till Drottning Sophias skyddshem.* (Extra anslag.) I skrivelse den 28 september 1915 har styrelsen för Drottning Sophias skyddshem gjort framställning om understöd av statsmedel åt hemmet.

Drottning Sophias skyddshem — under en följd av år kallat Hemmet för frigivna kvinnor i Stockholm och sedermera, intill Hennes Maj:t Ånkedrottning Sophias frånfälle, benämnt Drottningens skyddshem — stiftades år 1860 av dåvarande hertiginnan av Östergötland.

Enligt stadgarna har hemmet till ändamål att lämna vård och skydd åt kvinnor, som straffats för brott eller av polismyndighet varnats för begångna förseelser, men lämna hopp om förbättrad vandel, därest bistånd och ledning beredas dem. Utan att vara straffade eller varnade kunna unga kvinnor, som hemfallit åt brottslig vanart, på förslag av någon ledamot av hemmets styrelse antagas såsom hemmets skyddslingar, försåvitt de ännu ej överskridit sitt adertonde eller i undantagsfall sitt tjugoförsta år samt nödigt utrymme förefinnes i hemmet. Till hemmets skyddsling kan kvinna antagas, oberoende av inom vilken del av riket hon har sitt hemvist. Kvinna, som hängivit sig åt ett lösaktigt levnadssätt, intages icke i hemmet.

Kvinna intages till en början på prov i hemmet under fyra veckor, varunder kortfattade anteckningar om henne föras i hemmets journal. Efter denna tids förlopp skall hon, om hon får kvarstanna i hemmet, såsom hemmets skyddsling införas uti en särskild matrikel. Vistelsen i hemmet beräknas till omkring ett år. Åt skyddsling, som avflyttar med vederbörligt tillstånd, sökes lämplig tjänst eller arbetstillfälle, varjämte hon på hemmets bekostnad utrustas med nödig beklädnad.

Hemmets angelägenheter handhavas av en styrelse, bestående av ordförande, vice ordförande och sex ledamöter, tre manliga och tre kvinnliga. Styrelsen kompetterar sig själv. På ordförandens förslag

utser styrelsen bland de kvinnliga ledamöterna en rådgivande ledamot samt bland de manliga ledamöterna en verkställande direktör och en kassaförvaltare. [82.]

Rådgivande ledamoten skall övervaka hemmets inre angelägenheter, granska hushållsräkenskaperna, i tvistiga fall avgöra, huruvida de från hemmet avflyttande kvinnorna få antaga erbjudna tjänsteplatser och i allmänhet med råd och upplysningar söka främja hemmets ändamålsenliga verksamhet.

Verkställande direktören skall övervaka hemmets yttre angelägenheter, granska och godkänna de utbetalningar, som ske direkt genom kassaförvaltaren, själv eller genom sakkunnig person tillse, att hemmets fastighet behörigen underhålles, avgiva förslag till berättelse om hemmets verksamhet, då styrelsen bestämmer, att sådan skall offentliggöras, samt besluta i sådana angelägenheter, vilka fordra skyndsamt avgörande.

Hemmet äger och disponerar fastigheten nr 7 i kvarteret Dykärret större i Stockholm med adressnummer 39 A vid Maria Högbergsgata.

Av en för åren 1860—1910 avgiven berättelse över hemmets verksamhet samt i övrigt tillgängliga uppgifter inhämtas, att det bokförda värdet å fastigheten är 50,000 kronor och att densamma är brandförsäkrad för all framtid i Stockholms stads brandförsäkringskontor för 40,000 kronor. Taxeringsvärdet är 100,000 kronor. Till grund för taxeringen ligger i väsentlig grad värdet å tomten, vilken utgör ej mindre än 2,314 kvadratmeter. En försäljning av egendomen skulle dock, enligt styrelsens i nämnda berättelse uttalade mening, med all säkerhet giva en högst väsentligt större köpeskilling. Då härtill kommer, att husets ålder och grundens mindre gynnsamma beskaffenhet göra underhållet rätt dyrt, har styrelsen, på verkställande direktörens förslag, börjat se sig om efter annan lämplig tomt. Något beslut i denna fråga är dock ännu ej fattat.

Vad så angår hemmets ekonomi, må följande siffror meddelas ur revisionsberättelserna för åren 1910—1913.

	Inkomster.		Utgifter.		Överskott.		Underskott.		Kapitalbehållning vid årets slut.	
	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.
1910	6,213	19	5,694	29	518	90	—	—	107,905	62
1911	6,003	71	5,310	47	693	24	—	—	108,598	86
1912	6,095	61	6,455	11	—	—	359	50	108,239	36
1913	7,559	71	8,146	05	—	—	586	34	107,653	02

[82.] Revisionsberättelsen för år 1914 utvisar följande.

Hemmets behållning den 1 januari 1914 utgjorde enligt bokslutet ..... kronor 107,653: 02

Inkomster under år 1914:

Bidrag av kungl. fångvårdsstyrelsen	kronor	800: —
» » borgerskapets bemedlingskommission	»	750: —
Gåva	»	50: —
»	»	100: —
» av diverse personer	»	160: —
Räntor	»	3,196: 60
Behållning av vid hemmet utfört arbete	»	1,391: 33
Summa	kronor	6,447: 93

Utgifter under år 1914:

Hushållet	kronor	3,086: 12
Beklädnad	»	982: 59
Avlöningar	»	1,712: 49
Pension till hemmets förutvarande husmoder fru A. Widén (1/2 år)	»	200: —
Inventarier	»	77: 24
Fastigheten	»	209: 67
Diverse omkostnader	»	1,386: 80
Summa	kronor	7,654: 91

Utgifterna hava sålunda överstigit inkomsterna med ..... » 1,206: 98

i följd varav kapitalbehållningen vid årets slut uppgick till ... kronor 106,446: 04

Härtill kommer en av framlidna Hennes Maj:t Änkedrottning Sophia till hemmet gjord donation å ..... » 10,000: — som särskilt bokförts under namn av »Drottning Sophias fond».

Av föreståndarinnan hava förskotterats ..... » 1,345: 83

i följd varav hemmets tillgångar vid årets slut uppgingo till ... kronor 117,791: 87

Dessa tillgångar redovisas sålunda:

Kontant i kassan	kronor	166: 14
Egendomen	»	50,000: —
Inventarier	»	1,000: —
Obligationer	»	57,905: —
Transport	kronor	109,071: 14

	Transport kronor	109,071: 14	[82.]
Depositioner	»	6,000: —	
Sparkassemedel	»	2,181: 64	
Intressemedel	»	539: 09	
	Summa kronor	117,791: 87	
För år 1915 hava hemmets inkomster utgjort	kronor	4,116: 68	
och dess utgifter	»	6,833: 80	
vadan en brist uppstått å	kronor	2,717: 12	

I föreliggande framställning av den 28 september 1915 har styrelsen för hemmet anfört huvudsakligen följande.

Hemmet hade under sin femtiofemåriga verksamhet givit vård och skydd åt 584 unga kvinnor. I genomsnitt hade antalet skyddslingar, som samtidigt vistats i hemmet, varit 10 à 11; för närvarande vore antalet 14.

Hemmets ekonomi vore baserad dels på kapitaltillgång, huvudsakligen placerad i hemmets fastighet, Högbergsgatan 39 a, Stockholm, dels på räntor å hemmets lösa egendom.

I och för de löpande utgifterna vore hemmet huvudsakligen hänvisat dels till inkomsten av skyddslingarnas arbeten, dels till bidrag från kungl. fångvårdsstyrelsen, årligen lämnat till växlande belopp, från Borgerskapets bemedlingskommission till ett årligt belopp av 750 kronor, samt i övrigt till frivilliga bidrag från olika håll.

De numera i hög grad ökade kostnaderna för såväl skyddslingarnas som fastighetens underhåll hade gjort, att under senare år hemmet endast med svårighet hade kunnat upprätthållas i önskvärd omfattning. Sålunda hade för år 1914, oaktat den största sparsamhet, utgifterna överstigit inkomsterna med ett belopp av kronor 1,206: 98. Då härtill komme trängande behov av reparation och ombyggnad av hemmet, vore den ekonomiska ställningen för närvarande brydsam.

Då hemmet syntes fylla ett från det allmännas synpunkt högst behövligt och behjärtansvärt ändamål, hade hemmets styrelse trott sig kunna ingå till Kungl. Maj:t med en underdånig framställning om något understöd från statens sida för att sättas i tillfälle att upprätthålla och om möjligt i någon vidsträcktare mån utveckla verksamheten. Särskilt framstode för styrelsen såsom ett önskemål att kunna anlita lärarkrafter till skyddslingarnas fostran och utbildning, utöver vad nu vore fallet.

Under erinran att statsunderstöd till årligt belopp av 10,000 kronor under senare år beviljats det till sin uppgift med Drottning Sophias skyddshem nära överensstämmande hemmet Fristad anhöll styrelsen, det Kungl. Maj:t ville hos riksdagen utverka ett årsanslag till Drottning Sophias skyddshem, vilket anslag med hänsyn till behovet syntes böra sättas till 2,500 kronor.

I infordrat utlåtande av den 4 november 1915 har överståthållarämbetet anfört följande: Överståthållarämbetet.

»Av revisionsberättelserna för åren 1911—1913 synes, att, under det 1911 års verksamhet lämnat överskott, utgifterna under de följande två åren, likasom fallet varit år 1914, ej obetydligt överskridit inkomsterna.

[82.] Under sistnämnda år har visserligen anstalten kommit i åtnjutande av en donation å 10,000 kronor, men, enligt vad föreståndarinnan vid skyddshemmet muntligen meddelat, har under år 1915 ett belopp av omkring 7,000 kronor använts till behövliga reparationer och förbättringar å fastigheten och däribland till nyinredning av tre rum. De förändringar, vilka sålunda vidtagits å fastigheten, kunna icke antagas medföra någon förbättring i anstaltens ekonomiska ställning, men väl möjliggöra en utvidgning av den vid anstalten bedrivna verksamheten. En sådan utvidgning medför emellertid ytterligare utgifter, och, såsom redan påpekats, förslå anstaltens inkomster icke ens att täcka kostnaderna för verksamheten i den omfattning den hittills bedrivits.

Då anstalten enligt överståthållarämbetets mening fyller ett från det allmännas synpunkt behövligt och behjärtansvärt ändamål, och en utvidgning av dess verksamhet följaktligen måste anses önskvärd, får överståthållarämbetet för sin del tillstyrka, att understöd av statsmedel utöver det bidrag, som enligt handlingarna fångvårdsstyrelsen lämnar, beredes anstalten.»

Socialstyrelsen. Till följd av remiss har socialstyrelsen, i närvaro av en representant för fångvårdsstyrelsen, den 15 december 1915 avgivit utlåtande i ärendet. Styrelsen har därvid yttrat sig sålunda:

»Det synes styrelsen uppenbart, att hemmets uppgift att till arbetsdugliga och nyttiga samhällsmedlemmar återföra vilsekomna unga kvinnor måste anses vara en samhällelig angelägenhet av stor betydelse. Det är ock tydligt, att hemmet i denna sin verksamhet uppnått goda resultat, då, såsom handlingarna utvisa, icke mindre än ungefär tre fjärdedelar av dess skyddslingar återgått till ett oförvitligt och laglydigt liv.

För uppehållande av verksamheten har hemmet i väsentlig mån varit hänvisat till avkastningen av härför fonderade medel. Dessa uppgå ju i och för sig till en ganska betydande summa och hava tidigare jämte bidrag från skilda håll, bland annat från fångvårdsstyrelsen, varit fullt tillräckliga. Under de senare åren har emellertid av flera anledningar — såsom levnadskostnadernas stegring, de ökade anspråken i fråga om avlöning från personalens sida samt strävan att i allt större omfattning anlita lämpliga lärarekrafter för skyddslingarnas fostran — en årligen allt större brist uppstått. Enligt revisionsberättelser och räkenskapsutdrag lämnade sålunda verksamheten under år 1911 ett överskott på 693: 24 kronor. Sedermera har emellertid under de följande åren brist förelegat. Denna utgjorde under vartdera av åren 1912, 1913 och 1914 resp. 359: 50, 586: 34 och 1,206: 98 kronor och kommer under 1915 att uppgå till över 2,700 kronor.

Då någon annan möjlighet att täcka den sålunda uppkomna bristen icke stått till buds än att härför anlita kapitaltillgången, lärer ett fortsättande av verksamheten på detta sätt så småningom leda därhän, att hemmet i en icke alltför avlägsen framtid står inför nödvändigheten att inskränka och omsider nedlägga sin verksamhet till följd av brist på medel. En sådan eventualitet synes emellertid ur samhällets synpunkt synnerligen betänklig, särskilt som den uppfattningen numera börjat att alltmer tränga igenom, att staten bör så långt möjligt genom vård och uppfostran förhjälpa frigivna fångar och andra dylika individer till upprättelse och lovlig utkomst. Vid sådant förhållande synes det framför allt ändamålsenligt att ekonomiskt stödja den enskilda verksamhet, som

arbetar för samma mål. Styrelsen finner det sålunda naturligt, att staten här i det föreliggande fallet träder hjälpande emellan. [82.]

I sammanhang härmed anser sig styrelsen böra framhålla, att hemmets fastighet i Stockholm, där verksamheten är inrymd, numera representerar ett ganska betydande värde — fastigheten är bokförd för 50,000 kronor, men torde i verkligheten vara värd, lågt räknat, 100,000 kronor — och att hemmet genom att försälja denna och utflytta till landet skulle kunna på ett mer ekonomiskt sätt utnyttja sina tillgångar. I själva verket lärer denna tanke ej heller vara främmande för hemmets ledning, ehuru med dess realiserande under nuvarande tidsförhållanden ansetts böra anstå. Nu anförda synpunkt synes emellertid icke böra utgöra hinder för bifall till förevarande framställning.

Beträffande statsbidragets storlek har styrelsen i någon mån varit tveksam, huruvida det vore lämpligt att tillstyrka hela det begärda beloppet 2,500 kronor. Det torde nämligen vara en riktig princip, att staten i dylika fall icke lämnar större bidrag än vad som är ovillkorligen nödvändigt att hålla verksamheten i gång eller med andra ord att den årliga bristen får vara den norm, enligt vilken årsbidragets storlek bör utmätas. Visserligen överstiger bristen år 1915 det begärda bidragets belopp, men på grund av de abnorma förhållanden, som nu äro rådande, torde det icke vara riktigt att tillmäta samma år någon mera avgörande betydelse i ifrågavarande avseende. Framhållas må emellertid, att den stora bristen för 1915 i icke oväsentlig grad är beroende på tillökningen i antalet vårdplatser från elva till fjorton platser och fördenskull måste väntas till avsevärd del bliva bestående år efter år. Då styrelsen därjämte förmodar, att fångvårdsstyrelsens bidrag till hemmets verksamhet — som för närvarande utgör 800 kronor — icke längre kommer att utgå i händelse av bifall till denna framställning, finner styrelsen sig kunna tillstyrka det begärda statsbidraget oavkortat.»

Departementschefen.

Den av Drottning Sophias skyddshem bedrivna verksamhet att genom vård och uppfostran återföra vilsekomna unga kvinnor till ett samhällsnyttigt liv synes mig i hög grad behjärtansvärd och väl värd att understödjas av statsmyndigheterna.

Vad hemmets ekonomiska förhållanden angår, har jag icke kunnat undgå att finna, hurusom det med all sannolikhet torde ställa sig väsentligt fördelaktigare för hemmet att realisera dess fastighet Maria Högbergsgata nr 39 A i Stockholm och att utflytta ur staden — en tanke som, på sätt av det förestående framgår, icke är hemmets styrelse främmande, men som under nu rådande förhållanden icke torde kunna realiseras.

Lika med socialstyrelsen anser jag emellertid nyss anförda synpunkt icke böra utgöra hinder för bifall till framställningen. I betraktande av den stora brist, som enligt 1915 års räkenskaper föreligger, och då densamma enligt vunnen upplysning beror icke allenast på stegrade priser utan även på en tillökning av antalet vårdplatser från 11 till 14, har jag icke heller ansett mig böra föreslå någon avprut-

[82.] ning på det begärda beloppet. Jag förutsätter emellertid, att det av fångvårdsstyrelsen av för densamma tillgängliga medel hittills anvisade bidraget vid bifall till vad jag sålunda förordat icke längre kommer att utgå. Slutligen vill jag framhålla, att, därest ansökningar även framdeles komma att göras om statsunderstöd åt hemmet, det jämväl torde böra tagas under omprövning, huruvida hemmets ekonomiska ställning medgiver, att understödet bestämmes till ett lägre belopp än det nu föreslagna.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *understöd åt Drottning Sophias skyddshem* på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 2,500 kronor att utgå under de villkor, Kungl. Maj:t bestämmer.

29. Anslag till husmoderskolor m. m.

[83.] *Anslag till husmoderskolor m. m.* (Extra anslag.)

Genom särskilda framställningar till Kungl. Maj:t hava *dels* centralstyrelsen för svenska skolköksläraringinnornas förening den 30 september 1915 och *dels* styrelsen för fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala den 12 oktober 1915 hemställt om proposition till riksdagen om anslag till understödjande av s. k. *husmoderskolor* m. m. Förevarande framställningar remitterades omedelbart till socialstyrelsen, där frågan nu är föremål för närmare utredning. Ehuru denna utredning ännu ej föreligger avslutad, lärer dock, enligt vad jag inhämtat, styrelsens utlåtande vara att emotse i tillräckligt god tid för att eventuell proposition i ämnet skall hinna avlåtas till innevarande års riksdag.

Under sådana förhållanden och då strävandena att upprätta husmoderskolor och husmoderskurser synas mig böra vara förtjänta av uppmuntran och stöd från statens sida, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avvaktan på den proposition angående anslag till *s. k. husmoderskolor m. m.*, som kan komma att avlåtas, tills vidare för ändamålet beräkna ett anslag å extra stat för år 1917 av 50,000 kronor.

II. Försäkringsinspektionen.

[84.] *Upprätthållande av försäkringsinspektionens verksamhet.* (Ordinarie anslag.)

I skrivelse den 31 augusti 1915 har försäkringsinspektionen gjort framställning om höjning av det å ordinarie stat upptagna reservationsanslaget till upprätthållande av försäkringsinspektionens verksamhet.

Då framställningen ifråga åsyftar beredande av ökade försäkringstekniska arbetskrafter hos inspektionen, torde det vara lämpligt att erinra om vad som vid ämbetsverkets uppförande å ordinarie stat förekom i avseende å dess utrustning med sådan personal.

Försäkringsinspektionens skrivelse den 5/1 1909.

I skrivelse den 5 januari 1909 gjorde försäkringsinspektionen framställning angående viss omorganisation av ämbetsverket samt löneregring för detsamma.

Inspektionen anförde därvid, att det visat sig nödvändigt, att överdirektören vid sin sida hade en person, som biträdde honom vid utredningen av tekniska frågor, speciellt rörande livförsäkringen, och att därför under åren 1906—1908 en assistent varit anställd med ett arvode av 3,000 kronor, som utgått av expensmedlen.

Med särskild hänvisning till den viktiga kontrollen av livförsäkringsbolagens fondberäkningar framhöll inspektionen, att behovet av sådant tekniskt biträde vore oavvisligt och konstant, och ansåg inspektionen fördenskull, att vid ämbetsverket borde inrättas en aktuarietjänst i stället för den tillfälliga assistentbefattningen. Med hänsyn till de gedigna matematiska kunskaper, som komme att fordras av den sålunda föreslagna aktuarien, måste kompetensfordringarna beträffande honom vara desamma, som i nådiga kungörelsen den 31 december 1903 stadgats angående behörighet att vara aktuarie vid livförsäkringsbolag, och då det vore synnerligen önskvärt att ej allt för täta ombyten av befattningens innehavare ägde rum, ansåg inspektionen tjänsten böra hänföras till andra graden.

Försäkringsinspektionens skrivelse den 13/7 1909.

Försäkringsinspektionen inkom därefter till Kungl. Maj:t med en den 13 juli 1909 dagtecknad skrivelse.

Under erinran att inspektionen uti ovanberörda skrivelse den 5 januari 1909 föreslagit dels inrättande av en aktuariebefattning vid inspektionen dels viss lönereglering åt en del tjänstinnehavare, anförde inspektionen, att, då denna hemställan, som upptagit de önskemål, vilka ansetts mest trängande, ännu icke kunnat av Kungl. Maj:t prövas och frågan sålunda icke kunde avgöras tidigare än vid 1910 års riksdag, inspektionen funnit sig böra bringa under Kungl. Maj:ts prövning ett förslag till fullständigare lösning av dess omorganisationsfråga än som varit avsedd med framställningen i januari 1909.

Vid verket vore anställda, utom överdirektören och sekreteraren, en ordinarie tjänsteman, registratorn, samt fyra extra ordinarie, nämligen en assistent (matematiker) och tre amanuenser.

[84.] Efter att hava redogjort för sekreterarens åligganden anförde inspektionen, hurusom registratorn hade att, utöver sådan tjänsteman vanligen tillkommande skyldigheter, biträda vid utarbetandet av den årliga statistiken över in- och utländska försäkringsanstalters verksamhet och att förrätta de göromål, vilka inspektionen kunde finna lämpligt att uppdraga åt honom.

Av de extra ordinarie tjänstemännen hade assistenten samma tjänstgöringstid som de ordinarie. Den ene amanuensen hade 4 timmars, den andre 3 timmars och den tredje 2 timmars daglig tjänstgöring. De båda sistnämnda hade dock under år 1909 och delvis under föregående år haft respektive 5 och 4 timmars tjänstgöring för att forcera det statistiska arbetet.

Under de första åren hade inspektionen naturligtvis varit upptagen med åtskilligt arbete, som ej vidare återkomme i samma omfattning, t. ex. granskning av bolagsordningar och av livförsäkringsbolagens grunder. Detta arbete hade under de senare åren reducerats till normala mått, så att man dåmera kunde bedöma, huru mycket arbetskraft, som behövdes och allt framgent komme att minst behövas för att inspektionen under normala förhållanden skulle kunna fungera på vederbörligt sätt.

Det hade därvid befunnits, att granskningen av bolagens räkenskapsuppgifter och den statistiska bearbetningen av desamma fullt ut krävde de arbetskrafter, som inspektionen för det dåvarande för ändamålet förfogade över: registratorn och de tre amanuenserna. I detta hänseende vore också att märka, att dessa räkenskapsuppgifter lämnades enligt föråldrade formulär. Nya formulär komme att fastställas under år 1909 och därpå följande år. Därefter komme statistiken att bliva fullständigare men också att kräva ökat arbete.

Att överdirektören behövde en aktuarie vid sin sida, vitsordades även kraftigt av erfarenheten.

Vid bedömande av den arbetskraft, som vore behövlig för de löpande ärendenas tillbörliga skötande, vore även att märka, att med de arbetskrafter, som dittills stått inspektionen till buds, det varit omöjligt att i den utsträckning, som varit önskvärd, företaga fullständiga inspektioner av de olika anstalterna. Sådana inspektioner hade gjorts nästan endast när särskild anledning funnits att misstänka, att ej allt varit i god ordning. Kontrollen hade i övrigt måst inskränkas till en granskning av säkerhetshandlingarna samt av de berättelser, som anstalterna ingivit till inspektionen. Ej blott inspektionen utan även anstalterna hade känt detta som en brist, som måste avhjälpas, om inspektionen skulle kunna göra det gagn, som man väntat sig av densamma.

Systemet att låta kontrollen huvudsakligen bestå i granskning av bolagens uppgifter till inspektionen kunde möjligen medföra en besparing av arbetskrafter inom inspektionen, enär granskning på ort och ställe av bolagens förvaltning vore mera tidsödande. Men om på detta sätt inspektionens budget minskades och sålunda bolagens direkta utgifter för inspektionen reducerades, ökades däremot bolagens indirekta utgifter för inspektionen och det sannolikt i högre grad. Ty om granskningen på ort och ställe måste inskränkas till ett minimum, erfordrades, att inspektionen av bolagen krävde mera detaljerade uppgifter för granskning på ämbetsrummet. Sådan kontroll på ort och ställe bleve även vida mer effektiv än den, som kunde vinnas genom granskning av uppgifter enligt ett formulär.

Även ur en annan synpunkt vore det enligt försäkringsinspektionens åsikt önskvärt, att inspektionen organiserades så, att dess verksamhet i jämförelsevis

stor utsträckning komme att bestå i granskning av bolagens förvaltning på ort och ställe. Därigenom bringades nämligen inspektionens tjänstemän i nära beröring med det praktiska arbetet. Vad betydelse detta kunde hava, syntes inspektionen ligga i öppen dag. [84.]

Av vad sålunda anförts ansåg inspektionen framgå, att ett utbyte av *två* extra ordinarie tjänstemän mot *två* ordinarie icke innebure större ökning av inspektionens arbetskrafter än som redan vore väl behövlig. Försäkringsväsendets starka utveckling gjorde det ock enligt inspektionens mening mer än sannolikt, att en ytterligare ökning snart nog skulle visa sig nödvändig.

De två nya ordinarie tjänstemän, som enligt försäkringsinspektionens förslag borde anställas hos inspektionen, borde båda vara matematiker med den formella kompetens, som i nådiga kungörelsen av den 31 december 1903 föreskrivits för anställning som aktuarie vid livförsäkringsbolag. Deras titel kunde lämpligen vara aktuarie.

Den ene aktuarien skulle ersätta den dåvarande assistenten. Hans uppgift skulle vara densamma som dennes, nämligen att biträda överdirektören med matematiskt-tekniska utredningar och vid inspektioner, särskilt av livförsäkringsbolag.

Den andre aktuarien borde vara statistiker. Såsom förut anförts, ålåge det registratorn att biträda vid uppgörandet av den årliga statistiken. Enär den dåvarande registratorn vore synnerligen kompetent därtill, hade åt honom uppdragits den mest maktpåliggande delen av statistiken, nämligen den, som rörde livförsäkringsbolagen och övriga större bolag. Anställdes en aktuarie som statistiker, borde denne erhålla detta uppdrag. Han borde även i samband med den statistiska bearbetningen av bolagens uppgifter underkasta dem den första granskningen, som sedan fullföljdes av överdirektören och, beträffande livförsäkringsbolagen, även av den först omförmälde aktuarien. Därjämte borde även aktuarien-statistikern vara överdirektören behjälplig vid inspektioner, särskilt av sakförsäkringsbolag.

För registratorn skulle gälla samma instruktion som dittills. Men i stället för de större bolagens statistik skulle han sysselsätta sig med en del av de mindre bolagens, vilken dittills varit helt och hållet överlåten åt en av amanuenserna. Dennes plats skulle alltså åtminstone tills vidare indragas. Kunde genom den tänkta arbetsfördelningen registratorn få mera tid än dittills åt verkliga arkivariegöromål, vore detta högst önskvärt. Dessa hade måst stå tillbaka för de statistiska arbetenas skull.

Sedan ärendet remitterats till löneregleringskommittén, avgav kommittén den 25 januari 1910 betänkande i ämnet. Löneregleringskommittén.

Löneregleringskommittén fann inrättandet av den i försäkringsinspektionens skrivelse den 5 januari 1909 föreslagna befattningen, som skulle träda i stället för den tillfälliga assistentbefattningen vid verket, ändamålsenligt. Innehavaren av denna befattning skulle biträda överdirektören vid utredningar av matematiskt-tekniska frågor och vid inspektioner, särskilt av livförsäkringsbolag.

Kommittén förklarade, att den ej tilltrott sig föreslå att för den ifrågavarande nya befattningen vid försäkringsinspektionen sätta kompetensfordringarna

[84.] lägre än vad inspektionen hemställt; och då en person med sådana matematiska kunskaper som dem, vilka sålunda skulle erfordras, syntes kunna erhålla anställning hos livförsäkringsbolag mot ganska betydande avlöning, hade det synts kommittén ej kunna göras någon erinran mot ifrågavarande befattnings uppförande i andra graden.

Vid sådant förhållande ansåg kommittén det emellertid icke vara lämpligt, att innehavaren av befattningen benämndes aktuarie. Tjänstinnehavare med denna benämning tillhörde nämligen i allmänhet inom andra ämbetsverk första gradens tjänstemän. Kommittén hade fördenskull ansett sig böra föreslå, att ifrågavarande befattningshavare hos försäkringsinspektionen måtte benämnas förste aktuarie.

Förutom nyss nämnda tjänsteman hade försäkringsinspektionen, såsom förut omförmälts, uti sin senare framställning ansett ännu en ordinarie befattningshavare, även denne benämnd aktuarie, erforderlig. Denne skulle enligt försäkringsinspektionens mening övertaga det statistiska arbete, som för det dåvarande utfördes av registratorn i verket. Han skulle ock vara överdirektören behjälplig vid inspektioner, särskilt av sakförsäkringsbolag.

Kommittén hade emellertid icke funnit sig övertygad om behovet av den sålunda ifrågasatta nya befattningen.

Särskilt med hänsyn till den längre arbetstid å tjänsterummet, som i sammanhang med en löneregleringborde stadgas för de ordinarie tjänstemännen hos försäkringsinspektionen, hade det synts kommittén, att de göromål, som enligt inspektionens förslag skulle uppdragas åt den ifrågavarande nya befattningshavaren, borde kunna medhinnas av annan eller andra ordinarie tjänstemän med tillhjälp, i erforderlig mån, av extra tjänstemän eller kvinnliga biträden.

Försäkringsinspektionens utlåtande den 9/2 1910.

I den 9 februari 1910 avgivet utlåtande över löneregleringskommitténs betänkande upptog försäkringsinspektionen till bemötande vad kommittén anfört i avseende å den senast omförmälda, av inspektionen ifrågasatta befattningshavaren.

Försäkringsinspektionen framhöll därvid, hurusom enligt inspektionens mening kommittén underskattat den arbetsbörda, som vilade på verket, och motiverade inspektionen utförligt denna sin uppfattning.

1910 års riksdag.

I proposition, nr 73, till 1910 års riksdag framlade Kungl. Maj:t därefter förslag angående reglering av löneförhållandena m. m. vid försäkringsinspektionen.

Till det propositionen bifogade protokollet över civilärenden den 18 februari 1910 yttrade departementschefen, bland annat, följande.

Försäkringsinspektionen syntes hava anfört vägande skäl för sitt förslag om uppförande av två aktuariebefattningar å ordinarie stat.

Enligt 136 § av lagen om försäkringsrörelse ålåge det försäkringsinspektionen att övervaka försäkringslagens efterlevnad och tillse, att ej avvikelser skedde från bolagsordning eller från övriga för bolagets verksamhet stadfästa grunder. Dessa grunder, som huvudsakligen gällde i fråga om livförsäkringsverksamheten,

avsåge företrädesvis beräkningen av försäkringspremierna och av den för försäkringens soliditet så viktiga fond, som i lagen kallades premiereserv, ävensom beräkningen och fördelningen av den vinst, som kunde tillkomma försäkringstagarna. [84.]

Försäkringsinspektionen hade vidare enligt samma § att tillse, att de till redovisning av föreskriven försäkringsfond avsatta tillgångar vore tillräckliga.

Funnes, att avvikelse skett från lagen, bolagsordningen eller de stadfästa grunderna, eller visade sig, att försäkringsfondens tillgångar icke vore tillräckliga, ägde försäkringsinspektionen förelägga bolaget att vidtaga åtgärder, som prövades erforderliga för rättelses vinnande. Jämväl i det fall att en bolagsordning eller övriga för ett bolags verksamhet stadfästa grunder icke längre funnes vara betryggande, hade försäkringsinspektionen, enligt stadgande i 136 §, att ingripa genom att till Kungl. Maj:t göra anmälan därom för vinnande av erforderlig rättelse.

De åligganden, som sålunda tillkomme försäkringsinspektionen, förutsatte naturligtvis — såsom också uttalats av förutvarande professorn, numera regeringsrådet A. Lindstedt, vilken uppgjort förslaget till försäkringsinspektionens organisation — att inspektionen icke allenast i allmänhet övervakade de olika bolagens verksamhet och endast ingrepe, då den genom anmälan från intresserade personer eller eljest tillfälligtvis erhölle kännedom om förhållanden, som borde ändras, utan att inspektionen även tid efter annan, utan att särskild anledning vore för handen, företoge noggranna undersökningar eller inspektioner av bolagens räkenskaper och handlingar i övrigt. I fråga om livförsäkringsbolagen, vilkas verksamhet vore föremål för särskilt ingående och för försäkringstagarnas säkerhet betryggande lagbestämmelser, hade professor Lindstedt ansett dylika inspektioner böra återkomma periodvis, t. ex. minst en gång vart femte år eller åtminstone en gång vart tionde år.

Nu vore emellertid fallet, att försäkringsinspektionen under de sex år, den varit i verksamhet, på grund av bristande arbetskrafter icke kunnat underkasta mer än två livförsäkringsbolag en mera ingående inspektion, och även ifråga om andra försäkringsbolag hade sådana inspektioners antal varit alldeles för ringa. Att detta måste betraktas såsom ett missförhållande, som borde undanrödjas, syntes uppenbart.

Skulle man stanna vid löneregleringskommitténs förslag att uppföra allenast en aktuarietjänst på ordinarie stat, komme försäkringsinspektionen i själva verket icke att erhålla någon förstärkning i arbetskraft, då denne aktuarie skulle ersätta den assistent, som allt sedan år 1906 varit anställd i verket. Om åter försäkringsinspektionen erhölle ytterligare en aktuarie med sådana kvalifikationer, att åt honom kunde överlämnas en del av det mera krävande statistiska arbetet, skulle den andra matematiskt-tekniskt utbildade tjänstemannen kunna ägna mera tid åt att biträda överdirektören vid undersökningar och inspektioner på ort och ställe, och försäkringsinspektionen sålunda på ett mera effektivt sätt fullgöra sina viktiga åligganden.

Då de medel, som vore särskilt avsedda för upprätthållande av försäkringsinspektionens organisation och verksamhet, mer än väl försloge för att organisera ämbetsverket på ett sätt, som fullt motsvarade dess uppgift, syntes däri ligga ytterligare en anledning att följa försäkringsinspektionens förslag i förevarande avseende. På dessa och de av försäkringsinspektionen i övrigt anförda grunder ansåge departementschefen följaktligen, att två nya tjänstemän borde uppföras å

[84.] försäkringsinspektionens stat. Att båda de nya befattningshavarna borde tilldelas avlöningsförmåner, motsvarande tjänstemäns i andra lönegraden, därför syntes försäkringsinspektionen hava anfört övertygande skäl. Deras benämning borde lämpligen bliva förste aktuarie.

Om detta förslag bifölles, syntes emellertid anslaget till omkostnader, som av löneregleringskommittén upptagits förslagsvis till 19,600 kronor, kunna minskas med 1,600 kronor, motsvarande den ungefärliga kostnaden för en amanuens.

I det av Kungl. Maj:t framlagda statförslaget upptogos sålunda, bland annat, två första aktuarier med avlöningsförmåner enligt andra normalgraden samt ett anslag till omkostnader, förslagsvis 18,000 kronor.

I skrivelse den 6 maj 1910, nr 92, anmälde riksdagen sitt beslut i anledning av Kungl. Maj:ts förenämnda proposition.

Vidkommande försäkringsinspektionens organisation hade, yttrade riksdagen, föreslagits den förändring i den dåvarande tjänstemannapersonalen, att dels den för biträde åt överdirektören med matematisk-tekniska utredningar och vid inspektioner, särskilt av livförsäkringsbolag, avsedda assistentbefattningen, som hade avlönats med arvode å 3,000 kronor från expensmedlen, skulle förvandlas till en tjänst av andra graden, vars innehavare skulle benämnas förste aktuarie, dels ock en ytterligare förste aktuarietjänst skulle inrättas, huvudsakligen avsedd för de mera maktpåliggande delarne av den granskning och statistiska bearbetning av försäkringsbolagens berättelser, som för det dåvarande utfördes av registratorn med biträde av amanuenser. Då behovet av den förstnämnda av de båda sålunda föreslagna nya tjänsterna syntes riksdagen, av vad därom i statsrådsprotokollet förekomme, ådagalagt, hade riksdagen ansett sig böra bifalla förslaget i denna del. Beträffande däremot den senare, för det statistiska arbetet huvudsakligen avsedda förste aktuarietjänsten hade riksdagen i likhet med löneregleringskommittén icke funnit sig övertygad om att icke, åtminstone för det dåvarande, ämbetsverket med den ökade dagliga arbetstid, som kunde antagas enligt riksdagens beslut komma att av tjänstemännen utkrävas, borde kunna på ett tillfredsställande sätt medhinna den ämbetsverket åliggande verksamheten utan att ytterligare en förste aktuarietjänst behövde inrättas; och hade riksdagen alltså icke ansett sig kunna bifalla uppförandet i staten av denna tjänst.

Anslaget till omkostnader, vilket av Kungl. Maj:t föreslagits till 18,000 kronor, borde höjas med ett belopp, motsvarande det amanuensarvode, 1,600 kronor, som vid bifall till Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av en för det statistiska arbetet avsedd förste aktuarietjänst skulle hava blivit inbesparat, och anslaget således upptagas med 19,600 kronor.

Den av riksdagen godkända staten för försäkringsinspektionen hade följande utseende:

[84.]

	Kronor.					
	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	Ortstillägg.	Summa.		
A. Avlöningar.						
Överdirektören och chefen	6,200	2,800	1,000	10,000		
1 ledamot, arvode	—	—	—	3,000		
1 d:o d:o	—	—	—	3,000		
1 ledamot och sekreterare	3,600	1,800	400	[1] 5,800		
1 förste aktuarie	3,600	1,800	400	[1] 5,800		
1 registrator	2,200	1,500	300	[2] 4,000		
1 vaktmästare	700	350	150	[3] 1.200	32,800	
[1] För den ledamot, som tillika är sekreterare, ävensom för förste aktuarien kan lönen efter fem år höjas med 500 kronor och efter tio år med ytterligare 500 kronor.						
[2] För registratorn kan lönen efter fem år höjas med 500 kronor, efter tio år med ytterligare 500 kronor och efter femton år med än ytterligare 500 kronor.						
[3] För vaktmästaren kan lönen efter fem år höjas med 100 kronor och efter tio år med ytterligare 100 kronor. — Därest vaktmästare i sådan egenskap åtnjuter fri bostad samt bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej till honom utgå ävensom å lönen avdragas 100 kronor årligen.						
Till ålderstillägg, förslagsvis					600	33,400
B. Omkostnader.						
Till vikariatsersättningar, ersättningar till extra tjänstemän och andra biträden, resekostnads- och traktamentsersättningar, tryckningskostnader, hyra, kostnader för belysning, uppvärmning, städning, möbler, böcker, tidningar, kontorsrekvisita m. m. ävensom till extra ordinarie arbetskrafter vid möjligen förekommande särskild administration av livförsäkringsbolag, förslagsvis					—	19,600
				Summa	—	53,000

Riksdagen medgav tillika, att kostnaderna för försäkringsinspektionens verksamhet enligt den fastställda staten finge utgå av de bidrag, som enligt lagen om försäkringsrörelse den 24 juli 1903 och lagen av samma dag om utländsk försäkringsanstalts rätt att driva försäkringsrörelse här i riket skola av försäkringsanstalterna årligen erläggas till bestridande av kostnaden för försäkringsinspektionens organisation och verksamhet.

Genom nådigt brev den 12 augusti 1910 fastställde Kungl. Maj:t därefter den av riksdagen godkända staten att träda i kraft den 1 januari 1911.

Grunder för avlöning till den extra personalen.

Vidare fastställde Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 23 december 1910 grunder för avlöning till den extra personalen hos ämbetsverket.

[84.] Därvid stadgades, bland annat, att, under förutsättning att föreskrift av försäkringsinspektionen meddelades därom, att arbetstiden å tjänsterummet för fast anställd amanuens skulle i allmänhet utgöra tre till fyra timmar varje söckendag, finge, i den mån ej undantag av försäkringsinspektionen funnes böra stadgas eller för särskilt fall medgåves, till dylik amanuens utgå arvode, i regel begynnande med 1,500 kronor för år, vilket arvode finge, där så prövades skäligt, förhöjas intill 2,000 kronor för år samt, beträffande amanuens, som utövat föregående praktisk försäkringsverksamhet inom annan försäkringsgren än livförsäkring, till 2,500 kronor.

1911 års riksdag. Därefter har 1911 års riksdag beslutat att till upprätthållande av försäkringsinspektionens verksamhet å ordinarie stat uppföra ett reservationsanslag av 53,000 kronor att utgå av försäkringsanstalternas bidrag till försäkringsinspektionens organisation och verksamhet, under förutsättning tillika att de å dessa bidragsmedel uppkommande överskott fortfarande såsom dittills skulle efter vederbörligt tillstånd användas för det med anslaget avsedda ändamål.

Ändring i staten. Sedan 1912 års riksdag godkänt utav Kungl. Maj:t i ämnet framlagt förslag, har Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 29 juni 1912 till efterrättelse från och med den 1 januari 1913 fastställt sådana ändringar i den för försäkringsinspektionen jämlikt förenämnda nådiga brev den 12 augusti 1910 gällande stat, att dels i staten skulle uppföras avlöning till ett kvinnligt biträde med lön 900 kronor, tjänstgöringspenningar 550 kronor och ortstillägg 150 kronor eller tillhopa 1,600 kronor, med förklarande att för nämnda biträde lönen efter fem år kunde höjas med 200 kronor och efter tio år med ytterligare 200 kronor, dels ock det uti staten till vikariatsersättningar, ersättningar till extra tjänstemän och andra biträden, resekostnads- och traktamentsersättningar, tryckningskostnader, hyra, kostnader för belysning, uppvärmning, städning, möbler, böcker, tidningar, kontorsrekvisita m. m. ävensom till extra ordinarie arbetskrafter vid möjligen förekommande särskild administration av livförsäkringsbolag upptagna förslagsanslag å 19,600 kronor skulle nedsättas till 18,200 kronor, att utgå av försäkringsanstalternas bidrag till försäkringsinspektionens organisation och verksamhet. Genom dessa ändringar kom staten för försäkringsinspektionen att sluta å 53,200 kronor.

Försäkringsinspektionens skrivelse den 31/8 1915. I föreliggande skrivelse av den 31 augusti 1915 har försäkringsinspektionen meddelat, att den arbetsbörda, som, på sätt ovan nämnts, år 1909 föranledde försäkringsinspektionen att göra framställning om

inrättandet av ytterligare en förste aktuariebefattning, sedermera väsentligen ökats. [84.]

Sedan till en början efter fastställandet genom förenämnda nådiga brev den 12 augusti 1910 av försäkringsinspektionens stat det arbete, som ej kunde medhinnas av de ordinarie tjänstemännen, verkställts av amanuenser och tillfälligt anställda extra tjänstemän, växte emellertid, anför inspektionen vidare, arbetsbördan så, att försäkringsinspektionen i början av år 1914 fann sig nödsakad anställa två extra tjänstemän med full tjänstgöringsskyldighet i likhet med ordinarie befattningshavare och en avlöning motsvarande tjänstemännens i första lönegraden.

Enligt inspektionens uppfattning torde det otvivelaktigt inom en ej allt för avlägsen tidrymd komma att visa sig nödvändigt för inspektionen att inkomma med förslag till erforderliga ökningar av de ordinarie tjänstemännens antal. Under förhandenvarande omständigheter har inspektionen emellertid ansett sig böra inskränka sig till att hemställa om höjning av anslaget till vikariatsersättningar m. m.

Till ådagaläggande av nödvändigheten att detta anslag höjes, har försäkringsinspektionen meddelat följande tablå över anslagets anlitande dels under åren 1912—1914 i deras helhet, dels ock under januari—juli månader åren 1912—1915.

Tablå I.

	Hela året.			Januari—juli			
	1912	1913	1914	1912	1913	1914	1915
Resekostnader	498 05	1,129 95	1,243 48	301 75	685 55	837 40	655 92
Vikariatsersättningar	6,118 73	5,079 91	9,478 82	3,531 64	2,746 22	5,031 87	4,818 99
Tryckning	5,385 56	5,960 63	252 55	3,849 66	3,199 48	252 55	5,793 44
Hyra	3,500 —	3,500 —	3,500 —	2,625 —	2,625 —	2,625 —	2,625 —
Städning	625 —	679 50	678 37	375 —	429 50	428 37	435 —
Belysning och uppvärmning	665 62	648 60	698 41	595 82	580 15	603 41	660 88
Inventarier	431 40	714 98	2,124 17	353 40	436 73	1,570 61	156 25
Böcker och tidskrifter	1,149 79	1,027 05	778 32	904 83	698 54	566 27	727 81
Skrivmaterialier	599 59	408 77	661 94	587 34	402 02	646 19	748 51
Renskrivning och översättning	227 62	220 —	292 20	134 29	115 35	126 85	134 70
Telefon och telegram	252 67	243 60	260 01	226 92	221 40	198 21	195 35
Postavgifter	334 97	1,042 99	1,178 40	141 49	105 96	495 39	217 86
Diverse	150 04	219 39	250 46	104 62	154 71	119 08	145 11
Kungörelser	— —	5 10	14 66	— —	5 10	— —	4 49
Livbol:t Kronans adm.	— —	4,724 12	1,233 62	— —	2,736 89	1,147 72	137 50
Summa	19,939 04	25,604 59	22,645 41	13,731 76	15,142 60	14,648 92	17,456 81

[84.] Inspektionen framhåller, att den år 1913 inträffade, väsentliga ökningen av utgifterna å ifrågavarande anslag, såsom av tabellen framgår, till någon del har sin grund i utgifter för administrationen av det i likvidation försatta livförsäkringsbolaget Kronan, men att emellertid utgifterna för år 1915, jämförda med motsvarande belopp för åren 1912—1914, visa sig hava varit synnerligen stora.

En ganska avsevärd höjning av anslaget synes inspektionen sålunda erfordras för att detsamma ej varje år skall överskridas, och har inspektionen hemställt, att detsamma förslagsvis måtte bestämmas till 24,000 kronor. Inspektionen har därjämte föreslagit, att anslaget till ålderstillägg, förslagsvis 600 kronor, höjes till 900 kronor.

Med iakttagande av vad sålunda föreslagits skulle staten för försäkringsinspektionen komma att upptaga till avlöningar 34,400 kronor, till ålderstillägg förslagsvis 900 kronor och till vikariatsersättningar m. m. förslagsvis 24,000 kronor eller sammanlagt 59,300 kronor.

Försäkringsinspektionen ingår vidare i sin föreliggande skrivelse på frågan, huruvida ett bifall till inspektionens framställning skulle medföra en ökning av försäkringsanstalterna åliggande skyldighet att bidraga till försäkringsinspektionens verksamhet.

I avseende å bolagens skyldighet i angivna hänseende må följande erinras.

Till bestridande av kostnaden för inspektionens organisation och verksamhet skall, enligt 133 § av lagen om försäkringsrörelse den 24 juli 1903, försäkringsbolag årligen erlägga bidrag enligt bestämmelser, som meddelas av Konungen. Detta bidrag må icke i något fall överstiga en femtedels procent av bolagets hela inkomst av avgifter för näst föregående kalenderår för försäkringar, som tillhöra bolagets rörelse här i riket.

Enligt 162 § åligger dock sådan bidragsskyldighet ej ömsesidigt försäkringsbolag, vars verksamhet endast avser att meddela försäkring av egendom inom ett län.

Bidrag erlägges ej heller av de från lagens tillämplighetsområde undantagna, uti 163 § angivna slag av anstalter.

I fråga om utländsk försäkringsanstalt gäller enligt 16 § av lagen den 24 juli 1903 om sådan anstalts rätt att driva försäkringsrörelse här i riket, att även dylik anstalt skall efter enahanda beräkningsgrunder som inhemsk försäkringsanstalt erlägga bidrag till bestridande av kostnaden för försäkringsinspektionen.

Då enligt 21 § av lagen angående utländsk försäkringsanstalt denna lag icke äger tillämpning å utländsk försäkringsanstalt, vars rörelse här

i riket allenast avser återförsäkring, är sådan anstalt naturligen icke heller bidragsskyldig. [84.]

Genom kungörelse den 31 december 1903 (sv. förf.-saml. nr 134) har Kungl. Maj:t bestämt försäkringsanstalternas bidrag till bestridande av kostnaden för försäkringsinspektionen till en tiondels procent av vederbörande anstalts hela inkomst av avgifter för näst föregående kalenderår för försäkringar, som tillhöra anstaltens rörelse här i riket. Anstalt, som meddelat återförsäkring, är dock icke skyldig att för avgift för sådan försäkring lämna bidrag, därest annan försäkringsanstalt är pliktig att för det återförsäkrade beloppet utgiva bidrag.

Försäkringsinspektionen framhåller i sin förevarande skrivelse, hurusom försäkringsanstalternas omförmälda bidrag ej åtgå till bestridande av kostnaderna för försäkringsinspektionen, utan att varje år ett överskott uppstått såsom framgår av nedanstående, av försäkringsinspektionen meddelade tablå.

Tablå II.

Å r.	Inkomst.		Utgift.		Balans till nästa år.	
1904	43,351	02	39,840	—	3,511	02
1905	46,211	45	30,490	—	19,232	47
1906	50,189	80	43,989	96	25,432	31
1907	52,188	91	43,180	—	34,441	21
1908	58,759	48	44,843	75	48,356	94
1909	67,534	78	49,850	—	66,041	72
1910	78,979	18	49,558	31	95,462	59
1911	70,758	56	52,500	49	113,720	66
1912	72,874	53	52,500	—	134,095	19
1913	76,528	87	62,700	—	147,924	06

Försäkringsinspektionen anför slutligen, att, enligt vad av ovanstående tablå framgår, ett bifall till inspektionens framställning icke kräver någon ökning av bolagens bidragsplikt, och förefinnes enligt inspektionens mening ej heller något hinder att, på sätt inspektionen i skrivelse den 1 april 1913 föreslagit, det föreskrivna bidraget nedsättes till $^3/_4$ pro mille.

Departementschefen.

Här ovan har lämnats en redogörelse för de olika meningar i avseende å försäkringsinspektionens behov av försäkringstekniska arbetskrafter, som gjorde sig gällande, då ämbetsverket år 1910 uppfördes

[84.] å ordinarie stat. Såsom av denna redogörelse framgår, hade försäkringsinspektionen livligt hävdat den uppfattningen, att inspektionen, för att kunna på ändamålsenligt sätt fullgöra sina åligganden, krävde tillgång till två tjänstemän i andra lönegraden med sådan försäkringsteknisk utbildning, som berättigade till anställning som aktuarie vid försäkringsbolag. Denna uppfattning understöddes jämväl kraftigt av dåvarande chefen för civildepartementet. Riksdagen fattade sitt beslut i ämnet i enlighet med den av löneregleringskommittén företrädda mening, att å ordinarie stat erfordrades allenast en dylik tjänsteman.

Den fortgående ökningen av arbetet inom försäkringsinspektionen har emellertid allt mer ådagalagt nödvändigheten av en ökning av inspektionens försäkringstekniska arbetskrafter. I detta hänseende må nämnas, att försäkringsstatistiken före år 1912 uppgjordes på grundvalen av äldre, mindre omfattande uppgifter. Bearbetningen av dessa uppgifter medhanns då av en extra tjänsteman med en daglig tjänstetid av 3 till 4 timmar dagligen med biträde av registratorn och det kvinnliga biträdet. Från och med år 1912 är statistiken emellertid grundad på betydligt vidlyftigare uppgifter, och då dessa i slutet av år 1913 började bearbetas, växte arbetsbördan så, att inspektionen såg sig nödgad att från och med den 15 februari 1914 utsträcka den dagliga arbetstiden för nämnda extra tjänsteman till den för ordinarie tjänsteman gällande, 6 timmar, därvid arvodet för honom av inspektionen höjdes till 4,000 kronor, eller samma belopp, som i begynnelseavlöning tillkommer ordinarie tjänsteman i första normalgraden.

Vid likvidationen av livförsäkringsbolaget Kronan biträddes försäkringsinspektionen av en särskild person. Sedan de matematiska beräkningar, som därvid skulle verkställas, blivit slutförda, förefanns emellertid behov av biträde med annat matematiskt arbete, vilket ej kunde medhinnas av förste aktuarien, och anställdes därför nämnda person från och med den 1 november 1913 såsom amanuens med arvode av 100 kronor i månaden. Från den 15 februari 1914 ökades hans dagliga tjänstgöringstid till 6 timmar, varvid inspektionen höjde arvodet till 4,000 kronor. När han den 26 februari 1915 utnämndes till förste aktuarie, antogs en ny extra tjänsteman.

Utöver vad sålunda angivits hava tillfälligt anställda personer, såväl manliga som kvinnliga, använts att biträda med arbeten av brådskande natur.

Enligt vad från försäkringsinspektionen meddelats mig skulle det icke hava varit möjligt för inspektionen att utan förenämnda tillskott i arbetskraft medhinna den fondberäkningskontroll, som i följd av Kronans administration måst uppskjutas. Nu kunde emellertid under

år 1914 verkställas inspektion och detaljerad kontroll av fondberäk- [84.]
ningen i ej mindre än fem livförsäkringsbolag.

Under år 1914 och förra hälften av 1915 har vidare ingående undersökning verkställts av flertalet livförsäkringsbolags omkostnader, ett arbete, som haft sin betydelse dels ur inspektionssynpunkt, dels såsom grundval för uppgörande av sådan omkostnadsplan, som efter de under år 1914 vidtagna ändringarna i försäkringslagen skall ingå i grunderna för livförsäkringsverksamheten. Sedan denna undersökning utförts och resultatet bearbetats, har försäkringsinspektionen verkställt en del undersökningar angående de nya premie- och reservberäkningsmetoder, som kunna komma till användning enligt de nya lagbestämmelserna. Dessa undersökningar hava krävt synnerligen vidlyftiga beräkningar och äro ännu endast i sin början. Ett led i dessa arbeten är den utredning angående de icke läkarundersökta livförsäkrades dödlighet, för vars utförande Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 5 november 1915 bemyndigat försäkringsinspektionen att använda visst belopp. Sistnämnda, särskilt anvisade medel äro emellertid icke till någon del avsedda för beredande av ersättning åt vid försäkringsinspektionen anställda extra tjänstemän utan till arvode åt tillfälliga biträden för statistikkorts utskrivande och ordnande.

Den ständigt fortgående ökningen av försäkringsinspektionens arbete låter med bestämdhet förutse, att det även efter avslutandet av de arbeten, som föranledas av ändringarna i försäkringslagen, blir nödvändigt för försäkringsinspektionen att bibehålla två extra tjänstemän med full tjänstgöring, tills antalet ordinarie tjänstemän ökats.

I vad mån den ovan omförmälda, ökade användningen av extra personal och densamma i anledning av tjänstgöringstidens utsträckning tillerkänd högre ersättning stegrat belastningen å omkostnadsanslaget, framgår av följande, av mig infordrade specifikation av den i tablå I härovan upptagna posten »Vikariatsersättningar».

Tablå III.

	Hela året						Januari—juli							
	1912		1913		1914		1912		1913		1914		1915	
Arvoden till amanuenser och extra tjänstemän	4,154	84	2,631	40	7,525	—	2,333	31	1,389	71	4,191	63	3,939	64
Ren vikariatsersättning	428	89	513	01	23	33	83	33	238	01	—	—	253	35
Tillfällig arbetskraft	635	—	1,460	50	1,030	49	215	—	1,118	50	815	24	176	—
Tillkallade sakkunniga	900	—	475	—	900	—	900	—	—	—	25	—	450	—
Summa	6,118	73	5,079	91	9,478	82	3,531	64	2,746	22	5,031	87	4,818	99

[84.] Posten »Arvoden till amanuenser och extra tjänstemän» fördelar sig åter sålunda:

Tablå IV.

1912.			1913.			1914.		
En extra tjänsteman ...	2,500	—	En extra tjänsteman...	2,431	40	En extra tjänsteman..	3,875	—
En d:o (allenast en kortare tid).....	154	84	En d:o (fr. o. m. 1 nov.)	200	—	En d:o.....	3,650	—
Ett kvinnligt biträde...	1,500	—		2,631	40		7,525	—
	4,154	84						

Såsom av tablå IV framgår, har i posten »arvoden till amanuenser och extra tjänstemän» för år 1912 inräknats ersättning till det då ännu å extra stat anställda kvinnliga biträdet. För år 1913 visar anslagsposten en minskad belastning, beroende därpå, att omförmälda kvinnliga biträde från och med det året uppfördes å ordinarie stat och att först i slutet av samma år en ny manlig tjänsteman anställdes. Från och med år 1914 visar sig emellertid en stark stegring till följd av anställandet av sistnämnda tjänsteman och ökning av arvodena i samband med utsträckning av arbetstiden.

I avseende å tablå I vill jag i detta sammanhang påpeka, hurusom den tryckningskostnader avseende posten för år 1914 belöper sig till ett obetydligt belopp, men däremot för första halvåret av 1915 företer en även i förhållande till åren 1912 och 1913 synnerligen stark ökning. Enligt av försäkringsinspektionen meddelad uppgift beror detta därpå, att tryckningen av den del utav försäkringsinspektionens statistik, som utkom under år 1914, på grund av ovan omförmälda vidlyftigare uppgiftsformulär blivit färdig så sent, att betalning skett först under år 1915. Belastningen å ifrågavarande post för år 1915 har därför blivit onormalt hög.

Den till inventarier avsedda posten visar för år 1914 en synnerligen kraftig stegring. Detta har, enligt vad jag inhämtat, sin orsak däri, att en räknemaskin nämnda år inköptes för en kostnad av 825 kronor. Samma år skedde jämväl inköp av ett större antal kartonger, som erfordrades för förvaring av försäkringsinspektionens handlingar. Den härav föranledda utgiften uppgick till 575 kronor. Det torde ej alltid kunna undvikas, att utgifterna för inventarier något enstaka år uppgår till ett dylikt, mer betydande belopp. Om man beräknar en genomsnittsbelastning å denna post av 1,000 kronor, torde det dock vara tillräckligt.

Den avsevärda ökningen av postavgifterna åren 1913 och 1914 i förhållande till år 1912 är orsakad därav att skrivelser eller cirkulär måst avlåtas till omkring 6,000 försäkringstagare i livförsäkringsbolaget Kronan. [84.]

Vad sålunda i fråga om försäkringsinspektionens personalbehov och i övrigt anförts torde otvetydigt giva vid handen, att anslaget till vikariatsersättningar m. m., därest det skall kunna svara mot utgifterna å detsamma, måste höjas. För bestämmande av denna ökning torde man kunna utgå från de i tablå I meddelade uppgifterna för år 1914. Därvid är å ena sidan att märka, att, ehuru likvidationen av livförsäkringsbolaget Kronan visserligen på grund av svårigheten att under nuvarande förhållanden försälja en bolaget tillhörig fastighet ännu icke är avslutad, några mera betydande utgifter för denna likvidation knappast vidare komma att åsamkas försäkringsinspektionen. Kostnader för detta ändamål torde väl sålunda kunna uteslutas ur kalkylen. Vidare företer nämnda års räkenskaper ovanligt stora utgifter för inventarier. Såsom ovan angivits, torde man kunna utgå från en medelbelastning å denna post av 1,000 kronor. Likaså har man anledning att räkna med betydligt mindre postavgifter än de för år 1914, då, som jämväl ovan nämnts, en avsevärd del av dessa utgifter för sistnämnda år föranletts av omförmälda likvidation. Å andra sidan är emellertid att uppmärksamma, att posten tryckningskostnader för år 1914 av förut angivet skäl är mycket långt under det normala beloppet.

Efter beräknande sålunda, i den mån sig göra låter, av genomsnittsbelastningen å de särskilda, i anslaget till vikariatsersättningar ingående posterna har jag ej heller funnit något att erinra mot beloppet av den av försäkringsinspektionen föreslagna ökningen, 5,800 kronor, varigenom anslaget skulle komma att uppgå till 24,000 kronor.

Innan jag lämnar frågan om höjning av anslaget till vikariatsersättningar m. m., vill jag emellertid beträffande arvodena till de extra tjänstemännen framhålla, att det vid meddelandet av ovan omförmälda grunder för avlöning till den extra personalen hos försäkringsinspektionen säkerligen icke avsågs, att arvodena skulle, såsom enligt inspektionens uppgift nu är fallet, uppgå till belopp, motsvarande den ordinarie tjänsteman i första normalgraden tillkommande begynnelseavlöning, 4,000 kronor. Med hänsyn till den omfattande tjänstgöring, som numera kräves av dessa extra tjänstemän och som vid nämnda grunders fastställande förvisso ej heller var beräknad, har jag emellertid icke funnit någon anledning till erinran mot inspektionens förfogande i berörda hänseende, därvid jag emellertid förutsatt, att, på sätt i dylika fall

[84.] plägar ske, ett belopp, motsvarande de pensionsavgifter, som åligga ordinarie tjänsteman i första normalgraden, avdrages från arvodet.

Mot den av inspektionen ifrågasatta höjningen av anslaget till ålderstillägg till förslagsvis 900 kronor — enligt vad jag erfarit motsvarande det belopp, som för närvarande utgår i ålderstillägg åt befattningshavare i ämbetsverket — har jag intet att erinra.

Summan av de å försäkringsinspektionens stat ingående belopp slutar, som nämnts, för närvarande på ett belopp av 53,200 kronor. Vid bifall till vad jag nu föreslagit skulle härtill läggas en ökning å anslaget till ålderstillägg av 300 kronor och å anslaget till vikariatsersättningar m. m. av 5,800 kronor, eller sammanlagt 6,100 kronor, vadan staten alltså skulle komma att sluta å 59,300 kronor. Det å ordinarie stat upptagna reservationsanslaget till upprätthållande av försäkringsinspektionens verksamhet utgår för närvarande med 53,000 kronor eller 200 kronor mindre belopp än det, varå försäkringsinspektionens stat efter de däri år 1912 vidtagna ändringarna i densamma slutar. Därest nu väckta förslag bifallas, torde sålunda ifrågavarande reservationsanslag böra höjas, utöver nyssnämnda belopp 6,100 kronor, med 200 kronor eller med sammanlagt 6,300 kronor till 59,300 kronor.

Med stöd av vad jag sålunda anfört och under erinran att, enligt vad av det ovanstående framgår, ett bifall till inspektionens framställning icke kräver någon ökning av bolagens bidragsplikt, får jag alltså hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen från och med år 1917 höja

dels det i försäkringsinspektionens stat till ålderstillägg upptagna förslagsanslag från 600 kronor till 900 kronor eller med 300 kronor att utgå av försäkringsanstalternas bidrag till försäkringsinspektionens organisation och verksamhet,

dels det i samma stat till vikariatsersättningar, ersättningar till extra tjänstemän och andra biträden, resekostnads- och traktamentsersättningar, tryckningskostnader, hyra, kostnader för belysning, uppvärmning, städning, möbler, böcker, tidningar, kontorsrekvisita, m. m. ävensom till extra ordinarie arbetskrafter vid möjligen förekommande särskild administration av livförsäkringsbolag upptagna förslagsanslag från 18,200 kronor till 24,000 kronor eller med 5,800 kronor att likaledes utgå av försäkringsanstalternas

bidrag till försäkringsinspektionens organisation och verksamhet, [84.]

dels ock vid bifall härtill ordinarie reservationsanslaget till upprätthållande av försäkringsinspektionens verksamhet, att av nyssnämnda bidrag till försäkringsinspektionen direkt utgå, med 6,300 kronor eller från 53,000 kronor till 59,300 kronor.

I. Diverse.

1. Skematisk förteckning och beskrivning över Sveriges vattenfall.

[85.] *Skematisk förteckning och beskrivning över Sveriges vattenfall.* (Extra anslag.)

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar har riksdagen alltsedan år 1910 anvisat särskilda anslag till verkställande av undersökningar och arbeten för åstadkommande av en skematisk förteckning och beskrivning över Sveriges vattenfall.

Ifrågavarande arbeten verkställas av vattenfallsstyrelsen, hydrografiska byrån samt den under vetenskapsakademien lydande meteorologiska centralanstalten.

De av riksdagen för ändamålet beviljade anslagsbeloppen framgå av följande tablå, varuti även deras fördelning å de särskilda institutionerna angivits.

År.	Anslagsbelopp.			Summa.
	Vattenfallsstyrelsen.	Hydrografiska byrån.	Meteorologiska centr. anst.	
1910	7,000 *)	13,500	3,000	23,500
1911	7,000	13,500	1,500	22,000
1912	7,000	16,000	4,000	27,000
1913	—	17,500	5,500	23,000
1914	—	35,000	7,500	42,500
1915	7,000	27,500	7,000	41,500

*) Därjämte 3,500 kronor att förskottsvis utgå under år 1910.

[85.] Ändamålet med den skematiska förteckningen och beskrivningen över Sveriges vattenfall torde kunna angivas vara erhållandet av en möjligast tillförlitlig inventering av landets tillgångar på vattenkraft.

Genom nådigt brev den 22 juni 1911 har Kungl. Maj:t fastställt av vattenfallsstyrelsen upprättat förslag till plan för ifrågavarande arbete. Sedermera har Kungl. Maj:t, efter av vattenfallsstyrelsen därom framställt förslag, genom nådigt brev den 30 juni 1913 fastställt viss ändring i denna plan. Då i statsverkspropositionen till 1914 års förra riksdag en utförlig redogörelse lämnades såväl för denna plan som för omfattningen av de av arbetet berörda undersökningsområdena och av längdprofileringen, torde det icke vara erforderligt att nu upprepa densamma. Här må allenast erinras, att enligt förstnämnda nådiga brev förteckning och beskrivning först skall upprättas rörande Dalälvens och de större norrländska älvarnas flodområden, dock att, i den mån den hydrografiska byråns undersökningar i allt fall komma att omfatta flodsystem i landets södra delar, dessa undersökningar böra kompletteras i syfte att kunna publiceras i vattenfallsförteckningen.

Denna förteckning kommer att bestå i ett antal blad, som beräknas för Dalälvens och de större norrländska älvarnas flodområden till omkring 200, vartill kommer, att omkring 50 torde kunna jämsides utföras rörande södra och mellersta Sverige.

Bladen kunna utkomma i vilken ordning som helst, men ordnas sedan till ett helt, vare sig för flodområde eller landet i sin helhet. De förses med ett nummer, som betecknar såväl flodområdet som biflodsområdena och flodsträckan. Varje blad skall innehålla beskrivning, tabell och plansch, för vilket allt föreståndaren för hydrografiska byrån närmare redogjort i en till statsutskottet vid 1913 års riksdag ingiven och dess utlåtande n:r 6 vidfogad P. M., till vilken jag härutinnan tillåter mig hänvisa.

Vad tiden för arbetets fullbordande vidkommer, har man tänkt sig, att förteckningen skulle föreligga avslutad till omkring år 1921. Härvid har man utgått från att arbetet skall inskränka sig till de norrländska vattendragen och Dalälven samt där omfatta de 27 områden, vilkas areal överstiger 1,000 km.^{2}, och huvudsakligen de delar av dessa, som ligga nedom de stora sjöarna.

Av de i arbetet å upprättandet av den skematiska förteckningen och beskrivningen ingående detaljerna har längdprofileringen från början antagits bliva mest tidsödande. Följande av föreståndaren för hydrografiska byrån, filosofie doktor Axel Wallén meddelade översikt visar, i vad mån arbetet med längdprofileringen fortskridit.

[85.]

Vattendrag.	Till och med 1914.		Under 1915.		Till och med 1915.	
	Avvägd sträcka. Km.	Motsvarande antal kartblad.	Avvägd sträcka. Km.	Motsvarande antal kartblad.	Avvägd sträcka. Km.	Motsvarande antal kartblad.
Luleälv från Stora Lulevatten till havet	220	6	—	—	220	6
Umeälv från Storuman till havet	260	7	—	—	260	7
Vindelälven från Storvindeln till utflödet	300	8	—	—	300	8
Ångermanälven från Volgsjön till havet	10	1	250	6	260	7
Faxälven från Kvarnbergsvattnet till utflödet	80	2	180	5	260	7
Indalsälven från Storsjön till havet	220	6	—	—	220	6
Ljungan från Klövsjö till havet	—	—	220	6	220	6
Ljusnan från Hede till havet	—	—	300	8	300	8
Dalälven från Siljan till Brunnbäck	160	4	—	—	160	4
Västerdalälven från Fulunäs till utflödet	120	3	100	3	220	6
Lagan från källan till havet	220	6	—	—	220	6
Toftaån från källan till utflödet	—	—	120	3	120	3
Skålån från Flåren till utflödet	—	—	10	1	10	1
Bolmån från källan till utflödet	40	1	120	3	160	4
Gullspångsälven från källan till Lidetorp	200	5	—	—	200	5
Summa	1,830	49	1,300	35	3,130	84

Sammanlagda längden av de vattendrag, över vilka längdprofiler skola upprättas, utgör enligt den fastställda planen 7,370 kilometer.

I skrivelse den 15 oktober 1915 har vattenfallsstyrelsen gjort framställning om anvisande av för ifrågavarande ändamål erforderligt anslag för år 1917. Vattenfallsstyrelsen erinrar därvid till en början, att det för år 1916 av styrelsen begärda anslaget var beräknat på följande sätt:

Till vattenfallsstyrelsen:

Utredningar i administrativa, tekniska och geologiska frågor, tryckningen av vattenfallsförteckningen m. m. ..... kronor 10,000: —

Till hydrografiska byrån med under densamma omedelbart lydande observationsstationer:

Extra biträden, förslagsvis	kronor	11,000: —	
Publikationer, »	»	1,000: —	
Expenser, »	»	1,000: —	
Resekostnader, »	»	13,000: —	
Transport	kronor	26,000: —	10,000: —

[85.]

Transport	kronor	26,000: —	10,000: —
Utrustning, förslagsvis	»	2,000: —	
Observatörers arvoden, förslagsvis	»	5,500: —	33,500: —

Till de meteorologiska observationerna:

Observatörers arvoden, förslagsvis	kronor	6,500: —	
Stationernas underhåll	»	500: —	7,000: —
		eller tillhopa kronor	50,500: —

Vid ärendets föredragning inför Kungl. Maj:t den 14 januari 1915 yttrade jag, bland annat, följande:

Med hänsyn till rådande förhållanden hade det synts mig nödvändigt att undersöka, huruvida ej den förut beräknade tidpunkten för ifrågavarande arbetens fullbordande kunde framflyttas och därigenom det för år 1916 erforderliga anslagsbehovet minskas. Jag hyste emellertid den även av min företrädare i ämbetet uttalade uppfattningen, att det med hänsyn till de rent praktiska behov, som förteckningen i första hand avser att främja, framför allt en ekonomisk och planmässig användning av staten och enskilda tillhörig vattenkraft, skulle vara olämpligt att helt och hållet förskjuta planen. Därvid borde ej heller lämnas obeaktat, att såväl hydrografiska byrån som meteorologiska anstalten organiserat sina arbeten och anställt arbetskrafter med beräkning att den en gång uppgjorda planen skulle fullföljas. Om denna allt för mycket bleve förskjuten, skulle följden därav bliva, att dessa verk måste i väsentlig mån omlägga sina arbeten och avskeda åtskilliga extra biträden, något som ur många synpunkter givetvis vore mindre önskvärt. Emellertid hade jag av vattenfallsstyrelsen inhämtat, att den på grund av anordnandet av nya stationer för hydrografiska byrån ifrågasatta ökade personalen med hänsyn till rådande förhållanden tillsvidare icke skulle behöva anställas, varigenom det bleve möjligt att minska anslaget till extra biträden och resekostnader med tillhopa högst 6,000 kronor. Vidare hade chefen för styrelsen meddelat mig, att det äskade tryckningsanslaget till styrelsen skulle kunna minskas med högst 3,000 kronor. Båda dessa nedsättningar av de föreslagna beloppen skulle kunna ske utan att medföra sådana menliga följder, som ovan antytts. Anslagets uppdelning i de särskilda posterna skulle då bliva följande:

Hydrografiska byrån:	Extra biträden		8,000
	Publikationer		1,000
	Expenser		1,000
	Resekostnader		10,000
	Utrustning		2,000
	Observatörers arvoden		5,500
		Summa	27,500
Meteorologiska centralanstalten:	Observatörers arvoden		6,500
	Nya stationer		500
		Summa	7,000
Vattenfallsstyrelsen:	Tryckningskostnader m. m.		7,000
		Totalsumma	41,500

I enlighet med min hemställan föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att för fortsättande av undersökningarna och arbetena för åstadkommande av en skematisk förteckning och beskrivning över Sveriges vattenfall i huvudsaklig överensstämmelse med av Kungl. Maj:t fastställd plan på extra stat för år 1916 anvisa ett anslag av 41,500 kronor. [85.]

Vad Kungl. Maj:t sålunda föreslog biföll riksdagen.

Anslag för 1917.

Lika stora belopp, som för år 1916 anvisats till *vattenfallsstyrelsen* och *meteorologiska centralanstalten*, äro, säger styrelsen i nyssnämnda skrivelse, även för år 1917 behövliga för fortsättande av motsvarande arbeten för vattenfallsförteckningen enligt den av Kungl. Maj:t godkända planen för arbetets utförande.

Beträffande de arbeten, vilkas utförande ankommer på *hydrografiska byrån*, anför vattenfallsstyrelsen därefter följande:

»Vad åter angår anslaget till hydrografiska byrån, så har byrån till följd av ovannämnda minskning i anslaget icke kunnat anställa en av de avvägare, som beräknades vara behövliga, därest arbetena skulle medhinnas enligt den bestämda planen. Det är tydligt, att därigenom i någon mån tiden för arbetenas slutförande måste påverkas, och detta blir givetvis än mera fallet, därest även för åren efter år 1916 arbetena måste i motsvarande grad inskränkas. Under åberopande av vederbörande departementschefs i bilaga till 1915 års statsverksproposition uttalade mening, att det skulle vara olämpligt att helt och hållet förskjuta planen, har därför styrelsen för hydrografiska byrån i skrivelse till vattenfallsstyrelsen den 22 september 1915 ansett sig böra föreslå, att anslag äskas för år 1917 enligt den ursprungliga kostnadsberäkningen för år 1916. Skulle likväl förhållandena fortfarande göra det nödvändigt, att anslaget minskas, ansåge styrelsen för hydrografiska byrån det böra ske med 6,000 kronor på samma sätt som för år 1916.»

Under förmenande att det icke torde tillkomma vattenfallsstyrelsen att bedöma, huruvida den av styrelsen för hydrografiska byrån ifrågasatta begränsningen av anslaget är påkallad, har vattenfallsstyrelsen för fortsättande under år 1917 av arbetena för vattenfallsförteckningen beräknat följande belopp:

till vattenfallsstyrelsen	kronor	7,000: —
» hydrografiska byrån	»	33,500: —
» meteorologiska centralanstalten	»	7,000: —
	Summa kronor	47,500: —

På grund av vad sålunda anförts har vattenfallsstyrelsen hemställt, det täcktes Kungl. Maj:t föreslå 1916 års riksdag att för fortsättande

[85.] av undersökningarna och arbetena för åstadkommande av en skematisk förteckning och beskrivning över Sveriges vattenfall för år 1917 anvisa ett anslag av 47,500 kronor.

Departementschefen.

De skäl, som nästlidet år föranledde mig att tillstyrka en nedsättning av anslaget för ifrågavarande ändamål, föreligga alltjämt. Jag anser mig därför nödgad föreslå, att anslaget till hydrografiska byrån för år 1917 bestämmes till samma belopp som för år 1916. Skulle förhållandena ett kommande år det medgiva, synes emellertid, för att undvika att planen för arbetets slutförande i alltför hög grad kommer att förskjutas, frågan om en förstärkning av byråns arbetskrafter för ändamålet ånyo böra tagas under övervägande.

Anslaget för förevarande undersökningar och arbeten skulle i enlighet härmed utgå med oförändrat belopp för år 1917.

I enlighet med vad hittills ägt rum torde beloppet såsom ett gemensamt anslag böra uppföras under sjätte huvudtiteln.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 41,500 kronor att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för *verkställande av undersökningar och arbeten för åstadkommande av en skematisk förteckning och beskrivning över Sveriges vattenfall* i huvudsaklig överensstämmelse med av Kungl. Maj:t fastställd plan.

2. Anordnande av inspektion över elektriska anläggningar för belysning eller arbetsöverföring.

[86.] *Anordnande av inspektion över elektriska anläggningar för belysning eller arbetsöverföring.* (Extra anslag.)

För anordnande av inspektion över elektriska anläggningar för belysning eller arbetsöverföring har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1905—1912 anvisat 20,000 kronor till arvoden under samma år åt fyra inspektörer med 5,000 kronor till var, för år räknat.

Till ett skriv- och ritbiträde åt bemälda inspektörer har riksdagen därjämte anvisat medel med 1,200 kronor om året för åren 1906—1911 samt med 1,400 kronor för år 1912.

Därefter har 1912 års riksdag, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om provisorisk lönereglering för nämnda inspektörer, för ifrågavarande ändamål på extra stat för år 1913 anvisat dels 24,800 kronor till arvoden under samma år åt fyra inspektörer med 6,200 kro-

nor till envar av dem, för år räknat, dels ock 1,400 kronor till ersättning till ett skriv- och ritbiträde åt bemälda inspektörer ävensom förklarat, att för åtnjutande av denna provisoriska löneregelering skulle i tillämpliga delar gälla vad för befattningshavare i kommerskollegium i sådant avseende vore stadgat. Enahanda belopp hava av riksdagen för berörda ändamål anvisats för åren 1914 och 1915. [86.]

Till arvoden åt fyra inspektörer anvisades jämväl för år 1916 24,800 kronor.

Uti en till kommerskollegium ställd skrift av den 28 november 1914 framhöllo inspektörerna behovet av ökade medel till bestridande av omkostnaderna för skriv- och ritarbetens utförande samt hemställde, att till erforderliga skriv- och ritbiträden åt inspektörerna måtte för år 1916 anslås en summa av 2,000 kronor och att för år 1915 måtte utöver redan beviljade medel få disponeras ett belopp av 600 kronor.

I skrivelse den 18 december 1914, varmed kommerskollegium överlämnade inspektörernas framställning, uttalade kollegium, att, med den kännedom kollegium vunnit om den arbetsbörda, som åvilade ifrågavarande skriv- och ritbiträde, det framlagda förslaget syntes kollegium innefatta allenast den minsta ökning, anslaget måste undergå, för att det därmed avsedda ändamålet fortfarande skulle vinnas. Anslagskravet hade ock, enligt vad kollegium inhämtat, uteslutande med hänsyn till de fordringar på största möjliga sparsamhet, vilka rådande förhållanden betingade, av inspektörerna begränsats till de begärda beloppen.

I enlighet med Kungl. Maj:ts på min hemställan gjorda framställning anvisade därefter 1915 års riksdag 2,600 kronor till ersättning åt skriv- och ritbiträden åt bemälda inspektörer, med rätt för Kungl. Maj:t att låta av nämnda anslag förskottsvis under år 1915 av tillgängliga medel utanordna 600 kronor.

Anslag för anordnande av inspektion över elektriska anläggningar för belysning eller arbetsöverföring erfordras även för år 1917. Beträffande anslaget till skriv- och ritbiträden har föreslagits ytterligare förhöjning.

Uti en till kommerskollegium ställd skrift av den 2 december 1915 hava nämligen de elektriska inspektörerna anfört följande:

»I ovannämnda skrift av den 28 november 1914 har påpekats, hurusom omfattningen av den elektriska inspektionens verksamhet i och med kraftindustriens utveckling i hög grad ökats. Exempelvis har från år 1903, då inspektionen inrättades, till slutet av år 1914 antalet av Kungl. Maj:t beviljade koncessioner för elektriska anläggningar, som skola stå under inspektörernas tillsyn, stigit från 176 till 1,600. Ökningen per år utgör för närvarande omkring 250 stycken.

[86.] Det är enbart härav påtagligt, att arbetet med koncessionsansökningars behandling, anläggningsbesiktningar, korrespondens av allehanda slag m. m. under denna tid väsentligen stegrats. Härtill kommer det arbete, som måste ägnas de allt oftare framträdande allmänna spörsmålen på hithörande områden. Av det sagda torde framgå, att efter hand en ökning kräves av de arbetskrafter, som befunnos erforderliga, då denna inspektion för 12 $^1/_2$ år sedan trädde i verksamhet. För att uppehålla inspektionens verksamhet erfordras därför med nödvändighet, att inspektörerna hava möjlighet att anlita erforderlig hjälp för kontorsarbetens utförande.»

Efter att hava påpekat, att nu utgående anslag härtill visat sig icke vara för ändamålet tillräckligt, framhålla inspektörerna, att det närmast kräves, att ytterligare 1,000 kronor per år få disponeras för ifrågavarande ändamål för att nödvändiga arbeten ej i allt för hög grad skola behöva undanskjutas.

Inspektörerna hava därför hemställt, att till erforderliga skriv- och ritbiträden åt dem måtte för år 1917 anslås en summa av 3,000 kronor.

Kommerskollegium har med skrivelse den 4 december 1915 överlämnat ifrågavarande framställning. Med hänsyn till angelägenheten av att icke handläggningen av ärendena hos inspektörerna bleve på grund av den hos inspektörerna rådande brist på biträdande arbetskrafter fördröjd, har kollegium, som icke haft något att erinra mot beloppet av den önskade anslagsförhöjningen, därvid anhållit, att Kungl. Maj:t täckes vidtaga åtgärd för anvisande på extra stat för år 1917 av 3,000 kronor till ersättning åt skriv- och ritbiträden åt inspektörerna.

Departementschefen.

Vad angår arvodena till omförmälda inspektörer, torde de böra utgå med samma belopp som för närvarande eller med 6,200 kronor till en var av dem. För åtnjutande av den provisoriska löneregleringen lärer vad för befattningshavare i kommerskollegium är i sådant avseende stadgat böra fortfarande förklaras skola i tillämpliga delar gälla.

Framställningen om ökning av anslaget till rit- och skrivbiträden till 3,000 kronor, för år räknat, anser jag mig jämväl böra förorda. Det inspektörerna åliggande arbetet har nämligen på de senare åren alltmera ökats och den förhöjning av anslaget, som skedde vid nästlidet års riksdag, torde numera icke vara för ändamålet tillräcklig. För att bereda inspektörerna tillräckligt biträde för utförande av enklare skriv- och ritgöromål, så att handläggningen av ärendena icke fördröjes, lärer sålunda en ytterligare förhöjning av anslaget vara nödvändig.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen [86.]

att för *anordnande av inspektion över elektriska anläggningar för belysning eller arbetsöverföring* på extra stat för år 1917 anvisa dels 24,800 kronor till arvoden under samma år åt fyra inspektörer med 6,200 kronor till en var av dem, för år räknat, dels ock 3,000 kronor till ersättning åt skriv- och ritbiträden åt bemälda inspektörer.

3. Statens biografbyrå.

Till bestridande av utgifterna för statens biografbyrå har riksdagen på extra stat anvisat för år 1913 23,000 kronor, för år 1914 26,000 kronor samt för vart och ett av åren 1915 och 1916 26,000 kronor, samtliga beloppen i form av förslagsanslag att i första hand utgå av inflytande avgifter för granskning av biografbilder. [87.] *Statens biografbyrå.* (Extra anslag.)

I skrivelse den 28 oktober 1915 har föreståndaren för statens biografbyrå avgivit förslag till stat för byrån för år 1916 och därvid ifråga om inkomstberäkningen anfört följande:

»På grund av ökad livaktighet inom biografrörelsen och framför allt på grund av stegrad konkurrens i filmförmedlingsbranschen genom tillkomsten av nya firmor inom densamma har materialet för bildgranskningen så väsentligt ökats, att de inflytande granskningsavgifterna för 1915 torde komma att överstiga 30,000 kronor mot beräknade 26,000 kronor. I dessa förhållanden är icke någon förändring för år 1916 att förutse, vadan summan av inflytande granskningsavgifter även för år 1916 torde komma att väsentligt överstiga förslagsanslagets belopp. Med denna ökning i granskningsmaterialet och därav följande inkomstökning följer emellertid ett ökat behov av expeditionella krafter och även i övrigt ökade expenser, vilken stegring icke på förhand låter sig exakt beräknas, men skäligen torde kunna anslås till i runt tal 2,000 kronor. Då det av riksdagen beviljade anslaget har karaktären av förslagsanslag, och då dess överskridande sammanhänger med eventualiteten av i mera än motsvarande grad ökade inkomster, vågar jag föreslå, att inkomster och utgifter få beräknas balansera varandra med 28,000 kronor.»

I fråga om utgiftsberäkningen innebär densamma icke någon annan avvikelse från 1915 års stat än att posten arvode till biträdande personal, hyra m. m. beräknats till förslagsvis 8,200 kronor eller 2,000 kronor mer än i staten för år 1915.

[87.] Genom nådigt brev den 12 november 1915 har Kungl. Maj:t därefter för år 1916 för byrån fastställt följande

Stat:

1 ordinarie granskningsman	kronor	6,000: —
1 ordinarie granskningsman	»	6,000: —
och skola för vardera ordinarie granskningsmannen 4,000 kronor anses motsvara lön samt 2,000 kronor tjänstgöringspenningar;		
byråföreståndaren, tilläggsarvode, vilket anses såsom lön,	»	500: —
extra granskningsman, arvode, förslagsvis	»	1,000: —
ordinarie granskningsmännens suppleant, arvode, förslagsvis	»	1,000: —
extra granskningsmannens suppleant, arvode, förslagsvis	»	200: —
militär extra granskningsman, arvode, förslagsvis	»	400: —
militäre extra granskningsmannens suppleant, arvode, förslagsvis	»	200: —
kassörskan	»	1,500: —
1 maskinist	»	1,500: —
1 maskinist	»	1,500: —
skolande för kassörskan och vardera maskinisten 1,000 kronor anses motsvara lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar,		
arvode till biträdande personal, hyra m. m. förslagsvis	»	8,200: —
	Summa kronor	28,000: —

Därjämte har stadgats villkor för avlöningens åtnjutande.

Vad beträffar anslagsbehovet för år 1917, har föreståndaren för biografbyrån i en ytterligare skrivelse av den 28 oktober 1915, med åberopande av ovan omförmälda inkomst- och utgiftsberäkningar för år 1916, vilka, så vitt kunde bedömas, syntes äga giltighet även för år 1917, hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes av 1916 års riksdag för ifrågavarande ändamål för år 1917 äska ett anslag på extra stat av 28,000 kronor.

Därjämte har meddelats, att inkomsten av försålda stämplar i statens biografbyrås verksamhet torde för år 1917 böra beräknas till 3,000 kronor.

Mot vad sålunda föreslagits har jag ej funnit anledning till erinran.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att *till bestridande av utgifterna för statens biografbyrå* på extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av 28,000 kronor att utgå i första hand av inflytande avgifter för granskning av biografbilder.

4. Understödjande av det frivilliga brandväsendet.

[88.] *Understödjande av det frivilliga brandväsendet.* (Extra anslag.)

Jämlikt särskilda nådiga brev den 20 september 1912 och den 27 juni 1914 har åt Sveriges riksförbund av frivilliga brandkårer med anlitande av sjätte huvudtitelns allmänna besparingar beretts understöd med 2,500 kronor för vart och ett av åren 1912—1914.

I en till Kungl. Maj:t ingiven skrift anhöll förbundet sedermera, att Kungl. Maj:t täcktes hos riksdagen göra framställning om ett årligt understöd åt riksförbundet av 5,000 kronor under vartdera av åren 1915 till och med 1919, att användas med fyra femtedelar till arvode åt en brandkonsulent med åliggande att mot åtnjutande av dagtraktamente och reseersättning biträda kommunala myndigheter vid upprättandet av brandordningar och vid vården om brandväsendet på landet samt med en femtedel till andra riksförbundets verksamhet rörande utgifter.

I anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen av den 14 januari 1914 framställda förslag i ämnet anvisade 1914 års förra riksdag därefter till understöd åt Sveriges riksförbund av frivilliga brandkårer på extra stat för år 1915 ett anslag av 2,500 kronor.

Anslag för ifrågavarande ändamål har jämväl av 1915 års riksdag anvisats till enahanda belopp å extra stat för år 1916.

I en till Kungl. Maj:t ingiven skrift har riksförbundet anhållit, att Kungl. Maj:t måtte hos riksdagen göra framställning om ett statsbidrag för år 1917 av 2,500 kronor för möjliggörande av förbundets fortsatta verksamhet.

Förbundets ekonomiska ställning framgår av följande vid ansökningen fogade, av förbundets skattmästare upprättade tablå:

Sammandrag av Sveriges riksförbunds av frivilliga brandkårer kassaräkenskaper för år 1915.

Inkomster:

Kassabehållning från 1914	kronor	524: 11
Statsanslag för år 1915	»	2,500: —
Bidrag från Tarifföreningen	»	1,500: —
Allmänna Brandförsäkringsverket	»	500: —
Brandförsäkringsaktiebolaget Svea	»	500: —
Städernas Allmänna brandstodsbolag	»	100: —
Stockholms läns brandstodsbolag	»	100: —
Brandförsäkringsbolaget Tor	»	100: —
Transport	kronor	5,824: 11

[88.]

Transport	kronor	5,824: 11
Nyköpings läns brandstodsbolag	»	275: —
Försäkringsbolaget Allmänna brand	»	220: —
Östergötlands läns brandstodsbolag	»	100: —
Kalmar norra läns »	»	96: -
Brandförsäkringsföreningen Samarbete	»	87: —
Gävleborgs läns brandstodsbolag	»	52: 57
Djurvännernas Nya Förening	»	200: —
Göinge härads brandstodsbolag	»	100: —
Oxie m. fl. » »	»	100: —
Villands » »	»	60: —
Rönnebergs » »	»	55: —
Luggude » »	»	50: —
Ingelstads » »	»	40: —
Färs och Frosta nya » »	»	41: —
Ljunits » »	»	21: 86
Norra Åsbo » »	»	20: —
Färs och Frosta » »	»	10: —
Södra Åsbo » »	»	50: —
Personliga medlemsavgifter	»	320: —
Diverse inkomster	»	115: 46
	kronor	7,838: —

Utgifter:

Tills dato utbetalt:			
Konsulentens lön januari—november	kronor	3,666: —	
Arvode åt sekreteraren januari—november	»	450: —	
Konsulentens resor	»	1,050: —	
Sekreterarens resor	»	290: —	
Centralstyrelsens sammanträden	»	113: —	
Arbetsutskottets »	»	161: —	
Trycksaker och skrivmateriel	»	693: 96	6,423: 96

Tillkommer:

Konsulentens lön från december	kronor	334: —	
Sekreterarens arvode från december	»	50: —	
Skuld till Skånska brandkårsförbundet	»	325: —	
Ej likviderade räkningar å trycksaker m. m.	»	150: —	
Disponibla medel för täckande av konsulentens resekostnader under november och december	»	555 :04	1,414: 04
		kronor	7,838: —

Departementschefen. Beträffande brandkårsförbundets organisation, dess ändamål och verksamhetsformer torde det vara tillräckligt att här allenast hänvisa till den utförliga redogörelse därför, som lämnades vid föredragning av statsverkspropositionen till 1914 års förra riksdag. De skäl, som legat

till grund för beviljande av understöd åt riksförbundet för åren 1915 och 1916, torde i enahanda omfattning alltjämt föreligga. Jag anser mig alltså böra tillstyrka framställningen. [88.]

I enlighet därmed hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *understöd åt Sveriges riksförbund av frivilliga brandkårer* på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av 2,500 kronor.

I detta sammanhang tillåter jag mig erinra om vissa av Kungl. Maj:t den 31 december 1915 fattade beslut om brandväsendets ordnande, vilka synas vara av beskaffenhet att böra bringas till riksdagens kännedom.

Genom lag den 13 juni 1913 om ändrad lydelse av vissa paragrafer i förordningen om kommunalstyrelse på landet har vidtagits sådan ändring av § 74 i nämnda förordning, att bland där uppräknade beslut, ämnade att såsom kommunalstadgar tillämpas och vilka må av kommun beslutas, men kräva Kungl. Maj:ts befallningshavandes godkännande, inrymts även beslut till befrämjande av vård om brandväsendet.

Frågan om ett ordnande av brandväsendet på landsbygden har sedermera ytterligare dragits under Kungl. Maj:ts prövning. Sålunda har riksdagen i skrivelse den 19 maj 1915, nr 123, anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbeta och, såvitt på riksdagens medverkan ankomme, för riksdagen framlägga förslag till stadganden i angivet syfte.

Vid föredragning av detta ärende inför Kungl. Maj:t den 31 december 1915 framhöll jag, hurusom vissa skäl, varpå jag i detta sammanhang ej torde behöva ingå, talade emot att nu omedelbart skrida till ett allmänt reglerande av denna angelägenhet. Jag framhöll tillika, att man genom omförmälda ändring av § 74 i förordningen om kommunalstyrelse på landet åsyftat att, i avbidan på den allmänna slutliga regleringen av hithörande spörsmål, bereda de landskommuner, vilka hade behov av ett ordnat brandväsen, utan att dock tillämpning av brandstadgan för städerna kunde anses påkallad, en utväg att i nämnda hänseende ordna sig på ett efter förhållandena lämpat sätt. Hitintills hade kommunerna icke begagnat sig av den sålunda öppnade utvägen. Emellertid vore det — med hänsyn, bland annat, till den erfarenhet, som genom stadgandets tillämpning skulle kunna tillgodogöras

[88.] för en mer omfattande lagstiftning i frågan — av synnerlig vikt att tillse, i vad mån något kunde redan nu åtgöras för förverkligande av syftet med ifrågavarande förändring av kommunalförordningen. Att denna förändring hitintills icke burit någon frukt, berodde tvivelsutan dels på bristande kännedom om den vidtagna förändringens innebörd och möjligen bristande förståelse för dess behövlighet, dels på tveksamhet därom, vilka mått och steg lämpligen kunna och böra av vederbörande kommuner i ämnet vidtagas. I alla dessa hänseenden skulle emellertid säkerligen lätt kunna vinnas en ändring, därest kommunerna från det allmännas sida erhölle behövlig ledning genom en rationell och planmässig upplysningsverksamhet. I sådant syfte borde åt Kungl. Maj:ts befallningshavande och underlydande ortsmyndigheter i de särskilda länen uppdragas att för kommunalmyndigheterna i vederbörande landskommuner och särskilt sådana, där ett tätare bebyggande redan ägt rum eller vore att vänta, framhålla angelägenheten av brandväsendets ordnande och den möjlighet härför, som numera vore dem genom kommunalförordningen beredd, att tillhandahålla dem lämpliga normalutkast till ordningsstadgar i ämnet och att jämväl i övrigt bispringa dem med råd och dåd för ordnande av ifrågavarande angelägenhet på ett efter ortsförhållandena lämpat sätt. I detta syfte hade inom civildepartementet genom tillkallade sakkunniga utarbetats dels en promemoria, innefattande vissa anvisningar och synpunkter vid hithörande frågors ordnande inom landskommun, dels ock ett normalutkast till brandordning, lämpat att tjäna såsom ordningsstadga i ämnet inom dylik kommun.

I enlighet med min hemställan har därefter Kungl. Maj:t i cirkulärskrivelse till samtliga länsstyrelser den 31 december 1915 funnit gott anbefalla dem att genom underlydande ortsmyndigheter framhålla för kommunalmyndigheterna i vederbörande landskommuner angelägenheten av brandväsendets ordnande med tillämpning av § 74 i förordningen om kommunalstyrelse på landet, till dem överlämna exemplar av omförmälda promemoria och normalutkast till brandordning samt jämväl i övrigt gå dem till handa för frågans ordnande på ett efter ortsförhållandena lämpat sätt.

Slutligen vill jag erinra, att frågan om brandväsendets ordnande vid nämnda tillfälle jämväl från en annan synpunkt var föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Med anledning av det vid upprepade tillfällen framhållna behovet av brandskyddsföreskrifter för byggnader och lägenheter, använda som offentliga samlingslokaler eller för drivande av hotell- eller pensionsrörelse eller dylikt, fann Kungl. Maj:t nämligen i

enlighet med min hemställan gott bemyndiga mig att genom fem inom civildepartementet tillkallade sakkunniga personer utreda frågan om behövliga föreskrifter i sådant syfte. [88.]

5. Utredning angående inre vattenvägar.

Uti särskilda till Kungl. Maj:t ingivna framställningar hava under år 1914 stadsfullmäktige i Jönköping, Norrköping, Motala och Linköping framhållit, hurusom Göta kanals östgötalinje icke motsvarade de krav, man nu måste ställa på en dylik samfärdsled, och med anledning därav hemställt, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbeta förslag till ombyggnad av nämnda del av Göta kanal och till riksdagen avlåta proposition i ämnet. [89.] *Utredning angående inre vattenvägar.* (Extra anslag.)

Med anledning av den utav stadsfullmäktige i Norrköping gjorda framställningen har Kungl. Maj:ts befallningshavande i Östergötlands län inkommit med yttrande och däruti hemställt, att Kungl. Maj:t måtte, med hänsyn till frågans stora vikt, föranstalta om en fullständig utredning samt, ifall omständigheterna skulle därtill föranleda, låta utarbeta förslag till och vidtaga övriga nödiga åtgärder för en blivande ombyggnad av Göta kanals östgötalinje med förläggande av kanalens ändpunkt till Norrköping.

Vattenfallsstyrelsen har jämväl den 8 maj 1914 avgivit utlåtande i fråga om ombyggnad av Göta kanals östgötalinje, vilket utlåtande utmynnade i en hemställan, att Kungl. Maj:t täcktes föranstalta om en allmän utredning angående behovet av befintliga inre vattenvägars förbättring liksom av nya vattenvägars anläggning.

Ytterligare har handels- och industrikammaren för Örebro och Västmanlands län hemställt, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en allsidig utredning rörande kanalväsendets ordnande i Sverige samt till riksdagen avlåta proposition i ärendet.

Vid ärendets föredragning i statsrådet den 5 januari 1915 framhöll jag, bland annat, hurusom insikten om de inre vattenvägarnas betydelse alltmer trängt igenom och att det syntes mig angeläget, att spörsmålet om våra inre vattenvägar upptoges till förnyad omprövning. En utredning i det syfte, vattenfallsstyrelsen angivit, ansåg jag närmast böra omfatta den väckta frågan om modernisering av Göta kanal eller vissa delar därav och vidare utveckling av det vattenvägssystem, som hade sammanhang med Vänern och Mälaren. Inom ramen av denna undersökning fölle även frågan om förbättrande av vattenförbindelsen mellan Hjälmaren och Mälaren och av Strömsholms kanal. Tillika syntes utredningen böra omfatta sammanbindningen av Vänerns och Mälarens

[89.] vattensystem. Jag meddelade vidare, att kostnaden för en ändamålsenlig utredning i angivna avseenden säkerligen torde komma att överstiga 200,000 kronor, samt att det syntes mig skäligt, att de orter, som skulle kunna förväntas draga nytta av de ifrågasatta förbättrade vattenvägsförbindelserna, bidroge till en väsentlig del av kostnaden för utredningen.

Kungl. Maj:t beslöt också i enlighet med min hemställan anbefalla överståthållarämbetet att från Stockholms stadsfullmäktige samt Kungl. Maj:ts befallningshavande i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands och Kopparbergs län att från vederbörande landsting samt inom respektive län belägna städer och kommuner, vilka kunde antagas hava större intresse av att den föreslagna utredningen komme till stånd, infordra yttranden, huruvida och i vad mån de ville bidraga till bestridande av kostnaderna för omförmälda utredning.

Sedermera har Kungl. Maj:ts befallningshavande i Örebro län den 28 januari 1915 med förord överlämnat en av stadsfullmäktige i Örebro den 16 januari 1915 avlåten underdånig skrivelse, som åtföljdes av magistratens i Örebro yttrande. Stadsfullmäktige instämma i vad vattenfallsstyrelsen anfört om vikten av en allmän utredning om vattenvägarna och framhålla, att det skulle vara av synnerligen stor betydelse för handel och industri inom Örebro stad och län, om en vattenfarled, förbindande Örebro med såväl Östersjön som Västerhavet, komme till stånd. Stadsfullmäktige anhålla till sist, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa en allsidig utredning rörande kanalväsendets ordnande i Sverige, därvid särskilt borde utredas möjligheten av den s. k. Svea-kanalen, samt att Kungl. Maj:t därom ville till riksdagen avlåta proposition. Magistraten uttalar i sitt den 20 januari 1915 daterade yttrande sin livliga anslutning till vad stadsfullmäktige anfört och till det goda uppslag, som vattenfallsstyrelsen och senast stadsfullmäktige i den viktiga frågan givit, och tillstyrka fördenskull bifall till stadsfullmäktiges framställning.

Vidare har 8:de allmänna handelskammarmötet i Malmö den 5 sistlidna november enhälligt uttalat sig för nödvändigheten och behovet av en snar allsidig utredning beträffande Sveriges inre vattenvägar.

Sedan av Kungl. Maj:t den 5 januari 1915 infordrade yttranden numera i huvudsak inkommit, synes mig tiden vara inne att åter upptaga ärendet till behandling.

Jag tillåter mig då till en början lämna en sammanställning av de bidrag till kostnaden för den ifrågasatta vattenvägsutredningen, vilka å skilda orter tecknats.

[89.]

Sammanställning

över de bidrag, som av landsting, kommuner, korporationer eller enskilda tecknats till betäckande av kostnaden för utredning rörande förbättring eller anläggning av inre vattenvägar i Sverige.

Bidragstecknare.	Bidragsbelopp.	Särskilda villkor eller andra anmärkningar.
Stockholms stad	5,000 —	Att staten bidrager till kostnaderna med minst lika stort belopp, som kommuner eller landsting tillskjuta, samt att utredningen jämväl kommer att omfatta sådana farleder, som hava direkt betydelse för sjöfarten på Stockholm.
Stockholms län:		
Södertälje	2,000 —	Att utgå av uttaxerade medel för 1916.
Sundbybergs köping	200 —	Att utgå av 1916 års stat.
Uppsala län:		
Landstinget	1,500 —	
Uppsala stad	2,000 —	Att utgå med 500 kr. för vart och ett av åren 1916—1919.
Enköping	500 —	Att fördelas på fyra år.
Södermanlands län:		
Eskilstuna och Torshälla	3,000 —	Att, beträffande Eskilstuna stads andel, tillhandahållas först, då fullständig utredning rörande Sveakanalen eller förbindelse mellan Mälaren, Hjälmaren och Vänern föreligger.
Gillberga kommun	100 —	Om utredningen komme att beröra Hjälmaren och Mälaren.
Husby-Rekarne kommun	100 —	
Östergötlands län:		
Landstinget	5,000 —	Under framhållande av önskvärdheten av att ombyggnaden av Göta kanals östgötalinje icke må fördröjas av de omfattande utredningar ang. utvidgning eller förbättring av andra inre vattenvägar inom vårt land, som äro eller kunna bliva ifrågasatta, *samt* under uttalande, att den nu befintliga delen av Göta kanal, som har sin ändpunkt i Söderköping, måtte, oavsett att en ny kanal anlägges till Norrköping, för framtiden bibehållas och hållas i stånd, enär i annat fall såväl Söderköpings stad som angränsande delar av landsbygden skulle tillfogas stort avbräck i ekonomiskt hänseende.
Transport	19,400 —	

[89.]

Bidragstecknare.	Bidragsbelopp.	Särskilda villkor eller andra anmärkningar.
Transport	19,400 —	
Linköping	1,500 —	Under förutsättning att det av Östergötlands län begärda bidraget, 17,000 kronor, kunde anskaffas (villkoret uppfyllt). Bidraget skulle bestridas av anslaget för oförutsedda utgifter för 1915.
Norrköping	9,000 —	Att bestridas med 4,500 kr. ur hamnmedel och 4,500 kr. från stadens utgiftsstat för 1916.
Motala	500 —	
Vadstena	500 —	
Motala landsförsamlig	500 —	
Jönköpings län:		
Jönköping	4,000 —	Att utgå av uttaxerade medel med 1,000 kr. för vart och ett av åren 1916—1919.
Huskvarna	1,000 —	Att fördelas på fyra år.
Jönköpings & Vulcans Tändsticksfabriks A.-B.	2,000 —	Att fördelas på fyra eller fem år.
Huskvarna Vapenfabriksaktiebolag	1,000 —	
Krönleins Bryggeri-aktiebolag	500 —	
Jönköpings Mek. Verkstad	500 —	
A.-B. Norrahammars Bruk	500 —	
Munksjö Aktebolag	500 —	
Göteborgs och Bohus län:		
Uddevalla	— —	Stadsfullmäktige vilja för närvarande ej bidraga, men om utredningen jämväl skulle omfatta framdragande av kanalled från Vänern till Uddevalla, vilja stadsfullmäktige ej helt avvisa tanken på bidrag.
Skaraborgs län:		
Landstinget	2,000 —	Att utgå under fyra år med 500 kr. årligen från och med 1916.
Lidköping	1,000 —	
Hjo	500 —	
Karlsborgs socken	100 —	
Värmlands län:		
Landstinget	— —	Vill ej undandraga sig att bidraga till kostnaden, men som landstingets löpande utgifter för 1916 väsentligen stegrats över de nuvarande, finner landstinget sig icke kunna för 1916 lämna bidrag.
Transport	45,000 —	

[89.]

Bidragstecknare.	Bidragsbelopp.	Särskilda villkor eller andra anmärkningar.
Transport	45,000 —	
Karlstad	2,000 —	
Örebro län:		
Landstinget	9,000 —	Att med 3,000 kr. årligen utgå för vart och ett av åren 1916—1918.
Örebro stad	3,000 —	Att med 1,000 kr. årligen utgå för vart och ett av åren 1916—1918.
Vintrosa socken	300 —	
Kumla »	100 —	
Lerbäcks »	300 —	Att uppföras å kommunens stat för 1916.
Hammars »	300 —	
Kvistbro »	200 —	
Nysunds »	200 —	Under förutsättning att utredningen kommer att omfatta vattendrag, som beröra socknen. (Socknen ligger vid Skagerns norra strand omkring Letälven.)
Nora »	200 —	
Västmanlands län:		
Västanfors socken	200 —	
Kopparbergs län:		
Söderbärke kommun	100 —	
Norrbärke »	200 —	
Ludvika köping	100 —	
	61,200 —	

På det närmare innehållet i de på grund av remissen avgivna yttrandena, vilka uppgå till ett synnerligen stort antal, anser jag mig icke böra ingå. Jag vill dock framhålla, att de med få undantag för sådana, som icke uttrycka någon mening i frågan, uttala en livlig anslutning till tanken på en allsidig utredning, och att jämväl från många håll, där bidrag icke tecknats, en sådan utrednings betydelse och nytta framhålles. Dock hävdas ofta, att åtgärden i fråga borde betraktas såsom en statens och icke en kommunernas angelägen-

[89.] het, och att man av detta skäl icke ansett sig böra belasta landsting, respektive kommuner, med utgifter för ändamålet. I några få förut angivna fall har för bidragets tecknande gjorts vissa förbehåll, vilka dock icke äro av natur att hindra dess utbetalande, därest utredningen gives den omfattning, som varit avsedd. Jag vill dessutom påpeka, att från några håll, exempelvis Värmlands läns landsting och under viss förutsättning Uddevalla stad, bidrag längre fram ställts i utsikt. I avseende på tiden för bidragens utbetalande är att märka, att av hela det nu tecknade beloppet, 61,200 kronor, något mera än en tredjedel beslutats utgå under 3 eller 4 år (1916—1918 respektive 1919) med $^1/_4$ respaktive $^1/_3$ årligen, varemot återstoden torde vara att i sin helhet påräkna redan under 1916.

Den tecknade totalsumman synes mig visserligen icke representera något betydande belopp i penningar; den uppgår icke till mer än omkring 30 % av den uppskattade minimikostnaden för utredningen. Å andra sidan bör emellertid beaktas, dels att denna väg att undersöka orternas intresse för en utredning av denna omfattande art hittills icke ifrågakommit, åtminstone här i landet, dels ock att remissen oförtydbart visat, att för närvarande stora sympatier för den ifrågasatta utredningen förefinnas på de flesta håll och alldeles särskilt inom huvudstaden samt Örebro, Jönköpings, Östergötlands, Uppsala och Stockholms län.

I detta sammanhang bör påpekas, att Stockholms stad visat sitt intresse för vattenvägarnas förbättring genom sitt beslut om Hammarbyledens utförande, och att Norrköpings stad redan på egen bekostnad låtit verkställa och till Kungl. Maj:t inlämna ett förberedande förslag till kanal mellan Roxen och Bråviken förbi Norrköping. De ringa bidragen från Västmanlands och Södermanlands län torde i viss mån sammanhänga därmed, att motsvarande landsändar i allt fall få sina Mälarstränder synnerligen väl förbundna med havet genom Hammarbyleden och ytterligare väl genom en ombyggnad av Södertälje kanal, varom fullständig, av vattenfallsstyrelsen verkställd utredning föreligger, och om vars påbörjande jag har för avsikt att under den närmaste tiden inför Kungl. Maj:t framlägga förslag. För Södermanlands vidkommande föreligger också redan ett på enskilt initiativ tillkommet förslag till den s. k. Nyköpings kanal, avsedd att sammanbinda sjöarna Naten, Båven, Lidsjön, Långhalsen, Yngaren och Hallbosjön med Östersjön.

Såsom sammanfattning av vad sålunda anförts kan sägas, att frågan om en allmän vattenvägsutredning för närvarande uppbäres av ett synnerligt vittutgrenat intresse.

Denna fråga har redan gamla anor. Med förbigående av de åt- [89.]
gärder i berörda syfte, vilka företogos i början av 1800-talet, men icke ledde till något resultat, sedan det då nya samfärdsmedlet, järnvägarna, börjat och fortsatt sitt segertåg runt om världen, ber jag få erinra därom, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen redan år 1898 gjorde underdånig framställning om en teknisk och statistisk utredning om åtskilliga kanal- och segelleder i mellersta Sverige, och att Kungl. Maj:t, sedan kommerskollegium och andra myndigheter och korporationer tillstyrkt framställningen, också föreslog 1900 års riksdag att för ändamålet bevilja ett anslag av 173,000 kronor. Riksdagen avslog visserligen detta förslag, men ej på grund av att den underkände frågans vikt. Tvärtom uttalade riksdagen, att frågan om en utvidgning av de inre vattenvägarna i vårt land otvivelaktigt vore av den betydelse, att det måste anses önskvärt, att genom statens försorg åtgärder vidtoges för vinnande av den närmare utredning, som erfordrades för att kunna bedöma, i vad mån viktigare företag för berörda ändamål lämpligen borde komma till utförande. Riksdagen ansåg emellertid, att resultatet av den undersökning, som Kungl. Maj:t år 1896 igångsatt rörande förbättrad farled Vänern—Kattegatt, och vilken undersökning borde lämna god vägledning, bland annat, beträffande de lämpligaste dimensionerna för de inre vattenvägarna, först borde avvaktas. Därest särskilda omständigheter påkallade undersökning för någon viss del av en kanalled, syntes det riksdagen däremot önskligt, att en sådan undersökning utfördes genom statens försorg, utan att den fullständigare utredningen avvaktades.

Riksdagen fann samtidigt angeläget, att frågan om reglering av vattenhöjden i Vänern måtte vinna den utredning, som i Kungl. Maj:ts framställning åsyftades, enär en sådan reglering kunde inverka ej blott på Göta kanal och den ifrågasatta Sveakanalen utan även på sättet för ombyggnad av Trollhätte kanal, och anvisade fördenskull det belopp av 15,000 kronor, som beräknats erforderligt för detta ändamål. Denna utredning verkställdes genom väg- och vattenbyggnadsstyrelsens försorg, och dess resultat iakttogos vid den nya Trollhättekanalens planläggning. Själva regleringsproblemet är emellertid för närvarande föremål för revidering av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och vattenfallsstyrelsen gemensamt.

Med anledning av vad som förekom vid samma riksdag vid behandlingen av en väckt motion om undersökning för reglering av Mälarens vattenstånd, och sedan Kungl. Maj:t anbefallt väg- och vatten-

[89.] byggnadsstyrelsen att yttra sig härom, uppdrog Kungl. Maj:t den 8 mars 1901 åt samma styrelse att verkställa denna undersökning, på sätt styrelsen föreslagit och i den omfattning, att den bleve tillräcklig för bedömande av frågan om vissa huvudleders uppränsning därhän, att de bleve tillgängliga för fartyg, som med fördel kunde användas även i transmarin fart, samt anvisade härför ett belopp av 36,000 kronor. Denna undersökning utmynnade i det underdåniga utlåtande över förslag till reglering av Mälarens vattenstånd och uppränsning av dess farleder, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den 18 maj 1908 avgav. Förslaget omfattade, bland annat, åtgärder för Södertälje kanals ombyggnad. Sedermera har den år 1911 tillsatta s. k. Södertäljekommissionen, vilken närmast hade att utreda sättet för stambanans omläggning mellan Rönninge och Järna, utarbetat förslag till ombyggnad av Södertälje kanal, och sist har fullständig utredning rörande denna sistnämnda kanalled verkställts av vattenfallsstyrelsen, vars utlåtande, vari även uppränsning av Mälarens huvudfarleder beröres, avgavs den 16 januari 1914.

Emellertid återkom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i underdånig skrivelse den 27 juni 1902 till frågan om en allmännare kanalutredning. Styrelsen förklarade då, att, sedan de anbefallda undersökningarna rörande Trollhätte kanal och Vänerns reglering fullbordats, tiden syntes vara inne för fullföljande av de delar av de år 1898 föreslagna kanalundersökningarna, vilka skulle avse att utröna, huruvida och på vad sätt farleden Kattegatt—Vänern kunde fullbordas till Östersjön samt leden från Vänern över Hjälmaren till Mälaren eller den s. k. Svea-kanalen anordnas.

Styrelsen framhöll särskilt betydelsen av, att dessa undersökningar företoges inom den närmaste tiden, enär nya vattenkraftverk i av kanalen eventuellt berörda vattendrag och nya järn- och landsvägar anlades till allt större antal och därigenom de för en segelleds framdragande hindrande omständigheter komme att ökas. Om däremot kanalleden utstakades, kunde under behandlingen av frågan om dess anläggning iakttagas, att leden i minsta möjliga mån hindrades av den fortgående utvecklingen på andra områden. Styrelsen hemställde till sist, att Kungl. Maj:t täcktes till utförande av undersökning ej mindre av Göta kanal med alternativ från Norsholm till Norrköping, än även av den s. k. Svea kanal, anvisa ett belopp av 100,000 kronor. För denna summa skulle visserligen ej kunna utföras en sådan detaljerad undersökning som för farleden Vänern—Kattegatt, men dock fullständig

rekognoscering för kanallinjens bestämmande, utstakning, avfattning i plan och jordborrning ävensom bestämmande av slussarnas lägen m. m. Denna framställning föranledde icke någon Kungl. Maj:ts åtgärd. [89.]

Emellertid må nu framhållas, att Trollhätte kanals ombyggnad snart är ett fullbordat faktum, i det att redan under hösten 1916 fartyg med ett djupgående av fyra meter även vid lägsta vattenstånd kunna befara kanalen och inkomma i Vänern. Även Mälaren lär, som förut anmärkts, inom en närmare framtid bliva tillgänglig för sjögående fartyg.

Det måste då vara angeläget att se till, i vad mån de ändrade transportförhållanden, som därigenom uppkomma, kunna betinga modernisering av de inre vattenvägar, vilka mynna i dessa inhav, och om vissa nyanläggningar måhända kunna anses motiverade. Till samma förhållanden bör givetvis tagas hänsyn vid den begärda utredningen rörande ombyggnad av Göta kanals östgötalinje. Beträffande denna senare fråga framhåller också vattenfallsstyrelsen i sitt förut omnämnda yttrande den 16 januari 1914, att den ej borde bedömas blott för sig. Det skulle exempelvis kunna tänkas, att Vättern lämpligast kunde öppnas för trafik med större fartyg genom en utvidgning av kanallinjen mellan Vättern och Vänern. I sammanhang härmed vore av vikt att tillse, om och på vad sätt en framtida kanalförbindelse mellan Hjälmaren och Mälaren, å ena, samt Vänern och Vättern, å andra sidan, bäst skulle kunna ordnas.

Jag anser mig i detta sammanhang böra erinra därom, att frågan om en dylik förbindelse, ett led i den s. k. Sveakanalen, var föremål för behandling av den år 1909 tillsatta s. k. kanalkommissionen, vilken hade att avgiva utlåtande angående uppgjorda förslag till anordnande av förbättrad farled mellan Vänern och Kattegatt m. m. Kommissionen ansåg det icke vara nationalekonomiskt berättigat att mellan Östersjön och Kattegatt anlägga en vattenväg för stora havsgående fartyg, men ville därmed icke hava uttalat den åsikten, att ej framdeles fråga kunde uppstå om anläggning av en farled genom Svealand med mindre dimensioner. Kommissionens tekniska delegerade hade yttrat sig om de dimensioner, som lämpligen borde givas å en framtida kanal mellan Vänern och Mälaren liksom åt viktigare utgreningar av mellersta Sveriges kanalsystem, och hade uttalat såsom sin åsikt, att djupet för dessa inlandskanaler borde bestämmas till 3 meter. Kommissionen ansåg sig icke hava anledning göra något bestämt uttalande häröver, men ville i likhet med de tekniska delegerade framhålla såsom önsk-

[89.] värt, att vid en kommande utredning rörande utvecklingen av det inre svenska kanalsystemet en allmän normaltyp måtte bliva antagen, och att därvid den av delegerade förordade typen måtte tagas i allvarligt övervägande.

Allt detta synes mig peka på, att en enhetlig utredning av riktlinjerna för våra inre vattenvägars utveckling nu bör komma till stånd. Denna utredning borde vara såväl av teknisk som kanske framför allt av ekonomisk art. Först sedan dylika riktlinjer föreligga färdiga, kunna, såsom vattenfallsstyrelsen påpekar, vederbörande ur det allmännas synpunkt riktigt bedöma behoven av förbättrade vattenvägar och värdet av framkomna förslag till nya sådana. Först därigenom kan också en möjligast genomförd standardisering av farledsmåtten vinnas. Denna omständighet är givetvis av största betydelse för transportkostnaderna, då därigenom samma fartyg får möjlighet att trafikera en större del av vattenvägsnätet och sålunda en ekonomisk transitotrafik från den ena kanalen till den andra kan uppstå. Därigenom kan man ock få en överblick av kostnaderna, av trafikspörsmålen och av den inverkan, vattenvägarna utöva på andra intressen i vattendragen, såsom vattenkraftens utnyttjande, flottningen, möjligheterna till vattenavledning m. m. Ödesdigra misstag kunna på sådant sätt förebyggas.

Betydelsen av att på detta sätt åstadkomma en efter fullt rationella grunder utarbetad plan för vattenvägspolitiken har också sedan lång tid tillbaka vunnit tillbörligt beaktande i andra kulturländer. Den länge dominerande åsikten, att järnvägarna vore det enda verkligt ekonomiska befordringsmedlet, har så småningom fått vika för ett uppskattande jämväl av de under järnvägarnas kraftiga uppblomstring försummade vattenvägarnas mission särskilt för befordran av tungt och skrymmande gods. Såväl i Frankrike och Tyskland som i Österrike finnas dylika kanalplaner utarbetade och särskilt i de båda förstnämnda länderna till stor del realiserade. I Italien tillsattes 1900 en kanalkommission, vilken redan 1903 avgav sitt utlåtande med förslag till plan för ett enhetligt kanalnät för viss del av landet. Ett av motiven för utredningen angavs i koncis form sålunda, att, om även befintliga vattenvägar ännu vore av obestridlig nytta för det ekonomiska utbytet av de olika landsdelarnas produkter dem emellan, de likväl vore långt ifrån att bereda alla de fördelar, som deras antal, deras topografiska läge och deras utsträckning kunde giva rätt att av dem vänta. Hittills hade sålunda intet allvarligt försök gjorts att ordna dem till ett enhetligt system eller att nöjaktigt sammanbinda dem; de erbjöde ännu mycket

växlande betingelser i avseende på kapacitet och lämpade sig icke för [89.]
transitotrafik med båtar av enhetlig storlek på större avstånd. Dessa betraktelser äga sin fulla giltighet även för vårt vidkommande.

I England och Amerika, där de mäktiga järnvägsbolagen drivit en mördande konkurrens med de otidsenliga kanalerna och där det till och med gått så långt, att järnvägsbolagen inköpt konkurrerande kanaler för att i många fall rent av stoppa trafiken å dem, hava statsmakterna jämväl igångsatt utredningar av ifrågavarande art.

Då jag sålunda kommit till den övertygelsen, att en allmän utredning angående våra inre vattenvägar bör komma till stånd, och tillåter mig förorda en sådan, anser jag mig till ytterligare stöd för mitt förslag böra med några ord belysa vattenvägarnas nationalekonomiska betydelse och de synpunkter, som med hänsyn härtill vid en utredning böra vinna noga beaktande.

De inre vattenvägarnas huvudsakliga syfte ur nationalekonomisk synpunkt måste vara att gentemot andra samfärdsmedel, närmast järnvägarna, åstadkomma en besparing i transportkostnaderna, med andra ord att, såsom den tekniska termen lyder, förkorta det »ekonomiska avståndet». Transportkostnaderna äro ur nationalekonomisk synpunkt en utgift, som med hänsyn till att den varken frambringar nya eller förbättrar befintliga värden bör såvitt möjligt nedbringas inom skäliga gränser, och varje ekonomiskt möjlig minskning är av betydelse för industri, handel och näringar. Varje kanalplan bör sålunda i främsta rummet vara inriktad på en minskning av det »ekonomiska avståndet» och bedömas med hänsyn härtill. Man kommer då omedelbart in på problemet om konkurrensen mellan järnväg och vattenväg, och det gäller att undersöka, huruvida en ny eller förbättrad vattenväg kan inverka skadligt på en tävlande, redan befintlig järnväg. Så behöver emellertid ej vara fallet. Det finnes många exempel på, att ett motsatsförhållande i verkligheten ej existerar mellan de båda samfärdsmedlen. I sådant avseende må endast erinras därom, att på båda sidor längs Rhenfloden, på vilken oerhörda godsmängder framföras, löpa mäktiga järnvägslinjer med väldig trafik. Ett annat exempel är Trollhätte kanal och den jämlöpande Bergslagsbanan. En snart övergående avmattning av kanaltrafiken uppstod efter banans anläggning, men sedan ökades bådas trafik i rask takt. Det är nämligen så, att järnvägar och vattenvägar genom den av dem åstadkomna ökade rörelsen och utvecklingen på olika områden skapa trafik åt varandra, och så småningom sker en bestämd artuppdelning av godset dem emellan. Det »ekono-

[89.] miska avståndet» är olika för olika slags gods. På vattenvägarnas del faller det tunga, skrymmande godset, som huvudsakligast har behov av låg transportkostnad, och därjämte i viss mån sådant styckegods, för vilket transporttiden ej spelar någon mera avgörande roll. Resten kommer järnvägarna till godo. Vattenvägarna befordra sålunda med fördel i huvudsak trä och dess förädlingsprodukter, malm, spannmål, oljor, socker, stenkol, koks, ved, torv, sten, tegel, grus, gödningsämnen och dylikt massgods. Såsom exempel må nämnas, att av trafiken på Trollhätte kanal omkring 40 % består av trävaror och pappersmassa och omkring 25 % av stenkol och koks. Lapplandsmalm tillföres bruken i Värmland via Narvik, Göteborg och Trollhätte kanal. Järnvägsfrakten Lappland—Värmland är för denna vara så betydande, att den verkar prohibitiv. Vid utredningen om en vattenväg måste man sålunda söka göra sig en föreställning om arten av det gods, som med hänsyn till upplandets beskaffenhet kan komma att befordras, liksom självfallet om den mängd gods, som kan väntas komma att fraktas på vattenvägen. I detta sammanhang bör uppmärksammas, i vad mån s. k. kombinerade transporter, d. v. s. transport delvis på vatten, delvis på järnväg, kunna åstadkommas genom ordnande av lämpligt utrustade och belägna omlastningsplatser, lämplig tariffering och dylikt.

Vid utredningen må ej heller förglömmas vattenvägarnas strategiska betydelse och de lokala fördelar, de kunna medföra för de trakter, de genomlöpa. Särskilt för jordägarna erbjuda de betydlig lättnad för transport av jordbrukets produkter och av ved, virke, grus, sten, gödningsämnen m. m. Ofta kunna genom en vattenvägs framdragande naturtillgångar av ringa absolut värde med fördel tillgodogöras, vilka förut till följd av för höga transportkostnader ej kunnat avyttras. En erfarenhet, som gjorts på många håll, är jämväl den, att vattenvägarna bjuda industrien lämpliga förläggningsplatser och bidraga till en industriens decentralisation, som, bland annat, ur social synpunkt måste anses vara till stor fördel.

Vattenvägarna bidraga sålunda till uppkomsten av nya och utvidgning av bestående industrier, till gagn för det allmänna och till gagn för de enskilda, ej minst för järnvägarna, vilka automatiskt erhålla sin betydande anpart av den ökade rörelsen. Förbigås må ej heller de inre vattenvägarnas betydelse för samfärdseln under tider som de nuvarande, då järnvägarna icke kunna upptaga den väldiga trafiken och sjöfarten på haven är utsatt för stora svårigheter och hinder.

En allmän utredning om våra inre vattenvägars utveckling bör i

möjligaste mån taga hänsyn till nu omnämnda och andra liknande fak- [89.]
torer, så att en plan för denna utveckling, så gott den på förhand kan utformas, må komma till stånd.

Den utredning, jag nu ifrågasätter, borde, såsom jag förut angivit, enligt min mening närmast omfatta den senast väckta frågan om modernisering av Göta kanal eller vissa delar därav och vidare utveckling av det vattenvägssystem, som har mera direkt sammanhang med Vänern och Mälaren. Inom ramen av denna undersökning faller då även frågan om förbättring av vattenförbindelsen mellan Mälaren och Hjälmaren och mellan denna senare sjö och Vänern eller Vättern samt av Strömsholms kanal.

En dylik utredning tager givetvis, om den skall lämna pålitliga resultat, sin rundliga tid. Detta innebär emellertid, såsom jag redan förut haft tillfälle påpeka, icke att resultatet av hela utredningen med nödvändighet behöver avvaktas, innan viss del därav framlägges, om så befinnes ändamålsenligt. Å andra sidan är det icke min mening, att utredningen utan vidare skulle utmynna i förslag till utförande inom närmaste framtid av ett större moderniserat kanalnät; de ekonomiska förhållandena lära icke göra något sådant möjligt. Det är endast riktlinjerna, som jag anser önskligt, ja nödvändigt att få utan uppskov angivna, så att varje uppkommande lokalförslag må kunna bedömas ur synpunkten av det helas nytta.

Vad beträffar utredningens organisation, har vattenfallsstyrelsen föreslagit, att utredningen skall anförtros åt en särskild kommission, i vilken de båda centrala verk, vilka hava med kanaler att skaffa, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och vattenfallsstyrelsen, böra representeras. Inrättande av en sådan kommission synes mig i detta fall, då det gäller ett utredningsarbete, som bör taga hänsyn till många olika intressen, hava vissa fördelar för sig, gentemot ett gemensamt uppdrag till de berörda ämbetsverken. Särskilt bör en kommission kunna arbeta snabbare och mindre tvungen av de former, vilka i andra fallet verka bindande på arbetets gång. Emellertid torde beslut om utredningsarbetets organisation icke behöva av Kungl. Maj:t fattas, förrän riksdagen behandlat ärendet och eventuellt givit sitt bifall till utredningens föranstaltande.

Kostnaderna för utredningen har jag vid frågans behandling i statsrådet den 5 januari 1915 uppskattningsvis angivit komma att överskrida 200,000 kronor. En noggrann beräkning av dylika kostnader är av naturliga skäl synnerligen vansklig att åstadkomma. Statsmakterna

[89.] äga ju alltid möjlighet att kontrollera, att utredningen icke sväller till för stort omfång och vållar utgifter, vilka icke motsvaras av dess värde. Jag anser mig därför böra upptaga vattenfallsstyrelsens förslag, att anslag beviljas år från år, i den mån sådant efter erhållen redogörelse för utredningsarbetets fortgång och för plan till dess fortsättning prövas erforderligt. Statsmakterna hava då också i sin hand att giva nödiga direktiv för detsamma och tillse, att utgifterna givas lämplig begränsning.

Utredningen bör enligt min mening påbörjas under år 1916 särskilt med hänsyn därtill, att lämpliga arbetskrafter finnas disponibla under nämnda år, då åtskilliga statens arbetsföretag bliva slutförda eller nalkas sin fullbordan, samt att de tecknade bidragen redan under nämnda år till stor del inflyta. Dock kan utredningsarbetet knappast kunna förväntas komma i full gång förr än under år 1917. För dessa båda år beräknas omkring 100,000 kronor bliva erforderliga. Då av de bidragsbelopp, som tecknats av landsting, kommuner och enskilda, större delen eller något mera än 40,000 kronor torde bliva tillgänglig redan under år 1916 och ytterligare mellan 6,000 och 7,000 kronor under år 1917, behöva dock inga statsmedel anvisas för 1916, och anslaget för 1917 synes kunna begränsas till 50,000 kronor.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen,

att för *påbörjande av en allmän utredning rörande Sveriges inre vattenvägar*, i huvudsaklig överensstämmelse med av mig skisserad plan, på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 50,000 kronor.

6. Täckande av kostnader för understödjande av arbetslösa.

[90.] I anledning av Kungl. Maj:ts i proposition (nr 279) till 1914 års senare riksdag gjorda framställning bemyndigade riksdagen Kungl. Maj:t att såsom bidrag till understödjande av arbetslösa använda och av tillgängliga medel, mot framtida anmälan till ersättande, förskjuta ett belopp av förslagsvis 5,000,000 kronor. Sedan kungörelse i ämnet den 28 september 1914 (sv. förf.-saml. nr 237) utfärdats, påbörjades redan i oktober 1914 sådan understödsverksamhet, som i kungörelsen avses.

Då de lokala understödsorganen rekvirera statsbidragen från länsstyrelserna och dessa sedermera medtaga dem i avräkning med statskontoret, kunna genom dessa myndigheter först efter någon tid uppgift erhållas å statens utgifter för ändamålet. Däremot får socialstyrelsen regelbundet mottaga rapporter från understödsorganen rörande utbetalade understöd. Sedan dessa rapporter nu i detalj kompletterats, torde de lämna i stort sett korrekta upplysningar rörande de utbetalda understöden. På grundval av dessa rapporter har i socialstyrelsen upprättats följande tablå. [90.]

Utbetalade understöd till arbetslösa. [1])

(Enligt kungörelsen den 28 september 1914.)

	Antal städer och köpingar, där understöd lämnats.	Antal landskommuner, där understöd lämnats.	Understödens totalbelopp. Kronor.	Därav in natura. Kronor.
1914.				
Oktober	5	2	663 —	180 —
November	19	13	56,623 —	14,069 —
December	34	23	125,373 —	62,836 —
Summa			182,659 —	77,085 —
1915.				
Januari	42	38	175,622 —	89,522 —
Februari	48	45	183,131 —	91,685 —
Mars	44	47	157,228 —	86,038 —
April	38	43	139,821 —	86,779 —
Maj	15	19	6,837 —	2,428 —
Juni	6	11	2,584 —	1,048 —
Juli	5	3	800 —	— —
Augusti	4	3	1,393 —	— —
September	4	4	1,393 —	— —
Oktober	3	4	1,172 —	152 —
November	4	3	1,380 —	219 —
Summa			671,361 —	357,871 —

[1]) Under tiden intill slutet av april 1915 erhöllo även arbetslösa tobaksarbetare understöd enligt kungörelsen den 28 september 1914 till ett beräknat belopp av 150,000 à 160,000 kronor.

Till utgången av november månad 1915 hade sålunda omkring 854,000 kronor utbetalats i understöd enligt kungörelsen den 28 september 1914.

[90.] Då statens bidrag i regel utgår med halva understödsbeloppet, dock med viss begränsning, som emellertid endast beträffande Stockholms stad torde hava ägt någon praktisk betydelse, lärer statens andel i de till den 1 december 1915 utbetalda understöden kunna beräknas uppgå i det närmaste till omkring 425,000 kronor.

Anslag till täckande av det sålunda förskjutna beloppet torde böra av riksdagen äskas på extra stat för år 1917.

I fråga om fortsatta åtgärder från statens sida för att mildra verkningarna av eventuellt uppkommande arbetslöshet torde jag måhända snart nog bliva i tillfälle att göra anmälan hos Kungl. Maj:t.

På grund av vad jag nu anfört, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till täckande av *kostnader för understödjande av arbetslösa* på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 425,000 kronor.

7. Ersättning för av statskontoret gjorda förskott.

[91.] *Ersättning för av statskontoret gjorda förskott.* (Extra anslag.)

Enligt vad statskontoret anmält, har nämnda ämbetsverk förskjutit följande belopp, vilka torde böra anmälas till ersättning av riksdagen under sjätte huvudtiteln, nämligen:

enligt nådiga breven den 23 september 1912, den 9 maj 1913, den 13 mars 1914 samt den 6 augusti och den 23 september 1915 utbetalda kostnader för apotekskommittén	kronor	22,152: 40
enligt nådiga breven den 28 juni 1907, den 14 september 1914 och den 26 februari 1915 utbetalda kostnader för järnvägstaxekommittén.....	»	8,657: 56
enligt nådiga breven den 11 september 1909, den 6 oktober 1911, den 31 december 1914 samt den 19 februari och den 16 och 24 april 1915 utbetalda kostnader för hälsovårdsstadgekommittén	»	16,677: 44
Transport	kronor	47,487: 40

	Transport kronor	47,487: 40	[91.]
enligt nådiga breven den 13 december 1907, den 28 februari 1908, den 16 december 1910 och den 25 juli 1912 utbetalda kostnader för ålderdomsförsäkringskommittén	»	14,153: 18	
enligt nådiga brevet den 19 februari 1915 utbetalda kostnader för sakkunniga biträden inom civildepartementet vid beredning av frågan om fögderiförvaltningens omorganisation	»	649: 81	
enligt nådiga brevet den 26 mars 1915 utbetalda kostnader för sakkunniga för utredning rörande kiselmangan m. m.	»	7,475: 42	
enligt nådiga brevet den 6 maj 1910 utbetalda kostnader för utredning av frågan om tillgodogörande av kronan tillhörig vattenkraft	»	5,000: —	
enligt nådiga brevet den 28 februari 1914 utbetalda kostnader för införskaffande av vissa uppgifter rörande lappbefolkningen samt för verkställande av biologiska och etnografiska undersökningar bland lapparna	»	2,500: —	
enligt nådiga brevet den 9 juli 1915 utbetalda kostnader för ersättning till professorn E. Sjövall såsom särskild sakkunnig inom medicinalstyrelsen angående rättsmedicinalväsendets ordnande	»	172: —	
enligt nådiga brevet den 30 maj 1913 utbetalda kostnader för utmärkande av viss del av sjögränsen mellan Sverige och Norge m. m.	»	330: 02	
enligt nådiga breven den 22 juni 1911, den 29 mars 1912, den 25 juli 1913, den 31 december 1914 samt den 22 januari och den 26 mars 1915 utbetalda kostnaderna för elektriska kraftkommittén	»	12,564: 62	
enligt nådiga brevet den 19 januari 1912 utbetalda kostnader för biträde för utredning rörande arbetslöshetsförsäkringens utveckling samt nuvarande läge i Sverige och utlandet m. m.	»	2,100: —	
enligt nådiga breven den 28 juni, den 31 oktober och den 28 november 1913, den 12 juni, den			
	Transport kronor	92,432: 45	

[91.]

Transport	kronor	92,432: 45
23 december och den 31 december 1914 samt den 19 mars, den 24 april (två särskilda), den 3 juni och den 9 september 1915 utbetalda kostnader för sakkunniga för utredning rörande de mindre bemedlade klassernas bostadsförhållanden	»	58,220: —
enligt nådiga breven den 1 maj 1914 samt den 12 februari och den 1 oktober 1915 utbetalda kostnader för sakkunniga för utredning i fråga om åtgärder mot kronisk arsenikförgiftning	»	19,678: 80
enligt nådiga breven den 6 juni 1912, den 14 februari 1913 samt den 31 januari och den 13 november 1914 utbetalda kostnader för sakkunniga inom civildepartementet för utredning i fråga om med sjukvård sysselsatta kvinnors arbetsförhållanden m. m.	»	3,405: —
enligt nådiga brevet den 11 oktober 1912 utbetalda kostnader för sakkunniga vid utredning om förändrade bestämmelser i avseende å länskungörelserna	»	3,198: 03
enligt nådiga brevet den 21 februari 1913 utbetalda kostnader för utredning inom socialstyrelsen rörande skogsarbetarnas ställning och levnadsförhållanden i Norrland m. m.	»	275: 02
enligt nådiga breven den 12 september 1913, den 12 juni, den 6 november och den 31 december 1914 samt den 10 april 1915 utbetalda kostnader för sakkunniga för viss utredning rörande alkoholistanstalter	»	2,697: 09
enligt nådiga breven den 21 november 1913 samt den 26 februari, den 26 mars och den 18 juni 1915 utbetalda kostnader för biträden inom Kungl. civildepartementet vid utarbetande av förslag till lag angående förbud för vissa utlänningar att i riket vistas m. m.	»	6,242: 05
enligt nådiga breven den 31 december 1913, den 28 februari 1914 och den 29 januari 1915 utbetalda		
Transport	kronor	186,148: 44

	Transport	kronor	186,148: 44
kostnader för sakkunniga för verkställande av utredning i fråga om vård av skolungdomens tänder	»		6,237: 12
enligt nådiga brevet den 13 november 1914 utbetalda kostnader för sakkunniga för omorganisation och löneregleringen av medicinalstyrelsen	»		600: —
enligt nådiga breven den 12 september 1913 samt den 14 januari och den 5 februari 1915 utbetalda kostnader för sakkunniga för utredning angående pensionering av statens järnvägars och telegrafverkets extra personal	»		7,424: 87
enligt nådiga breven den 5 december 1913, den 13 maj och den 28 november 1914 samt den 2 juli, den 30 juli, den 30 augusti och den 8 oktober 1915 utbetalda kostnader för kommittén för kommunala nybildningar	»		6,601: 98
enligt nådiga breven den 12 september och den 24 oktober 1913, den 5 februari 1914 samt den 16 april 1915 utbetalda kostnader för sakkunniga för revision av stadgan angående sinnessjuka m. m.	»		10,448: —
enligt nådiga breven den 14 september och den 31 december 1914 utbetalda kostnader för utredning i fråga om personalens å rakstugor m. fl. ställen arbetsförhållanden m. m.	»		19,300: —
enligt nådiga brevet den 9 juli 1915 utbetalda kostnader för ersättning till landssekreteraren D. Ekelund för mistade avlöningsförmåner vid tjänstledighet för fullgörande av offentligt uppdrag	»		1,701: —
enligt nådiga breven den 6 mars, den 1 maj, den 17 juli och den 5, 11 (tre särskilda) och 31 (tre särskilda) december 1914 samt den 26 februari, den 19 mars, den 2 juli och den 1 oktober 1915 utbetalda kostnader för 1914 års kommitté angående löneförhållandena vid statens järnvägar	»		37,669: 71
	Transport	kronor	276,131: 12

[91.]

[91.] Transport kronor 276,131: 12

enligt nådiga brevet den 27 augusti 1915 utbetalda kostnader för sakkunniga för utredning angående uppförande av en alkoholistanstalt vid Venngarns kungsgård ..... » 235: —

enligt nådiga breven den 29 januari, den 12 mars, den 28 maj och den 26 juni 1915 utbetalda kostnader för statens arbetslöshetskommission ... » 2,399: 09

enligt nådiga brevet den 24 april 1914 utbetalda kostnader till tryckning av medicinalstyrelsens utlåtande över betänkande, avgivet av sakkunniga för verkställande av utredning rörande den lägre hospitalspersonalens uppförande å ordinarie stat m. m. ..... » 575: 75

enligt nådiga brevet den 16 oktober 1914 utbetalda kostnader för utredning rörande införande av obligatorisk sjukförsäkring ..... » 524: 19

enligt nådiga breven den 28 november 1914 och den 21 maj 1915 utbetalda kostnader för biträde vid granskning av visst lagförslag rörande automobiltrafik ävensom utarbetande av proposition i ämnet ..... » 629: 18

enligt nådiga brevet den 10 juli 1914 utbetalda kostnader för omarbetning av ritningarna till ett spetälskehus i Dalarna m. m. ..... » 700: —

enligt brevet den 29 januari 1915 utbetalda kostnader till inlösen av 500 exemplar av ett utav svenska förbundet mot vaccinationstvånget avgivet yttrande rörande skyddskoppympningens ordnande ..... » 250: —

enligt nådiga breven den 26 februari och den 10 april 1915 utbetalda kostnader för biträde inom civildepartementet vid beredning av ärende angående gränsröjning mot Norge ..... » 923: 10

enligt nådiga brevet den 19 februari 1915 utbetalda kostnader för ersättning till landssekreteraren A. Schotte för vissa uppdrag inom civildepartementet ..... » 1,875: —

Transport kronor 284,242: 43

	Transport kronor	284,242: 43	[91.]
enligt nådiga brevet den 31 december 1914 utbetalda kostnader för ersättning till medicinalstyrelsen för förskjutna kostnader för utredning rörande Strängnäs hospital	»	7,491: 49	
enligt nådiga brevet den 30 mars 1915 utbetalda kostnader för ersättning till hovrättsrådet K. J. Stenström för visst uppdrag inom civildepartementet	»	325: —	
enligt nådiga brevet den 21 maj 1915 utbetalda kostnader för ersättning till sekreteraren J. A. Molin för vissa uppdrag inom civildepartementet	»	400: —	
enligt nådiga brevet den 14 maj 1915 utbetalda kostnader för ersättning till byråchefen H. I. Elliot för biträde vid utarbetande av förslag till lag om viss ändring i lagen om allmän pensionsförsäkring m. m.	»	150: —	
enligt nådiga brevet den 10 april 1915 utbetalda kostnader för sakkunniga för förvaltningen av kronans vattenfall m. m.	»	4,013: 71	
enligt nådiga brevet den 24 april 1915 utbetalda kostnader för utgivande av regeringsrättens årsbok	»	23,827: —	
enligt nådiga brevet den 18 juni 1915 utbetalda kostnader för ersättning till byråchefen E. G. Huss för utarbetande av propositioner angående vissa nykterhetsanslag	»	350: —	
enligt nådiga brevet den 26 juni 1915 utbetalda kostnader för biträde med utarbetande av proposition angående anläggande av en ångkraftstation för Älvkarleby kraftverk m. m.	»	500: —	
enligt nådiga breven den 26 juni och den 12 augusti 1915 utbetalda kostnader för sakkunniga vid planläggning om vidtagande av vissa åtgärder vid krig eller krigsfara	»	1,971: 90	
	Transport kronor	323,271: 53	

[91.]

Transport	kronor	323,271: 53
enligt nådiga brevet den 16 april 1915 utbetalda kostnader för anordnande av kurser för utbildande av koleraläkare	»	1,250: —
enligt nådiga brevet den 20 augusti 1914 utbetalda kostnader till förekommande av pestens och kolerans införande och utbredning i riket	»	25,000: —
enligt nådiga brevet den 26 juni 1915 utbetalda kostnader för sakkunniga för utredning angående pensionering av statens vattenfallsverks extra personal	»	696: —
enligt nådiga brevet den 16 oktober 1915 utbetalda kostnader för biträde inom medicinalstyrelsen vid revision av författningar angående kolera och pest	»	600: —
enligt civildepartementets skrivelse den 6 mars 1903 utbetalda kostnader för ersättning för mark från länsmansbostället Fråstad nr 5 Arvidsgården	»	10: —
enligt nådiga brevet den 9 maj 1902 utbetalda kostnader för ränta å expropriationsmedel för länsmansbostället Brunna nr 1	»	33: 70
enligt nådiga brevet den 7 februari 1896 utbetalda kostnader för ersättning för mark från länsmansbostället Valsberga nr 2	»	34: 91
enligt nådiga brevet den 20 augusti 1897 utbetalda kostnader för ersättning för mark från länsmansbostället Blackstad nr 3	»	52: 85
enligt nådiga brevet den 7 februari 1913 utbetalda kostnader för ränta å expropriationsmedel från länsmansbostället Vara Stommen	»	7: —
enligt nådiga brevet den 31 oktober 1913 utbetalda kostnader för ränta å expropriationsmedel för länsmansbostället Baltack Backegården	»	5: 60
enligt nådiga brevet den 31 oktober 1913 utbetalda kostnader för ränta å expropriationsmedel från länsmansbostället Hassla Västergården	»	110: 34
Transport	kronor	351,071: 93

Transport	kronor	351,071: 93
enligt nådiga breven den 19 december 1913 och den 6 november 1914 utbetalda kostnader för ersättning till häradsskrivaren Burman för biträde vid utredning av frågor rörande lappväsendet	»	4,266: 86
enligt nådiga brevet den 5 september 1913 utbetalda kostnader för uppförande av stängsel mellan sjöarna Gräsvattnet och Stora Umevattnet i Tärna socken	»	5,000: —
enligt nådiga brevet den 7 augusti 1914 utbetalda kostnader för från utlandet hemvändande medellösa svenska undersåtars resor till hemorten	»	2,855: 80
enligt nådiga brevet den 27 juni 1914 utbetalda kostnader för ersättning för medel förskingrade av länsmannen A. Bergström	»	743: 36
enligt nådiga breven den 31 maj 1878, den 7 mars, den 9 maj och den 3 oktober 1913 samt den 5 och den 28 (tre särskilda) februari utbetalda kostnader för lönefyllnad till länsmän	»	4,358: 05
enligt nådiga breven den 23 (tre särskilda) och den 29 maj, samt den 5 december 1914 utbetalda kostnader för släckning av skogsbrand	»	25,822: 53
Summa	kronor	394,118: 53

[91.]

Med iakttagande av grundsatsen om anslags bestämmande till jämnt tal av kronor hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till betäckande av omförmälda av *statskontoret förskottsvis bestridda utgifter* på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 394,119 kronor.

8. Extra lönetillägg.

[92.]

Extra lönetillägg. (Extra anslag.)

Under åberopande av vad chefen för finansdepartementet till statsrådsprotokollet över finansärenden denna dag anfört i fråga om beredande åt vissa statens tjänstemän och betjänte av extra lönetillägg för år 1916, att uppföras i riksstaten för år 1917, hemställer jag, att Kungl. Maj:t behagade föreslå riksdagen

[92.] att till beredande, i enlighet med de i nyssnämnda statsrådsprotokoll angivna grunder, av *extra lönetillägg för innevarande år* åt en del tjänstemän och betjänte i de till civildepartementet hörande ämbetsverk och kårer å extra stat för år 1917 anvisa såsom förslagsanslag ett belopp av 20,000 kronor.

9. Till ålderstillägg, *oförändrat ordinarie anslag, förslagsanslag* ..... kronor 375,000: —

10. Rese- och traktamentspenningar.

[93.] *Rese- och traktamentspenningar.* (Ordinarie anslag.)

Till rese- och traktamentspenningar är å ordinarie stat uppfört ett förslagsanslag, som av 1912 års riksdag bestämdes till 150,000 kronor och därefter ej undergått förändring.

Enligt av statskontoret meddelad uppgift hava utgifterna å anslaget uppgått till följande belopp i hela krontal:

1910.	1911.	1912.	1913.	1914.
117,096	117,612	118,301	190,084	232,666

De sålunda meddelade siffrorna visa, att en ökning av anslagsbeloppet torde böra ske. Med hänsyn särskilt därtill, att utgifterna från anslaget under år 1914 på grund av rådande säregna förhållanden varit osedvanligt stora, synes denna ökning kunna begränsas till 50,000 kronor. Vid bifall härtill skulle anslaget komma att uppgå till 200,000 kronor.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att från och med år 1917 höja det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till *rese- och traktamentspenningar* med 50,000 kronor eller från 150,000 kronor till 200,000 kronor.

11. Postavgifter för tjänstebrev och dylika försändelser.

[94.] *Postavgifter för tjänstebrev och dylika försändelser.* (Ordinarie anslag.)

Till postavgifter för tjänstebrev och dylika försändelser är å ordinarie stat uppfört ett förslagsanslag, som av 1914 års senare riksdag bestämdes till 1,000,000 kronor. Vid 1915 års riksdag gjordes häri ingen ändring.

Enligt av statskontoret meddelad uppgift hava utgifterna å anslaget uppgått till nedanstående belopp i hela krontal: [94.]

1910.	1911.	1912.	1913.	1914.
679,021	904,081	958,687	1,016,848	1,089,424

För mötande av de stegrade kraven å detta anslag, som berör icke allenast civildepartementet utan jämväl statsförvaltningen i övrigt, synes anslaget böra ökas till 1,250,000 kronor.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att från och med år 1917 höja det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till *postavgifter* för tjänstebrev och dylika försändelser med 250,000 kronor eller från 1,000,000 kronor till 1,250,000 kronor.

12. Extra utgifter, *oförändrat ordinarie anslag, reservationsanslag* ..... » 12,000: —

13. Skrivmaterialier och expenser, ved m. m., *oförändrat ordinarie anslag, förslagsanslag* ..... » 350,000: —

14. Tryckningskostnader.

Beträffande anslaget till tryckningskostnader, som för år 1916 är upptaget till 198,970 kronor, torde för utjämning av huvudtitelns slutsumma en ökning böra ske med 520 kronor.

Jag får alltså hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att från och med år 1917 höja det *för bestridande av tryckningskostnader* under sjätte huvudtiteln uppförda ordinarie förslagsanslaget av 198,970 kronor med 520 kronor till 199,490 kronor. [95.] *Tryckningskostnader.* (Ordinarie anslag.)

Beträffande de här ovan upptagna ordinarie anslag, vid vilka jag icke gjort något yrkande, har jag ingen ändring att föreslå.

Sjätte huvudtitelns **ordinarie anslag,** som för innevarande år uppgå till	kronor	13,628,638: —
komma, vid bifall till de av mig framställda förslag, att *ökas* med	»	1,015,628: —
och sålunda för år *1917* uppgå till	»	14,644,266: —
Summan av de **extra anslagen,** som för innevarande år uppgår till	»	13,914,562: —
kommer, därest de av mig framställda förslagen vinna bifall, att *ökas* med	»	2,270,172: —
och kommer sålunda för år *1917* att uppgå till	»	16,184,734: —
Huvudtitelns slutsumma för innevarande år	»	27,543,200: —
skulle, under förutsättning av bifall till de av mig framställda förslag, för år 1917 uppgå till	»	30,829,000: —
vilket innebär en ökning av	»	3,285,800: —

I vad föredragande departementschefen hemställt och föreslagit beträffande anslagen under sjätte huvudtiteln instämde statsrådets övriga ledamöter; och behagade Hans Maj:t Konungen bifalla, vad sålunda blivit av statsrådet tillstyrkt, samt förordnade tillika, enligt statsrådets hemställan, att utdrag av detta protokoll skulle till finansdepartementet överlämnas till ledning vid författandet av Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående statsverkets tillstånd och behov.

Ur protokollet:

Carl Stålhammar.

Bilaga
(angående arvoden till extra länsnotarier m. m.).

P. M.

Malmöhus län.

Konungens befallningshavande erinrar, att landssekreteraren såsom ledamot av riksdagens första kammare icke bestritt landssekreterartjänsten i länet under den tid riksdagsarbetet pågått samt att han dessutom varit tjänstledig under en del av året för kommitteuppdrag. Även landskamreraren har under flera år varit av offentligt uppdrag hindrad att förrätta sin tjänst. Samtidigt har länsstyrelsens arbetsbörda avsevärt ökats genom bestämmelserna om utlänningars övervakande, ärenden angående den civila krigsberedskapen m. m. Dessa omständigheter, sammanställda med att, förutom landssekreteraren, tre ordinarie länsnotarier inom länet åtnjutit dem tillkommande rätt till semester, hava föranlett, bland annat, anställandet av en under hela året biträdande länsnotarie. I anledning härav och då det vore angeläget att vid länsstyrelsen kunna knyta yngre jurister, som visa håg och fallenhet för arbetet inom landsstaten, hemställes, att en extra länsnotarietjänst måtte få inrättas. Ur samma synpunkt men även av andra skäl hemställes om inrättande från och med år 1916 av en extra länsbokhållartjänst. På grund av landskamrerarens och de tre ordinarie länsbokhållarnas semesterledigheter samt landskamrerarens ledighet för förberedande av taxeringsarbetet och förste länsbokhållarens ledighet för landsbokens upprättande har landskontoret under $10\,^1/_2$ månader om året behov av en juridiskt bildad tjänsteman för förordnande å länsbokhållartjänst. Genom arvoden från biträdesanslaget jämte vikariatsersättningar hava två sådana tjänstemän av sin anställning vid länsstyrelsen redan fått åtnjuta ett arvode av 2,500 kronor vardera.

Beträffande övriga extra biträden med ständig tjänstgöring hava hittills varit anställda tre å kansliet och två å kontoret. Nu erfordras ytterligare ett biträde å kansliet, vadan behovet av extra personal hos länsstyrelsen skulle utgöra en extra länsnotarie, en extra länsbokhållare, fyra extra landskanslister och två extra landskontorister.

Behovet av en extra länsnotarie och en extra länsbokhållare synes icke vara av de ordinära förhållandena inom länet eller av vad Konungens befallningshavande som skäl för sin framställning i övrigt anfört alldeles obestridligt. Visserligen är länet rikets största län och arbetsmängden i följd därav samt på grund av länets egenskap av genomfartslän i betydande grad för utlandstrafiken synnerligen stor, men i länet finnas dock anställda tre ordinarie länsnotarier och tre ordinarie länsbokhållare, vilket icke är fallet i något annat län. Åtskilliga andra län hava visserligen, inklusive extra länsnotarie och extra länsbokhållare, tre tjänstemän av nämnda grad å vardera avdelningen, men högre arbets-

prestation bör få påräknas av ordinarie tjänstemän än av extra. Med hänsyn till att såväl landssekreteraren som landskamreraren av offentliga uppdrag äro hindrade att uppehålla sina tjänster torde emellertid böra medgivas, att vid länsstyrelsen *tillsvidare*, så länge nämnda förhållande fortfar, få anställas en extra länsnotarie och en extra länsbokhållare. Vad angår framställningen om extra tjänstemän i övrigt synes, vid jämförelse med förhållandena i de övriga länen, intet vara att däremot erinra.

För avlönande av den extra länsnotarien och den extra länsbokhållaren samt sex extra biträden med ständig tjänstgöring, varav fyra å landskansliet och två å landskontoret, ävensom till gratifikationer åt biträden med tjänstgöring av tillfällig art finnas tillgängliga dels den indragna räntmästartjänsten i länet tillhörande provisioner omkring 4,470 kronor och dels vikariatsersättningar, som år 1915 beräknats till sammanlagt cirka 3,900 kronor. Det uppgivna ytterligare erforderliga beloppet 8,700 kronor, uppgående till 1,200 kronor mera än det nu utgående, synes sålunda böra utverkas, varigenom erforderligt belopp jämväl erhålles till gratifikationer åt behövliga tillfälliga biträden.

Göteborgs och Bohus län.

Konungens befallningshavande framhåller, att den extra länsnotarietjänsten därstädes inrättades redan år 1905 och att tiden därför nu vore inne att uppföra densamma å ordinarie stat. Oavvisligt behov förelåge därjämte av tre extra landskanslister samt dessutom av medel till avlöning åt extra biträden med tjänstgöring av mera tillfällig art. Skulle framställningen om extra länsnotariens uppflyttande å ordinarie stat icke vinna nådigt avseende, erfordras till extra länsnotarien 2,500 kronor, till det äldsta extra biträdet (52 år — 30 års tjänst) 1,500 kronor, till de två andra ständiga biträdena (23 år — 4 ½ års tjänst och 24 år — 2 års tjänst) 1,200 kronor till vardera samt till tillfälliga biträden 1,000 kronor, tillhopa 7,400 kronor.

Beträffande landskontorets arbetskrafter hemställer Konungens befallningshavande om uppförande å ordinarie stat av en ny länsbokhållartjänst eller, om detta icke kan beviljas, om inrättande av en extra länsbokhållartjänst. Alltsedan år 1905 hava tre tjänstemän, de nuvarande båda ordinarie länsbokhållarna och en tjänsteman med länsbokhållarkompetens, varit sysselsatta å länsbokhållarexpeditionen. Ett konstant behov av ytterligare en länsbokhållare föreligger sålunda. Det erinras om de nya uppgifter, som på senare tiden tillkommit för landskontoren. Ärenden rörande mobiliseringen och krigsberedskapen handläggas i detta län å landskontoret. Slutligen anföres, att i Kristianstads län med cirka 70,000 lägre folkmängd en extra länsbokhållare finnes förutom två ordinarie sådana. Jämte en ny länsbokhållare erfordras två extra tjänstemän med ständig tjänstgöring å landskontoret. Då dessa varit anställda inom landsstaten längre tid än fem år, böra deras arvoden sättas till 1,500 kronor för vardera. För landskontoret skulle då erfordras till extra länsbokhållare 2,500 kronor, till två ständiga biträden 3,000 kronor samt för avlönande av tillfälliga biträden 200 kronor, tillhopa 5,700 kronor. För båda avdelningarna begäras sålunda 13,100 kronor, innebärande en ökning av det nuvarande anslaget med 3,600 kronor.

Med hänsyn till länets storlek och de ökade uppgifter, som på senare åren pålagts särskilt landskontoren, synes det vara påkallat, att en ny länsbokhållare anställes. Att uppföra denna befattning å ordinarie stat torde dock icke böra ifrågakomma lika litet som beträffande den hos länsstyrelsen redan förut anställde extra länsnotarien. Mot Konungens befallningshavandes uppgift om behov av extra personal i övrigt torde icke vara något att erinra, och då de för den extra personalen begärda arvodesbelopp icke överstiga vad som i sådant avseende ansetts i allmänhet skäligt, torde Konungens befallningshavandes framställning om ett anslag av 13,100 kronor befinnas befogad och böra bifallas.

Östergötlands län.

Konungens befallningshavande har redan fått sig medgivet att anställa en extra länsnotarie och en extra länsbokhållare. Därjämte äro anställda fyra extra landskanslister samt fyra extra landskontorister, alla med ständig tjänstgöring. Vidare finnas å landskansliet två och å landskontoret ett extra biträde med tjänstgöring av mera tillfällig art.

Vid jämförelse med det uppgivna behovet av extra personal för Malmöhus län samt Göteborgs och Bohus län vill det synas som om, förutom den extra länsnotarien och den extra länsbokhållaren, ytterligare tre extra tjänstemän med ständig tjänstgöring å vardera avdelningen borde vara tillräckliga. Då emellertid för ändamålet yrkats en höjning av det nuvarande anslaget 8,000 kronor med allenast 1,500 kronor till 9,500 kronor, synes detta belopp böra anvisas.

Älvsborgs län.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län, som har lika antal ordinarie tjänstemän som Östergötlands län och likasom detta fått bemyndigande anställa en extra länsnotarie och en extra länsbokhållare, uppgiver behovet av extra landskanslister till fyra och extra landskontorister till tre. Biträden med tjänstgöring av tillfällig art anlitas icke.

I likhet med vad som erinrats beträffande behovet av extra personal i det något större Östergötlands län synes nämnda personal med ständig tjänstgöring böra även i Älvsborgs län kunna något nedsättas. Antalet extra landskanslister torde sålunda böra kunna hållas till tre, då extra länsnotarie finnes. Därigenom skulle den begärda ökningen med 3,300 kronor av det nuvarande anslaget 7,000 kronor kunna begränsas åtminstone så, att anslaget för Älvsborgs län utgår med lika belopp som i Östergötlands län eller med 9,500 kronor.

Värmlands län.

Konungens befallningshavande ifrågasätter för landskansliet en extra personal av fyra biträden med ständig tjänstgöring förutom den befintliga extra länsnotarien, eller lika stor extra personal som Malmöhus län uppgivit, och ett extra kanslibiträde mera än i Göteborgs och Bohus län. Anslag begäres till belopp av 9,950 kronor.

Vid jämförelse med de nämnda större länen synes för Värmlands län antalet extra landskanslister med ständig tjänstgöring kunna inskränkas till tre, varigenom den beräknade anslagsökningen skulle kunna nedsättas med omkring 950 kronor till 1,350 kronor och anslaget sålunda sättas till 9,000 kronor, motsvarande en ökning i det nuvarande anslaget av 1,350 kronor.

Gävleborgs län.

Å landskansliet finnas för närvarande anställda 2 extra biträden med ständig tjänstgöring, det ena av dem med juridisk utbildning. Därjämte anlitas tidvis tillfälliga extra biträden. Konungens befallningshavande anser ytterligare två ständiga biträden å kansliet vara nödvändiga, ett av dem med juridisk utbildning. Mängden av fattigvårdsmål i länet gör, att den ene av de ordinarie länsnotarierna så gott som uteslutande är upptagen med handläggning av dylika mål såsom särskild föredragande. Handläggning av övriga länsnotariegöromål ombesörjes av den andre länsnotarien och det nuvarande juridiska biträdet. Denna arbetsstyrka är emellertid otillräcklig, varav följden blir, att ärendenas avgörande fördröjes. Det nya juridiskt bildade biträdet, som förmenas böra anställas, skulle därjämte förordnas att såsom särskild föredragande handhava de på Konungens befallningshavande ankommande ärenden angående mobiliseringsväsendet och den civila krigsberedskapen med vad därtill hörer. Konungens befallningshavande hemställer, att en extra länsnotarie må få anställas mot ett arvode av 2,500 kronor samt, att till ytterligare ett juridiskt bildat biträde måtte anvisas likaledes 2,500 kronor. Till de övriga två biträdena med ständig tjänstgöring å kansliet erfordras 1,800 kronor till vartdera och till tillfälliga biträden därstädes beräknas 600 kronor. Å landskontoret, varest för närvarande äro anställda två biträden med ständig tjänstgöring, kräves i följd av göromålens fortgående ökning anställande av ytterligare ett ständigt biträde. För dessa tre biträden å landskontoret begäres ett anslag av 4,500 kronor. Sammanlagt äskas sålunda för båda avdelningarna ett anslag av 13,700 kronor.

Med hänsyn till folkmängden och väl även övriga inverkande förhållanden är Gävleborgs län att jämställa närmast med Värmlands och Västernorrlands län. Länsstyrelsen i samtliga de tre länen har ock försetts med enahanda antal

ordinarie tjänstemän. Vid sådant förhållande och då extra länsnotarie finnes i såväl Värmlands som Västernorrlands län, synes anställandet av sådan tjänsteman även i Gävleborgs län vara betingat av giltiga skäl. Icke heller lärer anspråket på 3 extra kanslister och 3 extra kontorister kunna anses obefogat, även om arvodet åt en av dessa tjänstemän å vardera avdelningen bör kunna sättas lägre än för de två övriga. Med denna utgångspunkt och då arvodet åt en extra länsnotarie bör sättas till 2,500 kronor och åt 2 extra landskanslister och 2 extra landskontorister till 1,500 kronor för en var samt för ytterligare en extra tjänsteman å vardera avdelningen till högst 1,000 kronor, skulle anslagsbehovet för den extra personalen stanna vid 10,500 kronor, innefattande en ökning av nuvarande anslaget med 5,500 kronor eller med mera än 100 %. Väl har länsstyrelsen äskat ytterligare 3,200 kronor, men vid den nyss föreslagna begränsningen har hänsyn tagits dels därtill, att ersättningen för de extra tjänstemännens användning vid semestertjänstgöring enligt antagna grundsatser bör föranleda avsättning av någon del utav deras arvodesbelopp för gottgörelse åt tillfälliga biträden och dels till det allmänt kända förhållandet, att Konungens befallningshavande annorledes bör vara i tillfälle att kunna genom andra uppdrag skaffa sina extra tjänstemän någon förbättring uti inkomsten från arvodesanslaget.

Västernorrlands län.

Konungens befallningshavande framhåller, bland annat, att länets landsbygd har större folkmängd än något av rikets övriga län undantagandes Malmöhus samt Göteborgs och Bohus län. Behövlig och oundgänglig extra personal uppgives till å landskansliet en extra länsnotarie och fyra extra lanskanslister med ständig tjänstgöring jämte tillfälliga extra biträden och å landskontoret tre extra landskontorister med ständig tjänstgöring och ett biträde med tjänstgöring av tillfällig art. I avlöningsförmåner beräknas till extra länsnotarien 2,500 kronor, till vardera av två extra landskanslister med ständig tjänstgöring 1,500 kronor, till två andra sådana 1,200 kronor till vardera samt till tillfälliga biträden 800 kronor, tillhopa 8,400 kronor för landskansliet.

För landskontoret äskas till två ständiga biträden 1,500 kronor till vartdera och till ett annat sådant 1,300 kronor samt till biträden med tjänstgöring av tillfällig art 500 kronor, tillhopa 4,800 kronor, varifrån avdragits 800 kronor beräknade vikariatsersättningar, då för landskontoret kvarstode ett anslagsbehov av 4,000 kronor. I ett för allt begäras för båda avdelningarna 12,700 kronor eller 3,200 kronor utöver nu utgående anslaget 9,500 kronor.

Arbetsmängden hos länsstyrelsen i Västernorrlands län är givetvis betydande. Länet är statt i livlig utveckling. Ett flertal mål och ärenden å landskansliet såsom väg-, flottnings-, vatten- och fiskemål äro av särskilt besvärlig och krävande beskaffenhet. Detta uppgives hava medfört, bland annat, att tjänstemännens å landskansliet arbetstid uppgått till i medeltal minst åtta timmar samt att de icke kunnat komma i fullt åtnjutande av dem tillförsäkrad semester.

Det uppgivna antalet extra personal med ständig tjänstgöring är därför, ehuru stort, måhända erforderligt, helst som länet har blott två ordinarie kanslister. Emellertid synes det begärda anslaget kunna begränsas till 12,000 kronor dels på grund av den av Konungens befallningshavande vid anslagsberäkningen vidtagna avrundningen uppåt med 300 kronor och dels med beloppet av vikariatsersättningar å landskansliet, som icke av Konungens befallningshavande avräknats, men som synas kunna upptagas till omkring 400 kronor. Ifrågavarande anslag skulle då i alla fall överstiga anslagen för andra jämförliga län och anslagsökningen för länet uppgå till 2,500 kronor.

Kopparbergs län.

Under åberopande av målens ständiga tillväxt (1910: 14,081; 1914: 18,841), motsvarande på fem år en ökning med omkring 34 %, yrkas anställandet av en extra länsnotarie. Därjämte uppgivas fyra extra landskanslister med stadigvarande tjänstgöring vara å kansliet erforderliga jämte två extra biträden med tjänstgöring av tillfällig art. För landskontoret krävas tre extra kontorister med ständig tjänstgöring. För extra länsnotariens avlöning begäras 2,500 kronor, för två extra biträden å vardera avdelningen 1,500 kronor för en var samt 1,000 kronor för var och en av de återstående tre biträdena å båda avdelningarna ävensom 1,000 kronor till biträden med tillfällig anställning. Sammanlagt begäras sålunda 12,500 kronor i stället för nu utgående 6,500 kronor.

Vad beträffar anställandet av en extra länsnotarie synes, med hänsyn till länets storlek och arbetsmängden hos länsstyrelsen samt vid det förhållande att en dylik tjänsteman redan finnes anställd i det till folkmängden lika stora Skaraborgs län, framställningen härom vara befogad och böra bifallas. Däremot torde kunna få anses vara tillräckligt med högst tre extra landskanslister med ständig tjänstgöring. Därjämte lärer det beräknade beloppet för biträden med tillfällig anställning kunna uteslutas, och dessa biträden beredas gratifikationer till skäliga belopp genom besparingar, som böra uppkomma på nu ifrågavarande anslag i de fall, då extra tjänstemän med stadigvarande anställning förordnas att uppehålla ordinarie tjänst. Härigenom skulle ökningen av det nuvarande anslaget för länet kunna begränsas till 4,000 kronor och anslaget kunna sättas till 10,500 kronor.

Skaraborgs län.

Å landskansliet äro anställda en extra länsnotarie och två extra kanslister med ständig tjänstgöring samt en med tjänstgöring av tillfällig art och å landskontoret tre extra landskontorister med ständig tjänstgöring.

För den extra länsnotarien begäres ett arvode av 2,500 kronor, för den ene extra landskanslisten 1,500 kronor och för den andre 1,000 kronor. För den extra landskanslisten med tjänstgöring av tillfällig art avses de under ledigheten uppkomna vikariatsersättningarna (cirka 700 kronor). Beträffande landskontoret erinras om de ökade göromålen samt det förhållandet att räntmästartjänsten därstädes är indragen. Anställandet av en extra länsbokhållare vore

därför högeligen av behovet påkallat. Därjämte erfordras tre extra landskontorister med ständig tjänstgöring. För den extra länsbokhållaren beräknas ett arvode av 2,000 kronor, för vardera av två extra landskontorister med ständig tjänstgöring 1,500 kronor. För den tredje extra kontoristen angives icke något belopp, men detta torde i anslutning till begärd ersättning för den yngsta extra landskanslisten kunna upptagas till 1,000 kronor. Med dessa avlöningssatser skulle erfordras för landskansliet 5,000 kronor och för landskontoret 6,000 kronor, förutom utgående vikariatsersättningar.

Förutom de den indragna räntmästartjänsten tillhörande provisioner (cirka 1,720 kronor) begäres ett anslag av 9,400 kronor, motsvarande en ökning i det nuvarande av 2,800 kronor.

Då räntmästartjänsten i länet är indragen och med hänsyn till länets storlek samt ökningen av göromålen för landskontoren, torde yrkandet om inrättandet av en extra länsbokhållartjänst vara befogat. Då de extra tjänstemännen särskilt å landskansliet äro komna till avsevärd levnadsålder (respektive 52 och 29 år) samt länge varit anställda därstädes, lära de beräknade avlöningsbeloppen icke vara för högt upptagna. Det yrkade anslaget 9,400 kronor synes därför böra beviljas.

Kristianstads län.

Å landskansliet finnas anställda tre extra biträden med ständig tjänstgöring och å landskontoret en extra länsbokhållare samt två extra landskontorister med ständig tjänstgöring. Extra länsbokhållaren har ett arvode av 2,500 kronor, två extra kanslister och en kontorist en var 1,500 kronor samt en kanslist 800 kronor och en kontorist 1,200 kronor, varjämte till biträden med tjänstgöring av tillfällig art å kansliet utbetalts omkring 357 kronor. Hela det erforderliga beloppet skulle sålunda uppgå till 9,357 kronor, varifrån dock avräknas de den indragna räntmästartjänsten tillhörande provisioner omkring 1,746 kronor. Skillnaden skulle då uppgå till 7,611 kronor, vilket belopp i länsstyrelsens framställning avrundats till 8,000 kronor.

Mot det uppgivna antalet extra biträden och för dem beräknade arvoden synes intet vara att erinra. Men då för deras avlönande även torde kunna beräknas någon andel av uppkomna vikariatsersättningar, synes anslaget kunna bestämmas till 7,700 kronor, motsvarande en ökning av det nuvarande anslaget med 700 kronor.

Kalmar län.

Å landskansliet äro anställda två extra landskanslister samt å landskontoret en extra länsbokhållare och fyra extra landskontorister, samtliga med ständig tjänst-

göring. Den extra länsbokhållaren avlönas med 2,500 kronor och för övriga extra, som samtliga varit anställda under en följd av år, äskas 1,500 kronor till en var med undantag för en å landskontoret nyanställd extra tjänsteman, för vilken begäras 800 kronor. Sammanlagt erfordras 10,800 kronor, varifrån dock avräknas de den indragna räntmästartjänsten tillhörande sportler 1,650 kronor. Således begäres ett anslagsbelopp av 9,150 kronor.

Vid jämförelse med andra till storlek och arbetsmängd likställda län synes antagligt, att landskontoret skulle kunna vara skäligen tillgodosett med tre extra landskontorister och en extra länsbokhållare. Om en extra landskontorist, t. ex. den yngste, skulle kunna anses umbärlig, vilket synes antagligt, borde anslaget kunna nedsättas till omkring 8,500 kronor, utgörande en ökning av det nuvarande anslaget med 1,000 kronor.

Stockholms län.

Å landskansliet finnas anställda en extra länsnotarie, tio kanslister med ständig tjänstgöring och ett biträde med tjänstgöring av mera tillfällig art, å landskontoret en extra länsbokhållare, två fasta biträden och tre biträden med tillfällig tjänstgöring. Till avlönande av dessa extra tjänstemän har Konungens befallningshavande haft till förfogande från reservationsanslaget 9,000 kronor samt de den indragna räntmästartjänsten tillhörande provisioner omkring 2,500 kronor, sammanlagt 11,500 kronor. Av besparingarna å nämnda anslag hava därjämte för innevarande år till länsstyrelsens förfogande tillfälligtvis ställts ytterligare 3,000 kronor, av vilka använts 1,800 kronor till avlönande av ett juridiskt bildat biträde vid fattigvårdsmålens beredning samt 1,200 kronor till ett extra biträde för skötande av fattigvårdsdiariet med tillhörande arbete. I länet kommer från och med år 1916 å ordinarie stat att uppföras ytterligare en landskanslisttjänst, vadan något anslagsbelopp för avlönande av ett extra biträde för skötandet av fattigvårdsdiariet icke vidare påkallas. Däremot anser Konungens befallningshavande, att det för år 1915 anvisade beloppet av 1,800 kronor för avlönande av juridiskt biträde för fattigvårdsmålens beredning fortfarande bör anvisas. Genom Bromma sockens inkorporering med Stockholms stad torde de inkomna fattigvårdsmålen komma att nedgå, ehuru i mindre avsevärd grad, men Konungens befallningshavande hemställer, att anslaget likväl må få utgå åtminstone för år 1916, för att den nuvarande goda ställningen med avseende å fattigvårdsmålen må kunna bibehållas. För handläggning av ärenden rörande mobiliseringsväsendet och den civila krigsberedskapen med vad därtill hörer erfordras förstärkta arbetskrafter, och anslag härför begäres med 2,000 kronor. Vidare äskas för förbättrande av de knappa avlöningsvillkoren för den extra personalen å båda avdelningarna sammanlagt ytterligare 2,800 kronor. Slutligen hemställes, att, med hänsyn till de fördyrade levnadskostnaderna i Stockholm, arvodet till den extra vaktmästaren hos länsstyrelsen med daglig arbetstid av 5 à 6 timmar måtte höjas från 600 kronor till 700 kronor.

Beträffande det allenast för år 1916 begärda beloppet av 1,800 kronor till arvode åt biträde vid fattigvårdsmålens beredning faller detta utom den nu föreliggande beräkningen. Vad vidare angår kravet å 2,000 kronor till arvode för fullgörande av Konungens befallningshavandes åligganden med avseende å den civila krigsberedskapen m. m. har sådant krav, ehuru i mindre omfattning, framställts även av ett par andra länsstyrelser. Då det övervägande antalet länsstyrelser icke funnit särskilt anslag erforderligt för ifrågavarande ändamål, har sådant ansetts icke böra anvisas.

Efter frånräknande av ovan sist angivna tvenne belopp skulle Konungens befallningshavandes anspråk å andel i reservationsanslaget måhända kunna begränsas till 11,800 kronor, utvisande en ökning av det ordinarie anslaget för år 1915 av 2,800 kronor, varvid är att erinra att från och med år 1916 vid länsstyrelsen inrättas en ny ordinarie kanslistbefattning. — Inklusive tillgängliga räntmästarprovisioner till belopp av omkring 2,500 kronor skulle i varje fall till Konungens befallningshavandes förfogande för avlönande av extra biträden således stå ett sammanlagt belopp av 14,300 kronor.

Förutom förordade anslagsbelopp å 11,800 kronor synas, på sätt jämväl hemställts, för den extra vaktmästaren böra anslås ytterligare 100 kronor, varigenom hans årsarvode skulle uppgå till 700 kronor.

Jönköpings län.

Å landskansliet finnas för närvarande anställda fyra extra tjänstemän med ständig tjänstgöring, en av dem med juridisk utbildning. Konungens befallningshavande hemställer, att det måtte medgivas anställandet av en extra länsnotarie med en avlöning av 2,500 kronor samt att till tre extra biträden med ständig tjänstgöring måtte anvisas, för det ena 1,500 kronor och för en var av de båda övriga 1,200 kronor. För tillfälliga biträden beräknas 340 kronor. Sammanlagt äskas för avlönande av extra biträden vid landskansliet 6,740 kronor. Beträffande landskontoret yrkas, att den nuvarande extra länsbokhållaren uppföres på ordinarie stat. I övrigt erfordras tre ständiga biträden. Bifalles icke begäran om uppflyttande av den extra länsbokhållaren å ordinarie stat, erfordras för avlönande av biträdande personalen å landskontoret nu utgående 4,450 kronor jämte till den indragna räntmästartjänsten hörande provisioner. Anslagsbeloppet för länstyrelsens båda avdelningar skulle således uppgå till 11,190 kronor.

Vad angår uppförandet av den extra länsbokhållartjänsten å ordinarie stat, har det ansetts, att anordnandet av nya ordinarie tjänster vid länsstyrelserna icke bör i detta sammanhang ifrågakomma. Ej heller synes framställningen om anställandet av en extra länsnotarie vara oundgängligen påkallad. I länet finnas liksom i de övriga större länen två ordinarie länsnotarier. I Kalmar och Kristianstads län, båda med högre folkmängd, finnes icke och har icke heller ifrågasatts extra länsnotarie. För Kopparbergs län har visserligen nu föreslagits en sådan, men dels har detta län högre invånarantal och dels synes målens

ökning därstädes, cirka 34 % på en period av fem år, vara betydligt större än i Jönköpings län, varest enligt uppgift målen å landskansliet år 1914 ökats i förhållande till år 1905 med 8,5 %.

Det yrkade anslaget 11,190 kronor synes därför böra nedsättas med skillnaden mellan det högsta arvodet för en extra länsnotarie och motsvarande arvode för en extra landskanslist eller med 1,000 kronor till 10,200 kronor, motsvarande en ökning av det nuvarande anslaget med 925 kronor.

Örebro län.

Konungens befallningshavande hemställer att få anställa en extra länsnotarie i länet samt uppgiver därjämte behov av tre ständiga extra landskanslister. Å landskontoret finnes anställd en extra länsbokhållare, varjämte erfordras därstädes tre ständiga extra landskontorister. För den begärda nya extra länsnotarien äskas 2,000 kronor, för tre ständiga extra landskanslister respektive 1,500, 1,400 och 1,200 kronor samt för en landskanslist med tillfällig anställning 900 kronor eller sammanlagt för landskansliet ett anslagsbehov av 7,000 kronor. Extra länsbokhållarens arvode beräknas till 2,200 kronor, till två ständiga biträden begäres tillhopa 2,800 kronor och för ett tillfälligt extra biträde 900 kronor, tillhopa 5,900 kronor. Till bestridande av dessa arvoden finnas disponibla räntmästarprovisioner 1,900 kronor och vikariatsersättningar omkring 1,300 kronor, då det för landskontoret erforderliga anslagsbeloppet uppgives till 2,700 kronor.

Sammanlagt äskas sålunda för länet 9,700 kronor.

Av skäl, som anförts beträffande Konungens befallningshavandes i Jönköpings län yrkande att få anställa en ny extra länsnotarie, synes icke heller i Örebro län med nödvändighet behöva anställas någon extra länsnotarie. Länet har redan två ordinarie länsnotarier och i Kalmar samt Kristianstads län, båda med större folkmängd, finnes icke och har icke heller ifrågasatts någon extra länsnotarie. Det begärda anslaget, mot vars belopp för övrigt icke något synes vara att erinra, skulle då kunna nedsättas med 1,000 kronor till 8,700 kronor, motsvarande en ökning i nuvarande anslaget av 2,950 kronor.

Södermanlands län.

Å landskansliet äro anställda en extra länsnotarie och fyra extra landskanslister samt å landskontoret två extra landskontorister, samtliga med ständig tjänstgöring. Två av de extra kanslisterna uppgivas dock hava »övervägande och i stor omfattning biträtt med renskrivningsarbete och maskinskrivning». Av det nu utgående anslaget 6,500 kronor hava 2,500 kronor tilldelats extra länsnotarien, 2,000 kronor den övriga extra personalen å landskansliet samt 2,000 kronor landskontorets extra biträden.

Ärendena angående krigsberedskap förorsakade nu och för framtiden en högst betydande ökning i arbetet. Under senare halvåret 1915 hade detta arbete krävt åtminstone två tjänstemäns hela arbetskraft, men torde framgent kunna fullgöras av en juridiskt bildad man med biträde av andra tjänstemän. Även andra grupper av ärenden hade vållat stegring i arbetsbördan. I övrigt åberopande sina tidigare framställningar i ämnet gör Konungens befallningshavande följande alternativa yrkanden:

1:o) att, med bibehållande av nuvarande extra länsnotarietjänsten, en ordinarie andre länsnotariebefattning inrättas samt, i avbidan därå, att nuvarande anslaget ..... kronor 6,500: —
förstärkes med ..... » 3,500: —

Kronor 10,000: —

nämligen för 1 à 2 juridiskt bildade extra tjänstemän ..... kronor 2,500: —
och till förbättring av övriga extra biträdenas arvoden ..... » 1,000: —

Inrättas en ordinarie länsnotarietjänst, kan anslaget nedsättas till 7,500 kronor.

2:o) att, med bibehållande av nuvarande extra länsnotarietjänsten och länets redan beviljade anslag, ... kronor 6,500: —
en ny extra länsnotarie måtte få tillsättas med arvode ..... » 2,500: —
samt att för förbättring av övriga biträdenas arvode bestås ..... » 1,000: —

Kronor 10,000: —

Vad angår det genom de nytillkomna göromålen för den civila krigsberedskapen länsstyrelserna förorsakade arbetet, är detta helt visst för det närvarande ganska betydande, men sedan de grundläggande åtgärderna därför behörigen avslutats, torde det kunna förväntas, att detta arbete i fortsättningen skall bliva mindre betungande än vad det nu kan förefalla. Ehuruväl jämväl åtskilliga andra länsstyrelser betonat det nämnda arbetets inverkan på Konungens befallningshavandes arbetsbörda, har dock endast ett fåtal av dem därå grundat framställning om personalförstärkning. I Södermanlands län finnas nu anställda två länsnotarier, därav en ordinarie och en extra. Att anställa ytterligare en extra länsnotarie synes icke vara oundgängligen nödvändigt. Även om förstärkning av de extra arbetskrafterna, särskilt kvalitativt, är behövlig, torde detta kunna vinnas genom en något mindre förhöjning av det nuvarande anslaget än den begärda. I underdånig skrivelse den 30 november 1914 begärde Konungens befallningshavande ett anslag av 7,500 kronor, varav 2,500 kronor avsetts till den extra länsnotarien, 3,000 kronor till extra biträden å landskansliet och 2,000 kronor till landskontorets båda extra biträden. Genom en förhöjning av det nu utgående anslaget med 2,500 kronor till 9,000 kronor skulle, sedan till den extra länsnotarien utgått 2,500 kronor, för länsstyrelsens båda avdelningar säkerligen erhållas tillräckliga medel till nöjaktigt avlönande av den övriga extra personal, som, efter jämförelse med de övriga länen, för den närmaste framtiden kan anses vara därstädes behövlig.

Norrbottens län.

Å landskansliet finnas anställda fyra extra landskanslister med ständig tjänstgöring, därav en med juridisk utbildning sysselsättes huvudsakligen med göromål, som åligga men icke medhinnas av de ordinarie länsnotarierna. Å landskontoret finnas två ständiga extra biträden och ett biträde med tjänstgöring av mera tillfällig art.

Till arvode åt det extra biträdet med juridisk utbildning, som nu avlönas med 1,500 kronor, begäras 1,800 kronor och till de övriga biträdena å kansliet respektive 1,400, 1,300 och 1,200 kronor. De extra tjänstemännen å landskontoret hava avlönats dels från det nuvarande anslaget med 2,750 kronor och dels med vikariatsersättningar, som år 1915 uppgått till 532 kronor. Någon höjning av landskontorets andel av anslaget ifrågasättes icke.

Då länsstyrelsen redan disponerar två ordinarie länsnotarier, synes förhöjt anslag för anlitande av ett ständigt extra biträde med juridisk utbildning icke vara oundgängligen erforderligt. Det av Konungens befallningshavande begärda anslaget av 8,450 kronor, mot vilket i övrigt icke synes vara något att erinra, skulle sålunda kunna begränsas till 8,150 kronor, motsvarande en förhöjning av det nuvarande anslaget med 1,150 kronor.

Västerbottens län.

Å landskansliet äro anställda sju extra biträden och å landskontoret fem extra biträden, samtliga med ständig tjänstgöring. Någon minskning av detta antal extra biträden uppgives icke vara möjlig. De tillgängliga arbetskrafterna hava ändock icke räckt till att ombesörja nödig registrering. Konungens befallningshavande äskar nu ett anslag av 10,000 kronor till avlöning åt extra biträden och beträffande användningen av detsamma hänvisas till Konungens befallningshavandes underdåniga skrivelse den 4 november 1914. För landskansliet begärdes då till ett biträde med juridisk utbildning 1,500 kronor, för tre extra biträden 900 kronor till en var och för övriga extra biträden å kansliet 800 kronor, tillhopa 5,000 kronor. För kontoret begärdes för ett biträde med länsbokhållarkompetens 1,500 kronor, för två andra biträden respektive 1,000 kronor och 900 kronor samt för övriga extra biträden tillhopa 600 kronor eller sammanlagt för kontoret 4,000 kronor. Länsstyrelsens ifrågavarande behov anmäldes nämnda år till sammanlagt 9,000 kronor. Sedan räntmästaren i länet avgått från sin tjänst, har Konungens befallningshavande den 9 november 1915 erhållit tillstånd att anställa en extra länsbokhållare. Behovet av övriga extra biträden å landskontoret hade emellertid icke därigenom minskats. Extra länsbokhållaren bleve fullständigt sysselsatt med de göromål, som förut ålegat räntmästaren.

Vad beträffar det sålunda uppgivna behovet av extra biträden hos länsstyrelsen i Västerbottens län, synes detta, vid jämförelse med övriga likartade län, vara oproportionellt högt. I Norrbottens län anmäles behov av fyra extra landskanslister och två extra landskontorister, i vartdera av Jönköpings och Örebro län tre extra biträden av vartdera slaget o. s. v. Högre antal än fyra extra biträden med ständig tjänstgöring å kansliet och tre extra biträden jämte en extra länsbokhållare å kontoret lärer icke kunna vara erforderligt, om arbetet ordnas rationellt och för detsamma fullt användbara extra tjänstemän anställas. Det må erinras, att 2 ordinarie länsnotarier finnas i länet.

Beräknas arvodet för den extra länsbokhållaren till högst 2,500 kronor, för en extra landskanslist och en extra landskontorist till 1,500 kronor för vardera samt för övriga 5 extra biträden till i medeltal 1,000 kronor för var och en, lärer anslagsbehovet vara tillbörligen tillgodosett, särskilt om uppkomna vikariatsersättningar jämväl tagas i beräkning. Summan av de sålunda beräknade arvodena uppgår till sammanlagt 10,500 kronor. Avdragas härifrån de den indragna räntmästartjänsten tillhörande provisioner omkring 2,100 kronor, skulle ett anslag av 8,400 kronor vara behövligt. Det för år 1915 anvisade anslaget 6,750 kronor skulle därigenom ökas med 1,650 kronor.

Västmanlands län.

Å landskansliet finnas nu anställda två biträden med ständig tjänstgöring, båda juridiskt bildade, samt ett biträde med tjänstgöring av mera tillfällig art. Å landskontoret finnas likaledes två ständiga och ett tillfälligt biträde, de ständiga biträdena båda med länsbokhållarkompetens.

Med erinran att räntmästartjänsten i länet indragits och att göromålen å landskontoret under senare tid väsentligen ökats, hemställer Konungens befallningshavande, att i länet liksom i regel skett i övriga län, där räntmästare icke finnes, måtte få anställas en extra länsbokhållare. Vidare framhåller Konungens befallningshavande nödvändigheten av att få anställa en extra länsnotarie i länet. Svårigheten under nuvarande förhållanden att kunna förvärva och behålla juridiskt bildat biträde är synnerligen stor, och de täta ombytena inverka störande på arbetets behöriga gång. Extra länsnotarier finnas redan i Blekinge, Hallands och Kronobergs län, som var för sig äro mindre än Västmanlands län, och i Jämtlands län äro två ordinarie länsnotarier anställda. Jämte en extra länsnotarie och en extra länsbokhållare erfordras ett ständigt och ett tillfälligt biträde å vardera av länsstyrelsens avdelningar. Arvodet till de ständiga biträdena beräknas till 1,500 kronor för vardera och hälften till var och en av de tillfälliga. Slutligen hemställes om ett arvode av 1,000 kronor att fördelas mellan två av de vid länsstyrelsen anställda extra biträdena för förberedande handläggning av ärenden rörande mobiliseringsväsendet och den civila krigsberedskapen samt vad därmed sammanhänger.

Konungens befallningshavandes framställning att få anställa en extra länsnotarie och en extra länsbokhållare synes vara av omständigheterna påkallad

och böra bifallas. Någon invändning synes heller icke kunna göras mot uppgiften om behovet av extra biträden i övrigt eller för dem beräknade arvoden. Däremot synes särskilt arvode för den förberedande handläggningen av Konungens befallningshavande åliggande göromål rörande mobiliseringsväsendet och den civila krigsberedskapen icke böra ifrågakomma. Till avlönande av extra biträden skulle då erfordras sammanlagt 9,500 kronor, varifrån dock böra avgå räntmästartjänsten tillhörande provisioner enligt uppgift 1,900 kronor. Ett anslag av 8,600 kronor skulle sålunda vara behövligt. Det nuvarande anslaget komme härigenom att ökas med 3,600 kronor.

Kronobergs län.

Å landskansliet finnas anställda en extra länsnotarie, en extra landskanslist med ständig tjänstgöring och ett tillfälligt extra biträde. Å landskontoret hava varit anställda tre extra landskontorister med ständig tjänstgöring och en sådan med tjänstgöring av tillfällig art. Den extra länsnotarien åtnjuter ett arvode av 2,500 kronor och den extra landskanslisten med ständig tjänstgöring 1,500 kronor. För att kunna undvika nu förekommande täta ombyten av tillfälliga biträden å landskansliet framhålles önskvärdheten av att för sådana disponera ett belopp av 1,200 kronor. Vidare hemställes, med hänsyn till ökningen av landskontorets arbetsbörda och den kvarstående räntmästarens höga ålder, att en extra länsbokhållare måtte få anställas med ett årsarvode av 2,000 kronor, varjämte arvode erfordras åt två ständiga biträden å landskontoret.

Med hänsyn till länets storlek och i jämförelse med andra likartade län synes någon extra länsbokhållartjänst icke böra inrättas i Kronobergs län, så länge räntmästaren kvarstår i tjänst därstädes. Konungens befallningshavandes anmälda behov av förhöjt anslag till extra biträden skulle då kunna nedsättas med 500 kronor, varigenom det behövliga anslaget komme att uppgå till 7,850 kronor, motsvarande en ökning av det nuvarande anslaget med 1,600 kronor.

Blekinge län.

Å landskansliet finnas anställda en extra länsnotarie och två extra landskanslister samt å landskontoret två extra landskontorister, samtliga med ständig tjänstgöring. Till avlöning åt dessa fem extra tjänstemän ävensom till gratifikationer åt tillfälliga biträden äskas ett sammanlagt belopp av 7,450 kronor, vilket torde få anses skäligt. Det nuvarande anslaget skulle härigenom ökas med 1,700 kronor.

Hallands län.

Å landskansliet finnas anställda en extra länsnotarie och två extra landskanslister samt å landskontoret en extra landskontorist, samtliga med ständig

tjänstgöring, varjämte gemensamt för båda avdelningarna anlitas två tillfälliga biträden. Den extra länsnotarien uppbär ett arvode av 2,400 kronor och de övriga extra tjänstemännen med ständig tjänstgöring respektive 1,300, 1,300 och 1,000 kronor. Dessa arvoden äro uppdelade i belopp, motsvarande lön och tjänstgöringspenningar för ordinarie tjänstemän. Med hänsyn till nuvarande höga pris på livsförnödenheter och det av de extra tjänstemännen särskilt å landskansliet utförda arbetet anser Konungens befallningshavande dessa arvoden vara alldeles otillräckliga. Den extra länsnotariebefattningen har varit inrättad sedan år 1880 och borde därför rätteligen ombildas till ordinarie tjänst. En dylik ombildning påyrkas emellertid icke direkt, men däremot en förhöjning av den extra länsnotariens arvode till 3,000 kronor. En sådan förhöjning vore desto mera berättigad som den nuvarande extra länsnotarien innehaft sin anställning under 5 $^1/_2$ år, utan att någon som helst avlöningsförhöjning kunnat beredas honom. Vidare hemställer Konungens befallningshavande om inrättandet av en ordinarie andre länsbokhållartjänst eller, om detta icke kan bifallas, att en extra länsbokhållare måtte få anställas med en avlöning av 2,500 kronor. Göromålen å landskontoret hade under femårsperioden 1910—1914 ökats med mera än 40 %, vartill kommer, att genom innehavarens av räntmästartjänsten den 14 december 1915 inträffade frånfälle landskontoret förlorat en kvalificerad arbetskraft.

Med hänsyn till räntmästarens nyss inträffade frånfälle samt den på senare tiden inträffade betydliga ökningen av göromålen å landskontoret lärer böra anställas en extra länsbokhållare med ett arvode av 2,500 kronor.

Den ifrågasatta förhöjningen av arvodet till den extra länsnotarien torde däremot icke böra medgivas, utan arvodet även till denne få beräknas till 2,500 kronor. Åt var och en av länsstyrelsens tre övriga extra tjänstemän, vilka samtliga varit flera år anställda därstädes, synas böra utgå arvoden med 1,500 kronor. Vid sådant förhållande skulle för den extra personalens avlöning erfordras sammanlagt 9,500 kronor, varifrån dock böra avdragas de den indragna räntmästartjänsten tillhörande provisioner omkring 1,100 kronor. Ett anslag av 8,400 kronor skulle sålunda vara behövligt, utvisande en ökning av det nuvarande anslaget med 2,400 kronor.

Uppsala län.

Å landskansliet finnas anställda två extra biträden, det ena med juridisk utbildning, och å landskontoret två biträden, samtliga med ständig tjänstgöring. Därjämte anlitas å vardera avdelningen åtminstone ett biträde med tjänstgöring av mera tillfällig art. Konungens befallningshavande framhåller, att det hittills anvisade anslaget är alldeles otillräckligt. Arbetsmängden och målens beskaffenhet å landskansliet nödvändiggöra anställandet där av en extra länsnotarie. En sådan har visserligen faktiskt varit anställd under de senaste 20 åren, men till hans avlönande hava av tillgängliga medel kunnat disponeras allenast 1,200 kronor per år. Vidare erinras om de nya åligganden, som ålagts länsstyrelserna genom författningarna angående den civila krigsberedskapen m. m. Dessa nya göromål erfordra lämplig biträdeshjälp och till ersättning därför samt till tillfälliga bi-

träden å landskansliet äskas ett helopp av 500 kronor. Till en extra länsnotarie beräknas ett arvodesbelopp av 2,500 kronor samt till två ständiga biträden å kansliet tillhopa 2,000 kronor. För landskontoret begäras för två ständiga biträden 2,500 kronor, därav för det ena med länsbokhållarkompetens 1,500, samt till tillfälliga biträden därjämte 500 kronor. Sammanlagt äskas sålunda 8,000 kronor till avlönande av extra biträden hos länsstyrelsen.

Då vid länsstyrelsen i Uppsala finnes allenast en ordinarie länsnotarie, torde framställningen om anställandet av jämväl en extra sådan med ett arvode av högst 2,500 kronor få anses vara av omständigheterna påkallad. Vid sådant förhållande lärer emellertid, på grund av jämförelse med andra likartade län, allenast ett arvode, som dock torde sättas till 1,500 kronor, böra anvisas för landskansliets behov av ytterligare biträdeshjälp. Om vidare till två ständiga biträden vid landskontoret anslås tillhopa 2,500 kronor och till tillfälliga biträden vid båda avdelningarna sammanlagt 500 kronor, torde anslagsbehovet för extra tjänstemän vid ifrågavarande länsstyrelse kunna anses skäligen tillgodosett. Sammanlagt skulle då utgå ett anslag av 7,000 kronor, utgörande en ökning av det nuvarande med 3,000 kronor.

Jämtlands län.

Å landskansliet lära vara anställda fyra extra landskanslister med ständig tjänstgöring och två tillfälliga biträden samt å landskontoret två landskontorister med ständig tjänstgöring och fyra med tillfällig tjänstgöring.

Det nuvarande anslaget till extra biträden uppgår till 7,500 kronor, vartill komma de den indragna räntmästartjänsten tillhörande provisioner omkring 1,150 kronor.

Konungens befallningshavande framhåller, att det ofta är svårt att erhålla dugliga biträden mot den låga avlöning, som står till buds, samt att det vissa tider varit nödvändigt att fylla behovet av arbetskraft med tillfälliga biträden, som icke kunnat beredas någon som helst ersättning, men Konungens befallningshavande förklarar sig likväl icke nu vilja göra någon framställning om förhöjning av det nu utgående anslaget.

I betraktande av länets folkmängdstal och det förhållande att å landskansliet finnas två ordinarie länsnotarier, synes emellertid antalet extra tjänstemän därstädes vara jämförelsevis högt.

Gottlands län.

Å landskansliet finnes anställd en extra landskanslist och å landskontoret en extra landskontorist, båda med ständig tjänstgöring, varjämte å landskontoret tidvis anlitas tillfälligt biträde. Till arvoden åt de extra tjänstemännen med ständig tjänstgöring skulle erfordras 1,500 kronor till dem vardera samt till det tillfälliga biträdet 200 kronor, varjämte till extra vaktbetjäning ifrågasättes ett belopp av 100 kronor per år eller sammanlagt 3,300 kronor. Efter frånräknande av

beräknade vikariatsersättningar och de den indragna räntmästartjänsten tillhörande provisioner hemställes om ett anslag å 2,300 kronor, varav 100 kronor till extra vaktbetjäning.

Arvode till extra vaktbetjäning vid länsstyrelsen i Gottlands län torde icke vara av omständigheterna oundgängligen påkallat. Däremot synes intet vara att erinra mot Konungens befallningshavandes framställning i övrigt, varför ett anslag av 2,200 kronor torde för ifrågavarande ändamål böra anvisas. Det nuvarande anslaget skulle härigenom ökas med 500 kronor.

Stockholm i januari 1916.

HERMAN UDDÉN. ROB. HAGEN.

Län.	Folkmängd 31/12 1914.	Ordinarie					
		länsnotarier.	länsbokhållare.	landskanslister.	landskontorister.	räntmästare.	Summa.
Malmöhus	472,968	3	3	4	4	—	14
Göteborgs och Bohus	400,668	2	2	4	4	1	13
Östergötlands	299,561	2	1	3	3	1	10
Älvsborgs	292,888	2	1	3	3	1	10
Värmlands	260,327	2	1	2	2	1	8
Gävleborgs	258,955	2	1	2	2	1	8
Västernorrlands	258,683	2	1	2	2	1	8
Kopparbergs	241,183	2	1	2	2	1	8
Skaraborgs	241,129	2	1	2	2	—	7
Kristianstads	234,554	2	2	2	2	—	8
Kalmar	227,529	2	1	2	2	—	7
Stockholms	225,787	2	1	[4]) 3	2	—	8
Jönköpings	218,063	2	1	2	2	—	7
Örebro	211,808	2	1	2	2	—	7
Södermanlands	183,450	1	1	2	2	1	7
Norrbottens	171,759	2	1	2	2	1	8
Västerbottens	168,378	2	1	2	2	—	7
Västmanlands	161,092	1	1	2	2	—	6
Kronobergs	156,863	1	1	2	2	1	7
Blekinge	150,499	1	1	2	2	1	7
Hallands	147,015	1	1	2	2	—	6
Uppsala	131,751	1	1	2	2	1	7
Jämtlands	122,902	2	1	2	2	—	7
Gottlands	55,525	1	1	1	1	—	4
Summa	5,293,337	42	28	54	53	12	189

[1]) Så länge landssekreteraren och landskamreraren äro upptagna av särskilda offentliga uppdrag.
[2]) Härav 3,000 kr. tillfälligtvis under år 1915.
[3]) 100 kr., anslag till extra vaktbetjäning, inräknade.
[4]) F. o. m. år 1916, förut 2 st.
[5]) Härav 1,000 kr., tillfälligtvis, för ökning av extra biträdens arvoden år 1914.
Obs.! Siffrorna inom parentes i summakolumnerna omfatta i motsats mot övriga siffror även det beräknade antalet extra tjänstemän med tjänstgöring av tillfällig art.

Yrkade extra									Summa summarum.	Nuvarande anslag.	Yrkat anslag.	Förordat anslag.	Provisioner å indragna räntmästartjänsten, som jämte anslag få användas, cirka.
länsnotarier		länsbokhållare		landskanslister		landskontorister		Summa.					
nuvarande.	ytterligare yrkade.	nuvarande.	ytterligare yrkade.	med ständig tjänstgöring.	med tillfällig tjänstgöring.	med ständig tjänstgöring.	med tillfällig tjänstgöring.						
—	[1] 1	—	[1] 1	4	(5)	2	(6)	8 (19)	22 (33)	7,500	8,700	8,700	4,470
1	—	—	1	3	(2)	2	(1)	7 (10)	20 (23)	9,500	13,100	13,100	—
1	—	1	—	4	(2)	4	(1)	10 (13)	20 (23)	8,000	9,500	9,500	—
1	—	1	—	4	—	3	—	9 (9)	19 (19)	7,000	10,300	9,500	—
1	—	—	—	4	—	3	—	8 (8)	16 (16)	7,650	9,950	9,000	—
—	1	—	—	3	(1)	3	(1)	7 (9)	15 (17)	5,000	13,700	10,500	—
1	—	—	—	4	(1)	3	(1)	8 (10)	16 (18)	9,500	12,700	12,000	—
—	1	—	—	4	(2)	3	—	8 (10)	16 (18)	6,500	12,500	10,500	—
1	—	—	1	2	(1)	3	—	7 (8)	14 (15)	6,600	9,400	9,400	1,720
—	—	1	—	3	(1)	2	—	6 (7)	14 (15)	7,000	8,000	7,700	1,746
—	—	1	—	2	—	4	—	7 (7)	14 (14)	7,500	9,150	8,500	1,650
1	—	1	—	10	(1)	2	(3)	14 (18)	22 (26)	[2] 12,000	[3] 13,900	[3] 11,900	2,500
—	1	1	—	3	(1)	3	—	8 (9)	15 (16)	9,275	11,190	10,200	1,070
—	1	1	—	3	(1)	3	—	8 (9)	15 (16)	5,750	9,700	8,700	1,900
1	1	—	—	2	(2)	2	—	6 (8)	13 (15)	6,500	10,000	9,000	—
—	—	—	—	4	—	2	(1)	6 (7)	14 (15)	7,000	8,450	8,150	—
—	—	1	—	7	—	4	(1)	12 (13)	19 (20)	[5] 7,750	10,000	8,400	2,100
—	1	—	1	1	(1)	1	(1)	4 (6)	10 (12)	5,000	9,600	8,600	1,900
1	—	—	1	1	(1)	2	—	5 (6)	12 (13)	6,250	8,350	7,850	—
1	—	—	—	2	(1)	2	(1)	5 (7)	12 (14)	5,750	7,450	7,450	—
1	—	—	1	2	(1)	1	(1)	5 (7)	11 (13)	6,000	9,000	8,400	1,100
—	1	—	—	2	(1)	2	(1)	5 (7)	12 (14)	4,000	8,000	7,000	—
—	—	—	—	4	(2)	2	(4)	6 (12)	13 (19)	7,500	7,500	7,500	1,150
—	—	—	—	1	—	1	(1)	2 (3)	6 (7)	1,700	[3] 2,300	2,200	385
11	8	8	6	79	(27)	59	(24)	171 (222)	360 (411)	166,225	232,440	213,750	21,691

Sammandrag och register
till
Sjätte huvudtiteln.

Punkt.	Sid.	Nr.		Ordinarie anslag. Kronor.	ö.	Extra anslag. Kronor.	ö.	Ordinarie anslag. Kronor.	ö.	Extra anslag. Kronor.	ö.
			A. Departementet.								
	2	1	Statsministern, lönefyllnad, *förslagsanslag*, högst	6,500	—	—	—	—	—	—	—
	2	2	Statsråden utan departement, 3 à 15,000 kronor	45,000	—	—	—	—	—	—	—
	2	3	Departementschefen	17,000	—	—	—	—	—	—	—
	2	4	Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli	93,300	—	—	—	—	—	—	—
1	2	5	Handsekreterare åt statsministern	—	—	3,000	—	—	—	—	—
2	3	6	Provisorisk lönereglering för departementet, *förslagsanslag*	—	—	13,785	—	—	—	—	—
3	4	7	Extra föredragande inom departementet	—	—	7,000	—	—	—	—	—
4	4	8	Till en andre särskild föredragande inom departementet	—	—	4,000	—	—	—	—	—
5	4	9	Till en tredje särskild föredragande inom departementet	—	—	3,000	—	—	—	—	—
6	5	10	Till en biträdande föredragande inom departementet	—	—	3,000	—	—	—	—	—
7	5	11	Till förhöjning av de inom departementet anställda amanuensernas arvoden m. m.	—	—	34,000	—	—	—	—	—
			Säger för departementet					161,800	—	67,785	—
			B. Regeringsrätten.								
	8	1	Regeringsrätten	93,700	—	—	—	—	—	—	—
			Säger för regeringsrätten					93,700	—	—	—
			C. Överståthållarämbetet.								
	8	1	Överståthållarämbetet	97,822	—	—	—	—	—	—	—
8	8	2	Provisorisk förbättring av de hos överståthållarämbetet anställda extra tjänstinnehavares avlöningsförmåner	—	—	10,600	—	—	—	—	—
			Transport	97,822	—	10,600	—	255,500	—	67,785	—

Punkt.	Sid.	Nr.		Ordinarie anslag. Kronor.	ö.	Extra anslag. Kronor.	ö.	Ordinarie anslag. Kronor.	ö	Extra anslag. Kronor.	ö.
			Transport	97,822	—	10,600	—	255,500	—	67,785	—
9	10	3	Sakkunniga till biträde vid utredningar m. m., *förslagsanslag*, högst	1,000	—	—	—	—	—	—	—
10	14	4	Till utgivande av »Polisunderrättelser»	—	—	36,900	—	—	—	—	—
11	16	5	Till bestridande av utgifterna för registrering av automobiler, *förslagsanslag*, att utgå i första hand av inflytande avgifter för registrering av automobiler	—	—	3,000	—	—	—	—	—
			Säger för överståthållarämbetet					98,822	—	50,500	—
			D. Landsstaten.								
	20	1	Landshövdingarna	318,500	—	—	—	—	—	—	—
12	20	2	Tjänstemän och betjänte vid länsstyrelserna	924,900	—	—	—	—	—	—	—
	31	3	Övergångsstat	56,800	—	—	—	—	—	—	—
13	31	4	Sakkunniga till biträde vid utredningar m. m., *förslagsanslag*, högst	24,000	—	—	—	—	—	—	—
14	31	5	Till arvoden åt extra länsnotarier, extra länsbokhållare och övriga extra biträden vid länsstyrelserna m. m., *reservationsanslag*	268,000	—	—	—	—	—	—	—
15	43	6	Fögderiförvaltningarna	1,635,298	—	—	—	—	—	—	—
16	46	7	Tillfällig löneförbättring åt kronofogdar, häradsskrivare och länsmän, *förslagsanslag*	—	—	793,500	—	—	—	—	—
17	48	8	Till avlöning och underhåll av särskild polisstyrka på landet m. m., *förslagsanslag*	—	—	425,000	—	—	—	—	—
18	49	9	Till juridiskt biträde åt de svenska lapparna i Norge m. m.	—	—	26,300	—	—	—	—	—
			Säger för landsstaten					3,227,498	—	1,244,800	—
			E. Väg- och vattenbyggnadsväsendet.								
			Väg- och vattenbyggnadsstaten:								
	54	1 a	*Bestämt anslag*	137,800	—	—	—	—	—	—	—
			Reservationsanslag:								
	54	1 b	Till expenser för allmänna arbeten 45,000: —								
	54	1 c	Till vägundersökningar 45,000: —	90,000	—	—	—	—	—	—	—
			Transport	227,800	—	—	—	3,581,820	—	1,363,085	—

Punkt.	Sid.	Nr.		Ordinarie anslag. Kronor.	ö.	Extra anslag. Kronor.	ö.	Ordinarie anslag. Kronor.	ö.	Extra anslag. Kronor.	ö.
			Transport	227,800	—	—	—	3,581,820	—	1,363,085	—
19	54	2	Till anordnande av inspektion av enskilda järnvägars rullande materiel	—	—	7,400	—	—	—	—	—
	54	3	Vägar och kommunikationer	12,000	—	—	—	—	—	—	—
20	54	4	Till undersökningar av mindre hamnar och farleder m. m.	—	—	10,000	—	—	—	—	—
21	55	5	Till understödjande av brobyggnader och, företrädesvis mindre, hamnbyggnader samt upprensning av åar och farleder	—	—	600,000	—	—	—	—	—
22	55	6	Till skyddsåtgärder för Falkenbergs yttre hamn	—	—	80,000	—	—	—	—	—
23	56	7	Till bidrag för anläggning av nya samt förbättring eller omläggning av backiga eller eljest mindre goda vägar	—	—	2,500,000	—	—	—	—	—
24	57		— — — — — — — — — — — — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—
25	64		— — — — — — — — — — — — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—
26	65	8	Till anläggande av enklare vägar i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län	—	—	500,000	—	—	—	—	—
	69		Jordförluster genom kanal- och väganläggningar, *förslagsanslag:*								
		9 a	Direkt anvisning ..... 2,700: —	—	—	—	—	—	—	—	—
		9 b	Ersättningar ..... 4,567: —	7,267	—	—	—	—	—	—	—
	69	10	Till gäldande av Sveriges bidrag till den ständiga internationella föreningen för frågor rörande vägväsendet, *förslagsanslag*	365	—	—	—	—	—	—	—
			Säger för väg- och vattenbyggnadsväsendet					247,432	—	3,697,400	—
			F. Medicinalstaten samt hälso- och sjukvården.								
			Medicinalstyrelsen med dithörande stater.								
27	69	1	Medicinalstyrelsen	198,700	—	—	—				
28	82		— — — — — — — — — — — — — — — —	—	—	—	—				
29	87	2	Personligt avlöningstillägg till en befattningshavare i medicinalstyrelsen	—	—	1,300	—				
	88	3	Statsmedicinska anstalten	69,150	—	—	—				
30	88	4	Farmaceutiskt laboratorium vid statsmedicinska anstalten	—	—	15,600	—				
	89	5	Förste provinsialläkare och provinsialläkare	865,200	—	—	—				
			Transport	1,133,050	—	16,900	—	3,829,252	—	5,060,485	—

Punkt.	Sid.	Nr.				Ordinarie anslag.		Extra anslag.		Ordinarie anslag.		Extra anslag.	
						Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.
				Transport		1.133.050	—	16.900	—	3,829,252	—	5,060,485	—
31	89	6	Till resestipendier åt förste provinsialläkare m. fl.			—	—	—	—				
	91	7	Till avlöning åt femton civila läkarstipendiater, *reservationsanslag*			22.500	—	—	—				
	91	8	Bidrag till extra provinsialläkares avlönande, *förslagsanslag*			30,000	—	—	—				
32	91	9	Tilläggsarvoden åt extra provinsialläkarna i Malå och Bjurholms distrikt			—	—	1,300	—	1,185.550	—	18,200	—
			Sjukvårdsanstalterna.										
			Sinnessjukvårdsanstalterna:										
33	92	10	Hospitals underhåll, *förslagsanslag*	4,350,000: —	—								
34	94		— — — — — — — — — — — — — — —										
35	98	11	Till resestipendier åt vid rikets hospital och asyler anställda läkare	—	—								
36	98	12	Till uppförande av ett nytt hospital å biskopsbostället Sundby	—	550,000: —								
37	100	13	Om- och tillbyggnad av Lunds hospital och asyl	—	100,000: —								
38	112	14	Inköp av jordområde vid Vadstena hospital och asyl	—	12,430: —								
39	115	15	Anstalter för obildbara sinnesslöa, *förslagsanslag*	225,000: —	—								
	115	16	Anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka, *förslagsanslag*	331,000: —									
	115	17	Epileptikeranstalter, *förslagsanslag*	22,000: —	—	4,928,000	—	662,430	—				
			Övriga sjukvårdsanstalter:										
	116	18	Lasaretts underhåll	15,774: —	—								
			Transport	15,774: —	—	4,928,000	—	662,430	—	5.014,802	—	5,078,685	—

Punkt.	Sid.	Nr.				Ordinarie anslag. Kronor. ö.	Extra anslag. Kronor. ö.	Ordinarie anslag. Kronor. ö.	Extra anslag. Kronor. ö.
			Transport	15,774: —	—	4,928.000 —	662.430 —	5.014,802 —	5.078,
	116	1	Till resestipendier åt ordinarie läkare vid länslasarett m. fl.	—	—				
	116		Till underhåll av Järvsö sjukhus för spetälska	22,000: —	—				
41	116	21	Bidrag till uppförande av ett spetälskesjukhus i Dalarna	—	40,000: —				
42	133	22	Bidrag för uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter	—	400,000: —				
43	136	23	Bidrag för driftkostnaderna vid tuberkulossjukvårdsanstalter, *förslagsanslag*	—	600,000: —				
	1	24	Resebidrag till vissa patienter vid kustsanatorierna, *förslagsanslag*	—	10,000: —				
	1	25	— — — — — —	—	—				
45	1	26	Resestipendier åt läkare för studier i tuberkulosvård..	—	—				
46	1	27	Till de genom medel ur Konung Oscar II:s jubileumsfond inrättade folksanatorierna ..	—	200,000: —				
47	147	28	Statsbidrag till dispensärverksamhet, *förslagsanslag*	—	60,000:				
48	1	29	Till bekostande av behandling enligt den s. k. ljusmetoden av medellösa, med sjukdomen »lupus vulgaris» behäftade personer från landsorten, *förslagsanslag*	—	15,000: —	37,774 —	1,325,		
			Transport			4,965.774 —	1,987,430 —	5,014,802 —	5,078,685 —

Punkt.	Sid.	Nr.		Ordinarie anslag. Kronor.	ö.	Extra anslag. Kronor.	ö.	Ordinarie anslag. Kronor.	ö.	Extra anslag. Kronor.	ö.
			Transport	4,965,774	—	1,987,430	—	5,014,802	—	5,078,685	—
			Vanföreväsendet:								
49	149	30	Till anordnande av kliniker och polikliniker vid vanföreanstalterna i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg ..... 85,650: —								
50	152	31	Till underhåll av skol- och uppfostringshem för vanföra..... 21,600: —								
51	156	32	Bidrag till resor för vanföra jämte vårdare, *förslagsanslag*... 15,000: —								
52	156	33	Till understöd åt de i Göteborg, Hälsingborg och Stockholm av föreningarna för bistånd åt vanföra inrättade undervisningsanstalterna för vanföra m. m., *förslagsanslag*..... 45,000: —	—	—	167,250	—	4,965,774	—	2,154,680	—
			Hälsovård i allmänhet.								
	158	34	Till bestridande av kostnader för allmän hälso- och sjukvård, *förslagsanslag*	225,000	—	—	—				
	158	35	Ortopediska institutet	8,250	—	—	—				
53	159	36	Skyddskoppympningens anordnande, *förslagsanslag*	50,000	—	—	—				
	159	37	Karantänsanstalten på Känsö, *förslagsanslag*, högst	16,600	—	—	—				
54	160	38	Till skötsel av den å karantänsanstalten på Känsö befintliga koloxidapparaten, *förslagsanslag*, högst	—	—	1,000	—				
55	161	39	Personligt lönetillägg åt karantänsläkaren på Känsö G. E. Hjortzberg	—	—	500	—				
	161	40	Svenska läkarsällskapet	3,000	—	—	—				
56	161	41	Resestipendier åt civila läkare	—	—	—	—				
57	162	42	Stipendier för bevistande av medicinska fortsättningskurser	—	—	6,000	—				
	164	43	Till gäldande av Sveriges andel i kostnaderna för den internationella hälsovårdsbyrån i Paris, *förslagsanslag*	7,000	—	—	—	309,850	—	7,500	—
			Säger för medicinalstaten samt hälso- och sjukvården	.....		.....		6,461.174	—	2,180,380	—
			Transport	—	—	—	—	10,290,426	—	7,240,865	—

Punkt.	Sid.	Nr.		Ordinarie anslag. Kronor.	ö.	Extra anslag. Kronor.	ö.	Ordinarie anslag. Kronor.	ö.	Extra anslag. Kronor.	ö.
			Transport	—	—	—	—	10,290,426	—	7,240,865	—
			G. Sociala verk och inrättningar.								
			Riksförsäkringsanstalten:								
58	164	1	Till genomförande av försäkring för olycksfall i arbete m. m.	—	—	700,000	—	—	—	—	—
59	165	2	Till ersättning åt postsparbanken för dess bestyr med uppbörd och utbetalningar för riksförsäkringsanstalten, *förslagsanslag*	—	—	39,000	—	—	—	—	—
	166	3	Till bestridande av statens bidrag till fiskares försäkring, *förslagsanslag*	16,000	—	—	—	16,000	—	739,000	—
			Socialstyrelsen:								
60	167	4	Socialstyrelsen	174,770	—	—	—	—	—	—	—
61	168	5	Till upprätthållande av socialstyrelsens verksamhet	—	—	36,300	—	—	—	—	—
62	168	6	Medling i arbetstvister, *förslagsanslag*	—	—	25,000	—	—	—	—	—
63	169	7	Till den offentliga arbetsförmedlingen i riket, *förslagsanslag*	—	—	70,000	—	—	—	—	—
64	170	8	Till underlättande av medellösa arbetssökandes resor, *förslagsanslag*	—	—	10,000	—	—	—	—	—
65	172	9	Bidrag till det mellanfolkliga arbetsamtet i Basel	—	—	750	—	174,770	—	142,050	—
			Arbetarskydd:								
66	172	10	Yrkesinspektionen	82,680	—	—	—				
67	178	11	Till upprätthållande av yrkesinspektionens verksamhet	—	—	88,300	—				
68	178	12	Bidrag till den i Stockholm anordnade permanenta utställningen av skyddsanordningar mot olycksfall och ohälsa i arbetet	—	—	4,000	—	82,680	—	92,300	—
			Socialförsäkring:								
	181	13	Till sjukkasseväsendets befrämjande, *förslagsanslag*	1,400,000	—	—	—				
69	182	14	Till sjukkassor, som meddela moderskapsunderstöd, *förslagsanslag*	—	—	50,000	—				
			Transport	1,400,000	—	50.000	—	10,563.876	—	8,214,215	—

Punkt.	Sid.	Nr.		Ordinarie anslag. Kronor.	ö.	Extra anslag. Kronor.	ö.	Ordinarie anslag. Kronor.	ö.	Extra anslag. Kronor.	ö.
			Transport	1,400,000	—	50,000	—	10,563,876	—	8,214,215	—
70	183	15	Till tillsyn över understödsföreningarna	—	—	6,000	—				
71	185	16	Bidrag till den internationella föreningen för arbetslöshetens bekämpande	—	—	750	—	1,400,000	—	56,750	—
			Nykterhetsverksamhet:								
72	186	17	Anslag till alkoholistvården:								
			Avlöningar åt tjänstemän vid statens vårdanstalt å Venngarn för alkoholister m. m. 24,500: —								
			Bidrag till driftkostnaderna i övrigt för samma anstalt, *förslagsanslag* 19,500: —								
			Bidrag till erkända och enskilda alkoholistanstalters driftkostnader, *förslagsanslag* 175,000: —								
			Statens kostnader för farliga alkoholister m. m., *förslagsanslag* 17,000: —								
			Bidrag till anordnande av erkända alkoholistanstalter 30,000: —								
			Sakkunnigt biträde hos socialstyrelsen för ärenden rörande alkoholistvården 3,600: —	—	—	269,600	—				
73	207	18	Främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder	—	—	28,750	—	—	—	298,350	—
			Allmänna pensionsförsäkringen:								
	215	19	Pensionsstyrelsen	234,600	—	—	—				
74	215	20	Till upprätthållande av pensionsstyrelsens verksamhet m. m., *förslagsanslag*	—	—	381,000	—				
75	218	21	Till bestridande av den på staten belöpande kostnad för pensionstillägg och understöd jämlikt lagen om allmän pensionsförsäkring, *förslagsanslag*	—	—	5,450,000	—				
75		21	Till statsbidrag till den jämlikt lagen om allmän pensionsförsäkring anordnade, på frivilliga avgifter grundade försäkring, *förslagsanslag*	—	—	25,000	—				
76	221	22	Bidrag till understöd åt de personer, som genom lagen den 8 juni 1915 blivit delaktiga i den allmänna pensionsförsäkringen	—	—	548,000	—				
			Transport	234,600	—	6,404,000	—	11,963,876	—	8,569,315	—

Punkt.	Sid.	Nr.		Ordinarie anslag. Kronor.	ö.	Extra anslag. Kronor.	ö.	Ordinarie anslag. Kronor.	ö.	Extra anslag. Kronor.	ö.
			Transport	234,600	—	6,404,000	—	11,963,876	—	8,569,315	—
77	224	23	— — — — — — — — — — — — — —	—	—	—	—				
78	231	24	Ersättning till postsparbanken för bestyret med pensionsutbetalningar m. m., *förslagsanslag*	—	—	100,000	—				
79	233	25	Ersättning till häradsskrivarna för pensionsförteckningar m. m., *förslagsanslag*	—	—	50,000	—	234,600	—	6,554,000	—
			Diverse sociala ändamål:								
80	235	26	Till nationalföreningens mot emigrationen verksamhet	—	—	10,000	—	—	—	—	—
81	241	27	Understöd åt stiftelsen »Hemmet Fristad»	—	—	10,000	—	—	—	—	—
82	244	28	Understöd åt Drottning Sophias skyddshem	—	—	2,500	—	—	—	—	—
83	250	29	Husmodersskolor m. m.	—	—	50,000	—	—	—	72,500	—
			Säger för sociala verk och inrättningar	—	—	—	—	1,908,050	—	7,954,950	—
			H. Försäkringsinspektionen.								
84	251	1	Till upprätthållande av försäkringsinspektionens verksamhet, *reservationsanslag*, att av bidrag till försäkringsinspektionen direkt utgå	59,300	—	—	—	—	—	—	—
			Säger för försäkringsinspektionen	—	—	—	—	59,300	—	—	—
			I. Diverse.								
85	267	1	Till undersökningar och arbeten för åstadkommande av en skematisk förteckning och beskrivning över Sveriges vattenfall	—	—	41,500	—	—	—	—	—
86	272	2	Till inspektion över elektriska anläggningar för belysning eller arbetsöverföring	—	—	27,800	—	—	—	—	—
87	275	3	Till bestridande av utgifterna för statens biografbyrå, *förslagsanslag*, att utgå i första hand av inflytande avgifter för granskning av biografbilder	—	—	28,000	—	—	—	—	—
88	277	4	Till understöd åt Sveriges riksförbund av frivilliga brandkårer	—	—	2,500	—	—	—	—	—
89	281	5	Utredning angående inre vattenvägar	—	—	50,000	—	—	—	—	—
90	294	6	Till täckande av kostnader för understödjande av arbetslösa	—	—	425,000	—	—	—	—	—
91	296	7	Till täckande av vissa utav statskontoret förskottsvis bestridda utgifter	—	—	394,119	—	—	—	—	—
			Transport	—	—	968,919	—	12,257,776	—	15,195,815	—

Punkt.	Sid.	Nr.		Ordinarie anslag. Kronor.	ö.	Extra anslag. Kronor.	ö.	Ordinarie anslag. Kronor.	ö.	Extra anslag. Kronor.	ö.
			Transport	—	—	968,919	—	12,257,776	—	15,195,815	—
92	303	8	Extra lönetillägg för år 1916, *förslagsanslag*	—	—	20,000	—	—	—	—	—
	304	9	Ålderstillägg, *förslagsanslag*	375,000	—	—	—	—	—	—	—
93	304	10	Rese- och traktamentspenningar, *förslagsanslag*	200,000	—	—	—	—	—	—	—
94	304	11	Postavgifter för tjänstebrev och dylika försändelser, *förslagsanslag*	1,250,000	—	—	—	—	—	—	—
	305	12	Extra utgifter, *reservationsanslag*	12,000	—	—	—	—	—	—	—
	305	13	Skrivmaterialier och expenser, ved m. m., *förslagsanslag*	350,000	—	—	—	—	—	—	—
95	305	14	Tryckningskostnader, *förslagsanslag*	199,490	—	—	—	—	—	—	—
			Säger för diverse	—	—	—	—	2,386,490	—	988,919	—
			Summa					14,644,266	—	16,184,734	—

Summa för huvudtiteln kronor **30,829,000**: —

BIHANG

TILL

RIKSDAGENS PROTOKOLL

VID

LAGTIMA RIKSDAGEN I STOCKHOLM

ÅR 1916.

FÖRSTA SAMLINGEN.

FÖRSTA BANDET. IV.

Bilagor till Kungl. Maj:ts proposition Nr 1 angående statsverkets tillstånd och behov: sjunde och åttonde huvudtitlarna.

Sjunde huvudtiteln.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 januari 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Vennersten redogjorde härefter för de frågor, som tillhörde regleringen av utgifterna under riksstatens sjunde huvudtitel för år 1917.

A. Departementet.

1. Departementschefen, *oförändrat ordinarie anslag* kronor 17,000.

2. Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 58,000.

3. Provisorisk löneregleringför departementet.

[1.] *Provisorisk lönereglering för departementet.* (extra anslag.)

Till provisorisk lönereglering för befattningshavare i finansdepartementet har för ett vart av åren 1911—1916 på extra stat anvisats förslagsanslag, som i riksstaten upptagits för vartdera av åren 1911 och 1912 med 7,820 kronor, för år 1913 med 7,770 kronor, för år 1914 med 7,965 kronor, för år 1915 med 7,865 kronor och för innevarande år med 7,965 kronor, därav högst 175 kronor varit avsedda till höjning av vikariatsersättning under semester. Skillnaden i anslagsbeloppen beror dels därpå, att anslagsbehovet i viss mån är beroende av, i vilken omfattning ålderstillägg å den ordinarie avlöningen utgå, och dels, vad beträffar 1914 års anslag, på 1913 års riksdags beslut i fråga om provisoriska ålderstillägg åt förste vaktmästare och vaktmästare. För år 1917 är ej att motse någon omständighet, som bör medföra ändring i anslagsbeloppet, sådant det bestämts för innevarande år.

Under åberopande av vad chefen för justitiedepartementet till statsrådsprotokollet över justitiedepartementsärenden denna dag anfört i fråga om provisorisk lönereglering för nämnda departement och med tillkännagivande, att, enligt vad jag inhämtat, registratorns i finansdepartementet sportelinkomst under de senaste åren icke överstigit 500 kronor om året, får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till provisorisk lönereglering för befattningshavare i finansdepartementet, i enlighet med de i berörda statsrådsprotokoll angivna grunder och på de i detsamma förordade villkor, på *extra stat* för år 1917 bevilja ett förslagsanslag av ..... kronor 7,965,
därav högst ..... » 175
må användas till höjning av vikariatsersättning under semester.

4. Extra föredragande i finansdepartementet.

[2.] *Extra föredragande i finansdepartementet.* (extra anslag.)

För uppehållande av en del utav den finansdepartementet åliggande föredragningsskyldigheten hos regeringsrätten har riksdagen för åren 1913—1916 anvisat extra anslag, som för innevarande år utgår med 7,000 kronor och användes till arvode åt en extra föredragande. Av beloppet anses 2,500 kronor motsvara tjänstgöringspenningar.

Då behov av extra föredragande för regeringsrättsmål lärer komma att föreligga jämväl nästa år, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för beredande av ersättning åt en extra föredragande i finansdepartementet å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 7,000.

5. Särskild föredragande i finansdepartementet.

[3.] *Särskild föredragande i finansdepartementet.* (extra anslag.)

På framställning av Kungl. Maj:t beviljade 1913 års riksdag till arvode åt en extra kanslisekreterare i finansdepartementet med tjänstgöringsskyldighet enligt grunder, angivna i det 1913 års statsverksproposition åtföljande protokollet över finansärenden för den 14 januari samma år, å extra stat för år 1914 ett belopp av 7,975 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att därav redan under år 1913 disponera 2,725 kronor.

Med detta anslag avsågs att bereda medel för anställande från och med den 1 juli 1913 av bemälde extra tjänsteman med avlöning av 5,050 kronor om året, varjämte till ersättning åt vikarie för honom under semester beräknades 200 kronor för vartdera av åren 1913 och 1914.

I detta ämne erinrades till nyssnämnda statsrådsprotokoll till en början, att genom en den 28 november 1912 utfärdad kungörelse, som trätt i kraft den 1 januari 1913, Kungl. Maj:t förordnat, bland annat, att till finansdepartementet skulle höra ärenden angående kommunernas finanshushållning.

De ärenden, som på grund härav överflyttades till finansdeparte-

[3.] mentet, hade förut till största delen handlagts inom civildepartementet och utgöras huvudsakligen av

dels sådana frågor om upptagande av lån för landskommuner, municipalsamhällen, köpingar, städer och landsting, vilka författningsenligt skola underställas Kungl. Maj:t,

dels underställningsfrågor rörande försäljning, pantförskrivning eller utbyte av någon sådan landskommun, stadskommun eller länskommun tillhörig fastighet, som för något dess gemensamma nytta avseende ändamål genom gåva eller testamente tillfallit kommunen, ävensom överenskommelse, som medför förändring i de rättigheter, kommunen äger till sådan fastighet,

dels ock underställningsärenden rörande beslut av kyrkostämma eller landsting om påläggande av avgifter, vilka erfordra uttaxering för längre tid än fem år.

Jämväl från ecklesiastikdepartementet övertog finansdepartementet en grupp av ärenden, nämligen ansökningar om fastställelse av sådana av kyrkostämma fattade beslut, som skola underställas Kungl. Maj:t. Dessa angå dels försäljning, pantförskrivning eller utbyte av någon sådan kyrkoförsamlingen tillhörig fastighet, som, utan att kunna räknas till kyrkoegendom, för något församlingens gemensamma nytta avseende ändamål genom gåva eller testamente tillfallit densamma, ävensom överenskommelse, vilken medför förändring i de rättigheter, kyrkoförsamlingen äger till sådan fastighet, dels upptagande av lån, dels ock påläggande av avgifter, vilka erfordra uttaxering för längre tid än fem år.

I fråga om syftet med de kommunala finansärendenas överflyttning till finansdepartementet framhölls i ovannämnda statsrådsprotokoll, att uppdelningen av nämnda ärenden på två departement givetvis medfört, att behandlingen av desamma icke alltid kommit att äga rum efter enhetliga grunder, vilket ifråga om ärenden av den betydelse, det här gällde, måste anses utgöra en olägenhet. Genom ifrågavarande ärendens sammanförande till ett departement hade man avsett att undanröja denna olägenhet, och genom deras förläggande till finansdepartementet hade man dessutom trott sig vinna ökad garanti för att dessa frågor städse komme att behandlas under behörig hänsyn till finansläget såväl inom som utom landet ävensom till övriga faktorer av mera allmän ekonomisk natur, som inverkade på den kommunala lånepolitiken.

I sammanhang härmed betonades angelägenheten av att ärendena angående kommunernas finanshushållning redan från början erhölle en

så omsorgsfull och ingående behandling, att det angivna dubbla syftet med deras överflyttning verkligen vunnes, vilket under för handen varande förhållanden icke läte sig lämpligen ordna utan ifrågavarande ärendens överlämnande till en särskilt förordnad föredragande. [3.]

Den särskilda tjänsteman, som skulle föredraga ifrågavarande ärenden, borde, enligt vad departementschefen till protokollet anförde, tilläggas ytterligare tvenne arter av åligganden, däribland föredragning av ännu en särskild ämnesgrupp, som vore stadd i betydande tillväxt inom finansdepartementet.

En mera enhetlig ledning av statens byggnadsverksamhet hade länge framstått såsom ett önskemål. Såväl riksdagens revisorer som riksdagen själv hade givit uttryck häråt, och från Kungl. Maj:ts sida hade igångsatts utredning om vad i förevarande hänseende kunde vara att göra. Att ett sammanförande av byggnadsfrågorna, så långt sig göra läte, till ett departement bleve en av de första åtgärderna för vinnande av angivna syfte syntes vara otvivelaktigt. Ett och annat steg i denna riktning hade också redan tagits, i det att byggnadsfrågor, som dittills tillhört annat departements föredragning, på senaste tiden vid några tillfällen överlämnats till handläggning av finansdepartementet.

I huvudsakligen samma syfte, som man haft med koncentreringen av byggnadsfrågor till finansdepartementet, hade departementschefen redan under år 1912 vidtagit åtgärder för att ärenden rörande förhyrande av lokaler åt ämbetsverk och kommittéer måtte komma att beredas i och föredragas från finansdepartementet. Förut hade dylika frågor handlagts i det departement, under vilket vederbörande ämbetsverk lytt eller från vilket vederbörande kommitté utsetts. Departementschefen förklarade sig övertygad därom, att genom dessa frågors sammanförande under det departement, som har att främst handlägga ärenden angående kronans publika hus, många tillfällen att göra besparingar för statsverket skulle yppa sig, vilka eljest ej bleve beaktade.

Departementschefen förordade nu, att föredragningen även av den ifrågavarande gruppen — byggnads- och hyresärenden — överlämnades åt den särskilda tjänsteman, som visats vara erforderlig för föredragningen av kommunala lånefrågor.

Slutligen borde åt samma person lämpligen anförtros att biträda expeditionschefen med beredningen särskilt av ärenden, avsedda att framläggas för riksdagen.

I fråga om avlöning åt den nya funktionären uttalade departementschefen, att densamma åtminstone tillsvidare icke borde sättas

[3.] högre än avlöning åt kanslisekreterare eller till 5,050 kronor om året. Vid sådant förhållande borde han ock helst betecknas såsom extra kanslisekreterare.

I överensstämmelse med vad departementschefen sålunda uttalat begärde Kungl. Maj:t av 1913 års riksdag erforderligt anslag till arvode åt en extra kanslisekreterare. Detta anslag beviljades, på sätt redan nämnts, av riksdagen, som därvid anförde:

»Då sammanförandet av samtliga ärenden rörande kommunernas finanser till *ett* departement givetvis bereder möjlighet till deras behandling efter mera enhetliga grunder än som hittills under deras uppdelning på två departement kunnat äga rum, synes det riksdagen, att Eders Kungl. Maj:t haft goda skäl för denna åtgärd. Och har riksdagen för sin del icke funnit något att i princip erinra mot dessa ärendens förläggande för närvarande till finansdepartementet och nödiga provisoriska åtgärders vidtagande därstädes för ärendenas omsorgsfulla handläggning. En sådan anordning, som med hänsyn till mängden av föreliggande ärenden av denna art samt det önskvärda i att desamma må erhålla en i möjligaste mån likartad, sakkunnig och skyndsam behandling, synes vara omedelbart påkallad, behöver, enligt riksdagens förmenande, icke innebära något prejudicerande av vare sig detta arbetes framtida organisation eller finansdepartementet såsom slutlig plats för ifrågavarande ärendens framtida behandling. Vid sådant förhållande och då den av Eders Kungl. Maj:t för ändamålet nu begärda förstärkningen i departementets arbetskrafter synes vara erforderlig, har riksdagen ansett sig böra bifalla Eders Kungl. Maj:ts nu förevarande förslag.»

För enahanda ändamål beviljade riksdagen på extra stat för år 1915 ett anslag av 5,250 kronor.

Då i den till 1915 års riksdag avgivna statsverkspropositionen medel begärdes till arvode åt en extra kanslisekreterare för år 1916, meddelade chefen för finansdepartementet, att det visat sig under vissa förhållanden kunna vara önskvärt, att innehavaren av den extra kanslisekreterartjänsten icke utförde just de åligganden, för vilkas förrättande tjänsten tillkommit, utan att dessa åligganden, vilka i regel vore mer krävande än det arbete, som vanligen fordrades av en kanslisekreterare, uppdroges åt någon av departementets ordinarie kanslisekreterare. Det syntes därför departementschefen vara lämpligast, att den extra kanslisekreterarbefattningen, som fortfarande vore mer än väl behövlig till följd av departementets stora arbetsbörda, icke förbundes med någon bestämd tjänstgöringsskyldighet.

Med förklarande att riksdagen icke haft något att erinra mot Kungl. Maj:ts nu omförmälda framställning, beviljade riksdagen för ifrågavarande ändamål på extra stat jämväl för år 1916 ett anslag av 5,250 kronor. [3.

Sedermera har jag den 21 december 1915 förordnat en av departementets ordinarie kanslisekreterare att tillsvidare under år 1916 dels bereda och föredraga ärenden angående kommunernas finanshushållning samt angående statens byggnader ävensom förhyrande av lokaler åt ämbetsverk och kommittéer, dels ock biträda expeditionschefen med beredningen särskilt av ärenden, som äro avsedda att föreläggas riksdagen. Den sålunda särskilt förordnade föredragandens avlöning är den, som tillkommer honom såsom kanslisekreterare.

Den föredragningsskyldighet beträffande kommunala finansärenden, som utgör den väsentligaste delen av ifrågavarande uppdrag, har under den jämförelsevis korta tid, uppdraget varit meddelat, utvecklat sig till ett väsentligt mera krävande arbete än man från början torde haft anledning att räkna med.

Beredningen av kommunernas ansökningar om tillstånd att upptaga lån, vilka ärenden utgöra den vida övervägande delen av de kommunala finansärendena, har nämligen blivit i olika riktningar alltmera ingående.

Jag ber att i detta sammanhang få erinra därom, att frågan om kommunernas skuldsättning varit föremål för särskild utredning inom finansdepartementet. Enligt nådigt bemyndigande den 12 augusti 1912 tillkallade dåvarande chefen för finansdepartementet i oktober månad samma år sakkunniga för verkställande av utredning rörande statens och kommunernas skuldsättning. I avseende å den sistnämnda erhöllo de sakkunniga i uppdrag att undersöka, huruvida en ökad kontroll från statens sida över densamma vore av omständigheterna påkallad. I sitt den 10 september 1914 avgivna betänkande uttalade sig kommitterade för en begränsning av kommunernas skuldsättning och förordade i sådant syfte en något ökad statskontroll, varjämte de angåvo några riktlinjer för anordnande härav. Vad de sakkunniga härom anfört har jag funnit vara värt beaktande. Emellertid tarva de sakkunnigas anvisningar ytterligare utredning för att kunna omsättas i tillämpningen. Sådan utredning är också av mig igångsatt.

Jag har nu ansett, att redan innan densamma hunnit slutföras granskningen av de kommunala låneärendena kan och bör göras mera

[3.] ingående. Härav har föranletts väsentligt ökat arbete för föredraganden, vilket jag skall tillåta mig att något närmare belysa.

Vid meddelande av tillstånd att upptaga lån har Kungl. Maj:t plägat fastställa den tid, inom vilken lånet skall vara återbetalat. Denna tid bestämdes förr med hänsyn till lånesummans storlek. I avseende härå har det synts mig, att amorteringstiderna böra rättas efter varaktigheten av de anstalter, till vilka lånemedlen användas, så att varaktighetstiden betecknar maximum för den tid, som kan tillmätas för återbetalningen. Där genom ett och samma lån medel skola anskaffas för flera ändamål med olika maximiamorteringstider kan lånets amorteringstid lämpligen bestämmas till medeltalet av de olika ändamålens amorteringstider. En nedsättning av amorteringstiden under ett sålunda uppställt maximum torde också kunna vara i vissa fall påkallad. I sådant hänseende vill jag erinra, att omförmälda sakkunniga såsom en uppgift att fullfölja vid utövningen av statens kontroll över den kommunala upplåningen angivit befrämjandet av, att skattemedel komme till användning även för sådana ändamål, för vilka på grund av deras art anlitande av lånemedel icke vore uteslutet. De sakkunniga anvisade flera olika sätt att ernå ett sådant resultat och bland annat hänvisades till möjligheten att göra amorteringstiden i väsentligare mån kortare än som med hänsyn blott och bart till anstaltens varaktighetstid krävdes.

I anslutning till nu angivna synpunkter hava på mitt uppdrag genom samråd med sakkunniga uppgifter samlats rörande de varaktighetstider, som kunna beräknas för de allmännast förekommande låneändamålen, uppgifter som i mån av behov i enskilda fall kompletterats. Därigenom har det varit möjligt att vid låneärendenas prövning se till, att amorteringstiden icke fått överskrida den beräknade varaktighetstiden. Nedsättning av amorteringstiden med hänsyn till önskvärdheten att befordra användningen av skattemedel har givetvis kunnat tillämpas endast med största försiktighet och med behörig hänsyn tagen till vederbörande kommuns ekonomiska bärkraft.

Det har vidare synts mig synnerligen önskvärt, att vid beredning av låneärendena undersökning föranstaltas till utrönande, huruvida de anstalter, som skola bekostas med lånemedel, äro nödvändiga för kommunen. På den vägen har jag slagit in, då jag anmodat vederbörande att verkställa särskild utredning med hänsyn till nu rådande världskris i alla låneärenden, som nu komma under Kungl. Maj:ts prövning. Denna utredning, som åvägabringas genom Kungl. Maj:ts befallningshavandes

försorg, avser att få utrett, huruvida de anstalter, för vilkas förverkligande lånet ifrågasatts, äro så nödvändiga för kommunen eller om deras snara utförande är av andra orsaker så angeläget, att det icke kan anstå med lånets upptagande till dess mer normala förhållanden inträtt. Jag begagnar här tillfället att i förbigående meddela, att en del kommuner funnit sig kunna följa den vädjan, som den sålunda föranstaltade utredningen från min sida innebar, och avstått tills vidare från tanken på upplåning, antingen helt och hållet eller för ett eller annat ändamål. Vid den nu omförmälda särskilda utredningen har fördelen av de kommunala låneärendenas sammanförande till finansdepartementet varit särskilt påtaglig. [3.]

Vidare remitteras ansökningar, som avse upplåning för folk- eller småskolbyggnader, numera till folkskolöverstyrelsen för att få utrönt, huruvida de beslutade byggnaderna äro för vederbörande församling erforderliga. Då särskild anledning föreligger och i den mån tillgängliga resurser det medgiva, kommer även i fråga om upplåning för andra ändamål företagens nödvändighet att prövas.

Beträffande den lånande kommunens ekonomi införskaffas från vederbörande kommunala myndigheter utförliga uppgifter.

Det torde knappast behöva närmare påvisas, att en beredning av kommunernas låneärenden, om vars karaktär jag nu givit några antydningar, ställer betydligt större krav på den, som skall handlägga ärendena än den väsentligen formella tillsyn, som tidigare ägnats desamma. Detta gäller med hänsyn icke blott till själva granskningen av ansökningarna och dem åtföljande handlingar utan även till den skriftväxling med kommunala myndigheter, som erfordras för beredningen. Och då arbetet på att kunna underkasta ärendena en noggrannare prövning alltjämt pågår i finansdepartementet, kommer arbetsbördan inom den närmaste framtiden säkerligen att ytterligare ökas. Redan nu har det visat sig, att beredningen och föredragningen av låneärendena jämte byggnadsärendena taga den särskilde föredragandens tid så starkt i anspråk, att han icke i den utsträckning som meningen varit kunnat skäligen tagas i anspråk för biträde vid beredning av riksdagsärenden.

En i annat syfte uppgjord statistik över de under år 1913 avgjorda mål och ärenden, som handlagts inom finansdepartementet, utvisar, att av chefen för beskattningsbyrån föredragits 485 mål och ärenden
» » » handelsbyrån » 503 » » »
samt av den ifrågavarande särskilde
föredraganden ..... » 309 » » »

I sistnämnda siffra ingå emellertid de till föredragningen numera

[3.] hörande byggnadsärendena endast för senare halvåret med 32 ärenden, varför siffran torde kunna höjas med enahanda belopp till 341.

Summan av dessa mål och ärenden utgör 1,329.

Härav komma sålunda på beskattningsbyrån ..... 36.5 procent
» handelsbyrån ..... 37.8 »
» särskilde föredragandens byrå ... 25.7 »

I den statistik, varur först nämnda siffror äro hämtade, äro ärendena uppdelade i större, ordinära och mindre, betecknade med respektive 1, 2 och 3. Ur denna statistik har jag låtit göra följande sammanställning, som utvisar huru ärenden av olika valör fördela sig på de bägge byråcheferna och den särskilde föredraganden.

Mål och ärenden, föredragna av:	1	2	3	Summa
byråchefen å beskattningsbyrån:				
avgjorda i statsrådet: besvärsmål	—	4	—	4
ärenden	8	258	133	399
» i regeringsrätten	9	66	7	82
Summa	17	328	140	485
byråchefen å handelsbyrån:				
avgjorda i statsrådet: besvärsmål	—	11	—	11
ärenden	7	344	109	460
» » regeringsrätten	7	24	1	32
Summa	14	379	110	503
särskilda föredraganden:				
avgjorda i statsrådet:				
ärenden rörande kommunernas finanshushållning	98	163	16	277
» rörande kronans byggnader m. m.[1])	8	50	6	64
Summa	106	213	22	341

Inom var och en av de tre byråerna hava målen och ärendena sålunda i procent fördelat sig på följande sätt å de olika grupperna:

	1	2	3	Summa
beskattningsbyrån	3.5	67.6	28.9	100
handelsbyrån	2.8	75.3	21.9	100
extra föredragandens byrå	31.0	62.5	6.5	100

[1]) Dessa siffror äro erhållna genom fördubbling av statistikens motsvarande siffror, vilka avse halvt år.

Frånräknar man för en var av byråerna de till grupp 3 hörande mål och ärenden, vilka föranleda endast obetydligt arbete, återstå för [3.]

beskattningsbyrån	345	eller	32.6	%
handelsbyrån	393	»	37.2	%
och extra föredragandens byrå	319	»	30.2	% av dessa
ärendens summa	1.057			

Den fördelning av ärendena i tre grupper efter deras olika valör, som gjorts i nämnda statistik, gör givetvis på intet sätt anspråk på exakthet. En sådan uppskattning, som det här är fråga om, måste alltid bliva mer eller mindre subjektiv. Med tämligen stor säkerhet torde man emellertid kunna ur statistiken utläsa, att den särskilda föredraganden har på sin lott väsentligt flere stora ärenden än någon av byråcheferna. Det vill synas mig, att denna större kvalitativa belastning bör kunna anses uppväga det kvantitativa överskottet på de andra byråerna.

De ordalag, med vilka chefen för finansdepartementet vid föredragningen av 1914 års statsverksproposition yttrade sig om den avlöning, som borde tillkomma den ifrågavarande föredraganden, visa, att man tänkt sig möjligheten av att den föreslagna anordningen icke kunde bliva annat än provisorisk. Genom vad jag ovan anfört tror jag mig hava ådagalagt, att den arbetsbörda, som åligger föredraganden, icke oväsentligt vuxit sedan tjänsten tillkom.

Vid sådant förhållande har jag icke ansett mig kunna längre dröja med att göra framställning, i syfte att åt ifrågavarande föredragande måtte beredas den avlöning, som på grund av tjänstens art bör enligt min mening tillkomma honom.

Denna avlöningsförhöjning torde lämpligen böra ordnas så, att den extra kanslisekreterartjänsten indrages och ersättes med en särskild föredragandetjänst, även den givetvis på extra stat och avlönad med 7,000 kronor för år eller samma belopp, som utgår till vissa andra särskilda föredragande i olika departement. Av beloppet torde 2,500 kronor böra anses motsvara tjänstgöringspenningar. Efter denna beräkning erfordras för vikariatsersättning under semester 312 kronor 50 öre eller i avrundat tal 315 kronor. Den ökning i kostnad, som vid bifall till min förevarande framställning skulle uppstå, belöper sig, då anslaget till den extra kanslisekreterartjänsten, på sätt ovan är nämnt, hittills utgått med, inräknat semesterarvode, 5,250 kronor, till 2,065 kronor. Där ordinarie kanslisekreterare förordnas att uppehålla den nu föreslagna föredragande-

[3.] tjänsten, skall han givetvis avstå alla sina avlöningsförmåner såsom kanslisekreterare åt den förordnade vikarien.

Jag tillåter mig slutligen i anledning av 1913 års riksdags ovan återgivna uttalande anmärka, att ett bifall till mitt förevarande förslag, lika litet som inrättandet på sin tid av den extra kanslisekreterartjänsten, prejudicerar vare sig det framtida organiserandet av det arbete, som åligger föredraganden, eller finansdepartementet såsom slutlig plats för ifrågavarande ärendens handläggning.

Då jag i och för statsverkspropositionen för år 1916 gjorde framställning rörande arvode till en extra kanslisekreterare, begagnade jag tillfället att erinra, att Kungl. Maj:t den 6 november 1914 för tiden till samma års utgång förordnat en särskild tjänsteman att bereda och föredraga en nytillkommen grupp av ärenden, nämligen sådana som rörde utfärdande av utförselförbud, upphävande av dylika förbud och meddelande av dispens från desamma m. m., samt att nämnda förordnande den 31 december 1914 förnyats att gälla tillsvidare intill utgången av mars månad 1915. Jag anförde vidare, att med hänsyn till den tillfälliga karaktären av denna förstärkning av finansdepartementets arbetskrafter och då det vore att hoppas, att den ej skulle behöva bliva alltför långvarig, något särskilt anslag icke syntes böra för ändamålet då begäras av riksdagen, utan borde de förskotterade utgifterna i vanlig ordning för riksdagen anmälas till ersättande.

Sedermera har Kungl. Maj:t genom flere särskilda beslut förlängt berörda förordnande ytterligare intill slutet av år 1915.

Sedan den huvudsakliga delen av de uppgifter, som ålegat omförmälde särskilt förordnade tjänsteman, överflyttats till handelskommissionen och densamma från innevarande års början fått sin kanslipersonal för ändamålet förstärkt, har ett förnyande av förordnandet icke varit erforderligt, varom jag i detta sammanhang ansett mig böra erinra.

På grund av vad jag här ovan förut anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till arvode åt en särskild föredragande i finansdepartementet samt till ersättning åt vikarie för honom under semester på *extra stat* för år 1917 bevilja ett anslag av ..... kronor 7,315.

6. Biträde inom finansdepartementet vid beredning av ärenden rörande bankväsendet m. m., *oförändrat ordinarie förslagsanslag,* högst ..... kronor 4,700.

B. De centrala ämbetsverken.

Kammarkollegium.

1. Kammarkollegium, *oförändrat ordinarie anslag* .. .. kronor 128,000.

2. Anställande av en extra advokatfiskal hos kammarkollegium.

[4.] *Anställande av en extra advokatfiskal hos kammarkollegium.* (extra anslag.)

Frågan om förstärkning av arbetskrafterna å kammarkollegii advokatfiskalskontor väcktes i samband med det aktuellt vordna spörsmålet om tillvaratagandet av kronans tvistiga rätt till vattenfall. I sådant avseende meddelade Kungl. Maj:t under år 1912 särskilda uppdrag för vice häradshövdingen Ernst Hagelin och dåvarande revisionssekreteraren greve H. A. H. Hamilton att utföra rättegångar angående vissa vattenfall och verkställa undersökningar rörande kronans rätt till vatten i övrigt i vissa älvar. Dessa uppdrag avsågo, för Hagelin förhållanden i Dalälven samt för greve Hamilton förhållanden i Indalsälven ävensom i Ume och Lule älvar.

Enligt nådigt brev till kammarkollegium den 1 december samma år meddelade Kungl. Maj:t sedermera beslut av huvudsakligen följande innehåll.

Det skulle åligga kammarkollegium att tillsvidare och intill dess annorlunda kunde varda förordnat i fall, där icke undantag enligt det nådiga beslutet vore särskilt bestämda, låta med biträde av kammaradvokatfiskalskontoret verkställa undersökning rörande den rätt, kronan kunde äga beträffande samtliga vattendrag inom Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, ävensom de delar av Dalälven, som tillhörde Uppsala och Västmanlands län, samt att, i den mån tillgången på arbetskrafter det medgåve, jämväl verkställa undersökning av kronans rätt till strömfall söder om Dalälven, ävensom att, där verkställd undersökning därtill föranledde, låta genom kammaradvokatfiskalsämbetet anhängiggöra och utföra kronans talan i fråga om bättre rätt till vatten och grund jämte utmål.

Greve Hamilton och dåvarande revisionssekreteraren N. Wihlborg förordnades att tillsvidare tjänstgöra såsom extra advokatfiskaler hos kammarkollegium. Därvid skulle till en början greve Hamilton hava att fullfölja de honom av Kungl. Maj:t i förevarande ämne förut med-

[4.] delade uppdrag. Wihlborg åter skulle närmast hava att verkställa undersökning för utrönande, huruvida i fråga om vattenfallen i Dalälven och de norrländska älvarna fara för tjuguårig hävd förelåge. I övrigt skulle fördelningen av arbetet mellan advokatfiskalen och de båda extra advokatfiskalerna bestämmas av kollegium.

De vice häradshövdingen Hagelin i ämnet meddelade uppdrag skulle fortfarande bestå. Dessa uppdrag skulle dock icke anses innebära, att undersökning skulle verkställas av honom för utrönande, huruvida fara för hävd förelåge.

Vice häradshövdingen Hagelin har emellertid under år 1912 på begäran entledigats från sitt ovanberörda uppdrag; och har Kungl. Maj:t i stället förordnat revisionssekreteraren C. G. T. Borell att tillsvidare tjänstgöra såsom advokatfiskal hos kammarkollegium med den tjänstgöringsskyldighet, kollegium bestämde.

Sedermera har Kungl. Maj:t jämväl, på deras därom gjorda ansökningar, entledigat Wihlborg och greve Hamilton från förenämnda dem meddelade förordnanden, Wihlborg med utgången av år 1914 och greve Hamilton med utgången av september månad år 1915, dock med skyldighet för dem att fortfarande såsom extra advokatfiskaler hos kammarkollegium utföra Kungl. Maj:ts och kronans talan i åtskilliga redan anhängiggjorda rättegångar angående bättre rätt till vatten och grund i vissa vattendrag m. m. samt, vad beträffade greve Hamilton, med skyldighet för honom tillika att tillsvidare vid förefallande behov fortfarande deltaga i handläggningen inom kollegium av ärenden rörande kronans rätt till strömfall.

Sedan kammarkollegium i skrivelse den 30 december 1911 framhållit, att kollegii ordinarie advokatfiskal oaktat förutnämnda av Kungl. Maj:t vidtagna åtgärder att uppdraga utförandet av vissa på advokatfiskalskontoret ankommande arbeten åt särskilt förordnade personer vore alltför betungad, och förty hemställt om förstärkning av arbetskrafterna å advokatfiskalskontoret, medgav Kungl. Maj:t genom beslut den 26 januari 1912, att hos kollegium finge tillsvidare intill den 1 juli 1912 anställas en extra advokatfiskal att biträda med de på advokatfiskalsämbetet ankommande åtgärder, med den arbetsfördelning mellan ordinarie och extra advokatfiskalen, som av kollegii chef bestämdes; och förordnades en hos kollegium anställd amanuens att uppehålla nämnda extra advokatfiskalsbefattning, med rätt för honom — vilken skulle hava att åt den, som under tiden uppehölle hans amanuensbefattning, avstå de därmed förenade löneförmåner — att uppbära arvode efter 5,600 kronor

för år räknat, därav 1,800 kronor skulle anses motsvara tjänstgöringspenningar. [4.]

I sammanhang därmed uppdrog Kungl. Maj:t åt löneregleringskommittén att verkställa utredning, huruvida och i vad mån ett mera varaktigt behov av förstärkning av arbetskrafterna å kammarkollegii advokatfiskalskontor förelåge, samt avgiva det utlåtande, vartill utredningen kunde föranleda.

I avgivet utlåtande förklarade sig löneregleringskommittén hava kommit till den uppfattning, att en varaktigare förstärkning av arbetskrafterna å kammarkollegii advokatfiskalskontor vore av behovet påkallad. Kommittén tillstyrkte alltså, att, i anslutning till den av Kungl. Maj:t för tillfället träffade anordning, en extra advokatfiskal hos kammarkollegium fortfarande för tiden från och med den 1 juli 1912 och tillsvidare, så länge behov därav förefunnes, måtte hos kollegium anställas.

Med anledning av vad sålunda förekommit föreslog Kungl. Maj:t riksdagen i en den 29 mars 1912 avlåten proposition att för anställande hos kammarkollegium av en extra advokatfiskal på extra stat för år 1913 bevilja ett anslag av 9,200 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1912 av anslaget disponera 3,200 kronor.

I skrivelse den 30 maj 1912 angående regleringen av utgifterna under riksstatens sjunde huvudtitel anförde riksdagen, att den i ärendet förebragta utredningen syntes riksdagen hava till fullo ådagalagt, att de advokatfiskalsämbetet åliggande viktiga och invecklade ärenden, även med de särskilda åtgärder, som redan vidtagits för behandling av frågor angående tillvaratagandet av kronans rätt till vattenfall, krävde en förstärkning av ämbetets arbetskrafter. Särskilt torde en dylik förstärkning bliva nödvändig för ett rätt bedrivande av undersökningarna rörande kronans bättre rätt till fast egendom. Det syntes nämligen av vikt, att dessa undersökningar, oaktat den skyndsamhet, med vilken de måste utföras, dock bleve så omsorgsfullt och noggrant utförda, att talan om återvinnande av sådan egendom icke bleve i något fall anställd utan verkliga skäl och sakliga grunder. Vid sådant förhållande ansåge riksdagen sig böra bifalla Kungl. Maj:ts förslag i denna del så mycket mer, som riksdagen i övrigt icke funnit något att erinra däremot.

För anställande hos kammarkollegium av en extra advokatfiskal anvisade riksdagen alltså på extra stat för år 1913 ett anslag av 9,200 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1912 av anslaget disponera 3,200 kronor.

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar har riksdagen sedermera för ifrågavarande ändamål å extra stat för vart

[4.] och ett av åren 1914, 1915 och 1916 beviljat ett anslag av 6,000 kronor.

Den extra advokatfiskalen uppbär arvode efter 5,600 kronor, för år räknat, därav 1,800 kronor skola anses motsvara tjänstgöringspenningar. Återstoden av det utav riksdagen för varje år för ändamålet anvisade beloppet, 400 kronor, är avsedd till vikariatsersättningar under semester. För den extra advokatfiskalen gälla i tillämpliga delar de jämlikt kungörelsen den 26 maj 1909 stadgade villkor och bestämmelser för åtnjutande av de från och med den 1 juni 1909 fastställda nya avlöningsförmånerna för kammarkollegium.

Kammarkollegium.

I skrivelse den 30 september 1915 har nu kammarkollegium gjort framställning om anslag jämväl för år 1917 till förstärkning av arbetskrafterna å kollegii advokatfiskalskontor, därvid kollegium åberopat ett skrivelsen bifogat, den 14 berörda september avgivet tjänstememorial, vari kollegii advokatfiskalsämbete anfört, bland annat, följande:

»Sammanlagda antalet till advokatfiskalsämbetet inkomna mål och ärenden har under vart och ett av åren 1912—1914 utgjort 492, 828 och 1,023. Under år 1915 hava intill denna dag inkommit 816 mål och ärenden; motsvarande antal under år 1914 utgjorde 734. Antalet från ämbetet utgående expeditioner och skrivelser utgjorde under år 1912 1,247 och under år 1914 1,262. Under år 1915 hava intill denna dag härifrån expedierats 925 skrivelser; motsvarande antal under samma tid 1914 utgjorde 749. I nu angivna siffror äro icke inräknade de mål och ärenden, som fallit under den särskilt anordnade vattenavdelningens handläggning.

Arbetet å advokatfiskalskontoret synes alltså fortfarande påkalla en advokatfiskal vid sidan av den ordinarie, och lär, då antalet mål och ärenden, som tillhöra advokatfiskalsämbetets handläggning alltjämt ökas, detta behov kunna anses av stadigvarande beskaffenhet. Vid sådant förhållande och under erinran, att med utgången av år 1916 i det närmaste fem år komma att hava förflutit, sedan ifrågavarande advokatfiskal först anställdes, samt att således fråga synes kunna uppstå om lämpligheten av denne tjänstemans uppförande å ordinarie stat från och med år 1917, får advokatfiskalsämbetet härigenom vördsamt hemställa, att kungl. kollegium ville hos Kungl. Maj:t göra framställning om fortsatt anställande hos kollegium av en andra advokatfiskal.»

Åberopande de av advokatfiskalsämbetet anförda skäl, har kammarkollegium — jämte förklarande, att kollegium för det närvarande icke funne skäl påkalla ifrågavarande befattningshavares uppförande å ordinarie stat — hemställt, det Kungl. Maj:t måtte hos riksdagen göra framställning, att för fortsatt anställande hos kollegium av en extra advokatfiskal på extra stat för år 1917 måtte beviljas ett anslag av 6,000 kronor.

Departementschefen.

Vid tillstyrkande av den nådiga propositionen i förevarande ämne till 1912 års riksdag yttrade dåvarande chefen för finansdepartementet,

att av vad i ärendet förekommit syntes framgå, att ett mera varaktigt behov av förstärkning av arbetskrafterna å kammarkollegii advokatfiskalskontor förefunnes. Då de omständigheter, som lågo till grund för denna uppfattning, fortfarande förefinnas, vill jag tillstyrka kammarkollegii nu gjorda framställning i berörda syfte. Vid bifall härtill skulle sålunda för en extra advokatfiskal hos kollegium för år 1917 utgå ett arvode med 5,600 kronor, varav 1,800 kronor skulle anses motsvara tjänstgöringspenningar; och bör därjämte ett belopp av 400 kronor beräknas för de med den extra advokatfiskalens rätt till semester förenade kostnader för vikarie. [4.]

I likhet med vad nu är medgivet, torde den extra advokatfiskalen jämväl böra tillerkännas rätt till aktoratsarvode.

De jämlikt kungörelsen den 26 maj 1909 gällande villkor och bestämmelser för åtnjutande av de från och med den 1 juni 1909 fastställda nya avlöningsförmånerna för kammarkollegium lära såsom hittills i tillämpliga delar böra gälla även den extra advokatfiskalen.

Jag anser mig böra i detta sammanhang uttryckligen framhålla, att behov av den extra advokatfiskalen föreligger alldeles oberoende av frågan om fullföljande av kronans vattenfallsprocesser.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för anställande hos kammarkollegium av en extra advokatfiskal på *extra stat* för år 1917 bevilja ett anslag av ..... kronor 6,000.

3. Ordnande av vissa kammarkollegii andra arkivkontor tillhörande handlingar.

Med anledning av en av kammarkollegium i skrivelse den 1 december 1911 gjord framställning om beredande av medel till ersättning åt ett tillfälligt biträde å kollegii dåvarande aktuariekontor, numera dess andra arkivkontor, för ordnande av vissa äldre handlingar, föreslog Kungl. Maj:t i en den 29 mars 1912 avlåten proposition riksdagen, bland annat, att på extra stat för år 1913 för berörda ändamål anvisa ett belopp av 1,500 kronor. [5.] *Ordnande av vissa kammarkollegii andra arkivkontor tillhörande handlingar.* (extra anslag.)

Beträffande den utredning, som i detta hänseende förebragtes, och vad av dåvarande chefen för finansdepartementet i ärendet yttrades, anhåller jag att få hänvisa till det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet över finansärenden berörda den 29 mars.

[5.] I skrivelse den 30 maj 1912 angående regleringen av utgifterna under riksstatens sjunde huvudtitel anförde riksdagen, att det syntes riksdagen för bringande av ordning och reda i ifrågavarande handlingar nödvändigt att, på sätt Kungl. Maj:t föreslagit, därför anställa särskild person, då det med hänsyn till det omfattande arbete, som synbarligen vore därmed förbundet, icke kunde förväntas, att detsamma skulle kunna medhinnas av ämbetsverkets ordinarie personal utan åsidosättande av övriga göromål. I fråga om den ersättning, som ansetts böra utgå till en dylik person, hade riksdagen intet att erinra; och anvisade riksdagen alltså på extra stat för år 1913 för ordnande av vissa till kammarkollegii auktariekontor hörande handlingar ett belopp av 1,500 kronor.

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar, har riksdagen sedermera för vart och ett av åren 1914, 1915 och 1916 anvisat enahanda belopp för omförmälda ändamål; och har, vad beträffar det för sistnämnda år anvisade anslaget, kammarkollegium genom Kungl. Maj:ts beslut den 18 juni 1915 anbefallts att vidtaga nödiga åtgärder för anslagets användning för avsett ändamål, varjämte statskontoret erhållit befallning att till kammarkollegium på rekvisition i mån av behov utanordna anslagsbeloppet.

Beträffande den tid, ifrågavarande arbete i sin helhet komme att kräva, anförde kollegium i den ämbetsverkets skrivelse, som låg till grund för framställningen i ämnet till 1915 års riksdag, att samma tid finge beräknas till åtminstone sex år.

Utförandet av arbetet har av kollegium anförtrotts åt filosofie licentiaten Wilh. Westling, vilken, med en daglig arbetstid å tjänsterummet av fem timmar, därför åtnjuter ett arvode av 125 kronor för månad.

I skrivelse den 30 september 1915 har nu kammarkollegium gjort framställning om anvisande av ett anslag av 1,500 kronor för ändamålet i fråga jämväl för år 1917.

Tillika har kollegium hemställt om bemyndigande att bevilja den person, åt vilken uppdraget att utföra arbetet komme att lämnas, kostnadsfri semester under högst tre veckor.

Kammarkollegii berörda framställning får jag tillstyrka.

Rörande den ifrågasatta semestern vill jag erinra, att genom medgivande av sådan rätt statsverket icke åsamkas någon särskild kostnad, enär någon vikarie under semestertiden icke lämpligen lärer kunna förordnas.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för ordnande av vissa till kammarkollegii andra arkivkontor hörande handlingar på *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av..... kronor 1,500. [5.]

4. Ytterligare förstärkning av arbetskrafterna hos kammarkollegium.

[6.] *Ytterligare förstärkning av arbetskrafterna hos kammarkollegium.* (extra anslag.)

Efter av Kungl. Maj:t därom gjord framställning, beviljade nästlidet års riksdag för anställande hos kammarkollegium under tiden från och med den 1 juli 1915 till utgången av år 1916 av en adjungerad ledamot, en extra arkivarie och en extra notarie m. m. på extra stat under sjunde huvudtiteln för år 1916 ett anslag av 19,225 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1915 av anslaget disponera 6,700 kronor.

I skrivelse den 30 september 1915 har nu kammarkollegium hemställt om förstärkning av ämbetsverkets arbetskrafter, bland annat *dels* under år 1916 ytterligare med två adjungerade ledamöter, tre extra notarier och tre extra skrivbiträden, därav ett biträde hos kollegii advokatfiskalsämbete, *dels och* under år 1917 med tre adjungerade ledamöter, en extra arkivarie, fyra extra notarier och tre extra skrivbiträden.

Genom nådigt brev den 31 december 1915 har Kungl. Maj:t meddelat erforderliga föreskrifter angående förstärkning av kollegii arbetskrafter för tiden från 1916 års början till utgången av därpåföljande juni månad, och har Kungl. Maj:t samtidigt uppdragit åt löneregleringskommittén att avgiva utlåtande över kollegii framställning, i vad densamma gäller tiden efter utgången av juni månad 1916.

Sedermera har kammarkollegium i skrivelse den 22 december 1915 gjort framställning om ytterligare förstärkning under tiden 1 juli 1916—31 december 1917 av arbetskrafterna å ämbetsverkets advokatfiskalskontor, vilken skrivelse överlämnats till löneregleringskommittén för att tagas i övervägande vid avgivande av kommitténs utlåtande angående kollegii förstberörda framställning.

Löneregleringskommitténs utlåtande i ämnet har ännu icke inkommit men är att förvänta inom den närmaste tiden. Under sådana förhållanden är jag icke beredd att nu inför Kungl. Maj:t framlägga förslag i detta ämne.

De av kammarkollegium ifrågasatta åtgärderna äro emellertid av sådan beskaffenhet, att, därest utredningen giver vid handen, att desamma böra genomföras, anslag av riksdagen erfordras. Kostnaderna för ändamålet, i vad de belöpa på tiden från och med den 1 juli 1916,

[6.] hava av kollegium beräknats i dess förra skrivelse till 60,100 kronor, därav 14,225 kronor för år 1916, och i kollegii senare skrivelse till ytterligare 9,400 kronor eller sålunda sammanlagt till 69,500 kronor.

På grund av vad jag sålunda anfört, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på den proposition om anvisande av medel för ändamålet, som kan bliva förelagd riksdagen, för ytterligare förstärkning av kammarkollegii arbetskrafter bland de *extra anslagen* under sjunde huvudtiteln för år 1917 beräkna ett belopp av ..... kronor 69,500.

Statskontoret.

Statskontoret.

Vid anmälan av de till sjunde huvudtiteln hörande ärendena i nästlidet års statsverksproposition uttalade jag, att det varit min förhoppning, att den viktiga frågan om inrättandet av ett riksrevisionsverk skulle kunna föreläggas 1915 års riksdag, men att vid frågans behandling inom finansdepartementet visat sig angeläget att i vissa avseenden ytterligare utreda densamma. Sedermera hade jag tillfälle meddela, att den i ärendet erforderliga utredningen icke hann slutföras under nämnda års riksdag.

Under ärendets fortsatta behandling inom finansdepartementet har det befunnits vara förenat med betydande svårighet icke minst på grund av de skiftande uppslag för frågans lösning, som framkommit under den föregående utredningen, att utarbeta ett slutligt förslag i ämnet. Särskilt har en omständighet, som synes hittills icke hava vunnit tillbörligt beaktande, allt mera framträtt såsom betydelsefull.

Revisionskommitterade hava under utredning frågan om ordnande av de specialrevisioner, som för närvarande finnas inrättade inom de affärsdrivande verken och vissa andra administrativa ämbetsverk. Utlåtande lärer komma att inom kort från dem föreligga beträffande statens järnvägar, varefter kommitterade hava för avsikt att verkställa utredning beträffande vattenfallsverken. Vidare kommer nu marinförvaltningens revision att, på grund av särskilt nådigt uppdrag, inom den närmaste tiden bliva föremål för undersökningar av de sakkunniga, vilka inom sjöförsvarsdepartementet tillkallats för att verkställa utredning och framlägga förslag beträffande förenkling av marinens redo-

visningsväsen. Förslag om ordnande av domänstyrelsens revision äro ock att vänta från de kommitterade, vilka den 7 november 1913 fingo i uppdrag att verkställa utredning och avgiva förslag beträffande skogsbokföringens ordnande och därmed sammanhängande frågor.

Det synes mig nu kunna med fog ifrågasättas, om icke frågan om specialrevisionernas anordnande i förhållande till det centrala revisionsverket bör klarläggas, innan frågan om organiserandet av ett riksrevisionsverk upptages till slutligt avgörande. Före ett dylikt avgörande eller åtminstone i samband därmed torde ock böra lösas den på dagordningen stående frågan beträffande omläggning av den administrativa processen i anmärkningsmål.

Med hänsyn till nu angivna omständigheter har jag kommit till den uppfattningen, att frågan om inrättandet av ett riksrevisionsverk ej befinner sig i det läge, att den bör föreläggas den nu börjande riksdagen.

Under sådana förhållanden och då ej heller i övrigt anledning förekommit att företaga ändring i det ordinarie anslaget till statskontoret, torde detsamma böra oförändrat här upptagas sålunda:

5. Statskontoret, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 169,000.

6. Förstärkning av arbetskrafterna å statskontorets riksbokslutsbyrå.

[7.] *Förstärkning av arbetskrafterna å statskontorets riksbokslutsbyrå.* (extra anslag.)

För anställande av en extra revisor å statskontorets riksbokslutsbyrå har riksdagen på extra stat anvisat medel för åren 1914—1916, för sistnämnda år till belopp av 3,100 kronor.

I skrivelse den 25 september 1915 har nu statskontoret gjort framställning om beredande av medel för anställande under år 1917 å ämbetsverkets riksbokslutsbyrå av en extra förste revisor, i stället för den hittillsvarande extra revisorn, samt ett särskilt biträde. Kostnaderna härför har statskontoret beräknat till 7,000 kronor.

Tillika har statskontoret — under erinran att statskontoret i skrivelse den 14 januari 1915 angående av riksdagens revisorer framställda anmärkningar beträffande tiden för utgivande av den s. k. statsliggaren ställt i utsikt åtgärder i syfte att möjliggöra statsliggarens utgivande inom den av revisorerna angivna tid, början av mars månad, men tillika antytt, att dessa åtgärder möjligen komme att nödvändiggöra någon förstärkning av riksbokslutsbyråns arbetskrafter — hemställt, att för de nio sista månaderna av år 1916 måtte anställas en extra förste revisor

[7.] och ett extra biträde å riksbokslutsbyrån i stället för den extra revisor, för vilken anslag anvisats å riksstaten för innevarande år ävensom att härför måtte få dels disponeras sistnämnda anslag, dels ock därutöver beredas medel till belopp av 2,975 kronor.

Kungl. Maj:t har anbefallt löneregleringskommittén att avgiva utlåtande med anledning av statskontorets berörda framställning. Så snart dylikt utlåtande inkommit, torde jag få ånyo anmäla ärendet.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på den proposition om anvisande av medel för ändamålet, som kan bliva förelagd riksdagen, till förstärkning av arbetskrafterna å statskontorets riksbokslutsbyrå bland de *extra anslagen* under sjunde huvudtiteln för år 1917 beräkna ett belopp av ..... kronor 9,975.

Mynt- och justeringsverket.

I skrivelse den 15 september 1915 har mynt- och justeringsverket föreslagit vissa regleringar av de i staten för ämbetsverket upptagna avlöningarna ävensom en förstärkning av verkets arbetskrafter.

Genom beslut den 16 oktober 1915 har Kungl. Maj:t anbefallt löneregleringskommittén att avgiva utlåtande över mynt- och justeringsverkets ifrågavarande framställning.

Vidare har mynt- och justeringsverket med skrivelse den 30 september 1915 inkommit med förslag till utgiftsstat för verket, vilket förslag överlämnats till löneregleringskommittén för att vara tillgängligt vid avgivandet av det från kommittén infordrade utlåtandet.

Då det med hänsyn till det myckna arbete, som åvilar löneregleringskommittén, icke torde med någon säkerhet kunna påräknas, att kommittén hinner inkomma med sitt yttrande i sådan tid, att proposition i frågan kan avlåtas till instundande riksdag, har jag icke nu att föreslå någon ändring i anslaget till mynt- och justeringsverket.

Här upptages sålunda följande oförändrade anslag:

7. Bestridande av de med mynt- och justeringsverkets drift förenade kostnader, *oförändrat ordinarie reservationsanslag*, att utgå direkt av inkomst av myntning och justering ..... kronor 915,000.

Kommerskollegium.

8. Kommerskollegium, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 144,165.

9. Provisorisk löneregleringför befattningshavare i kommerskollegium.

[8.] *Provisorisk löneregleringför kommerskollegium.* (extra anslag.)

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har riksdagen till provisorisk löneregleringför kommerskollegium, i enlighet med angivna grunder och på vissa villkor, såsom förslagsanslag på extra stat för år 1916 anvisat ett belopp av 12,345 kronor, av vilket högst 375 kronor avsetts till höjning av vikariatsersättning under semester.

Nämnda grunder och villkor återfinnas i kungörelse i ämnet den 18 juni 1915.

I skrivelse den 4 december 1915 har nu kommerskollegium gjort framställning om provisoriskt lönetillägg åt befattningshavare i ämbetsverket jämväl för år 1917.

Den provisoriska löneregleringen för kommerskollegium har tillkommit i avbidan å den definitiva reglering av löneförhållandena i ämbetsverket, som väntas komma till stånd i samband med förändrad organisation av detsamma. Dylik reglering och omorganisation har redan genomförts för kollegii avdelning för näringsstatistik, att gälla från och med år 1913, och befattningshavare å nämnda avdelning komma till följd därav icke längre i åtnjutande av provisoriska lönetillägg.

Frågan om omorganisation av kommerskollegium i övrigt och därmed sammanhängande reglering av löneförhållandena inom ämbetsverket återstår emellertid ännu oavgjord. Denna fråga har varit föremål för utredning av en för ändamålet tillsatt kommitté, och den åvägabragta utredningen föreligger i ett under år 1913 avgivet betänkande, varöver kommerskollegii utlåtande infordrats. Enligt vad meddelats mig, finnes ifrågavarande ärende sedan mer än ett år tillbaka inom kollegium i färdigberett skick. Det har emellertid ansetts lämpligast, att med avlämnande av det infordrade utlåtandet skulle anstå tills ärendet i och för framställning till riksdagen bleve föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

Med hänsyn till nödvändigheten att under nuvarande förhållanden i möjligaste mån undvika utgiftsökningar anser jag mig icke kunna tillstyrka, att frågan om omorganisation av kommerskollegium förelägges innevarande års riksdag. Jag kan dock ej underlåta att framhålla

[8.] angelägenheten av att denna organisationsfråga, som utan tvivel äger en stor betydelse för vårt lands näringsliv och dess utveckling, icke undanskjutes längre än som är alldeles oundgängligt. De nya slag av uppgifter, som under senare tider i alltjämt ökad omfattning tillagts kommerskollegium, liksom den ökning av kollegii verksamhet över huvud taget, som ständigt pågår, kräva utan tvivel redan nu en på samma gång fastare och mera tidsenlig organisation. Därjämte synes påtagligt, att detta ämbetsverk måste erhålla en bättre och rikligare utrustning i fråga om personal och organisation för att möta de högst maktpåliggande krav, som måste antagas komma att efter det pågående världskrigets slut ställas på ett ämbetsverk med kommerskollegii uppgifter.

Då sålunda definitiv lönereglering för kommerskollegium icke nu ifrågasättes, torde anslag för provisorisk lönereglering åt de befattningshavare i kommerskollegium, som icke redan kommit i åtnjutande av definitiv lönereglering, böra äskas jämväl för år 1917.

De för beredande av de provisoriska avlöningstilläggen nödiga beloppen framgå av följande beräkning:

På ordinarie stat uppförda befattningshavare	Nuvarande begynnelseavlöning			Provisoriskt avlöningstillägg (oreducerat)				Till provisoriskt åldersstillägg beräknat belopp	Pensionsavgift motsvarande belopp			Till höjning av vikariatsersättning under semester avsett belopp	
	Lön	Tjänstgöringspenningar	Summa	Lön	Tjänstgöringspenningar	Ortstillägg	Summa		Beräknat efter pensionslagen		Avrundat		
1 generaldirektör och chef ..	6,200	2,800	9,000	800	200	1,000	2,000	—	360	—	400	25	—
1 kommerseråd och byråchef	4,400	2,000	6,400	600	500	600	1,700	—	313	60	350	62	50
1 » »	4,400	2,000	6,400	600	500	600	1,700	—	313	60	350	62	50
1 » »	4,400	2,000	6,400	600	500	600	1,700	—	280	—	300	62	50
1 sekreterare	3,000	1,500	4,500	600	300	400	1,300	—	211	60	250	37	50
1 »	3,000	1,500	4,500	600	300	400	1,300	—	188	60	200	37	50
1 »	3,000	1,500	4,500	600	300	400	1,300	—	165	60	200	37	50
1 registrator och arkivarie ...	1,800	1,200	3,000	400	300	300	1,000	—	99	90	100	25	—
1 kassör och sjöpassnotarie ..	1,800	1,200	3,000	400	300	300	1,000	—	81	40	100	25	—
1 förste vaktmästare.....	800	300	1,100	100	150	150	400	100	30	—	30	—	—
1 vaktmästare	500	300	800	200	50	150	400	—	24	—	25	—	—
1 »	500	300	800	200	50	150	400	—	24	—	25	—	—
Summa	—	—	—	—	—	—	14,200	100	—	—	2,330	375	—

De provisoriska avlöningsbeloppen skulle alltså, inberäknat det provisoriska ålderstillägget åt en vaktmästare, uppgå till 14,300 kronor. Efter avdrag av pensionsavgifter motsvarande belopp men med tillägg av det belopp, som avsetts till höjning av vikariatsersättning under semester, skulle återstoden eller 12,345 kronor sålunda utgöra det belopp, vartill anslaget för ändamålet torde böra bestämmas. [8.]

De för åtnjutande av de provisoriska lönetilläggen för år 1916 fastställda villkor och bestämmelser böra givetvis bliva gällande jämväl ifråga om den provisoriska löneregleringen för kommerskollegium för år 1917, som må komma till stånd.

På grund av vad jag anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till provisorisk löneregelering för befattningshavare i kommerskollegium, i enlighet med av mig tillstyrkta grunder och på av mig förordade villkor, på *extra stat* för år 1917 bevilja ett förslagsanslag av ..... kronor 12,345
därav högst ..... » 375
må användas till höjning av vikariatsersättning under semester.

10. Förstärkning av arbetskrafterna å kommerskollegii industribyrå.

[9.] *Förstärkning av arbetskrafterna å kommerskollegii industribyrå.* (extra anslag.)

Genom den år 1891 genomförda omorganisationen av kommerskollegium blev kollegii administrativa verksamhetsområde uppdelat å tre byråer, varav en för handläggning av ärenden angående bergshanteringen och andra industriella näringar. Enligt den samma år fastställda stat för kollegium erhöll denna byrå, liksom envar av de båda andra, en ordinarie personal, bestående av ett kommerseråd såsom byråchef och en sekreterare. Därjämte hava städse å byrån tjänstgjort extra ordinarie tjänstemän till växlande antal.

Emellertid visade sig arbetskrafterna på industribyrån med tiden otillräckliga, och en tillfällig förstärkning av desamma måste tid efter annan åvägabringas.

När vikten och omfattningen av göromålen på byrån medfört behov av ökad arbetskraft, har det närmast varit biträde med ärendenas föredragning, som erfordrats. Givet är nämligen, att huvudparten av byråns arbetsbörda faller på byråchefen, vilken måste handlägga samtliga ärenden, antingen dessa äro av natur att kunna avgöras av honom ensam

[9.] eller av honom skola för avgörande föredragas i kollegii plenum eller inför generaldirektören. År 1906 såg sig också kollegium med hänsyn till antalet och beskaffenheten av de till byråns handläggning hörande ärenden nödsakat hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes dels förordna en av kollegii sekreterare att under en tid av högst fyra månader under samma år såsom adjungerad ledamot biträda kollegium med föredragning och handläggning i övrigt av de till byrån hörande ärenden, som av kollegium till honom för ändamålet överlämnades, dels ock bemyndiga kollegium att förordna lämplig person att under samma tid såsom sekreterare biträda den adjungerade ledamoten. Denna hemställan bifölls av Kungl. Maj:t och erforderliga medel för ändamålet anvisades.

Efter därom av kollegium för varje år gjord framställning, medgav Kungl. Maj:t sedermera förstärkning av arbetskrafterna å byrån på samma sätt för år 1907 under tre månader samt för vart och ett av åren 1908, 1909 och 1910 under fyra månader. Genom beslut den 30 december 1910 förordnade slutligen Kungl. Maj:t om samma åtgärders vidtagande även för år 1911 under högst sex månader.

Med förmälan att dessa åtgärder icke längre kunde fylla byråns behov av arbetskrafter, hemställde kollegium år 1911 om andra anordningar till förstärkning av arbetskrafterna å byrån och förordade i sådant hänseende, att för tiden från och med den 1 april 1912 till och med den 31 december 1913 en extra byråchef och en sekreterare åt denne ställdes till kollegii förfogande. Till avlöning åt dessa föreslog kollegium ett belopp av 7,800 kronor åt den extra byråchefen, för år räknat, och ett belopp av 3,000 kronor årligen åt sekreteraren, varjämte kollegium hemställde om ett särskilt anslag till vikariatsersättning under den extra byråchefens semester.

Detta förslag lades till grund för en Kungl. Maj:ts framställning till 1912 års riksdag, dock att tidpunkten, från vilken det erforderliga anslaget begärdes, därvid sattes till den 1 juli samma år. Kungl. Maj:t föreslog alltså riksdagen att å extra stat för år 1913 till förstärkning av arbetskrafterna å kommerskollegii industribyrå anvisa ett belopp av 16,513 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att därav för år 1912 disponera 5,400 kronor.

I skrivelse den 30 maj 1912 angående regleringen av utgifterna under riksstatens sjunde huvudtitel förmälde riksdagen beträffande förevarande anslagsfråga, att behovet av en extra föredragande å kommerskollegii industribyrå under de år, som återstode till dess det pågående utredningsarbetet angående kollegii ombildning kunde leda till genomförandet av en definitiv omreglering av ämbetsverket, syntes vara till

fullo ådagalagt. Då emellertid med hänsyn till det åsyftade utredningsarbetet de åtgärder, som nu kunde komma i fråga för beredande av ökade arbetskrafter åt byrån, måste bliva av temporär varaktighet och helt provisoriska, syntes det riksdagen icke vara lämpligt att tillgodose byråns förenämnda behov av en extra föredragande genom en så fast anordning som uppförandet av en extra byråchef. I överensstämmelse med de grunder, efter vilka ersättning utgått till den av kollegii sekreterare, som haft tillfälliga förordnanden som adjungerad ledamot å industribyrån, satte riksdagen avlöningen till 7,250 kronor, därav 2,250 kronor borde anses såsom tjänstgöringspenningar. Emot Kungl. Maj:ts förslag till ersättning åt en extra sekreterare hade riksdagen icke något att erinra. [9.]

För ifrågavarande ändamål anvisade riksdagen förty ett belopp av 15,657 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att därav för år 1912 disponera 5,125 kronor.

I den del av anslaget, som var avsett för år 1913, eller 10,532 kronor, hade till vikariatsersättning under den extra föredragandens semester beräknats ett till 282 kronor avrundat belopp.

Sedermera har riksdagen för vart och ett av åren 1914—1916 för ifrågavarande ändamål anvisat 10,532 kronor.

Beträffande det av riksdagen senast anvisade anslagets användning har Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 8 oktober 1915 *dels* förordnat, att å kollegii industribyrå skulle under år 1916 anställas en extra föredragande, vilken enligt den närmare arbetsfördelning, kollegium ägde föreskriva, skulle biträda kollegium med handläggning av industribyrån tillhörande ärenden ävensom fullgöra åligganden, som i övrigt ankomme på ordinarie byråchef, *dels* bestämt, att av den för den extra föredraganden anvisade avlöningen 5,000 kronor skulle betraktas såsom lön och 2,250 kronor såsom tjänstgöringspenningar, *dels ock* bemyndigat kollegium att för år 1916 förordna lämplig person att såsom sekreterare biträda den extra föredraganden mot åtnjutande av ett arvode av 3,000 kronor, därav 1,800 kronor skulle utgå såsom lön och 1,200 kronor såsom tjänstgöringspenningar. I sammanhang därmed har Kungl. Maj:t föreskrivit, att de jämlikt kungörelserna den 5 juni 1891 och den 18 juni 1915 för åtnjutande av de kollegii ordinarie personal tillkommande löneförmåner gällande villkor och bestämmelser skulle för den extra föredraganden i tillämpliga delar lända till efterrättelse, ävensom bemyndigat kollegium att meddela de närmare föreskrifter beträffande den biträdande sekreterarens åligganden, som kunde finnas erforderliga.

I skrivelse den 4 december 1915 har nu kommerskollegium gjort

[9.] framställning om beredande av anslag för ifrågavarande ändamål för år 1917 till samma belopp som för innevarande år.

Departementschefen.

Att de extra arbetskrafter, som genom riksdagens beslut åren 1912—1915 tillförts kommerskollegii industribyrå, äro behövliga jämväl under år 1917 torde vara otvivelaktigt, vadan hos riksdagen torde böra äskas nödigt anslag att användas i enlighet med hittills tillämpade grunder och villkor. Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att å *extra stat* för år 1917 till förstärkning av arbetskrafterna å kommerskollegii industribyrå, i huvudsaklig överensstämmelse med av mig angivna grunder och på de av mig förordade villkor, anvisa ett belopp av ..... kronor 10,532.

11. Teknisk konsulent å kommerskollegii industribyrå.

[10.] *Teknisk konsulent å kommerskollegii industribyrå (extra anslag).*

I den till 1913 års riksdag avlåtna statsverkspropositionen förslog Kungl. Maj:t riksdagen att å extra stat för år 1914 till avlönande av en teknisk konsulent å kommerskollegii industribyrå, i huvudsaklig överensstämmelse med de av chefen för finansdepartementet vid ärendets föredragning inför Kungl. Maj:t den 14 januari 1913 angivna grunder och på de av honom därvid förordade villkor, anvisa ett belopp av 5,825 kronor. Av detta belopp beräknades 5,600 kronor till avlöning åt nämnda tjänsteman och 225 kronor till ersättning åt vikarie för honom under semester.

Sedan riksdagen i skrivelse den 30 maj 1913 angående regleringen av utgifterna under riksstatens sjunde huvudtitel anmält, att Kungl. Maj:ts berörda framställning vunnit riksdagens bifall, har Kungl. Maj:t den 14 november 1913 — jämte förklarande, att den tekniska konsulenten skulle tillsättas av Kungl. Maj:t medelst förordnande tills vidare efter förslag av kommerskollegium — låtit utfärda instruktion för den tekniska konsulenten, att träda i kraft med ingången av år 1914.

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar, har riksdagen för samma ändamål på extra stat för vartdera av åren 1915 och 1916 anvisat enahanda belopp.

I skrivelse den 4 december 1915 har nu kommerskollegium gjort framställning om anvisande av medel jämväl för år 1917 till avlönande av en teknisk konsulent å kollegii industribyrå.

Då anslag för ifrågavarande ändamål torde böra utgå även för år 1917 med samma belopp och under samma villkor som för innevarande år, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen [10.]

att å *extra stat* för år 1917 till avlönande av en teknisk konsulent å kommerskollegii industribyrå anvisa ett belopp av ..... kronor 5,825.

12. Handläggning hos kommerskollegium av ärenden rörande svenska fartygs registrering m. m.

Till bestridande av kostnaderna för handläggning hos kommerskollegium av ärenden rörande svenska fartygs registrering anvisade riksdagen för vart och ett av åren 1905—1908 å extra stat 7,500 kronor. [11.] *Handläggning hos kommerskollegium av ärenden rörande svenska fartygs registrering m. m.* (extra anslag.)

I sammanhang med att kostnaderna för utgivande av »Sveriges skeppslista» anvisades att utgå ur nämnda anslag, höjde riksdagen anslaget för år 1909 till 11,100 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att därav redan år 1908 disponera ett belopp av 1,400 kronor, vadan följaktligen på år 1909 beräknades ett belopp av 9,700 kronor.

Jämväl för år 1910 anslog riksdagen för samma ändamål 9,700 kronor.

För vart och ett av åren 1911—1914 beviljades anslaget att utgå med 10,850 kronor, vilken ökning föranleddes av den provisoriska löneregleringen för befattningshavare inom kommerskollegium.

Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, anvisade riksdagen för år 1915 för ifrågavarande ändamål ett anslag av 10,050 kronor. Sänkningen av anslaget föranleddes därav, att den till 800 kronor beräknade kostnaden för tryckning av »Sveriges skeppslista» icke inbegreps i anslagsbeloppet. På därom av kommerskollegium gjord framställning, föreskrev Kungl. Maj:t sedermera genom nådigt brev den 9 oktober 1914, att berörda kostnad från och med år 1915 skulle bestridas från det under riksstatens sjunde huvudtitel uppförda förslagsanslaget till bestridande av tryckningskostnader.

Jämväl för år 1916 har riksdagen på Kungl. Maj:ts framställning för ifrågavarande ändamål beviljat 10,050 kronor.

Beträffande användningen av det för innevarande år avsedda anslaget för kommerskollegii fartygsregistreringsavdelning har, på förslag av kommerskollegium, Kungl. Maj:t enligt nådigt brev den 8 oktober 1915 — jämte det kollegium erhållit bemyndigande att åt någon av kollegii sekreterare eller de hos kollegium anställda extra ordinarie

[11.] tjänstemän, vilka kollegium ägde förordna till vikarie för kommerseråd, uppdraga att såsom adjungerad ledamot tills vidare under innevarande år handlägga ärenden angående svenska fartygs registrering och vad därmed stode i samband, och i sammanhang därmed meddelats föreskrifter angående den adjungerade ledamotens åligganden — förordnat, dels att bemälde adjungerade ledamot skulle äga uppbära ett arvode för år räknat av 5,600 kronor, därav 3,800 kronor skulle anses såsom lön och 1,800 kronor såsom tjänstgöringspenningar, men att, därest den adjungerade ledamoten åtnjöte två ålderstillägg, arvodet skulle för år utgå med 5,550 kronor, därav 3,750 kronor skulle anses såsom lön, och dels att de jämlikt kungörelserna den 5 juni 1891 och den 18 juni 1915 för åtnjutande av de kollegii ordinarie personal tillkommande löneförmåner gällande villkor och bestämmelser skulle för den adjungerade ledamoten i tillämpliga delar lända till efterrättelse. Vidare har Kungl. Maj:t anbefallt statskontoret att av förenämnda anslag, 10,050 kronor, i mån av rekvisition, till kommerskollegium utbetala såväl berörda till arvode åt den adjungerade ledamoten avsedda belopp, högst 5,600 kronor, som ock till vikariatsersättning åt den, som under den adjungerade ledamotens semester uppehölle hans befattning, 225 kronor samt till gottgörande av erforderligt biträde åt den adjungerade ledamoten 4,225 kronor eller tillhopa högst 10,050 kronor.

I skrivelse den 4 december 1914 har kommerskollegium gjort framställning om anvisande av enahanda belopp, 10,050 kronor, för ifrågavarande ändamål för år 1917.

Då nämnda belopp torde böra för ändamålet anvisas även för år 1917, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till bestridande av kostnader för handläggning hos kommerskollegium av ärenden rörande svenska fartygs registrering m. m. på *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av ..... kronor 10,050.

13. Förhandskontroll å fartygs sjövärdighet.

[12.] *Förhandskontroll å fartygs sjövärdighet.* (extra anslag.)

I en den 29 maj 1914 till riksdagen avlåten proposition föreslog Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden samma dag, riksdagen att för anordnande av utvidgad statskontroll å fartygs sjövärdighet m. m. i huvudsaklig överensstämmelse med de av chefen för finansdepartementet i nämnda proto-

koll angivna grunder å extra stat under sjunde huvudtiteln för år 1915 bevilja ett anslag å 171,400 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att därav redan under år 1914 förskottsvis av tillgängliga medel anvisa 3,275 kronor, samt att besluta, att från och med år 1915 det i riksstaten under sjunde huvudtiteln upptagna ordinarie anslaget å 11,500 kronor till befrämjande i allmänhet av handel och sjöfart skulle ur riksstaten utgå. [12.]

Ifrågavarande statskontroll skulle enligt nyssnämnda grunder vara dels preventiv och dels repressiv.

Organen för den preventiva statskontrollen skulle utgöras av dels en central tillsynsmyndighet, dels ock lokala tillsynsmyndigheter under den centrala myndighetens ledning.

Den centrala tillsynsmyndigheten skulle bliva kommerskollegium, vars byrå för ärenden angående utrikes handeln och sjöfarten (utrikesbyrån) skulle förstärkas med en särskild avdelning för berörda ändamål. I spetsen för avdelningen skulle ställas en chef, överinspektören. Denne skulle visserligen närmast sortera under chefen för kommerskollegii utrikesbyrå, men i övrigt vara beklädd med den vidsträckta beslutanderätt, som ärendenas ofta brådskande beskaffenhet krävde. Övriga föreslagna tjänstemän voro en sekreterare, en förste byråinspektör och en byråinspektör. Denna organisation skulle dock vara provisorisk i avbidan på genomförandet av kommerskollegii omorganisation.

Den lokala inspektionen skulle anförtros åt ett antal lokala fartygsinspektörer. På grund av göromålens beskaffenhet föreslog Kungl. Maj:t anställande av dels sex förste inspektörer med ingenjörsutbildning, dels ock sexton andre inspektörer, placerade å förslagsvis angivna orter, av vilka inspektörer tre skulle hava ingenjörsutbildning. Fartygsinspektörerna med ingenjörsutbildning skulle förnämligast verkställa sjövärdighets- och passagerarfartygsbesiktningar, övriga fartygsinspektörer, vartill skulle utses personer med praktisk erfarenhet inom det nautiska och fartygsmaskinella området, skulle företrädesvis hava till åliggande att dels biträda förste inspektörerna var med sin speciella kompetens vid de av dem utförda förrättningarna, dels ock på egen hand, men under de förres förmanskap verkställa fortlöpande inspektion i synnerhet å fartygens underhåll, utrustning och lastning samt rörande de sociala förhållandena ombord. Vidare skulle, särskilt i fråga om arbetsinrättningar för lastning och lossning ombord å fartyg, anordnas ett visst samarbete mellan fartygsinspektionens och yrkesinspektionens myndigheter, därvid för undvikande av dubbelinspektion i nyssnämnda avseende borde tillses, i vad mån fartygsinspektörerna

[12.] kunde förordnas att utöva jämväl yrkesinspektionens tillsynsverksamhet. Tillsyn å bemanningen skulle åligga, förutom fartygsinspektörerna, jämväl ombudsmännen vid sjömanshusen. De sistnämnda skulle sålunda inom av sjölag och utfärdade författningar angivna gränser särskilt vid mönstringsförrättningarna utöva sin kontrollerande verksamhet rörande besättningens tillräcklighet och kvalifikationer.

Organen för den repressiva kontrollens utövande skulle utgöras av dels såsom hittills kommerskollegii sjötekniska biträde, dels ock en inom kollegium nyanställd sjöåklagare.

Beträffande grunderna i övrigt för den nya organisationen ber jag att få hänvisa till den utredning, som finnes intagen i det vid förutnämnda proposition fogade utdraget av protokollet över finansärenden.

De särskilda belopp, som skulle ingå i det av Kungl. Maj:t hos riksdagen äskade anslaget, fördelade sig på följande sätt:

Arvode till 1 överinspektör och chef för fartygsinspektionsavdelningen	kronor	7,500: —
» » 1 sekreterare å	»	5,600: —
» » 1 förste byråinspektör å	»	5,600: —
» » 1 byråinspektör å	»	3,900: —
Arvoden » 2 amanuenser å	»	3,300: —
Arvode » 1 kvinnligt biträde å	»	1,550: —
» » 1 » » å	»	1,150: —
Vikariatsersättningar och extra biträden, allt för fartygsinspektionsavdelningen (1,100+1,000+200)	»	2,300: —
Ersättning för arbetshjälp åt kommerskollegii sjötekniska biträde	»	1,500: —
Arvode till särskild sjöåklagare hos kommerskollegium	»	3,000: —
Arvoden till 6 förste fartygsinspektörer à 5,950 kr.	»	35,700: —
» » 16 andre » à 3,000 kr.	»	48,000: —
Ortstillägg till i Stockholm stationerade fartygsinspektörer	»	1,300: —
Rese- och traktamentsersättning till fartygsinspektörerna	»	29,800: —
Ersättning för skrivmaterialier, lokalhyra och andra kontorskostnader åt fartygsinspektörerna, kostnaderna för överdragskostymer inberäknade (6,300+6,600)	»	12,900: —
Transport	kronor	163,100: –

	Transport	kronor	163,100: — [12.]
Ersättning till vikarier för fartygsinspektörerna	»		3,000: —
Sakkunniga biträden vid förrättningar inom Sverige	»		2,000: —
		kronor	168,100: —
varjämte beräknades arvode för tiden 1 oktober—31 december 1914 åt fartygsinspektionsavdelningens chef och sekreterare	»		3,275: —
	Summa	kronor	171,375: —
eller i mera avrundat tal	»		171,400: —

I skrivelse den 4 september 1914 anmälde riksdagen, att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition beslutat, dels att i huvudsaklig överensstämmelse med de av Kungl. Maj:t angivna grunder å extra stat under sjunde huvudtiteln för år 1915 bevilja ett anslag å 171,400 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att därav redan under år 1914 förskottsvis av tillgängliga medel anvisa 3,275 kronor, dels ock att från och med år 1915 det i riksstaten under sjunde huvudtiteln upptagna ordinarie anslaget å 11,500 kronor till befrämjande av handel och sjöfart skulle ur riksstaten utgå.

Genom nådigt brev den 25 september 1914 förordnade Kungl. Maj:t, att i kommerskollegium skulle tillsvidare från och med år 1915 vara inrättad en fartygsinspektionsavdelning, och att å denna avdelning skulle — förutom andra befattningshavare, om vilka Kungl. Maj:t ämnade framdeles förordna — finnas en överinspektör och chef för avdelningen, en sekreterare, en förste byråinspektör och en byråinspektör, var och en med det arvode, som i förenämnda proposition beräknats, samt att de jämlikt kungörelserna den 5 juni 1891 och den 2 april 1914 i fråga om åtnjutande av de kollegii personal tillkommande löneförmåner gällande villkor och bestämmelser skulle för omförmälda fyra befattningshavare å fartygsinspektionsavdelningen i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

Överinspektörs- och sekreterarbefattningarna blevo av Kungl. Maj:t besatta redan från och med den 1 oktober 1914.

Enligt nådigt brev den 6 november 1914 förordnade Kungl. Maj:t därefter, att inom vart och ett av de sex distrikt, vari riket för utövande av den lokala statskontrollen å fartyg skulle vara indelat, skulle anställas, förutom förste fartygsinspektörer till förut nämnt antal och med förut angivna arvoden, sexton andre fartygsinspektörer. Härjämte lämnade Kungl. Maj:t, som förklarade sig framdeles vilja besluta rörande tillsättande av sjöåklagare, ytterligare föreskrifter angående användningen

[12.] av de utav riksdagen anvisade medlen i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts i förutnämnda proposition angivna och av riksdagen i dessa delar godkända plan samt förordnade, i enlighet med vad i samma proposition förutsatts, att, i den mån besparing vunnes å den lokala tillsynen avseende utgiftspost, med andra dylika poster åsyftade utgifter finge efter kommerskollegii närmare bestämmande till totalsumman ökas.

Genom nådigt brev den 11 december 1914 förordnade vidare Kungl. Maj:t, att en var andre fartygsinspektör skulle åtnjuta årsarvode med 3,000 kronor.

I detta sammanhang vill jag erinra, att Kungl. Maj:t den 31 därpåföljande december utfärdade kungörelse angående resekostnads- och traktamentsersättning åt vissa befattningshavare inom fartygsinspektionen m. fl.

I den till nästlidet års riksdag avlåtna statsverkspropositionen föreslog Kungl. Maj:t, att under nu förevarande anslag skulle inbegripas allenast de utgifter, som direkt hänförde sig till den preventiva fartygskontrollen, vadan från detsamma borde avföras de poster å respektive 1,500 kronor och 3,000 kronor, vilka avsåge ersättning för arbetshjälp åt kommerskollegii sjötekniska biträde samt arvode till särskild sjöåklagare hos kollegium, samt att anslagets titel på grund därav skulle förändras till »Förhandskontroll å fartygs sjövärdighet». Vidare föreslogs att sänka posten till »vikariatsersättningar och extra biträden, allt för fartygsinspektionsavdelningen» med ett belopp av 200 kronor, som varit avsett till biträde för uppläggande av ett kortregister över svenska fartyg, men som ansågs icke vara behövligt för år 1916. Kungl. Maj:t, som under särskilda punkter gjorde framställningar om anslag till arbetshjälp åt det sjötekniska biträdet och till sjöåklagaren, föreslog i enlighet härmed, att anslaget till förhandskontrollen å fartygs sjövärdighet skulle för år 1916 utgå med 163,400 kronor.

Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, anvisade riksdagen sistnämnda belopp.

Genom nådigt brev den 16 oktober 1915 meddelade Kungl. Maj:t därefter bestämmelser angående användande av 1916 års anslag till anordnande av förhandskontroll å fartygs sjövärdighet, vilka överensstämde med dem, som varit gällande beträffande anslaget för år 1915.

I nämnda nådiga brev föreskrives, bland annat, att envar fartygsinspektör äger uppbära ersättning med 300 kronor för skrivmaterialier och övriga kostnader, med undantag av lokalhyra men inbegripet kostnader för anskaffning och renhållning av överdragskostymer. Då

emellertid tillika stadgas, att, i den mån besparing vinnes å den lokala tillsynen avseende anslag, med andra dylika poster åsyftade utgifter må efter kommerskollegii närmare bestämmande ökas, kunna på grund härav ytterligare medel till ersättning åt fartygsinspektör för skrivmaterialier och övriga kostnader varda i mån av behov anvisade. Enär föreskrift om kontroll rörande användningen av de belopp, som för nu avsedda ändamål kunna ifrågakomma, hittills saknats, har Kungl. Maj:t, på kommerskollegii framställning, genom beslut den 31 december 1915 förordnat, att de medel för år 1916, vilka avse ersättning åt fartygsinspektör för skrivmaterialier och övriga kostnader, skola mot redovisning för ändamålet användas. [12.]

Kommerskollegium.

I skrivelse den 14 december 1915 har kommerskollegium gjort framställning om beredande av anslag för år 1917 för ifrågavarande ändamål.

Kollegium har därvid anfört följande:

»Då fullt tillräcklig erfarenhet angående det hittills tillämpade kontrollsystemets verkningar ej ännu torde kunna anses vunnen, saknar kommerskollegium, beträffande de flesta i anslaget för år 1916 ingående posterna, anledning att föreslå någon ändring i fråga om de belopp, som för år 1917 böra beräknas.

Det under »vikariatsersättningar och extra biträden, allt för fartygsinspektionsavdelningen» för år 1916 beräknade belopp, 2,100 kronor, bör enligt kollegii mening ökas med 800 kronor, därav 400 kronor till beredande av förut icke beräknad ersättning åt vikarier för överinspektören och för andra tjänstemän å fartygsinspektionsavdelningen under desses resor i tjänsten samt 400 kronor till ersättning för vaktmästarehjälp åt fartygsinspektionsavdelningen.

Genom nådiga kungörelsen angående resekostnads- och traktamentsersättning åt vissa befattningshavare inom fartygsinspektionen m. fl. av den 31 december 1914 har Kungl. Maj:t förordnat, att för extra förrättning i statens ärenden sådan ersättning skall, där ej annorlunda blivit stadgat, tillkomma förste fartygsinspektör enligt tredje samt andre fartygsinspektör enligt femte klassen i resereglementet av den 13 december 1907. Uti en till kollegium inkommen, till Eders Kungl. Maj:t ställd skrift hava samtliga andre fartygsinspektörer i riket på anförda skäl hemställt, att för extra tjänsteförrättning resekostnads- och traktamentsersättning måtte till dem utgå enligt fjärde klassen i gällande resereglemente. Vad sökandena i nämnda skrift anfört till stöd för sin framställning synes kollegium i det väsentliga förtjäna beaktande. Kollegium anser ock, att en så betydande åtskillnad mellan förste och andre fartygsinspektör, som i avseende å resekostnads- och traktamentsersättningen kommit till uttryck, icke med fördel kan upprätthållas. Genom nämnda föreskrift i nådiga kungörelsen av den 31 december 1914 är andre fartygsinspektör i förevarande avseende för närvarande likställd med underofficer, något som skulle kunna verka missvisande beträffande sådan inspektörs verkliga uppgift och ställning. Kollegium, som förut icke haft anledning göra något eget uttalande i förevarande avseende, finner sig alltså böra tillstyrka bifall till andre fartygsinspektörernas fram-

[12.] ställning. Den ökning av det för 'rese- och traktamentsersättning till fartygsinspektörerna' beräknade belopp, som nu ifrågasatta förändring i avseende å klass skulle medföra, lärer kunna, åtminstone till en början, begränsas till 3,000 kronor.

Genom nådiga brevet av den 16 oktober 1915 angående användning av 1916 års anslag till anordnande av förhandskontroll å fartygs sjövärdighet har Eders Kungl. Maj:t förordnat, bland annat, att envar fartygsinspektör skall äga uppbära ersättning med 300 kronor för skrivmaterialier och övriga kostnader, med undantag av lokalhyra men inbegripet kostnader för anskaffning och renhållning av överdragskostymer. Då emellertid ifrågavarande ersättningsbelopp, 300 kronor, visat sig för ändamålet otillräckligt, bland annat på gruud därav att biträde till renskrivning behövt anlitas i större utsträckning än ursprungligen antagits, samt telefon måste i vidsträckt omfattning begagnas för meddelanden m. m. i tjänsten, borde en ökning med 100 kronor för envar fartygsinspektör, således med tillhopa 2,200 kronor, vara erforderlig. I anslutning till vad kollegium i särskild underdånig skrivelse av innevarande dag hemställer i enahanda ämne för år 1916 har kollegium utgått från, att de för fartygsinspektörernas skrivmaterialier och övriga kostnader avsedda medel skola jämväl efter år 1916 av dem uppbäras mot redovisningsskyldighet.

Under förutsättning, såvitt angår de för centralmyndigheten avsedda poster, att omorganisation av kollegium icke kommer till stånd från och med år 1917, får alltså kollegium hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder för beredande av anslag för år 1917 till anordnande av förhandskontroll å fartygs sjövärdighet, att utgå med ett belopp av etthundrasextioniotusenfyrahundra kronor.

I anslutning till vad Eders Kungl. Maj:ts beslut av den 6 november 1914 och den 16 oktober 1915 på denna punkt innehålla, får kollegium tillika framhålla såsom fortfarande önskvärt, att, i den mån besparing finnes å den lokala tillsynen avseende utgiftspost, med andra dylika poster åsyftade utgifter må kunna till totalsumman ökas.»

Kollegium har därjämte överlämnat den av andre fartygsinspektörerna till kollegium ingivna skriften.

Departementschefen.

Då, såsom jag redan förut framhållit, frågan angående omorganisation av kommerskollegium icke kan föreläggas innevarande års riksdag, torde särskilt anslag för ifrågavarande ändamål böra utgå för år 1917 såväl för den centrala tillsynsmyndigheten som för de lokala myndigheterna.

Kommerskollegium har i sin skrivelse föreslagit, att vissa poster i anslaget skulle höjas med sammanlagt 6,000 kronor, nämligen dels posten för vikariatsersättning m. m. inom fartygsinspektionen med 800 kronor för att möjliggöra viss förut icke beräknad dylik ersättning ävensom gottgörelse för vaktmästarbiträde, dels posten för rese- och traktamentsersättning till fartygsinspektörerna med 3,000 kronor för att andre fartygsinspektörerna skola kunna få ersättning av sistnämnda slag enligt fjärde i stället för femte klassen i gällande resereglemente, dels ock slutligen posten för ersättning för skrivmaterialier m. m. med

2,200 kronor för beredande av 100 kronors ökad dylik gottgörelse åt en var fartygsinspektör. [12.]

Beträffande höjningen av posterna för vikariatsersättning och skrivmaterialier har jag icke funnit anledning till erinran. Däremot har jag icke blivit övertygad om lämpligheten att redan nu, så kort tid efter den lokala fartygsinspektionens inrättande, vidtaga någon förändring av bestämmelserna för rese- och traktamentsersättning åt andre fartygsinspektörerna. Då jag sålunda icke anser mig kunna förorda den ifrågasatta höjningen av anslagsposten för sistberörda ändamål, skulle alltså enligt min mening anslaget till förhandskontroll å fartygs sjövärdighet, nu 163,400 kronor, böra för år 1917 höjas med allenast 3,000 kronor.

De villkor och bestämmelser i övrigt, som äro gällande för användningen av anslaget för innevarande år, torde böra äga giltighet jämväl för användningen av dylikt anslag för år 1917.

På grund härav får jag sålunda hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till anordnande av förhandskontroll å fartygs sjövärdighet, i huvudsaklig överensstämmelse med av mig angivna grunder, å *extra stat* för år 1917 bevilja ett anslag å ..... kronor 166,400.

14. Sjötekniskt biträde hos kommerskollegium m. m.

Till arvode åt ett sjötekniskt biträde hos kommerskollegium har riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts framställningar i ämnet, på extra stat anvisat för vartdera av åren 1906 och 1907 ett belopp av 2,000 kronor och för vart och ett av åren 1908—1916 ett belopp av 3,000 kronor. [13.] *Sjötekniskt biträde hos kommerskollegium m. m.* (extra anslag.)

Med anledning av de delvis förändrade arbetsuppgifter, som efter den nya sjösäkerhetslagstiftningens tillämpning skulle åligga det sjötekniska biträdet, har Kungl. Maj:t den 31 december 1914 för denne befattningshavare utfärdat ny instruktion.

Vad angår det för nämnda ändamål för innevarande år beviljade anslaget, har, i likhet med vad för de tio nästföregående åren ägt rum, Kungl. Maj:t, efter av kommerskollegium avgivet förslag, meddelat förordnande tills vidare för år 1916 för ett sjötekniskt biträde hos kollegium.

Såsom jag vid anmälan av frågan om anslag för förhandskontrollen å fartygs sjövärdighet m. m. redan haft tillfälle att beröra, föreslog

[13.] Kungl. Maj:t i propositionen den 29 maj 1914 riksdagen att i samband med anslag för fartygskontrollen anvisa medel till ersättning för arbetshjälp åt kommerskollegii sjötekniska biträde. Enligt planen för ifrågavarande kontrollverksamhet skulle nämligen de åligganden, som skulle komma att påvila det sjötekniska biträdet, utgöra ett så stort arbetstillskott, att för deras fullgörande syntes böra till biträdets förfogande ställas viss underordnad personal. Särskilt skulle detta gälla arbetet med sammanförande av de statistiska uppgifterna rörande sjöolyckorna ävensom införing i liggare och andra mindre kvalificerade uppgifter.

I enlighet med Kungl. Maj:ts berörda framställning beräknade riksdagen även under det å riksstatens sjunde huvudtitel för år 1915 å extra stat uppförda anslaget till anordnandet av utvidgad statskontroll å fartygs sjövärdighet m. m. ett belopp av 1,500 kronor såsom ersättning för arbetshjälp åt kommerskollegii sjötekniska biträde.

Enligt vad jag redan i sammanhang med frågan om anslag till förhandskontrollen å fartygs sjövärdighet m. m. erinrat, innebar Kungl. Maj:ts förslag i nästlidet års statsverksproposition angående dylikt anslag för år 1916, att under anslaget skulle upptagas allenast sådana utgifter, som direkt hänförde sig till den preventiva fartygskontrollen, och att i enlighet härmed bland annat ersättningen för arbetshjälp åt det sjötekniska biträdet skulle från samma anslag avföras.

Kungl. Maj:t föreslog också under särskild punkt i nämnda proposition riksdagen att till ersättning för arbetshjälp åt det sjötekniska biträdet på extra stat för år 1916 anvisa ett belopp av 1,500 kronor.

Denna framställning blev av riksdagen bifallen.

Kommerskollegium har nu i skrivelse den 15 december 1915 gjort framställning om beredande av medel för ifrågavarande ändamål för år 1917.

Det sjötekniska biträdet.

Kollegium har därvid överlämnat en av det sjötekniska biträdet, sjökaptenen Ernst P:son Perno, till kollegium ingiven skrift, däri denne anhållit, att kollegium måtte i vad på kollegium ankomme, vidtaga åtgärder för att det sjötekniska biträdet måtte beredas avlöningsförmåner motsvarande sådana för en tjänsteman i andra lönegraden.

Perno har därvid bland annat omförmält, att befattningen ifråga numera, oaktat den arbetshjälp, som beviljats det sjötekniska biträdet, fordrade lika mycken tid av sin innehavare som en ordinarie tjänst inom kollegium, samt vidare framhållit, att inom socialstyrelsen inrättats en byråassistentbefattning i andra lönegraden för sjöfartsärenden, vilken

befattnings vikt, nytta eller arbetsbörda icke kunde anses vara det sjö- [13.]
tekniska biträdets överlägsna.

Beträffande ökningen av det sjötekniska biträdets arbetsbörda har Perno anfört följande:

»Belysande den ökning i arbetet, varpå ovan hänsyftats, ber jag få anföra, att enligt liggaren antalet *ärenden,* som under år 1915 intill den 1 december av sjötekniska biträdet behandlats, är 648 emot 298 under samma tid år 1914 samt 320 år 1913. De i kommerskollegium under särskilda nummer diarieförda *handlingar*, som rörande ovannämnda ärenden inkommit till behandling hos sjötekniska biträdet, äro till antalet för samma tider respektive 1,032, 372 och 419. (Dock är siffran 1,032 något för låg, emedan ännu icke alla handlingar för november inkommit.) De ärenden, som fordrat särskilt yttrande av sjötekniska biträdet äro till antalet respektive 401, 216 och 229. Då emellertid de av pågående krig förorsakade sjöolyckorna i denna framställning måste lämnas utan avseende, torde siffrorna ställa sig ungefär sålunda: 350, 200 och 229. Dessa senare siffror äro naturligtvis endast approximativa, dels emedan det i vissa fall är omtvistligt, huruvida sjöolyckan skall hänföras till de av kriget förorsakade eller ej, dels emedan de vanliga sjöolyckorna med all säkerhet varit talrikare, om normala förhållanden varit rådande. De nu genom kriget förlorade fartygen, de efter krigsutbrottet till utlandet försålda fartygen samt de fartyg, som på grund av kriget icke varit i verksamhet, hade nämligen under vanliga förhållanden naturligtvis ökat antalet sjöolyckor för 1914 och 1915. Vid denna statistik bör avseende fästas vid att december månad är en bland de rikaste på sjöolyckor. En jämförelse mellan hela åren 1915, 1914 och 1913 skulle sålunda utan tvivel än kraftigare framhålla den stora skillnaden mellan 1915 och de föregående åren.

På grund av fartygsbefälhavarnes från och med år 1915 till alla sjöolyckor utsträckta rapportskyldighet enligt den nya 40 § sjölagen tillkommer emellertid den största ökningen i arbetet. Varje rapport måste genomgås, ofta med tillhjälp av sjökort, nautiska tabeller, tidvattenstabeller, seglingsbeskrivningar etc. Efter rapporten skall, såvida sjöförklaring avgives i Sverige, från rådstuvurätten inkomma underrättelse om blivande sjöförhör för det fall, att olyckan är att hänföra under 317 § sjölagen. Nu skall först avgöras, huruvida skäl finnes för det sjötekniska biträdet att i enlighet med § 5 i hans instruktion närvara vid sjöförhöret, varför underrättelse från rådstuvurätten emellanåt ånyo förorsakar ett genomgående av rapporten. Understundom påkallas genom sjöolyckans natur biträdets närvaro vid sjöförhöret och detta oftare i den mån så kan ske utan extra utgifter för statsverket, d. v. s. när sjöförhöret sker i Stockholm, varför ock den tid, som härtill åtgår, bör i detta sammanhang beaktas. När så protokollet över sjöförhöret inkommit till kollegium fordras åter ett genomgående av ärendet i samma ordning som förut varit brukligt för yttrande rörande sjöolyckans art och orsak och vad annars kan anses vara lämpligt att i ärendet vidröra.

Härutöver förekommer vid ett flertal sjöolyckor, att ytterligare yttranden infordras från sjötekniska biträdet, och dessa äro i allmänhet, liksom de memorial, som föregått dem, på grund av den noggrannhet och säkerhet, varmed de måste utarbetas, särdeles tidsödande.

[13.] Likaså kräva de utredningar, som jämlikt § 4 i instruktionen på anmodan av sjöåklagaren hos kommerskollegium eller allmän åklagare av sjötekniska biträdet utarbetas, synnerligen stor omtanke och grundlighet. Dessa utredningar, vilka ju röra sig om missgrepp av olika slag utav personer, vilkas verksamhet regleras av sjölagen, måste anses vara av synnerligen stor vikt och fordra därför opartiskhet, lugn och en klar sakkännedom samt stor ansvarskänsla. Det är tydligt, att dylika arbeten därför fordra ett tidsödande och ofta tungt arbete.

Det muntliga dryftandet av ärendena emellan sjöåklagaren och sjötekniska biträdet torde också böra beräknas taga ett visst mått av tid i anspråk.

På grund av vad i § 2 av instruktionen anbefalles sjötekniska biträdet, har även den hans verksamhet, som här åsyftas, utvidgats, i det att även insändandet av rapport om sjöolycka, och således icke längre blott av sjöförhörsprotokoll, till kommerskollegium skall av biträdet övervakas i den mån sådant låter sig göra. Detta sker närmast med tillhjälp av tidningspressen och särskilt Nya Dagligt Allehanda, Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, Svensk Sjöfartstidning och Shipping Gazette samt tager en icke obetydlig tid i anspråk.

Förutom vad ovan framhållits har det sjötekniska biträdets arbete ökats även till följd av fartygsinspektionens tillkomst i enlighet med § 3 av instruktionen. Förutom de i instruktionen anbefallda skriftliga meddelandena till fartygsinspektionen rörande respektive fartygs tillstånd med avseende på bristande sjövärdighet eller andra brister, förekommer också, att yttranden från sjötekniska biträdet av kollegium infordras rörande förhållanden tillhörande fartygsinspektionens preventiva verksamhet, och torde sådana yttranden även i framtiden komma att bliva påkallade.

Det tillkommer vidare det sjötekniska biträdet att hålla vederbörande i socialstyrelsen underrättade om inkomna rapporter rörande olycksfall ombord å fartyg samt att åt dess representant tillhandahålla såväl dessa som andra dithörande handlingar, varvid ock ofta följer någon diskussion av föreliggande frågor.

Ovan anförda bevis för det ökade arbetet i befattningen torde med all säkerhet stärkas med tanke på sjöfartens uveckling i allmänhet samt därigenom, att det förr förekommande bruket av tonnagets uppläggning vintertid mer och mer försvinner.

Det är emellertid icke endast de diarieförda ärendena, vilka taga det sjötekniska biträdets tid i anspråk på ämbetsrummet. Biträdets skyldighet att i allmänhet tjänstgöra som rådgivare i sjöfarten berörande stycken inom kollegium har visat sig påkalla hans närvaro i ganska stor utsträcknirg. Huruvida biträdets tid tages mera i anspråk härtill nu än förr kan jag ej yttra mig om direkt, men med tanke på den kortare tid, som innehavaren av befattningen förr tillbragte på ämbetsrummet samt på sjöfartens utveckling i allmänhet, törs jag emellertid förmoda, att även i detta avseende arbetet ökats.»

Kommerskollegium.

Kommerskollegium har för egen del till en början erinrat dels att kommerskollegiikommittén och departementalkommitterade i sitt under år 1913 avgivna betänkande i fråga om inrättande av ett handelsdepartement på anförda skäl uttalat den uppfattningen, att ett sjötekniskt biträde fortfarande borde finnas anställt hos kollegium, samt föreslagit, att denne befattningshavare, som skulle erhålla benämningen nautisk assistent, uppfördes på ordinarie stat, dels ock att de uppgifter, som de

båda kommittéerna velat tilldela den nautiske assistenten redan i huvudsak ålagts det sjötekniska biträdet genom den av Kungl. Maj:t den 31 december 1914 utfärdade nya instruktionen för kommerskollegii sjötekniska biträde. [13.]

Rörande omfattningen och beskaffenheten av det arbete, som är förenat med dessa uppgifter, har kollegium hänvisat till Pernos förutnämnda skrift.

Därefter har kollegium beträffande anslagsbehovet för år 1917 för ett sjötekniskt biträde samt arbetshjälp åt detta biträde anfört följande:

Då sjötekniska biträdet alltså redan fyller sådana uppgifter inom kollegium, för vilka avsetts en tjänsteman med ordinarie anställning, borde rätteligen biträdesbefattningen vara uppförd på ordinarie stat. Men å andra sidan lär väl en sådan ändring i befattningens natur böra ske först i samband med verkets fullständiga omreglering. Med avseende härå vill kollegium tillika erinra om, hurusom i avvaktan på omorganisationen extra ordinarie natur förlänats åt åtskilliga nyinrättade befattningar inom kollegium såsom befattningarna inom fartygsinspektionsavdelningen samt befattningarna såsom hantverkskonsulent och redaktör av den periodiska skriften »Kommersiella meddelanden». Dessa befattningars innehavare, vilka äro i tjänstgöringsskyldigheter jämställda med kollegii ordinarie tjänstemän, åtnjuta samma resp. avlöningsförmåner som den ordinarie personalen, vilken som bekant åtnjuter provisorisk löneregleringe.

Redan på grund av ovan anförda omständigheter torde det icke vara med billighet och rättvisa överensstämmande, att sjötekniska biträdet skulle få vänta på en motsvarande förbättring i sina löneförmåner, tills omorganisationen av kollegium kan komma att genomföras, i synnerhet som tiden härför nu undanskjutits än längre, då, enligt vad meddelats kollegium, frågan om omorganisationen icke skall föreläggas 1916 års riksdag.

Vad beträffar omfattningen av den löneförbättring, som sålunda enligt kollegii mening bör tillerkännas sjötekniska biträdet, må erinras, att de båda ovannämnda kommittéerna föreslagit, att avlöningsförmånerna för nautiske assistenten skulle sättas till vad som motsvarar första lönegraden. Sedermera har inom socialstyrelsen med 1915 års ingång å extra stat inrättats en byråassistentbefattning för sjöfartsärenden, som är förenad med ett årligt arvode, motsvarande de effektiva avlöningsförmånerna för nyreglerad ordinarie tjänst av andra lönegraden. De av kollegium över kommittébetänkandet hörda sjöfartsorganisationerna, nämligen Sveriges allmänna sjöfartsförening och Sveriges redareförening, förorda ock båda, att nautiske assistenten hos kollegium erhåller andra gradens löneförmåner, vilket ock sjötekniska biträdet i den bilagda framställningen begärt.

Vid övervägande av frågan om de med andra lönegraden förenade löneförmåner skulle tillerkännas sjötekniska biträdet, har kollegium särskilt beaktat den omständigheten, att sådana löneförmåner äro förenade med den nyssnämnda assistentbefattningen hos socialstyrelsen. Då denna befattning icke torde med fog kunna sägas kräva större praktisk och teoretisk kompetens av sin innehavare än ifrågavarande befattning hos kollegium, kan, om hänsyn skulle tagas endast härtill, icke råda tvivel om att innehavaren av sistnämnda befattning har berättigade anspråk på att bliva i löneavseende fullt ut jämnställd med byråassistenten hos socialstyrelsen.

[13.] Kollegium har emellertid för närvarande funnit sig böra stanna vid att hemställa, att den provisoriska löneförbättringen bestämmes så, att den bereder biträdet de löneförmåner, som med den för närvarande gällande provisoriska löneregleringen tillkomma ordinarie tjänsteman i kollegium av första lönegraden. Dessa förmåner innefatta, efter avdrag för beräknat pensionsbidrag av 100 kronor, en begynnelselön av 3,900 kronor, varav 2,400 kronor utgöra lön jämte ortstillägg och 1,500 kronor tjänstgöringspenningar. Sjötekniska biträdet skulle alltså enligt nyss angivna grunder äga uppbära en årlig avlöning av 3,900 kronor.

För åtnjutande av den ifrågasatta provisoriska löneförbättringen bör sjötekniska biträdet givetvis bliva underkastad enahanda villkor, som gälla för den övriga personal i kollegium, vars avlöningar blivit provisoriskt reglerade. Detta innefattar, bland annat, att honom kan avfordras den för ordinarie befattningshavare stadgade arbetstiden å tjänsterummet. Detta vore synnerligen lyckligt för handläggningen icke blott av de ärenden rörande sjöfartssäkerheten, som utgöra biträdets egentliga arbetsområde, således rörande efterhandskontrollen (den repressiva) å fartygs sjövärdighet, utan även av andra på kollegium ankommande sjöfartsärenden. Ty då i sistnämnda ärenden esomoftast uppstår behov av att från sjötekniska biträdet inhämta råd, upplysningar och annan utredning i sjötekniska frågor, kunna sådana erhållas utan den tidsutdräkt, som under hittills rådande förhållanden i många fall icke kunnat undvikas. Antalet sådana ärenden har redan med sjöfartens kraftiga utveckling hastigt vuxit, och torde ytterligare stegring vara att motse. Med hänsyn bland annat härtill är det givetvis önskvärt, att den provisoriska löneförbättringen genomföres redan från och med nästkommande år.

Därest sjötekniska biträdet skulle åläggas full tjänstgöringsskyldighet, torde ock böra beredas honom i likhet med ordinarie tjänsteman av första lönegraden semester under en månad årligen. Till vikariatsersättning under semestern fordras ett belopp av 125 kronor per år, motsvarande biträdets tjänstgöringspenningar under en månad, eller för åren 1916 och 1917 tillhopa 250 kronor.

Till ersättning för arbetshjälp åt sjötekniska biträdet torde dessutom, i likhet med vad som skett för vartdera av åren 1915 och 1916, jämväl för år 1917 anvisas ett belopp av 1,500 kronor.

Kollegium får alltså hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder för beredande av anslag för år 1917 *dels* å 4,025 kronor till avlönande av ett sjötekniskt biträde hos kommerskollegium *dels ock* å 1,500 kronor till ersättning för arbetshjälp åt sjötekniska biträdet.

För den händelse Eders Kungl. Maj:t skulle finna gott beakta det här ovan vidrörda önskemålet om genomförande redan från och med år 1916 av provisorisk löneförbättring åt sjötekniska biträdet, erfordras en ökning i anslaget, såvitt angår avlönandet av biträdet, med 1,025 kronor att, jämte det av 1915 års riksdag för ändamålet beviljade beloppet å 3,000 kronor, av Eders Kungl. Maj:t disponeras under år 1914.»

Departementschefen. De skäl, som inom kommerskollegium anförts till förmån för att bereda det sjötekniska biträdet ersättning såsom en tjänsteman i första lönegraden å extra stat, har jag funnit fullt övertygande. Jag förordar sålunda, att åt nämnda biträde, dock allenast från och med 1917 års

ingång, tillerkännes avlöning med 3,900 kronor, därav 1,500 kronor böra anses såsom tjänstgöringspenningar, samt att till vikariatsersättning under semester för biträdet anslås ett belopp av 125 kronor. För uppbärande av den förhöjda avlöningen torde i tillämpliga delar böra gälla de villkor och bestämmelser, som för år 1917 bliva gällande för åtnjutande av å ordinarie stat upptagna löneförmåner jämte provisoriskt avlöningstillägg. [13.]

Då vidare arbetshjälp åt det sjötekniska biträdet måste anses erforderligt för år 1917 i lika stor utsträckning som för innevarande år, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels till avlönande av ett sjötekniskt biträde hos kommerskollegium m. m. på *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av ..... kronor 4,025,

dels och till ersättning för arbetshjälp åt det sjötekniska biträdet likaledes på *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av ..... kronor 1,500.

15. Särskild sjöåklagare hos kommerskollegium.

I det av riksdagen till »anordnande av utvidgad statskontroll å fartygs sjövärdighet» beviljade, för år 1915 avsedda anslaget å 168,100 kronor ingick bland annat arvode till särskild sjöåklagare hos kommerskollegium med ett belopp av 3,000 kronor. [14.] *Särskild sjöåklagare hos kommerskollegium.* (extra anslag.)

Den 31 december 1914 fastställde Kungl. Maj:t instruktion för denne tjänsteman, i huvudsak upprättad efter de grunder, som i sådant avseende angivits i det vid Kungl. Maj:ts proposition till 1914 års senare riksdag om anordnande av utvidgad statskontroll å fartygs sjövärdighet m. m. fogade statsrådsprotokollet över finansärenden.

Såsom jag redan haft tillfälle att i samband med framställning om anslag till förhandskontrollen å fartygs sjövärdighet m. m. erinra, blevo i den till nästlidet års riksdag avlåtna statsverkspropositionen under nämnda anslag upptagna allenast sådana utgifter, som direkt hänförde sig till den preventiva fartygskontrollen, och i enlighet härmed blev bland annat arvodet till särskild sjöåklagare hos kollegium från samma anslag avfört.

Med bifall till Kungl. Maj:ts i särskild proposition den 10 april 1915 framställda förslag, anvisade riksdagen till arvode åt en sjöåklagare för år 1916 ett belopp av 3,000 kronor.

[14.] I skrivelse den 4 december 1915 har nu kommerskollegium gjort framställning angående beredande av medel för ifrågavarande ändamål för år 1917 till samma belopp som för innevarande år.

Då anslag till en sjöåklagare torde böra utgå jämväl för år 1917, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till beredande av arvode åt en särskild sjöåklagare hos kommerskollegium på *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av ..... kronor 3,000.

16. Utgivande av "Kommersiella meddelanden".

[15.] *Utgivande av "Kommersiella meddelanden".* (extra anslag.) I anledning av Kungl. Maj:ts i 1913 års statsverksproposition gjorda framställning anvisade riksdagen, för utgivande genom kommerskollegii försorg av en periodisk publikation »kommersiella meddelanden», i huvudsaklig överensstämmelse med en av chefen för finansdepartementet förordad, i det vid berörda statsverksproposition fogade utdraget av protokollet över finansärenden den 14 januari 1913 angiven plan, å extra stat för år 1914 10,000 kronor.

Enligt beslut den 20 juni 1913 anbefallde Kungl. Maj:t kommerskollegium att till Kungl. Maj:t inkomma med utlåtande och förslag i anledning av riksdagens berörda beslut.

I skrivelse den 30 därpå följande september avgav kommerskollegium det begärda förslaget och förordade därvid beträffande planen för tidskriftens utgivande, att tidskriften skulle redan från sin första början komma att innehålla:

1. Konsulernas årliga och tillfälliga berättelser samt handelsattachéernas rapporter.
2. Översikt av den ekonomiska situationen i överensstämmelse med av Kungl. Maj:t den 18 juli 1913 fastställd plan.
3. Månadsstatistiken över utrikeshandeln.
4. Uppgifter rörande nyanmälningar och förändringar i industriregistret.
5. Månads- och kvartalsuppgifter från fartygsregistret angående svenska handelsflottans nyförvärv och ur densamma avförda fartyg.
6. Förtryck ur de statistiska årsberättelserna över industri och bergshantering, sjöfart samt handel.
7. Översikter över vissa varu- och penningmarknader.
8. Översikt över svenska bankers förhållande till utlandet.

9. Grosshandelsprisernas förändringar i Sverige och utlandet. [15.]
10. Referat av utländska konjunkturöversikter.
11. Från konsuler, svenska handelskammare m. fl. insända eller i utländska publikationer tillgängliga meddelanden angående leveransanbud, exporttillfällen m. m.
12. Meddelanden om utländska marknaders behov och köpkraft, förändrade tulltaxor och skeppsavgifter, hamnförhållanden, industriella nyanläggningar m. m.
13. På konsulernas berättelser m. fl. rapporter och statistiska uppgifter grundade komparativa sammanställningar i syfte att i största möjliga utsträckning belysa den svenska produktionens slutliga avsättningsorter.
14. Meddelanden från redaktionen för de storindustriella specialundersökningarna, medan berättelse över desamma ännu ligger under utarbetning.
15. Referat och bearbetningar av utländsk närings- enkannerligen handelsstatistik, artiklar i ekonomiska och näringspolitiska tidningar och tidskrifter samt utdrag ur utländska konsulsberättelser.
16. Referat av svensk och utländsk näringslagstiftning, av in- och utländska kommittébetänkanden samt av vissa kollegii beslut och utlåtanden samt Kungl. Maj:ts beslut i motsvarande ämnen.

Kommerskollegium, som ansåg, att frågan om upplagans storlek borde tillsvidare hållas öppen, förordade vidare, att publikationen måtte utgivas i samma format som Sveriges officiella statistik, samt framhöll, att dess utgivningstid lämpligen borde bestämmas till var fjortonde dag, varjämte vid sidan av de sålunda utkommande huvudhäftena dessemellan efter föreliggande behov häften och blad borde utgivas för meddelande av sådana upplysningar, vilka för att bliva till praktiskt gagn för affärsvärlden måste så skyndsamt som möjligt offentliggöras.

Tillika föreslog kommerskollegium, som förutsatte, att kostnaderna för tryckning och papper finge bestridas av det å riksstaten under sjunde huvudtiteln för sådana ändamål uppförda förslagsanslag samt att en del av dessa kostnader skulle kunna återbäras genom införande i publikationen av enskilda firmors och företags annonser, att övriga för tidskriftens redigering och utgivande nödiga kostnader borde för år 1914 bestridas med de av riksdagen anvisade medlen, 10,000 kronor, enligt av kollegium i skrivelsen angiven specifikation.

Genom nådigt brev den 24 oktober 1913 uppdrog Kungl. Maj:t åt kommerskollegium att i överensstämmelse med den av kollegium angivna planen föranstalta om utgivande med minst två nummer i månaden

[15.] från 1914 års början av en periodisk publikation, »kommersiella meddelanden». Därjämte ställde Kungl. Maj:t till kollegii förfogande det av riksdagen å extra stat för år 1914 för ifrågavarande ändamål anvisade belopp, tiotusen kronor, att användas i enlighet med ovanberörda specifikation, samt medgav, att kostnaderna för tidskriftens tryckning och därtill erforderligt papper finge bestridas av det å riksstaten under sjunde huvudtiteln uppförda förslagsanslag till bestridande av tryckningskostnader, varjämte Kungl. Maj:t bemyndigade kollegium att till införande i tidskriften mottaga annonser från enskilda firmor och företag.

I den till riksdagen den 14 januari 1914 avlåtna statsverkspropositionen föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att höja ifrågavarande anslag till 12,000 kronor. Nämnda belopp var avsett att användas i huvudsaklig överensstämmelse med följande specifikation:

Arvode åt en huvudredaktör	kronor	5,600: —
» » » amanuens med minst 5 timmars daglig tjänstgöring	»	2,500: —
Ett kvinnligt räkne- och skrivbiträde med kvalificerad kompetens och 6 timmars daglig arbetstid	»	1,600: —
Arvoden åt speciella sakkunniga för utarbetande av översikter över viktigare varu- och penningmarknader samt arvode för översättningar	»	2,300: —
	Summa kronor	12,000: —.

I skrivelse den 3 mars 1914 i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln gjorda framställningar anmälde riksdagen, att riksdagen för ifrågavarande ändamål på extra stat för år 1915 anvisat ett belopp av 12,000 kronor, men erinrade därvid, att det i specifikationen uppförda arvodet för ett kvinnligt räkne- och skrivbiträde borde minskas med ett belopp, motsvarande avgift för egen pensionering, vilken minskning riksdagen emellertid ansåg icke behöva föranleda ändring i det begärda anslagets storlek.

Även för år 1916 anvisades av riksdagen 12,000 kronor för ifrågavarande ändamål.

Genom särskilda nådiga brev har Kungl. Maj:t ställt de av riksdagen för åren 1915 och 1916 sålunda anvisade beloppen till kommerskollegii förfogande att användas i enlighet med ovan intagna specifikation, dock med iakttagande därav, att det i specifikationen upptagna arvodet å 1,600 kronor till ett kvinnligt räkne- och skrivbiträde skulle minskas med ett belopp, motsvarande avgift för biträdets pensionering. Tillika har Kungl. Maj:t, enligt av kommerskollegium gjord framställning, med-

givit, att kostnaderna för tidskriftens tryckning och därtill erforderligt papper finge även för åren 1915 och 1916 bestridas av det å riksstaten under sjunde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till bestridande av tryckningskostnader. [15.]

I skrivelse den 6 december 1915 har nu kommerskollegium gjort framställning om anvisande av enahanda belopp jämväl för år 1917 för utgivande av ifrågavarande publikation.

Kommerskollegii berörda framställning får jag tillstyrka. Liksom under innevarande år torde det erforderliga beloppet 12,000 kronor böra användas enligt ovan intagna specifikation, dock att det kvinnliga biträdets arvode bör minskas med ett belopp, motsvarande avgift för biträdets egen pensionering.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för utgivande genom kommerskollegii försorg av en periodisk publikation, »kommersiella meddelanden», i huvudsaklig överensstämmelse med fastställd plan, på *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av ..... kronor 12,000.

17. Arvode till en extra vaktmästare i kommerskollegium.

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar, har riksdagen till beredande av arvode åt en vaktmästare hos kommerskollegium på extra stat anvisat dels för vart och ett av åren 1905—1910 ett belopp av 800 kronor, dels ock för vart och ett av åren 1911—1916 ett belopp, som med hänsyn till den av riksdagen beslutade provisoriska löneregleringen för kommerskollegii ordinarie personal bestämts till 1,175 kronor. [16.] *Arvode till en vaktmästare i kommerskollegium.* (extra anslag.)

I skrivelse den 4 december 1915 har nu kommerskollegium, med förmälan att behov av dylikt vaktmästarbiträde komme att föreligga även för år 1917, gjort framställning om beredande jämväl för nämnda år av medel för anställande av en extra vaktmästare i ämbetsverket.

I anledning härav och då arvode till en dylik vaktmästare, under förutsättning att provisorisk lönereglering varder jämväl för år 1917 genomförd för befattningshavare i kommerskollegium, synes böra bestämmas till enahanda belopp som för år 1916, eller till 1,175 kronor, därav 350 kronor skola anses såsom tjänstgöringspenningar, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

[16.] att till beredande av arvode åt en extra vaktmästare hos kommerskollegium på *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av ..... kronor 1,175.

Kammarrätten.

Kammarrätten.

Av skäl, som jag förut vid anmälan av det ordinarie anslaget till statskontoret anfört i fråga om uppskov med inrättandet av ett riksrevisionsverk, har jag icke nu att föreslå någon ändring av det ordinarie anslaget till kammarrätten. Här torde sålunda få upptagas följande oförändrade anslag:

18. Kammarrätten, *oförändrat ordinarie anslag* ... kronor 258,300.

19. Förstärkning av arbetskrafterna hos kammarrätten.

[17.] *Förstärkning av arbetskrafterna hos kammarrätten.* (extra anslag.) Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning anvisade nästlidet års riksdag till förstärkning av arbetskrafterna hos kammarrätten med två adjungerade ledamöter, två amanuenser, fyra extra revisorer och fyra extra räknebiträden m. m. på extra stat för år 1916 ett anslag av 33,709 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1915 därav disponera 4,925 kronor. Sistnämnda del av anslaget var avsett att användas för anställande hos ämbetsverket under senare halvåret 1915 av två adjungerade ledamöter och erforderlig kanslipersonal. De adjungerade ledamöternas arvoden beräknades efter 2,500 kronor för år.

I skrivelse den 30 september 1915 har nu kammarrätten gjort framställning om beredande av medel för förstärkning av ämbetsverkets arbetskrafter *dels* under år 1917 i samma utsträckning som under år 1916, *dels ock* under tiden från och med den 1 juli 1916 till utgången av år 1917 med ytterligare två extra revisorer och ett extra räknebiträde. Därjämte har kammarrätten hemställt, att arvodena till de adjungerade ledamöterna måtte för år 1917 beräknas efter 3,000 kronor om året. De av kammarrättens sålunda ifrågasatta förstärkning föranledda kostnaderna hava av ämbetsverket beräknats till i runt tal 41,400 kronor.

Kungl. Maj:t har anbefallt löneregleringskommittén att avgiva utlåtande med anledning av kammarrättens förevarande framställning. Så snart utlåtande härom inkommit från nämnda kommitté, torde jag få ånyo anmäla ärendet. [17.]

Jag hemställer nu, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på den proposition om anvisande av medel för ändamålet, som kan bliva förelagd riksdagen, till förstärkning av arbetskrafterna hos kammarrätten bland de *extra anslagen* under sjunde huvudtiteln för år 1917 beräkna ett belopp av kronor 41,400.

Statistiska centralbyrån.

20. Avlöningsmedel för statistiska centralbyrån, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 76,900.

21. Arvoden åt tillfälliga biträden samt vikariatsersättningar, *oförändrat ordinarie reservationsanslag* ..... kronor 22,790.

22. Provisorisk lönereglering för befattningshavare i statistiska centralbyrån.

På grund av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar har riksdagen till provisorisk lönereglering för befattningshavare i statistiska centralbyrån i enlighet med angivna grunder och på vissa villkor på extra stat beviljat förslagsanslag för vartdera av åren 1914 och 1915 till belopp av 10,370 kronor och för år 1916 till belopp av 10,420 kronor, därav högst 325 kronor finge användas till höjning av vikariatsersättning under semester. [18.] *Provisorisk lönereglering för statistiska centralbyrån.* (extra anslag.)

Kungörelse innefattande de för åtnjutande av de för år 1916 beviljade provisoriska avlöningstilläggen stadgade villkor utfärdades den 18 juni 1915.

I skrivelse den 7 december 1915 har statistiska centralbyrån gjort framställning om beredande av erforderliga medel för ifrågavarande ändamål jämväl för år 1917, vilka medel av ämbetsverket beräknats till samma belopp som för innevarande år.

Då förslag till definitiv löneregleringen för statistiska centralbyrån icke lärer av Kungl. Maj:t komma att föreläggas innevarande års

[18.] riksdag, bör anslag till provisorisk löneregleringför befattningshavare i centralbyrån beräknas även för år 1917. Anslaget torde böra utgå med 10,420 kronor. Den provisoriska löneregleringen för år 1917 bör givetvis genomföras i enlighet med de grunder och på de villkor, som i ifrågakomna hänseende äro gällande för år 1916.

På grund av vad jag sålunda anfört får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till provisorisk löneregleringför befattningshavare i statistiska centralbyrån, i enlighet med de av mig tillstyrkta grunder och på de av mig förordade villkor, på *extra stat* för år 1917 bevilja ett förslagsanslag av ..... kronor 10,420
därav högst..... » 325
må användas till höjning av vikariatsersättning under semester.

23. Arvoden åt en extra ordinarie förste aktuarie och fyra extra ordinarie aktuarier i statistiska centralbyrån.

[19.] *Arvoden åt en e. o. förste aktuarie och fyra e. o. aktuarier.* (extra anslag.)

I samband med det förslag till provisorisk omorganisation av statistiska centralbyrån, som Kungl. Maj:t förelade 1912 års riksdag, föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att å extra stat för år 1913 anvisa ett anslag av 17,300 kronor till arvoden åt en extra ordinarie förste aktuarie och tre extra ordinarie aktuarier i nämnda ämbetsverk.

Riksdagen, som beslöt, att, i stället för att uppföra en av Kungl. Maj:t föreslagen byråchef å centralbyråns ordinarie stat med en begynnelseavlöning av 6,400 kronor, å extra stat anvisa arvode åt en extra ordinarie aktuarie med 3,900 kronor, biföll därför ej oförändrad Kungl. Maj:ts nyssnämnda framställning, utan anvisade på extra stat för år 1913 dels till arvode åt en extra ordinarie förste aktuarie i statistiska centralbyrån ett anslag av 5,600 kronor, varav 1,800 kronor skulle motsvara tjänstgöringspenningar, dels till arvoden åt fyra extra ordinarie aktuarier i samma ämbetsverk ett anslag av 3,900 kronor för vardera, varav 1,500 kronor skulle motsvara tjänstgöringspenningar, eller tillsammans till arvoden åt en extra ordinarie förste aktuarie och fyra extra ordinarie aktuarier i statistiska centralbyrån ett anslag av 21,200 kronor.

Jämväl för vart och ett av åren 1914—1916 anvisade riksdagen för enahanda ändamål å extra stat ett belopp av 21,200 kronor.

I skrivelse den 7 december 1915 har nu statistiska centralbyrån

hemställt, att jämväl för år 1917 måtte för ändamålet beredas medel till samma belopp, som därtill beräknats för vart och ett av åren 1913—1916. [19.]

Då behovet av ifrågavarande å extra stat inrättade tjänster alltjämt kvarstår, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att på *extra stat* för år 1917 anvisa dels till arvode åt en extra ordinarie förste aktuarie i statistiska centralbyrån ett anslag av ..... kronor 5,600, dels till arvoden åt fyra extra ordinarie aktuarier i samma ämbetsverk ett anslag av, för var och en, ... kronor 3,900, eller tillsammans till arvoden åt en extra ordinarie förste aktuarie och fyra extra ordinarie aktuarier i statistiska centralbyrån ett anslag av... kronor 21,200.

24. Förstärkning av de till arvoden åt tillfälliga biträden m. m. hos statistiska centralbyrån anslagna medel.

[20.] *Förstärkning av de till arvoden åt tillfälliga biträden m. m. hos statistiska centralbyrån anslagna medel.* (extra anslag.)

Enär det å ordinarie stat uppförda reservationsanslaget till arvoden åt tillfälliga biträden hos statistiska centralbyrån samt till vikariatsersättningar därstädes, för närvarande utgörande 22,790 kronor, under en följd av år visat sig otillräckligt, har riksdagen å extra stat för vart och ett av åren 1906—1916 till förstärkning av nämnda anslag anvisat medel till växlande belopp. De å extra stat för åren 1915 och 1916 i sådant avseende beviljade medlen utgöra för vartdera året 9,900 kronor.

De beräkningar, som legat till grund för bestämmande av nämnda belopp, återfinnas i den utredning i ärendet, som är intagen i punkterna 3 och 4 av det vid 1914 års senare statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över finansärenden, rörande sjunde huvudtiteln, för den 14 maj samma år. Jag vill här endast erinra, att i den sammanlagda summan, 32,690 kronor, av ifrågavarande ordinarie och extra anslag beräknades ingå följande poster:

Vikariatsersättningar	kronor	4,525: —
Ett extra manligt biträde	»	2,400: —
Sex extra kvinnliga biträden	»	7,200: —
Amanuenser	»	15,000: —
Extra arbete i övrigt och betingsarbete	»	3,600: —
Summa	kronor	32,725: —.

[20.] Av sistnämnda summa ansågos 22,790 kronor böra falla på det ordinarie anslaget och resten, avrundad till 9,900 kronor, upptagas på extra stat. Jag vill redan nu omförmäla, att de extra kvinnliga biträdenas årsarvode utgår med 1,150 kronor, vadan den verkliga kostnaden för samtliga sex dylika biträden utgör tillhopa blott 6,900 kronor.

Statistiska centralbyrån. Nu har statistiska centralbyrån i skrivelse den 7 december 1915 anhållit om förstärkning av sina kvinnliga arbetskrafter och i sådant avseende anfört följande:

»I överensstämmelse med de i statistiska centralbyråns underdåniga skrivelse den 8 oktober 1912 omförmälda beräkningar rörande personalbehovet under år 1914 hade för nämnda år beviljats anslag till avlönande av 34 så kallade tillfälliga biträden inom ämbetsverket, varav 5 för rättsstatistiken, 8 för jordbruks- och fiskeristatistiken, 6 för finansstatistiken och återstående 15 för centralbyråns arbeten i övrigt, huvudsakligen befolkningsstatistiken. I nyssnämnda underdåniga skrivelse hade emellertid anmärkts, att en noggrann beräkning av personalbehovet för jordbruks- och fiskeristatistiken samt rättsstatistiken icke för det dåvarande kunde utföras. I överensstämmelse med vad av statistiska centralbyrån i underdånig skrivelse den 29 september 1913 hemställts blevo därefter från början av år 1915 av förenämnda 34 biträden 27 uppförda på ordinarie stat samtidigt med att anslag på extra stat beviljades för avlönande av återstående 7 biträden, varav ett manligt. Att centralbyrån icke föreslog samtliga biträdenas uppförande på ordinarie stat, motiverades av ämbetsverket därmed, att en fullt säker beräkning av personalbehovet för rättsstatistiken, jordbruks- och fiskeristatistiken samt finansstatistiken ännu icke kunde ske, samt att ur rekryteringshänsyn behov förelåge, att vid sidan av de ordinarie biträdena funnes ett antal extra biträden.

Redan under sistförflutna året var emellertid för statistiska centralbyrån tydligt, att den för jordbruks- och fiskeristatistiken beräknade personalen icke komme att vara tillräcklig — rörande rättsstatistiken saknades då ännu erfarenhet. Med hänsyn till de kritiska förhållanden, som rådde under hösten 1914, ansåg sig emellertid statistiska centralbyrån vara nödsakad att till ett kommande år uppskjuta att göra framställning om ökade anslag till biträden. Då likväl enligt centralbyråns mening ett försenande av jordbruksstatistikens bearbetning måste ovillkorligen undvikas, icke minst med hänsyn till den särskilda betydelse denna statistik erhållit under nu rådande förhållanden, nödgades centralbyrån, för beredande av erforderliga arbetskrafter åt jordbruksstatistiken, i betydlig mån minska den för centralbyråns övriga arbeten avsedda personalen. Följden härav har naturligtvis blivit, att nämnda arbeten på ett beklagligt sätt försenats, så att en betydlig arbetsbalans uppstått, vilken beträffande befolkningsstatistiken uppgår till omkring ett helt års arbete. Under normala förhållanden hade det givetvis varit centralbyråns plikt att nu göra underdånig framställning om beredande av medel för bortarbetande av den sålunda uppkomna arbetsbalansen, men med hänsyn till förhandenvarande finansiella förhållanden torde härmed få anstå till ett kommande år. Däremot synes oavvisligen nödvändigt, att centralbyråns arbetskrafter förstärkas i den utsträckning, att den arbetsbalans, som kommer att förefinnas vid ingången av år 1917, icke än ytterligare ökas. Det minsta antal biträden, som härvid erfordras,

är tre för jordbruks- och fiskeristatistiken samt två för rättsstatistiken. För finans- [20.
statistiken synes åtminstone för närvarande ingen personalökning behövlig, men däremot erfordras ytterligare ett biträde för centralbyråns arbeten i övrigt. Rörande sistnämnda biträde torde centralbyrån få särskilt anföra följande. Vid den beräkning av personalbehovet under år 1914, som ovan omnämnts, hade centralbyrån icke ifrågasatt något särskilt biträde för redigerandet av Statistisk årsbok, utan tänkte sig att detta arbete skulle kunna fördelas på de olika avdelningarna. Ehuru en sådan anordning till en viss grad också genomförts, har det likväl visat sig oundgängligt, att därjämte under tiden från mitten av september till förra hälften av februari månad ett särskilt kvalificerat biträde anställts uteslutande för att biträda vid årsbokens redaktion. Som nämnts, ingår icke detta biträde i det antal av 34, som enligt vad ovan anförts beräknats erfordras för år 1914 (och följande år). Från början av år 1916 kommer därjämte den nya äktenskapslagstiftningen och därmed sammanhängande förhållanden att medföra en ökning av arbetet på den befolkningsstatistiska avdelningen. Dels kommer centralbyrån att bliva skyldig att i varje fall — för närvarande endast i undantagsfall — avisera äktenskapsskillnader till vederbörande pastorer, dels och framför allt har centralbyrån i sammanhang härmed ålagts aviseringsskyldighet till vederbörande domstol ifråga om frånskilds omgifte. I den nådiga förordning angående kyrkoböckers förande, som den 3 dennes av Eders Kungl. Maj:t utfärdades, åläggas nämligen pastorerna att, då frånskild ingår äktenskap, härom underrätta statistiska centralbyrån, och har Eders Kungl. Maj:t, enligt vad centralbyrån under hand erfarit, samtidigt anbefallt statistiska centralbyrån att, så snart sådan underrättelse ingått, om äktenskapet underrätta viss domstol. För fullgörande av denna underrättelseskyldighet måste centralbyrån anordna en noggrann och ingående registrering av alla äktenskapsskillnader. Tillsammans med förutnämnda arbete med redigeringen av Statistisk årsbok kommer nu omnämnda registreringsarbete att giva full sysselsättning åt ett biträde under hela året. Under den tid, biträdet är sysselsatt med årsboken, måste givetvis en del av registreringsarbetet överlämnas till annat biträde, men beredes centralbyrån ersättning härför därigenom, att under den återstående delen av året förstnämnda biträde icke torde bliva uteslutande sysselsatt med registreringsarbetet utan att kunna i någon mån biträda vid annat arbete inom centralbyrån.

Det ytterligare antal kvinnliga biträden, varför enligt centralbyråns åsikt anslag erfordras för år 1917, utgör alltså sex. Såväl dessa som de sex extra biträden, för vilkas avlönande medel finnas tillgängliga å 1916 års stat, komma med all säkerhet att bliva för framtiden behövliga, och borde de samtliga till följd härav rätteligen uppföras på ordinarie stat, varvid i överensstämmelse med den proportion, som år 1914 följdes vid uppförande av kvinnliga biträden på ordinarie stat i statistiska centralbyrån, hälften eller sex skulle bliva av andra och hälften av första lönegraden. Med hänsyn dels till förut berörda finansiella förhållanden, dels och framför allt till den omständigheten, att sistlidne riksdag begärt utredning om en inskränkning i den officiella statistiken, anser statistiska centralbyrån sig icke kunna nu ifrågasätta något sådant. Visserligen anser centralbyrån som otvivelaktigt, att den av riksdagen begärda utredningen kommer att visa, det en inskränkning icke kan ske beträffande centralbyråns statistik, men intill dess utredningen ifråga verkställts, torde det enligt centralbyråns uppfattning vara lämpligast, att inga nya ordinarie befattningar inrättas i de statistiska ämbetsverken. Skulle

[20.] emellertid Eders Kungl. Maj:t finna nu angivna omständigheter icke vara till hinders för inrättande i annat ämbetsverk av nya ordinarie statistiska tjänster, synas även förenämnda tolv biträdesbefattningar i statistiska centralbyrån böra uppföras på ordinarie stat.

Under förutsättning att detta icke blir fallet, erfordras medel på extra stat för avlönande av ifrågavarande biträden. Härvid torde av sparsamhetshänsyn avlöningen böra beräknas till samma belopp som för biträde i första lönegraden med avdrag av 50 kronor, motsvarande pensionsavgift. För ett biträde torde dock avlöningen böra beräknas såsom för biträde i andra lönegraden med nyssnämnt avdrag, nämligen för det biträde, som skulle anställas för Statistisk årsbok och skilsmässeregistrering. Hennes arbete blir nämligen av så kvalificerad och maktpåliggande natur, att hennes befattning synes böra bliva av den högre graden.

För att tydligt angiva, att ifrågavarande biträden vid blivande befordran till ordinarie skola för åtnjutande av ålderstillägg äga räkna sig till godo sin tjänstgöring såsom extra biträden, synes lämpligt, att särskilt anslag för dessa biträden uppföres på riksstaten. På 1916 års stat är uppfört ett extra anslag av 9,900 kronor till förstärkning av de till arvoden åt tillfälliga biträden m. m. anslagna medel. I detta anslag ingår beräknad avlöning till förenämnda sex biträden med 7,200 kronor, vilken avlöning dock i verkligheten utgår med endast 6,900 kronor; återstående 3,000 kronor användas för avlönande av tillfälliga biträden m. m., och samma belopp erfordras jämväl år 1917 för ifrågavarande ändamål. Då vikarier under de extra biträdenas semester icke torde behöva förordnas, erfordras ej heller anslag för sådana vikariers avlönande.

På grund av vad ovan anförts får statistiska centralbyrån i underdånighet hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t i nådig proposition föreslå instundande riksdag att på extra stat för år 1917 uppföra följande anslag:

— — — —

vidgning av den mera fast anställda personalen företages. På grund härav anser jag mig böra förorda någon reduktion av centralbyråns förslag. [20.]

Mot anställandet av ett extra biträde med kvalificerad arbetsuppgift för arbetet med Statistisk årsbok och för skilsmässoregistreringen har jag intet att erinra. Vad åter angår den föreslagna förstärkningen av de för jordbruks- och fiskeristatistiken samt rättsstatistiken avsedda arbetskrafterna med fem nya extra biträden, håller jag det för tillrådligast att åtminstone tillsvidare inskränka berörda förstärkning till tre nya biträden.

Enligt mitt förslag skulle sålunda statistiska centralbyrån utöver förutvarande sex extra kvinnliga biträden erhålla fyra nya dylika biträden, därav ett skulle äga kvalificerad kompetens.

Då vidare någon anmärkning icke torde vara att göra mot de ifrågasatta årsarvodena till de nya biträdena eller 1,550 kronor till biträdet med kvalificerad arbetsuppgift och 1,150 kronor till ett vart av de övriga biträdena, erfordras för avlönande av ifrågavarande extra biträden ett med 5,000 kronor ökat anslag till statistiska centralbyrån.

Med sistnämnda belopp torde det extra anslaget till förstärkning av de till arvoden åt tillfälliga biträden m. m. hos statistiska centralbyrån å ordinarie stat anvisade anslaget böra höjas och sålunda för år 1917 ökas från 9,900 kronor till 14,900 kronor.

Med anledning av vad statistiska centralbyrån yttrat rörande specificering i riksstaten av anslagsbeloppet vill jag erinra, att genom en sådan specificering ej skulle vinnas det av centralbyrån därmed avsedda ändamålet, då rätten för extra biträde att efter befordran till ordinarie få för ålderstillägg räkna sig till godo tjänstgöringstiden såsom extra måste bliva beroende på uttrycklig föreskrift därom i avlöningsvillkoren. Emellertid lärer till vinnande av större överskådlighet över statistiska centralbyråns anslagsbehov berörda belopp, stort 11,900 kronor, kunna i beslutet om detsamma särskilt angivas.

På grund av vad här anförts hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till förstärkning av det till arvoden åt tillfälliga biträden hos statistiska centralbyrån samt till vikariatsersättningar därstädes å ordinarie stat anvisade anslag å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag
av ..... kronor 14,900,
därav till extra kvinnliga biträden ..... » 11,900.

25. Bibliotekets underhållande, *oförändrat ordinarie reservationsanslag* ..... kronor 2,000.

Överintendentsämbetet.

26. Överintendentsämbetet, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 50,600.

27. Provisorisk lönereglering för befattningshavare i överintendentsämbetet.

[21.] *Provisorisk lönereglering för överintendentsämbetet.* (extra anslag.)

Med anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har 1915 års riksdag till provisorisk lönereglering för befattningshavare i överintendentsämbetet, med undantag av kassören och bokhållaren, i enlighet med angivna grunder och på vissa villkor, på extra stat för år 1916 beviljat ett förslagsanslag av 6,695 kronor, därav högst 145 kronor finge användas till höjning av vikariatsersättning under semester.

Den 18 juni 1915 utfärdades nådig kungörelse angående provisoriska avlöningstillägg för år 1916 åt befattningshavare i överintendentsämbetet, vilken kungörelse innehåller nämnda grunder och villkor.

I underdånig skrivelse den 21 september 1915 har överintendentsämbetet anhållit, att, därest icke ny stat bleve för ämbetsverket fastställd, framställning till 1916 års lagtima riksdag måtte göras om anvisande med hittills utgående belopp av medel för beredande av provisoriska avlöningstillägg för tjänstinnehavare i ämbetsverket jämväl för år 1917.

Förslag till omorganisation av överintendentsämbetet och löneregleringen för ämbetsverket har visserligen den 22 december 1915 inkommit från de för ändamålet tillkallade sakkunniga, men, då yttrande häröver måste inhämtas från ett flertal myndigheter, lärer redan av denna anledning förslag i ämnet ej kunna föreläggas instundande riksdag.

Då sålunda framställning om definitiv lönereglering för överintendentsämbetet, ej lär komma att göras till 1916 års riksdag, torde provisorisk lönereglering för befattningshavare i ämbetsverket böra åvägabringas jämväl för år 1917. En sådan lönereglering bör givetvis äga rum i enlighet med de grunder och på de villkor, som äro i enahanda hänseende gällande för år 1916.

Det för ifrågavarande lönereglering för år 1917 erforderliga beloppet är detsamma, som blivit för samma ändamål i 1916 års stat anvisat, eller 6,695 kronor.

Jag får alltså hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå [21.] riksdagen

att till provisorisk lönereglering för befattningshavare i överintendentsämbetet, med undantag av kassören och bokhållaren, i enlighet med de av mig tillstyrkta grunder och på de av mig förordade villkor, på *extra stat* för år 1917 bevilja ett förslagsanslag av ..... kronor 6,695,
därav högst ..... » 145
må användas till höjning av vikariatsersättning under semester.

28. Förstärkning av arbetskrafterna hos överintendentsämbetet.

[22.] *Förstärkning av arbetskrafterna hos överintendentsämbetet.* (extra anslag.)

Med anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar beviljade 1914 och 1915 års riksdagar till förstärkning av arbetskrafterna hos överintendentsämbetet i huvudsaklig överensstämmelse med angivna grunder på extra stat för år 1915 resp. 1916 ett anslag av 10,000 kronor.

Genom Kungl. Maj:ts beslut den 16 oktober 1915 har på grund av det senare beslutet förordnats, att under år 1916 skola hos överintendentsämbetet anställas *dels* å den tekniska avdelningen en extra föredragande med ett arvode av 5,600 kronor *dels ock* å den administrativa avdelningen en extra notarie med arvode av 3,900 kronor; och har rörande dessa tjänstemän vidare förordnats bland annat, att för dem skola lända till efterrättelse i tillämpliga delar bestämmelserna i kungörelsen den 18 juni 1915 angående provisoriska avlöningstillägg för år 1916 åt befattningshavare i överintendentsämbetet, samt att ifrågavarande tjänstemän må åtnjuta semester, varunder må utgå såsom ersättning till vikarie för extra föredraganden 225 kronor och till vikarie för den extra notarien 125 kronor. Härjämte har medgivits, att vad som av förevarande anslag återstår, sedan såväl avlöningsförmåner som ersättning för bestridd semestertjänstgöring utgått, må användas till förstärkning av överintendentsämbetets anslag till vikariatsersättning, arvoden åt extra biträden och extra ordinarie arkitekter samt renskrivningskostnad m. m.

I underdånig skrivelse den 21 september 1915 har överintendentsämbetet anhållit, att, därest icke ny stat bleve för ämbetsverket beviljad, framställning till 1916 års lagtima riksdag måtte göras om anvisande på extra stat jämväl för år 1917 av ett anslag å 10,000 kronor till förstärkning av arbetskrafterna hos överintendentsämbetet.

[22.] Då, såsom jag nyss anmärkt, förslag till definitiv omorganisation av överintendentsämbetet icke lär bliva framlagt för instundande riksdag, torde en förstärkning av arbetskrafterna inom ämbetsverket jämväl för år 1917 böra äga rum och verkställas i enlighet med de grunder, som äro gällande för år 1916.

Jag får alltså hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till förstärkning av arbetskrafterna hos överintendentsämbetet, i huvudsaklig överensstämmelse med av mig härovan angivna grunder, på *extra stat* för år 1917 bevilja ett anslag av ..... kronor 10,000.

Patent- och registreringsverket.

29. Upprätthållande av patent- och registreringsverkets verksamhet, *oförändrat ordinarie reservationsanslag* att utgå direkt av patent- och varumärkes- samt registreringsavgifters medel ..... kronor 540,600.

30. Kostnader, som föranledas av överståthållarämbetets och länsstyrelsernas befattning med vissa slag av registrering.

[23.] *Kostnader, som föranledas av överståthållarämbetets och länsstyrelsernas befattning med vissa slag av registrering.* (extra anslag.)

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar, har riksdagen till bestridande av kostnaderna för den överståthållarämbetet och länsstyrelserna åliggande befattning med registreringar och anmälningar till förenings-, försäkrings- och handelsregistren å extra stat för vart och ett av åren 1912—1916 anvisat ett förslagsanslag å 4,000 kronor ävensom medgivit, att de till nämnda myndigheter inflytande avgifter för sådana registreringar och anmälningar finge tillföras detta anslag såsom särskilda uppbördsmedel.

Då enahanda anslag på grunder, som finnas närmare utvecklade i det vid statsverkspropositionen till 1911 års riksdag fogade statsrådsprotokoll över finansärenden för den 13 januari samma år, jämväl för nästkommande år är av behovet påkallat, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till bestridande av kostnaderna för den överståthållarämbetet och länsstyrelserna åliggande befatt-

ning med registreringar och anmälningar till förenings-, försäkrings- och handelsregistren å *extra stat* för år 1917 anvisa ett förslagsanslag å..... kronor 4,000 ävensom medgiva, att de till nämnda myndigheter inflytande avgifter för sådana registreringar och anmälningar må tillföras detta anslag såsom särskilda uppbördsmedel. [23.]

Bankinspektionen.

31. Bankinspektionen.

Det ordinarie reservationsanslaget till upprätthållande av bankinspektionens verksamhet, för närvarande 58,000 kronor, torde i staten för år 1917 böra upptagas med ett till 63,400 kronor förhöjt belopp. I avseende härå vill jag erinra, att Kungl. Maj:t den 29 oktober 1915 på därom av bankinspektionen gjord framställning bland annat *dels* fastställt bankbolagens bidrag till bestridande av bankinspektionens verksamhet att från och med år 1916 tills vidare utgå med $^{9}/_{1000}$ procent av bolagens egna fonder vid utgången av nästföregående kalenderår ävensom härom låtit utfärda kungörelse *dels*, med ändring av den för bankinspektionen gällande staten, bestämt, att det å samma stat uppförda anslaget till extra biträden, vaktbetjäning, lokalhyra, uppvärmning, belysning och andra expenser m. m. skulle från och med år 1916 höjas med 5,400 kronor till 10,000 kronor, *dels ock* förklarat, att berörda anslagsförhöjning skulle utgå av det i riksstaten upptagna reservationsanslaget till upprätthållande av bankinspektionens verksamhet. [24.] *Bankinspektionen.* (ordinarie anslag.)

Vid föredragning inför Kungl. Maj:t av nyssnämnda ärende yttrade jag bland annat:

»Bankinspektionens stat, som vid dess fastställande den 26 november 1909 belöpte sig till ett belopp av 39,000 kronor, har sedermera undergått vissa förändringar och slutar numera från och med år 1914 å en summa av 58,000 kronor. Häremot svarar ett reservationsanslag till upprätthållande av bankinspektionens verksamhet, vilket anslag i riksstaten för senare år upptagits till ett belopp av likaledes 58,000 kronor och som utgår av bankbolagens för ifrågavarande ändamål lämnade bidrag. Enligt 239 § i lagen om bankrörelse den 22 juni 1911 skola nämligen bankbolagen till bestridande av kostnaden för bankinspektionens organisation och verksamhet årligen erlägga bidrag enligt bestämmelser, som meddelas av Konungen,

[24.] dock icke till högre belopp än $^1/_{100}$ procent av bankbolagens egna fonder, och jämlikt kungörelse den 15 december 1911 utgå dessa bidrag tillsvidare med $^7/_{1000}$ procent av nämnda fonder.

Sedan Kungl. Maj:t den 24 april 1915 för beredande av ökat utrymme åt lantbruksstyrelsen förklarat, att bankinspektionen skulle senast den 1 oktober 1915 hava avflyttat från de åt inspektionen upplåtna lokalerna inom det statsverket tillhöriga s. k. Hebbeska huset, har Kungl. Maj:t den 30 i samma månad bemyndigat överintendentsämbetet att för inspektionens räkning förhyra en våning i huset nr 16 vid Sturegatan här i staden för en tid av fem år, räknat från och med den 1 oktober 1915, och för en årlig hyressumma av 3,600 kronor, varefter överintendentsämbetet den 14 maj 1915 bemyndigats förhyra ifrågavarande lägenhet jämväl för tiden 1 juni—30 september för en hyressumma av högst 500 kronor.

I skrivelse den 19 innevarande oktober har bankinspektionen, med förmälan att inspektionen numera inflyttat i förberörda lägenhet, erinrat därom, att inspektionen i förutnämnda den 24 april 1915 avgjorda ärende framhållit, att vid en belastning av inspektionens stat med lokalhyra det skulle bliva nödvändigt att redan från och med år 1916 bestämma bankernas bidrag till $^9/_{1000}$ procent av fonderna, samt vidare anfört bland annat följande:

'Kostnaderna för bankinspektionen utgjorde år 1914 icke fullt 54,000 kronor, och belöpte sig de inbesparade bidragsmedlen vid samma års utgång till mellan 18,000 och 19,000 kronor. Bankbidragen för innevarande år uppgå till 45,998 kronor och kunna med hänsyn till nuvarande fondställning för år 1916 beräknas till omkring 46,400 kronor. Såvitt nu kan beräknas, komma 1915 års kostnader för bankinspektionen att utgöra omkring 58,000 kronor och de inbesparade bidragsmedlen att vid årets utgång hava nedgått till 6—7,000 kronor.

De av ombytet av ämbetslokal direkt betingade nya årliga kostnaderna belöpa sig till 3,600 kronor för hyra, omkring 450 kronor för uppvärmning, omkring 350 kronor i ökade utgifter för städning, eldning och rengöring samt omkring 200 kronor i ökade telefonavgifter. I bankinspektionens stat är för närvarande uppfört ett expensanslag av 4,600 kronor, och redan under 1914 närmade sig utgifterna under denna anslagstitel med kronor 4,364: 47 den sålunda fastställda gränsen. Med hänsyn till nyss angivna, nu tillkomna årliga kostnadsökning och då jämväl något utrymme torde böra finnas för extraordinära utgifter, synes anslaget böra från och med år 1916 i staten upptagas med ett till 10,000 kronor förhöjt belopp. Bankinspektionens stat skulle härigenom komma att sluta på 63,400 kronor. En höjning på sätt ovan föreslagits av bankernas bidrag till $^9/_{1000}$ procent av fonderna skulle uppbringa detsamma till närmare 60,000 kronor. Denna summa stannar visserligen under den nyss för bankinspektionens stat föreslagna, men dels ökas densamma med den fortgående fondökningen, dels torde fortfarande liksom hittills (åtminstone under de närmaste åren) vissa besparingar komma att årligen uppstå å anslaget för resekostnader, dels återstå, som nämnts, ännu vid 1915 års utgång några tusen kronor i besparade bidragsmedel. En höjning sådan som den föreslagna torde av anförda skäl nu vara tillfyllest.'»

Med åberopande av vad sålunda förekommit hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att från och med år 1917 upptaga det *ordinarie reservationsanslaget* till upprätthållande av bankinspektionens verksamhet med ett belopp av kronor 63,400, att utgå direkt av bidrag till bankinspektionen. [24.]

C. Bergsbruket.

1. Bergsstaten, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 33,000.

2. Provisorisk löneregleringför bergmästarna.

[25.] *Provisorisk lönereglering för bergmästarna.* (extra anslag.)

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar, har riksdagen för beredande av provisorisk lönereglering för bergmästarna i enlighet med särskilt angivna grunder och på vissa villkor å extra stat beviljat förslagsanslag av 11,150 kronor för år 1913, 11,200 kronor för år 1914 och 11,250 kronor för vartdera av åren 1915 och 1916.

De för åtnjutande av de sålunda för innevarande år avsedda provisoriska avlöningstilläggen åt bergmästarna fastställda villkoren jämte övriga bestämmelser i ämnet återfinnas i kungörelse den 18 juni 1915, till vilken jag tillåter mig att hänvisa.

I skrivelse den 4 december 1915 har nu kommerskollegium gjort framställning om beredande av provisoriska lönetillägg åt bergmästarna jämväl för år 1917.

Ifrågavarande lönetillägg hava tillkommit i avvaktan på en definitiv löneregleringför bergsstaten. Enär förslag till sådan löneregleringicke lärer föreläggas innevarande års riksdag, torde åtgärder nu böra vidtagas för att jämväl för år 1917 tillförsäkra bergmästarna provisoriska lönetillägg. Härför erfordras samma belopp som för år 1916 anslagits till ändamålet.

De villkor och bestämmelser, som föreskrivits för åtnjutande av de provisoriska lönetilläggen åt bergmästarna för innevarande år, torde böra gälla jämväl för år 1917.

På grund av vad jag sålunda anfört, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för beredande av provisorisk löneregleringåt bergmästarna, i enlighet med av mig tillstyrkta grunder och på av mig förordade villkor, å *extra stat* för år 1917 bevilja ett förslagsanslag av..... kronor 11,250.

3. Befrämjande i allmänhet av bergsbruket.

[26.] *Befrämjande i allmänhet av bergsbruket.* (ordinarie anslag.)

På därom av Kungl. Maj:t gjord framställning beslöt nästlidet års riksdag att för år 1916 nedsätta det ordinarie reservationsanslaget till reseunderstöd åt personer, som önska i främmande länder förvärva ökad insikt och skicklighet i vad till bergshanteringen hörer, från 6,000 kronor till 3,000 kronor.

Såsom jag längre fram under punkten 42 torde få tillfälle närmare utveckla, erfordras ej heller för år 1917 för ifrågavarande ändamål högre anslag å riksstaten än 3,000 kronor. Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för år 1917 bestämma det i *ordinarie* anslagstiteln »Befrämjande i allmänhet av bergsbruket» ingående reservationsanslaget till reseunderstöd åt personer, som önska i främmande länder förvärva ökad insikt och skicklighet i vad till bergshanteringen hörer, till ..... kronor 3,000.

Vid bifall härtill skulle det ordinarie anslaget till befrämjande i allmänhet av bergsbruket för år 1917 utgå med oförändrat

belopp	kronor	5,700,
varav bestämt anslag	»	2,700
och reservationsanslag	»	3,000.

4. Bergsskolorna i Filipstad och Falun.

[27.] *Bergsskolorna i Filipstad och Falun.* (extra anslag.)

Alltsedan år 1873 har riksdagen årligen på extra stat anvisat anslag såsom bidrag till uppehållande av undervisningen vid bergsskolorna i Filipstad och Falun. Detta anslag, som för vart och ett av åren 1874—1904 utgått med ett belopp av 14,000 kronor, blev på Kungl. Maj:ts förslag av 1904 års riksdag höjt till 23,000 kronor. Med sistnämnda belopp beviljades anslaget jämväl för vart och ett av åren 1905—1912. Anslagets förhöjning föranleddes därav, att skolorna på grund av brukssocietetens under år 1903 fattade beslut organiserats enligt en i åtskilliga avseenden förändrad och ökade omkostnader medförande plan, för vilken en närmare redogörelse lämnats i det utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 12 januari 1904,

som fogats vid den till samma års riksdag avlåtna statsverksproposi- [27.]
tionen. Statsanslaget har från och med år 1904 beviljats under villkor, att skolorna fortsatte sin verksamhet i huvudsaklig överensstämmelse med omförmälda plan och underkastade sig den inspektion, Kungl. Maj:t funne skäligt bestämma. Årliga totalkostnaden för de båda skolorna har enligt för dem av brukssocieteten fastställda stater utgjort under åren 1874—1903 23,000 kronor och under åren 1904—1911 38,000 kronor. Skillnaden mellan statsanslaget och totalkostnaden har bestritts av järnkontorets medel.

Vid allmän ordinarie sammankomst den 30 maj 1911 antog emellertid brukssocieteten nya stater för ifrågavarande två bergsskolor att, under förutsättning av statsanslagets vederbörliga ökande, gälla från och med år 1912. De nya staterna inneburo nämligen en höjning av totalkostnaden för de båda skolorna. Denna kostnad skulle för år 1912 utgöra 43,000 kronor och för år 1913 uppgå till 44,000 kronor.

På grund av Kungl. Maj:ts framställning anvisade 1912 års riksdag å extra stat för år 1913 26,650 kronor att utgå såsom bidrag till uppehållandet av undervisningen vid bergsskolorna. Denna ökning i anslaget avsåg i främsta rummet, att de vid skolorna anställda lärarna skulle komma i åtnjutande av fyra ålderstillägg, ett vart å 500 kronor. Berörda för år 1913 beviljade anslag utgjorde ungefär $^{23}/_{38}$ av de för sistnämnda år för skolorna beräknade kostnaderna, eller så stor del av kostnaderna för dessa skolor, varmed staten alltsedan år 1904 brukat bidraga.

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar anvisade riksdagen dels år 1913 å extra stat för år 1914 25,400 kronor såsom bidrag till uppehållande av undervisningen vid bergsskolorna, dels ock år 1914 å extra stat för år 1915 för samma ändamål 25,100 kronor. Riksdagen medgav därjämte såväl år 1913 som år 1914, att vad som kunde varda besparat å det för beredande av understöd av ifrågavarande slag å vart och ett av sistnämnda års riksstat anvisade anslag finge i mån av behov under nästpåföljande år för ändamålet tagas i anspråk. Att besparing å de för åren 1913 och 1914 anvisade anslagen beräknades kunna ifrågakomma, hade sin grund däri, att de såsom totalkostnader för de båda skolorna uppgivna beloppen, efter vilka statsbidragen för nämnda två år avpassats, enligt vad sedermera utrönts, upptagits för högt. Däri hade nämligen för vart och ett av nämnda två år ingått 1,000 kronor för beredande av ålderstillägg åt lärare, vilka emellertid av vissa anledningar icke kommit i åtnjutande av de avsedda löneförhöjningarna.

Vid sin allmänna ordinarie sammankomst den 28 maj 1914 fast-

[27.] ställde brukssocieteten vissa förändringar i fråga om anordningen av undervisningen vid de båda bergsskolorna, dock under förutsättning av statsbidrags erhållande för den därav föranledda ökningen av utgifterna för skolorna i samma proportion som staten plägat lämna bidrag till täckande av nämnda utgifter. Rörande beskaffenheten av nämnda förändringar och den utredning, som låg till grund för desamma, anhåller jag att få hänvisa till det vid 1915 års statsverksproposition fogade utdrag ur protokollet över finansärenden den 14 januari nämnda år, i vilket protokollsutdrag närmare redogörelser i omförmälda avseenden lämnas.

I en till Kungl. Maj:t ingiven skrift av den 25 september 1914 anhöllo fullmäktige om bidrag till uppehållande av undervisningen vid bergsskolorna under år 1916. Utgifterna för skolorna för sistnämnda år beräknades därvid till 47,000 kronor och beloppet av statsbidraget enligt dittills tillämpade grunder till 28,447 kronor 32 öre.

Över sistnämnda framställning avgav kommerskollegium utlåtande, därvid kollegium anförde, bland annat, att då en lärare vid bergsskolan i Filipstad under år 1914 entledigats från sin befattning samt vid sådant förhållande ett för honom från och med den 1 januari 1915 beräknat ålderstillägg å 500 kronor icke komme att utgå, statsanslaget för sistnämnda år komme att med $^{23}/_{38}$ av berörda belopp, eller 302 kronor 63 öre, överskrida vad statsverket enligt vanlig beräkningsgrund rätteligen bort vidkännas. Kollegium ansåge därför, att det begärda statsanslaget för år 1916 borde minskas med omförmälda belopp till i runt tal 28,100 kronor under förutsättning, att vad som bleve besparat å anslaget för år 1915 finge i mån av behov tagas i anspråk under år 1916.

I enlighet härmed föreslog Kungl. Maj:t i 1915 års statsverksproposition riksdagen dels att å extra stat för år 1916 anvisa 28,100 kronor såsom bidrag till uppehållande av undervisningen vid de båda bergsskolorna, dels ock att medgiva, att vad som kunde varda besparat å det för beredande av understöd av ifrågavarande slag å 1915 års riksstat anvisade anslag finge i mån av behov under år 1916 för förevarande ändamål tagas i anspråk.

Kungl. Maj:ts berörda framställning blev av riksdagen bifallen.

Brukssocietetens fullmäktige i järnkontoret.

I en till Kungl. Maj:t ställd skrift av den 2 oktober 1915 hava nu brukssocietetens fullmäktige i järnkontoret gjort framställning om anslag för ifrågavarande ändamål jämväl för år 1917.

Fullmäktige hava därvid anfört, bland annat, följande:

»Det har visat sig vara förenat med flera olägenheter, att, sedan lärarne [27.]
tillerkänts ålderstillägg, fasthålla vid den nu tillämpade ordningen för bestämmande av statens bidrag till bergsskolorna.

Framställning om bidrag måste göras mer än ett år före ingången av det år, för vilket bidraget är avsett. Det är givet att under den mellanliggande tiden, ävensom under det år, för vilket anslaget är anvisat, oförutsedda förändringar i skolornas lärarekårer kunna inträffa.

En sådan oförutsedd förändring föranleder, såvitt densamma gäller en lärare, som är berättigad att tillgodonjuta ålderstillägg, ändring icke blott i bidragsbeloppet för det år, som närmast är ifråga, utan inverkar även på bidraget för året närmast före detta, vilket bidrag då redan är anvisat, men icke utbetalt.

Under sådana förhållanden synes det fullmäktige önskvärt att söka förenkla de former, under vilka bidragen bestämmas och utgå.

I sådant syfte få fullmäktige anhålla, att det årliga statsbidraget för en tidsperiod framåt exempelvis fem eller tio år bestämmes till ett visst belopp, som motsvarar medeltalet av statsbidragen, som efter hittills tillämpade grunder skulle komma att utgå för samma tidsperiod, beräknat efter det nuvarande beräkningssättet och med den nuvarande lärarpersonalen.»

»För år 1917 komma kostnaderna för bergsskolorna, för såvitt de nu kunna beräknas, att belöpa sig till 48,000 kronor, därav ålderstillägg för ett sammanlagt belopp av 3,000 kronor.

Under ovan angivna förutsättning, att de nuvarande lärarne komma att kvarstå såsom lärare vid skolorna, komma ålderstilläggen under 5 år från och med 1917 att uppgå till 20.500 kronor eller i medeltal 4,100 kronor om året och under tio år från och med 1917 att uppgå till 56,000 kronor eller i medeltal 5,600 kronor om året.

De belopp, som skulle läggas till grund för beräkningen av statsbidraget, därest Eders Kungl. Maj:t godkänner det av fullmäktige härovan föreslagna beräkningssätt, skulle då bliva 49,100 kronor, om bidraget skall bestämmas för 5 år och 50,600 kronor, om bidraget skall bestämmas för 10 år; i förra fallet skulle statsbidraget bliva $^{23}/_{38}$ av 49,100 kronor eller 29,718 kronor 42 öre och i senare fallet $^{23}/_{38}$ av 50,600 kronor eller 30,626 kronor 30 öre.»

Kommerskollegium.

På grund av nådig remiss har kommerskollegium den 12 oktober 1915 avgivit infordrat utlåtande i ärendet och därvid anfört följande:

»I sin nu föreliggande ansökning om statsanslag för år 1917 hava fullmäktige uppgivit 1917 års kostnader, för så vitt de nu kunde beräknas, till 48,000 kronor. I jämförelse med de uppgivna kostnaderna för år 1916 företer alltså beloppet en höjning av 1,000 kronor beroende på att ålderstilläggen till lärare vid skolorna blivit i framställningen om anslag för år 1916 angivna till endast 2,000 kronor men för år 1917 upptagas till 3,000 kronor.

På senare år har till följd av de från och med år 1912 utgående ålderstilläggens inverkan på utgiftsstaten anslaget till skolorna, såsom framgår av den underdåniga framställningen, varit underkastat icke obetydliga växlingar. Ett sätt att i detta avseende åstadkomma större stadga har av fullmäktige nu föreslagits

[27.] genom av dem ifrågasatt beräknande av anslaget, i vad det rör ålderstilläggen, efter ett alternativt för fem eller tio år uträknat medeltal.

Mot en sådan förenkling har kollegium icke något att i princip invända.

Enligt de av fullmäktige framlagda beräkningarna uppgå ålderstilläggen för tiden 1917—1921 till sammanlagt 20,500 kronor samt under åren 1917—1926 till 56,000 kronor. Under nu förhandenvarande förutsättningar skulle alltså det årliga beloppet, uträknat efter ett femårsmedeltal, för åren 1917—1921 bliva 4,100 kronor och under åren 1922—1926 7,100 kronor samt, om det beräknas efter tio års medeltal, under åren 1917—1926 5,600 kronor.

Då emellertid en anordning, sådan som den föreslagna, betager statsverket möjligheten att såsom nu vid anslagets bestämmande draga fördel av den sänkning i ålderstilläggens totalsumma, som uppstår vid tilläggsberättigad lärares opåräknade avgång ur tjänsten, men detta givetvis blir fallet i mindre grad vid en uträkning efter femårsmedeltal än vid beloppets bestämmande efter tioårsmedeltal, får kollegium tillstyrka, att den å ålderstilläggen belöpande delen av anslaget beräknas efter den förstnämnda grunden. En ytterligare motvikt mot berörda olägenhet skulle kunna vinnas genom någon mindre reduktion i anslaget, som från att utgöra $^{23}/_{38}$ av totalkostnaden lämpligen kunde fastslås till att utgå med $^{3}/_{5}$ av densamma.

Med tillämpning av ovanstående skulle följaktligen statsbidraget för år 1917 utgå med dels $^{3}/_{5}$ av den efter frånräknande av ålderstilläggen till 45,000 kronor uppgående totalkostnaden eller 27,000 kronor och dels $^{3}/_{5}$ av ålderstilläggens för åren 1917—1921 till 4,100 kronor beräknade årliga medeltal eller 2,460 kronor.

Kollegium hemställer alltså i underdånighet, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att å extra stat för år 1917 anvisa 29,460 kronor att under huvudsakligen enahanda villkor, som hittills varit fästa vid statsunderstöd för ifrågavarande ändamål, utgå såsom bidrag till uppehållande av undervisningen vid bergsskolorna i Filipstad och Falun.»

Departementschefen.

Jämväl för år 1917 torde anslag för ifrågavarande ändamål böra utgå.

De av brukssocietetens fullmäktige i järnkontoret framhållna olägenheterna av det under de senaste åren tillämpade sättet för bestämmande av anslagets belopp motivera otvivelaktigt en förändrad metod för statsunderstödets bestämmande, så att tillfälliga växlingar av till lärarpersonalen utgående ålderstillägg icke påverka understödets storlek utan större stabilitet i avseende å detsamma vinnes, och jag har ej något att erinra emot den föreslagna anordningen, att för ålderstillägg åt lärare beräknas ett visst bestämt belopp för en följd av år. Härvid förutsätter jag, att vid beräkningens uppgörande hänsyn tages till under perioden med säkerhet påräkneliga minskningar i utgifterna för ålderstillägg. Såsom kommerskollegium framhållit torde perioden ej böra utsträckas över fem år. Jag må i detta sammanhang nämna, att enligt nu gällande avlöningsstat föreståndaren vid vardera skolan liksom var och en av de två lärare, som äro anställda vid varje skola, äger uppbära 4 ålderstillägg å 500 kronor, utgående efter respektive 5, 10, 15 och 20 års tjänst.

Ej heller har jag någon erinran att göra mot kommerskollegii förslag, att sådan jämkning göres av det proportionstal, efter vilket statsunderstödet beräknas, att statsanslaget komme att utgå med $^3/_5$ i stället för hittills tillämpade $^{26}/_{38}$ av kostnaderna för skolorna och sålunda reduceras med $^1/_{190}$ av berörda kostnader. [27.]

Kostnaderna för år 1917 hava beräknats till 45,000 kronor oberäknat ålderstilläggen. För femårsperioden 1917—1921 hava ålderstilläggen uppgivits till 20,500 kronor eller i medeltal till 4,100 kronor årligen.

Statens bidrag för år 1917 till ifrågavarande skolor skulle alltså enligt den av mig förordade beräkningsgrunden uppgå till 29,460 kronor.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att å *extra stat* för år 1917 anvisa kronor 29,460,

att under huvudsakligen enahanda villkor, som hittills varit fästa vid statsunderstöd för ifrågavarande ändamål, utgå såsom bidrag till uppehållande av undervisningen vid bergsskolorna i Filipstad och Falun.

D. Handel och sjöfart.

1. Bidrag till underhållande av handelshögskolan i Stockholm.

[28.] *Statsbidrag till handelshögskolan i Stockholm.* (extra anslag.)

Till upprättande och underhållande av en handelshögskola i Stockholm har riksdagen på extra stat anvisat anslag av 30,000 kronor för vart och ett av åren 1910—1916.

Vid tillstyrkande den 19 februari 1909 av nådig proposition angående nämnda statsbidrag redogjorde dåvarande chefen för finansdepartementet närmare för en på föranstaltande av handelshögskoleföreningen i Stockholm utarbetad plan för en blivande handelshögskolas organisation och verksamhet. Jag tillåter mig hänvisa till vad departementschefen därvid anförde.

Tillika torde jag få erinra om, att Kungl. Maj:t fastställt dels den 27 maj 1909 grundstadgar för handelshögskolan i Stockholm, dels ock den 3 december 1909 stadgar för handelshögskoleföreningen i Stockholm, samt att direktionen för handelshögskolan den 13 oktober 1909 antagit ordningsstadga för samma skola. För grunddragen av dessa stadgar

[28.] redogjorde vederbörande departementschef i yttrande till statsrådsprotokollet över finansärenden den 14 januari 1910.

De slutsummor, å vilka handelshögskolans inkomster och utgifter balanserat, hava under de gångna åren ökats ganska väsentligt. Efter att för läsåret 1909—1910 hava beräknats, inkomsterna, statsanslaget ej inberäknat, till 82,500 kronor och utgifterna till 111,000 kronor, upptogos samma poster i framställningen om anslag för läsåret 1910—1911 till 101,500 kronor respektive 122,000 kronor, i framställningen om anslag för läsåret 1911—1912 till 101,500 kronor och 134,500 kronor, i framställningen om anslag för läsåret 1912—1913 till 118,125 kronor och 148,800 kronor, i framställningen om anslag för läsåret 1913—1914 till 119,020 kronor och 149,340 kronor, i framställningen om anslag för läsåret 1914—1915 till 121,950 kronor och 152,240 kronor samt i framställningen om anslag för läsåret 1915—1916 till 119,450 kronor och 149,720 kronor.

Vid beviljandet av anslagen till handelshögskolan har riksdagen fäst det villkoret, att vid högskolan skulle finnas visst antal friplatser, för de senare åren minst 12.

Handelshögskoleföreningens framställning om statsbidrag för läsåret 1916—1917.

Nu har styrelsen för handelshögskoleföreningen i skrivelse den 11 november 1915 gjort framställning om statsanslag jämväl för verksamhetsåret 1 juli 1916—30 juni 1917.

I detta avseende meddelar styrelsen till en början, att den utgiftsstat, som av direktionen för handelshögskolan uppgjorts för nästkommande läsår, är av följande lydelse:

A) *Fasta löner och arvoden.*

Rektor: lön kr. 6,700, tjänstgöringsp. kr. 3,300	kronor	10,000: —
1 professor: lön kr. 5,700 » » 2,800	»	8,500: —
3 » » » » 5,700 » » 2,800	»	25,500: —
Docent i nationalekonomi: arvode	»	5,000: —
» i handelsteknik »	»	4,000: —
» i ekonomisk geografi »	»	4,000: —
1 lektor: arvode	»	3,000: —
4 » »	»	12,000: —
1 » (ryska språket): arvode	»	4,000: —
Tillfälliga kurser, *förslagsvis*	»	9,000: —
Bibliotekarie: arvode	»	2,500: —
1 amanuens: »	»	600: —
2 » »	»	1,200: —
Transport	kronor	89,300: —

[28.]

	Transport kronor	89,300: —	
Skrivbiträde (rektors): arvode	»	1,800: —	
Biträde i biblioteket »	»	1,080: —	
Vaktbetjäning: »	»	3,040: —	95,220: —

B) *Bok- och materialinköp, expenser m. m.*

Biblioteket	»	5,500: —	
Institutioner	»	3,000: —	
Skrivmaterialier, tryck, annonser m. m., *förslagsvis*	»	6,000: —	
Hyra, inklusive uppvärmning	»	27,000: —	
Belysning och rengöring m. m., *förslagsvis*	»	5,000: —	46,500: —

C) *Diverse utgifter för högskolan.*

Reseanslag till lärarna	»	3,000: —	
Inventariers underhåll	»	1,500: —	
Oförutsedda utgifter, *förslagsvis*	»	2,500: —	
Direktionens expedition	»	1,500: —	8,500: —
	Summa kronor		150,220: —

Därefter anför styrelsen:

»Den angivna slutsumman överstiger med kronor 500 den i staten 1915—1916 upptagna summan, och beror denna ökning på att direktionen ansett sig böra anslå ett högre belopp till utgifter för skrivmaterialier, tryck, annonser o. d.

För bestridande av handelshögskolans utgifter har styrelsen huvudsakligen att räkna med räntemedel från handelshögskoleföreningen jämte avgifter från de studerande. Enligt de av högskolans rektor verkställda kalkyler kan det beräknas, att sistnämnda avgifter skola uppgå till följande belopp:

Inskrivningsavgifter (65 st. à 25 kr.)	kronor	1,625: —	
Terminsavgifter (120 st. à 250 kr.)	»	30,000: —	
Examensavgifter	»	900: —	
Extra elevers avgifter	»	1,500: —	kronor 34,025: —

Läggas därtill räntemedel, omkring 81,000 kronor, blir den summa, som styrelsen på ovan angivet sätt anser sig kunna åstadkomma, endast omkring 115,000 kronor.

Då emellertid handelshögskolans utgifter måste, såsom ovan nämnts, beräknas till 150,220 kronor, är högskolan sålunda i synnerligen stort behov av statens understöd. Endast under förutsättning av att högskolan får i statsbidrag åtnjuta samma belopp som hitintills, kan styrelsen se sig i stånd att ordna de ekonomiska förhållandena så, att verksamheten kan bedrivas efter den av direktionen uppgjorda planen.

Vad beträffar det av riksdagen uttalade önskemålet om ett visst antal friplatser för de studerande, vill styrelsen meddela, att det jämväl för nu ifrågavarande studieår beräknats, att 12 friplatser komma att finnas vid högskolan.

[28.] På grund av vad sålunda anförts får styrelsen i underdånighet hemställa att Kungl. Maj:t täcktes till nästkommande års riksdag göra framställning därom, att riksdagen måtte, såsom bidrag till underhållande av handelshögskolan i Stockholm, på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 30,000 kronor att till styrelsen utbetalas med ena hälften under senare halvåret 1916 och andra hälften under förra halvåret 1917.»

Kommerskollegium. Över denna styrelsens framställning har kommerskollegium den 4 december 1915 avgivit infordrat underdånigt utlåtande. Efter att i utlåtandet hava återgivit vad styrelsen för handelshögskoleföreningen upplyst rörande beräkningarna av högskolans inkomster och utgifter för läsåret 1916—1917 anför kollegium följande:

»Att handelshögskolan för bedrivande av verksamheten enligt hittills följd plan är i behov av statsunderstöd jämväl under läsåret 1916—1917, synes kollegium uppenbart.

Den avvikelse från utgiftsstaten för läsåret 1915—1916, som föreslås, giver icke kollegium anledning till något särskilt yttrande. Kollegium har icke heller anledning att föreslå annat anslagsbelopp för läsåret 1916—1917 än för de sju föregående läsåren. Därvid åberopar kollegium vad kollegium i detta avseende yttrat i sina skrivelser av den 16 november 1909 och den 18 november 1910 rörande statsanslag till handelshögskolan.»

Departementschefen. Då jag icke har något att erinra mot den gjorda framställningen, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att, under förutsättning att verksamheten vid handelshögskolan i Stockholm fortsättes efter i huvudsak den nu följda planen, såsom bidrag till underhållande av samma skola på *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 30,000, att till handelshögskoleföreningens i Stockholm styrelse utbetalas med hälften under höstterminen år 1916 och återstående hälften under vårterminen år 1917, under villkor att minst tolv friplatser för studerande vid högskolan under läsåret 1916—1917 inrättas.

Handelsundervisningsanstalter.

2. Handelsgymnasier, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* högst ..... kronor 115,000.

3. Handelsundervisningsinspektionen, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* högst ..... » 1,500.

4. Understöd till Hälsingborgs handelsgymnasium.

[29.] *Understöd till Hälsingborgs handels-gymnasium.* (extra anslag.)

I den år 1914 till riksdagen avlåtna senare statsverkspropositionen föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att till understöd åt Hälsingborgs handelsgymnasium på extra stat för år 1915 bevilja ett anslag å 10,000 kronor, med skyldighet för Hälsingborgs kommun att själv eller genom enskilda donatorer till läroanstalten lämna understöd till minst samma belopp, som hittills utgått från kommunen, samt på de villkor i övrigt, som Kungl. Maj:t kunde finna skäligt bestämma.

Beträffande den närmare utredning, som låg till grund för nämnda framställning, ber jag att få hänvisa till det utdrag av protokollet över finansärenden den 14 maj 1914, som fanns bifogat berörda proposition.

Den av Kungl. Maj:t sålunda gjorda framställningen blev av riksdagen bifallen.

Genom nådigt brev den 19 februari 1915 fastställde Kungl. Maj:t följande villkor och bestämmelser för åtnjutande av berörda understöd nämligen:

1:o) att undervisningen skulle fortgå under minst 36 läsveckor om året, påsk- och pingstlov samt tillfälliga lovdagar inräknade;

2:o) att kommunen skulle själv eller genom enskilda donatorer till handelsgymnasiet lämna understöd till minst samma belopp, som hittills utgått från kommunen;

3:o) att terminsavgifterna i den tvååriga normalkursen skulle uppgå till högst 150 kronor för år och att läroanstalten skulle vara skyldig att åt lärjungar i nämnda kurs bevilja befrielse från eller nedsättning i de vid läroanstalten utgående terminsavgifter till så stor utsträckning, att den minskning i avgifter som härigenom uppkomme, utgjorde minst 15 procent av det belopp, vartill terminsavgifterna skolat uppgå, därest samtliga lärjungar i den tvååriga kursen erlagt fulla avgifter;

4:o) att handelsgymnasiets styrelse skulle till kommerskollegium inkomma före den 1 juli 1915 och före den 15 januari 1916 med uppgift å beloppet av lärjungarnas avgifter under den senast förflutna terminen jämte upplysning angående befrielse från eller nedsättning i nämnda avgifter, ävensom före den 15 januari 1916 med redogörelse för inkomster och utgifter under det förflutna räkenskapsåret samt för tillgångar och skulder vid nämnda års slut;

5:o) att styrelsen skulle före den 1 juli 1915 och före den 15 januari 1916 till kollegium inkomma med handlingar, som visade, att

[29.] kommunen eller enskilda donatorer åtagit sig den i punkt 2 omförmälda förpliktelse för den senast förflutna terminen;

6:o) att av understödet finge lyftas halva beloppet efter utgången av vårterminen 1915 och återstoden efter utgången av påföljande hösttermin, sedan de i punkterna 4 och 5 omförmälda handlingar för vardera terminen inkommit och inspektören för de statsunderstödda handelsgymnasierna intygat, att undervisningen under den sist förflutna terminen bedrivits i sådan omfattning och utsträckning samt på sådant sätt, att den kunde anses överensstämmande med läroanstaltens ändamål; samt

7:o) att handelsgymnasiet skulle stå under inseende av kommerskollegium och vara underkastat den kontroll och de bestämmelser i övrigt, som Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva.

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, anvisade nästlidet års riksdag på extra stat för år 1916 för ifrågavarande ändamål enahanda belopp under samma villkor som för år 1915.

Genom nådigt brev den 16 oktober 1915 fastställde Kungl. Maj:t därefter villkor och bestämmelser för åtnjutande av sistnämnda understöd, till innehållet motsvarande dem, som genom ovanberörda nådiga brev den 19 februari 1915 föreskrivits.

Sedan styrelsen för Hälsingborgs handelsgymnasium hos kommerskollegium hemställt, att åtgärder måtte vidtagas för att gymnasiet måtte erhålla understöd jämväl för år 1917, till belopp av 10,000 kronor, har kollegium gjort anmälan härom i skrivelse den 16 november 1915; och har kollegium därvid jämväl överlämnat ett av inspektören för de statsunderstödda handelsgymnasierna, rektorn Alfred Nordfelt, över nämnda framställning avgivet yttrande.

Rektor Nordfelt har i sitt berörda yttrande förordat framställningen, under framhållande att med hänsyn till lämnade upplysningar om gymnasiets ekonomiska ställning behovet av statsunderstöd å 10,000 kronor även för år 1917 vore på ett tillfredsställande sätt motiverat.

Kommerskollegium har även för egen del tillstyrkt ansökningen under samma villkor, som äro gällande för det för innevarande år beviljade statsunderstödet.

Departementschefen. Då jag icke funnit anledning till erinran mot förevarande framställning, får jag, i enlighet med kommerskollegii förslag, hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till understöd åt Hälsingborgs handelsgymnasium på *extra stat* för år 1917 bevilja ett anslag å ..... kronor 10,000,

med skyldighet för Hälsingborgs kommun att själv eller genom enskilda donatorer till läroanstalten lämna understöd till minst samma belopp, som hittills utgått från kommunen, samt på de villkor i övrigt, som Kungl. Maj:t kan finna skäligt bestämma. [29.]

5 och 6. Export- och handelsstudiestipendier.

För vart och ett av åren 1897—1908 beviljade riksdagen på extra stat anslag till handelsstipendier. Anslaget utgick med 10,000 kronor för vartdera av åren 1897 och 1898, 20,000 kronor för vart och ett av åren 1899—1904 och 30,000 kronor för vart och ett av åren 1905—1908. [30, 31.] *Export- och handelsstudiestipendier.* (extra anslag.)

I skrivelse den 30 december 1907 gjorde kommerskollegium framställning om förändrade föreskrifter i fråga om sättet och villkoren för utdelande av statens handelsstipendier samt hemställde därvid, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att, med indragning av anslaget till handelsstipendier, anvisa tvenne anslag, vartdera å 20,000 kronor om året, för att på i skrivelsen närmare angivet sätt användas, det ena till exportstipendier och det andra till handelsstudiestipendier.

Med bifall till en i anslutning härtill avlåten proposition, anvisade 1908 års riksdag å extra stat för år 1909

dels, såsom reservationsanslag, ett belopp av 20,000 kronor för att utdelas såsom understöd under benämning av exportstipendier till personer, som, utan officiell ställning, företrädesvis i Ryssland, på Balkanhalvön eller i länder utom Europa verkade för avsättning av svenska exportartiklar; samt

dels ett belopp av likaledes 20,000 kronor till handelsstudiestipendier, att tjäna såsom understöd för förvärvande utomlands av praktiska insikter i handelsyrket.

I fråga om nämnda stipendiers utdelning och de fordringar, som borde ställas å deras innehavare, meddelade Kungl. Maj:t i nådigt brev den 17 juni 1908 bestämmelser, för vilka redogörelse lämnats i statsrådsprotokollet den 14 januari 1910, bifogat samma års statsverksproposition.

På därom av Kungl. Maj:t gjorda framställningar, beviljade riksdagen för vart och ett av åren 1910—1915 anslag till exportstipendier och handelsstudiestipendier till enahanda belopp, som anvisats för år

[30, 31.] 1909, varvid bör anmärkas, att vid 1911 års riksdag jämväl anslaget till handelsstudiestipendier erhöll reservationsanslags natur.

Efter av kommerskollegium på grund av den rådande utrikespolitiska situationen gjord framställning, förordnade Kungl. Maj:t emellertid den 17 december 1914, att med åtgärder för utdelning av handelsstudiestipendierna för år 1915 skulle tillsvidare anstå.

Vid föredragning inför Kungl. Maj:t den 14 januari 1915 av frågan om anslag för ifrågavarande ändamål för innevarande år uttalade jag med avseende å anslaget till exportstipendierna att någon förändring i dess belopp icke borde ske. Däremot framhöll jag, vad beträffade anslaget till handelsstudiestipendierna, att det kunde ifrågasättas att helt och hållet indraga detsamma, i likhet med vad som ansågs komma att bliva fallet med flertalet anslag till uppskjutna stipendier, men, då det syntes vara angeläget, att de efter krigets slut rådande utländska handelsförhållandena snarast möjligt gjordes till föremål för studier och då sålunda sannolikt vore, att handelsstudiestipendierna komme att tidigare utdelas än andra uppskjutna stipendier, förordade jag, att anslaget till handelsstudiestipendier under år 1916 skulle endast delvis indragas.

I den till nästlidet års riksdag avlåtna statsverkspropositionen föreslog Kungl. Maj:t också, i enlighet med min hemställan, riksdagen att anvisa medel för år 1916 till exportstipendier med enahanda belopp som för år 1915 eller 20,000 kronor och till handelsstudiestipendier med ett till 10,000 kronor nedsatt belopp.

Denna Kungl. Maj:ts framställning blev av riksdagen bifallen.

Genom beslut den 18 juni 1915 har Kungl. Maj:t rörande anslagen för år 1916 ej mindre förklarat, att i fråga om dessa stipendiers utdelning och de fordringar, som å deras innehavare borde ställas, skulle gälla vad i ovannämnda nådiga brev den 17 juni 1908 förordnats i avseende å dylika stipendier för år 1909, än även uppdragit åt kommerskollegium att, jämte utfärdande av vederbörlig kungörelse rörande sättet och villkoren för sökande av stipendium från ifrågavarande stipendieanslag, till Kungl. Maj:t, med bifogande av inkomna ansökningshandlingar, avgiva förslag till stipendiater, det belopp, som ansåges böra envar av dem tillkomma, och de närmare bestämmelser angående stipendiats verksamhet m. m., som kunde finnas böra meddelas.

Genom kungörelse den 10 december 1915 har emellertid Kungl. Maj:t på framställning av kommerskollegium förordnat, att med åtgärder för utdelning av handelsstudiestipendierna för år 1916 skulle tillsvidare anstå.

I skrivelse den 16 oktober 1915 har nu kommerskollegium hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att jämväl för år 1917 bevilja anslag till export- och handelsstudiestipendier till enahanda belopp som för år 1916. [30, 31.]

Departementschefen.

I fråga om anslaget till exportstipendierna torde någon förändring för år 1917 icke böra äga rum, då det visat sig, att dylika stipendier även under nuvarande förhållanden kunna i vanlig ordning utdelas och även av vederbörande tagas i anspråk.

Ej heller beträffande anslaget till handelsstudiestipendier synes någon förändring böra ifrågakomma. Visserligen äro de av riksdagen för åren 1915 och 1916 anvisade anslagen för ändamålet fortfarande disponibla, men för tiden närmast efter återinträdet av normala förhållanden torde behovet av dylika stipendier bliva så stort, att anslag till samma belopp som för innevarande år torde böra upptagas jämväl i riksstaten för år 1917.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att på *extra stat* för år 1917 anvisa

dels, såsom reservationsanslag,
ett belopp av ..... kronor 20,000
för att utdelas såsom understöd under benämning av exportstipendier till personer, som, utan officiell ställning, företrädesvis i Ryssland, på Balkanhalvön eller i länder utom Europa verka för avsättning av svenska exportartiklar,

dels ock, likaledes såsom reservationsanslag, ett belopp av ..... kronor 10,000
till handelsstudiestipendier, att tjäna såsom understöd för förvärvande utomlands av praktiska insikter i handelsyrket.

7. Bidrag till Sveriges allmänna exportförening.

[32.]

Bidrag till Sveriges allmänna exportförening.

(extra anslag.)

Sveriges allmänna exportförening har alltsedan sin tillkomst år 1887 åtnjutit statsunderstöd. För år 1914 uppgick nämnda understöd till 30,900 kronor förutom ersättning för årets postavgifter med högst 5,500 kronor. Nämnda statsunderstöd utgick med 5,000 kronor från handels- och sjöfartsfonden, 9,100 kronor ur manufakturförlagslånefonden

[32.] samt 16,800 kronor riksstatsanslag, anvisat på extra stat för år 1915. Ersättningen för postavgifter utgick från manufakturförlagslånefonden.

Vid avlåtandet till nästlidet års riksdag av framställning om anvisande å riksstaten av statsunderstödet för år 1915 för föreningen beräknades detta i sin helhet, ersättning för postavgifter dock oräknad, till ett belopp av 24,850 kronor. Nedsättningen, 6,050 kronor, avsågs skola falla på den från manufakturförlagslånefonden utgående delen av statsunderstödet, vilken således skulle komma att utgöra 3,050 kronor. Från handels- och sjöfartsfonden skulle utgå oförändrat belopp 5,000 kronor och det erforderliga extra anslaget skulle sålunda likaledes upptagas med samma belopp som för år 1914 eller med 16,800 kronor.

I skrivelse den 28 maj 1915 angående regleringen av utgifterna under riksstatens sjunde huvudtitel anförde riksdagen, att riksdagen, som icke haft något att erinra mot den till grund för anslagsäskandet liggande beräkningen av statsunderstödets belopp, icke velat underlåta att framhålla, hurusom det syntes kunna ifrågasättas, om åtgärden att låta hela minskningen av statsunderstödet tillgodokomma manufakturförlagslånefonden vore den lämpligaste, och om icke fasthellre åtminstone en del av denna minskning bort beräknas på riksstatsanslaget. Riksdagen ville dock ej motsätta sig Kungl. Maj:ts förslag, men ansåg sig i allt fall böra uttala önskvärdheten av att vid framtida anslagsäskanden för ifrågavarande ändamål frågan om den lämpligaste uppdelningen av statsunderstödet på de båda fonderna och riksstatsanslaget toges under förnyat övervägande.

Under villkor att Sveriges allmänna exportförening fortfarande bedreve sin verksamhet i huvudsakligen samma form som under år 1914 samt att i granskningen av föreningens räkenskaper deltoge en av Kungl. Maj:t förordnad revisor, anvisade riksdagen också såsom bidrag till föreningens verksamhet under år 1915 å extra stat för år 1916 ett belopp av 16,800 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1915 disponera detsamma.

I en till Kungl. Maj:t ingiven skrift har nu Sveriges allmänna exportförenings styrelse hemställt, att Kungl. Maj:t måtte bereda föreningen statsunderstöd för år 1916 med ett till 34,850 kronor förhöjt belopp, ersättning för postavgifter oräknad.

Över berörda framställning har kommerskollegium den 15 december 1915 avgivit infordrat utlåtande.

Då emellertid ytterligare utredning erfordras i det av riksdagen angivna avseendet, har kommerskollegium anbefallts att avgiva förnyat utlåtande i ärendet.

Anslag för ifrågavarande ändamål torde emellertid vara erforderligt jämväl för innevarande år. Det belopp, som skulle anvisas å extra stat för år 1917, har av kollegium beräknats till 26,000 kronor. [32.]

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen,

att i avbidan på den proposition om anvisande av medel för ändamålet, som kan bliva förelagd riksdagen, såsom bidrag till Sveriges allmänna exportförenings verksamhet under innevarande år bland de *extra anslagen* under sjunde huvudtiteln för år 1917 beräkna ett belopp av ..... kronor 26,000.

8. Statsunderstöd till handelskamrarna i riket.

[33.] *Statsunderstöd till handelskamrarna i riket.* (extra anslag.)

Med anledning av ett flertal till Kungl. Maj:t inkomna framställningar bland annat från vissa handelskamrar om beredande av statsunderstöd åt dem ävensom från det sjätte allmänna handelskammarmötet i Stockholm år 1912 om vidtagande av åtgärder för auktorisering av handelskamrarna anbefalldes den av Kungl. Maj:t den 13 november 1908 tillsatta kommittén för utredning av frågan om förändrad organisation av kommerskollegium och löneförhållandena vid nämnda ämbetsverk m. m. att yttra sig i frågan.

Nämnda kommitté, den s. k. kommerskollegiikommittén, har sedermera den 1 juli 1914 avgivit betänkande och förslag angående handelskamrarna.

Över berörda betänkande har kommerskollegium, efter hörande bland annat av samtliga handelskamrar i riket, den 18 maj 1915 avgivit infordrat utlåtande.

Kommerskollegiikommittén.

Kommittén har i sitt betänkande till en början lämnat en historisk översikt över frågans tidigare utveckling samt en redogörelse för de svenska handelskamrarnas ekonomiska och organisatoriska förhållanden.

Därefter har kommittén beträffande handelskamrarna i första rummet hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes utfärda kungörelse angående auktoriserade handelskamrar av det innehåll, som ett vid betänkandet fogat förslag utvisar.

Auktoriseringen av handelskamrarna skulle enligt kommitténs förslag ske i den form, att varje särskild handelskammares stadgar skulle av Kungl. Maj:t uppå därom gjord ansökning stadfästas.

[33.] För möjliggörande av en prövning härutinnan enligt enhetliga grunder har kommittén enligt förslaget till kungörelse i ämnet tänkt sig dels fastställande på förhand av vissa grundlinjer, med vilka auktoriserad handelskammares stadgar borde stå i överensstämmelse för att påräkna stadfästelse, dels fastslående av vissa förhållanden, som skulle utgöra förutsättning för eller konsekvens av en auktorisering. Även om kommittén sålunda utgått från, att i viss utsträckning enhetliga normer borde fastställas för auktoriserade handelskamrar, innebär kommitténs förslag dock ej, att en genomgripande unifiering av de olika nu bestående handelskamrarnas organisation skulle bliva behövlig. Allenast i en eller annan mindre väsentlig punkt skulle de befintliga handelskamrarnas stadgar behöva undergå jämkning för vinnande av överensstämmelse med nämnda normer.

Kommittén har vidare hemställt, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för beredande av statsunderstöd åt auktoriserade handelskamrar i viss utsträckning och enligt närmare angivna grunder.

Härom har kommittén anfört följande:

»Motiven för framställningarna om statsunderstöd för handelskamrarna vila dels på behovet hos kamrarna av ekonomiskt bistånd, dels på den uppfattningen, att statsunderstöd bör utgå såsom vederlag för de tjänster, handelskamrarna utföra gent emot det allmänna.

Vad det förra motivet beträffar, framgar utan vidare av vad som i det föregående anförts rörande de olika handelskamrarnas ekonomiska ställning, att det äger särskild tillämplighet för vissa av kamrarna, vilka i saknad av tillräckliga medel äro nödsakade att inskränka sin verksamhet till en mindre omfattning än vad önskvärt är. För ett par handelskamrar med mindre folktäta eller ur näringslivets synpunkt mindre utvecklade distrikt har det till och med visat sig vanskligt att i medlemsavgifter kunna uppbringa tillräckliga medel för att över huvud kunna utöva en mera regelbunden verksamhet. Om denna omständighet redan hittills varit ur det allmännas liksom ur vederbörande ortsintressens synpunkt beklaglig, skulle olägenheterna bliva än mer framträdande, därest, sedan bestämmelser om auktorisering av handelskamrarna blivit utfärdade, det komme att visa sig, att på antydda grunder de inom vissa områden inrättade handelskamrar icke skulle kunna komma i åtnjutande därav. Den allsidighet i bedömandet av näringslivets spörsmål, man genom anlitande av handelskamrarnas medverkan vill ernå, kan lätteligen bliva lidande, om större eller mindre geografiska områden på detta sätt icke komme att bliva företrädda vid ett ärendes behandling.

Särskilt för ett slag av utgifter måste det anses synnerligen önskvärt, för att ej säga nödvändigt, att kamrarna äro i besittning av tillräckliga medel, nämligen för avlönande av en väl kvalificerad sekreterare. Kommittén vill uttryckligen framhålla den stora betydelse för en handelskammares förmåga att fylla sina uppgifter den omständigheten äger, huruvida kammaren kan påräkna, att en person ägnar hela sin tid eller åtminstone sin huvudsakliga tid åt arbete i kammarens tjänst. Endast på detta sätt kan det bliva möjligt att åstadkomma de ofta tidsödande ut-

redningar och undersökningar, som måste föregå kammarens uttalanden i många av de frågor, vilka den får att handlägga. [33.]

Uppfattar man åter statsbidraget såsom i främsta rummet avsett att utgöra vederlag för de förpliktelser till arbete i det allmännas tjänst, som på sätt föreslagits skulle i och med auktoriseringen åläggas handelskamrarna, finnes uppenbarligen icke något fog för en åtskillnad mellan de olika kamrarna annat än från synpunkten av det sätt, varpå ifrågavarande uppgifter utföras.

Det är också kommitténs uppfattning, vilken i det följande närmare utvecklas, att de anförda skälen böra föranleda därtill, att åt varje auktoriserad handelskammare, som därom gör framställning, tilldelas ett visst årligt statsbidrag såsom ersättning för de kammaren gentemot statsmyndigheterna åvilande förpliktelser.

Uppmärksammas må ock, att staten *dels* genom auktoriseringen *dels* genom det pekuniära understödet får ökade anspråk på allsidighet och objektivitet uti de utredningar, som av kamrarna lämnas. Däri ligger enligt kommitténs mening ett ytterligare viktigt skäl för att frågorna om auktorisering och om statsbidrag böra lösas i ett sammanhang.»

Kommittén framhåller vidare, att i den av kommittén föreslagna författningen endast behövde intagas en allmän bestämmelse, att statsbidrag till auktoriserad handelskammare skulle utgå enligt därför gällande särskilda bestämmelser.

Därefter fortsätter kommittén:

»Påtagligt är emellertid, att med handelskamrarnas sinsemellan väsentligt skiftande så väl ekonomiska betingelser som övriga förhållanden det ställer sig vanskligt att på förhand uppställa så väl avvägda grunder för fördelning av ett eventuellt statsanslag, att de i behörig mån tillgodose billighetens fordringar vid sidan av statsintresset.

Man torde till en början böra utgå därifrån, att auktoriserandet av en handelskammare innebär ett erkännande från statens sida, att kammaren i fråga anses försvara sin plats som ett av leden i den som helhet betraktade, till allmänt och enskilt gagn tillkomna handelskammarinstitutionen, och att den i sådant hänseende befunnits skickad att uppbära *sin* tillbörliga anpart i institutionens allmänna och gemensamma förpliktelser mot staten. Denna har under sådan förutsättning städse ett direkt intresse av dem alla. Ett sådant betraktelsesätt synes följdriktigt för staten medföra på samma gång en förpliktelse och ett intresse av att efter en viss, i huvudsak likformig måttstock lämna varje auktoriserad handelskammare så att säga en grundplåt till dess ekonomi. Även om *en* sådan handelskammare, såsom varande av större omfattning eller förhållandevis mera betydande än en annan, ur denna synpunkt skulle kunna äga fog för större anspråk på staten än de andra, äro de dock i det hänseendet jämnställda, att de alla behövas såsom länkar i organisationen i dess helhet. Det kan därjämte anses, att, åtminstone inom vissa gränser, nämnda olikheter mellan kamrarne väsentligt uppvägas därav, att för en större handelskammare själva behovet av understöd är proportionsvis mindre. Kommittén har på grund av nu angivna omständigheter i förening funnit sig böra föreslå, att av det anslag, som må varda beviljat åt handelskamrarna, ett fast belopp bestämmes att med nedan angivna begränsning utgå lika till samtliga auktoriserade handelskamrar. Detta fasta belopp anser kommittén lämpligen böra uppgå till 3,000 kronor för var handelskammare. Kommittén finner det emellertid utgöra en från

[33.] statens ståndpunkt erforderlig garanti för anslagets berättigande, att det lokala intresset för en handelskammare är förenat med nöjaktig ekonomisk offervillighet för dess upprätthållande. I enlighet härmed anser kommittén det böra sättas såsom villkor, att handelskammaren kan uppvisa ett minst lika stort, från andra källor härflytande inkomstbelopp. På detta sätt skulle minimiinkomsten för en statsunderstödd handelskammare komma att uppgå till 6,000 kronor, och detta belopp synes kommittén också vara det minsta, som måste erfordras för att handelskammaren skall kunna utöva en framgångsrik verksamhet, för vilket ändamål kommittén, såsom nämnt, anser tillgång till en väl kvalificerad sekreterare vara en nödvändig förutsättning.

Det är emellertid utan vidare tydligt, att, även om staten enligt kommitténs åsikt kan anses äga ett visst principiellt intresse av att i lika mån ekonomiskt stödja de skilda handelskamrar, som befinnas förtjänta av att erhålla officiellt erkännande, dessa dock inbördes ofta måste hava mycket växlande förutsättningar för att kunna förverkliga sina syften och att i övrigt deras betydelse och gagn för det allmänna ej sällan måste ställa sig ganska olika. En mängd skiftande, på förhand oberäkneliga förhållanden öva härvidlag sitt inflytande, och även dessa böra i tillbörlig mån avspeglas vid fördelningen av det för handelskammarinstitutionen ifrågasatta statsanslaget. Kommittén har tänkt sig, att detta syfte lämpligen skulle kunna vinnas på det sätt, att beträffande någon del av anslaget fördelningen sker med hänsyn tagen till de olika förhållanden, som skäligen böra därvid inverka, i främsta rummet de olika handelskamrarnas ekonomi samt deras allmänna verksamhet och arbetsprestationer. En del av anslaget skulle i enlighet härmed bliva av rörlig natur. Denna rörliga del anser kommittén lämpligen kunna anslås till sammanlagt 24,000 kronor.

Sammanlagda beloppet av årliga statsanslaget för nu befintliga tolv handelskamrar skulle alltså, under förutsättning, att de samtliga begära och erhålla auktorisering och statsunderstöd, komma att utgöra det av handelskammarmötet föreslagna, eller 60,000 kronor. Detta belopp synes kommittén utgöra ett ganska måttligt vederlag för den nytta staten bör kunna vinna av handelskammarinstitutionen. Genom dess beviljande skulle säkerligen, såsom redan antytts, de skilda handelskamrarnas känsla av ansvar i fråga om fyllande av förpliktelserna mot staten stärkas, liksom ock i motsvarande mån deras möjligheter till framgångsrikt arbete härför skulle ökas. Kommittén erinrar ock om att redan 1883 års kommitté ifrågasatte ett årligt statsanslag å 40,000 kronor för handelskamrarna.

För att bereda handelskamrarna förmånen av en viss stadga i deras ekonomi för en skälig tid framåt synes det kommittén lämpligast, att anslagen till handelskamrarna bestämmas att utgå för perioder av tre år i sänder, därest icke i särskilda fall omständigheterna giva anledning till bestämmande av kortare tid, exempelvis då fråga är om anslag för en gång för visst angivet ändamål.

Efter det anslag för ifrågavarande ändamål av statsmakterna ställts till förfogande, böra handelskamrarna genom kommerskollegiets försorg lämnas tillfälle att inkomma med ansökningar om statsunderstöd för vederbörande treårsperiod. Ansökningarna böra vara ställda till Kungl. Maj:t och ingivas till kommerskollegiet före den 1 maj under det första av de år, för vilka statsunderstöd sökes.

I ansökning böra meddelas upplysningar i fråga om

a) handelskammarens verksamhet under den senaste treårsperioden och sär-

skilt de till statsmyndigheter från handelskammaren avgivna utlåtanden eller avlåtna framställningar samt kammarens samarbete i övrigt med statsmyndigheterna; [33.]

b) den för handelskammaren fastställda arbetsordning samt utfärdade instruktioner för handelskammarens tjänstemän och andra föreskrifter för handelskammarens verksamhet;

c) handelskammarens fast anställda personal och dess löneförmåner;

d) medlemsavgifternas storlek samt beloppet av de under de senaste tre åren influtna avgifter;

e) inkomster och utgifter under senaste tre år samt tillgångar och skulder vid sistförflutna årets slut ävensom beräknade inkomster och utgifter för det löpande året; och

f) samtliga de förhållanden i övrigt, vilka kunna öva inflytande på frågan om beviljande åt handelskammaren av statsunderstöd och om dess storlek.

Efter den bestämda ansökningstidens utgång skall det åligga kommerskollegiet att till Kungl. Maj:t insända samtliga ansökningshandlingarna jämte eget underdånigt förslag om anslagets fördelning. Kollegiet kan härvid förutsättas äga möjlighet grunda sitt förslag i ämnet jämväl å den ej ringa erfarenhet om resultatet av varje handelskammares verksamhet, särskilt i vad angår förhållandet till staten, vilken kollegiet bör hava förvärvat under det föregående samarbetet med handelskammaren. Kollegiet bör jämväl föreslå de särskilda villkor, som kollegiet må finna erforderliga beträffande anslagen i allmänhet eller beträffande anslaget åt viss handelskammare.

Slutligen vill kommittén framhålla, att det bör tillhöra kommerskollegiet att under loppet av den treårsperiod, för vilken understöd av Kungl. Maj:t beviljats, med uppmärksamhet följa det sätt, varpå handelskamrarna uppfylla förutsättningarna för statsunderstödets tillgodonjutande.»

Kommerskollegium.

Kommerskollegium har i sitt utlåtande först till behandling upptagit frågan om auktoriserande av handelskamrar och har därvid anfört följande:

»Handelskammarinstitutionen i vårt land har för närvarande nått den utveckling, att ett ordnande av statens ställning till densamma synes väl påkallat. Redan i underdånigt utlåtande av den 18 maj 1886 angående ett då föreliggande kommittéförslag om obligatoriskt inrättande av handels- och industrikamrar uttalade kollegium den uppfattning, att det praktiska gagnet av den ifrågasatta institutionen väsentligen berodde på i vad mån behovet av institutionen gjort sig bland näringsidkarna själva kännbart och om allmänt intresse för saken vore att hos dem påräkna. I motsatt fall kunde institutionen lätt få karaktären av en främmande och konstlad inrättning utan inneboende livskraft och dess verksamhet bliva utan nytta för att icke säga skadlig. Med hänsyn till vid dåvarande tidpunkt rådande förhållanden i nämnda hänseende kunde kollegium för sin del ej biträda kommittéförslaget om obligatoriskt inrättande av handelskamrar, utan ansåg kollegium riktigast vara, att erfarenhet om institutionens lämplighet för våra förhållanden och om bästa sättet för dess genomförande vunnes genom handelskamrars inrättande på frivillighetens väg. Den senare tidens utveckling har bekräftat riktigheten av denna uppfattning. Det enskilda intresset för åstadkommande och upprätthållande av handels-

[33.] kamrar har på senare tid visat sig synnerligen livligt och lett till bildandet i olika landsdelar av handelskamrar, vilkas distrikt sammanlagt nu omfatta praktiskt taget hela riket. Resultatet av deras hittills bedrivna verksamhet har enligt kollegii åsikt till fullo motsvarat de förväntningar man ställt å dessa institutioner. Med stöd av sin under samarbetet med handelskamrarna vunna erfarenhet är nämligen kollegium i tillfälle vitsorda, att ett av de huvudsakligaste syftena mad handelskamrarna eller åstadkommande av en ordnad växelverkan mellan administrationen och näringsidkarna härigenom kraftigt befrämjats. Jämte det handelskamrarna nedlagt ett nyttigt arbete, var och en inom sitt särskilda verksamhetsområde, för näringarnas stödjande och förkovran, hava de ock, en var efter måttet av sina resurser, ur en vidare synpunkt gagnat det allmänna genom att medverka vid lösningen av ekonomiska spörsmål, som förelegat till prövning av statens organ. För vinnande av en säkrare grundval för institutionen i fråga synes emellertid angeläget, att förhållandet mellan handelskamrarna och det allmänna regleras.

Kollegium anser tidpunkten nu vara inne för staten att för sådant ändamål skänka handelskamrarna stödet av det officiella erkännande, som en auktorisering innebär. Därigenom skulle institutionen erhålla ökad auktoritet och stadga samt sättas i stånd att än mera effektivt än hittills förverkliga sina syften. Kollegium hyser den farhåga, att ett längre uppskov med ordnandet av frågan om handelskamrarnas ställning tilläventyrs kan leda till, att intresset för handelskamrarna, åtminstone på vissa håll, slappas, varigenom det bärande underlaget för verksamheten skulle försvagas och institutionens betydelse minskas.

På grund av det anförda tillstyrker kollegium, att Eders Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärd för beredande för handelskamrarna av möjlighet att erhålla statlig auktorisering.»

Efter en granskning av det utav kommittén upprättade författningsförslaget har kommerskollegium vidare angående frågan om statsunderstöd åt handelskamrar i riket anfört följande:

»De skäl, som av kollegium här ovan åberopats till stöd för förslaget att bereda möjlighet för handelskamrarna att erhålla statlig auktorisering, synas kollegium med samma styrka tala för vidtagande av åtgärd för beredande av statsunderstöd åt handelskamrarna. Redan i sitt underdåniga utlåtande av den 25 oktober 1909 angående då föreliggande framställning från några enstaka handelskamrar om statsunderstöd tillstyrkte kollegium beviljande åt dessa av anslag. Kollegium har så mycket större anledning biträda det nu föreliggande förslaget om anvisande av ett gemensamt anslag till fördelning efter enhetliga grunder mellan alla handelskamrarna som den efter nämnda tidpunkt vunna erfarenheten till fullo ådagalagt, att handelskamrarnas verksamhet för näringarnas befrämjande är av så stor betydelse för det allmänna, att ett anslag från statens sida till institutionen i dess helhet kan anses väl berättigad.

Frågan om auktorisering av handelskamrarna synes kollegium nära sammanhänga med spörsmålet om statsunderstöd åt dem. Kommittéförslaget innefattar såsom ett av de främsta villkoren för beviljande av auktorisering, att handelskammare har en sådan ekonomisk ställning, att den kan antagas hava förutsättningar för fyllandet av sin uppgift. Man torde kunna utgå från att flera av de mindre handelskamrarna ej skola. såframt ej bidrag från statens sida är att påräkna,

vara i stånd lämna garanti för uppfyllande av nämnda villkor. Auktorisering lärer för sådant fall ej kunna lämnas. En sålunda icke auktoriserad handelskammare kan givetvis ej påräkna att åtnjuta samma prestige som de institutioner, vilka erhållit officiellt erkännande. Konsekvensen härav torde bliva, att en sådan handelskammare får se sin betydelse minskad eller rent av sin existens äventyrad. För varje fall torde vara att befara, att ett uteblivande av statsunderstöd skall leda till, att den lovande utveckling av handelskammarinstitutionen, som den senaste tiden har att uppvisa, bleve hämmad, samt att det för det allmänna betydelsefulla önskemålet om åvägabringande av en *hela* riket omfattande organisation av auktoriserade handelskamrar ej bleve inom en närmare framtid uppfyllt. Ett tillvägagående i den riktning, att staten bereder möjlighet till auktorisering utan att samtidigt i någon mån bidraga till säkerställande av handelskamrarnas ekonomi, skulle sålunda kunna verka i viss mån till nackdel för lösning av handelskammarfrågan i dess helhet. Kollegium anser därför ej lämpligt att avgöra den förra frågan oberoende av anslagsfrågan. [33.]

På ovan anförda skäl hemställer kollegium, att Eders Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärd för beredande av anslag till understöd åt handelskamrarna samt att först, sedan detta spörsmål vunnit sin lösning, auktoriseringsfrågan definitivt bringas å bane.

I fråga om grunderna för fördelningen av ett eventuellt statsanslag hava i flera av de inkomna yttrandena uttalats en från kommitténs förslag i ämnet avvikande mening och i stället förordats, att anslaget skulle lika fördelas mellan handelskamrarna.

Det ifrågasatta statsanslaget är huvudsakligen avsett att vara ett vederlag för det arbete, handelskamrarna utföra i statens tjänst och till det allmännas gagn. Vid fördelningen bör tagas i betraktande å ena sidan betydelsen av handelskammarinstitutionens verksamhet i sådan riktning samt å andra sidan i främsta rummet behovet för varje särskild handelskammare av ekonomiskt stöd. Det vill synas kollegium, som om genom kommitténs förslag om anslagets uppdelning i dels ett fast belopp att fördelas mellan auktoriserade handelskamrar med lika andelar, dels en rörlig del att mellan dem fördelas efter särskild prövning beredes möjlighet till en rättvis och lämplig fördelning ur synpunkten av både statens och de enskilda handelskamrarnas intresse. Kollegium föreställer sig, att tillämpningen av de föreslagna grunderna för fördelningen skall giva till resultat, att det rörliga anslaget till väsentlig del kommer att utgå till de medelstora handelskamrarna, vilkas ekonomiska hjälpmedel i regel ej stå i motsvarighet till betydelsen av den verksamhet de utöva. De större handelskamrarna hava merendels bättre ekonomiska resurser och beträffande de små handelskamrarna föreligger det förhållandet, att den verksamhet de utöva har jämförelsevis mindre omfattning.

Mot storleken av det av kommittén begärda sammanlagda anslaget åt handelskamrarna, 60,000 kronor, har kollegium ej något att erinra och ej heller mot de av kommittén i övrigt antydda grunder för understödens bestämmande eller föreslagna föreskrifter angående sättet för prövning av ansökningar om erhållande av statsanslag.»

Åttonde svenska handelskammarmötet.

I en till Kungl. Maj:t ställd skrift har åttonde svenska handelskammarmötet i Malmö år 1915 hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes redan vid 1916 års riksdag framlägga proposition om anslag till handelskam-

[33.] rarna i enlighet med kommerskollegiikommitténs förslag och i samband därmed vidtaga de åtgärder, som kunna prövas nödvändiga för beredande av auktorisation åt handelskamrarna.

Handelskammarmötet har därvid, under framhållande av att alla delar av riket numera vore anslutna till handelskammarorganisationen, uttalat såsom sin mening, att den påyrkade auktorisationen icke längre borde fördröjas, då nämligen handelskamrarna ansåge densamma nödvändig för att kunna fullt organisera sin verksamhet såsom handelns, industriens och sjöfartens representativa organ. Att handelskamrarna i denna sin egenskap hade en mängd viktiga uppgifter sig förelagda, därpå hade särskilt under den av kriget skapade situationen givits flera nya bevis, samtidigt med att också förhållandena varit ägnade att skärpa uppfattningen om auktorisationens betydelse.

Då emellertid flera handelskamrar svårligen kunde utan bidrag av statsmedel fylla de för auktorisationen nödvändiga ekonomiska betingelserna eller i full utsträckning fullgöra de funktioner, som på grund av de ständigt ökade kraven ställdes på dem, framstode behovet av statsanslag åt handelskamrarna såsom sammanhörande med kravet på auktorisation.

Innan jag vidare yttrar mig angående frågan om auktorisering av handelskamrarna och beredande av statsunderstöd åt desamma, vill jag erinra, att kommerskollegiikommittén i sitt förenämnda betänkande jämväl hemställt, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida icke, i samband med ett upphävande av de i gällande författningar givna bestämmelser i fråga om tillsättande av handels- och sjöfartsnämnd, de uppgifter, som åligga dessa nämnder, kunde i den omfattning, som av kommittén angivits, överflyttas å auktoriserade handelskamrar.

Kommitténs förslag i sistnämnda del avser icke att åt handelskammare skall inrymmas utövandet av sådana självständiga administrativa befogenheter, som nu tillkomma handels- och sjöfartsnämnd i vissa frågor, utan ifrågasättes allenast, att auktoriserad handelskammare skulle hava att beträffande vissa angivna slag av ärenden avgiva förslag eller yttrande.

I fråga om handels- och sjöfartsnämndernas ställning har kommittén uttalat den uppfattning, att nämndernas samtliga författningsenliga uppgifter utan olägenhet för det allmänna eller för enskilda intressen skulle kunna utan deras medverkan behörigen utföras samt att det därföre ej förelåge något intresse att genom bibehållande av de i vissa författningar givna bestämmelser om dessa nämnder göra deras tillvaro *obligatorisk*. Tillvaron av dem borde vara beroende av behovet inom kommunalförvaltningen av en sakkunnig nämnd för behandling av handels- och sjöfartsfrågor.

I syfte att undanröja behovet av obligatoriska handels- och sjöfartsnämnder har kommittén uttalat sig för att deras befattning med

mäklare-, skeppsklarerare- och notarii publiciärenden m. m. skola överflyttas å vissa andra korporationer eller statsmyndigheter. [33.]

Kommittén har emellertid icke framlagt förslag till de författningsändringar, vilka erfordras för den ifrågasatta överflyttningen, och har såsom skäl härför anfört, att vissa av de angivna frågorna syntes stå i det nära sammanhang med vidlyftiga lagstiftningsspörsmål, att deras lösning knappast omedelbart kunde äga rum. Detta har kommittén icke heller ansett nödvändigt för beredande åt handelskamrarna av en officiellt erkänd ställning.

Kommerskollegium har för sin del i förenämnda utlåtande av den 18 maj 1915 uttalat, att frågan om överflyttande från handels- och sjöfartsnämnderna till andra håll av administrativa uppgifter i de av kommittén angivna hänseenden samt om handelskamrarnas ställning till dessa uppgifter icke lämpligen borde omedelbart upptagas till prövning, utan syntes därmed böra anstå, till dess frågan om beredande av tillfälle för handelskammare att erhålla auktorisering blivit avgjord samt eventuella ansökningar om sådan auktorisering blivit slutligen prövade. Kollegium ansåge nämligen, att för bedömande av frågan, i vilken utsträckning administrativa uppgifter av här åsyftat slag lämpligen borde åt handelskammare uppdragas, det måste vara av vikt att äga visshet om, vilka handelskamrar befunnes förtjänta av att erhålla auktorisering.

Departementschefen.

Om den betydelsefulla roll handelskamrarna spela för vårt näringsliv behöver jag endast i korthet uttala mig. Handelskamrarna, som bildats efter mönster av de i utlandet sedan lång tid tillbaka förekommande institutionerna med samma namn, hava såsom handelns, industriens och sjöfartens representativa organ att tillvarataga dessa näringars allmänna intressen genom framställningar och utlåtanden till myndigheterna och att å sin sida tillhandagå dessa myndigheter med utredningar och upplysningar i näringsfrågor. Under den korta tid de ägt bestånd hava de svenska handelskamrarna också nedlagt ett synnerligen förtjänstfullt arbete vid framförandet och klarläggandet av viktiga spörsmål rörande näringslagstiftning, tullförhållanden, kommunikationsväsen, yrkesutbildning m. m., och åt de statliga myndigheterna hava de lämnat ett värdefullt bistånd vid en mångfald utredningar. Vid sidan om dessa sina huvuduppgifter hava handelskamrarna också utövat en omfattande upplysningsverksamhet till näringsidkarnes tjänst, utgivit värdefulla årsredogörelser över affärsläget, ombestyrt statistiska publikationer angående näringslivet inom vederbörande distrikt, anordnat föreläsningskurser, gjort uttalanden om handelskutymer och tjänstgjort som

[33.] skiljedomstolar i tvistemål, varjämte de under nu rådande förhållanden i stor utsträckning anlitats vid utfärdande av de ursprungsbevis och trovärdighetsintyg, som de krigförande länderna fordra vid varuomsättningen. Med ett städse ådagalagt intresse för sin uppgift, hava handelskamrarna sökt att till allt flera områden utsträcka sitt arbete för de ifrågavarande näringarnas utveckling.

Tiden synes också vara inne för staten att lämna handelskamrarna ett yttre erkännande för deras uppskattade arbete samt bereda dem det ekonomiska stöd, som särskilt för en del av dem torde vara av största vikt, för att de skola kunna på ett tillfredsställande sätt fullfölja sin verksamhet. Ett stärkande av handelskamrarnas ställning torde för övrigt i nuvarande stund vara så mycket angelägnare, som efter återinträdandet av normala utrikespolitiska förhållanden stora möjligheter säkerligen komma att föreligga för handelskamrarna att främja de nya och vidsträckta uppgifter, som sannolikt då vänta handeln, industrien och sjöfarten. Denna omständighet har för mig varit avgörande. Med hänsyn till densamma har jag ej hyst tvekan att även under nuvarande statsfinansiella förhållanden tillstyrka anslag för ett helt nytt ändamål.

Kommittén har föreslagit, att statens erkännande skulle lämnas i form av dels auktorisering av handelskammarinstitutionen dels ock statsbidrag till kamrarnas verksamhet. Härigenom skulle å ena sidan handelskamrarna tillföras ökad stadga och säkerhet såväl i ekonomiskt avseende som i hela deras verksamhet samt å andra sidan staten eller det allmänna vinna en ganska stark garanti för, att det även i framtiden skall finnas lämpliga lokala organ för tillvaratagande av här berörda näringars intressen och för biträde åt staten och dess myndigheter vid utredningar av för samma näringar betydelsefulla ärenden.

Den sålunda föreslagna vägen synes mig vara synnerligen lämplig. I likhet med kommerskollegium anser jag emellertid, att åtgärden att bereda statsunderstöd åt handelskamrarna i riket först bör genomföras, innan formen för auktoriseringen slutligen fastställes. En given förutsättning för auktoriseringen är nämligen, att statsunderstöd kan beredas de auktoriserade handelskamrarna. Jag anhåller därför att få återkomma till den närmare prövningen av förslaget om auktorisering, sedan det visat sig, om förslaget att bereda statsbidrag åt handelskamrarna vinner bifall.

Emot kommitténs förslag i fråga om anordnandet av statens ekonomiska understödjande av handelskamrarnas verksamhet har jag i huvudsak intet att erinra.

Enligt berörda förslag skulle för ändamålet erfordras ett anslag å 60,000 kronor. Därav skulle en del, 36,000 kronor, utgå i form av fast

understöd å 3,000 kronor till en var av de tolv nuvarande handelskamrarna, under förutsättning att vederbörande handelskammare visade sig hava erhållit understöd till minst samma belopp från annat håll. Återstoden av anslaget, 24,000 kronor, skulle fördelas mellan de handelskammare, som med hänsyn till sin ekonomi och på grund av sin allmänna verksamhet vore för fyllande av sin uppgift förtjänta av större understöd. [33.]

Emot en sådan uppdelning av anslaget i en fast och en rörlig del hava visserligen i några av de till kollegium inkomna yttranden gjorts invändningar och yrkats, att hela anslaget skulle lika fördelas mellan samtliga handelskammare. På de av kollegium anförda skäl ansluter jag mig dock till kommitténs förslag. Jag anser dock, att jämväl som villkor för åtnjutande av understöd från den rörliga delen av anslaget bör åtminstone i regel gälla, att ett mot sistberörda understöd svarande belopp visas vara från annat håll tillgängligt.

Mot kommitténs förslag i övrigt, såvitt detsamma angår frågan om statsunderstöd, har jag ej annat att erinra, än att, så länge statsanslaget utgår å extra stat, de särskilda handelskamrarna icke torde kunna beviljas understöd för mer än ett år i sänder.

I fråga om omfattningen av de nuvarande handelskamrarnas verksamhetsområden tillåter jag mig hänvisa till kommerskollegiikommitténs redogörelse därför å sid. 23—25 i det förenämnda betänkandet; och vill jag här endast tillägga, att de av kommittén omförmälda ifrågasatta utvidgningarna av handelskamrarnas i Malmö och Luleå distrikt numera genomförts.

Kommerskollegiikommitténs förenämnda förslag om avskaffande av obligatoriska handels- och sjöfartsnämnder anser jag i likhet med kommerskollegium icke böra i detta sammanhang upptagas till prövning. Jag anser mig dock böra här framhålla, att, för den händelse framdeles i samband med åtgärder i berörda syfte auktoriserade handelskammare skulle få sig tillagda en del nya uppgifter, detta i och för sig icke bör få föranleda höjning av de utav mig nu förordade statsbidragen till handelskamrarna.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att såsom understöd till handelskamrarna i riket, att fördelas i huvudsaklig överensstämmelse med av mig förordade grunder, på *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag å ..... kronor 60,000.

9. Bidrag till en internationell byrå i Bryssel för handelsstatistik.

[34.] *Bidrag till en internationell byrå i Bryssel för handelsstatistik.* (extra anslag.)

Den 31 december 1913 avslöts mellan ett flertal länder, bland dem Sverige, ett avtal, enligt vilket i Bryssel skulle inrättas en internationell handelsstatistisk byrå, vilken skulle stå under belgiska regeringens överinseende och hava till ändamål att vid sidan av den särskilda, av varje land upprättade handelsstatistiken verkställa en på gemensam beteckning för ett visst antal av de viktigaste import- och exportvarorna med angivande av deras värde och om möjligt även vikt m. m. grundad statistik. Till byrån skulle varje till avtalet anslutet land årligen insända två exemplar av sin årsberättelse över handeln samt till Belgiens utrikesminister under första kvartalet av varje år inbetala sitt efter handelsomsättningens storlek bestämda bidrag till byråns underhåll, för Sverige för närvarande belöpande sig till 900 francs för år. Å andra sidan skulle varje land av byråns årsbulletin erhålla tio exemplar för varje summa av 100 francs, varmed det bidroge till byråns underhåll, jämte årsberättelse om byråns ekonomi och verksamhet. Avtalet vore gällande för en tid av sju år, räknat från den 1 juli 1914, med rätt för varje till avtalet anslutet land att tolv månader före utgången av nyssnämnda tid hos belgiska regeringen uppsäga sin anslutning till avtalet, i vilket fall likväl meddelaktighet i byråns gemensamma fond förlorades. Utebleve uppsägning inom nyss angiven tid, vore avtalet utan vidare gällande under ytterligare sju år och så undan för undan.

I den till 1914 års riksdag avlåtna senare statsverkspropositionen föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att, under förutsättning av att förenämnda avtal bleve av vederbörande stater ratificerat, till täckande av den å Sverige belöpande delen av kostnaderna för en internationell byrå i Bryssel för handelsstatistik såsom förslagsanslag på extra stat för år 1915 anvisa ett belopp av 650 kronor.

Med bifall till Kungl. Maj:ts berörda framställning och under den av Kungl. Maj:t omförmälda förutsättningen, anslog riksdagen på extra stat för år 1915 ett belopp av 650 kronor för ifrågavarande ändamål.

Den 27 juni 1914 beslöt Kungl. Maj:t, att förenämnda avtal skulle för Sveriges del ratificeras.

För samma ändamål beviljade även nästlidet års riksdag enligt Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning enahanda belopp för år 1916.

Jämväl för år 1917 torde anslag i omförmälda avseende bliva

erforderligt; och får jag på grund härav hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen, [34.]

att till täckande av den å Sverige belöpande delen av kostnaderna för en internationell byrå i Bryssel för handelsstatistik såsom förslagsanslag på *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av ..... kronor 650.

10. Bidrag till internationella statistiska institutets permanenta byrå i Haag.

[35.] *Bidrag till internationella statistiska institutets permanenta byrå i Haag.* (extra anslag.)

Det år 1885 stiftade internationella statistiska institutet beslöt vid möte i Wien i september 1913 att upprätta en internationell statistisk byrå. Nämnda byrå, vars officiella benämning är »Office permanent de statistique sous l'autorité de l'Institut international de statistique», har till ändamål: *att* samla ett internationellt statistiskt bibliotek och arkiv, *att* verka för enhetlighet i statistikens metoder m. m., för att resultaten av densamma må bliva i möjligaste mån jämförbara, *att* offentliggöra en internationell årsbok, en tidskrift och, om så finnes lämpligt, även andra publikationer, *samt att* biträda institutets ämbetsmän vid förberedande av mötesprogrammen. Publikationerna utgivas på franska språket. Byråns säte är detsamma som institutets eget, d. v. s. för närvarande och sannolikt för en lång framtid Haag. Ledningen av byrån är anförtrodd åt institutets generalsekreterare. Utgifterna för byrån skola betäckas genom 1:o bidrag av institutet, 2:o understöd, varom institutet skall göra framställning hos stater och samfund, 3:o gåvor och 4:o inkomst av försålda publikationer m. m. Byråns finansiella förhållanden skola vara fullständigt skilda från institutets, och intet belopp, som är anslaget till byrån, får användas till annat ändamål. Byrån är avsedd att samarbeta med övriga internationella institutioner av liknande slag.

Sedan från institutet gjorts framställning om bidrag från Sverige till ifrågavarande byrå, hemställde Kungl. Maj:t i den till nästlidet års riksdag avlåtna statsverkspropositionen, att riksdagen måtte såsom bidrag till byrån på extra stat för år 1916 anvisa ett belopp av 1,000 kronor; och blev Kungl. Maj:ts berörda framställning av riksdagen bifallen.

För ifrågavarande ändamål torde anslag till enahanda belopp böra utgå jämväl för år 1917. Det bör emellertid för detta liksom för anslaget för år 1916 förutsättas, att erforderligt antal exemplar av byråns publikationer kostnadsfritt överlämnas till vederbörande svenska myndigheter.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

[35.] att såsom bidrag till internationella statistiska institutets permanenta byrå i Haag på *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av ..... kronor 1,000.

11. Ersättning till sjömanshusen.

[36.] *Ersättning till sjömanshusen.* (extra anslag.) Under rubrik »ersättning till sjömanshusen» anvisade riksdagen å extra stat för vart och ett av åren 1900—1911 ett anslag å 30,000 kronor för beredande åt sjömanshusen av skälig ersättning för dem åliggande bestyr med värnpliktiges inskrivning och redovisning samt med utarbetande av sjöfartsstatistiska uppgifter, dock under villkor att avlöningarna till tjänstemännen vid sjömanshus, som erhölle sådan ersättning, icke finge utan kommerskollegii medgivande höjas.

På därom av Kungl. Maj:t i 1911 års statsverksproposition gjord framställning, höjde samma års riksdag anslaget till 40,000 kronor. Kungl. Maj:ts berörda framställning föranleddes närmast av en den 29 oktober 1910 från kommerskollegium avlåten skrivelse, för vilken dåvarande chefen för finansdepartementet vid ärendets anmälan inför Kungl. Maj:t närmare redogjorde. Jag tillåter mig hänvisa till vad nämnda departementschef därvid anförde.

Även för vart och ett av åren 1913—1916 har riksdagen för ifrågavarande ändamål på extra stat anvisat 40,000 kronor.

Vid de anslag, som riksdagen anvisat för åren 1914—1916 har emellertid icke varit fästat förutnämnda villkor, att avlöningarna till tjänstemännen vid sjömanshus, som erhölle ersättning av förevarande beskaffenhet, icke finge utan kommerskollegii medgivande höjas. Såsom dåvarande chefen för finansdepartementet vid föredragning inför Kungl. Maj:t den 14 januari 1913 av frågan om beredande av anslag för ifrågavarande ändamål erinrade, åligger det nämligen numera enligt § 7 i förordningen den 13 juli 1911 angående sjömanshusen i riket m. m. sjömanshusdirektion att underställa kommerskollegium sjömanshusets avlöningsstat samt, om ändring däri erfordras, göra framställning i ämnet hos kollegium.

Med anledning av en inom riksdagen väckt motion har riksdagen i skrivelse den 29 maj 1915 anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes verkställa utredning rörande sjömanshusen i riket, i syfte att dessa institutioner på ett ändamålsenligare sätt än hittills måtte komma att tillvarataga sjöfolkets intressen.

Sedan kommerskollegium anbefallts att avgiva utlåtande över riksdagens berörda framställning, har kollegium i skrivelse den 14 december 1915 avgivit dylikt utlåtande. [36.]

Kollegium har därvid föreslagit, att åt ämbetsverket måtte uppdragas att med tillhjälp av sakkunniga verkställa utredning angående sjömanshusen i riket i syfte att dessa institutioner på ett bättre sätt än hittills måtte kunna fylla sitt ändamål.

Detta ärende har ännu icke varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

I skrivelse den 21 september 1915 har nu kommerskollegium, under åberopande av vad kollegium anfört i ovan berörda skrivelse av den 29 oktober 1910, hemställt om beredande åt sjömanshusen jämväl för år 1917 av statsbidrag till belopp av 40,000 kronor.

Då nämnda belopp torde böra för ändamålet anvisas även för år 1917, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att å *extra stat* för år 1917 under benämning »ersättning till sjömanshusen» anvisa
ett anslag av ..... kronor 40,000
för beredande åt sjömanshusen av skälig ersättning för dem åliggande bestyr med värnpliktiges inskrivning och redovisning samt med utarbetande av sjöfartsstatistiska uppgifter.

12. Arvoden till två dispaschörsassistenter.

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar, har riksdagen för vart och ett av åren 1912—1916, såsom anslag till dispaschörsväsendet, på extra stat anvisat till arvode åt två dispaschörsassistenter, anställda den ene i Stockholm och den andre i Göteborg, 2,000 kronor åt dem var eller tillhopa 4,000 kronor. [37.] *Arvoden till två dispaschörsassistenter.* (extra anslag.)

Då enahanda anslag erfordras jämväl för nästkommande år, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att såsom anslag till dispaschörsväsendet å *extra stat* för år 1917 anvisa till arvode åt två dispaschörsassistenter, anställda den ene i Stockholm och den andre i Göteborg ..... kronor 2,000
åt dem var eller tillhopa ..... » 4,000.

Anordnande av stormvarningar vid rikets kuster.

[38.] *Anordnande av stormvarningar vid rikets kuster.*

Alltsedan år 1905 hava genom lantbruksstyrelsens försorg efter samråd med föreståndaren för meteorologiska centralanstalten stormvarningar blivit offentliggjorda å lämpliga platser vid rikets västra kust och sedermera även å landets sydkust. Kostnaderna för dessa stormvarningar hava bestritts av medel, som för varje år blivit av Kungl. Maj:t anvisade från handels- och sjöfartsfonden. För år 1913 anvisades sålunda för ifrågavarande ändamål ett belopp av 5,900 kronor.

I en den 11 april 1913 avlåten proposition föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att bevilja anslag för anordnande av stormvarningar å rikets hela kust. Därvid förutsattes, att det belopp av 5,900 kronor, som av Kungl. Maj:t från handels- och sjöfartsfonden dittills anvisats för bestridande av utgifterna för stormvarningarna å rikets västra och södra kust, fortfarande skulle komma att utgå. För ändamålet skulle enligt Kungl. Maj:ts förslag under nämnda förutsättning erfordras i anläggningskostnad 23,550 kronor, därav för år 1914 10,000 kronor och för år 1915 13,550 kronor, samt i årlig driftkostnad år 1914 7,000 kronor, år 1915 15,090 kronor och för följande år 18,640 kronor om året.

I skrivelse den 30 maj 1913 angående regleringen av utgifterna under riksstatens sjunde huvudtitel anmälde riksdagen, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts berörda framställning, *dels* till bestridande av anläggningskostnaderna för anordnande av stormvarningar vid Sveriges kuster, i huvudsaklig överensstämmelse med de i statsrådsprotokollet över finansärenden den 11 förutnämnda april tillstyrkta grunder, beviljat ett anslag av 23,550 kronor samt därav på extra stat under sjunde huvudtiteln för år 1914 anvisat ett belopp av 10,000 kronor, *dels ock* till bestridande av den med anledning härav erforderliga årliga driftkostnaden likaledes på extra stat under sjunde huvudtiteln för år 1914 beviljat ett anslag av 7,000 kronor.

På grund av nådig befallning avgåvo lantbruksstyrelsen, efter samråd med meteorologiska centralanstalten, samt lotsstyrelsen och kommerskollegium särskilda utlåtanden angående användningen av omförmälda anslag.

Lantbruksstyrelsen anförde därvid, att det till bestridande av anläggningskostnaderna för anordnande av stormvarningar beviljade anslag av 23,550 kronor beräknats skola räcka till inrättande av 49 nya och

komplettering av 8 äldre stationer; och förklarade sig styrelsen anse [38.]
lämpligast, att under år 1914 inrättades stationer med endast dagsignalering samt att först sedan erfarenheten visat, huruvida sättet för denna kunde anses lämpligt, de stationer, vid vilka även nattsignalering ifrågasatts, fullständigades med anordningar härför.

Beträffande sättet för signalering förordade lantbruksstyrelsen det s. k. internationella systemet samt hemställde, i fråga om redan befintliga stormvarningsstationer, att övergång till detta system måtte från och med år 1914 äga rum.

Styrelsen föreslog vidare inrättande å rikets ostkust av 34 nya stormvarningsstationer, av vilka 12 skulle tillika vara kontrollstationer, och dessutom av två nya stationer vid väst- och sydkusten samt lämnade specificerade uppgifter å de beräknade anläggnings- och driftkostnaderna för år 1914.

Genom nådigt brev den 30 januari 1914 förordnade Kungl. Maj:t, att, utöver redan förefintliga stormvarningsstationer, stationer för meddelande av stormvarningar skulle genom lantbruksstyrelsens försorg efter samråd med föreståndaren för statens meteorologiska centralanstalt under år 1914 anordnas av den beskaffenhet och å de platser, som av lantbruksstyrelsen föreslagits, samt föreskrev, att det skulle åligga dels lantbruksstyrelsen att hava överinseendet över samtliga för dessa stormvarningar erforderliga inrättningar samt de styrelsen underlydande fiskeritjänstemännen att utöva den närmare uppsikten över stationerna, och dels föreståndaren för statens meteorologiska centralanstalt att i huvudsaklig överensstämmelse med dittills gällande förhållanden vidtaga på anstalten ankommande åtgärder för stormvarningarnas uppsättande och meddelande till stationerna.

Vidare föreskrev Kungl. Maj:t, att dagsignalering vid ifrågavarande stormvarningsstationer skulle ske enligt det internationella systemet för dagsignalering, ävensom att detta system därefter skulle tillämpas jämväl vid de redan inrättade stationerna.

Slutligen ställde Kungl. Maj:t till lantbruksstyrelsens förfogande dels till bestridande av anläggningskostnaderna för anordnande av stormvarningar vid Sveriges kuster det av riksdagen på extra stat för år 1914 för ändamålet anvisade beloppet, 10,000 kronor, dels ock till bestridande av driftkostnaderna under samma år för såväl redan befintliga som blivande stormvarningsstationer ej mindre det av riksdagen anvisade anslaget å 7,000 kronor än även från handels- och sjöfartsfonden ytterligare ett belopp av 6,000 kronor, eller sålunda ett sammanlagt belopp

[38.] av 23,000 kronor, att användas i huvudsaklig överensstämmelse med förenämnda planer och kostnadsberäkningar; och anbefalldes statskontoret att till lantbruksstyrelsen på rekvisition och mot redovisningsskyldighet utanordna berörda belopp.

Sedan lantbruksstyrelsen hemställt om anvisande av medel för ifrågavarande ändamål för år 1915, föreslog Kungl. Maj:t i den till riksdagen den 14 januari 1914 avlåtna statsverkspropositionen riksdagen dels att av det utav riksdagen till bestridande av anläggningskostnaderna för anordnande av stormvarningar vid Sveriges kuster beviljade anslag av 23,550 kronor på extra stat för år 1915 anvisa återstoden eller 13,550 kronor, dels till bestridande av den med anledning härav erforderliga årliga driftkostnaden likaledes på extra stat för år 1915 bevilja ett anslag av 15,090 kronor, dels ock medgiva, att vad av föregående års av riksdagen beviljade anslag för sagda ändamål vid 1914 års slut icke blivit taget i anspråk finge under år 1915 av Kungl. Maj:t för ändamålet användas.

Kungl. Maj:ts berörda framställning blev av riksdagen bifallen.

Med skrivelse den 1 oktober 1914 överlämnade lantbruksstyrelsen en till styrelsen från föreståndaren för statens meteorologiska centralanstalt, professorn Nils Ekholm inkommen skrift, däri meddelats, bland annat, att alltsedan den 5 därförutgångna augusti inga väderlekstelegram ankommit till meteorologiska centralanstalten från Island, Färöarna och brittiska öarna; att enligt inkommen upplysning brittiska rikets militärcensur förbjudit nämnda telegrams vidare befordran till kontinenten; att från Frankrike, Ryssland, Tyskland och Österrike åtskilliga väderlekstelegram visserligen fortfarande ankomme, men att av dessa endast de, som avsändes från Tyskland, vore fullständiga samt komme regelbundet och i rätt tid, under det att de övriga vore antingen så ofullständiga eller så försenade, att de vore till föga eller ingen nytta för anstaltens väderlekstjänst; samt att det under sådana förhållanden icke vore möjligt för anstalten att i tillräcklig tid utsända behövliga stormvarningar. Med anledning av vad professorn Ekholm anfört hemställde lantbruksstyrelsen om inställande tillsvidare av stormvarningarna.

Sedan kommerskollegium avgivit infordrat utlåtande, förordnade Kungl. Maj:t den 5 oktober 1914, att tills vidare och intill dess de för väderlekstjänstens behöriga skötande behövliga väderlekstelegrammen åter kunde erhållas några stormvarningstelegram icke skulle utsändas vare sig till rikets väst- och sydkust eller till de nya stormvarnings-

stationer, vilka jämlikt nådiga brevet den 30 januari 1914 dels redan blivit inrättade, dels ännu skulle inrättas under den återstående delen av år 1914. [38.]

I skrivelse den 4 december 1914 anmälde lantbruksstyrelsen, att samtliga de i nådiga brevet den 30 januari 1914 omförmälda stormvarningsstationerna redan blivit inrättade eller enligt ingångna överenskommelser övertagna till anläggning utom den station, som skulle inrättas på Spårö, samt hemställde, under erinran om Kungl. Maj:ts förutnämnda beslut den 5 oktober 1914, att med inrättandet av stormvarningsstationen å Spårö måtte få tills vidare anstå.

Genom nådigt beslut den 19 december 1914 medgav Kungl. Maj:t det sålunda ifrågasatta anståndet.

Beträffande användningen av de av riksdagen för år 1915 anvisade medlen avgav lantbruksstyrelsen förslag i skrivelse den 22 oktober 1914, varefter lotsstyrelsen avgav utlåtande samt lantbruksstyrelsen ånyo yttrade sig.

Genom nådigt brev den 12 februari 1915 förordnade Kungl. Maj:t, att, utöver redan befintliga stormvarningsstationer, 16 nya stationer för meddelande av stormvarningar skulle genom lantbruksstyrelsens försorg efter samråd med föreståndaren för statens meteorologiska centralanstalt under år 1915 anordnas av den beskaffenhet och å de platser, som lantbruksstyrelsen föreslagit eller förordat. Bland dessa nya stationer ingick även en station vid Hölick utanför Hudiksvall, vilken, utöver de i propositionen den 11 april 1913 upptagna platser, ansetts lämplig såsom stationsort.

Vidare föreskrev Kungl. Maj:t, att kvällsvarningar skulle införas vid samtliga fullbordade stationer samt att nattsignalering enligt det s. k. tvålanternsystemet skulle införas vid följande stationer, nämligen Varberg, Hälsingborg, Malmö, Trälleborg, Sandhammaren, Utlängan, Furusund, Söderarm, Arholma, Öregrund, Ulvön, Skagsudde, Järnäs och Bjuröklubb.

Slutligen ställde Kungl. Maj:t till lantbruksstyrelsens förfogande för ifrågavarande ändamål ej mindre de av riksdagen på extra stat för år 1915 anvisade beloppen, tillhopa 28,640 kronor, samt till bestridande av driftkostnaderna från handels- och sjöfartsfonden ett belopp av 6,000 kronor, än även de besparingar, som uppstått å föregående års av riksdagen beviljade anslag.

[38.] Sedan lantbruksstyrelsen gjort framställning om anvisande av medel till bestridande av driftkostnaderna för stormvarningarna för år 1916, därvid styrelsen med anledning av de rådande internationella förhållandena och därav följande svårighet för stormvarningsanordningarna att kunna träda i funktion beräknat, att för ändamålet icke skulle erfordras högre belopp än för år 1915, eller 15,090 kronor, föreslog Kungl. Maj:t riksdagen i den nästlidet år avlåtna statsverkspropositionen att på extra stat för år 1916 anvisa sistnämnda belopp samt att medgiva, att vad av föregående års av riksdagen beviljade anslag för sagda ändamål vid 1915 års slut icke blivit taget i anspråk finge under år 1916 av Kungl. Maj:t för ändamålet användes.

Kungl. Maj:ts berörda framställning blev av riksdagen bifallen.

Sedan Kungl. Maj:t anbefallt lantbruksstyrelsen att efter samråd med meteorologiska centralanstalten till Kungl. Maj:t inkomma med förslag rörande användningen av sistnämnda medel, anförde lantbruksstyrelsen i skrivelse den 28 september 1915, bland annat, att på grund av den rådande kristiden något arbete för anordnande av nya stormvarningsstationer eller äldre stationers utvidgning under år 1915 icke utförts samt att under nämnda år verksamheten vid samtliga stationer med undantag av kontrollstationerna varit inställd. Lantbruksstyrelsen beräknade emellertid, att, under förutsättning att stormvarningsverksamheten åter kunde upptagas i början av år 1916, driftkostnaderna under sistnämnda år komme att uppgå till 24,995 kronor. Av det å extra stat för år 1914 anvisade anslaget, 17,000 kronor, skulle intill utgången av år 1915 högst 14,000 kronor komma att tagas i anspråk, varjämte, förutom återstoden av nyss nämnda anslag, hela det å extra stat för år 1915 uppförda anslaget, 28,640 kronor, ävensom de för åren 1914 och 1915 från handels- och sjöfartsfonden anvisade beloppen, tillhopa 12,000 kronor, fortfarande stode till lantbruksstyrelsens förfogande. Vid sådant förhållande ansåge sig styrelsen — även för den händelse, att de nya stormvarningsstationer, som jämlikt nådiga brevet den 12 februari 1915 bort under samma år anordnas, kunde under år 1916 komma till stånd, i vilket fall kostnaden för dessa, i berörda nådiga brev beräknad till 14,200 kronor, borde tilläggas driftkostnadernas slutsumma, så att sammanlagda utgifterna för stormvarningsväsendet under år 1916 skulle uppgå till 39,195 kronor — sakna anledning att göra framställning om utbetalande av det å extra stat för år 1916 anvisade anslaget å 15,090 kronor utan hemställde endast om godkännande av det uppgjorda förslaget till beräkning av driftkostnaderna för samma år.

Genom nådigt brev den 29 oktober 1915 godkände Kungl. Maj:t, efter lotsstyrelsens hörande, den av lantbruksstyrelsen gjorda beräkningen av driftkostnaderna för stormvarningsväsendet, att i huvudsak gälla för år 1916. [38.]

I särskild skrivelse den 28 september 1915 har lantbruksstyrelsen vidare gjort framställning om beredande av medel för ifrågavarande ändamål även för år 1917. *Lantbruksstyrelsen.*

Lantbruksstyrelsen har därvid till en början erinrat, att styrelsen i sitt förutnämnda utlåtande den 28 september 1915 angivit, vilka stormvarningsstationer på grund av Kungl. Maj:ts särskilda förordnanden vore avsedda att vara i verksamhet under år 1916. Antalet av dessa stationer skulle uppgå till 100, varvid Betten utanför Oxelösund och Norra Gattet vid Fårösund upptagits såsom särskilda stationer, medan antalet stormvarningsstationer, som uppräknas i Kungl. Maj:ts proposition den 11 april 1913, utgjorde endast 96. Härigenom hade utgifterna för stationernas underhåll och skötsel måst i lantbruksstyrelsens förberörda utlåtande beräknas något högre än i propositionen förutsatts.

Någon anledning att föreslå ändring i antalet kontrollstationer, sådant detta angivits i propositionen den 11 april 1913, förefunnes icke.

Vidare har lantbruksstyrelsen anfört följande:

»Uti nådiga propositionen den 11 april 1913 har det årliga arvodet till de observatörer, som göra kontrolliakttagelser över hård vind och storm samt därom insända telegram och månadsrapporter, upptagits till 50 kronor. Då det med detta arvode visat sig möta svårigheter att erhålla pålitliga observatörer, anser lantbruksstyrelsen, att arvodet bör höjas till i medeltal 90 kronor, varigenom en ökad utgift av 840 kronor för år räknat skulle uppstå.

De i lantbruksstyrelsens förberörda underdåniga skrivelse av denna dag beräknade driftkostnaderna för stormvarningarnas skötsel under år 1916, 24,995 kronor. skulle under sagda förutsättning under år 1917 komma att uppgå till 25,835 kronor.

För gäldande av detta belopp synes böra få tagas i anspråk vad av föregående års anslag för ifrågavarande ändamål vid 1916 års slut icke kommer att tagas i anspråk, därav det å extra stat för år 1916 uppförda anslaget utgör 15,090 kronor samt det beräknade överskottet å redan till lantbruksstyrelsens disposition stående medel enligt förberörda underdåniga skrivelse denna dag utgör 4,445 kronor, eller tillhopa 19,535 kronor. Återstoden, 6,300 kronor torde i sinom tid kunna anvisas från handels- och sjöfartsfonden.

På grund av vad sålunda blivit anfört, får lantbruksstyrelsen i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes hos riksdagen göra framställning, att riksdagen må medgiva, att vad av föregående årens av riksdagen beviljade anslag för ifrågavarande ändamål vid 1916 års slut icke blivit taget i anspråk må under år 1917 av Eders Kungl. Maj:t användas för bestridande av driftkostnader för anordnande av stormvarningar vid rikets kuster.»

[38.] *Departementschefen.*

Såsom redan förut blivit omnämnt, hava de besparingar, som kunnat äga rum å de för ifrågavarande ändamål anvisade medel, uppstått på grund därav, att under de nu rådande internationella förhållandena stormvarningsanordningarna icke ännu kunnat träda i full verksamhet. Av lantbruksstyrelsens utredning framgår, att nämnda besparingar uppgå till sådana belopp, att de, om driftkostnaderna för år 1917 beräknas till allenast 840 kronor högre än för år 1916, kunna jämte ett från handels- och sjöfartsfonden utgående belopp, som endast obetydligt skulle överstiga det hittills årligen från nämnda fond för ändamålet disponerade medel, förslå till täckande av kostnaderna för förstnämnda år. Till följd därav lärer av riksdagen endast erfordras medgivande att under år 1917 använda besparingarna å de anslag, som riksdagen för ändamålet anvisat för tidigare år.

På grund av vad jag sålunda anfört får jag alltså hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att medgiva, att vad av föregående års av riksdagen beviljade anslag till anordnande av stormvarningar vid rikets kuster vid 1916 års slut icke blivit taget i anspråk må under år 1917 av Kungl. Maj:t för ändamålet användas.

13. Bidrag till byggandet av en flytdocka i Göteborg.

[39.] *Bidrag till byggandet av en flytdocka i Göteborg.* (extra anslag.)

I den till 1914 års senare riksdag avlåtna statsverkspropositionen föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att till understöd för byggandet av en flytdocka i Göteborg bevilja ett anslag å 625,000 kronor att uppbäras på vissa villkor.

Sedan under senare delen av år 1913 för sjöfartens och skeppsbyggnadsindustriens utveckling intresserade personer i Göteborg stiftat ett aktiebolag, vars första uppgift skulle vara att omedelbart söka anskaffa en flytdocka i Göteborgs hamn, hade stiftarna av berörda dockaktiebolag i en till Kungl. Maj:t ställd skrift hemställt, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för anskaffande åt dockaktiebolaget av ett statsbidrag å förutnämnda belopp till byggandet av en dylik docka, för vilken totalkostnaden beräknades komma att uppgå till 1,750,000 kronor. Av vid nämnda skrift fogade handlingar framgick, bland annat, att det i stiftelseurkunden för det tilltänkta dockaktiebolaget angivna minimiaktiekapital 500,000 kronor fulltecknats, samt att samtliga tecknare av

nämnda aktiekapital träffat överenskommelse med Göteborgs nya verk- [39.]
stads aktiebolag, varigenom kontrahenterna förbunde sig att ingå avtal i enlighet med uppgjort förslag av innebörd, att dockaktiebolaget skulle till verkstadsaktiebolaget uthyra den ifrågasatta dockan under vissa villkor. Vidare utvisade berörda handlingar, att Göteborgs stadsfullmäktige den 11 december 1913 beslutit, bland annat, att bemyndiga stadens drätselkammare att — på ansökan av dockaktiebolaget och efter prövning av betingade lånevillkor — ikläda Göteborgs stad garanti till kapital och ränta för av bolaget utgivna obligationer till ett sammanlagt kapitalbelopp av högst 625,000 kronor samt att göra giltigheten av sitt beslut i frågan beroende därav, att ett anslag, ej understigande 625,000 kronor, bleve av 1914 års riksdag beviljat för anordnande i Göteborg av en flytdocka.

Det av Kungl. Maj:t ifrågasatta statsbidraget ansågs böra utgå i tre terminer, nämligen

1) sedan kölplåten lagts,
2) sedan dockan sjösatts, och
3) sedan dockan anmälts färdig och blivit avsynad,

dock att den första utbetalningen i intet fall borde äga rum förr än år 1915.

I fråga om utredningen i övrigt tillåter jag mig hänvisa till det vid nämnda proposition fogade utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden den 14 maj 1914.

Riksdagen, som beträffande storleken av statsbidraget samt de villkor, som borde uppställas för detsammas åtnjutande, hade en i vissa avseenden från Kungl. Maj:ts förslag avvikande mening, beviljade för ifrågavarande ändamål ett anslag å 500,000 kronor att disponeras enligt de i ovannämnda statsrådsprotokoll angivna grunder och på följande villkor, nämligen:

att Göteborgs stad i enlighet med sitt åtagande, dock utan inskränkning till angiven tid av 40 år, medgåve, att dockan förlades i stadens hamn ävensom att staden, jämväl enligt åtagande, verkställde och underhölle för ändamålet erforderlig muddring i Göta älv samt, under förutsättning av Kungl. Maj:ts tillstånd, iklädde sig garanti till kapital och ränta för av det för dockans anskaffande bildade dockaktiebolaget utgivna obligationer till ett sammanlagt belopp av minst 625,000 kronor;

att dockan uthyrdes till Göteborgs nya verkstads aktiebolag på villkor, som i allt huvudsakligt överensstämde med det handlingarna i ärendet bilagda förslag till avtal;

[39.] att ägaren respektive arrendatorn av dockan visade sig äga obehindrad och fri spårförbindelse till dockans förläggningsplats;

att dockan byggdes vid varv i Sverige;

att dockan icke erhölle mindre dimensioner än att fartyg med en dockningsvikt av 10,000 tons, en längd av 165 meter, en bredd av 23.5 meter och ett djupgående av 7.5 meter kunde däri intagas;

att ritningarna till dockan med dess pumpsystem ävensom arbetets utförande skulle vara underkastade den granskning och kontroll, som Kungl. Maj:t bestämde;

att plåtarbetet för dockan skulle vara påbörjat den 1 oktober 1915;

att avgifterna för dockans begagnande skulle utgå enligt av Kungl. Maj:t fastställd taxa;

att kronans fartyg skulle äga företrädesrätt till dockans begagnande framför enskildas fartyg, även i det fall att dessa blivit tidigare anmälda, dock att kronans fartyg icke skulle hava sådan rätt framför anmäld haverist eller annat enskilt fartyg, som vore i trängande behov av att intagas i docka, därest ej kronans fartyg ävenledes vore haverist;

att för kronans fartyg avgiftsfrihet varje år skulle äga rum intill ett belopp, motsvarande tre procent av det beviljade statsanslaget;

att kronan beträffande dess fartyg, vilka vore av för stora dimensioner för att kunna intagas i annan i Göteborg befintlig docka, skulle äga rätt att själv eller genom annan verkstad, som vederbörande myndighet bestämde, utföra reparationsarbeten i dockan, därvid kronan eller den verkstad, som utförde arbetet, skulle vara skyldig att kontant ersätta arrendatorns av dockan kostnader för dockans arrendering inklusive assurans, underhåll och avlöning till fasta dockpersonalen under den tid, dockan för dylik genom kronan eller annan enskild verkstad utförd reparation vore upptagen, efter avdrag av den enligt fastställd taxa utgående avgiften för dockan under samma tid, vilken avgift skulle avgå å det belopp, för vilket kronan ägde rätt att disponera dockan;

att, om vid bestämmandet av storleken av det ersättningsbelopp, kronan eller annan enskild verkstad sålunda skulle betala till arrendatorn, och vid vars beräknande hänsyn endast skulle tagas till de dagar av året, som dockan varit i bruk för dockning av fartyg, enighet ej kunde uppnås, tvisten skulle hänskjutas till avgörande av skiljemän i enlighet med lagen om skiljemän den 28 oktober 1887;

att, därest dockan skulle komma att förr än 60 år efter det densamma tagits i bruk icke vidare användas för sitt ändamål, ägaren skulle vara skyldig att av det utbetalade statsanslaget återbära så stor del, som efter beräkning av $^1/_{60}$ därav för varje helt år belöpte sig å vad av

de nämnda sextio åren återstode, jämte 4 procent ränta från den dag, dockans begagnande för det avsedda ändamålet upphörde; samt [39.]

att Göteborgs stad förbunde sig att, för den händelse det bildade dockaktiebolaget skulle upplösas, svara för uppfyllandet av de till statens förmån föreskrivna villkoren för understödets åtnjutande.

Till beredande av sådant understöd under år 1915 anvisade riksdagen på extra stat för samma år ett belopp av 200,000 kronor.

Genom beslut den 18 september 1914 anbefallde Kungl. Maj:t sedermera kommerskollegium att i anledning av riksdagens berörda beslut, så snart ske kunde, efter vederbörandes hörande till Kungl. Maj:t inkomma med utlåtande och förslag i ärendet.

Sådant utlåtande hade ännu icke inkommit, då jag den 12 mars 1915 inför Kungl. Maj:t anmälde frågan om ytterligare anvisning å det av riksdagen beviljade anslaget. Jag förmälde emellertid, att jag under hand inhämtat, att kommerskollegium anmodat Kungl. Maj:ts befallningshavande i Göteborgs och Bohus län att från Göteborgs stad och övriga vederbörande infordra yttrande i ärendet, särskilt rörande de för anslagets disponerande angivna grunder och villkor; och hade sedermera Kungl. Maj:ts befallningshavande med eget utlåtande till kollegium överlämnat berörda yttranden. Av dessa yttranden framginge, att Göteborgs stadsfullmäktige för sin del godkänt de förändringar i och tillägg till villkoren för statsbidragets åtnjutande, vilka år 1914 gjordes av riksdagen, samt att staden i övrigt vidhållit sina den 11 december 1913 fattade beslut i förevarande ämne, dock under förutsättning att dockaktiebolaget, utöver i bolaget redan tecknat aktiekapital jämte statsanslaget och obligationslånet, tillfördes det ytterligare aktiekapital intill ett belopp av högst 125,000 kronor, som kunde finnas erforderligt för anskaffning i fullt färdigt skick och förläggning å anvisad plats av en flytdocka av den beskaffenhet, som av riksdagen vid anslagets beviljande blivit bestämd. Vidare hade under hand meddelats mig, att anskaffandet av berörda, eventuellt ytterligare erforderliga aktiekapital torde vara tryggat.

Tillika anförde jag, att till min kännedom kommit, att de av Kungl. Maj:t och riksdagen bestämda terminerna för statsbidragets utbetalande icke ansåges fullt ändamålsenliga. Man hade nämligen mot desamma anmärkt, att de voro anknutna till de tidsperioder, vari byggandet av ett fartyg kunde indelas, men att samma indelning icke med fördel kunde komma till användning i fråga om byggandet av ifrågavarande flytdocka. Denna flytdocka vore avsedd att byggas i tre

[39.] sektioner. Av tekniska anledningar och för att utrymmet å det varv, där dockan skulle byggas, icke skulle onödigtvis upptagas, syntes det vara fördelaktigare, att varje sektion fullbordades för sig. På grund därav hade det varit lämpligare, att betalningsterminerna hänförts till vissa tidsperioder av de olika dockdelarnas fullbordande.

Det för dockans anskaffande bildade bolaget, aktiebolaget Göteborgs skeppsdockor, hade också i en till kommerskollegium ingiven skrift framhållit såsom för bolaget lämpligt, att terminerna begränsades till två, den första då första dockdelen sjösatts och den andra då dockan i sin helhet sjösatts, avprovats och godkänts. Vid inträffandet av vardera av nämnda två tidpunkter skulle hälften av det beviljade statsbidraget utgå. Bolaget hade därjämte förklarat sig ej behöva äga tillgång till första hälften av statsbidraget förrän år 1916. Andra hälften skulle ej behöva utbetalas förrän år 1917.

Sedan kommerskollegium med eget yttrande till Kungl. Maj:t överlämnat dockaktiebolagets nyssnämnda skrift, avlät Kungl. Maj:t berörda den 12 mars 1915 proposition i ämnet (nr 65) till riksdagen.

Enligt det vid nämnda proposition fogade utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden förklarade jag mig icke hava något att erinra emot den ifrågasatta förändringen av betalningsterminerna. Då riksdagen å extra stat för år 1915 för ifrågavarande ändamål anvisat ett belopp av 200,000 kronor samt vid första terminen, vilken icke skulle inträffa förrän år 1916, ett belopp av 250,000 kronor skulle utbetalas, skulle för nämnda likvid ett ytterligare belopp av 50,000 kronor erfordras.

Kungl. Maj:t föreslog också i enlighet med min hemställan riksdagen att dels av det utav riksdagen till understöd för byggandet av en flytdocka i Göteborg beviljade anslag å 500,000 kronor å extra stat för år 1916 anvisa ett belopp av 50,000 kronor, dels ock medgiva, att i fråga om utbetalandet av det beviljade anslaget finge tillämpas de förändrade bestämmelser, som nyss angivits.

Riksdagen biföll Kungl. Maj:ts berörda framställning. Härvid fäste emellertid riksdagen uppmärksamhet å det förbehåll om anskaffande av ytterligare aktiekapital, som stadsfullmäktige i Göteborg fäst vid sitt godkännande av de utav riksdagen vidtagna ändringarna i och tilläggen till villkoren för statsbidragets åtnjutande; och uttalade riksdagen i anslutning härtill, att man icke kunde anse sig för det dåvarande äga säker kännedom, att något för Göteborgs stad bindande godkännande av ifrågavarande villkor förelåge, i följd varav det syntes böra tillses, att, innan

någon del av statsbidraget utbetalades, samtliga de av riksdagen upp- [39.]
ställda villkoren vore uppfyllda.

Genom nådigt brev den 18 juni 1915 anbefallde Kungl. Maj:t kommerskollegium att, i anledning av riksdagens sist angivna beslut, efter vederbörandes hörande till Kungl. Maj:t inkomma med utlåtande och förslag i ämnet.

Kommerskollegium inkom med utlåtanden i ärendet den 25 augusti och den 30 oktober 1915; och överlämnade kollegium till ämbetsverket inkomna handlingar i förevarande ämne, utvisande, bland annat, att enligt ett den 24 juli 1915 dagtecknat kontrakt mellan aktiebolaget Göteborgs skeppsdockor såsom beställare och Göteborgs nya verkstadsaktiebolag såsom leverantör rörande byggnad och leverans av en flytdocka leverantören garanterade, att totala ersättningen för vad han åtagit sig ej skulle överstiga 1,750,000 kronor med förpliktelse för leverantören att i likvid för den del av kostnadssumman, som överstege 1,625,000 kronor till pari teckna aktier i aktiebolaget Göteborgs skeppsdockor, samt att stadsfullmäktige i Göteborg numera förklarat sig finna det av staden uppställda förbehållet om viss teckning av aktier i aktiebolaget Göteborgs skeppsdockor fullgjort genom det mellan sistnämnda bolag och Göteborgs nya verkstadsaktiebolag sålunda träffade avtal.

Den 8 oktober 1915 uppdrog Kungl. Maj:t åt t. f. förste fartygsinspektören i Göteborgs distrikt J. Rosengren att vara statens kontrollant vid ifrågavarande dockbyggnadsföretag, med åliggande, bland annat, att övervaka iakttagandet av de av riksdagen godkända villkoren i avseende å dockans dimensioner, att tillse, att statsverkets intressen bleve vid byggnadsföretaget behörigen tillgodosedda, samt att verkställa dockans avsyning.

Genom nådigt brev den 19 november 1915 fann Kungl. Maj:t gott *dels* anbefalla statskontoret att efter ingången av år 1916 och sedan genom intyg av den av Kungl. Maj:t förordnade kontrollanten vid dockbyggnadsföretaget styrkts, att första delen av dockan sjösatts och övriga för utbetalande av första hälften av anslaget föreskrivna villkor blivit fullgjorda, till aktiebolaget Göteborgs skeppsdockor utbetala av riksdagen på extra stat för åren 1915 och 1916 anvisade belopp för ifrågavarande ändamål, eller tillhopa 250,000 kronor, *dels och* uppdraga åt Kungl. Maj:ts befallningshavande i Göteborgs och Bohus län att i god tid före dockans avsynande från vederbörande infordra förslag till ej mindre taxa å avgifter än även reglemente för dockans begagnande

[39.] samt till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag, som på grund därav kunde varda avgivna, jämte eget utlåtande.

Slutligen må erinras, att Kungl. Maj:t genom beslut den 27 januari 1915 medgivit, att Göteborgs stad finge ikläda sig garanti till kapital och ränta för av dockaktiebolaget utgivna obligationer till ett sammanlagt belopp av 625,000 kronor.

Departementschefen.

Enligt den plan för statsbidragets utbetalande, som av Kungl. Maj:t och riksdagen godkänts, skulle återstoden av nämnda bidrag eller 250,000 kronor utgå år 1917. Anslag till nämnda belopp torde därför böra av riksdagen äskas för ändamålet; och hemställer jag alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att av det utav riksdagen till understöd för byggandet av en flytdocka i Göteborg beviljade anslag å ..... kronor 500,000 å *extra stat* för år 1917 anvisa återstoden kronor 250,000.

14. Bidrag till internationell patrulleringstjänst i Norra Atlanten.

[40.] *Bidrag till internationell patrulleringstjänst i Norra Atlanten.* (extra anslag.)

Å den i London under vintern 1913—1914 hållna internationella sjösäkerhetskonferensen träffades nödiga anstalter för anskaffande genom Nordamerikas Förenta Staters försorg av två fartyg, avsedda för internationell patrulleringstjänst i de av is hemsökta trakterna av Atlantiska Oceanens norra del. Bestämmelser härom finnas intagna i den vid ifrågavarande konferens ingångna, i London den 20 januari 1914 undertecknade konventionen, varest stadgas, att nämnda två fartyg skola användas under hela den årstid, då is förekommer, för efterforskningar av drivis och under resten av året till undersökningar och observationer angående isförhållandena samt till oskadliggörande av vrak. I planen ingår, att utgifterna för denna patrulleringstjänst skola i viss proportion erläggas av olika stater, därvid på Sveriges lott skulle komma två procent av de till ett årligt belopp av högst 40,000 pounds sterling beräknade kostnaderna.

Redan den 15 februari 1914 började amerikanska tullbevakningsfartyget »Seneca» tjänstgöra såsom internationellt patrullfartyg, ehuru konventionen då ännu icke trätt i kraft.

Sedan kommerskollegium avgivet infordrat utlåtande, föreslog Kungl. Maj:t i en den 10 juli 1914 avlåten proposition riksdagen att såsom bidrag från Sverige till uppehållande av internationell patrulleringstjänst i Norra

Atlanten m. m. under åren 1914 och 1915 å extra stat under sjunde huvudtiteln för år 1915 bevilja ett förslagsanslag å högst 27,375 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att därav under år 1914 använda högst 12,775 kronor. [40.]

Beträffande innehållet av kommerskollegii utlåtande och den i övrigt till grund för nämnda proposition liggande utredning ber jag att få hänvisa till det vid propositionen fogade utdrag av protokollet över finansärenden berörda den 10 juli.

Kungl. Maj:ts framställning blev av riksdagen bifallen.

Den 17 december 1914 beslöt Kungl. Maj:t att för Sveriges del ratificera ovannämnda konvention, vilken skulle den 1 juli 1915 träda i kraft.

För ifrågavarande ändamål har riksdagen å extra stat för år 1916 beviljat ett förslagsanslag å högst 15,360 kronor.

Kommerskollegium.

I skrivelse den 16 oktober 1915 har kommerskollegium hemställt om anvisande av för ändamålet erforderliga medel jämväl för år 1917.

Kommerskollegium har därvid erinrat, att Sveriges ifrågavarande bidrag visserligen kunde efter föregående uppsägning upphöra såväl den 1 september 1916 som ock samma dag år 1917. Kommerskollegium funne emellertid för sin del bidraget böra utgå åtminstone intill utgången av år 1917.

Vid beräknandet av det belopp, vartill Sveriges andel i kostnaderna för år 1917 för berörda patrulleringstjänst m. m. borde uppgå, har kollegium utgått från det för sammanlagda kostnaden fastslagna maximibeloppet, 40,000 pounds sterling för år. Det för år 1917 från Sverige utgående bidraget skulle uppgå till 2 procent av sammanlagda kostnaden, alltså högst till 800 pounds sterling, vilket i svenskt mynt, utan avseende å den för tillfället osedvanligt låga kursen, torde böra upptagas till samma belopp som för år 1916 och således till 15,360 kronor.

Departementschefen.

Såsom kommerskollegium framhållit, torde anslag även för år 1917 böra utgå för ifrågavarande ändamål. Anslaget torde dock icke böra upptagas till högre summa än det för år 1915 avsedda anslagsbeloppet eller 14,600 kronor.

På grund härav hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att såsom bidrag från Sverige till uppehållande av internationell patrulleringstjänst i Norra Atlanten m. m. å *extra stat* för år 1917 bevilja ett förslagsanslag å högst ..... kronor 14,600.

15. Understöd till aktiebolaget svenska ostasiatiska kompaniet för fortsatt uppehållande av regelbunden ångfartygsförbindelse mellan Sverige och Ostasien.

[41.]

Understöd till aktiebolaget svenska ostasiatiska kompaniet för fortsatt uppehållande av regelbunden ångfartygsförbindelse mellan Sverige och Ostasien.

(extra anslag.)

På grund av beslut vid 1911 års riksdag samt i enlighet med ett mellan Kungl. Maj:t och kronan, å ena, och aktiebolaget svenska ostasiatiska kompaniet, å andra sidan, träffat avtal är nämnda bolag berättigat att såsom understöd för fortsatt uppehållande under tiden 1 augusti 1912—31 december 1917 av regelbunden ångbåtsförbindelse mellan Sverige och Ostasien uppbära för år 1917 ett belopp av 250,000 kronor. Av nämnda belopp bör jämlikt riksdagens beslut 165,000 kronor anvisas å riksstaten och resten utgå av vissa besparingar.

Emellertid har bolaget gjort framställning om upphävande av ifrågavarande avtal och därvid erbjudit sig att till statsverket återbetala vad bolaget på grund av samma avtal hittills uppburit i subvention. Utredningen i denna fråga är ännu icke avslutad, varför jag icke är i stånd att nu underställa densamma Kungl. Maj:ts prövning. Då emellertid på utfallet av denna prövning lärer bliva beroende, huruvida anslag till subvention åt bolaget blir för år 1917 erforderligt eller ej, är sålunda icke heller möjligt att nu intaga definitiv ståndpunkt i berörda anslagsfråga. Det nödiga beloppet torde alltså böra tillsvidare beräknas i förslaget till riksstat.

Jag hemställer fördenskull, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på den framställning i ämnet, som kan varda till riksdagen avlåten, till understöd åt aktiebolaget svenska ostasiatiska kompaniet för fortsatt uppehållande av regelbunden ångbåtsförbindelse mellan Sverige och Ostasien bland de *extra anslagen* under sjunde huvudtiteln för år 1917 beräkna ett belopp av ..... kronor 165,000.

E. Industri, hantverk och slöjd.

1. Befrämjande i allmänhet av slöjderna.

[42.] *Befrämjande i allmänhet av slöjderna.* (ordinarie anslag.)

Genom kungörelse den 17 december 1914 förordnade Kungl. Maj:t, att det tillsvidare skulle anstå med åtgärder för utdelning för år 1915 av, bland annat, följande reseunderstöd, nämligen reseunderstöd åt idkare av hantverk och annan mindre industri, reseunderstöd åt arbetare i de särskilda näringsyrkena samt reseunderstöd åt verkmästare och förmän inom industrien. Samtliga dessa reseunderstöd utgingo från den under sjunde huvudtiteln å ordinarie stat såsom reservationsanslag uppförda anslagstiteln »Befrämjande i allmänhet av slöjderna», vilken, bland andra anslagsbelopp, omfattade ett reservationsanslag å 18,000 kronor för reseunderstöd åt idkare av hantverk och annan mindre industri, ett bestämt anslag å 50,000 kronor för reseunderstöd åt arbetare i de särskilda näringsyrkena samt ett reservationsanslag å 15,000 kronor för reseunderstöd åt verkmästare och förmän inom industrien.

Dessutom föreskrev Kungl. Maj:t i nådigt brev till kommerskollegium samma den 17 december, att det tillsvidare skulle anstå med åtgärder för utdelning för år 1915 av vissa belopp av det i anslagstiteln »Befrämjande i allmänhet av bergsbruket» ingående reservationsanslaget till reseunderstöd åt personer, som önska i främmande länder förvärva ökad insikt och skicklighet i vad till bergshanteringen hörer, samt av det till anslagstiteln »Befrämjande i allmänhet av slöjderna» hörande reservationsanslaget till reseunderstöd åt teoretiskt och praktiskt bildade tekniker, vilka icke ägna sig åt bergshanteringen. De genom sistnämnda beslut innehållna medlen utgjorde för bergstekniker 3,000 kronor och för övriga tekniker 12,500 kronor eller halva beloppet av vartdera anslaget.

På grund av nu omförmälda beslut hava av 1915 års anslag innehållits följande belopp, nämligen

1) reseunderstöd åt idkare av hantverk och annan mindre industri	kronor	18,000: —
2) reseunderstöd åt arbetare i de särskilda näringsyrkena	»	50,000: —
Transport	kronor	68,000: —

[42.]

Transport	kronor	68,000: —
3) reseunderstöd åt verkmästare och förmän inom industrien	»	15,000: —
4) reseunderstöd åt bergstekniker	»	3,000: —
5) reseunderstöd åt andra tekniker	»	12,500: —
Summa	kronor	98,500: —

På förslag av Kungl. Maj:t har 1915 års riksdag

ej mindre medgivit, att vad som under år 1915 kunde varda besparat å ordinarie anslaget till reseunderstöd åt arbetare i de särskilda näringsyrkena, finge under år 1916 tagas i anspråk för tillgodoseende av det med anslaget avsedda ändamålet,

än även för år 1916,

dels indragit sistnämnda ordinarie anslag, stort 50,000 kronor,

dels nedsatt det ordinarie reservationsanslaget till reseunderstöd åt teoretiskt och praktiskt bildade tekniker, som icke ägna sig åt bergshanteringen, förut 25,000 kronor, med 12,500 kronor till 12,500 kronor.

dels nedsatt det ordinarie reservationsanslaget till reseunderstöd åt personer, som önska i främmande länder förvärva ökad insikt och skicklighet i vad till bergshanteringen hörer, förut 6,000 kronor, med 3,000 kronor till 3,000 kronor,

dels indragit det ordinarie reservationsanslaget till reseunderstöd åt idkare av hantverk och annan mindre industri, stort 18,000 kronor,

dels och indragit det ordinarie reservationsanslaget till reseunderstöd åt verkmästare och förmän inom industrien, stort 15,000 kronor.

Kommerskollegium.

I skrivelse den 26 oktober 1915 har kommerskollegium, efter att hava redogjort för Kungl. Maj:ts och riksdagens av mig nu omförmälda beslut, vidare anfört:

»För tillgodoseende av de med ifrågavarande anslag avsedda ändamål kunna sålunda för år 1916, förutom från äldre anslag möjligen förefintliga besparingar, följande belopp komma till användning nämligen

1) reseunderstöd åt idkare av hantverk och annan mindre industri	kronor	18,000: —
2) reseunderstöd åt arbetare i de särskilda näringsyrkena	»	50,000: —
3) reseunderstöd åt verkmästare och förmän inom industrien	»	15,000: —
4) reseunderstöd åt bergstekniker	»	6,000: —
5) reseunderstöd åt andra tekniker	»	25,000: —
Summa	kronor	114,000: —

Då emellertid de ogynnsamma internationella förhållanden, som torde hava föranlett Eders Kungl. Maj:ts uppskovsbeslut den 17 december 1914, fortfarande

äro rådande, och grundad förhoppning om en ändring till det bättre under den närmare framtiden icke lärer kunna hysas, synes det kollegium riktigast, att vid fördelningen av 1916 års anslag till reseunderstöd av här ifrågavarande art, endast en del av anslagen tages i anspråk. [42.]

Vid den fördelning, som sålunda skulle ifrågakomma, borde enligt kollegii förmenande reseunderstöd utgå, beträffande bergstekniker och andra tekniker, allenast för studieresor till Amerika och, beträffande de tre återstående grupperna, allenast för studieresor inom landet samt till neutrala länder. Beträffande storleken av de anslagsbelopp, som skulle ifrågakomma till fördelning, anser kollegium, att av anslaget till reseunderstöd åt arbetare i de särskilda näringsyrkena bör fördelas 15,000 kronor, medan av övriga anslag hälften av förut angivna, till utdelning disponibla belopp bör användas till med vederbörande anslag avsedda ändamål.

De medel, som skulle kunna besparas, skulle sålunda uppgå till 67,000 kronor, anvisade å ordinarie stat.

Kollegium finner däremot icke anledning föreslå någon ändring i anslagen till resestipendier för år 1917, utan synas desamma böra utgå med sedvanliga belopp, nämligen på ordinarie stat 114.000 kronor.

Därest Eders Kungl. Maj:t finner lämpligt, att anslagen till stipendier i ovan nämnd utsträckning besparas för andra ändamål, får kollegium hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte förordna.

att på kollegium ankommande åtgärder för fördelning år 1916 av nedannämnda reseunderstöd må avse allenast fördelning av följande belopp, nämligen

reseunderstöd åt teoretiskt och praktiskt bildade tekniker, som icke ägna sig åt bergshanteringen	kronor	12,500: —
reseunderstöd åt personer, vilka önska i främmande länder förvärva ökad insikt i vad till bergshanteringen hörer	»	3,000: —
reseunderstöd åt idkare av hantverk och annan mindre industri	»	9,000: —
reseunderstöd åt verkmästare och förmän inom industrien	»	7,500: —
reseunderstöd åt arbetare i de särskilda näringsyrkena	»	15,000: —.»

Genom beslut den 12 november 1915 har Kungl. Maj:t bifallit kommerskollegii ifrågavarande förslag rörande fördelning av reseunderstöd under år 1916.

Å berörda anslag till reseunderstöd lära sålunda följande, för år 1916 tillgängliga belopp komma att besparas, nämligen

1) reseunderstöd åt idkare av hantverk och annan mindre industri	kronor	9,000: —
2) reseunderstöd åt arbetare i de särskilda näringsyrkena	»	35,000: —
3) reseunderstöd åt verkmästare och förmän inom industrien	»	7,500: —
4) reseunderstöd åt bergstekniker	»	3,000: —
5) reseunderstöd åt andra tekniker	»	12,500: —
Summa	kronor	67,000: —.

[42.] *Departementschefen.*

I likhet med kommerskollegium anser jag, att för år 1917 böra de före den nu rådande kristiden sedvanliga beloppen av ifrågavarande reseunderstöd finnas till förfogande, nämligen av

1) reseunderstöd åt idkare av hantverk och annan mindre industri	kronor	18,000: —
2) reseunderstöd åt arbetare i de särskilda näringsyrkena	»	50,000: —
3) reseunderstöd åt verkmästare och förmän inom industrien	»	15,000: —
4) reseunderstöd åt bergstekniker	»	6,000: —
5) reseunderstöd åt andra tekniker	»	25,000: —
Summa	kronor	114,000: —.

För vinnande av detta resultat erfordras, dels att riksdagens medgivande inhämtas att under år 1917 få disponera besparingarna från år 1915 å anslaget till reseunderstöd åt arbetare i de särskilda näringsyrkena för tillgodoseendet av det med anslaget avsedda ändamålet, dels ock att under respektive anslagstitlar för år 1917 äskas sådana belopp, att de tillsammans med besparingarna uppgå till de nyss anförda summorna för de olika reseunderstöden.

För användningen av de anslag, som sålunda skulle återupptagas i riksstaten, böra givetvis gälla samma bestämmelser, som voro i tillämpning före anslagens tillfälliga uteslutande ur riksstaten.

Beträffande anslaget till reseunderstöd åt bergstekniker har jag redan under punkten 26 gjort framställning.

Jag får alltså nu hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att, i fråga om särskilda anslag under den å *ordinarie stat* uppförda anslagstiteln »Befrämjande i allmänhet av slöjderna»,

ej mindre medgiva, att besparingar, uppkomna å det i 1915 års riksstat upptagna ordinarie anslaget till reseunderstöd åt arbetare i de särskilda näringsyrkena, må under år 1917 tagas i anspråk för tillgodoseende av det med anslaget avsedda ändamålet,

än även för år 1917

dels återupptaga ett anslag till reseunderstöd åt arbetare i de särskilda näringsyrkena samt bestämma detsamma till ..... kronor 15,000,

dels bestämma reservationsanslaget till reseunderstöd åt teoretiskt och praktiskt bildade tekniker, vilka icke ägna sig åt bergshanteringen, till kronor 12,500, [42.]

dels återupptaga ett reservationsanslag till reseunderstöd åt idkare av hantverk och annan mindre industri samt bestämma detsamma till kronor 9,000,

dels ock likaledes återupptaga ett reservationsanslag till reseunderstöd åt verkmästare och förmän inom industrien samt bestämma detsamma till kronor 7,500.

Vid bifall härtill skulle det ordinarie anslaget till befrämjande i allmänhet av slöjderna,

i 1916 års riksstat upptaget med	kronor	13,500
såsom bestämt anslag och	»	12,500
som reservationsanslag till reseunderstöd åt teoretiskt och praktiskt bildade tekniker, vilka icke ägna sig åt bergshanteringen, eller tillhopa	»	26,000,
höjas med	»	31,500
till	»	57,500,
varav såsom bestämt anslag	»	28,500
och	»	29,000,

utgörande särskilda reservationsanslag till reseunderstöd åt tekniker, som nyss nämnts, åt idkare av hantverk och annan mindre industri samt åt verkmästare och förmän inom industrien.

2. Vävskolan i Borås.

För inrättande av en vävskola, ställd i samband med tekniska elementarskolan i Borås, anvisade 1868 års riksdag på extra stat, jämte 4,500 kronor till skolans första uppsättning av maskiner och redskap, ett belopp av 3,000 kronor för skolans underhåll, mot villkor att från länets landsting eller eljest inom orten tillskötes ett därutöver för ändamålet behövligt ytterligare belopp av 1,500 kronor. Sedermera har riksdagen årligen för skolans underhåll på extra stat beviljat anslag, som utgått med 3,000 kronor till och med år 1872 och därefter till och med år 1914 med 3,800 kronor, mot villkor att av länets landsting eller eljest för ändamålet tillskötes ett belopp, motsvarande minst hälften av statsanslaget. [43.] *Vävskolan i Borås.* (extra anslag.)

[43.] Vidare har riksdagen årligen för tiden från och med år 1882 till och med år 1914 såsom bidrag till avlönande av en andre lärare vid skolan, likaledes på extra stat, anvisat ett anslag av 1,000 kronor, under villkor att enahanda belopp bleve för ändamålet från Älvsborgs läns landsting eller eljest tillskjutet. 1909 års riksdag beviljade dessutom på extra stat för år 1910 såsom bidrag till personlig löneförbättring för föreståndaren och förste läraren vid skolan Arthur Krebs ett belopp av 500 kronor och såsom bidrag till sådan löneförbättring för andre läraren därstädes Sven H. von Schedvin ett belopp av 250 kronor, under villkor att lika belopp, tillhopa 750 kronor, bleve för ändamålet från Älvsborgs läns landsting eller eljest tillskjutna. Sammanlagda anslagsbeloppet av statsmedel för år 1910 utgjorde alltså 5,550 kronor; och har riksdagen jämväl för vart och ett av åren 1911—1914 för omförmälda ändamål på extra stat beviljat anslag å tillhopa sistnämnda belopp. Älvsborgs läns landsting har å sin sida tillskjutit de för statsunderstödets tillgodonjutande erforderliga belopp, utgörande under tiden 1910—1914 tillsammans 3,650 kronor om året.

I en till Kungl. Maj:t ställd, av kommerskollegium med skrivelse den 28 oktober 1913 överlämnad skrift gjorde styrelsen för tekniska elementarskolan i Borås framställning om höjning av statsbidraget till vävskolan för år 1915.

Beträffande den av styrelsen till stöd för berörda framställning förebragta utredning och innehållet av kollegii omförmälda skrivelse ber jag att få hänvisa till det utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden, som finnes fogat vid den till riksdagen den 14 januari 1914 avlåtna statsverkspropositionen.

På grund av vad sålunda förekommit, föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att på extra stat för år 1915 bevilja *dels* såsom bidrag till upprätthållande av vävskolan i Borås ett belopp av 5,600 kronor, under villkor att från Älvsborgs läns landsting eller eljest tillskötes ett belopp, motsvarande minst hälften av berörda statsanslag, *dels* såsom bidrag till avlönande av en andre lärare vid samma skola ett belopp av 1,500 kronor, under villkor att enahanda belopp bleve för ändamålet från nämnda landsting eller eljest tillskjutet, *dels och* såsom bidrag till personlig löneförbättring för föreståndaren och förste läraren vid skolan Arthur Krebs ett belopp av 750 kronor, under villkor att Krebs' avlöningsförmåner för år 1915 icke sattes till lägre belopp än 4,500 kronor, och såsom bidrag till sådan löneförbättring för biträdande lärarinnan därstädes Hilma Stenwall ett belopp av 300 kronor, under villkor att mot-

svarande belopp, tillhopa 1,050 kronor, bleve för ändamålet från om- [43.]
förmälda läns landsting eller eljest tillskjutna.

Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, blevo de begärda anslagen under de föreslagna villkoren av riksdagen anvisade.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag beviljade även 1915 års riksdag för ifrågavarande ändamål på enahanda villkor samma belopp på extra stat för år 1916.

Nu har kommerskollegium med eget yttrande den 12 oktober 1915 överlämnat *dels* en av styrelsen för tekniska elementarskolan i Borås till kollegium ingiven, till Kungl. Maj:t ställd skrift, däri styrelsen gjort framställning om anvisande av statsbidrag för år 1917 till vävskolan i Borås till samma belopp som för innevarande år beviljats, *dels ock* utdrag av protokoll, hållet vid lagtima landsting i Älvsborgs län den 21 september 1915, utvisande, att landstinget till uppehållande av vävskolans verksamhet under år 1916 och såsom bidrag till lärarlöner beviljat de belopp å tillhopa 5,350 kronor, som för statsbidragens utfående äro erforderliga.

Kommerskollegium har i sitt berörda yttrande tillstyrkt, att åtgärd vidtoges för anvisande på extra stat för år 1917 av de begärda bidragen under enahanda villkor, som blivit fästa vid anslagen för innevarande år.

Såsom min företrädare i ämbetet vid tillstyrkande av Kungl. Maj:ts framställning i ämnet år 1914 till riksdagen framhöll, har den av Kungl. Maj:t tillsatta kommittén för avgivande av utlåtande och förslag rörande förändrad anordning av den lägre tekniska undervisningen den 11 juni 1912 avgivit sitt betänkande, däri kommittén, bland annat, föreslagit, att vävskolan i Borås skulle omorganiseras till en fackskola för textilindustrien. Då ärendet emellertid ännu icke föreligger i fullt utrett skick, torde proposition i ämnet icke kunna föreläggas innevarande års riksdag. Skolan lärer alltså även under år 1917 komma att verka i samma form som hittills.

I fråga om statsunderstödets storlek och fördelning samt villkoren för dess åtnjutande torde icke någon förändring böra ske i de för innevarande år gällande förhållanden. Såsom särskild förutsättning för bidraget till personlig löneförbättring för föreståndaren och förste läraren vid skolan Arthur Krebs torde för år 1917, liksom för åren 1915 och 1916, böra uppställas det villkoret, att Krebs' avlöningsförmåner icke sättas till lägre belopp än 4,500 kronor.

På grund av vad jag sålunda anfört, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

[43.] att på *extra stat* för år 1917 bevilja

dels såsom bidrag till upprätthållande av vävskolan i Borås ett belopp av ..... kronor 5,600, under villkor att från Alvsborgs läns landsting eller eljest tillskjutes ett belopp, motsvarande minst hälften av berörda statsanslag,

dels såsom bidrag till avlönande av en andre lärare vid samma skola ett belopp av ..... kronor 1,500, under villkor att enahanda belopp varder för ändamålet från nämnda landsting eller eljest tillskjutet,

dels ock såsom bidrag till personlig löneförbättring för föreståndaren och förste läraren vid skolan Arthur Krebs ett belopp av..... kronor 750 och såsom bidrag till sådan löneförbättring för biträdande lärarinnan därstädes Hilma Stenwall ett belopp av ..... kronor 300, under villkor att dessa löneförbättringar motsvarande belopp varda för ändamålet från omförmälda läns landsting eller eljest tillskjutna samt, beträffande löneförbättringen för Krebs, därjämte, att hans avlöningsförmåner för år 1917 ej sättas till lägre belopp än 4,500 kronor.

3. Understöd till Sveriges hantverksorganisation.

[44.] *Understöd till Sveriges hantverksorganisation.* (extra anslag.)

Genom ombildning av den år 1893 upprättade centralstyrelsen för Sveriges hantverks- och industriföreningar lades år 1905 grunden till Sveriges hantverksorganisation. Organisationen, som avser att såsom gemensamt organ för de olika hantverksföreningarna inom landet tillvarataga de mera yrkesmässiga hantverksintressena, har för utgivande av Hantverks- och industritidning eller, såsom den sedermera benämnts, Svensk hantverkstidning alltsedan år 1906 tilldelats understöd av statsmedel, vilket understöd från och med år 1909 årligen utgått med ett belopp av 3,000 kronor från manufakturförlagslånefonden, varjämte organisationen från och med år 1911 i egenskap av förmedlare av utlåningen från fonden för befrämjande av hantverk och därmed jämförlig mindre industri åtnjutit ett av riksdagen årligen beviljat anslag av 2,000 kronor.

I särskilda till Kungl. Maj:t under år 1912 inkomna skrifter gjorde

styrelsen för Sveriges hantverksorganisation framställning om anslag å 7,000 kronor för vartdera av åren 1913 och 1914 till upprätthållande av organisationens allmänna verksamhet. [44.]

Med anledning härav tilldelade Kungl. Maj:t enligt beslut den 14 januari 1913 under vissa i statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag angivna villkor hantverksorganisationen såsom bidrag till dess verksamhet under år 1913 ett belopp av 3,000 kronor, att utgå från manufakturförlagslånefonden. I anledning av en av Kungl. Maj:t gjord framställning anvisade vidare riksdagen på berörda villkor å extra stat för år 1914 ett belopp av 4,000 kronor, varjämte Kungl. Maj:t genom beslut den 20 juni 1913 på samma villkor tilldelade hantverksorganisationen såsom bidrag till dess verksamhet år 1913 ytterligare 4,000 kronor och för samma ändamål år 1914 3,000 kronor, att utgå ur manufakturförlagslånefonden.

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar, har riksdagen sedermera på extra stat för vartdera av åren 1915 och 1916 såsom bidrag till Sveriges hantverksorganisations verksamhet på de för statsbidrags åtnjutande dittills gällande villkor anvisat ett belopp av 4,000 kronor; och har Kungl. Maj:t sedermera genom särskilda beslut på samma grunder, utöver vad riksdagen sålunda anvisat, tilldelat hantverksorganisationen för dess verksamhet under vartdera av sistnämnda år ytterligare ett belopp av 3,000 kronor, att utgå av manufakturförlagslånefonden.

Nu har styrelsen för Sveriges hantverksorganisation i en till Kungl. Maj:t ställd skrift gjort framställning om statsanslag å 7,000 kronor åt organisationen jämväl för år 1917.

Över denna framställning har kommerskollegium avgivit utlåtande och därvid, under åberopande av de skäl, som kollegium förut anfört till stöd för sitt tillstyrkande av motsvarande anslag för åren 1913—1916, hemställt om bifall till framställningen.

Fortfarande och på de av dåvarande departementschefen vid föredragning den 14 januari 1913 av ansökning om motsvarande understöd för åren 1913 och 1914 angivna grunder anser jag Sveriges hantverksorganisation väl förtjänt av bidrag från statens sida. Av det begärda anslaget, mot vars belopp jag icke har något att erinra, torde, i likhet med vad förut varit förhållandet, 3,000 kronor böra utgå från manufakturförlagslånefonden; och är det min avsikt att framdeles underställa denna fråga Kungl. Maj:ts prövning. För erhållande av återstående 4,000 kronor torde framställning till riksdagen böra göras.

Därest statsunderstöd tilldelas organisationen för år 1917, torde, i

[44.] överensstämmelse med de för åtnjutande av understödet för åren 1913—1916 föreskrivna villkor, organisationen böra åläggas *dels* att före den 1 maj 1918 till chefen för finansdepartementet avgiva redogörelse för användandet av understödet och berättelse rörande organisationens verksamhet under år 1917, *dels* att, efter beprövande av redaktionen för Svensk hantverkstidning, i nämnda tidning offentliggöra reseberättelser, som av idkare av hantverk och annan mindre industri ävensom av arbetare i de särskilda näringsyrkena avgivas rörande av dem med statsunderstöd företagna studieresor, *dels och* att till kommerskollegium avlämna åttio exemplar av organisationens publikationer för att genom kollegii försorg utdelas till de tekniska undervisningsanstalterna för deras bibliotek samt till användande såsom belöning åt därav förtjänta lärjungar vid dessa undervisningsanstalter.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att under de här ovan av mig tillstyrkta villkor såsom bidrag till Sveriges hantverksorganisations verksamhet å *extra stat* för år 1917 anvisa
ett belopp av ..... kronor 4,000.

4. Understöd åt föreningen för svensk hemslöjd.

[45.] *Understöd åt föreningen för svensk hemslöjd.* (extra anslag.)

På därom av styrelsen för föreningen för svensk hemslöjd gjord framställning, föreslog Kungl. Maj:t i den till nästlidet års riksdag avlåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov riksdagen att, i likhet med vad för vart och ett av åren 1907—1915 ägt rum, åt nämnda förening såsom bidrag till uppehållande av dess verksamhet under år 1916 på extra stat för samma år anvisa ett belopp av 15,000 kronor.

I skrivelse den 28 maj 1915 angående regleringen av utgifterna under riksstatens sjunde huvudtitel anmälde riksdagen, att riksdagen, på grund av Kungl. Maj:ts berörda framställning, till föreningen för svensk hemslöjd såsom bidrag till uppehållande av dess verksamhet under år 1916 på extra stat för samma år anvisat ett belopp av 15,000 kronor; och har därefter Kungl. Maj:t vid föredragning den 18 juni 1915 av riksdagens berörda skrivelse i nu ifrågavarande del förklarat föreningen berättigad att åtnjuta förenämnda av riksdagen anvisade anslag, 15,000 kronor, mot skyldighet för föreningen att före den 1 maj 1917 till chefen för finansdepartementet avgiva redogörelse för använ-

dandet av understödet och berättelse rörande föreningens verksamhet [45.]
under år 1916.

Nu har styrelsen för omförmälda förening i en till Kungl. Maj:t ställd skrift anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att åt föreningen såsom bidrag för uppehållande av dess verksamhet under år 1917 på extra stat för samma år anvisa enahanda belopp som för år 1916; och har styrelsen därvid tillika överlämnat berättelse över föreningens verksamhet under år 1914. Föreningens kamrerare, f. d. byråchefen J. Robbert har dessutom avgivit en förklaring av vissa i berättelsen meddelade siffror.

Av berörda berättelse och förklaring framgår, bland annat, följande.

Den försäljningsrörelse, som genom den av föreningen upprättade permanenta utställningen i Stockholm sedan flere år utövades, hade under år 1914 till följd av då inträffade allmänna ekonomiska förhållanden något nedgått. Omsättningen, som under år 1913 utgjorde något över 292,400 kronor, uppgick under år 1914 till 269,400 kronor.

Vid 1914 års slut uppgingo föreningens tillgångar till 134,505 kronor 16 öre.

Föreningen ägde då en behållning i kassa och bank av tillsammans 3,226 kronor 49 öre samt förskott, utestående till belopp av 1,262 kronor 60 öre. Större delen av sistnämnda belopp utgjordes av driftmedel för Stockholms spetssömnadsskola och väntades efter hand kunna återintagas genom försäljning av tillverkade spetsar, varav lagret måst ökas för deltagande i Baltiska utställningen. Återstoden utgjorde förskott till löpande utgifter vid föreningens snickeriskola i Vittsjö.

Vidare hade föreningen en lånefordran vid 1914 års slut av 3,600 kronor. Av detta belopp hade 3,000 kronor lämnats såsom understöd i form av lån till en i Halland med tillvaratagande av gammal tradition under senare år ordnad slöjd, den s. k. bindslöjden, som gåve arbete med stickning av ylleartiklar. Återstående 600 kronor utgjorde i form av lån lämnad förskottslikvid för arbete till ett i berättelsen omförmält större samlingsverk, omfattande fotografiska efterbildningar av svensk textilslöjd jämte text.

Föreningens övriga tillgångar lågo bundna såsom förlagsmedel hos dess permanenta utställning och landsortsmagasin samt i tillverkningsartiklar vid dess undervisningsverksamhet såsom färdiga, osålda spetsar och korgar. Såsom fordran hade därjämte upptagits köpeskillingen för föreningens hemslöjdsmagasin i Norrköping, som under år 1914 överlåtits till enskilda personer.

Å andra sidan hade föreningen en vid 1914 års slut återstående skuld, 3,534 kronor 76 öre, å ett i permanenta utställningens namn upptaget kreditivlån samt en låneskuld å 40,000 kronor. Båda dessa lån hade föreningen nödgats under år 1914 upptaga dels enär en stor del av föreningens utställningsföremål vid Baltiska utställningen icke kunnat avyttras, dels ock emedan den permanenta utställningens resurser för deltagande i Baltiska utställningen varit mycket anlitade och genom inträdandet av den allmänna kristiden ytterligare ansträngdes, vartill ytterligare kommit behovet av medel för slöjdares sysselsättande under den uppkomna arbetslöshetstiden. Vidare häftade föreningen i skuld dels till enskild person med ett belopp av 2,406 kronor

[45.] 93 öre, som nedlagts såsom förlagsmedel för Östergötlands spetsknypplingsskola, dels ock till hushållningssällskap och landsting för ett i den permanenta utställningens lager placerat lån å 17,000 kronor. Övriga medel till förutnämnda förlag hade samlats genom vad som kunnat besparas av årsavgifter och gåvor samt genom en erhållen donation och den föreningen av Kungl. Maj:t tilldelade andelen i överskottet från tombolalotteriet vid 1909 års utställning för konsthantverk och konstindustri i Stockholm m. m.

Genom den föreningen tilldelade andelen i berörda överskott hade föreningen kommit i en sådan ställning, att den kunnat uppvisa en skulderna överskjutande kapitaltillgång. Denna hade under år 1914 något nedgått, från 15,121 kronor 54 öre vid 1913 års utgång till 13,257 kronor 14 öre vid 1914 års slut.

Med utgången av år 1915 hade permanenta utställningen, som därförut skötts av enskild person, övertagits av en särskilt för ändamålet bildad ekonomisk förening, svensk hemslöjds försäljnings förening u. p. a. Samtidigt hade sistnämnda förening övertagit de hemslöjdsmagasin i landsorten, som föreningen för svensk hemslöjd förut själv omhänderhaft. Såsom medlemmar i försäljningsföreningen hade ingått föreningen för svensk hemslöjd med insats av de medel, den haft innestående såsom förlagsmedel i permanenta utställningen och sina hemslöjdsmagasin i landsorten, ävensom det förut bildade föreningens för svensk hemslöjd förlagsaktiebolag med sitt aktiekapital som insats samt därjämte några för den svenska hemslöjdens utveckling intresserade personer.

Kommerskollegium. I anledning av föreningens framställning har kommerskollegium avgivit infordrat utlåtande. Kollegium har därvid liksom vid flera föregående tillfällen, då fråga varit om statsunderstöd åt föreningen, framhållit, att föreningens verksamhet vore synnerligen förtjänstfull samt att det med hänsyn härtill vore önskvärt, att föreningen genom understöd från statens sida bereddes tillfälle att fortsätta och ytterligare utveckla sin verksamhet; och har kollegium förty tillstyrkt bifall till framställningen.

Departementschefen. Föreningen torde allt fortfarande vara i behov av understöd för att kunna vidmakthålla sin ställning och än ytterligare utveckla området för sin verksamhet. Då vidare denna verksamhet synes mig vara förtjänstfull och värd uppmuntran samt föreningen numera såsom arbetsgivare åt en stor mängd med hemslöjd sysslande personer intager en icke obetydlig plats inom vårt näringsliv, tvekar jag icke tillstyrka, att statsunderstöd till samma belopp som för innevarande år måtte tilldelas föreningen jämväl för år 1917.

I likhet med vad som under de tio nästföregående åren ägt rum, torde ett särskilt extra anslag böra för nu ifrågavarande ändamål anvisas.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att åt föreningen för svensk hemslöjd såsom bidrag till uppehållande av dess verksamhet under år 1917 på *extra stat* för samma år anvisa ett belopp av ..... kronor 15,000.

F. Skatteomkostnader.

1. Tullverket.

I skrivelse den 22 oktober 1915 har generaltullstyrelsen avgivit förslag till reglering av tullverkets utgiftsstater för år 1917. [46.]

Beträffande först

Avlöningsstaten för generaltullstyrelsen

Förstärkning av arbetskrafterna hos generaltullstyrelsen.

hemställer styrelsen, *dels* att de å extra stat för år 1916 uppförda fyra revisorstjänsterna å styrelsens revisionsbyrå måtte uppföras å extra stat jämväl för år 1917, *dels ock* att å styrelsens extra stat för år 1917 måtte uppföras en extra andre byråassistent å nämnda byrå.

Fyra extra revisorer.

Departementschefen.

Beträffande först de av generaltullstyrelsen begärda revisorstjänsterna biträder jag, då behov av samma tjänster alltjämt föreligger, generaltullstyrelsens härutinnan gjorda framställning. För ändamålet torde böra beräknas enahanda belopp, som i 1916 års stat upptagits, eller tillhopa 16,000 kronor. På sätt riksdagen i sin den 3 mars 1914 avlåtna skrivelse nr 7 i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen till 1914 års tidigare riksdag under sjunde huvudtiteln gjorda framställningar anmärkt, lära visserligen de för de extra revisorerna avsedda arvodena, 4,000 kronor, böra minskas med belopp, motsvarande avgift för egen pensionering, men då det möter vissa hinder att på förhand beräkna den minskning av arvodena, som vederbörande på denna grund kunna komma att få vidkännas, anser jag,

[46.] lika med riksdagen, någon sänkning av ovan omförmälda anslagsbelopp, 16,000 kronor, icke av nyss antydd anledning böra ifrågakomma. I överensstämmelse med vad riksdagen beträffande det för år 1915 för nu ifrågavarande ändamål äskade anslaget ansett lämpligt, synes emellertid, för att möjliggöra ett omedelbart överförande av uppkommen besparing till statsverkets kassafond, anslagets art böra fastställas till förslagsanslag, högst.

Bestämmelser rörande här ifrågavarande avdrag hava meddelats i kungörelse den 18 juni 1915.

För innehavare av revisorstjänst å extra stat för år 1917 torde i tillämpliga delar böra gälla de villkor och bestämmelser, som enligt kungörelsen den 18 juni 1910 äro stadgade för åtnjutande av de från och med 1911 års början fastställda nya avlöningsförmånerna för generaltullstyrelsen.

En extra andre byrå-assistent.

Vad angår den av generaltullstyrelsen begärda extra andre byrå-assistenttjänsten vill jag till en början erinra, att den stora ökningen under senare år av de på handläggning av chefen för styrelsens revisionsbyrå ankommande ärenden föranledde styrelsen att i skrivelse den 17 maj 1915 hemställa om särskild Kungl. Maj:ts åtgärd till förebyggande av ytterligare tillväxt av å byrån uppkommen balans och möjliggörande av en önskvärd snabbare handläggning av vissa på byrån ankommande ärenden.

Därvid anförde generaltullstyrelsen bland annat följande:

Generaltullstyrelsen den 17 maj 1915.

Vid åtskilliga tillfällen hade generaltullstyrelsen haft anledning fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet därå, att den stora mängden av ärenden, som ankomme på handläggningen av chefen för styrelsens revisionsbyrå tid efter annan förorsakat, att föredragning och avgörande av sådana ärenden icke kunnat medhinnas inom önskvärd tid, vilket i sin ordning föranlett ökning i balansen av oavgjorda ärenden.

På grund härav hade styrelsen upprepade gånger sett sig nödsakad att hos Kungl. Maj:t utverka partiell tjänstledighet för revisionsbyråchefen för beredande av möjlighet för denne att avarbeta sålunda uppkommen balans.

Styrelsen framhöll emellertid, att en dylik åtgärd vore en nödfallsutväg, som icke längre kunde försvaras, vare sig från trafikens eller statsverkets synpunkt, sedan det kunde anses ådagalagt, att behovet av ökad arbetskraft vore konstant.

Generaltullstyrelsen åberopade sig i sistberörda avseende på följande tablåer. [46.]

Nr 1.

Tablå

utvisande antalet koncept till generaltullstyrelsens utgående expeditioner i revisionsärenden under åren 1908, 1913 och 1914.

År.	Antal koncept till				Summa summarum koncept
	protokoll om disposition mot tulldeposition o. d. [1]).	övriga expeditioner			
		till Kungl. Maj:t.	andra.	summa.	
1908	853	61	460	521	1,374
1913	1,045	148	627	775	1,820
Ökning 1908—1913	192	87	167	254	446
1908	853	61	460	521	1,374
1914	[2]) 972	201	622	823	1,795
Ökning 1908—1914	119	140	162	302	421

[1]) Härunder har upptagits antalet koncept till protokoll om dispositionen av varor i allmänhet, cirkushästar och cirkuseffekter samt om tullindring vid återinförsel.

[2]) Därav under månaderna januari—juni: 601.

Nr 2.

Tablå

utvisande antalet koncept till generaltullstyrelsens utgående expeditioner i revisionsärenden under tiden 1/10 1914—31/3 1915.

Tid.	Antal koncept till				Summa summarum koncept.
	protokoll om disposition mot tulldeposition o. d. [1]).	övriga expeditioner			
		till Kungl. Maj:t.	andra.	summa.	
1914:					
Oktober	61	28	58	86	147
November	63	17	64	81	144
December	57	19	97	116	173
Säger	181	64	219	283	464
1915:					
Januari	51	17	64	81	132
Februari	52	26	63	89	141
Mars	50	21	49	70	120
Säger	153	64	176	240	393
Summa 1/10 1914—31/3 1915	334	128	395	523	857

[1]) Härunder har upptagits antalet koncept till protokoll om disposition av varor i allmänhet, cirkushästar och cirkuseffekter samt om tullindring vid återinförsel.

[46.] *Nr 3.*

Tablå

utvisande antalet av generaltullstyrelsen utfärdade restitutionsanordningar under åren 1908, 1913 och 1914.

År.	Antal anordningar.
1908	770
1913	796
Ökning 1908—1913	26
1908	770
1914	815
Ökning 1908—1914	45

Nr 4.

Tablå

utvisande antalet av generaltullstyrelsen beviljade framställningar om tullindring för återinkomna reparerade varor o. d. under åren 1908, 1913 och 1914.

År.	Antal framställningar.
1908	718
1913	[1]) 1,211
Ökning 1908—1913	493
1908	718
1914	[2]) 1,049
Ökning 1908—1914	331

[1]) Därav under månaderna augusti—december: 549.

[2]) Därav under månaderna augusti—december: 286.

Beträffande ovan åberopade tablåer ansåge sig styrelsen böra meddela några närmare förklaringar. Av dessa tablåer vore nr 1 och nr 2 avsedda att åskådliggöra det arbete för revisionsbyråchefen, varåt gåves uttryck genom antalet justerade expeditioner — underdåniga utlåtanden, skrivelser och protokoll. År 1908 eller året närmast efter det, då den omreglering vidtogs, som var föranledd av tullbehandlings- och upplysningsbyråns inrättande, hade tagits till utgångspunkt för jämförelse dels med det normala året 1913 dels med år 1914 dels ock med ett halvår — från och

med oktober 1914 till och med mars 1915 — av den speciella kristiden. Den enda grupp av i tablåerna upptagna ärenden, som icke även under kristiden företett ett i huvudsak stadigvarande stigande, vore »protokoll om disposition mot tulldeposition o. d.» Nedgången i antalet koncept till beslut i dessa ärenden vore emellertid direkte förorsakad just av kristiden och torde efter krigets slut förbytas i en alldeles särskild stegring. Den ojämförligt största delen av dessa ärenden avsåge nämligen rätt till disposition i Sverige av utländska handelsprov, och det sade sig självt, att frekvensen i Sverige av resande för utländska handelshus från och med augusti månad 1914 måst högst väsentligt hava avtagit. En jämförelse mellan tablåernas övriga sifferuppgifter utvisade, att summan av koncept till övriga expeditioner varit i ständigt stigande dels från år 1908 till år 1913, dels från år 1913 till år 1914 och dels särskilt under halvåret oktober 1914—mars 1915, ställt i förhållande till hela året 1914, ävensom att denna ökning av konceptantalet gjort sig särskilt gällande beträffande utlåtanden och skrivelser till Kungl. Maj:t. Procentsiffran av denna ökning framginge av nedanstående sammanställning, som jämväl särskilt angåve procentsatsen av det ökade antalet till Kungl. Maj:t ställda skrivelser och utlåtanden: [46.]

Från	1908	till	1913	ökning	48.8	procent,	varav	på	und.	skr.	och	utlåt.	142.6	procent
»	1908	»	1914	»	58	»	»	»	»	»	»	»	229.5	»
»	1913	»	1914	»	6.2	»	»	»	»	»	»	»	35.8	»

Halvåret oktober 1914—mars 1915 proportionellt jämfört med hela året 1908 utvisade en ökning av 100.8 procent, varav på underdåniga skrivelser och utlåtanden belöpte 319.7 procent.

Tablån nr 3, likaledes omfattande åren 1908, 1913 och 1914, avsåge en stor grupp revisionsärenden av synnerligen maktpåliggande natur, vilka emellertid med högst få undantag expedierades utan särskild skrivelse men medels anordningar ställda på vederbörande tullförvaltningar. I denna tablå vore upptagna antalet utfärdade anordningar angående restitution av tull- eller andra avgifter, som uppbäras av tullverket. Tablån gåve vid handen, att ökningen av dessa ärenden från 1908 till 1913 utgjort 3.4 procent samt från 1908 till 1914 5.8 procent.

Att ökningen av dessa ärendens antal icke varit större, än vad denna tablå utvisade, torde till stor del bero därpå, att tullverket sedan 1913 års början icke längre hade någon befattning med uppbörd av skogsvårdsavgifter, av vilka avgifter förut restitution plägat beviljas i ganska stor omfattning.

Tablån nr 4, jämväl omfattande åren 1908, 1913 och 1914, avsåge ärenden angående tullindring vid återinförsel av varor, som i utlandet undergått reparation eller bearbetning, i den mån dessa ärenden expedierats utan särskild skrivelse endast med påskrift å ansökningshandlingen. Dessa ärenden vore i allmänhet av jämförelsevis enkel beskaffenhet och betungade huvudsakligen genom sin mängd. Tablån gåve vid handen, att ökningen av dessa ärenden från 1908 till 1913 utgjort 68.7 procent men från 1908 till 1914 allenast 46.1 procent. Nedgången i antalet av dessa ärenden år 1914 vid jämförelse med år 1913 fölle uteslutande på årets fem sista månader, under vilken tid antalet av ifrågavarande ärenden uppgått till 286 emot 549 under de fem sista månaderna år 1913. Denna nedgång torde således med bestämdhet kunna sägas hava förorsakats av kristiden och alltså vara tillfällig.

Då såsom förut blivit framhållet redan under normala förhållanden visat sig,

[46.] att revisionsärendenas föredragning icke kunnat medhinnas inom önskvärd tid, och giltig anledning syntes vara att förmoda, att den ökning av dessa ärenden, som föranletts av nu rådande krisförhållanden, även efter krigets slut fortfarande skulle — möjligen i än högre grad — göra sig gällande på grund av uppgående konjunkturer för handel och industri, hade styrelsen med stöd av vad här förut blivit anfört funnit sig böra hos Kungl. Maj:t anhålla om förordnande av särskild tjänsteman, lämpligen benämnd »extra andre byråassistent», att vara särskild föredragande för vissa revisionsärenden, med skyldighet därjämte att lämna revisionsbyråchefen det biträde, som av honom påkallades.

Denna anordning med extra föredragande för vissa ärenden hemställde styrelsen vidare måtte få fortvara tillsvidare i avbidan på den slutliga omorganisation, som kunde tänkas bliva resultatet av 1914 års tullkommissions arbete.

Kungl. Maj:ts beslut den 25 maj 1915.

Med anledning av denna framställning bemyndigade Kungl. Maj:t genom beslut den 25 maj 1915 generaltullstyrelsen att efter kungörande i vanlig ordning förordna lämplig person att från och med den 1 juli 1915 tillsvidare till utgången av samma år tjänstgöra såsom extra andre byråassistent å revisionsbyrån med skyldighet för honom ej mindre att såsom ledamot i styrelsen föredraga vissa grupper av revisionsärenden samt särskilda sådana ärenden, allt i den omfattning, som av generaltulldirektören bestämdes, än även att därjämte lämna revisionsbyråchefen det biträde, som av honom påkallades i och för beredningen till föredragning av andra ärenden samt utförandet av övriga arbeten inom revisionsbyrån. Tillika förordnades, bland annat, att den extra andre byråassistenten skulle äga åtnjuta arvode efter 4,000 kronor för år räknat, därav 1,500 kronor skulle anses såsom tjänstgöringspenningar.

Beträffande den extra andre byråassistenttjänsten anför generaltullstyrelsen i sin ifrågavarande skrivelse den 22 oktober 1915 huvudsakligen följande.

Generaltullstyrelsen.

Sedan anslag å förordnandet till den extra andre byråassistenttjänsten i vederbörlig ordning utfärdats samt generaltulldirektören jämlikt ovanberörda bemyndigande närmare bestämt, vilka grupper av revisionsärenden, som av den extra andre byråassistenten skulle föredragas, blev den 30 juni 1915 ifrågavarande förordnande, efter prövning av inkomna ansökningar, tilldelat kammarskrivaren vid tullförvaltningen i Stockholm K. T. E. Jansson.

Erfarenheten under den tid, som förflutit, sedan den extra andre byråassistentens tjänstgöring börjat, hade givit vid handen, att någon möjlighet icke skulle hava förefunnits för revisionsbyråchefen att utan det synnerligen värdefulla biträde, som lämnats av förenämnde förordnade tjänsteman, vederbörligen medhinna handläggningen av revisionsärendena.

På grund härav och under åberopande av styrelsens förenämnda skrivelse den 17 maj 1915 hemställde styrelsen *dels* att Kungl. Maj:t måtte bemyndiga styrelsen att för år 1916 förordna angående uppehållande av en extra andre byråassistenttjänst å styrelsens revisionsbyrå på i ovan åberopade nådiga brev den 25 maj 1915

bestämda villkor, *dels och* att å styrelsens extra stat för år 1917 måtte uppföras en andre byråassistenttjänst å revisionsbyrån med de åligganden för innehavaren av sagda tjänst, som omförmälas i förenämnda nådiga brev, samt med avlöning i likhet med övriga å styrelsens extra stat uppförda tjänster av första lönegraden. [46.]

Departementschefen.

Generaltullstyrelsens ifrågavarande framställning har redan delvis vunnit bifall, i det att Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 12 november 1915 medgivit, att från och med den 1 januari till och med den 30 juni 1916 finge å styrelsens revisionsbyrå vara anställd en extra andre byråassistent med de åligganden, som omförmäldes i ovanberörda nådiga brev den 25 maj 1915, och mot arvode, bestämt på enahanda sätt som i samma nådiga brev angivits.

Vad beträffar berörda framställning i övrigt torde den nu få ånyo upptagas till behandling.

Att generaltullstyrelsen har oavvisligt behov av ifrågavarande befattning, även för tiden efter den 30 juni 1916, synes mig vara påtagligt. Med hänsyn härtill och då behovet torde vara av mera stadigvarande art, lärer medel för detsammas tillgodoseende böra äskas av riksdagen.

Den extra andre byråassistenten, som torde böra uppföras å extra stat, bör åtnjuta avlöning till samma belopp och på samma villkor som extra revisor hos generaltullstyrelsen. Då årsavlöningen sålunda skulle bliva högst 4,000 kronor, erfordras för tjänstens uppehållande under tiden 1 juli 1916—31 december 1917 ett belopp av högst 6,000 kronor.

Medel för sistberörda ändamål torde få begäras i samband med anslagsäskandet till de extra revisorerna; och anhåller jag att under nästkommande punkt få göra i frågorna erforderlig framställning.

Vidkommande därefter

Avlöningsstaten för lokaltullförvaltningen samt kust- och gränsbevakningen

Sammanfattning av de hos generaltullstyrelsen gjorda framställningarna.

hava allenast nedannämnda framställningar inkommit till generaltullstyrelsen, nämligen:

från *tullkammaren i Oskarshamn* om uppförande å tullkammarens ordinarie stat för år 1917 av en uppsyningsmanstjänst av klass 2;

från *tullkammaren i Hälsingborg* om överflyttning å ordinarie stat av å extra stat för tullkammarens räkning uppförda en kontrollörstjänst, en kammarskrivartjänst och två vaktmästartjänster samt om uppförande å extra stat för år 1917 av en ny kontrollörstjänst, två nya kammarskrivartjänster och tre nya vaktmästartjänster av klass 1;

[46.] från *packhusinspektionen i Malmö* därom, att överinspektoren och överkontrollören vid inspektionen, som nu vore uppförda i klass 2, måtte uppflyttas i klass 1 och att härav betingade avlöningsförbättringar måtte få åtnjutas från och med 1916 års ingång; samt

från *tullkammaren i Skellefteå* om uppförande å tullkammarens ordinarie stat för år 1917 av en kustvaktstjänst.

Härjämte hava *tullkamrarna i Malmö* och *Landskrona,* utan att göra något direkt yrkande, framhållit behovet av förstärkning av arbetskrafterna, vardera tullkammaren med två nya kammarskrivartjänster.

Slutligen hava *tullkamrarna i Uppsala, Norrköping, Karlskrona* och *Landskrona* samt *gränsinspektionen i Funäsdalen* framhållit behovet av dyrorts- eller dyrtidstillägg för respektive tullförvaltnings personal.

Efter det generaltullstyrelsen närmare redogjort för innehållet i berörda framställningar, anför styrelsen i skrivelsen av den 22 oktober 1915, bland annat, följande:

Generaltullstyrelsen. Då generaltullstyrelsen nu ginge att för egen del yttra sig över ovanberörda framställningar, hade styrelsen haft att taga hänsyn dels till en styrelsen tillhandakommen ämbetsskrivelse av den 23 sistlidne juli från statsrådet och chefen för finansdepartementet, i vilken skrivelse bemälde departementschef på nådigste befallning anmodat styrelsen att vid avgivande av förslag beträffande anslag att äskas av 1916 års riksdag iakttaga all den sparsamhet, som lämpligen läte sig göra, dels ock därtill, att samme departementschef, enligt honom givet nådigt bemyndigande, den 1 september 1914 tillkallat särskilda sakkunniga för att efter verkställd utredning avgiva förslag till omorganisation av tullverket. Dessa omständigheter hade ock beaktats av ett stort antal tullförvaltningar, vilka i inkomna skrivelser förmält sig på grund därav icke vilja göra framställningar om personalförstärkning, som vore väl behövlig.

Sedan generaltullstyrelsen härefter på anförda skäl avstyrkt framställningarna från tullkamrarna i Oskarshamn, Hälsingborg och Skellefteå samt förklarat sig icke kunna nu förorda det av packhusinspektionen i Malmö framställda förslaget, fortsätter generaltullstyrelsen sålunda:

Vidkommande de gjorda framställningarna om beredande åt tullpersonal av ortstillägg tilläte styrelsen sig att nu, liksom i underdånig skrivelse den 17 oktober 1914, hänvisa till vad styrelsen i sin underdåniga skrivelse den 27 oktober 1913 angående tullverkets utgiftsstater för år 1915 anfört med anledning av då föreliggande framställningar i samma ämne. Vad slutligen anginge de alternativt gjorda framställningarna om dyrtidstillägg hade styrelsen, ehuruväl styrelsen vore övertygad att under nu rådande förhållanden ett tillfälligt dyrtidstillägg för flera kategorier av tjänstemän vore synnerligen av behovet påkallat, likväl icke ansett sig kunna i detta sammanhang ifrågasätta en sådan förmån för vare sig personalen vid de tullförvaltningar, som därom gjort framställning, eller tullverkets personal i allmänhet.

I likhet med generaltullstyrelsen anser jag de nu gjorda framställningarna om inrättande av nya tjänster, löneuppflyttningar och tjänsters överflyttande från extra till ordinarie stat icke böra föranleda någon åtgärd. [46.] *Departementschefen.*

Beträffande frågan om tillfälligt dyrtidstillägg eller krigstidshjälp åt den lägre avlönade personalen får jag hänvisa till vad jag i annat sammanhang därom anfört.

Vad angår frågan om beredande åt tullpersonal av ortstillägg i större utsträckning än för närvarande är medgivet tillåter jag mig åberopa vad i statsrådsprotokollen för den 14 januari 1914 och den 14 januari 1915 vid anmälande av tullverkets utgiftsstater av min företrädare i ämbetet och av mig yttrats till förmån för uppskov med avgörandet av denna fråga.

Den ordinarie staten.

Ifrågasatt uppförande av personalen vid tullstationen i Malmö—Limhamn å ordinarie stat.

I skrivelse den 8 maj 1915 hade generaltullstyrelsen hemställt om sådan förändring av den av ett enskilt bolag bekostade tullstationen i Limhamn, att en tullstation med vissa å tullverkets stat avlönade tjänstemän måtte inrättas i den del av nämnda stad, som före 1915 års ingång utgjort köpingen Limhamn. I anslutning härtill har styrelsen i sin förutnämnda skrivelse den 22 oktober 1915 hemställt, att de för ifrågavarande tullstations behov erforderliga tjänsterna, en uppsyningsmanstjänst av klass 1 och tre vaktmästartjänster av klass 1, finge uppföras å 1917 års ordinarie stat.

De anordningar, vari generaltullstyrelsen sålunda ifrågasatt vissa förändringar, grunda sig på ett nådigt brev av den 21 april 1882. Genom berörda nådiga brev har Kungl. Maj:t på det sätt bifallit en av skånska cementaktiebolaget i Malmö gjord ansökning om inrättande av tullstation i bland annat Limhamn inom Malmö tullkammardistrikt, att tullplats finge tills vidare och så länge sådant utan särskild uppoffring för tullverket kunde ske anordnas därstädes med föreståndare av någon vid denna plats posterad kustvakt, som generaltullstyrelsen kunde finna lämplig att därtill förordna, och under förbehåll att bolaget antingen årligen betalade 300 kronor till kustvakten eller ock tillhandahölle honom bostad av två rum och kök jämte lämplig expeditionslokal.

Med anledning härav har allt sedan juni månad 1882 tullstation på de av Kungl. Maj:t sålunda föreskrivna villkor varit anordnad vid Limhamn. Trafikens ökning har emellertid nödvändiggjort förstärkning av personalen vid ifrågavarande station, så att under år 1915 voro till bevakningsbiträden åt stationsföreståndaren inkallade ej mindre än tre extra ordinarie kustroddare mot dagavlöning av 2 kronor 75 öre till

[46.] en var av dem, vilken avlöning i enlighet med bestämmelserna i ovanberörda nådiga brev bekostats av bolaget.

Till grund för förslaget om en förändring i tullförhållandena i Limhamn ligger en av tulldirektören i Malmö i skrivelse till generaltullstyrelsen den 12 september 1914 gjord framställning i ämnet.

Tulldirektörens i Malmö skrivelse den 12 september 1914.

I sin berörda skrivelse har tulldirektören — under erinran att Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 12 december 1913 förordnat, att Limhamns köping skulle från och med år 1915 i judiciellt, administrativt och kommunalt avseende införlivas med Malmö stad — hemställt, att tullstationen i Limhamn måtte även efter inkorporeringen bibehållas men förestås av en uppsyningsman med biträde av tills vidare tre vaktmästare, varvid skånska cementaktiebolaget skulle tillhandahålla lämpliga lokaler m. m. Därjämte framhöll tulldirektören, att trafiken vid ifrågavarande tullstation nått en högst betydande omfattning och kunde antagas komma att ytterligare snabbt tillväxa, i det nya industriella anläggningar kunde förväntas komma att uppstå å denna plats, samt erinrade om att Limhamn vore ett samhälle på över 10,000 invånare med ett tiotal större fabriker. På grund av sålunda anförda förhållanden ansåge tulldirektören, att, även oavsett Limhamns inkorporering med Malmö, en omläggning av de provisoriska bevakningsförhållandena i Limhamn vore av behovet påkallad.

Skånska cementaktiebolaget.

Sedan skånska cementaktiebolagets yttrande i anledning av tulldirektörens ifrågavarande framställning inhämtats, hade bolaget i en till tulldirektören ställd skrift, med förmälan att enligt särskilda generaltullstyrelsens beslut bolaget ålagts att till arvoden åt stationsföreståndaren i Limhamn och bevakningsbiträden åt honom utgiva belopp, som för år 1913 uppgått till ej mindre än 3,311 kronor 25 öre, förklarat sig icke vidare än till och med utgången av juni månad 1915 vilja vidkännas någon kostnad i och för tullstationen i Limhamn.

Till stöd härför hade bolaget anfört bland annat:

Rörelsen i Limhamn hade under årens lopp vuxit ut till sådant omfång, att mera än 2,400 fartyg under år 1913 dit in- och utklarerats. Statens uppbörd i lastpenningar samt fyr- och båkavgifter hade för samma år överstigit 40,000 kronor, och därjämte hade å nämnda plats uppstått andra fabriker, vilka för sin in- och utförsel begagnade hamnen. Under sådana omständigheter syntes det bolaget fullständigt orimligt, att icke kostnaderna för tullärendenas bestridande och klarering av fartyg bestredes av statsverket och kostnaden för nödiga tjänstelokaler av Malmö stad, som för importerade tullpliktiga varor åtnjöte tolagsersättning.

Tulldirektörens i Malmö utlåtande den 29 mars 1915.

Med eget utlåtande den 29 mars 1915 hade tulldirektören överlämnat berörda skrift till generaltullstyrelsen samt anfört:

Ehuru exempel saknades därå, att jämte huvudtullförvaltningen en tullstation funnes anordnad i en och samma stad, hade tulldirektören likväl, då en tullavdelning med

chefskap av en tullkammartjänsteman, som under andra förhållanden väl skulle vara den rätta anordningen i Limhamn, icke ännu vore av behovet påkallad, ansett sig böra föreslå en fast tullstation i Limhamn att förestås av en uppsyningsman, som jämte erforderliga biträden borde, då stationen numera kunde sägas vara ett allmänt behov, uppföras å tullverkets stat. Emellertid tilltrodde tulldirektören sig icke att bedöma, huruvida skånska cementaktiebolaget, som utan tvivel fortfarande hade största intresset av att klarering finge ske i Limhamn, eller Malmö stad borde vidkännas kostnaden för lokaler m. m. åt tullverkets personal i Limhamn. [46.]

Generaltullstyrelsens skrivelse den 8 maj 1915

Med sin förenämnda skrivelse den 8 maj 1915 hade generaltullstyrelsen till Kungl. Maj:t överlämnat samtliga ärendet tillhörande handlingar, därvid styrelsen till en början till upplysning om trafikens i Limhamn omfattning åberopat en hos styrelsen uppgjord tabell av följande innehåll:

År	Inklarerade fartyg				Utklarerade fartyg			
	för Skånska Cement A.-B. räkning	för andra bolags etc. räkning	fartyg inkomna tomma; okänt för vems räkning fartygen inkommit och utgått	Summa	för Skånska Cement A.-B. räkning	för andra bolags etc. räkning	fartyg utgående tomma; okänt för vems räkning fartygen utgått och inkommit	Summa
	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.
1910	112	585	378	1,075	124	610	18	752
1911	79	589	285	953	101	591	19	711
1912	164	857	402	1,423	217	912	17	1,146
1913	116	974	469	1,559	127	1,002	40	1,169
1914	46	591	341	978	51	636	42	729

År	Lastpenningar			Fyr- och båkavgift			Tull-uppbörd
	Inkommande	Utgående	Summa	Inkommande	Utgående	Summa	
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
1910	4,601.02	1,743.88	6,344.90	8,994.57	8,152.12	17,146.69	—
1911	4,352.14	2,591.17	6,943.31	9,091.01	9,675.61	18,766.62	3.71
1912	4,096.86	2,797.95	6,894.81	8,886.69	10,717.79	19,604.48	—
1913	5,770.—	3,939.76	9,709.76	14,681.59	16,878.50	31,560.09	—
1914	4,387.85	1,584.98	5,972.83	10,573.70	8,225.54	18,799.24	18.05

[46.] I anslutning till den i tabellen förekommande uppgiften angående tulluppbörden i Limhamn hade styrelsen meddelat, att tull för i Limhamn efter särskilt tillstånd lossade och tullbehandlade tullpliktiga varor plägade uppdebiteras och redovisas vid tullförvaltningen i Malmö samt att den i tabellen förekommande uppgiften om tulluppbörd avsåge tullavgift för överskott av skeppsprovision.

Härefter hade generaltullstyrelsen vidare anfört:

»I likhet med tulldirektören i Malmö anser styrelsen, att den avsevärt ökade och numera ganska betydande trafiken vid tullstationen i Limhamn betingar en förändring i den nuvarande anordningen i tullhänseende därstädes. Ett ytterligare skäl för en sådan åtgärd måste anses ligga i den med innevarande års början inträdda inkorporeringen av Limhamns köping med Malmö stad. Emellertid har genom inkorporeringen Limhamn icke kommit att i tullhänseende tillhöra Malmö stad. Det område, inom vilket i en stapelstad lossning av från utrikes ort ankommande fartyg må utan särskilt tillstånd äga rum och som utgör vad i tullstadgan och den s. k. sporteltaxan benämnes tullplats, består av stadens hamnområde. Något sådant område synes icke vara bestämt för Malmö; och hamnen i Limhamn, vilken för övrigt är enskild tillhörighet, kan därför icke utan vidare anses hava genom inkorporeringen erhållit karaktären av tullplats. Ett särskilt förklarande i sådan riktning synes därför vara erforderligt. Under förutsättning av ett sådant förklarande och då det synes uppenbart, att beträffande Limhamn ett mera allmänt behov av lossningsrätt och andra en tullplats tillhörande förmåner föreligger, än att anordningarna därför, särskilt vid det förhållande att Limhamn numera utgör en del av Malmö stad, böra bekostas av enskild person eller bolag, torde det ej mindre få anses skäligt, att den för tullverkets ändamål erforderliga personal därstädes uppföres å tullverkets stat och att, intill dess sådant kan ske, densamma provisoriskt avlönas av tullverket än även att staden Malmö ålägges att tillhandahålla tullverket erforderliga expeditions- och packhuslokaler m. m. med inventarier. Detta skulle egentligen innebära, att en verklig avdelning av tullförvaltningen i Malmö skulle förläggas till Limhamn. På sätt tulldirektören i Malmö anfört, lärer emellertid icke en så betydande anstalt redan nu vara av behovet påkallad. Enligt styrelsens uppfattning synes det böra för närvarande vara tillräckligt liksom även såväl för tullverket som för staden minst kostsamt, att anordningar vidtagas för att lossning av tullfritt gods ur fartyg, som icke innehar annan last än sådant gods, samt in- och utklarering av fartyg må fortfarande utan särskild omgång kunna äga rum i Limhamn. Detta skulle kunna ske genom anställande därstädes av en uppsyningsman med erforderliga biträden av vaktmästare, vilkas antal icke lärer kunna bestämmas till mindre än det nuvarande antalet bevakningsbiträden, eller tre; och borde avlöningen till dessa tjänstemän bekostas av tullverket men erforderliga lokaler m. m. av staden. Visserligen bleve genom en sådan anordning Limhamn icke att i tullhänseende anse såsom en del av stapelstaden Malmö, i ty att lossning och tullbehandling av tullpliktigt gods icke utan särskilt medgivande skulle kunna äga rum därstädes och ej heller nederlags- och transitrörelse därstädes förekomma; men sådant torde icke nu, mera än före inkorporeringen, vara av något verkligt

behov påkallat. Det tullpliktiga gods, som hittills efter särskild ansökning lossats och tullbehandlats i Limhamn, har uteslutande bestått av maskiner eller massgods för därvarande fabrikers räkning; och någon ändring i detta förhållande torde icke vara att förvänta. I stort sett skulle alltså den nuvarande tullstationen äga bestånd och förändringen väsentligen bestå i en överflyttning av kostnaden för densamma dels på statsverket dels på Malmö stad. Vad beträffar tullstationens namn torde detta, för att på en gång antyda, att stationen visserligen är belägen i en del av staden Malmö men å andra sidan icke åtnjuter stapelstadsrätten, lämpligen kunna bestämmas till tullstationen i Malmö-Limhamn. För det tullpliktiga gods, som tilläventyrs komme att tullbehandlas vid stationen på grund av särskilt tillstånd av generaltullstyrelsen, bör staden Malmö givetvis fortfarande åtnjuta tolagsersättning. [46.]

Vidkommande de för stationens behov erforderliga tjänster — en uppsyningsmanstjänst och tre vaktmästartjänster — torde dessa, då tjänsternas innehavare skulle vara bosatta å ett område, som ovedersägligen utgör en del av Malmö stad, böra uppföras i samma avlöningsklass, som de vid tullförvaltningen i Malmö anställda uppsyningsmän och vaktmästare, eller klass 1. Begynnelseavlöningen för dem skulle sålunda utgöra, för uppsyningsmannen 2,050 kronor och för vaktmästarne 1,750 kronor. Statsverkets kostnader för tjänstemännens avlöning skulle alltså utgöra, eventuella avlöningsförhöjningar oberäknade, 7,300 kronor. Med åberopande av Eders Kungl. Maj:ts nådiga brev till styrelsen den 22 maj 1868, enligt vilket nämnda års riksdag medgivit, att när inträffade förändringar i förhållandena påkallade förökande av personalen vid en eller annan tullplats, arvoden till enahanda belopp, som för motsvarande befattningar funnes i stat uppförda, finge under tiden intill dess förändringen efter riksdagens prövning hunne att i staten införas, av tullmedlen utgå till de personer, som erhölle förordnanden att bestrida nya dylika tjänster, ifrågasätter styrelsen, att Kungl. Maj:t täcktes tillåta, att ifrågavarande fyra tjänster må av styrelsen genom förordnanden, gällande från och med den 1 juli 1915 tills vidare, tillsättas med rätt för dem, som sålunda förordnas, att åtnjuta enahanda avlönings- och de övriga förmåner, som enligt 1915 års stat äro tillerkända innehavare av motsvarande ordinarie befattningar vid tullförvaltningen i Malmö, ävensom att avlöningsbeloppen må bestridas av tullmedlen, intill dess tjänsterna kunna varda uppförda å ordinarie stat.

Med stöd av vad sålunda anförts hemställer styrelsen i underdånighet,

att en tullstation, lydande under tulldirektören i Malmö, måtte från och med den 1 juli 1915 inrättas i den del av sagda stad, som före 1915 års ingång utgjort köpingen Limhamn, samt benämnas tullstationen i Malmö-Limhamn;

att för stationens behov måtte inrättas en uppsyningsmanstjänst av klass 1 och tre vaktmästartjänster av klass 1;

att styrelsen måtte bemyndigas att, intill dess dessa tjänster kunna varda å stat uppförda, genom förordnanden, gällande från och med den 1 juli 1915, tillsätta ifrågavarande fyra tjänster, med rätt för dem, som förordnas å tjänsterna, att åtnjuta enahanda avlönings- och de övriga förmåner, som enligt 1915 års stat tillkomma innehavare av motsvarande ordinarie befattningar vid tullförvaltningen i Malmö, ävensom att bestrida avlöningsbeloppen av tullmedlen; samt

att Malmö stad måtte — med bibehållen rätt till tolagsersättning för det tullpliktiga gods, som efter särskilda medgivanden må komma att tullbehandlas vid stationen — åläggas att tillhandahålla tullverket för stationens behov erforderliga lokaler, bestående av tre rum med nödiga möbler och inventarier.

[46.] Slutligen tillåter styrelsen sig anmärka, att, därest Eders Kungl. Maj:t icke skulle finna skäl bifalla styrelsens här ovan gjorda framställningar eller Malmö stad skulle vägra att tillhandahålla tullverket sagda lokaler m. m., följden härav enligt styrelsens åsikt lärer bliva, att någon tullstation i annan form än den för närvarande befintliga icke skulle kunna ifrågakomma, eller alltså, om bolaget skulle vidhålla sitt bestridande att betala kostnaden för stationen, att icke någon tullstation skulle finnas för betjänande av trafiken i Limhamns hamn. Ett dylikt tillstånd lärer dock, såväl ur tullverkets som ur trafikens synpunkt, få anses i hög grad otillfredsställande.»

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Malmöhus län.

Sedan Kungl. Maj:ts befallningshavande i Malmöhus län erhållit befallning att efter stadsfullmäktiges i Malmö hörande över generaltullstyrelsens ifrågavarande framställning avgiva utlåtande, hade bemälde befallningshavande med skrivelse den 19 juni 1915 överlämnat bland annat, *dels* utdrag av protokollet, hållet vid stadsfullmäktiges i Malmö sammanträde den 4 juni 1915 och utvisande, att stadsfullmäktige, sedan stadens hamndirektion avgivit yttrande, vid behandling av ifrågavarande ärende beslutit återremittera detsamma till hamndirektionen, *dels ock* en till Kungl. Maj:t ställd skrift, däri skånska cementaktiebolaget förbundit sig att tills vidare och i varje fall, om sådant påfordrades, intill dess de vid stationen föreslagna tjänsterna kunde varda å stat uppförda, tillhandahålla tullverket omförmälda, för stationens behov erforderliga lokaler.

Tillika hade upplysts, att bolaget vore villigt att låta vid den dåvarande anordningen beträffande bevakningsförhållandena i Limhamn tills vidare förbliva, i avvaktan på det beslut, som, efter det stadsfullmäktiges yttrande i ärendet inkommit, kunde komma att av Kungl. Maj:t meddelas.

Sedermera har Kungl. Maj:ts befallningshavande i Malmöhus län med eget utlåtande den 25 oktober 1915 överlämnat bland annat en till Kungl. Maj:t ställd skrivelse, däri stadsfullmäktige i Malmö, jämlikt sitt vid sammanträde den 15 berörda månad fattade beslut, förklarade, att staden för närvarande saknade anledning att tillhandahålla tullverket för tullstationen i Limhamn erforderliga lokaler med möbler och inventarier; och har Kungl. Maj:ts befallningshavande, med förmälan att Kungl. Maj:ts befallningshavande föreställde sig, att Malmö stad icke kunde åläggas att tillhandahålla för en tullstation i Limhamn nödiga lokaler med möbler och inventarier, tillika framhållit, att det måste anses otvivelaktigt, att ett allmänt behov förelåge, att de en tullplats tillkommande förmåner tillerkändes Limhamn.

Vidare har skånska cementaktiebolaget i en till Kungl. Maj:t ingiven skrift hemställt om bifall till den av generaltullstyrelsen gjorda

framställningen, att Malmö stad måtte åläggas att tillhandahålla erforderliga tullokaler i Limhamn. [46.]

Generaltullstyrelsens utlåtande den 4 november 1915.

På grund av nådig remiss har generaltullstyrelsen den 4 november 1915 avgivit förnyat yttrande i ärendet och därvid hemställt, att, för den händelse Kungl. Maj:t skulle finna det icke kunna åläggas Malmö stad att, på sätt styrelsen i sin skrivelse den 8 maj 1915 ifrågasatt, tillhandahålla tullverket de för tullstationens i Malmö—Limhamn behov erforderliga lokaler med nödiga möbler och inventarier, den av styrelsen i berörda skrivelse föreslagna förändringen ändock måtte på i skrivelsen omförmält sätt genomföras, med villkor att skånska cementaktiebolaget förbunde sig att fullgöra den sålunda för staden ifrågasatta skyldigheten.

Vid föredragning av förevarande ärende den 10 december 1915 har Kungl. Maj:t *dels,* med ändring av föreskrifterna i nådiga brevet den 21 april 1882, förordnat, att i den del av staden Malmö, som före 1915 års ingång utgjort köpingen Limhamn, skall tills vidare under år 1916 finnas en under tulldirektören i Malmö lydande tullstation, benämnd Malmö—Limhamn, samt att för stationens behov skola inrättas en uppsyningsmanstjänst av klass 1 och tre vaktmästartjänster av klass 1, allt dock under förutsättning att skånska cementaktiebolaget tillhandahåller tullverket för stationen erforderliga lokaler, bestående av tre rum med nödiga möbler och inventarier, *dels ock* bemyndigat generaltullstyrelsen ej mindre att genom förordnanden, gällande tillsvidare under år 1916, tillsätta nyssnämnda fyra tjänster, med rätt för dem, som förordnas å tjänsterna att åtnjuta enahanda avlöningar, som enligt 1916 års stat för tullverket tillkomma innehavare av motsvarande ordinarie befattningar vid tullförvaltningen i Malmö, än även att bestrida avlöningarna från det i avlöningsstaten för tullverkets lokalförvaltning samt kust- och gränsbevakning uppförda förslagsanslaget till vikariatsersättning, extra biträden m. m.

För vidare utredning av frågan om tillhandahållandet för framtiden av erforderliga lokaler för ifrågavarande tullstation har ärendet remitterats till kommerskollegium.

Tullstationen i Malmö—Limhamn har i enlighet med bestämmelserna i nyssnämnda nådiga brev den 10 december 1915 efter innevarande års ingång fortsatt sin verksamhet.

Departementschefen.

Under förutsättning att vederbörliga lokaler med möbler och inventarier tillhandahållas tullverket, torde de genom nådiga brevet den 10 december 1915 under viss förutsättning och provisoriskt under år

[46.] 1916 inrättade tjänsterna böra jämväl efter sistnämnda års utgång bibehållas, men, då ju frågan om tillhandahållandet för framtiden av omförmälda lokaler är svävande, torde vara lämpligast, att tjänsterna uppföras allenast å extra stat för år 1917.

Då jag för närvarande, såsom av det förut sagda framgår, saknar skäl föreslå ökning eller minskning i den ordinarie avlöningsstaten skulle alltså nämnda avlöningsstat för år 1917 uppgå till samma belopp som år 1916 eller ..... kronor 4,850,700: —

Den extra staten för lokalförvaltningen.

Generaltullstyrelsen.

Samtliga å extra stat för år 1916 upptagna tjänster vid lokalförvaltningen hava av generaltullstyrelsen, då ingen av dessa tjänster enligt styrelsens åsikt kunde undvaras, upptagits på extra stat för år 1917. Några nya tjänster å extra stat för lokalförvaltningen har generaltullstyrelsen, såsom redan antytts, icke ansett sig under förhandenvarande omständigheter böra äska.

I fråga om den extra staten för berörda förvaltning hemställer generaltullstyrelsen alltså, att å dylik stat för år 1917 måtte uppföras följande å extra stat för år 1916 upptagna tjänster, nämligen

sjutton kontrollörstjänster, därav en för tullkammaren och sex för packhusinspektionen i Stockholm, fyra för packhusinspektionen i Malmö, en för tullkammaren i Hälsingborg, fyra för packhusinspektionen i Göteborg och en för tullkammaren i Borås;

trettiofyra kammarskrivartjänster, därav en för tullkammaren, tio för packhusinspektionen och två för nederlagskontoret i Stockholm, två för tullkammaren i Norrköping, fyra för packhusinspektionen i Malmö, en för tullkammaren i Hälsingborg, två för tullkammaren i Trälleborg, två för tullkammaren och nio för packhusinspektionen i Göteborg samt en för tullkammaren i Gävle; samt

femton vaktmästartjänster av klass 1, därav sju för packhusinspektionen i Stockholm, fyra för tullkammaren i Norrköping, två för tullkammaren i Hälsingborg och två för tullkammaren i Trälleborg.

Beträffande de tjänster, om vilkas uppförande på extra stat styrelsen sålunda gör framställning, föreslår generaltullstyrelsen,

att de i §§ 1, 2, 3, 6, 7, 9, 11, 13, 14, 16, 17, 19 och 22 av avlöningsreglementet för tjänstemän vid tullverkets lokalförvaltning samt kust- och gränsbevakning ävensom i övergångsbestämmelserna till samma reglemente meddelade bestämmelser rörande ordinarie tjänst eller tjänstinnehavare måtte förklaras skola i tillämpliga delar gälla även beträffande tjänst, uppförd å extra stat för år 1917 samt tjänsteman, förordnad å

sådan tjänst eller i omedelbar eller medelbar succession efter å sådan tjänst förordnad tjänsteman. [46.]

Departementschefen.

Då jag i likhet med generaltullstyrelsen håller före, att de å extra stat för år 1916 uppförda tjänsterna äro behövliga jämväl under år 1917, har jag ansett mig böra i förslaget upptaga samtliga dessa tjänster, varjämte, på sätt jag nyss framhållit, å extra stat för år 1917 torde böra uppföras jämväl de för tullstationens i Malmö-Limham behov för närvarande provisoriskt inrättade en uppsyningsmans- och tre vaktmästartjänster, samtliga av klass 1, med en sammanlagd avlöning av 7,300 kronor.

Jämväl beträffande den vid lokalförvaltningen anställda extra personalen gäller emellertid vad jag vid behandlingen av frågan angående förstärkning av arbetskrafterna hos generaltullstyrelsen anfört om pensionsavdrag. Av skäl, som därvid åberopats, torde alltså det för de nu ifrågavarande tjänsterna erforderliga anslaget böra fastställas till förslagsanslag, högst.

Vad generaltullstyrelsen föreslagit i fråga om villkor och bestämmelser för åtnjutande av avlöning å extra stat föranleder icke någon erinran från min sida.

Sammanfattning av departementschefens förslag angående den extra avlöningsstaten.

Enligt vad jag här förut ifrågasatt skulle den extra avlöningsstaten för lokaltullförvaltningen komma att upptaga

dels avlöningen vid följande tjänster, nämligen:		
sjutton kontrollörstjänster	kr.	71,400: —
trettiofyra kammarskrivartjänster	»	95,200: —
en uppsyningsmanstjänst av klass 1	»	2,050: —
aderton vaktmästartjänster av klass 1	»	31,500: —
dels ock ortstillägg vid		
sju kontrollörstjänster à kr. 290: —	kr.	2,030: —
tretton kammarskrivartjänster à kr. 210: —	»	2,730: —
sju vaktmästartjänster av klass 1 à kr. 131: —	»	917: —
	»	5,677: —
alltså sammanlagt	kr.	205,827: —

eller i runt tal kronor 205,830.

I fråga om detta belopp, som överstiger slutsumman av den extra avlöningsstaten för år 1916 med 7,300 kronor, ber jag att längre fram få göra framställning.

46.] Vad beträffar

Övergångsavlöningsstaten

Generaltullstyrelsen. anmäler generaltullstyrelsen i sin förutnämnda skrivelse den 22 oktober 1915, att någon förändring av densamma icke vore att ifrågasätta, liksom ej heller upptagande av något särskilt belopp för denna stat erfordrades.

Styrelsen hemställer emellertid, att Kungl. Maj:t, i överensstämmelse med vad som skett vid föregående tillfällen, måtte förklara, att för bestridande av avlöning åt de tjänstinnehavare, vilka komme att uppföras å 1917 års övergångsavlöningsstat med åtnjutande av de avlöningsförmåner, som tillkomme dem enligt 1904 eller 1910 års stat, finge i den mån sådant vore erforderligt användas de avlöningsmedel, som enligt den avlöningsstat, Kungl. Maj:t kunde finna skäl fastställa, bleve avsedda för avlönande av de befattningar, vilka i mån av nyssnämnda tjänstinnehavares avgång komme att besättas.

Departementschefen. Mot vad generaltullstyrelsen sålunda föreslagit har jag icke funnit anledning till erinran.

Beträffande jämväl

Indragningsstaten

Generaltullstyrelsen. anmäler generaltullstyrelsen, att någon förändring icke inträtt, varför styrelsen föreslår, att densamma upptages med samma belopp som 1916 års indragningsstat eller 12,460 kronor.

Departementschefen. Häremot har jag intet att erinra. Jag anser mig emellertid i detta sammanhang böra omförmäla, att förutvarande innehavaren av en vaktmästartjänst vid den indragna tullstationen i Nordmaling vaktmästaren A. Rönnmark, som i enlighet med Kungl. Maj:ts av nästlidet års riksdag godkända förslag uppfördes på indragningsstaten för år 1916, icke kunnat konstitueras till ny ordinarie tjänst, vadan han alltså fortfarande lärer böra kvarstå å indragningsstat.

Beträffande tullverkets övriga stater, nämligen ålderstilläggsstaten, pensionsstaten för avskedade tjänstinnehavare, pensionsstaterna för avlidna tjänstinnehavares efterlämnade änkor och barn samt omkostnadsstaten, har jag icke någon ändring att föreslå.

Under förutsättning av bifall till vad jag här förordat skulle tull- [46.]
verkets ordinarie utgiftsstater för år 1917 komma att utvisa följande slutsummor:

Den ordinarie avlöningsstaten	kronor	4,850,700: —
Ålderstilläggsstaten	»	450,000: —
Övergångsavlöningsstaten	»	—
Indragningsstaten	»	12,460: —
Pensionsstaten för avskedade tjänstinnehavare	»	300,000: —
Pensionsstaterna för avlidna tjänstinnehavares efterlämnade änkor och barn	»	35,000: —
Omkostnadsstaten	»	1,144,890: —
eller tillsammans	kronor	6,793,050: —

sålunda samma summa som i staterna för år 1916.

Tullverkets utgiftsstater, sådana de nu av mig föreslagits för år 1917, torde få såsom bilaga A fogas vid protokollet.

Departementschefens hemställan.

Under åberopande av vad sålunda anförts, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels för år 1917 bestämma det *ordinarie* anslaget för tullverket till ett mot utgiftsstaternas för tullverket slutsumma svarande belopp av..... kronor 6,793,050, att såsom förslagsanslag utgå (Bil. A),

dels ock medgiva, att för år 1917 till avlöning åt de tjänstinnehavare, vilkas innehavande befattningar antingen bibehållas i den nya organisationen eller därstädes ersättas med befattningar i lägre tjänstegrad, men vilka komma att kvarstå å äldre stat, må disponeras erforderliga belopp av avlöningarna vid motsvarande befattningar i den nya staten.

Förslag

till

Utgiftsstater för tullverket att tillämpas under år 1917.

A. Avlöningsstaten.	Kronor. Lön.	Tjänstgöringspenningar.	Ortstillägg.	Summa.	
I. Generaltullstyrelsen.					
1 generaltulldirektör	7,000	3,000	1,000	11,000	
1 byråchef	5,000	2,500	600	8,100	Efter 5 år kan lönen höjas med 600 kr.
3 byråchefer	—	—	—	24,300	
Kansliet.					
1 sekreterare	3,600	1,800	400	5,800	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kr. och efter 10 år med ytterligare 500 kr.
1 sekreterare	—	—	—	5,800	
1 registrator	2,200	1,500	300	4,000	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kr., efter 10 år med ytterligare 500 kr. och efter 15 år med än ytterligare 500 kr.
1 notarie	2,200	1,500	300	4,000	
3 notarier	—	—	—	12,000	
1 kvinnligt skrivbiträde	700	350	150	1,200	Efter 5 år kan lönen höjas med 200 kr. och efter 10 år med ytterligare 200 kr.
1 kvinnligt skrivbiträde	—	—	—	1,200	
Kameralbyrån.					
1 kamrerare	3,600	1,800	400	5,800	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kr. och efter 10 år med ytterligare 500 kr.
1 förste revisor	3,600	1,800	400	5,800	
1 revisor och bokhållare	2,200	1,500	300	4,000	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kr., efter 10 år med ytterligare 500 kr. och efter 15 år med än ytterligare 500 kr.
3 revisorer och bokhållare	—	—	—	12,000	
Revisionsbyrån.					
1 förste aktuarie	3,600	1,800	400	5,800	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kr. och efter 10 år med ytterligare 500 kr.
1 aktuarie	2,200	1,500	300	4,000	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kr., efter 10 år med ytterligare 500 kr. och efter 15 år med än ytterligare 500 kr.
2 aktuarier	—	—	—	8,000	
1 revisor	2,200	1,500	300	4,000	
7 revisorer	—	—	—	28,000	
Transport	—	—	—	154,800	

[46.]

	Kronor. Lön.	Tjänstgöringspenningar.	Ortstillägg.	Summa.	
Transport	—	—	—	154,800	
Tullbehandlings- och upplysningsbyrån.					
1 byråassistent	3,600	1,800	400	5,800	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kr. och efter 10 år med ytterligare 500 kr.
1 byråassistent	—	—	—	5,800	
1 andre byråassistent	2,200	1,500	300	4,000	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kr., efter 10 år med ytterligare 500 kr. och efter 15 år med än ytterligare 500 kr.
Till vikariatsersättning samt arvoden och flitpenningar åt extra biträden ävensom till renskrivningskostnad, *förslagsanslag*	—	—	—	125,000	
därav till gratifikationer åt extra ordinarie tjänstemän och vaktmästare hos styrelsen högst 3,000 kr.					
1 förste vaktmästare [1]	900	450	150	1,500	Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kr.
1 vaktmästare [1]	700	350	150	1,200	Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kr. och efter 10 år med ytterligare 100 kr.
6 vaktmästare [1]	—	—	—	7,200	
Transport	—	—	—	305,300	

[1] Åtnjuta beklädnad eller beklädnadsersättning samt kostnadsfri läkarvård jämte medikamenter i enlighet med vad i sådant avseende gäller beträffande till samma förmån berättigade befattningshavare vid tullverkets lokalförvaltning samt kust- och gränsbevakning. Om vaktmästare hos styrelsen i sådan egenskap åtnjuter fri bostad samt bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej till honom utgå ävensom å lönen avdragas 100 kr. årligen.

[46.]

	Kronor.					
	Fast avlöning.	Summa.			Efter resp. 3, 6 och 9 års tjänstgöring kan den fasta avlöningen höjas, varje gång med:	Pensionsunderlag.
Transport	—	—	—	305,300	—	—
II. Lokalförvaltningen samt kust- och gränsbevakningen.						
1. Tjänstemän av högre grad.						
a) *Med bestämd tjänstgöringsort.*						
1 kustbevakningschef i Skåne och Blekinge	5,500	5,500				4,400
1 kustbevakningschef i Hallands samt Göteborgs och Bohus län	—	5,500				
1 gränsbevakningschef i Dalsland, Värmland och Dalarne	4,800	4,800				3,600
1 överinspektor av klass 1 vid packhusinspektionen i Stockholm	7,300	7,300				5,000
1 överinspektor av klass 1 vid d:o i Göteborg	—	7,300				
1 överinspektor av klass 2 vid d:o i Malmö	6,300	6,300				4,500
2 överinspektorer av klass 2 vid tullbevakningsinspektionerna i Stockholm och Göteborg	—	12,600			400	
1 överinspektor av klass 3 vid d:o i Malmö	5,500	5,500				4,400
1 tullförvaltare av klass 1 vid tullkammaren i Stockholm	6,300	6,300				4,500
12 tullförvaltare av klass 1 vid d:o i Norrköping, Malmö, Hälsingborg, Trälleborg, Göteborg, Gävle och Sundsvall, vid uppbörds- och nederlagskontoren i Stockholm och Göteborg, ävensom vid uppbörds- samt konfiskations- och kassörskontoret i Malmö	—	75,600				
1 tullförvaltare av klass 2 vid tullkammaren i Kalmar	5,500	5,500				4,000
4 tullförvaltare av klass 2 vid d:o i Lands-						
Transport	—	142,200	—	305,300	—	—

[46.]

	Kronor.					
	Fast avlöning.	Summa.			Efter resp. 3, 6 och 9 års tjänstgöring kan den fasta avlöningen höjas, varje gång med:	Pensionsunderlag.
Transport	—	142,200	—	305,300	—	—
krona och Halmstad samt vid konfiskations- och kassörskontoren i Stockholm och Göteborg	—	22,000				4,000
1 tullförvaltare av klass 3 vid tullkammaren i Uppsala	4,800	4,800				
19 tullförvaltare av klass 3 vid d:o i Nyköping, Jönköping, Oskarshamn, Visby, Karlskrona, Karlshamn, Åhus, Lund, Ystad, Varberg, Strömstad, Borås, Karlstad, Örebro, Söderhamn, Hudiksvall, Härnösand, Luleå och Haparanda	—	91,200				3,600
1 tullförvaltare av klass 4 vid d:o i Södertälje	4,000	4,000				
20 tullförvaltare av klass 4 vid d:o i Eskilstuna, Linköping, Västervik, Ronneby, Sölvesborg, Simrishamn, Falkenberg, Lysekil, Uddevalla, Lidköping, Mon, Charlottenberg, Västerås, Falun, Örnsköldsvik, Östersund, Storlien, Umeå, Skellefteå och Riksgränsen	—	80,000			400	3,300
1 tullförvaltare av klass 5 vid d:o i Mem	3,300	3,300				
3 tullförvaltare av klass 5 vid d:o i Vadstena, Marstrand och Piteå	—	9,900				2,700
1 överkontrollör av klass 1 vid packhusinspektionen i Stockholm	6,300	6,300				4,500
1 överkontrollör av klass 1 vid d:o i Göteborg	—	6,300				
1 överkontrollör av klass 2 vid tullkammaren i Stockholm	5,300	5,300				
3 överkontrollörer av klass 2 vid d:o i Malmö och Göteborg samt vid packhusinspektionen i Malmö	—	15,900	391,200			3,800
Transport	—	—	391,200	305,300	—	—

[46.]

	Kronor.					
	Fast avlöning.	Summa.			Efter resp. 3, 6 och 9 års tjänstgöring kan den fasta avlöningen höjas, varje gång med:	Pensionsunderlag.
Transport	—	—	391,200	305,300	—	—
b) *Övriga tjänstemän av högre grad.*						
1 förste kontrollör	4,800	4,800				3,600
16 förste kontrollörer	—	76,800				
1 kontrollör	4,200	4,200				3,300
82 kontrollörer (därav 3 kontrollörer och uppbördskassörer samt 7 bevakningskontrollörer)	—	344,400				
1 kammarskrivare	2,800	2,800			400	2,100
245 kammarskrivare	—	686,000				
1 tullinspektor	2,600	2,600				2,000
7 tullinspektorer (därav 2 gränsinspektorer)	—	18,200				
1 tullfiskal	3,000	3,000				
3 tullfiskaler	—	9,000	1,151,800			
2. **Tjänstemän av lägre grad.**						
1 överuppsyningsman av klass 1	2,600	2,600			300	1,700
1 överuppsyningsman av klass 1	—	2,600				
1 överuppsyningsman av klass 2	2,300	2,300			200	
3 överuppsyningsmän av klass 2 (därav 1 befälhavare å kustbevakningsångare)	—	6,900				
1 gränsöveruppsyningsman	2,600	2,600			300	
1 kustöveruppsyningsman	2,100	2,100				1,300
26 kustöveruppsyningsmän	—	54,600				
1 uppsyningsman av klass 1	2,050	2,050			150	
41 uppsyningsmän av klass 1	—	84,050				
1 uppsyningsman av klass 2	1,900	1,900				1,200
22 uppsyningsmän av klass 2	—	41,800				
1 uppsyningsman av klass 3	1,750	1,750				1,100
Transport	—	205,250	1,543,000	305,300	—	—

[46.]

	Kronor.					
	Fast avlöning.	Summa.			Efter resp. 3, 6 och 9 års tjänstgöring kan den fasta avlöningen höjas, varje gång med:	Pensionsunderlag.
Transport	—	205,250	1,543,000	305,300	—	—
23 uppsyningsmän av klass 3	—	40,250				1,100
1 gränsuppsyningsman	2,050	2,050			150	1,300
6 gränsuppsyningsmän	—	12,300				
1 kustuppsyningsman	1,650	1,650				
65 kustuppsyningsmän	—	107,250				1,100
1 vaktmästare av klass 1	1,750	1,750				
496 vaktmästare av klass 1	—	868,000				
1 vaktmästare av klass 2	1,500	1,500				
190 vaktmästare av klass 2 (därav 2 anställda å kustbevakningsångare)	—	285,000				1,000
1 vaktmästare av klass 3	1,200	1,200			100	900
62 vaktmästare av klass 3	—	74,400				
1 gränsridare	1,500	1,500				
163 gränsridare	—	244,500				1,000
1 kustvakt	1,300	1,300				
41 kustvakter	—	53,300				
1 kustroddare	1,200	1,200				900
225 kustroddare	—	270,000	2,172,400			
Till ortstillägg åt befattningshavare vid lokaltullförvaltningarna i Stockholm, Haparanda och Riksgränsen, *förslagsanslag*	—	—	56,000			
Till arvoden åt föreståndare för tullförvaltningsavdelning i Göteborg och Malmö för utövande av i § 18 i avlöningsreglementet omförmält uppdrag, *förslagsanslag högst*	—	—	2,000			
Transport	—	—	3,773,400	305,300	—	—

[46.]

	Kronor.					
	Fast avlöning.	Summa.			Efter resp. 3, 6 och 9 års tjänstgöring kan den fasta avlöningen höjas, varje gång med:	Pensionsunderlag.
Transport	—	—	3,773,400	305,300	—	—
Till arvoden åt tullexpeditions- och gränsstationsföreståndare, ***förslagsanslag*** ...	—	—	12,000			
Till arvoden åt ordinarie tjänstemän för tullbehandling av passagerareffekter, ***förslagsanslag***	—	—	10,000			
Till vikariatsersättning, extra biträden m. m., ***förslagsanslag***	—	—	750,000	4,545,400		
därav för utbetalande av flyttningshjälp åt tjänstemän högst 2,000 kronor.						
Säger	—	—	—	4,850,700	—	—

B. Ålderstilläggsstaten.

Förslagsanslag	450,000
Transport	5,300,700

[46.]

	Kronor.					Kronor.
	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	För befattningen upptagen avlöning i			
			1915 års stat.	1904 års stat.	1910 års stat.	
Transport	—	—	—	—	—	5,300,700
C. Övergångsavlöningsstaten.						
Stockholm.						
Generaltullstyrelsen.						
Generaltulldirektören S. F. R. P. Cederschiöld[1]	6,200	2,800	—	—	9,000	
Anm. Ämbetet utbytes vid innehavarens avgång mot ett generaltulldirektörsämbete med	—	—	11,000	—	—	
Tullkammaren.						
Andre kontrollören E. G. M. Lindh	2,500	500	—	3,000	—	
Anm. Tjänsten utbytes vid innehavarens avgång mot en kontrollörstjänst med	—	—	4,200	—	—	
Tullbevakningsinspektionen.						
Överinspektoren N. G. Nordquist[2]	4,200	800	—	—	5,000	
Anm. Tjänsten utbytes vid innehavarens avgång mot en överinspektorstjänst med	—	—	6,300	—	—	
Västervik.						
Tullförvaltaren H. V. E. Moberg	3,000	1,000	—	4,000	—	
Anm. Tjänsten utbytes vid innehavarens avgång mot en tullförvaltartjänst med	—	—	4,000	—	—	
Transport	—	—	25,500	7,000	14,000	5,300,700

[1] Åtnjuter boställsvåning i ett staten och Stockholms stad gemensamt tillhörigt hus enligt kungl. brev den 23 februari 1825.

[2] Åtnjuter boställsvåning i ett staten och Stockholms stad gemensamt tillhörigt hus enligt kungl. brev den 10 maj 1867.

[46.]

	Kronor					Kronor.
	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	För befattningen upptagen avlöning i			
			1915 års stat.	1904 års stat.	1910 års stat.	
Transport	—	—	25,500	7,000	14,000	5,300,700
Göteborg.						
Packhusinspektionen.						
Överinspektoren J. H. Lindquist	4,000	3,000	—	7,000	—	
Anm. Tjänsten utbytes vid innehavarens avgång mot en överinspektorstjänst med	—	—	7,300	—	—	
Säger	—	—	32,800	14,000	14,000	
Transport	—	—	—	—	—	5,300,700

	Kronor.	
Transport	—	5,300,700
D. **Indragningsstaten.**		
Visby.		
Jaktuppsyningsmannen T. A. Thomsson	1,100	
Malmö.		
Kustvakten till häst J. A. Möller	400	
Landskrona.		
Kustroddaren A. P. L. Bahr	700	
Hälsingborg.		
Kustvakten till fot C. J. Persson	360	
Transport	2,560	5,300,700

[46.]

	Kronor.	
Transport	2,560	5,300,700
Halmstad.		
Kustroddaren J. R. Bengtsson	700	
Falkenberg.		
Kustuppsyningsmannen C. G. Meyer	800	
Jaktuppsyningsmannen C. F. Andersson	1,100	
Varberg.		
Kustroddaren J. A. Berndtsson	700	
» J. A. A. Gustafsson	700	
» A. Andersson	700	
Göteborg.		
Kustuppsyningsmannen A. G. Christensson	800	
Kustroddaren E. Svensson	700	
» A. L. Sätherström	700	
Lysekil.		
Kustroddaren C. W. H. Ofverman	700	
Härnösand.		
Vaktmästaren N. F. Rosenqvist	700	
Östersund.		
Gränsridaren J. P. Bodin	700	
Umeå.		
Vaktmästaren A. Rönnmark	900	12,460
E. Pensionsstaten för avskedade tjänstinnehavare.		
Förslagsanslag	—	300,000
F. Pensionsstaterna för avlidna tjänstinnehavares efterlämnade änkor och barn.		
a) För beredande av den genom nådiga reglementet den 16 februari 1833 stadgade pensionering, *förslagsanslag*	25,000	
b) Bidrag till tullstatens enskilda pensionsinrättning, bestämt anslag	10,000	35,000
G. Omkostnadsstaten.		
Anslag till vissa arvoden enligt särskild förteckning, *förslagsanslag*	7,570	
» » rese- och traktamentskostnader, *förslagsanslag*	20,000	
» » tullhusbyggnader och reparationer samt hushyror och tomtören, *förslagsanslag*	15,000	
Transport	42,570	5,648,160

[46.]

	Kronor.	
Transport	42,570	5,648,160
Anslag till underhåll och drift av tullverkets ångare samt bränsle för kustbevakningspersonalens tjänstebåtar, *förslagsanslag*	30,000	
» » expenser, *förslagsanslag*	125,000	
» » post- och telegramporto, *förslagsanslag*	20,000	
» » läkarvård och medikamenter samt begravningshjälp, *förslagsanslag*	15,000	
» » skeppsmätningskostnad, *förslagsanslag*	38,200	
» » gratifikationer åt krono- och lots- samt kanalbetjänte, som utmärka sig genom nitisk tillsyn och kontroll mot överträdelse av tullförfattningarna	1,500	
» » jakt- och båtlega samt hästlega och resekostnader, *förslagsanslag*	175,000	
» » utbildning i tulltjänsten, *förslagsanslag*	21,000	
» » tulltjänstemäns av lägre grad beklädnad och beväring, *förslagsanslag*	125,000	
» » beslagarandelar, tullstatens enskilda pensionsinrättnings andelar av böter samt tulltjänstemäns andelar av ersättning för vissa tjänstförrättningar, *förslagsanslag*	500,000	
» » hemliga utgifter	6,000	
» » diverse utgifter, *förslagsanslag*	45,620	1,144,890
Summa kronor		6,793,050

Förteckning å arvoden på tullverkets omkostnadsstat för år 1916.

	Kronor.
Stockholms rådstuvurätts avdelning för tullmål:	
1 ordförande 600:—	
2 ledamöter å 375 kronor 750:—	
1 notarie 750:—	2,100
Övriga rådstuvurätter för avgörande av tullmål enligt nådiga breven den 15 februari 1841 och den 6 april 1858, tillsammans förslagsvis upptagna	1,900
Arvode till särskild ordförande i gränstullrätterna inom Jämtlands län	750
» » » » i gränstullrätten inom Norrbottens län	2,000
» » tolk för finska språket vid » » » »	300
» » präst i Sandhamn	250
» » skollärare i Landsort	70
» » » i Huvudskär	100
» » » i Sandhamn	100
Summa kronor	7,570

2. **Förstärkning av arbetskrafterna hos generaltullstyrelsen.**

Med åberopande av vad jag under nästföregående punkt anfört i fråga om uppförande å extra stat för år 1917 av fyra revisorstjänster samt en extra andre byråassistenttjänst å generaltullstyrelsens revisionsbyrå, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen [47.] *Förstärkning av arbetskrafterna hos generaltullstyrelsen.* (extra anslag.)

att för förstärkning av arbetskrafterna hos generaltullstyrelsen, i enlighet med vad jag i mitt berörda yttrande närmare utvecklat, på *extra stat* för år 1917 anvisa ett förslagsanslag, högst ..... kronor 22,000, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av anslaget disponera högst ..... kronor 2,000.

3. **Förstärkning av arbetskrafterna vid tullverkets lokalförvaltning.**

Med åberopande av vad jag under punkt 46 anfört i fråga om uppförande å extra stat av vissa tjänster vid tullverkets lokalförvaltning för nästkommande år, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen [48.] *Förstärkning av arbetskrafterna vid tullverkets lokalförvaltning.* (extra anslag.)

att för förstärkning av arbetskrafterna vid tullverkets lokalförvaltning, i enlighet med vad jag i mitt berörda yttrande närmare utvecklat, på *extra stat* för år 1917 anvisa ett förslagsanslag, högst kronor 205,830.

4. Kontrollstyrelsen, *oförändrat ordinarie anslag*... kronor 34,200.

5. **Förstärkning av kontrollstyrelsens arbetskrafter.**

Med bifall till Kungl. Maj:ts den 19 mars 1915 avlåtna proposition, nr 82, angående förstärkning av kontrollstyrelsens arbetskrafter, har riksdagen för detta ändamål i huvudsaklig överensstämmelse med angivna grunder på extra stat för år 1916 beviljat ett anslag av 19,500 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1915 därav disponera 6,500 kronor. [49.] *Förstärkning av kontrollstyrelsens arbetskrafter.* (extra anslag.)

[49.] Ifrågavarande grunder finnas angivna i det vid omförmälda proposition fogade utdrag ur statsrådsprotokollet.

Den föreslagna utvidgningen av kontrollstyrelsen skulle för år betinga

till arvode åt en extra ledamot	kronor	5,600
» » » » biträdande tjänsteman	»	3,900
» vikariatsersättningar, extra biträden, renskrivning m. m. samt ersättning åt sakkunniga	»	3,500
Summa för år	kronor	13,000.

Beträffande posten å 3,500 kronor beräknades

till vikariatsersättningar	kronor	350
» extra biträden, renskrivning m. m.	»	2,100
» ersättning åt sakkunniga	»	1,050
eller tillhopa	kronor	3,500.

Beträffande användningen av det anvisade anslaget har Kungl. Maj:t i nådigt brev den 30 juni 1915, bland annat, förordnat, *att* hos kontrollstyrelsen skulle under år 1915 ävensom under innevarande år anställas *dels* en extra förste aktuarie, vilken skulle hava att, med enahanda befogenhet och ansvar som ordinarie ledamot, såsom extra ledamot handlägga ärenden rörande kontrollen över försäljningen av brännvin och att beträffande sådana ärenden ansvara för uppsättandet av konceptexpeditioner, *dels ock* en extra aktuarie, vilken det skulle åligga att biträda den extra förste aktuarien vid utförandet av hans tjänsteåligganden samt att, i den mån sådant uppdroges åt honom, jämväl i övrigt biträda med inom ämbetsverket förekommande göromål, särskilt vid utarbetandet av den statistiska berättelsen, i vad den avser brännvinsförsäljningen, *att* i arvoden till den extra förste aktuarien och den extra aktuarien skulle utgå, för helt år räknat, till den förre 5,600 kronor, därav 1,800 kronor skulle anses motsvara tjänstgöringspenningar, samt till den senare 3,900 kronor, därav 1,500 kronor skulle räknas såsom tjänstgöringspenningar, *att* för ifrågavarande extra tjänstemän skulle i tillämpliga delar gälla de genom kungörelsen den 22 oktober 1909 stadgade villkor och bestämmelser för åtnjutande av de från och med 1910 års början för ämbetsverket fastställda avlöningsförmåner, *att* vad i avseende å ämbetsresa av överingenjör funnes stadgat i 11 § av gällande instruktion för ämbetsverket eller eljest blivit förordnat skulle tillämpas jämväl beträffande den extra förste aktuarien, *att* den extra förste aktuarien skulle

för ämbetsresa åtnjuta resekostnads- och traktamentsersättning enligt tredje klassen i gällande resereglemente, *att* i övrigt nämnda instruktion skulle i tillämpliga delar lända till efterrättelse för ifrågavarande extra tjänstemän, *samt att* under år 1916 finge såsom vikariatsersättningar under semester för den extra första aktuarien och den extra aktuarien utgå till vikarie för den förre högst 225 kronor och till vikarie för den senare högst 125 kronor. [49.]

Vidare har Kungl. Maj:t i omförmälda nådiga brev förordnat, *att* vid kontrollstyrelsens sida skulle finnas särskilda, av Kungl. Maj:t förordnade sakkunniga till det antal, Kungl. Maj:t bestämde, med uppgift att avgiva yttranden och förslag ej mindre angående meddelande av föreskrifter i avseende å inköp av, försäljningspris för samt alkoholstyrka hos brännvin samt i fråga om räkenskapers förande inom brännvinsförsäljningsbolagen ävensom i avseende å dessa bolags förvaltning i övrigt, än även beträffande övriga av kontrollstyrelsen till dem hänskjutna frågor; och skulle det därjämte, efter anmodan av överdirektören, åligga sakkunnig att beträffande ärende, vari han ägde speciell sakkunskap, tillhandagå styrelsen med särskild utredning eller dylikt arbete, *att* sakkunnig, som efter kallelse inställde sig hos kontrollstyrelsen, skulle äga att för de dagar, han deltoge i utredning och behandling av ärende hos styrelsen, åtnjuta arvode av tio kronor om dagen, *att*, därest åt sakkunnig anförtroddes särskild utredning eller annat mera omfattande arbete, han skulle — utöver den honom för inställelse hos kontrollstyrelsen tillkommande gottgörelse, där sådan inställelse påfordrades — erhålla den ersättning, som för varje fall bestämdes av styrelsen, dock ej mer än femtio kronor för ett och samma ärende; *samt att* sakkunnig, som ej vore bosatt i Stockholm eller i dess omedelbara närhet eller därstädes uppehölle sig på grund av annat allmänt uppdrag, skulle åtnjuta ej mindre resekostnads- och traktamentsersättning för av uppdraget föranledda resor än även traktamentsersättning under vistelsen i Stockholm, allt enligt tredje klassen i resereglementet, därest han icke eljest vore till gottgörelse efter högre klass berättigad.

Tillika har Kungl. Maj:t föreskrivit, att, där ej för särskilt fall av chefen för finansdepartementet annorlunda bestämdes, skulle tillsvidare inom kontrollstyrelsen uppsättas förslag till expeditioner i sådana på Kungl. Maj:ts prövning och avgörande ankommande mål och ärenden, med vilkas beredande till underdånig föredragning överdirektören eller ledamot jämlikt 6 § av den för ämbetsverket gällande instruktion biträtt.

Genom beslut den 26 juli 1915 har Kungl. Maj:t, jämte det bestämmelse meddelats, att de sakkunniga, som hade att på sätt nyss

[49.] nämnts biträda kontrollstyrelsen, skulle tillsvidare utgöra sex med fyra suppleanter för dem, utsett dylika sakkunniga och suppleanter.

Den här omförmälda förstärkningen av arbetskrafterna föranleddes huvudsakligen av den utvidgning av kontrollstyrelsens befogenhet, som ägde rum genom förordningen den 3 juni 1915 om ändrad lydelse av 15 § 1, 3, 4, 5, 8 och 9 mom. samt 17 § 2 mom. i förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av brännvin. Enligt sagda förordning skall nämligen brännvinsförsäljningsbolag vid utövande av sin verksamhet stå under överinseende av kontrollstyrelsen och hava att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, kontrollstyrelsen i avseende å inköp av, försäljningspris för samt alkoholstyrka hos brännvin ävensom angående räkenskapers förande och i övrigt beträffande bolagets förvaltning eller eljest i de i brännvinsförsäljningsförordningen särskilt angivna hänseenden kan meddela.

I skrivelse den 14 december 1915 har nu kontrollstyrelsen, efter att hava redogjort för de av mig nu angivna förhållandena, vidare anfört följande:

Kontrollstyrelsen.

»Under den förberedande behandlingen av ifrågavarande författningsändring framhöll kontrollstyrelsen i sitt underdåniga utlåtande av den 11 februari 1915, att ej mindre den befogenhet, som blivit tillagd styrelsen genom förordningen den 18 juli 1913 och som innebär, att kontrollstyrelsen skulle besluta om ansvarsfrihet för bolagen, än även den för det dåvarande ifrågasatta befogenheten, att styrelsen skulle få överinseendet över bolagens ekonomiska förvaltning, krävde en förstärkning av styrelsens arbetskrafter, så att styrelsen skulle kunna på ett effektivt sätt tillvarataga statens intresse att å brännvinshandeln uppkommande vinst så oavkortad som möjligt tillföllе staten. Någon tids erfarenhet vore emellertid nödvändig, innan personalbehovet kunde på ett mera definitivt sätt bestämmas, och styrelsen ansåg därför, dels att den för arbetskrafternas förstärkning erforderliga anslagsökningen skulle anvisas att utgå allenast på *extra stat*, dels att anslagsäskandet skulle begränsas till vad som under alla förhållanden kunde anses vara *oundgängligen erforderligt*.

I överensstämmelse med vad kontrollstyrelsen föreslagit i sitt utlåtande av den 11 februari 1915 äskade Eders Kungl. Maj:t av riksdagen anslag till förstärkning av kontrollstyrelsens arbetskrafter (proposition nr 82/1915 avlåten den 19 mars 1915).

Kort tid efter berörda anslagsäskande framlade emellertid Eders Kungl. Maj:t genom propositionen nr 187/1915 förslag till förordning om ändring i vissa delar av brännvinsförsäljningsförordningen. Detta förslag avsåg att utvidga och befästa de nya riktlinjer i brännvinsförsäljningslagstiftningen, som för första gången fått sitt uttryck i förordningen den 25 september 1914 om ändrad lydelse av 1, 3, 5, 6, 15 och 40 §§ i brännvinsförsäljningsförordningen. Sedan riksdagen skärpt de i berörda förslag ifrågasatta författningsändringarna särskilt genom stadgandena, att kon-

trollen å utminuteringen av brännvin skulle gälla *all* utminutering och vara *verksam,* utfärdade Eders Kungl. Maj:t i överensstämmelse med riksdagens beslut förordningen den 8 juni 1915 om ändring i vissa delar av förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av brännvin. Genom sagda förordning tillades kontrollstyrelsen ytterligare omfattande och betydelsefull befogenhet i fråga om brännvinsförsäljningens utövande. Styrelsen skall nämligen [49.]

a) handlägga frågor om godkännandet dels av grunderna för bolagens föreskrifter i fråga om kontrollen vid utminuteringen av brännvin dels av ändringar i berörda grunder,

b) verkställa indelning av riket i kontrollområden och vidtaga de jämkningar i denna indelning, som av förhållandena betingas,

c) utfärda föreskrifter om medgivande för person att verkställa inköp av brännvin inom annat kontrollområde, än där han är boende,

d) pröva hos styrelsen anförda besvär från person, som förmenar, att bolag obehörigen vägrat att till honom utminutera brännvin eller lämna honom medgivande att verkställa inköp hos bolag inom annat kontrollområde, än det där han är boende,

e) pröva besvär över av bolag beträffande ämne, varom det tillkommer kontrollstyrelsen att meddela föreskrift, vidtagen åtgärd, som kränker klagandens enskilda rätt eller strider mot förordningens syfte,

f) företaga granskning av den förteckning, som vid varje års slut skall till kontrollstyrelsen överlämnas beträffande till riket infört brännvin.

Genom ett övergångsstadgande till nu ifrågavarande förordning bemyndigades styrelsen att anvisa kontrollområden åt bolag, som redan infört sådan kontroll, som avsågs i förordningen den 25 september 1914.

Någon emot ifrågavarande betydande utvidgning av styrelsens befogenhet och göromål svarande ytterligare förstärkning av arbetskrafterna ifrågasattes emellertid icke, och torde en väsentligt bidragande orsak härtill hava varit, att riksdagens beslut i fråga om de genom proposition nr 187 framlagda förslag fattades så sent, att någon ändring beträffande det äskade anslaget till förstärkning av styrelsens arbetskrafter icke kunde ifrågakomma. Såsom också framgår av statsutskottets utlåtande nr 107, avsåg riksdagen vid beviljandet av det äskade anslaget endast den *provisoriska* förstärkning av arbetskrafterna, som var erforderlig för att styrelsen skulle kunna utöva överinseendet över bolagens verksamhet i ekonomiskt avseende.

Visserligen måste det förutsättas, att en del av de betydande göromål, som tillagts kontrollstyrelsen genom förordningen den 8 juni 1915, skulle komma att bliva av mera övergående natur. Till denna grupp äro att räkna godkännandet av grunderna för bolagens kontrollföreskrifter, indelningen av riket i kontrollområden och utfärdandet av föreskrifter om medgivande för person att verkställa inköp av brännvin inom annat kontrollområde än det, där han är boende. I desto högre grad har handläggningen av dessa ärenden upptagit styrelsens tid under innevarande år, i det att, sedan avdelningen för brännvinsförsäljningsärenden trädde i funktion den 1 juli detta år, avdelningens arbetskrafter nästan helt och hållet upptagits av frågorna om kontrollområdesindelningen och grunderna för kontrollföreskrifterna. Trots det yttersta utnyttjande av arbetskrafterna hava så gott som alla frågor om överinseendet av bolagens ekonomiska förvaltning måst skjutas på framtiden; bland

[49.] annat har sålunda prövningen av dechargefrågan för brännvinsförsäljningsbolagen icke ännu kunnat äga rum.

Till den grupp av ärenden, som tillagts styrelsen genom förordningen den 8 juni 1915 och som säkerligen kommer att taga en ej obetydlig del av arbetskrafterna i anspråk, är att räkna handläggningen av här ovan under punkterna d) och e) nämnda besvärsärenden. Visserligen har styrelsen ännu ej haft någon känning av, hur pass omfattande dess arbete i nyssberörda avseende kan bliva, enär förordningen i vad den avser besvärsrätten ännu ej trätt i kraft, men med tagen hänsyn till de skarpa meningsbrytningarna, som för närvarande göra sig gällande ej mindre i fråga om utövandet av kontrollen vid utminuteringen av brännvin än även beträffande bolagens förvaltning, torde det kunna förväntas, att styrelsens arbetsbörda beträffande prövning av inkomna besvär kommer att bliva betydande, särskilt under de närmaste åren, innan stadga inträtt på dessa områden.

Under innevarande år har kontrollstyrelsen i utövandet av befogenheten att hava överinseendet över bolagen och meddela föreskrifter beträffande bolagens ekonomiska förvaltning icke medhunnit annat än att lämna föreskrifter dels om försäljningspris för och alkoholhalt hos renat brännvin och högprocentig sprit, dels om inköp av renat brännvin intill utgången av år 1916, dels ock om överlåtelse av utminuteringsrättighet. Ännu återstår utfärdandet av föreskrifter beträffande *dels* försäljningspris för andra slag av brännvin än renat sådant, *dels* inköp av brännvin från och med år 1917, *dels* överlåtelse av utskänkningsrättighet, *dels ock* bolagens förvaltning och räkenskaper. Frågorna ensamt om ordnandet av bolagens inköp av brännvin och fastställandet av villkoren för överlåtelse av utskänkningsrättighet torde komma att upptaga för styrelsen en ej obetydlig tid nästkommande år, enär de på grund av sin invecklade och svåröverskådliga beskaffenhet kräva utförandet av omfattande förberedande utredningar. Frågorna om föreskrifter i olika avseenden beträffande bolagens förvaltning m. m. kunna antagligen upptagas till behandling först under år 1917, och kommer utarbetandet av dylika föreskrifter att kräva en ansenlig tid. Till nu nämnda göromål kommer den årliga ansvarighetsprövningen beträffande bolagens förvaltning, ett göromål, som torde taga åtminstone två månader i anspråk varje år. Då ansvarighetsprövningen innevarande år måste skjutas på det kommande året, kan denna prövning under år 1916 beräknas taga i anspråk en tid av åtminstone fyra månader. Behandlingen av frågorna om föreskrifter för bolagens inköp och beträffande överlåtelse av utskänkningsrättigheter kommer helt säkert att taga minst lika lång tid. Lägges härtill den tid, som åtgår att sköta den löpande expeditionen och arbetet med styrelsens berättelse, inses lätt, att göromålen för styrelsens avdelning för brännvinsförsäljningsärenden under år 1916 äro av den omfattande beskaffenhet, att de komma att helt lägga beslag på de tillgängliga arbetskrafterna. För år 1917 synes ej heller någon lindring i arbetsbördan vara att förvänta. Utom den ordinarie ansvarighetsprövningen har styrelsen att upptaga till behandling ordnandet av bolagens förvaltning och räkenskaper, frågor, vilka allt på grund av sin invecklade natur taga en betydlig tid. Härtill kommer det löpande arbetet, vilket otvivelaktigt ökas i den mån styrelsen söker realisera grundtankarna för de under år 1915 beslutade ändringarna i brännvinsförsäljningsförordningen. Säkerligen komma därför under år 1917 redan tillgängliga arbetskrafter att vara lika strängt anlitade som de varit under år 1915 och som de bliva under år 1916.

Hittills har styrelsen vid angivandet av arbetsuppgifterna för dess avdelning för brännvinsförsäljningsärenden icke uppehållit sig vid en mycket viktig sida. Styrelsen avser nämligen härmed *utövandet av överinseendet över brännvinsförsäljningsbolagens verksamhet.* Detta överinseende kan ej lämpligen utföras annat än genom ofta återkommande inspektioner, varigenom styrelsen blir i stånd att dels tillse, att förordningens stadganden och styrelsens föreskrifter efterföljas, dels upptäcka brister i handhavandet av bolagens förvaltning i och för vidtagande av rättelse, dels ock åvägabringa en närmare beröring mellan styrelsen och de särskilda bolagen för åstadkommande av behörigt samarbete. Visserligen synas de kontrollerande uppgifterna åtminstone i viss mån kunna utföras av revisorerna. Emellertid torde i de många olika hänseenden, som styrelsen anser vara av intresse för att vinna en överblick av bolagens verksamhet, den årligen återkommande revisionen icke lämna tillräckliga upplysningar. Såvitt styrelsen redan nu av föreliggande revisionsberättelser kan bedöma, har det i åtskilliga fall varit önskligt, om styrelsen kunnat genom någon sin tjänsteman företaga inspektion, ett önskemål, som emellertid ej kunnat fullföljas på grund av styrelsens strängt upptagna tid. [49.]

Behövligheten av dylika inspektioner har redan länge varit insedd och stadgande härom finnes i 15 § 6 mom. av brännvinsförsäljningsförordningen. Med hänsyn till styrelsens av göromål på andra områden upptagna tid hava emellertid dylika inspektioner hittills mera sällan kommit i fråga. Sedan bolagens avkastning odelat tillfaller statsverket samt statsmakterna genom särskilda författningsändringar sökt åvägabringa garantier för att sagda avkastning inflyter till statsverket så oavkortad som möjligt, får givetvis ur statens synpunkt inspektionen av bolagens förvaltning en förhöjd betydelse. Det gäller ju här en synnerligen omfattande affärsrörelse, som kräver en ständig övervakning. Erinras må därom, att under år 1913 brännvinsförsäljningsbolagen tillsammantagna balanserade på 67 miljoner kronor.

Med den förstärkning av arbetskrafterna inom styrelsen, vartill anslag beviljades av 1915 års riksdag, avsågs ju, bland annat, att styrelsen skulle sättas i tillfälle att på vederbörligt sätt genom inspektioner utöva överinseendet över bolagen. Av vad som anförts härovan om styrelsens kommande verksamhet under åren 1916 och 1917 framgår emellertid, att man ej med styrelsens nuvarande arbetskrafter kan räkna med att någon mera planmässig inspektion kan komma i fråga. Önskvärt är givetvis, att en dylik inspektion kunde äga rum åtminstone en gång om året vid varje bolag. Då bolagens antal för närvarande är 128, och inspektionen av varje bolag i medeltal skulle komma att taga två dagar, skulle inspektionsverksamheten enbart nästan fullständigt lägga beslag på en tjänstemans tid.

På grund av vad sålunda anförts, får styrelsen uttala den uppfattningen, att styrelsen, för att tillvarataga de intressen den är satt att bevaka, och för att tillgodose de syften, som fått uttryck i förordningen den 3 juni 1915, utöver den förstärkning i arbetskrafterna, vartill 1915 års riksdag anvisade medel på extra stat, jämväl behöver en extra tjänsteman med *huvudsaklig* uppgift att inspektera brännvinsförsäljningsbolagen. I den mån som denna tjänsteman icke skulle medhinna de årliga inspektionerna eller i fall, där särskilda förhållanden det kräva, skulle styrelsens chef eller extra ledamoten utföra erforderliga inspektioner.

Vidkommande arvodet till den extra tjänstemannen lärer detsamma, så länge ledamöterna i kontrollstyrelsen äro ställda i andra lönegraden, icke kunna föreslås högre än att motsvara första gradens avlöning. Med hänsyn tagen till den första

[49.] gradens tjänsteman åliggande avgift för egen pensionering och i överensstämmelse med vad i flera andra fall blivit bestämt, torde arvodet till den extra tjänstemannen böra, i likhet med vad som föreskrivits beträffande arvodet till extra aktuarien hos styrelsen, utgå med 3,900 kronor för år, därav 1,500 kronor skulle anses motsvara tjänstgöringspenningar.

För åtnjutande av den sålunda föreslagna avlöningen bör enligt styrelsens mening i tillämpliga delar gälla de för ordinarie befattningshavare hos styrelsen genom kungörelsen den 22 oktober 1909 stadgade villkor och bestämmelser för åtnjutande av de från och med 1910 års början för ämbetsverket fastställda avlöningsförmåner.

I likhet med den hos styrelsen anställde extra aktuarien bör den nye tjänstemannen komma i åtnjutande av semester, och bör tiden för densamma bestämmas till en månad.

Godtages styrelsens förslag i detta hänseende, skulle till ersättning åt vikarie för den ifrågavarande tjänstemannen beräknas ett belopp av 125 kronor, motsvarande på semestertiden för honom belöpande tjänstgöringspenningar.

Kontrollstyrelsen tillåter sig desslikes föreslå, att den ifrågavarande tjänstemannen — inspektören av brännvinsförsäljningsbolagen — ävensom vikarie för honom förklaras berättigade till resekostnads- och traktamentsersättning enligt fjärde klassen i gällande resereglemente.

Kontrollstyrelsen får vidare beträffande det extra anslaget till förstärkning av styrelsens arbetskrafter anföra följande.

Genom det förut omförmälda nådiga brevet den 30 juni 1915 har ett extra anslag å 2,100 kronor anvisats styrelsen till extra biträden, renskrivning m. m. Då detta belopp visat sig alltför knappt tillmätt, anser styrelsen, att detsamma bör för år 1917 höjas med 1,000 kronor eller till 3,100 kronor.

Likaså har det till ersättning åt sakkunniga avsedda belopp — 1,050 kronor — visat sig för knappt, varför ifrågavarande belopp torde få, med iakttagande av vad som erfordras för vinnande av jämn anslagssumma, beräknas till 1,425 kronor för år.

Enligt de av styrelsen antydda beräkningarna skulle alltså — för år räknat — erfordras:

till vikariatsersättningar	kronor	475
» extra biträden, renskrivning m. m.	»	3,100
» ersättning åt sakkunniga	»	1,425
eller tillhopa	kronor	5,000.

I överensstämmelse med vad som i allmänhet plägar vara fallet beträffande anslag av ifrågavarande natur, bör styrelsen emellertid inom den nämnda anslagssumman, 5,000 kronor, äga att, utan avseende å den beräknade fördelningen mellan de nämnda anslagsposterna, för därför avsedda ändamål fritt disponera beloppet i fråga.

Den nu av kontrollstyrelsen föreslagna utvidgningen av styrelsen skulle alltså för år betinga

[49.]

till arvode åt en extra ledamot	kronor	5,600
» » » » biträdande tjänsteman	»	3,900
» » » » biträdande tjänsteman	»	3,900
» vikariatsersättningar, extra biträden, renskrivning m. m. samt ersättning åt sakkunniga	»	5,000
Summa för år	kronor	18,400.

Då den föreslagna inspektörsbefattningen är strängt av behovet påkallad redan under senare hälften av år 1916, anser kontrollstyrelsen, som finner någon förmån av semester icke behöva beredas den nye tjänstemannen under omförmälda år, att ett mot hälften av årsarvodet svarande belopp av 1,950 kronor bör för år 1916 beräknas.

Den sammanlagda kostnaden för senare delen av år 1916 och för år 1917 skulle sålunda uppgå till 20,350 kronor.

I likhet med vad kontrollstyrelsen anfört i sitt ovanberörda, den 11 februari 1915 avgivna utlåtande tillåter sig styrelsen slutligen betona, att den förstärkning av styrelsens arbetskrafter, varom styrelsen nu gjort framställning, endast är att anse såsom ett provisorium. Enligt styrelsens mening måste nämligen med nödvändighet, så snart det sig göra låter, företagas en fullständig omorganisation av styrelsen, därest densamma på ett tillfredsställande vis skall fylla sina många ur statsfinansiell synpunkt viktiga uppgifter.»

Departementschefen.

Det är uppenbarligen av stor vikt, att kontrollstyrelsen sättes i stånd att väl fylla de för det allmänna och särskilt statskassan betydelsefulla uppgifter, som tillagts styrelsen genom de under senare år vidtagna ändringarna i brännvinsförsäljningsförordningen. Också har ju i anledning av nämnda lagändringar en betydande förstärkning av kontrollstyrelsens arbetskrafter blivit åvägabragt. Emellertid saknades vid fattandet av besluten om berörda förstärkning nödig erfarenhet för bedömande av storleken och beskaffenheten av den arbetsbörda, som skulle komma att tillföras kontrollstyrelsen. Givetvis har ej heller ännu tillräcklig erfarenhet vunnits för att en definitiv organisation av ämbetsverket skall kunna genomföras. Men under den redan gångna tiden har det dock tydligt visat sig, att den beslutade förstärkningen av kontrollstyrelsens organisation varit väl knapp. Såsom framgår av kontrollstyrelsens yttrande, synes särskilt den för styrelsens verksamhet viktiga funktionen att vara inspekterande myndighet för brännvinsförsäljningsbolagen icke kunna med styrelsens nuvarande personal på ett tillfredsställande sätt tillgodoses. Jag är därför ense med kontrollstyrelsen, att styrelsens arbetskrafter böra redan från mitten av innevarande år för ändamålet förstärkas med en särskild tjänsteman i första lönegraden.

Ej heller i övrigt har jag något att erinra mot vad kontroll-

[49.] styrelsen föreslagit i fråga om höjning av vissa poster under ifrågavarande anslag.

Rörande anslagets användning torde, med iakttagande av de nu ifrågasatta förändringarna, böra i tillämpliga delar följas enahanda grunder, som fastställts för dispositionen av innevarande års anslag.

Med åberopande av vad i detta ärende anförts får jag alltså hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till förstärkning av kontrollstyrelsens arbetskrafter i huvudsaklig överensstämmelse med av mig angivna grunder å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 20,350, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 därav disponera ..... kronor 1,950.

6. Kontroll å tillverkningsavgifter.

[50.] *Kontroll å tillverkningsavgifter.* (ordinarie anslag.)

Förslagsanslaget till kontroll å tillverkningsavgifter bestämdes av 1913 års riksdag till 900,000 kronor och har sedan dess bibehållits oförändrat.

Utgifterna å anslaget hava uppgått till följande avrundade belopp:

År 1910	År 1911	År 1912	År 1913	År 1914
845,400	818,550	818,350	837,500	750,800

Anslaget torde med hänsyn härtill lämpligen böra minskas med 100,000 kronor.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att minska det *ordinarie förslagsanslaget* till kontroll å tillverkningsavgifter

nu ..... kronor 900,000
med ..... » 100,000
till ..... » 800,000.

7. Stämpelomkostnader, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 420,000.

8. Kostnader för taxering till skatt å inkomst och förmögenhet.

[51.] *Kostnader för taxering till skatt å inkomst och förmögenhet.* (ordinarie anslag.)

Förslagsanslaget till kostnader för taxering till skatt å inkomst och förmögenhet blev på förslag av Kungl. Maj:t av 1912 års riksdag uppfört i 1913 års riksstat med ett från 400,000 kronor till 720,000 kronor förhöjt belopp. Ifrågavarande anslag är avsett för bestridande av *dels* kostnader för beredande jämlikt 54 § 1 mom. i gällande förordning om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering av ersättning åt ordförandena och de av Kungl. Maj:ts befallningshavande förordnade ledamöterna i taxeringsnämnderna, arvoden för protokolls- och längdföringen hos prövningsnämnderna, arvode åt kronans ombud hos Stockholms stads prövningsnämnd ävensom gottgörelse för det i samband med taxeringsförrättningarne i övrigt lämnade biträde av städernas tjänstemän *dels och* vissa andra taxeringskostnader såsom kostnader för biträde åt kronans ombud, blankettryck m. m.

Utgifterna å anslaget hava uppgått till följande belopp:

År 1910	År 1911	År 1912	År 1913	År 1914
436,600	569,650	567,700	834,500	822,500

De i nyssnämnda lagrum omförmälda ersättningarna bestämmas för varje år av Kungl. Maj:t, efter av Kungl. Maj:ts befallningshavande avgivna förslag, med iakttagande att för berörda ändamål må utgå ett belopp av högst två procent av rikets hela inkomst- och förmögenhetsskattesumma för året, sådan denna enligt taxeringsnämndernas beslut beräknats.

Då Kungl. Maj:t, såsom nyss nämnts, år 1912 föreslog riksdagen att höja omförmälda anslag, var, på sätt av det vid den till riksdagen den 13 januari 1912 avlåtna statsverkspropositionen fogade protokollet över finansärenden närmare framgår, syftet därmed att bereda ifrågavarande funktionärer vid taxeringsarbetet något så när skäliga arvoden för deras arbete.

I skrivelse den 30 maj 1912 angående regleringen av utgifterna under riksstatens sjunde huvudtitel, däri riksdagen anmälde sitt bifall till den föreslagna anslagsförhöjningen, framhöll emellertid riksdagen, att riksdagen förutsatte, att Kungl. Maj:t icke skulle underlåta att vid anslagsbeloppets disponerande tillse, att ersättningarna till de särskilda funktio-

[51.] närerna hölles inom lämpliga gränser, för vilken händelse syntes kunna förväntas, att anslaget skulle bliva tillfyllest jämväl till täckande av alla övriga till detsamma hänförliga kostnader.

Emellertid har Kungl. Maj:t nödgats att för ett vart av åren 1913, 1914 och 1915 till ersättningar åt taxeringsfunktionärerna anvisa ett belopp av något över 685,000 kronor; och på grund härav hava, vad beträffar åren 1913 och 1914, utgifterna å anslaget, såsom jag förut angivit, kommit att rätt avsevärt överskrida anslagsbeloppet, 720,000 kronor. Jämväl 1915 års anslag lärer av enahanda orsak komma att uppvisa brist. Jag vill dock erinra därom, att de av Kungl. Maj:t fastställda ersättningsbeloppen framkommit genom en högst väsentlig reducering av de av Kungl. Maj:ts befallningshavande föreslagna beloppen, vilka för berörda tre år sammanlagt belöpte sig till, i runda tal, 809,000 kronor för år 1913, 829,000 kronor för år 1914 och 820,000 kronor för år 1915.

Enär de av Kungl. Maj:t bestämda ersättningarna ingalunda kunna anses för högt tilltagna, torde någon minskning av utgifterna å förevarande anslag icke kunna för framtiden emotses. Jag ifrågasätter därför, att anslaget förhöjes med ett belopp, som med hänsyn till de under senaste åren från anslaget bestridda utgifterna torde böra sättas till 100,000 kronor.

På grund härav hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att höja det *ordinarie förslagsanslaget* till kostnader för taxering till skatt å inkomst och förmögenhet

nu	kronor	720,000
med	»	100,000
till	»	820,000.

9. Observations- och uppbördsprocenter m. m.

[52.] *Observations- och uppbördsprocenter m. m.* (ordinarie anslag.)

Förslagsanslaget till observations- och uppbördsprocenter m. m. bestämdes av 1906 års riksdag till 10,000 kronor och har sedan dess bibehållits oförändrat.

Utgifterna å anslaget hava uppgått till följande avrundade belopp:

År 1910	År 1911	År 1912	År 1913	År 1914
11,700	14,650	13,800	14,550	20,550

Med hänsyn härtill synes anslaget lämpligen böra ökas med 10,000 kronor. [52.]

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att höja det *ordinarie förslagsanslaget* till observations- och uppbördsprocenter m. m.

nu	kronor	10,000
med	»	10,000
till	»	20,000.

G. Kronans publika hus.

1. Lyshållning m. fl. utgifter för kronans publika hus i Stockholm, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 50,000.

2. Byggnader och reparationer, *oförändrat ordinarie reservationsanslag* ..... kronor 370,000.

3. Uppförande av byggnad för en statens provningsanstalt.

[53.] *Uppförande av byggnad för en statens provningsanstalt.* (extra anslag.)

I skrivelse den 7 januari 1914 har styrelsen för tekniska högskolan — med förmälan att högskolans materialprovningsanstalt den 23 december 1913 hemsökts av en eldsvåda, som ödelagt vissa av anstaltens lokaler — hemställt om anslag till verkställande av nybyggnad för en statens provningsanstalt.

Efter remisser hava häröver utlåtanden avgivits dels den 4 maj 1914 av de sakkunniga, vilka, jämlikt nådiga bemyndiganden den 29 juni 1912 och den 31 oktober 1913, tillkallats för uppgörande av förslag till en allmän plan för statens byggnadsverksamhet i Stockholm m. m. samt för utredning av frågan om Djurgårdens bevarande i största möjliga utsträckning såsom naturlig park, dels den 7 juli 1914 av överintendentsämbetet, dels den 5 oktober 1915 av kommerskollegium, som även hört fullmäktige i järnkontoret, svenska teknologföreningen och Sveriges industriförbund, dels ock den 30 november 1915 av riksmarskalksämbetet efter Djurgårdsförvaltningens hörande.

Enligt kommerskollegii förslag skulle kostnaden för ifrågavarande

[53.] byggnad uppgå till 841,000 kronor Som det för ytterligare utrednings erhållande funnits nödigt att jämväl inhämta yttrande från styrelsen för tekniska högskolan, dit ärendet den 22 nästlidna december remitterats, är jag icke nu beredd att underställa förslaget i dess helhet Eders Kungl. Maj:ts prövning.

Emellertid synes proposition i frågan böra avlåtas till innevarande års riksdag och något belopp för ändamålet nu böra reserveras å riksstaten för år 1917. Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på den proposition i ämnet, som må komma att avlåtas till riksdagen, för uppförande av byggnad för en statens provningsanstalt bland de *extra anslagen* under sjunde huvudtiteln för år 1917 beräkna ett belopp av ..... kronor 250,000.

4. Inredningsarbeten i gamla kungshusets källarvåning.

[54.] *Inredningsarbeten i gamla kungshusets källarvåning.* (extra anslag.)

Sedan lanträntеriernas bestyr med stämpelväsendet på sin tid överflyttats till statskontoret, befanns den härav föranledda förstärkningen av statskontorets arbetskrafter nödvändiggöra en utvidgning av ämbetsverkets lokaler i det s. k. gamla kungshuset i Stockholm. Åt statskontoret upplätos med anledning därav två i våningen 1 trappa upp i nämnda byggnad belägna rum, över vilka kammarkollegium dittills förfogat.

Kammarkollegium har nu, då dess advokatfiskalskontor vore i oavvisligt och trängande behov av ökat utrymme i anslutning till kollegii övriga lokaler, hemställt, att nämnda bägge rum måtte återställas till kollegii disposition för advokatfiskalsämbetets räkning.

Över nämnda framställning hava utlåtanden avgivits av statskontoret och överintendentsämbetet. Utredningen i ärendet är icke avslutad, men vad hittills förekommit giver vid handen, att en tillfredsställande lösning av frågan kan vinnas därigenom, att statskontoret, som ju numera befriats från bestyret med stämpelväsendet, avstår från de bägge ovan avsedda rummen och erhåller ersättning genom inredande till ämbetslokaler av några under statskontorets våning och under borggårdens nivå befintliga rum. Kostnaden för härför erforderliga arbeten har av överintendentsämbetet beräknats till 15,000 kronor.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på den proposition om anvisande av medel för ändamålet, som kan bliva förelagd riksdagen, för inredande av vissa rum i det s. k. gamla kungshusets källarvåning till ämbetslokaler m. m. bland de *extra anslagen* under sjunde huvudtiteln för år 1917 beräkna ett belopp av ..... kronor 15,000.

5. Ändringsarbeten i lantmäteristyrelsens lokaler.

[55.] *Ändringsarbeten i lantmäteristyrelsens lokaler.* (extra anslag.)

I skrivelse den 5 oktober 1915 fäste lantmäteristyrelsen Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på angelägenheten av att åtgärder omedelbart bleve vidtagna för lösningen av lantmäteristyrelsens lokalfråga. Nämnda skrivelse remitterades till överintendentsämbetet, vars utlåtande i ärendet ännu icke hunnit avlåtas. Med hänsyn till svårigheten att vinna en tillfredsställande lösning av berörda lokalfråga lärer jag icke bliva i tillfälle att förelägga Eders Kungl. Maj:t ett definitivt förslag i ärendet i så god tid, att proposition i ärendet kan avlåtas till instundande riksdag. Emellertid är en av anledningarna till lantmäteristyrelsens framställning av den natur, att jag icke ansett mig kunna avvakta utredningens slutförande, innan jag för Kungl. Maj:t framlägger förslag i viss del av ärendet. Lantmäteristyrelsens dyrbara arkiv är nämligen inrymt i lokaler, vilka icke äro tryggade mot eldfara. Jag anser därför, att redan nu sådana åtgärder böra vidtagas, att eldfarlighet förebygges. Kostnaden härför torde, efter beräkning som på mitt föranstaltande gjorts i överintendentsämbetet, kunna antagas belöpa sig till 30,000 kronor; och ämnar jag, så snart utlåtande från överintendentsämbetet i nyssberörda avseende inkommit, underställa sistnämnda fråga Kungl. Maj:ts prövning.

Jag hemställer emellertid, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen,

att i avvaktan på den proposition i ämnet, som kan varda förelagd riksdagen, för ändringsarbeten i lantmäteristyrelsens lokaler bland de *extra anslagen* under sjunde huvudtiteln för år 1917 beräkna ett belopp av ..... kronor 30,000.

H. De kungl. teatrarna.

1. Kungl. operan, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 60,000.

2, 3 och 4. Brandförsäkring av operabyggnaden och dramatiska teaterns byggnad ävensom av staten tillhörig, i dessa byggnader förvarad lösegendom.

[56, 57, 58.] *Brandförsäkring av operabyggnaden och dramatiska tealerns byggnad m. m.* (extra anslag.)

För brandförsäkring av de staten tillhöriga teaterbyggnaderna i Stockholm har, vad angår operan allt ifrån år 1900 och vad dramatiska teatern beträffar sedan år 1910, ett extra anslag varit av riksdagen anvisat, vilket i riksstaten för vart och ett av åren 1911—1915 upptagits med ett belopp av 40,175 kronor och för år 1916 med 40,176 kronor.

a) Byggnaderna.

Nu har överintendentsämbetet i skrivelse den 21 september 1915 hemställt, att, därest Kungl. Maj:t skulle pröva lämpligt, att byggnaderna allt fortfarande brandförsäkrades på sätt för närvarande ägde rum, Kungl. Maj:t måtte hos 1916 års lagtima riksdag göra framställning om anvisande på extra stat för år 1917 av dels 18,314 kronor för gäldande av årspremie för brandförsäkring av operabyggnaden under ett år, räknat från klockan tolv på dagen den 15 juli 1916, dels ock 21,862 kronor för bestridande av kostnaderna för erläggande av särskild avgift till Stockholms stads brandförsäkringskontor samt årspremie för brandförsäkrande av dramatiska teaterns byggnad vid Nybroplanen i Stockholm under ett år, räknat från klockan tolv middagen den 1 juli 1916.

Departementschefen.

Då jag icke finner anledning till erinran mot vad ämbetet föreslagit, biträder jag dess hemställan, i enlighet med vilken anslaget skulle upptagas med samma belopp som 1916 års anslag.

b) Lösegendom i operan.

På framställning av Kungl. Maj:t anvisade 1910 års riksdag ett anslag å extra stat för år 1911 av 3,668 kronor till gäldande av årspremie för brandförsäkring av staten tillhörig, i operabyggnaden förvarad lösegendom. Jämväl därefter har på förslag av Kungl. Maj:t enahanda anslag av riksdagen för ändamålet beviljats.

I skrivelse den 12 oktober 1915 har nu styrelsen för kungl. teaterns aktiebolag hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes till styrelsens förfogande ställa behövliga

medel för förnyande av brandförsäkringen av ifrågavarande lösegendom för tiden 15 juli 1916—15 juli 1917. [56, 57, 58.]

För brandförsäkring av ifrågavarande inventarier erfordras för nästkommande försäkringsår samma belopp som för det löpande. Medel för ändamålet torde böra anvisas genom anslag på extra stat för år 1917. *Departementschefen.*

Till gäldande av årspremier för brandförsäkring av staten tillhörig, i dramatiska teaterns byggnad förvarad lösegendom har riksdagen enligt Kungl. Maj:ts förslag på extra stat för åren 1913—1916 anvisat ett anslag av 1,735 kronor. *e) Lösegendom i dramatiska teatern.*

Styrelsen för kungl. dramatiska teaterns aktiebolag har i skrivelse den 11 oktober 1915, jämte meddelande att premien för försäkring av samma lösegendom komme att under år 1917 bliva oförändrad, hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga erforderliga åtgärder, för att berörda brandförsäkring fortfarande måtte få bekostas av allmänna medel.

Då nämnda lösegendom lärer vid löpande försäkringsårs utgång den 15 juli 1916 fortfarande böra på statens bekostnad försäkras för ytterligare ett år, torde anslag härför böra i 1917 års riksstat uppföras med samma belopp, som utgår för år 1916. *Departementschefen.*

Samtliga här ifrågavarande brandförsäkringspremier skola erläggas i förskott; och torde vid sådant förhållande anslagen få disponeras redan innevarande år.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på *extra stat* för år 1917 anvisa

dels till gäldande av årspremier för brandförsäkring av operabyggnaden och dramatiska teaterns byggnad ett anslag av .... kronor 40,176;

dels till gäldande av årspremie för brandförsäkring av staten tillhörig, i operabyggnaden förvarad lösegendom ett anslag av ..... kronor 3,668;

dels ock till gäldande av årspremie för brandförsäkring av staten tillhörig, i dramatiska teaterns byggnad förvarad lösegendom ett anslag av .... kronor 1,735;

med rätt för Kungl. Maj:t att redan innevarande år disponera berörda belopp å tillhopa kronor 45,579.

I. Diverse.

1. Ålderstillägg, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* kronor 55,000.

2. Ersättning till städerna för mistad tolag.

[59.] *Ersättning till städerna för mistad tolag.* (ordinarie anslag.)

Förslagsanslaget till ersättning till städerna för mistad tolag bestämdes av 1913 års riksdag till 3,000,000 kronor och har sedan dess bibehållits oförändrat.

Utgifterna å anslaget hava uppgått till följande avrundade belopp:

År 1910	År 1911	År 1912	År 1913	År 1914
3,064,150	3,152,000	3,136,700	3,315,750	3,567,650

De angivna siffrorna rörande utgifterna å anslaget torde böra föranleda en ökning av samma anslag med 500,000 kronor.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att höja det *ordinarie förslagsanslaget* till ersättning till städerna för mistad tolag

nu ..... kronor 3,000,000
med ..... » 500,000
till ..... » 3,500,000.

3. Städers friheter, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 44,700,
varav direkt anvisning 44,670 kronor och friheter 30 kronor.

4. Restitutioner, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 300,000.

5. Bidrag till landsting och städer, som icke deltaga i landsting.

[60.] *Bidrag till landsting och städer, som icke deltaga i landsting.* (extra anslag.)

Såsom jag tidigare i dag vid beräkningen av statsverkets tillgångar för de behov, vilka vid statsregleringen för år 1917 borde fyllas, föreslagit och Kungl. Maj:t godkänt, skall i statsverkspropositionen bland egentliga statsinkomster upptagas såsom bevillning av fast egendom samt av inkomst ett belopp av 1,600,000 kronor.

Ett däremot svarande belopp torde böra upptagas såsom extra anslag å sjunde huvudtiteln, att utgå till landsting och städer, som icke i landsting deltaga; och hemställer jag alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att å *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av ..... kronor 1,600,000, att fördelas mellan landsting och städer, som icke deltaga i landsting, efter förhållandet mellan den bevillning av fast egendom samt av inkomst, som debiterats på grund av vederbörande prövningsnämnds år 1917 verkställda eller fastställda taxeringar inom landstingsområde eller stad, varom nu nämnts, och den i samma ordning debiterade bevillningssumman för hela riket.

6. Ersättning till vissa städer och köpingar för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel.

[61.] *Ersättning till vissa städer och köpingar för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel.* (ordinarie anslag.)

Enligt 1 § i förordningen den 18 juli 1913 angående ersättning till städer och vissa köpingar, landsting och hushållningssällskap för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel skall av statsverket till de i paragrafen angivna städer och köpingar utbetalas bestämda ersättningsbelopp, som för år 1917 utgöra sammanlagt 5,139,684 kronor.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen,

att det *ordinarie anslaget* till ersättning till vissa städer och köpingar för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel för år 1917 upptages till ett belopp av ..... kronor 5,139,684.

7. Ersättning till landsting och städer, som ej deltaga i landsting, för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 3,100,000.

8. Vederlag för nedlagda utskänkningsrättigheter, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 100,000.

9. Till täckande av förskott.

[62.] *Till täckande av förskott.* (extra anslag.)

De förskottsvis bestridda utgifter, som tillhöra sjunde huvudtiteln och böra till ersättande hos riksdagen anmälas, äro enligt från vederbörande ämbetsverk lämnade uppgifter:

A. Av statskontoret bestridda utgifter:

till	kostnader för verkställande av utredning angående åtgärder mot olägenheter av vissa slag av fabriksdrift	kronor	12,062: 74
„	kostnader för den under den 3 oktober 1902 tillsatta löneregleringskommittén	„	20,931: 45
„	kostnader för kommittén för avgivande av förslag rörande förändrad organisation av kommerskollegium	„	493: 32
„	kostnader för den under den 6 mars 1908 tillsatta patentlagstiftningskommittén	„	27,023: 68
„	kostnader för bokföringskommissionen	„	18,100: —
„	kostnader för revision av skattelagstiftningen	„	7,908: 32
„	kostnader för de sakkunniga för avgivande av ändringsförslag i anledning av framställda anmärkningar mot utarbetat förslag till värdestegringsskatt å fastighet	„	1,238: 52
„	kostnader för verkställande av viss förberedande utredning i fråga om alkoholmissbrukets motarbetande	„	2,000: —
„	kostnader för anbringande av registreringsnummer å svenska fartyg	„	250: 50
„	kostnader för genomförande av en central kassakontroll	„	4,200: —
„	kostnader för kommunalskattekommitterade	„	35,101: 10
„	kostnader för de s. k. Drottningholmsbroarnas vård och underhåll	„	12,202: 89
	transport	kronor	141,512: 52

	transport kronor	141,512: 52	[62.]
till	kostnader för utförande av kronans talan och vidtagande av åtgärder för bevakande av kronans rätt till strömfall m. m.	„ 48,105: 53	
„	kostnader för folkräkningen den 31 december 1910	„ 23,500: —	
„	kostnader för utredning inom kammarkollegium i fråga om fiskerättsförhållandena vid kusterna av de forna danska provinserna m. m.	„ 1,810: 41	
„	kostnader för beredande av erforderliga lokaler åt statsdepartementen	„ 13,225: —	
„	kostnader för tobaksskattekommitterade	„ 18,564: 49	
„	kostnader för nykterhetskommittén	„ 27,337: 72	
„	kostnader för verkställande av utredning rörande väghållningsbesvärets utjämning m. m.	„ 7,644: 13	
„	kostnader för kommissionen för fastställande av provtyper å mjöl, varå restitution av tull är medgiven	„ 580: 56	
„	kostnader för verkställande av utredning angående förekomsten inom landet av truster och karteller m. m.	„ 3,390: —	
„	kostnader för Sveriges ombud vid skandinaviska konferenser rörande trälastlinje och farliga skeppslaster m. m.	„ 429: 40	
„	kostnader för utredning rörande användningen av statens tomter och byggnader i Stockholm m. m.	„ 13,050: —	
„	kostnader för utredning rörande utveckling av sjöfartsförbindelserna mellan Sverige och Ryssland	„ 2,620: —	
„	kostnader för utredning angående statens centrala räkenskaps- och revisionsväsende	„ 8,798: 22	
„	kostnader för granskning av förslag till inrättande av ett riksrevisionsverk m. m.	„ 582: 45	
„	kostnader för utredning beträffande den så kallade regalrätten till inom riket förekommande vattendrag	„ 9,015: 66	
	transport kronor	320,166: 09	

[62.]		transport kronor	320,166: 09
till	kostnader för utredning rörande levnadskostnader och arbetslöner m. m.	„	259: 35
„	kostnader för ersättning till biträde i finansdepartementet vid behandling av förslag till ändring i vissa delar av sjölagen	„	8,959: 64
„	kostnader för verkställande av utredning rörande vissa personal- och befordringsfrågor inom tullverket	„	215: 15
„	kostnader för utredning inom finansdepartementet rörande statens och kommunernas skuldsättning	„	281: 24
„	kostnader för verkställande av statistisk undersökning av taxeringslängder m. m.	„	50,345: 12
„	kostnader för behandling av frågan om den lägre handelsundervisningens ordnande	„	5,002: 49
„	kostnader för verkställande av utredning rörande statens upphandlings- och entreprenadväsende	„	14,441: 39
„	kostnader för utredning av den s. k. åborättsfrågan	„	19,212: 87
„	kostnader för utredning rörande inhemsk tillverkning av mineraloljor och svavel m. m.	„	5,928: 83
„	kostnader för verkställande av ändrings- och reparationsarbeten inom lantförsvarsdepartementets lokaler	„	2,000: —
„	kostnader för utredning rörande ifrågasatt centralisering av pensionsanstalter, understödda av staten	„	6,620: —
„	kostnader för utredning rörande omorganisation av överintendentsämbetet	„	3,644: 44
„	kostnader för malmkommissionen	„	4,366: 60
„	kostnader för utredning om förändrad lagstiftning i fråga om införsel, tillverkning och användning av sackarin m. m.	„	2,511: 45
„	kostnader för utarbetande av metoder för undersökning av sirap	„	925: 20
„	kostnader för sakkunniga biträden vid bered-		
		transport kronor	444,879: 86

	transport	kronor	444,879: 86 [62.]
	ningen inom finansdepartementet av vissa skatte- och andra finansfrågor	,,	266: 88
till	kostnader för arvoden åt adjungerade ledamöter hos kammarrätten m. m.	,,	6,800: —
,,	kostnader för verkställande av vissa för nykterhetslagstiftningens reformerande erforderliga specialutredningar	,,	488: 15
,,	kostnader för sakkunniga biträden inom finansdepartementet rörande nykterhetskommitténs förslag	,,	535: —
,,	kostnader för utredning rörande sulfitspritindustriens utveckling m. m.	,,	6,461: 42
,,	kostnader för arvoden åt adjungerade ledamöter hos kammarkollegium m. m.	,,	3,838: 44
,,	kostnader för utredning rörande skatteplikt för utlänningar, som i Sverige åtaga sig eller utföra arbete	,,	1,645: —
,,	kostnader för utredning rörande omorganisation av tullverket	,,	8,728: 06
,,	kostnader för utredning av uppkommen fråga rörande exportförbud å oarbetat virke	,,	765: 31
,,	kostnader för handläggning inom finansdepartementet av ärenden rörande utfärdande och upphävande av utförselförbud	,,	7,679: 44
,,	kostnader för extra biträde i statskontoret för arbete med statsliggaren	,,	1,300: —
,,	kostnader för utarbetande av föreskrifter rörande sjöfartssäkerheten	,,	5,334: 52
,,	kostnader för utredning rörande utvidgning av riksdagens bibliotek till ett centralt förvaltningsbibliotek	,,	200: —
,,	kostnader för utarbetande av förslag till ändrad lydelse av vissa delar av brännvinsförsäljningsförordningen	,,	300: —
,,	kostnader för statens handelskommission	,,	16,535: —
,,	kostnader för utredning rörande rikets ekonomiska krigsberedskap	,,	990: —
	transport	kronor	506,747: 08

[62.]

transport	kronor	506,747: 08
till kostnader för ytterligare utredning rörande kommunernas skuldsättning	„	400: —
„ kostnader för sakkunniga för ordnande av krigsförsäkring å fartyg och fartygslaster m. m.	„	100: —
„ kostnader för utredning av frågan om banks rätt att förvärva aktier	„	671: 94
„ kostnader för utredning rörande den kommunala finansstatistiken	„	242: 80
„ kostnader för utarbetande av förslag till ändrad tull å vissa slag av järn	„	509: 20
„ kostnader för förhyrande av tillfälliga lokaler för länsstyrelsen och lantmäterikontoret i Falun	„	2,136: 72
„ kostnader för hyra för bostad åt landshövdingen i Västernorrlands län	„	4,000: —
„ kostnader för ersättning för skattefrälseräntor	„	83,332: 81
„ kostnader för inlösen av skattefrälseräntor	„	48,599: 43
„ kostnader för statens industrikommission	„	16,029: 60
tillhopa	kronor	662,769: 58

B. Av överintendentsämbetet bestridd utgift:

till kostnader för verkställd påbyggnad å viss del av f. d. Preisiska huset i Stockholm	„	12,027: 08
Summa	kronor	674,796: 66

Med iakttagande av grundsatsen om anslags bestämmande till jämnt tal av kronor hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes hos riksdagen göra framställning

att till gäldande av omförmälda förskott å *extra stat* må för år 1917 anvisas ett belopp av ..... kronor 674,797.

10. Rese- och traktamentsersättning, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 50,000.

11. Skrivmaterialier och expenser, ved m. m.

[63.] *Skrivmaterialier och expenser, ved m. m.* (ordinarie anslag.)

Förslagsanslaget till skrivmaterialier och expenser, ved m. m. bestämdes av 1912 års riksdag, sedan från anslaget utbrutits ett särskilt förslagsanslag till tryckningskostnader å 130,034 kronor, till 100,000 kronor. Anslaget har härefter bibehållits oförändrat.

Utgifterna å sistberörda anslag hava uppgått till, i runda tal, 117,800 kronor år 1913 och 113,700 kronor år 1914.

Då det torde vara att förutse, att utgifterna för här ifrågavarande ändamål komma att för framtiden snarare ökas än minskas, synes mig vara försiktigast att i 1917 års riksstat upptaga anslaget med ett med 20,000 kronor förhöjt belopp.

Jag får alltså hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att höja det *ordinarie förslagsanslaget* till skrivmaterialier och expenser, ved m. m.

nu	kronor	100,000
med	»	20,000
till	»	120,000.

12. Tryckningskostnader.

[64.] *Tryckningskostnader.* (ordinarie anslag.)

För utjämning av huvudtitelns slutsumma hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att nedsätta det å sjunde huvudtiteln uppförda *ordinarie förslagsanslaget* för bestridande av tryckningskostnader,

nu	kronor	133,137,
med	»	14,
till	»	133,123.

13. Extra lönetillägg för vissa tjänstemän och betjänte.

[65.] *Extra lönetillägg för vissa tjänstemän och betjänte.* (extra anslag.)

Under åberopande av vad jag till statsrådsprotokollet förut denna dag anfört i fråga om beredande åt vissa statens tjänstemän och betjänte av ett extra lönetillägg för år 1916, att uppföras i riksstaten för år 1917, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

[65.] att, till beredande i enlighet med de i berörda statsrådsprotokoll angivna grunder, av extra lönetillägg för innevarande år åt en del tjänstemän och betjänte i till finansdepartementet hörande ämbetsverk och kårer, å *extra stat* för år 1917 anvisa såsom förslagsanslag ett belopp av ..... kronor 500.

14. Extra utgifter, *oförändrat ordinarie reservationsanslag* ..... » 32,000.

[66.] Beträffande här förut omförmälda ordinarie anslag, vid vilka jag icke gjort någon framställning, har jag icke att föreslå någon förändring.

Av sjunde huvudtitelns *ordinarie anslag*, som för innevarande år uppgå till ..... kr. 24,193,774: —
komma vid bifall till de av mig framställda förslag följande anslag att höjas, nämligen

till bankinspektionen med	kr.	5,400: —	
» befrämjande i allmänhet av slöjderna med	»	31,500: —	
» kostnader för taxering till skatt å inkomst och förmögenhet med ...	»	100,000: —	
» observations- och uppbördsprocenter m. m. med ...	»	10,000: —	
» ersättning till städerna för mistad tolag med	»	500,000: —	
» skrivmaterialier och expenser, vid m. m. med	»	20,000: —	kr. 666,900: —
		transport kr. 666,900: —	kr. 24,193,774: —

transport kr. 666,900: — kr. 24,193,774: —

Om från denna summa dragesav mig föreslagna minskningar i anslagen
till kontroll å tillverkningsavgifter med kr. 100,000: —
» ersättning till vissa städer och köpingar för till statsverket indragna bränvinsförsäljningsmedel med ..... » 155,748: —
» tryckningskostnader med ..... » 14: —
eller tillhopa ..... » 255,762: —

skulle de ordinarie anslagen ökas med ..... kr. 411,138: —
och sålunda för år 1917 komma att uppgå till ..... kr. 24,604,912: —

Summan av de utav mig tillstyrkta *extra anslag* överstiger med ..... » 214,462: —
vad under sjunde huvudtiteln anvisats å extra stat för år 1916, nämligen ..... » 3,793,426: —
Huvudtitelns slutsumma innevarande år ..... » 27,987,200: —
skulle under förutsättning av bifall till mitt förslag uppgå till ..... » 28,612,800: —

I vad föredragande departementschefen sålunda hemställt och föreslagit instämde statsrådets övriga ledamöter; och behagade Hans Maj:t Konungen i nåder bifalla vad sålunda blivit tillstyrkt.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Ur protokollet:
Albert Tondén.

Innehållsförteckning.

Punkt		Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor	Sid.
	A. Departementet.			
	Departementschefen	17,000		2
	Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli	58,000		2
[1.]	Provisorisk lönereglering för departementet		7,965	2
[2.]	Extra föredragande i finansdepartementet		7,000	3
[3.]	Särskild föredragande i finansdepartementet		7,315	3—12
	Biträde inom finansdepartementet vid beredning av ärenden rörande bankväsendet m. m.	4,700		12
	B. De centrala ämbetsverken.			
	Kammarkollegium.			
	Kammarkollegium	128,000		13
[4.]	Anställande av en extra advokatfiskal hos kammarkollegium		6,000	13—17
[5.]	Ordnande av vissa kammarkollegii andra arkivkontor tillhörande handlingar		1,500	17—19
[6.]	Ytterligare förstärkning av arbetskrafterna hos kammarkollegium		69,500	19—20
	Statskontoret.			
	Statskontoret	169,000		20—21
[7.]	Förstärkning av arbetskrafterna å statskontorets riksbokslutsbyrå		9,975	21—22

Punkt		Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor	Sid.
	Mynt- och justeringsverket.			
	Bestridande av de med mynt- och justeringsverkets drift förenade kostnader	915,000		22
	Kommerskollegium.			
	Kommerskollegium	144,165		23
[8.]	Provisorisk lönereglering för befattningshavare i kommerskollegium		12,345	23—25
[9.]	Förstärkning av arbetskrafterna å kommerskollegii industribyrå		10,532	25—28
[10.]	Teknisk konsulent å kommerskollegii industribyrå		5,825	28—29
]11.]	Handläggning hos kommerskollegium av ärenden rörande svenska fartygs registrering m. m.		10,050	29—30
[12.]	Förhandskontroll å fartygs sjövärdighet		166,400	30—37
[13.]	Sjötekniskt biträde hos kommerskollegium m. m.		5,525	37—43
[14.]	Särskild sjöåklagare hos kommerskollegium		3,000	43—44
[15.]	Utgivande av »Kommersiella meddelanden»		12,000	44—47
[16.]	Arvode till en extra vaktmästare i kommerskollegium		1,175	47—48
	Kammarrätten.			
	Kammarrätten	258,300		48
[17.]	Förstärkning av arbetskrafterna hos kammarrätten		41,400	48—49
	Statistiska centralbyrån.			
	Avlöningsmedel för statistiska centralbyrån	76,900		49
	Arvoden åt tillfälliga biträden samt vikariatsersättningar	22,790		49
[18.]	Provisorisk lönereglering för befattningshavare i statistiska centralbyrån		10,420	49—50

Punkt		Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor	Sid.
[19.]	Arvoden åt en extra ordinarie förste aktuarie och fyra extra ordinarie aktuarier i statistiska centralbyrån		21,200	50—51
[20.]	Förstärkning av de till arvoden åt tillfälliga biträden m. m. hos statistiska centralbyrån anslagna medel		14,900	51—55
	Till bibliotekets underhållande	2,000		55
	Överintendentsämbetet.			
	Överintendentsämbetet	50,600		56
[21.]	Provisorisk lönereglering för befattningshavare i överintendentsämbetet		6,695	56—57
[22.]	Förstärkning av arbetskrafterna hos överintendentsämbetet		10,000	57—58
	Patent- och registreringsverket.			
	Upprätthållande av patent- och registreringsverkets verksamhet	540,600		58
[23.]	Kostnader, som föranledas av överståthållarämbetets och länsstyrelsernas befattning med vissa slag av registrering		4,000	58—59
	Bankinspektionen.			
[24.]	Upprätthållande av bankinspektionens verksamhet	63,400		59—61
	C. **Bergsbruket.**			
	Bergsstaten	33,000		61
[25.]	Provisorisk lönereglering för bergmästarna		11,250	61
[26.]	Befrämjande i allmänhet av bergsbruket	5,700		62
[27.]	Bergsskolorna i Filipstad och Falun		29,460	62—67

Punkt		Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor	Sid.
	D. Handel och sjöfart.			
[28.]	Bidrag till underhållande av handelshögskolan i Stockholm		30,000	67—70
	Handelsgymnasier	115,000		70
	Handelsundervisningsinspektionen	1,500		70
[29.]	Understöd till Hälsingborgs handelsgymnasium		10,000	71—73
[30, 31.]	Export- och handelsstudiestipendier		30,000	73—75
[32.]	Bidrag till Sveriges allmänna exportförening		26,000	75—77
[33.]	Statsunderstöd till handelskamrarna i riket		60,000	77—87
[34.]	Bidrag till en internationell byrå i Bryssel för handelsstatistik		650	88—89
[35.]	Bidrag till internationella statistiska institutets permanenta byrå i Haag		1,000	89—90
[36.]	Ersättning till sjömanshusen		40,000	90—91
[37.]	Arvoden till två dispaschörsassistenter		4,000	91
[38.]	Anordnande av stormvarningar vid rikets kuster		—	92—98
[39.]	Bidrag till byggandet av en flytdocka i Göteborg		250,000	98—104
[40.]	Bidrag till internationell patrulleringstjänst i Norra Atlanten		14,600	104—105
[41.]	Understöd till aktiebolaget svenska ostasiatiska kompaniet för fortsatt uppehållande av regelbunden ångfartygsförbindelse mellan Sverige och Ostasien		165,000	106
	E. Industri, hantverk och slöjd.			
[42.]	Befrämjande i allmänhet av slöjderna	57,500		107—111
[43.]	Vävskolan i Borås		8,150	111—114
[44.]	Understöd till Sveriges hantverksorganisation		4,000	114—116
[45.]	Understöd åt föreningen för svensk hemslöjd		15,000	116—119

Punkt		Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor	Sid.
	F. Skatteomkostnader.			
[46.]	Tullverket	6,793,050		119—148
[47.]	Förstärkning av arbetskrafterna hos generaltullstyrelsen		22,000	149
[48.]	Förstärkning av arbetskrafterna vid tullverkets lokalförvaltning		205,830	149
	Kontrollstyrelsen	34,200		149
[49.]	Förstärkning av kontrollstyrelsens arbetskrafter		20,350	149—158
[50.]	Kontroll å tillverkningsavgifter	800,000		158
	Stämpelomkostnader	420,000		158
[51.]	Kostnader för taxering till skatt å inkomst och förmögenhet	820,000		159—160
[52.]	Observations- och uppbördsprocenter m. m.	20,000		160—161
	G. Kronans publika hus.			
	Lyshållning m. fl. utgifter för kronans publika hus i Stockholm	50,000		161
	Byggnader och reparationer	370,000		161
[53.]	Uppförande av byggnad för en statens provningsanstalt		250,000	161—162
[54.]	Inredningsarbeten i gamla kungshusets källarvåning		15,000	162—163
[55.]	Ändringsarbeten i lantmäteristyrelsens lokaler		30,000	163
	H. De kungl. teatrarna.			
	Kungl. operan	60,000		164
[56.]	Brandförsäkring av operabyggnaden och av dramatiska teaterns byggnad		40,176	164—165
[57.]	Brandförsäkring av staten tillhörig, i operabyggnaden förvarad lösegendom		3,668	164—165
[58.]	Brandförsäkring av staten tillhörig, i dramatiska teaterns byggnad förvarad lösegendom		1,735	164—165

Punkt		Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor	Sid
	I. Diverse.			
	Ålderstillägg	55,000		166
[59.]	Ersättning till städerna för mistad tolag	3,500,000		166
	Städers friheter	44,700		166
	Restitutioner	300,000		166
[60.]	Bidrag till landsting och städer, som icke deltaga i landsting		1,600,000	167
[61.]	Ersättning till vissa städer och köpingar för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel	5,139,684		167
	Ersättning till landsting och städer, som ej deltaga i landsting, för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel	3,100,000		168
	Vederlag för nedlagda utskänkningsrättigheter	100,000		168
[62.]	Till täckande av förskott		674,797	168—172
	Rese- och traktamentsersättning	50,000		172
[63.]	Skrivmaterialier och expenser, ved m. m.	120,000		173
[64.]	Tryckningskostnader	133,123		173
[65.]	Extra lönetillägg för vissa tjänstemän och betjänte		500	173—174
	Extra utgifter	32,000		174

Åttonde huvudtiteln.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 januari 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Westman anhöll att få föredraga de frågor, som tillhörde regleringen av riksstatens åttonde huvudtitel för år 1917, samt anförde därvid följande:

Då jag den 14 januari 1915 för Kungl. Maj:t framlade förslag till reglering av åttonde huvudtiteln för år 1916, lämnade jag i sammanhang därmed en detaljerad redogörelse för de besparingar, som ansågos på grund av rådande ekonomiska förhållanden kunna göras å de på 1915 års stat under nämnda huvudtitel uppförda anslag. Jag anhåller nu att, för vinnande av större överskådlighet i den följande framställningen, få något uppehålla mig vid vissa av de anslag, om vilka jag vid berörda tillfälle uttalade mig.

Bland de *extra* anslag på 1915 års stat, som ansågos kunna i sin helhet reserveras till ett kommande år, voro åtskilliga avsedda för reseunderstöd eller liknande ändamål. Dessa anslag voro följande:

		Kronor.
1)	Till resestipendier åt prästmän	8,000: —
2)	» resestipendier åt ordinarie lärare m. fl. vid rikets universitet och karolinska institutet	10,000: —
3)	» resestipendier åt lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter	9,000: —
4)	» resestipendier och till studieunderstöd åt föreståndarinnor och lärarinnor vid lärarinneutbildningsanstalter i huslig ekonomi ävensom åt skolkökslärarinnor vid andra läroanstalter	2,000: —
5)	» resestipendier åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor	1,200: —
6)	» resestipendier åt rektorer samt övriga lärare och lärarinnor vid folkskoleseminarierna	2,000: —
7)	» resestipendier åt lärarpersonalen vid högre folkskolor	1,200: —
8)	» resestipendier åt folkskollärare och folkskollärarinnor	8,000: —
9)	» resestipendier åt lärare och lärarinnor vid småskolor m. fl.	3,000: —
10)	» resestipendier åt föreståndare, lärare och lärarinnor vid rikets abnormskolor (dövstumskolor, blindskolor och sinnesslöanstalter)	1,000: —
11)	» resestipendier åt föreståndare och fackl ärare vid lägre tekniska läroanstalter	3,000: —
12)	» beredande för svenska forskare av tillfälle till vetenskapligt arbete vid en eller flera utländska biologiska stationer	1,800: —

På därom gjord framställning i den till 1915 års riksdag avlåtna statsverkspropositionen medgav riksdagen, att ifrågavarande anslag finge för enahanda ändamål användas under år 1916.

Det är emellertid antagligt, att dessa anslag ej heller år 1916 böra tagas i anspråk för sitt ändamål. Genom kungörelse den 10 december 1915 har Kungl. Maj:t föreskrivit, att med åtgärder för utdelning för år 1916 av sådana resestipendier och likartade understöd, som skulle utgå från bland andra ovan omförmälda anslag, skall tills vidare anstå, och jag kommer under punkterna 28, 110, 134—136, 158—161, 183, 199 och 218 här nedan att hemställa om utverkande av riksdagens medgivande, att ifrågavarande på extra stat för år 1915 beviljade anslag må för enahanda ändamål användas under år 1917.

Jag torde här böra erinra om ytterligare två extra anslag på 1915 års stat, vilka ännu icke tagits i anspråk, nämligen:

	Kronor.
13) Till understödjande av skididrotten bland ungdomen	30,000: —
14) Bidrag till en antarktisk expedition åren 1915—1919	27,000: —

I enlighet med Kungl. Maj:ts framställning medgav 1915 års riksdag, att även dessa anslag finge för enahanda ändamål användas under år 1916. Då emellertid de anordningar, som avsetts med det under 13) omnämnda anslaget, funnits böra tills vidare uppskjutas samt de nuvarande förhållandena lagt hinder i vägen för åvägabringande av det företag, tills vars understödjande det under 14) upptagna anslaget beviljats, kommer jag att under punkterna 204 och 221 här efteråt föreslå, att riksdagens medgivande utverkas därtill, att de för år 1915 till dessa ändamål anvisade medlen må för samma ändamål tagas i anspråk under år 1917.

Såsom jag erinrade i mitt anförande till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1915, ingå även i åtskilliga under åttonde huvudtiteln uppförda *ordinarie* anslag vissa anslagsposter, som avse studieresor eller likartade ändamål. Dessa anslagsposter äro följande:

	Kronor.
15) å det bestämda anslaget till nationalmuseet: till utländska studieresor	1,500: —
16) å reservationsanslaget till de allmänna läroverken: till resestipendier åt lärare i främmande levande språk	15,000: —
17) å samma anslag: till reseunderstöd åt lärare vid de allmänna läroverken, särskilt vid de läroverk, där provårskurs är anordnad	6,000: —
18) å förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor: till understöd för utbildning av lärare och lärarinnor vid dylika läroanstalter, högst	3,000: —
19) å det bestämda anslaget till de tekniska läroverken: till stipendier åt lärare vid tekniska högskolan för utrikes studieresor	1,800: —

Dessa anslagsbelopp hava under år 1915 endast till någon mindre del tagits i anspråk, och genom ovanberörda kungörelse den 10 december 1915 hava bestämmelser meddelats rörande uppskov med utdelande för år 1916 av resestipendier m. m. även från de nu nämnda anslagen.

Besparingar, som uppkomma å de under 16) och 17) omförmälda utgiftsposterna, kvarstå å reservationsanslaget till de allmänna läroverken; eventuell behållning å det under 18) nämnda förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor tillföres statsverkets kassafond; vad som besparas å

de under 15) och 19) omförmälda beloppen kommer däremot att ingå till åttonde huvudtitelns allmänna besparingar.

Då genom inbesparande för år 1916 av de under 16) och 17) omnämnda anslagsposterna skulle å reservationsanslaget till de allmänna läroverken uppstå en utgiftsminskning med ett så avsevärt belopp som 21,000 kronor, låge det ju nära till hands att göra en motsvarande nedsättning i anslagets belopp för år 1917. På sätt jag i det följande kommer att närmare omförmäla, har emellertid vid en utredning, som inom ecklesiastikdepartementet blivit genom sakkunnig person verkställd rörande det möjligen förefintliga behovet av anslagets ökande på grund av inrättandet under de senare åren av nya lärarbefattningar, framgått såsom resultat, att besparingar å det årliga anslaget äro att motse endast för ett fåtal år framåt och att, sedan dessa besparingar därefter förbrukats, anslaget måste höjas för att kunna möta de krav, som på grund av redan nu bestående förhållanden komma att ställas på detsamma. Jag anser därför försiktigheten bjuda att beträffande ifrågavarande anslag tills vidare icke vidtaga någon nedsättning.

I detta sammanhang torde jag böra omnämna, att för år 1915 några resestipendier ej utdelats från det under åttonde huvudtiteln uppförda ordinarie reservationsanslaget å 45,000 kronor till »resestipendier samt läroböckers, tidskrifters och lärda verks utgivande». Besparingarna kvarstå å anslaget och kunna givetvis ett följande år användas för något av de med anslaget avsedda ändamålen.

Jag övergår nu till de särskilda, till regleringen av åttonde huvudtiteln hörande äskanden, som jag ansett mig böra understödja, och anmäler desamma i den ordning, vari de ansetts böra förekomma i riksstaten. Jag kommer därjämte att å behöriga ställen angiva de ordinarie anslag, beträffande vilka jag icke har någon ändring att föreslå.

A. Departementet.

1. Departementschefen, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 17,000: —
2. Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli, *oförändrat ordinarie anslag* ..... » 88,900: —

[1.] Omläggning av undervisningsstatistiken m. m.

3. **Omläggning av undervisningsstatistiken m. m.** På därom av Kungl. Maj:t gjord framställning beviljade 1914 års riksdag för omläggning av undervisningsstatistiken samt till biträden vid de statistiska arbetena inom ecklesiastikdepartementet på extra stat för år 1915 ett anslag av 19,600 kronor, och enahanda anslag har sedermera beviljats på extra stat för år 1916. Enligt beslut vid 1893 års riksdag finnes vidare på departementets ordinarie stat uppfört ett anslag å 2,000 kronor »för anställande av ett biträde vid utförande av de inom departementet förekommande statistiska arbetena».

I den framställning angående undervisningsstatistikens omorganisation, som förelades 1914 års senare riksdag, har följande beräkning lämnats rörande användningen under år 1915 av de båda för ifrågavarande ändamål avsedda anslagen, tillhopa 21,600 kronor:

Arvode till en ledare av undervisningsstatistikens omorganisation	kronor	7,800: —
Arvode till en biträdande tjänsteman (e. o. aktuarie) ...	»	3,900: —
Arvode till fem kvinnliga biträden	»	7,400: —
Till ytterligare personalförstärkning, vikariatsersättning m. m.	»	2,500: —
Summa	kronor	21,600: —

I det anförande till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 maj 1914, som beledsagade nyssberörda framställning till riksdagen, yttrade jag, att i sammanhang med omläggning av den hittills bearbetade statistiken och upptagande av nya arbetsområden samt för utförande av tillfälliga utredningar någon ytterligare förstärkning av den biträdande personalen syntes bliva erforderlig. Någon tillförlitlig beräkning härutinnan läte sig i frågans dåvarande läge näppeligen göra, om än det kunde förutsättas, att därest den tilltänkta utvidgningen genomfördes med tillbörlig

[1.] omtanke och förenklade arbetsmetoder i möjligaste mån komme till användning, denna ökning skulle kunna hållas inom tämligen snäva gränser.

Beträffande fortgången under år 1915 av ifrågavarande organisationsarbete har den av Kungl. Maj:t förordnade ledaren för samma arbete, lektorn E. Göransson, lämnat en redogörelse av följande innehåll:

Nya tabellformulär för folkskolestatistiken hava av Kungl. Maj:t den 14 maj 1915 blivit fastställda.

Förslag till uppgiftsformulär för de högre folkskolorna har upprättats och remitterats till folkskolöverstyrelsen. Förslag till plan för folkhögskolornas och de med dessa förenade lantmannaskolornas årsredogörelser, vilken plan vad folkhögskolorna beträffar enligt nådiga kungörelsen den 21 november 1913 angående understöd åt folkhögskolor m. m. skall fastställas av folkskolöverstyrelsen, har utarbetats inom departementets statistiska avdelning och tillställts folkskolöverstyrelsen för ytterligare överarbetning.

Enligt nådigt brev den 26 juni 1915 uppdrogs åt läroverksöverstyrelsen att tillsammans med ledaren av undervisningsstatistikens omorganisation utarbeta förslag till bestämmelser rörande planer för årsredogörelser, terminskataloger och skolläkarnas berättelser, avseende såväl de allmänna läroverken som kommunala och enskilda läroanstalter. Dessa arbeten hava fortskridit så långt, att förslag uppgjorts, som av läroverksöverstyrelsen remitterats till de allmänna läroverkens och kommunala mellanskolornas rektorer samt till kollegiet vid högre lärarinneseminariet. På grund av de inkomna utlåtandena har förslaget överarbetats, och torde ärendet inom kort kunna underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Under arbete är också inom statistiska avdelningen en plan för folkskoleseminariernas berättelser.

De statistiska uppgifternas bearbetning har påskyndats. Följande fem berättelser, nämligen folkskolornas för åren 1912 och 1913 samt de allmänna läroverkens för läsåren 1911—1912, 1912—1913 och 1913—1914, hava under året utgivits. Av dessa berättelser har den sistnämnda utarbetats efter i åtskilliga delar förändrad plan. Inom statistiska avdelningen pågår arbetet med folkskoleberättelsen för år 1914, med läroverksberättelsen för läsåret 1914—1915 samt med en berättelse över folkskoleseminarierna för läsåret 1914—1915, vilken sistnämnda berättelse skulle utgivas tillsammans med berättelsen över folkskolorna. Seminariernas årsberättelser hava förut icke gjorts till föremål för bearbetning.

Beträffande de områden av undervisningsstatistiken, som hittills bearbetats, hava arbetena således fortskridit så långt, att departementets berättelser böra kunna utgivas inom ett år efter det primäruppgifterna inkommit, så att läroverksberättelsen för läsåret 1914—1915 beräknas kunna utkomma under våren 1916 och folkskoleberättelsen för år 1914, till vilken primäruppgifterna enligt gällande bestämmelser skolat inkomma före den 1 augusti 1915, under hösten 1916.

I fråga om det arbete i övrigt, som under den närmaste tiden kommer att påvila departementets statistiska avdelning, har Göransson meddelat följande:

Utom ovannämnda berättelser över de allmänna läroverken, folkskoleseminarierna och folkskolorna föreligga under senare hälften av år 1916 till bearbetning uppgifter från kommunala och enskilda mellanskolor, högre flickskolor, högre goss- och samskolor, stateus högre lärarinneseminarium och de privata lärarinneseminarierna.

Vad folkskolestatistiken angår hava uppgifter rörande förhållandena den 30 juni 1915 och skolrådsordförandenas uppgifter för redovisningsåret $^{1}/_{7}$ 1914—$^{30}/_{6}$ 1915 enligt de nya formulären numera till största delen inkommit. De torde icke böra göras till föremål för en särskild berättelse, utan en översikt över dem kan lämpligen inflyta i den berättelse, som utarbetas på grundval av uppgifter för redovisningsåret $^{1}/_{7}$ 1915—$^{30}/_{6}$ 1916, vilka skola inkomma till departementet före den 15 september 1916. Uppgifterna för redovisningsåret 1915—1916 äro i likhet med dem, som i det följande skola ingivas vart femte år, utförligare än de övriga. Visserligen har en avsevärd minskning i arbetet med folkskolestatistiken vunnits därigenom, att uppgifterna över skoldistriktens ekonomiska förhållanden utgått ur de nya formulären, men då den första berättelsen efter de nya formulären enligt det förut anförda skulle omfatta mer än ett år, nämligen tiden $^{1}/_{1}$ 1915—$^{30}/_{6}$ 1916, och därtill en del specialundersökningar, såsom beträffande skolgången, barnens åldersfördelning vid inskrivning i småskolan, flyttning till folkskolan, avgång m. m., torde de för folkskolestatistiken hittills använda arbetskrafterna icke vara fullt tillräckliga. I likhet med vad fallet varit under år 1915, kommer också distribueringen av uppgiftsblanketterna rörande folkskolestatistiken, vilka enligt nådiga brevet den 14 maj 1915 skola tillhandahållas av departementets statistiska avdelning, att kräva åtskilligt arbete. [1.]

För år 1917 torde för bearbetning av de i det föregående omnämnda delarna av undervisningsstatistiken behövas ytterligare tre kvinnliga arbetskrafter. Redan under senare hälften av år 1916 erfordras emellertid en ökning av arbetskrafterna, en sak som är förutsedd i framställningen till 1915 års riksdag, där det heter, att för den händelse det för år 1916 anslagna beloppet skulle visa sig otillräckligt, möjlighet torde förefinnas att vare sig förskottsvis eller annorledes täcka det ökade behovet.

Under år 1916 komma förslag till planer att uppgöras för berättelser över abnormundervisningen, över tekniska elementarskolor och lägre tekniska skolor samt statistik över universitet och högskolor att planläggas. Det är omöjligt att förutsäga, huru mycket av detta kan under året medhinnas, då ledaren av undervisningsstatistikens omorganisation också är upptagen med planläggandet av de inkomna uppgifternas bearbetning. Så mycket torde dock vara säkert, att under år 1917 ytterligare nya delar av statistiken kunna bearbetas, vadan det i framställningarna till 1914 och 1915 årens riksdagar under rubriken »Till ytterligare personalförstärkning, vikariatsersättning m. m.» upptagna beloppet å 2,500 kronor behöver höjas, förslagsvis till 3,500 kronor.

För att ekonomisera med arbetskrafterna inom statistiska avdelningen hava under år 1915 två skrivmaskiner anskaffats och vissa förenklingar införts vid svarsskrivelsers uppsättande. Det är också grundad anledning att hoppas, att de nu fastställda och under arbete varande uppgiftsformulären skola vålla mindre missförstånd än de äldre och att således anmärkningsskrivelserna skola nedgå i antal och omfattning. Därtill skall ock bidraga, att avdelningen i framtiden kommer att tillhandahålla folkskoleseminarierna uppgiftsformulär, för att eleverna må få undervisning i desammas ifyllande.

En lindring i avdelningens arbete beträffande folkskolestatistiken är i det föregående berörd. Genom nådigt brev till statistiska centralbyrån den 27 augusti 1915 anbefalldes centralbyrån och folkskolöverstyrelsen att efter samråd med ledaren av undervisningsstatistikens omorganisation till Kungl. Maj:t inkomma med gemensamt underdånigt utlåtande och förslag om åvägabringande, för tiden från och med år 1915, av de för folkskolestatistiken erforderliga uppgifterna rörande skoldistriktens finanser.

[1.] Överläggningarna hava resulterat i förslag om att hädanefter det, som rör skoldistriktens finanser, skall bearbetas av statistiska centralbyrån och även publiceras av centralbyrån, möjligen också i folkskoleberättelsen.

Departementschefen.

I skrivelse den 26 maj 1915 anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida och på vad sätt en minskning av utgifterna för Sveriges officiella statistik kunde komma till stånd i samband med förändringar av statistikens utarbetande, offentliggörande och distribution.

Den synpunkt, som här fått ett uttryck, nämligen att utgifterna för den officiella statistiken böra i möjligaste mån begränsas, har ock beaktats vid de åtgärder, som under det gångna året vidtagits i fråga om undervisningsstatistikens omorganisation. Såsom Göransson erinrat, har en betydande arbetsbesparing kunnat vinnas därigenom, att primäruppgifter rörande skoldistriktens ekonomiska förhållanden icke vidare infordras till ecklesiastikdepartementets statistiska avdelning utan ingå endast till statistiska centralbyrån, där uppgifterna sedermera bearbetas. Det dubbelarbete, som hittills förekommit på detta område, har således numera upphört. I övrigt hava vid fastställande av de nya tabellformulären för folkskolestatistiken betydande förenklingar gjorts, bland annat genom föreskrift därom, att uppgifter rörande vissa av Göransson omnämnda förhållanden — såsom beträffande skolgången, barnens åldersfördelning m. m. — skola avgivas allenast vart femte år i stället för årligen, såsom i de avgivna förslagen varit ifrågasatt.

Det har emellertid varit motsett — såsom jag framhöll redan i mitt anförande till statsrådsprotokollet den 14 maj 1914 — att den avsedda omläggningen av undervisningsstatistiken näppeligen skulle kunna genomföras utan ytterligare förstärkning av den biträdande personalen. En sådan förstärkning nödvändiggöres såväl av folkskolestatistikens i alla händelser betydande utvidgning som ock därav, att nya områden efter hand komma att göras till föremål för statistisk bearbetning. Jag finner mig fördenskull böra till väsentlig del understödja den av Göransson gjorda framställningen om anslagshöjning för år 1917.

Göransson har hemställt, att för sistnämnda år måtte beredas medel till avlönande av ytterligare tre kvinnliga biträden samt till höjning med 1,000 kronor av det belopp, som hittills varit avsett till ytterligare personalförstärkning, vikariatsersättning m. m. Jag har härvid intet annat att erinra, än att antalet nya kvinnliga biträden, särskilt med hänsyn till vikten av att iakttaga all möjlig sparsamhet, synes böra begränsas till två.

I enlighet med den plan, jag framlade i mitt anförande till statsrådsprotokollet den 14 maj 1914, hava av de å statistiska avdelningen nu anställda fem kvinnliga biträdena två tillerkänts arvode enligt de grunder, som inom åtskilliga andra ämbetsverk gälla beträffande dylika biträden i andra lönegraden,

samt övriga tre biträden erhållit arvode enligt de för biträden i första lönegraden gällande grunder. Enär det arbetstillskott, som nu kommer att tillföras statistiska avdelningen, kan antagas på det hela taget vara i kvalitativt hänseende likartat med det arbete, som hittills ålegat avdelningen, synes det önskvärt, att även de nya biträden, till vilka anslag nu begäres, fördelas mellan de båda lönegraderna, så att ett biträde hänföres till andra och ett till första lönegraden. Sammanlagt skulle sålunda tre biträden erhålla arvode enligt reglerna för andra lönegraden och fyra biträden uppbära arvode enligt reglerna för första lönegraden. På sätt redan tillämpats beträffande de nu anställda biträdena, bör från det sålunda beräknade arvodet avdragas, i stället för belöpande pensionsavgifter, ett belopp av i runt tal 50 kronor. De nu anställda biträdena hava ock, i överensstämmelse med den framställning, som lämnades i nyssberörda statsrådsprotokoll, ansetts böra få för åtnjutande av ålderstillägg tillgodoräkna sig sin föregående tjänstgöring inom departementet. Enligt de beräkningsgrunder, jag nu angivit, skulle det sammanlagda arvodesbeloppet för de sju biträdena komma att år 1917 uppgå till omkring 10,400 kronor. [1.]

För nämnda år skulle således krävas anslag för tillgodoseende av följande behov:

Arvode till en ledare av undervisningsstatistikens omorganisation	kronor	7,800: —
Arvode till en biträdande tjänsteman (e. o. aktuarie)	»	3,900: —
Arvode till sju kvinnliga biträden	»	10,400: —
Till ytterligare personalförstärkning, vikariatsersättning m. m.	»	3,500: —
Summa	kronor	25,600: —

Med frånräknande av det på ordinarie stat tillgängliga anslaget å 2,000 kronor »för anställande av ett biträde vid utförande av de inom departementet förekommande statistiska arbetena» torde alltså för ifrågavarande ändamål böra på extra stat för år 1917 äskas ett anslag av 23,600 kronor.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att för omläggning av undervisningsstatistiken samt till biträden vid de statistiska arbetena inom ecklesiastikdepartementet bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 23,600 kronor. Ökat anslag.

[2.] Provisorisk lönereglering.

4. **Provisorisk lönereglering.** Till provisorisk lönereglering för befattningshavare i ecklesiastikdepartementet har riksdagen på extra stat för de senare åren anvisat förslagsanslag till följande belopp: för vartdera av åren 1911 och 1912 12,145 kronor, för år 1913 12,095 kronor, för år 1914 12,140 kronor samt för vartdera av åren 1915 och 1916 12,090 kronor; av dessa belopp finge högst 275 kronor användas till höjning av vikariatsersättning under semester.

Under åberopande av vad chefen för justitiedepartementet denna dag yttrat angående anslag till provisorisk lönereglering för statsdepartementen får jag meddela, att beträffande de till ecklesiastikdepartementet hörande tjänster, om vilka här är fråga, under tiden till och med år 1917 icke är att motse någon annan förändring, än att två kanslisekreterare synas vara berättigade att från och med år 1917 åtnjuta, den ene ett och den andre två ålderstillägg å sin lön. På grund därav bör det belopp, som motsvarar pensionsavgiften för den förres tjänst, höjas med 50 kronor och följaktligen anslaget minskas med samma belopp. Tillkomsten av ett nytt ålderstillägg för den andre av nyssnämnda befattningshavare föranleder däremot icke någon jämkning i anslagsberäkningen.

Registratorns årliga sportelinkomst har hittills beräknats till omkring 1,000 kronor, betingande ett avdrag från det provisoriska avlöningstillägget å 500 kronor. I det beräknade inkomstbeloppet torde möjligen, såsom en följd av ifrågasatta författningsändringar, en rätt väsentlig minskning vara att motse för år 1917. Någon ändring i det av sportelinkomsten betingade avdraget från avlöningstillägget anser jag mig dock ej böra nu föreslå.

För år 1917 erfordras följaktligen å ecklesiastikdepartementets stat ett anslag av 12,040 kronor, därav högst 275 kronor må användas till höjning av vikariatsersättning under semester.

För åtnjutande av det provisoriska avlöningstillägget torde böra stadgas de villkor och förbehåll, chefen för justitiedepartementet i sitt förutnämnda anförande förordat. Jag ansluter mig jämväl till hans förslag beträffande de föreskrifter, som böra meddelas i fråga om utbetalningen av avlöningstilläggen.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

Minskat anslag.

dels till provisorisk lönereglering för befattningshavare i ecklesiastikdepartementet, i enlighet med vad nu av mig angivits, bevilja på *extra stat* för år 1917 ett förslagsanslag av 12,040 kronor, varav högst 275 kronor må användas till höjning av vikariatsersättning under semester,

dels ock godkänna av mig förordade villkor och föreskrifter för åtnjutande av de provisoriska avlöningstilläggen samt till iakttagande vid utbetalningen av dessa.

5. **Extra byråchef.** Sedan åtskilliga år tillbaka har på extra stat utgått ett anslag av 7,800 kronor för beredande av arvode åt en extra byråchef inom ecklesiastikdepartementet. [3.] Extra byråchef.

Samma anslag är behövligt även under år 1917.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att för beredande åt en extra byråchef inom ecklesiastikdepartementet av arvode å 7,800 kronor, varav 2,500 kronor må anses motsvara tjänstgöringspenningar, anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 7,800 kronor.

6. **Extra föredragande m. m.** För beredande av arvoden åt extra föredragande i ecklesiastikdepartementet m. m. hava under åtskilliga år av riksdagen beviljats anslag på extra stat, för vart och ett av åren 1914—1916 till belopp av 10,050 kronor. Härav hava 5,050 kronor utgått till en extra kanslisekreterare, 500 kronor såsom avlöningsförhöjning till en var av två kanslisekreterare, vilka tjänstgöra såsom särskilda föredragande, 2,000 kronor till en amanuens, som delvis uppehåller den ene särskilde föredragandens kanslisekreterartjänst, samt 2,000 kronor till en amanuens, som är anställd såsom biträde åt den andre särskilde föredraganden. [4.] Extra föredragande m. m.

Såsom jag omnämnde i mitt anförande till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1915, har det under senare tiden visat sig nödvändigt att bereda dessa två amanuenser någon ökad ersättning utöver ovanberörda arvoden. Denna ökade ersättning har emellertid hittills kunnat utgå från andra tillgängliga medel.

Den nyssnämnda anordningen, enligt vilken två kanslisekreterare tjänstgöra såsom särskilda föredragande, har medfört, att dessa befattningshavares ordinarie tjänster måst sedan lång tid tillbaka huvudsakligen uppehållas genom extra ordinarie tjänstemän. Då givetvis icke samma anspråk med avseende å arbetets omfattning kunnat ställas på dessa lågt avlönade vikarier som på ordinarie innehavare av motsvarande befattningar, hava därav vållats betydande svårigheter med avseende å arbetets gång inom departementet. Jag erinrar vidare, att såsom framgår av den under nästföregående punkt gjorda framställningen, en byråchefstjänst i departementet under åtskilliga år uppehållits på förordnande. Dessa och andra provisoriska anordningar inom departementet komma säkerligen, när någon mer eller mindre ingri-

[4.] pande reform av förhållandena inom statsdepartementen kan komma till utförande, att avlösas av en fastare organisation.

Jag ämnar emellertid för närvarande ej ifrågasätta någon ändring i de anordningar, jag nu berört, eller hemställa om någon anslagshöjning för beredande av ökad ersättning åt de tjänstemän, mellan vilka ovanberörda anslagssumma å 10,050 kronor hittills fördelats. Den ökade ersättning, som i vissa fall redan visat sig erforderlig och fortfarande kan ifrågakomma, torde även för år 1917 kunna beredas från tillgängliga medel. Däremot nödgas jag av annan anledning påkalla höjning av berörda anslag.

Chefen för finansdepartementet har förut i dag omnämnt en från kammarkollegium inkommen underdånig framställning, däri kollegiet hemställt om en betydande förstärkning av ämbetsverkets arbetskrafter. Den begärda förstärkningen har huvudsakligen motiverats med den ökning i kollegiets arbetsmängd, vartill handläggningen av ärenden rörande prästerskapets lönereglering gåve anledning. Det är av samma skäl, jag nu vill hemställa om åtgärder i syfte att vinna någon förstärkning även av arbetskrafterna inom ecklesiastikdepartementet.

Enligt lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910 skola nya löneregleringar för prästerskapet i de särskilda pastoraten av Kungl. Maj:t fastställas för en tid av tjugu ecklesiastikår, räknat från det, då förut fastställd lönereglering upphör att gälla. Av dessa äldre löneregleringar hava 12 upphört att äga tillämpning den 30 april 1914 och 34 hava upphört samma dag år 1915. Antalet löneregleringar, som utlöpa under de närmaste åren, är följande: 110 år 1916, 179 år 1917, 202 år 1918, 204 år 1919, 222 år 1920, 156 år 1921, 113 år 1922 och 59 år 1923. År 1924 och de näst därefter följande åren är antalet utlöpande löneregleringar jämförelsevis ringa.

De löneregleringsärenden, om vilka här är fråga, måste i stort sett anses vara av ganska invecklad och arbetskrävande beskaffenhet. Därom vittnar ock den redogörelse, som av kammarkollegium lämnats i dess ovanberörda framställning. Vad angår dessa ärendens handläggning inom ecklesiastikdepartementet giver erfarenheten vid handen, att en föredragande i allmänhet icke kan medhinna mera än i medeltal fem dylika ärenden i veckan.

Under den gångna tiden har inom ecklesiastikdepartementet arbetet med de ifrågavarande löneregleringarna varit provisoriskt ordnat med anlitande av tillgängliga arbetskrafter och avlöningsmedel. Detta har, om än med betydande svårighet, dock låtit sig göra, så länge ännu antalet löneregleringar varit förhållandevis ringa, men i den mån antalet löneregleringar växer, kan det icke undvikas, att särskilda åtgärder påkallas till mö-

tande av den ökade arbetsmängden. Detta är så mycket mera angeläget, [4.] som, efter vad chefen för justitiedepartementet förut i dag omförmält, frågan om en definitiv lönereglering för departementens befattningshavare icke lärer kunna, såsom man förut haft anledning hoppas, föreläggas innevarande års riksdag och till följd därav den ökning i ecklesiastikdepartementets arbetskrafter, som i sammanhang med en dylik lönereglering kan förväntas, kommer att tills vidare undanskjutas.

Jag torde här böra nämna, att det ansetts lämpligt utreda, huruvida beträffande de prästerliga löneregleringarna en sådan anordning kunde med fördel vidtagas, att de personer, vilka under ett tidigare skede av dessa ärendens handläggning föredroge desamma i kammarkollegium, komme att beträffande samma ärenden vara föredragande i ecklesiastikdepartementet. I ett den 19 november 1915 till ecklesiastikdepartementet avgivet utlåtande har emellertid kammarkollegium uttalat den meningen, att tillräckliga skäl icke förelåge för en dylik anordning, som jämväl skulle kräva, att kollegiets arbetskrafter än ytterligare ökades. Då utredningen synes giva vid handen, att anställandet inom departementet av särskild föredragande för dessa ärenden icke skulle medföra större kostnadsökning, än som betingas av nyssberörda anordning med föredragande, gemensamma för departementet och kollegiet, men att därigenom skulle vinnas större trygghet för att ärendena komme att avgöras efter likartade grunder, har jag ansett frågan om gemensamma föredragande böra få förfalla.

Den hemställan om anslag till ökade arbetskrafter inom ecklesiastikdepartementet, som jag i det följande kommer att framställa, avser år 1917. Visserligen vore en motsvarande ökning även för år 1916 i hög grad önsklig, men då dylika anslagsäskanden för det löpande året så vitt möjligt böra undvikas, vill jag icke göra någon framställning i detta syfte. För år 1916 torde därför arbetsförhållandena inom departementet få, så gott sig göra låter, ordnas med anlitande av de medel, som kunna stå till buds för att under en kortare tid tillgodose behovet.

Det är av vikt, att Kungl. Maj:ts beslut angående de nya löneregleringarna meddelas i god tid före deras ikraftträdande. Enligt 64 § 1 mom. i ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910 skall nämligen, när ny löneregleringförsta gången blivit fastställd för prästerskapet inom visst pastorat, husesyn å varje inom pastoratet beläget boställe hållas året före den nya löneregleringens inträdande, och dessa syner böra förrättas så tidigt på året, att tillfälle lämnas vederbörande att verkställa de byggnadsarbeten, som vid synerna kunna föreskrivas.

Till handläggning inom ecklesiastikdepartementet komma att föreligga under år 1917 den del av de år 1918 utlöpande löneregleringarna,

som icke medhunnits under år 1916, samt en del av de löneregleringar, som utlöpa år 1919; under år 1918 den del av 1919 års löneregleringar, som icke förut medhunnits, samt en del av 1920 års löneregleringar o. s. v. Man kan således för de närmaste åren framåt räkna med att inom departementet skola handläggas i medeltal något mer än 200 löneregleringar för år. Under antagande att en föredragande kan, i likhet med vad hittills varit fallet, i medeltal handlägga fem löneregleringar i veckan, skulle således denne föredragande komma att vara upptagen av ifrågavarande arbete under något mera än 40 veckor om året. Härtill komma emellertid vissa särskilda ärenden angående prästerskapets avlöning, angående ecklesiastika boställen m. m., vilka omedelbart sammanhänga med löneregleringarna och fördenskull lämpligen böra handläggas av den föredragande, åt vilken löneregleringsärendena äro överlämnade. På detta sätt skulle denne föredragande utan tvivel bliva fullt upptagen hela den del av året, som icke bör avses för semesterledighet.

Såsom ersättning åt den särskilda föredraganden torde böra äskas enahanda belopp, som tillkommer vissa extra föredragande inom några av de övriga departementen, eller 7,000 kronor för år. Skulle det befinnas nödigt att, med hänsyn till de ifrågavarande ärendenas krävande natur, såsom särskild föredragande anställa någon tjänsteman, som ej kan för arbetet förvärvas utan att någon ytterligare gottgörelse beredes honom, torde det erforderliga tillskottet få tills vidare utgå av tillgängliga medel.

Den särskilda föredraganden bör hava tillgång till erforderligt arbetsbiträde. Möjligen skulle det ligga närmast till hands att vid hans sida ställa en extra kanslisekreterare, vars avlöning då borde bestämmas till samma belopp, som redan tillerkänts en dylik befattningshavare inom ecklesiastikdepartementet, eller 5,050 kronor för år. Det torde dock vara möjligt att ordna arbetet på annat sätt, och jag vill därför inskränka mig till att hemställa, att för ändamålet måtte beräknas en anslagsökning av 4,000 kronor.

Enligt vad erfarenheten ådagalagt, har kostnaden för renskrift inom departementet avsevärt stigit genom det nu tillkomna löneregleringsarbetet, och detta ej minst till följd därav, att löneregleringsresolutionerna måste i avskrifter expedieras till ett flertal olika myndigheter. Denna ökade renskrivningskostnad torde kunna uppskattas till 600 kronor för år.

För det inom ecklesiastikdepartementet förekommande arbetet med de prästerliga löneregleringarna skulle alltså, i enlighet med vad jag nu anfört, för år 1917 erfordras anslag till en särskild föredragande 7,000 kronor, till biträde åt honom 4,000 kronor och till täckande av ökade kostnader för renskrivning 600 kronor, tillhopa 11,600 kronor. Lägges

härtill det å 1916 års stat uppförda beloppet, 10,050 kronor, kommer det anslag, som för nu ifrågavarande ändamål bör äskas å 1917 års stat, att uppgå till 21,650 kronor.

Jag hemställer därför om förslag till riksdagen

att till arvoden åt extra föredragande i ecklesiastikdepartementet m. m. bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 21,650 kronor. Ökat anslag.

7. **Arvoden till amanuenser m. m.** Riksdagen har till förhöjning av de inom ecklesiastikdepartementet anställda amanuensernas arvoden m. m. anvisat på extra stat för vart och ett av åren 1910—1912 10,950 kronor, för vartdera av åren 1913 och 1914 13,950 kronor samt för vartdera av åren 1915 och 1916 9,950 kronor. [5.] Arvoden till amanuenser m. m.

Jämväl för år 1917 erfordras för berörda ändamål ett anslag till enahanda belopp som för år 1916.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till förhöjning av de inom ecklesiastikdepartementet anställda amanuensernas arvoden m. m. bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 9,950 kronor.

B. Arkiv, bibliotek och museer.

Arkiv.

1. Riks- och landsarkiven, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 103,380: —

[6.] Ytterligare ålderstillägg för vaktmästaren vid arkivdepån i Visby.

2. **Ytterligare ålderstillägg för vaktmästaren vid arkivdepån i Visby.** Enligt beslut av 1908 års riksdag uppfördes i den för arkivdepån i Visby gällande avlöningsstaten dels för en vaktmästare, jämte fri bostad, 600 kronor, därav 400 kronor lön och 200 kronor tjänstgöringspenningar, med rätt för vaktmästaren att efter fem år erhålla förhöjning å lönen med 100 kronor, dels ock för skötsel av värmeledning ett belopp av 150 kronor.

Vid fastställande år 1909 av ny stat för arkivdepån i Visby skedde ingen förändring i vaktmästarens avlöningsförhållanden. Nyssnämnda stat är införd i kungl. kungörelsen den 11 juni 1909 angående ny stat för landsarkiven m. m. De för ifrågavarande vaktmästare gällande avlöningsvillkoren, vilka återfinnas i det vid statsverkspropositionen till 1908 års riksdag fogade statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 13 januari 1908, punkten 2, hava fastställts genom nådigt brev den 13 juni 1908.

På framställning av Kungl. Maj:t medgav därefter 1911 års riksdag, att vaktmästaren vid arkivdepån i Visby C. J. Hallgren finge för erhållande av ålderstillägg i sin innehavande befattning tillgodoräkna sig jämväl den tid, han före år 1909 uppehållit vaktmästar- och eldargöromålen vid sagda depå.

Vidare har 1913 års riksdag beslutat sådan ändring i den för nämnda arkivdepå gällande staten, att vaktmästaren skulle äga åtnjuta, utan avdrag å lönen, förutom bostad jämväl bränsle och lyse, med skyldighet dock för honom att själv bekosta elektrisk armatur och lampor.

Nu har föreståndaren för arkivdepån i en av riksarkivarien med underdånigt utlåtande den 27 september 1915 överlämnad skrivelse hemställt, att vaktmästaren vid arkivdepån Hallgren måtte erhålla ett andra ålderstillägg.

Föreståndaren har därvid, genom hänvisning till statsverkspropositionen vid 1911 års riksdag, erinrat, hurusom vid nämnda riksdag vaktmästarna vid landsarkiven i Vadstena, Uppsala, Lund och Göteborg, efter därom gjord framställning, tillerkändes ett andra ålderstillägg å 100 kronor, under det att beträffande vaktmästaren vid arkivdepån i Visby ävensom vaktbetjänte och likställda befattningshavare vid vissa andra

institutioner vederbörande departementschef, i saknad av utredning i ämnet, icke velat föreslå någon ändring uti ifrågavarande hänseende utan ansett därmed böra anstå, till dess sådan utredning verkställts. [6.]

I övrigt har föreståndaren framhållit, hurusom arkivdepån i Visby intoge en säregen ställning bland likartade institutioner i Sverige. Både föreståndaren och vaktmästaren stode utom de på andra orter tillämpade förhållanden. Arbetet i arkivdepån tarvade dock sina män, och det vore på grund därav vederbörligt, att vaktmästaren, sedan han numera blivit ordinarie, likställdes med vaktmästare i landsarkiven. I sin tjänst hade vaktmästaren Hallgren ådagalagt nit, flit och intresse. För staten skulle det vara en ren förlust, om arkivdepån skulle nödgas mottaga en ny vaktmästare, för vars lärande i stilläsning och insättande i göromålen lang tid komme att förstöras.

Riksarkivarien har funnit den av föreståndaren gjorda framställningen vara synnerligen behjärtansvärd och för sin del förordat densamma. Till stöd därför har riksarkivarien anfört bland annat följande:

En jämförelse mellan avlöningen för vaktmästaren vid arkidepån i Visby, å ena sidan, och en vid landsarkiv anställd vaktmästare, å andra sidan, ställde sig sålunda:

	I Visby. Kronor.	Vid landsarkiv. Kronor.
Lön och tjänstgöringspenningar, jämte fri bostad	600	950
Skötsel av värmeledning	150	300
Summa	750	1,250

Vaktmästaren vid arkivdepån i Visby hade således endast 60 procent av en landsarkivvaktmästares avlöning, skillnaden givetvis beroende därpå, att tjänstgöringen måste anses vara lindrigare vid arkivdepån än vid ett landsarkiv. Men därtill komme vidare, att landsarkivens vaktmästare numera hade två ålderstillägg, under det att vaktmästaren i Visby endast hade ett.

Fråga kunde vara, om skillnaden i detta hänseende vore tillräckligt motiverad, när skillnaden i övriga löneförmåner vore så stor som 500 kronor.

Vaktmästaren i arkivdepån vore i själva verket oumbärlig, alldenstund föreståndaren vore ensam tjänsteman vid depån. Det vore nödvändigt att till vaktmästare hava en person, som icke blott vore fullt pålitlig utan som även kunde i viss mån ersätta de extra biträden, som funnes vid landsarkiven; han borde kunna deltaga i ordnings- och förteckningsarbeten, läsa gamla stilar o. s. v.

Alla rimliga fordringar i sådant hänseende uppfylldes av den nuvarande vaktmästaren Hallgren. Riksarkivarien kunde vitsorda föreståndarens uppgift, att Hallgren visat nit, flit och intresse och att han såtillvida i hög grad gjort sig förtjänt av någon förbättring i sina lönevillkor. Han hade varit tillstädes ej blott de tolv timmarna i veckan, som föreståndaren minst vore skyldig att tjänstgöra, utan även på tid därutöver dels för vissa arkivarbeten, som han utfört, dels för att övervaka forskare, som fått tillstånd att arbeta någon längre tid än den i instruktionen såsom den normala angivna. Billigheten syntes fordra, att han med avseende på ålders-

[6.] tillägg likställdes med vaktmästare i landsarkiven. Det kunde ifrågasättas, om icke skillnaden i deras löneförmåner ändå vore väl stor. För skötseln av värmeledningen uppbure den förre sålunda endast hälften av den ersättning, som vid landsarkiven vore för ändamålet anvisad, och arbetet därmed i arkivdepån kunde nog anses motsvara mer än hälften av motsvarande arbete i ett landsarkiv.

Det ville synas riksarkivarien, som om frågan om ett andra ålderstillägg för vaktmästaren vid arkivdepån i Visby kunde lösas oberoende av en allmän löneregleringför vaktmästare vid riks- och landsarkiven samt övriga ämbetsverk. Må vara att avlöningen åt vaktmästaren vid arkivdepån i Visby ej hade någon motsvarighet i statskontorets stat. Staten för det offentliga arkivväsendet borde emellertid enligt riksarkivariens mening betraktas som ett helt för sig och en viss proportion i fråga om gällande löneförmåner råda emellan riksarkivet, landsarkiven och en arkivdepå av mindre slag. Arkivdepåföreståndarens avlöning hade icke heller någon motsvarighet i statskontorets stat, och han hade icke dess mindre fatt tre ålderstillägg.

Riksarkivarien hemställde, huruvida icke proposition kunde framställas till 1916 års riksdag om ett andra ålderstillägg för vaktmästaren vid arkivdepån i Visby; och tillade riksarkivarien därvid, att vaktmästaren Hallgren enligt vanliga villkor skulle vara berättad att från och med år 1916 komma i åtnjutande av ett sådant.

På grund av nådig remiss har löneregleringskommittén den 12 november 1915 avgivit underdånigt utlåtande i detta ärende och därvid anfört bland annat följande:

Den avlöning för ifrågavarande vaktmästare, som riksarkivarien föreslog i skrivelse den 9 november 1903 och som sedermera bestämdes vid 1908 års riksdag, hade beräknats under hänsynstagande till de dåvarande avlöningsförmånerna för vaktmästarna vid landsarkiven.

Dessa avlöningsförmåner utgjorde då 800 kronor, varav 500 kronor lön och 300 kronor tjänstgöringspenningar, med 100 kronors ålderstillägg, men förbättrades vid 1909 års riksdag till 1,050 kronor, varav 700 kronor lön och 350 kronor tjänstgöringspenningar, med ett ålderstillägg av 100 kronor efter fem år. Sedermera hade 1911 års riksdag tillerkänt dessa befattninghavare efter ytterligare fem år ännu ett ålderstillägg av 100 kronor.

Vaktmästarens vid arkivdepån i Visby avlöningsförmåner hade däremot alltjämt förblivit vid vad därutinnan, på grundvalen av ett redan år 1903 upprättat förslag, år 1908 blivit bestämt.

Vid sådant förhållande och då det nu ej vore fråga om ändring av ingångsavlöningen för vaktmästaren vid arkivdepån utan allenast om ytterligare ett ålderstillägg åt honom, varigenom i sistnämnda hänseende skulle beredas denne vaktmästare en förmån, som redan vid 1911 års riksdag medgivits vaktmästarna vid landsarkiven, ansåge kommittén sig ej böra göra någon erinran mot bifall till den föreliggande framställningen.

Det torde i detta sammanhang ej heller alldeles böra förbises, att föreståndaren för arkivdepån i Visby, vars avlöning tidigare utgick i form av ett arvode utan ålderstillägg, vid 1909 års riksdag tillerkändes ej mindre än tre ålderstillägg.

Slutligen torde ock till ytterligare upplysning kunna anföras, att då vid 1913 års riksdag ålderstilläggen för betjäningen vid akademien för de fria konsterna och musikaliska akademien bringades till överensstämmelse med vad redan förut gällde i

fråga om vaktmästare vid nyreglerade centrala verk, ett andra ålderstillägg av 100 kronor tillerkändes ej blott åt de egentliga vaktmästarna (eldaren vid musikaliska akademien likställd med förste vaktmästare) utan även åt portvakterna, vilka åtnjöto lägre ingångsavlöning än vaktmästarna.

Med avseende å vad sålunda blivit i ovanberörda hänseende anfört, ansåge sig kommittén alltså böra tillstyrka, att framställning till riksdagen gjordes om beredande av ännu ett ålderstillägg å 100 kronor åt vaktmästaren vid arkivdepån i Visby.

Med hänsyn till de avgjorda betänkligheter, som av riksdagen vid upprepade tillfällen uttalats mot att beslut angående avlöningsförmåner skulle givas retroaktiv verkan, kunde kommittén emellertid icke tillstyrka, att omförmälda förmån komme den nuvarande vaktmästaren Hallgren till godo förr än från och med den 1 januari 1917.

Departementschefen.

I anslutning till vad löneregleringskommittén anfört finner jag mig böra tillstyrka, att vaktmästaren vid arkivdepån i Visby tillerkännes rätt till ett andra ålderstillägg å 100 kronor att utgå efter 10 år. För åtnjutande av detta andra ålderstillägg torde böra bestämmas samma villkor, som gälla i fråga om tillträde till det första ålderstillägget; dock torde det nu ifrågasatta ålderstillägget icke böra utgå tidigare än från och med den 1 januari 1917.

Jag hemställer sålunda, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

> *dels* medgiva, att staten för arkivdepån i Visby från och med år 1917 ändras sålunda, att lönen för vaktmästaren må kunna höjas ej blott efter fem år med 100 kronor utan jämväl efter tio år med ytterligare 100 kronor,
>
> *dels ock* bestämma, att för tillträde till det sålunda medgivna andra ålderstillägget skola gälla enahanda villkor, som stadgats för tillträde till det första ålderstillägget.

[7.]

Utgivande av historiska handlingar.

3. **Utgivande av historiska handlingar.** Från och med år 1912 har riksdagen årligen å extra stat anvisat ett anslag å 4,500 kronor till utgivande genom riksarkivet av sådana handlingar, som äro av vikt för fäderneslandets historia. Därjämte har riksdagen medgivit, att för varje år finge för ändamålet disponeras vad som ej blivit använt av anslaget under tidigare år.

Riksarkivarien har nu i underdånig skrivelse den 28 september 1915 meddelat:

Av konung Gustaf I:s registratur väntades del 29 (1559 och 1560), som börjat tryckas år 1914, bliva färdig före 1915 års slut. Detsamma gällde om del 14 (1650) av svenska riksrådets protokoll; texten vore tryckt och registret snart fullbordat. Av

svenska riksdagsakter, andra serien, del 3 (riksdagen 1731 och början av riksdagen 1734), vore hittills tryckta 17 ark, och torde under återstoden av år 1915 ytterligare omkring 5 ark komma att tryckas. Den nya publikationen »Frihetstidens grundlagar och konstitutionella stadgar» beräknades bliva färdigtryckt till slutet av år 1915 (omkring 30 ark). Manuskript till publikationen »Protokoll och handlingar rörande försöken att vid riksdagen 1769—70 förbättra frihetstidens statsskick» vore utskrivet och torde år 1916 kunna läggas under pressen. Behållningen å anslaget från år 1914, utgörande 3,098 kronor 38 öre, komme antagligen att under år 1915 förbrukas jämte sistnämnda års anslag å 4,500 kronor.

Riksarkivarien har därjämte anhållit om utverkande även för år 1917 av anslag för ifrågavarande ändamål till förut beviljat belopp, 4,500 kronor, samt av enahanda medgivande, varom förut nämnts.

Jag tillstyrker förslag till riksdagen att

dels till fortsatt utgivande genom riksarkivet av sådana handlingar, som äro av vikt för fäderneslandets historia, på *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av 4,500 kronor,

dels ock medgiva, att för enahanda ändamål må disponeras vad som icke blivit använt av de för ändamålet av 1915 års riksdag anslagna medlen.

[8.] **E. o. tjänstemän vid landsarkiven.**

4. **E. o. tjänstemän vid landsarkiven.** På extra stat har riksdagen under ett flertal år anvisat 1,800 kronor till en amanuens vid ett vart av landsarkiven i Uppsala, Vadstena, Lund och Göteborg ävensom medgivit Kungl. Maj:t rätt att, om särskilda förhållanden skulle därtill föranleda, bestämma om medlens användande till ersättning åt flera extra biträden. Vidare har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1913—1916 anvisat till ersättning åt extra biträden vid landsarkivet i Uppsala 800 kronor och vid landsarkivet i Lund 1,000 kronor.

I skrivelse den 28 september 1915 har riksarkivarien anhållit, att nämnda anslag, som fortfarande vore erforderliga för landsarkivens verksamhet, måtte äskas jämväl för år 1917 samt att därvid anslaget till ersättning åt extra biträden vid landsarkivet i Uppsala måtte höjas till 1,000 kronor.

Till stöd för sin hemställan i sistnämnda hänseende har riksarkivarien anfört följande:

Landsarkivarien i Uppsala hade i skrivelse till riksarkivarien framhållit, att det vore mycket önskvärt, om det skulle vara någon möjlighet att få anslaget höjt till 1,000 kronor i likhet med förhållandet vid landsarkivet i Lund. Riksarkivarien ansåge sig också böra förorda en sådan förhöjning. När frågan första gången var före vid

1912 års riksdag, hade Kungl. Maj:t föreslagit 1,000 kronor, men beloppet nedsattes av riksdagen till 800 kronor, sedan statsutskottet funnit det vara för högt i förhållande till det betydligt större landsarkivet i Lund. Den skillnad mellan de båda landsarkiven, som onekligen förefunnits under de första åren av deras tillvaro och som varit anledningen till att landsarkivet i Lund åtskilliga år i förväg erhållit extra anslag, hade emellertid redan vid nämnda tidpunkt börjat utjämnas, och under de senaste åren hade landsarkivet i Uppsala i flera hänseenden utvecklats starkare än landsarkivet i Lund, vilket framginge av en skrivelsen bilagd tabell. En likställighet med avseende på det extra anslagets belopp syntes därför numera vara med billigheten överensstämmande, i synnerhet som i Uppsala vore anställda fyra amanuenser, av vilka två delade det fasta arvodet å 1.800 kronor, under det att landsarkivarien i Lund med nu tillgängliga medel icke avlönade mer än ett extra biträde utom en amanuens, som uppbure det fasta arvodet. [8.]

Den i riksarkivariens skrivelse åberopade tabellen hade följande utseende:

Uppgifter rörande landsarkiven i Uppsala och Lund.

År.	Accessioner, antal volymer.		Forskningsbesök.		Framtagna volymer.		Utlånade volymer.		Inlånade volymer.	
	Uppsala.	Lund.	Uppsala.	Lund.	Uppsala.	Lund.	Uppsala.	Lund.	Uppsala.	Lund.
1911	5,194	3,518	1,785	1,530	3,376	4,765	104	80	187	79
1912	3,425	1,828	2,336	1,203	3.538	3,630	169	113	232	110
1913	3,837	2,642	2,013	1,309	3,700	4,292	246	129	423	297
1914	882	1,371	2,077	1,394	3,948	4,435	338	153	208	112
Summa	13,338	9,359	8,211	5,436	14,562	17,122	857	475	1,050	598

Anm. 1. Uppgifter rörande antalet in- och utgående skrivelser äro icke upptagna i tabellen, emedan de ej äro fullt jämförbara i anseende till olika praxis i diarieföringen vid de båda landsarkiven.

Anm. 2. Uti Uppsala landsarkivs accessioner ingår en deposition från arméförvaltningen å 1,358 volymer, men även om denna frånräknas, blir slutsumman större än för landsarkivet i Lund.

På grund av vad riksarkivarien anfört hemställer jag om förslag till riksdagen

att på *extra stat* för år 1917 anvisa

dels till arvode åt en amanuens vid vart och ett av landsarkiven i Uppsala, Vadstena, Lund och Göteberg 1,800 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t, vad angår vart och ett av dessa belopp, att, om särskilda för-

hållanden skulle därtill föranleda, bestämma om medlens användande till ersättning åt flera extra biträden vid landsarkivet i fråga,

Ökat anslag

dels och till ersättning åt extra biträden vid vartdera av landsarkiven i Uppsala och Lund 1,000 kronor,

eller tillhopa 9,200 kronor.

Bibliotek.

Kungl. biblioteket.

[9.] Nattlig bevakning vid kungl. bibliotekets byggnad.

5. **Nattlig bevakning vid kungl. bibliotekets byggnad.** I skrivelse den 30 september 1915 har riksbibliotekarien gjort framställning om utverkande av medel till bestridande av kostnaderna för nattlig bevakning vid kungl. bibliotekets byggnad i Humlegården.

Riksbibliotekarien har till stöd härför anfört följande:

Att kungl. bibliotekets byggnad genom sitt isolerade läge i Humlegården, fönstrens obetydliga höjd över marken m. m. innebure ytterst ringa säkerhet mot inbrott, hade länge varit föremål för betänklighet hos dem, vilka närmast hade ansvaret för där förvarade dyrbara samlingar. En framställning, som gjorts redan av framlidne överbibliotekarien Klemming om anordnande av militärbevakning vid byggnaden, hade icke kunnat bifallas, och åtgärder, som i senare tid flera gånger föreslagits vid överintendentsämbetets årliga besiktningar, såsom att förse fönstren i nedre våningen med järnluckor eller att där anbringa elektriska larmkontakter, hade dels befunnits vara alltför kostsamma, dels avstyrkts såsom föga effektiva. En under sommaren 1914 inträffad stöld av värdefulla föremål från naturhistoriska riksmuseets mineralogiska avdelning hade ånyo bragt å bane frågan om beredande av skydd, särskilt för de i visningssalen till allmänhetens beskådande framlagda oersättliga böcker och handskrifter. Några av dessa representerade betydande penningvärden, och erfarenheten från utlandet hade visat, att bokrariteter icke mindre än konstverk varit utsatta för olovligt tillgrepp. Att sådana kunde vara svåra att konstatera och medföra oersättliga förluster framginge bland annat därav, att ur handskrifter utskurna miniatyrer förekomme i konsthandeln och stundom betingade avsevärda pris. Vid en besiktning, som kort efter den ovan omnämnda stölden på begäran verkställts av Stockholms polismyndighet, hade konstaterats det otillfredsställande i det nuvarande förvaringssättet.

Med anledning härav ansåge riksbibliotekarien en åtgärd omedelbart böra vidtagas, och efter övervägande av olika förslag hade med aktiebolaget Svensk nattvakt träffats en provisorisk överenskommelse om byggnadens yttre bevakning. Sedan dess hade en person i detta bolags tjänst varje natt, från klockan 9 på aftonen till klockan 7 på morgonen, åtföljd av en hund patrullerat kring byggnaden. Hans vaksamhet kontrollerades dels genom å byggnaden anbragta kontrollur, dels genom besök flera gånger varje natt av bolagets inspektörer; en elektrisk larmapparat, varigenom vakten

kunde varsko de i byggnaden boende vaktmästarna, vore under uppsättning genom överintendentsämbetets försorg. [9.]

Innan den träffade anordningen definitivt antoges, hade emellertid en försökstid ansetts nödvändig; den därunder vunna erfarenheten hade nu synts bekräfta, att den åsyftade säkerheten icke på lämpligare eller effektivare sätt kunde åstadkommas. Den erforderliga kostnaden, vilken uppginge till 150 kronor i månaden, således 1,800 kronor för år, hade hittills blivit bestridd med de medel, som kungl. biblioteket vore berättigat att rekvirera från åttonde huvudtitelns anslag till skrivmaterialier och expenser, ved m. m., men då en bestående utgift icke utan vederbörligt tillstånd torde kunna av detta anslag utgå, anhölle riksbibliotekarien om gillande av den vidtagna åtgärden samt om anvisande på lämpligt sätt av medel för fortsatt bestridande av kostnader för ifrågavarande bevakning.

På grund av remisser hava utlåtanden i ärendet avgivits den 12 oktober 1915 av överintendentsämbetet och den 5 november 1915 av statskontoret.

Överintendentsämbetet har uttalat den meningen, att därest den ifrågavarande nattbevakuingen komme att skötas på ett tillfredsställande sätt med fullt pålitligt folk, en dylik anordning givetvis innebure den tillförlitligaste säkerhet för avlägsnande av de faror, som avsetts att därigenom förebyggas, vadan ämbetet, som icke hade något att invända mot det begärda årliga kostnadsbidragets storlek och som icke hade medel till sin disposition för gäldande av samma bidrag, vilket uteslutande avsåge skydd genom yttre vidtaganden för bibliotekssamlingarna, ansåge sig för sin del böra tillstyrka bifall till riksbibliotekariens föreliggande framställning.

I *statskontorets* utlåtande har anförts, bland annat, att det av riksbibliotekarien begärda beloppet med hänsyn såväl till sin storlek som till den permanenta arten av ifrågavarande behov icke torde kunna anvisas från åttonde huvudtitelns anslag till extra utgifter och att, då denna kostnad icke heller torde vara av beskaffenhet att, såsom under försökstiden ägt rum, böra drabba huvudtitelns förslagsanslag till skrivmaterialier och expenser, ved m. m., annan utväg icke torde återstå än att hos riksdagen äska anslag för ändamålet. Då beloppet lämpligen syntes böra upptagas å kungl. bibliotekets ordinarie stat, torde alltså anslaget till detta bibliotek böra från och med år 1917 ökas med 1,800 kronor.

Departementschefen.

Enligt nådigt beslut den 17 december 1915 har Kungl. Maj:t *dels* låtit bero vid riksbibliotekariens hittills vidtagna åtgärd för anordnande av nattlig bevakning vid kungl. bibliotekets byggnad, i den mån därav ej föranletts utgift, beträffande vilken anmärkning redan blivit hos kammarrätten framställd, *dels ock* anbefallt statskontoret att till bestridande av kostnaden för biblioteksbyggnadens yttre bevakning tills vidare, intill dess annorlunda varder av Kungl. Maj:t bestämt, förskottsvis av tillgängliga medel till riksbibliotekarien på rekvisition utbetala 150 kronor i månaden.

Jag delar riksbibliotekariens uppfattning om nödvändigheten av att en effektiv bevakning nattetid av kungl. bibliotekets byggnad även för

framtiden åvägabringas, och en sådan bevakning synes icke kunna anordnas för lägre kostnad än det av riksbibliotekarien angivna beloppet.

Beträffande det sätt, varpå kostnaden framdeles bör bestridas, ansluter jag mig till statskontorets uppfattning och hemställer fördenskull, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att å kungl. bibliotekets stat efter där nu upptagna belopp uppföra ett anslag av 1,800 kronor till bestridande av kostnaderna för nattlig bevakning vid kungl. bibliotekets byggnad samt för ändamålet höja det *ordinarie anslaget* till kungl. biblioteket, nu 131,800 kronor, med 1,800 kronor till 133,600 kronor.

[10.] Gemensam accessionskatalog för Sveriges offentliga bibliotek.

6. **Gemensam accessionskatalog för Sveriges offentliga bibliotek.** Till redigering av den för Sveriges offentliga bibliotek gemensamma accessionskatalogen har riksdagen för vart och ett av åren 1907—1916 på extra stat anvisat 1,500 kronor.

I underdånig skrivelse den 29 september 1915 har riksbibliotekarien anmält, att denna katalogs 29:e årgång, omfattande året 1914 och utgörande en volym om 682 sidor, utkommit redan före den tid, som för dess fullbordande varit beräknad, eller i augusti 1915. Riksbibliotekarien har tillika anhållit om beredande på extra stat för år 1917 av ett anslag å 1,500 kronor till redigering av katalogens 31:a årgång, omfattande år 1916.

Jag hemställer om avlåtande av förslag till riksdagen

att till redigering av den för Sveriges offentliga bibliotek gemensamma accessionskatalogens 31:a årgång, omfattande år 1916, på *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av 1,500 kronor.

[11.] Tioårsregister till accessionskatalogen.

7. **Tioårsregister till accessionskatalogen.** Till redigering av ett tioårsregister, omfattande årgångarna 1896—1905 av denna katalog, anvisade riksdagen på extra stat för år 1907 ett belopp av 3,000 kronor, och för redigering av ett tioårsregister till katalogens 21:a—30:e årgångar, omfattande åren 1906—1915, beviljade 1914 års riksdag ett belopp av 6,000 kronor, varav på extra stat för vartdera av åren 1915 och 1916 anvisats 1,500 kronor.

I sin omförmälda skrivelse den 29 september 1915 har nu riksbiblio-

tekarien anhållit, att på extra stat för år 1917 måtte för ifrågavarande ändamål anvisas ett anslag av likaledes 1,500 kronor.

Jag tillstyrker, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till redigering av ett tioårsregister till den för Sveriges offentliga bibliotek gemensamma accessionskatalogens 21:a—30:e årgångar, omfattande åren 1906—1915, av redan beviljade medel på *extra stat* för år 1917 anvisa 1,500 kronor.

[12.] Bindning och katalogisering av äldre böcker.

8. **Bindning och katalogisering av äldre böcker.** För vartdera av åren 1909—1916 har riksdagen till inbindning av böcker i kungl. bibliotekets äldre samlingar anvisat på extra stat ett anslag av 10,000 kronor. Till utarbetande av katalog över ofullständigt förtecknade delar av dessa samlingar har riksdagen likaledes på extra stat anvisat 10,000 kronor för vart och ett av åren 1909—1911, 11,000 kronor för vartdera av åren 1912—1913 och 11,800 kronor för vart och ett av åren 1914—1916. Anslagsökningen från och med år 1914 avsåg att åt de fyra i katalogiseringsarbetet deltagande kvinnliga biträdena bereda en arvodesförhöjning, motsvarande ett ålderstillägg å 200 kronor.

I berörda skrivelse den 29 september 1915 har riksbibliotekarien anfört:

Bibliotekets utgifter för bokbindning, som år 1914 uppgått till 21,611 kronor 31 öre, hade för år 1915 intill skrivelsens dag belöpt sig till 18,034 kronor 31 öre. De i följd av inskränkning i den utländska litterära produktionen minskade bokköpen hade visserligen medgivit användande av större belopp till bokbindning än förut kunnat ske, men detta oaktat förefunnes fortfarande behov av extra anslag för ändamålet.

Beträffande anslaget till katalogiseringen hänvisade riksbibliotekarien till en förevarande skrivelse bilagd redogörelse av den utav Kungl. Maj:t förordnade föreståndaren för arbetet, omfattande 1915 års verksamhet intill den 15 september. Även detta anslag vore fortfarande för därmed avsedda ändamål oavvisligt.

Riksbibliotekarien anhölle fördenskull, att anslag till samma belopp som för år 1916 måtte äskas för ifrågavarande ändamål även för år 1917.

Jag tillstyrker, att förslag måtte avlåtas till riksdagen

att på *extra stat* för år 1917 anvisa

dels till inbindning av böcker i kungl. bibliotekets äldre samlingar 10,000 kronor,

dels ock till utarbetande av katalog över ofullständigt förtecknade delar av dessa samlingar 11,800 kronor.

[13.] 9. **Förstärkande av anslaget till vikariatsersättning m. m.**

Förstärkande av anslaget till vikariatsersättning m. m.

Den för kungl. biblioteket år 1909 fastställda staten upptog ett anslag å 20,000 kronor »till vikariatsersättning, arvoden, flitpenningar åt extra biträden, renskrivning, eftermiddagstjänst m. m.» I sammanhang därmed att från och med år 1913 å bibliotekets stat uppfördes ett kvinnligt biträde med en avlöning av 1,200 kronor bestämdes, att nyssnämnda anslag skulle under förändrad benämning »till vikariatsersättning, arvoden, flitpenningar åt extra biträden, tillfällig renskrivning, eftermiddagstjänst m. m.» upptagas med ett till 19,100 kronor nedsatt belopp.

I skrivelse den 29 september 1915 har riksbibliotekarien hemställt, att Kungl. Maj:t måtte hos riksdagen göra framställning om beviljande å extra stat för år 1917 av ett anslag av 1,900 kronor, att användas som fyllnad till berörda anslag å 19,100 kronor.

Till stöd för denna hemställan har riksbibliotekarien anfört:

Att för en institution, hvars verksamhet på så gott som alla områden vore stadd i livlig utveckling, behovet av ökade penningmedel skulle göra sig gällande, behövde ej närmare framhållas. Ehuru kungl. biblioteket så nyligen som år 1909 fått sin stat reglerad, hade med nya krav önskvärdheten av tillgångar för deras mötande på flera håll framträtt. Särskilt gällde detta arbetskrafternas förstärkning för att kunna bestrida de göromål, som föranleddes av det ständigt ökade anlitandet från allmänhetens sida.

Att få det å bibliotekets stat uppförda anslaget till vikariatsersättning, arvoden, flitpenningar m. m. att räcka för sitt ändamål hade visat sig alltmera svårt: medan från början avsetts, att därmed skulle bekostas sex extra ordinarie tjänstemän, hade tillgång ej kunnat beredas till avlönande av mer än fem, och den därigenom uppkomna bristen i arbetskraft hade blivit fylld genom anställande av biträden, företrädesvis kvinuliga, vilka kunnat erhållas för lindrigare kostnad. Flera av dessa biträden hade emellertid förvärvat en betydande skicklighet, och deras arbete vore numera för biblioteket alldeles oundgängligt. Att löna detta arbete med så låga belopp som hittills hade dock länge befunnits olämpligt, ej minst i bibliotekets eget intresse, då därigenom medel saknades att kvarhålla personer, vilkas arbetskraft inom biblioteket blivit skolad och för göromålens behöriga fullgörande måste påräknas. Det hade därför redan år 1914 inom biblioteket föreslagits, att hos Kungl. Maj:t borde göras framställning om uppförande på bibliotekets stat av två kvinnliga ordinarie biträden, det ena med 1,600 kronor, det andra med 1,200 kronor i utgångslön. I händelse det kunnat utverkas, att ovannämnda anslag till vikariatsersättning m. m. icke samtidigt lidit någon minskning, skulle tillgång även hava vunnits att honorera biträden, som nu vore helt och hållet oavlönade. Emellertid syntes under rådande förhållanden en framställning i ovan sagda syfte ej heller nu böra avgivas. Däremot syntes det riksbibliotekarien, att han med något hopp om framgång skulle kunna hos Kungl. Maj:t anhalla om en förhöjning av det ifrågavarande anslaget från 19,100 kronor till 21,000 kronor, varigenom det mest trängande behovet tills vidare skulle kunna fyllas. Förslagsvis skulle anslaget i sådant fall få följande användning, varmed till jämförelse de faktiska utgifterna för år 1914 blivit sammanställda:

[13.]

	År 1914. Kronor.	Förslag för år 1917. Kronor.
Vikariatsersättningar	1,805: 13	2,000: —
Arvoden åt e. o. tjänstemän	8,199: 99	8,500: —
» » extra vaktmästare	1,500: —	1,500: —
Flitpenningar åt extra biträden	3,665: —	5,100: —
Tillfällig renskrivning	499: 88	400: —
Eftermiddagstjänst	2,830: —	2,900: —
Uppassning i tamburen	600: —	600: —
Summa	19,100: —	21,000: —

Såsom härav syntes, skulle den ifrågasatta tillökningen huvudsakligen komma de extra biträdena till godo, och dem skulle även de besparingar tillfalla, som möjligen komme att uppstå på en del av de andra utgiftsposterna. Det skulle härigenom bland annat bliva möjligt att, om ock ej med större belopp än 500 à 600 kronor om året, honorera två nu oavlönade kvinnliga biträden, vilka bland annat turvis tjänstgjorde i låneexpeditionen, där den ökade frekvensen nu dagligen krävde tre arbetskrafter, då man förut kunnat nöja sig med två.

Enär den föreslagna anslagsförhöjningen avsåge tillfälligt tillgodoseende av ett behov, vars definitiva fyllande syntes böra uppskjutas, hade riksbibliotekarien trott sig endast böra ifrågasätta, att densamma måtte uppföras å extra stat.

På förekommen anledning har riksbibliotekarien, till närmare motivering av vad sålunda anförts, i skrivelse den 4 oktober 1915 framlagt en förslagsberäkning angående användningen av posten »flitpenningar», dels sådan densamma för år 1915 blivit bestämd jämlikt § 6 av gällande instruktion för biblioteket, dels sådan den skulle utfalla, i händelse ifrågavarande framställning bleve bifallen. Denna förslagsberäkning har följande utseende:

	Beräkning för år 1915. Kronor.	För år 1917. Kronor.
Ett manligt biträde	1,000: —	1,200: —
» » »	600: —	600: —
Ett kvinnligt biträde	1,000: —	1,500: —
» » »	600: —	800: —
» » »	—	500: —
» » »	—	500: —
Summa	3,200: —	5,100: —

Departementschefen.

Riksbibliotekariens föreliggande framställning synes mig vittna därom, att de avlöningsmedel, som kunna avses till extra biträden vid biblioteket, icke äro tillräckliga för att bereda dessa biträden en någorlunda tillfredsställande gottgörelse för det ökade arbete, som på grund av bibliotekets alltjämt fortgående utveckling måst av dem krävas. Den ersättning, som till dem utgått — s. k. flitpenningar — måste redan vid en jämförelse med

vad som i allmänhet inom ämbetsverken kan bjudas biträden, vilkas huvudsakliga göromål utgöras av vanlig renskrift, anses vara ganska ringa, och än knappare ter sig denna ersättning, om hänsyn tages till arbetets art. Såväl på grund härav som ock med hänsyn till angelägenheten av att lämplig arbetskraft av ifrågavarande slag må kunna förvärvas åt biblioteket och där bibehållas synes det mig önskvärt, att, på sätt av riksbibliotekarien ifrågasatts, ett ytterligare belopp av 1,900 kronor ställes till förfogande för berörda ändamål.

I likhet med riksbibliotekarien anser jag, att det begärda beloppet bör uppföras på extra stat.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå riksdagen

Nytt anslag.

att till förstärkande av det på kungl. bibliotekets stat uppförda anslaget till vikariatsersättning, arvoden, flitpenningar åt extra biträden, tillfällig renskrivning, eftermiddagstjänst m. m. bevilja på *extra stat* för år 1917 ett belopp av 1,900 kronor.

Stifts- och läroverksbiblioteket i Linköping.

[14.] Stifts- och läroverksbiblioteket i Linköping.

10. **Stifts- och läroverksbiblioteket i Linköping.** För beredande av arvodesökning åt bibliotekarien vid stifts- och läroverksbiblioteket i Linköping har riksdagen för vart och ett av åren 1910—1916 anvisat på extra stat ett anslag av 1,500 kronor att utgå enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva. Sådana bestämmelser meddelades den 30 september 1910.

Domkapitlet i Linköping har i underdånig skrivelse den 22 september 1915 anmält, att ett dylikt anslagsbelopp fortfarande är behövligt.

Under hänvisning till den utredning i ämnet, som finnes framlagd i det vid statsverkspropositionen år 1909 fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 12 januari 1909, punkten 156, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till arvodesökning åt bibliotekarien vid stifts- och läroverksbiblioteket i Linköping på *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av 1,500 kronor att utgå enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva.

Pedagogiska biblioteket i Stockholm.

[15.] Pedagogiska biblioteket i Stockholm.

11. **Pedagogiska biblioteket i Stockholm.** Till detta bibliotek har av riksdagen på extra stat beviljats årligt understöd med följande belopp: för åren 1900—1902 2,500 kronor, för år 1903 6,000 kronor,

åren 1904—1906 4,000 kronor, för åren 1907—1911 4,500 kronor, för åren 1912—1913 5,500 kronor och för år 1914 8,300 kronor. Av 1903 års understöd voro 2,000 kronor avsedda till bestridande av tillfälliga utgifter, belöpande på år 1902, och 4,000 kronor beräknades utgöra det egentliga årsanslaget. På liknande sätt voro av 1914 års understöd 1,800 kronor avsedda för täckande av tillfälliga utgifter under närmast föregående år (hyresförhöjning för bibliotekets dittillsvarande lokal och kostnad för dess flyttning till ny sådan), vadan det egentliga årsanslaget för år 1914 utgjorde 6,500 kronor. Höjningen av detta senare med 1,000 kronor var föranledd av ökad kostnad för hyra, uppvärmning och belysning av den nya lokalen samt ökat arvode åt bibliotekarien. För vartdera av åren 1915 och 1916 har samma belopp anvisats som det egentliga årsanslaget för år 1914, eller 6,500 kronor. [15.]

I anledning av ett utav 1911 års riksdag gjort uttalande fäste Kungl. Maj:t genom beslut den 8 december 1911 vid anslagets utgående vissa villkor, vilka alltjämt plägat upprepas vid anslagets utanordnande. Så föreskrevs, då anslaget för år 1916 ställdes till vederbörandes förfogande, *att* anslaget skulle användas till bibliotekets skötsel och utveckling, *att* biblioteksstyrelsen skulle till ecklesiastikdepartementet ingiva dels före den 1 mars 1917 summarisk översikt över bibliotekets ekonomiska ställning under år 1916, utvisande, bland annat, om och i vilken mån Stockholms lärarsällskap under året bidragit till bibliotekets upprätthållande, dels ock före den 1 april 1917 berättelse över verkställd granskning av bibliotekets förvaltning och räkenskaper för år 1916, samt *att*, därest Stockholms lärarsällskap upplöstes eller förklarade sig icke längre vilja taga befattning med biblioteket, det skulle överlämnas till Kungl. Maj:t att bestämma, huru med bibliotekets egendom skulle förfaras.

Enligt vad till mig meddelats, har Stockholms lärarsällskap för vart och ett av åren 1912—1915 till biblioteket lämnat ett bidrag av 100 kronor.

Biblioteksstyrelsen har nu anhållit om utverkande av anslag å 6,500 kronor för år 1917. På grund av remiss hava läroverks- och folkskoleöverstyrelserna den 4 oktober 1915 avgivit gemensamt utlåtande över ansökningen och därvid förordat densamma.

Jag tillstyrker avlåtande av förslag till riksdagen

att såsom bidrag till pedagogiska biblioteket i Stockholm under de villkor, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 6,500 kronor.

[16.] Skandinaviska bibliotekarien vid S:te Geneviève-biblioteket i Paris.

12. **Skandinaviska bibliotekarien vid S:te Geneviève-biblioteket i Paris.** Såsom bidrag till avlöning åt den skandinaviska bibliotekarien vid nordiska avdelningen av S:te Geneviève-biblioteket i Paris har riksdagen på extra stat från och med år 1913 anvisat ett årligt anslag av 800 kronor att utgå enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela.

Enligt kungl. brev den 13 september 1912 anbefalldes statskontoret att till chefen för utrikesdepartementets personal- och räkenskapsavdelning utbetala det för år 1913 anvisade anslaget att för därmed avsett ändamål tillhandahållas svenske ministern i Paris, och föreskrevs tillika, att genom ministerns försorg erforderlig del av avlöningsbidraget skulle tillställas vederbörande i slutet av varje kvartal, efter det S:te Geneviève-bibliotekets administratör intygat, att den skandinaviska bibliotekarien vid den nordiska avdelningen av nämnda bibliotek under kvartalet på tillfredsställande sätt fullgjort sina åligganden, och, vad sista kvartalet av år 1913 vidkomme, sedan dessutom genom bevis från kungl. biblioteket blivit styrkt, att före den 1 oktober 1913 dit inkommit en av den skandinaviska bibliotekarien i Paris för år 1912 avgiven redogörelse med statistiska uppgifter angående nyförvärv, besök och utlåning m. m. vid den nordiska biblioteksavdelningen, vilken redogörelse borde vara avfattad så, att av densamma skulle kunna bedömas gagnet av ifrågavarande institution för Sverige och svenskarna i Paris. Motsvarande bestämmelser hava av Kungl. Maj:t meddelats beträffande de för åren 1914—1916 beviljade anslagen.

I en den 7 september 1915 dagtecknad skrivelse har den skandinaviska bibliotekarien vid nämnda biblioteksavdelning F. Palmér avgivit följande redogörelse för avdelningens verksamhet under år 1914:

> Medan årets förra del förflutit under normala förhållanden, hade det under senare hälften av året rådande krigstillståndet i ej ringa mån påverkat avdelningens verksamhet. Fonds scandinaves franske bibliotekarie, M. Eug. Capet hade i egenskap av reservofficer omedelbart utkallats till tjänstgöring i armén. Avdelningens vaktmästare hade likaledes utkallats, och då på grund av rådande personalbrist ingendera kunnat ersättas, hade bibliotekets verksamhet därefter uppehållits av Palmér ensam.
>
> Å andra sidan hade givetvis krigsutbrottet utövat starkt inflytande på antalet av dem, som använde sig av bokavdelningen. Största delen av de icke bofasta pariserskandinaverna hade lämnat staden, och fransmännen i åren 18—45 befunne sig även i regel på annat håll.
>
> På grund av de av krigstillståndet framkallade kommunikationsrubbningarna hade Palmér förhindrats att från sommarferier i Sverige återvända till Paris förrän i medio av oktober, varför avdelningen måst hållas stängd från den 15 september till nämnda tidpunkt.

Utlåningsverksamheten under år 1914 framginge av nedanstående tablå: [16.]

Månad.	Antal utlåningar.	Antal utlånta volymer.	Antal besökare.
Januari	66	199	150
Februari	65	200	168
Mars	59	158	140
April	33	113	115
Maj	52	150	162
Juni	42	135	100
Juli	6	16	42
Oktober	1	4	25
November	15	39	82
December	13	22	105
Summa	352	1,036	1,089

Katalogiseringsarbetet hade under året fortgått, dock naturligtvis i reducerat omfång. Nyförvärvens antal uppginge till 463 volymer och häften, tidningar och tidskrifter oberäknade. Under året hade 38 nya låntagare inskrivits, varav 13 svenskar.

På grund av remiss har riksbibliotekarien den 17 september 1915 i ärendet avgivit yttrande och därvid anfört bland annat följande:

Att gagnet av ifrågavarande institution för Sverige och svenskarna i Paris, vilket efter den avgivna redogörelsen bort bedömas, icke kunnat bliva så stort som under vanliga förhållanden vore uppenbart. Då emellertid, så vitt för riksbibliotekarien vore bekant, intet inträffat, som borde föranleda en indragning av det redan i flera år utgående statsbidraget, tillstyrkte riksbibliotekarien, att även under år 1917 ett anslag av 800 kronor måtte få för ifrågavarande ändamål utgå under enahanda villkor, som förut stadgats.

Det synes mig önskvärt, att anslag till den ifrågavarande biblioteksavdelningens verksamhet må kunna fortfarande beredas, och hemställer jag därför, det Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen

att såsom bidrag till avlöning åt den skandinaviska bibliotekarien vid nordiska avdelningen av S:te Geneviève-biblioteket i Paris anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 800 kronor att utgå enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela.

Museer.

Nationalmuseet.

13. Nationalmuseet: *Oförändrat ordinarie bestämt anslag* ..... kronor 75,300: —

Oförändrat ordinarie reservationsanslag:

Till konstsamlingarnas ökande	kronor	15,000: —	
Till konstslöjdsamlingens ökande	»	4,000: —	
Till samlingarnas vård och underhåll	»	4,000: —	
Till boksamlingen	»	1,000: —	
Till inlösen av levande svenska konstnärers arbeten	»	15,000: —	kronor 39,000: —

[17.] Utställningssal i nationalmuseibyggnaden.

14. **Utställningssal i nationalmuseibyggnaden.** På framställning av överintendenten och chefen för nationalmuseum anvisade Kungl. Maj:t genom beslut den 1 oktober 1915 av tillgängliga medel ett belopp av högst 1,000 kronor till anställande av prov för inredning av en utställningssal i museibyggnadens mellanvåning.

Sedan dylika prov blivit anställda, har överintendenten i skrivelse den 30 oktober 1915 hemställt, att ett anslag av 6,740 kronor måtte hos riksdagen utverkas för inredning av en utställningssal enligt en i berörda skrivelse angiven plan.

För varje modernt museum vore det — anför överintendenten — ett oavvisligt behov att kunna förfoga över en särskild avdelning för tillfälliga utställningar. Även för nationalmuseum vore det av stor vikt att redan på det nuvarande stadiet av dess omorganisation och utvidgning kunna för detta ändamål förfoga över en tillräckligt rymlig och ändamålsenligt inredd sal. Denna skulle vara avsedd för utställningar av museets nyförvärv och tillfälliga depositioner samt för minnesutställningar av avlidna konstnärers arbeten och för andra konsthistoriska utställningar, anordnade vare sig genom lån eller genom urval ur statens samlingar. Det vore av vikt, att allmänheten hade tillfälle att på särskild plats taga kännedom om nyförvärvade föremål, innan dessa inordnades på sina blivande platser i samlingarna. Endast på detta sätt kunde den intresserade allmänheten i detalj följa gången av museets utveckling och tillväxt och successivt tillägna sig de nya konstnärliga värden, som tillfördes museet. Genom mottagande och utställande av deponerade föremål av värdefull beskaffenhet kunde museet intaga en ledande ställning inom utställningsverksamheten, till höjande av konstbildningen och konstintresset.

Härtill skulle även medverka minnesutställningar och andra konsthistoriska utställningar, varigenom allmänhetens kännedom såväl om vissa konstnärer som om de

särskilda konstperioderna skulle kompletteras och befästas. En på detta sätt anordnad [17.]
rörlig avdelning inom museet skulle åstadkomma, att detta komme att mera regelbundet än hittills besökas av den konstälskande allmänheten, och därmed skulle även följa en avsevärd ökning av inträdesavgifterna.

Under den närmaste tiden förestode en flyttning av samlingen av de svenska skulpturverken från den så kallade Sergelsalen i mellanvåningen till övre hallen, så snart som där pågående målningsarbeten blivit fullbordade, och när den särdeles vackra Sergelsalen sålunda blivit utrymd, skulle den med fördel kunna inredas till en värdig utställningssal, därest medel kunde beredas till anskaffande av nödig utställningsmateriell.

Med användande av de genom nådigt brev den 1 oktober 1915 anvisade medel hade överintendenten utexperimenterat modeller till den för ifrågavarande sal lämpligaste inredningen, som skulle bestå av följande föremål till nedan angivna pris:

3 skåp med dubbla rörliga flyglar, att uppsättas vid 3 pelare mot gårdssidan, med beklädnad och målning	kronor	2,150: —
(Vart och ett av dessa skåp erbjöde 10 utställningsytor i storlek 230 × 245 cm.)		
5 stora skärmar, av vilka 3 skulle uppställas mellan 3 pelarpar åt gårdssidan och 2 mellan 2 pelarpar i salens mittskepp, storlek 215 × 362 cm., med beklädnad och målning	»	1,000: —
5 mindre skärmar, av vilka 3 skulle uppställas å ömse sidor om de ovannämnda stora skärmarna åt gårdssidan och 2 vid 2 pelare åt fasadsidan mot museiparken, storlek 230 × 245 mm., med beklädnad och målning	»	750: —
8 stora lösa skärmar på rullar, storlek 215 × 362 cm., med beklädnad och målning	»	1,760: —
5 mindre, lösa skärmar på rullar, storlek 230 × 245 cm., med beklädnad och målning	»	880: —
Härtill komme arkitektarvode för ritningar till skärmar och skåp, uppgående till	»	200: —
	Summa kronor	6,740: —

Efter härå erhållen remiss har överintendentsämbetet den 16 november 1915 avgivit utlåtande i ärendet och därvid anfört följande.

Mot de föreslagna anordningarna hade ämbetet icke funnit något att för sin del erinra.

Vad åter den angivna kostnaden anginge anmärkte ämbetet, dels att den i de föreliggande beräkningarna ingående posten för »arkitektarvode för ritningar till skärmar och skåp» vore satt till allenast 200 kronor, ehuru ytterligare kompletterande ritningar tvivelsutan komme att bliva erforderliga, dels ock att i samma, i allt fall skäligen låga beräkningar icke förekomme något belopp för »oförutsedda utgifter», fastän det torde få anses önskvärt, att vid inredningsarbetets utförande på samma gång något starkare som även lättare och prydligare konstruktioner än de enligt det framlagda förslaget tilltänkta i vissa avseenden finge användning. På grund härav hölle ämbetet för sin del före, att den begärda anslagssumman borde höjas med sammanlagt 760 kronor eller till 7,500 kronor.

På grund av vad överintendenten och chefen för nationalmuseum i ämnet anfört synes det mig önskvärt, att i samband med nu pågående Departementschefen.

omändringsarbeten i nationalmuseum anordnas en utställningssal enligt den plan, överintendenten framlagt. Med hänsyn till de av överintendentsämbetet gjorda erinringarna torde dock kostnadsberäkningen för ifrågavarande arbeten böra höjas till 7,500 kronor; och tillstyrker jag, att för ändamålet ett extra anslag till nyssnämnda belopp utverkas hos riksdagen.

Jag hemställer sålunda, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

Nytt anslag.

att till inredning av en utställningssal i nationalmuseibyggnaden på *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av 7,500 kronor.

Livrustkammaren.

[18.] Livrustkammarens samlingar.

15. **Livrustkammarens samlingar.** För tillsyn, underhåll och vård av livrustkammarens samlingar har riksdagen sedan åtskilliga år på extra stat beviljat ett årligt anslag av 6,200 kronor. Vidare har riksdagen för åren 1912—1916 till iståndsättande av vissa föremål i nämnda samlingar anvisat ett årligt extra anslag av 300 kronor.

Med skrivelse den 17 september 1915 har nordiska museets nämnd överlämnat och därvid tillstyrkt en av intendenten och föreståndaren för livrustkammaren gjord framställning om beredande av enahanda anslag jämväl för år 1917.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att på *extra stat* för år 1917 anvisa

dels för tillsyn, underhåll och vård av livrustkammarens samlingar 6,200 kronor,

dels ock för iståndsättande av vissa föremål i nämnda samlingar 300 kronor.

Naturhistoriska riksmuseet.

16. Museet: *Oförändrat ordinarie bestämt anslag* ..... kronor 170,310: —
Oförändrat ordinarie reservationsanslag ..... » 44,800: —

[19.] Bostadsförmån för en vaktmästare vid naturhistoriska riksmuseet.

17. **Bostadsförmån för en vaktmästare vid naturhistoriska riksmuseet.** Det har visat sig, att den ganska omfattande parkanläggning, som omgiver de för naturhistoriska riksmuseet uppförda nya byggnaderna vid Frescati, för sin skötsel och vård kräver avsevärt mera arbete, än man

från början antagit. Fråga har därför uppkommit, att en av museets vakt- [19.]
mästare, vilken är trädgårdskunnig och närmast har i uppdrag att sköta parkanläggningen, skulle under tiden maj—september få sin dagliga tjänstgöring utsträckt från 8 till 10 timmar och såsom ersättning för den sålunda ökade arbetsskyldigheten erhålla förmånen av fri bostad jämte bränsle utan avdrag å lönen. Innan jag närmare ingår på detta förslag, torde jag få i korthet redogöra för vaktmästarnas vid museet nuvarande avlöningsförmåner och gällande föreskrifter rörande deras tjänstgöringsskyldighet.

I den stat för naturhistoriska riksmuseet, som, efter framställning i statsverkspropositionen, godkändes av 1914 års senare riksdag, upptogos en förste vaktmästare och sex vaktmästare med de för dylika befattningshavare vid nyreglerade centrala ämbetsverk bestämda kontanta avlöningar, nämligen för förste vaktmästaren lön 900 kronor, tjänstgöringspenningar 450 kronor och ortstillägg 150 kronor, tillhopa 1,500 kronor, jämte ett ålderstillägg å 100 kronor efter 5 år, samt för en var av vaktmästarna lön 700 kronor, tjänstgöringspenningar 350 kronor och ortstillägg 150 kronor, tillhopa 1,200 kronor, med rätt till två ålderstillägg å 100 kronor vartdera efter respektive 5 och 10 år. Fri bostad jämte bränsle skulle, utöver den kontanta avlöningen, tillkomma dels förste vaktmästaren för tillsyn över museets byggnader vid Frescati, dels ock den vaktmästare, åt vilken uppdroges att bestrida portvaktsgöromål. Vidare bestämdes, att därest annan vaktmästare än förste vaktmästaren och den vaktmästare, som tillika vore portvakt, i sin egenskap av vaktmästare åtnjöte fri bostad jämte bränsle, skulle, så länge denna förmån kvarstode, ortstillägg ej utgå till honom ävensom å lönen avdragas 100 kronor årligen.

I fråga om vaktmästarbefattningarna vid museet framhöll riksdagen i sin skrivelse den 26 augusti 1914, nr 8, angelägenheten därav att, även om i blivande ny instruktion för museet eller eljest vaktmästarnas åligganden mer eller mindre detaljerat angåves, det föreskreves skyldighet för vaktmästarna att utföra även andra uppdrag och arbeten, exempelvis vården av de yttre anläggningarna vid museet, som skäligen kunde åläggas dem för museets räkning.

Sedan vetenskapsakademien med underdånig skrivelse den 9 december 1914 överlämnat ett av akademien godkänt, tryckt förslag till instruktion för naturhistoriska riksmuseet, har Kungl. Maj:t genom beslut den 15 december 1914 förklarat, *dels* att Kungl. Maj:t för det dåvarande ej velat ingå i prövning av vissa i §§ 19, 25, 30 och 32 av instruktionsförslaget behandlade frågor, *dels* att vissa befattningar vid museet skulle tillsättas efter befattningarnas ledigförklarande genom kungörelse i allmänna tidningarna, *dels ock* att vaktmästarna vid museet skulle vara skyldiga att

[19.] utföra, jämte dem eljest tillhörande göromål, även andra uppdrag och arbeten, exempelvis vården av de yttre anläggningarna vid museet, som skäligen kunde åläggas dem för museets räkning.

Tillika föreskrevs, att det av vetenskapsakademien förordade förslaget till instruktion för museet skulle med de ändringar, som föranleddes av nyssnämnda förklarande, tjäna till efterrättelse, vad anginge tillsättning av tjänster, omedelbart och i övrigt från början av år 1915, allt tills vidare och intill dess instruktion för museet kunde efter vederbörandes hörande varda slutligt fastställd.

I det nämnda instruktionsförslaget behandlas i § 25 åligganden för förste vaktmästaren vid naturhistoriska riksmuseet.

§ 26 är av följande lydelse:

Övriga vaktmästare, av vilka minst en skall vara kunnig i trädgårdsskötsel och en skall tjänstgöra såsom portvakt, skola minst åtta timmar varje söckendag stå till vederbörande intendenters förfogande. Under denna tid skola de under högst sex timmar utföra de arbeten, som åläggas dem av förste intendenten, samt under den återstående arbetstiden ombestyra vaktmästargöromål för den avdelning, till vilken de höra. Dessutom skola de, i den ordning förste intendenten bestämmer, deltaga i bevakningen, då skådesamlingarna under sön- eller helgdagar äro öppna för allmänheten.

På grund av den tjänstgöring, som åligger vaktmästarna på söndagarna, må de på annan veckodag erhålla en motsvarande lindring i tjänstgöringstiden.

Av § 27 lyda första och andra punkterna sålunda:

Samtliga vaktmästare skola deltaga i skådesamlingarnas bevakning samt före och efter varje förevisning företaga nödvändig mindre städning i förevisningssalarna och varje måndag deltaga i den grundligare rengöring, som skall utföras såväl inom skådesamlingarna som inom huvudsamlingarna, samt även utföra övriga arbeten inom samlingslokalerna, som av förste intendenten prövas behövliga.

Den *trädgårdskunnige* vaktmästaren skall ansvara för att tomtens planteringar, gräsmattor och vägar hållas i gott stånd och skall därvid under den varma årstiden erhålla biträde av eldarna samt, då så prövas nödigt, även av andra vaktmästare.

I en av vetenskapsakademien med eget utlåtande den 27 oktober 1915 överlämnad skrivelse har förste intendenten vid naturhistoriska riksmuseet, professor Einar Lönnberg föreslagit vissa åtgärder till åstadkommande därav, att på bästa möjliga sätt, i den mån tillgångarna det medgåve, museets omgivningar hölles i snyggt och vårdat skick.

Enligt detta förslag skulle den trädgårdskunnige vaktmästaren, som närmast hade i uppdrag att sköta museets parkanläggning (med vederbörligt biträde av andra vaktmästare och eldarna), åläggas en daglig tjänstgöringstid av 10 timmar under tiden 1 maj—1 oktober. Därigenom skulle utan någon ändring i den tid av två timmar dagligen, som den ifrågavarande vaktmästaren ägde att tjänstgöra vid den av museets avdelningar (den botaniska), vid vilken han särskilt vore anställd, han kunna ägna 8 timmar åt parkanläggningens skötsel, vilket syntes Lönnberg vara väl behövligt. Så-

som skälig ersättning för den sålunda förökade arbetsskyldigheten skulle den trädgårdskunnige vaktmästaren erhålla förmånen av fri bostad utan avdrag på lönen. [19.]

Dessutom föreslog Lönnberg, att den trädgårdskunnige vaktmästaren, bland vars åligganden det inginge att anlägga drivbänkar och plantskolor till parkens behov och att leda trädgårdsarbetena, tillades titeln riksmuseets trädgårdsmästare.

På samma gång som Lönnberg anhölle, att vetenskapsakademien måtte besörja förverkligandet av anförda förslag, tillkännagav han även, att nuvarande innehavaren av tjänsten Pehr Boierth, som vore en nitisk och i trädgårdsmästaryrket väl förfaren man, förklarat sig villig att mot omnämnda gottgörelse åtaga sig den föreslagna ökade arbetsskyldigheten.

Vetenskapsakademien har under åberopande av Lönnbergs framställning anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga nödiga åtgärder för att naturhistoriska riksmuseets trädgårdskunnige vaktmästare måtte *dels* under tiden den 1 maj—1 oktober kunna åläggas en arbetstid av 10 timmar varje söckendag (jämte den för alla vaktmästare gemensamma tjänstgöringen om söndagarna), men i vederlag erhålla bostad utan avdrag på lönen, *dels och* i sammanhang därmed erhålla titel av naturhistoriska riksmuseets trädgårdsmästare.

På grund av nådig remiss har löneregleringskommittén den 3 december 1915 yttrat sig i ärendet och därvid anfört följande.

Då vetenskapsakademien i skrivelse den 5 juni 1912 framlade förslag till ny stat för naturhistoriska riksmuseet, hade akademien avsett, att en av de föreslagna vaktmästarna skulle vara trädgårdskunnig och hava till uppgift att vårda de yttre anläggningarna vid museets byggnader vid Frescati. Under det att akademien hemställt, att förste vaktmästaren och en av de övriga vaktmästarna skulle för bestridande av vissa angivna göromål erhålla förmånen av fri bostad jämte bränsle utan avdrag å den kontanta avlöningen, hade akademien upptagit den trädgårdskunnige vaktmästaren bland dem, som, därest fri bostad jämte bränsle kunde beredas dem, skulle vidkännas stadgat avdrag å de kontanta avlöningsförmånerna. I anslutning härtill vore ock bestämmelse meddelad i anmärkning till den av 1914 års senare riksdag godkända staten för museet.

Enligt nu föreliggande framställning skulle emellertid arbetsskyldigheten för den ifrågavarande befattningshavaren bliva ej oväsentligt större än man från början syntes hava tänkt. Därest detta vore av verkligt och stadigvarande behov påkallat för behörig skötsel och vård av park- och trädgårdsanläggningarna, varom vetenskapsakademien väl finge antagas hava förvissat sig, syntes det ej vara obilligt, att den ifrågavarande befattningshavaren erhölle förmånen av fri bostad jämte bränsle utan avdrag på den kontanta avlöningen.

I framställningen hemställdes, att i sammanhang därmed befattningshavaren skulle erhålla titel av naturhistoriska riksmuseets trädgårdsmästare; och då vetenskapsakademien anhölle, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga nödiga åtgärder ej blott i fråga om den fria bostaden utan i sammanhang därmed även i titelfrågan, avsåges antagligen, att befattningshavaren skulle i staten upptagas såsom naturhistoriska riksmuseets trädgårdsmästare. Kommittén ansåge sig ej kunna tillstyrka framställningen i denna

del; vid bifall därtill skulle det kanske ej dröja länge, innan anspråk på högre avlöningsförmåner för den ifrågavarande befattningshavaren framkomme.

I den år 1914 godkända staten för naturhistoriska riksmuseet vore såsom anmärkningar 2 och 3 upptagna följande bestämmelser:

2. Den vaktmästare, åt vilken uppdrages att bestrida portvaktsgöromål, äger, utöver den kontanta avlöningen, åtnjuta fri bostad jämte bränsle.

3. Därest preparator eller annan vaktmästare än förste vaktmästaren och den vaktmästare, som tillika är portvakt, i sin egenskap av preparator eller vaktmästare åtnjuter fri bostad jämte bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej utgå till honom ävensom å lönen avdragas 100 kronor årligen.

Vid bifall till förevarande framställning, i vad den avsåge förmånen av fri bostad jämte bränsle utan avdrag å kontanta avlöningsförmåner, borde dessa anmärkningar erhålla ändrad lydelse.

Departementschefen.

Man synes kunna godtaga det framställda förslaget att för tiden maj—september av naturhistoriska riksmuseets trädgårdskunnige vaktmästare fordra en daglig tjänstgöringstid av 10 timmar, mot det att han såsom ersättning för det ökade arbete, som sålunda skulle åläggas honom, erhåller förmånen av fri bostad jämte bränsle utan avdrag å lönen. För detta ändamål torde framställning böra göras till riksdagen.

Jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att besluta, att de till staten för naturhistoriska riksmuseet hörande anmärkningarna 2 och 3 skola erhålla följande ändrade lydelse:

2. Den vaktmästare, åt vilken uppdrages att bestrida portvaktsgöromål, ävensom den av vaktmästarna, åt vilken trädgårdsmästargöromålen särskilt anförtros, äga, utöver den kontanta avlöningen, åtnjuta fri bostad jämte bränsle.

3. Därest preparator eller annan vaktmästare än förste vaktmästaren och de båda i anmärkning 2 omnämnda vaktmästarna i sin egenskap av preparator eller vaktmästare åtnjuter fri bostad jämte bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej utgå till honom ävensom å lönen avdragas 100 kronor årligen.

Nordiska museet.

[20.] Nordiska museet.

18. **Nordiska museet.** Till nordiska museet har riksdagen på extra stat anvisat, för vart och ett av åren 1901—1911 50,000 kronor, för vartdera av åren 1912 och 1913 70,000 kronor samt för vart och ett av åren 1914—1916 80,000 kronor. Alltifrån år 1904 har riksdagen före-

skrivit, att anslaget skulle ställas till nordiska museets nämnds förfogande för att enligt dess bestämmande användas för museet tillhörande ändamål, under villkor att utav ledamöterna i nämnden en vore av Kungl. Maj:t förordnad ävensom på de övriga villkor, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt föreskriva.

Nordiska museets nämnd har nu i underdånig skrivelse den 17 september 1915 anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes till riksdagen avlåta proposition om beviljande jämväl för år 1917 av ett anslag å 80,000 kronor till museet.

Då anslag till det begärda beloppet fortfarande synes vara erforderligt för museets verksamhet, hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att på *extra stat* för år 1917 anvisa till nordiska museet ett anslag av 80,000 kronor att, under villkor att en ledamot i museets nämnd är av Kungl. Maj:t förordnad ävensom på de övriga villkor, Kungl. Maj:t föreskriver, utgå till nämnden för att enligt dess bestämmande användas till museets ändamål.

Kulturhistoriska museet i Lund.

[21.] Kulturhistoriska museet i Lund

19. **Kulturhistoriska museet i Lund.** Till detta museum, som står under ledning av kulturhistoriska föreningen för södra Sverige, har riksdagen beviljat på extra stat för vart och ett av åren 1903—1908 ett belopp av 5,000 kronor, för vart och ett av åren 1909—1911 ett belopp av 10,000 kronor och för vart och ett av åren 1912—1916 ett belopp av 15,000 kronor. För år 1916 anvisade riksdagen tillika på extra stat ett belopp av 5,000 kronor till täckande av brist i föreningens stat för arbetsåret 1914—1915.

Under de senare åren har riksdagen beträffande det årliga anslaget föreskrivit, att detsamma skulle under de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna skäligt föreskriva, ställas till förfogande av föreningens styrelse för att användas för museets förvaltningskostnader och i främsta rummet till avlöning åt två vetenskapligt och fackmässigt utbildade biträden vid museet.

Kungl. Maj:t har den 26 juni 1915 ställt de båda för år 1916 anvisade anslagen å tillhopa 20,000 kronor till styrelsens förfogande. I sammanhang därmed föreskrevs beträffande anslaget å 15,000 kronor, att såsom villkor för dess utgående skulle gälla, dels att utav ledamöterna i styrelsen en vore förordnad av Kungl. Maj:t, dels att föreningen icke

[21.] finge utan Kungl. Maj:ts tillstånd föryttra något museets samlingar tillhörande föremål med undantag av dupletter, dels ock att en förteckning på under år 1916 gjorda nyförvärv före den 1 mars 1917 överlämnades till ecklesiastikdepartementet.

I underdånig skrivelse har nu föreningens styrelse, med bifogande av tryckt redogörelse för föreningens verksamhet under arbetsåret 1914—1915, gjort framställning om utverkande hos 1916 års riksdag av ett anslag på förut bestämda villkor till ett belopp av 20,000 kronor, därav 5,000 kronor — om Kungl. Maj:t funne sådant lämpligt — såsom nödhjälp för år 1916.

Till stöd för sin framställning har styrelsen anfört följande:

När kulturhistoriska föreningens styrelse hösten 1914 hemställde om avlåtande av proposition till 1915 års riksdag rörande det sedvanliga årsanslaget å 15,000 kronor till föreningen, hade styrelsen därjämte anhållit om beviljande av en nödhjälp av 10.000 kronor på grund av föreningens bekymmersamma ekonomiska förhållanden under krigsåret 1914.

Kungl. Maj:t hade med anledning av styrelsens framställning och med stöd av de i densamma anförda skälen hos 1915 års riksdag begärt en nödhjälp åt föreningen av 5,000 kronor, vilken också av riksdagen beviljats. Såsom syntes av föreningens vid skrivelsen bilagda årsberättelse för 1914—1915, hade denna nödhjälp ingått redan i de räkenskaper, som avslutats den 1 mars 1915.

Trots detta understöd och det extra anslag av 1,000 kronor, som för samma ändamål beviljats av Malmöhus läns landsting, hade det dock icke varit möjligt att uppbringa föreningens inkomster under räkenskapsåret 1914—1915 till mera än 44,080 kronor 97 öre mot 55,982 kronor 83 öre året förut.

Då under det gångna året föreningens ränteutgifter stigit till nära 15,000 kronor och de nödvändiga reparations- och konserveringskostnaderna till 8.500 kronor, återstode för alla övriga utgifter icke mer än 20.500 kronor, vilket förhållande tvingat styrelsen att ikläda sig ansvaret för en ytterligare ökning av föreningens skuldbörda med 12,000 kronor, varigenom föreningens hela skuld sprungit upp till i runt tal 300,000 kronor.

För det löpande året komme härtill, att det konstindustrilotteri, föreningen dreve, under år 1914 i stället för en beräknad vinst av 5,000 kronor medfört en förlust av 3,000 kronor, vilket alltså för löpande år gjorde en omkastning från kredit till debet av 8,000 kronor.

Då det skulle vara oförsvarligt att ytterligare öka museets skuldbörda, skulle styrelsen på grund av anförda förhållanden hava sett sig nödsakad att, på sätt i årsberättelsen närmare utvecklades, redan hösten 1915 ingå till Kungl. Maj:t med ansökan om tillstånd till försäljning av museets utländska konstslöjdmaterial, om icke dels förhoppningen om en statsnödhjälp av minst 5,000 kronor även för år 1916, dels det glädjande förhållandet, att den höstmarknad, som i oktober 1915 hållits på museet, medfört en behållning av 9,000 kronor, gjorde det för styrelsen möjligt att i avvaktan på Kungl. Maj:ts beslut i museets livsfråga, penninglotteriet, söka hålla ut ännu ett år, innan styrelsen måste tillgripa den eljest enda återstående utvägen till bringande av balans i föreningens finanser — en försäljning ur samlingarna motsvarande skuldbördan.

Efter remiss hava över denna framställning tillstyrkande utlåtanden avgivits den 2 november 1915 av vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien samt den 18 november 1915 av överintendenten och chefen för nationalmuseum. [21.]

Såsom jag vid framläggande av museets anslagsbehov för år 1916 erinrade, anhöll styrelsen i en den 1 oktober 1914 dagtecknad skrivelse om tillstånd att anställa ett penninglotteri, vars till omkring 500,000 kronor beräknade behållning skulle användas dels till betalande av kulturhistoriska museets byggnadsskuld, 280,000 kronor, dels till successivt genomförande av en i skrivelsen omförmäld byggnadsplan. Denna framställning remitterades till yttrande av den utav Kungl. Maj:t den 21 november 1913 tillsatta fornminnesvårdskommittén, som erhållit till uppgift, bland annat, att undersöka möjligheten av och, i den mån omständigheterna därtill kunde föranleda, avgiva förslag till ekonomiskt understödjande av fornminnesmuseerna i landsorten. Kommittén har ännu icke avgivit utlåtande i ämnet.

Departementschefen.

Enligt vad i det föregående erinrats, begärde Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen till 1915 års riksdag för kulturhistoriska museet i Lund, utom det sedvanliga årsanslaget till belopp av 15,000 kronor, ett särskilt anslag av 5,000 kronor till täckande av brist i föreningens stat för arbetsåret 1914—1915. Detta förslag var grundat därpå, att föreningen då befann sig i ett särdeles brydsamt läge och att det till följd därav framstod som en tvingande nödvändighet, att staten trädde hjälpande emellan. Vid anslagets beviljande framhöll riksdagen, att ett bifall till förslaget ej finge anses prejudicierande, för den händelse ytterligare krav på statens bistånd för liknande ändamål skulle komma att framställas.

Emellertid måste det sägas, att föreningens ekonomiska läge även nu gör ett dylikt bidrag såsom nödhjälp synnerligen önskvärt. Av den redogörelse för sin ekonomi, som föreningen senast lämnat, framgår, att ogynnsamma påverkningar motsvarande dem, som föranledde framställningen till föregående riksdag, även sedermera av den alltjämt fortgående krisen utövats på föreningens ekonomiska ställning. Frågan om anordnande av ett lotteri till förmån för museet är ännu oavgjord, och det omfattande spörsmålet om landsortsmuseernas ställning inom landets museiväsende och deras understödjande av statsmedel väntar likaledes på sin lösning. Under sådana förhållanden finner jag mig böra tillstyrka, att utöver det sedvanliga årsbidraget till museet, vilket bidrag torde böra upptagas till oförändrat belopp, 15,000 kronor, ett särskilt anslag av 5,000 kronor begäres för stödjande av föreningens ekonomi under arbetsåret

1915—1916, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna sistnämnda belopp.

Jag hemställer sålunda, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att på *extra stat* för år 1917 anvisa till kulturhistoriska museet i Lund

dels ett anslag av 15,000 kronor att under de villkor, Kungl. Maj:t kan finna skäl föreskriva, utgå till styrelsen för kulturhistoriska föreningen för södra Sverige för att användas för museets förvaltningskostnader och i främsta rummet till avlöning åt två vetenskapligt och fackmässigt utbildade biträden vid museet,

dels ock ett belopp av 5,000 kronor till stödjande av föreningens ekonomi under arbetsåret 1915—1916, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna sistnämnda belopp.

Musikhistoriska museet.

[22.] Musikhistoriska museet.

20. **Musikhistoriska museet.** Till understöd åt musikhistoriska museet, vilket inrättats i syfte att sammanföra sådana föremål, som anslöte sig till musikens historia, däribland musikinstrument, vilka såvitt möjligt borde försättas i brukbart skick, beviljades av 1907 års riksdag ett anslag av 9,000 kronor att utgå under tre år på de villkor och under de förbehåll, Kungl. Maj:t kunde finna skäligt föreskriva. Av anslaget anvisades på extra stat för vart och ett av åren 1908—1910 ett belopp av 3,000 kronor.

I enlighet med Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställningar beviljade riksdagen sedermera till understöd åt museet enahanda belopp på extra stat för vart och ett av åren 1911—1916.

Nu har styrelsen för museet den 29 oktober 1915 anhållit, att samma anslag som för år 1916 måtte beviljas jämväl för år 1917, och har musikaliska akademien, efter sin läroverksstyrelses hörande, i utlåtande den 25 november 1915 tillstyrkt bifall härtill.

Jag hemställer, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till musikhistoriska museet anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 3,000 kronor att på de villkor och under de förbehåll, Kungl. Maj:t kan finna skäl föreskriva, utgå till museets styrelse för museets ändamål.

Svenska skolmuseet.

[23.] Svenska skolmuseet.

21. **Svenska skolmuseet.** Till understödjande av svenska skolmuseet har riksdagen anvisat på extra stat för vart och ett av åren 1912—1914 ett anslag av 3,000 kronor samt för vart och ett av åren 1915 och 1916 ett anslag av 4,500 kronor att på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna gott bestämma, utgå till centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärarförening för museets ändamål.

Vid ärendets anmälan den 26 juni 1915 fann Kungl. Maj:t gott ställa det för år 1916 beviljade anslaget till centralstyrelsens förfogande under villkor, att anslaget användes till museets skötsel och utveckling, att centralstyrelsen till ecklesiastikdepartementet ingåve dels före den 1 mars 1917 summarisk översikt över museets ekonomiska ställning under år 1916, utvisande bland annat om och i vilken mån Sveriges allmänna folkskollärarförening under året bidragit till museets upprätthållande, dels ock före den 1 april 1917 berättelse över verkställd granskning av museets förvaltning och räkenskaper för år 1916, samt att, därest föreningen upplöstes eller förklarade sig icke längre vilja taga befattning med museet, det skulle överlämnas till Kungl. Maj:t att bestämma, huru med museets egendom skulle förfaras.

Beträffande museets verksamhet under år 1914 har museistyrelsen den 12 februari 1915 avgivit berättelse, ur vilken jag torde få återgiva följande:

Museet, som hade sin lokal i Whitlockska skolans hus, Eriksbergsgatan 8 A, hade under år 1914 hållits öppet alla helgfria måndagar, onsdagar och fredagar kl. 6—8 e. m. under tiden 2 januari—22 juni och 17 augusti—31 december, sammanlagt 143 dagar. För särskilt intresserade, som därom uttryckt önskan, hade museet hållits tillgängligt även å andra tider än de fastställda. Under sommarferierna hade samlingarna förevisats för deltagarna i de då i huvudstaden pågående fortbildningskurserna för lärare. Sammanlagda antalet besök i museet under året hade utgjort 1,360, alltså 9 per dag.

På anmodan av vederbörande bestyrelser hade museet under sommaren anordnat utställningar av nyare undervisningsmateriell vid 11:e allmänna flickskolemötet i Linköping, Karlstads stifts 12:e folkskollärarmöte i Arvika och Skara stifts 49:e folkskollärarmöte i Borås.

Det uppdrag, skolmuseets styrelse år 1912 erhållit av Kungl. Maj:t att vid baltiska utställningen i Malmö anordna en exposition av föremål, belysande uppfostran och undervisning, hade under år 1914 fullgjorts i enlighet med den plan, som den av styrelsen för ändamålet tillsatta kommittén utarbetat och som av styrelsen godkänts.

Genom förmedling av skolmuseet hade under år 1914 expedierats 37 rekvisitioner å undervisningsmateriell till ett sammanlagt värde av 2,584 kronor 32 öre. Av dessa hade 23 kommit från 15 folk- och småskolor, 9 från 6 högre flickskolor, 1 från privat seminarium och 4 från enskilda personer.

Upplysningar och råd i fråga om anskaffande av undervisningsmateriell och skolinventarier hade på grund av ingångna förfrågningar lämnats ett stort antal skolor i skilda delar av landet.

[23.] Museets samlingar hade under året betydligt ökats. Antalet nummer i accessionskatalogen hade vid årets början utgjort 2,409, vid dess slut 2,810. Samlingarnas värde uppginge till 15,184 kronor 92 öre. Dessutom ägde museet inventarier och möbler till ett värde av 3,155 kronor 70 öre.

De sammanlagda utgifterna för museets verksamhet under år 1914 hade uppgått till 6,544 kronor 73 öre, därav för lokalhyra 3,000 kronor, för uppvärmning och belysning 488 kronor 20 öre, för tjänstgöring vid museet och särskilda utställningar 779 kronor 20 öre, till inköp av ny undervisningsmateriell 1,651 kronor 5 öre och till inventarier 285 kronor 20 öre. Till bestridande av dessa utgifter hade styrelsen mottagit i anslag av staten 3,000 kronor, av Sveriges allmänna folkskollärarförening 3,300 kronor (därav 300 kronor beviljade för år 1913 men då ej använda), samt av flick- och samskoleföreningen 200 kronor, vartill komme en behållning från år 1913 av 94 kronor 95 öre.

I en till Kungl. Maj:t ingiven skrift har nu centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärarförening anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes hos riksdagen äska ett anslag av 4,500 kronor för understödjande av svenska skolmuseet under år 1917, och har centralstyrelsen tillika upplyst, att ett belopp av 3,000 kronor skall, enligt centralstyrelsens beslut, av föreningens medel utgå till museet under vart och ett av åren 1915—1917. Därjämte har centralstyrelsen bifogat följande beräkning av inkomster och utgifter för museet under år 1917:

Inkomster:

Statsbidrag	kronor	4,500: —	
Flick- och samskoleföreningen	»	200: —	
Sveriges allmänna folkskollärarförening	»	3,000: —	kronor 7,700: —

Utgifter:

Hyra för museilokalen	kronor	3,000: —	
Uppvärmning och belysning	»	500: —	
Tillsyn och vakttjänstgöring	»	600: —	
Specialutställningar och demonstrationer	»	400: —	
Utställningar i landsorten	»	400: —	
Inköp av materiell	»	1,800: —	
Inventarier	»	300: —	
Katalogisering	»	200: —	
Telefonavgift	»	45: —	
Brandförsäkring	»	10: —	
Tryckningskostnader	»	100: —	
Skrivmaterialier och porton	»	30: —	
Städning och renhållning	»	160: —	
Transporter	»	50: —	
Diverse utgifter	»	105: —	kronor 7,700: —

Uti infordrat utlåtande den 7 oktober 1915 har folkskolöverstyrelsen, under erinran att det sökta anslaget uppginge till samma belopp som anslagen för åren 1915 och 1916, tillstyrkt bifall till ansökningen. Överstyrelsen har därvid anfört, att anslag till ifrågavarande belopp vore, enligt vad den lämnade redogörelsen gåve vid handen, behövligt även för år 1917 samt att museets verksamhet i allt högre grad visat sig vara av värde för skolväsendet. [23.]

Enligt vad jag inhämtat, har det bidrag å 3,000 kronor, som av Sveriges allmänna folkskollärarförening anvisats åt museet för år 1915, under nämnda år kommit museistyrelsen tillhanda. Departementschefen.

Med åberopande av de skäl, som folkskolöverstyrelsen anfört, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till svenska skolmuseet anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 4,500 kronor att på de villkor, Kungl. Maj:t kan finna gott bestämma, utgå till centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärarförening för museets ändamål.

C. Kyrkliga ändamål.

Kleresistaten.

1. Kleresistaten, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 90,000: —

2. Lappmarks ecklesiastikverk, kyrkliga ändamål, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... » 4,000: —

[24.] Ersättning för prästerskapets tionde.

3. **Ersättning för prästerskapets tionde**. Enligt lagen om indragning till statsverket och avskrivning av prästerskapets tionde samt om ersättning därför den 9 december 1910 skola prästerskapet enligt förut givna författningar tillkommande tionde, vare sig tertial-, smör-, fisk- eller kvicktionde, ävensom alla andra avgifter av fast egendom indragas till statsverket mot gottgörelse i penningar under titel: ersättning för prästerskapets tionde (1 §). — Indragningen skall för varje pastorat äga rum från och med ecklesiastikåret näst efter det, med vars utgång den på grund av förordningen den 11 juli 1862 eller förordningen den 1 november 1872 fastställda löneregleringen för prästerskapet i pastoratet upphör att gälla (2 §). — För varje församling skall uträknas, dels huru mycket för ecklesiastikåret näst före det, efter vars utgång indragningen skall äga rum, bort i persedlar och penningar enligt gällande lönereglering utgöras av varje fastighet i församlingen, dels ock vilka belopp i penningar persedlarna motsvara efter medeltalen av medelmarkegångsprisen under de femtio åren 1864—1913. Kammarkollegium har att, efter sålunda gjord uträkning, fastställa den summa i penningar, till vilken samtliga omförmälda avgifter skola för varje församling vid indragningen beräknas (3 §). — Ersättning för de till statsverket indragna avgifterna skall för varje församling från och med det ecklesiastikår, indragning där äger rum, för all framtid utgå med den av kammarkollegium jämlikt 3 § fastställda summan, och skall denna summa för varje ecklesiastikår vid dess början inlevereras från statsverket till kyrkofonden (4 §). — De till statsverket indragna avgifter skola under loppet av tjugu ecklesiastikår, räknade för varje pastorat från och med det år, då indragningen där vidtager, av-

skrivas i sådan ordning, att av den summa, kammarkollegium enligt 3 § fast- [24.]
ställt, inom vederbörande församling till statsverket årligen erläggas under de första tio åren sextio procent, under därpå följande fem år fyrtio procent och under de sista fem åren tjugu procent, varefter från och med det tjuguförsta året återstoden eftergives. Vad av den för en församling fastställda avgiftssumma enligt sålunda stadgade grunder icke den 30 april 1944 förfallit till betalning skall omedelbart avskrivas (5 §). — De ytterligare föreskrifter, som för tillämpning av bestämmelserna i nämnda lag kunna finnas erforderliga, meddelas av Konungen (7 §).

Jag erinrar vidare därom, att, på grund av nyssberörda stadgande i 7 §, särskilda föreskrifter rörande lagens tillämpning meddelats av Kungl. Maj:t genom nådig kungörelse den 11 december 1914.

I lagen om kyrkofond den 9 december 1910 stadgas ytterligare, att till kyrkofonden skall ingå vad enligt lagen om indragning till statsverket och avskrivning av prästerskapets tionde samt om ersättning därför årligen skall av statsverket gäldas såsom ersättning för tionde och andra avgifter av fast egendom, vilka på grund av förut givna författningar tillkommit prästerskapet, samt att inleverering till kyrkofonden av denna ersättning vidtager med avseende å varje pastorat från och med ecklesiastikåret näst efter det, med vars utgång den på grund av förordningen den 11 juli 1862 eller förordningen den 1 november 1872 fastställda löneregleringen för prästerskapet i pastoratet upphör att gälla.

Vid anmälan av anslagsäskandena under riksstatens åttonde huvudtitel för år 1915 anförde min företrädare i statsrådsämbetet till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1914, att tillämpningen av dessa bestämmelser komme att äga rum första gången under år 1914 men att, då markegångstaxorna för år 1913 icke varit till ledning för ovannämnda uträkning tillgängliga förr än i november 1913, det ännu icke kunde exakt uppgivas, vilka belopp som erfordrades till gäldande av ifrågavarande ersättning vare sig för ecklesiastikåret 1914—1915 eller för ecklesiastikåret 1915—1916, för vilka bägge ecklesiastikår anslag till gäldande av ifrågavarande ersättning borde begäras hos 1914 års riksdag. Enligt vad departementschefen erinrade, hade emellertid, på grundvalen av prästlöneregleringskommitténs beräkningar för ecklesiastikåret 1896—1897, i samband med proposition till 1909 års riksdag nr 39 med förslag till lag om reglering av prästerskapets avlöning m. m. uppgjorts och för riksdagen framlagts en tablå utvisande »statsverkets i anslutning till förhållandena ecklesiastikåret 1896—1897 beräknade årliga kostnad för fullgörande av dess ersättningsskyldighet till kyrkofonden med anledning av kyrkotiondens

[24.] och övriga fastighetsavgifters indragning, samtidigt med det att omförmälda avgifter varda avskrivna». Enligt ifrågavarande tablå, som jämväl åberopades i den till 1910 års riksdag avlåtna propositionen i ämnet nr 85 och vilken i sin helhet är intagen i ovanberörda statsrådsprotokoll den 14 januari 1914, punkten 35, skulle till fullgörande av statsverkets ersättningsskyldighet i förevarande hänseende, efter frånräknande av vad församlingarna komme att utgöra till statsverket, för ecklesiastikåren 1914—1915 och 1915—1916 erfordras sammanlagt 59,196 kronor.

Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning i ärendet beslöt riksdagen år 1914, att, för fullgörande av den statsverket åliggande skyldigheten att till kyrkofonden betala ersättning för avskrivning av prästerskapets tionde, uppföra på ordinarie stat å åttonde huvudtiteln ett förslagsanslag å 60,000 kronor med titel: ersättning för prästerskapets tionde.

Vid anmälan av detta riksdagens beslut fann Kungl. Maj:t gott bemyndiga statskontoret att redan under år 1914 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna så stort belopp, som enligt av kammarkollegium i författningsenlig ordning verkställd uträkning, vars resultat kollegium hade att så snart ske kunde delgiva statskontoret, erfordrades för fullgörande av den statsverket åliggande skyldigheten att till kyrkofonden betala ersättning för avskrivning av prästerskapets tionde under ecklesiastikåret 1914—1915, med rätt för statskontoret att för vad sålunda förskötes efter ingången av år 1915 gottgöra sig ur ifrågavarande, för år 1915 beviljade förslagsanslag. Därjämte anbefalldes kammarkollegium att snarast möjligt till Kungl. Maj:t inkomma med uppgift om de belopp, som erfordrades till gäldande av ifrågavarande ersättning ej mindre för ecklesiastikåret 1914—1915 än även för vart och ett av ecklesiastikåren 1915—1916 och 1916—1917. Till åtlydnad härav anförde kammarkollegium i underdånigt utlåtande den 22 december 1914 bland annat följande:

Jämlikt stadgandet i 3 § 2 mom. i lagen om indragning till statsverket och avskrivning av prästerskapets tionde samt om ersättning därför den 9 december 1910 hade kollegium beträffande samtliga de församlingar, för vilkas prästerskap de på grund av förordningen den 11 juli 1862 fastställda löneregleringar upphört att gälla den 30 april 1914, med undantag för Norrköpings stads församlingar, genom särskilda beslut, om vilka statskontoret erhållit meddelande, fastställt de summor i penningar, till vilka samtliga i 1 § i lagen omförmälda avgifter skulle vid indragningen beräknas och varmed enligt 4 § ersättning skulle från och med ecklesiastikåret 1914—1915 utgå från statsverket till kyrkofonden. De sålunda fastställda beloppen utgjorde sammanlagt 24.536 kronor 9 öre. För Norrköpings stads församlingar hade beloppet förslagsvis beräknats till 6 604 kronor 54 öre. Det belopp, som erfordrades till gäldande av ifrågavarande ersättningar för ecklesiastikåret 1914—1915, beräknade kollegium alltså förslagsvis till i runt tal 31,200 kronor.

[24.] Kollegium hade icke medhunnit att fastställa beloppen av de avgifter, som jämlikt nyssnämnda 1 § skulle från och med ecklesiastikåret 1915—1916 indragas till statsverket och för vilka alltså ersättning skulle från och med samma ecklesiastikår inbetalas från statsverket till kyrkofonden. Efter de förhållanden, som varit rådande ecklesiastikåret 1896—1897, kunde berörda avgifter beräknas till omkring 89,500 kronor, vilket belopp emellertid, då medeltalen av medelmarkegångsprisen under de femtio åren 1864—1913, efter vilka medeltal indragnings- och ersättningsbeloppen skulle beräknas, med i genomsnitt omkring 12 procent överstege medelmarkegångsprisen för år 1896, vilka legat till grund för utdebiteringen av avgifterna för nyssnämnda ecklesiastikåret 1896—1897, torde för den föreliggande beräkningen böra höjas med sagda procenttal och alltså upptagas till i runt tal 100,300 kronor.

Då beräkningen av beloppen av de avgifter, som jämlikt oftanämnda 1 § skulle från och med ecklesiastikåret 1916—1917 indragas till statsverket och för vilka alltså ersättning skulle från och med sist omförmälda ecklesiastikår inbetalas från statsverket till kyrkofonden, vore beroende på utdebiteringen under ecklesiastikåret 1914—1915, hade kollegium dittills icke kunnat vidtaga några åtgärder för dessa belopps fastställande, men med ovannämnda beräkningsgrund skulle desamma kunna uppskattas till i avrundat tal 345.000 kronor. I följd härav borde hela ersättningsbeloppet för ecklesiastikåret 1916—1917 förslagsvis beräknas till 476,500 kronor.

Det av riksdagen år 1914 beviljade ordinarie anslaget, 60,000 kronor, från vilket skulle utgå ersättning för de båda ecklesiastikåren 1914—1915 och 1915—1916, hade beräknats på det sätt, att från den ersättning, som statsverket hade att betala till kyrkofonden, avdragits ett belopp, motsvarande vad församlingarna skulle utgöra till statsverket. När jag den 14 januari 1915 hade att anmäla de ärenden, som tillhörde regleringen av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel för år 1916, uttalade jag, att det måhända kunde befinnas riktigast att, sedan förhållandena i förevarande hänseende hunnit något stadga sig, på inkomstsidan i riksstaten uppföra det beräknade bidraget från församlingarna och såsom utgift under åttonde huvudtiteln upptaga bruttobeloppet av den ersättning, som skulle av statsverket betalas till kyrkofonden. Jag ansåg dock, att för det dåvarande anledning icke förelåge att avvika från det förfarande, som följdes i framställningen till 1914 års riksdag och då icke mötte någon erinran från riksdagens sida, nämligen att allenast upptaga på utgiftssidan det nettobelopp, som angåve statsverkets ersättningsskyldighet efter avdrag av de på församlingarna vilande avgifterna.

Med frånräknande av ifrågavarande avgifter, vilka under de närmaste åren skola utgå med 60 procent av den utav kammarkollegium för varje särskild församling fastställda ersättningssumman, beräknades sålunda statsverkets nettotillskott till kyrkofonden för indragen tionde m. m. för ecklesiastikåret 1916—1917 till i runt tal 190,000 kronor. Och på Kungl. Maj:ts framställning höjde 1915 års riksdag det å ordinarie stat uppförda

[24.] förslagsanslaget till ersättning för prästerskapets tionde från dess dåvarande belopp, 60,000 kronor, med 130,000 kronor till 190,000 kronor.

Sedan Kungl. Maj:t den 26 juni 1915 anbefallt kammarkollegium att inkomma med yttrande i fråga om den ökning av berörda anslag, som borde påkallas för år 1917 till bestridande av det för ecklesiastikåret 1917—1918 erforderliga ersättningsbeloppet, har kammarkollegium i utlåtande den 26 oktober 1915 anfört:

Vad beträffade de från och med ecklesiastikåret 1914—1915 indragna avgifterna av ifrågavarande slag hade kollegium numera fastställt beloppet för Norrköpings stads församlingar till 8,048 kronor 72 öre, vadan sammanlagda ersättningsbeloppet för detta ecklesiastikår uppginge till 32,584 kronor 81 öre. Jämväl för de avgifter, som enligt lagen om indragning till statsverket och avskrivning av prästerskapets tionde samt om ersättning därför indragits från och med ecklesiastikåret 1915—1916, hade ersättningsbeloppen numera blivit av kollegium bestämda med undantag för vissa från Bergsjö till Hassela församling överflyttade fastigheter. Fråga hade nämligen uppstått, om de från dessa fastigheter utgående avgifter borde redan nu indragas till statsverket, en fråga som vore beroende av ett Kungl. Maj:ts prövning underställt ärende angående ändring i viss del av den för prästerskapet i Bergsjö pastorat senast fastställda löne-reglering. Då berörda fråga torde få antagas komma att lösas på det sätt, att avgifterna från omförmälda fastigheter funnes icke böra nu indragas, torde det för dem till 41 kronor 60 öre uppskattade ersättningsbeloppet böra lämnas utom räkningen. Under denna förutsättning uppginge sammanslagna ersättningsbeloppet för de avgifter, som indragits till statsverket från och med ecklesiastikåret 1915—1916, till 99,746 kronor 59 öre. Detta belopp kunde tilläventyrs komma att undergå någon förändring, alldenstund besvär blivit hos Kungl. Maj:t reservationsvis anförda angående beräkningen av vissa utav här ifrågavarande prästlöneavgifter.

Beträffande de avgifter, som skulle från och med ecklesiastikåret 1916—1917 indragas till statsverket och för vilka alltså statsverket skulle lämna ersättning från och med samma ecklesiastikår, hade kollegium icke medhunnit att fastställa beloppen av dessa avgifter, men funne kollegium, i likhet med vad kollegium i sitt förberörda utlåtande den 22 december 1914 uttalat, dessa avgifter kunna beräknas till sammanlagt 345,000 kronor.

Vad slutligen anginge beloppen av de avgifter av förevarande beskaffenhet, som skulle från och med ecklesiastikåret 1917—1918 indragas till statsverket och för vilka ersättning alltså skulle från och med omförmälda ecklesiastikår inbetalas från statsverket till kyrkofonden, vore beräkningen av samma avgifter beroende på utdebiteringen under ecklesiastikåret 1915—1916, varför kollegium hittills icke kunnat vidtaga några åtgärder för beloppens fastställande. Efter de förhållanden, som varit rådande ecklesiastikåret 1896—1897, kunde berörda avgifter beräknas till omkring 510,000 kronor. Förhöjdes på i nyssnämnda utlåtande angivet skäl detta belopp med 12 procent eller till 571,200 kronor, skulle man alltså erhålla beräkneliga beloppet av de avgifter, för vilka ersättning av statsmedel skulle från och med ecklesiastikåret 1917—1918 utgå till kyrkofonden.

Den summa, som erfordrades till gäldande av samtliga ifrågavarande ersättningar för sistnämnda ecklesiastikår, kunde alltså beräknas till i avjämnat tal 1,048,500 kronor.

I riksstaten för år 1916 hade, i likhet med vad förfarits i närmast föregående [24.]
års, förslagsanslaget till ersättning för prästerskapets tionde uppförts på så sätt, att allenast på utgiftssidan upptagits det nettobelopp, som angåve statsverkets ersättningsskyldighet efter avdrag av de på församlingarna fortfarande vilande avgifterna. Då sistnämnda avgifter under de närmaste åren skulle utgå med 60 procent av de ersättningsbelopp, som statsverket hade att erlägga till kyrkofonden, kunde dessa avgifter för år 1917 beräknas till 629,100 kronor. Statsverkets nettotillskott till kyrkofonden skulle således utgöra 419,400 kronor. Under förutsättning att någon ändring i sättet för anslagets upptagande icke ansåges böra äga rum, torde fördenskull det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till ersättning för prästerskapets tionde böra för år 1917 höjas från 190,000 kronor med 229,400 kronor till 419,400 kronor.

I fråga om prästlöneavgifter för berörda, från Bergsjö församling till Hassela församling överflyttade fastigheter har Kungl. Maj:t den 23 oktober 1915 meddelat beslut i den av kammarkollegium förväntade riktning.

Efter remiss har statskontoret den 16 december 1915 avgivit yttrande beträffande sättet för upptagande i kronans räkenskaper och eventuellt i riksstaten av de avgifter från församlingarna, som indragits till statsverket på grund av förutnämnda lag den 9 december 1910 om indragning till statsverket och avskrivning av prästerskapets tionde samt om ersättning därför. Statskontoret anför:

Av kammarkollegii utlåtande den 26 oktober 1915 syntes framgå, att frågan icke sedan år 1914 kommit i något förändrat läge. Enligt statskontorets åsikt förefunnes, intill dess förhållandena i förevarande hänseende hunnit något stadga sig, ingen anledning att avvika från det förfarande, som följdes i framställningen till 1914 och 1915 årens riksdagar, nämligen att allenast upptaga på utgiftssidan det nettobelopp, som angåve statsverkets ersättningsskyldighet efter avdrag av de på församlingarna vilande avgifterna.

Som den ifrågavarande ersättningens nettobelopp enligt den i ärendet verkställda utredningen torde kunna för år 1917 antagas utgöra i runt tal 419,400 kronor, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå riksdagen

att höja det å *ordinarie stat* uppförda förslagsanslaget till ersättning för prästerskapets tionde från dess nuvarande belopp, 190,000 kronor, med 229,400 kronor till 419,400 kronor. Ökat anslag.

4. Ersättning för vissa prästerskapet tilldelade statsanslag, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 304,074: —

[25.] Stipendier för utbildande av präster, förtrogna med finska språket.

5. **Stipendier för utbildande av präster, förtrogna med finska språket.** Riksdagen har år 1914 till tre stipendier för utbildande vid universitet av präster, förtrogna med finska språket, beviljat 6,750 kronor, därav på extra stat för vart och ett av åren 1915 och 1916 anvisats 2,250 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att meddela de närmare bestämmelser, som kunde erfordras rörande anslagens användande.

Vid anmälan den 26 juni 1915 av riksdagens beslut i fråga om det för år 1916 anvisade anslaget förordnade Kungl. Maj:t, att i avseende å dess användande skulle gälla de bestämmelser, som av Kungl. Maj:t den 13 juni 1908 meddelats angående användningen av ett motsvarande anslag för åren 1909—1911. Dessa bestämmelser finnas återgivna i det vid 1914 års första statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1914, punkten 29.

Jag hemställer nu, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att till tre stipendier för utbildande vid universitet av präster, förtrogna med finska språket, av förut beviljade medel på *extra stat* för år 1917 anvisa återstoden eller 2,250 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att meddela de närmare bestämmelser, som må erfordras rörande de sålunda anvisade medlens användande.

[26.] Religiös och social verksamhet bland svenskar i utländska hamnstäder.

6. **Religiös och social verksamhet bland svenskar i utländska hamnstäder.** Till beredande av religionsvård åt svenska sjömän m. fl. i utländska hamnar samt åt andra därstädes sig uppehållande landsmän har riksdagen på extra stat anvisat medel alltsedan år 1875, då därtill beviljades 8,000 kronor för år 1876. Anslagets årliga belopp har sedermera utgjort: till och med år 1878 8,000 kronor, åren 1879—1900 10,000 kronor, åren 1901—1907 15,000 kronor samt åren 1908—1912 25,000 kronor. För år 1913 utgick anslaget med ett till 34,000 kronor förhöjt belopp, och enahanda belopp har, ehuru under den med hänsyn till arten av ifrågavarande verksamhet förändrade rubriken: för religiös och social verksamhet bland svenskar i utländska hamnstäder, anvisats jämväl för vart och ett av åren 1914—1916.

Den 26 juni 1915 ställdes anslaget för år 1916 till svenska kyrkans missionsstyrelses förfogande att användas till avlönande under år 1916 av:

1) en svensk sjömanspräst i Kiel	kronor	4,000: —
2) en d:o i West-Hartlepool	»	4,500: —
Transport	kronor	8,500: —

	Transport kronor	8,500: —	[26.
3) en svensk sjömanspräst i Calais-Dunkerque, som tillika innehar pastorsbefattningen i svenska Sofiaförsamlingen i Paris	»	2,000: —	
4) en d:o i Stettin	»	4,000: —	
5) den av missionsstyrelsen förordnade prästman, som har att bereda behövlig religiös och sedlig omvårdnad åt samt utöva social verksamhet bland i Köpenhamn vistande svenska sjömän samt andra dit utflyttade eller därstädes sig tillfälligtvis uppehållande svenskar	»	4,000: —	
6) en svensk sjömanspräst i London	»	3,500: —	
7) en d:o i Antwerpen	»	3,000: —	
8) en d:o i Rotterdam	»	4,500: —	
9) en d:o i Kristiania	»	4,500: —	
	Summa kronor	34,000: —	

Fråga har nu blivit väckt om beredande av ökade löneförmåner för den i Köpenhamn anställde, under 5) omnämnde prästmannen.

Genom nådigt brev den 5 oktober 1900 föreskrev Kungl. Maj:t, att i Köpenhamn skulle av missionsstyrelsen från och med den 1 januari 1901 tills vidare förordnas en svensk prästman med uppgift att bereda i Köpenhamn vistande svenska sjömän samt andra dit utflyttade eller därstädes sig tillfälligtvis uppehållande svenskar behövlig religiös och sedlig omvårdnad, ävensom att nämnde prästman av förberörda, utav riksdagen för år 1901 beviljade extra anslag skulle under samma år uppbära en avlöning av 4,000 kronor att till honom av styrelsen kvartalsvis utbetalas. Vid fördelningen av det utav riksdagen för vart och ett av de följande åren till här ifrågavarande ändamål beviljade anslaget har enahanda belopp ställts till missionsstyrelsens förfogande för avlönande av bemälde prästman.

Nu har Kungl. Maj:ts minister i Köpenhamn i skrivelse till ministern för utrikes ärendena anfört bland annat följande:

Nuvarande pastorn vid svenska Gustafsförsamlingen i Köpenhamn Arvid Boman hade för ministern framhållit otillräckligheten av sina löneförmåner, särskilt under nuvarande dyrtid. Han hade också hos missionsstyrelsen gjort framställning om tillökning, vilken så tillvida beviljats, att Boman tillerkänts ett tillfälligt dyrtidstillägg för år 1915 av 500 kronor. Men även med detta tillägg vore lönen otillräcklig, och Boman hade sett sig nödsakad att göra skulder.

Bomans företrädare å platsen, numera kyrkoherden i Saltsjöbadens pastorat N. Widner hade av missionsstyrelsen uppburit lönetillägg å 2,000 kronor, och dessutom hade medgivits honom rätt att i Lund utöva viss verksamhet, som enligt uppgift inbringat mellan 3,000 och 4,000 kronor årligen. Att Bomans lön, 4,000 kronor, vore

[26.] otillräcklig för honom såsom gift och med en son på 3 år ville ministern, med sin kännedom om förhållandena i Köpenhamn, med bestämdhet påstå. Det vore icke alldeles obetydliga extra utgiftskrav, som ställdes på pastorn och vilka han på grund av sin ställning icke gärna kunde underlåta att fylla. Sålunda borde han vara medlem i en del föreningar, som funnes i Köpenhamn, och där betala medlemsavgift, medförande sådant medlemskap även åtskilliga andra obligatoriska utgifter. Likaledes kunde han icke undandraga sig att utöva en viss välgörenhet mot fattiga, som hänvände sig till honom. Även med det beviljade tillfälliga dyrtidstillägget av 500 kronor vore lönen för liten. Ministern ansåge, att 6 000 kronor eller samma lön som Widner haft vore skälig avlöning, och hemställde därför, huruvida icke, intill dess en definitiv lönereglering kunde komma till stånd, Boman genom tillfällig anordning skulle kunna erhålla sådan avlöning, att han icke behövde skuldsätta sig. En tillökning redan nu vore alldeles särskilt påkallad av rådande dyra levnadskostnader.

Om sin föregående prästerliga verksamhet hade Boman uppgivit, att han vid 1915 års utgång tjänstgjort 10 år som präst och av dessa 5 år utomlands. Han hade tillbragt $3^1/_2$ år i tropikerna i svenska missionskolonier, där grundläggningsarbetet varit både krävande och förenat med personliga ekonomiska uppoffringar.

Sedan ministerns skrivelse genom utrikesdepartementet överlämnats till ecklesiastikdepartementet, har svenska kyrkans missionsstyrelse, på grund av remiss, den 31 augusti 1915 avgivit yttrande i detta ärende och därvid anfört:

Ett avlöningsbelopp av 4,000 kronor för år hade visat sig för den förutvarande innehavaren av pastorsbefattningen i Köpenhamn, Widner, vara otillräckligt, så mycket mera som han därav även hade att betala hyra för bostad. Styrelsen hade därför tilldelat honom av gåvomedel, influtna för ifrågavarande gren av styrelsens verksamhet, personliga lönetillägg från och med år 1904 av 1,200 kronor, från och med år 1907 av 1,500 kronor samt från och med år 1908 av 2.000 kronor, så att hans sammanlagda löneförmåner från och med sistnämnda år uppgått till 6.000 kronor, varjämte han, efter det svensk kyrka i Köpenhamn blivit uppförd, erhållit förmånen av fri bostad inom dennas byggnadskomplex. Den 3 november 1911 hade kyrkoordning för svenska Gustafsförsamlingen i Köpenhamn blivit fastställd. Med tillämpande därav skulle diasporaverksamheten i nämnda stad icke längre komma att stå under missionsstyrelsens ledning utan pastor i sin ämbetsutövning lyda under ärkebiskopen och domkapitlet i Uppsala. När fråga uppstått om befattningens återbesättande efter Widners befordran till kyrkoherde i hemlandet, hade missionsstyrelsen dock genom nådigt brev den 24 januari 1914 erhållit Kungl. Maj:ts bemyndigande att tills vidare, och intill dess annorlunda kunde varda av Kungl. Maj:t bestämt, förordna prästman till befattningens uppehållande. Styrelsen ansåge emellertid det icke längre ankomma på styrelsen att i annan måtto understödja verksamheten i Köpenhamn än att, jämte utbetalandet till vederbörande prästman därstädes av det utav Kungl. Maj:t bestämda avlöningsbeloppet, 4,000 kronor, fortfarande avlöna en förnämligast för sjömansvården anställd assistent samt i övrigt lämna ett för nämnda verksamhet avsett årligt anslag.

Villigt medgåves, att det nyssnämnda, till pastorn vid Gustafsförsamlingen i Köpenhamn Arvid Boman utgående avlöningsbeloppet av 4.000 kronor även under vanliga förhållanden vore ganska knappt, särskilt i betraktande av de ekonomiska förpliktelser, han i sin ställning svårligen kunde undandraga sig, samt att beloppet under nu

rådande dyrtid måste betraktas såsom otillräckligt. Styrelsen hade också behjärtat [26.]
detta förhållande och i den mån sökt träda hjälpande emellan, att styrelsen för år 1915 beviljat Boman förut omförmälda dyrtidstillägg av 500 kronor. På grund av begränsningen av de medel, som för sjömansvården och diasporaarbetet inflöte genom kollekter och andra frivilliga gåvor, samt med avseende å de särskilda utgifter, varmed sjömansvårdsarbetet under den närvarande kristiden vore förenat, allra helst efter den utvidgning av arbetsområdet, som ägt rum därigenom, att styrelsen måst övertaga sjömansvård i Hull jämte verksamhet bland fastboende svenskar och emigranter därstädes, såge sig styrelsen emellertid icke i stånd att av de genom kollekter och andra frivilliga gåvor inflytande medel ytterligare anslå tilläggsbelopp till Bomans avlöning. Visserligen skulle genom en annan fördelning av det här ifrågavarande, av riksdagen anvisade anslaget ett högre belopp kunna anslås till avlöning åt den svenske prästmannen i Köpenhamn, men detta skulle åter inverka menligt på verksamheten i det hela, i det att därigenom avlöningsbeloppen till andra i styrelsens tjänst anställda sjömans- och diasporapräster måste med motsvarande belopp minskas.

Avlöningen till pastor vid svenska Gustafsförsamlingen i Köpenhamn borde, enligt vad Kungl. Maj:ts minister i Köpenhamn föreslagit, höjas till 6,000 kronor, och jämväl missionsstyrelsen ansåge detta belopp skäligt. Ehuru styrelsen under nu rådande förhållanden helst velat undvika att göra framställning om ökat anslag för den religiösa och sociala verksamheten bland svenskar i utländska hamnstäder, föranlätes styrelsen dock på grund av den till styrelsen remitterade skrivelsen från ministern i Köpenhamn att hemställa, huruvida ej Kungl. Maj:t kunde finna skäl hos riksdagen göra framställning om förhöjt anslag för år 1917 för religiös och social verksamhet bland svenskar i utländska hamnstäder, i syfte att pastorn vid svenska Gustafsförsamlingen i Köpenhamn skulle kunna få sin avlöning förhöjd från 4,000 kronor till 6,000 kronor.

Missionsstyrelsen hade sig nogsamt bekant, att i en senare tid riksdagen i regel ej varit benägen att medgiva avlöningsförhöjning från tidigare tidpunkt än början av året näst efter det, varunder förhöjningen av riksdagen beviljats. Det vore emellertid mycket önskvärt, om i nu förevarande fall avlöningsförhöjningen kunde få komma till stånd redan för år 1916. I sådan händelse skulle anslaget för religiös och social verksamhet bland svenskar i utländska hamnstäder för år 1917 behöva bestämmas till 38,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att därav redan under år 1916 disponera 2,000 kronor.

Missionsstyrelsen ansåge sig till sist ej böra underlåta att erinra, hurusom på framställningar av Kungl. Maj:t riksdagen under en följd av år till avlöning åt pastorn vid svenska Victoriaförsamlingen i Berlin anvisat på extra stat ett belopp av 6,000 kronor.

Slutligen har statskontoret den 26 oktober 1915 avgivit infordrat utlåtande i ärendet och därvid yttrat:

Statskontoret hade för sin del ej något att invända mot den av vederbörande myndigheter uttalade uppfattningen, att en årlig lön av 4,000 kronor numera kunde anses otillräcklig för ifrågavarande pastor; och det ville synas, som om någon annan utväg att bereda honom den ifrågasatta löneförhöjningen å 2,000 kronor knappast stode till buds än att hos riksdagen äska motsvarande ökning av extra anslaget till religiös och social verksamhet bland svenskar i utländska hamnstäder.

[26.] Departementschefen.

I § 34 av den för svenska Gustafsförsamlingen i Köpenhamn genom nådig resolution den 3 november 1911 fastställda kyrkoordningen har beträffande tillsättningen av pastorsbefattningen i nämnda församling föreskrivits bland annat, att »Kungl. Maj:t vill, sedan ärkebiskopen och församlingen blivit över inkomna ansökningar hörda, till pastor utnämna en bland de sökande, för vilken nådig fullmakt utfärdas». Då emellertid den ifrågavarande prästmannens avlöning utgår från anslag å extra stat, har befattningen hittills icke kunnat på det i kyrkoordningen angivna sätt tillsättas medelst fullmakt. Genom nådigt brev den 24 januari 1914 har Kungl. Maj:t i berörda avseende *dels* förklarat, att de i § 34 av kyrkoordningen meddelade stadgandena angående pastorsbefattningens tillsättande icke må tillämpas förrän, sedan erforderlig avlöning blivit pastor tillförsäkrad, Kungl. Maj:t därtill lämnat tillstånd, *dels ock* föreskrivit, att svenska kyrkans missionsstyrelse må tills vidare, och intill dess annorlunda kan varda av Kungl. Maj:t bestämt, äga att förordna prästman till pastorstjänstens uppehållande.

Jag har velat erinra om dessa förhållanden utan att för närvarande ifrågasätta någon ändring i desamma. Det torde emellertid, när ledighet å pastorsbefattningen kan nästa gång vara att motse, böra komma under övervägande, huruvida icke förordnande å densamma lämpligen bör meddelas av Kungl. Maj:t i stället för, såsom genom nådiga brevet den 24 januari 1914 föreskrivits, av missionsstyrelsen.

De skäl, som anförts för en ökning av de löneförmåner, vilka nu tillkomma pastor vid svenska Gustafsförsamlingen i Köpenhamn, synas mig värda allt behjärtande, särskilt om hänsyn tages till de anspråk av ekonomisk art, som, enligt vad erfarenheten visat, ställas på denne prästman och vilka knappast låta sig avvisas. För jämförelses skull vill jag nämna, att avlöningen till pastor vid svenska församlingen i Paris, inberäknat honom tillkommande ersättning såsom sjömanspräst i Calais-Dunkerque, beräknats till 7,489 kronor samt att pastor vid svenska församlingen i London äger uppbära en avlöning av 460 pund sterling, d. v. s. vid normal växelkurs något mer än 8,000 kronor. Dessa båda prästmän äga därjämte, liksom pastor i Köpenhamn, åtnjuta bostadsförmån. Till pastor vid svenska församlingen i Berlin har från och med år 1908 av statsmedel utgått en årlig lön av 6,000 kronor.

Då utvägen att bereda pastor vid svenska församlingen i Köpenhamn en löneförhöjning genom förändrad fördelning av det till religiös och social verksamhet bland svenskar i utländska hamnstäder nu utgående anslagsbeloppet, enligt vad missionsstyrelsen framhållit, skulle menligt inverka på verksamheten i det hela och därför icke synes böra anlitas, torde

löneförbättringen lämpligen böra åstadkommas genom motsvarande ökning av nyssberörda extra anslag. Vad beträffar beloppet av denna löneförbättring torde man emellertid kunna stanna vid 1,000 kronor. Det torde vidare, synes mig, icke vara oundgängligen nödvändigt att låta löneförhöjningen inträda redan under nu löpande kalenderår.

För genomförande med 1917 års ingång av berörda förhöjning erfordras, att anslaget i fråga, nu 34,000 kronor, för år 1917 utgår med ett till 35,000 kronor förhöjt belopp.

I övrigt har någon ändring med avseende å de i berörda extra anslag ingående särskilda posterna icke blivit ifrågasatt, och hemställer jag därför, att Eders Kungl. Maj:ts täcktes föreslå riksdagen

att för religiös och social verksamhet bland svenskar i utländska hamnstäder anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 35,000 kronor. Ökat anslag.

7. **Pastor vid svenska Victoriaförsamlingen i Berlin.** Till avlöning åt pastorn vid svenska Victoriaförsamlingen i Berlin har riksdagen på framställning av Kungl. Maj:t anvisat på extra stat för vart och ett av åren 1908—1916 ett belopp av 6,000 kronor. [27.] Pastor vid svenska Victoriaförsamlingen i Berlin.

I en med skrivelse från utrikesdepartementet den 6 september 1915 överlämnad ansökning har Victoriaförsamlingens kyrkoråd anhållit, att anslag å enahanda belopp måtte utverkas även för år 1917 samt att därvid måtte tagas i övervägande, huruvida ej anslaget kunde överföras på ordinarie stat.

I ärendet hava domkapitlet i Uppsala och statskontoret avgivit infordrade, respektive den 22 september och den 26 oktober 1915 dagtecknade yttranden.

Anslag till ifrågavarande ändamål är tydligen erforderligt även för år 1917. Däremot anser jag sådana förhållanden icke föreligga, att anslaget bör uppföras på ordinarie stat, och jag hemställer fördenskull, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till avlöning åt pastorn vid svenska Victoriaförsamlingen i Berlin anvisa på *extra stat* för år 1917 ett belopp av 6,000 kronor.

8. **Resestipendier åt prästmän.** Riksdagen har år 1914 till resestipendier åt prästmän under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, anvisat på extra stat för år 1915 ett belopp av 8,000 kronor. [28.] Resestipendier åt prästmän.

Med åberopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 anvisade belopp av 8,000 kronor till resestipendier åt prästmän må under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1917.

[29]. Utredning rörande ecklesiastika boställen.

9. **Utredning rörande ecklesiastika boställen.** Till bestridande av kostnaderna för utredning rörande ecklesiastika boställen har riksdagen för vart och ett av åren 1903—1916 på extra stat beviljat ett förslagsanslag av 10,000 kronor, vilket anslag emellertid under åtskilliga år endast till en mindre del och under år 1913 icke alls togs i anspråk.

Intill år 1914 omhänderhades omförmälda arbete av särskilda av Kungl. Maj:t förordnade personer, senast notarien i kammarkollegium Gustaf Hedin.

Sedan emellertid 1913 års riksdag med anledning av den ringa tid, som under de senare åren kunnat av den till utredning förordnade personen användas för uppdraget, framhållit nödvändigheten av att för ifrågavarande arbete anställdes en person, som kunde åt detsamma ägna den huvudsakliga delen av sin tid, har Kungl. Maj:t för vart och ett av åren 1914—1916 uppdragit åt kammarkollegium att genom tjänsteman, som därtill av kollegium förordnades, tills vidare fullfölja ifrågavarande utredning, i samband varmed de för samma år av riksdagen för ändamålet beviljade anslag ställts till kollegiets förfogande. I avseende å användningen av det för år 1916 beviljade anslaget har Kungl. Maj:t genom beslut den 26 juni 1915 föreskrivit:

att för den tid, varunder ifrågavarande arbete påginge, den därtill förordnade, vilken finge benämnas extra arkivarie, skulle vara berättigad att av berörda anslag åtnjuta ett arvode av 5.600 kronor för år, därav 3,800 kronor skulle betraktas såsom lön och 1,800 kronor såsom tjänstgöringspenningar, med skyldighet för honom, därest han vore ordinarie tjänsteman, att avstå samtliga med den ordinarie tjänsten förenade löneförmåner, sedan därav guldits honom åliggande avgifter för egen pensionering; och skulle vid beräknande av ovanberörda arvode avdrag icke göras för under året åtnjuten ledighet under högst en och en halv månad;

att ifrågavarande tjänsteman skulle för de av uppdraget föranledda resor äga från samma anslag åtnjuta resekostnads- och traktamentsersättning enligt tredje klassen i gällande resereglemente;

att såsom ersättning till biträden vid ifrågavarande arbete, inberäknat kostnad för renskrivning, finge från samma anslag utgå ett belopp av högst 3,500 kronor; samt

att från anslaget likaledes finge utgå erforderligt belopp till täckande av tryckningskostnader.

Kammarkollegium har nu i underdånig skrivelse den 30 september 1915 hemställt, att hos riksdagen måtte även för år 1917 utverkas ett förslagsanslag å 10,000 kronor för ifrågavarande ändamål. Kollegium har därvid yttrat:

I enlighet med av kollegium meddelade förordnanden hade omförmälda utredningsarbete från 1914 års ingång omhänderhafts av Hedin och, sedan Hedin den 18 juni 1914 avlidit, av nuvarande notarien i kollegium Harald Skoglund. Arbetet hade under år 1915 oavbrutet fortgått med undantag för 15 dagar, under vilka Skoglund varit i åtnjutande av semester. Av det för år 1915 anvisade anslaget hade, förutom det till Skoglund utgående arvodet, intill den 30 september 1915 utbetalts ett belopp av 1,658 kronor 15 öre till renskrivning och arvode åt en amanuens.

Rörande fortgången av arbetet har Skoglund i en till kollegium den 30 september 1915 avlämnad redogörelse anfört följande:

Efter det Skoglund den 22 oktober 1914 lämnat redogörelse för ifrågavarande arbete, hade utredningen rörande de ecklesiastika boställena i Västerbottens och Norrbottens län, med vilka han uteslutande varit sysselsatt, så fortskridit, att redogörelser för samtliga pastorat nu förelåge i utarbetat skick och vore under tryckning. Arbetet torde kunna utkomma av trycket under loppet av november 1915.

Den av Skoglund omförmälda utredningen rörande de ecklesiastika boställena i Västerbottens och Norrbottens län har numera utkommit av trycket.

För arbetets fortsatta bedrivande lärer även för år 1917 erfordras anslag till enahanda belopp, som hittills utgått, och hemställer jag därför, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till bestridande av kostnaderna för utredning rörande ecklesiastika boställen bevilja på *extra stat* för år 1917 ett förslagsanslag å 10,000 kronor.

Domkapitlens expeditioner.

10. Domkapitlens expeditioner, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 91,350: —

[30.] Förstärkande av det ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner.

11. **Förstärkande av det ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner.** Sedan riksdagen år 1903 bifallit Kungl. Maj:ts proposition angående förändring av rikets indelning i stift samt allmänna kyrkomötet

[30.] nämnda år jämväl för sin del godkänt den ifrågasatta förändringen, förordnades genom nådig kungörelse den 27 oktober 1903, att från och med den 1 januari 1904 Västerbottens och Norrbottens län skulle frånskiljas Härnösands stift för att bilda ett särskilt stift med benämningen Luleå stift och med biskopssäte i Luleå samt att, när någon av de dåvarande innehavarna av biskopsämbetena i Växjö och Kalmar stift avginge från sin befattning, det stiftsområde, den avgångne innehaft, skulle tilläggas det andra stiftet, som därefter skulle bära benämningen Växjö stift och hava biskopssäte i Växjö.

Förutsättningen för stiftssammanslagningen inträdde i och med det att biskopen i Kalmar stift H. W. Tottie den 11 juni 1913 avled. Med anledning därav föreskrev Kungl. Maj:t den 20 juni 1913, att domkapitlet i Kalmar skulle fortfarande tills vidare, och intill dess Kungl. Maj:t annorlunda förordnade, under äldste ledamotens ordförandeskap utöva förvaltningen av Kalmar stift. Sedermera förordnade Kungl. Maj:t den 24 oktober 1913, att biskopen i Växjö stift N. J. O. H. Lindström skulle från och med den 1 januari 1914 övertaga de episkopala och eforala funktionerna jämväl i Kalmar stift, varjämte åt Lindström uppdrogs att tillsammans med vissa andra personer avgiva yttrande och förslag dels angående tidpunkten, då sammanslagningen av stiften skulle äga rum, dels ock beträffande de övergångsbestämmelser och övriga föreskrifter, som i anledning av sammanslagningen kunde erfordras.

De sålunda utsedda personerna avgåvo den 20 december 1913 det äskade yttrandet. Efter det vederbörande blivit hörda häröver samt åtskilliga framställningar i ämnet inkommit, förordnade Kungl. Maj:t genom nådig kungörelse den 30 juni 1915, att sammanslagningen av Växjö och Kalmar stift skulle äga rum den 1 augusti 1915 samt att i följd härav domkapitlet i Växjö skulle från och med sistnämnda dag övertaga de funktioner, som dittills tillkommit domkapitlet i Kalmar. Intill utgången av år 1915 skulle emellertid vissa ärenden rörande det gamla Kalmar stift fortfarande tills vidare handläggas av domkapitlet i Kalmar.

Samtidigt meddelades vissa föreskrifter rörande bland annat avlöningsförmånerna för biskopen i det nya Växjö stift och för tjänstemännen vid därvarande domkapitel. Innan jag närmare redogör härför, anhåller jag att få göra några erinringar beträffande de anslag, som hittills utgått till domkapitlens expeditioner.

I samband med beslut om förändrad stiftsindelning medgav 1903 års riksdag, att av biskopslöneregleringsfonden finge användas för biskopen i det nya Växjö stift, utöver biskopslönen i det dåvarande Växjö stift, såsom lönetillägg 2,000 kronor årligen samt att för domkapitlet i det nya

Växjö stift förhöjning finge äga rum av notariens avlöning till 4,500 kro- [30.]
nor, därav 3,000 kronor lön och 1,500 kronor tjänstgöringspenningar, samt av amanuensens arvode till 1,800 kronor. Dessa belopp överstego med respektive 700 kronor och 200 kronor vad som år 1903 utgick och därefter under tiden intill sammanslagningen utgått till notarien och amanuensen vid domkapitlet i Växjö.

Genom beslut vid 1903 års riksdag höjdes vidare det ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner från dess dåvarande belopp, 79,580 kronor, till 85,930 kronor. Till förstärkande av det ordinarie anslaget beviljades därjämte på extra stat för år 1904 ett anslag av 2,970 kronor, motsvarande det årliga belopp, som utöver det ordinarie anslaget ansågs erforderligt till täckande av vissa utgifter för domkapitlet i Kalmar under den tid, Kalmar stift komme att kvarstå såsom särskilt sådant.

Det ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner är från och med år 1913 i riksstaten uppfört med 91,350 kronor. Till det ordinarie anslaget har för varje år överförts det för samma år till anslagets förstärkande beviljade extra anslaget. Ursprungligen 2,970 kronor, har det extra anslaget från och med år 1912 utgått med höjt belopp och uppgår för år 1916 till 8,240 kronor.

Då stiftssammanslagningen väntats kunna till fullo genomföras under år 1914, hava i det extra anslaget från och med år 1915 icke inräknats några kostnader för domkapitlet i Kalmar. För det fall att detta domkapitel skulle komma att under någon del av år 1915 fortfarande vara i verksamhet, anbefallde Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 21 augusti 1914 statskontoret att förskottsvis av tillgängliga medel utbetala, i den mån det ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner ej därtill lämnade tillgång, och sedermera hos Kungl. Maj:t till ersättande anmäla vad som för ifrågavarande tid erfordrades till bestridande av avlöningar och vissa andra kostnader vid domkapitlet.

Såsom ersättning för fullgörandet under år 1914 av förutberörda, biskopen Lindström lämnade uppdrag att från och med den 1 januari 1914 övertaga de episkopala och eforala funktionerna jämväl i Kalmar stift har genom nådigt beslut den 19 december 1914 tilldelats Lindström ett belopp av 2,000 kronor att av statskontoret till honom av tillgängliga medel utbetalas och därefter hos Kungl. Maj:t anmälas till ersättande. Enligt nådigt beslut den 31 december 1915 skall förskottet gäldas av biskopslöneregleringsfondens medel.

I samband med ovanberörda, den 30 juni 1915 meddelade beslut angående stiftssammanslagningen har Kungl. Maj:t samma dag — jämte före-

[30.] skrift att den med lönen för biskopen i Kalmar stift dittills förenade ersättning för kronotiondespannmål skulle indragas till biskopslöneregleringsfonden — *dels* anbefallt statskontoret att, såsom ersättning för fullgörande under tiden från och med den 1 januari till och med den 31 juli 1915 av de episkopala och eforala funktionerna i Kalmar stift, till biskopen Lindström utbetala ett belopp, beräknat efter 2,000 kronor för år, att framdeles hos Kungl. Maj:t till ersättande anmälas, *dels* förklarat biskopen i Växjö stift berättigad att från och med den 1 augusti 1915 ur biskopslöneregleringsfonden uppbära, utöver honom på grund av gällande lönereglering tillkommande belopp, ett lönetillägg av 2,000 kronor årligen, att kvartalsvis utbetalas, *dels* förklarat notarien och amanuensen vid domkapitlet i Växjö berättigade att från och med den 1 augusti 1915 i årlig avlöning uppbära, notarien 4,500 kronor, därav 3,000 kronor lön och 1,500 kronor tjänstgöringspenningar, samt amanuensen arvode till belopp av 1,800 kronor, *dels och* förklarat, att de genom nådiga brevet till statskontoret den 21 augusti 1914 meddelade föreskrifter rörande bestridande av de kostnader, som kunde föranledas därav, att domkapitlet i Kalmar komme att under någon del av år 1915 fortfarande vara i verksamhet, skulle äga tillämpning jämväl för tiden från och med den 1 augusti 1915 tills vidare intill årets utgång, dock att under denna tid notariens avlöning skulle utgå med visst minskat belopp. Även nyssberörda, av statskontoret förskotterade ersättning till biskopen Lindström för tiden den 1 januari—den 31 juli 1915 skall, enligt Kungl. Maj:ts beslut den 31 december 1915, gäldas ur biskopslöneregleringsfonden.

Jag har redan nämnt, att det ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner från och med år 1913 utgår med ett till 91,350 kronor förhöjt belopp. Om härtill lägges det anslag å 8,240 kronor, som på extra stat för år 1916 beviljats till förstärkande av det ordinarie anslaget, kommer summan, 99,590 kronor, att angiva det belopp, som för ifrågavarande ändamål är tillgängligt för år 1916.

De behov, för vilkas täckande sagda belopp är avsett, hava blivit i detalj av riksdagen prövade i sammanhang med anslagens beviljande.

Beloppet i fråga, 99,590 kronor, fördelar sig sålunda:

	Kronor.
6 notarier vid domkapitlen i Uppsala, Växjö, Lund, Göteborg, Härnösand och Luleå, à 4,500 kronor	27,000: —
6 amanuenser vid samma domkapitel, à 1,800 kronor	10,800: —
5 notarier vid domkapitlen i Linköping, Skara, Strängnäs, Västerås och Karlstad, à 3,800 kronor	19,000: —
Transport	56,800: —

[30.]

		Kronor.
Transport	56 800: —	
5 amanuenser vid samma domkapitel, à 1,600 kronor	8 000: —	
1 notarie vid domkapitlet i Visby	3,000: —	
Vikariatsersättning, extra biträde, renskrivning m. m. vid sistnämnda domkapitel	500: —	
1 notarie vid Stockholms stads konsistorium	2,000: —	
Vikariatsersättning, extra biträde, renskrivning m. m. vid samma konsistorium	500: —	70,800: —
Ersättning för semestervikariat		1,441: 66
Extra biträden: vid domkapitlet i Uppsala	1,550: —	
» » » Linköping	700: —	
» » » Skara	300: —	
» » » Strängnäs	300: —	
» » » Västerås	400: —	
» » » Växjö	400: —	
» » » Lund	2.720: —	
» » » Göteborg	1.400: —	
» » » Karlstad	600: —	
» » » Härnösand	1 600: —	
» » » Luleå	1,600: —	
» » » Visby	500: —	
» Stockholms stads konsistorium	600: —	12.670: —
Amanuensen vid domkapitlet i Lund, ökat arvode		1,200: —
Vaktbetjäning: vid domkapitlet i Uppsala	440: —	
» » » Linköping	615: —	
» » » Skara	1,000: —	
» » » Strängnäs	665: —	
» » » Västerås	900: —	
» » » Växjö	400: —	
» » » Lund	1.200: —	
» » » Göteborg	1.100: —	
» » » Karlstad	1,000: —	
» » » Härnösand	950: —	
» » » Luleå	800: —	
» » » Visby	700: —	
» Stockholms stads konsistorium	800: —	10,570: —
Hyra m. m.: domkapitlet i Luleå	1,500: —	
» » Visby	1.400: —	2,900: —
Odisponerat		8: 34
	Summa	99,590: —

Rörande tillhandahållande åt vederbörande konsistorier av dem tillkommande, för år 1916 tillgängliga medel hava bestämmelser meddelats

[30.] genom nådigt brev den 26 juni 1915. I sammanhang därmed har föreskrivits, att arvode till hos domkapitel anställt extra biträde icke finge överstiga 1,400 kronor för år.

Jag går nu att redogöra för de framställningar, som av konsistorierna gjorts rörande beviljande av anslag till här ifrågavarande ändamål för år 1917. Dessa framställningar avse i åtskilliga fall ökning av de för år 1916 anvisade beloppen.

Domkapitlet i *Uppsala* anför i skrivelse den 22 september 1915:

Domkapitlets verksamhet hade högst betydligt utvidgats genom nya lagar och förordningar, såsom de den 9 december 1910 tillkomna lagarna dels om reglering av prästerskapets avlöning, dels om emeritilöner för präster och dels om kyrkofond samt ecklesiastik boställsordning av samma dag ävensom förordningen angående utarrendering av prästerskapets löneboställer den 15 september 1911, förordningen angående reglering av det extra ordinarie prästerskapets avlöning m. m. den 18 april 1914 och nådiga kungörelsen av samma dag angående framställningar om ålderstillägg i vissa fall åt ordinarie präster. Särskilt ecklesiastik boställsordning och förordningarna om utarrendering av prästerskapets löneboställer och angående reglering av det extra ordinarie prästerskapets avlöning m. m. hade lagt en mängd nya och delvis mycket krävande uppgifter på domkapitlet, och dessa uppgifter vore av sådan beskaffenhet, att de måste till väsentlig del vila på konsistorienotarien och hans medhjälpare i expeditionen. Domkapitlet ville ock starkt betona, att göromålen för domkapitlets tjänstemän under de senare åren i mycket betydande mån ökats och att all anledning vore att antaga, att en stegring härutinnan ytterligare komme att inträda, synnerligast genom de nu pågående löneregleringarna för prästerskapet med allt vad därtill hörde. För expeditionsarbetet måste extra biträde nu anlitas i högre grad än tillförene, varför ock högre anslag för ändamålet erfordrades; och borde detta anslag enligt domkapitlets mening ej understiga 2 500 kronor. Då domkapitlet i Lund till avlönande av extra biträden erhållit 2,720 kronor, förutom 1,200 kronor till ökat arvode åt amanuensen, och då expeditionsgöromålen vid Uppsala domkapitel ej torde vara mindre än vid Lunds domkapitel, funne domkapitlet sin begäran om ett till 2,500 kronor förhöjt anslag vara synnerligen blygsam. Av detta belopp borde minst 1.800 kronor utgå till domkapitlets mångåriga extra biträde, fröken Ester Edquist, som under sin mer än 20-åriga tjänstetid därstädes förvärvat framstående skicklighet och förfarenhet i expeditionsarbetet och städse med berömlig trohet och flit fullgjort de dryga och mångskiftande arbetsuppgifter, vilka blivit henne anförtrodda under en daglig tjänstgöringstid å tjänsterummet, uppgående till 6 à 7 timmar på förmiddagen.

Det anslag av 1,050 kronor, som vore ställt till domkapitlets disposition för bestridande av utgifter för vaktbetjäning, utginge med 440 kronor av statsmedel och med 610 kronor från domkyrkans kassa. Detta arvode kunde under nuvarande förhållanden icke anses tillräckligt. Den hos domkapitlet anställde vaktmästaren, som svårligen kunde skaffa sig extra arbetsförtjänst, då hans huvudsakliga tid upptoges av vaktmästarsysslan, och hade familj att försörja, kunde omöjligen existera på en lön av 1,050 kronor. Som inga naturaförmåner ingingo i avlöningen, ansåge domkapitlet

rimligt och skäligt, att statsanslaget höjdes med 150 kronor eller från 440 kronor till 590 kronor. [30.]

Statskontoret, som på grund av nådig remiss den 25 november 1915 avgivit utlåtanden över domkapitlens förevarande framställningar, yttrar beträffande nyssnämnda anslagsbehov:

Med hänsyn till fröken Edquists långa, väl vitsordade tjänstgöring hos domkapitlet samt hennes ganska dryga arbetstid å tjänsterummet syntes det kunna ifrågasättas, om ej för henne borde medgivas ett undantag från den i nådiga brevet den 26 juni 1915 meddelade föreskriften, att arvode till hos domkapitlet anställt extra biträde icke finge överstiga 1,400 kronor för år, och ett personligt avlöningstillägg å 400 kronor beredas henne. Vad domkapitlet i ärendet anfört torde vidare ådagalägga behovet av att, utöver arvodet till fröken Edquist, något belopp ställdes till domkapitlets förfogande för anlitande av annat extra biträde; och syntes detta belopp ej böra sättas lägre än till 500 kronor.

Beträffande vaktmästaren, som enligt vad domkapitlet upplyste svårligen vore i tillfälle att skaffa sig extra arbetsförtjänst, ville statskontoret ej motsätta sig den för honom begärda avlöningsförhöjningen.

Enligt statskontorets förslag skulle således anslaget till extra biträden höjas med 750 kronor, därav 400 kronor till fröken Edquist och 350 kronor till annat extra biträde, samt anslaget till vaktbetjäning höjas med 150 kronor.

Domkapitlet i *Strängnäs* har, med anledning av en till domkapitlet ställd skrift från dess vaktmästare C. A. Finnberg, i skrivelse den 22 september 1915 hemställt, att anslaget till domkapitlets vaktmästare måtte från och med år 1917 höjas från dess nuvarande belopp, 665 kronor, till 765 kronor, varjämte domkapitlet i en annan skrivelse av samma dag anhållit om tillfällig löneförbättring åt Finnberg med 100 kronor för vart och ett av åren 1915 och 1916.

Finnberg har i sin ovanberörda skrift anställt en jämförelse mellan de avlöningar, som utgå till vaktmästarna vid vissa av rikets domkapitel, samt i övrigt anfört:

Då framställning skulle göras om anslag till domkapitlets i Strängnäs expedition för år 1917, anhölle Finnberg, att domkapitlet ville föreslå någon höjning av vaktmästarens avlöning, som för närvarande utgjorde 900 kronor, därav statsmedel 665 kronor och anslag av Strängnäs domkyrka 235 kronor, jämte in natura två famnar ved. Utom tjänsten kunde Finnberg förskaffa sig endast obetydlig tillfällig arbetsförtjänst. På grund härav och med hänsyn till de för närvarande högt uppdrivna priserna på livsmedel vore en förhöjning av vaktmästarlönen av behovet påkallad. Billighetsskäl syntes även tala för att vaktmästaren vid domkapitlet i Strängnäs i avlöningshänseende jämställdes med åtminstone vaktmästaren vid domkapitlet i Skara, vilkens avlöning

[30.] utgjorde 1,000 kronor. Finnberg vågade därför anhålla, att domkapitlet ville föreslå en förhöjning av 100 kronor i hans från staten utgående lön.

Men då denna löneförhöjning, om den beviljades, skulle inträda först år 1917, hemställde Finnberg tillika, att domkapitlet ville anhålla om ett extra anslag å 100 kronor för vart och ett av åren 1915 och 1916 såsom tillfällig löneförbättring.

I fråga härom yttrar statskontoret:

Den av domkapitlet i Strängnäs gjorda framställningen om ökning av anslaget till vaktbetjäning med 100 kronor ansåge sig statskontoret böra tillstyrka, varjämte statskontoret i anledning av domkapitlets begäran, att anslagsförhöjningen måtte få av vaktmästaren tillgodonjutas redan från och med år 1915, hemställde om bifall därtill i så måtto, att löneförhöjningen måtte medgivas från och med år 1916.

Domkapitlet i *Växjö* har i skrivelse den 29 september 1915 anfört, att till extra biträden vid domkapitlets expedition bidrag av allmänna medel vore för år 1917 erforderligt till belopp av 500 kronor. Höjningen, 100 kronor, vore beroende på den nu verkställda sammanslagningen av Växjö och Kalmar stift ävensom i någon mån på det ökade arbete, som vållades av genomförandet av de nya löneregleringarna för prästerskapet i det sammanslagna stora stiftet.

Denna framställning har av statskontoret tillstyrkts.

Domkapitlet i *Lund* anför i skrivelse den 23 september 1915:

Extra biträdet vid domkapitlets expedition F. Malmström hade hos domkapitlet anhållit, att med hänsyn till hans mångåriga tjänstgöring vid expeditionen och de alltjämt stegrade levnadskostnaderna, vilka numera gjorde det omöjligt för honom att medelst det för närvarande till honom utgående arvodet av 1,600 kronor för år bereda sig jämte hustru och tre barn anständig bärgning, domkapitlet ville göra framställning om höjning från och med år 1916 av hans arvode till belopp ej understigande 2,500 kronor för år räknat.

På grund av de utav Malmström sålunda åberopade bevekande omständigheter funne domkapitlet skäligt hemställa, det Kungl. Maj:t täcktes vidtaga erforderlig åtgärd för att hans arvode måtte från och med år 1916 varda höjt intill ett belopp av 2,500 kronor årligen; och ville domkapitlet i detta ärende andraga följande.

Med föranledande av den av konsistorienotarier och amanuenser vid flertalet ecklesiastika konsistorier i riket gjorda ansökning om en väsentligt förbättrad avlöningsstat för befattningshavare vid de ecklesiastika konsistorierna hade domkapitlet i skrivelse till löneregleringskommittén den 30 september 1914 lämnat av kommittén begärda uppgifter och upplysningar beträffande verksamheten vid Lunds stifts konsistorium samt därvid även redogjort för de vid domkapitlet anställda ordinarie befattningshavare och extra biträden ävensom dessas löneförmåner. Det till domkapitlets förfogande från och med år 1914 ställda årliga anslaget av 2,720 kronor till extra biträden disponerades fortfarande sålunda, att 1,600 kronor utbetalades såsom arvode till ovannämnda ständiga extra biträde Malmström, 720 kronor till en vid expeditionen anställd maskinskriverska och återstående 400 kronor till ett mera tillfälligt biträde, som konsistorienotarien anlitade till hjälp vid räkenskaper och bokföring.

Angående Malmström meddelade domkapitlet löneregleringskommittén, att han, som vore född den 23 mars 1872, varit anställd vid domkapitlets expedition alltsedan år 1893 samt att han före denna anställning åtnjutit undervisning vid högre allmänt läroverk, genomgått bokhållerikurs och handelsskola samt därefter under några år innehaft elevplats å affärskontor, vilken föregående utbildning gjort honom särdeles lämplig för bestridandet av de med hans nu innehavande syssla förenade göromål, såväl rena skrivgöromål som en mängd andra vid expeditionen förekommande, vilka i regel krävde både noggrannhet och insikter. Den avlöning, han åtnjöte, eller 1,600 kronor, vore enligt beslut av 1912 års riksdag beviljad genom nådigt brev den 10 juni samma år. Beloppet blev då höjt från 1,200 kronor till 1,600 kronor. Domkapitlet, som hade begärt en förhöjning till 1,800 kronor, ansåge fortfarande en höjning av hans arvode vara både skälig i förhållande till hans arbete och av de alltjämt stegrade levnadsomkostnaderna och andra nutida förhållanden påkallad. [30.]

Under åberopande av vad domkapitlet sålunda redan om Malmström meddelat och då hans dagliga arbetstid av i regel 7—8 timmar å expeditionen ej medgåve honom att innehava någon stadigvarande bisyssla samt då rådande dyrtid torde ytterligare motivera en mera avsevärd arvodestillökning för hans egen och familjens bärgning, hyste domkapitlet den tillförsikten, att dess nu gjorda framställning måtte finnas vara förtjänt av nådigt avseende.

Enär vidare Kungl. Maj:t i nådigt brev till statskontoret angående förstärkande av ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner m. m. den 26 juni 1915 till iakttagande meddelat bestämmelse om, att för år 1916 arvode till hos domkapitel anställt extra biträde icke finge överstiga 1,400 kronor för år, men extra biträdet Malmström, såsom ovan blivit nämnt, på grund av 1912 års riksdags beslut och nådiga brevet den 10 juni samma år fått sig tillerkänt ett årligt arvode av 1,600 kronor, hemställde domkapitlet tillika, att Kungl. Maj:t måtte förklara sagda bestämmelse ej äga tillämpning å merbemälda extra biträde.

I häröver den 25 november 1915 avgivet särskilt utlåtande yttrar statskontoret:

Enligt nådiga brevet den 26 juni 1915 angående. bland annat, anslag för år 1916 till extra biträden hos domkapitlen finge arvode till sådant biträde icke överstiga 1,400 kronor för år. Denna begränsning, som härledde sig från en jämförelse med de i stat fastställda avlöningsförmånerna för de hos vissa myndigheter anställda ordinarie kvinnliga skrivbiträden, torde dock ej gälla det hos domkapitlet i Lund anställda manliga skrivbiträdet F. Malmström, helst som, på sätt i domkapitlets framställning erinrades, 1912 års riksdag på förslag av Kungl. Maj:t anvisade medel till höjning av Malmströms arvode till dess nu utgående belopp av 1,600 kronor.

Med hänsyn därtill att, såsom domkapitlet nu upplyst, Malmströms dagliga arbetstid å expeditionen i regel uppginge till 7 à 8 timmar och att han därför vore för sin egen och familjens bärgning så gott som uteslutande hänvisad till den avlöning, han uppbure från domkapitlet, hade statskontoret för sin del ej något att erinra mot att hans arvode bleve ytterligare höjt med förslagsvis 400 kronor, vilken arvodeshöjning givetvis i likhet med den vid 1912 års riksdag beviljade borde betraktas såsom en personlig avlöningsförmån.

I händelse av bifall härtill syntes avlöningsförhöjningen skäligen böra få inträda redan från och med år 1916.

[30.] Domkapitlet i *Härnösand* har i skrivelse den 22 september 1915 anfört:

Det hade visat sig vara av oundgängligt behov påkallat att under varje årets arbetsdag hava *ett* extra biträde anställt vid domkapitelsexpeditionen. Men vid vissa tillfällen hade det varit nödvändigt att såsom extra biträden anlita flera personer. Beträffande det permanenta extra biträdet ville domkapitlet framhålla, att på nämnda biträde måste ställas stora anspråk på duglighet och pålitlighet, i vilket avseende särskilt förtjänade bemärkas, att ifrågavarande biträde måste kunna sköta en stor del av amanuensens åligganden, då denne hade att uppehålla konsistorienotarietjänsten under notariens semester eller vid de tillfällen i övrigt, då notarien kunde vara förhindrad att själv sköta sin befattning. Den nuvarande kvinnliga innehavaren av befattningen som permanent biträde hade varit anställd i nämnda egenskap sedan den 1 april 1904 och därunder ådagalagt utmärkt både nit och skicklighet. Av det nu utgående anslaget å 1,600 kronor till anställande av extra biträden vid domkapitelsexpeditionen uppbure nyssnämnda permanenta biträde 1,400 kronor och kunde därmed ingalunda anses överbetald. Återstoden, 200 kronor, åtginge för avlönande av extra biträden av mera tillfällig art. Men här framträdde ett nytt penningbehov med oavvislig styrka. Domkapitlet måste nämligen hava en särskild räkenskapsförare anställd. Domkapitlet kunde ej av konsistorienotarien med avseende å domkapitlets kassor och fonder, vilka vid den sista inventeringen uppgingo till det betydande beloppet av 760,735 kronor 26 öre, begära mer än att han förvaltade samma kassor och fonder. Räkenskapsföringen vore däremot anförtrodd åt en av de i domkapitlet sittande lektorerna. Denne hade på grund av nådiga brevet den 8 mars 1901 såsom ersättning uppburit vissa provisioner å tre under domkapitlets förvaltning stående fonder, nämligen Bergs pastorats skogsfond, Ytterhogdals kyrkoherdeboställes fond och Aråsfonden, vilka provisioner tillhopa uppgått till omkring 600 kronor om året. Men jämlikt vad genom kammarrättens, av regeringsrätten fastställda utslag förklarats finge dessa provisioner icke mer utgå till räkenskapsföraren. Då domkapitlet ej kunde av räkenskapsföraren fordra, att han skulle utföra sitt dryga och maktpåliggande arbete utan någon ersättning, och det ej heller rimligtvis kunde ifrågasättas, att notarien-kassaförvaltaren av sina mycket begränsade löneförmåner skulle avstå någon del till räkenskapsförarens avlönande, såge domkapitlet ingen annan utväg än att hos Kungl. Maj:t anhålla, att anslaget till extra biträden måtte redan från och med år 1916 höjas till 2,100 kronor, på det att räkenskapsföraren, som domkapitlet ej kunde undvara, måtte från nämnda anslag kunna erhålla någon ersättning. Då anslaget till extra biträden vid Lunds domkapitel utginge med 2,720 kronor, ansåge sig domkapitlet häri hava en särskild anledning till förhoppning, att anslaget för samma ändamål till dess egen arbetstyngda expedition måtte kunna ökas till 2,100 kronor.

En annan omständighet, nämligen att till ökat arvode åt amanuensen vid domkapitlet i Lund utginge 1,200 kronor, hade givit domkapitlet mod att hemställa, att i ökat arvode åt amanuensen vid Härnösands domkapitel måtte anvisas ett årligt belopp av 500 kronor att utgå från och med år 1916, intill dess löne reglering för domkapitelstjänstemännen komme till stånd. Den vid domkapitlet anställde amanuensen hade ingen ringa arbetsbörda. Det fordrades av honom, att han skulle vara närvarande å expeditionen minst tre timmar varje söckendag, sysselsatt med arbete för domkapitlets räkning. Den nuvarande avlöningen av 1,800 kronor måste i betraktande härav och med hänsyn till att levnadskostnaderna i Härnösand vore synnerligen höga

anses vara en alltför knapp avlöning. Då avseende vidare fästes vid en konsistorie- [30.]
amanuens ringa befordringsmöjligheter, bleve hans ställning ännu dystrare. En löneförhöjning av 500 kronor redan från och med år 1916 syntes därför vara av högsta behov påkallad.

Domkapitlets vaktmästare åtnjöte för det närvarande av statsmedel en avlöning av 950 kronor, och samma belopp vore jämväl anvisat för ändamålet för år 1916. Vid upprepade tillfällen hade domkapitlet funnit sig nödsakat att inför Kungl. Maj:t såsom sin uppfattning uttala, att vaktmästarens kontanta avlöning särskilt med hänsyn till de höga levnadskostnaderna och de dryga kommunalutskylderna i Härnösand borde utgå med ett belopp, ej understigande 1,000 kronor. Och denna uppfattning kvarstode orubbad.

Statskontoret har beträffande denna framställning yttrat:

Domkapitlet i Härnösand hade dels, i syfte att kunna avlöna en särskild räkenskapsförare, hemställt om en ökning med 500 kronor i det till extra biträden hos domkapitlet utgående belopp av 1,600 kronor, dels ock, med åberopande därav, att konsistorieamanuensen i Lund sedan år 1913 uppburit ett tilläggsarvode av 1,200 kronor, anhållit, att amanuensen hos domkapitlet i Härnösand, vilkens arvode enligt stat utgjorde, i likhet med konsistorieamanuensens i Lund, 1,800 kronor, måtte från och med år 1916 beredas ett arvodestillägg av 500 kronor. I fråga om domkapitlets förstnämnda hemställan ville statskontoret framhålla, att bestyret med förandet av domkapitlets räkenskaper tillhörde konsistorienotariens ordinarie åligganden. Men då en jämförelse mellan de tillgångar, som redovisades i de olika domkapitlens räkenskaper, torde giva vid handen, att domkapitlets i Härnösand fondförvaltning vore avsevärt större än något annat domkapitels, ville statskontoret för sin del ej motsätta sig, att domkapitlets anslag till extra biträden från och med år 1916 höjdes med 500 kronor för beredande av tillgång till ersättning åt det extra biträde, konsistorienotarien kunde behöva anlita vid ifrågavarande räkenskapsföring. Beträffande amanuensens arvode kunde anmärkas, att när konsistorieamanuensen i Lund erhöll sitt ovanberörda arvodestillägg, upplysning förelåg därom, att dennes dagliga tjänstgöringstid utgjorde omkring 6 timmar. Då, enligt vad domkapitlet i Härnösand meddelat, för dess amanuens vore föreskriven en tjänstgöringstid av blott minst 3 timmar, syntes här ej föreligga lika stor anledning till arvodesförhöjning som i fråga om amanuensen vid Lunds domkapitel.

Vidare hade domkapitlet i Härnösand ånyo upprepat sin förut avslagna begäran om höjning med 50 kronor i vaktmästarens av statsmedel utgående avlöning å 950 kronor. Denne vaktmästare åtnjöte visserligen, enligt vad i annat sammanhang i remissakten uppgåves, dessutom omkring 275 kronor från andra medel ävensom fri bostad. Med avseende å den begärda ökningens ringa belopp ville dock statskontoret för sin del ej vidare motsätta sig densamma.

Domkapitlet i *Visby* har i skrivelse den 22 september 1915 anfört:

Domkapitlet funne sig icke kunna underlåta att dels begära anslaget till arvode åt domkapitlets vaktmästare för år 1917 förhöjt från 700 kronor till 1,200 kronor, dels äska ett tilläggsanslag för år 1916 å 500 kronor för samma ändamål. Såsom skäl härför åberopades vad domkapitlets vaktmästare Oscar Molin i en bifogad, till domkapitlet ingiven skrift i saken anfört ävensom att bibehållande av den för när-

[30.] varande utgående jämförelsevis låga avlöningen säkerligen skulle medföra täta ombyten av vaktmästare med ty åtföljande olägenheter samt jämväl vålla svårighet att få fullt lämpliga sökande till platsen. Omreglering av domkapitelsvaktmästarnas avlöningsförhållanden vore visserligen begärd och beroende på Kungl. Maj:ts prövning, men behovet av en höjning utav vaktmästarens vid Visby domkapitel avlöning vore verkligen så trängande, att därmed icke kunde anstå, tills antydda fråga vunnit sin lösning.

I berörda skrift yttrar Molin:

Molin anhölle, att domkapitlet ville hos Kungl. Maj:t utverka, att han från och med den 1 januari 1916 finge sin avlöning förhöjd med 500 kronor årligen. Såsom skäl för denna anhållan framhölle Molin, att han sedan början av år 1908 såsom bisyssla innehaft anställning såsom extra stadsgevaldiger i Visby mot ett arvode av 500 kronor för år jämte inkassoprovision, men på grund av alltjämt ökade göromål vore det honom omöjligt att längre bibehålla nämnda biförtjänst, och hade Molin ej heller någon utsikt att få den därigenom uppkomna förlusten ersatt. Att föra en något så när dräglig tillvaro för 700 kronor om året vore under nuvarande förhållanden alldeles omöjligt, alldenstund Molin med dessa penningar måste bidraga till ved och lyse, enär det ej lyckats honom att få någon lägenhet på två rum och kök i närheten av domkapitlets expedition för mindre än 300 kronor och det övriga av de till bostad, ved och lyse anslagna medlen, 400 kronor, ej räckte till ved och lyse.

Även finge Molin framhålla, att vaktmästarna i allmänhet vid statens verk och inrättningar tilldelades en löneförhöjning efter respektive 5 och 10 års tjänst samt att Molin nu varit i domkapitlet anställd i över 11 år och under denna tid endast fått 200 kronor i löneförhöjning år 1907.

Statskontoret har härom yttrat:

Domkapitlet i Visby hade för domkapitlets vaktmästare begärt en löneförhöjning från och med år 1916 å 500 kronor, varigenom hans avlöning skulle komma att uppgå till 1,600 kronor och sålunda avsevärt överstiga andra domkapitelsvaktmästares. Då levnadskostnaderna i Visby vid jämförelse med orter inom landet snarare torde vara låga än höga, funne statskontoret ej anledning tillstyrka denna framställning.

Slutligen har *Stockholms stads konsistorium* — som dels av det ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner åtnjuter ett belopp av 500 kronor till vikariatsersättning, extra biträde, renskrivning m. m., dels ock därutöver uppbär ett enligt beslut av 1914 års senare riksdag från 500 kronor till 600 kronor förhöjt belopp till enahanda ändamål — i skrivelse den 21 september 1915 gjort framställning i syfte att sistberörda belopp, som till och med år 1915 varit i riksstaten uppfört såsom ett särskilt anslag på extra stat, måtte höjas till 750 kronor för år, att utgå från och med år 1916. Till stöd härför har konsistoriet anfört:

I den framställning av konsistoriet, som låg till grund för riksdagens beslut att från och med år 1915 höja det extra anslaget till vikariatsersättning, extra biträde, renskrivning m. m. vid konsistoriet från 500 kronor till 600 kronor, yttrade konsisto-

riet bland annat följande: Det hos konsistoriet anställda skrivbiträdet ålåge att tjänstgöra under expeditionstiden, vilken bestämts till en timme tre dagar i veckan men i regel utsträcktes till tre timmar varje gång, samt att utföra all utskrift, som numera vore av så stor omfattning, att den till största delen måste utföras i hemmet. Den ersättning, som härför utginge till skrivbiträdet, hade sedan år 1910 utgjorts av 500 kronor, 250 kronor av det ordinarie anslaget och 250 kronor av det extra anslaget. Konsistoriet ansåge, att denna ersättning i betraktande av det väsentligt ökade arbete, som ålåge skrivbiträdet, vore synnerligen otillräcklig, varför en ökning i skrivbiträdets arvode med ytterligare 250 kronor eller till 750 kronor måste anses mer än väl befogad. [30.]

De skrivbiträdet åliggande göromålen hade ingalunda minskats under år 1915 utan syntes fastmera kräva ökad tid, i regel ej blott tre timmar varje expeditionsdag utan genom arbete, utfört i hemmet, i det närmaste lika lång tid under var och en av de övriga söckendagarna, och det syntes konsistoriet hart när omöjligt att bibehålla eller anskaffa något så när väl kvalificerad arbetskraft utan höjning av ifrågavarande arvode.

Statskontoret har tillstyrkt, att ifrågavarande till Stockholms stads konsistorium utgående anslagsbelopp måtte för år 1917 höjas med 150 kronor.

Departementschefen

Vad i detta ärende nu förekommit synes mig vara ägnat att ytterligare understryka det sedan länge kända behovet av att vid de ecklesiastika konsistorierna mera ordnade förhållanden åvägabringas beträffande personalens anställning och avlöning. Jag vill i detta avseende erinra, att frågan om lönereglering för denna personal för närvarande är under behandling av löneregleringskommittén samt att Kungl. Maj:t den 13 november 1914 uppdragit åt en särskild kommitté att avgiva utlåtande och förslag angående omorganisation av de kyrkliga konsistorierna. På grund därav böra för närvarande några mera ingripande förändringar icke vidtagas beträffande anslagen till dessa konsistorier.

För de krav på ökade anslag, som framförts från konsistorierna, synas mig emellertid i en del fall så pass starka skäl tala, att ett tillmötesgående, helt eller delvis, av de framställda kraven bör kunna från statsmakternas sida förväntas. Vad i sådant avseende av statskontoret föreslagits är jag beredd att, med vissa avvikelser, som jag genast skall angiva, för min del förorda.

Beträffande den ifrågasatta arvodesökningen för extra biträdet vid Uppsala domkapitel Ester Edquist, skulle ett bifall till domkapitlets härutinnan gjorda framställning innebära, att Ester Edquists arvode komme att med 400 kronor överstiga det för extra biträden hos domkapitel i allmänhet gällande maximibeloppet av 1,400 kronor. Därest detta tillägg får betraktas

[30.] såsom rent personligt, synes emellertid en dylik förhöjning icke kunna åberopas som grund för liknande anspråk från andra håll. Då det vidare icke torde vara något tvivel om att domkapitelsexpeditionen i Uppsala är ganska svagt utrustad med arbetskrafter och då synnerligen goda vitsord lämnats om Ester Edquists arbetsduglighet, vill jag icke motsätta mig, att ett personligt avlöningstillägg å 400 kronor beredes henne.

Något hinder torde ej heller böra möta för att extra biträdet vid Lunds domkapitel F. Malmström kommer i åtnjutande av högre arvode än det i ärendet omförmälda beloppet av 1,400 kronor.

Vad därefter angår de tre vaktmästare, för vilka avlöningsförhöjning nu begäres, nämligen de vid domkapitlen i Uppsala, Strängnäs och Härnösand, torde böra erinras, att för de vid länsstyrelserna anställda vaktmästarna, med vilka domkapitlens vaktmästare närmast torde kunna jämföras, avlöningen utgör, där ortstillägg ej förekommer, 1,050 kronor jämte två ålderstillägg, vartdera å 100 kronor, efter respektive 5 och 10 år. Med avseende härå torde det icke möta något hinder att bereda den vid domkapitlet i Strängnäs anställde vaktmästaren den begärda avlöningsförhöjningen av 100 kronor. — Den nuvarande vaktmästaren vid domkapitlet i Uppsala har enligt inhämtade upplysningar tillträtt sin befattning år 1911. Han skulle således, därest de för länsstyrelsernas vaktmästare gällande avlöningsregler för honom ägde tillämpning, med ingången av år 1917 kunna komma i åtnjutande av första ålderstillägget och därigenom erhålla en sammanlagd avlöning av 1,150 kronor. Jag anser därför, att hans nuvarande avlöning, 1,050 kronor, bör från 1917 års ingång höjas med 100 kronor. — Vaktmästaren vid domkapitlet i Härnösand åtnjuter för närvarande, inberäknat ett särskilt tillskott på omkring 275 kronor från stiftets prästerskap, bättre avlöningsförmåner, än som kunna högst tillkomma länsstyrelsernas vaktmästare. På grund därav synes någon avlöningsförhöjning nu icke böra för honom ifrågakomma.

Bland domkapitlens äskanden ingå vissa anslagsbelopp, som äro avsedda att användas under år 1916. Med avseende därå vill jag erinra, att, i anledning av vad riksdagen i skrivelse den 30 maj 1913 angående regleringen av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, punkten 43, uttalat i fråga om äskande hos riksdagen av anslag till domkapitlen för löpande år, Kungl. Maj:t därefter årligen meddelat föreskrift av innebörd, att domkapitlen och Stockholms stads konsistorium skola varje år före den 1 oktober inkomma med anmälan om de bidrag av allmänna medel, som kunna varda erforderliga för det år, vars statsreglering skall behandlas av nästföljande riksdag. Under sådana förhållanden finner jag mig hindrad att biträda de nu föreliggande framställningar, som avse anslag att tagas i

anspråk under år 1916. Jag vill emellertid i detta sammanhang framhålla, att åtminstone vissa av de hos konsistorierna anställda personer, för vilka avlöningsförhöjning begärts redan från och med år 1916, säkerligen skulle komma att för nämnda år bliva delaktiga av den för åtskilliga grupper av befattningshavare avsedda krigstidshjälp, om vilken chefen för finansdepartementet förut i dag yttrat sig. [30.]

I enlighet med vad jag nu anfört skulle för år 1917 kostnaderna för domkapitlens expeditioner beräknas till samma belopp som för år 1916, 99,590 kronor, med tillägg av följande särskilda poster: till extra biträden vid domkapitlet i Uppsala 750 kronor, vid domkapitlet i Växjö 100 kronor, vid domkapitlet i Lund 400 kronor, vid domkapitlet i Härnösand 500 kronor samt vid Stockholms stads konsistorium 150 kronor, eller tillhopa 1,900 kronor, samt för vaktbetjäning vid domkapitlet i Uppsala 100 kronor och vid domkapitlet i Strängnäs likaledes 100 kronor, eller tillsammans 200 kronor. Det sammanlagda kostnadsbeloppet för år 1917 skulle sålunda uppgå till 101,690 kronor. Då det ordinarie anslaget utgör 91,350 kronor, skulle alltså på extra stat för år 1917 erfordras 10,340 kronor.

Med åberopande av vad jag nu anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå riksdagen

att till förstärkande av det ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 10,340 kronor. Ökat anslag.

Kyrkors underhåll m. m.

12.	Kyrkors underhåll:		
	oförändrat ordinarie bestämt anslag	kronor	1,028: —
	oförändrat ordinarie förslagsanslag, Ersättningar	»	169,400: —
13.	Svenska kyrkan i Paris, *oförändrat ordinarie anslag*	»	4,119: —

D. Akademier m. m.

1. Svenska akademien, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 8,250: —

Vetenskapsakademien.

2. Till diverse akademiens behov, räntegottgörelse m. m., *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 14,460: —

[31.] Internationell katalog över naturvetenskaplig litteratur.

3. **Internationell katalog över naturvetenskaplig litteratur.** För inlösen av fullständiga exemplar och enstaka delar av en internationell fortlöpande katalog över naturvetenskaplig litteratur, som utgives på föranstaltande av Royal Society i London, har riksdagen anvisat på extra stat för vart och ett av åren 1902—1916 2,000 kronor. Därjämte har riksdagen för upprätthållande under åren 1901—1916 av en för ifrågavarande katalogarbete avsedd s. k. regionalbyrå för Sverige anvisat på extra stat för år 1902 2,000 kronor och för vart och ett av åren 1903—1916 1,600 kronor.

Vetenskapsakademien, som den 7 juni 1901 erhållit Kungl. Maj:ts befallning att draga försorg om regionalbyråns ordnande, har nu i skrivelse den 8 september 1915 anfört, att enär den internationella katalogen över naturvetenskaplig litteratur åtminstone tills vidare upphört att utkomma och då redan för åren 1915 och 1916 anvisade medel utan tvivel bleve tillräckliga för inköp av de delar, som, därest arbetet åter upptoges, kunde utkomma under år 1917, akademien ansåge obehövligt att för inköp av fullständiga exemplar och enstaka delar av denna katalog begära något anslag för år 1917. Då det emellertid vore av vikt, att arbetet på denna katalog inom Sverige ej komme att något år ligga nere, samt detta arbete vore av stor betydelse för svenska forskare även i det fall, att katalogen ej vidare utkomme, anhölle akademien, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå 1916 års riksdag att till bestridande av kostnaderna för regionalbyrån under år 1917 anvisa enahanda belopp, som beviljats för år 1916.

På grund härav hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på *extra stat* för år 1917 bevilja 1,600 kronor för upprätthållande under samma år av den för utgivande av en internationell, fortlöpande katalog över naturvetenskaplig litteratur anordnade regionalbyrån för Sverige.

[32.] Internationell förening för tidssignalering.

4. **Internationell förening för tidssignalering.** På därom av Kungl. Maj:t framställt förslag beslöt 1914 års senare riksdag att till bestridande av den för åren 1914—1920 på Sverige belöpande andelen i kostnaderna för den internationella föreningen för tidssignalering m. m. bevilja ett anslag av 4,060 kronor samt därav på extra stat för år 1915 anvisa ett för åren 1914 och 1915 beräknat belopp av 1,160 kronor.

Sedermera har 1915 års riksdag på extra stat för år 1916 anvisat till samma ändamål ett belopp av 580 kronor.

Såsom jag anförde till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 maj 1914, bifogat statsverkspropositionen till 1914 års senare riksdag, grundar sig Sveriges anslutning till ifrågavarande förening på en för tiden intill utgången av år 1920 gällande internationell överenskommelse, vilken för Sveriges del den 31 januari 1914 jämlikt nådigt bemyndigande undertecknats av Kungl. Maj:ts minister i Paris.

Då anslag för ändamålet till belopp av 580 kronor erfordras jämväl för år 1917, hemställer jag om förslag till riksdagen

att av det till bestridande av den för åren 1914—1920 på Sverige belöpande andelen i kostnaderna för den internationella föreningen för tidssignalering m. m. beviljade anslaget av 4,060 kronor på *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av 580 kronor.

Meteorologiska centralanstalten.

5. Meteorologiska centralanstalten, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 27,200: —

[33.] Meteorologiska centralanstalten m. m.

6. **Meteorologiska centralanstalten m. m.** Med anledning av särskilda framställningar av Kungl. Maj:t uppförde 1913 års riksdag för år 1914 dels på ordinarie stat för uppehållande av meteorologiska centralanstaltens verksamhet ett belopp av 27,200 kronor, dels ock på extra stat

[33.] särskilda anslag för åtskilliga närmare angivna ändamål inom den verksamhetsgren, som centralanstalten företräder.

I skrivelse den 30 maj 1913, däri riksdagen anmälde sitt beslut i ärendet, anförde riksdagen följande:

> Av löneregleringskommittén hade framställts tanken att till en gemensam institution sammanföra en del vetenskapliga mindre anstalter, såsom hydrografiska byrån, nautisk-meteorologiska byrån och meteorologiska centralanstalten. Departementschefen hade emellertid icke kunnat biträda denna uppfattning. Riksdagen hade likväl icke av vad departementschefen anfört mot en dylik anordning blivit övertygad om att icke densamma skulle kunna visa sig både ur organisatorisk och ekonomisk synpunkt fördelaktig. Något bestämt uttalande i denna fråga ansåge sig riksdagen dock icke kunna i ärendets dåvarande skick göra. En av Kungl. Maj:t föranstaltad utredning i ämnet syntes emellertid önskvärd.

Den sålunda ifrågasatta utredningen blev av Kungl. Maj:t anbefalld och uppdrogs åt löneregleringskommittén.

Jag har inhämtat, att löneregleringskommittén, med hänsyn till den omfattande arbetsuppgift, som i övrigt åligger kommittén, icke är i tillfälle att i ovanberörda fråga avgiva utlåtande i så god tid, att förslag i ämnet kan hinna föreläggas innevarande års riksdag. Vid sådant förhållande har jag icke att föreslå någon ändring beträffande det ordinarie anslaget till meteorologiska centralanstalten, 27,200 kronor, vilket också här ovan under 5 upptagits såsom »oförändrat ordinarie anslag». På sätt under åtskilliga föregående år ägt rum, torde emellertid vissa anslag för meteorologiska ändamål böra äskas på extra stat för år 1917, och anhåller jag nu att få redogöra för de framställningar, som i sådant syfte inkommit.

I den ordinarie staten för meteorologiska centralanstalten ingick till och med år 1913 ett reservationsanslag å 16,000 kronor till *arvoden åt observatörerna vid rikets meteorologiska stationer* samt för räknebiträden, anskaffande och underhåll av instrument, underhåll av meteorologiska centralanstaltens telegraf och materiell m. m. Enligt beslut vid 1913 års riksdag uppfördes detta anslag med ett till 14,800 kronor nedsatt belopp för år 1914 på extra stat, och har riksdagen jämväl för vart och ett av åren 1915 och 1916 på extra stat anvisat ett anslag för ändamålet å sistnämnda belopp.

Vetenskapsakademien har nu i skrivelse den 8 september 1915, under åberopande av en utav centralanstaltens föreståndare till akademien avlåten framställning i ämnet, anhållit, att för ifrågavarande ändamål ett anslag å 14,800 kronor måtte beredas även för år 1917.

Då anslaget är att anse såsom fortfarande behövligt, torde framställ- [33.]
ning i ärendet få avlåtas till riksdagen.

Till upprätthållande av fullständigt ordnad väderlekstjänst vid meteorologiska centralanstalten utgick under åren 1907—1913 på extra stat ett årligt belopp av 10,250 kronor. Därefter anvisades till *utvidgad väderlekstjänst* vid anstalten på extra stat för år 1914 21,000 kronor, för år 1915 27,360 kronor och för år 1916 25,000 kronor. Av sistnämnda tre anslag beräknades vissa belopp till bestridande av kostnaderna för sådan väderlekstjänst, som påkallades för anordnande av stormvarningar vid rikets kuster.

Efter framställning av föreståndaren för centralanstalten har vetenskapsakademien i sin omförmälda skrivelse den 8 september 1915 anhållit, att till utvidgad väderlekstjänst vid anstalten måtte på extra stat för år 1917 äskas enahanda belopp, 25,000 kronor, som beviljats för år 1916.

Föreståndaren för centralanstalten har i sin framställning till vetenskapsakademien erinrat, hurusom Kungl. Maj:t på grund av de hinder, som det pågående världskriget vållade den telegrafiska väderlekstjänsten, genom beslut den 5 oktober 1914 förordnat, att tills vidare, och intill dess de för väderlekstjänstens behöriga skötande behövliga väderlekstelegrammen åter kunde erhållas, några stormvarningstelegram icke skulle utsändas vare sig till rikets väst- och sydkust eller till de nya stormvarningsstationer, vilka jämlikt nådigt brev den 30 januari 1914 dels redan blivit inrättade, dels ännu skulle inrättas under den återstående delen av år 1914. Till följd därav komme nu ifrågavarande anslag måhända icke att behöva i sin helhet tagas i anspråk under år 1917. Men i betraktande av sannolikheten därav, att världskriget upphörde före 1916 års slut och nämnda hinder för väderlekstjänsten och stormvarningarna därigenom bortfölle, syntes man böra antaga, att nyssnämnda anslag, 25,000 kronor, behövdes under år 1917 för angivna ändamål.

Centralanstaltens föreståndare har på given anledning närmare yttrat sig angående de besparingar, som kunde väntas uppkomma å det extra anslaget till utvidgad väderlekstjänst vid anstalten, och därvid meddelat följande:

Annan besparing å detta anslag än den, som kunde uppstå genom minskning av portot för väderlekstelegram, vore icke att påräkna. Den dagliga väderlekstjänsten fortginge nämligen enligt fastställd plan, ehuru stormvarningstelegram ej utsändes. Likaså fortginge de vetenskapliga undersökningar med komplettering och klassificering av väderlekskartor, som avsåge att framdeles giva en allt större tillförlitlighet åt väderleksutsikter och stormvarningar, så snart de hinder upphörde, som världskriget lade i vägen för befordringen av vissa utländska väderlekstelegram.

I kostnaden för väderlekstelegram hade emellertid någon besparing gjorts, enär vissa utländska väderlekstelegram icke vidare ankomme till anstalten och således portot för dem bortfallit. Dessa bortfallna porton utgjorde år 1914 296 kronor 21 öre och år 1915 1,257 kronor 36 öre samt kunde för år 1916, om kriget då fortfore, beräknas

[33.] till 1,329 kronor 68 öre. Besparingen vore emellertid endast skenbar, ty under år 1914 betalade centralanstalten till svenska telegrafverket räkningar å tillsammans 3,452 kronor 50 öre för befordran av väderlekstelegram under år 1913; detta betydde alltså, att 1914 års anslag tagits i anspråk för att täcka en utgiftspost å 3.452 kronor 50 öre, som rätteligen bort utbetalas av 1913 års anslag. Likaledes hade 1915 års anslag måst till någon del tagas i anspråk för gäldande av kostnader för befordran av väderlekstelegram under år 1914.

Med avseende å vad centralanstaltens föreståndare sålunda anfört synes mig intet vara att erinra mot att till utvidgad väderlekstjänst vid meteorologiska centralanstalten äskas för år 1917 ett extra anslag till samma belopp, 25,000 kronor, som för ändamålet är uppfört å 1916 års stat.

För vart och ett av åren 1907—1914 har riksdagen till *upprätthållande av två meteorologiska stationer*, den ena i Gällivare och den andra i norra Värmland eller norra Dalarna, på extra stat anvisat ett belopp av 600 kronor, och för vartdera av åren 1915 och 1916 har riksdagen likaledes på extra stat beviljat ett anslag av samma belopp till upprätthållande av två meteorologiska stationer, den ena i Gällivare och den andra i Särna.

I sin förut omnämnda skrivelse den 8 september 1915 har vetenskapsakademien, med åberopande av en skrivelsen bilagd framställning från meteorologiska centralanstaltens föreståndare, anhållit om beredande för år 1917 av enahanda anslag; och torde förslag därom få avlåtas till riksdagen.

Med anledning av särskilda, av Kungl. Maj:t gjorda framställningar beslöt 1907 års riksdag, att, i huvudsaklig överensstämmelse med vissa av chefen för jordbruksdepartementet till statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 21 december 1907 angivna grunder, en *hydrografisk undersökning av Sveriges färskvatten* skulle företagas under ledning av en särskild, för ändamålet bildad hydrografisk byrå. Därjämte anvisades på extra stat för år 1908 dels för ifrågavarande ändamål ett anslag under riksstatens nionde huvudtitel, dels ock till utförande under meteorologiska centralanstaltens ledning och kontroll av vissa meteorologiska observationer för nämnda undersökning under åttonde huvudtiteln ett belopp av 10,800 kronor. I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag beviljade sedermera riksdagen för sistnämnda ändamål på extra stat under åttonde huvudtiteln för år 1909 ett belopp av 12,300 kronor, för vart och ett av åren 1910—1913 ett belopp av 13,700 kronor samt för vart och ett av åren 1914—1916 ett belopp av 12,100 kronor.

I skrivelse den 11 november 1915 har nu vetenskapsakademien hemställt, att hos riksdagen måtte äskas ett anslag för år 1917 av 12,100 kronor till utförande under meteorologiska centralanstaltens ledning och

kontroll av de meteorologiska observationer, som för hydrografiska byråns arbeten äro behövliga. Vid skrivelsen har fogats en av anstaltens föreståndare framlagd beräkning av kostnaderna för berörda undersökningar, vilken beräkning såsom slutsumma upptager nämnda belopp, 12,100 kronor. [33.]

Enär anslag till enahanda belopp fortfarande lärer vara för ändamålet behövligt, torde framställning böra avlåtas till riksdagen i enlighet med vetenskapsakademiens hemställan.

Såsom bidrag från Sverige till bekostande av den internationella kommissionens för vetenskaplig luftsegling *publikation av undersökningar rörande de högre luftlagren* har 1913 års riksdag för åren 1914—1916 beviljat ett anslag av 2,160 kronor, därav på extra stat för vart och ett av sistnämnda tre år anvisats ett belopp av 720 kronor.

I skrivelse den 8 september 1915 har vetenskapsakademien, under åberopande av en skrivelsen bifogad framställning från meteorologiska centralanstaltens föreståndare, anhållit, att för berörda ändamål måtte jämväl för år 1917 anvisas samma belopp, 720 kronor.

Då anslag för ändamålet synes böra fortfarande utgå, torde framställning få avlåtas till riksdagen i enlighet med vetenskapsakademiens hemställan.

För meteorologiska centralanstaltens förseende med dagliga *meteorologiska telegram* under tjugu års tid *från Färöarna och Island* beviljade 1900 års riksdag ett extra anslag av 144,000 kronor. Av detta anslag anvisades på extra stat för vart och ett av åren 1901, 1902 och 1903 ett belopp av 7,200 kronor. Såsom framgår av den utredning i ämnet, som under punkten 158 i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 13 januari 1911 lämnades av dåvarande departementschefen, användes dessa belopp, tillhopa 21,600 kronor, för träffande av avtal med Det store nordiske Telegrafselskab i Köpenhamn om femårigt abonnemang från den 14 februari 1907, mot en avgift av 6,000 francs för år räknat, å meteorologiska telegram från Färöarna och Island. För att detta abonnemang, då detsamma den 14 februari 1912 utginge, skulle kunna förnyas, gjorde Kungl. Maj:t hos 1911 års riksdag framställning om anvisande på extra stat för år 1912 av 4,320 kronor av ovanberörda anslag, och blev denna framställning bifallen av riksdagen. Till enahanda ändamål anvisades av riksdagen på extra stat för år 1913 4,320 kronor, för år 1914 4,442 kronor, för år 1915 2,256 kronor och för år 1916 3,000 kronor. För år 1915 fanns, jämte det anvisade anslaget, att tillgå en å vissa föregående års anslag uppkommen besparing å 2,082 kronor, och för år 1916 bestämdes anslaget

[33.] till det angivna beloppet, 3,000 kronor, med hänsyn till de besparingar å 1914 och 1915 års anslag, som skulle uppkomma till följd därav, att några meteorologiska telegram från Färöarna och Island icke ingått till meteorologiska centralanstalten sedan början av augusti 1914.

Vetenskapsakademien har i sin omförmälda skrivelse den 8 september 1915, med åberopande av en framställning i ärendet från meteorologiska centralanstaltens föreståndare, anhållit, att för år 1917 måtte för nu ifrågavarande ändamål utverkas ett anslag å 4,338 kronor.

I sistberörda framställning har centralanstaltens föreståndare anfört, att av 1915 års anslag dittills endast en ringa del behöft tagas i anspråk, emedan, till följd av brittiska regeringens den 5 augusti 1914 ikraftträdda förbud mot ifrågavarande telegrams befordran å brittiska telegraflinjer, Det store nordiske Telegrafselskab mot en överenskommen avgift av 500 francs om året befordrat de meteorologiska uppgifterna med vanlig post till meteorologiska centralanstalten. Ett liknande förhållande komme antagligen att gälla i fråga om 1916 års anslag, därest världskriget då fortfore. Men i betraktande av världskrigets sannolika upphörande före 1916 års slut, varmed torde följa ett upphävande av brittiska regeringens nämnda förbud mot dessa telegrams befordran å brittiska telegraflinjer, syntes för år 1917 erfordras det förut med Det store nordiske Telegrafselskab avtalade beloppet, 6,000 francs eller, enligt en kurs av 72 kronor 30 öre för 100 francs, 4,338 kronor för nämnda telegrams befordran till meteorologiska centralanstalten under år 1917.

Då, såsom förut framhållits, besparingar redan uppstått å de förenämnda ändamål anvisade anslagen för åren 1914 och 1915 och ytterligare kunna väntas uppkomma å 1916 års anslag samt dessa besparingar, vilka kunna ett följande år för ändamålet tagas i anspråk, torde vara fullt tillräckliga för bestridande av kostnaderna för meteorologiska centralanstaltens förseende med ifrågavarande telegram under år 1917, därest det i början av nämnda år utlöpande avtalet skulle komma att förnyas, synes något nytt anslag för ändamålet icke behöva äskas på 1917 års stat.

Till utgivande genom meteorologiska centralanstaltens försorg av »*Meteorologiska iakttagelser i Sverige*» jämte bihang anvisade riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1915 och 1916 ett reservationsanslag av 5,500 kronor.

I sin ovanberörda skrivelse den 8 september 1915 har vetenskapsakademien, med bifogande av en utav centralanstaltens föreståndare gjord framställning i ämnet, anhållit om beredande för ifrågavarande ändamål av enahanda anslag för år 1917.

Jag biträder detta anslagsäskande och hänvisar därvid till mitt yttrande till statsrådsprotokollet den 14 maj 1914, punkten 40.

I överensstämmelse med vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på *extra stat* för år 1917 anvisa

a) till arvoden åt observatörerna vid rikets meteorologiska stationer samt för räknebiträden, anskaffande och underhåll av instrument, underhåll av meteorologiska centralanstaltens telegraf och materiell ävensom för andra behov vid anstalten ett reservationsanslag av 14,800 kronor,

b) till utvidgad väderlekstjänst vid meteorologiska centralanstalten 25,000 kronor,

c) till upprätthållande av två meteorologiska stationer, den ena i Gällivare och den andra i Särna, 600 kronor,

d) till utförande under meteorologiska centralanstaltens ledning och kontroll av meteorologiska observationer för den hydrografiska undersökningen av Sveriges färskvatten 12,100 kronor,

e) såsom bidrag från Sverige för år 1917 till bekostande av den internationella kommissionens för vetenskaplig luftsegling publikation av undersökningar rörande de högre luftlagren 720 kronor, samt

f) till utgivande genom meteorologiska centralanstaltens försorg av »Meteorologiska iakttagelser i Sverige» jämte bihang ett reservationsanslag av 5,500 kronor;

eller tillhopa 58,720 kronor, därav 20,300 kronor reservationsanslag.

[34.] Meteorologiska observationer å Pårtetjåkko.

7. **Meteorologiska observationer å Pårtetjåkko.** Till fullföljande under två år av professorn i geografi vid universitetet i Uppsala Axel Hambergs vetenskapliga undersökningar av en del av Lule lappmarks fjällområde i huvudsaklig överensstämmelse med av Hamberg angiven plan med av hydrografiska byråns styrelse därtill föreslaget tillägg beviljade 1913 års riksdag ett anslag av 17,000 kronor att utgå under de närmare villkor, Kungl. Maj:t kunde finna skäl bestämma, varjämte riksdagen av anslaget anvisade på extra stat för år 1914 ett belopp av 11,000 kronor. Därefter anvisade 1914 års senare riksdag på extra stat för år 1915 av ifrågavarande anslag återstående beloppet 6,000 kronor.

Genom särskilda beslut den 4 juli 1913 och den 14 september 1914

[34.] ställde Kungl. Maj:t nämnda belopp mot redovisningsskyldighet till förfogande av en kommission, bestående av professor Hamberg, professor Filip Åkerblom, Uppsala, och professor Nils Ekholm, Stockholm, jämte den eller de personer, kommissionen kunde vilja med sig adjungera, att användas till upprättande och underhållande under åren 1914 och 1915 av ett meteorologiskt höjdobservatorium å platån Pårtetjåkko inom Sareks nationalpark, varjämte Kungl. Maj:t föreskrev, att kommissionen hade att, sedan arbetena slutförts, till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till fördelning mellan vederbörande vetenskapliga institutioner av de vetenskapliga instrument, som för statsanslaget inköpts.

Berörda kommission har nu anhållit, att Kungl. Maj:t måtte till riksdagen avlåta proposition om beviljande av ett anslag å 12,000 kronor för fortsättande av dessa observationer under ännu två års tid, räknat från den 1 juli 1916.

Till en början överlämnade kommissionen till Kungl. Maj:t en till kommissionen avlåten skrift av professor Hamberg, dagtecknad den 26 februari 1915 och av i huvudsak följande innehåll:

Sedan Kungl. Maj:t genom beslut den 4 juli 1913 ställt det av 1913 års riksdag beviljade anslaget till kommissionens förfogande, hade kommissionen vidtagit förberedande åtgärder för observatoriets upprättande. I mitten av februari 1914 hade till observator antagits filosofie licentiaten Axel Jönsson samt till assistent filosofie magistern Hilding Köhler, varjämte såsom hantlangare anställts arbetaren Teodor Nordlund. I början av år 1914 hade för observatoriet behövliga instrument beställts, och hade därvid den i propositionen till 1913 års riksdag omförmälda planen i huvudsak följts.

Sedan Jönsson och Köhler i början av juni 1914 anlänt till Uppsala och övningsbestämningar med några apparater företagits, anträddes i mitten av samma månad färden till Lappland. Över Kvikkjokk forslades instrument och tillbehör till den omkring 700 meter över havet liggande Pårekhyddan samt därifrån till observatoriebyggnaden å Pårtetjåkko. Under det fraktningen till Pårtetjåkko verkställdes, påbörjade Hamberg och hans medhjälpare byggandet av en förrådshydda vid Pårek; och hade hyddan i fråga, vilken även vore avsedd att användas av hantlangaren vid dennes färder mellan Kvikkjokk och observatoriet, blivit färdigbyggd i slutet av augusti 1914.

Förberedelser till inrättande av ifrågavarande observatorium hade under de närmast föregående åren vidtagits. Invid det å Pårtetjåkko redan förut befintliga boningshuset hade år 1912 uppsatts en nederbördsmätare samt på högsta toppen av Pårtetjåkko (2,000 meter över havet) en termometerbur. En förut befintlig meteorograf ombyggdes år 1913, varjämte boningshusets vind ombonades för att tjäna till sovplats åt hantlangaren. I juli 1914 hade de slutliga åtgärderna för observatoriets inrättande vidtagits. Ett av byggnadens rum ordnades såsom laboratorierum, och här anbragtes de flesta apparaterna. På omkring 20 meters avstånd från observatoriebyggnaden upprestes en $5\,^1/_2$ meter hög järnställning, uppbärande vindfana och elektriskt registrerande anemometer, vilken medelst en väl skyddad blykabel stod i förbindelse med en s. k. chronographe totalisateur i laboratorierummet. I närheten av vind-

tornet uppställdes på särskilda platser tre för uppmätning av rimfrostbildningen av- [34.]
sedda rimfrostkulor av olika storlek, en snömätningsställning samt en fotografisk solskensregistrator.

Sedan de viktigaste förberedelserna till observatoriets iordningställande avslutats, vidtogo den 1 juli 1914 observationerna, avsedda att omfatta i huvudsak följande iakttagelser. Luftens temperatur och fuktighet, lufttryck, vindens riktning och hastighet, molnighet, molnslag och molnens rörelseriktning samt nederbördens art skulle observeras varje timme. Luftens jonmängd skulle bestämmas sex gånger under dygnet, nederbörden skulle uppmätas varje morgon klockan 8; i händelse av rimfrostväder skulle den på rimfrostkulorna avsatta rimfrosten bestämmas klockan 8 varje morgon och afton. Varje lördags morgon skulle jordtemperaturen undersökas i en halv och en meters djup. Den på högsta toppen av Pårtetjåkko uppsatta termometerburen med däri befintliga termograf och hydrograf med vardera en veckas gång skulle tillses varje måndag. Härförutom skulle självregistrerande apparater av olika slag vara i verksamhet för registrerande av solsken, av lufttryckets växlingar, av luftens temperatur och fuktighet samt av vindens hastighet. Vid förekomst av rimfrostväder, vilket komme att förorsaka rubbningar i de självregistrerande apparaternas arbete, skulle desamma kompletteras av observatörernas iakttagelser.

Den sålunda uppgjorda planen för observationerna, som de första veckorna upprehållits medelst provisoriska anordningar, hade sedermera följts till den 7 påföljande augusti, då såväl Jönsson som Köhler blivit inkallade till krigstjänstgöring. Sedan de på ansökan därifrån befriats, hade de omkring den 24 i samma månad återvänt till observatoriet, varefter observationerna återupptagits och sedan dess oavbrutet fortsatts enligt förenämnda plan.

Hamberg, som under augusti 1914 uppehållit sig å olika platser inom Sarektrakten, återkom i slutet av månaden till observatoriet, och sedan han på vägen mellan observatoriet och Kvikkjokk uppsatt nio snömätningsställningar samt anvisat platser för ytterligare åtta sådana, vilka vore avsedda att senare uppsättas, hade han i början av september lämnat Kvikkjokk.

Observatörerna hade regelbundet i början av varje månad till Hamberg översänt observationerna för närmast föregående månad. Endast de luftelektriska observationerna hade lämnat åtskilligt övrigt att önska, enär kollektorn till den därför avsedda apparaten blott vid gynnsam väderlek kunnat användas. En ny kollektormodell hade sedermera framställts men ännu icke tagits i bruk. Flera av observatoriets instrument hade under den gångna tiden måst repareras, och en del nyanskaffningar hade måst ske. Något avbrott i observationerna hade emellertid icke därigenom förorsakats.

Temperaturförhållandena å Pårtetjåkko hade visat sig ganska jämna. Juli månad hade visserligen varit ovanligt varm med en medeltemperatur av + 6,2°, vilket finge ställas i samband med den i övriga delar av riket då rådande höga temperaturen. I september, oktober och november utgjorde medeltemperaturen respektive — 3,4°, —5,1° och — 10,1°. Under december och januari hade temperaturen växlat mellan — 6° och — 19,8° respektive — 8,1° och — 22,3°. Oväntat starka stormar hade förekommit, och vid fyra tillfällen hade en vindhastighet av omkring 30 meter per sekund iakttagits.

Det av staten för år 1914 beviljade anslaget utgjorde 11,000 kronor. Häri inginge även tjänstemännens avlöning för ett år. Då observatoriet icke kunnat börja sin verksamhet med 1914 års ingång, emedan trakten i fråga vid årsskiftet på grund av de korta dagarna vore mycket svårtillgänglig, utan först den 1 juli 1914,

[34.] skulle det för nämnda år beviljade anslaget räcka till den 1 juli 1915. Emellertid hade av detta anslag omkring 10,500 kronor utgivits, vadan till den 1 juli 1915 en brist, troligen uppgående till omkring 2,500 kronor, skulle uppkomma. Det för år 1915 beviljade anslaget torde ej böra anlitas förr än den 1 juli 1915 och skulle användas till bestridande av kostnaderna för observationerna intill den 1 juli 1916. Även detta anslag torde dock komma att visa sig vara för litet, då posterna för bränsle och lyse samt oförutsedda utgifter vore för lågt upptagna. Kostnaderna för bränsle (fotogen) hade nämligen visat sig med mer än det dubbla överstiga vad som beräknats. Hamberg ville emellertid icke begära, att dessa brister skulle täckas genom anslag av statsmedel, utan ville han söka genom egna medel utjämna desamma.

Då Hamberg år 1912 hos Kungl. Maj:t sökt statsanslag för observatoriets inrättande och tjänstemännens avlöning, hade han framhållit, att för erhållande av någorlunda antagliga medeltal oavbrutna observationer under minst två år skulle krävas. Att redan då begära anslag för längre tid hade han ansett olämpligt på den grund, att man ej kunnat med visshet förutse, huru ett sådant, med ganska stora svårigheter förknippat företag kunde lyckas. Arbetena uppe vid observatoriet hade nu pågått över ett halvt år, och de för tjänstemännen antagligen obehagligaste delarna av året, hösten och midvintern, hade förflutit utan större olägenhet. Det vore därför troligt, att naturförhållandena och de vidtagna anordningarna skulle medgiva arbetenas ostörda fortsättande även under ganska många år, om unga män fortfarande skulle kunna intresseras för att uppehålla sig på den ifrågavarande platsen och medel för deras underhåll kunde anskaffas. Ehuru synnerligen värdefulla resultat genom de två årens arbeten torde erhållas, skulle dock hela företaget mycket vinna i värde, om det kunde fortsättas ett större antal år. Att permanent vidmakthålla ett observatorium på platsen ansåge Hamberg emellertid icke vara lämpligt på grund av de därstädes rådande svåra förhållandena och de relativt stora kostnaderna. Däremot syntes det rimligt, att observationerna tillsvidare fortsattes, så att observationsserier för åtminstone fem eller högst tio år erhölles.

I de å observatoriet vidtagna anordningarna vore avsevärda kostnader och ett svårutfört arbete nedlagda, som vida bättre skulle tillgodogöras, om observationerna finge fortsättas över flera år. Ytterligare skäl för observationernas fortsättande låge i den omständigheten, att genom de hittills bestämda två årens arbeten likväl ej fullständiga observationer för två år komme att erhållas. Under augusti 1914 ägde nämligen såsom nämnts ett avbrott på närmare tre veckor rum. Vidare hade vissa slag av observationer, bland annat regelbundna observationer över snötäckets täthet, vilka skulle göras av hantlangaren, samt vissa luftelektriska arbeten ännu icke kommit fullt i gång.

I andra delar av Sarek-trakten påginge antingen hela året eller vissa årstider meteorologiska observationer. Dessa arbeten utvidgades för närvarande och kunde ej inom så kort tid som två år vara avslutade. Till jämförelse med dessa meteorologiska detaljundersökningar i terrängen vore observationerna på det fritt och högt liggande observatoriet på Pårtetjåkko av oskattbart värde.

Många viktiga skäl talade sålunda för att observatoriets arbete kunde fortsättas, men detta nödvändiggjorde beviljande av ytterligare årliga statsanslag, vilka borde bibehållas vid samma belopp, som för år 1915 anvisats, eller 6,000 kronor. Detta belopp vore visserligen ej fullt tillräckligt, men bristen syntes ej behöva bliva större, än att den torde kunna täckas av Hamberg genom privata medel.

På grund av nådig remiss lät vetenskapsakademien i ärendet höra [34.]
sina sakkunniga ledamöter f. d. professorn H. E. Hamberg och professorn V. Carlheim-Gyllensköld, vilka på det livligaste tillstyrkte akademien att lämna sitt förord till av kommissionen gjord anhållan om ytterligare statsanslag, varefter akademiens dåvarande preses, f. d. generaldirektören Klas Linroth, och dess sekreterare, professorn Chr. Aurivillius, i skrivelse den 24 mars 1915 å akademiens vägnar hemställde om bifall till ifrågavarande anhållan.

Styrelsen för hydrografiska byrån avgav den 30 mars 1915 infordrat utlåtande i ärendet och anförde därvid bland annat:

I utlåtande den 16 november 1912 angående statsanslag för ifrågavarande undersökningar hade styrelsen framhållit den stora betydelse, som de av Hamberg organiserade och föreslagna observationerna skulle få jämväl för de praktiskt hydrografiska undersökningarna i de stora norrländska älvarna, speciellt Luleälven; och hade styrelsen även påpekat, hurusom det redan vid hydrografiska byråns inrättande av styrelsen ansetts synnerligen påkallat, att Hambergs observationer, därest de av någon anledning ej kunde av honom fortsättas, bleve genom statens försorg vidmakthållna. Hydrografiska byråns senare erfarenhet hade alltjämt bekräftat den stora betydelse, som en närmare kännedom om de klimatiska förhållandena i våra fjälltrakter hade för de hydrografiska undersökningarna. Fortsättandet utav de av Hamberg på ett förträffligt sätt organiserade undersökningarna under den av honom ifrågasatta tidrymden av 5 till 10 år, därest det visade sig möjligt att fortfarande få observatörer och hantlangare för den prövande tjänsten, syntes därför styrelsen icke blott i hög grad värdefullt utan med hänsyn till de nedlagda organisationskostnaderna och det ökade värde, som därigenom observationsserierna skulle erhålla, nära nog oavvisligt. Med hänsyn härtill förordade styrelsen bifall till ifrågavarande framställning.

Sedermera överlämnade kommissionen med skrivelse den 15 december 1915 en ny av Hamberg avgiven, den 11 i samma månad dagtecknad rapport rörande verksamheten vid ifrågavarande meteorologiska observatorium. Denna rapport innefattade under särskilda rubriker redogörelse för personalen vid observatoriet, tjänstgöringens fördelning under dygnet, den instrumentella utrustningen, ett besök av Hamberg i Sarektrakten sommaren 1915, montering av registreringsapparat för vindens riktning, mätningar över snötäckets tjocklek och specifika vikt, observationernas omfattning, resultat och publicering samt observatoriets ekonomiska förhållanden.

I nämnda rapport har Hamberg anfört bland annat följande:

Den 1 juli 1915 hade observatorn A. Jönsson nedlagt sin befattning och efterträtts av dåvarande assistenten H. Köhler. Såsom assistent hade inträtt filosofie magistern A. Johansson från Uppsala.

Då på grund av de oroliga politiska förhållandena tjänstemännens plötsliga inkallelse till extra krigstjänst kunde befaras, hade kommissionen sökt trygga sig mot avbrott i arbetet av sådan anledning genom att hos Kungl. Maj:t anhålla om befri-

[34.] else från krigstjänst för tjänstemännen under deras tjänstgöringsperiod. Kommissionens ansökningar angående sådan befrielse hade av Kungl. Maj:t bifallits.

Sedan, på sätt Hamberg i sin föregående rapport omnämnt, ett mycket ledsamt avbrott i observationsarbetet inträffat den 7 augusti 1914 genom tjänstemännens mobilisering, hade observationerna först den 24 i samma månad åter kunnat taga sin början. Genom flera självregistrerande instrument hade likväl för några meteorologiska element, såsom lufttemperatur, luftfuktighet, vindhastighet och vindriktning, kontinuitet helt eller delvis kunnat upprätthållas. Oavsett avbrottet i augusti 1914 förelåge följande observationsserier:

lufttrycket vid början av varje timme,

lufttemperaturen vid början av varje timme,

den absoluta och relativa luftfuktigheten vid början av varje timme,

vindriktningen vid början av varje timme,

vindhastigheten huvudsakligen i medeltal för varje timme (vid rimfrostväder under ett kortare moment i början av timmen),

solskenets varaktighet under varje timme sann soltid,

molnighet vid början av varje timme,

molnslag och molnens hastighet vid början av varje timme, då sådana observationer låtit sig göra,

hydrometeorernas art (såsom dimma, regn, snöblandat regn o. s. v.) vid början av varje timme,

nederbördens mängd kl. 8 f. m. varje dag sedan samma tid föregående dag,

den under tolv timmar sedan kl. 8 e. m. och 8 f. m. på två (eller tre) kopparkulor av diametern 10 cm. resp. 20 cm. anhopade rimfrostmängden,

jordtemperaturen varje lördag kl. 8 f. m. vid $^1/_2$ meters och (med avbrott 14 november 1914—juli 1915) vid 1 meters djup,

observationer över snötäckets djup och täthet, från den 25 januari till den 30 juni 1915 varannan dag samt från den 1 oktober 1915 varje dag avläsning av snöytans höjd över marken och omkring var tredje dag bestämning av tätheten,

avläsning av snötäckets tjocklek vid snöställningarna utmed farleden Kvikkjokk—Pårek—Pårtetjåkko vid 16 olika tillfällen mellan den 12 januari och den 17 juni 1915.

Härtill komme observationer över de luftelektriska förhållandena. Långa observationsserier förelåge över luftens elektricitetsmängd vid 6 olika tider på dygnet. Dessa serier vore dock ingalunda fullständiga, utan rätt stora luckor funnes särskilt under ovädersperioder. Sådana luckor vore dock vanliga även å andra gynnsammare belägna stationer. Över potentialfallet hade i början endast under mycket gynnsamma väderleksperioder erhållits observationer. Sedan den nya kollektorn i maj 1915 uppsatts, hade fullständigare serier erhållits; likväl vore det fortfarande omöjligt att erhålla några resultat under starkare nederbörd, enär då städse jordledning uppstode.

Iakttagelser över norrsken vore även gjorda, likväl förelåge ännu inga detaljerade rapporter därom.

1913 års riksdag hade beviljat penningmedel dels till observatoriets upprättande i den av Hamberg två år förut uppförda hyddan, dels till avlöningar för tjänstemän under två år, nämligen från den 1 juli 1914 till den 30 juni 1916. Dessvärre hade de beräknade utgifterna på grund av oanade svårigheter och av andra skäl måst ganska väsentligt överskridas. Statsanslaget för instrumentinköp och avlöningar under första observationsåret uppgick till 11,000 kronor, men utgifterna för dessa poster

hade uppgått till omkring 14,400 kronor. Det felande beloppet hade Hamberg själv [34.]
måst tillägga.

För observationsåret 1 juli 1915—30 juni 1916 funnes ett statsanslag av 6,000 kronor att tillgå, å vilket en brist av omkring 1,500 à 2,000 kronor syntes komma att uppstå.

Med huvudsakligt bibehållande av nuvarande avlöningar ansåge Hamberg, att årsutgifterna för observatoriets vidmakthållande och observationernas fortsättande borde beräknas till minst följande belopp:

avlöning till observatorn	kronor	2,400
» » assistenten	»	1,680
» » hantlangaren	»	1,643
fotogen	»	300
torrelement till elektriskt registrerande instrument och ficklampor	»	100
frakter	»	400
reparationer, nyanskaffningar och oförutsedda utgifter	»	1,077
Summa	kronor	7,600

Dessutom borde ett anslag av 400 kronor beräknas till ersättning för tjänstemännens resor.

Kommissionen har i sin ovanberörda skrivelse den 15 december 1915 för egen del anfört:

I Hambergs rapport den 26 februari 1915 hade framhållits önskvärdheten från vetenskaplig synpunkt därav, att observationerna vid meteorologiska observatoriet å Pårtetjåkko fortsattes ännu några år. Visserligen vore det sant, att genom de två årens observationer ett synnerligen värdefullt material skulle erhållas, men detta skulle dock vinna betydligt i värde, om observationerna kunde fortsättas.

Härför talade flera skäl, såsom också framginge av Hambergs rapport den 11 december 1915. Augusti 1914 blev nämligen genom mobiliseringen icke fullständig. Några observationsserier hade av olika i nämnda rapport anförda grunder ej kunnat igångsättas redan från början. Trots de två årens arbete kunde det sålunda ej bliva alldeles fullständiga serier för denna tid. Till följd av den rörlighet, som alla meteorologiska element ådagalade, låge det i sakens natur, att genom en tvåårig serie erhållna medelvärden ej kunde bliva verkliga normalvärden. Flera troligen abnorma väderleksförhållanden syntes under den gångna tiden hava förekommit, såsom den höga medeltemperaturen under juli 1914 och den höga nederbörden under juli 1915, den höga temperaturen under februari 1915, som varit 3° högre än under mars och 1,2° högre än under januari samma år.

Ett annat skäl för observationernas fortsättande på Pårtetjåkko vore följande. Inom Sarektrakten påginge utom arbetena på Pårtetjåkko talrika andra naturvetenskapliga undersökningar, däribland meteorologiska på en mängd lägre liggande punkter, där observationer jämförelsevis lätt kunde erhållas genom självregistrerande apparater. I samband med dessa arbeten vore observationerna på Pårtetjåkko av stor betydelse, då därigenom en jämförelse med förhållandena på en hög topp erhölles. Såsom i tidigare skrivelser framhållits, kunde på Pårtetjåkko genom den starka rimfrostbildningen tillförlitliga observationer genom självregistrerande apparater icke åstadkom-

[34.] mas; de som nu gjordes där uppe genom observatörer vore däremot vida noggrannare och utförligare än de, som i dalgångar och på fjällsidor kunde erhållas genom självregistrerande apparater, och bleve därigenom av oskattbart värde såsom för de högre luftlagren gällande noggranna värden, med vilka observationerna på de olika belägna terrängpunkterna utan alltför stora felkällor kunde jämföras.

Visserligen vore det sant, att nuvarande oroliga tider manade till yttersta sparsamhet med statens medel samt att det hade varit olämpligt att under nuvarande förhållanden ifrågasätta statsunderstöd för upprättande av ett nytt observatorium, men då så stora kostnader och så mycket arbete nedlagts på observatoriets inrättande, ansåge kommissionen det vara synnerligen önskvärt, att verksamheten därstädes finge pågå, tills bästa möjliga valuta erhållits, eller åtminstone för en tid av ytterligare två år.

De övriga arbeten, som utfördes i Sarektrakten och som bestått i byggandet av hyddor, uppförandet av apparater samt utförandet av forskningsfärder av olika slag, hade redan anlitat Hambergs privata tillgångar så starkt, att han omöjligen utan statsunderstöd syntes kunna under ytterligare två år upprätthålla det meteorologiska observationsarbetet på Pårtetjåkko. Av flera skäl syntes det kommissionen otillfredsställande att anhålla om anslag för endast ett år, särskilt av hänsyn till att tjänstemännen borde anställas i god tid. Då det, tills Kungl. Maj:t och riksdagen fattat sitt beslut, måste förbliva oavgjort, huruvida observationerna skulle kunna fortsättas efter den 30 juni 1916, kunde ej ett definitivt anställande av tjänstemän ske, vilket särskilt på grund av de synnerligen svåra transportförhållandena vore beklagligt, då proviant och utrustning helst borde uppfraktas vintertiden. Genom ett beslut om anslag för två år skulle sådan ovisshet beträffande det sista observationsåret ej förekomma.

Vad beloppets storlek beträffade hade Hambergs sistnämnda rapport visat, att strängt taget ett högre belopp per år räknat än det, som beviljades för år 1915 och vilket utgjorde 6,000 kronor, vore behövligt. På grund av den sparsamhet med statens medel, som anbefallts, ansåge kommissionen dock, att ett högre belopp icke borde ifrågasättas.

Kommissionen hemställde därför, att Kungl. Maj:t måtte avlåta proposition till riksdagen om beviljande av ett anslag av 12,000 kronor för fortsättande av de meteorologiska observationerna vid observatoriet på Pårtetjåkko under tiden den 1 juli 1916—den 30 juni 1918 och att av detta anslag finge utanordnas 3,000 kronor under år 1916, 6,000 kronor under år 1917 och 3,000 kronor under år 1918.

På grund av remiss har vetenskapsakademien, efter hörande av sina sakkunniga ledamöter, förbemälde H. E. Hamberg och V. Carlheim-Gyllensköld, den 21 december 1915 yttrat sig i ärendet. Dessa sakkunniga ledamöter hava funnit den i A. Hambergs rapport den 11 december 1915 lämnade redogörelsen för verksamheten vid observatoriet vittna om sällsport vetenskapligt intresse, sakkunskap, offervillighet och förslagenhet i brydsamma förhållanden samt på de av A. Hamberg och kommissionen åberopade skälen förordat det begärda anslaget å 12,000 kronor för observationernas fortsättande. För egen del har akademien tillstyrkt kommissionens sistberörda framställning.

Styrelsen för hydrografiska byrån har i infordrat, den 23 december 1915 dagtecknat utlåtande anfört bland annat, att styrelsen alltjämt hade

den uppfattningen, att ett fortsättande av ifrågavarande, på ett förträffligt sätt organiserade undersökningar icke blott vore i hög grad värdefullt utan med hänsyn till de nedlagda organisationskostnaderna och det ökade värde, som observationsserierna därigenom skulle erhålla, nära nog oavvisligt. [34.]

På given anledning har Hamberg lämnat en närmare redogörelse för den betydelse ur vetenskaplig synpunkt, som borde tillmätas de ifrågavarande meteorologiska höjdobservationerna på Pårtetjåkko, och därvid anfört följande:

Den stora vikten av meteorologiska höjdstationer har ofta från sakkunnigaste håll framhävts. Redan de tidigaste internationella meteorologiska kongresserna, såsom den i Wien år 1873 och den i Rom år 1879, hava betonat detta. Den sistnämnda enade sig om följande uttalande: »Kongressen anser det mycket gagneligt, att observatorier upprättas på bergstopparna och att fullständiga rapporter över där gjorda iakttagelser offentliggöras, så att de kunna stå till förfogande för alla meteorologer och användas till belysande av framdeles uppkommande vetenskapliga spörsmål».

Inom Centraleuropas kulturländer och även inom kaukasiska Ryssland hava därför en hel mängd så kallade bergsstationer blivit upprättade, bland vilka följande torde vara de viktigaste (åtminstone intill världskrigets utbrott funktionerande):

	Namn.	Höjd över havet.	Trakt.
Frankrike	Pic du Midi	2,859 m.	Franska Pyreneerna.
	Puy de Dôme	1,467 »	Auvergne.
	Mont Aigoual	1,554 »	Cevennerna.
	Mont Ventoux	1,900 »	Provence.
Italien	Colle di Valdobbia	2,548 »	Piemont.
	Sestola	1,092 »	Apenninerna i Emilien.
	Monte Cimone	2,171 »	» » »
	Monte Vergine	1,270 »	» » Campanien.
	Etna	2,945 »	Sicilien.
Schweiz	Säntis	2,500 »	Schweiz.
	Rigi Kulm	1,787 »	»
Tyska riket	Zugspitze	2,964 »	Sydbayern.
	Belchen	1,394 »	Vogeserna, Elsass.
	Brocken	1,143 »	Harz, prov. Sachsen.
	Schneekoppe	1,603 »	Riesengebirge mellan Sachsen o. Schlesien.
Österrike-Ungern	Obir	2,044 »	Kärnthen.
	Schmittenhöhe	1,966 »	Salzburg.
	Sonnblick	3,106 »	mellan Salzburg och Tyrolen.
	Roxalpe	1,803 »	Nieder-Österreich.
	Donnersberg	835 »	Böhmen.
	Dobogókö	700 »	Ungern.
Ryssland	Kobi	1,987 »	Kaukasus.
	Gudaur	2,204 »	»
	Choucha	1,403 »	Armenien.

[34.] Även på andra platser i Europa hava höjdobservatorier varit i verksamhet under längre eller kortare tid, såsom på Bjelasnica i Bosnien (2,067 meter), på Mont Blanc vid olika höjder, Monte Rosa, o. s. v. På Ben Nevis (1,343 meter), högsta punkten i Storbrittanien, var ett huvudsakligen genom enskilda medel bekostat meteorologiskt höjdobservatorium i verksamhet under åren 1883—1903. Sistnämnda år nedlades det dels av ekonomiska skäl (kostnaderna = 1,000 pund för år), dels emedan vissa vetenskapsmän ansågo de erhållna 20-åriga serierna tillräckliga.

Utom Europa finnas även en hel del höjdobservatorier anlagda, bland vilka kunna nämnas: Pikes peak (4,308 meter) i Colorado samt Mt Washington (1,916 meter) i Maine, Nordamerika; Mt Kosciusko (2,234 meter, nedlagt efter 5 år) i Australien; Tosari (1,777 meter) på Java; Bagnio (1,512 meter) på Filippinerna.

Det stora flertalet höjdobservatorier tillhöra Medeleuropas berg. Den yttersta utposten mot Skandinavien är Brocken på Harz på 52° nordlig bredd, sedan observatoriet på Ben Nevis vid 56° 48′ blivit nedlagt.

På högre breddgrader har mig veterligen någon meteorologisk bergsstation icke blivit anlagd. I Norge finnas visserligen några tämligen högt belägna tredje klassens stationer. Den högsta är Hjerkin i Gudbrandsdalen på 952.8 meter över havet. Alla dessa norska stationer synas dock hava karaktären av dalstationer.

Det meteorologiska observatoriet på Pårtetjåkko är det första på en avsevärt hög breddgrad. Dess geografiska latitud är 67° 9′. Det befinner sig ungefär 165 mil norr om det närmast nordligaste, nämligen Brocken, vars höjd (1,143 meter) dock även är avsevärt mindre än Pårtetjåkkos (1,850 meter). Genom sitt enastående läge borgar det sistnämnda för att resultat av stort vetenskapligt värde skola kunna påräknas.

Man kan nämligen ingalunda genom de talrika på låglandet liggande svenska meteorologiska stationerna draga slutsatser angående de meteorologiska förhållandena på de höga topparna i den nordsvenska fjällkedjan, emedan klimatet ändrar sig alldeles ofantligt med höjden över havet. Exempelvis kan nämnas, att av de redan gjorda observationerna på Pårtetjåkko (vid 1,850 meter) framgår, att sommartemperaturen där avviker lika mycket från det närbelägna Kvikkjokks (vid 305 meter) som Stockholms sommartemperatur från Nordafrikas; nederbörden på Pårtetjåkko är minst dubbelt så stor som i Kvikkjokk och vindhastigheten ungefär lika stor som på norska kustens stormigaste delar. På Pårtetjåkko utgöres en väsentlig del av nederbörden icke av regn eller snö utan av en egendomlig rimfrost, som i tjocka kakor avsätter sig på alla fasta föremål. Någon motsvarighet till detta slag av rimfrostbildning träffas ej på det svenska låglandet. Dessa undersökningar över nederbörden hava för övrigt även ett stort praktiskt intresse, emedan de komplettera kännedomen om vattentillförseln till våra norrländska älvar genom nya data från de högst liggande fjälltrakterna, från vilka för övrigt inga observationer erhållas.

Det är emellertid ej endast nya klimatiska data, som skulle erhållas, utan även uppgifter om luftströmmarnas riktning i de högre lagren kunna påräknas; såsom bekant äro dessa ingalunda överensstämmande med dem på lägre höjd utan kunna högst väsentligt avvika. Särskilt intresse torde observationerna på Pårtetjåkko kunna erhålla därigenom, att en stråkväg för lufttrycksminima kommande från Atlanten framgår över denna del av Lappland.

Departementschefen. De meteorologiska observationer å Pårtetjåkko, om vilka nu är fråga, ingå såsom ett, om ock synnerligen viktigt led i en av professorn Axel Hamberg och medhjälpare sedan ett tjugutal år tillbaka bedriven natur-

vetenskaplig undersökning av Sarektrakten eller högfjällstrakten mellan Kvikkjokk, Stora Sjöfallet och slätterna öster om Virihaure. [34.]

Detta omfattande arbete började år 1896 såsom en slags omplantering av svenskt polarforskarintresse på en storslagen, men nästan okänd högfjällstrakt inom våra egna landamären. Det avsåg att börja med endast av Hamberg själv utförda undersökningar av traktens glaciärer, topografi och geologi, men övergick snart till att bliva en allmän och detaljerad naturvetenskaplig utforskning av det ifrågavarande området, vars areal ungefär uppgår till Gottlands. I undersökningen hava, utom Hamberg själv, över tjugo huvudsakligen yngre vetenskapsmän deltagit.

På detta arbete, sett i dess helhet, hava nedlagts betydande kostnader, vilka till en del täckts av statsbidrag. Sålunda har riksdagen på extra stat för åren 1903 samt 1906—1908 till ifrågavarande vetenskapliga undersökningar samt för bearbetning och utgivning av deras viktigaste resultat anvisat anslag å tillhopa 25,500 kronor, vartill kommer det förut omnämnda, av 1913 års riksdag beviljade anslaget å 17,000 kronor till de meteorologiska observationerna. Därjämte har Hamberg för ändamålet kunnat förfoga över några smärre understödsbelopp, som tilldelats honom från vissa vetenskapliga institutioner, men den övervägande delen av kostnaden har täckts genom bidrag av Hamberg själv och hans familj. Det belopp, som på detta sätt tillskjutits av Hamberg och hans familj, uppgår sammanlagt till i runt tal 100,000 kronor.

Den stora vetenskapliga betydelsen av de ifrågavarande undersökningarna har tidigare vitsordats från sakkunnigt håll och, vad angår de meteorologiska observationerna å Pårtetjåkko, ytterligare framhållits i de utlåtanden, som avgivits över de nu föreliggande framställningarna. Att emellertid dessa observationer även ur praktisk synpunkt äro av stort värde har särskilt betonats av hydrografiska byrån. Det ligger ock i öppen dag, att den ökade kännedom, som på detta sätt vinnes om vattentillförseln till de norrländska älvarna, måste för de hydrografiska undersökningarna vara av största betydelse.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, har under den tid, de meteorologiska observationerna hittills bedrivits, ett opåräknat avbrott i desamma förekommit, i det att såväl den vid observatoriet tjänstgörande observatorn som hans assistent i augusti 1914 inkallades till tjänstgöring för rikets försvar. Jämväl en del andra, i kommissionens skrivelse den 15 december 1915 berörda omständigheter föreligga, som göra det önskvärt, att observationerna icke komma att upphöra sommaren 1916 utan kunna fortsättas ännu en tid.

Om sålunda av rent sakliga skäl ett fullföljande under ytterligare två år av ifrågavarande observationer måste anses påkallat, så förtjänar det

även framhållas, att det hängivna arbete, professor Hamberg nedlagt på detta verksamhetsområde, och den sällsynta offervillighet han därvid ådagalagt äro förtjänta av allt erkännande, och ett sådant erkännande skulle nu beredas honom därigenom, att ett fortsatt understöd av staten komme honom till del.

Jag vill i detta sammanhang erinra, att under nu rådande förhållanden åtskilliga indragningar och besparingar förekommit på andra närliggande områden. Efter vad chefen för finansdepartementet förut i dag meddelat, kräves för år 1917 icke något nytt anslag till anordnande av stormvarningar vid rikets kuster, för vilket ändamål finnes i riksstaten för år 1916 under sjunde huvudtiteln upptaget ett extra anslag av 15,090 kronor. Bland anslagsäskandena under åttonde huvudtiteln saknas två sedan någon tid årligen återkommande extra anslag, det ena å 2,000 kronor till inlösen av en internationell fortlöpande katalog över naturvetenskaplig litteratur och det andra å 1,424 kronor till bestridande av Sveriges andel i kostnaderna för den internationella jordmätningen. Jag har vidare under punkten 33 omförmält, att en del besparingar kunnat göras å vissa, under rubriken meteorologiska centralanstalten uppförda anslag.

Under dessa förhållanden anser jag mig, även med tillbörligt beaktande av sparsamhetens krav, kunna biträda det av förutnämnda kommission framställda anslagsäskandet. Jag anser sålunda, att anslag bör utverkas för de ifrågavarande observationernas fortsatta bedrivande under den av kommissionen angivna tiden av ytterligare två år från och med juli 1916 eller sålunda till utgången av juni 1918.

Emot kommissionens beräkning av anslagets storlek har jag icke funnit något att erinra, och torde det begärda beloppet, 12,000 kronor, böra lika fördelas på riksstaterna för åren 1917 och 1918, med rätt för Kungl. Maj:t att under år 1916 av tillgängliga medel förskottera hälften av det belopp, 6,000 kronor, som skulle uppföras på 1917 års stat, och att under år 1917 förskottera hälften av anvisningen för år 1918.

Nytt anslag. På grund av det anförda får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att för fortsättande under två år från och med juli 1916 av de meteorologiska observationerna å Pårtetjåkko bevilja ett anslag av 12,000 kronor att utgå under de villkor, Kungl. Maj:t kan finna skäl bestämma, och därav på *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av 6,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att för ändamålet låta av tillgängliga medel redan under år 1916 förskottsvis utanordna 3,000 kronor.

Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.

8. Akademien:
oförändrat ordinarie bestämt anslag.... kronor 90,900: —
oförändrat ordinarie reservationsanslag » 1,000: —

[35.] Undersökning av en pålbyggnad vid Alvastra.

9. **Undersökning av en pålbyggnad vid Alvastra.** På därom av Kungl. Maj:t gjord framställning beviljade 1911 års riksdag för undersökning av en vid Alvastra anträffad pålbyggnad från stenåldern för år 1912 ett extra anslag av 6,000 kronor. För samma ändamål anvisade riksdagen för vartdera av åren 1913—1916 ett extra anslag av 2,000 kronor.

Såsom framgår av den utredning i ämnet, som under punkten 151 av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 13 januari 1911 lämnats av dåvarande departementschefen, hade ifrågavarande arbete påbörjats redan år 1909. Kostnaderna därför under åren 1909 och 1910 hade betäckts av det årsanslag å 6,000 kronor, som för undersökningar av fornlämningar står till vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens förfogande. Då sagda anslag emellertid måst anlitas jämväl för en stor del andra undersökningar, hade å detsamma uppstått en brist, som vid 1910 års slut beräknades uppgå till omkring 2,000 kronor. Det av riksdagen för år 1912 anvisade beloppet, 6,000 kronor, avsåg dels att täcka berörda brist, dels att bereda tillgång till fortsättande jämväl under åren 1911 och 1912 av ifrågavarande undersökningsarbete, för vilket kostnaden beräknats uppgå till 2,000 kronor för vartdera året.

Redan i den av akademien den 4 oktober 1910 avlåtna skrivelse, som föranledde Kungl. Maj:ts förenämnda framställning i ämnet, framhöll akademien, att ifrågavarande undersökning, vilken gällde en av de märkligaste arkeologiska upptäckter, som på många år gjorts i norden, naturligtvis måste utföras med största möjliga noggrannhet. På grund därav krävde densamma mycken tid och mycket arbete samt komme enligt akademiens uppfattning att taga ytterligare några år i anspråk.

I underdånig skrivelse den 7 september 1915 har nu akademien anfört:

Under sommaren 1915 hade undersökningen pågått enligt uppgjord plan, om ock i avsevärd mån hindrad av olämplig väderlek. Då emellertid — såsom akademien i sin skrivelse den 8 september 1914 framhållit — arbetet torde komma att kräva ytterligare några år, anhölle akademien, det Kungl. Maj:t täcktes av riksdagen på extra stat äska ett belopp av 2,000 kronor till täckande av 1917 års utgifter för ifrågavarande undersökning.

[35.] Under hänvisning till de övertygande skäl, som föranlett Kungl. Maj:ts föregående framställningar till riksdagen i ämnet, tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för fortsatt undersökning av en pålbyggnad vid Alvastra anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 2,000 kronor.

Akademien för de fria konsterna.

10. Akademien:
oförändrat ordinarie bestämt anslag ..... kronor 68,850: —
oförändrat ordinarie reservationsanslag » 33,100: —

Musikaliska akademien.

11. Akademien:
oförändrat ordinarie bestämt anslag .... » 78,635: —
oförändrat ordinarie reservationsanslag » 15,000: —

E. Universiteten, den medicinska undervisningen m. m.

1. Universitetskanslersexpeditionen:
oförändrat ordinarie bestämt anslag .. kronor 8,200: —
oförändrat ordinarie förslagsanslag, högst ..... » 1,350: —

Uppsala universitet.

[36.] Universitetsstaten.

2. **Universitetsstaten.** Vid bifall till vad jag under punkterna 59, 60 och 64 här nedan föreslår kommer det ordinarie anslaget till Uppsala universitet, universitetsstaten, nu 846,542 kronor, att ökas med 8,000 kronor till 854,542 kronor.

3. Akademiska sjukhuset, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 10,000: —

[37.] Lärare i symbolik.

4. **Lärare i symbolik.** För vart och ett av åren 1913—1916 har riksdagen beviljat ett extra anslag av 1,500 kronor till arvode åt en lärare i symbolik vid universitetet i Uppsala med den undervisnings- och examinationsskyldighet, som i vederbörlig ordning bestämmes. Den 10 juni 1912 äro bestämmelser om anslaget meddelade av Kungl. Maj:t.

Nu påkallas anslag till samma ändamål för år 1917.

Jag tillstyrker, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till arvode åt en lärare i symbolik vid universitetet i Uppsala med den undervisnings- och examinationsskyldighet, som i vederbörlig ordning bestämmes, anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 1,500 kronor.

[38.] Det praktisk-teologiska övningsinstitutet.

5. **Det praktisk-teologiska övningsinstitutet.** Till materiell m. m. för det praktisk-teologiska övningsinstitutet i Uppsala har riksdagen för vart och ett av åren 1915 och 1916 anvisat ett extra anslag av 300 kronor.

Anslaget är erforderligt även för år 1917, och får jag därför hemställa om förslag till riksdagen

att till materiell m. m. för det praktisk-teologiska övningsinstitutet vid universitetet i Uppsala på *extra stat* för år 1917 bevilja ett anslag av 300 kronor.

[39.] Ny- och ombyggnad vid akademiska sjukhuset.

6. **Ny- och ombyggnad vid akademiska sjukhuset.** Av ett utav riksdagen år 1914 beviljat anslag å 993,000 kronor, avsett att jämte vissa av Uppsala läns landsting och från Uppsala universitets sida till förfogande ställda medel användas till ny- och ombyggnad vid akademiska sjukhuset i Uppsala, anvisades på extra stat för år 1915 ett belopp av 150,000 kronor. Härav ställdes genom nådigt beslut den 19 november 1914 75,000 kronor till det större akademiska konsistoriets i Uppsala förfogande för avsett ändamål, under det att återstående 75,000 kronor besparades för att kunna tagas i anspråk under år 1916. Denna återstod, 75,000 kronor, ävensom ett belopp av 125,000 kronor, som på extra stat för år 1916 anvisats att utgå ur ovannämnda anslag å 993,000 kronor, hava numera blivit ställda till det större akademiska konsistoriets förfogande under år 1916.

Nu hava vederbörande vid universitetet och kanslern för rikets universitet anhållit, att för ifrågavarande byggnadsföretag ett belopp av 400,000 kronor måtte anvisas för år 1917. Jag anser, att beloppet med hänsyn till rådande förhållanden lämpligen bör nedsättas till 200,000 kronor eller samma belopp, som, enligt vad av det ovan sagda framgår, av statsmedel sammanlagt utgår under år 1916 till byggnadsföretaget.

Jag hemställer därför om förslag till riksdagen

Ökat anslag.

att av det för ny- och ombyggnad vid akademiska sjukhuset i Uppsala beviljade anslaget, 993,000 kronor, på *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av 200,000 kronor.

[40.] Undervisningskurs i allmän kemi.

7. **Undervisningskurs i allmän kemi.** För anordnande vid institutionen för medicinsk och fysiologisk kemi vid universitetet i Uppsala av den i stadgan för medicinska examina föreskrivna undervisningskursen i allmän kemi har riksdagen beviljat på extra stat för vart och ett av åren 1911—1916 anslag å tillhopa 3,500 kronor, därav 2,500 kronor åt en lärare och 1,000 kronor till förhöjning av institutionens ordinarie anslag till materiell m. m.

Behovet av detta anslag kvarstår även för år 1917.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att för anordnande vid institutionen för medicinsk och fysiologisk kemi vid universitetet i Uppsala av den i stadgan för medicinska examina föreskrivna undervisningskursen i allmän kemi bevilja på *extra stat* för år 1917

dels till arvode åt en lärare vid kursen 2,500 kronor,

dels ock till höjning av institutionens anslag till materiell m m. 1,000 kronor,

eller tillhopa 3,500 kronor.

[41.] Materiell m. m. för hygieniska institutionen.

8. **Materiell m. m. för hygieniska institutionen.** År 1912 beviljade riksdagen på framställning av Kungl. Maj:t medel för inrättande av en professur i hygien och bakteriologi vid universitetet i Uppsala.

Kungl. Maj:ts berörda framställning grundade sig på medicinska fakultetens uttalande till dess protokoll den 8 maj 1911. Däri anfördes rörande behovet av en institution med erforderlig utrustning m. m. för den nya professuren:

En oundviklig konsekvens av inrättandet av den föreslagna professuren vore beredandet av nödiga yttre förutsättningar för den nya professorns verksamhet inom sina läroämnen. Ingen av de medicinska institutionsbyggnaderna ägde tillräckligt utrymme, för att ett nytt laboratorium skulle kunna där inrättas. Ej heller funnes någon annan universitetets byggnad för ändamålet disponibel. Skulle på grund av omständigheter, som då ej med nagon visshet läte sig beräkna, så bliva fallet under de närmaste åren, vore det ju möjligt, att den hygieniska institutionen skulle kunna beredas plats där. Fakulteten ansåge sig emellertid ej redan då kunna utgå från en sådan möjlighet utan måste förutsätta, att en nybyggnad vore erforderlig. En fullständig utredning av de med en sådan ny institutionsbyggnad förbundna kostnaderna vore fakulteten icke i stånd att för det dåvarande avgiva. Detta maste överlämnas till den blivande innehavaren av platsen, vars sakkunskap vore av nöden för att i detalj kunna utarbeta ett sådant förslag.

Kostnaderna för inredning av lokalerna och en första utrustning av instrument, termostater, steriliseringsapparater, glasvaror m. m. beräknades av fakulteten till omkring 20,000 kronor. Det årliga materiellanslaget ansågs icke kunna sättas lägre än 2,500 kronor, varjämte anslag erfordrades till avlöning åt amanuens och vaktmästare.

Sedan framställning gjorts till 1913 års riksdag om beviljande av anslag till materiell m. m. för en hygienisk institution vid ifrågavarande universitet, anvisade riksdagen för sagda ändamål på extra stat för år 1914 ett belopp av 8,000 kronor. Då detta anslag ej i sin helhet förbrukats under år 1914, förklarade Kungl. Maj:t, på därom gjord framställning,

[41.] genom beslut den 12 mars 1915 hinder icke möta för användande under åren 1915 och 1916 av det överskott, som vid 1914 års utgång förefunnits å anslaget.

Nu har medicinska fakulteten gjort framställning om utverkande på extra stat för år 1917 av ett anslag å 10,000 kronor till den hygieniska institutionen, med rätt för institutionens prefekt att använda anslaget även till täckande av utgifterna för institutionen för år 1916. Till stöd härför har fakulteten anfört, bland annat, följande:

Behovet av en byggnad för den hygienisk-bakteriologiska institutionen kvarstode fortfarande. Det av det pågående kriget förorsakade ekonomiska läget i vårt land vore emellertid sådant, att fakulteten av hänsyn till det allmänna icke ansåge sig för närvarande böra framlägga något förslag till nybyggnad, utan funne sig nu endast böra erinra om behovets förefintlighet. Genom tillmötesgående från den patologiska institutionens prefekt hade å denna institution beretts nödtorftiga lokaler för undervisningen i hygien och bakteriologi, nämligen arbetsrum för professor och lokal för kurser och föreläsningar. Dessa lokaler hade icke utan olägenhet kunnat avstås av den patologiska institutionens redan förut knappa utrymme. Den nuvarande anordningen vore ogynnsam för arbetet såväl inom den patologiska som den hygieniska institutionen och kunde därför endast tillstyrkas som ett kortvarigare provisorium; så fort förhållandena det medgåve, komme förslag att avgivas om det definitiva ordnandet av institutionsfrågan.

Av det år 1913 anvisade anslaget å 8,000 kronor hade under år 1914 åtgått omkring 4,000 kronor; återstoden beräknades åtgå under år 1915.

Då universitetets anslagskrav för år 1916 anmäldes, kom på grund av vederbörande professors frånvaro från universitetsstaden något belopp för den hygienisk-bakteriologiska institutionen ej att upptagas bland dessa. För år 1916 hade således denna institution inga medel till sitt förfogande.

Under förutsättning att den hygieniska institutionen finge provisoriskt inrymmas i den patologiska institutionen, ansåge fakulteten, att för upprätthållande av undervisningen samt det vetenskapliga arbetet å den hygienisk-bakteriologiska institutionen krävdes ett belopp av 5,000 kronor för vart och ett av åren 1916 och 1917, tillhopa 10,000 kronor.

De beräknade utgifterna utgjordes av följande poster:

Amanuensarvode	kronor	1,200: —
Vaktmästare	»	500. —
Vattenavgift	»	100: —
Kokgas	»	200: —
Värme	»	200: —
Gas för viss uppvärmning, elektrisk kraft för motordrift och elektrisk uppvärmning av termostater samt elektriskt ljus	»	250: —
Inköp och underhåll av försöksdjur	»	400: —
Glasvaror	»	500: —
Näringssubstrat, reagens m. m.	»	300: —
Inköp av apparater och annan undervisningsmateriell	»	1.350: —
	Summa kronor	5,000: —

Fakulteten ville påpeka, att de utgifter, som med dessa medel komme att göras för inköp av apparater m. m., naturligtvis komme att i motsvarande grad minska kommande krav för institutionens utrustning.

Anslagskravet har tillstyrkts av det större akademiska konsistoriet ävensom av kanslern för rikets universitet i den skrivelse av den 5 oktober 1915, varmed han till Kungl. Maj:t överlämnade universitetets s. k. riksdagspetita.

Det anslag, som för anskaffande av materiell m. m. för den hygieniska institutionen i Uppsala anvisades av 1913 års riksdag, är förbrukat; redan för nu ingångna kalenderår saknar institutionen alltså medel för ändamålet. Det har fördenskull blivit nödvändigt att på en gång begära anslag ej endast för nästa statsregleringsperiod utan även för år 1916. Departementschefen.

En tydlig försummelse föreligger härvidlag från det håll, som närmast står i ansvar för att institutionens drift uppehålles. Man kan emellertid ej låta undervisningen under år 1916 lida i följd av nyssnämnda försummelse, utan sådana anordningar måste träffas, att institutionens verksamhet även det året upprätthålles. För ändamålet är det nödigt att å 1917 års stat uppföra medel för två års behov.

Vad angår beloppet av det erforderliga anslaget är, så vitt jag kan finna, intet att invända i fråga om de särskilda poster, som upptagits i den vid universitetet gjorda beräkningen, slutande å 5,000 kronor för vartdera av de båda åren.

Kungl. Maj:t lärer böra tillförsäkras rätt att redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna för det året behövligt belopp, motsvarande hälften av det extra anslag, 10,000 kronor, som för ändamålet bör uppföras å 1917 års stat.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till materiell m. m. för hygieniska institutionen vid universitetet i Uppsala anvisa på *extra stat* för år 1917 ett belopp av 10,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 förskottsvis av tillgängliga medel för ändamålet utanordna ett belopp av 5,000 kronor. Nytt anslag.

9. **Extra ordinarie amanuens vid anatomiska institutionen.** [42.] Medicinska fakulteten vid universitetet i Uppsala har bland de anslagskrav, som fakulteten önskade få framlagda för 1916 års riksdag, upptagit ett, som avser ökat arbetsbiträde vid anatomiska institutionen. För denna institution äro i universitetets stat uppförda arvoden å 1,200 kronor till en Extra ordinarie amanuens vid anatomiska institutionen.

[42.] var av två amanuenser. Den ene av dem tjänstgör å anatomisalen, den andre vid institutionens histologiska avdelning, vilken förestås av den ene professorn i anatomi. För denna avdelning har fakulteten ansett behövligt att under läsåret 1916—1917 hava att tillgå statsanslag till arvode av 800 kronor åt en extra ordinarie amanuens.

Till stöd för det i avseende härå framställda yrkandet har till fakultetens protokoll den 26 april 1915 anförts:

Under de senare årtiondena har mikroskopet för läkaren blivit ett allt mångsidigare utnyttjat och allt oumbärligare hjälpmedel. Det mikroskopiska arbetssättet är emellertid av den art, att det förutsätter en ingående skolning av den blivande läkaren, därest han skall kunna å ena sidan rätt tillgodogöra sig mikroskopets resurser, å andra sidan undvika de talrika källor till misstag och feltolkningar, som detta arbete innebär och vilkas förbiseende vid läkarkallets utövning lätt kan hava de allvarligaste följder. Den huvudsakliga skolningen i mikroskopets bruk äger vid det medicinska studiet sedan gammalt rum vid kursen i histologi för medicine kandidatexamen.

Sedan mer än trettio år tillbaka har med hänsyn härtill vid fakulteten undervisningen i histologi väsentligen ägt rum i form av föreläsningar vid mikroskopet, vilka såsom handledning vid observerandet anknyta sig till bestämda föreliggande mikroskopiska preparat under ständig kontroll från lärarens sida, att preparatets bilder av lärjungen riktigt uppfattats. Detta undervisningssätt har visat sig för det ifrågavarande ändamålet äga väsentliga fördelar men ställer förhållandevis höga krav på tillgången av lärarkrafter. Med hänsyn härtill har ock å ena sidan professorn i ämnet varje år frivilligt ägnat denna undervisning mer än dubbelt så många undervisningstimmar, som det statutenligt ålegat honom, å andra sidan amanuensens biträde vid den personliga handledningen vid mikroskopet i stor utsträckning tagits i anspråk på sådant sätt, att grupper av studerande alternerande vid olika föreläsningar handletts än av professorn, än av amanuensen.

Klart är, att en undervisning av dylik art, där sålunda personlig handledning och kontroll under föreläsningens fortgång ägnas varje särskild deltagare, ej i samma grad som vanliga föreläsningar är oberoende av antalet i densamma deltagande studerande, utan att, därest arbetet skall inom skälig tid kunna fullgöras, tillgängliga lärarkrafter måste stå i en viss relation till antalet lärjungar. Antalet deltagare i den histologiska årskursen var under tjugoårsperioden 1888—1908 i medeltal mellan 19 och 20, högsta antalet (läsåret 1888—1889) 29. Då vid den tiden kursen omfattade läsårets alla månader, var det under denna period möjligt, om än vissa år icke utan arbetstidens förlängning, att med biträde av *en* amanuens bestrida undervisningen.

Efter den nya stadgans för de medicinska examina ikraftträdande den 1 januari 1908 har emellertid antalet deltagare i samma undervisning väsentligen ökats, så att motsvarande genomsnittssiffra för läsåren 1908—1914 uppgick till nära 37, högsta antalet (läsåret 1913—1914) till 45. Under läsåret 1914—1915 utgjorde motsvarande siffra 44. Då studietiden lett till en i sådant hänseende ändamålsenlig koncentrering av ifrågavarande undervisning till $4^1/_2$ månader, såsom i gällande studieplan skett, har det i regel icke visat sig möjligt att utan amanuenskrafternas förstärkande tillgodose undervisningen i ämnet.

För vart och ett av läsåren 1908—1909, 1909—1910, 1910—1911, 1911—1912, 1913—1914 och 1914—1915 har sålunda från universitetets reservfond på hemställan från fakulteten anvisats ett belopp av 500 kronor såsom arvode åt en extra ordinarie amanuens i ämnet, och även för läsåret 1915—1916 synas förhållandena nödvändiggöra en liknande framställning. Allenast läsåret 1912—1913 var antalet kursdeltagare icke högre (27), än att den ordinarie amanuensen (som därtill det året, i motsats till vad eljest plägar vara fallet, hade sin personliga erfarenhet såsom amanuens under ett föregående år att bygga på) ensam kunde tillgodose amanuensgöromålen. Då dessa göromål utöver den ovan antydda muntliga undervisningen även omfatta dels handledandet vid de preparationer, som kursdeltagarna själva utföra, dels preparatförfärdigande för kursens räkning, hava desamma, även de år amanuensplatsen dubblerats under de månader kursen fortgått, ställt synnerligen höga krav på amanuensernas arbetsförmåga och från morgon till kväll bundit dem vid göromålen. [42.]

Man har i det längsta föreställt sig, att den ökade tillströmning till den medicinska studiebanan, som under senare år yppat sig, skulle visa sig vara av övergående natur. Då emellertid vid nyligen skedd preliminär anmälning till deltagande i den histologiska kursen läsåret 1915—1916 48 studerande antecknats, och då vidare under läsåret 1914—1915 48 studerande börjat medicinska studier vid fakulteten, av vilka ett flertal först läsåret 1916—1917 kan förväntas bliva färdigt deltaga i den histologiska undervisningen, synas knappast längre sådana förhållanden av tillfällig natur här föreligga, till vilkas täckande universitetets reservfond är avsedd, utan en framställning till riksdagen om behovets tillgodoseende genom anslag på extra stat böra göras. Hemställan i sådant syfte gjordes ock av fakulteten redan våren 1914, men i anseende till sedan inträdda politiska förhållanden fullföljdes detta såväl som flertalet av universitetets s. k. riksdagspetita icke av det större konsistoriet.

Med hänsyn till att den här ifrågavarande amanuensens huvudsakliga tjänsteuppgifter torde kunna begränsas till tiden under och närmast efter den histologiska kursen eller cirka 6 månader, vill det synas fakulteten, som om arvode med det mindre belopp av 800 kronor, vilket utgår till vissa andra amanuenser vid fakulteten, borde vara för ändamålet tillfyllest. Då å andra sidan amanuensen i fråga under dessa månader får hela sin arbetsdag strängt upptagen och härunder ej äger möjlighet fullfölja egna examensstudier, synes detta belopp icke för högt tillmätt. Då vidare det för amanuensens i fråga arbete är i hög grad tjänligt, att han är å institutionen boende, får fakulteten föreslå, att boställsrum, vartill institutionen lämnar tillgång, åt honom upplåtes.

Amanuensbefattning, motsvarande den här ifrågasatta, finnes, såvitt fakulteten har sig bekant, icke vid fakulteten i Lund eller vid karolinska institutet.

Såväl det större akademiska konsistoriet i Uppsala som kanslern för rikets universitet hava understött medicinska fakultetens ifrågavarande anslagsbegäran. Kanslern yttrar i avseende därå i sin skrivelse den 5 oktober 1915:

Behovet av en extra ordinarie amanuens vid anatomiska institutionen i Uppsala syntes av vad medicinska fakulteten anfört i ämnet vara till fullo ådagalagt. Då behovet likaledes vore av permanent natur och följaktligen reservfondens medel ej borde användas för amanuensens avlöning, syntes anslag böra utverkas hos riksdagen.

[42.] Departementschefen.

Att ledaren av den histologiska undervisningen i Uppsala under de förhållanden, som ovan angivits, starkt känt behovet av ökad arbetshjälp är lätt förklarligt. För läkarutbildningen är denna undervisning, såsom den enligt fakultetens framställning är anordnad, av den stora vikt, att den ej bör få lida avbräck på grund av för liten ledarpersonal.

Behovet av denna personals ökning sammanhänger med den starka ökningen av de studerandes antal. Det är omöjligt att förutse, huruvida antalet kommer att framgent hålla sig uppe — kunde man fastslå, att antalet ej skulle nedgå, borde ju nödigt anslag till lärarkrafternas förstärkning beviljas på ordinarie stat och ej, såsom nu begärts, blott för ett läsår i sänder. Å andra sidan måste man giva fakulteten och kanslern rätt däruti, att behovet av ytterligare lärarbiträde utöver de fasta lärarkrafterna under de senare åren visat sig så pass stadigt, att reservfondens medel ej längre böra anlitas till behovets avhjälpande. Kan alltså ifrågavarande behov anses tillsvidare komma att kvarstå, och härpå peka de av fakulteten angivna siffrorna för de studerandes antal, bör staten träda emellan och tillse, att nödiga medel stå fakulteten till buds.

Fakulteten har begärt statsanslag för läsåret 1916—1917. Jag anser emellertid lämpligt, att statsanslaget beviljas för år 1917, och förutsätter då, att reservfonden anlitas för bestridande av nödigt extra amanuensarvode under höstterminen 1916. Statsanslaget för år 1917 torde böra ställas till vederbörandes förfogande först vid en tidpunkt, då det kan visas vara antagligt, att de studerandes antal under nämnda år gör anställandet av en extra ordinarie amanuens nödigt. Därvid bör jämväl beaktas, att förhållandena härutinnan kunna vara olika under vårterminen och under höstterminen 1917.

Den extra ordinarie amanuensens arbetstid har angivits till omkring sex månader. Jag föreställer mig, att Kungl. Maj:t, på vilken det bör ankomma att meddela närmare bestämmelser om anslagets användning, bör föreskriva, att arvodet till amanuensen skall utgå med en sjättedel av arvodesbeloppet för varje månad intill sex.

Arvodet till den extra ordinarie amanuensen har från universitetets reservfond utgått med 500 kronor för år. Nu begäres ett anslag av 800 kronor eller samma belopp, som enligt universitetets stat utgår för en var av de tre amanuenser, vilka äro anställda vid följande till medicinska fakulteten hörande institutioner, nämligen fysiologiska institutionen, institutionen för medicinsk och fysiologisk kemi samt farmakologiska institutionen. Jag anser, att arvodet kan sättas till 600 kronor, varigenom månadsarvodet skulle komma att utgöra 100 kronor.

Fakulteten avser, att den extra ordinarie amanuensen härjämte bör av institutionen erhålla boställsrum. I avseende härå vill jag erinra, att sedan frågan om lönereglering för de å ordinarie stat uppförda assistenterna och amanuenserna m. fl. vid universiteten samt karolinska institutet varit förelagd 1912 års riksdag, Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 16 maj 1913 meddelat bestämmelser angående bostadsförmån åt nämnda befattningshavare, en angelägenhet, som berörts i det för riksdagen framlagda löneregleringsärendet. Det heter i nämnda nådiga brev: [42.]

Därest det ur vederbörande institutions eller kliniks synpunkt befinnes önskvärt, att assistent eller amanuens har sin bostad förlagd i sammanhang med institutionen eller kliniken, må sådan bostad, i den mån omständigheterna det medgiva, åt honom kostnadsfritt upplåtas.

I överensstämmelse härmed lärer hinder ej böra möta för anatomiska institutionen i Uppsala att förse den extra ordinarie amanuensen med tillgänglig bostad vid institutionen.

I den av medicinska fakulteten gjorda framställningen i nu förevarande ämne anmärkes, att amanuensbefattning motsvarande den ifrågasatta icke, såvitt fakulteten hade sig bekant, funnes vid medicinska fakulteten i Lund eller vid karolinska institutet. Jag har gjort mig underrättad om huru det därstädes förhåller sig med behovet av extra lärarkrafter i anatomi och i vilken mån detta behov kunnat tillgodoses.

Från anatomiska institutionen i Lund har då meddelats mig, att samma undervisningsmetod i histologi, som användes i Uppsala, även tillämpas i Lund. Frekvenssiffrorna vid de histologiska kurserna därstädes angivas för åren 1908—1915 sålunda: 37, 28, 25, 27, 32, 24, 33 och 38. När kursdeltagarnas antal stigit till en så hög siffra, torde, heter det, undervisningsresultatet ej med å stat uppförda lärare — en professor och en amanuens — kunna bliva så gott som önskvärt vore. Emellertid hade en lönlös, men med bostad å institutionen försedd extra ordinarie amanuens sedan lång tid tillbaka kunnat förvärvas till biträde vid undervisningen. Under förutsättning att den extra ordinarie amanuensen under sitt »träningsår» skött sig väl, hade han därefter ryckt upp till ordinarie amanuens för ett år.

Från karolinska institutets histologiska institution har meddelats, att undervisningen i histologi påginge under läsårets alla månader, med mindre antal lästimmar i veckan än vid universiteten. Olikheten i anordningen vore emellertid ej ägnad att på någotdera hållet minska det kvantitativa undervisningsarbetet. Med samma tillgång på ordinarie arbetskrafter som vid vartdera universitetet, hade man även vid karolinska institutet haft för regel att årligen anställa en eller oftast flera extra ordinarie amanuenser vid den histologiska institutionen. För den ofta rätt verksamma hjälp, dessa lämnade vid undervisningsarbetet, kunde de ej påräkna någon som helst ersättning. Den ordinarie amanuensen hade till uppgift att verkställa den ojämförligt större delen av de intill 300 mikroskopiska preparat, som varje kursdeltagare — dessa utgjorde 50—60 i var kurs — under kursens gång erhölle för självstudier till examinatorier och tentamen. Redan detta innebure ett drygt arbete för amanuensen. Han

deltoge därjämte vid handledandet av kursdeltagarnas egna preparationsövningar samt i de varje föreläsningsdag återkommande demonstrationerna och examinatorierna. Det vore den ordinarie amanuensens dryga preparationsarbete och handledningen av kursdeltagarna, som ofta krävde hjälp av tillgängliga extra ordinarie amanuenser. Kunde en *avlönad* extra ordinarie amanuens anställas vid institutionen och således bestämda anspråk ställas på denne amanuens, skulle undervisningsarbetet härpå vinna högst betydligt.

Det kan väl knappast anses såsom annat än en nödfallsutväg, vilken icke bör uppställas såsom en allmännare förebild, att, på sätt vid Lunds universitet och karolinska institutet skett, för vinnande av den förstärkning av lärarkrafterna uti ifrågavarande ämne, som där visat sig nödvändig, såsom oavlönade amanuenser anställa unga, oftast helt säkert obemedlade medicine studerande, vilkas studietid till följd av denna anställning givetvis måste komma att avsevärt förlängas.

Under åberopande jämväl av vad jag i övrigt under denna punkt anfört tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

Nytt anslag.

att till arvode åt en extra ordinarie amanuens vid Uppsala universitets anatomiska institution, att utgå enligt de närmare bestämmelser, som av Kungl. Maj:t meddelas, anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 600 kronor.

[43.] Materiell för anatomiska institutionen.

10. **Materiell för anatomiska institutionen.** Till höjning av materiellanslaget för anatomiska institutionen vid universitetet i Uppsala, vilket anslag år 1892 bestämts till 6,000 kronor, har riksdagen anvisat för vart och ett av åren 1914—1916 ett extra anslag av 2,000 kronor.

Dylik höjning av materiellanslaget är erforderlig jämväl för år 1917. Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till höjning av materiellanslaget för anatomiska institutionen vid universitetet i Uppsala anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 2,000 kronor.

[44.] Biträdande lärare i medicin.

11. **Biträdande lärare i medicin.** För vart och ett av åren 1908—1916 har riksdagen till arvode åt biträdande lärare i medicin vid universitetet i Uppsala anvisat ett extra anslag av 3,000 kronor. Vid det för år 1916 beviljade anslaget var det villkoret bundet, att därest vederbörande lärare är innehavare av fast docentstipendium, arvodet skall minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstiger 5,000 kronor.

Då anslaget är erforderligt även för år 1917, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till arvode åt biträdande lärare i medicin vid universitetet i Uppsala anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 3,000 kronor, med villkor att, därest vederbörande lärare är innehavare av fast docentstipen-

dium, arvodet skall minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstiger 5,000 kronor.

[45.] Lärarkrafterna i kirurgi.

12. **Lärarkrafterna i kirurgi.** Till förstärkande av lärarkrafterna i kirurgi vid universitetet i Uppsala erfordras enligt av universitetsmyndigheterna gjord framställning anslag för år 1917 till samma belopp, som under vart och ett av åren 1908—1916 för ändamålet utgått på extra stat, eller 2,000 kronor.

Jag får fördenskull hemställa om förslag till riksdagen

att till förstärkande av lärarkrafterna i kirurgi vid universitetet i Uppsala anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 2,000 kronor.

[46.] Assistent vid akademiska sjukhusets i Uppsala röntgenavdelning.

13. **Assistent vid akademiska sjukhusets i Uppsala röntgenavdelning.** Sedan några år utgår ett för universitetet i Uppsala uppfört extra anslag såsom bidrag till arvode åt en assistent å akademiska sjukhusets i nämnda stad röntgenavdelning. Anslaget, som för vart och ett av åren 1908—1910 utgjorde 500 kronor, har för åren 1911—1916 utgått med 1,500 kronor för år. Vid det höjda anslaget har fästs det villkoret, att för ifrågavarande assistents avlöning ett lika stort belopp utginge från akademiska sjukhusets stat. Beträffande assistentens tjänstgöring äro bestämmelser utfärdade den 2 december 1910.

Då fortsatt anslag för ändamålet av vederbörande vitsordats vara erforderligt för år 1917, tillstyrker jag förslag till riksdagen

att på *extra stat* för år 1917 såsom bidrag till arvode åt en assistent å akademiska sjukhusets i Uppsala röntgenavdelning med den tjänstgöring, som av Kungl. Maj:t bestämmes, anvisa ett anslag av 1,500 kronor, under villkor att för ifrågavarande assistents avlöning ett lika stort belopp för samma år utgår från akademiska sjukhusets stat.

[47.] Universitetslektorer.

14. **Universitetslektorer.** Till lektorer i tyska, franska och engelska språken vid universitetet i Uppsala beviljade riksdagen för vart och ett av åren 1889—1903 ett belopp av 6,000 kronor att utgå med 2,000 kronor till en var av sagda lektorer. Från och med år 1904 har nämnda anslag utgått med förhöjt belopp eller 9,000 kronor årligen, fördelat med 3,000 kronor till en var av ifrågavarande lektorer. Anslaget har av riksdagen plägat beviljas för perioder av sex år, och hava därav årligen anvisats vederbörliga belopp. I enlighet med av riksdagen uppställt villkor

för anslagets utgående fastställde Kungl. Maj:t den 4 december 1903 reglemente för universitetslektorerna.

För ifrågavarande ändamål har riksdagen år 1913 för ytterligare sex år beviljat ett anslag av 54,000 kronor, därav på extra stat för vart och ett av åren 1914—1916 anvisats ett belopp av 9,000 kronor.

Dylikt anslag erfordras jämväl för år 1917.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att av det år 1913 beviljade anslaget för anställande vid universitetet i Uppsala av lektorer i tyska, franska och engelska språken anvisa på *extra stat* för år 1917 ett belopp av 9,000 kronor.

[48.] Lärarbiträde i ryska.

15. **Lärarbiträde i ryska.** Till arvode åt infött lärarbiträde vid praktiska språkövningar i ryska inom seminariet för slaviska språk vid universitetet i Uppsala har riksdagen på Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljat på extra stat för vartdera av åren 1915 och 1916 ett anslag av 500 kronor.

Behovet av dylikt anslag kvarstår jämväl för år 1917.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till arvode åt infött lärarbiträde vid praktiska språkövningar i ryska inom seminariet för slaviska språk vid universitetet i Uppsala anvisa på *extra stat* för år 1917 ett belopp av 500 kronor.

[49.] Lärare i estetik samt litteratur- och konsthistoria.

16. **Lärare i estetik samt litteratur- och konsthistoria.** För vartdera av åren 1908 och 1909 beviljade riksdagen ett anslag av 2,500 kronor till arvode åt en lärare vid universitetet i Uppsala med åliggande att biträda professorn i estetik samt litteratur- och konsthistoria vid uppehållande av undervisnings- och examinationsskyldigheten i hans ämnen, vilka ämnen i 1907 års examensstadga upptagas såsom litteraturhistoria med poetik samt konsthistoria med konstteori. För enahanda ändamål har för vart och ett av åren 1910—1916 beviljats ett belopp av 3,500 kronor.

Bestämmelser rörande anslaget äro den 1 november 1907 meddelade av Kungl. Maj:t. I fråga om det högre anslagsbeloppet har stadgats såsom villkor, att därest vederbörande lärare innehade docentstipendium, arvodet för undervisningen skulle minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstege 5,000 kronor.

Dylikt anslag erfordras jämväl för år 1917.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till arvode åt en lärare vid universitetet i Uppsala med åliggande att biträda professorn i estetik samt litteratur- och konsthistoria vid uppehållande av undervisnings- och examinationsskyldigheten i hans ämnen enligt de närmare bestämmelser, som av Kungl. Maj:t meddelas, på *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av 3,500 kronor, med villkor att, därest vederbörande lärare är innehavare av docentstipendium, arvodet skall minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstiger 5,000 kronor.

17. **Psykologiska laboratoriet.** På framställning av Kungl. Maj:t anvisade riksdagen till upprätthållande av verksamheten å psykologiska laboratoriet vid universitetet i Uppsala för vartdera av åren 1915 och 1916 ett extra anslag av 1,000 kronor. [50.] Psykologiska laboratoriet.

Enahanda anslag erfordras även för år 1917.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till upprätthållande av verksamheten å psykologiska laboratoriet vid universitetet i Uppsala anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 1,000 kronor.

18. **Pedagogiska seminariet och övningsskolan.** Sedan riksdagen för vartdera av åren 1912 och 1913 beviljat extra anslag till belopp av 5,000 kronor, avsedda att utgöra bidrag till uppehållande av verksamheten vid det pedagogiska seminariet vid universitetet i Uppsala och den med seminariet förbundna övningsskolan, har anslag för enahanda ändamål av riksdagen uppförts på extra stat för vart och ett av åren 1914—1916 med ett till 7,000 kronor höjt belopp. [51.] Pedagogiska seminariet och övningsskolan.

Nu hava vederbörande gjort framställning om att anslag med det höjda beloppet måtte för samma ändamål anvisas jämväl för år 1917.

Då behov därav föreligger, hemställer jag om förslag till riksdagen

att såsom bidrag till uppehållande av verksamheten å pedagogiska seminariet vid universitetet i Uppsala och den därmed förbundna övningsskolan anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 7,000 kronor.

19. **Statistiska seminariet.** Till statistiska seminariet vid universitetet i Uppsala har riksdagen på extra stat anvisat för år 1915 1,000 [52.] Statistiska seminariet.

kronor, därav 500 kronor till anskaffande av undervisningsmateriell, samt för år 1916 750 kronor, därav 250 kronor till anskaffande av undervisningsmateriell.

Med anledning av gjord framställning, att anslag för ifrågavarande ändamål måtte fortfarande beredas universitetet, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till statistiska seminariet vid universitetet i Uppsala anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 750 kronor, därav 250 kronor till anskaffande av undervisningsmateriell.

[53.] Övningarna vid kemiska institutionen.

20. **Övningarna vid kemiska institutionen.** För åren 1908—1916 hava medel på extra stat av riksdagen anvisats till uppehållande av övningarna å institutionen för allmän och analytisk kemi vid universitetet i Uppsala. Anslaget har utgjort 1,500 kronor för år.

Fortsatt anslag till samma belopp kräves för år 1917.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till uppehållande av övningarna å institutionen för allmän och analytisk kemi vid universitetet i Uppsala anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 1,500 kronor.

[54.] Seismologiska undersökningar vid meteorologiska observatoriet.

21. **Seismologiska undersökningar vid meteorologiska observatoriet.** Från och med år 1904 har årligen utgått ett av riksdagen beviljat extra anslag å 2,000 kronor till avlöning åt en assistent vid det meteorologiska observatoriet i Uppsala samt till bestridande av löpande utgifter för de vid observatoriet anordnade seismologiska undersökningarna.

Framställning har blivit gjord om beviljande av enahanda anslag jämväl för år 1917.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till avlöning åt en assistent vid meteorologiska observatoriet i Uppsala samt till bestridande av löpande utgifter för de vid observatoriet anordnade seismologiska undersökningarna bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 2,000 kronor.

22. **Assistent vid fysiska institutionen.** Riksdagen beviljade år 1908 ett anslag av 7,500 kronor till arvode åt en för biträde vid arbetet med den internationella solarforskningen anställd assistent vid den fysiska institutionen vid universitetet i Uppsala. Av detta anslag har riksdagen för vart och ett av åren 1909—1913 anvisat en femtedel eller 1,500 kronor. [55.] Assistent vid fysiska institutionen.

Sedermera beviljade 1913 års riksdag för enahanda ändamål ett anslag av likaledes 7,500 kronor. Detta anslag var, liksom det förstnämnda, avsett att räcka för en femårsperiod, och riksdagen har därav på extra stat för vart och ett av åren 1914—1916 anvisat ett belopp av 1,500 kronor.

Då nu vederbörande anmält, att motsvarande belopp är behövligt även för år 1917, hemställer jag om förslag till riksdagen

att av det anslag å 7,500 kronor, som år 1913 beviljats till arvode åt en för biträde vid arbetet med den internationella solarforskningen anställd assistent vid den fysiska institutionen vid universitetet i Uppsala, anvisa på *extra stat* för år 1917 ett belopp av 1,500 kronor.

23. **Driftkostnader för Klubbans biologiska station.** Den stora betydelse, som en på levande material grundad undervisning har för de biologiska studierna, är sedan gammalt erkänd. Inom den moderna biologien är ett sådant studiematerial oumbärligt ej minst vid studiet av de talrika och viktiga djurgrupper, som antingen uteslutande eller till övervägande del uppehålla sig i havet, liksom även vid undersökningar rörande de i havet befintliga lägre växterna. Och att kunskapen om havets biologi i våra dagar måste tillmätas en stor betydelse icke endast som ett led i den biologiska allmänbildningen, utan också i praktiskt avseende, framgår till fullo av den framskjutna plats, de biologiska undersökningarna intaga inom den internationella havsforskningen, som företrädesvis har till syfte att utreda de ekonomiskt viktiga havsdjurens levnadsförhållanden. [56.] Driftkostnader för Klubbans biologiska station.

I nämnda forskning har vårt land tagit del ej mindre genom sin anslutning till de internationella havsbiologiska undersökningar, som bedrivas i de nordiska haven, än även genom upprättande på 1880-talet av en zoologisk station, Kristineberg, i närheten av Fiskebäckskil i Göteborgs och Bohus län. Till underhåll av denna station är för vetenskapsakademien uppfört ett ordinarie anslag av 4,000 kronor.

Denna stations huvuduppgift är att bereda plats åt forskare, som arbeta med speciella, vetenskapliga uppgifter. Genom välvilligt tillmötesgående hava emellertid biologie och särskilt zoologie studerande vid våra universitet m. fl. i viss utsträckning erhållit handledning vid Kristineberg,

[56.] där plats beretts dem för inhämtande av de första kunskaperna om havets fauna och flora. Någon *skyldighet* för stationen att anordna grundläggande havsbiologiska kurser har emellertid icke förefunnits, och man kunde äventyra att förrycka stationens verksamhet, om man krävde, att densamma mera direkt inriktades på ett undervisningssyfte.

Målsmän för zoologiens studium synas länge hava önskat att erhålla en vid havet belägen institution, där de studerande under sakkunnig ledning kunde erhålla en grundläggande, på studiet av den levande naturen baserad undervisning inom havsbiologiens område. En av zoologiens representanter vid universitetet i Uppsala, professorn i jämförande anatomi A. Appellöf, har i en till matematisk-naturvetenskapliga sektionen vid nämnda universitet ingiven och i sektionens protokoll den 8 september 1915 intagen skrift erinrat om förefintligheten sedan lång tid av nämnda önskemål vid universitetet i Uppsala.

Den undervisning, yttrar Appellöf, som meddelas vid universitetet, vare sig genom övningskurser eller i föreläsningar, måste — i varje fall beträffande havsdjuren — huvudsakligen baseras på konserverat material, och tillfälle att demonstrera levande sådant är endast undantagsvis och blott för ett jämförelsevis ringa fåtal former möjligt. Ännu mindre låter det sig naturligtvis göra att vid universitetets laboratorier anordna experiment eller företaga exkursioner i syfte att studera havets djur- och växtvärld.

Fortsättningen av denna skrift ligger till grund för anslagsäskandet under nu förevarande punkt. Innan jag vidare redogör för skriftens innehåll, ber jag emellertid att få omnämna vad som utgjort utgångspunkten för berörda anslagsäskande: tillkomsten av en donation till fromma just för den havsbiologiska, på studiet av den levande naturen grundade undervisningen.

Nämnda donation har tillgodokommit universitetet i Uppsala genom följande av konsuln Robert Bünsow å Saltsjöbaden utfärdade

Gåvobrev.

Till Uppsala kungl. universitet överlämnar jag härmed såsom gåva den mig tillhöriga, från $^1/_{20}$ mantal Evensås nr 1 i Skaftö socken avsöndrade lägenheten »Klubbans biologiska station nr 1» om 1,0160 hektar med däråt uppförda byggnader samt befintliga inventarier att användas i främsta rummet för zoologiska studier och, i den mån sådant kan ske utan inskränkning på de sistnämnda, även för botaniska studier i det omfång föreståndaren kan finna skäligt och lämpligt.

Vid denna gåva fästes det villkor, att professor A. Appellöf utses till föreståndare för denna institution under sin tjänstetid, liksom att institutionens föreståndare allt framgent skall vara en zoolog. Saltsjöbaden den 6 maj 1915.

Rob. Bünsow.

Bevittnas: *E. Andersson,* Saltsjöbaden; *J. A. Skogh*, Saltsjöbaden.

Innan det större akademiska konsistoriet till kanslern för rikets uni- [56]
versitet hänsköt frågan om donationens mottagande, hade vissa därmed sammanhängande frågor varit i betraktande inom den matematisk-naturvetenskapliga sektionen. Vid dess sammanträde den 28 april 1915 förklarade sig professorn Appellöf villig åtaga sig att vara föreståndare för Klubbans station samt att därstädes årligen under sommaren giva en kurs i marin zoologi mot ett sammanlagt arvode av 500 kronor årligen, huvudsakligen beräknat som ersättning för hyra av bostad och för resor, och utan att göra anspråk på minskning i undervisningen under läsåret. Vidare tog man i övervägande, huruvida inrättandet av en särskild biologisk station för Uppsala universitet kunde medföra mindre lyckliga följder därigenom, att densamma skulle söka att uppträda såsom konkurrent till Kristineberg och därifrån till sig draga även sådana Uppsalazoologer, som sysselsatte sig med självständiga vetenskapliga uppgifter. De skulle i så fall vara hänvisade till en mindre, i alla avseenden ofullkomligare utrustad station än den, som stode deras kamrater från Lund och Stockholms högskola till buds. De skulle också gå miste om den för deras vetenskapliga utveckling betydelsefulla beröring med zoologer från våra övriga högskolor och från utlandet, som erbjödes dem vid Kristineberg. Dessutom kunde det knappast väntas, att staten skulle finnas villig att understödja två med varandra tävlande stationer i samma trakt.

Professorn i zoologi vid universitetet A. Wirén har uttalat sig i nu berörda spörsmål och ansett, att det borde uttryckligen framhållas, att den nya institutionen icke borde vara och ej heller vore avsedd att vara någon konkurrent till Kristineberg. Wirén hade emellertid ansett sig böra från ledaren av Kristinebergs station, professorn H. Théel, erhålla förklaring, att upprättandet av en särskild station för Uppsala universitet icke skulle oförmånligt inverka på Uppsala-zoologers rätt att erhålla arbetsplats vid Kristineberg. Wirén hade från Théel erhållit ett svar, som gåve uttryck åt den största välvilja mot den universitetet erbjudna stationen och som syntes utvisa, att förhållandet mellan de båda stationerna med god vilja borde kunna ordnas så, att de samverkade och ej motverkade varandra.

Théels svar är av Wirén ingivet till matematisk-naturvetenskapliga sektionens protokoll den 10 maj 1915 och där intaget.

Théel säger sig däri, i likhet med förutvarande professorn i zoologi vid Uppsala universitet T. Tullberg, vara fullt övertygad, att Klubban, i enlighet med hela sin anläggning, ej tillkommit i syfte att konkurrera med Kristineberg. Théel och Tullberg hade också lämnat Appellöf all den hjälp de kunnat för realiserandet av hans planer. Théel förklarar vidare, att han fortfarande som hittills, allt efter som utrymmet det medgåve, komme att vid Kristineberg mottaga studerande från Uppsala och Lunds universitet samt Stockholms högskola, ävensom lärare och lärarinnor när det vore möjligt; att han funne det vara en lättnad för Kristineberg, om en del studerande finge under sin egen lärares ledning avsluta sin zootomiska kurs vid egen station; att en

[56.] dylik anordning för de studerande själva vore nyttigast; samt att Kristineberg i främsta rummet bleve en härd för rent vetenskaplig självständig forskning, om också plats i möjligaste mån bereddes yngre, ej blivande zoologer.

På förslag av Wirén och Appellöf förklarade sektionen, efter antecknandet av Théels meddelanden, att universitetet borde med tacksamhet mottaga konsul Bünsows donation. Därjämte uttalade sig sektionen om de blivande driftkostnaderna för Klubban, vilka enligt Appellöfs uppgift kunde förväntas komma att uppgå till ett belopp, ej överstigande 2,000 kronor för år.

I anledning av föreskriften i gåvobrevet, att Klubban under viss förutsättning även finge användas för botaniska studier, togs till protokollet en av professorn i växtbiologi R. Sernander utarbetad promemoria angående växtbiologiens ställning vid stationen. Till denna promemoria återkommer jag i det följande.

Även drätselnämnden yttrade sig i frågan och tillstyrkte donationens mottagande. Under förutsättning att så komme att ske förordade drätselnämnden bifall till en av Appellöf gjord hemställan om ett anslag ur reservfonden å 1,600 kronor för institutionens drift under år 1915.

Såsom redan antytts, begärde det större konsistoriet av universitetskanslern bemyndigande att till förvaltning mottaga konsul Bünsows ifrågavarande donation. Konsistoriet tillstyrkte även Appellöfs nyssnämnda begäran.

Den 29 maj 1915 meddelade kanslern det begärda bemyndigandet och medgav, att omförmälda anslag av 1,600 kronor till institutionens drift under år 1915 finge utgå ur reservfonden.

Jag återgår nu till redogörelsen för Appellöfs förutnämnda skrift, i vilken som sagt grunden för det i denna punkt föreliggande anslagsyrkandet är att finna.

Universitetet hade, yttrar Appellöf, med stor tacksamhet mottagit konsul Bünsows gåva av en fullt utrustad, speciellt för undervisning i havsbiologi inrättad institution. Denna utgjordes av en tvåvåningsbyggnad med tillhörande större tomtareal. Första våningen innehöll ett större laboratorium med 12 arbetsplatser och ett stort antal arbetsakvarier, samt 3 mindre rum, varav ett vore beräknat för föreståndaren och de två andra (med en arbetsplats i varje) vore avsedda för studerande, som möjligen *under föreståndarens ledning* önskade arbeta med nagot biologiskt specialämne. Andra våningen innehöll 6 boningsrum för de studerande med 2 sängplatser i varje. Angående inredningen kunde ytterligare tillfogas, att den rymliga källarvåningen bland annat innehöll ett särskilt akvarium med 7 mindre och 3 större akvarier, dit också allmänheten hade tillträde.

Institutionen hade sommaren 1915 för första gången varit i verksamhet, i det att Appellöf därstädes givit en zoologisk kurs, förbunden med ett antal exkursioner. Samtliga 12 arbetsplatser hade därvid varit upptagna av studerande från Uppsala universitet.

Institutionens huvuduppgift skulle vara undervisning i form av biologiska kurser. [56.]
De *zoologiska* kurser, som det vore avsikten att hålla därstädes varje sommar, komme att omfatta dels exkursioner med deltagarna, varvid dessa finge tillfälle att själva genom direkt iakttagelse bilda sig en uppfattning av de naturförhallanden, under vilka de olika djurformerna förekomme, dels föreläsningar och demonstrationer av insamlat material. Det viktigaste vore dock, att de studerande genom goda akvarieinrättningar, som institutionen erbjöde, bleve i tillfälle att studera djurens liv i så stor utsträckning, som det under sådana omständigheter överhuvud vore möjligt. Framhallas borde också, att de studerande under kursens fortgång säkerligen ofta bleve uppmärksamma på ett eller annat problem, värt ett närmare studium, och att kurserna på detta sätt ej endast främjade undervisningen utan också gåve impulser till vidare gående studier.

Angående planerna för den *botaniska* undervisningen vid institutionen ville Appellöf hänvisa till en promemoria från professor Sernander.

Vid Kristineberg hade genom välvilligt tillmötesgående handledning i viss utsträckning givits universitetets biologie och särskilt zoologie studerande. Det vore emellertid klart, att en sådan ordning i flera avseenden från universitetets synpunkt icke kunde vara tillfredsställande. Alldeles bortsett från att denna handledning när som helst kunde tänkas upphöra, kunde universitetet aldrig antagas få något inflytande på arten och omfånget av den undervisning, som där meddelades. Och härtill komme ännu en annan, ingalunda oviktig omständighet, nämligen platsfrågan. Då Kristinebergs station hade måst upplåta plats icke endast åt studerande från Uppsala utan också åt sådana från Lund och Stockholm samt dessutom åt lärare och lärarinnor från skolorna, hade följden blivit, att stationen ej alltid kunnat mottaga alla, som ansökt om plats.

Vid Appellöfs skrift var fogat ett kostnadsförslag för stationens årliga drift. Förslaget, som uppgjorts på grundval av erfarenheterna från institutionens verksamhet sommaren 1915, innehåller följande poster:

1) En man dagligen under ungefär $3^1/_2$ månads tid för draggningar, skötsel av motor och pump för sjövattensledningen, redskap etc. samt för tillsyn med byggnad och inventarier under vintern	kronor	500: —
2) En extra man för draggningar i 50 dagar à 4 kronor för dag	»	200: —
3) Hyra av motorbåt för 20 exkursioner à 13 kronor för dag	»	260: —
4) Petroleum och olja för pumpmotorn och motorbåten	»	230: —
5) Hjälp i laboratoriet (springpojke) och renhållning i lokalerna	»	45: —
6) Underhåll av båtar och inventarier, reparationer, anskaffande av konserveringsvätskor och reagenser samt diverse utgifter	»	465: —
7) Arvode åt institutionens föreståndare	»	500: —
Summa kronor		2 200: —

I ovanstående summa ingå, enligt vad Appellöf uppgivit, också utgifterna för de botaniska kurser, som eventuellt komma att hållas vid Klubbans biologiska station.

Till ovanstående kostnadsförslag har Appellöf fogat följande upplysningar.

Post 1. Någon särskild vaktmästare finnes ej å stationen och är heller icke nödvändig, då stationen är öppen för studerandena endast under sommarmånaderna (juni,

[56.] juli, augusti). Men under, liksom några dagar före och efter den tid den är öppen fordras en man, dels för draggningar, dels för att hålla redskap, båtar och övriga inventarier i ordning, sörja för pumpning av sjövatten två gånger i dygnet samt för övrigt stå till tjänst vid förefallande behov. Han måste dessutom åtaga sig att taga vara på båtarna under vintern samt tillse, att byggnad och inventarier under samma tid ej lida skada.

Post 2. Draggningar utföras oftast på större djup och kräva åtminstone 2 man i arbete. En extra man utom den i 1) nämnde är därför behövlig.

Post 3. Stationen äger ej själv motorbåt utan måste hyra en större sådan. En större motorbåt är absolut nödvändig, så snart exkursioner skola företagas med deltagarna i kursen, dels av platshänsyn, dels på grund av nödvändigheten att oftast företaga långväga exkursioner. Dessutom är den nödvändig också vid många andra draggningsexkursioner, när det gäller att hämta levande material långväga ifrån eller från större djup.

Post 4. Av ekonomiska hänsyn bör institutionen själv bekosta petroleum till motorbåten. Dessutom användes en petroleumsmotor för pumpning av sjövatten till akvarierna.

Post 7. På grund av donators i gåvobrevet uppställda villkor är undertecknad utsedd till institutionens föreståndare. Jag har likaledes förbundit mig till att därstädes leda de zoologiska kurserna mot en ersättning av 500 kronor. Då ingen bostadslägenhet för föreståndaren finnes i byggnaden, måste en sådan hyras för sommaren. Då hyrorna äro jämförelsevis höga och kostnaderna för resan fram och tillbaka från Uppsala tillkomma, åtgår det nämnda beloppet i det allra närmaste för att täcka dessa utgifter. Något särskilt arvode för mitt arbete vid kursen är ej beräknat.

A. Appellöf.

Den av Appellöf omförmälda promemorian av professor Sernander är i väsentliga delar av följande lydelse:

För den växtbiologiska forskningen och undervisningen vid Uppsala universitet skulle det ur flera synpunkter vara synnerligen välkommet och har för mig länge varit ett önskemål att vid någon punkt av Bohusläns kust, där landets marina växtvärld som bekant är rikast utvecklad, få använda en institution med tillgång till båtar, arbetsplatser, akvarier, boningsrum etc. Det faller sålunda av sig självt, att jag med stort intresse tagit del av konsul Bünsows frikostiga anbud, som i sig innebär, att växtbiologien skulle i den redan färdiga, rymliga och praktiska stationen vid *Klubban* invid Fiskebäckskil få dessa möjligheter väl tillgodosedda.

Det är då tydligen på sin plats att i korthet redogöra för hur Uppsala-växtbiologien hittills arbetat vid våra kuster, vilka vidare planer härutinnan föreligga och de önskemål, växtbiologien för sin del ställer på en marin station.

Kristinebergs zoologiska station, till vilken Klubban åsyftas bliva ett mera speciellt biologiskt komplement, har, om man frånser några av Kjellmans och Kylins undersökningar, ej varit utgångspunkt för några växtbiologiska studier i egentlig mening. Då plats funnits, har en eller annan algolog här idkat studier över algernas systematik, anatomi och fysiologi. Under de sista åren har också föreståndaren skaffat de algologiska forskarne friskt undervisningsmaterial. För någon växtbiologisk eller överhuvud taget botanisk undervisning har här ej funnits tillfälle.

För min del har jag hittills kommit att lägga min undervisning över den marina vegetationens biologi till andra delar av Skandinavien. Så har det växtbiologiska se-

minariet för detta kapitel av nordens växtsamhälle, som utgör ämnet för dess nuvarande verksamhet, haft exkursioner — naturligtvis också med andra uppgifter — till Utö, Gottland och Bergens skärgård. [56.]

Den enligt min åsikt mest rationella och praktiska utvecklingen av de påbörjade studierna och undervisningskurserna över vår marina växtvärlds för den närmaste framtiden biologi är följande. Ett visst ej alltför litet område vid vår västkusts yttre skärgård underkastas en växtfysiognomisk analys; alla härvarande växtsamhällen särskiljas och analyseras. En växtfysiognomisk karta med höjd- och djupkurvor upprättas över den marina och angränsande delar av den supramarina regionen. Denna karta blir underlaget för framtida forskningar över och demonstrationer av de marina växtsamhällenas och deras konstituenters ekologi och speciella biologi. Att man i samband härmed skulle söka få i gång en allsidig undersökning av havets *fytoplankton*, i vars utforskning vi svenskar tyvärr nu stå så långt efter våra grannar norrmännen och danskarne, faller av sig självt.

Havet och sträuderna kring Gullmarsfjordens mynning med Klubban som medelpunkt ägna sig i själva verket idealiskt för utskiljandet av ett dylikt område. Vi ha den yttre skärgårdens salta och friska vatten, en yppig och omväxlande algvegetation samt dessutom stora arealer av *Zostera*-botten. Den supralitorala regionen är praktfullt utbildad och kan nå ända till ett 10-tal meter i vertikal höjd. Klippstrandstypen är naturligtvis dominerande, men även flera andra ståndortsformer äro representativt företrädda. Då å andra sidan Klubban med sin stationsbyggnad, dess goda inredning för marina biologiska studier, sina motor- och segelbåtslägenheter, sina möjligheter för billigt vivre o. s. v. i rikligt mått erbjuder det, vilket nyss framhölls som önskemål för en marinstation för växtbiologisk undervisning och forskning, är det klart att undertecknad å sin professurs vägnar är livligt intresserad av att universitetet och statsmakterna med nödiga ekonomiska bidrag stödja detta företag.

Jag tillåter mig också framhålla betydelsen av det samarbete mellan zoologisk och botanisk marin biologi, som här kunde åstadkommas. Särskilt skulle jag vilja betona vikten för zoologien av att på nyss antytt sätt få växtsamhällena inom området utredda och kartlagda. Man behöver ej mycket känna den moderna zoo-ekologien för att få en fast övertygelse om växtsamhällenas genomgripande betydelse för det i desamma levande djurlivets sammansättning och hela livshistoria.

Vad kostnadsfrågan beträffar utgår jag från att botanisterna varken så talrikt eller så många veckor av året komma att frekventera stationen som zoologerna. Vidare att de få plats på zoologernas motorbåtsfärder samt erhålla roddbåt eller en mindre segelbåt till sin egen disposition vid förefallande behov. De ökade kostnader för arbetshjälp vid enbart botaniska draggningar och planktonhåvningar, som kanske skulle gå över vad professor Appellöf beräknat på hithörande poster, stanna säkerligen med tanke på opåräknade utgifter omkring 100 kronor. Jag upptager denna summa som det tillägg, med vilket professor Appellöfs budget bör ökas för att effektivt tillgodose de växtbiologiska behoven de år de botaniska undervisningskurserna pågå.

Vidare utgår jag från att den växtbiologiska institutionen vid Uppsala universitet och de studerande själva skola anskaffa de speciella instrument, som icke Klubban anser sig böra hålla, samt vidare, att jag för min personliga del för eventuell undervisning och ledning vid stationen varken fordrar minskad akademisk tjänstgöring under terminerna, ej heller någon slags ersättning för arbete, resor, vivre eller annat.

Uppsala den 30 april 1915.

Rutger Sernander.

[56.] Under åberopande av det anförda hemställde Appellöf, att matematisk-naturvetenskapliga sektionen måtte vidtaga åtgärder för utverkande av ett årligt anslag å 2,200 kronor till drift av Klubbans biologiska station, och sedan professor Wirén tillstyrkt Appellöfs hemställan, beslöt sektionen att bland sina riksdagspetita upptaga begäran om ett anslag å nämnda belopp, att för ändamålet utgå på extra stat för år 1917.

Detta anslagsäskande har understötts av det större akademiska konsistoriet i Uppsala, som, i likhet med drätselnämnden, ansett anslaget böra uppföras å ordinarie stat.

I sin underdåniga skrivelse den 5 oktober 1915 yttrar universitetskanslern, att det äskade anslaget syntes honom nödvändigt för uppehållande av verksamheten vid institutionen, och då kanslern funne talande skäl härför anförda och intet hade att erinra mot det föreslagna beloppet, tillstyrkte han detta anslags uppförande å ordinarie stat.

Departementschefen.

Den frikostiga gåva, Uppsala universitet fått mottaga från konsul Bünsow, vilken förut genom upprepade donationer till universitetet främjat de zoologiska studierna och den zoologiska forskningen, har synbarligen tillfallit universitetet i läglig tid. Den har tillfredsställt ett länge känt önskemål, och universitetet har i professor Appellöf en utmärkt ledare för den nya institutionen. Det är naturligt, att universitetet skyndat att hos universitetskanslern utverka bemyndigande att till förvaltning mottaga den vackra donationen, vars betydelse för den biologiska undervisningen och forskningen vid universitetet så övertygande framhållits av Appellöf och Sernander. Lika naturligt finner jag, att staten bör bispringa universitetet med det anslag, som erfordras för stationens drift.

Såsom av det föregående framgår har man övervägt, huruvida den nya stationens tillkomst skulle kunna på något sätt medföra menliga följder med hänsyn till en möjlig konkurrens med Kristinebergs havsbiologiska station. Den utredning, man härutinnan företagit, är upplysande och ägnad att undanröja alla farhågor i berörda hänseende. Och det synes ej heller vara anledning befara, att Kristineberg skulle efter tillkomsten av Klubbans station undandraga sig att i möjligt omfång i enlighet med sin särskilda uppgift fortfarande lämna den zoologiska undervisningen och forskningen vid universitetet i Uppsala sitt stöd.

Beloppet av det årsanslag, som enligt Appellöfs senaste, på sommarens erfarenhet grundade beräkning skulle krävas, utgör 2,200 kronor. Jag fäster uppmärksamheten därå, att i detta belopp enligt Appellöfs uppgift ingår kostnaden för de botaniska kurser, som eventuellt komma att hållas

vid Klubban. Sernanders anmälan av ett tilläggsbelopp av 100 kronor såsom erforderligt för att tillgodose de växtbiologiska behoven hänför sig till den av Appellöf under våren 1915 gjorda överslagsberäkningen av 2,000 kronor såsom ett antagligt anslagsmaximum. Den nu föreslagna anslagssumman, 2,200 kronor, mot vilken jag ej har någon erinran att göra, synes lämna tillgång även till täckande av kostnaden för algologiska kurser. Enligt vad till matematisk-naturvetenskapliga sektionens protokoll den 10 maj 1915, på föranledande av professorn i botanik N. E. Svedelius, antecknats, skulle dessa kurser de år, då de eventuellt komme att hållas vid Klubban, draga en kostnad av omkring 300 kronor.

Det är givet, att betydelsen av den nya stationen i väsentlig grad kommer att bero av möjligheten att för densamma äga en lämplig föreståndare. Härmed är väl beställt, så länge universitetet kan påräkna Appellöf såsom föreståndare. Därmed kan ock, såsom av det anförda framgår, spörsmålet om ökad kostnad för ersättning åt föreståndaren eller om inskränkning för honom i hans undervisning under terminerna nu lämnas åsido. Frågan om huru härmed framdeles kommer att ställa sig må tills vidare bero. Jag vill blott anmärka, att det i och för sig icke synes orimligt, att man bestämmer undervisningsskyldigheten för en universitetsprofessor, vars undervisningsverksamhet i en viss riktning lämpligast kan bedrivas under sommarferierna, med hänsyn till detta förhållande, sedan de yttre förutsättningarna för en sådan verksamhet tillskapats.

I fråga om anslagets natur ansluter jag mig till den mening, att det bör uppföras å extra stat.

Enligt vad jag inhämtat, har universitetet numera erhållit lagfart å ifrågavarande fastighet.

Jag tillstyrker, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att till bestridande av driftkostnader vid den universitetet i Uppsala tillhöriga Klubbans biologiska station på *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av 2,200 kronor. **Nytt anslag.**

24. **Överskottsmedel å anslaget till zoologiska institutionens nybyggnad.** År 1912 beviljade riksdagen till uppförande av en ny byggnad för zoologiska institutionen vid universitetet i Uppsala ett anslag av 532,463 kronor och anvisade därav på extra stat för år 1913 ett belopp av 90,000 kronor. Återstoden av anslaget har genom särskilda beslut av 1913 och 1914 års riksdagar anvisats på extra stat för åren 1914 och 1915. **[57.] Överskottsmedel å anslaget till zoologiska institutionens nybyggnad.**

[57.] Under år 1915 ingav professorn i zoologi vid sagda universitet A. Wirén en skrivelse till det större akademiska konsistoriet, i vilken skrivelse han anförde:

Då Wirén i maj 1911 framlade förslag angående en nybyggnad för den zoologiska institutionen, hemställde han också, att konsistoriet ville »utverka, att möjligen uppkommande besparingar å byggnadsanslaget måtte få användas till komplettering av den zoologiska institutionens materiell och instrumentala utrustning».

Detta yrkande tillstyrktes av matematisk-naturvetenskapliga sektionen och av universitetets drätselnämnd. Enligt Wiréns uppfattning tillstyrktes det också av det större konsistoriet vid dess sammanträde den 30 september 1911, men genom ett missförstånd kom detta ej till synes i protokollet, där endast angavs, att konsistoriet tillstyrkte byggnadsanslaget samt upplåtelse av tomten, varemot intet yttrades om Wiréns yrkande i avseende å användande av eventuella besparingar. Den påpekade ofullständigheten i protokollet syntes vara orsaken till att under ärendets senare behandling frågan om besparingarnas användning alldeles bortfallit. Varken universitetskanslern eller chefen för ecklesiastikdepartementet hade yttrat sig därom, ej heller hade riksdagen därom fattat något beslut.

Sedan nu byggnadsarbetet fortskridit så långt, att det kunde så gott som med visshet förutses, att ett överskott komme att uppstå, sannolikt uppgående till inemot 15.000 kronor, ville Wirén ännu en gång framställa sitt yrkande om dessa medels användande.

En av de viktigaste orsakerna till att en ny byggnad för den zoologiska institutionen behövde uppföras hade varit, att flera och bättre arbetsplatser än de, som funnes på den gamla institutionen, behövde beredas för med vetenskapliga undersökningar arbetande personer. Sedan detta behov nu blivit avhjälpt, vore det, för att den nya byggnaden helt skulle kunna fylla sitt ändamål, i hög grad önskvärt, att också den hittills befintliga bristen på mikroskop, mikrotomer och termostater med flera till bruk vid de vetenskapliga arbetena erforderliga instrument i samband med inflyttningen i den nya lokalen kunde avhjälpas. Vidare borde, då en lämplig föreläsningssal, som hittills saknats, nu erhållits, en projektionsapparat anskaffas för att föreläsningarna skulle kunna illustreras med ljusbilder. Slutligen behövde också, såsom Wirén även ledes år 1911 framhållit, undervisningsmateriellen i vissa avseenden kompletteras, särskilt genom inköp av några större och dyrbarare skelett.

Om överskottet å byggnadsanslaget verkligen komme att uppgå till det belopp, som för närvarande kunde beräknas, syntes det bliva tillräckligt att i huvudsak fylla de nu angivna behoven.

Wirén slutade sin framställning till konsistoriet med anhållan om utverkande av rätt att till komplettering av den zoologiska institutionens materiell och instrumentala utrustning använda möjligen uppkommande besparingar å nybyggnadsanslaget.

Sedan konsistoriet till kanslern för rikets universitet överlämnat Wiréns framställning, har kanslern i skrivelse den 28 oktober 1915, i enlighet med konsistoriets begäran, hemställt om avlåtande av proposition till riksdagen i det av Wirén avsedda syftet.

På förekommen anledning har Wirén till ecklesiastikdepartementet [57.] ingivit en skrivelse till ytterligare utredning i detta ärende.

I denna skrivelse lämnar Wirén till en början en beräkning rörande storleken av det överskott å ifrågavarande anslag, som han väntar skola komma att uppstå. Det framgår av skrivelsen, att byggnaden jämte tillhörande gas-, vatten-, avloppsoch värmeledningar är slutbesiktigad och godkänd. Efter avdrag av redan utbetalade eller genom leveransavtal m. m. bundna belopp återstod den 1 november 1915 av byggnadsanslaget odisponerat ett belopp av 22,822 kronor 41 öre. Efter en anställd undersökning och med avräkning av vissa belopp för arbeten, om vilka leveransavtal ännu ej träffats, finner Wirén det kunna anses så gott som säkert, att ett överskott av omkring 15,000 kronor skall uppstå.

Beträffande användningen av dessa överskottsmedel, därest de ställas till institutionens förfogande, yttrar Wirén i skrivelsen:

Såsom jag redan i min framställning i maj 1911 framhållit, behöver den zoologiska institutionens undervisningsmateriell kompletteras särskilt med en del dyrbarare skelett, vilka för undervisningen äro särskilt viktiga men som institutionen likväl hittills icke haft råd att anskaffa.

De åsyftade skeletten äro:	Riksmark.	Kronor.
gorilla, hane och hona, samt Orycteropus		2,004: 34
noshörning, råskelett enligt offert 1914	500: —	
flodhäst	500: —	
elefant	1.000: —	
Ceratodus m. fl. lungfiskar enligt en äldre offert	500: —	
	2,500: —	2,250: —

Av instrument, på vilka den hastigt sig utvecklande undersökningstekniken ställer allt större fordringar, förefinnes ett synnerligen trängande behov såväl för den elementära undervisningen som i synnerhet för de vetenskapliga arbetena på institutionen.

De närvarande behoven kunna på ett tillfredsställande sätt fyllas genom anskaffande av följande instrument, som här nedan angivas, ehuru, om medel beviljas, jag måste förbehålla mig rätt att i en blivande rekvisition göra de ändringar, som de disponibla medlens storlek, underhandlingar med fabrikanterna eller andra omständigheter kunna föranleda.

1.	Diverse optiska och andra instrument för övningslaboratoriet		1,550: 20
2.	Komplettering av de befintliga mikroskopen, av vilka de flesta sakna tillräckligt starka förstoringar:		
	22 st. objektiv av 12 olika slag	948: —	
	1 st. 1,5 mm. apochromat	350: —	
	11 st. okular av 7 olika slag	123: —	
		1,421: —	1,278: 90
3.	Två större Zeiss' mikroskop, i hög grad behövliga för vetenskapliga undersökningar:		
	stativ I C med bidelar	450: —	
	» III D » »	340: —	

[57.

	Riksmark.	Kronor.
slädobjektiv-växlare	8: —	
6 st. slädar med låda	63: —	
linsuppsättning till båda mikroskopen	617: —	
	1,478: —	1,330: 20
4. Loupstativ och preparationsmikroskop samt louper med tillbehör från Zeiss, Jena: förutom vad som användes vid den elementära undervisningen äger institutionen nu endast två goda louper och ett preparermikroskop, vilket är ytterligt otillräckligt, då ofta 12—14 personer samtidigt behöva dylika instrument av olika slag:		
1 st. loupstativ nr I à rmk 40: —, 6 st. nr II à rmk 15: —	130: —	
5 » stativ, Mayers modell, à rmk 110: —	550: —	
bidelar till dessa	106: —	
5 st. monokulära bilduppresande överdelar nr X	375: —	
1 » binokulär » överdel nr X b	110: —	
linser till föregående	114: —	
preparersystem nr 116001 à rmk 40: —, nr 116003 à rmk 35: —	75: —	
23 st. aplanatiska louper	414: —	
10 » anastigmatiska louper	220: —	
1 » planktonloup	48 —	
2 » infällbara louper	90: —	
35 » loupringar	60: —	
	2,292: —	2,062: 80
5. Teckningsapparater från Zeiss; finnas nu i alldeles otillräckligt antal:		
1 st. ritbord, Bernhards modell	52: —	
5 st. Abbes teckningsapparater à rmk 60: —	300: —	
1 » » teckningsapparat	72: —	
	424: —	381: 60
6. Projektionsapparat med bilder från Zeiss, avsedd för projektion under föreläsningar och demonstrationer av såväl vanliga diapositiv som mikroskopiska preparat samt ogenomskinliga bilder (s. k. epidiaskop)	2,605: —	2,344: 50
7. 2 st. Zimmermanns mikrotomer enligt Minots modell, behövliga för förfärdigande av mikroskopiska preparat	1,004: 80	904: 32
8. 7 st. Bangs elektriska termostater à kronor 125: —		875: —
Summa kronor	—	14,981: 86

Härtill kommer för vissa apparater och instrument ett avsevärt belopp i tullavgifter, vilket belopp emellertid svårligen kan i förväg beräknas, då det utgår efter de importerade instrumentens vikt.

Slutligen tillåter jag mig fästa uppmärksamheten på att, då zoologiska institutionens årsanslag från och med år 1916 ökats från 3,500 kronor till 10.100 kronor, grundade sig denna ökning endast på att den nya lokalen beräknades föranleda höjda kostnader för uppvärmning, belysning och renhållning samt för vatten och elektrisk kraft.

Den största av dessa poster — för uppvärmningen — beräknades efter ett kokspris av 1 krona 50 öre för hektoliter. Nu kostar emellertid koksen mera än 2 kronor 40 öre för hektoliter. Så länge priset håller sig så högt, kommer sålunda utan allt tvivel årsanslaget att visa sig otillräckligt. På grund härav och då även själva flyttningen och samlingarnas uppställning i en ny ljusare lokal medför en del ofrånkomliga extra kostnader, torde det för en lång tid framåt vara omöjligt att använda någon del av årsanslaget till ovan angivna anskaffningar.

Departementschefen.

Jag finner mig böra tillstyrka, att av överskottet å ifrågavarande byggnadsanslag ett belopp av högst 15,000 kronor må användas för det av Wirén angivna ändamålet. Givet är, att Wirén ej i varje detalj behöver känna sig bunden av de anvisningar, han lämnat beträffande medlens användning. Han har i allt fall genom sin senare framställning tillbörligen ådagalagt den nydanade institutionens behov av tillökad och förbättrad materiell; han har visat, att betydliga belopp, uppgående ungefär till den beräknade besparingssumman, erfordras för detta behovs tillfredsställande samt att institutionens ordinarie materiellanslag ej kan anlitas härför, såvida man önskar att inom de närmaste åren se institutionen vederbörligen rustad för sin uppgift.

Jag hemställer om förslag till riksdagen att medgiva,

att av det överskott, som må komma att uppstå på det av riksdagen år 1912 beviljade anslaget å 532,463 kronor till uppförande av en ny byggnad för zoologiska institutionen vid universitetet i Uppsala, ett belopp av högst 15,000 kronor må användas till komplettering av institutionens materiell och instrumentala utrustning.

[58.]

Undervisning i bokföring.

25. **Undervisning i bokföring.** För vart och ett av åren 1909—1916 har av riksdagen på extra stat anvisats ett anslag av 600 kronor för anordnande av undervisning i bokföring vid universitetet i Uppsala. Bestämmelser rörande anslagets användande äro av Kungl. Maj:t meddelade den 18 december 1908.

På grund av förekomna omständigheter torde i fråga om erforderligt forsatt anslag till samma belopp ändrade föreskrifter böra givas beträffande kursens förläggning och omfattning. Jag hemställer om förslag till riksdagen

att för anordnande vid universitetet i Uppsala av undervisning i bokföring enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela, på *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av 600 kronor.

[59.]

Vaktmästare och tamburvakt vid universitetsbiblioteket.

26. **Vaktmästare och tamburvakt vid universitetsbiblioteket.** För tillbyggnad till och ändrad inredning i Uppsala universitets biblioteksbyggnad samt erforderlig utrustning därstädes beviljade 1913 års riksdag

[59.] 599,000 kronor, och har riksdagen därav på extra stat anvisat för vartdera av åren 1914 och 1915 ett anslag av 200,000 kronor samt för år 1916 återstående 199,000 kronor. Det ifrågavarande tillbyggnads- och ändringsarbetet vid biblioteksbyggnaden väntas bliva avslutat under loppet av år 1916, och skall hela arbetet, inberäknat all inredning, enligt plan och kontrakt vara färdigt den 1 september 1916.

Kungl. Maj:ts framställning till 1913 års riksdag var föranledd av en utav överbibliotekarien Aksel Andersson gjord utredning. Av denna utredning med tillhörande kostnadsförslag framgick, att ifrågavarande byggnadsföretag avsåg dels vissa ändrings- och inredningsarbeten i huvudbyggnaden, där bland annat entresolering av bottenvåningen skulle äga rum samt en omfattande inredning av våningen två trappor upp företagas, dels ändrad inredning i och tillbyggnad till en flygelbyggnad, dels nödig utvidgning av den redan befintliga värmeledningen, dels införande av elektrisk belysning, dels ock anläggning av vacuum cleaner och hissar m. m.

Genom biblioteksbyggnadens nu omförmälda betydande tillökning samt de förändrade anordningar, som i övrigt vidtagas, uppkommer behov av ökad personal samt av ökade medel till bestridande av driftkostnader. I överbibliotekariens ovannämnda utredning framhölls ock detta.

Ett av dessa behov har redan blivit tillgodosett, i det att 1915 års riksdag på framställning av Kungl. Maj:t beviljat erforderliga medel till avlöning åt en maskinist vid biblioteksbyggnaden.

Då nu, som nämnt, byggnadsföretaget nalkas sin fullbordan, har överbibliotekarien återkommit till frågan om ökat arbetsbiträde samt om höjt materiellanslag. Det större akademiska konsistoriet i Uppsala, varest överbibliotekarien anmält sina önskemål, har emellertid avböjt att i den av överbibliotekarien önskade utsträckningen nu begära höjt anslag för arbetsbiträde. Endast i den del, där frågan härom vunnit konsistoriets, likasom ock sedermera universitetskanslerns understöd, skall jag här framlägga överbibliotekariens yrkanden i fråga om personalens förstärkning; under nästa punkt kommer jag att omförmäla ett yrkande om höjt anslag till biblioteksbyggnadens uppvärmning och belysning m. m.

Innan jag redogör för vederbörliga delar av överbibliotekariens framställning i personalfrågan, nämligen så vitt den angår uppförande å ordinarie stat av ytterligare en vaktmästarbefattning samt beredande av medel till avlöning åt en kvinnlig tamburvakt, bör jag nämna några ord rörande en post i den av riksdagen år 1909 godkända staten för universitetsbiblioteket i Uppsala. I denna stat är upptaget ett anslag å 15,000 kronor till arvoden, flitpenningar åt extra biträden, renskrivning, eftermiddagstjänst m. m. Genom nådigt brev den 17 december 1909 har Kungl. Maj:t läm-

nat föreskrifter rörande användning av nämnda anslag, enligt vilka före- [59.]
skrifter, bland annat, 600 kronor skola utgå såsom avlöning till en extra vaktmästare samt 3,000 kronor skola utgöra ersättning till extra ordinarie tjänstemän och vaktmästare för eftermiddagstjänst.

Överbibliotekariens nyssnämnda framställning innehåller uti ifrågavarande hänseende:

Överbibliotekarien hade redan tidigare fäst uppmärksamheten därå, att bibliotekets extra vaktmästare, som hade samma åligganden som de ordinarie vaktmästarna, åtnjöte en avlöning av endast 600 kronor jämte, i likhet med ordinarie vaktmästare, extra ersättning för eftermiddagstjänst med omkring 370 kronor om året. Det vore uppenbart, att en man med erforderliga kvalifikationer icke med denna avlöning kunde bliva stadigvarande i tjänsten; och dock vore detta rent av oundgängligt för arbetet i ett stort vetenskapligt bibliotek, där en vaktmästare endast genom lång inövning i detta arbete bleve duglig för detsamma, liksom det ock av andra, lätt insedda skäl vore av största vikt att i en institution av detta slag äga en stadigvarande och pålitlig personal. Då nu denna vaktmästarbefattning vore oumbärlig för institutionen, torde även billigheten fordra, att dess innehavare bleve genom sin tjänst nödtorftigen försörjd, och överbibliotekarien tillstyrkte därför, att en ny ordinarie vaktmästarbefattning bleve uppförd på bibliotekets stat. Liksom universitetets vaktmästare i allmänhet borde den nya vaktmästaren åtnjuta en avlöning av 1,050 kronor, därav 700 kronor lön och 350 kronor tjänstgöringspenningar, jämte rätt till två ålderstillägg, vartdera å 100 kronor, efter respektive 5 och 10 års väl vitsordad tjänstgöring.

Oundgängligen erforderlig under loppet av år 1916 bleve en tamburvakt för emottagande av de besökandes ytterkläder, vilka eljest skulle sakna all tillsyn. För anställande av en kvinnlig sådan fordrades ett belopp av 600 kronor. Detta belopp borde utgå ur anslagsposten »arvoden, flitpenningar åt extra biträden, renskrivning, eftermiddagstjänst m. m.»

Överbibliotekariens ifrågavarande anslagsäskanden hava, såsom ovan antytts, tillstyrkts av det större akademiska konsistoriet samt av universitetskanslern i hans skrivelse den 5 oktober 1915.

Beträffande den nya ordinarie vaktmästarbefattningen yttrade konsistoriet, att det icke syntes med universitetets värdighet förenligt eller över huvud försvarligt att med ett så lågt belopp som 600 kronor årligen avlöna en person, som redan nu faktiskt gjorde full tjänst såsom vaktmästare. Och kanslern uttalade sig i samma riktning: billigheten syntes kräva, att en person, som utförde full vaktmästartjänst, också uppbure härför vedertagen avlöning.

I fråga om arvodet till en tamburvakt förklarade konsistoriet, att behovet av en sådan finge anses betingat av de ändrade förhållandena till följd av bibliotekets om- och tillbyggnad. Kanslern anförde, att behovet av en tamburvakt vid biblioteket torde hava konstaterats av envar, som gjort ett besök därstädes. Om det redan förut varit att anse som en brist, att en dylik ej funnits, syntes behovet numera bliva oavvisligt.

Departementschefen.

Jag finner vad som anförts till stöd för överbibliotekariens ifrågavarande äskanden böra föranleda, att desamma föreläggas riksdagen. De

[59.] påkalla blott så tillvida en förändring i bibliotekets stat, att avlöning med ovan angivet belopp måste uppföras åt den nye ordinarie vaktmästaren. Vid bifall härtill kommer biblioteket att till sitt förfogande äga, jämte en förste vaktmästare, tre ordinarie vaktmästare.

Vad beträffar den föreslagna tamburvakten vill jag erinra, att, såsom framgår av den under punkten 13 lämnade redogörelsen, vid kungl. biblioteket ett belopp av 600 kronor är anslaget till »uppassning i tamburen». Enahanda för den nya tamburvakten i Uppsala föreslagna arvodesbelopp skulle komma att utgå ur ovannämnda anslag å 15,000 kronor. Detta anslag kommer likväl ej att behöva höjas; det blir nämligen befriat från den med samma belopp därur hittills utgående avlöningen till den extra vaktmästaren. Förutnämnda den 17 december 1909 meddelade föreskrifter böra undergå nödig ändring i händelse av riksdagens bifall till det förslag, jag under denna punkt vill förorda.

De ålderstillägg, som vaktmästaren skall komma att åtnjuta, torde få utgå från det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg. Det synes billigt, att, därest innehavaren av den nuvarande extra vaktmästarbefattningen varder antagen till den nya ordinarie befattningen, han må räkna sin tjänstgöring i den extra vaktmästarbefattningen sig till godo för åtnjutande av ålderstillägg, i den mån denna tjänstgöring varit av samma omfattning som de ordinarie vaktmästarnas.

På grund av vad jag nu anfört tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

dels att i utgiftsstaten för Uppsala universitet, avdelningen A) Avlöningar m. m., under rubriken c) Tjänstemän och betjänte vid universitetets samlingar och inrättningar m. m., Biblioteket, uppföra ytterligare en vaktmästarbefattning med enahanda avlöningsförmåner, som tillkomma övriga vaktmästare vid biblioteket, och med skyldighet för befattningens innehavare att vara underkastad de för dessa förmåners åtnjutande fastställda villkoren och bestämmelserna; dock att, därest den nu vid biblioteket anställda extra vaktmästaren varder antagen till den nya ordinarie befattningen, han må för åtnjutande av ålderstillägg å lönen äga tillgodoräkna sig den tid, han innehaft den extra vaktmästarbefattningen med tjänstgöring av samma omfattning som de ordinarie vaktmästarnas,

dels ock att för ändamålet höja det *ordinarie anslaget* till Uppsala universitet, universitetsstaten, med 1,050 kronor.

[60.] Ökning av universitetsbibliotekets materiellanslag.

27. **Ökning av universitetsbibliotekets materiellanslag.** I enlighet med vad jag under punkten 59 nämnt har jag att till behandling upptaga frågan om höjt anslag till uppvärmning och belysning av universitetets i Uppsala biblioteksbyggnad.

Överbibliotekarien Aksel Andersson har i sin till det större akademiska konsistoriet ställda, under punkten 59 berörda skrivelse till stöd för yrkandet om förhöjt anslag till ovannämnda ändamål anfört:

Beträffande bränslebehovet för uppvärmning av nybyggnaden samt av de hittills icke uppvärmda lokalerna inom den gamla byggnaden hade civilingenjören H. Theorell år 1914 uppgjort en kostnadsberäkning slutande å 3,750 kronor för år. Theorell hade under år 1915 på begäran meddelat, att han fortfarande ansåge denna kostnadsberäkning giltig för framtiden. Under förutsättning att en förhöjning av uppvärmningsanslaget med nämnda belopp beviljades, komme det i staten för biblioteket uppförda naturaanslaget av 10 famnar ved icke vidare att behöva utgå.

Vad anginge den årliga driftkostnaden för den elektriska anläggningen hade civilingenjören J. Blomquist för densamma uppgjort en beräkning slutande på 3,571 kronor 52 öre. Genom en förändring i programmet för själva anläggningens utförande, vilken visserligen medförde en något större anläggningskostnad, hade emellertid driftkostnaden kunnat avsevärt nedbringas. Denna uppginge enligt Blomqvists beräkning till 2,956 kronor 85 öre. Till belysning utginge för närvarande ett anslag av 1,200 kronor, vadan en förhöjning med 1,756 kronor 85 öre vore erforderlig.

Vid överbibliotekariens skrivelse äro fogade ovanberörda, av Theorell och Blomqvist uppgjorda kostnadsberäkningar.

I skrivelsen hemställde överbibliotekarien om upptagande bland äskanden till 1916 års riksdag av ett belopp av 5,506 kronor 85 öre, innefattande ovannämnda höjning av bibliotekets anslag till uppvärmning och belysning.

Sagda hemställan blev också av konsistoriet tillstyrkt, och kanslern för rikets universitet har i skrivelsen den 5 oktober 1915 uttalat sig för avlåtande av proposition till 1916 års riksdag om beviljande av ifrågavarande anslagshöjning.

Departementschefen.

Under avdelningen B) Till materiell m. m. i utgiftsstaten för universitetet i Uppsala finnes under rubriken biblioteket upptaget dels ett belopp å 1,500 kronor till bränsle för värmeledningen och maskinistens avlöning, dels ock ett belopp å 1,200 kronor för elektrisk belysning m. m. Ur förenämnda belopp å 1,500 kronor har hittills utgått särskild ersättning av omkring 800 kronor åt förste vaktmästaren vid biblioteket för hans fullgörande av en maskinists åligganden. Sedan numera från och

med år 1916 en maskinistbefattning vid biblioteket är uppförd på ordinarie stat, kommer anslaget å 1,500 kronor icke vidare att behöva anlitas för berörda ändamål. Härav följer dock icke, att detta anslag kan nedsättas. Enligt av överbibliotekarien lämnade ekonomiska uppgifter rörande biblioteket hava nämligen kostnaderna för uppvärmning under de senaste åren uppgått till närmare 3,000 kronor för år. Bristen i denna utgiftspost har till skada för bibliotekets skötsel måst täckas genom inknappning på bibliotekets materiellbehov i övrigt. Att märka är vidare, att det nu begärda tilläggsanslaget å 3,750 kronor beräknats under förutsättning att anslaget å 1,500 kronor kommer att i sin helhet stå till förfogande för uppvärmning av biblioteket.

Jag anser behovet av de omförmälda beloppen å 3,750 kronor för uppvärmning och å 1,756 kronor 85 öre för belysning, tillhopa den äskade summan av 5,506 kronor 85 öre, vara ådagalagt. Summan torde lämpligen kunna avrundas till 5,500 kronor. Enär såväl detta sammanslagna belopp som de nu i staten upptagna beloppen å respektive 1,500 kronor och 1,200 kronor avse uppvärmning och belysning m. m., synas mig samtliga beloppen böra i staten sammanföras till *ett* anslag för sagda ändamål, slutande å 8,200 kronor.

Såsom ovan anförts kommer det i staten för biblioteket uppförda naturaanslaget av 10 fammar ved icke vidare att behöva utgå. Detta föranleder dock icke någon annan ändring i staten för universitetet, än att vedanslaget torde komma att fördelas på andra institutioner, vilka äro i behov av ökat vedanslag. Frågan härom är redan bragt å bane och har underställts Kungl. Maj:ts prövning.

Jag tillstyrker, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att, för beredande under avdelningen B) Till materiell m. m. i utgiftsstaten för Uppsala universitet av tillgång till ett belopp av 8,200 kronor för uppvärmning och belysning m. m. vid universitetsbiblioteket, öka det *ordinarie anslaget* för universitetet i Uppsala, universitetsstaten, med 5,500 kronor.

[61.] Universitetsbiblioteket.

28. **Universitetsbiblioteket.** För åren 1908—1916 har av riksdagen anvisats ett årligt extra anslag å 10,000 kronor till Uppsala universitets bibliotek.

Dylikt anslag är jämväl för år 1917 erforderligt.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till Uppsala universitets bibliotek anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag å 10,000 kronor.

29. **Universitetets årsskrift.** Till utgivande av Uppsala universitets årsskrift har riksdagen för vart och ett av åren 1912—1916 beviljat ett extra anslag av 5,000 kronor. [62.] Universitetets årsskrift.

Vederbörande myndigheter hava nu anmält, att för ifrågavarande ändamål ett lika stort belopp är behövligt jämväl under år 1917.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till utgivande av Uppsala universitets årsskrift bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 5,000 kronor.

30. **Tillfällig löneförbättring för gymnastikläraren och biträdande gymnastikläraren.** Gymnastikläraren vid universitetet i Uppsala åtnjuter på ordinarie stat en avlöning av 2,000 kronor jämte 6 famnar ved, beräknade till ett värde av 90 kronor. För den biträdande gymnastikläraren är å samma stat uppfört ett arvode av 500 kronor. [63.] Tillfällig löneförbättring för gymnastikläraren och biträdande gymnastikläraren.

För vart och ett av åren 1913—1916 har till dessa befattningshavare utgått tillfällig löneförbättring med 910 kronor till den förre, därav 410 kronor lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar, samt med 250 kronor arvode åt den senare. Löneförbättringen till gymnastikläraren har utgått under visst av riksdagen fastställt villkor.

Jämväl för år 1917 är ifrågavarande förbättring av gymnastikläraren och biträdande gymnastikläraren löneförmåner av nöden, och jag hemställer om förslag till riksdagen att

dels medgiva, att gymnastikläraren och biträdande gymnastikläraren vid universitetet i Uppsala må för år 1917 komma i åtnjutande av tillfällig löneförbättring med följande belopp:

gymnastikläraren 910 kronor, därav 410 kronor lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar, samt

biträdande gymnastikläraren 250 kronor arvode;

dels för bestridande av berörda avlöningsförbättringar anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 1,160 kronor;

dels ock beträffande gymnastikläraren föreskriva såsom villkor för åtnjutandet av ifrågavarande avlöningsförbättring, att han icke må med sin tjänst förena annan tjänstebefattning, allmän eller enskild, så framt ej kanslern för rikets universitet, uppå därom gjord framställning och efter prövning, att tjänstebefattningen ej må

anses inverka hinderligt för tjänstgöringen vid universitetet, finner befattningen kunna få tills vidare mottagas och bibehållas.

[64.] Kvinnligt biträde vid räntekammaren.

31. **Kvinnligt biträde vid räntekammaren.** Med skrivelse den 5 oktober 1915 har kanslern för rikets universitet till Kungl. Maj:t överlämnat en av det större konsistoriet vid universitetet i Uppsala gjord, av bifogade handlingar åtföljd framställning om kanslerns medverkan till att å detta universitets ordinarie stat måtte uppföras en kassörska vid räntekammaren.

Yrkandet härpå har utgått från universitetets drätselkammare, till vars protokoll den 11 maj 1915 i detta ämne anförts följande:

Med hänsyn till den betydande, under årens lopp allt mer omfattande och mångfaldiga verksamhet, som ålåge akademiräntmästaren, hade det länge synts drätselnämnden som ett önskemål, att räntmästaren befriades från en del av sina åliggande med karaktär av rena kassörsgöromål, på det att han mera ostörd av dem måtte kunna ägna sin tid åt de omfattande administrativa uppgifter, som ålåge honom.

Till närmare upplysning om, i huru hög grad sistnämnda göromål under de senaste åren ökats, hade drätselnämnden anställt vissa i protokollet meddelade jämförelser mellan förhållandena vid tiden för fastställandet av 1885 års stat för universitetet och enahanda förhållanden, sådana de framginge av nu gällande stat och senast fullbordade räkenskaper.

Beträffande de administrativa uppgifter, som ålåge räntmästaren, framhölls särskilt, hurusom i enlighet med föreskrifter i universitetets statuter och gällande instruktion räntmästaren skulle tillse, att universitetets fastigheter, hus och byggnader inom Uppsala vederbörligen vårdades och hölles vid makt.

I följd därav hade räntmästaren att så gott som dagligen i ett eller annat avseende taga befattning med mindre reparations- eller andra arbeten för ifrågavarande fastigheter. Därjämte skulle han för utrönande av behovet av större reparationer med biträde av sakkunnige årligen hålla besiktning å fastigheterna och till drätselnämnden inkomma med besiktningsprotokoll, upptagande alla anmärkta brister, förslag huru de skulle avhjälpas och beräkning av kostnaden därför.

Att en ökning, sådan den i protokollet angivits, inträtt i fråga om dessa besiktningar och därmed sammanhängande arbete, hade givetvis sin egentliga grund i tillkomsten av en hel del nya institutionsbyggnader eller tillökning av förutvarande. Sålunda hade under de sista trettio åren följande byggnader för universitetets räkning uppförts eller större förändringar i förutvarande institutionsbyggnader genomförts:

1) institutionsbyggnad, prefektbostad och vaktmästarbostad för meteorologiska institutionen,
2) tillbyggnad av anatomiska institutionsbyggnaden,
3) tillbyggnad av patologiska institutionsbyggnaden,
4) nybyggnad för fysiologiska institutionen,

5) uppförande av ekonomibyggnad, sjukhuspaviljong för tre kliniker och isoleringsbyggnad för akademiska sjukhusets behov ävensom om- och tillbyggnad av gamla sjukhusbyggnaden, [64.]
6) bostadshus för botaniska institutionens prefekt och örtagårdsmästaren samt bostadshus för underträdgårdsmästaren m. fl.,
7) nybyggnad för kemiska institutionen,
8) nybyggnad för fysiska institutionen och boställsbyggnad för institutionens prefekt,
9) vaktmästarbostad för de båda sistnämnda institutionerna,
10) en gymnastikbyggnad och ett idrottshus,
11) nybyggnad för växtbiologiska institutionen.

Vidare vore under uppförande
12) nybyggnad för zoologiska institutionen,
13) tillbyggnad av universitetsbiblioteket,
varjämte inom den närmaste tiden komme att påbörjas
14) nybyggnader för akademiska sjukhuset och ombyggnad av en del av dess nuvarande byggnader.

Dessutom hade under de senaste åren ett ej ringa antal större ombyggnadsföretag skett, såsom till exempel förändringsarbeten för erhållande av nya institutionslokaler efter kemiska och fysiska institutionernas inflyttande i nybyggnaderna, restaurering och modernisering av allmänt kemiska, medicinskt-kemiska, meteorologiska och astronomiska prefekternas boställsvåningar, ombyggnad av musikdirektörens boställslägenhet m. m.

Givetvis toge alla dessa ny- och ombyggnadsföretag även i andra än de angivna hänseendena räntmästarens tid i anspråk. På grund av dessa företags i regel betydande omfattning måste räntmästaren ägna en icke oväsentlig del av sin tid åt undersökningar, förhandlingar och andra förberedande åtgärder för ordnande av dylika byggnadsarbeten, liksom ock dessa byggnadsföretag medförde, att han måste använda en dryg tid åt förberedelser för därmed sammanhängande ärendens föredragning i drätselnämnden.

Universitetets penningförvaltning, som länge varit betydande, krävde allt mera omtanke och bestyr för räntmästaren. Tillväxten i penningförvaltningen berodde utom av andra orsaker huvudsakligen på den mängd nya donationer, som tillföllo universitetet och som skulle förvaltas av detsamma, ävensom i någon mån på förutvarande donationers tillväxt. Vid 1885 års början hade de av universitetet förvaltade fonders och donationers tillgodohavanden uppgått till 3,180.383 kronor 18 öre, under det att tillgodohavandena vid 1914 års utgång stigit till 7,707.371 kronor 17 öre.

En annan faktor, som i betydande grad inverkade å räntmästarens göromål, vore tillkomsten av nya institutioner. År 1885 hade institutionernas antal uppgått till 24, medan de för närvarande utgjorde 46. Det höjda institutionsantalet med därav följande ökning i materialanslag och utgiftsposter medförde stegring i kassaarbetet, och därjämte förekomme vid institutionerna en mångfald ekonomiska ärenden, vari räntmästaren rådfrågades och som påkallade hans omedelbara åtgärder eller skulle av honom förberedas till föredragning hos drätselnämnden.

Utom de krav, som ställdes på räntmästaren såsom föredragande av drätselnämndens stadig tillväxt visande ärenden av mångfaldig art samt såsom ledamot i konsistorierna vid ekonomiska ärendens prövning ävensom på grund av de honom eljest jämlikt statuter och instruktionen åliggande mångahanda uppgifter, toges hans tid i

[64.] anspråk genom ledamotskap i flera universitetet tillhörande delegationer, såsom årsskriftens redaktion, styrelsen för universitetets gymnastikinrättning, direktionen för universitetets pensionsinrättning för tjänstemäns änkor och barn, direktionen för vaktbetjäningens pensionsinrättning, tillfälliga kommittéer m. m.

Samtidigt därmed hade de å räntekammaren förekommande rena kassörsgöromålen i hög grad tillvuxit.

Medan 1885 års stat upptog universitetets utgiftssumma till 606,862 kronor 41 öre, uppginge motsvarande summa i nu gällande stat med de efter dess fastställande gjorda tillägg till 1,031,878 kronor.

Antalet institutioner hade sedan år 1885 i det närmaste fördubblats.

Antalet löntagare (däri inberäknade på extra och indragningsstat uppförda, men ej skogsbetjänte och akademirättare), som år 1885 varit 150, uppginge nu till 259.

Antalet av universitetet förvaltade donationer och fonder, som år 1885 uppgått till 224, utgjorde nu 355.

Kassakontot, som år 1885 balanserat med ett belopp av 1,405,722 kronor 99 öre, balanserade år 1914 med 3,443,686 kronor 71 öre. Universitetets bokförda kapitaltillgångar hade år 1885 visat ett slutbelopp av 3,944,464 kronor 22 öre; motsvarande siffra år 1914 var 8,617,571 kronor 33 öre. »Assignerade räkningar (utgiftsverifikationer)» hade år 1885 uppgått till 2,810 pagina, medan de under år 1914 nått till 8,136 pagina.

Det lämpligaste sättet att åstadkomma en lindring i akademiräntmästarens tjänstgöring hade drätselnämnden under sådana förhållanden funnit vara, att å akademiräntekammaren anställdes en kassörska, som efter akademiräntmästarens attesterande av vederbörandes räkningar och kvittenser samt på akademiräntmästarens ansvar hade att verkställa utbetalningarna och mottaga inflytande likvider samt i övrigt biträda vid vissa bokförings- och skrivgöromål inom akademiräntekammaren.

Att en sådan anordning även verkligen i hög grad befordrade det syfte, man därigenom avsåge att vinna, fann drätselnämnden ådagalagt av den erfarenhet, nämnden redan erhållit därom.

På framställning av drätselnämnden hade nämligen, enligt ett den 3 februari 1914 av universitetskanslern lämnat medgivande, sedan den 1 april samma år varit vid räntekammaren anställd en kassörska, vilken det dock ålegat att utom ovan angivna göromål jämväl på tider, då hennes närvaro å akademiräntekammaren icke erfordrades, biträda universitetets rektor med skrivgöromål, huvudsakligen maskinskrivning efter rektors närmare anvisning.

Till avlöning åt denna tjänstinnehavare hade kanslern anvisat ett arvode av 1,500 kronor för år att utgå av universitetets reservfond jämte 100 kronor såsom missräkningspenningar. Sistnämnda belopp inginge i den akademiräntmästaren tillkommande ersättning för expenser men hade av honom avstått till kassörskan, varigenom hennes arvode kommit att uppgå till 1,600 kronor för år räknat.

Detta kanslerns medgivande hade på framställning av drätselnämnden förnyats för ytterligare ett år. Det hade visat sig, att den förändring i räntmästarens tjänstegöromål, som efter tillkomsten av kassörskebefattningen kunnat vidtagas, varit särdeles ändamålsenlig. Den syntes väl ägnad att åstadkomma en behövlig lindring i räntmästarens åligganden.

Då med den utveckling, vari universitetets ekonomiska förvaltning vore stadd, någon lindring i räntmästarens göromål icke syntes vara att förvänta, borde åtgärder

vidtagas för erhållande av statsanslag för kassörskans anställande vid akademiräntekammaren. [64.]

I fråga om den avlöning, som borde tillkomma den föreslagna kassörskan, framhöll drätselnämnden, att, såvitt för drätselnämnden vore bekant, någon fullt motsvarande befattning inom statsförvaltningen icke funnes. Enligt vad för drätselnämnden vore känt, avlönades kvinnliga innehavare av kassörstjänster vid bankinstitut — vilka befattningar i allmänhet måste anses mera krävande än till exempel skrivbiträdesplatser — med belopp varierande mellan 1,200 och 3,000 kronor eller däröver.

Med hänsyn därtill och till det arbete, som kassörskan vid räntekammaren dittills presterat och framdeles skulle komma att utföra under 5 à 6 timmars daglig tjänstgöring, till större delen bestående i kassörs- och bokföringsgöromål, syntes visserligen för drätselnämnden den avlöning, som av kanslersämbetet medgivits henne, vara väl så låg.

Då emellertid befattningen närmast ansågs kunna likställas med de i kammarrätten anställda kvinnliga räknebiträden av högre lönegrad, som uppbure en begynnelseavlöning av 1.600 kronor, uppdelad i lön 900 kronor, tjänstgöringspenningar 550 kronor och ortstillägg 150 kronor, med rätt till två ålderstillägg å 200 kronor efter 5 och 10 års tjänstgöring, hemställde drätselnämnden, att den föreslagna kassörskans avlöning måtte sättas till samma belopp, som enligt medgivande av kanslern dittills tillerkänts henne, eller 1,500 kronor, därav lön 900 kronor och tjänstgöringspenningar 600 kronor, och med rätt till samma ålderstillägg, som vore för ovannämnda räknebiträden fastställda. Därjämte och sedan nuvarande räntmästaren, i händelse anslag av statsmedel i angivet syfte beviljades, förklarat sig vilja av de expensmedel, som för honom vore anslagna och som dels avsåge bestridande av renskrivning och dels vore missräkningspenningar, avstå ett belopp av 100 kronor årligen åt kassörskan till sistnämnda ändamål, borde nämnda belopp överföras från räntmästarens till kassörskans avlöning.

Jämte ovannämnda löneförmåner borde ifrågavarande befattningshavare få rätt till pension enligt lagen om civila tjänstinnehavares rätt till pension samt rätt till en månads semester. Tillika borde rätt att räkna sig föregående tjänstgöring vid räntekammaren tillgodo för erhållande av ålderstillägg medgivas den nu tjänstgörande kassörskan.

Till stöd för sin på drätselnämndens anförande grundade framställning i ämnet åberopade det större konsistoriet, att framställningen gällde en befattning, som, trots utgiften, syntes bliva till ekonomisk fördel för universitetet, enär räntmästaren därigenom bereddes bättre tillfälle att ägna sig åt de mera krävande sidorna av universitetets vidlyftiga ekonomiska förvaltning och det dessutom, efter vad erfarenheten visat, vore av vikt och för universitetet ekonomiskt, att rektor ägde snabb tillgång till ett maskinskrivbiträde.

Universitetskanslern uttalade i sin förutnämnda skrivelse, att behovet av en kassörska med tiden gjort sig allt mera kännbart vid universitetet i Uppsala.

På grund av de enligt kanslerns mening tvingande skäl, som anförts av universitetets drätselnämnd, hade kanslern i början av år 1914 medgivit, att en kassörska

[64.] finge under nämnda år anställas såsom biträde åt räntmästaren, och hade kanslern ur reservfonden anvisat därtill nödiga medel. Då drätselnämnden hemställt om anställande av samma kassörska även för år 1915, hade drätselnämnden sagt sig ämna göra framställning om begärande av anslag från 1916 års riksdag till ifrågavarande ändamål. Och i den resolution, som den 9 mars 1915 av tillförordnade kanslern för universitetet avgivits i ämnet, hade framställningen bifallits med särskild hänsyn till drätselnämndens uttalade avsikt att göra framställning om anslag från 1916 års riksdag för tillgodoseende av ifrågavarande ändamål.

Den av drätselnämnden nu lämnade motiveringen syntes kanslern otvetydigt giva vid handen, att det för skötandet av universitetets ekonomiska göromål skulle vara synnerligen fördelaktigt, om en befattning av ifrågavarande slag bleve inrättad. Kanslern hade sig personligen bekant, att akademiräntmästarens tid varit synnerligen upptagen av arbeten, som med lätthet kunde anförtros åt mindre kvalificerade arbetskrafter, och då det syntes kanslern allt mer nödvändigt, att tid och tillfälle bereddes akademiräntmästaren att ägna sig åt de mera krävande sidorna av universitetets ekonomiska förvaltning, ville kanslern förorda uppförande i stat av ifrågavarande kassörskebefattning. Den föreslagna avlöningen syntes kanslern väl avvägd.

Beträffande vad i övrigt föreslagits rörande denna befattningshavare hade kanslern intet att erinra.

Löneregleringskommittén har den 14 december 1915 avgivit infordrat utlåtande i ämnet och därvid till en början rörande räntmästarens tjänsteåligganden meddelat:

För räntmästaren vid universitetet i Uppsala fastställdes instruktion genom kanslersbrev den 29 mars 1870. I denna instruktion föreskrives, bland annat, följande.

Räntmästaren äger säte och stämma i det större akademiska konsistoriet i alla ekonomiska mål. I drätselnämnden är han ständig ledamot och föredragande. Det tillkommer räntmästaren att hava tillsyn över universitetets hemman och andra lägenheter samt å alla universitetets fastigheter i Uppsala. Alla till universitetet donerade eller under dess förvaltning stående kapital och fonder skola vårdas av räntmästaren. Han har vidare att verkställa uppbörden av alla inkomster av universitetets fastigheter i Uppsala och att mottaga universitetets övriga inkomster. Räntmästaren skall ock uppbära alla de avgifter, vilka skola erläggas enligt särskilda vid universitetet skeende debiteringar, samt överlämna medlen till vederbörande.

I de av Kungl. Maj:t den 27 november 1908 för universiteten i Uppsala och Lund utfärdade statuter föreskrives i § 136, att förvaltningen av all universitetets egendom handhaves av en drätselnämnd, bestående av rektor, räntmästaren eller den, som förestår hans tjänst, och tre av universitetets ordinarie lärare.

Räntmästaren bereder ärendena och föredrager dem inför nämnden (§ 137).

Räntmästaren och kamreraren skola med biträde av övriga, till räntekammaren hörande tjänstemän förvalta universitetets drätselverk under närmaste tillsyn av rektor och drätselnämnden (§ 144).

I § 145 innefattas följande särskilda bestämmelser beträffande räntmästaren:

Räntmästaren åligger tillse, att uppbörd av universitetet tillfallande arrenden och all annan inkomst, av vad namn den vara må, i rätt tid verkställes och till räntekammaren inlevereras; hava närmaste vård om dess kapital, lånehandlingar och kassabelopp; mottaga inbetalningar, verkställa likvider och vederbörligen anordnade

utbetalningar; tillse, att universitetets fastigheter, hus och byggnader vederbörligen vårdas och hållas vid makt; och såsom drätselverkets huvudman vaka över, att samtliga därvid anställda tjänstemän fullgöra sina tjänsteplikter. Varje till räntekammaren gjord inbetalning skall företes hos kamreraren till anteckning i därtill bestämd dagbok, och skall beviset därå förses med hans påskrift. [64.]

I § 147 hänvisas beträffande räntmästaren med flera tjänstemän till vad i avseende å räkenskaper, redovisning och andra tjänstegöromål i särskilda instruktioner och reglementen föreskrives.

Härefter yttrar löneregleringskommittén:

Med hänsyn till de mångskiftande och krävande, till sina huvudsakliga delar ovan angivna göromål, vilka ankomma på räntmästaren vid Uppsala universitet, och i betraktande av den betydande ökning av desamma på senare tider, som de remitterade handlingarna giva vid handen, synes det löneregleringskommittén rimligt, att, på det räntmästaren skulle erhålla nödig tid för skötseln av de mera krävande delarna av tjänsten, ett kvinnligt extra biträde blivit anställt å räntekammaren; och då behovet av detta biträde, efter vad av handlingarna i ärendet synes framgå, torde få anses stadigvarande och den i regel för dylika biträden å ordinarie stat avsedda arbetstid torde kunna antagas erforderlig även för det nu till uppförande å ordinarie stat föreslagna biträdet, allrahelst hon även skulle biträda universitetets rektor (som ju ock är ordförande i drätselnämnden), har kommittén icke ansett sig böra göra någon erinran mot att det ifrågavarande biträdet uppföres å ordinarie stat.

Att, såsom från universitetets myndigheter förutsatts, befattningshavaren i fråga skulle uppföras å staten under benämningen kassörska, anser kommittén sig dock ej böra tillstyrka utan föreslår, att hon å staten uppföres med benämningen kvinnligt biträde.

Avlöningen synes kommittén böra bestämmas till enahanda belopp som för kvinnliga biträden i andra normalgraden vid centrala ämbetsverk, det vill säga, då ortstillägg ej i förevarande fall bör ifrågakomma, 1,450 kronor, därav 900 kronor lön och 550 kronor tjänstgöringspenningar, vartill kunna komma två ålderstillägg efter respektive 5 och 10 år, vartdera å 200 kronor.

Kommittén ingår härefter på frågan om de missräkningspenningar, som den nuvarande räntmästaren förklarat sig villig att, för den händelse anslag av statsmedel i angivet syfte beviljades, under sin tjänstetid av honom enligt avlöningsstat tillkommande expensmedel årligen avstå åt den föreslagna kassörskan. Kommittén yttrar härom:

Då chefen för ecklesiastikdepartementet den 6 mars 1908 inför Kungl. Maj:t föredrog frågan om lönereglering för rikets universitet m. m., omförmälde han, huru som i då gällande stat för universitetet i Uppsala var uppfört ett belopp av 500 kronor såsom missräknings- och renskrivningspenningar åt räntmästaren därstädes. Det större akademiska konsistoriet i Lund hade påyrkat motsvarande förmån för akademiräntmästaren i Lund. Departementschefen ansåg ock, att såsom missräknings- och renskrivningspenningar borde tilldelas akademiräntmästaren i Uppsala då utgående belopp av 500 kronor och akademiräntmästaren i Lund ett belopp av 300 kronor. Detta blev jämväl Kungl. Maj:ts förslag (kungl. proposition nr 97 år 1908).

[64.] I skrivelse den 1 juni 1908, nr 8, anförde riksdagen utan vidare motivering, att den ansåge berörda lönetitlar böra upptagas med förändrad rubrik, »expensmedel», varjämte beloppet av dessa expensmedel för räntmästaren i Uppsala syntes skäligen kunna nedsättas till 300 kronor.

Då det förefaller kommittén icke vara tydligt och klart, för vilka särskilda ändamål expensmedlen äro avsedda, synes det kommittén angeläget, att utredning härom sker, i varje fall innan förändring i dispositionen av desamma vidtages. Vid en sådan utredning torde även böra tagas under övervägande, huruvida de akademiräntmästaren i Uppsala tillkommande expensmedel vid ombyte av tjänstinnehavare må till följd av inrättandet av den nu ifrågasatta biträdesbefattningen böra till större eller mindre del indragas.

Att förmån av missräkningspenningar nu skulle å stat tillerkännas biträdet, kan kommittén i varje händelse så mycket mindre tillstyrka, som enligt kommitténs mening av handlingarna i ärendet icke låter sig med tydlighet och säkerhet bedömas, vilken ställning i avseende å ansvarighet för omhänderhavda medel och kassagöromål i övrigt biträdet skulle erhålla.

Den utredning, som kommittén ifrågasatt beträffande de särskilda ändamål, för vilka expensmedlen åt universitetens räntmästare äro avsedda, torde lämpligen även böra utsträckas till de kamreraren vid universitetet i Uppsala tillkommande expensmedel, i gällande stat upptagna till 200 kronor (i den stat, som gällde för år 1908, var sistnämnda belopp upptaget såsom »renskrivnings- och skrivmateriellpenningar»).

Vidare yttrar kommittén:

Vad i förevarande ärende hemställts beträffande semester för det föreslagna biträdet har ej föranlett erinran från kommitténs sida; och vill kommittén ej heller avstyrka vad föreslaget blivit i fråga om eventuell rätt att för erhållande av ålderstillägg få tillgodoräkna föregående tjänstgöring vid räntekammaren. Att, om biträdet uppföres på ordinarie stat, lagen om civila tjänstinnehavares rätt till pension varder å henne tillämplig, är självfallet.

Kommittén gör härefter i sin skrivelse en sammanfattande hemställan beträffande det anslag, som bör äskas för beredande av avlöning åt ifrågavarande skrivbiträde, samt de förmåner i övrigt, vilka böra tillkomma henne, ävensom beträffande de ytterligare bestämmelser, som bliva erforderliga, därest befattningen varder upprättad.

Departementschefen. Med fäst avseende å vad löneregleringskommittén anfört i detta ärende finner jag framställning böra till riksdagen avlåtas i full anslutning till vad kommittén hemställt. Den utredning beträffande vissa expensmedel, som kommittén ansett vara av nöden, lärer böra införskaffas genom universitetskanslern.

Ökat anslag Jag tillstyrker, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att *dels* i utgiftsstaten för Uppsala universitet, avdelningen A) Avlöningar m. m., under rubriken c) Tjänstemän och betjänte vid universitetets samlingar och

inrättningar m. m., Drätselverket, uppföra ett kvinnligt biträde, avsett att tjänstgöra å räntekammaren och jämväl hos universitetets rektor, med en avlöning av 1,450 kronor, därav 900 kronor lön och 550 kronor tjänstgöringspenningar, och med rätt till två ålderstillägg till lönen, det ena med 200 kronor efter fem år och det andra, likaledes med 200 kronor, efter ytterligare fem år;

dels föreskriva, att biträdet må äga åtnjuta en månads semester årligen, när, utan kostnad för det allmänna, sådant av universitetets rektor prövas kunna ske utan hinder för göromålens behöriga gång; att med avseende å biträdet skola i övrigt lända till efterrättelse de föreskrifter, som äro eller kunna varda utfärdade angående allmänna villkor och bestämmelser att gälla för å vissa domstolars, ämbetsverks och myndigheters stater uppförda biträdesbefattningar; ävensom att biträde, som vid ikraftträdandet av ifrågavarande ändring i staten för Uppsala universitet är anställt hos universitetet med tjänstgöring av omförmälda slag och antages till biträde å denna stat från samma tidpunkt, må äga att för åtnjutande av löneförhöjning genom ålderstillägg räkna sig till godo den tid, biträdet omedelbart därförinnan innehaft stadig anställning hos universitetet;

dels av nu ifrågavarande anledning höja det *ordinarie anslaget* till universitetet i Uppsala, universitetsstaten, med 1,450 kronor;

dels ock medgiva, att ovanberörda ålderstillägg må utgå av det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg.

Lunds universitet.

32. **Universitetsstaten.** Vid bifall till vad jag under punkterna 82, 84 och 85 här nedan föreslår kommer det ordinarie anslaget till Lunds universitet, universitetsstaten, nu 719,666 kronor, att ökas med 6,250 kronor till 725,916 kronor. [**65.**] Universitetsstaten.

[66.] Lärare i symbolik.

33. **Lärare i symbolik.** Till arvode åt en lärare i symbolik vid universitetet i Lund med den undervisnings- och examinationsskyldighet, som i vederbörlig ordning bleve bestämd, har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1914—1916 uppfört ett anslag av 1,500 kronor.

Huvudsakliga bestämmelser rörande användningen av detta anslag återfinnas i nådigt brev den 21 november 1913.

Enligt vad anmält blivit, erfordras för här ifrågavarande ändamål under år 1917 anslag till samma belopp som de förut beviljade.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till arvode åt en lärare i symbolik vid universitetet i Lund med den undervisnings- och examinationsskyldighet, som i vederbörlig ordning bestämmes, anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 1,500 kronor.

[67.] Propedeutisk undervisningskurs för juris studerande.

34. **Propedeutisk undervisningskurs för juris studerande.** Till arvode åt ledaren av den civilrättsliga delen av den propedeutiska undervisningskursen inom juridiska fakulteten vid universitetet i Lund har riksdagen för vart och ett av åren 1914—1916 beviljat ett extra anslag av 750 kronor.

Enahanda anslag är, enligt vad vederbörande myndigheter meddelat, fortfarande erforderligt.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till arvode åt ledaren av den civilrättsliga delen av den propedeutiska undervisningskursen inom juridiska fakulteten vid universitetet i Lund bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 750 kronor.

[68.] Nybyggnad vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund.

35. **Nybyggnad vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund.** Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet beviljade 1914 års senare riksdag såsom bidrag till täckande av kostnaderna för uppförande vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund av nya byggnader för de medicinska och obstetrisk-gynekologiska avdelningarna m. m. ett anslag av högst 812,000 kronor, att användas i den mån motsvarande belopp av vederbörande landstings anslag å enahanda summa för ändamålet toges i anspråk och under den kontroll, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt föreskriva.

Av ifrågavarande medel anvisade riksdagen på extra stat för år 1915 ett belopp av 150,000 kronor. Härav ställdes genom nådigt beslut den 29 januari 1915 75,000 kronor till det större akademiska konsistoriets i Lund förfogande för att tillhandahållas vederbörande lasarettsdirektion, under det att återstående 75,000 kronor av det för år 1915 anvisade an-

slaget besparades för att kunna tagas i anspråk under år 1916. Denna återstod, 75,000 kronor, ävensom ett belopp av 125,000 kronor, som på extra stat för år 1916 anvisats att utgå ur ovannämnda belopp av högst 812,000 kronor, hava numera ställts till vederbörandes förfogande under år 1916.

I fråga om den kontroll, som avsetts i riksdagens beslut om beviljande av ifrågavarande byggnadsanslag, har av Kungl. Maj:t föreskrivits, att medel ej må till lasarettsdirektionen utanordnas, förrän genom intyg av räntmästaren vid universitetet i Lund för varje gång styrkts, såväl att motsvarande belopp av landstingets anslag för omförmälda byggnadsarbeten tagits i anspråk som ock att arbetena utföras i väsentlig överensstämmelse med därför vederbörligen fastställda ritningar.

Såsom av det ovan sagda inhämtas, utgår för år 1916 ett sammanlagt statsanslag av 200,000 kronor för ifrågavarande byggnadsföretag. Även för år 1917 torde ett anslag å detta belopp vara erforderligt.

Jag hemställer därför, att Edérs Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att av det såsom bidrag till täckande av kostnaderna för vissa nybyggnader m. m. vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund av 1914 års riksdag beviljade anslaget å högst 812,000 kronor på *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av 200,000 kronor. Ökat anslag.

36. **Ny röntgenavdelning och nya poliklinikokaler m. m. vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund.** [69.] Ny röntgenavdelning och nya poliklinikokaler m. m. vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund. Under näst föregående punkt har jag anmält en anslagsfråga, som grundar sig på det mellan staten, Malmöhus läns landsting och universitetet i Lund upprättade samarbetet i avseende på åvägabringande av lokaler för landstingets sjukvård, samtidigt tjänande den medicinska undervisningens och vetenskapens intressen. Detta samarbete har bland annat tagit sig uttryck däri, att vid de senaste utvidgningarna och ombyggnaderna vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund, liksom vid ett föregående tillfälle, staten åtagit sig att tillsläppa ett belopp, utgörande högst hälften av den i framlagt förslag beräknade kostnaden för byggnadsarbetet. Landstinget skulle tillsläppa återstående kostnadsbelopp och uppföra byggnaderna. Deras underhåll och utrustning samt sjukhusdriftens bekostande är landstingets sak. Universitetets medicinska fakultet åter äger att vid sjukvårdsinrättningarna bedriva klinisk undervisning; överläkartjänsterna vid sjukhusets huvudavdelningar bestridas av vederbörande professorer inom fakulteten.

[69.] Genom bindande överenskommelser med landstinget äro den medicinska undervisningens intressen tryggade, och omförmälda samarbete har visat sig vara till fromma för alla parter.

Den i föregående punkt omförmälda byggnadsfrågan utgör i själva verket blott en utbruten del, om ock den väsentligaste delen, av ett mera omfattande byggnadsföretag vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund. Av vissa anledningar — jag hänvisar till det följande — ansåg man sig böra först gå till verket för att åvägabringa nybyggnader för den medicinska samt den obstetrisk-gynekologiska avdelningen, ångcentral m. m. Frågan om statens bidrag härtill förelades riksdagen av Kungl. Maj:t år 1914, och såsom jag redan erinrat, beviljade 1914 års senare riksdag för ändamålet ett belopp av högst 812,000 kronor att användas i den mån motsvarande belopp av ett utav Malmöhus läns landsting beviljat anslag å enahanda summa toges i anspråk för byggnadsföretaget och under den kontroll, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt föreskriva.

Nämnda byggnadsfråga var som sagt en utbruten del av ett större företag. I den framställning, som jag lämnade vid avlåtande av förslag i ämnet till senare riksdagen år 1914, framskymtar vid flera tillfällen en särskild byggnadsfråga, som då ännu ej var fullt aktuell men som ansågs nära sammanhänga med den om berörda nybyggnad för medicinska samt obstetrisk-gynekologiska klinikerna m. m. Denna särskilda byggnadsfråga gällde administrationsbyggnad, röntgenavdelning, polikliniker, sammanbindningsgång m. m. och skall bliva föremål för min framställning under nu förevarande punkt.

Innan jag närmare ingår på densamma, torde det vara lämpligt att redogöra för vissa lokala förhållanden rörande sjukvårdsinrättningarna. Behovet av en sammanbindningsgång skall därvid få sin förklaring.

Lasarettets gamla område, Paradislyckan, innehåller omkring 3 hektar. Då frågan om en tillökning av sjukvårdsinrättningarna för några år sedan kom på tal, befanns det oundgängligt att söka förvärva ökat tomtområde, och genom nådigt beslut den 12 april 1912 fick landstinget dispositionsrätt till omkring 7 hektar av Allhelgonagården. Där pågår nu uppförandet av de medicinska och obstetrisk-gynekologiska avdelningarna m. m.

Det sålunda förvärvade området ansågs vara det enda lämpliga område, som kunde ifrågakomma. Det hade likväl en olägenhet av ej oväsentlig betydelse: det ägde ej sammanhang med det gamla området utan var skilt därifrån av Allhelgona kyrkogata och Norra Vallgatan samt ett mellan dessa gator liggande smalt kvarter — avståndet mellan det gamla och det nya området utgjorde omkring 50 meter.

Till en början var det planlagt att åstadkomma den nödiga förbindelsen mellan det gamla och det nya sjukhusområdet medelst en tunnel

av nyssnämnda längd. Man fann emellertid olägenheten härav vara betydande. Den tanke, som redan förut varit uppe, nämligen att för lasarettets räkning förvärva erforderliga delar av det mellanliggande området, trängde sig då fram. Detta så mycket hellre som man på detta område skulle finna lämplig plats för de tilltänkta administrations- och poliklinik- samt röntgenavdelningslokalerna. [69.]

Förbindelsefrågan skulle på detta sätt betydligt förenklas, och vid dess lösande kunde möjligheten av en förbindelse ovan jord över Allhelgona kyrkogata tagas i övervägande. Denna gata, som är en nödig trafikled i staden, måste bibehållas. Norra Vallgatan åter skulle kunna delvis igenläggas, och denna igenlagda gatumark samt erforderlig del av kvarteret mellan de båda gatorna borde förvärvas och läggas till det gamla sjukhusområdet.

Det var denna tomtfråga, som kom byggnadsfrågan att klyvas i två delar. Tomtfrågan kunde ej omedelbart ordnas, och behovet av de nya klinikerna var trängande.

Tomtfrågan har emellertid nu kommit i ett läge, som gjort det möjligt att upptaga tanken på det ursprungliga byggnadsföretagets fullbordande.

På sätt framgår av en utav direktionen över ovannämnda sjukvårdsinrättningar den 17 mars 1915 avlåten underdånig skrivelse hade mellan direktionen och stadsfullmäktige i Lund förts förhandlingar rörande lämplig reglering av Norra Vallgatan med angränsande område samt angående överlämnande av detta område till landstinget för utvidgning av sjukhusets gamla område. Dessa förhandlingar ledde till att stadsfullmäktige genom beslut den 24 april 1914 förklarade sig principiellt ej hava något att erinra mot de förändringar i stadsplanen, som av direktionen ifrågasattes, och skulle frågan av stadsfullmäktige i laga ordning upptagas till definitiv handläggning, sedan lasarettet visat sig förfoga över samtliga de fastigheter, som berördes av stadsplaneändringen i fråga.

1914 års landsting gav härefter lasarettsdirektionen i uppdrag att vidtaga åtgärder för att genom expropriation förvärva ovannämnda, med nr 384—409 betecknade fastigheter, som av landstinget icke redan blivit förvärvade eller genom godvillig överenskommelse kunde förvärvas, varjämte landstinget för sistberörda ändamål beviljade ett förslagsanslag för år 1915 å 90,000 kronor.

Även stadsfullmäktige i Lund hava velat verksamt bidraga till markfrågans ordnande. I sammanhang med ovannämnda förklaring av den 24 april 1914 beslöto nämligen stadsfullmäktige att kontant utbetala en summa, beräknad efter 10 kronor kvadratmetern, såsom bidrag till lösen av marken till sagda fastigheter, nr 384—409, samt att, så snart den nödiga ändringen av stadsplanen vunnit Kungl. Maj:ts fastställelse, till lasarettet över-

[69.] lämna gåvobrev, innefattande överlåtelse under full äganderätt av den mark om cirka 1,370 kvadratmeter av Norra Vallgatan, som enligt förslaget skulle tilläggas gamla lasarettsområdet. Därjämte iklädde stadsfullmäktige staden vissa förpliktelser rörande de av stadsplaneändringen betingade ändringarna i stadens huvudledningar för gas, vatten och avlopp. Vid dessa utfästelser knöto stadsfullmäktige vissa villkor.

Av ovan avsedda fastigheter nr 384—409 i Lund hava för landstingets räkning inköpts de med nr 390, 391, 395, 397, 398, 402, 407 och 408 B betecknade. På grund av lasarettsdirektionens framställning i dess nyssomförmälda skrivelse den 17 mars 1915 har Kungl. Maj:t den 6 augusti 1915 förklarat, att de med nr 384, 385, 386 A och B, 387, 388, 389, 392, 393 A och B, 394, 396, 399, 400 A och B, 401 A och B, 403 A, B och C, 404, 405, 406, 408 A och 409 betecknade fastigheter skola för det avsedda ändamålet till landstinget genast avstås mot ersättning, som i brist av godvillig överenskommelse bestämmes i enlighet med föreskrifterna i 1866 års förordning angående jords eller lägenhets avstående för allmänt behov.

På nu omförmälda sätt förfogar landstinget för lasarettets räkning över samtliga de behövliga fastigheterna. Frågan om stadsplaneändringen torde vara av beskaffenhet att ej vålla uppskov med den föreliggande byggnadsplanens genomförande.

Man kan sålunda med all säkerhet anse, att tomtfrågan ej lägger hinder i vägen för upptagande av den del av den ursprungliga byggnadsfrågan, som ej kunde komma med i framställningen till 1914 års riksdag.

Redan vid 1914 års landsting var lasarettsdirektionen i tillfälle att framlägga förslag i ämnet. En av direktionen tillsatt byggnadskommitté hade funnit, att bästa lösningen av den föreliggande frågan åstadkommes genom anläggande av en större central entrébyggnad på östra delen av det tomtområde, som skulle genom expropriation förvärvas, samt denna entrébyggnads förbindande medelst täckt gång över jord söderut med kirurgiska kliniken och norrut över gatan med de nya klinikerna.

Arkitekten S. Sörensen erhöll i uppdrag att uppgöra ritningar och kostnadsförslag till en dylik entrébyggnad, innehållande i bottenvåningen rymliga poliklinikiokaler samt kontor och övriga administrationslokaler, portvakt m. m., i andra våningen röntgenavdelning och i mansardvåningen en avdelning för enskilda och halvenskilda rum för kirurgiska avdelningen och bostäder för personal, samt vidare att uppgöra ritningar och kostnadsförslag till de nämnda förbindelserna i form av täckta gångar, som skulle tjäna dels till transport av sjuka mellan de olika klinikerna och röntgenavdelningen och poliklinikerna, dels för transport av mat och tvätt från ekonomiavdelningen till de nya klinikerna.

I början av maj 1914 inlämnade Sörensen ritningar och kostnadsförslag härtill, slutande på en summa av 460,000 kronor. Byggnadskommitterade, som ansågo, att detta förslag i vissa punkter, särskilt beträffande den täckta gången på norra sidan, kunde förenklas och därigenom göras billigare, anmodade arkitekten att i dessa punkter modifiera förslaget. Resultatet härav blev ett förslag, som benämnts *alternativ II A* och slutade på en kostnad av 440,000 kronor för samma byggnader. Till denna summa kommer emellertid kostnaden för uppvärmning och maskinella anordningar m. m. enligt förslag av ingenjör G. Åberg, uppgående till 99,415 kronor, samt för elektriska anordningar enligt förslag av ingenjör H. Queckfeldt, 22,200 kronor, vidare kostnaden för apparater för röntgenavdelningen, utöver vad som redan för närvarande finnes, enligt förslag av medicine doktor L. Edling, utgörande 23,000 kronor, samt linbananordning enligt förslag av ingenjör N. E. Nordström, 7,400 kronor, alltså tillsammans 592,015 kronor. [69.]

Med omförmälan av stadsfullmäktiges förutnämnda beslut den 24 april 1914 samt byggnadskommitténs av mig berörda åtgöranden och Sörensens förslag gjorde lasarettsdirektionen i skrivelse den 28 augusti 1914 framställning i ämnet till landstinget, därvid direktionen förordade ovannämnda alternativ II A, dock att den sammanlagda kostnadssumman avrundades till 592,000 kronor. Hälften av beloppet borde enligt direktionens åsikt utgå av statsmedel.

Vid direktionens skrivelse fanns i avskrift fogat bland annat, dels det i skrivelsen berörda, av arkitekten Sörensen för uppförande av ifrågavarande nybyggnad enligt alternativ II A upprättade kostnadsförslaget å 440,000 kronor, dels ock sammandrag över kostnadsberäkningarna över arbetet i dess helhet, upptagande nyssnämnda belopp samt de av direktionen angivna särskilda kostnadssummorna å tillhopa 152,015 kronor för uppvärmning, elektriska anordningar m. m. Det av Sörensen upprättade kostnadsförslaget är av följande lydelse:

Kostnadsförslag över föreslagna nybyggnader vid länslasarettet i Lund enligt alternativ II A.

1.	Poliklinikbyggnad	kronor	298,000: —
2.	Portvaktsstuga jämte den östra överbyggnaden	»	43,000: —
3.	Sammanbindningsgången jämte den västra överbyggnaden över gatan	»	49,800: —
4.	Sammanbindningsgången till gamla sjukhuset	»	13,000: —
5.	Planeringar, inhägnad m. m.	»	7,500: —
6.	Oförutsedda utgifter	»	12,700: —
7.	Arkitekt- och kontrollantarvode	»	16,000: —
		Summa kronor	440,000: —

[69.] Malmöhus läns landsting förehade ifrågavarande ärende till avgörande vid sitt sammanträde den 22 september 1914. I huvudsaklig överensstämmelse med lasarettsdirektionens framställning hade landstingets hälsovårdsutskott hemställt, att landstinget ville besluta

att uppdraga åt sjukhusdirektionen att å landstingets vägnar till Kungl. Maj:t ingå med underdånig ansökan om avlåtande till 1915 års riksdag av nådig proposition om beviljande av ett statsanslag å 296,000 kronor såsom bidrag till anläggande vid lasarettet i Lund å östra delen av det till nr 384—409 i Lund hörande tomtområde av en större central entrébyggnad, innehållande polikliniker, röntgenavdelning, kontorslokal m. m., och för densammas förbindelse söderut med kirurgiska kliniken och norrut med de nya klinikerna erforderliga täckta gångar;

att, under förutsättning av Kungl. Maj:ts och riksdagens bifall till nämnda framställning, för sin del anslå likaledes 296,000 kronor för samma ändamål att utgå med 148,000 kronor under år 1915 och 148,000 kronor under år 1916; samt

att med godkännande av de utav stadsarkitekten S. Sörensen för ifrågavarande byggnader uppgjorda, med alternativ II A betecknade ritningar bemyndiga sjukhusdirektionen att å ovan angivna plats låta i enlighet med berörda ritningar och därtill hörande kostnadsförslag uppföra samma byggnader.

Denna av landstingets hälsovårdsutskott gjorda hemställan blev av landstinget bifallen.

Jämlikt det lasarettsdirektionen sålunda meddelade uppdraget i avseende å begäran om statsanslag för byggnadsföretaget anhöll direktionen i skrivelse den 25 november 1914, att Kungl. Maj:t måtte göra framställning till 1915 års riksdag om beviljande av ett anslag å 296,000 kronor såsom bidrag till åstadkommande vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund av nybyggnad för röntgenavdelning, poliklinikokaler m. m. samt förbindelsegångar mellan de redan beslutade nya klinikerna och det nuvarande sjukhuset.

I denna skrivelse anförde direktionen:

De skäl för erhållande av statsanslag, som vid föregående tillfällen och senast i fråga om förutberörda anslag å 812,000 kronor åberopats, nämligen att ifrågavarande sjukhus såsom varande en undervisningsanstalt, inrymmande universitetets kliniska institutioner, tjänade ett viktigt statsändamål och att dess lokaler med hänsyn därtill måste på ett särskilt sätt inredas och utrustas, kunde för det nu ifrågasatta anslaget med fullt samma fog åberopas.

Den nybyggnad, som nu vore ifrågasatt, vore väsentligen planlagd för att skaffa en tidsenlig och rymlig röntgenavdelning samt tidsenliga och rymliga poliklinikokaler, och det vore icke minsta tvivel underkastat, att den kostnad, som dessa lokaler be-

tingade, högst betydligt påverkades av de krav på rymlighet och särskild utrustning, som den kliniska och polikliniska undervisningen medförde. 69.

Beträffande behovet av nu ifrågavarande nybyggnader ville direktionen i första hand erinra, att landstinget genom sitt beslut erkänt detsamma och för nybyggnadernas ändamålsenliga enhälligt anslagit icke blott halva byggnadssumman utan därutöver betydande summor för tomtförvärv, och vidare särskilt framhålla, att förhållandena på den nuvarande så kallade röntgenavdelningen, inrymd i ett par rum på kirurgiska kliniken, vore så olidliga och rent av hälsovådliga, att en förändring till det bättre vore en tvingande nödvändighet.

Vid direktionens skrivelse voro fogade, jämte ritningar och övriga till ärendet hörande handlingar, utlåtanden, som över de uppgjorda förslagen avgivits av överintendentsämbetet den 20 oktober 1914 och av medicinalstyrelsen den 11 november 1914.

Överintendentsämbetet, som avgivit sitt yttrande till medicinalstyrelsen, yttrade:

Vid företagen omprövning av ärendet från de synpunkter, som tillhörde ämbetets bedömande, hade ämbetet icke funnit annat att framhålla än att, ehuru den uppgivna byggnadskostnaden, såsom angiven allenast i klumpsummor, icke kunnat i detalj granskas, sagda kostnad, som enligt kubikmasseberäkning utgjorde 21 kronor per kubikmeter, likväl syntes ämbetet böra räcka. Därjämte ville ämbetet uppmärksamma, att för förslagets i fråga genomförande erfordrades viss ändring i den för staden Lund gällande regleringsplan. För så vitt av nu föreliggande handlingar framginge, funne ämbetet för sin del icke något att invända mot den stadsplaneändring, ifrågavarande byggnadsföretag komme att orsaka.

Medicinalstyrelsen anförde i sitt utlåtande:

Efter tagen del av de för ifrågavarande nybyggnadsföretag uppgjorda ritningarna hade medicinalstyrelsen funnit skäligt godkänna desamma, med villkor dock att följande av styrelsen mot desamma gjorda anmärkningar vid arbetets utförande vunne beaktande.

1) Korridorerna i poliklinikbyggnadens vindsvåning vore dåligt belysta. Om ej takljus kunde anordnas, måste ritningarna omarbetas för erhållande av bättre belysning.

2) I beskrivningen till ritningarna angåves, att som rör för ledning av varmt förbrukningsvatten kunde användas galvaniserade järnrör eller kopparrör. Styrelsen ansåge, att endast kopparrör borde komma till användning.

I anledning av de utav medicinalstyrelsen sålunda mot förslaget framställda anmärkningarna förklarade direktionen i sin merberörda skrivelse den 25 november 1914, att desamma vid arbetets utförande skulle vinna beaktande samt att detta tydligen kunde ske utan ökad kostnad och således ej inverkade på kostnadsförslaget.

Lasarettsdirektionens nyss omförmälda framställning anmäldes den 31 december 1914 inför Kungl. Maj:t, som därvid fann framställningen icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

[69.] En ny framställning, närmaste anledningen till att jag nu upptagit denna fråga, har gjorts av lasarettsdirektionen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 20 oktober 1915. Den nya framställningen grundar sig på ett beslut av Malmöhus läns landsting den 21 september 1915, varigenom landstinget, med vidhållande av sitt år 1914 fattade beslut i ämnet, bemyndigat direktionen att till Kungl. Maj:t ingå med förnyad anhållan om proposition till riksdagen i syfte att ett statsanslag av 296,000 kronor måtte beviljas såsom bidrag till uppförande av entrébyggnad m. m. vid ifrågavarande sjukvårdsinrättningar.

I nyssnämnda skrivelse den 20 oktober 1915 anför direktionen, under hänvisning till sin genom skrivelsen den 25 november 1914 lämnade utredning och motivering ävensom till de uppgjorda ritningarna:

Hela frågan om detta nybyggnadsföretag befunne sig i ett väsentligen annat läge nu än under år 1914 så till vida, att arbetet med de redan år 1914 definitivt beslutade stora nybyggnaderna påbörjats och nu framskridit så långt, att de inom 1915 års utgång komme under tak. De skulle också enligt kontrakt vara fullt färdiga att tagas i bruk den 1 juli 1917, men i verkligheten kunde detta icke ske, förrän de i det nu ifrågavarande byggnadsförslaget avsedda förbindelsegångarna mellan nämnda byggnader och entrébyggnaden samt ned till det gamla sjukhusområdet bleve färdiga. Såsom framginge av den ritningarna medföljande situationsplanen, vore nämligen den gemensamma ekonomiavdelningen med kök och tvätt belägen på gamla sjukhustomten. Det framginge härav tydligt, att det nu i strängaste mening gällde en nödvändig fortsättning av ett redan påbörjat och med fart bedrivet byggnadsarbete, en fortsättning, som icke utan största olägenhet kunde vidare fördröjas eller uppskjutas.

Direktionen ville vidare framhålla, att åtgärder för igångsättande av den utav Kungl. Maj:t genom beslut den 6 augusti 1915 medgivna expropriationen vore påbörjade och med säkerhet väntades avslutade i sådan tid, att de exproprierade fastigheterna kunde vara utrymda senast den 1 oktober 1916.

Direktionen slutar sin skrivelse med begäran om beredande av det av landstinget påyrkade statsbidraget till åstadkommande vid sjukvårdsinrättningarna av en större entrébyggnad, innehållande polikliniklokaler, röntgenavdelning och kontorslokaler m. m., samt för anordnande av sammanbindningsgångar mellan de redan beslutade och nu påbörjade stora nybyggnaderna och det gamla sjukhusområdet.

Vid direktionens skrivelse var i avskrift fogat utdrag av landstingets protokoll den 21 september 1915. Vidare åtföljdes skrivelsen av vederbörliga, av stadsarkitekten S. Sörensen upprättade ritningar jämte situationsplan.

Anbefalld att efter vederbörandes hörande avgiva utlåtande i ärendet har kanslern för rikets universitet överlämnat yttranden av medicinska fakulteten och det större konsistoriet vid universitetet i Lund samt i skrivelse den 19 november 1915 för egen del utlåtit sig.

Medicinska fakultetens yttrande innehåller: [69.]

Fakulteten ville på det livligaste tillstyrka den av direktionen över Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund gjorda framställningen, och fakulteten kunde i allo instämma uti vad direktionen anfört och för sin del vitsorda nödvändigheten av att frågan förelades 1916 års riksdag och icke ytterligare undanskötes.

Utöver de skäl härför, som direktionen i sin skrivelse den 20 oktober 1915 anfört, tilläte sig fakulteten framhålla, att för varje år, som ginge, trängseln på den kirurgiska poliklinikens lokaler och på den nuvarande röntgenavdelningen bleve alltmera olidlig. Frekvensen på den kirurgiska polikliniken hade sedan år 1903, då de nuvarande lokalerna därför togos i bruk, mer än fyrdubblats — 1,082 patienter år 1904 mot cirka 4,500 år 1915 — och lokalerna, som vore fullt tillräckliga och lämpliga såsom förbands-, omläggnings- och gipsningsrum för kirurgiska avdelningens patienter, kunde icke längre därjämte rymma den ständigt växande poliklinikens patienter.

Beträffande röntgenavdelningen vore det ju nästan allom bekant, i vilken grad röntgenundersökningen och den radiologiska behandlingen tillvuxit i betydelse och omfattning under de sista 10—15 åren, och det vore alltså utan vidare klart, att en lokal, som för 15 år sedan beräknades vara tillräcklig för behovet, nu icke ens tillnärmelsevis kunde fylla detsamma.

På dessa grunder framhölle fakulteten det trängande behovet av den nu ifrågasatta nybyggnaden och tillstyrkte även med hänsyn därtill på det livligaste direktionens föreliggande framställning.

Det större konsistoriet och universitetskanslern hava var för sig tillstyrkt den av lasarettsdirektionen gjorda framställningen.

Departementschefen.

Likasom statsbidrag beviljats för åstadkommande av viss del av ifrågavarande byggnadsföretag såsom helhet betraktat, lärer staten böra med landstinget dela kostnaderna för den återstående delen. I båda fallen föreligger såväl ett landstings- som ett statsintresse, ehuru dessa ej kunna strängt åtskiljas: sjukvårds- och undervisningsintressena sammanflyta ju i mångt och mycket. Jag erinrar om vad jag år 1914 yttrade:

Det är lätt att inse, att den kliniska undervisningen måste lida av att vara hänvisad till olämpligt anordnade, illa utrustade eller alltför trånga sjukrum. Fördelen för medicinska fakulteten att för sin undervisning hava tillgång till ett sjukhus, som i avseende å anordningar och utrustning motsvarar högt ställda krav, är uppenbar.

Väl är nu ej fråga om medicinska *kliniker*. Men det torde vara ovedersägligt, att staten har ett lika starkt intresse i att poliklinikerna och röntgenavdelningen äro i ett utmärkt skick samt att för sjukhusdriftens obehindrade gång nödiga administrations- och andra byggnader finnas och äro praktiskt anordnade.

I fråga om den andel, varmed staten och landstinget böra bidraga till de beräknade kostnaderna, vill jag föreslå, att detta bidrag nu liksom år 1914 sättes till en halvpart för dem vardera. Väl har jag haft tvivelsmål, huruvida staten borde med landstinget dela kostnaden för utrustning

[69.] av den nya röntgenavdelningen, vartill beräknats ett belopp av 23,000 kronor. Man har emellertid härvid lämnat mig sådana upplysningar, att jag ej vill ifrågasätta, att i nu förevarande avseende nämnda post undantages. Medan landstinget städse iklätt sig hela ansvaret för utrustningen av klinikerna m. m., har röntgenavdelningen ansetts intaga en alldeles säregen ställning, som gör, att staten här bör deltaga. Efter vad jag inhämtat kommer det dagliga röntgenarbetet och sålunda den i dagligt bruk varande röntgenmateriellen vid sjukhuset att i ungefär lika hög grad tjäna undervisning och vetenskapligt arbete som den egentliga sjukvården. Därjämte bör såsom ett ej mindre betydelsefullt moment tagas i betraktande, att ifrågavarande byggnadsföretag, såsom jag strax skall meddela, kommer att omedelbart igångsättas och därvid ådraga landstinget ränteförluster till belopp, som antagligen ej kommer att understiga statens andel i kostnaden för röntgenmateriellen. Vad möbler och övriga egentliga inventarier i den nya röntgenavdelningen angår komma de, liksom på sjukavdelningarna och poliklinikerna, att bekostas av landstinget.

Nu liksom år 1914 bör staten begränsa sitt bidrag till högst det begärda beloppet, 296,000 kronor; detta så mycket hellre som kostnadsberäkningarna ej äro nyligen uppgjorda. Då statsanslaget ställes till vederbörandes förfogande, bör uttryckligen fastslås, att landstinget måste bära ansvaret för att byggnadsverket utan vidare statsbidrag fullbordas.

Från landstingets sida lärer också ej annat vara ifrågasatt. Landstinget har frikostigt tagit sig byggnadsföretaget an. Enligt en av sjukhusets direktör, professorn J. Borelius, mig tillställd tablå komma landstingets utgifter för det fullbordade företaget, kostnaderna för tomtförvärv inbegripna, att belöpa sig till 1,416,900 kronor, medan statens utgifter skulle komma att uppgå till 1,108,000 kronor. I själva verket lära landstingets kostnader för nu ifrågavarande del av byggnadsföretaget komma att under alla förhållanden ej oväsentligt överstiga statens påräknade anpart. Med anledning av gjord förfrågan har nämligen direktionen för Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund i en den 5 januari 1916 till mig avlåten skrivelse förklarat, att därest riksdagen fattar beslut i enlighet med det förslag, som jag under denna punkt går att framlägga, byggnadsarbetena komma att omedelbart igångsättas och fullföljas, oavsett storleken av de belopp, som under de närmaste åren komma att anvisas. Detta betyder, att staten medelst anvisande av ett jämförelsevis obetydligt anslag åstadkommer igångsättande av ett byggnadsföretag, varigenom betydande arbetstillfällen komma att beredas. Men det betyder också, att landstinget nödgas att, med avsevärda ränteuppoffringar, förskottera belopp, motsvarande framdeles förväntade bidrag från staten.

Även staden Lund har i sin mån velat bidraga till omförmälda, inom [69.]
stadens område belägna sjukvårdsinrättningars förbättrande. Enligt nyssnämnda tablå innebär stadens av mig i det föregående omförmälda beslut i detta ärende en utgift för staden av 48,572 kronor.

Såsom jag i det föregående antytt, berördes i förbigående den nu föreliggande frågan i min framställning år 1914 om statsanslag till vissa kliniker vid lasarettet. En sak är ägnad att väcka uppmärksamhet, nämligen att enligt de handlingar, som lågo till grund för min berörda framställning, den nu förevarande byggnadsfrågan syntes komma att medföra en kostnad av blott 280,000 kronor, därav 140,000 kronor skulle komma på statens del. Jag har ansett mig böra införskaffa förklaring på den väsentliga tillökning i byggnadskostnad, som det föreliggande förslaget innebär, och till svar å min förfrågan fått från sjukhusdirektören mottaga följande upplysningar:

Då på sommaren år 1913 under fortgången av utredningsarbetena det omsider blev klart, att det stora nybyggnadsförslaget icke i sin helhet kunde föreläggas landsting och riksdag utan måste delas, så att frågan om de båda stora klinikerna väl borde då framläggas, men frågan om röntgenavdelning, polikliniker, sammanbindningsgång m. m. måste anstå, tills frågan om möjligheten av tomtförvärv blivit klar och denna senare del av nybyggnadsfrågan även i övrigt blivit mera i detalj utredd, ansåg man dock, att i skrivelsen såväl till landstinget som senare till Kungl. Maj:t borde angivas den ungefärliga summa, som senare skulle komma att begäras. I detta syfte anmodades sjukhusbyggnadernas arkitekt S. Sörensen att snarast möjligt avgiva ett preliminärt kostnadsförslag häröver. Ett dylikt avgavs av honom kort efteråt, och däri beräknades kostnaden för nybyggnaden för röntgenavdelningen, polikliniker m. m. till 250,000 kronor och sammanbindningsgången över gatan till de nya klinikerna till 30,000 kronor, eller tillsammans 280,000 kronor, och enligt vanlig fördelning bleve då halva denna summa — 140,000 kronor — det som behövligt beräknade statsanslaget. Det visade sig emellertid senare, att detta kostnadsförslag, som visserligen icke var något annat än ett rent preliminärt dylikt, dock även såsom sådant var alltför hastigt och löst hopkommet.

Den bristande överensstämmelsen eller rättare den påfallande stora skillnaden mellan den år 1913 beräknade och den år 1914 och 1915 begärda summan berodde dels på att det preliminära kostnadsförslaget av år 1913 måst uppgöras, utan att noggrant program och tillräckligt utarbetade detaljplaner vid den tidpunkten funnits att tillgå, dels ock därpå, att kostnaderna för uppvärmning, elektricitet m. m. icke upptagits i förslaget.

Med beklagande att de uppgifter, som från början lämnats, givit ett oriktigt begrepp angående omfattningen av det återstående byggnadsarbetet, kan jag emellertid ej finna annat, än att de nu föreliggande kostnadsberäkningarna måste godtagas. Jag vill också anmärka, att, även om den år 1913 verkställda beräkningen varit mera noggrann och således upp-

visat ett högre slutbelopp, denna omständighet näppeligen skulle hava vållat någon avsevärd rubbning beträffande byggnadsplanen i dess helhet.

Vid statsanslaget böra fogas de villkor i avseende å kontroll m. m., som givits i fråga om ovannämnda anslag å högst 812,000 kronor till uppförande av vissa kliniker m. m. För år 1917 torde böra för nu ifrågavarande ändamål å extra stat äskas ett belopp av 50,000 kronor.

På grund av det anförda tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

Nytt anslag.

att såsom bidrag till täckande av kostnaderna för uppförande vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund av nybyggnad för röntgenavdelning och poliklinik m. m., i huvudsaklig överensstämmelse med framlagt förslag, bevilja ett anslag av högst 296,000 kronor, att användas i den mån motsvarande belopp av landstingets anslag å enahanda summa för ändamålet tages i anspråk och under den kontroll, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt föreskriva, samt att härav på *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av 50,000 kronor.

[70.] Undervisningskurs i allmän kemi.

37. **Undervisningskurs i allmän kemi.** För anordnande av den i stadgan angående medicinska examina föreskrivna undervisningskursen i allmän kemi vid universitetet i Lund har riksdagen beviljat på extra stat för vart och ett av åren 1909—1914 dels till avlöning åt en lärare vid kursen 2,000 kronor, dels ock till materiell för densamma 500 kronor.

För vart och ett av åren 1915 och 1916 har riksdagen till enahanda ändamål beviljat ett till 3,000 kronor förhöjt extra anslag, nämligen till avlöning åt en lärare vid kursen 2,500 kronor och till materiell för kursen 500 kronor.

Sistnämnda summor äro, enligt vad vederbörande myndigheter meddelat, erforderliga jämväl för år 1917.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att för anordnande av den i stadgan angående medicinska examina föreskrivna undervisningskursen i allmän kemi vid universitetet i Lund uppföra på *extra stat* för år 1917

dels till avlöning åt en lärare vid kursen 2,500 kronor,

dels ock till materiell för densamma 500 kronor,

eller tillhopa 3,000 kronor.

38. **Kostnadsfri propedeutisk undervisning i allmän kirurgi.** [71.] Kostnadsfri propedeutisk undervisning i allmän kirurgi.
Till anordnande av kostnadsfri propedeutisk undervisning i allmän kirurgi vid universitetet i Lund har riksdagen på extra stat för åren 1906—1913 anvisat anslag av 1,500 kronor årligen. För vart och ett av åren 1914—1916 har riksdagen till enahanda ändamål beviljat ett till 2,500 kronor förhöjt extra anslag.

Enär ett anslag å 2,500 kronor fortfarande är för ifrågavarande undervisning behövligt, hemställer jag om framställning till riksdagen

att för anordnande av kostnadsfri propedeutisk undervisning i allmän kirurgi vid universitetet i Lund bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 2,500 kronor.

39. **Arvode åt en assistent å röntgenlaboratoriet.** [72.] Arvode åt en assistent å röntgenlaboratoriet.
För vart och ett av åren 1911—1916 har riksdagen såsom bidrag till arvode åt en assistent å det vid universitetets i Lund kliniker inrättade röntgenlaboratoriet med den tjänstgöring, som av Kungl. Maj:t bestämdes, beviljat ett extra anslag av 1,500 kronor, under villkor att Malmöhus läns landsting med lika stort belopp bidroge till ifrågavarande assistents avlöning. De såsom villkor för anslaget krävda bidragen från Malmöhus läns landsting hava av landstinget beviljats. I fråga om assistentens tjänstgöring m. m. äro bestämmelser den 2 december 1910 meddelade av Kungl. Maj:t.

Anslag för enahanda ändamål är även för år 1917 behövligt, och hemställer jag därför om framställning till riksdagen

att såsom bidrag till arvode åt en assistent å det vid universitetets i Lund kliniker inrättade röntgenlaboratoriet med den tjänstgöring, som av Kungl. Maj:t bestämmes, på *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av 1,500 kronor, under villkor att Malmöhus läns landsting med lika stort belopp bidrager till ifrågavarande assistents avlöning.

40. **Biträdande lärare i medicin.** [73.] Biträdande lärare i medicin.
Till arvode åt en biträdande lärare i medicin vid universitetet i Lund har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1908—1913 anvisat 2,000 kronor. För år 1914 höjdes arvodet till 3,000 kronor, att utgå med villkor att, därest vederbörande lärare vore innehavare av fast docentstipendium, arvodet skulle minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstege 5,000 kronor. Ena-

handa anslag är av riksdagen på samma villkor beviljat för vartdera av åren 1915 och 1916.

Då nu anslag för ändamålet av vederbörande anmälts vara behövligt jämväl för år 1917 med senast beviljade belopp, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till arvode åt biträdande lärare i medicin vid universitetet i Lund anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 3,000 kronor, med villkor att, därest vederbörande lärare är innehavare av fast docentstipendium, arvodet skall minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstiger 5,000 kronor.

[74.] Föreståndare vid en poliklinik för öron-, näs- och halssjukdomar.

41. **Föreståndare vid en poliklinik för öron-, näs- och halssjukdomar.** Såsom bidrag till arvode åt en föreståndare vid den å Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund anordnade polikliniken för öron-, näs- och halssjukdomar med den undervisningsskyldighet, som av Kungl. Maj:t kunde komma att bestämmas, har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1914—1916 beviljat 1,000 kronor, under förutsättning att Malmöhus läns landsting bidroge till avlöningen åt föreståndaren med minst lika stort belopp samt att fullt lämplig person för undervisningens meddelande funnes att tillgå.

Bestämmelser rörande användningen av ifrågavarande anslag finnas meddelade i nådigt brev den 21 november 1913.

Det fortfarande behovet av här ifrågavarande anslag har av vederbörande vitsordats, och jag hemställer därför om förslag till riksdagen

att såsom bidrag till arvode åt en föreståndare vid den å Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund anordnade polikliniken för öron-, näs- och halssjukdomar med den undervisningsskyldighet, som av Kungl. Maj:t bestämmes, bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 1,000 kronor, under förutsättning att Malmöhus läns landsting bidrager till avlöningen åt föreståndaren med minst lika stort belopp samt att fullt lämplig person för undervisningens meddelande finnes att tillgå.

[75.] Ortopedisk poliklinik.

42. **Ortopedisk poliklinik.** Såsom bidrag till arvode åt en föreståndare för en ortopedisk poliklinik vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund med den undervisningsskyldighet, som av Kungl. Maj:t bestämdes, har riksdagen för vart och ett av åren 1915 och 1916 anvisat ett

extra anslag av 1,500 kronor, under förutsättning att Malmöhus läns landsting bidroge till avlöningen åt föreståndaren med minst lika stort belopp samt att fullt lämplig person för undervisningens meddelande funnes att tillgå.

Bestämmelser rörande denne befattningshavares undervisningsskyldighet äro meddelade genom nådigt brev den 22 januari 1915.

Då enahanda anslag är erforderligt jämväl för år 1917, hemställer jag om förslag till riksdagen

att såsom bidrag till arvode åt en föreståndare för en ortopedisk poliklinik vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund med den undervisningsskyldighet, som av Kungl. Maj:t bestämmes, anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 1,500 kronor, under förutsättning att Malmöhus läns landsting bidrager till avlöningen åt föreståndaren med minst lika stort belopp samt att fullt lämplig person för undervisningens meddelande finnes att tillgå.

[76.] Universitetslektorer.

43. **Universitetslektorer.** Till lektorer i tyska, franska och engelska språken vid universitetet i Lund har riksdagen för vart och ett av åren 1890—1903 anvisat 6,000 kronor att utgå med 2,000 kronor till en var av sagda tre lektorer. Från och med år 1904 har nämnda anslag utgått med förhöjt belopp eller 9,000 kronor årligen, fördelat med 3,000 kronor till en var av ifrågavarande lektorer. Anslaget har av riksdagen beviljats för perioder av sex år. Reglemente för universitetslektorerna har fastställts av Kungl. Maj:t, senast den 4 december 1903.

År 1913 beviljade riksdagen för tillgodoseende av ifrågavarande ändamål under ytterligare sex år 54,000 kronor, varav på extra stat för vart och ett av åren 1914—1916 anvisats ett belopp av 9,000 kronor.

Dylikt anslag erfordras jämväl för år 1917.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att av det år 1913 beviljade anslaget till anställande vid universitetet i Lund av lektorer i tyska, franska och engelska språken anvisa på *extra stat* för år 1917 ett belopp av 9,000 kronor.

[77.] Undervisning i slaviska språk.

44. **Undervisning i slaviska språk.** För vart och ett av åren 1908—1916 har riksdagen beviljat 2,500 kronor till uppehållande vid universitetet i Lund av undervisning i slaviska språk, företrädesvis ryska.

Då behov av ifrågavarande anslag alltjämt föreligger, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till uppehållande vid universitetet i Lund av undervisning i slaviska språk, företrädesvis ryska, bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 2,500 kronor.

[78.] Lärare i estetik samt litteratur- och konsthistoria.

45. **Lärare i estetik samt litteratur- och konsthistoria.** För vartdera av åren 1908 och 1909 beviljade riksdagen 2,500 kronor till arvode åt en lärare vid universitetet i Lund med åliggande att biträda vederbörande professor i estetik samt litteratur- och konsthistoria vid uppehållande av undervisnings- och examinationsskyldigheten i hans ämnen, vilka ämnen i 1907 års examensstadga upptagas såsom litteraturhistoria med poetik samt konsthistoria med konstteori. För enahanda ändamål har för vart och ett av åren 1910—1916 beviljats ett anslag av 3,500 kronor.

Bestämmelser rörande anslaget äro den 1 november 1907 meddelade av Kungl. Maj:t. I fråga om det högre anslagsbeloppet har stadgats såsom villkor, att därest vederbörande lärare innehade docentstipendium, arvodet för undervisningen skulle minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstege 5,000 kronor.

Dylikt anslag fordras jämväl för år 1917.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till arvode åt en lärare vid universitetet i Lund med åliggande att biträda professorn i estetik samt litteratur- och konsthistoria vid uppehållande av undervisnings- och examinationsskyldigheten i hans ämnen enligt de närmare bestämmelser, som av Kungl. Maj:t meddelas, anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 3,500 kronor, med villkor att, därest vederbörande lärare är innehavare av docentstipendium, arvodet skall minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstiger 5,000 kronor.

[79.] Psykologiska laboratoriet.

46. **Psykologiska laboratoriet.** Till uppehållande av verksamheten å det psykologiska laboratoriet vid universitetet i Lund har riksdagen för vart och ett av åren 1915 och 1916 anvisat ett extra anslag av 750 kronor.

Med anledning av vederbörandes begäran om fortsatt anslag för berörda ändamål hemställer jag om förslag till riksdagen

att till uppehållande av verksamheten å det psykologiska laboratoriet vid universitetet i Lund anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 750 kronor.

[80.] Föreståndare för historiska museet m. m.

47. **Föreståndare för historiska museet m. m.** Till avlönande av föreståndaren för historiska museet samt mynt- och medaljkabinettet vid universitetet i Lund har riksdagen för vart och ett av åren 1904—1911 anvisat 2,000 kronor. För vart och ett av åren 1912—1916 har av riksdagen för samma ändamål anvisats ett belopp av 4,000 kronor, med villkor att, därest vederbörande föreståndare vore innehavare av docentstipendium, arvodet för undervisningen skulle på föreskrivet sätt minskas.

Beträffande föreståndarens tjänstgöringsskyldighet m. m. äro bestämmelser den 10 november 1911 meddelade av Kungl. Maj:t.

Då fortsatt anslag för ifrågavarande ändamål synes mig böra beredas till nu utgående belopp och på enahanda villkor, som för närvarande gälla, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till avlönande av en föreståndare för universitetets i Lund historiska museum samt mynt- och medaljkabinett med den tjänstgöringsskyldighet, som av Kungl. Maj:t bestämmes, bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 4,000 kronor, med villkor att, därest vederbörande föreståndare är innehavare av docentstipendium, föreståndarens avlöning skall minskas, så att densamma jämte stipendiet ej överstiger 5,000 kronor.

[81.] Amanuens vid universitetets konstsamlingar.

48. **Amanuens vid universitetets konstsamlingar.** Till arvode åt en amanuens vid universitetets i Lund konstsamlingar har från och med år 1906 utgått ett extra anslag av 500 kronor årligen.

Som fortsatt anslag för ifrågavarande ändamål är behövligt, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till arvode åt en amanuens vid universitetets i Lund konstsamlingar bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 500 kronor.

[82.] Astronomiska observatoriets materiellanslag.

49. **Astronomiska observatoriets materiellanslag.** Med anledning av en av professorn i astronomi vid universitetet i Lund C. V. L. Charlier under år 1914 gjord framställning föreslog Kungl. Maj:t 1915 års riksdag

[82.] att öka det ordinarie anslaget till nämnda universitet med ett belopp av 1,500 kronor. Ökningen skulle avse att bereda höjning till 5,000 kronor av den i utgiftsstaten för universitetet, avdelningen B) Till materiell m. m. för astronomiska observatoriet upptagna anslagsposten å 3,500 kronor.

Vid den redogörelse för ärendet, som låg till grund för Kungl. Maj:ts framställning, meddelade jag, att ifrågavarande materiellanslag i 1885 års stat för Lunds universitet var upptaget med ett belopp av 1,600 kronor och i 1907 års stat höjts till 2,500 kronor. År 1908 ökades anslaget till förutnämnda belopp, 3,500 kronor.

I ovanberörda redogörelse återgav jag innehållet i Charliers nyss omförmälda framställning, vilken förordats av vederbörande sektion och det större akademiska konsistoriet. I denna framställning yttrade Charlier:

Årsanslaget till den astronomiska institutionen har allt sedan nybyggnaden å observatorietomten kom till stånd visat sig otillräckligt för sitt ändamål. Utgifterna för eldning hava mer än fördubblats, och genom den ökade vetenskapliga verksamhet, som möjliggjorts genom den nya byggnaden, har en del nya utgifter uppstått, som icke kunna utan skada tillbakavisas. Detta gäller först och främst de vetenskapliga publikationer, som utgivas från observatoriet. Någon egen publikation äger observatoriet tyvärr icke. För att till ett något så när överkomligt pris erhålla en ordnad serie av publikationer från observatoriet har jag fått gå så till väga, att jag hos två vetenskapliga samfund, av vilka jag är medlem, nämligen vetenskapsakademien i Stockholm och fysiografiska sällskapet i Lund, utverkat tillstånd att å arbeten, som utgått från Lunds observatorium, utsätta rubriken »Meddelanden från Lunds astronomiska observatorium» samt att erhålla separatavdrag till billigt pris. Tills dato hava 71 sådana »Meddelanden» utsänts enligt förteckning å hosföljande bilaga. Ehuru, såsom nämnt, dessa separat ställa sig relativt billiga, uppgår dock den erforderliga summan för deras inlösen till flera hundra kronor om året (sedan år 1907 har härför utgivits ett belopp av 1,923 kronor), och ännu större anspråk komma dessa kostnader att ställa på observatoriets kassa hädanefter, då, tack vare de av riksdagen beviljade anslagen till räknebiträden vid observatoriet, den vetenskapliga verksamheten här kunnat betydligt utvidgas, så att för den närmaste tiden undersökningarnas publicerande torde erfordra minst 3 gånger så stort anslag som förut.

Även indirekt ställa dessa publikationer ökade anspråk på observatoriets årsanslag. Tack vare tillvaron av dessa »Meddelanden» har observatoriet numera trätt i byte med *alla* astronomiska institutioner av någon betydelse i utlandet. Även äldre publikationer hava erhållits, så att observatoriet numera äger en i det närmaste komplett samling av alla observatoriepublikationer. Emellertid ställa dessa gåvor så till vida ökade anspråk på observatoriets kassa, som numera ett betydligt större anslag är erforderligt för inbindning av böcker. Det har i själva verket ej varit möjligt att med det nuvarande anslaget bestrida inbindningen i den omfattning, som behövligt vore.

Nu nämnda och andra anslagsbehov kunna, under den närmaste tiden åtminstone, fyllas, om årsanslaget höjes från nuvarande 3,500 kronor till 5,000 kronor.

Då kanslern för rikets universitet anmälde de Lunds universitets anslagskrav, som av universitetet ansetts böra föreläggas 1915 års riksdag, fann

sig kanslern av sparsamhetsskäl icke böra göra någon framställning om [82.]
höjning av det astronomiska observatoriets materiellanslag.

Jag omförmälde vidare en skrivelse, som Charlier till komplettering av vad han förut anfört ingivit till ecklesiastikdepartementet. I denna skrivelse framlade Charlier en tabellarisk översikt över vissa utgiftsposter för observatoriet, beträffande vilka ökningen under de sex sist förflutna åren varit mest betydande, nämligen ljus och värme, papper, separat av avhandlingar och inbindning av böcker. En jämförelse mellan å ena sidan medeltalet av utgiftsbeloppen för åren 1909—1912 och å andra sidan motsvarande medeltal för åren 1913 och 1914 utvisade en ökning från den första tidsperioden till den andra, beträffande ljus och värme med 792 kronor 32 öre samt i fråga om papper, separat och inbindning av böcker med 341 kronor 62 öre. Inalles utgjorde alltså den årliga ökningen för dessa poster i medeltal 1,133 kronor 94 öre.

I sistnämnda skrivelse anförde Charlier tillika:

> Det vore att märka, att utgifterna för inbindning, som under de nämnda åren icke stigit, måst hållas låga på grund av bristande tillgångar och att en betydlig ökning här vore nödvändig. Även på andra poster hade naturligtvis utgifterna måst hållas vid ett minimum, och den begärda ökningen av 1,500 kronor å observatoriets anslag vore därför, med hänsyn till den ökade vetenskapliga verksamheten å institutionen, synnerligen väl behövlig.

För egen del anförde jag vid berörda tillfälle, att tillkomsten av de två av Charlier avsedda nya byggnaderna — en mindre, fristående byggnad för observatoriet och en byggnad för en seismografisk anstalt — till vilkas uppförande medel beviljades av 1911 och 1912 års riksdagar, hade medfört behov av ökade medel till vissa årligen återkommande driftkostnader. Jag framhöll vidare, att förbättringen i institutionens lokala förhållanden i samband med den av Charlier omförmälda tillökningen i institutionens personal hade i sin mån möjliggjort en ökad vetenskaplig verksamhet, vilken även ställde ökade krav på institutionens materiellanslag. På dessa och i övrigt anförda skäl hemställde jag om avlåtande av den framställning till riksdagen, som jag i början av denna punkt omnämnde.

I skrivelse den 27 maj 1915 angående regleringen av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel anmälde riksdagen, att Kungl. Maj:ts framställning icke av riksdagen bifallits. Med erinran om universitetskanslerns förut av mig omförmälda ställning till frågan anmärkte riksdagen, att den ytterligare utredning, som efter avgivande av kanslerns yttrande förebragts, icke övertygat riksdagen om att icke under dåvarande kristid kunde anstå med beviljande av ifrågavarande anslagsökning.

[82.] En ny framställning i ämnet föreligger nu. Det större akademiska konsistoriet i Lund har ånyo efter hemställan av den matematisk-naturvetenskapliga sektionen av universitetets filosofiska fakultet i en till kanslern avlåten skrivelse gjort sig till tolk för Charliers begäran om förhöjning av astronomiska observatoriets materiellanslag till 5,000 kronor. Konsistoriet har därvid åberopat dels Charliers ovan av mig omförmälda, år 1914 gjorda framställning, dels en i september 1915 av Charlier till konsistoriet avlåten skrivelse.

Ur denna skrivelse tillåter jag mig meddela följande:

Behovet av en ökning i observatoriets årsanslag hade, erinrar Charlier, tillkommit i sammanhang med de två nya byggnader å observatoriets område, till vilkas uppförande medel beviljats av 1911 och 1912 års riksdagar. Charlier hade förut påvisat, att denna ökning utgjorde omkring 1,200 kronor, till större delen beroende på ökade utgifter för värme och ljus i de båda tillkomna nybyggnaderna. Ytterligare ett års erfarenhet bestyrkte detta förhållande.

Charlier framlägger i skriften en tablå över det beräknade medelbeloppet av observatoriets utgifter åren 1913—1915, fördelade på nio särskilda poster. De årliga utgifterna hava enligt denna tablå i medeltal utgjort något över 4,600 kronor, d. v. s. överstigit observatoriets årsanslag med i genomsnitt över 1,100 kronor. Detta är, säger Charlier, ungefär samma belopp, varmed de årliga utgifterna ökats genom de nya byggnadernas tillkomst.

Med avseende å en post i tablån: »separat av avhandlingar» anmärker Charlier, att därunder upptagna utgifter — det i tablån beräknade medeltalet för dem är 636 kronor — endast till en mycket obetydlig del utgöras av tryckningskostnader; dessa kostnader uppginge till ett åtminstone fem gånger så stort belopp. Summan 636 kronor utginge i huvudsak till betalning, efter ett jämförelsevis billigt pris, för separat, vanligen 300 stycken, av de avhandlingar, som utgåvos av observatoriets tjänstemän eller medarbetare. Dessa separat sändes, naturligen gratis, till de observatorier och andra vetenskapliga institutioner eller vetenskapsmän, med vilka observatoriet stode i byte. Bortsett från sakens ideella sida torde det ekonomiska utbytet av dessa sändningar åtskilligt överskrida ifrågavarande utgiftsposts belopp.

Charlier anför slutligen, att då han upptagit observatoriets budget till ett belopp av 5,000 kronor, eller närmare 400 kronor högre än medelutgiften under åren 1913—1915, han ansåge sig därvid icke hava ställt anspråken högre än omständigheterna syntes kräva.

Universitetskanslern, som med skrivelse den 5 oktober 1915 till Kungl. Maj:t överlämnade universitetets i Lund riksdagspetita, yttrade därvid rörande nu ifrågavarande anslagsäskande:

Då en liknande framställning förra året förelåg från konsistoriet, ansåg jag, att vissa andra anslagskrav från universitetet vore av större vikt att då få tillgodosedda, och fann jag mig med hänsyn till önskvärdheten att vid anslagsäskanden iakttaga största möjliga sparsamhet ej böra då göra någon framställning i ämnet. Den ytterligare utredning i frågan, som av Charlier lämnats efter det jag avgivit mitt berörda utlåtande och som föranledde Kungl. Maj:t att framlägga förslag till riksdagen i

ärendet, vilket förslag dock ej blev av riksdagen bifallet, har emellertid ytterligare [82.]
understrukit behovet av ökat materiellanslag för astronomiska observatoriet, och får jag med hänsyn härtill nu förorda den begärda ökningen.

Departementschefen.

På given anledning har Charlier velat lämna en så vitt möjligt fullständig överblick över astronomiska observatoriets ekonomiska ställning under de senaste åren, 1910—1915. För ändamålet har han i särskilda skrivelser av november 1915 framlagt tablåer över utgifterna under dessa sex år, för vart år fördelade på nio särskilda poster — desamma som i den av Charlier i september 1915 lämnade, ovan av mig omförmälda tablån.

Sammanställer man dessa av Charlier meddelade uppgifter för de fem år, 1910—1914, för vilka räkenskaperna föreligga avslutade, finner man, att observatoriets utgifter under dessa år, enligt Charliers gruppering, varit:

Ändamål.	År 1910.		År 1911.		År 1912.		År 1913.		År 1914.	
	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.
Byggnadernas underhåll	250	09	467	12	352	78	335	48	951	89
Papper	80	10	316	74	252	25	252	65	340	27
Böcker och tidskrifter	346	51	300	18	391	10	531	77	837	44
Uppvärmning	271	—	294	—	214	40	916	10	958	76
Reparation av instrument, observationsmaterial[1]	514	50	308	18	599	04	553	24	711	97
Trädgårdens underhåll	198	95	351	15	505	15	348	80	363	35
Belysning	83	75	98	75	160	06	151	67	291	59
Separat av avhandlingar	319	—	195	50	216	50	333	—	658	25
Bindning av böcker	268	—	180	30	109	35	127	75	171	60
Summa	2,331	90	2,511	92	2,800	63	3,550	46	5,285	12

Beträffande år 1915 har Charlier naturligen ej kunnat meddela fullt exakta uppgifter. I november 1915, då utgifterna för det löpande året kunnat beräknas med något större säkerhet än i september, har Charlier funnit sig kunna äga anledning att beträffande kostnaderna för uppvärmning under året räkna med ett belopp, 1,780 kronor 66 öre, som skulle högst väsentligt öka medeltalet för denna post under de tre åren 1913—1915. Emellertid anser Charlier, att ett dylikt belopp, föranlett av de utomordentliga förhållanden, som nu råda, icke bör läggas till grund för ett anslagskrav, vilket avser de kommande åren, utan finner det riktigare, att kostnaderna för uppvärmning beräknas till ett belopp, ungefär motsvarande det i september 1915 angivna medeltalet för denna utgiftspost.

[1] Under denna rubrik hava upptagits småapparater, papper till registreringsapparater, fotografiska utensilier m. m.

[82.] Med iakttagande härav ställa sig Charliers beräkningar över 1915 års utgifter, fördelade på ovan angivna nio huvudposter, sålunda:

Byggnadernas underhåll	kronor	471: 76
Papper	»	481: 39
Böcker och tidskrifter	»	526: 45
Uppvärmning	»	945: 50
Reparation av instrument, observationsmaterial	»	507: 04
Trädgårdens underhåll	»	644: 14
Belysning	»	274: 52
Separat av avhandlingar	»	950: 68
Bindning av böcker	»	36: —
Summa kronor		4,837: 48

Om man, med användande av dessa för år 1915 angivna approximativa siffror jämte förutnämnda siffror i tabellen för åren 1910—1914, vill finna medeltalen för utgifterna dels under de tre åren 1910—1912, innan ännu institutionens nybyggnader övat inflytande på driftkostnaderna, dels under de tre följande åren 1913—1915, då ett sådant inflytande kunnat göra sig gällande, skulle resultatet te sig sålunda:

	1910—1912 kronor.	1913—1915 kronor.
Byggnadernas underhåll	356: 66	586: 38
Papper	216: 36	358: 10
Böcker och tidskrifter	345: 93	631: 89
Uppvärmning	259: 80	940: 12
Reparation av instrument, observationsmaterial	473: 91	590: 75
Trädgårdens underhåll	351: 75	452: 10
Belysning	114: 19	239: 26
Separat av avhandlingar	243: 67	647: 31
Bindning av böcker	185: 88	111: 78
Summa kronor	2,548: 15	4,557: 69

För att närmare belysa innebörden av de i det föregående lämnade sifferuppgifterna torde jag böra fästa uppmärksamheten vid vissa förhållanden, som Charlier omförmält i sina under november 1915 avlåtna skrivelser. Att döma av medeltalssumman för åren 1910—1912, 2,548 kronor 15 öre, borde under dessa år, då årsanslaget såsom nämnt utgjorde 3,500 kronor, rätt avsevärda överskott hava uppstått. I själva verket inskränkte de sig till sammanlagt 1,171 kronor 63 öre. Det förhåller sig nämligen så, att bland utgifterna för åren 1910—1912, sådana de ovan för jämförelse med åren 1913—1915 angivits, icke medtagits utgifter för räknebiträden vid observatoriet, till vilka, jämlikt beslut av 1911 års riks-

dag, från och med år 1912 ett årligt anslag av 1,500 kronor är uppfört för observatoriet. [82.]

Vid 1912 års utgång fanns dock, såsom av det nu anförda framgår, överskott å observatoriets materiellanslag. Under åren 1913—1915 har emellertid årsanslaget, enligt vad de meddelade sifferuppgifterna ådagalägga, ej räckt till; för utgifternas täckande har såväl nyssnämnda överskott måst tillgripas som universitetets reservfond måst lämna ett bidrag av 2,000 kronor. Och enligt Charliers meddelande skulle jämvikt beträffande inkomster och utgifter för materiellanslaget icke vara att motse vid 1915 års utgång.

Det må nämnas, att reservfonden, utom nyssnämnda 2,000 kronor för löpande utgifter, måst under de senaste åren bistå astronomiska observatoriet med ganska betydande belopp för täckande av särskilda kostnader, nämligen år 1913 dels 1,650 kronor till införande av elektrisk belysning, dels ock 765 kronor till betalning för en automatisk pump samt år 1914 4,700 kronor för uranordningar m. m. De utgifter, som bestritts med dessa särskilda tillskott, ingå ej bland de i ovanstående tablåer upptagna utgifterna.

Tager man i betraktande allt vad nu i detta ärende anförts och särskilt fäster avseende därvid, att Charlier, enligt uppgift i hans framställning år 1914, på grund av bristande tillgångar måst hålla vissa utgiftsposter nere å ett minimum, synes det vara all anledning att behjärta Charliers begäran om höjning av astronomiska observatoriets materiellanslag från dess nuvarande belopp, 3,500 kronor, till 5,000 kronor. Man torde finna, att behovet av en dylik höjning väsentligen grundar sig på tillkomsten av nya byggnader, men väl även i sin mån på tillgången till nya arbetskrafter, räknebiträdena, samt, såsom en följd av båda dessa omständigheter, ökad verksamhet vid observatoriet.

Jag vill slutligen erinra, att — såsom jag framhöll redan då jag tillstyrkte ovanberörda framställning till 1915 års riksdag — materiellanslaget till astronomiska institutionen i Uppsala utgör 2,500 kronor jämte en famn ved, värderad till 15 kronor. Vid en jämförelse mellan detta anslag och det anslag, som nu begäres för astronomiska observatoriet i Lund, bör, på sätt jag i sammanhang därmed erinrade, uppmärksammas, att i Uppsala en närbesläktad institution, nämligen den meteorologiska, har ett anslag av 3,500 kronor jämte 8 famnar ved, i värde uppskattade till 120 kronor, under det att något särskilt anslag icke finnes till en meteorologisk institution i Lund. Det är i stället det astronomiska observatoriet i Lund, som fått övertaga en del meteorologiska observationer.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

Ökat anslag.

att, för beredande av höjning till 5,000 kronor av den i utgiftsstaten för Lunds universitet, avdelningen B) Till materiell m. m., för astronomiska observatoriet upptagna anslagsposten å 3,500 kronor, öka det *ordinarie anslaget* till nämnda universitet med ett belopp av 1,500 kronor.

[83.] Geologisk-mineralogiska institutionens materiellanslag.

50. **Geologisk-mineralogiska institutionens materiellanslag.** Uti den för universitetet i Lund gällande staten är under avdelningen B) Till materiell m. m. uppfört ett belopp av 2,600 kronor till den geologisk-mineralogiska institutionen.

Till höjning av detta anslag anvisades på extra stat för år 1916 ett belopp av 1,000 kronor.

Dylikt anslag är jämväl för år 1917 erforderligt.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till höjning av materiellanslaget för geologisk-mineralogiska institutionen vid universitetet i Lund anvisa på *extra stat* för år 1917 ett belopp av 1,000 kronor.

[84.] Zoologiska institutionens materiellanslag.

51. **Zoologiska institutionens materiellanslag.** I anledning av en utav Kungl. Maj:t i särskild proposition (nr 156) gjord framställning beviljade 1913 års riksdag för uppförande av en ny byggnad för zoologiska institutionen vid universitetet i Lund jämte inredning med mera ett anslag av 438,160 kronor. Sedan detta anslag i särskilda poster efter anvisningar av riksdagen å 1914, 1915 och 1916 års riksstater blivit i sin helhet ställt till det större akademiska konsistoriets i Lund förfogande, börjar nu nybyggnaden nalkas sin fullbordan. Enligt träffade avtal skall densamma vara färdig under våren 1916, så att under sommaren samma år inflyttning av samlingarna med mera kan äga rum, och det är avsett, att byggnaden skall tagas i bruk för sitt ändamål vid början av höstterminen 1916.

De nya institutionslokalerna bliva avsevärt större och bättre utrustade än de gamla. Därav följer, att zoologiska institutionen efter nybyggnadens fullbordande kommer i behov av ökade årliga anslag för olika ändamål. Vid anmälan inför Kungl. Maj:t den 7 mars 1913 av nybyggnadsfrågan och de anslagsbehov, den skulle komma att medföra, anmärkte ock dåvarande departementschefen, att avlöning komme att krävas för en städerska, tillika portvakt, för vilken bostad skulle beredas i den nya byggnaden, samt att institutionens materiellanslag behövde ökas. Departementschefen meddelade vidare, att en höjning av statens anslag till universitetet i Lund med omkring 4,000 kronor ansåges vara av nöden för tillfredsställande av institutionens genom nybyggnaden uppkomna ökade behov.

[84.] Nu föreligger en av zoologiska institutionens föreståndare, professorn H. Wallengren till det större akademiska konsistoriet i Lund avlåten framställning om förhöjning med 4,700 kronor av materiellanslaget till institutionen. Framställningen är förordad av filosofiska fakultetens matematisk-naturvetenskapliga sektion och det större konsistoriet samt har av kanslern för rikets universitet med hans ovan omförmälda skrivelse den 5 oktober 1915 överlämnats till Kungl. Maj:t.

I nämnda framställning erinrar Wallengren, att zoologiska institutionen för närvarande enligt universitetets stat åtnjuter ett anslag till materiell med mera av 4,000 kronor. Redan under nuvarande förhållanden, yttrar Wallengren, är detta anslag otillräckligt och åtgår, såsom synes av nedanstående sammanställning, nästan i sin helhet till bestridande av de löpande utgifterna för den nuvarande institutionens uppvärmning, belysning med mera samt till täckande av kostnaderna för undervisningens upprätthållande.

Sammanställning av de löpande utgifterna under de fem senaste åren för zoologiska institutionen:

	År 1910. Kronor.	År 1911. Kronor.	År 1912. Kronor.	År 1913. Kronor.	År 1914. Kronor.
a) Material till undervisningen	1,017	1,605	1,727	2,044	1,573
b) Ved, kol, gas, elektricitet och vatten	864	837	625	953	1,495
c) Sprit och konserveringsvätskor, glaskärl, telefon m. m.	1,894	1,200	773	723	451
d) Rengöring och städning	135	123	129	121	137
Summa kronor	3,910	3,765	3,254	3,841	3,656

Det årliga medeltalet av ovanstående utgiftsposter utgör sålunda: a) 1,593 kronor, b) 955 kronor, c) 1,008 kronor, d) 129 kronor, summa 3,685 kronor.

Vidare anför Wallengren:

I den ovanstående sammanställningen äro endast medtagna de större regelbundet återkommande utgifterna och icke den stora mängd smärre utgifter för frakter, transport med mera, vilka i medeltal bruka belöpa sig till ett par hundra kronor årligen. Av tablån framgår sålunda, att årsanslaget för närvarande icke räcker till att i någon nämnvärd mån komplettera institutionens samlingar och icke heller till anskaffande av undersökningsmaterial åt de studerande, som äro sysselsatta med vetenskapliga undersökningar. Institutionens samlingar äro visserligen på en del områden synnerligen omfattande och rikhaltiga men på andra för undervisningen viktiga områden däremot mycket bristfälliga och behöva därför kompletteras och utökas. De med egna undersökningar sysselsatta studerandena hava på grund av institutionens knappa årsanslag i regel måst av egna medel eller genom erhållna stipendier själva bekosta anskaffandet av det för deras undersökningar behövliga materialet. Dessa missförhållanden kunna naturligtvis icke i längden utan skada för undervisningen och det vetenskapliga arbetet

[84.] fortgå. Är sålunda det nu till zoologiska institutionen utgående årsanslaget redan under förhandenvarande förhållanden otillräckligt, blir detta fallet i mycket högre grad, sedan den nya institutionsbyggnaden tagits i bruk.

Enär den nya institutionsbyggnaden är betydligt större än den nuvarande, måste den också draga avsevärt större kostnader för uppvärmning och belysning. Vad posten för bränsle beträffar torde den, enligt vad från jämförliga institutioner inhämtats och under förutsättning att kolprisen återgå till sitt normala läge, böra upptagas till en summa av 2,800 kronor. Då institutionens belysning skall ske med elektriskt ljus och då dessutom tre elektriska motorer jämte hissmotorn skola drivas, torde kostnaderna för elektrisk energi ej kunna sättas lägre än till 500 kronor. För driften av termostater och kokning åtgår gas. Kostnaden härför blir sannolikt ungefär densamma som i den nuvarande institutionen, alltså omkring 100 kronor årligen.

I institutionen äro inredda akvarier och i trädgården anordnade smärre försöksdammar, varför vattenåtgången kommer att i avsevärd grad ökas. Efter den erfarenhet, jag äger från driften av dylika sötvattensakvarier, och med det jämförelsevis höga vattenpriset i Lund kan denna utgiftspost ej sättas lägre än till 400 kronor.

Vad beträffar posten för material med mera för undervisningen bör den fortfarande utgå med samma årliga medelkostnadssumma som nu, alltså med 1,500 kronor. Den under c) i tablån upptagna utgiftsposten för sprit, konserveringsvätskor, glaskärl med mera måste emellertid i någon mån ökas. För närvarande äro stora delar av institutionens spritsamlingar på grund av bristande utrymme magasinerade. Dessa skola emellertid monteras och utställas, vilket åter kommer att öka utgifterna. Då vidare priset på sprit och glaskärl varit i ständig stegring, kunna dessa poster ej tänkas uppgå till mindre än 1,500 kronor i årligt medeltal.

Till komplettering och utökning av institutionens samlingar samt till betäckande av kostnaderna för materialinköp för en del vetenskapliga undersökningar bör lågt räknat en årlig summa av 600 kronor kunna disponeras.

Då det är otänkbart, att en vaktmästare ensam skall kunna sköta samtliga göromål, städning, eldning med mera i den nya institutionsbyggnaden, är det nödvändigt att anställa ett biträde. Ursprungligen hade jag för avsikt att för detta ändamål anställa ett kvinnligt biträde, som tillika skulle tjänstgöra som portvakt. Emellertid har det vid närmare undersökning visat sig bliva både billigare och även i andra avseenden mera fördelaktigt att i stället taga ett manligt biträde. Den biträdande vaktmästaren skulle nämligen hava skyldighet att elda, hålla trädgården i ordning, sköta akvarier och terrarier med mera samt i övrigt biträda vid alla förekommande göromål. För eldningen borde han uppbära ett arvode av 600 kronor och för övriga göromål 500 kronor, alltså ett sammanlagt arvode av 1,100 kronor jämte fri bostad i den för ett biträde åt vaktmästaren avsedda lägenheten å institutionen. Genom en sådan anordning inbesparas extra utgifter för trädgårdens skötsel och för extra rengöringsarbete, samtidigt som institutionen har tillgång till en arbetskraft, som kan användas till alla förekommande göromål.

Till dessa ovan anförda utgiftsposter bör slutligen läggas en summa av 200 kronor till bestridande av tvätt, frakter med flera smärre, ej närmare specificerbara utgifter.

Institutionens årsanslag skulle sålunda, i överensstämmelse med vad här ovan anförts, komma att belöpa sig till 8,700 kronor, vilket utgör en ökning av 4,700 kronor utöver det nu utgående anslaget.

På given anledning har Wallengren med en promemoria till ecklesiastik-

departementet överlämnat ritningar och beskrivning till värmeledningsanordningarna i den nya institutionsbyggnaden [84.] ävensom tre särskilda skrivelser, nämligen dels från civilingenjören *N. G. Åberg* i Malmö angående bränsleförbrukningen i zoologiska institutionens nybyggnad, dels från civilingenjören *H. G. Queckfeldt* i Lund angående kostnaden för elektrisk belysning och kraft i nybyggnaden, dels ock från stadsträdgårdsmästaren i Lund *J. Ekberg* angående de kostnader, som det årliga underhållet av de den nya institutionen omgivande trädgårdsanläggningarna kunde komma att draga.

Åbergs skrivelse utvisar, att i enlighet med uppgjorda transmissionsberäkningar bränslemängden komme att uppgå till omkring 3,500 hektoliter för 200 eldningsdagar med en yttre medeltemperatur av ± 0° samt 10 timmars full drift och 14 timmars $^1/_3$-drift för dygn. Med ett normalt pris av 1 krona 20 öre för hektoliter koks skulle kostnaden komma att uppgå till 4,200 kronor för år, men med rådande orimligt höga kokspris måste man räkna med en summa av omkring 9,000 kronor för år. — Åberg förklarar i skrivelsen, att ovannämnda siffror gälla under förutsättning att samtliga lokalerna under hela eldningsperioden hållas uppvärmda till vissa i skrivelsen angivna, för särskilda kategorier av rum växlande gradtal, från + 5° till + 45° — i ett enstaka fall.

Queckfeldts skrivelse angiver, att för belysningen beräknats 325 stycken lampor, av vilka dock 74 stycken, placerade i museet, sällan skulle komma till användning. Om användningstiden för de övriga beräknades till i runt tal 150 timmar, vilket syntes vara tillräckligt med hänsyn till det stora antal lampor, som endast tillfälligtvis användes, samt väggkontakter, skulle avgiften för den härför behövliga energien efter 35 öre för kilowatt-timme bliva 330 kronor.

Av större motorer funnes installerade en hissmotor för omkring 4 hästkrafter, en kylmaskin för omkring 3 hästkrafter samt 2 mindre pumpar för tillsammans omkring 1,5 hästkrafter. Då gångtiden för hissen endast vore en halv minut och då kylmaskinen endast hölles i gång den ljusa tiden av året samt pumparna icke kontinuerligt behövde vara i drift, beräknade Queckfeldt kostnaden för dessa motorers drift efter angivna pris till omkring 200 kronor.

Enligt *Ekbergs* skrivelse kunde den kostnad, som densamma avsåge, med hänsyn till gällande arbetspriser beräknas till omkring 500 kronor.

I ovan omförmälda promemoria har professorn Wallengren till en början angivit, huru han ansett sig, utgående från Åbergs skrivelse, kunna stanna vid en kostnad av omkring 2,800 kronor för uppvärmning av den zoologiska institutionens nybyggnad.

Wallengren hade vid sina beräkningar funnit sig kunna antaga det av Åberg omförmälda lägre kokspriset, 1 krona 20 öre för hektoliter. Enligt meddelande från gasverket i Lund kunde detta pris anses vara det normala. Wallengren anmärker vidare och angiver i detalj, hurusom åtskilliga lokaler i nybyggnaden i regeln alls icke eller åtminstone blott under särskilt kalla vintrar behöva uppvärmas, medan andra lokaler ej behöva uppvärmas under hela den av Åberg antagna tiden. Wallengren kommer med iakttagande härav till det resultatet, att de av Åberg för den zoologiska institutionens samtliga rum beräknade eldningsdagarna, 19,800, böra minskas med 6,640 dagar eller ungefär en tredjedel, samt yttrar vidare:

[84.] Huru stort avdrag på den av Åberg beräknade totalkostnaden, 4,200 kronor, för institutionens uppvärmning denna minskning skall medföra är tydligen svårt att fullt exakt angiva. De olika lokalernas värmegrad är nämligen ganska växlande, och värmetransmissionen hos de uppvärmda lokalerna växer i samma mån, som temperaturen i närgränsande rum minskas. Vidare träffar minskningen i eldningsdagar till stor del de rum, som avsetts skola uppvärmas till en jämförelsevis låg temperatur. Tager man emellertid i betraktande, att en avsevärd minskning även göres på de större lokalerna med högre värmegrad och att i den ovan angivna minskningen icke inberäknats en del inskränkningar i uppvärmningen, vilka icke kunnat närmare fixeras, så synes mig, att man bör komma den verkliga kostnaden för uppvärmningen av den nya zoologiska institutionen nära genom att från Åbergs totalkostnad avdraga en tredjedel, 1,400 kronor, motsvarande sålunda den beräknade minskningen i eldningsdagar. Kostnaden för institutionens uppvärmning kommer sålunda att belöpa sig till 2,800 kronor. Denna summa ligger givetvis vid den undre gränsen och tål ingen avprutning. Jag är emellertid övertygad om att den med sparsamhet skall visa sig vara tillräcklig, och jag ledes till denna övertygelse även av den omständigheten, att universitetsbiblioteket, den institution som i storlek kommer den nybyggda zoologiska institutionen närmast, enligt överbibliotekariens meddelande under åren 1909—1914 i uppvärmning dragit en kostnad av i medeltal omkring 2,630 kronor.

Sedan Wallengren beträffande åtgången av elektrisk energi hänvisat till Queckfeldts skrivelse, yttrar Wallengren i promemorian vidare:

Med avseende på den extra vaktmästarens göromål och avlöning ber jag att få framhålla följande. Den zoologiska institutionen har endast en ordinarie vaktmästare (motsvarande institution i Uppsala har sedan lång tid tillbaka haft två). Redan under de på den gamla institutionen rådande förhållandena har det emellertid visat sig, att den ordinarie vaktmästarens göromål varit så betungande, att han under längre och kortare perioder behövt extra hjälp. I den nya institutionen med ett betydligt större antal rum, med akvarier, terrarier och försöksdammar med mera är det därför oundgängligt nödvändigt, att en biträdande vaktmästare anställes. Denne skulle i första hand ombesörja eldningen och borde härför åtnjuta en ersättning av 600 kronor. Vid bestämmande av denna summa har jag letts av det förhållande, att den vid universitetsbiblioteket anställde eldaren åtnjuter ett arvode av samma belopp. Det torde icke heller vara möjligt att för en mindre avlöning erhålla en fullt pålitlig och duglig person, och en sådan måste den biträdande vaktmästaren vara, enär han förutom eldningen också vid sidan därom måste utföra åtskilliga andra sysslor. Han skulle nämligen även hava sig anförtrott städning och iordninghållande av vissa lokaler inom institutionen. För dessa göromål har jag tänkt mig, att han skulle få åtnjuta fri bostad inom institutionen. En härför avsedd lokal finnes, bestående av ett rum och kök.

Kostnaden för iordninghållandet av den institutionen omgivande tomten, utgörande ett område av 2,5 tunnland, har jag i överensstämmelse med vad stadsträdgårdsmästaren Ekberg meddelat upptagit till 500 kronor. Ifrågavarande anläggningar innefatta naturligtvis icke några lyx- eller prydnadsanläggningar utan äro uteslutande avsedda att utgöra försöksområden för experimentella undersökningar över vissa djurformers livsbetingelser, odling av näringsväxter för akvarie- och terrariedjur samt försöksdammar för sötvattensdjur o. s. v. Allt detta kräver en noggrann och ständig skötsel, om icke ändamålet med hela denna anläggning skall bliva förfelad. En summa av 500 kronor måste därför anses vara den minsta möjliga, då man tager i betraktande

att det icke blott gäller att hålla i ordning gångar, erforderliga växtrabatter och dylika rena trädgårdsgöromål utan även att sköta försöksdammar och de i trädgården i friluftsterrarierna förvarade djuren. [84.]

Beträffande mitt omnämnande av en sammanslagning av anslagen för eldning, skötseln av trädgården och förmånen av fri bostad såsom avlöning åt den biträdande vaktmästaren, var det ingalunda min avsikt, att detta skulle fastställas av riksdagen eller Kungl. Maj:t. Det är naturligtvis nödvändigt, att institutionsföreståndaren häri har fria händer, så att han vid varje särskilt tillfälle kan företaga de dispositioner, som befinnas vara lämpligast. Jag anförde i min skrivelse till det större konsistoriet tanken om sammanslagning endast för att därmed visa, att man genom en sådan anordning kunde vid institutionen få fästad en duglig och pålitlig person med en så pass god avlöning, att han i ekonomiskt hänseende komme något så när i jämbredd med en ordinarie vaktmästare och därför borde kunna ägna hela sin tid åt institutionen. De förmåner, av vilka den biträdande vaktmästaren genom ett dylikt arrangement komme i åtnjutande, bleve emellertid i verkligheten icke större än den ordinarie vaktmästarens i första lönegraden. Den förres bostad innefattar endast ett rum med kök (den senares däremot två rum med kök) och kan därför icke beräknas mer än till 100 kronor; vidare kan den biträdande vaktmästaren icke ensam sköta trädgården utan måste härför lega åtskillig arbetshjälp. Detta torde säkerligen för honom draga en kostnad av minst 100 kronor årligen. Vid arbeten för institutionen har jag fått den erfarenheten, att det i regel är förmånligare att överlåta på ackord ett givet arbete åt en pålitlig person än att själv lega timavlönade arbetare. Ackordtagaren utövar nämligen då en synnerligen effektiv kontroll på sina medhjälpares arbetsprestationer, och arbetet kommer därigenom att utföras vida billigare, än annars hade blivit fallet. Vid bedömandet av den biträdande vaktmästarens löneförmåner bör vidare tagas i betraktande, att han icke kommer i åtnjutande vare sig av ålderstillägg eller av pension såsom en ordinarie vaktmästare.

Slutligen ber jag att få framhålla, att de olika posterna i den begärda staten för den nya zoologiska institutionen i Lund hava beräknats till minimigränsen, något som också torde framgå av en jämförelse mellan anslagen till de båda institutionerna i Uppsala och Lund. Vid denna jämförelse bör emellertid från anslaget till Lund avdragas de båda posterna för eldning och iordninghållande av tomten (600 kronor och 500 kronor), enär detta arbete i Uppsala utföres av de båda vid institutionen anställda ordinarie vaktmästarna och deras lön ej utgår från institutionens materiellanslag. Det verkliga årsanslaget för Lunds zoologiska institution, vilket skall jämföras med motsvarande anslag i Uppsala, blir sålunda 7,600 kronor mot 10,100 kronor. Härtill kommer emellertid det förhållandet, att Uppsala zoologiska institution årligen åtnjuter ränta å Regnells zoologiska fond 463 kronor 92 öre. Dess årliga anslagssumma blir sålunda i verkligheten 10,563 kronor 92 öre samt överskjuter motsvarande summa för Lunds zoologiska institution med 2,963 kronor 92 öre.

I sin ovannämnda skrivelse den 5 oktober 1915 har universitetskanslern, under anmärkning att det äskade beloppet syntes nödvändigt för uppehållande av verksamheten vid institutionen, tillstyrkt utverkande av den begärda anslagsökningen.

Professor Wallengren har utan tvivel tillfyllest ådagalagt zoologiska institutionens behov av avsevärt ökade anslagsmedel. Den ökning, varom **Departementschefen.**

[84.] här är fråga, bör emellertid enligt min mening icke i sin helhet utgå såsom materiellanslag.

I den summa av 4,700 kronor, som Wallengren begärt till ökning av materiellanslaget, ingå två poster, den ena å 600 kronor för ombesörjande av eldningen samt 500 kronor för iordninghållandet av tomtområdet omkring institutionens byggnader, skötsel av akvarier med mera. Beträffande dessa belopp, som i Wallengrens ursprungliga skrivelse angivits böra tillkomma samma person, en biträdande vaktmästare, har Wallengren i sin sedermera avgivna promemoria anfört, att en dylik anordning icke vore nödvändigt påkallad. Jag finner för min del lämpligast, att det föreliggande behovet av arbetsbiträde för ifrågavarande ändamål tillgodoses på det sätt, att vid institutionen fast anställes ännu en ordinarie vaktmästare. Det kunde då åläggas denne att utföra de göromål, som ovan omförmälts, samt att ombesörja den städning, vilken mot åtnjutande av bostadsförmån skulle handhavas av den biträdande vaktmästaren.

Då de göromål, som sålunda skulle tillkomma den nye vaktmästaren, åtminstone delvis ej äro sådana, som i allmänhet besörjas av vaktmästare, torde uttrycklig föreskrift böra meddelas därom, att i förevarande fall nämnda göromål åligga institutionens vaktmästare.

Det är naturligen intet som hindrar, att dessa åligganden och de sedvanliga vaktmästargöromålen på annat sätt än nu antytts fördelas på de båda vaktmästarna. Men otvivelaktigt torde den arbetsfördelning, Wallengren i sin första skrivelse avsett, vara lämplig. Jag erinrar därom, att vid universitetet finnes en befattningshavare, vars sysslor kunna anses tämligen likartade med den av Wallengren tilltänkte biträdande vaktmästarens — jag syftar härmed på en eldare, som tillika är trädgårdsdräng. Detta är ju en rätt naturlig förening av två sysslor, av vilka den ena kräver sin man företrädesvis om vintern, den andra till övervägande del under sommaren.

En ny vaktmästarbefattning bör alltså enligt min mening tilldelas zoologiska institutionen i Lund, vilken då i avseende å antalet vaktbetjänte blir likställd med motsvarande institution i Uppsala. För ändamålet bör universitetets statsanslag ökas med ett belopp av 1,050 kronor till avlöning åt den nya befattningshavaren. Därest denne kommer i åtnjutande av fri bostad och bränsle, bör emellertid avlöningen för honom liksom för övriga vaktmästare minskas med 150 kronor.

Med denna anordning bör naturligen ökningen av zoologiska institutionens materiellanslag ej bliva så stor, som Wallengren begärt, eller 4,700 kronor. Rimligen bör detta belopp nedsättas med 1,000 kronor — det belopp som enligt Wallengrens framställning kunde anses tillkomma den

föreslagna befattningshavaren såsom ersättning för hans eget arbete — och sålunda bestämmas till 3,700 kronor.

Det kan ej förnekas, att vad jag nu föreslagit till synes innebär någon försämring i jämförelse med vad zoologiska institutionen enligt Wallengrens plan skulle hava att erbjuda för utförande av eldning, tomtens iordningställande med mera. Det bör dock vara förmånligare för institutionen att kunna bereda vederbörande en fast plats med åtföljande rätt att vid sjukdom behålla större delen av avlöningen, rätt till ålderstillägg, semester samt pension för innehavaren och hans efterlevande. Den nye vaktmästaren skulle ej heller, såsom Wallengren ifrågasatt, vara skyldig att själv bekosta viss arbetshjälp vid trädgårdsarbetet. Enligt de grunder, Wallengren tillämpat vid sin beräkning av anslagssumman, skulle ett mindre belopp av materiellanslaget kunna stå till buds för dylik arbetshjälp.

Under förutsättning att mitt förslag gillas, kommer zoologiska institutionens i Lund materiellanslag att uppgå till 7,700 kronor. Wallengren har själv anställt jämförelse med motsvarande anslag vid universitetet i Uppsala. Det kan tilläggas, att den botaniska institutionen i Lund åtnjuter i materiellanslag för sin systematiska avdelning 7,000 kronor och för sin fysiologiska avdelning 3,500 kronor.

Jag återkommer under nästa punkt till frågan om anslag till den nya vaktmästarens avlöning och hemställer nu om förslag till riksdagen

att, för beredande av höjning till 7,700 kronor av den i utgiftsstaten för Lunds universitet, avdelningen B) Till materiell m. m., för zoologiska institutionen upptagna anslagsposten å 4,000 kronor, öka det *ordinarie anslaget* till nämnda universitet med ett belopp av 3,700 kronor. Ökat anslag.

52. **Ny vaktmästarbefattning vid zoologiska institutionen.** [85.] Åberopande vad jag under nästföregående punkt anfört tillstyrker jag förslag till riksdagen Ny vaktmästarbefattning vid zoologiska institutionen.

dels att i utgiftsstaten för Lunds universitet, avdelningen A) Avlöningar m. m., under rubriken c) Tjänstemän och betjänte vid universitetets samlingar och inrättningar m. m., Zoologiska institutionen, uppföra ytterligare en vaktmästarbefattning med enahanda avlöningsförmåner, som tillkomma den hittillsvarande vaktmästaren därstädes, och med skyldighet för befattningens innehavare att vara underkastad de för dessa förmåners åtnjutande fastställda villkoren och bestämmelserna, Ökat anslag.

dels och att för ändamålet höja det *ordinarie anslaget* till nämnda universitet med ett belopp av 1,050 kronor.

[86.] Undervisning i entomologi.

53. **Undervisning i entomologi.** Sedan riksdagen år 1900 beviljat på extra stat för år 1901 ett belopp av 3,000 kronor för uppehållande av undervisning i entomologi och vård av de entomologiska samlingarna vid universitetet i Lund, vilket anslag skulle utgå under förutsättning att fullt lämplig person för tjänstgöringens bestridande funnes att tillgå, har enahanda belopp för samma ändamål av riksdagen beviljats på extra stat för vart och ett av åren 1902—1916 att utgå under nyssnämnda förutsättning.

Med anledning av gjord framställning, att anslag för ifrågavarande ändamål måtte fortfarande beredas universitetet, hemställer jag om förslag till riksdagen

att för uppehållande av undervisning i entomologi och vård av de entomologiska samlingarna vid universitetet i Lund anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 3,000 kronor, att utgå under förutsättning att fullt lämplig person för tjänstgöringens bestridande finnes att tillgå.

[87.] Undervisning i bokföring.

54. **Undervisning i bokföring.** Vid 1908 års riksdag framlade Kungl. Maj:t förslag om anvisande av anslag för undervisning i bokföring vid rikets båda universitet. Det yttrande i frågan, som av dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet avgavs till det vid statsverkspropositionen i utdrag fogade protokollet över ecklesiastikärenden den 13 januari 1908, utvisar, att med anslagen skulle bekostas en terminlig kurs i bokföring vid vartdera universitetet.

Med bifall till Kungl. Maj:ts förslag beviljade riksdagen på extra stat för år 1909 till Uppsala universitet ett anslag av 600 kronor och till Lunds universitet ett anslag av 900 kronor, därav 300 kronor voro avsedda att utgå för höstterminen 1908. Bestämmelser rörande användningen av anslagen meddelades av Kungl. Maj:t den 18 december 1908, och genom dessa bestämmelser stadgades, vad undervisningen vid universitetet i Lund beträffar, att densamma skulle fortgå omkring 30 timmar varje termin. Dessa bestämmelser hava gällt för de extra anslag till berörda undervisning vid universitetet i Lund, som till belopp av 600 kronor av riksdagen beviljats för vart ett av åren 1910—1916.

I en av kanslern för rikets universitet med eget underdånigt utlåtande den 5 oktober 1915 till Kungl. Maj:t överlämnad skrivelse har nu det större akademiska konsistoriet vid universitetet i Lund hemställt, att till ifrågavarande undervisning måtte på extra stat för år 1917 beredas ett

anslag av endast 300 kronor. Såsom skäl till att nu allenast begäres hälften av det belopp, som förut under en följd av år blivit för berörda ändamål av riksdagen beviljat, har anförts, att beträffande detta anslagskrav någon sparsamhet utan olägenhet kunde iakttagas samt att det behov, som denna undervisning avsåge att fylla, kunde bliva tillfredsställt, om undervisningen omfattade en kurs om året i stället för en kurs varje termin.

Kanslern har i sitt utlåtande icke haft något att erinra mot den av det större konsistoriet i berörda hänseende föreslagna anslagsminskningen.

Då vederbörande universitetsmyndigheter ansett sig böra föreslå en minskning i det hittills för detta ändamål utgående anslaget, finner jag mig böra instämma häri. Beträffande anslagets användning bör givetvis tillses, att kursen förlägges till lämplig tid av det akademiska läsåret.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att för anordnande vid universitetet i Lund av undervisning i bokföring enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela, anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 300 kronor.

Minskat anslag.

55. **Universitetsbiblioteket.** Till materiell m. m. för universitetsbiblioteket i Lund har för vart och ett av åren 1909—1916 anvisats ett extra anslag av 10,000 kronor. [88.] Universitetsbiblioteket.

Jämväl för år 1917 erfordras, enligt vad vederbörande anmält, dylikt anslag till enahanda belopp; och får jag fördenskull hemställa om förslag till riksdagen

att till materiell m. m. för universitetsbiblioteket i Lund anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 10,000 kronor.

56. **Universitetets årsskrift.** Till utgivande av Lunds universitets årsskrift har riksdagen på extra stat anvisat för vartdera av åren 1912 och 1913 4,000 kronor samt för vart och ett av åren 1914—1916 ett förhöjt belopp av 5,000 kronor. [89.] Universitetets årsskrift.

Då vederbörande myndigheter anhållit om det förhöjda beloppets beviljande för år 1917 och detta belopp fortfarande är behövligt, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till utgivande av Lunds universitets årsskrift bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 5,000 kronor.

[90.] Inrättningen för gymnastik och fäktkonst.

57. **Inrättningen för gymnastik och fäktkonst.** Till materiell för nämnda inrättning har riksdagen för vart och ett av åren 1911—1916 anvisat ett extra anslag av 500 kronor.

Framställning har gjorts om beredande av dylikt anslag jämväl för år 1917, och på de skäl, som föranlett anslags beviljande för ändamålet under förutnämnda sex år, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till materiell för inrättningen för gymnastik och fäktkonst vid universitetet i Lund bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 500 kronor.

[91.] Idrottsplats och idrotts-materiell m. m.

58. **Idrottsplats och idrottsmateriell m. m.** Bland de i universitetets i Lund utgiftsstat under avdelningen B) Till materiell m. m. upptagna posterna förekommer en å 500 kronor med titel: Inrättningen för gymnastik och fäktkonst. Alltsedan år 1911 har vidare, såsom nyss nämnts, till materiell för sagda inrättning på extra stat utgått ett belopp av 500 kronor för år.

Under avdelningen A) Avlöningar m. m. finnes i staten vidare för nämnda inrättning uppfört dels ett belopp av 2,000 kronor till avlöning åt en lärare i gymnastik och fäktkonst, dels ock ett belopp av 200 kronor till arvode åt en uppasserska, som därjämte åtnjuter fri bostad. Nämner jag tillika, att universitetet äger en gymnastiksal, har jag omförmält de medel, över vilka universitetet förfogar för att främja gymnastiska och andra kroppsliga övningar.

Det kan ej förnekas, att Lunds universitet i förevarande avseende är skäligen illa ställt i jämförelse med universitetet i Uppsala. Förutom ett anslag till ridundervisningens uppehållande upptager staten för universitetet i Uppsala för en gymnastikinrättning materiellanslag till belopp av sammanlagt 6,250 kronor. En gymnastiklärare åtnjuter, förutom 6 famnar ved in natura, dels på ordinarie stat en avlöning å 2,000 kronor, dels på extra stat tillfällig löneförbättring till belopp av 910 kronor, en biträdande gymnastiklärare på ordinarie stat arvode å 500 kronor samt på extra stat tillfällig löneförbättring till belopp av 250 kronor, varjämte för en vaktmästare, tillika eldare, på ordinarie stat är uppförd avlöning till belopp av 1,500 kronor. Vid universitetet finnes en med anlitande av statsanslag å 174,740 kronor nyuppförd präktig gymnastikbyggnad med badinrättning ävensom en idrottsplats, vartill område upplåtits av staten.

Vid universitetet i Lund har det rätt länge varit ett önskemål att erhålla en ny kombinerad gymnastik- och idrottsinstitution, och en vid universitetet tillsatt kommitté har utarbetat ett förslag i avseende härå. Kommittén har emellertid ej för närvarande velat föra frågan fram till fullstän-

dig lösning men i avvaktan härpå tänkt sig en provisorisk anordning, som kunde vara ägnad att tillgodose den studerande ungdomens behov av sund och stärkande idrott i dess många och skiftande former. I en till det större akademiska konsistoriet ingiven skrift har kommittén anfört: [91.]

För den grundläggande, korrektiva gymnastiken utgjorde idrotten en utfyllnad och tillämpning, vilken av kroppsuppfostrans målsmän samstämmigt framhölles såsom ett, särskilt för vuxen ungdom, snart sagt oumbärligt hälsomedel — naturligtvis under förutsättning att idrotten leddes i rätta banor och ej urartade till överdrifter eller till ensidiga färdigheters övande. Att vid universitetet umbära idrotten måste anses såsom en allvarlig olägenhet, för vilken hjälp borde snarast möjligt sökas.

Kommittén hade närmast tänkt sig en lösning av frågan tills vidare på det sätt, att den studerande ungdomen bereddes tillfälle att mot någon årlig avgift begagna den av Lunds idrottsklubb disponerade idrottsplatsen.

Så hade sedan någon tid ägt rum. Medel till bekostande av avgiften härför samt till anskaffande och underhållande av idrottsmateriell hade erhållits på privat väg.

Då nu emellertid allt större svårigheter yppats att på detta sätt sörja för det spirande idrottsintressets bibehållande och höjande, hemställde kommittén, att konsistoriet måtte till den studerande ungdomens bästa söka utverka ett årligt anslag av 1,000 kronor för hyrande av idrottsplats samt till anskaffande och vidmakthållande av idrottsmateriell.

Konsistoriet lade denna angelägenhet i universitetskanslerns händer, och i sin underdåniga skrivelse den 5 oktober 1915 har kanslern, lika med konsistoriet, förordat beredande av det begärda anslaget.

Till utredning i detta ärende hava på förekommen anledning följande handlingar insänts till ecklesiastikdepartementet:

Härmed intygas på begäran,

att »Föreningen Lunds Idrottsplats», genom avtal, som gäller ett år och, så länge uppsägelse ej sker, förnyar sig själv för ett år i sänder, av Lunds stad fått åt sig upplåtet det nu såsom idrottsplats använda område väster om staden;

att, jämlikt kontraktet med Lunds stad, föreningen L. I. förfogar över idrottsplatsen utan några som helst restriktioner;

att föreningen L. I., ända sedan Lunds universitets gymnastik- och idrottsförening bildades i slutet av 1912, mot en årlig ersättning av tvåhundra (200) kronor tillhandahållit idrottsplatsen åt sistnämnda förening, såvitt sådant kunnat ske utan åsidosättande av förstnämnda förenings egna ändamål;

att veterligen ingen anledning finnes därtill, att, vare sig från stadens eller föreningens sida, någon uppsägelse skulle ske av ovannämnda mellan staden och föreningen L. I. gällande kontrakt;

att föreningen L. I. icke heller har någon anledning att för sin del uppsäga avtalet med Lunds universitets G. och I. förening; samt

[91.] *att* föreningens ekonomi, jämförd med de avsevärda kostnader, som krävas för idrottsplatsens skötsel, *icke* tillåter den att erbjuda billigare villkor åt Lunds universitets G. och I. förening än de nu avtalade.

Lund 5 november 1915.

Johan C. W. Thyrén.
Ordförande
i Föreningen Lunds Idrottsplats.

P. M.

Med ledning av de föregående årens räkenskaper torde kunna antagas, att fördelningen av ett eventuellt årsanslag å 1,000 kronor åt Lunds universitets gymnastik- och idrottsförening skulle komma att ungefärligen ställa sig på följande sätt:

Förhyrande av idrottsplats	kr.	200: —
Vaktmästare, för vård av materiell etc.	»	150: —
Materiell för olika grenar av allmän idrott (spjut, kulor, släggor, diskusskivor, stavar, ribbor till hopp, ställningar etc.)	»	250: —
Materiell för fotboll	»	100: —
» » fäktning	»	75: —
» » rodd (hyra och vård av båt etc.)	»	125: —
» » tävlingar	»	50: —
Obligata årsavgifter (till riksförbund etc.)	»	50: —
	Summa kr.	1,000: —

Lund 19 november 1915.

Johan C. W. Thyrén.
Ordförande
i Lunds Univ. G. & I. förening.

Departementschefen.

Vad av kommitterade anförts till stöd för ifrågavarande anslags beviljande torde näppeligen kräva något tillägg från min sida. Jag kan åtnöja mig med att erinra, att statsmakterna i fråga om universitetet i Uppsala sörjt för att bereda den studerande ungdomen tillfälle till stärkande kroppsövningar såsom en motvikt mot det ensidiga själsarbetet samt alltså visat sig behjärta vikten därav.

Beträffande den nu begärda anslagssumman må anmärkas, att man däri ej bör inberäkna någon post till materiell för fäktning. Universitetet förfogar redan, såsom av det föregående inhämtas, över statsanslag, varur kostnaderna för sådan materiell kunna bestridas. Jag anser, att anslagssumman lämpligen kan sättas till 900 kronor, och hemställer därför om förslag till riksdagen

att till hyra för idrottsplats samt till inköp och underhåll av idrottsmateriell m. m. för universitetet i Lund på *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av 900 kronor. Nytt anslag.

Karolinska mediko-kirurgiska institutet.

59 a. **Fyllnad i en professorsavlöning**. Professorerna vid karolinska mediko-kirurgiska institutet åtnjuta avlöning med det för professorer i allmänhet bestämda beloppet 7,500 kronor, förutom ålderstillägg — undantag härifrån utgör av särskild anledning professorn i psykiatri ävensom innehavaren av en extra ordinarie professur i kemi och farmaci, vilken ej i likhet med andra extra ordinarie professurer förvandlats till ordinarie. [92.] Fyllnad i en professorsavlöning.

Nämnda professorsavlöning 7,500 kronor utgår enligt karolinska institutets stat i allo kontant utom för två av professorerna, vilka hava boställsrum. Dessa professorer hava att vidkännas avdrag å sin lön med ett belopp, motsvarande det beräknade värdet av boställsförmånen och i den nu gällande, år 1908 av riksdagen fastställda staten upptaget till 900 kronor. De uppbära alltså kontant 6,600 kronor, därav lön 4,100 kronor och tjänstgöringspenningar 2,500 kronor.

För utredning av det ärende, som jag under förevarande punkt går att anmäla, bör jag omförmäla, huru dessa boställsförmåner uppkommit och vilka bestämmelser givits beträffande dem. Sagda bestämmelser äro meddelade i sammanhang med föreskrifter rörande användningen av vissa andra, i det följande mera i förbigående omförmälda lägenheter.

Kort efter det karolinska institutet år 1810 erhållit sin nuvarande organisation, bestämdes genom nådigt brev den 19 november 1816, att bland de tre professorer, nämligen anatomiæ, chemiæ samt medicinæ theoreticæ professorerna, vilka kunde ifrågakomma till erhållande av bostad inom institutet, skulle *en* erhålla sådan bestående av en bekväm våning med kök och nödiga uthus mot åliggande att såsom inspektor vara ansvarig för institutet. Med upphävande av de år 1816 givna stadgandena föreskrev Kungl. Maj:t den 16 maj 1862, att fullt tillräckliga rum skulle anvisas för institutets samlingar, laboratorier och auditorium m. m. samt till arbetsrum för vissa professorer. Två mindre boställsvåningar, vardera med kök, skulle upplåtas, den ena för professorn i anatomi, den andra för professorn i kemi och farmaci, med rättighet för den i tjänsten äldste att bland våningarna välja den han helst önskade. Vidare skulle några små lägenheter tilldelas vissa befattningshavare samt ett antal rum anvisas för studerande.

[92.] Längre fram i tiden befunnos 1862 års föreskrifter dels i vad anginge undervisnings- och museilokaler samt arbetsrum obehövliga, dels i fråga om andra lägenheter tarva vissa ändringar. Genom nådigt brev den 11 juni 1887 bestämde därför Kungl. Maj:t, med upphävande av nådiga brevet den 16 maj 1862, att i den på västra delen av institutets tomt befintliga byggnaden skulle hållas tillgängliga:

1:o) erforderliga rum för institutets bibliotek;

2:o) två mindre boställsvåningar, vardera med kök, »vilka våningar må», såsom det heter i det kungl. brevet, »vid härnäst inträffande ledighet av professurerna i anatomi och kemi, i tur efter fullmaktsålder innehavas av professorerna i anatomi, patologisk anatomi, fysiologi och kemi; börande härvid iakttagas, att om en i tjänsten äldre professor icke vill, för viss tid eller tills vidare, begagna sig av sin rätt till bostad, den honom i tjänstålder närmaste må under tiden begagna bostaden mot åtnjutande av laga fardag, ävensom att alltid den för professor, som innehar boställsvåning, i stat upptagna lägre lönen skall utgå till den, som begagnar sig av bostaden»;

3:o) bostäder för amanuenser vid vissa institutioner;

4:o) bostäder, därest sådant sig göra låter, åt laboratorerna; samt

5:o) rum med kök för en gårdsdräng och för en vaktmästare.

Den byggnad, som avses i 1887 års brev, är den som efter bibliotekets inflyttning därstädes på 1840-talet kallats biblioteks- och boställshuset, beläget i hörnet av gamla Glasbruksgränden, numera Owengatan, och Hantverkargatan, med adressnummer 3 vid sistnämnda gata. Huset är ett tvåvånings stenhus med rum inredda även å vinden under mansardtaket.

De genom nyssnämnda nådiga brev givna bestämmelserna i avseende å två professorers boställslägenheter hava bibehållit sin giltighet även sedan den nu gällande löneregleringen för institutet med ingången av år 1909 trädde i kraft.

De fyra professorer vid institutet, vilka enligt bestämmelserna i 1887 års brev äga begagna boställsvåningarna, äro, uppräknade i tur efter tjänstålder: greve K. A. H. Mörner, E. G. Müller, C. J. G. Sundberg och J. E. Johansson. Greve Mörner innehar en av dessa lägenheter, belägen dels en trappa upp dels ock i vindsvåningen. Den andra, belägen till större delen i bottenvåningen men omfattande även 4 rum en trappa upp, innehades i början av år 1914 av Müller, men han avflyttade från densamma den 1 april 1914. Det är sistnämnda våning och dess upphörande att vara boställsvåning, som är det egentliga föremålet för min framställning under denna punkt.

Enligt vad upplysts var anledningen till Müllers avflyttning från lä- [92.]
genheten, vilken av honom innehafts ett tiotal år, förnämligast att söka i våningens ohälsosamma beskaffenhet. Dess största olägenhet uppgavs vara fukt i grundmur och väggar. Professor Sundberg, som skulle vara närmast att taga lägenheten i besittning, vågade ej göra detta, förrän lägenheten försatts i tillfredsställande skick. Detta ansågs, enligt yttrande av sakkunnig person, kunna avhjälpas genom isolering av muren mot gatan samt inledning i väggarna av ett luftningssystem, »knapensystemet».

Sedan överintendentsämbetet yttrat sig i ärendet och därvid tillstyrkt vidtagande av de ifrågasatta åtgärderna ävensom inledande, på sätt begärts, av elektrisk belysning i båda boställsvåningarna, äskade Kungl. Maj:t i framställning till 1914 års senare riksdag ett extra anslag av 7,165 kronor till reparation av nu ifrågavarande boställsvåning samt till införande av elektrisk belysning i båda lägenheterna. Av anslaget var i uppgjort kostnadsförslag ett belopp av 5,000 kronor beräknat för reparationsarbetena; 2,060 kronor avsågo elektriska belysningsanordningar, och till oförutsedda utgifter upptogs i förslaget ett belopp av 105 kronor. Kungl. Maj:ts framställning bifölls av riksdagen.

Anslaget anvisades av Kungl. Maj:t förskottsvis under år 1914, och arbetena verkställdes i så god tid under sagda år, att Sundberg kunde taga sin boställsvåning i besittning den 1 oktober 1914.

I skrivelse till karolinska institutets rektor, professorn greve Mörner, uppsade emellertid Sundberg den 29 mars 1915 sin boställsvåning till avflyttning den 1 oktober 1915. I skrivelsen anförde Sundberg:

Mina skäl för avflyttning äro uteslutande hälsoskäl. Hit räknar jag icke, att bostaden är synnerligen golvkall, om ock detta för dem, som länge skola sitta vid stillasittande arbete (t. ex. vid skrivbordet), verkar ganska besvärande. Redan vid jultiden började hälsotillståndet hos flera av familjens medlemmar bliva stört. En tjänarinna, som förut alltid varit frisk och som tjänat hos oss många år, måste på nyåret lämna oss på grund av allmän kraftnedsättning och reumatiska besvär i benen. Hon hade icke varit borta från bostaden mera än fyra veckor, så var hon sig återigen lik och vid full arbetskraft. Då emellertid särskilt min hustrus men även mitt eget hälsotillstånd blev allt mindre tillfredsställande, lät jag genom bostadsinspektören vid Stockholms stads hälsovårdsnämnd undersöka bostaden. Över den förrättning, han vidtog, har han utlovat mig full beskrivning, som jag är villig överlämna.

Sundberg slutar sin skrivelse med förklaring att mot de till boställsvåningen hörande rummen en trappa upp intet vore att anmärka.

Den av Sundberg omnämnda beskrivningen är av följande innehåll:

På begäran av professor Carl Sundberg har jag i slutet av mars månad 1915 företagit undersökning av den av honom bebodda våningen i huset nr 3 Hantverkargatan angående hygieniska olägenheter, som uppgivits vidlåda nämnda bostadsvåning.

[92.] Vid undersökningstillfällena märktes, att luften i vissa av våningens rum hade en unken, kväljande lukt. Angående andra rum kunde man vara tveksam, huruvida dylik lukt fanns i desamma eller ej. Med stor sannolikhet orsakades denna dåliga beskaffenhet hos luften därigenom, att luft med dålig lukt framtränger ur de kanaler, som upptagits i murarna. Den luftström, som framkom ur en hel del av dessa kanaler, hade nämligen en utpräglad dålig lukt av unken, kväljande karaktär.

I bil. 2, 3 och 4 har jag sökt visa, huru luftväxlingen antagligen sker i ett av rummen (sängkammaren, bil. 1). Från de 22 kanaler, som finnas i väggarna i detta rum, framkomma luftströmmar (se fotografier av ljuslagor). Även genom yttermuren kan någon del unken luft antagas inkomma, vilken genomgått den fuktiga delen av denna mur. Om man håller en tändsticka framför de kanaler, som från gatan ingå i muren, suges lagan, ehuru tämligen svagt, in i dessa kanaler.

Å figurerna har jag med blå färg betecknat de delar av murarna, som kunna anses innehålla grundfukt. Antagandet att muren innehåller grundfukt i denna utsträckning är grundat dels på fuktfläckarnas läge å yttermuren (se fotografi), dels på att det elektriska ledningsmotståndet i de såsom fuktiga angivna områdena är synnerligen litet.

Det kan med fullt fog sägas, att en bostad, i vilken luften antagligen ständigt (vid kall årstid) är av sådan beskaffenhet, som den här befunnits vara, och i vilken rummens undre delar oupphörligt under den kallare årstiden överspolas av kalla fuktiga luftströmmar, ingalunda kan anses vara sund. Sängkammaren bör i sitt nuvarande skick ej användas för detta ändamål.

Vad beträffar frågan, vilka åtgärder, som böra vidtagas för bostadens förbättrande, vill jag endast framhålla, att det måste anses olämpligt, att murar av här ifrågavarande slag ventileras eller uttorkas genom i desamma gjorda kanaler, då den luft, som genomspolat dessa kanaler, skall blandas med luften i rummen. Skola murarna uttorkas på det här angivna sättet, bör den luft, som kommer från desamma, utkomma i något från rummet avskilt område och därifrån avlägsnas. — — — Att på detta sätt alla olägenheter från grundfukten i murarna avlägsnas, synes dock icke kunna garanteras.

Några provisoriska åtgärder att på något så när effektivt sätt avlägsna de huvudsakliga olägenheterna hos ifrågavarande våning anser jag mig icke hava att föreslå.

Stockholm den 5 maj 1915. *Gustaf Hultkvist.*

Stockholms stads bostadsinspektör.

Vid Hultkvists skrift voro fogade däri omförmälda bilagor. Bil. 1 var en planritning över boställsvåningens utrymmen å nedre botten, utgörande — förutom förstuga, tambur, korridor m. m. — sängkammare (å ritningen betecknad med nr 1), herrum (nr 2), salong (nr 3), matsal (nr 4), jungfrukammare (nr 5) samt kök (nr 6) med skafferi ävensom handkammare (nr 7).

Vid överlämnandet till institutets rektor av Hultkvists beskrivning anförde Sundberg i skrivelse den 25 maj 1915:

Till vad bostadsinspektören yttrat torde jag på grund av den av mig under det år, jag bebott våningen, vunna personliga erfarenheten böra tillägga min egen mening, att av de i bil. 1 angivna rummen torde skäligen intet annat rum än möjligen det s. k. herrummet, om det noga avskiljes från omgivande rum, böra komma i bruk så-

som bostadsrum. Sämre än sängkammaren finner jag rum 4 och i synnerhet den där- [92.]
intill belägna delen av våningen i hörnet av Owengatan och Handtverkargatan samt den s. k. handkammaren vara. Något bättre äro jungfrukammaren och köket, men det mellan dem belägna skafferirummet är däremot osundare. Bäst av de åt Owengatan belägna rummen är det med nr 3 betecknade rummet, ehuru också här råder dålig luft från de inåt rummet belägna uttorkningskanalerna i murarna.

Rektor mottog härefter en den 27 maj 1915 dagtecknad skrivelse, vari professor Johansson yttrade:

Såsom den bland institutets professorer, vilken efter professor Sundberg skulle äga att begagna omförmälda bostadslägenhet, får jag förklara, att även jag finner utredningen uppvisa sådana hygieniska olägenheter vid densamma, att jag icke utan risk för min hälsa anser mig kunna begagna bostaden. För min del vill jag därför förorda, att åtgärder vidtagas för att sagda lägenhet icke längre må utgöra bostad för en professor, ävensom att medel må anvisas för att fylla det belopp av 900 kronor i en professorslön, vilket hittills utgått i form av bostadsförmån.

Å denna skrivelse hade professor Müller tecknat förklaring, att han delade den mening, som uttalats av Johansson.

Ytterligare en skrivelse, som rörer förevarande ärende, inkom till rektorn, i det nämligen institutets bibliotekarie anmälde angelägenheten av att inom den närmaste framtiden erhålla ökat utrymme för biblioteket. I skrivelsen, som är dagtecknad den 2 juni 1915, anför bibliotekarien:

Behovet av ökat utrymme hade redan börjat visa sig kännbart; på många ställen hade provisoriska anordningar måst vidtagas och rubbningar i böckernas systematiska uppställning blivit nödvändiga. Särskilt syntes det för de löpande tidskrifterna disponibla utrymmet redan under år 1916 bliva fullt utnyttjat. Det vore därför synnerligen önskvärt, att åtminstone några av rummen i den huvudsakligen å nedra botten belägna boställslägenheten, därest dess hittillsvarande användning skulle upphöra, snarast möjligt finge disponeras för biblioteket. Några hygieniska betänkligheter mot användandet för detta ändamål av de i bottenvåningen belägna rummen syntes icke förefinnas, under förutsättning att de försåges med värmeledning och ventilationsanordningar. De komme nämligen endast att tagas i anspråk såsom bokmagasin och behövde icke begagnas till läsrum eller arbetsrum. För övrigt hade inom den nuvarande bibliotekslokalen inga nämnvärda olägenheter i hygieniskt avseende förmärkts, enär värmeledningen vore fullt effektiv och rummen alltid kunde hållas väl luftade.

Bibliotekets årliga nyförvärv av böcker och tidskrifter upptoge en hyllängd av minst 30 längdmeter. För att tillgodose behovet för 3 à 4 år torde alltså erfordras ett hyllutrymme av omkring 120 meter. Detta utrymme kunde vinnas genom att åt biblioteket upplåta och för detsamma inreda de båda utmed Owengatan omedelbart intill biblioteket liggande rummen i bottenvåningen och en trappa upp. Bibliotekarien ville därför föreslå, att från biblioteket dörrar upptoges till dessa rum och att de försåges med en hyllinredning i likhet med den, som genom överintendentsämbetets försorg anskaffats för den år 1893 tillbyggda delen av biblioteket. Därjämte borde bibliotekets duppletter och lagret av institutets publikationer, som nu förvarades i ett rum i anatomiska byggnaden, överflyttas till ett av rummen i bibliotekshuset. Denna flyttning, som skulle medföra en avsevärd fördel vid bibliotekets skötsel, kunde verk-

[92.] ställas utan att föranleda någon särskild kostnad, då de lösa hyllor, vari samlingen nu vore ordnad, utan ändring kunde uppställas i ny lokal. De övriga rum i bottenvåningen, som ej bleve erforderliga för annat ändamål, borde reserveras för bibliotekets framtida behov. Den i boställsvåningen installerade belysningen med ström från stadens elektricitetsverk syntes kunna användas med de smärre ändringar i avseende på armatur och kontakter, som betingades av den blivande biblioteksinredningen. Särskild strömbrytare för ledningarna inom de åt biblioteket upplåtna lokalerna borde naturligen även anbringas. Vad beträffade den nuvarande bibliotekslokalen, torde den elektriska belysningen därstädes, till vilken ström lämnades från institutets egna maskiner, ännu åtminstone tills vidare kunna bibehållas.

Efter mottagandet av nu omförmälda handlingar vände sig institutets rektor till överintendentsämbetet med en den 8 juni 1915 dagtecknad skrivelse. Jag ber att få återgiva det väsentliga innehållet i denna skrivelse, på förhand anmärkande att däri förekommande nummerbeteckningar å en del rum återfinnas å en i det följande omförmäld, av överintendentsämbetet företedd planritning.

I skrivelsen omförmäler rektorn Sundbergs, Johanssons och Müllers av mig i det föregående omnämnda uttalanden samt anför härefter:

En stor del av rummen å nedre botten i ifrågavarande boställslägenhet ävensom fyra därintill belägna rum, som nu äro förenade med biblioteket, beboddes under ett par decennier av min företrädare i ämbetet professor S. Stenberg. Han lämnade dock bostaden några år i förtid, vilket även då föranleddes av de sanitära bristerna hos densamma; redan på den tiden lära fåfänga försök gjorts att förbättra de sanitära förhållandena; jag har hört, att man på sina ställen huggit ut tegel ur väggarna och inmurat nytt sådant, då man antog det gamla teglet vara orsak till fukten. Det var då meningen, att lägenheten skulle disponeras för andra ändamål än som professorsbostad, och en del av den användes under några år såsom sammanträdesrum för lärarkollegiet.

När jag sedan tillträdde professuren, begärde jag att få bostaden, trots dess sanitära brister; mitt motiv därför var den synnerligen stora betydelse, jag anser det hava att bo nära intill den institution, där man har sin verksamhet. Med familj bodde jag sedan i tolv år i samma lägenhet, som Stenberg innehaft, och fick sålunda rätt god erfarenhet om densamma. Jag kan intyga, att allvarlig anmärkning mot densamma kunde göras, i det att väggarna på flera ställen, såväl i rum, som ännu tillhöra bostaden, som i rum, vilka nu tillhöra biblioteket, höllo sig fuktiga till en höjd av omkring en meter över golvet, och att mögelbildning i tapeterna där utvecklade sig. Någon bestående skada tog dock min familj icke därav.

Sedan jag vid slutet av år 1897 lämnade bostaden, har mycket blivit gjort i avsikt att göra bostaden tillfredsställande i sanitärt avseende. Såsom institutets rektor under denna tid har jag haft tillfälle att följa överintendentsämbetets åtgärder härvidlag och vill med tacksamhet erkänna det stora tillmötesgående, som ämbetet härvid visat, och den osparda möda, ämbetet upprepade gånger gjort sig för att vinna förbättringar härvidlag, även med betydande kostnader.

Jag vill erinra om några sådana åtgärder, som jag har i minnet.

Då jag lämnade bostaden, vidtogs den förbättringen, att genom byte med biblioteket erhöllos fyra rum en trappa upp, vilka voro fullt fuktfria och kunde begagnas

till sovrum. Vidare undergick våningen då en grundlig reparation, med vissa förändringar i rumsindelningen. Jag vill minnas, att det även var vid detta tillfälle, som man högg sig in under en betydande sträcka av murarna och under dem inlade ett isoleringslager av någon asfaltmassa. [92.]

Under den tid, professor Müller bebodde bostaden, gjordes där åtskilliga reparationsarbeten. Särskilt erinrar jag mig, att man sökte utestänga fukten genom att på en del ställen bekläda nedre delen av väggarnas insida med ett tätt lager av — som jag vill minnas — s. k. »korksten» och asfalt.

Sedan Müller avflyttat, utfördes under sommaren 1914 den genomgripande reparation, som är ämbetet välbekant.

Då jag å ena sidan tänker på alla dessa arbeten och å andra sidan tager i betraktande vad professor Sundberg och bostadsinspektören nu hava att förmäla, så kommer jag till den slutsatsen, att trots ämbetets osparda omtanke och omsorg är man fortfarande långt ifrån målet att göra de fuktiga rummen å nedre botten tillfredsställande som boningsrum. Jag har med intresse och stor tacksamhet å läroverkets vägnar sett ämbetets allvarliga bemödanden att råda bot för olägenheterna i sagda bostad. Men då denna uppgift förefaller olöslig, nödgas jag hemställa hos ämbetet att överväga, om icke sagda bostadslägenhet bör utdömas som bostad.

Jag vill på samma gång meddela, att lägenheten, om den upphör att vara bostad, dock kan disponeras för ändamål, som äro synnerligen behövliga för läroverket, och detta utan att någon särdeles kostnad behöver uppstå. Större delen av lägenheten kan läggas till biblioteket och vissa delar användas till amanuensrum och en vaktmästarbostad. I detta förslag instämma, såsom synes av förut anförda skrivelser, professorerna Müller, Sundberg och Johansson. Jag är även bemyndigad att uttala lärarkollegiets anslutning till ett sådant förslag.

Den disposition av lokalerna, jag vill föreslå, bliver följande:

En trappa upp. Rummet nr 29 förenas med biblioteket. Rummen nr 26, 27 och 30 inredas till en vaktmästarbostad; kök torde lämpligen kunna inredas i nr 30.

Nedre botten. Rummet nr 10, vilket med hänsyn till frånvaro av fukt torde vara det bästa rummet på nedre botten, inredes till amanuensrum (helst en dublett) med utgång till förstugan. Den övriga delen å nedre botten läggas till biblioteket, jämväl rummen nr 20 och 21, vilka varit amanuensrum men i sanitärt avseende visade sig avgjort underlägsna rummet nr 10, som skulle ersätta dem som amanuensrum. Rummen nr 20 och 21 innehavas nu av professor Sundberg, vilken förbundit sig att på sin bekostnad återställa dem i deras förra skick. Rummet nr 18, som genom sin dåliga belysning bleve mindre värdefullt till biblioteksrum, skulle lämpligen kunna inrymma ugn för värmeledning i de rum å nedre botten, som nu skulle läggas till biblioteket, och skulle även kunna rymma sådan ugn för värmeledning i den bostad, som jag nu innehar, en och två trappor upp.

De kostnader, som nu närmast skulle krävas för genomförande av detta förslag, torde bliva rätt måttliga. Den drygaste kostnaden bliver väl den för värmeledningen. Denna kan icke undvaras, ty eldning i kakelugnar inom bibliotekslokalen kan väl numera icke ifrågasättas på grund av den därmed förenade eldfaran.

Om värmeledning skall anordnas i den nu berörda lokalen, hemställer jag, huruvida ämbetet på samma gång skulle vilja anordna värmeledning (med särskild ugn i rummet nr 18) även för den våning, som jag innehar, där den är behövlig, emedan våningen är så kall, att man på vintern ofta icke kan få upp temperaturen högre än till 13 à 14°.

[92.] Om den lägenhet, varom jag i det föregående talat, beklagligtvis får anses oanvändbar till bostad, träder bibliotekets behov av ökat utrymme i förgrunden. Av bibliotekariens skrivelse torde framgå, att därest bibliotekets behov av utvidgning icke nu skulle fyllas på det föreslagna sättet, måste det snart nog tillgodoses på något annat sätt, sannolikt genom en nybyggnad, som skulle draga en mångdubbelt större kostnad än det nu föreliggande förslaget.

Jag anser mig i detta sammanhang böra beröra det väckta förslaget om förflyttning av serafimerlasarettet. Denna förflyttning, om den kommer till stånd, torde väl i sinom tid medföra även en förflyttning av karolinska institutet. Emellertid befinner sig frågan om flyttning av serafimerlasarettet ännu i ett stadium av förberedelse, och även om händelserna framdeles komma att utveckla sig på sätt jag nyss antytt, kommer det säkerligen att dröja så länge, att frågan om bibliotekets utvidgning ingalunda av denna anledning kan undanskjutas. Den betydelse torde man emellertid böra tillmäta frågan om blivande flyttning, att man hellre bör begagna det tillfälle, som nu bjudes, att på ett jämförelsevis billigt sätt fylla bibliotekets behov än att för detta ändamål vidtaga en dyrbar nybyggnad.

Såsom synes av bibliotekariens yttrande finner han de ifrågavarande lokalerna fullt användbara för bibliotekets ändamål. Då jag under lång tid bebott såväl fyra rum, vilka nu sedan många år använts för bibliotekets ändamål, som även de närmaste rummen å nedre botten i bostaden, kan jag av erfarenhet anställa en jämförelse mellan dem och vill påstå, att på den tiden voro de förstnämnda med avseende på fukt icke bättre än de sistnämnda, vilka dessutom sedan dess varit underkastade åtskilliga åtgärder i avsikt att borttaga fukten. Jag ser därför ingen anledning att befara, att de nuvarande bostadsrummen skola vara olämpliga för biblioteksändamål.

Med avseende på förslaget att inreda rum nr 10 till amanuensrum behöver jag endast erinra, att detta sker för att ersätta de sanitärt dåliga rummen nr 20 och 21 med en bättre lokal.

I fråga om vaktmästarbostaden, som föreslås en trappa upp, vill jag nämna, att för närvarande behövas tre nya vaktmästarbostäder, nämligen för de två vaktmästare, som nu bo i patologisk-anatomiska byggnaden, och för vaktmästaren vid det kliniska laboratoriet vid serafimerlasarettet. Med den påbyggnad å vedboden, som begärts, och den nu föreslagna bostaden skulle det nuvarande behovet av nya vaktmästarbostäder bliva fyllt.

Beträffande den påbyggnad, för beredande av två vaktmästarbostäder, varom rektorn talar, tillåter jag mig i förbigående hänvisa till vad jag under en följande punkt (107) har att anföra.

Med anledning av rektorns skrivelse avlät överintendentsämbetet den 6 juli 1915 underdånig framställning. Däri yttrade ämbetet:

Med hänsyn till vad i ärendet förekommit och enär det syntes vara antagligt, att sådana åtgärder icke kunde vidtagas, att här omhandlade, i biblioteks- och boställshusets bottenvåning liggande lägenheter kunde bilda en ur hygienisk synpunkt tillfredsställande boställsvåning — om än de arbeten, vilka blivit utförda inom lägenheten i fråga, synnerligast under år 1914, ingalunda finge anses bortkastade, då genom dessa lägenhetens användande i huvudsak till bibliotek kunde föreslås — funne överintendentsämbetet sig för sin del böra biträda vad rektorsämbetet föreslagit, och hade ämbetet för den skull låtit uppgöra ett kostnadsförslag till de åstundade anordningarna.

Däri hade medtagits även värmeledning, dock icke för rektorsbostaden, emedan denna skulle ställa sig ganska dyrbar — kostnaden skulle komma att bestiga sig till cirka 4,300 kronor — och denna värmeledning utan större olägenhet kunde senare, då medeltillgången sådant medgåve, komma till utförande. [92.]

Omförmälda kostnadsförslag slutade å en summa av 8,000 kronor, varvid beräknats, att kostnaden för hyllanordningar och dylikt — förslagsvis antagen till 800 kronor — skulle bekostas av medel, som kunde tillhandahållas av karolinska institutet.

Dragande detta ärende under Kungl. Maj:ts prövning ville överintendentsämbetet hemställa, att Kungl. Maj:t, därest Kungl. Maj:t funne sig böra gilla ovan av såväl rektor som ämbetet med flera uttalade åsikter, täcktes bemyndiga ämbetet att, med användande av de utav ämbetet för 1915 års generalförslagsarbeten i huvudstaden antagna bygg- och hantverksmästare, gå i författning om utförande av de uti ovanberörda kostnadsförslag intagna arbeten inom det s. k. biblioteks- och boställshuset vid karolinska institutet för högst 8,000 kronor, att utgå av den ännu icke disponerade delen av årets anslag till byggnader och reparationer.

Ämbetets framställning åtföljdes av däri omförmälda kostnadsberäkning, vilken, uppgjord av K. Bildmark den 1 juli 1915, slutade å 8,000 kronor samt även utvisade, att den omförmälda hyllinredningen skulle belöpa sig till omkring 800 kronor.

Vidare var vid framställningen fogad en planritning över bottenvåningen, våningen en trappa upp samt vindsvåningen i »biblioteks- och bostadsbyggnaden» vid karolinska institutet.

Genom nådig remiss överlämnades ärendet till kanslern för rikets universitet. Kanslern hörde lärarkollegiet vid karolinska institutet, som i skrivelse till kanslern den 11 augusti 1915 yttrade:

Lärarkollegiet, som haft tillfälle att överväga rektors hos överintendentsämbetet gjorda förslag, redan innan det avgavs till ämbetet, och som i ärendet inhämtat yttrande av förvaltningsnämnden, vilken förordat det gjorda förslaget, hemställde, att kanslern måtte gilla och förorda den i rektors skrivelse angivna förändring av inredning och disposition av ifrågavarande boställsvåning.

Då på grund av bostadens ohygieniska beskaffenhet ingen av de tre professorer, som enligt gällande bestämmelser kunde ifrågakomma att disponera sagda bostad, vore villig att bebo densamma efter den 1 oktober 1915, och då man i betraktande av den erfarenhet och den utredning, som nu förelåge angående dess beskaffenhet i sanitärt avseende, icke kunde ifrågasätta, att någon mot sin vilja skulle förpliktas att bo där eller med anledning av rättighet till bostaden vidkännas en minskning i sitt lönebelopp, ville kollegiet hemställa om kanslerns medverkan därtill, att sagda lägenhet med utgången av september 1915 måtte upphöra att vara anvisad som bostad för en av de nämnda professorerna.

I sammanhang därmed ville kollegiet även hemställa om kanslerns medverkan därtill, att från och med den 1 oktober 1915 bereddes ett belopp av 900 kronor för år räknat för att därmed fylla det belopp, vartill bostaden i fråga blivit beräknad i professorernas löneförmåner. Denna fråga vore visserligen för sitt slutliga ordnande beroende av riksdagens prövning, vilken icke stode att vinna före nyss sagda tid. Den

[92.] utredning, som förelåge angående bostadens olämplighet för sitt nuvarande ändamål, syntes emellertid göra situationen ganska lik den, som skulle inträda, därest bostaden genom en olyckshändelse blivit förstörd, i vilket fall kollegiet förmodade, att Kungl. Maj:t skulle finna utväg att tillfälligt bereda det för lönens utfyllande nödiga beloppet.

Med avseende å vad överintendentsämbetet anfört beträffande ifrågasatt anordning av värmeledning i den andra boställsvåningen torde kollegiet icke behöva yttra sig och ej heller med avseende på kostnaderna för den ifrågasatta förändringen av professor Sundbergs boställsvåning utom med avseende å 800 kronor, som beräknades för hyllinredning, vilka medel ämbetet förutsatte skola tillhandahållas av institutet. I fråga om denna post ville kollegiet erinra, att hyllinredning i biblioteket förut brukat bekostas av ämbetet. Då så icke syntes låta sig göra i detta fall, ville kollegiet hemställa, att medel måtte beredas på sätt Kungl. Maj:t ansåge lämpligast. Institutet hade icke till sitt förfogande några medel för ändamålet.

Universitetskanslerns eget utlåtande, avgivet den 25 augusti 1915, är av följande innehåll:

Under hänvisning till såväl överintendentsämbetets i ärendet avgivna utlåtande som ock det från karolinska institutets lärarkollegium inhämtade yttrandet i ärendet får jag hemställa, att Kungl. Maj:ts täcktes i nåder *dels* medgiva, att ifrågavarande boställsvåning må inredas och disponeras på det sätt, rektor vid karolinska institutet föreslagit, ävensom bemyndiga överintendentsämbetet att gå i författning om utförande av de i upprättat kostnadsförslag angivna arbeten för en beräknad kostnad av högst 8,000 kronor att utgå på sätt ämbetet föreslagit, *dels* förordna, att berörda bostadslägenhet från och med den 1 oktober 1915 icke vidare skall användas till bostad at professor vid karolinska institutet, *dels* i proposition till 1916 års riksdag göra framställning om ändring av den i gällande stat för karolinska institutet intagna bestämmelse om avdrag å löneförmånerna för två professorer vid institutet, motsvarande av dem åtnjuten bostadsförmån, på det sätt att dylikt avdrag må hädanefter ske för allenast en av de fyra professorerna i anatomi, kemi, patologisk anatomi och fysiologi, samt om beviljande av ett anslag å ordinarie stat å 900 kronor för beredande av fyllnad i den professors löneförmåner, vilken sålunda går i mistning av rätt till fri bostad, *dels och* av tillgängliga medel anvisa ej mindre nödigt anslag för beredande av dylik lönefyllnad för tiden från och med den 1 oktober 1915 till och med den 31 december 1916, än även ett belopp av 800 kronor för anskaffande av erforderlig hyllinredning till karolinska institutets bibliotek.

Slutligen avgav statskontoret den 15 oktober 1915 infordrat utlåtande i ärendet och anförde däri:

Under förutsättning att Kungl. Maj:t funne ifrågavarande lägenhet icke vidare böra disponeras till bostad för en professor vid institutet, syntes det ordinarie anslaget till institutet böra från och med år 1917 höjas med bostadsförmånens i stat upptagna värde, 900 kronor. Beträffande det till lönefyllnad åt vederbörande professor för tiden från och med den 1 oktober 1915 till och med den 31 december 1916 erforderliga beloppet, 1,125 kronor, hemställde statskontoret om bemyndigande att under förskottstitel till institutet utanordna vad som för ändamålet kunde bliva erforderligt, mot ersättning efter framdeles skeende underdånig anmälan.

Vidkommande det för hyllinredning i de nya bibliotekslokalerna avsedda beloppet, 800 kronor, syntes detsamma kunna bestridas av till Kungl. Maj:ts förfogande stående medel. [92.]

Departementschefen.

När jag förordade framställning till 1914 års senare riksdag om vidtagande av vissa åtgärder till förbättrande av ifrågavarande bostadslägenhet, stödde jag denna framställning på en av sakkunnig myndighet verkställd utredning, som syntes giva vid handen, att de föreslagna åtgärderna skulle göra lägenheten lämplig till professorsbostad. Med beklagande erfar jag nu, att det avsedda ändamålet icke blivit uppnått. Det synes vara styrkt, att lägenheten ej vidare bör användas såsom professorsbostad. Att den med undantag för några angivna rum för närvarande är otjänlig till bostad finner jag vara till fullo utrett, likasom att ringa eller snarare ingen utsikt finnes för att den för rimlig kostnad skulle kunna försättas i ett ur hygienisk synpunkt försvarligt skick.

Även om vid den senaste reparationen en del kostnader nedlagts på ett experiment, som ej haft åsyftad verkan, kan dock denna reparation anses hava medfört visst gagn vid lägenhetens användning för annat ändamål. Med ändrad bestämmelse kan nämligen lägenheten bliva till nytta för institutet. Den är till en del helt enkelt nödig för ett av institutets behov — ökat utrymme för biblioteket — som eljest icke torde kunna tillgodoses utan stora kostnader. Då en vaktmästarbostad, såsom avsett är, kan inrättas i en i hygieniskt avseende lämplig avdelning av lägenheten, är sådant ur flera synpunkter önskvärt och bör komma till utförande. Likaledes är det synnerligen lämpligt, att två förutvarande amanuensrum ersättas med en i sanitärt avseende bättre lokal.

Den förändrade användning av lägenheten, som sålunda skulle komma till stånd, förutsätter vissa anstalter av ekonomisk art. Först och främst måste man begära riksdagens medgivande till att lägenheten ej längre användes till professorsbostad och i sammanhang därmed äska fyllnad med 900 kronor i en professorsavlöning. För ändamålet bör institutets ordinarie stat höjas med sagda belopp. Den kostnad å högst 8,000 kronor, som beräknats vara erforderlig för sådana ändrade anordningar i lägenheten, att den skall kunna tjäna sina nya ändamål, har överintendentsämbetet ansett kunna bestridas ur det under riksstatens sjunde huvudtitel uppförda reservationsanslaget till byggnader och reparationer. Jag har i avseende härå samrått med chefen för finansdepartementet, som förklarat, att därest de ifrågasatta ändringsarbetena bliva av Kungl. Maj:t beslutade, något hinder mot anlitande av berörda anslag för erhållande av medel härtill icke torde möta. För nämnda kostnads täckande erfordras således ej framställning till riksdagen. Lika litet torde anslag nu böra äskas till

anskaffande av hyllinredning för bibliotekets räkning; det belopp av omkring 800 kronor, som därför erfordras, kan säkerligen bestridas ur allmänna besparingarna å anslagen under riksstatens åttonde huvudtitel. Erforderlig fyllnad i en professorslön under tiden den 1 oktober 1915—den 31 december 1916, 1,125 kronor, kan antingen på samma sätt beredas eller ock tills vidare förskjutas, mot ersättning av riksdagen å 1918 års stat.

Jag tillstyrker, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels förklara, att den ena av de två boställslägenheter, vilka i viss ordning kunna tillkomma innehavarna av två bland fyra särskilt angivna professurer vid karolinska mediko-kirurgiska institutet, skall upphöra att för berörda ändamål användas och att densamma förty ej vidare skall, med beräknat värde av 900 kronor, ingå i en professorsavlöning vid institutet, ävensom att denna förändring må anses hava inträtt vid början av oktober månad 1915,

Ökat anslag.

dels ock, till fyllande av nämnda avlöning med 900 kronor att tilläggas lönen, höja det bestämda *ordinarie anslaget* till omförmälda institut från dess nuvarande belopp, 319,285 kronor, med 900 kronor till 320,185 kronor.

59 b. Karolinska mediko-kirurgiska institutet, *oförändrat ordinarie reservationsanslag* ..... kronor 2,000: —

60. Tandläkarinstitutet, *oförändrat ordinarie förslagsanslag*, högst..... » 31,700: —

[93.] Skrivbiträde åt rektor. Biblioteksbiträde.

61. **Skrivbiträde åt rektor. Biblioteksbiträde.** På extra stat för vart och ett av åren 1913—1916 har riksdagen anvisat dels till arvode åt ett skrivbiträde åt rektor vid karolinska institutet 800 kronor, dels ock till gottgörelse åt ett biträde vid institutets bibliotek, utöver medel, som därtill utgå av anslaget till biblioteket, 700 kronor.

Enahanda anslag hava ansetts behövliga jämväl för år 1917. Jag hemställer om förslag till riksdagen

att på *extra stat* för år 1917 anvisa

dels till arvode åt ett skrivbiträde åt rektor vid karolinska mediko-kirurgiska institutet 800 kronor,

dels ock till gottgörelse åt ett biträde vid institutets bibliotek, utöver därför redan från anslaget till

biblioteket utgående belopp, ett anslag av 700 kronor, tillhopa 1,500 kronor.

[94.] Undervisningskurser i allmän kemi.

62. **Undervisningskurser i allmän kemi.** Till arvode åt ett lärarbiträde vid den förberedande kursen i allmän kemi vid karolinska institutet har riksdagen på extra stat beviljat för senare delen av år 1910 1,250 kronor samt för vart och ett av åren 1911—1916 2,500 kronor.

Likaledes har riksdagen för nämnda institut beviljat extra anslag till materiell vid den kemiska institutionen, nämligen för år 1910 750 kronor samt för vart och ett av åren 1911—1916 1,500 kronor.

Behovet av de förhöjda anslagen kvarstår även för år 1917.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att för karolinska mediko-kirurgiska institutet på *extra stat* för år 1917 bevilja

dels till arvode åt ett lärarbiträde vid den förberedande kursen i allmän kemi 2,500 kronor,

dels ock till materiell vid kemiska institutionen 1,500 kronor,

tillhopa 4,000 kronor.

[95.] Biträdande lärare i medicin och kirurgi m. m.

63. **Biträdande lärare i medicin och kirurgi m. m.** På extra stat för vart och ett av åren 1908—1916 har riksdagen för karolinska institutet beviljat 3,000 kronor till arvode åt en biträdande lärare i medicin samt 3,000 kronor till arvode åt en biträdande lärare i kirurgi ävensom 600 kronor till uppehållande av assistenttjänstgöring vid allmänna barnhuset i Stockholm.

Anslagen äro behövliga jämväl för år 1917.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att för karolinska mediko-kirurgiska institutet anvisa på *extra stat* för år 1917

dels till arvode åt biträdande lärare i medicin 3,000 kronor,

dels till arvode åt biträdande lärare i kirurgi 3,000 kronor,

dels ock till uppehållande av assistenttjänstgöring vid allmänna barnhuset i Stockholm 600 kronor,

tillhopa 6,600 kronor.

[96.] Arbetsbiträde å anatomiska och histologiska institutionerna.

64. **Arbetsbiträde å anatomiska och histologiska institutionerna.** Till avlönande av nödigt arbetsbiträde vid karolinska institutets anatomiska och histologiska institutioner har använts dels ett av riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1911—1916 beviljat anslag av 750 kronor, dels ock de å ordinarie stat uppförda avlöningsmedlen för en preparator vid institutet, 1,650 kronor, sammanlagt alltså ett belopp av 2,400 kronor för år.

Vid anmälan av riksdagens beslut rörande nämnda extra anslag har Kungl. Maj:t varje gång föreskrivit, att med åtgärder för tillsättande av omförmälda preparatorstjänst skulle anstå under det följande året.

Framställning har nu gjorts om anslag för ifrågavarande ändamål med samma belopp jämväl för år 1917.

Då de skäl, som förut anförts till stöd för ifrågavarande anordning, fortfarande äga giltighet, får jag tillstyrka, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att för beredande av tillgång till ett belopp av 2,400 kronor att, lika fördelat mellan anatomiska och histologiska institutionerna vid karolinska mediko-kirurgiska institutet, användas till avlönande av nödigt arbetsbiträde vid en var av nämnda institutioner bevilja, utöver de för ändamålet tillgängliga, å ordinarie stat uppförda avlöningsmedlen för en preparator, 1,650 kronor, på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 750 kronor.

[97.] Vetenskapliga arbeten å ett patologiskt-anatomiskt laboratorium.

65. **Vetenskapliga arbeten å ett patologiskt-anatomiskt laboratorium.** Riksdagen har för vart och ett av åren 1913—1916 beviljat ett extra anslag å 2,400 kronor för vetenskapliga arbeten å ett patologiskt-anatomiskt laboratorium vid Sabbatsbergs sjukhus.

Då fortsatt anslag för samma ändamål begärts och synes erforderligt, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till vetenskapliga arbeten å ett patologiskt-anatomiskt laboratorium vid Sabbatsbergs sjukhus anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 2,400 kronor.

[98.] Röntgenarbeten vid serafimerlasarettet.

66. **Röntgenarbeten vid serafimerlasarettet.** Sedan flera år utgår på extra stat ett anslag till röntgenarbetena vid serafimerlasarettet. Detta anslag, som under vart och ett av åren 1908—1912 utgjort 5,000 kronor och under år 1913 5,500 kronor, höjdes för år 1914 med 7,000 kronor till 12,500 kronor, med vilket sistnämnda belopp anslaget beviljats jämväl för vartdera av åren 1915 och 1916.

Anslaget har fördelats på följande poster: dels till arvoden åt föreståndaren för röntgeninstitutet å serafimerlasarettet 5,000 kronor, åt en biträdande läkare därstädes 3,000 kronor samt åt en amanuens därstädes 1,500 kronor, dels ock till materiell m. m. för röntgeninstitutet 3,000 kronor, tillhopa 12,500 kronor.

Jag erinrar, att Kungl. Maj:t tidigare med anledning av framställning från karolinska institutets lärarkollegium om upprättande vid institutet av en personlig professur i medicinsk radiologi för medicine doktorn C. G. A. Forssell beslutit att till riksdagen avlåta förslag om uppförande å allmänna indragningsstaten av härför erforderliga medel. Genom nämnda professurs inrättande kommer behovet av ett särskilt anslag till arvode åt en föreståndare för röntgeninstitutet att upphöra.

Vad åter angår övriga i ovanberörda extra anslag ingående poster, nämligen arvodena till en biträdande läkare och en amanuens vid röntgeninstitutet å serafimerlasarettet samt anslaget till materiell m. m. för sagda institut, hava vederbörande anhållit, att fortsatta anslag för nämnda ändamål måtte med oförändrade belopp beredas för år 1917. Under åberopande av vad min företrädare i ämbetet i det vid 1913 års statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1913, punkten 117, anförde till stöd för sitt då framburna yrkande om förhöjning av anslaget i förevarande delar hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

Minskat anslag.

att för karolinska mediko-kirurgiska institutet bevilja på *extra stat* för år 1917

dels till arvoden åt en biträdande läkare vid röntgeninstitutet å serafimerlasarettet 3,000 kronor samt åt en amanuens därstädes 1,500 kronor,

dels ock till materiell m. m. för röntgeninstitutet 3,000 kronor,

således tillhopa 7,500 kronor.

[99.] Undervisning och sjukvård vid de obstetriska och gynekologiska klinikerna.

67. **Undervisning och sjukvård vid de obstetriska och gynekologiska klinikerna.** För vart och ett av åren 1905—1916 har riksdagen beviljat ett extra anslag av 1,500 kronor för upprätthållande av den karolinska institutet åliggande undervisningen och sjukvården vid vissa obstetriska och gynekologiska kliniker under den tid av året, då de ordinarie lärarna vid institutet icke ombesörjde nämnda undervisning och sjukvård.

Enär vederbörande vitsordat behovet av fortsatt anslag för enahanda ändamål, tillstyrker jag förslag till riksdagen

att till upprätthållande av den karolinska mediko-kirurgiska institutet åliggande undervisningen och sjukvården vid vissa obstetriska och gynekologiska kliniker under den tid av år 1917, då de ordinarie lärarna vid institutet icke ombesörja nämnda undervisning och sjukvård, anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 1,500 kronor.

[100.] Amanuens vid gynekologiska kliniken å Sabbatsberg.

68. **Amanuens vid gynekologiska kliniken å Sabbatsberg.** Riksdagen har för vart och ett av åren 1913—1916 anvisat till arvode åt en amanuens vid karolinska institutets gynekologiska klinik å Sabbatsberg ett belopp av 2,000 kronor. Dessförinnan hade under en följd av år ett mindre belopp utgått för ändamålet.

Det senast beviljade beloppet är behövligt jämväl för år 1917. Jag tillstyrker därför förslag till riksdagen

att till arvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets gynekologiska klinik å Sabbatsbergs sjukhus anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 2,000 kronor.

[101.] Amanuens vid obstetriska kliniken å allmänna barnbördshuset.

69. **Amanuens vid obstetriska kliniken å allmänna barnbördshuset.** Riksdagen har för vart och ett av åren 1915 och 1916 beviljat ett extra anslag å 2,000 kronor till arvode åt en amanuens vid karolinska institutets obstetriska klinik vid allmänna barnbördshuset.

Anslaget är behövligt jämväl för år 1917.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till arvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets obstetriska klinik vid allmänna barnbördshuset anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 2,000 kronor.

[102.] Klinik och poliklinik för barnsjukdomar.

70. **Klinik och poliklinik för barnsjukdomar.** Under en följd av år, senast för år 1916, hava medel å extra stat anvisats av riksdagen till en pediatrisk klinik vid kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn samt till en poliklinik för barnsjukdomar i Stockholm. Vid sistnämnda anslag har varit fäst det villkor, att Stockholms stad för samma ändamål tillsköte motsvarande belopp.

På senare åren hava de ursprungligen beviljade beloppen, 1,800 kronor för kliniken och 2,800 kronor för polikliniken, blivit höjda. Så har

anslaget till kliniken för vart och ett av åren 1913—1916 satts till 2,900 kronor; anslaget till polikliniken hade redan av 1910 års riksdag tillökats och utgjorde för vart och ett av åren 1911—1913 3,500 kronor. För vart och ett av åren 1914 och 1915 beviljades ett anslag av 4,175 kronor, med vilket belopp anslaget även efter 1915 års riksdags beslut kommer att utgå för år 1916, sedan Stockholms stadsfullmäktige iklätt sig det föreskrivna villkorets fullgörande.

De anslag, som för ifrågavarande ändamål beretts för år 1916, hava av vederbörande förklarats erforderliga även för år 1917, och får jag därför hemställa om förslag till riksdagen

att för karolinska mediko-kirurgiska institutet anvisa på *extra stat* för år 1917:

till en pediatrisk klinik vid kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn ..... kronor 2,900: —

till en poliklinik för barnsjukdomar i Stockholm..... » 4,175: —

under villkor, vad sistnämnda anslag beträffar, att Stockholms stad för polikliniken tillskjuter enahanda belopp för år 1917.

71. **Amanuens vid kliniken för öron-, näs- och halssjukdomar.** [103.] Amanuens vid kliniken för öron-, näs- och halssjukdomar.

Till arvode åt en amanuens vid karolinska institutets klinik för öron-, näs- och halssjukdomar å Sabbatsbergs sjukhus har för vart och ett av åren 1913—1916 av riksdagen beviljats ett extra anslag till belopp av 2,000 kronor. Under år 1912 hade ett extra anslag av 900 kronor utgått för samma ändamål.

Det höjda anslaget är behövligt jämväl för år 1917.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till arvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets klinik för öron-, näs- och halssjukdomar å Sabbatsbergs sjukhus anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 2,000 kronor.

72. **Amanuenser vid syfilidologiska kliniken.** Under vart och ett av åren 1907—1912 har utgått ett av riksdagen beviljat extra anslag å 900 kronor till arvode åt en amanuens vid karolinska institutets syfilidologiska klinik å sjukhuset S:t Göran. Anslag för nämnda ändamål har för vart och ett av åren 1913—1916 anvisats till förhöjt belopp, 2,000 kronor. [104.] Amanuenser vid syfilidologiska kliniken.

För vart och ett av åren 1915 och 1916 har ett anslag av 1,000 kronor beviljats åt en andre amanuens vid ovanberörda klinik.

Anslag till arvoden åt sådana amanuenser äro behövliga jämväl för år 1917.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att anvisa på *extra stat* för år 1917

dels till arvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets syfilidologiska klinik å sjukhuset S:t Göran 2,000 kronor,

dels ock till arvode åt en andre amanuens vid samma klinik 1,000 kronor,

tillhopa 3,000 kronor.

[105.] Arvode åt vikarie för kliniske laboratorn.

73. **Arvode åt vikarie för kliniske laboratorn.** Bland den å karolinska institutets stat uppförda personalen befinner sig en klinisk laborator med tjänstgöringsskyldighet vid serafimerlasarettets kliniska laboratorium. Han förordnas för en tid av tre år av kanslern för rikets universitet efter förslag av lärarkollegiet vid institutet samt avlönas med ett arvode av 4,000 kronor.

Beträffande laboratorns tjänstgöringsskyldighet har Kungl. Maj:t utfärdat bestämmelser, senast den 14 maj 1915 med ändring i viss del den 29 oktober 1915. Enligt bestämmelserna den 14 maj 1915, vilka i huvudsak överensstämma med förut gällande bestämmelser av den 18 juni 1909, åligger det laboratorn att utöva den närmaste tillsynen över det åt de studerande upplåtna kliniska laboratoriet vid serafimerlasarettet och handhava vården om dess materiell; att handleda de vid klinikerna å nämnda lasarett studerande i de laboratoriearbeten, som ingå i deras kliniska tjänstgöring; att årligen två gånger, en gång under höstterminen och en gång under vårterminen, giva en kurs i kliniska laborationsmetoder; samt att utföra de laboratorieundersökningar, som de kliniska lärarna vid institutet behöva för sin undervisning och som ej lämpligen kunna anförtros åt underläkare eller tjänstgörande. Utan avdrag å sin avlöning skulle laboratorn, vilken förut årligen åtnjutit närmare fyra månaders ledighet, vara berättigad till ledighet under månaderna juni, juli och augusti. — Den ändring i dessa bestämmelser, som vidtogs den 29 oktober 1915, gällde tiden för laboratorns ledighet. Han berättigades nämligen då att åtnjuta endast en och en halv månads ledighet årligen, när sådant av föreståndaren för den medicinska kliniken å serafimerlasarettet prövades kunna ske utan hinder för göromålens behöriga gång.

Denna ändring föranleddes av en till lärarkollegiet vid institutet gjord framställning, däri professorerna vid institutet J. Berg och I. Holmgren

anmälde, att avsevärda olägenheter föranleddes därav, att lärarna vid de kliniker, där undervisningen pågår även under sommarmånaderna, icke under denna tid kunna få sådana mera krävande laboratoriearbeten utförda, som erfordras för undervisningen. Dessa olägenheter hade under senare tid tilltagit till följd av inträdd väsentlig ökning i antalet tjänstgörande under sommarmånaderna. [105.]

Såsom särskilt betydelsefull framhöllo Berg och Holmgren en annan omständighet. Laboratorn hade enligt sin instruktion den närmaste tillsynen över de studerandes laborationer å serafimerlasarettet med dithörande materiell och hade till åliggande att handleda de tjänstgörande i deras laborationer. Om laboratorstjänsten ej uppehölles under sommaren, men laboratoriet då alltjämt vore fyllt av tjänstgörande medicine kandidater, vilka där hade sitt arbete i samma utsträckning som eljest, bleve dessa i avsaknad av nödig handledning i sitt arbete, varjämte laboratoriet och dess materiell finge otillräcklig tillsyn.

Då av sålunda anförda omständigheter syntes klart framgå behovet av en ställföreträdare för laboratorn under dennes ledighet, hemställde bemälda professorer, att genom lärarkollegiets försorg nödiga medel måtte ställas till förfogande för avlönande av en vikarie åt laboratorn under dennes ledighet från och med sommaren 1916.

Lärarkollegiet fann sig övertygat, att den kliniska laboratorstjänsten behövde uppehållas hela året. Kollegiet ansåg det vid sådant förhållande ej böra ifrågasättas, att laboratorn skulle äga åtnjuta sommarledighet längre tid än en och en halv månad. För denna tid erfordrades anslag till avlöning åt vikarie.

Bergs och Holmgrens berörda framställning föranledde lärarkollegiet att i en genom universitetskanslern med underdånigt utlåtande den 14 september 1915 överlämnad skrivelse anhålla om ändring i föreskriften om laboratorns ledighet samt om beredande av medel till vikariearvodet. Enligt vad som upplysts ansågs vikariearvodet böra, för att duglig vikarie skulle erhållas, beräknas efter 3,000 kronor för år och således för ledighetstiden utgöra 375 kronor.

Denna anhållan, över vilken statskontoret den 8 oktober 1915 avgav underdånigt utlåtande, ledde till ovanberörda, den 29 oktober 1915 vidtagna ändring i fråga om tiden för laboratorns ledighet. Beträffande frågan om vikariearvodet förklarade sig Kungl. Maj:t vilja framdeles meddela beslut.

Departementschefen.

Med hänsyn till de ferietider, som enligt stadgarna för karolinska institutet avbryta undervisningstiderna därstädes, har det ansetts rimligt att lämna den kliniske laboratorn viss tids ledighet utan avdrag å hans arvode. Från att förut hava utgjort mellan 3 och 4 månader har denna ledighet nu av anförda orsaker blivit inskränkt till en och en halv månad. Även

[105.] denna kortare ledighet synes numera vara till olägenhet för arbetet och undervisningen vid det kliniska laboratoriet. Man har därför önskat erhålla medel till avlönande av en vikarie under nämnda ledighet, och det synes vara av vikt, att detta önskemål uppfylles.

Statskontoret har i sitt ovan omförmälda utlåtande pekat på ett för karolinska institutet uppfört reservationsanslag å 2,000 kronor till förbättrande av arvodena åt vikarierande lärare. Vad som anfördes vid tillkomsten av detta anslag — det beviljades vid 1899 års riksdag — angiver anslaget såsom avsett att vid vikariat å ordinarie befattningar utöver tillgängliga tjänstgöringspenningar och lönemedel samt eventuellt docentstipendier utfylla vikariens arvode till skäligt belopp. I sammanhang med 1908 års löneregleringen vid universiteten och karolinska institutet stadgades, huru stora dessa arvoden i regel skulle vara vid förordnande att med full tjänstgöringsskyldighet uppehålla professorsbefattning — 4,000 kronor för år — samt vid förordnande att uppehålla fast laborators-, prosektors- eller observatorsbefattning — högst 3,500 kronor för år. Och i nådigt brev den 19 februari 1909 föreskrevs, i anknytning till vederbörande departementschefs uttalanden vid framläggandet av förslaget till nyssberörda löneregleringen, huruledes vikariatsarvodena vid uppehållande av professorsbefattning och fast laboratorsbefattning vid karolinska institutet skulle utfyllas med anlitande av ovannämnda anslag till förbättrande av arvodena åt vikarierande lärare eller å anslaget besparade medel. Den del av vikariearvodet, som skall utgå av anslaget eller därå besparade medel, utbetalas vid varje kalenderårs slut. Visar det sig, att de tillgängliga medlen ej medgiva arvodenas utgående med hela det föreskrivna beloppet, skola arvodena proportionsvis nedsättas, så att vikarierna erhålla en lika stor bråkdel av den ersättning, som blivit för dem beräknad.

En sådan nedsättning har hittills ej behövt äga rum. Enligt vad jag inhämtat har tvärtom behållning å anslaget till vikariearvoden uppstått och utgjort:

den 31	december	1909	kronor	1,160:	13
» »	»	1910	»	1,409:	20
» »	»	1911	»	2,229:	38
» »	»	1912	»	2,800:	84
» »	»	1913	»	3,238:	34
» »	»	1914	»	3,589:	53

Då statskontoret på tal om arvode till vikarie för den kliniske laboratorn hänvisade på nu omförmälda anslag, anmärkte emellertid statskontoret med rätta, att den kliniske laboratorn icke tillhörde de befattningshavare vid institutet, vilkas vikarier avsåges i den till 1899 års riksdag

gjorda framställningen om anslagets beviljande. Statskontoret fann likväl, att anslaget borde anlitas för bestridande av det ifrågasatta vikariearvodet. [105.]

Jag instämmer härutinnan med statskontoret men anser, att riksdagens medgivande till denna anordning bör inhämtas. Anslaget synes mig lämna god tillgång till bestridande av ifrågavarande vikariearvode. Om man med frånseende av förut uppkommen behållning endast fäster sig vid de besparingar, som uppkommit under de fem åren 1910—1914, skall man finna, att under dessa år uppstått besparingar av i medeltal omkring 485 kronor för år, d. v. s. att även om ifrågavarande vikariearvode utgått, behållningen å anslaget skulle hava tillväxt med omkring 110 kronor om året. Skulle framdeles reservationsanslaget visa sig otillräckligt för gäldande av den nu ifrågakomna vikariatsersättningen, torde, såsom statskontoret i sitt utlåtande säger, i sinom tid erforderlig höjning i anslaget kunna äskas hos riksdagen.

Man bör icke underlåta att i detta sammanhang se till, huruvida icke en anordning sådan som den nu ifrågasatta skulle påkalla liknande åtgärder beträffande andra befattningshavare vid karolinska institutet. De befattningshavare, som här kunna komma i fråga, äro två i staten upptagna, nämligen prosektorn samt laboratorn i patologisk anatomi, vilka vardera åtnjuta ett arvode av 4,000 kronor, samt en biträdande lärare i otiatri, rhinologi och laryngoskopi, vilken åtnjuter ett arvode av 3,000 kronor ur ett i staten uppfört anslag å 4,500 kronor till uppehållande av undervisningen i nämnda ämnen. Samtliga dessa åtnjuta viss tids ledighet utan avdrag å sin avlöning. Nu gällande av Kungl. Maj:t utfärdade bestämmelser rörande dessa befattningshavare, jämförda med förhållandena vid de institutioner, där de tjänstgöra, ävensom under hand av mig inhämtade upplysningar angiva emellertid, att för närvarande medel icke erfordras till vikariearvoden under dessa befattningshavares ledighet. Prosektorns verksamhet sammanfaller med institutets läsår; mellan vår- och höstterminerna har han liksom professorn i anatomi ferier. Laboratorn i patologisk anatomi har till väsentlig uppgift att under ferierna uppehålla undervisningen i ämnet. Under terminerna, då professorn i ämnet undervisar, möter ingen svårighet att bereda laboratorn nödig ledighet, utan att någon förordnas till vikarie för honom. Vad slutligen angår läraren i otiatri m. m. har denne till åliggande att under överinseende av professorn i motsvarande ämnen förestå sjukvården och verksamheten vid öronpolikliniken å serafimerlasarettet och i undervisningen biträda vid demonstration av fallen. Läraren skall tillika årligen giva en undervisningskurs i sitt ämne. Vid polikliniken finnes anställd en amanuens, vilken det enligt gällande bestämmelser åligger att under den tid, nämnda

lärare på grund av ledighet eller annan tjänstgöring icke uppehåller sin befattning, i lärarens ställe förestå befattningen.

Jag bör ej underlåta att nämna, att, enligt vad mig meddelats, fråga uppkommit om förändrad användning av det anslag, varur arvodet till läraren i otiatri m. m. utgår: lärartjänsten skulle komma att försvinna och den nuvarande lärarens göromål fördelas på två personer, vardera förordnade för ett halvår. Även för sådan händelse komme något behov av särskild ersättning till vikarie icke att förefinnas.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att förklara hinder icke möta för att till arvode åt vikarie under semester för den kliniske laboratorn vid karolinska mediko-kirurgiska institutet må ur det för institutet uppförda reservationsanslaget å 2,000 kronor till förbättrande av arvodena åt vikarierande lärare utgå ett efter 250 kronor för månad beräknat vikariearvode av högst 375 kronor för år.

[106.] Mikroskop för kliniska laboratoriet å serafimerlasarettet.

74. **Mikroskop för kliniska laboratoriet å serafimerlasarettet.** Hos karolinska institutets lärarkollegium har föreståndaren för den medicinska kliniken å serafimerlasarettet professorn I. Holmgren anhållit, att kollegiet måtte söka utverka erforderligt anslag för inköp av tio mikroskop för det kliniska laboratoriets å serafimerlasarettet räkning, vilka mikroskop skulle användas av de studerande.

Framställningen motiveras av Holmgren på följande sätt:

Den medicinska kliniken ägde för närvarande 14 mikroskop, av vilka de flesta vore av ålderdomlig modell och primitiv konstruktion samt dessutom genom mångårigt intensivt bruk ganska förslitna. Av dessa begagnades av vardera av de två professorerna i medicin ett, av laboratorn ett; till gemensamt bruk av de tre underläkarna funnes tre, av vilka endast ett fullt brukbart; av laboratoriebiträdet begagnades ett. Återstode för de studerande sju mikroskop. De samtidigt tjänstgörande medicine kandidaterna uppginge på senare tid i regeln till mellan 30 och 40. I deras dagliga arbete inginge mikroskopiska undersökningar av upphostning, urin, tarmuttömningar, maginnehåll, blod m. m. Det vore då tydligt, att när i genomsnitt fem studerande skulle tura om samma mikroskop, svåra olägenheter för arbetet icke kunde undvikas. Dessa olägenheter ökades i hög grad därav, att endast två av dessa mikroskop vore av sådan beskaffenhet, att de kunde användas för studiet av blod och för bakteriologiskt arbete. Att anskaffandet av ett tillräckligt antal nya mikroskop vore ett trängande behov för undervisningen, syntes därav klart framgå.

Holmgren hade med anledning av de svåra förhållanden, som vi för närvarande genomlevde, trott sig skyldig att begränsa antalet till 10, vilket han ansåge vara det minsta möjliga, om man ville verksamt förbättra det nuvarande tillståndet.

Då klinikens årsanslag vore mycket knapphändigt och därmed endast med svå-

righet de löpande utgifterna kunde bestridas, syntes det icke möjligt att förvärva detta antal nya mikroskop utan ett extra anslag. Såväl immersionslins som korsbord vore nödvändiga för de arbetsuppgifter, i vilka de skulle användas, och mikroskopen komme därför att ställa sig jämförelsevis dyra. Holmgren hade med ledning av infordrade prisuppgifter beräknat medelkostnaden till 300 kronor stycket. Ett anslag av 3,000 kronor skulle således vara erforderligt.

Holmgren har vid sin skrivelse fogat ett från huvudagenten för Sverige för firman Ernst Leitz i Wetzlar inkommet anbud å leverans av mikroskop av åsyftat slag till ett pris av 318 kronor stycket.

Framställningen har förordats av karolinska institutets lärarkollegium liksom av kanslern för rikets universitet i skrivelse den 17 september 1915.

Departementschefen.

För inköp av studentmikroskop, att användas vid karolinska institutets undervisning, har förut två gånger under de allra senaste åren anslag beviljats av riksdagen, och jag vill hemställa, att Kungl. Maj:t även med anledning av nu förevarande framställning söker hos riksdagen utverka nödiga medel för nämnda ändamål. Dylika mikroskop äro väl ej att anse såsom förbrukningsartiklar i vanlig mening, men i någon mån torde de med tiden förslitas, och under alla förhållanden bliva de under årens lopp föråldrade och böra i lämplig utsträckning ersättas med instrument av modernare inrättning och utrustning. Det ökade antalet studerande vid karolinska institutet medför naturligen också ökade krav på den materiella utrustningen vid institutioner och kliniker. Till allt detta kommer mikroskopets utan tvivel allt mera växande betydelse vid undervisningen.

Till täckande av kostnaderna för anskaffningen av de nu erforderliga instrumenten kan medicinska klinikens årsanslag å 2,500 kronor till anskaffande av materiell m. m. möjligen i någon mån bidraga, men den ojämförligt största delen måste tydligen i allt fall bestridas genom särskilt statsanslag. Mot storleken av det begärda anslaget har jag intet att erinra.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till inköp av tio mikroskop för det kliniska laboratoriet å serafimerlasarettet anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 3,000 kronor.

Nytt anslag.

75. **Nya vaktmästarbostäder**. På framställning av lärarkollegiet vid karolinska institutet har kanslersämbetet för rikets universitet i skrivelse till Kungl. Maj:t den 30 mars 1915 hemställt om beredande av ett byggnadsanslag för anordnande av två nya vaktmästarbostäder vid institutet.

[107.] Nya vaktmästarbostäder.

Lärarkollegiet har i sin framställning, vilken innehålles i skrivelse till kanslersämbetet den 11 mars 1915, anfört bland annat följande:

[107.] Inom den byggnad vid karolinska institutet, som disponerades av patologisk-anatomiska och kemiska institutionerna, hade alltifrån byggnadens uppförande varit åt en vaktmästare vid förstnämnda institution upplåten bostad, innehållande ett rum och kök, vartill för ett tiotal år sedan på grund av det knappa utrymmet lagts ett rum utan direkt belysning; och hade för ytterligare ett biträde vid samma institution, som från och med år 1915 uppförts å stat såsom ordinarie vaktmästare, inom byggnaden beretts bostad om ett litet rum med kök.

På grund av sin belägenhet i besvärande närhet av patologisk-anatomiska institutionens likbodar och olämpliga beskaffenhet i övrigt hade sistnämnda vaktmästarbostad blivit vid syn, som hösten 1914 hållits av överintendentsämbetet, utdömd såsom otjänlig till människobostad. Den andra vaktmästarbostaden besvärades, särskilt sommartiden, av såväl likbodarnas som bårhusets närhet och vore i övrigt, såsom efter nutida förhållanden alltför trång och försedd med fönster endast mot norr, av otillfredsställande beskaffenhet, varför det befunnits synnerligen önskvärt, att även denna vaktmästarbostad kunde utbytas mot annan, mera ändamålsenlig sådan.

En företagen utredning hade givit vid handen, att båda vaktmästarna vid patologisk-anatomiska institutionen måste vara boende i institutionens omedelbara närhet, särskilt för att kunna där mottaga vid olika tider av dygnet inkommande obduktionsmaterial och därifrån, vid vederbörlig anfordran, avlämna detsamma, samt att något utrymme för inredande av nya vaktmästarbostäder icke funnes att tillgå inom institutets nuvarande byggnader.

I samråd med intendenten för kronans hus i Stockholm hade av föreståndarna för patologisk-anatomiska och kemiska institutionerna — den sistnämnde tillika institutets rektor — tagits under övervägande åtskilliga förslag att genom tillbyggnad till en eller annan av institutets nuvarande byggnader lösa frågan.

Härvid hade det befunnits, att genom påbyggnad av en väster om patologisk-anatomiska och kemiska institutionernas byggnad belägen tegelstensbyggnad, inrymmande vedbodar, skulle för en jämförelsevis obetydlig kostnad kunna erhållas två tillräckliga och ändamålsenliga vaktmästarbostäder; och hade i anledning härav ingenjören hos överintendentsämbetet K. Bildmark uppgjort förslagsritning och kostnadsberäkning till sådan påbyggnad.

Omförmälda ritning, vilken jämte kostnadsberäkningen fogats vid kollegiets skrivelse, utvisar, att de båda nya vaktmästarbostäderna skulle komma att innehålla, förutom kök och övriga nödiga smärre utrymmen, den ena ett och den andra två rum.

Kostnadsberäkningen, slutande å en summa av 13,900 kronor, upptager specificerade poster för de nödiga ändrings- och nybyggnadsarbetena ävensom ett belopp av 752 kronor för oförutsedda utgifter.

I lärarkollegiets skrivelse anföres vidare:

Genom anskaffande av bostäder åt två vaktmästare skulle 250 kronor av vardera vaktmästarens kontanta avlöning årligen inbesparas. Med tanke härpå och med hänsyn därtill att det utrymme, som av de nuvarande vaktmästarbostäderna upptoges, skulle kunna tillgodogöras för den kemiska institutionen, som på grund av de senare årens starka tillströmning av studerande vore i trängande behov av ökat utrymme särskilt för specialundersökningar, uppställning av apparater, förrådsrum m. m., ansåge lärar-

kollegiet kostnadsberäkningens slutsumma icke vara hög. Kollegiet anhölle, att erforderliga medel för byggnadsarbetet måtte utverkas.

Efter nådig remiss har överintendentsämbetet den 13 april 1915 avgivit infordrat utlåtande i ärendet och därvid anfört följande:

Ämbetet ansåge det begärda byggnadsarbetet av verkligt behov påkallat och hade icke funnit något att erinra mot förevarande framställning, varför ämbetet för sin del tillstyrkte, att då till ämbetets disposition ställda medel icke kunde lämna tillgång till här ifrågakomna nybyggnadsarbeten, Kungl. Maj:t måtte till riksdagen avlåta proposition om anvisande på extra stat av ett anslag å 13,900 kronor för berörda ändamål.

Departementschefen.

Vad i ärendet förekommit innebär enligt min åsikt avgörande skäl för att hos riksdagen äska det ifrågasatta anslagsbeloppet. Jag torde i detta sammanhang böra erinra, att ännu en ny vaktmästarbostad erfordras vid institutet. Denna kan emellertid, såsom framgår av vad jag anfört under punkten 92, beredas utan att anslag äskas hos riksdagen.

Skulle det nu ifrågasatta anslaget komma att beviljas av riksdagen, torde hinder icke böra möta för att motsvarande belopp redan innevarande år förskottsvis utanordnas av tillgängliga medel. Byggnadsarbetets påskyndande nödvändiggöres särskilt av de olägenheter, som vidlåda den mindre av de nuvarande bostäderna.

Jag tillstyrker, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

Nytt anslag.

att för anordnande av två nya vaktmästarbostäder vid karolinska mediko-kirurgiska institutet, i huvudsaklig överensstämmelse med uppgjorda byggnadsritningar och kostnadsförslag, anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 13,900 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna motsvarande belopp.

[108.] Ålderstillägg åt ett kvinnligt tekniskt biträde vid patologisk-anatomiska institutionen.

76. **Ålderstillägg åt ett kvinnligt tekniskt biträde vid patologisk-anatomiska institutionen.** Under denna punkt kommer jag att göra framställning rörande rätten till ålderstillägg för kvinnliga tekniska biträdet vid karolinska institutets patologisk-anatomiska institution Agnes Dahlgren.

Uti den till 1914 års förra riksdag avlåtna statsverkspropositionen gjorde Kungl. Maj:t under punkten 102 av åttonde huvudtiteln framställning om uppförande å ordinarie stat för karolinska institutet av ett kvinnligt tekniskt biträde vid patologisk-anatomiska institutionen.

I statsrådsprotokoll över ecklesiastikärenden den 14 januari 1914, varav utdrag fanns bifogat nämnda statsverksproposition, åberopades ett

108. av patologisk-anatomiska institutionens föreståndare professorn C. J. G. Sundberg gjort uttalande i ärendet.

Av detta uttalande framgick, att vid institutionen var såsom biträde anställd fröken Agnes Dahlgren, vilken utförde ritningar samt biträdde med mikroskopiska och andra preparationer, modelleringar m. m. Hennes ersättning var begränsad till 1,200 kronor om året. Av intresse för arbetena vid institutionen och i förhoppning, att arbetet skulle få sitt skäliga erkännande genom ordnade löne- och pensionsvillkor, hade Agnes Dahlgren tills vidare låtit övertala sig att stanna vid institutionen i avvaktan på utvecklingen av det väckta förslaget om lönereglering.

Efter återgivande av lärarkollegiets vid karolinska institutet framställning till kanslern för rikets universitet om beredande av avlöning åt ett tekniskt biträde vid institutionen i fråga enligt den då fastslagna högre normaltypen för kvinnliga biträden meddelades i berörda statsrådsprotokoll, att kanslern i skrivelse till Kungl. Maj:t den 25 september 1913 tillstyrkt framställningen samt därvid anfört, att enligt vad kanslern inhämtat den person, som då skötte de till den begärda ordinarie befattningen hörande göromålen, i åtskilliga år på ett mycket förtjänstfullt sätt bestritt dem. Det vore, yttrade kanslern, särdeles önskligt, att i sammanhang med anslags beviljande bestämmelse meddelades därom, att nämnda person, Agnes Dahlgren, skulle äga rätt att för åtnjutande av löneförhöjning räkna sig till godo den tid, hon sålunda haft fast anställning vid institutet. Till stöd härför åberopade kanslern jämväl en av Sundberg avgiven promemoria, däri Sundberg förordat, att berörda förmån bereddes Agnes Dahlgren.

Dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet, som tillstyrkte uppförande å ordinarie stat av ifrågavarande befattning, yttrade till nämnda statsrådsprotokoll, att det syntes honom rättmätigt, att biträde, som vid den nya befattningens tillkomst å ordinarie stat vore anställt vid karolinska institutet och antoges till biträde å stat, skulle äga att för åtnjutande av löneförhöjning räkna sig till godo den tid, hon därförinnan innehaft stadig anställning vid institutet.

I enlighet med departementschefens hemställan föreslog Kungl. Maj:t uti förenämnda statsverksproposition, att å ordinarie stat för karolinska mediko-kirurgiska institutet måtte uppföras ett kvinnligt tekniskt biträde vid patologisk-anatomiska institutionen med en avlöning av 1,600 kronor, därav 900 kronor lön, 550 kronor tjänstgöringspenningar och 150 kronor ortstillägg, och med rätt till två ålderstillägg till lönen, vartdera å 200 kronor, efter respektive 5 och 10 års tjänstgöring. Därjämte föreslog Kungl. Maj:t, att det måtte föreskrivas, att beträffande ifrågavarande biträde skulle i tillämpliga delar lända till efterrättelse de allmänna villkor

och bestämmelser, som genom kungl. kungörelse den 10 juni 1912 stad- [108.]
gats att gälla för å vissa domstolars, ämbetsverks och myndigheters stater uppförda biträdesbefattningar, ävensom att biträde, som vid den nya befattningens tillkomst å ordinarie stat hade anställning vid karolinska institutet och antoges till biträde å stat, skulle äga att för åtnjutande av löneförhöjning räkna sig till godo den tid, hon därförinnan innehaft stadig anställning vid institutet.

Denna Kungl. Maj:ts framställning blev emellertid icke föremål för slutlig behandling vid 1914 års förra riksdag, men i statsverkspropositionen vid 1914 års senare riksdag återupprepades under punkten 103 av åttonde huvudtiteln den till den förra riksdagen avlåtna framställningen i ämnet.

I skrivelse den 26 augusti 1914, nr 8, meddelade riksdagen, att den ej velat motsätta sig den föreslagna befattningens inrättande. I fråga om den del av förslaget, som avsåge, att biträde, som vid den nya befattningens tillkomst å ordinarie stat hade anställning vid karolinska institutet och antoges till biträde å stat, skulle äga att för åtnjutande av löneförhöjning räkna sig till godo den tid, hon därförinnan innehaft stadig anställning vid institutet, förklarade riksdagen sig icke hava något att erinra. Det av riksdagen meddelade beslutet överensstämde ock med Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Jämlikt nådigt brev den 14 september 1914 anbefallde Kungl. Maj:t kanslern för rikets universitet att efter vederbörandes hörande inkomma med förslag i fråga om de, utöver av riksdagen antagna föreskrifter, erforderliga närmare stadganden rörande bland annat tillsättandet av ifrågavarande biträdestjänst.

Med anledning därav överlämnade kanslern med underdånigt utlåtande den 12 december 1914 till Kungl. Maj:t ett av lärarkollegiet vid institutet på anmodan av kanslern avgivet förslag, och tillstyrkte han i enlighet därmed viss ändring i institutets stadgar. Tillika förordade kanslern en av lärarkollegiet gjord framställning, däri kollegiet — under förmälan att biträdesbefattningen komme att den 4 december 1914 kungöras ledig med ansökningstid till klockan tolv på dagen den 4 januari 1915 — hemställt, att befattningens första innehavare måtte, utan hinder därav att hon icke bleve till befattningen antagen före utgången av år 1914, få med ingången av år 1915 åtnjuta full avlöning å befattningen.

Vid föredragning den 17 december 1914 av nämnda ärende medgav Kungl. Maj:t, att därest person, som förordnades att som vikarie uppehålla ifrågavarande biträdesbefattning till dess densamma under år 1915 hunne tillsättas, bleve antagen till ordinarie innehavare av befattningen, till bemälda person finge redan från och med 1915 års ingång utgå samtliga med befattningen förenade avlöningsförmåner med iakttagande därvid, att

[108.] vederbörande skulle under tiden för förordnandet vidkännas avdrag å den till befattningen hörande lönen, motsvarande den pensionsavgift, hon jämlikt lagen angående civila tjänstinnehavares rätt till pension den 11 oktober 1907 haft att erlägga, därest hon då varit ordinarie innehavare av befattningen.

I skrivelse till kanslern för rikets universitet den 21 januari 1915 har karolinska institutets lärarkollegium meddelat, att institutets kollegienämnd till innehavare av omförmälda biträdesbefattning den 4 i samma månad utsett Agnes Dahlgren, som jämlikt förenämnda medgivande i nådigt brev den 17 december 1914 fått från och med 1915 års ingång uppbära samtliga med befattningen förenade avlöningsförmåner, dock med i nyssberörda nådiga brev angivet avdrag.

Lärarkollegiet anförde vidare följande:

Enligt vad ett skrivelsen bifogat intyg av patologisk-anatomiska institutionens föreståndare utvisade, hade Agnes Dahlgren »varit på ett stadigvarande sätt anställd vid nämnda institution alltifrån början av höstterminen 1908»; och syntes det lärarkollegiet, att hon alltså vore berättigad att för tillgodonjutande av löneförhöjning räkna sig till godo »sex kalenderår av den tid, som därefter förflutit till ingången av år 1915».

I anledning därav anhölle lärarkollegiet om kanslerns åtgärd i syfte, att Agnes Dahlgren måtte av Kungl. Maj:t förklaras berättigad att från och med ingången av år 1915 komma i åtnjutande av första ålderstillägget å sin lön såsom tekniskt biträde med 200 kronor årligen.

Kanslersämbetet har i skrivelse till Kungl. Maj:t den 8 februari 1915 hemställt, att Kungl. Maj:t måtte förklara Agnes Dahlgren berättigad till ålderstillägg å lönen i enlighet med vad lärarkollegiet föreslagit.

Statskontoret har anbefallts att yttra sig över den gjorda framställningen om ålderstillägg till Agnes Dahlgren och avgivit underdånigt utlåtande i ärendet den 24 mars 1915.

Statskontoret har därvid påpekat, hurusom den omständigheten, att Agnes Dahlgren först den 4 januari 1915 utsetts till innehavare av ifrågavarande, från årets början å ordinarie stat uppförda biträdesbefattning, berott därpå, att befattningen först den 4 december 1914 kungjorts ledig med ansökningstid till klockan tolv på dagen den 4 januari 1915; och har statskontoret därjämte erinrat om det genom förut omförmälda nådiga brev den 17 december 1914 lämnade medgivandet beträffande person, som förordnades att såsom vikarie uppehålla ifrågavarande biträdesbefattning, till dess densamma under år 1915 hunne tillsättas, och som bleve antagen till ordinarie innehavare av befattningen. — Med avseende därå och då Agnes Dahlgren, som innehaft berörda förordnande att såsom vikarie uppehålla befattningen, tills densamma hunne att tillsättas, redan vid 1915 års ingång intjänat erforderlig tid för erhållande av en första löneförhöjning, har statskontoret förklarat sig ej hava något att erinra mot att hon berättigades att från nämnda tidpunkt åtnjuta en dylik första löneförhöjning å 200 kronor.

Löneregleringskommittén har den 20 april 1915 avgivit utlåtande [108.]
beträffande nu ifrågavarande framställning om ålderstillägg åt Agnes Dahlgren och därvid anfört:

Enligt vad som framgår av utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1914, hade såväl patologisk-anatomiska institutionens föreståndare som kanslern avsett, att dåvarande innehavaren av motsvarande biträdesbefattning vid institutionen Agnes Dahlgren skulle medgivas rätt att för avlöningsförhöjning räkna sig till godo tid, varunder hon haft fast anställning vid institutet. Framställningen slutbehandlades emellertid icke vid 1914 års förra riksdag, men sedan Kungl. Maj:t vid 1914 års senare riksdag upprepat sitt förslag i ämnet, blev detsamma av denna riksdag bifallet.

Sedan ärendet av anledning, som nämnts, blivit fördröjt, blev befattningen icke anslagen ledig förr än den 4 december 1914 med ansökningstid till den 4 januari 1915. Agnes Dahlgren, som sistnämnda dag utsågs till ordinarie innehavare av befattningen i fråga, hade emellertid jämlikt Kungl. Maj:ts den 17 december 1914 lämnade medgivande från 1915 års ingång i egenskap av vikarie å befattningen varit i åtnjutande av de med densamma förenade avlöningsförmåner, dock med avdrag av pensionsavgift motsvarande belopp.

Med hänsyn till vad sålunda förekommit anser kommittén visserligen, i likhet med övriga myndigheter, som yttrat sig i förevarande ärende, att Agnes Dahlgren bör komma i åtnjutande av förmånen att för ålderstillägg från 1915 års ingång få tillgodoräkna sig tid, varunder hon därförut innehaft stadig anställning vid karolinska institutet. Ett medgivande i sådant hänseende kan emellertid, enligt kommitténs uppfattning, icke författningsenligt utan vidare lämnas Agnes Dahlgren, enär hennes tillträde till den ordinarie befattningen icke skett vid 1915 års ingång.

Denna kommitténs uppfattning torde så mycket mer hava fog för sig, som Kungl. Maj:t — sedan riksdagen yttrat sig i ämnet — genom kungörelse den 25 september 1914 (svensk författningssamling nr 420) förklarat, att i alla de fall, där föreskrivet är, att kvinnligt biträde, som vid viss angiven tidpunkt är anställt hos ämbetsverk eller myndighet och blir antaget till biträde å ämbetsverkets eller myndighetens stat, må äga att, i den mån ämbetsverket eller myndigheten finner biträde böra komma i åtnjutande av en dylik förmån, för åtnjutande av löneförhöjning genom ålderstillägg räkna sig till godo den tid, biträdet före berörda tidpunkt innehaft stadig anställning hos ämbetsverket eller myndigheten, bör denna föreskrift så förstås, att den i densamma omförmälda förmånen är avsedd att tillgodokomma endast sådant biträde, som befordras till ordinarie biträdesbeställning från den angivna tidpunkten.

Vid nu anförda förhållande torde för medgivande åt fröken Dahlgren att få tillgodoräkna sig föregående tjänstgöringstid för ålderstillägg böra inhämtas riksdagens bifall.

I förevarande ärende, som i färdigberett skick inkom till ecklesiastik- Departementschefen.
departementet först den 23 april 1915, ansågs någon framställning icke böra avlåtas till 1915 års riksdag.

Då emellertid vad i ärendet förekommit synes mig innebära fullgiltiga skäl för att den begärda förmånen beredes Agnes Dahlgren, får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t nu täcktes föreslå riksdagen

att medgiva, att kvinnliga tekniska biträdet vid karolinska institutets patologisk-anatomiska institution Agnes Dahlgren må utan hinder därav, att hon icke omedelbart vid tiden för ifrågavarande befattnings tillkomst å institutets ordinarie stat eller den 1 januari 1915 utan först den 4 i samma månad utnämnts till befattningen, för åtnjutande av löneförhöjning räkna sig till godo den tid, hon före utnämningen innehaft stadig anställning vid institutet, samt att, vid tillämpning härav, ålderstillägg må tillerkännas henne från 1915 års ingång.

Serafimerlasarettet.

77. Understöd och ersättningar, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 120,000: —

78. Inrättningen för sjukas behandling med elektricitet, *oförändrat ordinarie anslag* ..... » 750: —

Gemensamma universitetsändamål.

[109.] Undervisning i epidemiologi.

79. **Undervisning i epidemiologi.** För vart och ett av åren 1911—1916 har riksdagen för anordnande vid epidemisjukhusen i Stockholm, Göteborg, Malmö och Uppsala av klinisk undervisning i epidemiologi åt medicine kandidater anvisat ett extra anslag av 6,000 kronor att användas enligt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser. Den 17 februari 1911 har Kungl. Maj:t fastställt vissa föreskrifter angående omförmälda undervisning.

Då behovet av denna undervisning alltjämt gör sig gällande, hemställer jag om förslag till riksdagen

att för anordnande vid epidemisjukhusen i Stockholm, Göteborg, Malmö och Uppsala av klinisk undervisning i epidemiologi åt medicine kandidater på *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av 6,000 kronor att användas enligt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser.

[110.] Resestipendier åt lärare m. fl. vid universiteten och karolinska institutet.

80. **Resestipendier åt lärare m. fl. vid universiteten och karolinska institutet.** Med åberopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 beviljade anslag av 10,000 kronor till resestipendier åt

ordinarie lärare och vissa andra tjänstemän vid rikets universitet samt karolinska mediko-kirurgiska institutet må för enahanda ändamål användas under år 1917.

81. **Utgivande av anteckningar efter juridiska föreläsningar.** [111.]

Utgivande av anteckningar efter juridiska föreläsningar.

För vart och ett av åren 1914 och 1915 har riksdagen för utgivande i tryck av vederbörligen granskade anteckningar efter föreläsningar, hållna inom juridiska fakulteterna vid rikets universitet, anvisat ett extra anslag av 3,000 kronor. Till enahanda ändamål hava jämväl under åren 1901—1909 utgått extra anslag, utgörande för de tre första åren 4,000 kronor årligen, för år 1904 6,000 kronor, för vart och ett av de fyra följande åren 5,000 kronor och för år 1909 2,500 kronor. Föreskrifter om ifrågavarande anslags användning finnas meddelade i kungl. brev den 30 november 1900.

De av riksdagen för tiden till och med år 1914 för ändamålet beviljade medel hava, enligt vad jag inhämtat, i sin helhet disponerats med undantag av ett belopp av 85 kronor 77 öre, utgörande överskott å ett till professorn J. Thyrén i Lund av 1906 års anslag beviljat belopp å 640 kronor för utgivande av vissa straffrättsliga föreläsningar. I övrigt innestår hos universitetens drätselnämnder av de redan disponerade anslagen såsom outtaget ett sammanlagt belopp av 6,005 kronor. Anledningen härtill är, att vederbörande akademiska lärare ännu icke, på sätt av kanslern för rikets universitet vid fördelande av ifrågavarande anslag bestämts, styrkt sig hava utgivit de föreläsningar, för vilka anslag erhållits.

Då jag den 14 januari 1915 gick att anmäla anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln för år 1916, anmärkte jag till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för nämnda dag, att, jämte vissa andra anslag å 1915 års stat, även anslaget till utgivande i tryck av anteckningar efter juridiska föreläsningar vid rikets universitet kunde i sin helhet reserveras till ett kommande år samt att detta anslag syntes kunna år 1916 eller senare, när omständigheterna sådant medgåve, disponeras av Kungl. Maj:t. Jag yttrade vidare, att under sådana förhållanden något anslag å 1916 års stat icke erfordrades för ifrågavarande ändamål. I enlighet härmed avläts ej heller till riksdagen någon framställning om anslag för år 1916 till det ändamål, som i denna punkt avses.

Genom nådigt brev den 26 juni 1915 ställde Kungl. Maj:t det av riksdagen för år 1915 anvisade anslaget å 3,000 kronor till universitetskanslerns förfogande efter 1916 års ingång. Av detta anslag är ännu intet disponerat.

I underdånig skrivelse den 5 oktober 1915 har nu universitetskanslern

hemställt om ett anslag för år 1917 å 4,500 kronor för ifrågavarande ändamål. Enligt från kanslersexpeditionen införskaffade uppgifter skulle — oavsett en av professorn E. A. Kallenberg i Lund redan gjord ansökning om understöd å 2,000 kronor — anspråk på understöd av de för år 1916 tillgängliga medlen å 3,000 kronor samt av de medel, som kunna komma att beviljas å 1917 års stat, vara att förvänta till ett sammanlagt belopp av omkring 10,600 kronor.

Departementschefen.

Då jag anser, att anslag för det i punkten omförmälda ändamålet bör utgå även för år 1917, och då det av kanslern äskade beloppet, vilket skulle medföra, att för åren 1916 och 1917 en summa av tillhopa 7,500 kronor skulle vara att tillgå, med hänsyn till de anspråk på understöd, som i berörda hänseende synas komma att framställas, icke kan anses för högt tilltaget, hemställer jag om förslag till riksdagen

Ökat anslag.

att för utgivande i tryck av vederbörligen granskade anteckningar efter föreläsningar, hållna inom juridiska fakulteterna vid rikets universitet, anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 4,500 kronor.

Farmaceutiska institutet.

82. Institutet, *oförändrat ordinarie anslag* kronor 57,900: —

Barnhusen.

[112.]

Allmänna barnhuset i Stockholm.

83. **Allmänna barnhuset i Stockholm.** Under rubriken »stora barnhuset i Stockholm» har sedan äldre tider å riksstatens åttonde huvudtitel varit uppfört ett ordinarie anslag, vilket från och med år 1887 utgått med 78,000 kronor. Jag har icke någon ändring att föreslå med avseende å anslagets belopp, men då ifrågavarande inrättning allt sedan medlet av förra århundradet officiellt burit namnet »allmänna barnhuset i Stockholm» och denna benämning bibehållits i för inrättningen nu gällande, den 25 november 1910 utfärdade reglemente, torde samma benämning böra användas även såsom rubrik för det till inrättningen anvisade riksstatsanslaget.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva

att det på ordinarie stat under åttonde huvudtiteln uppförda anslaget å 78,000 kronor till »stora barnhuset i Stockholm» må med oförändrat belopp uppföras under benämningen »allmänna barnhuset i Stockholm».

84. Frimurarbarnhuset, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 2,750: —

85. Barnhusen i landsorten, *oförändrat ordinarie anslag* ..... » 28,380: —

Undervisningsanstalter för barnmorskor m. m.

86. Barnmorskeundervisningen och barnbördshusen, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 63,533: —

[113.] Fortbildningskurser för barnmorskor.

87. **Fortbildningskurser för barnmorskor.** Till anordnande av s. k. repetitionskurser för äldre barnmorskor och till beredande, såvitt ske kunde, av fri bostad eller hyresbidrag åt deltagarinnorna däri under den tid, de genomginge dessa kurser, har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1899—1914 anvisat särskilda anslag, som utgått år 1899 med 3,000 kronor, åren 1900—1903 med 2,000 kronor, åren 1904—1910 ånyo med 3,000 kronor och åren 1911—1914 med 2,000 kronor, allt för år räknat. Jämväl för vart och ett av åren 1915 och 1916 har riksdagen på extra stat anvisat 2,000 kronor, därvid emellertid rubriken »repetitionskurser för äldre barnmorskor» utbytts mot benämningen »fortbildningskurser för barnmorskor».

I underdånig skrivelse den 1 oktober 1915 har medicinalstyrelsen hemställt, att ett anslag av 2,000 kronor måtte för ifrågavarande ändamål äskas även för år 1917, samt därvid anfört:

> Omförmälda kurser hade anordnats vid barnmorskeundervisningsanstalterna i Stockholm och Göteborg ävensom i Lund. Å de båda förstnämnda orterna hade kurserna visat sig fortfarande eftersökta av barnmorskorna, och då, såsom bekant vore, flera landsting genom resebidrag uppmuntrade till deltagande i desamma, syntes dylika kurser jämväl under år 1917 böra ifrågakomma vid barnmorskeundervisningsanstalterna. Även den i Lund givna repetitionskursen hade under år 1915 varit livligt besökt, varför en kurs torde böra givas å denna ort jämväl under år 1917, och hade förutvarande barnmorskeläraren därstädes förklarat sig villig att hålla en sådan kurs.

Med åberopande av vad medicinalstyrelsen yttrat och vad som anförts i det vid 1911 års statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 13 januari samma år, punkten 146, får jag tillstyrka, det Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå riksdagen

att till anordnande av fortbildningskurser för barnmorskor och till beredande, så vitt ske kan, av fri bostad eller hyresbidrag åt deltagarinnorna däri under den tid, de genomgå dessa kurser, anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 2,000 kronor.

[114.] Allmänna barnbördshuset.

88. **Allmänna barnbördshuset.** Med hänsyn till de ökade kostnader för allmänna barnbördshuset i Stockholm, som beräknades bliva en följd av institutionens inflyttning i de för densamma uppförda nybyggnaderna å Djurgården, föreslog Kungl. Maj:t i en den 29 mars 1912 till riksdagen avlåten proposition, nr 193, att för uppehållande av verksamheten vid allmänna barnbördshuset måtte beviljas — utöver för barnbördshuset utgående ordinarie anslag å 24,853 kronor — ytterligare å extra stat för år 1913 ett anslag å 64,250 kronor. Under uttalande att en del poster i det för inrättningen uppgjorda statförslaget syntes väl högt tilltagna samt att ett beviljande för år 1913 av det begärda anslaget ingalunda finge anses innefatta ett godkännande till siffran av förslagets särskilda poster, biföll riksdagen nyssnämnda proposition.

På därom av Kungl. Maj:t gjorda framställningar beviljade riksdagen för samma ändamål på extra stat för år 1914 ett anslag å 66,221 kronor och för vartdera av åren 1915 och 1916 ett anslag av 70,000 kronor.

I underdånig skrivelse den 25 september 1915 har nu direktionen för allmänna barnbördshuset anfört:

Med hänsyn till rådande prisförhållanden hade det varit direktionen omöjligt att verkställa en något så när tillförlitlig beräkning av de kostnader, som kunde bliva nödvändiga för barnbördshusets drift under år 1917. Direktionen ansåge sig därför endast böra hemställa att få för år 1917 komma i åtnjutande av samma anslag, som beviljats för år 1916. Skulle, vilket ingalunda vore uteslutet, ett så bestämt anslag sedermera visa sig otillräckligt, torde direktionen i sinom tid därom få göra underdånig anmälan hos Kungl. Maj:t.

Med anledning av särskilda remisser har medicinalstyrelsen den 30 oktober 1915 yttrat sig i ärendet samt kanslern för rikets universitet, efter hörande av karolinska mediko-kirurgiska institutets lärarkollegium, den 26 november 1915 avgivit underdånigt utlåtande i ämnet. Samtliga de sålunda hörda myndigheterna hava tillstyrkt direktionens framställning.

På grund av vad i ärendet förekommit tillstyrker jag, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att för uppehållande av verksamheten vid allmänna barnbördshuset i Stockholm bevilja — utöver till barnbördshuset nu utgående ordinarie anslag å 24,853 kronor — på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 70,000 kronor.

F. Allmänna skolväsendet.

Det högre skolväsendet.

Högre lärarinneseminariet.

1. Högre lärarinneseminariet, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 76,350: —

[115.] Uppehållande av hushållsskolans verksamhet, arvoden åt extra ordinarie lärarpersonal m. m.

2. **Uppehållande av hushållsskolans verksamhet, arvoden åt extra ordinarie lärarpersonal m. m.** Under en följd av år har riksdagen, på grund av Kungl. Maj:ts framställningar, å extra stat beviljat anslag för tillgodoseende av vissa behov vid högre lärarinneseminariet. Detta anslag, som för år 1910 — året efter det riksdagen fattat beslut om en omorganisation av seminariet — uppgick till ett belopp av 23,475 kronor, har sedermera blivit höjt. För vartdera av åren 1913 och 1914 har det, om man frånser ett för sistnämnda år beviljat särskilt anslag till inköp av materiell, utgjort 30,550 kronor. För år 1915 utgjorde anslaget 36,350 kronor, vari dock ingick ett belopp av 600 kronor, avsett för reparation av hushållsskolans lokaler och således en alldeles tillfällig utgift. Anslaget utgår för år 1916 med ett belopp av 35,750 kronor, fördelat å följande poster:

till	uppehållande av hushållsskolans verksamhet	kronor	11,200: —
»	stipendier	»	750: —
»	expenser	»	1,000: —
»	arvoden åt extra lärarinnor, timlärare och vikarier	»	13,500: —
»	förhyrande av lokal för normalskolans lägsta klasser	»	3,000: —
»	uppehållande av den valfria fjärde årskursen	»	3,000: —
»	förhyrande av lokaler för undervisning i biologi och teckning	»	3,000: —
»	undervisning i träslöjd	»	300: —
		Summa kronor	35,750: —

Sistnämnda belopp och med motsvarande fördelning å särskilda poster har läroverksöverstyrelsen nu i skrivelse den 30 september 1915 begärt på extra stat för år 1917.

Då ifrågavarande anslagsmedel fortfarande synas vara av nöden för vidmakthållande av högre lärarinneseminariets undervisning, tillstyrker jag förslag till riksdagen

att för högre lärarinneseminariet på *extra stat* för år 1917 anvisa:

till uppehållande av hushållsskolans verksamhet	kronor	11,200: —
» stipendier	»	750: —
» expenser	»	1,000: —
» arvoden åt extra lärarinnor, timlärare och vikarier	»	13,500: —
» förhyrande av lokal för normalskolans lägsta klasser	»	3,000: —
» uppehållande av den valfria fjärde årskursen	»	3,000: —
» förhyrande av lokaler för undervisning i biologi och teckning	»	3,000: —
» undervisning i träslöjd	»	300: —
eller tillhopa	kronor	35,750: —

[116.] Brist i hushållsskolans räkenskaper.

3. **Brist i hushållsskolans räkenskaper.** Under föregående punkt har jag anmält behovet av vissa anslag för högre lärarinneseminariet, bland dem en post å 11,200 kronor till uppehållande av hushållsskolans verksamhet. Till nämnda skola har understöd med sagda belopp utgått först från och med år 1915. Under de närmast föregående åren har anslaget utgjort 8,500 kronor. Detta belopp hade emellertid visat sig för knappt, och i hushållsskolans räkenskaper hade uppstått brist, vid 1913 års slut utgörande 3,366 kronor 52 öre. Som hushållsskolan ännu under år 1914 hade att tillgå allenast det lägre anslaget å 8,500 kronor, var det att befara, att ytterligare brist under sagda år icke skulle kunna undvikas.

Enligt vad rektorn vid högre lärarinneseminariet i en den 15 september 1915 till läroverksöverstyrelsen avlåten skrivelse meddelat, utvisa också 1914 års räkenskaper vid hushållsskolan en ökning av ovan omförmälda brist, så att den totala bristen vid 1914 års slut belöpte sig till 3,742 kronor 82 öre.

Till täckande av bristen i hushållsskolans räkenskaper, sådan den visade sig vid 1913 års utgång, anvisade 1915 års riksdag på Kungl. Maj:ts förslag ett belopp av 3,366 kronor. Seminariets rektor begär nu i sin berörda skrivelse, att till utjämnande av den under år 1914 uppkomna ökningen i bristen, stor 376 kronor 30 öre, ett anslag av 376 kronor måtte utverkas, och yttrar därom följande:

De allvarligaste bemödanden hade gjorts att genom sträng sparsamhet få den under år 1914 uppkomna bristen eller åtminstone någon del därav täckt genom till-

gängliga medel under år 1915, men några utsikter därtill syntes icke för närvarande förefinnas. Prisstegringen, särskilt beträffande sådana varor, som en hushållsskola måste inköpa för sin verksamhet, hade varit så stor, att det endast med svårighet kunde lyckas skolan att få tillgångarna att räcka för 1915 års behov, och några besparingar kunde alltså icke uppstå.

Med överlämnande av rektors framställning har läroverksöverstyrelsen i skrivelse den 30 september 1915 hemställt, att hos riksdagen måtte utverkas ett anslag för en gång till gäldande av ifrågavarande brist.

Sedan ärendet remitterats till kammarrätten, har denna myndighet i skrivelse den 28 oktober 1915 såsom eget utlåtande åberopat ett av kammarrättens revisionsavdelning avgivet yttrande, vari anföres:

Högre lärarinneseminariets hushållsskolas räkenskap för år 1914 har å första revisionskontoret granskats utan anmärkning. Räkenskapen upptager en skuld vid årets slut av 3,815 kronor 90 öre men även en i bank innestående behållning av 73 kronor 8 öre, vadan den verkliga bristen uppgår till 3 742 kronor 82 öre. Till täckande av denna brist erfordras, utöver det av 1914 års senare riksdag beviljade anslag å 3,366 kronor, alltså ett belopp av 376 kronor 82 öre.

Under åberopande av vad jag nu omförmält hemställer jag om förslag till riksdagen

att för täckande av under år 1914 uppkommen brist i räkenskaperna för högre lärarinneseminariets hushållsskola anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 376 kronor. **Minskat anslag.**

Statens läroverk.

4. **Allmänna läroverken.** När jag den 14 januari 1915 inför Kungl. Maj:t anmälde de frågor, som tillhörde regleringen av riksstatens åttonde huvudtitel för år 1916, erinrade jag i början av mitt anförande, att inom ecklesiastikdepartementet påginge genom sakkunnig person en utredning rörande det möjligen förefintliga behovet av en ökning utav reservationsanslaget till de allmänna läroverken på grund av inrättandet under de senare åren av nya lärarbefattningar. Jag uttalade därvid den förväntan, att nämnda utredning inom kort skulle vara fullbordad samt att därigenom möjlighet skulle vinnas att mera exakt, än hittills kunnat ske, beräkna de krav, som komme att ställas på anslaget. **[117.]** **Allmänna läroverken.**

Den utredning, som jag sålunda åsyftade och vilken jag även förut i dag berört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, har varit anförtrodd åt byråchefen i pensionsstyrelsen

[117.] K. Dickman, och har denne i ett den 14 maj 1915 dagtecknat utlåtande redogjort för resultatet av densamma. Vad särskilt angår det spörsmål, som i förevarande hänseende har den största betydelsen, nämligen frågan om de ökade utgifter för ålderstillägg, som efter hand betingas av lärares uppflyttning i högre lönegrad, har Dickman anfört, att den del av reservationsanslaget, som avsetts för ålderstillägg — 1,184,000 kronor — enligt beräkning kommer att i framtiden bliva otillräcklig. Intill år 1923 skulle besparingar uppstå, men sistnämnda år skulle kostnaden för ålderstilläggen överstiga nyssberörda belopp, 1,184,000 kronor, och år 1932 skulle de gjorda besparingarna vara konsumerade. För att jämviktsläge här skulle uppnås, borde reservationsanslaget nu höjas med 73,000 kronor. Därvid förutsättes emellertid, att de besparingar, som under den närmaste tiden uppkomma å anslaget, icke användas för främmande ändamål samt att, då nya tjänster inrättas, anslaget höjes för varje tjänst icke blott, såsom hittills skett, med grundavlöningen utan därutöver med ett beräknat medelbelopp av ålderstilläggen å tjänsten.

Även några andra av de partialanslag, som ingå i det allmänna reservationsanslaget, borde, enligt vad den förebragta utredningen giver vid handen, ökas med vissa angivna belopp.

Över det av Dickman avgivna utlåtandet har läroverksöverstyrelsens yttrande inhämtats, och därefter har ärendet remitterats till statskontoret, som emellertid ännu icke yttrat sig i ämnet.

Det synes antagligt, att sedan utredningen i förevarande ärende blivit slutförd, det skall befinnas ändamålsenligt att, på sätt Dickman ifrågasatt, vidtaga den höjning av anslaget, som kräves för att detsamma utan ytterligare tillskott skall kunna även för framtiden motsvara de anspråk, vilka på grund av nu bestående förhållanden komma att ställas på detsamma. Likaså torde det vara i sin ordning, att därest ålderstilläggen fortfarande skola utgå ur det allmänna reservationsanslaget, detta anslag vid inrättande av nya lärartjänster höjes med ett belopp, motsvarande såväl grundavlöningen å de nyinrättade tjänsterna som ock det beräknade medelbeloppet av ålderstilläggen å samma tjänster. Då emellertid under någon tid framåt besparingar fortfarande skulle uppstå å anslaget, anser jag mig under rådande förhållanden icke böra förorda någon anslagshöjning för nu angivna ändamål. Jag ämnar ej heller, då jag under en följande punkt kommer att hemställa om utverkande av anslag till vissa nya lärartjänster, frångå den hittills följda praxis att låta anslagsökningen stanna vid ett belopp, motsvarande grundavlöningen å tjänsterna. Angeläget är emellertid, att de under den närmaste tiden uppkommande besparingarna å reservationsanslaget få där bibehållas för mötande av den brist, som framdeles är att motse.

Vid bifall till de särskilda förslag, jag i det följande framlägger

under punkterna 122 och 123, bör emellertid det ifrågavarande reservationsanslaget, nu 5,900,428 kronor, höjas med 31,329 kronor, vadan anslagets belopp år 1917 skulle komma att utgöra 5,931,757 kronor.

[118.] Amanuens hos läroverksöverstyrelsen.

5. **Amanuens hos läroverksöverstyrelsen.** Riksdagen har på extra stat för vart och ett av åren 1907—1916 anvisat 1,500 kronor till arvode åt en amanuens hos läroverksöverstyrelsen.

Enahanda anslag erfordras jämväl för år 1917.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till arvode åt en amanuens hos läroverksöverstyrelsen bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 1,500 kronor.

[119.] Inspektion och sakkunnigt biträde inom läroverksöverstyrelsen i fråga om fysisk uppfostran m. m.

6. **Inspektion och sakkunnigt biträde inom läroverksöverstyrelsen i fråga om fysisk uppfostran m. m.** Till inspektion och sakkunnigt biträde inom läroverksöverstyrelsen i fråga om fysisk uppfostran och skolhygien samt undervisning i manlig slöjd, musik och husligt arbete har riksdagen på extra stat för år 1916 beviljat ett anslag av 5,000 kronor. För enahanda ändamål: inspektion och sakkunnigt biträde inom läroverksöverstyrelsen, har för vartdera av åren 1914 och 1915 ett lika stort belopp varit anvisat, dock att år 1914 musik och manlig slöjd samt år 1915 manlig slöjd ej voro upptagna bland de angivna ämnena.

Även folkskolöverstyrelsen förfogar över extra anslagsmedel för nu ifrågavarande ändamål. Denna överstyrelse kan tillika hos bibliotekskonsulenterna påräkna erforderligt sakkunnigt biträde beträffande biblioteksärenden.

Då läroverksöverstyrelsen nu i skrivelse den 30 september 1915 hemställt, att Kungl. Maj:t måtte hos riksdagen utverka ovannämnda anslagssumma på extra stat för år 1917, har överstyrelsen även velat tillförsäkra sig sakkunnigt biträde för biblioteksärenden, vilket skulle kunna ske utan anslagsbeloppets höjande.

Överstyrelsen har anfört:

Förutom sakkunnigt biträde i fråga om fysisk uppfostran och skolhygien samt undervisning i manlig slöjd, musik och husligt arbete hade överstyrelsen icke sällan haft behov av speciell fackkunskap även på andra områden, vilka behov fått tillgodoses med användande av de medel ur överstyrelsens expensanslag, som härför kunnat disponeras. På ett område av överstyrelsens ämbetsförvaltning förefunnes emellertid ett mera konstant dylikt behov, nämligen i fråga om handläggning av ärenden, som anginge läroverksbibliotekens skötsel och därmed samhörande frågor. I många fall vore dessa bibliotek synnerligen rikhaltiga och värdefulla och skulle rätt skötta kunna vara till stort gagn. Att detta icke alltid bleve fallet trots bibliotekariernas nit och

intresse för sin uppgift, torde till väsentlig del bero på bristande bibliotekstekniskt insikt vid skötseln av dessa boksamlingar. Vid många läroverk, där bibliotekens omfattning vore jämförelsevis ringa, skulle de förefintliga, ehuru mera begränsade bokskatterna bättre kunna tillvaratagas och utnyttjas, om vägledande anvisningar och sakkunnig ledning kunde lämnas åt bibliotekens vårdare. Även om överstyrelsens egna medlemmar icke vore främmande för hithörande frågor, kunde dock icke påräknas, att bland dem skulle finnas den speciella fackkunskap, som det moderna biblioteksväsendet krävde. Ett särskilt sakkunnigt biträde för handläggning av biblioteksärenden skulle därför vara överstyrelsen till stort gagn.

Å det ovannämnda anslaget å 5,000 kronor till inspektion och sakkunniga biträden hade under åren 1914 och 1915 uppstått viss besparing, som för sistnämnda år uppginge till 500 kronor.

Då överstyrelsen ansåge lämpligt, att nämnda överskott, som även torde uppstå under kommande år, användes för att fylla ovan angivna behov, ville överstyrelsen hemställa, att av förevarande anslag även måtte få utgå ersättning till ett sakkunnigt biträde för biblioteksärenden, vilken ersättning torde få utgå jämväl för år 1916.

Jag förordar bifall till vad överstyrelsen sålunda hemställt och tillstyrker alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels medgiva, att av det på extra stat för år 1916 beviljade anslaget å 5,000 kronor till inspektion och sakkunnigt biträde inom läroverksöverstyrelsen för vissa angivna ändamål ett belopp av högst 500 kronor må användas till sakkunnigt biträde för biblioteksärenden,

dels ock till inspektion och sakkunnigt biträde inom läroverksöverstyrelsen i fråga om fysisk uppfostran, skolhygien och biblioteksärenden samt undervisning i manlig slöjd, musik och husligt arbete anvisa på *extra stat* för år 1917 ett belopp av 5,000 kronor.

[120.] Vaktmästarbiträde hos läroverksöverstyrelsen.

7. **Vaktmästarbiträde hos läroverksöverstyrelsen.** För biträde vid utförande av vaktmästargöromålen hos läroverksöverstyrelsen har riksdagen anvisat för vart och ett av åren 1914—1916 ett extra anslag av 1,000 kronor.

Framställning har gjorts om beviljande av enahanda anslag jämväl för år 1917.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att för biträde vid utförande av vaktmästargöromålen hos läroverksöverstyrelsen anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 1,000 kronor.

8. **Lokal åt läroverksöverstyrelsen.** Med utgången av september 1908 nödgades läroverksöverstyrelsen utrymma den ämbetslokal, som överstyrelsen förut kostnadsfritt innehaft i gamla riksdagshuset, och alltsedan dess har lokal för överstyrelsen måst hyras. Hyran utgjorde till och med hyresåret 1912—1913 5,000 kronor årligen, för tiden den 1 oktober 1913—30 september 1914, då ny och därjämte under hyresåret ökad lokal måst anskaffas, 6,400 kronor och för tiden den 1 oktober 1914—30 september 1915 6,800 kronor. Med sistnämnda belopp utgår hyran jämväl för hyresåret 1915—1916. [121.] Lokal åt läroverksöverstyrelsen.

För hyrans gäldande hava anslag å extra stat anvisats av riksdagen. Beträffande den nuvarande lokalens läge och omfattning torde jag få hänvisa till vad min företrädare i ämbetet därom anfört till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1914, punkten 127.

Läroverksöverstyrelsen har nu i skrivelse den 30 september 1915 anhållit om beredande av anslag å 6,800 kronor till lokalhyra för det hyresår, som börjar den 1 oktober 1916, och jag hemställer om förslag till riksdagen

att till förhyrande av ämbetslokal åt läroverksöverstyrelsen för tiden den 1 oktober 1916—30 september 1917 på *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av 6,800 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta förskottsvis under år 1916 utanordna erforderligt belopp till gäldande av hyreskostnaden för de två första kvartalen av ifrågavarande hyresår.

9. **Nya lärartjänster.** Sedan år 1904, då den senaste omorganisationen och löneregleringen beträffande de allmänna läroverken kom till stånd, har antalet ämneslärarbefattningar vid dessa läroanstalter efter hand ökats från 829 till 1,056. För gången av denna starka ökning och för de till grund för densamma liggande utredningarna har blivit närmare redogjort i de framställningar till riksdagen, som av Kungl. Maj:t under de senare åren gjorts om inrättande av nya lärartjänster. Ökningen har föranletts av en betydande stegring av lärjungeantalet samt strävandet att minska eller åtminstone icke öka de extra lärarnas antal. [122.] Nya lärartjänster.

Den sista utredningen rörande behovet av nya ordinarie lärartjänster framlades av läroverksöverstyrelsen i september 1913 i sammanhang med framställning om anslag för år 1915 till de allmänna läroverken. Undersökningen utmynnade i yrkande på inrättandet av 31 nya tjänster, varav 12 lektors- och 19 adjunktstjänster. 9 lektors- och 11 adjunktstjänster

[122.] borde förenas med humanistiska ämnen samt 3 lektors- och 8 adjunktstjänster med matematisk-naturvetenskapliga ämnen.

Beträffande antalet av de tjänster, som borde upprättas under år 1915, uttalade överstyrelsen i sin ovanberörda framställning, att även om tillgången på disponibla sökande rent kvantitativt sett skulle medgiva samtliga 31 nya tjänsters upprättande under år 1915, det vore riktigare, att tjänsterna fördelades förslagsvis på de båda åren 1915 och 1916. Under år 1915 borde 18 nya ämneslärartjänster upprättas, nämligen 12 lektorat, varav 9 i humanistiska och 3 i matematisk-naturvetenskapliga ämnen, samt 6 adjunkturer, samtliga i matematisk-naturvetenskapliga ämnen. Det av överstyrelsen framställda förslaget, att de nya tjänster, som på grund av den verkställda utredningen befunnits erforderliga, borde fördelas på två år, ansåg emellertid Kungl. Maj:t sig icke kunna biträda, utan, med beräknande att inrättandet av dessa tjänster skulle ske under fyra år, föreslog Kungl. Maj:t riksdagen, att endast 8 tjänster skulle upprättas med ingången av år 1915. Av dessa 8 tjänster skulle 4 vara lektorat i humanistiska och 1 lektorat i matematisk-naturvetenskapliga ämnen samt 3 adjunktsbefattningar i matematisk-naturvetenskapliga ämnen. I överensstämmelse med Kungl. Maj:ts proposition i ärendet beslöt också 1914 års senare riksdag bevilja anslag för nämnda tjänsters inrättande, därvid emellertid riksdagen förklarade, att riksdagen ej ville uttala sig om det framtida fyllandet av det i Kungl. Maj:ts framställning påpekade behovet.

Genom nådigt brev den 17 september 1914 föreskrev Kungl. Maj:t, att de beviljade tjänsterna skulle inrättas vid vissa av Kungl. Maj:t angivna läroverk och med den fördelning å ämnesgrupper, som ovan omförmälts.

Samtliga dessa tjänster hava sedermera blivit tillsatta med undantag av en lektorstjänst i Lund, från vilken stad uttryckligt åtagande av byggnadsskyldighet för läroverket, på sätt vid berörda tjänsts inrättande krävdes, ännu icke föreligger.

Sedan nyssberörda 8 tjänster blivit uppförda å 1915 års stat, återstod alltså av ovannämnda 31 tjänster ett antal av 23, varav 7 lektors- och 16 adjunktstjänster. Av dessa hava 5 lektors- och 11 adjunktstjänster ansetts böra förenas med humanistiska ämnen samt 2 lektors- och 5 adjunktstjänster med matematisk-naturvetenskapliga ämnen, och enligt den av Kungl. Maj:t gillade planen skulle inrättandet av dessa tjänster komma att fördelas på tre år.

I underdånig skrivelse den 30 september 1914 hemställde överstyrelsen, att 8 av nyssnämnda tjänster, därav 4 lektorat och 4 adjunkturer, måtte upprättas under år 1916. Av dessa tjänster borde 3 lektorat och

2 adjunkturer förenas med humanistiska ämnen samt 1 lektorat och 2 adjunkturer förenas med matematisk-naturvetenskapliga ämnen. [122.]

I enlighet med detta överstyrelsens förslag avlät Kungl. Maj:t framställning till 1915 års riksdag. Samtidigt härmed föreslog Kungl. Maj:t riksdagen dels att för fullföljande av den plan för utvidgning av högre allmänna läroverket i Sundsvall med fullständigt latingymnasium, som av 1913 års riksdag blivit godkänd, bevilja erforderliga medel för upprättande vid nämnda läroverk av en lektorstjänst från och med den 1 januari 1916 samt en adjunktstjänst från och med den 1 juli 1916, dels ock att, för fortsatt ombildning av Södertälje samskola till realskola för gossar, från och med den 1 januari 1916, med avförande ur stat av en ämneslärarinnetjänst vid sistberörda läroverk, därstädes upprätta en adjunktsbefattning att uppehållas från och med den 1 juli 1916 samt att härför anvisa erforderliga medel.

De av Kungl. Maj:t gjorda framställningarna om upprättande av nya lärartjänster i Sundsvall och Södertälje biföllos av riksdagen. Beträffande åter de förutnämnda 8 nya lärartjänsterna biföll riksdagen endast i så måtto Kungl. Maj:ts förslag, att riksdagen anvisade nödiga medel till upprättande från och med den 1 januari 1916 vid de allmänna läroverken av en lektorsbefattning, vilken riksdagen ansåg böra höra till den humanistiska ämnesgruppen, samt de av Kungl. Maj:t föreslagna 4 adjunktsbefattningarna. Tjänsterna skulle på de särskilda läroverken fördelas såsom Kungl. Maj:t funne gott bestämma.

I skrivelse den 27 maj 1915 angående regleringen av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, däri riksdagen anmälde sitt beslut i förevarande ärende, anförde riksdagen beträffande de av Kungl. Maj:t föreslagna 8 nya lärartjänsterna följande:

Med hänsyn till den varsamhet med statsutgifterna, som nu rådande ekonomiska förhållanden påkallade, hade riksdagen ansett en minskning av det föreslagna antalet nya lärartjänster böra vidtagas, och hölle riksdagen före, att med inrättande av 1 ny lektorsbefattning inom den humanistiska ämnesgruppen och de av Kungl. Maj:t föreslagna 4 nya adjunktsbefattningarna det nuvarande behovet borde kunna tillgodoses. Riksdagen ville härvid erinra, huruvida riksdagen bifallit Kungl. Maj:ts framställningar om inrättande vid högre allmänna läroverket i Sundsvall av 1 lektors- och 1 adjunktsbefattning samt vid realskolan i Södertälje av 1 adjunktsbefattning, samtliga avsedda att tillsättas under år 1916. Härigenom komme sammanlagt 8 nya lärartjänster att inrättas under år 1916.

Genom nådigt brev den 7 september 1915 bestämdes därefter, sedan läroverksöverstyrelsen avgivit infordrat förslag i ämnet, att ifrågavarande 5 nya tjänster skulle inom de avsedda ämnesgrupperna från och med den 1 januari 1916 upprättas vid vissa av Kungl. Maj:t angivna läroverk.

[122.] I sammanhang härmed stadgade Kungl. Maj:t — med undantag för en adjunktsbefattning vid nya elementarskolan i Stockholm — övliga villkor för nya lärartjänsters inrättande, nämligen att vederbörande kommuner uttryckligen åtagit sig att tillhandahålla läroverkshus samt bostad eller i vederbörlig ordning bestämd hyresersättning åt rektor.

Av de 31 lärartjänster, som enligt den i september 1913 av överstyrelsen verkställda utredningen prövades erforderliga, återstå, såsom av det anförda framgår, 18 tjänster, varav 6 lektors- och 12 adjunktstjänster. Av dessa hava 4 lektors- och 9 adjunktstjänster ansetts böra förenas med humanistiska ämnen samt 2 lektors- och 3 adjunktstjänster med matematisk-naturvetenskapliga ämnen, och enligt den av Kungl. Maj:t gillade planen skulle inrättandet av dessa tjänster komma att fördelas på två år.

Läroverksöverstyrelsen har nu i skrivelse den 30 september 1915 uttalat sig om det fortsatta inrättandet av lärartjänster och i sådant avseende anfört, bland annat:

Det syntes överstyrelsen lämpligt, att återstående 18 tjänster fördelades med lika stort antal på vartdera av åren 1917 och 1918 samt att sålunda under år 1917 9 nya tjänster upprättades. Det behov av nya ordinarie lärartjänster, som framgick såsom resultat av 1913 års utredning, hade under de gångna åren icke minskats utan i stället väsentligen ökats, och med full visshet kunde sägas, att motsvarande behov för budgetåret 1917, vilket nu ifrågavarande anslagskrav avsäge att tillgodose, endast delvis kunde fyllas genom nämnda tjänster. Här liksom vid liknande framställningar under föregående år gällde det att tillgodose det önskemål, som i samband med förenämnda proposition till 1914 års riksdag uttryckligen framhölls av föredragande departementschefen, nämligen önskvärdheten av att hålla det så kallade extralärarsystemet inom rimliga gränser. Under höstterminen 1915 tjänstgjorde vid de allmänna läroverken 156 extra ämneslärare, oberäknat timlärare och vikarierande lärare. Då den årliga ökningen i extra lärarnas antal utgjorde ungefär 10, vore det ifrågasatta antalet nya tjänster icke större, än att det till fullo erfordrades för att förhindra en avsevärd höjning i nämnda redan alltför stora antal.

För att vinna visshet därom, att ett tillräckligt antal kompetenta sökande kunde beräknas för eventuellt nyupprättade ämneslärartjänster under år 1917, har överstyrelsen i likhet med föregående år i nämnda hänseende företagit en undersökning, varjämte överstyrelsen liksom vid föregående liknande framställningar företagit utredningar rörande lärjunge- och lärarfrekvensens ökning. Resultatet av dessa undersökningar föreligger i tre vid överstyrelsens nämnda skrivelse fogade bilagor angående

antalet lärjungar höstterminerna 1904—1915 vid de läroverk, där detta antals storlek ansetts vara av betydelse för förevarande frågas bedömande (bil. 1);

sökande till lektors- och adjunktstjänster den 1 september 1910—den 31 augusti 1915 (bil. 2); samt

den under tiden till och med den 30 juni 1917 förefintliga tillgången på kompetenta lärarkandidater (bil. 3). [122.]

Jag vill nämna, att bilagan 1 utvisar, att lärjungeantalet vid de i bilagan avsedda läroverken fortfarande är i tillväxt.

Beträffande den i bilagan 3 innehållna utredningen anför överstyrelsen:

Av densamma framginge, att antalet kompetenta sökande till lektorstjänster i humanistiska ämnen samt till adjunktstjänster fortfarande vore betydande och i fråga om sistnämnda slag av tjänster avsevärt ökats sedan höstterminen 1914. Till lektorstjänster inom den matematisk-naturvetenskapliga ämnesgruppen vore antalet sökande fortfarande jämförelsevis ringa.

Av samma bilaga inhämtades vidare, att för nya tjänster, upprättade från och med den 1 januari 1917, skulle kunna disponeras följande antal sökande: för humanistiska lektorstjänster 55, för matematisk-naturvetenskapliga lektorstjänster 12, för humanistiska adjunktstjänster 102 och för matematisk-naturvetenskapliga adjunktstjänster 48. För de eventuella 9 nya tjänsterna funnes sålunda god tillgång på sökande.

Överstyrelsen yttrar sig vidare om de ifrågasatta nya tjänsternas ämnesomfattning och anför därutinnan:

Med hänsyn till det ovan anförda behovet vid läroverken av olika tjänstekategorier jämte övriga omständigheter, som härvid kunde inverka, ansåge överstyrelsen lämpligt, att de nya tjänsterna så fördelades, att 3 lektors- och 4 adjunktstjänster upprättades i humanistiska ämnen samt 1 lektors- och 1 adjunktstjänst i matematisk-naturvetenskapliga ämnen. Samtliga tjänsterna syntes böra inrättas från och med den 1 januari 1917.

För inrättande av ovannämnda 4 lektorstjänster skulle erfordras en höjning av reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 16,000 kronor, och för upprättande av 5 adjunktstjänster skulle erfordras en höjning av samma anslag med 15,000 kronor eller sammanlagt en höjning av 31,000 kronor.

Läroverksöverstyrelsen hemställde alltså, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att för ifrågavarande 9 tjänsters inrättande vid de allmänna läroverk, Kungl. Maj:t bestämde, höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 31,000 kronor.

Departementschefen.

Den plan för omförmälda 31 lärartjänsters upprättande, som låg till grund för Kungl. Maj:ts framställning till 1914 års riksdag, avsåg, att detta upprättande skulle genomföras under loppet av fyra år, en tidrymd som ansågs varken olämpligt fördröja eller för mycket påskynda tjänsternas uppförande å stat. Det första av dessa fyra år inrättades 8 tjänster. För det andra året hade av Kungl. Maj:t föreslagits 8 tjänster, men antalet nedsattes, på sätt förut nämnts, av riksdagen till 5. Lika med överstyrelsen anser jag, att nu för det tredje året, 1917, 9 tjänster

— hälften av det återstående antalet — böra inrättas. År 1918 skulle slutligen de sista 9 tjänsterna tillkomma. Lärjungeantalets fortgående tillväxt och faran för extralärarsystemets överhandtagande synas göra det önskligt, att den ovannämnda fyraårsperioden fasthålles.

Jag hemställer fördenskull, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att för beredande av medel att från och med den 1 januari 1917 vid de allmänna läroverken upprätta 4 lektors- och 5 adjunktsbefattningar, fördelade på de särskilda läroverken såsom Kungl. Maj:t finner gott bestämma, höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 31,000 kronor.

[123.] 10. **Upphörande av Häggdångers pastorats prebendeegenskap.**

Upphörande av Häggdångers pastorats prebendeegenskap.

Under äldre tider var det ej ovanligt, att i en läroverkslärares avlöning ingick avkomst av ett pastorat såsom lärarens *prebende*. Längst har en sådan anordning bibehållit sig i fråga om teologie lektoraten i stiftsstäderna. Det allmänna strävandet att inskränka prebendeinstitutionen har dock givit sig tillkänna även i fråga om teologie lektorsprebendena. Vid 1900-talets ingång funnos ännu åtta teologie lektorsprebenden, men sedan dess hava fyra sådana prebendepastorat befriats från prebendeegenskapen, så att för närvarande blott fyra återstå: Badelunda pastorat, anslaget Västerås högre allmänna läroverk, Öjaby och Härlövs pastorat, anslaget Växjö högre allmänna läroverk. Hammarö pastorat, anslaget Karlstads högre allmänna läroverk, och Häggdångers pastorat, anslaget Härnösands högre allmänna läroverk. Ej heller dessa pastorat torde komma att för längre tid bestå såsom prebenden. Beträffande ett av dem, Häggdångers pastorat i Härnösands stift, föreligger för närvarande en framställning om upphörande av dess prebendeegenskap, vilken framställning jag ber att under denna punkt få anmäla. I avseende å Badelunda pastorat har till Kungl. Maj:t inkommit en likartad framställning, vilken för närvarande är utremitterad för vederbörandes hörande.

Häggdångers pastorat är såsom nämnt anslaget Härnösands högre allmänna läroverk, där det senast varit såsom prebende förenat med en lektorsbefattning i kristendom och historia med geografi. Det är från nämnda läroverks kollegium, som framställningen om prebendeegenskapens upphörande utgått.

I skrivelse den 1 april 1914 anhöll nämligen läroverkskollegiet hos Kungl. Maj:t, att lektorstjänsten måtte för framtiden skiljas från prebendet och avlönas lika med övriga lektorstjänster. Ifrågavarande lektorsbefattning hade kort förut blivit ledig

genom lektorn A. M. Magnussons den 26 mars 1914 timade död. Såsom skäl för sin anhållan anförde kollegiet, att prebendeinstitutionen i nutida skolförhållanden givetvis utgjorde en anakronism, som vore till ingens båtnad men vållade åtskilliga olägenheter. Särskilt då tjänsten skulle tillträdas efter dödsfall verkade sammankopplingen med prebendepastoratet den nytillträdande innehavaren icke ringa men, därest nådår skulle åtnjutas av företrädarens efterlevande. Dessutom finge det anses höra till undantagen, att en till lektorstjänst kompetent man samtidigt ägde den praktiska erfarenhet i prästerliga värv, som man hade rätt att kräva av en församlingsherde, eller å andra sidan, att en praktiskt erfaren prästman ägde för lektorstjänst erforderlig kompetens. [123.]

I ärendet hava infordrade yttranden avgivits dels, efter hörande av Häggdångers församling å extra kyrkostämma, av domkapitlet i Härnösand den 15 juli 1914, dels av läroverksöverstyrelsen den 25 september 1914, dels av kammarkollegium den 1 april 1915, dels ock av statskontoret den 8 juni 1915.

Samtliga dessa hava förordat bifall till framställningen, församlingen dock under förbehåll att den tillämnade förändringen icke komme att förorsaka församlingen ökade utgifter för kyrkoherdens avlöning, och har domkapitlet med anledning därav hemställt om bidrag från allmänna medel för uppbringande av kyrkoherdens lön till visst angivet belopp. Sistnämnda fråga torde emellertid, på sätt såväl kammarkollegium som statskontoret anfört, ej böra i detta sammanhang bliva föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

Kammarkollegium har i övrigt yttrat:

Häggdångers pastorat hade jämlikt nådigt brev den 6 juli 1722 av ålder varit av regal natur. Gällande löneregleringen för prästerskapet i pastoratet hade fastställts genom nådig resolution den 2 september 1869 och upphörde att äga tillämpning den 30 april 1920. I pastoratet funnes numera ej komminister, allenast kyrkoherde. Dennes lön, som vid löneregleringen beräknats till 2,160 kronor, hade enligt prästlöneregleringskommitténs tabeller för ecklesiastikåret 1896—1897 uppgått till 2.321 kronor, boställsavkastning däri inberäknad med ett belopp av 300 kronor. Avkomsten av pastoratet funnes i riksstaten för teologie lektorn vid Härnösands högre allmänna läroverk upptagen till ett belopp av 328 kronor 3 öre. Pastoratets folkmängd utgjorde den 31 december 1914 1,108 invånare, och dess ytinnehåll uppginge till 102,19 kvadratkilometer.

Såväl kammarkollegium som statskontoret hava vid tillstyrkande av bifall till framställningen om upphörande av Häggdångers pastorats prebendeegenskap påyrkat åtgärder för beredande av lönefyllnad åt lektorn för den inkomst av pastoratet, som komme att frångå honom.

Jag är beredd att understödja läroverkskollegiets hemställan. För densamma tala de skäl, som lett till de under senare år vidtagna indragningarna av teologie lektorsprebenden och som, principiellt sett, grundat Departementschefen.

sig på insikten, att prebendeinstitutionen vid de allmänna läroverken numera saknar berättigande samt, såsom läroverkskollegiet i Härnösand antytt, vållar olägenheter utan att medföra några fördelar, som kunna uppväga olägenheterna.

Det är nödvändigt att i detta ärende göra en framställning till riksdagen för att inhämta riksdagens medgivande till lektoratets skiljande från prebendet samt erhålla medel till den lönefyllnad åt lektorn, som av denna anordning påkallas. Det härför erforderliga beloppet är av statskontoret i jämnat tal satt till 329 kronor.

Med hänsyn till innehållet i prästerskapets privilegier hava frågor om lektorsprebendens indragning tillförene måst underställas kyrkomötet. Detta har dock ej skett beträffande de tre senast vidtagna indragningarna av lektorsprebenden och erfordras ej heller nu. Kyrkomötet medgav nämligen år 1898, att bland andra Häggdångers pastorat finge upphöra att vara prebende, under villkor att för kompetens till teologie lektorsbefattningar vid de allmänna läroverken fordrades, att sökanden inför teologisk fakultet avlagt teologisk examen eller teologiskt disputationsprov. Och detta villkor är uppfyllt genom den ändring i läroverksstadgan, §§ 177 och 180, som vidtogs genom nådig kungörelse den 1 november 1907.

Sedan riksdagens medgivande i berörda hänseende lämnats, möter således ej hinder för att omedelbart skrida till att skilja lektoratet från prebendet. Under år 1916 möjligen erforderligt fyllnadsbelopp kan utgå av besparingarna å reservationsanslaget till de allmänna läroverken. På grund av förekomna omständigheter har emellertid lektoratet efter Magnussons i mars 1914 timade frånfälle ännu icke blivit återbesatt.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels medgiva, att Häggdångers pastorat i Härnösands stift må upphöra att vara prebende åt teologie lektorn vid högre allmänna läroverket i Härnösand,

Ökat anslag.

dels och för beredande av lönefyllnad åt bemälde lektor, efter det Häggdångers pastorats prebendenatur upphört, höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med ett belopp av 329 kronor.

[124.] Terminsavgifter till biblioteks- och materiellkassorna.

11. **Terminsavgifter till biblioteks- och materiellkassorna.** Den år 1905 utfärdade nya läroverksstadgan och de till denna anknutna nya undervisningsplanerna för realskolan och gymnasiet uppdrogo nya linjer för skolarbetet. Till följd härav ställdes nya krav på läroverkens undervisningsmateriell. I fråga om denna hade det förut ingalunda varit väl

beställt vid läroverken, och under de nya förhållandena framträdde bris- [124.]
terna skarpt.

Den år 1904 inrättade läroverksöverstyrelsen kom ock tidigt till insikt om att undervisningsmateriellen vid de allmänna läroverken var otillfredsställande för de ändamål, som den framgent skulle tjäna. Genom företagna inspektioner och från läroverken inhämtade upplysningar kunde överstyrelsen, sedan den nya läroverksstadgan några år varit i tillämpning, konstatera, att den befintliga materiellens beskaffenhet var otillfredsställande vid alla samskolor, vid alla realskolor utom två och vid samtliga högre allmänna läroverk utom tre bland de största.

Detta var en betänklig sak, och den blev ännu betänkligare därigenom, att, enligt vad överstyrelsen inhämtade, det övervägande flertalet av läroverken saknade förmåga att verksamt och skyndsamt avhjälpa bristerna. För anskaffning och underhåll av materiell hade läroverken att lita till sina biblioteks- och materiellkassor. Men dessa voro nästan allestädes ur stånd att sörja för behoven; flera av dem stodo till och med i skuld vid ingången av år 1908, det år, då överstyrelsen började kraftigare gripa sig an med frågan.

Vad läroverkens biblioteks- och materiellkassor angår vill jag erinra, att de uppstått genom sammanslagning av två jämlikt 1820 års skolordning vid varje läroverk befintliga kassor: den egna kassan och bibliotekskassan; från den egna kassan har dock utbrutits en särskild ljus- och vedkassa, vars ändamål förut skulle tillgodoses ur den egna kassan. Enligt bestämmelser i läroverksstadgan äro biblioteks- och materiellkassans inkomster dels en avgift av tre kronor av varje lärjunge, som inskrives vid läroverket, dels ock en terminlig avgift av fyra kronor 50 öre av varje lärjunge, som ej därifrån i föreskriven ordning befrias. Terminsavgiftens storlek är fastställd genom beslut av riksdagen.

För att man må rätt förstå vilka utgifter, som vila å biblioteks- och materiellkassan, bör jag nämna, att enligt läroverksstadgan skola ur denna kassa bestridas kostnaderna för anskaffande och underhåll såväl av böcker och undervisningsmateriell som av annan för läroverket behövlig materiell. Av kassans medel bekostas ock tryckning av årsredogörelse och terminskatalog ävensom av blanketter, program m. m., som kunna erfordras för arbetet vid läroverket eller för läroverkets expedition. Skulle för ordnande eller vård av läroverkets materiellsamling eller för annat likartat behov särskilda medel anses erforderliga, må, efter tillstånd i varje särskilt fall av Kungl. Maj:t, denna kassa jämväl kunna för sådant ändamål anlitas.

Sedan läroverksöverstyrelsen, på sätt jag nämnt, övertygat sig om undervisningsmateriellens ogynnsamma tillstånd samt biblioteks- och mate-

[124.] riellkassornas oförmåga i fråga om materiellens upphjälpande, fann sig överstyrelsen förpliktad överväga, vilka åtgärder vore att vidtaga i anledning av detta sakernas läge. Efter företagen utredning gjorde överstyrelsen den 30 september 1909 en underdånig framställning i ämnet, vilken gick ut på att ett statsanslag borde utverkas samt att terminsavgifterna till biblioteks- och materiellkassan borde höjas.

Den tid, för vilken berörda avgiftshöjning skulle ske, borde av Kungl. Maj:t för varje särskilt läroverk bestämmas. Under viss förutsättning skulle en höjning av terminsavgiften med två kronor 50 öre, eller till sju kronor, under loppet av fem år tillföra biblioteks- och materiellkassorna vid de olika läroverken en sådan ökning av tillgångarna, att ingen ytterligare hjälp bleve behövlig i fråga om flertalet av de högre läroverken, liksom ej heller i fråga om åtskilliga real- och samskolor. — Det gällde emellertid om några av de högre läroverken samt om mer än hälften av real- och samskolorna, att den ifrågasatta höjningen av terminsavgiften till biblioteks- och materiellkassan icke vore tillräcklig för det åsyftade ändamålet. Då man av flera skäl borde endast med stor försiktighet ålägga vederbörande målsmän ökade kostnader för lärjungarnas skolgång, borde statsanslag utverkas för att jämte ovannämnda avgiftsökning tillfredsställa behovet. Anslaget borde sättas till 50,000 kronor, fördelade med 10,000 kronor på vart och ett av de fem åren 1911—1915.

Sedan statskontoret yttrat sig i ärendet och överstyrelsen avgivit förnyat underdånigt utlåtande, anmodades överstyrelsen att inkomma med utredning och förslag, avseende att, för tillgodoseende av det av överstyrelsen framhållna önskemålet beträffande förbättring av undervisningsmateriellen vid de allmänna läroverken, terminsavgifterna till biblioteks- och materiellkassorna måtte vid dessa läroverk, där så ansåges erforderligt, kunna *tills vidare* höjas med ett belopp, som dock syntes böra understiga det av överstyrelsen för en femårsperiod ifrågasatta.

Överstyrelsens svar i anledning härav utmynnade främst i en hemställan, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för att, under förutsättning av bidrag av statsmedel till undervisningsmateriellens förbättrande, terminsavgiften till biblioteks- och materiellkassan måtte vid de läroverk, där så erfordrades, kunna höjas med högst en krona 50 öre eller till högst sex kronor. Skulle statsbidrag ej komma att utgå, borde terminsavgiften kunna höjas med högst två kronor 50 öre eller till högst sju kronor. I båda fallen skulle höjningen av terminsavgiften ske för viss tid eller tills vidare, allt efter som för varje särskilt läroverk närmare bestämdes.

På hemställan av vederbörande departementschef föreslog Kungl. Maj:t år 1911 riksdagen — vilken, såsom förut är nämnt, fastställt storleken av

ifrågavarande terminsavgifter — att medgiva, att terminsavgiften till biblio- [124.]
teks- och materiellkassorna vid de allmänna läroverken finge, enligt av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter, från och med höstterminen 1911 utgå med högst sju kronor, lägst fyra kronor 50 öre, för lärjunge, som ej därifrån i föreskriven ordning befriades.

Vid underdånig anmälan av ärendet hade departementschefen förklarat sig anse, att statsmedel icke borde för ändamålet disponeras, och denna uppfattning delades av riksdagen. Däremot förklarade sig riksdagen icke biträda departementschefens åsikt, att höjningen av terminsavgifterna borde medgivas tills vidare, utan lämnade det begärda medgivandet blott för en tid av fem år från och med höstterminen 1911.

Kungl. Maj:t anbefallde härefter överstyrelsen att inkomma med förslag i fråga om de läroverk, beträffande vilka höjning av ifrågavarande avgift borde äga rum, samt rörande beloppet av höjningen vid de olika läroverken.

Sedan överstyrelsen efter verkställd utredning avgivit utlåtande i ämnet, föreskrev Kungl. Maj:t genom nådigt beslut den 27 oktober 1911, huru terminsavgifterna under viss tid — i regel börjande med höstterminen 1911 och i intet fall sträckande sig över vårterminen 1916 — skulle utgå vid 31 högre allmänna läroverk, 13 realskolor och lika många samskolor. Med fastställande av det gällande beloppet av ifrågavarande avgift, fyra kronor 50 öre, såsom minimum bestämde Kungl. Maj:t ett maximibelopp under angiven tid av sju kronor vid ungefär halva antalet av de ifrågavarande läroanstalterna och av sex kronor vid ungefär fjärdedelen av dem. För flertalet av de övriga sattes maximibeloppet till sex kronor 50 öre eller fem kronor 50 öre; i ett fall skulle maximibeloppet vara 5 kronor och för ett läroverk blevo olika belopp i fallande skala, från sju kronor till fem kronor 50 öre, fastställda för olika terminer.

Tillika föreskrevs, att därest under de angivna tidsperioderna skulle vid högre allmänt läroverk eller realskola av rektor och kollegiet samt vid samskola av styrelsen befinnas, att den utöver minimibeloppet, fyra kronor 50 öre, utgående avgiften utan olägenhet kunde nedsättas under den för varje särskilt fall medgivna maximiavgiften, beslut därom finge av respektive myndighet fattas.

Ifrågavarande terminsavgiftshöjning har såsom nämnts i intet fall medgivits för senare tid än vårterminen 1916. Läroverksöverstyrelsen har därför nu ansett sig böra undersöka, huruvida det är nödvändigt att bibehålla de för närvarande utgående avgifterna.

För att erhålla en fast utgångspunkt för bedömandet av föreliggande fråga, yttrar överstyrelsen i en den 30 september 1915 till Kungl. Maj:t avlåten skrivelse,

124. har överstyrelsen, som vid inspektioner av läroverken icke försummat att taga kännedom om den befintliga undervisningsmateriellens ändamålsenlighet och tillräcklighet, i början av läsåret 1915—1916 genom till läroverken utsända frågeformulär inhämtat närmare upplysningar såväl rörande beskaffenheten av sagda materiell som även rörande ungefärliga kostnaden för vad ytterligare kunde vara behövligt samt rörande möjligheten att, utan förhöjning av terminsavgiften till biblioteks- och materiellkassan utöver fyra kronor 50 öre, med nämnda kassas inkomster bestrida utgifterna för vidmakthållande och komplettering av den för undervisningen nödvändiga materiellen.

Såväl av överstyrelsens egna iakttagelser som av de på nyss berörda frågor avgivna svar framgår, att undervisningsmateriellen vid de allmänna läroverken numera må betecknas såsom i det hela avsevärt ändamålsenligare och mera tillräcklig för undervisningens behov än vid början av den femårsperiod, för vilken ovannämnda höjning av terminsavgiften till biblioteks- och materiellkassan blivit av riksdagen medgiven. Sålunda betecknas densamma såsom tillräcklig i fråga om alla läroämnen vid 5 högre allmänna läroverk, 4 realskolor och 2 samskolor, såsom otillräcklig i endast något eller några få ämnen vid 7 högre allmänna läroverk, 2 realskolor och 2 samskolor, och såsom otillräcklig i alla eller flertalet ämnen vid 26 högre allmänna läroverk, 14 realskolor och 15 samskolor.

Ehuru alltså undervisningsmateriellen vid flera läroverk kan sägas hava undergått en väsentlig förbättring under de senare åren, erfordras vid de flesta läroverk fortfarande såsom hittills avsevärda tillökningar av densamma. Till kostnaderna för nödig tillökning komma också kostnaderna för den redan förvärvade materiellens vidmakthållande.

På överstyrelsens förfrågan, huruvida det kunde förväntas, att läroverkens biblioteks- och materiellkassas tillgångar under den närmaste framtiden skulle, med en terminsavgift av högst fyra kronor 50 öre, räcka till att bestrida ifrågavarande kostnader jämte övriga densamma åliggande utgifter, såsom för nyanskaffning eller reparation av skolmöbler m. m., har i regeln det svar givits, att härtill ingen utsikt finnes. De allmänna läroverk, vilkas biblioteks- och materiellkassa angivits tillräcklig utan förhöjning av terminsavgiften till densamma utöver fyra kronor 50 öre, äro följande 14, nämligen högre allmänna läroverket i Falun, högre latinläroverket å Norrmalm i Stockholm samt högre allmänna läroverken i Ystad och Östersund, västra realskolan i Göteborg, östra realskolan i Göteborg, realskolorna i Malmö och Mariestad, Katarina realskola i Stockholm och samskolorna i Falköping, Filipstad, Köping, Trälleborg och Vimmerby.

Vad slutligen beträffar storleken av den höjning av terminsavgiften till biblioteks- och materiellkassan, som ansåges nödvändig för att sagda kassa skulle vara i stånd att bestrida nödiga utgifter för undervisningsmateriellens bringande i någorlunda tillfredsställande skick, har denna angivits väsentligen olika för olika läroverk. Under det för vissa av dessa en höjning med 50 öre ansetts tillräcklig, har den för andra förslagsvis angivits till en krona, en krona 50 öre o. s. v. upp till tre kronor. Härav framgår, att en eventuell höjning av sagda terminsavgift, för somliga läroverk obehövlig, för de övriga torde böra bestämmas intill ett visst för varje särskilt läroverk fixerat maximum, vilket, för att höjningen ej må verka alltför betungande, icke torde böra överskrida det nu medgivna, eller två kronor 50 öre.

Om en sådan höjning av terminsavgiften medgives för en ny femårsperiod från och med höstterminen 1916, torde denna lika litet som den nu medgivna böra drabba

de obemedlade eller mindre bemedlade lärjungar, som i vederbörlig ordning kunna befrias från avgift till biblioteks- och materiellkassan.

Av det ovan anförda torde framgå, att undervisningsmateriellen för de flesta av de allmänna läroverkens vidkommande må betecknas såsom otillräcklig samt att en höjning för en ny femårsperiod av terminsavgiften till biblioteks- och materiellkassan med högst två kronor 50 öre eller till högst sju kronor, enligt av Kungl. Maj:t för varje särskilt läroverk meddelad föreskrift, må anses nödvändig för att sagda kassa vid de olika läroverken skall kunna bestrida kostnaderna för anskaffande av oundgängligen nödvändig undervisningsmateriell.

På grund av vad överstyrelsen sålunda anfört hemställde överstyrelsen, att framställning måtte avlåtas till riksdagen om medgivande till att berörda terminsavgifter måtte under en tid av fem år från och med höstterminen 1916 fortfarande få utgå enligt nu gällande bestämmelser.

Vad överstyrelsen sålunda anfört och hemställt föranleder mig att tillstyrka, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att medgiva, att terminsavgiften till biblioteks- och materiellkassorna vid de allmänna läroverken må, enligt av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter, från och med höstterminen 1916 under en tid av fem år utgå med högst sju kronor, lägst fyra kronor 50 öre för lärjunge, som ej därifrån i föreskriven ordning befrias.

12. Understöd åt extra ordinarie lärare vid de allmänna läroverken under förfall på grund av sjukdom, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 5,000: —

[125.] Extra och vikarierande ämneslärare.

13. **Extra och vikarierande ämneslärare.** Bland de anslag, som ingå i det gemensamma ordinarie reservationsanslaget för de allmänna läroverken, är ett avsett till arvoden åt extra lärare och vikarier samt för oförutsedda behov. Detta anslag, som för närvarande uppgår till 200,000 kronor, har emellertid ej varit tillräckligt för sitt ändamål, och på grund därav hava till arvoden åt extra och vikarierande lärare vid de allmänna läroverken måst under en följd av år beredas anslag å extra stat. Ifrågavarande extra anslag, vilket första gången beviljades av 1880 års riksdag, har upprepade gånger av riksdagen höjts och utgör för år 1916 324,600 kronor.

Läroverksöverstyrelsen har nu i underdånig skrivelse den 30 september 1915 gjort framställning om extra anslag å 1917 års stat för enahanda ändamål.

[125.] Härvid meddelar överstyrelsen, att höstterminen 1915 vore vid de allmänna läroverken förordnade 156 extra ämneslärare. Dessutom vore vid dessa läroverk anställda timlärare med en undervisningsskyldighet av tillsammans 99 veckotimmar, motsvarande 4 extralärare, varför hela antalet sådana lärare kunde sägas utgöra 160.

Angående anslagsbehovet för år 1917 med hänsyn till det erforderliga antalet extra lärare yttrar överstyrelsen:

Vid beräkning av behovet av extra lärare för höstterminen 1916 vore först att beakta, att enligt beslut av 1915 års riksdag medel beviljats för 5 nya ordinarie lärartjänster, 1 lektors- och 4 adjunktstjänster, att upprättas från och med den 1 januari 1916. Dessa 5 tjänster, om vilkas upprättande Kungl. Maj:t den 7 september 1915 meddelat föreskrift, borde även medräknas bland de vid de allmänna läroverken under höstterminen 1916 disponibla ordinarie ämneslärartjänster.

Med anledning av den beslutade fortsatta utvidgningen av högre allmänna läroverket i Sundsvall med fullständigt latingymnasium komme att vid sagda läroverk inrättas dels från och med den 1 januari 1916 en lektorstjänst, dels ock från och med den 1 juli 1916 en adjunktstjänst. Även dessa två tjänster borde således medräknas bland de höstterminen 1916 befintliga ordinarie ämneslärartjänster vid de allmänna läroverken. Härigenom komme antalet extra lärare vid högre allmänna läroverket i Sundsvall att under vårterminen 1916 minskas med 1, vilken minskning dock icke syntes böra inverka på här förevarande beräkning, enär den till största delen uppvägdes därav, att enligt den uppgjorda planen för latingymnasiums inrättande en timlärare skulle på statsverkets bekostnad anställas från och med höstterminen 1916.

Överstyrelsen erinrade därjämte om att av de ordinarie lärartjänster, för vilka medel anvisats av 1914 års riksdag och vilka skulle hava upprättats från och med den 1 januari 1915, hade en lektorstjänst vid högre allmänna läroverket i Lund ännu icke blivit upprättad, enär frågan om stadens byggnadsskyldighet för nämnda läroverk, som utgjort det av Kungl. Maj:t föreskrivna villkoret för tjänsternas upprättande, ännu icke vore avgjord. Då det emellertid kunde antagas, att nämnda tjänst hunne besättas med ordinarie innehavare under år 1916, borde densamma upptagas bland de vid de allmänna läroverken under höstterminen 1916 befintliga ordinarie ämneslärartjänsterna.

På grund av vad sålunda blivit anfört skulle alltså antalet ordinarie ämneslärartjänster höstterminen 1916, bortsett från de nya tjänsterna vid högre allmänna läroverket i Sundsvall, utgöra 6 flera än höstterminen 1915, varför antalet extra lärare av denna anledning borde kunna minskas med 6. Emellertid måste det förväntas, att lärjungeantalets alltjämt fortgående ökning skulle göra det nödvändigt att för läsåret 1916—1917, liksom fallet varit under en lång följd av år, upprätta nya parallellavdelningar vid åtskilliga läroverk. Det såväl härigenom som även av andra orsaker, såsom ökning i undervisningstimmarnas antal i följd av laborationsövningars anordnande eller på grund av andra orsaker, försöksanordning med nya studielinjer vid nya elementarskolan i Stockholm och högre reallläroverket i Göteborg, framkallade behovet av lärarkrafternas ökning syntes för höstterminen 1916 böra uppskattas till minst samma antal extra lärare, som för höstterminen 1915 och flera föregående höstterminer beräknats, nämligen 10.

Sammanställdes detta med vad nyss nämnts angående minskningen av extra lärarnas antal på grund av upprättande av nya ordinarie lärartjänster, funne man, att

antalet extra lärare för höstterminen 1916 behövde ökas med 4 och att sålunda det behövliga antalet extra lärare för nämnda termin skulle uppgå till 164. [125.]

Överstyrelsen erinrar härefter om sin av mig förut anmälda och tillstyrkta framställning om upprättande vid de allmänna läroverken under år 1917 av 9 ordinarie ämneslärartjänster, nämligen 4 lektors- och 5 adjunktstjänster från och med den 1 januari 1917, samt framhåller, att under förutsättning av riksdagens bifall härtill antalet extra lärare under vårterminen 1917 — vilket antal, om inga nya tjänster sagda termin inrättades, kunde sägas vara detsamma som för höstterminen 1916, nämligen 164 — skulle minskas med 9 och alltså utgöra 155.

Överstyrelsen anför vidare:

Vad beträffade höstterminen 1917 kunde det antagas, att lärjungeantalets fortgående ökning måste såsom vanligt medföra en höjning av antalet extra lärare för sagda termin. Denna höjning syntes även denna gång böra beräknas till 10. I följd härav skulle extra lärarnas antal under sagda hösttermin utgöra 165. Avlöningen för 155 under vårterminen och 165 under höstterminen anställda extra lärare motsvarade ungefärligen avlöningen under hela året 1917 för 160 sådana lärare.

Det av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen till 1915 års riksdag beräknade extra anslagsbehovet för nu ifrågavarande ändamål hade utgått från antagandet av 154 extra lärare för hela året 1916. Det för nämnda år erforderliga extra anslaget skulle egentligen utgjort 318,700 kronor. Emellertid hade för år 1916 beräknats uppkomna minskat krav å extra anslag, nämligen dels med 1,500 kronor därigenom, att den för högre allmänna läroverket i Sundsvall föreslagna nya adjunktstjänsten icke skulle komma att upprättas förr än den 1 juli 1916, dels ock med 3,500 kronor, motsvarande hälften av den avlöning, som blivit föreslagen för en rektorstjänst och en första lärarinnebefattning vid en tillämnad ny statssamskola i Sollefteå, för vilka befattningar, ehuru de beräknades icke komma att upprättas förr än den 1 juli 1916, äskades en höjning av reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 7,000 kronor. Ifrågavarande besparingar utgjorde tillhopa 5 000 kronor, varför det slutliga beloppet av ifrågavarande anslag uppgick till 313,700 kronor, avrundat till 313,000 kronor, vilken sist nämnda summa äskades av riksdagen.

Överstyrelsen framhåller, att det äskade anslagsbeloppet, 313,700 kronor, beräknats under förutsättning av riksdagens bifall till Kungl. Maj:ts framställningar till föregående års riksdag om inrättande av 4 nya lektors- och 4 nya adjunktstjänster samt om upprättande av omförmälda rektorstjänst och första lärarinnebefattning vid den föreslagna statssamskolan i Sollefteå. Emellertid minskade riksdagen det äskade antalet nya lärartjänster från 8 till 5, varför man haft att räkna med en höjning av det föreslagna anslaget till extra lärare med ett belopp motsvarande arvoden till 3 sådana lärare, eller 8,100 kronor. Framställningen om upprättande av statssamskola i Sollefteå avslogs av riksdagen. På grund härav kunde ovan berörda summa av 3,500 kronor icke beräknas såsom disponibel för avlönande av extra lärare, varför fordrades en ytterligare höjning av anslaget till extra lärare med 3.500 kronor. Genom nu berörda omständigheter hade betingats en höjning av nämnda anslag med 11,600 kronor, vadan hela anslagsbehovet för ifrågavarande ändamål för år 1916 utgjort 324,600 kronor. Sistnämnda belopp hade även av riksdagen beviljats.

Enligt ovan angivna grunder skulle antalet extra lärare för hela året 1917 beräknas bliva 160, sålunda 3 mera än som i fråga om det av riksdagen anvisade anslaget beräknats för år 1916, för vilket år medel anvisats till 157 extra lärare. Man skulle alltså öka ovannämnda belopp 324,600 kronor med årsavlöningen för 3 extra lärare, eller med 8,100 kronor, vadan det behövliga anslagsbeloppet sålunda skulle utgöra 332,700 kronor.

Departementschefen.

I den av löverksöverstyrelsen sålunda gjorda beräkningen av anslagsbehovet till ifrågavarande ändamål för år 1917 synes en mindre jämkning böra ske, vilken skulle medföra någon höjning av det beräknade anslagsbeloppet. Då emellertid detta belopp torde lämpligen kunna avrundas nedåt, förslagsvis till 330,000 kronor, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken på *extra stat* för år 1917 bevilja ett anslag av 330,000 kronor.

[126.] 14. **Tillfällig löneförbättring för ämneslärarinnor vid allmänna läroverk m. m.** I anledning av en till 1912 års riksdag gjord framställning medgav riksdagen, att utöver de ordinarie första lärarinnor och lärarinnor vid statens samskolor å stat tillkommande löneförmånerna finge för år 1913 till följande av nämnda befattningshavare såsom tillfällig löneförbättring utgå ett belopp av: för första lärarinna i första lönegraden 50 kronor, för lärarinna i första lönegraden 350 kronor och för lärarinna i andra lönegraden 50 kronor, av vilka belopp $^2/_3$ skulle anses utgöra lön och $^1/_3$ tjänstgöringspenningar, ävensom att till extra ordinarie ämneslärarinnor finge utöver redan stadgade arvoden för samma år utgå tilläggsarvoden till ett belopp av 200 kronor för var och en sådan med full kompetens samt 400 kronor för varje dylik lärarinna utan berörda kompetens. Samma förmåner av tillfällig löneförbättring och tilläggsarvoden hava av riksdagen efter nådiga framställningar beviljats även för vart och ett av åren 1914—1916, dock att bestämmelsen om tilläggsarvoden åt extra lärarinnor för år 1916, i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag, erhöll sådan form, att den kom att avse extra lärarinnor ej blott vid samskolorna utan även vid andra allmänna läroverk.

Tillfällig löneförbättring för ämneslärarinnor vid allmänna läroverk m.m.

För beredande av tilläggsarvoden åt de extra lärarinnorna erfordrades ej särskilt anslag, varemot sådant anslag måste anvisas för bestridande av statsverkets andel i kostnaden för den tillfälliga löneförbättringen åt den ordinarie personalen vid samskolorna. För vart och ett av åren 1913—1915 har berörda anslag varit satt till 10,665 kronor, efter en på förhållandena vid 1913 års ingång grundad beräkning. För år 1916 har ansla-

get blivit nedsatt till 6,500 kronor, vilket belopp enligt företagen ny be- [126.]
räkning ansågs vara tillfyllest för nämnda år.

Läroverksöverstyrelsen har nu i skrivelse den 30 september 1915 hemställt, att hos riksdagen måtte för år 1917 utverkas rätt till tillfällig löneförbättring och tilläggsarvoden åt samma personal och med samma belopp som under år 1916 samt att för den tillfälliga löneförbättringen under år 1917 måtte beredas extra anslag till enahanda belopp, som senast beviljats; och har överstyrelsen därvid åberopat, att de skäl, som lett till en interimistisk lönereglering av nu ifrågavarande slag för berörda kvinnliga lärarpersonal, fortfarande föreläge.

Departementschefen

Jag instämmer med överstyrelsen i fråga om behovet av berörda löneförbättring och tilläggsarvoden för år 1917. Den svävande frågan om en allmän lönereglering för lärarpersonalen vid statens läroverk lärer ej kunna föreläggas 1916 års riksdag, vadan nu omförmälda anordning bliver erforderlig även för år 1917. Det är ej antagligt, att anslagsbehovet under år 1917 i avsevärd grad skiljer sig från vad som beräknats för år 1916, 6,500 kronor, och fördenskull torde anslag å detta belopp även nu böra äskas hos riksdagen. För övrigt må erinras, att Kungl. Maj:t för vart och ett av åren 1913—1916 meddelat föreskrift, enligt vilken, därest det för året givna extra anslaget ej bleve tillräckligt för sitt ändamål, erforderlig fyllnad skulle ske ur de medel, vilka såsom vederbörande städers bidrag till statens samskolor inginge till statsverket.

Jag tillstyrker, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels medgiva, att utöver de ordinarie första lärarinnor och lärarinnor vid statens samskolor å stat tillkommande löneförmånerna må för år 1917 till följande av nämnda befattningshavare såsom tillfällig löneförbättring utgå ett belopp av: för första lärarinna i första lönegraden 50 kronor, för lärarinna i första lönegraden 350 kronor och för lärarinna i andra lönegraden 50 kronor, av vilka belopp $^2/_3$ skola anses utgöra lön och $^1/_3$ tjänstgöringspenningar, ävensom att till extra ordinarie ämneslärarinnor vid de allmänna läroverken må utöver redan stadgade arvoden för samma år utgå tilläggsarvoden till ett belopp av 200 kronor för var och en sådan med full formell kompetens samt 400 kronor för varje dylik lärarinna utan berörda kompetens,

dels ock för bestridande av statsverkets andel i kostnaden för tillfällig löneförbättring åt ifrågavarande

ordinarie lärarpersonal på *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av 6,500 kronor.

15. Undervisning i slöjd vid de allmänna läroverken, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 28,000: —

[127.] Extra arvoden åt teckningslärare

16. **Extra arvoden åt teckningslärare.** Ett av de i det gemensamma reservationsanslaget för de allmänna läroverken ingående särskilda anslagen är uppfört till extra arvoden åt teckningslärare vid nämnda läroverk och utgår från och med år 1911 med 110,700 kronor. Dessutom har riksdagen årligen anvisat ett extra anslag, för vartdera av åren 1912 och 1913 å 13,000 kronor, för år 1914 å 15,500 kronor samt för år 1915 å 20,000 kronor, till bestridande av ökade kostnader dels för överflyttande till teckningslärarna av undervisningen i välskrivning, dels ock för undervisningen i teckning till följd av stegrat antal undervisningsavdelningar och undervisningstimmar i frivillig teckning. För år 1916 är det extra anslaget bestämt till 23,000 kronor och beräknat att utgå för samma ändamål som under åren 1912—1915, med det undantag att medel ej avsetts för ytterligare ökat antal undervisningstimmar i frivillig teckning. Summan av ordinarie och extra anslag för omförmälda ändamål utgör alltså för år 1916 133,700 kronor.

Läroverksöverstyrelsen har nu i skrivelse den 30 september 1915 ifrågasatt, att för år 1917 det extra anslaget för berörda ändamål skulle utgå med höjt belopp.

Överstyrelsen har i ämnet anfört följande:

Enligt överstyrelsens underdåniga framställning den 18 juni 1915 angående anvisande av medel för ifrågavarande ändamål, vilken framställning blivit den 2 juli 1915 av Kungl. Maj:t bifallen, skulle den extra undervisningen i teckning och välskrivning under läsåret 1915—1916 kräva en summa av 131,850 kronor, under det 132,341 kronor 3 öre stode tillbuds för ändamålet, vadan således nästan hela det tillgängliga anslaget behövt tagas i anspråk för förevarande behov.

Hela antalet välskrivningstimmar vid de allmänna läroverken uppginge för läsåret 1915—1916 till 621 veckotimmar, varav vid högre läroverken 358, vid realskolorna 155 och vid samskolorna 108. Av dessa vore åt timlärare överlämnade 20 timmar (härav bekostades 10 timmar av den s. k. Visingsöfonden), samtliga vid de högre läroverken, medan 463 timmar, nämligen vid de högre läroverken 223, vid realskolorna 135 och vid samskolorna 105, vore tilldelade teckningslärare. Återstående 138 timmar, nämligen vid de högre läroverken 115, vid realskolorna 20 och vid samskolorna 3, vore lämnade åt ämneslärare.

På sätt överstyrelsen förut framhållit, skulle det vara till välskrivningsundervisningens fromma, om all sådan undervisning överflyttades från ämneslärarna till teckningslärarna. För undervisningens ändamålsenliga anordnande hade det emellertid

ansetts mest gagneligt, att överflyttningen verkställdes så småningom med omkring 20 veckotimmar för år, varför överstyrelsen föreslagit, att för år 1915 måtte beviljas endast det för överflyttning av omkring 20 veckotimmar erforderliga anslag. Så hade ock skett, och samma överflyttning hade beräknats vid anslags beviljande för år 1916.

För att möjliggöra ett fortgående på den sålunda beträdda vägen ville överstyrelsen föreslå, att också för år 1917 måtte beviljas ett för överflyttning av omkring 20 veckotimmar från ämneslärare till teckningslärare erforderligt anslag.

Därjämte borde emellertid framhållas, att antalet undervisningstimmar i teckning framdeles såsom hittills måste komma att ökas i följd av lärjungeantalets tillväxt och det därav nödvändiggjorda anordnandet av nya läsavdelningar ävensom i följd av ökat behov av extra timmar för den frivilliga undervisningen i teckning. Den på grund av anförda orsaker uppkomna ökningen i teckningstimmarnas antal hade av överstyrelsen vid anslags äskande för år 1916 uppskattats till 28 timmar. Även för år 1917 kunde sagda ökning efter nyss nämnda grunder beräknas till 28 veckotimmar.

Den sammanlagda ökningen i extra undervisningstimmar för välskrivning och teckning skulle sålunda för år 1917 utgöra omkring 48 timmar. Om emellertid, såsom fallet varit för år 1916, inga nya timmar för frivillig teckning ansåges böra beviljas för år 1917, skulle den sammanlagda ökningen för sist nämnda år utgöra omkring 35 timmar. Kostnaderna för dessa 35 timmar uppginge, efter ett medelpris av 90 kronor för veckotimme, till 3,150 kronor. Sammanlades denna summa med det för närvarande utgående extra anslaget å 23,000 kronor, kunde således, under ovannämnda förutsättning rörande anslaget till frivillig teckningsundervisning, ifrågavarande anslag å extra stat för år 1917 i sin helhet beräknas till 26,150 kronor.

Överstyrelsens skrivelse slutar med hemställan, att sistnämnda belopp nu måtte äskas hos riksdagen.

Departementschefen.

Den ifrågasatta anslagsökningen betingas, såsom av läroverksöverstyrelsens skrivelse framgår, dels av den fortsatta successiva överflyttningen av välskrivningsundervisningen till teckningslärarna från ämneslärarna, dels ock av den alltjämt fortgående tillväxten av antalet lärjungar vid de allmänna läroverken. Då jag mot överstyrelsens i dessa avseenden gjorda beräkningar intet annat har att invända, än att anslagsbeloppet torde kunna avrundas till 26,000 kronor, får jag hemställa om förslag till riksdagen

Ökat anslag.

att till extra arvoden åt teckningslärare vid de allmänna läroverken bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 26,000 kronor.

[128.] Extra arvoden åt musiklärare.

17. **Extra arvoden åt musiklärare.** Bland de i det gemensamma reservationsanslaget för de allmänna läroverken ingående särskilda anslagen finnes ett anslag uppfört till extra arvoden åt musiklärare vid nämnda läroverk. Detta anslag, varav skall bestridas gottgörelse till musiklärare

för extra tjänstgöring utöver den för den ordinarie lönen fastställda, utgör 8,000 kronor. För enahanda ändamål beviljade 1912 års riksdag dessutom på extra stat för år 1913 ett belopp av 4,000 kronor. Av 1913 års riksdag höjdes anslaget till 4,900 kronor för år 1914, och samma belopp anvisades av riksdagen för år 1915. För år 1916 höjdes anslaget ytterligare och utgör nu 5,600 kronor.

I underdånig skrivelse den 30 september 1915 har nu läroverksöverstyrelsen anfört, att enligt en av densamma uppgjord beräkning den extra undervisningen i musik under läsåret 1915—1916 skulle komma att kräva en summa av 13,230 kronor, under det att 13,276 kronor vore att påräkna för ändamålet. Således måste för nämnda läsår hela det av riksdagen beviljade anslaget tagas i anspråk för ifrågavarande behov.

Under läsåret 1915—1916, fortsätter läroverksöverstyrelsen, hade de extra undervisningstimmarna i musik kunnat ökas med 4 timmar utöver det för närmast föregående läsår medgivna antalet. Enär ökningen i undervisningstimmarnas antal under de senaste läsåren utgjort i medeltal 11 timmar för år och de extra musiktimmarnas antal endast vid omkring 38 procent av de allmänna läroverken uppginge till det medgivna maximum av tre timmar samt vid 13 läroverk alls inga sådana extra timmar förekomme, syntes, om under år 1917, liksom för år 1916, inga nya extra timmar för frivillig musikundervisning beviljades, den sannolika ökningen under kommande läsår i följd därav, att i ett och annat fall synnerligen stora sångavdelningar måste uppdelas i mindre avdelningar, böra beräknas till omkring 8 timmar motsvarande, efter ett arvode av 90 kronor för veckotimme, 720 kronor, med vilket sist nämnda belopp det nu utgående anslaget på extra stat till extra arvoden åt musiklärare vid de allmänna läroverken borde höjas. Det extra anslagsbeloppet för år 1917 skulle sålunda uppgå till 6,320 kronor, eller i runt tal 6,300 kronor.

På grund av vad överstyrelsen sålunda anfört tillstyrker jag förslag till riksdagen

Ökat anslag.

att till extra arvoden åt musiklärare vid de allmänna läroverken bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 6,300 kronor.

[129.] 18. **Ersättning åt skolläkare.** Riksdagen medgav år 1909, att skolläkare vid allmänt läroverk finge såsom ersättning för dem i nämnda egenskap åliggande göromål, förutom det redan förut av statsmedel och av läroverkets ljus- och vedkassa utgående arvodet, av statsmedel utfå ytterligare ett belopp, motsvarande 1 krona för varje under höstterminen närvarande lärjunge, samt anvisade för detta ändamål ett belopp av 20,000 kronor för år 1910. För samma ändamål har riksdagen på extra stat för år 1911 anvisat ett belopp av likaledes 20,000 kronor. För vartdera av åren 1912 och 1913 beviljades för ändamålet 23,000 kronor, för år

Ersättning åt skolläkare.

1914 24,000 kronor samt för vartdera av åren 1915 och 1916 25,000 kronor, allt å extra stat.

Då samma skäl, som föranlett riksdagen att för ifrågavarande ändamål anvisa nödigt belopp, fortfarande vore gällande, har läroverksöverstyrelsen, med hänsyn därtill att lärjungeantalet vid de allmänna läroverken under höstterminen 1915 utgjorde 24,853, hemställt om förnyande av nämnda medgivande samt om beviljande för år 1917 av 25,500 kronor för bestridande av nyss angivna ersättning åt skolläkare.

Med anledning därav tillstyrker jag framställning till riksdagen att medgiva, att till skolläkare vid allmänt läroverk må såsom ersättning för honom i nämnda egenskap åliggande göromål, förutom det redan förut av statsmedel och av läroverkets ljus- och vedkassa utgående arvodet, utgå ytterligare ett belopp, motsvarande 1 krona för varje under höstterminen vid läroverket närvarande lärjunge, samt att för detta ändamål anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 25,500 kronor. Ökat anslag.

19. **Provårskurser i Göteborg.** För upprätthållande vid högre reallläroverket i Göteborg och vid högre latinläroverket därstädes av provårskurser för praktisk utbildning av blivande lärare vid de allmänna läroverken har riksdagen för vart och ett av åren 1913—1915 — utöver ett å det ordinarie anslaget till praktisk utbildning av blivande lärare vid de allmänna läroverken tillgängligt belopp av 3,000 kronor — beviljat extra anslag å 8,950 kronor. [**130.**] Provårskurser i Göteborg.

Då från och med år 1916 i samband med omläggning av provåret hela det ordinarie anslaget till provårskurser komme att tagas i anspråk för upprätthållande av sådana kurser i Uppsala, Lund och Stockholm, beviljade 1915 års riksdag, på därom av Kungl. Maj:t gjord framställning, för upprätthållande av provårskurserna i Göteborg på extra stat för år 1916 ett med 3,000 kronor till 11,950 kronor förhöjt belopp.

Nu har läroverksöverstyrelsen i underdånig skrivelse den 30 september 1915 hemställt, det Kungl. Maj:t täcktes hos riksdagen göra framställning om beviljande för år 1917 av enahanda anslag som för år 1916, och till stöd härför anfört:

Då antalet till genomgående av vederbörlig provårskurs anmälda de senaste åren varit och fortfarande vore högst betydande, jämfört med antalet av dem, som kunnat årligen hänvisas till provårskurs, och då vidare antalet av de vid de allmänna läroverken såsom extra ordinarie lärare anställda lärare, som icke genomgått provår, vore

[130.] avsevärt, uppgående för närvarande till mer än ett 100-tal, syntes det överstyrelsen tydligt, att samma skäl, som föranlett riksdagen att för nu ifrågavarande ändamål anvisa det till 11,950 kronor förhöjda anslaget, fortfarande vore gällande.

Vid avlåtande till riksdagen av proposition angående anslagen till provårsinstitutionen erinrade jag i anförande till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 12 februari 1915, att några uttryckligen fastställda bestämmelser ej voro givna i fråga om beloppen av ersättningarna åt handledare för provårskandidater. Jag uttalade emellertid den meningen, att sådana bestämmelser om möjligt borde bringas till stånd. Samtidigt borde tagas i övervägande, i vilken mån vissa av de föredrag m. m., som komme att ingå i provåret, skulle kunna, såvitt provårskurserna i Uppsala och Lund anginge, fortfarande uppdragas åt professorerna i pedagogik. Till äventyrs kunde en utredning i nu omförmälda avseenden leda till någon jämkning i det ordinarie provårsanslagets belopp.

I sin den 30 april 1915 med anledning av berörda proposition avlåtna skrivelse erinrade riksdagen om vad jag sålunda anfört och uttalade tillika den förväntan, att en utredning i omförmälda avseenden måtte leda till någon minskning i beloppet av nyssnämnda anslag.

Den sålunda avsedda utredningen har igångsatts och så till vida lett till resultat, att genom nådigt brev den 23 oktober 1915 bestämmelser meddelats om ersättning till handledare av provårskandidater samt till i provårsarbetet deltagande föreläsare och kursledare. Enligt dessa bestämmelser må vid de allmänna läroverken tills vidare utgå ersättning *dels* till handledare av provårskandidater med högst 150 kronor för termin för lärarkandidat, som genomgår provår i två eller tre ämnen; med högst 200 kronor för termin för lärarkandidat, som med vederbörligt tillstånd genomgår provår i fyra ämnen; samt med högst 250 kronor för lärarkandidat, som med vederbörligt tillstånd genomgår provår på en termin, *dels ock* till i provårsarbetet deltagande föreläsare och kursledare med högst 20 kronor för föreläsnings- eller övningstimme om 45 minuter.

Ersättningen till föreläsare och kursledare hade av läroverksöverstyrelsen föreslagits till 25 kronor för timme. Genom bestämmande av det ovan angivna lägre beloppet har en besparing vunnits. Huruvida det är möjligt att i stället ernå den avsedda minskningen i anslagets belopp därigenom, att vederbörande professorer i Uppsala och Lund meddela viss till provåret hörande undervisning, är beroende på den ytterligare utredning, som i ärendet bör åstadkommas.

Under föreliggande förhållanden torde emellertid någon nedsättning icke böra göras i de för provåret avsedda anslagens totalbelopp, och hemställer jag förty, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att för upprätthållande vid högre reallläroverket i Göteborg och vid högre latinläroverket därstädes av provårskurser för blivande lärare vid de allmänna läroverken bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 11,950 kronor.

Privatläroverk.

20.	Enskilda mellanskolor, *oförändrat ordinarie anslag*	kronor	70,000: —
21.	Högre flickskolor, *oförändrat ordinarie anslag*	»	400,000: —
22.	Högre goss- och samskolor, *oförändrat ordinarie anslag*	»	190,000: —
23.	Enskilda lärarinneseminarier, *oförändrat ordinarie anslag*	»	30,000: —

Det gemensamma reservationsanslaget till privatläroverken skulle sålunda bibehållas vid sitt nuvarande belopp, 690,000 kronor.

24.	Lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter, *oförändrat ordinarie förslagsanslag*	kronor	280,000: —
25.	Bidrag till de statsunderstödda enskilda läroanstalternas vikariatskassa, *oförändrat ordinarie förslagsanslag*	»	12,000: —

26. **Nybyggnad åt fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala.** [131.]

Nybyggnad åt fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala.

En av de tre enskilda anstalter för utbildande av lärarinnor i huslig ekonomi, som för närvarande åtnjuta statsunderstöd, är Uppsala enskilda läroverks fackskola för huslig ekonomi. Denna läroanstalt har under årens lopp undergått en betydande utveckling, vilken medfört starkt behov av ökat utrymme. Skolans styrelse har funnit sig nödsakad att vidtaga kraftiga åtgärder för behovets tillgodoseende. Sedan styrelsen flera gånger utan framgång gjort ansökning om statsbidrag för utförande av behövliga nybyggnadsarbeten, beslöt styrelsen inskränka sig till uppförandet av en tredjedel av den ifrågasatta nybyggnaden och lyckades, delvis med hjälp av medel, som på enskild väg insamlats, genomföra denna sin plan. Behovet av lokaltillökning kvarstod emellertid i sådan utsträckning, att styrelsen år 1914 fann sig föranlåten att till Kungl. Maj:t inkomma med förnyad framställning om statsunderstöd till fortsättning av fackskolans nybyggnad. I anledning härav föreslog Kungl. Maj:t 1915 års riksdag att såsom bidrag till kostnaderna för fullföljande av påbörjad nybyggnad åt

fackskolan bevilja ett anslag av 25,000 kronor att under de villkor, Kungl. Maj:t bestämde, utgå under åren 1916—1920 och därav på extra stat för år 1916 anvisa ett belopp av 5,000 kronor. Kungl. Maj:ts framställning bifölls av riksdagen.

Redan då jag inför Kungl. Maj:t framlade förslag om avlåtande till riksdagen av nu omnämnda proposition, framhöll jag, att vissa villkor borde stadgas för åtnjutandet av eventuellt anslag. Såsom en förutsättning för utbetalandet av någon del av det ifrågasatta byggnadsanslaget angavs, att skolstyrelsen visade, att nödiga medel för byggnadens utförande stode till styrelsens förfogande. Mot de sålunda ifrågasatta villkoren förklarade sig riksdagen intet hava att erinra, och uttalade riksdagen därjämte, att vissa ytterligare föreskrifter, utöver de av mig framhållna, borde för skolans styrelse bliva gällande.

Då riksdagens nyss omförmälda beslut anmäldes inför Kungl. Maj:t den 26 juni 1915, beslöt Kungl. Maj:t anbefalla läroverksöverstyrelsen och folkskolöverstyrelsen att före den 1 oktober 1915 inkomma med förslag rörande de villkor, som kunde böra av Kungl. Maj:t bestämmas vid ifrågavarande anslags ställande till vederbörandes förfogande. Sedan skolans styrelse inför Kungl. Maj:t ådagalagt, att styrelsen förfogade över nödigt byggnadskapital, hava överstyrelserna, i anledning av Kungl. Maj:ts nyssnämnda beslut, den 30 september 1915 avgivit det infordrade förslaget, varjämte lantbruksstyrelsen den 23 december 1915 inkommit med utlåtande i ärendet. Detta är emellertid ännu beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

I underdånig ansökning, över vilken läroverksöverstyrelsen och folkskolöverstyrelsen den 30 september 1915 avgivit infordrat utlåtande, har fackskolans styrelse nu anhållit, att av det utav riksdagen beviljade anslaget ett belopp av 5,000 kronor måtte anvisas för år 1917.

Såsom jag nyss anförde, har skolstyrelsen fyllt den förutsättning, som angivits för anslagets utgående. Intet hinder lärer föreligga mot fortsatt anvisande av medel för samma ändamål.

Jag tillstyrker alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att av det såsom bidrag till kostnaderna för fullföljande av påbörjad nybyggnad åt fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala beviljade anslaget å 25,000 kronor på *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av 5,000 kronor.

[132.] Utbildningskurser för lärarinnor i huslig ekonomi.

27. **Utbildningskurser för lärarinnor i huslig ekonomi.** Sedan åtskilliga år tillbaka har, såsom jag i det föregående antytt, statsunderstöd lämnats till tre enskilda läroanstalter för utbildning av lärarinnor i huslig ekonomi. En av dessa läroanstalter är Uppsala enskilda läroverks fackskola för huslig

ekonomi, där tre särskilda utbildningskurser av ifrågavarande slag äro in- [132.]
rättade; en annan dylik kurs är anordnad vid Ateneum för flickor i Stockholm, och i Göteborg är en motsvarande kurs upprättad av stadens allmänna folkskolestyrelse. Statsunderstöden till dessa utbildningskurser äro sammanförda till ett anslag å riksstatens åttonde huvudtitel under rubriken: till anordnande av utbildningskurser för lärarinnor i huslig ekonomi.

Vad beträffar de av riksdagen för år 1916 beviljade anslagen till nu ifrågavarande kurser har Kungl. Maj:t den 26 juni 1915 anbefallt läroverks- och folkskolöverstyrelserna att avgiva förslag till de för anslagens utgående erforderliga villkoren. Dylikt förslag har den 30 september 1915 avgivits av överstyrelserna, varefter lantbruksstyrelsen den 23 december 1915 inkommit med utlåtande i frågan, så vitt den angår fackskolan i Uppsala. Ärendet är ännu beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Från vederbörande skolstyrelser hava ånyo gjorts framställningar om fortsatt understöd för verksamhetens bedrivande under år 1917, i ett fall innebärande höjning av det nu utgående anslaget. Jag anhåller att få i det följande närmare omnämna de olika anslagskraven.

Såsom jag nyss anmärkt, har sedan flera år statsanslag utgått till lärarinneutbildningskurser vid *fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala.* Detta anslag utgjorde för vartdera av åren 1914 och 1915 21,600 kronor. Skolstyrelsens önskan att kunna bereda lärarinnorna vid fackskolan löneförmåner, som stode i överensstämmelse med de genom nådig kungörelse den 21 februari 1914 stadgade grunderna för avlöning åt lärarinnorna i huslig ekonomi vid statsunderstödda enskilda läroanstalter, föranledde emellertid styrelsen att år 1914 begära ökning av statsunderstödet. På därom av Kungl. Maj:t gjord framställning anvisade 1915 års riksdag i anledning härav till understöd under de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna skäl bestämma, till anordnande vid fackskolan av utbildningskurser för lärarinnor i huslig ekonomi på extra stat för år 1916 ett belopp av 23,600 kronor.

Fackskolans styrelse har nu gjort framställning om anslag till samma belopp även för år 1917. Ansökningen är åtföljd av bland annat stat för fackskolan för år 1916, med därtill hörande specifikation å löner och arvoden för lärarpersonalen. Läroverks- och folkskolöverstyrelserna hava i skrivelse den 30 september 1915 tillstyrkt den gjorda ansökningen. Jag ansluter mig härtill.

Styrelsen för aktiebolaget *Ateneum för flickor,* som för år 1916 erhållit statsunderstöd till belopp av 4,000 kronor, har begärt Kungl. Maj:ts med-

[132.] verkan till erhållande av enahanda anslag för år 1917. Den nu gjorda ansökningen, vilken av läroverks- och folkskolöverstyrelserna förordats i deras nyssnämnda skrivelse, finner jag mig böra tillstyrka.

Ännu en utbildningskurs för lärarinnor i huslig ekonomi har, såsom jag i det föregående omnämnt, sedan åtskilliga år tillbaka åtnjutit statsunderstöd, nämligen den av *Göteborgs allmänna folkskolestyrelse* anordnade kursen för sagda ändamål, vanligen benämnd Göteborgs skolköksseminarium. Statsunderstödet till denna läroanstalt har ett par gånger förhöjts och utgår numera med 2,500 kronor. Framställning om höjning av detta understöd har nu av folkskolestyrelsen gjorts i en den 24 september 1915 dagtecknad underdånig ansökning, däri styrelsen anfört i huvudsak följande:

Den undervisningsanstalt, numera benämnd Göteborgs skolköksseminarium, som folkskolestyrelsen upprätthållit, hade under de gångna åren allt mera utvecklats och förbättrats, förnämligast därigenom att undervisningen fördjupats och större timantal ägnats åt de olika undervisningsämnena. Elever hade mottagits icke allenast från Göteborg utan från hela landet, och samtliga utexaminerade lärarinnor hade erhållit anställningar å olika orter inom landet. Med det omfång undervisningen numera erhållit hade emellertid yppat sig allt större svårigheter att uppehålla kurserna med det hittills beviljade statsanslaget, varför folkskolestyrelsen anhölle, att Kungl. Maj:t måtte för år 1917 utverka ett till 5,000 kronor förhöjt anslag.

Till ytterligare stöd för denna ansökan har folkskolestyrelsen anfört, dels att elevantalet vid seminariet sedan år 1909 ökats från åtta till tolv, dels ock att varje kurs numera utsträckts att omfatta tre i stället för såsom förut två terminer, varav följt, att seminariets inkomst av kursavgifter minskats med en tredjedel, i det att avgifterna för varje kurs icke blivit förhöjda.

Kostnaderna för seminariet hade, i den mån de icke kunnat täckas genom statsanslaget och influtna elevavgifter, bestritts genom anslag av stadsfullmäktige i Göteborg.

Vid ansökningen funnos fogade dels Göteborgs skolköksseminariums redogörelse för den 21:a utbildningskursen av skolköklärarinnor år 1914, dels sammandrag av seminariets räkenskaper för åren 1910—1914 samt beräknade inkomster och utgifter för år 1917, dels ock stadgar för seminariet. Av nämnda sammandrag framgår, att räkenskaperna under vart och ett av sagda fem år visat en brist, växlande mellan 1,580 kronor 15 öre och 2,795 kronor 78 öre. De för år 1917 beräknade inkomsterna och utgifterna uppgå till följande belopp:

Inkomster:

Statsanslag	kronor	5,000: —	
12 elevavgifter à 75 kronor	»	900: —	
Elevernas måltider och extra för såld mat m. m.	»	1,100: —	kronor 7,000: —

Utgifter: [132.]

Timlektioner och experiment	kronor	500: —	
Inventarier och inventariers underhåll	»	175: —	
Rengöring	»	150: —	
Diverse	»	290: —	
Ved, kol och gas (centraluppvärmningen oberäknad)	»	265: —	
Vatten	»	45: —	
Lokal	»	600: —	
Inköp av matvaror	»	1,575: —	
Föreståndarinnans lön	»	2,400: —	
Ordinarie lärarinnans lön, full tjänstgöring från och med vårterminen 1915	»	1,300: —	
	Summa kronor	7,300: —	
	Brist »	300: —	kronor 7,000: —

Tablån angiver, såsom här synes, en brist å 300 kronor, trots det att statsbidraget beräknats till 5,000 kronor i stället för nu utgående 2,500 kronor.

Över ansökningen hava läroverks- och folkskolöverstyrelserna, vilka i ärendet hört sitt sakkunniga biträde i fråga om undervisningen i huslig ekonomi Ingeborg Walin, den 30 september 1915 avgivit underdånigt utlåtande. Överstyrelserna hava därvid anfört huvudsakligen följande:

I fråga om folkskolestyrelsens i Göteborg ansökning, att anslag måtte för år 1917 beviljas med ett från 2,500 kronor till 5,000 kronor förhöjt belopp, anse överstyrelserna åtskilliga skäl tala för att en höjning nu göres i detta anslag, och synes överstyrelserna behovet av ökning framgå vid en jämförelse särskilt med den utav aktiebolaget Ateneum för flickor anordnade anstalten för utbildning av skolkökslärarinnor. Båda dessa anstalter hava lika lång utbildningstid och samma elevantal, nämligen 12. Vid företagna inspektioner har överstyrelsernas sakkunniga biträde på området funnit de från skolan i Göteborg utexaminerade lärarinnorna ej stå lärarinnor från de två andra statsunderstödda läroanstalterna efter i kunskaper och praktisk duglighet. Då härtill kommer, att anstaltens i Göteborg verksamhet ej är avsedd enbart för elever från Göteborg eller Göteborgs och Bohus län utan för elever från hela landet, att från anstalten utgångna lärarinnor vinna anställning även i andra delar av landet än i Göteborg med omnejd samt att kursavgiften i Göteborg utgör endast 75 kronor mot 250 kronor vid fackskolan i Uppsala och 300 kronor vid Ateneums skolköksseminarium, varigenom tillfälle kan beredas mindre bemedlade att skaffa sig utbildning, synas överstyrelserna starka skäl tala för att folkskolestyrelsen i Göteborg blir i förevarande hänseende likställd med styrelsen för aktiebolaget Ateneum. Däremot anse sig överstyrelserna icke kunna åt folkskolestyrelsen tillstyrka statsbidrag till högre belopp än det, som utgår till styrelsen för aktiebolaget Ateneum.

Departementschefen.

Förevarande framställning synes mig vara beaktansvärd. Redan tidigare har ansökning gjorts om förhöjning av statsunderstödet till denna utbildningskurs, men enär den förebragta utredningen ej ansetts vara tillräck-

lig, har någon framställning till riksdagen i detta syfte ej blivit gjord. Då något hinder av denna art numera ej kan anses föreligga, torde frågan om ökning av statsanslaget böra återupptagas.

Av utredningen synes framgå, att nu ifrågavarande kurs ganska nära överensstämmer med den vid Ateneum för flickor i Stockholm anordnade. Båda kurserna äro såväl i avseende å omfattningen som i fråga om organisationen ungefär jämnställda. Att Göteborgsanstalten ej heller står tillbaka för de båda övriga statsunderstödda läroanstalterna av detta slag i avseende å de utexaminerades duglighet och kunskaper, har vitsordats av överstyrelsernas sakkunniga biträde å här ifrågavarande undervisningsområde. Särskilt beaktansvärd är därjämte enligt min mening den omständigheten, att elevavgifterna vid Göteborgskursen äro så avsevärt lägre än vid de två övriga privata lärarinnekurserna. Det synes mig önskvärt, att staten genom någon ökning av sitt bidrag gör det lättare för styrelsen att fortfarande hålla avgifterna nere. Jag torde slutligen böra erinra därom, att, såsom ock överstyrelserna framhållit, nu ifrågavarande lärarinnekurs, ehuru den huvudsakligen underhålles av Göteborgs stad, dock endast i ganska ringa mån har rent lokal betydelse, enär den mottager elever från hela landet och blott en mindre del bland eleverna tillhör Göteborg.

Vad beträffar beloppet av den ifrågasatta höjningen anser jag mig ej kunna gå så långt, som folkskolestyrelsen begärt, det vill säga fördubbla det nu utgående anslaget, utan ansluter mig till det av överstyrelserna framställda förslaget, att understödet måtte få utgå med enahanda belopp, som senast tillerkänts den vid Ateneum för flickor i Stockholm anordnade utbildningskursen, eller 4,000 kronor för år.

Ökat anslag.

På grund av vad jag nu anfört hemställer jag om förslag till riksdagen att till understöd under de villkor, Kungl. Maj:t kan finna skäl bestämma, till anordnande av utbildningskurser för lärarinnor i huslig ekonomi anvisa på *extra stat* för år 1917 åt fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala 23,600 kronor, åt styrelsen för aktiebolaget Ateneum för flickor i Stockholm 4,000 kronor och åt Göteborgs allmänna folkskolestyrelse likaledes 4,000 kronor, tillhopa 31,600 kronor.

[133.] Understöd till läroanstalter för utbildande av lärarinnor i handarbete.

28. **Understöd till läroanstalter för utbildande av lärarinnor i handarbete.** På extra stat för vart och ett av åren 1915 och 1916 har riksdagen såsom understöd till envar av tre läroanstalter för utbildande av lärarinnor i handarbete, nämligen högre handarbetslärarinneseminariet

vid Maria Nordenfelts kvinnliga yrkesskola i Göteborg, Andrea Eneroths handarbetsskola och seminarium i Stockholm samt föreningen Handarbetets vänners och Hulda Lundins högre slöjdseminarium i Stockholm, anvisat ett belopp av 3,700 kronor att utgå enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela.

Sådana bestämmelser hava av Kungl. Maj:t utfärdats genom nådigt brev den 26 juni 1915. Mellan föreningen Handarbetets vänner och Hulda Lundins slöjdkurs är det dem gemensamt för år 1916 tilldelade beloppet 3,700 kronor så fördelat, att styrelsen för föreningen fått 1,700 kronor och ägarna av slöjdkursen 2,000 kronor.

Läroverks- och folkskolöverstyrelserna hava nu, med överlämnande av vederbörande skolstyrelsers ansökningar, i underdånig skrivelse den 30 september 1915 tillstyrkt extra anslag till ifrågavarande undervisningsanstalter jämväl för år 1917 och till enahanda belopp, som förut är nämnt.

Då jag anser dessa anslag fortfarande vara behövliga, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till understöd för *dels* högre handarbetslärarinneseminariet vid Maria Nordenfelts kvinnliga yrkesskola i Göteborg, *dels* Andrea Eneroths handarbetsskola och seminarium i Stockholm samt *dels* föreningen Handarbetets vänners och Hulda Lundins högre slöjdseminarium i Stockholm enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t må finna gott meddela, på *extra stat* för år 1917 anvisa för en var av nämnda tre läroanstalter ett anslag av 3,700 kronor, eller tillhopa 11,100 kronor.

29. **Resestipendier åt lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter.** [134.] Resestipendier åt lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter.

Riksdagen har år 1914 till resestipendier åt lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, på extra stat för år 1915 beviljat ett anslag av 9,000 kronor.

Med åberopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 beviljade anslag av 9,000 kronor till resestipendier åt lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter må under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1917.

[135.] Resestipendier och studieunderstöd åt skolköksläraringar.

30. **Resestipendier och studieunderstöd åt skolköksläraringar.** Riksdagen har år 1914 till resestipendier och till studieunderstöd åt föreståndarinnor och lärarinnor vid lärarinneutbildningsanstalter i huslig ekonomi ävensom åt skolköksläraringar vid andra läroanstalter under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, anvisat på extra stat för år 1915 ett belopp av 2,000 kronor.

Med åberopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 anvisade belopp av 2,000 kronor till resestipendier och till studieunderstöd åt föreståndarinnor och lärarinnor vid lärarinneutbildningsanstalter i huslig ekonomi ävensom åt skolköksläraringar vid andra läroanstalter må under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1917.

Kommunala mellanskolor.

31. Kommunala mellanskolor, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 320,000: —

[136.] Resestipendier åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor.

32. **Resestipendier åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor.** Riksdagen har år 1914 till resestipendier åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, beviljat på extra stat för år 1915 ett anslag av 1,200 kronor.

Med åberopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 beviljade anslag av 1,200 kronor till resestipendier åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor må under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1917.

Folkundervisningen.

Folkskolöverstyrelsen.

33. Folkskolöverstyrelsen, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 77,900: —

34. **Amanuens hos folkskolöverstyrelsen.** Till arvode åt en amanuens hos folkskolöverstyrelsen har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1915 och 1916 beviljat ett anslag av 1,500 kronor. [137.] Amanuens hos folkskolöverstyrelsen.

I skrivelse den 30 september 1915 har folkskolöverstyrelsen hemställt, att enahanda anslag måtte anvisas på extra stat jämväl för år 1917, och därvid anfört följande:

I sin skrivelse den 30 september 1914 med hemställan om anvisande av förevarande anslag för år 1916 hade överstyrelsen erinrat, hurusom i propositionen till 1914 års riksdag om uppförande av överstyrelsen å ordinarie stat från och med år 1915 ur den ordinarie staten uteslutits en amanuensbefattning under åberopande därav, att folkundervisningskommittén i sitt förslag till skolöverstyrelse framhållit, att ifrågavarande amanuensbefattning egentligen borde vara en förstagradstjänst samt att man i avseende å densamma borde avvakta vidare erfarenhet. Därjämte hade överstyrelsen i nämnda skrivelse anfört, att överstyrelsen ännu icke vunnit tillräcklig erfarenhet, huruvida överstyrelsens arbete kunde komma att kräva en förstärkning av överstyrelsens kansli i den av kommittén antydda riktningen, men hade överstyrelsen ansett amanuensbefattningen nödvändig jämväl under år 1916.

Under den tid, som förflutit sedan ovan omförmälda framställning gjorts, hade överstyrelsens arbete alltjämt ökats, så att en förstärkning av arbetskrafterna inom överstyrelsens kansli redan nu hade varit önskvärd, för att icke överstyrelsens medlemmar måtte i allt för hög grad belastas med arbete av mera expeditionell art. Denna förstärkning hade enligt överstyrelsens mening bort ske på det sätt, att en notarietjänst inrättats i stället för den ifrågavarande amanuensbefattningen. Oaktat överstyrelsen förutsåge, att dess arbetsbörda redan under år 1917 torde bliva så stor, att vissa svårigheter kunde uppstå i avseende å ärendenas ändamålsenliga behandling inom överstyrelsen, ville emellertid överstyrelsen, på grund av nödvändigheten att under nu rådande förhållanden iakttaga all möjlig sparsamhet med statens medel, icke för närvarande ifrågasätta denna förändring.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen

att till arvode åt en amanuens hos folkskolöverstyrelsen anvisa på *extra stat* för år 1917 ett belopp av 1,500 kronor.

[138.] Inspektion och sakkunnigt biträde hos folkskolöverstyrelsen beträffande fysisk uppfostran m. m.

35. **Inspektion och sakkunnigt biträde hos folkskolöverstyrelsen beträffande fysisk uppfostran m. m.** I staten för folkskolöverstyrelsen för år 1914 fanns uppfört ett anslag å 5,000 kronor för inspektion och sakkunnigt biträde inom överstyrelsen i fråga om fysisk uppfostran, skolhygien samt undervisning i husligt arbete. För år 1915 anvisades av riksdagen å extra stat samma belopp till inspektion och sakkunnigt biträde beträffande nyss nämnda ämnen ävensom undervisning i musik. I enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning höjde riksdagen för år 1916 ifrågavarande anslag med 2,000 kronor till 7,000 kronor. Med denna höjning avsågs att bereda överstyrelsen tillfälle till anlitande av sakkunnigt biträde jämväl i fråga om den fortsatta undervisningen, varjämte anslaget skulle komma till användning även för inspektion beträffande undervisning i manlig slöjd.

I skrivelse den 30 september 1915 har nu folkskolöverstyrelsen — dock under uttalande av sin tveksamhet, huruvida det för inspektion m. m. av den fortsatta undervisningen avsedda beloppet, 2,000 kronor, kunde komma att visa sig tillräckligt även för år 1917 — anhållit, att ett anslag av 7,000 kronor måtte för ifrågavarande ändamål utverkas jämväl för år 1917.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till inspektion och sakkunnigt biträde hos folkskolöverstyrelsen beträffande fysisk uppfostran och skolhygien samt undervisning i manlig slöjd, husligt arbete och musik ävensom i fråga om den fortsatta undervisningen på *extra stat* för år 1917 bevilja ett anslag av 7,000 kronor.

[139.] Lokal åt folkskolöverstyrelsen.

36. **Lokal åt folkskolöverstyrelsen.** På därom av Kungl. Maj:t gjord framställning har riksdagen till förhyrande av ämbetslokal åt folkskolöverstyrelsen för tiden den 1 oktober 1915—den 30 september 1916 anvisat på extra stat för år 1916 ett anslag av 5,700 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta förskottsvis under år 1915 utanordna erforderligt belopp till gäldandet av hyreskostnaden för de två första kvartalen av ifrågavarande hyresår.

Nu har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 30 september 1915 anhållit om beredande av anslag å 5,700 kronor till hyra för ämbetslokal under hyresåret den 1 oktober 1916—den 30 september 1917 och därvid anfört följande:

På grund av nådigt bemyndigande den 30 maj 1913 hade överintendentsämbetet genom kontrakt den 4 och 17 juni 1913 till lokal för folkskolöverstyrelsen under två år, räknat från och med den 1 oktober 1913, förhyrt en lägenhet om 10 rum m. m. i egendomen nr 1 kvarteret Skolan, med adressnummer 18 vid Barnhusgatan i Stock-

holm, mot en årlig hyra av 4.200 kronor samt med rätt för överstyrelsen att prolongera kontraktet på två à tre års tid, dock mot en årshyra av 5.000 kronor.

Då ifrågavarande lägenhet emellertid visat sig otillräcklig för överstyrelsens behov, hade överstyrelsen den 30 januari 1914 erhållit nådigt bemyndigande att för tiden från och med den 1 april 1914 till den 1 oktober 1915 mot en årlig ersättning av 700 kronor förhyra ännu ett rum inom ovannämnda egendom.

Sedan Kungl. Maj:t den 5 december 1914 bemyndigat överstyrelsen att mot en årlig hyra av 5,700 kronor på tre år från och med den 1 oktober 1915, till vilken tid ovannämnda kontrakt den 4 och 17 juni 1913 varit gällande, förhyra de av överstyrelsen nu disponerade lokalerna, hade överstyrelsen den 27 mars 1915 för ett års tid, räknat från den 1 oktober 1915, förlängt kontraktet å den genom förutberörda kontrakt den 4 och den 17 juni 1913 för överstyrelsens räkning förhyrda lägenheten, mot en årshyra av 5.000 kronor och på i övrigt i kontraktet angivna villkor, med rätt för överstyrelsen att mot samma årshyra och övriga villkor ytterligare prolongera kontraktet på två års tid, räknat från den 1 oktober 1916.

Beträffande det på grund av nådigt bemyndigande den 30 januari 1914 förhyrda rummet hade överenskommelse om förhyrande på längre tid än ett år i sänder icke kunnat träffas, vilket berott därpå att detta rum inginge i en större våning, som i övrigt endast varit borthyrd för ett år åt gången.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen

att till förhyrande av ämbetslokal åt folkskolöverstyrelsen för tiden den 1 oktober 1916—den 30 september 1917 anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 5,700 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta förskottsvis under år 1916 utanordna erforderligt belopp till gäldande av hyreskostnaden för de två första kvartalen av ifrågavarande hyresår.

Lärarutbildning.

Folkskoleseminarier.

[140.] Provårskurser vid folkskoleseminarierna.

37. **Provårskurser vid folkskoleseminarierna.** Enligt nådiga stadgan för statens folkskoleseminarier den 3 juli 1914 § 138 fordras för behörighet till ordinarie adjunktstjänst vid nämnda seminarier, bland annat, att hava genomgått »stadgad provårskurs». Motsvarande äldre bestämmelser återfinnas i nådiga stadgan för folkskollärarseminarierna i riket den 29 januari 1886 § 17 mom. 1 och innehålla, att för behörighet till tjänst, varom nu är fråga, fordras, bland annat, att hava nöjaktigt genomgått »provårskurs vid allmänt läroverk eller vid seminarium, om provårskurs där anordnas».

Provårskurser av sistnämnda slag hava hittills varit anordnade endast vid folkskoleseminariet i Stockholm och avsedda blott för kvinnliga lärarkandidater. Vid den nu pågående ombildningen av folkskoleseminarierna,

[140.] varigenom antalet ämneslärartjänster där ökats och nya riktlinjer uppdragits för undervisningen, har det emellertid visat sig som ett kännbart behov, att vid något folkskoleseminarium provårskurs anordnas även för manliga lärarkandidater samt att själva kursen i vissa avseenden omlägges. Med anledning härav ämnar jag nu hemställa, att förslag måtte avlåtas till riksdagen om anvisande av anslag för anordnande i ökad utsträckning av provårskurser vid folkskoleseminarierna; och har jag för avsikt att framdeles för Kungl. Maj:t anmäla ett av folkskolöverstyrelsen avgivet förslag till stadga angående provår vid folkskoleseminarium. Jag vill här blott erinra, att sådan stadga utfärdas av Kungl. Maj:t i administrativ väg.

Innan jag närmare inlåter mig på frågan om den framtida anordningen av provårskurser vid folkskoleseminarierna, torde jag här få lämna en kort redogörelse för de kurser av detta slag, som hittills förekommit.

Under det provårsinstitutionen vid de allmänna läroverken går tillbaka ända till år 1865 och erhöll sin första närmare utformning genom kungl. kungörelse den 16 juni 1875, är provåret vid folkskoleseminarierna av långt senare datum. Visserligen förutsatte 1886 års seminariestadga, såsom jag redan nämnt, möjligheten av ett till seminarium förlagt provår, men först år 1896 kom denna tanke till utförande. I statsverkspropositionen till 1896 års riksdag hemställde nämligen Kungl. Maj:t, att för anordnande av undervisningskurser vid folkskollärarseminarierna enligt vissa i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 13 januari 1896 omförmälda villkor och bestämmelser det å ordinarie stat uppförda anslaget till dessa seminarier måtte höjas med ett belopp av 1,500 kronor. I det åberopade statsrådsprotokollet hade föredragande departementschefen framhållit dels önskvärdheten av att åt lärare, som genomgått provårskurs vid allmänt läroverk och som ämnade söka adjunktsbefattning vid folkskoleseminarium, ävensom åt redan anställda manliga seminarieadjunkter, som icke genomgått provårskurs vid seminarium, tillfälle bereddes att under kortvarigare studieresor åhöra undervisningen vid seminarier och folkskolor och sålunda inhämta kännedom om där förekommande lärometoder och arbetssätt, dels ock önskvärdheten av att vid något lärarinneseminarium inrättades provårskurser för kvinnliga lärarkandidater, som ville vinna behörighet till adjunktsbefattning vid sådan läroanstalt. Dylik provårskurs skulle anordnas, då så ansåges behövligt, och skulle genomgås på ett år av kvinnlig filosofie kandidat och på en termin av elev från högre lärarinneseminariet. — Kungl. Maj:ts hemställan i ämnet blev av riksdagen bifallen.

Den förstnämnda av de åsyftade båda anordningarna för en ändamåls- [140.] enligare utbildning av seminariernas lärare, eller beredandet av tillfälle till studiebesök vid seminarier och folkskolor, synes icke hava i nämnvärd mån kommit till användning.

Beslutet om anordnande av provårskurs vid något lärarinneseminarium kom däremot till utförande, och nådig kungörelse om sådan provårskurs under läsåret 1897—1898 utfärdades den 29 maj 1896. Från och med år 1901 har kungörelse angående provår vid seminarium årligen utfärdats, ehuru kurs icke alltid behövt anordnas. Alla provårskurserna hava varit förlagda till Stockholms seminarium, och hava sådana kurser där förekommit, förutom under läsåret 1897—1898, under läsåren 1901—1902, 1902—1903 och 1904—1905, kalenderåret 1909 samt läsåren 1911—1912, 1913—1914 och 1914—1915. Under nämnda tid hava tillsammans 13 lärarkandidater avslutat provår vid seminariet. Endast i ett fall har medgivande lämnats åt manlig lärarkandidat att deltaga i provårskursen. Under höstterminen 1915 voro tre kvinnliga lärarkandidater hänvisade att genomgå provår vid seminariet i Stockholm.

Den rätt att genomgå provårskurs på en termin, som åsyftats för lärarkandidater, utexaminerade från högre lärarinneseminariet, kom ej till uttryck i kungörelserna angående provårskursen, vilka från början angåvo denna såsom avsedd för kvinnliga lärarkandidater med akademisk examen. För de från högre lärarinneseminariet utexaminerade lärarkandidaterna hade seminariestadgan, för så vitt de i sin examen erhållit vitsorden berömlig för undervisningsskicklighet och minst med beröm godkänd i pedagogik och metodik, anvisat möjligheten att genom ett års extra ordinarie tjänstgöring och avläggande av undervisningsprov förvärva behörighet till ordinarie anställning.

Då provårskurs första gången skulle inrättas, utarbetade seminariets rektor på givet uppdrag en utförlig plan för provårets anordning, vilken plan av departementschefen godkändes till efterföljd i huvudsakliga delar och sedermera legat till grund för provårsarbetet vid seminariet. Under de tidigare kurserna var läroanstaltens rektor ledare ej blott för den praktiska utan ock för den teoretiska delen av kursen, men från och med läsåret 1904—1905 hava seminariets lärarkandidater deltagit i den teoretiska undervisning, som meddelats provårskandidaterna vid de allmänna läroverken i huvudstaden. Den kungl. kungörelse angående provår vid folkskoleseminariet i Stockholm, som för varje särskilt år utfärdats, har, utom i fråga om läsåret 1915—1916, uppdragit åt chefen för ecklesiastikdepartementet att mottaga lärarkandidaternas ansökningar och att meddela erforderliga bestämmelser rörande provårets anordning. För sistnämnda läsår

[140.] hava dessa uppgifter genom nådig kungörelse den 28 maj 1915 överflyttats på folkskolöverstyrelsen.

Jag vill i detta sammanhang erinra om ett annat spörsmål, som på det närmaste berör frågan om anordnande av provårskurser vid folkskoleseminarierna. Jag har redan nämnt, att enligt 1886 års seminariestadga genomgången provårskurs vid allmänt läroverk medfört behörighet till adjunktstjänst vid folkskoleseminarium. Någon motsvarande bestämmelse om behörighet för den, som genomgått provårskurs vid folkskoleseminarium, till ämneslärartjänst vid allmänt läroverk finnes däremot icke.

Såsom jag erinrade i yttrande till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 12 februari 1915, då till riksdagen avlåts proposition rörande provårsinstitutionen vid de allmänna läroverken, har emellertid numera fråga uppkommit, huruvida vid folkskoleseminarium genomgången provårskurs borde medföra behörighet till ordinarie ämneslärarbefattning vid allmänt läroverk. Med avseende härå och med hänsyn till det intresse, som frågan om provåret vid de allmänna läroverken måste anses hava för den med ingången av år 1914 upprättade folkskolöverstyrelsen, anbefallde Kungl. Maj:t den 17 september 1914 läroverksöverstyrelsen — som redan förut erhållit befallning att avgiva förslag till ändring i gällande bestämmelser angående provåret — att, sedan frågan därom varit, jämlikt § 19 av nådiga instruktionen för läroverksöverstyrelsen och § 22 av nådiga instruktionen för folkskolöverstyrelsen, föremål för gemensam handläggning av överstyrelserna, före den 1 februari 1915 till Kungl. Maj:t inkomma med förslag i berörda hänseende, varvid hänsyn borde tagas jämväl till spörsmålet om kompetens till ordinarie ämneslärarbefattning vid allmänt läroverk på grund av genomgången provårskurs vid folkskoleseminarium.

Det infordrade förslaget inkom till ecklesiastikdepartementet den 28 januari 1915 och överlämnades med en underdånig, av läroverks- och folkskolöverstyrelserna den 30 december 1914 gemensamt avlåten skrivelse, vid vilken även fogats förslag till vissa provåret rörande ändringar i läroverksstadgan.

Sedan Kungl. Maj:t därefter till 1915 års riksdag avlåtit proposition (nr 67) angående anslagen till provårskurser vid de allmänna läroverken och riksdagen bifallit sagda proposition, har Kungl. Maj:t den 14 maj 1915 utfärdat ny stadga angående provår vid rikets allmänna läroverk.

I denna stadga finnas följande bestämmelser, som hava tillämpning på folkskoleseminarium och provår vid sådant seminarium:

§ 1. [140.]

2. Angående den behörighet till ämneslärartjänst vid folkskoleseminarium, som vid allmänt läroverk genomgånget provår medför, gälle vad därom må vara särskilt stadgat.

§ 2.

2. För lärarkandidat, som vid folkskoleseminarium fullständigt genomgått provår för vinnande av behörighet till adjunktstjänst vid dylikt seminarium, ävensom för lärarkandidat, vilken, enligt särskilt meddelade bestämmelser, under minst en termin deltagit i sådant provår, må, efter därom gjord anmälan, provår vid allmänt läroverk inskränkas till en termin.

Genom sistnämnda bestämmelser har ett visst samband mellan provår vid folkskoleseminarium och provår vid allmänt läroverk kommit till stånd. Några närmare föreskrifter i detta avseende hava emellertid icke kunnat meddelas, förrän vissa grunder rörande anordningen av provåret vid folkskoleseminarium för den närmast kommande tiden blivit fastställda.

Med hänsyn till nu berörda förhållanden har Kungl. Maj:t genom särskilda nådiga brev den 22 januari och den 28 maj 1915 anbefallt folkskolöverstyrelsen att före den 1 oktober 1915 till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till erforderliga bestämmelser för anordnande av provårskurser vid folkskoleseminarier samt angående hänvisning till desamma av lärarkandidater.

Med en den 30 september 1915 dagtecknad underdånig skrivelse har folkskolöverstyrelsen, till fullgörande av berörda uppdrag, överlämnat förslag till stadga angående provår vid folkskoleseminarium. Enligt vad folkskolöverstyrelsen i nämnda skrivelse upplyst och bilagt utdrag av protokoll, hållet hos folkskolöverstyrelsen den 30 september 1915, utvisar, hade förslaget i de punkter, som berörde såväl folkskolöverstyrelsens som läroverksöverstyrelsens verksamhetsområden, utarbetats i samråd med läroverksöverstyrelsen.

I omförmälda skrivelse har folkskolöverstyrelsen dels redogjort för några av de synpunkter, som för överstyrelsen varit vägledande vid stadgeförslagets utarbetande, dels ock hemställt om inrättande av provår vid vissa folkskoleseminarier och anvisande av därför erforderliga medel.

Överstyrelsen yttrar sig först om förhållandet mellan provåret vid folkskoleseminarium och provåret vid allmänt läroverk och anför därvid:

> Att det till seminarium förlagda provåret varit av värde för seminarierna torde icke behöva framhållas. Antalet av dem, som på sådan väg erhållit förberedelse för

[140.] seminarielärarkallet, vore dock jämförelsevis obetydligt. Det stora flertalet ämneslärare vid seminarierna, däribland med få undantag samtliga manliga ämneslärare, hade fått sin praktiska utbildning genom vid allmänt läroverk genomgånget provår. Provåret vid de allmänna läroverken vore emellertid närmast inriktat på att tillgodose dessa läroanstalters särskilda behov med avseende på lärarutbildning, och om det än i flera huvudsakliga hänseenden innebure en god förberedelse även för den blivande seminarieläraren, läte det sig ej förneka, att det lämnade honom främmande eller jämförelsevis svagt rustad för åtskilliga av de uppgifter, som vore förenade med seminarielärarens arbete. Att låta vid allmänt läroverk genomgånget provår upphöra att giva kompetens till lärarannställning vid seminarium och i stället göra provår vid seminarium till behörighetsvillkor för sådan anställning vore dock en betänklig åtgärd. Den skulle i allt för hög grad begränsa den krets, ur vilken seminarierna hade att hämta sina ämneslärare, och därigenom helt visst vålla seminarierna en skada, som vore större än den åsyftade vinsten av en mera specialiserad lärarutbildning. Att jämte provår vid allmänt läroverk yttermera fordra provår vid seminarium skulle leda till samma resultat, varjämte, även om det senare provåret begränsades till en termin, helt visst måste sägas, att den sålunda uppkomna förberedelsetiden för seminarieläraren bleve längre, än den i och för sig behövde vara. Under sådana förhållanden måste, så länge det vid allmänt läroverk genomgångna provåret gåve behörighet för anställning både vid allmänt läroverk och seminarium men seminarieprovåret berättigade till anställning endast vid seminarium, antalet av dem, som funne med sin fördel förenligt att genomgå provår vid seminarium, bliva jämförelsevis obetydligt, vilket åter från seminarieundervisningens synpunkt måste anses oförmånligt.

Dessa omständigheter hade framhållits redan i det ovannämnda statsrådsprotokollet från år 1896 och där anförts som motivering för förslaget att bereda manliga seminarielärare och seminarielärarkandidater tillfälle till studiebesök vid seminarier och folkskolor, under det att det föreslagna seminarieprovåret avsetts allenast för kvinnliga lärarkandidater, för vilka möjlighet till ordinarie anställning vid allmänt läroverk ej förefunnes. Det vore emellertid naturligt, särskilt sedan seminarielärartjänsterna ökats i antal och seminarierna väsentligen höjt sig i pedagogiskt avseende, att den frågan måste framställa sig, huruvida det icke vore rimligt och lämpligt, att provår vid seminarium medförde lika vidsträckt behörighet som provår vid allmänt läroverk.

Genom nådigt beslut den 17 september 1914 hade Kungl. Maj:t anbefallt läroverksöverstyrelsen att, sedan frågan om ändrade bestämmelser rörande provår varit föremål för gemensam handläggning av de båda överstyrelserna, inkomma med underdånigt förslag i berörda hänseende, varvid hänsyn borde tagas jämväl därtill, huruvida vid folkskoleseminarium genomgången provårskurs borde medföra behörighet till ordinarie ämneslärarbefattning vid allmänt läroverk.

Folkskolöverstyrelsen hade för sin del ansett, att denna fråga åtminstone för närvarande borde besvaras nekande. Visserligen vore det sant, att provårets viktigaste syfte vore att giva lärarkandidaterna den praktiska utbildning, som för varje art av lärarverksamhet vore god och behövlig, samt de ledande synpunkter, vilka borde tillhöra lärarkallet som sådant, och detta syfte torde kunna tillgodoses genom seminarieprovåret lika väl som genom provåret vid allmänt läroverk. Men å andra sidan kunde det icke nekas, att seminarieprovåret till följd av den skillnad i organisatoriskt avseende och måhända framför allt i en del lärokursers omfattning och läggning samt den olikhet i fråga om lärjungematerialet, som förefunnes mellan folkskoleseminarierna och de allmänna läroverken, icke i alla hänseenden gåve den erfarenhet och den övning,

som för en blivande läroverkslärare vore önskliga och för ett omdöme om hans dug- [140.]
lighet vägledande. Skulle man fästa samma behörighet vid seminarieprovåret som vid läroverksprovåret, skulle för de allmänna läroverken, om ock i väsentligt mindre omfattning, uppkomma liknande olägenheter med hänsyn till lärarutbildningen, som nu förefunnes för seminarierna till följd av dessas beroende i provårshänseende av de allmänna läroverken, ett beroende, vilket, såsom överstyrelsen i det föregående framhållit, vore nödvändiggjort av praktiska hänsyn.

Den fråga, som förelagts överstyrelsen till prövning, hänvisade emellertid på missförhållanden, som om möjligt borde avhjälpas, och innebure en uppfordran att tillse, huruvida icke detta skulle kunna åtminstone delvis ske genom mindre vittgående åtgärder. Det hade synts folkskolöverstyrelsen, som skulle en lämplig sådan åtgärd vara att inrätta jämte seminarieprovåret och läroverksprovåret jämväl ett provår, sammansatt av en till seminarium och en till allmänt läroverk förlagd provårskurs, med frihet för varje lärarkandidat att välja mellan de tre olika slag av provår, som sålunda skulle uppkomma. Det sammansatta provåret skulle enligt överstyrelsens mening bestå av en termins provårskurs vid folkskoleseminarium och en därefter följande provårskurs på en termin vid allmänt läroverk. Härvid skulle — där icke i undantagsfall lärarkandidaten på grund av särskilda skäl erhölle rätt att under en enda termin genomgå fullständigt provår — hans provårsarbete vid seminariet icke betraktas som ett »genomgående» av provår, medförande sådan behörighet som åtföljde vid seminarium genomgånget provår, utan endast som ett »deltagande» i provår. Men genom detta deltagande i provår under en termin vid seminarium skulle — under vissa förutsättningar beträffande kursens anordning — lärarkandidat bliva berättigad att sedermera på en termin *genomgå* provår vid allmänt läroverk och erhålla den behörighet, som därmed följde.

Angående lämpligheten av ett på dylikt sätt sammansatt provår hade vid läroverksöverstyrelsens och folkskolöverstyrelsens föregående gemensamma behandling av provårsfrågan enighet förefunnits, och för de närmare författningsbestämmelser, som för detsamma kunde anses erforderliga och som tydligen tillhörde en stadga om provår vid folkskoleseminarium, funnes en anknytning och grundbestämmelse i den nya stadgan angående provår vid rikets allmänna läroverk, nämligen i dess § 2 mom. 2, som innehölle följande stadgande: »För lärarkandidat, som vid folkskoleseminarium fullständigt genomgått provår för vinnande av behörighet till adjunktstjänst vid dylikt seminarium, ävensom för lärarkandidat, vilken, enligt särskilt meddelade bestämmelser, under minst en termin deltagit i sådant provår, må, efter därom gjord anmälan, provår vid allmänt läroverk inskränkas till en termin».

I allt huvudsakligt komme härvid en lärarkandidats »deltagande» i provåret vid seminariet att få samma karaktär som annat provårsarbete. De särskilda bestämmelser, som för ifrågavarande fall vore behövliga, torde därför lättast inordnas i sammanhanget av de allmänna stadgandena.

Enligt de föreslagna stadgandena borde för lärarkandidat, som hade för avsikt att under en termin deltaga i provår vid seminarium för att sedermera genomgå provår vid allmänt läroverk, provårsarbetet vid seminariet så ordnas, att han finge tillfälle att samla sitt arbete på uppgifter, som mera uteslutande tillhörde folkundervisningens område eller eljest i mindre mån inginge i provårsarbetet vid de allmänna läroverken. Till förebyggande av för mycken splittring borde åtminstone *ett* ämne vara gemensamt för de båda provårskurserna. För att betrygga en för båda slagen av läroanstalter lämplig anordning syntes plan för lärarkandidatens kurs vid seminariet böra, sedan

[140.] vederbörande provårsföreståndare efter lärarkandidatens hörande därom avgivit förslag, i varje särskilt fall bestämmas av folkskolöverstyrelsen efter samråd med läroverksöverstyrelsen. Betyg över deltagande i provår borde utfärdas enligt samma grunder som betyg över genomgånget provår, dock att tydligt borde angivas, att det förra ej medförde den behörighet, som vore förenad med genomgånget fullständigt provår vid folkskoleseminarium.

Från det nu skisserade sammansatta provåret vore att skilja dels det fall, då lärarkandidat — på en eller två terminer — genomgått fullständigt provår vid det ena eller andra slaget av läroanstalter och sedermera under en termin genomginge provår vid det andra, dels ock det fall, då lärarkandidat under en termin »deltagit» i provår vid allmänt läroverk och med hänsyn härtill, såsom rimligt vore, berättigades att på en termin genomgå provår vid seminarium. Det sistnämnda fallet torde få föga mer än teoretisk betydelse, enär det enligt gällande behörighetsvillkor för anställning som ämneslärare vid allmänt läroverk icke skulle kunna medföra annan behörighet än för anställning vid seminarium.

Visserligen torde det icke kunna sägas, att icke även ett på sistnämnda sätt sammansatt provår borde kunna motsvara syftet att giva en både för allmänna läroverk och seminarier ändamålsenlig utbildning. Det syntes dock lämpligt att för närvarande, innan någon erfarenhet om den ifrågasatta anordningen förelåge, bestämma sig för endera av de båda vägarna, varvid den av överstyrelserna föreslagna torde böra tillerkännas företrädet. Skulle i enskilda fall omständigheter föreligga, som gjorde det särskilt önskligt, att den vidsträcktare behörigheten erhölles genom ett i annan ordning genomgånget provår, funnes alltid möjligheten att bringa frågan därom under Kungl. Maj:ts prövning.

I övrigt har folkskolöverstyrelsen, enligt vad överstyrelsen meddelat, i fråga om sitt förslag till bestämmelser rörande provår vid folkskoleseminarium utgått från de allmänna principer för provåret, som blivit fastställda genom den nyligen utfärdade stadgan för provår vid rikets allmänna läroverk. Överstyrelsen har sålunda låtit den förutvarande teoretiska provårskursen bortfalla och liksom vid de allmänna läroverken ersättas av sammanträden för behandling av pedagogiska frågor, föreläsningar över i provåret ingående läroämnens metodik och vissa för lärarutbildningen avsedda kurser (i skolhygien och muntlig framställningskonst, däri inbegripet talteknik).

Vad sedan beträffar de särskilda provårskurser, som borde anordnas vid seminarierna, yttrar folkskolöverstyrelsen:

Det syntes överstyrelsen önskvärt, att jämte den hittills bestående, för kvinnliga lärarkandidater avsedda seminarieprovårskursen jämväl en sådan kurs anordnades för manliga lärarkandidater. Redan det ökade antalet ämneslärartjänster vid seminarierna och det stegrade intresse, varmed dessa läroanstalter och deras uppgifter omfattades av dem, som ämnade ägna sig åt lärarkallet, utgjorde skäl för en utvidgning av provårsinstitutionen vid seminarierna. Men särskilt syntes den möjlighet, som nu genom den nya provårsstadgan för de allmänna läroverken öppnats till genomgående av ett

dels till seminarium och dels till allmänt läroverk förlagt provår, följdriktigt kräva inrättandet av en seminarieprovårskurs för manliga lärarkandidater. [140.]

En sådan kurs borde helst inrättas vid ett seminarium, som vore beläget i stad, där till allmänt läroverk förlagt provår funnes anordnat, enär då de metodiska föreläsningarna och de med provåret förbundna särskilda kurserna kunde i större eller mindre omfattning göras gemensamma för lärarkandidaterna vid de skilda läroanstalterna. Därigenom vunnes nämligen dels säkrare tillgång till erforderliga lärarkrafter, dels ekonomisk besparing. I överensstämmelse härmed skulle något av seminarierna i Uppsala, Lund och Göteborg ifrågakomma. Då nu seminarierna i Uppsala och Lund under den närmaste framtiden till följd av pågående nybyggnad samt utvidgning till dubbelklassiga måste anses för ändamålet mindre lämpade, syntes Göteborgsseminariet vara det, som närmast vore att tänka på. Såsom dubbelklassigt borde detta seminarium lämna jämförelsevis goda tillfällen för lärarkandidaternas övningar, och man torde där jämväl kunna påräkna goda krafter för provårsarbetets organiserande och kandidaternas handledning.

I det hela torde anordnande av provår vid ett seminarium vara ägnat att utöva en gynnsam inverkan på dess arbete, dock under förutsättning att de i provårskursen deltagande kandidaterna ej bleve för många. Ett seminarium, som ju redan i och för sig vore en lärarutbildningsanstalt och som sådan hade en jämförelsevis invecklad arbetsordning, berördes på ett ganska kännbart sätt av en till detsamma förlagd provårsinstitution. Antalet samtidigt närvarande kandidater finge därför ej vara stort. Vad särskilt seminariet i Stockholm beträffade hade rektor G. Danell i skrivelse till överstyrelsen framhållit, att detta seminarium, som jämte de fyra ordinarie klasserna jämväl hade en särskild avdelning för studenter men vars övningsskola i förhållande härtill vore av allt för ringa omfattning, endast med största svårighet kunde mottaga ett nämnvärt antal provårskandidater. Man torde därför i fråga om detta seminarium svårligen kunna räkna med större antal än 3 till 4 samtidigt närvarande kandidater. Vid Göteborgsseminariet, om provår där komme till stånd, torde man kunna beräkna utrymme för 6 till 8 kandidater. Antalet under en termin samtidigt närvarande provårskandidater vid de båda seminarierna skulle således bliva tillsammans högst 12. Då emellertid helt visst de flesta kandidaterna komme att tillbringa endast en termin vid seminariet, antingen därför att de ville vid allmänt läroverk fortsätta provårets genomgående eller därför att de berättigats att genomgå provår på en termin, borde antalet av dem, som under ett år erhölle provårsutbildning vid seminarium, kunna bliva väsentligt större.

Folkskolöverstyrelsen har därefter till undersökning upptagit frågan om de kostnader, som den sålunda utvidgade provårsinstitutionen vid folkskoleseminarierna skulle komma att kräva, och i sådant avseende anfört:

Vid beräkning av kostnaderna utginge överstyrelsen dels från de grunder, enligt vilka anslag lämnades till provårsinstitutionen vid de allmänna läroverken, dels från de belopp, som vid anslagens fördelning vid de allmänna läroverken plägade för olika ändamål beräknas.

Kostnaderna kunde sammanföras i följande tre grupper:

1) arvoden till provårsföreståndarna,
2) arvoden för handledning av lärarkandidaterna i de särskilda ämnena,
3) arvoden till föreläsare och kursledare.

[140.] 1. Vid de allmänna läroverken utginge arvodet till varje provårsföreståndare med 1,500 kronor för år. I fråga om seminarierna måste detta belopp anses väl högt, då antalet lärarkandidater, som vid ett provårsläroverk brukade uppgå till minst 10, vid provårsseminarierna åtminstone i ena fallet bleve betydligt mindre. Med hänsyn till olikheten i antalet kandidater vid de olika seminarierna och sannolikt även under olika år, syntes riktigast, att arvodet till föreståndaren här gjordes beroende av kandidaternas antal och kursernas omfattning. Att det dock icke borde bestämmas uteslutande med hänsyn till dessa omständigheter vore tydligt därav, att en icke ringa del av provårsföreståndarens arbete utgjordes av uppgifter, som krävde lika mycken tid och förmåga, vare sig antalet lärarkandidater vore stort eller litet. Härav hänvisades man till en sådan form för arvodet, att detsamma komme att utgå dels med ett visst grundbelopp, lika för båda provårsföreståndarna, dels med visst belopp för lärarkandidat och termin. I fråga om arvodets storlek ville överstyrelsen föreslå, att grundbeloppet sattes till 300 kronor för år och att det för varje lärarkandidat terminligen utgående beloppet bestämdes till 60 kronor. Enligt förut gjort antagande i fråga om kandidaternas antal skulle då vid Stockholmsseminariet föreståndarens arvode för år bliva högst $300 + (2 \times 4 \times 60) = 780$ kronor och vid Göteborgsseminariet högst $300 + (2 \times 8 \times 60) = 1{,}260$ kronor, tillsammans högst 2,040 kronor.

2. Arvodena för handledning av lärarkandidaterna bleve olika allt efter antalet ämnen, som inginge i provåret, och allt efter den tid av två terminer eller en termin, som provårskursen omfattade. Vid provårsläroverken beräknades, dock inom viss av anslaget bestämd gräns, per termin för varje kandidat 200 kronor, om han genomginge provår i fyra ämnen, och 150 kronor, om han genomginge provår i tre ämnen, samt 250 kronor, om hela hans provårskurs vore begränsad till en termin. Då nu enligt stadgeförslaget antalet ämnen i provår vid seminarium skulle bliva två eller högst tre, torde för lärarkandidat, som genomginge provår vid seminariet under två terminer, kunna beräknas i medeltal en kostnad i förevarande avseende av 125 kronor i terminen och för lärarkandidat, vars provårsarbete vid seminariet vore begränsat till en termin, en kostnad av i medeltal 200 kronor. Antoges tredjedelen av det förut beräknade maximiantalet vid de båda provårsseminarierna samtidigt närvarande kandidaterna, tillsammans 12, utgöras av sådana, som tillbringade två terminer vid seminariet, skulle för dessa sammanlagda terminskostnaden bliva 4×125 kronor och terminskostnaden för de övriga 8×200 kronor, tillhopa för terminen 2,100 kronor eller för år 4,200 kronor.

3. Vid beräkning av arvodena för konferenser, föreläsningar i de särskilda ämnenas metodik samt kurser i skolhygien och muntlig framställningskonst torde man kunna utgå från av läroverksöverstyrelsen gjorda approximativa beräkningar, anförda i överstyrelsernas underdåniga skrivelse den 30 december 1914 angående ny provårsstadga för de allmänna läroverken. Konferensernas antal borde för lärarkandidaterna vid seminarium ej bliva färre än för lärarkandidaterna vid allmänt läroverk, och de båda nämnda kurserna borde givetvis få samma omfattning för de förra som för de senare. Däremot torde antalet metodiska föreläsningar, som för kandidaterna vid varje provårsläroverk beräknats till 30 om året, för seminariekandidaterna kunna sättas till 20 med hänsyn till det mindre antal ämnen, som i regel inginge i provår vid seminarium. Man skulle då få följande antal timmar för år räknat: konferenser 10, föreläsningar 20, kurser 20 (skolhygien 5, muntlig framställningskonst 15), summa 50. Med det av läroverksöverstyrelsen beräknade arvodet av 25 kronor för timme åt varje föreläsare och kursledare skulle kostnaden således bliva 1,250 kronor för vartdera

provårsseminariet. Nu borde emellertid flertalet föreläsningar och alla kurser kunna anordnas gemensamt för seminariernas och läroverkens provårskandidater och fördenskull kunna beräknas medföra jämförelsevis obetydlig kostnad, och det syntes överstyrelsen sannolikt, att kostnaderna för samtliga de ifrågavarande arvodena med hänsyn härtill lämpligen skulle kunna beräknas till sammanlagt 500 kronor för vartdera seminariet eller 1,000 kronor för båda. [140.]

Kostnaderna skulle således kunna beräknas till följande belopp:

1) arvoden till provårsföreståndarna	kronor	2,040: —
2) arvoden för handledning av lärarkandidaterna i de särskilda ämnena	»	4,200: —
3) arvoden till föreläsare och kursledare	»	1,000: —
eller tillsammans	kronor	7,240: —

I denna beräkning vore de under 1) och 2) upptagna kostnaderna att anse som maximibelopp, vilka måhända i regel ej komme att i sin helhet utgå, varemot det sist upptagna beloppet kunde tänkas i något fall behöva överskridas.

Till jämförelse borde nämnas, att för upprätthållande under år 1916 av provårskurser vid två allmänna läroverk i Göteborg i enlighet med nådig proposition till 1915 års riksdag beviljats ett anslag av 11,950 kronor. Den i framställningen till riksdagen förekommande beräkningen av detta anslag vore följande:

1) arvoden till föreståndarna för provåret	kronor	3,000: —
2) arvoden för handledning av lärarkandidaterna i de särskilda ämnena	»	7,200: —
3) arvoden till föreläsare och kursledare	»	1,750: —
eller tillsammans	kronor	11,950: —

Då ifrågavarande provårskurser vore beräknade för ett antal av tillsammans minst 20 lärarkandidater, skulle medelkostnaden för kandidat och år bliva högst 597 kronor 50 öre. För uppehållandet av provårsinstitutionen vid de övriga fem provårsläroverken utginge ett anslag av 30,500 kronor, vilket betecknade en kostnad för lärarkandidat och år av 550 à 600 kronor. Motsvarande medelkostnad i fråga om provårsinstitutionen vid seminarierna skulle enligt det föregående bliva 603 kronor 33 öre. Det vore uppenbart, att med bibehållande i det hela av samma grunder för de utgående arvodena kostnaden per lärarkandidat måste bliva större, ju mindre det antal kandidater vore, som vid en och samma provårsanstalt kunde samtidigt undervisas.

Under förutsättning att till bestridande helt eller delvis av kostnaderna för provårskurs vid folkskoleseminariet i Stockholm fortfarande ett belopp av intill 1,500 kronor kunde utgå av reservationsanslaget till folkskoleseminarierna, skulle för utvidgningen av provårsinstitutionen vid seminarierna i enlighet med här framställt förslag erfordras ytterligare ett belopp av 5,740 kronor.

Slutligen har folkskolöverstyrelsen uttalat såsom önskligt, att den ifrågasatta utvidgningen av provårsinstitutionen vid folkskoleseminarierna snarast möjligt måtte komma till stånd. Därest medel funnes, som kunde avses för ändamålet, syntes det överstyrelsen, att den föreslagna provårs-

[140.] kursen vid folkskoleseminariet i Göteborg helst borde anordnas redan med början av vårterminen 1916. Skulle hinder föreligga härför, syntes den utvidgade provårsinstitutionen om möjligt böra bringas i verksamhet med början av läsåret 1916—1917.

Departementschefen.

Vad folkskolöverstyrelsen anfört kan jag i huvudsak biträda. Vid anordnande av provårskurser vid folkskoleseminarierna bör givetvis särskild uppmärksamhet ägnas åt seminariernas karaktär av lärarutbildningsanstalter. Provårskurserna vid dessa seminarier måste följaktligen i vissa avseenden få en annan läggning än motsvarande kurser vid de allmänna läroverken. Jag är emellertid icke för närvarande beredd att uttala en bestämd mening i fråga därom, huruvida den olikhet i dessa kursers läggning, som betingas av skiljaktigheten i deras närmaste syfte, måste anses på ett så ingripande sätt inverka på lärardugligheten, att det med hänsyn härtill skulle vara uteslutet, att provår genomgånget enbart vid folkskoleseminarium skulle medföra behörighet till ämneslärartjänst även vid allmänt läroverk.

I detta sammanhang anser jag mig böra framhålla, att de i ärendet hörda myndigheterna äro övertygade om lämpligheten därav, att provår, genomgånget enbart vid allmänt läroverk, bör medföra behörighet till adjunktsbefattning vid folkskoleseminarium. Folkskolöverstyrelsen har visserligen framhållit, att en viss svaghet i specialutbildningen för en del nytillträdande seminarielärare kunde anses bliva en följd av en dylik bestämmelse, men överstyrelsen har dock tillmätt större vikt åt den synpunkten, att det måste anses fortfarande vara av stor betydelse för seminarierna, att den krets, ur vilken de hava att hämta sina ämneslärare, icke i alltför hög grad begränsas.

För att hålla denna krets så vid som möjligt och på samma gång vinna utsikt att till ämneslärarbefattningarna vid folkskoleseminarierna erhålla sökande med särskild praktisk utbildning för seminarielärarens kall hava folkskolöverstyrelsen och läroverksöverstyrelsen gemensamt föreslagit inrättandet av ett provår, sammansatt av en termins kurs vid folkskoleseminarium och därefter en termins kurs vid allmänt läroverk. Detta sätt för frågans lösning synes mig vara lämpat efter de nuvarande förhållandena och således värt att försökas. I den nya stadgan angående provår vid allmänt läroverk § 2 mom. 2 har ock, såsom i det föregående är nämnt, införts en bestämmelse, som har avseende å ett sålunda anordnat provår.

För genomförande av en dylik anordning fordras, att provårskurser vid folkskoleseminarierna anordnas icke blott för kvinnliga utan även för

manliga lärarkandidater. Jag delar i allt väsentligt folkskolöverstyrelsens [140.] mening rörande såväl anordningen av dessa kurser som ock det antal lärarkandidater, vilka lämpligen kunna samtidigt däri deltaga. I fråga om förläggningen av kursen för manliga lärarkandidater torde förhållandena, sådana de framträda närmare tidpunkten för dess igångsättande, få vara bestämmande, liksom även av lätt insedda skäl ifrågavarande provårskurser icke böra för framtiden bindas vid vissa seminarier. Lämpligast torde vara, att det överlämnas åt Kungl. Maj:t att bestämma, till vilka seminarier kurserna skola förläggas.

Folkskolöverstyrelsen har beräknat den årliga kostnaden för ifrågavarande provårskurser till sammanlagt 7,240 kronor och grundat denna beräkning på motsvarande förhållanden vid de till allmänna läroverk förlagda provårskurserna. Jag bör härvid erinra, att i fråga om de allmänna läroverken närmare bestämmelser om ersättning till handledare av provårskandidater samt till i provårsarbetet deltagande föreläsare och kursledare numera meddelats genom nådigt brev den 23 oktober 1915. Därvid fastslogos de av folkskolöverstyrelsen omförmälda beräkningsgrunderna med vissa mindre jämkningar. Enligt de sålunda meddelade bestämmelserna må vid de allmänna läroverken tills vidare utgå ersättning *dels* till handledare av provårskandidater med högst 150 kronor för termin för lärarkandidat, som genomgår provår i två eller tre ämnen; med högst 200 kronor för termin för lärarkandidat, som med vederbörligt tillstånd genomgår provår i fyra ämnen; samt med högst 250 kronor för lärarkandidat, som med vederbörligt tillstånd genomgår provår på en termin, *dels ock* till i provårsarbetet deltagande föreläsare och kursledare med högst 20 kronor för föreläsnings- eller övningstimme om 45 minuter. Givetvis bör tillses, att arvodena till föreläsare och kursledare, vilka arvoden för seminariernas provårskurser av folkskolöverstyrelsen beräknats till 25 kronor för timme, icke bliva högre vid dessa kurser än vid motsvarande kurser vid de allmänna läroverken, men i övrigt har jag icke något att erinra mot folkskolöverstyrelsens kostnadsberäkning, vars slutsumma i allt fall lärer kunna godtagas.

För tillgodoseende av nu ifrågavarande behov torde böra äskas höjning i det ordinarie anslaget till folkskoleseminarierna.

Från den av folkskolöverstyrelsen beräknade kostnadssumman, 7,240 kronor, böra emellertid dragas två särskilda belopp, som för närvarande utgå från nämnda anslag, nämligen dels 1,500 kronor, motsvarande den beräknade kostnaden för den nuvarande provårskursen vid folkskoleseminariet i Stockholm, dels ock ett belopp av 2,240 kronor, vilket nu utgår till bestridande av vissa kostnader för den till samma seminarium förlagda

studentkursen men som, på sätt jag under punkten 142 här nedan kommer att närmare omförmäla, skulle i sammanhang med anvisande av extra anslag för detta ändamål komma att för framtiden besparas. Den nu erforderliga ökningen av det ordinarie anslaget till folkskoleseminarierna stannar således vid ett belopp av 3,500 kronor.

Under förutsättning av bifall till den äskade anslagshöjningen skulle de ifrågavarande, utvidgade provårskurserna kunna taga sin början med läsåret 1916—1917. De för höstterminen 1916 erforderliga medlen torde kunna utgå av det redan förefintliga anslaget till folkskoleseminarierna.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att för anordnande vid folkskoleseminarierna av provårskurser för blivande lärare och lärarinnor vid dessa seminarier höja det å *ordinarie stat* uppförda anslaget till folkskoleseminarierna från 849,595 kronor till 853,095 kronor eller med 3,500 kronor.

38. Stipendier för seminarieelever, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 150,225: —

Vid bifall till det här ovan under punkten 140 framställda förslaget kommer det för folkskoleseminarierna och stipendier för seminarieelever avsedda gemensamma reservationsanslaget, nu 999,820 kronor, att ökas med 3,500 kronor till 1,003,320 kronor.

[141.] Brist i folkskoleseminariernas stater.

39. **Brist i folkskoleseminariernas stater.** I skrivelse den 30 september 1915 har folkskolöverstyrelsen hemställt, att förslag måtte avlåtas till riksdagen om anvisande på extra stat för år 1917 av ett förslagsanslag å högst 30,000 kronor att användas till täckande av sådan brist i de särskilda folkskoleseminariernas stater, som till följd av stegrade kostnader för uppvärmning, belysning, renhållning m. m. kunde uppkomma under åren 1915 och 1916. Till stöd för denna sin hemställan har överstyrelsen anfört följande:

Genom den ökning av reservationsanslaget till folkskoleseminarierna, som beviljades av 1913 och 1914 årens riksdagar, hade tillgång beretts bland annat till höjning av de särskilda seminariernas anslag till materiell, uppvärmning, belysning, renhållning m. m. I första rummet hade därvid åsyftats, att tillräckliga medel skulle finnas att tillgå för de nödiga driftkostnaderna, för vilkas bestridande i de flesta fall de tillgängliga medlen befunnits alltför små. Men därjämte skulle enligt den beräkning av anslagsökningen, som av riksdagen fastställts, för varje seminarium anvisas ett belopp av i medeltal 1,200 kronor för år till inköp och underhåll av undervisningsmateriell

och böcker. De beräkningar, som legat till grund för Kungl. Maj:ts proposition och riksdagens beslut i ämnet, hade uppgjorts med ledning av uppgifter, som inhämtats från de olika seminarierna och som i allmänhet avsett år 1912 och närmast föregående år. [141.]

De genom berörda riksdagsbeslut anvisade medlen hade genom nådigt beslut fördelats mellan seminarierna, varvid till vägledning tjänat dels nämnda uppgifter från seminarierna, dels ytterligare införskaffade upplysningar om behoven vid de olika anstalterna.

Den förbättring av seminariernas anslagsförhållanden, som sålunda från och med läsåret 1914—1915 inträtt, hotade redan att omintetgöras eller hade i vissa fall redan tillintetgjorts genom den under senare delen av år 1914 men framför allt under hösten 1915 inträffade exceptionella stegringen av priserna å bränsle, varmed i vissa fall följt stegrade kostnader även för belysning. Jämväl omkostnaderna för renhållning hade flerstädes på grund av den allmänna prisstegringen ökats. Huru våldsam denna varit, särskilt i fråga om bränslepris, framginge därav, att under det koks år 1912 kunnat anskaffas för seminarierna till ett pris växlande mellan kronor 1,24—1,75 för hektoliter, densamma nu betingade ett pris av kronor 1,95—2,85 för hektoliter. Kostnaderna för uppvärmning vid exempelvis seminariet i Stockholm, som år 1912 uppgått till 3,400 kronor, torde på grund av stegringen av koksprisen för år 1915 ökas till omkring 5,100 kronor och komme, därest ingen sänkning skedde i nu gällande pris, att under år 1916 ytterligare stiga. I flertalet fall torde man hava att räkna med en ökning i bränslekostnaderna från år 1912 till år 1915 av inemot 50 procent.

Det vore tydligt, att genom nu berörda förhållanden en avsevärd rubbning komme att ske i de för seminarierna fastställda staterna. Därest undervisningslokalerna i fråga om uppvärmning, belysning och dylikt skulle kunna hållas i sådant skick, att de bleve användbara för sitt ändamål och läroanstalternas arbete kunde obehindrat fortgå, kunde uppenbarligen någon egentlig inskränkning av behoven i nämnda hänseenden icke äga rum. Följden härav bleve, att de tillgängliga medlen i främsta rummet måste tagas i anspråk för hithörande utgifter, medan andra behov, för vilka anslagen vore avsedda, framför allt anskaffande och underhåll av undervisningsmateriell och böcker, finge helt eller delvis undanskjutas. Men detta oaktat komme helt visst flerstädes anslagen att visa sig alldeles otillräckliga och brist i staten att uppstå. Redan för år 1914 hade i ett par fall brist uppkommit; för år 1915 kunde sådan, enligt vad överstyrelsen inhämtat, på flera håll väntas uppkomma, och för år 1916 vore det att befara, att anslagen vid de flesta seminarierna skulle visa sig otillräckliga för de oundgängliga utgifterna.

Det måste visserligen anses vara i sin ordning, att under så enastående förhållanden som de nu rådande inskränkningar och besparingar i hushållningen gjordes även vid statens institutioner i alla fall, där sådana vore möjliga. Överstyrelsen hade ock i skrivelse till seminariernas rektorer gjort erinran om iakttagande av den sparsamhet, som av de rådande ekonomiska förhållandena påkallades. Men tydligt vore, att exempelvis ett fullständigt inställande av nyanskaffning och underhåll i fråga om böcker och undervisningsmateriell ej kunde under några år framåt äga rum, utan att det resultat av undervisningsarbetet, som man åsyftat, därigenom mer eller mindre äventyrades. Det stode därför klart för överstyrelsen, att nu berörda förhållanden, vilka ju icke kunnat förutses eller på något sätt förebyggas, påkallade särskilda åt-

[141.] gärder för täckande av den brist i de särskilda seminariernas stater, som uppkommit eller kunde väntas uppkomma.

I vad mån man för bristens täckande kunde påräkna någon tillgång i reservation å det ordinarie anslaget till folkskoleseminarierna kunde ej avgöras, förrän riksbokslutet för år 1915 förelåge. Dels hade nämligen några av de utgiftsposter, som skulle utgå från nämnda anslag, tillkommit först med sagda år, dels bestredes från anslaget icke blott de för varje seminarium till beloppet fixerade utgifterna utan ock lärares löner med tillhörande ålderstillägg, arvoden till extra lärarkrafter samt för särskilda lärartimmar i övningsämnena och andra utgifter, vilka utginge enligt automatiskt verkande regler. I varje fall kunde tydligen några utgifter för sådana ändamål, som här vore i fråga, icke påföras reservationsanslaget, förrän dess verkliga ställning vid 1915 års slut vore känd.

Det syntes ock överstyrelsen riktigast, att behov av så extraordinär art som de nu berörda täcktes, icke genom möjligen uppkommande reservation å det för de ordinarie behoven avsedda anslaget utan genom särskilt anslag.

Givetvis kunde man därvid tillämpa samma ordning, som följts t. ex. i fråga om institutet och förskolan för blinda och varom överstyrelsen finge tillfälle att i annat sammanhang ytterligare uttala sig. Den vid nämnda anstalt under flera år uppkomna bristen hade för ett par eller tre år i sänder anmälts för riksdagen, som till dess täckande anvisat anslag å extra stat. Denna ordning vore emellertid förenad med vissa olägenheter, bland andra den, att de bristande beloppen under lång tid finge stå obetäckta och måste balanseras från det ena året till det andra, varav i vissa fall kunde följa ett beroende av leverantörer, som icke kunde anses lyckligt. I det fall, varom här vore fråga, skulle framställning om medel till täckande av under år 1915 uppkommen brist kunna göras först till 1917 års riksdag, och anslag för ändamålet skulle då uppföras å 1918 års stat.

Med skäl torde därför kunna ifrågasättas, att medel för mötande av den förutsedda bristen toges i beräkning redan vid uppgörandet av 1917 års budget. Att nu vidtaga en höjning av det ordinarie anslaget kunde dock enligt överstyrelsens mening icke ifrågasättas, då ju å ena sidan dettas förmåga att täcka de ordinarie utgifterna, såsom redan nämnts, icke vore fullt känd och å andra sidan det för närvarande icke läte sig förutses, huru långvarig den prisstegring kunde bliva, som framkallat det föreliggande anslagsbehovet.

Skulle i 1917 års stat medel reserveras för här omförmälda behov, borde detta alltså ske i form av ett anslag å extra stat, lämpligen ett »förslagsanslag högst», ur vilket Kungl. Maj:t i mån av behov finge anvisa medel till täckande av brist i seminariernas stat, som förorsakats av stegrade kostnader för uppvärmning, belysning, renhållning och dylika till driften hänförliga behov.

Klart vore, att för närvarande inga noggranna beräkningar kunde framläggas rörande de belopp, vartill den befarade bristen kunde uppgå ens för år 1915, och ännu mindre vore det möjligt att med någon större grad av sannolikhet angiva dess belopp för år 1916. De upplysningar, överstyrelsen inhämtat, och de beräkningar, som gjorts, ginge emellertid i den riktningen, att överstyrelsen ansåge sig kunna antaga, att ett belopp av omkring 30,000 kronor skulle vara tillräckligt för täckande av den brist, som kunde väntas uppstå under nämnda båda år.

Såsom av det föregående framginge, upptoge utgifterna för seminariebyggnadernas uppvärmning en betydande del av de anslag, som tilldelats seminarierna, och förändringar i bränsleåtgången eller bränslepriset inverkade i betydande mån på läroan-

stalternas ekonomiska ställning. Det vore därför naturligt, att seminariernas rektorer sökte att, så mycket det vore dem möjligt, begränsa uppvärmningskostnaderna, och överstyrelsen kunde vitsorda deras goda uppsåt i sådant avseende. Saken vore emellertid av den vikt, att överstyrelsen funne sig böra ägna densamma särskild uppmärksamhet och hade för avsikt att med biträde av sakkunnig person undersöka, huruvida möjlighet kunde förefinnas att på ett eller annat sätt ytterligare nedbringa de ifrågavarande kostnaderna. [141.]

Departementschefen.

Åtskilliga av de till ecklesiastikdepartementet inkomna framställningarna rörande anslag att äskas på 1917 års stat hava givit uttryck åt den meningen, att de nu inträffade prisstegringarna borde föranleda höjning av kostnadsberäkningarna för år 1917, särskilt beträffande uppvärmning, belysning o. d., men endast i fråga om folkskoleseminarierna har hemställan gjorts om anvisande av ett särskilt anslag till täckande av den brist, som kunde väntas under tiden intill 1916 års utgång uppstå å de anvisade anslagen. I fråga om flertalet övriga institutioner synes man, där ej kostnaden för ifrågavarande ändamål gäldas från åttonde huvudtitelns allmänna förslagsanslag till skrivmaterialier, expenser, ved m. m., hava räknat med möjligheten av att genom indragningar och besparingar få de tillgängliga medlen att räcka till även under nuvarande förhållanden. I något fall har det emellertid ställts i utsikt, att brist sannolikt komme att uppstå och att på grund därav särskilda åtgärder framdeles vore av nöden.

Jag har redan i det föregående uttalat, att det nuvarande prisläget knappast bör tagas till utgångspunkt vid beräkningar, som avse år 1917. Det är nämligen i närvarande stund omöjligt att bedöma, huruvida de rådande undantagsförhållandena kunna komma att fortfara någon längre tid. I alla händelser torde man icke kunna undgå att komma åtskilliga av statens inrättningar till hjälp för mötande av de redan inträffade prisstegringarna.

Vad särskilt folkskoleseminarierna angår torde jag få erinra, att det ordinarie anslaget till dessa seminarier, nu 849,595 kronor, jämte det ordinarie anslaget till stipendier för seminarieelever, 150,225 kronor, i riksstaten uppförts såsom ett gemensamt reservationsanslag. Den under ett år uppkomna behållningen kan sålunda ett följande år tagas i anspråk. Reservationsanslaget visar enligt 1914 års riksbokslut icke något överskott, men då vid några länsstyrelser en del utgifter synas hava felaktigt påförts det ordinarie anslaget till seminarierna i stället för att utbetalas från extra anslag, torde sannolikt efter verkställd utredning någon, om ock ej så betydande behållning för år 1914 visa sig i verkligheten vara för handen.

Av 1915 års ordinarie anslag till seminarierna, 849,595 kronor, har

till och med oktober månad, enligt inkomna uppgifter, från statskontoret och länsstyrelserna utbetalats ett belopp av sammanlagt 757,791 kronor 22 öre. För närvarande är det icke möjligt att förutse, huruvida anslaget kan för detta år komma att utvisa någon behållning.

Av vad folkskolöverstyrelsen anfört synes vidare framgå, att man vid seminarierna söker inskränka utgifterna för andra ändamål än de här ifrågavarande, i den mån det kan ske utan verkligt men för verksamheten vid dessa läroanstalter.

Det vill under dessa förhållanden synas riktigt, att såsom av folkskolöverstyrelsen ifrågasatts, redan nu åtgärder vidtagas för att bereda seminarierna tillgång, i mån av behov, till ökade anslagsmedel för ifrågavarande ändamål — uppvärmning, belysning, renhållning m. m. — för tiden intill 1916 års utgång. Jag anser det vara lämpligare att, då det med stor visshet kan förutses att brist uppkommer, i angivet syfte äska ett anslag på extra stat för år 1917 än att, i likhet med vad stundom skett, först efter det beloppet av bristen blivit till siffran bestämd göra framställning hos riksdagen om anslag till dess täckande.

Mot det av överstyrelsen föreslagna anslagsbeloppet, 30,000 kronor, har jag intet att erinra. Anslaget torde böra uppföras såsom »förslagsanslag, högst» och av Kungl. Maj:t disponeras, i den mån behov av ökade medel till bestridande av berörda utgifter vid de särskilda seminarierna visar sig vara för handen.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

Nytt anslag.

att på *extra stat* för år 1917 anvisa ett förslagsanslag å högst 30,000 kronor att efter Kungl. Maj:ts bestämmande användas till täckande av sådan brist i de särskilda folkskoleseminariernas stater, som till följd av stegrade kostnader för uppvärmning, belysning, renhållning m. m. må hava uppkommit eller kunna uppkomma under åren 1915 och 1916.

[142.] Studentkurser och parallellavdelningar vid vissa folkskoleseminarier.

40. **Studentkurser och parallellavdelningar vid vissa folkskoleseminarier.** I anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1915 års riksdag till anordnande av studentkurser vid folkskoleseminarierna i Strängnäs, Växjö, Stockholm och Kalmar samt av parallellavdelningar vid folkskoleseminarierna i Uppsala, Lund och Falun ävensom för i övrigt utvidgad verksamhet vid sistnämnda seminarium på extra stat för år 1916 ett anslag av 128,885 kronor. Av nämnda anslag var

ett belopp av 31,925 kronor avsett för studentkurser och återstoden, [142.] 96,960 kronor, för parallellavdelningar.

Bestämmelser rörande ifrågavarande anslags fördelning mellan de särskilda seminarierna hava av Kungl. Maj:t meddelats genom nådigt beslut den 3 december 1915.

Sedan nu rektorerna vid berörda seminarier efter anmodan inkommit till överstyrelsen med uppgifter å behoven av anslag under år 1917 för ifrågavarande ändamål, har överstyrelsen i skrivelse den 30 september 1915 hemställt om beredande av erforderliga medel för studentkurser och parallellavdelningar vid folkskoleseminarierna under sagda år.

Studentkurser.

Överstyrelsen yttrar sig därvid till en början beträffande seminariekurserna för studenter vid folkskoleseminarierna i Strängnäs, Växjö, Stockholm och Kalmar.

Vad först anginge dessa kursers ställning och allmänna anordning kunde överstyrelsen, under hänvisning till vad därom anförts i överstyrelsens framställning om anslagsbehoven för år 1916, inskränka sig till att framhålla, att desamma enligt överstyrelsens mening borde fortgå även under år 1917 och i det hela vara anordnade enligt för år 1916 angiven plan. De erforderliga anslagsbeloppen torde därför också med få undantag kunna sättas till samma belopp, som beräknats för sistnämnda år.

Beträffande formen för anslags utgående till studentkursen vid folkskoleseminariet i Stockholm hade överstyrelsen i sin framställning rörande detta ämne för år 1916 hemställt, att sagda anslag, som nu till ett belopp av 2,240 kronor utginge från det ordinarie reservationsanslaget till folkskoleseminarierna och i övrigt å extra stat, skulle helt och hållet överflyttas till extra stat. I Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen hade emellertid föreslagits, att den hittillsvarande ordningen skulle bibehållas även under år 1916. Riksdagen, som bifallit Kungl. Maj:ts framställning, hade rörande den sak, varom nu vore fråga, anfört, att riksdagen, ehuru riksdagen i princip anslöte sig till den uppfattning, som härvidlag gjorts gällande av överstyrelsen, likväl under dåvarande förhållanden ej velat vidtaga någon ändring i vad i berörda avseende föreslagits. Med anledning av vad riksdagen sålunda uttalat ansåge sig överstyrelsen böra ifrågasätta, att den föreslagna förändringen finge genomföras i fråga om 1917 års stat, varför överstyrelsen i det följande räknade med anslag å extra stat för samtliga hithörande behov vid seminariet i Stockholm.

Kostnaderna under år 1917 för de särskilda studentkurserna kunde i enlighet med vad nu anförts beräknas sålunda:

För studentkursen vid seminariet i *Strängnäs* erfordrades: *Strängnäs.*

till arvode för	10	veckotimmar	i kunskapsämnen	kronor	1,300: —
» » »	4	»	» teckning	»	400: —
» » »	7	»	» musik	»	700: —
» » »	8	»	» gymnastik	»	800: —
» » »	5	»	» slöjd	»	375: —
» » »	3	»	» trädgårdsskötsel	»	225: —
				Transport kronor	3,800: —

[142.]

	Transport kronor	3,800: —
till arvode åt en lärare i övningsskolan	»	2,000: —
» avgift för denne till folkskollärarnas pensionsinrättning	»	130: —
» lärararvode för en kurs i kemi för studenter å latinlinjen	»	120: —
» tilläggsarvode åt seminarieläkaren	»	100: —
» » » rektors skrivbiträde	»	50: —
» stipendier åt förslagsvis 25 elever efter 100 kronor	»	2,500: —
» hyra för lokal för en övningsskolavdelning samt till densammas uppvärmning, belysning och renhållning	»	475: —
	Summa kronor	9,175: —

Olikheten mot anslagsberäkningen för år 1916 bestode däri, att dels 2 lärartimmar för kunskapsämnen tillagts för att bereda möjlighet till anskaffande av särskild lärarkraft i ekonomilära, dels det tidigare för förhyrande av vaktmästarbostad avsedda beloppet disponerats till förhyrande av lärosal för en övningsskolavdelning, enär denna anordning befunnits lämpligare. Med hänsyn till riksdagens därom gjorda uttalande hade icke, lika litet här som för övriga kurser eller parallellavdelningar, något tilläggsarvode beräknats för bibliotekarien.

Växjö. För studentkursen vid seminariet i *Växjö* bleve kostnaderna:

till arvode åt en extra ordinarie adjunkt	kronor	2,700: —
» » för 4 veckotimmar i teckning	»	400: —
» » » 7 » » musik	»	700: —
» » » 8 » » gymnastik	»	800: —
» » » 5 » » slöjd	»	375: —
» » » 3 » » trädgårdsskötsel	»	225: —
» » åt en lärare i övningsskolan	»	2,600: —
» avgift för denne till folkskollärarnas pensionsinrättning	»	130: —
» arvode åt en lärarinna i övningsskolan	»	1,700: —
» avgift för denna till folkskollärarnas pensionsinrättning	»	100: —
» lärararvode för en kurs i kemi för studenter å latinlinjen	»	120: —
» tilläggsarvode åt seminarieläkaren	»	100: —
» » » rektors skrivbiträde	»	50: —
» virke och materialier till slöjdundervisningen för studentavdelningen och två övningsskolavdelningar	»	200: —
	Summa kronor	10,200: —

Av nu angivna utgiftsposter skilde sig blott den sista från vad som beräknats för år 1916, i det densamma ansetts böra höjas med 100 kronor med hänsyn till kostnaderna för undervisningen i metallslöjd.

Stockholm. Kostnaderna för studentkursen vid seminariet i *Stockholm* borde, under den i det föregående angivna förutsättningen att hela anslagsbeloppet skulle utgå å extra stat, beräknas sålunda:

till arvode åt en extra ordinarie adjunkt	kronor	2,700: —	[142.]
» » för 4 veckotimmar i teckning	»	400: —	
» » » 7 » » musik	»	700: —	
» » » 8 » » gymnastik	»	800: —	
» » » 4 » » slöjd	»	280: —	
» » » 10 » » hushållsgöromål	»	700: —	
» » » 3 » » trädgårdsskötsel	»	225: —	
» lärararvode för en kurs i kemi för studenter å latinlinjen	»	120: —	
» tilläggsarvode åt seminarieläkaren	»	100: —	
» » » rektors skrivbiträde	»	50: —	
» vatten, uppvärmning och belysning, materialier för skolköket och för kemikursen m. m.	»	500: —	
Summa kronor		6,575: —	

Sist angivna post vore nytillkommen och föranledd därav, att seminariets ordinarie anslag till materiell m. m. visat sig icke kunna under nu rådande prisstegringar täcka de särskilda utgifter, som föranleddes av studentkursens deltagande i skolköksundervisningen, skolbaden, de kemiska laborationerna m. m.

För studentkursen vid seminariet i *Kalmar* slutligen erfordrades följande belopp: **Kalmar.**

till arvode åt en extra ordinarie adjunkt	kronor	2,700: —	
» » för 2 veckotimmar i kunskapsämnen	»	260: —	
» » » 4 » » teckning	»	400: —	
» » » 7 » » musik	»	700: —	
» » » 8 » » gymnastik	»	800: —	
» » » 4 » » slöjd	»	280: —	
» » » 10 » » hushållsgöromål	»	700: —	
» » » 3 » » trädgårdsskötsel	»	225: —	
» lärararvode för en kurs i kemi för studenter å latinlinjen	»	120: —	
» tilläggsarvode åt seminarieläkaren	»	100: —	
» » » rektors biträde	»	50: —	
» vatten, ved och lyse för skolköket	»	300: —	
» materiell, ved och lyse m. m. (även för kemikursen)	»	200: —	
» stipendier åt förslagsvis 25 elever efter 100 kronor	»	2,500: —	
Summa kronor		9,335: —	

I förestående kostnadsberäkning hade förutom tidigare förekommande poster upptagits arvode för två timlärartimmar i kunskapsämnen för att bereda möjlighet att anskaffa erforderlig lärarkraft för ämnet ekonomilära.

Överstyrelsen övergår därefter till att redogöra för anslagsbehoven för år 1917 för uppehållande av parallellavdelningar vid de seminarier, som stå under utvidgning till dubbelseminarier. Dessa äro seminarierna i Uppsala, Lund och Falun, de båda första för manliga, det sistnämnda för kvinnliga elever. Beträffande nämnda anslagsbehov yttrar överstyrelsen: ***Parallellavdelningar.***

[142.] För år 1916 hade anslag beviljats till följande parallellavdelningar:

vid seminariet i *Uppsala* under vårterminen till tredje och fjärde samt under höstterminen till första och fjärde seminarieklasserna;

vid seminariet i *Lund* under vårterminen till andra och tredje samt under höstterminen till första, tredje och fjärde seminarieklasserna; och

vid seminariet i *Falun* under vårterminen till första, andra och tredje samt under höstterminen till alla fyra seminarieklasserna.

Vid äskande av anslag för år 1917 borde tydligen först tillses, att de klasser, som under nämnda år ännu ej fått sin utbildning avslutad, uppehölles. I den mån befintliga lokalutrymmen och andra omständigheter sådant medgåve, borde givetvis också nya parallellavdelningar intagas till ersättande av från seminarierna utgående sådana eller till läroanstalternas fortsatta utvidgande till dubbelseminarier.

Vad först anginge seminariet i *Uppsala* hade, då anslag till parallellavdelningar därstädes begärts för år 1916, blivit anfört, att den nya byggnaden, som man ursprungligen hoppats få färdig sommaren 1915, icke kunnat beräknas bliva tagen i bruk förr än tidigast höstterminen 1916 samt att det med hänsyn till rådande ovissa förhållanden synts säkrast att räkna med att inflyttningen kunde ske först i början av år 1917. Vid anslagsberäkningen hade man alltså utgått från att seminariet under hela år 1916 skulle kvarbliva i de gamla lokalerna samt att till följd därav en tredje parallellavdelning ej lämpligen skulle kunna inrättas höstterminen 1916. I sammanhang därmed hade emellertid erinrats, att om det skulle bliva möjligt att taga den nya byggnaden i användning vid början av sistnämnda termin, därav föranledd anslagsökning måste begäras hos 1916 års riksdag ävensom att i samband därmed framställning borde göras om anslag till den ytterligare utvidgning av seminariet genom inrättandet av ännu en parallellavdelning, som förhållandena kunde medgiva.

Under det gångna året hade ifrågavarande byggnadsarbete bedrivits med den skyndsamhet, att inflyttning i de nya lokalerna med tämligen stor trygghet kunde antagas ske sommaren 1916. Anslag måste därför nu begäras icke blott för skolarbetets bedrivande under år 1917 utan ock för täckande av de ökade kostnader under senare delen av år 1916, som föranleddes av inflyttningen och de större lokalernas uppvärmning m. m. De parallellavdelningar, till vilka anslag begärts för höstterminen 1916, vore, såsom redan nämnts, parallellavdelningar till första och fjärde seminarieklasserna. Dessa båda avdelningar borde givetvis uppehållas även under vårterminen 1917. Under höstterminen 1917 skulle komma att finnas parallellavdelningar till första och andra seminarieklasserna. Med hänsyn till önskvärdheten av att den nya seminariebyggnaden så snart som möjligt i sin helhet komme till användning funne överstyrelsen det emellertid lämpligt, att möjlighet måtte beredas att, under förutsättning att tillräckligt elevantal kunde erhållas, redan under höstterminen 1916 inrätta en tredje parallellavdelning, nämligen till andra klassen. Genom vissa besparingar syntes medel bliva tillgängliga å 1916 års anslag till de kostnader, som skulle erfordras under höstterminen 1916 för en dylik avdelning. För år 1917 torde alltså anslag böra beredas även för nu nämnda parallellavdelning.

Uppförandet av de nya byggnaderna för folkskoleseminariet i *Lund* hade blivit så fördröjt, att inflyttning i desamma måhända ej kunde äga rum förr än under sommaren 1918. Under sådana omständigheter vore det förenat med vissa betänkligheter att höstterminen 1916 intaga den tredje parallellavdelning, som enligt framställningen till 1915 års riksdag beräknats då skola komma till stånd. Önskvärdheten av att

nämnda avdelning inrättades vore dock enligt överstyrelsens mening så stor, att möj- [142.]
ligheten därför borde hållas öppen, och överstyrelsen komme därför i annat sammanhang att hemställa, att för nämnda ändamål under höstterminen 1916 erforderliga medel måtte reserveras. Anslag till ifrågavarande avdelning syntes därför böra tagas i beräkning även för år 1917.

Seminariet i *Falun* fick med början av vårterminen 1915 inflytta i nya lokaler. Höstterminen 1915 hade där intagits en tredje parallellavdelning, och höstterminen 1916 komme en fjärde sådan att intagas, varför seminariet under år 1917 komme att vara fullständigt dubbelseminarium.

De parallellavdelningar, för vilka anslag borde hos 1916 års riksdag begäras för år 1917, bleve alltså i enlighet med det sagda följande:

Vid seminariet i *Uppsala:* under vårterminen till första, andra och fjärde samt under höstterminen till första, andra och tredje seminarieklasserna;

vid seminariet i *Lund:* under vårterminen till första, tredje och fjärde samt under höstterminen till första, andra och fjärde seminarieklasserna; och

vid seminariet i *Falun:* under hela året till alla fyra seminarieklasserna.

Därjämte måste, såsom redan antytts, anslag nu begäras för vissa under år 1916 tillkommande utgifter för seminariet i Uppsala, vilka föranleddes av dess inflyttning i nya lokaler.

Kostnaderna för ifrågavarande parallellavdelningar borde tydligen beräknas enligt i huvudsak samma grunder, som hittills följts vid beviljande av anslag för sådana avdelningar. Hänsyn borde därvid ock tagas till den nya undervisningsplanens föreskrifter, i den man dessa beräknades kunna under år 1917 bliva tillämpade vid de olika seminarierna. I vissa fall måste man vid anslagsbeloppens bestämmande taga i betraktande de starka prisstegringar å bränsle m. m., som för närvarande rådde. Till seminarieläkare och rektors skrivbiträde borde tilläggsarvoden utgå enligt samma grunder som hittills; till elevstipendier torde liksom för år 1916 kunna beräknas 1,200 kronor för termin och avdelning.

Beträffande de särskilda anslagsposterna vore följande att anföra.

Behovet av lärarkrafter för parallellavdelningarna vid seminariet i *Uppsala* komme att omfatta följande antal lärartimmar: Uppsala.

	Lärartimmar.	
	Vårterminen 1917.	Höstterminen 1917.
för undervisningen i läsämnen samt handledning av undervisningsövningarna	89	87
» undervisningen i teckning	8	7
» » » musik	17	17
» » » gymnastik	10	14
» » » slöjd	13	14

I enlighet med den beräkning, som följts för år 1916, behövdes alltså under hela året 4 extra ordinarie adjunkter samt timlärare under vårterminen för 5 veckotimmar och under höstterminen för 3 veckotimmar.

För undervisningen i trädgårdsskötsel hade hittills utgått ett arvode av 200 kronor för år för varje parallellavdelning. Av de parallellavdelningar, som under år

[142.] 1917 skulle finnas vid seminariet, komme blott en att undervisas i trädgårdsskötsel, vadan för ifrågavarande ändamål erfordrades nyssnämnda belopp 200 kronor.

På grund av bristande lokalutrymme hade man hittills vid seminariet icke inrättat för parallellavdelningarna erforderliga avdelningar av övningsskolan utan, mot viss ersättning till vederbörande lärare, förlagt de praktiska undervisningsövningarna till stadens folkskolor. Nu borde tydligen i samband med inflyttningen i de nya lokalerna övningsskolans utvidgning begynna och nämnda provisoriska anordning upphöra. Enligt de genom 1913 års seminariereform angivna grunder borde vid enkelseminarierna finnas minst 4 och vid dubbelseminarierna minst 7 övningsskolavdelningar, var och en med sin lärarkraft. Då vid seminariet i Uppsala hittills blott 2 avdelningar och 2 lärare funnits, erfordrades alltså minst 5 nya avdelningar med tillhörande lärarkrafter. Av dessa torde 3 böra inrättas med höstterminen 1916, de återstående med höstterminen 1918. Av de nya tjänster, som skulle inrättas under år 1916, torde en böra avses för kvinnlig lärarkraft. Under det i den nuvarande övningsskolan i Uppsala blott gossar vore intagna, borde tydligen, i enlighet med seminariestadgans föreskrift, vid skolans utvidgning intagas även flickor. Åt dessa borde, i likhet med vad som ägde rum vid övriga seminarier, beredas undervisning i kvinnlig slöjd, för vilket ändamål erfordrades 8 veckotimmar under läsåret 1916—1917 och 12 veckotimmar under höstterminen 1917.

Beräknades arvode för de nu angivna under höstterminen 1916 och år 1917 behövliga extra lärarkrafterna enligt gällande författningar eller förut i liknande fall tillämpade grunder, uppginge de till följande belopp:

	Höstterminen 1916.		Vårterminen 1917.		Höstterminen 1917.		Summa.	
	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.
Arvode åt extra ordinarie adjunkter	—	—	6,092	31	4,707	69	10,800	—
» » timlärare	—	—	366	67	170	—	536	67
» » lärare i teckning	—	—	451	28	305	13	756	41
» » » » musik	—	—	958	98	741	02	1,700	—
» » » » gymnastik	—	—	564	10	610	26	1,174	36
» » » » manlig slöjd	—	—	550	—	457	69	1,007	69
» » » » kvinnlig slöjd	244	10	315	90	366	16	926	16
» » » » trädgårdsskötsel	—	—	112	82	87	18	200	—
» » 2 manliga lärare i övningsskolan	1,743	59	2,256	41	1,743	59	5,743	59
» » 1 kvinnlig lärare i övningsskolan	741	03	958	97	741	03	2,441	03
Summa	2,728	72	12,627	44	9,929	75	25,285	91

Till elevstipendier erfordrades för vardera terminen under år 1917 3,600 kronor eller tillhopa 7,200 kronor.

För seminariets inflyttning i de nya lokalerna torde böra beräknas 350 kronor eller samma belopp, som på sin tid för samma ändamål avsågs för seminariet i Falun. [142.]

Seminariets anslag till uppvärmning, belysning, renhållning m. m. krävde givetvis en avsevärd förhöjning i och med inflyttningen i de nya lokalerna. Beträffande flertalet utgiftsposter torde man kunna ansluta sig till de utgiftsstater, som under liknande omständigheter fastställts för seminarierna i Göteborg och Falun. I ett par fall torde någon minskning kunna beräknas, i andra erfordras ökning. Det senare gällde särskilt om posten uppvärmning, där den nu inträffade prisstegringen å koks komme att göra sig starkt gällande. Enligt uppgift av ingenjör H. Theorell, som ledde installationen av värmeledning i den nya byggnaden, kunde bränslebehovet under de närmaste åren beräknas till omkring 5,000 hektoliter för år. Seminariets rektor, som icke ansett rådligt att för den tid anslaget avsåge räkna med ett lägre kokspris än 2 kronor 20 öre för hektoliter, hade i anslutning härtill uppskattat bränslekostnaderna för höstterminen 1916 till 5,000 kronor och för år 1917 till 11,000 kronor, eller tillhopa 16,000 kronor. Med stöd av den erfarenhet, som vunnits vid seminariet i Falun, torde man dock möjligen kunna stanna vid ett belopp av sammanlagt 15,000 kronor. För belysning finge beräknas ett något högre belopp än i Falun, enär priset på elektrisk ström i Uppsala vore 5 öre högre för kilowatt. Till trädgårdsbiträden samt till jordförbättringsmedel m. m. torde här, liksom skett för seminariet i Falun, böra beräknas ett jämförelsevis stort belopp, då den nya trädgårdens anläggning vore avsedd att till stor del under de närmaste åren utföras i samband med undervisningen. Till materiell för slöjdundervisningen torde samma belopp böra beräknas, som år 1913 anvisats åt det manliga dubbelseminariet i Göteborg. Övriga utgiftsposter torde ej behöva någon närmare motivering.

De särskilda utgiftsposterna bleve följande:

[142.]

	Höstterminen 1916.		År 1917.		Summa.	
	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.
1. Uppvärmning	5,000	—	10 000	—	15.000	—
2. Belysning	800	—	1,600	—	2,400	—
3. Vattenavgifter	350	—	700	—	1,050	—
4. Telefonavgifter	80	—	160	—	240	—
5. Brandförsäkring	25	—	50	—	75	—
6. Underhåll av inventarier	100	—	200	—	300	—
7. Tryckning:s- och annonskostnader samt expeditionsartiklar	400	—	800	—	1,200	—
8. Underhåll och nyanskaffning av böcker och undervisningsmateriell	600	—	1,200	—	1,800	—
9. Arvode till bibliotekarie	150	—	300	—	450	—
10. Skrivbiträde åt rektor	125	—	250	—	375	—
11. Läkararvode	375	—	850	—	1,225	—
12. Avgifter för lärarna i övningsskolan till folkskollärarnas pensionsinrättning	—	—	620	—	620	—
13. Avlöning åt förste vaktmästare och övrig betjäning	1,550	—	3,100	—	4,650	—
14. Storrengöringar och förbrukningsartiklar för städningen	100	—	200	—	300	—
15. Trädgårdsbiträden, jordförbättringsmedel och diverse materiellkostnader för trädgården	1,200	—	2,400	—	3,600	—
16. Materiell för lek och idrott	75	—	150	—	225	—
17. Flyttningskostnader	350	—	—	—	350	—
Summa	11,280	—	22,580	—	33,860	—
Härtill komme kostnaderna för materiell m. m. till undervisningen i *slöjd:*						
1. till träslöjd	400	—	1,000	—	1,400	—
2. » pappslöjd	50	—	100	—	150	—
3. » metallslöjd	100	—	200	—	300	—
Summa	550	—	1,300	—	1,850	—

Utgifterna för uppvärmning, belysning, materiell m. m. skulle alltså under ifrågavarande tid uppgå till ett belopp av sammanlagt 35.710 kronor, varav belöpte på höstterminen 1916 11,830 kronor och på år 1917 23,880 kronor.

Till mötande av dessa utgifter vore följande anslagsbelopp disponibla: [142.]

	Höstterminen 1916.		År 1917.		Summa.	
	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.
1. Seminariets ordinarie anslag till materiell samt ljus och ved m. m.	2,725	—	6,250	—	8,975	—
2. Anslag till hyra för slöjdlokal samt till bestridande av kostnaderna för materialier m. m. till undervisningen i slöjd	410	—	950	—	1,360	—
3. Anslag till idrottsmateriellens underhåll	50	—	100	—	150	—
4. Anslag till ersättning för upplåtande av trädgård och tillhandahållande av nödiga redskap för trädgårdsundervisningen	—	—	350	—	350	—
Summa	3,185	—	7,650	—	10,835	—

Av de under 1) och 2) upptagna anslag hade påförts höstterminen 1916 så stor del, som med hänsyn till dess längd kunde anses böra belöpa därpå. Då undervisningen i trädgårdsskötsel icke lämpligen kunde begynna i den nya trädgården förr än våren 1917, måste det under 4) upptagna anslaget för höstterminen 1916 användas till hyra för den nu begagnade trädgården. Droges nu angivna disponibla belopp från de förut upptagna utgiftssummorna, funne man, att de belopp, som å extra stat borde anvisas för uppvärmning, belysning, materiell m. m., utgjorde för höstterminen 1916 8,645 kronor och för år 1917 16,230 kronor eller tillhopa 24,875 kronor.

De sammanlagda anslagsbehoven för seminariet i Uppsala bleve alltså följande:

till lärararvoden	kronor	25.285: 91
» elevstipendier	»	7,200: —
» uppvärmning, belysning, materiell m. m.	»	24 875: —
Summa	kronor	57 360: 91
eller avrundat	»	57,360: —

Av detta belopp erfordrades för år 1916 sammanlagt 11,373 kronor 72 öre.

Under förutsättning att vid seminariet i *Lund* under år 1917 tre parallellavdelningar kunde uppehållas, bleve behovet av lärarkrafter för dessa följande: **Lund.**

	Lärartimmar: Vårterminen 1917.	Höstterminen 1917.
för undervisningen i läsämnen samt handledning av undervisningsövningarna	93	91
» undervisningen i teckning	10	9
» » » musik	18	17
» » » gymnastik	3	5
» » » slöjd	7	9

[142.] Enligt förut följd beräkningsgrund erfordrades alltså 4 extra ordinarie adjunkter under hela året samt timlärare under vårterminen för 9 och under höstterminen för 7 veckotimmar.

För undervisningen i trädgårdsskötsel, vilken komme att bedrivas under vårterminen i en och under höstterminen i två parallellavdelningar, borde enligt den arvodesberäkning, som förut tillämpats såväl för seminariet i Lund som för seminariet i Uppsala, utgå tillhopa 287 kronor 18 öre.

Beräknades i övrigt lärararvodena enligt de grunder, som nyss följts i fråga om sistnämnda seminarium, uppginge kostnaderna för lärarkrafter till följande belopp:

	Vårterminen 1917.		Höstterminen 1917.		Summa.	
	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.
Arvode åt extra ordinarie adjunkter	6,092	31	4,707	69	10,800	—
» » timlärare	660	—	396	67	1,056	67
» » lärare i teckning	564	10	392	31	956	41
» » » » musik	1,015	39	741	02	1,756	41
» » » » gymnastik	169	23	217	95	387	18
» » » » slöjd	296	16	294	23	590	39
» » » » trädgårdsskötsel	112	82	174	36	287	18
Summa kronor	8,910	01	6,924	23	15,834	24

Liksom för år 1916 behövdes en ökning i hyran för gymnastiklokal med 90 kronor för år. Vidare förhyrdes för att bereda utrymme för en övningsskolavdelning lokal för rektorsexpeditionen mot en årshyra av 450 kronor, och även för den tilltänkta tredje parallellavdelningen måste lokal hyras mot en beräknad hyra av 350 kronor för år. Till hyror erfordrades alltså ett belopp av 890 kronor.

Kostnaderna för uppvärmning, belysning och städning samt för undervisningsmateriell, böcker m. m. torde med hänsyn till inträffade prisstegringar böra höjas från det för år 1916 beräknade beloppet 1,520 kronor till 1,700 kronor. Till materiell för slöjdundervisningen borde anslås samma belopp som för föregående år eller 300 kronor.

De för parallellavdelningar vid seminariet i Lund under år 1917 erforderliga beloppen bleve alltså:

till lärararvoden	kronor	15,834: 24
» elevstipendier	»	7,200: —
» lokalhyror	»	890: —
» uppvärmning, belysning, städning, undervisningsmateriell m. m.	»	1,700: —
» materiell för slöjdundervisningen	»	300: —
» tilläggsarvode åt seminarieläkaren	»	300: —
» » » rektors biträde	»	150: —
Summa kronor		26,374: 24
eller avrundat kronor		26,375: —

För seminariet i *Falun* erfordrades, liksom för år 1916, särskilt anslag icke blott för uppehållande av undervisningen i parallellavdelningarna utan ock för bestridande av de kostnader, som stode i samband med användningen av de nya lokalerna. [142.] Falun.

Behovet av särskilda lärarkrafter för år 1917 vore följande:

	Lärartimmar: Vårterminen 1917.	Höstterminen 1917.
för undervisningen i läsämnen samt handledning av undervisningsövningarna	120	122
» undervisning i teckning	12	14
» » » musik	26	30
» » » gymnastik	20	20
» » » kvinnlig slöjd	18	14
» » » hushållsgöromål	32	32
» » » manlig slöjd för övningsskolans gossar	8	8
» » » trädgårdsskötsel	8	9

De för vårterminen upptagna timsummorna vore desamma som de för höstterminen 1916 tidigare angivna med det undantag, att antalet gossar i övningsskolan vid undervisningen i slöjd påfordrade elevernas uppdelning på två avdelningar och alltså fördubbling av lärartimtalet i detta ämne.

Förändringarna i de för höstterminen beräknade timsummorna vore föranledda av några önskvärda mindre jämkningar i timplanen. I enlighet med den beräkningsgrund, som eljest följts, erfordrades alltså för hela året 5 extra ordinarie adjunkter (3 manliga och 2 kvinnliga) samt timlärare under vårterminen för 15 timmar och under höstterminen för 17 timmar. Från och med höstterminen 1917 borde övningsskolan, som nu omfattade sex avdelningar, utvidgas med ytterligare en avdelning, den sjunde, varefter den nått den omfattning, som avsetts för densamma.

Beräknades lärararvodena enligt gällande författningar och i övrigt efter de grunder, som tidigare följts, bleve kostnaderna för undervisningen följande:

	Vårterminen 1917.		Höstterminen 1917.		Summa.	
	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.
Arvode åt manliga extra ordinarie adjunkter	4,569	23	3,530	77	8,100	—
» » kvinnliga » » »	2,820	51	2,179	49	5.000	—
» » timlärare	1,100	—	963	34	2,063	34
» » lärare i teckning	676	92	610	26	1,287	18
» » » » musik	1,466	67	1,307	69	2,774	36
» » » » gymnastik	1,128	21	871	79	2,000	—
» » » » kvinnlig slöjd	710	77	427	18	1,137	95
» » » » hushållsgöromål	1,263	58	976	42	2,240	—
» » » » manlig slöjd	338	46	261	54	600	—
» » » » trädgårdsskötsel	338	46	294	23	632	69
» » » » övningsskolan	2.256	41	2.615	39	4,871	80
Summa kronor	16,669	22	14,038	10	30,707	32

[142.] Till elevstipendier erfordrades 4,800 kronor för vardera terminen, tillhopa alltså 9,600 kronor.

Utgifterna för uppvärmning, belysning, materiell m. m. kunde i de flesta fall beräknas till samma belopp som för år 1916. För uppvärmning erfordrades emellertid med hänsyn till nu rådande höga pris en avsevärd anslagsökning. Seminariets rektor hade föreslagit en höjning med 2,000 kronor till 10,000 kronor, och överstyrelsen funne denna höjning icke för högt tilltagen. Avgifterna till folkskollärarnas pensionsinrättning hade beräknats med hänsyn till nu vid övningsskolan anställda lärarkrafter, av vilka en vore manlig. Arvodena till betjäning erfordrade en höjning med 500 kronor, emedan det visat sig nödvändigt att anställa ytterligare en städerska. Anslaget till storrengöringar och förbrukningsartiklar för städningen hade också visat sig otillräckligt och behövde höjas till 300 kronor. Under år 1917 torde undervisningen i trädgårdsskötsel huvudsakligen böra försiggå i den gamla seminarieträdgården, varför samma kostnad för dess underhåll och skötsel borde beräknas som för år 1916. För att under tiden den nya trädgårdsanläggningen skulle kunna fortgå med någorlunda skyndsamhet, torde anslaget till trädgårdsbiträden, jordförbättringsmedel, materiell för planteringsarbetena m. m. böra för år 1917 höjas med 1,000 kronor till 3,400 kronor. Anslaget för undervisningen i slöjd behövde någon ökning i mån som öningsskolan tillväxte och torde böra beräknas till 400 kronor. För undervisningen i hushållsgöromål erfordrades för hela år 1917 anslag enligt samma norm, som tillämpats för höstterminen 1916, då fyra parallellavdelningar funnes; posten borde alltså upptagas till 2,000 kronor.

De särskilda utgiftsposterna bleve i enlighet härmed:

1.	Uppvärmning	kronor	10,000: —
2.	Belysning	»	1,500: —
3.	Vattenavgifter	»	900: —
4.	Telefonavgifter	»	164: —
5.	Brandförsäkring	»	50: —
6.	Underhåll av inventarier	»	200: —
7.	TryckningS- och annonskostnader samt expeditionsartiklar	»	800: —
8.	Underhåll och nyanskaffning av böcker och undervisningsmateriell	»	1,200: —
9.	Arvode till bibliotekarie	»	400: —
10.	Skrivbiträde åt rektor	»	250: —
11.	Läkararvode	»	900: —
12.	Avgifter för lärarna i övningsskolan till folkskollärarnas pensionsinrättning	»	630: —
13.	Avlöning åt förste vaktmästare och övrig betjäning	»	3,600: —
14.	Storrengöringar och förbrukningsartiklar för städningen	»	300: —
15.	Trädgårdsbiträden, jordförbättringsmedel, materiellkostnader m. m.	»	3,400: —
16.	Gamla seminarieträdgårdens underhåll och skötsel	»	600: —
17.	Materiell för lek och idrott	»	150: —
		Summa kronor	25,044: —

Härtill komme kostnaderna för undervisningen i slöjd och hushållsgöromål:

1.	Till kvinnlig slöjd	kronor	50: —
2.	» pappslöjd	»	150: —
3.	» träslöjd	»	200: —
4.	» hushallsgöromål	»	2 000: —
		Summa kronor	2,400: —

Utgifterna för uppvärmning, belysning, materiell m. m. skulle alltså uppgå till ett belopp av sammanlagt 27,444 kronor. [142.]

Till bestridande av dessa utgifter stode följande anslagsbelopp till förfogande:

1.	Seminariets ordinarie anslag till materiell samt ljus och ved m. m.	kronor	5,300: —
2.	Anslag till seminarieträdgårdens underhåll och skötsel	»	600: —
3.	» » materialier för undervisningen i slöjd	»	100: —
4.	» » idrottsmateriellens underhåll	»	100: —
		Summa kronor	6,100: —

Från den ovannämnda summan av utgifter för uppvärmning, belysning, materiell m. m., 27,444 kronor, skulle alltså dragas nu angivna belopp, 6,100 kronor. Återstoden, 21,344 kronor, utgjorde den summa, som för berörda ändamål borde anvisas å extra stat.

Anslagsbehoven för seminariet i Falun bleve alltså följande:

till lärararvoden	kronor	30,707: 32
» elevstipendier	»	9,600: —
» uppvärmning, belysning, materiell m. m.	»	21,344: —
	Summa kronor	61,651: 32
	eller avrundat kronor	61,650: —

De kostnader för uppehållande av undervisningen i studentkurser och parallellavdelningar vid folkskoleseminarierna, till vilkas bestridande särskilt anslag erfordrades för år 1917, kunde alltså i enlighet med nu lämnade redogörelse beräknas sålunda:

för studentkurser vid seminariet i Strängnäs 9,175 kronor, vid seminariet i Växjö 10,200 kronor, vid seminariet i Stockholm 6,575 kronor och vid seminariet i Kalmar 9,335 kronor,

för parallellavdelningar: vid seminariet i Uppsala 57,360 kronor, vid seminariet i Lund 26,375 kronor och vid seminariet i Falun 61,650 kronor,

eller sammanlagt 180,670 kronor, varav för studentkurserna 35,285 kronor och för parallellavdelningarna 145,385 kronor.

Av sistnämnda belopp skulle 11,373 kronor 72 öre erfordras till täckande av kostnader för år 1916.

Såsom skett beträffande anslag till här ifrågavarande ändamål för åren 1915 och 1916, torde även 1917 års anslag böra beviljas i en summa utan specificering i särskilda poster och fördelningen av denna summa seminarierna emellan ske sedermera efter inhämtande av förnyade upplysningar om behoven och möjligheterna för nya avdelningars inrättande. Sådan fördelning av anslaget hade hittills skett genom beslut av Kungl. Maj:t efter överstyrelsens hörande. Då beslut härom borde fattas hösten före början av det år, då anslaget skulle komma till användning, bleve emellertid följden härav den, att Kungl Maj:ts beslut till dels komme att avse åtgärder, som skulle vidtagas först efter ungefär ett års förlopp. Det hade nu i flera fall visat sig, att det med de synnerligen växlande och ovissa förhållanden, med vilka man härvidlag hade att räkna, icke överallt varit möjligt att alltigenom tillämpa de fattade besluten, varför i särskilda fall underdåniga framställningar måst ske om ändring i desamma. Med hänsyn till nu berörda förhållanden tillåte sig överstyrelsen ifrågasätta, om icke fördelningen seminarierna emellan av det anslag till här berörda ändamål för år 1917,

[142.] som kunde varda beviljat, kunde överlämnas åt överstyrelsen, för vilken det givetvis skulle vara lättare att anpassa medlens disposition efter sig vid olika tillfällen företeende omständigheter. Överstyrelsen ville jämväl erinra, att rörande arvoden till lärare och övriga befattningshavare funnes fasta normer, bestämda genom vederbörlig författning eller beslut av riksdagen.

Departementschefen.

I likhet med folkskolöverstyrelsen anser jag, att de för studenter avsedda kurserna vid folkskoleseminarierna i Strängnäs, Växjö, Stockholm och Kalmar böra fortgå även under år 1917 och vara anordnade i huvudsak efter samma plan som under år 1916.

Likaledes kan jag biträda överstyrelsens förslag rörande antalet parallellavdelningar vid folkskoleseminarierna i Uppsala, Lund och Falun.

Enligt detta förslag skulle seminariet i Falun, där redan höstterminen 1916, i enlighet med den år 1915 för riksdagen framlagda planen, undervisning kommer att meddelas i fyra parallellavdelningar, även under år 1917 komma att vara ett fullständigt dubbelseminarium. Vid seminariet i Lund, där enligt nyssnämnda plan en tredje parallellavdelning kommer att upprättas höstterminen 1916, skulle jämväl år 1917 finnas tre parallellavdelningar.

Vad slutligen angår seminariet i Uppsala har riksdagen, såsom redan nämnts, för höstterminen 1916 beviljat anslag till endast två parallellavdelningar. Då emellertid inflyttning i den nya seminariebyggnaden lärer kunna ske sommaren 1916, har folkskolöverstyrelsen ansett, att lokalerna i den nya byggnaden också borde från början så långt möjligt utnyttjas och att fördenskull ytterligare en parallellavdelning, nämligen till seminariets andra klass, borde vid början av höstterminen 1916 upprättas, därest tillräckligt antal elever därtill kunde erhållas. Med anledning härav har folkskolöverstyrelsen i annat sammanhang hos Kungl. Maj:t anhållit om föreskrift, att vid ifrågavarande seminarium skulle, därest folkskolöverstyrelsen så prövade lämpligt, under höstterminen 1916 anordnas en parallellavdelning till seminariets andra klass. Denna framställning är fortfarande beroende på Kungl. Maj:ts prövning. Med hänsyn särskilt till den ännu rådande lärarbristen inom folkskolorna finner jag det emellertid högeligen önskvärt, att den av folkskolöverstyrelsen föreslagna parallellavdelningen till seminariets andra klass må kunna med början av höstterminen 1916 komma till stånd. Kostnaderna för anordnande av en sådan parallellavdelning torde kunna för nämnda höstterminen täckas av besparingar å det för år 1916 anvisade anslaget till studentkurser och parallellavdelningar vid folkskoleseminarierna. Folkskolöverstyrelsens i det föregående återgivna beräkning rörande anslagsbehovet för seminariet i Uppsala under höstterminen 1916 upptager ej heller andra poster än så-

dana, som föranledas av seminariets inflyttning i dess nya lokaler eller av vissa andra, av den nya parallellavdelningens inrättande oberoende förhållanden. Anslag till denna avdelning behöver fördenskull äskas hos riksdagen först från och med år 1917. Detta år skulle emellertid även seminariet i Uppsala hava tre parallellavdelningar. [142.]

I sina kostnadsberäkningar har folkskolöverstyrelsen, beträffande såväl studentkurser som parallellavdelningar, följt enahanda grunder, som hittills tillämpats, dock med iakttagande av vad riksdagen år 1915 anmärkt beträffande bibliotekariernas arvoden. Överstyrelsen har emellertid, med hänsyn till nu rådande prisförhållanden, hemställt om vissa höjningar beträffande en del av seminariernas utgiftsposter, särskilt kostnaden för uppvärmning. Det kan visserligen ifrågasättas, huruvida de nu inträdda prisstegringarna lämpligen böra läggas till grund för beräkningar, som avse år 1917, men då de föreslagna höjningarna icke äro så synnerligen betydande och i allt fall kostnadsberäkningarna över huvud äro att anse såsom rätt approximativa, vill jag icke föreslå någon nedsättning i det för studentkurser och parallellavdelningar begärda totalbeloppet.

Beträffande medel till täckande av de ökade kostnader för seminarierna, vartill nu rådande undantagsförhållanden kunna för tiden före år 1917 giva anledning, har jag yttrat mig i annat sammanhang (punkten 141).

Därest hela det för studentkursen vid seminariet i Stockholm avsedda beloppet, 6,575 kronor, får utgå från anslag på extra stat, kommer därigenom, såsom av folkskolöverstyrelsens yttrande framgår, det ordinarie anslaget till folkskoleseminarierna att befrias från en utgift å 2,240 kronor, som hittills från sistnämnda anslag utgått till berörda studentkurs. Detta förhållande har beaktats vid den under punkten 140 i det föregående anställda beräkningen rörande den höjning i samma anslag, som erfordras för anordnande i ökad omfattning av provårskurser vid folkskoleseminarierna.

Då det alltjämt är förenat med stora svårigheter att så långt i förväg som närmare två år, vilket här till en del skulle bliva fallet, kunna exakt beräkna, huru undervisningen i de ifrågavarande seminarieklasserna lämpligast bör anordnas och vilka kostnader kunna bliva erforderliga för det ena eller andra ändamålet, finner jag det oundgängligt, att vid dispositionen av de medel, som kunna bliva anvisade för uppehållande av studentkurser och parallellavdelningar, de till siffran angivna belopp, som i nu meddelade kostnadsberäkningar upptagits för olika behov vid de särskilda seminarierna, icke må anses ovillkorligt bindande. Vid beviljande av anslag till enahanda ändamål för år 1916 har ock riksdagen förklarat sig intet hava att erinra mot vad jag då till statsrådsprotokollet uttalade i nu berörda hänseende.

Frågan om huruvida, på sätt av folkskolöverstyrelsen ifrågasatts, åt överstyrelsen bör överlämnas att verkställa fördelningen mellan de olika seminarierna av det anslag till ifrågavarande ändamål, som nu kan komma att beviljas, torde jag framdeles få tillfälle att underställa Kungl. Maj:ts prövning.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att till anordnande av studentkurser vid folkskoleseminarierna i Strängnäs, Växjö, Stockholm och Kalmar samt av parallellavdelningar vid folkskoleseminarierna i Uppsala, Lund och Falun ävensom för i övrigt utvidgad verksamhet vid seminarierna i Uppsala och Falun på *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av 180,670 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna så stor del av nämnda belopp, som avsetts att täcka kostnader för år 1916.

[143.] Tillfällig löneförbättring för lärare och lärarinnor vid folkskoleseminariernas övningsskolor.

41. **Tillfällig löneförbättring för lärare och lärarinnor vid folkskoleseminariernas övningsskolor.** Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har 1915 års riksdag, i likhet med vad vid flera föregående riksdagar ägt rum, dels medgivit, att tillfällig löneförbättring finge för år 1916 utgå till de ordinarie lärarna och lärarinnorna vid folkskoleseminariernas övningsskolor i Stockholm och Göteborg med 400 kronor för lärare och 300 kronor för lärarinna och i övriga städer med 300 kronor för lärare och 200 kronor för lärarinna, dels ock för bestridande av berörda löneförbättring anvisat på extra stat för år 1916 ett anslag av 14,400 kronor.

Den 22 juni 1911 har Kungl. Maj:t förordnat, att tills vidare, så länge anslag för berörda ändamål fortfarande anvisades, beloppen skulle utgå under enahanda villkor och utbetalas i samma ordning som den ifrågavarande lärare och lärarinnor i övrigt tillkommande avlöningen.

Av den utredning i ämnet, som finnes intagen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 13 januari 1908, framgår, att ifrågavarande lönetillägg avsågo att utgöra en provisorisk löneregleringför dessa lärare och lärarinnor i avvaktan på en allmän löneregleringför lärarpersonalen vid folkskoleseminarierna. Förslag till dylik löneregleringhar visserligen avgivits först av folkundervisningskommittén och därefter av lärarlöne-

nämnden, men såsom jag redan nämnt, lärer någon framställning i ämnet icke kunna avlåtas till 1916 års riksdag. [113.]

I skrivelse den 30 september 1915 har folkskolöverstyrelsen, under förutsättning att något beslut om allmän lönereglering icke kunde komma att fattas av 1916 års riksdag, hemställt, att ifrågavarande tillfälliga löneförbättring måtte få utgå jämväl under år 1917 och att anslag för sådant ändamål måtte utverkas. Beträffande storleken av detta anslag yttrar överstyrelsen:

Sedan numera de av 1913 och 1914 årens riksdagar beviljade nya övningsskollärartjänsterna — med ett av lokalbrist föranlett undantag — upptagits i seminariernas stater och blivit i vederbörlig ordning tillsatta, förelåge förutsättning för en tillförlitlig beräkning av storleken utav det anslag, som erfordrades för här ifrågavarande ändamål. I nämnda stater vore upptagna tillsammans 57 övningsskollärartjänster, av vilka för närvarande 32 innehades av manliga och 25 av kvinnliga lärarkrafter. Av de manliga lärarna vore 6 anställda i Göteborg och av de kvinnliga 4 i Stockholm. Till löneförbättring åt dessa lärare jämlikt de i det föregående angivna grunderna erfordrades alltså

till 6 manliga lärare	à 400 kr.	kronor	2.400: —
» 26 »	à 300 kr.	»	7,800: —
» 4 kvinnliga »	à 300 kr.	»	1,200: —
» 21 »	à 200 kr.	»	4.200: —
	Summa kronor		15,600: —

Till detta belopp, 15,600 kronor, eller, då ifrågavarande anslag i 1916 års stat vore uppfört med 14,400 kronor, med ett belopp av 1,200 kronor torde alltså anslaget böra höjas, för att full trygghet skulle finnas för att detsamma skulle kunna bära de utgifter, som författningsenligt kunde komma att påvila detsamma. Att höjning av anslaget till nu angivna belopp icke erfordrats redan för åren 1915 och 1916 hade sin grund däruti, att till följd av vakanser, tjänstledigheter och dylikt å anslaget uppstått en reservation, vilken, enligt vad överstyrelsen inhämtat, vid 1914 års slut uppgått till 4,181 kronor 70 öre och som tydligen vore fullt tillräcklig för att täcka den merutgift utöver det angivna anslagsbeloppet, som under nämnda år komme att påvila anslaget.

På grund av vad nu anförts hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

Ökat anslag.

dels medgiva, att tillfällig löneförbättring må för år 1917 utgå till de ordinarie lärarna och lärarinnorna vid folkskoleseminariernas övningsskolor, i Stockholm och Göteborg med 400 kronor för lärare och 300 kronor för lärarinna och i övriga städer med 300 kronor för lärare och 200 kronor för lärarinna,

dels ock för bestridande av berörda löneförbättring anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 15,600 kronor.

42. Bidrag till avlönande av vikarie under övningslärares vid folkskoleseminarium sjukdom, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* kronor 4,000: —

[144.] Folkskoleseminariets i Lund nybyggnad.

43. **Folkskoleseminariets i Lund nybyggnad.** Riksdagen beslöt år 1913 att till uppförande i huvudsaklig överensstämmelse med för ändamålet uppgjorda ritningar och förslag av erforderliga byggnader för folkskoleseminariet i Lund bevilja ett anslag av 657,000 kronor och därav anvisa på extra stat för år 1914 ett belopp av 200,000 kronor. Vid anmälan den 4 juli 1913 av riksdagens ifrågavarande beslut fann Kungl. Maj:t gott ställa sistnämnda belopp till överintendentsämbetets förfogande för därmed avsett ändamål.

Sedermera har riksdagen år 1914, på Kungl. Maj:ts förslag, av berörda anslag ytterligare anvisat på extra stat för år 1915 ett belopp av 200,000 kronor, vilket belopp Kungl. Maj:t genom beslut den 26 juni 1915 ställt till överintendentsämbetets förfogande efter 1916 års ingång att användas för därmed avsett ändamål.

Slutligen anvisade riksdagen år 1915, i enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, av ifrågavarande anslag ett belopp av 125,000 kronor på extra stat för år 1916. Jämväl detta belopp har Kungl. Maj:t genom beslut den 26 juni 1915 ställt till överintendentsämbetets förfogande att användas för därmed avsett ändamål.

Nu har överintendentsämbetet i skrivelse den 21 september 1915 anhållit, att Kungl. Maj:t måtte för byggnadsarbetets lämpliga bedrivande till riksdagen avlåta proposition om anvisande på extra stat för år 1917 av återstoden, 132,000 kronor, utav ifrågavarande anslag, och i skrivelse den 30 september 1915 har folkskolöverstyrelsen gjort enahanda hemställan.

För arbetets fullbordande torde det återstående beloppet, 132,000 kronor, böra vara tillgängligt år 1917. Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att av det till uppförande av nya byggnader för folkskoleseminariet i Lund beviljade anslaget å 657,000 kronor anvisa på *extra stat* för år 1917 återstoden, 132,000 kronor.

[145.] Inredning och möblering av nybyggnaden för folkskoleseminariet i Lund m. m.

44. **Inredning och möblering av nybyggnaden för folkskoleseminariet i Lund m. m.** Under nästföregående punkt erinrade jag, att riksdagen år 1913 till uppförande av erforderliga byggnader för folkskoleseminariet i Lund beviljat ett anslag av 657,000 kronor, varav på extra stat anvisats för år 1914 200,000 kronor, för år 1915 likaledes 200,000 kro-

nor och för år 1916 125,000 kronor, och hemställde jag under samma punkt, att till riksdagen måtte avlåtas framställning om anvisande på extra stat för år 1917 av återstående delen, 132,000, kronor av ifrågavarande byggnadsanslag. [145.]

Enligt vad min företrädare i ämbetet uttalade till statsrådsprotokollet, när detta ärende den 11 april 1913 anmäldes inför Kungl. Maj:t för avlåtande av proposition till riksdagen, skulle enligt beräkning de nya byggnaderna för seminariet vara färdiga att tagas i bruk från och med höstterminen 1916. På grund av mellankommande omständigheter har emellertid, såsom jag förut haft tillfälle erinra, uppförandet av ifrågavarande byggnader blivit avsevärt fördröjt, och torde inflyttningen i desamma kunna ske tidigast i början av år 1918 eller kanske sannolikare under sommarferierna nämnda år.

I varje fall synas medel böra under år 1917 finnas tillgängliga för de nya byggnadernas inredning och möblering. Vid anmälan av anslagsäskande till ifrågavarande byggnadsarbete för år 1916 framhöll jag också, att på 1917 års stat borde anvisas vad som kunde erfordras för sagda ändamål.

I skrivelse den 25 november 1914 har domkapitlet i Lund, under åberopande av utredning och förslag i ärendet, ingivna av seminariets rektor Ch. Swanborg, hemställt om anvisande av dels ett anslag å 75,900 kronor till inredning och möblering av den nya seminariebyggnaden samt till anskaffande av undervisningsmateriell och böcker, dels ett anslag å 8,200 kronor till dränering av det för seminariet avsedda tomtområdet samt till påbörjande av trädgårdsanläggning.

Över denna ansökning har folkskoleöverstyrelsen den 30 september 1915 avgivit infordrat utlåtande.

Inredning och möblering samt undervisningsmateriell.

Jag skall först lämna en redogörelse för ärendet, i vad det avser anslag till byggnadernas inredning och möblering samt till anskaffande av undervisningsmateriell och böcker.

Rörande det förslag, som av Swanborg i sådant avseende uppgjorts, har denne i skrivelse till domkapitlet anfört bland annat:

Endast med svårighet hade Swanborg kunnat begränsa kostnadsförslaget till den angivna summan. Vid den granskning av inredningsförslaget, som Swanborg låtit sakkunnig person verkställa och som bifogades utredningen, hade det visat sig, att de först åsatta priserna, på grund av under sista tiden skedda prisstegringar för vissa poster, måst icke så obetydligt höjas. Någon användning för det nya seminariet i större utsträckning av nu befintlig inredning, möbler, musikinstrument m. m. kunde tyvärr ej heller påräknas, då, såsom också framginge av utredningen, största delen av seminariets nuvarande inventarier vore gamla och utslitna. Så långt möjligt varit, hade

[145.] Swanborg emellertid genom användning av gammal inredning, möbler, skåp m. m. sökt minska anslagssumman, och i fråga om tilltänkt inköp av undervisningsmateriell och böcker hade Swanborg inskränkt sig till det nödvändigaste. Swanborg hade måst avstå från att föreslå någon ökning av seminariets bibliotek, ehuru en sådan hade varit synnerligen önskvärd.

Före uppgörandet av det bilagda förslaget hade tillfälle beretts Swanborg till studiebesök vid olika läroanstalter och hos olika firmor, liksom Swanborg också tillgodogjort sig de erfarenheter, som vunnits vid senast byggda seminarier i riket. Till Swanborgs förfogande hade sålunda ställts den sorgfälligt utarbetade utredning rörande behovet av inredning och materiell för det nya dubbelseminariet i Uppsala, som verkställts av dåvarande rektorn H. Dahlgren och som varit Swanborg till säker ledning. Då förslaget dessutom undergått sakkunnig granskning, kunde detsamma i sin helhet anses tillförlitligt.

Folkskolöverstyrelsen yttrar härom:

I den bifogade utredningen lämnades en detaljerad förteckning med prisuppgifter å de möbler och övriga inredningsföremål, som behövdes för varje rum i de nya byggnaderna, ävensom å den undervisningsmateriell och de böcker, som ansåges erforderliga. Prisen vore beräknade med ledning av den erfarenhet, som vunnits vid de hittills utförda inrednings- och möbleringsarbetena vid seminarierna i Växjö, Göteborg och Falun, och överensstämde i stort sett med vad som för liknande ändamål beräknats till seminariet i Uppsala. Avdrag hade gjorts för vad som kunde anses för framtiden användbart av seminariets nuvarande, i det hela föråldrade och till största delen förbrukade utrustning.

Ett sammandrag av de beräknade kostnaderna gåve följande siffror:

Inredning och möblering.

	Kronor.
Värmeledthings- och förrådsrum i jordvåningen	123: —
2 salar för träslöjd med tillhörande rum	2,342: —
Sal för metallslöjd jämte materialrum	2,037: —
Tvättstuga och mangelrum	225: —
Fruktkällare	165: —
Förstugor, tamburer och korridorer i samtliga våningar	209: —
Mattor	100: —
Kollegierum och lärarinnerum	2,486: —
Rektorsexpedition med arkiv-, vänt- och skrivrum	1,016: —
Bibliotek och läsrum	1.536: —
9 seminarieklassrum med materialrum	5,844: —
8 lärorum för övningsskolan med materialrum	6,062: —
Läkarrum	85: —
Rum tillhörande gymnastiken och badavdelningen	1,214: —
Teckningssal med skuggrum, modellrum och materialrum	2,894: —
Musiksalen med materialrum samt flygel och pedalharmonium	2.726: —
Fysiskt arbetsrum med mörkrum och verkstadsrum	1,801: —
Lärosal för fysik och geografi	1,824: —
4 rum, däribland 1 korridorutrymme för materiell och förråd (fysik, geografi, biologi och kemi)	3,890: —

[145.]

		Kronor.
Biologiskt arbetsrum och växtrum		1,627: —
Lärosal för kemi och biologi		1,258: —
Kemiskt arbetsrum		2,776: —
Samlingssal med materialrum samt läktare och orgel		4,279: —
9 överspelningsrum med instrument		2,726: —
Belysningsarmatur		6,400: —
Elektrisk signalanordning, lokaltelefon, byggnadsur, flagga		890: —
Inramning av tavlor		200: —
Reparations- och justeringsarbete		500: —
Ritningar och kontrollantarvode		1,500: —
		58,735: —
Tillkomme:		
Reparationskostnader å gamla inventarier enligt bifogat kostnadsförslag	1,900: —	
Reparationskostnader å gammalt piano och gamla orglar enligt bifogat kostnadsförslag	235: —	2,135: —
	Summa	60,870: —

Undervisningsmateriell och böcker.

Kristendomskunskap		206: 32
Historia		330: —
Geografi		834: 25
Människokroppen och hälsoläran		292: —
Biologi: zoologi	1,278: 33	
botanik	193: —	
biologiska laboratoriet och växtrummet	823: 10	2,294: 43
Kemi och geologi: för lärosalen och laboratoriet		2,398: 58
Matematik		80: —
Psykologi		304: 47
Fysik och astronomi: lärosalen	1,587: 50	
laboratoriet	1,009: 30	2,596: 80
Musik		200: —
Teckning		846: 65
Slöjd: för träslöjdsalen	580: 85	
» övningsskolans slöjdsal	362: 20	
» metallslöjdsalen	557: 65	1,500: 70
Lek och idrott		198: 50
För undervisningen i olika ämnen		645: 25
För övningsskolans folkskolavdelning		1,532: 19
För övningsskolans småskolavdelning		289: 55
För övningsskolans bibliotek		500: —
Summan, kronor 15,049: 69, avrundas till kronor		15,030: —

[145.] *Hela anslagsbeloppet* skulle alltså uppgå till:

för inredning, möbler, belysningsarmatur m. m.	kronor	60,870: —
» undervisningsmateriell och böcker	»	15.030: —
Summa kronor		75,900: —

Det sålunda begärda anslaget uppginge, efter vad folkskolöverstyrelsen vidare anförde, till samma belopp, som av 1914 års riksdag till motsvarande ändamål anvisats för folkskoleseminariet i Uppsala. Även i enskildheter överensstämde det föreliggande förslaget i de flesta punkter nära med planerna för sistnämnda seminariums utrustning. De olikheter, som förefunnes, berodde huvudsakligen av den något olika beskaffenheten hos de båda seminariernas nuvarande utrustning, i det uppsalaseminariets skolmöbler i något större omfattning vore användbara i den nya byggnaden, under det lundaseminariet förfogade över en i vissa hänseenden något rikhaltigare undervisningsmateriell. Då de nya byggnaderna för båda seminarierna erhölle ungefärligen samma omfattning, i det att båda avsåge att bereda utrymme jämväl åt en avdelning för studenter, vore tydligt, att någon nedsättning av det nu begärda anslagets belopp icke lämpligen kunde ifrågakomma. Även om anslaget oavkortat beviljades, torde anledning finnas att befara, att det på grund av prisförhöjningar, som redan inträtt eller kunde väntas, ej skulle bliva möjligt att i den utsträckning, som man vid beräkningens uppgörande tänkt sig, tillgodose behoven.

Vad den föreliggande planen i övrigt anginge hade överstyrelsen låtit underkasta densamma sakkunnig granskning och kunde på grund därav vitsorda, att densamma vore uppgjord med omsorg och grundlighet och syntes betrygga en god och ändamålsenlig användning av de medel, som kunde varda för ändamålet anvisade. Överstyrelsen ansåge sig alltså böra tillstyrka, att det begärda anslaget måtte beviljas.

Med avseende å den sannolika tidpunkten för inflyttningen i de nya lokalerna syntes det överstyrelsen tillräckligt, om å 1917 års stat hälften av anslaget anvisades och återstoden uppfördes å 1918 års stat.

Tomtområdesordnande.

Vad därefter angår frågan om anslag till dränering av det för seminariet i Lund avsedda tomtområdet samt till påbörjande av trädgårdsanläggning därstädes har folkskolöverstyrelsen visserligen i sitt förberörda yttrande hemställt om bifall till domkapitlets framställning även i denna del, men sedan fråga uppkommit om anslag jämväl till ordnande av tomtområdet vid seminariet i Uppsala, har överstyrelsen i skrivelse den 9 december 1915 återkallat sin nyssnämnda hemställan och därvid anfört:

Givetvis hade det varit önskvärt, att jämväl anslaget till ordnande av tomtområdet för seminariet i Lund upptagits i statsverkspropositionen till 1916 års riksdag. Då emellertid nybyggnadsarbetena för folkskoleseminariet i Uppsala redan vore till det väsentliga avslutade, så att byggnaderna beräknades kunna tagas i användning sommaren 1916, under det att det beslutade nybyggnadsarbetet för folkskoleseminariet i Lund ännu icke blivit påbörjat, vadan behovet av anslag måste anses vara för uppsalaseminariet mest trängande, och då det icke torde kunna förutsättas, att under närvarande förhållanden båda de nu berörda anslagen skulle kunna beredas, syntes det överstyrelsen riktigast, att i första hand anslagsbehovet för seminariet i Uppsala nu bleve tillgodosett.

Departementschefen.

När jag för framställning till 1915 års riksdag anmälde ärendet rörande anslag för år 1916 till folkskoleseminariets i Lund nybyggnad, hade jag tillfälle att redogöra för de nuvarande seminarielokalernas även ur hälsosynpunkt otillfredsställande beskaffenhet. Med avseende å vad jag då anförde synes det mig vara av vikt, icke blott att berörda byggnadsarbete så mycket som möjligt påskyndas utan ock att arbetet med den nya byggnadens inredning och möblering kan i så god tid påbörjas, att detta arbete icke föranleder uppskov med inflyttningen i de nya lokalerna. Jag anser därför, såsom jag ock i det föregående antytt, att medel för åvägabringande av ifrågavarande inredning och möblering och, i sammanhang därmed, för anskaffande av nödvändig undervisningsmateriell böra utverkas redan hos 1916 års riksdag.

Mot det för ändamålet av domkapitlet begärda och av folkskolöverstyrelsen tillstyrkta anslagsbeloppet, 75,900 kronor, har jag intet att erinra. Omförmälda belopp är detsamma, som av riksdagen för liknande ändamål beviljats för folkskoleseminariet i Uppsala, vilket är avsett att rymma samma antal elevklasser som seminariet i Lund. I enlighet med folkskolöverstyrelsens förslag torde av nyssnämnda anslagsbelopp hälften lämpligen böra uppföras på 1917 års stat och den andra hälften på 1918 års stat.

Däremot synes mig med framställning till riksdagen angående medel till iordningställande av tomtområdet vid seminariet i Lund kunna utan olägenhet anstå till år 1917.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

Nytt anslag.

att till inredning och möblering av de nya byggnaderna för folkskoleseminariet i Lund ävensom till seminariets utrustning med undervisningsmateriell och böcker bevilja ett anslag av 75,900 kronor och därav anvisa på *extra stat* för år 1917 hälften eller 37,950 kronor.

45. **Ordnande av tomtområdet vid folkskoleseminariet i Uppsala.** [146.]

Ordnande av tomtområdet vid folkskoleseminariet i Uppsala.

Med anledning av Kungl. Maj:ts framställning i ämnet beviljade riksdagen år 1912 till inköp av ett tomtområde i Uppsala samt till uppförande å sagda område av nya byggnader för folkskoleseminariet i nämnda stad tillhopa 687,063 kronor, varav anvisats på extra stat för år 1913 200,000 kronor, för år 1914 300,000 kronor och för år 1915 187,063 kronor. Vidare beviljade riksdagen år 1914 till inredning och möblering av de nya

byggnaderna ävensom till seminariets utrustning med undervisningsmateriell och böcker på extra stat för år 1915 ett anslag av 75,900 kronor.

Nu har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 9 december 1915 hemställt, att vid framläggande av statsverkspropositionen för år 1917 måtte tagas i beräkning ett belopp av i runt tal 25,000 kronor till planering, väganläggning, dränering, trädgårdsanläggning och övrig plantering å det till den nya seminariebyggnaden i Uppsala hörande tomtområdet.

Redan i det föregående, nämligen under punkten 142 angående anslag till studentkurser och parallellavdelningar vid vissa folkskoleseminarier, har meddelats, att arbetet med nyssnämnda seminariebyggnad bedrivits med den skyndsamhet, att inflyttning i de nya lokalerna med tämligen stor trygghet kunde antagas ske under sommaren 1916. Under sådana omständigheter torde medel för det av folkskolöverstyrelsen nu angivna ändamålet böra utverkas hos 1916 års riksdag.

Då emellertid den erforderliga utredningen av ärendet ännu icke hunnit avslutas, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen

Nytt anslag.

att i avbidan på proposition angående anslag till ordnande av tomtområdet vid folkskoleseminariet i Uppsala beräkna för ändamålet på *extra stat* för år 1917 ett belopp av 25,000 kronor.

[147.] Nytt folkskoleseminarium i Norrland.

46. **Nytt folkskoleseminarium i Norrland.** I den statsverksproposition, som avlåts till riksdagen den 14 januari 1914, föreslog Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 158, riksdagen att i avbidan på proposition om anslag till uppförande av byggnader för ett nytt folkskoleseminarium i Norrland beräkna för sådant ändamål för år 1915 ett extra anslag av 150,000 kronor.

När detta ärende föredrogs inför Kungl. Maj:t, erinrade min företrädare i statsrådsämbetet, att frågan om inrättande av ett dylikt seminarium länge stått på dagordningen. Den särskilt i Norrland synnerligen starkt framträdande bristen på kompetenta lärarkrafter för folkskolorna gjorde det i hög grad önskligt, att denna fråga ej längre undanskötes. Beträffande platsen för det nya seminariet hade olika meningar gjort sig gällande. Anbud om kostnadsfri upplåtelse av tomtområde och beviljande av åtskilliga andra förmåner hade inkommit från Piteå, Skellefteå, Umeå, Örnsköldsvik, Sundsvall, Hudiksvall, Östersund, Frösön och Bräcke. Med hänsyn till storleken av de belopp, som åtgått för liknande anläggningar under första byggnadsåret, syntes för påbörjande av byggnadsarbetet böra för år

1915 beräknas 150,000 kronor. På det att hänsyn härtill skulle kunna tagas vid statsverkspropositionens avfattande, hemställde föredragande departementschefen, att förslag måtte avlåtas till riksdagen om beräknande av medel för ändamålet, på sätt nyss är nämnt. [147.]

Enahanda framställning upprepades under åttonde huvudtiteln, punkten 158, i statsverkspropositionen den 14 maj 1914.

Sedermera inkom även från Överluleå (Boden) ett anbud om upplåtelse av tomt för det tillämnade seminariet.

Det visade sig emellertid, att den utredning, som måste föregå en framställning till riksdagen om beviljande av anslag för ändamålet, tog vida större omfattning, än som från början varit beräknat, och i skrivelse till riksdagen den 10 juli 1914, nr 248, gav fördenskull Kungl. Maj:t riksdagen tillkänna, att proposition i ärendet icke komme att avlåtas till den då samlade riksdagen.

Nu har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 24 december 1915 hemställt, att medel till uppförande av byggnader för ifrågavarande seminarium måtte tagas i beräkning vid avfattandet av statsverkspropositionen till 1916 års riksdag. I sammanhang därmed har överstyrelsen yttrat sig om en annan byggnadsfråga, nämligen om uppförande av gymnastikbyggnad samt tillbyggnad av lärohuset för folkskoleseminariet i Strängnäs. Jag erinrar, att 1914 års senare riksdag till detta ändamål beviljat ett anslag av 206,895 kronor och därav på extra stat för år 1915 anvisat ett belopp av 70,000 kronor samt att, på sätt jag meddelade i sammanhang med avlåtande av statsverkspropositionen till 1915 års riksdag, detta belopp ansetts böra reserveras till ett kommande år.

Folkskolöverstyrelsen har i sin nämnda skrivelse anfört bland annat:

Givetvis skulle det enligt överstyrelsens mening vara högeligen önskvärt, att anslag för båda här omhandlade ändamål kunde utverkas av 1916 års riksdag. Då det emellertid meddelats överstyrelsen, att med hänsyn till de rådande tryckta ekonomiska förhållandena utsikt härför icke torde finnas utan att blott ettdera av ifrågavarande anslagsbehov syntes kunna tillgodoses i statsverkspropositionen, måste överstyrelsen, huru mycket än överstyrelsen behjärtade de svårigheter för undervisningsarbetet vid folkskoleseminariet i Strängnäs, som lokalbristen vållade, uttala sig för att anslagsbehovet för ett nytt seminarium i Norrland måtte i första rummet bliva tillgodosett.

Enär utredningen rörande det föreslagna nya seminariets förläggning och andra i samband därmed stående frågor ännu icke hunnit avslutas, anhölle överstyrelsen att längre fram få inkomma med utredning och förslag i ämnet och finge därför för närvarande inskränka sig till att i underdånighet hemställa, det Kungl. Maj:t täcktes vid avfattandet av statsverkspropositionen till 1916 års riksdag för uppförande av byggnader för ett nytt folkskoleseminarium i Norrland beräkna ett belopp av 150.000 kronor eller samma belopp, som för ändamålet tagits i beräkning i statsverkspropositionen till 1914 års förra riksdag.

Med åberopande av vad folkskolöverstyrelsen anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

Nytt anslag.

att i avbidan på proposition om anslag till uppförande av byggnader för ett nytt folkskoleseminarium i Norrland beräkna för sådant ändamål på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 150,000 kronor.

[148.] Underhåll av trädgården vid folkskoleseminariet i Luleå.

47. **Underhåll av trädgården vid folkskoleseminariet i Luleå.** I enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1914—1916 till underhåll och skötsel av trädgården vid folkskoleseminariet i Luleå anvisat 1,000 kronor.

Genom beslut den 26 juni 1915 ställdes det för år 1916 anvisade beloppet till förfogande av seminariets rektor för det med anslaget avsedda ändamålet.

I skrivelse den 30 september 1915 har folkskolöverstyrelen hemställt, att anslag till samma belopp måtte för ändamålet beredas även för år 1917. Överstyrelsen yttrar härom:

> Ordnandet av trädgården vid ifrågavarande seminarium har under år 1915 fortgått, och resultatet av trädgårdsodlingen har liksom föregående år visat sig synnerligen gynnsamt. Då ytterligare någon erfarenhet beträffande kostnaderna för trädgårdens underhåll torde böra föreligga, innan anslag därför uppföres å ordinarie stat, torde de erforderliga medlen även för år 1917 böra anvisas å extra stat. Enligt meddelande av seminariets rektor kan det belopp, som hittills utgått, 1000 kronor, fortfarande anses för ändamålet tillräckligt.

Jag tillstyrker, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till underhåll och skötsel av trädgården vid folkskoleseminariet i Luleå anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 1,000 kronor.

[149.] Hyresbidrag till rektorer vid vissa folkskoleseminarier.

48. **Hyresbidrag till rektorer vid vissa folkskoleseminarier.** Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1915 års riksdag till bestridande av hyresbidrag till rektorerna vid folkskoleseminarierna i Linköping, Skara, Kalmar, Karlstad och Umeå på extra stat för år 1916 ett anslag av 6,000 kronor, därav 1,200 kronor voro avsedda för en var av rektorerna vid seminarierna i Linköping, Kalmar och Umeå, 1,000 kronor för rektor vid seminariet i Skara samt 1,400 kronor för rektor vid seminariet i Karlstad. Vid nämnda seminarier hade rektorernas bostäder tagits i bruk för undervisningen.

Genom beslut den 26 juni 1915 ställde Kungl. Maj:t de beviljade beloppen till förfogande av Kungl. Maj:ts vederbörande befallningshavande för att kvartalsvis tillhandahållas vederbörande rektorer.

I skrivelse den 30 september 1915 har folkskolöverstyrelsen meddelat, att förenämnda rektorers bostäder även under år 1917 komme att behövas för undervisningen och att ifrågavarande anslagsbehov följaktligen komme att under sagda år kvarstå oförändrade.

Med anledning härav hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till bestridande av hyresbidrag till rektorerna vid folkskoleseminarierna i Linköping, Skara, Kalmar, Karlstad och Umeå bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 6,000 kronor.

[150.] Förhyrande av vissa lokaler för folkskoleseminarierna i Linköping och Umeå m. m.

49. **Förhyrande av vissa lokaler för folkskoleseminarierna i Linköping och Umeå m. m.** I enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har riksdagen till förhyrande av vissa för folkskoleseminarierna i Linköping och Umeå erforderliga lokaler ävensom till avlönande av en övningsskollärarinna och av lärarinnor i hushållsgöromål anvisat på extra stat för år 1915 ett anslag av 21,000 kronor, däri inbegripna medel till inredningsarbeten och anskaffande av skolmöbler, samt på extra stat för år 1916 ett anslag av 7,540 kronor.

Av sistnämnda belopp ställde Kungl. Maj:t genom beslut den 26 juni 1915 för angivna ändamål 2,200 kronor till förfogande av rektorn vid folkskoleseminariet i Linköping och 5,340 kronor till förfogande av rektorn vid folkskoleseminariet i Umeå.

I skrivelse den 30 september 1915 har folkskolöverstyrelsen hemställt om beredande av anslag för samma ändamål även för år 1917 och därvid anfört följande:

Genom de förut beviljade anslagen hade möjlighet beretts att provisoriskt tillgodose det behov av större och bättre undervisningslokaler, som vid genomförandet av den nya undervisningsplanen för seminarierna gjort sig gällande särskilt vid nämnda båda seminarier. Behovet av de förhyrda lokalerna kvarstode givetvis intill dess nya, tidsenliga byggnader för dem blivit uppförda. Anslag för ifrågavarande ändamål borde alltså beredas även för år 1917.

De erforderliga kostnadsbeloppen, sådana dessa med ledning av från vederbörande rektorer införskaffade upplysningar kunde beräknas, vore följande:

för seminariet i *Linköping:*

till hyra	kronor	1,000: —
» uppvärmning, belysning och städning	»	1,100: —
» arvode för skolköksundervisningen	»	350: —
» underhåll och tillökning av skolköksmateriellen	»	50: —
» skolbänkar och materiell för övningsskolan	»	400: —
	Summa kronor	2,900: —

för seminariet i *Umeå:*

till arvode åt en lärarinna i övningsskolan	kronor	1,700: —
» avgift för denna till folkskollärarnas pensionsinrättning	»	100: —
» arvode för 17 veckotimmar i hushållsgöromål	»	1,190: —
» hyra	»	1,100: —
» uppvärmning, belysning och städning	»	950: —
» lärjungebibliotek och materiell för övningsskolan	»	150: —
» vattenavgift och underhall av inventarier för skolköket m. m.	»	150: —
Summa kronor		5,340: —

De för seminariet i Umeå angivna beloppen vore desamma som de, vilka beviljats för år 1916, och torde alltså icke erfordra någon ytterligare motivering. För seminariet i Linköping hade upptagits dels en ökning av posten »uppvärmning, belysning och städning» med 300 kronor eller från 800 kronor till 1,100 kronor, dels en ny post »skolbänkar och materiell för övningsskolan» å 400 kronor. Ökningen av kostnaderna för uppvärmning m. m. vore beroende av den starka stegringen av bränslekostnader och hade beräknats med ledning av de faktiska utgifterna för ifrågavarande ändamål under år 1915. Den nya anslagsposten vore föranledd dels av nödvändigheten att utgallra och ersätta en del äldre förslitna skolbänkar i övningsskolan, dels av det i mån av övningsskolans utvidgning stegrade behovet av undervisningsmateriell för densamma.

För år 1917 skulle alltså för här berörda ändamål erfordras sammanlagt 8,240 kronor.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att till förhyrande av vissa lokaler för folkskoleseminarierna i Linköping och Umeå samt till dessa lokalers uppvärmning, belysning, städning m. m. ävensom till avlöning av en övningsskollärarinna och av lärarinnor i hushållsgöromål vid nämnda seminarier bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 8,240 kronor.

[151.] Stockholms privata folkskollärarinneseminarium.

50. **Stockholms privata folkskollärarinneseminarium.** Till understöd för uppehållande av Stockholms privata folkskollärarinneseminarium har riksdagen beviljat på extra stat för vart och ett av åren 1911—1916 ett anslag av 6,300 kronor att utgå på de närmare villkor, som av Kungl. Maj:t bestämdes.

Styrelsen för aktiebolaget Ateneum för flickor, vilket bolag innehar seminariet, har nu i ansökning, som tillstyrkts av seminariets inspektor, anhållit om vidtagande av sådana åtgärder, att styrelsen måtte för uppehållande av undervisningen vid seminariet jämväl under år 1917 erhålla ett anslag av 6,300 kronor.

Vid ansökningen äro fogade tryckt redogörelse för arbetet vid Ateneum för flickor i Stockholm läsåret 1914—1915 ävensom stat för seminariet för år 1917 av följande lydelse:

Inkomster:

Terminsavgifter	kronor	42.000: —
Anslag av staten	»	6.300: —
Anslag av Stockholms läns landsting	»	4.200: —
Brist	»	7 740: —
Summa	kronor	60,240: —

Utgifter:

Avlöningar	kronor	32,600: —
Omkostnader för pensionering	»	3,300: —
Avgifter till vikariatskassan	»	240: —
Hyra	»	12,700: —
Materiell och bibliotek	»	2,000: —
Uppvärmning	»	3,000: —
Belysning	»	1,000: —
Städning	»	1,400: —
Utskylder	»	1,500: —
Diverse: tryck, annonser m. m.	»	2 500: —
Summa	kronor	60,240: —

Till berörda ansökning har folkskolöverstyrelsen, under framhållande av att seminariet med hänsyn till arten och beskaffenheten av sin verksamhet enligt överstyrelsens mening fortfarande vore förtjänt av understöd, i underdånig skrivelse den 30 september 1915 tillstyrkt bifall.

Då av den uppgjorda staten för seminariet framgår, att detsamma för år 1917 är i behov av samma statsbidrag som för år 1916, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till Stockholms privata folkskollärarinneseminarium bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 6,300 kronor att utgå på de villkor, som av Kungl. Maj:t bestämmas.

51. **Göteborgs kvinnliga folkskoleseminarium.** För vart och ett av åren 1913—1916 har riksdagen till Göteborgs kvinnliga folkskoleseminarium beviljat ett extra anslag av 6,300 kronor att utgå på de villkor, som av Kungl. Maj:t bestämdes. [152.] Göteborgs kvinnliga folkskoleseminarium.

[152.] Styrelsen för aktiebolaget Sigrid Rudebecks skola i Göteborg, vilket bolag innehar seminariet, har nu anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga sådana åtgärder, att seminariet även för år 1917 måtte erhålla statsbidrag med oförändrat belopp.

Vid ansökningen äro fogade tryckt redogörelse för seminariets verksamhet under läsåret 1914—1915 ävensom stat för seminariet för år 1917 av följande lydelse:

Inkomster:

Terminsavgifter	kronor	39,700: —
Statsanslag	»	6 300: —
Summa	kronor	46,000: —

Utgifter:

Avlöningar och pensionsavgifter	kronor	30.000: —
Hyror	»	8.300: —
Materiell och bibliotek	»	2.000; —
Uppvärmning	»	1.600: —
Belysning	»	500: —
Städning	»	1,900: —
Diverse utgifter	»	1.700: —
Summa	kronor	46,000: —

I skrivelse den 30 september 1915 har folkskolöverstyrelsen, under framhållande av att överstyrelsen ansåge seminariet fortfarande vara förtjänt av understöd, tillstyrkt bifall till ansökningen.

Då ifrågavarande seminarium jämväl för år 1917 behöver enahanda statsbidrag som för år 1916, får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till Göteborgs kvinnliga folkskoleseminarium bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 6,300 kronor att utgå på de villkor, som av Kungl. Maj:t bestämmas.

Småskoleseminarier.

52. Avlöningsbidrag till lärare vid småskoleseminarier, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* kronor 48,000: —

53. Bidrag till avlönande av vikarie för lärare vid småskoleseminarium, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 2,000: —

Anordningar för lärares fortbildning.

[153.] Fortbildningskurser för folk- och småskollärare.

54. **Fortbildningskurser för folk- och småskollärare.** På Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar har riksdagen för vart och ett av åren 1914 och 1915 på extra stat beviljat ett anslag av 15,000 kronor att enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna gott fastställa, användas till understödjande av fortbildningskurser för lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor.

Med hänsyn till inkomna ansökningar om understöd till fortbildningskurser av ifrågavarande slag har Kungl. Maj:t den 21 maj 1915, efter inhämtande av yttrande från folkskolöverstyrelsen, för år 1915 anvisat

dels åt Södermanlands läns landstings förvaltningsutskott för beredande åt lärare och lärarinnor i folk- och småskolor inom länet av understöd för deltagande i en av förvaltningsutskottet anordnad fortbildningskurs i åskådningsteckning 704 kronor,

dels åt centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärarförening för anordnande för lärare och lärarinnor vid rikets folkbildningsanstalter av en fortbildningskurs i teckning i Falun 2,850 kronor, en fortbildningskurs i sång i Stockholm 1,480 kronor och en fortbildningskurs i hembygdskunskap med därtill hörande arbetsövningar i Stockholm 1,850 kronor,

dels åt föreningen för norrländsk hembygdsforskning för anordnande i Härnösand av en andra årskurs i hembygdsforskning och hembygdsundervisning för i Norrland anställda folkskollärare 3,716 kronor,

dels och åt rektor vid folkskoleseminariet i Göteborg för anordnande vid seminariet av en fortbildningskurs i hembygdskunskap för lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor 4,400 kronor.

Det för år 1915 anslagna beloppet har sålunda i sin helhet tagits i anspråk.

Över kurserna hava vederbörande kursanordnare till folkskolöverstyrelsen ingivit redogörelser, ur vilka jag här torde få lämna följande utdrag.

Den av *Södermanlands läns landstings förvaltningsutskott* anordnade fortbildningskursen i *teckning* hade börjat den 28 juni och fortgått till och med den 10 juli 1915. Lokal hade upplåtits å folkhögskolan i Åsa. I kursen hade deltagit 8 lärare och 5 lärarinnor vid folkskolor samt 15 lärarinnor vid småskolor inom länet.

Vid redogörelsen hade fogats följande räkenskapssammandrag:

[153.]

Inkomster.

Landstingets bidrag	kronor	1,000: —
Statsbidrag	»	704: —
Kursdeltagarnas bidrag jämte rabatt å materiell m. m.	»	95: 53
Summa kronor		1,799: 53

Utgifter.

Bidrag till 28 deltagare under 13 dagar	kronor	832: 30
Arvoden till kursledarna	»	712: —
Teckningsmateriell	»	165: 45
Frakter å d:o	»	17: 13
Diverse omkostnader för kursens anordnande, iordningsställande av lokaler, porton m. m.	»	72: 65
Summa kronor		1,799: 53

Den av *centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärarförening* anordnade fortbildningskursen i *teckning* hade hållits i Falun under tiden den 19 juli—den 14 augusti 1915. Stadens skolråd hade avgiftsfritt upplåtit folkskolans gymnastiksal samt andra lämpliga lokaler för densamma. Till deltagande i kursen hade 160 lärare och lärarinnor vid olika slag av skolor anmält sig. Av de anmälda kunde dock endast 40 mottagas.

Kostnaderna för ifrågavarande teckningskurs kunde icke exakt angivas, enär räkningar å vissa utgiftsposter ännu icke inkommit. Då emellertid de redan inkomna räkningarna belöpte sig på sammanlagt 3,819 kronor 94 öre, kunde med säkerhet beräknas, att samtliga kostnader för kursen komme att uppgå till omkring 3,850 kronor. De utgifter, som icke täcktes av statsbidraget, sålunda 1,000 kronor, hade bestritts av Sveriges allmänna folkskollärarförening.

Den av samma centralstyrelse anordnade fortbildningskursen i *sång* hölls i Stockholm den 2—den 21 augusti 1915. Musikaliska akademien hade kostnadsfritt upplåtit lokal för densamma. Bland 92 sökande utsågos 20 till deltagare i kursen.

Kursens ekonomi framginge av följande översikt:

Inkomster.

Statsanslag	kronor	1,480: —
Anslag av Sveriges allmänna folkskollärarförening	»	976: 20
Summa kronor		2,456: 20

Utgifter.

Undervisningsarvoden	kronor	1,440: —
Resekostnad för en lärare	»	48: —
20 stipendier à 44 kronor	»	880: —
Annonser	»	12: 50
Vaktmästare	»	72: —
Diverse utgifter	»	3: 70
Summa kronor		2,456: 20

Centralstyrelsens fortbildningskurs i *hembygdskunskap* hölls i Stockholm den 26 juli—den 14 augusti 1915. Lokal hade kostnadsfritt upplåtits i tekniska skolan. Till deltagande i kursen anmälde sig ej mindre än 223 lärare och lärarinnor. Av dessa utsågos 40 till deltagare i kursen. [153.]

Inkomsterna och utgifterna för kursen framginge av följande översikt:

Inkomster.

Statsbidrag	kronor	1.850: —
Anslag av Sveriges allmänna folkskollärarförening	»	1.152: 68
Summa	kronor	3,002: 68

Utgifter.

Stipendier åt deltagarna	kronor	1,760: —
Arvoden åt föreläsare och lärare	»	930: —
Utställning	»	45: —
Materiell	»	166: 88
Vaktmästare	»	80: —
Diverse utgifter	»	20: 80
Summa	kronor	3,002: 68

Den av *föreningen för norrländsk hembygdsforskning* anordnade kursen i *hembygdsforskning och hembygdsundervisning*, som pågick vid Härnösands folkskoleseminarium under två månader med början den 21 juni 1915, var en fortsättning av föreningens under år 1914 anordnade kurs och hade samma deltagare som denna. Antalet utgjorde 25.

Det av kursbestyrelsen efter samma beräkningsgrunder som föregående år uppgjorda förslaget till inkomst- och utgiftsstat visade följande siffror:

Inkomster.

För kurserna genom föreningen disponibla medel	kronor	1 385: —
Beräknat statsanslag för föreläsningar m. m.	»	1.285: —
Beräknat statsanslag till stipendier	»	2.500: —
Summa	kronor	5,170: —

Utgifter.

110 föreläsningar à 15 kronor	kronor	1.650: —
28 dubbeltimmar seminarieövningar	»	420: —
Resekostnader	»	500: —
Övriga utgifter	»	100: —
20 stipendier à 125 kronor	»	2 500: —
Summa	kronor	5,170: —

[153.] Den av *rektor vid folkskoleseminariet i Göteborg* anordnade och ledda fortbildningskursen i *hembygdskunskap*, vid vilken huvudvikten lagts vid djur- och växtbiologi, pågick den 6—den 31 juli 1915 i folkskoleseminariets lokaler. Till deltagande i kursen hade anmält sig 156 lärare och lärarinnor, av vilka endast 30 kunde mottagas.

Kostnaderna för kursen voro följande:

Ersättning till lärarna	1,709: —
Stipendier till deltagarna	2 013: 50
Ersättning till rektor	200: —
» » vaktmästare	100: —
Annonser och materiell	377: 50
Summa kronor	4,400: —

Även för år 1916 har riksdagen, såsom redan nämnts, anvisat ett anslag av 15,000 kronor för nu ifrågavarande ändamål, och har Kungl. Maj:t genom beslut den 26 juni 1915 anbefallt folkskolöverstyrelsen att efter vederbörandes hörande inkomma med förslag till de villkor, under vilka understöd borde utgå från ifrågavarande anslag. Sådant förslag har överstyrelsen ännu icke avgivit.

I skrivelse den 30 september 1915 har folkskolöverstyrelsen anhållit, att ett anslag av 15,000 kronor måtte jämväl för år 1917 beredas till understödjande av dylika kurser. Till stöd för denna anhållan har överstyrelsen anfört följande:

Av bland annat de till överstyrelsen inkomna redogörelserna för de år 1915 anordnade fortbildningskurserna hade överstyrelsen funnit, att dessa kurser varit väl planlagda och genomförda samt sålunda i hög grad bidragit till nåendet av det syfte, för vilket de varit avsedda. Att de grupper av lärare, för vilka kurserna varit anordnade, själva högt uppskattade desamma, framginge ej blott av de omdömen, kursledarna lämnat om deltagarnas nit och arbete, utan även därav att, ehuru varje deltagare måste underkasta sig förhållandevis avsevärda uppoffringar av ekonomisk art, likväl mångdubbelt flera, än som kunnat mottagas, anmält sig till de skilda kurserna. Överstyrelsen ansåge sig därför kunna på det kraftigaste förorda, att liknande kurser allt fortfarande måtte komma till stånd samt att desamma måtte få anordnas förutom i samma ämnen, som under år 1915, nämligen hembygdskunskap, sång och teckning, jämväl i en del andra ämnen, vilkas ändamålsenliga behandling i skolan skulle främjas av fortsatt utbildning åt de däri undervisande lärarna.

I detta sammanhang ansåge sig överstyrelsen böra omnämna, att Västerbottens läns landstings förvaltningsutskott fäst överstyrelsens uppmärksamhet på vikten därav, att i planer över fortbildningskurser jämväl inrymdes undervisning i skogshushållningen berörande ämnen. Överstyrelsen ansåge också önskvärt, att såväl detta ämne som andra grenar av lanthushållning upptoges i kursernas program, så snart omständigheterna det medgåve.

Departementschefen.

Då ifrågavarande fortbildningskurser utan tvivel äro av stor betydelse för undervisningsarbetet i folk- och småskolor, synes det mig önskvärt, att anslag till understödjande av dylika kurser även år 1917 står till buds.

Jag anser mig i detta sammanhang böra omnämna, att sedan fråga uppkommit, huruvida till folkskolöverstyrelsen borde överlämnas avgörandet i vissa grupper av ärenden, som nu tillhöra Kungl. Maj:ts omedelbara handläggning, överstyrelsen uttalat sig för att till överstyrelsen skulle på angivet sätt överflyttas, bland andra grupper av ärenden, även fördelningen av anslag till nu ifrågavarande ändamål. Detta spörsmål är emellertid fortfarande beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Någon förändring av anslagets storlek torde icke nu böra ifrågasättas.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att på *extra stat* för år 1917 bevilja ett anslag av 15,000 kronor att enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och på de villkor, Kungl. Maj:t kan finna gott fastställa, användas till understödjande av fortbildningskurser för lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor.

[154. Fortbildningskurser i gymnastik för folkskollärare och folkskollärarinnor.]

55. **Fortbildningskurser i gymnastik för folkskollärare och folkskollärarinnor.** Från och med år 1903 har riksdagen beviljat anslag på extra stat till anordnande i enlighet med de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt fastställa, av fortbildningskurser i gymnastik för folkskollärare och, från och med år 1908, även för folkskollärarinnor. För vart och ett av åren 1912—1916 har för ändamålet anvisats ett belopp av 12,900 kronor.

Genom beslut den 26 juni 1915 anbefallde Kungl. Maj:t direktionen över gymnastiska centralinstitutet och folkskolöverstyrelsen att efter vederbörandes hörande till Kungl. Maj:t inkomma med gemensamt utlåtande och förslag beträffande användningen av ifrågavarande anslag för år 1916. Efter det sådant utlåtande och förslag avgivits, har Kungl. Maj:t den 12 november 1915 *dels* anbefallt statskontoret att till direktionen över gymnastiska centralinstitutet på rekvisition mot redovisningsskyldighet utbetala det för år 1916 beviljade anslaget, *dels ock* i fråga om användningen av samma anslag föreskrivit, att det skall åligga direktionen att under år 1916 anordna sådana kurser på minst åtta platser inom riket, med iakttagande därvid,

att direktionen och folkskolöverstyrelsen skola gemensamt antaga en ledare för varje kurs och för honom eller henne utfärda instruktion angående kursens omfattning och den undervisning, som bör meddelas;

[154.] att direktionen och överstyrelsen skola gemensamt bestämma de platser, å vilka kurser skola anordnas, och på förslag av vederbörande kursledare tiden för begynnelsen av varje kurs; åliggande det överstyrelsen att underrätta statens folkskolinspektörer angående platser och tider för kurserna samt rörande de för desamma antagna ledarna;

att varje kurs skall fortgå under en tid av minst 18 dagar;

att deltagare i kursen skola antagas av ledaren bland de lärare eller lärarinnor, som inom förut tillkännagiven tid anmält sig;

att för varje kurs må, under förutsättning att vederbörligt anslag ej överskrides, efter kursledarens beprövande åt högst 20 i kursen deltagande lärare eller lärarinnor utgå understöd, nämligen åt deltagare, som är bosatt å kursorten, ett belopp av 27 kronor 50 öre samt åt deltagare, som ej är bosatt å kursorten, ett belopp av 55 kronor ävensom, för det fall att deltagares resa till kursorten och åter till hemorten uppgår till sammanlagt minst 200 kilometer, dessutom reseunderstöd med halva järnvägsbiljettpriset för plats i 3:e klassens vagn, halva legan för skjuts med en häst och halva avgiften för salongsplats å ångfartyg;

att utöver nämnda antal av 20 må bland de lärare och lärarinnor, som icke göra anspråk på understöd av statsmedel eller som för deltagande i kursen erhålla understöd av vederbörande kommunala myndighet, antagas det antal deltagare, som med hänsyn till lokala förhållanden och kursens ändamålsenliga anordning kan befinnas lämpligt;

att kursledare, som är bosatt å kursorten, skall vara berättigad att erhålla arvode av 200 kronor och kursledare, som icke har sitt hem å kursorten, arvode av 300 kronor samt därjämte ersättning för resa enligt 3:e klassen i gällande resereglemente med undantag därav, att dagtraktamente ej må utgå;

att till inköp av materiell och bestridande av övriga erforderliga utgifter må av direktionen anslås för varje kurs erforderligt belopp; samt

att det skall åligga kursledare att efter kursens slut till direktionen och överstyrelsen insända berättelse om kursens anordning samt därvid med stöd av vunnen erfarenhet angiva, huru kommande dylika kurser synas böra anordnas, varjämte kursledare skall till direktionen avgiva redogörelse för omhänderhavda medel.

I skrivelse den 8 september 1915 har direktionen hemställt om anvisande jämväl för år 1917 av medel för ifrågavarande kurser.

I detta ärende har folkskolöverstyrelsen, efter hörande av sin sakkunnige i frågor rörande fysisk uppfostran, professorn N. F. Sellén, den 30 september 1915 avgivit utlåtande och därvid, under framhållande att ifrågavarande kurser allt fortfarande omfattades med stort intresse och syntes

väl motsvara det med dem avsedda syftet att vara folkskolans lärarkår till hjälp i dess verksamhet att leda ungdomens fysiska fostran, tillstyrkt bifall till ansökningen.

Med hänvisning till vad folkskolöverstyrelsen anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till anordnande i enlighet med de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt fastställa, av fortbildningskurser i gymnastik för folkskollärare och folkskollärarinnor anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 12,900 kronor.

[155.] Fortbildningskurser i gymnastik för småskollärarinnor.

56. **Fortbildningskurser i gymnastik för småskollärarinnor.** På Kungl. Maj:ts framställning beviljade 1915 års riksdag till anordnande i enlighet med de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt fastställa, av fortbildningskurser i gymnastik för småskollärarinnor på extra stat för år 1916 ett anslag av 3,000 kronor.

Genom beslut den 26 juni 1915 anbefallde Kungl. Maj:t direktionen över gymnastiska centralinstitutet och folkskolöverstyrelsen att efter vederbörandes hörande till Kungl. Maj:t inkomma med gemensamt utlåtande och förslag beträffande användningen av ifrågavarande anslag. Sedan dylikt utlåtande och förslag inkommit, har Kungl. Maj:t den 12 november 1915 *dels* anbefallt statskontoret att till direktionen över gymnastiska centralinstitutet på rekvisition mot redovisningsskyldighet utbetala det för år 1916 beviljade anslaget, *dels ock* föreskrivit, att det skall åligga direktionen att anordna sådana kurser, om vilka nu är fråga, på minst två platser inom riket, med iakttagande i tillämpliga delar av de med avseende å motsvarande kurser för folkskollärare och folkskollärarinnor meddelade föreskrifter, för vilka jag under närmast föregående punkt redogjort.

I skrivelse den 10 september 1915 har direktionen anhållit om ett anslag av 3,000 kronor för anordnande under år 1917 av två fortbildningskurser i gymnastik för småskollärarinnor inom de län, där det för tillfället syntes mest ändamålsenligt, med skyldighet för direktionen att redovisa dessa medel på samma sätt, som för anslaget till anordnande av fortbildningskurser i gymnastik för folkskollärare och folkskollärarinnor vore föreskrivet.

Folkskolöverstyrelsen har, efter hörande av sin sakkunnige i frågor beträffande fysisk uppfostran, professorn N. F. Sellén, i skrivelse den 30 september 1915 tillstyrkt bifall till ansökningen. Sellén har i ärendet anfört bland annat:

Dylika kurser för småskollärarinnor komme att för första gången med statsunderstöd anordnas år 1916. Man kunde därför icke direkt peka på någon praktisk erfarenhet, men det årligen förekommande stora antalet sökande med endast småskollärarinnekompetens till kurserna för folkskollärarinnor gåve förvissning om att behovet av dessa kurser vore kännbart. Den olika graden av föregående gymnastisk utbildning hos folk- och småskollärarinnor gjorde särskilda kurser för båda dessa kategorier önskvärda. Intill dess att man hade en rikare erfarenhet att bygga på, torde vara lämpligt att fortfarande inskränka sig till två kurser för småskollärarinnor.

Då behovet av ifrågavarande kurser kvarstår oförändrat, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till anordnande i enlighet med de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt fastställa, av fortbildningskurser i gymnastik för småskollärarinnor anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 3,000 kronor.

[156.] Fortbildningskurser i skolträdgårdsskötsel.

57. **Fortbildningskurser i skolträdgårdsskötsel.** Med anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har riksdagen, i likhet med vad för år 1915 ägt rum, till understöd för anordnande under år 1916 i enlighet med de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt fastställa, av fortbildningskurser i trädgårdsskötsel för folkskollärare ävensom för lärare i ämnet vid folkskoleseminarierna anvisat på extra stat för år 1916 dels för dylika kurser vid Adelsnäs trädgårdsskola ett anslag av 1,980 kronor, dels ock för liknande kurser vid Norrlands trädgårdsskola ett anslag av 1,250 kronor, tillhopa 3,230 kronor.

Genom beslut den 26 juni 1915 förordnade Kungl. Maj:t,

dels beträffande det till fortbildningskurser vid Adelsnäs trädgårdsskola beviljade anslaget, 1,980 kronor, därav 700 kronor voro avsedda såsom understöd till anordnande av ifrågavarande kurser och 1,280 kronor till bestridande av för varje kursdeltagare med 80 kronor utgående understödsbelopp, att detsamma skulle ställas till Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Östergötlands län förfogande för det med anslaget avsedda ändamålet med iakttagande av de bestämmelser, som genom nådigt brev den 26 november 1909 fastställts beträffande anordnandet av dylika kurser under år 1910, och de villkor, som genom samma nådiga brev föreskrivits för statsunderstöds åtnjutande av de i kurserna deltagande, dock med följande ändringar, nämligen att högst två lärare i trädgårdsskötsel vid folkskoleseminarier skulle äga tillträde till kurserna samt att av understödet till kursdeltagarna utbetalades 25 kronor efter en var av kurserna i februari och september samt 30 kronor efter kursen i maj,

dels ock beträffande det till kurser vid Norrlands trädgårdsskola be-

viljade anslaget, 1,250 kronor, därav 500 kronor voro avsedda såsom understöd till anordnande av ifrågavarande kurser och 750 kronor till bestridande av för varje kursdeltagare med 75 kronor utgående understödsbelopp, att detsamma skulle ställas till Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Västernorrlands län förfogande för det med anslaget avsedda ändamålet med iakttagande av de bestämmelser, som genom nådigt brev den 28 november 1912 fastställts beträffande anordnande av dylika kurser under år 1913, och de villkor, som genom samma nådiga brev föreskrivits för statsunderstöds åtnjutande av de i kurserna deltagande, dock att av understödet till kursdeltagare två tredjedelar eller 50 kronor skulle betalas efter kursen i maj—juni och en tredjedel eller 25 kronor efter kursen i september. [156.]

De åsyftade villkoren och bestämmelserna för åtnjutande av det åt Adelsnäs trädgårdsskola anvisade anslaget finnas intagna i det vid 1910 års statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1910, punkten 103. Motsvarande villkor och bestämmelser beträffande anslaget till Norrlands trädgårdsskola finnas intagna i det vid 1913 års statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1913, punkten 191.

Adelsnäs trädgårdsskola.

Nu hava styrelserna för bemälda trädgårdsskolor i till Kungl. Maj:t ingivna framställningar anhållit, att åtgärder måtte vidtagas för anvisande av anslag till liknande fortbildningskurser i trädgårdsskötsel under år 1917.

Styrelsen för *Adelsnäs trädgårdsskola* har därvid anhållit om ett anslag av 3,400 kronor, därav 700 kronor till kursernas anordnande och 2,700 kronor till stipendier åt 16 kursdeltagare, att utgå såsom ersättning för tredje klass järnvägsbiljett för resa till och från kurserna och dagtraktamenten av 4 kronor för dag under den tid, kurserna pågå, samt för de dagar, som åtgå till resor till och från kurserna.

Till stöd för sin framställning har styrelsen anfört:

Redan den 15 november 1913 och den 24 oktober 1914 hade styrelsen på grund av de erfarenheter, som under de år sådana kurser varit anordnade vid skolan vunnits, gjort underdånig framställning om att stipendierna till kursdeltagarna måtte utgå i form av reseersättning och dagtraktamente.

Det vore ju alldeles uppenbart, att stipendierna i den form, de nu utginge, bleve mycket orättvist fördelade, enär kursdeltagare, som vore bosatt inom orten, givetvis hade relativt små utgifter för sina resor, medan sådana, som komme från mera avlägsna orter, ofta hade större utgifter för enbart resorna än det bidrag, de erhölle. Följden härav bleve också, att avlägset boende, i ekonomiskt hänseende mindre välsituerade lärare och lärarinnor såge sig nödsakade att avstå från deltagandet i kurserna, då de erfore storleken av de därmed förenade kostnaderna, vilka kostnader ej sällan väsentligt ökades därigenom, att kursdeltagarna under en eller ett par kurser måste hålla vikarie vid sin skola.

[156.] Från lärarnas sida såväl vid dessa kurser som också vid andra tillfällen hade också ofta framhållits önskvärdheten av att stipendierna utginge i form av reseersättning efter tredje klass järnvägsbiljett samt dagtraktamente under kursdagarna och de dagar, som åtginge för resor till och från kurserna.

Enligt de beräkningar, som styrelsen i sin skrivelse den 24 oktober 1914 framlagt, skulle kostnaderna för reseersättning och dagtraktamenten, om dagtraktamentena sattes till 4 kronor för dag under kursdagarna samt resedagarna, för 16 kursdeltagare belöpa sig till i runt tal 2,700 kronor.

Med avseende på dagtraktamentet till deltagare i olika slag av fortbildningskurser för lärare vid folk- och småskolor har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 30 september 1915 i annat sammanhang yttrat följande, som har tillämpning även på kurserna i skolträdgårdsskötsel:

Överstyrelsen ansåge sig — i likhet med vad som skedde i överstyrelsens underdåniga framställning den 30 september 1914 om anslag till folkundervisningen för år 1916 — böra framhålla önskvärdheten därav, att enhetliga bestämmelser komme att tillämpas vid disponerandet av anslag till anordnande av olika slag av fortbildningskurser för lärare vid folk- och småskolor. Särskilt syntes överstyrelsen detta gälla i avseende å grunderna för utgående av bidrag till deltagarna i kurserna, då för närvarande deltagare i vissa kurser åtnjöte ända till 4 kronor i dagtraktamente, medan deltagare i andra kurser endast erhölle 2 kronor.

Huru önskvärt överstyrelsen än funne, att en ändring så snart som möjligt komme till stånd i ovanberörda hänseende, hade överstyrelsen likväl icke ansett sig nu böra göra framställning i ämnet, då de fortfarande rådande ekonomiska förhållandena torde lägga hinder i vägen för den ökning av tillhörande anslag, som skulle bliva en följd av ändringar i bestämmelserna för anslagens disponerande i ovan antydda riktning.

Beträffande ansökningen från Adelsnäs trädgårdsskola har folkskolöverstyrelsen — med förmälan att till överstyrelsen insänts ett uttalande från deltagarna i 1915 års kurs vid Åtvidabergs trädgårdsskola om höjning av det till trädgårdsskolan utgående, till stipendier avsedda beloppet i den riktning, som i ansökningen från skolans styrelse framhållits — anfört följande:

Överstyrelsen funne de skäl, som anförts till stöd för en höjning av anslaget till ifrågavarande kurser utöver vad riksdagen beviljat för ändamålet, vara beaktansvärda. Men då, på sätt överstyrelsen i annat sammanhang framhållit, behov förefunnes av motsvarande ändrade bestämmelser beträffande ett flertal av anslagen till fortbildningskurser för lärare vid folk- och småskolor samt överstyrelsen, med hänsyn till fortfarande rådande ekonomiska förhållanden, icke ansett sig nu böra göra framställning om därav betingad ökning i dessa anslag, finge överstyrelsen, med vitsordande av behovet av att understöd för år 1917 bereddes för ifrågavarande kurser, anhålla, att detta understöd jämväl för Adelsnäs trädgårdsskola måtte få utgå med oförändrat belopp.

Norrlands trädgårdsskola.

Styrelsen för *Norrlands trädgårdsskola* har anhållit, att vederbörliga åtgärder måtte vidtagas för anvisande under år 1917 av anslag med oförändrat belopp.

Till stöd för framställningen har styrelsen anfört, bland annat, att styrelsen tänkt sig de nu ifrågasatta kurserna för år 1917 skola utföras efter samma plan, som uppgjorts för år 1916, och har därvid beräknats dels ett årsanslag av 500 kronor med samma villkor som förut, eller att undervisningen skulle bliva avgiftsfri men kursdeltagarna själva vidkännas kostnaderna för resor till och från skolan, för bostad, livsuppehälle och för läroböcker, dels ett kostnadsbidrag till eleverna, vilket av styrelsen ansåges skäligen böra bestämmas till 75 kronor för en var av dem.

Styrelsens framställning åtföljdes av redogörelse för den under år 1914 anordnade fortbildningskursen samt plan för kurser i skolträdgårdsskötsel vid skolan.

I infordrat utlåtande har folkskolöverstyrelsen tillstyrkt bifall till denna ansökan.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till understöd för anordnande under år 1917 i enlighet med de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt fastställa, av fortbildningskurser i trädgårdsskötsel för folkskollärare ävensom för lärare i ämnet vid folkskoleseminarierna anvisa på *extra stat* för år 1917

dels för dylika kurser vid Adelsnäs trädgårdsskola ett anslag av 1,980 kronor,

dels ock för liknande kurser vid Norrlands trädgårdsskola ett anslag av 1,250 kronor,

eller tillhopa 3,230 kronor.

58. **Kurser i simning och livräddning.** Riksdagen har för vart och ett av åren 1913—1916 såsom bidrag till instruktörskurser i simning och livräddning, huvudsakligen avsedda för folkskollärare och elever vid folkskoleseminarierna, anvisat på extra stat 1,200 kronor att utgå på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna gott bestämma. [157.] Kurser i simning och livräddning.

Genom beslut den 26 juni 1915 ställde Kungl. Maj:t det för år 1916 beviljade anslaget till förfogande av styrelsen för svenska livräddningssällskapet att användas under iakttagande av de bestämmelser, som den 14 september 1914 meddelats beträffande motsvarande anslag för år 1915. Dessa bestämmelser finnas intagna i det vid 1915 års statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1915, punkten 142.

[157.] Nu har styrelsen för svenska livräddningssällskapet i underdånighet anhållit att även för år 1917 erhålla ett statsbidrag av 1,200 kronor för anordnande av en instruktörskurs i simning och livräddning och till stöd härför anfört följande:

I styrelsens underdåniga anhållan föregående år hade framhållits behovet av ett ökat anslag för att kunna anordna flera än en kurs, då under förutvarande förhållanden endast ungefär en fjärdedel av de inkomna ansökningarna, av bland annat kostnadsskäl, kunnat bifallas.

År 1915 hade antalet ansökningar ytterligare ökats, och behovet av flera kurser syntes med varje år bliva allt större. Det vore även styrelsens förhoppning att i en framtid få till stånd två eller tre kurser årligen.

Med hänsyn till nu rådande ekonomiska förhållanden hade emellertid styrelsen funnit lämpligt stanna vid att anordna endast en instruktörskurs.

Vid ansökningen hade fogats ett cirkulär från svenska livräddningssällskapet angående kurserna under år 1915.

I ärendet har folkskolöverstyrelsen den 30 september 1915 avgivit utlåtande och därvid anfört:

Folkskolöverstyrelsen delade den av svenska livräddningssällskapets styrelse uttalade förhoppningen, att den sällskapets verksamhet, varom här vore fråga, framdeles måtte kunna utvidgas och sålunda komma ett större årligt antal deltagare till godo.

Då detta på grund av allt fortfarande rådande ekonomiska förhållanden icke syntes kunna ske inom de närmaste åren, finge överstyrelsen, som funne det synnerligen önskvärt, att verksamheten jämväl under år 1917 måtte kunna uppehållas åtminstone i sin nuvarande omfattning, tillstyrka nådigt bifall till sällskapets föreliggande ansökning.

Dessutom har folkskolöverstyrelsen meddelat, att överstyrelsen hade anmodat sällskapets styrelse att lämna sådana upplysningar angående sällskapets ekonomiska förhållanden, vilka för bedömande av anslagsfrågan kunde synas erforderliga, varjämte överstyrelsen vid sitt utlåtande i ärendet fogat en till överstyrelsen inkommen uppgift å svenska livräddningssällskapets ekonomiska ställning den 1 januari och den 1 oktober 1915 jämte vissa verifikationer.

På grund av vad i ärendet förekommit hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att såsom bidrag till en instruktörskurs i simning och livräddning, huvudsakligen avsedd för folkskollärare och elever vid folkskoleseminarierna, anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 1,200 kronor att utgå på de villkor, Kungl. Maj:t kan finna gott bestämma.

59. **Resestipendier åt lärare vid folkskoleseminarier.** Riksdagen har år 1914 till resestipendier åt rektorer samt övriga lärare och lärarinnor vid folkskoleseminarierna under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, anvisat på extra stat för år 1915 ett belopp av 2,000 kronor. [158.] Resestipendier åt lärare vid folkskoleseminarier.

Med åberopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 anvisade belopp av 2,000 kronor till resestipendier åt rektorer samt övriga lärare och lärarinnor vid folkskoleseminarierna må under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1917.

60. **Resestipendier åt lärare vid högre folkskolor.** Riksdagen har år 1914 till resestipendier åt lärarpersonalen vid högre folkskolor under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, beviljat på extra stat för år 1915 ett anslag av 1,200 kronor. [159.] Resestipendier åt lärare vid högre folkskolor.

Med åberopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 beviljade anslag av 1,200 kronor till resestipendier åt lärarpersonalen vid högre folkskolor må under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1917.

61. **Resestipendier åt lärare vid folkskolor.** Riksdagen har år 1914 till resestipendier åt folkskollärare och folkskollärarinnor enligt de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, beviljat på extra stat för år 1915 ett anslag av 8,000 kronor. [160.] Resestipendier åt lärare vid folkskolor.

Med åberopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 beviljade anslag av 8,000 kronor till resestipendier åt

folkskollärare och folkskollärarinnor må enligt de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1917.

[161.] Resestipendier åt lärare vid småskolor m. fl.

62. **Resestipendier åt lärare vid småskolor m. fl.** Riksdagen har år 1914 till resestipendier åt lärare och lärarinnor vid småskoleseminarier samt mindre folkskolor och småskolor ävensom biträdande lärare och lärarinnor vid folkskolor enligt de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, anvisat på extra stat för år 1915 ett anslag av 3,000 kronor.

Med åberopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 anvisade anslag av 3,000 kronor till resestipendier åt lärare och lärarinnor vid småskoleseminarier samt mindre folkskolor och småskolor ävensom biträdande lärare och lärarinnor vid folkskolor må enligt de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1917.

Folkskolinspektionen.

63. Till avlöning m. m. åt folkskolinspektörer, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 157,000: —

64. Till resekostnadsersättning åt folkskolinspektörer, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... » 93,000: —

Folk- och småskolor.

[162.] Lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor.

65. **Lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor.** På därom av Kungl. Maj:t gjord framställning höjde 1915 års riksdag det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor från 16,400,000 kronor till 16,700,000 kronor eller med 300,000 kronor.

Nu har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 30 september 1915 föreslagit, att ifrågavarande anslag skulle ytterligare höjas till 17,030,000 kronor eller med 330,000 kronor. [162.]

Till stöd härför har överstyrelsen anfört:

Utgifterna å förslagsanslaget i fråga hade — efter avdrag av anslaget tillhörande uppbördsmedel — utgjort för år 1909 10,651 962 kronor 10 öre, för år 1910 10,797.301 kronor 38 öre, för år 1911 11,100,187 kronor 83 öre, för år 1912 11 325.990 kronor 13 öre, för år 1913 11.599.998 kronor 74 öre samt för år 1914 11.886,539 kronor 27 öre.

I underdånig skrivelse den 30 september 1914 hade överstyrelsen, med utgångspunkt från de för åren 1909—1913 här ovan angivna siffrorna och efter beräkning av medeltalet i ökning för samma år, gjort det antagandet, att ökningen i utgifter å ifrågavarande anslag skulle för år 1914 uppgå till 240,000 kronor. Nu hade, såsom framginge av ovan lämnade uppgifter, ökningen för sistnämnda år i själva verket uppgått till 286,540 kronor 53 öre, alltså inemot 50,000 kronor mera än som beräknats.

Hänsyn till denna omständighet torde böra tagas vid beräkningen av det belopp, vartill anslaget borde uppföras i riksstaten för år 1917.

Vad anginge den förmodade ökningen i anslaget för vart och ett av åren 1915 och 1916 hade Kungl. Maj:t ansett, att den borde beräknas till 60,000 kronor lägre belopp, än överstyrelsen föreslagit, och därför kommit till en slutsumma i avseende å ifrågavarande anslags ökning för år 1916, som med 120,000 kronor understege vad överstyrelsen i sin ovannämnda skrivelse föreslagit. Som skäl för denna ändrade beräkning hade vederbörande departementschef anfört, att de ekonomiska svårigheter, som inträtt och som helt säkert även för skoldistrikten komme att under en tid framåt bliva ganska kännbara, torde göra det sannolikt, att utvecklingen på folkskolans likaväl som på åtskilliga andra områden icke i vissa avseenden komme att fortgå i samma progression som under de senaste åren. Då den omständighet, som sålunda åberopats, torde öva inflytande jämväl under år 1917, syntes det överstyrelsen vara lämpligast att för detta år beräkna utgiftsökningen till samma belopp, som beräknats för år 1916, eller 280,000 kronor.

Då den beräkning, som låge till grund för det belopp av 16,700,000 kronor, vilket upptagits i 1916 års stat, utgått ifrån en utgiftssumma för år 1914 av 11,840,000 kronor, men i verkligheten utgiften under sistnämnda år överstigit den beräknade med i runt tal 50,000 kronor, torde man vid beräkningen av anslaget för år 1917 först böra göra en ökning i förhållande till vad som upptagits för år 1916 med 50.000 kronor, eller från 16,700,000 kronor till 16,750.000 kronor. Lades härtill den ökning av 280.000 kronor, som — på sätt ovan anförts — torde böra antagas äga rum, skulle alltså anslaget för år 1917 behöva ökas med sammanlagt 330,000 kronor till 17,030,000 kronor.

Vad folkskolöverstyrelsen anfört rörande den erforderliga ökningen å ifrågavarande anslag kan jag biträda. Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att höja det å *ordinarie stat* uppförda förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor från dess nuvarande belopp, 16,700,000 kronor, till 17,030,000 kronor eller med 330,000 kronor. Ökat anslag.

[163.] Tillfällig löneförbättring åt vissa lärare vid folkskolor och småskolor.

66. **Tillfällig löneförbättring åt vissa lärare vid folkskolor och småskolor.** På extra stat för år 1916 har 1915 års riksdag anvisat ett förslagsanslag av 750,000 kronor för beredande under år 1916 av tillfällig löneförbättring åt vissa lärare vid folk- och småskolor att utgå enligt följande grunder, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av dessa grunder kunde befinnas erforderliga:

1) Delaktighet i den tillfälliga löneförbättringen tillkommer den, som vid ingången av år 1916 är anställd i egenskap av ordinarie lärare vid folkskola eller ock såsom biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola eller lärare vid småskola, under förutsättning att befattningshavaren vid denna tidpunkt har eget äkta barn, som icke uppnått 18 års ålder; dock att sådan delaktighet icke tillkommer gift kvinnlig befattningshavare, vars man lever, ej heller biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola eller lärare vid småskola, vilken vikarierar för tjänstledig lärare.

2) Den tillfälliga löneförbättringen utgår med 250 kronor för ordinarie lärare vid folkskola och med 150 kronor för biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola och lärare vid småskola.

3) Den tillfälliga löneförbättringen utgår till befattningshavaren i samma ordning som lönen vid tjänsten.

Kungl. Maj:t har, efter folkskolöverstyrelsens hörande, den 8 oktober 1915 utfärdat kungörelse i ämnet att lända till efterrättelse tills vidare, så länge anslag för ifrågavarande ändamål fortfarande anvisas.

I skrivelse den 30 september 1915 har nu folkskolöverstyrelsen hemställt om beredande av anslag för tillfällig löneförbättring åt vissa lärare vid folk- och småskolor även under år 1917. Överstyrelsen yttrar härom:

Av ett uttalande, som riksdagen år 1915 gjort i samband med beslutet angående tillfällig löneförbättring åt vissa lärare vid folk- och småskolor, syntes framgå, att riksdagen genom detsamma icke velat hävda den uppfattningen, att endast de medlemmar av den vid folk- och småskolor anställda lärarkåren, som skulle få delaktighet i den sålunda beslutade löneförbättringen, vore i behov av lönetillägg under den nu rådande dyrtiden. Den begränsning i delaktigheten, som riksdagen fastställt, motiverades av riksdagen själv dels därmed, att förslag om definitiv lönereglering för kåren i fråga torde kunna förväntas inom de allra närmaste åren, dels därmed, att löneökningar under nuvarande brydsamma förhållanden endast i särskilt tvingande fall borde komma i fråga. Man beginge säkerligen icke något misstag, om man antoge, att framför allt statsfinansiella hänsyn därvid varit för riksdagen bestämmande. Då riksdagen sålunda ansett sig böra begränsa löneförbättringen till sådana befattningshavare, som därav varit mest i behov, hade riksdagen fastställt, att delaktighet i densamma skulle tillkomma endast sådana befattningshavare, som hade barn att försörja.

Även för sin del hyste överstyrelsen den uppfattningen, att man genom att låta löneförbättring tillkomma de befattningshavare, som hade barn att försörja, i stort sett träffade dem, som under nuvarande dyrtidsförhållanden hade svårast att draga sig fram. Då någon definitiv lönereglering tydligen icke kunde väntas träda i kraft under år 1917 och efter allt att döma dyrtiden komme att fortfara, syntes det därför överstyrelsen nödvändigt, att tillfällig löneförbättring finge utgå jämväl under år 1917 efter enahanda grunder, som nu vore fastställda. [163.]

En mindre utvidgning i fråga om delaktigheten i denna löneförbättring skulle möjligen kunna ifrågasättas. Såsom framginge av det uttalande, som i riksdagens skrivelse gjorts rörande ifrågavarande beslut, hade riksdagen, då den bestämt, att delaktighet skulle tillkomma lärare med barn under 18 år, vid fastställande av denna åldersgräns utgått från bestämmelserna angående pension till avliden folkskollärares barn. Den bestämmelse, som härvid närmast låge till grund, återfinnes i § 13 av reglementet för folkskollärarnas änke- och pupillkassa. Enligt bestämmelsen i detta författningsrum, sådant detsamma lydde enligt nådiga kungörelsen den 21 juni 1901, kunde dock i visst fall pupillpension utgå även för avliden folkskollärares barn i åldern över 18 år, nämligen för son eller ogift dotter, som av sinnes- eller kroppssjukdom eller ock av särskilt lyte vore oförmögen till arbete och som vore i saknad av annan tillgång.

Obestridligen kunde billighetsskäl anföras för att en liknande anordning komme att gälla i fråga om förevarande tillfälliga löneförbättring. Tillvaron av barn, som på grund av sådana omständigheter, som ovan angivits, icke kunde bidraga till sitt uppehälle, kunde uppenbarligen föranleda till att i synnerlig grad försvåra en lärares förut blygsamma ekonomiska förhållanden. Det kunde därför sättas i fråga, att den bestämmelse, vilken reglerade delaktigheten i löneförbättringen, bleve kompletterad på det sätt, att — utom lärare med barn under 18 år — jämväl lärare med barn över 18 år, som på grund av sjukdom eller lyte vore oförmöget till arbete, skulle bliva delaktig i löneförbättringen. Man skulle därvid kunna tänka sig den anordningen, att de förhållanden, som här avsåges, kunde vid rekvisitionen av medel för den tillfälliga löneförbättringen styrkas genom läkarbetyg.

En sådan anordning skulle tydligen icke strida mot för löneförbättringen fastställda allmänna grunder utan blott utgöra en utvidgning av rätten till delaktighet i densamma. Men den komme däremot icke att fullt överensstämma med vad som i motsvarande hänseende vore stadgat om förutberörda pupillpension. Understöd för person, som vore behäftad med sjukdom eller lyte, varom här vore fråga, utginge blott, för så vitt denne vore i saknad av annan tillgång, och understöds beviljande kunde alltså ske endast efter prövning i varje särskilt fall av den ifrågavarande personens ekonomiska förhållanden.

Att för ett visst fall införa en anordning med diskretionär prövning även beträffande delaktighet i den tillfälliga löneförbättringen skulle emellertid uppenbarligen kunna medföra praktiska svårigheter. Därtill komme, att anordningen skulle innebära ett frångående av den princip i fråga om delaktighet i löneförbättringen, som fastställts av riksdagen vid löneförbättringens beslutande. Enligt de av riksdagen antagna föreskrifterna bestämdes nämligen delaktigheten i löneförbättringen genom automatiskt verkande grunder.

Med hänsyn till de olika omständigheter, som i förevarande hänseende kunde komma i beaktande, hade överstyrelsen visserligen icke trott sig böra underlåta att i detta sammanhang beröra ifrågavarande angelägenhet, men hade överstyrelsen dock

[163.] icke ansett sig kunna framställa något yrkande om utsträckning i ovan antydd riktning av delaktigheten i löneförbättringen.

Då någon erfarenhet i fråga om det belopp, som i verkligheten erfordrades för beredande av här förevarande tillfälliga löneförbättring, kunde erhållas först under år 1916, ansåge överstyrelsen lämpligast, att för ändamålet i riksstaten för år 1917 på extra stat uppfördes ett förslagsanslag av samma storlek som i 1916 års stat eller 750,000 kronor.

Departementschefen.

Enär de förhållanden, som föranledde riksdagen att bereda vissa grupper av lärare vid folk- och småskolor en tillfällig löneförbättring för år 1916, kunna anses i huvudsak oförändrade, synes mig en liknande löneförbättring böra beredas dem även för år 1917.

Såsom folkskolöverstyrelsen anfört, skulle det kunna ifrågasättas, huruvida icke den tillfälliga löneförbättringen borde utsträckas till att omfatta även lärare med barn över 18 år, som på grund av sjukdom eller lyte vore oförmögna till arbete. Då emellertid den fråga, som här blivit väckt, är av rätt omfattande principiell innebörd, finner jag mig icke kunna i ärendets nuvarande läge framlägga något förslag i den angivna riktningen. Någon förändring i de grunder, som år 1915 fastställdes för den tillfälliga löneförbättringen, bör fördenskull enligt min mening nu icke ifrågakomma.

Jag hemställer således, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att för beredande under år 1917 av tillfällig löneförbättring åt vissa lärare vid folk- och småskolor anvisa på *extra stat* för nämnda år ett förslagsanslag av 750,000 kronor att utgå efter enahanda grunder, som av riksdagen bestämts beträffande användningen av det för år 1916 beviljade anslaget till samma ändamål, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av dessa grunder må befinnas erforderliga.

67. Avlöningsbidrag till sjukvikarier för lärare vid folk- och småskolor, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 282,000: —

68. Till befrämjande av folkundervisningen bland de i rikets nordligaste trakter bosatta finnar, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... » 225,000: —

69. Lappmarks ecklesiastikverk, folkbildningsändamål, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 80,000: —

[164.] Upphjälpande av skolväsendet inom vissa lappmarksförsamlingar.

70. **Upphjälpande av skolväsendet inom vissa lappmarksförsamlingar.** För beredande av möjlighet till skolgång för fattiga, på längre avstånd från skola boende skolpliktiga barn inom Vilhelmina, Risbäcks, Stensele, Tärna, Sorsele, Arjeplogs, Malå, Fredrika och Jockmocks församlingar har riksdagen, sedan anslag för likartat ändamål under en följd av år utgått, beviljat på extra stat för vart och ett av åren 1914—1916 ett anslag av 23,000 kronor att användas enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela.

Sedan Kungl. Maj:t den 26 juni 1915 anbefallt folkskolöverstyrelsen att från domkapitlet i Luleå infordra och till Kungl. Maj:t jämte eget utlåtande överlämna förslag till fördelning mellan nämnda församlingar av det för år 1916 beviljade anslaget ävensom till de villkor och kontrollföreskrifter, som kunde prövas erforderliga, samt folkskolöverstyrelsen med överlämnande av infordrat yttrande från domkapitlet, som hört vederbörande folkskolinspektörer, avgivit utlåtande i ämnet, förordnade Kungl. Maj:t vid ärendets föredragning den 27 november 1915, att omförmälda av riksdagen beviljade anslag skulle mellan församlingarna fördelas sålunda, att Vilhelmina församling därav erhölle 4,000 kronor, envar av Stensele, Sorsele och Jockmocks församlingar 3,000 kronor, envar av Arjeplogs och Tärna församlingar 2,500 kronor, Malå församling 2,300 kronor, Risbäcks församling 1,800 kronor och Fredrika församling 900 kronor, dock under villkor beträffande Jockmock, att församlingen själv till ifrågavarande ändamål bidroge med ett belopp av minst 3,000 kronor. Vidare föreskrev Kungl. Maj:t, att anslaget skulle ställas till domkapitlets förfogande för det med anslaget avsedda ändamålet samt att i fråga om dess användande skulle gälla enahanda bestämmelser, som enligt kungl. brev den 29 september 1905 meddelats beträffande det för år 1906 beviljade anslaget för liknande ändamål. Innehållet i dessa bestämmelser finnes återgivet senast i det vid 1913 års statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1913, punkten 183.

I skrivelse den 1 september 1915 har domkapitlet i Luleå anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes till riksdagen avlåta proposition om beviljande för år 1917 av ett anslag å 23,000 kronor att, med den fördelning och på sätt i övrigt Kungl. Maj:t kunde finna gott bestämma, utgå för möjliggörande av skolgång för fattiga, på längre avstånd från skola boende skol-

[164.] pliktiga barn inom ovan omförmälda lappmarksförsamlingar, dock beträffande Jockmocks skoldistrikt med villkor, att för uppbärande av statsanslag kommunens fattigvård skulle uppvisas hava ombesörjt inackordering av dylika barn för minst lika stort belopp som statsanslaget till församlingen.

Domkapitlet har därvid anfört bland annat:

> Domkapitlet tillåte sig erinra, hurusom, sedan Kungl. Maj:t jämlikt beslut den 1 november 1912 åt domkapitlet uppdragit att enligt sedermera fastställd plan verkställa utredning och avgiva förslag till ett nöjaktigt ordnande av folkskoleväsendet i allmänhet inom lappmarksförsamlingar med icke finsktalande befolkning, domkapitlet, efter föranstaltande av dylik utredning, den 19 maj 1915 till Kungl. Maj:t avlåtit framställning om beredande av förslagsanslag dels för en gång av 180.000 kronor och dels för år av 135,000 kronor att i huvudsaklig överensstämmelse med av domkapitlet i framställningen angivna förslag och villkor utgå till upphjälpande av skolväsendet i de svensktalande lappmarksförsamlingarna inom Luleå stift samt Överkalix församling i samma stift.
>
> Intill dess nyssberörda framställning bleve föremål för Kungl. Maj:ts och riksdagens prövning, torde domkapitlet av lätt insedda skäl böra inskränka sin framställning om anslag till möjliggörande av skolbarns inackordering i den svensktalande lappmarken att avse allenast ett belopp av den storlek, som hittills utgått för ändamålet.

Över domkapitlets framställning hava infordrade yttranden avgivits av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västerbottens och Norrbottens län, som hört vederbörande folkskolinspektörer, ävensom av folkskolöverstyrelsen.

Samtliga hörda myndigheter hava tillstyrkt bifall till framställningen, varvid dock en av de folkskolinspektörer, som yttrat sig i ärendet, hemställt om höjning av de till församlingar inom hans distrikt utgående anslagsbeloppen.

Departementschefen. Beträffande domkapitlets ovanberörda, till Kungl. Maj:t ingivna framställning rörande ett nöjaktigt ordnande av folkskoleväsendet i allmänhet inom lappmarksförsamlingar med icke finsktalande befolkning torde jag här böra meddela, att infordrade yttranden avgivits av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västerbottens och i Norrbottens län. Utlåtanden i ärendet måste emellertid inhämtas även från andra myndigheter. På grund av frågans omfattande beskaffenhet är det icke att förvänta, att dessa utlåtanden inkomma tillräckligt tidigt, för att ärendet skulle kunna föreläggas 1916 års riksdag.

Under sådana omständigheter och då behovet av understöd för det nu ifrågavarande ändamålet alltjämt kvarstår, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen

att till beredande av möjlighet till skolgång för fattiga, på längre avstånd från skola boende skolpliktiga barn inom Vilhelmina, Risbäcks, Stensele, Tärna, Sorsele, Arjeplogs, Malå, Fredrika och Jockmocks församlingar bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 23,000 kronor att användas enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela.

[165.] Upphjälpande av skolväsendet inom Hotagens och Frostvikens församlingar.

71. **Upphjälpande av skolväsendet inom Hotagens och Frostvikens församlingar.** I skrivelse den 27 maj 1915 angående regleringen av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel anmälde riksdagen, att riksdagen för beredande av möjlighet till skolgång för fattiga, på längre avstånd från skola boende skolpliktiga barn inom *Hotagens* församling i Jämtlands län beviljat på extra stat för år 1916 ett anslag av 1,000 kronor att användas enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela.

Sedan folkskolöverstyrelsen efter hörande av vederbörande domkapitel till Kungl. Maj:t inkommit med infordrat förslag till bestämmelser rörande anslagets användande, förordnade Kungl. Maj:t genom beslut den 5 november 1915, att omförmälda anslag skulle ställas till domkapitlets i Härnösand förfogande för det med anslaget avsedda ändamålet samt att i fråga om anslagets användande skulle gälla vad enligt nådigt brev den 26 november 1909 föreskrivits för användandet av motsvarande anslag för år 1910. Innehållet av berörda föreskrifter finnes återgivet senast i det vid 1913 års statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1913, punkten 184.

Nu har Hotagens församling i en av folkskolöverstyrelsen med yttrande av domkapitlet i Härnösand och vederbörande folkskolinspektör jämte eget utlåtande till ecklesiastikdepartementet den 20 november 1915 överlämnad skrivelse anhållit att för ifrågavarande ändamål erhålla 1,000 kronor även för år 1917.

Samtliga nämnda myndigheter hava tillstyrkt bifall till ansökningen.

Vidare har jag att i detta sammanhang anmäla en av *Frostvikens* församling likaledes i Jämtlands län gjord framställning i enahanda syfte. I skrivelse den 15 februari 1913 har nämnda församling i enlighet med kyrkostämmobeslut den 15 december 1912 anhållit om ett årligt anslag av 2,000 kronor av allmänna medel för fattiga barns skolhållning inom församlingen. Vid ansökningen finnas fogade utdrag av skolrådets och kyrkostämmans respektive den 11 och den 18 december 1910 fattade beslut

[165.] om liknande ansökning till Kungl. Maj:t som den nu förevarande. Skolrådet hade såsom skäl för den då ifrågavarande ansökningen anfört följande:

I följd av denna församlings synnerligen tryckta ekonomiska ställning och då befolkningen, 2.194 personer, vore vitt spridd inom det vidsträckta området av nära 43 kvadratmil, vore det förenat med de största svårigheter att vidmakthålla en ordnad skolgång. Den anmärkta omständigheten, att befolkningen vore vitt spridd inom området, gjorde nämligen, att en stor del av föräldrarna måste betala inackordering för sina barn vid skolorna, vartill de i de flesta fall saknade tillgångar. De måste då, om de skulle kunna skolhålla sina barn, anlita den kommunala fattigvården, som redan förut vore ytterst betungande för de skattdragande i församlingen. Detta torde med all tydlighet framgå av att det årliga fattigunderstödet för en icke större befolkning utgjorde omkring 8 000 kronor och att 1911 års kommunalutskylder utginge med icke mindre än 20 kronor 30 öre på bevillningskrona. Att denna fattiga församling för övrigt icke sökt undandraga sig kännbara uppoffringar för skolväsendet torde också med lika tydlighet framgå av att den under de senaste 10 åren låtit uppföra icke mindre än 8 tidsenliga skolhus för en kostnad av över 60,000 kronor.

Det av församlingen år 1910 fattade beslutet om åtgärder för utverkande av statsbidrag synes emellertid då icke hava blivit fullföljt, i det att någon tidigare ansökning i ämnet än den förut omnämnda av den 15 februari 1913 icke inkommit till Kungl. Maj:t.

Över den nu föreliggande ansökningen hava infordrade yttranden avgivits den 2 april 1913 av domkapitlet i Härnösand, som hört vederbörande folkskolinspektör, samt den 8 mars 1915 av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jämtlands län. Från folkskolöverstyrelsen infordrat underdånigt utlåtande har inkommit till ecklesiastikdepartementet den 20 november 1915, och statskontoret har den 26 november 1915 yttrat sig i ärendet.

Folkskolinspektören har på det livligaste tillstyrkt bifall till ansökningen och därvid framhållit, att detta endast vore ett rättmätigt erkännande av de stora uppoffringar, församlingen själv iklätt sig för sitt skolväsen så långt den förmått, samt en gärd av rättvisa mot en landsända, som levde under långt hårdare förhållanden än man inom andra trakter kunde ana eller förstå.

Beträffande folkskoleväsendet inom Frostvikens skoldistrikt har inspektören i övrigt anfört följande:

Inom distriktet finnes för det dåvarande endast en folkskola, belägen vid kyrkan. Där hade barnen förut samlats från i det närmaste hela skoldistriktet, sedan de genomgått en förlängd småskolekurs i de inom de olika byarna förlagda småskolorna. Denna anordning hade dock mäst övergivas och mindre folkskolor inrättas.

Av sådana funnes år 1913 en fast i Jormvattnet med endast folkskolavdelning; denna skola skulle förändras till folkskola och mottaga barn från närbelägna byar. Avstånden vore dock för stora, för att alla skulle kunna bo i sina hem under skol-

tiden, utan måste en del barn inackorderas. Detta vore ock fallet beträffande de [165.]
flyttande mindre folkskolorna, av vilka funnes sex, nämligen: 1) Ankarvattnet—Blasjön, 2) Norrsjön—Sjougden, på vilken senare station nästan alla barnen, nämligen från Blomhöjden, Herbergsdalen, Väktardalen m. fl. trakter, måste inkvarteras, 3) Sjulsåsen —Fågelberget, 4) Håkafot—Häggnäset, 5) Kycklingvattnet—Sandnäset, 6) Björkvattnet —Frostviksbränna. I var och en av dessa skolor funnes barn, som vore inkvarterade i skolans närhet, då de hade sina hem i mindre byar, långt avlägsna från dem, där skolan vore stationerad.

De två sistnämnda mindre folkskolorna hade först under år 1913, sedan examinerade lärarinnor kunnat erhållas, förvandlats till mindre folkskolor.

Dessutom funnes två flyttande småskolor: 1) Gäddede—Gussvattnet och 2) Jormvattnet—Jormlien.

Församlingen hade alltså 10 lärarkrafter, ett antal, som visserligen skulle kunna ökas men som med den ringa bärkraft, som funnes, måste anses tillfredsställande. Det vore dock fråga om att anställa ännu en småskollärarinna, nämligen för rotarna Håkafot —Häggnäset, där alltså den nuvarande mindre folkskolan skulle omfatta endast folkskolavdelningen.

Församlingen hade också, såsom det fullt riktigt sades i skolrådets protokoll den 11 december 1910, iklätt sig synnerligen stora kostnader för uppförande av utmärkta skolhus, och sådana funnes numera inom alla rotarna. Dessutom vore den betänkt på att snarast möjligt uppföra ett folkskolehus i Jormvattnet, där redan tomt för ändamålet blivit godkänd.

Det hade varit synnerligen angenämt att samarbeta med Frostvikens församling för skolväsendets ordnande på så pass tillfredsställande sätt, som man rimligen kunde begära, så länge kostnaderna för detta skulle utgå enligt de grunder, som för närvarande vore gällande. Men trots de dryga utgifterna kunde undervisningen, på grund av den ringa bärkraften och de lokala förhållandena, ej bliva annat än den minsta möjliga.

Domkapitlet har tillstyrkt ansökningen under framhållande av de stora uppoffringar, Frostvikens församling, som vore betungad med synnerligen höga skatter, iklätt sig för skolväsendets ordnande.

Kungl. Maj:ts befallningshavande har överlämnat från skolrådet och kommunalnämnden i församlingen infordrad utredning angående dels antalet understödsbehövande barn och kostnaderna för deras vistelse vid skola, dels ock kommunens finansiella ställning under senare åren. Enligt den sålunda inhämtade utredningen hade utdebiteringen inom kommunen för kommunala ändamål samt för kyrka och skola utgjort för 100 kronors inkomst: 25 kronor 60 öre för år 1911, 12 kronor 30 öre för år 1912 samt 12 kronor 20 öre för år 1913.

För egen del har Kungl. Maj:ts befallningshavande i ärendet anfört följande:

Av berörda utredning framginge, att under de senare åren i medeltal 15 barn av kommunen årligen erhållit understöd för $34^1/_2$ veckors skolgång med ett belopp av 3 kronor 50 öre för varje barn och vecka, eller med sammanlagt 1,811 kronor 25 öre, varjämte en del barn erhållit kläder på kommunens bekostnad. Men ändå hade

[165.] skoltiden måst förkortas för flera barn, vilkas föräldrar icke förmått att hålla barnen i skola under hela den föreskrivna tiden.

Den ekonomiska utredningen visade, att kommunen, vars folkmängd den 1 januari 1913 uppginge till 2.470 personer, trycktes av en betydande skuldbörda. Visserligen hade församlingens ekonomi i avsevärd grad förbättrats efter tillkomsten av den kommunala skogsaccisen, som inom Frostvikens socken uppgått till 4.478 kronor 40 öre år 1913 och 5,387 kronor 20 öre år 1914, men utdebiteringen för kommunala och kyrkliga ändamål vore dock fortfarande hög och måste kännas så mycket mer tryckande, som befolkningen i stort sett levde i fattiga omständigheter.

Svårigheten att hålla barnen i skola berodde dock närmast på de osedvanligt långa avstånden mellan byarna inom denna kommun, som till arealen vore den ojämförligt största i länet och på samma gång bland de allra sämst lottade i fråga om vägar. Barnens skolgång bleve därför till följd av nödtvungen inackordering mer än vanligt betungande.

På grund av vad ovan anförts och då det begärda bidraget, 2,000 kronor, knappast torde täcka vad kommunen hittills nödgats för ändamålet årligen utgiva, finge Kungl. Maj:ts befallningshavande i underdanighet hemställa om nådigt bifall till ansökningen. Dock torde, om ansökningen bifölles, anslaget böra begränsas till visst antal år.

Folkskolöverstyrelsen har likaledes tillstyrkt bifall till ansökningen och som skäl härför anfört:

Såsom framginge av den i ärendet förebragta utredningen funnes inom Frostvikens skoldistrikt åtskilliga barn, som på grund därav, att föräldrarna vore bosatta alltför långt från skolorna, icke kunde komma i åtnjutande av undervisning vid distriktets skolor, utan att inackordering bereddes dem i närheten av någon skola. Bland dessa barn funnes emellertid flera, vilkas föräldrar saknade tillgång att bekosta sådan inackordering under hela läsåret eller ens under någon del därav. Församlingen hade därför fått bestrida dessa barns underhållskostnad vid skolorna, vilka kostnader enligt av församlingen lämnad uppgift i medeltal belöpt sig till 1.800 kronor årligen, vartill kommit utgifter för kläder åt en del av barnen. Då församlingen, vars invånare i allmänhet vore att räkna till de mindre bärkraftiga, förut hade en avsevärd skuldbörda och till kommunala samt kyrkliga och skoländamål haft en utdebitering under åren 1911, 1912, 1913 och 1914 av respektive 25 kronor 60 öre, 12 kronor 30 öre, 12 kronor 20 öre och 18 kronor 10 öre för bevillningskrona, hade givetvis denna ytterligare utgift för bestridande av ovannämnda inackordering varit mycket kännbar. Det syntes därför överstyrelsen — med hänsyn jämväl tagen till den offervillighet, som enligt vad folkskolinspektören vitsordat lagts i dagen av Frostvikens församling i avseende å dess skolväsende — som om tillräckliga skäl skulle tala för att församlingen, i likhet med den närbelägna Hotagens församling, finge komma i åtnjutande av hjälp från statens sida för att bereda ifrågavarande barn från fattiga hem möjlighet att erhålla nödig skolundervisning.

Då församlingens utgifter för ändamålet efter en beräkning av inackorderingsersättningen till 3 kronor 50 öre för barn och vecka — en ersättning, för vilken man under nu rådande dyrtid torde få svårighet att erhålla lämplig inackordering — uppgått i medeltal till omkring 2.000 kronor för år, och då uppenbart syntes vara, att ett större antal barn, än som hittills kunnat erhålla understöd, vore i behov därav för att undervisningen skulle i någorlunda tillfredsställande omfattning komma även de

mindre bemedlades barn till godo, ansåge överstyrelsen, att understödet borde bestämmas till sagda av församlingen begärda belopp. [165]

Slutligen har *statskontoret* i ärendet yttrat följande:

Under erinran om att stat-kontoret i underdånigt utlåtande den 17 september 1907 angående anslag till fattiga barns skolgång i Hotagens församling uttalat principiella betänkligheter mot ytterligare statsanslag för ändamål av ifrågavarande slag, finge statskontoret emellertid, enär ett sådant anslag till Hotagens församling beviljats av 1909 års riksdag och fortfarande alltjämt utginge, i underdånighet anföra, att det torde komma att framstå såsom en obillighet, om ej den närbelägna Frostvikens församling ävenledes erhölle något statsunderstöd för ändamålet. Ett dylikt anslag torde emellertid böra, såsom folkskolöverstyrelsen också hemställt, uppföras blott å extra stat; och vad beloppet anginge syntes det kunna ifrågasättas, om ej anslaget borde begränsas till samma belopp som det åt Hotagens församling, eller 1,000 kronor, helst som Frostvikens församling syntes vara åtminstone något bättre ekonomiskt lottad än Hotagens.

Departementschefen.

De omständigheter, som föranlett riksdagen att bevilja anslag för upphjälpande av skolväsendet inom Hotagens församling, föreligga fortfarande. Med anledning härav bör enligt min mening framställning göras till riksdagen om anslag för samma ändamål och till oförändrat belopp jämväl för år 1917.

Vad vidare beträffar Frostvikens församling hava nu samma skäl blivit anförda för beviljande av statsunderstöd till upphjälpande av skolgången i denna församling, som tidigare föranlett riksdagen att bevilja medel till skolgångens förbättrande i vissa lappmarksförsamlingar samt i Hotagen. Dessa skäl äro huvudsakligen följande: det bristfälliga skick, i vilket skolväsendet för närvarande befinner sig; befolkningens gleshet samt i många fall därav följande stora avstånd mellan hem och skola ävensom brist på vägar; oförmåga hos ett stort antal föräldrar att själva bekosta inackordering av sina barn samt församlingens oförmåga att i tillräcklig grad komma dessa föräldrar till hjälp.

Av de jämlikt gällande folkskolestadga från Frostvikens skoldistrikt till ecklesiastikdepartementet insända statistiska uppgifterna för redovisningsåret 1 juli 1914—30 juni 1915 finner man visserligen, att skoldistriktet den 30 juni 1915 hade sammanlagt 11 skolor, nämligen 1 fast folkskola, 1 fast mindre folkskola, 6 flyttande mindre folkskolor och 3 flyttande småskolor. Men av dessa uppgifter framgår också, att av distriktets i skolåldern varande 442 barn endast 361 under läsåret erhållit undervisning i nyssnämnda skolor. De övriga 81, d. v. s. nära femtedelen av de till församlingen hörande skolpliktiga barnen, hade varit helt och hållet i saknad av undervisning.

Detta missförhållande hänger uppenbarligen på det närmaste samman

[165.] därmed, att befolkningen, som den 31 december 1914 utgjorde 2,275 personer, är spridd över en så stor yta som något över 42 kvadratmil och således vid nämnda tidpunkt uppgick i medeltal till endast 54 på varje kvadratmil. Till jämförelse må erinras därom, att medeltalet inbyggare per kvadratmil är mindre i Frostviken än i vissa av de församlingar, som avses i närmast föregående punkt, nämligen Vilhelmina, Stensele, Malå och Fredrika. Under sådana omständigheter är det lätt förklarligt, att i Frostviken liksom uti övriga i det föregående omförmälda församlingar många föräldrar finnas, vilka bo så avlägset från närmaste skola, att barnen icke kunna besöka densamma, med mindre de bliva inackorderade i skolans närhet.

Då nu, såsom upplyst blivit, de flesta av dessa föräldrar på grund av fattigdom icke kunna själva bekosta sådan inackordering och församlingen oaktat det intresse, den enligt folkskolinspektörens vitsord ådagalagt för sitt skolväsen, och de uppoffringar, den underkastat sig för detsamma, icke kunnat bereda tillfälle till skolgång för alla sina skolpliktiga barn, anser jag i likhet med de myndigheter, som yttrat sig i ärendet, att staten bör åtminstone för tillfället träda hjälpande emellan och att således ett statsunderstöd till förbättring av skolgången inom Frostvikens församling bör äskas hos riksdagen. Med hänsyn till det stora antalet till församlingen hörande barn, som för närvarande icke erhålla någon undervisning, torde detta statsunderstöd icke böra sättas lägre än till 2,000 kronor.

Det anslag, som nu begäres, synes böra avse endast år 1917 och följaktligen utgå på extra stat.

Ifrågavarande understöd bör enligt min mening icke vara ägnat att överflytta någon del av församlingens nuvarande bördor på staten utan helt och hållet komma till användning för skolväsendets förbättring inom församlingen i förut angivet avseende. Därför bör tillses, att församlingens hittillsvarande årliga bidrag till inackordering av en del skolbarn icke indrages. Detta torde lämpligast ske därigenom, att samma villkor bestämmes för statsunderstödets utgående till Frostvikens församling, som gäller i fråga om Jockmock, nämligen att församlingen själv för det ifrågavarande ändamålet tillskjuter ett belopp av minst samma storlek som statsbidraget. Det torde efter vidare utredning kunna befinnas lämpligt, att ett dylikt villkor framdeles bestämmes även för andra församlingar, som erhålla liknande statsunderstöd.

Jämväl övriga erforderliga villkor och kontrollföreskrifter rörande det nu ifrågavarande anslagets användning torde böra fastställas av Kungl. Maj:t.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till beredande av möjlighet till skolgång för fattiga, på längre avstånd från skola boende skolpliktiga barn inom Hotagens och Frostvikens församlingar bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 3,000 kronor att användas enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela. Ökat anslag.

72. **Svensk undervisning för svenska barn i utlandet.** I enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar har riksdagen under de senare åren beviljat anslag för upprätthållande av svensk undervisning för svenska barn i utlandet. Sålunda anvisades på extra stat för vart och ett av åren 1914—1916 till dylik undervisning i Berlin 1,800 kronor, i London 2,000 kronor och i Hamburg 1,600 kronor samt för år 1915 till liknande undervisning i Paris 1,700 kronor, samtliga belopp att utgå enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt föreskriva. Beträffande sistnämnda anslag medgav 1915 års riksdag — sedan anmält blivit, att den ifrågavarande undervisningen i Paris icke kunnat pågå under läsåret 1914—1915 — att detsamma finge för enahanda ändamål användas under läsåret 1915—1916. [166.] Svensk undervisning för svenska barn i utlandet.

Genom beslut den 26 juni 1915 förordnade Kungl. Maj:t, att de för år 1916 beviljade anslagen till omförmälda undervisning i Berlin, London och Hamburg samt det för år 1915 beviljade anslaget till liknande undervisning i Paris skulle utgå för därmed avsedda ändamål, under villkor *att* belopp, motsvarande minst hälften av ifrågavarande anslag, för samma ändamål anskaffades, i Berlin genom kyrkorådets i svenska Victoriaförsamlingen därstädes försorg, i London genom styrelsens för svenska föreläsnings- och skolföreningen därstädes försorg, i Hamburg genom styrelsens för svenska skol- och föreläsningsföreningen därstädes försorg och i Paris genom styrelsens för svenska föreläsningsföreningen därstädes försorg, *att* undervisningen fortginge minst 8 månader av läsåret 1915—1916 samt *att* de lärarinnor, som av respektive styrelser förordnades att bestrida undervisningen, härför erhölle en årlig ersättning av minst 2,300 kronor i Berlin, 2,500 kronor i London, 2,000 kronor i Hamburg och 2,100 kronor i Paris.

Med skrivelse den 6 september 1915 har nu ministern för utrikes ärendena till chefen för ecklesiastikdepartementet överlämnat och med sitt förord beledsagat en av kyrko- och skolrådet i svenska Victoriaförsam- Berlin.

[166.] lingen i Berlin gjord ansökning, det Kungl. Maj:t ville till 1916 års riksdag avlåta proposition om statsanslag av 1,800 kronor till beredande av svensk undervisning åt svenska barn i Berlin under tiden den 1 september 1916—den 1 september 1917.

Vid ansökningen fanns fogad en av vederbörande lärarinna avgiven berättelse över skolarbetet under läsåret 1914—1915, av vilken framgår bland annat, att skolan varit i verksamhet under tiden den 15 september —den 22 december 1914 samt den 15 januari—den 27 juni 1915 ävensom att lärjungeantalet varit under höstterminen 27 och under vårterminen 35.

London. Likaledes har utrikesministern med skrivelse den 4 oktober 1915 till chefen för ecklesiastikdepartementet överlämnat en av svenska ministern i London översänd och förordad ansökning från svenska föreläsnings- och skolföreningen därstädes om anslag dels för den hittills bedrivna skolverksamheten med oförändrat belopp, 2,000 kronor, dels ock för en särskild skolavdelning med ändamål att förbereda till inträde i någon av de första klasserna vid allmänt läroverk i Sverige med 1,333 kronor; hela summan 3,333 kronor motsvarande två tredjedelar av det samfällda belopp, lärarinnorna skulle äga att i lön uppbära för läsåret 1916—1917.

Beträffande den nya skolavdelningen, som från vårterminen 1915 varit i verksamhet, har föreningen anfört, att utvidgningen, vilken erfarenheten redan visat vara tillfullo berättigad, nödvändiggjorde anställandet av en andra lärarinna med en årslön av 2 000 kronor. I trots av de svårigheter, krigstillståndet framkallat, hade för läsåret 1915—1916 icke mindre än 7 elever blivit anmälda för inträde i denna avdelning i skolan, ett förhållande, som nogsamt ådagalade, att den företagna utvidgningen motsvarade ett verkligt behov inom kolonien. På grund härav, och då en eventuell brist på medel skulle nödsaka en återgång till den ursprungliga trängre ramen för skolans verksamhet, vågade styrelsen hemställa om anslag även för denna verksamhet.

Hamburg. Vid ansökningen var fogad föreningens årsberättelse för år 1914, innehållande bland annat redogörelse för skolans verksamhet under nämnda år. Av denna redogörelse framgår, att antalet lärjungar i skolan varit vid vårterminens slut 43 och vid höstterminens slut 48 samt att styrelsen under sommarferierna hemsänt 13 barn till Sverige.

Vidare har utrikesministern med skrivelse den 22 september 1915 överlämnat en från styrelsen för svenska skol- och föreläsningsföreningen i Hamburg översänd ansökning, att Kungl. Maj:t täcktes hos riksdagen göra framställning om ett statsanslag å 1,600 kronor till svenska skolverksamheten i Hamburg för läsåret 1916—1917.

Vid ansökningen hade fogats redogörelse för den ifrågavarande skolans

verksamhet under läsåret 1914—1915, vari bland annat meddelats, att undervisningen pågått under tiden den 14 september—den 12 december 1914 samt den 18 januari—den 20 juni 1915, att antalet elever under höstterminen varit 56 och under vårterminen 59 samt att eleverna varit fördelade under höstterminen i 8 och under vårterminen i 6 grupper. [166.]

Över samtliga nu nämnda ansökningar har *folkskolöverstyrelsen* den 7 december 1915 avgivit infordrade utlåtanden och därvid tillstyrkt bifall till framställningarna rörande de svenska skolorna i Berlin och Hamburg samt den förutvarande skolverksamheten i London. Beträffande däremot ansökningen om anslag till ny skolavdelning i sistnämnda stad yttrar överstyrelsen följande:

Överstyrelsen ansåge visserligen även denna verksamhet behjärtansvärd. Men med hänsyn till de allt fortfarande rådande utrikespolitiska förhållandena och därav påkallad nödvändighet att iakttaga den största sparsamhet med statens medel ansåge sig överstyrelsen dock icke kunna för närvarande tillstyrka den begärda anslagsökningen. Som ytterligare skäl härför talade den omständigheten, att det i nu förevarande fall syntes gälla tillämpningen av en ny princip samt att ett jämförelsevis ringa antal barn skulle erhålla del av den utvidgade undervisningen.

Vad slutligen beträffar den undervisning, som uppehållits genom svenska föreläsningsföreningen i Paris, har från utrikesdepartementet med skrivelse den 30 oktober 1915 överlämnats i avskrift en den 22 oktober 1915 dagtecknad framställning från föreningens ordförande, däri denne meddelat, att ifrågavarande undervisning ej heller under skolåret 1915—1916 kunnat återupptagas, samt anhållit, att det på 1915 års stat beviljade anslaget måtte, i likhet med föregående år, tills vidare reserveras för att, därest förhållandena skulle sådant medgiva, ställas till föreningens disposition för skolåret 1916—1917. Paris.

Av förut omförmälda årsredogörelser synes mig framgå, att ifrågavarande, hittills med statsbidrag understödda skolor, där nu rådande förhållanden ej lagt oöverstigliga hinder i vägen, med framgång arbetat för fyllande av det med dem avsedda ändamålet. Jag anser därför, att denna skolverksamhet fortfarande bör av staten uppmuntras och stödjas. Emellertid torde icke tillräckliga skäl föreligga att för närvarande utsträcka statsunderstödet till den art av undervisning, som påbörjats inom den nya skolavdelningen i London. Departementschefen.

Till de skolor, som uppehållas i Berlin, London och Hamburg, torde understöd för läsåret 1916—1917 böra utgå med de senast beviljade beloppen. Beträffande motsvarande undervisning i Paris torde riksdagens

[166.] medgivande böra utverkas därtill, att de för läsåret 1914—1915 avsedda medlen få för enahanda ändamål tagas i anspråk under läsåret 1916—1917.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels bevilja på *extra stat* för år 1917 till upprätthållande under läsåret 1916—1917 av svensk undervisning åt svenska barn: i Berlin 1,800 kronor, i London 2,000 kronor och i Hamburg 1,600 kronor,

dels ock medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 beviljade belopp av 1,700 kronor till upprätthållande under läsåret 1914—1915 av svensk undervisning åt svenska barn i Paris må för enahanda ändamål användas under läsåret 1916—1917,

samtliga belopp att utgå enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt fastställa, och med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna ifrågavarande belopp eller delar därav.

73. Till anordnande av manlig slöjd i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 440,000: —

74. Till anordnande av kvinnlig slöjd i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... » 315,000: —

75. Till anordnande av undervisning i huslig ekonomi i folkskola, högre folkskola och folkhögskola, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ... » 140,000: —

76. Undervisningsmateriell m. m. för folkskolor, *oförändrat ordinarie reservationsanslag* ..... » 30,000: —

77. Till understödjande av folkskolebarns ferie- och studieresor, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 30,000: —

Fortsättningsskolor.

78. Understöd för avlönande av lärare vid fortsättningsskola, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... » 163,000: —

Högre folkskolor.

79. Understöd åt högre folkskolor, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ... » 92,000: —

[167.] Tillfällig löneförbättring åt vissa lärare vid högre folkskolor

80. **Tillfällig löneförbättring åt vissa lärare vid högre folkskolor.** I skrivelse den 30 september 1915 har folkskolöverstyrelsen hemställt, att tillfällig löneförbättring under år 1917 måtte beredas vissa av de lärare vid högre folkskola, som i vederbörlig ordning erhållit ordinarie anställning. Överstyrelsen yttrar härom:

I annat sammanhang hade folkskolöverstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes framlägga förslag till 1916 års riksdag om förnyelse av riksdagens år 1915 på grund av motion fattade beslut om beviljande av ett förslagsanslag å 750,000 kronor för beredande av tillfällig löneförbättring åt vissa lärare vid folk- och småskolor.

Den samhörighet, som funnes mellan olika skolarter inom folkskoleväsendet, ledde givetvis därtill, att en löneförbättring inom en del av området borde följas av en motsvarande förbättring inom andra delar med likartade förhållanden. Nu vore lärarna vid de högre folkskolorna i väsentliga avseenden jämförliga med lärarna vid folk- och småskolorna. Till en början syntes böra uppmärksammas, att lönen för den högre folkskolans lärare vore fastställd till belopp, som stode i ett visst förhållande till folkskollärarnas. Vidare vore att märka, att fastän statsbidraget till de högre folkskolorna ej utginge på samma sätt som till folkskolorna, det dock kunde anses, att staten i det hela bidroge till de förra i liknande proportion som till de senare. Slutligen vore visserligen lönebeloppen för den högre folkskolans lärare större än för folkskolans, men de vore dock hållna på ett löneplan, som stode folkskolans nära och som icke alls eller endast föga överstege vad som utginge till folkskollärarna i de samhällen, i allmänhet städer och industrisamhällen, där de högre folkskolorna vore belägna.

Det syntes därför överstyrelsen vara i överensstämmelse med billighet, att den högre folkskolans lärare nu erhölle tillfällig löneförbättring efter samma grunder som folkskolans.

[167.] Till stöd härför finge överstyrelsen särskilt framhålla följande.

Under de senaste åren hade i fråga om de högre folkskolorna en glädjande utveckling börjat, i det att en påtaglig strävan förmärkts att anordna dem för lärjungarnas utbildning i bestämda praktiska riktningar. Då lönebeloppen med hänsyn till de krav, som måst ställas på lärarna vid ifrågavarande skolor, redan i och för sig vore lägre än de, som utginge för motsvarande arbete inom de flesta andra läroanstalter, hade det visat sig, att svårigheter uppstode att erhålla därför erforderliga, väl kvalificerade lärarkrafter. Skulle nu ifrågavarande lärare bliva i ekonomiskt hänseende sämre ställda än den lärargrupp, som i lönehänseende stode dem närmast inom folkskoleväsendet, nämligen folkskollärarna i de större samhällena, kunde detta innebära betänkliga vådor för att den omnämnda lovande utvecklingen komme att avstanna.

Angående beloppet av den sålunda av överstyrelsen förordade löneförbättringen ville överstyrelsen erinra därom, att lärarlönenämnden i sitt betänkande beräknat, att familjetillägg skulle utgå till den högre folkskolans lärare efter samma grunder och med samma belopp, som föreslagits för folkskollärarna. Då nämndens beräkningar väsentligen lagts till grund för bestämmelserna rörande den tillfälliga löneförbättringen för folkskolans lärare, torde den uppfattning, som nämnden gjort gällande om högre folkskolan, även böra vinna tillämpning vid motsvarande löneförbättring för dess lärarkår.

Med hänsyn härtill ville överstyrelsen föreslå, att tillfällig löneförbättring åt lärarna vid de högre folkskolorna måtte få utgå med samma belopp och efter samma grunder, som föreslagits rörande folk- och småskollärare.

Slutligen ville överstyrelsen fästa uppmärksamheten på ännu en omständighet.

Som bekant stode den högre folkskolan i organisatoriskt avseende i nära samband med den kommunala mellanskolan. Uppenbart syntes därför vara, att i den händelse förslag om löneförbättring, mera omfattande än vad nu föreslagits för den högre folkskolans lärare, skulle komma att framläggas för kommande riksdag rörande lärarna vid den kommunala mellanskolan, borde vad nu föreslagits för den förra lärargruppen fullständigas med vad därutöver kunde komma att föreslås för den senare.

Rörande beräkningen av det här ovan förordade anslagets storlek ville överstyrelsen anföra följande.

Under höstterminen 1915 vore 40 högre folkskolor i verksamhet. Vid dessa vore anställda 80 lärare med full tjänstgöring. 26 av dessa hade barn under 18 år. Under år 1915 hade upprättats sex nya högre folkskolor. Om nya skolor antoges bliva upprättade till samma antal under år 1916 och förhållandevis lika många av de vid dem anställda lärarna antoges hava barn under 18 år, skulle lönetilläggen under år 1917 bliva 30 à 250 kronor, det vill säga, att för den föreslagna tillfälliga löneförbättringen skulle erfordras ett anslag av 7,500 kronor, vilket dock syntes böra bliva av förslagsanslags natur.

Departementschefen.

Särskilt med hänsyn därtill, att lärarna vid de högre folkskolorna i många fall äro i avlöningshänseende ungefär jämställda med folkskollärarna i de samhällen, där de högre folkskolorna äro belägna, synes det mig billigt, att en tillfällig löneförbättring efter enahanda grunder, som gälla beträffande lärarna vid folkskolor, också beredes de högre folkskolornas lärare. Sådan löneförbättring synes emellertid böra tillerkännas dem även för år 1916. Det för år 1916 och 1917 erforderliga anslags-

beloppet, 15,000 kronor, torde böra såsom förslagsanslag uppföras på extra stat för år 1917, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 förskottsvis utanordna erforderliga medel. [167.]

Jag tillstyrker alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels medgiva, att till de lärare vid högre folkskola, som i vederbörlig ordning erhållit ordinarie anställning, må under åren 1916 och 1917 utgå tillfällig löneförbättring enligt enahanda grunder, som av riksdagen stadgats beträffande tillfällig löneförbättring under år 1916, åt vissa ordinarie lärare vid folkskolor, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av dessa grunder må befinnas erforderliga,

dels ock för beredande av ifrågavarande löneförbättring anvisa på *extra stat* för år 1917 ett förslagsanslag av 15,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att för ändamålet låta av tillgängliga medel redan under år 1916 förskottsvis utanordna erforderligt belopp. Nytt anslag.

81.	Till anordnande av slöjd i högre folkskolor, *oförändrat ordinarie förslagsanslag*	»	8,500: —
82.	Bidrag till avlönande av vikarie för lärare vid högre folkskola, *oförändrat ordinarie förslagsanslag*	»	2,000: —
83.	Sällskapet för folkundervisningens befrämjande, *oförändrat ordinarie anslag*	»	4,500: —

Folkhögskolor.

84.	Understöd åt folkhögskolor, *oförändrat ordinarie förslagsanslag*	»	420,000: —
85.	Stipendier åt elever vid folkhögskolor, *oförändrat ordinarie anslag*	»	110,000: —

G. Folkbildningsåtgärder i övrigt.

Folkbibliotek.

1. Understöd åt folkbibliotek, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 170,000: —

[168.] Årliga tillägg till grundkatalogen över för folk- och skolbibliotek lämplig litteratur.

2. **Årliga tillägg till grundkatalogen över för folk- och skolbibliotek lämplig litteratur.** I överensstämmelse med beslut av 1912 års riksdag förordnades genom nådig kungörelse den 23 september 1912, att statsbidrag till folk- och skolbibliotek samt till vissa riksförbund finge uppbäras endast i form av bundna böcker, valda ur av ecklesiastikdepartementet utgivna kataloger och förmedlade till biblioteket genom statsunderstödd förmedlingsanstalt; och efter det riksdagen å extra stat för år 1913 anvisat ett belopp av 20,000 kronor till utarbetande av en grundkatalog över för folk- och skolbibliotek lämplig litteratur, ställdes genom nådigt beslut den 24 januari 1913 nämnda anslag till förfogande av förste bibliotekskonsulenten Fredrik Hjelmqvist att enligt de närmare bestämmelser, chefen för ecklesiastikdepartementet ägde meddela, av Hjelmqvist mot redovisningsskyldighet användas för det med anslaget avsedda ändamål. Sedermera har åt Hjelmqvist uppdragits att utgiva och med anlitande av omförmälda, av riksdagen anvisade anslag föranstalta om tryckning av ifrågavarande grundkatalog.

Nu har Hjelmqvist i skrivelse till chefen för ecklesiastikdepartementet framhållit, att årliga tilläggshäften till grundkatalogen borde utgivas från och med år 1917 fram till det år, då en ny grundkatalog kunde vara av nöden, och ifrågasatt förslag till riksdagen därom, att kostnaderna för sagda tilläggshäften måtte få bestridas från det ordinarie förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek. Hjelmqvist har därvid anfört bland annat:

> I det förslag angående statsunderstöd åt kommunala bibliotek, skolbibliotek och vissa riksorganisationers bibliotek, som av tillkallade sakkunniga avgivits den 25 januari 1912, hade i fråga om dessa kataloger framhållits, att de borde bestå dels av grundkataloger, som borde upprättas med vissa års mellanrum, dels av under mellantiden utgivna årliga tilläggsförteckningar. Chefen för ecklesiastikdepartementet utginge också i det yttrande, som funnes bifogat Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen år 1912 (nr 179) angående understödjande av folkbiblioteksväsendet, från nödvändigheten av att, sedan en grundkatalog upprättats över för folk- och skolbibliotek lämplig litteratur, årliga tillägg till densamma utgåves.

[168.] Den första grundkatalogen, till vars utgivande — däri även inberäknat arvode till sakkunniga biträden inom de olika litteraturområdena — 1912 års riksdag beviljat ett belopp av 20.000 kronor och vilken beräknades komma att omfatta omkring 6 000 arbeten och mellan 500 och 600 sidor, kunde väntas föreligga i tryck under förra hälften av år 1916. Från och med år 1917 och fram till det år, då en ny grundkatalog kunde vara av nöden, behövdes alltså årliga tilläggshäften, innehållande nytillkommen eller i föregående kataloger förbisedd litteratur. Dessa tilläggshäften, vilka borde utarbetas efter samma plan som grundkatalogen, komme givetvis att bliva av mycket mindre omfång än denna. Kostnaderna för deras utgivande — däri även inberäknat arvode för det biträde av sakkunniga, som, beträffande vissa områden, alltjämt torde vara nödvändigt — kunde ej bestämt angivas, men med hänsyn till det pris, som betingats för utarbetandet och tryckningen av grundkatalogen, torde man kunna beräkna, att för tilläggshäftena årligen skulle behövas ett belopp ej överstigande 2,500 kronor.

På grund av remiss har folkskolöverstyrelsen den 21 oktober 1915 avgivit utlåtande i detta ärende och därvid anfört följande.

Överstyrelsen ansåge sig böra biträda den nu ifrågavarande framställningen.

Tillika finge överstyrelsen meddela, att, enligt vad överstyrelsen inhämtat, av förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek, som i riksstaten funnes upptaget med ett belopp av 170,000 kronor, under år 1915 tagits i anspråk 159,285 kronor 2 öre, i vilket belopp samtliga eller i det närmaste samtliga de utgifter, som under nämnda år skulle av anslaget bestridas, vore medräknade. Även om, såsom sannolikt torde bliva förhållandet, statsbidragen till bibliotek och förmedlingsanstalter under år 1917 komme att något ökas, syntes sålunda ingen anledning förefinnas att med hänsyn till kostnaderna för katalogtilläggen höja det ifrågavarande, till Kungl. Maj:ts disposition ställda förslagsanslaget.

Departementschefen.

En av huvudpunkterna i det förslag till organisation av folkbiblioteksväsendet, som godkändes av 1912 års riksdag, utgjordes av den i det föregående omnämnda bestämmelsen, att statsbidrag såväl till folk- och skolbibliotek som till vissa riksförbund skulle utgå i form av böcker, valda ur kataloger, som utgåves av ecklesiastikdepartementet. Beträffande dessa kataloger yttrade dåvarande departementschefen i sitt anförande till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 12 april 1912, att sedan en grundkatalog upprättats över de böcker, vilka finge utdelas som statsbidrag, den nyutkommande litteraturen måste granskas för uppgörande av årliga tillägg till grundkatalogen. Mot vad härutinnan anfördes förekom från riksdagens sida icke någon erinran.

Det påbörjade arbetet med utgivande av omförmälda kataloger synes mig böra fortgå i överensstämmelse med den sålunda angivna planen. Då nu av den ifrågavarande grundkatalogen redan en del utkommit och katalogen i dess helhet enligt förste bibliotekskonsulentens uppgift kan väntas föreligga i tryck under förra hälften av innevarande år, skulle årliga tilläggskataloger bliva behövliga tills vidare från och med år 1917.

Givetvis komma dessa tilläggskataloger att få betydligt mindre omfattning än grundkatalogen och således även att kräva mindre kostnader. I likhet med förste bibliotekskonsulenten antager jag, att kostnadsbeloppet bör kunna begränsas till högst 2,500 kronor för år.

Det ordinarie förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek, vilket från och med år 1913 utgjort 170,000 kronor, togs under år 1913 endast till en ringa del i anspråk och har för år 1914 lämnat en behållning av 29,668 kronor 26 öre. Även för år 1915 synes en avsevärd behållning å anslaget vara att motse. Under dessa förhållanden torde medel till bestridande av kostnaderna för de ifrågavarande tilläggshäftenas utgivande kunna tills vidare utgå från berörda anslag, utan att någon höjning av detsamma behöver ifrågasättas.

I anslutning till det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen medgiva,

att från det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek må för utgivande av årliga tillägg till grundkatalogen över för folk- och skolbibliotek lämplig litteratur tills vidare utgå ett belopp av högst 2,500 kronor årligen.

Populärvetenskapliga föreläsningar.

[169.] Populärvetenskapliga föreläsningar.

3. **Populärvetenskapliga föreläsningar.** För år 1885 ställde riksdagen till Kungl. Maj:ts förfogande ett extra anslag av 15,000 kronor att under vissa villkor användas till understöd åt sådana anstalter och föreningar, som anordnade föreläsningskurser för arbetsklassen. År efter år hava sedermera anslag för nämnda ändamål av Kungl. Maj:t äskats med ökade belopp, som av riksdagen beviljats. Under åren 1909—1911 utgick anslaget under namnet: anslag till sådana anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningskurser i folkbildningssyfte, vilket namn numera ändrats till: understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar.

För åren 1913 och 1914 har anslaget utgjort 270,000 kronor. Villkoren beträffande anslagets användande och de av Kungl. Maj:t i ämnet utfärdade närmare föreskrifterna återfinnas i en den 10 juni 1912 utfärdad kungörelse.

På därom av Kungl. Maj:t gjord framställning höjdes anslaget för år 1915 till 290,000 kronor, av vilket anslag enligt av Kungl. Maj:t fast-

ställda villkor finge användas dels högst 12,000 kronor till understöd åt centralbyråer och undantagsvis även åt andra sammanslutningar för förmedling av dylika föreläsningar, dels 2,000 kronor till en hos folkskolöverstyrelsen anställd föreläsningskonsulent, dels högst 3,000 kronor för understöd åt sådana nybildade anstalter, vilkas ortsbidrag ej uppginge till 200 kronor, dels ock högst 8,000 kronor till understöd åt vissa anstalter och föreningar för av dem havda resekostnader för föreläsare. [169.]

På grund av rådande ekonomiska förhållanden disponerades av det sålunda beviljade anslaget för år 1915 allenast 192,000 kronor, under det att återstående 98,000 kronor besparades. Denna besparing gjordes genom nedsättning av understöden för de anstalter och föreningar, som förut haft de största bidragen.

Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet beviljade 1915 års riksdag för ovanberörda ändamål på extra stat för år 1916 ett anslag av 94,000 kronor, varjämte riksdagen medgav, att vad som besparades å 1915 års anslag finge för samma ändamål användas under år 1916. Härigenom ställdes till Kungl. Maj:ts förfogande för år 1916 samma belopp, eller 192,000 kronor, som år 1915 utdelats såsom understöd åt anstalter och föreningar av ifrågavarande slag.

I underdånig skrivelse den 30 september 1915 har folkskolöverstyrelsen hemställt om beredande av anslag för ifrågavarande ändamål även för år 1917 och därvid anfört följande:

Ehuru föreläsningsverksamheten på grund av det minskade statsanslaget ej kunde pågå i samma önskvärda omfattning som förut, ansåge sig överstyrelsen, som i ärendet inhämtat yttrande av föreläsningskonsulenten, med tagen hänsyn till fortfarande rådande ekonomiska förhållanden ej för år 1917 böra göra framställning om högre belopp än det, som ställts till förfogande för vart och ett av de båda närmast föregående åren, eller 192,000 kronor.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att för understöd under de av mig avgivna villkor åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar, bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 192,000 kronor ävensom medgiva, att av detta anslag må enligt av Kungl. Maj:t fastställda villkor användas dels högst 12,000 kronor till understöd åt centralbyråer och undantagsvis även åt andra sammanslutningar för förmedling av dylika föreläsningar, dels 2,000 kronor till en hos folkskolöverstyrelsen anställd föreläsningskonsulent, dels högst 3,000 kronor för

Ökat anslag.

understöd åt sådana nybildade anstalter, vilkas ortsbidrag ej uppgår till 200 kronor, dels ock högst 8,000 kronor till understöd åt vissa anstalter och föreningar för av dem havda resekostnader för föreläsare.

[170.] Sommarkurser vid universitetet i Uppsala.

4. **Sommarkurser vid universitetet i Uppsala.** Allt sedan år 1893 hava vid våra universitet och högskolor hållits så kallade sommarkurser, avsedda för personer, som icke äro i tillfälle att begagna sig av den regelbundna akademiska undervisningen. Såsom bidrag till dessa kurser hava från och med år 1903 utgått särskilda anslag å riksstaten. Till bestridande av kostnaderna för dylika föreläsningskurser, avsedda att anordnas under somrarna 1903, 1905, 1907, 1909 eller senare och 1912 eller senare vid universitetet i Uppsala samt under somrarna 1904, 1906, 1908, 1910 eller senare och 1913 eller senare vid universitetet i Lund har nämligen riksdagen beviljat på extra stat för år 1903 4,000 kronor, för år 1904 3,000 kronor, för år 1905 5,000 kronor, för vart och ett av åren 1906—1908 4,000 kronor, för år 1909 7,000 kronor, för år 1910 5,000 kronor, för år 1912 7,000 kronor och för år 1913 5,000 kronor. Därjämte hava anvisats till likartade sommarkurser i Stockholm, avsedda att hållas åren 1904, 1907, 1910 och 1913 eller senare, på extra stat för vart och ett av sistnämnda fyra år 4,000 kronor och till dylika kurser, avsedda att hållas vid Göteborgs högskola åren 1908, 1911 eller senare och 1915 eller senare, på extra stat för år 1909 2,000 kronor, för år 1912 2,500 kronor och för år 1915 4,000 kronor.

I skrivelse till Kungl. Maj:t har nu professorn Otto von Friesen å föreläsningsutskottets vid universitetet i Uppsala vägnar anhållit om beredande av ett anslag å 5,600 kronor såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för de föreläsningskurser, som vore avsedda att under sommaren 1917 eller senare anordnas vid nämnda universitet. I berörda skrivelse har von Friesen anfört följande:

Med understöd av det statsanslag å 7,000 kronor, som blivit ställt till föreläsningsutskottets förfogande för anordnande av sommarkurser vid universitetet år 1912, hade dylika sommarkurser anordnats under tiden den 15—den 29 augusti 1912. Kurserna hade omfattat dels tre grupper sammanhängande föreläsningar, dels en grupp fristående föreläsningar. Den första gruppens föreläsningsserier hade alla behandlat ämnen stående i samband med Uppland och Uppsala (15 serier); inom den andra gruppen hade sammanförts föreläsningar rörande ärftlighetslära och rashygien (3 serier), och den tredje gruppen hade omfattat kemiska laborationsövningar. Fristående föreläsningsserier hade varit till antalet 11. Dessutom hade anordnats förevisningar av i Uppsala och dess omgivning befintliga samlingar och institutioner samt historiska och

naturhistoriska minnesmärken och sevärdheter. Deltagarantalet hade, oberäknat åhörare av enstaka föreläsningar eller föreläsningsserier, varit 417 personer.

För kursernas iståndbringande hade funnits att tillgå en besparing från föregående sommarkurser av 237 kronor 75 öre samt ett statsanslag av 7,000 kronor; därtill hade 4,000 kronor beräknats skola inflyta i avgifter från deltagare och 100 kronor för försäljning av grundlinjer; summa 11,337 kronor 75 öre. Dels genom de beräknade inkomsternas ökning, dels genom besparingar på utgifterna hade å kurserna uppkommit en behållning utgörande 1,483 kronor 15 öre.

Då med höjning av tidigare lägre belopp ett anslag av 7,000 kronor till sommarkurser i Uppsala blivit beviljat för såväl år 1909 som år 1912, hade härmed avsetts att möjliggöra dels en sådan ökning av arvodena till föreläsarna, att man i större utsträckning än hittills måtte kunna välja lämpliga föreläsare, dels även en ökning av de ur ämnessynpunkt sammanhängande föreläsningsgrupperna från två till tre. Erfarenheten hade jämväl utvisat, att dessa syften med ett anslag av denna storlek stode att vinna. Då emellertid, såsom nyss anförts, föreläsningsutskottet ägde en besparing av 1,483 kronor 15 öre, ansåge sig utskottet för nästkommande sommarkursers genomförande efter samma huvudplan och i samma utsträckning, som de närmast föregående kurserna ägt, vara i behov av ett statsanslag å endast 5,600 kronor.

Med avseende på tiden för dessa sommarkurser hade med vederbörande styrelser i Lund, Stockholm och Göteborg avtalats, att sommarkurser vid Uppsala universitet skulle avhållas sommaren 1916. Som emellertid på grund av den utrikespolitiska situationen Lunds universitets sommarkurser uppskjutits till år 1915 och kurserna i Göteborg i följd därav till år 1916, hade utskottet funnit lämpligt att förlägga Uppsala universitets sommarkurser till år 1917 eller, om hinder då skulle möta, till ett senare år.

På grund av remiss har kanslern för rikets universitet den 5 oktober 1915 avgivit utlåtande i ämnet och därvid tillstyrkt bifall till ansökningen.

Även jag finner mig böra förorda densamma och får därför hemställa om förslag till riksdagen

att såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för de föreläsningskurser, som äro avsedda att under sommaren 1917 eller senare vid universitetet i Uppsala anordnas för allmänheten, på *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av 5,600 kronor.

Minskat anslag.

5. **Populära föreläsningskurser, anordnade från universiteten i Uppsala och Lund.** Såsom bidrag till täckande av kostnaderna för de föreläsningskurser, som från universiteten i Uppsala och Lund bleve anordnade på begäran vare sig av institution, som ej åtnjöte särskilt till populärvetenskapliga föreläsningar beviljat statsunderstöd, eller av viss kommun eller enskild person och som skulle hållas utom universitetsstäderna, beviljade riksdagen för vart och ett av åren 1903—1908 ett extra anslag

[171.] Populära föreläsningskurser, anordnade från universiteten i Uppsala och Lund.

[171.] av 6,000 kronor, därav 3,000 kronor till vartdera universitetet, att utgå under villkor att den, som begärt föreläsning, tillsköte för täckande av föreläsarens resekostnad och arvode minst lika mycket som staten. För motsvarande ändamål har riksdagen under nyssnämnda villkor anvisat för vårt och ett av åren 1909—1911 samt 1913—1915 ett belopp av 7,000 kronor, varav 4,000 kronor till universitetet i Uppsala och 3,000 kronor till universitetet i Lund, för år 1912 ett belopp av 5,500 kronor, varav 2,500 kronor till Uppsala universitet och 3,000 kronor till Lunds universitet, och för år 1916 ett belopp av 4,000 kronor, varav 2,000 kronor till Uppsala universitet och 2,000 kronor till Lunds universitet.

Såsom jag omförmälde i mitt anförande till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1915, punkten 155, var av 1915 års anslag ett belopp av 3,000 kronor avsett att komma till användning först under år 1916. Sistnämnda belopp jämte det för år 1916 beviljade anslaget har numera genom nådigt beslut den 26 juni 1915 ställts till förfogande av vederbörande universitetsrektorer med 4,000 kronor till universitetet i Uppsala och 3,000 kronor till universitetet i Lund, och har med anslagen förbundits skyldighet att avgiva redovisning till kammarrätten och att inom viss tid till ecklesiastikdepartementet insända kortfattade redogörelser för användningen av de anvisade beloppen.

Framställningar hava nu från båda universiteten inkommit om beredande av anslag till ifrågavarande ändamål jämväl för år 1917.

I fråga om universitetet i Uppsala har professorn Otto von Friesen, å styrelsens för föreläsningsbyrån vid universitetet vägnar, anfört:

Under år 1915 hade föreläsningsbyrån anordnat följande sammanhängande föreläsningskurser, nämligen:

i Vagnhärad (Södermanland), juni 1915, med 25 föreläsningar; i Östersund (Jämtland), augusti 1915, med omkring 40 föreläsningar; i Vansbro (Dalarna), september 1915, med 20 föreläsningar; och i Dala-Järna (Dalarna), september 1915, med 18 föreläsningar.

Föreläsningsbyrån hade under den vid redogörelsens avgivande gångna delen av år 1915 även förmedlat ett antal föreläsningar till olika föreläsningsföreningar utan bidrag av de till föreläsningsbyråns disposition ställda statsmedlen, enär föreningarna åtnjutit statsunderstöd av anslaget till populärvetenskapliga föreläsningar.

Föreläsningsbyråns verksamhet hade sålunda även detta år utövats efter samma principer som förut, d. v. s. den hade i huvudsak varit inriktad på anordnandet av sammanhängande föreläsningskurser.

Då föreläsningsbyrån sedan år 1914 ägt en besparing av omkring 2,000 kronor, hade även år 1915 en summa av 4,000 kronor stått till föreläsningsbyråns förfogande, vilken summa också liksom i allmänhet under tidigare år visat sig ungefär motsvara föreläsningsbyråns behov.

Genom nådigt brev av den 26 juni 1915 hade Kungl. Maj:t jämväl för år 1916 ställt ett belopp av 4,000 kronor till föreläsningsbyråns förfogande. Styrelsen ansåge

sig icke kunna beräkna, att någon besparing på detta belopp kunde göras, utan måste, därest föreläsningsbyråns verksamhet också under år 1917 skulle kunna bedrivas efter samma plan och i samma utsträckning som under de närmast föregående åren, räkna med ett statsanslag av 4,000 kronor.

Beträffande universitetet i Lund hava f. d. professorn S. Ribbing, professorerna C. G. Björling, C. Lindskog, A. Stille och H. Wallengren samt statens föreläsningskonsulent, folkskolläraren N. Lundahl gjort framställning därom, att för likartat ändamål ett anslag av 3,000 kronor måtte utverkas för år 1917.

Kanslern för rikets universitet, vilkens utlåtande genom särskilda remisser infordrats, har tillstyrkt bifall till framställningarna.

På grund av vad sålunda förekommit hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att såsom bidrag till täckande av kostnaderna för de föreläsningskurser, som från universiteten i Uppsala och Lund varda på begäran vare sig av institution, som ej åtnjuter särskilt till populärvetenskapliga föreläsningar beviljat statsunderstöd, eller av viss kommun eller enskild person anordnade att under år 1917 eller senare hållas utom universitetsstäderna, anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 7,000 kronor, varav 4,000 kronor till Uppsala universitet och 3,000 kronor till Lunds universitet, att utgå under villkor att den, som begärt föreläsning, tillskjuter för täckande av föreläsarens resekostnad och arvode minst lika stort belopp som statsbidraget. Ökat anslag.

Nykterhetsundervisning.

6. **Nykterhetsundervisning.** På därom av Kungl. Maj:t gjord framställning anvisade riksdagen under riksstatens sjätte huvudtitel på extra stat för år 1915 ett anslag av 252,746 kronor till främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder. [**172.**] Nykterhetsundervisning.

Vissa av de i detta anslag ingående specialbelopp ansågos emellertid vara av beskaffenhet att, såvitt de skulle fortfarande utgå, böra överföras från sjätte till åttonde huvudtiteln. I enlighet därmed anvisade 1915 års riksdag, på grund av Kungl. Maj:ts framställning i ämnet, under åttonde huvudtiteln på extra stat för år 1916 ett anslag av 90,500 kronor till upplysnings- och undervisningsverksamhet för nykterhetens främjande.

[172.] I skrivelse den 24 maj 1912 hade emellertid riksdagen anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, i vad mån ett mera planmässigt och effektivt undervisnings- och upplysningsarbete i nykterhetsfrågan vore erforderligt och kunde genomföras såväl inom som utom skolan. Sedan socialstyrelsen yttrat sig i detta ärende, bemyndigade Kungl. Maj:t genom särskilda nådiga beslut den 27 juni och den 23 oktober 1914 chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla högst sju sakkunniga för att inom departementet biträda vid frågans utredning. De sakkunniga, som på grund av berörda bemyndigande anlitats för utredningens verkställande, hava den 16 mars 1915 avgivit sitt utlåtande.

I detta utlåtande hava de sakkunniga framställt vissa önskemål och förslag angående nykterhetsundervisningens anordnande vid olika slag av läroanstalter, angående nykterhetsfrågans behandling i samband med de värnpliktigas utbildning och vid konfirmationsundervisningen, angående vissa förändringar med avseende å de nuvarande kurserna i alkohologi och hälsolära, angående anordnande i kommunerna av instruktionskurser i nykterhetsfrågan, angående utarbetande av en handbok i nykterhetsfrågan, angående spridande av s. k. flygblad i samma ämne m. m.

För genomförande av dessa önskemål och förslag, i den mån de kräva anslag under åttonde huvudtiteln, skulle, enligt av de sakkunniga verkställd beräkning, utöver det anslag å 90,500 kronor, som för närvarande utgår till upplysnings- och undervisningsverksamhet för nykterhetens främjande, erfordras ytterligare ett belopp av 27,900 kronor, vadan slutsumman skulle uppgå till 118,400 kronor.

Över de sakkunnigas utlåtande hava yttranden infordrats från vederbörande myndigheter. Ett flertal av dessa har redan avgivit sådant yttrande, och enligt vad jag inhämtat lärer utlåtande från de övriga vara att införvänta under den närmast kommande tiden. Det synes sålunda icke vara uteslutet, att ärendets beredning skulle kunna slutföras så tidigt, att framställning i detsamma kan göras hos 1916 års riksdag. I vad mån de önskemål och förslag, som av de sakkunniga blivit framställda, därvid kunna vinna beaktande kan tydligen icke nu avgöras, men det synes i alla händelser lämpligt, att medel för ändamålet göras tillgängliga.

Jag torde i detta sammanhang böra nämna, att centralförbundet för nykterhetsundervisning i särskilda underdåniga skrivelser anhållit, att hos riksdagen måtte utverkas anslag till vissa, av centralförbundet angivna ändamål, som delvis falla utom ramen för de sakkunnigas förslag. Dessa framställningar torde få prövas i sammanhang med övriga hithörande spörsmål.

Under nuvarande förhållanden synes det mig tillräckligt, att för den verksamhet, varom här är fråga, ett belopp av 118,400 kronor reserveras på 1917 års stat, och hemställer jag fördenskull, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att, i avbidan på proposition angående anslag till upplysnings- och undervisningsverksamhet för nykterhetens främjande, för ändamålet beräkna under åttonde huvudtiteln på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 118,400 kronor. Ökat anslag.

Musikföreställningar för allmänheten.

7. **Musikföreställningar för allmänheten.** På därom av Kungl. Maj:t gjord framställning beviljade 1911 års riksdag för vidtagande av åtgärder till höjande av musiklivet i landet på extra stat för år 1912 ett belopp av 28,000 kronor att utgå under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva. [173.] Musikföreställningar för allmänheten.

Efter hörande av musikaliska akademien meddelade Kungl. Maj:t genom kungörelse den 6 oktober 1911 bestämmelser rörande användningen av ifrågavarande anslag att lända till efterrättelse tills vidare, så länge anslag för berörda ändamål anvisades.

Genom beslut den 24 november 1911 utdelades från ifrågavarande anslag understöd till Gävleborgs läns orkesterförening och Nordvästra Skånes orkesterförening med ett belopp av 13,500 kronor för vardera föreningen, varjämte återstående anslagsbeloppet, 1,000 kronor, ställdes till musikaliska akademiens förfogande att användas till bestridande av kostnaden för inspektion av ifrågavarande föreningars och orkestrars verksamhet. På enahanda sätt fördelades, enligt beslut den 6 december 1912, ett för ändamålet av riksdagen på extra stat för år 1913 beviljat anslag å 28,000 kronor.

I syfte att understöd skulle kunna beredas en tredje orkesterförening, föreslog Kungl. Maj:t 1913 års riksdag att till understöd åt föreningar, som anordnade god orkestermusik för allmänheten, samt för inspektion av ifrågavarande föreningars och orkestrars verksamhet anvisa på extra stat för år 1914 ett belopp av 42,000 kronor att utgå under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, och sedan denna framställning blivit av riksdagen bifallen, tilldelades genom nådigt beslut den 12 december 1913 understöd från ifrågavarande anslag åt Gävleborgs läns orkesterförening, Nordvästra Skånes orkesterförening och Norr-

[173.] köpings orkesterförening med 13,500 kronor för vardera föreningen, varjämte återstående anslagsbeloppet, 1,500 kronor, ställdes till musikaliska akademiens förfogande att användas till bestridande av kostnaden för inspektion av ifrågavarande föreningars och orkestrars verksamhet.

Samma anslagsbelopp, 42,000 kronor, anvisades för ifrågavarande ändamål jämväl på extra stat för vartdera av åren 1915 och 1916 samt fördelades genom särskilda nådiga beslut den 11 december 1914 och den 10 december 1915 på enahanda sätt, som nyss är nämnt.

I underdånig skrivelse den 30 september 1915 har musikaliska akademien anhållit, att för berörda ändamål ett anslag för år 1917 å 42,000 kronor måtte utverkas hos riksdagen.

Akademien har därvid erinrat, att då anslag av ifrågavarande art gång efter annan beviljats, det från alla sidor varit förutsatt, att anslaget skulle komma att utgå under en följd av år och att förening, som kommit i åtnjutande av understöd från anslaget, skulle, så framt den befunnes hava nöjaktigt fullgjort sina förpliktelser, tills vidare kunna påräkna att bibehållas vid den beviljade förmånen.

Med anslutning till vad förut uttalats ansåge akademien sålunda de nuvarande orkestrarna böra för år 1917 komma i åtnjutande av enahanda anslag, som hittills utgått. Akademien ansåge sig hava all anledning härtill, då orkesterföreningarnas verksamhet visat sig synnerligen väl förtjänt av statens understöd. Resultaten av densamma hade i hög grad motsvarat de förhoppningar, akademien hyste, när den första gången framlade sitt underdåniga förslag om statsunderstöd för orkesterföreningar i landet. Samstämmiga uttalanden från ej blott de städer, där orkestrarna varit förlagda, utan även kringliggande orter vittnade likaledes om, vilken stor anslutning konserterna rönt, med vilket stort intresse verksamheten omfattats samt huru den på de olika orterna ansetts vara av största gagn och betydelse för samhällena.

Med åberopande av vad sålunda förekommit hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till understöd åt föreningar, som anordna god orkestermusik för allmänheten, samt till inspektion av ifrågavarande föreningars och orkestrars verksamhet anvisa på *extra stat* för år 1917 ett belopp av 42,000 kronor att utgå under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott fastställa.

H. Abnormundervisningen.

1. Till befrämjande av dövstumundervisningen, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 200,000: —

2. Kyrklig själavård åt dövstumma, *oförändrat ordinarie förslagsanslag,* högst » 14,000: —

[174.] Ordbok för dövstumma.

3. **Ordbok för dövstumma.** På Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1914 års senare riksdag till understöd för utgivande av en ordbok för dövstumma ett anslag av 5,000 kronor att på de närmare villkor, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, utgå med 1,000 kronor årligen under fem år samt anvisade därav på extra stat för år 1915 ett belopp av 1,000 kronor.

Enär igångsättandet av ifrågavarande ordboksarbete syntes kunna tills vidare anstå, gjordes till 1915 års riksdag icke någon framställning om anslag för berörda ändamål.

Sedan emellertid Kungl. Maj:t den 26 juni 1915 anbefallt folkskoloverstyrelsen att inkomma med förslag till de närmare villkor, under vilka anslaget i fråga borde utgå, och sådant förslag den 20 september 1915 avgivits av överstyrelsen, har Kungl. Maj:t genom nådigt beslut den 10 december 1915 funnit gott ställa omförmälda av riksdagen för år 1915 anvisade belopp, 1,000 kronor, till centralstyrelsens för svenska dövstumlärarsällskapet förfogande under villkor, *att* hos statskontoret styrkes, att från de till styrelsernas för dövstumskoldistrikten disposition stående donationsmedel eller av kommuner eller enskilda lämnats bidrag till ifrågavarande ordboksarbete av sammanlagt minst 5,000 kronor, *att* ordboksarbetet ställes under inseende och ledning av inspektören för dövstumundervisningen, *att* centralstyrelsen, innan anslagsbeloppet för år 1915 utbetalas och därefter årligen, till dess arbetet i sin helhet är färdigt, till folkskolöverstyrelsen avgiver redogörelse för arbetets fortgång och företagets ekonomiska ställning samt *att* centralstyrelsen ställer sig till efterrättelse de anvisningar i fråga om ordboksarbetet eller anslagsmedlens användning, som framställas av överstyrelsen eller nämnda inspektör.

I skrivelse den 30 september 1915 har folkskolöverstyrelsen hemställt om förslag till riksdagen rörande anvisande för år 1917 av 1,000 kronor för ifrågavarande ändamål.

Då omförmälda ordboksarbete kan taga sin början under år 1916 och sedermera torde kunna oavbrutet fortgå, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen

att av det utav 1914 års senare riksdag till understöd för utgivande av en ordbok för dövstumma beviljade anslaget å 5,000 kronor anvisa på *extra stat* för år 1917 ett belopp av 1,000 kronor.

[175.] Tidning för dövstumma.

4. **Tidning för dövstumma.** Till understöd för utgivande under åren 1913 och 1914 av Tidning för döystumma beviljade 1913 års riksdag på extra stat för år 1914 ett anslag av 1,000 kronor att utgå enligt de närmare föreskrifter, Kungl. Maj:t kunde finna skäl meddela. Sedermera har för tidningens utgivande under åren 1915 och 1916 på extra stat för vart och ett av dessa år anvisats ett belopp av 500 kronor.

Genom nådigt beslut den 26 juni 1915 ställde Kungl. Maj:t det för år 1916 beviljade anslaget till typografen B. G. Fondelius' i Sundbyberg förfogande för fortsatt utgivande under sistnämnda år av ifrågavarande tidning, under villkor att av tidningen för samma år, i den mån den utkomme, avgiftsfritt överlämnades ett exemplar till ecklesiastikdepartementet, ett exemplar till folkskolöverstyrelsen, ett exemplar till inspektören för dövstumundervisningen och ett exemplar till varje dövstumskola i riket.

Nu har Fondelius anhållit att i likhet med de föregående åren få sig av statsmedel tilldelat ett understöd å 500 kronor för år 1917 för möjliggörande av tidningens fortsatta utgivande under sagda år.

I skrivelse den 30 september 1915 har folkskolöverstyrelsen tillstyrkt bifall till denna anhållan.

Då understöd av statsmedel till ifrågavarande ändamål synes böra beredas jämväl för år 1917, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till understöd för utgivande under år 1917 av Tidning för dövstumma bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 500 kronor att utgå enligt de närmare föreskrifter, Kungl. Maj:t kan finna skäl meddela.

5. Institutet och förskolan för blinda å Tomteboda, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 78,200: —

[176.] Täckande av brist i staten för institutet och förskolan för blinda å Tomteboda.

6. **Täckande av brist i staten för institutet och förskolan för blinda å Tomteboda.** I enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har 1914 års senare riksdag dels medgivit, att de å staten för institutet och förskolan för blinda å Tomteboda under rubrik »övriga utgifter» upptagna titlar »vårdare och tjänstepersonal» samt »värme och lyshållning», vilka titlar dittills ingått i staten med ett belopp av 9,000 kronor vardera, finge från och med år 1915 upptagas till respektive 10,500 och 11,500 kronor, dels i anledning härav höjt det under rubriken »Institutet och förskolan för blinda å Tomteboda» i riksstaten uppförda anslaget från 74,200 kronor till 78,200 kronor eller med 4,000 kronor, dels ock å extra stat för år 1915 uppfört ett anslag å 12,225 kronor till täckande av under åren 1911 och 1912 uppkommen brist i institutets och förskolans stat.

Nu har direktionen för institutet och förskolan i underdånig skrivelse den 2 september 1915 anhållit om beviljande å extra stat för år 1917 av ett anslag å 6,595 kronor att utgå under år 1916 till täckande av under åren 1913 och 1914 uppkommen brist i staten.

Till stöd för sin anhållan har direktionen anfört, bland annat, följande:

Den erfarenhet, som under flera år före år 1913 gjorts vid institutet och förskolan för blinda å Tomteboda beträffande omöjligheten att hålla vissa utgiftstitlar inom de för dessa titlar i staten upptagna belopp och vilken erfarenhet föranlett höjning med 4,000 kronor å dessa utgiftstitlar jämte motsvarande höjning i det ordinarie statsanslaget från och med år 1915, hade gjort sig gällande jämväl under åren 1913 och 1914. Detta förhållande hade vållat, att även för dessa båda år brist uppstått i institutets och förskolans stat, för år 1913 med 4,163 kronor 38 öre och för år 1914 med 2,431 kronor 63 öre eller med tillsammans 6,595 kronor 1 öre.

En bilagd tablå över inkomst- och utgiftsstaten för åren 1913 och 1914 visade, huru inkomsterna och utgifterna under de olika titlarna — utgifterna upptagna efter gjorda avdrag av vissa i räkenskapen utgiftstitlarna särskilt gottgjorda inkomster — för de nämnda åren förhölle sig till de i då gällande stat uppförda anslagsbeloppen samt huru förenämuda brist för åren 1913 och 1914 å sammanlagt 6,595 kronor 1 öre uppkommit dels på grund av överskjutande utgifter, dels genom den sålunda uppkomna bristens utjämning eller ökning på grund av överskott eller brist i inkomsterna.

Enär det icke torde finnas utsikt att genom besparingar å 1915 eller följande års anslag amortera denna brist eller någon del därav, funne direktionen det vara nödvändigt, att i likhet med vad som ägt rum dels beträffande bristen för åren 1907, 1908 och 1910, dels beträffande bristen för åren 1911 och 1912, särskilda medel anvisades och ställdes till direktionens disposition till bristens täckande.

[176.] Den åberopade tablån var av följande innehåll:

	Enligt gällande stat.				Verkliga inkomster och utgifter.			
	1913.		1914.		1913.		1914.	
Inkomster:	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.
Statsanslag	72,500	—	74,200	—	72,500	—	74,200	—
Elevavgifter	46,500	—	46,500	—	47,700	—	46,369	16
Summa	119,000	—	120,700	—	120,200	—	120,569	16
Utgifter:								
A) Avlöningar	34,900	—	36,600	—	34,900	—	36,600	—
B) Övriga utgifter:								
Fastighetens underhåll	7,000	—	7,000	—	3,656	43	4,412	79
Undervisnings- o. arbetsmateriell	1,700	—	1,700	—	1,316	67	1,595	40
Inventarier	3,500	—	3,500	—	2,045	32	2,479	70
Kosthållet	30,000	—	30,000	—	30,110	40	29,337	52
Beklädnaden	11,000	—	11,000	—	13,530	25	12,528	63
Läkare och sjukvård	3,100	—	3,100	—	3,573	89	2,866	05
Vårdare och tjänstepersonal	9,000	—	9,000	—	12,708	92	12,365	96
Tvätt och renhållning	3,000	—	3,000	—	2,937	51	3,157	—
Värme och lyshållning	9,000	—	9,000	—	12,470	47	11,728	47
Stallet	750	—	750	—	510	71	615	81
Diverse utgifter	6,050	—	6,050	—	6,602	81	5,313	46
Summa »övriga utgifter»	84,100	—	84,100	—	89,463	38	86,400	79
Summa utgifter	119,000	—	120,700	—	124.363	38	123,000	79

Jämföras de verkliga inkomsterna och utgifterna med motsvarande belopp i gällande stat, erhålles följande sammanställning:

	1913.	1914.	1913—1914.
Överskott (+) eller brist (—) i inkomsterna	+ 1,200: —	— 130: 84	+ 1,069: 16
Överskjutande utgifter	5,363: 38	2,300: 79	7,664: 17
Brist i staten	4,163: 38	2,431: 63	6,595: 01

På grund av remisser hava utlåtanden i ärendet avgivits av folkskolöverstyrelsen den 30 september 1915 och av statskontoret den 1 november 1915.

Folkskolöverstyrelsen har därvid anfört följande:

Sedan åtskilliga år tillbaka hade det visat sig, att utgifterna vid institutet och förskolan för blinda å Tomteboda icke kunnat hållas inom de i den fastställda staten

angivna belopp, vadan brist i staten gång efter annan uppstått. Till täckande av [176.]
sådan brist, uppkommen under åren 1907, 1908 och 1910, hade 1912 års riksdag anvisat på extra stat för år 1913 ett belopp av 9,595 kronor, och för liknande ändamål beträffande åren 1911 och 1912 hade 1914 års senare riksdag beviljat på extra stat för år 1915 ett anslag av 12,225 kronor.

Då någon höjning av det ordinarie anslaget till ifrågavarande undervisningsanstalt icke vidtagits förrän med år 1915, hade det varit att motse, att jämväl för åren 1913 och 1914 brist skulle uppstå. Enligt direktionens framställning hade bristen uppgått till ett belopp av 6,595 kronor.

En granskning av den företedda tablån över inkomster och utgifter under nämnda år gåve vid handen, att nödig sparsamhet iakttagits å de utgiftstitlar, där sådan varit möjlig, såsom fastighetens underhåll, undervisnings- och arbetsmateriell samt inventarier, och att följaktligen bristen uppstått genom prisstegringar å sådana förnödenheter, som för anstaltens behöriga uppehållande och drift vore oundgängliga. Då det med hänsyn till nu rådande abnorma prisförhållanden icke heller kunde antagas bliva möjligt att, trots den vidtagna ökningen från och med år 1915 av anstaltens ordinarie anslag, genom besparingar å staten under år 1915 eller närmast följande år amortera den uppkomna bristen utan fastmer kunde befaras, att underskott fortfarande skulle uppkomma, syntes det oundgängligt, att den nu förefintliga bristen täcktes genom särskilt anslag, i likhet med vad förut i liknande fall ägt rum.

Statskontoret har såsom sin mening uttalat, att ett extra anslag till täckande av ifrågavarande för åren 1913 och 1914 uppkomna brist syntes böra äskas hos riksdagen.

I likhet med folkskolöverstyrelsen och statskontoret anser jag, att omförmälda brist bör täckas, på sätt förut i liknande fall skett, genom anvisande av ett särskilt anslag.

Jag hemställer således, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till täckande av under åren 1913 och 1914 uppkommen brist i staten för institutet och förskolan för blinda å Tomteboda anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 6,595 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 förskottsvis av tillgängliga medel utanordna nämnda belopp. Nytt anslag.

7. Till bekostande av elevers vid institutet och förskolan för blinda å Tomteboda ävensom åtföljande vårdares resor å statens järnvägar, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 2,000: —

8. Förskolan för blinda i Växjö, *oförändrat ordinarie anslag* ..... » 14,800: —

9. Hantverksskolan i Kristinehamn för blinda,
oförändrat ordinarie bestämt anslag ..... kronor 9,000: —
oförändrat ordinarie reservationsanslag » 11,000: —

[177.] Tillfällig löneförbättring åt vissa lärare vid blindundervisningsanstalterna.

10. **Tillfällig löneförbättring åt vissa lärare vid blindundervisningsanstalterna.** I skrivelse den 14 september 1915 har direktionen över institutet och förskolan för blinda å Tomteboda med överlämnande av en till direktionen ingiven framställning samt däröver avgivet yttrande av läroanstaltens rektor hemställt om beredande av tillfällig löneförbättring under åren 1916 och 1917 åt tre vid nämnda anstalt anställda lärare, därav en ämneslärare och två arbetslärare, i enlighet med de grunder, enligt vilka av 1915 års riksdag tillfällig löneförbättring beviljats vissa lärare vid folkskolor.

Över denna ansökning har folkskolöverstyrelsen den 30 september 1915 avgivit infordrat utlåtande. Överstyrelsen har därvid anfört följande:

Jämlikt den för institutet och förskolan år 1908 av riksdagen antagna lönestaten åtnjöte ämneslärare därstädes en avlöning av, förutom bostad med värme, 2,200 kronor jämte tre ålderstillägg å 400 kronor, efter 5, 10 och 15 års tjänstgöring, och arbetslärare en avlöning av, förutom bostad med värme, 1,500 kronor jämte tre ålderstillägg å 200 kronor likaledes efter 5, 10 och 15 års tjänstgöring.

Vid bestämmandet av nämnda löneförmåner hade framhållits såväl av vederbörande myndigheter som inom riksdagen, att man vad ämneslärarna anginge hade att taga hänsyn till de löner, som efter den i anledning av 1906 års beslut om folkskollärarkårens avlöning vidtagna lönereglering utginge till folkskolans lärare i Stockholm, samt att blindskolans lärare på grund av såväl sin längre utbildning som sin mera ansträngande tjänstgöring borde i lönehänseende ställas något högre än nämnda lärarpersonal. Då blindskolan till sitt syfte i det hela vore att likställa med folkskolan, vore uppenbarligen en dylik jämförelse grundad i förhållandenas egen natur, och den proportion mellan löneförmånerna för lärarna vid blindskolan å Tomteboda och avlöningen för folkskollärarna i Stockholm, som så fastslagits, torde böra även för framtiden upprätthållas. Skulle alltså en tillfällig löneförbättring beredas blindskolans lärare, syntes detta böra ske enligt samma grunder som de, vilka tillämpats i fråga om folkskolans lärarkår.

Nu vore tydligt, att genom 1915 års riksdags beslut om tillfällig löneförbättring för lärare vid folkskolor en viss förskjutning av nyssnämnda proportion inträtt. Redan på grund härav torde ett bifall till direktionens hemställan, i vad denna anginge en av ämneslärarna, vara betingat av billighet och rättvisa. Att ifrågavarande löneförbättring ur behovets synpunkt vore starkt motiverad framginge av vad institutets rektor därom anfört.

Vad arbetslärarna anginge, för vilka löneförbättring likaledes begärts, vore uppenbart, att deras behov av löneförbättring vore minst lika stort som en ämneslärares. Däremot kunde ur formell synpunkt vissa betänkligheter framställas. Så hade ju ifrågavarande lärare icke folkskollärarutbildning, och lärare i slöjd vid folkskolorna vore icke inbegripna i den för dessas lärare beviljade tillfälliga löneförbättringen. Härvid borde

emellertid märkas, att övnings- eller arbetslärare vid blindskolan uppbure av staten [177.]
reglerad lön, under det att övningslärare vid folkskolorna avlönades med arvoden, som bestämdes av de särskilda kommunerna efter förhandenvarande förhållanden, ävensom att vid reglering av lärarpersonalens vid blindanstalten löner arbetslärarna alltjämt fått följa ämneslärarna åt. Detta torde sammanhänga därmed, att yrkesutbildningen inginge såsom en obligatorisk beståndsdel i blindundervisningen, vilken ju avsåge att bibringa de blinda icke blott ett kunskapsmått jämförligt med det, som inhämtades i fast folkskola, utan även en viss färdighet i hantverk och handarbete. Nu anförda omständigheter torde giva vid handen, att några oöverkomliga hinder av formell art icke förefunnes mot att tilldela jämväl arbetslärarna löneförbättring. Starka billighetsskäl syntes ock tala för att så skedde, då det ju onekligen skulle vara föga tilltalande, om bland vid samma anstalt verksamma lärare de lägst avlönade skulle ställas utanför delaktighet i en löneförbättring, som för dem torde vara minst lika behövlig som för deras högre avlönade kamrater.

Det torde emellertid kunna ifrågasättas, om löneförbättringen borde utgå till arbetslärarna med samma belopp som till ämneslärare. Arbetslärarna syntes nämligen i det hela snarare vara att jämställa med småskollärare än med folkskollärare, och man kunde därför tänka sig, att löneförbättringen för dem med hänsyn härtill bestämdes till 150 kronor för varje. Det syntes emellertid överstyrelsen, som om man i detta fall icke skulle behöva göra någon skillnad. Behovet av understöd vore helt visst, såsom redan antytts, lika stort å båda hållen; det belopp, som för ändamålet skulle erfordras, vore jämförelsevis ringa, och på grund av den särställning, ifrågavarande lärare intoge, skulle ett beslut om samma delaktighet i löneförbättringen för dem som för ämneslärarna näppeligen behöva medföra några konsekvenser på andra håll.

Skulle på sätt överstyrelsen nu förordat tillfällig löneförbättring komma att beredas vissa bland lärarna vid blindanstalten å Tomteboda, syntes rättvisan fordra, att sådan bereddes jämväl eventuellt befintliga, med dem likställda lärare vid de övriga blindanstalterna, förskolan i Växjö och hantverksskolan i Kristinehamn. Därvid torde rektorerna, vilkas avlöning uppginge till, förutom bostad med värme, 3,000 kronor jämte två ålderstillägg å 500 kronor efter respektive 5 och 10 års tjänstgöring, näppeligen kunna komma i betraktande redan av det skäl, att deras avlöning snarare kunde sägas vara reglerad enligt läroverkslärarnas än enligt folkskollärarnas lönetyp. Vid förskolan i Växjö vore förutom rektor ingen manlig lärare anställd, och vid hantverksskolan i Kristinehamn funnes, enligt vad överstyrelsen inhämtat, blott en arbetslärare, som fyllde de villkor, vilka gällde för delaktighet i den tillfälliga löneförbättringen för folkskollärare. Denne lärare borde alltså enligt överstyrelsens mening medräknas, och delaktigheten i löneförbättringen skulle följaktligen gälla tillhopa fyra personer, en ämneslärare och tre arbetslärare. Enligt de grunder för löneförbättringen, överstyrelsen förordat, skulle alltså för ändamålet erfordras ett årligt belopp av 1,000 kronor.

Direktionen hade hemställt, att den tillfälliga löneförbättringen skulle, liksom löneförbättringen för lärare vid folkskolor, utgå under år 1916 och, därest sådan förmån bereddes sistnämnda lärare för år 1917, jämväl under sagda år.

I och för sig måste överstyrelsen givetvis finna det högeligen önskvärt, att det behov av någon lindring i de svåra ekonomiska villkoren, som rådde bland ifrågavarande lärarpersonal, bleve tillgodosett icke blott i fråga om år 1917 utan även i fråga om år 1916. Då emellertid sådant icke kunnat ifrågasättas beträffande övriga lärarkårer, för vilka överstyrelsen ansett sig böra påyrka tillfällig löneförbättring, och då några utsikter knappast torde finnas att utverka en sådan förmån enbart för de lärare,

om vilka nu vore fråga, vågade överstyrelsen icke ansluta sig till direktionens yrkande om löneförbättring för år 1916, huru behjärtansvärt överstyrelsen än funne detsamma.

Departementschefen.

Det synes mig, att folkskolöverstyrelsen anfört goda skäl för att en tillfällig löneförbättring beredes även de nu ifrågavarande lärarna. Beträffande det av överstyrelsen uppställda spörsmålet, huruvida de tre arbetslärarna böra i förevarande avseende likställas med folkskollärare eller med småskollärare, måste jag ansluta mig till det senare alternativet. Jag anser mig emellertid böra förorda, att löneförbättring tillerkännes den ifrågavarande personalen, ämneslärare såväl som arbetslärare, även för år 1916.

Jag har inhämtat, att bland den kvinnliga lärarpersonalen vid blindundervisningsanstalterna icke finnes någon, som uppfyller de villkor, vilka äro stadgade för delaktighet i den tillfälliga löneförbättringen för folk- och småskollärare.

I enlighet med vad jag nu anfört skulle för beredande av den tillfälliga löneförbättring, om vilken under förevarande punkt är fråga, erfordras ett årligt anslag av 700 kronor, således för åren 1916 och 1917 tillhopa 1,400 kronor, och torde detta belopp böra såsom förslagsanslag uppföras på extra stat för år 1917, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 låta förskottsvis utanordna erforderliga medel.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels medgiva, att till ämneslärare och arbetslärare vid statens blindundervisningsanstalter må under åren 1916 och 1917 utgå tillfällig löneförbättring enligt enahanda grunder, som av riksdagen stadgats beträffande tillfällig löneförbättring under år 1916 åt vissa lärare vid folk- och småskolor, därvid ämneslärare skall likställas med ordinarie lärare vid folkskola och arbetslärare med lärare vid småskola, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av dessa grunder må befinnas erforderliga,

Nytt anslag.

dels ock för beredande av ifrågavarande löneförbättring anvisa på *extra stat* för år 1917 ett förslagsanslag av 1,400 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att för ändamålet låta av tillgängliga medel redan under år 1916 förskottsvis utanordna erforderligt belopp.

[178.] Bidrag till avlönande av vikarie för lärare vid blindundervisningsanstalt.

11. **Bidrag till avlönande av vikarie för lärare vid blindundervisningsanstalt.** I enlighet med Kungl. Maj:ts framställning godkände 1915 års riksdag vissa grunder för avlönande av vikarier för lärarpersonalen vid hantverksskolan i Kristinehamn för blinda och medgav i sam-

manhang därmed, att statsbidrag till dessa vikariers avlönande finge utgå från det under riksdagens åttonde huvudtitel uppförda ordinarie förslagsanslaget: Bidrag till avlönande i vissa fall av vikarie för lärare och lärarinnor vid blindundervisningsanstalterna å Tomteboda och i Växjö.

Till det vid Kungl. Maj:ts proposition (nr 138) angående stat för hantverksskolan i Kristinehamn för blinda m. m. fogade utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 30 mars 1915 anförde jag beträffande statsbidrag till avlönande av vikarier för lärare och lärarinnor vid hantverksskolan följande:

Det statsbidrag, som här erfordrades, torde lämpligen kunna bestridas från förslagsanslaget å 1,200 kronor till avlönande av vikarier vid blindundervisningsanstalterna å Tomteboda och i Växjö. Någon höjning av detta anslag, som under de senare åren lämnat avsevärda överskott, borde av då förevarande anledning icke ifrågakomma. Däremot torde anslagets rubrik böra ändras. Då emellertid, efter vad känt vore, riksstaten för år 1916 i denna del redan blivit genom beslut av riksdagens kamrar fastställd, syntes med nyssberörda ändring böra tills vidare anstå.

Den åsyftade ändringen av anslagets rubrik synes mig nu böra komma till stånd. Med anledning härav hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att besluta, att det under riksstatens åttonde huvudtitel nu uppförda ordinarie förslagsanslaget å 1,200 kronor: Bidrag till avlönande i vissa fall av vikarie för lärare och lärarinnor vid blindundervisningsanstalterna å Tomteboda och i Växjö, skall med oförändrat belopp uppföras under rubriken: Bidrag till avlönande av vikarier för lärare vid blindundervisningsanstalter.

12. **Tryckning av blindskrifter.** För vart och ett av åren 1883—1916 har riksdagen på extra stat beviljat ett anslag av 2,500 kronor till tryckning av blindskrifter. [179.] Tryckning av blindskrifter.

I underdånig skrivelse den 2 september 1915 har nu direktionen över institutet och förskolan för blinda å Tomteboda hemställt om förslag till riksdagen att på extra stat för år 1917 bevilja enahanda anslag till ifrågavarande ändamål.

På grund av nådig remiss har folkskolöverstyrelsen den 30 september 1915 avgivit utlåtande i ärendet och därvid tillstyrkt bifall till ansökningen.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att på *extra stat* för år 1917 till tryckning av blindskrifter bevilja ett anslag av 2,500 kronor.

[180.] Understöd åt blindlärarelever och reseunderstöd åt blindlärare.

13. **Understöd åt blindlärarelever och reseunderstöd åt blindlärare.** I likhet med vad för flera föregående år ägt rum har riksdagen på extra stat för år 1916 beviljat ett anslag av 1,200 kronor till understöd åt blindlärarelever och reseunderstöd åt blindlärare.

I underdånig skrivelse den 2 september 1915 har direktionen över institutet och förskolan för blinda å Tomteboda anhållit om förslag till riksdagen att på extra stat för år 1917 bevilja enahanda anslag till ifrågavarande ändamål. På grund av nådig remiss har folkskolöverstyrelsen den 30 september 1915 avgivit utlåtande i ärendet och därvid, med förklarande att, enligt vad överstyrelsen inhämtat, under år 1915 från ifrågavarande anslag understöd huvudsakligen utgått till blindlärarelever och blott med ett ringa belopp för en blindlärares resa inom landet, tillstyrkt bifall till direktionens anhållan.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att på *extra stat* för år 1917 bevilja till understöd åt blindlärarelever och reseunderstöd åt blindlärare ett anslag av 1,200 kronor.

[181.] De blindas förening.

14. **De blindas förening.** Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar har riksdagen till understöd åt De blindas förening anvisat på extra stat för vart och ett av åren 1911—1914 ett anslag av 25,000 kronor och för vart och ett av åren 1915 och 1916 ett anslag av 35,000 kronor, att utgå enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela.

Föreningens styrelse har nu hemställt, att även för år 1917 ett anslag av 35,000 kronor måtte beredas föreningen till upprätthållande av dess filantropiska verksamhet. Till stöd härför har styrelsen särskilt framhållit, att den enskilda offervilligheten, som hittills i så väsentlig grad utgjort det ekonomiska underlaget för föreningens verksamhet, i anseende till världskriget varit långt ifrån så givande under år 1915 som vanligt och ej heller, av enahanda anledning, under närmaste tiden torde vara att påräkna i samma utsträckning som hittills. Föreningen har därjämte meddelat, att det i föregående års ansökning omnämnda förslaget om upprättande av en försäljningsbod i Malmö, avsedd att för södra Sveriges blinda hantverkare underlätta avsättningen av deras arbetsprodukter, blivit förverkligat; att utvidgningen av föreningens borstbinderiverkstäder fortgått, så att antalet å nämnda verkstäder sysselsatta blinda arbetare under året utgjort 41 och sålunda ökats med 16 av beräknade 25; samt att föreningen, i syfte att skapa nya verksamhetsområden, där blinda lämpligen kunde vinna sin utkomst utan att nödgas tillgripa de nu hårt

tryckta specialhantverken för blinda, nämligen korgmakeriet och borstbinderiet, bland annat upprättat en maskinskrivningsbyrå, avsedd att giva stadigvarande sysselsättning åt ett antal såväl manliga som kvinnliga blinda maskinskrivare.

På grund av nådig remiss har folkskolöverstyrelsen den 30 september 1915 avgivit utlåtande i ärendet. Överstyrelsen har därvid anfört följande:

Föreningens erkännansvärda verksamhet att bereda möjlighet för de blinda i landet att genom eget arbete skaffa sig försörjning samt att i övrigt lämna de blinda stöd och hjälp, en strävan, som redan under vanliga omständigheter ansetts värd understöd från det allmännas sida, måste under nu rådande ekonomiska förhållanden i högre grad än eljest vara beroende av sådant understöd, då föreningen nu och under närmast kommande år ej torde kunna påräkna bidrag från enskilda i samma utsträckning som hittills.

Den redogörelse, föreningens styrelse lämnat för den fortgående utvecklingen av föreningens verksamhet, syntes överstyrelsen giva vid handen, att man med klokhet och förtänksamhet sökt anpassa sig efter det förändrade läge, vari de blinda hantverkarna genom krigets verkningar blivit försatta. Det stode ock för överstyrelsen klart, att de blinda under sina strävanden att skaffa sig försörjning nu mer än någonsin vore i behov av det bistånd, som föreningen genom sin noggranna kännedom om deras villkor och behov vore i särskild grad skickad att lämna dem.

Folkskolöverstyrelsen finge därför varmt understödja föreningens anhållan att även för år 1917 få åtnjuta understöd av statsmedel till oförändrat belopp.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till understöd åt De blindas förening anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 35,000 kronor att utgå enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela.

15. **Vården av blinda dövstumma och blinda sinnesslöa m. fl.** [182.] Vården av blinda dövstumma och blinda sinnesslöa m. fl.

På Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beslöt 1914 års senare riksdag att för anordnande genom statens försorg av nödig anstaltsvård för blinda med komplicerat lyte upprätta en för ändamålet erforderlig vårdanstalt samt beviljade för uppförande av därför behövliga byggnader med tillhörande anläggningar å ett av Lunds stad erbjudet tomtområde ett anslag av 521,000 kronor, varav på extra stat för år 1915 anvisades ett belopp av 150,000 kronor. Därjämte bemyndigade riksdagen Kungl. Maj:t att vid den tid, då den föreslagna statsanstalten trädde i verksamhet, för statsverkets räkning övertaga drottning Sofias stiftelses och den till denna stiftelse anknutna vårdanstaltens dåvarande tillgångar under utfästelse å statens vägnar om fullgörande av de särskilda villkor och för-

[182.] behåll, som innehölles i stiftelsens reglemente eller eljest kunde vara fästade vid sagda tillgångar eller särskilda delar därav.

I statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1915 anförde jag, att det på grund av rådande ekonomiska förhallanden vore avsett, att av det för år 1915 anvisade beloppet, 150,000 kronor, endast en mindre del, förslagsvis beräknad till 10,000 kronor, skulle under sagda år tagas i anspråk, nämligen till vissa förberedande åtgärder för byggnadsarbetets utförande. Återstoden, 140,000 kronor, skulle reserveras för arbetets fortsatta bedrivande, när förhållandena ansåges sådant medgiva.

Genom Kungl. Maj:ts beslut den 29 januari 1915 hava föreskrifter meddelats rörande vissa förberedande åtgärder för byggnadsarbetets igångsättande. Därvid uppdrogs åt överintendentsämbetet att i samråd med högst tre särskilda sakkunniga, vilka chefen för ecklesiastikdepartementet skulle äga utse, dels, efter förhandlingar med vederbörande lokala myndigheter, före utgången av september 1915 till Kungl. Maj:t inkomma med förslag rörande begränsningen av det tomtområde, som borde tagas i anspråk för ifrågavarande ändamål, vilket förslag skulle åtföljas av karta över området och plan till byggnadernas förläggande å detsamma, dels ock låta upprätta och till Kungl. Maj:t överlämna fullständiga ritningar till berörda byggnader jämte tillhörande kostnadsförslag.

Till sakkunniga att biträda överintendentsämbetet vid ifrågavarande uppdrags fullgörande utsåg jag den 4 februari 1915 föreståndarinnan för den med drottning Sofias stiftelse förenade vårdanstalten i Vänersborg, fru Elisabeth Anrep-Nordin och apotekaren i Lund Adolf Fredrik Montelin.

Med anledning av det överintendentsämbetet meddelade uppdraget överlämnade ämbetet med utlåtande den 21 september 1915 till Kungl. Maj:t, efter samråd med förenämnda sakkunniga samt förhandlingar med vederbörande lokala myndigheter, *dels* ett den 9 i samma månad utfärdat gåvobrev, varigenom drätselkammaren i Lund å stadens vägnar till Kungl. Maj:t och kronan under vissa åtaganden och förbehåll såsom gåva med full äganderätt till en statens anstalt för blinda med komplicerat lyte gravationsfritt överlåtit ett jordområde, omfattande fem hektar av stadens norra fälad och beläget på sätt närmare framginge av en av t. f. stadsingenjören Ivar Jakobsson år 1915 upprättad, ämbetets utlåtande jämväl bifogad karta, *dels* en av bemälde Jakobsson upprättad, den 29 april 1915 dagtecknad specialkarta, varå ifrågavarande område utmärkts och angivits omfatta 5 hektar, därav omkring 17,350 kvadratmeter av ägolotten nr 20 och omkring 32,650 kvadratmeter av ägolotten nr 21, *dels ock* plan till byggnadernas förläggande å området.

Vid föredragning av detta ärende den 3 december 1915 fann Kungl.

Maj:t gott att, med förklarande att omförmälda gåvobrev blivit av Kungl. [182.]
Maj:t godkänt, *dels* förordna, att till det av staden sålunda överlåtna området skulle i enlighet med av riksdagen fattat beslut förläggas en vårdanstalt för blinda med komplicerat lyte med i huvudsak den omfattning, som i ett av särskilda sakkunniga avgivet betänkande i ärendet angivits, *dels ock* uppdraga åt Kungl. Maj:ts befallningshavande i Malmöhus län att tillse, att ifrågavarande område bleve överlämnat gravationsfritt, ävensom föranstalta därom, att lagfart å området söktes; och borde, sedan lagfart beviljats, vederbörliga expeditioner härom jämte övriga handlingar angående området insändas till ecklesiastikdepartementet.

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning anvisade 1915 års riksdag till hyresbidrag åt den med drottning Sofias stiftelse förenade vårdanstalten för blinda dövstumma och blinda sinnesslöa m. fl. på extra stat för år 1916 ett anslag av 5,000 kronor. Den 26 juni 1915 ställde Kungl. Maj:t anslaget till styrelsens för drottning Sofias stiftelse förfogande för det med anslaget avsedda ändamålet.

Framställningen om ifrågavarande anslag hade föranletts av en utav styrelsen för drottning Sofias stiftelse därom gjord ansökning, i vilken styrelsen framhållit, att stora ekonomiska svårigheter förefunnes för anstalten under övergångstiden, innan staten vid tiden för den beslutade nybyggnadens tagande i anspråk komme att övertaga anstalten. Särskilt vore det stegringen av priset för olika slags förnödenheter samt väntad höjning av hyran för anstaltens lokaler, som beredde svårigheter, vartill komme, att anstalten efter år 1915 ej längre hade att påräkna från enskild person åtnjutet hyresbidrag å 5,000 kronor.

I skrivelse den 30 september 1915 har nu folkskolöverstyrelsen anhållit om anvisande på extra stat för år 1917 av ett anslag å 5,000 kronor till hyresbidrag åt ifrågavarande anstalt. Överstyrelsen har därvid bifogat en från anstaltens styrelse inkommen skrivelse i ärendet, i vilken sagda styrelse bland annat anfört följande:

Det hyresbidrag av allmänna medel, 5,000 kronor, som enligt nådigt brev den 26 juni 1915 av riksdagen beviljats att utgå år 1916, motsvarade icke det hyresbelopp, som anstalten måste erlägga för de förhyrda lägenheterna och vilket redan nu uppginge till 7,850 kronor för år. Anstalten hade utsikt att möjligen år 1916 kunna få hyra ytterligare ett hus i Grästorp, varigenom den värsta trångboddheten i anstaltens avdelning därstädes borde kunna avhjälpas. Denna eventuella tillökning komme att medföra en ökad kostnad av måhända ända till 1,500 kronor för år.

Under nu rådande svåra dyrtidsförhållanden, vilka också alltjämt visade tendens att ytterligare förvärras, vore det omöjligt att så långt förut som för år 1917 beräkna utgifterna för en så pass stor anstalt som den ifrågavarande, vilken därtill alltjämt växte. Kostnaderna för livsförnödenheter i allmänhet ävensom hyresbeloppen kunde

stiga till en sådan höjd, att anstaltens starkt begränsade inkomster — däri inbegripet det ovan nämnda hyresbidraget av 5,000 kronor — komme att visa sig otillräckliga. Styrelsen ville därför anhålla att, om förhållandena så skulle kräva, under år 1916 få inkomma med en ny framställning om hyresbidragets höjande, så att detsamma komme att motsvara de verkliga hyresbeloppen och det då förefintliga behovet av ökat hyresbidrag. Under avvaktan på huru omständigheterna härutinnan komme att utvecklas finge styrelsen framhålla nödvändigheten av att framställning av folkskolöverstyrelsen måtte göras hos Kungl. Maj:t om att samma belopp, 5,000 kronor, måtte få utgå under år 1917 såsom hyresbidrag åt uppfostringsanstalten i Vänersborg för blinda med komplicerade lyten.

Departementschefen.

På grund av nu rådande förhållanden måste det tyvärr ännu någon tid anstå med uppförande av de nybyggnader i Lund, där ifrågavarande vårdanstalt skall inrymmas. Jag finner det då i sin ordning, att staten bidrager till bestridande av kostnaderna för de lokaler, som äro behövliga för uppehållande av anstaltens verksamhet.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till hyresbidrag åt den med drottning Sofias stiftelse förenade vårdanstalten för blinda dövstumma och blinda sinnesslöa m. fl. anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 5,000 kronor.

[183.] Resestipendier åt abnormlärare.

16. **Resestipendier åt abnormlärare.** Till resestipendier åt föreståndare, lärare och lärarinnor vid rikets abnormskolor (dövstumskolor, blindskolor och sinnesslöanstalter) på de villkor och under de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna skäligt föreskriva, anvisade 1914 års senare riksdag på extra stat för år 1915 ett belopp av 1,000 kronor.

Med åberopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 anvisade belopp av 1,000 kronor till resestipendier åt föreståndare, lärare och lärarinnor vid rikets abnormskolor (dövstumskolor, blindskolor och sinnesslöanstalter) må på de villkor och under de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna skäligt föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1917.

17. Uppfostringsanstalter för vanartade och i sedligt avseende försummade barn, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ... kronor 70,000: —

I. Den tekniska undervisningen.

1. De tekniska läroverken, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 783,125: —

[184.] Tekniska högskolans omorganisation.

2. **Tekniska högskolans omorganisation**. Styrelsen för tekniska högskolan har i skrivelse den 29 september 1915 gjort framställning rörande de anslag, som med anledning av högskolans omorganisation borde uppföras å högskolans stat för år 1917.

Till grund för högskolans år 1911 beslutade omorganisation har i huvudsak legat en plan, utarbetad av en år 1906 tillsatt kommitté och i vissa delar modifierad vid den granskning, densamma undergått av särskilt tillkallade sakkunniga. Planens detaljer och tidsföljden för dess genomförande i sina särskilda delar angåvos i en tablå, som var förelagd 1911 års riksdag och vilken sedermera plägat åberopas i de framställningar rörande omorganisationen, som de följande åren avlåtits till riksdagen.

Enligt nämnda organisationsplan skulle vid högskolan finnas 31 professorsbefattningar, och detta antal är nu genom tillkomsten av nyinrättade professurer fyllt. Emellertid påyrkar högskolestyrelsen i sin ovannämnda framställning, att ännu en professur måtte upprättas på ordinarie stat. Ur den nya, från den 1 juli 1914 uppehållna professuren i bergsmekanik, vilken ännu ej blivit tillsatt, skulle nämligen ämnet hyttmekanik utbrytas och sammanföras med ämnet järnets manufakturering till en ny professur i »hyttmekanik samt järnets bearbetning och behandling», medan den nuvarande professuren i bergsmekanik skulle omfatta »allmän bergsmekanik och gruvmekanik». Denna anordning skulle medföra, att en för år 1916 på extra stat uppförd speciallärarbefattning i järnets manufakturering, för vilken utgår ett arvode av 1,500 kronor, ej vidare bleve behövlig.

Det är med ej ringa betänksamhet man finner, att den väl förberedda omorganisationen knappt blivit genomförd i avseende å professorskårens numerär, förrän yrkande väckts om en ny professurs inrättande. Trots de skäl, som onekligen blivit anförda till stöd för styrelsens förslag i detta avseende, synes det mig väl tidigt att redan nu tudela den så nyligen tillkomna professuren i bergsmekanik. Jag finner under sådana förhållanden icke anledning att yttra mig om huruvida den nu föreslagna anordningen för den bergsmekaniska undervisningens upphjälpande kan

[184.] vara den bästa. Fördenskull vill jag, oavsett den ekonomiska sidan av saken, ej nu tillstyrka framställning till riksdagen om den nya professurens inrättande och ändring av den nuvarande professurens i bergsmekanik ämnesomfattning.

Vid sådant förhållande måste jag emellertid hemställa, att fortsatt extra anslag till enahanda belopp som för år 1916, 1,500 kronor, utverkas till arvode åt en speciallärare i järnets manufakturering.

Extra anslag.

Högskolestyrelsens övriga under denna punkt föreliggande anslagsäskanden avse uteslutande frågor om beviljande av medel å extra stat för år 1917. Dessa äskanden avse till stor del anslag, som hava sin motsvarighet å 1916 års extra stat för högskolan.

Styrelsen har hemställt om anslag till

1.	arvode åt en speciallärare i kemi	kronor	1,200: —
2.	» » » » » skogsskötsel	»	600: —
3.	» » » » » bokföring	»	750: —
4.	» » » » » fotografi	»	500: —
5.	» » » » » elektroteknik	»	3,000: —
6.	» » » intendent	»	5,400: —
7.	förhöjning av kamrerarens arvode	»	700: —
8.	» » sekreterarens »	»	1,000: —
9.	arvode åt en vaktmästare vid huvudbyggnaden	»	1,200: —
10.	» » » laboratorietjänare vid bergsskolan	»	1,200: —
11.	» » två » » elektrotekniska och fysiska laboratorierna	»	2,400: —
12.	» » tre » » mekaniska laboratorierna	»	3,600 —
13.	» » en verkmästare	»	2,500: —
14.	» » » maskinist	»	2,000: —
15.	» » » reparatör	»	1,500: —
16.	» » två portvakter	»	300: —
17.	samlingar och laborationer	»	36,600: —
18.	belysning samt uppvärmning och ventilation	»	40,000: —

Under punkter, motsvarande dem, varmed jag betecknat styrelsens äskanden om extra anslag, skall jag nu ingå på behandling av dessa äskanden och de till grund för dem liggande, av högskolans lärarkollegium i en till styrelsen den 22 september 1915 avlåten skrivelse framställda förslagen.

Speciallärare i kemi, skogsskötsel, bokföring och fotografi.

1, 2, 3, 4. För fyra speciallärare: i kemi, i skogsskötsel, i bokföring och i fotografi, begär styrelsen för år 1917 enahanda arvodesbelopp, som av riksdagen för år 1916 beviljats till dem, nämligen respektive 1,200 kronor, 600 kronor, 750 kronor och 500 kronor. Kollegiet har erinrat,

att arvodena åt speciallärarna i bokföring och fotografi, nu liksom för år 1916, av sparsamhetsskäl satts till hälften av det för vardera av dessa lärare av 1906 års kommitté föreslagna beloppet. [184.]

Jag har intet att erinra mot styrelsens förslag i nu omförmälda avseenden.

Speciallärare i elektroteknik.

5. Till arvode åt en speciallärare i elektroteknik har för vartdera av åren 1915 och 1916 beviljats ett belopp av 2,500 kronor. I fråga om denne lärares arvode för år 1917 yttrar lärarkollegiet:

Under förutsättning att högskolans nya laboratorier bliva färdigutrustade till 1917 års ingång, kommer denne lärare enligt omorganisationsplanen att få full tjänstgöring, enär de av 1906 års kommitté föreslagna laborationskurserna då kunna införas i full utsträckning. Arvodet bör därför för år 1917 upptagas till det av kommittén föreslagna beloppet, 3,000 kronor. Då det emellertid ännu ej torde vara fullt säkert, att laboratorierna hinna bliva färdigutrustade till 1917 års ingång, bör arvodet för år 1917 uppföras på extra stat.

Jag ansluter mig till styrelsens i enlighet härmed framställda förslag.

Intendent. Höjning av kamrerarens arvode.

6, 7. Till arvode åt en intendent har styrelsen, i enlighet med lärarkollegiets förslag, begärt ett anslag av 5,400 kronor. Inrättandet av en sådan befattning föreslogs av 1906 års kommitté och i den för 1911 års riksdag framlagda tablån, vilken i stort sett legat till grund för högskolans progressiva utveckling och förseende med nya lärar- och andra befattningar, fanns intendenten uppförd å ordinarie stat för år 1914. Detta överensstämde med de sakkunnigas mening, vilka, såsom jag ovan i förbigående antytt, bearbetat kommittéförslaget — att först nu begäres avlöning för intendenten, sammanhänger med de nya högskolebyggnadernas försenade fullbordande.

I avseende å intendentsbefattningen yttrade 1906 års kommitté:

För tillsynen över vatten- och gasanläggningarna samt över den elektriska belysningen och byggnaderna är till rektors biträde för närvarande anställd en sakkunnig ingenjör med ett sammanlagt arvode av 1,600 kronor om året. Därjämte utgår till en kamrerare ett arvode av 800 kronor, varjämte kamreraren äger att av högskolans donationsmedel för arbetet med dessa medels förvaltning uppbära ett tilläggsarvode av 200 kronor.

Det är tydligt, att vid de nya förhållanden, som skulle inträda i följd av högskolans utvidgning, de med nämnda befattningar förenade göromålen komma att högst betydligt ökas och att därför den nuvarande anordningen svårligen kan bliva lämplig för framtiden. Det ökade behovet av tillsyn över den i förhållande till de nuvarande byggnaderna mycket stora byggnadskomplexen ävensom ökningen i arbetet med högskolans räkenskaper kräver utan tvivel, att den, som skall handhava dessa göromål, bör kunna ägna sig vida mera åt sin befattning, än hittills varit erforderligt eller, i följd av bristande medel, kunnat påräknas.

[184.] Kommittén har för sin del ansett, att om avlöningen bliver tillräcklig, intendents- och kamrerargöromålen med fördel skulle kunna skötas av en och samma person, som dagligen vore tillstädes och av denna anledning borde erhålla bostad inom läroverkets område. Såvitt kommittén kunnat finna, skulle ej heller kostnaden för nämnda göromåls bestridande genom en dylik anordning bliva större, än om göromålen delades på två personer, vilkas sammanlagda avlöning i sådant fall åtminstone icke skulle kunna sättas lägre än enligt kommitténs förslag.

Kommittén föreslår därför, att till de omnämnda göromålens bestridande vid högskolan anställes en tekniskt bildad intendent, för vilken avlöningen borde bestämmas till 3.600 kronor i lön och 1.800 kronor i tjänstgöringspenningar, med rätt till två ålderstillägg, vartdera å 500 kronor, efter respektive 5 och 10 års väl vitsordad tjänstgöring. För intendenten skulle dessutom beredas fri bostad vid läroverket jämte fritt bränsle.

Lärarkollegiet anförde vid framläggande av sitt nyss nämnda förslag:

Lärarkollegiet anser det i likhet med 1906 års kommitté nödvändigt, att en intendent anställes, vilken det bör åligga att hava tillsyn över högskolans fastigheter ävensom de inventarier, som icke tillhöra de särskilda institutionerna, över anordningarna för uppvärmning, belysning, kraft och ventilation samt över vatten- och avloppsledningarna.

Enligt 1906 års kommittés förslag skulle emellertid vid högskolan icke finnas någon särskild kamrerare, utan intendenten skulle såväl utföra rena kassörsgöromål som ock hava närmaste vård om högskolans räkenskaper. Denna kombination anser kollegiet dock icke erbjuda den grad av kontroll, som, i betraktande av att det gäller handhavandet av mycket betydande penningbelopp, måste anses nödvändig.

Det synes kollegiet däremot vara ur kontrollsynpunkt synnerligen lämpligt, att de olika göromålen rörande högskolans ekonomi fördelas mellan intendenten och kamreraren.

Sålunda borde det åligga *intendenten* att emottaga alla inbetalningar och verkställa vederbörligen attesterade och anordnade utbetalningar. Intendenten skulle å vissa bestämda tider vara å sitt tjänsterum tillgänglig för allmänheten.

Kamreraren borde å andra sidan åligga att i därtill bestämd dagbok göra anteckning för varje till högskolan gjord inbetalning, och borde han i övrigt hava närmaste vård om högskolans räkenskaper, upprätta avlöningslistor, till siffran granska inkomna räkningar och uppgöra kassaförslag.

Kollegiet far därför föreslå, att anslag begäras till såväl intendent som kamrerare. Intendentens göromål under år 1917 skulle avse, förutom ovannämnda kassörsgöromål, vården om dels högskolans nybyggnader, dels de nuvarande byggnaderna, vilka tills vidare skola användas för de två första årskurserna samt för hela kemiska avdelningen. Intendenten kommer sålunda att få göromål i ungefärligen lika omfattning vad beträffar vården av högskolans fastigheter m. m., som då nybyggnaderna blivit fullbordade för högskolan i dess helhet. Då emellertid intendenten enligt kollegiets förslag ej skulle handhava kamrerargöromål utan endast ovannämnda kassörsgöromål, torde avlöningsförmånerna för intendenten kunna sättas lägre än 1906 års kommitté föreslagit. I betraktande härav far lärarkollegiet föreslå, att intendenten erhåller en årsavlöning av 5,400 kronor, dock utan fri bostad och bränsle. Avlöningsbeloppet bör begäras å extra stat för år 1917.

Till arvode åt kamreraren är för närvarande å ordinarie stat upptaget ett belopp av 800 kronor, varjämte å extra stat är beviljad en förhöjning med 700 kronor för år.

Ehuru kamrerarens göromål till följd av högskolans utvidgning väsentligt ökas, anser kollegiet sig med hänsyn till de förhandenvarande statsfinansiella förhållandena och i betraktande av att kamrerarens göromål komma att minskas därigenom, att intendenten skulle handhava ovannämnda kassörsgöromål, ej böra föreslå någon ökning av kamrerarens arvode. Å extra stat bör därför i likhet med föregående år begäras 700 kronor till förhöjning av kamrerarens arvode. [184.]

Departementschefen.

Lika med 1906 års kommitté och förutnämnda sakkunniga måste man finna, att vid de nya högskolebyggnadernas färdigblivande och tagande i bruk vida större krav måste ställas på den person, som i fortsättningen kommer att vara rektors biträde vid den ifrågavarande tillsynen över byggnaderna samt de olika anläggningarna och ledningarna därstädes. Detta inses lätt, då man besinnar de nya byggnadernas omfång samt vikten av att de vidlyftiga anordningarna för kraft, belysning, vattentillförsel m. m. skötas på ett i ekonomiskt avseende tillfredsställande sätt. Det bör härvid ihågkommas, att högskolan tills vidare även blir kvarboende å sitt gamla område och att tillsyn över de därvarande byggnaderna m. m. fortfarande måste utövas.

Den omständigheten, att högskolans byggnader stå under överintendentsämbetets allmänna tillsyn, kan naturligen lika litet framdeles som hittills göra nu ifrågavarande speciella tillsyn onödig.

1906 års kommitté hade avsett, att den nye intendenten jämväl skulle övertaga kamrerargöromålen i deras helhet. Häruti har lärarkollegiet, med anslutning av styrelsen, föreslagit den ändring, att den nuvarande kamrerarbefattningen skulle bibehållas men att de kamreraren hittills åliggande kassörsgöromålen skulle från honom överflyttas till intendenten. Kamreraren skulle bibehålla räkenskapsföringen m. m. De skäl, som lärarkollegiet anfört för denna uppdelning av de hittillsvarande kamrerargöromålen på två befattningshavare, synas mig giltiga.

Vad beträffar de avlöningsförmåner, som kollegiet och styrelsen för år 1917 tilltänkt intendenten och kamreraren, finner jag mig ej böra göra någon erinran mot vad i avseende härå föreslagits.

Höjning av sekreterarens arvode.

8. I högskolans ordinarie stat fanns före omorganisationen ett belopp av 1,200 kronor upptaget såsom arvode åt en sekreterare. För senare halvåret av år 1912 erhöll sekreteraren å extra stat ett tilläggsbelopp av 400 kronor, och från och med år 1913 utgår det ordinarie anslaget till arvode åt sekreteraren med ett belopp av 2,000 kronor. Denna ökning av sekreterarens arvode överensstämmer med vad 1906 års kommitté föreslagit och innehållet av ovannämnda tablå.

[184.] Högskolans lärarkollegium och styrelse hava nu påyrkat, att sekreterarens arvode måtte ytterligare förhöjas.

Under de senaste åren, yttrar lärarkollegiet, hava, i samma mån som omorganisationen genomförts, sekreterarens göromål ökats i så avsevärd grad, att avlöningen måste anses allt för ringa i förhållande till de med befattningen förenade göromålen. Dessa hava nämligen numera antagit proportioner, vilka icke kunnat förutses och som sekreteraren måste använda 4—5 timmar dagligen för att sköta.

Kollegiet vill därför uttala, att därest denna befattning skulle avlönas någorlunda i proportion till de med befattningen förenade göromålen, avlöningen ej borde sättas lägre än 4,000 kronor. Kollegiet tror sig dock för närvarande av sparsamhetsskäl böra föreslå en förhöjning av sekreterarens arvode å endast 1,000 kronor, att begäras å extra stat för år 1917.

Med hänsyn till att sekreterarens arbete under tiden för högskolans omorganisation nått ett omfång, som ej synes varit förväntat vid den på initiativ av 1906 års kommitté företagna regleringen av hans avlöning, kan jag ej undgå att finna en ökning av hans arvode behövlig. Mot det för år 1917 begärda beloppet av denna ökning torde ej vara något att invända.

Vaktmästare. Laboratorietjänare. Verkmästare. Maskinist. Reparatör. Portvakter.

9—16. I framställning den 30 september 1914 om tekniska högskolans anslagskrav för år 1916 påyrkade högskolans styrelse, i enlighet med lärarkollegiets förslag, uppförande å ordinarie stat av 6 laboratorietjänare, en förste maskinist och en reparatör samt å extra stat av en vaktmästare, en andre maskinist och två portvakter. För den personal, som skulle uppföras å extra stat, begärdes anslag till arvoden blott för senare halvåret.

Vid anmälan av styrelsens nämnda anslagsäskanden fann jag mig böra förorda, att samtliga dessa befattningshavare måtte uppföras å extra stat för år 1916, med arvoden blott för senare halvåret. Bland de skäl, som medverkade till min mening härutinnan, var någon ovisshet, huruvida nybyggnaderna kunde, såsom avsett, bliva färdiga att tagas i bruk med ingången av 1916 års hösttermin.

I ett annat avseende fann jag mig ej heller kunna biträda styrelsens förslag, nämligen i fråga om avlöningen åt förste maskinisten, andre maskinisten samt reparatören. Styrelsens och mina förslag framgå av följande sammanställning, utvisande den ifrågasatta avlöningen *för år räknat*.

	Styrelsens förslag. Kronor.	Mitt förslag. Kronor.
Förste maskinisten	2,500: —	1,800: —
Andre maskinisten	2,000: —	1,500: —
Reparatören	1,500: —	1,200: —

Enligt mitt förslag skulle styrelsen äga bereda de båda maskinisterna [184.] fri bostad med bränsle.

Med anledning av vad jag hemställde föreslog Kungl. Maj:t 1915 års riksdag att på extra stat för år 1916 anvisa till

arvode åt en vaktmästare	kronor	600: —
» » » laboratorietjänare vid bergs-kolan	»	600: —
» » två laboratorietjänare vid elektrotekniska och fysiska laboratorierna, vardera 600 kronor	»	1,200: —
» » tre laboratorietjänare vid mekaniska laboratorierna, vardera 600 kronor	»	1,800: —
» » en förste maskinist	»	900: —
» » » andre »	»	750: —
» » » reparatör	»	600: —
» » två portvakter	»	150: —
	Tillhopa kronor	6,600: —

Dessa arvoden skulle som sagt avse *senare halvåret av 1916.*

Kungl. Maj:ts omförmälda förslag bifölls av riksdagen.

Beträffande de sålunda beviljade arvodesbeloppen för år 1916 och dem, som av styrelsen nu begäras för år 1917, må först erinras, att de senare avse *hela år 1917.* Vidare finner man, att »en förste maskinist» är utbytt mot »en verkmästare» och »en andre maskinist» mot »en maskinist» samt att för befattningarna under dessa nya benämningar begäras samma arvodesbelopp, som av styrelsen år 1914 ifrågasattes för förste maskinisten och andre maskinisten. I övrigt påyrkas i fråga om avlöningsförmånerna även den förändring, att reparatörens arvode skulle utgöra det av styrelsen år 1914 begärda beloppet.

Till stöd för de ändringsförslag, som innebäras i högskolestyrelsens på lärarkollegiets hemställan grundade, nu ifrågavarande äskanden, har av lärarkollegiet till en början hänvisats till vad kollegiet yttrade beträffande motsvarande anslagskrav för år 1916. Härför har jag redogjort vid min anmälan av högskolans riksdagspetita till 1915 års riksdag, och jag vill nu blott erinra om kollegiets betonande därav, att på maskinisterna — liksom även på laboratorietjänarna — måste ställas vissa anspråk i fråga om utbildning. Då levnadsomkostnader och avlöningar under senare åren varit i stigande, måste de begärda avlöningarna i allmänhet anses för knappt beräknade. Vidare yttrar lärarkollegiet rörande nu förevarande anslagsyrkande:

Rörande en av befattningarna, nämligen den, som i kollegiets skrivelse år 1914 i överensstämmelse med 1906 års kommittés förslag benämnes »förste maskinist», anser kollegiet benämningen för densamma ej lämplig utan föreslår i stället benämningen »verkmästare». Denna person skall nämligen väl sköta maskinistsysslor men

[184.] även hava tillsyn över och ansvar för de olikartade maskinella anordningarna i högskolans laboratorier samt ombesörja förekommande reparations- och underhållsarbeten. Personen i fråga måste därför uppfylla högre anspråk i fråga om utbildning, än som kunna ställas å en förste maskinist. Som en följd av denna förändring bör »andre maskinisten» benämnas »maskinist».

Kollegiet tillägger, att de för samtliga nu ifrågavarande befattningshavare å extra stat föreslagna avlöningsförmåner måste anses vara synnerligen knappt beräknade.

Departementschefen. Det torde för en icke fackman ej vara lätt att på förhand bedöma vare sig kvaliteten eller kvantiteten av det arbete, som kommer att fordras av de tre befattningshavare vid den ännu ej färdiga nya högskolan, för vilka ökade avlöningsförmåner nu begäras.

Då förste maskinistens avlöningsförmåner för år 1916 bestämdes, beräknades de efter den måttstock, som tillämpats beträffande maskinistbefattningen vid naturhistoriska riksmuseet och Sveriges geologiska undersökning. Kollegiet har numera beträffande arten och omfånget av den nya »verkmästarens» arbete meddelat upplysningar, som synas berättiga till att öka avlöningsförmånerna för honom. Jag skulle vilja föreslå, att avlöningen för verkmästaren vid tekniska högskolan nu sättes till 2,000 kronor, styrelsen fortfarande obetaget att bereda honom fri bostad med bränsle.

Vad den nye maskinisten angår anser jag mig böra ifrågasätta, att han får åtnjuta ett arvode av 1,600 kronor för år, varjämte styrelsen må äga att bereda honom förmånen av fri bostad och bränsle.

Beträffande slutligen reparatören finner jag ej tillräckliga skäl anförda för att hans arvode skulle höjas över 1,200 kronor för år räknat.

Vid bedömande av frågan om avlöningsförhöjning för nu nämnda tre befattningshavare har jag ej tagit hänsyn till vad kollegiet framhållit om ökade levnadskostnader. En dylik grund till löneförbättring kan ej få göra sig gällande i dessa enstaka fall. Jag vill även erinra därom, att löneregleringskommittén för närvarande har under behandling den allmänna frågan om förbättrade avlöningsförmåner för befattningshavare i ställning, jämförlig med den, som verkmästaren, maskinisten och reparatören vid tekniska högskolan skulle komma att intaga. Resultatet av denna utredning torde böra avvaktas, innan någon definitiv reglering sker av de nu berörda, vid högskolan anställda befattningshavarnas avlöningsförhållanden.

Övriga nu begärda arvodesbelopp föranleda ingen erinran från min sida. De utgöra för år 1917 en fördubbling av de för halva år 1916 bestämda arvodena till ifrågavarande befattningshavare.

[184.] Samlingar och laborationer.

17. År 1914 begärde tekniska högskolans styrelse, i enlighet med lärarkollegiets hemställan, att till ökande av det i högskolans ordinarie stat uppförda anslaget av 17,500 kronor till samlingar och laborationer ett belopp av 18,300 kronor måtte anvisas å extra stat för år 1916. Sistnämnda belopp framkom genom följande beräkning:

1906 års kommitté ansåg, att för samlingar och laborationer årligen erfordrades ett belopp av	kronor	54,100: —
Det redan befintliga ordinarie anslaget å högskolans stat för sagda ändamål utgjorde	»	17.500: —
Erforderligt tillskott	kronor	36 600: —

Då tillskottet krävdes blott för halva året 1916, blev behovet för sagda år enligt styrelsens framställning $^1/_2$. 36,600 kronor = 18,300 kronor.

På min hemställan äskade Kungl. Maj:t för ändamålet av riksdagen ett extra anslag av 12,800 kronor. Jag vill i korthet nämna vilka beräkningar, som lågo till grund för detta anslagsäskande, vilket bifölls av riksdagen.

Jag trodde, att ovannämnda siffra, 54,100 kronor, kunde anses vara något hög. Den hade av 1906 års kommitté beräknats för den fullständigt utbyggda högskolan. Men från det igångsatta nybyggnadsarbetet hade, såsom bekant, uteslutits den kemiska fackskolan m. m. Även den omständigheten, att antalet i första årskursen inträdande elever vid 1911 års omorganisation satts lägre, än 1906 års kommitté beräknade, kunde enligt mitt förmenande ej alldeles undgå att verka till nedsättning av medelsbehovet för samlingar och laborationer. Att denna nedsättning emellertid icke på långt när fick ställas i full proportion till elevantalets minskning, framgick av vissa upplysningar i ärendet. Man syntes kunna sätta medelsbehovet till ett jämnat belopp av 50,000 kronor. Detta belopp borde vara tillräckligt även om det av kommittén angivna beloppet, 54,100 kronor, såsom lärarkollegiet förmenade, beräknats knappt.

Jag ansåg mig vidare, efter en längre utredning, äga skäl att antaga, att ur elevavgifterna kunde, såsom 1906 års kommitté antagit, påräknas bidrag till täckande av behovet för samlingar och laborationer. Beloppet av detta bidrag fann jag kunna, med försiktig beräkning, sättas till 7,000 kronor. Med beaktande att, såsom nyss nämnts, ett belopp av 17,500 kronor fanns att för ändamålet tillgå å ordinarie stat, borde på sådant sätt enligt min mening en summa av 24,500 kronor stå till buds. Till fyllande av ovannämnda belopp av 50,000 kronor kvarstod då behovet av ett anslag av 25,500 kronor, och för halva året 1916 borde ett till 12,800 kronor avrundat belopp å extra stat begäras till samlingar och laborationer. Detta belopp äskades av Kungl. Maj:t hos riksdagen, som beviljade detsamma.

Såsom jag nämnde hade 1906 års kommitté antagit, att till kostna-

[184.] derna för samlingar och laborationer kunde förväntas bidrag ur elevavgifterna. Kommittén hade i själva verket antagit detta bidrag till omkring 40,000 kronor; statsanslag hade i enlighet härmed beräknats komma att vara erforderligt till ett belopp av 14,000 kronor. Dessa avgifter skulle enligt kommitténs mening vidare lämna tillgång till ett belopp av 90,000 kronor för bestridande av assistentarvoden. Efter erinran om kommitténs tankar i avseende härå framhöll jag såsom önskvärt, att då nu den nya organisationen av tekniska högskolan närmade sig sin fullbordan, en närmare utredning komme till stånd rörande elevavgifterna och deras blivande användning. Med anknytning härtill anbefallde Kungl. Maj:t den 26 juni 1915 vid fastställande av tekniska högskolans stat för år 1916 styrelsen att, så snart förhållandena medgåve åstadkommandet av en närmare utredning rörande det antagliga stadigvarande behovet av anslag till samlingar och laborationer, draga försorg om en sådan utredning och överlämna densamma till Kungl. Maj:t samt därvid tillika avgiva förslag till de ändringar i staten, som bleve av nöden, därest, såsom vid förarbetena till den pågående omorganisationen av högskolan avsetts, bidrag ur elevavgifterna skulle utgå endast till täckande av kostnader för assistentarvoden samt för samlingar och laborationer.

I avseende härå samt beträffande behovet av extra anslag till samlingar och laborationer för år 1917 yttrar nu lärarkollegiet i sin förutnämnda skrivelse till styrelsen den 22 september 1915:

> Lärarkollegiet, åt vilket styrelsen uppdragit att verkställa nyssnämnda, av Kungl. Maj:t anbefallda utredning, finner sig ännu, innan någon som helst erfarenhet kunnat vinnas rörande omkostnaderna för de nya laboratorierna och samlingarna, ej i stånd att med nödig grad av tillförlitlighet kunna beräkna det antagliga stadigvarande behovet av ifrågavarande anslag.
>
> Lärarkollegiet får därför föreslå, att, intill dess den nämnda utredningen kunnat företagas, det av 1906 års kommitté beräknade årliga anslaget till samlingar och laborationer, utgörande 54.100 kronor för år, och vilket belopp kollegiet befarar komma att visa sig snarare för lågt än för högt beräknat, lägges till grund för högskolans anslagskrav. För närvarande är i högskolans ordinarie stat upptaget ett belopp av 17,500 kronor för »samlingar och laborationer». Skillnaden mellan detta belopp och det ovan nämnda, utgörande 36,600 kronor, bör sålunda begäras å extra stat.

På grunder, som jag nyss angivit, ansåg jag, att högskolans behov av extra anslag för år 1916 till samlingar och laborationer kunde beräknas till 25,500 kronor för helt år räknat. Jag finner ingen anledning att för närvarande frångå denna beräkning av årsbehovet, helst den ökning av elevantalet, som förutsättes kunna äga rum från och med höstterminen 1916, under år 1917 fortskridit och ej lärer kunna undgå att i någon mån möjliggöra ökade bidrag ur elevavgifterna till samlingar och laborationer. Härtill kommer, att ett belopp av 1,600 kronor, som hittills utgått till

rektors biträde vid tillsyn av byggnaderna m. m., för år 1917 kan, om den nya intendentsbefattningen inrättas, användas till betäckande av kostnader för samlingar och laborationer. [184.]

Jag torde i detta sammanhang böra erinra om följande uttalande av riksdagen i dess skrivelse den 27 maj 1915 angående regleringen av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel:

Riksdagen har ej kunnat undgå att finna det totalbelopp, som skulle erfordras för samlingar och laborationer, synnerligen högt beräknat, men har riksdagen i betraktande av svårigheten att i detalj avväga beloppen till ifrågavarande ändamål för de olika läroämnena och under uttalande av önskvärdheten utav en blivande utredning rörande detta anslag, ej ansett sig böra motsätta sig förslaget i förevarande del.

Bränsle, lyshållning m.m.

18. Till täckande av kostnader för de nybyggda lokalernas belysning, uppvärmning och ventilation begärde högskolestyrelsen, lika med kollegiet, för år 1916 ett statsanslag av 14,500 kronor. Anslaget var beräknat för höstterminen 1916, i fråga om uppvärmning och ventilation närmare bestämt för tiden den 1 oktober—den 31 december 1916. Med anledning härav äskade Kungl. Maj:t i 1915 års statsverksproposition till diverse utgifter för bränsle, lyshållning m. m. nyssnämnda belopp på extra stat för år 1916. Riksdagen biföll denna framställning.

Såsom förut nämnts har högskolans styrelse nu för år 1917 påyrkat ett statsanslag för berörda ändamål till belopp av 40,000 kronor. Styrelsens begäran härom grundar sig på följande yttrande av lärarkollegiet:

Kostnaderna för de nybyggda lokalernas belysning samt uppvärmning och ventilation kunna under de förhandenvarande förhållandena icke beräknas med någon grad av sannolikhet på grund av de ytterst obestämda, på senare tider alltjämt stigande bränslepriserna.

Uppskattas de erforderliga anslagen för belysning, uppvärmning och ventilation efter samma grunder, vartill de i kollegiets skrivelse till styrelsen rörande högskolans anslagskrav för år 1916 beräknades, ställa de sig på följande sätt:

För belysningen (höstterminen 16 veckor, vårterminen 20 veckor)...	kronor	11,300: —
För uppvärmning och ventilation, 900 ton stenkol à 20 kronor	»	18,000: —
4 eldare och 1 skötare av värmeledningen, för vilkas avlöning kollegiet beräknar 1,200 kronor för person och år	»	6,000: —
Tillhopa	kronor	35,300: —

Då kollegiet befarar, att särskilt ovannämnda belopp för stenkol kommer att visa sig mycket för lågt uppskattat, anser sig kollegiet nödsakat att föreslå, att beloppet för belysning samt uppvärmning och ventilation av de nybyggda lokalerna höjes till åtminstone 40,000 kronor, vilket belopp bör begäras för år 1917, men allenast å extra stat med hänsyn till den möjligheten, att utrustningen av högskolans nya byggnader kanske först under loppet av år 1917 kan fullbordas.

För nu ifrågavarande ändamål finnes å ordinarie staten uppfört ett anslag av 25,000 kronor. Detta lärer ej hava räckt till täckande av kost-

[184.] naderna för samma ändamål vid de nuvarande byggnaderna, vilka även efter nybyggnadernas tagande i bruk komma att begagnas. Tillskott till bestridande av dessa kostnader har därför måst tagas ur elevavgifterna, och till dess att frågan om elevavgifternas reglerade användning på annat sätt blivit avgjord, lärer dylikt tillskott fortfarande komma att äga rum.

Vad nu angår det av kollegiet och styrelsen begärda, nyss omförmälda beloppet av 40,000 kronor, vilket är proportionsvis större än motsvarande för år 1916 beviljade anslag, vill jag ej ifrågasätta någon minskning därav. De ökade tillgångar till täckande av s. k. allmänna utgifter, som elevavgifterna kunna tänkas lämna under år 1917, har jag i första hand beräknat till bestridande av kostnader för samlingar och laborationer.

I de yttranden, lärarkollegiet avgivit i ett par anslagsfrågor, har kollegiet, såsom av det föregående framgår, antytt möjligheten av att de nya lokalernas utrustning ej skulle hinna fullbordas före ingången av år 1917. Detta skulle komma att hava inflytande på vissa anslagsbehov; lärarkollegiet har särskilt nämnt arvodet till en speciallärare i elektroteknik samt kostnaderna för bränsle, lyshållning m. m.

Så vitt jag känner kunna endast hittills oförutsedda händelser hindra, att de nya byggnaderna komma att stå färdiga och utrustade vid 1917 års ingång. Men full visshet att så blir förhållandet äger man naturligen ej. Det ankommer på styrelsen att efter omständigheterna, och i den mån behov föreligger, handhava de extra anslag, vilkas användning är beroende av tidpunkten för de nya byggnadernas tagande i effektivt bruk.

I avseende å högskolans ordinarie stat har jag i det föregående icke haft att föreslå någon förändring. Till vinnande av förenkling i handläggningen av detta ärende synes det emellertid lämpligt, att den ordinarie staten, som under övergångstiden plägat fastställas endast för det närmaste året, nu fastställes utan dylik begränsning.

Vad den extra staten angår utgör den för år 1916 52,725 kronor. För år 1917 skulle den, med iakttagande av mina i det föregående gjorda uttalanden, komma att belöpa sig till 93,650 kronor, d. v. s. 40,925 kronor mer än år 1916. Härvid äro då ej tagna i betraktande de extra anslagen för tekniska högskolans nybyggnad under åren 1916 och 1917. En jämförelse mellan det belopp, som för sådant ändamål står å 1916 års extra stat, samt det, som, om min hemställan i nästa punkt vinner bifall, kommer att uppföras å 1917 års extra stat, utvisar för sistnämnda år en minskning av nära 1,000,000 kronor.

Den ordinarie stat för högskolan, som jag, på sätt nyss är nämnt, nu föreslår till fastställelse, har följande utseende:

[184.]

	Löner och arvoden. Kronor.	Tjänstgöringspenningar. Kronor.	Ortstillägg. Kronor.	Summa. Kronor.	
1 professor	5,000	2,500	—	7,500	Samtliga professorer åtnjuta efter fem års väl vitsordad tjänstgöring rätt till ett ålderstillägg å lönen av 600 kronor.
30 professorer	150,000	75,000	—	225,000	
Anmärkning: Förestående 31 lärostolar omfatta vardera ett av följande ämnesområden: 1) matematik; 2) mekanik; 3) ångmaskinlära; 4) läran om vattenmotorer; 5) mekanisk teknologi; 6) elektrisk anläggningsteknik; 7) oorganisk och elektrokemi; 8) kemisk teknologi; 9) väg- och brobyggnadslära; 10) arkitektur; 11) teoretisk elektroteknik; 12) järnets metallurgi; 13) gruvvetenskap; 14) vattenbyggnadslära; 15) matematik och mekanik; 16) geodesi; 17) beskrivande geometri; 18) fysik; 19) maskinlära; 20) skeppsbyggnadslära; 21) mineralogi och geologi; 22) bergskemi och metallurgi; 23) byggnadsstatik; 24) husbyggnadslära; 25) läran om maskinelement; 26) bergsmekanik; 27) byggnadsteknik; 28) organisk och analytisk kemi; 29) elektromaskinlära; 30) järnbyggnadslära; samt 31) läran om förbränningsmotorer.					
1 speciallärare i jäsningsteknik, arvode	—	—	—	1,200	
1 dito i frihandsteckning, d:o	—	—	—	1,800	
1 dito i ornamentik, d:o	—	—	—	1,800	
1 dito i modellering, d:o	—	—	—	1,500	
1 dito i industriell ekonomi och statskunskap, d:o	—	—	—	6,000	
1 dito i materiallära och materialprovning, d:o	—	—	—	3,000	
1 dito i teknisk hygien, d:o	—	—	—	1,800	
1 dito i metallografi, d:o	—	—	—	1,600	
1 dito i maskinkrokiritning, d:o	—	—	—	1,500	
1 dito i byggnadskrokiritning, d:o	—	—	—	900	
1 dito i hydromekanik, d:o	—	—	—	1,200	
1 dito i stadsanläggningslära, d:o	—	—	—	900	
1 dito i arkitekturens historia, d:o	—	—	—	2,400	
1 dito i metallurgi, d:o	—	—	—	1,600	
1 dito i läran om hiss- och transportanordningar, d:o	—	—	—	2,000	
1 dito i gruvvetenskap, d:o	—	—	—	1,500	
1 dito i förbränningslära, d:o	—	—	—	1,800	
1 dito i läran om uppvärmnings- och ventilationsanordningar, d:o	—	—	—	750	

[184.]

	Löner och arvoden. Kronor.	Tjänstgöringspenningar. Kronor.	Ortstillägg. Kronor.	Summa. Kronor.	
1 speciallärare i byggnadshygien, arvode	—	—	—	2,000	
1 dito i geologi, d:o	—	—	—	1,200	
1 dito i varvsanläggningar, d:o	—	—	—	1,800	
1 dito i arkitektonisk formlära, d:o	—	—	—	900	
Anslag till tillfälliga lärarbiträden och assistenter	—	—	—	14,300	
Arvode åt en professor såsom högskolans rektor	—	—	—	1,500	
Hyresbidrag åt rektor	—	—	—	1,000	
Arvode åt ett biträde för uppehållande av en del av rektors undervisningsskyldighet såsom professor	—	—	—	2,000	
Arvode till bergsskolans föreståndare	—	—	—	600	
» » sekreteraren	—	—	—	2,000	
1 kvinnligt skrivbiträde	700	350	150	1,200	Efter fem år kan lönen höjas med 200 kronor och efter tio år med ytterligare 200 kronor.
Arvode till bibliotekarien	—	—	—	2,400	
» » biblioteksamanuensen	—	—	—	1,200	
» » kamreraren	—	—	—	800	
1 förste vaktmästare	900	450	150	1,500	
1 vaktmästare	700	350	150	1,200	Efter fem år kan lönen höjas med 100 kronor och efter tio år med ytterligare 100 kronor.
1 laboratorietjänare	700	350	150	1,200	
3 dito	2,100	1,050	450	3,600	
1 maskinist	700	350	150	1,200	
Anmärkning 1. Av laboratorietjänarna äro två anställda vid kemiska laboratoriet, en vid bergsskolan samt en vid elektrotekniska och fysiska laboratorierna.					
Anmärkning 2. Därest förste vaktmästaren, vaktmästaren, laboratorietjänarna och maskinisten i sådan egenskap åtnjuta fri bostad och bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej utgå ävensom å lönen avdragas 100 kronor årligen.					
1 portvakt, arvode	—	—	—	150	
1 d:o d:o	—	—	—	150	
Anslag till biblioteket	—	—	—	8,000	
» » samlingar och laborationer	—	—	—	17,500	
» » diverse utgifter för bränsle, lyshållning m. m.	—	—	—	25,000	
» » elevstipendier	—	—	—	3,000	
» » stipendier åt lärare vid högskolan för utrikesstudieresor	—	—	—	1,800	
Summa kronor	—	—	—	362,950	

Under åberopande av vad nu anförts tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels fastställa den av mig framlagda staten för tekniska högskolan, att tillämpas från och med år 1917,

dels ock anvisa på *extra stat* för år 1917 till

Ökade anslag.

arvode åt en speciallärare i järnets manufakturering	kronor	1,500: —
arvode åt en speciallärare i kemi	»	1,200: —
» » » » i skogsskötsel	»	600: —
» » » » » bokföring	»	750:
» » » » » fotografi	»	500: —
» » » » » elektroteknik	»	3,000: —
» » » intendent	»	5,400: —
förhöjning av kamrerarens arvode	»	700: —
» » sekreterarens »	»	1,000: —
arvode åt en vaktmästare	»	1,200: —
» » » laboratorietjänare vid bergsskolan	»	1,200: —
» » två laboratorietjänare vid elektrotekniska och fysiska laboratorierna, vardera 1,200 kronor	»	2,400: —
» » tre laboratorietjänare vid mekaniska laboratorierna, vardera 1,200 kronor	»	3,600: —
» » en verkmästare	»	2,000: —
» » » maskinist	»	1,600: —
» » » reparatör	»	1,200: —
» » två portvakter	»	300: —
samlingar och laborationer	»	25,500: —
diverse utgifter för bränsle, lyshållning m. m.	»	40,000: —
	Summa kronor	93,650: —

3. **Nybyggnad m. m. för tekniska högskolan.** Med skrivelse den 29 september 1915 har styrelsen för tekniska högskolan till Kungl. Maj:t överlämnat en den 27 september 1915 avlåten framställning från den av Kungl. Maj:t tillsatta byggnadskommittén för högskolans nybyggnad. [**185.**] Nybyggnad m. m. för tekniska högskolan.

[185.] Kommittén har till en början meddelat, att kommittén efter verkställd utredning funnit, att för bestridande av kostnaderna för högskolans nybyggnader

för år 1912 utbetalts	kronor	55,891:	21
» » 1913 »	»	143,660:	82
» » 1914 »	»	741,974:	41
» » 1915 beräknas komma att åtgå	»	1,478,637:	73
» » 1916 » » » »	»	1,762,319:	69
» » 1917 » » » »	»	436,516:	14
eller tillsammans före ingången av år 1918	kronor	4,619,000:	—

Ehuru nybyggnaden väntas kunna tagas i bruk med ingången av höstterminen 1916, hade, såsom jag anmärkte vid anmälan av det anslagsbehov för år 1916, som borde föreläggas 1915 års riksdag, vissa utgifter, beräknade till ett sammanlagt belopp av 408,313 kronor 14 öre, ansetts kunna skjutas över till år 1917. Ovan intagna tablå angiver, att nu ett belopp av 436,516 kronor 14 öre beräknas komma att kvarstå till utgående under år 1917. Skillnaden mellan dessa båda belopp beror naturligen på vissa arbetens fördröjande till år 1917.

Vid byggnadskommitterades ovannämnda framställning är fogad en utredning rörande de medel, som utbetalts under åren 1912—1914 och år 1915 intill den 26 augusti, samt de kostnader, vilka återstå för senare delen av år 1915 ävensom åren 1916 och 1917. Denna utredning, som gäller användningen av hela byggnadsanslaget, 4,619,000 kronor, upptager för år 1917 poster å tillhopa nyssnämnda belopp 436,516 kronor 14 öre.

I sin förutnämnda framställning har byggnadskommittén erinrat, att för byggnadsföretaget redan av riksdagen anvisats:

för år 1912	kronor	300,000:	—
» » 1913	»	750,000:	—
» » 1914	»	750,000:	—
» » 1915	»	1,000,000:	—
» » 1916	»	1,400,000:	—
eller tillsammans	kronor	4,200,000:	—

Kommittén begär nu, att Kungl. Maj:t måtte hos riksdagen utverka ett extra anslag för år 1917 av 419,000 kronor, motsvarande skillnaden mellan vad som redan blivit anvisat 4,200,000 kronor och hela nybyggnadsanslaget.

Minskat anslag.

Jag tillstyrker, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att av det redan beviljade anslaget till nybyggnad m. m. för tekniska högskolan å 4,619,000 kronor anvisa på *extra stat* för år 1917 återstående beloppet, 419,000 kronor.

4. **Nybyggnad m. m. för tekniska högskolans fackskola för kemisk teknologi.** Då tekniska högskolans nybyggnadsfråga år 1911 förelades riksdagen, hade ej oväsentliga delar av det ursprungliga nybyggnadsförslaget tills vidare undanskjutits. Sålunda lämnades det önskemålet, att fackskolan för kemisk teknologi måtte snarast möjligt erhålla nya lokaler, i detta sammanhang obeaktat. [186.] Nybyggnad m. m. för tekniska högskolans fackskola för kemisk teknologi.

Denna för landets kemiska industri så viktiga fråga har emellertid icke låtit sig avvisas; såväl år 1914 som år 1915 har den gjort sig påmint genom särskilda framställningar till Kungl. Maj:t. Man synes knappast kunna längre dröja att tillmötesgå det härutinnan framställda kravet, vilket enligt en av överintendentsämbetet verkställd utredning gäller beviljande av ett anslag av i runt tal 1,128,000 kronor. I detta belopp skulle då vara inbegripna erforderliga kostnader för gas-, vatten- och andra ledningar, för inventarier, inredningar, apparater m. m.

Anslaget bör naturligen ej på en gång uppföras i riksstaten; för år 1917 torde det vara lämpligt att på extra stat uppföra ett anslag av 170,000 kronor. Jag är ej beredd att nu till Kungl. Maj:ts avgörande framlägga frågan om anslagets äskande hos riksdagen men vill hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att, i avbidan på proposition om anslag till nybyggnad m. m. för tekniska högskolans fackskola för kemisk teknologi, för detta ändamål beräkna på *extra stat* för år 1917 ett anslag å 170,000 kronor. Nytt anslag.

5. **Chalmers tekniska institut.** I skrivelse den 28 september 1915 har styrelsen för Chalmers tekniska institut anhållit om utverkande av följande anslag å extra stat för institutet, nämligen dels 6,000 kronor till förstärkning av det i institutets stat upptagna anslaget å 9,000 kronor till bibliotek, samlingar och laboratorier, dels 15,000 kronor till förstärkning av det i staten upptagna anslaget å 12,000 kronor till uppvärmning, belysning och diverse utgifter, dels ock 9,235 kronor 97 öre till täckande av brist, som uppkommit å det av 1911 års riksdag beviljade anslaget å 455,000 kronor till om- och tillbyggnadsarbeten vid läroanstalten. [187.] Chalmers tekniska institut.

I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1914—1916 till *förstärkning av anslaget till bibliotek, samlingar och laboratorier* anvisat 6,000 kronor. Då en dylik förstärkning av anslaget fortfarande är av behovet påkallad, torde enahanda extra anslag jämväl för år 1917 böra äskas hos riksdagen.

[187.] För vart och ett av åren 1914—1916 har riksdagen på grund av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar beviljat ett belopp av 6,000 kronor till *förstärkning av anslaget till uppvärmning, belysning och diverse utgifter.*

Därjämte har Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 12 mars 1915 medgivit institutet rätt att av de under år 1915 inflytande elevavgifterna använda bland annat ett belopp av 1,250 kronor för tillgodoseende av materiella behov.

Med förmälan att de för täckande av ifrågavarande utgifter tillgängliga medel visat sig otillräckliga har nu styrelsen anhållit om framställning till riksdagen angående ökning av berörda anslag samt till stöd för sin hemställan i detta hänseende anfört:

Utgifterna under åren 1910—1914 för uppvärmning och belysning, inventarier och reparationer, renhållning, brandstodsavgifter, vattenförbrukning, annonser, trycksaker, skrivmaterial, bokbinderiarbeten och porto samt diverse utgifter vore sammanförda i nedanstående tabell.

	År 1910.		År 1911.		År 1912.		År 1913.		År 1914.	
	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.
Uppvärmning och belysning	7,601	57	9,049	12	11,344	90	12,117	02	13,497	15
Inventarier och reparationer	6,253	34	2,180	13	3,819	83	12,565	73	6,683	76
Renhållning	2,699	36	2,772	82	2,963	33	2,957	54	3,477	03
Brandstodsavgifter	615	30	615	30	594	11	706	53	861	09
Vattenförbrukning	361	35	504	35	466	10	347	95	537	55
Annons- och tryckningskostnader, skrivmaterialier m. m.	1,205	26	1,006	42	1,279	36	1,524	66	1,425	53
Diverse	698	05	822	32	459	66	596	10	980	57
Summa	19,434	23	16,950	46	20,927	29	30,815	53	27,462	68

Av denna tabell framginge, att utgifterna för renhållning, brandstodsavgifter, vattenförbrukning, annonser etc. samt diverse utgifter i det närmaste hållit sig konstanta under de senaste fem åren. Utgifterna för inventarier och reparationer varierade högst betydligt under årens lopp och vore särskilt stora under år 1913, beroende därpå att i samma mån som institutets byggnadskomplex ökats, behovet av inventarier gjort sig mera gällande. Och då institutet ej erhållit något särskilt anslag till inventarier för nybyggnaderna, hade denna utgiftspost under år 1913 blivit synnerligen stor. Utgifterna för uppvärmning och belysning hade år från år ökats, beroende i första hand på tillkomsten av de nyuppförda byggnaderna. Under senaste året hade även stigande priser på bränsle vållat ökade utgifter.

Till bestridande av ifrågavarande utgifter hade använts dels det ordinarie anslaget å 12,000 kronor, dels från och med år 1914 ett anslag å extra stat å 6,000 kronor,

dels inskrivnings- och terminsavgifter samt räntor och hyresmedel såsom nedanstående tabell utvisade: [187.]

Inkomster.	År 1910.		År 1911.		År 1912.		År 1913.		År 1914.	
	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.
Ordinarie statsanslag	12,000	—	12,000	—	12,000	—	12,000	—	12,000	—
Extra d:o	—	—	—	—	—	—	—	—	6,000	—
Terminsavgifter, försäljnings- och hyresmedel, räntor	3,049	61	8,496	84	8,045	97	15,759	26	8,380	83
Balans (brist) till följande år	4,972	67	1,426	29	2,307	61	5,363	88	6,445	73
Summa	20,022	28	21,923	13	22,353	58	33,123	14	32,826	56

Utgifter.	År 1910.		År 1911.		År 1912.		År 1913.		År 1914.	
	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.
Balans från föregående år	588	05	4,972	67	1,426	29	2,307	61	5,363	88
Utgifter för uppvärmning och belysning, inventarier och reparationer, renhållning, brandstodsavgifter, vattenförbrukning, annonser, trycksaker m. m. (se ovan)	19,434	23	16,950	46	20,927	29	30,815	53	27,462	68
Summa	20,022	28	21,923	13	22,353	58	33,123	14	32,826	56

Under årens lopp hade således uppstått en brist, som vid 1914 års slut uppgått till 6,445 kronor 73 öre.

Den sista av de byggnader, vartill 1911 års riksdag beviljat medel, hade blivit färdig och tagits i bruk hösten 1914. För att ungefärligen kunna uppskatta utgifterna för nu anförda ändamål hade därför styrelsen genomgått räkenskaperna under tiden den 1 juli 1914—30 juni 1915 och funnit de nämnda utgifterna uppgå till 28,431 kronor 44 öre. Då emellertid andra priser för bränslematerial nu vore rådande, torde en mera detaljerad undersökning vara nödvändig. Under sistnämnda tidsperiod förbrukades 1,200 hl. stenkol, 993 hl. småkol och 5,538 hl. koks. Kostnaderna härför belöpte sig till 12,102 kronor 90 öre. Under antagande att samma kvantitet kol och koks vore erforderlig under kommande år skulle utgifterna härför med nu gällande pris uppgå till 18,850 kronor. Härvid hade styrelsen beräknat för kol 4 kronor, för småkol 3 kronor och för koks 2 kronor, allt för hl. Under förutsättning att övriga utgifter hölle sig konstanta skulle ökningen i utgifter för ovan anförda ändamål uppgå till 6,750 kronor och utgifterna inalles till ungefär 35,000 kronor.

Till bestridande av denna utgiftspost hade institutet det ordinarie anslaget av 12,000 kronor. För ändamålet disponibla medel av elevavgifter utgjorde för år

[187.] 1915 1,250 kronor, vartill komme donationsräntor och hyresmedel. Sammanlagda beloppet av de tre sistnämnda inkomsttitlarna kunde antagas uppgå till ungefär 3,000 kronor.

Med beräknande av dessa båda poster, 12,000 kronor och 3,000 kronor, ansåge styrelsen, att ett till 15,000 kronor förhöjt extra anslag vore erforderligt. Utgifterna kunde visserligen ej i sin helhet bestridas av nu nämnda medel, tillhopa 30,000 kronor, men om Kungl. Maj:t framdeles på därom gjord framställning lämnade institutet tillstånd att för ändamålet använda terminsavgifter i något större utsträckning än för år 1915, syntes, med användande tillika i någon mån av donationsräntor, utgifterna till fullo kunna bestridas.

På given anledning har institutets rektor, professorn B. H. Grauers, upplyst, att den i förestående inkomsttablå upptagna posten försäljningsmedel, vilka endast uppgått till ringa belopp, utgjorts av medel, som influtit genom försäljning dels av lösa exemplar av en i anledning av institutets sjuttiofemårsjubileum utgiven minnesskrift, dels ock av diverse äldre inventarier.

På grund av nådig remiss har kammarrätten den 2 december 1915 avgivit utlåtande i ärendet och därvid åberopat yttrande av sin revisionsavdelning, som förklarat, att vid granskning av institutets räkenskaper för de senare åren någon anmärkning icke framställts beträffande anslaget i fråga.

Departementschefen.

Styrelsen har vid beräknande av ifrågavarande utgifter för år 1917 tagit till utgångspunkt summan av utgifterna under tiden den 1 juli 1914—den 30 juni 1915, undet vilken tid institutets nya byggnader varit tagna i bruk. Under förutsättning att bränsleåtgången skulle bliva ungefär densamma som under sistnämnda tid, har styrelsen, med hänsyn till de under hösten 1915 rådande höga kolprisen, beräknat, att utgifterna för uppvärmning, belysning m. m. under år 1917 skulle komma att uppgå till i runt tal 35,000 kronor. Till täckande av denna utgiftssumma har styrelsen tänkt sig följande tillgångar, nämligen:

elevavgifter till samma mått som under år 1915 samt donationsräntor och hyresmedel	kronor	3,000:—
ordinarie anslag	»	12,000:—
extra anslag	»	15,000:—
ytterligare tillskott av elevavgifter och donationsräntor	»	5,000:—
	Summa kronor	35,000:—

Vad först vidkommer styrelsens utgiftsberäkning har styrelsen nått sin slutsiffra genom att, på grund av nu rådande utomordentligt höga bränslepris, för år 1917 beräkna en ökning i kostnader av omkring 6,750

kronor. En sådan beräkning kan dock ej vara lämplig. Den utgår från att de omständigheter, som medverkat till de nuvarande undantagsförhållandena, skulle orubbade kvarstå till nämnda tid. Utan att vilja förneka möjligheten därav, måste man dock ifrågasätta sannolikheten. Jag skulle vilja föreslå, att utgifterna beräknas till 30,000 kronor, vilket belopp med omkring 1,600 kronor överskrider det, som styrelsen tagit till utgångspunkt för sina beräkningar. På detta sätt torde någon tillgång kunna vinnas till avplanande av den förefintliga bristen å ifrågavarande konto, vilken kan antagas hava under den senaste tiden ytterligare ökats. Posten å 5,000 kronor vill jag ej beräkna högre än till 3,000 kronor; skulle ur donationsräntor och elevavgifter ytterligare medel kunna vara till förfogande, böra även dessa medel lämpligen användas till avarbetande av den nyssnämnda bristen. [187.]

Under sådana förhållanden bör det extra anslag, som är av nöden, bestämmas till ett belopp av 12,000 kronor, varigenom summan 30,000 kronor skulle utfyllas.

Huruvida, sedan den omförmälda bristen guldits, någon nedsättning bör ske i det extra anslaget, bör givetvis tagas i övervägande, när fråga om fortsatt beviljande av sådant anslag framdeles föreligger till prövning.

Jag bör nämna, att donationsräntorna vid den ursprungligen såsom enskild stiftelse upprättade läroanstalten numera förnämligast utgå till stipendier och premier men att de ock i viss mån kunnat användas till uppvärmning, belysning m. m. — Elevavgifterna tillkommo från början för att bereda ökade tillgångar för skolrummens belysning, uppvärmning o. d. men kommo sedermera till användning även för andra ändamål. Numera bestämmer Kungl. Maj:t om deras användande. De hava för år 1915 beräknats till ungefär 18,500 kronor. Genom ovannämnda nådiga brev den 12 mars 1915 har medgivits, att ur dessa avgifter finge utgå:

till ränta och amortering av lån	kronor	7,000: —
» assistentarvoden	»	8,500: —
» föreläsningar i arbetarskydd	»	200: —
» skrivbiträde	»	900: —
» instruktör för gymnastikundervisningen	»	250: —
» ledare för sångföreningen	»	400: —
» materiella behov	»	1,250: —
	Summa kronor	18,500: —

Kungl. Maj:t föreskrev, att de för de särskilda posterna angivna beloppen skulle vara maximibelopp samt att, därest med iakttagande härav överskott uppkomme å 1915 års elevavgifter, även detta överskott skulle

[187.] användas till betalning av ränta och amortering å lån. Angående överskottet hava i viss mån ändrade bestämmelser meddelats genom nådigt beslut den 1 oktober 1915.

Beträffande donationsräntor och elevavgifter tillåter jag mig i övrigt hänvisa till vad jag angående dessa inkomster för institutet anförde, då jag den 29 maj 1914 inför Kungl. Maj:t anmälde frågan om omorganisation av Chalmerska institutet. Mitt anförande återfinnes i det vid proposition nr 144 till 1914 års senare riksdag i utdrag fogade statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för nyssnämnda dag.

Jag vill slutligen tillägga, att Kungl. Maj:t i meranämnda brev den 12 mars 1915 erinrade styrelsen, att lån för institutets räkning icke borde upptagas, utan att frågan därom underställts Kungl. Maj:ts prövning.

Till *om- och tillbyggnadsarbeten* vid institutet beviljade 1911 års riksdag ett belopp av 455,000 kronor, vilket sedermera i särskilda poster utgick på extra stat under åren 1912—1914.

Beträffande detta anslag har styrelsen i sin ovanberörda skrivelse anfört följande:

Till övervakande av utförandet av de byggnadsarbeten, vartill 1911 års riksdag anslagit medel, hade institutets styrelse utsett en kommitté. Denna hade nu till styrelsen inkommit med redogörelse för det ekonomiska resultatet av de arbeten, den haft att utföra. Av redogörelsen framginge, att kostnaderna för byggnadernas utförande överskrede det lämnade anslaget med 9,235 kronor 97 öre. I anslutning till kommitténs förslag finge styrelsen hemställa, det Kungl. Maj:t måtte hos riksdagen begära denna brists täckande.

Den i skrivelsen omförmälda redogörelsen är av följande lydelse:

Till styrelsen för Chalmers tekniska institut.

Då nu de om- och tillbyggnadsarbeten vid Chalmers tekniska institut, vartill 1911 års riksdag lämnat ett anslag av 455,000 kronor, äro färdiga, avsynade och godkända, får byggnadskommittén avlämna följande redogörelse för arbetena.

Dessa påbörjades sommaren 1911 med den flygel (B-flygeln), som sammanbinder huvudbyggnaden med kemiflygeln och innehåller elektrotekniska laboratoriet med flera lokaler. Denna byggnad utfördes genom särskild entreprenad å såväl själva byggmästararbetena som å anordningarna för värme-, ventilations-, vatten- och avloppsledningar samt å elektriska installationen och blev färdig att tagas i bruk redan höstterminen 1912.

Övriga byggnadsarbeten, som innefattats i *en* entreprenad för de egentliga byggmästararbetena och särskilda entreprenader för dels värmeledning, ventilation, vatten- och avloppsledningar och dels den elektriska ljusanläggningen, påbörjades sommaren 1912. Vid alla entreprenaderna hava lägsta anbuden kunnat antagas, enär entreprenörerna kunnat ställa fullgoda säkerheter.

Kostnaderna för arbetena i sin helhet ställa sig sålunda: [187.]

byggmästararbeten	kronor	384,283: 64
värmeledning, ventilation, gas-, vatten- och avloppsledningar	»	35,553: 12
elektriska belysningsanläggningar	»	5,925: 15
arkitekt- och ingenjörsarvoden, kontroll och besiktning	»	23,595: —
linoleum, kopiering av ritningar, renskrivning, annonser och diverse	»	13,979: 06
sekreterararvode	»	900: —
Summa	kronor	464,235: 97

Dessa kostnader överskrida det lämnade anslaget med 9,235 kronor 97 öre. Om anledningen till detta överskridande få vi anföra följande:

I den nådiga propositionen till 1911 års riksdag angående anslaget till institutets om- och tillbyggnader fann Kungl. Maj:t nödvändigt att höja det av styrelsen äskade anslaget 440,000 kronor med 15,000 kronor. I det av styrelsen begärda anslaget var B-flygeln upptagen till 64,500 kronor, vilket förslagsbelopp liksom alla de övriga stödde sig på av en större byggmästarfirma i Göteborg avgiven beräkning. Vid den för denna flygel anordnade entreprenaden befanns dock det lägsta anbudet med tillägg av kostnaderna för värmeledning, gas-, vatten- och elektriska ledningar m. m. väsentligt överstiga ovanstående belopp, detta huvudsakligen beroende på de betydande opåräknade förstärkningsarbeten, som enligt hörda experters råd måste företagas på grund och murverk i angränsande, äldre byggnadsdelar, vilka delvis befunnos vara i oväntat dåligt skick. Den slutliga byggnadskostnaden för denna flygel uppgick till ej mindre än 85,676 kronor.

När styrelsen, oaktat ovannämnda förhållande, beslöt sig för att genomföra den vid tiden i fråga ytterst behövliga B-flygeln, skedde det i den grundade förhoppningen, att vid återstående fortsättningsbyggnadsarbeten skulle kunna åstadkommas besparingar, som skulle motsvara den uppkomna fördyringen. Till en viss grad har ock så kunnat ske, i det att byggnadskostnaderna för arbetena i sin helhet endast överskridit anslaget med förutnämnda 9,235 kronor 97 öre.

Då institutet icke äger några medel att betäcka denna brist, få vi föreslå styrelsen att hos Kungl. Maj:t göra underdånig hemställan om proposition till nästa års riksdag om ett extra anslag till betäckande av den uppkomna bristen.

Göteborg den 2 september 1915.

Hugo Grauers. *Hans Hedlund.* *Figge Blidberg.* *O. F. Jacobson.*

Över styrelsens hemställan i förevarande avseende har överintendentsämbetet, på grund av nådig remiss, den 5 oktober 1915 yttrat sig samt för sin del tillstyrkt bifall till densamma, enär skälet för byggnadsanslagets överskridande huvudsakligast legat däri, att opåräknade betydande förstärkningsåtgärder befunnits nödiga. Behovet av dylika åtgärder vore vid byggnadsarbeten av ifrågavarande art svårt och ofta omöjligt att tillförlitligt beräkna och förutse.

Kammarrätten, som i sin förutnämnda skrivelse jämväl yttrat sig i denna del av ärendet, har förklarat, att vid ovanberörda granskning icke heller beträffande detta anslag någon anmärkning framställts.

Departementschefen.

Jag finner sådana omständigheter vara förebragta, att staten bör träda emellan för täckande av ifrågavarande brist. För undvikande av öretal i riksstaten torde anslagsbeloppet böra sättas till 9,236 kronor.

På grund av vad jag nu anfört hemställer jag om förslag till riksdagen

Ökat anslag.

att på *extra stat* för år 1917 anvisa

dels till förstärkning av det i staten för Chalmers tekniska institut upptagna anslaget å 9,000 kronor till bibliotek, samlingar och laboratorier ett belopp av 6,000 kronor,

dels till förstärkning av det i institutets stat upptagna anslaget å 12,000 kronor till uppvärmning, belysning och diverse utgifter ett belopp av 12,000 kronor,

dels ock till täckande av uppkommen brist å det av 1911 års riksdag beviljade anslaget å 455,000 kronor till om- och tillbyggnadsarbeten vid institutet ett belopp av 9,236 kronor,

tillhopa 27,236 kronor.

[188.] Uppehållande av verksamheten vid tekniska skolan i Stockholm.

6. **Uppehållande av verksamheten vid tekniska skolan i Stockholm.** Från och med år 1900 hava av riksdagen beviljats medel för uppehållande av verksamheten vid tekniska skolan i Stockholm. Till detta ändamål har sålunda för vart och ett av åren 1911—1916 anvisats ett belopp av 16,161 kronor, under villkor att Stockholms stad med samma belopp lämnade ökat bidrag till skolan. Under anslaget hava ingått följande poster:

för höjning av betjäningens avlöning	kronor	446: —
» » » underlärarnas »	»	9,905: —
» » » anslaget för den extra ordinarie undervisningen	»	260: —
» » » anslaget till belysning	»	750: —
» » » anslaget till inventariers anskaffande och underhåll	»	1,000: —
» » » anslaget till undervisningsmateriell	»	1,750: —
» » » anslaget till diverse utgifter	»	2,050: —
	tillhopa kronor	16,161: —

Då fortsatt anslag påkallats för enahanda ändamål och under samma villkor som hittills, tillstyrker jag förslag till riksdagen

att till uppehållande av verksamheten vid tekniska skolan i Stockholm anvisa på *extra stat* för år 1917:

för höjning av betjäningens avlöning	kronor	446:	—
» » » underlärarnas »	»	9,905:	—
» » » anslaget för den extra ordinarie undervisningen	»	260:	—
» » » anslaget till belysning	»	750:	—
» » » anslaget till inventariers anskaffande och underhåll	»	1,000:	—
» » » anslaget till undervisningsmateriell	»	1,750:	—
» » » anslaget till diverse utgifter	»	2,050:	—
	tillhopa kronor	16,161:	—

under villkor att Stockholms stad för år 1917, utöver förut anslagna medel å 7,500 kronor, för berörda ändamål bidrager med 16,161 kronor.

7. **Provisorisk löneregleringvid tekniska skolan i Stockholm.** [189.]

Provisorisk löneregleringvid tekniska skolan i Stockholm.

Till beredande av provisorisk löneregleringmed 20 procent å i stat uppförda avlöningsförmåner åt befattningshavare vid tekniska skolan i Stockholm, med undantag för föreståndaren i hans egenskap av föreståndare för hela skolan samt föreståndare för högre konstindustriella skolan och överlärare inom denna avdelning, har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1912—1916 beviljat ett anslag av 4,600 kronor, med beräknande att till löneregleringen bidrag skulle lämnas av Sjöstedtska fonden med ett belopp av 480 kronor samt under villkor, att Stockholms stad för ändamålet särskilt tillsköte 4,600 kronor.

Då medel för sådan provisorisk löneregleringerfordras jämväl för år 1917, tillstyrker jag förslag till riksdagen

att till beredande av provisorisk löneregleringmed 20 procent å i stat uppförda avlöningsförmåner åt befattningshavare vid tekniska skolan i Stockholm, med undantag för skolans föreståndare i hans egenskap av sådan samt såsom föreståndare för högre konstindustriella skolan och överlärare inom denna avdelning, bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 4,600

kronor, med beräknande att till denna lönereglering bidrag lämnas av Sjöstedtska fonden med ett belopp av 480 kronor samt under villkor, att Stockholms stad för ändamålet särskilt tillskjuter ett belopp av 4,600 kronor.

[190.] Inredning av av nya lokaler för tekniska skolan i Stockholm m. m.

8. **Inredning av nya lokaler för tekniska skolan i Stockholm m. m.** Styrelsen för tekniska skolan i Stockholm har hos Kungl. Maj:t gjort framställning om anslag till inredning och aptering av vissa nya lokaler för skolan, till inventarier m. m. för dessa lokaler samt till vissa i samband med de nya lokalernas tillkomst stående förhöjningar av avlöningsanslag m. m. Yttrande i ämnet har infordrats från stadsfullmäktige i Stockholm. Detta yttrande har ännu icke inkommit, vadan ärendet ej nu kan för Kungl. Maj:t framläggas till slutlig prövning. Jag anser emellertid, att medel böra för ändamålet reserveras, och tillstyrker därför, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

Nytt anslag.

att i avbidan på proposition om anslag till inredning av nya lokaler för tekniska skolan i Stockholm m. m. beräkna på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 25,300 kronor.

[191.] Tekniska elementarskolan i Norrköping

9. **Tekniska elementarskolan i Norrköping.** Under vart och ett av åren 1902—1910 utgick ett av riksdagen för tekniska elementarskolan i Norrköping beviljat extra anslag till belopp av 2,800 kronor. Anslaget var uppdelat i särskilda poster, avseende betjäningens avlöning, lyshållning, uppvärmning m. m. Frånsett ett tillfälligt anslag för inköp av modeller har riksdagen till i huvudsak samma ändamål som under åren 1902—1910 beviljat extra anslag till höjda belopp för de följande åren, nämligen för vartdera året 1911 och 1912 4,250 kronor, för vartdera året 1913 och 1914 4,950 kronor, för år 1915 5,250 kronor samt för år 1916 5,950 kronor. Det belopp som sålunda utgår för innevarande år, är uppdelat på följande poster:

till undervisning i svenska språket	kronor	200:	—
» betjäningens avlöning	»	400:	—
» lyshållning, uppvärmning m. m.	»	2,300:	—
» assistenter och repetitörer	»	400:	—
» undervisning i främmande språk	»	400:	—
» höjd avlöning åt läraren i frihandsteckning	»	150:	—
» bibliotek och samlingar	»	300:	—
» undervisning i verkstadsarbete	»	1,800:	—
Summa	kronor	5,950:	—

För år 1917 har skolans styrelse i skrivelse den 25 september 1915 [191.]
begärt, att anslag måtte för enahanda ändamål utverkas till ett belopp av 6,750 kronor, eller 800 kronor mera än för år 1916. Höjningen fördelar sig med 400 kronor på vardera av de båda posterna lyshållning, uppvärmning m. m., för vilket ändamål nu begäres ett anslag av 2,700 kronor, samt assistenter och repetitörer, för vilka det begärda anslagsbeloppet utgör 800 kronor.

Till stöd för höjningen av den första av dessa båda poster åberopar styrelsen, att kol- och vedprisen för närvarande äro höga och att man kan befara, det prisförhöjningarna å dessa förnödenheter även efter nu pågående krigs slut komma att fortfara en tid framåt.

I likhet med vad jag yttrat vid anmälan av Chalmerska institutets anslagsbehov är jag ej benägen att lägga nuvarande osedvanligt uppdrivna bränslepris till grund för en beräkning av tekniska elementarskolans i Norrköping anslagsbehov i denna del för år 1917. För lyshållning, uppvärmning m. m. bör alltså fortfarande äskas ett belopp av 2,300 kronor.

Vad vidare beträffar höjningen av det extra anslaget till assistenter och repetitörer har styrelsen vid några föregående tillfällen under de senare åren anmärkt, att de medel, som utginge till arvoden åt assistenter och repetitörer, nämligen 800 kronor å ordinarie och 400 kronor å extra stat, vore otillräckliga. Enligt vad styrelsen anfört har det, med hänsyn till de knappa ekonomiska tillgångarna, varit nödigt att låta flera av lektorerna samtidigt undervisa i två, ibland i tre avdelningar tillsammans. Detta kunde ej få fortgå i längden.

Då styrelsen nu ånyo gjort framställning om höjning av berörda extra anslag, har jag låtit från läroanstalten infordra upplysning om den utsträckning, i vilken omförmälda samundervisning under senare tid måst äga rum. Med anledning därav har läroanstaltens rektor till ecklesiastikdepartementet insänt en promemoria rörande förhållandena i berörda avseende under vårterminen 1913—vårterminen 1916, sistnämnda termin så vitt det föreslagna schemat utvisar.

Enligt denna promemoria har rektorn — tillika lektor i byggnadskonst m. m. — två av de tre övriga lektorerna, nämligen lektorn i kemi m. m. samt lektorn i mekanik m. m., ävensom verkmästaren i stor utsträckning måst samtidigt undervisa två, i vissa fall tre olika avdelningar. De ämnen, i vilka samundervisningen ägt rum, hava varit byggnadsritning, linearritning, maskinritning, kemi, kemiska laborationer samt verkstadsarbete. I flera fall har denna samundervisning i de särskilda ämnena gällt ett fåtal veckotimmar, men i elva fall — jag räknar här med det antal ämnen, där samundervisning förekommit under varje särskild termin — har

veckotimmarnas antal varit avsevärt: 6—13. Elevernas antal vid samundervisningen har i 8 fall icke överstigit 10, i 7 fall växlat mellan 14 och 19, i 22 fall varit minst 21, högst 29, i två fall 30, i ett fall 31 och i ett fall 33.

Då det extra anslaget till verkstaden för år 1916 utgår med höjt belopp, är det av intresse att anmärka, att under vårterminen 1916 verkmästaren kommer att under 4 veckotimmar samtidigt undervisa 25 elever från andra och tredje avdelningarna i verkstadsarbete. Anslagsökningen har således ej kunnat undanröja nödvändigheten av samundervisning i detta ämne. Och såväl rektorn som de båda lektorerna komma att under nämnda termin undervisa ett större eller mindre antal elever från olika avdelningar samtidigt: rektorn under 17 timmar, lektorn i kemi m. m. under 10 timmar och lektorn i mekanik m. m. under 3 timmar. Att dessa förhållanden icke äro tillfredsställande måste erkännas. Rektorn anmärker i sin promemoria, att undervisningen därav blir lidande, även om avdelningarna äro små — ehuru naturligen olägenheterna äro större, ju större de sammanslagna avdelningarna äro. Särskilt måste svårigheterna bliva kännbara, då, såsom det förekommer, de olika avdelningarna ej kunna undervisas i samma rum.

På grund av vad sålunda förekommit anser jag mig böra understödja styrelsens framställning om höjning av nu ifrågavarande anslagspost. Vad beträffar de anslagsposter, i vilka någon höjning icke ifrågasatts av styrelsen, torde dessa böra bibehållas vid sitt nuvarande belopp.

Jag tillstyrker, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att till uppehållande av verksamheten vid tekniska elementarskolan i Norrköping anvisa på *extra stat* för år 1917: till undervisning i svenska språket 200 kronor, till betjäningens avlöning 400 kronor, till lyshållning, uppvärmning m. m. 2,300 kronor, till assistenter och repetitörer 800 kronor, till undervisning i främmande språk 400 kronor, till höjd avlöning åt läraren i frihandsteckning 150 kronor, till bibliotek och samlingar 300 kronor samt till undervisning i verkstadsarbete 1,800 kronor, eller tillhopa 6,350 kronor.

[192.] Tekniska elementarskolan i Malmö.

10. **Tekniska elementarskolan i Malmö.** För uppehållande av undervisningen vid denna läroanstalt hava för åren 1901—1916 extra anslag beviljats av riksdagen. Följande belopp hava utgått: under åren 1901—1903 respektive 9,350 kronor, 9,623 kronor och 12,717 kronor (där-

vid dock en del av 1902 och 1903 års anslag avsåg höstterminen föregående år), under vart och ett av åren 1904—1907 12,050 kronor samt under vart och ett av åren 1908—1914 14,450 kronor, vartill för år 1908 kom ett belopp av 18,842 kronor till inredning av ny verkstad och nya laboratorier m. m. Slutligen har för vartdera av åren 1915 och 1916 anvisats ett belopp av 18,700 kronor, med följande fördelning på olika poster:

till betjäningens avlöning	kronor	1,000: —
» lyshållning, uppvärmning m. m.	»	6,000: —
» en parallellavdelning i första årskursen	»	4,500: —
» » » » andra »	»	5,000: —
» » » » tredje »	»	1,000: —
» inköp av undervisningsmateriell	»	1,200: —
	Summa kronor	18,700: —

Med anledning av styrelsens för ifrågavarande läroanstalt i skrivelse den 11 september 1915 gjorda framställning om fortsatt extra anslag för läroanstalten tillstyrker jag förslag till riksdagen

att till uppehållande av verksamheten vid tekniska elementarskolan i Malmö anvisa på *extra stat* för år 1917: till betjäningens avlöning 1,000 kronor, till lyshållning, uppvärmning m. m. 6,000 kronor, till en parallellavdelning i första årskursen 4,500 kronor, till en parallellavdelning i andra årskursen 5,000 kronor, till en parallellavdelning i tredje årskursen 1,000 kronor samt till inköp av undervisningsmateriell 1,200 kronor, eller tillhopa 18,700 kronor.

[193.] Tekniska elementarskolan i Örebro.

11. **Tekniska elementarskolan i Örebro**. Liksom för tekniska elementarskolorna i Norrköping och Malmö hava även för motsvarande läroanstalt i Örebro extra anslag under en följd av år varit beviljade. Till uppehållande av verksamheten där hava under åren 1902—1916 på extra stat utgått: för år 1902 35,233 kronor, för år 1903 11,763 kronor, för år 1904 17,530 kronor, för vart och ett av åren 1905—1907 16,045 kronor (vartill för år 1907 kom ett belopp av 2,000 kronor för inköp av en maskin), för vart och ett av åren 1908—1914 19,920 kronor, för år 1915 22,170 kronor samt för år 1916 24,070 kronor. En stor del av anslaget för år 1902 var avsedd till inköp av materiell samt till höjning av vissa avlöningar under höstterminen 1901. Till sistnämnda ändamål användes ock för höstterminerna 1902 och 1903 en del av anslagen för åren 1903 och 1904.

Anslaget är för år 1916 fördelat å följande poster:

till	höjda avlöningar åt extra lärarna i svenska språket, främmande språk, frihandsteckning och modellering	kronor	825: —
»	höjd ersättning för bestridande av sekreterar- och kamrerargöromålen	»	100: —
»	arvode åt extra lärare för undervisning i parallellklasser	»	13,075: —
»	biträden i lantmäteri m. m.	»	200: —
»	» på verkstaden	»	1,570: —
»	betjäningens avlöning	»	850: —
»	lyshållning, uppvärmning m. m.	»	3,300: —
»	provisorisk utvidgning av skolan med en elektroteknisk avdelning	»	4,150: —
		Summa kronor	24,070: —

I underdånig skrivelse den 28 september 1915 har styrelsen för ifrågavarande läroanstalt gjort framställning om fortsatt extra anslag för läroanstalten.

Då ifrågavarande läroanstalts undervisning under år 1917 bör vidmakthållas i samma omfång, som under år 1916 avsetts för densamma, tillstyrker jag förslag till riksdagen

att till uppehållande av verksamheten vid tekniska elementarskolan i Örebro anvisa på *extra stat* för år 1917: till höjda avlöningar åt extra lärarna i svenska språket, främmande språk, frihandsteckning och modellering 825 kronor, till höjd ersättning för bestridande av sekreterar- och kamrerargöromålen 100 kronor, till arvode åt extra lärare för undervisning i parallellklasser 13,075 kronor, till biträden i lantmäteri m. m. 200 kronor, till biträden på verkstaden 1,570 kronor, till betjäningens avlöning 850 kronor, till lyshållning, uppvärmning m. m. 3,300 kronor samt till provisorisk utvidgning av skolan med en elektroteknisk avdelning 4,150 kronor, eller tillhopa 24,070 kronor.

[194.] Tekniska elementarskolan i Borås.

12. **Tekniska elementarskolan i Borås.** För uppehållande av verksamheten vid tekniska elementarskolan i Borås har riksdagen beviljat på extra stat för år 1916 anslag för följande ändamål:

till undervisning i verkstadsarbete	kronor	700: —
» » » svenska och främmande språk	»	500: —
» » » frihandsteckning	»	200: —
» betjäningens avlöning	»	850: —
» lyshållning, uppvärmning m. m.	»	2,000: —
Summa kronor		4,250: —

Med enahanda belopp hava årligen från och med år 1903 anslag utgått för ifrågavarande ändamål, med det undantag att anslaget till lyshållning, uppvärmning m. m. vart och ett av åren 1903—1910 utgjort 1,600 kronor.

Med anledning av vederbörande skolstyrelses i skrivelse den 17 september 1915 gjorda framställning om anslag till ifrågavarande ändamål för år 1917 tillstyrker jag förslag till riksdagen

att till uppehållande av verksamheten vid tekniska elementarskolan i Borås anvisa på *extra stat* för år 1917 följande anslag: till undervisning i verkstadsarbete 700 kronor, till undervisning i svenska och främmande språk 500 kronor, till undervisning i frihandsteckning 200 kronor, till betjäningens avlöning 850 kronor samt till lyshållning, uppvärmning m. m. 2,000 kronor, eller tillhopa 4,250 kronor.

[195.] Tekniska elementarskolan i Härnösand.

13. **Tekniska elementarskolan i Härnösand**. Till uppehållande av verksamheten vid tekniska elementarskolan i Härnösand har riksdagen under en följd av år anvisat anslag å extra stat. För år 1904 beviljades sålunda 3,675 kronor och för år 1905 6,250 kronor. Av det förra anslaget var viss del avsedd för höstterminen 1903 och av det senare viss del för höstterminen 1904. Vidare har för vartdera av åren 1906 och 1907 beviljats ett belopp av 4,350 kronor samt för vart och ett av åren 1908—1914 ett belopp av 4,550 kronor, varförutom för år 1908 beviljats 90 kronor, avsedda till viss undervisning under höstterminen 1907.

För år 1915 har riksdagen på extra stat anvisat dels för uppehållande av verksamheten vid nämnda skola tillhopa 5,050 kronor, dels ock för täckande av brist i skolans räkenskaper vid 1912 års utgång 374 kronor.

Nyssnämnda belopp å 5,050 kronor innefattar följande poster:

till undervisning i svenska språket	kronor	200: —
» » » främmande språk	»	400: —
» lyshållning, uppvärmning m. m.	»	3,400: —
» betjäningens avlöning	»	850: —
» förhöjning av arvodet till gymnastiklärare	»	200: —
Summa kronor		5,050: —

Samma belopp är av riksdagen anvisat på extra stat för år 1916.

För år 1917 har styrelsen för läroanstalten begärt anslag för enahanda ändamål som under de senare åren ävensom till enahanda belopp, med det undantag att för lyshållning, uppvärmning m. m. påyrkats ett belopp av 4,000 kronor. Till stöd för höjningen har åberopats nu rådande höga pris å koks.

Då jag av skäl, som i det föregående antytts, icke finner anledning att på den av styrelsen anförda grunden förorda, att ifrågavarande post ökas för år 1917, utan anser, att såväl denna som övriga poster böra för år 1917 bibehållas oförändrade, tillstyrker jag förslag till riksdagen

att till uppehållande av verksamheten vid tekniska elementarskolan i Härnösand anvisa på *extra stat* för år 1917: till undervisning i svenska språket 200 kronor, till undervisning i främmande språk 400 kronor, till lyshållning, uppvärmning m. m. 3,400 kronor, till betjäningens avlöning 850 kronor samt till förhöjning av arvodet till gymnastiklärare 200 kronor, tillhopa 5,050 kronor.

[196.] Tekniska skolan i Eskilstuna.

14. **Tekniska skolan i Eskilstuna.** Riksdagen har för beredande av tillfällig löneförbättring under åren 1914—1916 enligt vissa av vederbörande departementschef i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1913 angivna grunder åt rektor, ordinarie lärare, tjänstemän och vaktmästare vid tekniska skolan i Eskilstuna beviljat på extra stat för vart och ett av förstnämnda tre år 1,337 kronor, under villkor att Eskilstuna stad för ändamålet bidroge med 1,336 kronor under samma år.

Genom nådigt beslut den 26 juni 1915 anbefalldes Kungl. Maj:ts befallningshavande i Södermanlands län att från stadsfullmäktige i Eskilstuna infordra och till Kungl. Maj:t överlämna yttrande, huruvida fullmäktige, beträffande det för år 1916 beviljade anslaget, iklädde sig uppfyllandet av nyssnämnda villkor. Sedan stadsfullmäktige fattat beslut härom, har Kungl. Maj:t den 19 november 1915 ställt statsanslaget till förfogande av skolans direktion.

Med anledning av en utav direktionen gjord framställning om fortsatt anslag för samma ändamål tillstyrker jag förslag till riksdagen

att till beredande av tillfällig löneförbättring under år 1917, enligt de av vederbörande departementschef i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1913 angivna grunderna, åt rektor, ordinarie lärare, tjänstemän och vaktmästare vid tekniska skolan i Eskilstuna anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag

av 1,337 kronor, under villkor att Eskilstuna stad för nämnda ändamål bidrager med 1,336 kronor.

15. **Slöjdföreningens i Göteborg skola.** Till understöd åt slöjdföreningens i Göteborg skola har riksdagen för vart och ett av åren 1907—1916 anvisat på extra stat 30,000 kronor att, under villkor att Göteborgs stad tillsköte minst lika mycket för år ävensom på de övriga villkor, som Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, ställas till skolstyrelsens förfogande för därmed avsett ändamål. Genom särskilda beslut har Kungl. Maj:t förordnat om anslagens tillhandahållande åt styrelsen och därvid för åtnjutande av statsbidraget fastställt vissa villkor, som finnas omförmälda i det vid 1907 års statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 12 januari 1907, punkten 122. [197.] Slöjdföreningens i Göteborg skola.

I skrivelse den 20 september 1915 har nu styrelsen för nämnda skola anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes göra framställning till 1916 års riksdag om beviljande av ett anslag till skolan å enahanda belopp för år 1917. Denna styrelsens hemställan har tillstyrkts av magistraten i Göteborg samt av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Göteborgs och Bohus län.

Av handlingarna framgår, att Göteborgs stad för år 1915 till slöjdföreningens skola anslagit 42,170 kronor samt att skolstyrelsen i förslag till stat för år 1916 bland beräknade inkomster upptagit ett anslag av Göteborgs stad å 53,875 kronor.

De skäl, som under en följd av år föranlett beviljande av statsanslag till ifrågavarande skola, gälla fortfarande, och jag hemställer fördenskull, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till understöd för uppehållande av slöjdföreningens i Göteborg skola bevilja på *extra stat* för år 1917 ett belopp av 30,000 kronor att, under villkor att Göteborgs stad för skolan tillskjuter minst lika mycket för år 1917 ävensom på de övriga villkor, som Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, ställas till styrelsens för skolan förfogande för därmed avsett ändamål.

16. **Lägre tekniska yrkesskolor.** Till understöd åt lägre tekniska yrkesskolor hava allt sedan år 1877 anvisats extra anslag. För vartdera av åren 1913 och 1914 utgjorde anslaget 115,000 kronor samt för vartdera av åren 1915 och 1916 140,000 kronor. [198.] Lägre tekniska yrkesskolor.

De från och med år 1887 utgående anslagen hava varit avsedda jämväl till bestridande av kostnaden för skolornas inspektion, och från samma tid har vid anslagen varit fästat det villkoret, att bidrag, som av dessa medel utbetalas, icke må överskjuta vad vederbörande kommun kontant tillskjuter till skolan. Rörande detta villkor må hänvisas till vad därom

finnes omförmält i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 13 januari 1906.

Det belopp, som i de från läroanstalterna inkomna ansökningarna sammanlagt begärdes såsom statsunderstöd för år 1915, utgjorde 140,501 kronor. I det yttrande, som i ärendet avgavs av styrelsen för tekniska skolan i Stockholm, fann sig emellertid styrelsen huvudsakligen i anledning av de på grund av världskriget rådande, tryckta ekonomiska förhållandena icke böra för år 1915 tillstyrka anslagets utnyttjande i dess helhet, och i enlighet med styrelsens förslag anvisade Kungl. Maj:t genom beslut den 24 april 1915 understöd från ifrågavarande anslag till ett belopp av allenast 127,200 kronor. Då vidare från anslaget skulle utgå ett belopp av 1,500 kronor till bestridande av kostnaderna för skolornas inspektion, hade sålunda av det å riksstaten uppförda anslagsbeloppet, 140,000 kronor, för år 1915 utanordnats sammanlagt 128,700 kronor.

Även för den händelse ifrågavarande anslag icke heller skulle för år 1916 i sin helhet tagas i anspråk, anser jag, att anslaget bör för år 1917 beräknas till enahanda belopp, som de senare åren av riksdagen beviljats till förevarande ändamål.

Jag tillstyrker därför, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till understöd åt lägre tekniska yrkesskolor, på det i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 13 januari 1906 angivna villkoret rörande bidrag från vederbörande kommun, samt till bestridande av kostnaden för inspektion av dessa skolor bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 140,000 kronor.

[199.] Resestipendier åt föreståndare och fackl. vid lägre tekniska läroanst.

17. **Resestipendier åt föreståndare och fackl. vid lägre tekniska läroanstalter.** Riksdagen har år 1914 till resestipendier åt föreståndare och fackl. vid lägre tekniska läroanstalter under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, anvisat på extra stat för år 1915 ett belopp av 3,000 kronor.

Med åberopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 anvisade belopp av 3,000 kronor till resestipendier åt föreståndare och fackl. vid lägre tekniska läroanstalter må under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1917.

J. Åtgärder för fysisk utbildning.

1. Gymnastiska centralinstitutet, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 39,650: —

[200.] Tillfällig avlöningsförbättring för personal vid gymnastiska centralinstitutet.

2. **Tillfällig avlöningsförbättring för personal vid gymnastiska centralinstitutet.** Med skrivelse den 29 maj 1915 har direktionen över gymnastiska centralinstitutet till Kungl. Maj:t överlämnat en framställning från institutets lärarkollegium om förhöjd tillfällig avlöningsförbättring för personal vid institutet; och har direktionen för sin del tillstyrkt den gjorda framställningen. På grund av nådig remiss har löneregleringskommittén den 27 november 1915 avgivit underdånigt utlåtande i detta ärende.

Enligt den för gymnastiska centralinstitutet nu gällande staten utgå avlöningar till nedan angivna befattningshavare på följande sätt:

	Lön. Kronor.	Tjänstgöringspenningar. Kronor.	Summa. Kronor.	
1 överlärare	3,500	1,500	5,000	Efter 5 år kan lönen
2 dito	7,000	3,000	10,000	höjas med 500 kronor.
1 lärare	2,200	800	3,000	
1 dito	2,000	500	2,500	
2 dito	4,000	1,000	5,000	
1 lärarinna	1,200	300	1,500	
1 dito	1,200	300	1,500	
Arvode åt föreståndaren			400	
Dito åt sekreteraren och räkenskapsföraren			900	
1 vaktmästare, utom fri bostad			800	
1 portvakt, utom fri bostad			500	

Anmärkningar:

a) Om överlärare i sådan egenskap åtnjuter fri bostad, skall, så länge denna förmån kvarstår, lönen minskas med 600 kronor.

b) Därest överläraren på militära avdelningen innehar annan allmän befattning, skall hans lön vid institutet minskas med ett mot avlöningen vid den andra befattningen svarande belopp, dock icke till lägre belopp än 3,000 kronor.

c) Om lärarinna i sådan egenskap åtnjuter fri bostad, skall, så länge denna förmån kvarstår, lönen minskas med 300 kronor.

[200.] För åtskilliga befattningshavare vid institutet har för åren 1912—1916 tillfällig avlöningsförbättring beviljats i stället för extra lönetillägg enligt allmänna grunder.

Vidare har på extra stat för vart och ett av åren 1909—1916 för uppehållande av gymnastiska centralinstitutets verksamhet anvisats ett anslag av 7,650 kronor, därav 800 kronor skulle användas till avlöning åt extra vaktmästarbiträde.

Nyssnämnda tillfälliga avlöningsförbättring tillkom efter framställning från direktionen samt efter det infordrade utlåtanden avgivits dels den 20 augusti 1910 utav den av Kungl. Maj:t den 8 april 1910 utsedda kommittén för omorganisation av gymnastiska centralinstitutet m. m., dels ock den 15 december 1910 av löneregleringskommittén.

Kungl. Maj:t framlade för 1911 års riksdag förslag i ämnet i nära anslutning till löneregleringskommitténs förslag.

I anledning av denna Kungl. Maj:ts framställning anmälde riksdagen i skrivelse den 31 maj 1911 angående regleringen av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, att riksdagen

dels medgivit, att tillfällig avlöningsförbättring för år 1912 skulle kunna tillkomma följande befattningshavare vid gymnastiska centralinstitutet med nedannämnda belopp:

överlärare 1,000 kronor, därav 500 kronor lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar;

lärare 1,000 kronor, därav 500 kronor lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar;

lärarinna 500 kronor, därav 250 kronor lön och 250 kronor tjänstgöringspenningar; samt

vaktmästaren och portvakten vardera 200 kronor;

dels för bestridande av berörda avlöningsförbättringar på extra stat för år 1912 anvisat ett förslagsanslag av högst 8,400 kronor;

dels och godkänt följande villkor för åtnjutande av ifrågavarande avlöningsförbättringar,

att tjänstinnehavare, som erhållit tillstånd att med sin tjänst vid gymnastiska centralinstitutet förena militär beställning, icke finge tillgodonjuta avlöningsförbättring, varom då vore fråga,

att i övrigt, frånsett föreningen av föreståndarbefattningen vid institutet med överlärartjänst därstädes, tjänstinnehavare icke finge med den tjänst, för vilken avlöningsförbättring utginge, förena annan tjänstebefattning, allmän eller enskild, såframt ej, vad anginge överlärare, Kungl. Maj:t och, vad anginge annan tjänstinnehavare vid institutet, direktionen, uppå därom gjord framställning och efter prövning, att ifrågavarande tjänstebefattning ej finge anses inverka hinderligt för tjänstgöringen vid institutet, funne befattningen kunna få tills vidare mottagas och bibehållas, samt

att överlärare eller lärarinna, som i sådan egenskap åtnjöte fri bostad, skulle, utöver det för denna förmån i gällande stat för institutet bestämda avdrag å lönen, vidkännas ytterligare sådant avdrag med, överlärare 300 kronor och lärarinna 150 kronor.

Den tillfälliga avlöningsförbättringen för åren 1913—1916 har be- [200.]
viljats med samma belopp och under samma villkor, som gällt för år 1912.

Den sammanlagda avlöningen å ordinarie och extra stat vid institutet utgör sålunda för närvarande:

för överlärare 6,000 kronor och, om ålderstillägg åtnjutes, 6,500 kronor (om överlärare i sådan egenskap åtnjuter fri bostad, skall emellertid avlöningen minskas med tillsammans 900 kronor);

för en av lärarna 4,000 kronor och för de övriga 3,500 kronor;

för lärarinnorna 2,000 kronor (om lärarinna i sådan egenskap åtnjuter fri bostad, skall avlöningen minskas med 450 kronor);

för vaktmästaren, utom fri bostad, 1,000 kronor; och

för portvakten, utom fri bostad, 700 kronor.

Jag torde härefter få lämna en närmare redogörelse för innehållet i den framställning om förhöjd tillfällig löneförbättring för institutets personal, som, efter vad jag redan nämnt, nu gjorts av lärarkollegiet och den 29 maj 1915 av direktionen med tillstyrkande utlåtande överlämnats till Kungl. Maj:t.

Såsom motiv för sin framställning har lärarkollegiet i första hand framhållit det allt djupare kända behovet av löneförbättring i dessa tider. Enligt lärarkollegiets uppfattning funnes det säkerligen icke någon statens löntagarkår, vilken liksom gymnastiska centralinstitutets personal räknade sin nuvarande ordinarie avlöningsstat så långt tillbaka som till år 1879. Vad som för 36 år sedan kunde anses vara skälig ersättning för det arbete, som då fordrades, syntes lärarkollegiet icke med fog kunna anses rimligt nu, helst då fordringarna på lärarnas prestationer säkerligen ökats.

Att behovet av löneförbättring även länge varit känt, framginge därav, att framställningar i detta syfte upprepade gånger avlämnats av lärarkollegiets medlemmar. Den löneförbättring som vunnits motsvarade ingalunda det verkliga behovet, sådant det angivits i nyssnämnda framställningar.

Behovet av väsentligt ökade löner syntes sålunda lärarkollegiet vara påtagligt. Det gällde då att bedöma, vilka löner skulle kunna anses skäliga.

Lärarkollegiet hade ansett den principen böra vara gällande, att lönerna för överlärare och lärare icke borde vara lägre än de, som ansetts lämpliga för statens tjänstemän i andra och första normalgraderna, för elementarläroverkens lektorer och adjunkter samt för militärer av majors grad med anställning i Stockholm och av kaptens av 1:a klass grad.

Nödig hänsyn hade även ansetts böra fästas vid de ringa utsikterna till befordran för lärarna vid institutet. Det hade sålunda hänt, att lärare fått gå 25 år, innan de kommit till överlärarlön, ja till och med att lärare fått avgå som pensionsmässig utan att nå upp till befordran. Även borde fästas uppmärksamhet på att av ålderstillägg funnes endast ett för överlärarna, intet för lärarna, ett förhållande, som vore enastående för statstjänare av denna kategori.

Lärarinnornas löner hade på senare åren delvis höjts, delvis begärdes nu höjning av dem. I jämförelse med vad ämneslärarinnor vid statens läroverk erhölle, ansåge kollegiet, att lärarinnornas vid institutet löner borde väsentligt höjas.

[200.] På dessa grunder ansåge lärarkollegiet sig böra fasthålla vid ett förslag, som kollegiet år 1907 framställt såsom lämpligt och billigt, dock med skälig höjning för lärarinnorna, och således föreslå följande avlöningar:

	Lön. Kronor.	Tjänstgöringspenningar. Kronor.	Ålderstillägg. Kronor.	Högsta belopp. Kronor.
Överlärare	4,000	1,800	3 à 500	7,300
Lärare	2,500	1,500	3 à 500	5,500
Lärarinna	1,600	900	3 à 400	3,700
Arvode till föreståndaren	—	—	—	1,000
» » sekreterare och redogörare, vardera	—	—	—	750
» » bibliotekarie	—	—	—	500
1 portvakt	—	—	—	900
1 vaktmästare	—	—	—	1,200

Överlärarnas löneförhöjning borde emellertid utgå med 1,000 kronor, ökat avdrag för boställsvåning ej inräknat.

Arvodet för en tillförordnad lärare i sjukgymnastik borde likaledes höjas med 500 kronor.

Förut föreslagna förhöjningar i arvodena för föreståndare m. fl. borde nu komma till stånd, vadan hela tillökningen i lönestaten enligt lärarkollegiets förslag och med inräknande av de ålderstillägg, vartill vederbörande skulle bliva berättigade, skulle bliva:

För 3 överlärare	1,300 kronor	vardera	kronor	3,900: —[1])
» 1 lärare	1,000 »	jämte 1,000 kronor i ålderstillägg	»	2,000: —
» 1 lärare	1,500 »	» 500 » » »	»	2,000: —
» 1 lärare	1,500 »		»	1,500: —
» 1 t. f. lärare	1,500 »		»	1,500: —
» 1 lärarinna	1,000 »	jämte 800 kronor i ålderstillägg	»	1,800: —
» 1 t. f. lärarinna	1,000 »		»	1,000: —
Arvode för föreståndaren			»	600: —
» » sekreteraren			»	300: —
» » redogöraren			»	300: —
» » bibliotekarien			»	500: —
Löneförhöjning för 1 vaktmästare			»	400: —
» » 1 portvakt			»	400: —
			Summa kronor	16,200: —

Uti sitt förenämnda den 27 november 1915 avgivna utlåtande har löneregleringskommittén anfört följande:

Det är för visso lätt förståeligt, att det ej blott för överlärare utan även för andra befattningshavare vid gymnastiska centralinstitutet skall kännas rätt tungt, att

[1]) Därav skulle 300 kronor återgå till statsverket i form av ökat avdrag för boställsvåning.

frågan om den gamla ordinarie avlöningsstatens ersättande med en ny definitiv löne- [200.]
reglering kommit att på grund av särskilda omständigheter så länge få vänta på sin lösning; och det torde ej kunna förnekas, att detta även inneburit olägenheter för institutets verksamhet.

Med hänsyn emellertid till att utredningen angående omorganisation av institutet ännu ej är avslutad utan tvärtom överlämnats åt en ny kommitté, anser sig löneregleringskommittén ej kunna tillstyrka någon ytterligare förhöjning av de för överlärare, lärare och lärarinnor i 1879 års stat upptagna avlöningar utöver de tillfälliga avlöningsförbättringar, som under de senare åren av riksdagen medgivits.

Vad särskilt lärare och lärarinnor angår kan kommittén så mycket mindre tillstyrka någon ytterligare förhöjning, som den år 1910 tillsatta kommittén för omorganisation av gymnastiska centralinstitutet m. m. i sitt betänkande den 7 mars 1912 föreslagit de ordinarie lärar- och lärarinnetjänsternas ersättande med assistentbefattningar, vilkas innehavare skulle erhålla allenast arvoden och förordnas på viss tid.

I avseende å överlärarna må det ock framhållas, att sedan frågan om avlöningsförbättring för befattningshavare vid gymnastiska centralinstitutet år 1910 förevar hos löneregleringskommittén, två av överlärarna kommit i åtnjutande av ålderstillägg. Den tredje överlärarbefattningen, som efter nämnda tidpunkt blivit vakant, innehaves på förordnande av en av lärarna vid institutet mot åtnjutande av med överlärarbefattningen förenade avlöningsförmåner. En annan av lärarna har i anledning därav i sin tur tills vidare kommit i åtnjutande av den högre avlöningen för lärare.

För samtliga de nu nämnda fyra befattningshavarna personligen ställa sig avlöningsförmånerna sålunda gynnsammare än år 1910.

Vad åter de i 1879 års stat upptagna arvodena till föreståndare, sekreterare och räkenskapsförare angår voro dessa år 1910 icke föremål för prövning av löneregleringskommittén.

Efter besök å stället och även eljest tagen del av arbetsförhållandena vid gymnastiska centralinstitutet har kommittén emellertid nu funnit sig kunna tillstyrka en höjning av dessa arvoden, dock ej med de belopp, som i lärarkollegiets framställning föreslagits.

Vidkommande då först föreståndarens nuvarande arvode, 400 kronor, torde detta belopp ej kunna numera anses utgöra skälig ersättning för det särskilda arbete, som är förenat med föreståndarbefattningen. Lärarkollegiets förslag innebär en höjning av arvodet med 600 kronor. Med hänsyn till ovan omförmälda, ännu pågående utredning beträffande institutets organisation har kommittén icke ansett sig böra föreslå höjning av detta arvode med högre belopp än 300 kronor. Föreståndarens arvode skulle därigenom komma att uppgå till 700 kronor.

I 1879 års stat är såsom arvode åt sekreteraren och räkenskapsföraren upptaget 900 kronor. Enligt vad kommittén inhämtat, handhavas sekreterar- och räkenskapsförargöromålen av skilda personer, vilka för sitt arbete uppbära vardera 450 kronor. Lärarkollegiet föreslår nu, att arvodena till sekreteraren och redogöraren må höjas för vardera med 300 kronor eller till 750 kronor. Av enahanda skäl, som ovan anförts beträffande höjning av föreståndarens arvode, har kommittén emellertid funnit höjningen för sekreteraren och räkenskapsföraren böra stanna vid 150 kronor för vardera. För sekreterar- och räkenskapsförargöromålens besörjande skulle alltså vid bifall till kommitténs förslag bliva tillgängliga arvoden till belopp av 600 kronor för vardera befattningshavaren.

Lärarkollegiets förslag upptager vidare ett nytt arvode, åt en bibliotekarie, till

[200.] belopp av 500 kronor. Enligt kommittén meddelad uppgift omfattar institutets bibliotek för närvarande omkring 6,000 band. Hitttills har denna boksamling enligt frivilligt åtagande skötts av en av institutets överlärare utan åtnjutande av någon ersättning härför.

Vid besök, som medlemmar av kommittén gjort vid institutet, har emellertid, med allt erkännande av det å biblioteket nedlagda frivilliga arbetet, befunnits, att biblioteket är i verkligt behov av mera vård, än som hittills, i saknad av medel att gottgöra en vårdare, kunnat begäras. 1910 års omorganisationskommitté har också föreslagit uppförande i stat av 500 kronor till arvode åt en bibliotekarie, och då det synes önskvärt, att biblioteket vid blivande omorganisation av institutet befinnes i så gott skick som möjligt, har löneregleringskommittén för sin del ansett goda skäl föreligga, att utan avvaktan på omorganisationen ett belopp anvisas till beredande av ersättning för biblioteksgöromålens besörjande.

Detta belopp torde dock åtminstone tills vidare kunna begränsas till 300 kronor.

Vad slutligen beträffar vaktmästaren och portvakten vid institutet har inom kommittén fråga förevarit, huruvida ej för dessa befattningshavare skulle kunna föreslås en reglering av deras avlöningsförhållanden, så att de komme i åtnjutande av enahanda avlöningsförmåner som med dem likställda befattningshavare vid vissa andra verk och inrättningar, varvid tilläventyrs den förstnämnde kunde erhålla ställning och avlöning lika med förste vaktmästare.

Kommittén har dock ej velat nu skrida därtill dels med hänsyn till den utredning beträffande institutet, som uppdragits åt den nya omorganisationskommittén, dels och i all synnerhet därför, att om avlöningsfrågan för dessa båda befattningshavare skall till definitiv lösning särskiljas från frågan om avlöningsförbättring för övriga befattningshavare vid gymnastiska centralinstitutet, densamma lämpligare torde böra upptagas i samband med den till löneregleringskommitténs utredning och yttrande remitterade frågan om en mera allmän lönereglering för statens vaktmästare och med dem likställda befattningshavare.

Under förhandenvarande omständigheter och efter tagen kännedom om de åligganden, som utföras av vaktmästaren och portvakten vid gymnastiska centralinstitutet, har kommittén velat för dem tillstyrka den ytterligare avlöningsförbättring av 200 kronor för vardera, som av lärarkollegiet föreslagits. Den kontanta avlöningen skulle då komma att uppgå för vaktmästaren till 1,200 kronor och för portvakten till 900 kronor.

För bestridande av kostnaderna för de för år 1916 medgivna avlöningsförbättringarna för befattningshavare vid gymnastiska centralinstitutet har å extra stat för samma år anvisats ett förslagsanslag av högst 8,400 kronor.

Vid bifall till vad kommittén här ovan ifrågasatt skulle till nämnda belopp komma för år 1917:

för höjning av arvodet åt föreståndaren	kronor	300: —
» höjning av arvode för sekreterargöromålens besörjande	»	150: —
» höjning av arvode för räkenskapsförargöromålens besörjande	»	150: —
» besörjande av biblioteksgöromålen	»	300: —
» höjning av den tillfälliga avlöningsförbättringen för vaktmästaren	»	200: —
» höjning av den tillfälliga avlöningsförbättringen för portvakten	»	200: —
	Summa kronor	1,300: —

Kommittén har vidare avgivit förslag till den framställning i ämnet, som, därest kommitténs uttalanden vunne anslutning, borde av Kungl. Maj:t avlåtas till riksdagen och vari borde upptagas även de villkor, som gällde för nu utgående tillfällig löneförbättring. [200.]

Departementschefen.

Frågan om gymnastiska centralinstitutets omorganisation är fortfarande svävande. Den är nu, såsom löneregleringskommittén omnämnt, överlämnad åt en ny omorganisationskommitté. Denna kommitté, som tillsatts genom Kungl. Maj:ts beslut den 9 juli 1915, har erhållit i uppdrag att efter verkställd utredning rörande omfattningen och arten av den undervisning i gymnastik och idrott, som borde meddelas vid sådana läroanstalter, där lärarkrafter med högre utbildning kunde beräknas komma till användning, till Kungl. Maj:t inkomma med utlåtande och förslag *dels* angående omorganisation av gymnastiska centralinstitutet samt rörande anskaffande av nya lokaler för detsamma, *dels ock* angående de övriga åtgärder, som kunde finnas erforderliga för tillgodoseende av landets behov av högre kvalificerade lärare i gymnastik och idrott.

Med behjärtande av det befogade i lärarkollegiets önskemål finner jag mig på de av löneregleringskommittén anförda skälen under nuvarande förhållanden ej kunna i vidsträcktare mån, än denna kommitté föreslagit, gå nämnda önskemål till mötes.

Ökat anslag.

I enlighet med vad löneregleringskommittén hemställt tillstyrker jag alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels medgiva, att tillfällig avlöningsförbättring för år 1917 må kunna tillkomma följande befattningshavare vid gymnastiska centralinstitutet med nedannämnda belopp:

överlärare 1,000 kronor, därav 500 kronor lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar;

lärare 1,000 kronor, därav 500 kronor lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar;

lärarinna 500 kronor, därav 250 kronor lön och 250 kronor tjänstgöringspenningar; samt

vaktmästaren och portvakten vardera 400 kronor;

dels godkänna följande villkor för åtnjutande av ifrågavarande avlöningsförbättringar:

att tjänstinnehavare, som erhållit tillstånd att med sin tjänst vid gymnastiska centralinstitutet förena mili-

tär beställning, icke må tillgodonjuta sådan avlöningsförbättring;

att i övrigt, frånsett föreningen av föreståndarbefattningen vid institutet med överlärartjänst därstädes, tjänstinnehavare icke må med den tjänst, för vilken avlöningsförbättring utgår, förena annan tjänstebefattning, allmän eller enskild, såframt ej, vad angår överlärare, Kungl. Maj:t och, vad angår annan tjänstinnehavare vid institutet, direktionen, uppå därom gjord framställning och efter prövning, att ifrågavarande tjänstebefattning ej må anses inverka hinderligt för tjänstgöringen vid institutet, finner befattningen kunna få tills vidare mottagas och bibehållas; samt

att överlärare eller lärarinna, som i sådan egenskap åtnjuter fri bostad, skall, utöver det för denna förmån i gällande stat för institutet bestämda avdraget å lönen, vidkännas ytterligare sådant avdrag med: överlärare 300 kronor och lärarinna 150 kronor;

dels medgiva, att följande arvoden för särskilda göromål vid gymnastiska centralinstitutet må för år 1917 förhöjas med nedan angivna belopp:

arvodet åt föreståndaren med 300 kronor,

arvodet för sekreterargöromålens besörjande med 150 kronor och

arvodet för räkenskapsförargöromålens besörjande med 150 kronor, samt

att för år 1917 må utgå ersättning för besörjande av biblioteksgöromålen vid institutet med 300 kronor;

dels ock för bestridande av samtliga berörda kostnader på *extra stat* för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av högst 9,700 kronor.

[201.] 3. **Uppehållande av gymnastiska centralinstitutets verksamhet.**

Uppehållande av gymnastiska centralinstitutets verksamhet.

Riksdagen har för vart och ett av åren 1909—1916 för uppehållande av gymnastiska centralinstitutets verksamhet beviljat på extra stat ett anslag av 7,650 kronor att med angivna belopp användas till förhöjning av anslaget till arvoden åt extra lärare, till förhöjning av anslaget till ved och ljus, materiell, samlingar m. m. samt till avlöning åt extra vaktmästarbiträde.

Nu har direktionen över nämnda institut anhållit, att för uppehål-

lande av institutets verksamhet jämväl under år 1917 måtte beredas ett lika stort anslag för enahanda ändamål; och får jag, då behov av ett dylikt anslag fortfarande förefinnes, hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till uppehållande av gymnastiska centralinstitutets verksamhet under år 1917 anvisa på *extra stat* för samma år ett anslag av 7,650 kronor att användas med nedanstående belopp till följande ändamål:

till förhöjning av anslaget till arvoden åt extra lärare	kronor	5,400: —
» förhöjning av anslaget till ved, ljus, materiell, samlingar m. m.	»	1,450: —
» avlöning åt extra vaktmästarbiträde	»	800: —
eller tillhopa	kronor	7,650: —

[202.] Kvinnlig poliklinik vid gymnastiska centralinstitutet.

4. **Kvinnlig poliklinik vid gymnastiska centralinstitutet**. För fortsatt uppehållande under höstterminen 1914 samt åren 1915 och 1916 av undervisning jämte läkarvård vid en med gymnastiska centralinstitutet förenad kvinnlig poliklinik har riksdagen på extra stat beviljat medel, beräknade efter 500 kronor för år.

Direktionen över nämnda institut har nu anhållit, att för år 1917 ett anslag av 500 kronor måtte till enahanda ändamål beredas institutet, för vars undervisning under sagda år åt kvinnliga elever polikliniken med all säkerhet komme att vara oumbärlig.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till fortsatt uppehållande under år 1917 av undervisning jämte läkarvård vid en med gymnastiska centralinstitutet förenad kvinnlig poliklinik anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 500 kronor.

[203.] Understödjande av idrotten.

5. **Understödjande av idrotten**. För vartdera av åren 1914 och 1915 beviljade riksdagen till understödjande av idrotten på extra stat ett anslag av 100,000 kronor att utgå på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna skäl bestämma.

Av 1914 års anslag anvisade Kungl. Maj:t genom beslut den 4 juli 1913 tillhopa 13,000 kronor till understödjande av dels den militära idrotten, dels ock skididrotten bland skolungdomen.

Beträffande användningen av återstoden av anslaget samt den behållna ränteavkastningen av vissa lotterimedel utfärdade Kungl. Maj:t genom

[203.] ovannämnda beslut den 4 juli 1913, med ändring av bestämmelser i nådigt brev den 21 februari 1908 angående sagda lotterimedel, föreskrifter, som skulle lända till efterrättelse tills vidare, så länge tillgångar av omförmälda art stode till buds. Nyssnämnda återstod och behållna ränteavkastning ställdes till förfogande av Sveriges centralförening för idrottens främjande samt svenska gymnastik- och idrottsföreningarnas riksförbund. Av det extra anslaget erhöll centralföreningen 51,000 kronor och riksförbundet 36,000 kronor.

Vid anmälan av 1914 års riksdags beslut angående idrottsanslaget för år 1915 innehölls enligt nådigt brev den 19 november 1914 ett belopp av 38,000 kronor, om vars disponerande Kungl. Maj:t förklarade sig vilja framdeles besluta. Av återstående 62,000 kronor anvisades liksom för år 1914 13,000 kronor till understödjande av den militära idrotten och skididrotten bland skolungdomen, medan Sveriges centralförening för idrottens främjande erhöll 14,000 kronor och riksförbundet 35,000 kronor. Dessa båda organisationers rätt i avseende å ränteavkastning av lotterimedlen bibehölls oförändrad.

Med den nedsättning av berörda idrottsanslag, som sålunda ägde rum, följde, att bestämmelserna i övrigt av den 4 juli 1913 icke kunde bibehållas orubbade. Dessa bestämmelser, vilka av vederbörande departementschef äro återgivna till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1914, i utdrag bilagt statsverkspropositionen till 1914 års förra riksdag, blevo därför för tiden efter 1914 års utgång upphävda samt ersatta med andra, meddelade genom nämnda nådiga brev den 19 november 1914 och avsedda att lända till efterrättelse för år 1915.

Skillnaden mellan de nya bestämmelserna och dem, som gällt under år 1914, består förnämligast i begränsning av de belopp, som högst få användas för vissa angivna ändamål, bland annat utsändande av idrottsmän till utlandet och utländsk representation i övrigt samt deltagande i kongresser. De senast meddelade bestämmelserna angiva vidare mera uttryckligt än de gamla de olika ändamål, vartill de till centralföreningens och riksförbundets förfogande ställda medlen få användas.

I den av Kungl. Maj:t till 1915 års riksdag avlåtna framställningen om anvisande av medel för år 1916 till berörda ändamål hemställde Kungl. Maj:t, att riksdagen ville dels till understödjande av idrotten bevilja på extra stat för år 1916 ett anslag av 37,000 kronor att utgå på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna skäl bestämma, dels ock medgiva, att vad som besparades å det för år 1915 för ändamålet beviljade anslaget finge för samma ändamål användas under år 1916. Till understödjande av idrottslivet under sistnämnda år var sålunda enligt Kungl. Maj:ts förslag ett sammanlagt belopp av 75,000 kronor avsett att utgå.

Vid anmälan inför Kungl. Maj:t av detta anslagsbehov anförde jag, enligt vad som framgår av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1915, bland annat: [203.]

Då av det för år 1915 anvisade extra anslaget till understödjande av idrotten i landet endast 62,000 kronor av Kungl. Maj:t ställts till vederbörandes förfogande, har detta, såsom jag i det föregående framhållit, skett med hänsyn till nu rådande särskilda förhållanden. Man synes böra utgå från att dessa förhållanden skola, om ock i minskad grad, göra sig gällande under den statsregleringsperiod, vars behov nu böra framläggas för riksdagen. Med denna uppfattning anser jag mig icke kunna ifrågasätta, att för år 1916 hos riksdagen äskas det anslagsbelopp, som för ett fullt verksamt understödjande av idrottslivet under normala förhållanden ansetts av nöden, 100,000 kronor. Men å andra sidan synes man böra för år 1916 bereda idrotten ett något större statsunderstöd än för år 1915. Utan fara för bestående skada torde man nämligen icke böra fortsättningsvis hålla idrottsanslaget avsevärt nere.

Dessutom anmärkte jag, att man även av en annan anledning — behovet av ökat statsunderstöd till en av de i riksförbundet ingående sammanslutningarna, svenska gymnastikförbundet — borde tillse, att för år 1916 medel bleve för idrottens understödjande tillgängliga utöver det för år 1915 av Kungl. Maj:t anvisade beloppet.

Den av Kungl. Maj:t gjorda framställningen bifölls av riksdagen.

Genom nådigt beslut den 26 juni 1915 anbefalldes centralföreningen och riksförbundet att avgiva gemensamt utlåtande och förslag i avseende å användningen av de sålunda för år 1916 avsedda medlen. Sedan sådant förslag i början av december 1915 inkommit till ecklesiastikdepartementet, hava nämnda idrottsorganisationer på förekommen anledning anbefallts angiva förnyat underdånigt utlåtande i ämnet.

Då detta ärende i sinom tid kommer att av mig anmälas inför Kungl. Maj:t, blir jag i tillfälle att framlägga förslag till de bestämmelser, som böra gälla i fråga om användningen av 1916 års anslag, bestämmelser, som lära i viss mån komma att skilja sig från dem, vilka gällt under år 1915.

En annan fråga, vilken enligt min mening måste anses vara av stor betydelse för landets idrott, har nyligen varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning, och det torde ej vara ur vägen att här omförmäla, vilken lösning densamma erhållit — jag menar frågan om förvaltningen av den i Stockholm belägna idrottsplats, som bär namnet Stadion. Denna anläggning, där 1912 års olympiska spel försiggingo, kan ju på sitt sätt betraktas såsom en centralpunkt för vårt idrottsväsen, och Stadions ledning kan hava stort inflytande på det idrottsliga arbetet ej blott i huvudstaden utan i hela landet.

Jag vill till en början erinra, hurusom genom nådigt brev den 23

[203.] december 1910 förordnades, bland annat, att Sveriges centralförening för idrottens främjande skulle tills vidare efter slutet av 1912 års olympiska spel övertaga vården och förvaltningen av Stadion och därmed sammanhängande anläggningar i Idrottsparken samt att i frågor rörande Stadion och övriga nyssberörda anläggningar skulle i centralföreningens styrelse inträda en ledamot, som, jämte suppleant för honom, bleve av Kungl. Maj:t utsedd.

Vidare erhöll centralföreningen genom nämnda brev bemyndigande att — för beredande av ersättning åt aktiebolaget Idrottsparken för dess avstående av sin rätt till Idrottsparken med av bolaget därstädes uppförda byggnader och anläggningar — med bolaget träffa avtal, varigenom bolaget berättigades att, sedan de olympiska spelen år 1912 blivit avslutade, disponera över Stadion och övriga anläggningar i Idrottsparken under en tid av högst tio år; dock att, därest före denna tioårsperiods slut bolagets nettoinkomst av ifrågavarande dispositionsrätt uppginge till sammanlagt 120,000 kronor jämte 5 procent årlig ränta å oguldet belopp från den 1 oktober 1910, dispositionsrätten genast återginge till centralföreningen.

Centralföreningen anmälde sedermera i skrivelse den 7 april 1911, att föreningen den 18 mars 1911 med aktiebolaget Idrottsparken upprättat ett skriftligt avtal angående rätt för bolaget att under högst tio år disponera Stadion. I detta avtal hade stadgats bland annat, att därest efter olympiska spelens slut vid granskning av de däröver förda räkenskaper skulle befinnas, att brist uppstått, som icke kunde på annat sätt täckas, centralföreningen skulle under förutsättning av Kungl. Maj:ts bifall äga disponera Stadion under ett år från spelens avslutande, om bristen uppginge till 30,000 kronor men understege 40,000 kronor, under två år, om bristen uppginge till 40,000 kronor men understege 50,000 kronor, och under tre år, om bristen uppginge till 50,000 kronor eller högre belopp; och skulle i dessa fall början av bolagets tioåriga dispositionsrätt i motsvarande mån framflyttas.

I härefter avlåten skrivelse anhöll centralföreningen — med förmälan att å olympiska spelen uppstått en brist, som vida överstege det i avtalet med aktiebolaget Idrottsparken omförmälda beloppet av 50,000 kronor, samt att den möjligheten finge anses utesluten, att denna brist kunde på annat sätt täckas — det Kungl. Maj:t täcktes medgiva centralföreningen att, på sätt sades i avtalet med bolaget, disponera Stadion intill dess tredje året efter spelens avslutande förlupit eller till den 1 oktober 1915. Över denna centralföreningens framställning avgav bolaget den 20 november 1914 infordrat yttrande.

Sedan därefter mellan aktiebolaget Idrottsparken och centralföreningen

träffats sådant avtal, varigenom bolaget på centralföreningen överlåtit alla [203.]
sina rättigheter med avseende å förvaltningen av Stadion, har Kungl. Maj:t den 17 september 1915 dels låtit bero vid vad i ärendet förekommit rörande förvaltningen av Stadion intill den 1 oktober 1915, dels ock, med upphävande av de genom ovanberörda brev den 23 december 1910 och i övrigt meddelade föreskrifter rörande förvaltningen av Stadion och tillhörande anläggningar, för tiden från och med den 1 oktober 1915 fastställt följande:

Bestämmelser rörande förvaltningen av Stadion m. m.

Mom. 1. Stadion och övriga anläggningar i Idrottsparken skola förvaltas av en särskild styrelse, bestående av fem ledamöter, vilka, sedan Sveriges centralförening för idrottens främjande och Svenska gymnastik- och idrottsföreningarnas riksförbund föreslagit vardera två ledamöter, förordnas av Kungl. Maj:t för en tid av högst fem år.

Av styrelsens ledamöter utser Kungl. Maj:t en att vara styrelsens ordförande.

Mom. 2. Styrelsen äger inom sig fördela arbetet samt, i den mån så anses erforderligt, anställa särskilda funktionärer.

Mom. 3. Styrelsen skall årligen över sin förvaltning avgiva berättelse till Kungl. Maj:t, som äger utse revisorer att granska styrelsens räkenskaper.

Mom. 4. Alla till Stadion hörande inventarier få utan ersättning övertagas av styrelsen.

Mom. 5. Såsom förskott för skötseln av Stadion erhåller styrelsen ett belopp av 20,000 kronor, att utgå av de lotterimedel, vilkas avkastning står till centralföreningens förfogande.

Mom. 6. Det i mom. 5 omförmälda belopp, 20,000 kronor, skall jämte fem procent årlig ränta återbetalas under en tid av tio år. Härför användas i första hand de vinstmedel från stadionrörelsen, som återstå, sedan löner, löpande utgifter och kostnader för Stadions underhåll guldits. Skulle dessa vinstmedel något år ej vara tillräckliga för annuitetens gäldande, skall det felande beloppet utgå från de räntemedel å lotterifonden, som stå till centralföreningens förfogande, dock med rätt för centralföreningen att, därest berörda vinstmedel ett följande år överstiga annuitetens belopp, av överskottet åtnjuta gottgörelse för det till annuitetens gäldande lämnade bidraget.

Mom. 7. Av den vinst å stadionrörelsen, som kan uppkomma utöver vad som erfordras till bestridande av de i mom. 6 omförmälda utgifter, skola 25 procent utgå såsom tantième till stadionstyrelsen, dock med högst 5,000 kronor årligen, och återstoden tillkomma centralföreningen, intill dess centralföreningen sammanlagt uppburit 120,000 kronor med 5 procent ränta därå från den 1 oktober 1910, under iakttagande att centralföreningens rätt till andel i vinsten i varje fall skall upphöra efter tio år.

Mom. 8. Skulle den vinstandel, som enligt mom. 7 tillkommer centralföreningen, något år ej uppgå till 6,000 kronor, skall det felande beloppet tillföras centralföreningens enskilda medel från de räntemedel å lotterifonden, som stå till centralföreningens förfogande; dock att, därest berörda vinstandel ett följande år överstiger 6,000 kronor, av överskottet gottgörelse skall beredas nyssnämnda räntemedel för vad därifrån tillförts föreningens enskilda medel.

Sveriges centralförening för idrottens främjande och svenska gymnastik- och idrottsföreningarnas riksförbund hava nu i underdånig skrivelse den 20 oktober 1915, under åberopande av förut förebragt utredning, hemställt, att för år 1917 ett anslag å 100,000 kronor måtte utverkas till understödjande av idrotten.

Departementschefen.

Enligt vad jag anförde till statsrådsprotokollet den 14 januari 1915, ansåg jag mig på grund av de rådande särskilda förhållandena icke kunna ifrågasätta, att för år 1916 hos riksdagen äskades det anslagsbelopp, som för ett fullt verksamt understödjande av idrottslivet under normala förhållanden ansetts vara av nöden, eller 100,000 kronor. Jag vill icke heller nu föreslå, att ett så stort belopp skall under år 1917 av statsmedel utgå för samma ändamål. På de av mig till nyssberörda statsrådsprotokoll anförda grunder torde dock beloppet för år 1917 ej heller böra sättas alltför lågt. Det synes för den skull önskligt, att till understödjande av idrotten under detta år beviljas enahanda belopp som det, vilket för ändamålet skall utgå under år 1916, eller 75,000 kronor, och hemställer jag alltså om förslag till riksdagen

Ökat anslag.

att till understödjande av idrotten bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 75,000 kronor att utgå på de villkor, Kungl. Maj:t kan finna skäl bestämma.

[204.] Understödjande av skididrotten bland ungdomen.

6. **Understödjande av skididrotten bland ungdomen.** Riksdagen har år 1914 för understödjande av skididrotten bland ungdomen på extra stat för år 1915 anvisat ett belopp av 30,000 kronor att användas på sätt och under villkor, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva.

Med åberopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 anvisade belopp av 30,000 kronor för understödjande av skididrotten bland ungdomen må på sätt och under villkor, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1917.

K. Understöd åt vetenskap, vitterhet och konst m. m.

[205.] Svenska fornskriftsällskapet.

1. **Svenska fornskriftsällskapet.** Till understödjande av svenska fornskriftsällskapets verksamhet har riksdagen för vart och ett av åren 1877—1916 anvisat ett extra anslag av 2,000 kronor. Med det för år 1916 beviljade anslaget förbands det villkoret, att sällskapet skulle kostnadsfritt för statens räkning avlämna 300 exemplar av sina under anslagsåret utgivna arbeten. Enligt nådigt beslut den 12 november 1915 ställdes sistberörda anslag för därmed avsett ändamål till förfogande av sällskapets styrelse, med föreskrift att de ifrågakomna 300 exemplaren av sällskapets arbeten skulle fördelas enligt ett av riksbibliotekarien avgivet förslag.

Sällskapets styrelse har nu i underdånig skrivelse den 29 september 1915, med bifogande av tryckt redogörelse för sällskapets senaste årsmöte, anhållit om ett anslag å 2,000 kronor jämväl för år 1917, och har styrelsen till stöd för denna framställning åberopat den motivering, som av styrelsen förebragts i underdånig skrivelse den 21 oktober 1914. För det huvudsakliga innehållet i denna skrivelse lämnades en redogörelse i mitt anförande till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1915, punkten 185.

Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien har den 5 oktober 1915 avgivit infordrat utlåtande i ärendet och därvid tillstyrkt styrelsens framställning.

Under hänvisning till vad jag i mitt nyssberörda anförande den 14 januari 1915 yttrat i förevarande ämne hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till understöd åt svenska fornskriftsällskapet anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 2,000 kronor, under villkor att sällskapet kostnadsfritt för statens räkning avlämnar 300 exemplar av sina under anslagsåret utgivna arbeten.

[206.] Samfundet för utgivande av handskrifter rörande Skandinaviens historia.

2. **Samfundet för utgivande av handskrifter rörande Skandinaviens historia.** Till understöd åt samfundet för utgivande av handskrifter rörande Skandinaviens historia har riksdagen anvisat för vart och ett av åren 1907—1916 ett extra anslag av 1,000 kronor. Vid anslaget har det villkoret varit fäst, att samfundet skulle till ecklesiastikdepartementet avlämna 50 exemplar av den för anslagsåret avsedda publikationen.

Enligt särskilda nådiga brev, det senaste av den 26 juni 1915, har Kungl. Maj:t ställt nämnda, av riksdagen anvisade belopp till samfundets förfogande att användas för med anslaget avsett ändamål under iakttagande av nyssnämnda villkor.

I underdånig skrivelse den 28 september 1915 har nu samfundet hemställt om utverkande av enahanda anslag för år 1917 och därvid anfört:

> I slutet av år 1914 hade utkommit Historiska handlingar, del 25 nr 1, redigerad av Axel Brusewitz och innehållande politiska skrifter rörande 1800 års riksdag samt 1809 års författningsändring av Adolf Göran Mörner, och hade föreskrivet antal exemplar härav överlämnats till ecklesiastikdepartementet. Ett par andra liknande skrifter från riksdagen 1809—10 vore avsedda att utgöra nr 2 av samma del. Vidare vore det i samfundets underdåniga skrivelse den 28 september 1914 omnämnda registret till de 20 första delarna av Historiska handlingar nu under tryckning.

Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien har den 5 oktober 1915 avgivit infordrat underdånigt utlåtande över denna framställning och därvid tillstyrkt densamma.

Med anledning av vad sålunda förekommit hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till understöd åt samfundet för utgivande av handskrifter rörande Skandinaviens historia på *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av 1,000 kronor, under villkor att samfundet till ecklesiastikdepartementet avlämnar 50 exemplar av den för anslagsåret avsedda publikationen.

[207.] Svenska vitterhetssamfundet.

3. **Svenska vitterhetssamfundet.** Till understödjande av svenska vitterhetssamfundets verksamhet har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1914—1916 anvisat ett anslag av 3,000 kronor att utgå på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna skäl bestämma. Det för år 1916 beviljade anslaget ställdes enligt nådigt beslut den 26 juni 1915 till förfogande av samfundets styrelse, under villkor att genom styrelsens försorg avlämnades till ecklesiastikdepartementet dels så snart ske kunde fem exemplar

av samfundets under anslagsåret utgivna skrifter, dels ock före viss dag kortfattad redogörelse för samfundets verksamhet under året. [207.]

Styrelsen har nu anhållit, att anslag till samma belopp måtte beviljas även för år 1917, och till stöd härför anfört, att samfundets medlemsantal och ekonomiska ställning icke undergått någon avsevärd förändring och att det således fortfarande vore i behov av offentligt understöd, om dess verksamhet skulle kunna i behörig omfattning upprätthållas. Vidare har styrelsen meddelat:

Samfundets publikationsverksamhet, som under de fyra första åren omfattat arbeten av tre av vårt lands främsta författare under 1700- och 1800-talen: Dalin, Leopold och Stagnelius, hade numera utsträckts även till 1600-talet, i det att under år 1914 större delen av texten till Lucidors samlade dikter utgivits.

Under år 1915 skulle följande publikationer utkomma:

1) av Stagnelius: Samlade skrifter, redigerade av docenten F. Böök, 4:e delen, innehållande dramatiska dikter, prosastycken och brev, varmed denna upplagas text bleve fullständig;

2) av Lucidors samlade dikter, redigerade av lektor F. Sandwall, 2:a häftet, innehållande slutet av denna upplagas text;

3) av Leopolds samlade skrifter, utgivna av lektor K. Fredlund, 2 häften, innehållande fortsättning av Leopolds brev.

Härmed komme tre av samfundets publikationer nära sin fullbordan, i det att av Dalins Argus samt Stagnelii och Lucidors skrifter *texten* nu förelåge färdigtryckt och dessutom även *kommentarerna* till Argus och Stagnelius delvis vore utgivna. Återstoden av dessa kommentarer ävensom en utförlig kommentar med glossar till Lucidor vore under förberedelse och kunde med säkerhet påräknas bliva färdiga under de två närmast kommande åren.

Under år 1916 hoppades styrelsen även kunna påbörja utgivandet av Bellmans Fredmans epistlar, under redaktion av rektor R. Steffen, och av Anna Maria Lenngrens samlade skrifter, under redaktion av professor K. Warburg och lektor Th. Hjelmqvist.

Svenska akademien har den 7 oktober 1915 avgivit infordrat underdånigt utlåtande i ärendet och därvid, med åberopande av sina föregående uttalanden om samfundets verksamhet, tillstyrkt bifall till berörda ansökan.

Under hänvisning i övrigt till vederbörande departementschefs anförande i ämnet till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1913, punkten 241, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till understödjande av svenska vitterhetssamfundets verksamhet på *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av 3,000 kronor att utgå på de villkor, Kungl. Maj:t kan finna skäl bestämma.

[208.] Medicinska tidskrifter.

4. **Medicinska tidskrifter.** Till understöd för utgivande av tidskriften Nordiskt medicinskt arkiv har riksdagen anvisat på extra stat för vart och ett av åren 1896—1905 ett belopp av 3,000 kronor samt för vart och ett av åren 1906—1915 ett belopp av 5,000 kronor.

Vidare har riksdagen till understöd för utgivande av tidskrifterna Skandinavisches Archiv für Medizin och Skandinavisches Archiv für Chirurgie, som vore avsedda att träda i stället för Nordiskt medicinskt arkiv, på extra stat för år 1916 beviljat ett anslag å 5,000 kronor.

I underdånig skrivelse den 23 september 1915 har föreningen för fortsatt utgivande av Nordiskt medicinskt arkiv anfört:

För ett år sedan hade föreningen ingått till Kungl. Maj:t med underdånig ansökan om att erhålla ett extra anslag å 5,000 kronor såsom understöd för utgivande under år 1916 av två medicinska tidskrifter, avsedda att träda i stället för den sedan slutet av 1860-talet utkommande tidskriften Nordiskt medicinskt arkiv. Såsom i ovannämnda ansökan framhållits, vore emellertid den åsyftade omgestaltningen av Nordiskt medicinskt arkiv beroende bland annat av en överenskommelse med en utländsk förläggare om grunder för arkivets expedition i utlandet, måhända även för dess tryckning därstädes — en överenskommelse, som hittills omöjliggjorts genom kriget. Då uppskov med nämnda omgestaltnings genomförande ej ändrade behovet av det begärda understödet, anhölle föreningen, att det måtte tillåtas henne att under år 1916 uppbära och använda det redan av riksdagen beviljade anslaget för nämnda år till att fortfarande såsom hittills utgiva Nordiskt medicinskt arkiv i stället för de båda andra tidskrifterna.

Tillika hemställde föreningen om beviljande av ett anslag på extra stat av 5,000 kronor såsom understöd för utgivande under år 1917 av de två medicinska tidskrifter, som vore avsedda att träda i stället för Nordiskt medicinskt arkiv, med rätt för föreningen att använda medlen till fortsatt utgivande av sistnämnda tidskrift, för den händelse den åsyftade omgestaltningen av densamma ej heller under år 1916 kunde genomföras.

De omständigheter, som i den hösten 1904 inlämnade ansökningen om anslagets höjande från 3,000 till 5,000 kronor angivits och som sedan år 1905 av regering och riksdag beaktats, förelåge fortfarande i fullaste mått och gjorde möjligheten av tidskriftens utgivande beroende av att det högre beloppet även för år 1917 beviljades.

I enlighet med det vid det senast beviljade anslaget fästade villkoret komme att överlämnas till vartdera av universiteten i Uppsala och Lund tio samt till karolinska mediko-kirurgiska institutet fem friexemplar av tidskriften. Därjämte skulle till karolinska institutets bibliotek likaledes kostnadsfritt överlämnas ett större antal exemplar av tidskriften för byte med utländska tidskrifter.

På grund av nådig remiss har kanslern för rikets universitet, efter hörande av karolinska institutets lärarkollegium, den 9 oktober 1915 avgivit underdånigt utlåtande över denna framställning och därvid, i likhet med lärarkollegiet, tillstyrkt bifall till densamma.

Under åberopande av vad föreningen anfört till stöd för sin ansökning hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels medgiva, att det på extra stat för år 1916 beviljade anslaget av 5,000 kronor till understöd för utgivande av tidskrifterna »Skandinavisches Archiv für Medizin» och »Skandinavisches Archiv für Chirurgie» må på enahanda villkor beträffande friexemplars överlämnande till vissa bibliotek, som i fråga om nämnda tidskrifter föreskrivits, användas för fortsatt utgivande under år 1916 av tidskriften »Nordiskt medicinskt arkiv»,

dels ock på *extra stat* för år 1917 bevilja ett anslag å 5,000 kronor till understöd för utgivande av tidskrifterna »Skandinavisches Archiv für Medizin» och »Skandinavisches Archiv für Chirurgie» eller av tidskriften »Nordiskt medicinskt arkiv», under villkor att av statsunderstödd tidskrift för år 1917 kostnadsfritt överlämnas till vart och ett av universitetsbiblioteken i Uppsala och Lund 10 exemplar samt till karolinska mediko-kirurgiska institutets bibliotek 5 exemplar, av vilka exemplar behövligt antal i främsta rummet tilldelas vederbörande institutioner och kliniker vid de medicinska undervisningsanstalterna.

[209.] Tidskriften Acta mathematica.

5. **Tidskriften Acta mathematica.** Hos Kungl. Maj:t har utgivaren av tidskriften Acta mathematica, f. d. professorn G. Mittag-Leffler anhållit om beredande av statsunderstöd för tidskriftens fortsatta utgivande, i vilket avseende begärts för år 1917 ett anslag av 3,000 kronor eller enahanda belopp, som för sådant ändamål blivit av riksdagen beviljat för vart och ett av åren 1896—1916.

Sökanden har därvid erinrat, att under tiden den 1 oktober 1914—den 1 oktober 1915 fjärde häftet av band 37 och de två första häftena av band 40 utkommit och, i den mån det med hänsyn till krigstillståndet visat sig görligt, utdelats till abonnenter i olika länder.

Hela band 38 förelåge vidare färdigtryckt men borde icke utdelas, förr än fredstillstånd åter inträtt. Detta band vore nämligen i sin helhet ägnat åt minnet av Henri Poincaré, den efter Weierstrass' död främste av vår tids forskare och upptäckare inom matematikens olika områden. Tiden vore icke nu sådan, att denna hyllning åt hans minne, till vilken dock ett stort antal av samtidens främsta idkare av de exakta vetenskaperna lämnat bidrag, skulle komma att upptagas på det sätt eller göra den verkan, som avsetts.

Även för band 39 förelåge mycket material. Detta band vore ämnat att innehålla bland annat ett ännu otryckt, synnerligen betydelsefullt och omfattande ungdomsarbete av Poincaré. Det komme att förses med kritiska noter och utläggningar av den inom det här ifrågavarande området främste av samtidens Poincaré-kännare, professor N. E. Nörlund i Lund. Bandet skulle i övrigt innehålla en hel del hittills

obekanta meddelanden av Weierstrass i brev till sökanden och andra matematiker. Weierstrass' hundraårsdag inträffade den 31 oktober 1915, och meningen vore, att detta band skulle bliva en hyllning åt minnet av Weierstrass, ej endast direkt, utan även indirekt genom att samtidigt hedra den störste av Weierstrass' lärjungar och efterföljare, Henri Poincaré. Bandets utgivande måste dock få anstå, till dess fred åter inträtt i världen.

De redan utsläppta häftena hade ett även ur mycket sträng vetenskaplig synpunkt synnerligen betydande innehåll. Härtill hade främst bidragit svenska och danska matematiker, av svenska professor A. Wiman i Uppsala med sin avhandling »Ueber den Zusammenhang zwischen dem Maximalbetrage einer analytischen Funktion und dem grössten Gliede der zugehörigen Taylor'schen Reihe» samt professor Nörlund med »Sur les séries de facultés» och av danska författare professor J. Hjelmslev i Köpenhamn med sitt djupt originella och uppseendeväckande arbete »Die Geometrie der Wirklichkeit» samt docenten Harald Bohr i Köpenhamn med sitt nya viktiga bidrag till lösningen av den Riemannska gåtan inom primtalsteorien »Zur Theorie der Riemann'schen Zetafunktion im kritischen Streifen».

För väl ett par band framåt föreläge dels under de senaste åren utförda arbeten av sökanden, dels mycket betydande bidrag från olika utomskandinaviska länder, Frankrike, Tyskland, England, Schweiz, Ungern, Ryssland etc.

Det funnes en avgjord tendens bland matematikens främste att som sitt organ uppsöka vår svenska tidskrift, och hade densamma således att även för framtiden förvänta en mycket framstående plats inom den vetenskapliga forskningen, om den leddes på det rätta sättet, i rent vetenskaplig anda, och utan hänsyn till vare sig nationella eller inre eller yttre politiska synpunkter. På detta sätt skulle den kunna gagna vårt fädernesland genom att i sin mån uppehålla vårt anseende som bärare av även den högsta kultur och härmed även som en överallt erkänd kulturmakt.

Vetenskapsakademien har med skrivelse den 27 oktober 1915 överlämnat ett av dess sakkunniga ledamöter f. d. astronomen i Pulkova M. Nyrén och professorn B. Hasselberg avgivet yttrande, däri de, under framhållande att ifrågavarande tidskrift alltjämt intoge en hög rangplats bland vetenskapliga matematiska tidskrifter, hemställt, att akademien måtte med sitt förord på det livligaste understödja den gjorda ansökningen; och har akademien jämväl för egen del förordat bifall till densamma.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att till understöd för fortsatt utgivande av tidskriften Acta mathematica anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 3,000 kronor.

[210.] Tidskriften Sfinx.

6. **Tidskriften Sfinx.** På extra stat för vart och ett av åren 1903—1916 har riksdagen till understöd för fortsatt utgivande av tidskriften Sfinx anvisat ett belopp av 1,200 kronor att utgå under vissa villkor, som senast formulerats sålunda, att dess utgivare skulle kostnadsfritt överlämna till universitetsbiblioteket i Uppsala 40 exemplar och till universitetsbiblioteket i

Lund 20 exemplar av tidskriften för att användas för dessa biblioteks bytesverksamhet med utlandet.

Tidskriftens utgivare, docenten Ernst Teodor Andersson har nu anhållit, att Kungl. Maj:ts täcktes till 1916 års riksdag avlåta proposition därom, att till fortsatt utgivande av tidskriften måtte beviljas ett anslag av 1,200 kronor att utgå för år 1917 under villkor motsvarande dem, som fastställts för åtnjutande av det för år 1916 beviljade statsanslaget.

Ansökningen är tillstyrkt av filosofiska fakultetens i Uppsala humanistiska sektion samt av universitetskanslern.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att på *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av 1,200 kronor till understöd för fortsatt utgivande av tidskriften Sfinx, med villkor att dess utgivare kostnadsfritt överlämnar till universitetsbiblioteket i Uppsala 40 exemplar och till universitetsbiblioteket i Lund 20 exemplar av tidskriften för att användas för dessa biblioteks bytesverksamhet med utlandet.

[211.] Tidskrift för landsmål.

7. **Tidskrift för landsmål.** Sedan riksdagen för utgivande under vart och ett av åren 1910—1916 av tidskriften »Nyare bidrag till kännedomen om de svenska landsmålen och svenskt folkliv» eller, såsom den numera benämnes, »Svenska landsmål och svenskt folkliv» beviljat ett årligt extra anslag av 5,000 kronor, har tidskriftens utgivare professor J. A. Lundell anhållit om enahanda statsunderstöd för tidskriften under år 1917; och har denna anhållan förordats av filosofiska fakultetens i Uppsala humanistiska sektion samt av universitetskanslern.

Med anledning härav och under åberopande av den utredning, som förebragts i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 12 januari 1909, punkten 176, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå riksdagen

att på *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av 5,000 kronor att på de villkor, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt bestämma, användas till understöd för utgivande under år 1917 av tidskriften Svenska landsmål och svenskt folkliv.

[212.] Undersökning av svenska folkmål.

8. **Undersökning av svenska folkmål.** Sedan riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning för systematisk undersökning av svenska folkmål anvisat på extra stat för år 1914 ett anslag

[212.] av 7,500 kronor att utgå på de närmare villkor, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt bestämma, uppdrog Kungl. Maj:t enligt nådigt brev den 22 augusti 1913 åt professorerna Otto von Friesen, J. A. Lundell och Adolf Noreen, dåvarande docenten Bengt Hesselman och docenten Sven Lampa samt filosofie licentiaten Herman Geijer att tillika med överbibliotekarien vid universitetsbiblioteket i Uppsala utöva ledningen av omförmälda undersökning, varjämte meddelades vissa närmare föreskrifter beträffande undersökningens planering och utförande under år 1914.

För fortsatt systematisk undersökning av svenska folkmål har riksdagen, på därom av Kungl. Maj:t gjorda framställningar, anvisat på extra stat för vart och ett av åren 1915 och 1916 ett anslag av 7,500 kronor att utgå på de närmare villkor, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt bestämma. Dessa anslag hava, i likhet med vad som skett beträffande det för år 1914 beviljade beloppet, ställts till rektors vid universitetet i Uppsala förfogande för att i mån av behov tillhandahållas ledarna av undersökningen mot redovisning inför kammarrätten.

I fråga om användningen av 1915 års anslag meddelades särskilda föreskrifter genom nådigt brev den 5 mars 1915.

Sedan vidare kanslersämbetet för rikets universitet anbefallts att efter vederbörandes hörande inkomma med förslag till användning av det för år 1916 beviljade anslaget, har kanslersämbetet med eget underdånigt utlåtande till Kungl. Maj:t överlämnat ett av överbibliotekarien samt von Friesen, Lundell, Noreen, Hesselman och Geijer i sådant hänseende uppgjort förslag, och har Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 23 oktober 1915 meddelat följande föreskrifter beträffande undersökningens planering och utförande under år 1916:

Undersökningens huvudföremål skall utgöras av dialekterna. I den mån det låter förena sig med dialektundersökningens planmässiga fullföljande, skola dock alla tillfällen iakttagas till undersökning av folktraditioner, även när dessa icke äro av rent språkligt intresse.

Arbetet skall bestå i a) detaljerad registrering av till ledningen överlåtna eller i ledningens vård deponerade samlingar samt vad i övrigt tillhör samlingarnas arkivaliska förvaltning; b) sådan bearbetning av detta material, som närmast erfordras såsom grundval för materialets komplettering och kontrollering; c) bedrivande av fortsatta undersökningar i landsorten.

Det under c) omnämnda arbetet ägnas under år 1916 huvudsakligen åt två arbetsfält, det ena med centrum i Västmanland, det andra med centrum i Jämtland. Denna arbetsuppgift har ledningen att överlämna åt två personer, vilka tillika skola arbeta på de under a) och b) här ovan nämnda uppgifterna. För sitt arbete åtnjuta dessa personer ett arvode å 2,500 kronor vardera för arbetsåret, beräknat till $10^1/_2$ månader. Av arbetstiden beräknas för båda undersökarna sammanlagt 8 må-

nader till resor. För den tid undersökarna äro stadda på resor, uppbäres av vardera undersökaren ersättning med 200 kronor i månaden utom årsarvodet. [212.]

Ledningen och undersökarna skola vid undersökningarna såvitt möjligt försäkra sig om medverkan av personer, bosatta i landsorten. Samarbete bör ock åstadkommas med förut organiserade undersökningar, som ännu äro i verksamhet.

För inlösen av handskrifter, som anses böra införlivas med samlingarna i Uppsala, får av statsanslaget användas ett belopp av intill 500 kronor. Vad som återstår av statsanslaget efter frånräknande av denna utgiftspost ävensom av årsarvoden och reseersättningar må i mån av behov användas för papper, bokbinderiarbeten och dylika expenser för undersökningen.

De samlingar, som genom de av ledarna föranstaltade undersökningarna åstadkommas, ävensom samlingar, som utan förbehåll överlämnas till dem, skola bliva statens egendom och hållas tillgängliga för vetenskaplig forskning. Samlingarna skola, så snart utrymme inom universitetsbiblioteket kan beredas, förvaras därstädes.

I underdånig skrivelse den 28 september 1915 hava överbibliotekarien samt von Friesen, Lundell, Noreen, Hesselman och Geijer anfört huvudsakligen följande:

Att utföra de särskilda arbeten, som angivits i de av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifterna, hade under år 1915, likasom under år 1914, varit uppdraget åt Geijer samt filosofie licentiaten Torsten Ericsson.

För det arbete, som utförts under år 1914, hade utförligt redogjorts i en i tidskriften Svenska landsmål år 1915 tryckt uppsats med titel »Undersökningen av svenska folkmål 1914».

1915 års arbeten hade hittills jämte registrering av i ledningens vård befintliga samlingar och preliminär bearbetning av i dem liggande material omfattat undersökningar företrädesvis i Västmanland (landskapets östra del) och Jämtland (trakter närmast nordväst, norr och nordost om Storsjön).

För år 1916 beräknades, att vid sidan av fortgående registrering och materialbearbetning de arbeten i landsorterna, som av ledningens egna undersökare skulle utföras, fortfarande måste till väsentlig del förläggas till Västmanland och Jämtland men därjämte kunde och borde i större utsträckning, än redan år 1915 skett, överföras till närliggande landskap, dels Dalarne, dels de norrländska kustlandskapen Hälsingland, Medelpad och Ångermanland.

Under år 1917 borde arbetet fortsättas med registrering såväl av äldre samlingar som av alltjämt inflytande nya samlingar. Ävenså måste materialbearbetningen fortsättas. Undersökningarna i landsorten borde, enligt den allmänna planen för ledningens arbeten, för så vitt det gällde av statsanslag bekostade undersökningsresor, under år 1917 fortsättas av två undersökare inom huvudsakligen samma landskap som år 1916. Undersökningarna inom såväl Västmanland som Jämtland torde därunder sannolikt komma att hinna så långt, att det viktigaste grammatiska materialet för en topografisk översikt över vartdera landskapet i dess helhet då kunde föreligga.

Vid sidan av ovannämnda arbeten hade år 1915 inom 14 olika landskap under sökandenas ledning företagits undersökningar av ett 30-tal andra undersökare än de ovannämnda två. Dessa andra undersökare hade endast till en jämförelsevis ringa del åtnjutit understöd av statsanslaget. I de flesta fall understöddes deras arbeten genom andra medel. I ej obetydlig utsträckning utförde de sitt arbete helt eller delvis utan

någon ekonomisk vedergällning. Sökandena förutsåge, att de även under de närmast kommande åren skulle hava att leda dylika, av statsmedel icke bekostade undersöknings- och samlingsarbeten, men i vilken omfattning detta kunde komma att äga rum, läte sig ej ännu beräkna. Av den omfattning, vari dylik arbetshjälp kunde komma att stå till buds, berodde åter i ej ringa mån, vilken närmare fördelning på olika landskap, som kunde visa sig lämplig i fråga om de av statsmedel bekostade undersökningsresorna.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställde sökandena, att Kungl. Maj:t täcktes till 1916 års riksdag avlåta nådig proposition om beviljande å extra stat för år 1917 av ett belopp av 7,500 kronor till fortsatt systematisk undersökning av svenska folkmål att utgå på de närmare villkor, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt bestämma.

I utlåtande den 20 oktober 1915 har universitetskanslern, efter hörande av Uppsala filosofiska fakultets humanistiska sektion, tillstyrkt proposition till 1916 års riksdag om beviljande för ifrågavarande ändamål av ett extra anslag av 7,500 kronor.

På grund av vad i ärendet förekommit hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att för fortsatt systematisk undersökning av svenska folkmål anvisa på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 7,500 kronor att utgå på de närmare villkor, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt bestämma.

[213.] Insamling av svenska folkminnen.

9. **Insamling av svenska folkminnen.** För insamling, förteckning och undersökning av svenska folkminnen har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1913—1916 beviljat ett anslag av 4,500 kronor att utgå på de villkor och i enlighet med de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt föreskriva. Anslagen hava föranletts av framställningar från stadsnotarien i Lund Nils Andersson, docenten i litteratur- och musikhistoria vid universitetet i Lund Tobias Norlind och docenten i nordisk och jämförande folkminnesforskning vid samma universitet C. W. von Sydow.

På sätt framgår av det vid statsverkspropositionen till 1914 års förra riksdag fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1914, punkten 227, meddelade Kungl. Maj:t, efter det vederbörande universitetsmyndigheters yttranden i ärendet inhämtats, genom nådigt beslut den 28 mars 1913 bestämmelser rörande användningen av det för år 1913 anvisade beloppet, och i huvudsak enahanda föreskrifter hava sedermera lämnats i fråga om anslagen för åren 1914—1916.

Hos Kungl. Maj:t hava nu Andersson, Norlind och von Sydow anhållit

om beredande jämväl för år 1917 av ett anslag å 4,500 kronor för ifrågavarande ändamål.

I ärendet har universitetskanslern, sedan den humanistiska sektionen av filosofiska fakulteten vid universitetet i Lund yttrat sig, den 4 december 1915 avgivit underdånigt utlåtande och därvid, i likhet med sektionen, förordat bifall till framställningen.

Under hänvisning jämväl till den utredning, som innefattas i punkten 216 av det vid 1912 års statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 13 januari 1912, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för insamling, förtecknande och undersökning av svenska folkminnen bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 4.500 kronor att utgå på de villkor och i enlighet med de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt fastställa.

[214.] Vetenskaplig undersökning av ortnamn.

10. **Vetenskaplig undersökning av ortnamn.** Riksdagen har vid olika tillfällen anslagit medel till undersökning av ortnamn inom Älvsborgs, Örebro och Värmlands län. Därjämte har riksdagen till arvode åt ortnamnskommitténs sekreterare anvisat på extra stat för år 1912 7,000 kronor, av vilket belopp 3,000 kronor voro avsedda för de tre sista kvartalen av år 1911, samt för vart och ett av åren 1913—1916 4,000 kronor.

Kommittén har nu i skrivelse den 5 oktober 1915 anhållit om beredande av ett anslag å sistnämnda belopp till arvode åt sekreteraren för år 1917 och till stöd därför yttrat:

Kommittén finge hänvisa till vad i propositionen nr 143 till 1911 års riksdag anförts såväl rörande lämpligheten av ett fast årsarvode åt kommitténs sekreterare som ock beträffande detta arvodes belopp, 4.000 kronor för år, samt påpeka, att sekreterarens arbete under åren 1916 och 1917 komme att avse dels avslutandet av bearbetningen av ortnamn i Värmlands län, av vars 14 härader nu, frånsett bearbetningen av naturnamnen, endast 4 återstode att bearbeta, dels avslutandet av bearbetningen av Örebro län, av vars 16 härader nu 9 vore — frånsett naturnamnen — behandlade, dels revision av manuskriptet till samt korrekturläsning av ännu icke från trycket utgivna 2 härader inom Älvsborgs län — ett arbete som, sedan nu dylika redogörelser beträffande länets övriga 16 härader befordrats till tryck, naturligtvis måste få oavbrutet fortgå och bringas till avslutning — dels fullföljandet av det redan långt framskridna fullständiga register, varmed enligt den av Kungl. Maj:t fastställda planen redogörelsen för Älvsborgs län skulle vara försedd, dels äntligen den sig för varje år ökande mängd utredningar, som kommittén årligen måste avgiva i anledning av remisser från kammarkollegium och i all synnerhet rikets allmänna kartverk, med

vilket kommittén i följd av kartverkets år 1903 till chefen för jordbruksdepartementet avlåtna skrivelse hade att i och för kartgranskning samverka.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen att på *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av 4,000 kronor till arvode under samma år åt ortnamnskommitténs sekreterare.

[215.] Verket »Sveriges kyrkor, konsthistoriskt inventarium».

11. **Verket »Sveriges kyrkor, konsthistoriskt inventarium».** Såsom bidrag till fortsatt utgivande av detta, utav professorn S. Curman och docenten J. Roosval påbörjade, med stöd av vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien utgivna verk har riksdagen på extra stat för vartdera av åren 1914 och 1915 anvisat ett anslag av 10,000 kronor att utgå på de närmare villkor, Kungl. Maj:t kunde finna skäl bestämma.

I samband med den stränga begränsning av anslagskraven för år 1916, som vid framläggande av 1915 års statsverksproposition måste ske, beräknades, att av det nyss omförmälda, för år 1915 beviljade anslaget hälften eller 5,000 kronor skulle kunna besparas till nästföljande år. För ifrågavarande ändamål äskades därför hos riksdagen allenast ett belopp av 2,500 kronor för år 1916, varjämte begärdes riksdagens medgivande, att vad som besparades å det för år 1915 beviljade anslaget skulle få för samma ändamål användas under år 1916. Denna framställning bifölls av riksdagen.

Den 4 juli 1913 ställdes det för år 1914 beviljade anslaget till Curmans och Roosvals förfogande under villkor, att ifrågavarande verk, som vore avsett att omfatta samtliga delar av landet, utgåves under enhetlig ledning; att utgivarna årligen redovisade för det under året utförda arbetet inför vitterhetsakademien, som skulle hava att med utlåtande däröver till Kungl. Maj:t överlämna dylik redovisning; att ditintills för verket insamlat primärmaterial ävensom sådant material, som därefter insamlades, skulle, i den mån verket utkomme av trycket, överlämnas till vitterhetsakademiens antikvariskt-topografiska arkiv; att av verket, i den mån det utkomme, överlämnades till ecklesiastikdepartementet femtio exemplar, till kungl. biblioteket tio exemplar och till vitterhetsakademien fem exemplar; samt att utgivarna årligen till Kungl. Maj:t ingåve räkenskapssammandrag för anslagsåret för att tillställas riksdagens revisorer, med skyldighet för utgivarna att, därest sådant skulle av revisorerna påkallas, till dem ingiva de fullständiga räkenskaperna för företaget.

Genom nådigt brev den 31 december 1914 medgavs, att det antal exemplar av ifrågavarande verk, som, i den mån det utkomme, skulle överlämnas till ecklesiastikdepartementet, finge inskränkas till tio.

Curman och Roosval hava nu anhållit om ett anslag av 10,000 kronor att under år 1917 användas till fortsatt utgivande av förevarande arbete. [215.]

I sin ansökning hava de anfört:

Det under år 1914 på väsentligt bredare basis bedrivna arbetet, över vilket berättelse i enlighet med nådig föreskrift avgåves till vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien, hade givetvis under år 1915 mäst väsentligt reduceras på grund av de minskade ekonomiska resurser, som stått till sökandenas förfogande. De hade dock sökt fullfölja alla förut påbörjade arbeten, på det att icke dessa genom att för längre tid läggas åt sidan skulle förlora i värde och användbarhet. Däremot hade sökandena nödgats avstå från förhoppningarna att år 1915 kunna påbörja arbeten i åtskilliga nya landskap. Tack vare enskild mecenats frikostighet hade sökandena dock satts i stånd att även år 1915 lägga ett par nya landskap under arbete, nämligen Östergötland, Jämtland och Ångermanland, där förberedande arbeten sistlidna sommar blivit utförda.

Utöver vad sökandena i berättelsen över sitt arbete under år 1914 meddelat angående detsamma, ville sökandena lämna följande upplysningar rörande den år 1915 bedrivna verksamheten.

Av trycket hade utkommit häftet nr 5, Stockholm, Kungsholms kyrka.

Under tryckning befunne sig häftena nr 6 och 7, innehållande Uppland, Häverö och Väddö skeppslag och Dalarne, Leksands och Gagnefs tingslag.

Ute i bygderna hade arbeten bedrivits på många skilda håll.

I Skåne, där inventariseringsarbetet genom överenskommelse övertagits av etnologiska föreningens i Lund fornminneskommission, hade arbeten bedrivits i Skytts och Harjagers härader.

I Blekinge hade undersökningarna kompletterats i Östra härad. I Medelsta härad hade undersökningarna under året börjats och fullbordats.

På Gottland hade beskrivningarna över Bro tings kyrkor blivit kompletterade.

I Östergötland hade undersökningar påbörjats i Bankekinds härad.

I Västergötland hade kompletteringar utförts rörande kyrkorna i Kinnefjärdings härad, västra delen. Undersökningar av kyrkorna i häradets östra del hade slutförts.

I Södermanland påginge förberedande arbeten rörande kyrkorna i Oppunda härad i hela dess utsträckning samt rörande Nyköpings västra kyrka.

I Uppland hade kompletteringsarbeten utförts i Åkers samt Frötuna och Länna skeppslag ävensom i Närdinghundra härad.

I Dalarne hade undersökningsarbetena fullbordats inom Falu norra och södra tingslag samt påbörjats inom Rättviks och Orsa tingslag. Dessutom hade Venjans gamla kyrka, vilken skulle rivas, blivit undersökt och uppmätt genom sökandenas försorg.

I Jämtland hade undersökningar och mätningar slutförts inom Ragunda gamla pastorats område.

I Medelpad hade kompletteringar rörande hela landskapet utförts.

I Ångermanland hade 4 kyrkor blivit fullständigt undersökta.

Slutligen hade i Stockholm beskrivningen av Östermalms kyrka slutförts och beskrivningen av Riddarholmskyrkan påbörjats.

Att så pass mycket arbete kunnat utföras, ehuru statsanslaget under året varit reducerat till hälften, berodde i hög grad på det ekonomiska stöd, som från enskild person under år 1915 kommit företaget till del just för att förhindra dess beskärande i allt för hög grad. Dock kunde sökandena icke förutsätta, att dylikt stöd allt fram-

gent skulle stå arbetet till buds. A andra sidan vore det av stor vikt, att undersökningsarbetena icke behövde för mycket inskränkas. Ty varje år som ginge försvunne helt säkert mycket dyrbart undersökningsmaterial, som borde varit vetenskapligt beskrivet och avbildat. Området för sökandenas arbete vore så stort, att arbetet måste bedrivas i stor skala, för att området inom rimlig tid skulle kunna genomarbetas.

På grund av nådig remiss har vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien den 5 oktober 1915 avgivit underdånigt utlåtande över denna ansökning och därvid med vitsordande av det förtjänstfulla sätt, varpå sökandena fullföljt omförmälda verk, tillstyrkt bifall till deras framställning.

Departementschefen.

Givet är, att det omfattande och synnerligen betydelsefulla arbete, som av Curman och Roosval upptagits och under några år på ett erkännansvärt sätt fullföljts, erfordrar ett kraftigt stöd från statens sida för att i fortsättningen kunna med framgång bedrivas. Med varje år som går torde, såsom i ansökningen omnämnts, åtskilligt av det material försvinna, som borde vetenskapligt beskrivas och avbildas. Curman och Roosval hava också, i enlighet med vad 1913 års riksdag uttalade i ämnet, lagt huvudsaklig vikt vid inventeringsarbetets skyndsamma bedrivande.

Därjämte är det givetvis för arbetets fortgång av betydelse, att den stab av medarbetare, som Curman och Roosval kunnat för detsamma förvärva, må kunna sammanhållas, vilket näppeligen läte sig göra, därest någon väsentligare inskränkning av arbetsplanen bleve nödvändig.

För att ifrågavarande arbete må kunna under år 1917 i erforderlig utsträckning fortgå, synes det mig alltså vara av stor vikt, att sökandena komma i åtnjutande av statsbidrag till det belopp, 10,000 kronor, vartill anslaget ursprungligen bestämdes; och får jag därför hemställa, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att såsom bidrag till fortsatt utgivande av det av professorn S. Curman och docenten J. Roosval påbörjade, med stöd av vitterhetsakademien utgivna verket »Sveriges kyrkor, konsthistoriskt inventarium» på *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av 10,000 kronor att utgå på de närmare villkor, Kungl. Maj:t kan finna skäl bestämma.

[216.] 12. **Föreningen Pietas.** Till befrämjande av föreningen Pietas' verksamhet under åren 1911 och 1912 beviljade 1911 års riksdag ett extra anslag å 4,000 kronor, under villkor att föreningen till statens historiska museum med äganderätt överlämnade genom föreningens försorg utförda fotografier, register och beskrivningar över behandlade föremål. Vidare beviljades för enahanda ändamål på extra stat för vartdera av åren 1913

Föreningen Pietas.

och 1914 ett anslag av 2,000 kronor och för vartdera av åren 1915 och 1916 ett belopp av 2,500 kronor att utgå under nyssnämnda villkor. [216.]

I skrivelse den 29 september 1915 har nu styrelsen för nämnda förening anhållit om statsanslag av 2,500 kronor för år 1917 till främjande av föreningens verksamhet. Styrelsen har i sådant avseende anfört:

Föreningen Pietas, vars mål vore att åt framtiden i så oskadat skick som möjligt genom sakkunnigt utförd konservering under vetenskaplig kontroll bevara vårt lands äldre textila minnesmärken, hade tillämpat den principen att för utfört arbete icke debitera församlingar, museer och andra offentliga institutioner inom landet annat än med föreningens direkta kostnader för material och för arbetets praktiska utförande, under det att ingenting i den debiterade summan beräknats för den vetenskapliga undersökningen och nödvändiga övervakningen av arbetet, för lokalhyra, stående försäkringar, fotograferingar och registrering. Även utan pålägg av dessa omkostnader bleve nämligen dessa arbeten ganska dyra i följd av deras art. Då de av föreningen behandlade föremålen i de allra flesta fall tillhörde dylika offentliga institutioner, vore föreningen för sin verksamhet helt och hållet beroende av statsunderstödet, som sålunda erfordrades för täckande av kostnaderna för anställande av sakkunnig undersökning och vetenskaplig kontroll över arbetet, för lokalhyra, stående försäkringar m. m. samt för behandlade föremåls fotografering och beskrivning.

Föreningen hade haft att glädja sig åt en allt mera utvecklad verksamhet. Bland de under år 1914 avslutade textilierna märktes två dyrbara korkåpor, tillhöriga S:t Olai kyrka i Norrköping, altarkläden och mässkläder, tillhöriga Kalmar domkyrka, Borgs kyrka i Östergötland, Ljusdals kyrka, flera föremål, tillhöriga Linnéanska stiftelsen i Hammarby, fanor, tillhöriga Göta livgarde och Älvsborgs regemente, samt standar, tillhörigt livgardet till häst.

Vid sin ansökning har styrelsen fogat intyg därom, att till vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien från föreningen avlämnats beskrivning jämte register över behandlade föremål år 1914, jämte tillhörande 77 fotografier.

På grund av nådig remiss har vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien den 5 oktober 1915 avgivit underdånigt utlåtande över ansökningen och därvid tillstyrkt bifall till densamma.

Under åberopande av de skäl, som den 14 januari 1914 av dåvarande departementschefen anfördes till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden såsom stöd för äskande av anslagsökningen för år 1915, hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till främjande av föreningen Pietas' verksamhet under år 1917 bevilja på *extra stat* för samma år ett anslag av 2,500 kronor, under villkor att föreningen till statens historiska museum med äganderätt överlämnar genom föreningens försorg utförda fotografier, register och beskrivningar över behandlade föremål.

[217.] Statistiska tabeller över Öresundstullen.

13. **Statistiska tabeller över Öresundstullen.** Såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för utgivande av dylika tabeller för tiden efter år 1660 beviljade 1913 års riksdag ett anslag av 15,000 kronor, varav på extra stat för år 1914 anvisades ett belopp av 1,500 kronor att utgå på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna skäl bestämma.

Såsom i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1914 omnämnes, förordnade Kungl. Maj:t genom beslut den 4 juli 1913, att sistnämnda belopp skulle tillhandahållas Carlsbergsfondens i Köpenhamn kassa, sedan av vederbörande i Danmark till Kungl. Maj:ts beskickning i Köpenhamn lämnats skriftlig förbindelse att kostnadsfritt tillställa kungl. biblioteket tjugufem exemplar av verket i dess helhet, i den mån det utkomme, samt under villkor att, därest till arbetet komme att fogas lista med förklaring av däri förekommande termer och ovanligare ord, denna lista avfattades med hänsyn även till svenska läsares behov.

Enligt en från Kungl. Maj:ts minister i Köpenhamn ingången underrättelse har Carlsbergsfondens direktion i skrivelse den 2 december 1913 till svenska beskickningen förbundit sig att uppfylla de för anslagets åtnjutande bestämda villkoren. Sedermera har direktionen till ecklesiastikdepartementet insänt redogörelser för arbetets fortgång under åren 1913 och 1914.

På därom av Kungl. Maj:t gjorda framställningar anvisade riksdagen för ovannämnda ändamål jämväl på extra stat för vart och ett av åren 1915 och 1916 ett anslag av 1,500 kronor.

Då enahanda belopp torde böra utgå för år 1917, får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att av det för utgivande av statistiska tabeller över Öresundstullen år 1913 beviljade anslaget av 15,000 kronor anvisa på *extra stat* för år 1917 ett belopp av 1,500 kronor.

[218.] Forskningsarbete vid utländska biologiska stationer.

14. **Forskningsarbete vid utländska biologiska stationer.** Med åberopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 anvisade anslag av 1,800 kronor för beredande av tillfälle för svenska forskare till vetenskapligt arbete vid en eller flera utländska biologiska stationer må för enahanda ändamål användas under år 1917.

15. **Resestipendier åt journalister.** För vart och ett av åren 1912—1916 har riksdagen till resestipendier åt journalister, företrädesvis medarbetare, som hava redaktionellt arbete i svensk tidning eller journalistisk byrå till huvudsaklig sysselsättning, anvisat på extra stat 4,000 kronor att efter sakkunnigas hörande av Kungl. Maj:t fördelas under de villkor för stipendiernas åtnjutande, som Kungl. Maj:t kunde finna skäl bestämma. Genom kungörelse den 24 november 1911 har Kungl. Maj:t utfärdat bestämmelser i angivna hänseende att lända till efterrättelse tills vidare, så länge anslag för berörda ändamål fortfarande anvisas. [219.] Resestipendier åt journalister.

Svenska journalistföreningen har nu genom sin centralstyrelse anhållit om beredande för ändamålet av ett anslag å 4,000 kronor för år 1917.

Under erinran att även år 1915, då de till resestipendier och dylika understöd anvisade statsanslagen i allmänhet icke kommo till användning, likväl resestipendier utdelades till journalister samt att det för år 1916 beviljade anslaget för detta ändamål torde böra nämnda år tagas i anspråk, hemställer jag, att förslag måtte avlåtas till riksdagen

att till resestipendier för år 1917 åt journalister, företrädesvis medarbetare, som hava redaktionellt arbete i svensk tidning eller journalistisk byrå till huvudsaklig sysselsättning, bevilja på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 4,000 kronor att efter sakkunnigas hörande av Kungl. Maj:t fördelas under de villkor för stipendiernas åtnjutande, som Kungl. Maj:t kan finna skäl bestämma.

16. **Understöd åt inhemska skönlitterära författare.** I anledning av en inom riksdagen väckt motion beviljade 1907 års riksdag till fasta årliga understöd under åren 1908—1910 åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst ett anslag av 30,000 kronor att av Kungl. Maj:t efter sakkunnigas hörande fördelas. På grund av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar beviljades sedermera för liknande understöd under åren 1911—1913 av 1910 års riksdag enahanda belopp, 30,000 kronor. För åren 1914—1916 beviljades av 1913 års riksdag likaledes 30,000 kronor att efter grunder och på villkor, som av Kungl. Maj:t bestämdes, efter sakkunnigas hörande av Kungl. Maj:t fördelas mellan därav förtjänta vitterhetsidkare dels såsom fasta, dels i form av för viss tid givna understöd. Av de sålunda beviljade beloppen har riksdagen anvisat på extra stat för vart och ett av åren 1908—1916 ett anslag av 10,000 kronor. [220.] Understöd åt inhemska skönlitterära författare.

Genom beslut den 4 juli 1913 förklarade sig Kungl. Maj:t — i likhet med vad som skett, då ifrågavarande anslag av riksdagen förut beviljats — vilja åt fem sakkunniga, av vilka en skulle väljas av svenska akademien

[220.] och en av styrelsen för Sveriges författarförening samt de tre återstående utses av Kungl. Maj:t, anförtro uppgörandet av förslag till fördelning av det för åren 1914—1916 beviljade understödet, och förklarade Kungl Maj:t i sammanhang härmed — jämte det svenska akademien och nämnda styrelse anmodades att vardera välja dels en person att för treårsperioden 1914—1916 vara ledamot av sagda förslagsnämnd, dels en person att för samma tid vara suppleant för den utsedde ledamoten — att Kungl. Maj:t sedermera och efter utseende av de återstående ledamöterna av nämnden komme att i ärendet vidare förordna.

Efter det svenska akademien och Sveriges författarförenings styrelse anmält sig hava i enlighet härmed utsett var sin ledamot av nämnden och suppleant för honom, förordnade Kungl. Maj:t genom beslut den 3 oktober 1913 övriga ledamöter i förslagsnämnden ävensom suppleanter för dem, varjämte Kungl. Maj:t uppdrog åt nämnden att före 1913 års utgång till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till utdelning av ifrågavarande understöd och till de bestämmelser, som kunde anses böra lämnas i sammanhang därmed.

Den 25 november 1913 avgav nämnden det infordrade förslaget och anförde därvid, att då de under föregående treårsperiod utdelade understöden blivit enligt de genom riksdagens beslut fastställda grunderna av Kungl. Maj:t givna åt de särskilda stipendiaterna såsom fasta understöd, nämnden ansåge, att någon ändring häruti icke borde ifrågasättas i anledning av de nya bestämmelser, riksdagen dåmera meddelat. Nämnden funne sig fördenskull böra föreslå, att understöden för åren 1914—1916 fortfarande måtte få utgå till de innehavare, å vilka hela anslagsbeloppet förut disponerats, nämligen till:

skriftställaren	Per Hallström	kronor	2,000: —
»	Ola Hansson	»	1,400: —
»	Fredrik Vetterlund	»	800: —
författarinnan	Helena Nyblom	»	600: —
skriftställaren	K. G. Ossian-Nilsson	»	800: —
»	Daniel Fallström	»	700: —
»	Gustaf Ullman	»	700: —
»	Anders Österling	»	700: —
»	Henning Berger	»	700: —
»	Bo Bergman	»	800: —
»	Karl-Erik Forsslund	»	800: —

Genom nådigt beslut den 28 november 1913 fann Kungl. Maj:t gott tilldela de av nämnden föreslagna personerna för vart och ett av åren

1914—1916 understöd av ifrågavarande anslag med de av nämnden angivna belopp, varjämte meddelades föreskrifter rörande villkoren för understödens uppbärande m. m. I denna fördelning har sedan dess icke skett någon ändring.

Då ifrågavarande understöd, jämlikt riksdagens beslut rörande anslag för åren 1908—1913, tilldelats de nuvarande innehavarna såsom fasta understöd, torde jämväl för den närmaste framtiden medel böra göras tillgängliga för ändamålet.

Så snart något av dessa understöd upphört att utgå till den nuvarande innehavaren, lärer emellertid hinder icke möta för att understödet kommer att utdelas icke såsom fast understöd utan allenast för viss tid.

Jag tillstyrker på grund av vad jag sålunda anfört förslag till riksdagen

att till understöd under åren 1917—1919 åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst bevilja ett anslag av 30,000 kronor, att efter grunder och på villkor, som av Kungl. Maj:t bestämmas, efter sakkunnigas hörande av Kungl. Maj:t fördelas mellan därav förtjänta vitterhetsidkare dels såsom fasta, dels i form av för viss tid givna understöd, samt att av ifrågavarande anslag på *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av 10,000 kronor.

[221.] Antarktisk expedition.

17. **Antarktisk expedition.** Riksdagen har år 1914 såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för en antarktisk expedition åren 1915—1919 beviljat ett anslag av 135,000 kronor samt härav på extra stat för år 1915 anvisat ett belopp av 27,000 kronor att utgå på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva.

Såsom jag meddelade i anförande till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1915, anmälde den svenska antarktiska kommittén i underdånig skrivelse den 21 november 1914, att den såge sig nödsakad uppskjuta expeditionens avgång till eftersommaren 1916. Nu har kommittén i underdånig skrivelse den 26 november 1915 anmält, att expeditionens avgång ännu en gång måste uppskjutas för ett år eller till eftersommaren 1917, varvid arbetena skulle fortgå åren 1917—1921 i överensstämmelse med den uppgjorda planen.

Med åberopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för en antarktisk expedition åren 1915—1919 anvisade belopp av 27,000 kronor må på de villkor, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1917.

[222.] Rasbiologiska undersökningar.

18. **Rasbiologiska undersökningar.** Hos det större akademiska konsistoriet i Uppsala har medicinska fakulteten därstädes gjort framställning om utverkande av ett extra anslag å 24,000 kronor att med 6,000 kronor under vart och ett av åren 1917—1920 utgå till docenten vid universitetet Herman Lundborg såsom understöd vid utförandet av rasbiologiska undersökningar. Fakulteten har på följande sätt motiverat denna sin framställning:

Under en följd av år hade docenten Lundborg ägnat ett framgångsrikt forskningsarbete åt rasbiologiska spörsmål. År 1898 började han en medicinsk biologisk undersökning av en vitt utgrenad släkt i södra Sverige, vilken i flera avseenden företedde ett mycket stort intresse. Efter att först hava ägnat en ingående undersökning åt en i denna släkt förekommande nervsjukdom av ovanlig beskaffenhet, vilket arbete år 1904 prisbelönades av svenska läkarsällskapet, genomforskade han under åren 1908—1913 släkten i fråga i hela dess omfattning, såväl dess då levande medlemmar som på grund av tillgängliga, mestadels officiella aktstycken dess tidigare generationer, tillsammans 2,232 personer inom sju släktled. Ifrågavarande undersökningar offentliggjordes år 1913 i ett omfångsrikt arbete under titeln »Medizinisch-biologische Familienforschungen». Såväl vad metoder och arbetssätt som vad de ernådda resultaten vidkomme hade detta arbete av den medicinska fackpressen inom och utom vårt land mottagits med stort erkännande och av vetenskapsakademien år 1914 tillerkänts Letterstedtska priset för originalarbete. Några uttalanden av utländska sakkunniga på området torde här böra anföras.

Så sade professorn vid Münchens universitet Max von Gruber i det förord, med vilket han försett arbetet, bland annat: »Doktor Lundborgs undersökning är den omfångsrikaste och grundligaste familjeundersökning, som någonsin företagits. Den uthålliga flit och den offervilliga handlingskraft, med vilken doktor Lundborg har övervunnit de oändliga svårigheterna att utröna släktskapen och beskaffenheten av tusentals individer ända till 200 år tillbaka, äro beundransvärda och utgöra i och för sig ett vackert vittnesbörd om den idealism hos det svenska folket, om vilken Sundbärg med så mycken rätt talar. Man får lyckönska författaren, ty hans ansträngningar voro icke förgäves.» Sin härpå följande sammanfattande framställning av Lundborgs vunna resultat avslutade von Gruber med följande ord: »Fastställandet av recessiviteten av anlagen till viktiga nerv- och sinnessjukdomar, det vill säga det faktum, att ett sådant anlag måste ärvas från *båda* föräldrarna, om sjukdomen skall framträda, under det att anlaget blir overksamt, om det blott innebor i den enes av föräldrarne arvsubstans, skall hädanefter hava ett utomordentligt starkt inflytande på det rasbygeniska handlandet.»

Professor E. Siemerling, Kiel, anförde i Archiv für Psychiatrie bland annat följande: »Detta storartat anlagda arbete av den genom sina undersökningar över myoklonus-epilepsien bekante författaren utgör ett mönstergillt alster av biologisk familjeforskning. I sin helhet bildar det den omfångsrikaste och grundligaste familjeforskning, som någonsin företagits.» [222.]

Professor Stromayer i Jena yttrade i Zeitschrift für die Gesamte Neurologie und Psychiatrie bland annat: »Att hava visat oss huru man skall samla material är en huvudförtjänst hos Lundborgs arbete, som kommer att bliva en rådgivare icke blott för den medicinska forskaren utan likaså även för juristen, socialpolitikern och antropologen.»

Professor G. Aschaffenburg i Köln yttrade i Monatschrift für Kriminalpsychologie und Strafrechtsreform bland annat: »Lundborg har skapat en metodik för familjeforskningen, som i omsikt och djup är oöverträfflig. Etnografiska och geografiska, vetenskapliga och hälsoförhållanden hava studerats med samma grundlighet som de enskilda personerna. Författarens offervillighet, att under de obekvämaste förhållanden boende under flera år på landsbygden själv hava insamlat sitt material, förtjänar icke minst vår beundran. Arbetet torde inom rasforskningen icke så lätt finna sin like.»

Citaten kunde lätteligen förökas, men det redan anförda torde vara tillfyllest såsom belysning av värdet av Lundborgs ifrågavarande arbete.

Sedan år 1913 vore Lundborg sysselsatt med omfattande rasbiologiska undersökningar bland lappar, finnar och svenskar. Han undersökte härvid ej enstaka släkter utan större folkgrupper, bybefolkningar och nomadiserande lappar. Undersökningarna omfattade de tre sista generationerna fulltaliga jämte deras anor, så långt de kunde följas i kyrkoböckerna, det vill säga cirka 200 år tillbaka. Undersökningarna vore förlagda dels till Lappland, dels till Värmland. Med vilka personliga uppoffringar de vore förbundna, framginge därav, att han under materialets uppsamlande långa tider på lappens vis levat i kåta; de tjänster och den hjälp, han därunder i sin egenskap av läkare kunnat bevisa nomaderna, hade, såsom det ville synas, i väsentlig grad underlättat forskningsarbetet i fråga. Det vore här bland annat sådana viktiga frågor som angående disposition för vissa sjukdomar och dessas ärftlighetsgång, om inverkan av olika miljö på hälsotillståndet samt rasblandningens problem, som vore föremål för undersökning.

Då fakulteten hade sig bekant, att professorn vid Köpenhamns universitet Harald Westergaard, som i vissa avseenden måste anses vara framstående fackman på området, redan på arbetets nuvarande tidiga stadium tagit kännedom om dess planläggning och metoder, hade fakulteten låtit sig angeläget vara att såväl i dessa avseenden som beträffande Lundborgs kvalifikationer för denna uppgift inhämta Westergaards mening. Det svar, som Westergaard ställt till fakultetens förfogande och vilket fakulteten bilagt sin framställning, vitsordade såväl det rationella i Lundborgs metoder som betydelsen därav, att det material av ingående iakttagelser, varom nu vore fråga, måtte bliva på sakkunnigt sätt insamlat, innan det bleve för sent.

Rasbiologien vore en jämförelsevis ny gren av den medicinska vetenskapen, vilken gren före Lundborg ej varit i vårt land på något ingående sätt bearbetad. Ej heller funnes för närvarande någon åt densamma ägnad lärostol i Sverige. I utlandet, särskilt i England och Amerika, hade redan lärarbefattningar inom rasbiologien upprättats och särskilda forskningsinstitut ägnats densamma. Då den avsåge att vid sidan av befolkningsstatistiken och antropologien, men arbetande med delvis andra metoder och frågeställningar än dessa vetenskaper, skänka kunskap om befolkningens i ett land för-

[222.] hållanden, upplysningar som jämväl för lagstiftning och administration kunde bliva av stort värde, torde rasbiologien kunna förväntas även i övriga kulturländer inom kort bliva på liknande sätt, som i de anglosachsiska länderna redan skett, tillgodosedd. För snarlika antropologiska undersökningar av Danmarks befolkning beviljades, efter vad fakulteten trodde sig veta, redan år 1905 anslag av danska riksdagen.

De yttre förhållanden, under vilka Lundborg hittills utfört sitt forskningsarbete, hade varit och vore av den beskaffenhet, att de ställt synnerligen höga krav på hans förmåga av oegennyttig hängivenhet åt sin vetenskapliga uppgift. Lundborg, som vore född år 1868 och blivit år 1903 utnämnd till docent vid fakulteten, hade sedan år 1908 innehaft docentstipendium. Vidare hade han sedan år 1912 av de på universitetets stat till Kungl. Maj:ts disposition ställda medlen åtnjutit ett anslag av till en början 1,800 kronor och därefter 1,500 kronor årligen. Av tillgängliga donationsmedel hade fakulteten slutligen under några år kunnat tillgodose honom med i medeltal omkring 1,000 kronor årligen. Högsta sammanlagda beloppet av det understöd, Lundborg sålunda från dessa olika håll åtnjutit, uppginge alltså till ungefär 5,000 kronor för år räknat. Toge man i betraktande, att arten av det forskningsarbete, Lundborg haft och hade att utföra, å ena sidan medförde kostsamma resor och uppehåll på skilda orter av landet, å andra sidan redan därigenom uteslöte möjligheten till ordnad praktisk läkarverksamhet med därav härflytande inkomst, insåges lätt, att hans hittills ernådda vetenskapliga resultat ej hade uppnåtts utan stora och kännbara uppoffringar för honom själv och hans familj.

Även i sin hittillsvarande knappa omfattning vore emellertid ifrågavarande ekonomiska understöd icke för framtiden påräkneligt. Lundborg hade redan år 1914 innehaft docentstipendium i sex år eller den längsta tid, för vilken universitetskanslern ägde utdela sadant stipendium. På därom gjord underdånig framställning hade han av Kungl. Maj:t den 2 april 1914 erhållit ett års förlängning å sitt förordnande såsom docentstipendiat. En motsvarande underdånig anhållan, avseende tiden 1 juni 1915—31 maj 1916, vore av fakulteten för ej länge sedan ingiven. Även om, såsom fakulteten vågade hoppas, också denna anhållan vunne nådigt bifall, vore det dock uppenbart, att dylik prolongation knappast kunde — ej minst med hänsyn till andra, ostipendierade docenter inom fakulteten — för någon avsevärd tid framåt vara påräknelig. Vore det av betydelse, att Lundborg bereddes möjlighet att kvarstanna vid universitetet och att fullfölja sina pågående forskningar, maste givetvis medel utfinnas att på annat sätt betrygga hans ställning.

Det syntes fakulteten mer än sannolikt, att Lundborg med det anseende, han såsom rasbiolog redan förvärvat, utan större svårighet skulle kunna i utlandet vinna en ekonomiskt tryggad ställning inom sitt forskningsgebit. En sådan utgång vore emellertid helt visst att beklaga. Ej blott att här samma skäl förelåge, som under alla förhållanden gjorde det i hög grad önskvärt, att en framstående forskare kunde inom eget land finna medel för sin vetenskapliga verksamhet, härtill komme i förevarande fall, att en anställning i utlandet med största sannolikhet skulle medföra, att det ej bleve det svenska folkets rasbiologi, som bleve föremål för Lundborgs forskning; den nationella vinsten av denna forskning skulle då helt visst komma ett annat folk än vårt eget till godo.

Till framläggandet av förslag till mera verksamma åtgärder i och för bindandet av Lundborg vid Uppsala universitet syntes emellertid av lätt insedda skäl den nuvarande tidpunkten föga ägnad. Fakulteten hade på den grund trott sig böra inskränka sin föreliggande hemställan därhän, att Lundborgs nuvarande anställning vid

universitetet måtte kunna fortfara och att ett avbrytande av hans nu pågående undersökningar ej måtte av brist på medel för hans uppehälle behöva ifrågakomma. Efter vad fakulteten inhämtat, kunde dessa undersökningar beräknas kräva ytterligare en tid av fyra år. Vidkommande det årliga belopp, som här borde ifrågakomma, hade det synts fakulteten, att ett belopp av 6,000 kronor, motsvarande vad en laborator inom fakulteten före åtnjutande av ålderstillägg uppbure, vore det lägsta belopp, som i betraktande av ovan anförda omständigheter här kunde anses något så när tillfyllestgörande. Det kunde ifrågasättas, huruvida av detta belopp någon del fortfarande skulle kunna utgå från de på universitetets stat till Kungl. Maj:ts disposition ställda medel. Då emellertid erfarenheten syntes giva vid handen, att dessa medel vore för vissa universitetets mera tillfälliga behov av olika art väl behövliga, varför anslag från desamma allenast plägade beviljas för ett år i sänder, och sålunda avsikten att för några år framåt tillförsäkra Lundborg en ej alltför oviss ekonomisk ställning ej syntes på sådant sätt till fullo vinnas, hade fakulteten trott sig ej kunna ifrågasätta en dylik uppdelning av det erforderliga beloppet. [222.]

Den av fakulteten gjorda framställningen tillstyrktes av det större akademiska konsistoriet, och jämväl universitetskanslern har i skrivelse den 5 oktober 1915 givit sitt förord till densamma.

På grund av nådig remiss har därefter vetenskapsakademien, som inhämtat yttrande i ämnet av f. d. professorn G. Retzius och professorn E. Müller såsom sakkunniga, avgivit underdånigt, den 27 oktober 1915 dagtecknat utlåtande över framställningen.

Retzius och Müller hava i sitt yttrande anfört följande:

I anslutning till de skäl, som av Uppsala universitets medicinska fakultet framställts, och de utlåtanden av sakkunniga personer, som anförts, ävensom på grund av den kännedom, Retzius och Müller ägde om den vetenskapliga verksamhet, som Lundborg utövat, och de arbeten, han utgivit, finge Retzius och Müller avgiva det yttrande, att de på det livligaste tillstyrkte akademien att avgiva sitt förord för det av medicinska fakulteten, det större akademiska konsistoriet och universitetskanslern varmt förordade anslaget.

Med instämmande i detta yttrande tillstyrkte vetenskapsakademien bifall till framställningen.

Den av medicinska fakulteten omförmälda framställningen angående rätt för Lundborg att bibehålla sitt docentstipendium under tiden den 1 juni 1915—den 31 maj 1916 har av Kungl. Maj:t den 14 maj 1915 bifallits, och genom nådigt beslut den 23 juli 1915 tilldelades Lundborg av tillgängliga medel ett understöd av 3,000 kronor för fullföljande av de av honom påbörjade rasbiologiska undersökningarna bland befolkningen i Lappland och Värmland.

Departementschefen.

Det måste givetvis betraktas såsom en viktig kulturell uppgift, att vårt folks rasbiologi göres till föremål för vetenskaplig forskning. Jag

torde icke här behöva närmare ingå på de ur skilda synpunkter, ej minst för lagstiftningen och förvaltningen, värdefulla resultat, som genom ett dylikt forskningsarbete stå att vinna, utan inskränker mig till att därutinnan åberopa den föreliggande utredningen. Av denna synes ock oförtydbart framgå, att Lundborg är för uppgiften väl kvalificerad.

Såsom understöd till Lundborg för hans rasbiologiska forskningar har begärts ett belopp av 6,000 kronor för år. Med hänsyn därtill att ifrågavarande arbete måste betecknas såsom i hög grad mödosamt, på samma gång det är förknippat med stora kostnader för resor och dylikt, torde det äskade beloppet icke kunna anses för högt.

Då nu de utvägar, som hittills stått öppna för att bereda Lundborg ett, om ock ringa understöd för forskningens bedrivande, nämligen utsträckning av tiden för hans docentstipendium samt anvisande av anslag från vissa universitetsmedel, icke vidare torde kunna annat än i mycket ringa omfattning anlitas, synes det mig, med avseende å det betydelsefulla i Lundborgs forskningsarbete, även under nuvarande ekonomiska förhållanden vara väl motiverat, att ett särskilt anslag för ändamålet beredes Lundborg.

Jag hemställer därför om förslag till riksdagen

Nytt anslag.

att såsom understöd åt docenten Herman Lundborg för utförande under åren 1917—1920 av rasbiologiska undersökningar bevilja ett anslag av 24,000 kronor och därav på *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av 6,000 kronor att utgå enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela.

19. Resestipendier samt läroböckers, tidskrifters och lärda verks utgivande, *oförändrat ordinarie reservationsanslag* kronor 45,000: —

[223.] Historisk-statistisk handledning

20. **Historisk-statistisk handledning.** För utarbetande, i huvudsaklig överensstämmelse med en i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 maj 1914 framlagd arbetsplan, av en historisk-statistisk handledning i studiet av befolkningsförhållandena i Sverige m. m. under äldre tid beviljade 1914 års senare riksdag docenten vid universitetet i Uppsala K. A. Edin ett anslag av 12,000 kronor, med skyldighet för Edin att i statsverkets ägo överlämna de under arbetet gjorda samlingarna samt att underkasta sig de närmare bestämmelser i övrigt, Kungl. Maj:t kunde finna skäligt meddela.

Tillika anvisades till inlösen för statsverkets räkning av Edins under åren 1905—1908 och 1911—1912 för enahanda arbete åvägabragta samlingar på extra stat för år 1915 ett anslag av 6,000 kronor. Detta belopp har genom nådigt beslut den 19 november 1914 utanordnats. [223.]

Nyssberörda anslagsbelopp av 12,000 kronor var avsett att utgå med halva beloppet för vartdera av åren 1915 och 1916, och av 1914 års riksdag anvisades också ett belopp av 6,000 kronor för år 1915. Beträffande sistnämnda belopp vill jag emellertid erinra, att jag vid anmälan den 14 januari 1915 av åttonde huvudtitelns anslagsbehov för år 1916 uttalade, att med anslagets utanordnande kunde anstå till år 1916 eller senare. Anslaget har numera genom nådigt beslut den 31 december 1915 ställts till Edins förfogande, sedan Edin, såsom avsett var, till landsarkivet i Uppsala överlämnat vissa av honom gjorda samlingar samt visat, att han till biträden och för materiell i enlighet med uppgivna beräkningsgrunder utbetalat ett belopp, motsvarande anslagssumman, ävensom till ecklesiastikdepartementet avlämnat behörig redogörelse för sitt arbete. Då anslaget utanordnades till Edin, gav Kungl. Maj:t, i enlighet med vederbörandes förslag, vissa anvisningar rörande fortsättningen av Edins arbete.

I omförmälda redogörelse har Edin framhållit, att det skulle ställa sig mycket svårt för honom att fullständigt avbryta eller ens i avsevärdare mån inskränka det å landsarkivet i Uppsala pågående arbetet, då avskedandet av en genom årslång verksamhet för sina speciella uppgifter upptränad personal skulle betyda avsevärda merkostnader i tid och penningar, när en gång ny personal vid arbetets eventuella återupptagande skulle anställas. Edin hemställde därför om äskande i 1916 års statsverksproposition av fortsatt anslag enligt 1914 års riksdagsbeslut.

Departementschefen.

Jag vill erinra, att då framställning om anslag för berörda ändamål gjordes till 1914 års senare riksdag, därvid av mig angavs och sedermera av riksdagen särskilt framhölls, att ifrågavarande arbete ej vore avsett att fortsättas år efter år och leda till upprepade anslagskrav samt att alltså ett bifall till det då föreliggande äskandet ej i någon mån finge anses bindande i avseende å beviljande av fortsatta anslag.

Då det emellertid synes angeläget, att det av Edin påbörjade arbetet får, inom ramen av det redan beviljade anslaget, föras till slut, hemställer jag om förslag till riksdagen

Nytt anslag.

att av det anslag å 12,000 kronor, som tilldelats docenten vid universitetet i Uppsala K. A. Edin för utarbetande av en historisk-statistisk handledning i studiet av befolkningsförhållandena i Sverige m. m. under äldre tid, anvisa på *extra stat* för år 1917 återstående beloppet, 6.000 kronor.

L. Diverse.

1. Ålderstillägg, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 150,000: —

[224.] Extra lönetillägg.

2. **Extra lönetillägg.** Under åberopande av vad chefen för finansdepartementet anfört till statsrådsprotokollet över finansärenden denna dag i fråga om beredande åt vissa statens tjänstemän och betjänte av ett extra lönetillägg för år 1916 att uppföras i riksstaten för år 1917, hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

Minskat anslag.

att till beredande, i enlighet med de i nyssnämnda statsrådsprotokoll angivna grunderna, av extra lönetillägg för år 1916 åt en del tjänstemän och betjänte i vissa till ecklesiastikdepartementet hörande ämbetsverk och kårer anvisa på *extra stat* för år 1917, såsom förslagsanslag, ett belopp av 5,000 kronor.

[225.] Tillfällig löneförbättring åt viss lärarpersonal.

3. **Tillfällig löneförbättring åt viss lärarpersonal.** Såsom jag i det föregående under punkten 163 erinrat, har 1915 års riksdag anvisat medel för beredande under år 1916 av tillfällig löneförbättring åt vissa lärare vid folkskolor och småskolor. Enligt riksdagens beslut tillkommer sådan löneförbättring den, som vid ingången av år 1916 är anställd i egenskap av ordinarie lärare vid folkskola eller ock såsom biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola eller lärare vid småskola, under förutsättning att befattningshavaren vid denna tidpunkt har eget äkta barn, som icke uppnått 18 års ålder; dock att sådan delaktighet icke tillkommer gift kvinnlig befattningshavare, vars man lever, ej heller biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola eller lärare vid småskola, vilken vikarierar för tjänstledig lärare. Den tillfälliga löneförbättringen utgår med 250 kronor för ordinarie lärare vid folkskola och med 150 kronor för biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola och lärare vid småskola.

Jag har under punkten 163 hemställt, att hos riksdagen måtte utverkas anslag för beredande även under år 1917 av tillfällig löneförbättring åt ovanberörda personal, att utgå efter enahanda grunder, som av riksdagen bestämts beträffande användningen av det för år 1916 beviljade anslaget till samma ändamål.

Då vidare ordinarie lärare vid högre folkskolor samt ämneslärare och arbetslärare vid statens blindundervisningsanstalter ansetts böra i föreva-

rande hänseende jämnställas med folk- och småskolornas lärarpersonal, har [225.]
jag under punkterna 167 och 177 hemställt om förslag till riksdagen att medgiva, att till nyssnämnda lärare vid högre folkskolor och blindundervisningsanstalter finge under åren 1916 och 1917 utgå tillfällig löneförbättring enligt enahanda grunder, som av riksdagen stadgats beträffande tillfällig löneförbättring under år 1916 åt vissa lärare vid folk- och småskolor.

Det är emellertid min förhoppning, att det skall visa sig möjligt att bereda ännu en grupp av befattningshavare delaktighet i den tillfälliga löneförbättringen. Jag syftar härmed på det stora antal huvudsakligen kvinnliga lärare, som äro anställda dels vid folkskolor såsom biträdande lärare, dels ock vid mindre folkskolor och vid småskolor, men vilka icke fylla de villkor, som äro stadgade i fråga om den redan medgivna löneförbättringen för sådana lärare.

Enligt den officiella statistiken för år 1913 utgjorde nämnda år antalet biträdande lärare vid folkskolor, lärare vid mindre folkskolor och lärare vid småskolor tillhopa 11,900, därav 191 män och 11,709 kvinnor. De flesta av dessa befattningshavare äro ogifta lärarinnor. Det är således endast ett ringa fåtal, som har den försörjningsplikt, vilken utgör förutsättningen för delaktighet i den medgivna löneförbättringen.

Den stadgade minimiavlöningen för nu nämnda lärare är 500 kronor om året jämte tre ålderstillägg, vart och ett å 60 kronor, vartill kommer bostad jämte nödig vedbrand eller ock ersättning för nämnda förmåner med minst 100 kronor för år. Man har sålunda här att göra med en grupp av befattningshavare, som i ekonomiskt hänseende hör till de minst gynnsamt ställda. Jag måste då anse det såsom ett trängande behov, att något göres för att bereda dem lindring i deras tryckta villkor.

För närvarande är jag icke beredd att angiva, efter vilka regler den hjälp, som här är av nöden, bör utgå; i främsta rummet torde man emellertid böra tänka på dem, som stå på det lägsta planet, d. v. s. uppbära endast grundavlöningen utan ålderstillägg. Frågan om de grunder, som böra uppställas för delaktighet i det nu ifrågavarande understödet, tarvar närmare utredning, och därvid bör jämväl tagas i övervägande, huruvida även någon annan grupp av lärare än de ovan nämnda bör här komma i betraktande.

Då det gällt att bedöma, vilken kostnad den löneförbättring, jag sålunda ifrågasätter, skulle betinga, har jag trott mig kunna stanna vid ett belopp av 250,000 kronor för vartdera året 1916 och 1917. I avbidan på proposition i ämnet torde därför böra på extra stat för år 1917 reserveras ett belopp av 500,000 kronor till nu angivna ändamål.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

Nytt anslag.

att i avbidan på proposition angående tillfällig löneförbättring åt biträdande lärare vid folkskolor, lärare vid mindre folkskolor och lärare vid småskolor beräkna för berörda ändamål på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 500,000 kronor.

4. Rese- och traktamentspenningar, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 24,000: —

[226.] Skrivmaterialier och expenser, ved m. m.

5. **Skrivmaterialier och expenser, ved m. m.** I samband med den år 1902 beslutade löneregleringen för tjänstemännen vid de ecklesiastika konsistorierna bestämdes, att konsistorierna skulle från det under åttonde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget: skrivmaterialier och expenser, ved m. m., mot redovisning undfå erforderliga medel, dock ej till högre belopp än tillsammans 7,150 kronor årligen, till inköp av skrivmaterialier, inköp av nödiga inventarier, renhållning, gas och lyse, ved och vedhuggning, där utgifter härför icke bestredes av vederbörande domkyrka, bokinköp, inbindning av böcker och tidningsprenumeration (med undantag för Lunds stift, där utgifterna därför bestredos av den så kallade äldre pastoraliefonden), tryckningskostnader, annons- och fraktkostnader samt utgifter för telegramporto. Det sålunda angivna maximibeloppet för de ecklesiastika konsistoriernas andel i sagda förslagsanslag visade sig genast vara för lågt och höjdes vid 1903 års riksdag till 9,000 kronor, därvid dock hänsyn även togs till kostnaderna för det nyinrättade domkapitlet i Luleå. År 1908 höjdes beloppet ytterligare till 10,000 kronor.

Dessutom har 1914 års senare riksdag medgivit, att till expensmedel för år 1914 vid de ecklesiastika konsistorierna finge av förenämnda förslagsanslag utgå, utöver förut anvisade 10,000 kronor, ytterligare 2,500 kronor.

Vidare hava genom beslut av sistnämnda riksdag ökade tillgångar för ändamål av ifrågavarande slag ställts till domkapitlens förfogande på det sättet, att domkapitlens tryckningskostnader från och med år 1915 överflyttats till det under åttonde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till tryckningskostnader med ett belopp av högst 1,800 kronor för år.

För år 1916 har till skrivmaterialier och expenser, ved m. m. för de särskilda konsistoriernas behov genom nådigt brev den 26 juni 1915 anvisats ett belopp av tillhopa 9,475 kronor enligt följande fördelning:

domkapitlet i	Uppsala	kronor	600: — [226.]
»	» Linköping	»	1,000: —
»	» Skara	»	1,025: —
»	» Strängnäs	»	475: —
»	» Västerås	»	480: —
»	» Växjö	»	600: —
»	» Lund	»	1,100: —
»	» Göteborg	»	600: —
»	» Karlstad	»	600: —
»	» Härnösand	»	760: —
»	» Luleå	»	1,200: —
»	» Visby	»	360: —
Stockholms stads konsistorium		»	675: —
		Summa kronor	9,475: —

Höjning i de sålunda anvisade beloppen har för år 1917 äskats av domkapitlet i Uppsala med 400 kronor, av domkapitlet i Linköping med 825 kronor, av domkapitlet i Växjö med 300 kronor och av domkapitlet i Visby med 45 kronor, varemot domkapitlet i Härnösand vid sin beräkning för sistnämnda år stannat vid ett 160 kronor lägre belopp än det, som för år 1916 anvisats till domkapitlet. Därjämte hava för år 1916 fyllnadsbelopp begärts, av domkapitlet i Linköping med 825 kronor till bestridande av kostnader för uppvärmning och belysning av domkapitlets lokaler m. m. samt av domkapitlet i Visby med 144 kronor för inköp av stolar till domkapitlets sessionssal. Jag torde här endast behöva återgiva de av domkapitlen i Linköping och Visby gjorda framställningarna.

Domkapitlet i *Linköping* yttrar i skrivelse den 22 september 1915:

Genom de ändrings- och reparationsarbeten vid domkapitels- och bibliotekshuset i Linköping med tillhörande vaktmästarbostad, som med anledning av Kungl. Maj:ts tillstånd enligt nådigt brev den 7 augusti 1914 blivit under år 1915 utförda, hade anordningar för såväl värmeledning som elektrisk belysning införts i hela domkapitels- och bibliotekshuset, varjämte anordning för elektrisk belysning införts i vaktmästarbostaden. Förut hade uppvärmning och belysning saknats dels i domkapitlets arkivlokaler i husets nedre våning ävensom i följande av biblioteket i samma våning disponerade rum, nämligen visningsrummet, rummet för Steinordhska boksamlingen och handskriftsrummet, dels ock i husets övre våning, vilken helt och hållet disponerades av biblioteket, samt i ett å vinden numera inrett rum för bibliotekets samling av tidningar. I det för biblioteket förut använda expeditionsrummet ävensom i förstugan till biblioteket hade funnits anordningar för uppvärmning, men icke för belysning.

Förut hade således största delen av domkapitels- och bibliotekshuset varit i saknad av både uppvärmning och belysning. Genom de nu vidtagna förändringarna härutinnan

[226.] komme naturligen kostnaderna för husets uppvärmning och belysning att uppgå till betydligt högre belopp än vad som förut i sådant avseende utgivits.

Det vore icke för domkapitlet möjligt att nu lämna någon exakt uppgift på de belopp, vartill de årliga utgifterna för uppvärmning och belysning hädanefter komme att uppgå. Vad uppvärmningen anginge torde enligt vad domkapitlet från sakkunnigt håll inhämtat den årliga åtgången av koks för värmeledningen få beräknas till omkring 800 hektoliter. Priset i Linköping å koks vore för närvarande 2 kronor 50 öre för hektoliter. Detta skulle göra för ett år 2,000 kronor. Härtill komme emellertid även arvode för skötseln av värmeledningen, till vilken hörde två särskilda värmepannor. Detta arbete, vilket icke kunde verkställas av den för domkapitlet och biblioteket gemensamme vaktmästaren, kunde domkapitlet få utfört av därtill lämplig person för en årlig kostnad av omkring 250 kronor; personen i fråga begärde nämligen för arbetet en krona om dagen.

Domkapitlets vaktmästare, vilken enligt vad ovan nämnts jämväl vore vaktmästare vid biblioteket, åtnjöte rätt till fri vedbrand. Hans behov av ved hade förut tillgodosetts utav det vedförråd, som anskaffats för domkapitlets egna lokaler. Då värmeledning icke vore anordnad i vaktmästarbostaden, måste ved för vaktmästarens räkning framdeles inköpas. Kostnaden härför ävensom för sådan ved, som tilläventyrs kunde behövas för uppeldning vid särskilda tillfällen av de båda värmeledningspannorna, torde med nuvarande priser å ved få beräknas till omkring 150 kronor årligen. De sammanlagda kostnaderna för uppvärmning av domkapitels- och bibliotekshuset ävensom vaktmästarbostaden skulle således uppgå till omkring 2,400 kronor årligen. Detta belopp syntes rättvisligen böra fördelas lika mellan domkapitlet och biblioteket. Visserligen förfogade biblioteket över den största delen av huset, men hela övre våningen, som upptoges av de stora boksalarna, ävensom tidningsrummet å vinden torde icke behöva uppvärmas mer än till 12 à 14 grader Celsius, och i nedre våningen, vilken i sin helhet borde hava vanlig rumstemperatur, disponerade domkapitlet de flesta och största lokalerna.

Kostnaderna för den elektriska belysningen kunde icke heller av domkapitlet exakt uppgivas, men torde desamma kunna beräknas till omkring 150 kronor årligen. Även denna utgift syntes böra fördelas lika mellan domkapitlet och biblioteket, så att dessa finge anses betala hälften eller 75 kronor vardera.

De på domkapitlet belöpande kostnaderna för uppvärmning och belysning skulle enligt ovan angiven beräkningsgrund uppgå till sammanlagt 1,275 kronor årligen. Motsvarande utgifter för de senast förflutna fem åren utgjorde, såsom framginge av en bifogad tablå, i medeltal 453 kronor 25 öre för år. Ytterligare skulle alltså erfordras ett belopp av 821 kronor 75 öre, vilken summa lämpligen torde kunna jämnas uppåt till 825 kronor. Detta vore således det belopp, som skulle behövas utöver det årliga expensanslaget å 1,000 kronor. Men då de nya anordningarna för uppvärmning och belysning av domkapitels- och bibliotekshuset komme att tagas i bruk från och med hösten 1915, vore den ovan omförmälda ökningen av expensanslaget å 825 kronor erforderlig redan för år 1916, för vilket år domkapitlet hade till sitt förfogande endast det vanliga expensanslaget å 1,000 kronor. På grund av det anförda hemställde domkapitlet om ett anslag av 2,650 kronor för år 1917 till skrivmaterialier och expenser, ved m. m., med rätt för Kungl. Maj:t att av sistnämnda belopp redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 825 kronor.

Domkapitlet i *Visby*, vilket såsom nämnts för år 1917 begärt till ex-

penser 45 kronor mer än det för år 1916 till domkapitlet anvisade be- [226.]
loppet, har i skrivelse den 22 september 1915 vidare anfört:

Dessutom vågade domkapitlet anhålla om ett tilläggsanslag å 144 kronor till de åt domkapitlet för år 1916 anvisade expensmedlen för inköp av 8 stolar för sessionssalen. Domkapitlet hade förut begärt och erhållit medel för möblering av detta rum, men därigenom, att domkapitlet sökt alltför mycket begränsa sina behov i detta avseende, hade luckor uppstått, som efteråt måste fyllas, för att domkapitlets ämbetslokal skulle kunna anses vara i ett någorlunda värdigt skick. För ett belopp av 224 kronor hade domkapitlet tillförene för sessionssalens möblering inköpt en soffa och 8 stolar, men då 8 fönster funnes i salen och ett stolpar behövdes för varje fönsterluft, vore ovannämnda 8 stolar ytterligare av nöden.

Statskontoret har den 25 november 1915 efter remiss avgivit utlåtande över domkapitlens förevarande framställningar och därvid anfört:

Då till expenser för domkapitlens behov enligt gällande bestämmelser finge årligen användas ett belopp av högst 10,000 kronor från åttonde huvudtitelns förslagsanslag till skrivmaterialier och expenser, ved m. m. och av detta belopp för år 1916 återstode odisponerat 525 kronor, torde av denna återstod ett tilläggsanslag för år 1916 kunna beviljas domkapitlet i Visby med 144 kronor. Enär de i övrigt begärda anslagsökningarna ej rymdes inom den fastställda maximigränsen samt någon erinran ej syntes vara att framställa i fråga om de anmälda behovens storlek, såge sig statskontoret föranlåtet hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes, för tillgodoseende av dessa behov, föreslå riksdagen medgiva, att nyssnämnda maximibelopp finge från och med år 1917 höjas till 12,000 kronor.

Departementschefen.

Om man med ledning av de i det föregående angivna siffrorna uträknar domkapitlens sammanlagda anslagskrav beträffande expenser för år 1917, kommer man till ett slutbelopp av 10,885 kronor. För täckande av dessa utgifter har statskontoret föreslagit, att det belopp av högst 10,000 kronor, som får till domkapitlen utgå från åttonde huvudtitelns förslagsanslag till skrivmaterialier och expenser, ved m. m., måtte höjas till 12,000 kronor. Och för min del anser jag en sådan höjning ingalunda för hög, i synnerhet som, enligt vad erfarenheten givit vid handen, de till domkapitlen anvisade expensmedlen allt emellanåt visat sig otillräckliga och särskilda åtgärder måst vidtagas för täckande av de uppkomna bristerna.

Nyssberörda förslagsanslag är från och med år 1915 i riksstaten uppfört med ett höjt belopp av 100,000 kronor. Den ökning i anspråken å anslaget, som uppkommer genom den nu förordade höjningen av domkapitlens andel däri, är jämförelsevis obetydlig och torde därför ej behöva föranleda begäran om ytterligare höjning av anslagsbeloppet.

Vidkommande domkapitlets i Linköping framställning om ett anslag av 825 kronor för vart och ett av åren 1916 och 1917 till bestridande

av ökade kostnader för uppvärmning och belysning av domkapitlets lokaler m. m. torde böra anmärkas, att i denna framställning räknats med de nu rådande exceptionellt höga bränsleprisen. Jag har förut i dag vid flera tillfällen framhållit, att en dylik beräkning, i vad den avser utgifter för år 1917, icke kan anses väl grundad. Det bör därför bliva beroende på närmare prövning, vilket anslagsbelopp bör för nämnda år ställas till domkapitlets disposition för nu avsett ändamål.

Vad angår domkapitlets i Linköping anslagsäskande för år 1916 samt domkapitlets i Visby framställning om ett anslag av 144 kronor för samma år till inköp av stolar för domkapitlets sessionssal torde jag här böra erinra, att då av meranämnda maximibelopp, 10,000 kronor, för år 1916 funnos odisponerade 525 kronor, Kungl. Maj:t enligt beslut den 31 december 1915 medgivit, att till expensmedel för år 1916 vid domkapitlen i Linköping och Visby må av förslagsanslaget i fråga utgå, utöver förut anvisade medel, ytterligare respektive 381 kronor och 144 kronor. Skulle det till domkapitlet i Linköping sålunda anvisade beloppet visa sig för ändamålet otillräckligt, torde den brist, som kan uppkomma, få av domkapitlet framdeles anmälas till ersättande.

Under hänvisning till vad i ärendet anförts får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att medgiva, att av det under åttonde huvudtiteln på ordinarie stat uppförda förslagsanslaget å 100,000 kronor till skrivmaterialier och expenser, ved m. m. (därav till domkapitlens expeditioner högst 10,000 kronor) må från och med år 1917 till domkapitlens expeditioner utgå högst 12,000 kronor.

6. Extra utgifter, *oförändrat ordinarie reservationsanslag* ..... kronor 28,000: —

[227.] Ersättning för förskott.

7. **Ersättning för förskott.** Enligt vad statskontoret i underdånig skrivelse den 13 december 1915 anmält, har nämnda ämbetsverk förskjutit följande belopp, vilka torde böra anmälas till ersättande av riksdagen under åttonde huvudtiteln, nämligen:

1) jämlikt kungl. brev den 18 juni 1910, den 17 februari 1911, den 23 december 1914 samt den 22 januari, den 5 februari, den 12 mars och den 10 april 1915 till bestridande av ersättning åt *sakkunniga för fortsatt beredande av frågan om prästerskapets löneförmåner* kronor 9,318: 19

[227.]

2) jämlikt kungl. brev den 30 oktober 1914 och den 10 april 1915 till bestridande av kostnader för *sakkunniga för revision av svenska kyrkans psalmbok*	kronor	5,342: 64
3) jämlikt kungl. brev den 5 december 1913, den 24 juli och den 19 december 1914 samt den 23 september 1915 till bestridande av kostnader för *översättning av gamla testamentets apokryfiska böcker*	»	5,946: 16
4) jämlikt kungl. brev den 2 juli 1915 till bestridande av kostnader för *utarbetande av förslag till ny evangeliebok*	»	2,235: 50
5) jämlikt kungl. brev den 2 juli 1915 till bestridande av kostnader för *utarbetande av förslag till ändringar i kyrkohandboken*	»	405: 95
6) jämlikt kungl. brev den 30 oktober och den 5 december 1914 samt den 5 februari 1915 till bestridande av kostnader för *sakkunniga för utarbetande av förslag till liturgiska och liturgisk-musikaliska bilagor till kyrkohandboken*	»	40,227: 23
7) jämlikt kungl. brev den 3 juni och den 17 september 1915 till bestridande av kostnader för *sakkunniga i fråga om ändrade bestämmelser rörande flyttningsbetyg m. m.*	»	4,123: 89
8) jämlikt kungl. brev den 30 oktober 1914 och den 19 februari 1915 till *täckande av brist i domkapitlens expeditionskassor m. m.*	»	2,419: 71
9) jämlikt kungl. brev den 23 oktober 1914 till bestridande av kostnader för *inledande av elektrisk belysning i domkapitlets i Härnösand lokaler*	»	412: 51
10) jämlikt kungl. kungörelse den 14 november 1902 till bestridande av kostnader för *transport av handlingar till landsarkiv*	»	5,748: 20
11) jämlikt kungl. brev den 2 maj 1902 och den 18 juni 1909 till bestridande av kostnader för *kommittén för undersökning av svenska ortnamn*	»	1,009: 80
12) jämlikt kungl. brev den 21 november 1913, den 1 maj 1914 samt den 22 januari, den 26 mars, den 3 juni och den 9 juli 1915 till bestridande av kostnader för *kommittén för omorganisation av fornminnesvården i riket m. m.*	»	11,638: 35

[227.] 13) jämlikt kungl. brev den 24 april 1915 till täckande av brist i anslaget till bestridande av Sveriges andel i kostnaderna för *den internationella föreningen för tidssignalering m. m.* ..... kronor 40: —

14) jämlikt kungl. brev den 30 oktober 1914 samt den 10 april och den 9 juli 1915 till bestridande av kostnader för *utredning rörande den nya värnpliktslagens inverkan på undervisningen vid universiteten m. m.* » 877: 15

15) jämlikt kungl. brev den 5 juli, den 1 och den 22 november samt den 6 och den 13 december 1912, den 4 mars 1913, den 19 mars, den 26 augusti och den 17 september 1914 samt den 29 januari, den 30 april, den 21 maj och den 1 oktober 1915 till bestridande av kostnader för *lärarlönenämnden* ..... » 99,508: 87

16) jämlikt kungl. brev den 14 maj och den 9 juli 1915 till bestridande av ersättning åt *sakkunniga rörande kompetensbestämmelser för vissa kristendomslärare* ..... » 1,247: 99

17) jämlikt kungl. brev den 9 juli samt den 7 och den 23 september 1915 till bestridande av kostnader för *kommittén för omorganisation av gymnastiska centralinstitutet m. m.* ..... » 5,469: 70

18) jämlikt kungl. brev den 6 mars 1914 och den 24 april 1915 till bestridande av kostnader för *folkundervisningskommittén* ..... » 19,416: 05

19) jämlikt kungl. brev den 28 april 1911, den 4 oktober och den 31 december 1912, den 19 december 1913, den 18 april 1914 samt den 19 februari, den 26 mars, den 24 april och den 23 juli 1915 till bestridande av kostnader för *katekesnämnden* ..... » 8,274: 97

20) jämlikt kungl. brev den 5 september 1913 samt den 10 april och den 17 september 1915 till bestridande av kostnader för *sakkunniga för omorganisation av dövstumundervisningsväsendet* ..... » 8,381: 33

21) jämlikt kungl. brev den 20 januari, den 24 april samt den 18 juni 1915 till bestridande av kostnader för *sakkunniga för fortsatt utredning av frågan om ändrade bestämmelser rörande klockarinstitutionen* » 4,464: 85

22) jämlikt kungl. brev den 27 juni och den 19 december 1914 samt den 22 januari och den 10 april

1915 till bestridande av kostnader för *sakkunniga för utredning av frågan om en planmässigt bedriven nykterhetsundervisning* ..... kronor 7,964: 87

23) jämlikt kungl. brev den 19 april 1915 till bestridande av kostnader för *sakkunniga för utredning av frågan om förändrade bestämmelser rörande nomadskolor för lappbarn* ..... » 682: 40

24) jämlikt kungl. brev den 16 juli 1915 till bestridande av kostnader för utredning om *ordnande av folkskoleväsendet i vissa lappmarksförsamlingar* ..... » 650: —

Summa kronor 245,806: 31

Med iakttagande av grundsatsen om anslags bestämmande till jämnt tal av kronor hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till täckande av omförmälda, av statskontoret utbetalade förskott på *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av 245,807 kronor. Ökat anslag.

8. **Tryckningskostnader.** Såsom framgår av den under punkten 226 lämnade redogörelsen hava till och med år 1914 domkapitlens tryckningskostnader utgått från åttonde huvudtitelns ordinarie förslagsanslag till skrivmaterialier och expenser, ved m. m. Häri gjordes genom beslut av 1914 års senare riksdag en ändring, i det att riksdagen då på Kungl. Maj:ts framställning medgav, att utgifter för tryckningskostnader för domkapitlens expeditioner finge från och med år 1915 intill ett belopp av högst 1,800 kronor för år bestridas från det under nämnda huvudtitel å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till tryckningskostnader. [**228.**] Tryckningskostnader.

För år 1916 hava till ifrågavarande ändamål genom nådigt brev den 26 juni 1915 anvisats följande belopp till de särskilda domkapitlen:

till domkapitlet i	Uppsala	kronor	350: —
» »	» Skara	»	250: —
» »	» Strängnäs	»	400: —
» »	» Västerås	»	70: —
» »	» Växjö	»	100: —
» »	» Lund	»	230: —
» »	» Göteborg	»	200: —
» »	» Härnösand	»	90: —
» »	» Visby	»	30: —

Summa kronor 1,720: —

[228.] Höjning i de sålunda till vederbörande domkapitels förfogande ställda belopp har nu begärts av domkapitlet i Uppsala med 150 kronor, av domkapitlet i Strängnäs med 100 kronor och av domkapitlet i Härnösand med 125 kronor, varjämte domkapitlet i Luleå, som förut ej fått något särskilt anslag för sådant ändamål åt sig anvisat, äskat ett belopp för år 1917 av 200 kronor samt, om möjligt, ett liknande anslag för år 1916.

Över ifrågavarande framställningar, vilka avse en årlig ökning med tillhopa 575 kronor av de för år 1916 till domkapitlen för här ifrågavarande ändamål anvisade medlen, har statskontoret den 25 november 1915 avgivit infordrat utlåtande och därvid anfört:

Då av det belopp å högst 1,800 kronor, som enligt gällande bestämmelser finge årligen användas till tryckningskostnader för domkapitlen, återstode för år 1916 odisponerat allenast 80 kronor, syntes framställning böra göras hos riksdagen om medgivande därtill, att nyssberörda maximibelopp finge från och med år 1917 ökas till 2,500 kronor.

Den av statskontoret sålunda föreslagna ökningen med 700 kronor av det maximibelopp, vilket för närvarande står till förfogande för bestridande av tryckningskostnader vid domkapitlen, anser jag befogad. Någon höjning av åttonde huvudtitelns förslagsanslag till tryckningskostnader, för närvarande i riksstaten upptaget till 24,999 kronor, lärer en dylik ökning icke påkalla.

För jämnande av huvudtitelns slutsumma torde emellertid nämnda förslagsanslag böra ökas med 50 kronor.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

Ökat anslag.

dels medgiva, att av det under åttonde huvudtiteln på ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till tryckningskostnader (därav till domkapitlens expeditioner högst 1,800 kronor) må från och med år 1917 till domkapitlens expeditioner utgå högst 2,500 kronor,

dels ock för jämnande av huvudtitelns slutsumma öka samma förslagsanslag från dess nuvarande belopp, 24,999 kronor, till 25,049 kronor, eller med 50 kronor.

Beträffande här förut omförmälda ordinarie anslag, vid vilka jag icke gjort någon framställning, har jag icke att föreslå någon förändring. [229.]

Av åttonde huvudtitelns *ordinarie* anslag, som för år 1916 uppgå till ..... kronor 33,652,384: —

komma vid bifall till de av mig framställda förslagen följande anslag att höjas, nämligen:

till kungl. biblioteket med	kronor	1,800: —	
» ersättning för prästerskapets tionde, *förslagsanslag*, med	»	229,400: —	
» Uppsala universitet, universitetsstaten, med	»	8,000: —	
» Lunds universitet med	»	6,250: —	
» karolinska mediko-kirurgiska institutet, *bestämt anslag*, med	»	900: —	
» allmänna läroverken, *reservationsanslag*, med	»	31,329: —	
» folkskoleseminarierna med	»	3,500: —	
» lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor, *förslagsanslag*, med	»	330,000: —	
» tryckningskostnader, *förslagsanslag*, med	»	50: —	» 611,229:—

De ordinarie anslagen skulle sålunda för år 1917 uppgå till ..... » 34,263,613: —

Summan av de *extra* anslagen, som för år 1916 utgör ..... » 5,208,716: —

kommer, vid bifall till de av mig framställda förslag, att ökas med ..... kronor 158,171: —

och att sålunda för år 1917 uppgå till ..... kronor 5,366,887: —

Huvudtitelns slutsumma för år 1916 ..... kronor 38,861,100: —

skulle, under förutsättning av bifall till mitt förslag, för år 1917 uppgå till ..... » 39,630,500: —

[229.] I vad föredragande departementschefen hemställt och föreslagit beträffande anslagen under åttonde huvudtiteln instämde statsrådets övriga ledamöter; och behagade Hans Maj:t Konungen bifalla vad sålunda blivit av statsrådet tillstyrkt samt tillika, enligt statsrådets hemställan, förordna, att utdrag av detta protokoll skulle överlämnas till finansdepartementet till ledning vid författandet av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående statsverkets tillstånd och behov.

Ur protokollet:

P. G. Lönegren.

Innehåll:

Sida.	Punkt.		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.
		Ecklesiastikdepartementet.				
		A. Departementet.				
5	—	1. Departementschefen, *oförändrat anslag*	—	—	17,000	—
5	—	2. Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli, *oförändrat anslag*	—	—	88,900	—
5	1	3. Omläggning av undervisningsstatistiken m. m.	—	—	—	23,600
10	2	4. Provisorisk lönereglering, *förslagsanslag*	—	—	—	12,040
11	3	5. Extra byråchef	—	—	—	7,800
11	4	6. Extra föredragande m. m.	—	—	—	21,650
15	5	7. Arvoden till amanuenser m. m.	—	—	—	9,950
		Säger för departementet	—	—	105,900	75,040
		B. Arkiv, bibliotek och museer.				
		Arkiv.				
16	—	1. Riks- och landsarkiven, *oförändrat anslag*	103,380	—		
16	6	2. Ytterligare ålderstillägg för vaktmästaren vid arkivdepån i Visby	—	—		
19	7	3. Utgivande av historiska handlingar	—	4,500		
20	8	4. E. o. tjänstemän vid landsarkiven	—	9,200	103,380	13,700
		Bibliotek.				
22	9	5. Kungl. biblioteket (nattlig bevakning av byggnaden 1,800 kronor), *ökat anslag*	133,600	—		
24	10	6. Gemensam accessionskatalog för Sveriges offentliga bibliotek	—	1,500		
24	11	7. Tioårsregister till accessionskatalogen	—	1,500		
25	12	8. Bindning och katalogisering av äldre böcker	—	21,800		
26	13	9. Förstärkande av anslaget till vikariatsersättning m. m.	—	1,900		
28	14	10. Stifts- och läroverksbiblioteket i Linköping	—	1,500		
28	15	11. Pedagogiska biblioteket i Stockholm	—	6,500		
30	16	12. Skandinaviska bibliotekarien vid S:te Geneviève-biblioteket i Paris	—	800	133,600	35,500

Sida.	Punkt.			Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.
			Museer.				
			Nationalmuseum.				
32	—	13.	Nationalmuseet: *oförändrat bestämt anslag*	75,300	—		
			oförändrat reservationsanslag	39,000	—		
32	17	14.	Utställningssal i nationalmuseibyggnaden	—	7,500		
			Livrustkammaren.				
34	18	15.	Livrustkammarens samlingar	—	6,500		
			Naturhistoriska riksmuseet.				
34	—	16.	Museet: *oförändrat bestämt anslag*	170,310	—		
			oförändrat reservationsanslag	44,800	—		
34	19	17.	Bostadsförmån för en vaktmästare vid museet...	—	—		
			Nordiska museet.				
38	20	18.	Nordiska museet	—	80,000		
			Kulturhistoriska museet i Lund.				
39	21	19.	Kulturhistoriska museet i Lund	—	20,000		
			Musikhistoriska museet.				
42	22	20.	Musikhistoriska museet	—	3,000		
			Svenska skolmuseet.				
43	23	21.	Svenska skolmuseet	—	4,500	329,410	121,500
			Säger för arkiv, bibliotek och museer	—	—	566,390	170,700

Sida.	Punkt.		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.
		C. Kyrkliga ändamål.				
		Kleresistaten.				
46	—	1. Kleresistaten, *oförändrat förslagsanslag*	90,000	—		
46	—	2. Lappmarks ecklesiastikverk, kyrkliga ändamål, *oförändrat förslagsanslag*	4,000	—		
46	24	3. Ersättning för prästerskapets tionde, *ökat förslagsanslag*	419,400	—		
51	—	4. Ersättning för vissa prästerskapet tilldelade statsanslag, *oförändrat anslag*	304,074	—		
52	25	5. Stipendier för utbildande vid universitet av präster, förtrogna med finska språket	—	2,250		
52	26	6. Religiös och social verksamhet bland svenskar i utländska hamnstäder	—	35,000		
57	27	7. Pastor vid svenska Victoriaförsamlingen i Berlin	—	6,000		
57	28	8. Resestipendier åt prästmän	—	—		
58	29	9. Utredning rörande ecklesiastika boställen, *förslagsanslag*	—	10,000	817,474	53,250
		Domkapitlens expeditioner.				
59	—	10. Domkapitlens expeditioner, *oförändrat anslag*	—	—	91,350	—
59	30	11. Förstärkande av det ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner	—	—	—	10,340
		Kyrkors underhåll m. m.				
73	—	12. Kyrkors underhåll: *oförändrat bestämt anslag*	1,028	—		
		oförändrat förslagsanslag	169,400	—		
73	—	13. Svenska kyrkan i Paris, *oförändrat anslag*	4,119	—	174,547	—
		Säger för kyrkliga ändamål	—	—	1,083,371	63,590
		D. Akademier m. m.				
		Svenska akademien.				
74	—	1. Svenska akademien, *oförändrat anslag*	—	—	8,250	—
		Vetenskapsakademien.				
74	—	2. Till diverse akademiens behov, räntegottgörelse m. m., *oförändrat anslag*	14,460	—	—	—

Sida.	Punkt.		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.
74	31	3. Internationell katalog över naturvetenskaplig litteratur	—	1,600		
75	32	4. Internationell förening för tidssignalering	—	580	14,460	2,180
		Meteorologiska centralanstalten.				
75	—	5. Meteorologiska centralanstalten m. m., *oförändrat anslag*	27,200	—		
75	33	6. Meteorologiska centralanstalten (därav *reservationsanslag* 20,300 kronor)	—	58,720		
81	34	7. Meteorologiska observationer å Pårtetjåkko	—	6,000	27.200	64,720
		Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.				
93	—	8. Akademien: *oförändrat bestämt anslag*	90,900	—		
		oförändrat reservationsanslag	1,000	—		
93	35	9. Undersökning av en pålbyggnad vid Alvastra	—	2,000	91,900	2,000
		Akademien för de fria konsterna.				
94	—	10. Akademien: *oförändrat bestämt anslag*	68,850	—		
		oförändrat reservationsanslag	33,100	—	101,950	—
		Musikaliska akademien.				
94	—	11. Akademien: *oförändrat bestämt anslag*	78,635	—		
		oförändrat reservationsanslag	15,000	—	93,635	—
		Säger för akademier m. m.	—	—	337,395	68,900
		E. Universiteten, den medicinska undervisningen m. m.				
		Universitetskanslersexpeditionen.				
95	—	1. Expeditionen: *oförändrat bestämt anslag*	8,200	—		
		oförändrat förslagsanslag, högst	1,350	—	9,550	—

Sida	Punkt		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.
		Uppsala universitet.				
95	36	2. Universitetsstaten (vaktmästare och tamburvakt vid universitetsbiblioteket 1,050 kronor, ökning av universitetsbibliotekets materiellanslag 5,500 kronor samt kvinnligt biträde vid räntekammaren 1,450 kronor), *ökat anslag*	854,542	—		
95	—	3. Akademiska sjukhuset, *oförändrat förslagsanslag*	10,000	—		
95	37	4. Lärare i symbolik	—	1,500		
95	38	5. Det praktisk-teologiska övningsinstitutet	—	300		
96	39	6. Ny- och ombyggnad vid akademiska sjukhuset i Uppsala	—	200,000		
96	40	7. Undervisningskurs i allmän kemi	—	3,500		
97	41	8. Materiell m. m. för hygienska institutionen	—	10,000		
99	42	9. E. o. amanuens vid anatomiska institutionen	—	600		
104	43	10. Materiell för anatomiska institutionen	—	2,000		
104	44	11. Biträdande lärare i medicin	—	3,000		
105	45	12. Lärarkrafterna i kirurgi	—	2,000		
105	46	13. Assistent vid akademiska sjukhusets i Uppsala röntgenavdelning	—	1,500		
105	47	14. Universitetslektorer	—	9,000		
106	48	15. Lärarbiträde i ryska	—	500		
106	49	16. Lärare i estetik samt litteratur- och konsthistoria	—	3,500		
107	50	17. Psykologiska laboratoriet	—	1,000		
107	51	18. Pedagogiska seminariet och övningsskolan	—	7,000		
107	52	19. Statistiska seminariet	—	750		
108	53	20. Övningarna vid kemiska institutionen	—	1,500		
108	54	21. Seismologiska undersökningar vid meteorologiska observatoriet	—	2,000		
109	55	22. Assistent vid fysiska institutionen	—	1,500		
109	56	23. Driftkostnader för Klubbans biologiska station	—	2,200		
117	57	24. Överskottsmedel å anslaget till zoologiska institutionens nybyggnad	—	—		
121	58	25. Undervisning i bokföring	—	600		
121	59	26. Vaktmästare och tamburvakt vid universitetsbiblioteket (se ovan under punkt 36 universitetsstaten)	—	—		
125	60	27. Ökning av universitetsbibliotekets materiellanslag (se ovan under punkt 36 universitetsstaten)	—	—		
126	61	28. Universitetsbiblioteket	—	10,000		
127	62	29. Universitetets årsskrift	—	5,000		

Sida.	Punkt.			Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.
127	63	30.	Tillfällig löneförbättring för gymnastikläraren och biträdande gymnastikläraren	—	1,160		
128	64	31.	Kvinnligt biträde vid räntekammaren (se ovan under punkt 36 universitetsstaten)	—	—	864,542	270,110
			Lunds universitet.				
135	65	32.	Universitetsstaten (astronomiska observatoriets materiellanslag 1,500 kronor, zoologiska institutionens materiellanslag 3,700 kronor samt ny vaktmästarbefattning vid zoologiska institutionen 1,050 kronor), *ökat anslag*	725,916	—		
136	66	33.	Lärare i symbolik	—	1,500		
136	67	34.	Propedeutisk undervisningskurs för juris studerande	—	750		
136	68	35.	Nybyggnad vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund	—	200,000		
137	69	36.	Ny röntgenavdelning och nya poliklinikokaler m. m. vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund	—	50,000		
148	70	37.	Undervisningskurs i allmän kemi	—	3,000		
149	71	38.	Kostnadsfri propedeutisk undervisning i allmän kirurgi	—	2,500		
149	72	39.	Arvode åt en assistent å röntgenlaboratoriet	—	1,500		
149	73	40.	Biträdande lärare i medicin	—	3,000		
150	74	41.	Föreståndare vid en poliklinik för öron-, näs- och halssjukdomar	—	1,000		
150	75	42.	Ortopedisk poliklinik	—	1,500		
151	76	43.	Universitetslektorer	—	9,000		
152	77	44.	Undervisning i slaviska språk	—	2,500		
152	78	45.	Lärare i estetik samt litteratur- och konsthistoria	—	3,500		
152	79	46.	Psykologiska laboratoriet	—	750		
153	80	47.	Föreståndare för historiska museet m. m.	—	4,000		
153	81	48.	Amanuens vid universitetets konstsamlingar	—	500		
153	82	49.	Astronomiska observatoriets materiellanslag (se ovan under punkt 65 universitetsstaten)	—	—		
160	83	50.	Geologisk-mineralogiska institutionens materiellanslag	—	1,000		
160	84	51.	Zoologiska institutionens materiellanslag (se ovan under punkt 65 universitetsstaten)	—	—		
167	85	52.	Ny vaktmästarbefattning vid zoologiska institutionen (se ovan under punkt 65 universitetsstaten)	—	—		

Sida.	Punkt.		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.
168	86	53. Undervisning i entomologi	—	3,000		
168	87	54. Undervisning i bokföring	—	300		
169	88	55. Universitetsbiblioteket	—	10,000		
169	89	56. Universitetets årsskrift	—	5,000		
170	90	57. Inrättningen för gymnastik och fäktkonst	—	500		
170	91	58. Idrottsplats och idrottsmateriell m. m.	—	900	725,916	305,700
		Karolinska mediko-kirurgiska institutet.				
173	92	59 a. Karolinska mediko-kirurgiska institutet (fyllnad i en professorsavlöning 900 kronor), *ökat bestämt anslag*	320,185	—		
184	—	59 b. Karolinska mediko-kirurgiska institutet, *oförändrat reservationsanslag*	2,000	—		
184	—	60. Tandläkarinstitutet, *oförändrat förslagsanslag*, högst	31,700	—		
184	93	61. Skrivbiträde åt rektor, biblioteksbiträde	—	1,500		
185	94	62. Undervisningskurser i allmän kemi	—	4,000		
185	95	63. Biträdande lärare i medicin och kirurgi m. m.	—	6,600		
186	96	64. Arbetsbiträde å anatomiska och histologiska institutionerna	—	750		
186	97	65. Vetenskapliga arbeten å ett patologiskt-anatomiskt laboratorium	—	2,400		
186	98	66. Röntgenarbeten vid serafimerlasarettet	—	7,500		
187	99	67. Undervisning och sjukvård vid de obstetriska och gynekologiska klinikerna	—	1,500		
188	100	68. Amanuens vid gynekologiska kliniken å Sabbatsberg	—	2,000		
188	101	69. Amanuens vid obstetriska kliniken å allmänna barnbördshuset	—	2,000		
188	102	70. Klinik och poliklinik för barnsjukdomar	—	7,075		
189	103	71. Amanuens vid kliniken för öron-, näs- och halssjukdomar	—	2,000		
189	104	72. Amanuenser vid syfilidologiska kliniken	—	3,000		
190	105	73. Arvode åt vikarie för kliniske laboratorn	—	—		
194	106	74. Mikroskop för kliniska laboratoriet å serafimerlasarettet	—	3,000		
195	107	75. Nya vaktmästarbostäder	—	13,900		
197	108	76. Ålderstillägg åt ett kvinnligt tekniskt biträde vid patologisk-anatomiska institutionen	—	—	353,885	57,225

Sida.	Punkt.		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.
		Serafimerlasarettet.				
202	—	77. Understöd och ersättningar, *oförändrat anslag*	120,000	—		
202	—	78. Inrättningen för sjukas behandling med elektricitet, *oförändrat anslag*	750	—	120,750	—
		Gemensamma universitetsändamål.				
202	109	79. Undervisning i epidemiologi	—	6,000		
202	110	80. Resestipendier åt universitetslärare	—	—		
203	111	81. Utgivande av anteckningar efter juridiska föreläsningar	—	4,500	—	10,500
		Farmaceutiska institutet.				
204	—	82. Institutet, *oförändrat anslag*	—	—	57,900	—
		Barnhusen.				
204	112	83. Allmänna barnhuset i Stockholm, *oförändrat anslag*	78,000	—		
205	—	84. Frimurarbarnhuset, *oförändrat anslag*	2,750	—		
205	—	85. Barnhusen i landsorten, *oförändrat anslag*	28,380	—	109,130	—
		Undervisningsanstalter för barnmorskor m. m.				
205	—	86. Barnmorskeundervisningen och barnbördshusen, *oförändrat anslag*	63,533	—		
205	113	87. Fortbildningskurser för barnmorskor	—	2,000		
206	114	88. Allmänna barnbördshuset	—	70,000	63,533	72,000
		Säger för universiteten, den medicinska undervisningen m. m.	—	—	2,305,206	715,535
		F. Allmänna skolväsendet.				
		Det högre skolväsendet.				
		Högre lärarinneseminariet.				
207	—	1. Högre lärarinneseminariet, *oförändrat anslag*	76,350	—		
207	115	2. Uppehållande av hushållsskolans verksamhet, arvoden åt extra ordinarie lärarpersonal m. m.	—	35,750		
208	116	3. Brist i hushållsskolans räkenskaper	—	376	76,350	36,126

Sida.	Punkt.			Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.
			Statens läroverk.				
209	117	4.	Allmänna läroverken (nya lärartjänster 31,000 kronor samt upphörande av Häggdångers pastorats prebendeegenskap 329 kronor), *ökat reservationsanslag*	5,931,757	—		
211	118	5.	Amanuens hos läroverksöverstyrelsen	—	1,500		
211	119	6.	Inspektion och sakkunnigt biträde inom läroverksöverstyrelsen i fråga om fysisk uppfostran m. m.	—	5,000		
212	120	7.	Vaktmästarbiträde hos läroverksöverstyrelsen	—	1,000		
213	121	8.	Lokal åt läroverksöverstyrelsen	—	6,800		
213	122	9.	Nya lärartjänster (se ovan under punkt 117 allmänna läroverken)	—	—		
218	123	10.	Upphörande av Häggdångers pastorats prebendeegenskap (se ovan under punkt 117 allmänna läroverken)	—	—		
220	124	11.	Terminsavgifter till biblioteks- och materiellkassorna	—	—		
225	—	12.	Understöd åt extra ordinarie lärare vid de allmänna läroverken under förfall på grund av sjukdom, *oförändrat förslagsanslag*	5,000	—		
225	125	13.	Extra och vikarierande ämneslärare	—	330,000		
228	126	14.	Tillfällig löneförbättring för ämneslärarinnor vid allmänna läroverk m. m.	—	6,500		
230	—	15.	Undervisning i slöjd, *oförändrat förslagsanslag*	28,000	—		
230	127	16.	Extra arvoden åt teckningslärare	—	26,000		
231	128	17.	Extra arvoden åt musiklärare	—	6,300		
232	129	18.	Ersättning åt skolläkare	—	25,500		
233	130	19.	Provårskurser i Göteborg	—	11,950	5,964,757	420,550
			Privatläroverk.				
235	—	20.	Enskilda mellanskolor, *oförändrat anslag*	70,000	—		
235	—	21.	Högre flickskolor, *oförändrat anslag*	400,000	—		
235	—	22.	Högre goss- och samskolor, *oförändrat anslag*	190,000	—		
235	—	23.	Enskilda lärarinneseminarier, *oförändrat anslag*	30,000	—		
235	—	24.	Lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter, *oförändrat förslagsanslag*	280,000	—		
235	—	25.	Bidrag till de statsunderstödda enskilda läroanstalternas vikariatskassa, *oförändrat förslagsanslag*	12,000	—		
235	131	26.	Nybyggnad åt fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala	—	5,000		

Sida.	Punkt			Ordinarie anslag Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag Kronor.
236	132	27.	Utbildningskurser för lärarinnor i huslig ekonomi	—	31,600		
240	133	28.	Understöd till läroanstalter för utbildande av lärarinnor i handarbete	—	11,100		
241	134	29.	Resestipendier åt lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter	—	—		
242	135	30.	Resestipendier och studieunderstöd åt skolkökslärarinnor	—	—	982,000	47,700
			Kommunala mellanskolor.				
242	—	31.	Kommunala mellanskolor, *oförändrat förslagsanslag*	—	—	320,000	—
242	136	32.	Resestipendier åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor	—	—	—	—
			Folkundervisningen.				
			Folkskolöverstyrelsen.				
243	—	33.	Folkskolöverstyrelsen, *oförändrat anslag*	77,900	—		
243	137	34.	Amanuens hos folkskolöverstyrelsen	—	1,500		
244	138	35.	Inspektion och sakkunnigt biträde hos folkskolöverstyrelsen i fråga om fysisk uppfostran m. m.	—	7,000		
244	139	36.	Lokal åt folkskolöverstyrelsen	—	5,700	77,900	14,200
			Lärarutbildning.				
			Folkskoleseminarier.				
245	140	37.	Folkskoleseminarierna (provårskurser 3,500 kronor), *ökat anslag*	853,095	—		
258	—	38.	Stipendier för seminarieelever, *oförändrat anslag*	150,225	—		
258	141	39.	Brist i folkskoleseminariernas stater, *förslagsanslag*, högst	—	30,000		
262	142	40.	Studentkurser och parallellavdelningar vid vissa folkskoleseminarier	—	180,670		
278	143	41.	Tillfällig löneförbättring för lärare och lärarinnor vid folkskoleseminariernas övningsskolor	—	15,600		
280	—	42.	Bidrag till avlönande av vikarie under övningslärares vid folkskoleseminarium sjukdom, *oförändrat förslagsanslag*	4,000	—		
280	144	43.	Folkskoleseminariets i Lund nybyggnad	—	132,000		
280	145	44.	Inredning och möblering av nybyggnaden för folkskoleseminariet i Lund m. m	—	37,950		

Sida.	Punkt.			Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.
285	146	45.	Ordnande av tomtområdet vid folkskolesemi nariet i Uppsala	—	25,000		
286	147	46.	Nytt folkskoleseminarium i Norrland	—	150,000		
288	148	47.	Underhåll av trädgården vid folkskoleseminariet i Luleå	—	1,000		
288	149	48.	Hyresbidrag till rektorer vid vissa folkskoleseminarier	—	6,000		
289	150	49.	Förhyrande av vissa lokaler för folkskoleseminarierna i Linköping och Umeå m. m.	—	8,240		
290	151	50.	Stockholms privata folkskollärarinneseminarium	—	6,300		
291	152	51.	Göteborgs kvinnliga folkskoleseminarium	—	6,300	1,007,320	599,060
			Småskoleseminarier.				
292	—	52.	Avlöningsbidrag till lärare vid småskolesemina rier, *oförändrat förslagsanslag*	48,000	—		
293	—	53.	Bidrag till avlönande av vikarie för lärare vid småskoleseminarium, *oförändrat förslagsanslag*	2,000	—	50,000	—
			Anordningar för lärares fortbildning.				
293	153	54.	Fortbildningskurser för folk- och småskollärare	—	15,000		
297	154	55.	Fortbildningskurser i gymnastik för folkskollärare och folkskollärarinnor	—	12,900		
299	155	56.	Fortbildningskurser i gymnastik för småskollärarinnor	—	3,000		
300	156	57.	Fortbildningskurser i skolträdgårdsskötsel	—	3,230		
303	157	58.	Kurser i simning och livräddning	—	1,200		
305	158	59.	Resestipendier åt lärare vid folkskoleseminarier	—	—		
305	159	60.	Resestipendier åt lärare vid högre folkskolor	—	—		
305	160	61.	Resestipendier åt lärare vid folkskolor	—	—		
306	161	62.	Resestipendier åt lärare vid småskolor m. m.	—	—	—	35,330
			Folkskolinspektionen.				
306	—	63.	Avlöning m. m. åt folkskolinspektörer, *oförändrat förslagsanslag*	157,000	—		
306	—	64.	Resekostnadsersättning åt folkskolinspektörer, *oförändrat förslagsanslag*	93,000	—	250,000	—
			Folk- och småskolor.				
306	162	65.	Lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor, *ökat förslagsanslag*	17,030,000	—		

Sida	Punkt			Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.
308	163	66.	Tillfällig löneförbättring åt vissa lärare vid folkskolor och småskolor, *förslagsanslag*	—	750,000		
310	—	67.	Avlöningsbidrag till sjukvikarier för lärare vid folk- och småskolor, *oförändrat förslagsanslag*	282,000	—		
310	—	68.	Befrämjande av folkundervisningen bland de i rikets nordligaste trakter bosatta finnar, *oförändrat förslagsanslag*	225,000	—		
311	—	69.	Lappmarks ecklesiastikverk, folkbildningsändamål, *oförändrat förslagsanslag*	80,000	—		
311	164	70.	Upphjälpande av skolväsendet inom vissa lappmarksförsamlingar	—	23,000		
313	165	71.	Upphjälpande av skolväsendet inom Hotagens och Frostvikens församlingar	—	3,000		
319	166	72.	Svensk undervisning för svenska barn i utlandet	—	5,400		
322	—	73.	Undervisning i manlig slöjd, *oförändrat förslagsanslag*	440,000	—		
322	—	74.	Undervisning i kvinnlig slöjd, *oförändrat förslagsanslag*	315,000	—		
322	—	75.	Undervisning i huslig ekonomi, *oförändrat förslagsanslag*	140,000	—		
322	—	76.	Undervisningsmateriell m. m. för folkskolor, *oförändrat reservationsanslag*	30,000	—	18,542,000	781.400
323	—	77.	Understödjande av folkskolebarns ferie- och studieresor, *oförändrat förslagsanslag*	—	—	30,000	—
			Fortsättningsskolor.				
323	—	78.	Avlöningsbidrag till lärare vid fortsättningsskola, *oförändrat förslagsanslag*	—	—	163,000	—
			Högre folkskolor.				
323	—	79.	Understöd åt högre folkskolor, *oförändrat förslagsanslag*	92,000	—		
323	167	80.	Tillfällig löneförbättring åt vissa lärare vid högre folkskolor, *förslagsanslag*	—	15,000		
325	—	81.	Anordnande av slöjd i högre folkskolor, *oförändrat förslagsanslag*	8,500	—		
325	—	82.	Bidrag till avlönande av vikarie för lärare vid högre folkskola, *oförändrat förslagsanslag*	2,000	—		
325	—	83.	Sällskapet för folkundervisningens befrämjande, *oförändrat anslag*	4,500	—	107,000	15,000

Sida.	Punkt.		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.
		Folkhögskolor.				
325	—	84. Understöd åt folkhögskolor, *oförändrat förslagsanslag*	420,000	—		
325	—	85. Stipendier åt elever vid folkhögskolor, *oförändrat anslag*	110,000	—	530,000	—
		Säger för allmänna skolväsendet	—	—	28,100,327	1,949,366
		G. Folkbildningsåtgärder i övrigt.				
		Folkbibliotek.				
326	—	1. Understöd åt folkbibliotek, *oförändrat förslagsanslag*	—	—	170,000	—
326	168	2. Arliga tillägg till grundkatalogen över för folk- och skolbibliotek lämplig litteratur	—	—	—	—
		Populärvetenskapliga föreläsningar.				
328	169	3. Populärvetenskapliga föreläsningar	—	192,000		
330	170	4. Sommarkurser vid universitetet i Uppsala	—	5,600		
331	171	5. Populära föreläsningskurser, anordnade från universiteten i Uppsala och Lund	—	7,000	—	204,600
		Nykterhetsundervisning.				
333	172	6. Upplysnings- och undervisningsverksamhet för nykterhetens främjande	—	—	—	118,400
		Musikföreställningar för allmänheten.				
335	173	7. Musikföreställningar för allmänheten	—	—	—	42,000
		Säger för folkbildningsåtgärder i övrigt	—	—	170,000	365,000
		H. Abnormundervisningen.				
337	—	1. Till befrämjande av dövstumundervisningen, *oförändrat förslagsanslag*	—	—	200,000	—
337	—	2. Kyrklig själavård åt dövstumma, *oförändrat förslagsanslag*, högst	—	—	14,000	—
337	174	3. Ordbok för dövstumma	—	—	—	1,000

Sida.	Punkt.		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.
338	175	4. Tidning för dövstumma	—	—	—	500
338	—	5. Institutet och förskolan för blinda å Tomteboda, *oförändrat anslag*	—	—	78,200	—
339	176	6. Täckande av brist i staten för institutet och förskolan för blinda å Tomteboda	—	—	—	6,595
341	—	7. Till bekostande av elevers vid institutet och förskolan för blinda å Tomteboda ävensom åtföljande vårdares resor å statens järnvägar, *oförändrat förslagsanslag*	—	—	2,000	—
341	—	8. Förskolan för blinda i Växjö, *oförändrat anslag*	—	—	14,800	—
342	—	9. Hantverksskolan i Kristinehamn för blinda, *oförändrade anslag*	—	—	20,000	—
342	177	10. Tillfällig löneförbättring åt vissa lärare vid blindundervisningsanstalterna, *förslagsanslag*	—	—	—	1,400
344	178	11. Bidrag till avlönande av vikarie för lärare vid blindundervisningsanstalt, *oförändrat förslagsanslag*	—	—	1,200	—
345	179	12. Tryckning av blindskrifter	—	—	—	2,500
346	180	13. Understöd åt blindlärarelever och reseunderstöd åt blindlärare	—	—	—	1,200
346	181	14. De blindas förening	—	—	—	35,000
347	182	15. Vården av blinda dövstumma och blinda sinnesslöa m. fl.	—	—	—	5,000
350	183	16. Resestipendier åt abnormlärare	—	—	—	—
350	—	17. Uppfostringsanstalter för vanartade och i sedligt avseende försummade barn, *oförändrat förslagsanslag*	—	—	70,000	—
		Säger för abnormundervisningen	—	—	400,200	53,195
		I. Den tekniska undervisningen.				
351	—	1. De tekniska läroverken, *oförändrat anslag*	—	—	783,125	—
351	184	2. Tekniska högskolans omorganisation	—	—	—	93,650
365	185	3. Nybyggnad m. m. för tekniska högskolan	—	—	—	419,000
367	186	4. Nybyggnad m. m. för tekniska högskolans fackskola för kemisk teknologi	—	—	—	170,000
367	187	5. Chalmers tekniska institut	—	—	—	27,236
374	188	6. Uppehållande av verksamheten vid tekniska skolan i Stockholm	—	—	—	16,161
375	189	7. Provisorisk lönereglering vid tekniska skolan i Stockholm	—	—	—	4,600

Sida.	Punkt.		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag Kronor.
376	190	8. Inredning av nya lokaler för tekniska skolan i Stockholm m. m.	—	—	—	25,300
376	191	9. Tekniska elementarskolan i Norrköping	—	—	—	6,350
378	192	10. Tekniska elementarskolan i Malmö	—	—	—	18,700
379	193	11. Tekniska elementarskolan i Örebro	—	—	—	24,070
380	194	12. Tekniska elementarskolan i Borås	—	—	—	4,250
381	195	13. Tekniska elementarskolan i Härnösand	—	—	—	5,050
382	196	14. Tekniska skolan i Eskilstuna	—	—	—	1,337
383	197	15. Slöjdföreningens i Göteborg skola	—	—	—	30 000
383	198	16. Lägre tekniska yrkesskolor	—	—	—	140,000
384	199	17. Resestipendier åt föreståndare och facklärare vid lägre tekniska läroanstalter	—	—	—	—
		Säger för den tekniska undervisningen	—	—	783,125	985,704
		J. Åtgärder för fysisk utbildning.				
385	—	1. Gymnastiska centralinstitutet, *oförändrat anslag*	—	—	39,650	—
385	200	2. Tillfällig avlöningsförbättring för personal vid gymnastiska centralinstitutet, *förslagsanslag*, högst	—	—	—	9,700
392	201	3. Uppehållande av gymnastiska centralinstitutets verksamhet	—	—	—	7,650
393	202	4. Kvinnlig poliklinik vid gymnastiska centralinstitutet	—	—	—	500
393	203	5. Understödjande av idrotten	—	—	—	75,000
398	204	6. Understödjande av skididrotten	—	—	—	—
		Säger för åtgärder för fysisk utbildning	—	—	39,650	92,850
		K. Understöd åt vetenskap, vitterhet och konst m. m.				
399	205	1. Svenska fornskriftsällskapet	—	—	—	2,000
400	206	2. Samfundet för utgivande av handskrifter rörande Skandinaviens historia	—	—	—	1,000
400	207	3. Svenska vitterhetssamfundet	—	—	—	3,000
402	208	4. Medicinska tidskrifter	—	—	—	5,000
403	209	5. Tidskriften Acta mathematica	—	—	—	3,000
404	210	6. Tidskriften Sfinx	—	—	—	1,200
405	211	7. Tidskrift för landsmål	—	—	—	5,000

Sida.	Punkt.		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.
405	212	8. Undersökning av svenska folkmål	—	—	—	7,500
408	213	9. Insamling av svenska folkminnen	—	—	—	4,500
409	214	10. Vetenskaplig undersökning av ortnamn	—	—	—	4,000
410	215	11. Verket »Sveriges kyrkor, konsthistoriskt inventarium»	—	—	—	10,000
412	216	12. Föreningen Pietas	—	—	—	2,500
414	217	13. Statistiska tabeller över Öresundstullen	—	—	—	1,500
414	218	14. Forskningsarbete vid utländska biologiska stationer	—	—	—	—
415	219	15. Resestipendier åt journalister	—	—	—	4,000
415	220	16. Understöd åt inhemska skönlitterära författare	—	—	—	10,000
417	221	17. Antarktisk expedition	—	—	—	—
418	222	18. Rasbiologiska undersökningar	—	—	—	6,000
422	—	19. Resestipendier samt läroböckers, tidskrifters och lärda verks utgivande, *oförändrat reservationsanslag*	—	—	45,000	—
422	223	20. Historisk-statistisk handledning	—	—	—	6,000
		Säger för understöd åt vetenskap, vitterhet och konst m. m.	—	—	45,000	76,200
		L. Diverse.				
424	—	1. Ålderstillägg, *oförändrat förslagsanslag*	—	—	150,000	—
424	224	2. Extra lönetillägg, *förslagsanslag*	—	—	—	5,000
424	225	3. Tillfällig löneförbättring åt viss lärarpersonal	—	—	—	500,000
426	—	4. Rese- och traktamentspenningar, *oförändrat förslagsanslag*	—	—	24.000	—
426	226	5. Skrivmaterialier och expenser, ved m. m. (därav till domkapitlens expeditioner högst 12,000 kronor) *oförändrat förslagsanslag*	—	—	100,000	—
430	—	6. Extra utgifter, *oförändrat reservationsanslag*	—	—	28,000	—
430	227	7. Ersättning för förskott	—	—	—	245,807
433	228	8. Tryckningskostnader, *ökat förslagsanslag*	—	—	25.049	—
		Säger för diverse	—	—	327 049	750.807
		Summa	—	—	34,263,613	5,366,887

Stockholm, Ivar Hæggströms Boktryckeri A. B., 1916.

BIHANG

TILL

RIKSDAGENS PROTOKOLL

VID

LAGTIMA RIKSDAGEN I STOCKHOLM

ÅR 1916.

FÖRSTA SAMLINGEN.

FÖRSTA BANDET. V.

Bilagor till Kungl. Maj:ts proposition Nr 1 angående statsverkets tillstånd och behov: nionde och tionde huvudtitlarna m. m. samt utgifter för kapitalökning.

Nionde huvudtiteln.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 januari 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet friherre Beck-Friis, anhöll att få anmäla de frågor, som tillhörde regleringen av riksstatens nionde huvudtitel för år 1917, samt yttrade:

Under nionde huvudtiteln upptagas anslagstitlarna såsom de torde böra förekomma i riksstaten, därvid jag även i behörig ordning angiver de ordinarie anslag, beträffande vilka jag icke har någon förändring att föreslå.

A. Departementet.

1. Departementschefen, *oförändrat ordinarie anslag* kronor 17,000.

2. Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 59,300.

3. Provisorisk lönereglering.

[1.] *Provisorisk lönereglering för departementet.* (extra anslag.)

Med anledning av Kungl. Maj:ts förslag har riksdagen å extra stat för innevarande år anvisat under de olika huvudtitlarna särskilda förslagsanslag att användas till provisorisk lönereglering för innevarande år åt befattningshavare i statsdepartementen. Det för jordbruksdepartementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli i sådant avseende anvisade beloppet uppgår till 6,760 kronor, därav högst 162 kronor 50 öre må användas till höjning av vikariatsersättning under semester.

Även för år 1917 är dylikt avlöningstillägg till oförändrat belopp av behovet påkallat.

I avseende å grunderna för dessa avlöningstillägg ävensom villkoren för deras åtnjutande och de föreskrifter, som böra iakttagas vid utbetalningen av desamma, anhåller jag att få åberopa vad chefen för justitiedepartementet denna dag därom anfört och vill för egen del endast framhålla, att beträffande registratorns i jordbruksdepartementet sportelinkomster icke inträffat någon sådan förändring, att desamma böra beräknas överstiga 500 kronor.

På grund härav hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

> att till provisorisk lönereglering för befattningshavare i jordbruksdepartementet å *extra stat* för år 1917 bevilja ett förslagsanslag av ..... kronor 6,760, varav högst 162 kronor 50 öre må användas till höjning av vikariatsersättning under semester.

4. Extra kanslisekreterare.

[2.] *Extra kanslisekreterare inom departementet.* (extra anslag.)

För beredande åt en extra kanslisekreterare inom jordbruksdepartementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli av lön, 2,500 kronor, och tjänstgöringspenningar, 1,500 kronor, har riksdagen för vart och ett av åren 1907—1910 anvisat på extra stat ett anslag av 4,000 kronor.

Enär den från och med år 1911 åt ordinarie befattningshavare inom statsdepartementen medgivna provisoriska löneregleringen befunnits böra i form av avlöningstillägg komma även denne kanslisekreterare till godo, har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1911—1916 till hans avlönande beviljat ett anslag av 5,050 kronor, därav 1,600 kronor skulle anses såsom tjänstgöringspenningar. Enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter gälla för åtnjutande av dessa avlöningsförmåner samma villkor i tillämpliga delar som för ordinarie befattningshavare i fråga om den provisoriska löneförbättringen.

Anslag för samma ändamål är behövligt jämväl för år 1917.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för anställande av en extra kanslisekreterare inom jordbruksdepartementet å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 5,050, varav 1,600 kronor skola anses såsom tjänstgöringspenningar.

5. Extra föredragande m. m.

[3.] *Extra föredragande inom departementet.* (extra anslag.)

I anledning av regeringsrättens inrättande har på Kungl. Maj:ts förslag riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1910—1916 anvisat anslag för beredande av arvode åt extra föredragande inom jordbruksdepartementet m. m. Anslagets belopp utgjorde för år 1910 7,000 kronor, därav 3,000 kronor voro avsedda att utgå under år 1909 och 4,000 kronor under år 1910, samt för vart och ett av åren 1911—1916 4,000 kronor.

Jämväl för år 1917 är anslag för ifrågavarande ändamål erforderligt. I likhet med föregående år lärer böra iakttagas, att särskild föredragandes sammanlagda avlöningsförmåner inom departementet icke i något fall överskrida 7,000 kronor för år räknat.

[3.] Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för extra föredragande inom jordbruksdepartementet m. m. å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 4,000.

B. Lantbruksstyrelsen.

1. Lantbruksstyrelsen.

Ang. byrådirektörsbefattningen i lantbruksstyrelsen.

Jag tillåter mig här erinra om den lösning frågan om tillsättande av byrådirektörsbefattningen i lantbruksstyrelsen hittills erhållit, enär jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 23 december 1914 detta ärende bör bringas till riksdagens kännedom, innan befattningen tillsättes med ordinarie innehavare.

Vid den förberedande utredningen av frågan om överflyttande av vattenavledningsärendena till uteslutande handläggning av lantbruksstyrelsen, vilken fråga vann sin lösning vid 1914 års senare riksdag, framhöll lantbruksstyrelsen i skrivelse den 17 mars 1911, att i sådan händelse det skulle bliva nödvändigt att i lantbruksstyrelsen anställa ytterligare en tjänsteman med ställning av byrådirektör för utförande av den byrådirektören i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen då åliggande befattning med uppgörande av kontrakt rörande arbetenas utförande, infordrande av förbindelser från vederbörande jordägare samt föredragning av inkommande ansökningar om förlängning i arbetstiden m. m. dylikt. Sådant arbete skulle, ansåge lantbruksstyrelsen, komma att upptaga omkring hälften av den nye tjänstemannens i styrelsen tid. Vad den andra hälften beträffade, syntes hans arbete därunder kunna tagas i anspråk för fyllandet av ett inom lantbruksstyrelsen länge känt behov, nämligen att lätta arbetsbördan för byråchefen för kansli- och ekonomiska ärenden. Lantbruksstyrelsen ansåge i detta hänseende, att på den nye byrådirektören lämpligen kunde överflyttas såväl föredragning som övrig handläggning av ärenden angående uppbörd och handhavande av till styrelsen inkommande medel samt deras utbetalning och redovisning ävensom verkställighet av styrelsens beslut i ekonomiska angelägenheter.

I övrigt borde det åligga byrådirektören att under nyssnämnde byråchefs inseende biträda med uppsättning av expeditioner i förekommande ärenden samt föra styrelsens protokoll. Behovet av lättnad i bemälde byråchefs tjänsteåligganden motiverades därjämte ytterligare.

Då lantbruksstyrelsen den 30 december 1913 ånyo avgav utlåtande i fråga om vattenavledningsärendenas överflyttande och därav betingade ändringar i styrelsens personal, åberopade styrelsen i fråga om överflyttningens inverkan på styrelsens kansliavdelning allenast vad därom anförts i ovannämnda skrivelse den 17 mars 1911.

För egen del anförde jag i statsrådet den 14 maj 1914 vid motiverandet av statsverkspropositionen till 1914 års senare riksdag beträffande »anställandet i lantbruksstyrelsen av en byrådirektör med de i lantbruksstyrelsens skrivelse den 17 mars 1911 angivna åligganden», att det bleve omöjligt att ålägga kanslibyråchefen i lantbruksstyrelsen ett så väsentligt ökat arbete, som det, vilket skulle för kanslibyrån föranledas av vattenavledningsärendenas överflyttande, helst i lantbruksstyrelsen allt arbete med uppsättning och expediering då skulle verkställas genom kanslibyråchefen. Detta vore desto mer omöjligt, som denne byråchef redan förut vore i stort behov av lindring i det honom åliggande arbete. En tillfredsställande och betryggande anordning i nu angivna hänseende syntes mig icke kunna vinnas genom att giva kanslibyråchefen biträde endast av mindre kvalificerad arbetskraft, utan det syntes mig oundgängligt, att en tjänstebefattning inrättades, vars innehavare kunde under självständigt ansvar handlägga vissa grupper av ärenden. Jag förklarade slutligen, att jag icke hade något att erinra mot att åt denne tjänsteman gåves benämningen byrådirektör och avlöning enligt andra normalgraden.

I enlighet härmed upptogs »en byrådirektör» i statförslaget för lantbruksstyrelsen, vilket för övrigt innefattade även åtskilliga andra anslagsökningar.

Denna stat godkändes av riksdagen, som därvid icke särskilt yttrade något angående byrådirektören utan allenast förklarade sig icke hava något att erinra mot den föreslagna ökningen i lantbruksstyrelsens stat, vilken, enligt vad av utredningen framginge, icke betingats enbart av vattenavledningsärendenas överflyttning utan till väsentlig del motiverats av ett redan förut befintligt behov.

Byrådirektörens ämbetsställning och kompetens voro icke i vidare mån än nu meddelats föremål för omnämnande i samband med frågan om vattenavledningsärendenas överflyttning. Då han enligt motiveringen skulle dels utföra arbete, som förut verkställts av byrådirektören i väg-

och vattenbyggnadsstyrelsen, samt dels från kanslibyråchefen i lantbruksstyrelsen övertaga vissa ärenden och för övrigt biträda denne, men för såväl sistnämnde byrådirektör som bemälde byråchef fordras juridisk kompetens, ligger det närmast att antaga, om det än icke direkt uttalats, att han borde vara jurist.

Med skrivelse den 28 november 1914 överlämnade lantbruksstyrelsen förslag till ny instruktion för styrelsen. Styrelsen anförde därvid bland annat följande:

Vad den i förslaget upptagne nya ledamoten byrådirektören angår, så har styrelsen ansett, att i första rummet vikten borde läggas därpå, att han bleve till största möjliga nytta för det allmänna och det ändamål, för vilket han egentligen blivit i styrelsen anställd. Detta ändamål har varit, att vattenavledningsärendena skulle bliva så väl och skyndsamt befordrade till verkställighet som möjligt. Livliga klagomål hava försports, att allmänheten allt för länge fått vänta på kontraktshandlingars upprättande och säkerhetsförbindelsers godkännande samt övriga åtgärder för att lånen och anslagen skulle komma vederbörande intressenter till godo inom möjligast korta tid. Dessa ärenden hava också oupphörligt vuxit till antal, så att numera en persons tid och arbetskraft härför kommer att nästan helt tagas i anspråk, helst om han skall ombesörja all korrespondens med vederbörande intressenter, som av ärendena kan påkallas. För att lantbruksstyrelsen skall kunna fullt motsvara anspråken i detta avseende från allmänhetens sida, har styrelsen velat tillse, att byrådirektörens tid och arbetskraft så mycket som möjligt koncentreras på arbetena inom den agrikulturtekniska avdelningen, så att icke genom splittring av hans arbete detta icke varder så fruktbart, som önskligt varit.

Den uppgift, som i andra rummet borde tillhöra byrådirektören, vore att övertaga någon del av de göromål, som för närvarande tillhöra byråchefens för kansli- och ekonomiska ärenden handläggning. Förslagsvis hade lantbruksstyrelsen tänkt sig, att detta lämpligen kunde ske genom att byrådirektören skulle övertaga kassagöromålen samt redovisningen av de till styrelsen inkommande medel samt verkställa styrelsens beslut i ekonomiska angelägenheter. Vid närmare utredning har det emellertid befunnits, att detta sätt att lösa frågan utan olägenhet skulle kunnat sättas i verket, om byrådirektören varit en styrelsen underlydande tjänsteman, som icke skulle själv utreda härtill hörande ärenden, utan endast fullgöra styrelsens beslut i dessa mål. Men då den största delen av styrelsens beslut i ekonomiska ärenden beror på föredragning av andra ledamöter i styrelsen, vilka beslut byråchefen för kansli- och ekonomiska ärenden, som ansvarar för uppsättningen av alla de expeditioner i dessa ärenden, som utgå från styrelsen, alltid bör känna och omedelbart får del av, vilket icke skulle bliva fallet med byrådirektören, så skulle ett överflyttande på byrådirektören av sagda ärenden medföra omgångar och dubbelarbete, som skulle bliva onödigtvis tyngande icke blott för honom utan även för styrelsens övriga ledamöter. Lantbruksstyrelsen har därför efter närmare utredning ansett detta sätt att lindra kanslibyråchefens arbete vara mindre lämpligt.

I stället har styrelsen ansett, att byrådirektören utan svårighet kunde från kanslibyråchefen övertaga ansvaret för de mångtaliga och ganska betungande expedi-

tionerna i de mål och ärenden, som av byråchefen för agrikulturtekniska ärenden föredragits och som avse vattenavlednings-, avdiknings- och odlingsföretag jämte täckdikningslån. Dessa expeditioners uppsättande, som huvudsakligen fordra teknisk sakkunskap, skulle göra byrådirektörens verksamhet i än högre grad införlivad med agrikulturtekniska avdelningen, inom vilken hans arbete då bleve helt och hållet taget i anspråk, medan kanslibyråchefens arbetsbörda härigenom bleve icke oväsentligt lättad.

Därest byrådirektörens verksamhet på detta sätt komme att uteslutande hänföras till de agrikulturtekniska ärendena, bleve det också önskligt, att hans kompetens bleve bestämd i likhet med vad som gäller beträffande lantbruksingenjörerna. Dessa tjänstemän få under sin utbildning en ingående kännedom om såväl de agrikulturtekniska arbetena som alla därmed sammanhängande rättsliga förhållanden. De genomgå också en särskild kurs i de ämnen, som beröra de senare, så att de med fog kunna sägas i de härtill hörande ämnena besitta fullt tillräckliga juridiska insikter. Skulle härvidlag någon gång erfordras tillgång till mera ingående insikter i kontraktsläran eller andra rättsdiscipliner, så står det styrelsen öppet att i dessa fall från byråchefen för kansli- och ekonomiska ärenden inhämta yttrande.

I överensstämmelse härmed hade lantbruksstyrelsen infört bestämmelser i ämnet i sitt förslag till instruktion.

Då jag den 23 december 1914 inför Kungl. Maj:t anmälde frågan om ny instruktion för lantbruksstyrelsen, kunde jag icke dölja för mig, att styrelsens förslag beträffande byrådirektörens ställning och kompetens icke stod i god överensstämmelse med de förutsättningar, som väl måste i detta avseende anses hava legat till grund för Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut angående befattningens inrättande. Men vid noggrann undersökning av frågan kom jag till det resultat, att dessa betänkligheter icke borde få vara avgörande hinder för att åtminstone tillsvidare ordna saken på det av lantbruksstyrelsen nu föreslagna sättet, vilket syntes mig kunna medföra avsevärda fördelar för styrelsens ämbetsutövning. Den ena av de uppgifter, som skulle åligga byrådirektören, var ju att bereda lantbruksstyrelsens kanslibyråchef lättnad i dennes arbete. Ifall detta med större fördel kunde ske på annat sätt, än det som angivits i styrelsens skrivelse den 17 mars 1911, syntes man icke behöva vara bunden av det därstädes gjorda uttalandet. Och den andra av byrådirektörens uppgifter, nämligen i fråga om kontraktsförslag, säkerhetsförbindelser m. m., syntes mig icke med nödvändighet kräva av honom juridisk kompetens, sedan dessa ärenden överflyttats till lantbruksstyrelsen, enär i detta ämbetsverk redan förut finnes en juridiskt bildad ledamot, kanslibyråchefen, vilken i förekommande fall kan tillkallas vid ett ärendes avgörande, under det att i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen byrådirektören är den ende ordinarie tjänsteman, som måste äga juridisk kompetens.

På min tillstyrkan har därför i lantbruksstyrelsens den 23 december 1914 beslutade nya instruktion stadgats, att för att kunna föreslås till byrådirektör fordras att hava fullgjort vad som är föreskrivet för kompetens till lantbruksingenjörstjänst. Beträffande hans åligganden stadgas, *att* han skall såsom föredragande i styrelsen handlägga sådana ärenden beträffande statsunderstödda vattenavlednings-, avdiknings- och odlingsföretag, som angå kontrakt och säkerhetsförbindelser, ändring i fastställd tid för arbetes utförande, utbetalningar av statsmedel, besiktningar och avsyningar; *att* han skall ansvara för uppsättningen av expeditioner i de mål och ärenden, som föredragits av byråchefen för agrikulturtekniska ärenden, ävensom i de av honom själv föredragna mål och ärenden; *att* han skall bereda frågor rörande ändring i fastställd plan till statsunderstött företag; *samt att* han i övrigt efter styrelsens bestämmande skall biträda byråchefen för agrikulturtekniska ärenden vid handläggning av denne åliggande göromål. Därjämte skall byrådirektören föra åtskilliga förteckningar och liggare samt granska till arkivet inkommande avskrifter och kopior av handlingar och ritningar m. m.

Då emellertid det syntes önskligt, att tillfälle bereddes riksdagen att, därest den så funne skäligt, yttra sig i frågan om byrådirektörens kompetens, innan tjänsten besattes med ordinarie innehavare, men detta icke medhanns till tiden för avlåtandet av statsverkspropositionen till 1915 års riksdag, förklarade på min tillstyrkan Kungl. Maj:t, att nämnda byrådirektörsbefattning komme att av Kungl. Maj:t tillsvidare tillsättas endast på förordnande.

I enlighet härmed har Kungl. Maj:t den 30 mars 1915 förordnat extra lantbruksingenjören L. O. Fredholm att från och med den 1 april 1915 tillsvidare till den 1 juli 1916 uppehålla byrådirektörsbefattningen i lantbruksstyrelsen.

I det ordinarie anslaget till lantbruksstyrelsen ifrågasätter jag nu icke någon förändring, utan torde detsamma upptagas såsom *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 79,900.

2. Ingenjörsbiträden hos lantbruksstyrelsen.

[4.] *Ingenjörsbiträden hos lantbruksstyrelsen.* (extra anslag.)

Innan vattenavledningsärendena från och med år 1915 överflyttades till uteslutande handläggning av lantbruksstyrelsen, hade under flera år medel anvisats för anställande av ingenjörsbiträden å denna styrelses agrikulturtekniska avdelning för att underlätta och påskynda arbetet med granskning av planer till företag, för vilkas utförande sökts odlingslån eller statsbidrag. Dessa medel anvisades först av Kungl. Maj:t från nionde huvudtitelns anslag till extra utgifter, men då beloppet småningom blev större, än som lämpligen kunde disponeras från detta anslag, begärdes och beviljades år 1913 av riksdagen ett anslag å extra stat för år 1914 till belopp av 13,000 kronor, varav en del skulle få utgå redan under år 1913. Vid anmälan av detta beslut anförde riksdagen, att det beräknade beloppet väl syntes vara för det dåvarande tillräckligt, men att riksdagen ville framhålla önskvärdheten av att den lantbruksstyrelsen åliggande granskningen ej måtte bliva alltför mycket fördröjd och att därför lantbruksstyrelsen borde äga rätt att inom gränserna av det anvisade anslaget bestämma ersättningen till biträdena, på sätt som för granskningsarbetets jämna fortgång kunde befinnas ändamålsenligast. Av det sålunda beviljade anslaget åtgick under år 1913 7,625 kronor. Då alltså för år 1914 återstodo allenast 5,375 kronor, vilket belopp befanns otillräckligt, beviljade på Kungl. Maj:ts förslag 1914 års första riksdag ett tilläggsanslag av 3,500 kronor å extra stat för år 1915 att förskottsvis utanordnas redan under år 1914, varigenom för sistnämnda år blev tillgängligt ett sammanlagt belopp av 8,875 kronor.

Då lantbruksstyrelsen i skrivelse den 30 december 1913 utvecklade planen för vattenavledningsärendenas överflyttande till styrelsen, anförde styrelsen bland annat, att denna omläggning borde föranleda, att i avlöningsstaten för lantbruksstyrelsen upptoges månatliga arvoden för agrikulturtekniska biträden efter följande grunder: åt extra lantbruksingenjör 250 kronor, åt lantbruksstipendiat, som fullgjort alla för lantbruksingenjörskompetens erforderliga villkor, 250 kronor, åt lantbruksstipendiat, som verkställt den på agrikulturtekniska avdelningen föreskrivna tjänstgöringen, 200 kronor, åt lantbruksstipendiat, som fullgjorde sist omnämnda tjänstgöring, 150 kronor samt slutligen åt andra extra tekniska biträden, som kunde behöva tillfälligtvis anlitas, 300 kronor.

[4.] Dessa årliga kostnader för ingenjörsbiträde inom lantbruksstyrelsen kunde sammanställas på följande sätt:

	antal månader	arvode per månad kronor	summa kronor
extra lantbruksingenjörer	12	250	3,000
lantbruksstipendiater	8	200	1,600
d:o	6	150	900
extra ingenjörer	10	300	3,000
		summa	8,500
kvinnligt ingenjörsbiträde			1,500
		tillhopa	10,000.

Angående den beräknade posten för extra ingenjörer anförde styrelsen, att två dylika ingenjörer då i två år tjänstgjort såsom agrikulturtekniska biträden inom styrelsen, att de ådagalagt goda kunskaper och utfört ett gott arbete, samt att de åtnjutit ett arvode av 300 kronor i månaden under de tider, då lantbruksstyrelsen varit i behov av dem. Även för den närmaste framtiden syntes de behövliga till förenämnda biträdestjänst, intill dess de då vid tekniska högskolan studerande ingenjörsaspiranterna kunde utbildas till liknande tjänstgöring. Anställande av ordinarie befattningshavare för dessa ingenjörstjänster ansåges icke vara lämpligt, enär befattningarna syntes framdeles kunna skötas av lantbruksstipendiater. Ej heller borde det kvinnliga ingenjörsbiträdet föreslås på ordinarie stat, förrän större erfarenhet vunnits om lämpligheten av sådant biträdes anställande för framtiden.

För egen del anförde jag den 14 maj 1915, att jag funne lantbruksstyrelsen hava tillfredsställande motiverat, att vattenavledningsärendenas överflyttning till så gott som uteslutande handläggning av lantbruksstyrelsen måste föranleda ökat behov av ingenjörsbiträden å styrelsens agrikulturtekniska avdelning för vinnande av ökad trygghet och säkerhet vid dessa ärendens behandling. Jag framhöll även, att ökningen icke beräknats till större belopp än 1,125 kronor i jämförelse med det belopp, som Kungl. Maj:t och riksdagen beräknat för motsvarande utgifter för år 1914.

I enlighet härmed är i den av riksdagen år 1914 godkända staten för lantbruksstyrelsen upptagen en anslagspost å 10,000 kronor till ingenjörsbiträden å den agrikulturtekniska avdelningen.

[4.] På grund av förhållanden, som väsentligen äro av tillfällig natur, har detta anslag redan under år 1915 visat sig vara väl knappt. I skrivelse den 8 juni 1915 gjorde därför lantbruksstyrelsen framställning, att Kungl. Maj:t måtte för anställande av ingenjörsbiträden under samma år ställa till styrelsens förfogande ett belopp av 2,500 kronor utöver för ändamålet eljest tillgängliga medel. Styrelsen meddelade, att under årets fem första månader hade till arvoden åt ingenjörsbiträden åtgått 5,475 kronor och att det återstående beloppet, 4,525 kronor, icke vore tillräckligt för att granskningen skulle kunna bedrivas så, att de för året disponibla understödsmedlen till vattenavledningsföretag komme att fullt tagas i anspråk. Beträffande anledningarna därtill, att den vid uppgörandet den 30 december 1913 av förslaget till stat för lantbruksstyrelsen till ingenjörsbiträden å agrikulturtekniska avdelningen angivna summan blivit otillräcklig, ville lantbruksstyrelsen anföra följande.

Vid förberörda förslags upprättande hade beräknats, att norrländska avdikningsanslaget ej skulle överstiga 1,100,000 kronor. Anslaget utgjorde dock för år 1915 1,900,000 kronor. Härav hade visserligen 400,000 kronor fått förskotteras under år 1914, men då hade icke medhunnits granskning av flera förslag, än att av förskottsbeloppet endast 115,600 kronor kunnat tagas i anspråk före 1915 års ingång. De för ändamålet under sistnämnda år återstående medlen utgjorde alltså 1,784,400 kronor.

Beträffande åter den tid, som kunde krävas för granskning av planer, till vilkas utförande medel från allmänna avdikningsanslaget sökts, hade det visat sig, att denna tid vida överstigit den beräknade. De bestämmelser, som låge till grund för beviljande av medel från detta anslag, vore av sådan beskaffenhet, att vidlyftiga och invecklade räkneoperationer måste verkställas vid granskningen, och dessa utredningar kunde ej anförtros åt annan än det bäst inövade och mest förfarna ingenjörsbiträdet. Under förhoppning att de svårigheter, som visat sig, då anslaget först kommit till användning, skulle småningom minskas, hade arbetskrafterna beräknats så, att kostnaderna för desammas användande skulle kunna bestridas med det i lantbruksstyrelsens stat upptagna beloppet av 10,000 kronor. Erfarenheten hade emellertid visat, att någon förenkling i arbetsmetoden vid granskningsarbetenas utförande ej kunnat ernås, och att beträffande detta anslag vida mera tid krävdes för varje förslag, än vad från början kunnat beräknas.

Därjämte hade beträffande granskningspersonalen stora avvikelser skett från de förhållanden, som förutsatts enligt styrelsens förslag år

[4.] 1913. Den inövade och förfarne extra lantbruksingenjören, som beräknats skola vara anställd på avdelningen, hade från och med den 1 april 1915 enligt förordnande övertagit den nyinrättade byrådirektörsbefattningen i styrelsen. Han hade sålunda endast under 3 månader kunnat utföra granskningsarbete inom avdelningen. I hans ställe hade ingen extra lantbruksingenjör kunnat anställas hos styrelsen och någon sådan funnes ej heller att tillgå. Vidare hade under årets tre första månader endast en lantbruksstipendiat varit att tillgå, och denne hade blivit inkallad till tjänstgöring på avdelningen efter blott några månaders stipendiatanställning. Han vore emellertid för det dåvarande förordnad att såsom extra lantbruksingenjör utföra vissa till lantbruksingenjörstjänst hörande förrättningar. I övrigt hade inom avdelningen endast extra biträden varit att tillgå, av vilka dock två tjänstgjort omkring tre år vid granskningsarbetena inom avdelningen och därigenom förvärvat sig erfarenhet i arbeten av ifrågavarande slag. Det vore också huvudsakligen med tillhjälp av dessa två äldre extra biträden, som de viktigaste delarna av granskningsarbetena skulle kunna bedrivas under återstående delen av året. Vid sidan av dem kunde anställas endast ännu oövade krafter. Fyra nyss utexaminerade ingenjörer hade under juni månad 1915 blivit anställda såsom lantbruksstipendiater för första gången, och åt dem kunde granskningsarbetena blott inom en begränsad utsträckning överlåtas. De borde emellertid under sommaren först utöva tjänstgöring på distrikten och därefter, i den mån de ej borde fortsätta sin utbildning på andra håll, inkallas till tjänstgöring hos styrelsen.

Nu har lantbruksstyrelsen i skrivelse den 9 oktober 1915 gjort framställning om beredande av ökade medel för anställande av ingenjörsbiträden under åren 1916 och 1917. Styrelsen har därvid åberopat de skäl, som anförts i nyssnämnda skrivelse den 8 juni 1915, samt ytterligare utvecklat dem sålunda.

Då lantbruksstyrelsen uti skrivelse den 30 december 1913 uppgjorde beräkning av kostnader för ingenjörsbiträden å agrikulturtekniska avdelningen i styrelsen, vilken beräkning slutade på en summa av 10,000 kronor, hade förutsatts, att odlingslånefonden skulle komma att utgöra 1,000,000 kronor, allmänna avdikningsanslaget 450,000 kronor och norrländska avdikningsanslaget 1,100,000 kronor. Dessutom hade beräkningarna grundats därpå, att personer med nödig agrikulturteknisk sakkunskap och med viss vana att biträda vid granskningsarbetena i lantbruksstyrelsen skulle stå att finna bland de under styrelsen lydande

tjänstemännen. Främst bland dessa skulle då extra lantbruksingenjörerna och de i tjänsten mera utbildade lantbruksstipendiaterna tagas i anspråk och inkallas till tjänstgöring hos styrelsen. Av lantbruksstipendiaterna skulle i regel endast sådana inkallas, vilka fullgjort ej allenast alla för en lantbruksingenjör erforderliga tjänstgöringsskyldigheter på distrikten utan även den för lantbruksingenjörer föreskrivna praktiska tjänstgöringen vid vattenbyggnadsarbeten. [4.]

De för år 1916 anvisade statsunderstöden till vattenavlednings- och avdikningsarbeten utgjordes emellertid av odlingslånefonden 1,000,000 kronor, norrländska avdikningsanslaget 1,500,000 kronor samt behållningen vid 1915 års slut å allmänna avdikningsanslaget, varifrån beräknats att för åren 1915 och 1916 skulle kunna utgå bidrag till sammanlagt belopp av 732,609 kronor.

Av sistberörda behållning å allmänna avdikningsanslaget syntes nu komma att för år 1916 återstå i avrundat tal 430,000 kronor.

För år 1917 hade lantbruksstyrelsen i särskilda skrivelser ansett sig böra hemställa, dels att allmänna avdikningsanslaget måtte utgöra 450,000 kronor, och dels att norrländska avdikningsanslaget måtte bestämmas till 1,500,000 kronor. Någon ökning av odlingslånefonden förutsattes däremot icke skola ifrågakomma för år 1917. Sagda ökning av norrländska avdikningsanslaget gent emot det i skrivelsen den 30 december 1913 förutsatta beloppet, 1,100,000 kronor, nödvändiggjorde emellertid en ökning av ingenjörsbiträde hos lantbruksstyrelsen.

På grund av ökade kompetensfordringar, som genom förnyade reglementet för statens lantbruksingenjörer m. fl. den 1 december 1911 blivit bestämda för dem, som skulle antagas till lantbruksingenjörer, hade för närvarande de lediga extra lantbruksingenjörsplatserna ej kunnat besättas. Under åren 1916 och 1917 syntes samtliga fyra extra lantbruksingenjörsbefattningar komma att bliva obesatta, enär inga lantbruksstipendiater då ännu skulle hava hunnit fullgöra alla de fordringar, som vore bestämda för innehavare av sådan anställning. Under sagda två år skulle ej heller någon av lantbruksstipendiaterna hinna bliva så utbildad, att han kunde utföra det i styrelsen erforderliga granskningsarbetet på sådant sätt, som för sådana granskare blivit beräknat vid statförslagets upprättande. Visserligen komme lantbruksstipendiater att såväl år 1916 som år 1917 finnas i så stort antal, att deras sammanlagda anställningstid bleve minst den i staten bestämda, d. v. s. 60 månader. Men åt dem kunde dock ej under sagda år lämnas sådant granskningsuppdrag, som varit avsett för fullt utbildad lantbruksingenjör. Vidare måste åt lant-

[4.] bruksstipendiaterna under de närmaste åren i möjligaste mån lämnas sådant arbete, att de skulle kunna avsluta sin övriga utbildning till lantbruksingenjörer för att därefter snarast möjligt intaga de befattningar å distrikten, till vilka de egentligen vore avsedda, och där de nu vore välbehövliga för att allmänhetens berättigade krav på lantbruksingenjörskraft skulle bliva tillgodosett.

Granskningsarbetena på den agrikulturtekniska avdelningen måste av detta skäl, och då alla extra lantbruksingenjörer, som under de tre sista åren varit att tillgå, på grund av ordinarie lantbruksingenjörers frånfälle eller sjukdom numera blivit befordrade till distriktsinnehavare eller förordnade att uppehålla annans tjänst, under åren 1916 och 1917 verkställas till huvudsaklig del av extra biträdande ingenjörer, vilka skulle bliva fullt upptagna av detta arbete utan att hava utsikt till befordran på lantbruksingenjörsbanan.

Hos lantbruksstyrelsen hade två sådana extra ingenjörer, T. Wallin och M. Wixell, varit anställda den förre från slutet av år 1911 och den senare från början av år 1912 under så stor del av dessa år, som det varit möjligt att med till buds stående anslagsmedel använda dem. Dessförinnan hade dessa båda ingenjörer i många år biträtt statens lantbruksingenjörer inom såväl södra och mellersta som ock norra delen av landet. De vore därför väl skickade att utföra ifrågavarande granskningsuppdrag. Deras månatliga arvode hade hittills varit 300 kronor men måste på grund av dels de dyra tiderna dels ock lantbruksstyrelsens behov av dylika biträden, vilket på annat sätt icke kunde fyllas under åren 1916 och 1917, ökas till 333 kronor 33 öre för månad eller 4,000 kronor för år räknat.

Förutom förenämnda två inövade extra ingenjörer funnes att tillgå ett förut anställt kvinnligt ingenjörsbiträde med ett årsarvode av 1,500 kronor, vilket biträde fortfarande borde anställas.

Övriga ingenjörsbiträden måste dels uttagas bland lantbruksstipendiaterna och dels sökas bland privata ingenjörer.

I ovanberörda skrivelse den 30 december 1913 i fråga om de agrikulturtekniska ärendenas överflyttande från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen till lantbruksstyrelsen hade lantbruksstyrelsen bland annat framhållit, att vissa detaljgranskningar i regel måste verkställas av två fackutbildade personer var för sig, så snart granskningsarbetet komme att vila ensamt på lantbruksstyrelsen. Det hade ock varit därför, som en extra lantbruksingenjör skulle anställas å den agrikulturtekniska avdelningen i styrelsen, och skulle dennes arbete i huvudsak motsvara

det granskningsarbete, som dittills verkställts hos väg- och vatten- [4.]
byggnadsstyrelsen. Detta kontrollarbete komme, enligt vad lantbruksstyrelsen nu funnit, att i det närmaste upptaga nämnde extra lantbruksingenjörs hela tid. Den tid, som för honom ej bleve till fullo upptagen härav, vore välbehövlig till beredande av andra agrikulturtekniska ärenden och remisser, vadan denne person ej kunde beräknas få tid att i nämnvärd omfattning syssla med den första detaljgranskningen av arbetsplanerna.

Den tid, som kunde behövas för att verkställa denna *första* detaljgranskning och därmed sammanhängande arbeten å de planer, för vilkas utförande lån söktes från odlingslånefonden eller anslag begärdes från allmänna avdikningsanslaget eller norrländska avdikningsanslaget i nu antagen omfattning, vore icke möjlig att på förhand noga beräkna. Erfarenheten hade dock givit vid handen, att för sådan granskning måste åtminstone under ännu några år, tills mera likformighet i arbetsmetoderna och fastare former för ärendenas behandling å distrikten än vad hittills varit fallet kunnat inarbetas, beräknas minst tre vana och kunniga agrikulturtekniska ingenjörer förutom det kvinnliga ingenjörsbiträdet. Hela behovet av ingenjörsbiträden på den agrikulturtekniska avdelningen bleve då fyra manliga ingenjörsbiträden och ett kvinnligt ingenjörsbiträde.

Nu funnes för åren 1916 och 1917 att tillgå förutom det kvinnliga biträdet endast de två ovan nämnda extra ingenjörerna. De övriga två skulle, såsom ovan antytts, närmast sökas bland lantbruksstipendiaterna, i den mån dessa kunde befinnas lämpliga till ifrågavarande granskningsarbete och i den mån de kunde tagas ifrån övrigt för dem erforderligt utbildningsarbete. I den händelse att det ej funnes lämpligt att anställa lantbruksstipendiater till den utsträckning, att två granskningsingenjörer erhölles, syntes resterande arbetskraft böra anskaffas genom anställande av tillfälliga ingenjörer.

Enligt de grunder, som redan i lantbruksstyrelsens skrivelse den 30 december 1913 anförts, borde de till styrelsen inkallade lantbruksstipendiaternas månatliga arvode utgöra i medeltal 200 kronor och för år alltså 2,400 kronor. I det fall att privata extra ingenjörer måste anlitas, måste månadsarvodet för dem beräknas högre än efter 200 kronor, och den befattning, som skulle under helt år uppehållas förmedelst biträde av dels extra ingenjörer och dels lantbruksstipendiater, syntes under olika tider av året ej kunna betalas med mindre arvode än omkring 3,100 kronor för år räknat.

[4.] De medel, som för anställande av ingenjörsbiträde å agrikulturtekniska avdelningen i lantbruksstyrelsen behövdes för vartdera av åren 1916 och 1917, syntes därför böra beräknas sålunda:

2 tillfälliga redan inövade extra ingenjörer, vardera med årligt arvode av 4,000 kronor	kronor	8,000
lantbruksstipendiater, arvoden	»	2,400
ytterligare ingenjörsbiträden, arvoden	»	3,100
kvinnligt biträde	»	1,500
Summa kronor		15,000.

Härvid borde anmärkas, att, därest de avdikningsanslag, som kunde komma att beviljas, bleve större eller mindre än här ovan beräknats, de medel, som erfordrades för anställande av ingenjörsbiträden, då ock borde lämpas i förhållande till storleken av avdikningsanslagen.

Då i staten för lantbruksstyrelsen funnes för ifrågavarande ändamål upptaget ett belopp av 10,000 kronor, erfordrades för samma ändamål ytterligare 5,000 kronor om året.

Emellertid syntes för närvarande anledning saknas att begära höjning av det i staten upptagna beloppet, utan borde säkrare erfarenhet rörande behovet i förevarande avseende avvaktas, innan beslut fattades om avlåtande av dylik framställning till riksdagen.

För tillgodoseende av behovet i fråga syntes lämpligast vara, att de erforderliga medlen 5,000 kronor bereddes för bägge åren 1916 och 1917.

På grund av vad sålunda blivit anfört har lantbruksstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för ifrågavarande ändamål på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 10,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel för ändamålet under år 1916 förskjuta 5,000 kronor.

Slutligen har lantbruksstyrelsen i särskild skrivelse den 9 oktober 1915, jämte det styrelsen anmält, att vid 1915 års utgång syntes komma att å norrländska avdikningsanslaget återstå oanvänt ett belopp av omkring 300,000 kronor samt hemställt om proposition till riksdagen om rätt för Kungl. Maj:t att under år 1916 använda denna behållning, tillika anfört, att till följd av denna tillökning av det för år 1916 tillgängliga beloppet å detta anslag krävdes för granskningsarbetets fullgörande än ytterligare anslag utöver det å ordinarie staten upptagna beloppet och det i närmast här ovan berörda skrivelse begärda tillökningsbeloppet av 5,000 kronor. Denna ytterligare erforderliga till-

ökning beräknade styrelsen till 1,200 kronor, vilket belopp jämväl borde begäras av riksdagen. [4.]

Vad först vidkommer lantbruksstyrelsens framställning i skrivelsen den 8 juni 1915 om ytterligare anslag för samma år, har den icke ansetts kunna föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd, enär genom ett bifall till densamma ytterligare medel skulle anvisats till ett av riksdagen prövat behov. Arbetsplanernas granskning har därför under år 1915 måst inom lantbruksstyrelsen bedrivas allenast i den omfattning de disponibla medlen tillåtit, men genom att under sista delen av året huvudsakligen sådana ärenden företagits till behandling, vilkas granskning ej syntes möta större svårigheter, har arbetsprodukten likväl kunnat stegras. Detta förfaringssätt kommer dock naturligtvis att verka tyngande på innevarande års granskningsarbete. *Departementschefen.*

Vad beloppen av de för åren 1916 och 1917 tillgängliga medlen till understödjande av vattenavledningsföretag angår, böra för odlingslånefonden för vartdera året beräknas 1,000,000 kronor, såsom lantbruksstyrelsen ock förutsatt. Av allmänna avdikningsanslaget är för innevarande år tillgänglig en behållning från år 1915 å 529,979 kronor 56 öre och jag har för avsikt att senare i dag göra hemställan om anslag därtill å 250,000 kronor för år 1917. Inalles bliva av detta anslag alltså för bägge åren tillgängliga inemot 780,000 kronor eller ungefär 100,000 kronor mindre än det i lantbruksstyrelsens först omförmälda skrivelse den 9 oktober 1915 förutsatta beloppet. Å norrländska avdikningsanslaget återstod i verkligheten vid 1915 års slut en behållning å allenast 100,640 kronor, vilken Kungl. Maj:t förut denna dag beslutat föreslå riksdagen medgiva skola få användas under år 1916. Då för sistnämnda år detta anslag redan är av riksdagen anvisat med ett belopp av 1,500,000 kronor och jag ämnar hemställa, att samma belopp måtte begäras av riksdagen även för år 1917, komma vid bifall till dessa framställningar de tillgängliga medlen å detta anslag att för åren 1916 och 1917 med omkring 200,000 kronor understiga vad lantbruksstyrelsen beräknat i sina bägge skrivelser den 9 oktober 1915.

De inträdda ökningarna i norrländska avdikningsanslaget utöver vad som beräknades av lantbruksstyrelsen vid uppgörandet den 30 december 1913 av statförslaget kunna emellertid i sin mån motivera en ökning av de till anställande av granskningsbiträden erforderliga medel, helst som svårare och mera tidskrävande dylika arbeten icke i längden

[4.] kunna skjutas åt sidan. Men ännu ett motiv för en tillfällig ökning av dessa anslagsmedel kan hämtas från de av lantbruksstyrelsen anförda förhållanden beträffande de extra lantbruksingenjörs- och lantbruksstipendiattjänsterna, vilka förhållanden föranlett, att för närvarande och under de närmaste bägge åren icke någon extra lantbruksingenjörsbefattning väntas kunna bli besatt och att lantbruksstipendiaterna ej kunna beräknas hava hunnit ernå sådan utbildning, att hela den från början avsedda nyttan av deras biträde vid granskningsarbetet kan vinnas. Dessa förhållanden sammanhänga med den skärpning i fordringarna på lantbruksingenjörsutbildning, som genomfördes i det nya reglementet av år 1911, samt bero även på att några ordinarie lantbruksingenjörer avgått, att en ny dylik tjänst inrättats och att en byrådirektörsbefattning i lantbruksstyrelsen besatts med en extra lantbruksingenjör. I den mån de nuvarande lantbruksstipendiaterna bliva mera kompetenta och kunna utnämnas till extra lantbruksingenjörer samt nya stipendiater i stället antagas och vinna kompetens, komma dessa förhållanden sannolikt att inträda i mera normalt läge.

För närvarande synes mig emellertid lantbruksstyrelsens framställning om ökat anslag böra vinna tillmötesgående, och bör denna anslagsökning tillgodokomma redan innevarande års arbeten. Men då behållningen å norrländska avdikningsanslaget vid 1915 års slut blivit väsentligt mindre än lantbruksstyrelsen beräknat, anser jag det böra kunna vara tillräckligt, om ett tillökningsanslag av ungefär 5,000 kronor erhålles för vartdera året 1916 och 1917. Att ytterligare inskränka anslaget anser jag icke tillrådligt och har icke något att erinra mot lantbruksstyrelsens beräkning av de särskilda arvodesbeloppen.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för anställande av ytterligare ingenjörsbiträden hos lantbruksstyrelsen på *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 10,000

ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må härav under år 1916 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna intill 5,000 kronor.

3. Extra biträden hos lantbruksstyrelsen m. m.

[5.] *Extra biträden hos lantbruksstyrelsen m. m.* (extra anslag.)

I skrivelse den 20 december 1915 har lantbruksstyrelsen anfört följande.

»I sammanhang med gillande av nådig proposition, att den centrala handläggringen av vattenavledningsärendena, vilken förut tillkommit väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt lantbruksstyrelsen gemensamt, därefter skulle övertagas av lantbruksstyrelsen ensam, godkände 1914 års riksdag ny stat för lantbruksstyrelsen att tillämpas från och med år 1915, i vilken stat intagits, bland annat, dels till ingenjörsbiträden å den agrikulturtekniska avdelningen 10,000 kronor, dels ock till andra extra biträden, vikariatsersättning och expenser 19,000 kronor.

I den för lantbruksstyrelsen då gällande staten fanns icke något anslag till ingenjörsbiträden upptaget, utan hade Eders Kungl. Maj:t årligen på framställning varje gång av lantbruksstyrelsen för detta ändamål beviljat särskilda medel. Till andra extra biträden, vikariatsersättning och expenser fanns i sistnämnda stat upptaget ett belopp av 14,000 kronor.

Vad anslaget till ingenjörsbiträden angår, så har detta visat sig vara i behov av ökning, och får lantbruksstyrelsen i sådant avseende hänvisa till sin den 9 oktober 1915 avlåtna underdåniga framställning i ämnet.

Beträffande åter förberörda i den nya staten för lantbruksstyrelsen upptagna anslag till extra biträden m. m. eller 19,000 kronor så har ej heller detta under året visat sig tillräckligt, och då Eders Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 9 nästlidne september, angående täckande av brist å lantbruksstyrelsens expensanslag för år 1914, anbefallt lantbruksstyrelsen att tillse, att det i styrelsens stat upptagna anslag till extra biträden, vikariatsersättning och expenser icke vidare överskredes, ser sig styrelsen nödsakad att redan nu göra framställning om ökande av detta anslag.

Då Eders Kungl. Maj:t genom nådig remiss den 3 november 1914 anbefallt lantbruksstyrelsen att avgiva underdånigt utlåtande med anledning av de s. k. egnahemssakkunnigas betänkande den 14 september 1914 samt de sakkunnigas förslag, om det skall genomföras, påkallar en utvidgning från och med år 1917 av lantbruksstyrelsen, i vilket avseende utredning ej ännu hunnit av styrelsen avslutas, anser lantbruksstyrelsen sig nu böra väcka förslag, att den ifrågavarande ökningen av styrelsens expensanslag kommer att avse endast år 1916.

Den ökning i nämnda anslag, som ägde rum vid 1914 års riksdag från 14,000 kronor till 19,000 kronor, vilade på den beräkning, att, oberoende av vattenavledningsärendenas förläggning till lantbruksstyrelsen, en höjning med 2,000 kronor av anslaget borde ske för möjliggörande av anställande av kvinnliga arbetsbiträden å styrelsens byråer för lantbruksärenden och fiskeriärenden samt att för vattenavledningsärendenas förläggning till styrelsen anslaget borde höjas med 3,000 kronor. Den sistberörda höjningen beräknades på det sätt, att det förutvarande anslaget, 14,000 kronor, fördelades på lantbruksstyrelsens fyra dåvarande byråer, då ett belopp av 3,500 kronor skulle falla på varje byrå, med ledning varav antogs, att expensanslaget skulle för bestridande av de å detta anslag fallande kostnader för ifråga-

[5.] varande ärendens överflyttande till styrelsen behöva höjas med ett något mindre belopp eller 3,000 kronor.

Denna beräkning har emellertid visat sig fullständigt ohållbar. Förutom det att styrelsens expensanslag förut var knappt, ehuru det icke förrän år 1914 visat brist — en brist, som, oaktat all möjlig sparsamhet iakttagits, uppgick till det av Eders Kungl. Maj:t den 9 september 1914 ersatta beloppet, eller 2,395 kronor 1 öre — så hava utgifterna för den agrikulturtekniska byrån och byrådirektörens avdelning visat sig betydligt överskrida nämnda belopp, 3,000 kronor, vilket haft till följd, att lantbruksstyrelsen måst dels avskeda ett kvinnligt och ett manligt biträde, vilka behövts det förra å byrådirektörens avdelning och det senare å byrån för lantbruksärenden, dels betydligt inskränkt allt extra arbete å samtliga avdelningarna, dels ock tillsvidare helt och hållet inställt arbetet med katalogisering samt inordnande och uppställande av nya böcker till styrelsens bibliotek. Dessa åtgärder hava emellertid dels försenat styrelsens arbeten, ej sällan till olägenhet för allmänheten, dels ock varit till hinder med avseende å ordningen inom styrelsen.

För att ådagalägga huru utgifterna stigit med anledning av vattenavledningsärendenas förläggning till lantbruksstyrelsen, så torde böra framhållas att, då till följd av tillfälliga omständigheter den omorganisation, som lantbruksstyrelsen måste undergå för att kunna mottaga sagda ärenden, icke medhanns förrän från och med den 1 april 1915, det blev nödvändigt att från och med den 1 januari 1915 antaga ett särskilt kvinnligt biträde inom lantbruksstyrelsen med ett årligt arvode av 1,200 kronor samt uppdrag att vara behjälpligt åt byråchefen för agrikulturtekniska ärenden, som till en början handlade alla de ärenden och arbeten, som tillkommit på grund av överflyttningen. Sedan byrådirektör från och med den 1 april 1915 blivit förordnad, visade det sig efterhand nödvändigt att ej blott till byrådirektörens avdelning överflytta nämnda biträde, utan även att från den 15 juni 1915 å samma avdelning anställa ytterligare ett kvinnligt biträde med ett arvode av 80 kronor för månad, vilket senare biträde styrelsen dock, enligt vad ovan sägs, nödgats avskeda, ehuru detta biträde fortfarande är erforderligt.

Såsom erfarenheten numera givit vid handen, erfordras på byrådirektörens avdelning ovillkorligen två kvinnliga biträden, vilkas arvoden icke kunna beräknas lägre än det ena biträdets 1,500 kronor och det andras 1,200 kronor.

Vidare har det visat sig erforderligt att till följd av de ökade göromål, som byråchefen för agrikulturtekniska ärenden fått vidkännas till följd av överflyttningen, hos honom anställa ett kvinnligt biträde med ett årligt arvode av 1,200 kronor.

Samtliga dessa arvoden uppgå till ett sammanlagt belopp av 3,900 kronor. Om härtill lägges ett belopp av 1,200 kronor såsom ersättning åt biträdena å ifrågavarande båda avdelningar för övertidsarbete, uppstår en summa av 5,100 kronor, som skulle erfordras ensamt till anställande av andra extra biträden än ingenjörsbiträden åt dessa båda avdelningar. Några dylika beräknades icke erforderliga, då förslaget till lantbruksstyrelsens nuvarande stat uppgjordes.

Då kostnaderna för papper, kuvert, pennor samt andra skrivmaterialier, tryckning av blanketter, elektrisk belysning m. m. för nämnda båda avdelningar visat sig betydligt högre än vad som beräknats, torde expensanslaget även av denna anledning behöva ökas. I detta avseende tillåter sig lantbruksstyrelsen framhålla, att endast för tryckning av blanketter för byrådirektörens avdelning innevarande år

åtgått 1,315 kronor 55 öre, vilken utgift, om den också icke återkommer varje år, dock alltid måste beräknas komma att avsevärt betunga anslaget i fråga. [5.]

Den utökning av lantbruksstyrelsens ämbetslokal, som under året ägt rum därigenom, att fiskeriavdelningen överflyttats till bankinspektionens förra, av 4 rum, tambur m. m. bestående lokal, belägen omedelbart under första våningen av den utav styrelsen i gamla riksdagshuset för närvarande disponerade lokalen samt numera med denna sammanbunden genom en spiraltrappa, kommer givetvis att kräva kostnader, som måste gäldas av styrelsens expensanslag. Sådana utgifter äro t. ex.: för städning, rengöring, belysning m. m., vilka sammanlagda utgifter kunna beräknas skola årligen uppgå till omkring 350 kronor.

Om till ifrågavarande kostnad för biträdens anställande, 5,100 kronor, således lägges kostnaden för ökade andra utgifter å dels såväl byråchefens för agrikulturtekniska ärenden som byrådirektörens avdelningar, dels ock övriga avdelningar, vilken kostnad kan beräknas tillhopa till 2,900 kronor, skulle den erforderliga höjningen av lantbruksstyrelsens expensanslag därigenom uppgå till ett belopp av 8,000 kronor.

Härtill kommer emellertid, att det visat sig, att genom ärendenas oavbrutna tillväxt å lantbruksbyrån uppstått ett synnerligen kännbart behov av ett mera stadigvarande biträde med avlöning i enlighet med den s. k. första normalgraden eller 4.000 kronor, därav lön 2,200 kronor, tjänstgöringspenningar 1,500 kronor och ortstillägg 300 kronor.

Genom förberörda förflyttning av lantbruksstyrelsens fiskeriavdelning till bankinspektionens förutvarande lokal i bottenvåningen av gamla riksdagshuset har behov uppstått av en ytterligare vaktmästare hos styrelsen, huvudsakligen för tillgodoseende av vakttjänsten å nämnda avdelning. Det är nämligen icke möjligt för lantbruksstyrelsens båda nuvarande vaktmästare att vakta även ingången till fiskeriavdelningen och lämna allmänheten nödiga anvisningar jämväl inom denna lokal. Utan särskilt vaktbiträde härtill måste ingången från förstugan till nämnda avdelning hållas stängd för den besökande allmänheten och denna för besök å fiskeriavdelningen nödgas begiva sig först 1 trappa upp till lantbruksstyrelsens därvarande vaktrum samt därifrån genom spiraltrappa ned till fiskeriavdelningen för att sedan anträda återvägen på samma sätt. Att en sådan anordning skall vålla svårigheter på flerahanda sätt är självklart. Men även av andra skäl behöves numera en särskild vaktmästare å fiskeriavdelningen. Inom den nya lokalen har ett särskilt rum avsetts för praktiska arbeten, såsom kontrollering av säldelar, som insänts såsom verifikationer till utbetalade belöningar för sälars dödande, undersökningar av botten- och planktonprov m. m. jämte därtill hörande mikroskopering, fotografering och konservering. Det är tydligt, att för detta rums renhållning, bortskaffande av avfall därifrån m. m. kräves arbete, som lämpligen kunde uppdragas åt den nye vaktmästaren. Åt en sådan skulle också lämpligen kunna uppdragas att hålla närmare tillsyn över den nu av flera hundra nummer bestående under fiskeriavdelningens vård ställda samling av fiskredskap, som för närvarande, förvarade i särskild lokal inom gamla riksbankshuset, användas av fiskeritjänstemännen vid deras undersökningar, särskilt ombord på fiskeriadministrationens fartyg Eystrasalt, varvid än de ena än de andra redskapen medtagas, allt efter undersökningarnas ändamål och den ort, varest de utföras.

[5.] Den ifrågavarande vaktmästaren borde åtnjuta samma förmåner som den hos styrelsen nu anställde andre vaktmästaren eller 1,200 kronor, därav 700 kronor i lön, 350 kronor i tjänstgöringspenningar samt 150 kronor såsom ortstillägg.

Då de sålunda erforderliga medlen böra beredas redan för år 1916 samt vid det förhållande att, oaktat anslaget beviljas först sedan en längre eller kortare tid av år 1916 redan gått till ända, samma anslag med undantag för utgifterna för byråassistenten och vaktmästaren, vilka kunna avkortas med en tredjedel, bör för att det skall bliva till verklig nytta och arbetena under den återstående delen av året skola kunna bedrivas med så mycket större skyndsamhet till övriga delar vara utan avkortning tillgängligt under år 1916, får lantbruksstyrelsen i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes till nästinstundande riksdag avlåta nådig proposition, att riksdagen må å extra stat för år 1917 anvisa till höjande av det i staten för lantbruksstyrelsen uppförda anslaget till andra extra biträden än ingenjörsbiträden 8,000 kronor, till anställande av en assistent hos byråchefen för lantbruksärenden 2,666 kronor 67 öre samt till anställande av en tredje vaktmästare 800 kronor, tillhopa 11,466 kronor 67 öre eller i runt tal 11,500 kronor, med rätt för Eders Kungl. Maj:t att under år 1916 av tillgängliga medel utanordna sagda belopp, 11,500 kronor.»

Departementschefen.

På sätt lantbruksstyrelsen erinrat, har Kungl. Maj:t den 9 september 1915 på styrelsens framställning sett sig nödsakad anvisa medel till täckande av en å styrelsens expensanslag för år 1914 — alltså före den med år 1915 inträdda ökningen av samma anslag — uppkommen brist å 2,395 kronor 1 öre. Dessa medel anvisades att utgå från nionde huvudtitelns anslag till extra utgifter. Samtidigt meddelade Kungl. Maj:t styrelsen den anmaning att tillse, att anslaget icke vidare överskredes, som lantbruksstyrelsen nu omförmält.

Att styrelsen redan då den nya staten varit i tillämpning knappt ett år funnit sig tvungen att göra framställning om ökade medel till anställande av arbetsbiträden och till expenser, beror, såsom styrelsen själv framhållit, förnämligast på att de beräkningar, som styrelsen lagt till grund för sina framställningar i skrivelser den 31 december 1913 och den 31 mars 1914 om höjning av denna anslagspost, visat sig vara för låga. Vad lantbruksstyrelsen då begärde, nämligen en ökning med inalles 5,000 kronor från 14,000 till 19,000 kronor, blev år 1914 av Kungl. Maj:t och riksdagen bifallet. Sagda ökning beräknades skola till ett belopp av 3,000 kronor föranledas av vattenavledningsärendenas överflyttning, varjämte ett kvinnligt biträde å lantbruksavdelningen med sex timmars daglig tjänstgöring borde erhålla 1,200 kronor och ett kvinnligt biträde å fiskeriavdelningen med tre timmars daglig tjänstgöring borde få 720 kronor samt 80 kronor skulle åtgå till övertidsarbete. Därjämte framhölls, att styrelsens

expensanslag redan under år 1913 visat brist, churu icke till högre belopp än 128 kronor 94 öre. [5.]

Emellertid anser jag, att statsmakterna icke kunna undandraga sig att åtminstone i någon mån behjärta styrelsens nu gjorda och av erfarenhet förestavade framställning. Jag kan vitsorda, att styrelsens personal är i så hög grad betungad med arbete, att ytterligare hjälp utöver vad de nu tillgängliga medlen tillåta är oundgänglig, för att detta arbete skall kunna vederbörligen utföras. Dock kan jag icke till alla delar understödja styrelsens nu förevarande framställning.

Denna framställning avser först anställandet å byrådirektörens avdelning av två kvinnliga biträden, det ena med 1,500 kronor och det andra med 1,200 kronor i årligt arvode. Ehuruväl jag icke kan underlåta att erinra, att lantbruksstyrelsen den 17 mars 1911 anförde, att den nye byrådirektören hos styrelsen icke skulle erhålla något biträde, samt i senare utlåtanden under behandlingen av frågan om vattenavledningsärendenas överflyttning icke frångick detta uttalande, till följd varav det av mig antogs fortfarande äga giltighet, måste jag dock instämma med lantbruksstyrelsen, att erfarenheten numera givit vid handen, att två kvinnliga biträden erfordras å denna avdelning. Dock torde det icke vara av behovet påkallat, att åt det ena biträdet beredes så högt arvode som 1,500 kronor. Lantbruksstyrelsen själv uppger, att från den 1 april 1915 till byrådirektörens avdelning överflyttats ett från samma års början antaget, med 1,200 kronor avlönat kvinnligt biträde. Detta avlöningsbelopp torde kunna åtminstone tillsvidare bibehållas. Såsom jag längre fram torde få närmare omförmäla, är det ifrågasatt att inom kort ånyo vidtaga ändringar i lantbruksstyrelsens stat. Blir detta fallet, lärer då även frågan om beredande av ordinarie anställning för åtminstone en del av de nu hos styrelsen anställda kvinnliga biträdena böra tagas under övervägande och i samband därmed deras avlöningsförmåner. Det andra av lantbruksstyrelsen nu föreslagna biträdet å byrådirektörens avdelning torde vara avsett att träda i stället för det, som antogs från den 15 juni 1915 mot ett arvode av 80 kronor för månad, men sedermera avskedades på grund av brist på medel till dess avlönande. Sistnämnda biträdes årsarvode skulle med nämnda månadsbelopp uppgått till 960 kronor, men torde behöva för framtiden höjas till 1,200 kronor. Mot att till ett kvinnligt biträde å den agrikulturtekniska avdelningen beräknas ett arvode av 1,200 kronor, finner jag mig icke böra göra någon erinran. Om härtill lägges för övertidsarbete ett belopp av 900 kronor, erhålles för anställande av kvinnliga biträden en summa av tillhopa 4,500 kronor.

[5.] För egentliga expenser har styrelsen nu ifrågasatt ökade medel till belopp av 2,900 kronor. Dock synes mig en ökning med 2,500 kronor böra kunna räcka.

Det av lantbruksstyrelsen framhållna behovet av ett mera stadigvarande biträde åt byråchefen å lantbruksbyrån är, enligt vad jag har mig bekant, synnerligen kännbart. I betraktande av förut antydda ovisshet rörande eventuella, snart förestående ändringar i styrelsens stat, anser jag mig emellertid icke kunna tillstyrka, att de medel, som nu må beredas för detta ändamål, angivas avse anställande — låt vara blott mot arvode från ifrågavarande anslag — av en tjänsteman med samma avlöning som första gradens tjänstemän i övriga verk. Ifall ett belopp av 3,000 kronor nu beräknas för anställande av dylik arbetskraft — assistent eller amanuens — torde detta för närvarande få anses tillfyllest.

Vad slutligen angår det föreslagna anställandet av ytterligare ett vaktmästarbiträde hos lantbruksstyrelsen kan jag ej finna, att styrelsen anfört tillräckliga skäl för en sådan åtgärd. I den mån ett behov av ytterligare vaktmästarhjälp må vara oavvisligt, synes det åtminstone tillsvidare kunna tillgodoses från de medel, som nu avsetts till ökning av de egentliga expenserna.

Inalles uppgå de belopp, varmed jag sålunda anser de av lantbruksstyrelsen angivna anslagsbehoven nu böra tillgodoses, till 10,000 kronor.

Lantbruksstyrelsen har i sin ovanintagna skrivelse hemställt om tillgodoseende av ifrågavarande behov redan för år 1916. Jag finner mig böra understödja denna begäran, enär eljest innevarande års arbeten inom styrelsen skulle i allt för hög grad försenas. Styrelsens åsikt att de till kvinnliga biträden och expenser avsedda medlen borde utgå med sina fulla årsbelopp, under det att av byråassistentens arvode en tredjedel skulle kunna avkortas, kan jag dock icke dela, utan anser, att hela beloppet bör behandlas som en enhet. Under antagande att riksdagens beslut angående denna fråga kan fattas före ingången av april månad, lärer hinder ej möta att redan från och med årets andra kvartal tillgodose styrelsens behov av ökade arbetskrafter och medel. Därför anser jag, att tre fjärdedelar av ovannämnda belopp böra med 7,500 kronor göras tillgängliga för innevarande år.

I merberörda skrivelse har lantbruksstyrelsen icke hemställt om något motsvarande anslag för år 1917, och har styrelsen såsom skäl härtill anfört, att styrelsen hade att avgiva utlåtande över egnahemssakkunnigas betänkande och att, om dessa sakkunnigas förslag skulle genomföras, en utvidgning av lantbruksstyrelsen från och med år 1917

bleve påkallad. Styrelsen har alltså utgått från att egnahemsfrågan skulle kunna föreläggas den nu sammanträdande riksdagen. Det har även varit min avsikt att kunna underställa Eders Kungl. Maj:t förslag därom. Men frågan har tyvärr icke ännu hunnit få den utredning, att detta synes bliva möjligt. Utom från lantbruksstyrelsen införväntas nämligen ännu utlåtande från socialstyrelsen, och sedan sådant utlåtande inkommit, torde frågan tarva en överarbetning, som förvisso kommer att draga icke obetydlig tid. Vid sådant förhållande anser jag — utan att nu vilja intaga någon ståndpunkt i fråga om den inverkan egnahemsrörelsens organisationsfråga kan böra utöva å lantbruksstyrelsens uppgifter och personal — att man bör utgå från att någon ändring i lantbruksstyrelsens ordinarie stat för år 1917 icke kommer att ske. I enlighet härmed har jag också förut i dag icke hemställt om någon ändring i det ordinarie anslaget till denna styrelse. Men då kräves i stället, att det nu ifrågavarande extra anslaget må utgå även för år 1917, och det bör för detta år upptagas till hela det ovan av mig tillstyrkta beloppet, 10,000 kronor. [5.]

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för extra biträden hos lantbruksstyrelsen m. m. å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 17,500

ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må under år 1916 låta förskottsvis av tillgängliga medel härav utanordna 7,500 kronor.

C. Lanthushållningen.

1. Befrämjande i allmänhet av jordbruk och lantmannanäringar.

Premiering av nötboskap.

[6.] *Premiering av nötboskap.* (ordinarie anslag.)

Under anslagstiteln »befrämjande i allmänhet av jordbruk och lantmannanäringar» finnes upptaget ett särskilt anslag till understödjande av premiering av nötboskap, från vilket anslag bidrag utgå till hushållningssällskap med belopp, som för varje sällskaps område icke må överstiga vad sällskapet eller landstinget, vart för sig eller i förening, tillskjuter för samma ändamål. Detta anslag har småningom höjts, senast vid 1914 års förra riksdag, då beloppet bestämdes till 160,000 kronor, därav högst 70,000 kronor skulle användas för tilläggspris för tjurar, tillhörande tjurförening, med rätt för Kungl. Maj:t att, därest sistnämnda belopp i sin helhet eller till någon del under något år ej skulle behöva tagas i anspråk för detta ändamål, anvisa det sålunda tillgängliga beloppet för andra till nötboskapspremieringen hörande ändamål. Från anslaget må även användas erforderligt belopp till fortsatt utgivande av en riksstambok över ayrshireboskap.

På grund av de stora krav, som under rådande förhållanden ställdes på statsverket, ansåg Kungl. Maj:t icke lämpligt, att hela anslaget för år 1915 anvisades att utgå för det med detsamma avsedda ändamålet, utan skedde vid anslagets fördelning den 10 april 1915 en sådan inskränkning, att allenast 114,000 kronor anvisades till de särskilda hushållningssällskapen för understödjande av nötboskapspremieringen, varjämte 6,000 kronor anvisades till lantbruksstyrelsen för utgivande av omförmälda riksstambok, tillhopa 120,000 kronor. Å anslaget för år 1915 har alltså uppstått en behållning av 40,000 kronor.

Redan då jag den 14 januari 1915 underställde frågan om regleringen av utgifterna under nionde huvudtiteln för år 1916 Kungl. Maj:ts prövning, beräknade jag att med anledning av sådan inskränkning, som nyss nämnts, en behållning å 40,000 kronor skulle uppstå å 1915 års anslag. Då jag därjämte ansåg mig kunna förutsätta, att även för år 1916 motsvarande indragning av ett belopp av ungefär 40,000 kronor skulle befinnas böra äga rum, samt alltså beräknade utgiftsbeloppet å anslaget under sistnämnda år till 120,000 kronor, men härtill borde göras tillgänglig nyssberörda behållning å 40,000 kronor från år 1915,

ansåg jag nytt anslag erfordras allenast till ett belopp av 80,000 kronor. [6.]
I enlighet härmed föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att minska detta ordinarie anslag från 160,000 kronor med 80,000 kronor till 80,000 kronor samt medgiva, att vad som kunde kvarstå oanvänt å anslaget vid 1915 års slut finge under år 1916 användas för enahanda ändamål. Detta förslag bifölls av riksdagen.

Såsom förhållandena numera utvecklat sig, anser jag mig böra utgå från, att motsvarande inskränkning i utgifterna från detta anslag, som skett år 1915 och förutsatts för innevarande år, kommer att böra vidtagas även för år 1917. Utgifterna från anslaget under sistnämnda år torde därför böra beräknas till 120,000 kronor. Då nu icke någon behållning från tidigare år är att förvänta vid ingången av år 1917, måste hela detta belopp finnas tillgängligt såsom anslag och anslaget i riksstaten alltså höjas med 40,000 kronor i jämförelse med innevarande år.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att höja det under anslagstiteln »befrämjande i allmänhet av jordbruk och lantmannanäringar» upptagna anslag till understödjande av premiering av nötboskap, nu ..... kronor 80,000,
med ..... » 40,000
till ..... » 120,000,
därav 70,000 kronor skola användas för tilläggspris för tjurar, tillhörande tjurförening, med rätt för Kungl. Maj:t att, därest under året sistnämnda belopp ej skulle behöva i sin helhet eller till någon del tagas i anspråk för detta ändamål, anvisa det sålunda tillgängliga beloppet för andra till nötboskapspremieringen hörande ändamål.

Vid bifall till detta förslag kommer omförmälda anslagstitel i sin helhet att höjas med motsvarande belopp av 40,000 kronor eller från 332,450 kronor till ..... kronor 372,450.

2. Lantbruksingenjörer och deras biträden, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 101,900.

3. Undervisningsanstalter.

a. *Trädgårdsundervisningen.*

[7.] *Stipendier för trädgårdsskötselns studerande.* (ordinarie anslag.)

Under den å ordinarie stat uppförda anslagstiteln »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar» och den del därav, som är av bestämt anslags natur, finnes upptaget ett anslag till trädgårdsundervisningen med belopp, som av 1914 års förra riksdag bestämdes till 36,800 kronor. Av detta anslag utgå enligt beslut av 1909 års riksdag fyra resestipendier å 1,200 kronor till personer, vilka önska utbilda sig till trädgårdskonsulenter eller lärare i trädgårdsskötsel eller eljest förvärva högre utbildning i trädgårdsfacket.

På grund av de inträdda förhållandena föreskrev Kungl. Maj:t genom kungörelse den 17 december 1914, att med åtgärder för utdelning för år 1915 av dylika stipendier skulle tills vidare anstå. Därest sådana stipendier icke komme att utdelas under år 1915, skulle, enligt vad jag framhöll den 14 januari 1915, å anslaget, som är av bestämt anslags natur, för år 1915 uppstå en besparing å 4,800 kronor. Jag framhöll tillika, att, om denna besparing finge kvarstå å anslaget, densamma skulle under år 1916, därest förhållandena då lämpligen medgåve utdelande av trädgårdsstipendier, kunna användas härtill, varigenom anslagsbehovet för år 1916 kunde minskas till 32,000 kronor. I enlighet härmed blev på Kungl. Maj:ts förslag detta anslag av riksdagen år 1915 minskat till sistnämnda belopp, varjämte riksdagen medgav, att behållningen finge användas under år 1916.

Under år 1915 blevo inga trädgårdsstipendier utdelade. För innevarande år torde däremot dylik utdelning böra äga rum som vanligt. Det är nämligen att märka, att dessa stipendier icke äro resestipendier i vanlig mening, som utdelas för företagandet av en resa, som visserligen anses förtjänt av understöd men som dock i regel utan större olägenhet kan uppskjutas. Dessa stipendier äro i stället ett slags undervisningsform och äro avsedda att ingå som ett led i de unge mäns utbildning, vilka ämna förskaffa sig mera djupgående insikter i trädgårdsyrket. De utgöra på sätt och vis ett surrogat för den högre trädgårdsundervisning, som ännu icke ansetts kunna tillgodoses genom någon inhemsk institution. Om de alltför länge inställas, uppstår därför allvarlig olägenhet för de studerande, som ägnat sig åt dylika studier. Det bör även beaktas, att de nuvarande förhållandena i utlandet i vida högre grad, än man i fjol vågat antaga, lämna dylika stipendiater möjlighet till gagneliga studier.

I enlighet med denna åskådning hava alltså dessa stipendier icke av Kungl. Maj:t upptagits bland dem, vilka enligt kungörelse den 10 december 1915 skola jämväl för år 1916 indragas. Besparingen från år 1915 torde alltså i år komma att tagas i anspråk. [7.]

Med hänsyn till nyss anförda omständigheter torde det nu böra antagas, att även under år 1917 dylika stipendier skola utdelas. För detta ändamål bör anslaget åter höjas till sitt normala belopp.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte förslå riksdagen

att höja det under anslagstiteln »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar» upptagna anslag till trädgårdsundervisningen

från	kronor	32,000
med	»	4,800
till	»	36,800.

Vid bifall härtill kommer det i anslagstiteln »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar» ingående bestämda anslaget, i riksstaten för innevarande år upptaget med ... kronor 432,950,

att ökas med	»	4,800
till	»	437,750.

b. *Reseunderstöd för lantbrukets studerande.*

Under den ordinarie anslagstiteln »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar» och den del därav, som är av bestämt anslags natur, har vidare varit upptaget ett anslag av 15,000 kronor till reseunderstöd åt personer, som ägna sig åt lantbrukets studerande. Understöden hava utdelats av Kungl. Maj:t och utgått med växlande belopp allt efter resans längd m. m. Ej heller antalet understöd har varit bestämt. Understöden kunde utdelas såväl för resor inom landet som i utlandet. [8.] *Reseunderstöd för lantbrukets studerande.* (ordinarie anslag.)

Genom den i nästföregående punkt omförmälda kungörelse den 17 december 1914 förordnade Kungl. Maj:t även angående dessa stipendier, att med åtgärder för deras utdelning för år 1915 skulle tillsvidare anstå. Jag anförde härom den 14 januari 1915, att därest de icke komme att utdelas för år 1915, beloppet komme att utgöra behållning å anslaget. Om detsamma finge kvarstå å anslaget och överföras såsom tillgång därå till år 1916, skulle nytt anslag för år 1916 ej erfordras. I enlighet

[8.] med denna åskådning föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att dels medgiva, att berörda behållning finge användas för sitt ändamål under år 1916, dels ock vid bifall härtill utesluta anslaget ur riksstaten. Riksdagen biföll dessa förslag.

Några reseunderstöd från ifrågavarande anslag utdelades icke för år 1915. Genom kungörelse den 10 december 1915 har Kungl. Maj:t numera förordnat, att jämväl för år 1916 skall med åtgärder för utdelning av sådana understöd tillsvidare anstå. Ifall understöden sålunda icke utdelas för innevarande år, kommer den vid årets början befintliga behållningen från år 1915 att kvarstå orörd vid årets slut och kan, om riksdagens medgivande därtill erhålles, disponeras för år 1917, ifall så anses lämpligt med hänsyn till då rådande förhållanden.

På grund härav hemställer jag nu allenast, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att medgiva, att vad vid utgången av år 1916 må kvarstå oanvänt å det under anslagstiteln »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar» upptagna anslag till reseunderstöd för lantbrukets studerande må under år 1917 användas för de ändamål, för vilka anslaget är avsett.

c. *Lantmannaskolor.*

[9.] *Lantmannaskolor.* (ordinarie anslag.) Sedan riksdagen år 1911 med anledning av Kungl. Maj:ts förslag godkänt vissa grunder för förändrad organisation av med statsmedel understödda lantmannaskolor, höjde 1912 års riksdag på grund härav det å ordinarie stat under anslagstiteln »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar» upptagna förslagsanslaget till understöd åt lantmannaskolor till 150,000 kronor, med vilket belopp detsamma fortfarande utgår.

Anslaget har emellertid visat sig vara väl knappt tilltaget och har måst överskridas. Redan under år 1913 — första året — voro utgifterna från anslaget 156,379 kronor. Under år 1914 ökades de till 182,645 kronor och hava under år 1915 till och med oktober månad utgjort 207,020 kronor.

I betraktande av denna hastiga stegring — som ju bör anses glädjande så till vida, som den kan vara ett uttryck för det välbetänkta i den vid 1911 års riksdag beslutade omorganisationen och visa, att landsbygdens befolkning med intresse begagnar sig av de bildnings-

tillfällen i fråga om jordbruksnäringens rätta bedrivande, som dessa skolor erbjuda — anser jag nödig omtanke om budgetens soliditet bjuda, att detta anslag, som eljest säkerligen skulle årligen överskridas med betydligt belopp, erhåller någon förhöjning, vilken torde böra sättas till 50,000 kronor, så att anslaget upptages till 200,000 kronor. [9.]

På grund härav hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att höja det under anslagstiteln »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar» upptagna förslagsanslaget till lantmannaskolor från ..... kronor 150,000
med ..... » 50,000
till ..... » 200,000.

d. *Lanthushållsskolor.*

[10.] *Lanthushållsskolor.* (ordinarie anslag.)

Genom beslut vid 1912 års riksdag inrättades ett nytt slag av lägre lantbruksundervisningsanstalter, benämnda lanthushållsskolor, och uppfördes såsom understöd till dylika skolor å ordinarie stat under anslagstiteln »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar» ett förslagsanslag å 36,000 kronor.

Då denna undervisningsform var ny, var det ganska naturligt, att hela beloppet icke togs i anspråk under det första året, år 1913, men ett bidragsbelopp av 32,080 kronor blev i allt fall använt. Redan under år 1914 hade emellertid anspråken på anslaget stegrats därhän, att utgifterna uppgingo till 56,550 kronor. Under år 1915 hade redan vid oktober månads slut från anslaget utbetalts 51,680 kronor.

Av samma skäl, som jag anfört under nästföregående punkt, synes det befogat att nu bereda detta anslag någon förhöjning, och torde denna med hänsyn till den hastiga stegringen av utgifterna från anslaget lämpligen böra sättas till 24,000 kronor, varigenom anslaget skulle uppgå till 60,000 kronor.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att höja det under anslagstiteln »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar» upptagna förslagsanslaget till lanthushållsskolor från ..... kronor 36,000
med ..... » 24,000
till ..... » 60,000.

[10.] Slutsumman av anslagstiteln »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar» skulle alltså vid bifall till vad under punkterna 7, 9 och 10 föreslagits ökas från ..... kronor 618,950
med ..... » 78,800
till ..... » 697,750.

e. *Elektrisk anläggning vid lantbruksinstitutet vid Ultuna.*

[11.] *Elektrisk anläggning vid lantbruksinstitutet vid Ultuna.* (extra anslag.) I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag har riksdagen år 1915 till elektrisk anläggning vid Ultuna lantbruksinstitut och egendom beviljat ett anslag av 32,000 kronor och därav å extra stat för år 1916 anvisat 10,000 kronor.

Sedan lantbruksstyrelsen med skrivelse den 12 november 1915 efter hörande av styrelsen för ifrågavarande lantbruksinstitut och efter samråd med vattenfallsstyrelsen till Kungl. Maj:t ingivit plan för anläggningens utförande, blev denna plan den 3 december 1915 av Kungl. Maj:t godkänd. Lantbruksstyrelsen meddelade i nämnda skrivelse, att sekundärledningen över Ultuna då väntades bliva sträckt inom den närmaste framtiden samt att alltså ur denna synpunkt icke något hinder mötte att redan under innevarande vinter där tillgodogöra den elektriska energien, vilket vore särdeles önskvärt, särskilt med hänsyn till rådande höga pris å bränsle och lyse. Styrelsen hemställde därför, att återstoden av det beviljade anslaget måtte anvisas å 1917 års riksstat, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottera beloppet under år 1916.

Departementschefen. Den av lantbruksstyrelsen gjorda framställningen beträffande medelsanvisningen synes böra bifallas. Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att utav det av 1915 års riksdag till elektrisk anläggning vid Ultuna lantbruksinstitut och egendom beviljade anslag av 32,000 kronor å *extra stat* för år 1917 anvisa återstående ..... kronor 22,000, med rätt för Kungl. Maj:t att låta under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna detta belopp.

f. *Undervisningsmateriel för lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp.*

[12.] *Undervisningsmateriel för lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp.* (extra anslag.)

Till undervisningsmateriel för lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1908—1916 anvisat ett anslag av 3,000 kronor.

Styrelsen för nämnda institut har nu i skrivelse den 14 september 1915 gjort framställning om anslag till samma ändamål för år 1917 och därvid anfört, att av de i den för institutet fastställda inkomst- och utgiftsstaten upptagna medlen »för undervisningsmateriel m. m.» endast en ringa bråkdel utginge till undervisningsmateriel i egentlig mening, då de för de olika avdelningarna utgående anslagsposterna till undervisning i huvudsak måste användas till täckande av institutionernas löpande utgifter. Behovet av ett särskilt anslag till inköp och komplettering av undervisningsmateriel gjorde sig därför gällande och det numera i högre grad än förut, dels på grund av att det ordinarie elevantalet starkt vuxit, dels ock enär konsulentkurserna tillförde en ny klass av studerande, vilkas undervisningsbehov särskilt måste tillgodoses.

Lantbruksstyrelsen har i utlåtande den 19 oktober 1915 tillstyrkt institutsstyrelsens framställning.

Departementschefen.

Då behovet av extra anslag till undervisningsmateriel vid institutet icke torde komma att under år 1917 visa sig mindre än de föregående åren, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till undervisningsmateriel för lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 3,000.

g. *Hovbeslagsskola vid Alnarp.*

[13.] *Hovbeslagsskola vid Alnarp.* (extra anslag.)

Med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i ämnet anvisade riksdagen på extra stat för år 1914 till hovbeslagsskolan vid Alnarp ett anslag av 7,000 kronor, därav 3,500 kronor skulle användas till täckande av förskottsvis bestridda utgifter till samma skola under år 1913.

För varje av åren 1915 och 1916 har riksdagen, likaledes å extra stat, anvisat till skolan ett anslag av 3,500 kronor.

Styrelsen för lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp har i skrivelse den 14 september 1915 gjort framställning om ett anslag av 4,500 kronor till förenämnda hovbeslagsskola för år 1917 samt till stöd

[13.] för framställningen anfört följande. Behovet av nämnda skola, vilken under år 1914 besökts av 34 hovslagare från olika delar av landet, kvarstode och komme även för framtiden att förefinnas. Genom sparsamhet särskilt beträffande reparationer hade omkostnaderna hittills kunnat hållas inom den marginal, som anslagen anvisat. Om emellertid smedjans yttre skulle hållas i ett skick, som någorlunda motsvarade de anspråk, vilka ställdes på statens byggnader, bleve en ganska dyrbar reparation i närmaste tid oundgänglig. Därtill komme, att omkostnaderna för materiel, t. ex. stenkol, oerhört ökats samt att genom fördyringen å livsmedel utgiften för elevernas kosthåll redan vid då närmast instundande läsår måste höjas med omkring 500 kronor. Då de härför erforderliga medlen icke på annat håll kunde erhållas — den enda inkomstkälla, som i övrigt stode skolan till buds eller elevavgifterna, vilka bestredes av anslag från hushållningssällskapen, kunde icke utan nedgång i elevantalet anlitas — måste styrelsen i denna för skolans framtid betydelsefulla fråga vända sig till Kungl. Maj:t med anhållan, att statsbidraget till skolan måtte höjas med 1,000 kronor.

I utlåtande den 19 oktober 1915 har lantbruksstyrelsen biträtt den gjorda framställningen samt åberopat den utredning, som i ämnet fogats vid propositionen till 1913 års riksdag.

Departementschefen.

Enligt vid 1913 års statsverksproposition fogat statsrådsprotokoll hade lantbruksstyrelsen, med erinran hurusom skolans dittillsvarande inkomster visat sig knappast tillräckliga att bestrida skolans utgifter och att dess ekonomiska ställning komme att bliva väsentligt försvagad genom beslutad förändring beträffande utbildningen av militära hovslagare, hemställt om ett årligt anslag av 4,000 kronor för uppehållande av undervisningen vid skolan. Till grund för sistnämnda belopp hade legat ett av institutsstyrelsen uppgjort statförslag samt av lantbruksstyrelsen beträffande vissa poster inhämtade upplysningar. Då emellertid nedprutningar ansågos kunna ske å de till redogöraren och till oförutsedda utgifter beräknade beloppen, nedbringades det belopp, som Kungl. Maj:t begärde av riksdagen, till 3,500 kronor. På sätt institutsstyrelsen nu framhållit, torde emellertid det hittills utgående beloppet numera vara otillräckligt för ändamålet, särskilt med hänsyn till byggnadsunderhållet samt till den inträdda stegringen å prisen å livsmedel och kol, vilka poster representera en betydande del av hovbeslagsskolans utgifter.

Jag får därför hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till hovbeslagsskolan vid Alnarp anvisa å *extra stat* för år 1917 ett anslag av..... kronor 4,500.

h. *Försäljning av vindmotor vid Alnarp.*

Försäljning av vindmotor vid Alnarp.

Uti punkten 13 under nionde huvudtiteln av statsverkspropositionen till 1913 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att dels till bestridande av kostnader för anordnande vid Alnarp av en elektrisk anläggning med anslutning till Malmö stads elektricitetsverks ledningsnät ävensom elektrisk reservstation å extra stat för år 1914 anvisa ett anslag av 15,500 kronor, dels ock medgiva, att av Alnarps egendoms avkastning finge till bestridande av kostnader för ifrågavarande anläggning användas ett belopp av 15,500 kronor.

Enligt det vid statsverkspropositionen fogade protokoll över jordbruksärenden hade styrelsen för lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp gjort framställning om beviljande av medel till en elektrisk anläggning vid Alnarp med begagnande av från Sydsvenska kraftaktiebolaget genom nämnda elektricitetsverk erhållen ström. Genom den ifrågasatta anläggningen skulle de dåvarande anordningarna för erhållande av vindelektricitet bliva överflödiga. Av dessa kunde blott vindmotorn, de elektriska generatorerna och motorerna anses hava försäljningsvärde. Beträffande vindmotorn hade styrelsen föreslagit, att, då det mera berodde på en tillfällighet, när köpare till denna kunde erhållas, styrelsen måtte bemyndigas att till antagligt pris försälja densamma, när så kunde ske, med skyldighet att därefter till statsverket redovisa försäljningssumman. De övriga motorerna syntes styrelsen vid en blivande entreprenad böra ingå i likviden. Efter avdrag av inkomsten för försäljning av likströmsmotorer och generatorer m. m., uppskattad till 1,600 kronor, beräknades kostnaden för den nya anläggningen till 31,000 kronor. Lantbruksstyrelsen anförde, att, då försäljningsvärdet av omförmälda vindmotor, generatorer och motorer svårligen kunde beräknas, styrelsen för institutet borde åläggas att till statsverket redovisa den försäljningssumma, som kunde erhållas för dem.

Vid ärendets föredragning inför Kungl. Maj:t anförde departementschefen, att ett bifall till lantbruksstyrelsens förslag om skyldighet att redovisa berörda försäljningssumma icke torde få anses innebära, att icke det beräknade försäljningsbeloppet, 1,600 kronor, skulle få direkt användas såsom bidrag till täckande av kostnaderna för den ifrågasatta anläggningen.

Riksdagen anmälde i skrivelse den 30 maj 1913, nr 9, att riksdagen bifallit Kungl. Maj:ts förslag. Därvid uttalade dock riksdagen, att densamma i visst avseende hyste en från departementschefen och de i ärendet hörda myndigheterna avvikande mening. Det syntes nämligen

riksdagen mindre lämpligt att genast avyttra själva vindmotorn, vilken torde kunna användas såsom undervisningsmateriel för lantbruksinstitutet och möjligen framdeles, då tekniken i fråga om vindens tillgodogörande såsom kraftkälla nått en större utveckling än vad då vore fallet, komma att vinna användning för ett eller annat ändamål. Genom brev den 17 oktober 1913 ställde Kungl. Maj:t de anvisade beloppen till styrelsens för institutet förfogande, varefter den nya anläggningen verkställts.

I skrivelse den 31 mars 1915 har nu institutets styrelse anfört följande:

Omförmälda likströmsmotorer med tillhörande ackumulatorbatteri hade numera försålts, varemot vindmotorn kvarstode å Alnarp. Detta berodde därpå, att riksdagen antagit, att densamma skulle på något sätt kunna tjänstgöra som undervisningsmateriel vid institutet samt möjligen ock i framtiden få användning som kraftkälla. Erfarenheten under den tid, som förflutit, hade emellertid icke lämnat något stöd för realiserandet av dessa förhoppningar, utan vindmotorn vore numera utan betydelse för undervisningen, då den icke ens utan dyrbara reparationer kunde sättas i full gång, lika litet som någon utsikt yppats för dess användning på annat sätt. Därtill komme, att densamma, för att några år kunna nödtorftigt motstå förrostning och alltså kvarstå utan att helt förfaras redan nu måste underkastas en dyrbar yttre reparation: målning, smörjning m. m. Med tanke på dessa kostnader, som under nuvarande dyra tider bleve mer än vanligt kännbara för institutet och som icke syntes uppvägas av de ytterst små utsikter, som förefunnes för vindmotorns framtida användning, hade styrelsen infordrat anbud från samme person, vilken tillhandlat sig ackumulatorbatteriet, och hade denne erbjudit sig att övertaga och bortföra vindmotorn för en summa av 1,000 kronor. Med stöd härav finge institutsstyrelsen föreslå, att Kungl. Maj:t måtte lämna tillstånd därtill, att den ifrågavarande vindmotorn mot redovisning måtte få avyttras för statsverkets räkning.

Vid skrivelsen har fogats ett av Södra Sveriges ångpanneförenings elektriska avdelning den 15 maj 1914 avgivet intyg, utvisande att ett återupptagande av den elektriska driften medelst vindmotorn icke gärna kunde komma i fråga, emedan enligt företagna utredningar i så fall dyrbara nyanskaffningar skulle påfordras samt det för institutet vore ekonomiskt fördelaktigare att i stället använda elektrisk kraftöverföring, sådan som nu installerats; att ej heller för reservens skull vindmotorn komme att behöva användas, ty nytt ångdrivet reservmaskineri av bästa slag hade nu installerats i samband med nyanläggningen; att, då vindmotorn sålunda icke under några omständigheter kunde tänkas erhålla

användning för den elektriska driftens skull vid institutet, densamma borde nedtagas; att, om vindmotorn kvarstode utan att användas, detta skulle förorsaka institutet onödiga utgifter, enär densamma då måste underhållas för att icke så småningom falla sönder; att denna underhållskostnad kunde uppskattas till 400 kronor minst en gång vart femte år; samt att redan nu en dylik reparation vore erforderlig. Därjämte har överlämnats ett av Joh. Olsson i Vemmerlöv avgivet köpeanbud å samma vindmotor för 1,000 kronor.

I infordrat utlåtande den 30 april 1915 har lantbruksstyrelsen tillstyrkt den gjorda framställningen mot skyldighet för institutsstyrelsen att till statskontoret inleverera försäljningsbeloppet.

Departementschefen.

Den förebragta utredningen synes på ett övertygande sätt hava ådagalagt, att ifrågakomna vindmotor icke kan väntas med fördel komma till någon användning vid Alnarp. Då fördelaktigare köpeanbud än det ovan omförmälda icke synes vara att påräkna, anser jag detsamma böra antagas.

I betraktande av riksdagens uttalande den 30 maj 1913 torde emellertid med fattande av beslut härom böra anstå, till dess tillfälle beretts riksdagen att yttra sig i frågan, och torde för detta ändamål vad i ärendet numera förekommit böra bringas till riksdagens kännedom.

i. *Utbildningskurser för kontrollassistenter.*

[14.] *Utbildningskurser för kontrollassistenter.* (extra anslag.)

För åren 1902—1910 anvisades av Kungl. Maj:t statsbidrag till utbildningskurser för kontrollassistenter från anslaget till undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar. Som emellertid, i den mån anslagsbehovet för ifrågavarande utbildningskurser ökades, den till Kungl. Maj:ts förfogande ställda delen av förberörda anslag icke lämnade tillgång till fyllande av nämnda behov, föreslog Kungl. Maj:t 1911 års riksdag att å extra stat för år 1912 anvisa bidrag till anordnande av utbildningskurser för kontrollassistenter.

Dylika bidrag hava därefter årligen anvisats av riksdagen, och har beloppet från och med år 1914 utgjort 14,800 kronor.

Den 28 februari 1914 utfärdade Kungl. Maj:t nytt reglemente för de med statsmedel understödda utbildningskurser för kontrollassistenter.

Lantbruksstyrelsen har nu i skrivelse den 30 september 1915 hemställt om anslags beredande för ifrågavarande ändamål för år 1917 med samma belopp som för år 1916.

[14.] Då medel för understödjande av utbildningskurser för kontrollassistenter torde böra vara tillgängliga jämväl för år 1917 och någon ändring i anslagsbeloppet icke synes erforderlig, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till anordnande av utbildningskurser för kontrollassistenter å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 14,800.

j. *Utbildningskurser för ladugårdsförmän.*

[15.] *Utbildningskurser för ladugårdsförmän.* (extra anslag.) I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1913, 1914 och 1915 anvisat anslag av 18,800 kronor till anordnande av utbildningskurser för ladugårdsförmän.

Förslaget om inrättande av dylika kurser formulerades av den s. k. lantbruksundervisningskommittén, vars grundlinjer beträffande kursernas anordnande blivit i huvudsak gillade av Kungl. Maj:t. Kurserna bestå av dels praktiska och dels teoretiska kurser, av vilka de förra äga rum vid egendomar med framstående ladugårdsskötsel och på grund av kontrakt mellan lantbruksstyrelsen och egendomens innehavare om antagande av visst antal elever. Kursen pågår under ett år. Under en månad av tiden juni—augusti avbrytes kursen för att eleven skall kunna genomgå teoretisk kurs, vilken anordnas vid lantbruksskola eller annan undervisningsanstalt. Elev skall under den praktiska kursen åtnjuta fri bostad jämte bränsle och kost eller full stat ävensom ett visst belopp kontant. Av statsmedel utgår understöd dels till ladugårdsinnehavaren för den praktiska kursen och dels till vederbörande skola för den teoretiska kursen.

Då det emellertid visat sig, att svårigheter uppstått dels för lantbruksstyrelsen att träffa överenskommelse med ladugårdsägare om mottagande av elever för praktisk utbildning och dels för ladugårdsägarna att erhålla det överenskomna antalet elever samt att besparingar på anslagen i fråga uppkommit, framställde lantbruksstyrelsen förslag om ändring i grunderna för ersättningens utgående vad angår såväl det statsanslag, som skall utgå till ladugårdsägarna, som den gottgörelse till eleverna, som skall utbetalas av ladugårdsägarna. Vid anmälan i statsrådet den 14 januari 1915 av frågor om anslag under nionde huvudtiteln för år 1916 redogjorde jag för nämnda förslag, vilket jag biträdde. På min i samband därmed gjorda hemställan beslöt Kungl. Maj:t föreslå riksdagen medgiva, att under år 1916 till anordnande av utbildningskurser för ladugårdsförmän finge användas vad som vid utgången av år

1915 kvarstode oanvänt å anslaget för detta ändamål. Detta förslag [15.]
bifölls av riksdagen.

Härefter utfärdade Kungl. Maj:t den 30 juli 1915 kungörelse angående ändrad lydelse av 5, 7, 10 och 13 §§ i reglementet den 1 november 1912 för de med statsmedel understödda utbildningskurser för ladugårdsförmän och föreskrev därjämte genom brev samma dag, att den ladugårdsägare jämlikt 2 § i samma reglemente tillkommande gottgörelse för praktisk undervisning skulle från och med den 1 november 1915 utgå med 200 kronor för elev.

Nu har lantbruksstyrelsen i skrivelse den 26 november 1915 anfört, att den å ifrågavarande anslag uppkomna, till användning under år 1916 medgivna besparing torde komma att under år 1916 till största delen åtgå, och att fördenskull borde för år 1917 hos riksdagen äskas nytt anslag å extra stat till det belopp, som beräknats vara behövligt med iakttagande av de nya grunderna för ersättningens utgående, eller 18,700 kronor.

Departementschefen.

Medel för ifrågavarande ändamål torde böra finnas tillgängliga även för år 1917 till det av lantbruksstyrelsen angivna belopp, 18,700 kronor. Emellertid torde nytt anslag härtill icke vara erforderligt. Å anslagen för de tre åren 1913, 1914 och 1915 å tillhopa 56,400 kronor hava intill den 1 oktober 1915 utbetalts allenast 11,000 kronor, så att 45,400 kronor återstodo. Det synes kunna antagas, att detta belopp blir tillräckligt att bestrida, förutom utgifterna under återstoden av år 1915, jämväl utgifterna under de bägge åren 1916 och 1917, även om dessa skulle uppgå till den beräknade summan av 18,700 kronor för år, vilket dock knappast är sannolikt.

Jag hemställer därför nu endast, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att medgiva, att Kungl. Maj:t må under år 1917 till anordnande av utbildningskurser för ladugårdsförmän använda vad som vid utgången av år 1916 må kvarstå oanvänt å anslaget för detta ändamål.

k. *Jordbrukskonsulenter.*

Jordbrukskonsulenter. (extra anslag.)

Sedan anslag å extra stat utgått såsom bidrag till anställande av [16.]
jordbrukskonsulenter i Dalarna och Norrland från och med år 1908 samt inom mellersta och södra Sverige från och med år 1911, anvisade 1914 års förra riksdag, på Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, på extra stat för år 1915 under vissa villkor anslag för samma ändamål

[16.] med 30,000 kronor för anställande av tolv dylika konsulenter i Dalarna och Norrland, med 2,500 kronor för anställande av en jordbrukskonsulent inom vartdera av Kalmar läns norra och Gottlands läns hushållningssällskaps områden samt med 30,000 kronor för anställande av tolv sådana konsulenter i övriga delar av södra och mellersta Sverige. Anslagets sammanlagda belopp uppgick alltså till 62,500 kronor.

Anslag å samma belopp är beviljat även för innevarande år.

Nu har lantbruksstyrelsen i skrivelse den 26 november 1915 hemställt om beredande av anslag för år 1917 till anställande av jordbrukskonsulenter och därvid anfört, att de för åren 1915 och 1916 beviljade anslagen icke varit tillräckliga för att tillgodose de anspråk, som från hushållningssällskapens sida ställts å anslaget i fråga. Så hade Gävleborgs läns hushållningssällskap såväl för år 1915 som för år 1916 begärt anslag för anställande av två jordbrukskonsulenter, men icke kunnat erhålla anslag till mera än en. I fråga om södra och mellersta Sverige funnes medel tillgängliga till anställande av endast 14 konsulenter inom 20 hushållningssällskap. Till lantbruksstyrelsen hade nu från Värmlands läns hushållningssällskap, som hittills icke åtnjutit statsbidrag, inkommit ansökning, att styrelsen måtte vidtaga åtgärder för att hushållningssällskapet måtte för år 1917 komma i åtnjutande av statsanslag för avlönande av en andre jordbrukskonsulent, och därjämte hade lantbruksstyrelsen under hand inhämtat, att ytterligare ett av de hushållningssällskap inom södra och mellersta Sverige, som saknade andre jordbrukskonsulent, ämnade begära anslag till sådan. Med avseende å vad sålunda förekommit ansåge styrelsen det vara lämpligt, att av riksdagen äskades anslag för år 1917 till 13 jordbrukskonsulenter i Norrland och Dalarna, en inom vartdera av Kalmar läns norra och Gottlands läns hushållningssällskaps områden och 15 inom övriga delar av södra och mellersta Sverige.

Departementschefen.

För tillgodoseende av det uppkomna behovet av statsbidrag till ytterligare en jordbrukskonsulent i Norrland torde, såsom lantbruksstyrelsen föreslagit, denna del av anslaget böra höjas med ett belopp av 2,500 kronor.

Även det för södra och mellersta Sverige — utom Kalmar läns norra del och Gottland — avsedda anslaget synes mig med hänsyn till de av lantbruksstyrelsen anförda omständigheter böra höjas. Styrelsen har emellertid icke angivit, att behov hittills yppats av större ökning, än som motsvarar bidrag till två konsulenter. Det föreslagna bidraget till en tredje ny konsulent i dessa delar av landet är enligt vad jag

inhämtat avsett att kunna finnas att tillgå, för den händelse anspråk därå skulle komma att väckas. Jag anser dock det icke vara lämpligt att nu upptaga anslaget större, än det redan påvisade behovet betingar, och att alltså ökningen av denna del av anslaget kan begränsas till statsbidrag åt två nya konsulenter. [16.]

Med erinran att Kungl. Maj:t genom kungörelse den 15 september 1914 meddelat föreskrifter angående statsbidrag till avlönande av jordbrukskonsulenter, får jag därför hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att å *extra stat* för år 1917 bevilja, att av Kungl. Maj:t i mån av behov användas, såsom bidrag till anställande av

dels tretton jordbrukskonsulenter i Dalarna och Norrland under villkor, att konsulenternas rese- och traktamentsersättning bekostas av landsting, hushållningssällskap eller eljest, ... kronor 32,500,

dels en jordbrukskonsulent inom vartdera av Kalmar läns norra och Gottlands läns hushållningssällskaps områden under enahanda villkor och under förutsättning därjämte, att vederbörande hushållningssällskap bidrager till konsulentens avlöning med minst 1,250 kronor, ... kronor 2,500,

dels och fjorton jordbrukskonsulenter i övriga delar av södra och mellersta Sverige under villkor, att konsulenternas rese- och traktamentsersättning bekostas av landsting, hushållningssällskap eller eljest samt att vederbörande hushållningssällskap under samma år på egen bekostnad och utan anlitande till någon del av statsbidraget anställer en eller flera ytterligare jordbrukskonsulenter, ... kronor 35,000
eller tillsammans..... » 70,000

ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må för bidrag från detta anslag stadga de villkor i övrigt, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva.

l. *Vandringsrättare.*

För år 1912 anvisade riksdagen på grund av väckt motion å extra stat ett anslag av 18,000 kronor att av Kungl. Maj:t i mån av behov användas såsom bidrag till avlönande av vandringsrättare i Dalarna och [17.] *Vandringsrättare.* (extra anslag.)

[17.] Norrland under villkor, att övriga kostnader för desamma bestriddes av landsting, hushållningssällskap eller eljest, samt på de villkor i övrigt, som Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva. Samma belopp beviljades därefter av riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag för enahanda ändamål och på oförändrade villkor jämväl för vartdera av åren 1913 och 1914.

I anledning av vid 1912 års riksdag väckta motioner anvisade riksdagen jämväl såsom bidrag till avlöning åt vandringsrättare i södra och mellersta Sverige å extra stat för år 1913 ett belopp av 9,000 kronor under samma villkor som för det förra anslaget; och anslog riksdagen på förslag av Kungl. Maj:t även för år 1914 sistnämnda belopp för samma ändamål.

På Kungl. Maj:ts förslag höjde riksdagen för år 1915 förstnämnda anslag till 21,000 kronor och det sistnämnda till 15,000 kronor, med bibehållande av förenämnda villkor beträffande båda anslagen. Samma belopp hava anvisats av riksdagen för år 1916.

Lantbruksstyrelsen har nu i skrivelse den 26 november 1915 anfört huvudsakligen följande.

Varken för år 1915 eller för år 1916 hade oaktat höjningen anslagen till anställande av vandringsrättare inom Norrland och Dalarna räckt till att fylla anspråken på desamma. Så hade Gävleborgs läns hushållningssällskap båda åren begärt 4,000 kronor och Norrbottens läns hushållningssällskap 6,600 kronor, under det att endast 3,600 kronor och 6,000 kronor kunnat beviljas. Västernorrlands och Jämtlands läns hushållningssällskap hade icke anställt flera än respektive 3 och 2 vandringsrättare, men det vore all anledning antaga att, därest anslaget till anställande av vandringsrättare ytterligare ökades, dessa hushållningssällskap skulle begära högre anslag.

Vad mellersta och södra Sverige anginge, så funnes visserligen ännu av 1916 års anslag, 15,000 kronor, ett belopp av 600 kronor, som icke tagits i anspråk, men ansökningarna om anslag hade ökats för varje år och det vore all anledning antaga att, om ifrågavarande anslagsbelopp för år 1917 fortfarande bestämdes till allenast 15,000 kronor, detta belopp icke skulle bliva tillräckligt.

Att vandringsrättarna vore synnerligen väl lämpade att undervisa de mindre jordbrukarna i de praktiska arbetenas utförande, hade erfarenheten givit vid handen. Genom att deras distrikt vore mera begränsade än jordbrukskonsulenternas kunde de stanna längre tid på samma ställe än dessa. Härigenom komme de också i närmare personlig beröring med de enskilda jordbrukarna och kunde därför i hög grad bidraga till att de lärdomar, som av lantmännen genom annan undervisning inhäm-

tades, bleve på ett rätt och ändamålsenligt sätt omsatta i praktiken. [17.]
Det syntes sålunda lantbruksstyrelsen synnerligen önskvärt, att vandringsrättarinstitutionen på allt sätt främjades och att medel funnes tillgängliga för anslag till de hushållningssällskap, som ville anställa flera vandringsrättare.

På grund av vad sålunda blivit anfört hemställde lantbruksstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte till riksdagen avlåta proposition om anvisande å extra stat för år 1917 såsom bidrag till anställande av vandringsrättare *dels* i Dalarna och Norrland 24,000 kronor, *dels ock* i södra och mellersta Sverige 18,000 kronor eller tillsammans 42,000 kronor, under samma villkor som förut.

Departementschefen.

För egen del finner jag mig böra på de av lantbruksstyrelsen anförda skäl tillstyrka de föreslagna förhöjningarna av anslagsbeloppen. Jag vill erinra, att enligt kungörelsen den 1 november 1912 statsbidrag utgår med högst hälften av kostnaden, dock icke med högre belopp än 600 kronor för år för varje vandringsrättare.

På grund härav hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att å *extra stat* för år 1917 anvisa, att av Kungl. Maj:t i mån av behov användas, såsom bidrag till anställande av

dels vandringsrättare i Dalarna och Norrland ..... kronor 24,000,

dels ock vandringsrättare i södra och mellersta Sverige ..... » 18,000,

eller tillsammans ..... » 42,000,

under villkor att övriga kostnader för vandringsrättarna bestridas av landsting, hushållningssällskap eller eljest, samt på de villkor i övrigt, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva.

m. *Stipendiat i boskapsskötsel och mejerihushållning m. m.*

För vart och ett av åren 1892—1910 anvisade riksdagen på extra stat ett belopp av 1,000 kronor till utbildande av en elev i boskapsskötsel och mejerihushållning. Beloppet, som uteslutande använts till arvode åt eleven, blev på framställning av Kungl. Maj:t av 1910 års [18.]

Stipendiat i boskapsskötsel och mejerihushållning m. m.

(extra anslag.)

[18.] riksdag för år 1911 höjt med 500 kronor till 1,500 kronor, i sammanhang varmed innehavaren av befattningen erhöll benämningen stipendiat i boskapsskötsel och mejerihushållning. Jämväl för vart och ett av åren 1912—1916 har av riksdagen anvisats sistnämnda belopp, 1,500 kronor. Lantbruksstyrelsen har den 3 september 1914 utfärdat förnyad instruktion för stipendiaten, varigenom hans arbetsområde utvidgats till att förutom boskapsskötsel och mejerihushållning omfatta jämväl svin- och fårskötsel. Ändamålet med stipendiatens anställande är att bereda tillgång på personer, särskilt utbildade för att kunna antagas till konsulenter i nämnda grenar av lanthushållningen.

I skrivelse den 30 september 1915 har nu lantbruksstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte hos riksdagen göra framställning om anvisande även för år 1917 av ett anslag å 1,500 kronor till utbildande av en stipendiat i boskapsskötsel och mejerihushållning m. m.

Då anslag till oförändrat belopp erfordras för år 1917 till arvode åt stipendiaten, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till utbildande av en stipendiat i boskapsskötsel och mejerihushållning m. m. å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 1,500.

n. *Fredrika-Bremer-förbundets lanthushållningsskola vid Rimforsa.*

[19.] *Fredrika-Bremer-förbundets lanthushållningsskola vid Rimforsa.* (extra anslag.)

Till Fredrika-Bremer-förbundets lanthushållningsskola vid Rimforsa för utbildande av lärarinnor, vilken skola år 1907 började sin verksamhet, har såsom understöd av statsmedel anvisats av riksdagen på Kungl. Maj:ts framställning för varje av åren 1908—1910 anslag å 4,000 kronor samt för vart och ett av åren 1911—1913 anslag å 6,000 kronor. För år 1914 blev på Kungl. Maj:ts förslag anslaget höjt till 8,000 kronor, vilket anslagsbelopp jämväl beviljats för åren 1915 och 1916.

Såsom villkor för de årliga anslagens åtnjutande har Kungl. Maj:t vid deras utanordnande föreskrivit, bland annat, att ett visst antal elever, nämligen för åren 1908—1910 tre och för åren 1911—1916 fyra, skulle äga åtnjuta kostnadsfri undervisning, dock utan att vara befriade från avgifter för kost och logi, samt att avgiften för undervisning, kost, logi och lyse ej finge överstiga 600 kronor för år.

Skolans styrelse har nu i en till Kungl. Maj:t ingiven skrift anhållit om statsbidrag för år 1917 med 8,000 kronor. Tillika har styrel-

sen dels lämnat redogörelse för arbetsåret 1913—1914, varav inhämtas, att arbetet bedrivits på praktiskt och ändamålsenligt sätt, dels ock avlämnat förslag till inkomst- och utgiftsstat för år 1917. [19.]

I infordrat utlåtande den 21 oktober 1915 har lantbruksstyrelsen tillstyrkt, att det av skolstyrelsen begärda anslaget måtte äskas av riksdagen, ävensom förklarat sig icke hava något att erinra mot det ingivna förslaget till inkomst- och utgiftsstat.

För egen del finner jag mig böra tillstyrka, att anslag å 8,000 kronor beredes nu ifrågavarande skola jämväl för år 1917, och får med anledning härav hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen *Departementschefen.*

att såsom statsbidrag åt Fredrika-Bremer-förbundets lanthushållningsskola vid Rimforsa för utbildande av lärarinnor å *extra stat* för år 1917 bevilja ett anslag av ..... kronor 8,000.

o. *Lanthushållningsskolan å Brogård.*

I anledning av vid 1911 års riksdag väckta motioner anvisade riksdagen på extra stat för år 1912 ett anslag av 8,000 kronor till beredande av statsbidrag åt lanthushållningsskolan vid Brogård för utbildande av lärarinnor med rätt för Kungl. Maj:t att av beloppet under år 1911 av tillgängliga medel förskottera 4,000 kronor. I enlighet med av Kungl. Maj:t gjord framställning beviljade 1912 års riksdag för samma ändamål ett anslag å 4,000 kronor å extra stat för år 1913. På Kungl. Maj:ts förslag höjde riksdagen för år 1914 anslaget till 5,500 kronor, vilket belopp jämväl beviljats för vartdera av åren 1915 och 1916. [20.] *Lanthushållningsskolan å Brogård.* (extra anslag.)

Vid anslagens utanordnande har Kungl. Maj:t såsom villkor för deras åtnjutande stadgat, bland annat, att två frielever skulle erhålla kostnadsfri undervisning vid skolan, dock utan att vara befriade från avgifter för kost och logi.

Styrelsen för Uppsala enskilda läroverks fackskola för huslig ekonomi, i vars olika slag av undervisningskurser även ifrågavarande lanthushållningsskola ingår, har nu hos Kungl. Maj:t gjort framställning om anslag för år 1917 å 5,500 kronor samt därvid fogat av styrelsen fastställd stat för lanthushållningsskolan för år 1916, vilken stat borde enligt styrelsens mening kunna oförändrad tillämpas även för år 1917. Tillika har styrelsen överlämnat tryckt styrelseberättelse för år 1914,

[20.] innefattande bland annat redogörelse för verksamheten vid ifrågavarande fackskola och lanthushållningsskola. Av särskilt lämnad uppgift inhämtas, att av de 15 elever, vilka vistades på Brogård år 1913 och avlade examina i juni 1914, 14 hava platser såsom lärarinnor vid lanthushållsskolor eller med dessa jämförliga undervisningsanstalter eller kurser samt en är husmoder vid ett sanatorium.

Lantbruksstyrelsen har i infordrat utlåtande den 21 oktober 1915 tillstyrkt ifrågavarande ansökning ävensom förklarat sig icke hava något att erinra mot den vid ansökningen fogade staten.

Departementschefen.

Anslag till samma belopp som för innevarande år synes böra beredas ifrågavarande skola för år 1917. Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att såsom statsbidrag åt Uppsala enskilda läroverks fackskola för huslig ekonomi för utbildning av lärarinnor i lanthushållning å skolans lantgård Brogård å *extra stat* för år 1917 bevilja ett anslag av ..... kronor 5,500.

4. Hästaveln.

a. *Hästavelns förbättrande.*

[21.] *Prisbelöningar av hästar.* (ordinarie anslag.)

Det ordinarie anslaget till hästavelns förbättrande bestämdes av riksdagen år 1914 till 370,470 kronor, bestående av ett förslagsanslag, friheter, å 1,070 kronor samt ett reservationsanslag å 369,400 kronor, därav 160,000 kronor till prisbelöningar av hästar.

På grund av de stora krav, som under rådande förhållanden ställas på statskassan, befanns det redan i fjol önskligt, att, bland annat, statens utgifter för hästpremieringen måtte i någon mån minskas. Kungl. Maj:t förordnade därför genom kungörelse den 19 november 1914, att utdelning av skådepenningar av silver icke skulle äga rum vid 1915 års hästpremieringar. Detta var uppenbarligen icke avsett att hindra, att dylik utdelning skedde på bekostnad av andra medel än statsmedel, och Kungl. Maj:t förklarade också på särskilda framställningar, att under sådan förutsättning dylik utdelning finge ske. Den 19 november 1915 har kungörelse utfärdats, att statsmedel icke heller vid 1916 års premieringar må användas till bekostande av utdelning av skådepenningar.

Tillika har det ansetts nödigt att direkt inskränka de belopp, som

Kungl. Maj:t av anslaget ställer till förfogande för bestridande av kostnader för premieringen. Vid disponerandet den 24 april 1915 av de för samma år till hästpremiering tillgängliga statsmedel hava sålunda inalles allenast 100,000 kronor av 1915 års anslag tagits i anspråk, vadan vid 1915 års utgång ett belopp av 60,000 kronor av anslaget återstått odisponerat. [21.]

Redan vid föredragning den 14 januari 1915 av frågan om reglering av utgifterna under nionde huvudtiteln för år 1916 beräknade jag behållningen vid 1915 års slut till 60,000 kronor. Då jag därjämte antog, att av budgetshänsyn motsvarande inskränkning skulle göras även för år 1916, så att av anslaget då skulle behöva utgå allenast 100,000 kronor, men härtill nyssberörda behållning å 60,000 kronor från år 1915 funnes tillgänglig, enär anslaget hade naturen av reservationsanslag, ansåg jag mig kunna beräkna, att nytt anslag för år 1916 erfordrades allenast till belopp av 40,000 kronor. Kungl. Maj:ts i enlighet härmed avlåtna förslag om anslagets minskande till 40,000 kronor bifölls av riksdagen.

Det synes nu böra betraktas såsom önskvärt, att även under år 1917 utgifterna från detta anslag inskränkas, och torde utgiftsbeloppet böra, liksom för åren 1915 och 1916, beräknas till i runt tal 100,000 kronor. Då emellertid icke någon nämnvärd reservation å 1916 års anslag kan påräknas förefintlig vid samma års utgång, måste hela anslagsbeloppet anvisas, vilket innebär en höjning med 60,000 kronor gent emot 1916 års anslag.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att höja den del av det under anslagstiteln »hästavelns förbättrande» upptagna reservationsanslaget, som är avsedd till understödjande av prisbelöningar av hästar, från ..... kronor 40,000
med ..... » 60,000
till ..... » 100,000.

Vid bifall härtill kommer omförmälda reservationsanslag att undergå motsvarande höjning eller till 309,400 kronor samt hela anslaget till hästavelns förbättrande att upptagas med ett belopp av 310,470 kronor, därav ett förslagsanslag, friheter, å 1,070 kronor.

b. *Extra personal vid Flyinge hingstdepå.*

[22.] *Extra personal vid Flyinge hingstdepå.* (extra anslag.)

För bestridande av kostnad för extra personal vid Flyinge hingstdepå har riksdagen på extra stat beviljat för vart och ett av åren 1905—1910 ett anslag av 3,790 kronor samt för varje av åren 1911—1916 ett anslag av 4,630 kronor.

I skrivelse den 3 september 1915 har stuteriöverstyrelsen meddelat, att styrelsen härigenom varit i tillfälle att från och med år 1905 årligen under 210 dagar såsom biträde vid ridning och skötsel av nämnda hingstdepå tillhöriga unghingstar anlita militär personal, bestående under åren 1905—1910 av en officer och sex man samt under åren 1911—1915 av en officer och åtta man, som på framställning av styrelsen för sådant ändamål kommenderats till hingstdepån från något av de i Skåne förlagda kavalleriregementena; och hade styrelsen utverkat kommendering under år 1916 för samma ändamål och under enahanda tidrymd av en officer och åtta man.

Då den extra personal, som hittills anlitats vid depån, alltjämt visat sig hava varit till stor nytta vid arbetet för de unga hingstarnas utveckling, och sålunda väl grundade skäl funnes för dylik personals fortsatta användande, har stuteriöverstyrelsen hemställt, att hos riksdagen måtte göras framställning om ett anslag å 4,630 kronor jämväl för år 1917.

I enlighet härmed tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till extra personal vid Flyinge hingstdepå å *extra stat* för år 1917 bevilja ett anslag av ..... kronor 4,630.

c. *Åtgärder för inhemska häststammar.*

[23.] *Åtgärder för inhemska häststammar.* (extra anslag.)

På grund av förslag av Kungl. Maj:t har riksdagen å extra stat för vartdera av åren 1914 och 1915 anvisat ett anslag av 20,000 kronor att under de villkor, Kungl. Maj:t ägde bestämma, utgå för tillvaratagande och utveckling av sådana i Sverige förekommande s. k. lanthästar, som kunde innefattas under benämningen »inhemska häststammar».

Då vid 1915 års utgång ett belopp av minst 3,000 kronor beräknats komma att återstå oanvänt av dessa anslag, äskades i pro-

position till samma års riksdag å extra stat för år 1916 allenast 17,000 kronor för ifrågavarande ändamål, varjämte medgivande begärdes att få för ändamålet använda vad vid utgången av år 1915 kunde kvarstå oanvänt av nämnda anslag. Omförmälda förslag blev av riksdagen bifallet. [23.]

Kungörelse angående statsbidrag för ifrågavarande ändamål utfärdades den 24 oktober 1913.

Nu har stuteriöverstyrelsen i skrivelse den 28 september 1915 hemställt om anslag å 20,000 kronor för år 1917 till åtgärder för inhemska häststammar och därvid anfört följande.

Av de vid 1913 och 1914 årens riksdagar beviljade anslagsmedlen hade enligt Kungl. Maj:ts brev den 13 mars och den 10 september 1914 samt den 5 mars 1915 utdelats följande bidrag, nämligen:

	År 1914 Kronor	År 1915 Kronor
till styrelsen för hingstuppfödningsanstalten å Vången	10,000: —	10,000: —
» nya aktiebolaget Upplands lanthäst	2,000: —	2,000: —
» Gottlands läns hushållningssällskap	1,000: —	2,000: —
» Gottlands russavelsförening u. p. a.	1,000: —	—
» Vedbo härads hästavelsförening	1,000: —	1,000: —
» föreningen Södra Dalarnas hästvänner	2,000: —	1,000: —
» Norrbottens läns hushållningssällskap	—	1,000: —
» Umeåortens hästavelsförening	—	1,000: —
» Västerbergslagens hästavelsaktiebolag	—	1,000: —
» Leksands hästavelsförening	—	1,000: —
Summa kronor	17,000: —	20,000: —

Då alltså vid utgången av år 1915 komme att å de beviljade anslagen kvarstå oanvänt ett belopp av 3,000 kronor, som finge användas under år 1916, samt därutöver beviljats 17,000 kronor, komme sammanlagt 20,000 kronor att under sistnämnda år stå till Kungl. Maj:ts förfogande till utdelande av bidrag till åtgärder för tillvaratagande och utveckling av inhemska häststammar.

Även för år 1917 syntes samma summa böra anvisas, helst som redan år 1915 anslaget visat sig otillräckligt för utdelande av bidrag i så stor omfattning, som de inkomna ansökningarna avsett. De skäl, som anfördes för anslagets beviljande, då frågan därom första gången förelåg, vore alltjämt lika giltiga, och det skulle otvivelaktigt vara till men för resultatet av de strävanden, som flerstädes inom landet på-

[23.] ginge för tillvaratagandet och utvecklandet av de inhemska häststammarna, ifall understöd från statens sida icke kunde påräknas i samma omfattning som hittills.

I enlighet härmed hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 20,000 att under de villkor, Kungl. Maj:t må bestämma, utgå för tillvaratagande och utveckling av sådana i Sverige förekommande s. k. lanthästar, som kunna innefattas under benämningen »inhemska häststammar».

d. *Stamboksföring rörande hästar.*

[24.] *Stamboksföring rörande hästar.* (extra anslag.)

Riksdagen har på Kungl. Maj:ts förslag anvisat å extra stat för vartdera av åren 1914 och 1915 ett anslag av 10,000 kronor att under de villkor, Kungl. Maj:t skulle äga bestämma, utgå för understödjande av stamboksföring rörande hästar.

Vid utgången av år 1914 fanns en oanvänd behållning å förenämnda anslag av 5,500 kronor. Då det syntes antagligt, att ej heller 1915 års anslag skulle komma att fullständigt tagas i anspråk, samt den behållning å dessa två års anslag, som alltså borde kunna påräknas vid 1915 års utgång, ansågs böra vara tillräcklig för tillgodoseendet av bidragsbehovet under år 1916 och fördenskull nytt anslag icke vore erforderligt, föreslog Kungl. Maj:t år 1915 riksdagen allenast att medgiva, att Kungl. Maj:t finge för ifrågavarande ändamål under år 1916 använda vad som vid utgången av år 1915 kunde kvarstå oanvänt å anslaget för detta ändamål. Denna framställning blev av riksdagen bifallen.

Kungörelse angående statsbidrag för detta ändamål är utfärdad den 24 oktober 1913.

Av de vid 1913 och 1914 års riksdagar beviljade anslag har av Kungl. Maj:t anvisats statsbidrag för år 1914 å tillhopa 4,500 kronor och för år 1915 å tillhopa 3,500 kronor. Vid 1915 års utgång fanns alltså en odisponerad behållning av 12,000 kronor.

I skrivelse den 28 september 1915 har nu stuteriöverstyrelsen gjort framställning om utverkande av anslag för år 1917 till stamboksföring rörande hästar. Vid tiden för avlåtandet av denna skrivelse hade Kungl. Maj:t icke till slutlig prövning förehaft en framställning om anslag å 3,500 kronor till stamboksföreningen för svenska ardennerhästen.

Stuteriöverstyrelsen ansåg sig därför ej böra beräkna behållningen å anslaget till år 1916 till mer än 8,500 kronor. Å detta belopp syntes enligt stuteriöverstyrelsens mening något överskott under år 1916 icke kunna antagas uppstå. Det borde nämligen beaktas, att stamboken för nordsvenska hästar numera blivit omlagd i överensstämmelse med av stuteriöverstyrelsen utarbetat förslag och att understöd till denna stamboks förande alltså torde böra beviljas redan under år 1916, om, såsom vore ifrågasatt, stambokens styrelse under sistnämnda år begärde upphävande av den för stamboken medgivna lindrigare övergångsbestämmelse beträffande härkomstfordringarna för hästs införande däri, som hittills stått hindrande i vägen för anslags tillstyrkande jämväl för detta stamboksarbete. [24.]

För år 1917 borde enligt styrelsens mening under sådan förutsättning anslaget icke bestämmas lägre än det för vartdera av åren 1914 och 1915 beviljade, eller 10,000 kronor.

Departementschefen.

Genom beslut den 8 oktober 1915 fann Kungl. Maj:t ansökningen om anslag för samma år till stamboksföreningen för svenska ardennerhästen icke föranleda vidare åtgärd. Detta berodde på att föreningen icke varit villig att inrätta stamboken enligt stuteriöverstyrelsens föreskrifter. På grund härav har, såsom förut nämnts, behållningen vid utgången av år 1916 uppgått till 12,000 kronor.

I fall, såsom stuteriöverstyrelsen från sin utgångspunkt föreslagit, nytt anslag å 10,000 kronor skulle utgå för år 1917, skulle alltså för åren 1916 och 1917 vara disponibelt ett belopp av tillhopa 22,000 kronor. Med anledning av hittills vunnen erfarenhet anser jag, att detta belopp är överflödigt stort, även om statsbidragen från anslaget avsevärt ökas. Ifall ett anslag å 6,000 kronor erhålles för år 1917 jämte rätt att använda eventuell behållning från år 1916, bliva i medeltal 9,000 kronor tillgängliga vartdera året, vilket bör vara fullt tillräckligt.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

> *dels* medgiva, att Kungl. Maj:t må till understödjande av stamboksföring rörande hästar under de villkor, Kungl. Maj:t må bestämma, under år 1917 använda vad som vid utgången av år 1916 kan kvarstå oanvänt å anslaget för detta ändamål;
>
> *dels och* å *extra stat* för år 1917 för samma ändamål anvisa ett anslag av ..... kronor 6,000.

5. Boskapsskötsel m. m.

a. Förekommande och hämmande av smittsamma sjukdomar bland husdjuren, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 50,000.

Ett anslag, som hittills förekommit å nionde huvudtiteln under rubriken »boskapsskötsel m. m.», nämligen för arvode till en statsinspektör över köttkontrollen, bör nu här uteslutas, emedan under sjätte huvudtiteln framställts förslag om denne tjänstemans uppförande å medicinalstyrelsens stat.

b. *Karantänsanstalten i Haparanda för husdjur.*

[25.] *Karantänsanstalten i Haparanda för husdjur.* (extra anslag.)

Med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställningar har riksdagen på extra stat för vartdera av åren 1915 och 1916 anvisat ett anslag av 750 kronor för avlönande av en karantänsvakt vid karantänsanstalten i Haparanda för husdjur samt för bestridande av anstaltens kostnader för bränsle, lyse, telefon och desinfektionsmedel m. m.

Då behov av ifrågavarande anslag kvarstår i oförminskad grad jämväl för år 1917, har medicinalstyrelsen i skrivelse den 15 september 1915 hemställt om utverkande för samma ändamål av ett anslag av 750 kronor att utgå på extra stat för år 1917.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till karantänsanstalten i Haparanda för husdjur å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 750.

c. *Avelscentra för nötboskap.*

[26.] *Avelscentra för nötboskap.* (extra anslag.)

År 1902 begärde Kungl. Maj:t första gången hos riksdagen anslag till bildande och upprätthållande av avelscentra för nötboskap och anvisade riksdagen för vart och ett av åren 1903—1910 medel för detta ändamål. Efter tävlan utsågos dylika avelscentra år 1906.

År 1908 gjorde Kungl. Maj:t framställning till riksdagen om anordnande efter ny plan av förnyad tävlan för utseende av avelscentra. Riksdagen anvisade för dessa tävlingar jämte upprätthållande av de vid dem utsedda avelscentra anslag å extra stat för vart och ett av åren 1909—1915. Den 21 april 1911 utsågos avelscentra vid denna tävling.

År 1913 framlade Kungl. Maj:t förslag till riksdagen om anordnande av ytterligare en tävling för utseende av avelscentra enligt plan, som innefattade åtskilliga förändringar i förut gällande bestämmelser. Kostnaderna för dessa tävlingar beräknades till 122,000 kronor, varav 27,000 kronor skulle tagas från avkastningen av fonden för svenska hornboskaps- och fåravelns förädling samt återstående 95,000 kronor beräknades skola av riksdagen anvisas med 16,000 kronor för år 1914, 14,000 kronor för år 1915, 17,000 kronor för år 1916 samt 12,000 kronor för vart och ett av åren 1917—1920. Riksdagen har anvisat härtill 16,000 kronor för år 1914, 14,000 kronor för år 1915 och 17,000 kronor för år 1916. [26.]

Nu har lantbruksstyrelsen i skrivelse den 30 september 1915 gjort framställning om anvisande av anslag för år 1917 å 12,000 kronor såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för den år 1913 beslutade förnyade tävling för utseende av avelscentra.

Under åberopande av nyss omförmälda anslagsberäkning hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till avelscentra för nötboskap å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av..... ..... kronor 12,000.

d. *Nötboskapsaveln inom Norrbottens län.*

Till främjande av nötboskapsaveln inom Norrbottens län har riksdagen på förslag av Kungl. Maj:t anvisat å extra stat för vart och ett av åren 1907—1916 ett anslag av 5,000 kronor. [27.]

Främjande av nötboskapsaveln inom Norrbottens län. (extra anslag.)

Med skrivelse den 19 oktober 1915 har lantbruksstyrelsen med tillstyrkan överlämnat en till Kungl. Maj:t ställd skrivelse från Norrbottens läns hushållningssällskap, däri sällskapet gjort framställning om lika stort anslag för samma ändamål för år 1917.

Departementschefen.

Då det för främjandet av nötboskapsaveln inom Norrbottens län är av betydelse, att särskilt anslag av statsmedel därtill beredes jämväl för nästkommande år, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till främjande av nötboskapsaveln inom Norrbottens län anvisa å *extra stat* för år 1917 ett anslag av .... kronor 5,000.

e. *Förekommande och hämmande av tuberkelsjukdomar hos nötkreaturen.*

[28.] *Förekommande och hämmande av tuberkelsjukdomar hos nötkreaturen.* (extra anslag.)

Riksdagen har för varje år från och med år 1898 anvisat anslag å extra stat till förekommande och hämmande av tuberkelsjukdomar hos nötkreaturen. Anslagens belopp hava växlat allt efter behoven för året och tillgången på besparade medel för ändamålat. På 1916 års stat har riksdagen för ifrågavarande ändamål uppfört ett anslag av 75,000 kronor, varjämte riksdagen medgivit, att vad vid utgången av år 1915 möjligen icke blivit använt av tidigare för ändamålet beviljade anslag finge under år 1916 användas för enahanda ändamål.

Lantbruksstyrelsen har nu i skrivelse den 6 november 1915 gjort framställning angående anslagsbehovet för år 1917. Styrelsen har därvid framlagt en tabell rörande tuberkulinundersökningarna från dessa undersökningars början den 15 oktober 1897 till och med år 1914, varjämte en preliminär statistik för år 1915 intill den 1 september sammanförts med övriga uppgifter. Tabellen är beträffande tiden från och med år 1910 av följande lydelse:

År	Sammanlagda antalet undersökta djur	För första gången prövade besättningar			Antal besättningar, reaktionsfria vid första undersökningen	Omprövade besättningar		
		Antal	Antal djur inom dessa	Procent reagerande av djuren		Antal	Antal djur inom dessa	Procent reagerande av djuren
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1910	95,652	1,276	23,189	25.0	695	1,424	64,823	3.1
1911	96,517	1,096	20,803	22.5	585	1,587	67,568	2.2
1912	95,360	998	17,501	29.5	516	1,666	69,773	3.0
1913	101,383	1,159	18,987	29.5	622	1,708	73,767	2.5
1914	96,247	896	14,230	27.6	455	1,706	75,193	2.8
1915 t. 1/9	63,396	477	7,281	21.1	295	1,116	52,115	2.5

Lantbruksstyrelsen har vidare framhållit, att enligt tabellen undersökningarna med tuberkulin under år 1914, det senaste av de år, från vilka fullständiga uppgifter förelåge, varit i fråga om antalet av mindre omfattning än under nästföregående år (kolumn 2); att antalet mot

tuberkulos skyddade besättningar, vilka omprövats med tuberkulin, varit ungefär detsamma som år 1913 (kolumn 7); att dessa besättningar dock omfattat ett något större antal djur än under sistnämnda år (kolumn 8), samt att reaktionsprocenten bland dessa djur i någon ringa grad ökats, men i varje fall vore synnerligen låg (kolumn 9). [28.]

Till tabellens uppgifter kunde vidare enligt lantbruksstyrelsen läggas, att av ovannämnda, under år 1914 med tuberkulin omprövade besättningar 1,119 om sammanlagt 36,799 djur visat sig fullkomligt reaktionsfria. Motsvarande siffror för år 1913 hade varit 1,100 och 34,107.

I stort sett betecknade 1914 års undersökningar med tuberkulin ett stillastående. Orsaken härtill vore emellertid icke svår att finna. De i vårt land under 1914 års senare hälft vidtagna, av krigshändelserna i utlandet betingade inkallelserna till tjänstgöring vid armén hade tagit många veterinärer under en avsevärd tid från deras verksamhet i hemorten, varigenom en hel del säkerligen avsedda undersökningar med tuberkulin icke kunnat komma till utförande.

Av de medel, som för år 1915 varit tillgängliga för tuberkuloskampens bedrivande och som enligt statskontorets uppgift utgjort sammanlagt 113,479 kronor 86 öre, hade enligt samma uppgift tagits i anspråk intill den 4 oktober sammanlagt 70,183 kronor 40 öre. Intill årets slut beräknades ytterligare åtgå omkring 17,000 kronor, i vilket fall kostnaderna för tuberkulosens bekämpande under år 1915 skulle hava uppgått till i runt tal 87,000 kronor, och en behållning uppstå å ungefär 26,000 kronor.

Det syntes under närvarande förhållanden icke kunna antagas, att ifrågavarande angelägenhet skulle kräva något avsevärt högre belopp under år 1916 än under år 1915, utan kunde antagligen beloppet i fråga beräknas komma att stanna vid 88,000 kronor. Enär den av ingående behållning och årets anslag bestående medelstillgången för år 1916 kunde beräknas till 101,000 kronor, skulle sålunda för samma år uppstå en behållning av 13,000 kronor.

Om man antoge, att samma belopp erfordrades för tuberkulosens bekämpande under år 1917, som beräknats åtgå under år 1916, eller 88,000 kronor, skulle alltså anslagsbehovet för år 1917 utgöra 75,000 kronor.

På grund av vad sålunda blivit anfört har lantbruksstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till förekommande och hämmande av tuberkelsjukdomar hos nötkreaturen på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av 75,000 kronor.

[28.] Då medel för ifrågavarande ändamål synas även för år 1917 böra finnas tillgängliga samt jag icke har något att erinra mot det av lantbruksstyrelsen beräknade anslagsbeloppet, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

Departementschefen.

dels medgiva, att vad vid utgången av år 1916 möjligen kvarstår oanvänt å anslaget till förekommande och hämmande av tuberkelsjukdomar hos nötkreaturen må under år 1917 användas för enahanda ändamål;

dels och å *extra stat* för år 1917 för samma ändamål anvisa ett anslag av ..... kronor 75,000.

f. *Svinavelns höjande.*

[29.] Till åtgärder för höjande av landets svinavel har riksdagen anvisat å extra stat för vart och ett av åren 1912—1914 anslag av 30,000 kronor samt för vartdera av åren 1915 och 1916 ett anslag av 40,000 kronor.

Åtgärder för svinavelns höjande. (extra anslag.)

Lantbruksstyrelsen har nu i skrivelse den 7 december 1915 anfört, att hushållningssällskapen redan under år 1914 utgivit till åtgärder för höjande av svinaveln omkring 43,000 kronor av natur att kunna ersättas av statsmedel och att under år 1915 skulle efter vad styrelsen inhämtat utgifterna av samma slag med 10,000 kronor överstiga de sällskapen tilldelade anslagen. Då användningen av de hittills anvisade medlen syntes hava i hög grad bidragit till att främja landets svinavel, ansåge lantbruksstyrelsen det vara av den allra största betydelse, att tillräckliga belopp fortfarande måtte finnas tillgängliga för ändamålet, och detta så mycket mera, som de osäkra förhållandena under nuvarande kristid medfört en viss tillbakagång i svinproduktionen, som det vore av vikt att skyndsamt avhjälpa. En ökning av anslaget från 40,000 kronor till 50,000 kronor ansåge lantbruksstyrelsen därför i hög grad önskvärd.

Departementschefen.

Jag instämmer fullständigt med lantbruksstyrelsen i fråga om betydelsen av att ifrågavarande anslag erhåller den av styrelsen nu föreslagna höjningen och hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till åtgärder för höjande av landets svinavel å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av kronor 50,000.

g. *Fjäderfäavelns befrämjande.*

[30.] *Fjäderfäavelns befrämjande.* (extra anslag.)

Till fjäderfäavelns befrämjande har riksdagen för varje år från och med år 1904 anvisat anslag å extra stat. Beloppet av detta anslag utgjorde för vart och ett av åren 1904—1906 5,000 kronor och för vartdera av åren 1907 och 1908 10,000 kronor samt har för vart och ett av de efterföljande åren utgjort 20,000 kronor.

Lantbruksstyrelsen har nu i skrivelse den 30 september 1915 anfört, att medel för ifrågavarande ändamål borde finnas tillgängliga jämväl för år 1917, samt förmält sig anse, att anledning saknades att vare sig höja eller sänka det nuvarande anslagsbeloppet.

Departementschefen.

I enlighet med vad lantbruksstyrelsen hemställt tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till fjäderfäavelns befrämjande anvisa å *extra stat* för år 1917 ett anslag av ..... kronor 20,000.

6. Lantbruksmöten.

Bidrag till kostnaderna för allmänna lantbruksmöten.

Prisbelöningar vid allmänna lantbruksmöten.

Under en lång följd av år till och med år 1915 har riksdagen anvisat anslag å extra stat såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för allmänna lantbruksmöten samt till prisbelöningar vid dylika möten. På senare tid hava dessa anslag utgått med respektive 7,500 och 17,500 kronor årligen.

Vid anmälandet den 14 januari 1915 av anslagsbehoven under nionde huvudtiteln för år 1916 anförde jag, att enär beslut fattats om uppskjutande tillsvidare av det till år 1916 utsatta tjuguandra allmänna svenska lantbruksmötet samt anledning icke torde föreligga att för det möte, som närmast härefter komme att hållas, bevilja högre statsanslag än vanligt, med ytterligare bidrags beviljande syntes kunna anstå lika många år, som mötet uppskötes. På grund härav ansåg jag någon framställning om anslag för detta ändamål å 1916 års stat icke böra avlåtas till riksdagen.

Då samma förhållande fortfarande är förhanden, är anslag för ifrågavarande ändamål för år 1917 icke erforderligt.

7. Redskapsprovningsanstalter.

[31.] *Redskapsprovningsanstalter.* (extra anslag.)

Under en följd av år hava provningsanstalter för maskiner och redskap för lantbrukets behov varit i verksamhet vid lantbruksinstitutet vid Ultuna samt lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp. Kostnaderna härför bestredos under de första åren genom ett av aktiebolaget Separator den 7 augusti 1896 donerat kapital av 100,000 kronor ävensom genom provningsavgifter och inkomster av försålda meddelanden rörande provningarna. Sedan Kungl. Maj:t vid 1907 års riksdag anmält, att förberörda gåvomedel vid nämnda års slut komme att vara nästan fullständigt förbrukade, har riksdagen för vart och ett av åren 1908—1916 anslagit medel för ifrågavarande ändamål, nämligen för vartdera av åren 1908 och 1909 10,000 kronor, för vartdera av åren 1910 och 1911 12,500 kronor, för år 1912 17,500 kronor och för vart och ett av åren 1913—1916 21,000 kronor.

Med skrivelse den 7 december 1915 har lantbruksstyrelsen med tillstyrkan överlämnat en från redskapsprovningsanstalternas styrelse inkommen skrift med begäran, att ett anslag å 21,000 kronor måtte beredas för anstalternas verksamhet under år 1917.

Departementschefen.

Då anslag till ifrågavarande anstalters upprätthållande synes böra under år 1917 utgå med samma belopp som innevarande år, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till maskin- och redskapsprovningsanstalterna vid Ultuna och Alnarp å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 21,000.

8. Kemiska stationer m. m.

a. *Kemiska stationer.*

[32.] *Kemiska stationer.* (extra anslag.)

I enlighet med vad lantbruksstyrelsen hemställt uti skrivelse den 30 september 1915 tillstyrker jag, att, i likhet med vad för år 1916 senast ägt rum, Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att å *extra stat* för år 1917 anvisa såsom bidrag till underhåll av åtta kemiska stationer för jordbrukets och näringarnas behov — inom de orter, där landsting eller hushållningssällskap, vart för sig eller i förening, förbundit sig att upprätta laboratorium och bekosta ej mindre lokal för detta jämte bostad eller hyresmedel för kemist och assistent än även avlöningen till dessa och laboratorietjänaren ävensom de årliga utgifterna för laboratoriets underhåll samt till inköp av böcker och inventarier för stationens behov — 6,000 kronor för varje station eller tillhopa ..... kronor 48,000. [32.]

b. *Kemisk-växtbiologisk anstalt inom Norrbottens län.*

Till den år 1895 inrättade kemisk-växtbiologiska anstalten i Luleå har riksdagen å extra stat årligen anvisat anslag, som utgått för vart och ett av åren 1895—1898 med 5,000 kronor, för vart och ett av åren 1899—1903 med 6,250 kronor, för vart och ett av åren 1904—1912 med 11,250 kronor samt för varje av åren 1913—1916 med 13,750 kronor. Såsom villkor för dessa statsbidrag har varje gång uppställts fordran på bidrag från länets landsting och hushållningssällskap eller eljest till belopp motsvarande minst tre femtedelar av statsbidraget, alltså för innevarande år å minst 8,250 kronor. [33.] *Kemisk-växtbiologisk anstalt inom Norrbottens län.* (extra anslag.)

I skrivelse den 6 september 1915 har anstaltens styrelse gjort framställning om ett till 15,000 kronor förhöjt statsanslag till anstalten för år 1917 och därvid anfört följande.

Anledningen till den begärda ökningen vore de ökade utgifter, som anstalten komme att få dels för det centrala försöksfält, som anstalten genom enskilda personers offervillighet erhållit och som från och med år 1915 tagits i anspråk för sitt ändamål, och dels för de ålderstillägg, som två av anstaltens försöksassistenter och jordbrukskonsulenter enligt den praxis, som styrelsen hittills följt beträffande övriga tjänstemän vid anstalten, ägde rätt att erhålla efter fem års väl vitsordad tjänstgöring vid anstalten.

Vad det centrala försöksfältet beträffade, så skulle det antagligen småningom kunna bära sig självt, då anstalten för detsamma disponerade en särskild av grosshandlaren Seth Kempe och änkeprofessorskan Lotty Bruzelius, född Kempe, skänkt fond, vars avkastning finge användas

[33.] till bekostande av den vid detsamma bedrivna försöksverksamheten. Denna fond belöpte sig till ett belopp av inalles 40,000 kronor, skänkta i två olika omgångar, men då det till försöksfält inköpta hemmanets bebyggande och förseende med nödiga levande och döda inventarier krävt avsevärda belopp, så hade endast 30,000 kronor av de skänkta medlen kunnat fonderas. Resten av fondens kapitalbelopp jämte de å de donerade medlen upplupna räntorna hade enligt medgivande av donatorerna blivit använda till försöksgårdens iordningställande. Enligt den uppgjorda planen skulle försöksgården i främsta rummet användas till anordnande av jämförande försök med olika växtföljder och till andra försök, som icke med fördel kunde medtagas i anstaltens lokala försök ute bland jordbrukarna i länets skilda delar.

Anstaltens ordinarie utgiftsstat hade hittills icke behövt vidkännas några större utgifter för de arbeten, som varit förenade med försöksgårdens iordningställande, men sedan denna nu från och med år 1915 tagits i anspråk för försöksverksamheten, måste de med denna förenade kostnaderna, i den mån de ej täcktes av ränteavkastningen å den i bank deponerade delen av fonden, naturligtvis täckas med anstaltens ordinarie inkomster, så mycket mer som de vid försöksgården anordnade försöken avsåge frågor, som vore av synnerligen stor betydelse för övre Norrlands jordbruk.

Vad beträffade de ålderstillägg, som anstaltens styrelse ansåge sig skyldig att från och med år 1917 tilldela två av de fem vid anstalten anställda försöksassistenterna, syntes det vara nog att erinra därom, att två av anstaltens försöksassistenter redan från och med den 1 januari 1913 åtnjutit ett ålderstillägg av 500 kronor vardera och att av de återstående assistenterna den ene den 1 november 1916 och den andre den 1 januari 1917 komme att hava tjänstgjort vid anstalten under en tid av fem år.

På grund härav och då de till anstalten anvisade anslagen vore så noga avpassade efter behoven, att varje utvidgning av anstaltens arbetsuppgift eller ökning av dess utgifter nödvändiggjorde en motsvarande ökning av de till dess underhåll anvisade anslagen, anhölle anstaltens styrelse om förhöjning i statsbidraget till 15,000 kronor.

Lantbruksstyrelsen har i utlåtande den 23 november 1915 anfört, att det av kemisk-växtbiologiska anstalten under en tidsperiod av 20 år utförda arbetet tvivelsutan i hög grad bidragit till främjandet av Norrlands, i synnerhet övre Norrlands jordbruk. Härvid hade såväl anstaltens försöksverksamhet som icke minst den undervisning de kringresande assistenterna bibringat befolkningen varit av betydelse.

På sista tiden hade anstalten vunnit ett välbehövligt stöd för sitt [33.]
fortsatta arbete genom att den kunnat anlägga ett fast centralt försöksfält på den gård, som genom enskilda personers offervillighet ställts till anstaltens förfogande. De försök, som kunde utföras vid en fast försöksgård, vore av en annan art än de, som utfördes vid de ambulatoriska försöksfälten, särskilt när det gällde att erhålla svar på för jordbruksnäringen praktiskt ekonomiska spörsmål. Även för demonstration av vunna erfarenheter vore en dylik försöksgård synnerligen lämplig. Det vore därför all anledning antaga, att försöksgården skulle bliva ett viktigt led i bedrivande av anstaltens försöks- och upplysningsverksamhet.

Men om ock den enskilda offervilligheten sträckt sig så långt, att den utöver själva inköpskostnaden och iordningställande av gården lämnat anstalten ett ganska betydligt kapital, vars avkastning finge användas till bekostande av den vid försöksgården bedrivna verksamheten, vore det självfallet, att arbetena därstädes, till båtnad för det norrländska jordbruket, skulle kunna bedrivas i större utsträckning, ju större medel anstalten hade till sitt förfogande. Det vore ju ock tydligt att, då ränteavkastningen av fonden belöpte sig till högst 1,400 kronor, ytterligare medel vore erforderliga, om verksamheten skulle kunna bedrivas i sådan omfattning, att full nytta droges av försöksgården.

Men ej blott försöksverksamheten utan även det undervisnings- och upplysningsarbete, som bedreves genom assistenterna, vore av stort värde för främjandet av Norrlands jordbruk. Detta arbete vore synnerligen ansträngande på grund utav de med de stora avstånden förbundna resorna, och vore därjämte av så säregen beskaffenhet, att det tarvades lång tid för assistenterna att fullt sätta sig in uti detsamma. Det vore därför av största vikt, att personombyten, såvitt möjligt, undvekes och att, till förekommande av dylika, anstalten sattes i stånd att kunna tilldela assistenterna lönetillskott efter vissa års tjänstgöring, varigenom de skulle kunna förmås att kvarstanna på sina krävande poster.

Såsom styrelsen för anstalten i sin förevarande skrivelse framhållit, lämnade det nuvarande anslaget icke tillgång vare sig till utvidgning av anstaltens arbetsuppgift eller till lönetillägg åt assistenterna. Då lantbruksstyrelsen på grund av vad ovan anförts ansåge det önskvärt, att medel måtte ställas till anstaltens förfogande för båda de omnämnda ändamålen, samt icke hade något att erinra mot beloppet av den begärda anslagshöjningen, finge lantbruksstyrelsen, med vitsordande att nämnda anstalt fortfarande på ett i alla avseenden tillfredsställande sätt leddes och att arbetena vid densamma allt hittills omsorgsfullt utförts, hem-

[33.] ställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för år 1917 bevilja anstalten ett anslag av 15,000 kronor, under villkor att från länets landsting och hushållningssällskap eller eljest bidrag lämnades till anstaltens underhåll med sammanlagt minst 8,250 kronor.

Departementschefen.

Enligt vad som redan vid statsverkspropositionen år 1915 upplystes, har Norrbottens läns hushållningssällskap beslutat att under vart och ett av åren 1913—1917 anvisa ett anslag av 5,625 kronor till anstaltens underhåll, varjämte länets landsting för samma ändamål och tid anvisat ett årligt belopp av 2,625 kronor, tillhopa 8,250 kronor.

Jag har nu från kemisk-växtbiologiska anstalten införskaffat beräkning över anstaltens inkomster och utgifter under åren 1916 och 1917. Denna beräkning upptager för de bägge åren alldeles samma inkomst- och utgiftsposter med oförändrade belopp, allenast med undantag att statsbidraget till anstalten för år 1917 förutsatts höjt till 15,000 kronor och att för samma år utgifterna för avlöningar upptagits höjda med 1,000 kronor samt försöksverksamheten vid Sunderbyn antagits skola draga en med 300 kronor ökad kostnad, varemot kostnaden för försöksfältet vid Luleå antagits kunna minskas med 50 kronor. Det bör vidare antecknas, att för bägge åren upptagits såsom inkomst statsanslag å 7,500 kronor till tre vid anstalten anställda jordbrukskonsulenter ävensom anslag av hushållningssällskapet å 5,625 kronor samt av landstinget å 9,625 kronor. Enligt inhämtad upplysning är av landstingets anslag ett belopp av 7,000 kronor avsett att bestrida kostnader för konsulenters resor, så att blott 2,625 kronor bliva tillgängliga för anstaltens egen verksamhet, på sätt också här ovan uppgivits. Kempeska fondens avkomstmedel hava upptagits med 1,350 kronor, motsvarande 4 ½ procent ränta å 30,000 kronor, samt utgifterna för försöksgården vid Sunderbyn till dels 900 kronor för avlöning åt en förman (jämte fri bostad m. m.), dels ock för övriga utgifter 800 kronor för år 1916 och 1,100 kronor för år 1917, tillhopa resp. 1,700 och 2,000 kronor.

Statsanslag till upprätthållande av nu ifrågavarande anstalt, vars verksamhet hittills visat sig vara av särdeles stor betydelse för övre Norrlands jordbruk, är uppenbarligen behövligt även för år 1917. Genom den donation, varmed enskilda personers erkännansvärda frikostighet försett anstalten, har denna fått ett kraftigt stöd och väsentligt utvidgade tillfällen till viktiga rön och undersökningar. Såväl av anstaltens styrelses nu gjorda framställning som av förberörda förslagsberäkningar över inkomster och utgifter framgår emellertid, att avkastningen av den del av de donerade medlen, som icke åtgått till försöksfältets vid Sunder-

byn bebyggande m. m. utan kunnat fonderas, icke fullt räcker att bekosta utgifterna för försöksfältets drift. Redan under år 1916 måste anstalten av sina övriga medel lämna tillskott härtill. Då ökade utgifter för verksamheten vid försöksfältet äro erforderliga för år 1917 för att anstalten må kunna draga full nytta av detsamma, men anstaltens övriga tillgångar synas tillfullo tagas i anspråk för dess övriga utgifter, måste nya medel härtill beredas. Det härför beräknade beloppet synes mig måttligt tilltaget. [33.]

På grund av vad som anförts till stöd för beredande åt två assistenter av arvodesförhöjning från och med år 1917 synes mig en sådan åtgärd vara fullt motiverad. Även härtill lämna anstaltens inkomster ej tillgång, utan att ökade medel erhållas.

Behovet av att anstaltens inkomster för år 1917 ökas med 1,250 kronor finner jag sålunda vara ådagalagt. Nu har ifrågasatts, att detta behov skulle tillgodoses enbart genom ökning av statsbidraget till 15,000 kronor. Härvid är att märka, att, såsom ovan nämnts, allt sedan statsbidrag först lämnades till anstalten den grundsats iakttagits, att statens bidrag skulle motsvaras av ett minsta bidrag från landsting, hushållningssällskap eller eljest enligt proportionen 5 : 3. Motsvarande proportion bör enligt min mening fortfarande tillämpas och minsta ortsbidraget alltså höjas till 9,000 kronor. Då häri torde kunna inräknas räntan å den Kempeska donationen, är detta krav redan tillgodosett för år 1917.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att såsom bidrag till underhåll av kemisk-växtbiologiska anstalten inom Norrbottens län — under villkor att från länets landsting och hushållningssällskap eller eljest bidrag lämnas till anstaltens underhåll med sammanlagt minst 9,000 kronor — å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag
av ..... kronor 15,000.

9. Svenska mosskulturföreningen.

Till understöd åt svenska mosskulturföreningen har riksdagen på extra stat för varje år från och med år 1890 anvisat statsanslag, som från och med år 1914 utgått med 50,000 kronor. [34.] *Svenska mosskulturföreningen.*

I en till Kungl. Maj:t ställd skrift har nu föreningen anhållit om beredande åt föreningen jämväl för år 1917 av ett statsanslag av 50,000 (extra anslag.)

[34.] kronor och därvid bifogat berättelser över föreningens verksamhet samt över verksamheten vid dess kemiska laboratorium, redogörelser för torvmarksundersökningar i Jönköpings län och för föreningens fältförsök i olika län, allt år 1914, ävensom förslag till inkomst- och utgiftsstat för föreningen för år 1917. Föreningen har i ansökningen anfört huvudsakligen följande.

De kemiska arbetena hade under år 1914 omfattat analyser å 864 prov utom en del särskilda praktiska och vetenskapliga undersökningar.

Systematiska torvmarksundersökningar hade verkställts inom Jönköpings län, där 150 mossar besökts och beskrivits. Kulturingenjörerna hade utfört förrättningar hos 294 mossägare inom 20 län under 193 förrättningsdagar och därvid undersökt 319 olika torvmarker, omfattande 6,313 hektar. Till småbrukare inom Västerbottens, Södermanlands och Malmöhus län hade under året fria besök med råd och upplysningar samt jordanalyser lämnats under 60 dagar. Populära föredrag i mosskultur och om torvtillverkning hade hållits i 15 län till ett antal av 165, och dessutom hade i slutet av juni månad i Jönköping hållits en två dagars kurs i mosskultur, besökt av 150 personer från 11 län. Kulturförsöken hade, utom i vegetationsgården i Jönköping och de båda fasta stationerna vid Flahult och Torestorp, omfattat 49 försöks- och förevisningsfält i sammanlagt 20 olika län, och de viktigaste resultaten hade återgivits i föreningens tidskrift, genom uppsatser i olika facktidskrifter och i den allmänna tidningspressen samt genom föredrag. Föreningen hade deltagit i baltiska utställningen i Malmö med en specialutställning av prover, kartor, fotografier, redskap m. m., belysande den skånska torvtillverkningen.

Föreningen hade således allt framgent arbetat på att öka kunskapen om landets torvmarker och dessas lämpligaste tillgodogörande samt lämnat råd och upplysningar om mossodlingarnas rätta skötsel.

Över denna framställning har lantbruksstyrelsen den 19 oktober 1915 avgivit utlåtande och därvid, under framhållande att det vore synnerligen önskvärt, att föreningens verksamhet även under år 1917 finge fortgå i avsedd riktning, förklarat sig icke hava något att erinra mot förenämnda förslag till inkomst- och utgiftsstat för föreningen för sistnämnda år samt tillstyrkt föreningens anhållan om fortsatt statsunderstöd till samma belopp som för innevarande år eller 50,000 kronor.

Departementschefen. Då det synes även mig vara av vikt, att föreningen blir satt i tillfälle att fortsätta sin synnerligen gagnande verksamhet, och då härför kräves, att föreningen även under år 1917 kommer i åtnjutande av

statsanslag till samma belopp som under innevarande år, finner jag anslag till det begärda beloppet böra beredas föreningen. [34.]

Jag vill meddela, att av revisionsberättelsen för år 1914 framgår, att inkomsterna överstigit utgifterna med 493 kronor 9 öre samt att de skulderna överskjutande tillgångarna, som vid årets början utgjorde 24,558 kronor 45 öre, vid årets slut upptagits till 26,787 kronor 83 öre, däri inräknat värdet å vissa skänkta inventarier, som förut icke upptagits till något värde.

Inkomst- och utgiftsförslaget för år 1917 balanserar å 79,800 kronor.

Jag hemställer nu, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till understöd åt svenska mosskulturföreningen å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 50,000.

10. Befrämjande av fröodlingen.

a. *Frökontrollanstalter.*

Till understöd åt av hushållningssällskap eller landsting, vart för sig eller i förening, understödda frökontrollanstalter har riksdagen från och med år 1887 ställt till Kungl. Maj:ts förfogande ett anslag å extra stat till belopp av 10,000 kronor, vilket årligen på förslag av lantbruksstyrelsen av Kungl. Maj:t fördelats bland dem av dessa anstalter, som gjort framställning om statsbidrag och i övrigt uppfyllt för anslags åtnjutande stadgade villkor. [35.] *Frökontrollanstalter.* (extra anslag.)

I skrivelse den 30 september 1915 har lantbruksstyrelsen hemställt om beredande av anslag med oförändrat belopp till detta ändamål för år 1917.

I enlighet härmed får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t i likhet med föregående år måtte föreslå riksdagen

att å *extra stat* för år 1917 till Kungl. Maj:ts förfogande anvisa ett anslag av ..... kronor 10,000 för att — med högst 1,000 kronor för varje anstalt — användas till understöd åt sådana frökontrollanstalter, som av landsting eller hushållningssällskap, vart för sig eller i förening, understödjas med minst samma belopp som statsbidraget och vilka anstalter vilja under-

[35.] kasta sig de villkor och föreskrifter i avseende på analysmetoder och övriga förhållanden, som fastställas av Kungl. Maj:t.

b. *Befordrande av inhemsk fröodling.*

[36.] *Åtgärder för befordrande av inhemsk fröodling.* (extra anslag.)

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar har riksdagen såsom bidrag till åtgärder för befordrande av den inhemska klöver- och gräsfröodlingen på extra stat för vart och ett av åren 1908—1912 anvisat ett belopp av 15,000 kronor.

För år 1913 beviljade riksdagen på förslag av Kungl. Maj:t enahanda belopp såsom bidrag till åtgärder för befordrande av den inhemska odlingen av frö utav klöver, gräs och foderrotfrukter. Anslagets användning utsträcktes alltså till frö av foderrotfrukter. Kungl. Maj:t utfärdade den 11 oktober 1912 kungörelse angående statsbidrag från nämnda anslag.

För vartdera av åren 1914 och 1915 har riksdagen på förslag av Kungl. Maj:t såsom bidrag till åtgärder för befordrande av den inhemska odlingen av frö utav klöver, gräs och foderrotfrukter anvisat ett till 20,000 kronor höjt anslag.

På framställning av Kungl. Maj:t medgav 1915 års riksdag, att vad vid utgången av år 1915 kvarstode oanvänt å det såsom bidrag till åtgärder för befordrande av den inhemska odlingen av frö utav klöver, gräs och foderrotfrukter anvisade anslag finge av Kungl. Maj:t under år 1916 användas för dylika åtgärder beträffande odling av frö utav vallväxter och foderrotfrukter, och anvisade tillika för samma ändamål å extra stat för år 1916 ett belopp av 20,000 kronor. Anslagets användning utsträcktes alltså till frö även av andra vallväxter än klöver och gräs.

Den 8 oktober 1915 utfärdade Kungl. Maj:t i anledning härav kungörelse angående statsbidrag till åtgärder för befordrande av den inhemska odlingen av frö utav vallväxter och foderrotfrukter.

Nu har lantbruksstyrelsen i skrivelse den 26 november 1915 hemställt, att då medel för ifrågavarande ändamål syntes böra finnas tillgängliga även för år 1917 och anledning saknades att föreslå någon ändring vare sig i beloppet av anslaget eller i villkoren för statsbidragets åtnjutande, Kungl. Maj:t måtte av riksdagen härtill äska anslag å extra stat för år 1917 till oförändrat belopp.

Med anslutning till vad lantbruksstyrelsen sålunda anfört och då, [36.]
såsom förut iakttagits, möjlighet bör beredas till användning av besparingar å anslaget för föregående år, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att vad vid utgången av år 1916 må kvarstå oanvänt å det såsom bidrag till åtgärder för befordrande av den inhemska odlingen av frö av vallväxter och foderrotfrukter anvisade anslag må av Kungl. Maj:t under år 1917 användas för enahanda ändamål;

dels ock för samma ändamål å *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av ..... kronor 20,000.

c. *Statskonsulent i fröodling.*

Till anställande av en statskonsulent i fröodling har riksdagen [37.]
för vart och ett av åren 1912—1916 anvisat å extra stat ett anslag av *Statskonsulent i fröodling.*
6,500 kronor. Den 19 oktober 1911 har Kungl. Maj:t utfärdat reglemente för denne statskonsulent. Den 18 juni 1915 har Kungl. Maj:t (extra anslag.)
beträffande anslaget för år 1916 meddelat enahanda föreskrifter som för föregående års anslag eller att statskonsulentens arvode skulle utgöra 4,000 kronor och att 2,500 kronor finge användas till bestridande av hans resekostnader.

I skrivelse den 30 september 1915 har nu lantbruksstyrelsen gjort framställning om anvisande av medel till oförändrat belopp även för år 1917 för anställande av en dylik statskonsulent, därest icke Kungl. Maj:t med anledning av viss på Kungl. Maj:ts prövning beroende framställning skulle finna gott förelägga riksdagen annat förslag i ämnet.

Den i lantbruksstyrelsens skrivelse avsedda tidigare framställningen *Departementschefen.*
gjordes av styrelsen den 10 oktober 1913, då styrelsen föreslog, att såväl de tre nu å ordinarie stat uppförda statskonsulenterna, vilkas avlöning vid 1905 års riksdag bestämdes till 4,000 kronor med två ålderstillägg å 500 kronor, som den nu ifrågavarande statskonsulenten i fröodling och statskonsulenten för det mindre jordbruket, för vilkens anställande anslag å extra stat likaledes beviljats under en följd av år, måtte i avlöningshänseende likställas med andra gradens tjänstemän och alltså erhålla en begynnelseavlöning av 5,800 kronor, därest bostadsorten är Stockholm. Denna framställning är remitterad till löneregleringskommittén.

[37.] Därefter har lantbruksstyrelsen gjort särskild framställning beträffande statskonsulenternas tjänstgöringsskyldighet, vilket ärende likaledes är remitterat till nämnda kommitté.

Då löneregleringskommittén ännu icke varit i tillfälle att avgiva utlåtande i dessa frågor och desamma för övrigt möjligen böra upptagas i samband med en väckt fråga om eventuella ändringar i lantbruksstyrelsens stat för bättre tillgodoseende av den centrala handläggningen av ärenden rörande egnahemsväsendet m. m., måste statskonsulenternas löneregleringsfråga även detta år anstå. Jag beklagar denna nödvändighet, ty jag vill gärna erkänna, att dessa statskonsulenters önskan om förbättrade avlöningsvillkor är grundad på goda skäl. Sämst ställda härvidlag äro de bägge av anslag å extra stat avlönade konsulenterna i fröodling och för det mindre jordbruket, vilka hava allenast 4,000 kronors arvode, under det att två av statskonsulenterna å ordinarie stat redan intjänat bägge ålderstilläggen och den tredje erhållit det första ålderstillägget. Vad de nuvarande innehavarna av dessa bägge extra konsulentbefattningar beträffar, förefinnes emellertid en möjlighet att ge dem åtminstone någon förbättring för år 1917 i form av personligt ålderstillägg och därigenom i detta avseende bereda dem enahanda förmån, som tillkommer de å ordinarie stat upptagna statskonsulenterna. Statskonsulenten i fröodling Anders Elofson har bestritt sin befattning från och med år 1912 och statskonsulenten för det mindre jordbruket August Östergren från och med år 1910. Bägge komma således att vid ingången av år 1917, om de då kvarstå i sina befattningar, hava innehaft dessa i minst 5 år. För medgivande åt dem av ett personligt ålderstillägg å 500 kronor under sistnämnda år torde kunna anföras samma skäl, som förmått statsmakterna att bevilja personligt ålderstillägg åt andre instruktören i husslöjd J. Wallander. Jag anser under föreliggande omständigheter mig böra tillstyrka en sådan åtgärd.

På grund härav får jag nu hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för år 1917 å *extra stat* anvisa

dels för anställande av en statskonsulent i fröodling ett anslag av ..... kronor 6,500;

dels ock såsom personligt ålderstillägg till statskonsulenten i fröodling Anders Elofson, därest han fortfarande med gott vitsord tjänstgör i denna egenskap, ett anslag av ..... kronor 500;

eller tillhopa..... » 7,000.

d. *Sveriges utsädesförening.*

[38.] *Sveriges utsädesförening.* (extra anslag.)

Såsom bidrag till uppehållande av Sveriges utsädesförenings praktiskt vetenskapliga verksamhet har riksdagen på extra stat beviljat för vart och ett av åren 1905—1912 ett anslag av 25,000 kronor, för år 1913 ett anslag av 35,000 kronor samt för vart och ett av åren 1914—1916 ett anslag av 66,000 kronor. Därutöver har Kungl. Maj:t årligen till föreningen anvisat 15,000 kronor, som utgått från anslaget till befrämjande i allmänhet av jordbruk och lantmannanäringar.

Nu har föreningen i en till Kungl. Maj:t ingiven skrift med bifogande av berättelser över verksamheten och räkenskaperna under år 1914 samt statförslag för år 1916, avsett att provisoriskt gälla även för år 1917, anhållit, att av riksdagen måtte för år 1917 utverkas anslag till föreningen å samma belopp som för år 1916 eller 66,000 kronor. I denna skrift har föreningen anfört, bland annat, följande.

I föreningens utveckling hade den tid, som ingått med början av år 1914, betecknat ett avsevärt steg framåt. Tack vare de ökade inkomster, som förhöjt statsbidrag och ökad avgift från allmänna svenska utsädesaktiebolaget medfört, hade föreningen kunnat såväl utvidga sin verksamhet med nya avdelningar och filialer som ock vidtaga åtgärder för den ekonomiska ställningens tryggande, varjämte den fått ökade möjligheter att medelst bättre löneförmåner tillförsäkra sig kompetenta och lämpliga arbetskrafter. Den nya organisation, som i samband med det ökade statsbidraget tillkommit genom Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut, hade också under den efter dess ikraftträdande gångna tiden visat sig vara till fromma för föreningen och dess verksamhet. Trots de oroliga och kritiska tiderna hade föreningen sålunda ostörd kunnat fortsätta sin verksamhet och genomföra de båda senaste årens utvidgning och konsolidering.

Föreningens verksamhet fortginge under år 1915 i huvudsak på samma sätt som under år 1914. Dock hade de nyupptagna arbetena med botaniska studier för sortuppdragning hos rotfrukterna samt kemiska undersökningar under år 1915 bedrivits i större utsträckning. Likaledes hade den planerade nya filialen nu blivit ordnad i Skaraborgs län. Vid densamma hade sålunda försök med såväl vår- och höstsäd som rotfrukter blivit utförda. Vid den nya Östgötafilialen hade arbetena år 1915 bedrivits i enlighet med uppgjord plan. Vid Ultunafilialen hade de fortgått i vanlig omfattning, under det att Luleåfilialen genom rikligare

[38.] anslag blivit satt i tillfälle att utvidga sin verksamhet, bland annat genom anordnandet av ett större antal lokala försök i övre Norrland.

Föreningens ekonomiska ställning hade varit något gynnsammare vid 1914 års slut än vid dess början, i det att den balanserade bristen nedgått från 30,069 kronor 13 öre till 19,429 kronor 78 öre. Delvis hade detta berott på att inkomsterna under året varit något större än som beräknats, men huvudsakliga anledningen därtill hade dock varit, att besparingar gjorts på de nya avdelningar, där arbetena under sagda år ej kunnat bedrivas i full omfattning. Sedan nu verksamheten jämväl på dessa nya avdelningar och filialer upptagits i planerad omfattning, vore möjligheten för sådana större besparingar utesluten. Tyvärr nödgades också föreningen från och med år 1916 räkna med en minskning av inkomsterna, i det att de för längre tid beviljade anslag från hushållningssällskap, som år 1914 beräknats till 1,750 kronor och 1915 till 1,250 kronor, då komme att upphöra. Då det av riksdagen beviljade statsanslaget beräknats med hänsyn till dessa inkomstbelopp, vore det givet, att i statförslaget för år 1916, som finge provisoriskt gälla även för år 1917, all möjlig sparsamhet måst iakttagas för att få inkomsterna att täcka utgifterna. Detta hade så mycket mera varit fallet, som kostnaden för anskaffandet av en del förnödenheter, t. ex. bränslematerial, trycksaker och blyplomber för kontrollavdelningen m. m., blivit väsentligt stegrade.

Under sådana förhållanden borde det vara uppenbart, att föreningen, trots den tillfälliga besparingen under år 1914, ej kunde se sig i stånd att fullfölja sin verksamhet i planlagd och nu påbörjad omfattning, med mindre den finge bibehålla statsanslaget oförminskat.

Lantbruksstyrelsen har i utlåtande den 18 december 1915 tillstyrkt utsädesföreningens framställning.

Departementschefen.

Då anslag till oförminskat belopp synes erforderligt för att Sveriges utsädesförening må kunna under år 1917 fortsätta sin gagnande verksamhet i önskvärd utsträckning, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att å *extra stat* för år 1917 bevilja Sveriges utsädesförening såsom bidrag till uppehållande av föreningens praktiskt vetenskapliga verksamhet ett anslag av ..... kronor 66,000.

Bifalles detta, lär Kungl. Maj:t vilja angående villkoren för anslagets åtnjutande meddela enahanda bestämmelser, som äro stadgade ifråga om innevarande års anslag.

e. *Sveriges utsädesförenings filial i mellersta Norrland.*

[39.] *Sveriges utsädesförenings filial i mellersta Norrland.* (extra anslag.)

I särskilda till Kungl. Maj:t inkomna skrifter hava Västernorrlands läns hushållningssällskap samt Gävleborgs, Jämtlands och Västerbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott hemställt om åtgärder, för att en växtförädlingsanstalt måtte upprättas för mellersta Norrland. Lantbruksstyrelsen har avgivit utlåtande i detta ärende den 10 december 1915 och bifogat yttranden av styrelsen för Sveriges utsädesförening, som förklarat, att föreningen vore villig att inrätta en filial i nämnda del av landet. Därefter har utlåtande infordrats från styrelsen för centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet. Sådant utlåtande har ännu icke inkommit men torde snart vara att förvänta. Det är min avsikt att då hemställa om avlåtande av proposition i ämnet till riksdagen.

För närvarande hemställer jag allenast, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på den särskilda proposition angående anslag till en Sveriges utsädesförenings filial i mellersta Norrland, som Kungl. Maj:t må komma att avlåta till riksdagen, för detta ändamål å *extra stat* för år 1917 beräkna ett anslag av ..... kronor 9,500.

11. Mindre jordbruket.

a. *Höjande av det mindre jordbruket.*

[40.] *Åtgärder för höjande av det mindre jordbruket.* (extra anslag.)

Alltsedan år 1901 har riksdagen anvisat medel å extra stat till åtgärder för höjande av det mindre jordbruket. För vartdera av åren 1914 och 1915 anvisade riksdagen för detta ändamål ett anslag av 270,000 kronor och medgav därjämte, att Kungl. Maj:t finge för dylika åtgärder under vartdera av sistnämnda år disponera jämväl vad som vid utgången av föregående år möjligen icke blivit använt av tidigare för enahanda ändamål anvisade anslag.

Då jag den 14 januari 1915 anmälde anslagsbehoven under nionde huvudtiteln för år 1916, anförde jag, att på grund av rådande förhållanden statsbidrag från anslaget till åtgärder för höjande av det mindre jordbruket icke syntes böra under år 1915 av Kungl. Maj:t beviljas till premiering av mindre jordbruk, till studieresor för i mindre jordbruk

[40.] deltagande män och kvinnor samt till premiering av mindre odlingsföretag. Jag ansåg, att det kunde med visshet beräknas, att genom dessa inskränkningar minst 150,000 kronor av anslaget borde kunna besparas. Även för år 1916 ansåg jag det skola bliva nödvändigt att vidtaga inskränkningar i statsutgifterna och uttalade, att nu ifrågavarande anslag icke torde kunna undgå att därvid röna inverkan, om än inskränkningarna möjligen icke behövde bli fullt lika stora som för år 1915. Ifall nyssnämnda beräknade besparing från år 1915 å minst 150,000 kronor finge användas under år 1916, skulle densamma giva möjlighet att under sistnämnda år meddela understöd i något större utsträckning än som borde bliva fallet under år 1915. Detta syntes enligt min mening skola bliva tillräckligt, och på grund härav behövde icke något nytt anslag för år 1916 äskas av riksdagen.

I enlighet härmed begärde Kungl. Maj:t allenast riksdagens medgivande att under år 1916 använda behållning å detta anslag från år 1915.

Uti en inom riksdagen väckt motion föreslogs emellertid, att å extra stat för år 1916 måtte anvisas ett anslag å 120,000 kronor, varigenom de tillgängliga medlen med inräknande av ovanberörda behållning skulle för år 1916 uppgå till det förut vanliga beloppet, 270,000 kronor. Riksdagen anförde att, ifall åtgärden att för år 1915 inställa premieringar och studieresor skulle komma att tillämpas jämväl under år 1916, riksdagen funne, att de synnerligen behjärtansvärda ändamål, som anslaget till höjande av det mindre jordbruket vore avsett att främja, härigenom icke skulle bliva i önskvärd grad tillgodosedda. Riksdagen hölle nämligen före, att under år 1916 den egentliga jordbrukspremieringen med tillhörande utdelning av premielån borde med hänsyn till den stora betydelsen för det mindre jordbruket av denna verksamhet återupptagas och att av samma anledning bidrag ock borde utgå till studieresor. På grund härav hade riksdagen ansett sig böra biträda det i motionen framställda förslaget och, jämte det riksdagen medgav disponerandet av behållningen från år 1915, anvisade därför riksdagen för ändamålet ett anslag av 120,000 kronor.

Den 28 maj 1915 företog Kungl. Maj:t till avgörande frågan om fördelning av statsbidrag för samma år från detta anslag och anvisade därvid dels ett belopp av 1,600 kronor för tryckning av beskrivning av premierade småbruk m. fl. ändamål, dels ock såsom statsbidrag till kontrollföreningars organisationskostnader 5,600 kronor, till understöd åt småbrukare såsom medlemmar i kontrollförening 21,325 kronor, till anordnande av undervisning för småbrukare 40,260 kronor och till fristående undervisnings-

verksamhet 18,550 kronor eller tillhopa 87,335 kronor. Av årets anslag å 270,000 kronor besparades alltså 182,665 kronor. [40.]

Med inräknande av 1916 års anslag å 120,000 kronor kan därför antagas, att för innevarande år ett belopp av i runt tal 300,000 kronor står till förfogande för de ändamål, vartill anslaget är avsett. Då väl i allt fall anslagets användning under år 1916 bör, särskilt med hänsyn till de nu rådande förhållandena, icke överstiga det förut vanliga högsta beloppet av 270,000 kronor, synes mig en behållning å omkring 30,000 kronor kunna antagas komma att finnas vid detta års utgång. Därest även för år 1917 ett belopp av 270,000 kronor bör beredas, lärer alltså nytt anslag icke behövas till större belopp än 240,000 kronor, ifall sagda behållning då tillika får användas.

På grund av vad jag sålunda anfört får jag därför hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att vad vid utgången av år 1916 må kvarstå oanvänt å anslaget till åtgärder för höjande av det mindre jordbruket må av Kungl. Maj:t under år 1917 disponeras för enahanda ändamål,

dels ock för samma ändamål å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 240,000.

b. *Statskonsulent för det mindre jordbruket.*

Till anställande av en statskonsulent för det mindre jordbruket har riksdagen för vart och ett av åren 1910—1916 beviljat å extra stat ett anslag av 6,500 kronor. Härav användas 4,000 kronor till arvode åt konsulenten och 2,500 kronor till bestridande av hans resekostnader. Reglemente för denne statskonsulent är av Kungl. Maj:t utfärdat den 15 oktober 1909. [41.] *Statskonsulent för det mindre jordbruket.* (extra anslag.)

I skrivelse den 30 september 1915 har lantbruksstyrelsen gjort framställning om anvisande av medel för år 1917 för anställande av en sådan statskonsulent.

Under åberopande av vad jag förut denna dag under punkten 37 här ovan anfört vid frågan om anslag för fortsatt anställande av en statskonsulent i fröodling, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen *Departementschefen.*

att å *extra stat* för år 1917 anvisa

dels för anställande av en statskonsulent för det mindre jordbruket ett anslag av..... kronor 6,500;

dels ock såsom personligt ålderstillägg till stats-

[41.] konsulenten för det mindre jordbruket August Östergren, därest han fortfarande med gott vitsord tjänstgör i denna egenskap, ett anslag av..... kronor 500; eller tillhopa ..... » 7,000.

c. *Ordnad bokföring vid mindre jordbruk.*

[42.] *Ordnad bokföring vid mindre jordbruk.* (extra anslag.)

Såsom bidrag till åtgärder för främjande av ordnad bokföring vid mindre jordbruk har riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag för vart och ett av åren 1912—1915 anvisat ett förslagsanslag av 15,000 kronor. Då de för statsbidrag från detta anslag gällande bestämmelserna, innefattade i kungörelsen den 19 oktober 1911, befunnos tarva omarbetning, framlades förslag i sådant syfte av lantbruksstyrelsen i skrivelse den 7 december 1914. Jag redogjorde för detta förslag i det vid 1915 års statsverksproposition fogade statsrådsprotokollet över jordbruksärenden samt framlade för egen del förslag till vissa riktlinjer för frågans ordnande. Riksdagen lämnade dessa förslag utan erinran och beviljade för år 1916 för ändamålet ett förslagsanslag till samma belopp som förut eller 15,000 kronor samt medgav tillika, att Kungl. Maj:t finge härav använda högst 5,000 kronor till åtgärder för åstadkommande av räntabilitetsberäkningar angående jordbruk.

Sedan lantbruksstyrelsen med biträde av särskilt tillkallade sakkunniga avgivit förslag till nya regler för understödjande av ifrågavarande bokföringsverksamhet, har Kungl. Maj:t den 31 december 1915 beslutat utfärda kungörelse i ämnet.

I skrivelse den 18 december 1915 har lantbruksstyrelsen därjämte hemställt, att anslag för år 1917 måtte äskas av riksdagen till samma belopp och på samma sätt som för år 1916.

Departementschefen.

I enlighet härmed och då anledning synes saknas att för närvarande, innan erfarenhet inhämtats om de nya reglernas verkan, vidtaga någon ändring i anslagsbeloppet, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att såsom bidrag till åtgärder för främjande av ordnad bokföring vid mindre jordbruk å *extra stat* för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av ... kronor 15,000 ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må härav använda högst 5,000 kronor till åtgärder för åstadkommande av räntabilitetsberäkningar angående jordbruk.

12. Smörprovningar m. m.

[43.] *Smörprovningar m. m. (extra anslag.)*

Under en följd av år har Kungl. Maj:t till smörprovningar i Malmö och Göteborg anvisat statsbidrag från anslaget till befrämjande i allmänhet av jordbruk och lantmannanäringar, vilket bidrag under de senare åren utgått med 15,000 kronor årligen. Såsom ökat statsbidrag till dessa smörprovningar har därjämte riksdagen, på framställning av Kungl. Maj:t, för vart och ett av åren 1906—1916 anvisat å extra stat 10,000 kronor, varjämte ytterligare beviljats för varje av åren 1910—1916 6,000 kronor till anställande av särskilda undersökningar av vattenhalten i svenskt exportsmör.

Lantbruksstyrelsen har nu med utlåtande den 20 november 1915 överlämnat en av styrelsen för smörprovningarna gjord framställning om beredande av anslag för år 1917.

Sistnämnda styrelse har därvid åberopat en för innevarande år uppgjord inkomst- och utgiftsstat för ifrågavarande provningar, enligt vilken icke någon behållning från år 1915 upptagits såsom tillgång och icke heller något överskott vid 1916 års slut beräknats uppstå. Statsbidraget har därvid uppförts till det för innevarande år till de fortgående smörprovningarna beviljade beloppet, 25,000 kronor. Anslagen från hushållningssällskapen och provningsavgifter från mejerier hava beräknats till 18,000 kronor samt avgifter för rätt att begagna runmärket till 2,000 kronor. Genom tillhandahållande av runmärkta stäver och smörpapper m. m. beräknas inflyta netto 9,500 kronor. Smörprovningarnas styrelse har vidare anfört, dels att kostnaderna för år 1917 svårligen kunde beräknas lägre än för år 1916, dels ock att större bidrag från rikets hushållningssällskap icke vore att under år 1917 påräkna och att alltså ett statsbidrag till oförändrat belopp av 25,000 kronor även för år 1917 vore behövligt.

För egen del har lantbruksstyrelsen anfört, att för år 1917 medel till enahanda belopp som för innevarande år erfordrades såväl till de fortgående smörprovningarna som ock till bestridande av kostnaderna för kontrollen över efterlevnaden av gällande föreskrifter rörande vattenhalten hos svenskt exportsmör.

Departementschefen.

Till smörprovningarna synas för år 1917 fortfarande böra utgå 15,000 kronor från anslaget till befrämjande i allmänhet av jordbruk och lantmannanäringar. Såsom av den nu ingivna framställningen

[43.] jämte lantbruksstyrelsens utlåtande framgår, är emellertid även för år 1917 ytterligare anslag å 10,000 kronor erforderligt till dessa provningar. Likaså är anslag till vattenhaltsundersökningar av exportsmör fortfarande behövligt till oförändrat belopp.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att å *extra stat* för år 1917 anvisa dels till statsbidrag till fortgående smörprovningar ett anslag av ..... kronor 10,000
samt dels till bestridande av kostnaderna för kontrollen över vattenhalten i svenskt exportsmör ett anslag av ..... kronor 6,000,
eller tillhopa ..... » 16,000.

13. Vattenavtappningar m. m.

a. *Norrländska avdikningsanslaget.*

[44.] *Norrländska avdikningsanslaget.* (extra anslag.)

Sedan länge hava statsanslag anvisats till understödjande av myrutdikningar och vattenavtappningar. Under de senaste åren hava dessa anslag varit två, benämnda »norrländska avdikningsanslaget» och »allmänna avdikningsanslaget». Det förra av dessa är avsett till understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet av myrutdikningar och vattenavtappningar inom Norrland och Dalarna, vare sig ändamålet med arbetsföretaget är uppodling av till åker eller äng lämplig jord eller minskning av frostländighet för närliggande bygd. Företrädesrätt är medgiven för sökande från Gävleborgs län och Dalarna att av anslagets belopp erhålla bidrag till högst 100,000 kronor. Anslagsbeloppet utgjorde för vartdera av åren 1913 och 1914 1,100,000 kronor. Då emellertid ett mycket stort antal ansökningar om bidrag till belopp, sammanlagt vida överstigande anslagsbeloppet, inkommit, hade småningom samlat sig en betydande balans av ansökningar, som icke kunnat tillgodoses förrän först efter flera års förlopp. För att i någon mån råda bot på detta missförhållande föreslog Kungl. Maj:t år 1914 riksdagen att för år 1915 för ändamålet bevilja ett till 1,900,000 kronor höjt belopp, varav 400,000 kronor skulle få förskottsvis användas redan under år 1914. Detta förslag bifölls av riksdagen. Alltså blev härigenom för vartdera av åren 1914 och 1915 ett belopp av 1,500,000 kronor

disponibelt för detta ändamål. Jämväl för år 1916 har riksdagen ställt [44.]
ett belopp av 1,500,000 kronor till Kungl. Maj:ts förfogande för enahanda ändamål.

Nu har lantbruksstyrelsen i skrivelse den 9 oktober 1915 gjort framställning om anslag för ändamålet för år 1917. Styrelsen har därvid meddelat, att den 1 oktober 1915 funnits hos styrelsen inneliggande ansökningar om bidrag från detta anslag till 642 företag, för vilka kostnaderna, enligt uppgjorda förslag, beräknats uppgå till 5,385,460 kronor, varav 1,495,440 kronor belöpte på de under året intill nämnda dag inkomna ansökningarna, vilka utgjorde ett antal av 219. Under den återstående delen av år 1915, tiden oktober—december, beräknades, under förutsättning att ansökningar inkomme i någorlunda lika proportion mot den föregående delen av året, ytterligare ansökningar inkomma till företag med beräknad kostnad av omkring 680,000 kronor. Ifrågavarande avdikningskostnader skulle alltså kunna beräknas vid årets slut uppgå till 6,065,460 kronor. Då förslag omfattande företag med en kostnadssumma av vid pass 200,000 kronor syntes ytterligare kunna medhinnas att i lantbruksstyrelsen slutbehandlas under år 1915, kunde kostnadssumman för samtliga företag, beträffande vilka förslag beräknades inneligga hos styrelsen vid 1915 års slut, uppskattas till 5,865,460 kronor eller, i runt tal, 5,800,000 kronor. Härav skulle de under år 1915 inkomna ärendena motsvara ett kostnadsbelopp av 2,175,440 kronor eller, i runt tal, 2,200,000 kronor.

För att i önskvärd mån kunna minska i lantbruksstyrelsen inneliggande balans å oavgjorda anslagsansökningar och påskynda anslagssummornas beviljande syntes anslaget för år 1917 böra vara minst lika stort som det å 1915 års stat anvisade, d. v. s. 1,900,000 kronor. Med hänsyn till de under närvarande tid rådande förhållanden ansåge dock lantbruksstyrelsen, att anslaget lämpligen borde för år 1917 bestämmas till 1,500,000 kronor, att utgå under hittills gällande villkor.

Departementschefen.

Lantbruksstyrelsens utredning utvisar, att behov av ökade anslagsmedel för nu ifrågavarande ändamål fortfarande förefinnes. Jag skulle därför helst sett, om jag kunnat förorda, att anslaget för år 1917 åtminstone icke behövt sättas lägre än det å 1915 års stat upptagna beloppet av 1,900,000 kronor. Jag vill i detta sammanhang erinra, att vid föredragning den 14 januari 1914 av frågan om anslagets höjning dåvarande departementschefen antytt, att även för kommande år tillsvidare ett tilläggsbelopp av 800,000 kronor till det förut vanliga anslagsbeloppet av 1,100,000 kronor borde anvisas. Emellertid föranledes jag

[44.] under närvarande förhållanden att liksom under det närmast föregående året av hänsyn till nödig sparsamhet vid budgetens uppgörande icke tillstyrka högre anslag än lantbruksstyrelsen nu ifrågasatt, nämligen 1,500,000 kronor.

Jag vill erinra, att till följd av bristande tillgång å arbetskrafter inom vederbörande ämbetsverk, varest de till ifrågavarande företag hörande planerna granskas, varken under år 1914 eller år 1915 dylik granskning medhunnits i sådan utsträckning, att de för dessa år tillgängliga anslagen kunnat till fullo tagas i anspråk. Av det för år 1914 disponibla beloppet, nämligen 1,100,000 kronor av årets anslag och 400,000 kronor såsom förskott å 1915 års anslag, tillhopa 1,500,000 kronor, disponerades sålunda före utgången av år 1914 allenast 1,215,600 kronor. Ett belopp av 284,400 kronor av berörda förskott blev alltså oanvänt och ökade 1915 års disponibla belopp till 1,784,400 kronor. Under år 1915 har av detta belopp kunnat disponeras allenast 1,683,760 kronor, vadan en behållning å 100,640 kronor uppstått. Kungl. Maj:t har förut denna dag beslutat föreslå riksdagen medgiva, att denna behållning måtte få användas under år 1916. Under förutsättning av bifall härtill kommer för år 1916 att vara tillgängligt ett belopp av 1,600,640 kronor. Ehuru det är att hoppas, att lantbruksstyrelsens granskningsarbete skall under innevarande år kunna omfatta företag, krävande hela det för året disponibla beloppet såsom statsbidrag, är detta dock ej fullt säkert, och med hänsyn till erfarenheten från de bägge senare åren vill jag därför förorda, att riksdagens medgivande redan nu begäres att under år 1917 använda eventuellt överskott å anslaget vid 1916 års slut.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

> *dels* medgiva, att vad som vid 1916 års utgång må återstå oanvänt av det under benämning »norrländska avdikningsanslaget» för år 1916 anvisade anslag till understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet av myrutdikningar och vattenavtappningar inom Norrland och Dalarna, vare sig ändamålet med arbetsföretaget är uppodling av till åker eller äng lämplig jord eller minskning av frostländighet för närliggande bygd, må av Kungl. Maj:t under år 1917 användas för samma ändamål;

dels och å extra stat för sistnämnda år ställa till Kungl. Maj:ts förfogande under enahanda benämning och för samma ändamål ett belopp av kronor 1,500,000; [44.]

med iakttagande att av samtliga sålunda för år 1917 tillgängliga medel sökande från Gävleborgs län och Dalarna skola äga företrädesrätt att erhålla bidrag till högst 100,000 kronor.

b. *Allmänna avdikningsanslaget.*

Riksdagen har för vart och ett av åren 1913, 1914 och 1915 ställt till Kungl. Maj:ts förfogande, under benämning »allmänna avdikningsanslaget», till understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet av myrutdikningar och vattenavtappningar inom andra delar av riket än Norrland och Dalarna, vare sig ändamålet med arbetsföretaget är uppodling av till åker eller äng lämplig jord eller minskning av frostländighet för närliggande bygd, ett belopp av 450,000 kronor, därav högst 150,000 kronor må utgå till avdikning av sådan mark, vars torrläggning avser endast minskning av frostländighet för närliggande bygd. Även för år 1912 hade riksdagen beviljat ett liknande anslag till belopp av 300,000 kronor, ehuru med annat användningsområde och under något olika villkor. [45.] *Allmänna avdikningsanslaget.* (extra anslag.)

I skrivelse den 23 oktober 1914 gjorde lantbruksstyrelsen framställning om äskande av anslag av riksdagen för ifrågavarande ändamål för år 1916. Enär anslaget dittills icke tillfullo tagits i anspråk och styrelsen antoge, att detta icke heller skulle bliva fallet för år 1916, ifall dess belopp bibehölles oförändrat, hade styrelsen ansett en nedsättning i anslaget till 350,000 kronor kunna äga rum. Verkställda beräkningar syntes emellertid giva vid handen, att behovet för år 1916 av statsbidrag från ifrågavarande anslag skulle kunna fyllas genom anlitande av påräkneliga besparingar vid 1915 års utgång, och i enlighet härmed föreslog Kungl. Maj:t år 1915 riksdagen allenast att medgiva, att det belopp, som vid utgången samma år kunde kvarstå oanvänt å nu ifrågavarande anslag, finge av Kungl. Maj:t under år 1916 användas för samma ändamål, med iakttagande att därav högst 150,000 kronor finge utgå till avdikning av sådan mark, vars torrläggning avsåge endast minskning av frostländighet för närliggande bygd.

Nu har lantbruksstyrelsen i skrivelse den 9 oktober 1915 gjort framställning om anslag för ändamålet för år 1917. Styrelsen har

[45.] därvid erinrat, att å 1914 års anslag vid 1915 års början förefunnits en behållning av 281,990 kronor, vilken tillsammans med en behållning från åren 1912 och 1913 å 619 kronor 56 öre samt anslaget för år 1915 å 450,000 kronor utgjorde, med uteslutande av öretal, en summa av 732,609 kronor, vilket belopp alltså enligt riksdagens medgivande vore tillgängligt för åren 1915 och 1916. För år 1915 hade till den 1 oktober ansökningar om understöd från sagda anslag i lantbruksstyrelsen handlagts i sådan omfattning, att styrelsen kunnat hos Kungl. Maj:t hemställa, att 159,220 kronor måtte beviljas till vissa företags utförande. Styrelsen hade anledning antaga, att ansökningar om statsbidrag, uppgående till ytterligare omkring 150,000 kronor, skulle hinna att behandlas av styrelsen under år 1915. Om bifall komme att lämnas till samtliga dessa ansökningar, syntes alltså av anslagssumman komma att för år 1915 tagas i anspråk 309,220 kronor eller i runt tal 300,000 kronor. Till år 1916 syntes sålunda 432,609 kronor eller i runt tal 430,000 kronor komma att återstå av 1915 och 1916 års sammanslagna anslagssummor. Till år 1917 torde däremot enligt styrelsens förmenande intet av denna summa komma att bliva övrigt. Helt nytt anslag syntes därför böra begäras för sistnämnda år, och den sedvanliga summan av 450,000 kronor borde därför enligt styrelsens mening begäras för år 1917.

Departementschefen. Såsom ovan nämnts, beräknade lantbruksstyrelsen den 9 oktober 1915, att vid samma års slut skulle å detta anslag återstå en behållning av omkring 430,000 kronor. I verkligheten blev denna behållning 529,979 kronor 56 öre, vilken alltså finnes tillgänglig för år 1916. Då av anslaget åtgått under år 1914 blott 168,010 kronor och under år 1915 endast 202,630 kronor, torde det icke vara antagligt, att hela det under innevarande år tillgängliga beloppet kommer att tagas i anspråk. Då väl för övrigt icke fullt 450,000 kronors anslagsbehov lärer ovillkorligen behöva tillgodoses för år 1917, och med hänsyn därjämte till budgetens svårigheter föranledes jag att tillstyrka, att för år 1917 icke högre anslag än 250,000 kronor äskas av riksdagen, varigenom i allt fall nära 780,000 kronor bliva tillgängliga för de bägge åren 1916—1917.

Jag får på grund härav hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att det belopp, som vid utgången av år 1916 må kvarstå oanvänt å det under benämning »allmänna avdikningsanslaget» anvisade anslag till understödjande medelst statsbidrag utan återbetal-

ningsskyldighet av myrutdikningar och vattenavtappningar inom andra delar av riket än Norrland och Dalarna, vare sig ändamålet med arbetsföretaget är uppodling av till åker eller äng lämplig jord eller minskning av frostländighet för närliggande bygd, må av Kungl. Maj:t under år 1917 användas för samma ändamål; [45.]

dels och å extra stat för sistnämnda år ställa till Kungl. Maj:ts förfogande under enahanda benämning och för samma ändamål ett belopp

av ..... kronor 250,000;

med iakttagande att av samtliga sålunda för år 1917 tillgängliga medel högst 150,000 kronor må utgå till avdikning av sådan mark, vars torrläggning avser endast minskning av frostländighet för närliggande bygd.

14. Torvtillgångarnas tillgodogörande.

a. *Tillgodogörandet av den i landets torvmossar befintliga bränsletillgång m. m.*

Till Kungl. Maj:ts förfogande för vidtagande av sådana åtgärder, som kunna finnas vara ägnade att främja lösningen av frågan angående lämpligaste sättet att tillgodogöra den i landets torvmossar befintliga bränsletillgång m. m., har riksdagen på extra stat anvisat för år 1902 100,000 kronor, för år 1905 25,000 kronor, för år 1907 20,000 kronor, för år 1912 10,000 kronor, för år 1913 likaledes 10,000 kronor, för år 1914 5,000 kronor och för år 1916 100,000 kronor, varjämte riksdagen år 1915 medgav, att Kungl. Maj:t finge redan under samma år låta utanordna sistnämnda belopp. Vidare har riksdagen för varje år från och med år 1904 medgivit, att Kungl. Maj:t finge under ett följande år i mån av behov för ändamålet disponera, vad vid utgången av närmast föregående år icke blivit använt av ifrågavarande medel. [46.] *Åtgärder för tillgodogörandet av den i landets torvmossar befintliga bränsletillgång m. m.* (extra anslag.)

Då vid ingången av år 1915 återstod odisponerat av tidigare års anslag för detta ändamål ett belopp av 21,809 kronor 80 öre, fanns för år 1915 inalles tillgänglig en summa av 121,809 kronor 80 öre. Härav

[46.] tilldelade Kungl. Maj:t genom beslut den 24 april 1915 under vissa villkor juris kandidaten Einar Gösling ett understöd av 100,000 kronor för uppförande inom landet av en försöksanläggning för framställande av torvbriketter enligt fil. doktor de Lavals våtkolningssystem. Denna fabrik har under det förflutna året uppförts. Det uppgives, att anledning finnes att antaga, att den där tillämpade tillverkningsmetoden skall visa sig praktiskt användbar, men något bestämt omdöme vare sig härom eller om metodens ekonomiska bärighet torde ännu icke kunna fällas.

Det synes mig emellertid vara av största vikt, att verkligt värdefulla uppslag, som kunna framkomma för att finna en för svenska förhållanden fullt lämplig lösning av de tekniska problemen vid framställandet av torvbränsle, av staten understödjas, så att de må kunna prövas i sådan omfattning, att deras praktiska och ekonomiska värde kan bedömas. Jag håller nämligen före, att just på det tekniska området stora svårigheter föreligga för att ur de svenska torvmossarna framställa en produkt, som kan med framgång konkurrera med annat bränsle, främst med importerat stenkol. Bland andra omständigheter, som särskilt för Sverige göra detta problem svårt, vill jag främst nämna vårt klimat, som vållar, att mossmarken under ungefär halva året är frusen, och som därigenom försvårar torvens upptagande och torkning. Denna olägenhet utövar ett ödesdigert inflytande på det ekonomiska resultatet av torvindustrien och tenderar till att vida mer än i andra länder göra den till en säsongindustri med den svårighet att förränta nedlagt kapital, som oskiljaktigt åtföljer dylik industri. En annan mycket beaktansvärd olägenhet för den svenska torvindustrien är våra mossars egenskap att i regel vara i hög grad bemängda med trädstubbar. Men om den svenska torvindustrien är utsatt för dessa och andra ofrånkomliga svårigheter, kräves det, att tekniken fullkomnas, så att de kunna med ekonomiskt tillfredsställande resultat övervinnas.

Till understöd för åtgärder, som åsyfta att främja lösningen av frågan om lämpligaste sättet att tillgodogöra våra torvmossars bränsletillgång m. m., återstår till år 1916 av samma års anslag samma belopp, som utgjorde behållning till år 1915 eller ej fullt 22,000 kronor. Ifall detta belopp användes under innevarande år, skulle Kungl. Maj:t för år 1917 sakna medel till dylika understöd, därest icke nytt anslag erhålles. Jag anser därför detta böra ske. Vad beloppet beträffar, torde visserligen icke så stort belopp, som i fjol av särskild anledning begärdes, vara erforderligt, men å andra sidan bör det icke sättas så lågt, att

icke genom detsamma verklig hjälp kan lämnas. Därest det sättes till 40,000 kronor, synes mig detta tillfyllest. [46.]

Därjämte torde riksdagens bemyndigande böra begäras dels till användande under år 1917 av eventuell besparing från år 1916 och dels till förskotterande under år 1916 av det belopp, som må anvisas för år 1917, ifall redan under innevarande år behov därav skulle yppa sig.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

> *dels* medgiva, att Kungl. Maj:t må under år 1917 i mån av behov disponera vad vid utgången av år 1916 må kvarstå oanvänt å anslaget till åtgärder för lösning av frågan om tillgodogörandet av den i landets torvmossar befintliga bränsletillgång m. m.;
>
> *dels och* för samma ändamål å *extra stat* för år 1917, att i mån av behov användas, anvisa ett anslag av..... kronor 40,000,
>
> med rätt för Kungl. Maj:t att under år 1916 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna detta belopp.

b. *Torvingenjörer och torvassistent.*

[47.] *Anställande av torvingenjörer och torvassistent.* (extra anslag.)

Sedan anslag några år utgått för anställande av en torvingenjör och en torvassistent, beviljade riksdagen år 1904 anslag för anställande av en förste och en andre torvingenjör samt två torvassistenter med rätt för Kungl. Maj:t att av för ändamålet anvisade medel utanordna visst belopp för anställande av en andre torvingenjör och ytterligare en torvassistent från och med den 1 maj 1904. År 1907 beviljades ökat anslag för anställande jämväl av en tredje torvassistent från och med den 1 juli 1907. År 1914 höjdes anslaget ytterligare, för att två torvassistenter måtte kunna befordras till torvingenjörer och erhålla det för sådan tjänst utgående arvodet. Benämningen »andre» torvingenjör har i sammanhang härmed ändrats till endast »torvingenjör». Anslaget, som städse beviljats å extra stat, höjdes för år 1915 till 27,000 kronor, vilket belopp även anvisats för år 1916.

Därjämte har 1915 års riksdag anvisat å extra stat för år 1916 såsom personligt ålderstillägg till torvingenjören Thure Gustaf Thorgny Björkman, därest han fortfarande med gott vitsord tjänstgjorde i denna egenskap, ett anslag av 500 kronor.

Arvode utgår till förste torvingenjören med 6,000 kronor, till en

[47.] var av torvingenjörerna med 3,000 kronor jämte förberörda ålderstillägg till Björkman och till torvassistenten med 2,000 kronor. Till bekostande av torvingenjörernas och torvassistenternas resor är ett belopp av 2,000 kronor av Kungl. Maj:t bestämt för varje tjänsteman.

Lantbruksstyrelsen har nu i skrivelse den 19 oktober 1915 anfört, att erfarenheten givit vid handen, att nämnda antal torvtjänstemän fortfarande erfordrades, för att de på dem ankommande göromålen skulle kunna komma till utförande; och har styrelsen ansett ett personligt ålderstillägg åt Björkman böra beviljas jämväl för år 1917 på enahanda villkor som för innevarande år.

Departementschefen. Då anslag för uppehållande av samma torvtjänstemannabefattningar och till enahanda belopp som för innevarande år erfordras även för år 1917, får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för år 1917 å *extra stat* anvisa

dels för anställande av en förste torvingenjör, tre torvingenjörer och en torvassistent ett anslag av ..... kronor 27,000,

dels och såsom personligt ålderstillägg till torvingenjören Thure Gustaf Thorgny Björkman, därest han fortfarande med gott vitsord tjänstgör i denna egenskap, ett anslag av ..... kronor 500,

eller tillhopa ..... » 27,500.

c. *Torvskola.*

[48.] *Torvskola.* (extra anslag.) 1912 års riksdag har, på Kungl. Maj:ts förslag, beviljat till upprätthållande av en torvskola under åren 1913—1917 ett anslag av 35,000 kronor. Härav har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1913—1916 anvisat 7,000 kronor.

Genom beslut den 8 november 1912 har Kungl. Maj:t bemyndigat lantbruksstyrelsen att, i huvudsaklig överensstämmelse med ett av lantbruksstyrelsen med skrivelse den 26 oktober 1912 överlämnat förslag till kontrakt, med styrelsen för svenska torvindustriföreningen avsluta kontrakt om upprätthållande av en torvskola vid Markaryd i Kronobergs län under en tid av fem år från och med år 1913.

I skrivelse den 19 oktober 1915 har nu lantbruksstyrelsen hemställt, att av berörda av riksdagen år 1912 beviljade anslag måtte på extra stat för år 1917 anvisas ett belopp av 7,000 kronor.

I enlighet härmed hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen [48.]

att av det av 1912 års riksdag beviljade anslag å 35,000 kronor till upprätthållande av en torvskola under åren 1913—1917 å *extra stat* för år 1917 anvisa återstående beloppet ..... kronor 7,000.

d. *Utredning angående torvtillgångar.*

Det är min avsikt att, sedan vissa infordrade utlåtanden inkommit, underställa Kungl. Maj:ts prövning frågan om verkställande av utredning angående vårt lands torvtillgångar. För dylik utredning erfordras anslag av riksdagen. [49.] *Utredning angående torvtillgångar.* (extra anslag.)

För närvarande hemställer jag allenast, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på den proposition i fråga om utredning angående landets torvtillgångar, som Kungl. Maj:t må komma att avlåta till riksdagen, för detta ändamål å *extra stat* för år 1917 beräkna ett anslag av ..... kronor 30,000.

15. Husslöjden.

a. Befrämjande av husslöjden, *oförändrat ordinarie anslag*..... kronor 25,000.

b. *Andre instruktör i husslöjd.*

Sedan en följd av år har riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag anvisat å extra stat dels ett anslag av 2,000 kronor för anställande av en andre instruktör i husslöjd och dels ett anslag av 1,500 kronor såsom personligt ålderstillägg till andre instruktören Jonas Wallander. [50.] *Andre instruktör i husslöjd.* (extra anslag.)

I skrivelse den 12 november 1913 anmälde lantbruksstyrelsen, att den å ordinarie stat uppförde instruktören i husslöjd A. W. Nordin av styrelsen beviljats avsked från instruktörstjänsten från och med den 1 januari 1914, samt framhöll att, då frågan om ordnandet av statens

[50.] verksamhet för husslöjdens befrämjande vore under utredning av en utav Kungl. Maj:t för ändamålet tillsatt kommitté, det syntes lämpligast, att instruktörsbefattningen å ordinarie stat icke ansloges ledig utan uppehölles på förordnande med användande av det för befattningen anvisade arvode av 2,000 kronor. Den 21 november 1913 fattade Kungl. Maj:t beslut i enlighet härmed.

I nyssberörda skrivelse anförde lantbruksstyrelsen därjämte, att det syntes önskligt att, så länge ovan omförmälda fråga vore under utredning, någon rubbning icke heller skedde beträffande den å extra stat uppförda instruktörsbefattningen i husslöjd, och borde fördenskull medel för dess uppehållande under år 1915 begäras på samma sätt som förut.

I enlighet med denna uppfattning föreslog Kungl. Maj:t 1914 års riksdag att för år 1915 anvisa anslag till anställande av en andre instruktör i husslöjd och såsom personligt ålderstillägg till andre instruktören Jonas Wallander med enahanda belopp som förut, vilket ock bifölls.

Enahanda anslag beviljades av 1915 års riksdag för år 1916.

I skrivelse den 26 november 1915 har nu lantbruksstyrelsen, med erinran att Wallander i ansökning, dagtecknad i september 1915, anhållit om beredande av pension åt honom å allmänna indragningsstaten, efter det han år 1917 uppnått 67 års ålder, samt att styrelsen i utlåtande den 11 november 1915 hemställt om beredande av pension åt Wallander efter uppnådda 67 års ålder, anfört, att medel för anställande av en andre instruktör i husslöjd även för år 1917 syntes böra beredas samt även personligt ålderstillägg åt Wallander. Lantbruksstyrelsen hemställde därför, att Kungl. Maj:t täcktes till riksdagen avlåta proposition om anvisande på extra stat för år 1917 av anslag till anställande av en andre instruktör i husslöjd och såsom personligt ålderstillägg till Wallander med samma belopp som för år 1916.

Departementschefen. Ovanberörda kommitté har ännu icke avgivit sitt betänkande. Med frågan om eventuell ändring beträffande denna instruktörsbefattning torde därför fortfarande böra anstå. Även om avsked under år 1917 beviljas Wallander, bör ålderstillägg utgå till honom för den del av sistnämnda år, varunder han kan komma att tjänstgöra. Då man icke nu kan med visshet beräkna, hur lång denna tid må bli, lärer någon ändring i det till personligt ålderstillägg hittills beräknade beloppet icke böra ske. Jag torde få erinra, att Kungl. Maj:t den 23 december 1915 beslutat framställning till riksdagen angående pension åt Wallander, samt hemställer att, i likhet med föregående år, Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för år 1917 å *extra stat* anvisa [50.]
dels till anställande av en andre instruktör i hushållslöjd ..... kronor 2,000,
dels och såsom personligt ålderstillägg till andre instruktören Jonas Wallander, därest han fortfarande i denna egenskap med gott vitsord tjänstgör, ... kronor 1,500,
eller tillhopa ..... » 3,500.

16. Lindring av fraktkostnader för kalk.

På framställning av Kungl. Maj:t har riksdagen för lindring av [51.]
fraktkostnaderna vid transport å järnväg av kalk, kalkstensmjöl och *Lindring av fraktkostnader för kalk m. m.* (extra anslag.)
märgel för jordbrukets behov, i huvudsaklig överensstämmelse med vissa av dåvarande departementschefen till statsrådsprotokollet över jordbruksärenden den 12 januari 1907 angivna grunder, anvisat såsom förslagsanslag å extra stat för vartdera av åren 1908 och 1909 200,000 kronor, för år 1910 250,000 kronor, för år 1911 300,000 kronor, för vart och ett av åren 1912—1915 380,000 kronor samt för år 1916 450,000 kronor.

I ändamål att minska utgifterna från anslaget, vilket oaktat de vidtagna höjningarna i regel betydligt överskridits, befanns redan år 1912 en skärpning i villkoren för åtnjutande av ifrågavarande fraktlindring erforderlig. Statsbidraget, vilket beräknas efter 40 procent av fraktsatsen enligt statsbanornas tariff U, utgår numera endast i det fall, att frakten för 100 kilogram överstiger 20 (förut 10) öre, och icke till större belopp än att fraktkostnaden, efter avdrag av statsbidraget, utgör minst 20 (förut 10) öre för 100 kilogram. Bestämmelser härom äro utfärdade den 11 oktober 1912.

Lantbruksstyrelsen har nu i skrivelse den 14 december 1915 meddelat, att styrelsen från järnvägsstyrelsen inhämtat, att under månaderna september 1914—augusti 1915 utbetalda statsbidrag till frakter för jordbrukskalk uppgått till 506,227 kronor 24 öre, samt hemställt, att Kungl. Maj:t måtte av riksdagen för år 1917 för ändamålet begära förslagsanslag å extra stat till det belopp, som Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt.

Järnvägsstyrelsen har i utlåtande den 31 december 1915 anfört följande.

»Enär det på grund av den hittills stadigt fortgående ökningen av järnvägstransporter av kalk m. m. för jordbrukets behov synes otvivelaktigt, att det av riksdagen för år 1916 till fraktlindring för dylika transporter anvisade förslagsanslaget av 450,000 kronor kommer att visa sig otillräckligt redan på grund av nyssnämnda transportökning, oavsett den ökning i utbetalda statsbidrag, som inträtt därigenom, att jämlikt Eders Kungl. Maj:ts beslut den 7 september 1915 statsbidrag skall åtnjutas

[51.] jämväl å de genom nådiga kungörelsen den 27 sistlidne augusti påbjudna provisoriska tilläggsavgifterna, och då det icke finnes någon anledning antaga, att användningen av kalk som jordförbättringsmedel skall komma att under de närmaste åren avtaga, får järnvägsstyrelsen i underdånighet anmäla, att, därest Eders Kungl. Maj:t i enlighet med lantbruksstyrelsens underdåniga framställning till instundande riksdag avlåter nådig proposition, att statsverket måtte i samma omfattning som under de senaste åren, till lindring av fraktkostnaden vid transport å järnväg av kalk, kalkstensmjöl och märgel för jordbrukets behov för år 1917 anvisa visst förslagsanslag, dettas belopp synes styrelsen icke böra sättas lägre än till 550,000 kronor.

Under erinran att riksdagen föreskrivit den skärpning av villkoren för åtnjutande från 1913 års ingång av ifrågavarande statsbidrag, att fraktrestitution får utbetalas endast när frakt erlägges för minst 20 i stället för såsom dittills minst 10 öre per 100 kilogram, tillåter styrelsen sig ifrågasätta, huruvida det icke vore lämpligt att söka nedbringa statsbidraget genom ytterligare inskränkningar. Styrelsen utgår härvid från att syftet med statsbidraget varit att genom billiga fraktkostnader göra kalken lätt åtkomlig, för att kännedom om dess nytta som jordförbättringsmedel måtte bli spridd i vida kretsar av den jordbrukande befolkningen. Att döma av ökningen av medeltransportlängden (från 85 kilometer år 1907 till 107 kilometer år 1914) såväl som av den transporterade kvantiteten (från 122,900 ton år 1907 till 225,000 ton år 1914 samt från 133,000 ton under första halvåret 1914 till 158,900 ton under samma tid 1915) synes nämnda syfte hava nåtts i väsentlig omfattning. Sedan jordbrukarna alltså nu torde ha fått ögonen öppnade för kalkens berörda nytta, torde det icke vara nödvändigt att lämna ett så stort understöd, som statsbidraget i dess nuvarande form innebär, utan synes det rimligt att så småningom minska sagda bidrag. Enligt vad styrelsen inhämtat, har också järnvägstaxekommittén beslutat föreslå ett successivt borttagande av detsamma. En minskning torde lämpligen kunna genomföras så, att bidraget komme att utgå med en lägre procent av statsbanetaxans tariff U. än vad nu är fallet, samtidigt som någon höjning av nyssberörda minimifrakt per 100 kilogram kunde äga rum. En annan utväg vore måhända att inskränka utbetalandet av statsbidrag till sådana sändningar, som destineras till vissa från kalkförekomster långt bort belägna trakter.»

Departementschefen. Statens bidrag till fraktkostnader för kalk m. m. för jordbrukets behov har påtagligen kraftigt medverkat till ökad användning av detta viktiga jordförbättringsmedel. Det torde emellertid, såsom järnvägsstyrelsen framhållit, nu böra tagas under övervägande, huruvida icke vissa inskränkningar lämpligen kunna vidtagas i fråga om dylikt bidrags åtnjutande. Beloppet av statsmedel, som åtgår för detta ändamål, har blivit så betydande, att redan ur budgetssynpunkt en minskning framstår såsom särdeles önskvärd. Det synes ock vara statt i fortsatt stegring. Därtill kommer, att statsbidraget till icke ringa del haft till syfte att söka bland lantmännen sprida kännedom om fördelarna av att kalka sådan jord, som är i behov därav, och att, då man torde kunna antaga, att numera erfarenhet om kalkningens fördelaktiga verkningar blivit i vida kretsar vunnen, jordbrukarna även med ett mindre statsbidrag och i

vissa fall måhända till och med utan dylikt skola fortfara att begagna kalk för sin jords förbättring. [51.]

Jag har därför i princip icke något att erinra mot att bestämmelserna för erhållande av statsbidrag göras något strängare, men frågan, på vad sätt detta nu bör ske, har icke hunnit bliva tillräckligt utredd, enär järnvägsstyrelsens utlåtande inkom först i början av detta år. Järnvägsstyrelsen och lantbruksstyrelsen torde nu böra erhålla befallning att inkomma med utredning och förslag i detta avseende. Därest under riksdagens lopp dylik utredning åstadkommes, torde den böra bringas till riksdagens kännedom.

Under antagande att villkoren för statsbidrag från anslaget komma att skärpas för år 1917, anser jag någon höjning av ifrågavarande förslagsanslags belopp icke nu böra ske.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för lindring av fraktkostnaderna vid transport å järnväg av kalk, kalkstensmjöl och märgel för jordbrukets behov å *extra stat* för år 1917 anvisa, såsom förslagsanslag, ... kronor 450,000.

D. Fiskeriväsendet.

1. Fiskerinäringens understöd, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 111,000.

2. Undervisningskurser i navigation för bohuslänska fiskare.

För ett vart av åren 1903—1912 har riksdagen, med anledning av Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställningar, på extra stat anvisat ett anslag av 2,250 kronor såsom bidrag till anordnande av undervisningskurser i navigation för bohuslänska fiskare, under förutsättning att Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskap eller landsting för ändamålet bidroge med tillsammans 2,000 kronor. [52.] *Undervisningskurser i navigation för bohuslänska fiskare.* (extra anslag.)

Sedermera har riksdagen, likaledes med anledning av Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställningar, såsom bidrag till anordnande av undervisningskurser och hållande av föredrag i navigation m. m. för bohuslänska fiskare, under förutsättning att av Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskap eller landsting eller eljest för ändamålet tillskötes

[52.] minst 1,150 kronor, på extra stat för vart och ett av åren 1913—1916 anvisat ett anslag av 1,400 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta utav detta belopp förskottsvis under ett vart av nästföregående år av tillgängliga medel utanordna 700 kronor. Det har förutsatts, att av statsanslaget för varje år skulle bestridas arvode till en inspektör, 250 kronor, och hälften av övriga kostnader med 1,150 kronor.

Jämlikt de angående dessa kurser av Kungl. Maj:t den 6 juni 1902 givna föreskrifter hava berättelser inkommit angående de kurser, som ägde rum sommaren och hösten 1914 och under förra delen av år 1915, jämte yttrande av inspektören för dessa kurser kaptenen G. Ridderstad.

Av redogörelserna och yttrandena angående ifrågavarande undervisningskurser inhämtas huvudsakligen följande.

Under sommaren 1914 hölls en kurs i Göteborg med början den 6 juli och slut den 5 september. I kursen deltogo sammanlagt 8 elever i en ålder av 24—34 år. Medelåldern var 28 år. Av eleverna hava 6 efter på egen begäran genomgången prövning erhållit betyg och vid examen befunnits äga för sitt yrke godkända kunskaper. Undervisningen pågick under 6 timmar dagligen, med början klockan 8.30 f. m. Om denna kurs har inspektören yttrat följande. »Allt i allt hava 6 fiskare fullständigt genomgått kursen och dessa hava visat ett ovanligt stort intresse för undervisningen samt aldrig utan laga förfall varit borta från skolan. Kapten Carlsson, vilken varit t. f. lärare vid densamma, har på ett utmärkt sätt skött undervisningen och elevernas vid examensprövningen ådagalagda kunskaper voro betydligt över medelmåttan.»

Under hösten 1914 höllos två kurser, en vid Smögen och en vid Skärhamn.

Kursen vid Smögen, som började den 14 september och fortgick till den 14 november, besöktes av 28 elever i åldern 15—35 år. Medelåldern var 23 år. Av eleverna hava 15 efter på egen begäran genomgången prövning tilldelats betyg och befunnits äga godkända kunskaper. Undervisningen har pågått under 6 timmar dagligen med början klockan 9 f. m.

Kursen vid Skärhamn började den 23 november och fortgick till den 12 december samt besöktes av 20 elever i åldern 16—50 år, med en medelålder av 28 år. Samtliga dessa bevistade föreläsningarna, som pågingo under 3 timmar dagligen med början klockan 4 e. m. Dessutom deltogo 6 elever i undervisningen i navigation även om förmiddagarna.

Under våren 1915 höllos 3 kurser vid fiskelägena Stocken, Björkö och Knippla. [52.]

Kursen vid Stocken började den 18 januari och fortgick till den 6 februari och besöktes av 27 fiskare i åldern 16—59 år, med en medelålder av 30 år. Samtliga deltogo i föreläsningarna, som med början klockan 5 e. m. pågingo under 3 timmar dagligen. Dessutom blevo 13 av dessa undervisade i navigation även om förmiddagarna.

Vid Björkö började kursen den 22 februari och fortgick till den 14 mars. Den besöktes av 24 fiskare i åldern 17—45 år, med en medelålder av 31 år. Dessutom åhördes föreläsningarna av en del andra personer på platsen. Föreläsningarna, som omfattade 3 timmar dagligen, började klockan 4 e. m. utom på söndagarna, då början gjordes klockan 2.30 e. m.

Kursen vid Knippla började den 15 mars och fortgick till den 3 april samt besöktes av 26 fiskare i åldern 17—50 år. Medelåldern var 28 år. Föreläsningarna, som omfattade 3 timmar dagligen, började klockan 5 e. m.

Vid samtliga kurser har kaptenen C. E. L. Carlsson tjänstgjort som t. f. lärare.

Uti en till Kungl. Maj:t ställd, till lantbruksstyrelsen inlämnad skrivelse av den 22 december 1915 har nu Kungl. Maj:ts befallningshavande i Göteborgs och Bohus län anhållit, att Kungl. Maj:t ville hos riksdagen begära anslag för anordnande av dylika undervisningskurser jämväl under hösten 1916 och våren 1917. Kurserna syntes böra anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med nu gällande bestämmelser, varjämte kostnaderna för ifrågavarande kurser syntes fortfarande böra beräknas till 2,250 kronor. Av detta belopp syntes 1,400 kronor böra utgå av statsmedel. Till gäldande av återstående belopp hade Göteborgs och Bohus läns landsting och hushållningssällskap till Kungl. Maj:ts befallningshavandes förfogande ställt erforderliga medel.

Med överlämnande av handlingarna i ärendet har lantbruksstyrelsen i skrivelse den 24 december 1915 anfört, att styrelsen icke hade något att erinra mot den av Kungl. Maj:ts befallningshavande uppgjorda beräkningen av kostnaderna för ifrågavarande undervisnings- och föreläsningskurser samt funne, att redogörelsen för de senast hållna kurserna tydligt utvisade behovet och nyttan av sådan undervisning.

Jag instämmer med Kungl. Maj:ts befallningshavande och lantbruksstyrelsen samt hemställer fördenskull, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen *Departementschefen.*

[52.] att såsom bidrag till anordnande av undervisningskurser och hållande av föredrag i navigation m. m. för bohuslänska fiskare, under förutsättning att av Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskap eller landsting eller eljest för ändamålet tillskjutas minst 1,150 kronor, å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 1,400, med rätt för Kungl. Maj:t att utav detta belopp förskottsvis under innevarande år av tillgängliga medel utanordna 700 kronor.

3. Södra Sveriges fiskeriförening.

[53.] *Södra Sveriges fiskeriförening.* (extra anslag.) Såsom understöd åt södra Sveriges fiskeriförening har riksdagen för varje år från och med år 1908 på extra stat anvisat anslag, som under åren 1908—1916 utgått dels med 8,500 kronor till upprätthållande av föreningens fiskeriskola och dels under de två första åren med 5,000, därefter med 7,000, under år 1913 med 9,000 samt under åren 1914, 1915 och 1916 med 10,000 kronor såsom bidrag till föreningens försöks- och fiskodlingsverksamhet. Därjämte anvisade riksdagen på framställning av Kungl. Maj:t för år 1909 ett belopp av 4,000 kronor till uppförande av en byggnad, som skulle inrymma en fiskkläckningsanstalt och ett sötvattenbiologiskt laboratorium.

Hos Kungl. Maj:t har nu nämnda förenings styrelse anhållit om åtgärders vidtagande för att föreningen måtte komma i åtnjutande för år 1917 av statsanslag dels med 8,500 kronor till upprätthållande av föreningens fiskeriskola och dels med 10,000 kronor såsom bidrag till försöksverksamheten. Till stöd härför har föreningens styrelse anfört följande.

Under år 1915 hade vid föreningens fiskeriskola meddelats fullständig undervisning åt 6 elever i enlighet med av lantbruksstyrelsen fastställd plan.

Vid försöksstationen Aneboda hade föreningen under året kunnat anlägga två nya dammar om sammanlagt 4 hektar och vid Börringe ävenledes två dammar om tillsammans 1 hektar. Vid Eriksdal hade ån nedanför dammarna reglerats och bassänger inrättats för uppförande av tvåsomriga foreller.

Båthus hade uppförts vid Krageholm, Fjällfota och Börringe samt förvaringsbassänger för levande fisk vid Bellinga och Krageholm, varjämte

upplag för den vid fisktransporten nödiga isen hade inrättats vid Bellinga [53.]
och Eriksdal.

Föreningen innehade nu för sina fiske- och fiskinplanteringsförsök 8 sjöar om sammanlagt 1,700 hektar och 70 försöks- och fiskodlingsdammar om sammanlagt 67.48 hektar.

Den konsultativa verksamheten hade under året ej tagits i anspråk i samma utsträckning som under föregående år, väl mest beroende på att den på grund av kriget försvårade avsättningen av dammfisk ej lockat till nyanläggningar.

Genom kontrakt, som avslutats med Malmöhus läns fiskeristyrelse, hade föreningen övertagit försäljningen av dammfisk från hushållningssällskapets fiskuppsamlingsanstalt vid Fogdaröd, och hade till försäljning därstädes anmälts 9,000 kilogram karp och sutare.

Från Aneboda och närliggande område hade redan en specialvagn expedierats till Tyskland och denna försändning hade i alla avseenden gått lyckligt. Fyra à fem specialvagnar kunde helt säkert ytterligare expedieras under året, blott transporten, som till följd av den rådande osäkerheten vid överfarten till Tyskland i hög grad försvårats, kunde tillfredsställande ordnas.

Vid biologiska laboratoriet vid Aneboda hade verksamheten fortgått i samma anda som förut. Huvudvikten hade lagts vid utförandet av olika näringsbiologiska försök, vilkas resultat komme att publiceras i föreningens skrifter.

Alltjämt hade föreningen stora utvecklingsmöjligheter på de olika arbetsfälten. I närheten av Aneboda funnes vidsträckta områden, som genom arrende kunde förvärvas för fiskodling. Förbättringar kunde göras, då det gällde materiel och medel för ett rationellt utnyttjande av de resurser, som redan stode föreningen till buds, förutsatt att föreningen fortfarande kunde arbeta med samma ekonomiska tillgångar som hittills.

Vid ansökningen är fogat utgående balanskonto för år 1914 samt förslag till inkomst- och utgiftsstat för föreningen för år 1917, uti vilket förslag bland inkomster upptagas, förutom beräknat statsanslag å 18,500 kronor, beräknade anslag av hushållningssällskap å tillhopa 6,500 kronor, beräknad inkomst av fiskodlingsverksamheten 22,500 kronor samt av medlems- och årsavgifter 800 kronor.

Till följd av remiss har lantbruksstyrelsen den 6 november 1915 häröver avgivit utlåtande och därvid, med vitsordande att såväl den av södra Sveriges fiskeriförening upprättade fiskeriskolan som samma förenings försöks- och fiskodlingsverksamhet fortfarande handhades på fullt tillfredsställande sätt, tillstyrkt bifall till den gjorda framställningen.

[53.] *Departementschefen.*

För upprätthållande av nämnda förenings fiskeriskola samt följande av föreningens försöksverksamhet äro otvivelaktigt samma belopp, som under senare år anvisats, erforderliga jämväl för år 1917.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till understöd åt södra Sveriges fiskeriförening å *extra stat* för år 1917 anvisa till upprätthållande av föreningens fiskeriskola ..... kronor 8,500 och såsom bidrag till föreningens försöks- och fiskodlingsverksamhet ..... kronor 10,000, eller tillhopa ..... » 18,500.

4. Hydrografisk-biologiska havsundersökningar.

a. *Hydrografisk-biologiska undersökningar av de Sverige omgivande haven.*

[54.] *Hydrografisk-biologiska undersökningar av de Sverige omgivande haven.* (extra anslag.)

För utförande av hydrografisk-biologiska undersökningar av de Sverige omgivande haven har riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag anvisat medel å extra stat för vart och ett av åren 1901—1916. Under innevarande år utgår anslaget med 30,100 kronor, därav 5,100 kronor till täckande av Sveriges andel i kostnaden för en internationell hydrografisk-biologisk centralanstalt med laboratorium och 25,000 kronor till omkostnader för de undersökningsarbeten, som det enligt uppgjord arbetsfördelning åligger Sverige att utföra. Med de å 1916 års stat för ifrågavarande ändamål anvisade anslag skola bestridas dylika undersökningskostnader för tiden från och med den 1 maj 1916 till och med den 30 april 1917 samt Sveriges andel i kostnaderna för omförmälda centralanstalt för tiden från och med den 22 juli 1916 till och med den 21 juli 1917.

I skrivelse den 20 oktober 1915 har nu svenska hydrografisk-biologiska kommissionen hemställt, att anslag till oförändrat belopp av 25,000 kronor måtte anvisas för utförande under tiden 1 maj 1917—30 april 1918 av de Sverige åliggande undersökningsarbeten.

I samma skrivelse har kommissionen beträffande det år 1914 av riksdagen anvisade anslaget till täckande av Sveriges andel i kostnaden för centralanstalten i Köpenhamn för tiden 22 juli 1915—21 juli 1916 anfört, att då det kunde förutses, att på grund av krigstillståndet bidragen från vissa andra länder, såsom Belgien, Tyskland m. fl., icke skulle komma att utbetalas under detta arbetsår, det internationella rådet

antagit en budget för arbetsåret 1915—1916 med väsentligt reducerad utgiftsstat, baserad på principen att centralbyråns utgifter, förslagsvis upptagna till 31,870 kronor, skulle bestridas av dess egna reserverade medel, vilka den 21 juli 1915 utgjort i runt tal 45,000 kronor. Kassabehållningen i juli 1916 skulle enligt denna budget komma att utgöra 13,130 kronor men komme sannolikt genom besparingar på åtskilliga utgiftsposter att uppgå till något mer, antagligen omkring 20,000 kronor. Till följd av denna anordning kunde centralbyråns verksamhet upprätthållas under arbetsåret 1915—1916, utan att de vanliga internationella bidragen från de olika länderna behövde utkrävas. [54.]

Kommissionen anförde vidare, att den danska regeringen, vilken åtagit sig att förmedla förbindelsen mellan de övriga ländernas regeringar och den internationella centralbyrån, genom meddelanden från England och Tyskland erfarit, att dessa länders regeringar hade för avsikt att fortsätta det internationella samarbetet efter krigets slut, men att, då denna tidpunkt icke nu kunde förutses, man räknade på, att det internationella arbetets organisation skulle, även om inskränkningar måste göras i dess budget, tagas om händer av de neutrala nationerna, tills stormakterna åter kunde ansluta sig.

Danska regeringen hade visat sin villighet härtill genom att dels anvisa medel till den danska kommissionen och dels utbetala Danmarks bidrag till det internationella rådet. Från Hollands ävensom från Norges sida fortginge arbetet med havsundersökningar på samma sätt som hittills, och all anledning funnes att förvänta, att även dessa länder, i likhet med Danmark, ville upprätthålla samarbetet på havet och den därför nödiga organisationen, tills detta arbete åter kunde upptagas i full utsträckning, och de undersökningar, som hittills utförts, kunde göras fruktbärande genom internationella överenskommelser till fiskerienas skydd.

Svenska hydrografisk-biologiska kommissionen vore av den uppfattningen, att det vore beklagligt, om icke så även komme att ske från Sveriges sida, enär initiativet till hela den internationella sammanslutningen för havsfiskets befrämjande tagits av Sverige och dess ledning numera låge i svenska händer.

Departementschefen.

Här torde böra erinras, att då riksdagen anmälde sitt beslut om anslag till nu ifrågavarande ändamål för år 1916, riksdagen uttalade, att dessa undersökningar, vilka tillkommit på Sveriges initiativ och vore av stor betydelse för vår fiskerinäring, om möjligt borde trots det rådande krigstillståndet alltjämt fortgå.

[54.] Jag vill vidare erinra, att Kungl. Maj:t den 12 november 1915 vid föredragning av svenska hydrografisk-biologiska kommissionens nyssnämnda skrivelse samt en skrivelse i ämnet från utrikesdepartementet beslutat, att det å extra stat för år 1915 beviljade anslaget å 5,100 kronor till kostnader för centralanstalten från och med den 22 juli 1915 till och med den 21 juli 1916 icke för det dåvarande skulle utanordnas utan tillsvidare innehållas. Att jag tillstyrkte detta beslut, berodde på, att det genom kommissionens skrivelse och den därvid fogade förslagsbudgeten för centralanstalten för sistnämnda tid visats, att denna anstalts verksamhet vore avsedd att upprätthållas med anlitande av tillgängliga besparingar och att något skäl särskilt för Sverige att under sådana förhållanden tillskjuta ytterligare medel icke syntes föreligga. Det å 1915 års stat härtill anvisade beloppet kommer därför att i sin helhet besparas å anslaget.

Å 1916 års riksstat är, såsom ovan nämnts, anslag till samma ändamål redan anvisat för tiden 22 juli 1916—21 juli 1917. Vid 1916 års utgång bör alltså förefinnas en besparing å anslaget till minst samma belopp som vid årets ingång. Denna besparing kan då användas till motsvarande utgifter för tiden 22 juli 1917—21 juli 1918. Jag anser riksdagens medgivande härtill nu böra begäras.

Vad därefter vidkommer de särskilda svenska undersökningsarbetena, för vilka anslaget å 25,000 kronor är avsett, hava desamma hittills kunnat i ganska stor omfattning bedrivas utan hinder av krigstillståndet. Jag vill hoppas, att detta även framdeles må bliva händelsen, och finner i varje fall icke någon anledning, att icke medel till dylika undersökningar nu böra beredas för det undersökningsår 1 maj 1917—30 april 1918, som följer närmast efter det, för vilket medel redan finnas anvisade å innevarande års stat. Jämväl beloppet torde böra bibehållas oförändrat.

Jag får alltså nu hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

> *dels* medgiva, att vad som vid utgången av år 1916 kan återstå oanvänt av de till täckande av Sveriges andel i kostnaderna för en internationell hydrografisk-biologisk centralanstalt med laboratorium anvisade anslag må av Kungl. Maj:t under år 1917 användas till gäldande av Sveriges andel i dylika kostnader för tiden från och med den 22 juli 1917 till och med den 21 juli 1918;

dels ock till omkostnader för tiden från och med den 1 maj 1917 till och med den 30 april 1918 för utförande av hydrografisk-biologiska undersökningar av de Sverige omgivande haven å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 25,000. [54.]

b. *Underhålls- och driftkostnad för fartyget Skagerak.*

För hydrografisk-biologiska undersökningar av de Sverige omgivande haven samt för tillsyn och bevakning vid Sveriges havsfisken har fartyget Skagerak sedan år 1905 varit i verksamhet. Riksdagen har för varje år å extra stat beviljat anslag till underhålls- och driftkostnad för nämnda fartyg, vilket anslag för vart och ett av åren 1909—1913 uppgått till 34,000 kronor, för år 1914 till 41,800 kronor, därav 5,800 kronor till reparation av fartyget, samt för vartdera av åren 1915 och 1916 till 36,000 kronor. Tillika har riksdagen medgivit, att vad som vid 1915 års utgång kunde återstå oanvänt å anslaget finge användas för ändamålet under år 1916. [55.] *Underhålls- och driftkostnad för fartyget Skagerak.* (extra anslag.)

Beträffande befäl och manskap å fartyget har från början varit bestämt, att befälhavaren och förste maskinisten skulle vara anställda för helt år, varemot den övriga delen av besättningen under de första åren av fartygets verksamhet till huvudsaklig del utgjorts av manskap från flottan. Sedan emellertid erfarenheten visat, att användande av civil besättning, vartill början gjordes år 1909, medförde stora fördelar, har Kungl. Maj:t vid utanordnande av de senare årens anslag medgivit, att civil besättning och underbefäl å fartyget finge förhyras för såväl undersöknings- som bevakningstiden.

Nu har Kungl. Maj:ts befallningshavande i Göteborgs och Bohus län efter samråd med svenska hydrografisk-biologiska kommissionen i skrivelse den 20 oktober 1915 gjort framställning om anslag till underhålls- och driftkostnader för Skagerak jämväl för år 1917 till enahanda belopp, som för innevarande år anvisats till detta ändamål eller 36,000 kronor, och därvid anfört, att någon ändring i fartygets verksamhet under året icke ansåges böra komma till stånd, utan syntes denna böra ordnas efter samma grunder, som för närvarande vore gällande.

Kungl. Maj:ts befallningshavande har därjämte ansett önskvärt, att jämväl för år 1917 medgivande lämnades att under året å fartyget få använda civil besättning och underbefäl.

[55.] *Departementschefen.* Anslag till underhålls- och driftkostnader för ifrågavarande fartyg erfordras även för år 1917. Någon ändring torde icke böra ifrågasättas i det för detta ändamål avsedda, för innevarande år beviljade anslagsbeloppet. Det synes mig jämväl önskvärt, att medgivande erhålles av riksdagen till användning under år 1917 av eventuell behållning vid 1916 års slut å äldre anslag för detta ändamål. Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att vad som vid 1916 års utgång må kvarstå oanvänt å tidigare anslag till underhålls- och driftkostnad för fartyget Skagerak, avsett för hydrografisk-biologiska undersökningar av de Sverige omgivande haven samt för tillsyn och bevakning vid Sveriges havsfisken under annan tid av året än vintermånaderna, må under år 1917 användas för enahanda ändamål;

dels ock för samma ändamål å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 36,000.

c. *Försäkring av fartyget Skagerak.*

[56.] *Försäkring av fartyget Skagerak.* (extra anslag.) Försäkring av det för hydrografisk-biologiska undersökningar av de Sverige omgivande haven samt för tillsyn och bevakning av Sveriges havsfisken avsedda fartyget Skagerak har årligen skett från och med år 1906, och hava medel till försäkringspremien anvisats av riksdagen.

Då avtal om dylik försäkring synes böra avslutas även för år 1917 och någon ändring i försäkringsvillkoren eller premiens hittillsvarande belopp av 5,200 kronor icke synes påkallad, får jag, i överensstämmelse med vad Kungl. Maj:ts befallningshavande i Göteborgs och Bohus län tillstyrkt i skrivelse den 3 december 1915, hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till bestridande av kostnader för försäkring av fartyget Skagerak å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 5,200.

5. Underhålls- och driftkostnad för fartyget Eystrasalt.

[57.] *Underhålls- och driftkostnad för fartyget Eystrasalt.* (extra anslag.)

Med bifall till Kungl. Maj:ts förslag anvisade riksdagen för år 1908 ett belopp av 29,000 kronor för anskaffande av ett fartyg för fiskeriadministrationens behov. Till bestridande av underhålls- och driftkostnad för samma fartyg, som först under år 1909 blev taget i bruk för avsett ändamål och därvid erhöll namnet Eystrasalt, har riksdagen beviljat på extra stat för år 1909 ett anslag av 5,000 kronor, för vartdera av åren 1910 och 1911 ett anslag av 7,500 kronor, för varje av åren 1912—1915 ett anslag av 8,500 kronor samt för år 1916 ett anslag av 6,000 kronor, varjämte riksdagen medgivit, att behållning å anslaget vid 1915 års slut finge användas under år 1916.

I skrivelse den 29 oktober 1915 har lantbruksstyrelsen gjort hemställan om anslag för år 1917 till bestridande av underhålls- och driftkostnad för nämnda fartyg. Styrelsen har därvid anfört, att fartyget under vintern 1914—1915 varit upplagt på Ekensbergs varv invid Stockholm. Vårutrustningen hade varit avslutad den 18 maj, då fartyget gått till sjöss och expeditionen tagit sin början. Efter dennas avslutande hade fartyget åter lagts upp vid Ekensbergs varv den 14 oktober och avrustat, vilket arbete avslutats den 18 i samma månad. Fartyget hade då varit i gång omkring 5 månader.

En jämförelse mellan vad som enligt lantbruksstyrelsens skrivelse den 8 oktober 1914 beräknats komma att åtgå för fartygets drift och underhåll år 1915 och vad som härför under samma år sannolikt komme att åtgå, utvisade, att utgifterna beräknats till 8,500 kronor, men i verkligheten skulle uppgå till 9,574 kronor 49 öre, eller således med inemot 1,100 kronor överstiga det beräknade beloppet. Detta berodde därpå, att det varit nödvändigt vidtaga en omfattande reparation av fartyget, för vilken reparation kostnaden uppgått till 1,950 kronor. Det hade nämligen visat sig, att fartygets bordläggning och garnering till betydlig del murknat, sannolikt beroende på dålig materiel och brist på anordningar för ventilation mellan bordläggningen och garneringen. Det oaktat skulle å de för år 1915 tillgängliga medlen, utgörande det å extra stat för samma år beviljade anslaget, 8,500 kronor, samt ett överskott å omkring 3,700 kronor från tidigare beviljade medel eller tillhopa 12,200 kronor, uppstå ett överskott till år 1916 av omkring 2,500 kronor.

[57.] Då anslaget för år 1916 utgjorde endast 6,000 kronor, ansåge styrelsen, att något nämnvärt överskott till år 1917 icke kunde påräknas.

För en beräknad verksamhetstid av sju månader under år 1917 hade styrelsen uppgjort approximativt förslag till stat för fartyget, slutande på 8,500 kronor.

På grund härav hemställde lantbruksstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte till underhålls- och driftkostnad för ifrågavarande fartyg av riksdagen äska ett anslag å 8,500 kronor för år 1917.

Departementschefen.

För år 1917 synes anslag å 8,500 kronor för ifrågavarande ändamål vara behövligt. För den händelse att någon besparing å 1916 års anslag skulle förefinnas vid slutet av detta år, bör riksdagens medgivande inhämtas till dess användande under år 1917.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att vad vid utgången av år 1916 må kvarstå oanvänt å anslaget för bestridande av underhålls- och driftkostnad för fartyget Eystrasalt må under år 1917 användas för enahanda ändamål;

dels och för samma ändamål å *extra stat* för år 1917 bevilja ett anslag av ..... kronor 8,500.

6. Ett armerat ångfartygs stationerande vid rikets kuster.

[58.] *Ett armerat ångfartygs stationerande under vintermånaderna vid rikets kuster till ordning och skydd vid fisket.* (extra anslag.)

Under en lång följd av år har Kungl. Maj:t medgivit, att ett flottans fartyg finge stationeras vid bohuslänska kusten för, bland annat, upprätthållande av ordning i skärgården under pågående vinterfiske. Alltsedan år 1891 har kanonbåten Svensksund varit under vintermånaderna för detta ändamål beordrad till rikets västkust. Kostnaderna för dessa vinterexpeditioner utgingo till och med år 1910 från femte huvudtiteln.

Då ifrågavarande vinterexpeditioner utrustades huvudsakligen i fiskerinäringens intresse, uppstod under år 1910 fråga därom, att de av expeditionerna betingade utgifterna med undantag av proviantkostnaderna borde för framtiden bestridas från anslag under nionde huvudtiteln.

På Kungl. Maj:ts förslag medgav 1911 års riksdag, att vissa besparingar finge användas för stationerande av ett dylikt fartyg under vintern 1911—1912. För samma ändamål för vintern 1912—1913 anvisades därefter på extra stat under nionde huvudtiteln ett anslag av 20,000 kronor.

Sedan det visat sig önskligt, att ifrågavarande fartygs bevakningsområde utsträcktes till södra Kattegatt och norra Öresund samt vid behov jämväl till andra delar av rikets kuster, vilket beräknades föranleda en förlängning i expeditionstiden med omkring 2 ½ månader och en ökad kostnad av 13,000 kronor, begärde Kungl. Maj:t av riksdagen år 1913 ett anslag av 33,000 kronor för stationerande under vintern 1913—1914 av ett armerat ångfartyg vid rikets kuster för åstadkommande av ordning och skydd vid fiskets bedrivande. Detta belopp anvisades också av riksdagen på extra stat för år 1914. Jämväl för åren 1915 och 1916 har riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag anvisat anslag å extra stat till samma belopp för motsvarande ändamål under vintrarna 1914—1915 och 1915—1916. [58.]

Då Kungl. Maj:t på jordbruksdepartementets föredragning beslutat angående användandet av de till ifrågavarande expeditioner anvisade medel, har detta skett i den form att, därest ett örlogsfartyg komme att avses för dylik bevakningstjänst under respektive vinter, kostnaderna för expeditionen med undantag av proviantkostnader finge intill ett belopp av högst 33,000 kronor på rekvisition av marinförvaltningen gäldas av dessa anslag. Själva beordrandet av fartyget tillhör sjöförsvarsdepartementet.

För vintern 1912—1913 kom emellertid icke någon expedition till stånd och de därför avsedda medlen besparades.

På grund av de rådande förhållandena kunde under vintern 1914—1915 varken kanonbåten Svensksund eller något annat dylikt ångfartyg disponeras för ifrågavarande ändamål. Det å 1915 års riksstat härtill anvisade anslagsbeloppet, 33,000 kronor, har alltså besparats.

Sedan Kungl. Maj:t anbefallt lantbruksstyrelsen att efter hörande av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Kristianstads, Malmöhus, Hallands samt Göteborgs och Bohus län inkomma med förslag rörande användningen av det för detta ändamål anvisade anslag å innevarande års stat, har nämnda styrelse med skrivelse den 27 december 1915 överlämnat yttranden av bemälda länsstyrelser samt för egen del anfört följande.

Det under vintern 1914—1915 förefintliga hindret för disponerandet av något flottans fartyg för en expedition av nu ifrågavarande slag torde komma att fortfara även under innevarande vinter. Då därjämte Kungl. Maj:ts befallningshavande i Göteborgs och Bohus län i sitt yttrande anfört, att Kungl. Maj:ts befallningshavande icke funne sig böra göra någon framställning i ämnet med hänsyn dels därtill, att det huvudsakligaste fisket torde vara avslutat, innan fartyget skulle kunna börja sin tjänstgöring, och dels till det förhållande att fisket numera i regeln

[58.] och särskilt under denna vinter bedreves till större delen utanför territorialgränsen, varigenom ett i Göteborg stationerat örlogsfartygs uppgift blivit av mindre betydelse än tillförne, ansåge sig lantbruksstyrelsen icke hava anledning att föreslå stationerande under innevarande vinter av ett armerat ångfartyg vid rikets kuster för åstadkommande av ordning och skydd vid fiskets bedrivande. För den händelse stationerande av dylikt fartyg skulle befinnas nödigt under vintern 1916—1917, syntes emellertid riksdagens medgivande böra utverkas till att då använda behållning å anslaget.

Departementschefen.

För innevarande vinter torde med hänsyn till de i lantbruksstyrelsens skrivelse angivna omständigheter stationerande av något fartyg för nu ifrågavarande ändamål icke komma att äga rum. Även det för denna vinters expedition avsedda anslaget kommer alltså att besparas.

Under förutsättning att hinder icke kommer att möta för att ett fartyg kan bliva disponibelt för bevakningsexpedition under vintern 1916—1917, torde emellertid medel därtill böra finnas tillgängliga. Denna bevakning har hittills under de år, då den ägt rum, visat sig vara till stort gagn och detta icke minst, sedan bevakningsområdet utsträckts söderut. Huruvida den av Kungl. Maj:ts befallningshavande omförmälda tendens till viss ändring i fråga om det område i havet, varest vinterfisket bedrives, bör föranleda någon ändring i bevakningsexpeditionens planläggning och på grund därav medföra någon minskning i kostnaderna för densamma, torde ännu icke kunna avgöras.

För närvarande hemställer jag, efter samråd med chefen för sjöförsvarsdepartementet, allenast, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att medgiva, att Kungl. Maj:t må för stationerande under vintern 1916—1917 av ett armerat ångfartyg vid rikets kuster för åstadkommande av ordning och skydd vid fiskets bedrivande använda erforderligt belopp av den behållning, som uppstått eller kan komma att uppstå å redan anvisade anslag för motsvarande ändamål.

7. Fiskehamnar.

[59.] *Byggande av fiskehamnar.* (extra anslag.)

Sedan riksdagen år 1905 med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljat anslag för verkställande av undersökning av de lokala förhållandena å Sveriges kuster med hänsyn till behovet av och betingelserna för anläggning av nya och förbättring av redan befintliga fiske- och mindre hamnar, förordnade Kungl. Maj:t den 16 juni 1905, att en kommission skulle tillsättas med uppdrag att företaga en sådan undersökning samt avgiva utredning i ämnet.

Uti sitt i februari år 1909 avgivna betänkande framställde fiskehamnskommissionen förslag därom, att staten skulle själv bygga och för framtiden underhålla hamnanläggningar, huvudsakligen för fiskets behov, vid 44 närmare angivna platser utmed rikets kuster ävensom att staten därjämte skulle lämna ett anslag en gång för alla till hamnarbeten å 35 andra platser, varest hamnarna skulle under väg- och vattenbyggnadsstyrelsens kontroll byggas och för framtiden underhållas av intressenterna själva. Statens kostnader beräknades inalles till 5,885,100 kronor.

Av omförmälda 79 hamnar voro emellertid, enligt kommissionens åsikt, 31 av beskaffenhet att böra i första hand komma till utförande. Återstående 48 hamnar skulle däremot kunna anstå och utföras först i andra hand. Av nämnda 31 hamnar skulle 24 anläggas och underhållas av staten men de 7 övriga av intressenterna själva med statsbidrag till anläggningskostnaden. Den ordningsföljd, vari berörda 31 hamnar enligt kommissionens uppfattning borde komma i fråga att byggas, och de av kommissionen härför beräknade kostnaderna framgå av följande förteckning, i vilken namnen på hamnar, som skulle erhålla statsbidrag allenast en gång för alla, kursiverats:

[59.]

		Kronor.	Kronor.
1.	Träslöv, Hallands län	315,000	—
2.	Glommen » »	292,000	—
3.	Grundsund, Göteborgs och Bohus län	224,000	—
4.	Kivik, Kristianstads län	67,000	—
5.	Hönö-Klåva, Göteborgs och Bohus län	99,000	—
6.	Gislöv, Malmöhus län	174,000	—
7.	Grönhögen, Kalmar län	136,000	—
8.	Hällevik, Blekinge län	259,000	—
9.	Nogersund » »	58,700	—
10.	Herrevik, Gottlands »	155,000	—
11.	Smögenholmarna, Göteborgs och Bohus län	170,000	—
12.	*Barsebäck, Malmöhus län*	—	*30,000*
13.	*Råå* » »	—	*100,000*
14.	Värskär, Kalmar län	45,000	—
15.	Byxelkrok » »	217,000	—
16.	*Prästgrundet, Gävleborgs län*	—	*10,500*
17.	Gäddbäcksund, Västernorrlands län	80,000	—
18.	Stenshamn, Blekinge län	70,000	—
19.	Bergö, Gävleborgs län	30,000	—
20.	Fågelsund, Uppsala län	87,000	—
21.	*Utvalnäs, Gävleborgs län*	—	*20,000*
22.	Sanna å Bremön, Västernorrlands län	160,000	—
23.	Lutterhorn, Gottlands län	37,000	—
24.	Kapelludden » »	60,000	—
25.	*Vändborg* » »	—	*15,000*
26.	*Faludden* » »	—	*11,000*
27.	*Agö, Gävleborgs län*	—	*15,000*
28.	Grisslan, Västernorrlands län	10,000	—
29.	Stendörren, Södermanlands län	5,800	—
30.	Långö, Sävsundet » »	5,200	—
31.	Bokö » »	3,600	—
	Summa	2,760,300	*201,500*

Uti väg- och vattenbyggnadsstyrelsens samt lantbruksstyrelsens den 1 februari år 1910 häröver avgivna gemensamma utlåtande framhöllo ämbetsverken bland annat, att anläggningskostnaden komme att överstiga den beräknade samt för alla 79 hamnarna uppgå till inemot 10 miljoner kronor.

För riksdagen år 1911 framlade Kungl. Maj:t förslag om anslag till byggande av allenast de sex i förteckningen främst upptagna hamnarna, men riksdagen beslöt på förslag av enskilda motionärer byggande av alla de i samma förteckning upptagna 24 hamnar, vilka skulle byggas uteslutande av staten, samt beviljade därtill ett anslag å 2,788,000 kronor (= fiskehamnskommissionens kostnadsberäkning, förhöjd med 1 procent) och anvisade därav å extra stat för år 1912 ett belopp av 232,000 kronor. Byggnadstiden för dessa 24 hamnar beräknades till 12 år. [59.]

Även för år 1913 anvisades samma belopp av det år 1911 beviljade anslaget.

På Kungl. Maj:ts förslag anvisades därefter av 1913 års riksdag ett belopp av 464,000 kronor av samma anslag, varjämte riksdagen medgav, att kostnaden för anordnande under byggnadstiden av en särskild hamnavdelning inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen finge utgå av hamnbyggnadsanslaget.

Den 25 april 1913 fastställde Kungl. Maj:t arbetsplaner för hamnbyggnadsarbeten vid Träslöv, Glommen, Kivik och Hönö-Klåva och bemyndigade väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att gå i författning om deras utförande på entreprenad. Frågan om Grundsunds hamn underkastades ytterligare utredning.

När dåvarande departementschefen den 14 januari 1914 anmälde frågan om äskande av anslag för detta ändamål för år 1915, framhöll han, att erfarenheten syntes utvisa, att om arbetena skulle fullbordas inom den avsedda tiden av 12 år, därav skulle påkallas vida högre årliga anslag, än som beräknats. En fullständig, tillförlitlig kostnadsberäkning för alla de beslutade hamnanläggningarna hade emellertid då ännu icke hunnit utarbetas. I avvaktan härpå syntes det återstående beloppet, 1,860,000 kronor, av det av riksdagen för ändamålet beviljade anslaget böra fördelas till utgående på tre år. I enlighet härmed föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att för år 1915 anvisa av samma anslag 620,000 kronor, vilket ock bifölls.

Den 20 mars 1914 fastställde Kungl. Maj:t plan för hamnbyggnadsarbetena vid Grundsund och uppdrog åt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att låta utföra desamma på entreprenad.

På Kungl. Maj:ts förslag har därefter för innevarande år anvisats 620,000 kronor av det år 1911 beviljade anslaget, varav sålunda hittills anvisats inalles 2,168,000 kronor, så att 620,000 kronor återstå.

Vid anmälan den 14 januari 1915 av frågan om anslag till fiskehamnsbyggnader för år 1916 meddelade jag, att den fullständiga kostnads-

[59.] beräkning över samtliga beslutade fiskehamnsanläggningar jämte plan för deras bedrivande, som vore under arbete, icke då ännu hunnit bliva färdig. Nu har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i skrivelse den 9 september 1915 framlagt utredning i nämnda hänseenden jämte planer till återstående beslutade 19 fiskehamnar. Innan jag redogör för innehållet i denna skrivelse, vilken, såsom jag härnedan torde få utförligare erinra, i viss del redan den 5 november 1915 varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning, anhåller jag emellertid att få omförmäla ett ärende, som gäller en av de i förberörda förteckning med kursiv stil upptagna hamnarna och som varit föremål för särskild behandling, nämligen frågan om iståndsättande av hamnen vid Barsebäck.

Fiskehamnsanläggning vid Barsebäck.

Då riksdagen i skrivelse den 30 maj 1911 anmälde sitt beslut om beviljande av anslag till de 24 hamnar, som skulle byggas uteslutande av statsmedel, anhöll riksdagen tillika om framläggande, i mån som förhållandena det möjliggjorde och den av fiskehamnskommissionen föreslagna ordning för hamnföretagens utförande ej rubbades, av förslag till utförande av de sju återstående, till utförande i första hand förordade hamnföretagen, nämligen dem, som å förteckningen upptagits med kursiv stil.

I anslutning härtill framlade den 13 januari 1912 dåvarande departementschefen förslag om anslag till statsbidrag för Barsebäcks hamns iståndsättande. Departementschefen meddelade därvid, att denna hamn anlagts omkring år 1880; att den blivit för svagt byggd, varför under år 1891 statsanslag lämnats till hamnens förbättrande och uppmuddring; att den under en orkanlik storm i december år 1902 tillfogats synnerligen svåra skador; att riksdagen år 1904 på Kungl. Maj:ts förslag anvisat ett anslag av 16,900 kronor å extra stat för år 1905 för sådana arbeten, som erfordrades för hamnens försättande i samma skick som före stormen; att därjämte från hamn- och brobyggnadsfonden anvisats för hamnens förbättrande och förstärkande ett belopp av 57,800 kronor, motsvarande två tredjedelar av den till 86,700 kronor uträknade kostnaden för sistnämnda arbeten, samt att dessa arbeten avsynats och godkänts år 1909. Vidare anförde departementschefen, att fiskehamnskommissionen, som under år 1906 besökt denna hamn, funnit det av nöden påkallat att utöver de arbeten, till vilka anslag anvisats, den norra delen av hamnen fördjupades och en 10 à 15 meter lång hamnarm utbyggdes till skydd för mittelbrons norra sida. Härtill behövdes ett statsanslag å 30,000 kronor en gång för alla. Anläggningen skulle underhållas av intressenterna själva.

Med förmälan att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt lantbruks- [59.]
styrelsen i sitt utlåtande den 1 februari 1910 icke framställt någon erinran beträffande särskilt denna hamnanläggning, förklarade sig departementschefen finna angelägenheten av de utav fiskehamnskommissionen föreslagna förbättringsarbetena vid Barsebäcks hamn vara ådagalagd. Någon anledning att frångå den av kommissionen beräknade anslagssumman syntes ej föreligga.

I enlighet härmed föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att på extra stat för år 1913 anvisa för utförande av vissa arbeten vid Barsebäcks hamn ett anslag av 30,000 kronor, under villkor att då gällande bestämmelser för erhållande av understöd från bro- och hamnbyggnadsfonden skulle i tillämpliga delar lända till efterrättelse i fråga om detta anslag.

Enligt vad riksdagen anmälde i punkten 67 av skrivelsen nr 9 den 30 maj 1912 angående regleringen av utgifterna under riksstatens nionde huvudtitel, anvisade riksdagen för detta ändamål det begärda beloppet 30,000 kronor, under det av Kungl. Maj:t föreslagna villkoret. Därjämte anvisades till övriga fiskehamnar 232,000 kronor. Dessa belopp utgöra tillhopa 262,000 kronor. Emellertid råkade i den vid skrivelsen fogade tabell litt. B. anslagen att angivas med ett till allenast 252,000 kronor sammanslaget belopp och med sistnämnda belopp upptogs även anslagssumman i riksstaten. Vid sådant förhållande fanns ej mer än detta belopp ställt till Kungl. Maj:ts förfogande. Då, såsom jag längre fram kommer att utveckla, riksdagen numera ifrågasatt, att även Barsebäcks hamn bör iståndsättas uteslutande med statsmedel, och kostnaden därför vida överstiger det år 1912 anvisade anslaget, kan det vara likgiltigt, om förberörda skillnad å 10,000 kronor anses böra drabba det särskilda anslaget till Barsebäck eller det större anslaget till de övriga fiskehamnarna. Då emellertid sistnämnda anslag under senare år alltid ansetts hava blivit för år 1913 anvisat med 232,000 kronor, synes det enklast, att bristen anses belöpa på Barsebäcksanslaget, och att detta alltså visserligen kan anses vara av riksdagen beviljat till belopp av 30,000 kronor, men för år 1913 anvisat allenast med 20,000 kronor.

Inom jordbruksdepartementet har redan för flera år sedan uppmärksamheten blivit fäst på nyssberörda olikhet. Att icke någon åtgärd hittills vidtagits för rättelses vinnande har berott på att frågan om Barsebäcks hamnbyggnad under tiden kommit i förändrat läge, som i allt fall syntes böra förr eller senare föranleda framställning till riksdagen.

Under det att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen var sysselsatt med uppgörande av mera detaljerad arbetsplan och kostnadsberäkning an-

[59.] gående hamnen vid Barsebäck, inkommo nämligen ett stort antal intressenter under hösten år 1913 till Kungl. Maj:t med en skrift, däri de framhöllo, att hamnen tarvade andra och större arbeten än fiskehamnskommissionen föreslagit, för att den måtte kunna bereda lugn åt där förtöjda farkoster samt själv kunna motstå vind och sjö. De överlämnade ett av distriktsingenjören, kapten E. Sahlén utarbetat förslag till dylika arbeten.

I yttrande häröver den 21 februari 1914 meddelade väg- och vattenbyggnadsstyrelsen först, att kostnaden för de av fiskehamnskommissionen föreslagna arbetena vid Barsebäck enligt styrelsens beräkningar komme att uppgå till icke mindre än ungefär 64,800 kronor, huvudsakligen beroende på att muddringsmassan befunnits större och mer svårarbetad än kommissionen antagit. Före ombyggnaden 1905—1909 hade inseglingen i hamnen måst ske efter en starkt krökt S-formig kurva och därför ständigt varit svår. Vid nämnda ombyggnad hade avsetts att avhjälpa denna olägenhet genom en förkortning av norra hamnarmen med ungefär 30 meter. Emellertid hade härigenom hamnen blivit öppen mot väster och nordväst, till men för lugnet i densamma. Nu borde sistnämnda olägenhet avhjälpas. Härvid finge dock styrelsen vitsorda, att hamnintressenternas tvivel på effekten av de av fiskehamnskommissionen i sådant syfte föreslagna åtgärderna inne i hamnen vore väl grundade. Efter en utförlig utredning av de härpå inverkande förhållandena yttrade styrelsen, att enda sättet att åstadkomma lugn i hamnen vore att vidtaga sådana åtgärder, att de nu vid västlig och nordvästlig storm instörtande brottsjöarna utestängdes från yttre hamnbassängen. Sahléns förslag innebure att i sådant syfte förlänga norra vågbrytaren ungefär 40 meter i västsydvästlig riktning, varförutom en ny inseglingsränna skulle upptagas. Då under en storm i december år 1912 bålverket i mittbryggans yttersida sönderslagits av brottsjöarna, upptoge förslaget, därjämte uppförande av kaj av betongpålar på omkring 85 meters längd, varjämte vissa delar av hamnen skulle fördjupas. Styrelsen ansåge emellertid, att den av Sahlén föreslagna förlängningen av vågbrytaren icke skulle bereda tillräckligt lugn i hamnen vid sydsydvästliga vindar, och inseglingen i hamnen skulle, på sätt styrelsen närmare utvecklade, bliva förenad med svårigheter för fiskefarkosterna. Dessa betydande olägenheter kunde undvikas, om det åsyftade skyddet anordnades i form av en särskild vågbrytare med det läge och den utsträckning, som å planen angivits med fulldragna gröna linjer. Kostnaden för de av styrelsen föreslagna arbetena beräknades till omkring 155,600 kronor, därav omkring 45,500 kronor för vågbrytaren, 19,200 kronor för ny kaj, 62,000 kronor för muddring och 28,900 kronor för

diverse kostnader, oförutsedda utgifter, entreprenörens kostnader och vinst, kontroll m. m. Styrelsen förklarade, att dessa arbeten utan tvivel vore oundgängligen nödvändiga för att erhålla lugn i hamnen samt för att hindra den s. k. mittbrons sönderslagning och bereda säkert skydd och i tillräcklig omfattning användbart utrymme för fiskefarkosterna. Lotsstyrelsen hade också i avgivet yttrande vitsordat de sålunda ifrågasatta arbetenas nytta för den allmänna sjöfarten. På grund härav hemställde väg- och vattenbyggnadsstyrelsen — med bestämt avstyrkande av vidtagande av de åtgärder vid Barsebäcks hamn, som föreslagits av fiskehamnskommissionen —, att Kungl. Maj:t måtte för utförande av de av styrelsen föreslagna arbetena äska av riksdagen ett anslag av 125,600 kronor utöver förut anvisade 30,000 kronor, under villkor dels att gällande bestämmelser för erhållande av understöd från bro- och hamnbyggnadsfonden skulle i tillämpliga delar lända till efterrättelse i fråga om berörda anslag och dels att kostnaden för styrelsens kontroll å arbetenas utförande skulle utgå av byggnadsanslaget. [59.]

Innan någon åtgärd hann vidtagas med anledning av detta väg- och vattenbyggnadsstyrelsens utlåtande, gjorde 1914 års första riksdag framställning i ämnet till Kungl. Maj:t. Vid sistnämnda riksdag hade nämligen frågan om Barsebäcks hamn upptagits av enskilda motionärer, vilka i anslutning till hamnintressenternas ovanberörda inlaga till Kungl. Maj:t framhöllo, att det vore fullkomligt oekonomiskt att kasta bort 30,000 kronor på en uppmuddring, som första starka väst- eller nordväststorm kunde sopa bort spåren av, att vida mer genomgripande åtgärder erfordrades och att det borde utredas, huruvida icke denna hamn, liksom så många andra, borde byggas och underhållas av staten. Riksdagen anförde, att vid det förhållandet, att hamnen avsevärt raserats under en storm i december månad år 1912, samt frågan om denna hamnanläggning kunde sägas hava därigenom kommit i ett annat läge än det, vari den befunnit sig, då fiskehamnskommissionen undersökte densamma, riksdagen icke ville motsätta sig en utredning av frågan, huruvida staten tilläventyrs borde bygga och underhålla även ifrågavarande hamn. Riksdagen betonade dock därvid, att densamma genom att anhålla om en dylik utredning givetvis icke i något avseende då tagit ståndpunkt till frågan, huruvida ifrågavarande hamnanläggning över huvud borde övertagas av staten eller icke. I enlighet härmed anhöll riksdagen i punkten 60 av skrivelsen nr 9 den 2 mars 1914, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida Barsebäcks hamn lämpligast borde byggas och underhållas av staten, samt för riksdagen framlägga det förslag, som utredningen kunde motivera.

[59.] Sedan väg- och vattenbyggnadsstyrelsen undfått befallning att verkställa den av riksdagen begärda utredningen, hördes genom Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Malmöhus län försorg kommunalstämmorna i Barsebäcks, Hofterups och Löddeköpinge socknar.

Kommunalstämman i Barsebäcks socken anförde därvid, bland annat, att den enda möjligheten till hamnfrågans lösning på ett för framtiden fullt betryggande sätt vore, att staten övertoge hamnens byggande och underhåll. Någon utsikt för att hamnintressenter eller någon kommun skulle kunna åstadkomma de medel, som erfordrades för vare sig iståndsättande eller vidmakthållande av hamnen, funnes icke. Såväl kommunen som enskilda medlemmar därav, bland dem också hamnintressenter, hade nämligen gjort betydande uppoffringar och förluster för åvägabringandet av Kävlinge—Barsebäcks järnväg med ändpunkt vid hamnen. Lämnades hamnen åt sitt öde, komme Barsebäcks fiskläge att småningom avtyna. Det syntes dock vara ett statens intresse att förhindra detta. Barsebäcks fiskläge hade ur fiskerinäringens och fraktfartens synpunkt ett synnerligen gott läge med goda utvecklingsmöjligheter samt en duglig och strävsam fiskarbefolkning. Dess fiske skulle kunna betydligt utvecklas och fraktskutornas antal ökas, om blott hamnen erbjöde skydd för fartygen och erhölle erforderligt djup, så att den kunde intaga något större, mer djupgående fiskebåtar och fraktfartyg. Hamnens belägenhet på en långt utskjutande udde i nära förbindelse med stora farleden genom Öresund samt med järnväg inåt landet innebure goda förutsättningar för platsens utveckling och förkovran.

Jämväl kommunalstämmorna i de båda andra socknarna tillstyrkte av ungefär samma skäl statens övertagande av hamnen.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Malmöhus län har meddelat, att vid Barsebäcks fiskläge funnes bosatta ett fyrtital yrkesfiskare. Utom av dessa bedreves fiske tidvis även av ett tjugutal skeppare och sjömän. Därjämte deltoge kvinnor och ynglingar i fisket. Såväl ål- som sillfisket vore rätt betydande. Även torsk- och flundrefiske förekomme i avsevärd omfattning. Barsebäcksfiskarnas årliga inkomst av fisket under senare tider hade, enligt beräkning, uppgått till 40,000 à 60,000 kronor. I Barsebäck vore hemmahörande 5 skonare och 3 galeaser, 17 större fiskebåtar, av vilka 2 försedda med motor, samt 16 mindre fiskebåtar jämte ett antal ekor. Innan Barsebäcks hamn skadades av julstormen år 1902, hade därstädes idkats en ganska betydande fraktfart dels med sockerbetor och andra lantmannaprodukter dels ock med handelsvaror. Denna fraktfart hade beräknats inbringa fiskarbefolkningen en årlig inkomst av 15,000 à 20,000 kronor. I sitt nuvarande skick och med sitt

nuvarande djup kunde hamnen svårligen tjäna som nödhamn. Det vore [59.]
nämligen huvudsakligen vid nordvästliga stormar, som hamnen skulle behöva användas som nödhamn, men det vore just nordvästliga stormar, som förorsakade sådan svår sjö i ytterhamnen, att icke ens fiskarbefolkningen själv då kunde taga sig ut eller in i hamnen.

Med hänsyn till dessa förhållanden och då utsikt funnes, att en förbättring av hamnen i den omfattning, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen föreslagit, skulle medföra ett betydande uppsving av såväl fiskerinäringen i Barsebäck som fraktfarten därstädes, ville Kungl. Maj:ts befallningshavande uttala såsom sin mening, att sådana omständigheter förelåge, som kunde utgöra skäl för riksdagen att besluta, att ifrågavarande hamn skulle av staten byggas och underhållas.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har i utlåtande den 19 september 1914 med ledning av de utav Kungl. Maj:ts befallningshavande lämnade uppgifterna beräknat, att inkomsten av fiske och fraktfart motsvarade under senare tider en inkomst per fiskare, skeppare och sjöman vid Barsebäck av 1,000—1,500 kronor om året, samt ansett det uppenbart, att hamnintressenterna icke kunde med sådana årsinkomster deltaga i kostnaderna vare sig för hamnens iståndsättande eller för dess underhåll. Styrelsen har vidare anfört att, ifall fiskehamnskommissionen bedömt frågan om de nödvändiga botemedlen mot de vid Barsebäcks hamn rådande överklagade olägenheterna på ett riktigare sätt och därigenom kommit till en rätt uppfattning av vad, som krävdes i avseende å åtgärder och kostnader för hamnens iståndsättande på ett för framtiden betryggande och tillfredsställande sätt, det väl knappast syntes kunna betvivlas, att fiskehamnskommissionen då skulle inordnat Barsebäcks hamn inom den grupp av »betydelsefullare hamnarbeten», som staten skulle bygga och underhålla. I varje fall vore tydligt, att frågan om Barsebäcks hamn numera befunne sig i ett helt annat läge, än när fiskehamnskommissionen hade den under övervägande. Kommissionen hade antagit, att hamnen endast behövde genom viss muddring fördjupas för att de överklagade olägenheterna skulle försvinna, och att hamnen sålunda skulle bliva tillfredsställande genom vidtagande av ett arbete, som, utfört för en kostnad av endast 30,000 kronor, skulle kräva ingen eller åtminstone en jämförelsevis ringa underhållskostnad. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hade nu i sitt utlåtande den 21 februari 1914 klargjort, att, för att hamnen skulle kunna bliva tillfredsställande, erfordrades arbeten av sådan omfattning, att de krävde en kostnad av icke mindre än 155,600 kronor, och av en sådan beskaffenhet och belägenhet, att underhållskostnaden i varje fall icke kunde antagas bliva lika ringa som för det väl en gång inuti hamnen upptagna

[59.] djupet. Beaktades detta förändrade sakläge och toge man samtidigt hänsyn å ena sidan till hamnens synnerligen gynnsamma belägenhet utmed farleden genom Öresund och dess därav samt av dess omedelbara förbindelse med landets järnvägsnät betingade goda utvecklingsmöjligheter för både fiske och fraktfart, och å andra sidan till fiskarbefolkningens säkra oförmåga att kunna vare sig iordningställa eller underhålla hamnen, så syntes det endast vara en av omständigheterna motiverad nödvändig rättelse av fiskehamnskommissionens åtgärd beträffande denna hamn och dess klassificering, om densamma nu, efter det en klarare uppfattning vunnits om vad omständigheterna verkligen krävde, hänfördes till den grupp av betydelsefullare fiskehamnar, som staten för fiskerinäringens kraftiga upphjälpande borde bygga och underhålla. Styrelsen finge sålunda för sin del tillstyrka, att Barsebäcks hamn måtte byggas och underhållas av staten, och hemställa, att Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen att för utförande av vissa arbeten vid hamnen, på sätt uti styrelsens utlåtande den 21 februari 1914 angivits, anvisa medel under de villkor, som gällde för de fiskehamnar, som staten skulle bygga och underhålla.

Lantbruksstyrelsen har, efter att hava hört fiskeriintendenten i södra distriktet, vilken tillstyrkt hamnens övertagande av staten, i utlåtande den 24 oktober 1914 anfört, att styrelsen icke hade något att erinra mot väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag till arbeten för hamnens förbättrande, samt att lantbruksstyrelsen i anseende till dels Barsebäckshamnens stora betydelse och utvecklingsmöjligheter såsom fiskläge och dels de med hamnens iståndsättande förenade betydliga kostnaderna ävensom därvarande fiskarbefolknings ringa tillgångar och därav beroende oförmåga att deltaga i kostnaderna för hamnens iståndsättande och underhåll, ansåge, att denna hamn borde byggas och underhållas av staten.

Plan för utförande av återstående fiskehamnsanläggningar.

Såsom jag förut omförmält har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i skrivelse den 9 september 1915 framlagt plan och kostnadsberäkning för de 19 återstående av de år 1911 beslutade 24 fiskehamnsanläggningarna. Styrelsen har i beräkningen intagit jämväl hamnen vid Barsebäck. Jag går nu att redogöra för denna skrivelse, varmed överlämnats utarbetade arbetsplaner till nyssnämnda 19 hamnanläggningar, nämligen de i ovanintagna förteckning under nr 6—11, 14, 15, 17—20, 22—24 och 28—31 upptagna hamnarna.

Styrelsen har till en början erinrat, att kostnadsberäkningarna till de redan fastställda arbetsplanerna för hamnanläggningarna vid Träslöv, Glommen, Grundsund, Kivik och Hönö—Klåva visat, att utförandet

av hamnanläggningarna å dessa platser skulle betinga en anläggnings- [59.]
kostnad av 2,377,100 kronor, under det att dessa fem hamnanläggningar av fiskehamnskommissionen beräknats medföra en byggnadskostnad av endast 997,000 kronor. För utredning om anledningen till denna betydande kostnadsökning hade på sin tid av byråchefen hos styrelsen, överstlöjtnanten O. Z. Ekdahl till chefen för jordbruksdepartementet avlämnats en promemoria [1]) angående byggnadssätt och byggnadskostnader för dessa fiskehamnsanläggningar. I denna promemoria hade lämnats en ingående utredning om orsakerna därtill, att det av fiskehamnskommissionen tilltänkta byggnadssättet för vågbrytarna vid Träslöv, Glommen och Hönö—Klåva icke kunde förordas och varför det vid Grundsund icke vore möjligt att tillämpa det av kommissionen angivna byggnadssättet, utan oundvikligt att använda ett annat. Det hade ådagalagts genom denna utredning, att grundförhållandena å dessa hamnplatser vid verkställande av noggranna borrningar visat sig vara av annan och mera svårarbetad beskaffenhet än vad fiskehamnskommissionen antagit, att i övrigt byggandet av dessa hamnar måste ske med användande av ett vida solidare och för hamnarnas framtida bestånd mera betryggande byggnadssätt än denna kommission förutsatt, samt att i följd därav kostnaderna komme att vida överstiga de av kommissionen endast överslagsvis beräknade, som grundats allenast å utkast till hamnplaner, med ledning av vilka några tillförlitliga kostnadsberäkningar icke kunnat uppgöras.

Genom den särskilda utredning beträffande hamnanläggningen vid Grundsund, som av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen lämnats i skrivelser den 25 september 1913 och den 2 januari 1914, hade vidare ådagalagts, att denna hamn, om den skulle på tidsenligt sätt motsvara de fordringar på behövligt utrymme, som man borde ställa på densamma, måste utföras med en $3\frac{1}{2}$ gånger så stor omfattning som den av fiskehamnskommissionen förutsatta, vilket förhållande ensamt för sig i hög grad ökat kostnaden för denna hamnanläggning.

Kostnadsberäkningarna för de återstående 19 fiskehamnsanläggningarna visade, att dessa fiskehamnsanläggningar skulle betinga en anläggningskostnad av sammanlagt 4,670,100 kronor mot av fiskehamnskommissionen överslagsvis uppskattade 1,765,000 kronor i runt tal. Orsakerna till skillnaden i kostnad vore för dessa hamnar av samma art som för de fem första hamnarna. Det hade sålunda dels varit nödvändigt att uppgöra arbetsplanerna även till dem med användande av ett väsentligen

[1]) Återgiven i protokollet till statsverkspropositionen 1913, nionde huvudtiteln sid. 284—297.

[59.] starkare och mera betryggande byggnadssätt än de av fiskehamnskommissionen vid dess överslagsberäkningar och utkast förutsatta, dels befunnits oundgängligen nödvändigt att för vissa fiskehamnsanläggningar bereda ett större utrymme och att giva åt de skyddande vågbrytarna ändrade lägen för vinnande av en tillräckligt rymlig, lugn och tryggad hamn, som i alla väder skulle kunna angöras. Det hade därjämte vid de noggranna undersökningar å hamnplatserna, som verkställts för arbetsplanernas upprättande, visat sig, att på några platser de av fiskehamnskommissionen för dess överslagsberäkningar begagnade planutkasten varit väsentligen felaktiga, så att varken längdförhållanden eller djupförhållanden överensstämt med verkligheten, vilket medfört, att vågbrytarlängder och muddringsmassor måst bliva annorlunda och större än vad fiskehamnskommissionens utkast angivit. Då vidare, såsom påvisats redan i den förut omförmälda promemorian, de vid kommissionens överslagsberäkningar använda materialkostnads- och arbetspriserna vore för numera (oavsett kriget) rådande arbetsförhållanden i hög grad för låga, så bleve det en oundviklig och naturlig följd av samtliga dessa omständigheter, att anläggningskostnaden, såsom styrelsen redan år 1910 förutsagt, måste vida överstiga det av fiskehamnskommissionen endast överslagsvis uppskattade beloppet.

Kostnaden för samtliga de av riksdagen beslutade 24 fiskehamnarna hade sålunda efter de verkställda noggranna detaljundersökningarna å platserna för dessa hamnanläggningar på ovan angivna grunder icke kunnat beräknas lägre än till sammanlagt 7,047,200 kronor eller till ungefär dubbelt så stort belopp som det av fiskehamnskommissionen uppskattade beloppet av 3,560,300 kronor, nämligen det i överslaget upptagna beloppet 2,760,300 kronor jämte det av kommissionen beräknade beloppet av lägst 800,000 kronor för anskaffande av den erforderliga arbetsmaterielen för arbetenas utförande av staten själv genom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, såsom kommissionens beräkning förutsatt.

Utöver det av riksdagen år 1911 till dessa fiskehamnsanläggningar redan beviljade beloppet 2,788,000 kronor erfordrades sålunda ett ytterligare anslag av 4,259,200 kronor. Därjämte erfordrades 155,600 kronor för Barsebäcks hamn, som numera även befunnits böra byggas på statens bekostnad, således ett sammanlagt tilläggsanslag av i runt tal 4,415,000 kronor. [1])

[1]) Till Barsebäcks hamn har dock, såsom förut nämnts, riksdagen år 1912 redan beviljat ett anslag av 30,000 kronor, som icke ingår i det år 1911 beviljade anslaget.

Vid utarbetandet av den plan, enligt vilken de årliga anslagen under byggnadstiden borde utgå till de beslutade fiskehamnsanläggningarna, hade styrelsen nu av budgetshänsyn utgått från det antagandet, att byggnadsarbetena lämpligen borde bedrivas så, att årsanslaget kunde begränsas till högst samma belopp, 620,000 kronor, som för ändamålet anvisats för åren 1915 och 1916. Med hänsyn härtill hade styrelsen uppställt nedanstående tablå, utvisande anslagsbehovet för varje år (från och med år 1913, då hamnarbetena tagit sin början), intill dess de år 1911 beslutade 24 fiskehamnsanläggningarna jämte fiskehamnen vid Barsebäck blivit fullbordade. Denna tablå utvisade, att med en årlig anvisning för år 1917 och därefter av endast 610,000 kronor kunde samtliga dessa hamnanläggningar beräknas vara utförda med utgången av år 1925. [59.]

För år	Anvisade medel	Summa anvisade medel	Anslagsbehov för året	Summa anslagsbehov
1912—1913	464,000	464,000	346,475	346,475
1914	464,000	928,000	558,075	904,550
1915	620,000	1,548,000	503,625	1,408,175
1916	620,000	2,168,000	693,625	2,101,800
1917	610,000	2,778,000	552,100	2,653,900
1918	610,000	3,388,000	617,725	3,271,625
1919	610,000	3,998,000	725,525	3,997,150
1920	610,000	4,608,000	601,125	4,598,275
1921	610,000	5,218,000	540,925	5,139,200
1922	610,000	5,828,000	658,100	5,797,300
1923	610,000	6,438,000	566,300	6,363,600
1924	609,200	7,047,200	645,800	7,009,400
1925	155,600	7,202,800	193,400	7,202,800

Om denna plan för anvisandet av byggnadsmedlen lades till grund för arbetenas bedrivande och den av fiskehamnskommissionen angivna ordningen följdes, beräknades byggnadstiden enligt nedanstående tablå för resp. hamnar komma att bliva

[59.]

	Åren		Åren
för Träslöv	1913—1916	för Byxelkrok	1921—1924
» Glommen	1913—1916	» Gäddbäcksund	1921—1922
» Grundsund	1914—1917	» Stenshamn	1922—1924
» Kivik	1913—1915	» Bergö	1922
» Hönö—Klåva	1916—1918	» Fågelsundet	1922—1924
» Gislöv	1916—1919	» Sanna	1923—1925
» Grönhögen	1917—1920	» Lutterhorn	1923—1924
» Hällevik	1918—1921	» Kapelludden	1924—1925
» Nogersund	1918—1920	» Grisslan	1924
» Herrevik	1919—1922	» Stendörren	1924
» Smögenholmarna	1919—1920	» Långö	1925
» Barsebäck	1921—1922	» Bokö	1925
» Värskär	1921—1923		

Den för planen uppställda förutsättningen, att årsanslaget begränsades till högst 620,000 kronor, hade medfört en mindre utsträckning av byggnadstiden och förskjutning av byggnadsåren för de särskilda hamnarna i förhållande till vad styrelsen tänkt sig vid uppgörandet av den tablå över byggnadstiderna, vilken bifogats styrelsens framställning den 17 september 1913.[1]) Det något långsammare fortskridandet av byggnadsarbetenas bedrivande, varom den nu meddelade tablån vittnade jämförd med tablån av den 17 september 1913, hade sin förklaringsgrund uti den då oförutsedda anledningen, att man numera måst tänka sig anslaget begränsat på sätt ovan antagits. Därjämte vore att märka, att man icke dittills under år 1915 kunnat, såsom i tablån av år 1913 förutsatts, påbörja de för år 1915 beräknade nya hamnbyggnadsarbetena vid Hönö—Klåva, Gislöv och Grönhögen även av det skäl, att vederbörande å intetdera stället medhunnit att ordna frågorna om överlämnande av de för hamnarna erforderliga områdena till staten kostnads- och gravationsfritt. Under nu rådande förhållanden hade styrelsen då icke heller ansett särskilt angeläget att detta oaktat påskynda igångsättandet av dessa hamnanläggningar utan kunna avvakta, att frågorna om överlåtelsen av hamnområdena hunnit nöjaktigt ordnas, innan arbetena igångsattes. Ovan intagna tablå förutsatte på grund härav i motsats till den tidigare tablån av september 1913, att de nyssnämnda hamnarna komme att påbörjas först under åren 1916—1917.

I händelse fiskehamnsanläggningarna vid Hällevik, Nogersund och Stenshamn i Blekinge län skulle igångsättas i framflyttad ordning redan

[1]) Refererad i protokollet till statsverkspropositionen till 1914 års förra riksdag, nionde huvudtiteln sid. 160—162.

år 1916, varom Kungl. Maj:ts befallningshavande i Blekinge län gjort framställning [1]), så kunde, med samma plan för anvisandet av byggnadsmedlen, som ovan angivits, byggnadstiden för resp. hamnar beräknas komma att bliva: [59.]

	Åren		Åren
för Träslöv	1913—1916	för Värskär	1922—1924
» Glommen	1913—1916	» Byxelkrok	1922—1925
» Grundsund	1914—1917	» Gäddbäcksund	1922—1923
» Kivik	1913—1915	» Bergö	1922
» Hällevik	1916—1919	» Fågelsundet	1923—1925
» Nogersund	1916—1918	» Sanna	1923—1925
» Stenshamn	1916—1918	» Lutterhorn	1923—1924
» Hönö—Klåva	1917—1919	» Kapelludden	1924—1925
» Gislöv	1918—1921	» Grisslan	1924
» Grönhögen	1918—1921	» Stendörren	1925
» Herrevik	1919—1922	» Långö	1925
» Smögenholmarna	1920—1921	» Bokö	1925
» Barsebäck	1921—1922		

Vid utarbetandet av kostnadsberäkningarna till de nu överlämnade arbetsplanerna för de 19 återstående av de beslutade 24 fiskehamnsanläggningarna hade även för de kostnadsberäkningar, som uppgjorts under tiden efter den 1 augusti 1914, lagts till grund sådana arbets- och materialpris, som motsvarade arbetsförhållandena före världskriget, då det uppenbarligen icke varit eller vore möjligt att bedöma den inverkan, som detta krig komme att medföra i avseende å arbetsförhållanden och prisstegringar för den närmare framtiden. Det vore sålunda att emotse, att de förhållanden, som komme att inträda å arbetsmarknaden i vårt land i följd av världskriget, kunde komma att medföra, att även de av styrelsens hamnavdelning nu beräknade byggnadskostnaderna för de beslutade fiskehamnarna skulle komma att överskridas, och att det således kunde såsom följd av kriget bliva behövligt att framdeles öka det nu förutsatta tilläggsanslaget. Då emellertid behovet härav icke läte sig för närvarande bedömas, syntes det vara nödvändigt att avvakta de kommande årens erfarenheter i avseende å prisförhållanden och arbetskostnader, innan det kunde vara skäl att låta planen för de årliga anslagen undergå en revision. Om därför den nu framlagda planen för anvisandet av byggnadsmedlen med ett årligt anslag av tillsvidare 610,000 kronor, från och med år 1917 räknat, lades till grund för anvisningarna,

[1]) Härför redogöres längre fram.

[59.] så kunde byggnadsarbetena bedrivas i anslutning till denna plan i den mån medlen räckte till och därunder den behövliga erfarenheten vinnas angående det framtida behovet av en ökning av det nu till 4,415,000 kronor beräknade tilläggsanslaget. Med detta tillvägagångssätt kunde visserligen byggnadstiden för de beslutade fiskehamnarna få utsträckas utöver den i planen nu förutsatta, men däremot budgeten icke behöva betungas med större årligt anslagsbelopp än nu föreslagna 610,000 kronor.

Med förmälan att kostnadsberäkningarna till de nu överlämnade 19 arbetsplanerna förvarades hos styrelsen, har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen slutligen hemställt, dels att Kungl. Maj:t ville till riksdagen avlåta proposition om beviljande av det tilläggsanslag av 4,415,000 kronor, som nu kunde förutses erforderligt för fullbordande av dels de av riksdagen beslutade 24 fiskehamnsanläggningarna, dels hamnen vid Barsebäck, dels ock fastställa nämnda arbetsplaner att lända till efterrättelse vid hamnarbetenas utförande, samt bemyndiga styrelsen att därefter gå i författning om deras utförande i den mån, som beviljade anslagsmedel medgåve.

Arbeten för hamnanläggningar vid Hällevik och Nogersund.

Såsom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen omförmält i sistberörda utlåtande gjordes under år 1915 framställning från Kungl. Maj:ts befallningshavande i Blekinge län, att tre beslutade hamnanläggningar i detta län skulle företagas tidigare än den i först ovanintagna förteckning upptagna ordning angåve.

Denna framställning, som innefattades i Kungl. Maj:ts befallningshavandes skrivelse den 31 augusti 1915, var av följande huvudsakliga innehåll.

Bland en avsevärd del av Blekinge läns stora stenhuggarbefolkning rådde verkligt nödläge på den grund, att alla stenhuggerifirmor i följd av bristande avsättningsmöjligheter nedlagt eller i hög grad reducerat driften, och dessvärre måste man befara, att detta stenindustriens kritiska läge komme att vara icke endast så länge kriget påginge utan på grund av försvagad köpkraft hos de utländska avnämarna även en avsevärd tid därefter.

Enligt kommerskollegiets berättelse för år 1913 »Industri» funnes i Blekinge, fördelade på 65 platser, 2,490 arbetare i brytning jämte grovhuggning och krossning av sten, och då dessa stenhuggare med sina stora familjer ofta vore bosatta inom de fattigaste kommunerna, som även med god vilja hade svårt att hjälpa, så vore det självklart, att nöden, ju längre tiden skrede framåt, måste bli svår. En utväg att avhjälpa nöden genom beredande av arbetstillfällen förelåge enligt Kungl.

Maj:ts befallningshavandes förmenande i ett framflyttande av igång- [59.]
sättandet av fiskehamnsbyggnaderna vid Hällevik, Nogersund och Stenshamn i Blekinge till år 1916. En sådan åtgärd skulle på ett synnerligen verksamt sätt bidraga att avhjälpa arbetslösheten, hamnbyggena vid Hällevik och Nogersund särskilt för den västra delen av länet, hamnbygget vid Stenshamn särskilt för de många stenhuggarna på de kringliggande fattiga ökommunerna i östra skärgården.

I det av 1911 års riksdag godkända, av den s. k. fiskehamnskommissionen uppgjorda förslaget till den ordningsföljd, i vilken de beslutade fiskehamnarna skulle byggas, följde, om man frånsåge Grönhögen, de blekingska fiskhamnarna Hällevik och Nogersund närmast efter dem, som senast under år 1916 skulle påbörjas, under det att Stenshamn komme något senare.

Påbörjandet av anläggningarna vid Hällevik och Nogersund kunde emellertid, därest ordningen bibehölles, med all säkerhet icke äga rum förr än allra tidigast 1917.

Givetvis krävdes det synnerligen tvingande motiv för att det skulle anses lämpligt att frångå den en gång beslutade ordningsföljden. Men enligt Kungl. Maj:ts befallningshavandes förmenande förelåge nu sådana trängande skäl, då genom ett forcerat tempo för fiskehamnsbyggena i deras helhet eller genom ett framflyttande av särskilt de blekingska fiskehamnsanläggningarna en synnerligen kraftig hjälp skulle erhållas till beredande av arbete åt de nu nödställda blekingska stenhuggeriarbetarna. Blekinge vore — näst Göteborgs och Bohus län — utan all jämförelse det län, där stenindustri, vilken industri lidit mest av kriget, i den största utsträckningen bedreves, och i Göteborgs och Bohus län vore på grund av dess under detta krig kommersiellt särskilt gynnsamma läge möjligheten att bereda arbetstillfällen långt större än i Blekinge län.

Med anledning av det sålunda anförda hemställde Kungl. Maj:ts befallningshavande, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga sådana åtgärder, att fiskehamnsanläggningarna vid Hällevik, Nogersund och Stenshamn redan under år 1916 måtte kunna påbörjas.

I häröver den 21 oktober 1915 avgivet utlåtande erinrade väg- och vattenbyggnadsstyrelsen till en början, att styrelsen i sin härförut omförmälda skrivelse den 9 september 1915 meddelat, att hamnbyggnadsarbetena vid Hönö—Klåva, Gislöv och Grönhögen, vilka enligt de tidigare förutsättningarna varit avsedda att påbörjas under loppet av år 1915, icke ännu kunnat börjas bland annat av det skäl, att vederbörande å intetdera stället ännu medhunnit att ordna frågan om överlämnande av

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen 21 okt. 1915.

[59.] de för hamnarna erforderliga områdena till staten kostnads- och gravationsfritt.

Det förhållandet, att de sistnämnda tre hamnarna, som i ordningsföljden komme närmast efter de redan under arbete varande hamnarna och närmast före hamnarna vid Hällevik och Nogersund, av förberörda orsaker ännu icke kunnat påbörjas, kunde nu medgiva, att åtminstone hamnarbetena vid Hällevik och Nogersund kunde, om så beslutades, påbörjas redan under vintern 1915—1916 genom stenuttagning m. m. med anlitande av de redan beviljade medlen och utan rubbning av den i styrelsens framställning den 9 september 1915 angivna planen för anvisandet av byggnadsmedlen för samtliga fiskehamnarna. Då vidare av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen infordrade förbindelser angående överlåtelse av de erforderliga hamnområdena vid Hällevik och Nogersund nu inkommit till styrelsen från vederbörande kommun, under det att motsvarande förbindelser ännu icke inkommit från vederbörande i fråga om hamnarna vid Hönö—Klåva, Gislöv och Grönhögen, så hade väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för sin del intet att invända mot att åtminstone hamnarbetena vid Hällevik och Nogersund påbörjades så fort ske kunde och före dem vid Hönö—Klåva, Gislöv och Grönhögen, då de av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Blekinge län anförda skälen därför syntes synnerligen behjärtansvärda.

Skulle emellertid det avsedda ändamålet med den av Kungl. Maj:ts befallningshavande påyrkade åtgärden verkligen vinnas och denna komma att bidraga till lättnad i det nödläge, som enligt befallningshavandens anmälan redan rådde bland en avsevärd del av den stora stenhuggarbefolkningen i Blekinge, så borde arbetena med uttagning och bearbetning av den för hamnarbetena behövliga byggnadsstenen igångsättas så fort ske kunde och i varje fall redan innevarande vinter, vilket åter förutsatte Kungl. Maj:ts beslut i ärendet redan under hösten år 1915.

Om då arbetet med stenuttagningen och andra förberedande arbeten för dessa båda fiskehamnar igångsattes under vintern av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen genom dess hamnavdelning, så kunde själva byggnadsarbetena med utförandet av vågbrytarna m. m. därpå taga sin början fram på våren, när den därför tjänliga årstiden vidtagit. Något hinder mötte naturligtvis ej att i fortsättningen överlämna själva utförandet av dessa arbeten till en då anskaffad entreprenör, som skulle använda den av staten själv uttagna och bearbetade byggnadsstenen, men det kunde ifrågasättas, huruvida det icke vore för staten förmånligast, att hamnarbetena i sin helhet bringades till utförande genom väg- och vattenbyggnadsstyrelsens direkta försorg, utan anlitande av entreprenör.

[59.] Hamnarbetenas utförande av staten eller medelst entreprenad.

Detta senare sätt att utföra samtliga de föreslagna fiskehamnsanläggningarna hade på sin tid förutsatts och förordats både av fiskehamnskommissionen och av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Att Kungl. Maj:t likvisst i propositionen till 1911 års riksdag om anslag till fiskehamnarna föreslagit användandet av entreprenad för utförandet, syntes närmast hava varit beroende därav, att Kungl. Maj:t i sagda proposition ifrågasatt utförandet av allenast sex fiskehamnsanläggningar. Då riksdagen däremot, i anslutning till väckta motioner om ett skyndsamt utförande av samtliga de av fiskehamnskommissionen i första hand förordade 24 fiskehamnarna, dels beslutat, att alla dessa skulle byggas av staten själv, dels anhållit, att förslag till ytterligare 7 hamnar skulle snarast framläggas för riksdagen, så ställde sig frågan om sättet för fiskehamnarnas utförande — om på entreprenad eller genom egen arbetsledning — väsentligen annorlunda, än om endast 6 hamnar varit att utföra.

I fråga om sättet för fiskehamnsbyggnadernas utförande hade riksdagen icke lämnat någon direkt föreskrift, men hade däremot genom det i riksdagens skrivelse gjorda uttalandet »och synes därvid fiskehamnskommissionens förslag lämpligen kunna följas, såväl i vad det avser den allmänna planen — särskilt ordningsföljden de särskilda hamnföretagen emellan — för kusternas förseende med fiskehamnar som ock beträffande de särskilda hamnarnas inrättande» indirekt uttalat, att riksdagen icke hade något att invända mot att hamnarna utfördes av staten genom direkt arbetsledning, vilket tillvägagångssätt förutsatts och ingått i fiskehamnskommissionens allmänna plan, varför även av kommissionen beräkning framlagts angående därvid erforderlig arbetsmateriel. Hinder syntes sålunda ej från riksdagens sida möta för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att utföra fiskehamnarna antingen med anlitande av därför antagna entreprenörer eller med direkt arbetsledning. Övergången från anlitande av entreprenör till direkt arbetsledning förutsatte affärsmässig och god ledning, ävensom anskaffandet *dels* av befälspersonal på arbetsplatsen, som vore i vissa avseenden mera erfaren och kvalificerad än vad kontrollanten vid ett entreprenadarbete i regel behövde vara, och *dels* av erforderlig lämplig arbetsmateriel och goda materialier. Allt detta ställde sig naturligtvis mindre fördelaktigt, när endast ett fåtal hamnar skulle byggas, men vore så mycket mera att anbefalla, när icke mindre än 24 hamnar för en kostnad av över 7 miljoner kronor skulle utföras och i fortsättningen möjligen ännu flera komme till utförande samt arbetena således bleve av mera långvarig och fortlöpande natur. Under den för de 24 hamnarna beräknade byggnadstiden av

[59.] åtminstone 12 år hunne den behövliga arbetsmaterielen — som, då den längre arbetstiden av minst 12 år förutsattes i stället för den av fiskehamnskommissionen föreslagna av endast 5 år, ingalunda behövde tilltagas i den omfattning, som måste ske, när alla hamnarna tänktes utförda på allenast sistnämnda tid — att dels fullt utnyttjas och förslitas, dels amorteras, i den mån den icke efter hamnarnas fullbordande vore behövlig för deras underhåll, som ålåge staten och skulle omhänderhavas av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

Att möjligheten att få arbetena utförda på fullgott och betryggande sätt vore i hög grad beroende av, att därvid endast fullt lämplig arbetsmateriel komme till användning, vore uppenbarligen fallet vid varje större arbete, men det gällde i alldeles särskild grad, när man såsom vid utförandet av fiskehamnarna hade att bygga i öppna havet, utsatt för ständiga avbrott och stora risker genom stormväder och hård sjö. Det gällde då långt mera än vid byggande i land att kunna väl utnyttja den bästa arbetstiden, särskilt de månader av året, då man kunde påräkna lugn sjö och möjlighet att utföra arbetena i vattnet, vilka arbeten just under själva utförandet mindre lätt, än när de vore fullbordade, kunde motstå havets angrepp i storm. Då nu anskaffandet av den lämpligaste och mest effektiva arbetsmaterielen, som sålunda bäst tilläte och möjliggjorde det kraftiga utnyttjandet av de för arbete i havet kortare, tjänliga arbetstiderna på året, endast vore en fråga om tillgång på nödigt kapital för anskaffande av sådan materiel, så vore det uppenbart, att staten därvidlag hade vida bättre förutsättningar än den enskilde entreprenören. Staten kunde alltid anskaffa all den erforderliga materielen till behövlig omfattning och av den för arbetena lämpligaste beskaffenheten. Entreprenören kunde detta endast om han förfogade över tillräckligt stora ekonomiska resurser, vilket emellertid oftast icke vore fallet och i varje fall icke visat sig vara händelsen med ett par av de entreprenörer, som hittills kunnat erhållas för fiskehamnarnas utförande.

Vad därefter beträffade den andra nödvändiga förutsättningen för ett gott resultat i byggnadstekniskt och ekonomiskt avseende: en skicklig och erfaren befälspersonal, så ställde sig frågan om anskaffandet av kompetenta arbetsledare och förmän för ledning av arbetena på de respektive hamnbyggnadsplatserna på fullkomligt samma sätt för en entreprenör som för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, under förutsättning att hamnarbetena enligt vad förut nämnts bleve av längre fortlöpande natur.

Fördelarna för staten att, när minst 24 fiskehamnar skulle under en kortaste byggnadstid av åtminstone 12 år bringas till utförande, låta arbetena utföras på entreprenad, vore inga — därom vore väg- och vattenbyggnadsstyrelsen fullt förvissad —, men olägenheterna vore icke få och icke oväsentliga. [59.]

Försökte man — allt under förutsättning att särskilt tillstånd att frångå stadgandena i entreprenadförordningen kunnat erhållas — att till tävlan inbjuda endast några få såsom kompetenta och samvetsgranna kända entreprenörer, så skulle detta från de från tävlan uteslutnas sida föranleda sådana klagomål och beskyllningar för mannamån och partiskhet, att man icke kunde underlåta att, i enlighet med entreprenadförordningen, medgiva allmän och offentlig konkurrens för hugade spekulanter utan undantag. Och man tvingades därför att i överensstämmelse med den princip, varpå hela entreprenadsystemet vilade, lämna utförandet av arbetena åt den av spekulanterna, som avgivit lägsta anbudet och tillika förmått ställa nöjaktig säkerhet. I stället för att en säkert känd och beprövad kompetens och soliditet hos den blivande entreprenören borde utgöra grunden för förtroendet att utföra arbetet, komme, när konkurrensen måste vara fri och allmän, grunden för detta förtroende att bliva allenast beskaffenheten av den säkerhet, som ställdes. Men då fordringarna å denna säkerhet enligt entreprenadförordningen icke, utan att särskilda omständigheter sådant föranledde, kunde ställas högre än till 20 procent av anbudsbeloppet, så vore denna grund vansklig att bygga utsikterna till erhållande av ett fullgott arbete på. Att förutom den föreskrivna säkerheten intill 20 procent låta en fordran, att spekulanterna skulle före kontraktets avslutande visa, att de vore i besittning av tillräcklig och för arbetena lämplig arbetsmateriel samt förfogade över kompetenta arbetsledare och arbetsförmän, bliva bestämmande för arbetets överlämnande till den, som givit lägsta anbudet och kunnat ställa nöjaktig borgen, läte sig ej rimligen göra, då man naturligen skulle mötas med den förklaringen, att spekulanten nog skulle veta att ordna den saken i rätt tid, och då man icke kunde utan vidare på förhand bevisa, att detta icke komme att ske. Man skulle utsätta sig för bittra tillvitelser och klagomål vid en vägran att, oaktat den ställda nöjaktiga säkerheten till 20 procent, antaga den lägst bjudande, därför att man droge i tvivelsmål hans förmåga att kunna anskaffa den lämpliga arbetsmaterielen, utan vilken arbetena varken kunde utföras på fullgott sätt eller utan obehövlig tidsutdräkt med i samma mån ökade risker för stormskador under själva utförandet. Nödvändigheten att, till undvikande av tillvitelser om partiskhet och mannamån, medgiva allmän

[59.] och offentlig konkurrens vid avgivande av anbud å fiskehamnsanläggningarna medförde sålunda risken att erhålla mindre kompetenta och vederhäftiga entreprenörer, som därtill vore hänvisade till att så gott sig göra läte »trassla sig fram» med olämplig materiel, därför att de saknade de tillräckliga ekonomiska resurser, som erfordrades för att kunna anskaffa och använda fullt lämplig och effektiv arbetsmateriel. Och man borde icke föreställa sig, att man, efter det en entreprenör genom avslutat kontrakt åtagit sig arbetets utförande under en byggnadstid av 2 à 3 år, hade någon större möjlighet att inverka bestämmande och reglerande å arbetets gång. Vad man hade i sin hand, det vore att genom posthavande ingenjören dagligen kontrollera, att det arbete, som utfördes, bleve fullgott i tekniskt avseende och i överensstämmelse med fastställd arbetsplan, men huru entreprenören och hans arbetsledare planlade och ledde arbetet med hänsyn till tidens bästa utnyttjande och arbetenas tjänligaste ordningsföljd m. m., därå hade man bra ringa inflytande, därest icke föreställningar toges till efterrättelse i godo. Varje framställning och anmaning om ett bättre anordnande av ett arbetssätt, vars brister bottnade i avsaknad av tillräckligt lämplig arbetsmateriel, bemöttes med ett påstående, att man nog skulle hinna få arbetet färdigt till kontraktstidens utgång. Att bevisa motsatsen eller att på grund av försening fråntaga entreprenören arbetet läte sig icke gärna göra, förrän förseningen blivit ett slutligen fullbordat faktum. En entreprenör vore i realiteten i stort sett endast beroende av kontrollen å arbetets beskaffenhet, men kunde åtminstone i det längsta sätta sig över varje anmaning att ordna sig på ett bättre sätt beträffande arbetets utförande med hänsyn till dess raska bedrivande med lämpligare och mera effektiv arbetsmateriel. Vid arbete, utfört genom egen arbetsledning, kunde däremot väg- och vattenbyggnadsstyrelsens föreskrifter och direktiv för arbetsledningen tillförsäkra, att de särskilda arbetena med användande av den lämpligaste arbetsmateriel komme till utförande i rätt tid med bästa utnyttjande av de tjänliga byggnadsperioderna.

Enär det icke funnes några skäl för antagandet, att en entreprenör skulle kunna betinga sig lägre material- och arbetspris, än vad staten kunde ernå vid kompetent ledning av arbetena, och då entreprenörerna måste beräkna att själva hava skälig behållning å sitt arbete och ersättning för sin risk å de mer än andra riskabla arbetena i öppen sjö, kunde entreprenadsystemets tillämpning å fiskehamnsanläggningarna icke heller antagas komma att medföra minskning av anläggningskostnaderna

jämfört med de kostnader, som skulle uppstå, om de utfördes med direkt arbetsledning. [59.]

Till olägenheterna av entreprenad måste också räknas att, oaktat de mest omsorgsfulla och omfattande förberedande undersökningar genom hamnavdelningens försorg, det dock icke kunde förekommas, att under arbetets fortgång förhållanden uppstode eller komme i dagen, vilka icke på förhand kunnat förutses, och vilka nödvändiggjorde en ändring av det uppgjorda byggnadsförslaget i vissa detaljer. Dylika ändringar läte sig lätt göra utan omotiverad ökning av kostnaderna, om man byggde med egen arbetsledning, under det att varje nödvändighet till även den minsta ändring ofelbart skulle utnyttjas av entreprenörerna för att oskäligt uppskruva kraven å extra ersättningar. Dylika ändringar vållade ofta, när man vore beroende av en tvungen uppgörelse med antagen entreprenör, som redan hade huvudarbetet, förvecklingar, så mycket svårare att undvika eller utjämna som det — för att icke, i händelse av omkastningar i väderlek och sjögång, riskera skador eller rubbningar av oberäknelig omfattning — kunde vara nödvändigt att genast utföra ändringen, utan att dessförinnan överenskommelse kunde hinna träffas om den särskilda ersättningen därför, då denna förutsatte en föregående utredning. Överenskommelser om de särskilda ändringsåtgärder, som då erfordrades, läte sig nämligen, liksom när fråga vore om tilläggsarbeten, icke utan ofta vidlyftiga underhandlingar träffa vid entreprenad, och föranledde icke sällan, att entreprenören slutligen vädjade till skiljedom, i förhoppning att bliva tillerkänd ersättning efter sina uppskruvade fordringar.

I händelse staten slutligen nödgades övertaga en försumlig eller på obestånd råkad entreprenörs återstående arbeten, måste i allt fall lämplig arbetsmateriel anskaffas. I saknad av sådan hade staten, som ändock måste hava viss sådan för att kunna underhålla hamnarna, även avskurit möjligheten för sig att förkasta för högt tilltagna fordringar och anbud på bland annat oundvikliga tilläggs- och extra arbeten. Förhoppningen om verksam konkurrens om tilläggsarbeten eller extra arbeten vore illusorisk, då den för huvudentreprenaden antagne entreprenören av lätt insedda skäl hade en så förmånlig ställning till möjligheten att utföra dylika tilläggs- eller ändringsarbeten, att en tävlan från andra entreprenörers sida vore föga lockande, om ej helt och hållet omöjlig, och i varje fall måste äga rum under minskade utsikter till billigare anbud.

Olägenheterna att utföra statens fiskehamnsanläggningar på entreprenad hade också redan tydligt nog trätt i dagen vid de under arbete

[59.] varande anläggningarna, särskildt vid Träslöv och Glommen. Vid Träslöv hade väg- och vattenbyggnadsstyrelsen måst efter underhandlingar med entreprenörens borgesmän låta dessa övertaga arbetet och insätta en ny entreprenör. Och även vid Glommen hade svårigheter yppat sig, beroende av entreprenörens klena ekonomiska resurser och därav beroende bristande tillgång på för arbetenas utförande lämplig materiel, varför det icke syntes vara uteslutet, att staten skulle tvingas att till sist avsluta arbetena under egen arbetsledning.

I alla händelser syntes den nuvarande tidpunkten ytterst olämplig för entrepenadsystemets användande vid utförandet av de beslutade många fiskehamnarna, emedan rådande stegring i såväl material- som arbetspriser utan tvivel skulle komma att uppdriva entreprenadanbuden till oskälig höjd — ett förhållande, som finge antagas med all säkerhet komma att fortfara under en del år framåt.

Vid utbjudandet på entrepenad av de hittills under arbete varande 4 hamnarna hade det visat sig omöjligt att få andra än danska entreprenörer — ett förhållande, som det, då några svenska entrepenörer på hamnbyggnadsområdet icke för närvarande funnes, borde vara en nationell hederssak att undvika genom att staten utförde arbetena med egen direkt arbetsledning och med användande av allenast svenska män, så att de penningmedel, som utginge för utförandet av svenska statens fiskehamnar, måtte stanna inom landet och komma uteslutande svenska män till godo.

På grund av vad sålunda anförts har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes

dels medgiva, att statens fiskehamnar finge utföras av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen utan anlitande av entreprenadsystemet, dock med rätt för styrelsen att utföra fiskehamnsanläggning eller del därav på entreprenad, om styrelsen i särskilt fall ansåge sådant vara med statens fördel förenligt;

dels bemyndiga väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att vidtaga alla de åtgärder, som erfordrades för anskaffande av den behövliga befälspersonalen och arbetsmaterielen samt för arbetenas utförande och ledning;

dels medgiva, att arbetena med fiskehamnsanläggningarna vid Hällevik och Nogersund i Blekinge län finge så fort ske kunde påbörjas till åstadkommande av hjälp åt den blekingska stenhuggarbefolkningen.

Vid föredragning den 5 november 1915 av ärendet angående påskyndandet av hamnanläggningarna vid Hällevik, Nogersund och Stenshamn fastställde Kungl. Maj:t arbetsplaner för hamnbyggnadsarbeten

vid Hällevik och Nogersund samt anbefallde väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att så fort ske kunde genom styrelsens hamnavdelning igångsätta arbete med uttagning, bearbetning och framforsling av den för dessa båda hamnbyggnaders utförande i enlighet med planen erforderliga sten. Därjämte förklarade sig Kungl. Maj:t vilja framdeles dels på förnyad framställning från styrelsen meddela beslut i fråga om sättet för utförandet av ej mindre återstående arbete för de ifrågavarande två hamnbyggnaderna än även statens hamnbyggnader i övrigt dels ock besluta angående fastställande av planer för övriga hamnar. [59.]

Några åtgärder beträffande hamnen vid Stenshamn beslötos alltså icke då av Kungl. Maj:t.

Med anledning av Kungl. Maj:ts nyssberörda förklaring den 5 november 1915, att Kungl. Maj:t ville framdeles på förnyad framställning av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen meddela beslut i fråga om sättet för utförandet av återstående fiskehamnsarbeten, har nämnda styrelse i skrivelse den 2 december 1915 gjort sådan framställning och därvid, under åberopande av de i styrelsens ovan refererade skrivelse den 21 oktober 1915 anförda skäl för entreprenadsystemets övergivande, vidare anfört följande. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen 2 dec. 1915.

Vad särskilt de nu omedelbart förestående hamnbyggnadsarbetena vid Hällevik och Nogersund beträffade, så måste de behövliga förarbetena för dessa börjas och bedrivas under tiden januari—mars 1916, så att de egentliga byggnadsarbetena måtte kunna taga sin början omkring den 1 april, vilket förutsatts uti det av styrelsen utarbetade programmet för arbetenas bedrivande under år 1916. Sålunda måste under nämnda månader anskaffas icke blott all den kilade och bearbetade byggnadssstenen, utan även de stora mängder s. k. sjösten, som skulle anskaffas genom stenfiske i havet, stora kvantiteter makadam, mursand och cement samt allt det grova virke, som åtginge till de många sänkkistorna för vågbrytarnas underbyggnad. Dessa måste hophuggas och färdigtimras i tid, så att tillräckligt antal vore färdiga för användning å tid, som arbetsprogrammet förutsatte för att arbetena skulle kunna planmässigt bedrivas och icke bliva försenade med rubbning av hela arbetsprogrammet och försummande av rätta och tjänliga tiden för undervattensarbetenas utförande. Vidare måste under samma vintermånader januari—mars uppföras förådsskjul och anordnas behövlig lastbrygga med spår till upplagsplatserna för sten, makadam, sand och virke.

Då alla dylika förberedande arbeten samt anskaffandet av den behövliga och lämpliga arbetsmaterielen måste utan dröjsmål igångsättas,

[59.] om den för bedrivandet av själva byggnadsarbetena i vattnet tjänliga arbetstiden skulle kunna utnyttjas och sålunda själva byggnadsarbetena efter den uppgjorda planen för bedrivandet komma i gång i rätt tid omkring den 1 april 1916, finge väg- och vattenbyggnadsstyrelsen med förnyande av sin framställning den 21 oktober 1915 hemställa om Kungl. Maj:ts beslut i ärendet.

Departementschefen. Innan jag yttrar mig i själva det nu föreliggande ämnet angående beredande av medel till fortsatta fiskehamnsbyggnader, vill jag erinra, att, om än Kungl. Maj:t den 5 november 1915 icke ansåg sig böra förordna om uttagning av sten även till Stenshamn, Kungl. Maj:t i stället den 31 december 1915 bemyndigade väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att gå i författning om uttagande av sten till den å Skånes sydkust belägna hamnen vid Östra Torp, vartill riksdagen år 1914 beviljat särskilt anslag. Då lämplig sten icke finnes i närheten av denna hamn, har stenen därtill ansetts lämpligen kunna tagas i Blekinge, varigenom på detta sätt ytterligare arbetstillfälle beretts därvarande stenarbetarbefolkning.

Vad nu frågan om Barsebäcks hamn vidkommer, synes mig den åstadkomna utredningen utvisa, att denna hamn för att bliva på ett ändamålsenligt och för framtiden betryggande sätt iståndsatt och såsom sådan därefter underhållen kräver arbeten till sådan omfattning och kostnad, att det icke kan antagas, att de komma till utförande, med mindre staten åtager sig desamma. För att staten skall göra detta likaväl som beträffande de redan beslutade 24 hamnarna synas mig fullgiltiga skäl föreligga, särskilt med hänsyn till den betydelse, som denna hamn bör kunna erhålla på grund av sitt läge och sin järnvägsförbindelse. Jag får därför i likhet med de hörda myndigheterna tillstyrka, att denna hamn överföres till dem, som skola byggas uteslutande av staten, varvid de år 1912 uppställda villkoren för det då beviljade anslaget tydligen böra ändras till överensstämmelse med de för övriga 24 hamnar gällande villkor. Hamnen torde böra bibehållas vid den plats i ordningsföljden, den förut intagit.

Beträffande de vid denna hamn erforderliga arbetena ansluter jag mig till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag. Den till 155,600 kronor beräknade kostnaden giver mig icke anledning till erinran.

Vad därefter angår väg- och vattenbyggnadsstyrelsens plan för fortsatt bedrivande av fiskehamnsanläggningarna i allmänhet samt beräkning av kostnaderna för dem, måste ju den avsevärda ökningen i

den av fiskehamnskommissionen kalkylerade totalkostnaden genast falla i ögonen. Med hänsyn till erfarenheten från de fiskehamnsplaner, som redan förut undergått noggrann undersökning och kostnadsberäkning i väg- och vattenbyggnadsstyrelsens hamnavdelning, synes mig dock ökningen åtminstone icke avsevärt överstiga vad man kunnat vänta. Under det att kostnaderna för hamnarna vid Träslöv, Glommen, Grundsund, Kivik och Hönö—Klåva av fiskehamnskommissionen upptogos till 997,000 kronor men av styrelsen till 2,377,100 kronor, utgörande en ökning av omkring 138 procent, motsvarar för de nu beräknade 19 hamnarna ökningen från 1,763,300 till 4,670,100 kronor ungefär 165 procent. Visserligen är sålunda den procentiska ökningen för de sistnämnda hamnarna något starkare än för de fem första, men skillnaden är dock icke större, än att den kan bero på särskilda förhållanden vid vissa hamnar. I varje fall anser jag mig icke nu kunna göra någon erinran mot den nya kostnadsberäkningen. Beträffande de huvudsakliga anledningarna till höjningarna i kostnadsberäkningarna får jag endast hänvisa till den utredning därom, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen såväl nu som vid föregående tillfällen lämnat. [59.]

Jag vill dock särskilt framhålla en hittills kanske ej tillräckligt beaktad omständighet, nämligen att fiskehamnskommissionen, som föreslog hamnarbetenas utförande genom statens egen försorg, *utöver* berörda byggnadskostnad beräknade en anskaffningskostnad för arbetsmateriel av lägst 800,000 kronor, varigenom statens kostnader skulle stegrats till inalles minst 3,560,300 kronor. I väg- och vattenbyggnadsstyrelsens beräkningar ingår nu kostnaden för dylik arbetsmateriel, som vid entreprenad ju inräknas i entreprenadsumman.

Jag anser det alltså kunna för närvarande antagas, att de redan beslutade 24 hamnarna komma att tillhopa åsamka staten den av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen nu beräknade kostnaden av 7,047,200 kronor. När härtill lägges kostnaden för hamnen vid Barsebäck, 155,600 kronor, uppkommer en totalkostnad av 7,202,800 kronor, såsom också den av styrelsen nu meddelade första tabellen angiver. Jag vill emellertid anmärka, att även denna slutsumma måhända kommer att visa sig för låg. Frånsett de kostnadsökningar, som under arbetets gång kunna befinnas nödvändiga med anledning av att vissa jämkningar i planerna visa sig oundvikliga eller önskvärda eller av andra orsaker, är nämligen att märka, att prisen å arbete och materialier beräknats på grund av de förhållanden, som rådde före det nuvarande krigstillståndet mellan främmande makter. Det är dock att befara, att åtskilliga av dessa pris

[59.] åtminstone under någon tid framåt komma att ställa sig ej obetydligt högre. Det torde emellertid ej nu vara möjligt att göra någon beräkning i detta hänseende.

Till fiskehamnarnas utförande har riksdagen år 1911 redan beviljat ett anslag av 2,788,000 kronor. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har nu beräknat, att hela det återstående erforderliga beloppet, 4,414,800 kronor, eller i avrundat tal 4,415,000 kronor, skulle behöva anvisas såsom nytt anslag. Såsom jag härovan erinrat, beviljade emellertid riksdagen år 1913 till Barsebäcks hamn ett särskilt anslag av 30,000 kronor. Då enligt vad jag ovan förordat denna hamn, som med sin hela kostnad ingår i väg- och vattenbyggnadsstyrelsens nu lämnade beräkning, bör jämnställas med övriga 24 hamnar, finnes ej något skäl att längre behandla sistnämnda anslag särskilt, utan torde det böra sammanslås med övriga anslagsmedel för fiskehamnar, som skola byggas av staten, varigenom beloppet av redan beviljade medel stiger till 2,818,000 kronor. Härigenom nedbringas det belopp, som ytterligare behöver beviljas såsom anslag, till 4,385,000 kronor.

Av det år 1911 beviljade anslaget å 2,788,000 kronor har, såsom jag förut nämnt, hittills av riksdagen anvisats ett sammanlagt belopp av 2,168,000 kronor. Härtill komma 20,000 kronor av anslaget till Barsebäck. Tillhopa 2,188,000 kronor. Av det förra anslaget återstå oanvisade 620,000 kronor och av det senare 10,000 kronor eller tillhopa av det sammanslagna anslaget 630,000 kronor.

Den av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i första tablån i skrivelsen den 9 september 1915 framlagda plan för anslagens anvisande synes mig välbetänkt och böra så vitt möjligt framdeles följas. Enligt denna plan skulle för år 1917 anvisas 610,000 kronor. Då emellertid det år 1912 anvisade beloppet å 20,000 kronor, som avsågs till Barsebäcks hamn, redan finnes tillgängligt, och detta belopp nu bör sammanslås med anslaget i övrigt att användas för det gemensamma ändamålet, bör det kunna tagas i anspråk redan för 1917 års utgifter och alltså det belopp, som därutöver behöver anvisas av riksdagen för beredande av den i tablån beräknade medelstillgången för år 1917, minskas till 590,000 kronor.

Om detta belopp nu anvisas för år 1917, kommer att av det sammanslagna redan beviljade anslaget återstå oanvisat ett belopp av 40,000 kronor. Om till detta belopp lägges det nya anslag, vilket ovan beräknats såsom behövligt, eller 4,385,000 kronor, erhålles en summa av 4,425,000 kronor, vilken enligt merberörda tablå jämnt motsvarar de beräknade anslagsbehoven för åren 1918—1925.

Då jag nyss förordat, att medelsanvisningen för framtiden bör ske enligt nämnda tablå, har jag därmed också uttalat min anslutning till planen, att hamnarna skola färdigbyggas under tiden till och med år 1925. Beträffande den tid, då för varje enskild hamn arbetet skall börjas, pågå och avslutas, har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i samma skrivelse framlagt två alternativ, det ena med hamnarna upptagna i förut bestämd ordning och det andra med framflyttning av hamnarna Hällevik, Nogersund och Stenshamn. Då Kungl. Maj:t den 5 november 1915 icke fann skäl förordna om uttagning av sten till hamnen vid Stenshamn, saknar jag anledning att nu ifrågasätta någon ändring i den förut bestämda placeringen av denna hamn såsom nr 18 i förteckningen. Vad Hällevik och Nogersund angår, så kan det visserligen sägas, att den omständigheten, att sten till dem nu uttages, icke nödvändigtvis medför, att även det övriga arbetet vid dessa hamnar skall utföras tidigare än förut avsetts. Det synes mig emellertid lämpligt, att arbetet på dessa hamnar nu får fortsättas i ett sammanhang, och kan jag såsom ett skäl därför jämväl åberopa, att vederbörliga förbindelser angående upplåtande av erforderliga områden för dessa hamnar redan avgivits, under det att därmed dröjts för de eljest framför dessa hamnar upptagna Hönö—Klåva, Gislöv och Grönhögen. [59.]

Slutligen vill jag med några ord beröra den i väg- och vattenbyggnadsstyrelsens utlåtande den 21 oktober 1915 och skrivelse den 2 december 1915 utförligt avhandlade frågan om de återstående hamnbyggnadsarbetenas utförande på entreprenad eller genom styrelsens egen försorg.

Jag vill då först gärna medge, att vartdera systemet kan hava sina såväl olägenheter som fördelar och att de olägenheter av entreprenadsystemet, som styrelsen med sådan styrka framhållit, förvisso icke få underskattas. Jag vill jämväl framhålla, att i styrelsens kostnadsberäkningar nu även upptagits skälig entreprenörvinst, vilken lär bruka beräknas till ungefär 10 procent av hela beloppet, samt meddela, att från styrelsens hamnavdelning uppgivits, att då nu är fråga om ett mindre antal hamnar än fiskehamnskommissionen på sin tid förutsatt samt en vida längre arbetstid, nödig arbetsmateriel kan anskaffas för de såsom entreprenörvinst nu upptagna beloppen eller något därunder, så att en förändring i arbetssystemet icke skulle åsamka staten ökad kostnad. Jag vill därjämte ej underlåta att särskilt fästa uppmärksamheten på, att, i mån som hamnarna färdigbyggas, de skola övertagas till underhåll av staten och att staten då torde böra äga tillgång till erforderlig arbetsmateriel för underhållets utförande.

[59.] Men det bör ej heller förbises, att på grund av vad i frågan tidigare förekommit, såväl Kungl. Maj:t som riksdagen torde få anses hava anslutit sig till entreprenadsystemet. Jag vill i detta hänseende erinra, att då frågan om att av riksdagen äska anslag till fiskehamnar första gången anmäldes för Kungl. Maj:t, nämligen den 13 januari 1911, dåvarande chefen för jordbruksdepartementet uttryckligen förklarade sig icke kunna tillstyrka, att staten skulle övertaga själva *bestyret* med hamnbyggnadsarbetenas utförande. Genom bifall i denna del till fiskehamnskommissionens och ämbetsverkens förslag skulle det enligt hans mening icke kunna undvikas, att avsevärda och delvis oberäkneliga kostnader tillskyndades statsverket såsom för inrättande av särskild myndighet för statens hamnbyggnader, för anskaffande och underhåll av arbetsmateriel o. s. v. De hamnanläggningsarbeten, varom då vore fråga, syntes därför böra av staten genom väg- och vattenbyggnadsstyrelsens försorg överlåtas på entreprenad och statens verksamhet i övrigt i denna del inskränkas till ett kontrollerande av arbetets utförande. Detta uttalande gjordes i den del av departementschefens anförande, som behandlade den principiella delen av frågan i dess helhet, samt innan han övergick till de närmare förslag, som *då* borde föreläggas riksdagen. Först i denna senare del av yttrandet tillstyrkte han, att beslut skulle fattas allenast angående de sex första hamnarna. Uttalandet måste alltså gälla samtliga hamnarbeten. Riksdagen, som utsträckte sitt beslut att gälla alla de hamnar, som föreslagits skola bekostas uteslutande av statsmedel, gjorde icke någon erinran mot departementschefens nyssberörda uttalande. Entreprenadsystemet kan anses ytterligare hava fått riksdagens gillande genom riksdagens i skrivelsen nr 53 år 1913 uttalade godkännande av inrättandet inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen av en särskild hamnavdelning, vilken skulle, bland annat, uppgöra förslag till kontrakts- och övriga bestämmelser till grund för arbetenas utbjudande på entreprenad men icke själv skulle ombestyra arbetenas utförande.

Med hänsyn till dessa omständigheter har jag i varje fall icke kunnat tillråda Eders Kungl. Maj:t att, innan tillfälle beretts riksdagen att uttala sig i frågan, frångå entreprenadsystemet.

En av de huvudanmärkningar, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen nu riktat mot nämnda system, har varit, att entreprenörerna kunna befaras på grund av otillräckliga ekonomiska resurser icke vara i tillfälle att skaffa sig så god och effektiv arbetsmateriel, att de kunna inom avtalad tid utföra dessa arbeten, som äro både stora och åtminstone vid

vissa skeden av desamma ganska riskabla, särskilt genom faran för stormskador. Dessutom har framhållits det för landet ofördelaktiga, att entreprenörerna utgjorts av utlänningar. Möjligen skulle åtminstone delvis dessa olägenheter kunna förebyggas genom vissa ändringar vid entreprenadanbudens infordrande. Det är nämligen möjligt, att anledningen till, att icke någon kapitalstark svensk entreprenör hittills ingivit antagligt anbud, till icke ringa del är att tillskriva den omständigheten, att, då planerna till de hittills påbörjade hamnarna först småningom blivit färdiga, de kunnat utbjudas till entreprenad endast en var särskilt för sig eller några få på samma gång. Då kostnaden för anskaffande av arbetsmateriel samt anställande av fackkunniga arbetsledare och arbetare är synnerligen stor, kunna nämligen eventuella spekulanter därigenom avhållits från att ingiva antagligt entreprenadanbud å allenast ett eller några få företag, vid vilkas utförande de knappast kunde beräkna att få sina nyssnämnda kostnader tillräckligt ersatta. Möjligen skulle detta förhållande kunna ändras genom att antingen samtliga återstående hamnbyggnader eller åtminstone ett flertal av dem utbjödes samtidigt på entreprenad med rätt för anbudsgivare att avlämna anbud å antingen alla de utbjudna arbetena eller vissa av dem. Jag vill erinra, att planerna till samtliga återstående hamnbyggnadsarbeten nu för fastställelse ingivits till Kungl. Maj:t. [59.]

Å andra sidan är det visst, att situationer kunna uppstå, då det för staten bliver avgjort fördelaktigare att själv utföra hamnbyggnadsarbete än att anlita entreprenör. Detta kan exempelvis inträffa särskilt beträffande de hamnar, till vilka staten låter uttaga sten. På grund härav och med hänsyn därjämte till det framtida behovet för staten att äga arbetsmateriel för underhållets utförande synes det mig vara önskligt, att Kungl. Maj:t må äga frihet att allt efter sig företeende omständigheter anlita den ena eller andra utvägen.

På grund av vad jag nu anfört får jag alltså hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels, med ändring av sitt år 1912 fattade beslut i fråga om anslag å 30,000 kronor för utförande av vissa arbeten vid Barsebäcks hamn under vissa då angivna villkor, besluta, att denna hamn skall upptagas bland dem, vilkas byggande skall äga rum uteslutande på statens bekostnad, samt att det till denna hamn

[59.] beviljade anslaget skall sammanslås med det år 1911 av riksdagen beviljade anslaget å 2,788,000 kronor till bestridande av kostnaderna för utförande av vissa utav fiskehamnskommissionen föreslagna hamnar och utgå för samma ändamål samt under enahanda villkor som detta;

dels ock, vid bifall härtill, av det sålunda sammanslagna anslaget å 2,818,000 kronor å *extra stat* för år 1917 anvisa ett belopp av ..... kronor 590,000, att enligt de närmare föreskrifter, Kungl. Maj:t må finna gott meddela, användas för ifrågavarande ändamål under villkor om kostnadsfri upplåtelse ej mindre av själva området för hamnarna än även av det område i land, som med hänsyn till den rörelse, som är avsedd att bedrivas i hamnarna, bör avsöndras för det gemensamma behovet.

E. Skogsväsendet.

1. Skogsundervisning m. m.

a. *Skogshögskolan och statens skogsförsöksanstalt.*

[60.] *Statens skogsförsöksanstalt.* (ordinarie anslag.)

I sammanhang med det för 1914 års senare riksdag framlagda förslaget till förändrad organisation av den högre skogsundervisningen framlade Kungl. Maj:t för riksdagen jämväl förslag till ny stat för statens skogsförsöksanstalt. Denna stat antogs av riksdagen, som allenast vidtog en mindre jämkning i de till densamma hörande avlöningsvillkoren. År 1915 höjde därpå riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag anslagsposten till avlöning åt skogsbiträden och kvinnliga biträden från 6,300 kronor med 200 kronor till 6,500 kronor för att möjliggöra

att det vid anstalten anställda kvinnliga kemistbiträdet skulle erhålla ett årsarvode av 2,000 kronor och sålunda vinna likställighet med kvinnliga biträden i tredje lönegraden vid andra statsinstitutioner. Den nu gällande staten har alltså följande utseende. [60.]

	Lön kronor	Tjänstgöringspenningar kronor	Ortstillägg kronor	Summa kronor	
För bestridande av chefsgöromål.....	—	—	—	500	
1 föreståndare för skogsavdelningen	5,000	2,500	—	7,500	Efter 5 år kan lönen höjas med 600 kronor.
1 » » naturvetenskapliga avdelningen	5,000	2,500	—	7,500	
1 laborator i skogsentomologi, arvode	—	—	—	4,500	Efter 5 år kan arvodet höjas med 500 kronor och efter nya 5 år med ytterligare 500 kr.
1 assistent i marklära m. m., arvode	—	—	—	3,400	
1 » vid skogsavdelningen, arvode.....	—	—	—	3,000	Efter 5 år kan arvodet höjas med 400 kronor.
1 assistent vid naturvetenskapliga avdelningen, arvode.....	—	—	—	3,000	
1 vaktmästare	900	450	150	1,500	Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kronor.
Till avlöning åt skogsbiträden och kvinnliga biträden	—	—	—	6,500	
» gemensamma expenser	—	—	—	5,500	
» särskilda expenser för skogsavdelningen	—	—	—	10,400	
» särskilda expenser för naturvetenskapliga avdelningen	—	—	—	9,100	
Summa	—	—	—	62,400	

Anm. Därest vaktmästaren åtnjuter fri bostad och vedbrand, skall ortstillägg ej utgå till honom ävensom å lönen avdragas 100 kronor årligen.

[60.] På grund av bostadsavdrag för vaktmästaren uppgår anslagsbeloppet till allenast 62,150 kronor.

I skrivelse den 23 oktober 1915 har nu styrelsen för skogshögskolan och statens skogsförsöksanstalt gjort framställning om ändringar och förhöjningar i vissa av de i staten upptagna anslagsposterna. Dessutom hava ifrågasatts vissa anslag på extra stat. Dessa framställningar grunda sig på en till styrelsen ingiven skrivelse från försöksanstaltens föreståndare, professorn G. Schotte.

Av dessa handlingar inhämtas, så vitt nu är i fråga, huvudsakligen följande.

Med förmälan att anslagsposten å 6,500 kronor till avlöning åt *skogsbiträden och kvinnliga biträden* nu vore fördelad sålunda, att därav lämnades till det ena skogsbiträdet 1,800 kronor, till det andra skogsbiträdet 1,500 kronor, till det kvinnliga kemistbiträdet 2,000 kronor och till ett kvinnligt skrivbiträde 1,200 kronor, har professor Schotte hemställt, *dels* att de kvinnliga biträdena måtte beredas fast anställning såsom ordinarie befattningshavare med avlöningsförmåner, det kvinnliga kemistbiträdet såsom biträde i tredje (högsta) lönegraden och det kvinnliga skrivbiträdet såsom biträde i andra (högre) lönegraden, *dels och* att de båda skogsbiträdena måtte särskilt uppföras i staten med ett arvode för vartdera av 2,000 kronor och med rätt till två ålderstillägg, varje å 200 kronor.

Vad först de kvinnliga biträdesbefattningarna angår har professor Schotte såsom motiv till sitt förslag anfört, att dessa enligt vad erfarenheten tydligt ådagalagt vore för all framtid behövliga samt att ifrågavarande befattningshavare syntes böra komma i åtnjutande av ålderstillägg i likhet med vad förhållandet vore vid de centrala verken eller med 200 kronor efter 5 år och med ytterligare 200 kronor efter ytterligare 5 år. Det kvinnliga skrivbiträdet, vilket tjänstgjorde såsom anstaltens registrator, kartograf samt vårdare av anstaltens tidskriftsamling och omfattande publikationsbyten, syntes med hänsyn dessutom till de krav på fullständig utbildning såsom kartriterska och på språkkännedom, som ställdes på detsamma, böra uppflyttas i andra lönegraden av skrivbiträden i ämbetsverken (kvalificerade biträden).

Skogsförsöksanstaltens styrelse har ansett, att vad professor Schotte andragit till stöd för beredande av fast anställning åt de kvinnliga biträdena vid anstalten vore väl grundat. Styrelsen har tillika uttalat, att samma biträden syntes böra i fråga om erhållande av ålderstillägg få räkna sig till godo den tid, varunder de haft stadigvarande anställ-

ning vid anstalten. Med hänsyn till de fordringar å teoretisk utbildning, som ställdes på det kvinnliga kemistbiträdet, syntes detsamma böra uppföras i högsta lönegraden, varigenom för övrigt någon höjning i det nu utgående arvodet, 2,000 kronor, ej skulle ifrågakomma förrän med inträdandet av rätt till ålderstillägg. Däremot kunde styrelsen icke för närvarande finna professor Schottes framställning om det kvinnliga skrivbiträdets uppförande i andra lönegraden tillräckligt motiverad, i vilket hänseende styrelsen särskilt ville erinra om, att enligt 16 § i gällande instruktion för anstalten bland chefens åligganden inginge »att mottaga till anstalten ankommande skrivelser och låta diarieföra desamma jämte från anstalten utgående skrivelser», vadan det kvinnliga biträdets arbete med registratorsgöromål icke skedde på dess eget ansvar. Styrelsen föresloge därför, att detta biträde i avlöningshänseende måtte likställas med kvinnliga biträden i första lönegraden. Därest styrelsens förslag om rätt till tillgodoräknande av förutvarande anställning vid anstalten för erhållande av ålderstillägg gillades, skulle det nuvarande skrivbiträdet, som under år 1912 antagits till skrivbiträde vid anstalten och därefter oavbrutet varit i sådan egenskap där anställt, redan från och med år 1918 komma i åtnjutande av ett ålderstillägg. [60.]

Till stöd för sin hemställan om avlöningsförhöjning och ålderstillägg för skogsbiträdena har professor Schotte anfört bland annat: Det måste ligga i de viktiga undersökningars, som ålåge skogsförsöksanstalten, intresse, att skogsbiträdena bleve avlönade så, att de vore villiga stanna längre tid vid anstalten. Det hade nämligen visat sig, att arbetsprestationen växte högst betydligt i den mån biträdena fullt behärskade undersökningstekniken och kände till samtliga ytor genom arbeten å desamma. De borde därför ej avlönas lägre än med ett arvode av 2,000 kronor för år, så mycket mera, som de dessutom i regel utförde liknande arbeten, som vid andra institutioner anförtroddes åt betydligt högre avlönade assistenter. För kvaliteten av arbetena vid en sådan anstalt som skogsförsöksanstalten vore viktigt, att kontinuiteten bibehölles, och det vore därför också synnerligen betydelsefullt att få biträdena närmare fästade vid anstalten. Dock syntes det tveksamt, om de lämpligen borde uppföras i staten såsom ordinarie befattningshavare, enär för dem kroppslig vigör vore ytterst betydelsefull. Såsom en medelväg föresloges nu, att de uppfördes i staten med särskilda arvoden och med rätt till arvodesförhöjning, varigenom deras ställning bleve likartad med assistenternas. För att åtminstone få behålla skogsbiträdena 10—15 år föresloges för dem två ålderstillägg, vartdera å 200 kronor. Vid eventuell förflyttning till kronojägar- eller skogsrättarbefattning

[60.] borde de för ålderstillägg äga tillgodoräkna sig tjänstetid vid försöksanstalten.

Styrelsen har i likhet med professor Schotte ansett, att det vore önskligt, att skogsbiträdena, vilkas verksamhet vore av stor betydelse för vinnande av goda och snabba resultat vid anstalten, erhölle förbättrade villkor. Med hänsyn till bland annat de i huvudstaden särskilt höga kostnaderna för bostad och bränsle samt andra livsförnödenheter syntes för ifrågavarande befattningshavare ett lägre begynnelsearvode än 2,000 kronor icke böra ifrågakomma. Jämväl syntes rättvist vara, att arvodesförhöjning efter viss tids tjänstgöring bereddes dem; och ville styrelsen jämväl för de nuvarande skogsbiträdenas vidkommande förorda, att de måtte få därvidlag räkna sig till godo föregående stadigvarande anställning såsom skogsbiträde vid anstalten. Däremot ansåge sig styrelsen icke kunna tillstyrka rätt för dem till arvodesförhöjning i av professor Schotte föreslagen utsträckning. Styrelsen ville härvidlag till en början betona angelägenheten av att innehavare av ifrågavarande befattningar alltid skulle vara i besittning av full vigör samt att de borde, då de överginge till skogsrättarbefattning, vartill skogsbiträdenas arbete syntes särskilt kvalificera, eller till kronojägar- eller annan tjänst, fortfarande vara härtill fullt lämpliga, vilket ej alltid kunde antagas bliva fallet, därest de kvarstannade såsom skogsbiträden vid anstalten under så lång tid, som professor Schotte syntes hava förutsatt. Jämlikt gällande instruktion för skogsförsöksanstalten ägde styrelsen anställa skogsbiträden på viss tid eller tillsvidare. Denna bestämmelse hade av styrelsen tillämpats sålunda, att skogsbiträdena erhållit förordnande på viss tid, som icke i något fall överskridit tre år; och ansåge styrelsen att icke utan alldeles särskilda skäl förordnande för skogsbiträde borde överstiga en sammanlagd tid av tre treårsperioder. Styrelsen kunde fördenskull endast i så måtto biträda professor Schottes hemställan härutinnan, att skogsbiträdena föresloges att i likhet med vad nu vore gällande för assistenterna vid anstalten erhålla rätt till arvodesförhöjning en gång med 200 kronor efter fem års tjänstgöring i sådan egenskap vid anstalten.

I sin ovan åberopade skrivelse har professor Schotte vidare med hänsyn till bland annat de väsentligt ökade omkostnader, som kunde beräknas uppstå för uppvärmning av anstaltens nybyggnad m. m., samt till den utvidgning av anstaltens publikationer, som kunde väntas äga rum under de närmaste åren, hemställt om ökning av anslaget till *gemensamma expenser,* nu 5,500 kronor, med 5,700 kronor till 11,200 kronor.

Professor Schotte har erinrat, att före år 1915 hade härtill funnits tillgängliga dels 4,500 kronor till gemensamma expenser och dels 2,500 kronor till tryckning av publikationer, men vid 1914 års senare riksdag hade dessa belopp, vilka sammanslagits, dels höjts med 500 kronor för ökad tryckning av publikationer, dels ock sänkts med 2,000 kronor, då ingen hyra skulle behöva erläggas, sedan försöksanstalten inflyttat i sin nya institutionsbyggnad. Sistnämnda förflyttning hade emellertid medfört högst betydligt större omkostnader för uppvärmning, lyse och städning än som erfordrats för den lilla stadsvåningen på 7 rum. Härtill komme, att personalen utvidgats med flera tjänstemän, vilket medförde högre kostnader till skrivmaterialier, gas och vatten för laboratorier m. m. Det nuvarande anslaget till expenser bleve därför högst otillräckligt. [60.]

Det gemensamma expensanslaget hade disponerats på följande sätt:

Omkostnader för lokalen	kronor	1,350
Biblioteket	»	600
Skrivmaterialier	»	400
Underhåll av möbler och diverse	»	150
Tryckning av publikationerna	»	3,000
	kronor	5,500.

Från och med år 1916, då skogsbiblioteket i huvudsak bleve förlagt till skogshögskolan och syntes kunna helt bekostas av dennas biblioteksanslag, skulle 1,950 kronor finnas tillgängliga för omkostnader för lokalen. Dette bleve dock ej på långt när tillräckligt. Enligt noggrann beräkning skulle dessa kostnader bliva följande:

Uppvärmning av lokalen 800 hl. koks à 2: 25	kronor	1,800
Ved till vaktmästare	»	150
Lyse, elektriskt ljus och kraft	»	300
Gas	»	150
Vatten	»	100
Städning	»	500
Telefonavgifter	»	210
Telegram och telefonsamtal	»	100
Arbeten i försöksträdgården och å tomten	»	500
	kronor	3,810.

[60.] Härtill komme

utgifter till skrivmaterialier	kronor	500
underhåll av inventarier och oförutsedda utgifter	»	290
varjämte till skogsförsöksanstaltens publikationer behövdes under de närmaste åren årligen	»	6,600
	Summa kronor	11,200

innefattande en ökning av anslaget med 5,700 kronor.

Förutom till den nya institutionens uppvärmning och städning belöpte sig alltså den största höjningen på publikationsanslaget. Enligt en utförd beräkning kunde nämligen från skogsförsöksanstalten publiceras under de närmaste tre åren omkring 102 tryckark eller årligen 34 ark, vilket med en upplaga av 1,000 exemplar enligt verkställd beräkning droge en kostnad av 6,600 kronor.

Därest kolprisen komme att falla, kunde givetvis detta anslag till gemensamma expenser sänkas i ett följande års stat.

Skogsförsöksanstaltens styrelse har, under hänvisning till den av professor Schotte sålunda förebragta motiveringen, uttalat, att en ökning av ifrågavarande anslagspost säkerligen vore av behovet påkallad. Styrelsen ansåge sig sakna anledning till erinran mot professor Schottes beräkningar rörande de kostnader, som stode i omedelbart samband med anstaltens byggnad vid Frescati. Ett bringande till trycket i ökad omfattning av anstaltens arbetsresultat vore av så stor betydelse för landets skogshushållning, att styrelsen ville på det livligaste tillstyrka därav föranledd anslagshöjning. Med tillämpning av det nu sagda skulle alltså ifrågavarande anslagspost ökas till 11,200 kronor.

Jämväl i avseende å anslagsposten till *särskilda expenser för skogsavdelningen* har professor Schotte ifrågasatt höjning, nämligen från 10,400 kronor till 13,600 kronor, eller således med 3,200 kronor. Ifrågavarande anslag utgjorde före år 1915 8,900 kronor, men höjdes från och med sistnämnda år med 1,500 kronor i anledning av hemställan från professor Schotte, vilken, på sätt av 1914 års senare statsverksproposition framgår, i sådant avseende uttalat huvudsakligen följande.

En bland skogsavdelningens viktigaste uppgifter vore enligt anstaltens instruktion att utröna verkan av skogens behandling under uppväxttiden och att som resultat härav beräkna för olika slag av skogar lämpliga omloppstider i skilda delar av landet. Undersökningarna härför gjordes å särskilt behandlade och noggrant studerade försöksytor. An-

talet å marken anlagda och reviderade sådana ytor hade under de fyra [60.]
första åren av anstaltens verksamhet hållit sig mellan 6 och 11, men från och med år 1906 starkt ökats, så att de under åren 1912 och 1913 utgjort respektive 59 och 50, avseende flera olika trädslag. Redan under försöksanstaltens femte verksamhetsår hade det visat sig svårt att under vintermånaderna medhinna uträknande av alla de provytor, som under sommaren kunde upparbetas, och vid 1908 års slut hade ett större antal provytor funnits outräknade. Under åren 1909—1911 hade dessa, vad beträffade tallbestånden, uträknats medelst extra hjälp, men vid 1909 års början hade dock funnits en mindre balans av outräknade ytor i björk- och granskogar. Denna balans hade under åren ständigt ökats, särskilt under de sista åren, då ökade reseanslag medgivit anläggande av en mängd nya försöksfält. För att denna balans skulle kunna avvecklas, syntes särskild extra räknehjälp böra engageras under vintermånaderna. Skogsavdelningens expensmedel räckte emellertid ej härtill. För denna extra räknehjälp föresloges ett belopp av 1,500 kronor, varmed skogsavdelningens expenser sålunda skulle ökas. Skulle ej en sådan förhöjning av anslaget kunna erhållas, bleve nödvändigt för att småningom kunna avveckla balansen på outräknade provytor att minska fältarbetet till att omfatta färre provytundersökningar. Härigenom skulle emellertid ej personalen bliva tillräckligt utnyttjad under sommaren, varjämte borde erinras, att behov av än flera provytor förelåge, vilket också norrländska skogsvårdskommittén framhållit i sitt betänkande. Sålunda krävdes ytterligare ett trettital granytor, ett tjugutal björkytor, några ytor i ek-, bok-, asp- och lärkbestånd samt omkring ett 100-tal ytor i barrblandbestånd. Sedan ett så avsevärt undersökningsmaterial anlagts, krävdes av försöksanstalten betydande arbete med dessa ytors revidering och förnyade uträkning vart femte eller tionde år, även om ej nya ytor anlades, sedan ovannämnda antal uppnåtts. Härav framginge otvetydigt, att behovet av den föreslagna räknehjälpen skulle bliva konstant, och den föreslagna höjningen borde därför uppföras på ordinarie stat.

Sedan skogsförsöksanstaltens styrelse förordat denna framställning, blev den begärda ökningen i skogsavdelningens expensanslag på Kungl. Maj:ts förslag bifallen vid den nya statens antagande av 1914 års senare riksdag.

Till stöd för sin nu ifrågavarande framställning om ytterligare höjning i skogsavdelningens expensanslag har professor Schotte anfört huvudsakligen följande. Kostnaderna för resor hade på grund av höjda skjutslegor och biljettpris samt genom mera allmänt bruk av automo-

[60.] biler, som högst betydligt höjt arbetsprestationen under resorna, stigit från omkring 4,500 kronor år 1913 till nära 6,200 kronor år 1915. Även hantlangningskostnaderna m. m. hade stigit, nämligen till 2,700 kronor år 1915, vilket innebure en ökning av omkring 700 kronor från år 1913. Anslaget bleve alltså i allt högre grad taget i anspråk för dessa ändamål och lämnade allt mindre tillgång till bestridande av övriga utgifter.

På grund härav behövdes ytterligare medel för anställande av erforderligt ökat arbetsbiträde. De bägge skogsbiträdena kunde, efter avdrag för den tid, som åtginge till fältundersökningar, semester m. m., disponera tillsammans högst 300 arbetsdagar årligen för räkningsarbeten med uppskattningsytorna. En beräkning utvisade emellertid, att det erforderliga antalet arbetsdagar för ytornas uträknande utgjort under åren 1913—1915 respektive 402, 404 och 514, vari dock balansen från föregående år överallt ingått. Oaktat den färdighet, som anstaltens nuvarande, särdeles duktiga skogsbiträden uppnått, hunne således på vintern knappast uträknas allt det på sommaren utförda arbetet. Det vore därför nödvändigt, att medel funnes tillgängliga för provstammarnas uträknande såsom ackordsarbete, vartill erfordrades omkring 800 kronor för år. Därjämte krävdes ökade medel för kontrollräkning av provytorna, vilket arbete i allmänhet kunde utföras av kvinnliga räknebiträden och krävde ungefär tre fjärdedelar av den tid, som ytornas uträknande toge. Nära 300 dagar krävdes årligen för kontrollräkning av uppskattningsytorna, varmed alltså ett kvinnligt räknebiträde vore helt sysselsatt. I kontrollräkningen, som hittills — på grund av brist på arbetskrafter — ej kunnat utföras i någon större omfattning, funnes för närvarande en balans av 487 provytsammandrag, eller, om härtill lades 101 sammandrag, varmed balansen komme att ökas under vintern 1915—1916, nära 600, motsvarande 1,800 arbetsdagar. För avarbetande av denna balans funnes således full sysselsättning för ytterligare ett räknebiträde under 6 à 7 år. Genom att balans i provytornas uträknande förelegat, hade det till och med inträffat, att någon gång en provyta måst efter 5 år revideras, utan att det vid första uppskattningen erhållna resultatet varit uträknat. För utförande av dessa kontrollräkningar erfordrades anslag å 2,400 kronor till två kvinnliga räknebiträden. Det nuvarande skriv- och ritbiträdet vid skogsavdelningen vore nämligen helt upptaget av kartarbeten, fröräkningar och fröanalyser samt registratorsgöromål för anstalten i sin helhet. Föreståndaren och assistenten vore helt upptagna med det uträknade materialets från provytorna bearbetande samt utredningar och undersökningar

av alla andra problem, som stode på avdelningens arbetsprogram, samt författande av avhandlingar. [60.]

Denna proportion mellan arbetskraften för utarbeten och inarbeten stämde också väl överens med den erfarenhet, som vunnits vid den schweiziska skogsförsöksanstalten. Där funnes nämligen för provytearbeten anställda 3 skogsbiträden men för inarbeten dessutom 4 kvinnliga räknebiträden.

På grund av den sålunda lämnade utredningen föresloge professor Schotte, att anslaget till skogsavdelningens expenser måtte höjas med 3,200 kronor till 13,600 kronor för att möjliggöra anställande av ovan nämnd räknehjälp. Som ytterligare motiv för denna räknehjälp ville han framhålla följande. De nödiga revisionerna av redan befintliga ytor kunde ej inskränkas, utan att det arbete, som redan nedlagts på dessa, bleve nästan bortkastat. Vidare måste en hel del nya ytor fortfarande anläggas för att av dessa uppskattningsytor skulle erhållas material för bedömandet av bästa gallringsmetoder eller för bestämmandet av lämpligaste omloppstid för olika markslag i skilda delar av landet — båda fundamentala spörsmål för vår skogshushållning. Ett fåtal ytor, eller ens det rätt stora antal, som redan nu funnes, kunde ej tillräckligt noggrant besvara dessa spörsmål, utan det krävdes verkligen ett ganska stort antal ytor för att dessa frågor skulle överhuvud taget kunna lösas. Ytorna måste också fördelas i olika trakter av landet, även om resekostnaderna härigenom fördyrades, ej blott för att olika skogsträd och skogsformationer skulle bliva representerade från skilda delar av landet, utan även för att ytorna ute å reviren måtte kunna direkt för den praktiske skogsmannen påvisa resultat och vara exempel på lämpliga behandlingssätt av skogen. Norrländska skogsvårdskommittén hade också från sistnämnda synpunkt framhållit behovet av att försöksytorna spredes på så många revir som möjligt.

Beträffande dessa delar av professor Schottes framställning har försöksanstaltens styrelse förklarat sig anse utredningen oförtydbart giva vid handen att, för att anstaltens arbetsresultat ej skulle bliva i avsevärd grad lidande, åtgärder till minskande av nu rådande balans med avseende å uträkning av insamlat provytematerial måste snarast möjligt vidtagas. Vad professor Schotte i sådant hänseende föreslagit föranledde ej erinran från styrelsens sida, liksom styrelsen ej funnit anledning till anmärkning mot de uppgjorda kostnadsberäkningarna härför. Om styrelsen således vore fullt ense med professor Schotte om den stora angelägenheten av att nödigt belopp anvisades för ändamålet samt att detta belopp ej borde sättas lägre än 3,200 kronor, ansåge emellertid styrelsen,

[60.] att anslagets karaktär — ehuruväl för avsedda ändamålets fulla vinnande torde erfordras, att motsvarande belopp härtill anvisades under en följd av år — vore sådan, att detsamma ej borde intagas i staten för anstalten, utan i stället beviljas såsom extra anslag. I överensstämmelse med denna mening hade styrelsen i sitt förslag till stat upptagit anslagsposten till särskilda expenser för skogsavdelningen med oförändrat belopp.

Slutligen har styrelsen framlagt förslag till ny stat för anstalten, slutande på 68,800 kronor. I jämförelse med nuvarande staten innebär styrelsens förslag en höjning med 6,400 kronor, beroende, såsom av föregående redogörelse framgår, på höjning med tillhopa 700 kronor i de bägge skogsbiträdenas arvoden samt ökning med 5,700 kronor i anslaget till gemensamma expenser.

Departementschefen.

Då ny stat för skogsförsöksanstalten antogs av riksdagen så nyligen som vid 1914 års senare riksdag och densamma i fjol undergick en mindre jämkning, är det icke utan en viss tvekan, som jag vid övervägande av de nu framställda förslagen till ändringar och ökningar i denna stat kommit till det resultat, att desamma icke torde kunna utan vidare avvisas.

Vad först angår förslagen beträffande de kvinnliga biträdenas uppförande i staten såsom ordinarie befattningshavare samt skogsbiträdenas upptagande därstädes såsom särskilda befattningshavare med fastställda arvoden vill jag erinra om följande förhållanden.

Då skogsförsöksanstaltens föreståndare år 1911 framlade förslag om anstaltens uppförande å ordinarie stat, upptog han i sitt statförslag två skogsbiträden, vartdera med arvode av 1,800 kronor jämte tre arvodesförhöjningar å 100 kronor, ett kvinnligt biträde å skogsavdelningen med 1,500 kronors arvode och ett dylikt biträde, kemist, å naturvetenskapliga avdelningen med 1,800 kronors arvode. Domänstyrelsen tillstyrkte detta förslag. Löneregleringskommittén förklarade sig visserligen icke hava något att för egen del erinra mot anställande på mera stadigvarande sätt vid skogsförsöksanstalten av två skogsbiträden samt två kvinnliga biträden. Då emellertid det skogsbiträde och det kvinnliga biträde, som då vore sysselsatta vid anstalten, endast avlönats av expensanslag, och då någon tids ytterligare erfarenhet syntes böra avvaktas i fråga om omfattningen och beskaffenheten av de arbeten, som lämpligen kunde överlämnas åt biträden, flera eller färre, av ifrågavarande slag, hade kommittén ansett mindre lämpligt att då omedelbart specifikt uppföra några befattningar av detta slag å anstaltens stat.

Det kunde enligt kommitténs åsikt anses för det dåvarande tillfyllest, att ett särskilt anslag till arvoden åt skogsbiträden och kvinnliga biträden upptoges i staten. Efter en approximativ beräkning av 1,500 kronor för vartdera skogsbiträdet samt 1,200 kronor för det ena och 1,600 kronor för det andra kvinnliga biträdet, för år räknat, syntes anslaget böra bestämmas till 5,800 kronor. Kommittén framhöll härvid, att vid den revision av anstaltens stat, som troligen skulle ske i sammanhang med anstaltens inflyttning i egen byggnad, även frågan om nämnda biträdens framtida ställning borde kunna göras till föremål för förnyad prövning. Departementschefen ansåg det av kommittén föreslagna beloppet, 5,800 kronor, böra höjas till 6,300 kronor för att möjlighet skulle beredas att tilldela det ena skogsbiträdet och det ena kvinnliga biträdet arvoden intill 1,800 kronor vartdera. Kungl. Maj:ts förslag avfattades i enlighet härmed och blev av riksdagen bifallet, varvid dock riksdagen uttalade, att å det kemiska kvinnliga biträdets utbildning satts så höga fordringar, att, med den föreslagna avlöningen, kompetent person svårligen torde kunna erhållas. [60.]

Då anstaltens stat vid 1914 års senare riksdag undergick vissa ändringar med anledning av den förestående inflyttningen i den nya byggnaden, skedde emellertid icke någon ändring i fråga om vare sig skogsbiträdenas eller de kvinnliga biträdenas ställning eller avlöningsbelopp.

Vid 1915 års riksdag blev, som förut nämnts, nu ifrågavarande anslagspost höjd till 6,500 kronor för att kemistbiträdet skulle kunna erhålla 2,000 kronors arvode.

Mot förslaget att nu upptaga de kvinnliga biträdena i staten såsom ordinarie befattningshavare synas, med hänsyn såväl till vad därom år 1912 förekommit som till de nu framförda skälen, knappast några betänkligheter kunna föreligga.

Dessa bägge biträden äro uppenbarligen framdeles som hittills oundgängligen nödvändiga för anstaltens verksamhet och de av skogsförsöksanstaltens styrelse för dem föreslagna avlöningsbeloppen överstiga icke vad de redan nu åtnjuta. Enda skillnaden är den ordinarie ställning de skulle erhålla med åtföljande förmåner av ålderstillägg, pensionsrätt m. m. Det synes mig fullt befogat, att dessa förmåner nu beredas dem. Jag tillstyrker därför, att bägge ifrågavarande biträden särskilt upptagas i staten med de av anstaltens styrelse föreslagna avlöningsförmåner. Likaledes tillstyrker jag, att rätt må tillerkännas dem att för ålderstillägg tillgodoräkna sig den tid de haft stadigvarande anställning vid anstalten. Till gällande avlöningsvillkor bör tillägg göras härom, varjämte bör föreskrivas,

[60.] att stadgade allmänna föreskrifter för kvinnliga biträdesbefattningar skola lända till efterrättelse beträffande nu ifrågavarande biträden.

Av det föregående framgår, att även frågan om skogsbiträdenas uppförande särskilt för sig i staten redan år 1912 förevarit till övervägande och att löneregleringskommittén ej haft någon principiell invändning däremot utan blott ansett ytterligare erfarenhet böra avvaktas. Den gångna tidens erfarenhet har nu till fullo ådagalagt, att dessa biträden äro oavvisligt behövliga för anstaltens normala verksamhet, och jag anser därför tiden vara inne, att en mera ordnad anställning beredes dem. På de i ärendet anförda skälen anser jag dock, liksom anstaltens styrelse, att de icke böra göras till ordinarie tjänstemän utan böra avlönas med arvode. För närvarande äro de bägge skogsbiträdena avlönade med olika belopp, 1,500 och 1,800 kronor. Nu föreslås, att de skola likställas och bägge få 2,000 kronor såsom begynnelsearvode samt en arvodesförhöjning å 200 kronor efter fem år. Enligt vad jag inhämtat, föreligger icke något i deras arbetes beskaffenhet och därav föranledda särskilda krav på kompetens grundat skäl till olikhet mellan dem, och de torde därför även enligt min mening böra likställas med varandra. Det föreslagna avlöningsbeloppet kan visserligen synas ganska högt tilltaget. Såväl professor Schotte som anstaltens styrelse hava framhållit, att dessa biträden böra efter någon tids tjänstgöring övergå till annan tjänst, varvid isynnerhet skogsrättar- och kronojägarbefattningar borde komma i fråga. Då avlöningarna enligt stat till såväl skogsrättare som kronojägare äro icke obetydligt lägre än skogsbiträdenas föreslagna arvode, isynnerhet efter intjänandet av den föreslagna arvodesförhöjningen, kan det synas, som om de skulle vid dylik förflyttning få vidkännas inkomstminskning, vilket alltså skulle ådagalägga en inkonsekvens i befordringssystemet. Det har emellertid för mig framhållits, att endast skenbart så förhölle sig, ty de utgifter för bostad och bränsle, som dessa biträden få vidkännas i huvudstaden, skulle fullt ut uppväga skillnaden i avlöning. Skogsrättares avlöning är vid 1914 års senare riksdag bestämd till 1,400 kronor jämte två ålderstillägg à 100 kronor samt fri bostad och bränsle. Kronojägarnas avlöning växlar — frånsett respenningarna, som anses utgöra ersättning för havda utgifter — mellan 1,200 och 1,400 kronor såsom begynnelseavlöning, däri inberäknad 100 kronors hyresersättning, vartill komma fyra ålderstillägg å 100 kronor. Även om skogsbiträdena — vilket jag anser fullt befogat — erhålla rätt att för ålderstillägg i skogsrättar- eller kronojägarbefattning tillgodoräkna sig tjänstetid vid skogsförsöksanstalten,

skulle de, om de efter 10 års tjänst vid denna anstalt utnämnas till skogsrättare, alltså komma i åtnjutande av en avlöning av endast 1,600 kronor jämte bostad och bränsle, samt, om de utnämnas till kronojägare, erhålla endast 1,400 à 1,600 kronor utan bostad och bränsle. Vissa kronojägare hava visserligen boställe, men då sker avdrag från deras lön för boställets uppskattade avkomst. Då skogsbiträdena efter arvodesförhöjningens intjänande åtnjutit 2,200 kronor såsom sådana men själva fått bekosta bostad och bränsle efter i huvudstaden rådande höga priser, torde dock i verkligheten en förflyttning till skogsrättarbefattning vara ekonomiskt fördelaktig, därest förmånen av ordinarie tjänst samt de mindre levnadskostnaderna på landet och den lättare tillgången därstädes till en del naturaprodukter tagas i beräkning. Vid övergång till kronojägarbefattning skulle den ekonomiska fördelen visserligen vara mer tvivelaktig. Dock spelar därvid givetvis utsikten till ytterligare två ålderstillägg en viss roll. Erfarenheten har emellertid visat, att det är oundgängligen nödvändigt att öka biträdenas arvodesbelopp för att kunna förvärva och behålla verkligt dugande förmågor. Blott de mest framstående skogsskoleeleverna kunna användas till dessa tjänster och de måste dock särskilt skaffa sig ökad matematisk kompetens. Jag anser mig därför böra biträda styrelsens förslag. Denna ändring i staten medför en anslagsökning av 700 kronor. [60.]

Vid beslutandet år 1914 av den nya staten beräknades, att anslagsposten å 5,500 kronor till gemensamma expenser skulle användas med 2,500 kronor till egentliga expenser och 3,000 kronor till publikationer. Om man frånser, att själva hyresbeloppet, 2,000 kronor, för den lokal om 7 rum, som anstalten förut hyrde i Stockholm, bortfallit och de till egentliga expenser avsedda medlen av sådan anledning år 1914 minskats till sitt nyss angivna belopp av 2,500 kronor, har detta belopp icke undergått någon förändring i samband med anstaltens utflyttning till dess nya byggnad. Det synes mig dock uppenbart, att de väsentligt större lokalerna i denna byggnad samt den allmänna utvidgningen av anstaltens verksamhet och den därmed förenade ökningen av personal måste medföra ökade expensutgifter, särskilt för uppvärmning, lyse, städning m. m., varjämte arbete måste nedläggas å försöksträdgården och tomten. Även om utgifterna för biblioteket numera komma att övertagas av skogshögskolan, synes mig därför anstalten vara i oavvisligt behov av ökning i sitt anslag till gemensamma expenser. I anslutning till föreståndarens beräkning har styrelsen nu föreslagit en sådan höjning — med bortseende från utgifter till publikationer — från 2,500 till 4,600 kronor. Bland de beräknade utgifterna har upptagits kostnad för 800 hektoliter koks

[60.] à 2.25 per hektoliter. Det må vara sant, att för närvarande detta pris måste betalas, men under normala förhållanden, vilka ju böra ligga till grund för ett ordinarie anslag, torde priset per hektoliter kunna beräknas avsevärt lägre. Då dessutom även å vissa andra beräknade poster någon mindre inskränkning synes kunna vidtagas, anser jag en ökning till 4,000 kronor böra vara tillfyllest beträffande de egentliga expenserna.

Vad publikationsutgifterna vidkommer måste det nog erkännas, att det hittills för dem beräknade beloppet är för lågt. En anstalt som denna bör i stor utsträckning genom publikationer meddela allmänheten kännedom om de erhållna forskningsresultaten. En utvidgad verksamhet har nödvändigtvis ett ökat publicerande i följe. Men då det är nödvändigt, att all möjlig sparsamhet iakttages vid publikationernas anordning, anser jag det föreslagna beloppet, 6,600 kronor, kunna sänkas till jämnt 6,000 kronor, vilket i allt fall innebär en fördubbling av de härtill avsedda medlen.

Inalles skulle alltså posten till gemensamma expenser böra upptagas till ett belopp av 10,000 kronor, innebärande en ökning av 4,500 kronor.

Enligt min mening hava så vägande skäl anförts för förslaget att bereda försöksanstalten ökad arbetshjälp för uträknandet av insamlat provytematerial, att jag anser mig böra understödja detsamma. Det är onekligen ett abnormt tillstånd, att dylikt arbetsmaterial måste under längre tid ligga obegagnat och till och med ej städse hinner bearbetas, innan revision å provytan skall ske. Om icke ökad arbetshjälp nu beredes, kommer uppenbarligen balansen att årligen ökas, därest icke fältarbetena minskas, vilket påtagligen skulle vara särdeles ofördelaktigt. Det nu begärda anslaget, 3,200 kronor, är avsett att med 800 kronor användas till betalning av ackordsarbete för provstammars uträknande och med 2,400 kronor till arvode åt två kvinnliga räknebiträden för kontrollräkning av uppskattningsytor. Professor Schotte har föreslagit hela beloppets uppförande å ordinarie stat såsom tillägg till skogsavdelningens särskilda expensanslag, under det att anstaltens styrelse ansett hela beloppet böra anvisas å extra stat. Vid närmare undersökning av förhållandena har jag icke kunnat helt ansluta mig till någondera av dessa meningar. Jag har inhämtat, att uträknandet av provstammar är ett arbete, som bör föregå provytornas uträknande, och att det förra arbetet icke inräknats i de av professor Schotte lämnade, här förut meddelade uppgifter å det antal dagar, provytornas uträknande anses erfordra. Då den nuvarande personalen tydligen är fullt upptagen av denna provyteuträkning samt andra densamma åliggande arbeten,

är alltså behovet av särskild arbetshjälp för provstammarnas uträk- [60.]
nande en konstant företeelse, så länge anstalten fortfar med nu ifrågavarande undersökningar, vilket arbete, praktiskt taget, lär förbliva kontinuerligt. Enahanda förhållande råder beträffande det kontrollräkningsarbete av provytorna, som skulle utföras av det ena räknebiträdet. Hon skulle bliva upptagen nära 300 dagar om året med kontrollräkning av ett material ungefär motsvarande det för samma år inkommande. Det andra räknebiträdet skulle däremot huvudsakligen hava till uppgift att avarbeta redan förefintlig, till 6 à 7 års arbete uppgående balans. Det vill med hänsyn till dessa omständigheter synas, som om kostnaderna såväl för uträkningen av provstammar som för det ena för kontrollräkning anställda räknebiträdet lämpligen böra redan nu beräknas i den ordinarie staten. Då nu staten i allt fall måste ändras, synas mig de behov, som påtagligen äro konstanta, böra på en gång tillgodoses, till undvikande av att nya jämkningar eljest kanske måste inom kort tid företagas. Enligt min mening bör alltså anslagsposten till skogsavdelningens särskilda expenser höjas med 800+1,200=2,000 kronor eller till 12,400 kronor. Beträffande anslag å extra stat till det andra räknebiträdet skall jag senare göra särskild framställning.

Inalles utgöra de sålunda av mig tillstyrkta höjningarna 700+4,500+2,000 kronor eller tillhopa 7,200 kronor. De föranleda ökning i statens slutsumma till 69,600 kronor och i det behövliga anslaget till 69,350 kronor.

Ovan tillstyrkta ålderstillägg och arvodesförhöjningar torde böra utgå från nionde huvudtitelns anslag till ålderstillägg.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels, från och med år 1917, med uteslutande ur staten för statens skogsförsöksanstalt av anslagsposten å 6,500 kronor till avlöning åt skogsbiträden och kvinnliga biträden, i samma stat uppföra ej mindre ett kvinnligt biträde i tredje lönegraden (kemist) med avlöning av 2,000 kronor, därav 1,100 kronor lön, 750 kronor tjänstgöringspenningar och 150 kronor ortstillägg, och ett kvinnligt biträde i första lönegraden med avlöning av 1,200 kronor, därav 700 kronor lön, 350 kronor tjänstgöringspenningar och 150 kronor ortstillägg, med anmärkning beträffande bägge biträ-

(60.) dena, att lönen kan höjas efter 5 år med 200 kronor och efter 10 år med ytterligare 200 kronor, än även två skogsbiträden, vartdera med arvode av 2,000 kronor och med anmärkning beträffande bägge dessa biträden, att arvodet kan efter 5 år höjas med 200 kronor;

dels förklara, att, därest kvinnligt biträde, som vid ikraftträdandet av förenämnda ändringar i staten är anställt vid ifrågavarande anstalt och befordras till ordinarie biträde vid anstalten från samma tidpunkt, omedelbart före sin befordran mot fast arvode utfört arbete av motsvarande eller jämförlig beskaffenhet därstädes, biträdet må äga att för åtnjutande av löneförhöjning genom ålderstillägg räkna sig till godo den tid, biträdet utfört sådant arbete vid anstalten; samt

att beträffande de i staten upptagna kvinnliga befattningshavare skola i övrigt lända till efterrättelse de föreskrifter, som äro eller kunna varda utfärdade angående allmänna villkor och bestämmelser, att gälla för å vissa domstolars, ämbetsverks och myndigheters stater uppförda biträdesbefattningar;

dels medgiva, att tjänstetid såsom skogsbiträde vid anstalten må tillgodoräknas skogsrättare och kronojägare för erhållande av ålderstillägg såsom sådana;

dels ock från och med år 1917 höja ej mindre den i staten för statens skogsförsöksanstalt upptagna anslagspost till gemensamma expenser från 5,500 kronor med 4,500 kronor till 10,000 kronor än även den i samma stat upptagna anslagsposten till särskilda expenser för skogsavdelningen från 10,400 kronor med 2,000 kronor till 12,400 kronor;

kommande vid bifall till vad sålunda föreslagits statens slutsumma att höjas från ..... kronor 62,400
med ..... » 7,200
till ..... » 69,600.

[60.] Någon ändring i den del av det ordinarie anslaget till skogshögskolan och statens skogsförsöksanstalt å 185,400 kronor, som är avsedd för skogshögskolan, nämligen 123,250 kronor, är icke ifrågasatt. Denna del synes därför böra beräknas till oförändrat belopp. Vid bifall till vad här ovan föreslagits kommer emellertid anslaget till skogsförsöksanstalten, nu 62,150 kronor, att höjas med 7,200 kronor till 69,350 kronor. Inalles skulle sålunda anslaget höjas till 192,600 kronor.

b. *Docentstipendium och studieunderstöd vid skogshögskolan.*

[61.] *Docentstipendium och studieunderstöd vid skogshögskolan.* (extra anslag.)

I skrivelse den 29 oktober 1915 har styrelsen för skogshögskolan och statens skogsförsöksanstalt gjort framställning om vissa anslag å extra stat för uppehållande och utveckling av skogshögskolans verksamhet.

Härvid är först att märka en framställning om anvisande av ett anslag å 2,500 kronor till ett docentstipendium. De sakkunniga, som i mars 1908 avgåvo betänkande angående ändamålsenligt ordnande av skogsundervisningen, anförde härom, att docentinstitutionen småningom skulle bliva en följd av högskolans vetenskapliga organisation och utveckling och att den för högskolan föreslagna styrelsen icke torde försumma att, när tiden vore inne, göra vederbörlig framställning om det ekonomiska underlag, som i en framtid kunde bliva nödvändigt för densamma. Några medel till docentstipendier hava dock icke upptagits i högskolans ordinarie stat eller eljest anvisats. I gällande, den 5 december 1914 utfärdade stadgar för skogshögskolan har emellertid i § 46 intagits en bestämmelse, att docenter vid högskolan må av styrelsen förordnas på förslag av vederbörande ordinarie lärare och efter hörande av jägmästarkursens lärarråd ävensom att det åligger docent att mot ersättning meddela enskild undervisning åt högskolans elever och lärjungar samt att vid förefallande behov mot därför bestämd gottgörelse efter styrelsens förordnande upprätthålla lärarbefattning vid högskolan.

Högskolans styrelse har nu, under erinran om de svårigheter, som vid besättandet av professorsbefattningen i skogsteknologi m. m. och lektorsbefattningen i skogsteknologi m. m. mött att erhålla kvalificerade sökande, anfört, att styrelsen ansett sig böra överväga, huru inom närmare tid den nu förefintliga bristen å lämpliga lärarkandidater skulle kunna fyllas, och därvid i främsta rummet kommit att ägna sin upp-

[61.] märksamhet åt möjligheten att vid högskolan såsom docenter binda därför kvalificerade personer. I enlighet med en av högskolans rektor gjord framställning ville därför styrelsen, som ansåge denna fråga vara av synnerlig vikt för högskolans framtida verksamhet, förorda inrättandet av docentstipendier. För närvarande syntes anslaget kunna begränsas till endast ett stipendium, om än säkerligen inom en snar framtid behov av ytterligare ett stipendium skulle visa sig förefinnas.

Vidare har högskolans styrelse anfört, att för att den tid, inom vilken gynnsammare förhållanden kunde åvägabringas i fråga om lärarkrafternas rekrytering, måtte i möjligaste mån förkortas, det enligt styrelsens bestämda mening tillika erfordrades, att under den närmaste tiden ställdes till styrelsens förfogande ett ytterligare anslag att efter styrelsens bestämmande, fördelat i mindre belopp, användas till studieunderstöd för fortsatt teoretisk och praktisk utbildning åt från skogsinstitutets högre kurs eller skogshögskolans jägmästarkurs utexaminerade elever med håg och fallenhet för vidare studier eller åt andra personer, som styrelsen på grund av deras förut bedrivna studier eller ådagalagda studiesyften kunde finna därtill lämpliga och förtjänta.

Jag vill med anledning härav erinra, att ovan bemälda sakkunniga i detta ämne uttalade bland annat följande.

För personer, som visade särskild håg och fallenhet för mera ingående studier och undersökningar inom de till skogshushållningen hörande ämnena, borde enligt de sakkunnigas mening ovillkorligen möjlighet finnas till en särskild, högre specialutbildning. Efter avslutande av de mera elementära fackstudierna och längre eller kortare praktisk verksamhet, borde den unge skogsmannen kunna få tillfälle att under fria studier, motsvarande dem för akademisk grad vid universiteten, ytterligare utbilda sig inom det område av skogshushållningen, som syntes honom särskilt tilltalande, bearbeta av honom gjorda iakttagelser och därigenom vinna större kompetens och vidare vyer. Landet skulle även på detta sätt erhålla en välbehövlig tillökning av på vetenskaplig grund byggd facklitteratur, vilken komme hela skogsmannakåren till godo och påverkade dess arbeten. Genom anställande av de dugligare av dessa studerande såsom docenter vid skogshögskolan vunnes ävenledes den fördelen, att den nu så ytterligt svåra rekryteringen av lärarkrafter vid skogsundervisningsanstalterna kunde ske lättare, och att själva undervisningen komme att uppbäras av en tradition, grundad på övning i undervisning för de yngre.

Ej heller borde förbises det sporrande inflytande på högskolans

lärare, som dessa studerande skulle komma att utöva. De förra skulle genom dem eggas att städse söka hålla sig i nivå med sin vetenskaps utveckling, ej minst därför, att de ägde lärjungar, som kunde följa mera speciella föreläsningar och arbeten. [61.]

De sakkunniga hade dock icke ansett tiden vara inne att redan då söka giva en fastare form åt denna den högsta skogsundervisningen inom landet, utan borde denna så småningom fritt utveckla sig med stöd av de erfarenheter, som kunde göras.

En nödvändig förutsättning för, att fortsättningsstudierna skulle taga fart, vore emellertid, att av allmänna medel studieunderstöd anvisades, vilka kunde tilldelas dem bland våra skogsmän, som visade sig hava uppslag och undersökningar att fullfölja. Dessa understöd borde tillmätas så stora, att vistelsen vid högskolan icke behövde åsamka de studerande några personliga utgifter. I och med det att den unga skogsmannen vore utexaminerad från högskolan, borde han nämligen anses hava slutat sin egentliga utbildning, och han gjorde otvivelaktigt sitt land lika stor eller större nytta genom grundläggande utredningar inom sitt fackområde som genom praktisk verksamhet i skogen. Då den senare numera ersattes så, att den gåve sin utövare skäligt uppehälle, syntes sådant även under den tid, specialstudierna räckte, böra beredas dem, som genom särskild begåvning och fallenhet vore ägnade att genom sina undersökningar rikta skogsvetenskapen.

I sammanhang med sitt förslag till stat för skogshögskolan anförde de sakkunniga i detta ämne ytterligare, att de tagit i övervägande, huruvida det icke vore av behovet påkallat, att understödsmedel för nyssnämnda studerande funnes tillgängliga redan vid högskoleverksamhetens början. Under diskussionen därom hade bland de sakkunniga ej varit mer än en mening därom, att, därest bland Sveriges stora skogsmannakår skulle finnas personer, som önskade omedelbart efter högskolans öppnande begagna sig av de rikhaltiga och för självständiga skogsvetenskapliga forskningar i vårt land hittills så gott som saknade hjälpmedel av allehanda slag, som därstädes bleve tillgängliga, det vore synnerligen olämpligt och olyckligt, om icke tillfälle därtill bereddes dem. Meningen vore ju att genom den föreslagna anordningen inom landet bereda det tillfälle till skogliga vetenskapliga studier, som hittills måst sökas och vid många tillfällen även sökts utomlands. Något tvivel kunde väl ej råda därom, att många svenska skogsmän funnes, som genast skulle begagna sig av ett sådant tillfälle och sålunda genom sitt arbete säkerligen ock tillföra de svenska skogsfrågorna många värdefullt uppslag. Under sådana förhållanden kunde de sakkunniga ej underlåta

[61.] att föreslå, att till styrelsens förfogande måtte ställas en summa av 2,000 kronor årligen att efter bestämmelser, som meddelades av Kungl. Maj:t, utdelas som understöd åt sådana studerande vid högskolan, som där idkade skogsvetenskaplig forskning.

I enlighet härmed upptogo de sakkunniga i sitt förslag till skogshögskolans ordinarie stat en anslagspost å 2,000 kronor för detta ändamål.

Mot de sakkunnigas förslag i detta hänseende gjordes varken av domänstyrelsen eller löneregleringskommittén någon erinran.

Vederbörande departementschef anförde däremot vid motiverandet den 15 mars 1912 av propositionen angående ordnandet av den högre skogsundervisningen m. m., att understödet åt sådana studerande, som vid skogshögskolan skulle idka självständiga forskningar, ej borde uppföras å ordinarie stat omedelbart i samband med organisationens genomförande. Visserligen ansåge departementschefen, att de sakkunniga givit goda skäl för sin mening, att sådana forskningar för den svenska skogshushållningen kunde vara av det största gagn, och han hyste ock den vissa förväntan, att skogshögskolan skulle så utveckla sig, att den med sina lärarkrafter, institutioner och tekniska hjälpmedel av allehanda slag bleve för sådant ändamål använd. Men att, innan någon erfarenhet av den nya högskolan vunnits, uppföra ett ordinarie anslag härför syntes honom icke välbetänkt.

I enlighet härmed uteslöts berörda anslagspost i det av Kungl. Maj:t år 1912 för riksdagen framlagda statförslaget. Den upptogs ej heller i den stat, som vid 1914 års senare riksdag godkändes. Ej heller hava medel å extra stat eller eljest anvisats för detta ändamål.

Högskolans styrelse har nu åberopat och instämt i de sakkunnigas uttalanden i detta ämne samt, under framhållande att det belopp, styrelsen nu begärde, borde efter styrelsens beprövande få användas jämväl till ernående av vidare utbildning i praktiskt och teoretiskt avseende i samband med de fortsatta studierna vid högskolan, hemställt, att ett anslag å extra stat för år 1917 å 4,000 kronor måtte anvisas, med befogenhet för Kungl. Maj:t att därav under år 1916 utanordna intill 2,000 kronor.

Departementschefen. Förevarande bägge framställningar stå så till vida i sammanhang med varandra, som bägge avse åtgärder för att del's mer eller mindre indirekt underlätta möjligheten att för den högre skogsundervisningen erhålla fullt kompetenta lärarkrafter dels ock befrämja den skogsveten-

skapliga forskningen. De gälla på sätt och vis två stadier i en utveck- [61.]
ling mot samma mål. Det första, lägre stadiet skulle tillgodoses genom studieunderstöden. Av den ovan lämnade redogörelsen för detta ärendes tidigare behandling torde framgå, att alla, som yttrat sig därom, varit ense om behövligheten av, att dylika understöd måtte kunna utdelas, och att skiljaktigheten i meningar allenast gällt anslagets anvisande på ordinarie eller extra stat. Enär Kungl. Maj:t år 1912 delade departementschefens uppfattning, att anslaget tillsvidare icke borde uppföras såsom ordinarie, hade Kungl. Maj:t icke då någon anledning att göra framställning i ämnet till riksdagen, eftersom endast själva grundlinjerna för den nya organisationen jämte vissa byggnadsfrågor då förelades riksdagen. När frågan om definitiv organisation av högskolan framlades för 1914 års senare riksdag, hade skogshögskolans styrelse icke gjort någon särskild framställning om anvisande av dylikt studieunderstöd å extra stat, och frågan blev därför icke heller vid detta tillfälle upptagen till prövning. Då nu sådan framställning föreligger och jag anser det vara för underlättande av utsikterna för skogshögskolan att erhålla fullt utbildade och kompetenta lärarkrafter av stor betydelse, att dylika studieunderstöd finnas att tillgå, samt jag därjämte i likhet med min företrädare i ämbetet anser sådana forskningar, som skulle främjas genom studieunderstöden, kunna vara till gagn för den svenska skogshushållningen, anser jag framställning om anslag till dylika studieunderstöd nu böra göras hos riksdagen. Jag vill erinra, att i § 15 av skogshögskolans stadgar föreskrifter äro givna angående bedrivandet av dylik skogsvetenskaplig forskning vid högskolan. Det föreslagna anslagsbeloppet, 2,000 kronor för vartdera av åren 1916 och 1917, synes mig emellertid onödigt högt. Att, såsom de sakkunniga ansett önskvärt, tillmäta understöden så stora, att vistelsen vid högskolan icke behöver åsamka de studerande några personliga utgifter, synes mig icke erforderligt eller ens lämpligt vid jämförelse med vad yngre forskare inom andra områden få bekosta för sin fortsatta utbildning. Om ett belopp av 1,200 kronor för år göres tillgängligt, anser jag detta fullt tillräckligt. För bägge åren tarvas alltså 2,400 kronor.

För inrättandet av ett docentstipendium å 2,500 kronor finner jag skogshögskolans styrelse hava anfört vägande skäl. En sådan åtgärd är i särskilt hög grad ägnad att befrämja tillgången på verkligt dugliga och erfarna sökande till ordinarie lärarplatser vid högskolan och har även sin stora betydelse vid vikariat. Jag vill därför gärna understödja detta förslag.

[61.] Jag får alltså nu hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till ett docentstipendium vid skogshögskolan samt till studieunderstöd åt sådana studerande, som vid nämnda högskola ägna sig åt skogsvetenskaplig forskning, å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 4,900

ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må härav under år 1916 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 1,200 kronor till studieunderstöd.

c. *Utgifter för skogshögskolans förberedande kurs vid Garpenberg.*

[62.] *Utgifter för skogshögskolans förberedande kurs vid Garpenberg.* (extra anslag.)

I skogshögskolans stat finnes upptagen en anslagspost till expenser å 26,200 kronor. Enligt de beräkningar, som lågo till grund för bestämmandet av detta belopp vid 1914 års senare riksdag, skulle därav 2,500 kronor vara avsedda till expenser vid den förberedande kursen. Denna hade ursprungligan varit ämnad att förläggas vid Malingsbo, men under ärendets behandling hade det visat sig, att den med större fördel kunde förläggas till den inköpta egendomen Garpenberg, varest, bland annat, betydligt större och rymligare lokaler stodo till buds.

Nu har skogshögskolans styrelse i förut omförmälda skrivelse den 29 oktober 1915 anfört, att den under samma års höst vunna erfarenheten givit vid handen, att på grund av de rådande höga prisen å sådant bränsle, som erfordrades för den därstädes inrättade värmeledningen, expensanslaget vore otillräckligt och att ett tilläggsanslag härtill erfordrades å 1,500 kronor.

Vidare har nämnda styrelse i samma skrivelse erinrat, att det ursprungligen beräknats, att anläggning av elektricitetsverk vid Garpenberg skulle ske på skogshögskolans bekostnad, men att det redan vid ärendets behandling år 1914 ifrågasatts, att ett sådant verk skulle anläggas på bekostnad av statens skogsdomäners medel och ström uthyras till högskolan mot betalning till domänfonden. I enlighet härmed hade berörda anläggningskostnad uteslutits från de utgifter, vartill anslag begärdes och beviljades av 1914 års senare riksdag, varvid jag emellertid framhållit, att gäldandet av avgift för den elektriska strömmen

möjligen komme att föranleda något ökade expensutgifter för den förberedande kursen. Sedan anläggningen numera kommit till stånd, kunde inom utgången av år 1915 elektrisk ström levereras till de av skogshögskolan disponerade byggnaderna vid Garpenberg. Då emellertid avgiften härför skulle utgå i proportion till förbrukad elektrisk ström, hade naturligen ännu icke någon som helst erfarenhet kunnat vinnas rörande erforderligt belopp, vadan, ehuruväl utgiften måste antagas bliva konstant, för närvarande densamma ej torde böra upptagas i ordinarie staten utan täckas genom extra anslag. Gjorda överslagsberäkningar hade givit vid handen, att årliga kostnaden härför knappast torde komma att understiga 1,500 kronor. Styrelsen finge fördenskull hemställa om ett extra anslag för ifrågavarande ändamål, att utgå på 1917 års riksstat, av 3,000 kronor med befogenhet för Kungl. Maj:t att därav under år 1916 utanordna intill 1,500 kronor. [62.]

I häröver den 24 november 1915 avgivet utlåtande har domänstyrelsen anfört, att styrelsen ännu ej kunde fastställa något bestämt pris för strömmen, emedan de räntabilitetsberäkningar, som vederbörande ingenjör skulle uppgöra, ej inkommit till styrelsen. Styrelsen ansåge emellertid, såsom i högskolans förslag ock angåves, att avgiften härför borde utgå i proportion till förbrukad elektrisk ström, för vilken torde komma att begäras 25 öre eller möjligen 22 öre för kilowattimme. Med en beräknad kvantitet av 6,000 à 7,000 kilowattimmar om året, skulle kostnaden bli ungefär den förenämnda, 1,500 kronor om året.

Departementschefen.

Att ökad bränslekostnad uppkommit vid Garpenberg för den förberedande kursen, beror huvudsakligen på nuvarande höga bränslepris men även, enligt vad för mig uppgivits, därpå, att vid de år 1914 framlagda beräkningarna full hänsyn icke kunnat tagas till att kursens lokaler genom förflyttningen till Garpenberg blivit i så hög grad förstorade, som i verkligheten varit fallet. Det torde vara oundvikligt att för ändamålet bevilja ytterligare medel. Då emellertid de höga bränslepriserna kunna vara övergående, synes det vara lämpligast att nu endast begära ett belopp å extra stat för år 1917 att användas för 1916 års behov. Beloppet torde kunna bestämmas till 1,500 kronor.

Framställningen om anslag till gäldande av kostnad för elektrisk ström till samma kurs' lokaler anser jag fullt motiverad; och torde det härtill begärda beloppet kunna, till dess närmare erfarenhet vunnits, godkännas.

Jag får därför hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

[62.] att för gäldande av ökad bränslekostnad samt kostnad för elektrisk ström för skogshögskolans förberedande kurs vid Garpenberg å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 4,500 med rätt för Kungl. Maj:t att härav låta under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna intill 3,000 kronor.

d. *Extra räknebiträde vid statens skogsförsöksanstalt.*

[63.] *Extra räknebiträde vid statens skogsförsöksanstalt.* (extra anslag.) Under åberopande av den under punkt 60 lämnade utredningen angående behovet av anlitande av ett ytterligare räknebiträde för avarbetande av uppkommen balans beträffande kontrollräkning av insamlat provytematerial vid statens skogsförsöksanstalts skogsavdelning, får jag, som icke har något att erinra mot det härtill begärda anslagsbeloppet, 1,200 kronor, hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för avlönande av extra räknebiträde vid statens skogsförsöksanstalt å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 1,200.

e. *Ökade expensmedel för statens skogsförsöksanstalt under år 1916.*

[64.] *Ökade expensmedel för statens skogsförsöksanstalt under år 1916.* (extra anslag.) I styrelsens för skogshögskolan och statens skogsförsöksanstalt förut omförmälda skrivelse den 23 oktober 1915 angående höjning av skogsförsöksanstaltens ordinarie stat har styrelsen jämväl gjort framställning om anslag å extra stat för uppehållande av skogsförsöksanstaltens verksamhet under år 1916.

Styrelsens hemställan grundar sig, såsom förut nämnts, på en framställning av försöksanstaltens föreståndare, professorn G. Schotte. Denne har därvid, bland annat, under hänvisning till den utredning han lämnat angående behovet av ökning i den ordinarie statens anslagspost till gemensamma expenser — vilken finnes i huvudsak återgiven under punkt 60 härovan — hemställt, att ett anslag av 7,250 kronor måtte för

år 1917 äskas å extra stat att förskotteras under år 1916 för bestridande av utgifter under sistnämnda år. Berörda utredning syntes honom tydligt visa, att anslagsposten till gemensamma expenser för år 1916, utgörande 5,500 kronor, icke vore tillräcklig för uppvärmning av lokalen, icke minst därigenom att man för detta första år måste räkna med en högre kolåtgång av omkring 200 hektoliter, samt för övriga kostnader för institutionsbyggnaden och för möjliggörande av publicerande av de arbeten, som under detta år bleve färdiga. Därjämte behövdes till räknehjälp (uträkning av provstammar) 800 kronor. [64.]

Styrelsen har framhållit, att det av föreståndaren sålunda begärda anslaget, 7,250 kronor, vore beräknat att användas med 3,600 kronor till ökade utgifter för publikationer, med 800 kronor till gäldande av kostnad för uträkning av provstammar och med återstoden, 2,850 kronor, till bestridande av ökad bränslekostnad m. fl. utgifter vid anstaltens nya byggnad. Styrelsen har funnit uppenbart, att de för uppvärmning av byggnaden m. m. avsedda medel under rådande förhållanden icke kunde bliva tillräckliga. För närvarande saknades emellertid tillräckligt underlag för ett bestämt uttalande rörande storleken av behövligt tilläggsanslag. Styrelsen ville likväl antaga, att professor Schottes beräkningar härför vore riktiga. I följd härav och då styrelsen icke hade erinran att framställa i övrigt, har styrelsen hemställt, att ett extra anslag till uppehållande av skogsförsöksanstaltens verksamhet under år 1916 av 7,250 kronor måtte bliva beviljat.

Departementschefen.

Tillräcklig anledning att låta förskottera medel för uträkning av provstammar samt för utvidgning av anstaltens publikationer redan under år 1916 synes mig icke föreligga. Jag avstyrker alltså framställningen i dessa delar.

Vad den återstående posten i det begärda beloppet angår, nämligen 2,850 kronor till ökad bränslekostnad m. fl. utgifter vid anstaltens nya byggnad, är det påtagligt, att med nuvarande höga pris å koks det ordinarie expensanslaget blir i år otillräckligt, helst som detsamma måste även i andra hänseenden vidkännas ökade utgifter till följd av att anstalten fått egen byggnad med betydligt större lokaler än förut ävensom eget tomtområde. Det synes därför visserligen nödvändigt, att ett extra tillskott nu lämnas. Men det begärda beloppet synes kunna något reduceras. Professor Schotte har, såsom förut nämnts, beräknat de årliga kostnaderna för den nya lokalen till 3,810 kronor. Om nu härtill lägges kostnaden för 200 hektoliter koks à kronor 2.25, vilken ökade bränsle-

[64.] mängd av professor Schotte angivits erforderlig under första året efter inflyttningen, blir sammanlagda beloppet 4,260 kronor. Härtill finnes tillgängligt ett belopp av 1,950 kronor, vadan en brist av 2,310 kronor skulle uppstå. Om härtill beredes ett anslag å 2,300 kronor, synes detta böra kunna vara tillräckligt.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att såsom ökade expensmedel för statens skogsförsöksanstalt under år 1916 å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 2,300

ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må låta av tillgängliga medel under år 1916 förskottera detta belopp.

f. *Specialundersökningar rörande de norrländska skogarnas föryngring.*

[65.] *Specialundersökningar rörande de norrländska skogarnas föryngring.* (extra anslag.)

Spörsmålet, huru de gamla norrländska skogarna av delvis urskogskaraktär lämpligast böra föryngras, utgör ett av vårt lands viktigaste skogsproblem. Denna fråga har också behandlats såväl av norrländska skogsvårdskommittén som vid de vart tredje år återkommande mötena för överläggning om skogsförsöksanstaltens arbetsprogram för närmaste treårsperiod.

Nämnda kommitté utlalade i sitt betänkande, sid. 197—199, bland annat, att det helt säkert skulle vara till gagn, om den kanske alltför stora frihet att experimentera, som ifråga om en del skogshushållningsarbeten nu lämnats vederbörande revirförvaltare, avlöstes av något mera reglerande former. Försöksverksamheten måste vara ett åt skogsförsöksanstalten förbehållet arbetsfält. Endast därigenom funnes det utsikt för, att de svävande frågorna skulle erhålla en sakkunnig belysning. Detta borde likväl ej hindra, att under denna anstalts ledning eller uppsikt utlades av vissa därtill utsedda revirförvaltare provytor, som av dem på marken reviderades, men av försöksanstalten statistiskt bearbetades.

Målet för dessa försök borde vara att söka vinna en mera ingående kännedom om de under olika lokala förhållanden lämpligaste metoderna för bestånds anläggande, vård och avverkning. Försöken, vilka skulle kunna i viss mån utfylla skogsförsöksanstaltens undersökningar och

bearbetningar för hela landet, skulle sålunda få sin huvudsakliga betydelse genom den utredning angående de för de särskilda orterna utmärkande skogstypernas liv och utveckling, som de skulle lämna. Bland frågor, som på detta sätt kunde utredas, kunde bland annat framhållas de under olika lokala förhållanden bästa och billigaste sådd- och planteringsmetoderna, den naturliga föryngringens underhjälpande genom olika former av markberedningsarbeten, uppdragande av skog å avdikade myrar eller försumpade marker, föryngring av dåliga, oväxtliga granbestånd och de glesa tallbestånden å torra hedland samt gallringars utförande i yngre, medelålders och äldre bestånd, därvid särskilt i sådana äldre bestånd, som under sin uppväxttid ej varit föremål för beståndsvårdande huggningar. En fråga av alldeles särskilt intresse, uti vilken motsatta åsikter uttalats, utan att bindande bevisning för den ena eller den andra uppfattningens riktighet förebragts, vore spörsmålet, huruvida företräde borde skänkas den ena eller den andra av olika avverkningsmetoder. Direkta jämförande undersökningar, som utfördes inom olika trakter, kunde bidraga att skaffa klarhet uti denna för vår skogshushållning så utomordentligt viktiga fråga. En del av våra skogliga spörsmål syntes kunna på denna väg erhålla sin praktiska lösning, även om den vetenskapliga förklaringen ännu ej vore given, utan kanske tvärtom länge måste sysselsätta de vid skogsförsöksanstalten arbetande vetenskapsmännen. [65.]

Kommitténs förslag, att en del av försöksverksamheten inom skogshushållningens område borde förläggas till reviren, finge ingalunda tolkas såsom ett uttalande av kommittén, att skogsförsöksanstaltens eget arbete inom Norrland därigenom skulle kunna inskränkas. Tvärtom vore kommittén av den mening, att denna verksamhet i stället borde utvidgas och att det borde tagas under noggrant övervägande, huruvida ej skogsförsöksanstaltens arbetskrafter, särskilt för dess uppgifter i Norrland, borde förstärkas. För den norrländska skogshushållningen, som i så många avseenden arbetade under olika förhållanden i jämförelse med andra landsdelar, vore nämligen denna verksamhet av mycket stor betydelse, då erfarenhet, som redan vunnits inom dessa senare områden, ej alltid kunde direkt tillämpas i Norrland. Mångfalden av spörsmål, som därför stode obesvarade, och på vilka de ovan anförda endast vore exempel, områdets stora utsträckning och de växlande jordmåns- och klimatiska förhållanden, som rådde inom detsamma, gjorde det ej blott önskvärt, utan även nödvändigt, att skogsförsöksanstaltens arbetskrafter erhölle en mot uppgiftens storlek och betydelse svarande omfattning. Om än detta delvis kunde nås genom att förlägga en del av försöks-

[65.] verksamheten till reviren, så bleve dock helt säkert denna anordning ej tillräcklig, för att skogsförsöksanstaltens uppgift i Norrland genom densamma skulle kunna fyllas. Den stora vikten för staten av att detta skedde på ett fullt tillfredsställande sätt framginge tydligt av det faktum, att nio tiondelar av dess skogar vore belägna i Norrland och Dalarna, och att försöksverksamhetens resultat skulle bliva bestämmande för sättet, huru skogsvården å dessa borde planläggas och utföras.

Med anledning av vad kommittén sålunda uttalat har styrelsen för skogshögskolan och statens skogsförsöksanstalt avgivit utlåtande den 23 oktober 1915. Styrelsen har därvid anfört, att vid det möte, som på grund av instruktionen för statens skogsförsöksanstalt den 12 och den 13 april 1915 hållits inför styrelsen för nämnda anstalt och varvid närvarit, förutom föreståndarna för anstaltens båda avdelningar, tre särskilt tillkallade sakkunniga personer och professorerna vid skogshögskolan, framhållits, att tiden nu vore inne att i avsevärt större omfattning än hittills anlägga försök för att söka utreda de lämpligaste metoderna för de norrländska skogarnas föryngring. Detta vore nämligen nu synnerligen nödvändigt, då krav framförts på ökade och hastigare avverkningar i de gamla norrlandsskogarna. Vidare hade en del förberedande undersökningar vid försöksanstalten, såsom proveniensförsök och markstudier, i så avsevärd grad belyst de norrländska skogarnas föryngringsproblem, att praktiska försök i större skala borde med fördel kunna genast påbörjas. I sådant syfte hade, enligt vad styrelsen vidare meddelat, av professor Schotte utarbetats ett av styrelsen gillat förslag till specialprogram för vissa frågor rörande de norrländska skogarnas föryngring. Detta förslag syntes styrelsen i all huvudsak täcka kommitténs å sid. 199 uttalade önskemål om utvidgning av försöksanstaltens undersökningar inom Norrland samt upptoge dessutom åtskilliga av de spörsmål, som framhållits i betänkandet å sid. 198. Kommittén hade emellertid utgått ifrån, att en del av ifrågavarande försök skulle, sedan försöksanstalten anvisat lämpliga försöksfält, under anstaltens ledning utföras av vissa revirförvaltare. Erfarenheten hade likväl ådagalagt, att revirpersonalens andra göromål knappast lämnade tid övrig i nämnvärd mån för sysslande med dylika undersökningar, vilket vållat, att endast personer med särskilt intresse och fallenhet för sådana undersökningar ägnat sig däråt. Efter år 1912, då kommitténs betänkande avlämnades, hade försöksanstaltens personal i någon mån utökats, varjämte samtidigt undersökningstekniken utvecklats, vilket allt medfört ökade arbetsresultat. Synnerligast om till anstaltens förfogande ställdes nödiga medel för

anlitande av extra räknehjälp — varom styrelsen samma dag gjort framställning — skulle betydligt flera försöksytor kunna anläggas i Norrland, än som kunnat förmodas vid tiden för avgivandet av kommitténs betänkande. [65.]

Av professor Schottes av försöksanstaltens styrelse åberopade specialprogram må här endast meddelas följande.

Den ifrågasatta nya serien försök, kompletterande skogsförsöksanstaltens allmänna program, syntes böra omfatta dels undersökning om norrlandsskogarnas fröproducerande förmåga, dels försök för erhållande av naturlig föryngring och dels olika skogsodlingsåtgärder, såsom sådder och planteringar. Härtill syntes böra eventuellt komma en utredning om de utförda stora myrdikningarna i Norrland och härvid vunna resultat.

Huvudmassan av de norrländska skogarna bestode av överåriga individer. Just härigenom hade man i allmänhet ansett, att det borde vara ganska vanskligt att på naturlig väg föryngra norrlandsskogarna. Ett stöd för detta antagande hade man haft i äldre undersökningar, enligt vilka framgått, att i allmänhet yngre och medelålders skog lämnade tyngre och mera grobart frö än äldre träd. Det uppgåves emellertid, att man genom senare undersökningar funnit, att även ganska gamla träd kunde giva en, om ock liten, kvantitet gott grobart frö. Det syntes vara av stor vikt, att dessa undersökningar finge verkställas i större skala och under en följd av år.

Fördelen av markberedning för erhållande av naturlig föryngring hade visat sig alltmera påtaglig. För att på enklaste, billigaste och bästa sätt åstadkomma beredning av markytan funnes sedan gammalt några redskap, varjämte flera nya apparater härför konstruerats under senaste tid. Dessa olika redskap borde noga utprovas å skilda markslag. Resultaten av dessa redskapsprovningar, som borde delvis upprepas, när eventuellt nya redskap tillkomme, borde kunna publiceras utan att man inväntade besåningsresultaten. Härigenom skulle bland skogsägarna tämligen snart kunna spridas kännedom om de bästa redskapen och uppfinnarna stimuleras för nya uppslag. Härjämte borde utrönas verkan av den markberedning, som erhölles genom stubbrytning, då denna i vissa delar av Norrland, särskilt där tjärbränning bedreves, kunde få praktisk betydelse även för föryngringen.

Vidare borde anläggas föryngringsytor av olika storlekar i de skilda skogshuvudtyper, som förekomme i Norrland. I varje sådan föryngringsserie skulle lämnas en orörd jämförelseyta, medan marken skulle be-

[65.] handlas på olika sätt å de andra avdelningarna, exempelvis genom löpsvedning, markens sårande genom de bäst befunna markberedningsredskap eller andra liknande metoder.

Många av de hittills utförda skogssådderna i Norrland syntes hava misslyckats, dels och framför allt på grund av att olämpligt frö blivit använt (från sydligare delar av vårt land) och dels genom användande av olämpliga metoder. Dessa förhållanden borde tydligt påvisas genom en del såddförsök å olika skogstyper och å skilda delar av Norrland.

De planteringsmetoder, som kunde få någon större användning i Norrland, vore endast spettplantering och plantering i öppen grop. Jämförande försök med de båda metoderna för såväl tall som gran borde verkställas å olika marker i skilda trakter av Norrland. Skogsodlingarna borde eventuellt utföras dels å nya (färska) hyggen, dels å äldre sådana. Härjämte borde å utdikade mossar anläggas planteringsförsök i omvänd torva. Till planteringsförsöken hörde också försök med olika förband. Förbandskulturerna komme emellertid ej att lämna några avgörande resultat under den 15-åriga försöksperiod, som nu föreslogs, men de borde framdeles samarbetas med skogsavdelningens övriga dylika försök, som hittills mest anlagts i södra delarna av landet.

Vid alla sådd- och planteringsförsök borde givetvis användas frö av synnerligen omsorgsfullt vald proveniens.

I Norrland hade som bekant under de två senaste decennierna utförts synnerligen storartade dikningsföretag i skogsbrukssyfte. Tiden syntes nu vara inne för åstadkommande av en utförlig och objektiv redogörelse för dessa storartade arbeten å såväl statens som enskildas skogsmarker. Härvid skulle det bli av intresse att belysa de olika torrläggningsmetoder, som å olika marker och skilda mosstyper kommit till användning, kostnaderna härför och de hittills uppnådda resultaten. Även vidtagna direkta föryngringsarbeten å sålunda torrlagda marker borde ingående studeras.

Det för åren 1915—1917 framlagda arbetsprogrammet för skogsförsöksanstalten vore mer än tillräckligt omfattande för den nuvarande personalen vid anstalten. En inskränkning i detta program till förmån för de viktiga föryngringsförsöken i Norrland kunde ej heller ske. Det allmänna programmet innehölle nämligen också för skogshushållningen synnerligen viktiga spörsmål och redan påbörjade undersökningsserier måste fortfarande behandlas och delvis kompletteras för att de med dem avsedda ändamålen skulle kunna nås. Så t. ex. tarvade redan befintliga gallrings- och skogsodlingsytor upprepade revisioner. Redan detta arbete krävde exempelvis ungefär $^3/_4$ av den nuvarande personalens vid skogsavdelningen tid.

Dessutom vore de nu föreslagna föryngringsförsöken av den karaktär, att de borde kunna slutföras på en relativt kort, bestämd tid och därför med fördel anförtros åt extra personal. Under de närmaste 5 åren borde sålunda samtliga försöken anläggas och krävde då mycket arbete. Under de därpå följande fem åren, då de egentliga resultaten skulle förväntas, krävde ytorna blott en viss tillsyn samt smärre revideringar och kompletteringar. Under en sista 5-årsperiod borde slutligen ytorna fullständigt revideras och resultaten bearbetas för publicering. [65.]

Professor Schotte föresloge därför, att det nu framlagda specialprogrammet måtte utföras under en period av 15 år. Efter denna tid borde visserligen en del av dessa försök ej nedläggas utan allt fortfarande studeras, men de komme då ej att kräva så synnerligen avsevärd tid och borde kunna övertagas av skogsavdelningens fasta personal, eventuellt förstärkt med något biträde.

För det nu föreslagna arbetets ledande borde anställas en skogsman, som synnerligen väl kände de norrländska skogsförhållandena och som visat sig med noggrannhet och skicklighet kunna utföra jämförande försök. Vare sig härför kunde förvärvas någon ordinarie skogstjänsteman, som erhölle tjänstledighet, eller ej, fordrades likväl en så framstående förmåga för arbetets utförande, att hans arvode ej kunde sättas lägre än 6,400 kronor, då han vintertid måste vara bosatt i Stockholm och utföra undersökningar i försöksanstaltens institutionsbyggnad. Under första året behövde särskilt omfattande rekognosceringsresor utföras av denne. Under vinterhalvåret skulle han bliva sysselsatt med dels klängnings- och fröundersökningar och dels förberedande bearbetningar av materialet. Om han något av de första åren ej skulle bli helt upptagen under vintern med de föreslagna norrländska föryngringsarbetena, funnes i övrigt nog med arbeten och undersökningar åt honom vid skogsavdelningen, där han i så fall borde vara skyldig biträda. Till försöksledarens biträde borde vidare anställas ett skogsbiträde med kronojägares utbildning. Härtill fordrades en synnerligen dugande och praktisk man för att leda själva arbetsfolket vid försöken och i övrigt biträda med räknearbeten och utredningar. För honom föresloges ett arvode av 2,000 kronor per år. Det vore möjligt, att detta skogsbiträde under exempelvis månaderna oktober—januari de första åren ej finge full sysselsättning med dessa specialundersökningar, men han borde då kunna biträda med räknearbetet rörande skogsavdelningens övriga undersökningar.

Beträffande kostnaderna för dessa undersökningar innehåller specialprogrammet följande beräkningar.

[65.] *Engångsutgifter:*

Möbler till två reservrum i försöksanstaltens byggnad jämte anskaffning av en del instrument (räknemaskin, fotografikamera, måttband och en del skogsodlingsinstrument)			kr. 3,000
Utgifter under första 5-årsperioden:			
Arvode till försöksledare per år	kr.	6,400	
Resekostnader för d:o per år	»	3,000	
Arvode till skogsbiträde per år	»	2,000	
Resekostnader för d:o per år	»	1,400	
Hantlangning per år	»	3,500	
Hägnadskostnader per år	»	2,000	
Diverse expenser, blanketter, fotografier m. m.	»	700	19,000 · 5 = kr. 95,000
Beräknade utgifter under andra 5-årsperioden:			
Arvode till försöksledaren under 2 månader	kr.	1,088	
Reseersättning för d:o	»	1,200	
Skogsbiträdes arvode och reseersättning	»	3,200	
Hantlangning och expenser	»	1,312	
Hägnadernas underhåll och tillsyn	»	500	7,300 · 5 = kr. 36,500
Förslagskostnader under tredje 5-årsperioden:			
Arvode till försöksledaren	kr.	6,400	
Reseersättningar för d:o	»	2,500	
Arvode till skogsbiträde och resekostnader till honom	»	3,500	
Hantlangningskostnader	»	800	
Hägnaders underhåll och tillsyn	»	500	
Diverse expenser, blanketter, fotografier m. m.	»	1,000	14,700 · 5 = kr. 73,500
			Summa kostnader kr. 208,000.

I detta kostnadsförslag inginge ej den föreslagna utredningen om de utförda skogsdikningarna. Dessa kunde antingen utföras av den föreslagne försöksledaren, därest denne vore förtrogen med denna specialgren av undersökningarna och i så fall under andra 5-årsperioden, eller också av en eller två härför lämpade personer. Härför tarvades ersätt-

ning till denne (dessa) under två (eller ett) år med 12,800 kronor, rese- [65.]
ersättningar med 5,200 kronor samt 2,000 kronor i hantlangningsmedel och expenser eller tillsammans omkring 20,000 kronor.

Av denna överslagsberäkning framginge, att kostnaden för dessa speciella norrlandsundersökningar ej behövde överstiga 230,000 kronor, fördelade på 15 år — en kostnad, som ej borde kunna anses stor i förhållande till den ekonomiska betydelse det hade för landet, att i Norrland goda föryngringsförsök komme till utförande, av vilka skogsägarna direkt kunde hämta lärdom.

Då ingen tid borde förhalas på lösningen av de norrländska skogsföryngringsproblemen, och då fröår vore att förvänta såväl vintern 1915—1916 (för gran) som vintern 1916—1917 (för tall), vore det av synnerligen stor vikt, om den nu föreslagna avdelningen av försöksanstalten finge träda i verksamhet den 1 april 1916. För detta år skulle tarvas ett anslag av:

engångsutgift	kronor	3,000
arvode till försöksledare	»	4,800
» » skogsbiträde	»	1,500
reseersättningar	»	4,400
hantlangningskostnader	»	3,500
hägnadskostnader	»	2,000
diverse expenser	»	700
	kronor	19,900.

För år 1917 skulle tillkomma arvode hela året för försöksledare och skogsbiträde eller en ökning med 2,100 kronor, medan engångsutgifterna skulle bortgå, vadan kostnaderna då skulle belöpa sig till 19,000 kronor.

I den förut omförmälda skrivelse den 23 oktober 1915, varuti styrelsen för skogshögskolan och statens skogsförsöksanstalt gjort framställning om ändringar i anstaltens stat samt om ökade anslag till anstalten, har styrelsen upptagit jämväl nu förevarande fråga och därom anfört följande.

De allt större krav, som med ökat skogsvärde ställdes på den personal, åt vilken de norrländska skogarnas skötsel vore överlämnad, nödvändiggjorde fördjupade kunskaper om de särskilda och egenartade förhållanden, som inverkade på deras uppkomst och utveckling under olika yttre omständigheter. De i flera avseenden mycket olika meningar, som vid diskussioner om dessa skogars behandling kommit till synes,

[65.] vore för styrelsen fullgiltiga bevis för den tvingande nödvändigheten av att klarhet vunnes i många frågor, som ofta vore av rent fundamental natur. Redan det stora värde, som statens egna norrländska skogar representerade, gjorde det till ett framträdande statsintresse, att ett arbete i antydd riktning komme till utförande. Även för den enskilda skogshushållningen, vilken i dessa landsdelar arbetade med mycket stora och för landets ekonomiska liv betydelsefulla värden, bleve resultaten av sådana undersökningar vägledande. De komme i korthet sagt att åt den norrländska skogshushållningen skänka en fasthet och målmedvetenhet, som den nu helt visst ej ägde, men som ej skulle kunna annat än gynnsamt återverka på det ekonomiska utbytet av skogarna.

Särskilda omständigheter, nämligen stundande fröår å såväl tall som gran, gjorde det i högsta grad önskvärt, att de ifrågasatta undersökningarna kunde påbörjas redan under år 1916. Härom hade professor Schotte i en till styrelsen riktad skrivelse anfört följande, vari styrelsen ville till fullo instämma: »Som nästa år är att förvänta fröår hos tallen, bör detta fröår tillgodogöras för undersökningarna och således norrlandsavdelningen träda i kraft redan under år 1916. Under våren 1916 kan också, då det är gott om grankott, granfröundersökningen påbörjas. Man vet nämligen ej, när fröår kunna inträffa därefter. I litteraturen angives nämligen, att kottår blott skulle inträffa i Norrland vart 8—10 år. Även om de senare årens erfarenhet pekat på oftare förekommande fröår, kan man riskera, att fröåren efter 1916 låta vänta på sig, varigenom den planerade undersökningen skulle högst avsevärt fördröjas till stor skada för kännedomen om de norrländska skogarnas föryngring.»

Under hänvisning till det nu sagda och de i förberörda program framlagda förslag och beräkningar, vilka angåve kostnaderna för undersökningarnas utförande till ett belopp av 230,000 kronor, att fördelas på 15 år, finge styrelsen hemställa om anvisande för detta ändamål å 1917 års riksstat av 38,900 kronor med befogenhet för Kungl. Maj:t att därav under år 1916 förskottsvis utanordna intill 19,900 kronor.

Departementschefen. Den i förevarande framställning behandlade frågan är förvisso av en mycket stor betydelse för vårt lands skogsskötsel och därmed för dess ekonomi och handelsbalans gent emot utlandet. De norrländska skogarna hava nästan ända intill vår tid till stora delar varit orörda av yxan, beroende huvudsakligen på deras avlägsna läge och de outvecklade kommunikationerna. Häri har numera under några tiotal av år

skett en fullständig förändring. En allt kraftigare exportindustri för trävaror har uppstått, vars produkter utgöra en av de allra viktigaste posterna å handelsbalansens kreditsida. Allt längre in åt landet, allt högre upp utefter älvdalarna hava avverkningarna kunnat bedrivas med ekonomisk fördel, sedan vattendragens reglering till flottleder reducerat transportkostnaderna i förut icke anad grad. Härmed har också följt, att virke av smärre dimensioner numera kan ekonomiskt tillgodogöras å trakter, från vilka förut knappast utdrivning av grovt timmer lönade sig. Vid dessa avverkningar hava vi tagit den skog, som naturen där ställt till vårt förfogande och som representerade långa tiders, ibland mellan 100 och 200 års produktion. Oss åligger nu skyldigheten att se till, att dessa för vårt land så oerhört värdefulla skogstillgångar komma att stå även våra efterkommande till buds. Mångahanda lagar och föreskrifter hava utfärdats och många åtgärder vidtagits i dylikt syfte. Men det låter sig icke förneka, att vår kännedom om själva grundvalarna för en rationell skogsskötsel i dessa trakter, om dessa skogars livsvillkor, särskilt deras föryngringsmöjligheter och sätten att befordra dessa möjligheter m. m., är i hög grad ofullkomlig och osäker. Många olika teorier därom hava uppställts, förfäktats och bestritts, utan att klarhet vunnits. En sådan klarhet kan näppeligen vinnas annat än på empirisk väg genom omsorgsfullt planlagda, utförda och kontrollerade försök, vilka måste pågå under en viss, ej alltför kort tid. Det nu framlagda förslaget, som avser att i viktiga delar söka fylla bristerna i vår kännedom om rätta sättet för norrlandsskogarnas skötsel och därpå inverkande omständigheter, synes mig därför till sitt syftemål vara i högsta grad betydelsefullt. Såväl på grund av skogsskötselns allmänna betydelse för landet som med hänsyn särskilt till att huvudmassan av statsskogarna är belägen i övre Norrlands inre delar, vilkas förhållanden i nu förevarande hänseenden torde vara mest olika mot de sydligare landsdelarnas, anser jag därför, att det för staten är av synnerligen stort intresse, att undersökningar i förslagets syfte komma till stånd. Bliva försöken verkligt vägledande för framtiden, vilket ju är att antaga, kommer förvisso vinsten av dem att mångfaldigt överstiga kostnaderna. [65.]

Själva planläggningen av de föreslagna försöken, vilken uppgjorts av på detta område speciellt sakkunniga vetenskapsmän i samråd med särskilt tillkallade praktiskt erfarna och kunniga personer samt uttryckligen gillats av skogsförsöksanstaltens styrelse, och för vilken jag härovan endast i korthet kunnat redogöra, synes mig utmärkas av klar uppfattning om de frågor, vilka man vill hava besvarade, och de lämpligaste vägarna att erhålla dessa svar. Något bestämt fastslående av en

[65.] viss plan torde dock näppeligen nu böra äga rum, då ju under försökens fortgång både ändringar, tillägg och kanske även uteslutningar kunna visa sig behövliga eller lämpliga. Försöken böra uppenbarligen verkställas under skogsförsöksanstaltens allmänna ledning och tillsyn, men torde icke kunna utföras endast av anstaltens egen personal, som är upptagen av andra viktiga uppgifter. Särskild personal torde därför böra anställas och synes mig åtminstone för närvarande icke något vara att erinra mot vad i förberörda specialprogram föreslagits beträffande personalens sammansättning och arvoden åt densamma. Icke heller övriga poster i kostnadsberäkningen föranleda nu någon erinran från min sida. Jag vill dock betona, att jag härigenom icke avser, att denna beräkning nu skall fastslås såsom gällande för framtiden. Den torde för övrigt huvudsakligen vara avsedd att utgöra en ledning för bedömande av, vilka ungefärliga kostnader hela företaget kommer att betinga.

Erforderliga anslag, vilka uppenbarligen böra utgå å extra stat, torde därför böra efter utredning och förslag varje gång beviljas och anvisas år för år. Med hänsyn till den framhållna omständigheten, att just under innevarande vinter är rik tillgång på grankott och att dylik tillgång på tallkott är att förvänta nästa vinter samt att kottår lära i Norrland återkomma blott med jämförelsevis långa mellanrum, anser jag mig böra instämma i förslaget, att för utnyttjande av dessa gynnsamma förutsättningar för betydelsefulla undersökningar under år 1916 arbetet må få börja redan den 1 april innevarande år. Varken mot det för innevarande år beräknade beloppet 19,900 kronor, eller mot det belopp, som angivits såsom erforderligt för år 1917, 19,000 kronor, har jag någon erinran att göra.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för specialundersökningar rörande de norrländska skogarnas föryngring i huvudsaklig överensstämmelse med härovan angivna plan å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av kronor 38,900, ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må härav under år 1916 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna ..... kronor 19,900.

g. Skogsundervisning och skogshushållning i allmänhet, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 102,000.

h. *Fortsättningsskola för lärjungar från statens skogsskolor.*

[66.] *Fortsättningsskola för lärjungar från statens skogsskolor.* (extra anslag.)

Under erinran att genom den numera skedda omläggningen av den högre skogsundervisningen de lokaler vid Kloten, som förut varit upplåtna åt en kurs, avsedd att förbereda elever för inträde vid skogsinstitutet, blivit lediga för annat ändamål, har domänstyrelsen i skrivelse den 30 september 1915 gjort framställning om inrättande därstädes av en fortsättningsskola för sådana lärjungar, som utgått från statens skogsskolor samt ville förkovra sina insikter och därigenom förskaffa sig ökad kompetens. Styrelsen har därvid åberopat de skäl för dylika skolors inrättande, som styrelsen framlagt i utlåtande den 24 september 1908 över det betänkande angående ändamålsenligt ordnande av skogsundervisningen, som i mars 1908 avgavs av särskilt tillkallade sakkunniga.

Dessa sakkunniga hade icke framställt något förslag om dylika fortsättningsskolor, utan såsom en mellan skogshögskolan och skogsskolorna ställd undervisningsanstalt tänkt sig ett till Kloten förlagt skogsläroverk, vilket dock förnämligast skulle utgöra en ersättning för skogsinstitutets lägre kurs, vilken av de sakkunniga föreslogs till indragning. I de yttranden, som avgåvos över betänkandet, riktades vägande anmärkningar mot det föreslagna skogsläroverket, och i proposition till 1912 års riksdag, angående ordnandet av den högre skogsundervisningen, upptog Kungl. Maj:t icke förslaget om inrättande av ett dylikt läroverk utan utgick från, att två kurser skulle anordnas vid högskolan, bägge förlagda till Stockholm. Riksdagen har även gillat denna mening och i de den 5 december 1914 utfärdade stadgarna för skogshögskolan kallas nämnda bägge kurser jägmästarkursen och forstmästarkursen.

Domänstyrelsen 24/9 1908.

Bland dem, som avstyrkte inrättandet av skogsläroverket, var även domänstyrelsen i ovannämnda utlåtande den 24 september 1908. Styrelsen framhöll emellertid i sammanhang härmed, att många uttalanden gjorts antingen för ökande av undervisningen i skogsskolorna eller för inrättande av fortsättningskurser för skogsskolornas lärjungar. Dessa lärjungar skulle därigenom bliva bättre rustade för det praktiska livet. För att inrätta en längre kurs vid samtliga skogsskolor vore dock nödigt att högst väsentligt utvidga dessa skolor, vilket skulle medföra särdeles avsevärda kostnader. Styrelsen ville därför ej förorda denna utväg. Däremot syntes mycket goda motiv kunna anföras för inrättande av

[66.] en skogsskolans fortsättningskurs, vilken skulle förse enskilda och i någon mån även staten med arbetsledare, vilkas kompetens vore större än de från allenast skogsskola utexaminerade lärjungarnas. Inrättandet av dylik fortsättningskurs skulle ock kunna ske utan allt för stora kostnader, enär tillsvidare härför erfordrades inrättandet av allenast två skolor efter huvudsakligen samma typ som skogsskolorna.

Ändamålet med dessa fortsättningskurser skulle vara att genom kostnadsfri undervisning meddela teoretisk insikt och praktisk färdighet i skogshanteringen till den utsträckning, som ansåges erforderlig för att kunna efter anvisning av skogsförvaltare leda och utföra de till skogshushållningen hörande arbeten. Personer, som efter att hava genomgått skogsskola inhämtat denna fortsatta utbildning, skulle bliva lämpliga såsom skogsrättare, vartill skogsskolans kurs oftast visat sig medföra för svag kompetens, såsom avvägare och stakare vid upprättandet av dikningsförslag för torrläggning av skogsmark, sedan plan och synpunkter för dikningen bestämts, såsom arbetsledare vid flottledsbyggnader, såsom ledare vid timmeravverkning, sedan stämpling ägt rum, o. s. v. Vidare skulle de kunna erhålla anställning såsom överskogvaktare, faktorer och inspektorer, därvid åt dem efter hand skulle kunna anförtros även mera maktpåliggande arbeten och uppdrag än de ovan angivna, såsom värdering av till salu utbjudna rotstående träd, utbjudna avverkningsrätter o. s. v.

Vid skogsskolorna hade undervisningen i följd av den korta undervisningstiden måst begränsas och omfattat mera av den egentliga skogsskötseln än av skogstaxationen och skogsteknologien. Med iakttagande härav kunde under fortsättningskursen även de båda sistnämnda grenarna av skogshushållningsläran behörigen uppmärksammas. I övrigt skulle vid dessa kurser undervisning meddelas ej blott i fackämnen utan jämväl i för dessa grundläggande ämnen, nämligen i botanik, marklära med geologi och klimatologi, skogszoologi, skogs- och fältmätning samt matematik. Därjämte vore nödigt att även under fortsättningskursen öva lärjungarna i uppsatsskrivning, varvid skogliga ämnen kunde behandlas, så att de inom sitt kunskapsområde finge någon vana att uttrycka sig i skrift. Såsom fackämnen skulle ingå skogsskötsel, skogsuppskattning med något skogsindelning, skogsteknologi med byggnads- och avdikningslära, grunderna för jordbruksekonomien, författningskännedom, jakt- och fiskevård, bokföring, kart- och byggnadsritning samt kartskrift.

Undervisningen skulle meddelas genom lektioner på lärorummet, övningskurser, exkursioner och arbeten i skogen.

Lärokursen vid fortsättningsskolorna borde lämpligen omfatta samma [66.]
tid av året som kursen vid skogsskolorna, nämligen från och med den 1 november till och med den 15 oktober påföljande år.

Lärjunges ålder, då han efter genomgången skogsskolekurs antoges vid fortsättningskursen, skulle ej få överstiga 28 år. Såsom kompetensvillkor för tillträde till denna kurs skulle gälla, att sökanden i avgångsbetyget från skogsskolan erhållit vackra vitsord såväl i teoretiska kunskaper som i praktiska färdigheter, varjämte betyget genom särskild anteckning skulle angiva, att sökanden visat begåvning samt synnerlig håg och lust för skogsmannayrket. I övrigt skulle sökanden genom särskilt intyg styrka, att han efter genomgången kurs vid skogsskola under minst ett år utövat praktisk verksamhet i skogshushållning. Inträde vid fortsättningskurs borde ej kunna vinnas senare än tre år efter avslutad skogsskolekurs, för att icke de under sistnämnda kurs förvärvade teoretiska kunskaperna skulle ha hunnit för mycket avtaga.

Lärjunge, som på ett förtjänstfullt sätt genomgått skogsskolans fortsättningskurs och därvid ådagalagt prov på större begåvning och särskild lämplighet för skogsmannens yrke, borde genom fortsatt utbildning kunna vinna kompetens såsom skogsförvaltare. Ifrågasättas kunde därför, om icke möjlighet borde beredas sådan lärjunge att vinna inträde vid skogshögskolan, oaktat han ej avlagt maturitetsexamen. Möjligheten att kunna vidga sin verksamhet och förbättra sin ställning innebure tvivelsutan en sporre till energiskt och redbart arbete. Det borde ock vara till fördel för skogshögskolan att såsom elev vinna den, som vid genomgåendet av skogsskolans fortsättningskurs kunnat förvärva betyg om särskild lämplighet och som tillika hade tillräcklig begåvning samt nödig energi och kraft att vidga sina kunskaper till ett sådant mått, att han bleve kompetent att tillgodogöra sig skogshögskolans undervisning. I sådant avseende vore nödigt, att han genom komplettering styrkte sig hava förvärvat ökade insikter i vissa läroämnen. För att möjliggöra hans inträde vid skogshögskolan borde maximiåldern för elev vid högskolan höjas beträffande sökande av nu angivet slag.

Domänstyrelsen ansåge vidare, att två fortsättningsskolor vore erforderliga, den ena belägen i mellersta Norrland, den andra inom eller strax söder om bergslagsområdet. Förhållandena inom norra och södra delarna av landet vore nämligen så olika, att en för praktiken avsedd kurs lättast och säkrast inlärdes å den trakt, där den skulle finna användning. I annat fall skulle studieresor behöva anordnas från norra till mellersta Sverige och tvärt om, vilket vore förenat med kostnader,

[66.] som flertalet av dessa skolors lärjungar måhända ej skulle kunna bära. Vid envar av ifrågavarande skolor borde utrymme finnas för 20 lärjungar.

Lärarkåren vid en fortsättningsskola skulle utgöras av en föreståndare, en assistent samt en skogsrättare och en biträdande skogsrättare. De båda förstnämnda skulle hava avlagt fullständig avgångsexamen vid skogsinstitutet eller vid skogshögskolan och därefter erhållit praktisk utbildning, varjämte särskilt föreståndaren borde hava ådagalagt framstående kunskaper samt håg och fallenhet för undervisning. Skogsrättarna, såväl den ordinarie som den biträdande, skulle innehava kunskaper, motsvarande minst fortsättningsskolans kurs, samt däri hava ådagalagt mycket goda kunskaper ävensom praktisk begåvning.

Läroämnenas fördelning mellan föreståndaren, assistenten, skogsrättaren och biträdande skogsrättaren syntes böra efter förslag av föreståndaren, och sedan fortsättningskursens inspektör häröver yttrat sig, bestämmas av domänstyrelsen. I vissa biämnen, såsom fiskevård och jordbruksekonomi, syntes det åtminstone att börja med vara lämpligast att anställa extra lärare, som hade att under viss tid meddela undervisning vid fortsättningskurserna.

Till inspektör för dessa kurser syntes Kungl. Maj:t böra efter förslag av domänstyrelsen förordna lämplig person för viss tid, högst fem år i sänder. Det kunde nämligen äga betydelse, att fortsättningskurserna hade gemensam inspektör. Denne skulle äga att bekomma ersättning för sina inspektionsresor enligt tredje klassen av gällande resereglemente.

Avlöningens belopp för föreståndare och övriga lärare borde enligt domänstyrelsens åsikt bestämmas så högt, att de bästa aspiranter kunde påräknas till dessa befattningar. Sålunda borde föreståndaren erhålla en avlöning, som fullt motsvarade jägmästares å den trakt, där skolan vore belägen, men med allenast ett ålderstillägg till lönen, i syfte att föreståndaren ej skulle kvarstå på denna befattning, till dess han bleve allt för gammal. Han borde, om han vunne anställning som jägmästare, äga rätt räkna sig tillgodo sin tjänstgöringstid som skolföreståndare för åtnjutande av ålderstillägg. Assistentens arvode borde utgöra 3,000 kronor om året utan rätt till ålderstillägg. Skogsrättaren borde erhålla en lön av 1,200 kronor och 600 kronor i tjänstgöringspenningar jämte rätt till ålderstillägg à 200 kronor efter 5, 10 och 15 års väl vitsordad tjänstgöring. Biträdande skogsrättaren borde åtnjuta ett arvode av 1,500 kronor om året.

Åt 20 därav behövande lärjungar vid dessa fortsättningskurser,

under förutsättning att de voro två, men om allenast en kurs vore inrättad åt 10, skulle finnas anvisade stipendier à 250 kronor. För vardera skolan skulle anslås expensmedel till ett belopp av 1,200 kronor om året. [66.]

Staten för en skogsskolans fortsättningskurs skulle i överensstämmelse med vad sålunda av domänstyrelsen anförts erhålla följande utseende:

	Lön.	Arvode.	Tjänstgöringspenningar.	Summa.
1 föreståndare	2,300	—	1,800	4,100 [1])
1 assistent	—	3,000	—	3,000 [2])
1 skogsrättare	1,200	—	600	1,800 [3])
1 biträdande skogsrättare	—	1,500	—	1,500 [2])
Stipendier	—	—	—	2,500
Expenser och underhåll	—	—	—	1,200
Summa kronor	—	—	—	14,100

[1]) Härförutom åtnjutes fri bostad med vedbrand. Efter 5 år kan lönen höjas med 400 kronor.

[2]) Härförutom åtnjutes fri bostad och vedbrand.

[3]) Härförutom åtnjutes fri bostad och vedbrand. Lönen kan efter respektive 5, 10 och 15 år höjas med 200 kronor varje gång.

Till att börja med borde fortsättningskursens lärare anställas på extra stat, då deras avlöningsförmåner komme att utgå i form av arvode. Detta borde dock till beloppet vara lika med ovan angivna summor, varjämte förmånen att efter ovan föreslagen tid erhålla ålderstillägg till angivna belopp borde tillförsäkras sålunda anställda lärare. Av arvodet skulle för föreståndaren 1,800 och för skogsrättaren 600 kronor räknas såsom tjänstgöringspenningar.

Kungl. Maj:ts förslag till 1912 års riksdag avsåg grunderna för ordnande allenast av den *högre* skogsundervisningen och samma omfattning hade det definitiva förslag, som var föremål för prövning vid 1914 års senare riksdag.

Stat för statens skogsskolor godkändes på Kungl. Maj:ts förslag av riksdagen år 1908, varefter och sedan åtskilliga jämkningar däri skett ny stat fastställdes vid 1914 års senare riksdag.

[66.] Frågan om fortsättningskurser till skogsskolorna har däremot ännu icke varit föremål för statsmakternas prövning.

Domänstyrelsen 30/9 1915. I sin nu ifrågavarande skrivelse den 30 september 1915 har domänstyrelsen föreslagit, att i första hand en dylik fortsättningsskola måtte anordnas vid Kloten samt att den första årskursen måtte få taga sin början den 1 november 1917 och avses för 20 lärjungar. Föreståndare för skolan jämte assistent borde emellertid förordnas redan från och med september månads ingång samma år, på det de måtte kunna för sitt blivande ändamål ordna skolans och dess personals lokaler, utarbeta förslag till stadgar för skolan och plan för undervisningen därstädes m. m. Tills vidare och till dess erfarenhet vunnits om fortsättningsskolans funktion och det gagn, som genom densamma kunde beredas skogsväsendet, syntes anslagen till densamma böra uppföras å extra stat. Det statförslag för en dylik fortsättningsskola, som vore inrymt i styrelsens utlåtande den 24 september 1908, hade uppgjorts under förutsättning att skolföreståndaren tillika skulle förvalta ett så kallat skolrevir eller för skolans verksamhet anvisade övningsskogar. Då emellertid skogsförvaltningen vid Kloten ombesörjdes av revirförvaltaren därstädes, och den blivande skolföreståndaren sålunda skulle bliva i tillfälle att odelat kunna ägna sig åt skolans verksamhet, syntes lärarkrafterna i fråga om en fortsättningsskola vid Kloten kunna något inskränkas. Och då anställande redan från början av skolans verksamhet utav lärarkrafter med lägre och huvudsakligast på det praktiska skogsarbetet inriktad utbildning mötte hinder i det förhållandet, att, innan en eller annan årskurs från skolan utexaminerats, lämpliga personer till dessa befattningar icke kunde erhållas, ansåge styrelsen en sådan inskränkning böra ske på det sätt, att de för en fortsättningsskola föreslagna båda skogsrättarbefattningarna icke tillsattes. Enär det likväl för vissa tider av året syntes bliva omöjligt för föreståndaren och hans assistent att ensamma medhinna undervisningen, föreslog styrelsen, att ett anslag av 2,000 kronor måtte uppföras för avlöning åt en repetitör att för sådana tider förordnas. Till expenser och underhåll borde i staten uppföras 1,600 kronor eller 200 mera än som anvisats för dylika ändamål vid statens övriga skogsskolor, vilket högre belopp styrelsen funne vara nödigt på grund av de något dyrbarare och flera inventarier för undervisningen, som torde bliva erforderliga vid Kloten. För skolans förseende med nödiga möbler samt erforderliga handböcker, instrument och övriga inventarier m. m. beräknade styrelsen, att högst 5,000 kronor

skulle kunna erfordras redan under år 1917. För lärarpersonalen och [66.]
lärjungarna ävensom för undervisningen och lärjungarnas hushåll erforderliga lägenheter funnes redan vid Kloten, och medel till dessa lägenheters iståndsättande och anordnande för sitt ändamål kunde tagas av den anslagspost till underhåll av skogsskolornas byggnader, vilken inginge i det ordinarie anslaget till skogsundervisning och skogshushållning i allmänhet.

Staten för en sådan fortsättningsskola vid Kloten, vilken skulle få samma ställning till revirförvaltningen som den förberedande skogshögskolekursen vid Garpenberg, komme vid början av skolans verksamhet att enligt styrelsens förslag te sig sålunda:

1 föreståndare, arvode[1])	kronor	4,100: —
1 assistent, arvode[1])	»	3,000: —
Arvode åt repetitör[1])	»	2,000: —
Stipendier	»	2,500: —
Expenser och underhåll	»	1,600: —
	Summa kronor	13,200: —

[1]) Jämte fri bostad och vedbrand.

För tiden 1 september—31 december 1917 skulle erfordras en tredjedel av detta belopp, eller 4,400 kronor. Därtill skulle komma vad som erfordrades för inventarieanskaffning m. m., 5,000 kronor, vilket belopp bleve erforderligt i sin helhet redan under år 1917.

Domänstyrelsen har i enlighet härmed hemställt, att av 1916 års riksdag måtte äskas anslag å extra stat dels å 4,400 kronor till den föreslagna fortsättningsskolan och dels å 5,000 kronor till inventarier för densamma.

Departementschefen.

Förslaget om inrättande av en fortsättningsskola av nu angiven beskaffenhet synes mig särdeles tilltalande. Därigenom skulle för de mest begåvade och för skogsmannayrket lämpligaste av skogsskolornas lärjungar i hög grad underlättas möjligheten att skaffa sig ökad kompetens och därigenom kunna uppnå bättre avlönade anställningar, än som eljest antagligen stode dem till buds. Även för landets skogsskötsel bör det medföra fördel att kunna använda dessa lärjungar på något mer ansvarsfulla platser, vilka eljest kanske skulle krävt högre kvalificerade arbetskrafter. Då dessutom inrättandet av en dylik fortsättningsskola

[66.] nu kan äga rum utan dyrbara nybyggnader, genom att de redan befintliga lokalerna vid Kloten tagas i anspråk för ändamålet, anser jag mig böra tillstyrka förslaget därom.

Domänstyrelsen framhöll i sitt utlåtande år 1908, att fortsättningsskolans lärjungar borde under vissa villkor kunna vinna inträde vid skogshögskolan. Jag vill med anledning härav erinra, att enligt de den 5 december 1914 utfärdade stadgarna för nämnda högskola kan inträde i forstmästarkursen erhållas av, bland andra, den, som företer avgångsbetyg från någon statens skogsskola med betyget berömlig i ämnena skogsskötsel, matematik och naturlära jämte särskilt intyg av vederbörande skolföreståndare om sökandens synnerliga lämplighet för fortsatt skogsmannautbildning ävensom intyg av lektor vid allmänt läroverk eller examinator i realskoleexamen, att sökanden äger de kunskaper i modersmålet, matematik, biologi, fysik och kemi, som erfordras för minst betyget godkänd i dessa ämnen i realskoleexamen. Då sålunda redan nu en möjlighet är öppnad för framstående skogsskolelärjungar att under vissa förutsättningar vinna inträde vid forstmästarkursen, kommer alltså inträdesmöjlighet till denna kurs att stå öppen för dem, som genomgått fortsättningsskolan. Antagligen måste jämväl för dem fordras vissa kompletteringar och måhända måste någon mindre jämkning för dylika sökande göras i den för inträde nu föreskrivna maximiåldern av 26 år. Huruvida efter fortsättningsskolans inrättande den nuvarande möjligheten för skogsskolelärjungar att direkt komma in i forstmästarkursen bör bibehållas, torde vara tvivelaktigt och böra närmare undersökas. Någon bestämmelse om rätt att vinna inträde i högskolans jägmästarkurs utan avlagd studentexamen finnes icke i stadgarna, ej ens för dem som genomgått forstmästarkursen, och dylik rätt bör därför ej heller kunna tillkomma fortsättningsskolans lärjungar.

I avseende å planläggningen av fortsättningsskolan, såväl i fråga om kompetensfordringar för inträde däri som beträffande undervisningens art och omfattning, kursens längd m. m. synes mig domänstyrelsens förslag i allt väsentligt förtjänt att vinna godkännande. Möjligen kan vid närmare granskning av blivande förslag till stadgar m. m. en och annan jämkning visa sig önskvärd. Jag vill dock nu såsom en välbetänkt föreskrift framhålla, att den inträdessökande skall hava under minst ett år efter genomgången kurs vid skogsskola utövat praktisk verksamhet i skogshushållning. Han bör härunder hava kunnat genom egen erfarenhet ytterligare tillgodogöra sig de kunskaper han inhämtat i skogsskolan samt fått blicken skärpt och omdömet utvecklat, så att han är bättre rustad att mottaga en något högre undervisning.

I fråga om lärarpersonalen vid den nu ifrågasatta skolan, som ju [66.] skall vara en överbyggnad å de egentliga skogsskolorna och därför måste kräva något mer kvalificerade lärarkrafter än dessa, ansluter jag mig till domänstyrelsens nu framlagda förslag, att denna personal skall tillsvidare utgöras av en föreståndare, en assistent och en repetitör. Huruvida framdeles en eller flera skogsrättarbefattningar böra inrättas, varvid väl repetitören skulle bli överflödig, torde icke nu behöva avgöras.

I likhet med domänstyrelsen anser jag lämpligt, att anslag till skolan tillsvidare utgår å extra stat och att lärarpersonalens avlöningar alltså utgöras av arvoden.

För föreståndaren har domänstyrelsen nu liksom år 1908 föreslagit en begynnelseavlöning av 4,100 kronor jämte fri bostad och vedbrand. År 1908 motiverade styrelsen detta förslag med att föreståndaren borde erhålla en avlöning, som fullt motsvarade jägmästares å den trakt, där skolan vore belägen. Denna utgångspunkt synes mig vara fullt befogad i betraktande såväl av den kompetens, vilken bör fordras av denne befattningshavare, som av arbetets art och omfattning. Den skillnad i avlöning, som härigenom uppkommer gent emot föreståndarna för skogsskolorna, vilkas avlöning uppgår till 3,400 kronor jämte fri bostad och vedbrand, synes fullt motiverad av skolornas inbördes ställning och de olika krav, som ställas på undervisningen.

Enligt gällande, av 1915 års riksdag godkända avlöningsstat för skogsstatens ordinarie personal, vilken stat i avseende å jägmästarnas avlöningstyper överensstämmer med den år 1908 godkända staten, utgör jägmästarnas lön — frånsett ålderstillägg — städse 2,300 kronor, varemot tjänstgöringspenningarna växla från 2,000 till 3,000 kronor. Om åt jägmästare upplåtes bostadslägenhet, skall han vidkännas avdrag å lönen, motsvarande skälig hyra. För jägmästarna i Klotens och Malingsbo revir utgöra tjänstgöringspenningarna 2,200 kronor och hela avlöningen, utom respenningarna, alltså 4,500 kronor. I betraktande härav och då skolföreståndaren skall utöver sitt arvode åtnjuta fri bostad jämte vedbrand, vilka förmåner anses kunna i förevarande fall beräknas till 400 kronor, synes det föreslagna avlöningsbeloppet, 4,100 kronor, vara lämpligt avvägt. I enlighet med domänstyrelsens förslag år 1908 synes arvodet böra efter fem års tjänst höjas med 400 kronor. Emellertid synes avdrag böra ske, motsvarande den avgift till egen pensionering, som åligger en ordinarie tjänstinnehavare med jämförliga avlöningsförmåner, nämligen i avrundat tal 100 kronor, varigenom begynnelsearvodet sänkes till 4,000 kronor. För inträffande behov av vikariat synes lämpligt, att vissa delar av arvodet

[66.] förklaras motsvara lön, respektive tjänstgöringspenningar. För jägmästarna ske såväl bostadsavdraget som pensionsavdraget från lönen, och detta skulle väl närmast medföra, att för nu ifrågavarande skolföreståndare lönen skulle beräknas till allenast 1,800 kronor. Vid det förhållande att för skogsskolornas föreståndare, vilka ju också åtnjuta fri bostad och vedbrand, den egentliga lönen är bestämd till 2,000 kronor, anser jag dock, att av fortsättningsskolans föreståndares arvode ett belopp av 2,200 kronor, motsvarande jägmästares lön efter avdrag för pensionsavgift, bör, i anslutning till vad domänstyrelsen år 1908 föreslog, anses motsvara egentlig lön och 1,800 kronor motsvara tjänstgöringspenningar. Arvodesförhöjningen bör tilläggas den del av arvodet, som motsvarar egentlig lön.

Om skolan framdeles överföres å ordinarie stat, bör föreståndare äga att för erhållande av ålderstillägg tillgodoräkna sig den tjänstetid, varunder han uppburit allenast arvode.

Jag biträder även förslaget, att föreståndare skall, om han vinner anställning såsom jägmästare, äga tillgodoräkna sig tjänstgöring såsom föreståndare för erhållande av ålderstillägg. Föreståndarskap för vanlig skogsskola medför redan nu en dylik rätt.

Beträffande de föreslagna arvodena åt assistent och repetitör har jag icke något att invända. Assistentarvodet, som är lika med högsta arvodet för revirassistent, förefaller visserligen att vara väl knappt, då ju denne assistent bör äga särskild kompetens, men jag anser mig för närvarande icke böra frångå domänstyrelsens förslag härutinnan.

De till stipendier samt expenser och underhåll föreslagna posterna giva mig icke anledning till någon erinran.

Den årliga kostnaden synes mig alltså med iakttagande av minskningen i föreståndarens arvode men i övrigt i överensstämmelse med vad domänstyrelsen föreslagit böra beräknas till 13,100 kronor.

Vad förhållandena under år 1917 angår, finner jag domänstyrelsen hava förebragt goda skäl för att befattningarna såsom föreståndare och assistent böra tillsättas redan från och med den 1 september. För dessa erfordras alltså en tredjedel av sammanlagda årsavlöningen, 7,000 kronor, eller sålunda 2,333 kronor 33 öre. Då själva skolan icke skall träda i verksamhet förrän den 1 november, torde övriga utgifter, nämligen till repetitör, stipendier och expenser, icke behöva beräknas för mer än två månader. Sjättedelen av de för dessa ändamål beräknade beloppen, 6,100 kronor, utgör 1,016 kronor 67 öre. Tillhopa skulle alltså för år 1917 erfordras 3,350 kronor, som torde böra avjämnas till 3,400 kronor. Detta belopp synes nu böra äskas av riksdagen.

Därjämte kräves visst belopp för anskaffning av inventarier m. m. [66.]
Mot det i detta hänseende för år 1917 föreslagna beloppet, 5,000 kronor, har jag icke något att erinra.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen,

att å *extra stat* för år 1917 anvisa
dels till en fortsättningsskola vid Kloten för från statens skogsskolor utgångna lärjungar kronor 3,400;
dels och till anskaffande av inventarier m. m. för samma fortsättningsskola ..... kronor 5,000;
eller tillhopa ..... » 8,400.

i. Tillsyn å enskildas skogar i lappmarkerna och Särna socken med Idre kapellag, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 170,000.

j. Tillsyn å enskildas skogar i Västerbottens och Norrbottens läns kustland, *oförändrat ordinarie anslag* ... » 102,400.

k. *Skogsodlingens befrämjande.*

För vart och ett av åren 1897—1916 har riksdagen beviljat anslag [67.]
på extra stat för skogsodlingens befrämjande. Detta anslag utgår för närvarande med 100,000 kronor. *Skogsodlingens befrämjande.* (extra anslag.)

Anslag för ändamålet erfordras jämväl för nästkommande år och hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för skogsodlingens befrämjande å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 100,000, att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för att i mån av tillgång tilldelas antingen skogsvårdsstyrelser, till vilka landsting eller hushållningssällskap för ändamålet lämnat bidrag, eller i landstingsområde, där sådan styrelse icke finnes, landsting eller hushållningssällskap, under iakttagande att i intetdera fallet statsbidrag må

[67.] till något landstingsområde utgå med högre belopp än det, varmed landsting och hushållningssällskap tillsammans eller ettdera av dem till ändamålet bidragit, samt att landsting eller hushållningssällskap, som undfått dylikt bidrag, skall vara skyldigt att efter årets utgång till Kungl. Maj:ts vederbörande befallningshavande avgiva redogörelse över användningen av de utav staten samt av landsting eller hushållningssällskap lämnade bidrag.

1. *Skogsvårdsstyrelsernas verksamhet.*

[68.] *Skogsvårdsstyrelsernas verksamhet.* (extra anslag.)

Till detta ändamål har riksdagen anvisat å extra stat för vart och ett av åren 1905—1909 ett anslag av 60,000 kronor samt för vart och ett av åren 1910—1916, sedan genom riksdagens beslut en ny skogsvårdsstyrelse tillkommit för Gottlands läns landstingsområde, ett anslag av 67,500 kronor. Detta sistnämnda anslag har efter av domänstyrelsen upprättat förslag fördelats mellan skogsvårdsstyrelserna med vissa belopp till en var av dem, högst 4,000 kronor och lägst 1,000 kronor med undantag för Gottlands läns skogsvårdsstyrelse, till vilken utgått ett belopp av 7,500 kronor.

Då de sålunda beviljade anslagen varit nödiga för det med dem avsedda ändamål och enahanda anslag jämväl för år 1917 är väl behövligt för skogsvårdsstyrelserna, får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för uppehållande av skogsvårdsstyrelsernas verksamhet å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 67,500.

2. **Reglering av flottleder.**

[69.] *Reglering av flottleder.* (extra anslag.)

Till bestridande av kostnaden för reglering av flottleder i de norrländska länen ävensom i Kopparbergs, Örebro och Västmanlands län anvisade riksdagen under en följd av år till och med år 1907 å extra stat för påföljande år anslag å 100,000 kronor och medgav tillika, att

de avgifter, som lades å flottningen, finge disponeras för enahanda [69.]
ändamål.

Enligt 1906 års bokslut förefanns å ifrågavarande anslag en avsevärd behållning. Av sådan anledning äskades icke något särskilt anslag för ändamålet för år 1909, varemot riksdagen, på framställning av Kungl. Maj:t, medgav, att under år 1909 inflytande flottningsavgifter finge användas till bestridande av kostnader för reglering av flottleder inom riket ävensom att de medel, som av ifrågavarande anslag för föregående år funnes disponibla vid 1908 års slut, finge under år 1909 användas till enahanda ändamål utan begränsning till vissa län.

Liknande medgivanden lämnades av riksdagen jämväl för åren 1910—1914.

De besparade medlen blevo emellertid redan under år 1913 uttömda. För arbetenas bedrivande i önskvärd omfattning under åren 1914 och 1915 erfordrades därför särskilt anslag utöver vad som kunde påräknas genom inflytande flottningsavgifter, varjämte ett under år 1913 förskotterat belopp av 85,000 kronor till dylika arbeten måste ersättas. Med anledning härav föreslog Kungl. Maj:t år 1914 riksdagen att dels för bestridande av kostnader för reglering av flottleder inom riket å extra stat för år 1915 anvisa ett anslag av 285,000 kronor ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t finge av tillgängliga medel låta härav under år 1914 förskottsvis utanordna högst 185,000 kronor, varav högst 85,000 kronor för ersättande av förberörda förskott från år 1913, dels ock medgiva, att under år 1915 inflytande flottningsavgifter finge användas till bestridande av kostnader för reglering av flottleder inom riket. Denna framställning bifölls av riksdagen.

Sedan domänstyrelsen föreslagit såsom ett lämpligt arbete, med vilket man i någon mån kunde möta den hotande arbetslösheten under vintern 1914—1915, utsträckta flottledsregleringar, för vilka kostnaderna förskötes av allmänna medel, medgav Kungl. Maj:t den 15 december 1914, att till utsträckta flottledsregleringsarbeten finge av 1914 och 1915 års avkastning av domänfonden förskotteras ett belopp av intill 100,000 kronor, därav för år 1914 högst 50,000 kronor och för år 1915 återstoden. Sedermera föreslog Kungl. Maj:t år 1915 riksdagen att dels för bestridande av kostnader för reglering av flottleder inom riket å extra stat för år 1916 anvisa ett anslag av 200,000 kronor ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t finge av tillgängliga medel låta härav under år 1915 förskottsvis utanordna högst 100,000 kronor för ersättande av sistberörda förskott dels ock medgiva, att under år 1916 inflytande

[69.] flottningsavgifter finge användas till bestridande av kostnader för reglering av flottleder inom riket. Riksdagen biföll denna framställning.

I skrivelse den 30 september 1915 har nu domänstyrelsen gjort framställning om anvisande av medel för flottledsregleringar å 1917 års stat. Domänstyrelsen har därvid anfört, att styrelsen beräknat, att av de 100,000 kronor, som skulle under år 1915 få förskottsvis utgå av 1916 års anslag, omkring 80,000 kronor komme att bliva erforderliga. Av anslaget för år 1916 skulle alltså vid samma års ingång återstå ungefär 120,000 kronor. Härtill komme inflytande amorteringsavgifter för samma år, beräknade till 140,000 kronor, vadan omkring 260,000 kronor skulle kunna disponeras för regleringsarbeten år 1916. Dessa medel försloge emellertid icke till utförande av reglering ens utav de vattendrag, som nödvändigt måste i första hand flottbargöras för vinnande av avsättning för virke från i huvudsak kronoparkerna i Norrbottens och Västerbottens län, och beträffande vilka efter behörigen hållna syner Kungl. Maj:ts vederbörande befallningshavande meddelat regleringsutslag. Domänstyrelsen ansåge sig därför nödsakad föreslå åtgärder för beredande av ökad medelstillgång till sådana regleringsarbeten, vilka styrelsen ansåge vara oundgängligen erforderliga under år 1916. Med ledning av upprättade och behörigen godkända regleringsförslag hade domänstyrelsen funnit, att under år 1916 erfordrades 380,000 kronor till flottledsbyggnader, inberäknat arvoden och reseersättningar åt flottledsbyggnadspersonalen. En brist å medel av 120,000 kronor beräknades alltså uppstå för år 1916. Medelsbehovet för år 1917 beräknade domänstyrelsen till omkring 330,000 kronor, varav omkring 150,000 kronor ansåges skola bliva tillgängliga genom då inflytande amorteringsavgifter. Återstående 180,000 kronor behövde enligt styrelsens åsikt täckas med å extra stat anvisade medel. Domänstyrelsen har fördenskull hemställt, att av 1916 års riksdag måtte äskas ett anslag å extra stat för år 1917 av 300,000 kronor, varav under år 1916 förskottsvis borde få utanordnas högst 120,000 kronor. Tillika borde riksdagens medgivande sökas därtill, att under år 1917 inflytande flottningsavgifter finge användas till dylika flottledsregleringar. De skäl, som talade för ett mera skyndsamt bedrivande av statens flottledsregleringar i de vattendrag, vilka hade en avgörande betydelse för avsättningen av skogsalster från de kronans skogar, vilka ännu vore i saknad av all möjlighet att med fördel kunna avsätta virke av övervägande smärre dimensioner, vore så ofta framhållna, att domänstyrelsen ansåge ett upprepande av dem överflödigt.

[69.] *Departementschefen.*

Frågan om ändring i gällande bestämmelser angående statens flottleder och vad därmed äger sammanhang är, såsom jag i fjol erinrade, föremål för utredning. Sedan domänstyrelsen, med anledning av riksdagens framställning i ämnet, den 30 augusti 1912 erhållit befallning att verkställa utredning angående flottningsavgifter i på statens bekostnad flottbargjorda vattendrag samt avgifternas uppbörd, redovisning och räkenskapsföring m. fl. härmed sammanhängande förhållanden, har domänstyrelsen den 19 september 1914 inkommit med ett vidlyftigt utlåtande i frågan. I ärendet hava sedermera utlåtanden avgivits av Kungl. Maj:ts vederbörande befallningshavande och statskontoret.

Därefter har ärendet remitterats till de sakkunniga, som tillkallats för verkställande av utredning och avgivande av förslag angående ändrad bokföring rörande statens domäner och därmed sammanhängande frågor. Enligt vad jag inhämtat hava dessa sakkunniga haft ärendet under omprövning och deras utlåtande är att förvänta inom ganska kort tid. Då emellertid detsamma torde böra remitteras till åtskilliga ämbetsverk och myndigheter, lärer förslag i ämnet, i den mån riksdagens medverkan påkallas, icke medhinnas förrän tidigast till 1917 års riksdag.

Jag anser fördenskull, att medel till de ytterst viktiga flottledsregleringarna böra för år 1917 beredas på samma sätt, som hittills skett, nämligen medelst anslag å extra stat jämte bemyndigande att använda inflytande avgifter. Mot domänstyrelsens beräkning av anslagsbehovet under år 1917 har jag icke något att erinra och biträder även förslaget, att högst 120,000 kronor må få förskotteras under år 1916.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels för bestridande av kostnader för reglering av flottleder inom riket å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 300,000

ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må av tillgängliga medel låta härav under år 1916 förskottsvis utanordna högst 120,000 kronor;

dels och medgiva, att under år 1917 inflytande flottningsavgifter må användas till bestridande av kostnader för reglering av flottleder inom riket.

F. Lantmäteriväsendet.

1. Lantmäteristaten.

a. Lantmäteristaten, *oförändrat ordinarie anslag* ... kronor 536,400.

b. *Lantmäteriundervisningen.*

[70.] *Lantmäteriundervisningen.* (extra anslag.) Med bifall till av Kungl. Maj:t i ämnet gjorda framställningar har riksdagen för vart och ett av åren 1911—1916 ställt medel till Kungl. Maj:ts förfogande att användas till lantmäteriundervisningens ordnande och bedrivande i huvudsaklig överensstämmelse med ett av lantmäteristyrelsen den 6 november 1909 framställt, i statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 8 april 1910 närmare angivet förslag. Uti detta förslag hade kostnaderna för fullständigt genomförande av den däri angivna undervisningsplanen beräknats till 36,290 kronor, men samtidigt hade påvisats, att vissa inskränkningar i undervisningen kunde äga rum under de två första läsåren. De i enlighet med dessa kostnadsberäkningar av Kungl. Maj:t för ifrågavarande ändamål begärda anslag å extra stat, nämligen 33,300 kronor för år 1911, 34,300 kronor för år 1912 samt 36,300 kronor för vartdera av åren 1913—1916, hava av riksdagen beviljats, med rätt för Kungl. Maj:t att varje gång förskottsvis för ändamålet utanordna erforderligt belopp. Detta medgivande har föranletts därav, att läsåret tagit sin början året före det, för vilket anslaget anvisats.

I skrivelse den 15 oktober 1915 har nu lantmäteristyrelsen hemställt, att ett anslag å 36,300 kronor för ifrågavarande ändamål måtte även för år 1917 begäras av riksdagen.

I enlighet härmed hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att å *extra stat* för år 1917 ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett anslag av ..... kronor 36,300, att användas till lantmäteriundervisningens ordnande och bedrivande under läsåret 1916—1917 i huvudsaklig överensstämmelse med det av lantmäteristyrelsen den 6 november 1909 framställda, i statsrådsprotokollet för den 8 april 1910 närmare angivna förslag, med rätt för Kungl. Maj:t att utav sagda belopp under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis för ändamålet utanordna erforderligt belopp.

c. *Lantmätares tjänsteresor.*

[71.] *Lantmätares tjänsteresor.* (extra anslag.)

På extra stat för vart och ett av åren 1910—1916 har riksdagen på framställning av Kungl. Maj:t beviljat förslagsanslag å 30,000 kronor till bestridande av kostnader för vissa av distriktslantmätare företagna tjänsteresor.

Enär de för ändamålet anvisade anslagen endast i mycket obetydlig utsträckning tagits i anspråk och detta ansågs åtminstone i viss mån kunna bero på, att bestämmelserna om bidrag från anslaget icke vore fullt lämpliga, framlades i det vid statsverkspropositionen till 1914 års förra riksdag fogade statsrådsprotokollet över jordbruksärenden den 14 januari 1914 vissa riktlinjer för förändringar i dessa bestämmelser. På grundvalen av dessa och riksdagens uttalanden i ämnet utfärdade Kungl. Maj:t efter lantmäteristyrelsens hörande den 23 december 1914 kungörelse med nya föreskrifter angående ifrågavarande tjänsteresor att tillämpas från och med år 1915.

I skrivelse den 17 december 1915 har nu lantmäteristyrelsen hemställt om beredande av anslag för ändamålet även för år 1917 och därvid lämnat redogörelse för anslagets användning under år 1915. Härav framgår bland annat, att någon tjänsteresa enligt resplan icke förekommit inom 35 av rikets 110 distrikt. Hela antalet förrättningar, som ingått i årets resplaner, har varit 721, därav 456 avsöndringsförrättningar. Därav har största antalet, 121, förekommit inom Malmöhus läns södra distrikt. Närmast komma Kalmar läns södra, Blekinge läns västra, Sundsvalls, Gottlands läns södra och Värnamo distrikt med respektive 32, 26, 25, 23 och 21 förrättningar. Tjänsteresorna hava inalles tagit i anspråk 1,181.6 dagar. Statsverkets kostnader hava uppgått till 8,315 kronor 92 öre för resor och 4,353 kronor 14 öre för förrättningar, tillhopa 12,669 kronor 6 öre, vartill komma kostnader för vissa kungörelser. Sakägarnas kostnader för förrättningarna hava upptagits till 13,316 kronor 57 öre.

Lantmäteristyrelsen har framhållit, att denna redogörelse visar en avsevärd ökning i anslagets användning i jämförelse med föregående år. Emellertid syntes det knappast kunna anses, att ökningen skett i önskvärd utsträckning. Det vore ännu för tidigt att uttala sig om, huruvida detta förhållande kunde bero på att de ändrade bestämmelserna först något sent kommit till allmänhetens kännedom eller därpå, att den bestämda ordningen för anslagets användning fortfarande vore olämplig.

Då emellertid anslaget för mången fyllde ett förefintligt behov, hölle lantmäteristyrelsen före, att framställning om fortsatt anvisande

[71.] av medel för ändamålet borde göras hos riksdagen. Anledning till ändring i anslagsbeloppet syntes saknas, men anslaget borde erhålla en i viss mån ändrad benämning för att komma i överensstämmelse med de bestämmelser, som nu gällde för dess användning.

Departementschefen.

I likhet med lantmäteristyrelsen anser jag anslag till ifrågavarande tjänsteresor böra beredas även för år 1917. Då anslagets tillvaro och de förmåner, dess begagnande erbjuder, bliva mer allmänt kända, kommer detsamma måhända att i högre grad tagas i anspråk. På grund härav torde någon ändring i anslagsbeloppet nu icke böra vidtagas.

Då ifrågavarande resor kunna företagas såväl av vissa extra lantmätare som av distriktslantmätare, synes anslagets benämning böra undergå en mindre jämkning.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till bestridande av kostnader för vissa av lantmätare företagna tjänsteresor å *extra stat* för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av ..... kronor 30,000.

d. *Reparation och renovation av kartor i lantmäterikontoren i länen.*

[72.] *Reparation och renovation av kartor i lantmäterikontoren i länen.* (extra anslag.)

Med bifall till särskilda av Kungl. Maj:t i ämnet gjorda framställningar har riksdagen till reparation och renovation av kartor i lantmäterikontoren i länen på extra stat anvisat för år 1912 30,000 kronor samt för vart och ett av åren 1913, 1914 och 1915 20,000 kronor. Av dessa anslag hava genom särskilda beslut anslagen för åren 1912—1914 ställts till lantmäteristyrelsens förfogande, i samband varmed föreskrivits, att högst 11,000 kronor av 1912 års anslag och högst 8,000 kronor av vartdera anslaget för åren 1913 och 1914 finge användas till renovation av kartor. Vad angår 1915 års anslag fann Kungl. Maj:t genom beslut den 17 november 1914 gott ställa endast ett belopp av 10,000 kronor till lantmäteristyrelsens förfogande att utgå efter ingången av år 1915 samt föreskrev, att högst 4,000 kronor finge användas till renovation av kartor, därav högst 2,000 kronor till renovation av i enskild ägo befintliga kartor av särskild betydelse, men av vilka kopior saknades i lantmäterikontoren.

I anslutning härtill föreslog Kungl. Maj:t år 1915 riksdagen allenast att medgiva, att vad vid utgången av år 1915 kunde kvarstå oanvänt å ifrågavarande anslag finge av Kungl. Maj:t under år 1916 användas till enahanda ändamål. Sedan riksdagen bifallit denna framställning,

har Kungl. Maj:t den 10 december 1915 förordnat, att den del av 1915 [72.]
års anslag eller 10,000 kronor, som icke redan förut ställts till lantmäteristyrelsens förfogande, skulle utanordnas till styrelsen efter ingången av år 1916 samt att beträffande medlens användning skulle gälla enahanda bestämmelser, som meddelats i beslutet den 17 november 1914.

Alltså har för ifrågavarande ändamål intill utgången av år 1916 till lantmäteristyrelsens förfogande ställts ett sammanlagt belopp av 90,000 kronor, därav minst 55,000 kronor för reparation och högst 35,000 kronor för renovation. Av sistberörda belopp får en summa av högst 4,000 kronor användas för i enskild ägo befintliga kartor av särskild betydelse, av vilka exemplar saknas i lantmäterikontoren.

Till huvudsaklig grund för besluten om medlens anvisande har legat en av lantmäteristyrelsen den 24 oktober 1910 gjord framställning med däri intagen utredning rörande omfattningen av och kostnaderna för ifrågavarande arbeten. Till grund för denna framställning lågo yttranden, som efter utredning avgivits av vederbörande förste lantmätare, och hade styrelsen med ledning av dessa yttranden beräknat, att för berörda ändamål erfordrades 103,171 kronor, oberäknat ett belopp av något mer än 3,000 kronor, som antogs kunna bestridas av de årliga maximibelopp av expensmedel, som anvisats för vart och ett lantmäterikontor genom Kungl. Maj:ts brev den 28 januari 1910. Dessa beräkningar visade alltså, att i runt tal för ifrågavarande ändamål erfordrades 106,000 kronor, därav 63,000 kronor beräknats för reparation och 43,000 kronor för renovation av kartor.

Redan i sin framställning den 16 oktober 1912 med begäran om anslag för år 1914 framhöll lantmäteristyrelsen, att det visat sig, att ett väsentligt större antal kartor än det av styrelsen förut beräknade behövde repareras. Närmare utredning i denna del åstadkoms uti styrelsens framställning den 17 oktober 1913, däri anslag begärdes för år 1915. Styrelsen beräknade därvid, att för år 1914 och följande år skulle erfordras tillhopa omkring 78,000 kronor. Då för tidigare år redan 50,000 kronor anvisats, visade alltså styrelsens beräkning denna gång hän på ett medelsbehov för ifrågavarande ändamål av tillhopa omkring 128,000 kronor.

Uti sin framställning den 10 oktober 1914 angående utverkande av anslag för år 1916 meddelade lantmäteristyrelsen, att sammanlagda kostnaden för ifrågavarande arbeten intill utgången av år 1914 syntes kunna beräknas i runt tal till 60,000 kronor, av vilken summa 44,000 kronor borde beräknas hava åtgått för reparation och 16,000 kronor för renovation. Av den utredning lantmäteristyrelsen i detta samman-

[72.] hang sökte åstadkomma framgick, att ytterligare ett belopp av 36,000 kronor vore erforderligt för reparation av kartor. Omfattningen av återstående renovationsarbete hade visat sig svårare att konstatera på samma gång som en beräkning av kostnaderna för detta arbete vore vanskligare att verkställa. Styrelsens beräkning vid detta tillfälle torde böra anses utvisa en sammanlagd kostnad till belopp av omkring 120,000 à 125,000 kronor.

I skrivelse den 15 oktober 1915 har nu lantmäteristyrelsen meddelat, att intill utgången av september månad år 1915 73,611 kartor varit föremål för lagning för en kostnad av 51,277 kronor 64 öre samt 424 kartor kopierats för en kostnad av 21,399 kronor 52 öre, och att sammanlagda kostnaderna intill den 1 oktober 1915 alltså uppgått till 72,677 kronor 16 öre. Å dittills anvisade belopp, tillhopa 80,000 kronor, hade alltså vid sistberörda tidpunkt funnits en behållning av 7,322 kronor 84 öre, varav emellertid under återstående del av år 1915 torde komma att förbrukas minst 5,000 kronor. Med anledning härav borde utgifterna intill utgången av år 1915 beräknas till i runt tal 78,000 kronor, därav 55,000 kronor för reparation och 23,000 kronor för renovation.

Förnyad undersökning rörande omfattningen av återstående arbeten gåve — enligt vad lantmäteristyrelsen vidare anfört — vid handen, att för reparation av kartor efter utgången av år 1915 komme att erfordras omkring 30,000 kronor. Reparationen av kartor skulle alltså komma att inalles uppgå till en kostnad av 85,000 kronor. Anledningen till denna kostnadsökning uppgåves bland annat vara det flitiga bruk, vari kartorna vore, utom för andra ändamål, för arbetet med jordregistrets upplåggande samt undersökningar, som skedde rörande kronans rätt till vatten samt en del fiskeriförhållanden m. m. Särskilt borde meddelas, att enbart för Kopparbergs län 24,000 kronor ansetts icke för ändamålet förslå. Såvitt då kunde bedömas, skulle för renovation av kartor efter den 1 januari 1916 även fordras omkring 30,000 kronor, därav minst 5,000 kronor för renovation av i enskild ägo varande kartor med tillhörande handlingar, vilka lantmäteristyrelsen ansåge borde få renoveras. Sammanlagda kostnaden för renovation av kartor med tillhörande handlingar uppginge alltså enligt denna beräkning till 53,000 kronor och totalkostnaden för ifrågavarande arbeten till omkring 138,000 kronor. För ändamålet hade dittills anvisats av riksdagen 90,000 kronor och alltså skulle ytterligare erfordras 48,000 kronor. Hittills hade endast i undantagsfall kostnader för ifrågavarande ändamål och då till något mindre belopp bestritts av ovan omförmälda maximibelopp av expensmedel, och då utgifterna för andra ändamål från expensmedelsanslagen årligen ökades,

funnes inga utsikter, att några kostnader för reparation och renovation av kartor för framtiden skulle kunna betalas av sistberörda anslag. [72.]

Det vore enligt lantmäteristyrelsens mening synnerligen önskvärt, att ifrågavarande arbeten finge påskyndas och avslutas. Detta syntes så mycket mer angeläget, som med stöd av redan vunnen erfarenhet anledning icke helt och hållet syntes saknas för antagande, att arbetenas fördelning på flera år komme att medföra ökning av kostnaderna. På grund härav och med hänsyn därtill, att endast ett belopp av omkring 12,000 kronor syntes bliva tillgängligt för år 1916, hade det legat närmast till hands för lantmäteristyrelsen att planlägga arbetet för slutförande under år 1918 och att för år 1917 ifrågasätta ett anslag å 30,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att under år 1916 förskottsvis utanordna erforderligt belopp. Rådande förhållanden föranledde emellertid styrelsen att föreslå arbetets utsträckning även till år 1919, och styrelsen ansåge, att anslagsbehovet för år 1917 i anledning härav borde kunna inskränkas till 15,000 kronor.

I anledning av vad sålunda anförts har lantmäteristyrelsen hemställt, att Kungl Maj:t måtte föreslå riksdagen att till ifrågavarande ändamål å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av 15,000 kronor.

Departementschefen.

Av lantmäteristyrelsens nu lämnade redogörelse finner jag framgå, att ytterligare anslagsmedel erfordras för fortsättandet och avslutandet av ifrågavarande arbeten. Det för år 1917 ifrågasatta beloppet, 15,000 kronor, finner jag vara lämpligt beräknat. Jag vill erinra, att icke någon behållning å äldre anslag är att påräkna vid 1916 års utgång.

I enlighet härmed hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till reparation och renovation av kartor i lantmäterikontoren i länen å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 15,000.

e. *Nya registratur och arkivens ordnande i lantmäterikontoren i länen.*

I anledning av särskilda av Kungl. Maj:t i ämnet gjorda framställningar har riksdagen på extra stat årligen allt sedan år 1913 anvisat medel till uppläggande av nya registratur och arkivens ordnande i lantmäterikontoren i länen med 24,000 kronor för år 1913, 18,000 kronor för år 1914, 10,000 kronor för år 1915 samt 15,000 kronor för år 1916 eller tillhopa 67,000 kronor. [73.]

Nya registratur och arkivens ordnande i lantmäterikontoren i länen.

(extra anslag.)

[73.] Enligt den utredning angående ifrågavarande arbeten och kostnaderna därför, som på grund av erhållen befallning efter förste lantmätarnas hörande avlämnades av lantmäteristyrelsen i skrivelse den 27 november 1911, beräknades kostnaderna till i runt tal 60,000 kronor. Uti denna skrivelse meddelade styrelsen, att inga åtgärder vore erforderliga beträffande registraturet i Kronobergs län, att erforderliga kompletteringar ansetts kunna medhinnas av förste lantmätarna själva och å kontoren anställda amanuenser i Värmlands, Västerbottens och Norrbottens län, att vissa kompletteringsarbeten fordrades beträffande registraturen i Gävleborgs, Jönköpings och Kalmar län, samt att helt och hållet nya registratur erfordrades i samtliga återstående län. Styrelsen framhöll emellertid, att det icke vore helt och hållet uteslutet, att medel skulle visa sig erforderliga även i län, för vilka något belopp icke upptagits.

Uti skrivelse den 17 oktober 1913 angående anslag för år 1915 anförde lantmäteristyrelsen, att bristen på billiga fackkunniga biträden givetvis vore en av anledningarna till att kostnaderna för ifrågavarande arbeten, enligt vad infordrade förnyade yttranden från förste lantmätarna gåve vid handen, hotade att stiga till ej obetydligt högre belopp än vad förut beräknats. Den väsentliga orsaken härtill vore emellertid den, att arbetet visat sig vara betydligt mera tidsödande än flertalet förste lantmätare förutsett i de yttranden, som legat till grund för beräkningarna i lantmäteristyrelsens framställning den 27 november 1911, vartill komme, att många av förste lantmätarna dåmera ansåge sig icke kunna deltaga vid utförande av ifrågavarande arbeten i den utsträckning, som förut antagits, samt att fackkunnigt biträde på grund av detta förhållande erfordrades i större omfattning än som beräknats. Beträffande behovet av ytterligare medel hade flertalet förste lantmätare ansett väsentligt högre belopp än förut erforderliga. Medel begärdes även för Värmlands, Västerbottens och Norrbottens län. Sammanlagda ökningen uppginge till omkring 14,000 kronor och totalkostnaden alltså till omkring 74,000 kronor.

Vid avlåtande den 10 oktober 1914 av framställning angående anslag för år 1916 meddelade lantmäteristyrelsen, att förnyad undersökning givit vid handen, att totalkostnaden snarare komme att överän understiga resultatet av den beräkning, som lämnats i styrelsens framställning den 17 oktober 1913. Såsom särskilt skäl härtill anfördes, att anspråk på medel till nytt registratur dåmera framställts även av förste lantmätaren i Gävleborgs län, som förut uppgivit, att för hans kontor endast erfordrades 400 kronor till paginering av akter. Desslikes meddelades, att styrelsen beträffande tre län tillåtit registraturets upplåggande

efter »kortsystem», som visat sig bliva något dyrare än den anordning, [73.]
som eljest följts. Den ökade kostnad, som härigenom uppstode, medförde emellertid besparing i framtiden, därigenom att någon omläggning framdeles ej behövde ifrågakomma, då systemet medförde obegränsade utvecklingsmöjligheter.

Nu har lantmäteristyrelsen i skrivelse den 15 oktober 1915 gjort framställning om anslag för nu ifrågavarande ändamål för år 1917 och därvid meddelat, att av det för åren 1913—1915 anvisade anslagsbeloppet, 52,000 kronor, hade intill den 1 oktober 1915 förbrukats 45,739 kronor 54 öre. Med inräknande av anslagsbeloppet för år 1916, 15,000 kronor, funnes alltså för tiden från den 1 oktober 1915 till utgången av år 1916 tillgängligt ett belopp av 21,260 kronor 46 öre. Detta belopp motsvarade emellertid icke behovet enligt inkomna framställningar från förste lantmätarna, vilka enbart för år 1916 äskat sammanlagt 23,250 kronor.

Lantmäteristyrelsen har vidare anfört, att styrelsen sökt åstadkomma ytterligare utredning angående de återstående kostnaderna för ifrågavarande arbeten och i sådant syfte ånyo infordrat yttranden av rikets förste lantmätare. Tyvärr visade dessa yttranden, att kostnaderna icke läte sig begränsas till det belopp, som tidigare uppgivits.

Förste lantmätarnas beräkningar vore byggda på att ersättningen till examinerade biträden, som anlitades vid ifrågavarande arbeten, fortfarande icke finge utgå med högre belopp än efter 200 kronor i månaden. Emellertid inhämtades av det vid statsverkspropositionen till 1915 års riksdag fogade statsrådsprokollet över jordbruksärenden den 14 januari 1915, att jag då framhållit, att jag icke kunde undgå att finna, att lantmäteristyrelsen anfört beaktansvärda skäl för att arvodet till examinerade biträden, vilka användes vid arbetet i fråga, i särskilda fall skulle kunna höjas till 300 kronor i månaden. Jag hade därvid erinrat, att Kungl. Maj:t den 15 december 1914 medgivit, att månatligt arvode till de examinerade biträden, vilka användes vid länens lantmäterikontor mot ersättning från nionde huvudtitelns expensanslag, finge uppgå till högst 300 kronor, varvid emellertid Kungl. Maj:t föreskrivit, att ifråga om dylikt biträdes tjänstgöringsskyldighet och rätt till semester skulle gälla enahanda föreskrifter, som stadgats den 24 april 1914 beträffande lantmätare, som förordnats att biträda vid jordregisterarbete å länslantmäterikontoren. Jag hade ansett det vara förestavat av billighet, att jämväl de examinerade biträden, som användes vid de nya registraturens uppläggande, erhölle möjlighet till samma arvode, som sålunda bestämts för övriga examinerade biträden å länens lantmäterikontor, naturligtvis mot enahanda arbetsskyldighet.

[73.] För tillämpning av dessa ändrade avlöningsgrundsatser hade lantmäteristyrelsen underkastat förste lantmätarnas kostnadsberäkning någon höjning, till grund varför styrelsen i de fall, då sådan företagits, beräknat ersättningen till examinerade biträden efter 250 kronor i månaden. Såsom resultat av dessa beräkningar framginge, att den totala kostnaden komme att uppgå till 102,000 kronor. Det vore visserligen möjligt, att kostnaderna för ett eller annat län icke komme att uppgå till det belopp, som dessa beräkningar upptoge, men det borde å andra sidan framhållas, att beräkningarna för kontoren i Jönköpings, Malmöhus och Värmlands län vore grundade huvudsakligen på antaganden, alldenstund arbetet inom dessa län antingen icke alls eller endast obetydligt begynts och erfarenhet att grunda beräkningarna på alltså saknats. Emellertid ville lantmäteristyrelsen uttala den förhoppningen, att kostnaderna för samtliga län tillhopa måtte kunna begränsas till 100,000 kronor.

Lantmäteristyrelsen har vidare framhållit, att det vore av vikt, att ifrågavarande arbeten ägde rum ungefär samtidigt med arbetena med jordregistrets upplåggande. Dessa syntes emellertid vad lantmäteriets verksamhetsområde anginge komma att föreligga fullbordade under år 1917. För ernående av även berörda syfte skulle alltså fordras, att hela den återstående kostnaden, såvitt densamma nu kunde bedömas, eller 33,000 kronor anvisades för år 1917. Lantmäteristyrelsen ansåge sig emellertid med hänsyn till rådande förhållanden böra inskränka sitt äskande till 20,000 kronor.

Departementschefen. Jag vill först erinra, att Kungl. Maj:t den 10 december 1915 föreskrivit, att arvode för examinerat biträde, som förordnas vid ifrågavarande arbeten, icke må överstiga 300 kronor i månaden.

Kostnaderna för utförande av dessa arbeten hava visat sig stiga till avsevärt högre belopp än från början beräknats. Lantmäteristyrelsen har emellertid anfört åtskilliga förklaringsgrunder för denna stegring. Det är även att märka, att den första beräkningen uttryckligen angavs vara ganska osäker.

Då det är önskvärt, att ifrågavarande arbeten så vitt möjligt äga rum samtidigt med jordregisterarbetena, finner jag mig icke böra göra någon invändning mot lantmäteristyrelsens förslag, att av det beräknade återstående erforderliga beloppet, 33,000 kronor, 20,000 kronor äskas för år 1917.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen,

att till nya registratur och arkivens ordnande i lantmäterikontoren i länen å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 20,000.

f. *Inbindning av handlingar i lantmäterikontoren i länen.*

[74.] *Inbindning av handlingar i lantmäterikontoren i länen.* (extra anslag.)

Med bifall till av Kungl. Maj:t i ämnet gjorda framställningar har riksdagen till inbindning av handlingar i lantmäterikontoren i länen på extra stat för åren 1914 och 1915 anvisat ett anslag av 5,000 kronor för vartdera året. Till huvudsaklig grund för dessa beslut har legat en av lantmäteristyrelsen den 15 mars 1912 avlåten skrivelse, däri styrelsen på grundvalen av verkställd utredning beräknade, att för ifrågavarande ändamål erfordrades ett sammanlagt belopp av 33,500 kronor utöver vad som för samma ändamål kunde bliva tillgängligt av det årliga belopp av det under nionde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till skrivmaterialier och expenser, ved m. m., som genom Kungl. Maj:ts beslut den 28 januari 1910 bestämts för vart och ett av lantmäterikontoren i länen.

Uti sin framställning den 17 oktober 1913 angående anslag för ifrågavarande ändamål för år 1915 erinrade lantmäteristyrelsen om den ökade användning, som i länens lantmäterikontor förvarade akter på senaste åren fått genom jordregistret och även för andra ändamål pågående undersökningar, samt framhöll vidare, att den ökning, som skett och ytterligare vore att förvänta av verksamheten å lantmäterikontoren, medförde ökade krav för andra ändamål på ovan omförmälda årliga anslag av expensmedel, varigenom utsikterna minskades att därav kunna disponera några medel till inbindning av akter.

Uti framställning den 10 oktober 1914 angående anslag för år 1916 anmälde lantmäteristyrelsen, att enligt förnyade av förste lantmätarna gjorda beräkningar komme att för ifrågavarande ändamål erfordras, förutom de 10,000 kronor, som riksdagen beviljat, ytterligare 14,350 kronor, vilket i jämförelse med den först verkställda utredningen visade en minskning av ungefär 9,000 kronor.

Av förberörda 10,000 kronor ställdes 1914 års anslag å 5,000 kronor i sin helhet till lantmäteristyrelsens förfogande för samma år, varemot av 1915 års anslag å enahanda belopp endast 2,500 kronor ställdes till styrelsens disposition för år 1915, i anslutning vartill Kungl. Maj:t föreslog riksdagen medgiva, att vad vid utgången av år 1915 kunde kvarstå oanvänt finge av Kungl. Maj:t under år 1916 användas för enahanda ändamål. Denna framställning bifölls av riksdagen och återstående 2,500 kronor av 1915 års anslag hava därefter anvisats till lantmäteristyrelsens förfogande för år 1916.

I skrivelse den 15 oktober 1915 har nu lantmäteristyrelsen anmält,

[74.] att å 1914 års anslag vid utgången av samma år funnits en behållning av 1,454 kronor 23 öre. Med tillägg av det för år 1915 till styrelsens disposition ställda beloppet, 2,500 kronor, hade alltså för sistnämnda år funnits tillgängligt tillhopa 3,954 kronor 23 öre. Utgifterna under de nio första månaderna av år 1915 hade uppgått till 2,004 kronor 89 öre, och den 1 oktober 1915 hade alltså funnits oanvänt ett belopp av 1,949 kronor 34 öre.

Anledningen till att detta jämförelsevis stora belopp då innestått ansåge lantmäteristyrelsen vara, att en del förste lantmätare i syfte att kunna låta utföra största möjliga arbete på en gång föredragit att verkställa arbetet mot slutet av året, då bättre kunde bedömas om och i så fall huru stort belopp som därjämte kunde för ändamålet bliva tillgängligt av det anvisade maximibeloppet av nionde huvudtitelns anslag till skrivmaterialier och expenser, ved m. m. Andra åter hade ansett det belopp, som anvisats för år 1915, vara så jämförelsevis ringa, att de förklarat sig ämna uppskjuta arbetets igångsättande till år 1916 och på sådant sätt bliva i tillfälle att på en gång använda ett något större belopp för ändamålet i fråga.

Lantmäteristyrelsen har vidare anfört, att det visserligen kunde framhållas, att någon större våda icke vore att förvänta av uppskov ett eller annat år med ifrågavarande arbeten. Särskilt med hänsyn till de ökade göromål, som, i den mån arbetet med jordregistrets upplåggande nalkades sin fullbordan, mer och mer komme att åligga rikets förste lantmätare, ansåge lantmäteristyrelsen det emellertid angeläget, att fullständig ordning och reda bleve härskande å lantmäterikontoren i länen. För vinnande av detta syfte utgjorde registraturens och arkivens iordningställande, vartill även hörde akternas förseende med omslag och i mån av behov inbindning eller häftning, en ingalunda oviktig förutsättning.

Infordrade nya uppgifter från förste lantmätarna upptoge för detta ändamål anslagskrav å 19,000 kronor utöver dem, som kunde tillgodoses av ännu icke förbrukad del av redan anvisade 10,000 kronor.

Lantmäteristyrelsens först framställda plan hade gått ut på arbetets fördelning på åren 1912—1916. Även under förutsättning att ett belopp av 5,000 kronor årligen erhölles, kunde emellertid arbetet, såvitt nu kunde bedömas, icke slutföras förr än i bästa fall under år 1919.

På grund härav och då arbetet med jordregistrets upplåggande åtminstone vad anginge lantmäteriets uppgift därvid syntes komma att bliva avslutat under loppet av år 1917, tillåte sig lantmäteristyrelsen hemställa, att ett anslag å 5,000 kronor måtte för detta ändamål äskas å 1917 års stat.

Av förestående utredning framgår, att utgifterna från de till förevarande ändamål anvisade anslag utgjort under år 1914 3,545 kronor 77 öre samt under år 1915 till och med september månad 2,004 kronor 89 öre. Med inräknande av det belopp å 2,500 kronor, som för år 1916 anvisats till lantmäteristyrelsens förfogande, är för tiden från och med den 1 oktober 1915 till utgången av år 1916 tillgängligt ett sammanlagt belopp av 4,449 kronor 34 öre. Även om detta belopp fullständigt åtgår under år 1916, hava i medeltal blott 3,333 kronor 33 öre åtgått för varje år. Det synes mig då tillräckligt, att ett belopp av 3,500 kronor göres tillgängligt för år 1917, helst någon mer överhängande brådska med detta arbetes slutförande icke synes föreligga. [74.] *Departementschefen.*

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till inbindning av handlingar i lantmäterikontoren i länen å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 3,500.

g. *Anskaffande till lantmäterikontoret i Umeå av kopior av vissa kartor m. m.*

Till anskaffande för lantmäterikontorets i Umeå räkning av kopior utav vissa skifteskartor med tillhörande handlingar, varav de i lantmäterikontoret förut förvarade exemplaren förstörts vid den eldsvåda, som den 25 juni 1888 ödelade största delen av staden Umeå, har riksdagen med bifall till av Kungl. Maj:t i ämnet gjorda framställningar på extra stat anvisat 18,000 kronor för år 1913 samt 9,000 kronor för vartdera av åren 1914 och 1915, eller tillhopa 36,000 kronor. [75.] *Anskaffande till lantmäterikontoret i Umeå av kopior av vissa kartor m. m.* (extra anslag.)

Av det för år 1915 anvisade anslaget ställde Kungl. Maj:t endast 3,000 kronor till lantmäteristyrelsens förfogande för samma år, i anslutning vartill Kungl. Maj:t föreslog 1915 års riksdag att medgiva, att vad vid utgången av år 1915 kunde kvarstå oanvänt å anslaget ifråga finge av Kungl. Maj:t under år 1916 användas för enahanda ändamål. Detta förslag bifölls av riksdagen och det återstående beloppet, 6,000 kronor, av 1915 års anslag har därefter anvisats till lantmäteristyrelsen för år 1916.

Till grund för besluten om anvisande av medel för ifrågavarande ändamål har legat en av lantmäteristyrelsen med skrivelse den 12 juni 1911 överlämnad beräkning, enligt vilken arbetet ifråga, som borde omfatta kopiering av 3,885 regalark kartor och avskrift av 16,267 ark beskrivningar, skulle betinga en sammanlagd kostnad av 45,000 kronor.

[75.] Denna beräkning utvisade för kopieringsarbetet en kostnad av 8 kronor 44 öre för regalark kartor samt 75 öre för avskrift av varje ark beskrivning.

I skrivelse den 15 oktober 1915 har lantmäteristyrelsen gjort framställning om anslag för ändamålet för år 1917 och därvid anfört huvudsakligen följande.

Intill utgången av september månad år 1915 hade kopierats 2,649 regalark kartor för en kostnad av 21,290 kronor 85 öre eller 8 kronor 4 öre för varje regalark samt avskrivits 12,825 ark beskrivningar för en kostnad av 7,083 kronor 89 öre eller 55 öre för ark. Inalles hade alltså åtgått 28,374 kronor 74 öre.

Enligt dessa uppgifter borde återstå att kopiera 1,236 regalark kartor och 3,442 ark beskrivningar.

Redan i sin framställning den 17 oktober 1913 angående ytterligare anslag för ifrågavarande ändamål hade lantmäteristyrelsen, enligt vad styrelsen nu erinrat, framhållit, att det under arbetets utförande visat sig, att den förteckning å kartor och handlingar, vilken upprättats för utredning om arbetets omfattning och lagts till grund för kostnadernas beräkning, icke upptoge alla i styrelsens arkiv förvarade kartor och handlingar av sådant slag, att de bort medtagas i samma förteckning. Med hänsyn till förteckningens omfattning och det sätt, varpå registraturen i styrelsens arkiv vore uppställda, vore misstag rätt förklarliga. Detta förhållande borde emellertid enligt styrelsens uppfattning icke medföra, att man underläte att kopiera akt, som av en eller annan anledning icke vore upptagen uti förteckningen men som anginge förrättning, vilken avsåges med riksdagens beslut. Så hade även skett vid arbetets utförande. Lantmäteristyrelsen ansåge sig nu böra utgå ifrån att till följd av dessa förhållanden återstående del av arbetet borde upptagas till 1,300 regalark kartor och 3,500 ark beskrivningar. Med hänsyn till vunnen erfarenhet borde kostnaderna för detta arbete enligt styrelsens mening beräknas efter 8 kronor 5 öre för regalark kartor och 55 öre för varje ark beskrivning. Enligt dessa beräkningsgrunder komme kostnaderna att uppgå för kopiering av kartor till 10,465 kronor samt för avskrift av handlingar till 1,925 kronor eller tillhopa 12,390 kronor.

Till täckande av dessa utgifter funnes redan tillgängliga dels innestående behållning å 1,625 kronor 26 öre av till lantmäteristyrelsens disposition ställda medel, dels ovanberörda återstående 6,000 kronor av 1915 års anslag eller tillhopa 7,625 kronor 26 öre. För arbetets slutförande skulle alltså erfordras ett ytterligare anslag av 4,764 kronor 74

öre, som lantmäteristyrelsen emellertid ansåge kunna nedsättas till 4,700 kronor. [75.]

Styrelsen har vidare anfört, att vid ovan omförmälda, år 1911 gjorda beräkning angående arbetets omfattning och kostnaderna för densamma varit fogade två med I och II betecknade förteckningar över de kartor och handlingar, som borde bliva föremål för kopiering och avskrift. Förteckningen I hade upptagit, förutom laga skiften, jämväl 2 storskiften, 23 hemmansklyvningar, 2 ägoutbyten och 2 sämjedelningar eller icke fastställda storskiften, vilkas kartor och handlingar enligt lantmäteristyrelsens uppfattning närmast borde komma ifråga att ersättas. Det vore för utförande av detta arbete anslag hittills anvisats.

Frågan huruvida anslag skulle kunna erhållas för anskaffande för lantmäterikontorets i Umeå räkning av de kartor och handlingar, som upptagits i förteckningen II, hade ännu icke varit föremål för Kungl. Maj:ts eller riksdagens prövning. Denna förteckning hade upptagit verkställda avvittringsförrättningar till den del dessa icke efterföljts av laga skiften, och hade orsaken till att berörda avvittringsförrättningar upptecknats varit, att i de fall, där laga skifte ej ägt rum, jordregistret skulle grundas på verkställd avvittring. Väl vore det sant, att i synnerhet länets befolkning i större grad haft behov av att få den förefintliga bristen på kartor undanröjd beträffande sådana akter, som avsetts i förteckningen I, men detta uteslöte icke, att det vore av stor betydelse att kunna förse kontoret i Umeå med kopior och avskrifter även av de kartor och handlingar, som upptagits i förteckningen II. Behovet i sistberörda del hade särskilt vad anginge kronoöverloppsmarker och kronoparker enligt lantmäteristyrelsens mening fått ökad betydelse, sedan frågan om vidsträcktare användning av dessa marker för kolonisationsändamål kommit på dagordningen. Att emellertid särskilja kartor och beskrivningar över ovanberörda kronomarker läte sig icke lämpligen göra. På grund härav och med hänsyn jämväl till den av förste lantmätaren i länet K. Grubbström uti ingiven skrivelse framhållna synpunkten, att endast i sällsynta fall något exemplar av ifrågavarande akter funnes i orterna och att det därför vore en oersättlig förlust, om de i lantmäteristyrelsens arkiv förvarade i allmänhet unika exemplaren av samma akter komme att förstöras, ansåge sig lantmäteristyrelsen böra till Kungl. Maj:ts prövning hänskjuta frågan, huruvida icke åtgärder borde vidtagas jämväl för lantmäterikontorets i Umeå förseende med de kartor och handlingar, som funnes upptagna i ovanberörda såsom II betecknade förteckning.

Denna förteckning upptoge 823 regalark avvittringskartor och

[75.] 1,186 vanliga ark beskrivning. Vad särskilt kartorna anginge upptoge däråå uppritade ägofigurer en jämförelsevis stor medelareal, vilket jämte andra förhållanden föranledde, att de kunde kopieras för avsevärt lägre kostnad än skifteskartor. Uti sin framställning den 12 juni 1911 hade lantmäteristyrelsen beräknat kostnaderna för kopiering och avskrift av de akter, som vore upptagna i förteckningen II, till 5,000 kronor. Med ledning av numera vunnen erfarenhet ansåge styrelsen emellertid, att detta belopp kunde nedsättas till 4,300 kronor.

För utförande av återstående arbete enligt förteckning I samt det arbete, som funnes upptaget i förteckning II, komme alltså enligt nu gjorda beräkningar att fordras ett ytterligare anslag av 9,000 kronor. Kostnaden för utförandet av arbetet i dess helhet komme alltså att kunna utföras för 45,000 kronor eller den först beräknade kostnaden för endast de kartor och handlingar, som ingått i förteckningen I.

Utgifterna under år 1915 kunde beräknas till omkring 8,800 kronor, och för år 1916 komme att vara tillgängligt högst ett belopp av 6,000 kronor. För den händelse icke någon del av det anslag, som kunde bliva beviljat för år 1917, ställdes till disposition redan under år 1916, skulle härav föranledas en inskränkning i verksamheten med omkring en tredjedel i förhållande till år 1915. Redan för lantmäteristyrelsens del vore det emellertid angeläget att fortast möjligt kunna slutföra ifrågavarande arbete, i synnerhet som den lokal, där arbetet för närvarande bedreves, så snart som möjligt vore erforderlig för annat ändamål. Förhållandet till jordregistret liksom även hänsyn till användningen av en del av ifrågavarande kartor för åtgärder, som stode i samband med kolonisationsspörsmål, läte det även framstå såsom önskvärt, att arbetet i dess helhet måtte kunna avslutas i god tid under år 1917. Med hänsyn till det jämförelsevis ringa belopp, varom här vore fråga, funne sig lantmäteristyrelsen därför böra ifrågasätta, att hela det återstående anslagsbehovet måtte föreslås att täckas medelst anslag på extra stat för år 1917 och att erforderligt belopp härav måtte göras tillgängligt redan under år 1916. Att så finge ske, syntes erforderligt för att lantmäteristyrelsen, därest behov därav skulle visa sig föreligga, redan under år 1916 måtte kunna tillhandahålla kopior av avvittringskartor över kronoparker och andra kronomarker.

Departementschefen. Att arbetet med kopiering och avskrift av de kartor och handlingar, som upptagits i den av lantmäteristyrelsen omförmälda förteckningen I vid styrelsens utlåtande den 12 juni 1911, samt av då uteglömda kartor och handlingar av enahanda natur som de i sagda förteckning

upptagna bör fortgå och snarast möjligt avslutas, synes mig uppenbart, liksom även att anvisande av medel härtill för år 1917 är erforderligt. Mot det härtill beräknade beloppet, 4,700 kronor, har jag icke någon erinran. Genom att arbetskostnaden nedbringats icke obetydligt under den förut beräknade har kostnaden för detta arbete blivit avsevärt lägre än förut ställdes i utsikt, och detta ehuru antalet kopierade regalark kartor och avskrivna ark handlingar något ökats. [75.]

Vad därefter vidkommer de avvittringsakter, som upptagits i styrelsens förteckning II, synas mig vägande skäl vara förebragta för att arbetet må utsträckas till att omfatta även de därtill hörande kartorna och handlingarna. Särskilt för kronans del och till underlättande av planlagda åtgärder för främjande av kolonisation å kronans marker i Västerbottens län synes detta vara av betydelse. Det härtill erforderliga kostnadsbeloppet, 4,300 kronor, är ganska måttligt och medför i allt fall icke, att den ursprungligen beräknade totalkostnaden, 45,000 kronor, överskrides.

Alltså finner jag anslag å inalles 9,000 kronor böra för detta ändamål begäras av riksdagen för år 1917. På av lantmäteristyrelsen anförda skäl tillstyrker jag, att befogenhet begäres för Kungl. Maj:t att härav låta utanordna erforderligt belopp redan under år 1916.

Jag får därför hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till anskaffande för lantmäterikontorets i Umeå räkning av kopior utav vissa kartor med tillhörande handlingar å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 9,000,

ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må härav under år 1916 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna erforderligt belopp.

h. *Skrivhjälp å lantmäterikontoren i länen.*

Redan år 1908 vid genomförandet av omorganisationen av förste lantmätartjänsterna framhölls av dåvarande departementschefen, att utöver de till uppförande i staten då föreslagna sex amanuensbefattningarna torde, därest förslaget om jordregister bifölles, ytterligare biträden å länens lantmäterikontor bliva erforderliga men att, då först efter jordregistrets uppläggande det stadigvarande behovet av förstärk- [76.] *Skrivhjälp å lantmäterikontoren i länen.* (extra anslag.)

[76.] ning i sådana extra arbetskrafter kunde tillförlitligen bedömas, något anslag till dylika biträden icke för det dåvarande påkallades.

Sedan svårighet yppats för en del förste lantmätare att medhinna sina göromål samt lantmäteristyrelsen hemställt bland annat om anslag å extra stat för år 1913 å 16,000 kronor till påskyndande av arbetena vid länens lantmäterikontor, anförde departementschefen den 13 januari 1912, jämte det han tillstyrkte Kungl. Maj:t att hos riksdagen begära anslag till upplåggande av nya registratur och arkivens ordnande vid länens lantmäterikontor, att, om än behovet av ytterligare biträden flerstädes gjorde sig starkt gällande, kostnaden för dylika biträden lämpligen kunde, intill dess större erfarenhet om det stadigvarande behovet vunnits, efter Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall bestridas från nionde huvudtitelns expensanslag. Detta uttalande lämnades av riksdagen utan erinran och i anslutning därtill anvisade Kungl. Maj:t sedermera efter framställningar av lantmäteristyrelsen vid åtskilliga tillfällen medel till biträden vid vissa lantmäterikontor.

Med anledning av inkomna framställningar om förstärkning av arbetskrafterna å länens lantmäterikontor anförde dåvarande departementschefen den 14 januari 1914 bland annat, att de behov, som legat till grund för dessa framställningar, syntes vara av två olika slag. Vissa finge anses vara av mera tillfällig natur, väsentligen beroende på det pågående arbetet med jordregistrets upplåggande och i varje fall av sådan beskaffenhet, att tillräcklig erfarenhet då ännu icke vunnits, i vad mån de kunde komma att fortfara. Bland nämnda behov förekomme dock även vissa, vilka redan då otvivelaktigt kunde anses hava stadigvarande egenskap och skulle komma att oförminskade förefinnas oberoende av jordregisterarbetets fortgång och avslutande. Detta syntes vara fallet med åtminstone en del av det behov av skrivhjälp, som anmälts från samtliga lantmäterikontor. Departementschefen funne det vara ett oekonomiskt slöseri med förste lantmätarens för viktigare värv avsedda arbetskraft att låta honom personligen verkställa en så stor mängd enkla och till avsevärd del rent mekaniska göromål, som utredningen utvisat vara händelsen. Att fortfarande anvisa från expensmedlen anslag till detta i nästan alla län förefintliga behov av skrivhjälp syntes icke lämpligt, utan borde särskilt anslag begäras av riksdagen. Dock syntes det vara tillräckligt att tillsvidare uppföra detsamma å extra stat. Anslagsbeloppet för år 1915 föreslogs till 12,000 kronor.

I enlighet härmed gjorde Kungl. Maj:t framställning till riksdagen, som biföll densamma. Mot att kostnaderna för avlöning åt examinerade

biträden fortfarande skulle av Kungl. Maj:t anvisas från expensanslaget, gjordes icke någon erinran. [76.]

För år 1916 hemställde lantmäteristyrelsen bland annat om ett anslag av 38,700 kronor till förstärkning av arbetskrafterna å lantmäterikontoren i länen, varav 18,000 kronor voro avsedda att användas till examinerade biträden och 20,700 kronor skulle utgå till skrivhjälp. Jag anförde härom den 14 januari 1915, att då frågan om definitivt ordnande av hithörande förhållanden ännu borde anstå, det vore lämpligast, att kostnaderna för examinerade biträdens anställande även för år 1916 finge bestridas av expensanslaget. Däremot ansåg jag medel böra äskas för tillgodoseende av det mera stadigvarande behovet av skrivhjälp, varvid jag framhöll, att på grund av departementschefens tidigare av riksdagen utan anmärkning lämnade uttalanden det borde stå Kungl. Maj:t fritt att för mera tillfälligt behov av skrivhjälp fortfarande anvisa medel från nionde huvudtitelns expensanslag utöver det anslag, som riksdagen anvisade till skrivhjälp å lantmäterikontoren. Det av lantmäteristyrelsen till skrivhjälp för år 1916 begärda beloppet, 20,700 kronor, syntes kunna sänkas till 18,000 kronor, vilket ock av Kungl. Maj:t begärdes och av riksdagen beviljades.

Den 17 september 1915 anvisade Kungl. Maj:t från nionde huvudtitelns expensanslag ett belopp av 1,650 kronor till anställande av ytterligare skrivhjälp.

I skrivelse den 25 oktober 1915 avgav lantmäteristyrelsen förslag rörande användningen av det för år 1916 av riksdagen anvisade anslag av 18,000 kronor samt meddelade, att de från förste lantmätarna inkomna yttrandena upptoge ett anslagsbehov för detta ändamål av tillhopa 23,000 kronor. Detta ökade behov ansåge lantmäteristyrelsen uteslutande bero på arbetet med jordregistrets *förande*, vilket ökades i samma mån, som detta register upplades. Det såge alltså ut, som om styrelsen även under år 1916 kunde bliva nödsakad att anhålla om anvisande av ytterligare medel till skrivhjälp å länens lantmäterikontor. Beträffande anslagets användning föreslog styrelsen dels enahanda föreskrifter, som förut plägat meddelas, innefattande bland annat att betalning skulle ske i mån av verkställt arbete, dels ock ett tillägg, avseende att biträde, som anställdes å lantmäterikontor under år 1916 i dess helhet, skulle, i den mån sådant kunde ske utan hinder för göromålens behöriga gång och även om sådant biträde delvis sysselsattes med arbete, som ersattes från annat anslag (såsom för jordregistret, för reparation av kartor eller för nya registratur och arkivens ordnande), kunna erhålla ledighet under

[76.] högst tre veckor utan skyldighet att därunder avstå någon del av arvodet, i vilket fall arvodet under denna tid borde fördelas att utgå från respektive anslag i förhållande till omfattningen av det arbete av skilda slag, som under året ålåge biträdet.

I anledning härav ställde Kungl. Maj:t den 17 december 1915 det för år 1916 beviljade anslaget av 18,000 kronor till lantmäteristyrelsens förfogande på förut vanliga villkor och förklarade sig vilja framdeles, efter det tillfälle beretts riksdagen att yttra sig över framställningen i fråga om viss tids semester åt biträde, meddela beslut i detta hänseende.

Den 25 oktober 1915 har lantmäteristyrelsen därjämte i särskild skrivelse gjort framställning om anslag för år 1917 för beredande av skrivhjälp å länens lantmäterikontor. Styrelsen har därvid anfört bland annat följande.

»För år 1917 innebära förste lantmätarnas framställningar äskanden å tillhopa 25,000 kronor. Enligt lantmäteristyrelsens mening äro emellertid flera av dessa framställningar icke byggda på tillräckligt förutseende rörande omfattningen av det arbete, som jordregistrets förande innebär, vilket arbete till väsentlig del betingar den årliga stegringen i behovet av anslag till beredande av skrivhjälp och därmed likartade göromål.

Till belysning av omfattningen och beskaffenheten av detta arbete tillåter sig lantmäteristyrelsen anföra följande.

Arbetet i fråga består främst uti föreskrivna införingar i jordregistret i anledning av skeende lantmäteriförrättningar, av vilka särskilt bör uppmärksammas sådana, som föranleda åsättande av nya registernummer och vilka i anledning härav skola särskilt insändas till kontoren och därifrån återställas till vederbörande förrättningsman. Med avseende å dessa förrättningar har man att taga i betraktande förutom arbetet med införingarna och registerbeteckningars anbringande å kartor och handlingar, det arbete, som består i akternas mottagande och registrering samt deras emballering och återsändande. Antalet dylika akter torde uppgå till minst 2,000 årligen, och många av dem äro både vad kartor och handlingar angår av ansenlig omfattning. Antalet införingar i jordregistret till följd av nu berörda slag av förrättningar beräknar lantmäteristyrelsen till omkring 16,000 årligen, vartill kommer införing av fastställda avsöndringar, som enligt tillgänglig statistik uppgår till 13,687 i medeltal för åren 1909—1913.

Bestämmelserna i nu omförmälda ämnen återfinnas i 28—30 §§ i förordningen den 13 juni 1908 angående jordregister, varav även inhämtas, att lantmätare, som erhållit förordnande å förrättning, som innefattar delning av jord, vattenfall eller fiske i socken, för vilken jordregister anmälts vara upplagt, skall före förrättningens företagande hos förste lantmätaren rekvirera utdrag av jordregistret, upptagande den fastighet förrättningen avser ävensom de lägenheter, vilka avsöndrats från densamma eller från fastighet, ur vilken den blivit utbruten. I sammanhang härmed bör även erinras om bestämmelserna i 31—33 §§ i samma förordning, vilka samtliga, åsyftande att uppehålla överensstämmelsen mellan jordregistret, jordeboken och fastighetsböckerna, ålägga förste lantmätaren avsevärda expeditionsgöromål

av visserligen enkelt slag men i allt fall av sådan betydelse, att fel icke få förekomma. Slutligen bör här erinras om förste lantmätarens skyldighet att i enlighet med föreskrifterna i 35 § förordningen i fråga varje år under september månad tillställa häradsskrivaren uppgift å de fastigheter, som, efter det senaste uppgift lämnats, blivit införda i registret eller undergått förändring beträffande namn och registernummer. [76.]

Men utom nu berörda arbeten, som omedelbart sammanhänga med jordregistrets förande, förorsakar registrets fullbordan indirekt en högst väsentlig ökning av förste lantmätarnas åligganden, ett förhållande, som synes hava förbigått flertalet förste lantmätares uppmärksamhet. Intill dess jordregistret för en socken förklaras upplagt, åligger det nämligen Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande att låta verkställa anteckning om avsöndring för alltid i kronans jordebok eller rättare uti den särskilda förteckning å avsöndrade lägenheter, vartill kammarkollegium i cirkulär den 20 mars 1874 fastställt formulär, vilken förteckning emellertid enligt samma cirkulär är att betrakta såsom del av jordeboken. Genom samtidigt med jordregisterförordningens tillkomst vidtagen ändring av 26 § i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring har emellertid Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes sistberörda åliggande upphävts och i stället förordnats, att avsöndrad lägenhet skall införas i jordregistret. Till följd härav kommer Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande att sakna samlade uppgifter rörande lägenheter, som fastställas efter det jordregistret förklarats upplagt, och följden härav blir återigen den, att befallningshavanden finner sig böra inhämta yttrande av förste lantmätaren rörande alla avsöndringar före deras fastställelse för erhållande av uppgift bland annat angående areal och stamfastighet samt huruvida lägenheten ligger inom den tillåtna gränsen för avsöndring eller icke. Under åren 1909—1913 hava rikets förste lantmätare avgivit yttranden i medeltal årligen rörande 2,518 avsöndringsärenden, och då hos länsstyrelserna under samma period fastställts 13,687 avsöndringar ävenledes i medeltal årligen, kan ökningen å lantmäterikontoren av ärenden rörande jordavsöndring, som jordregistrets fullbordan kommer att medföra, beräknas till omkring 11,000.

Denna redogörelse torde visa, att det arbete, som direkt eller indirekt föranledes av jordregistrets förande, är av mycket stor omfattning. och det bör särskilt uppmärksammas, att arbetet i fråga icke kan samlas till vissa perioder utan måste ske successivt i mån som anledning därtill förekommer, vilket förhållande helt naturligt gör arbetet ännu mer besvärligt och tidsödande, samt att uppskov med åtgärd, som uti ifrågavarande del ankommer på förste lantmätaren, givetvis icke får förekomma. Ehuru arbetet är av stor vikt, torde det emellertid vara av sådan art, att en väsentlig del av detsamma kan anförtros åt ett övat skrivbiträde, dock givetvis under överinseende av förste lantmätaren, och håller lantmäteristyrelsen före, att arbetet med jordregistrets förande bör föranleda anställande å varje läns lantmäterikontor av ett ständigt skrivbiträde. Det förhåller sig visserligen så, att riksdagen år 1908 vid beviljande av medel till inrättande av ett jordregister framhöll angelägenheten av att detsamma icke anordnades på sådant sätt, att arbetet därmed krävde inrättandet av nya tjänster. Vid denna tid funnos emellertid icke några biträdesbefattningar inrättade, under det sådana för kvinnliga biträden numera upptagits i en del lönestater. Och då behovet av fasta biträden inom lantmäterikontoren gör sig gällande, anser sig lantmäteristyrelsen därför böra utgå ifrån att

[76.] detta behov lämpligen bör tillgodoses genom inrättande av befattningar efter de normer, som under senare åren i allmänhet följts inom förvaltningen, dock med den skillnad att biträdesbefattningarna å lantmäterikontoren enligt lantmäteristyrelsens mening böra kunna innehavas även av män.

På grund av vad sålunda anförts och då arbetet med jordregistrets upplåggande, som kommit därhän, att registret redan förklarats upplagt för ett stort antal socknar, vilket anta för varje månad stiger, redan vid utgången av år 1916 torde vara slutfört inom större delen av landet, anser lantmäteristyrelsen, att tidpunkten nu varit inne för framläggande av förslag om uppförande av erforderliga biträdesbefattningar å 1917 års stat. Enligt ett inom lantmäteristyrelsen i ämnet uppgjort förslag skulle för ändamålet erfordras 12 biträden av lägsta normaltyp och 1[illegible] av andra klassen. Årliga utgifterna för dessa biträden — löner, tjänstgöringspenningar och ortstillägg — skulle enligt samma förslag uppgå till 31,975 kronor, vartill vid eventuellt genomförande torde komma en del ålderstillägg. På grund av nu rådande förhållanden anser sig lantmäteristyrelsen emellertid icke böra nu förelägga detta förslag till prövning och inskränker sig alltså till att göra framställning om uppförande för ifrågavarande ändamål av erforderligt anslag å extra stat.

Med avseende å frågan om det belopp, som härvid bör ifrågakomma, finner sig lantmäteristyrelsen böra erinra därom, att det årligen stegrade behovet enligt styrelsens mening icke berättigar till särskiljande av någon del därav såsom varande av tillfällig art. Under förutsättning därför att blivande anslag skall räcka att tillgodose behovet i dess helhet anser sig styrelsen icke kunna föreslå, att anslagets belopp sättes lägre än till 30,000 kronor.

Såsom ytterligare skäl för att beloppet föreslås jämförelsevis högt vill lantmäteristyrelsen framhålla, att enligt styrelsens mening den arbetshjälp, som är oundgänglig å lantmäterikontoren och som dagligen blir detta i allt större utsträckning, i främsta rummet bör tillgodoses genom icke examinerade biträden, och att strävandena böra såsom det ekonomiskt fördelaktigaste gå ut på att utnyttja sådana biträden i största möjliga utsträckning såväl för göromål av enklare slag, men för vilkas behöriga utförande i allt fall kräves en viss specialutbildning, som för göromål, vilka rätteligen borde ankomma på vaktmästare. Vad särskilt angår vaktmästargöromålen förhåller det sig så, att förste lantmätaren äger påkalla erforderligt biträde för utförande av dessa göromål av länsstyrelsens vaktmästare. Denna ordning, som bestämdes under den tid, då lantmäterikontoret icke skulle hållas tillgängligt för allmänheten mer än två dagar i månaden, medför, vid det förhållande att länsstyrelsens vaktmästare äro fullt upptagna av dem åliggande göromål inom länsstyrelsen, att förste lantmätaren i allmänhet icke kan påräkna biträde till vaktmästargöromål i vidare mån än vad angår hämtning och bortskaffning av post. I anledning härav kunde givetvis ifrågasättas inrättande av vaktmästarbefattningar vid lantmäterikontoren. Då emellertid å lantmäterikontoren förekommande vanliga vaktmästargöromål såvitt nu kan bedömas endast undantagsvis kunna bereda en vaktmästare full sysselsättning och dennes anlitande för andra göromål torde möta hinder, under det att åt ett skrivbiträde torde kunna uppdragas största delen av förekommande göromål av beskaffenhet att de vanligen åligga vaktmästare, anser lantmäteristyrelsen, att frågan om anställande av särskilda vaktmästare å lantmäterikontoren bör vila i avvaktan på erfarenhet, huruvida icke behovet av biträde i denna del må kunna till huvudsaklig del tillgodoses genom andra biträden.

Bland de skrivbiträden, som för närvarande finnas anställda å lantmäterikontoren i länen, finnas åtskilliga, som arbetat därstädes i flera år. Dessa erhålla i mån av verkställt arbete ersättning dels av medel, som anvisats för skrivhjälp, dels av medel, som ställts till disposition för arbetet med jordregistrets uppläggande eller för reparation och renovation av kartor eller för registraturens iordningställande och arkivens ordnande. För arbetenas fortgång är det givetvis av betydelse att kunna bibehålla dessa biträden, och synes man därför böra förbättra deras ställning i så måtto, att de må kunna få någon tids ledighet utan avstående av avlöning, och torde denna fördel även böra beredas biträde, som för hela året anställes vid lantmäterikontor men som erhåller ersättning från olika till lantmäteristyrelsens disposition ställda anslag i förhållande till omfattningen av det arbete av skilda slag, vilket under året åligger biträdet. Ett bifall härtill synes lantmäteristyrelsen så mycket mer betingat av billighet, som flertalet biträden arbeta mot en skäligen ringa ersättning och äro obemedlade, till följd varav de icke anse sig kunna taga någon tids ledighet, varav de emellertid i allmänhet torde vara i behov, om deras hälsa icke i förtid skall taga skada.» [76.]

Departementschefen.

I avvaktan på att mera stadigvarande förhållanden inträtt, sedan jordregistret blivit upplagt över åtminstone den allra största delen av landet, torde även för år 1917 anslag till skrivhjälp å lantmäterikontoren i länen böra begäras å extra stat.

Av lantmäteristyrelsens nu lämnade utredning finner jag det ovedersägligen framgå, att anslagsbeloppet för år 1917 bör avsevärt höjas utöver 1916 års anslag å 18,000 kronor. Det av lantmäteristyrelsen föreslagna beloppet av 30,000 kronor synes mig dock väl högt, helst som Kungl. Maj:t väl fortfarande skall hava möjlighet att vid påvisat oundgängligt behov anvisa tillskott från expensanslaget. Ifall anslaget sättes till 25,000 kronor, innebär detta en förhöjning med 7,000 kronor, och anslaget kommer att motsvara det belopp, som förste lantmätarna själva ansett erforderligt.

Förslaget, att åt för helt år anställt skrivbiträde vid länslantmäterikontor må kunna beviljas ledighet under högst tre veckor årligen utan avstående av avlöning, synes mig vara förestavat av billighet och skälig hänsyn till dessa biträdens behov av någon tids arbetsvila. Därest de på arbetet vid länslantmäterikontoren inverkande förhållanden icke nu befunnit sig i en år för år växlande övergångsperiod, hade antagligen behovet av anställande på ett fastare sätt av dylika skrivbiträden redan måst tillgodoses, och därmed hade väl för dem liksom för andra biträden i statstjänst följt rätt till viss tids semester. En viss svårighet torde visserligen för närvarande i detta fall föreligga därutinnan, att biträdes avlöning hittills bestämts skola utgå i mån av utfört arbete och att alltså icke visst månadsarvode finnes fastslaget, vilket biträdet skulle behålla under semestern, men det torde icke vara omöjligt att fastslå

[76.] visst semesterarvode, kanske växlande allt efter olika förhållanden. Härom lärer Kungl. Maj:t efter förslag av lantmäteristyrelsen kunna i sinom tid fatta beslut.

Jag hemställer nu, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för skrivhjälp å lantmäterikontoren i länen å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 25,000.

i. *Fotomekanisk reproduktion av lantmäterikartor.*

[77.] ***Fotomekanisk reproduktion av lantmäterikartor.*** (extra anslag.)

Sedan den s. k. skiftesstadgekommittén i skrivelse den 1 februari 1909 hemställt, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida och på vilket sätt autografisk reproduktion av kartor skulle kunna införas i det svenska lantmäteriväsendet, samt dylik utredning verkställts av lantmäteristyrelsen i utlåtande den 14 mars 1912, varvid styrelsen föreslagit, att till en början blott en försöksanstalt av minsta möjliga omfattning borde anordnas, fann Kungl. Maj:t genom beslut den 3 augusti 1912 gott dels ställa till lantmäteristyrelsens förfogande för inköp av patent- eller utövningsrätt till lämplig metod för autografisk reproduktion av kartor ett belopp av högst 2,000 kronor från nionde huvudtitelns allmänna besparingar, dels ock medgiva styrelsen rätt att till bestridande av övriga kostnader för igångsättande inom styrelsen av en försöksanstalt för dylik reproduktion använda intill 5,050 kronor av det under riksstatens nionde huvudtitel uppförda anslaget till skrivmaterialier och expenser, ved m. m.

Sedan lantmäteristyrelsen inköpt utövningsrätt till två varandra kompletterande reproduktionsmetoder, påbörjades arbetet med försöksanstaltens igångsättande i slutet av år 1912, varefter försöksarbetena togo sin början i medlet av februari månad år 1913.

I skrivelse den 30 juni 1913 redogjorde lantmäteristyrelsen för dessa arbetens gång och resultat samt hemställde, att ett belopp av 2,500 kronor måtte anvisas styrelsen för fortsättande av dessa försöksarbeten.

Sedan statskontoret den 21 augusti 1913 avgivit utlåtande över denna framställning, anbefallde Kungl. Maj:t den 5 september 1913 statskontoret att för ifrågavarande ändamål av under händer varande medel till lantmäteristyrelsen på rekvisition utanordna nyssnämnda belopp, 2,500 kronor, att framdeles hos Kungl. Maj:t anmälas till ersättande.

I skrivelse den 2 oktober 1913 hemställde vidare lantmäteristyrelsen om avlåtande av proposition om anvisande av medel för fort-

sättande av arbetena vid omförmälda försöksanstalt samt anförde med avseende härå bland annat, att det beviljade anslaget av 2,500 kronor uppenbarligen vore så knappt, att det ej tilläte försöksarbetens utförande annat än i ganska ringa omfattning. Emellertid vore det nödvändigt, att försöksarbetena finge bedrivas i något större omfattning än dittills. Enligt av styrelsen i sådant avseende verkställda beräkningar skulle erfordras ökad personal, för vilken avlöningen skulle uppgå till 7,200 kronor för helt år. Då den ökade personalen vore avsedd att anställas från den 1 juli 1914, borde anslaget till försöksarbetena under åren 1914—1915 ej tilltagas lägre än 10,800 kronor. Statsmedel behövdes emellertid även till nödig komplettering under dessa år av maskiner, instrument och materialier. Sammanlagda anslagsbehovet för ifrågavarande ändamål under åren 1914 och 1915 uppginge på grund härav till ett belopp av lägst 13,000 kronor. [77.]

I statsverkspropositionen den 14 januari 1914 föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att för ifrågavarande ändamål å extra stat för år 1915 anvisa ett anslag av 15,500 kronor, därav 2,500 kronor skulle användas till täckande av de genom förenämnda beslut den 5 september 1913 förskottsvis bestridda utgifter för anstalten. Till statsrådsprotokollet uttalade dåvarande departementschefen, att försöken borde bedrivas med sådan kraft, att de skulle kunna anses avslutade åtminstone vid utgången av år 1915, samt att för sådant ändamål det syntes böra medgivas, att de inkomster för vid anstalten utfört arbete, som möjligen kunde inflyta intill sistnämnda tidpunkt, finge användas till anstaltens behov, dock naturligtvis så att de fördes i räkenskap och redovisades.

Denna framställning blev av riksdagen bifallen, varvid riksdagen lämnade departementschefens nyssberörda uttalanden utan erinran.

Den 19 juni 1914 bemyndigade Kungl. Maj:t lantmäteristyrelsen att av det belopp av 13,000 kronor av förenämnda anslag, som icke skulle åtgå till ersättande av omförmälda förskott för år 1913, disponera under år 1914 högst 5,800 kronor och återstoden efter ingången av år 1915.

Emellertid hade lantmäteristyrelsen redan i skrivelse den 19 februari 1914, med erinran om ovannämnda av dåvarande chefen för jordbruksdepartementet till statsrådsprotokollet den 14 januari 1914 uttalade förväntan, att försöken vid ifrågavarande anstalt komme att bedrivas med sådan kraft, att de kunde anses vara avslutade åtminstone med utgången av å 1915, anfört, att för sådant ändamål verksamheten vid anstalten borde omfatta icke allenast sådana arbeten, som erfordrades för styrelsen eller för länens lantmäterikontor, utan även sådana reproduktionsarbeten,

[77.] vilka rikets lantmätare samt möjligen andra tjänstemän, ämbetsverk och myndigheter eller enskilda önskade få utförda, varvid styrelsen skulle betinga sig skälig ersättning. Emellertid saknade styrelsen tillräckliga medel till de behov av anstaltens ytterligare utrustning med maskiner, instrument m. m., som föranleddes av denna större verksamhet. På grund härav hade styrelsen, som förklarat sig anse inköp till anstalten av förbrukningsartiklar såsom kemikalier och oljor, papper, zinkplattor, tryckfärger m. m. kunna ske med anlitande av nionde huvudtitelns anslag till skrivmaterialier och expenser, ved m. m., hemställt om bemyndigande att för anstaltens övriga behov få använda medel, som intill utgången av år 1915 möjligen inflöte av verksamheten vid anstalten.

Statskontoret yttrade i utlåtande häröver den 17 mars 1914, med erinran om ovanberörda uttalande i statsrådsprotokollet den 14 januari 1914, att, då det hos 1914 års riksdag äskade anslag för anstalten vore avsett dels till avlöningar åt personalen och dels till komplettering av anstaltens utrustning men icke till inköp av förbrukningsartiklar, statskontoret icke hade något att erinra mot lantmäteristyrelsens uttalande, att nionde huvudtitelns expensanslag borde få användas till dylika inköp, helst som de till anstalten inflytande inkomster syntes komma att vara tämligen osäkra, så länge verksamheten befunne sig på försökets stadium. Ifall anstalten sedermera komme att erhålla en fast organisation, syntes det emellertid kunna med fog ifrågasättas, huruvida ej de inflytande inkomsterna borde i första hand användas till täckande av anstaltens driftkostnader.

Den 18 april 1914 medgav Kungl. Maj:t, att de inkomster för vid anstalten utfört arbete, som intill utgången av år 1915 kunde inflyta, finge användas för anstaltens behov, dock under villkor, att de fördes i räkenskap och redovisades.

I skrivelse den 9 november 1914 anförde lantmäteristyrelsen bland annat, att till följd av vissa av styrelsen vidtagna åtgärder för försöksverksamhetens kraftiga bedrivande åtskilliga arbeten hade både av lantmätare och andra tjänstemän samt ämbetsverk uppdragits åt anstalten, så att dess verksamhet redan då vore tämligen omfattande. Styrelsen vore därför övertygad om att försöksarbetena skulle kunna anses avslutade med utgången av år 1915.

Resultatet av dittills utförda arbeten hade bestyrkt riktigheten utav den av styrelsen förut uttalade uppfattningen, att lantmäterikartor likasom andra kartor och ritningar kunde i flera avseenden fördelaktigare reproduceras medelst fotomekanisk metod än medels hittills vanlig handritning, till följd varav och då berörda fördelar borde komma såväl

lantmäteriväsendet som andra allmänna institutioner tillgodo, den av lant- [77.]
mäteristyrelsen försöksvis bedrivna verksamheten syntes snarast möjligt böra understödjas genom en fastare organisation. Styrelsen förutsatte emellertid, att framgång för en framställning härom icke kunde påräknas förr än vid tidpunkten för försöksarbetenas slutförande. I anledning härav såge sig lantmäteristyrelsen nödsakad att göra framställning om anslag av medel för arbetenas bedrivande under år 1916.

Lantmäteristyrelsen ansåge sig böra beräkna det för fortsättande av arbetena under år 1916 erforderliga beloppet på följande sätt:

Till avlöningar:

till	en förtryckare och en fotograf efter 55 kronor i veckan till vardera	kronor 5,720: —	
»	ett tryckeribiträde eller lärling à 20 kronor i veckan	» 1,040: —	
»	ritbiträde	» 1,800: —	
»	granskning och kontroll	» 2,000: —	
»	andre tryckare à 50 kronor i veckan	» 2,600: —	kronor 13,160: —.
	För inköp av maskiner och instrument m. m.	» 2,500: —.	
		Summa kronor	15,660: —.

Under förutsättning att möjligen uppkommande besparingar å det år 1914 till anstalten anvisade anslag ävensom anstaltens inkomster finge intill utgången av år 1916 av lantmäteristyrelsen användas dels för inköp av behövliga maskiner, instrument, möbler och annan utrustning och dels eventuellt även till avlöningar, samt att för inköp av förbrukningsartiklar såsom kemikalier och oljor, papper, plattor och stenar, tryckfärger och andra tryckning- och fotografimaterialier m. m. finge anlitas nionde huvudtitelns anslag till expenser m. m., ansåge lantmäteristyrelsen, att ett anslag för ändamålet av 10,000 kronor för år 1916 bleve tillräckligt. Av det anförda framginge, att de medel, som kunde komma att beviljas för år 1916, vore avsedda att användas endast i den mån anstaltens utgifter ej komme att täckas av dess inkomster.

Vid anmälan den 14 januari 1915 av detta ärende anförde jag, att, även om befogenhet tillerkändes lantmäteristyrelsen att jämväl under år 1916 anlita nionde huvudtitelns expensanslag till inköp av förbrukningsartiklar för anstalten samt någon besparing å 1915 års anslag

[77.] skulle uppstå, det icke kunde med säkerhet påräknas, att anstaltens egna inflytande inkomster skulle bliva tillräckliga för att bestrida alla övriga utgifter och uppehålla anstaltens verksamhet. Jag hyste visserligen förhoppning, att icke hela det av styrelsen begärda statsanslaget, 10,000 kronor, skulle visa sig erforderligt, men ansåg, att det borde få ankomma på Kungl. Maj:t att tillse, att anslaget allenast i mån av verkligt behov toges i anspråk.

På min hemställan föreslog därför Kungl. Maj:t 1915 års riksdag att dels medgiva, att besparing å anslaget vid 1915 års slut finge användas även under år 1916, dels ock för anstalten anvisa å extra stat för år 1916 ett anslag av 10,000 kronor att av Kungl. Maj:t i mån av behov användas för ändamålet.

Under uttryckande av den förhoppningen, att under de fortsatta försöken frågan om reproduktion av lantmäterikartor på fotomekanisk väg snart måtte vinna en tillfredsställande lösning och anstalten härigenom bliva i tillfälle att i större utsträckning än dittills skett kunna åtaga sig arbeten såväl för allmänhetens som de statsinstitutioners räkning, som därav vore i behov, och med framhållande att under sådan förutsättning det icke heller borde vara uteslutet, att anstalten i framtiden genom de inkomster, som inflöte till densamma för sådana arbeten, skulle bliva i stånd att utan särskilda statsbidrag uppehålla sin verksamhet, anmälde riksdagen, att Kungl. Maj:ts nyssnämnda förslag bifallits av riksdagen.

I skrivelse den 5 oktober 1915 gjorde lantmäteristyrelsen framställning angående disponerande av medel för anstaltens uppehållande under år 1916. Styrelsen anförde därvid bland annat följande.

Anstaltens verksamhet under år 1916 borde fortgå huvudsakligen efter den plan, som angivits i lantmäteristyrelsens skrivelse den 9 november 1914. I planen upptagen personal och beräknade avlöningsbelopp syntes således komma att erfordras, dock att någon besparing torde kunna ske å beräknade utgifter för ritbiträde och andre tryckare, vilka endast tidvis skulle behöva anlitas. De i samma plan uppgivna maskiner och instrument m. m. måste under år 1916 anskaffas. Men därjämte bleve nödigt att snarast möjligt och, därest anstaltens lokalförhållanden medgåve ökning av arbetena, redan under år 1916 inköpa en mindre snällpress till pris av omkring 4,000 kronor. Anstalten måste alltså utom till förbrukningsartiklar vara beredd på en utgiftssumma av omkring 19,660 kronor under år 1916.

Den 1 oktober 1915 hade funnits innestående 2,067 kronor 87

öre av anvisade statsmedel och 2,751 kronor 78 öre av influtna medel eller tillhopa 4,819 kronor 65 öre. Före utgången av samma månad beräknades med säkerhet komma att inflyta omkring 2,000 kronor för redan till huvudsaklig del verkställt arbete. Beställningar hade redan gjorts, som antoges tillförsäkra anstalten arbete under återstående del av året. Då den ersättning, som härför debiterades, kunde anses ungefärligen motsvara driftkostnaden, skulle ovanberörda behållning kvarstå även vid årsskiftet, vadan man alltså då skulle kunna räkna med en behållning av omkring 6,000 kronor. Allt tydde på att under år 1916 jämförelsevis goda resultat vore att förvänta av de åtgärder, som vidtagits för att förmå rikets lantmätare att i större utsträckning anlita anstalten. På grund härav borde inkomsterna under år 1916 kunna beräknas till 9,000 kronor. När härtill lades den beräknade behållningen vid utgången av år 1915 eller 6,000 kronor, erhölles en summa av 15,000 kronor. Då hela utgiftskontot enligt styrelsens beräkning, förutom förbrukningsartiklar, uppginge till 19,660 kronor, skulle alltså av anslaget för år 1916 endast erfordras 4,660 kronor. Emellertid borde uppmärksammas, att utgiftskontot vore beräknat under förutsättning av personalens ökning, vilken givetvis borde ske först i mån av behov. Till följd därav syntes utgiftskontot komma att bliva mindre än som beräknats. [77.]

Härtill komme utgifterna för förbrukningsartiklar, men då härav funnes avsevärda lager hade styrelsen ej anledning att för år 1916 beräkna utgifterna för förbrukningsartiklar till högre belopp än omkring 2,000 kronor. Därjämte borde något belopp stå till styrelsens förfogande för oförutsedda utgifter. Styrelsen ansåge därför, att för bestridande av anstaltens utgifter under år 1916 erfordrades ett belopp i runt tal av högst 8,000 kronor.

När styrelsen skulle söka att genom erfarenhet utröna möjligheterna för anstalten att utan särskilda statsbidrag uppehålla sin verksamhet, syntes det ligga i sakens natur, att den första post, som borde gäldas av influtna medel, vore förbrukningsartiklar, och detta framträdde i synnerhet beträffande kostnaden för papper. Den ändring i hittills följd praxis syntes därför böra vidtagas, att anstalten själv ersatte kostnaderna för förbrukningsartiklar. Lantmäteristyrelsen utginge alltså i sin förevarande framställning ifrån, att möjligheten att anlita nionde huvudtitelns expensanslag till förbrukningsartiklar vid ifrågavarande anstalt icke vidare utan särskilt tillstånd borde komma till användning.

Vid föredragning den 31 december 1915 av lantmäteristyrelsens sistnämnda skrivelse har Kungl. Maj:t dels förklarat, att efter ingången

[77.] av år 1916 nionde huvudtitelns expensanslag icke må användas till bestridande av kostnader för inköp av förbrukningsartiklar till ifrågavarande reproduktionsanstalt, dels bemyndigat lantmäteristyrelsen att för anstaltens behov under år 1916 använda ej allenast vid årets ingång kvarstående behållning å äldre anslag till anstalten utan även mot redovisningsskyldighet de under året inflytande inkomster, dels ock därutöver anvisat av det å extra stat för år 1916 beviljade anslaget ett belopp av 6,000 kronor.

I särskild skrivelse den 5 oktober 1915 har därjämte lantmäteristyrelsen yttrat sig angående anstaltens verksamhet och medelsbehov under år 1917 samt därvid bland annat anfört följande:

I tekniskt avseende måste försöksarbetenas resultat anses tillfredsställande, då därigenom ådagalagts bland annat, ej mindre att kopior i ett eller flera exemplar av lantmäterikartor och andra kartor och ritningar vare sig i samma skala eller i större eller mindre skala än originalet kunde medelst fotomekanisk reproduktion framställas avsevärt både tillförlitligare, snabbare och billigare än genom handkopiering och transportering, än även att de av styrelsen prövade och valda metoder och anskaffade apparater och maskiner vore för ändamålet lämpliga.

Sedan anstalten under år 1914 börjat att vid sidan av de rena försöksarbetena mot betalning utföra reproduktionsarbeten åt statsinstitutioner, ämbets- och tjänstemän samt enskilda, hade anstaltens inkomster för dylika under år 1914 utgjort 813 kronor 31 öre. Mot betalning utförda arbeten hade således under år 1914 varit av jämförelsevis mindre omfattning, men under år 1915 hade anstalten vid sidan av de rena försöken kunnat åtaga sig arbeten till större omfattning. Inkomsterna för sådana arbeten hade under tiden från den 1 januari till den 1 oktober 1915 uppgått till 4,181 kronor. För hela året 1915 hade styrelsen beräknat anstaltens inkomster till minst 6,000 kronor.

För att anstalten skulle få full sysselsättning för tillgängliga arbetskrafter fordrades emellertid, att rikets lantmätare allmänt begagnade sig av anstalten. Då till följd av lantmätarnas vana vid den gamla handritningsmetoden, som åtminstone i vissa fall tillförde dem större inkomst för kartkopiering än fotomekanisk reproduktion, det ej kunde förväntas, att rikets lantmätare på frivillighetens väg skulle anlita styrelsens reproduktionsanstalt, hade lanmäteristyrelsen samma dag gjort särskild framställning till Kungl. Maj:t om sådan ändring i den för styrelsen och rikets lantmätare gällande instruktion, att styrelsen skulle äga befogenhet att ålägga lantmätarna att vid kopiering av kartor medelst foto-

mekanisk reproduktion anlita den för sådant ändamål inom lantmäteri- [77.]
styrelsen inrättade reproduktionsanstalten. Därjämte hade styrelsen för att lantmätarna i tid skulle erhålla nödig erfarenhet om den fotomekaniska kartreproduktionen uti cirkulärskrivelse samma dag anmanat dem att i enlighet med ett av lantmäteristyrelsen den 13 maj 1914 utfärdat cirkulär mera allmänt använda fotomekanisk kartreproduktion och för sådant ändamål anlita reproduktionsanstalten. Även hade styrelsen beslutat avlåta skrivelse till vissa ämbetsverk med upplysning, att anstaltens försöksarbeten blivit huvudsakligen slutförda, så att anstalten kunde åtaga sig reproduktionsarbeten.

Lantmäteristyrelsen hade för avsikt att efter försöksarbetenas fullbordande för att få behålla den nu anställda väl fackutbildade personalen söka åt densamma utverka avlöning på fast stat. Styrelsen hade emellertid ej ansett lämpligt att göra framställning därom, innan styrelsens ovannämnda framställning om ändring i gällande instruktion vunnit bifall samt anledning funnes att antaga, att anstaltens lokaler skulle, såsom styrelsen jämväl i särskild skrivelse samma dag hemställt, bliva så utvidgade, att anstalten med hänsyn till erforderligt utrymme kunde åtaga sig arbeten i större utsträckning än nu vore fallet. Styrelsen hade ansett sig så mycket mindre böra redan nu söka utverka avlöning åt personalen på fast stat, som styrelsen för utredning i fråga om anstaltens förmåga att bära sig ansett det vara av betydelse att kunna lägga hela 1915 års rörelse till grund för beräkningarna därutinnan.

Lantmäteristyrelsen ansåge sig därför nödsakad att göra framställning om anslag å extra stat för arbetenas bedrivande under år 1917. Väl syntes anstaltens inkomster av utfört arbete vara i jämnt stigande, men då även kännbara utgifter förestode, vågade styrelsen ej bygga anstaltens verksamhet under nämnda år enbart på blivande inkomster. Om av en eller annan anledning de beräknade inkomsterna ej inflöte, kunde nämligen anstaltens verksamhet av brist på medel äventyras. Ett sådant avbrott skulle dock lända till olägenhet och skada ej allenast för ämbetsverk och enskilda utan även för rikets lantmätare, vilka redan börjat inrätta sina kartor för reproduktion genom anstalten, varjämte anstalten säkerligen ginge förlustig framstående arbetskrafter, som svårligen och endast med avsevärda kostnader och tidsutdräkt skulle kunna ersättas av andra.

Reproduktionsanstaltens verksamhet under år 1917 syntes böra fortgå huvudsakligen med för år 1916 beräknad personal, men dock med något ökade avlöningsbelopp, varjämte summan för granskning och kontroll för år 1917 borde höjas med 1,000 kronor eller till 3,000

[77.] kronor. Till inköp av maskiner, apparater och instrument m. m. behövdes ett belopp av 4,300 kronor. Det för anstaltens verksamhet under år 1917 erforderliga belopp ansåge sig styrelsen alltså böra beräkna på följande sätt:

Till en förtryckare och en fotograf tillhopa	kronor	6,700
» ett tryckeribiträde eller lärling	»	1,200
» andre tryckare	»	2,600
» ritbiträde	»	2,000
» granskning och kontroll	»	3,000
» inköp av erforderliga maskiner och instrument m. m.	»	4,300
Summa kronor		19,800.

Efter anförande av den utredning rörande medelsbehovet för anstalten under år 1916, som återfinnes i styrelsens förut härovan refererade framställning därom, har styrelsen vidare förmält sig hava grundad anledning antaga, att vid utgången av år 1916 komme att finnas en behållning å anslagna medel och inkomster tillhopa till belopp av minst 4,000 kronor samt att inkomsterna under år 1917 skulle komma att uppgå till 11 à 12,000 kronor.

Under förutsättning att den hittills anlitade möjligheten att använda nionde huvudtitelns expensanslag till förbrukningsartiklar icke utan särskilt tillstånd borde komma till användning ävensom att eventuellt uppkommande behållning på det anstalten för år 1916 anvisade anslag finge användas för anstaltens behov under år 1917, ansåge lantmäteristyrelsen ett anslag för anstalten av 8,000 kronor tillräckligt för verksamhetens bedrivande under år 1917.

Departementschefen.

Den av lantmäteristyrelsen omförmälda fråga om utvidgning av anstaltens lokaler har, enligt vad chefen för finansdepartementet meddelat, ännu icke kunnat anmälas för Kungl. Maj:t.

Beträffande den av styrelsen föreslagna ändring i lantmäteriinstruktionen hava framställningar inkommit från medlemmar av lantmäterikåren och har ej heller denna fråga ännu kunnat underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Vid sådant förhållande och då för övrigt ännu något års erfarenhet bör avvaktas, anser jag i likhet med lantmäteristyrelsen, att frågan om beredande åt ifrågavarande reproduktionsanstalt av en fastare ställning i förvaltningen bör för närvarande uppskjutas.

Anledning synes mig visserligen icke saknas för antagande, att

anstalten skall under år 1917 kunna hållas i verksamhet med anlitande allenast av besparing å föregående års anslag samt inflytande inkomster. Då emellertid detta icke kan anses vara alldeles visst, synnerligast som nionde huvudtitelns expensanslag icke längre får anlitas för gäldande av kostnad för förbrukningsartiklar, torde det vara försiktigast, att något anslag därjämte ställes till Kungl. Maj:ts förfogande för att, därest verkligt behov av detsamma yppar sig, användas för verksamhetens uppehållande. Det synes mig tillräckligt, om detta anslag bestämmes till 6,000 kronor. [77.]

Jag vill särskilt framhålla, att den av lantmäteristyrelsen nu framlagda kostnadsberäkningen för år 1917 icke härigenom får anses vara av mig tillstyrkt. De i densamma upptagna höjningarna i vissa utgiftsposter synas mig tarva ytterligare utredning, vilken dock ej behöver eller, på grund av att anstalten ännu är stadd i utveckling och därvid röner inflytande av åtskilliga ännu oavgjorda frågor, ens lämpligen bör äga rum förrän närmare den tid, då beräkningen är avsedd att tillämpas.

Jag får därför nu tillstyrka, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att vad vid utgången av år 1916 må kvarstå oanvänt å anslaget till fotomekanisk reproduktion av lantmäterikartor må av Kungl. Maj:t under år 1917 användas för enahanda ändamål;

dels ock till samma ändamål å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 6,000, att av Kungl. Maj:t i mån av behov användas för ändamålet.

j. *Anskaffande för lantmäterikontoren i länen av kopior av kartor m. m. angående statens järnvägars jordområden.*

Enligt särskilda föreskrifter hava under vissa tider kartor och handlingar angående jordområden, som, huvudsakligen genom expropriation, förvärvats för statens järnvägar eller eljest upplåtits till dessa, icke behövt redovisas till länens lantmäterikontor. Detta förhållande har visat sig medföra allt större olägenheter, i mån som dessa områden blivit allt mer omfattande samt kraven på noggrannhet vid lantmäteriförrättningar alltmera stegrats. Även för jordregisterarbetena har sak- [78.]

Anskaffande för lantmäterikontoren i länen av kopior av kartor m. m. rörande statens järnvägars jordområden. (extra anslag.)

[78.] naden av kartor över järnvägsområdena vållat svårigheter. Lantmäteristyrelsen har nu i skrivelse den 5 november 1913 med anledning av framställning från Sveriges lantmätarförening hemställt om åtgärders vidtagande för avhjälpande av denna brist och därvid anfört huvudsakligen följande.

Lantmäteristyrelsen.

Uti 14 § 1 mom. i instruktionen för generallantmäterikontoret, provinslantmäterikontoren samt lantmätarna i riket den 4 maj 1827 hade stadgats, att i varje län tjänstgörande lantmätare skulle i fullständigt skick till provinskontoret ingiva konceptkartor, protokoll, ägobeskrivningar och övriga handlingar över de av dem verkställda tjänsteförrättningar. Uti 45 § 1 mom. av instruktionen hade vidare varit föreskrivet, att renovationer skulle till generallantmäterikontoret avlämnas av alla kartor, protokoll och beskrivningar rörande lantmäteriförrättningar.

Tveksamhet syntes hava rått, huruvida och i vilken utsträckning dessa bestämmelser bort tillämpas i fråga om kartor med tillhörande beskrivningar, som upprättades över mark, vilken förvärvats för statens järnvägars räkning. Under år 1863 hade sålunda kommissionslantmätaren i Kronobergs län C. Åberg till överdirektören vid lantmäteriet ingivit en skrift, däri han anhållit om föreskrifter i ämnet. I anledning härav hade överdirektören den 11 april 1863 hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes förklara, att lantmäteriåtgärder för expropriation av jord till vägar, kanaler m. m. (varvid lantmätaren ej författade ny karta) skulle slutligen redovisas på det sätt, att de dels upptoges i lantmätarens dagbok och arbetsförteckning och dels vid det exemplar av den senare, som ingåves till förste lantmätaren det år förrättningen avslutades, bilades bevis av sökanden till förrättningen, att den av honom begärda åtgärd blivit avslutad samt erforderliga handlingar honom tillställda.

Denna framställning hade bifallits i samband med utfärdande av förnyade lantmäteriinstruktionen den 6 augusti 1864, där den föreslagna föreskriften återfunnes i mom. 2 av § 42 med förtydligande tillägg, att alla förrättningar av ifrågavarande slag i likhet med åtskilliga andra vore renovationsfria.

Uti sitt den 4 juli 1878 avgivna förslag till ändringar i lantmäteriinstruktionen i anledning av antagen ny stat för lantmäteristyrelsen m. m. hade styrelsen framhållit, att bestående äganderättsförhållanden ändrades genom expropriation av jord till vägar, kanaler m. m., och därför föreslagit, att av lantmätare upprättade akter i samband med dylika expropriationsåtgärder skulle redovisas till lantmäterikontoren i länen. Lantmäteristyrelsens förslag i denna del hade bifallits genom den lydelse,

som givits åt 42 § i instruktionen genom kungörelsen den 17 oktober 1879, vilken kungörelse trätt i kraft med ingången av år 1880. [78.]

I anledning härav hade styrelsen för statens järnvägstrafik redan den 19 augusti 1880 gjort en underdånig framställning av följande innehåll.

Dittills hade samtliga lantmäteriförrättningar för expropriation av jord till statens järnvägar utförts genom en av järnvägsbyggnadsstyrelsen antagen, med behörigt förordnande försedd lantmätare, som ävenledes vid behov betjänade trafikstyrelsen, och som efter slutade förrättningar ingåve konceptkartor jämte alla tillhörande handlingar till styrelsen över statens järnvägsbyggnader, vilken åter överlämnade dem till trafikstyrelsen för att av densamma begagnas och förvaras.

För trafikstyrelsen hade det visat sig vara av utomordentlig vikt att hava ständig tillgång till just dessa konceptkartor, enär titt och ofta frågor om ägogränser, vattenavlopp m. m. förekomme, därom konceptkartorna måste lämna tillförlitligare upplysningar än efteråt tagna kopior. Hos styrelsen förvarades för det dåvarande dylika konceptkartor över all exproprierad jord till västra, södra, östra och nordvästra stambanorna samt till den norra från Stockholm till gränsen emellan Kopparbergs och Gävleborgs län vid Byvalla station, utgörande inalles en sträcka av 142.6 mil; varemot enligt det nya stadgandet konceptkartorna över den exproprierade jorden till återstoden av det då beslutade statsbanenätet, närmare 60 mil, skulle komma att förvaras i lantmäterikontoren inom Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län, samt trafikstyrelsen till egen efterrättelse bliva inskränkt till kopior av dessa kartor, vilka kopior då måste av styrelsen särskilt bekostas.

För så vitt med konceptkartornas förvarande i de spridda lantmäterikontoren avsåges att därigenom bereda orternas därav intresserade invånare tillfälle att på nära håll kunna bekomma sådana för dem nödiga upplysningar, som kunde inhämtas av kartorna och därtill hörande handlingar, så vore detta ändamål, vad beträffade de dittills avslutade expropriationsförrättningarna, redan vunnet på ett för allmänheten vida bekvämare sätt, därigenom att styrelsen låtit förse samtliga bandirektörer och baningenjörer vid distrikten med fullständiga kopior av kartor och tillhörande handlingar, var och en för sitt distrikt eller sektion därav, varande dessa handlingar alltid tillgängliga vid dessa tjänstemäns expeditioner; och då styrelsen hade för avsikt att på samma sätt tillvägagå i avseende på därefter inkommande expropriationshandlingar, syntes det nämnda behovet även för framtiden bliva lika så väl tillgodosett.

[78.] I betraktande av vad trafikstyrelsen sålunda anfört och med hänsyn till den erfarenhet styrelsen under en lång följd av år vunnit om nyttan av att hava ständig tillgång till ifrågavarande konceptkartor och handlingar, vågade styrelsen hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes medgiva undantag från bestämmelsen uti § 42 av kungörelsen den 17 oktober 1879 så till vida, att kartor och handlingar, som bleve av vederbörande lantmätare upprättade över till anläggning av statens järnvägar exproprierad eller annorledes förvärvad jord, skulle därefter i samma ordning som dittills överlämnas till och förvaras hos styrelsen för statens järnvägstrafik.

Skulle det emellertid anses nödigt och nyttigt, att exemplar av expropriationskartorna även funnes tillgängliga uti länens lantmäterikontor, så syntes detta lämpligen kunna åstadkommas därigenom, att trafikstyrelsen läte taga noggranna kopior av kartorna med därtill hörande handlingar och överlämnade dem särskilt för varje län till vederbörande lantmäterikontor.

Uti häröver den 30 augusti 1880 avgivet utlåtande hade lantmäteristyrelsen motsatt sig denna framställning, men vid föredragning av ärendet den 15 oktober 1880 hade Kungl. Maj:t medgivit, att den i 42 § i lantmäteriinstruktionen den 6 augusti 1864, sådan denna paragraf lydde enligt kungörelsen den 17 oktober 1879, meddelade bestämmelsen angående lantmätares redovisning för åtgärder i och för expropriation av jord till vägar, kanaler m. m. icke skulle gälla i fråga om expropriation av jord för statens järnvägar.

Sistnämnda medgivande hade emellertid upphört att gälla med ingången av år 1909, då instruktionen för lantmäteristyrelsen och rikets lantmätare den 23 oktober 1908 trätt i kraft. Uti dess 48 §, som innehölle bestämmelser angående lantmätares redovisning för sina göromål, funnes intet undantag för ifrågavarande förrättningar, och genom samma instruktion hade upphävts ej mindre lantmäteriinstruktionen den 6 augusti 1864 med däri sedermera vidtagna ändringar än även i övrigt meddelade, mot den nya instruktionen stridande särskilda föreskrifter. Förhållandet hade icke ändrats genom tillkomsten av instruktionen för lantmäteristyrelsen och rikets lantmätare den 22 oktober 1909, som trätt i stället för 1908 års instruktion.

Enligt nu gällande föreskrifter skulle alltså konceptakter till lantmäteriförrättningar rörande expropriation av mark för statens järnvägar redovisas till lantmäterikontoren i länen, varemot någon publik renovation av desamma till lantmäteristyrelsens arkiv icke förekomme i likhet med

vad som gällt alltsedan den 1 januari 1865, då 1864 års instruktion trätt i kraft. [78.]

Vid sitt ordinarie årsmöte år 1911 hade nu Sveriges lantmätareförening beslutat uppdraga åt sin styrelse att hos lantmäteristyrelsen hemställa om vidtagande av erforderliga åtgärder för anskaffande till lantmäterikontoren i länen av bestyrkta kopior av kartor samt avskrifter av därtill hörande beskrivningar rörande lantmäteriförrättningar, vilka avsett uppmätning av mark, som tagits i anspråk för statens järnvägar.

Detta beslut hade föranletts av en vid mötet gjord framställning av förste lantmätaren i Kopparbergs län B. K. Mogensen, däri han anfört huvudsakligen följande. Genom ovan omförmälda bestämmelser hade det säregna förhållandet uppstått, att i lantmäterikontorens arkiv, vilka i övrigt innehölle de urkunder, varpå jordäganderätten territorialt bestämdes, saknades samtliga akter, varefter de för statens järnvägar exproprierade markområdena kunde till storlek, läge och gränser lagligen bestämmas. Att härigenom stora olägenheter uppstått ej blott vid utförandet av de lantmäteriförrättningar, som berörde samma områden, utan jämväl för de jordägare, vilkas ägor angränsade, vore påtagligt, ävensom att den granskning av lantmäteriförrättningar, vilken skulle utföras å lantmäterikontoren, icke kunde, då samma områden berördes, i behörig ordning genomföras, synnerligast som det sätt, varpå ifrågavarande förrättningsakter enligt styrelsens för statens järnvägstrafik uppgift förvarades och gjordes tillgängliga för allmänheten, omöjligen kunde anses tillfredsställande, då bland annat varje jämförelse mellan laggiltiga urkunder därigenom så gott som omöjliggjordes. Genom gällande lantmäteriinstruktion syntes det antydda missförhållandet i avseende å blivande förrättningar av ifrågavarande slag hava blivit undanröjt, men olägenheterna kvarstode beträffande de dittills utförda förrättningarna. Då emellertid dessa förrättningsakter vore införlivade med järnvägsstyrelsens arkiv och en förflyttning av desamma torde kunna anses mindre lämplig, särskilt då det för järnvägsstyrelsen syntes vara av »utomordentlig vikt att hava ständig tillgång till just ifrågavarande konceptkartor», syntes strävandena till undanröjande i möjligaste måtto av ovan antydda olägenheter böra inriktas på att åt lantmäteriarkiven förvärva av fackmän utförda och bestyrkta kopior av berörda förrättningsakter.

I övrigt hade vid förenämnda möte framhållits, att de i landsorten befintliga, genom statens järnvägars försorg verkställda kopiorna av ifrågavarande expropriationskartor vore mindre omsorgsfullt utförda.

I anledning av det erhållna uppdraget hade föreningsstyrelsen hos

[78.] lantmäteristyrelsen gjort framställning i ämnet och därvid, alldenstund det ofta torde hava inträffat, att expropriationsnämnd beslutat ändringar av järnvägsområdes gränser, sedan karta och beskrivning upprättats, utan att dessa ändringar sedermera blivit utmärkta å kartan och införda i beskrivningen, hemställt, att för fullständigt vinnande av ändamålet ifråga åtgärder måtte vidtagas för att åt länens lantmäterikontor förvärva ej blott bestyrkta kopior av de förrättningsakter rörande expropriation av jord till statens järnvägar, som vore införlivade med järnvägsstyrelsens arkiv, utan även avskrifter av expropriationsnämndens protokoll och statens järnvägars lagfartshandlingar.

Uti häröver på begäran av lantmäteristyrelsen avgivet yttrande den 5 januari 1912 hade järnvägsstyrelsen meddelat, att styrelsen icke hade något att erinra mot framställningen ifråga, under förutsättning att statens järnvägar icke drabbades av några kostnader för åstadkommande av erforderliga kartkopior och avskrifter, men att, alldenstund statens järnvägars äganderättshandlingar icke utlämnades, all erforderlig kopiering måste ske i järnvägsstyrelsens arkivrum.

Över föreningsstyrelsens framställning hade lantmäteristyrelsen infordrat yttranden av rikets samtliga förste lantmätare. För egen del har lantmäteristyrelsen anfört huvudsakligen följande.

Bland rikets förste lantmätare förefunnes så gott som fullständig enighet angående behovet å lantmäterikontoren av ifrågavarande akter. Att detta behov först nu givit sig tillkänna, berodde givetvis på förhållanden, som stode i samband dels med den nyligen genomförda omorganisationen av lantmäteristaten i orterna dels med jordregistrets tillkomst.

Genom lantmäterikårens omorganisation hade förste lantmätarna så gott som uteslutande fått sin verksamhet förlagd till lantmäterikontoren. För var och en av dem hade det därför blivit av särskilt intresse att få allt vad som tillhörde kontoret eller sammanhängde med deras verksamhet därstädes så väl ordnat som möjligt. En betydelsefull del av denna verksamhet bestode i skyldighet att granska övriga lantmätares inom länet verksamhet. Den måhända viktigaste delen av denna granskning ginge ut på att övervaka, att fel icke förelupit i avseende å fastighetsredovisningen och den fastighetsbildning, som ägt rum genom verkställda jorddelningsförrättningar. Härvid hade förste lantmätarna att tillse, att allt, som tillhörde föremålet för förrättningen, medtagits och följaktligen även redovisats samt att gränserna för de särskilda områdena blivit upptagna i överensstämmelse med vad som genom tidigare lantmäteriförrättningar eller andra åtgärder eller domar bestämts. Med

avseende å rågångsförrättningar vore granskning i sistberörda del givetvis [78.]
av alldeles särskild betydelse. Ett övervakande av nu angivet slag kunde givetvis icke utföras utan tillgång till ovan berörda material, och på detta sätt vore det helt naturligt, att lantmäterikåren på sätt som skett givit uttryck åt förefintlig brist av kartor och handlingar beträffande statens järnvägars områden. Att så skett bleve så mycket naturligare, då man toge i betraktande statsbanornas utsträckning och den mängd fastigheter, som berördes av deras områden.

Vid själva förrättningarnas utförande uppstode givetvis även för de praktiserande lantmätarna behov av kartor och handlingar angående statens järnvägars områden, och vad som ovan sagts angående omfattningen av detta behov för förste lantmätarna gällde därför även beträffande övriga lantmätare.

Förste lantmätare ålåge emellertid även att på anmodan av Kungl. Maj:ts befallningshavande verkställa utredningar och avgiva utlåtanden i ärenden, som vore beroende på handläggning hos dessa myndigheter. Ett avsevärt antal utlåtanden infordrades till följd härav från förste lantmätarna angående jordavsöndringar. Den utredning, som avfordrades förste lantmätare i avsöndringsärende, avsåge vanligen, huruvida ifrågasatt avsöndring för sig eller tillsammans med vad förut kunde vara avsöndrat överstege en femtedel av stamhemmanets ägovidd, eller huruvida vad anginge Kopparbergs och de fem norrländska länen den upplåtna lägenheten innehölle inägojord till den omfattning, att hemmanets jordbruk därigenom märkligen försvagades, eller huruvida avhandlingen kunde anses innehålla så noggrann beskrivning å den avsöndrade jordens storlek, läge och gränser, att någon osäkerhet därom ej kunde uppstå. Det vore klart, att förste lantmätare för att yttra sig i fråga om förstberörda förhållande måste verkställa utredning rörande såväl stamfastighetens areal som arealen av förut skedda upplåtelser. Vare sig det gällde att konstatera den ena eller andra av dessa arealer, hade förste lantmätare givetvis behov att känna arealen av det område, som till äventyrs tagits i anspråk av statens järnvägar, och så snart en upplåtelse berörde järnvägsområdet hade förste lantmätaren behov att på ett tillfredsställande sätt kunna bestämma läget och gränserna för järnvägens område.

Förste lantmätare ålåge emellertid även att meddela bevis om sådana förhållanden, varom i kontoret förvarade kartor och handlingar omedelbart lämnade upplysning. Till följd härav kunde det även på begäran av enskild person komma att åligga förste lantmätare att förebringa utredning i avsöndringsärende.

[78.] Med anledning av vad sålunda anförts ansåge lantmäteristyrelsen det vara synnerligen angeläget, att åtgärder skyndsamt måtte vidtagas för att bereda lantmäterikontoren ett tillförlitligt material rörande areal, läge och begränsning av de områden, som tagits i anspråk av statens järnvägar.

Beträffande ifrågavarande områdens upptagande i jordregistret ville lantmäteristyrelsen erinra, att jämlikt 18 § i förordningen angående jordregister den 13 juni 1908 skulle område, som från fastighet avskilts i enlighet med bestämmelserna om jords eller lägenhets avstående för allmänt behov, registreras på sätt som stadgats i fråga om avsöndrad lägenhet. Beträffande sådan lägenhet gällde, att i jordregistret skulle under särskilda registernummer upptagas bland annat lägenheter, å vilka, ehuru deras avsöndring ej varit föremål för prövning, lagfart dock meddelats, enär de antingen före den 1 januari 1897 upplåtits från egendomar under enskild äganderätt eller ock tillkommit i enlighet med bestämmelserna om jords eller lägenhets avstående för allmänt behov eller om ändring eller utrivning av vattenverk. Därest dylika lägenheter ej blivit lagfarna, skulle de däremot ej upptagas i jordregistret, förrän lagfart ägt rum. De kommitterade, som utarbetat förslaget till förordningen angående jordregister, hade framhållit önskvärdheten därav att, på det jordregistret i detta hänseende ej måtte bliva alltför bristfälligt, åtgärder måtte vidtagas i syfte att lägenheter, som tillkommit genom expropriation före 1876 års ingång, då lagfartslagen trätt i kraft, bleve lagfarna. Det ojämförligt största antalet sådana lägenheter utgjordes antagligen av områden, som exproprierats för statens järnvägar.

På sätt redan meddelats hade lantmätarföreningens styrelse icke inskränkt sig till att begära kopior av kartorna och avskrifter av därtill hörande beskrivningar utan hemställt, att till lantmäterikontoren måtte överlämnas jämväl avskrifter av expropriationsnämndens protokoll och statens järnvägars lagfartshandlingar. I denna del hade emellertid olika meningar gjort sig gällande bland förste lantmätarna. Lantmäteristyrelsen har efter en närmare utredning härom uttalat, att det icke syntes böra ifrågakomma, att med lantmäterikontorens arkiv införliva alla expropriationsnämndens protokoll och statens järnvägars lagfartshandlingar. I flertalet fall vore de icke av behovet påkallade. Redan detta förhållande komme att göra de upplysningar, varav man hade behov, jämförelsevis svåråtkomliga. Ändamålet komme sålunda icke att vinnas på ett tillfredsställande sätt, och kostnaderna bleve givetvis jämförelsevis höga.

Av förste lantmätarnas uppgifter framginge, yttrar styrelsen vidare,

att kartor rörande en del statsbanor funnes i vissa lantmäterikontor [78.]
såsom i Malmöhus, Hallands, Västerbottens och Norrbottens län. Dessa kartor avsåge de områden, som intagits i samband med järnvägarnas byggande. Givet vore emellertid, att en del kartor över senare förvärvade områden inkomme till lantmäterikontoren tillsammans med de avsöndringsakter, som dit skulle avlämnas av Kungl. Maj:ts befallningshavande i samband med jordregistrets upplåggande.

Styrelsen hölle nu före, att för tillgodoseende av lantmäterikontorens ifrågavarande behov kopior av kartor över statens järnvägars områden borde verkställas, i den mån kartor ej redan funnes i lantmäterikontoren, att till äventyrs befintliga kartor borde granskas och kompletteras, och att till kartorna borde upprättas beskrivningar med upplysningar i därför avsedda kolumner rörande areal, stamhemman, tid och sätt för förvärvet, tiden för fastställelse, då sådant förekommit, lagfart och i övrigt vad som kunde anses erforderligt till kännedom om lägenheten. I vissa fall skulle det måhända visa sig praktiskt att bilägga beskrivningen utdrag av expropriationsnämndens eller domstolens protokoll eller lagfartshandlingar, men i regel syntes dylika utdrag icke vara erforderliga.

Det vore givet, att den utredning, som för ändamålet sålunda erfordrades, icke kunde verkställas annorstädes än i järnvägsstyrelsens arkiv, och att dit alltså, i mån som arbetet komme att fortskrida, borde införskaffas det jämförelsevis ringa material, som funnes å lantmäterikontoren.

De förhållanden, som hittills rått å ifrågavarande område, hade emellertid, så vitt lantmäteristyrelsen varit i tillfälle att inhämta, icke ens för statens järnvägars egen del ansetts tillfredsställande. Ett bevis därför kunde hämtas därav, att Kungl. Maj:t den 8 november 1912 med anledning av framställning av järnvägsstyrelsen meddelat bestämmelser angående anställande av extra lantmätare i statens järnvägars tjänst. Härförutom kunde meddelas, att sedan två år tillbaka en särskild lantmäteritjänsteman varit sysselsatt med att ordna och registrera järnvägsstyrelsens lantmäteriakter och andra äganderätten rörande handlingar. Dessa förhållanden gåve vid handen, att järnvägsstyrelsen ansett angeläget att bringa ordning uti berörda material, och det syntes icke heller uteslutet, att järnvägsstyrelsen kunde komma att finna påkallat att företaga en allmän revision av ifrågavarande material. I sådant fall syntes resultatet av en dylik revision lämpligen böra bliva en beskrivning, huvudsakligen av det innehåll, som, på sätt ovan framhållits, vore av behovet påkallad för lantmäterikontoren i länen. Otvivelaktigt skulle i samband

[78.] med en dylik revision även komma att framstå önskvärdheten av att låta lagfara de fång, med avseende å vilka sådan åtgärd ännu icke vidtagits. Därigenom kunde även dessa lägenheter införas i jordregistret och bliva åsatta registerbeteckning, varigenom åtskilliga fördelar i avseende å särskiljande samt framtida ordning och reda givetvis skulle vinnas.

Av vad sålunda anförts syntes framgå, att enahanda önskemål om bringande av ordning och reda i avseende å statens järnvägars jordförvärv gjorde sig gällande, vare sig man såge frågan ur lantmäteriets, jordregistreringens eller statens järnvägars egen synpunkt, och att det väsentligaste arbetet för tillfredsställande av ifrågavarande önskemål bestode uti upprättande hos järnvägsstyrelsen av en beskrivning eller liggare rörande statens järnvägars områden, uti vilken liggare borde upptagas, utom vad ovan angivits, även jordregisterbeteckning. Av denna liggare borde utdrag tillställas lantmäterikontoren i länen och i samband därmed även kopior av kartorna, å vilka jordregisterbeteckningen givetvis borde införas. Vad särskilt kartmaterialet anginge, syntes det lantmäteristyrelsen böra tagas i övervägande, huruvida icke helt och hållet nya kartor borde upprättas i samband med ovannämnda beskrivning. Därigenom kunde alla områden inläggas i ett sammanhang och kartorna utföras på sådant sätt, att de med fördel kunde mångfaldigas på fotomekanisk väg. Hinder mötte ej heller att på samma sätt mångfaldiga beskrivningarna.

Vad kostnaderna för det sålunda ifrågasatta arbetet anginge vore de givetvis svåra att beräkna. De berodde i mångt och mycket på omfattningen av de brister, vilka kunde vidlåda de kartor och handlingar, som funnes rörande ifrågavarande områden. För arbetets utförande ansåge lantmäteristyrelsen böra anställas en yngre lantmätare med erfarenhet rörande fastighetsförhållanden. Ersättningen till honom beräknade lantmäteristyrelsen till 4,000 kronor för år. Desslikes erfordrades rit- och skrivbiträden till en kostnad av 3,000 kronor årligen. Utgifterna komme alltså att uppgå till 7,000 kronor för år, och hölle styrelsen före, att arbetet borde medhinnas på fem år. Totala kostnaden syntes alltså kunna beräknas till 35,000 kronor. I allt fall ansåge styrelsen, att högre än till 40,000 kronor borde kostnaderna icke kunna antagas uppgå.

Genom det medgivande, som givits i Kungl. Maj:ts brev den 15 oktober 1880, hade järnvägsförvaltningen inbesparat kostnaden för kopior och avskrifter av de lantmäteriakter, som angått uppmätning av statens järnvägars områden. Angående till vilket belopp denna besparing borde beräknas, kunde olika meningar råda. Lantmäteristyrelsen

ansåge sig kunna utgå från ett belopp av omkring 20,000 kronor. [78.]
Såsom ovan sagts, syntes statens järnvägar redan för tillgodoseende av sitt eget behov med avseende å ifrågavarande material nödvändigtvis för framtiden vara betänkt på att underkasta sig avsevärda kostnader. Och tvivel syntes knappast kunna råda därom, att icke dessa kostnader skulle uppgå till 20,000 kronor. Det ville alltså synas, som om man med skäl kunde fordra, att alla kostnader för nu ifrågavarande ändamål skulle bestridas av järnvägsförvaltningens medel, i synnerhet som det icke vore uteslutet, att vad lantmäteristyrelsen nu föreslagit kunde för järnvägsförvaltningen medföra fördelar utöver dem, som lantmäteristyrelsen nu framhållit.

På grund av vad lantmäteristyrelsen sålunda anfört har styrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes anbefalla järnvägsstyrelsen att i samråd med lantmäteristyrelsen låta upprätta och tillställa lantmäterikontoren i länen kartor och beskrivningar med uppgifter i ovan omförmälda avseenden angående de områden, som förvärvats för statens järnvägar eller eljest av dessa tagits i anspråk.

Järnvägsstyrelsen.

I utlåtande den 5 december 1914 över lantmäteristyrelsens ifrågavarande framställning har järnvägsstyrelsen, under åberopande av sitt yttrande den 5 januari 1912, uttalat, att styrelsen icke funne något att erinra mot att, såsom lantmäteristyrelsen ifrågasatt, åtgärder vidtoges för åstadkommande av erforderliga kartkopior och avskrifter av äganderättshandlingar rörande statens järnvägar tillhörig mark.

Järnvägsstyrelsen ansåge sig i detta sammanhang böra omförmäla, att sedan någon tid tillbaka pågått och fortfarande påginge ett planmässigt arbete med ordnande och kompiettering av statens järnvägars fastighetshandlingar i syfte att behörigen säkerställa statens järnvägars på dessa handlingar grundade rätt. I detta arbete inginge givetvis som ett led även granskning och fullständigande av de kartor och handlingar, som förvarades i äganderättsarkivet, respektive anskaffande av där tillväventyrs icke förefintliga kartor och handlingar rörande statens järnvägars jordförvärv.

Vad kostnadsfrågan beträffade, kunde järnvägsstyrelsen icke känna sig övertygad om rättmätigheten av de skäl, som lantmäteristyrelsen anfört till stöd för sin mening, att statens järnvägar borde bestrida kostnaden för utförande av det kopierings- och avskriftsarbete, som avsåges i lantmäteristyrelsens framställning. Vad det här i första rummet gällde, vore tillgodoseendet av ett lantmäteriväsendets intresse eller att bereda lantmäterikontoren i länen ett tillförlitligt material rörande areal,

[78.] läge och begränsning av de områden, som under tidernas lopp förvärvats av statens järnvägar.

I sin av lantmäteristyrelsen åberopade skrivelse den 19 augusti 1880 hade styrelsen för statens järnvägstrafik visserligen framhållit, att, om det skulle anses nödigt och nyttigt, att exemplar av expropriationskartorna även funnes tillgängliga uti länens lantmäterikontor, detta lämpligen kunde åstadkommas därigenom, att trafikstyrelsen läte taga noggranna kopior av kartorna med därtill hörande handlingar och överlämnade dem särskilt för varje län till vederbörande lantmäterikontor. I det beslut den 15 oktober 1880, varigenom Kungl. Maj:t i överensstämmelse med trafikstyrelsens hemställan medgivit, att då gällande bestämmelse angående lantmätares redovisning för åtgärder i och för expropriation av jord till vägar, kanaler m. m. icke skulle gälla i fråga om expropriation av jord för statens järnvägar, förekomme emellertid icke något åläggande för trafikstyrelsen att, på sätt den ifrågasatt såsom lämpligt, tillhandahålla lantmäterikontoren kartkopior jämte tillhörande handlingar rörande för statens järnvägar förvärvad jord. Att under nu angivna förhållanden någon förpliktelse att betala de kostnader, som kunde bliva förenade med ifrågavarande arbetes utförande, icke kunde åligga statens järnvägar, syntes järnvägsstyrelsen uppenbart.

Härtill komme, att, i betraktande av den revision av statens järnvägars äganderättshandlingar och kartor, som för närvarande bedreves å äganderättsarkivet, järnvägsstyrelsen endast i obetydlig grad kunde vänta någon egentlig fördel av det arbete, varom här vore fråga.

Om järnvägsstyrelsen således, av sålunda anförda skäl, icke kunde anse statens järnvägar skyldiga att bestrida kostnaden för arbetets utförande, vore styrelsen dock villig att tillösa sig kopior av kartor och handlingar, som tilläventyrs icke skulle finnas i styrelsens äganderättsarkiv eller hos vederbörande distriktsförvaltningar och om vilkas anskaffande styrelsen icke själv ansåge sig böra gå i författning.

Styrelsen har slutligen hemställt, att kostnaderna för det ifrågasatta arbetet icke måtte förklaras skola utgå av trafikmedel.

Statskontoret. Statskontoret har i infordrat utlåtande den 28 april 1915 anfört, att ämbetsverket för sin del ej kunde finna, att lantmäteristyrelsen anfört giltiga skäl för sin mening, att kostnaderna för ifrågavarande arbete borde bestridas av järnvägstrafikmedel.

Visserligen påginge, såsom järnvägsstyrelsen meddelat, även för dess räkning en revision av statens järnvägars fastighetshandlingar, däribland även kartor m. m. rörande järnvägarnas jordförvärv. Men

medan detta arbete avsåge dels ett ordnande och dels en komplettering av det befintliga kartmaterialet — för vilket senare ändamål järnvägsstyrelsen också förklarat sig villig att tillösa sig kopior av kartor och handlingar, som tilläventyrs icke skulle finnas i styrelsens äganderättsarkiv — åsyftade däremot lantmäteristyrelsens framställning en i lantmäteriväsendets intresse erforderlig kopiering av redan i nämnda arkiv förefintliga kartor m. m. I betraktande härav syntes det nu ifrågasatta arbetets beskaffenhet ej vara sådan, att med hänsyn därtill kostnaden borde bestridas av järnvägstrafikmedel; och den omständigheten, att intill år 1909 i fråga om lantmätares skyldighet att till vederbörande lantmäterikontor insända konceptkartor m. m. undantag varit stadgat beträffande kartor över av statens järnvägar förvärvad jord, kunde enligt statskontorets mening ej heller anses grunda någon slags förpliktelse för järnvägsförvaltningen att nu efteråt bekosta det kopieringsarbete, som befunnes önskvärt för lantmäterikontorens räkning. [78.]

Vid sådant förhållande syntes ifrågavarande utgift böra anses tillhöra riksstatens nionde huvudtitel; och då intet av de under denna huvudtitel för lantmäteriväsendet uppförda anslag torde lämna tillgång till utgiftens bestridande, ansåge statskontoret ej annan utväg återstå än att hos riksdagen för ändamålet äska ett extra ordinarie anslag.

Departementschefen.

Lantmäteristyrelsen synes mig hava förebragt vägande skäl för att den brist i länslantmäterikontorens arkiv, som frånvaron av kartor och handlingar rörande statens järnvägars jordområden innebär, bör bliva fylld. Saknaden av tillgång till tillförlitliga uppgifter angående dessa områdens storlek, läge och gränser m. m. måste uppenbarligen medföra en osäkerhet, som dels i hög grad försvårar arbetet beträffande sådana förrättningar, som på ett eller annat sätt röna inverkan av nyssnämnda förhållanden, och dels kan för allmänheten medföra betänkliga följder.

I likhet med järnvägsstyrelsen och statskontoret anser jag, särskilt med hänsyn till de undantagsbestämmelser, som under vissa tider varit gällande beträffande redovisning av lantmäteriakter angående jord, som förvärvats för statens järnvägar, att kostnaden för det nu ifrågavarande kopieringsarbetet icke bör utgå av järnvägsstyrelsens medel. På sätt statskontoret föreslagit, lärer anslag för ändamålet böra äskas av riksdagen.

Den av lantmäteristyrelsen framlagda kostnadsberäkningen gör, såsom styrelsen själv framhållit, ej anspråk på att vara annat än approximativ. Först vid noggrannare undersökning av materialets omfattning och beskaffenhet lärer en säkrare beräkning vara möjlig. På kostnaden

[78.] torde även inverka, huruvida kartorna kunna utan vidare kopieras eller böra sammandragas till större, nyupprättade kartor. Jag anser därför, att det anslag, som nu må begäras av riksdagen, bör begränsas till den för ett år beräknade kostnaden, 7,000 kronor.

På grund av vad i detta ärende förekommit får jag alltså hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för anskaffande för lantmäterikontorens i länen räkning av kopior av kartor m. m. angående statens järnvägars jordområden å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 7,000.

2. Skiften och avvittringar, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 63,000.

3. Utflyttningshjälp efter skiften, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 50,000.

G. Rikets allmänna kartverk.

1. Rikets allmänna kartverk.

Avlöningar, *bestämt anslag*	kronor	167,920
Ålderstillägg, *förslagsanslag*	»	28,580
Kartarbeten m. m., *reservationsanslag*	»	144,300
oförändrat ordinarie anslag	kronor	340,800.

2. Namngranskning.

[79.] *Namngranskning.* (extra anslag.) I likhet med vad under en följd av år ägt rum och i enlighet med framställning av chefen för rikets allmänna kartverk i skrivelse den 16 oktober 1915 hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till bestridande av kostnader för namngranskning för rikets allmänna kartverks behov å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av..... kronor 3,000.

3. Observationspaviljong för rikets allmänna kartverks geodetiska avdelning m. m.

[80.] *Observationspaviljong för rikets allmänna kartverks geodetiska avdelning m. m.* (extra anslag.)

I Observatorielunden i Stockholm disponerar rikets allmänna kartverk för geodetiska observationer en år 1874 uppförd mindre observationspaviljong. Denna är numera i så förfallet skick, att den icke längre kan utan största olägenhet användas, samt är dessutom för trång och otidsenlig.

I samband med förslag om förläggande av nybyggnad för lantmäteristyrelsen och två av kartverkets avdelningar till ett område å norra Djurgården invid Göta livgardes kasern ifrågasattes att även förlägga det geodetiska observatoriet dit, och Kungl. Maj:t anbefallde den 22 september 1911 överintendentsämbetet att dels uppgöra plan härtill dels inkomma med förslag till vissa reparationer m. m. å nyssnämnda observationspaviljong. Förslaget om en dylik stor nybyggnad har emellertid tillsvidare skjutits åt sidan. Det trängande behovet för kartverket av bättre förhållanden beträffande observatoriet har icke heller tillgodosetts.

Vid besiktning under hösten år 1911 befanns, att paviljongen i Observatorielunden vore i så dåligt skick, särskilt genom röta, att endast instrumentpelaren skulle kunna användas för ett nytt observatorium, men att även denna pelare vore dålig och skulle behöva förstärkas.

Efter samråd med professorn vid generalstaben K. D. P. Rosén, vilken förestår kartverkets geodetiska avdelning, och med iakttagande av dennes anvisningar uppgjorde under år 1913 arkitekten i överintendentsämbetet greve S. Cronstedt ritning till en helt ny observationspaviljong jämte förslag till nödtorftig reparation av den nuvarande paviljongen. Detta förslag har Rosén förklarat vara tillfredsställande och ändamålsenligt samt för observationsbruk lämpligt. Med skrivelse den 29 december 1913 överlämnade överintendentsämbetet handlingarna i ärendet och meddelade, att kostnaderna för förslaget skulle ställa sig sålunda:

byggnadskostnad	kronor	10,000
nödtorftig reparation av det gamla observatoriet	»	200
vattenledning och diverse inredning	»	2,300
oförutsedda utgifter, tillsyn, ritningar m. m.	»	3,000
	Summa kronor	15,500.

Ämbetet fäste samtidigt uppmärksamheten på att det markområde, varom här vore fråga, icke vore statens egendom utan tillhörde Stockholms stad samt disponerades av vetenskapsakademien.

[80.] Över förslaget avgav chefen för rikets allmänna kartverk utlåtande den 24 januari 1914 och anförde därvid följande.

För bedömande av lämpligheten utav det observatorium, för vars uppförande överintendentsämbetet avgivit förslag, ansåge sig kartverkschefen först böra redogöra för ändamålet med den ifrågasatta byggnaden. Densamma vore avsedd att tjäna följande syften:

1. *Prövning och justering av instrument.* Innan ett nytt instrument godkändes och betalades, måste det — synnerligen i betraktande av de geodetiska instrumentens dyrbarhet — underkastas en ingående prövning. För denna prövning fordrades i regel en synnerligen fast uppställningsplats, där instrumentet kunde stå orubbat längre tider och från vilken man kunde iakttaga vissa stjärnor, enär observation av dylika vore den bästa metoden att pröva såväl små som stora geodetiska instrument. Vad särskilt beträffade prövningen av större universalinstrument, avsedda för såväl astronomisk ortbestämning som triangulering, samt av passageinstrument, pendelur och kronometrar kunde dylik prövning företagas allenast i ett observatorium. Men det vore ej endast vid inköpet, som prövning av ett instrument vore av nöden. En undersökning, vilken dock ej alltid behövde vara så grundlig som den första, borde i regel ske, då instrumentet utlämnades till eller återkomme från användning vid fältarbete, samt före och efter varje reparation, och härvid vore en stadig och skyddad uppställningsplats av nöden.

2. *Undervisning och övning av personalen.* Denna undervisning och övning erfordrades särskilt för de astronomiska ortbestämmelserna, vilka snart skulle återupptagas. Då, professorn vid generalstaben oberäknad, endast en av geodetiska avdelningens personal kunde utföra dessa observationer, måste observatoriet användas för utbildning i dylika arbeten.

3. *Utarbetande av lämpliga observationsmetoder.* På grund av vårt lands säregna förhållanden, synnerligen dess nordliga läge och stora utsträckning i meridional led, kunde ej de observationsmetoder, som utomlands visat sig lämpliga, utan vidare här användas, varföre observatoriet erfordrades för deras prövande och eventuellt utarbetande av förändrade metoder.

4. *Bestämning av instrumentkonstanter och i vissa fall av stjärnpositioner.* För varje instrument funnes ett antal konstanter, såsom nivåernas parsvärde, mikrometerskruvarnas gänghöjd m. m., för vilkas bestämmande — då det gällde andra än mycket små instrument — observatorium vore av nöden. Även kunde inträffa, att man för de astronomiska ortbestämmelserna behövde positioner för en eller flera stjärnor,

vilkas orter ej vore kända med tillräcklig noggrannhet, och observatoriet måste då användas för deras bestämmande. [80.]

5. *Fastställande av utgångspunkt för longitudbestämningar.* Vid longitudbestämningarna utginge man från en bestämd punkt, till vilken alla longituder hänförde sig, och som definierade nollmeridianen (Stockholms meridian). Vid observationerna på denna punkt kunde man visserligen använda ett tillfälligt observationstält, men ett permanent observatorium vore att föredraga, bland annat därför att man då kunde inbespara den ständiga vakthållning, som vore nödvändig, då instrumenten vore uppställda i tält, och därför att den elektriska ledningsinstallationen kunde ske en gång för alla.

Härtill komme nödvändigheten att hava ett för geodetiska avdelningens instrument lämpligt *förvaringsrum,* så att långa transporter kunde undvikas.

Då vetenskapsakademiens observatorium ej vore inrättat för sådana precisionsobservationer, som behövdes för de geodetiska arbetena, och dessutom ej kunde upplåtas för ändamålet, enär all plats därstädes vore upptagen dels för observatoriets egna undersökningar och dels för undervisningen vid Stockholms högskola, syntes ett särskilt observatorium för rikets allmänna kartverks geodetiska avdelning vara av behovet påkallat. För ändamålet erfordrades särskilda nybyggnadsarbeten, då det observatorium avdelningen redan ägde vore dels för litet och dels ytterst bristfälligt.

Vid den ifrågasatta förläggningen av observatoriet enligt föreliggande plan vore emellertid att märka, att den föreslagna byggnaden skulle komma att förläggas inom ett område, som ej vore statens utan stadens egendom, och till vilket vetenskapsakademien hade nyttjanderätten, varför ett uppförande av nytt observatorium måste föregås av underhandlingar såväl med Stockholms stad som med nämnda akademi. Dessa osäkra markförhållanden hade förmått kartverkschefen att, då fråga varit om uppförandet av en större nybyggnad för såväl lantmäteriet som två av kartverkets avdelningar, ifrågasätta, att det erforderliga observatoriet för geodetiska avdelningen skulle uppföras i samband med denna byggnad; men då dennas uppförande syntes vara uppskjutet på obestämd tid, ansåge kartverkschefen ingen lämpligare plats för den här ifrågasatta byggnaden finnas än den föreslagna i Observatorielunden. Då det nuvarande observatoriet byggdes, hade markförhållandena varit de samma som nu, men ingen svårighet hade då mött att erhålla tillstånd till byggandet.

Under förutsättning av att denna fråga kunde lösas på tillfredsställande sätt, och då den uti överintendentsämbetets skrivelse föreslagna

[80.] observatoriebyggnaden fyllde de anspråk, som från kartverkets sida för närvarande kunde ställas på densamma, hemställde kartverkschefen, att Kungl. Maj:t behagade träffa erforderliga anstalter för att densamma måtte snarast möjligt bliva uppförd och till kartverket upplåten.

Vetenskapsakademien, som den 22 april 1914 avgivit infordrat utlåtande i ärendet, har erinrat, att akademien enligt skrivelse från Stockholms överståthållare och magistrat den 4 oktober 1746 ägde inhägna och disponera observatorietomten för »varjehanda astronomiska och fysiska förrättningar», men ej ägde rätt att utan särskilt tillstånd bebygga mer än en mindre del av tomten. Då den för kartverkets observationspaviljong avsedda platsen låge utanför det område, som akademien utan vidare ägde att bebygga, fordrades således till paviljongens uppförande även tillstånd av Stockholms stadsfullmäktige.

För sin del ville akademien lämna sitt bifall till framställningen under villkor:

att byggnadens utseende och beskaffenhet bleve fastslagna i enlighet med nu föreliggande ritning eller att eventuella ändringar godkändes av akademiens förvaltningsutskott;

att platsen för byggnaden ävenledes godkändes av förvaltningsutskottet;

att rikets allmänna kartverk ansvarade för all den skada och det ohägn å observatorieområdet, som kunde uppstå genom paviljongens uppförande och framtida begagnande samt ställde sig till efterrättelse de bestämmelser rörande observatorieområdet, som nu vore gällande eller framdeles kunde bliva av akademien utfärdade;

att paviljongen jämte närmaste omgivning för framtiden underhölles i städat och prydligt skick;

att kartverket, därest akademien i framtiden skulle för något sitt ändamål behöva platsen och därtill erhölle vederbörligt tillstånd, förbunde sig att bortföra byggnaden och återställa platsen i orubbat skick; samt

att kartverket redan nu av Stockholms stad utverkade tillstånd för akademien att å samma plats för framtiden bibehålla och underhålla paviljongen, därest den skulle komma att av akademien övertagas, när den ej längre behövdes för kartverkets räkning.

Sedan därefter överståthållarämbetet anbefallts att inhämta Stockholms stadsfullmäktiges yttrande i ärendet, hördes stadens byggnadskontor, stadsplaneingenjör och stadsingenjör, vilka icke hade något att erinra mot det föreslagna byggnadsföretaget. Jämväl stadsfullmäktige hava i skrivelse den 16 november 1914 förklarat sig icke hava något att erinra mot överintendentsämbetets förslag till reparationer och nya

anordningar å geodetiska avdelningens nuvarande observatorium, avseende bland annat uppförande av en ny observationspaviljong i Observatorielunden, att där användas så länge vetenskapsakademiens observatorium där hade sin plats, dock att Stockholms stad frikallade sig från all skyldighet att lösa nu ifrågavarande byggnader, då fråga om återtagande av dispositionsrätten över Observatorielunden uppkomme. [80.]

Efter remiss har överintendentsämbetet i utlåtande den 30 november 1915 anfört, att, sedan ovannämnda kostnadsberäkning gjordes, förhållanden inträffat, som i hög grad inverkade på nämnda beräkning, särskilt beträffande priset å järnarbeten och dylikt. De för närvarande gällande höga prisen ansåges knappast komma att sänkas under den närmaste framtiden, då vissa materialier ävensom arbetskostnaderna med all sannolikhet komme att förbliva dyra. Det syntes därför ämbetet vara nödvändigt att höja kostnadsberäkningen med ungefär 25 procent eller från 15,500 kronor till 19,400 kronor.

Departementschefen.

Förevarande byggnadsfråga är redan ganska gammal och för varje år har dess uppskjutande vållat allt större olägenhet för kartverkets arbeten. Jag anser mig därför nödsakad att nu tillstyrka, att densamma företages till avgörande. Den nya observationspaviljongen torde böra förläggas invid den nuvarande i Observatorielunden. Dispositionsrätten till nödigt markområde därstädes synes mig genom de av Stockholms stadsfullmäktige och vetenskapsakademien avgivna förklaringar vara i erforderlig mån betryggad.

Mot byggnadsplanen, vilken vunnit gillande av sakkunnig person, som på grund av sitt ämbete skall begagna byggnaden för dess avsedda ändamål, har jag icke något att erinra. Kostnadsbeloppet, som nu beräknats till 19,400 kronor, synes mig, då däri skulle ingå icke mindre än 3,750 kronor för oförutsedda utgifter m. m., kunna sänkas till jämnt 19,000 kronor.

Enär det lärer vara angeläget, att grundläggningsarbetena må kunna utföras redan innan tjälen gått i jorden nästkommande höst, torde någon del av beloppet böra få av Kungl. Maj:t förskotteras redan innevarande år.

Jag får alltså hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för uppförande av en observationspaviljong för rikets allmänna kartverks geodetiska avdelning m. m. å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av kronor 19,000 ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må under år 1916 låta härav förskottsvis av tillgängliga medel utanordna vad som kan finnas erforderligt.

H. Geologiska och hydrografiska undersökningar.

1. Sveriges geologiska undersökning.

a. Sveriges geologiska undersökning, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 101,530.

b. *Fältarbeten m. m.*

[81.] *Fältarbeten m. m.* (extra anslag.)

Anslaget till Sveriges geologiska undersöknings fältarbeten höjdes av 1914 års senare riksdag för år 1915 med 7,500 kronor till 43,500 kronor. Höjningen berodde dels på att arbetet på det geologiska kartverket ansågs böra fullföljas med större kraft än de tillgängliga anslagsmedlen eljest kunde tillåta och att för detta ändamål sex extra geologer skulle anställas sommartiden, vartill beräknades åtgå 6,000 kronor, dels ock på att andra gradens tjänstemän vid undersökningen borde erhålla tilläggsarvode med 1 krona 50 öre för förrättningsdag, vilket påkallade ökad utgift med beräknat belopp av 1,500 kronor. Av anslaget voro tillsammans 28,500 kronor avsedda till egentliga fältarbeten för bestridande av rese- och traktamentsersättningar m. m. samt 15,000 kronor till tryckning av kartor, beskrivningar och uppsatser.

På grund av rådande förhållanden beslöt emellertid Kungl. Maj:t vid fastställande den 5 december 1914 av stat för geologiska undersökningen för år 1915 att av berörda anslagsökning icke disponera de 6,000 kronor, som avsetts för anställande av ytterligare antal extra geologer, och beloppet besparades alltså till år 1916. Då även för år 1916 det genom anställandet av dylika extra geologer avsedda påskyndandet av de geologiska kartarbetena ansågs böra av samma anledning som för år 1915 uppskjutas, kunde utgifterna för undersökningens fältarbeten och publikationer jämväl för detta år beräknas till allenast 37,500 kronor. Men då härtill fanns att tillgå nyssnämnda behållning å 6,000 kronor, erfordrades nytt anslag å allenast 31,500 kronor, vilket belopp också på Kungl. Maj:ts förslag anvisades å extra stat för år 1916.

Nu har t. f. chefen för Sveriges geologiska undersökning med skrivelse den 20 oktober 1915 överlämnat förslagsberäkning rörande undersökningens utgifter för fältarbeten och publikationer under år 1917. Han har därvid framhållit, att behovet av de år 1914 av riksdagen

beviljade extra arbetskrafterna för varje år som ginge bleve allt mera [81.]
kännbart. Han skulle därför livligt önska, att anslaget för fältarbeten m. m. för år 1917 kunde få utgå med samma belopp, 43,500 kronor, med vilket det uppförts i 1915 års riksstat. Därest emellertid Kungl. Maj:t skulle finna rådande förhållanden icke heller nu kunna medgiva beviljandet av hela det då anvisade beloppet utan anse anställandet av ytterligare arbetskrafter böra anstå under ännu något år, finge han dock under åberopande av nedan anförda skäl anhålla, att åtminstone en del av den under åren 1915 och 1916 inbesparade ökningen i anslaget för undersökningens fältarbeten måtte få utgå för år 1917.

På grund av under senare år betydligt höjda skjutslegor uppginge nämligen resekostnaderna särskilt vid revisionsarbeten och därmed jämförliga specialutredningar nu till ej oväsentligt större belopp än förut samt framtvingade härigenom en inskränkning i fältarbetena, jämfört med vad tidigare varit fallet, vilken visserligen vid nyrekognosceringarna vore av mindre betydelse men däremot vid revisionsarbeten och översiktsresor kunde bliva avsevärd. Under de närmast följande somrarna borde tjänstemännens samt en del av den extra ordinarie personalens fältarbeten ägnas huvudsakligen, förutom åt vissa specialutredningar, åt revisionsarbeten för under de sista åren färdigrekognoscerade kartblad i skalan 1:50,000 och för berggrundskartan, medan nyrekognosceringarna nästan uteslutande skulle komma att under vederbörande statsgeologers inseende ombestyras av extra geologer. Med visshet kunde förutses, att redan under sommaren 1916 svårigheter skulle yppa sig att med det beviljade anslaget effektivt utnyttja den redan tillgängliga personalen, samt att det skulle bliva nödvändigt att antingen ytterligare begränsa tiden för de ordinarie tjänstemännens fältarbeten eller också tillsvidare entlediga åtskilliga i verkets tjänst anställda extra geologer. Därest samma inskränkningar måste vidtagas även under år 1917, skulle de givetvis förorsaka ytterligare stagnation i kartarbetet samt leda till, att undersökningen skulle definitivt förlora en del av sina mera erfarna extra geologer.

Med ledning av erfarenheterna från de senare åren beräknar t. f. chefen, att en ökning av det nu utgående anslaget till fältarbeten med 3,000 kronor, eller från 22,500 kronor till 25,500 kronor, erfordrades för att bereda den redan tillgängliga personalen full sysselsättning med de föreliggande fältarbetsuppgifterna under hela sommaren år 1917. Ett anslag av sistnämnda belopp måste därför betecknas såsom trängande av behovet påkallat, därest undersökningens arbeten under år 1917 skulle kunna fortskrida på ett någorlunda tillfredsställande sätt.

[81.] Under förutsättning att Kungl. Maj:t skulle finna anslagets utgående med hela det år 1914 beviljade beloppet av 43,500 kronor böra anstå under ännu något år, anhölle t. f. chefen alltså, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att anvisa ett belopp av 40,500 kronor för fortsättande under år 1917 av undersökningens fältarbeten och utgivande av på dem grundade kartor och andra publikationer.

I skrivelse den 3 november 1915 har kommissionen för de allmänna kartarbetena tillstyrkt t. f. chefens ifrågavarande hemställan.

Departementschefen.

Med hänsyn till de fortfarande rådande extraordinära förhållandena kan jag icke tillstyrka, att den år 1914 beräknade och godkända ökningen av Sveriges geologiska undersöknings arbetskrafter i syfte av kartarbetenas påskyndande träder i tillämpning ens under år 1917. Däremot kan jag ej undgå att finna vägande skäl vara anförda för att i allt fall utgifterna för fältarbetena under sistnämnda år måste beräknas 3,000 kronor högre än för åren 1915 och 1916. Den åberopade höjningen av resekostnaderna på grund av stegring i skjutslega har sin orsak dels i den nya skjutsstadgans bestämmelser och dels i de i allmänhet ökade kostnaderna för hållande av körsvenner, hästar och fordon. Då härvid ingenting nu kan åtgöras, skulle enda utvägen att få det förutvarande fältarbetsanslaget att räcka vara att inskränka fältarbetena, men då detta, såsom t. f. chefen framhållit, skulle medföra, att undersökningens nuvarande personal icke fullt utnyttjas för fältarbeten under den därtill tjänliga årstiden, torde denna utväg icke böra tillgripas.

Jag anser mig alltså icke böra göra någon erinran mot det för år 1917 beräknade beloppet av inalles 40,500 kronor. Då icke någon behållning från innevarande år är att påräkna, måste hela detta belopp anvisas såsom anslag.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till Sveriges geologiska undersöknings fältarbeten m. m. å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 40,500.

c. *Ökade medel till expenser.*

[82.] *Ökade medel till expenser.* (extra anslag.)

För beredande av medel till mötande av de ökade expensutgifter, som förorsakas av Sveriges geologiska undersöknings inflyttning i de nya lokalerna vid Frescati, har riksdagen å extra stat för varje av åren

1914—1916 anvisat anslag, som för vartdera av de två senare åren uppgått till 8,800 kronor. [82.]

I skrivelse den 21 oktober 1915 har nu t. f. chefen för undersökningen hemställt om anvisande för år 1917 av anslag å samma belopp till enahanda ändamål och därvid, med erinran att anslaget föranletts av de ökade kostnaderna för värme, elektrisk belysning, gasförbrukning, underhåll av vägar, planteringar, inhägnader, städning och rengöring m. m. i samband med undersökningens inflyttande i de nya lokalerna, vidare anfört följande.

Uppenbarligen vore medel till täckandet av dessa utgifter erforderliga även för år 1917, liksom allt framdeles, och torde böra i sinom tid anvisas genom ökandet av det å ordinarie stat uppförda expensanslaget med nödigt belopp. Erfarenheterna från den korta tid, som förflutit sedan undersökningen tagit de nya lokalerna i full besittning, vore emellertid otillräckliga för ett tillförlitligt bedömande av storleken av det belopp, varmed det ordinarie expensanslaget borde ökas för att under normala förhållanden motsvara de ökade utgifterna. Särskilt gällde detta om de utgiftsposter (för värme m. m.), som Sveriges geologiska undersökning hade gemensamma med naturhistoriska riksmuseet, och för vilka undersökningen levererade ersättning till riksmuseet med fastställda andelsbelopp. De ökade expensutgifterna syntes t. f. chefen därför även för år 1917 böra bestridas genom ett på extra ordinarie stat uppfört tilläggsanslag, som beräknats till samma belopp som för år 1916. Visserligen torde posten för värme under nu rådande förhållanden möjligen komma att visa sig för låg och kräva ökat anslag, men då det icke för närvarande varit möjligt att angiva denna eventuella ökningsbelopp, hade chefen icke kunnat taga någon hänsyn därtill utan beräknat anslagsbehovet för år 1917 under förutsättning, att det i naturhistoriska riksmuseets stat för år 1916 upptagna beloppet för värme komme att vara tillräckligt. De övriga expensutgifterna vore emellertid lågt beräknade och kunde endast genom iakttagande av stor försiktighet täckas av de därför avsedda beloppen. Skulle därför framdeles någon ökning befinnas nödvändig för täckandet av sådana å riksmuseets stat uppförda utgifter, vartill Sveriges geologiska undersökning hade att bidraga med fastställda andelsbelopp, skulle behov uppstå av motsvarande ökning av anslaget till expenser för undersökningen.

Departementschefen.

Då med hänsyn till vad sålunda anförts anslag till enahanda belopp som de vid sistförflutna riksdagar beviljade torde vara erfor-

[82.] derligt jämväl för år 1917, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till expenser för Sveriges geologiska undersökning å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 8,800.

d. *Djupborrningar i Skåne.*

[83.] *Djupborrningar i Skåne.* (extra anslag.) De allvarliga olägenheter, som under nu rådande internationella förhållanden visat sig vara förknippade med att Sverige för sin industri, sina kommunikationer och för andra ändamål är i hög grad beroende av införsel av utländskt bränsle i form av stenkol, göra, att jag efter samråd med chefen för finansdepartementet anser mig böra underställa Eders Kungl. Maj:ts prövning en länge dryftad, men hittills undanskjuten fråga, nämligen om verkställande av djupborrningar i Skåne å sådana platser, där det synes finnas icke alltför ringa utsikt för att i berggrunden påträffa brytvärda stenkolsförande lager.

Huvuddragen av Skånes geologiska byggnad. Innan jag ingår på själva djupborrningsfrågan, anser jag det nödvändigt att efter statsgeologen fil. doktor K. A. Grönwalls år 1913 utgivna arbete: »Frågan om djupborrningar i Skåne» i yttersta korthet lämna några uppgifter angående Skånes geologiska byggnad, varvid jag tillika kan nämna, att ingen anledning finnes att antaga, att någon brytvärd stenkolsfyndighet finnes i Sverige norr om Skåne och möjligen sydligaste Halland.

Till ledning vid denna framställning får jag hänvisa dels till bifogade schema, varå de i Skåne och det övriga Sverige förekommande geologiska formationerna angivas med prickade fält, dels till en geologisk karta över Skåne, vilken torde få såsom bilaga fogas vid detta protokoll.

Av schemat framgår, att Sveriges berggrund till alldeles övervägande del består av bildningar från jordens äldsta tider, d. v. s. tiderna till och med silurperioden. Endast i Skåne med de närmast angränsande delarna av Blekinge och Halland förekomma delar av trias, jura och krita samt obetydliga rester av den äldsta tertiären. Den egentliga stenkolsformationen, karbon, som bildat Englands och den europeiska kontinentens rika kolfält, saknas fullständigt i Sverige eller finnes åtminstone, så vitt man hittills vet, på praktiskt taget oåtkomligt djup. Den permiska formationen eller dyas har bland annat givit upphov till Tysklands

viktiga lager av koksalt och kalisalt, men har ej heller påträffats i Sverige. Av triasformationens olika delar förekommer keupern i Skåne. Den innehåller skiffrar, skifferleror, sandstenar och i någon mån kalkstenar. Den allra översta delen av keupern kallas den rätiska formationen eller förkortat endast rät.

Av juraformationen förekommer lias i Skåne. Det är denna formation jämte den allra yngsta delen av trias, som bilda Skånes stenkolsförande formation, vilken man sammanfattat i benämningen rät-lias. De härtill hörande bildningarna förekomma dels i nordvästra Skåne, där de gå i dagen på några få ställen, men genom gruvdrift och undersökningsarbeten för sådan drift blivit kända över ett ganska vidsträckt område, dels i sydöstra Skåne huvudsakligen från Kurremölla till Tosterup, där de ligga inklämda mellan silurbildningar och krita.

Kritan bildar den översta berggrunden i en stor del av Skåne, nämligen hela sydvästra delen och trakten kring Kristianstad, varjämte den förekommer i sydligaste Halland.

Av genomgripande betydelse för Skånes geologiska byggnad äro de förkastningar, som ägt rum, huvudsakligen efter linjer från nordväst till sydost, varigenom landet sydväst om förkastningslinjen nedsänkts. Detta lägre land har sedan överlagrats med yngre bildningar och det kan därför antagas, samt har även

[83.]

Schema, utvisande vilka geologiska formationer, som förekomma i Skåne, i det övriga Sverige.

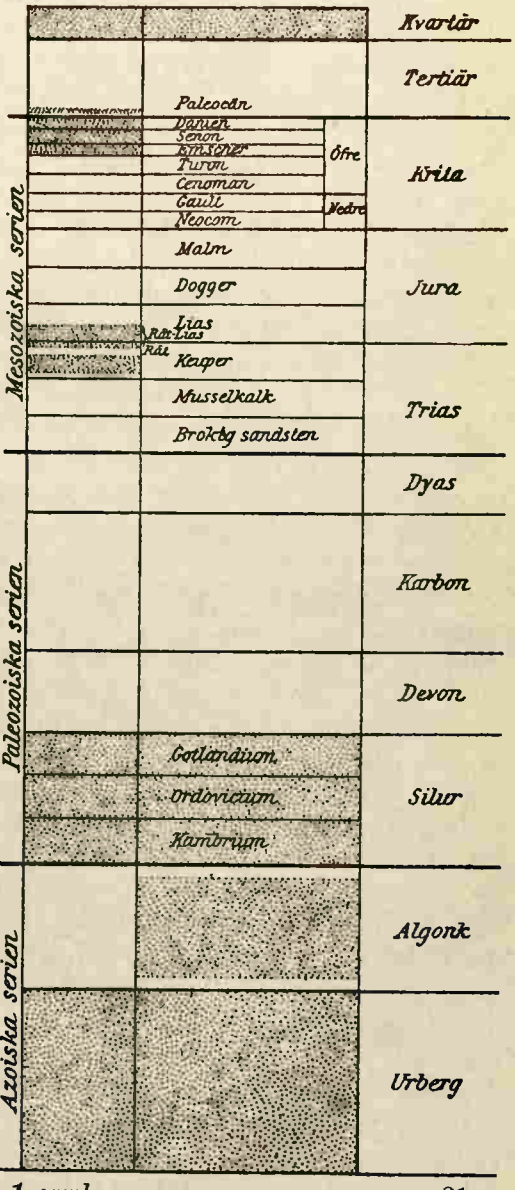

[83.] flerstädes konstaterats, att samma geologiska bildningar, som nu finnas nordost om förkastningen, även förefinnas sydväst om densamma, ehuru på visst djup, som växlar i mån av förkastningens språnghöjd. Huruvida djupt ned i berggrunden inom det nedsänkta landet finnas bildningar, som saknas i det övriga, måste anses ännu vara en öppen fråga, ehuru sannolikheten därför icke är stor.

Historik angående frågan om djupborrningar. Riksdagen 1900.

Frågan om djupborrningar i Skåne är, som sagt, icke ny. Utan att gå längre tillbaka i tiden, vill jag nu erinra, att vid 1900 års riksdag i en av herr Nils Persson i Hälsingborg väckt motion föreslogs, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning, varest djupborrningar lämpligen kunde företagas och om kostnaden härför samt att Kungl. Maj:t därefter måtte hos riksdagen äska nödiga medel härför.

Efter det statsutskottet i anledning av denna motion avgivit utlåtande och däruti åberopat av utskottet från sakkunniga personer, professorn vid vetenskapsakademien A. G. Nathorst samt dåvarande chefen för Sveriges geologiska undersökning, professorn A. E. Törnebohm inhämtade yttranden jämte av utskottet åstadkommen utredning rörande kostnaderna för de ifrågasatta borrningarna, avlät riksdagen den 12 maj 1900 till Kungl. Maj:t skrivelse i ämnet, däruti riksdagen framhöll, hurusom den utredning, riksdagen sökt åvägabringa, syntes giva vid handen, att det ingalunda kunde med visshet påräknas, att genom djupborrningar i Skåne stenkol eller andra värdefullare mineral verkligen skulle anträffas; att, om dylika fynd skulle göras på större djup, den möjligheten icke vore utesluten, att de funna mineralierna, på grund av de med deras upphämtande förenade kostnader och tekniska svårigheter, icke skulle kunna i någon avsevärd mån tillgodogöras; att kostnaderna för djupborrningars anställande måste bliva högst betydliga; samt att åsikterna bland de sakkunniga om de platser, där sådana borrningar borde företrädesvis ifrågakomma, icke vore fullt sammanstämmande. Riksdagen, som med hänsyn till dessa omständigheter ansett sig icke kunna i oförändrad form antaga motionärens förslag, hade emellertid, på grund av de möjligheter till för vårt land betydliga ekonomiska fördelar, som utförandet av de ifrågasatta djupborrningarna i allt fall skulle kunna ställa i utsikt, och då genom dem utan tvivel ett värdefullt resultat skulle vinnas för den geologiska vetenskapen, funnit önskvärt, att vidare utredning huruvida djupborrningar lämpligen borde företagas och om kostnaderna för sådana borrningar måtte åstadkommas genom Kungl. Maj:ts föranstaltande, och hade därför ansett sig böra hos Kungl. Maj:t göra framställning

i sådant syfte, varemot riksdagen på grund av sin ovan angivna upp- [83.]
fattning av frågan ansett sig icke böra uttala någon önskan därom, att Kungl. Maj:t måtte efter utredningens avslutande hos riksdagen äska anslag för borrningar, då lämpligheten av en sådan framställning tydligen måste bliva beroende på utredningens resultat.

På grund av det anförda anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning, huruvida djupborrningar lämpligen borde företagas i Skåne och sydligaste delen av Halland samt vilka kostnader sådana borrningar kunna antagas medföra.

Riksdagen 1901.

Med anledning härav avgavs först utlåtande av chefen för Sveriges geologiska undersökning, professor Törnebohm, vilken efter en längre utredning, som finnes återgiven å sid. 90—97 av det vid statsverkspropositionen till 1901 års riksdag fogade statsrådsprotokollet över jordbruksärenden den 11 januari 1901, sammanfattade sin mening sålunda:

att det kunde vara möjligt, ehuruväl det ej på grund av några då kända geologiska data kunde betecknas såsom sannolikt, att hittills okända geologiska formationer, innehållande stenkol, salt eller andra värdefulla ämnen, funnes i ännu icke på djupet undersökta delar av Skånes sedimentära formationsserie;

att en undersökning av de under sydvästra Skånes kritfält liggande lagren erbjöde den jämförelsevis bästa utsikten att uppdaga sådana okända formationer;

att en sådan undersökning hade icke blott praktisk betydelse, utan även ett mycket stort vetenskapligt intresse, varför den ock säkerligen komme att förr eller senare bliva utförd;

att en djupborrning i trakten av Trälleborg och beräknad att kunna drivas till ett djup av 1,500 meter borde i första rummet ifrågakomma;

att avgörandet om andra borrhål inom det syd-skånska kritområdet ej borde definitivt fattas, innan resultatet av den ovannämnda borrningen vore känt; samt

att Ängelholms- och Laholms-slätterna borde undersökas, vardera med ett borrhål om 200 à 300 meter.

För ett borrhål å 1,500 meter ansågs kostnaden enligt från olika håll inhämtade upplysningar kunna beräknas till 175,000 à 320,000 kronor.

Utlåtande avgavs jämväl av vetenskapsakademien, som åberopade ett på akademiens uppdrag avgivet yttrande av professorerna friherre A. E. Nordenskiöld och Nathorst. Även detta yttrande är utförligt

[83.] återgivet i ovannämnda statsrådsprotokoll. Dessa vetenskapsmän intogo i vissa avseenden en annan ståndpunkt än Törnebohm. Om riksdagen i första rummet ville hava utrönt, ifall några för Skåne hittills okända formationer, innehållande stenkol, salt eller andra värdefulla ämnen, förekomme under kritformationen, då borde visserligen borrningen vid Trälleborg ifrågakomma i första rummet. Men om riksdagen däremot främst ville erhålla visshet om de skånska stenkolslagrens förekomst utanför de hittills kända kolförande områdena, borde i första rummet borrningar i trakten av Kävlinge och på Ängelholmsslätten förekomma. Även rekommenderades borrningar söder om Eslöv och på Laholmsslätten. Kostnaden för dessa fyra borrhål beräknades efter ett djup för Kävlinge- och Eslöv-borrhålen av alternativt 300, 400 och 500 meter samt. för borrhålet å Ängelholmsslätten till 300 och å Laholmsslätten till 200 meter till belopp växlande mellan 80,000 och 128,000 kronor.

Med anledning av detta yttrande utvecklade professor Törnebohm i en skrivelse sina åsikter och beräkningar. Han framhöll, bland annat, att det föreslagna borrhålet vid Kävlinge måste för att lämna säkert resultat göras mycket djupare än vetenskapsakademiens kommitterade förutsatt och därmed också bliva vida dyrare, men att ett borrhål vid Trälleborg i allt fall skulle lämna resultat av betydligt större räckvidd.

Dåvarande chefen för jordbruksdepartementet anförde för egen del till ovannämnda statsrådsprotokoll den 11 januari 1901 huvudsakligen följande:

Den från det allmännas synpunkt viktigaste frågan, som man genom de ifrågasatta djupborrningarna kunde vänta besvarad, syntes vara, huruvida under sydvästra Skånes kritområde förekomme antingen stenkolslager i samma formation som uti nordvästra Skåne eller ock för Skåne dittills okända formationer, innehållande stenkol, salt eller andra värdefulla ämnen.

Den sistnämnda möjligheten hade emellertid de sakkunniga enstämmigt ansett osannolik, och då chefen för Sveriges geologiska undersökning dessutom i sitt utlåtande framhållit, att, även om de rät-lias-lager, som möjligen kunde anträffas under kritlagren, vore stenkolsförande, det vore mycket möjligt, att de skulle befinnas mindre, men däremot knappast sannolikt, att de vore mera kolrika än rät-lias-lagren i nordvästra Skåne, syntes utsikterna att i dessa trakter av Skåne påträffa vare sig kolflötser av sådan mäktighet och belägna på sådant djup, att de kunde anses brytvärda, eller andra värdefulla ämnen än stenkol icke synnerligen stora.

Frågan om lagerföljden under kritformationen syntes dock departementschefen vara av så stort både praktiskt och vetenskapligt intresse,

att han för sin del ansåge, att, därest djupborrningar komme att företagas på statsverkets bekostnad i ifrågavarande trakter, dessa borde i första rummet gälla sydvästra Skånes kritfält. Härför talade också, att kostnaderna för de behövliga djupa borrhålen torde bliva så stora, att man svårligen kunde förvänta, det fullt tillräckliga dylika borrningar skulle kunna komma till stånd utan statens mellankomst. [83.]

Just emellertid med avseende på nämnda kritfält hade de sakkunniga stannat i olika meningar beträffande den plats, där borrhål lämpligast först och främst borde anläggas. Vid sådant förhållande och då departementschefen i betraktande av det ovan anförda rörande osannolikheten att vid ifrågavarande borrningar påträffa brytvärda stenkol eller andra värdefulla ämnen icke kunde anse deras omedelbara företagande av omständigheterna påkallat, syntes det honom lämpligast, om därmed finge tills vidare anstå.

Beträffande de övriga föreslagna djupborrningarna inom Ängelholmsfältet, Laholmsslätten samt i trakten mellan Eslöv och Vombsjön, ansåg departementschefen det vara av mindre vikt, att dessa borrningar utfördes genom statens försorg, och att därför icke heller djupborrning på dessa tre ställen borde företagas, åtminstone icke förrän de enligt hans förmenande viktigare inom sydvästra Skånes kritfält blivit utförda.

Beträffande Ängelholmsfältet hade blivit upplyst, att borrningar där av enskilda förts ned till ganska stort djup från dagytan, därvid smärre kolflötser anträffats. Angående denna borrning liksom den i trakten mellan Eslöv och Vombsjön föreslagna, vilken huvudsakligen skulle avse att utreda, om Stabbarps kolfält fortsattes ditåt, ansåg departementschefen, att man kunde förvänta, det bolag eller enskilda skulle finna det med sin fördel förenligt att verkställa undersökningar, vilka kunde göra statens mellankomst obehövlig.

Vidkommande slutligen Laholmsslätten hade chefen för Sveriges geologiska undersökning väl ansett en djupborrning där vara av stort intresse, men tillika anfört, att de geologiska sannolikheterna talade för, att de under slätten antagligen befintliga kritlagrens underlag utgjordes av urberg, om ock den möjligheten, att rät-lias kunde finnas även här, ej kunde anses absolut utesluten. Sannolikheten för att under Laholmsslätten skulle påträffas stenkol syntes sålunda icke stor.

På grund av vad han sålunda anfört ansåg departementschefen sig icke böra tillstyrka Kungl. Maj:t att för det dåvarande av riksdagen äska anslag till djupborrningar i Skåne och södra Halland.

[83.] Riksdagen 1913.

Frågan kom ånyo under riksdagens prövning år 1913 på grund av motion av herr M. Sommelius, vilken under erinran om ärendets behandling vid 1900 års riksdag samt med bifogande av uttalanden av överingenjören I. Svedberg vid Billesholm och professorn A. Hennig i Lund hemställde, att riksdagen ville besluta, att djupborrningar skulle utföras i Skåne och södra delen av Halland å platser, som borde fastställas av Sveriges geologiska undersökning, samt för ändamålet anslå ett belopp av högst 500,000 kronor.

I anledning av denna motion, vilken remitterades till jordbruksutskottet, meddelade chefen för Sveriges geologiska undersökning, professorn J. G. Andersson utskottet att, sedan statsgeologen fil. doktorn K. A. Grönwall utarbetat en framställning i ämnet (Frågan om djupborrningar i Skåne, Stockholm 1913), samt yttranden inhämtats från f. d. statsgeologen fil. doktorn E. Erdmann, professorerna Nathorst, J. C. Moberg, G. De Geer och Hennig samt överingenjören Svedberg, dessa samtliga enat sig om följande uttalande.

»Förslaget att genom statens försorg företaga systematiska djupborrningar i Skåne med närmast angränsande trakter erbjuder stort intresse såväl ur praktisk som vetenskaplig synpunkt. De geologiska undersökningarna i denna provins hava hittills inskränkts till de lösa jordlagren och den översta delen av berggrunden, där naturliga skärningar, stenbrott, kolgruvor och smärre, av enskilda i praktiskt syfte företagna borrningar erbjudit tillfälle till iakttagelser. Rörande de djupare delarna av de mycket mäktiga sedimentära formationer, som intaga en stor del av provinsens yta, är därför vår kunskap mycket bristfällig. Medan i vissa av våra södra grannländer, såsom Tyskland och Holland, från det allmännas sida omfattande och dyrbara, av betydande praktiska resultat krönta djupborrningar blivit utförda, har svenska staten hittills ingenting åtgjort för att utforska de djupare delarna av Skånes sedimentära berggrund.

Möjligheten att genom djupborrningar i Skåne påvisa nu okända fyndigheter av praktisk betydelse får visserligen ej överskattas. Såsom framgår av doktor Grönwalls utredning i frågan, är det ytterst osannolikt att för provinsen alldeles nya mineraliska råmaterial, såsom karboniska stenkol eller permiska saltlager, skola genom djupborrningar anträffas; mest sannolikt är, att de i industriellt avseende beaktansvärda fynden komma att inskränkas till upplysande genomskärningar av den kolförande rätliasformationen, vilken i sydvästra Skåne dessutom säkerligen kommer att träffas först på ett djup, som ej ligger långt från djupgränsen för ekonomisk gruvdrift. Om än sålunda fackmannen finner sig föranlåten att varna mot alltför stora förväntningar på praktiska resultat av djupborrningarna, måste han dock å andra sidan betona, att kännedomen om Skånes djupare berggrund är i hög grad bristfällig samt att endast genom djupborrningar fullt tillförlitliga resultat kunna vinnas, varför möjligheten av oväntade och betydelsefulla fynd ej är alldeles utesluten.

Såsom framgår av doktor Grönwalls utredning och av förda överläggningar böra följande borrningar i första hand ifrågakomma:

1) en borrning inom sydvästra Skåne (Malmö—Ystad—Falsterbo-området) ned till cirka 2,000 meter för genomträngande av hela lagerserien från den yngsta kritan till siluren; [83.]

2) en borrning i trakten av Kullemölla i sydöstra Skåne genom Skånes äldsta kritlager ned till siluren; djup cirka 1,000 meter;

3) en borrning i Höganästrakten, börjande i rätlias för att dels utröna keuperns hela mäktighet och utbildning, dels nå dess där okända underlag; djup högst 500 meter;

4) en borrning i trakten av Ängelholm genom rätliaslagren ned till keupern; djup cirka 500 meter;

5) en borrning i sydligaste Halland för att utröna, huruvida kolförande rätlias anstår under därvarande kritformation; djup högst 200 meter.

Borrningen nr 1 erbjuder flera, om än ytterst osäkra möjligheter till praktiskt värdefulla fynd. Sannolikheten att genom denna borrning vinna uppslag till en ny gruvindustri minskas i alla händelser i hög grad därigenom, att möjligen befintliga fyndigheter av ett eller annat slag måste antagas belägna på minst 1,000 meters djup. Å andra sidan måste det dock betonas, att just denna borrning framför alla andra erbjuder möjligheter till alldeles nya och oväntade fynd. För den geologiska forskningen bleve denna borrning av allra största betydelse, då den skulle giva en fullständig profil genom Skånes samtliga geologiska system åtminstone ned till den yngsta siluren. Då borrningen av rent praktiska skäl måste utföras till ett djup av 2,000 meter, skulle måhända statsmakterna med hänsyn till vetenskapens intressen befinnas villiga att eventuellt utsträcka den ytterligare 500 meter, alltså till 2,500 meters djup, varigenom man säkerligen skulle genomgå samtliga sedimentära system och uppnå deras arkäiska underlag. Det hittills djupaste borrhålet är det vid Gr. Czuchow i Oberschlesien, som förts ned till 2,239 meter.

Ett svenskt borrhål till 2,500 meters djup skulle sålunda komma att överträffa alla hittills utförda företag av detta slag på jorden och därmed också bringa säkra data rörande temperaturförhållandena inom djupare liggande delar av jordskorpan, än som hittills blivit nådda av direkta vetenskapliga iakttagelser.

Den av danska geologer bedrivna borrningen i Gröndalseng nära Köpenhamn har, såsom framgår av doktor Grönwalls redogörelse, redan givit ytterst betydelsefulla upplysningar, vilka med hög grad av sannolikhet kunna tillämpas även på sydvästra Skåne. Då man torde kunna emotse, att denna borrning sannolikt inom en nära framtid kommer att fortsättas till cirka 1,200 meters djup, synes det oss ändamålsenligt att avvakta resultatet av densamma, innan ett definitivt förslag framställes rörande den ifrågasatta djupborrningen i sydvästra Skåne. Emellertid bör här framhållas, att den omnämnda danska borrningen ingalunda gör en djupborrning i sydvästra Skåne överflödig ens för de delar av lagerserien, som redan blivit genomborrade, då den ju blivit utförd på sådant sätt, att dess resultat i vetenskapligt hänseende icke äro fullt tillfredsställande. Möjligen torde för utarbetandet av förslag till en stor djupborrning några smärre djupborrningar genom de lösa jordlagren böra utföras för fastställandet av lämpligaste platsen för djupborrningen. Vi anse sålunda, att frågan om djupborrningen i sydvästra Skåne till 2,000 meter eller i vetenskapligt syfte intill 2,500 meter bör uppskjutas till ett kommande år i avvaktan på en fullständig utredning rörande detta kostsamma men på samma gång högeligen betydelsefulla företag.

[83.] Vad däremot beträffar borrningarna 2)—5) synas oss alla skäl tala för att desamma med det snaraste igångsättas. Genom borrningarna 2), 3) och 4) bör man erhålla en grundläggande inblick i rätliaslagrens utbildning och eventuella koltillgångar inom ifrågavarande områden, samtidigt som genom borrningarna 2) och 3) upplysningar vinnas rörande den i såväl praktiskt som vetenskapligt syfte betydelsefulla frågan, huruvida för vårt land okända formationer förekomma mellan keupern och siluravlagringarna. Genom borrningen 5) bör kunna definitivt fastslås, huruvida kolförande lager finnas under Hallands kritformation. Vi anse sålunda, att dessa fyra borrningar, huru resultaten än utfalla, väl motivera på dem nedlagda kostnader.

Rörande sättet för borrningarnas utförande vilja vi endast framhålla såsom nödvändigt, att — såvitt bergarternas beskaffenhet det medgiver — en sådan borrningsmetod användes, att fullständiga serier av borrkärnor erhållas. Endast därigenom blir det möjligt att närmare lära känna de fyndigheter, som vid borrningen kunna anträffas, samt att genom fynd av bestämbara fossil fastställa lagrens ålder och avgöra den i praktiskt hänseende ytterst betydelsefulla frågan, huruvida lagren intaga horisontellt eller lutande läge.

Under hänvisning till vad ovan yttrats, få vi föreslå, att riksdagen, med uppskjutande till ett kommande år av frågan om en djupborrning till 2,000 à 2,500 meters djup i sydvästra Skåne, måtte bevilja nödigt anslag för utförande av ett borrhål till 1,000 meters djup i trakten av Kullemölla i sydöstra Skåne, ett borrhål till 500 meter nära Höganäs, ett borrhål till 500 meter i trakten av Ängelholm samt ett borrhål i sydligaste Halland till högst 200 meters djup. Ledningen av dessa arbeten torde böra anförtros åt Sveriges geologiska undersökning, som också bör erhålla befogenhet att, om den fortsatta utredningen visar det önskvärt och de anslagna medlen det medgiva, företaga några smärre jordborrningar i sydvästra Skåne för fastställande av lämpligaste platsen för en eventuell borrning till 2,000 à 2,500 meters djup.»

Jordbruksutskottet refererade detta uttalande och anförde vidare:

»Av detta uttalande, vilket synes stå i ganska nära överensstämmelse med de yttranden, som från sakkunnigt håll avgåvos vid behandlingen av frågan om djupborrningar under 1900 års riksdag, framgår, *att* djupborrningar av nu ifrågavarande slag ansetts böra i första hand ifrågakomma på fem särskilda, i uttalandet närmare angivna platser, *att* med verkställandet av den borrning, som skulle utföras till det största djupet, nämligen 2,000 eller eventuellt 2,500 meter, emellertid befunnits böra i avvaktan på fullständig utredning rörande sättet för arbetets bedrivande anstå till ett kommande år, *samt att* de fyra övriga borrningarna enligt de sakkunnigas åsikt borde med det snaraste igångsättas.

Beträffande den förstnämnda djupborrningen anser utskottet på grund av vad bemälda på området sakkunniga uttalat, att något anslag till densamma icke för närvarande bör komma i fråga.

Vad de fyra övriga borrningarna angår lärer visserligen icke kunna bestridas det ur rent vetenskaplig synpunkt önskvärda i att dessa komma till utförande, då härigenom skulle vinnas en tillförlitlig kännedom om de olika geologiska formationerna uti de delar av landet, där borrningarna enligt förslaget skulle äga rum, men då det på grund av innehållet i berörda uttalande från fackmannahåll vill synas, som om det ekono-

miska resultat, vilket vore att förvänta av sistnämnda borrningar, enligt fackmännens egen åsikt är ganska ovisst, och då väl den ekonomiska synpunkten bör tillmätas avgörande betydelse, när fråga är om så betydande anslag som det nu ifrågasatta. finner utskottet sig icke heller kunna tillstyrka, att medel anvisas ens för de av de sakkunniga förordade borrningarna till mindre djup, vilka i allt fall skulle komma att draga högst avsevärda kostnader. [83.]

Under åberopande av vad sålunda anförts och då frågan om företagande av djupborrningar, såsom ock av motionären framhålles, redan blivit bragt under bedömande av Kungl. Maj:t, som icke lärer underlåta att för riksdagen framlägga det förslag, vartill fortsatta undersökningar i frågan kunna föranleda, får utskottet hemställa, att förevarande motion icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

I enlighet med detta yrkande blev motionen av riksdagen avslagen.

Beträffande utskottets yttrande, att frågan om företagande av djupborrningar, såsom ock av motionären framhållits, då redan blivit bragt under bedömande av Kungl. Maj:t, bör här erinras, att i motionen väl omförmälts riksdagens skrivelse år 1900 men icke det däråt i statsrådsprotokollet vid 1901 års statsverksproposition lämnade svaret, varigenom frågan för det dåvarande avförts från vidare behandling av Kungl. Maj:t.

Riksdagen 1915.

Vid 1915 års riksdag bragtes frågan ånyo på tal genom lika lydande motioner i första kammaren av herr C. F. Beckman och i andra kammaren av herr Sommelius, vilka yrkade, att riksdagen ville besluta, att djupborrningar skulle utföras i Skåne och sydligaste delen av Halland i huvudsaklig överensstämmelse med det i jordbruksutskottets utlåtande vid 1913 års riksdag intagna yttrande av sakkunniga, och att för detta ändamål anslå ett belopp av 500,000 kronor, därav 150,000 kronor för år 1916, samt att åt Sveriges geologiska undersökning anförtro ledningar av djupborrningsarbetena med rätt för denna institution att vidtaga de förändringar i den år 1913 förordade planen för arbetets utförande, som av förhållandena kunde påkallas.

Jordbruksutskottet yttrade i sitt utlåtande nr 3, att utskottet sökt utröna, huruvida, efter det frågan om djupborrningar i Skåne och södra Halland senast varit föremål för riksdagens behandling, några särskilda förhållanden inträffat, genom vilka denna otvivelaktigt mycket betydelsefulla fråga skulle kunna sägas hava kommit i ett förändrat läge eller varigenom utsikterna att genom borrningarna erhålla ekonomiskt gynnsamt resultat skulle hava ökats. Härvid hade utskottet från sakkunnigt håll erfarit, att så icke syntes vara fallet. Varken av den i Köpenhamns närhet verkställda, numera avslutade djupborrningen eller av de i mindre omfattning bedrivna lokala undersökningarna eller av andra på frågan

[83.] inverkande omständigheter hade nämligen några slutsatser ansetts kunna dragas i fråga om möjligheterna att genom de ifrågasatta borrningarna påträffa lager av stenkol eller kalisalter. Under sådana förhållanden och med hänsyn till att under den rådande ekonomiska situationen anvisandet av ett så stort belopp, som det, varom nu vore fråga, säkerligen skulle medföra avsevärda svårigheter vid riksstatens uppgörande, föranleddes utskottet avstyrka den föreliggande framställningen. Utskottet ville emellertid uttrycka den förvissningen, att frågan alltjämt komme att vara föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksamhet.

Utskottets avstyrkande hemställan bifölls av riksdagen.

Under den förflutna sommaren hade jag överläggningar i detta ämne med chefen för Sveriges geologiska undersökning, överdirektören J. G. Andersson. Något bestämt förslag kunde emellertid då icke åvägabringas, innan överdirektör Andersson måste återvända till Kina för fullföljandet av det uppdrag, för vilket han erhållit tjänstledighet av Kungl. Maj:t.

Framställning av M. Sommelius.

I en till chefen för finansdepartementet ställd, till mig överlämnad skrift av den 4 oktober 1915 har nu direktör Sommelius ånyo tagit initiativ i frågan. Han påpekar där, att den nuvarande situationen tvingar oss att uppsöka och tillvarataga våra egna resurser, och att vissa möjligheter att finna stenkol kunna förefinnas. Särskilt framhålles i skrivelsen:

att de nuvarande under bearbetning varande kolformationerna i nordvästra Skåne ligga på ett djup av cirka 100—120 meter;

att de engelska stenkolsflötserna, som åt söder utkila sig till Frankrike, Belgien och Tyskland, förefinnas i dessa länder på ett djup av cirka 1,000—1,300 meter;

att han lika litet som någon annan kunde hysa absolut övertygelse utan endast en förhoppning, att dessa senare formationer kunde återfinnas här;

att, om djupborrningar skulle företagas, dessa i främsta rummet borde utföras för att utforska, i vilken omfattning de nu bearbetade stenkolsflötserna sträcka sig utöver de koncessioner, som redan innehavas av Höganäs—Billesholmsbolaget;

att även om kostnaden, som borde kunna begränsas till ett anslag av cirka 150—200,000 kronor per år, skulle gå upp till cirka 700,000 kronor, denna summa med hänsyn blott till det vetenskapliga intresset icke kunde anses hög;

att möjligheten att finna kalisalter icke torde vara utesluten; samt [83.]
att enligt lagen av den 28 maj 1886 rätt till eftersökande och bearbetande av stenkolsfyndigheter koncessioneras av Kungl. Maj:t.

Sveriges geologiska undersökning.

På min anmodan har Sveriges geologiska undersökning, vars t. f. chef under överdirektörens frånvaro är statsgeologen A. Gavelin, den 13 november 1915 avgivit utlåtande i ämnet och därvid anfört huvudsakligen följande.

»Den i de remitterade handlingarna framställda frågan om möjligheten att genom djupborrningar i Skåne anträffa tekniskt värdefulla råämnen kan uppdelas i följande punkter, vilka lämpligen dryftas var för sig, nämligen

1:o) möjligheten att de redan i Skånes stenkolsgruvor exploaterade stenkolslagren i omedelbar fortsättning hava en betydligt större utsträckning än de områden, inom vilka man för närvarande vet, att de äro brytvärda, och att inom det nu under brytning varande området Höganäs—Söderåsen nya schakt skulle kunna sänkas;

2:o) möjligheten att finna brytvärda stenkolsflötser inom andra trakter, där Skånes stenkolsförande formation bildar berggrunden;

3:o) möjligheten att under Skånes krita på för brytning lämpligt djup anträffa Skånes stenkolsförande formation;

4:o) möjligheten att anträffa nya och hittills för Skåne okända bildningar, innehållande praktiskt brukbara råämnen, i främsta rummet Englands, västra Tysklands och Belgiens produktiva stenkolsformation med dess kolflötser, eller Tysklands permformation med dess kalisalter.

Det föreliggande materialet för dessa frågors bedömande finnes i huvudsak koncentrerat i två av Sveriges geologiska undersöknings publikationer, den ena behandlande 'De skånska stenkolsfälten och deras tillgodogörande' (E. Erdmann, S. G. U. Ser. Ca, nr 6, Stockholm 1911—1915) och den andra behandlande 'Frågan om djupborrningar i Skåne' (K. A. Grönwall, S. G. U. Ser. C, nr 254, Stockholm 1913).

— —

1:o) *Frågan om borrningar i närmaste omgivningen av de nuvarande stenkolsgruvorna (området Höganäs—Söderåsen).*

I Erdmanns ovannämnda arbete redogöres bl. a. för de borrningar, som blivit utförda inom Höganäs—Söderåsområdet, och på grundlag av dessa borrningar samt gruvdriften betecknas på en karta de delar av detta område, som ha befunnits innehålla brytvärda kolflötser. Härav ligga endast två mindre områden av inalles cirka 740 hektars areal utanför de nu verksamma stenkolsbolagens genom koncession eller utmål förvärvade arbetsområden.

Om man i Erdmanns omtalade arbete genomgår listan över borrningar inom Höganäs—Söderåsområdet, finner man, att det vida övervägande antalet borrningar, i vilka stenkol anträffats och som ge hopp om ett förmånligt tillgodogörande av stenkolsflötserna, faller inom de nuvarande gruvområdena och att av dessa flera, som äro mest ägnade att ge förhoppningar om en framgångsrik gruvdrift, såsom Vikens Ryd, Flundrapp (norr om Viken) och Hulta (mellan Mjöhult och Ingelsträde

[83.] station) falla inom Höganäs gruvas område. I fråga om samtliga dessa områden torde emellertid borrningar för att vinna större visshet om där befintliga kolförråd vara en uppgift, som knappast kan sägas åligga statsverket utan bör tillkomma gruvbolagen själva.

Snarare vore det av mera allmänt intresse att genom rationellt skötta borrningar utforska områdena närmast norr och öster om Hälsingborg. I dessa trakter finnas nämligen borrhålen nr 10, NO om Pilshults gård, och nr 1 Påarp, strax NO om Välluvs kyrka, vilka bägge förete kolförekomster, — den förra flera kolförande nivåer, vilkas mäktighet dock icke är känd, och den senare på 66 meter en kolflöts av 0.77 meter mäktighet. Emellertid ha i närheten av dessa borrhål andra blivit nedslagna, vilka givit tämligen negativa resultat, varför man, även om en borrning skulle ge kolförekomst vid handen, näppeligen har rättighet att från en enda sådan borrning draga slutsatser för ett större område. En eller flera borrningar i denna trakt torde därför böra skjutas tillbaka för andra, som möjligen kunna anses hava beviskraft för större områden.

Frågan om djupborrningar inom Höganäs—Söderåsområdet torde därför böra besvaras så, att borrningar i de områden, som närmast gränsa till de nuvarande gruvområdena, är en uppgift, som ligger närmare för gruvbolagen, och att de mera allmänt intresse ägande borrningarna i trakten närmast norr och öster om Hälsingborg böra ställas *efter* största delen av de borrningar, som i övrigt kunna komma i fråga.

2:o) *Borrningar inom övriga områden för Skånes stenkolsformation.*

De andra områden, där den skånska stenkolsformationen (rät-lias) bildar berggrunden, utanför Höganäs—Söderåsområdet, äro a) Ängelholmstrakten, b) Stabbarpsfältet norr om Eslöv, c) Kullemöllaområdet norr om Ystad, längs Köpingsån.

a) Vad *Ängelholmsområdet* beträffar, har detta tidigare varit föremål för undersökningar genom djupborrningar, vilka dock icke lämnat några tillfredsställande resultat och icke heller giva full säkerhet angående de geologiska förhållandena, i det att t. ex. kontrollborrningar i närheten av en äldre borrning icke bestyrkt dennas resultat. Bortses från de borrningar, mot vilkas resultat av en eller annan grund invändningar kunna göras, finnas dock flera, som uppvisat kolflötser; bland dessa bör man särskilt lägga märke till den djupaste inom Ängelholmsområdet företagna borrningen, vid Åvarp i Höja socken, där man gått ned 233 meter och på 210 meters djup anträffat kollager av 0.68 meters mäktighet.

Emellertid har största delen av dessa borrningar blivit utförda med relativt enkla och mindre tillförlitliga metoder, varför det vore synnerligen av behovet påkallat att här genom en diamantborrning, som går ned till tillräckligt djup och vars resultat noggrant kontrolleras, förvissa sig om beskaffenheten av berggrunden inom Ängelholmsområdet. En dylik borrning bör helst föras ned till den kolförande formationens underlag, keupern, och med kännedom om lagerbeskaffenheten hos Skånes rät-lias och de mäktigheter, som blivit iakttagna såväl i borrningar som i förekomster i dagen, kan man vänta att på ett borrdjup av 500 meter nå igenom rät-lias-bildningarna och träffa keupern. Den lämpligaste platsen för en dylik borrning skulle vara 3—4 kilometer S eller SSO om Ängelholm.

b) *Stabbarpsområdet* innehaves av Höganäs—Billesholms A.-B. och kan sålunda lämnas utom räkningen.

c) *Kullemöllaområdet* har visat sig innehålla kolflötser av icke obetydlig mäktighet, i det professorn Moberg 1909 i en profilgrävning konstaterat fyra kollager, resp. 0.85, 0.85, 0.55 och 0.40 meters mäktighet. Den lagerserie av sand och lera, i vilken dessa kol förekommo, hade en nästan lodrät ställning. De uppgivna mäktigheterna för kollagren antyda visserligen ett relativt stort förråd inom serien härstädes, men områdets ringa utsträckning, med en bredd av på detta ställe högst 1 kilometer, sannolikt blott cirka hälften, och den branta lagerställningen gör sannolikheten för ett praktiskt användande av de påträffade kolflötserna mycket ringa. Emellertid har denna kolförekomst en ganska stor betydelse för bedömandet av de ekonomiska utsikterna för en djupborrning i syfte att nå Skånes rät-liasbildningar under kritan i väster. [83.]

3:o) *Borrningar efter Skånes stenkolsformation inom kritområdena.*

Vid övervägandet av möjligheterna att under Skånes kritbildningar anträffa Skånes stenkolsförande formation med kolflötser måste man först och främst taga hänsyn till kritbildningarnas mäktighet, alldenstund de i Skånes rät-lias förekommande kolflötserna, på grund av vad man hittills känner om deras beskaffenhet och mäktighet, näppeligen med fördel kunna tillgodogöras genom arbeten på mycket stora djup.

Huvudkällan för vår kännedom om mäktigheten av Skånes krita är två djupborrningar, den ena i närheten av Köpenhamn och den andra vid St. Köpinge kyrka, cirka 1 mil ONO om Ystad. Borrningen vid Köpenhamn började i den där flerstädes i dagen gående Saltholmskalken, som tillhör den yngre kritan, vilken utgör berggrunden också i sydvästra Skåne SO om Romeleåsen. Saltholmskalken har här en mäktighet av endast 27 meter; hela borrningen fördes ned till ett djup av 861 meter, utan att man trängde igenom kritbildningarna eller ens nådde lager, motsvarande det äldsta i Skåne kända lagret av kritan, Eriksdalsmärgeln, vilken går i dagen i trakten cirka 15 kilometer N om Ystad. Då Saltholmskalken inom området SV om Romeleåsen sannolikt har en ännu större mäktighet (minst 100 meter) än vid Köpenhamn, kan man av Köpenhamnsborrningens resultat, jämfört med en del andra fakta, draga den slutsatsen, att en borrning i denna del av Skåne för att tränga genom kritbildningarna och nå rät-lias måste gå ned till ett ansenligt djup, vilket för Skånes sydvästra hörn — trakten Malmö—Trälleborg — får räknas till minst 1,000 meter och för platser längre åt öster, till närheten av Ystad till minst 700 meter.

Den andra borrning, som ger upplysningar angående mäktigheten av Skånes kritbildningar, är den vid St. Köpinge. Denna började i något äldre lager, den där förekommande Köpingesandstenen, och fördes ned till ett djup av 450 meter utan att genomtränga kritbildningarna; troligen utgjordes de nedersta 30 meterna av den redan som det äldsta ledet av Skånes kritformation omtalade Eriksdalsmärgeln. Dessa förhållanden ge tydlig anvisning på, att man vid en försöksborrning i nu ifrågasatt syfte för att behöva borra igenom så litet som möjligt av kritan bör välja en plats, där de äldsta delarna av kritformationen gå i dagen; detta är fallet vid Köpingeåns dalgång 12—16 kilometer N om Ystad. Här begränsas kritbildningarna mot NO av en förkastning, på vars nordöstra sida starkt uppresta rät-liasbildningar förekomma; kritbildningarna ligga däremot nästan vågrätt eller stupa svagt åt sydväst. Platsen för en borrning bör bestämmas också med hänsyn till

[83.] förkastningens närhet och förläggas icke allt för nära densamma samt helst börjas i fast klyft. Dessa omständigheter utpeka som den fördelaktigaste platsen för en försöksborrning Kullemölla i Baldringe socken, beläget 3 kilometer SSO om Högestad station på Malmö—Tomelilla järnväg.

Frågan om beskaffenheten av de yngre liaslager, som man skulle vänta att möta i en borrning på denna plats, framställer sig givetvis här. De stenkolsförande bildningarna i nordvästra Skåne tillhöra den yngsta delen av rät och överlagras där av bildningar tillhörande den äldsta lias. Närmast yngre lager träffa vi dels i sydöstra Skåne, trakten av Kullemölla, på Bornholm samt i Pommern, och genom studium av dessa bildningar har det varit möjligt att sammanställa en lagerserie ända upp till yngsta lias. I denna förekomma färskvattens och terrestra bildningar med kolflötser flerstädes, exempelvis vid Kullemölla, på Bornholm samt vid Kammin i Hinterpommern. Särskilt torde man böra fästa uppmärksamheten vid den förut omnämnda kolförekomsten vid Kullemölla, då man ju vid den ifrågasatta borrningen närmast skulle hava utsikt att få träffa fortsättningen av samma slags liasbildningar, som vid Kullemölla.

I fråga om kritområdet i nordöstra Skåne, Kristianstadsområdet, måste sägas, att utsikterna att där under kritlagren påträffa rätliasbildningar med kolflötser äro ytterst små, alldenstund på de ställen, där man kan draga slutsatser angående kritformationens underlag, allt talar för att detta utgöres av urberg eller omvandlingsprodukter därav.

Däremot finnas en del omständigheter, som tala för att man vid en borrning genom kritavlagringarna på Laholmsslätten i sydligaste Halland skulle på relativt ringa djup påträffa rätliasbildningar, som möjligen kunna innehålla stenkolsflötser.

4:o. *Utsikterna att genom borrningar påträffa hittills i Skåne okända formationer med värdefulla råämnen.*

Vad beträffar frågan om möjligheten att i Skånes berggrund anträffa nya och hittills okända formationer innehållande praktiskt brukbara råämnen, varvid man huvudsakligen haft i tankarna Englands, västra Tysklands och Belgiens produktiva stenkolsformation och permformation med dess saltlager och särskilt kalisalter, ber jag att få hänvisa till den utredning, som av Sveriges geologiska undersökning genom statsgeologen Grönwall förebragtes till 1913 års riksdag. Sedan nämnda utredning avgavs, hava nämligen inga fakta tillkommit, som äro ägnade att ställa detta spörsmål i väsentligen annan belysning. Fortfarande måste man på grund av geologiska sakförhållanden säga, att utsikterna till *praktiskt värdefulla resultat i dessa hänseenden äro ganska små.*

Den produktiva stenkolsformationen liksom permformationen skulle i serien av Skånes sedimentära bildningar skjuta sig in mellan keupern och siluren. På ett par ställen i keuperområdet mellan Ottarp och Kågeröd har man emellertid borrat igenom keuperbildningarna och som deras underlag påträffat silurisk skiffer, vadan *här* ingen möjlighet förefinnes för närvaron av vare sig karbon- eller permformation.

Emellertid finnes åtskilligt, som talar för att de jordskorperörelser, som åstadkommit de stora förkastningar, vilka bestämma Skånes topografi, börjat så tidigt, att redan under mellantiden mellan siluren och keupern nivåskillnader förefunnits mellan olika delar av Skåne, så att landet legat lägre i sydväst än i nord-

ost. Beaktas dessa omständigheter, kommer man till den slutsatsen, att olikheterna i förhållandena inom olika delar av Skåne under ifrågavarande tidsskeden mycket väl *kunna* hava varit så pass stora, att i sydvästra och ytterst nordvästra Skåne andra formationer kunna hava kommit till utbildning mellan keupern och siluren, ehuru man vid Ottarp och Ekeby funnit den förra direkt överlagra den senare. [83.]

Från teoretisk synpunkt borde denna fråga helst undersökas genom borrning i sydvästra Skåne, t. ex. i trakten av Trälleborg. Först måste man emellertid då borra igenom hela kritan, som här har en mäktighet av minst 1,000 meter, därefter gå igenom hela rät-lias, som, i enlighet med vad som 1913 framlades, kan beräknas till cirka 500 meter, och slutligen även genomborra keupern om cirka 200 meters mäktighet. Först på ett djup av cirka 1,700 meter, kanske mera, skulle man alltså här kunna nå perm- eller produktiva stenkolsformationen, och i dessa tilläventyrs befintliga salt- eller stenkolslager skulle få bearbetas genom schakt av minst 1,700 meter, möjligen 2,000 meters djup eller mera. Detta är emellertid ett så stort djup, att det på teknikens nuvarande ståndpunkt omöjliggör ett ekonomiskt tillgodogörande av de råämnen, som möjligen skulle kunna anträffas.

Då just ifrågavarande borrning ur vetenskaplig synpunkt skulle vara av den allra största betydelse och lämna det mest avgörande svaret på frågan om, vad man kan finna under kritan och keupern även i andra delar av Skåne, vore det i synnerhet för vetenskapen av utomordentligt intresse, om den kunde komma till stånd. På grund av de dryga kostnaderna (sannolikt omkring 500,000 kronor) i förening med de ringa utsikterna till ett *direkt* praktiskt resultat, torde emellertid denna borrning böra uppskjutas till gynnsammare tidpunkt än den närvarande.

Vill man undersöka frågan om befintligheten under keuperbildningarna av den produktiva stenkolsformationen eller permformationen på ett ställe, där dessa formationer skulle befinna sig på måttligt eller ringa djup, synes trakten vid Höganäs i främsta rummet böra komma i betraktande. Man kunde där börja borrningen direkt i keupern eller kanske ännu bättre i de understa delarna av rät-lias och har utsikt att på ett så relativt ringa djup som omkring 300 meter nå keuperns underlag.

Sammanfattning.

Såsom sammanfattning av det anförda kan sägas, att under nuvarande förhållanden försöksborrningar i Skånes berggrund med syfte att ernå praktiskt värdefulla resultat i främsta rummet synas böra inriktas på en närmare undersökning av Skånes stenkolsformation i Ängelholmstrakten samt i andra rummet på ett avgörande, huruvida denna formation med brytvärda kolflötser bildar underlaget för kritbildningarna i trakten av Kullemölla norr om Ystad. Det är möjligt, om än långt ifrån säkert, att borrningar inom dessa båda områden skulle kunna leda till upptäckter av koltillgångar, som kunde bliva ett avsevärt tillskott till Sveriges mineraliska bränsleförråd, och jag vill därför livligt tillstyrka, att dessa så snart som möjligt bringas till utförande.

Då utsikterna att uti hittills i Skåne okända geologiska formationer påträffa värdefulla råämnen under brytvärda förhållanden synas små, torde för närvarande eventuella borrningar i sådant syfte böra ställas i tredje rummet. Lämpligaste platsen ur praktisk synpunkt för en borrning i enbart sådant syfte skulle vara vid Höganäs.

[83.] Slutligen och i fjärde rummet skulle komma frågan om en borrning på Laholmsslätten med syfte att där finna Skånes stenkolsformation med kolflötser under kritbildningarna.

Beträffande de djup, till vilka ifrågavarande borrningar kunna antagas behöva fortgå, kan man i anslutning till doktor Grönwalls utredning och de sakkunnigas uttalanden till 1913 års jordbruksutskott såsom approximativa sannolikhetsvärden uppgiva:

1)	Borrningen i Ängelholmstrakten	cirka	500	meter,
2)	» » Kullemölla	»	1,000	»
3)	» vid Höganäs	högst	500	»
4)	» på Laholmsslätten	»	200	»

I doktor Grönwalls utredning av år 1913 ingick även en beräkning av kostnaderna för dylika borrningar, åtföljda av anbud från olika firmor. Det lägsta anbudet för borrningar till de djup, varom nu är fråga, avgavs av Svenska diamantbergborrningsaktiebolaget, och samma bolag har nu förklarat sig villigt att nedsätta sitt då gjorda anbud med cirka 25 procent, dock under förutsättning att normala konjunkturer äro rådande vid den tidpunkt, då borrningarna eventuellt skulle komma till utförande.

Under förutsättning, att Svenska diamantbergborrningsaktiebolaget avgiver ett bindande anbud i överensstämmelse med sitt ovannämnda preliminära meddelande, skulle kostnaderna uppgå till:

För borrning vid Ängelholm	cirka	46,200	kronor.
» » » Kullemölla	»	110,250	»
» » » Höganäs	»	46,200	»
» » på Laholmsslätten	»	16,500	»
sålunda alla tillsammantagna	»	219,150	»
eller i runt tal	»	220,000	»

Till de uppgivna beloppen skulle dessutom komma kostnader för övervakande av borrningarna genom vetenskapligt kompetent person, utpreparerande av fossil ur borrkärnorna, utförande av analyser å bergartsproven m. m. Dessa omkostnader uppskattades år 1913 till cirka 6 kronor per borrad meter och skulle alltså för 2,200 meter uppgå till cirka 13,200 kronor.

Om *alla* eller *flertalet* av de angivna borrningarna skulle bringas till utförande, vill jag hemställa, att den ordningsföljd, vari de företagas, med hänsyn till att det största såväl ekonomiska som vetenskapliga utbyte må erhållas, ordnas så, att om någon av borrningarna kan avslutas, innan det bestämda djupet blivit uppnått, det överskjutande borrdjupet kan läggas till någon eller några av de borrningar, som senare företagas. Om *samtliga* tre förstnämnda borrningar komma till stånd, borde alltså först borrningen vid Ängelholm utföras samt avslutas, så snart keuperlager nåtts. Därnäst skulle borrningen vid Höganäs vidtaga samt avslutas, så snart under keupern säkra silurlager påträffats; sist skulle då borrningen vid Kullemölla vidtaga samt i mån av behov kunna fortsättas, så långt medlen tillåta. Skulle borrningen vid Höganäs giva till resultat bildningar mellan keupern och siluren av sådan art, att ett nedträngande till större djup än de bestämda 500 meterna bleve önskvärt, bör ett sådant få bero på omständigheterna och kunde motsvaras av, att i sådant fall borrningen vid Kullemölla kunde få avslutas redan då man nått keupern, vilket efter allt att döma bör inträffa långt före 1,000 meters djup.»

[83.] *Svenska diamantbergborrningsaktiebolaget.*

På min anmodan har därefter svenska diamantbergborrningsaktiebolaget den 10 december 1915 avgivit anbud å utförande av de ifrågasatta djupborrningarna, vilket anbud bolaget givit formen av ett kontraktsförslag.

Till grund för anbudet har lagts en detsamma vidfogad plan för borrningarnas verkställande, vilken uppgjorts efter samråd med statsgeologerna Gavelin och Grönwall. Borrhålen förutsättas bliva fyra med belägenhet och djup enligt geologiska undersökningens ovanintagna utlåtande. Borrningen i fast grund skall hela tiden bedrivas såsom roterande borrning med kärnutvinning, huvudsakligast som diamantborrning, möjligen till någon del såsom stålsandborrning. Borrhålen inklädas successivt med klädnadsrör. Kärndiametern vid hålens botten skulle överallt vara 42 millimeter, dock att vid Ängelholmshålet uträknats två alternativ med respektive 52 och 42 millimeters kärndiameter vid botten. Vid Ängelholmshålet antages keupern hava nåtts på 500 meters djup. Borrhålet vid Kullemölla antages komma att vid ungefär 450 meters djup träffa keupern och vid omkring 1,000 meter silur. Vid Höganäs antages keupern träffas redan före 50 meters djup och vara genomborrad vid ungefär 300 meter, varefter den underliggande siluren skulle genomborras till inalles 500 meter. Laholmshålet antages skola vid något mer än 150 meter träffa rät-lias och sedan fortsätta genom denna till 200 meter. Dessa antaganden om lagerföljden samt lagrens mäktighet äro naturligtvis endast grundade på sannolikhet. Först genom borrningarna kan man få visshet härutinnan samt upplysning om lagrens halt av värdefulla mineral.

Anbudet förutsätter vidare, att alla fyra borrhålen skola utföras och att de få utföras i tidsföljd efter varandra, så att samma maskinella utrustning kan användas. Om blott ett eller några av borrhålen komma till utförande, har bolaget förbehållit sig att omräkna anbudet, enär en del för företaget i dess helhet nödvändiga kostnader nu blivit fördelade på samtliga borrhål.

Enligt kostnadsförslaget skulle arbetet utföras av bolaget för statens räkning mot betalning enligt vissa angivna grunder, som huvudsakligen innefatta betalning dels för personalens resekostnader, dels för transport av borredskap, dels för vissa arbetsmaterialier, dels ock för själva arbetet med visst belopp per arbetsskift och per borrad meter, vilket sistnämnda belopp är större vid de djupare borrhålen och mindre vid de grundare.

Vid anbudet är fogad en beräkning över de sannolika kostnader,

[83.] till vilka ett antagande av bolagets anbud kunde komma att leda. Dessa kostnader hava jämte behövlig arbetstid beräknats sålunda:

Gemensamma kostnader			kronor	14,500	
Borrhål vid Ängelholm,	500 m.,	42 mm.	»	54,500	3 à 4 månader
» » Kullemölla,	1000 »	»	»	116,000	8 à 10 »
» » Höganäs,	500 »	»	»	44,550	3 »
» » Laholm,	200 »	»	»	19,080	2 à 3 »
			Summa kronor	248,630	16 à 20 manader

Om Ängelholmshålet utföres med en bredd av 52 millimeter i botten, vilket tillstyrkts av de bägge statsgeologerna med hänsyn till den stora praktiska betydelsen av särskilt detta hål, blir dess kostnad 63,100 kronor och totalkostnaden 257,230 kronor eller i runt tal 260,000 kronor.

Bergmästaren i södra distriktet.

Till följd av remiss har därefter kommerskollegiet avgivit utlåtande i frågan den 31 december 1915 och därvid överlämnat yttrande av t. f. bergmästaren i södra bergmästardistriktet, vilken anfört följande:

»I överensstämmelse med den i Sveriges geologiska undersöknings yttrande verkställda uppdelningen av frågan och med instämmande i det däri upptagna förslaget, att i första hand 4 borrningar borde komma till utförande, får jag om de skilda punkterna anföra följande.

1. Beträffande området Höganäs—Söderåsen vill jag understryka det gjorda uttalandet, att vidare undersökning av detta, vad beträffar gällande koncessioner och utmål, måste anses helt och hållet åligga de gruvbolag, som där innehava rätt till stenkols- och lerbrytning, och som även tid efter annan verkställt borrningar för detta ändamål, varemot en noggrannare undersökning av trakten omkring Hälsingborg vore av mera allmänt intresse, då inga nu gällande utmål eller koncessioner finnas därstädes.

2. Beträffande övriga områden, där Skånes stenkolsförande formation bildar berggrunden, må framhållas, att det egentligen endast är i trakten omkring Ängelholm, som formationen har sådan utbredning, att någon betydligare gruvindustri kan tänkas uppstå på dess fyndigheter, om borrning härstädes giver gynnsamt resultat.

3. Beträffande uppsökandet av Skånes stenkolsförande formation under kritbildningar må framhållas, att flötser med så ringa mäktighet, som hittills i Skåne kända och bearbetade flötser äga, icke äro brytvärda på tillnärmelsevis så stort djup som de mäktigare flötserna från karbontiden, vilka dessutom ofta förekomma flera tillsammans, så att de kunna tillgodogöras genom samma schaktanläggningar. Borrningar för detta ändamål måste därför anläggas på sådana ställen, där kritlagren hava sin minsta mäktighet, för att ett resultat av praktisk betydelse överhuvudtaget skall vara möjligt. Då enligt anförda observationer den kolförande formationen vid Kurremölla innehåller åtminstone 4 flötser, som sannolikt få anses

vara brytvärda, och därjämte de vid Kullemölla, i grannskapet därav, anstående lagren höra till de älsta kritavlagringarna i landet, måste den i denna trakt föreslagna borrningen anses hava goda utsikter att giva resultat, som kunna få praktisk betydelse. I den kolförande formationen på Bornholm, som till sin ålder motsvarar den vid Kurremölla, hava ock på sin tid flera flötser varit belagda med gruvarbete. [83.]

Kritformationen på Laholmsslätten anses hava ringa mäktighet, varför även här en möjlighet förefinnes att för måttlig kostnad erhålla kännedom, om de stenkolsförande lagren finnas eller saknas under kritformationen inom området ifråga.

4. Vid borrning för uppsökande av i Skåne hittills okända formationer emellan silur och trias, vilka i andra länder innehålla stenkols- och saltlager, vore påvisandet av dylika fyndigheters förekomst av så stor betydelse för bergshantering, övrig industri och jordbruk, att starka skäl måste anses tala för att borrning för undersökning därav verkställes på allmän bekostnad. Då dessa formationer, om de förekomma, kunna tänkas vara olika utbildade i nordvästra och i sydöstra Skåne, torde det även vara välbetänkt att, såsom förslaget upptager, utföra två borrhål för detta ändamål, vid Höganäs och Kullemölla. En avsevärd besparing i kostnaden skulle visserligen ernås, om borrningen vid Kullemölla endast avses för besvarandet av det första spörsmålet, d. v. s. förekomsten och beskaffenheten av Skånes kolförande formation under kritan, men för ett slutgiltigt besvarande av den synnerligen viktiga frågan om andra, hittills okända formationers förekomst eller frånvaro under trias måste ett enda borrhål anses vara alldeles för litet.

Då endast resultatet av borrhålet vid Höganäs kan tänkas inverka på utförandet av borrhålet vid Kullemölla, men de övriga äro fullständigt oberoende av varandra och av de två förstnämnda, borde den ordning, i vilken de särskilda borrningarna skulle utföras, bestämmas enbart med hänsyn till att rese- och fraktkostnader, för vilka borrbolaget skall åtnjuta ersättning, bliva så små som möjligt, varför borrningen borde utföras i följande ordning: Laholm, Ängelholm, Höganäs och Kullemölla.

Vår nuvarande gruvlagstiftning omfattar icke saltfyndigheter, varför det torde vara lämpligt att, då salt och stenkol förekomma under likartade förhållanden och helt olika mot i 1884 års gruvestadga omhandlade malmer och mineral, utsträcka lagen »om eftersökande och bearbetande av stenkolsfyndigheter» av den 28 maj 1886 till att även omfatta saltfyndigheter, för att, om sådana skulle anträffas, lagbestämmelserna för deras förvärvande och bearbetande skulle på förhand vara fastställda.

Slutligen torde även böra framhållas, att, om ett gott resultat erhålles i ett eller flera av de ifrågavarande borrhålen, ytterligare undersökningar måste utföras av de personer eller bolag, som eventuellt kunna komma att förvärva rätten till fyndigheternas tillgodogörande, innan tillredningsarbeten för verklig gruvbrytning kunna sättas igång, och att dessa undersöknings- och tillredningsarbeten icke kunna tänkas fullbordade på kortare tid än 3 à 4 år, men väl att avsevärt längre tid kan komma att erfordras, innan gruvdriften kommer i gång.»

För egen del har kommerskollegiet yttrat sig sålunda: *Kommerskollegium.*

»Av vad uti förevarande ämne förekommit, torde få anses framgå, att möjligheten icke är utesluten av upptäckandet i Skåne av befintligheten av ytterligare tillgångar av fossilt bränsle och av andra värdefulla mineral under sådana omstän-

[83.] digheter, att de kunna tekniskt och ekonomiskt tillgodogöras. Ur synpunkten av de intressen, kollegium har att företräda, måste det givetvis för kollegium framstå såsom synnerligen önskvärt, att åtgärder vidtagas för att genom tillförlitliga undersökningar få utrönt verkliga förhållandet uti ifrågavarande hänseende.

Beträffande den nu föreliggande planen för anställande för statens räkning av djupborrningar och vidkommande de för dessa av diamantbergborrningsaktiebolaget beräknade kostnaderna har kollegium icke funnit anledning till erinran. För den händelse emellertid att Eders Kungl. Maj:t skulle, i betraktande av den nuvarande situationen, finna nödigt att ur kostnadssynpunkt en inskränkning sker av de ifrågavarande undersökningarna, anser kollegium på grund av den förebragta utredningen, att djupborrningar företrädesvis böra äga rum inom Ängelholmsområdet och vid Kullemölla.

Bergmästaren har i sitt förenämnda yttrande, med erinran om att vår nuvarande gruvlagstiftning icke omfattar saltfyndigheter, såsom sin åsikt uttalat, att, med hänsyn härtill och då salt och stenkol förekomma under likartade förhållanden och helt olika mot de i 1884 års gruvestadga omhandlade malmer och mineral, det vore lämpligt utsträcka lagen av den 28 maj 1886 om eftersökande och bearbetande av stenkolsfyndigheter till att även omfatta saltfyndigheter, för att, om sådana skulle vid ifrågavarande undersökningar anträffas, lagbestämmelser för deras förvärvande och bearbetande skulle på förhand vara fastställda.

Med avseende härå får kollegium anföra, att kollegium skall hava sin uppmärksamhet fäst å ifrågavarande angelägenhet och, därest omständigheterna befinnas därtill föranleda, däri göra särskild framställning.»

Departementschefen.

Av vad jag förut anfört om de orsaker, som nu förmått mig att underställa denna fråga Eders Kungl. Maj:ts prövning, följer, att jag anser, att vid dess bedömande huvudvikten bör läggas å det praktiska intresset av att utröna, huruvida Skåne, utöver vad redan är känt, i sina innandömen hyser brytvärda tillgångar på fossilt bränsle. Ehuru jag ingalunda vill underkänna betydelsen för den geologiska vetenskapen av, att kännedomen om de djupare delarna av den skånska berggrunden blir utvidgad, och väl inser, att därigenom vetenskapligt betydelsefulla resultat skulle kunna vinnas, kan jag ingalunda tillstyrka, att enbart för den skull statsverket skulle, särskilt under de nu rådande förhållandena, ikläda sig några uppoffringar av den storlek, som det här uppenbarligen skulle bli fråga om. Av dessa skäl anser jag det under ärendets föregående behandling föreslagna djupa borrhålet vid Trälleborg, om vilket de sakkunniga enstämmigt förklarat, att utsikterna att av detsamma erhålla praktiskt värdefulla resultat vore ytterst små, om ens några, nu icke böra ifrågakomma.

En annan grundsats, som bör iakttagas vid frågans bedömande, synes mig vara, att staten icke bör nedlägga arbete och kostnad å sådana undersökningar, om vilka det kan förväntas, att enskilda personer eller

industriföretag själva skola utan statshjälp åstadkomma dem på grund av det ekonomiska intresse, de för dem erbjuda. I likhet med vad som anföres i Sveriges geologiska undersöknings nu avgivna utlåtande och vari bergmästaren instämt, anser jag därför frågan om borrning i närmaste omgivningen av de nuvarande stenkolsgruvorna (Höganäs—Söderåsen och Stabbarp) ävenledes kunna lämnas å sido. I det ovan återgivna yttrandet år 1901 av dåvarande chefen för jordbruksdepartementet förklarar sig visserligen denne anse, att man även beträffande borrning å Ängelholmsfältet borde kunna förvänta, att bolag eller enskilda skulle finna det med sin fördel förenligt att verkställa undersökningar, som kunde göra statens mellankomst obehövlig. Erfarenheten under den hittills förflutna tiden har emellertid icke givit stöd för denna förväntan och det synes mig på grund av resultatets ovisshet också knappast sannolikt, att på enskild bekostnad ett borrhål skulle här neddrivas till sådant djup, som nu ansetts vara nödvändigt för vinnande av tillräckligt upplysande resultat. [83.]

Vad därefter beträffar de fyra i geologiska undersökningens nyssnämnda utlåtande förordade borrhålen, är att märka, att de äro desamma, om vilka år 1913 de åtta sakkunniga uttalade, att alla skäl syntes tala för, att de med det snaraste måtte igångsättas. Jag har dock ej kunnat undgå att få det intrycket, att sannolikheten för att erhålla ett praktiskt värdefullt resultat vid vissa av dessa borrningar är ytterst ringa och att i ett fall arbetet föreslagits att fortsättas längre än till den punkt, där ett sådant resultat icke gärna vidare kan väntas.

Såsom av den förut lämnade kortfattade geologiska redogörelsen framgår, tillhöra de nu kända skånska stenkolslagren rät-liasformationen. Däremot har det icke visats, att vare sig keupern eller siluren innehålla några brytvärda mineral. Men nu är det föreslagna borrhålet vid Höganäs avsett att neddrivas direkt i keupern eller möjligen i de understa delarna av rät-lias samt fullföljas åtminstone intill dess man nått keuperns underlag. Anledningen till att denna borrning skulle företagas, skulle, såsom i geologiska undersökningens merberörda utlåtande yttras, vara, att man ville utröna, huruvida under keuperbildningarna kan anträffas den produktiva stenkolsformationen (karbon) eller permformationen (dyas). Ändamålet vore alltså att undersöka, huruvida några bildningar, liknande de stora engelska och kontinentala stenkolslagren, eller möjligen saltlager, skulle kunna sträcka sig ända upp till Skåne. Den möjlighet, som kan förefinnas härför, synes dock av vetenskapsmännen själva anses vara ganska ringa. I den vid diamantbergborrningsbolagets anbud fogade, av statsgeologerna Gavelin och Grönwall god-

[83.] kända planen antages också underlaget under keupern vara — liksom å övriga kända ställen inom Skåne — silur. Utsikterna att genom detta borrhål vinna praktiskt resultat synas mig därför vara så små, att jag ej kan tillstyrka, att staten nu nedlägger kostnader på detsamma. Sveriges geologiska undersökning har även, under anförande att utsikterna att uti hittills i Skåne okända geologiska formationer påträffa värdefulla råämnen under brytvärda förhållanden syntes små, satt detta borrhål endast i tredje rummet.

Även synas mig skälen för anbringande av det i samma utlåtande i fjärde rummet satta borrhålet å Laholmsslätten vara ur det praktiska intressets synpunkt ganska svaga. Genom borrningen skulle först utrönas, huruvida rät-liasbildningar förekomma under kritan, och sedan komme spörsmålet, huruvida denna rät-lias innehåller brytvärda kolflötser. Då detta område, såsom statsgeologen Grönwall framhåller i sin ovan omförmälda bok, i allt fall ej kan vara synnerligen stort, eftersom urberg går i dagen vid Laholm, Vallberga station och Tormarp nära Vallen, torde sannolikheten för att här påträffa sådana kolflötser, att de löna brytningen, få anses vara ganska ringa. Det synes mig därför tillrådligt att nu lämna detta område å sidan och i stället koncentrera arbetet till andra ställen, som kunna antagas lämna bättre resultat.

Dessa ställen synas mig vara de bägge återstående föreslagna platserna, Ängelholmsslätten och Kullemölla, vilka också främst förordats av kommerskollegiet. Å det förra stället har genom borrning redan påträffats ett icke obetydligt kollager på föga mer än 200 meters djup, men borrningarna hava skett på otillfredsställande sätt och till otillräckligt djup. Nu föreslås att fortsätta, tills keupern nåtts, vilket antages skola ske på ungefär 500 meters djup. Detta synes tillrådligt. Vad diametern i botten av detta borrhål angår, torde det vara för ändamålet tillräckligt, om den blir 42 millimeter.

Jämväl borrhålet vid Kullemölla synes mig ur praktisk synpunkt vara av synnerligen stort intresse. Det är vid den närliggande förkastningen konstaterat, att kolförande rät-liasbildningar förekomma nordost om förkastningen, och det är då antagligt, att den rät-lias, som underlagrar kritan sydväst om förkastningen, även är kolförande. Emellertid synas mig mot fortsättandet av detta borrhål, även sedan man nått keupern, samma anmärkningar kunna göras, som jag nyss framställt beträffande förslaget om ett borrhål vid Höganäs, och torde borrhålet därför, åtminstone tillsvidare, böra neddrivas endast till dess keuperlagret nåtts, men icke längre. Härigenom ernås även en mycket betydlig kostnadsbesparing. I geologiska undersökningens utlåtande

yttras nämligen, att efter allt att döma skulle man vid Kullemölla nå keupern långt före det föreslagna djupet av 1,000 meter. I den vid diamantbergborrningsbolagets anbud fogade planen antages detta inträffa på 450 meters djup. Om borrhålet nu för erhållande av kostnadsberäkning antages skola bliva högst 600 meter djupt, synes det mig kunna med så stor säkerhet, som nu är möjlig, antagas, att det betydelsefulla rät-liaslagret då genomborrats. För den händelse detta mot förmodan icke skulle bliva händelsen, lärer Kungl. Maj:t kunna förskottera ytterligare erforderligt belopp för borrningens fortsättande intill ett maximidjup av 1,000 meter. [83.]

På min begäran har bemälda bolag verkställt omräkning av sitt anbud under de av mig nu angivna förutsättningarna. Bolaget har därvid i skrivelse den 18 december 1915 förklarat sig villigt att, för den händelse endast Ängelholmshålet och Kullemöllahålet komme till utförande, likväl fasthålla grunderna för prisberäkningen i bolagets anbud den 10 i samma månad samt vidare anfört, att beräkningarna över de sannolika kostnaderna för hela borrningsarbetet komme att för detta alternativ undergå följande förändring. För hela borrningen gemensamma kostnader syntes komma att minskas med 5,000 à 6,000 kronor. För Kullemöllahålet intill 600 meters djup kunde kostnaden beräknas till 68,250 kronor. Därvid vore antaget, att vid borrningen vid Kullemölla skulle användas de diametrar, som angåves i den ursprungliga planen, så att vid 600 meters djup diametern vore 72 mm. Borrningen av detta hål antoges draga en tid av fem månader. De sammanlagda kostnaderna, om borrningen erhölle denna mindre omfattning, kunde alltså beräknas till omkring 132,000 kronor. Bolaget har tillika till förtydligande av sitt anbud framhållit, att detta givetvis förutsatte, att det markområde, som erfordrades för borrningens bedrivande, av statsverket ställdes till förfogande. Detta område behövde dock ej vara större, än att dess yttergränser hade ett kortaste avstånd av 10 meter från hålet.

Mot sistnämnda kostnadsberäkning finner jag icke skäl till någon erinran. Visserligen kunde det synas onödigt att, om borrningen vid Kullemölla stannar vid 600 meter, bibehålla de grövre dimensioner å borrhålet, som beräknats för att, med nödvändig avsmalning nedåt, tillåta borrning ända till 1,000 meters djup, men då det kan komma att visa sig lämpligt att neddriva detta borrhål till ett djup av mer än 600 meter, torde möjligheten till borrningens fortsättande icke böra omintetgöras genom att hålets diameter göres för liten.

Till kostnadsbeloppet för själva borrningen, 132,000 kronor, bör

[83.] emellertid, i enlighet med geologiska undersökningens förslag, läggas visst belopp för borrningens övervakande genom vetenskapligt kompetent person, utpreparerande av fossil, analyser å bergartsproven m. m. Dessa kostnader skulle efter 6 kronor per borrad meter uppgå för 1,100 meter till 6,600 kronor. För avgifter till jordägare samt oförutsedda ändamål torde totalbeloppet lämpligen böra avrundas till 140,000 kronor. Härav torde erforderligt belopp böra få förskotteras redan innevarande år för arbetenas påskyndande.

Handhavandet av borrningarna å statens vägnar torde böra anförtros åt Sveriges geologiska undersökning.

På grund av vad jag nu anfört får jag alltså hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för verkställande av djupborrningar i Skåne i enlighet med den av mig tillstyrkta planen å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av kronor 140,000

ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må härav under år 1916 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna erforderligt belopp.

2. Hydrografiska undersökningar.

Hydrografiska undersökningar av Sveriges färskvatten.

[84.] *Hydrografiska undersökningar av Sveriges färskvatten.* (extra anslag.)

Till utförande av hydrografiska undersökningar av Sveriges färskvatten har riksdagen anvisat medel å extra stat för vart och ett av åren 1908—1916. Dessa undersökningar bedrivas dels vid den hydrografiska byrån med under densamma omedelbart lydande observationsstationer dels genom meteorologiska observationer, utförda genom meteorologiska centralanstaltens försorg, och dels genom av Sveriges geologiska undersökning utförda hydrogeologiska specialundersökningar. Anslaget till de meteorologiska observationerna har anvisats under åttonde huvudtiteln men anslagen till de övriga ändamålen under nionde huvudtiteln.

På 1915 års stat anvisades sålunda under nionde huvudtiteln tillhopa 64,900 kronor, varav 60,200 kronor till nämnda byrå och observationsstationer, 3,000 kronor till hydrogeologiska specialundersökningar och 1,700 kronor för beredande av vissa arvodesförhöjningar redan under år 1914 åt personal vid hydrografiska byrån.

För år 1916 har under nionde huvudtiteln anvisats dels för uppe- [84.]
hållande av verksamheten vid nämnda byrå och observationsstationer 60,900 kronor dels ock för verkställande av de hydrogeologiska specialundersökningarna 2,000 kronor, varjämte riksdagen medgivit, att vid 1915 års slut kvarstående behållningar å för samma ändamål beviljade anslag finge under år 1916 användas för enahanda ändamål. Vid beräkning av beloppet 60,900 kronor hade Kungl. Maj:t utgått från, att till hyra för lokaler åt byrån i arméförvaltningens förra hus Munkbrogatan 2 i Stockholm, varest byrån redan förut hade sina lokaler, men vilket hus försålts till Stockholms stad, åtginge för år 1916 2,700 kronor utöver det för år 1915 beviljade anslaget till byrån, men att på grund av anbefalld inskränkning i byråns fältarbeten under år 1915 en behållning av 2,000 kronor skulle vid 1916 års början vara disponibel, vadan en höjning av anslaget med allenast 700 kronor erfordrades. För de hydrogeologiska specialundersökningarna hade ett belopp av 3,000 kronor ansetts erforderligt, men då på grund av inskränkning i 1915 års arbeten en behållning av 1,000 kronor påräknats, hade blott 2,000 kronor ansetts behöva anvisas.

I skrivelse den 2 november 1915 har nu styrelsen för nämnda byrå framlagt beräkning av kostnaderna för den hydrografiska undersökningen av Sveriges färskvatten år 1917, upptagande för den hydrografiska byrån med under densamma omedelbart lydande observationsstationer 62,900 kronor, för de meteorologiska observationerna, liksom föregående år, 12,100 kronor och för de hydrogeologiska specialundersökningarna 3,000 kronor. Beträffande anslag till de meteorologiska observationerna har chefen för ecklesiastikdepartementet förut denna dag gjort hemställan. Höjningarna av de för nämnda byrå och observationsstationer ävensom för de hydrogeologiska specialundersökningarna erforderliga beloppen beror därpå, att någon behållning från innevarande år icke torde bliva tillgänglig för år 1917. De särskilda utgiftsposterna till dessa bägge ändamål äro samtliga i den nu framlagda beräkningen upptagna till enahanda belopp som för år 1916.

Såsom jag nästföregående år vid framläggande av förslag till *Departementschefen.*
anslag för ifrågavarande ändamål erinrade, är frågan om hydrografiska byråns uppförande å ordinarie stat, vilken fråga sammanhänger med väckt förslag om vissa ändringar beträffande jämväl andra vetenskapliga mindre statsinstitutioner, hänvisad till utredning av löneregleringskommittén. Denna kommittés utlåtande har ännu ej inkommit och jag har inhämtat, att det icke är att förvänta så snart, att med anledning därav

[84.] något förslag kan föreläggas den nu sammanträdande riksdagen. Jag vill nämna, att styrelsen för hydrografiska byrån under hösten år 1915 inkommit med nytt förslag till ordinarie stat för byrån, innebärande åtskilliga utvidgningar av densamma och dess verksamhet, samt att även detta förslag överlämnats till löneregleringskommittén.

Under sådana förhållanden torde anslag till ifrågavarande hydrografiska undersökningar böra även för år 1917 begäras å extra stat. Mot de för detta år föreslagna anslagsbeloppen under nionde huvudtiteln har jag icke något att erinra.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att å *extra stat* för år 1917 anvisa

dels för hydrografiska byrån med observationsstationer ett anslag av ..... kronor 62,900;

dels och för hydrogeologiska specialundersökningar ett anslag av ..... kronor 3,000;

eller tillhopa ..... » 65,900.

I. Veterinärväsendet.

1. Veterinärundervisningsanstalter.

a. Veterinärundervisningen, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 179,000.

b. Statens veterinärbakteriologiska anstalt, *oförändrat ordinarie anslag* ..... » 42,700.

2. Veterinärstaten.

Länsveterinärer och veterinärstipendiater, *bestämt anslag* ..... kronor 86,500.

Distriktsveterinärers avlönande, *förslagsanslag* ..... » 146,000.

oförändrat ordinarie anslag kronor 232,500.

J. Vägunderhållet och skjutsväsendet.

1. Vägunderhållet.

a. Bidrag till vägunderhållet på landet, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 1,350,000.

b. *Kostnad för vägdelningar.*

[85.] *Kostnad för vägdelningar.* (extra anslag.)

Med anledning av stadgandet i 84 § av lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet den 23 oktober 1891 därom att, då vägdelning enligt samma lag äger rum första gången, halva kostnaden därför skall bestridas av statsverket, har riksdagen, på grund av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar, för tiden från och med år 1895 årligen på extra stat till bestridande av statsverkets andel i kostnaden för vägdelningar anvisat förslagsanslag, vars belopp uppgått för varje år till och med år 1910 till 50,000 kronor, för vart och ett av åren 1911—1915 till 35,000 kronor och för år 1916 till 25,000 kronor.

Anslag för ifrågavarande ändamål är behövligt jämväl för år 1917. Då någon anledning till ändring i det för innevarande år anvisade beloppet icke förefinnes, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att å *extra stat* för år 1917 anvisa för bestridande av statsverkets andel i kostnaden för vägdelningar såsom förslagsanslag ..... kronor 25,000.

c. *Understöd åt synnerligt betungade väghållningsdistrikt.*

[86.] *Understöd åt synnerligt betungade väghållningsdistrikt.* (extra anslag.)

För varje av åren 1907—1916 har riksdagen till understöd åt synnerligt betungade väghållningsdistrikt på extra stat anvisat ett anslag av 150,000 kronor.

Då anslag för ifrågavarande ändamål synes böra finnas tillgängligt även för år 1917 och någon ändring i anslagsbeloppet icke nu torde böra ifrågasättas, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till understöd åt synnerligt betungade väghållningsdistrikt å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 150,000.

d. *Svenska vägföreningen.*

[87.] *Svenska vägföreningen.* (extra anslag.)

Uti en till Kungl. Maj:t ingiven skrift av den 28 september 1915 har styrelsen för svenska vägföreningen anfört följande.

»De svenska allmänna vägarnas tillstånd är, såsom allmänt erkännes, mycket bristfälligt. Detta beror till en del på alltför svag byggnad, men har framför allt sin grund i ett olämpligt underhåll. Till följd av denna vägnätets bristfälliga beskaffenhet åsamkas landet och den enskilde stora förluster genom fördyrade transporter.

Å andra sidan behöver ett gott vägunderhåll ej med nödvändighet vara dyrare än ett dåligt. Vid bedömandet av vikten för landet av att hava goda vägar bör även ihågkommas, att starka och lätt trafikabla vägar äro av en utomordentlig betydelse för försvaret.

För att i sin mån verka för åstadkommandet av *goda vägar* bildade ett antal intresserade personer den 26 januari 1914 svenska vägföreningen. Hans Maj:t Konungen har täckts stöda den nybildade föreningen dels genom att bliva dess höge beskyddare, dels genom att ställa ett större penningbelopp till dess förfogande för verksamhetens organisering.

Föreningen räknar för närvarande cirka 2.000 medlemmar dels personliga, dels korporativa (vägstyrelser, kommuner, myndigheter, ämbetsverk och firmor). Till inkomsterna av medlemsavgifter hava även kunnat läggas donationer om 13,624 kronor, som föreningen fått mottaga.

Dessa sammanlagda medel hava möjliggjort, att arbetet redan från början kunnat läggas på en bred bas.

Såsom framgår av föreningens här bifogade stadgar samt arbetsprogram för innevarande år, söker föreningen bringa landets inbyggare till insikt om betydelsen av goda vägar samt klarlägga den ekonomiska och tekniska möjligheten av åstadkommandet av sådana vägar.

De verksammaste medlen härför hava varit anordnandet av föreläsningar (hitintills 103 stycken med 7,700 åhörare), förevisningar samt praktiska vägkurser, vid vilka åskådliggöras ej endast huru goda vägar böra byggas och underhållas, utan jämväl visas huru enkla verktyg, mekaniska redskap samt i orten tillgängliga materialier lämpligen böra komma till användning för erhållande av goda vägar.

Sådana vägkurser hava hållits under år 1914 i Stockholm, Katrineholm och Boden samt innevarande år i Stockholm, Gävle, Mora, Uppsala, Umeå, Svedala, Karlsborg, Gamleby och Kil, tillsammans 12 kurser.

För att göra sin upplysningsverksamhet så effektiv som möjligt har föreningen vid några av sina kurser bland annat vänt sig till schaktmästare och förmän vid allmänna vägarbeten. I anslutning härtill har också kungl. järnvägsstyrelsen beordrat ett 30-tal överbanmästare och banmästare till årets vägkurs i Stockholm, varjämte även särskilda föreläsningar anordnats för denna personal vid statens järnvägar.

Då det visat sig, att på detta sätt snabba resultat kunna vinnas till vägarnas förbättrande, planeras för närvarande en 4 veckors teoretisk och praktisk vägkurs för utbildning av vägarbetsledare (vägmästare).

Utöver dessa åtgärder och till hjälp vid föreningens ovannämnda undervis- [87.]
ningsverksamhet utgiver föreningen en serie publikationer i hithörande frågor, vilka publikationer här bifogas.

Slutligen har föreningen för en summa av 7,500 kronor inköpt till begagnande vid vägkurser och föredrag en större samling modeller och redskap.

Med stöd av den inom föreningen samlade erfarenheten har föreningens styrelse varit i tillfälle att på därom gjord framställning kostnadsfritt avgiva sakkunniga utlåtanden i vägfrågor, som hänskjutits till densamma från enskilda och från statens verk. Sålunda hava besvarats fyra remisser från kungl. järnvägsstyrelsen angående automobilvägar, en remiss från kungl. fortifikationen angående tekniska bestämmelser för militära vägarbeten, en remiss från Konungens befallningshavande i Östergötlands län angående tvist mellan väghållare och länsman, en remiss från Konungens befallningshavande i Norrbottens län angående tekniska bestämmelser för vägunderhållet inom länet samt från generalstaben angående vägarnas bärighet i viss del av landet.

Den militära vägbyggnadsverksamheten har föreningen i övrigt varit i tillfälle att stöda genom vägkurser vid kungl. fortifikationens förläggningar i Boden, Stockholm och Karlsborg samt genom föredrag om vägbyggnad och vägunderhåll inför ett flertal regementen. Vidare har föreningen under innevarande år tagit initiativ till samt genom att ställa erforderlig materiel till generalstabens disposition möjliggjort verkställandet av omfattande militära fordonsprov, avsedda ej blott att undersöka lämpligheten av motordrift vid militära transporter, utan jämväl att utröna bärigheten hos en hel del militäriskt viktiga vägar med däri ingående broar och färjor. Till detta prov, som omfattade ej mindre än 1,500 kilometer tillryggalagd vägsträcka, har Eders Kungl. Maj:t genom nådigt brev av den 21 maj innevarande år givit sitt samtycke.

Slutligen må framhållas, att föreningens verksamhet sträckt sig till hela vårt land, varigenom det varit möjligt att samla ett avsevärt material till olika vägfrågors belysande och därigenom erhålla en god överblick över hithörande förhållanden.

Det ligger i sakens natur, att det här ovan berörda omfattande programmet ej kunnat genomföras, med mindre frivillig arbetskraft utnyttjats i största möjliga utsträckning, och ändock hava föreningens årsinkomster varit otillräckliga till täckandet av de med verksamheten förenade omkostnaderna. De för igångsättandet av verksamheten till föreningen överlämnade donationerna hava därför fått helt anlitas.

Föreningens budget för nästkommande år visar därför ett deficit, vilket närmare framgår av nedanstående

Tablå över inkomster och utgifter för år 1916.

Årliga inkomster:

Medlemsavgifter:						
Årsbetalande	nuvarande	personliga	medlemmar	kr. 3,000: —		
»	»	korporativa	»	» 3,640: —	kronor	6,640: —
»	nya	personliga	»	kr. 1,000: —		
»	»	korporativa	»	» 2,000: —	»	3,000: —

[87.]

Räntor	kronor	500: —
Hans Maj:t Konungens understöd	»	2,000: —
	kronor	12,140: —
Brist	»	10,000: —
	Summa kronor	22,140: —

Utgifter.

Sekretariatet (8 medlemmar)	kr. 4,000: —		
Skrivbiträden	» 2,800: —	kronor	6,800: —
Lokalhyra		»	900: —
Vägkurser och möten 8 st. à 600	kr. 4,800: —		
Resor och föredrag 15 st. à 100	» 1,500: —	»	6,300: —
Publikationer 6 st. à 500		»	3,000: —
Reklamtryck		»	1,500: —
Porto och telefon		»	2,000: —
Facklitteratur		»	150: —
Tidningsurklipp		»	100: —
Inventarieinköp		»	500: —
Skrivutensilier		»	350: —
Diverse oförutsedda utgifter		»	540: —
		Summa kronor	22,140: —

För täckandet av den i tablån beräknade bristen, måste, om verksamheten enligt ovanstående beräkning skall kunna fortfarande bedrivas, föreningen tillgripa sin enda kapitaltillgång, de ständiga medlemmarnas fond, för närvarande utgörande 10,000 kronor, ehuru rätteligen endast räntan härå bör ingå bland årsinkomsterna.

Som framgår av tablån har bland utgifterna ej kunnat upptagas lön till en fast anställd sekreterare, detta fastän föreningen är i starkt behov av att erhålla en högt kvalificerad person, som helt ägnar sin tid åt föreningens omfattande arbete med dess vidlyftiga expedition och för upplysningsverksamhetens bedrivande betingade talrika resor.

Ehuruväl arvodena till sekretariatets medlemmar, som nu tillsammans verkställa alla föreningens arbeten, såsom författande av skrivelser och publikationer, hållandet av föredrag och vägkurser m. m., kan minskas i och med tillsättandet av en sekreterare, torde likväl utöver de i tablån upptagna 4,000 kronor erfordras ytterligare 5,000 kronor. Hela bristen uppgår sålunda till 15,000 kronor årligen.

Det är med tanke härpå, som föreningens styrelse måste vidtaga åtgärder för att trygga fortsättningen av det som påbörjats, ty man kan ej påräkna att för framtiden i samma grad som hittills åtnjuta stöd av enskild offervillighet i fråga om en verksamhet, som främst tillgodoser det allmänna.

Att föreningen trots sina begränsade medel mäktat åstadkomma en effektiv insats till det svenska vägväsendets höjande ger oförtydbart vid handen, att dess verksamhet funnit förståelse och att dess upprätthållande är av nationell betydelse. Under sådant förhållande har styrelsen ansett det som sin plikt att bringa situationen till Eders Kungl. Maj:ts kännedom och att i underdånighet anhålla om statsmakternas hjälp för tryggande av föreningens fortsatta, gagneliga verksamhet.

Genom att tillgripa de ständiga medlemmarnas fond kan visserligen verksamheten under år 1916 bedrivas ungefär som förut, men därefter står föreningen givetvis inför utsikten att nödgas antingen helt och hållet upphöra med sitt arbete eller ock omlägga verksamheten efter linjer, som ej uppfylla det med föreningen avsedda ändamålet. Då det, såsom ovan anfördes, synes, som om svenska vägföreningen under sin hittills varande verksamhetstid varit till stort gagn i en för hela landet viktig fråga och alltså torde vara värd ett understöd från det allmännas sida för möjliggörandet av dess fortsatta verksamhet, får föreningens styrelse härmed i underdånighet anhålla [87.]

att Eders Kungl. Maj:t ville hos nästkommande års riksdag göra nådig framställning om beviljandet från och med år 1917 av ett årligt anslag av 15,000 kronor att tilldelas svenska vägföreningen för bedrivande av dess verksamhet.»

I häröver den 30 november 1915 avgivet utlåtande har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen yttrat sig sålunda.

»Senare tiders starka utveckling av snart sagt alla områden av näringslivet har givit ökad betydelse åt landsvägssamfärdseln, men också ställt väsentligt större fordringar på vägarnas beskaffenhet. Den numera utvecklade automobiltrafiken, som så avsevärt vidgat landsvägarnas betydelse för landets befolkning i allmänhet, kräver sålunda exempelvis vägar av dyrbarare anläggning och omsorgsfullare underhåll än den förut vanliga landsvägstrafiken.

Under det att landsvägsförbindelserna alltjämt få ökad betydelse för vårt land, är emellertid vägarnas beskaffenhet numera icke sådan, att de motsvara den modernare tidens sålunda stegrade krav, och det är framför allt i fråga om vägarnas underhåll, som bristerna skarpast framträda. Härutinnan medför nämligen det nuvarande systemet med en ofantlig massa naturaunderhållare betänkliga olägenheter icke blott med hänsyn till vägbördans fördelning utan även därigenom, att det hindrar vägarbetenas organiserande och utförande på ändamålsenligt sätt.

Vägunderhållsfrågans otillfredsställande läge har även föranlett Eders Kungl. Maj:t att redan år 1911 tillkalla särskilda sakkunniga för verkställande av utredning angående åtgärder för åvägabringande av en jämnare fördelning av väghållningsbesvären samt utarbetande av förslag till erforderliga förändringar i gällande väglag, m. m., och lärer dessa sakkunnigas förslag vara att emotse inom den allra närmaste tiden.

För att åt vägfrågan tillvinna det intresse, som verkligen motsvarar dess stora nationella betydelse, och därigenom även underlätta dess lyckliga lösning inom en snar framtid, torde det emellertid vara av vikt att så allmänt som möjligt bringa ökad insikt om betydelsen av goda vägar, och från denna synpunkt anser väg- och vattenbyggnadsstyrelsen det av svenska vägföreningen påbörjade upplysningsarbetet förtjänt av understöd.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som med uppmärksamhet och intresse följt svenska vägföreningens verksamhet, anser sig emellertid nu, då fråga uppstått om statens understödjande av föreningens verksamhet, böra därom göra följande erinringar.

I föreningens verksamhet ingår såsom huvudsaklig del anordnande av praktiska övningar, s. k. vägkurser, för direkt åskådliggörande av ett rationellt väg-

[87.] underhåll samt användande av därför avsedd arbetsredskap. Dessa övningar synas emellertid hava i flera fall kommit att i allt för hög grad utgöra en uppvisning av sådana dyrbarare arbetsmaskiner och redskap, vilka kunna vara väl på sin plats vid arbeten å gator eller vägar inom och invid villastäder och andra tätt bebyggda samhällen, men vilka, så länge vägunderhållet icke är övertaget av staten eller åtminstone av länen, endast undantagsvis kunna anskaffas av nuvarande vägunderhållare eller lämpligen komma i fråga för arbeten å vanlig landsväg ute i landsbygden, där underhållet måste utföras med tillhjälp av enklare arbetsmetoder och enklare redskap. I stället för vältning och makadamisering av gator med användande av stora motorvältar, vattenvagnar och dylika dyrbarare arbetsredskap, synas kurserna sålunda böra huvudsakligen omfatta iståndsättande och underhåll av vanlig landsväg med användande av plog, harv, sladd, m. fl. sådana arbetsredskap, över vilka de nuvarande naturaunderhållarna redan förfoga eller som de med lätthet kunna anskaffa, samt undervisning om den stora ekonomiska betydelsen både för dem själva och för vägtrafikanterna av ett noggrant och oavlåtligt vägunderhåll, ävensom för underlättande härav fördelen av att frivilliga sammanslutningar bildas för gemensamt handhavande av sådant kontinuerligt vägunderhåll. Genom »flickning» eller omedelbar lagning av uppkommen mindre skada i vägbanan kan med de enklaste hjälpmedel och för måttlig kostnad vinnas avsevärd förbättring av vägnätets beskaffenhet. Då det nämligen icke för närvarande låter sig bedöma, huruvida inom en närmare framtid vägunderhållet kommer att övertagas av staten eller länen och sålunda upphöra att vila å de mindre sammanslutningarna, vägdistrikten, så är det också för närvarande närmast av vikt att fästa väghållarnas uppmärksamhet på vad som kan göras för vägarnas förbättring även under nuvarande förhållanden. Därest med nuvarande lagstiftning något verkligen skall kunna uppnås till förbättrande av vägunderhållet, är det därför förvisso nödvändigt att inrikta vägkurserna att omfatta huvudsakligen undervisning i flickningsförfarandet och påvisande av detta enkla förfarandes praktiska och ekonomiska fördelar och att ej avskräcka de nuvarande vägunderhållarna därigenom, att kurserna ordnas på sådant sätt, att deltagarna få den uppfattningen, att för åstadkommande av ett tillfredsställande vägunderhåll på landet måste tillgripas samma dyrbara arbetsmetoder, som erfordras vid underhåll å gator och därmed jämförliga vägar. I de undantagsfall, då vägunderhållare verkligen skulle med fördel kunna anskaffa och använda dyrbarare arbetsredskap, torde det icke erbjuda svårighet att få sakkunnig ledning för dess användning.

En sådan upplysningsverksamhet, som här i korthet antytts, anser väg- och vattenbyggnadsstyrelsen vara av den betydelse, att den bör av staten understödjas.

Enligt föreningens uti ansökningsskriften lämnade tablå över inkomster och utgifter beräknas verksamheten åsamka föreningen en brist av 10,000 kronor. Med hänsyn till önskvärdheten att erhålla en kvalificerad person, som helt ägnade sin tid åt föreningens arbete, har föreningen emellertid ansett det vara erforderligt att erhålla ytterligare 5,000 kronor till lön åt en fast anställd sekreterare. Då det under nu rådande förhållanden torde vara nödvändigt att i möjligaste mån begränsa statens utgifter och då svenska vägföreningen genom en upplysningsverksamhet i antydd riktning allt mer torde vinna anslutning från den stora allmänhetens sida och därifrån erhålla åtminstone till en del det erforderliga ekonomiska understödet, och då det sannolikt låter sig göra att med tillräckligt tillfredsställande resultat i stor ut-

sträckning bedriva föreningens verksamhet liksom hittills med frivilliga biträden, anser väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, att vägföreningens anslagskrav bör kunna för närvarande inskränkas till ett något lägre belopp att försöksvis utgå under ett år. [87.]

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen får sålunda i underdånighet förorda, att svenska vägföreningen för år 1917 meddelas ett understöd av statsmedel till belopp av 10,000 kronor med villkor, att under nämnda år på lämpliga platser i olika delar av landet anordna minst 8 så kallade vägkurser eller praktiska övningar i vägunderhåll, vid vilka skola företrädesvis visas och komma till användning sådana enklare verktyg och mekaniska redskap, som kunna med fördel anskaffas och brukas av nuvarande vägunderhållare eller deras sammanslutningar.»

Departementschefen.

På sätt i vägföreningens skrivelse samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsens utlåtande framhålles, är det tyvärr obestridligt, att de svenska allmänna vägarna i regel icke befinna sig i ett skick, som kan anses tillfredsställande. Till detta beklagliga förhållande medverka många faktorer, av vilka de viktigaste torde vara det nuvarande systemet för vägunderhållets utgörande in natura, det nu allmänt brukade sättet att blott en eller möjligen två gånger om året ägna vägarna, den tid marken är bar, något underhållsarbete samt den blott med vissa bestämda, långa mellantider återkommande inspektionen. Dessa förhållanden medföra, att något mera rationellt underhåll knappast för närvarande kan förväntas, annat än där längre sammanhängande vägsträckor tillhöra en enda väghållare såsom t. ex. en vägstyrelse, en större jordbruks- eller bruksegendom, en stad eller dylikt. Dock är det uppenbart, att ett gott vägväsen och isynnerhet ett gott vägunderhåll är i många hänseenden för landet och dess inbyggare av en vikt, som näppeligen kan överskattas. De allmänna vägarna hava under senare år alltmera vunnit i betydelse, i samma mån som livligheten i landsbygdens omsättningsförhållanden stegrats och så effektiva medel att tillgodose landsbygdens transportbehov som automobiler, särskilt för lasttrafik, alltmera kommit i bruk. Med nutidens ökade pris å olika slags förnödenheter och prestationer har det för övrigt visat sig ekonomiskt nödvändigt att även i vanlig trafik efter dragare söka framföra å vägarna vida tyngre och större lass än förut, men för en sådan trafik kräves oundgängligen, att landets vägar befinna sig i bättre skick än nu, särdeles vid de kritiska perioderna under våren och hösten. Till dessa under alla förhållanden gällande skäl för ett förbättrat vägunderhåll — vilka för övrigt skulle kunna ytterligare utvecklas, om jag ansåge nödigt att längre dröja vid en så självklar sak — kan läggas den stora och ibland kanske avgörande betydelse, som förefintligheten av eller bristen å goda vägar utövar i

[87.] militärt hänseende, vilket ytterligare bestyrkts av erfarenheten från det nu pågående kriget.

Till avhjälpande av de sålunda påpekade missförhållandena och ernående av åsyftad förbättring torde visserligen först och främst krävas ändringar i väglagen. För detta ändamål äro också sakkunniga tillkallade och deras arbete lär hava fortskridit därhän, att betänkande snart är att förvänta. Måhända kan förslag i ämnet föreläggas redan nästa års riksdag.

Dock är det givet, att åtskilligt gott kan även före en dylik omorganisation genomföras på vägfrågans område. Svenska vägföreningen har därvid redan utfört ett synnerligen gagnande och förtjänstfullt arbete, särskilt genom att kraftigt framhålla olägenheterna av den nuvarande allmänna bristen på tillfredsställande vägunderhåll samt påvisa möjligheterna att åstadkomma förbättringar. Föreningen torde härigenom även hava öppnat ögonen på mången, som förut icke insett behövligheten av bättre vägunderhåll, och därigenom så att säga banat väg för åstadkommande av de för detta ändamål nödvändiga bestämmelser, vilka äro under förberedelse. Dess verksamhet är även ägnad att medföra det betydelsefulla resultatet, att, då sådana bestämmelser komma till stånd, erforderlig sakkunskap må finnas hos allmänheten för deras rätta efterlevnad.

Vad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anfört om önskvärdheten av att företrädesvis enklare väglagningsmetoder förevisas och rekommenderas vid föreningens vägkurser, är otvivelaktigt riktigt såsom allmän regel. Det har emellertid även sin betydelse att å orter, där dyrbarare redskap kunna med ekonomisk fördel användas, kunskap om sådana redskap sprides. I fråga om de ovedersägliga fördelarna av det s. k. flickningssystemet är jag fullt ense med styrelsen, men då även vägföreningen bestämt hävdar samma ståndpunkt, förefinnes härutinnan icke någon skiljaktighet.

Jag anser alltså vägföreningens arbete vara av en stor nationell betydelse. Då utredningen visar, att detta arbete icke längre kan med kraft bedrivas utan bistånd från det allmännas sida, anser jag sådant bistånd icke böra vägras. I fråga om beloppet och i huvudsak jämväl beträffande villkoren för anslagets utgående ansluter jag mig till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag och vill härutinnan endast erinra, att enligt de föreslagna villkoren vägföreningen skulle vara skyldig att vid sina kurser och övningar visa och låta komma till användning företrädesvis sådana verktyg och redskap, som i allmänhet lämpa sig för dem, vilka enligt gällande lagstiftning hava vägunderhållet sig ålagt.

Jag får alltså hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen [87.]

att till understöd åt svenska vägföreningen å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av kronor 10,000.

2. Färjor och färjkarlar.

Bestämt anslag ..... kronor 354
Friheter, *förslagsanslag* ..... » 25

oförändrat ordinarie anslag kronor 379.

3. Bidrag till skjutsentreprenader, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 300,000.

K. Fattigvård.

1. Fattigvården i Stockholm och landsorten, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 9,564.

2. Fattigvården i allmänhet, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 350,000.

3. Svenska fattigvårdsförbundet.

Till understöd åt svenska fattigvårdsförbundet har riksdagen på extra stat anvisat för vart och ett av åren 1909, 1910 och 1911 ett anslag av 8,000 kronor, för vartdera av åren 1912 och 1913 ett belopp av 14,000 kronor samt för vart och ett av åren 1914, 1915 och 1916 ett anslag av 17,000 kronor. Av anslagen för de fem sistnämnda åren har ett belopp av 3,000 kronor varit avsett såsom bidrag till ordnande av konsulentverksamhet för barnavård. [88.] *Svenska fattigvårdsförbundet.* (extra anslag.)

[88.] I en till Kungl. Maj:t ställd skrift har nu förbundet gjort framställning om erhållande för år 1917 av statsanslag å 17,000 kronor eller enahanda belopp, som det för år 1916 beviljade.

I infordrat utlåtande den 20 december 1915 har statskontoret tillstyrkt förevarande framställning.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till understöd åt svenska fattigvårdsförbundet å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 17,000, därav 3,000 kronor såsom bidrag till ordnande av konsulentverksamhet för barnavård.

Därest detta anslag beviljas, lärer Kungl. Maj:t vilja liksom hittills meddela särskilda bestämmelser för anslagets åtnjutande och därvid föreskriva, att förbundet skall till Kungl. Maj:t avgiva berättelse över sin verksamhet under år 1917, innefattande jämväl redogörelse för förbundets utgifter och inkomster under samma år, ävensom att ett av chefen för jordbruksdepartementet förordnat ombud skall äga deltaga i revisionen av förbundets räkenskaper för året.

L. **Diverse.**

1. Ålderstillägg, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 100,000.

2. Odlingshjälp åt kronobyggare, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 4,500.

3. Odlingshjälp till innehavare av skogstorp och odlingslägenheter å kronomark i de sex nordligaste länen, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 20,000.

4. Belöningar för rovdjurs dödande, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 38,000.

5. Ersättning till hushållningssällskapen för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 2,100,000.

6. Jordförmedlingsbyråer för egnahemsrörelsen.

[89.] *Jordförmedlingsbyråer för egnahemsrörelsen.* (extra anslag.)

I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1912—1915 anvisat anslag av 20,000 kronor till anordnande av jordförmedlingsbyråer för egnahemsrörelsen.

Enär, även om 1915 års anslag fullt toges i anspråk, det likväl, med anledning av avsevärda besparingar under föregående år, kunde beräknas, att de behållningar, som komme att finnas vid 1915 års utgång, skulle väl förslå till täckande av statsbidragsbehovet för år 1916, ansågs nytt anslag för år 1916 icke erforderligt, utan Kungl. Maj:t begärde endast riksdagens medgivande att under sistnämnda år för ändamålet använda vad som vid 1915 års utgång kunde kvarstå oanvänt å ifrågavarande anslag. Denna framställning bifölls av riksdagen.

Kungörelse angående statsbidrag till ifrågavarande jordförmedlingsbyråer är utfärdad den 22 november 1912.

I skrivelse den 30 september 1915 har nu lantbruksstyrelsen gjort framställning om äskande å extra stat för år 1917 av ett anslag å 20,000 kronor för detta ändamål.

Statskontoret har i utlåtande den 24 november 1915 erinrat, att av de för åren 1912—1915 anvisade anslagen Kungl. Maj:t anvisat statsbidrag med tillhopa allenast 48,665 kronor 45 öre, därav från 1915 års anslag 15,200 kronor, vadan ett belopp av 31,334 kronor 55 öre återstode odisponerat, vilket enligt riksdagens medgivande finge användas under år 1916. Under förutsättning att icke för vart och ett av de närmaste två åren behövde för ändamålet användas större belopp än år 1915, syntes berörda reservation förslå även för behovet under år 1917.

Departementschefen.

Det normala beloppet av ifrågavarande anslag är 20,000 kronor. Även om hittills detta belopp icke tagits fullt i anspråk, synes det dock icke böra beräknas, att anspråken på anslaget under kommande år skola stanna ungefär vid 1915 års siffra. Det vore beklagligt, om befogade anspråk för detta ändamål icke skulle kunna tillmötesgås av brist på medel. Jag anser därför försiktigheten bjuda att, jämte det tillstånd för Kungl. Maj:t utverkas att under år 1917 använda behållning från år 1916, anslaget för år 1917 erhåller en mindre tillökning, förslagsvis 8,000 kronor, varigenom för de bägge åren 1916 och 1917 blir disponibelt ett belopp av inemot 40,000 kronor.

[89.] I enlighet härmed hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att Kungl. Maj:t må under år 1917 till jordförmedlingsbyråer för egnahemsrörelsen använda vad som vid utgången av år 1916 kan kvarstå oanvänt å anslaget för detta ändamål;

dels ock för samma ändamål å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 8,000.

7. Jordbruksstatistiken.

[90.] *Jordbruksstatistiken.* (extra anslag.) I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1913, 1914, 1915 och 1916 anvisat ett anslag av 25,000 kronor till insamlande av jordbruksstatistiska uppgifter genom lokalundersökningar.

Uti skrivelse den 26 november 1915 hava nu statistiska centralbyrån och lantbruksstyrelsen gjort framställning om anslag av 25,000 kronor till ifrågavarande ändamål jämväl för år 1917, och hava nämnda ämbetsverk därvid anfört, att, så vitt av de från hushållningssällskapen uppgivna kostnaderna för de under åren 1913, 1914 och 1915 verkställda lokalundersökningarna kunde slutas, det hittills beviljade årliga beloppet vore för ändamålet väl avpassat.

Departementschefen. För fullföljande av ifrågavarande undersökningar anser jag anslag böra äskas av riksdagen för år 1917. I anslagets belopp finner jag ej anledning att föreslå någon förändring. Vidare anser jag, att i överensstämmelse med vad som skett för innevarande år riksdagens medgivande bör utverkas för användande under år 1917 av möjligen uppstående överskott å tidigare års anslag.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att vad vid utgången av år 1916 kan kvarstå oanvänt å anslaget till insamlande av jordbruksstatistiska uppgifter genom lokalundersökningar må under år 1917 användas för enahanda ändamål;

dels ock för samma ändamål å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 25,000.

8. Befrämjande av avsättning i främmande länder av alster av svenska lantbruket och dess binäringar samt fiskerinäringen.

[91.] *Befrämjande av avsättning i främmande länder av alster av svenska lantbruket och dess binäringar samt fiskerinäringen.* (extra anslag.)

Allt sedan år 1897 hava medel varit av riksdagen anvisade å extra stat till befrämjande av avsättningen i främmande länder av alster av svensk industri och svenska näringar. Från och med år 1910 har beträffande dessa anslag skett den förändring, att under nionde huvudtiteln anvisats å extra stat särskilt anslag till befrämjande av avsättning i främmande länder av alster av svenska lantbruket och dess binäringar samt fiskerinäringen. Anslaget användes till uppehållande av en mejeri- och lantbrukskonsulentbefattning i England samt en konsulentbefattning i Berlin för tillvaratagande av lantbrukets och fiskerinäringens i Sverige intressen. För innevarande år är för detta ändamål beviljat ett anslag av 29,000 kronor, som den 16 oktober 1915 av Kungl. Maj:t anvisats att utgå med 9,000 kronor i arvode åt vardera konsulenten samt med 6,000 kronor till expenser och resekostnader för konsulenten i England och med 5,000 kronor till samma ändamål för konsulenten i Berlin.

Lantbruksstyrelsen har nu i skrivelse den 30 september 1915 hemställt om åtgärder för att medel till ifrågavarande ändamål måtte göras tillgängliga för år 1917 till samma belopp som för år 1916.

I enlighet härmed hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 29,000,
att av Kungl. Maj:t användas till befrämjande av avsättningen i främmande länder av alster av svenska lantbruket och dess binäringar samt fiskerinäringen.

9. Internationella lantbruksinstitutet i Rom.

[92.] *Internationella lantbruksinstitutet i Rom.* (extra anslag.)

Riksdagen anvisade, på Kungl. Maj:ts förslag, för vart och ett av åren 1907—1913 å extra stat ett belopp av 5,000 kronor för bestridande av kostnaden för Sveriges deltagande i internationella lantbruksinstitutet i Rom.

Då Kungl. Maj:t år 1906 första gången av riksdagen äskade anslag för ifrågavarande ändamål, meddelade dåvarande departements-

[92.] chefen, att Sveriges kostnader komme att bestå dels i årsbidrag av två gånger bidragsenheten, 2,500 francs, eller sålunda 5,000 francs, dels ock kostnaden för utsändande av fackman till sammanträdena med institutets generalförsamling.

Under de första åren var emellertid bidragsenheten nedsatt till 1,500 francs och först år 1914 har det förut beräknade beloppet av 2,500 francs per bidragsenhet utgått.

Till följd härav och enär generalförsamlingens sammanträden höllos blott vart annat år, hade å de beviljade anslagen uppstått besparingar. Vid detta förhållande föreslog Kungl. Maj:t 1913 års riksdag allenast att medgiva, att Kungl. Maj:t finge under år 1914 till bestridande av kostnaden för Sveriges deltagande uti internationella lantbruksinstitutet i Rom använda erforderligt belopp av vad som vid samma års ingång icke blivit använt av tidigare för samma ändamål anvisade anslag. Denna framställning bifölls av riksdagen.

För år 1915 anvisade riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag för detta ändamål ett anslag å extra stat av 7,000 kronor. Ökningen var föranledd dels av förberörda höjning av bidraget till institutet och dels av ökning i utgifterna i Sverige för anskaffande av begärda meddelanden och utredningar m. m. samt härav föranledda kanslikostnader.

Jag erinrade i fjol vid framläggande av förslag till nionde huvudtitelns utgifter för år 1916, att Kungl. Maj:ts minister i Rom friherre Bildt anmält, att institutets permanenta kommitté beslutat föreslå de deltagande ländernas regeringar att till tid, som borde bestämmas efter det nu pågående krigets slut, uppskjuta det sammanträde med institutets generalförsamling, som eljest skulle ägt rum under år 1915, samt att med anledning härav Kungl. Maj:t den 5 december 1914 förklarat hinder från Sveriges sida icke möta för ett dylikt uppskov. Med förmälan att lantbruksakademien beräknat medelsbehovet för år 1916 för ifrågavarande ändamål till 8,000 kronor, men att påräkneliga besparingar syntes komma att lämna erforderlig tillgång härtill, föreslog jag tillika, att Kungl. Maj:t skulle begära riksdagens medgivande att under år 1916 för ändamålet använda sådan behållning. Kungl. Maj:ts i enlighet härmed avlåtna framställning bifölls av riksdagen.

Jag har inhämtat, att ministern friherre Bildt i skrivelse den 1 november 1915 meddelat, att den permanenta kommittén kort förut återupptagit sina sammanträden; att institutets verksamhet kunnat fortgå och att regelbundna förbindelser upprätthållits med representanterna för de stater, som befinna sig i krig med Italien. Det vore klart, att de statistiska uppgifterna företedde stora luckor och att de utkomme senare

än förut, men på det hela taget vore verksamheten mindre hämmad än man fruktat. [92.]

Lantbruksakademien har i skrivelse den 13 december 1915 hemställt, att för år 1917 måtte till bestridande av Sveriges andel i kostnaderna för detta institut beredas tillgång till 8,000 kronor. Detta belopp har beräknats under förutsättning, att utöver Sveriges bidrag, som efter vanlig kurs uppginge till 3,600 kronor, samt diverse omkostnader i Sverige för utredningar m. m., 1,600 kronor, skulle behöva bekostas utsändande av två representanter till institutets generalförsamling.

Departementschefen.

Vid utgången av oktober månad år 1915 fanns å de för detta ändamål anvisade medel en behållning av i runt tal 12,350 kronor. Då väl icke någon generalförsamling kommer att hållas under innevarande år, synes det kunna beräknas, att härav komma att vid utgången av år 1916 återstå minst 6,000 kronor. Även om utgifterna under år 1917 skulle uppgå till 8,000 kronor, torde därför icke behövas ytterligare anslag till större belopp än 2,000 kronor.

På grund härav hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

> *dels* medgiva, att vad vid utgången av år 1916 må kvarstå oanvänt å anslaget till bestridande av kostnaden för Sveriges deltagande uti internationella lantbruksinstitutet i Rom må under år 1917 användas för enahanda ändamål;
>
> *dels ock* för samma ändamål å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 2,000.

10. Understöd åt föreningar för jordbrukskredit.

Understöd åt föreningar för jordbrukskredit. (extra anslag.)

Då Kungl. Maj:t den 16 april 1915 till riksdagen avlät proposition angående åtgärder från det allmännas sida för beredande av driftkredit åt idkare av mindre jordbruk, föreslog Kungl. Maj:t riksdagen bland annat att å extra stat för år 1916 under nionde huvudtiteln bevilja ett förslagsanslag å 10,000 kronor till statsbidrag åt föreningar för beredande av driftkredit åt idkare av mindre jordbruk. Detta anslag blev även av riksdagen beviljat. [93.]

Enligt de i samma proposition föreslagna, av riksdagen jämväl godkända reglerna för dylikt statsbidrag utgår sådant dels för en gång

[93.] till centralkassas organisationskostnader och dels under de första tio åren näst efter det, då godkännande givits, till såväl centralkassas som jordbrukskassas årliga förvaltningskostnader. Uti det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet fanns intagen en tabell, vari de under några år framåt behövliga statsbidragen approximativt beräknats. Jag framhöll emellertid, att anledning funnes att antaga, att statsverkets kostnader i verkligheten skulle komma att snarare ej så obetydligt understiga än överstiga de beräknade.

För år 1917 upptager nämnda tabell ett statsbidragsbelopp av 22,000 kronor.

Med hänsyn till ovan anförda uttalande och då anslaget fortfarande bör hava förslagsanslags natur, anser jag det fullt tillräckligt, om detsamma för år 1917 bestämmes till 20,000 kronor.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till understöd åt föreningar för jordbrukskredit å *extra stat* för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av ..... kronor 20,000.

11. Ersättning för av statskontoret gjorda förskott.

[94.] *Ersättning för av statskontoret gjorda förskott.* (extra anslag.)

Enligt vad statskontoret anmält, har nämnda ämbetsverk förskjutit följande belopp, vilka torde anmälas till ersättande av riksdagen under nionde huvudtiteln, nämligen:

kostnader för fattigvårdslagstiftningskommittén	kronor	52,226: 85
kostnader för hemslöjdskommittén	»	7,401: 76
kostnader för uppskattning av arrendeavgift till kronan för jordägarandel i åtskilliga gruvor	»	161: 80
kostnader för sakkunniga för utredning angående egnahemsfrågan	»	17,045: 38
kostnader för skogslagstiftningskommittén	»	22,247: 18
kostnader för sakkunniga för utredning rörande förvaltning och skötsel av kronans och andra allmänna skogar i mellersta och södra delarna av riket m. m.	»	8,780: 04
kostnader för sakkunniga för utredning av frågan om upplåtelse av kronojord till egna hem	»	17,331: 84
ersättning till ett skrivbiträde hos domänstyrelsen för vissa kostnader i följd av arsenikförgiftning	»	50: —
transport	kronor	125,244: 85.

	transport	kronor	125,244: 85 [94.]
ersättning till revisionssekreteraren B. E. V. Lilienberg för biträde vid beredande av vissa på jordbruksdepartementets föredragning beroende ärenden	»		3,441: 66
kostnader för sakkunniga för viss utredning ifråga om samfälld skog inom Kopparbergs län	»		74: 45
kostnader för sakkunniga för utredning rörande det s. k. Köpingskomplexet	»		4,794: —
kostnader för statens livsmedelskommission	»		33,799: 69
kostnader för sakkunniga för utredning angående en förändrad bokföring rörande statens domäner m. m.	»		21,162: 41
kostnader för anskaffande av möbler, inventarier m. m. för lantbruksstyrelsens lokaler	»		6,522: —
kostnader för inköp för lantbruksstyrelsens räkning av vissa inventarier i bankinspektionens förutvarande lokal	»		565: —
kostnader för undanröjande av arsenik i skogshögskolans byggnader vid Garpenberg	»		12,853: —
kostnader för införande av elektrisk belysning i skogshögskolans byggnader vid Garpenberg	»		5,590: —
kostnader för sakkunniga för utredning beträffande ändringar i gällande bestämmelser angående utarrendering av kronans jordbruksdomäner	»		5,490: 38
kostnader för sakkunniga för utarbetande av plan till undersökning av statens för kolonisationsändamål tillgängliga och tjänliga marktillgångar inom de sex nordligaste länen	»		190: 20
ersättning för mark, exproprierad från soldattorpet nr 57 Nissaryd i Jönköpings län	»		27: 10
odlingshjälp åt kronolägenhetsinnehavare	»		20,500: —
kostnader för fiskeritillsyningsmän för tillsyn av regala laxfisket i Torne älv samt till båtlega	»		1,994: 50
vägskatt för regala laxfisket i Torne älv	»		388: 92
försvarsavgift för utmål å magnesitfyndigheter	»		150: —
utskylder för staten tillhöriga tomter å fiskelägena Hunnebostrand och Bovallsstrand	»		158: 67
	eller tillhopa	kronor	242,946: 83.

[94.] Med iakttagande av grundsatsen om anslags bestämmande till jämnt tal av kronor hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till täckande av ovan omförmälda av statskontoret förskottsvis bestridda utgifter anvisa å *extra stat* för år 1917 ett anslag av ..... kronor 242,947.

12. Rese- och traktamentspenningar, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 150,000.

13. Skrivmaterialier och expenser, ved m. m., *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... » 100,000.

14. Extra utgifter, *oförändrat ordinarie reservationsanslag* ..... » 10,000.

15. Extra lönetillägg.

[95.] *Extra lönetillägg.* (extra anslag.) Under åberopande av vad statsrådet och chefen för finansdepartementet förut denna dag till statsrådsprotokollet över finansärenden anfört i fråga om beredande åt en del tjänstemän och betjänte av extra lönetillägg för innevarande år, att uppföras i riksstaten för år 1917, och med förmälan att anslagsbeloppet kan, enligt vad erfarenheten visat, utan olägenhet sänkas i jämförelse med tidigare år, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till beredande i enlighet med de i statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag angivna grunder av extra lönetillägg för innevarande år åt en del tjänstemän och betjänte vid under jordbruksdepartementet lydande verk och stater å *extra stat* för år 1917 anvisa såsom förslagsanslag ett belopp av ..... kronor 2,000.

16. Tryckningskostnader.

Till tryckningskostnader är å ordinarie stat uppfört ett förslagsanslag av 32,198 kronor.

[96.] *Tryckningskostnader* (ordinarie anslag.)

För jämnande av huvudtitelns slutsumma torde detta anslag böra höjas med 22 kronor och hemställer jag fördenskull, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att höja förslagsanslaget till tryckningskostnader

från	kronor	32,198
med	»	22
till	»	32,220.

Av nionde huvudtitelns ordinarie anslag, som för innevarande år uppgå till ..... kr. 8,316,341: —

komma vid bifall till de av mig framställda förslag följande anslag att höjas, nämligen:

till befrämjande i allmänhet av jordbruk och lantmannanäringar	med kr.	40,000: —	
» undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar	» »	78,800: —	
» hästavelns förbättrande	» »	60,000: —	
» skogshögskolan och statens skogsförsöksanstalt	» »	7,200: —	
» tryckningskostnader	» »	22: —	» 186,022: —

så att de ordinarie anslagen komma att för år 1917 uppgå till ..... kr. 8,502,363: —.

Summan av de av mig för år 1917 tillstyrkta extra anslagen överstiger	med kr.	803,778: —	
vad som under nionde huvudtiteln anvisats å extra stat för år 1916, eller	» »	4,608,959: —	

varande å extra stat för år 1917 inalles tillstyrkta anslag å ..... » 5,412,737: —

vadan huvudtitelns slutsumma kommer att uppgå till kr. 13,915,100: —
och överstiga nuvarande summa för år 1916 ..... » 12,925,300: —
med ..... kr. 989,800: —

Statsrådets övriga ledamöter instämde i vad departementschefen sålunda hemställt.

Hans Maj:t Konungen täcktes därtill lämna bifall; och skulle utdrag av detta protokoll överlämnas till finansdepartementet såsom ledning vid författandet av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående statsverkets tillstånd och behov.

Ur protokollet:
Curt Rohtlieb.

Innehållsförteckning.

		Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor	Sid.
A.	**Departementet.**			
	1. Departementschefen	17,000		2
	2. Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli	59,300		2
[1.]	3. Provisorisk löneregleringen		6,760	2
[2.]	4. Extra kanslisekreterare		5,050	3
[3.]	5. Extra föredragande m. m.		4,000	3
B.	**Lantbruksstyrelsen.**			
	1. Lantbruksstyrelsen	79,900		4
	Byrådirektörsbefattningen i lantbruksstyrelsen			4
[4.]	2. Ingenjörsbiträden hos lantbruksstyrelsen		10,000	9
[5.]	3. Extra biträden hos lantbruksstyrelsen m. m.		17,500	19
C.	**Lanthushållningen.**			
	1. *Befrämjande i allmänhet av jordbruk och lantmannanäringar*	372,450		26
[6.]	Premiering av nötboskap			26
	2. *Lantbruksingenjörer och deras biträden*	101,900		27
	3. *Undervisningsanstalter*	697,750		28
[7.]	a. Trädgårdsundervisningen			28
[8.]	b. Reseunderstöd för lantbrukets studerande			29
[9.]	c. Lantmannaskolor			30
[10.]	d. Lanthushållsskolor			31
[11.]	e. Elektrisk anläggning vid Ultuna		22,000	32
[12.]	f. Undervisningsmateriel för lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp		3,000	33

		Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor	Sid.
[13.]	g. Hovbeslagsskola vid Alnarp		4,500	33
	h. Försäljning av vindmotor vid Alnarp			35
[14.]	i. Utbildningskurser för kontrollassistenter		14,800	37
[15.]	j. Utbildningskurser för ladugårdsförmän			38
[16.]	k. Jordbrukskonsulenter		70,000	39
[17.]	l. Vandringsrättare		42,000	41
[18.]	m. Stipendiat i boskapsskötsel och mejerihushållning		1,500	43
[19.]	n. Fredrika-Bremer-förbundets lanthushållningsskola vid Rimforsa		8,000	44
[20.]	o. Lanthushållningsskolan å Brogård		5,500	45
	4. *Hästaveln.*			
	a. Hästavelns förbättrande	310,470		46
[21.]	Prisbelöningar av hästar			46
[22.]	b. Extra personal vid Flyinge hingstdepå		4,630	48
[23.]	c. Åtgärder för inhemska häststammar		20,000	48
[24.]	d. Stamboksföring rörande hästar		6,000	50
	5. *Boskapsskötsel m. m.*			
	a. Förekommande och hämmande av smittsamma sjukdomar bland husdjuren	50,000		52
[25.]	b. Karantänsanstalten i Haparanda för husdjur		750	52
[26.]	c. Avelscentra för nötboskap		12,000	52
[27.]	d. Nötboskapsaveln inom Norrbottens län		5,000	53
[28.]	e. Förekommande och hämmande av tuberkelsjukdomar hos nötkreaturen		75,000	54
[29.]	f. Svinavelns höjande		50,000	56
[30.]	g. Fjäderfäavelns befrämjande		20,000	57
	6. *Lantbruksmöten.*			57
[31.]	7. *Redskapsprovningsanstalter*		21,000	58
	8. *Kemiska stationer m. m.*			
[32.]	a. Kemiska stationer		48,000	58
[33.]	b. Kemisk-växtbiologisk anstalt inom Norrbottens län		15,000	59

		Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor	Sid.
[34.]	9. *Svenska mosskulturföreningen*		50,000	63
	10. *Befrämjande av fröodlingen.*			
[35.]	a. Frökontrollanstalter		10,000	65
[36.]	b. Befordrande av inhemsk fröodling		20,000	66
[37.]	c. Statskonsulent i fröodling		7,000	67
[38.]	d. Sveriges utsädesförening		66,000	69
[39.]	e. Sveriges utsädesförenings filial i mellersta Norrland		9,500	71
	11. *Mindre jordbruket.*			
[40.]	a. Höjande av det mindre jordbruket		240,000	71
[41.]	b. Statskonsulent för det mindre jordbruket		7,000	73
[42.]	c. Ordnad bokföring vid mindre jordbruk		15,000	74
[43.]	12. *Smörprovningar m. m.*		16,000	75
	13. *Vattenavtappningar m. m.*			
[44.]	a. Norrländska avdikningsanslaget		1,500,000	76
[45.]	b. Allmänna avdikningsanslaget		250,000	79
	14. *Torvtillgångarnas tillgodogörande.*			
[46.]	a. Tillgodogörandet av den i landets torvmossar befintliga bränsletillgång m. m.		40,000	81
[47.]	b. Torvingenjörer och torvassistent		27,500	83
[48.]	c. Torvskola		7,000	84
[49.]	d. Utredning angående torvtillgångar		30,000	85
	15. *Husslöjden.*			
	a. Befrämjande av husslöjden	25,000		85
[50.]	b. Andre instruktör i husslöjd		3,500	85
[51.]	16. *Lindring av fraktkostnader för kalk*		450,000	87
	D. Fiskeriväsendet.			
	1. *Fiskerinäringens understöd*	111,000		89
[52.]	2. *Undervisningskurser i navigation för bohuslänska fiskare*		1,400	89
[53.]	3. *Södra Sveriges fiskeriförening*		18,500	92

		Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor	Sid.
	4. *Hydrografisk-biologiska havsundersökningar.*			
[54.]	a. Hydrografisk-biologiska undersökningar av de Sverige omgivande haven		25,000	94
[55.]	b. Underhålls- och driftkostnad för fartyget Skagerak		36,000	97
[56.]	c. Försäkring av fartyget Skagerak		5,200	98
[57.]	5. *Underhålls- och driftkostnad för fartyget Eystrasalt*		8,500	99
[58.]	6. *Ett armerat ångfartygs stationerande vid rikets kuster.*			100
[59.]	7. *Fiskehamnar*		590,000	103
E.	**Skogsväsendet.**			
	1. *Skogsundervisning m. m.*			
[60.]	a. Skogshögskolan och statens skogsförsöksanstalt	192,600		134
[61.]	b. Docentstipendium och studieunderstöd vid skogshögskolan		4,900	151
[62.]	c. Utgifter för skogshögskolans förberedande kurs vid Garpenberg		4,500	156
[63.]	d. Extra räknebiträde vid statens skogsförsöksanstalt		1,200	158
[64.]	e. Ökade expensmedel för statens skogsförsöksanstalt under år 1916		2,300	158
[65.]	f. Specialundersökningar rörande de norrländska skogarnas föryngring		38,900	160
	g. Skogsundervisning och skogshushållning i allmänhet	102,000		170
[66.]	h. Fortsättningsskola för lärjungar från statens skogsskolor		8,400	171
	i. Tillsyn å enskildas skogar i lappmarkerna och Särna socken	170,000		181
	j. Tillsyn å enskildas skogar i Västerbottens och Norrbottens läns kustland	102,400		181

		Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor	Sid.
[67.]	k. Skogsodlingens befrämjande		100,000	181
[68.]	l. Skogsvårdsstyrelsernas verksamhet		67,500	182
[69.]	2. *Reglering av flottleder*		300,000	182
	F. Lantmäteriväsendet.			
	1. *Lantmäteristaten.*			
	a. Lantmäteristaten	536,400		186
[70.]	b. Lantmäteriundervisningen		36,300	186
[71.]	c. Lantmätares tjänsteresor		30,000	187
[72.]	d. Reparation och renovation av kartor i lantmäterikontoren i länen		15,000	188
[73.]	e. Nya registratur och arkivens ordnande i lantmäterikontoren i länen		20,000	191
[74.]	f. Inbindning av handlingar i lantmäterikontoren i länen		3,500	195
[75.]	g. Anskaffande till lantmäterikontoret i Umeå av kopior av vissa kartor m. m.		9,000	197
[76.]	h. Skrivhjälp å lantmäterikontoren i länen		25,000	201
[77.]	i. Fotomekanisk reproduktion av lantmäterikartor		6,000	208
[78.]	j. Kopior av kartor m. m. angående statens järnvägars jordområden		7,000	217
	2. *Skiften och avvittringar*	63,000		230
	3. *Utflyttningshjälp efter skiften*	50,000		230
	G. Rikets allmänna kartverk.			
	1. Rikets allmänna kartverk	340,800		230
[79.]	2. Namngranskning		3,000	230
[80.]	3. Observationspaviljong för kartverkets geodetiska avdelning		19,000	231
	H. Geologiska och hydrografiska undersökningar.			
	1. *Sveriges geologiska undersökning.*			
	a. Sveriges geologiska undersökning	101,530		236
[81.]	b. Fältarbeten m. m.		40,500	236

		Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor	Sid.
[82.]	c. Ökade medel till expenser		8,800	238
[83.]	d. Djupborrningar i Skåne		140,000	240
	2. *Hydrografiska undersökningar.*			
[84.]	Hydrografiska undersökningar av Sveriges färskvatten		65,900	264
I.	**Veterinärväsendet.**			
	1. *Veterinärundervisningsanstalter.*			
	a. Veterinärundervisningen	179,000		266
	b. Statens veterinärbakteriologiska anstalt	42,700		266
	2. *Veterinärstaten*	232,500		266
J.	**Vägunderhållet och skjutsväsendet.**			
	1. *Vägunderhållet.*			
	a. Bidrag till vägunderhållet på landet	1,350,000		267
[85.]	b. Kostnad för vägdelningar		25,000	267
[86.]	c. Understöd åt synnerligt betungade väghållningsdistrikt		150,000	267
[87.]	d. Svenska vägföreningen		10,000	268
	2. *Färjor och färjkarlar*	379		275
	3. *Bidrag till skjutsentreprenader*	300,000		275
K.	**Fattigvård.**			
	1. Fattigvården i Stockholm och landsorten	9,564		275
	2. Fattigvården i allmänhet	350,000		275
[88.]	3. Svenska fattigvårdsförbundet		17,000	275
L.	**Diverse.**			
	1. Ålderstillägg	100,000		276
	2. Odlingshjälp åt **krononybyggare**	4,500		276
	3. Odlingshjälp åt innehavare av skogstorp och odlingslägenheter	20,000		276
	4. Belöningar för rovdjurs dödande	38,000		276

			Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor	Sid.
	5.	Ersättning till hushållningssällskapen för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel	2,100,000		276
[89.]	6.	Jordförmedlingsbyråer för egnahemsrörelsen		8,000	277
[90.]	7.	Jordbruksstatistiken		25,000	278
[91.]	8.	Befrämjande av avsättningen i främmande länder av alster av svenska lantbruket och dess binäringar samt fiskerinäringen		29,000	279
[92.]	9.	Internationella lantbruksinstitutet i Rom		2,000	279
[93.]	10.	Understöd åt föreningar för jordbrukskredit		20,000	281
[94.]	11.	Ersättning för av statskontoret gjorda förskott		242,947	282
	12.	Rese- och traktamentspenningar	150,000		284
	13.	Skrivmaterialier och expenser, ved m. m.	100,000		284
	14.	Extra utgifter	10,000		284
[95.]	15.	Extra lönetillägg		2,000	284
[96.]	16.	Tryckningskostnader	32,220		285
			8,502,363	5,412,737	

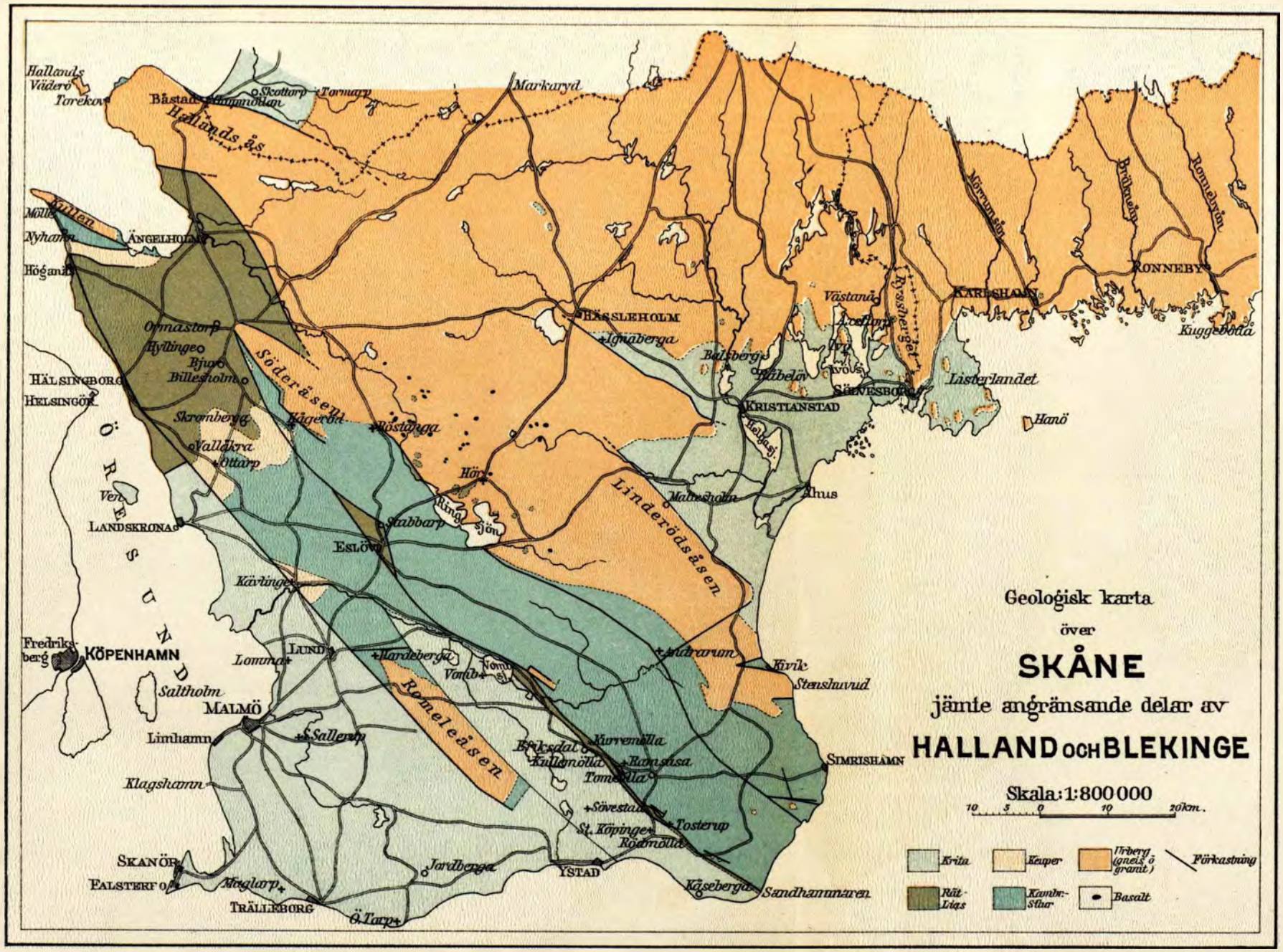

GEN STAB. LIT. ANST.

Tionde huvudtiteln.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 januari 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

— —

Sedan de till nionde huvudtiteln hörande frågor blivit på föredragning av vederbörande departementschef prövade, anhöll chefen för finansdepartementet, statsrådet Vennersten, att få anmäla de frågor, som rörde regleringen av

tionde huvudtiteln,

innefattande pensions- och indragningsstaterna, och anförde därvid till en början beträffande

A. Det civila pensionsväsendet.

1. Pensionering av civila tjänstinnehavare.

[1.] *Pensionering av civila tjänstinnehavare.*

Till pensionering av civila tjänstinnehavare beviljade 1907 års riksdag å ordinarie stat under tionde huvudtiteln ett förslagsanslag å 100,000 kronor. Detta anslag har på därom av Kungl. Maj:t gjorda framställningar av riksdagen höjts år 1912 till 600,000 kronor, år 1913 till 1,100,000 kronor, år 1914 till 1,550,000 kronor och år 1915 till 1,700,000 kronor.

Enligt en av statskontoret överlämnad uppgift rörande utgifterna å förslagsanslagen å tionde huvudtiteln hava utgifterna från förevarande anslag under tiden 1910—1914 ökats med i medeltal för år 194,175 kronor 15 öre och för år 1914 uppgått till 1,302,443 kronor 2 öre. Då man vid fastställande av anslagsbeloppet för år 1917 torde böra räkna med en liknande stegring av ifrågavarande utgifter som hittills förekommit, synes anslaget nu böra ökas med 200,000 kronor.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att höja det under tionde huvudtiteln å *ordinarie stat* uppförda *förslagsanslaget* till pensionering av civila tjänstinnehavare med ..... kronor 200,000
till ..... » 1,900,000.

Departementschefen omnämnde härefter följande ordinarie anslag, i vilka ändring icke föreslås, nämligen:

2. Förvaltningsbidrag till en ny änke- och pupillkassa för civilstaten, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 35,000.

3. För gäldande av statens andel i kostnaden för pensionering av extra provinsialläkare, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 15,000.

4. För gäldande av statens andel i kostnaden för pensionering av lasarettsläkare, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ... kronor 25,000.

5. Bidrag till sjuksköterskors pensionering, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 6,700.

6. Till bestridande av statens bidrag till pensionering av barnmorskor, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 30,000.

7. Till gäldande av kostnaden för förvaltningen av barnmorskornas pensionsanstalt, *oförändrat ordinarie förslagsanslag,* högst ..... kronor 13,000.

8. Bidrag till handelsflottans pensionsanstalt, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 101,000.

Härefter anförde departementschefen:

9 och 10. Förbättring av pensioneringen från handelsflottans pensionsanstalt.

[2 o. 3.] *Förbättring av pensioneringen från handelsflottans pensionsanstalt.*

På framställning av Kungl. Maj:t har riksdagen för vart och ett av åren 1910—1916 till förbättring av pensioneringen från handelsflottans pensionsanstalt å extra stat under riksstatens tionde huvudtitel beviljat ett förslagsanslag å 31,000 kronor. Med anslaget har avsetts att höja pensionsbeloppet i anstaltens fjärde klass, omfattande sjöfolk, som icke äro fartygsbefälhavare, styrmän eller maskinister, från 60 till 90 kronor.

I enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har riksdagen därjämte till förbättring av pensioneringen inom de tre första klasserna av handelsflottans pensionsanstalt å extra stat för vartdera av åren 1913, 1914, 1915 och 1916 beviljat under riksstatens tionde huvudtitel ett anslag av likaledes 31,000 kronor.

Vid föredragning den 11 juni 1915 av riksdagens skrivelse den 28 därförutgångna maj, däri riksdagen anmält sitt beslut att för år 1916 bevilja omförmälda tvenne anslag, bemyndigade Kungl. Maj:t direktionen över handelsflottans pensionsanstalt att till en var, som i enlighet med bestämmelserna i reglementet för handelsflottans pensionsanstalt och direktionens däråd grundade beslut komme att för år 1916 eller någon del därav uppbära pension inom fjärde klassen, för motsvarande tid utbetala fyllnadspension efter 30 kronor för år räknat, ävensom att efter ingången av år 1916 hos statskontoret, i mån av behov och mot

redovisningsskyldighet, rekvirera för utbetalande av dylika fyllnadspensioner erforderliga medel, som statskontoret skulle hava att till direktionen utanordna från förstnämnda, av riksdagen till förbättring av pensioneringen från handelsflottans pensionsanstalt anvisade förslagsanslag å 31,000 kronor.

Beträffande omförmälda till förbättring av pensioneringen inom anstaltens tre första klasser beviljade anslag å 31,000 kronor förordnade Kungl. Maj:t,

att anslaget skulle användas uteslutande för pensioneringen inom de tre första klasserna av handelsflottans pensionsanstalt;

att de i § 4 av reglementet för nämnda pensionsanstalt den 29 januari 1864 meddelade bestämmelser angående proportionen av pensionsrummens antal i de olika klasserna icke skulle i fråga om användningen av det nya anslaget äga tillämpning;

att de tre första klasserna skulle vid anslagets fördelning betraktas såsom en pensionsklass och de inom desamma pensionssökande sålunda erhålla pension från anslaget i den ordning, de blivit inom anstalten pensionsberättigade, oavsett vilken klass de tillhörde; samt

att utbetalningen av de med tillhjälp av ifrågavarande anslag beviljade nya pensionerna skulle verkställas å de tider, i den ordning och efter de grunder, som sagda reglemente i övrigt föreskreve; och anbefallde Kungl. Maj:t tillika statskontoret att efter ingången av år 1916 till direktionen, på rekvisition och mot redovisningsskyldighet, utbetala sistberörda anslag.

I skrivelse den 8 december 1915 har nu direktionen över handelsflottans pensionsanstalt gjort framställning om beredande åt pensionsanstalten av anslag för enahanda ändamål å extra stat för år 1917 med samma belopp, som för år 1916 beviljats.

På grund härav och då anslag för ifrågavarande ändamål är av behovet påkallat jämväl för år 1917, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att å *extra stat* för år 1917 under riksstatens tionde huvudtitel bevilja

dels till förbättring av pensioneringen från handelsflottans pensionsanstalt ett *förslagsanslag* å ..... kronor 31,000;

dels ock till förbättring av pensioneringen inom de tre första klasserna av handelsflottans pensionsanstalt ett *anslag* å ..... kronor 31,000.

Departementschefen erinrade häruppå, att Kungl. Maj:t enligt finansdepartementet tillhandakomna protokollsutdrag förut beslutat avlåtande till riksdagen av följande framställningar, som jämte ordinarie anslag, i vilka ändring icke föreslås, skulle här antecknas, nämligen:

på *ecklesiastikdepartementets* föredragning:

11. **Bidrag till pensionering av änkor och barn efter lärare vid allmänna läroverk, pedagogier, seminarier m. m.**

(se *bil. 8* vid detta prot., sid. 90)

[4.] *Bidrag till pensionering av änkor och barn efter lärare vid allmänna läroverk, pedagogier, seminarier m. m.*

att riksdagen måtte, dels för beredande av delaktighet i lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa för de i den nya staten för Chalmers tekniska institut uppförda fem andra-lärarna ävensom verkstadsingenjören samt läraren i frihandsteckning, dels ock med anledning av inrättande vid institutet av en ny professur i oorganisk kemi jämte mineralogi och geologi, öka det å riksstatens tionde huvudtitel under rubriken: bidrag till pensionering av änkor och barn efter lärare vid allmänna läroverk, pedagogier, seminarier m. m. uppförda *ordinarie anslaget*

från	kronor	144,554
med	»	1,226
till	kronor	145,780.

12. Bidrag till pensionering av den kvinnliga lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 68,000.

13. Bidrag till dövstumlärarnes pensionsanstalt, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 35,000.

14. Bidrag till folkskollärares pensionering, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 681,892.

på *justitiedepartementets* föredragning:

Delaktighet i folkskollärarnas pensionsinrättning för en tredje lärartjänst vid statens uppfostringsanstalt å Bona m. m.

(se *bil. 1* vid detta prot., sid. 31)

[5.] *Delaktighet i folkskollärarnas pensionsinrättning för en lärartjänst vid uppfostringsanstalten å Bona.*

att riksdagen måtte, under förutsättning att riksdagen beviljar medel till avlönande under år 1917 av en tredje lärare vid statens uppfostringsanstalt å Bona,

dels medgiva, att för tredjelärartjänsten vid anstalten måtte från och med år 1917 vinnas delaktighet i folkskollärarnas pensionsinrättning, såsom vore tredje läraren innehavare av ordinarie folkskollärartjänst,

dels bestämma

att med delaktigheten i pensionsinrättningen skall följa skyldighet att inträda såsom delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa,

att behöriga pensionsavgifter skola inom föreskrivna tider av uppfostringsanstaltens styrelse insändas till pensionsanstalterna med rätt för styrelsen att från anslag, som beviljats eller komma att beviljas till kost och beklädnad åt elever m. m., bestrida den avgift, som motsvarar vad skoldistrikt är skyldigt att gälda såsom pensionsavgift för lärartjänst, samt genom avdrag å tredje lärarens avlöning uttaga återstående avgift till pensionsinrättningen ävensom avgiften till änke- och pupillkassan, samt

att genom styrelsens försorg vederbörliga årsuppgifter skola i föreskriven ordning ingivas till pensionsinrättningens direktion,

dels ock ytterligare medgiva,

att tredje läraren vid uppfostringsanstalten må under den tid, delaktighet för tjänsten äger rum i nämnda pensionsanstalter, få beräkna tjänstår för pension såsom folkskollärare för den tid, han varit tredje lärare vid anstalten, samt

att tjänstgöring såsom tredje lärare vid anstalten må anses lika med tjänstgöring såsom ordinarie lärare vid folkskola såväl i avseende å rätt för sådan lärare att efter viss tids tjänstgöring komma i åtnjutande av ålderstillägg som i avseende å rätt för skoldistrikt att erhålla statsbidrag för hans avlönande.

på *ecklesiastikdepartementets* föredragning:

Pension åt vaktmästaren hos direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning P. J. Andersson Berling.

(se *bil. 8* vid detta prot., sid. 93)

att vaktmästaren hos direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning Per Johan Andersson Berling må, därest han senast med utgången av juni 1916 avgår från sin tjänst, från och med månaden näst efter den, under vilken avgången äger rum, under sin återstående livstid från folkskollärarnas pensionsinrättning uppbära en årlig pension av ..... kronor 900. [6.] *Pension åt vaktmästaren P. J. Andersson Berling.*

Lönetursrätt för t. f. vaktmästaren hos direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning C. G. E. Blomqvist.

(se *bil. 8* vid detta prot., sid. 97)

att den hos direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning såsom vikarie tjänstgörande vaktmästaren Carl Gustaf Emil Blomqvist må, därest han vid den nuvarande tjänstinnehavarens avgång antages till ordinarie vaktmästare hos direktionen, för åtnjutande av löneförhöjning å vaktmästarbefattningen tillgodoräkna sig den tid, varunder han efter 1911 års ingång såsom vikarie uppehållit befattningen. [7.] *Lönetursrätt för vaktmästaren C. G. E. Blomqvist.*

15. Understöd åt vissa äldre behövande, med låg pension avgångna folkskollärare.

(se *bil. 8* vid detta prot., sid. 98)

att riksdagen måtte i avbidan på proposition angående understöd åt äldre behövande med låg pension avgångna folkskollärare beräkna för ändamålet under tionde huvudtiteln på *extra stat* för år 1917 ett *anslag* av ..... kronor 20,000. [8.] *Understöd åt vissa äldre behövande, med låg pension avgångna folkskollärare.*

16. Extra pensionsavgifter till folkskollärarnas pensionsinrättning.

(se *bil. 8* vid detta prot., sid. 99)

att riksdagen måtte för bestridande av de extra pensionsavgifter, vilka på grund av § 8 i reglementet för folkskollärarnas pensionsinrättning nu utgå eller till följd av de utav 1906 och 1907 årens riksdagar [9.] *Extra pensionsavgifter till folkskol-*

lärarnas pensionsinrättning. beslutade ändrade bestämmelserna om delaktighetsbeloppen i nämnda inrättning komma att utgå, bevilja på *extra stat* för år 1917 under riksstatens tionde huvudtitel ett *förslagsanslag* å ..... kronor 114,000.

17. Bidrag till folkskollärarnas änke- och pupillkassa, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 73,725.

på *ecklesiastikdepartementets* föredragning:

18. **Förstärkande av det ordinarie anslaget: bidrag till folkskollärarnas änke- och pupillkassa.**

(se *bil. 8* vid detta prot., sid. 99)

[10.] *Bidrag till folkskollärarnas änke- och pupillkassa.* att riksdagen måtte anvisa under riksstatens tionde huvudtitel å *extra stat* för år 1917 till förstärkande av det ordinarie anslaget: bidrag till folkskollärarnas änke- och pupillkassa, ett *anslag* av ... kronor 2,700.

på *jordbruksdepartementets* föredragning:

19. **Tillfälliga understöd åt pensionerade kronojägare.**

(se *bil. 10* vid detta prot., sid. 146)

[11.] *Tillfälliga understöd åt pensionerade kronojägare.* att riksdagen måtte å *extra stat* under tionde huvudtiteln för år 1917 uppföra ett *förslagsanslag* av ..... kronor 2,000 för utdelande av tillfälliga understöd åt pensionerade kronojägare, under villkor att understöd ej må tilldelas annan än den, som styrker sig vara i behövande omständigheter och antingen erhållit avsked med pension från allmänna indragningsstaten till belopp understigande 500 kronor eller ock under år 1908 erhållit avsked med avkortad pension från anslaget till pensionering av civila tjänstinnehavare, samt att i avseende å understödets storlek iakttages, att detsamma jämte den utgående pensionen icke må tillsammans överstiga 500 kronor.

20. Bidrag till kungl. hovkapellets pensionsinrättning, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 3,000.

21. Till bestridande av statsverket på grund av lagen angående olycksfall i arbete åliggande utgifter för livräntor m. m., *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 5,000.

B. Det militära pensionsväsendet.

1. Ersättning till arméns pensionskassa för mistade löneinnehållningar, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 4,640.

2. Ersättning till arméns pensionskassa för nådårs- och begravningshjälpsbesparingar, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 28,080.

på *lantförsvarsdepartementets* föredragning:

3 och 4. **Bidrag till pensionering av änkor och barn efter befäl och underbefäl med vederlikar vid armén.**

(se *bil. 3* vid detta prot., sid. 40)

att riksdagen måtte

[12 o. 13.] *Bidrag till pensionering av änkor och barn efter befäl och underbefäl med vederlikar vid armén.*

dels höja det under riksstatens tionde huvudtitel å *ordinarie stat* uppförda *anslaget* för bidrag till pensionering av änkor och barn efter befäl och underbefäl med vederlikar vid armén,

nu	kronor	124,239
med	»	4,109
till	kronor	128,348;

dels ock till förstärkande av det i 1916 års riksstat för samma ändamål uppförda anslag å *extra stat* för år 1917 anvisa ett *anslag* av ..... kronor 4,109.

5. **Extra anslag till upprätthållande av arméns pensionskassas egen pensionering samt till fyllnadspensioner.**

(se *bil. 3* vid detta prot., sid. 42)

att riksdagen måtte under riksstatens tionde huvudtitel å *extra stat* för år 1917 anvisa ett *förslagsanslag* av ..... kronor 3,500,000 att användas såväl till upprätthållande av arméns pensionskassas egen

[14.] *Extra anslag till upprätthållande av*

arméns pensionskassas egen pensionering m. m.

pensionering med fastställda pensionsbelopp, mot skyldighet för pensionskassan att avstå de för året densamma tillkommande vederlag för de till statsverket indragna rusthållsavgifterna, som ock till fyllnadspensioner i enlighet med fastställda grunder för sådana pensioners utgående.

6. Tillfälliga understöd åt avskedade underofficerare och vederlikar vid armén.

(se *bil. 3* vid detta prot., sid. 42)

[15.] *Understöd åt avskedade underofficerare och vederlikar vid armén.*

att riksdagen måtte under riksstatens tionde huvudtitel å *extra stat* för år 1917 bevilja ett *förslagsanslag* av ..... kronor 19,000 för utdelande av tillfälliga understöd åt avskedade underofficerare och vederlikar vid armén i enlighet med de av Kungl. Maj:t med 1907 års riksdag bestämda grunder.

7. Till arméns pensionskassa, ersättning för inkomster från Vadstena krigsmanshuskassas äldre medel, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 106,000.

8. Vadstena krigsmanshuskassa, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 137,640.

9. Bidrag till ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militär tjänstgöring, *oförändrat ordinarie anslag* ... kronor 30,000.

10. Förhöjning i gratialen åt avskedat manskap, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 648,000.

på *lantförsvarsdepartementets* föredragning:

11. Tillfälligt understöd åt f. d. förrådsvaktmästare.

(se *bil. 3* vid detta prot., sid. 44)

[16.] *Tillfälligt understöd åt f. d. förrådsvaktmästare.*

att riksdagen måtte under tionde huvudtiteln å *extra stat* för år 1917 anvisa ett *anslag* av ..... kronor 911 för utdelande av tillfälligt understöd åt f. d. förrådsvaktmästare under villkor:

att understöd ej tilldelas annan än den, som styrker sig vara i behövande omständigheter, samt

att understödet för en var bestämmes till sådant belopp, att det, jämte honom tillkommande gratial från Vadstena krigsmanshuskassa, uppgår till trehundra kronor.

12. Ersättning till flottans pensionskassas pensionsfond för minskade inkomster, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 36,320.

13. Ersättning till flottans pensionskassas gratialfond för minskade inkomster, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 16,650.

på *sjöförsvarsdepartementets* föredragning:

14 och 15. **Bidrag till flottans pensionskassas gratialfond samt till förstärkande av det i 1916 års riksstat för samma ändamål uppförda anslag.**

(se *bil. 6* vid detta prot., sid. 66)

att riksdagen måtte

[17 o. 18.] *Bidrag till flottans pensionskassas gratialfond.*

dels höja det under riksstatens tionde huvudtitel å *ordinarie stat* uppförda *anslaget* för bidrag till flottans pensionskassas gratialfond,

nu	kronor	28,700
med	»	800
till	kronor	29,500;

dels ock, till förstärkande av det i 1916 års riksstat för samma ändamål uppförda anslag, å *extra stat* för år 1917 anvisa ett *anslag* av ..... kronor 800.

16. Till pensionering av flottans befäl och underbefäl med vederlikar, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 253,300.

17. Till pensionering av flottans gemenskap, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 251,300.

på *sjöförsvarsdepartementets* föredragning:

Pension åt förre båtsmannen J. V. Lindström Lidberg.

(se *bil. 4* vid detta prot., sid. 52)

[19.] *Pension åt båtsmannen J. V. Lindström Lidberg.* att förre båtsmannen vid Roslags 1:a båtsmanskompani nr 36 Johan Valentin Lindström Lidberg må tilldelas pension såsom hade han tjänat i tjugu år från tjugu års ålder.

Pension åt förre båtsmannen K. F. Backman Gallin.

(se *bil. 4* vid detta prot., sid. 54)

[20.] *Pension åt båtsmannen K.F.Backman Gallin.* att förre båtsmannen vid Norrlands 2:dra båtsmanskompani nr 19 Karl Fredrik Backman Gallin må tilldelas pension såsom hade han tjänat i tjugu år från tjugu års ålder.

Pension åt förre båtsmannen O. Forsberg Warg.

(se *bil. 4* vid detta prot., sid. 55)

[21.] *Pension åt båtsmannen O. Forsberg Warg.* att förre båtsmannen vid Norrlands 4:de båtsmanskompani nr 106 Olof Forsberg Warg må tilldelas pension såsom hade han tjänat i tjugu år från tjugu års ålder.

Pension åt förre båtsmannen O. F. Johansson Kummelberg.

(se *bil. 4* vid detta prot., sid. 56)

[22.] *Pension åt båtsmannen O. F. Johansson Kummelberg.* att förre båtsmannen vid Roslags 1:a kompani nr 35 Oscar Fredrik Johansson Kummelberg må tilldelas pension såsom hade han tjänat i tjugu år från tjugu års ålder.

18. Tillfälliga understöd åt f. d. daglönare vid marinen.

(se *bil. 5* vid detta prot., sid. 63)

[23.] *Tillfälliga understöd åt f. d. daglönare vid marinen.* att riksdagen måtte å *extra stat* för år 1917 under tionde huvudtiteln uppföra ett *förslagsanslag* av ..... kronor 19,455 för utdelande av tillfälliga understöd åt f. d. förmän bland daglönare, sjukvaktare och övriga daglönare vid marinen, vilka pensionerats enligt bestämmelser, äldre än de, som meddelats genom nådiga kungörelsen den 25 november 1910, under villkor:

att understöd ej tilldelas annan än den, som styrker sig vara i behövande omständigheter, samt

att understödet bestämmes för den, som, utan att erhålla invalidunderhåll, i pension från flottans pensionskassa uppbär mindre än 200 kronor årligen, till det belopp, som erfordras för att understödet och pensionen tillsammans skola uppgå till 300 kronor, för den, som i sådan pension eller i dylik pension jämte invalidunderhåll åtnjuter tillhopa från och med 200 till och med 307 kronor årligen, till 100 kronor samt för den, som i sådan pension bekommer 400 kronor eller 500 kronor årligen, till 50 kronor.

19. Invalidhusfonden, *oförändrat ordinarie anslag* kronor 60,350.

20. För blesserade över- och underofficerare, *oförändrat ordinarie reservationsanslag* ..... kronor 2,400.

Beträffande härefter

C. Allmänna indragningsstaten

erinrade föredragande departementschefen om Kungl. Maj:ts på nedannämnda departements föredragning förut fattade beslut om avlåtande till riksdagen av följande framställningar, nämligen:

på *justitiedepartementets* föredragning:

Tilläggspension åt justitierådet H. Billing.

(se *bil. 1* vid detta prot., sid. 25)

[24.] *Tilläggspension åt justitierådet H. Billing.*

att justitierådet Herman Billing må från och med månaden näst efter den, vari han efter uppnådd ålder av 67 år avgår från justitierådsämbetet, under sin återstående livstid åtnjuta, utöver den pension, som tillkommer honom enligt bestämmelserna i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstinnehavares rätt till pension, en tilläggspension å allmänna indragningsstaten till sådant belopp, att de båda pensionerna tillhopa uppgå till 8,000 kronor för år.

Tilläggspension åt f. d. byråchefen J. J. A. Robbert.

(se *bil. 1* vid detta prot., sid. 28)

[25.] *Tilläggspension åt f. d. byråchefen J. J. A. Robbert.* att före detta byråchefen i fångvårdsstyrelsen Jöns Johan Adam Robbert må från och med den 1 juli 1915 under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta, utöver honom redan tillerkänd pension, en årlig tilläggspension av ..... kronor 320.

på *utrikesdepartementets* föredragning:

Pension åt vaktmästaren F. Berwick.

(se *bil. 2* vid detta prot., sid. 36)

[26.] *Pension åt vaktmästaren F. Berwick.* att kanslivaktmästaren vid svenska generalkonsulatet i London Frederick Berwick må från och med månaden näst efter den, varunder han entledigas från nämnda befattning, under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av kronor 1,180.

på *lantförsvarsdepartementets* föredragning:

Pension åt maskinisten A. G. Täckström.

(se *bil. 3* vid detta prot., sid. 45)

[27.] *Pension åt maskinisten A. G. Täckström.* att maskinisten vid Livgardet till häst Anders Gustaf Täckström må från och med månaden näst efter den, under vilken han efter fyllda 60 år erhåller entledigande från sin befattning, under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta en årlig pension av ..... kronor 720.

Pension åt kokerskan vid Svea artilleriregemente Augusta Fredrika Ljungmark, född Lagerquist.

(se *bil. 3* vid detta prot., sid. 46)

[28.] *Pension åt kokerskan Augusta Fredrika Ljungmark.* att kokerskan vid Svea artilleriregemente, änkan Augusta Fredrika Ljungmark, född Lagerquist, må under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av ..... kronor 400

att utgå från och med månaden näst efter den, under vilken hon entledigas från sin anställning vid regementet.

Pension åt arbeterskan vid ammunitionsfabriken å Marieberg Byngs Johanna Larsdotter.

(se *bil. 3* vid detta prot., sid. 48)

[29.] *Pension åt arbeterskan Byngs Johanna Larsdotter.*

att förra arbeterskan vid ammunitionsfabrikens avdelning å Marieberg Byngs Johanna Larsdotter må under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av ..... kronor 300 att utgå från och med den 1 oktober 1915.

Pension åt fästningsbyggnadsarbetaren A. Andersson-Flodin.

(se *bil. 3* vid detta prot., sid. 49)

[30.] *Pension åt fästningsbyggnadsarbetaren A. Andersson-Flodin.*

att förre fästningsbyggnadsarbetaren August Andersson-Flodin må under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av ..... kronor 200 att utgå från och med år 1916.

på *sjöförsvarsdepartementets* föredragning:

Understöd åt underofficerskorpralen A. Johanssons änka och minderåriga barn.

(se *bil. 4* vid detta prot., sid. 57)

[31.] *Understöd åt underofficerskorpralen A. Johanssons änka och barn.*

att underofficerskorpralen August Johanssons änka Johanna Fredrika Petersdotter och makarnas minderåriga barn Thyra Viktoria, Sigrid Hanna Augusta, Marit Sofia och Inez Elisabeth må från allmänna indragningsstaten från och med år 1916 åtnjuta årliga understöd, änkan så länge hon i sitt nuvarande änkestånd förbliver samt vart och ett av nyssnämnda minderåriga barn intill uppnådd ålder av 15 år, till belopp och under villkor i övrigt, som finnas angivna i 4 § 3:o) b) av nådiga förordningen den 18 juni 1909 angående ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring.

Pension åt konservatorn vid Vegaexpeditionen T. A. Boström.

(se *bil. 4* vid detta prot., sid. 60)

[32.] *Pension åt konservatorn T. A. Boström.* att förre konservatorn vid Vegaexpeditionen Thomas Anton Boström må under sin återstående livstid uppbära pension å allmänna indragningsstaten med ..... kronor 450 årligen, att utgå från och med år 1916.

på *civildepartementets* föredragning:

Tilläggspension åt skrivbiträdet Hulda Andrietta Katarina Ström.

(se *bil. 7* vid detta prot., sid. 69)

[33.] *Tilläggspension åt skrivbiträdet Hulda Andrietta Katarina Ström.* att skrivbiträdet Hulda Andrietta Katarina Ström må, under villkor att hon med 1915 års utgång från sin tjänst avgår, från och med januari 1916 under sin återstående livstid, utöver henne från anslaget till pensionering av civila tjänstinnehavare tillkommande pension av 960 kronor, tillika å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig tilläggspension till belopp av ..... kronor 30.

Pension åt förre länsmannen E. G. Rosengrén.

(se *bil. 7* vid detta prot., sid. 71)

[34.] *Pension åt förre länsmannen E. G. Rosengrén.* att förre länsmannen i Uppvidinge härads övre distrikt inom Kronobergs län Ernst Gustaf Rosengrén må under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta en årlig pension av ..... kronor 600 att utgå från och med den 1 september 1915.

Fyllnadspension åt länsmannen E. T. Nordenstam.

(se *bil. 7* vid detta prot., sid. 74)

[35.] *Fyllnadspension åt länsmannen E. T. Nordenstam.* att länsmannen Eugèn Theodor Nordenstam må från och med månaden näst efter den, varunder avsked från tjänsten varder honom beviljat, under sin återstående livstid, utöver honom från anslaget till pensionering av civila tjänstinnehavare tillkommande pension av 1,200 kronor, tillika å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig fyllnadspension till belopp av ..... kronor 600.

Pension åt t. f. extra provinsialläkaren A. Ottoson.

(se *bil. 7* vid detta prot., sid. 75)

att tillförordnade extra provinsialläkaren Anders Ottoson må från och med den 1 januari 1916 under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av ..... kronor 1,500. [36.] *Pension åt t. f. extra provinsialläkaren A. Ottoson.*

Understöd åt järnvägsarbetaren J. Alin.

(se *bil. 7* vid detta prot., sid. 78)

att förre järnvägsarbetaren Jonas Alin må, utöver det honom av 1908 års riksdag tillerkända årliga understöd av 300 kronor, från och med år 1916 under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära ett ytterligare årligt understöd av ..... kronor 150. [37.] *Understöd åt järnvägsarbetaren J. Alin.*

Pension åt järnvägsarbetaren S. Carlsson m. fl.

(se *bil. 7* vid detta prot., sid. 83)

att en var av nedannämnda vid vattenfallsstyrelsens arbeten anställda eller förut anställda personer, nämligen förre järnvägsarbetaren Salomon Carlsson, bergarbetaren Johan Fredrik Karlsson, smeden Johan Edvard Johansson och förre järnvägsarbetaren Johannes Pettersson må från och med månaden näst efter den, varunder han entledigats eller varder entledigad från sin anställning vid vattenfallsstyrelsens byggnadsarbeten — dock icke i något fall för tid före den 1 januari 1916 — under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta årlig pension till belopp av ..... kronor 300, under villkor emellertid att, därest pensionstagare framdeles skulle erhålla anställning mot avlöning av statsmedel, uppgående till ett för en var beräknat årligt medelinkomstbelopp av respektive 1,200 kronor för förman och yrkesarbetare samt 900 kronor för vanlig arbetare eller därutöver, pensionen skall, så länge sistnämnda anställning varar, upphöra att utgå samt att, vid sådan avlönings uppbärande i övrigt, pensionen skall minskas, så att densamma jämte avlöningen icke uppgår till högre belopp än nämnda medelinkomst. [38.] *Pension åt järnvägsarbetaren S. Carlsson m. fl.*

på *ecklesiastikdepartementets* föredragning:

Understöd åt äldre behövande, utan pension avgångna folkskollärare.

(se *bil. 8* vid detta prot., sid. 101)

[39.] *Understöd åt äldre behövande, utan pension avgångna folkskollärare.*

att riksdagen måtte i avbidan på proposition angående understöd åt äldre behövande, utan pension avgångna folkskollärare beräkna för ändamålet å allmänna indragningsstaten för år 1917 ett anslag av ..... kronor 4,200.

Understöd åt äldre behövande, utan understöd avgångna småskollärare.

(se *bil. 8* vid detta prot., sid. 102)

[40.] *Understöd åt äldre behövande, utan understöd avgångna småskollärare.*

att riksdagen måtte i avbidan på proposition angående understöd åt äldre behövande, utan understöd från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt avgångna småskollärare beräkna för ändamålet å allmänna indragningsstaten för år 1917 ett anslag av ..... kronor 25,000.

Understöd åt äldre behövande, med lågt understöd avgångna småskollärare.

(se *bil. 8* vid detta prot., sid. 102)

[41.] *Understöd åt äldre behövande, med lågt understöd avgångna småskollärare.*

att riksdagen måtte i avbidan på proposition angående understöd åt äldre behövande, med lågt understöd från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt avgångna småskollärare beräkna för ändamålet å allmänna indragningsstaten för år 1917 ett anslag av ... kronor 15,000.

Pension åt assistenten G. Flink.

(se *bil. 8* vid detta prot., sid. 103)

[42.] *Pension åt assistenten G. Flink.*

att assistenten vid naturhistoriska riksmuseets mineralogiska avdelning Gustaf Flink må från och med månaden näst efter den, varunder han avgår från sin ifrågavarande befattning, under sin återstående livstid uppbära å allmänna indragningsstaten en årlig pension till belopp av ..... kronor 867.

Ersättning åt vaktmästaren J. G. Andersson för mistad avlöning.

(se *bil. 8* vid detta prot., sid. 106)

att vaktmästaren vid högre allmänna läroverket i Kalmar Johan Gottfrid Andersson må, såsom ersättning för mistad avlöning i egenskap av vaktmästare vid indragna domkapitlet i Kalmar, från och med år 1916 under sin återstående livstid uppbära från allmänna indragningsstaten ett årligt belopp av .... kronor 300, mot skyldighet för Andersson ej mindre att, därest styrelsen för Kalmar stifts enskilda änke- och pupillkassa anställer honom såsom vaktmästare hos kassan, utan ersättning från kassan biträda styrelsen i nämnda egenskap, så länge sådant av styrelsen påkallas, än även att, oberoende av vad i sådant avseende må åligga Andersson såsom vaktmästare vid allmänna läroverket, utan särskild ersättning lämna vaktmästarbiträde åt den genom nådigt brev den 10 december 1915 vid läroverket inrättade delegationen för förvaltning av vissa av domkapitlet förut förvaltade fonder.

[43.] *Ersättning åt vaktmästaren J. G. Andersson för mistad avlöning.*

Personlig professur för medicine doktorn C. G. A. Forssell.

(se *bil. 8* vid detta prot., sid. 110)

att riksdagen måtte

dels medgiva, att för medicine doktorn Carl Gustaf Abrahamson Forssell må vid karolinska mediko-kirurgiska institutet med ingången av år 1917 inrättas en personlig professur i medicinsk radiologi med de åligganden för Forssell såsom innehavare av omförmälda professur, som av Kungl. Maj:t efter förslag av vederbörande bestämmas, samt med skyldighet för Forssell såväl att i tillämpliga delar vara underkastad de för professorer vid nämnda institut i allmänhet för åtnjutande av nu gällande avlöningsförmåner stadgade villkoren och bestämmelserna som ock att vid den ålder, då annan professor vid institutet är skyldig att avgå från tjänsten, mot åtnjutande av pension, beräknad efter samma grunder som stadgats beträffande övriga professorer därstädes, frånträda sin ifrågavarande professur,

dels och för berörda ändamål å allmänna indragningsstaten till årlig avlöning åt Forssell anvisa ett belopp av ..... kronor 7,200, därav 4,700 kronor lön och 2,500 kronor tjänstgöringspenningar, jämte ett ålderstillägg å 600 kronor efter fem års tjänstgöring.

[44.] *Personlig professur för medicine doktorn C. G. A. Forssell.*

Pension åt vaktmästaren och städerskan Anna Matilda Pettersson.

(se *bil. 8* vid detta prot., sid. 116)

[45.] *Pension åt vaktmästaren och städerskan Anna Matilda Pettersson.*

att vaktmästaren och städerskan vid samskolan i Askersund Anna Matilda Pettersson må från och med månaden näst efter den, i vilken hon entledigas från sin anställning vid skolan, under sin återstående livstid uppbära å allmänna indragningsstaten en årlig pension till belopp av ..... kronor 300.

Pension åt vaktmästaren K. L. Almén.

(se *bil. 8* vid detta prot., sid. 118)

[46.] *Pension åt vaktmästaren K. L. Almén.*

att vaktmästaren vid realskolan i Söderhamn Karl Leonard Almén må från och med månaden näst efter den, i vilken han entledigas från sin anställning vid skolan, under sin återstående livstid uppbära å allmänna indragningsstaten en årlig pension till belopp av ... kronor 400.

Pension åt eldaren J. Persson.

(se *bil. 8* vid detta prot., sid. 120)

[47.] *Pension åt eldaren J. Persson.*

att eldaren vid högre allmänna läroverket i Halmstad Johannes Persson må från och med månaden näst efter den, i vilken han entledigas från sin anställning vid läroverket, under sin återstående livstid uppbära å allmänna indragningsstaten en årlig pension till belopp av ..... kronor 500.

Tilläggspension åt rektorn C. O. Arcadius.

(se *bil. 8* vid detta prot., sid. 122)

[48.] *Tilläggspension åt rektorn C. O. Arcadius.*

att rektorn vid folkskoleseminariet i Växjö Carl Olof Arcadius må, därest han med utgången av juli 1916 avgår från rektorstjänsten, från och med den 1 augusti 1916 under sin återstående livstid uppbära utöver den pension, vartill han enligt gällande bestämmelser är berättigad, en tilläggspension från allmänna indragningsstaten till belopp av kronor 640 årligen.

Pension åt speciallläraren vid tekniska högskolan R. L. Haglund.

(se *bil. 8* vid detta prot., sid. 131)

att speciallläraren i frihandsteckning vid tekniska högskolan Robert Ludvig Haglund må från och med månaden näst efter den, varunder han entledigas från sin befattning, under sin återstående livstid åtnjuta å allmänna indragningsstaten en årlig pension av ..... kronor 1,400. [49.] *Pension åt speciallläraren R. L. Haglund.*

Pension åt verkmästaren C. Nordendahl.

(se *bil. 8* vid detta prot., sid. 132)

att verkmästaren vid tekniska elementarskolan i Borås Carl Nordendahl må från och med månaden näst efter den, varunder han entledigas från verkmästarbefattningen, under sin återstående livstid uppbära å allmänna indragningsstaten en årlig pension av ..... kronor 1,670. [50.] *Pension åt verkmästaren C. Nordendahl.*

Pension åt maskinisten C. J. Persson.

(se *bil. 8* vid detta prot., sid. 135)

att maskinisten vid institutet och förskolan för blinda å Tomteboda Carl Johan Persson må från och med månaden näst efter den, under vilken han avgår från sin befattning, under sin återstående livstid uppbära å allmänna indragningsstaten en årlig pension av kronor 1,300. [51.] *Pension åt maskinisten C. J. Persson.*

Pension åt jordbruksbefallningsmannen P. V. Karlsson.

(se *bil. 8* vid detta prot., sid. 138)

att jordbruksbefallningsmannen vid åkerbrukskolonien Hall Per Viktor Karlsson må från och med månaden näst efter den, varunder han efter uppnådda 65 år erhåller avsked från sin befattning, under sin återstående livstid uppbära å allmänna indragningsstaten en årlig pension av..... kronor 1,000. [52.] *Pension åt befallningsmannen P. V. Karlsson.*

på *jordbruksdepartementets* föredragning:

Pension åt andre instruktören i husslöjd J. Wallander.

(se *bil. 9* vid detta prot., sid. 141)

[53.] *Pension åt instruktören J. Wallander.* att andre instruktören i husslöjd Jonas Wallander må efter uppnådda 67 års ålder från och med månaden näst efter den, då han upphör att vara förordnad å befattningen, under sin återstående livstid uppbära pension å allmänna indragningsstaten till belopp av ..... kronor 3,000 årligen.

Föredragande departementschefen anförde slutligen:

1. Anslaget till allmänna indragningsstaten.

[54.] *Anslaget till allmänna indragningsstaten.* Förslagsanslaget till allmänna indragningsstaten är i nu gällande riksstat upptaget till 2,127,506 kronor.

Utgifterna från detta anslag hava i runda tal nedannämnda år uppgått till följande belopp:

år 1904	kronor	2,299,200: —
» 1905	»	2,403,800: —
» 1906	»	2,488,900: —
» 1907	»	2,596,600: —
» 1908	»	2,609,600: —
» 1909	»	2,483,200: —
» 1910	»	2,420,000: —
» 1911	»	2,336,200: —
» 1912	»	2,208,600: —
» 1913	»	2,139,900: —
» 1914	»	2,026,500: —.

Utgifterna under anslaget hava alltså på senare tid visat en bestämd nedåtgående tendens. Desamma hava sålunda under åren 1908—1914 befunnit sig i jämnt sjunkande med under femårsperioden 1910—1914 i avrundat medeltal för år 98,400 kronor. Anslaget synes därför kunna minskas med ett belopp, som för jämnande av riksstatens slutsumma upptages till 139,271 kronor.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen,

att det under tionde huvudtiteln å *ordinarie stat* uppförda *förslagsanslaget* till allmänna indragningsstaten måtte minskas med ..... kronor 139,271
eller från ..... » 2,127,506
till ..... » 1,988,235.

Beträffande här ovan upptagna ordinarie anslag, vid vilka jag icke gjort någon framställning, har jag icke att föreslå någon förändring.

Av tionde huvudtitelns *ordinarie anslag*, som för innevarande år uppgå till ..... kronor 6,791,996: —
komma vid bifall till de av mig framställda förslag följande anslag att höjas, nämligen:

till pensionering av civila tjänstinnehavare med	kronor	200,000: —
» bidrag till pensionering av änkor och barn efter lärare vid allmänna läroverk, pedagogier, seminarier m. m. med	»	1,226: —
» bidrag till pensionering av änkor och barn efter befäl och underbefäl med vederlikar vid armén med	»	4,109: —
» bidrag till flottans pensionskassas gratialfond med ..	»	800: —
Summa	kronor	206,135: —
Om från denna summa dragés den av mig föreslagna minskningen av förslagsanslaget till allmänna indragningsstaten	»	139,271: —
skulle de ordinarie anslagen ökas med	kronor	66,864: —
och således för år 1917 komma att uppgå till ..	»	6,858,860: —

Summan av de utav mig nu tillstyrka *extra anslagen*	kronor	3,744,975: —
överstiger med	»	107,235: —
vad under tionde huvudtiteln anvisats å extra stat för år 1916, nämligen	»	3,637,740: —
Huvudtitelns *slutsumma,* som utgör för innevarande år	»	10,429,736: —
skulle under förutsättning av bifall till mitt förslag uppgå för år 1917 till	»	10,603,835: —

Vad departementschefen sålunda rörande tionde huvudtiteln hemställt biträddes av statsrådets övriga ledamöter och blev av Hans Maj:t Konungen gillat och godkänt.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Ur protokollet:
Albert Tondén.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 januari 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Hasselrot anmälde:

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

2.

nedannämnda ärenden rörande regleringen av riksstatens tionde huvudtitel, så vitt angår justitiedepartementet:

Föredraganden anförde därvid:

1:o.

[24.] *Angående tilläggspension för justitieråd H. Billing.*

»Uti en till Kungl. Maj:t ingiven skrift har justitierådet Herman Billing anhållit, att Kungl. Maj:t måtte förklara honom berättigad att vid avskedstagandet efter uppnådd 67 års ålder komma i åtnjutande av den justitieråd tillförsäkrade pension eller, därest denna ansökning skulle finnas ej kunna bifallas, vidtaga erforderliga åtgärder för beredande av

pensionsrätt åt honom vid avskedstagandet efter uppnående av sagda ålder.

Av vid ansökningen fogade handlingar framgår, att Billing, som är född den 16 september 1849, antagits till auskultant vid hovrätten över Skåne och Blekinge den 20 december 1875 och vid Göta hovrätt den 16 juni 1876 samt att han den 17 december 1877 blivit av sistnämnda hovrätt utnämnd till vice häradshövding. Efter att den 20 april 1878 hava antagits till extra ordinarie kanslist i ecklesiastikdepartementet, befordrades han den 21 januari 1879 till amanuens i samma departement, i vilken egenskap han tjänstgjorde till och med den 31 juli 1884. Efter sistnämnda tid tjänstgjorde Billing i Stockholms rådhusrätt och blev den 13 mars 1891 av Kungl. Maj:t utnämnd till rådman i Stockholm. I sin befattning som rådman kvarstod Billing, till dess han den 18 augusti 1897 utnämndes till justitieråd.

Av övriga Billing meddelade uppdrag må nämnas följande. Sedan nya lagberedningen den 15 november 1884 erhållit bemyndigande att under utförandet av visst lagarbete anlita erforderligt kanslibiträde, blev Billing av beredningen antagen till sådant biträde. Den 29 augusti 1888 blev Billing av Kungl. Maj:t förordnad att vara ledamot av den under år 1885 tillsatta så kallade bolagskommittén, vilket uppdrag fortfor till den 30 juni 1890. Efter att den 4 december 1891 hava erhållit uppdrag att vara ledamot av nya lagberedningen, förordnades han den 30 december 1894 att från och med den 1 januari 1895 vara ledamot av lagbyrån, från vilket förordnande han på ansökan entledigades den 16 april 1897.

Statskontoret. Över ifrågavarande ansökning har statskontoret avgivit infordrat underdånigt utlåtande, däri statskontoret anfört:

> Av handlingarna inhämtades bland annat:
>
> att Billing, som inträtt i statens tjänst den 20 december 1875, lämnat densamma med utgången av juli 1884, men återinträtt i statstjänst den 18 augusti 1897, då han utnämndes till sitt ännu innehavande justitierådsämbete; samt
>
> att han under mellantiden dels tjänstgjort vid Stockholms rådhusrätt, där han enligt den 13 mars 1891 av Kungl. Maj:t utfärdad fullmakt blev rådman, dels ock verkat såsom ledamot av bolagskommittén, kanslibiträde och ledamot av nya lagberedningen samt ledamot av lagbyrån.
>
> Enligt 1907 års riksdags beslut och nådigt brev den 28 juni samma år hade, jämte det justitieråden förklarats berättigade till en pension av 8,000 kronor och skyldiga att erlägga en pensionsavgift av 360 kronor årligen, tillika bestämts, att justitieråden skulle i övrigt vara underkastade bestämmelserna i den av riksdagen antagna lagen angående civila tjänstinnehavares rätt till pension. Detta torde få anses innebära, bland annat, att justitieråd, som uppnått 67 års ålder, vore be-

rättigad att, om han innehade minst 35 för pension beräkneliga tjänstår enligt den civila pensionslagen, komma i åtnjutande av hel pension å 8,000 kronor, men i annat fall av den avkortade pension, vartill enligt samma lags bestämmelser tjänstårens antal föranledde.

Redan vid tillämpning av de bestämmelser om pensionering av civila tjänstinnehavare, som fastställts, innan den civila pensionslagen tillkommit, och i vissa fall ännu tillämpades, hade anställning vid rådhusrätt icke ansetts medföra rätt till tjänstårsberäkning för pension av statsmedel i vidare mån, än att borgmästare eller av Kungl. Maj:t utnämnd rådman, som övergått till statens tjänst, fått i fråga om pensionsrätt tillgodoräkna sig den tid, han beklätt sådant ämbete. Den civila pensionslagen, som åtminstone i vissa avseenden måste anses innefatta skärpta bestämmelser i fråga om tjänstårsberäkning för pension, stadgade i detta avseende i 17 §, att »tjänstår för erhållande av pension enligt denna lag beräknas icke allenast för tid, under vilken tjänstinnehavaren innehaft tjänst, som i denna lag avses, utan även för tid, under vilken han innehaft annan statstjänst eller ock i statens tjänst haft extra ordinarie anställning eller förordnande». I betraktande av dessa bestämmelser och då rådmansämbete i Stockholm, som visserligen tillsattes av Kungl. Maj:t, men vore förenat med avlöning å kommunens stat, icke torde kunna hänföras till statstjänst i den bemärkelse, vari detta ord toges i den civila pensionslagen, ville det synas tvivelaktigt, huruvida anställning vid rådhusrätt numera kunde ens i den omfattning, som ovan angivits, få tillgodoräknas för pension av statsmedel. Vad beträffade ledamotskapet av lagberedningen eller lagbyrån, vilket vore ett offentligt uppdrag, närmast jämförligt med deltagande i av Kungl. Maj:t tillsatta kommittéer eller kommissioner av sakkunniga, torde detsamma, lika litet som ledamotskapet av bolagskommittén, kunna betraktas såsom statstjänst av beskaffenhet att författningsenligt grundlägga beräkning av tjänstår för pension. Därest alltså sökanden i pensionsavseende icke kunde jämlikt pensionslagen få räkna sig till godo berörda mellantid, torde han vid den tidpunkt, då han uppnådde 67 år, blott kunna räkna något mer än 27 år 9 månader i verklig statstjänst och alltså vara berättigad att efter avgången uppbära endast avkortad pension motsvarande $^{27}/_{35}$ av 8,000 kronor eller, efter föreskriven avrundning, 6,180 kronor. Med hänsyn emellertid därtill, att sökanden även under största delen av berörda mellantid faktiskt tjänat staten i offentliga uppdrag, för vilka, om han då innehaft statstjänst och för uppdragens fullgörande åtnjutit ledighet, avdrag vid tjänstårsberäkningen författningsenligt icke skolat äga rum, och alltså med fog kunde påstås hava ägnat mer än 35 år åt verksamhet i statens tjänst, ansåge statskontoret skäl föreligga att genom framställning till riksdagen söka bereda honom hel pension såsom justitieråd.

På grund av vad sålunda anförts, har statskontoret i sitt utlåtande hemställt, att Kungl. Maj:t måtte i proposition föreslå riksdagen medgiva, att Billing finge vid avgång efter uppnådda 67 år komma i åtnjutande av hel pension å 8,000 kronor att utgå enligt bestämmelserna i den civila pensionslagen.

Departementschefen.

Även om den tid, justitierådet Billing varit rådman i Stockholm på grund av fullmakt, utfärdad av Kungl. Maj:t, kan beräknas såsom

tjänstår för erhållande av pension enligt nya pensionslagen, komma Billings för pension beräkneliga tjänstår icke att vid tiden för hans inträde i pensionsåldern uppgå till 35. Billing skulle sålunda icke bliva berättigad till full pension med 8,000 kronor. Under nästan hela den tid, Billing tillhörde Stockholms rådhusrätt, var han emellertid använd i lagstiftningsarbete för statens räkning, och med inräknande av denna åt statens tjänst ägnade tid bliva de erforderliga tjänståren väl fyllda. Jag anser det därför överensstämmande med rättvisa och billighet, att oavkortad pension beredes Billing.

Då härför kräves medgivande av riksdagen, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att justitierådet Herman Billing må från och med månaden näst efter den, vari han efter uppnådd ålder av 67 år avgår från justitierådsämbetet, under sin återstående livstid åtnjuta, utöver den pension, som tillkommer honom enligt bestämmelserna i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstinnehavares rätt till pension, en tilläggspension å allmänna indragningsstaten till sådant belopp, att de båda pensionerna tillhopa uppgå till 8,000 kronor för år.

2:o.

[25.] *Angående tilläggspension för f. d. byråchefen J. J. A. Robbert.*

Uti en till Kungl. Maj:t ställd, till fångvårdsstyrelsen ingiven ansökning av den 11 september 1915 har före detta byråchefen i fångvårdsstyrelsen Jöns Johan Adam Robbert anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes till riksdagen avlåta proposition om tillgodoräknande för honom av den tid, han varit anställd vid åkerbrukskolonien å Hall, till erhållande av full pension såsom byråchef å 5,600 kronor.

Robbert, som är född den 4 april 1848, antogs den 15 december 1875 av styrelsen för föreningen till minne av konung Oscar I och drottning Josefina till lärare vid dess åkerbrukskoloni å Hall samt blev, efter att hava kortare tid bestritt skolföreståndarbefattningen vid dåvarande straffängelset å Långholmen, den 24 mars 1879 antagen till föreståndare vid nyssnämnda åkerbrukskoloni från och med den 1 maj samma år. Han förordnades därefter den 10 januari 1882 att från och med den 1 februari 1882 bestrida befattningen såsom bevakningsbefälhavare vid kronohäktet å Långholmen samt konstituerades den 30 juni 1884 till direktör vid dåvarande länsfängelset i Karlstad. Den 29 maj

1885 blev Robbert kassör och bokhållare i fångvårdsstyrelsen, varefter han utnämndes den 12 november 1886 till kamrerare och den 10 oktober 1890 till byråchef för kameralärenden i samma styrelse.

I anledning av en utav Robbert därom i underdånighet gjord ansökning medgav Kungl. Maj:t den 19 mars 1915, att med avsked för Robbert, vilken den 4 april 1915 uppnått i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstinnehavares rätt till pension stadgad pensionsålder och som vore underkastad bestämmelserna i samma lag, men då ännu ej räknade mer än 33 fulla tjänstår, finge anstå tills vidare till den 1 september 1916. Med förmälan att han drabbats av sjukdom, som sannolikt komme att hindra honom att efter utgången av den semesterledighet, varav han då vore i åtnjutande, inträda i tjänstgöring, anhöll Robbert emellertid i underdånig skrivelse redan den 31 maj 1915 dels om avsked från byråchefsämbetet, dels ock att Kungl. Maj:t täcktes förklara honom berättigad att under sin återstående livstid uppbära en mot hans innehavande lön med ålderstillägg svarande pension.

Genom nådigt beslut den 26 juni 1915 beviljade Kungl. Maj:t Robbert, vilken enligt den från och med år 1911 gällande lönestaten för fångvårdsstyrelsen ägt uppbära, förutom tjänstgöringspenningar och ortstillägg, lön till belopp av 5,000 kronor jämte ålderstillägg å 600 kronor eller tillhopa 5,600 kronor, nådigt avsked från byråchefsämbetet samt förklarade honom berättigad att från och med den 1 juli 1915 från det under riksstatens tionde huvudtitel uppförda förslagsanslaget till pensionering av civila tjänstinnehavare uppbära avkortad pension till belopp, motsvarande $^{33}/_{35}$ av pensionsunderlaget 5,600 kronor eller således 5,280 kronor årligen att utgå enligt bestämmelserna i ovan omförmälda lag av den 11 oktober 1907.

Fångvårdsstyrelsen.

I den underdåniga skrivelse av den 14 oktober 1915, varmed fångvårdsstyrelsen överlämnat handlingarna i ärendet, har styrelsen till en början framhållit, att, därest Robbert ägt tillgodoräkna sig den tid, han varit föreståndare eller som det ock kallades direktör för åkerbrukskolonien Hall, sammanlagda antalet tjänstår skulle för honom uppgått till åtkilligt mer än 35, samt att han följaktligen i så fall skulle vid sitt avskedstagande varit berättigad till hel pension. Styrelsen fortsätter därefter i sin skrivelse:

Åkerbrukskolonien Hall vore visserligen ej en statsinstitution i egentlig mening, men en uppfostringsanstalt för vanartade och i sedligt avseende försummade barn, till vilken statsbidrag utginge. Under den tid, anstalten förestått av Robbert, hade densamma dessutom fyllt den uppgift, som numera huvudsakligen över-

tagits av statens uppfostringsanstalt å Bona. Kolonien å Hall hade alltså ej minst under nämnda tid tillgodosett ett viktigt statsändamål, vilket eljest för visso måst bekostas av statsmedel. Vid nämnda förhållande syntes det styrelsen rättvist och billigt, att den tid, Robbert utövat en med statstjänst så nära likartad verksamhet, borde räknas honom till godo i pensionshänseende. Det vore uppenbart, att han anställts såsom direktör vid anstalten just på grund av sin fortsatta utbildning såsom fångvårdstjänsteman och att, om han ej åtagit sig befattningen å Hall, han nu haft en oavbruten fångvårdstjänst att tillgodoräkna sig för full pension.

Ett medgivande i nu angivna riktning hade ock redan gjorts, i det att vid 1914 års förra riksdag, efter framställning av Kungl. Maj:t (1914 års förra riksdag, 10:de huvudtiteln sid. 55), pension av statsmedel beviljats Robberts efterträdare vid åkerbrukskolonien Hall, direktören Fredrik Fant, vilken även övergått till nämnda tjänst från fångvården.

Under åberopande av vad styrelsen sålunda anfört har styrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes hos riksdagen göra framställning om medgivande att den tid, Robbert haft fast anställning såsom föreståndare för åkerbrukskolonien å Hall, finge i pensionshänseende räknas lika med tjänstår i statens tjänst.

Statskontoret. Statskontoret har därefter i ärendet avgivit underdånigt utlåtande och därvid anfört:

För sin del kunde statskontoret visserligen icke finnna den omständigheten, att pension av allmänna medel beviljats förutnämnde Fant med hänsyn till hans allmännyttiga och förtjänstfulla verksamhet vid kolonien å Hall, böra föranleda till medgivande, att tjänstgöringstid vid nämnda koloni finge räknas såsom tjänstår för pension av statsmedel för fyllande av pensionsbelopp, som författningsenligt avpassats efter antalet tjänstår i statens tjänst. Emellertid hade i ett föregående fall av med nu förevarande likartad beskaffenhet en tilläggspension beviljats. Genom 1912 års riksdags beslut hade nämligen i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (1912 års riksdag, tionde huvudtiteln, sid. 55) blivit medgivet att lektorn K. O. Fyhrvall, vilken förutom sin tjänstgöring vid allmänt läroverk, vilken tjänstgöring berättigat honom till avkortad pension, räknat några års verksamhet vid allmänna institutet för dövstumma och blinda, finge från allmänna indragningsstaten åtnjuta en fyllnadspension till sådant belopp, att densamma jämte den avkortade lektorspensionen motsvarade hel lektorspension. På grund härav och med avseende å de i nu ifrågavande fall föreliggande omständigheter ville statskontoret ifrågasätta, huruvida icke skäl kunde anses föreligga att i nådig proposition föreslå riksdagen medgiva, att Robbert finge från allmänna indragningsstaten uppbära en tilläggspension å 320 kronor årligen att utgå från och med den 1 juli 1915.

Departementschefen. Ehuru icke statsinstitution har åkerbrukskolonien Hall dock till uppgift att främja ett viktigt statsändamål, för vilket, om det icke på annat sätt tillgodosetts, staten med största sannolikhet måst ikläda sig hela kostnaden. Särskilt var detta fallet under den tid, då, såsom

fångvårdsstyrelsen framhållit, kolonien fyllde den uppgift, som sedermera övertagits av statens uppfostringsanstalt å Bona, och under vilken tid Robberts föreståndarskap vid kolonien infaller. Fångvårdens och koloniens verksamhetsområden ligga ock nära varandra. I likhet med fångvårdsstyrelsen och statskontoret anser jag därför, att Robberts verksamhet såsom föreståndare för nu ifrågavarande koloni varit av sådan art, att han skäligen bör få uppbära lika stor pension som den, vartill han varit berättigad, därest hans tjänstgöring vid kolonien varit att betrakta som statstjänst.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att före detta byråchefen i fångvårdsstyrelsen Jöns Johan Adam Robbert må från och med den 1 juli 1915 under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta, utöver honom redan tillerkänd pension, en årlig tilläggspension av 320 kronor.

3:o.

[5.] *Angående delaktighet i folkskollärarnas pensionsinrättning för tredjelärartjänsten vid statens uppfostringsanstalt å Bona m. m.*

Lärarpersonalen vid statens uppfostringsanstalt å Bona utgöres för närvarande av en pastor och förste lärare samt en andre lärare, tillika avdelningsföreståndare. Emellertid har Kungl. Maj:t förut denna dag på min hemställan beslutit föreslå riksdagen att för år 1917 bevilja så stort anslag till avlöningar åt tjänstemän vid anstalten, att därav skulle kunna bestridas avlöning jämväl till en tredje lärare vid anstalten.

På sätt framgår av den vid anmälan av nyssnämnda anslagskrav förebragta utredningen vore meningen den, att den nye tredje läraren skulle, liksom andre läraren, få till huvudsakligt åliggande att deltaga i de å anstalten intagna elevernas undervisning, vilken avser att i folkskolans läroämnen bibringa eleverna åtminstone det kunskapsmått, som är föreskrivet för avgång från folkskolan. För att antagas till tredje lärare skulle, i likhet med vad nu är fallet med andre läraren, fordras att vederbörande uppfyllde de villkor, som äro stadgade för anställning såsom lärare vid folkskola. Avlöningsförmånerna skulle för tredje läraren bliva desamma som för andre läraren eller, frånsett det mot pensionsavgift svarande avdrag å avlöningen, en begynnelseavlöning av 1,600 kronor, därav 900 kronor skulle beräknas som lön och 700 kronor såsom tjänstgöringspenningar, samt två ålderstillägg, vartdera å 200 kronor, efter respektive 5 och 10 års tjänst, ävensom fri bostad med bränsle.

Den 7 mars 1913 avlät Kungl. Maj:t en proposition till riksdagen

om delaktighet i folkskollärarnas pensionsinrättning för andrelärartjänsten vid Bonaanstalten m. m. Vid anmälan av ärendet i statsrådet nämnda dag framhöll dåvarande chefen för justitiedepartementet såsom skäl för en dylik framställning i huvudsak följande. Andrelärartjänsten vid Bona vore avsedd att besättas med en folkskollärare, och antagligt vore, att den, som erhölle befattningen, i allmänhet ej komme att kvarstå i densamma till den ålder, då hans pensionerande borde ifrågakomma. Med det synnerligen ansträngande arbete, andre läraren hade att utföra, vore det ej heller lämpligt, att han kvarstannade till mera framskriden ålder. Såväl statens som hans eget intresse torde bjuda, att han på äldre dagar återginge till den mindre krävande verksamhet, som en folkskollärartjänst kunde erbjuda. Även om avlöningarna åt anstaltens tjänstemän skulle bliva uppförda å ordinarie stat, borde därför pensionsrätt *vid anstalten* ej beredas andre läraren. Att under anställningen vid anstalten lämna honom utan all pensionsrätt kunde emellertid medföra svårigheter med avseende å möjligheten att för befattningen vinna lämplig person. Den naturligaste utvägen vore då, att andre läraren beviljades rätt att tillhöra folkskollärarnas pensionsinrättning även under den längre eller kortare tid, hans anställning vid Bona varade. Bereddes andre läraren pensionsrätt under anställningen vid uppfostringsanstalten, borde han givetvis även erhålla rätt att vid pensionering å folkskollärartjänst, vartill han sedermera kunde komma att övergå, räkna sig tillgodo tjänsttiden vid Bona, och sådant tillgodoräknande syntes skäligen jämväl böra ske med avseende såväl å rätt för folkskollärarna till ålderstillägg som å rätt för skoldistriktet att för hans avlönande erhålla statsbidrag.

I nyssnämnda proposition föreslog Kungl. Maj:t därefter riksdagen att

dels medgiva, att för andrelärartjänsten vid statens uppfostringsanstalt å Bona måtte från och med år 1914 vinnas delaktighet i folkskollärarnas pensionsinrättning så som vore andre läraren innehavare av ordinarie folkskollärartjänst,

dels bestämma,

att med delaktigheten i pensionsinrättningen skulle följa skyldighet att inträda såsom delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa,

att behöriga pensionsavgifter skulle inom föreskrivna tider av uppfostringsanstaltens styrelse insändas till pensionsanstalterna med rätt för styrelsen att från anslag, som beviljats eller komme att beviljas till kost och beklädnad åt eleverna m. m., bestrida den avgift, som motsvarade vad skoldistrikt vore skyldigt att gälda såsom pensionsavgift för lärartjänst, samt genom avdrag å andrelärarens avlöning uttaga återstående

avgift till pensionsinrättningen ävensom avgiften till änke- och pupillkassan, samt

att genom styrelsens försorg vederbörliga årsuppgifter skulle i föreskriven ordning ingivas till pensionsinrättningens direktion,

dels och ytterligare medgiva,

att andre läraren vid uppfostringsanstalten måtte under den tid, delaktighet för tjänsten ägde rum i nämnda pensionsanstalter, få beräkna tjänstår för pension såsom folkskollärare för den tid, han varit andre lärare vid anstalten, samt

att tjänstgöring såsom andre lärare vid anstalten måtte anses lika med tjänstgöring såsom ordinarie lärare vid folkskola såväl i avseende å rätt för sådan lärare att efter viss tids tjänstgöring komma i åtnjutande av ålderstillägg som i avseende å rätt för skoldistrikt att erhålla statsbidrag för hans avlönande.

Denna Kungl. Maj:ts proposition blev av riksdagen bifallen.

Styrelsen för statens uppfostringsanstalt å Bona.

I den underdåniga skrivelse av den 5 november 1915, i vilken styrelsen för Bonaanstalten framlagt sina anslagskrav för år 1917 och vari styrelsen, bland annat, äskat medel till inrättande av förutnämnda tredjelärarbefattning vid anstalten, har styrelsen framhållit, hurusom alla skäl syntes styrelsen föreligga för att även denna nya tredjelärartjänst vid anstalten gjordes delaktig i folkskollärarnas pensionsinrättning samt ifråga om skyldighet till inträde i folkskollärarnas änke- och pupillkassa, pensionsavgiftens gäldande, tjänstårsberäkning för pension och för ålderstillägg såsom folkskollärare med mera i allo likställdes med andrelärarbefattningen vid anstalten; och har styrelsen därför i sin skrivelse hemställt, att Kungl. Maj:t måtte därom avlåta proposition till riksdagen.

Statskontoret, folkskolöverstyrelsen och styrelsen för folkskollärarnas pensionsinrättning.

Denna Bonastyrelsens framställning har i avgivna underdåniga utlåtanden tillstyrkts av statskontoret, folkskolöverstyrelsen och styrelsen för folkskollärarnas pensionsinrättning, därvid folkskolöverstyrelsen såsom skäl för sitt tillstyrkande särskilt framhållit, att den föreslagna nya lärarbefattningen komme att i fråga om ansvar och arbetsbörda bliva fullt likartad med andrelärarbefattningen vid Bonaanstalten.

Departementschefen.

Samma skäl, som talat för att beträffande andrelärartjänsten vid uppfostringsanstalten å Bona i nu ifrågavarande hänseenden meddelats ovan omförmälda bestämmelser, gälla tydligen i lika grad den föreslagna nya tredjelärartjänsten.

Jag får därför hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att, under förutsättning att riksdagen beviljar medel till avlönande under år 1917 av en tredje lärare vid statens uppfostringsanstalt å Bona,

dels medgiva, att för tredjelärartjänsten vid anstalten må från och med år 1917 vinnas delaktighet i folkskollärarnas pensionsinrättning, såsom vore tredje läraren innehavare av ordinarie folkskollärartjänst,

dels bestämma

att med delaktigheten i pensionsinrättningen skall följa skyldighet att inträda såsom delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa.

att behöriga pensionsavgifter skola inom föreskrivna tider av uppfostringsanstaltens styrelse insändas till pensionsanstalterna med rätt för styrelsen att från anslag, som beviljats eller komma att beviljas till kost och beklädnad åt elever m. m., bestrida den avgift, som motsvarar vad skoldistrikt är skyldigt att gälda såsom pensionsavgift för lärartjänst, samt genom avdrag å tredje lärarens avlöning uttaga återstående avgift till pensionsinrättningen ävensom avgiften till änke- och pupillkassan, samt

att genom styrelsens försorg vederbörliga årsuppgifter skola i föreskriven ordning ingivas till pensionsinrättningens direktion,

dels ock ytterligare medgiva,

att tredje läraren vid uppfostringsanstalten må under den tid, delaktighet för tjänsten äger rum i nämnda pensionsanstalter, få beräkna tjänstår för pension såsom folkskollärare för den tid, han varit tredje lärare vid anstalten, samt

att tjänstgöring såsom tredje lärare vid anstalten må anses lika med tjänstgöring såsom ordinarie lärare vid folkskola såväl i avseende å rätt för sådan lärare att efter viss tids tjänstgöring komma i åtnjutande av ålderstillägg som i avseende å rätt för skoldistrikt att erhålla statsbidrag för hans avlönande.»

Till föredragandens under 1:o—3:o härovan gjorda hemställanden, i vilka statsrådets övriga ledamöter instämde, lämnade Hans Maj:t Konungen bifall; och skulle utdrag av protokollet angående dessa ärenden tillställas finansdepartementet för behörigt iakttagande vid uppgörande av förslag till reglering för år 1917 av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel.

Ur protokollet:
Erik Ölander.

Utdrag ur protokoll över utrikesdepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 29 november 1915.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

[26.] *Ang. pension åt kanslivaktmästaren vid generalkonsulatet i London F. Berwick.*

Herr ministern för utrikes ärendena anförde:

»Med skrivelse den 3 maj innevarande år har svenske generalkonsuln i London A. Berencreutz insänt en underdånig skrift den 13 nästförutgångna april, däri kanslivaktmästaren vid generalkonsulatet Frederick Berwick, vilken sedan den 28 februari 1877 varit anställd som vaktmästare vid dåvarande svenska och norska generalkonsulatet och sedermera vid svenska generalkonsulatet i London, anhållit att, enär han numera på grund av sjukdom vore urståndsatt att förrätta sin tjänst och därför nödgad att avgå från sin befattning, bliva vid avskedet tilldelad pension. Till stöd för ansökningen har Berwick närslutit ett läkarbetyg av innehåll, att han lider av kronisk reumatism och är för all framtid

urståndsatt att utföra något arbete, samt meddelat följande uppgifter om sig själv:

Han vore född den 5 september 1844 och hade sedan ovannämnda den 28 februari 1877 varit i oavbruten tjänstgöring vid generalkonsulatet till år 1910, varefter han på grund av genom rheumatisk värk minskad arbets- och rörelseförmåga av dåvarande generalkonsuln i London erhållit tillåtelse att mot avstående av en del av lönen anlita ställföreträdare, som han dock under de första åren, så ofta hans krafter det tillåtit, varit behjälplig att sköta vaktmästarbefattningen. Under de senaste åren hade hans hälsotillstånd dock förvärrats, och han vore numera, framför allt genom svårigheten att gå, fullständigt oförmögen till arbete. Då han, utom £ 1.0.0 i julgratifikation, i lön uppburit under åren 1911—1913 £ 1.8.0 och från 1914 £ 1.5.0 i veckan, och detta sistnämnda belopp under ökade levnadskostnader visat sig vara det minsta möjliga, varpå han kunde i ålderns dag draga sig fram, hemställde han, att pensionen icke måtte understiga sagda belopp, eller för år £ 65.0.0, efter parikursen 18: 16 motsvarande kr. 1,180: 40.

Vid ansökningens insändande har generalkonsuln erinrat därom, att, enligt Eders Kungl. Maj:ts beslut den 8 mars 1907, kanslivakmästarens vid generalkonsulatet lön bestämts till £ 124.16.0, efter kurs 18: 16 motsvarande kr. 2,266: 37, men att intet stadgats i avseende å pension åt vaktmästaren vid avskedstagande. Med vitsordande av de i den underdåniga ansökningen lämnade uppgifter har generalkonsuln vidare fäst uppmärksamheten vid ohållbarheten av den nu varande anordningen, enligt vilken generalkonsulatet för vaktmästarsysslans utförande vore hänvisad till ett av den egentlige och otjänstbare vaktmästaren anställt och avlönat biträde. Frågan kunde icke ordnas, utan att vaktmästaren Berwick erhölle avsked med pension, ty det syntes icke kunna ifrågakomma att lämna den gamle mannen avsked utan att samtidigt sörja för hans uppehälle under återstoden av den livstid, han alltsedan sitt trettiotredje år ägnat generalkonsulatet. Det vore sant, att han icke hade lagligt anspråk på pension, och att han vore brittisk undersåte, men billighetsskälen vore här så talande, att de syntes icke kunna avvisas. Att Berwick under sin krafts dagar fullgjort sina åligganden på ett synnerligen tillfredsställande sätt och gjort sig förtjänt av sina överordnades fulla förtroende, framginge därav, att honom tilldelats, 1897 patriotiska sällskapets guldmedalj samt 1907 Vasamedaljen i guld, 5:te storleken. Vad pensionens belopp anginge, syntes detta böra påverkas av förhållandena i det land, där pensionstagaren skulle åtnjuta den. Enligt av generalkonsuln inhämtade upplysningar rörande pensionsförhållandena i England räknades pensionerna där efter

lönen vid tiden för avskedstagandet och antalet tjänstår enligt vissa grunder, vilka vore enahanda för pensionsberättigade civila tjänstemän av alla klasser. Jämlikt dessa grunder skulle Berwick, om han varit i brittisk tjänst, på grundval av en lön av £ 124.16.0 och 34 tjänstår, hava varit berättigad till en årlig pension av £ 70.14.4, motsvarande kronor 1,284: 22. Då Berwick ifrågasatt en pension av £ 65.0.0 årligen, motsvarande vad han under det senaste året fått av sin lön behålla, vore detta beloppp således understigande vad han skulle hava uppburit i brittisk tjänst, och syntes i och för sig, med de ökade levnadskostnader, som inträtt, ingalunda för högt, och torde billigtvis icke kunna sänkas; och har generalkonsuln hemställt, att av riksdagen måtte äskas beviljandet från 1915 års utgång av pension åt kanslivaktmästaren Berwick till belopp av £ 65.0.0 eller i svenskt mynt, efter en kurs av kronor 18: 16, kronor 1,180: 40.

Över ifrågavarande ansökning har statskontoret den 1 nästlidne oktober avgivit underdånigt utlåtande och därvid anfört, att med hänsyn till sökandens långvariga, väl vitsordade tjänstgöring såsom kanslivaktmästare vid svenska generalkonsulatet i London det torde få anses billigt att, då han nu på grund av ålder och sjukdom nödgades avgå från befattningen, honom bereddes något årligt understöd efter erhållet avsked. På grund härav och då statskontoret, med avseende å vad i ärendet meddelats och anförts, icke hade något att erinra mot det föreslagna pensionsbeloppet, som dock torde avrundas till närmaste krontal, har statskontoret hemställt, det täcktes Eders Kungl. Maj:t i nådig proposition föreslå riksdagen medgiva, att kanslivaktmästaren vid svenska generalkonsulatet i London Frederick Berwick må från och med månaden näst efter den, under vilken han från tjänsten avgår, å allmänna indragningsstaten under sin återstående livstid uppbära en årlig pension av 1,180 kronor.

På grund av vad sålunda förekommit anser jag, lika med generalkonsuln i London och statskontoret, att Berwick vid en levnadsålder av över 70 år och en tjänstetid vid generalkonsulatet i nämnda stad av mer än 38 år bör efter avskedstagandet erhålla pension av svenska staten, och då jag icke har något att erinra beträffande den föreslagna storleken av pensionen, får jag i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen medgiva,

att kanslivaktmästaren vid svenska generalkonsulatet i London Frederick Berwick må från och med månaden näst efter den, varunder han entledigas från

nämnda befattning, under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av 1,180 kronor.»

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna nådigt bifall; och skulle utdrag av protokollet överlämnas till finansdepartementet för behörigt iakttagande vid uppgörande av förslag till reglering av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel.

Ur protokollet:
Axel Stridbeck.

Utdrag av protokollet över lantförsvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 31 december 1915.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Mörcke, anförde härefter:

1:o.

Ang. dels höjning av ordinarie anslaget för bidrag till pensionering av änkor och barn efter befäl och underbefäl med vederlikar vid armén,

[12 o. 13.] »1883 års riksdag beviljade enligt skrivelse den 13 juni 1883 ett årligt bidrag till pensionering av änkor och barn efter befäl och underbefäl med vederlikar vid armén. Detta bidrag skulle utgå med 1 ½ procent årligen på summan av de löner och beklädnadsbidrag, vilka enligt gällande stater kunde läggas till grund för bestämmandet av fyllnadspension.

Ifrågavarande anslag, som tillgodokommer även änkor och barn efter sådana krigsmän, som överflyttats från armén till kustartilleriet

men bibehållits vid sin delaktighet i arméns änke- och pupillkassa, är naturligtvis av ordinarie natur, men då det skall beräknas »enligt gällande stater» har det plägat giva anledning till även ett årligt extra ordinarie anslag. Eftersom staterna för samma år, det ordinarie anslaget avser, icke äro kända vid den tidpunkt, då anslaget begäres, plägar nämligen detta bestämmas enligt staterna för året före det, då anslaget begäres; och plägar därefter riksdagen nästa år vidtaga nödig rättelse, vilken, då staterna nästan ständigt ökas, plägar bestå i ett särskilt extra ordinarie anslag såsom tillägg till föregående års ordinarie.

dels och ett därmed sammanhängande extra ordinarie anslag.

Sålunda beviljade 1915 års riksdag *dels* ett ordinarie anslag, som, beräknat efter *1914 års* stater, uppgick till 124,239 kronor, *dels och* å extra ordinarie stat 2,049 kronor till förstärkande av det ordinarie anslag, som 1914 års riksdag beviljat.

Direktionen över arméns pensionskassa har uti underdånig skrivelse den 10 november 1915 anmält, att med hänsyn till 1915 års stater det ordinarie anslaget bör beräknas till 128,348 kronor. På sedvanligt sätt har direktionen därefter lagt detta belopp till grund för det ordinarie anslag, som 1916 års riksdag bör bevilja, och för det extra ordinarie anslag, som av samma riksdag bör äskas till fyllande av det år 1915 beviljade ordinarie anslaget. Direktionen har nämligen begärt, att det ordinarie anslaget för år 1917 höjes med 4,109 kronor till 128,348 kronor och att såsom extra ordinarie anslag för samma år anvisas ett belopp av 4,109 kronor.

Uti avgivet utlåtande har *arméförvaltningen* icke haft något att erinra rörande nu anmälda anslagsbehov.

Jag får i anslutning härtill hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

dels att höja det under riksstatens tionde huvudtitel å ordinarie stat uppförda *anslaget för bidrag till pensionering av änkor och barn efter befäl och underbefäl med vederlikar vid armén*,

nu	kronor	124,239: —
med	»	4,109: —
till	kronor	128,348: —

dels ock att *till förstärkande av det i 1916 års riksstat för samma ändamål uppförda anslag* å extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 4,109 kronor.

2:o.

[14.] *Ang. extra anslag till upprätthållande av arméns pensionskassas egen pensionering samt till fyllnadspensioner.*

I en följd av år har riksdagen å extra stat beviljat ett förslagsanslag dels till upprätthållande av arméns pensionskassas egen pensionering med fastställda pensionsbelopp och dels till fyllnadspensioner i enlighet med de av riksdagen godkända grunder för sådana pensioners utgående. För innevarande år utgår ifrågavarande anslag med 3,400,000 kronor. Liksom föregående år är pensionskassan tillförbunden att till gengäld under anslagsåret avstå de densamma tillkommande vederlag för de till statsverket indragna rusthållsavgifterna.

Direktionen över arméns pensionskassa har nu uti underdånig skrivelse den 10 november 1915 anhållit, att då hittills ökningen i pensionsstaten för varje år utgjort cirka 100,000 kronor och så antagligen även komme att bliva förhållandet, till dess pensionsutgiften blivit mera konstant, å extra stat för år 1917 måtte för ändamålet beviljas ett förslagsanslag å 3,500,000 kronor.

Arméförvaltningens civila departement har uti den 30 november 1915 avgivet yttrande instämt i denna hemställan.

Då jag icke har något att erinra emot förevarande framställning, får jag hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att under riksstatens tionde huvudtitel å extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av 3,500,000 kronor, att användas såväl till upprätthållande av arméns pensionskassas egen pensionering med fastställda pensionsbelopp, mot skyldighet för pensionskassan att avstå de för året densamma tillkommande vederlag för de till statsverket indragna rusthållsavgifterna, som ock till fyllnadspensioner i enlighet med fastställda grunder för sådana pensioners utgående.

3:o.

[15.] *Ang. extra anslag till utdelande av tillfälliga understöd åt avskedade*

»Uti den till 1907 års riksdag avlåtna statsverkspropositionen föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att å extra stat under tionde huvudtiteln för år 1908 uppföra ett förslagsanslag av 34,360 kronor för utdelande av tillfälliga understöd åt avskedade underofficerare och vederlikar vid armén under villkor:

att understöd ej finge tilldelas annan än den, som styrkt sig vara i behövande omständigheter och före år 1902 erhållit avsked med pension från arméns pensionskassa eller, på grund av punkt 8 i kungl. cirkuläret den 22 juni 1877, från allmänna indragningsstaten, samt *underofficerare och vederlikar vid armén.*

att i avseende å understödets belopp iakttoges, att för den, vilkens pension och fyllnadspension icke uppginge till 200 kronor, understödet icke finge tillsammans med pensionen och fyllnadspensionen överstiga 300 kronor, och att till annan pensionär understöd icke finge utgå med högre belopp än 100 kronor eller tillsammans med pension och fyllnadspension överstiga 600 kronor.

Berörda framställning blev av riksdagen bifallen.

Då det för varje år erforderliga anslagsbeloppet för nu ifrågavarande ändamål är beroende på antalet understödsbehövande underofficerare och storleken av deras pensioner, anbefalldes direktionen över arméns pensionskassa genom brev den 18 oktober 1907 att årligen till Kungl. Maj:t avlämna uppgift angående det anslagsbelopp, som för nästpåföljande år kunde beräknas för ifrågavarande ändamål erforderligt med hänsyn till de under löpande året utbetalda belopp samt de understödstagare, som under året avlidit eller eljest såsom behöriga sökande avgått.

På grundvalen av dylika uppgifter, som därefter årligen infordrats, har Kungl. Maj:t sedermera äskat och riksdagen för vart och ett av åren 1909—1916 å extra stat beviljat ett för ändamålet erforderligt förslagsanslag. För år 1916 utgör anslaget 20,000 kronor.

Uti underdånig skrivelse den 10 november 1915 har nu *direktionen över arméns pensionskassa* meddelat, att av de personer, som år 1914 vid beräknandet av anslagsbehovet för år 1916 upptagits såsom eventuella sökande av understöd från detta anslag, 10 avlidit. Högsta möjliga understödsbelopp, verkliga eller beräknade, hade för dessa uppgått till sammanlagt 980 kronor. Direktionen ansåge därför, att ifrågavarande anslag för år 1917 borde uppföras med allenast 19,000 kronor.

Då jag icke har något att erinra emot förevarande framställning, får jag hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att under riksstatens tionde huvudtitel å extra stat för år 1917 bevilja ett förslagsanslag av 19,000 kronor för utdelande av tillfälliga understöd åt avskedade underofficerare och vederlikar vid armén i enlighet med de av Kungl. Maj:t med 1907 års riksdag bestämda grunder.

4:o.

[16.] *Ang. extra anslag för utdelande av tillfälligt understöd åt f. d. förrådsvaktmästare.*

Efter därom av Kungl. Maj:t avlåten proposition beviljade 1915 års riksdag, i likhet med vad under föregående år ägt rum, under tionde huvudtiteln å extra stat ett anslag för utdelande av tillfälligt understöd åt f. d. förrådsvaktmästare under villkor:

att understöd ej tilldelades annan än den, som styrkte sig vara i behövande omständigheter, samt

att understödet för en var bestämdes till sådant belopp, att det, jämte honom tillkommande gratial från Vadstena krigsmanshuskassa, uppginge till 300 kronor.

För år 1916 bestämdes anslagsbeloppet till 911 kronor.

I brev till arméförvaltningen den 16 juli 1915 föreskrev Kungl. Maj:t, att det skulle åligga arméförvaltningen att inom den tid, då de till statsregleringen för år 1917 hörande ärenden borde vara till Kungl. Maj:t inkomna, till Kungl. Maj:t avlämna uppgift angående *dels* de personer, vilka under år 1915 åtnjutit understöd från ifrågavarande anslag, *dels* de till dessa personer utbetalade belopp, *dels* de understödstagare, vilka under året avlidit eller eljest såsom behöriga sökande avgått, *dels ock* det anslagsbelopp, som kunde beräknas för år 1917 bliva erforderligt för ifrågavarande ändamål.

Uti skrivelse den 4 oktober 1915 har nu *arméförvaltningen* anmält, att 11 f. d. förrådsvaktmästare under år 1915 redan uppburit eller komme att uppbära understöd från ifrågavarande anslag, därav tio med en var 76 kronor och en med 151 kronor eller tillhopa 911 kronor, samt att samtliga dessa ännu levde och styrkt sig vara i behov av understöd.

Då jag icke har något att häremot erinra, får jag hemställa, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att under tionde huvudtiteln å extra stat för år 1917 anvisa ett anslag av 911 kronor för utdelande av tillfälligt understöd åt f. d. förrådsvaktmästare under villkor:

att understöd ej tilldelas annan än den, som styrker sig vara i behövande omständigheter, samt

att understödet för en var bestämmes till sådant belopp, att det, jämte honom tillkommande gratial från Vadstena krigsmanshuskassa, uppgår till 300 kronor.

5:o.

[27.] *Ang. pension åt maskinisten vid Livgardet till häst A. G. Täckström.*

Uti underdånig skrivelse den 22 juni 1915 har *sekundchefen för Livgardet till häst* hemställt, att en årlig pension av 1,000 kronor måtte beredas maskinisten vid regementet Anders Gustaf Täckström. Till stöd för framställningen har sekundchefen framhållit, att Täckström, som vore född den 9 november 1856, varit anställd såsom maskinist vid regementet sedan den 31 augusti 1904 och dessförinnan varit i statens tjänst i sammanlagt 21 år. Då han den 9 november 1916 fyllde 60 år, hade han alltså haft anställning i statens tjänst i 33 år. Täckström fullgjorde visserligen fortfarande sin tjänst vid regementet, men hans arbetsförmåga nedsattes årligen av tilltagande reumatism, varför det vore önskvärt, att pensionen kunde tilldelas honom snarast möjligt efter fyllda 60 år. Täckströms löneförmåner vid regementet utgjordes av 1,500 kronor i årligt arvode, fri bostad om ett rum och kök, fri vedbrand och lyse samt en naturaportion om 60 öre om dagen. Såväl under sin tjänstgöring vid regementet som å sina förut innehavda anställningar hade Täckström ådagalagt duglighet i facket samt ett utmärkt gott och hedrande uppförande.

Enligt ett framställningen vidfogat läkarintyg lider Täckström av kronisk led- och muskelreumatism och är fördenskull mindre arbetsför.

Chefen för fjärde arméfördelningen har framhållit, att Täckström i avlöningshänseende vore närmast likställd med sergeanter av första klassen, vilka erhölle i årlig pension 900 kronor, vartill de dock genom erläggande av pensionsavgifter själva bidragit. Oaktat frågan om maskinisternas vid armén anställning och avlöning och i sammanhang därmed deras pensionering ännu ej varit föremål för Kungl. Maj:ts och riksdagens prövning, ville arméfördelningschefen, med hänsyn till att Täckström länge och förtjänstfullt tjänat staten och enligt läkarintyg på grund av sjukdom vore mindre arbetsför, tillstyrka, att Kungl. Maj:t måtte hos riksdagen föreslå tillerkännande åt honom av årlig pension efter fyllda 60 år av 500 kronor.

Med hänsyn till Täckströms långa och väl vitsordade verksamhet i statens tjänst och då hans arbetsförmåga nu blivit inskränkt, har *arméförvaltningens intendentsdepartement* funnit det vara med rättvisa och billighet förenat, att något understöd för ålderdomen bereddes honom. I fråga om storleken av dylikt understöd ville departementet framhålla, att den beräkningsgrund, som i allmänhet av Kungl. Maj:t och riks-

dagen under de senare åren följts vid beviljandet av dylik pension, nämligen densammas bestämmande till två tredjedelar av den årsinkomst, pensionären under senare delen av sin anställningstid av staten uppburit, i detta fall, på de av arméfördelningschefen anförda skäl, icke syntes fullt tillämplig. Pensionen till Täckström syntes nämligen icke skäligen böra bestämmas till högre belopp än 900 kronor eller den pension, som författningsenligt tillkomme sergeanter av första klassen, med vilka beställningshavare Täckström i avlöningshänseende vore närmast likställd. I anledning härav hemställde departementet, att Täckström måtte få från och med månaden näst efter den, under vilken han efter fyllda 60 år erhölle entledigande från sin befattning, under sin återstående livstid från allmänna indragningsstaten åtnjuta en årlig pension av 900 kronor.

Statskontoret har, med hänsyn till vad i ärendet blivit meddelat och anfört, förklarat sig icke hava något att erinra mot arméförvaltningens intendentsdepartements förevarande framställning och fördenskull tillstyrkt bifall till densamma.

I likhet med vederbörande myndigheter anser även jag med rättvisa och billighet förenat, att Täckström efter erhållet entledigande från sin beställning kommer i åtnjutande av pension av statsmedel. Vad pensionsbeloppet angår, torde detta av skäl, som arméfördelningschefen anfört, böra sättas något lägre än det till sergeanter av första klassen utgående. Pensionen synes mig skäligen böra bestämmas till 720 kronor, motsvarande den till sergeant av första klassen av statsmedel utgående fyllnadspensionen.

Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen medgiva,

att maskinisten vid Livgardet till häst Anders Gustaf Täckström må från och med månaden näst efter den, under vilken han efter fyllda 60 år erhåller entledigande från sin befattning, under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta en årlig pension av 720 kronor.

6:o.

[28.] *Ang. pension åt kokerskan vid Svea artilleriregemente, änkan*

»Uti underdånig skrivelse den 7 oktober 1915 har chefen för Svea artilleriregemente gjort framställning om beredande av pension åt den vid regementet anställda kokerskan, änkan Augusta Fredrika Ljungmark, född Lagerquist. Till stöd härför har regementschefen anfört, *att* änkan Ljungmark, som vore född den 27 juni 1849, varit anställd såsom kokerska

vid regementet sedan den 1 januari 1874 och därunder nitiskt och troget skött sin tjänst, *att* hon på grund av sin höga ålder ej längre kunde fullgöra sina åligganden såsom kokerska vid regementet, *samt att* hon saknade möjlighet att på annat sätt själv försörja sig. Beträffande hennes löneförmåner meddelade regementschefen, att hon åtnjöte en lön av 720 kronor om året förutom portion, bostad med lyse och vedbrand. Med anledning härav hemställde regementschefen, att pensionsbeloppet måtte bestämmas till 500 kronor om året.

Augusta Fredrika Ljungmark, född Lagerquist.

Av ett framställningen vidfogat läkarintyg framgår, att änkan Ljungmark lider av kronisk lungkatarr och hjärtsvaghet samt att hon på grund härav ävensom med hänsyn till sin ålder är oförmögen att försörja sig med arbete.

Chefen för fjärde arméfördelningen har tillstyrkt framställningen.

Med hänsyn till änkan Ljungmarks långa och väl vitsordade tjänstgöring vid regementet och hennes på grund av ålder och sjukdom nedsatta arbetsförmåga har *arméförvaltningens intendentsdepartement* funnit det vara med rättvisa och billighet förenat, att något understöd för ålderdomen bereddes henne; och har departementet, som icke haft något att erinra mot den föreslagna pensionens storlek, hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva, att ifrågavarande kokerska finge från och med månaden näst efter den, under vilken hon erhölle avsked från sin befattning vid regementet, under sin återstående livstid från allmänna indragningsstaten åtnjuta en årlig pension av 500 kronor.

Statskontoret har förklarat sig icke hava annat att erinra mot förevarande framställning, än att det föreslagna pensionsbeloppet, 500 kronor, syntes vara väl stort. Det högsta belopp, som hittills av riksdagen tilldelats befattningshavare av motsvarande slag, utgjorde 360 kronor, som av 1905 års riksdag beviljats en vid Kronprinsens husarregemente anställd kokerska, vilken uppnått 60 års ålder och tjänat vid regementet under 29 år. Med hänsyn härtill och då en å fångvårdsstaten anställd kokerska, som innehade ordinarie befattning med rätt till pension och efter intjänade ålderstillägg enligt den från och med år 1915 gällande staten åtnjöte avlöningsförmåner, jämförliga med dem, som tillkomme änkan Ljungmark såsom kokerska vid Svea artilleriregemente, icke kunde komma i åtnjutande av högre pension än 500 kronor och dock för sådan rätt erlagt avgifter, syntes det statskontoret, som om pensionsbeloppet i förevarande fall borde begränsas till 400 kronor.

Även jag anser det vara med billighet överensstämmande, att änkan Ljungmark, som i 41 år varit anställd i kronans tjänst, beredes

något understöd på sin ålderdom. Beträffande pensionsbeloppets storlek ansluter jag mig till den av statskontoret uttalade meningen. Med anledning härav får jag hemställa, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen medgiva,

att kokerskan vid Svea artilleriregemente, änkan Augusta Fredrika Ljungmark, född Lagerquist, må under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av 400 kronor, att utgå från och med månaden näst efter den, under vilken hon entledigas från sin anställning vid regementet.

7:o.

[29.] *Ang. pension åt arbeterskan vid ammunitionsfabriken å Marieberg Byngs Johanna Larsdotter.*

Uti underdånig skrivelse den 18 september 1915 har *arméförvaltningens artilleridepartement* anmält, att styresmannen för ammunitionsfabriken hos departementet gjort framställning om utverkande av årligt understöd från och med den 13 september 1915 åt arbeterskan vid ammunitionsfabrikens avdelning å Marieberg Byngs Johanna Larsdotter, som den 11 i samma månad blivit entledigad från berörda anställning. Av styresmannens framställning vidfogade handlingar hade inhämtats, *att* Byngs Johanna Larsdotter, som vore född den 9 april 1850, sedan den 21 juli 1869 eller i något över 46 år haft anställning vid ammunitionsfabriken, *att* hon enligt läkarbetyg till följd av kärlsjukdom och ålderdomssvaghet vore oförmögen att fullgöra det med hennes anställning förenade arbetet och för framtiden bleve urståndsatt att med eget arbete försörja sig, *att* hon under år 1914 utom fri bostad och vedbrand kontant uppburit 717 kronor 49 öre, *samt att* hon enligt styresmannens vitsord ådagalagt ett hedrande uppförande och visat god arbetsduglighet. I likhet med styresmannen ansåge departementet billigt, att ifrågavarande arbeterska, som till följd av sina nedsatta arbetskrafter ej längre kunde kvarstå i sin tjänst, bereddes erforderlig hjälp till livsuppehälle genom årligt understöd, vartill hennes långvariga och väl vitsordade statstjänst gåve henne berättigade anspråk. Med fästat avseende vid hennes löneinkomster och å de belopp, som förut i likartade fall av riksdagen beviljats såsom pension, ansåge departementet pensionsbeloppet böra bestämmas till 400 kronor årligen. På grund av vad sålunda anförts, hemställde departementet, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att å allmänna indragningsstaten bevilja Byngs Johanna Larsdotter en årlig pension av 400 kronor, att utgå från och med månaden näst efter den,

under vilken hon blivit entledigad från sin anställning vid ammunitionsfabriken, eller från och med den 1 oktober 1915.

Med hänsyn till Byngs Johanna Larsdotters långvariga, väl vitsordade arbete vid statens ammunitionsfabrik har *statskontoret* förklarat sig anse billigt, att någon pension bereddes henne, då hon nu på grund av ålder och sjuklighet nödgats frånträda sin anställning vid fabriken och icke längre kunde med arbete försörja sig. Då pensionsbeloppet för arbeterskor vid ammunitionsfabriken i föregående fall bestämts till 300 kronor, syntes även i nu förevarande fall samma belopp böra förordas.

På grund av vad i ärendet blivit upplyst och med hänsyn till vad statskontoret anfört rörande pensionsbeloppets storlek, får jag hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen medgiva,

att förra arbeterskan vid ammunitionsfabrikens avdelning å Marieberg Byngs Johanna Larsdotter må under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av 300 kronor, att utgå från och med den 1 oktober 1915.

8:o.

[30.] *Ang. pension åt förre fästningsbyggnadsarbetaren August Andersson-Flodin.*

I underdånig skrivelse den 24 april 1915 har *arméförvaltningens fortifikationsdepartement* anmält, att förre fästningsbyggnadsarbetaren August Andersson-Flodin hos departementet gjort framställning om utverkande åt honom av en årlig pension. Andersson-Flodin, som vore 58 år gammal, hade, enligt uppgifter, som bekräftats av fortifikationsbefälhavaren å Karlsborg, varit stamanställd i 4 ½ år samt arbetat dels såsom lamptändare vid volontärskolan å Karlsborg, dels ock under 13 ½ år vid fästningsbyggnaden därstädes. Enligt ansökningen vidfogade intyg vore Andersson-Flodin sjuk, fattig och oförmögen att förtjäna något nämnvärt till sitt och sin familjs uppehälle. Jämväl hustrun vore oförmögen till arbete, och av sina fem ännu levande barn kunde han desto mindre vänta något understöd, som de, själva sjuka, snarare syntes vara i behov av hjälp. Ehuru Andersson-Flodin varken i avseende å levnadsår eller tjänstår uppfyllde de villkor (60 levnads- och 30 tjänstår), departementet i vanliga fall brukade fordra för tillstyrkan av pensionsansökan, hemställde dock departementet, med fästat avseende å de ömmande omständigheter, som i detta fall förelåge, att

Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen bevilja Andersson-Flodin pension, vilken likväl syntes böra bestämmas till något lägre belopp, än som i allmänhet beviljades gamla arbetare i kronans tjänst, exempelvis till 200 kronor årligen, att utgå från allmänna indragningsstaten.

Av ett i ärendet företett läkarintyg framgår, att Anderson-Flodin, som lider av bröst- och nervsjukdom, ej är i stånd att med arbete fullt försörja sig. Kommunalnämndsordföranden i S:t Johannis kommun har intygat, att Andersson-Flodin på grund av sjukdom är mindre arbetsför och till följd därav medellös, samt att han tidtals erhållit understöd för sig och sin familj från församlingens fattigvård.

Statskontoret har uti avgivet utlåtande framhållit, att av handlingarna i ärendet inhämtats, att Andersson-Flodin räknade endast omkring 18 år i statens tjänst samt att inemot 20 år förflutit, sedan han vid 38 års ålder lämnade sin anställning i sådan tjänst. På grund härav och då föregående framställningar att under liknande förhållanden bereda pension av statsmedel ansetts icke böra föranleda till någon Kungl. Maj:ts åtgärd, såsom framginge av breven den 29 september 1911 angående förre fästningsbyggnadsarbetaren J. Andreasson-Skoglund, den 1 december samma år angående förre fästningsbyggnadsarbetaren P. J. Danielsson och den 30 maj 1913 angående förre fästningsbyggnadsarbetarna J. A. Söderström, A. Abrahamsson och J. Svensson Ed, kunde statskontoret icke undgå att finna det i viss mån betänkligt att förorda bifall till förevarande framställning. Emellertid kunde det icke förnekas, att i detta fall förelåge bevekande omständigheter av liknande beskaffenhet med dem, som föranlett riksdagen tillmötesgå av enskilda motionärer framlagda förslag om pension åt förenämnda Andreasson-Skoglund och Danielsson; och vid sådant förhållande ansåge sig statskontoret icke böra avstyrka, att förslag framlades för riksdagen om beviljande för Andersson-Flodin av pension från allmänna indragningsstaten till belopp av 200 kronor, motsvarande vad riksdagen beviljat en var av förenämnda Andreasson-Skoglund och Danielsson.

Ehuru Andersson-Flodin icke uppnått den levnads- och tjänstålder, som plägat fordras för tilldelande av pension åt f. d. fästningsbyggnadsarbetare, anser jag dock i förevarande fall sådana ömmande omständigheter föreligga, att ett årligt understöd av statsmedel synes böra tillerkännas honom. Vid sådant förhållande och då jag finner det föreslagna beloppet skäligt, får jag hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen medgiva,

att förre fästningsbyggnadsarbetaren August Andersson-Flodin må under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av 200 kronor, att utgå från och med år 1916.»

Vad departementschefen ovan under punkterna 1:o—8:o hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämde, täcktes Hans Maj:t Konungen bifalla; och skulle utdrag av protokollet härom tillställas finansdepartementet för iakttagande vid uppgörande av förslag till reglering av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel.

Ur protokollet:
Gustaf B. v. Schwerin.

Utdrag av protokollet över sjöförsvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 3 december 1915.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Härefter anförde departementschefen, statsrådet Broström:

29:o.

[19.] *Ang. pension till förre båtsmannen J. V. Lindström Lidberg.*

Direktionen över flottans pensionskassa har i underdånig skrivelse den 17 juni 1915 till Kungl. Maj:ts prövning hänskjutit en utav befälhavaren för uppfordrade båtsmanskompanier vid flottans station i Stockholm för förre båtsmannen vid Roslags 1:a båtsmanskompani nr 36 Johan Valentin Lindström Lidberg gjord anmälan till erhållande av pension; och har direktionen därvid anfört, bland annat, följande.

Lindström Lidberg vore född den 30 april 1853 och avskedades

den 27 juli 1897 efter en tjänstetid av $19^{9}/_{12}$ år från 20 års ålder med vitsord att under tjänstetiden hava skickat sig redligt och utmärkt väl.

Enär Lindström Lidberg icke tjänat kronan i 20 år från 20 års ålder, kunde direktionen reglementsenligt icke tilldela honom någon pension, men då endast 3 månader i pensionsberättigande tjänstetid fattades för honom, hemställde direktionen, att Lindström Lidberg, som vore medellös, måtte få tilldelas pension såsom hade han tjänat i 20 år från 20 års ålder.

Enligt § 85 av Kungl. Maj:ts förnyade nådiga förordning och reglemente angående styrelsen och förvaltningen av amiralitetskrigsmanskassan den 26 oktober 1838 erfordras för att båtsman må kunna tilldelas pension i femte eller lägsta klassen, att han uppnått 55 levnadsår och innehar 20 tjänstår från 20 års ålder.

Vid 1859—1860 års riksmöte framlade Kungl. Maj:t förslag om förbättrade pensioner för flottans gemenskap, varvid förutsattes, att de i nyssnämnda reglemente fastställda grunder fortfarande skulle vara gällande; och beslöt riksdagen att, med bifall till pensionsförslaget, anvisa ett av Kungl. Maj:t äskat årligt kreditiv att för ändamålet användas. Härefter utfärdades nådigt cirkulär den 20 november 1860 angående förbättrade pensioner för flottans gemenskap m. m., enligt vilket cirkulär, som ännu äger tillämpning i fråga om båtsmän, pension för båtsman i femte klassen utgör 30 kronor.

Lindström Lidberg är, såsom direktionen över flottans pensionskassa anfört, reglementsenligt icke berättigad till erhållande av någon pension, men billighetsskäl synas mig tala för att han, i likhet med vad tidigare i dylika fall ägt rum, därav må komma i åtnjutande.

I sådan händelse kommer Lindström Lidberg, som med tillämpning av nådiga kungörelsen den 13 augusti 1909 angående förhöjning i pensioner, som från flottans pensionskassa utgå till avskedat manskap, bort få åtnjuta höjning av pensionen med 25 kronor årligen, jämväl att på grund av sin levnadsålder bliva delaktig av den pensionsförbättring för f. d. båtsmän, som riksdagen år 1914 beslutit. Den årliga pension, Lindström Lidberg till följd härav komme att få uppbära, utgör 100 kronor.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,

att förre båtsmannen vid Roslags 1:a båtsmanskompani nr 36 Johan Valentin Lindström Lidberg må tilldelas pension såsom hade han tjänat i tjugu år från tjugu års ålder.

30:o.

[20.] *Ang. pension till förre båtsmannen K. F. Backman Gallin.*

Direktionen över flottans pensionskassa har i underdånig skrivelse den 17 juni 1915 till Kungl. Maj:ts prövning hänskjutit en av förre båtsmannen vid Norrlands 2:dra båtsmanskompani nr 19 Karl Fredrik Backman Gallin gjord ansökan om erhållande av pension; och har direktionen därvid anfört, bland annat, följande:

Backman Gallin vore född den 15 mars 1859 och avskedades den 7 januari 1897 efter en tjänstetid av $19^{2}/_{12}$ år, därav 17 år 9 månader 22 dagar från 20 års ålder, med vitsord, att han under tjänstetiden skickat sig redligt och utmärkt väl.

Enär Backman Gallin icke tjänat kronan i 20 år från 20 års ålder, kunde direktionen reglementsenligt icke tilldela honom någon pension, men då i en tjänstetid av 20 år för honom fattades endast 10 månader, hemställde direktionen, att Backman Gallin, som levde under knappa ekonomiska omständigheter, måtte få tilldelas pension såsom hade han tjänat i 20 år från 20 års ålder.

Enligt § 85 av Kungl. Maj:ts förnyade nådiga förordning och reglemente angående styrelsen och förvaltningen av amiralitetskrigsmanskassan den 26 oktober 1838 erfordras för att båtsman må kunna tilldelas pension i femte eller lägsta klassen, att han uppnått 55 levnadsår och innehar 20 tjänstår från 20 års ålder.

Vid 1859—1860 års riksmöte framlade Kungl. Maj:t förslag om förbättrade pensioner för flottans gemenskap, varvid förutsattes, att de i nyssnämnda reglemente fastställda grunder fortfarande skulle vara gällande; och beslöt riksdagen att, med bifall till pensionsförslaget, anvisa ett av Kungl. Maj:t äskat årligt kreditiv att för ändamålet användas. Härefter utfärdades nådigt cirkulär den 20 november 1860 angående förbättrade pensioner för flottans gemenskap m. m., enligt vilket cirkulär, som ännu äger tillämpning i fråga om båtsmän, pension för båtsman i femte klassen utgör 30 kronor.

Sökanden är, såsom direktionen över flottans pensionskassa anfört, reglementsenligt icke berättigad till erhållande av någon pension, men billighetsskäl synas mig tala för att han, i likhet med vad tidigare i dylika fall ägt rum, därav må komma i åtnjutande. I sådan händelse lärer med tillämpning av nådiga kungörelsen den 13 augusti 1909 angående förhöjning i pensioner, som från flottans pensionskassa utgå till avskedat manskap, sökanden jämväl få åtnjuta höjning av pensionen med 25 kronor årligen, varjämte han vid uppnådd ålder av 60 år torde

komma att bliva delaktig av den pensionsförbättring för f. d. båtsmän, som riksdagen år 1914 beslutit och som för sökanden innebär, att det årliga pensionsbeloppet uppbringas till 100 kronor.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen medgiva,

att förre båtsmannen vid Norrlands 2:dra båtsmanskompani nr 19 Karl Fredrik Backman Gallin må tilldelas pension såsom hade han tjänat i tjugu år från tjugu års ålder.

31:o.

[21.] *Ang. pension till förre båtsmannen O. Forsberg Warg.*

I en till Kungl. Maj:t ställd skrift har förre båtsmannen vid Norrlands 4:de båtsmanskompani nr 106 Olof Forsberg Warg i underdånighet anhållit att komma i åtnjutande av pension.

Häröver har direktionen över flottans pensionskassa den 21 oktober 1915 avgivit underdånigt utlåtande och däruti anfört, bland annat, följande:

Forsberg Warg, som vore född den 24 september 1832, avskedades den 1 september 1873 efter en tjänstetid av 19 år från 20 års ålder med vitsord att under tjänstetiden hava skickat sig troget och väl.

Enär Forsberg Warg icke tjänat i 20 år från 20 års ålder vore han reglementsenligt icke berättigad till pension. Med hänsyn till sökandens höga ålder och de ytterst fattiga omständigheter, vari han enligt bifogat intyg befunne sig, tillstyrkte direktionen, att sökanden måtte få tilldelas pension såsom hade han tjänat kronan i 20 år från 20 års ålder.

Enligt § 85 av Kungl. Maj:ts förnyade nådiga förordning och reglemente angående styrelsen och förvaltningen av amiralitetskrigsmanskassan den 26 oktober 1838 erfordras för att båtsman må kunna tilldelas pension i femte eller lägsta klassen, att han uppnått 55 levnadsår och innehar 20 tjänstår från 20 års ålder.

Vid 1859—1860 års riksmöte framlade Kungl. Maj:t förslag om förbättrade pensioner för flottans gemenskap, varvid förutsattes, att de i nyssnämnda reglemente fastställda grunder fortfarande skulle vara gällande; och beslöt riksdagen att, med bifall till pensionsförslaget, anvisa ett av Kungl. Maj:t äskat årligt kreditiv att för ändamålet användas. Härefter utfärdades nådigt cirkulär den 20 november 1860 angående förbättrade pensioner för flottans gemenskap m. m., enligt vilket cirkulär, som ännu äger tillämpning i fråga om båtsmän, pension för båtsman i femte klassen utgör 30 kronor.

Sökanden är, såsom direktionen över flottans pensionskassa anfört, reglementsenligt icke berättigad till erhållande av någon pension, men billighetsskäl synas mig tala för att han, i likhet med vad tidigare i dylika fall ägt rum, därav må komma i åtnjutande.

I sådan händelse kommer sökanden, som med tillämpning av nådiga kungörelsen den 13 augusti 1909 angående förhöjning i pensioner, som från flottans pensionskassa utgå till avskedat manskap, bort få åtnjuta höjning av pensionen med 25 kronor årligen, jämväl att på grund av sin levnadsålder bliva delaktig av den pensionsförbättring för f. d. båtsmän, som riksdagen år 1914 beslutit. Den årliga pension, sökanden till följd härav komme att få uppbära, utgör 200 kronor.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t föreslår riksdagen medgiva,

att förre båtsmannen vid Norrlands 4:de båtsmanskompani nr 106 Olof Forsberg Warg må tilldelas pension såsom hade han tjänat i tjugu år från tjugu års ålder.

32:o.

[22.] *Ang. pension till förre båtsmannen O. F. Johansson Kummelberg.*

Direktionen över flottans pensionskassa har i underdånig skrivelse den 21 oktober 1915 till Kungl. Maj:ts prövning hänskjutit en utav befälhavaren för uppfordrade båtsmanskompanier vid flottans station i Stockholm för förre båtsmannen vid Roslags 1:a kompani nr 35 Oscar Fredrik Johansson Kummelberg gjord anmälan till erhållande av pension; och har direktionen därvid anfört, bland annat, följande:

Kummelberg vore född den 20 juni 1860 och avskedades den 9 november 1898 efter en tjänstetid av $21^{2}/_{12}$ år, därav $18^{4}/_{12}$ år från 20 års ålder, med vitsord att under tjänstetiden hava skickat sig redligt. Kummelberg hade under tjänstetiden ådragit sig följande bestraffningar: år 1882 fyra dagars sträng arrest för undanhållning och övergivande av post, samma år fyra dagars sträng arrest för fylleri, och år 1884 tre dagars sträng arrest för undanhållning.

Enär Kummelberg icke tjänat kronan i 20 år från 20 års ålder och vid avskedet icke erhållit gott vitsord om uppförandet, kunde direktionen reglementsenligt icke tilldela honom någon pension, men då han emellertid tjänat kronan över 20 år och de förseelser, för vilka han undergått bestraffningar, icke syntes hava varit av svårare art, hemställde direktionen, att Kummelberg måtte få tilldelas pension såsom hade han tjänat i 20 år från 20 års ålder samt avskedats med gott vitsord om uppförandet.

Enligt § 85 av Kungl. Maj:ts förnyade nådiga förordning och reglemente angående styrelsen och förvaltningen av amiralitetskrigsmanskassan den 26 oktober 1838 erfordras för att båtsman må kunna tilldelas pension i femte eller lägsta klassen, att han uppnått 55 levnadsår och innehar 20 tjänstår från 20 års ålder.

Vid 1859—1860 års riksmöte framlade Kungl. Maj:t förslag om förbättrade pensioner för flottans gemenskap, varvid förutsattes, att de i nyssnämnda reglemente fastställda grunder fortfarande skulle vara gällande; och beslöt riksdagen att, med bifall till pensionsförslaget, anvisa ett av Kungl. Maj:t äskat årligt kreditiv att för ändamålet användas. Härefter utfärdades nådigt cirkulär den 20 november 1860 angående förbättrade pensioner för flottans gemenskap m. m., enligt vilket cirkulär, som ännu äger tillämpning i fråga om båtsmän, pension för båtsman i femte klassen utgör 30 kronor.

Kummelberg är, såsom direktionen över flottans pensionskassa anfört, reglementsenligt icke berättigad till erhållande av någon pension, men billighetsskäl synas mig tala för att han, i likhet med vad tidigare i dylika fall ägt rum, därav må komma i åtnjutande. I sådan händelse lärer med tillämpning av nådiga kungörelsen den 13 augusti 1909 angående förhöjning i pensioner, som från flottans pensionskassa utgå till avskedat manskap, Kummelberg jämväl få åtnjuta höjning av pensionen med 25 kronor årligen, varjämte han vid uppnådd ålder av 60 år torde komma att bliva delaktig av den pensionsförbättring för f. d. båtsmän, som riksdagen år 1914 beslutit och som för Kummelberg innebär, att det årliga pensionsbeloppet uppbringas till 100 kronor.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen medgiva,

att förre båtsmannen vid Roslags 1:a kompani nr 35 Oscar Fredrik Johansson Kummelberg må tilldelas pension såsom hade han tjänat i tjugu år från tjugu års ålder.

33:o.

[31.] *Ang. understöd åt underofficerskorpralen A. Johanssons änka och minderåriga barn.*

Uti en till Kungl. Maj:t ställd ansökning har avlidne underofficerskorpralen vid 3:dje matroskompaniet n:r 174 August Johanssons änka Johanna Fredrika Petersdotter anhållit att komma i åtnjutande av något understöd och därvid anfört, bland annat, följande:

Sökandens man hade enligt bifogat prästbevis avlidit den 1 juli 1915, efterlämnande i behövande levnadsvillkor förutom sökanden, som

vore född den 9 mars 1873, följande barn, nämligen Essie Elisabeth, född den 3 december 1896, Thyra Viktoria, född den 1 oktober 1901, Sigrid Hanna Augusta, född den 13 augusti 1904, Marit Sofia, född den 20 september 1905, och Inez Elisabeth, född den 18 november 1908.

Efter sin avlidne man, som enligt bifogat utdrag ur kompanirulla oförvitligt tjänstgjort i närmare 23 år, vore sökanden nu lämnad utan medel till sitt livsuppehälle, och då hon själv ej vore fullt arbetsför på grund av svag hälsa, kunde hon ej förtjäna tillräckligt att försörja sig och sina barn.

Över förevarande ansökning hava, efter särskilda nådiga remisser, underdåniga utlåtanden avgivits av marinförvaltningen den 23 september 1915 och av statskontoret den 15 november samma år.

Marinförvaltningen, som i ärendet inhämtat yttrande från stationsbefälhavaren vid flottans station i Karlskrona, har i sitt utlåtande anfört huvudsakligen följande.

Av stationsbefälhavarens yttrande framginge, att avlidne underofficerskorpralen Johansson på grund av sjukdom, lungtuberkulos, blivit förbigången vid underofficersbefordran den 15 februari 1915 och fördenskull ej kunnat förvärva delägarrätt i flottans pensionskassa. I anledning härav hade Johanssons änka och minderåriga barn ej kunnat komma i åtnjutande av det gratial, som eljest eventuellt skolat tillkomma dem jämlikt §§ 22 och 27 i förnyade reglementet för flottans pensionskassa den 17 november 1899, såsom dessa paragrafer lydde enligt nådig kungörelse den 5 december 1913, eller för änkan, som i sitt äktenskap ägde fyra barn under 15 år, ett gratial av 400 kronor, ökat med 15 procent av gratialbeloppet eller 60 kronor för ett barn och med ytterligare 10 procent eller 40 kronor för vart och ett av de övriga barnen.

Med hänsyn till å ena sidan Johanssons under tjänstetiden ådagalagda berömliga uppförande och duglighet och det förhållandet, att endast Johanssons i tjänsten ådragna sjukdom varit orsak till att han ej vunnit befordran och sålunda kunnat bereda gratial till sina efterlevande, samt å andra sidan de i ärendet förekommande bevekande omständigheter ansåge marinförvaltningen, att sökanden och hennes minderåriga barn borde komma i åtnjutande av något årligt understöd.

I nådig proposition den 12 februari 1915 till 1915 års riksdag hade Kungl. Maj:t hemställt, att änkorna efter två konstaplar vid flottans poliskår samt makarnas minderåriga barn skulle få från allmänna indragningsstaten från och med år 1915 åtnjuta årliga understöd, vardera änkan, så länge hon i sitt dåvarande änkestånd förbleve, till belopp av 250 kronor samt vart och ett av barnen intill uppnådd ålder av 15 år

till belopp av 50 kronor. Denna hemställan hade även vunnit riksdagens bifall.

I likhet med vad sålunda ägt rum hemställde marinförvaltningen, det täcktes Kungl. Maj:t föreslå riksdagen, att underofficerskorpralen Johanssons änka samt makarnas fyra minderåriga barn måtte från allmänna indragningsstaten få komma i åtnjutande av årliga understöd till belopp och under villkor i övrigt, som för nyssnämnda änkor och deras barn medgivits.

Statskontoret har i sitt ovanberörda utlåtande anfört, bland annat, följande.

Sökanden hade uppgivit, att hennes man under sjötjänst vid flottan år 1912 ådragit sig den sjukdom, lungtuberkulos, som medfört döden. Därom torde numera någon utredning icke kunna åvägabringas. Om emellertid militärtjänstgöringen skäligen skulle kunna antagas hava till sjukdomen bidragit, skulle sökanden och makarnas minderåriga barn jämlikt bestämmelserna i 4 § 3:o) b) av nådiga förordningen den 18 juni 1909 om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, varit berättigade att bekomma i ersättning änkan en årlig livränta å 180 kronor och ett vart av de minderåriga barnen ett årligt belopp av 90 kronor, till dess det uppnått 15 års ålder, dock att änkans och barnens sammanlagda ersättningsbelopp skulle uppgå till högst 450 kronor för år. Statskontoret, som, med hänsyn till sannolikheten därav, att krigstjänsten bidragit till den sjukdom, varav sökandens man avlidit, funne billighetsskäl tala för att något understöd bereddes sökanden och hennes minderåriga barn, ansåge, att detta understöd lämpligen borde avpassas i överensstämmelse med vad som skulle hava tillkommit dem, därest nämnda förordning varit i detta fall tillämplig. Statskontoret hemställde alltså, det täcktes Kungl. Maj:t i nådig proposition föreslå riksdagen medgiva, att till sökanden och hennes minderåriga barn finge från och med år 1916 från allmänna indragningsstaten utgå understöd till belopp och under villkor i övrigt, som i 4 § 3:o) b) av nämnda förordning funnes angivna.

Med avseende å vad sålunda förekommit och då även jag anser sökanden och hennes minderåriga barn på grund av de i ärendet föreliggande särskilda omständigheter böra komma i åtnjutande av årliga understöd enligt av statskontoret föreslagna grunder, får jag hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen medgiva,

att underofficerskorpralen August Johanssons änka Johanna Fredrika Petersdotter och makarnas minderåriga barn Thyra Viktoria, Sigrid Hanna Augusta,

Marit Sofia och Inez Elisabeth må från allmänna indragningsstaten från och med år 1916 åtnjuta årliga understöd, änkan så länge hon i sitt nuvarande änkestånd förbliver samt vart och ett av nyssnämnda minderåriga barn intill uppnådd ålder av 15 år, till belopp och under villkor i övrigt, som finnas angivna i 4 § 3:o) b) av nådiga förordningen den 18 juni 1909 angående ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring.

34:o.

[32.] *Ang. pension åt f. konservatorn vid Vega-expeditionen T. A. Boström.*

I underdånig skrivelse den 27 oktober 1915 har amiralen A. A. L. Palander, såsom förutvarande befälhavare å ångfartyget Vega under dess expedition åren 1878—1880, anhållit om pension till deltagaren i nämnda expedition Tomas Anton Boström.

Till stöd för denna framställning har amiralen Palander erinrat om riksdagens åren 1912 och 1914 fattade beslut om tilldelande av pensioner till åtskilliga personer av besättningen å Vega under dess segling kring Asien och Europa åren 1878—1880; och har amiralen Palander vidare anfört följande.

Vid tiden för avgivandet av den nådiga proposition i ämnet, varå riksdagens beslut år 1912 var grundat, hade amiralen Palander av dåvarande chefen för sjöförsvarsdepartementet anmodats att lämna uppgift på vilka av Vegas svenska manskap, som då levde. Amiralen Palander hade vid avlämnande av denna uppgift icke upptagit förenämnde Boström, vilken deltagit i hela expeditionen såsom konservator och professor A. E. Nordenskiölds hjälpreda, och hade detta berott därpå att Boströms kamrater bestämt uppgivit, att Boström för många år sedan avlidit utomlands.

Emellertid hade amiralen Palander i början av år 1915 erhållit brev från Boström, som sedan år 1883 vistats i Nordamerika, efter att dessförinnan under två år (1881—1883) hava såsom konservator deltagit i doktor Bowallii vetenskapliga expedition till Centralamerika. I berörda brev hade Boström meddelat, att han vore bosatt i staden Lake Bay i staten Washington. Genom fortsatt brevväxling hade amiralen Palander erfarit, att Boström — som enligt handlingarna bilagt prästbetyg vore född den 21 augusti 1857 — vore gift och hade barn, att han levde i små och betryckta omständigheter samt att han vore i stort behov av hjälp. På grund härav hade amiralen Palander

satt sig i förbindelse med Kungl. Maj:ts beskickning i Washington och därigenom fått ett beedigat meddelande, anskaffat från svenska vice konsuln i Seattle, att Boströms hälsa vore dålig och att han vore fattig. Beskickningen hade vidare meddelat, att, enligt vad från säker källa erfarits, Boström på grund av olyckshändelse under jakt för flera år sedan vore ofärdig i vänstra handen.

Då Boström vore den enda av Vegas nu levande svenska underofficerare och manskap, som ej erhållit årlig pension, och detta, såsom förut nämnts, berott på misstag från amiralen Palanders sida, samt då Boström med stort nit och intresse utfört de arbeten, som under Vegas expedition blivit honom ålagda, hemställde amiralen Palander, det täcktes Kungl. Maj:t i nådig proposition föreslå riksdagen bevilja Boström en årlig pension av 450 kronor, att utgå från och med år 1916.

Efter i ärendet erhållen remiss har statskontoret avgivit underdånigt utlåtande av den 5 november 1915, däri statskontoret, under åberopande av 1912 års riksdags och 1914 års första riksdags beslut om pensioner åt vissa deltagare i Vegaexpeditionen åren 1878—1880, tillstyrkt bifall till förevarande förslag.

1912 års riksdags beslut (i anledning av proposition nr 146) innebar, såsom jag torde få erinra, att en av manskapet tillhörande Vegas ifrågavarande expedition, vilken vid avgången ur sin tjänst vid flottan tillerkänts årlig pension å 400 kronor, samt hustrun till en av manskapet, vilken såsom obotligt sinnessjuk vårdades å allmän försörjningsinrättning, vardera erhöllo årlig pension å allmänna indragningsstaten till belopp av 300 kronor, ävensom att tre av manskapet, av vilka två åtnjöto pension till belopp av endast 67 kronor vardera och den tredje icke åtnjöt någon pension, erhöllo pension å allmänna indragningsstaten till belopp av 450 kronor var. Enligt 1914 års förra riksdags beslut tilldelades vidare, i anledning av enskild motion (nr 76), en underofficer, som deltagit i expeditionen och vid sitt avsked ur krigstjänsten tillerkänts honom tillkommande pension å 1,082 kronor 52 öre, därutöver en årlig pension å allmänna indragningsstaten till belopp av 300 kronor.

Ehuru Boström ej i egentlig mening, såsom fallet varit med övriga omförmälda personer, vilka fått sig tillerkända pensioner från statsverket i anledning av sitt deltagande uti ifrågavarande färd, tillhört Vegas besättning, utan medföljt expeditionen i egenskap av konservator och hjälpreda åt professor Nordenskiöld, finner jag dock billighet och rättvisa kräva, att jämväl Boström, särskilt med hänsyn till vad som upplysts rörande hans nuvarande levnadsomständigheter, genom svenska statens försorg beredes

någon pension för att skyddas mot nöd på sin ålderdom. Beträffande beloppet av pensionen finner jag mig böra biträda den i ärendet gjorda framställningen; och får jag alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen medgiva,

att förre konservatorn vid Vegaexpeditionen Tomas Anton Boström må under sin återstående livstid uppbära pension å allmänna indragningsstaten med 450 kronor årligen, att utgå från och med år 1916.

Vad föredragande departementschefen i de under punkterna 29:o—34:o här ovan upptagna ärenden hemställt behagade Hans Maj:t Konungen, på tillstyrkan av statsrådets övriga ledamöter, bifalla; och skulle utdrag av detta protokoll tillställas finansdepartementet för iakttagande vid uppgörande av förslag till reglering av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel.

Ur protokollet:
Carl Ridderstad.

Utdrag av protokollet över sjöförsvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 10 december 1915.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Departementschefen, statsrådet Broström anförde härefter:

[23.] *Ang. tillfälliga understöd åt f. d. daglönare vid marinen.*

Efter därom av Kungl. Maj:t avlåten proposition uppförde 1915 års riksdag under tionde huvudtiteln å extra stat för år 1916 ett förslagsanslag av 20,980 kronor för utdelande av tillfälliga understöd åt f. d. förmän bland daglönare, sjukvaktare och övriga daglönare vid marinen, vilka pensionerats enligt bestämmelser, äldre än dem, som meddelats genom nådiga kungörelsen den 25 november 1910 under villkor:

att understöd ej tilldelas annan än den, som styrker sig vara i behövande omständigheter, samt

att understödet bestämmes för den, som, utan att erhålla invalid-

underhåll, i pension från flottans pensionskassa uppbär mindre än 200 kronor årligen, till det belopp, som erfordras för att understödet och pensionen tillsammans skola uppgå till 300 kronor, för den, som i sådan pension eller i dylik pension jämte invalidunderhåll åtnjuter tillhopa från och med 200 till och med 307 kronor årligen, till 100 kronor samt för den, som i sådan pension bekommer 400 kronor eller 500 kronor årligen, till 50 kronor.

Direktionen över flottans pensionskassa har nu i skrivelse den 29 nästlidna november, med överlämnande av en inom pensionskassan uppgjord uppgift å nu levande f. d. förmän bland daglönare, sjukvaktare och övriga daglönare, varom här vore fråga, med för var och en av dem utfört understödsbelopp enligt de av riksdagen givna bestämmelserna, meddelat, att för år 1917 ett förslagsanslag av 19,455 kronor borde för ifrågavarande ändamål äskas.

Även för år 1917 torde ett förslagsanslag för enahanda ändamål böra uppföras å extra stat under tionde huvudtiteln. På grund av direktionens nyssberörda meddelande föreslår jag, att anslaget för år 1917 bestämmes till 19,455 kronor. Någon ändring i villkoren för rätt att komma i åtnjutande av understöd av förevarande slag lärer ej böra ifrågasättas.

Under åberopande härav hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att å extra stat för år 1917 under tionde huvudtiteln uppföra ett förslagsanslag av 19,455 kronor för utdelande av tillfälliga understöd åt f. d. förmän bland daglönare, sjukvaktare och övriga daglönare vid marinen, vilka pensionerats enligt bestämmelser, äldre än de, som meddelats genom nådiga kungörelsen den 25 november 1910, under villkor:

att understöd ej tilldelas annan än den, som styrker sig vara i behövande omständigheter, samt

att understödet bestämmes för den, som, utan att erhålla invalidunderhåll, i pension från flottans pensionskassa uppbär mindre än 200 kronor årligen, till det belopp, som erfordras för att understödet och pensionen tillsammans skola uppgå till 300 kronor, för den, som i sådan pension eller i dylik pension jämte invalidunderhåll åtnjuter tillhopa från och med 200 till och med 307 kronor årligen, till 100 kronor samt för den,

som i sådan pension bekommer 400 kronor eller 500 kronor årligen, till 50 kronor.

Till denna departementschefens hemställan, däri statsrådets övriga ledamöter instämde, täcktes Hans Maj:t Konungen lämna nådigt bifall; och skulle utdrag av detta protokoll tillställas finansdepartementet för iakttagande vid uppgörande av förslag till reglering av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel.

Ur protokollet:
R. Sundin.

Utdrag av protokollet över sjöförsvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17 december 1915.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Härefter anförde departementschefen, statsrådet Broström:

[17 o. 18.] *Ang. förhöjning av anslaget för bidrag till flottans pensionskassas gratialfond m. m.*

Till 1908 års riksdag gjorde Kungl. Maj:t framställning om att riksdagen måtte bevilja flottans pensionskassa bidrag av statsmedel motsvarande 1 ½ procent årligen av summan av de avlöningsförmåner, som enligt gällande stadganden kunde läggas till grund vid bestämmande av fyllnadspension för befäl och underbefäl med vederlikar vid flottan, samt för sådant ändamål å riksstatens tionde huvudtitel för år 1909 uppföra under benämning »Bidrag till flottans pensionskassas gratialfond» ett ordinarie anslag av 35,000 kronor.

Riksdagen, som ansåg med billighet överensstämmande, att flottans pensionskassas gratialfond i likhet med arméns änke- och pupillkassa finge av statsverket erhålla ett bidrag beräknat efter 1 ½ procent av summan av ovanberörda avlöningsförmåner, eller i runt tal 35,000 kronor,

fann emellertid det nya statsanslaget böra för det dåvarande begränsas till det belopp, som erfordrades för att gratialkassan, inberäknat ett redan då till gratialfonden utgående årligt anslag av statsverket å 16,650 kronor till ersättning för mistade inkomster för pensionskassans gratialfond, finge åtnjuta ett statsbidrag av sammanlagt 35,000 kronor, eller till 18,350 kronor, och uppförde riksdagen i anslutning härtill under benämning »Bidrag till flottans pensionskassas gratialfond» å riksstaten för år 1909 ett ordinarie anslag av 18,350 kronor.

På framställning av Kungl. Maj:t har detta anslag sedermera år för år höjts och i riksstaten för år 1916 upptagits till ett belopp av 28,700 kronor.

Nu har direktionen över flottans pensionskassa i underdånig skrivelse den 22 november 1915, med överlämnande av uppgift å beloppet av de avlöningsförmåner för år 1916, som enligt gällande stadganden kunna läggas till grund vid bestämmande av fyllnadspension för befäl och underbefäl med vederlikar vid pensionering genom flottans pensionskassa, anhållit, att till nästkommande års riksdag måtte göras framställning om att flottans pensionskassas gratialfond finge år 1917 komma i åtnjutande av anslag, beräknat efter 1 ½ procent på berörda avlöningsförmåner 3,076,307 kronor 99 öre till 46,144 kronor 62 öre.

Marinförvaltningen har i häröver den 9 december 1915 avgivet utlåtande icke haft något att erinra mot direktionens förevarande framställning.

För ifrågavarande ändamål skulle alltså, utöver anslaget till ersättning för mistade inkomster för flottans pensionskassas gratialfond å 16,650 kronor, erfordras ett belopp av 29,494 kronor 62 öre; och torde därför det under benämning »Bidrag till flottans pensionskassas gratialfond» uppförda ordinarie anslag, nu utgående med 28,700 kronor, böra för år 1917 höjas med i jämnat tal 800 kronor.

Ett lika stort belopp synes mig emellertid böra å extra stat för samma år anvisas till förstärkande av det i 1916 års riksstat för ifrågavarande ändamål uppförda ordinarie anslag.

Jag får alltså tillstyrka, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

dels att höja det under riksstatens tionde huvudtitel å ordinarie stat uppförda anslaget för bidrag till flottans pensionskassas gratialfond

nu	kronor	28,700: —
med	»	800: —
till	kronor	29,500: —

dels ock att, till förstärkande av det i 1916 års riksstat för samma ändamål uppförda anslag, å extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 800 kronor.

Till denna departementschefens hemställan, däri statsrådets övriga ledamöter instämde, täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle utdrag av detta protokoll tillställas finansdepartementet för iakttagande vid uppgörande av förslag till reglering av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel.

Ur protokollet:
Torsten Hoppe.

Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 23 december 1915.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN.

Departementschefen, statsrådet von Sydow anförde:

1:o.

[33.] *Tilläggspension till skrivbiträdet Hulda Andrietta Katarina Ström.*

I en till Kungl. Maj:t ställd, av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Gävleborgs län med underdånig skrivelse den 19 november 1915 överlämnad skrift har skrivbiträdet hos länsstyrelsen i nämnda län Hulda Andrietta Katarina Ström, som anhållit om avsked från sin berörda befattning med 1915 års utgång, i underdånighet anhållit, att Kungl. Maj:t jämlikt lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstinnehavares rätt till pension måtte bevilja henne pension från och med den 1 januari 1916. I den underdåniga ansökningen har sökanden framhållit, att hon uppnått 60 års ålder samt att hennes anställning i statens tjänst vid 1915 års utgång omfattade en tid av

27 år. Enligt vid ansökningen fogade handlingar anställdes sökanden, som är född den 11 april 1855, såsom extra skrivbiträde hos länsstyrelsen den 2 januari 1889, varefter hon den 18 november 1912 konstituerades att från och med den 1 januari 1913 vara ordinarie skrivbiträde.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Gävleborgs län.

Kungl. Maj:ts befallningshavande har i sin ovanberörda skrivelse meddelat, att sökanden med 1915 års utgång komme att avgå från sin nu innehavande befattning.

Statskontoret.

Till följd av nådig remiss har statskontoret den 1 december 1915 avgivit underdånigt utlåtande i ärendet och därvid anfört följande:

Av handlingarna i ärendet framginge, att sökanden vore underkastad bestämmelserna i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstinnehavares rätt till pension; att hon överskridit den levnadsålder av 60 år, då skyldighet att från tjänsten avgå för henne inträtt, men erhållit vederbörandes tillstånd att däri kvarstå tillsvidare intill utgången av år 1915; att hon vid sistnämnda tidpunkt komme att innehava 26 för pension beräkneliga tjänstår, alla såsom skrivbiträde hos nämnda länsstyrelse; samt att hon icke innehade annan statens tjänst eller för sådan tjänst åtnjöte pension.

På grund därav hemställde statskontoret, att Kungl. Maj:t måtte förklara sökanden, som enligt det från och med år 1913 gällande tillägg till staten för länsstyrelserna ägde uppbära, förutom tjänstgöringspenningar, lön till belopp av 700 kronor jämte ålderstillägg därtill å 400 kronor enligt nådigt brev den 7 mars 1913 eller tillhopa 1,100 kronor, vilket belopp utgjorde pensionsunderlag för sökanden, berättigad att från och med månaden näst efter den, vari avgång från tjänsten ägde rum, under sin återstående livstid åtnjuta avkortad pension till belopp motsvarande $^{26}/_{30}$ av pensionsunderlaget eller, efter föreskriven avrundning, niohundrasextio kronor årligen, att utgå från tionde huvudtitelns förslagsanslag till pensionering av civila tjänstinnehavare.

Statskontoret ville emellertid fästa uppmärksamheten därå, att då sökanden varit i statens tjänst anställd alltsedan den 2 januari 1889 och under sin tjänstetid icke åtnjutit någon ledighet av beskaffenhet att jämlikt 17 § pensionslagen inverka på tjänstårsberäkningen, alltså blott en enda dag fattades vid utgången av år 1915 för att sökanden skulle få i pensionsavseende räkna sig till godo ytterligare ett tjänstår med därav föranledd förhöjning av pensionsbeloppet till 990 kronor. Om vid sökandens anställning hos länsstyrelsen funnits anledning förmoda, att det skulle bliva av någon betydelse, torde med säkerhet kunna antagas, att sökanden blivit såsom biträde anställd med ingången av år 1889 istället för först den 2 januari. Vid sådant förhållande och då någon ökad tjänstgöring i sådant fall icke ålegat sökanden, enär den dag, som fattades, vore en helgdag, ansåge sig statskontoret, med erinran att, av hänsyn till den närmast blivande innehavaren av sökandens befattning, saken icke lämpligen syntes kunna ordnas genom sökandens kvarstående i tjänst under den 1 januari 1916, kunna ifrågasätta, huruvida icke billigtvis genom framställning till riksdagen åt sökanden borde beredas en tilläggspension från allmänna indragningsstaten till belopp av 30 kronor.

Under åberopande av vad statskontoret anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva, *Departementschefen.*

att skrivbiträdet Hulda Andrietta Katarina Ström må, under villkor att hon med 1915 års utgång från sin tjänst avgår, från och med januari 1916 under sin återstående livstid, utöver henne från anslaget till pensionering av civila tjänstinnehavare tillkommande pension av 960 kronor, tillika å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig tilläggspension till belopp av 30 kronor.

2:o.

[34.] *Pension åt förre länsmannen E. G. Rosengrén.*

Med underdånig skrivelse den 18 september 1915 har Kungl. Maj:ts befallningshavande i Kronobergs län översänt en till Kungl. Maj:t ställd skrift, däruti förre länsmannen i Uppvidinge härads övre distrikt Ernst Gustaf Rosengrén, vilken på egen begäran beviljats avsked från sin tjänst från och med den 1 september 1915, i underdånighet anhållit, att, ehuru han vid avskedet icke uppnått den för rätt till pension stadgade levnadsålder, honom måtte tillerkännas länsman tillkommande pension jämte fyllnadspension, att utgå från och med berörda den 1 september 1915.

Av handlingar, som bifogats ansökningen, framgår, att Rosengrén, som är född den 6 juni 1855, antagits i tjänst vid Jönköpings regemente den 13 februari 1872, befordrats till sergeant på stat av andra klassen den 28 juli 1877 samt utnämnts till sergeant av första klassen den 7 juli 1885, varefter Rosengrén den 2 maj 1893, på därom gjord ansökan, erhållit avsked från sin anställning vid berörda regemente, ävensom att Rosengrén den 25 maj 1893 utnämnts och konstituerats till länsman i Uppvidinge härads övre distrikt, vilken befattning han innehaft till tiden före avskedet.

Vid ansökningen fogat läkarbetyg utvisar, att Rosengrén lider av kronisk nervvärk och höggradigt ljumskbråck samt att dessa åkommor i betraktande av Rosengréns höga ålder näppeligen låta sig i så fullkomlig grad botas, att Rosengrén kan utan risk fullgöra de med länsmanstjänsten förenade åliggandena.

Rosengrén har icke medgivit, att bestämmelserna i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstinnehavares rätt till pension må å honom vinna tillämpning.

Statskontoret den 28/9 1915.

Efter härå erhållen nådig remiss har statskontoret inkommit med underdånigt utlåtande den 28 september 1915 och därvid erinrat, att, då Rosengrén, vars rätt till pension skall bedömas efter bestämmelserna i nådiga brevet den 1 juni 1877, vid avskedet från länsmanstjänsten med utgången av augusti månad 1915 nyss uppnått 60 års ålder, han således i fråga om levnadsålder icke uppfyllde villkoren enligt sagda bestämmelser för rätt att komma i åtnjutande av pension och alltså icke lagligen vore berättigad till sådan förmån av statsmedel. Därjämte har statskontoret meddelat, att enligt inhämtade upplysningar Rosengrén icke heller vore berättigad till pension från tjänstemannafonden inom civilstatens änke- och pupillkassa. Med hänsyn till Rosengréns synnerligen långvariga arbete i statens tjänst och då hans avgång från tjänsten syntes vara beroende av kronisk sjukdom och därav föranledd nedsättning i arbetsförmågan, har statskontoret emellertid funnit det kunna ifrågasättas att söka genom framställning till riksdagen bereda sökanden någon mindre pension.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Kronobergs län.

Till följd av nådig remiss har Kungl. Maj:ts befallningshavande den 15 oktober 1915 avgivit underdånigt utlåtande i anledning av vad statskontoret yttrat samt därvid anfört följande.

Av ett det underdåniga utlåtandet bilagt, utav vederbörande regementschef utfärdat intyg kunde inhämtas, att Rosengrén fått goda vitsord för sin tjänstgöring vid det regemente, han såsom underofficer tillhört. I avseende å Rosengréns tjänstgöring vid landsstaten i Kronobergs län, där han under en tid av sammanlagt över tre år på förordnande uppehållit länsmansbefattning innan han erhöll konstitutorial å länsmanstjänsten i Uppvidinge härads övre distrikt, hade Rosengrén under största delen av sin tjänstgöringstid på ett tillfredsställande och i vissa avseenden mycket förtjänstfullt sätt fullgjort sina tjänsteåligganden. För några år sedan hade emellertid härutinnan inträtt en beklaglig ändring, som torde få tillskrivas periodvis återkommande missbruk av alkoholhaltiga drycker, därvid Rosengrén mer eller mindre försummat sin tjänst. Den 2 april 1912 hade Kungl. Maj:ts befallningshavande funnit sig föranlåten förständiga Rosengrén att med nit och omsorg fullgöra de med hans tjänst förenade åligganden och att i övrigt iakttaga ett sådant uppförande, som hans tjänsteställning krävde. Den 12 oktober 1914 hade Kungl. Maj:ts befallningshavande meddelat Rosengrén formlig varning för försumlighet i tjänsten. Sedan Kungl. Maj:ts befallningshavande emellertid inhämtat, att Rosengrén på grund av alkoholmissbruk vore oförmögen att sköta sin tjänst, hade Rosengrén den 18 juni 1915 försatts ur tjänstgöring, varjämte vederbörande kronofogde förordnats

att hos honom verkställa inventering. Därvid hade konstaterats en mindre brist i de medel, som Rosengrén å tjänstens vägnar innehade. Med hänsyn till förhållandena i förevarande fall delade Kungl. Maj:ts befallningshavande en av kronofogden uttalad uppfattning, att berörda brist, som av Rosengrén snarast täckts, härlett sig allenast av bristande reda hos Rosengrén i avseende å handhavandet av egna och andras medel och att någon avsiktlig förskingring icke förelegat. Emellertid hade Rosengrén då, efter samråd med sina närmaste anhöriga, funnit sig föranlåten att begära avsked från länsmanstjänsten. Utan existensmedel och på grund av sjukdom oförmögen att bereda sig själv utkomst och än mindre att i någon mån bidraga till underhållet av sin familj, bestående av hustru och flera oförsörjda barn, måste Rosengrén och särskilt familjen med allvarliga bekymmer se framtiden an.

Med hänsyn till dessa ömmande omständigheter och i betraktande av den långa tid Rosengrén oklanderligt tjänat staten funne Kungl. Maj:ts befallningshavande i hög grad önskvärt, att Rosengrén, oavsett vad han på grund av alkoholsjukdom under senare åren av sin tjänstetid låtit komma sig till last, kunde, på sätt statskontoret ifrågasatt, beredas någon mindre pension.

Statskontoret har den 3 november 1915 avgivit förnyat underdånigt utlåtande i ärendet och därvid anfört, att, ehuru vad Kungl. Maj:ts befallningshavande meddelat angående Rosengréns förhållande i tjänsten under de senast förflutna åren visserligen icke stärkte tanken att bereda någon särskild förmån åt Rosengrén, statskontoret emellertid, med hänsyn till Rosengréns föregående långvariga, väl vitsordade statstjänst, hans fattigdom samt hans av sjukdom föranledda oförmåga att med arbete försörja sig och sin stora familj, funne billigt, att Rosengrén icke lämnades alldeles utan understöd; och har statskontoret för sin del förordat, att framställning måtte göras till riksdagen om beviljande åt Rosengrén av en pension å 600 kronor att från allmänna indragningsstaten utgå under hans återstående livstid från och med den 1 september 1915. *Statskontoret den 3/11 1915.*

På grund av vad i ärendet förekommit hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva, *Departementschefen.*

att förre länsmannen i Uppvidinge härads övre distrikt inom Kronobergs län Ernst Gustaf Rosengrén må under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta en årlig pension av 600 kronor att utgå från och med den 1 september 1915.

3:o.

[35.] *Fyllnadspension åt länsmannen E. T. Nordenstam.*

Med anledning av Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning har 1914 års senare riksdag medgivit, att kronofogde, häradsskrivare eller länsman, som enligt gällande bestämmelser redan då vore eller under år 1915 bleve pensionsberättigad, skulle under villkor, att han under loppet av sistnämnda år ingåve ansökan om avsked, äga åtnjuta pension från allmänna indragningsstaten till belopp, motsvarande den lön jämte ålderstillägg, han vid avgången från tjänsten uppbure å såväl ordinarie som extra stat, eller sålunda 1,800 kronor. Detta riksdagens beslut meddelades Kungl. Maj:ts befallningshavande i samtliga län genom cirkulär den 23 oktober 1914.

I underdånig skrivelse den 20 september 1915 har Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västerbottens län anmält, att länsmannen i Lövångers distrikt Eugèn Theodor Nordenstam till Kungl. Maj:ts befallningshavande ingivit ansökan om avsked från sin länsmanstjänst, varjämte Kungl. Maj:ts befallningshavande hemställt, att Nordenstam måtte förklaras berättigad att från månaden näst efter den, då honom beviljats avsked från länsmanstjänsten, under sin återstående livstid uppbära en årlig pension från allmänna indragningsstaten av 1,800 kronor. Av vid den underdåniga skrivelsen fogade handlingar inhämtas, att Nordenstam, som är född den 3 augusti 1847, antagits till extra ordinarie landskanslist hos Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västerbottens län den 9 april 1875 samt därefter under särskilda tider innehaft förordnande såsom tillförordnad länsman till den 21 september 1882, då han konstituerades till ordinarie länsman i Fredrika distrikt, samt att han den 11 april 1896 erhöll transport till Lycksele södra distrikt, varifrån han den 6 december 1909 transporterades till Lövångers distrikt.

Till följd av nådig remiss har statskontoret den 22 oktober 1915 avgivit underdånigt utlåtande i ärendet och därvid anfört huvudsakligen följande:

Statskontoret.

Då Nordenstam den 6 december 1909 transporterats till sin nu innehavande tjänst, ansåge statskontoret, att Nordenstam jämlikt nådiga kungörelsen den 31 mars 1900 vore underkastad de förändrade bestämmelser i fråga om pensionsrätt, som meddelats i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstinnehavares rätt till pension.

Av remissakten ävensom av utav statskontoret från Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västerbottens län införskaffade handlingar hade statskontoret inhämtat, att Nordenstam vore född den 3 augusti 1847 och sålunda 68 år gammal, att han innehade mer än 35 för pension beräkneliga tjänstår, därav över 5 såsom länsman, samt att han icke innehade annan statens tjänst eller för sådan tjänst åtnjöte pension.

Enligt pensionslagens föreskrift skulle i fall, där avlöningen, såsom i fråga om länsmännens, är delad i lön och tjänstgöringspenningar, pensionsunderlaget motsvara hela lönen. För Nordenstam, som enligt gällande stat uppbure en lön av 900 kronor jämte ålderstillägg därtill å 300 kronor enligt nådigt brev den 20 januari 1893, utgjorde alltså pensionsunderlaget 1,200 kronor. Visserligen vore genom beslut av 1914 års senare riksdag och nådigt brev den 23 oktober samma år medgivet, att länsman, som enligt då gällande bestämmelser vore eller under år 1915 bleve pensionsberättigad, finge under villkor, att han under loppet av nämnda år ingåve ansökan om avsked, åtnjuta pension från allmänna indragningsstaten, motsvarande den lön jämte ålderstillägg, han vid avgången från tjänsten uppbure å såväl ordinarie som extra stat. För Nordenstam, som icke hade rätt till pension från allmänna indragningsstaten utan från anslaget X A 1 till pensionering av civila tjänstinnehavare, torde emellertid berörda medgivande icke utan vidare kunna anses gälla. Men då det måste anses synnerligen hårt, om Nordenstam till följd av sin förflyttning skulle få nöja sig med en pension å endast 1,200 kronor, då hans kamrater, som samtidigt avginge, finge 1,800 kronor, funne statskontoret med stöd av 1915 års riksdags i anledning av nådig proposition fattade beslut om pensionsförbättring för länsmannen N. M. H. Sunding billigheten bjuda, att en tilläggspension å 600 kronor bereddes Nordenstam genom framställning till riksdagen.

Under åberopande av vad statskontoret anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva, *Departementschefen.*

> att länsmannen Eugèn Theodor Nordenstam må från och med månaden näst efter den, varunder avsked från tjänsten varder honom beviljat, under sin återstående livstid, utöver honom från anslaget till pensionering av civila tjänstinnehavare tillkommande pension av 1,200 kronor, tillika å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig fyllnadspension till belopp av 600 kronor.

4:o.

I en till Kungl. Maj:t ingiven skrift den 31 augusti 1915 har tillförordnade extra provinsialläkaren i Svedala distrikt Anders Ottoson anhållit om pension jämlikt nådiga kungörelsen den 30 december 1911 [36.] *Ang. pension åt t. f. extra provinsialläkaren A. Ottoson.*

angående rätt till pension för vissa extra provinsialläkare, som icke äro delägare i extra provinsialläkarnas pensionskassa.

Enligt åberopade kungörelsen är extra provinsialläkare, vilkens levnadsålder vid 1912 års ingång, då nämnda pensionskassa trädde i verksamhet, översteg 45 år och som icke blivit delägare i kassan samt omedelbart vid uppnådda 65 år avgår från sin tjänst, berättigad att vid avskedstagandet erhålla en årlig pension av statsmedel till belopp av 1,500 kronor.

Ottoson, vilken är född den 19 juni 1850, har, enligt vad medicinalstyrelsen meddelat, icke blivit delaktig i extra provinsialläkarnas pensionskassa. Emellertid uppfyller Ottoson i visst annat avseende ej villkoren för erhållande av pension enligt nådiga kungörelsen den 30 december 1911.

Av handlingarna i ärendet inhämtas, att Kungl. Maj:t den 20 mars 1914 allenast på det sätt bifallit av Malmöhus läns landsting gjord framställning om fortbeståndet av Svedala extra provinsialläkardistrikt, att Svedala, Västra Kärrstorps, Skabersjö, Gustavs och Lyngby socknar finge under år 1914 bilda ett extra provinsialläkardistrikt, med rätt för läkaren i distriktet till tjänstårsberäkning lika med civila läkare i statens tjänst från och med den dag, hans tillträde till befattningen bleve hos medicinalstyrelsen anmält, under förutsättning att av landstinget utfäst avlöningsbidrag jämte stadgad avgift till extra provinsialläkarnas pensionskassa under tiden vederbörligen erlades. Tillika medgav Kungl. Maj:t, att under nämnda förutsättning rätt till sådan tjänstårsberäkning från och med den 1 januari 1914 finge tillkomma Ottoson såsom extra provinsialläkare i distriktet, så länge han under år 1914 i tjänsten kvarstode.

Ottoson hade allt sedan den 7 juli 1886 tjänstgjort som distriktsläkare eller extra provinsialläkare i distriktet. Hans förordnande som extra provinsialläkare utgick med slutet av år 1914.

Sedan Malmöhus läns landsting gjort framställning om distriktets fortbestånd jämväl för tiden efter 1914, förordnades Ottoson den 9 januari 1915 av medicinalstyrelsen att från och med den 1 sistnämnda månad tjänstgöra som extra läkare inom området för nämnda distrikt, till dess Kungl. Maj:ts beslut angående distriktets fortbestånd blivit känt.

Genom nådigt brev den 5 mars 1915 meddelade Kungl. Maj:t beslut i anledning av landstingets omförmälda framställning. Genom detta beslut medgav Kungl. Maj:t under enahanda förutsättning, som nyss omförmälts, att nämnda socknar finge, intill dess Kungl. Maj:t på framställning av landstinget annorlunda bestämt, dock under minst tio

år, räknat från och med den 1 januari 1914, bilda ett extra provinsialläkardistrikt, med rätt för läkaren i distriktet till tjänstårsberäkning lika med civila läkare i statens tjänst från och med den dag, hans tillträde till befattningen bleve hos medicinalstyrelsen anmält.

Kungl. Maj:ts ifrågavarande beslut tillhandakom medicinalstyrelsen den 3 därpå följande april, från och med vilken dag Ottoson enligt beslut av styrelsen den 6 april 1915 förordnades att under ledighet å extra provinsialläkartjänsten i distriktet fortfarande bestrida denna tjänst, till dess den bleve tillsatt och den antagne läkaren skulle tillträda tjänsten. Sistberörda förordnande var således endast ett vakansförordnande, som meddelades utan iakttagande av de i 41 § 2 mom. av läkarinstruktionen givna föreskrifter. Dessa innehålla nämligen beträffande tillsättande av extra provinsialläkartjänst, till vilken statsbidrag icke utgår, att distriktets styrelse skall utfärda kungörelse om tjänstens tillsättande samt att, sedan medicinalstyrelsens utlåtande inhämtats angående de sökandes kompetens, distriktsstyrelsen till extra provinsialläkare utser en bland de kompetenta sökandena.

Medicinalstyrelsen.

Medicinalstyrelsen har, efter remiss, den 22 oktober 1915 avgivit utlåtande i ärendet och därvid hemställt, att, då den omständigheten, att Ottoson, formellt sett, icke sedan utgången av år 1914 varit *anställd* såsom extra provinsialläkare, syntes utgöra hinder för beviljande av pension jämlikt nådiga kungörelsen den 30 december 1911, Kungl. Maj:t måtte avlåta proposition till riksdagen, att Ottoson finge från och med den 1 januari 1916 under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av 1,500 kronor.

Statskontoret.

Statskontoret har uti infordrat underdånigt utlåtande av den 1 november 1915 framhållit, att, då Ottoson endast på förordnande under vakans uppehölle extra provinsialläkartjänsten i Svedala distrikt, pension jämlikt den åberopade kungörelsen den 30 december 1911 icke torde kunna tillkomma honom. I fråga om beredande av pension åt Ottoson förelåge emellertid samma skäl, som föranledde till beviljande vid 1914 års senare riksdag av sådan förmån åt förre extra provinsialläkaren Anders Hollierz. I likhet med medicinalstyrelsen ansåge statskontoret sig därför böra hemställa, det täcktes Kungl. Maj:t i nådig proposition föreslå riksdagen medgiva, att Ottoson finge från och med den 1 januari 1916, då hans förordnande torde komma att upphöra, under sin återstående livstid från allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av 1,500 kronor.

Departements-chefen.

Såsom av handlingarna framgår, har Ottoson, som den 19 juni 1915 uppnådde 65 år, redan med 1914 års utgång upphört att tjänstgöra såsom i författningsenlig ordning förordnad extra provinsialläkare. På grund härav lär Ottoson icke kunna komma i åtnjutande av pension enligt ovannämnda kungörelse den 30 december 1911. Enligt vad handlingarna utvisa, har Ottoson emellertid allt sedan den 7 juli 1886 tjänstgjort såsom distriktsläkare, extra provinsialläkare eller extra läkare i Svedala distrikt. Då Ottoson nu på den grund, att de för honom givna förordnanden, som avse år 1915, icke meddelats uti den i läkarinstruktionen i sådant avseende stadgade ordning — ett sakförhållande, som icke förorsakats genom något Ottosons åtgörande — icke kan anses vara utan vidare berättigad att erhålla den pension, som enligt den åberopade kungörelsen eljest står äldre extra provinsialläkare till buds, torde det få anses rätt och billigt, att pension av statsmedel ändock beredes Ottoson.

Medicinalstyrelsens den 6 april 1915 för Ottoson meddelade förordnande såsom extra provinsialläkare i nämnda distrikt avsåg allenast den tid, under vilken ifrågavarande tjänst var ledig. Enligt inhämtad upplysning har emellertid kungörelse angående tjänsten ännu icke utfärdats, vadan Ottoson alltjämt sköter tjänsten. Då nytt förordnande för tiden efter 1915 års utgång, enligt vad jag hos medicinalstyrelsen inhämtat, icke kommer att meddelas för Ottoson, torde pension böra tillerkännas honom från och med den 1 januari 1916.

Jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att tillförordnade extra provinsialläkaren Anders Ottoson må från och med den 1 januari 1916 under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av 1,500 kronor.

5:o.

[37.] *Pension åt förre järnvägsarbetaren J. Alin.*

Uti en till Kungl. Maj:t den 24 april 1915 ingiven skrift har förre järnvägsarbetaren Jonas Alin från Skönsocken i Västernorrlands län anhållit om förhöjning i honom av 1908 års riksdag beviljat årligt understöd av 300 kronor.

Innan jag övergår till att närmare redogöra för Alins hemställan, tillåter jag mig angiva de omständigheter, på grund av vilka förenämnda understöd vid 1908 års riksdag blev tillerkänt Alin.

I skrivelse till Kungl. Maj:t av den 25 april 1906 hemställde järnvägsstyrelsen om bemyndigande att till Alin av trafikmedel utbetala ett tillfälligt understöd, vars belopp, enligt styrelsens mening, skäligen syntes böra bestämmas till 150 kronor. Järnvägsstyrelsens framställning.

Såsom stöd för sin framställning anförde styrelsen följande:

Uti en till järnvägsstyrelsen under december månad 1902 ingiven skrift hade Alin förmält, att, under det han jämte flera andra arbetare den 8 eller den 9 augusti 1901 varit sysselsatt med brunnsgrävningsarbete för statens järnvägars räkning vid Sandträsks station, ett häftigt åskväder uppkommit, i anledning varav han jämte arbetskamrater måst söka skydd i stationsbyggnaden, samt att han, som uppehållit sig i väntsalen invid biljettluckan, därvid av en blixt, som banat sig väg genom de elektriska apparaterna i biljettrummet och passerat helt nära förbi honom, blivit bländad, med påföljd att han därefter blivit fullständigt blind på båda ögonen. På grund härav hade han anhållit, att styrelsen måtte hos Kungl. Maj:t söka utverka åt honom ett skäligt skadestånd för det honom sålunda åsamkade svåra lytet och därav föranledda fullständiga hinder i hans framtida näring, därvid han föreslagit såsom ersättning för lytet 5,000 kronor och för hindret i näring 1,800 kronor, vid fastställande av vilket sistnämnda ersättningsbelopp hänsyn, enligt hans förmenande, borde tagas, dels till att han i arbetsförtjänst vid tiden för olyckans inträffande hade sex kronor om dagen, dels till att hans levnadskostnader efter olyckan i avsevärd mån ökats genom det oundgängliga behovet av lots vid varje förflyttning av hans person från ett ställe till ett annat, dels slutligen till att han genom förut inträffad olycka mistat sin högra tumme, vilket i hög grad förminskade varje utsikt för honom att bidraga till sitt uppehälle genom sådant arbete, som eljest plägade kunna utföras av blinda personer.

Efter det vederbörande distriktsförvaltning avgivit infordrat utlåtande över berörda ansökning och därvid insänt förhörsprotokoll, hade styrelsen genom beslut den 8 maj 1903 förklarat, att, enär ifrågakomna skadan icke tillfogats Alin i följd av statens järnvägars drift samt följaktligen ersättning för samma skada lagligen icke kunde av trafikmedel gäldas, styrelsen funne ansökningen icke till någon styrelsens vidare åtgärd föranleda.

Hos styrelsen hade Alin därefter, under åberopande av fattigdom samt på grund av genom berörda lyte uppkommen oförmåga att genom arbete förvärva sitt uppehälle, anhållit, att på grund av de omständigheter, varunder ifrågavarande svåra skada åsamkats honom, ett understöd till belopp, som styrelsen kunde finna skäligt, måtte beredas honom.

I ärendet hade företetts och införskaffats vederbörligt frejdbetyg för Alin, två läkarbetyg, ett intyg av ordföranden i Skövs sockens kommunalnämnd och ett intyg av ordföranden i de blindas förening i Stockholm, av vilka handlingar inhämtats, att Alin, som vore född den 24 november 1861, vore fullständigt och obotligt blind på båda ögonen; att, enligt vad den ene läkaren intygade, ingenting talade mot antagandet, att orsaken till blindheten vore den av Alin uppgivna; att, enligt den andre läkarens intyg, Alin utan tvivel kunde hava bekommit sitt lidande på sätt han uppgivit i sin förberörda, till styrelsen i december 1902 ingivna skrift; att Alin, som under tiden från och med den 25 september 1904 till den 26 april 1905 varit intagen i Skövs sockens fattiggård, fortfarande befunne sig i utblottade

omständigheter: samt att Alin, på grund därav att han saknade höger hands tumme, befunnits oförmögen att lära sig utföra de enklaste arbeten, som eljest kunde inläras av blinda personer.

Då ifrågakomna skadan, vilken torde få anses hava uppkommit i följd av omhandlade åkslaget, icke träffat Alin under själva utförandet av omförmälta arbete för statens järnvägars räkning, hade styrelsen ansett sig icke böra ifrågasätta att, i likhet med vad i några fall ägt rum beträffande under tjänstutövning skadade arbetare vid banavdelningen, åt Alin skulle beredas ett årligt understöd enligt bestämmelserna i nådigt brev till styrelsen den 12 oktober 1888 angående understöd åt arbetare, som skadats vid statens järnvägsbyggnader.

Med hänsyn till de omständigheter, varunder olyckan inträffat, hade det dock synts styrelsen vara med billighet överensstämmande, att någon hjälp av statsmedel bereddes Alin i hans synnerligen nödställda belägenhet.

Gratifikationer åren 1906 och 1907.

Med bifall till denna styrelsens framställning tilldelade Kungl. Maj:t den 4 maj 1906 Alin en gratifikation av 150 kronor att utgå av trafikmedel, varefter Kungl. Maj:t den 17 maj 1907, likaledes på framställning av styrelsen, tilldelade Alin en ytterligare gratifikation av trafikmedel till belopp av 150 kronor.

1908 års riksdag.

Vid 1908 års riksdag hemställdes sedermera uti en inom andra kammaren väckt motion, nr 162, att riksdagen måtte besluta tilldela Alin ett årligt understöd av 450 kronor att utgå från och med år 1909 på extra stat från riksstatens tionde huvudtitel, samt att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel utbetala till Alin ett lika stort belopp för år 1908.

Till motivering härför anförde motionären följande:

Då någon i statens tjänst anställd arbetare under utövande av sitt arbete eller i omedelbart samband därmed genom olyckshändelse skadades, så att han bleve urståndsatt att vidare förvärva sitt uppehälle, syntes det motionären vara en självklar sak, att staten borde lämna ett understöd, så tillmätt, att det beredde personen en anständig bärgning. Så hade emellertid ej skett i förevarande fall, då Alin, på sätt ovan anförts, för åren 1906 och 1907 lämnats en årlig gratifikation av allenast 150 kronor. Detta syntes motionären icke vara staten värdigt. Genom lagen av den 5 juli 1901 angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete stadgades en årlig ersättning vid full invaliditet av 300 kronor. Denna lag trädde visserligen icke i kraft förr än den 1 januari 1903, men den var dock av riksdagen godkänd och antagen före den tidpunkt, då Alin drabbades av olycksfall. Det syntes motionären därför naturligt och rättvist, att en statens arbetare, omedelbart efter det riksdagen godkänt principen om arbetares rätt till ersättning för olycksfall i arbete, bort få åtnjuta sådan ersättning. Stadgandet, att lagen skulle träda i kraft först den 1 januari 1903, hade givetvis kommit till för att denna ersättningsplikt icke skulle omedelbart åläggas den enskilde arbetsgivaren. Att ersättningsbeloppen satts så låga, berodde givetvis också på hänsyn till att arbetsgivarna icke skulle drabbas alltför hårt och att denna lagstiftning var

alldeles ny för vårt land. Redan vid det tillfälle, då denna ersättningslag förelåg till riksdagens prövning, hade motionären yrkat, att ersättningsbeloppen skulle höjas med femtio procent, och i enlighet med denna ståndpunkt, som motionären ej funnit anledning att frångå, hade han formulerat sitt yrkande.

I skrivelse den 1 juni 1908, nr 10, angående regleringen av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel, yttrade riksdagen under punkt 31 följande:

Då gällande lag angående ersättning för olycksfall i arbete icke syntes vara å Alin tillämplig, men riksdagen funnit, att i detta fall så ömmande omständigheter förelåge, att understöd borde av allmänna medel beviljas, hade riksdagen, som förutsatte, att enahanda gratifikation, som utgått till Alin under åren 1906 och 1907, skulle tilldelas honom även för år 1908, ansett ett årligt understöd böra från och med år 1909 tillerkännas Alin att med 300 kronor årligen utgå från allmänna indragningsstaten.

Riksdagen förklarade sig alltså medgiva, att Alin finge å allmänna indragningsstaten från och med år 1909 under sin återstående livstid uppbära ett årligt understöd av 300 kronor.

Gratifikation år 1908.

Såsom riksdagen förutsatt tilldelade Kungl. Maj:t den 10 juli 1908 Alin en gratifikation av 150 kronor att utgå av trafikmedel.

Ansökan av Alin.

Alin har i sin nu föreliggande skrift hos Kungl. Maj:t anhållit, att det honom av 1908 års riksdag beviljade understödet av 300 kronor måtte från och med år 1915 höjas till 450 kronor om året.

Såsom skäl härför har han anfört, att han icke kunde draga sig fram på det till honom nu utgående understödet, i synnerhet som hans levnadskostnader efter olycksfallet i avsevärd mån ökats genom det allt fortfarande oundgängliga behovet för honom att använda lots, då han skulle förflytta sig från ett ställe till ett annat. Dessutom erinrade han, att han genom tidigare inträffad olycka mist högra handens tumme, varför han icke kunde bidraga till sitt uppehälle genom sådant arbete, som eljest plägade kunna utföras av blinda personer.

Järnvägsstyrelsen.

Över Alins nu ifrågavarande ansökan har järnvägsstyrelsen avgivit infordrat utlåtande den 30 april 1915 och därvid framhållit, att styrelsen hölle före, att i detta fall så ömmande omständigheter förelåge, att utöver det Alin av riksdagen beviljade årliga understödet något ytterligare understöd borde om möjligt av allmänna medel beredas honom. Styrelsen hemställde därför, att Kungl. Maj:t med anledning av Alins ansökan måtte ånyo tilldela honom en gratifikation av 150 kronor att utgå av trafikmedel.

Gratifikation år 1915.

Denna järnvägsstyrelsens hemställan blev av Kungl. Maj:t bifallen den 14 maj 1915.

Statskontoret.

Härefter har, på grund av nådig remiss, statskontoret den 12 oktober 1915 i ärendet avgivit underdånigt utlåtande och därvid huvudsakligen anfört, att det icke kunde förnekas, att starka principiella betänkligheter måste göra sig gällande mot beviljande av det begärda förhöjda understödet åt Alin, och att för vidtagande av en åtgärd i sådant syfte måste därför föreligga synnerligen starka billighetsskäl. Då statskontoret emellertid måste erkänna, att sådana i viss mån förefunnes i detta fall, ville statskontoret icke motsätta sig, att frågan om understöd åt Alin ånyo förelades riksdagen, i syfte att detsamma finge från och med år 1916 utgå med förhöjt belopp av 450 kronor årligen.

Departementschefen.

Redan då Alins ansökan om förhöjning i det honom av 1908 års riksdag beviljade årliga understöd i nästlidna maj månad förelåg till behandling, hade jag önskat att kunna hemställa om avlåtande av proposition i ärendet till riksdagen. 1915 års riksdag var emellertid då så långt framskriden, att jag ansåg mig förhindrad därtill, och Kungl. Maj:t beslöt då endast, i enlighet med min hemställan, att tilldela Alin en gratifikation för år 1915 av 150 kronor.

Jag finner dock i hög grad önskvärt, att man, utöver vad som förut skett, söker för framtiden trygga Alins ekonomiska ställning på ett mera stadigvarande sätt än som kan ske genom tillfälliga gratifikationer.

Emellertid vill jag i detta sammanhang erinra om att, därest Alin varit berättigad till understöd jämlikt 1901 års lag angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete, enligt denna lag honom tillkommande livränta icke skulle hava uppgått till högre belopp än 300 kronor. Det är givet, att, på sätt statskontoret jämväl framhållit, starka principiella betänkligheter måste göra sig gällande mot att staten åtager sig utgiva högre understöd än den i nämnda lag stadgade högsta livränta, detta framför allt med hänsyn till de konsekvenser för framtida liknande fall, som varje dylikt avvikande från lagens principer lätt kan medföra. Å andra sidan kunna stundom sådana särskilda omständigheter föreligga, att 300 kronor i årligt understöd kan framstå såsom alldeles otillräckligt. Att statsmakterna i dylika ömmande undantagsfall skulle ställa sig helt avvisande mot anspråk på förhöjd ersättning, synes mig icke kunna ifrågasättas. Dock måste enligt min mening i varje sådant fall synnerligen starka billighetsskäl kunna andragas, för att ökad gottgörelse skall kunna medgivas.

Sådana billighetsskäl anser jag obetingat föreligga i det fall, varom nu är fråga. Alin är nämligen blind å båda ögonen och oförmögen att utan hjälp kunna förflytta sig från en plats till en annan. Han har därjämte förlorat tummen å högra handen och är fullkomligt urståndsatt att genom eget arbete ens i någon mån bidraga till sitt uppehälle. Såväl järnvägsstyrelsen som statskontoret hava ju även i sina av mig förut omnämnda utlåtanden tillstyrkt bifall till framställningen.

Även riksdagen har ansett sig, i ömmande fall, böra medgiva utbetalande av högre understöd än det enligt 1901 års lag högsta tillåtna. Jag erinrar i detta avseende, hurusom, sedan Kungl. Maj:t i en till 1915 års riksdag avlåten proposition, nr 26, föreslagit riksdagen medgiva, att arbetaren vid statens järnvägsbyggnader Lars Levi Bernhard Skott, som vid arbete vid nämnda järnvägsbyggnader blivit synnerligen illa skadad, måtte under sin återstående livstid, utöver honom enligt 1901 års lag tillkommande livränta av 300 kronor, tillika å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av 300 kronor, denna framställning av riksdagen — enligt vad dess skrivelse den 28 maj 1915, nr 10, punkten 40, utvisar — blivit bifallen.

I fråga om storleken av det belopp, varmed Alins nuvarande understöd skulle ökas, har jag intet att erinra mot vad Alin hemställt eller att det bestämmes till 150 kronor om året. Detta belopp torde liksom det av riksdagen beviljade understödet böra utgå å allmänna indragningsstaten.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

> att förre järnvägsarbetaren Jonas Alin må, utöver det honom av 1908 års riksdag tillerkända årliga understöd av 300 kronor, från och med år 1916 under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära ett ytterligare årligt understöd av 150 kronor.

6:o.

[38.] *Pension åt förre järnvägsarbetaren S. Carlsson m. fl.*

I underdånig skrivelse den 16 mars 1915 har vattenfallsstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen bevilja pension åt nedannämnda vid vattenfallsstyrelsens arbeten nu anställda eller förut anställda personer, nämligen förre järnvägsarbetaren Salomon Carlsson, bergarbetaren Johan Fredrik Karlsson, smeden Johan Edvard Johansson och förre järnvägsarbetaren Johannes Pettersson.

Liknande pensionsfrågor vid 1906 och 1907 samt 1909—1915 års riksdagar.

Innan jag övergår till att närmare redogöra för innehållet i vattenfallsstyrelsens ifrågavarande skrivelse, må, med hänsyn till frågornas analoga beskaffenhet, omförmälas såväl de av Kungl. Maj:t vid 1906 och 1907 samt 1909—1915 års riksdagar gjorda framställningar i liknande syfte beträffande förmän och arbetare vid statens järnvägsbyggnader jämte riksdagens i anledning därav fattade beslut som ock de av 1912 och 1915 års riksdagar i anledning av väckta motioner fattade beslut om pensioner åt dylika arbetare, vilka övergått till anställning vid vattenfallsstyrelsens arbeten.

Vid 1906 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t (proposition nr 114) riksdagen medgiva, att åtskilliga arbetsförmän och arbetare vid statens järnvägsbyggnader finge under vissa villkor från och med månaden näst efter den, varunder de av järnvägsstyrelsen entledigades eller entledigats från anställning vid statens järnvägsbyggnader, under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta årliga pensioner till belopp av respektive 400, 325, 300 och 250 kronor.

Med anledning av denna Kungl. Maj:ts framställning förklarade riksdagen (skrivelse nr 146), ehuruväl i ärendet icke förekommit något därom, att de till erhållande av pensioner föreslagna förmän och arbetare i följd av ålderdom, sjukdom eller eljest vore oförmögna att genom arbete förvärva sitt uppehälle, sig anse billigheten fordra, att dessa personer av statsmedel tillerkändes något understöd med anledning av deras långvariga arbete vid statens järnvägsbyggnader.

Riksdagen fann emellertid icke samtliga omförmälda förmän och arbetare böra beviljas pensioner att utgå för deras återstående livstid, utan ansåg, att de jämförelsevis yngre och fullt arbetsföra bland dem lämpligen borde erhålla det ifrågasatta understödet såsom gratifikation för en gång till hjälp vid bestridande av deras eget och familjernas uppehälle vid återflyttningen till hemorten samt under den tid, som kunde åtgå, innan annat arbete erhölles; och förklarade sig riksdagen finna skäligt, att livstidspensioner beviljades de förmän och arbetare, vilka uppnått minst 55 års ålder och räknade minst 24 tjänstår.

Beträffande pensionernas belopp sökte riksdagen finna en annan beräkningsgrund för pensionsbeloppens storlek än den av Kungl. Maj:t använda. I sådant hänseende erinrade riksdagen, att, enligt lagen angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete den 5 juli 1901, arbetsgivare vore skyldig att åt arbetare, varmed i nämnda lag förstodes jämväl arbetsförman, utgiva en årlig livränta av 300 kronor, därest arbetaren genom olycksfall i arbetet för framtiden mist arbetsförmågan. Vid sådant förhållande och då staten som arbetsgivare i nu förevarande

fall icke syntes böra vidkännas större underhållsskyldighet vid ifrågavarande arbetares avskedande, än om dessa skulle genom olycksfall i arbetet mist arbetsförmågan för framtiden, fann riksdagen nämnda belopp, 300 kronor, skäligen böra bestämmas för de pensioner, som beviljades åt en var arbetsförman och arbetare.

Jämväl vid 1907 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t (proposition nr 140) riksdagen medgiva, att åtskilliga förmän och arbetare vid statens järnvägsbyggnader måtte å allmänna indragningsstaten få åtnjuta årlig pension, därvid Kungl. Maj:t på grund av riksdagens beslut år 1906 föreslog beloppet för dessa pensioner till 300 kronor. Såsom villkor för pensionernas åtnjutande föreslog Kungl. Maj:t vidare, att, därest pensionstagare framdeles skulle erhålla anställning mot avlöning av statsmedel, uppgående till det för en var beräknade årliga medelinkomstbelopp av respektive 1,200 kronor inom gruppen förmän och yrkesarbetare och 900 kronor inom gruppen vanliga arbetare eller därutöver, pensionen skulle, så länge anställningen varade, upphöra att utgå samt att, vid sådan avlönings uppbärande i övrigt, pensionen skulle minskas, så att densamma jämte avlöningen icke uppginge till högre belopp än nämnda medelinkomst.

Denna Kungl. Maj:ts framställning blev av riksdagen bifallen (skrivelse nr 10).

I statsverkspropositionen till 1909 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t riksdagen medgiva pension åt två förmän och tre arbetare vid statens järnvägsbyggnader med samma belopp och under enahanda villkor, som godkänts vid 1907 års riksdag.

Med anledning av berörda framställning yttrade riksdagen (skrivelse nr 10), att i avseende å de tre arbetarna den lämnade utredningen icke gåve vid handen annat, än att de skulle fortfarande vara, åtminstone i förhållande till sin ålder, arbetsdugliga. Ehuru riksdagen ansåge, att deras levnadsålder, som utgjorde respektive 62, 56 och 58 år, icke borde i och för sig anses föranleda pensionering, ville riksdagen dock icke underlåta att bifalla förevarande framställning, då den i viss mån hade stöd uti förut av riksdagen fattade beslut i likartade fall. Beträffande de bägge förmännen, som ådragit sig svår och på deras arbetsförmåga menligt inverkande sjuklighet, hade riksdagen intet att erinra mot meddelande av de för dem föreslagna pensionerna. Riksdagen uttalade därjämte det antagandet, att de av ifrågavarande förmän och arbetare, som ännu vore arbetsföra, bleve bibehållna i statens järnvägars tjänst.

Därefter hava särskilda av Kungl. Maj:t till 1910, 1911, 1912 och 1913 års riksdagar, 1914 års senare riksdag samt 1915 års riksdag

gjorda framställningar (proposition nr 134 år 1910, statsverkspropositionen, tionde huvudtiteln, punkten 20, år 1911, proposition nr 189 år 1912, proposition nr 141 år 1913, proposition nr 94 år 1914 och proposition nr 160 år 1915) om pension åt vissa förmän och arbetare vid statens järnvägsbyggnader, att utgå med samma belopp och efter enahanda grunder som de av 1907 års riksdag tillämpade, blivit av riksdagen bifallna (skrivelser nr 10 åren 1910—1915).

Vidare är att nämna, att 1912 års riksdag, i anledning av en inom riksdagen väckt motion, medgivit (skrivelse nr 10), att vardera av två f. d. järnvägsbyggnadsarbetare finge från och med månaden näst efter den, varunder hans anställning i statens tjänst upphörde, under sin återstående livstid från allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av trehundra kronor. Dessa bägge hade tidigare haft arbete vid statens järnvägsbyggnader och sedermera anställts vid vattenfallsstyrelsens arbeten, den ena efter 24 arbetsår och den andra efter 26 arbetsår. Vid pensionernas beviljande hade de uppnått, den förre 58 levnads- och 29 tjänstår och den senare 56 levnads- och 31 tjänstår.

Slutligen har 1915 års riksdag, i anledning av en inom riksdagen väckt motion, beviljat (skrivelse nr 10) pension till belopp, som nyss nämnts, och efter enahanda grunder åt två då vid vattenfallsstyrelsens arbeten men tidigare vid statens järnvägsbyggnader anställda personer, en arbetsförman och en arbetare.

Vattenfallsstyrelsens förevarande framställning.

I nu föreliggande skrivelse den 16 mars 1915 har vattenfallsstyrelsen meddelat, att ett flertal framställningar om utverkande av pensioner inkommit till styrelsen. Vattenfallsstyrelsen har därvid anmärkt, att det tyvärr ej är möjligt att alltid i detalj kontrollera tjänstförteckningarna för dessa arbetare, då i vissa fall betyg förkommit och vederbörande befäl antingen avlidit eller lämnat statens tjänst. Styrelsen har dock, även i den mån de av vederbörande sökande avlämnade tjänstförteckningarna ej kunnat officiellt bestyrkas, funnit sig kunna tillerkänna desamma vitsord, då de utförligt angiva tiden och platsen för varje anställning samt arbetsledarens namn, i synnerhet som dessa uppgifter, i den mån de kunnat kontrolleras, visat sig riktiga. Med hänsyn till de uppgifter, som sålunda inhämtats angående var och en av de sökande, har vattenfallsstyrelsen funnit sig böra tillstyrka beviljandet av pension åt i nedanstående tabell upptagna personer, för vilka jämväl av styrelsen angivits det antal levnads- och tjänstår var och en uppnått:

Yrke och namn.	Levnads-år.	Tjänst-år.	Anmärkningar.
F. d. järnvägsarbetaren Salomon Carlsson	56	33	Enligt läkarbetyg oförmögen till arbete.
Bergarbetaren Johan Fredrik Karlsson	59	31	Lider av ofta återkommande lungkatarr samt ljumskbråck.
Smeden Johan Edvard Johansson	61	25	Lider av magkatarr och reumatism (gikt).
F. d. järnvägsarbetaren Johannes Pettersson	56	27	Enligt läkarbetyg oförmögen till arbete.

På grund av vad sålunda anförts, har vattenfallsstyrelsen, med överlämnande av tjänstförteckning, frejdbetyg och läkarbetyg för var och en av ovan nämnda fyra personer, hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen, att en var av dem må från och med månaden näst efter den, varunder han entledigas eller entledigats från anställning vid vattenfallsstyrelsens byggnadsarbeten, under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta en årlig pension till belopp av 300 kronor under enahanda villkor, som i motsvarande fall förut plägat stadgas.

Utlåtanden av statskontoret, järnvägsstyrelsen och arméförvaltningens fortifikationsdepartement.

Till följd av särskilda nådiga remisser hava underdåniga utlåtanden i ärendet avgivits den 24 mars 1915 av statskontoret och den 7 april 1915 av järnvägsstyrelsen, vilka bägge tillstyrkt framställningen.

Enär, enligt företedda tjänstförteckningar, av ifrågavarande arbetare Johan Fredrik Karlsson och Johannes Pettersson bland annat varit sysselsatta vid vissa fortifikationsarbeten, har vidare arméförvaltningen anbefallts yttra sig i ärendet, i anledning varav arméförvaltningens fortifikationsdepartement den 17 april 1915 avgivit underdånigt utlåtande. Med överlämnande av infordrade yttranden från fortifikationsbefälhavarna på Karlsborgs, Vaxholms, Älvsborgs och Bodens fästningar har fortifikationsdepartementet tillstyrkt, att pension från allmänna indragningsstaten till belopp av 300 kronor årligen utverkades åt Johan Fredrik Karlsson; och ehuru Johannes Pettersson med 56 levnadsår och tillhopa 27 tjänstår icke uppfyllde de villkor i avseende på ålder och tjänsttid, som av fortifikationsdepartementet i pensionsärenden brukade tillämpas, hade fortifikationsdepartementet, med fästat avseende på Petterssons hälsotillstånd, icke heller något att erinra mot framställningen beträffande honom.

Departements-chefen.

Då riksdagen sedan år 1906 i ett stort antal fall av likartad beskaffenhet med de nu föreliggande beviljat begärda pensioner åt personer, anställda eller förut anställda vid statens järnvägsbyggnader eller vattenfallsstyrelsens arbeten, anser jag i likhet med de hörda myndigheterna pension med föreslaget belopp böra beredas nu ifrågavarande arbetare, vilka samtliga uppnått den levnads- och tjänstålder, som i allmänhet ansetts böra utgöra villkor för pensions erhållande.

Enär emellertid envar av ifrågavarande fyra arbetare genom nådigt brev den 23 juli 1915 tilldelats en gratifikation, beräknad efter trehundra kronor för år, för tiden från och med månaden näst efter den, varunder han entledigats eller bleve entledigad från anställning vid vattenfallsstyrelsens byggnadsarbeten, intill 1915 års utgång, torde pension dock icke i något fall böra utgå för tid före den 1 januari 1916.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att en var av nedannämnda vid vattenfallsstyrelsens arbeten anställda eller förut anställda personer, nämligen förre järnvägsarbetaren Salomon Carlsson, bergarbetaren Johan Fredrik Karlsson, smeden Johan Edvard Johansson och förre järnvägsarbetaren Johannes Pettersson, må från och med månaden näst efter den, varunder han entledigats eller varder entledigad från sin anställning vid vattenfallsstyrelsens byggnadsarbeten — dock icke i något fall för tid före den 1 januari 1916 —, under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta årlig pension till belopp av 300 kronor, under villkor emellertid att, därest pensionstagare framdeles skulle erhålla anställning mot avlöning av statsmedel, uppgående till ett för en var beräknat årligt medelinkomstbelopp av respektive 1,200 kronor för förman och yrkesarbetare samt 900 kronor för vanlig arbetare eller därutöver, pensionen skall, så länge sistnämnda anställning varar, upphöra att utgå samt att, vid sådan avlönings uppbärande i övrigt, pensionen skall minskas, så att densamma jämte avlöningen icke uppgår till högre belopp än nämnda medelinkomst.

Vad föredragande departementschefen i de under punkterna 1:o—6:o här ovan upptagna ärenden hem-

ställt, däruti statsrådets övriga ledamöter instämde, behagade Hans Maj:t Konungen bifalla och förordnade, att utdrag av protokollet härom skulle tillställas finansdepartementet för iakttagande vid uppgörande av förslag till reglering av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel.

Ur protokollet:
Conr. Falkenberg.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 31 december 1915.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Westman anförde härefter:

127:o.

[4.] *Delaktighet i lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa för vissa befattningshavare vid Chalmers tekniska institut.*

På därom av Kungl. Maj:t gjord framställning beviljade 1880 års riksdag för beredande av delaktighet i lärarnas vid elementarläroverken änke- och pupillkassa för, bland andra, föreståndare och lektorer vid Chalmerska slöjdskolan i Göteborg nödig tillökning i det till kassan utgående årliga anslaget. Genom nådig kungörelse den 29 oktober 1880 utfärdades därefter bestämmelser angående omförmälda befattningshavares delaktighet i kassan.

I sammanhang med den år 1911 beslutade löneregleringen för befattningshavare vid Chalmers tekniska läroanstalt, såsom ovannämnda

slöjdskola dåmera kallades, bestämdes, att samtliga lektorer vid anstalten, i likhet med vad som redan var fallet med dess föreståndare, skulle erhålla benämningen professorer. Efter ombildning av lärarnas vid elementarläroverken änke- och pupillkassa äga, enligt det för lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa den 8 december 1911 utfärdade reglementet, professorerna vid Chalmers tekniska läroanstalt delaktighet i den nya kassan med ett delaktighetsbelopp av 4,000 kronor.

I en till Kungl. Maj:t under år 1906 gjord underdånig framställning anhöll styrelsen för ifrågavarande läroanstalt, att erforderliga åtgärder måtte vidtagas för beredande av delaktighet i elementarlärarnas änke- och pupillkassa även för vissa andra vid läroanstalten anställda lärare än lektorerna. Då emellertid de lärartjänster, om vilka i denna styrelsens framställning var fråga, icke voro att anse såsom ordinarie befattningar och innehavarna av desamma icke av styrelsen tillsattes med fullmakt utan medelst förordnande, blev frågan om dessa lärares delaktighet i kassan tillsvidare undanskjuten.

Vid den år 1914 beslutade omorganisationen av Chalmers tekniska läroanstalt bestämdes, att vid anstalten, som efter ingången av år 1915 skulle benämnas Chalmers tekniska institut, skulle utom andra befattningshavare finnas anställda dels fem andra-lärare i vart och ett av följande ämnen: 1) matematik, 2) elementarmekanik, skeppsbyggeri och linjarritning, 3) byggnadslära med ritning, 4) elektroteknik och 5) maskinlära med ritning samt mekanisk teknologi, dels ock en verkstadsingenjör och en lärare i frihandsteckning. Dessa i den nya, från och med år 1915 tillämpade staten uppförda befattningar motsvaras väsentligen av vissa i den gamla staten för Chalmerska läroanstalten upptagna lärartjänster, som avsågos i styrelsens förutnämnda, under år 1906 gjorda framställning. Men i motsats till dem äro de nu omförmälda, i den nya staten uppförda befattningshavarna, för vilka jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 14 september 1914 fullmakt skall utfärdas av styrelsen, ordinarie befattningshavare i statens tjänst och fördenskull hänförliga under lagen angående civila tjänstinnehavares rätt till pension den 11 oktober 1907. Enligt den nya staten åtnjuta de fem andra-lärarna och verkstadsingenjören var för sig en avlöning av 4,000 kronor, därav 2,400 kronor lön och 1,600 kronor tjänstgöringspenningar. Efter fem år kan lönen för envar av dem höjas med 500 kronor och efter ytterligare fem år likaledes med 500 kronor. Läraren i frihandsteckning äger enligt samma stat uppbära en sammanlagd avlöning av 3,000 kronor, därav 1,800 kronor lön och 1,200 kronor tjänstgöringspenningar,

varjämte två ålderstillägg, vartdera å 400 kronor, tillkomma honom efter respektive fem och tio år.

I underdånig skrivelse den 22 december 1914 har nu styrelsen för berörda institut, under åberopande av de nämnda befattningshavarnas numera förändrade ställning, anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes medgiva ifrågavarande sju lärare delaktighet i lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa, så att deras änkor och barn komme i åtnjutande av pension.

På grund av särskilda remisser hava utlåtanden i detta ärende avgivits den 19 februari 1915 av direktionen över lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa samt den 25 oktober 1915 av styrelsen för civilstatens änke- och pupillkassa.

Direktionen över lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa anför i sin skrivelse:

Mot nådigt bifall till den gjorda framställningen vore från direktionens sida intet att erinra, under förutsättning att kassan bereddes ökat statsbidrag. Rörande ökningen av statsbidraget hade direktionen låtit genom sakkunnig person, lektorn E. Göransson, verkställa behörig utredning, och hade enligt denna direktionens utlåtande åtföljande utredning med hänsyn till de med ifrågavarande tjänster förenade avlöningsförmåner såsom delaktighetsbelopp antagits: för andra-lärar- och verkstadsingenjörsbefattningarna 3,400 kronor, alltså samma delaktighetsbelopp som det för läroverksadjunkter m. fl. fastställda, samt för läraren i frihandsteckning 2,600 kronor. Den för dessa tjänsters upptagande till delaktighet erforderliga ökningen av statsbidraget hade beräknats till 1,076 kronor för år. Därjämte hade den anlitade sakkunnige, med hänsyn till inrättandet vid Chalmers tekniska institut från och med år 1915 av en ny professur, vars innehavare på grund av gällande reglemente vore skyldig att vara delägare i kassan, verkställt utredning rörande av denna delaktighet påkallad ökning av statsbidraget. Denna uppginge enligt utredningen till 150 kronor för år. Direktionen hemställde alltså om vidtagande av åtgärd därhän, att det till kassan utgående statsbidraget måtte, av ovan angivna anledningar, från och med år 1915 höjas med tillhopa 1,226 kronor.

Den i direktionens utlåtande omförmälda nya professuren vid institutet är professuren i oorganisk kemi jämte mineralogi och geologi, för vars tillsättning styrelsen enligt nådigt beslut den 14 september 1914 anbefallts vidtaga erforderliga åtgärder.

Styrelsen för civilstatens änke- och pupillkassa anför i sitt utlåtande allenast, att ifrågavarande fem andra-lärare ävensom verkstadsingenjören och läraren i frihandsteckning komme att, därest de upptoges till delaktighet i lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa, jämlikt § 2 mom. 2 b) i nådiga reglementet för civilstatens änke- och pupillkassa den 21 december 1907 bliva undantagna från delaktighet i sistnämnda kassa.

Departementschefen.

På grund av vad jag nu omförmält anser jag, att ifrågavarande befattningshavare vid Chalmerska institutet böra, i likhet med vad som redan gäller beträffande professorerna därstädes, äga delaktighet, på sätt ifrågasatts, i elementarlärarnas nya änke- och pupillkassa. För detta ändamål samt med hänsyn till den nya professurens tillkomst behöver statsanslaget till kassan, nu utgörande 144,554 kronor och under tionde huvudtiteln uppfört med rubrik: bidrag till pensionering av änkor och barn efter lärare vid allmänna läroverk, pedagogier och seminarier m. m., höjas med ovan angivna belopp, 1,226 kronor.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen,

att, dels för beredande av delaktighet i lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa för de i den nya staten för Chalmers tekniska institut uppförda fem andra-lärarna ävensom verkstadsingenjören samt läraren i frihandsteckning, dels ock med anledning av inrättande vid institutet av en ny professur i oorganisk kemi jämte mineralogi och geologi, öka det å riksstatens tionde huvudtitel under rubriken: bidrag till pensionering av änkor och barn efter lärare vid allmänna läroverk, pedagogier, seminarier m. m. uppförda anslaget från dess nuvarande belopp 144,554 kronor till 145,780 kronor, eller med 1,226 kronor.

128:o.

[6.] *Pension åt vaktmästaren Per Johan Andersson Berling.*

I underdånig skrivelse den 27 mars 1915 har direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning hemställt, att åtgärd måtte vidtagas för beredande av pension åt ordinarie vaktmästaren hos direktionen Per Johan Andersson Berling, som på grund av obotlig sjukdom vore oförmögen att sköta sin befattning. Direktionen har därom anfört följande:

Vaktmästaren Berling, som av direktionen antagits den 14 juni 1899 och den 1 juli samma år tillträtt sin befattning, hade allt sedan den 14 december 1908 på grund av sjukdom varit oförmögen att uppehålla sin tjänst; och på sätt inhämtades av bifogat läkarbetyg, förefunnes ej heller någon utsikt, att han någonsin kunde bliva i stånd att åter inträda i tjänstgöring.

Berling, som ej ingått på den genom nådiga kungörelsen den 22 juni 1911 fastställda nya lönestaten för folkskollärarnas pensionsinrättning och således kvarstode på den äldre avlöningsstat, som för pensionsinrättningen stadfästats genom nådigt brev den 31 maj 1888, åtnjöte, enligt sistnämnda stat, under sin sjukdom följande avlöningsförmåner, nämligen den fasta lönen 500 kronor jämte ett intjänat ålderstillägg å 100 kronor, tillhopa 600 kronor, ävensom förmånen av fri bostad

och vedbrand. Direktionen, som ansett dessa avlöningsförmåner väl knappa i betraktande därav, att Berling hade att försörja hustru och minderårig son, hade för några år sedan hos Kungl. Maj:t gjort framställning om ett avlöningstillägg för Berling å 100 kronor, därvid direktionen tillika framhållit, att hans kvarstående på den gamla staten torde hava föranletts av det förhållande, att enligt den nya staten förmånen av bostad och vedbrand ej vore förenad med själva tjänsten, och att, då Berling ej heller skulle kunna komma i åtnjutande av mera än ett av de i denna stat medgivna ålderstilläggen, det torde kunna ifrågasättas, om ej övergång på ny stat skulle hava varit till hans nackdel. Enligt nådigt brev den 22 december 1911 hade Kungl. Maj:t emellertid ej funnit skäl att bifalla ifrågavarande framställning.

Jämlikt ovannämnda nådiga brev den 31 maj 1888 ägde vaktmästaren att, sedan han uppnått 65 levnadsår och under 35 år varit i allmän tjänst, därav minst 25 år i pensionsinrättningens tjänst, vid avskedstagandet undfå pension från pensionsinrättningen till belopp motsvarande lönen. Däremot funnes intet föreskrivet om skyldighet till avgång från tjänsten före nämnda ålder med eller utan pension; och då Berling, såsom bilagt frejdbetyg utvisade, vore född år 1870, skulle berörda föreskrift om pension ej kunna å honom tillämpas förr än efter mycket lång tid, om ens någonsin.

Vaktmästarsysslan — för vilken å den nya staten vore uppförd följande avlöning: lön 700 kronor, tjänstgöringspenningar 350 kronor och ortstillägg 150 kronor ävensom två ålderstillägg till lönen, vartdera å 100 kronor, varjämte vaktmästaren för tillsyn över folkskollärarnas pensionsinrättnings fastighet ägde åtnjuta fri bostad jämte bränsle — uppehölles, såsom ovan omförmälts, allt sedan den 14 december 1908 av vikarie, till vilken enligt nyssnämnda nådiga brev den 22 december 1911 utbetalades ett årligt arvode å 1,200 kronor, utgående dels med 700 kronor ur den å nya staten uppförda vaktmästarlönen, dels ock med 500 kronor från det å samma stat uppförda anslaget till vikariatsersättningar, arvoden åt amanuenser och extra biträden samt flitpenningar åt extra ordinarie tjänstemän och extra ordinarie vaktmästare. Däremot åtnjöte den vikarierande vaktmästaren naturligtvis ingen bostadsförmån, då ju denna innehades av den ordinarie vaktmästaren.

Ett arvode å 1,200 kronor för den krävande vaktmästartjänstens uppehållande måste emellertid, då fråga vore om årslånga förordnanden, anses allt för lågt, helst då i betraktande jämväl borde tagas, att oaktat tjänstemännens antal och arbetet inom direktionen flerdubblats, sedan pensionsinrättningen trätt i verksamhet, vaktmästargöromålen fortfarande skulle bestridas av endast en person.

Då den ordinarie vaktmästaren sedan mera än sex år tillbaka varit av sjukdom hindrad att själv bestrida sina göromål och då konstaterat blivit, att han jämväl för framtiden förbleve till all tjänstgöring oförmögen, måste tiden anses vara inne att söka åvägabringa en anordning, varigenom åt den tjänstförrättande vaktmästaren bereddes icke blott en avlöning, motsvarande de krav, som ställdes å hans arbetsprestation, utan även den tryggade ställning och därmed förknippade förmåner, som innehavandet av ordinarie tjänst medförde. Detta mål torde icke kunna ernås på annan väg än den, att åt vaktmästaren Berling nu beviljades pension till sådant belopp, att han ansåge sig kunna, mot erhållande av denna pension, avgå från vaktmästartjänsten. Pensionsbeloppet måste, med andra ord, så avpassas,

att det någorlunda motsvarade vad Berling för närvarande vore tillförsäkrat. Då förmånen av bostad och vedbrand, även efter låg beräkning, måste anses motsvara lägst 300 kronor för år, torde Berlings löneförmåner under tjänstledigheten kunna beräknas till minst 900 kronor årligen. Till detta belopp måste, så vitt direktionen kunde finna, pensionen uppgå, därest någon pensionering över huvud taget skulle kunna komma i fråga. Berling hade också för direktionen förklarat sig villig att mottaga en sådan pension. Direktionen finge alltså hemställa, att åtgärd vidtoges för att bereda Berling pension till det belopp, som nu nämnts. Pensionen torde böra anvisas att utgå från folkskollärarnas pensionsinrättning, i vilken Berling för sin tjänst vore delägare, och beviljas under villkor, att Berling omedelbart begärde sitt avsked.

Beträffande olägenheterna av den nuvarande anordningen har direktionen vidare anfört följande:

Det vore synnerligen olämpligt, om med hänsyn till avlöningens knapphet, bortsett från de ovissa befordringsförhållandena, direktionen skulle behöva riskera mer eller mindre tätt återkommande ombyten av vaktmästare. Särskilt med hänsyn till vaktmästarens befattning med de ofta nog mycket betydande penningebelopp, som skulle insättas i eller uttagas ur bank eller växlas i bank o. s. v., vore personfrågan här av synnerlig betydelse. För övrigt torde det utan vidare få tagas för givet, att nyssnämnda, av Kungl. Maj:t fastställda arvode 1,200 kronor avsetts endast för ett jämförelsevis kortvarigt vikariat, ej däremot för ett vikariat, som, likasom i detta fall, syntes tendera till att utsträckas i det obegränsade.

I samma skrivelse har direktionen hemställt, att därest den å befattningen nu anställde vikarien Carl Gustaf Emil Blomqvist bleve antagen till ordinarie vaktmästare vid Berlings avgång, honom måtte medgivas att för lönetursberäkning tillgodoräkna sig viss del av den tid, han såsom vikarie uppehållit befattningen. Jag återkommer under nästföljande punkt till denna framställning.

Vid skrivelsen hade fogats frejdbetyg för Berling — utvisande att han vore född den 22 september 1870, åtnjöte medborgerligt förtroende samt vore gift och hade ett barn — ävensom ett läkarbetyg av följande lydelse:

Att vaktmästaren Per Johan Berling, Täby, lider av kron. lungtuberkulos och i följd härav är oförmögen att sköta sin tjänst samt även för framtiden förblir oförmögen härtill, intygas. Stockholm $^{12}/_{5}$ 1915.

G. Stéenhoff,
provinsialläkare.

På grund av remiss har statskontoret den 23 april 1915 avgivit utlåtande i ärendet och därvid anfört:

Då i detta fall förelåge sådana omständigheter, att om bestämmelserna i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstinnehavares rätt till pension varit tillämpliga, skyldighet att från tjänsten avgå förefunnits, ansåge statskontoret med

hänsyn tillika till vad direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning anfört rörande de olägenheter, som följde av att vaktmästartjänsten hos pensionsinrättningen under en lång följd av år måste uppehållas av vikarie, goda skäl föreligga att söka genom framställning till riksdagen om pension åt vaktmästaren Berling bereda denne tillfälle att snarast från tjänsten avgå. För att vinna detta syfte torde pensionen icke kunna sättas lägre än direktionen föreslagit eller 900 kronor, utgörande 100 kronor mindre, än vad i hel pension tillkomme en förste vaktmästare hos centralt ämbetsverk, och lika mycket, som i sådant avseende tillkomme annan vaktmästare hos sådant ämbetsverk.

Departementschefen.

Då det icke finnes någon utsikt, att den ordinarie vaktmästaren Berling åter skall kunna inträda i tjänstgöring, och då det utan tvivel skulle kunna vålla betydande olägenheter, om ifrågavarande vaktmästarbefattning under lång tid framåt komme att uppehållas genom vikarie, är det tydligen av vikt, att den uppkomna frågan om ordnande av hithörande förhållanden snarast möjligt erhåller en lämplig lösning.

En åtgärd till förbättrande av den vikarierande vaktmästarens avlöningsförhållanden har av Kungl. Maj:t vidtagits genom beslut den 2 juli 1915, då direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning bemyndigades att för tiden från och med den 1 juli 1915, till dess vaktmästarbefattningen hos pensionsinrättningen blivit med ordinarie innehavare besatt, till den, som fullgör vaktmästargöromålen under Berlings tjänstledighet på grund av sjukdom, utbetala, utöver det genom nådiga brevet den 22 december 1911 bestämda arvode å 1,200 kronor, för tillsyn över pensionsinrättningens fastighet ett belopp av 250 kronor för år räknat, att utgå av det å pensionsinrättningens stat uppförda anslag till vikariatsersättningar m. m.

Nu omförmälda beslut är emellertid att betrakta endast såsom en provisorisk åtgärd, ägnad att för tillfället avhjälpa de svårigheter, som uppkommit genom den ordinarie vaktmästarens långvariga sjukdom. En fullt tillfredsställande lösning av frågan synes mig näppeligen kunna åstadkommas på annat sätt än det, som direktionen föreslagit och statskontoret tillstyrkt. Men härför kräves riksdagens medverkan. Jag anser således, att framställning bör göras hos riksdagen om beredande av pension redan nu åt vaktmästaren Berling.

Såsom av direktionen omnämnts, har Berling enligt de bestämmelser i ämnet, som jämlikt riksdagens beslut meddelats genom nådigt brev den 31 maj 1888, icke skyldighet att avgå från sin tjänst förrän vid uppnådda 65 levnads- och 35 tjänstår, därav minst 25 i pensionsinrättningens tjänst. Med anledning härav torde den pension, som skall erbjudas Berling, icke kunna sättas lägre än till ett belopp, som någor-

lunda motsvarar hans nuvarande löneförmåner under tjänstledigheten, eller, enligt den av direktionen gjorda beräkningen, 900 kronor årligen. Såsom villkor för erhållande av denna pension torde böra fordras, att Berling under den närmaste tiden, förslagsvis senast vid utgången av juni 1916, lämnar sin tjänst. Då Berling är för densamma delaktig i folkskollärarnes pensionsinrättning, bör pensionen till honom utgå från sagda inrättning.

Jag hemställer således, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen medgiva,

att vaktmästaren hos direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning Per Johan Andersson Berling må, därest han senast med utgången av juni 1916 avgår från sin tjänst, från och med månaden näst efter den, under vilken avgången äger rum, under sin återstående livstid från folkskollärarnas pensionsinrättning uppbära en årlig pension av 900 kronor.

129:o.

[7.] *Löneturs rätt för vaktmästaren Carl Gustaf Emil Blomqvist.*

Jag har under nästföregående punkt omnämnt, hurusom direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning i underdånig skrivelse den 27 mars 1915 hemställt, att därest den hos direktionen såsom vikarie nu tjänstgörande vaktmästaren Carl Gustaf Emil Blomqvist bleve antagen till ordinarie vaktmästare vid den nuvarande tjänstinnehavaren Per Johan Andersson Berlings avgång, Blomqvist måtte medgivas att för löneturs-beräkning tillgodoräkna sig viss del av den tid, han såsom vikarie uppehållit befattningen. I detta avseende har direktionen anfört:

Skulle den ifrågasatta pensionen för Berling komma att beviljas, torde Blomqvist, som under Berlings sjukdom hela tiden till direktionens synnerliga belåtenhet uppehållit tjänsten, närmast komma i fråga vid dess återbesättande. Då det syntes billigt, att den långa tid, varunder Blomqvist uppehållit den ordinarie vaktmästarens alla tjänståligganden, finge åtminstone i någon mån räknas honom till godo för lönetur, finge direktionen hemställa, att därest Blomqvist bleve antagen till vaktmästare på ordinarie stat, det måtte medgivas honom att av sin föregående tjänstgöringstid hos direktionen tillgodoräkna sig så mycket, som erfordrades, för att han vid tillträdandet av den ordinarie befattningen skulle komma i åtnjutande av ett ålderstillägg till lönen.

Statskontoret har i sitt förut omförmälda utlåtande den 23 april 1915 förklarat sig intet hava att erinra mot vad direktionen härutinnan föreslagit.

Departementschefen.

Av direktionens under närmast föregående punkt återgivna redogörelse framgår, att Blomqvist uppehållit vaktmästarbefattningen sedan december 1908. Därest han med ingången av juli 1916 tillträder befattningen såsom dess ordinarie innehavare, bör han sålunda, för att genast komma i åtnjutande av första ålderstillägget, äga rätt att i förevarande avseende tillgodoräkna sig den tid, som förflutit från 1911 års ingång.

Då det synes mig billigt, att den ifrågavarande förmånen beredes Blomqvist, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen medgiva,

att den hos direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning såsom vikarie tjänstgörande vaktmästaren Carl Gustaf Emil Blomqvist må, därest han vid den nuvarande tjänstinnehavarens avgång antages till ordinarie vaktmästare hos direktionen, för åtnjutande av löneförhöjning å vaktmästarbefattningen tillgodoräkna sig den tid, varunder han efter 1911 års ingång såsom vikarie uppehållit befattningen.

130:o.

[8.] *Understöd åt äldre behövande, med låg pension avgångna folkskollärare.*

På Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning medgav 1915 års riksdag, att enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt meddela, äldre behövande folkskollärare och folkskollärarinnor, vilka före år 1907 erhållit avsked med pension från folkskollärarnas pensionsinrättning, finge för år 1916 tillerkännas understöd till så stort belopp, att detsamma tillsammans med pensionsbeloppet uppginge till 600 kronor, varjämte riksdagen för ändamålet anvisade under tionde huvudtiteln på extra stat för år 1916 ett anslag av 20,000 kronor.

Understöd till dessa lärare synes böra fortfarande utgå, och jag har icke för avsikt att föreslå någon ändring i nyssnämnda anslagsbelopp. Då emellertid fråga uppkommit om ändrade grunder för understödets utdelande men behövlig utredning i detta avseende icke ännu hunnit avslutas, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på proposition angående understöd åt äldre behövande, med låg pension avgångna folkskollärare beräkna för ändamålet under tionde huvudtiteln på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 20,000 kronor.

131:o.

[9.] *Extra pensionsavgifter till folkskollärarnas pensionsinrättning*

För vart och ett av åren 1908—1914 har riksdagen på extra stat under riksstatens tionde huvudtitel beviljat ett förslagsanslag å 20,000 kronor för bestridande av de extra pensionsavgifter, vilka på grund av § 8 i reglementet för folkskollärarnas pensionsinrättning under nämnda år utgått eller till följd av de utav 1906 och 1907 årens riksdagar beslutade ändrade bestämmelserna om delaktighetsbeloppen i nämnda inrättning komme att utgå.

Detta anslag har redan från början visat sig vara för knappt tillmätt. Sålunda utgjorde utgifterna under detsamma år 1908 27,740 kronor 56 öre, år 1909 44,449 kronor 73 öre, år 1910 54,740 kronor 87 öre, år 1911 64,794 kronor 12 öre och år 1912 74,053 kronor 4 öre. Med anledning härav höjde riksdagen det ifrågavarande anslaget för år 1915 till 104,000 kronor, vilket belopp även är uppfört å 1916 års riksstat.

År 1913 hava utgifterna under anslaget uppgått till 83,254 kronor 86 öre och år 1914 till 85,387 kronor 37 öre. Från år 1908 hava således dessa utgifter i genomsnitt ökats med omkring 9,600 kronor för år. Under förutsättning att ökningen kommer att fortgå i denna proportion, skulle utgifterna under år 1917 komma att uppgå till omkring 114,190 kronor eller i avrundat tal 114,000 kronor, vadan en höjning av anslaget för år 1917 med 10,000 kronor skulle vara erforderlig.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen,

att för bestridande av de extra pensionsavgifter, vilka på grund av § 8 i reglementet för folkskollärarnas pensionsinrättning nu utgå eller till följd av de utav 1906 och 1907 årens riksdagar beslutade ändrade bestämmelserna om delaktighetsbeloppen i nämnda inrättning komma att utgå, bevilja på *extra stat* för år 1917 under riksstatens tionde huvudtitel ett förslagsanslag å 114,000 kronor.

132:o.

[10.] *Bidrag till folkskollärarnas änke- och pupillkassa.*

I sammanhang med beslut rörande omreglering av folkskolinspektionen föreskrev 1914 års senare riksdag, i enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, att ordinarie folkskolinspektör skulle tillhöra folkskollärarnas änke- och pupillkassa, samt anvisade under riks-

statens tionde huvudtitel på extra stat för år 1915 ett belopp av 2,700 kronor till förstärkande av det ordinarie anslaget: Bidrag till folkskollärarnas änke- och pupillkassa. Sedermera har 1915 års riksdag för samma ändamål anvisat ett lika stort belopp på extra stat för år 1916.

Den 9 oktober 1914 anbefallde Kungl. Maj:t direktionen över folkskollärarnas änke- och pupillkassa att, sedan folkskolinspektörstjänsterna i riket blivit för tiden från 1915 års ingång tillsatta, till Kungl. Maj:t inkomma med utredning om storleken av det statsbidrag, som med anledning av folkskolinspektörernas upptagande i kassan borde tillkomma densamma. Till åtlydnad härav överlämnade direktionen med skrivelse den 19 mars 1915 till Kungl. Maj:t en genom direktionens försorg av filosofie licentiaten Karl Englund verkställd utredning, utvisande att av nyssnämnda anledning ett statsbidrag av 1,324 kronor borde under år 1915 tillkomma kassan. Genom beslut den 7 maj 1915 ställdes detta belopp till direktionens förfogande att utgå av de utav 1914 års riksdag för ändamålet anvisade medlen.

Sedan därefter Kungl. Maj:t anbefallt direktionen att inkomma med utredning om storleken av det statsbidrag, som av förberörda anledning borde tillkomma kassan under år 1916, anmälde direktionen i skrivelse den 29 september 1915, att statsbidrag för år 1916 syntes böra komma kassan till godo till samma belopp som det för år 1915 uppburna, eller 1,324 kronor. Genom Kungl. Maj:ts beslut den 29 oktober 1915 ställdes detta belopp till direktionens förfogande att efter ingången av år 1916 utgå av de utav 1915 års riksdag för ändamålet anvisade medlen.

Beträffande storleken av det statsbidrag, som med anledning av folkskolinspektörernas upptagande i kassan borde äskas hos 1916 års riksdag att utgå å 1917 års riksstat, har direktionen, på grund av nådig befallning, likaledes yttrat sig i sin förberörda skrivelse den 29 september 1915 och därvid anfört följande:

Vad beträffade förhållandena under år 1917 hade i folkskolöverstyrelsen inhämtats, att det ej vore uteslutet, att samtliga ifrågavarande tjänster bleve från nämnda års ingång försedda med ordinarie innehavare. I varje fall torde några formella hinder härför ej föreligga. Direktionen finge med hänsyn härtill och i enlighet med den mening, som vid framställd förfrågan uttalats av den vid de föregående utredningarna rörande förevarande delaktighetsfråga anlitade sakkunnige, förbemälde Englund, hemställa, att kassan från och med år 1917 måtte komma i fullt åtnjutande av det statsbidrag å 2,700 kronor, som riksdagen hittills anvisat för åren 1915 och 1916.

Till denna av direktionen gjorda framställning har folkskolöverstyrelsen i infordrat utlåtande den 12 oktober 1915 tillstyrkt bifall.

Departementschefen.

När detta ärende den 29 maj 1914 anmäldes för Kungl. Maj:t för framställning till riksdagen, yttrade jag till statsrådsprotokollet, att, enligt verkställd beräkning, det i verkligheten behövliga statsbidragets belopp väl icke kunde väntas komma att överstiga 2,700 kronor men däremot under vissa förutsättningar understiga nämnda summa. Det föreslagna beloppet, 2,700 kronor, borde därför uppföras på extra stat, men därjämte borde föreskrivas, att detsamma icke omedelbart skulle tillföras kassan, utan att dennas direktion skulle, sedan inspektörstjänsterna blivit tillsatta, utreda, huru stort bidrag i verkligheten borde tillkomma kassan, varefter det skulle ankomma på Kungl. Maj:t att av det beviljade anslaget anvisa till kassan erforderligt belopp. Mot detta uttalande gjordes från riksdagens sida icke någon erinran.

Av samtliga 34 folkskolinspektörstjänster hava hittills endast 12 försetts med ordinarie innehavare. De övriga 22 äro tillsatta genom förordnanden, som utgå vid 1916 års slut. Nu är det visserligen antagligt, att ytterligare ett antal tjänster komma att från och med år 1917 vara besatta med ordinarie innehavare, men huru stort detta antal blir kan icke nu angivas. Under sådana omständigheter anser jag lämpligast, att även för år 1917 ett anslag av 2,700 kronor uppföres på extra stat och att det får ankomma på Kungl. Maj:t att av detta anslag anvisa till kassan erforderligt belopp.

Jag hemställer således, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen

att under riksstatens tionde huvudtitel på *extra stat* för år 1917 till förstärkande av det ordinarie anslaget: Bidrag till folkskollärarnas änke- och pupillkassa, anvisa ett belopp av 2,700 kronor.

133:o.

[39.] *Understöd åt äldre behövande, utan pension avgångna folkskollärare.*

På Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har riksdagen för år 1916 anvisat å allmänna indragningsstaten ett anslag av 4,200 kronor att enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela, användas till understöd av högst 600 kronor åt sådana äldre behövande folkskollärare, vilka oförvitligt skött sin tjänst men därifrån erhållit avsked före år 1867.

Understöd av ifrågavarande slag synes böra fortfarande utgå, och jag har icke för avsikt att föreslå någon ändring i nyssnämnda anslagsbelopp. Då emellertid fråga uppkommit om ändrade grunder för under-

stödets utdelande men behövlig utredning i detta avseende icke ännu hunnit föras till slut, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på proposition angående understöd åt äldre behövande, utan pension avgångna folkskollärare beräkna för ändamålet å allmänna indragningsstaten för år 1917 ett anslag av 4,200 kronor.

134:o.

[40.] *Understöd åt äldre behövande, utan understöd avgångna småskollärare.*

På Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har riksdagen för år 1916 anvisat å allmänna indragningsstaten ett anslag av 25,000 kronor för beredande av ålderdomsunderstöd åt sådana lärare och lärarinnor vid småskola eller mindre folkskola samt biträdande och extra ordinarie lärare och lärarinnor vid folkskola, vilka, efter att hava i minst 15 års tid oförvitligen tjänstgjort, avgått från tjänsten utan att erhålla understöd enligt reglementet för småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt den 22 juni 1892, samt under vissa villkor och bestämmelser i övrigt, däribland att det belopp, vartill understöd högst finge meddelas, skulle utgöra 200 kronor årligen.

Till de lärare om vilka här är fråga, synes understöd från anslag å allmänna indragningsstaten böra fortfarande utgå, och jag ärnar icke föreslå ändring beträffande nyssnämnda anslagsbelopp. Då emellertid fråga uppkommit om ändrade grunder för understödets utdelande men behövlig utredning i detta avseende icke ännu blivit slutförd, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på proposition angående understöd åt äldre behövande, utan understöd från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt avgångna småskollärare beräkna för ändamålet å allmänna indragningsstaten för år 1917 ett anslag av 25,000 kronor.

135:o.

[41.] *Understöd åt äldre behövande, med lägt understöd avgångna småskollärare.*

På Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har riksdagen för år 1916 anvisat å allmänna indragningsstaten ett anslag av 15,000 kronor, att enligt de grunder, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt stadga, användas till understöd åt sådan äldre behövande lärare eller lärarinna vid småskola eller mindre folkskola eller biträdande eller extra ordinarie

lärare eller lärarinna vid folkskola, som efter oförvitlig tjänstgöring erhållit understöd från småskollärares m fl. ålderdomsunderstödsanstalt enligt reglementet den 22 juni 1892 men beviljats avsked före utgången av år 1909, dock att understödet tillsammans med det från nämnda ålderdomsunderstödsanstalt utgående finge utgöra högst 200 kronor.

Understöd från anslag å allmänna indragningsstaten synes böra fortfarande utgå till ifrågavarande lärare, och jag har icke för avsikt att föreslå ändring i anslagsbeloppet. Då emellertid fråga uppkommit om ändrade grunder för understödets utdelande men behövlig utredning i detta avseende ännu icke blivit slutförd, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på proposition angående understöd åt äldre behövande, med lågt understöd från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt avgångna småskollärare beräkna för ändamålet å allmänna indragningsstaten för år 1917 ett anslag av 15,000 kronor.

136:o.

[42.] *Pension åt assistenten G. Flink.*

I en till vetenskapsakademien ställd skrivelse har assistenten vid naturhistoriska riksmuseets mineralogiska avdelning filosofie doktorn Gustaf Flink anhållit, att akademien måtte föranstalta därom, att Flink, som från och med år 1906 innehaft anställning vid nämnda avdelning och den 18 januari 1916 komme att uppnå en ålder av 67 år, måtte vid avskedstagandet komma i åtnjutande av pension. Härigenom skulle Flink bliva i tillfälle att odelat ägna den arbetskraft, han ännu möjligen kunde besitta, åt fullföljandet av ett arbete, »Bidrag till Sveriges mineralogi», vars fjärde del i huvudsak förelåge som manuskript, men varav viktiga delar ännu återstode att utarbeta.

Skrivelsen var åtföljd av frejdbetyg samt ett av intendenten vid riksmuseets mineralogiska avdelning professorn H. Sjögren utfärdat intyg, att Flink med berömvärd skicklighet och nit skött de åligganden, som tillhörde hans befattning, och utom de rena museigöromålen även funnit tid att utveckla ett förtjänstfullt vetenskapligt författarskap.

Vetenskapsakademien har med anledning av berörda framställning i underdånig skrivelse den 27 oktober 1915 anfört följande.

Flink vore född den 18 januari 1849 och fyllde således i januari 1916 67 år. Han hade antagits till assistent vid riksmuseets mineralogiska avdelning den 16 december 1905 och tillträtt sin befattning den 1 januari 1906. Han hade således

vid utgången av år 1915 i 10 år innehaft sin tjänst. Under åren 1906—1909 hade han från mineralogiska avdelningens anslag uppburit ett arvode av 1,800 kronor samt åren 1910—1914 3,000 kronor, varav 2,000 kronor utgjorde ett av riksdagen beviljat personligt lönetillägg. Under år 1915 uppbure han det numera på ordinarie stat uppförda assistentarvodet å 3,000 kronor.

Flink hade före sitt inträde i riksmuseets tjänst varit lärare vid Stockholms stads folkskolor åren 1871—1904 och uppbure med anledning därav en avkortad pension av 1,133 kronor. Kort efter Flinks avskedstagande hade den fulla pensionen för Stockholms folkskollärare höjts till 1,700 kronor, och numera utginge den med ett belopp av 2,380 kronor.

När Flinks företrädare G. Lindström år 1905 erhållit avsked, hade honom tillerkänts en pension av 1,600 kronor, motsvarande 80 procent av det arvode, han under de senaste åren av sin tjänstetid uppburit.

På grund av det anförda syntes det akademien skäligt, att Flink, som för sina vetenskapliga förtjänster av Uppsala universitet utnämnts till filosofie hedersdoktor och på ett utmärkt sätt skött sin tjänst, vid avskedstagandet av staten erhölle en så stor fyllnad i den pension, han uppbure såsom f. d. folkskollärare, att pensionen i sin helhet komme att uppgå till 2,400 kronor, eller 80 procent av hans nuvarande arvode, och till ungefär samma belopp, som han skulle erhållit, därest han nu kvarstått i Stockholms stads tjänst.

Akademien anhölle därför, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå instundande riksdag att bevilja Flink en årlig pension av 1,267 kronor att utgå från och med månaden näst efter den, under vilken han erhölle avsked.

På grund av remiss har statskontoret den 6 november 1915 yttrat sig i ärendet och därvid anfört:

Såsom av handlingarna inhämtades, utginge avlöningen åt assistenten vid riksmuseets mineralogiska avdelning under form av arvode. På grund härav vore sökanden såsom befattningens innehavare icke lagligen berättigad till pension. Därest samma avlöning i stället utgått såsom lön samt befattningen i övrigt varit av beskaffenhet, att därå skolat tillämpas bestämmelserna i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstinnehavares rätt till pension, skulle pensionsunderlaget hava utgjort 2,000 kronor; och den avkortade pension, som skulle hava tillkommit dess innehavare vid uppnådda 10 tjänstår, skulle hava utgjort 580 kronor. För att komma i åtnjutande av densamma förutsattes erläggande av pensionsavgifter.

Med hänsyn härtill ville statskontoret — som, då, såvitt handlingarna gåve vid handen, sökanden oaktat sin uppnådda ålder av 66 år icke saknade krafter att fortfarande sköta sin befattning, ifrågasatte, om över huvud taget någon åtgärd till beredande av pension åt sökanden för det närvarande borde vidtagas — såsom sin mening framhålla, att pensionsbeloppet i alla händelser icke gärna kunde sättas högre än vad som sålunda skulle hava tillkommit sökanden, om han författningsenligt varit till sådan förmån berättigad.

Vetenskapsakademien, som erhållit tillfälle att yttra sig med anledning av statskontorets utlåtande, har med skrivelse den 1 december 1915 överlämnat dels ett läkarintyg, utvisande att Flink lider av scle-

rotiska åldersförändringar av kärlen (arterioscleros) och i samband därmed av nedsatta själs- och kroppskrafter, dels ock ett yttrande av intendenten professor Sjögren av följande innehåll:

Enligt Sjögrens mening skulle mineralogiska avdelningens intressen och arbetsuppgifter bättre tillgodoses, i fall en yngre arbetskraft anställdes som assistent. De göromål, som tillhörde assistentbefattningen, vore företrädesvis sådana, att de toge i anspråk icke blott obrutna själs- utan även kroppskrafter. Redan under slutet av år 1911 och i början av år 1912 hade Flink åtnjutit flera månaders tjänstledighet för ett allvarligt hjärtlidande, och om också hans hälsotillstånd därefter förbättrats, så att han kunnat upprätthålla sin befattning, hade han dock i viss mån måst skonas för ansträngande arbeten. Enligt Sjögrens erfarenhet fordrade arbetet på avdelningen, vilket särskilt under nuvarande period — då samlingarna helt och hållet omordnades i den nya lokalen — vore för assistenten synnerligen ansträngande, en assistent med obrutna kroppskrafter, såvida icke extra arbetskraft i allt för stor utsträckning skulle anlitas.

För egen del yttrade akademien i sin sistnämnda skrivelse:

Vad först vidkomme frågan, om det vore nödvändigt att bereda pension åt Flink, torde av läkarbetyget samt av Sjögrens yttrande tydligen framgå, att det såväl för riksmuseet som för Flink vore av stor betydelse, att tillfälle nu bereddes honom att lämna sin plats.

Med avseende på pensionens belopp vore akademien fortfarande av den mening, att billighetsskäl talade för det av akademien föreslagna beloppet eller åtminstone för ett belopp, som föga understege detsamma.

Om Flink kvarstått i Stockholms stads tjänst, skulle han ej allenast under sin återstående tjänstetid hava haft högre avlöning än den, han uppburit såsom assistent, utan även erhållit vida högre pension än den, som nu skulle tillfalla honom, därest statskontorets beräkning lades till grund för hans pensionering.

Då härtill komme, att akademien skulle sättas i en synnerligen pinsam belägenhet, därest hon med hänsyn till riksmuseets bästa skulle se sig nödsakad att tvinga Flink att avgå med en för hans uppehälle på gamla dagar otillräcklig pension, anhölle akademien fortfarande, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att bevilja Flink en pension av 1,267 kronor eller av 1,200 kronor, därest detta skulle anses lämpligare.

I en sedermera till ecklesiastikdepartementet inlämnad skrift har vetenskapsakademiens sekreterare, professor C. Aurivillius såsom tillägg till akademiens förenämnda skrivelse meddelat, att Flink år 1904 sökt avsked från sin befattning såsom folkskollärare dels av hälsoskäl, dels och huvudsakligen för att odelat kunna ägna sig åt mineralogiska studier och resor för insamling av mineral, en sysselsättning, som för en man med hans insikter kunde lämna någon, om än blygsam inkomst. Då sedermera platsen såsom assistent (amanuens) vid riksmuseets mineralogiska avdelning vid utgången av år 1905 blivit ledig, hade det för museet varit synnerligen lyckligt och förmånligt, att till den-

samma kunnat erhållas en person med Flinks erfarenhet och förtjänster. Ingen annan hade anmält sig till platsens erhållande, och ingen annan kompetent person hade i själva verket funnits att få. De stora vetenskapliga förtjänster, Flink ägde, och den verkliga tjänst, han gjort riksmuseet genom att under dåvarande förhållanden mottaga kallelse till assistent, syntes väl motivera, att vid hans pensionering andra hänsyn än de vanliga rent formella finge, såsom akademien hemställt, göra sig gällande.

Departementschefen.

Ehuru Flinks tjänstgöring vid naturhistoriska riksmuseet omfattar allenast en tidrymd av tio år, synes det mig — särskilt om hänsyn tages till de omständigheter, under vilka hans anställning vid museet kommit till stånd, och den fördel, som därigenom beretts museet — som om i förevarande fall sådana förhållanden föreligga, att en framställning om förbättrad pension åt Flink kan anses påkallad. Härvid bör även tagas i betraktande den förtjänstfulla verksamhet, som, enligt vad i ärendet blivit vitsordat, Flink utövat såsom vetenskapsman.

Vad beträffar beloppet av den fyllnadspension, som nu må böra utverkas åt Flink, synes mig detta lämpligen böra så bestämmas, att fyllnadspensionen jämte den pension av 1,133 kronor, Flink åtnjuter såsom f. d. folkskollärare, uppgår till 2,000 kronor. Fyllnadspensionen skulle sålunda komma att utgöra 867 kronor.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att assistenten vid naturhistoriska riksmuseets mineralogiska avdelning Gustaf Flink må från och med månaden näst efter den, varunder han avgår från sin ifrågavarande befattning, under sin återstående livstid uppbära å allmänna indragningsstaten en årlig pension till belopp av 867 kronor.

137:o.

[43.] *Ersättning åt vaktmästaren J. G. Andersson för mistad avlöning.*

Sedan Kungl. Maj:t den 24 oktober 1913 uppdragit åt biskopen i Växjö stift N. J. O. H. Lindström att tillsammans med vissa andra personer avgiva yttrande och förslag dels angående tidpunkten, då den beslutade sammanslagningen av Växjö och Kalmar stift skulle äga rum, dels ock beträffande de övergångsbestämmelser och övriga föreskrifter, som i anledning av sammanslagningen kunde erfordras, avgåvo de sålunda utsedda personerna den 20 december 1913 det äskade yttrandet, varvid

de tillika överlämnade en till dem ställd skrift från vaktmästaren vid domkapitlet i Kalmar Johan Gottfrid Andersson.

Efter det yttranden över kommitterades förslag inhämtats från vederbörande myndigheter samt åtskilliga framställningar i ämnet inkommit, förordnade Kungl. Maj:t genom nådig kungörelse den 30 juni 1915, att sammanslagningen av Växjö och Kalmar stift skulle äga rum den 1 augusti 1915 samt att i följd därav domkapitlet i Växjö skulle från och med sistnämnda dag övertaga de funktioner, som dittills tillkommit domkapitlet i Kalmar. Intill utgången av år 1915 skulle emellertid tills vidare dels vissa ärenden rörande det gamla Kalmar stift fortfarande handläggas av domkapitlet i Kalmar, dels ock de kassor och fonder, vilka vid tiden för stiftssammanslagningen stodo under domkapitlets i Kalmar förvaltning, bibehållas under samma domkapitels förvaltning.

I förberörda skrift hade Andersson, som tillika innehar anställning såsom vaktmästare vid högre allmänna läroverket i Kalmar, anhållit, att kommitterade ville göra framställning därom, att han, i händelse av Kalmar stifts indragning, måtte för framtiden få behålla den avlöning av 450 kronor om året, han uppbure som vaktmästare vid Kalmar domkapitel. Kommitterade hemställde om utverkande åt Andersson av den begärda förmånen, dock mot skyldighet för honom att bestrida vaktmästargöromålen vid en av kommitterade föreslagen »konsistorieförvaltning i Kalmar». Kammarkollegium och statskontoret, som den 17 december 1914 avgåvo gemensamt underdånigt utlåtande över kommitterades förslag rörande stiftssammanslagningen, uttalade därvid den meningen, att det årliga belopp, som kunde komma att tillerkännas Andersson, ej borde sättas högre än till 300 kronor.

Nu har Andersson i en till Kungl. Maj:t ställd skrivelse anhållit att från och med år 1916 få årligen uppbära det förut av honom begärda beloppet 450 kronor, mot skyldighet att även framdeles biträda vid vården av de utav domkapitlet i Kalmar förvaltade kassor och fonder, vilka antingen överflyttats till styrelsen för Kalmar stifts enskilda änke- och pupillkassa eller, enligt vad som föreslagits, kunde komma att förvaltas av lärarkollegiet vid högre allmänna läroverket i Kalmar eller en delegation därav. Till stöd för ansökningen har Andersson anfört:

Om Andersson, då platsen som vaktmästare vid Kalmar domkapitel var ledig och av honom med flera hos domkapitlet söktes, haft någon vetskap om att denna sysselsättning om någon tid, som nu genom statsmakternas beslut blivit fallet, skulle

upphöra och att Andersson sålunda utan vidare och utan eget förvållande skulle bliva berövad denna sysselsättning och därmed förenade inkomster, hade han icke sökt platsen, allrahelst som han vid Kalmar poliskår haft fast anställning och även säker utsikt att där erhålla befordran. Andersson ville även framhålla, att för det arbete och de fordringar, som varit och vore förenade med platsens skötande, den avlöning, som därför utgått, varit långt ifrån skälig ersättning Men som vaktmästarbefattningarna vid Kalmar domkapitel och högre allmänna läroverket i Kalmar varit förenade, hade Andersson för berörda ersättning kunnat sköta vaktmästarplatsen vid Kalmar domkapitel; och om denna inkomst nu fråntoges honom, sade det sig självt, vilket ekonomiskt trångmål detta skulle medföra för en person i hans ställning, då hans existens därav under den gångna tiden till stor del varit beroende. Andersson ginge i alla fall miste om den lilla årliga inkomst, han uppburit för renskrivning åt domkapitlet.

Av ansökningen bilagda handlingar inhämtas, att Andersson, som är född den 16 mars 1867, den 1 juli 1898 tillträdde befattningen som vaktmästare vid domkapitlet i Kalmar och därefter i sådan egenskap oavbrutet tjänstgjort; och har han av domkapitlet för sin tjänstgöring erhållit mycket goda vitsord. I ärendet har vidare blivit upplyst, att Andersson såsom vaktmästare vid högre allmänna läroverket i Kalmar åtnjuter en årlig avlöning av 1,200 kronor jämte fri bostad.

Över ifrågavarande ansökning, som av domkapitlet i Kalmar överlämnats till Kungl. Maj:t med eget, den 22 september 1915 dagtecknat utlåtande, däri domkapitlet förmält sig icke kunna annat än livligt tillstyrka ansökningen, har vidare statskontoret den 9 oktober 1915 avgivit infordrat yttrande och därvid anfört:

Det ville synas statskontoret billigt, att någon ersättning bereddes Andersson, när han inom kort till följd av sammanslagningen av Växjö och Kalmar stift ginge i mistning av sin avlöning såsom vaktmästare hos domkapitlet i Kalmar. Beträffande ersättningsbeloppet funne statskontoret icke anledning att nu frångå den mening, som i sådant avseende uttalats av kammarkollegium och statskontoret i gemensamt utlåtande den 17 december 1914, och ville statskontoret sålunda förorda ett årligt belopp av 300 kronor att utgå från allmänna indragningsstaten från och med ingången av år 1916, vid vilken tidpunkt domkapitlet i Kalmar enligt nådiga kungörelsen den 30 juni 1915 skulle avsluta sin verksamhet.

Vad anginge förslaget att såsom villkor uppställa skyldighet för Andersson att såsom vaktmästare biträda dels styrelsen för Kalmar stifts enskilda änke- och pupillkassa, dels ock lärarkollegiet vid högre allmänna läroverket i Kalmar vid den framtida förvaltningen av vissa, utav domkapitlet i Kalmar omhänderhavda kassor och fonder, ville statskontoret endast framhålla, att nämnda styrelse torde äga besluta rörande anställande av vaktmästarbiträde hos styrelsen samt att Andersson redan i sin egenskap av vaktmästare vid läroverket i Kalmar torde vara skyldig

tillhandagå med biträde vid förvaltningen av de under lärarkollegiets vård ställda fonder. På grund av dessa omständigheter syntes villkoren böra i någon mån omformuleras.

Då Andersson, efter att i över 17 år hava bestritt vaktmästargöromålen vid domkapitlet i Kalmar, vid dess indragning med utgången av år 1915 gått förlustig den med vaktmästarbefattningen förenade avlöningen, anser jag, i likhet med i ärendet hörda myndigheter, att någon ersättning härför bör beredas honom. Det belopp av 300 kronor om året, som kammarkollegium och statskontoret i sådant avseende föreslagit, finner jag skäligt. *Departementschefen.*

Beträffande den framtida förvaltningen av de utav domkapitlet i Kalmar omhänderhavda kassor och fonder, vid vilkas vård Andersson, enligt vad som föreslagits, även efter Kalmar domkapitels upphörande skulle biträda, har Kungl. Maj:t den 10 december 1915 meddelat beslut av innehåll, att 30 av dessa fonder skola från och med år 1916 ställas under förvaltning av en delegation, vars flesta ledamöter skola vara ämneslärare vid högre allmänna läroverket i Kalmar, samt att styrelsen för Kalmar stifts enskilda änke- och pupillkassa skall från samma tid övertaga förvaltningen av fem andra utav de här ifrågavarande fonderna. Det har blivit upplyst, att nämnda styrelse den 6 maj 1915 från domkapitlet övertagit förvaltningen av själva kassan med därtill hörande fonder.

Vad nu angår förslaget att Andersson, mot det att visst belopp tillerkännes honom från statsverket, skulle vara skyldig att såsom vaktmästare biträda jämväl styrelsen för en enskild inrättning, Kalmar stifts enskilda änke- och pupillkassa, kan ju tvekan om lämpligheten härav råda, men då de tillgångar, kassans styrelse fått till sig överlämnade, förut stått under förvaltning av offentlig myndighet, nämligen Kalmar domkapitel, och sålunda hittills varit åtminstone i viss grad att anse såsom allmänna medel, har jag ej velat motsätta mig förslaget.

Jag hemställer fördenskull, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

> att medgiva, att vaktmästaren vid högre allmänna läroverket i Kalmar Johan Gottfrid Andersson må, såsom ersättning för mistad avlöning i egenskap av vaktmästare vid indragna domkapitlet i Kalmar, från och med år 1916 under sin återstående livstid uppbära från allmänna indragningsstaten ett årligt belopp av 300 kronor, mot skyldighet för Andersson

ej mindre att, därest styrelsen för Kalmar stifts enskilda änke- och pupillkassa anställer honom såsom vaktmästare hos kassan, utan ersättning från kassan biträda styrelsen i nämnda egenskap, så länge sådant av styrelsen påkallas, än även att, oberoende av vad i sådant avseende må åligga Andersson såsom vaktmästare vid allmänna läroverket, utan särskild ersättning lämna vaktmästarbiträde åt den genom nådigt brev den 10 december 1915 vid läroverket inrättade delegationen för förvaltning av vissa av domkapitlet förut förvaltade fonder.

138:o.

[44.] *Personlig professur för medicine doktorn C. G. A. Forssell.*

Till karolinska mediko-kirurgiska institutets lärarkollegium hava professorerna vid nämnda institut greve K. A. H. Mörner och J. V. Berg ingivit en skrivelse, däruti de föreslå vidtagande av åtgärder för inrättande vid institutet av en personlig professur i medicinsk radiologi för medicine doktorn Carl Gustaf Abrahamson Forssell. I nämnda skrivelse har anförts:

Föga mer än ett och ett halvt decennium har förflutit, sedan X-strålarna upptäcktes. Under denna tid har röntgenologien eller radiologien redan utvecklats till en för medicinen oumbärlig hjälpvetenskap.

Alltjämt ökas de landvinningar, som med dess raskt växande hjälpmedel och förbättrade teknik tillkämpats såväl anatomien, fysiologien och patologien som också den praktiska medicinens flesta grenar. På sistnämnda område har den ej blott givit oanat värdefulla bidrag till den medicinska diagnostiken utan också skapat nya terapeutiska metoder.

I alla kulturländer har därför röntgenologiens glänsande utveckling framtvungit mer eller mindre omfattande åtgärder också från det allmännas sida i syfte dels att tillgodose sjukvården och vetenskapen med erforderliga radiologiska hjälpmedel, dels att utdana specialistläkare och deras skolade hjälppersonal, dels slutligen att möjliggöra en för den allmänna läkarbildningen avpassad undervisning vid de medicinska högskolorna.

Att vårt land och speciellt vårt läroverk i denna kulturstrid förmått ej blott följa med utvecklingen utan intaga en framskjuten plats — det är otvivelaktigt i hög grad *en* mans förtjänst. Då institutet den 1 juli 1906 antog Gösta Forssell som föreståndare för serafimerlasarettets lilla anspråkslösa kirurgiska röntgenlaboratorium, hade han ännu ej avslutat sina medicinska studier. Läroverket hade dock lyckan att i honom förvärva en ung läkare med sällsynt god medicinsk allmänutbildning och med en tidigt börjad och grundligt fullföljd radiologisk skolning. Under de tio år, som sedan dess snart förflutit, har han med ett flitigt och självständigt författarskap inom radiologiens skilda områden dokumenterat sig som en klar-

tänkt och idérik vetenskapsman, som inom sitt fack redan förvärvat ett mycket aktat namn. Hänvisande i övrigt till närlagda förteckning på hans vetenskapliga skrifter, påminna vi här endast om hans kända doktorsspecimen, som av lärarkollegiet år 1913 värdesattes med det ytterligt sällsynta vitsordet: »berömlig».

Den stora energi och varma hängivenhet till sin uppgift, som Forssell utvecklade inom sitt lilla laboratorium, vidgade hastigt hans arbetsfält och gjorde honom snart till den egentliga banbrytaren för den vetenskapliga radiologien ej blott vid vårt läroverk utan, det kan gott sägas, inom hela vårt land och förskaffade honom även bland utländska röntgenologer en plats bland de främsta på området.

Upprepade studieresor till de europeiska kulturländer, där radiologien och närstående vetenskapsgrenar stodo högst, satte honom i stånd såväl att få en god överblick över röntgenologiens och strålbehandlingens senaste framsteg som ock att lära känna dess främsta målsmän och dess yppersta institutioner. Som den påtagligaste frukten av dessa studier och som ett ojävaktigt vittnesbörd om hans sakkunskap och sällsporda organisatoriska förmåga står serafimerlasarettets nya röntgeninstitut, taget i bruk sedan år 1911. i varje detalj av honom planlagt och i utförandet övervakat. Talrika läkare och specialister från när och fjärran hava under dessa fyra år besökt den Forssellska institutionen, och vi hava oss väl bekant, att mycket smickrande omdömen fällts såväl över detta instituts hela anordning som ock över den genialitet, varmed dess skapare förstått att ej blott tillgodogöra sig det bästa, han på andra håll sett, utan ock att med egna uppfinningar nydana eller fullkomna instrument och tekniska hjälpmedel.

I ännu ett hänseende står den svenska radiologien i outplånlig skuld till Forssell. Med öppen blick för den unga röntgenologiens stora framtid och hastigt växande betydelse för hela läkekonsten insåg Forssell tidigt, att ett fruktbringande utnyttjande av den medicinska radiologiens rika frukter med nödvändighet förutsatte, att dess utövning från början förtroddes åt möjligast sakkunniga läkare, samt att, intill dess sådana hunne i vårt land utbildas, röntgeninstallationer vid våra sjukhus anordnades endast för de viktigaste och enklaste diagnostiska undersökningarna. Med råd och dåd har han också i stor utsträckning vid en mängd svenska lasarett bidragit att ordna röntgenlaboratorier med gott instrumentarium och noggrann anpassning till olika behov och förefintlig personal.

Ännu betydelsefullare har Forssells arbete för skolande av röntgenologer varit. Frivilligt hava hos honom ett växande antal unga läkare från alla de skandinaviska länderna erhållit grundlig specialutbildning. Men därjämte har han i kortare kurser meddelat en mera elementär kunskap i röntgendiagnostik och -terapi, avpassad efter den allmänna läkarutbildningens och speciellt kirurgiens behov. Han har slutligen genom upprättandet av en elevskola för utbildande av kvinnliga röntgenbiträden kraftigt medverkat till att våra sjukhusläkare i allt större utsträckning kunnat komma i åtnjutande av väl skolade hjälpkrafter för det mest behövliga röntgenologiska arbetet inom sina röntgenlaboratorier. — I hela denna sin, på eget initiativ upptagna och med stor uppoffring av tid och möda fullföljda verksamhet har han ej blott givit ytterligare bevis på sin organisatoriska talang utan ock ådagalagt sin eminenta begåvning som lärare.

Vid den senast (år 1913) av statsmakterna beviljade anslagsförhöjningen till röntgeninstitutet ålades dess föreståndare enligt kollegiets framställning att under tre månader årligen meddela undervisning i röntgenologi. I en till kollegiet den 3

december 1914 inlämnad rapport har Forssell redogjort för den av honom lämnade undervisningens plan och omfattning. Därmed har första steget i vårt land tagits till obligatorisk undervisning i nämnda ämne, och det lärer ej töva länge, innan behovet av dess ökande blir oavvisligt.

Doktor Forssell har slutligen, stödd av den svenska cancerföreningen, såsom föreståndare för dess »radiumhem» kommit i tillfälle att med sin grundliga sakkunskap och sunda kritik tillämpa radiologien vid behandlingen av en mängd olikartade sjukdomar. Den sansade utveckling, fri från alla överord men därför också från gäckande löften och bakslag i läkaromdömet, som denna behandling hittills i vårt land företett, kan utan tvivel i främsta rummet tillskrivas Forssells överallt aktade ord och inflytelse. De uppmuntrande resultat, som han i stigande antal fall med tillhjälp av förbättrad teknik och fastare indikationsställning nått och årligen publicerat, kunna väl uthärda jämförelse med de bästa i utlandet.

Greve Mörner och Berg sluta sin framställning sålunda:

Med stöd av vad ovan anförts och hänvisande för detaljer till närlagda meritförteckningar, ha vi ansett tiden nu vara inne för lärarkollegiet att göra underdånig hemställan om upprättande av en personlig professur i medicinsk radiologi vid karolinska institutet för doktor Forssell, med lön och pensionsrätt såsom för övriga professorer vid institutet. Först med en sådan ställning tillförsäkras den högt förtjänte vetenskapsmannen den självständiga ställning, som för honom möjliggör att, utan oro för sin existens, mera odelat ägna sin förmåga åt sin vetenskap och åt undervisningen. Så tryggas enligt vår övertygelse bäst en fortsatt sund och kraftig utveckling i vårt land åt denna unga, men hastigt i betydelse växande vetenskapsgren. Så hedrar staten på ett värdigt sätt den man, vars arbete i denna vetenskaps tjänst inom vårt land varit banbrytande; statens uppoffring bleve därvid dock ganska ringa, då anslaget av 5,000 kronor till föreståndare för röntgeninstitutet vid serafimerlasarettet icke skulle behövas, så länge denna personliga professur äger bestånd.

Framställningen åtföljdes av dels en förteckning över vetenskapliga skrifter i medicinsk radiologi av Forssell till ett antal av 40, så gott som allesammans grundade på Forssells egna forskningar, dels ock en meritförteckning, ur vilken här må antecknas: att Forssell, som är född den 2 mars 1876, avlagt medicine kandidatexamen år 1902 och medicine licentiatexamen år 1906, båda examina med synnerligen vackra betyg; att han, förutom andra lärar- och läkaranställningar, från den 1 juli 1906 till och med den 31 december 1908 varit föreståndare för röntgenlaboratoriet vid kirurgiska kliniken å serafimerlasarettet samt alltsedan den 1 januari 1909 vore föreståndare för röntgeninstitutet vid samma lasarett; att Forssell under åren 1907—1913 företagit resor för röntgenstudier i Tyskland, Österrike, Schweiz, Belgien och Frankrike; att han år 1910 varit sekreterare för Sverige vid kongressen för radiologi i Bryssel och statens representant vid cancerkongressen i Paris; samt att

han vore medlem av Société de radiologie medicale de France sedan år 1909 ävensom av Deutsche Röntgen-Gesellschaft.

Lärarkollegiet har vid överlämnande av greve Mörners och Bergs framställning till kanslern för rikets universitet anslutit sig till vad dessa yttrat och förordat deras förslag.

I underdånig skrivelse den 17 september 1915 har jämväl kanslern på det livligaste tillstyrkt förslaget om upprättande av en personlig professur för Forssell.

Då kanslern personligen haft tillfälle övertyga sig om radiologiens stora praktiska betydelse samt vore förvissad om att denna betydelse framgent komme att ytterligare allt mera ökas och då vi i vårt land vore nog lyckliga att i doktor Forssell äga en erkänt synnerligen framstående representant för denna viktiga disciplin, ansåge kanslern det vara allt skäl att genom inrättande av den föreslagna personliga professuren bereda Forssell i ekonomiskt hänseende den trygghet, varav han vore särdeles väl förtjänt och som skulle göra det för honom lättare att fortsätta sitt framgångsrika arbete i vetenskapens tjänst.

Departementschefen.

För röntgenarbeten finnas vid våra tre medicinska fakulteter särskilda anslag anvisade av riksdagen. I Uppsala och Lund äro dessa anslag jämförelsevis små, 1,500 kronor å vartdera stället, vartill dock å båda hållen skall komma ett lika stort bidrag från vederbörande institution eller landsting — villkoret för att statsanslaget skall utgå.

Avsevärt större är numera motsvarande statsanslag för karolinska institutet. Under åren 1908—1912 utgjorde det 5,000 kronor, höjdes för år 1913 till 5,500 kronor samt har för vart och ett av åren 1914—1916 satts till 12,500 kronor. Sistnämnda belopp har så fördelats: till arvoden åt en föreståndare för röntgeninstitutet å serafimerlasarettet 5,000 kronor, åt en biträdande läkare därstädes 3,000 kronor samt åt en amanuens 1,500 kronor, ävensom till materiell m. m. 3,000 kronor.

Till materiell lämnas jämväl bidrag från serafimerlasarettet. Lasarettets kostnader härför, efter avdrag av de inkomster, som influtit från betalande patienter, synas uppgå till 7,000—8,000 kronor för år.

Föreståndararvodet uppbäres av Forssell, vilken alltifrån början lett röntgenarbetena vid serafimerlasarettet. Huru den institution, där de ägt rum, från en ringa början nått en vacker utveckling, är omförmält av greve Mörner och Berg.

Det torde vara en sällsynt företeelse inom medicinens historia, att en vetenskap på så kort tid som den medicinska radiologien erövrat den starka ställning, denna vetenskap för närvarande intager; den har blivit en oumbärlig hjälp för viktiga medicinska fack, på samma gång som den är en självständig praktisk läkekonst. Även utom fackmännens

krets har den nya vetenskapen vunnit ett förtroende, som ej alltid eller åtminstone ej så snabbt plägar komma de medicinska upptäckterna till del, då de träda ut i tillämpningens stadium.

En så framgångsrik vetenskap som den medicinska radiologien anser jag vara förtjänt att åtminstone vid någon av våra medicinska fakulteter erhålla en representant med en självständigare ställning än vad för närvarande är fallet. Den framställning, för vilken jag nyss redogjort, utpekar både fakulteten och personen, och det lärer ej vara något att invända mot att man ger företräde ej mindre åt den institution, som otvivelaktigt för närvarande är bäst rustad att tjäna den nya vetenskapen såväl i dess tillämpning som vid dess fortsatta utveckling, än även åt den man, vars förtjänst detta i så hög grad är. Vad förslagsställarna anfört om Forssells vetenskapliga meriter, om hans redan utförda mångsidiga arbete såsom en svensk föregångsman inom den medicinska radiologien, såsom lärare och läkare, samt om de förväntningar man har rätt att ställa på hans fortsatta verksamhet under gynnsammare förhållanden än hittills, allt detta utgör bevis för att ett bifall till det framställda förslaget skulle innebära ej blott en rättmätig utmärkelse för den framstående vetenskapsidkaren utan även ett kraftigt hjälpmedel för hans vetenskaps löftesrika och välsignelsebringande utveckling inom vårt land. — Forssell har förklarat sig tacksamt mottaga den personliga professuren, därest densamma erbjudes honom.

Den ifrågasatta lärostolen bör upprättas från och med år 1917. Kommer den till stånd, bortfaller, såsom anmärkts, behovet av det hittillsvarande extra anslaget, 5,000 kronor, till en föreståndare för röntgeninstitutet. Vid denna institution bör nämligen Forssell genom av Kungl. Maj:t utfärdade bestämmelser bindas såsom ledare. Dessa bestämmelser skola ock innehålla föreskrifter rörande Forssells undervisningsskyldighet; hans ämne bör dock ej få karaktären av examensämne eller för alla medicine studerande obligatoriskt studieämne.

Jag vill här nämna, att enligt vad jag inhämtat professurens upprättande tills vidare icke kommer att medföra nya anslagskrav för undervisningens anordnande, under förutsättning att undervisningen, såsom under de senaste åren, meddelas i form av kurser för ett begränsat antal deltagare.

Vad angår avlöningen för den nya professuren bör den för professurer i allmänhet gällande läggas till grund, varvid dock viss nedsättning bör äga rum i likhet med vad som skett vid senaste personliga professurers upprättande. Från beloppet av professorsavlöningen, 7,500 kronor, har nämligen avdragits ett belopp av 300 kronor, motsvarande,

efter avrundning till närmast högre hundratal, pensionsavgift för löne-reglerad tredje gradens tjänst. Avlöningsbeloppet för nya personliga professurer har fördenskull satts till 7,200 kronor, därav 4,700 kronor lön och 2,500 kronor tjänstgöringspenningar. Därjämte har vederbörande lika med andra professorer fått rätt att efter 5 års tjänstgöring komma i åtnjutande av ett ålderstillägg å lönen av 600 kronor.

Forssell bör, såsom innehavare av ifrågavarande personliga professur, vara underkastad de allmänna villkor och bestämmelser, som stadgats för åtnjutande av avlöning såsom professor vid karolinska institutet. I likhet med vad som skett beträffande innehavare av personliga professurer, vilka ej utan vidare äga rätt till pension enligt lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstinnehavares rätt till pension, bör för Forssell, såsom professor i medicinsk radiologi, föreskrivas skyldighet att vid den ålder, då professor vid karolinska institutet i allmänhet är skyldig att avgå från tjänsten, frånträda sin professur, därest pension, beräknad efter samma grunder, som stadgats beträffande övriga professorer vid institutet, beredes honom.

Under åberopande av vad jag nu anfört tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels medgiva, att för medicine doktorn Carl Gustaf Abrahamson Forssell må vid karolinska medikokirurgiska institutet med ingången av år 1917 inrättas en personlig professur i medicinsk radiologi med de åligganden för Forssell såsom innehavare av omförmälda professur, som av Kungl. Maj:t efter förslag av vederbörande bestämmas, samt med skyldighet för Forssell såväl att i tillämpliga delar vara underkastad de för professorer vid nämnda institut i allmänhet för åtnjutande av nu gällande avlöningsförmåner stadgade villkoren och bestämmelserna som ock att vid den ålder, då annan professor vid institutet är skyldig att avgå från tjänsten, mot åtnjutande av pension, beräknad efter samma grunder som stadgats beträffande övriga professorer därstädes, frånträda sin ifrågavarande professur,

dels ock för berörda ändamål å allmänna indragningsstaten till årlig avlöning åt Forssell anvisa ett belopp av 7,200 kronor, därav 4,700 kronor lön och 2,500 kronor tjänstgöringspenningar, jämte ett ålderstillägg å 600 kronor efter fem års tjänstgöring.

139:o.

[45.] *Pension åt vaktmästaren och städerskan Anna Matilda Pettersson.*

Jämlikt beslut av läroverkskollegiet vid samskolan i Askersund och styrelsen för nämnda samskola har skolans rektor i en till läroverksöverstyrelsen ingiven, till Kungl. Maj:t ställd skrivelse anhållit om beredande åt vaktmästaren och städerskan vid skolan Anna Matilda Pettersson av en årlig pension å 300 kronor att utgå från och med den 1 juli 1916.

Vid skrivelsen hava fogats följande handlingar:

1) prästbetyg, utvisande att Anna Matilda Pettersson är född den 3 januari 1848 och ogift;

2) ett av rektor utfärdat tjänstgöringsbetyg, enligt vilket Anna Matilda Pettersson sedan år 1877 tjänstgjort vid Askersunds samskola i egenskap av vaktmästare och städerska samt vid denna sin tjänstgöring ådagalagt nit och skicklighet, pålitlighet och ärlighet; samt

3) ett den 11 augusti 1915 dagtecknat läkarbetyg, utvisande att Anna Matilda Pettersson på grund av ålder och reumatisk värk är framgent oförmögen att på ett fullt nöjaktigt sätt fullgöra sin tjänst.

Av handlingarna framgår tillika, att Anna Matilda Petterssons avlöningsförmåner under tiden 1910—1914 utgjort i medeltal 436 kronor 79 öre samt att hon vid avgång från sin syssla saknar existensmedel.

Med överlämnande av rektorns skrivelse och därtill hörande handlingar har läroverksöverstyrelsen i underdånigt utlåtande den 27 september 1915 anfört följande:

Med hänsyn därtill, att riksdagen i åtskilliga fall beviljat pension åt vaktmästare vid allmänt läroverk, samt till de föreliggande sakförhållandena syntes pension även uti ifrågavarande fall böra beviljas. Beträffande det eventuella beloppet av pensionen ville överstyrelsen erinra, att överstyrelsen i underdånig skrivelse den 12 september 1911 angående styrelsens för Sveriges allmänna läroverks vaktmästarförening ansökning i fråga om vissa ändringar i de för vaktmästarna vid de allmänna läroverken gällande bestämmelser om anställning i tjänst m. m. för vaktmästare av den pensionsklass, Anna Matilda Pettersson skulle hava tillhört, föreslagit ett årligt pensionsbelopp av 400 kronor, detta under förutsättning, bland annat, att kostnaden för sådan vaktmästares pensionering bestritts, förutom genom bidrag av statsmedel, även genom pensionsavgifter av pensionstagaren själv och av vederbörande läroverk. För nu i tjänst varande vaktmästare av nämnda klass beräknades, att den av statsmedel utgående delen av den pension, som skulle tillfalla dem efter uppnådda 65 levnadsår och 30 tjänstår, skulle beträffande samtliga tjänstinnehavare utom de yngsta årsklasserna utgöra 200 kronor.

I nu föreliggande fall hade av läroverkets rektor och kollegium ifrågasatts ett belopp av 300 kronor årligen, således ett högre belopp än det av överstyrelsen i nämnda underdåniga utlåtande för ett fall sådant som detta föreslagna. Överstyrelsen skulle för sin del ansett önskvärt, att detta högre belopp bleve beviljat,

särskilt med hänsyn därtill, att den av överstyrelsen föreslagna statspensionen enligt överstyrelsens förslag skulle komma att i regel utfyllas av pension, som blivit beredd genom bidrag av pensionstagaren själv och av vederbörande läroverk, något som i detta fall icke kunnat äga rum dels på grund av Anna Matilda Petterssons höga ålder, dels på grund därav att någon reglering av läroverksvaktmästarnas pensionsförhållanden ännu icke blivit genomförd. Riksdagen hade vid ett tidigare tillfälle, då det gällde ett likartat undantagsfall, nämligen år 1912 i fråga om vaktmästaren vid realskolan i Karlshamn C. Mattsson, på Kungl. Maj:ts förslag beviljat ett högre belopp än det, som skulle hava följt av en konsekvent tillämpning av de i överstyrelsens nämnda underdåniga utlåtande föreslagna grunderna. Även i nu förevarande fall syntes behjärtansvärda undantagsförhållanden föreligga, enär de nämnda grundernas tillämpning skulle leda till en pension så ringa, att den, särskilt med hänsyn till den stegring i levnadskostnaderna, som ägt rum efter år 1911, icke kunde betraktas såsom en skälig pension åt en person, som hade bakom sig ett så långvarigt och väl vitsordat arbete i ett läroverks tjänst som Anna Matilda Pettersson.

Statskontoret har på grund av nådig remiss avgivit underdånigt, den 5 oktober 1915 dagtecknat utlåtande i ärendet. Under erinran att riksdagen vid flera tillfällen på Kungl. Maj:ts förslag beviljat pension av statsmedel åt läroverksvaktmästare, som under lång tid tjänstgjort i sådan egenskap och till följd av ålder eller sjuklighet icke längre kunnat vid befattningen bibehållas, har statskontoret, som förklarat sig icke hava något att erinra mot det föreslagna pensionsbeloppet, biträtt framställningen i fråga.

Departementschefen.

Frågan om läroverksvaktmästarnas allmänna pensionering har, såsom jag tidigare vid anmälan av liknande fråga erinrat, varit föremål för behandling av vederbörande myndigheter, av vilka läroverksöverstyrelsen avgivit förslag om inrättande av en särskild, för nu ifrågavarande befattningshavare avsedd pensionsanstalt. Denna fråga sammanhänger emellertid nära med spörsmålet om en centralisering av utav staten understödda pensionsanstalter, varom på riksdagens år 1912 framställda begäran en allsidig utredning igångsatts och ännu pågår. På grund härav är frågan om ett allmänt ordnande av läroverksvaktmästares pensionering icke mogen att för närvarande komma under omprövning.

Genom lagen om allmän pensionsförsäkring den 30 juni 1913 har avsetts att bereda understöd åt personer, som på grund av ålder eller sjukdom äro oförmögna att försörja sig. Huruvida Anna Matilda Pettersson kan komma i åtnjutande av dylikt understöd eller från vilken tid i sådant fall understödet skulle komma att utgå, därom är det icke möjligt att med säkerhet yttra sig med ledning av de föreliggande handlingarna. I varje fall bliver det understödsbelopp, som enligt

nämnda lag kan för henne komma i fråga, jämförelsevis obetydligt och otillräckligt. Med hänsyn till Anna Matilda Petterssons långvariga och plikttrogna arbete i det allmännas tjänst synes det billigt, att då hon numera är ur stånd att på ett tillfredsställande sätt uppehålla sin befattning, staten bereder henne en nödtorftig försörjning. Det föreslagna beloppet synes för sådant ändamål väl avvägt. Vid bifall till den föreliggande framställningen förfaller ock frågan om Anna Matilda Petterssons rätt till understöd genom den allmänna pensionsförsäkringen.

Till jämförelse med det nu förevarande fallet torde få erinras, att riksdagen år 1909, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet, för vaktmästaren vid högre allmänna läroverket i Ystad änkan Ingrid Lindström, född Andersdotter, beviljade en årlig pension av 300 kronor, att utgå från allmänna indragningsstaten.

Under åberopande av vad sålunda anförts tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att vaktmästaren och städerskan vid samskolan i Askersund Anna Matilda Pettersson må från och med månaden näst efter den, i vilken hon entledigas från sin anställning vid skolan, under sin återstående livstid uppbära å allmänna indragningsstaten en årlig pension till belopp av 300 kronor.

140:o.

[46.] *Pension åt vaktmästaren K. L. Almén.*

I en till Kungl. Maj:t ställd, till läroverksöverstyrelsen ingiven skrivelse har rektor vid realskolan i Söderhamn anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att bevilja skolans vaktmästare Karl Leonard Almén en årlig pension till belopp av 600 kronor eller eljest det belopp, som kunde finnas skäligt, att utgå från och med året näst efter det, då Almén erhölle avsked från sin tjänst.

Vid skrivelsen var fogat frejdbetyg, utvisande att Almén är född den 15 augusti 1845. Enligt ett skrivelsen bilagt läkarbetyg lider Almén av kroniska reumatiska smärtor och nedsatta kroppskrafter, varigenom han är oförmögen att för framtiden försörja sig själv. Beträffande Alméns tjänstgöring innehåller rektors skrivelse, att Almén sedan hösten 1875 innehaft sin tjänst samt att han skött denna med utmärkt nit, redlighet, villighet och punktlighet.

Av en bland handlingarna befintlig, av rektor uppgjord tablå över Alméns avlöningsförmåner under hans anställning vid läroverket framgår,

att dessa från och med år 1910 utgjort 920 kronor årligen jämte bostad, lyse och bränsle.

Läroverksöverstyrelsen, som med underdånigt yttrande den 7 oktober 1915 till Kungl. Maj:t överlämnat handlingarna i ärendet, har därvid anfört följande:

I överensstämmelse med vad i åtskilliga fall ägt rum syntes pension även för Almén böra beviljas. Beträffande det eventuella beloppet av pensionen erinrade överstyrelsen om sitt under nästföregående punkt omförmälda förslag angående läroverksvaktmästares pensionering m. m. För nu i tjänst varande vaktmästare av den pensionsklass, sökanden skulle hava tillhört, beräknades, att den av statsmedel utgående delen av den pension, som skulle tillfalla dem efter uppnådda 65 levnadsår och 30 tjänstår, skulle beträffande samtliga tjänstinnehavare utom de yngsta årsklasserna utgöra 350 kronor.

I föreliggande fall hade av läroverkets rektor ifrågasatts ett belopp av 600 kronor årligen, således ett högre belopp än det av överstyrelsen för ett fall sådant som detta föreslagna. Jämväl överstyrelsen skulle för sin del ansett önskvärt, att ett något större belopp bleve beviljat, särskilt med hänsyn därtill, att den av överstyrelsen föreslagna statspensionen enligt överstyrelsens förslag skulle komma att i regel utfyllas av pension, som blivit beredd genom bidrag av pensionstagaren själv och av vederbörande läroverk, något som i detta fall icke kunnat äga rum dels på grund av sökandens höga ålder, dels på grund därav att någon reglering av läroverksvaktmästarnas pensionsförhållanden ännu icke blivit genomförd. Vid de tillfällen, då riksdagen förut tillerkänt pension åt vaktmästare vid allmänt läroverk, hade visserligen i fråga om vaktmästare vid högre läroverk av detta slag pensionsbeloppet i regel bestämts till 500 kronor, men vid de få tillfällen, då vaktmästare vid realskola erhållit pension av riksdagen, hade beviljats ett pensionsbelopp av 400 kronor årligen. Under sådana förhållanden torde även i detta fall sistnämnda belopp böra föreslås.

På grund av vad sålunda anförts hemställde överstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva, att Almén finge uppbära pension av statsmedel till ett belopp av 400 kronor årligen.

På grund av nådig remiss har statskontoret den 18 oktober 1915 yttrat sig i ämnet. Statskontoret har tillstyrkt framställning om pension åt Almén med det av läroverksöverstyrelsen föreslagna beloppet.

Departementschefen.

Såsom läroverksöverstyrelsen framhållit äro läroverksvaktmästarnas pensionsförhållanden icke allmänt reglerade. Jag erinrar i detta avseende om vad jag anfört under punkten 139.

Den föreliggande framställningen anser jag på grund av vad som upplysts rörande Alméns tjänstgöring, ålder och hälsotillstånd vara väl grundad. Beträffande pensionsbeloppet ansluter jag mig till läroverksöverstyrelsens av statskontoret biträdda mening. Enligt vad infordrade hand-

lingar utvisa, är Almén gift, men hans hustru är till följd av ålder (hon är född år 1843) och sjuklighet ur stånd att bidraga till makarnas uppehälle. Genom det föreslagna pensionsbeloppet, vilket svårligen torde kunna bereda två personer annat än en ytterst knapp försörjning, torde Almén icke vara utesluten från rätt till understöd enligt den s. k. allmänna pensionsförsäkringslagen. Det understöd, varav Almén på grund av nämnda lag kan tänkas komma i åtnjutande, bliver i allt fall jämförelsevis obetydligt.

Jag tillstyrker således, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att vaktmästaren vid realskolan i Söderhamn Karl Leonard Almén må från och med månaden näst efter den, i vilken han entledigas från sin anställning vid skolan, under sin återstående livstid uppbära å allmänna indragningsstaten en årlig pension till belopp av 400 kronor.

141:o.

[47.] *Pension åt eldaren J. Persson.*

I underdånig ansökning, som av rektorn vid högre allmänna läroverket i Halmstad överlämnats till läroverksöverstyrelsen, har eldaren vid nämnda läroverk Johannes Persson anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att bevilja honom en årlig pension till det belopp, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt, att utgå från och med ingången av år 1917 eller, om Persson då fortfarande stode kvar i sin tjänst, från och med månaden efter den, under vilken han erhölle avsked från tjänsten.

Vid ansökningen voro fogade dels prästbevis, utvisande att Persson är född den 29 september 1838, dels ock ett av rektorn utfärdat intyg, att Persson alltsedan den 1 oktober 1872 varit anställd vid högre allmänna läroverket i Halmstad såsom eldare, varvid hans tjänstgöring jämväl omfattat all yttre tillsyn av läroverksbyggnaden samt renhållning av läroverkets gårdsplan och till läroverksområdet gränsande gator. Rektorn har även vitsordat, att Persson under den tid, han tjänstgjort, städse på det mest samvetsgranna och redbara sätt samt till förmäns synnerliga belåtenhet fullgjort sina tjänståligganden.

Rektorn har vidare meddelat, att Perssons löneförmåner, vilka från början utgjort allenast 100 kronor jämte fri bostad och vedbrand, efter hand ökats samt under år 1915 utgått med 900 kronor jämte fri bostad, lyse och bränsle; och har rektorn hemställt, att pensionens belopp måtte sättas till 500 kronor.

Läroverksöverstyrelsen, som med underdånigt yttrande den 22 november 1915 till Kungl. Maj:t överlämnat handlingarna i ärendet, har därvid anfört följande:

Överstyrelsen ansåge, att pension borde beredas sökanden. Beträffande det eventuella beloppet av pensionen erinrade överstyrelsen om sitt under en föregående punkt omförmälda förslag i fråga om pensionering av läroverksvaktmästare m. m. För nu i tjänst varande vaktmästare av den pensionsklass, sökanden skulle hava tillhört, vilka uppnått 65 års ålder och räknade 30 tjänstår och för vilka intet bidrag till pension erlagts, beräknades en statspension av 500 kronor. Till detta belopp, 500 kronor, hade även pensionsbeloppet bestämts vid de tillfällen, då riksdagen förut tillerkänt pension åt vaktmästare vid högre allmänna läroverk. Under sådana förhållanden torde även i detta fall sistnämnda belopp böra föreslås.

På grund av vad sålunda blivit anfört hemställde överstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva, att Persson finge uppbära pension av statsmedel till belopp av 500 kronor årligen.

På grund av nådig remiss har statskontoret den 1 december 1915 yttrat sig i ämnet. Statskontoret har tillstyrkt framställning om pension åt Persson med det av läroverksöverstyrelsen föreslagna beloppet.

Departementschefen.

Såsom läroverksöverstyrelsen framhållit äro läroverksvaktmästarnas pensionsförhållanden icke allmänt reglerade. Jag erinrar om vad jag härom anfört under punkten 139.

Den föreliggande framställningen anser jag på grund av vad som upplysts om Perssons tjänstgöring och ålder vara väl motiverad. I fråga om pensionsbeloppet ansluter jag mig till rektorns, av läroverksöverstyrelsen och statskontoret biträdda mening.

Enligt vad infordrade handlingar utvisa, är Persson gift och hans hustru född den 11 oktober 1837. I enlighet med vad jag under punkten 139 erinrat torde, även om det föreslagna pensionsbeloppet beviljas, Persson kunna påräkna något understöd enligt den s. k. allmänna pensionsförsäkringslagen. Understödet lärer dock bliva jämförelsevis obetydligt.

Jag tillstyrker således, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att eldaren vid högre allmänna läroverket i Halmstad Johannes Persson må från och med månaden näst efter den, i vilken han entledigas från sin anställning vid läroverket, under sin återstående livstid uppbära å allmänna indragningsstaten en årlig pension till belopp av 500 kronor.

142:o.

[48.] *Pension åt rektorn vid folkskoleseminariet i Växjö C. O. Arcadius.*

I en av domkapitlet i Växjö med underdånigt utlåtande den 27 augusti 1913 till Kungl. Maj:t överlämnad ansökning har rektorn vid folkskoleseminariet i Växjö Carl Olof Arcadius anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes hos riksdagen göra framställning om rätt för Arcadius att för beräkning av tjänstår för erhållande av hel pension vid avskedstagande från statens tjänst räkna sig till godo icke blott sin tjänstetid vid statens läroanstalter utan även den tid, under vilken han tjänstgjort såsom föreståndare och förste lärare vid en statsunderstödd folkhögskola.

Sedermera har Arcadius i en av samma domkapitel med underdånigt utlåtande den 25 augusti 1915 överlämnad ny ansökning anhållit, det Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen medgiva, att han, utan hinder av gällande bestämmelser i avseende å rätt till pension, måtte från och med månaden näst efter den, varunder han avginge från sin tjänst, åtnjuta hel pension av 4,500 kronor årligen.

Innan jag närmare redogör för detta ärende, anhåller jag att få erinra om de för rektorer vid rikets folkskoleseminarier gällande pensionsbestämmelserna.

Enligt nådiga kungörelsen den 27 augusti 1904 angående ny löne- och pensionsreglering för lärare och lärarinnor vid rikets folkskoleseminarier skulle rektorer, som inginge på den nya lönestaten eller som utnämndes efter det nyssberörda kungörelse utkommit, hava rättighet och skyldighet att vid uppnådda 65 levnads- och 35 tjänstår med pension från allmänna indragningsstaten avgå, Kungl. Maj:t dock obetaget att låta med avskedet anstå, därest och så länge den pensionsberättigade prövades i tjänsten kunna på ett tillfredsställande sätt gagna det allmänna. I pension skulle rektor uppbära sin lön oavkortad. Denna skulle utgå i tre lönegrader med 3,400 kronor i första lönegraden, 3,700 kronor i andra lönegraden och 4,000 kronor i tredje lönegraden, och skulle uppflyttning från lägre till närmast högre lönegrad äga rum efter förloppet av fem år, under villkor att rektor med nit och skicklighet i sådan egenskap tjänstgjort mera än fyra femtedelar av den tjänstetid, som erfordrades för att vinna nämnda uppflyttning. Till denna lön skulle komma tjänstgöringspenningar till visst belopp samt fri bostad eller den hyresersättning, som av Kungl. Maj:t bestämdes.

Ifrågavarande kungörelse stadgade dessutom, att rektorer skulle vid inträde på den nya lönestaten vara skyldiga underkasta sig de förändrade bestämmelser rörande pensionering, som kunde varda stadgade.

Sådana förändrade bestämmelser hava meddelats genom lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstinnehavares rätt till pension. Enligt denna lag utgöres pensionsunderlaget för tjänst, med vilken jämte lön tjänstgöringspenningar eller ortstillägg äro förenade, hela lönen, och hel pension utgör samma belopp som det för tjänstinnehavaren vid tiden för hans avgång från tjänsten gällande pensionsunderlaget. Rätt att komma i åtnjutande av hel pension inträder för rektor vid folkskoleseminarium vid uppnådda 65 levnads- och 35 tjänstår. Har tjänstinnehavare uppnått den för hel pension erforderliga levnadsåldern men icke det för hel pension föreskrivna antalet tjänstår, är han, därest tjänstårens antal icke understiger 10, berättigad erhålla pension till avkortat belopp i förhållande till det mindre antalet tjänstår.

I enlighet med vad nu anförts skulle pensionsunderlaget för rektor vid folkskoleseminarium utgöra i första lönegraden 3,400 kronor, i andra lönegraden 3,700 kronor och i tredje lönegraden 4,000 kronor.

Sedan emellertid 1913 års riksdag bifallit en av Kungl. Maj:t i ämnet gjord framställning, har genom nådigt brev till statskontoret den 13 juni 1913 förordnats, att pensionsunderlaget för rektor vid folkskoleseminarium skall från och med år 1913 utgöra hela lönen med tillägg av 500 kronor. Denna höjning grundade sig på det förhållandet, att, såsom förut är nämnt, i rektorernas löneförmåner ingick rätt till bostad eller hyresersättning, utan att dock enligt pensionslagen denna förmån skulle tagas i beräkning vid pensionsunderlagets bestämmande.

Tillser man nu, med ledning av de vid Arcadius' ansökningar fogade handlingarna, vilken rätt till pension enligt nu omförmälda föreskrifter tillkommer Arcadius, framgår därav följande.

Enligt vad Arcadius själv meddelat, har han ingått på 1904 års löne- och pensionsreglering och är alltså underkastad bestämmelserna i civila pensionslagen. Han är född den 20 december 1849 och har således redan den 20 december 1914 uppnått den för rätt till hel pension föreskrivna levnadsåldern av 65 år. Han hade då varit skyldig att avgå ur tjänst, men har genom särskilda nådiga beslut den 30 oktober 1914 och den 21 maj 1915 erhållit tillstånd att kvarstå vid tjänsten först tills vidare intill utgången av juli 1915 och därefter tills vidare intill utgången av juli 1916.

Vid sistnämnda tidpunkt kommer Arcadius att innehava 30 för pension beräkneliga tjänstår. Han tjänstgjorde nämligen till en början såsom vikarierande lektor vid högre allmänna läroverket i Malmö under tiden den 12 november—den 17 december 1874. Sedan han därefter

avlagt akademisk examen samt under läsåret 1875—1876 genomgått föreskriven provårskurs, var han under läsåren 1876—1886 anställd såsom föreståndare för Göteborgs och Bohus läns folkhögskola. Han inträdde åter i statens tjänst den 1 november 1885, då han tillträdde befattning såsom lektor vid högre allmänna läroverket i Växjö. Denna lektorstjänst innehade han intill den 1 november 1890 samt tillträdde då rektorstjänsten vid folkskoleseminariet i Växjö. Vid sidan av rektorstjänsten har Arcadius under en tid av 12 år bestritt befattning såsom statens folkskolinspektör i vissa inspektionsdistrikt inom Växjö stift. Därest Arcadius kvarstår vid rektorsbefattningen till utgången av juli 1916, kommer den tid, under vilken Arcadius då varit anställd i statens tjänst, att efter avdrag av tiden för åtnjuten tjänstledighet uppgå till sammanlagt 30 år 123 dagar.

Arcadius innehar nu icke annan statens tjänst än sin befattning som seminarierektor och åtnjuter icke heller pension från sådan tjänst.

Enligt nådigt brev den 19 januari 1901 äger Arcadius att från och med år 1901 åtnjuta avlöning i tredje lönegraden och uppbär sålunda å 1904 års stat, förutom tjänstgöringspenningar, lön till belopp av 4,000 kronor. Jämlikt förberörda beslut av 1913 års riksdag och nådiga brevet till statskontoret den 13 juni 1913 utgör således pensionsunderlaget för honom 4,500 kronor. Vid avgång med slutet av juli 1916 skulle Arcadius, på sätt av det anförda framgår, vara berättigad till avkortad pension, motsvarande $^{30}/_{35}$ av 4,500 kronor eller efter föreskriven avrundning 3,860 kronor.

Såsom redan nämnts, avser den första av förberörda ansökningar, att Arcadius skulle vid beräkning av tjänstår för erhållande av pension få tillgodoräkna sig den tid, under vilken han tjänstgjort såsom föreståndare och förste lärare vid en statsunderstödd folkhögskola. Till stöd för denna sin anhållan har Arcadius anfört bland annat följande:

Som skäl för beviljande av ifrågavarande anhållan dristade Arcadius åberopa *dels* den omständigheten, att han vid tillträdet av befattningen vid folkhögskolan såväl avlagt sådan examen som ock genomgått sådant provår, som enligt 1859 års stadga för rikets elementarläroverk § 60, kungl. cirkuläret den 16 april 1870 och kungl. kungörelsen den 16 juni 1875 medfört full behörighet till ordinarie lärarbefattning vid elementarläroverken, *dels* den omständigheten, att tjänstgöring vid folkhögskola av Kungl. Maj:t räknats såsom merit i jämförelse med annan lärartjänstgöring för befordran till ordinarie tjänst vid statens läroanstalter, *dels och* det förhållandet, att vid den tid, då han sökt och erhållit ordinarie anställning vid allmänt läroverk, sådana stadganden om lärares pensionsrätt gällt, att han haft rätt kvarstå i tjänst, till dess han uppnått 70 levnadsår och 30 tjänstår, och att han vid 70 års ålder

skulle haft 33 $^{2}/_{4}$ tjänstår. Enligt kungl. cirkuläret den 23 april 1858 och däri åberopade författningar — kungl. förordningen den 24 januari 1778 och kungl. brevet den 25 juni 1818 — skulle nämligen lärare vid rikets allmänna läroverk åtnjuta enahanda rätt till pension å allmänna indragningsstaten vid 70 år och minst 30 års oavbruten tjänstetid, som tillkomme civila ämbets- och tjänstemän. Då Arcadius övergått till tjänst vid folkskoleseminarium, hade ännu icke några stadganden om pensionsrätt för seminarielärare kommit till stånd, men åtskilliga sådana lärare hade på Kungl. Maj:ts framställning fått sig pension tilldelad av riksdagen efter samma grunder, som gällt för läroverkslärare, och genom kungl. kungörelsen den 1 juli 1897 hade seminariernas ämneslärare erhållit pensionsrätt på samma villkor som ordinarie ämneslärare vid läroverk. Först genom kungl. kungörelsen den 27 augusti 1904 hade 65 levnadsår och 35 tjänstår stadgats såsom villkor för pension åt lärare vid läroverk och seminarier. Då Arcadius ingått på den nya löne- och pensionsregleringen, kunde av det åberopade förhållandet icke någon rätt för honom härledas men väl en billighetsgrund, varför hans till nära 37 års ålder utsträckta tjänstgöring vid folkhögskolan borde räknas honom till godo för erhållande av hel pension vid avskedstagandet från statens tjänst.

I sitt förut omförmälda yttrande den 27 augusti 1913 har *domkapitlet i Växjö*, med vitsordande att Arcadius i sin tjänstgöring såsom rektor vid folkskoleseminariet ådagalagt berömligt nit och berömlig skicklighet samt i allo fört en värdig och hedrande vandel, tillstyrkt bifall till ansökningen, och har domkapitlet därvid ytterligare anfört följande:

Folkhögskolorna utgjorde enligt domkapitlets mening en så viktig del av landets undervisningsväsen, att deras lärare och särskilt föreståndare för sådana skolor borde jämnställas med lärare vid statens läroanstalter.

Vad nu särskilt Arcadius beträffade borde han så mycket mera anses berättigad till sådan likställighet, som han redan före sin anställning vid folkhögskola förvärvat full kompetens till lärartjänst vid allmänt läroverk. Ansökningen syntes dessutom av billighetshänsyn så mycket mera förtjänt av bifall, som vid den tid, då sökanden erhållit anställning vid allmänt läroverk, sådana stadganden varit gällande för lärares pensionsrätt, att Arcadius genom att kvarstå i tjänst till uppnådda 70 levnadsår kunnat hava förvärvat rätt till oavkortad pension.

Över nu ifrågavarande ansökning hava infordrade utlåtanden avgivits den 15 september 1913 av statskontoret och den 19 januari 1914 av folkskolöverstyrelsen.

Statskontoret har funnit sig icke kunna tillstyrka bifall till ansökningen och har som skäl härför anfört:

Genom bestämmelse i 17 § av lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstinnehavares rätt till pension vore fastslaget, att tjänstår för pension enligt nämnda lag finge beräknas endast för tid, som tillbragts i statens tjänst. Då detta stadgande måste anses vara en av huvudgrunderna i det pensioneringssystem, som

funnit sitt uttryck i nämnda lag, hade statskontoret alltid motsatt sig varje avvikelse från berörda grundsats, vare sig frågan gällt att för en hel grupp av tjänstinnehavare stadga undantag eller det endast rört medgivande av undantag i ett särskilt fall. Ett strängt fasthållande vid berörda grundsats syntes statskontoret allt fortfarande vara nödvändigt jämväl med hänsyn till de vittgående konsekvenser, som vore att befara av ett eftergivande i detta avseende.

Folkskolöverstyrelsen har i frågan yttrat bland annat följande:

Den omständigheten, att enligt nu gällande pensioneringsbestämmelser för lärare vid av staten underhållna och understödda läroanstalter i många fall tjänstgöring vid en läroanstalt icke finge tillgodoräknas för rätt till pension efter överflyttning till en annan läroanstalt, måste enligt folkskolöverstyrelsens mening betraktas såsom synnerligen otjänlig därutinnan, att densamma försvårade eller omöjliggjorde ett utbyte av lärarkrafter olika läroanstalter emellan, vilket ur flera synpunkter skulle vara gagneligt och önskvärt, och därjämte för vissa läroanstalter i hög grad förminskade möjligheterna att förvärva och kvarhålla lämpliga lärare.

Överstyrelsen ville ock uttala, att den i likhet med domkapitlet i Växjö ansåge folkhögskolan vara ett så betydelsefullt led i vårt lands undervisningsväsen, att tjänstgöring vid sådan skola — i synnerhet å ordinarie beställning — borde räknas likvärdig med tjänstgöring vid allmänt läroverk eller folkskoleseminarium. En liknande uppskattning av tjänstgöringen vid folkhögskola hade också i åtskilliga fall kommit till uttryck i lagstiftningen. Så medgåves i gällande läroverksstadga, att den tjänstgöring av två år, som krävdes för anställning som ordinarie lärare vid allmänt läroverk, finge vara fullgjord icke blott vid vissa angivna av staten underhållna läroanstalter utan ock vid statsunderstödd folkhögskola. Och vidare hade genom beslut av 1907 års riksdag och med bidrag av statsmedel tillfälle beretts lärarpersonalen vid statsunderstödda folkhögskolor att i denna sin egenskap erhålla pension. Överstyrelsen skulle härför finna det rimligt och lämpligt, om tjänstgöringen vid folkhögskola jämväl i pensioneringshänseende räknades lika med tjänstgöring vid allmänt läroverk eller folkskoleseminarium.

Innan en allmän reglering av här berörda förhållanden kunnat komma till stånd, torde det likväl, såsom också av statskontoret anförts, näppeligen vara rådligt att i ett enskilt fall medgiva en sådan rätt till tjänstårsberäkning, som av sökanden ifrågasatts.

Kunde överstyrelsen alltså icke utan vidare tillstyrka den av Arcadius gjorda ansökan, funne överstyrelsen dock, att hans verksamhet i det allmännas och särskilt i folkundervisningens tjänst varit av den art, att synnerligen starka skäl förelåge för att något åtgjordes, för att han måtte i pensionshänseende komma i en mindre ogynnsam ställning än nu vore fallet.

Från sitt tjugusjunde levnadsår hade Arcadius varit oavbrutet sysselsatt i den allmänna undervisningens tjänst och hade sålunda, då han uppnådde pensionsålder, bakom sig en jämförelsevis lång tjänstetid. Då han ingått i folkhögskolans tjänst, hade han genom avlagd examen och genomgången provårskurs förvärvat sig meriter, som otvivelaktigt skulle kunnat tillförsäkra honom en mycket snabb befordran vid de allmänna läroverken. Hans beslut att ägna sig åt verksamhet inom folkhögskolan hade således tydligen varit betingat av hans intresse för folkbildningen,

ett intresse som sedermera förmått honom att efter kortare tids anställning vid högre allmänt läroverk övergå till verksamhet vid folkskoleseminarium. Såväl hans arbete vid folkhögskolan som hans läroverkstjänstgöring hade bedömts med de bästa vitsord, och överstyrelsen hade sig bekant, att bådadera kunde betecknas såsom synnerligen förtjänstfulla.

Vad så anginge Arcadius' 23-åriga verksamhet som rektor vid folkskoleseminariet i Växjö ville överstyrelsen instämma uti och ytterligare understryka det omdöme därom, som uttalats av domkapitlet i Växjö, och därvid särskilt framhålla, hurusom Arcadius förmått att på ett i allo tillfredsställande sätt lösa den synnerligen svåra frågan om anskaffande av nya lokaler för seminariet. Hans betydelse för seminarieundervisningen i vårt land sträckte sig emellertid vidare än till den läroanstalt, där han varit anställd. Under den nydaningsperiod, vari folkskoleseminarierna i vårt land under de senare åren befunnit sig, hade Arcadius i flera hänseenden varit en föregångsman och ett stöd för reformarbetet. Med hänsyn härtill hade han ock vid två särskilda tillfällen, senast hösten 1913, varit tillkallad att såsom sakkunnig deltaga i förarbetena för seminariernas omorganisation. Hans intresse för seminarieundervisningen och folkbildningsarbetet i allmänhet hade även tagit sig uttryck i ett ganska omfattande pedagogiskt författarskap, inbegripande såväl läroböcker för seminarierna som skrifter av mera allmän innebörd.

Jämväl borde erinras därom, att Arcadius under en följd av år tjänstgjort som folkskolinspektör och att han i sådan egenskap på sin tid varit tillkallad i den sakkunnignämnd, som bland annat utarbetat ännu gällande normalplan för folkskolor och småskolor.

Det syntes överstyrelsen, som skulle det icke stå i överensstämmelse med rättvisans och billighetens krav, om en man med den långvariga och förtjänstfulla verksamhet i undervisningens tjänst, som Arcadius kunde åberopa, skulle komma att i pensionshänseende bliva högst väsentligt sämre ställd än andra innehavare av samma tjänsteställning. Överstyrelsen funne därför, att de säregna förhållanden, som förelåge i detta fall, utgjorde fullgiltigt skäl för beviljande åt Arcadius av full pension såsom seminarierektor, oaktat han icke innehade därför erforderligt antal tjänstår.

Slutligen ansåge sig överstyrelsen böra erinra, att statsmakterna i ett med det förevarande väsentligen likartat fall funnit skäl bevilja en om det allmänna undervisningsväsendet särskilt förtjänt man högre pensionsförmåner, än hans tjänstgöring i statstjänst skulle berättigat honom till. På Kungl. Maj:ts framställning hade nämligen 1908 års riksdag beviljat hel lektorspension åt lektorn, förutvarande rektorn vid högre reallläroverket i Göteborg Nils Abraham Johanson, ehuru han, som före inträdet i statens tjänst under 15 ½ år varit föreståndare för Göteborgs nya elementarläroverk för flickor, vid en uppnådd levnadsålder av 68 år räknat allenast 26 tjänstår. Utan att ingå på någon närmare jämförelse ansåge sig överstyrelsen kunna uttala, att enligt dess uppfattning skälen för beviljande av särskilda pensionsförmåner vore icke mindre starka i det fall, varom här vore fråga, än i nyssberörda fall.

På grund av vad sålunda anförts finge folkskolöverstyrelsen hemställa, det Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen medgiva, att rektorn vid folkskoleseminariet i Växjö Carl Olof Arcadius finge, utan hinder av gällande bestämmelser i avseende å rätt till pension, från och med månaden näst efter den, varunder han avginge från sin tjänst, åtnjuta hel pension till belopp av 4,500 kronor årligen att utgå

enligt bestämmelserna i lagen angående civila tjänstinnehavares rätt till pension den 11 oktober 1907.

Den av Arcadius senast ingivna ansökningen avser, såsom jag redan omförmält, medgivande för honom att, utan hinder av gällande bestämmelser i avseende å rätt till pension, från och med månaden näst efter den, varunder han avgår från sin tjänst, åtnjuta hel pension av 4,500 kronor årligen. Till stöd för denna framställning har Arcadius anfört följande:

I lärarlönenämndens betänkande den 31 oktober 1914 I, band 1, kap. IV, sid. 130—141, förelåge ett på omsorgsfull motivering grundat förslag, enligt vilket lärare vid statsanstalt skulle vid beräkning av tjänstår för erhållande av pension få tillgodoräkna sig de tjänstår, utöver tre, han varit anställd som lärare vid kommunal anstalt, dock att honom icke måtte tillgodoräknas mera än 15 sådana tjänstår. Att lärarlönenämnden till kommunala läroanstalter räknat även folkhögskolorna, torde framgå därav, att den å sid. 158 och 222 i samma band av nämnda betänkande föreslagit, att ordinarie ämneslärare vid allmänt läroverk och vid folkskoleseminarium skulle för uppflyttning i högre lönegrad äga att tillgodoräkna sig den tid, han, efter att i avseende å examina och provår hava vunnit behörighet till tjänst av det slag, han innehade, tjänstgjort som föreståndare eller ordinarie lärare vid folkhögskola, dock med iakttagande av vissa förbehåll rörande beräkningen av hela löneturår. Om Kungl. Maj:t och riksdagen komme att godkänna dessa förslag, skulle Arcadius med tillgodoräknande av sju tjänstår såsom föreståndare vid folkhögskola komma att erhålla rätt till åtnjutande av hel pension vid avgången från sin tjänst vid folkskoleseminarium.

Arcadius vågade även hoppas, att Kungl. Maj:t täcktes fästa liknande avseende vid hans fyrtioåriga tjänstgöring såsom folkhögskoleföreståndare, lektor, seminarierektor och folkskolinspektör och det sätt, varpå han kunnat fullgöra de olika uppdrag, som Kungl. Maj:t och statens myndigheter behagat anförtro honom, som Kungl. Maj:t och riksdagen fäst vid den verksamhet, vilken under 15 ½ års tjänstgöring såsom föreståndare för Göteborgs nya elementarläroverk för flickor och 26 tjänstår i statens tjänst utövats av lektorn, f. d. rektorn vid högre reallläroverket i Göteborg N. A. Johanson, som på grund av riksdagens beslut år 1908 fått åtnjuta hel lektorspension.

Den verksamhet, Arcadius utövat såsom rektor, hade infallit under ett tidsskede, som, synnerligen betydelsefullt för seminarierna i allmänhet, haft särskild betydelse för Växjö folkskoleseminarium. Det hade fallit på hans lott att taga någon del i det omdaningsarbete, som försiggått beträffande seminarierna, och det hade tillkommit honom att bära ansvaret för en stor del av de åtgärder, som stått i sammanhang med nybyggnaden för seminariet i Växjö. Den lösning av seminariets tomtfråga, som efter många fruktlösa ansträngningar kommit till stånd genom överenskommelse med Växjö stad, torde hava varit fördelaktig såväl från kostnadssynpunkt som med avseende på områdets belägenhet och lämplighet för det avsedda ändamålet. Inredningen av de nya seminariebyggnaderna samt anskaffande av behövliga inventarier och ny uppsättning av undervisningsmateriell hade till större delen berott på rektors omsorg och på hans förmåga att använda de förhanden-

varande tillgångarna, så att behoven blivit tillfredsställda. Redan innan de nya byggnaderna varit fullt färdiga, hade seminariet fått mottaga en med fjärde seminarieklassen parallell avdelning av studenter, vilkens undervisning och övningar skulle infogas i det övriga seminariearbetet. I sammanhang därmed hade övningsskolan ökats med nya avdelningar, så att den numera i stället för två lärare hade sex och lika många avdelningar som ett dubbelseminarium. Dessa omständigheter borde i någon mån tagas i betraktande vid bestämmande av beloppet av den pension, som kunde bliva Arcadius tillerkänd.

Domkapitlet i Växjö har i det yttrande av den 25 augusti 1915, varmed domkapitlet överlämnade denna ansökning, uttalat, att domkapitlet ansåge sig hava allt skäl att tillstyrka bifall till ansökningen.

Beträffande denna senare ansökning hava infordrade utlåtanden avgivits den 30 september 1915 av folkskolöverstyrelsen och den 11 oktober 1915 av statskontoret.

Folkskolöverstyrelsen har — med hänvisning till sitt förenämnda yttrande den 19 januari 1914 angående den första av de båda ansökningarna och under erinran, att Arcadius åren 1914 och 1915 varit av Kungl. Maj:t förordnad att under en tid av sammanlagt 2 månader 17 dagar i överstyrelsen tjänstgöra såsom undervisningsråd, vilken tjänstgöring jämväl vore förtjänt av de bästa vitsord — på det varmaste förordat bifall till den nu ifrågavarande ansökningen.

Statskontoret har i fråga om samma ansökning yttrat bland annat följande:

Vad anginge rektor Arcadius' ansökning, att honom måtte med hänsyn till hans tioåriga tjänstgöring såsom föreståndare och förste lärare vid folkhögskola beredas rätt till hel pension, ville statskontoret, som beträffande den principiella frågan visserligen måste vidhålla de betänkligheter, som ämbetsverket uttalat i sitt utlåtande den 15 september 1913 angående sökandens då föreliggande framställning i enahanda syfte, likväl med hänsyn till vad folkskolöverstyrelsen anfört rörande sökandens framstående förtjänster om folkundervisningen och under åberopande av riksdagens på Kungl. Maj:ts förslag åren 1908 och 1913 fattade beslut om förbättrad pension åt lektorn vid högre reallläroverket i Göteborg N. A. Johanson och tillförordnade rektorn vid högre reallläroverket å Östermalm i Stockholm, rektorn vid realskolan i Eskilstuna J. G. T. Elmquist icke motsätta sig en framställning till riksdagen om beviljande åt rektor Arcadius av hel pension med 4,500 kronor.

Departementschefen.

I likhet med folkskolöverstyrelsen finner jag rättvisa och billighet kräva, att Arcadius efter sitt 40-åriga arbete i undervisningens tjänst icke bliver i pensionshänseende ogynnsammare ställd än andra innehavare av samma tjänsteställning. Att han med största nit och skicklighet utövat sin verksamhet såsom lärare och rektor är av alla vederbörande

vitsordat. Det torde också vara allmänt känt, att Arcadius i flera avseenden varit en banbrytare för såväl en förbättrad folkskollärarutbildning som en mera praktisk folkskolundervisning i vårt land. Såsom sådan har han verkat icke blott i egenskap av lärare och rektor utan även såsom folkskolinspektör samt på annat sätt. Vid flera tillfällen har hans biträde tagits i anspråk, då det gällt upprättande av förslag till omläggning av undervisningen i folkskola och folkskoleseminarium eller omorganisation i övrigt av dessa undervisningsanstalter. Hans verksamhet har sålunda erhållit en betydelse, som sträckt sig vida utöver den läroanstalt, där han varit anställd. Med hänsyn härtill anser jag, i likhet med folkskolöverstyrelsen, fullgiltiga skäl föreligga för beviljande åt Arcadius av full pension såsom seminarierektor.

Detta innebär emellertid icke ett tillstyrkande av bifall till den av Arcadius först ingivna ansökningen, i vilken han anhåller att för beräkning av tjänstår för pension få räkna sig till godo sin tjänstgöring som föreståndare och förste lärare vid en statsunderstödd folkhögskola. Såsom i det föregående antytts, är frågan, huruvida och i vad mån lärare vid en statens läroanstalt bör få för pension tillgodoräkna sig tjänstgöring vid en kommunal läroanstalt, för närvarande under utredning. Under sådana förhållanden synes det mig icke lämpligt att nu taga ståndpunkt till denna fråga. Det åsyftade målet i nu föreliggande fall torde däremot böra nås på det sätt, att för Arcadius, med hänsyn till hans personliga förtjänster, utverkas en tilläggspension å 640 kronor från allmänna indragningsstaten. Med tillägg av den pension, 3,860 kronor, som Arcadius vid avgång från tjänsten äger uppbära enligt civila pensionslagen, kommer således Arcadius i åtnjutande av pension till sammanlagt det belopp, 4,500 kronor, som utgör hel pension för seminarierektor i högsta lönegraden.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen medgiva,

> att rektorn vid folkskoleseminariet i Växjö Carl Olof Arcadius må, därest han med utgången av juli 1916 avgår från rektorstjänsten, från och med den 1 augusti 1916 under sin återstående livstid uppbära utöver den pension, vartill han enligt gällande bestämmelser är berättigad, en tilläggspension från allmänna indragningsstaten till belopp av 640 kronor årligen.

143:o.

[49.] *Pension åt speciallärare vid tekniska högskolan R. L. Haglund.*

I en till Kungl. Maj:t ingiven skrift har speciallärare i frihandsteckning vid tekniska högskolan Robert Ludvig Haglund hemställt, att honom måtte beredas pension vid hans avgång från denna befattning. Till stöd för ansökningen har Haglund, som enligt bifogat prästbetyg är född den 5 mars 1844, åberopat sitt mångåriga arbete vid högskolan, tilltagande sjuklighet och hög ålder.

Haglund har i ansökningen upplyst, att han, som icke ägde någon förmögenhet, levde i ringa förhållanden samt att han, utom sin avlöning vid högskolan, 2,750 kronor, endast åtnjöte mindre pensionsbelopp från enskilda föreningar, nämligen från publicisternas pensionskassa 400 kronor, från artisternas och litteratörernas pensionsförening 300 kronor samt från svenska konstnärernas pensions- och sjukhjälpsförening 200 kronor. Genom utövande av konstnärlig verksamhet hade Haglund haft en oviss inkomst, under de senare åren uppgående till 200—300 kronor om året.

Vid ansökningen har fogats ett den 18 november 1915 av tekniska högskolans rektor utfärdat tjänstgöringsbetyg av innehåll, att Haglund vid högskolan tjänstgjort såsom assistent i frihandsteckning från och med höstterminen 1889 till och med vårterminen 1896, därefter till och med vårterminen 1912 såsom extra lärare i samma ämne samt från och med höstterminen 1912 såsom speciallärare i ämnet. Haglund hade skött dessa befattningar med utmärkt nit och utmärkt skicklighet.

Över ansökningen har styrelsen för tekniska högskolan, efter nådig remiss, den 6 november 1915 avgivit utlåtande.

Styrelsen har därvid på grund av Haglunds långa samt med största pliktrohet och skicklighet utövade tjänstgöring hemställt, att Kungl. Maj:t måtte bifalla Haglunds ansökning. Vad pensionsbeloppet anginge ville styrelsen föreslå, att det sattes till åtminstone 1,440 kronor eller 80 procent av det arvode å 1,800 kronor, som Haglund såsom speciallärare vid högskolan uppbure.

I ärendet har vidare statskontoret den 17 november 1915 avgivit infordrat utlåtande.

Då avlöningen för sökandens befattning vid tekniska högskolan, yttrar statskontoret, utginge i form av arvode, vore sökanden icke författningsenligt berättigad till pension. På grund av vad handlingarna i ärendet innehölle syntes det dock statskontoret billigt, att genom framställning till riksdagen någon pension bereddes sökanden, då han lämnade sin befattning vid högskolan. Enligt vad statskontoret inhämtat hade sökanden utöver det i staten uppförda arvodet till speciallärare i frihandsteckning, 1,800 kronor, vilket beräknats utgöra ersättning för undervisning

5 timmar i veckan under hela läsåret, uppburit från det i högskolans stat upptagna anslaget till tillfälliga lärarbiträden och assistenter ett ytterligare arvode av 950 kronor såsom gottgörelse för en till 9 à 10 veckotimmar utsträckt undervisningsskyldighet. Om denna sammanlagda avlöning av 2,750 kronor för år åtnjutits av sökanden under sådana förhållanden, att den civila pensionslagen varit å honom tillämplig såsom lärare vid tekniska högskolan, hade han, som räknade en tjänstetid av 25 år, varit berättigad till hel pension, och pensionsbeloppet skulle hava utgjort 1,840 kronor. Då för detta pensionsbelopp skulle förutsättas erläggande av pensionsavgifter men sådana givetvis icke drabbat sökanden, syntes det statskontoret, som om det av styrelsen för tekniska högskolan föreslagna pensionsbeloppet, 1,440 kronor, möjligen avrundat till 1,400 kronor, skulle kunna lämnas utan erinran.

Departementschefen.

Vid tekniska högskolans år 1911 beslutade omorganisation infördes benämningen speciallärare för de förutvarande extra lärarna. Såsom extra lärare i frihandsteckning hade Haglund före omorganisationen haft ett arvode av 1,600 kronor.

På grund av vad i ärendet förekommit och då jag finner rättmätigt, att Haglund av statsverket tillerkännes en pension, lämpligen bestämd till det av statskontoret föreslagna avrundade beloppet, tillstyrker jag, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen medgiva,

att speciallläraren i frihandsteckning vid tekniska högskolan Robert Ludvig Haglund må från och med månaden näst efter den, varunder han entledigas från sin befattning, under sin återstående livstid åtnjuta å allmänna indragningsstaten en årlig pension av 1,400 kronor.

144:o.

[50.] *Pension åt verkmästaren C.Nordendahl.*

I en till Kungl. Maj:t ställd ansökning har verkmästaren vid tekniska elementarskolan i Borås Carl Nordendahl hemställt om beredande av pension åt honom vid avskedstagandet.

Vid de tekniska elementarskolorna finnas å stat uppförda dels lektorsbefattningar, dels ock extra-lärarbefattningar, de senare förenade med arvode. Lektorsbefattningarnas innehavare åter uppbära avlöning, fördelad i lön och tjänstgöringspenningar, och endast de äro berättigade till pension enligt lagen om pension för civila befattningshavare. Deras avlöningsförhållanden reglerades år 1905. — Till assistenter och repetitörer utgå ersättningar ur ett särskilt anslag å staten.

Verkmästarna vid ifrågavarande läroanstalter äro ej uppförda å stat. Deras avlöning utgår dels ur ett ordinarie anslag för vederbörande

läroanstalt: till verkstaden, för undervisning och materiell, dels i vissa fall ur extra anslag för samma ändamål. Av vad nu sagts framgår, att därest pension skall kunna beredas dem, framställning till riksdagen är av nöden. I ett föregående fall har ock sådan framställning skett, nämligen beträffande verkmästaren vid tekniska elementarskolan i Örebro J. A. Lindhagen, för vilken riksdagen år 1912 beviljade rätt till pension. Lindhagen, som under loppet av år 1912 fyllde 65 år, hade varit i statens tjänst nära 40 år och uppbar en avlöning av 3,000 kronor. Hans pension bestämdes till 2,000 kronor för år räknat.

I ovannämnda ansökning har Nordendahl anfört:

Orsaken till att verkmästarbefattningarna vid 1905 års reglering av lektorernas vid de tekniska elementarskolorna löne- och pensionsförmåner icke medtogos — oaktat verkmästarbefattningarna beträffande antalet tjänstgöringstimmar vore nära likställda med lektorstjänsterna och således icke innehades såsom bisysslor eller eljest tillfälligt i avbidan på ordinarie anställning, och oaktat de enligt gällande nådiga stadgar för de tekniska elementarskolorna av den 15 juni 1877 icke räknades bland extra lärarplatser, ehuru de tillsattes på samma sätt — vore helt säkert att söka däri, att frågan rörande omläggning av den tekniska undervisningen redan då stod på dagordningen och att ovisshet rådde om vilken utsträckning undervisningen i verkstadsarbete efter omläggningen kunde få. Det hade till och med varit fråga om att ersätta verkstadsarbetet vid skolan med föregående praktik för erhållande av inträde. Det befarades därjämte, att om verkmästarbefattningarna medtogos i löne- och pensionsregleringsförslaget, detta kunde giva anledning till att uppskjuta hela förslaget, tills omläggningen av undervisningen bleve bestämd, varför klokheten bjöd att ur förslaget utesluta verkmästarbefattningarna, då dessas innehavares förmåner under tiden kunde upphjälpas genom särskilda anslag i varje fall. Detta hade ock delvis skett beträffande löneförmånerna, men beträffande pensionerna hade hittills ingen åtgärd blivit vidtagen. Det borde anmärkas, att med ett enda undantag alla verkmästare, som avgått efter år 1877, antingen i sin krafts dagar övergått till annan verksamhet eller ock avlidit, innan de kommit i sådan ställning, att pension kunde ifrågasättas.

Av styrelsen vid tekniska elementarskolan i Borås hade Nordendahl den 5 december 1877 antagits till verkmästare vid skolan, och han hade allt sedan början av vårterminen 1878 oavbrutet tjänstgjort såsom sådan. Därjämte hade han varit förordnad att under läsåret 1877—1878 upprätthålla den till lektorstjänsten i matematik och fysik hörande undervisningen i förstnämnda ämne.

Sedan ingången av höstterminen 1877 hade han allt efter förhållandena dessutom under 31 år tjänstgjort såsom assistent i flera eller färre av följande ämnen: matematik, mekanik, kemi, praktisk geometri och svenska språket, med en undervisningstid ej understigande 8 timmar per vecka och med ett arvode av 800 kronor för läsår, vilket förhållande fortgått intill utgången av år 1902. Från början av år 1903 till och med slutet av år 1908 hade på hans egen begäran tjänstgöringen avkortats till 6 timmar i veckan med ett arvode av 500 kronor för läsår. Det var likaledes på Nordendahls egen begäran, som han upphörde att utöva assistentbefattning.

Beträffande löneförmånerna för verkmästarbefattningen hade dessa utgått med

1,600 kronor intill början av höstterminen 1882, därefter med 1,800 kronor intill slutet av år 1902 och efter nämnda år med 2,500 kronor — allt för läsår räknat.

Nordendahl anhölle, att med hänsyn till hans tjänstgöring dels såsom assistent, dels ock såsom verkmästare hans pension måtte sättas till ett belopp av 2,400 kronor årligen.

Vid ansökningen fanns fogat frejdbetyg, utvisande att Nordendahl är född den 12 februari 1849.

Ansökningen har av styrelsen för tekniska elementarskolan i Borås med underdånigt utlåtande den 17 september 1915 överlämnats till Kungl. Maj:t.

Då Nordendahl vore 66 år gammal och med utmärkt nit, utmärkt skicklighet och stor framgång skött sina befattningar vid skolan under en tid av närmare 38 år, förklarade sig styrelsen, med vitsordande av Nordendahls uppgifter och under åberopande av vad han själv i övrigt framhållit, på det varmaste tillstyrka nådigt bifall till hans ansökning om erhållande av pension, och ville styrelsen därjämte förorda, att pensionen till Nordendahl måtte utgå från och med ingången av år 1917.

Efter nådig remiss har sedermera statskontoret den 23 september 1915 yttrat sig över berörda framställning och därvid anfört:

Sökanden vore icke lagligen berättigad till pension. Med hänsyn emellertid till hans långa, väl vitsordade arbete vid tekniska elementarskolan i Borås och hans framskridna levnadsålder, som torde utgöra hinder för honom att så synnerligen länge kvarstå såsom verkmästare, ansåge sig statskontoret kunna tillstyrka, att pension bereddes honom. Vad pensionens belopp anginge ville statskontoret åberopa 1912 års riksdagsbeslut om pension åt verkmästaren vid tekniska elementarskolan i Örebro Lindhagen och kunde icke finna anledning föreligga att i detta fall föreslå högre belopp än det, som skulle hava tillkommit sökanden, om den civila pensionslagen tillämpats å hans innehavande avlöningsbelopp, eller alltså två tredjedelar av 2,500 kronor. Efter avrundning skulle pensionsbeloppet således bliva 1,670 kronor.

Statskontoret hemställde, det Kungl. Maj:t täcktes göra framställning till riksdagen om pension åt Nordendahl med nyssberörda belopp.

Departementschefen.

Med hänsyn till Nordendahls långa och väl vitsordade tjänstgöring finner jag lika med styrelsen och statskontoret, att Nordendahl bör berättigas att åtnjuta pension efter sitt entledigande från verkmästarbefattningen. Pensionen bör sättas till det av statskontoret föreslagna beloppet. Jag erinrar, att styrelsen för tekniska elementarskolan i Borås, på vilken det ankommer att entlediga Nordendahl från hans befattning, förordat, att pensionen måtte utgå från och med ingången av år 1917.

Jag hemställer alltså, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen medgiva,

att verkmästaren vid tekniska elementarskolan i Borås Carl Nordendahl må från och med månaden

näst efter den, varunder han entledigas från verkmästarbefattningen, under sin återstående livstid uppbära å allmänna indragningsstaten en årlig pension av 1,670 kronor.

145:o.

[51.] *Pension åt maskinisten C. J. Persson.*

Direktionen över institutet och förskolan för blinda å Tomteboda har i särskilda skrivelser den 14 juni 1910 och den 11 juni 1914 hos Kungl. Maj:t hemställt, att framställning måtte avlåtas till riksdagen om beredande av pension åt maskinisten vid institutet och förskolan Carl Johan Persson. Dessa direktionens ansökningar hava enligt beslut den 23 december 1910 och den 17 december 1914 icke föranlett någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

Nu har direktionen ånyo i skrivelse den 2 september 1915 gjort framställning i samma ärende och därvid anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att bevilja en årlig pension åt Persson till belopp av 1,600 kronor att utgå från och med månaden näst efter den, under vilken hans tjänst vid institutet och förskolan upphörde.

Innan jag närmare ingår på detta ärende, torde jag böra nämna, att ifrågavarande befattning icke är uppförd på institutets och förskolans stat, utan har Perssons avlöning bestritts från det i nämnda stat ingående anslaget till vårdare och tjänstepersonal.

I sin nu ingivna skrivelse har direktionen i ärendet anfört följande:

Carl Johan Persson, född den 14 november 1853, hade sedan den 15 augusti 1888 oavbrutet varit anställd som maskinist vid blindanstalten å Tomteboda, och hade han dessförinnan mer än sju år varit i flottans tjänst. Han hade sålunda för närvarande mer än 34 års sammanlagd statstjänst och vore den 14 november 1915 62 år gammal. Perssons tjänst vid blindinstitutet hade omfattat skötseln av därstädes anordnade ångpannor för värmeledning och kokning samt omsikt av de för belysning, vattenledning och avlopp befintliga ledningar och kranar inom byggnaderna vid Tomteboda. Det vitsord för punktlighet och noggrannhet i förening med stor sakkunskap, som direktionen i sina föregående framställningar om pension åt Persson lämnat honom för hans utförande av sina åligganden, hade han alltjämt visat sig väl förtjäna, och ville direktionen ånyo erinra därom, att Persson vid många tillfällen genom sin påpasslighet och sina praktiska anordningar samt genom det utmärkta och av fackmän vid besiktningar väl vitsordade sätt, varpå han skött ångpannorna, besparat institutet avsevärda utgifter för reparationer och andra kostnader.

Ett bilagt, av institutets läkare O. Gibson avgivet läkarbetyg utvisade, att Persson lede av arterioscleros, att han för närvarande på grund av tilltagande arbetsoförmåga och andnöd endast med svårighet kunde utföra sitt arbete och att han

inom kort tid säkerligen bleve oförmögen därtill. Vid sådant förhållande hade direktionen, under förmenande att det måste anses förenligt med statens värdighet att på något sätt sörja för Perssons återstående livstid, efter det han en gång lämnat sin tjänst vid institutet, funnit sig böra ånyo hos Kungl. Maj:t anmäla Persson till erhållande under hans återstående livstid av en årlig pension å allmänna indragningsstaten.

Persson åtnjöte för närvarande i lön 2,000 kronor jämte fri bostad med värme. Det syntes direktionen skäligt, att pensionsbeloppet, såsom direktionen förut föreslagit i överensstämmelse med den beräkningsgrund, som 1906 års riksdag tillämpat vid beviljande av pension åt kokerskan vid institutet Rosendahl, utginge med 80 procent av den kontanta delen av lönen eller 1,600 kronor.

Perssons löneförmåner torde vid jämförelse med motsvarande befattningshavares lönevillkor på andra håll icke kunna anses ovanligt höga. Så upptoges, enligt uppgift, i lönestaten vid Säters sanatorium för förste maskinisten en sammanlagd slutlön å 2,180 kronor jämte bostad och värme; vid Rosenlunds ålderdomshem i Stockholm utgjorde maskinistens kontanta slutlön 2,040 kronor, vartill komme bostad och värme, och vid Stockholms kommuns olika sjukhus, allmänna försörjningsinrättning och arbetsinrättning uppginge förste maskinists kontanta slutlön till 2,600 kronor, vartill komme bostad och värme, eventuellt även lyse och planteringsland.

Vid direktionens skrivelse voro fogade en till direktionen av Persson ingiven framställning i ämnet, frejdbetyg för Persson, betyg över av honom bestridd tjänstgöring såsom eldare och maskinist vid flottans station i Stockholm samt ett läkarbetyg av följande lydelse:

Att maskinisten vid Tomteboda blindinstitut Carl Johan Persson, född den 14.11.1853, lider av arterioscleros, att han f. n. på grund av tilltagande arbetsoförmåga och andnöd endast med svårighet kan utföra sitt arbete och att han inom kort tid säkerligen blir oförmögen därtill, intygas härmed.

Stockholm den 1.9.1915. *Oscar Gibson.*
Leg. läkare.

På grund av remiss hava underdåniga utlåtanden i ärendet avgivits den 30 september 1915 av folkskolöverstyrelsen och den 12 november 1915 av statskontoret.

Folkskolöverstyrelsen yttrar bland annat:

I likhet med blindinstitutets direktion funne överstyrelsen det önskvärt, att pension av statsmedel bereddes Persson och att den tilldelades honom så snart som möjligt, då han enligt läkares utsago till följd av sin sjuklighet inom kort vore oförmögen att sköta sin tjänst.

Vad anginge storleken av den pension, som borde tillkomma Persson, torde denna lämpligen kunna beräknas efter enahanda grunder, som av 1915 års riksdag följts vid bestämmandet av pension åt en annan befattningshavare vid samma inrättning, nämligen husmodern därstädes Anna Gustava Jensina Munck. I anledning av Kungl. Maj:ts framställning och en i ämnet väckt motion hade riksdagen då medgivit, att vid beräkning av pensionsbeloppet åt Anna Munck finge medräknas hennes hela

kontanta lön samt värdet av samtliga in natura utgående förmåner, däri även inberäknat värdet av fri bostad jämte värme.

Beträffande det belopp, vartill den av Persson bebodda lägenheten om två rum och kök med fri värme borde uppskattas, hade överstyrelsen från institutets rektor inhämtat, att värdet av nämnda förmån av vederbörande myndighet efter besvär av Persson över taxering nedsatts från 330 kronor till 250 kronor. Då Persson sålunda haft att erlägga skatt efter sistnämnda belopp, syntes också Perssons förmån av fri bostad med värme böra i avseende å pensionens bestämmande upptagas till samma belopp. På grund härav utgjorde Perssons samtliga för pension beräkneliga löneförmåner 2,250 kronor. Som Persson varit anställd i statens tjänst under tillhopa mer än 34 år eller i det närmaste det antal år, som fordrades för erhållande av hel pension enligt civila pensionslagen, syntes pensionen böra bestämmas till $^2/_3$ av Perssons ovannämnda löneförmåner eller till 1,500 kronor.

Statskontoret har bland annat anfört följande:

På grund av vad handlingarna innehölle syntes goda skäl föreligga att genom framställning till riksdagen söka åt Persson bereda någon pension, då han efter långvarigt, väl vitsordat arbete i statens tjänst säkerligen inom kort nödgades till följd av ålder och sjuklighet lämna sin befattning.

I ett föregående utlåtande angående pension åt Persson hade statskontoret förordat ett belopp av 1,100 kronor. Med hänsyn till Perssons ansvarsfulla tjänsteställning och hans avlöningsförmåner ävensom med fästat avseende å vad i pension tillkomme vid lotsverket anställd maskinist och uppbördsman, kunde statskontoret fortfarande tillstyrka, att pensionen i detta fall icke sattes till lägre belopp än 1,100 kronor. A andra sidan kunde statskontoret icke heller förneka, att särskilt med hänsyn till Perssons förmåner i tjänsten skäl kunde anföras för förslaget att bestämma Perssons pension till ett högre belopp, och med tillämpning av samma beräkning, som följts av 1915 års riksdag vid beviljande av pension åt husmodern vid blindinstitutet A. G. J. Munck, borde, såsom folkskolöverstyrelsen framhållit, pensionen för Persson uppgå till 1,500 kronor. Då emellertid detta belopp — vid jämförelse med vad som författningsenligt tillkomme eller på särskild framställning beviljats innehavare av likartade befattningar i statens tjänst och då i betraktande toges, att Persson icke behövt vidkännas något bidrag till sin pensionering — enligt statskontorets mening måste anses större än vad skäligen borde ifrågakomma, ville statskontoret såsom sin mening framhålla, att pensionen i detta fall åtminstone icke borde överstiga 1,300 kronor, vilket belopp ungefär motsvarade vad i pension skulle med tillämpning av den civila pensionslagen utgå till tjänstinnehavare med en kontant avlöning motsvarande vad Persson i sådant avseende åtnjöte.

Departementschefen.

Det torde numera få anses ådagalagt, att Persson lider av så nedsatt arbetsförmåga, att trots det han uppnått endast 62 års ålder, tillfälle bör beredas honom att avgå från tjänsten. Vid sådant förhållande torde det icke vara något tvivel om att Persson bör, i likhet med vad förut skett beträffande vissa andra, till tjänstepersonalen vid institutet och förskolan för blinda å Tomteboda hörande personer, tillerkännas den pen-

sion av statsmedel, som kan betingas av hans plikttrogna och dugande arbete i statens tjänst. Av skäl, som statskontoret anfört, synes mig denna pension icke böra sättas högre än till 1,300 kronor, men å andra sidan torde goda skäl föreligga för att den icke heller bestämmes till ett lägre belopp. Pensionen torde böra utgå från och med månaden näst efter den, då Persson avgår från sin befattning.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen medgiva,

> att maskinisten vid institutet och förskolan för blinda å Tomteboda Carl Johan Persson må från och med månaden näst efter den, under vilken han avgår från sin befattning, under sin återstående livstid uppbära å allmänna indragningsstaten en årlig pension av 1,300 kronor.

146:o.

[52.] *Pension åt jordbruksbefallningsmannen P. V. Karlsson.*

I skrivelse den 4 november 1915 har styrelsen för föreningen till minne av konung Oscar I och drottning Josephina hemställt om beredande åt jordbruksbefallningsmannen vid åkerbrukskolonien Hall Per Viktor Karlsson av en årlig pension å 1,000 kronor att av honom uppbäras från och med månaden näst efter den, vari han efter uppnådda 65 år erhölle avsked från sin befattning.

Till stöd för ansökningen har styrelsen anfört följande:

I en till styrelsen för föreningen till minne av konung Oscar I och drottning Josephina ingiven skrift hade jordbruksbefallningsmannen vid föreningens åkerbruksskoloni Hall Per Viktor Karlsson, vilken, född den 2 oktober 1851, under sammanlagt 35 år varit i koloniens tjänst, anhållit, att han, som på grund av framskriden ålder och under tjänstgöringen åsamkad kronisk ledgångsreumatism såge sig urståndsatt att uppehålla sin befattning längre än till utgången av nu löpande tjänstår eller den 24 oktober 1916, måtte vid avskedstagandet erhålla något årligt understöd.

Karlssons verksamhet vid Hall under den långa tid av 35 år, han varit därstädes anställd, hade varit omfattande och ansvarsfull. Han hade under direktörens vid Hall ledning haft sig anförtrodd skötseln av det betydande jordbruket, omfattande omkring 450 tunnland inägor jämte en vidsträckt skogsareal. Därjämte hade han haft den viktiga uppgiften att såsom jordbruksledare meddela praktisk undervisning och handledning åt flertalet av koloniens äldre elever för deras framtida anställning vid jordbruk och dess binäringar. Karlsson hade städse fullgjort sina åligganden i såväl det ena som det andra avseendet på ett synnerligen förtjänstfullt sätt och hade genom sin plikttrohet, sitt intresse för koloniens verksamhet och sitt goda omdöme varit för kolonien ett verksamt stöd. På grund härav ansåge styrelsen billigt, att honom bereddes pension, då han efter uppnådda 65 år erhölle avsked från sin befattning.

Då föreningen icke ägde sådana tillgångar och icke heller den ställning, att den kunde tillförsäkra Karlsson en pension under hans återstående livstid, ansåge styrelsen såsom sin plikt att hos Kungl. Maj:t göra underdånig hemställan, att pension måtte honom beredas att utgå av allmänna medel. Styrelsen ville erinra, att åkerbrukskolonien Hall hade till uppgift att främja ett viktigt statsändamål, vilket, om det icke på sätt som nu skett tillgodosetts genom föreningens försorg, utan tvivel måst bliva en statsverkets angelägenhet, samt att koloniens direktör Fredrik Fant tillerkänts pension från statsverket. Beträffande det belopp, vartill pensionen borde bestämmas, finge styrelsen meddela, att Karlssons årliga löneförmåner vid kolonien alltsedan år 1907 utgjort i kontant 1,500 kronor samt därjämte stat, i räkenskapen med lågt värde upptagen till 325 kronor, ävensom husrum, vedbrand och planteringsland. Styrelsen ville emellertid icke ifrågasätta, att pensionen skulle utgå med den procent av den förutvarande inkomsten, som lades till grund för pensionering av statens ordinarie tjänstinnehavare, men ansåge, att den skäligen borde bestämmas till 1,000 kronor.

Statskontoret har i infordrat utlåtande den 27 november 1915 yttrat härom:

Då föreningen till minne av konung Oscar I och drottning Josephina, vilken förening uppehölle den till åkerbrukskolonien Hall förlagda verksamhet för beredande av uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn och härför åtnjöte statsbidrag, icke vore i tillfälle att sörja för underhåll på ålderdomen åt sin mångårige tjänare, befallningsmannen Per Viktor Karlsson, torde det med avseende däråt, att nämnda verksamhet hade till uppgift att främja ett viktigt statsändamål, vilket, om det ej på detta sätt tillgodosetts, säkerligen måst av statsverket helt bekostas, få anses billigt, att staten trädde hjälpande emellan genom beviljande av pension åt Karlsson. På grund härav och då med hänsyn såväl till Karlssons ställning av på samma gång jordbruksförvaltare å Hall och lärare i jordbruksämnen för därstädes intagna elever som till hans förmåner i tjänsten och långa tjänstetid någon erinran icke skäligen torde kunna göras mot det föreslagna pensionsbeloppet, 1,000 kronor, finge statskontoret, under åberopande av 1914 års förra riksdags beslut om pension av statsmedel åt föreståndaren vid åkerbrukskolonien Hall, direktören F. Fant, i underdånighet hemställa om nådigt bifall till förevarande framställning.

Departementschefen.

Goda skäl synas mig vara anförda för att Karlsson må erhålla pension av statsmedel. Mot det föreslagna beloppet har jag intet att erinra. I enlighet med styrelsens förslag torde pensionen böra utgå från och med månaden näst efter den, under vilken Karlsson efter uppnådda 65 levnadsår erhåller avsked från sin befattning.

Jag hemställer således, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen medgiva,

att jordbruksbefallningsmannen vid åkerbrukskolonien Hall Per Viktor Karlsson må från och med månaden näst efter den, varunder han efter uppnådda

65 år erhåller avsked från sin befattning, under sin återstående livstid uppbära å allmänna indragningsstaten en årlig pension av 1,000 kronor.

Vad föredragande departementschefen i de under punkterna 127:o—146:o här ovan upptagna ärenden hemställt behagade Hans Maj:t Konungen, på tillstyrkan av statsrådets övriga ledamöter, bifalla; och skulle utdrag av protokollet härom tillställas finansdepartementet för iakttagande vid uppgörande av förslag till reglering av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel.

Ur protokollet:
Em. G:son Bergman.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 23 december 1915.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN.

Departementschefen, statsrådet friherre Beck-Friis anförde:

[53.] *Pension åt instruktören J. Wallander.*

Uti en till Kungl. Maj:t ställd, till lantbruksstyrelsen insänd skrift har andre instruktören i husslöjd Jonas Wallander anfört, att han, som den 14 mars 1879 av lantbruksakademiens förvaltningskommitté antagits till slöjdlärarelev, allt sedan dess dels biträtt vid statens slöjdundervisning i olika delar av landet, dels ock från och med år 1889 självständigt bestritt och fortfarande bestrede samma undervisning, samt anhållit att, då han, som enligt bifogat prästbetyg vore född den 17 april 1850, år 1917 skulle uppnå 67 levnadsår, Kungl. Maj:t täcktes till instundande lagtima riksdag avlåta proposition om beviljande åt honom från och med hans avgång från tjänsten efter fyllda 67 levnadsår av en årlig pension av 4,000 kronor.

Av vid ansökningen fogade två läkarbetyg framgår, att Wallander under hösten år 1912 under tjänsteresa råkat ut för en olyckshändelse, som medfört en inre blödning, på grund varav han under ungefär en månads tid varit urståndsatt att tjänstgöra, samt att han i början av innevarande år lidit av lungblödning, vilken möjligen kunde anses som en följd av nyssnämnda år 1912 lidna skada och som vållat, att han icke kunnat företaga någon tjänsteresa före mitten av mars månad. Enligt läkarens åsikt vore Wallanders arbetskraft nedsatt och hans förvärvsförmåga för framtiden i hög grad minskad.

Lantbruksstyrelsen, som med skrivelse den 11 november 1915 överlämnat Wallanders ansökning med bifogade handlingar, har därvid anfört följande.

Från ordinarie anslaget till befrämjande av husslöjden utginge enligt brevet den 1 juni 1877 avlöning med 2,000 kronor till en instruktör i husslöjd, vilken tjänsteman vore berättigad att komma i åtnjutande av tre ålderstillägg, vart å 500 kronor, efter respektive fem, tio och femton års tjänstgöring.

Härjämte hade riksdagen för varje år från och med år 1878 å extra stat anvisat medel för anställande av en andre undervisare eller, såsom befattningen numera benämndes, instruktör i husslöjd. Intill år 1885 hade avlöningen åt denne tjänsteman utgått med 2,000 kronor, men sedan dåvarande innehavaren av befattningen A. W. Nordin under mer än fem år skött densamma, hade riksdagen för år 1885 höjt det för ändamålet förut anvisade anslaget med 500 kronor för beredande av ålderstillägg åt Nordin, vilken därigenom erhållit en avlöning av 2,500 kronor. Med detta belopp hade avlöningen utgått till och med år 1889, då riksdagen anvisat för år 1890 såsom personligt ytterligare ålderstillägg åt Nordin ett belopp av 500 kronor. Sedan denne den 22 augusti 1890 förordnats till instruktör i husslöjd å ordinarie stat, hade avlöningen till andre instruktören i husslöjd minskats till sitt ursprungliga belopp, 2,000 kronor. Med detta belopp hade den därefter utgått, tills 1894 års riksdag såsom personligt ålderstillägg till nuvarande andre instruktören i husslöjd, ovanbemälde Wallander, för år 1895 beviljat 500 kronor, varigenom bemälde tjänsteman kommit att åtnjuta en avlöning av 2,500 kronor, vilket belopp jämväl för åren 1896, 1897, 1898 och 1899 av riksdagen beviljats för enahanda ändamål. Sedermera hade riksdagen på förslag av Kungl. Maj:t på extra stat beviljat dels årligen för anställande av en andre instruktör i husslöjd 2,000 kronor dels ock såsom personligt ålderstillägg till Wallander, därest han fortfarande i nämnda egenskap med gott vitsord tjänstgjorde, för vart

av åren 1900—1904 1,000 kronor eller tillhopa 3,000 kronor samt för vart av åren 1905—1916 1,500 kronor eller tillhopa 3,500 kronor.

Någon pension hade aldrig varit förenad med instruktörsbefattningen i husslöjd å ordinarie stat, men enligt skrivelse den 29 maj 1911 angående regleringen av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel hade riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning medgivit, att instruktören Nordin ägde att vid uppnådda 67 års ålder från och med månaden näst efter den, då han erhölle avsked från sin befattning, uppbära pension å allmänna indragningsstaten till belopp av 3,000 kronor, dock med skyldighet för Nordin att från tjänsten avgå i enlighet med bestämmelserna i 6 § b) i lagen angående civila tjänstinnehavares rätt till pension den 11 oktober 1907 samt att vidkännas sådant avdrag å pensionsbeloppen, som i 7 § av samma lag sägs.

Sedan lantbruksstyrelsen på därom gjord ansökning den 12 november 1913 beviljat Nordin avsked från hans instruktörstjänst från och med den 1 januari 1914, hade Kungl. Maj:t på framställning av lantbruksstyrelsen och med avseende däråt, att frågan om ordnandet av statens verksamhet för husslöjdens befrämjande vore under utredning, genom brev den 21 november 1913 medgivit, att den lediga instruktörsbefattningen i husslöjd å ordinarie stat finge tillsvidare uppehållas på förordnande med användande av det för befattningen anvisade arvode, 2,000 kronor.

Uti sistberörda framställning hade lantbruksstyrelsen tillika framhållit, att det syntes önskligt att, så länge ovan nämnda fråga vore under utredning, någon rubbning icke skedde beträffande den å extra stat uppförda instruktörsbefattningen i husslöjd, vilket hittills ej heller skett.

Då instruktören Wallander, som den 26 september 1890 tillsvidare antagits till instruktör i husslöjd, under mera än trettisex år varit anställd i statens tjänst och därunder skött sina befattningar med gott vitsord, ansåge lantbruksstyrelsen billigheten fordra, att Wallander i likhet med Nordin för sin återstående livstid komme i åtnjutande av pension från allmänna indragningsstaten.

På grund av vad sålunda blivit anfört har lantbruksstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen medgiva, att Wallander skulle äga att vid uppnådda 67 års ålder från och med månaden näst efter den, då han erhölle avsked från sin befattning, uppbära pension å allmänna indragningsstaten till belopp av 3,000 kronor, dock med skyldighet för Wallander att från tjänsten avgå i enlighet med bestämmelserna i 6 § b) i lagen angående civila tjänstinnehavares rätt till pension den 11 oktober 1907 samt att vidkännas sådant avdrag å pensionsbeloppet, som i 7 § av samma lag sägs.

Statskontoret har i utlåtande den 30 november 1915 anfört, att någon rätt till pension icke författningsenligt tillkomme Wallander; men att i betraktande av hans långa, väl vitsordade anställning i statens tjänst billigheten syntes bjuda att genom framställning till riksdagen söka bereda honom sådan förmån, då han vid framskriden ålder nödgades lämna sin befattning. I fråga om pensionens belopp och de villkor i övrigt, under vilka pensionen borde utgå, kunde statskontoret icke finna skäl föreligga att avvika från vad riksdagen år 1911 på Kungl. Maj:ts förslag beslutat i fråga om pension åt instruktören Nordin; och då lantbruksstyrelsens förevarande förslag vore avfattat i överensstämmelse härmed, hemställde statskontoret för sin del om bifall till detsamma.

Departementschefen.

I överensstämmelse med lantbruksstyrelsen och statskontoret anser jag pension böra beredas Wallander. Beträffande pensionens belopp kan jag, i likhet med nämnda ämbetsverk, icke finna tillräckliga skäl föreligga att bestämma detta högre än 3,000 kronor. Jag vill erinra, att då vederbörande departementschef den 23 december 1910 anmälde frågan om pension åt instruktören Nordin, vilken liksom Wallander åtnjutit en avlöning av 3,500 kronor, tre ålderstillägg däri inräknade, han framhöll att, därest bestämmelserna i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstinnehavares rätt till pension varit tillämpliga å Nordin, denne skulle jämlikt 18 § b) av samma lag varit berättigad att för sig beräkna ett pensionsunderlag av 3,000 kronor.

Då Wallanders avlöning utgår från anslag, som årligen beviljas på extra stat, samt hans förordnande kan när som helst upphöra, lärer någon skyldighet för honom att vid viss tid avgå från sin tjänst icke behöva föreskrivas såsom villkor för pensionen.

Att, såsom ämbetsverken föreslagit, föreskriva, att Wallander skulle för åtnjutande av pension efter uppnådda 67 års ålder vara skyldig att vidkännas sådant avdrag på pensionsbeloppet, som sägs i 7 § av nyssnämnda lag, torde också vara överflödigt. Denna föreslagna bestämmelse var av betydelse beträffande Nordin, som vid 67 levnadsår icke skulle uppnått 35 tjänstår, under det att Wallander, som antagits i statens tjänst den 14 mars 1879 och först den 17 april 1917 fyller 67 år, redan nu varit anställd i statens tjänst under mer än 36 år. Enligt vad jag inhämtat har Wallander icke åtnjutit sådan tjänstledighet, på grund av vilken avdrag från tjänstetiden skulle göras för pensionsberäkning enligt pensionslagen.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att andre instruktören i husslöjd Jonas Wallander må efter uppnådda 67 års ålder från och med månaden näst efter den, då han upphör att vara förordnad å befattningen, under sin återstående livstid uppbära pension å allmänna indragningsstaten till belopp av tretusen kronor årligen.

Häri förenade sig statsrådets övriga ledamöter.

Hans Maj:t Konungen behagade bifalla denna hemställan och förordnade, att utdrag av protokollet i ärendet skulle tillställas finansdepartementet för iakttagande vid uppgörande av förslag till reglering för år 1917 av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel.

Ur protokollet:
Curt Rohtlieb.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 31 december 1915.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet friherre Beck-Friis anförde.

Tillfälliga understöd åt pensionerade kronojägare.

[11.] På extra stat under tionde huvudtiteln har riksdagen för varje år från och med år 1911 uppfört ett förslagsanslag för utdelande av tillfälliga understöd åt pensionerade kronojägare, under villkor att understöd ej finge tilldelas annan än den, som styrkte sig vara i behövande omständigheter och antingen erhållit avsked med pension från allmänna indragningsstaten till belopp understigande 500 kronor, eller ock under år 1908 erhållit avsked med avkortad pension från anslaget till pensionering av civila tjänstinnehavare, samt att i avseende å understödets storlek skulle iakttagas, att detsamma jämte den utgående pensionen icke finge tillsammans överstiga 500 kronor.

Anslagens belopp har utgjort för år 1911 5,700 kronor, för vart-

dera av åren 1912 och 1913 4,000 kronor, för år 1914 3,600 kronor, för år 1915 3,400 kronor och för år 1916 2,700 kronor. Av det för år 1915 anvisade anslaget tilldelade Kungl. Maj:t understöd åt 27 kronojägare med tillhopa 2,770 kronor. Sedan det upplysts, att av dessa 27 kronojägare fyra avlidit, har Kungl. Maj:t genom beslut den 31 december 1915 av anslaget för år 1916 beviljat understöd till 24 kronojägare med sammanlagt 2,390 kronor.

Även för år 1917 torde ett förslagsanslag för enahanda ändamål böra uppföras på extra stat under tionde huvudtiteln; och torde det lämpligen kunna nedsättas till förslagsvis 2,000 kronor. Någon ändring i villkoren för rätt att komma i åtnjutande av understöd av förevarande slag ifrågasätter jag ej.

Under åberopande härav hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

> att å extra stat under tionde huvudtiteln för år 1917 uppföra ett förslagsanslag av 2,000 kronor för utdelande av tillfälliga understöd åt pensionerade kronojägare, under villkor att understöd ej må tilldelas annan än den, som styrker sig vara i behövande omständigheter och antingen erhållit avsked med pension från allmänna indragningsstaten till belopp understigande 500 kronor eller ock under år 1908 erhållit avsked med avkortad pension från anslaget till pensionering av civila tjänstinnehavare, samt att i avseende å understödets storlek iakttages, att detsamma jämte den utgående pensionen icke må tillsammans överstiga 500 kronor.

I denna hemställan förenade sig statsrådets övriga ledamöter.

Vad statsrådet sålunda hemställt behagade Hans Maj:t Konungen bifalla samt förordnade, att utdrag av protokollet skulle tillställas finansdepartementet för iakttagande vid uppgörandet av förslag till reglering av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel.

Ur protokollet:
Herman Schlytern.

Innehållsförteckning.

Punkt		Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor	Sid.
	A. Det civila pensionsväsendet.			
[1.]	Pensionering av civila tjänstinnehavare	1,900,000		2
	Förvaltningsbidrag till en ny änke- och pupillkassa för civilstaten	35,000		2
	För gäldande av statens andel i kostnaden för pensionering av extra provinsialläkare	15,000		2
	För gäldande av statens andel i kostnaden för pensionering av lasarettsläkare	25,000		2
	Bidrag till sjuksköterskors pensionering	6,700		3
	Till bestridande av statens bidrag till pensionering av barnmorskor	30,000		3
	Till gäldande av kostnaden för förvaltningen av barnmorskornas pensionsanstalt	13,000		3
	Bidrag till handelsflottans pensionsanstalt	101,000		3
[2.]	Förbättring av pensioneringen från handelsflottans pensionsanstalt		31,000	3
[3.]	Förbättring av pensioneringen inom de tre första klasserna av handelsflottans pensionsanstalt		31,000	3
[4.]	Bidrag till pensionering av änkor och barn efter lärare vid allmänna läroverk, pedagogier, seminarier m. m.	145,780		5
	Bidrag till pensionering av den kvinnliga lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter	68,000		5
	Bidrag till dövstumlärarnas pensionsanstalt	35,000		5
	Bidrag till folkskollärares pensionering	681,892		5

Punkt	Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor	Sid.
[5.] Delaktighet i folkskollärarnas pensionsinrättning för en tredje lärartjänst vid statens uppfostringsanstalt å Bona m. m.			6
[6.] Pension åt vaktmästaren hos direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning P. J. Andersson Berling			7
[7.] Löneturstätt för t. f. vaktmästaren hos direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning C. G. E. Blomqvist			7
[8.] Understöd åt vissa äldre behövande, med låg pension avgångna folkskollärare		20,000	7
[9.] Extra pensionsavgifter till folkskollärarnas pensionsinrättning		114,000	7
Bidrag till folkskollärarnas änke- och pupillkassa	73,725		8
[10.] Förstärkande av det ordinarie anslaget: bidrag till folkskollärarnas änke- och pupillkassa		2,700	8
[11.] Tillfälliga understöd åt pensionerade kronojägare		2,000	8
Bidrag till kungl. hovkapellets pensionsinrättning	3,000		8
Till bestridande av statsverket på grund av lagen angående olycksfall i arbete åliggande utgifter för livräntor m. m.	5,000		8
B. Det militära pensionsväsendet.			
Ersättning till arméns pensionskassa för mistade löneinnehållningar	4,640		9
Ersättning till arméns pensionskassa för nådårs- och begravningshjälpsbesparingar	28,080		9
[12.] Bidrag till pensionering av änkor och barn efter befäl och underbefäl med vederlikar vid armén	128,348		9
[13.] Till förstärkande av det i 1916 års riksstat uppförda anslag för bidrag till pensionering av änkor och barn efter befäl och underbefäl med vederlikar vid armén		4,109	9

Punkt		Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor	Sid
[14.]	Till upprätthållande av arméns pensionskassas egen pensionering samt till fyllnadspensioner		3,500,000	9
[15.]	Tillfälliga understöd åt avskedade underofficerare och vederlikar vid armén		19,000	10
	Till arméns pensionskassa, ersättning för inkomster från Vadstena krigsmanshuskassas äldre medel	106,000		10
	Vadstena krigsmanshuskassa	137,640		10
	Bidrag till ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militär tjänstgöring	30,000		10
	Förhöjning i gratialen åt avskedat manskap	648,000		10
[16.]	Tillfälligt understöd åt f. d. förrådsvaktmästare		911	10
	Ersättning till flottans pensionskassas pensionsfond för minskade inkomster	36,320		11
	Ersättning till flottans pensionskassas gratialfond för minskade inkomster	16,650		11
[17.]	Bidrag till flottans pensionskassas gratialfond	29,500		11
[18.]	Till förstärkande av det i 1916 års riksstat uppförda anslag för bidrag till flottans pensionskassas gratialfond		800	11
	Till pensionering av flottans befäl och underbefäl med vederlikar	253,300		11
	Till pensionering av flottans gemenskap	251,300		11
[19.]	Pension åt förre båtsmannen J. V. Lindström Lidberg			12
[20.]	Pension åt förre båtsmannen K. F. Backman Gallin			12
[21.]	Pension åt förre båtsmannen O. Forsberg Warg			12
[22.]	Pension åt förre båtsmannen O. F. Johansson Kummelberg			12
[23.]	Tillfälliga understöd åt f. d. daglönare vid marinen		19,455	12
	Invalidhusfonden	60,350		13
	För blesserade över- och underofficerare	2,400		13

Punkt		Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor	Sid.
	C. Allmänna indragningsstaten.			
[24.]	Tilläggspension åt justitierådet H. Billing			13
[25.]	» » f. d. byråchefen J. J. A. Robbert			14
[26.]	Pension åt vaktmästaren F. Berwick			14
[27.]	» » maskinisten A. G. Täckström			14
[28.]	» » kokerskan vid Svea artilleriregemente Augusta Fredrika Ljungmark, född Lagerquist			14
[29.]	Pension åt arbeterskan vid ammunitionsfabriken å Marieberg Byngs Johanna Larsdotter			15
[30.]	Pension åt fästningsbyggnadsarbetaren A. Andersson-Flodin			15
[31.]	Understöd åt underofficerskorpralen A. Johanssons änka och minderåriga barn			15
[32.]	Pension åt konservatorn vid Vegaexpeditionen T. A. Boström			16
[33.]	Tilläggspension åt skrivbiträdet Hulda Andrietta Katarina Ström			16
[34.]	Pension åt förre länsmannen E. G. Rosengrén			16
[35.]	Fyllnadspension åt länsmannen E. T. Nordenstam			16
[36.]	Pension åt t. f. extra provinsialläkaren A. Ottoson			17
[37.]	Understöd åt järnvägsarbetaren J. Alin			17
[38.]	Pension åt » S. Carlsson m. fl.			17
[39.]	Understöd åt äldre behövande, utan pension avgångna folkskollärare			18
[40.]	Understöd åt äldre behövande, utan understöd avgångna småskollärare			18
[41.]	Understöd åt äldre behövande, med lågt understöd avgångna småskollärare			18
[42.]	Pension åt assistenten G. Flink			18

Punkt		Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor	Sid.
[43.]	Ersättning åt vaktmästaren J. G. Andersson för mistad avlöning			19
[44.]	Personlig professur för medicine doktorn C. G. A. Forssell			19
[45.]	Pension åt vaktmästaren och städerskan Anna Matilda Pettersson			20
[46.]	Pension åt vaktmästaren K. L. Almén			20
[47.]	» » eldaren J. Persson			20
[48.]	Tilläggspension åt rektorn C. O. Arcadius			20
[49.]	Pension åt speciallärarен vid tekniska högskolan R. L. Haglund			21
[50.]	Pension åt verkmästaren C. Nordendahl			21
[51.]	» » maskinisten C. J. Persson			21
[52.]	» » jordbruksbefallningsmannen P. V. Karlsson			21
[53.]	Pension åt andre instruktören i husslöjd J. Wallander			22
[54.]	Anslaget till allmänna indragningsstaten	1,988,235		22

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1916.

Riksdags- och revisionskostnader. Räntor å statsskulden.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 januari 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Vennersten anförde vidare:

Jag tillåter mig nu anmäla frågan om anvisande av anslag å riksstaten till riksdags- och revisionskostnader m. m. ävensom till betalning av räntor å statsskulden m. m.

I skrivelse den 9 december 1915 med förslagsberäkningar rörande riksgäldskontorets inkomster och utgifter för år 1917 m. m. hava full-

mäktige i riksgäldskontoret meddelat, att 1917 års förslagsanslag till riksdags- och revisionskostnader samt avlöningar m. m. beräknats till ett belopp av 1,628,000 kronor samt att räntorna å statsskulden för samma år beräknas komma att uppgå till 35,261,445 kronor.

Med avseende å de nya lånebehov, som för år 1917 göra sig gällande och i fråga om vilka jag har för avsikt att senare i dag göra vederbörliga framställningar, torde utöver vad av fullmäktige i riksgäldskontoret angivits såsom erforderligt för betalning av räntorna å statsskulden böra för ändamålet beräknas ytterligare omkring 700,000 kronor eller för jämnande av huvudtitelns slutsumma 699,955 kronor.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels för bestridande av riksdags- och revisionskostnader m. m. för år 1917 anvisa ett förslagsanslag å 1,628,000 kronor,

dels ock för betalning av räntor å statsskulden m. m. för samma år anvisa likaledes ett förslagsanslag å 35,961,400 kronor.

Vad departementschefen sålunda hemställt biträddes av statsrådets övriga ledamöter och blev av Hans Maj:t Konungen gillat och godkänt.

— —

Ur protokollet:
Albert Tondén.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1916.

Engångskostnader för försvaret.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 januari 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Vennersten, anhöll härefter att få anmäla de frågor, som anginge engångskostnader för försvaret.

Därvid erinrade departementschefen, att Kungl. Maj:t den 31 december 1915 på *lantförsvarsdepartementets* föredragning (bil. 1) beslutat avlåtande till riksdagen av följande framställningar, nämligen:

dels att utav det av 1914 års senare riksdag till bestridande av kostnaderna för övning vid armén av årsklassen 1914 yngre beviljade anslaget, 11,098,186 kronor, för år 1917 anvisa 1,003,531 kronor;

dels att utav det av 1914 års senare riksdag till anskaffande av intendenturmateriel för linjen och landstormen beviljade anslaget, 12,775,887 kronor, för år 1917 anvisa återstoden, 5,000,887 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna nämnda belopp;

dels att utav det av 1914 års senare riksdag till anskaffande av artillerimateriel för linjen och landstormen beviljade anslaget, 10,632,600 kronor, för år 1917 anvisa 3,500,000 kronor;

dels att utav det av 1914 års senare riksdag till anskaffande av ingenjörmateriel för linjen beviljade anslaget, 3,050,242 kronor för år 1917 anvisa återstoden, 1,016,747 kronor;

dels bestämma, att samtliga här omnämnda belopp, vilka såsom engångskostnader för lantförsvaret anvisas för år 1917, skola i riksstaten uppföras såsom ett gemensamt reservationsanslag;

dels och medgiva, att de behållningar, som kunna uppstå å det av 1915 års riksdag för anskaffande av viss intendenturmateriel för år 1916 beviljade anslaget å 3,362,000 kronor, må användas för anskaffande av ytterligare utrustning åt landstormen.

Vidare erinrade departementschefen, att Kungl. Maj:t förut denna dag på *sjöförsvarsdepartementets* föredragning (bil. 2) beslutat föreslå riksdagen

dels till bestridande av kostnaderna för övning vid flottan av värnpliktiga, tillhörande årsklasserna 1914 yngre och 1915 äldre, ävensom till täckande av övriga utgifter, som uppstå till följd av sänkningen av värnpliktsåldern för flottans värnpliktiga från 21:a till 20:e levnadsåret, av det beviljade anslaget av 1,450,000 kronor för år 1917 anvisa återstående, ännu icke anvisade beloppet, 350,000 kronor, att utgå av värnskattemedel;

dels för anläggande av ny docka vid flottans station i Stockholm, vilken anläggning beräknats kosta 1,400,000 kronor, för år 1917 anvisa av 1914 och 1915 års riksdagar utav värnskattemedel för ändamålet avsatta medel, tillhopa 1,050,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att utanordna erforderlig del därav redan under år 1916;

dels för anläggande av nämnda docka anvisa för år 1917 återstående beräknade beloppet, 350,000 kronor, att utgå av värnskattemedel;

dels för anläggande av en örlogsdepå vid Härnösand av det bevil-

jade anslaget av 1,700,000 kronor för år 1917 anvisa återstående, ännu icke anvisade beloppet, 800,000 kronor, att utgå av värnskattemedel;

dels för anskaffning av torpedmateriel för flottan av det beviljade anslaget av 300,000 kronor för år 1917 anvisa återstående, ännu icke anvisade beloppet, 125,000 kronor, att utgå av värnskattemedel;

dels för anskaffning av minmateriel för flottan av det beviljade anslaget av 300,000 kronor för år 1917 anvisa återstående, ännu icke anvisade beloppet, 125,000 kronor, att utgå av värnskattemedel;

dels till bestridande av kostnaderna för övning vid kustartilleriet av värnpliktiga, tillhörande årsklassen 1914 yngre, ävensom till täckande av övriga utgifter, som uppstå till följd av sänkningen av värnpliktsåldern för kustartilleriets värnpliktiga från 21:a till 20:e levnadsåret, av det beviljade anslaget av 819,700 kronor för år 1917 anvisa ett belopp av 3,800 kronor, att utgå av värnskattemedel;

dels och till nyanläggningar och nyanskaffningar för stärkande av det fasta kustförsvaret, med undantag av Fårösunds fästning, av det beviljade anslaget av 13,748,690 kronor för år 1917 anvisa ett belopp av 2,750,000 kronor, att utgå av värnskattemedel, med rätt för Kungl. Maj:t att utanordna erforderlig del därav redan år 1916.

För täckande av ifrågavarande engångskostnader för försvaret skulle alltså i förslaget till riksstat för år 1917 böra upptagas tillhopa 15,024,965 kronor. Då detta belopp borde täckas av medel ur statsverkets värnskattefond, hemställde departementschefen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att medgiva, att för täckande av ifrågavarande utgifter finge av statsverkets värnskattefond tagas i anspråk ett belopp av ..... kronor 15,024,965,

Vad departementschefen sålunda rörande engångskostnader för försvaret hemställt biträddes av statsrådets övriga ledamöter och blev av Hans Maj:t Konungen gillat och godkänt.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Ur protokollet:
Albert Tondén.

Bilaga 1.

Utdrag av protokollet över lantförsvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 31 december 1915.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Mörcke, anhöll härefter att få underställa Kungl. Maj:ts prövning frågan om anvisande av medel för bestridande av vissa engångskostnader för lantförsvarets ordnande samt yttrade därvid följande.

»Övergång till förändrad värnpliktstjänstgöring.

Med anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1914 års senare riksdag till bestridande av kostnaderna för övning vid armén av årsklassen 1914 yngre ett anslag av 11,098,186 kronor att utgå av värnskattemedel.

Av anslaget har riksdagen hittills anvisat

för år 1915	kronor	6,643,682: —
» » 1916	»	2,503,317: —
eller tillhopa	kronor	9,146,999: —

Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har nu i underdånig skrivelse den 30 september 1915 hemställt, att av anslaget måtte för år 1917 anvisas ett belopp av 1,003,531 kronor.

Departementschefen.

Då arméförvaltningens förevarande framställning står i överensstämmelse med den av riksdagen uppgjorda planen för engångskostnadernas fördelning under åren för övergången till den nya härordningen, finner jag mig böra tillstyrka bifall till den gjorda framställningen.

Intendenturmateriel.

Med anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1914 års senare riksdag till anskaffande av intendenturmateriel ett anslag av 12,775,887 kronor, att utgå av värnskattemedel.

Ifrågavarande anslag är avsett för anskaffande av utrustning åt linjen, inbegripet linjereservbataljonerna vid infanteriet, samt landstormen. För landstormens del är beräknat ett belopp av 2,089,000 kronor.

Av anslaget har riksdagen hittills anvisat

för år 1915	kronor	3,775,000: —
» » 1916	»	4,000,000: —
eller tillhopa	kronor	7,775,000: —

Å anslaget återstå således oanvisade (12,775,887—7,775,000 =) 5,000,887 kronor, vilket belopp enligt förutnämnda av riksdagen uppgjorda plan är avsett att utgå med 4,000,000 kronor under år 1917 och 1,000,887 kronor under år 1918.

Med anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har sedermera 1915 års riksdag för anskaffande av ytterligare utrustning åt landstormen beviljat för år 1916 ett belopp av 3,362,000 kronor, att utgå av statsverkets värnskattefond, med rätt för Kungl. Maj:t att, i mån av behov, redan under år 1915 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna vad som sålunda anvisats.

Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har nu i sin berörda skrivelse anmält, att de inträffade politiska förhållandena inom Europa föranlett en hastigare

anskaffning av intendenturmateriel än som vid uppgörandet av beräkningarna angående engångskostnaderna för lantförsvaret kunde ifrågasättas. För bestridande av kostnaderna för denna anskaffning hade arméförvaltningen varit nödsakad att taga i anspråk de medel, som av riksdagen beviljats för åren 1915 och 1916. Då emellertid anskaffning av intendenturmateriel borde successivt fortgå, tills all den materiel erhållits, som enligt uppgjord plan borde uppläggas i förråd, såge sig arméförvaltningen nödsakad att göra framställning om tidigare utbekommande av de medel, som skolat utgå först under åren 1917 och 1918. På grund härav hemställde arméförvaltningen, att å förevarande anslag återstående 5,000,887 kronor måtte anvisas för år 1917, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av omhänderhavande medel förskjuta 4,000,000 kronor.

Framställning av sakkunniga för verkställande av utredning angående landstormens utrustning.

Sedan jag, jämlikt den 22 januari 1915 erhållet nådigt bemyndigande, uppdragit åt sakkunniga att inom lantförsvarsdepartementet biträda med verkställande av utredning och avgivande av förslag angående landstormens utrustning m. m., hava nämnda sakkunniga med särskild skrivelse den 1 november 1915 överlämnat utredning och förslag i ämnet. De sakkunniga hava därvid beräknat kostnaderna för den utrustning, som bör för statsmedel anskaffas, till sammanlagt 15,313,254 kronor 93 öre. Ifrågavarande anskaffning borde enligt de sakkunnigas förslag fördelas på tre perioder, varav den första omfattade år 1916, den andra åren 1917—1920 och den tredje åren 1921—1924. Kostnaderna för den anskaffning, som borde äga rum under år 1916, uppginge till 6,244,802 kronor 67 öre. För bestridande av dessa kostnader kunde i första hand påräknas förenämnda av 1914 års senare riksdag för ändamålet beviljade 2,089,000 kronor. Dessa medel vore visserligen icke avsedda att utgå förrän längre fram, men då de redan nu erfordrades för ifrågavarande nödvändiga utgifter, syntes framställning böra göras hos riksdagen därom, att desamma finge disponeras redan under år 1916. Vidare funnes att tillgå besparingar å förberörda av 1915 års riksdag av värnskattemedel beviljade 3,362,000 kronor, vilka besparingar förslagsvis kunde beräknas komma att uppgå till 575,000 kronor. De sakkunniga ansåge, att framställning borde göras hos riksdagen om rätt för Kungl. Maj:t att för ifrågavarande ändamål disponera dessa besparingar under år 1916. Med frånräknande av dessa båda belopp, tillhopa 2,664,000 kronor, skulle således för anskaffningen under år 1916 erfordras 3,580,802 kronor 67 öre, vilket belopp borde äskas av 1916 års riksdag, med rätt för Kungl. Maj:t att utbetala detsamma redan under nämnda år.

På grund av vad arméförvaltningen anfört och med hänsyn jämväl till vad förenämnda sakkunniga föreslagit, torde hela det å förevarande anslag återstående beloppet, eller 5,000,887 kronor, böra anvisas för år 1917, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna detsamma. *Departementschefen.*

Då det av 1915 års riksdag för landstormens utrustning beviljade anslaget av 3,362,000 kronor avsåg anskaffande av visst antal persedlar av olika slag enligt en för riksdagen företedd plan, torde, i enlighet med vad de sakkunniga föreslagit, riksdagens medgivande böra utverkas att för ytterligare anskaffning av dylik utrustning få använda den behållning, som kan å anslaget uppkomma.

Till de sakkunnigas förslag om anvisande av medel för anskaffande av ytterligare utrustning åt landstormen torde jag få återkomma i annat sammanhang.

Artillerimateriel.

Med anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1914 års senare riksdag till anskaffande av artillerimateriel ett anslag av 10,632,600 kronor, att utgå av värnskattemedel.

Detta anslag var avsett för materiel för linjetruppernas och landstormens behov.

Av anslaget har riksdagen hittills anvisat

för år 1915	kronor	2,705,000: —
» » 1916	»	3,500,000: —
	eller tillhopa kronor	6,205,000: —

Å anslaget återstå således oanvisade (10,632,600—6,205,000 =) 4,427,600 kronor, vilket belopp enligt omförmälda av riksdagen uppgjorda plan för engångskostnadernas fördelning under övergångsåren är avsett att utgå med 3,500,000 kronor under år 1917 och 927,600 kronor under år 1918.

Arméförvaltningen har nu i sin förutnämnda skrivelse hemställt, att av anslaget måtte för år 1917 anvisas 3,500,000 kronor. *Arméförvaltningens framställning.*

Häremot har jag icke något att erinra. *Departementschefen.*

Ingenjörmateriel.

Med anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1914 års senare riksdag till anskaffande av ingenjörmateriel ett anslag av 3,050,242 kronor, att utgå av värnskattemedel.

Detta anslag avsåg fyllande av linjens behov av ifrågavarande materiel.

Av anslaget har riksdagen hittills anvisat

för år 1915	kronor	1,016,748: —
» » 1916	»	1,016,747: —
eller tillhopa	kronor	2,033,495: —

Å anslaget återstå alltså oanvisade (3,050,242—2,033,495 =) 1,016,747 kronor.

Arméförvaltningen har nu i sin omförmälda skrivelse hemställt, att detta belopp, 1,016,747 kronor, måtte anvisas för år 1917.

Departementschefen.

Då arméförvaltningens framställning står i överensstämmelse med den av riksdagen uppgjorda planen för engångskostnadernas fördelning under övergångsåren, har jag icke något att mot densamma erinra.

Sammanfattning.

I enlighet med vad sålunda anförts skulle för år 1917 anvisas:

för övergång till förändrad värnpliktstjänstgöring	kronor	1,003,531: —
till intendenturmateriel	»	5,000,887: —
» artillerimateriel	»	3,500,000: —
» ingenjörmateriel	»	1,016,747: —
eller tillhopa	kronor	10,521,165: —

På chefen för finansdepartementet torde ankomma att framställa förslag om ifrågavarande medels anvisande å statsverkets värnskattefond.

Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

dels att utav det av 1914 års senare riksdag till bestridande av kostnaderna för övning vid armén av årsklassen 1914 yngre beviljade anslaget, 11,098,186 kronor, för år 1917 anvisa 1,003,531 kronor;

dels att utav det av 1914 års senare riksdag till anskaffande av intendenturmateriel för linjen och landstormen beviljade anslaget, 12,775,887 kronor, för år 1917 anvisa återstoden, 5,000,887 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna nämnda belopp;

dels att utav det av 1914 års senare riksdag till anskaffande av artillerimateriel för linjen och landstormen beviljade anslaget, 10,632,600 kronor, för år 1917 anvisa 3,500,000 kronor;

dels att utav det av 1914 års senare riksdag till anskaffande av ingenjörmateriel för linjen beviljade anslaget, 3,050,242 kronor, för år 1917 anvisa återstoden, 1,016,747 kronor;

dels bestämma, att samtliga här omnämnda belopp, vilka såsom engångskostnader för lantförsvaret anvisas för år 1917, skola i riksstaten uppföras såsom ett gemensamt reservationsanslag;

dels och medgiva, att de behållningar, som kunna uppstå å det av 1915 års riksdag för anskaffande av viss intendenturmateriel för år 1916 beviljade anslaget å 3,362,000 kronor, må användas för anskaffande av ytterligare utrustning åt landstormen.»

Till denna departementschefens hemställan, däri statsrådets övriga ledamöter instämde, täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle utdrag av protokollet härom tillställas finansdepartementet för iakttagande vid uppgörande av förslag till riksstat för år 1917.

Ur protokollet:
Gust. B. v. Schwerin.

Bilaga 2.

Utdrag av protokollet över sjöförsvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 januari 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Broström anförde i underdånighet:

I proposition nr 156 den 20 juni 1914 framlades för riksdagen redogörelse och förslag beträffande vissa engångskostnader för sjöförsvarets ordnande, vilka ansågos böra bestridas av värnskattemedel.

I anslutning till sålunda lämnad redogörelse sammanfattades i en tablå, intagen å sidan 22 i nämnda proposition, samtliga dessa engångsutgifter, fördelade å särskilda ändamål och år. Denna tablå var av följande lydelse:

	År 1915.	År 1916.	År 1917.	År 1918 o. följande.	Summa.
Flottan.					
Övning av årsklasserna 1914 y och 1915 ä.	500,000	485,000	315,000	—	1,300,000
Nybyggnad av krigsfartyg	100,000	3,202,000	—	—	3,302,000
Ändringsarbeten å 1:a klass pansarbåtar	297,000	178,000	—	—	475.000
Ombyggnad av torpedkryssare till depåfartyg för undervattensbåtar	385,000	—	—	—	385.000
Bärgningsmateriel för undervattensbåtar	250,000	—	—	—	250,000
Docka jämte verkstad för flottans station i Stockholm	300,000	750,000	350,000	—	1,400,000
Örlogsdepå vid Härnösand	100,000	800,000	800,000	—	1,700,000
Torpedmateriel	50,000	125,000	125,000	—	300,000
Minmateriel	50.000	125,000	125,000	—	300,000
Säger för flottan	2,032,000	5,665,000	1,715,000	—	9,412.000
Kustartilleriet.					
Övning av årsklassen 1914 y	382,200	292,700	3,800	131,500	810,200
Nyanläggningar och nyanskaffningar för det fasta kustförsvaret (utom Fårösunds kustposition*)	2,750,000	2,750,000	2,750,000	5,498.690	13,748,690
Fårösunds kustposition eller andra försvarsanstalter å Gottland	225,000	—	—	—	225,000
Säger för kustartilleriet	3,357,200	3,042,700	2,753,800	5,630,190	14,783,890
Summa för marinen	5,389,200	8,707,700	4,468,800	5,630,190	24,195.890

Kungl. Maj:ts framställningar till riksdagen anslöto sig till beräkningarna i denna tablå och innefattade förslag, att beloppen för de särskilda ändamålen måtte beviljas och i erforderlig del anvisas för år 1915 eller ock, vad angick dockan vid flottans station i Stockholm samt Fårö-

*) Numera benämnd Fårösunds fästning.

sunds fästning eller andra försvarsanstalter å Gottland, för sistnämnda år avsättas.

I skrivelse nr 1 den 14 september 1914 anmälde riksdagen sina i anledning av Kungl. Maj:ts berörda framställningar fattade beslut. Dessa riksdagens beslut överensstämde med Kungl. Maj:ts förslag i ämnet med undantag dels därav att riksdagen, som bestämt penningbidrag och penningtillskott till de värnpliktiga till högre belopp än Kungl. Maj:t föreslagit, till följd därav höjde här ifrågavarande anslag till de värnpliktigas övningar, dels ock därav att riksdagen ökade anslaget till ändringsarbeten å pansarbåtar.

I förstnämnda hänseende beviljade riksdagen till bestridande av kostnaderna för övning vid flottan av värnpliktiga, tillhörande årsklasserna 1914 yngre och 1915 äldre, ett anslag av 1,450,000 kronor (i stället för det av Kungl. Maj:t begärda, i förenämnda tablå upptagna beloppet, 1,300,000 kronor) och anvisade därav för år 1915 ett belopp av 560,000 kronor. Till bestridande av kostnaderna för övning vid kustartilleriet av värnpliktiga, tillhörande årsklassen 1914 yngre, beviljade vidare riksdagen ett anslag av 819,700 kronor (i stället för det av Kungl. Maj:t begärda, i förenämnda tablå upptagna beloppet, 810,200 kronor) och anvisade därav ett belopp av 386,200 kronor för år 1915.

I sistnämnda avseende beviljade riksdagen för ändringsarbeten å vissa pansarbåtar ett till 590,500 kronor förhöjt belopp, varav för år 1915 anvisades 297,000 kronor.

Sammanlagda beloppet av för år 1915 av riksdagen anvisade eller avsatta medel, vilket utgjorde 5,453,200 kronor, uppfördes av riksdagen i riksstaten för samma år under rubriken: »Verkliga utgifter. XIII Engångskostnader för försvaret» såsom gemensamt reservationsanslag med enhetstitel: »Engångskostnader för sjöförsvaret».

Efter framställning av Kungl. Maj:t i proposition nr 164 till 1915 års riksdag angående vissa engångskostnader för sjöförsvarets ordnande anmälde nämnda års riksdag i skrivelse nr 150, bland annat, att riksdagen, som icke haft något att erinra mot vad Kungl. Maj:t i sagda proposition föreslagit beträffande engångskostnaderna för sjöförsvaret,

dels anvisat för år 1916, att utgå av värnskattemedel,

till bestridande av kostnaderna för övning vid flottan av värnpliktiga, tillhörande årsklasserna 1914 yngre och 1915 äldre, av det beviljade anslaget av 1,450,000 kronor ett belopp av 540,000 kronor ävensom medgivit, att ifrågavarande anslag finge användas jämväl till

täckande av övriga utgifter, som uppstode till följd av sänkningen av värnpliktsåldern för flottans värnpliktiga från 21:a till 20:e levnadsåret;

för nyanskaffning under åren 1915—1919 av krigsfartygsmateriel av det beviljade anslaget av 3,302,000 kronor återstående icke anvisade beloppet, 3,202,000 kronor;

för ändringsarbeten å 1:a klass pansarbåtarna Oden, Thor, Niord, Dristigheten, Åran, Wasa, Manligheten och Oscar II av det beviljade anslaget av 590,500 kronor återstående icke anvisade beloppet, 293,500 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att utanordna erforderlig del därav redan år 1915;

för anläggande av en örlogsdepå vid Härnösand av det beviljade anslaget av 1,700,000 kronor ett belopp av 800,000 kronor;

för anskaffning av torpedmateriel för flottan av det beviljade anslaget av 300,000 kronor hälften av den icke anvisade delen eller 125,000 kronor;

för anskaffning av minmateriel för flottan av det beviljade anslaget av 300,000 kronor hälften av den icke anvisade delen eller 125,000 kronor;

för utförande av återstående moderniseringsarbeten å 1:a klass pansarbåten Tapperheten ett anslag av 48,300 kronor;

till bestridande av kostnaderna för övning vid kustartilleriet av värnpliktiga, tillhörande årsklassen 1914 yngre, av det beviljade anslaget av 819,700 kronor ett belopp av 298,200 kronor ävensom medgivit, att ifrågavarande anslag finge användas jämväl till täckande av övriga utgifter, som uppstode till följd av sänkningen av värnpliktsåldern för kustartilleriets värnpliktiga från 21:a till 20:e levnadsåret;

till nyanläggningar och nyanskaffningar för stärkande av det fasta kustförsvaret, med undantag av Fårösunds fästning, av det beviljade anslaget av 13,748,690 kronor ett belopp av 2,750,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att utanordna erforderlig del därav redan år 1915;

dels beslutat att för anläggande av ny docka vid flottans station i Stockholm, vilken anläggning beräknats kosta 1,400,000 kronor, av värnskattemedel för år 1916 avsätta ett belopp av 750,000 kronor;

dels ock bestämt, att samtliga ovannämnda belopp, tillhopa 8,932,000 kronor, skulle under titel »Engångskostnader för sjöförsvaret» i riksstaten för år 1916 uppföras såsom ett gemensamt reservationsanslag.

Tillika anmälde 1915 års riksdag, att riksdagen medgivit, att till täckande av anslagen för år 1916 till engångskostnader för försvaret i dess helhet finge av statsverkets värnskattefond tagas i anspråk ett belopp av 29,577,064 kronor. I denna summa ingick förutnämnda engångskostnader för sjöförsvaret med berörda belopp, 8,932,000 kronor.

I enlighet med den i det föregående intagna tablån lärer nu böra av riksdagen begäras anvisning av värnskattemedel för år 1917 till följande ändamål, nämligen:

Övning vid flottan av värnpliktiga, tillhörande årsklasserna 1914 yngre och 1915 äldre.

Docka vid flottans station i Stockholm.

Örlogsdepå vid Härnösand.

Torpedmateriel.

Minmateriel.

Övning vid kustartilleriet av värnpliktiga, tillhörande årsklassen 1914 yngre.

Nyanläggningar och nyanskaffningar för det fasta kustförsvaret (utom Fårösunds fästning).

Marinförvaltningen har i skrivelse den 8 oktober 1915 framlagt förslag angående anvisning av värnskattemedel för år 1917 till nyssnämnda ändamål; och anhåller jag att i det följande få, särskilt för flottan och särskilt för kustartilleriet, uttala mig rörande dessa anslagskrav.

Flottan.

Övning av årsklasserna 1914 y och 1915 ä.

Såsom förut erinrats, har 1914 års senare riksdag till bestridande av kostnaderna för övning vid flottan av värnpliktiga, tillhörande årsklasserna 1914 yngre och 1915 äldre, beviljat ett anslag av 1,450,000 kronor, att utgå av värnskattemedel, samt därav för år 1915 anvisat ett belopp av 560,000 kronor och för år 1916 ett belopp av 540,000 kronor. I nämnda anslagsbelopp, 1,450,000 kronor, ingår en av riksdagens beslut rörande förhöjning i det till de värnpliktiga utgående penningbidrag och penningtillskott föranledd ökning med 150,000 kronor av den summa, Kungl. Maj:t för ändamålet beräknat, eller 1,300,000 kronor.

Jämlikt förut intagna tablå över engångsutgifterna för sjöförsvaret borde av det för övning av ifrågavarande klasser värnpliktiga av Kungl. Maj:t beräknade medelsbehovet, 1,300,000 kronor, anvisas 500,000 kronor för år 1915, 485,000 kronor för år 1916 och 315,000 kronor för år 1917.

Av den utav riksdagen beslutade ökningen, 150,000 kronor, av det för ifrågavarande ändamål beräknade anslagsbeloppet har alltså för år

1915 anvisats 60,000 kronor och för år 1916 55,000 kronor, vadan av denna ökning återstår ett ännu ej anvisat belopp av 35,000 kronor.

Marinförvaltningen har i sin förenämnda skrivelse den 8 oktober 1915 anfört, att anvisningen för ifrågavarande ändamål för år 1917 borde i överensstämmelse med nyssnämnda tablå, sedan den i enlighet med riksdagens beslut blivit modifierad, utgöra återstoden av det utav 1914 års senare riksdag beviljade anslaget eller tillhopa 315,000 + 35,000 = 350,000 kronor.

Departementschefen.

Mot marinförvaltningens beräkning av storleken av det belopp, som torde böra anvisas för år 1917, har jag icke något att erinra.

På sätt jag till statsrådsprotokollet den 14 januari 1915, bilagt statsverkspropositionen angående femte huvudtiteln (sid. 70—71), anfört, hade de värnskattemedel, som erfordrades för övergången till den nya värnpliktslagen, uppdelats på åren 1915—1917 på sådant sätt, att fluktuationer i de ordinarie anslag, från vilka kostnaderna för flottans värnpliktiga bestredes, skulle undvikas. Det ändamål, som sålunda åsyftats vid uppdelningen på nämnda år av berörda värnskattemedel, hade emellertid icke kommit att tydligt uttryckas i propositionen nr 156, utan hade ifrågavarande anslag av värnskattemedel begärts till »bestridande av kostnaderna för övning av värnpliktiga, tillhörande årsklasserna 1914 yngre och 1915 äldre». På min tillstyrkan hemställde därför Kungl. Maj:t till 1915 års riksdag om medgivande därtill, att det av riksdagen beviljade anslaget till bestridande av kostnaderna för övning vid flottan av värnpliktiga, tillhörande årsklasserna 1914 yngre och 1915 äldre, finge användas jämväl till täckande av övriga utgifter, som uppstode till följd av sänkningen av värnpliktsåldern för flottans värnpliktiga från 21:a till 20:e levnadsåret. Denna Kungl. Maj:ts framställning blev, såsom av det förut sagda framgår, av riksdagen bifallen.

Docka vid flottansstation i Stockholm.

För anläggande av ny docka vid flottans station i Stockholm, vilken anläggning beräknats kosta 1,400,000 kronor, har 1914 års senare riksdag, på Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, av värnskattemedel för år 1915 avsatt ett belopp av 300,000 kronor. Därvid uttalade riksdagen, att riksdagen förutsatte att i sinom tid få tillfälle att träffa avgörande i fråga om platsen för den nya dockan. Till dockanläggningen avsattes av 1915 års riksdag för år 1916 ytterligare 750,000 kronor.

Med avseende på anläggandet av den nya dockan har Kungl Maj:t genom nådigt brev den 17 september 1914 anmodat marinförvaltningen, chefen för marinstaben och inspektören av flottans övningar till sjöss att snarast möjligt, efter det stationsbefälhavaren och varvschefen vid

flottans station i Stockholm blivit hörda, gemensamt inkomma med yttrande, huruvida nämnda docka lämpligen borde förläggas inom stationens nuvarande område och i sådant fall med förslag till plats därför eller, därest dockan syntes böra förläggas utom samma område, med därav föranlett yttrande och förslag. Till åtlydnad härav hava nämnda myndigheter den 12 augusti 1915 avgivit utlåtande i ämnet, därvid marinförvaltningen och inspektören hemställt, att den nya dockan måtte förläggas å plats invid Lilla Värtan, i främsta rummet å Lindarängen, men, därest oöverstigliga hinder härför mötte, vid Kaknäs, under det chefen för marinstaben föreslagit, att dockan måtte förläggas inom det nuvarande Galärvarvsområdet. Då det synts erforderligt och lämpligt, att frågan om platsen för dockans förläggning och därmed sammanhängande spörsmål underkastades ytterligare utredning, har jag, efter erhållet nådigt bemyndigande, den 15 december 1915 tillkallat marindirektören I. J. Falkman och kommendörkaptenen H. O. F. Gyldén att såsom sakkunniga biträda inom departementet vid verkställande av sådan utredning.

I sin berörda skrivelse den 8 oktober 1915 har marinförvaltningen uttalat att, innan avgörandet i fråga om platsen för den nya dockan komme till stånd, storleken av det belopp, som borde för år 1917 för ändamålet anvisas, icke kunde med tillförlitlighet angivas. Det syntes emellertid ämbetsverket vara av stor vikt, att arbetena å den nya dockan så snart ske kunde toge sin början och därefter slutfördes, på det att dockningsmöjligheter för de nya pansarbåtarna måtte kunna beredas inom Stockholms skärgård. Ämbetsverket hölle sålunda före, att arbetena å dockan borde taga sin början redan under år 1916 och att medel härför borde anvisas. Sålunda torde av innevarande års riksdag böra äskas anvisande att utgå av värnskattemedel för år 1917 av dels för ändamålet avsatta medel, 1,050,000 kronor, och dels återstående beräknade beloppet, 350,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att utanordna erforderlig del därav redan år 1916.

Departementschefen.

Frågan om platsen för den nya dockan är ännu icke i det skick, att jag kan underställa densamma Kungl. Maj:ts prövning. På sätt jag uttalat under punkt 27 i statsrådsprotokollet över sjöförsvarsärenden för denna dag, bilagt statsverkspropositionen till innevarande års riksdag, är det emellertid min förhoppning, att den ytterligare erforderliga utredningen kan avslutas i så god tid, att proposition i ämnet hinner avlåtas till nämnda riksdag. Jag anförde under samma punkt vidare, att jag ansåg mig redan nu kunna uttala, hurusom jag med hänsyn till innehållet av den redan förebragta utredningen icke kunde till-

styrka Kungl. Maj:t, att den nya dockan förlades inom stationens nuvarande område. Under förutsättning att Kungl. Maj:t gillade denna min uppfattning och riksdagen i anslutning därtill skulle fatta beslut om dockans förläggning utom Galärvarvsområdet, skulle ett sådant beslut enligt min mening såsom konsekvens medföra, att flottans varv och i sinom tid även flottans station successivt borde förflyttas från sin nuvarande plats.

Därest min sålunda uttalade förhoppning, att frågan om platsen för den nya dockan kan hänskjutas till innevarande års riksdag, blir förverkligad, är det, såsom marinförvaltningen framhållit, med hänsyn till angelägenheten att för de nya pansarbåtarna av Sverige-typen snarast möjligt bereda dockningsmöjligheter i Stockholms skärgård, av största vikt, att arbetena med dockanläggningens utförande kunna påbörjas redan under år 1916 och att medel finnas tillgängliga för arbetenas fortgående bedrivande. Jag anser mig följaktligen böra instämma i marinförvaltningens omförmälda förslag, att anvisning för år 1917 nu bör av riksdagen äskas såväl av de för ändamålet redan avsatta medlen, 1,050,000 kronor, som ock av det återstående beräknade beloppet, 350,000 kronor, ävensom att Kungl. Maj:t bör bemyndigas att redan under innevarande år utanordna erforderlig del av nämnda medel.

Vid min blivande framställning i fråga om platsen för ifrågavarande docka torde jag få tillfälle att närmare utveckla, på vilket sätt och i vilken ordning arbetena för dockanläggningen böra igångsättas och bedrivas, samt huru den därmed i samband stående frågan om flyttning av flottans varv och station bör lösas.

Örlogsdepå i Härnösand.

För anläggande av en örlogsdepå vid Härnösand har riksdagen beviljat ett anslag av 1,700,000 kronor, att utgå av värnskattemedel, samt därav för år 1915 anvisat ett belopp av 100,000 kronor och för år 1916 ett belopp av 800,000 kronor.

Av förberörda proposition nr 156 till 1914 års senare riksdag framgår, att arbetena för anläggningen beräknats kunna igångsättas före slutet av år 1915 och kräva en tid av omkring två år samt att de erforderliga medlen förutsatts skola anvisas att utgå med 100,000 kronor år 1915 samt med 800,000 kronor vartdera av åren 1916 och 1917.

I skrivelse nr 1 har 1914 års senare riksdag anfört, att riksdagen emot Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning icke haft något annat att erinra, än att riksdagen ansett sig böra framhålla, att anläggningarna för örlogsdepån, om den skulle kunna på ett tillfredsställande sätt fylla sitt

ändamål, syntes böra redan från början omfatta jämväl en mindre verkstadsanläggning. Genom vederbörande utskotts försorg verkställda överslagsberäkningar angående de kompletteringar jämte verkstads- och bostadshus, som för anordnande av en dylik verkstadsanläggning kunde anses erforderliga, gåve vid handen, att kostnaden härför skulle uppgå till omkring 150,000 kronor.

Genom nådigt brev den 17 september 1914 har marinförvaltningen anbefallts att snarast möjligt till Kungl. Maj:t inkomma med huvudsaklig plan för utförande under särskilda år av den anläggning av en örlogsdepå vid Härnösand, vartill riksdagen beviljat medel.

Marinförvaltningen har nu i förut omförmälda skrivelse den 8 oktober 1915 meddelat, att noggranna undersökningar och behövliga mätningar av terrängen å den ursprungligen åsyftade platsen för örlogsdepån blivit genom ämbetsverkets försorg utförda. Det hade därvid — anförde marinförvaltningen vidare — visat sig, att nämnda plats på grund av åtskilliga omständigheter mindre väl lämpade sig för anläggningen i fråga. Undersökningarna och mätningarna hade därför utsträckts över ett närgränsande område, som syntes bättre ägnat att motsvara de fordringar, som borde uppställas å örlogsdepån. Sedan preliminära avtal om inköp av större delen av detta område, som visade sig lämpligt för anläggningen, blivit av marinförvaltningen träffade, hade ämbetsverket därefter jämlikt nådigt bemyndigande den 12 augusti 1915 inköpt för depån erforderliga områden.

I överensstämmelse med den förut intagna tablån har marinförvaltningen i sin förenämnda skrivelse den 8 oktober 1915 för år 1917 upptagit anvisning av återstoden av ifrågavarande anslag eller 800,000 kronor.

Mot denna framställning har jag icke något att erinra. Departementschefen.

För anskaffning av torpedmateriel för flottan har 1914 års senare riksdag beviljat ett anslag av 300,000 kronor, att utgå av värnskattemedel, samt därav för år 1915 anvisat ett belopp av 50,000 kronor och för år 1916 ett belopp av 125,000 kronor. Torpedmateriel för flottan.

Av den förut intagna tablån framgår, att av ifrågavarande anslag återstoden eller ett belopp av 125,000 kronor förutsatts skola anvisas för år 1917.

Marinförvaltningen har i sin förutnämnda skrivelse den 8 oktober 1915 hemställt, att anvisning av nyss angivna belopp, 125,000 kronor, för år 1917 måtte begäras; och har jag icke funnit något att häremot erinra.

Minmateriel för flottan.

För anskaffning av minmateriel för flottan har 1914 års senare riksdag beviljat ett anslag av 300,000 kronor, att utgå av värnskattemedel, samt därav för år 1915 anvisat ett belopp av 50,000 kronor och för år 1916 ett belopp av 125,000 kronor.

Såsom framgår av den under nästföregående punkt åberopade tablån, har förutsatts, att av ifrågavarande anslag återstoden eller ett belopp av 125,000 kronor skulle anvisas för år 1917.

Härom har marinförvaltningen gjort framställning i sin skrivelse den 8 oktober 1915; och har jag funnit mig böra instämma i vad ämbetsverket sålunda hemställt.

Kustartilleriet.

Övning av årsklassen 1914 y.

Till bestridande av kostnaderna för övning vid kustartilleriet av värnpliktiga, tillhörande årsklassen 1914 yngre, har riksdagen beviljat ett anslag av 819,700 kronor, att utgå av värnskattemedel, och därav för år 1915 anvisat ett belopp av 386,200 kronor och för år 1916 ett belopp av 298,200 kronor.

Av riksdagens skrivelse nr 1 år 1914 framgår, att av det sålunda beviljade anslaget ett belopp av 3,800 kronor beräknats för år 1917.

Marinförvaltningen har i sin förutnämnda skrivelse den 8 oktober 1915 hemställt, att sistnämnda belopp, 3,800 kronor, måtte äskas för år 1917.

Departementschefen.

Mot marinförvaltningens nyssnämnda hemställan har jag icke något att erinra.

Av vad jag anfört till statsrådsprotokollet den 14 januari 1915, bilagt statsverkspropositionen angående femte huvudtiteln (sid. 119—121), framgår, att det ordinarie anslaget till kustartilleribeväringens avlöning och beklädnad m. m. för vart och ett av åren 1916—1919 beräknats till samma belopp, och hade detta skett under förutsättning att de värnskattemedel, som erfordrades för övergången till den nya värnpliktslagen, uppdelades på åren 1915—1917 på sådant sätt, att fluktuationer i de ordinarie anslag, från vilka kostnaderna för kustartilleriets värnpliktiga bestredes, skulle undvikas. Det ändamål, som sålunda åsyftats vid uppdelningen på nämnda år av berörda värnskattemedel, hade emellertid icke kommit att tydligt uttryckas i propositionen. På min tillstyrkan hemställde därför Kungl. Maj:t till 1915 års riksdag om medgivande därtill, att det av riksdagen beviljade anslaget till bestridande av kostnaderna för övning vid kustartilleriet

av värnpliktiga, tillhörande årsklassen 1914 yngre, måtte få användas jämväl till täckande av övriga utgifter, som uppstode till följd av sänkningen av värnpliktsåldern för kustartilleriets värnpliktiga från 21:a till 20:e levnadsåret. Denna Kungl. Maj:ts framställning blev av riksdagen bifallen.

Nyanläggningar och nyanskaffningar för stärkande av det fasta kustförsvaret.

Till nyanläggningar och nyanskaffningar för stärkande av det fasta kustförsvaret, med undantag av Fårösunds fästning, har 1914 års senare riksdag beviljat ett anslag av 13,748,690 kronor, att utgå av värnskattemedel, och därav för år 1915 anvisat ett belopp av 2,750,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av sistnämnda summa under år 1914 av tillgängliga medel utanordna för arbetenas påbörjande erforderliga belopp. 1915 års riksdag har därefter av det beviljade anslaget å 13,748,690 kronor för år 1916 anvisat ett ytterligare belopp av 2,750,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att utanordna erforderlig del därav redan år 1915.

Genom nådigt beslut den 1 december 1914 har åt tillkallade sakkunniga — kustbefästningskommissionen — uppdragits att snarast möjligt uppgöra och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till allmän plan för utförande under åren 1915—1919 av de nyanläggningar och nyanskaffningar för stärkande av det fasta kustförsvaret, till vilka riksdagen beviljat medel.

Förslag till dylik plan har den 12 januari 1915 inkommit till Kungl. Maj:t. Genom nådigt beslut den 12 februari samma år blevo vidare nämnda sakkunniga anmodade att så snart ske kunde inkomma med förslag beträffande utförandet av de arbeten och anskaffningar, som borde igångsättas under år 1915. Enahanda uppdrag har kustbefästningskommissionen genom nådigt brev den 17 december 1915 erhållit för år 1916. På förslag av de sakkunniga och efter vederbörande myndigheters hörande hava tid efter annan nådiga beslut fattats om verkställandet av vissa anskaffningar m. m. för stärkande av det fasta kustförsvaret, varvid erforderliga belopp utanordnats av nyssnämnda av riksdagen anvisade medel.

Marinförvaltningen har i sin förenämnda skrivelse den 8 oktober 1915 hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes hos riksdagen äska anvisning för år 1917 av ytterligare 2,750,000 kronor av det beviljade anslaget; och borde enligt ämbetsverkets mening, i likhet med vad under föregående år ägt rum, av riksdagen begäras medgivande för Kungl. Maj:t att av beloppet under år 1916 utanordna erforderlig del.

Departementschefen.

Marinförvaltningens hemställan under förevarande punkt står i överensstämmelse med vad som i förut omförmälda proposition nr 156 till 1914 års senare riksdag anförts i fråga om anslagets fördelning på olika år; och har jag funnit mig böra biträda ämbetsverkets hemställan.

Med anledning av vad nyssnämnda riksdag anfört i skrivelse nr 1 angående önskvärdheten av att arbetena för det fasta kustförsvarets stärkande bedreves med all den skyndsamhet, som vore möjlig utan att särskild ökning av kostnaderna därav föranleddes, har jag ansett erforderligt, att Kungl. Maj:t skulle äga att av den summa, som för ifrågavarande ändamål må komma att anvisas för år 1917, redan under innevarande år utanordna erforderligt belopp.

I detta sammanhang tillåter jag mig att i korthet beröra de åtgärder, som efter avlåtandet av propositionen nr 164 till 1915 års riksdag vidtagits i avseende å de i den å sid. 3 intagna tablå angivna arbeten och anskaffningar, för vilka de avsedda medlen i sin helhet anvisats redan för år 1915 eller för åren 1915 och 1916.

Beträffande *nybyggnad av krigsfartyg* torde jag få hänvisa till den redogörelse, som jag i sådant avseende lämnat under punkt 19 i statsrådsprotokollet över sjöförsvarsärenden för denna dag, bilagt innevarande års statsverksproposition.

De *ändringsarbeten å 1:a klass pansarbåtar*, vartill för åren 1915 och 1916 anvisats medel, äro numera till huvudsaklig del fullbordade.

Med avseende å *ombyggnad av torpedkryssare till depåfartyg för undervattensbåtar* torde jag få erinra, att Kungl. Maj:t den 17 september 1914 uppdragit åt marinförvaltningen att så snart sig göra läte inkomma med utredning och förslag till utförande av sådan ombyggnad. Förslag i sådant hänseende har ännu icke inkommit till Kungl. Maj:t.

Sedan marinförvaltningen nyssnämnda den 17 september 1914 anbefallts att inkomma med förslag angående anskaffning av *bärgningsmateriel för undervattensbåtar*, har ämbetsverket i hemlig skrivelse den 12 november 1915 avgivit dylikt förslag; och har Kungl. Maj:t genom hemligt nådigt brev den 3 december samma år bemyndigat marinförvaltningen att gå i författning om anskaffande för det beviljade beloppet, 250,000 kronor, av sådan materiel i överensstämmelse med det avgivna förslaget.

För år 1915 har avsatts ett belopp av 225,000 kronor att användas till *försvarsanstalter å Gottland*, på sätt framdeles må av Konung och riksdag närmare bestämmas. I samband härmed har riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställt om utredning och förslag, huruvida Fårösunds fästning lämpligen må kunna ersättas av andra försvarsanstalter.

Frågan om Fårösunds fästnings bibehållande eller ersättande av andra försvarsanstalter är ännu icke i det skick, att slutligt förslag i ärendet kan avgivas. Emellertid har jag, på sätt framgår av mitt uttalande till statsrådsprotokollet under punkt 53 i statsverkspropositionen till innevarande års riksdag, ansett mig böra utgå från, att ifrågavarande fästning kommer att bibehållas jämväl under år 1917.

Med stöd av vad jag anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels till bestridande av kostnaderna för övning vid flottan av värnpliktiga, tillhörande årsklasserna 1914 yngre och 1915 äldre, ävensom till täckande av övriga utgifter, som uppstå till följd av sänkningen av värnpliktsåldern för flottans värnpliktiga från 21:a till 20:e levnadsåret, av det beviljade anslaget av 1,450,000 kronor för år 1917 anvisa återstående, ännu icke anvisade beloppet, 350,000 kronor, att utgå av värnskattemedel;

dels för anläggande av ny docka vid flottans station i Stockholm, vilken anläggning beräknats kosta 1,400,000 kronor, för år 1917 anvisa av 1914 och 1915 års riksdagar utav värnskattemedel för ändamålet avsatta medel, tillhopa 1,050,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att utanordna erforderlig del därav redan under år 1916;

dels för anläggande av nämnda docka anvisa för år 1917 återstående beräknade beloppet, 350,000 kronor, att utgå av värnskattemedel;

dels för anläggande av en örlogsdepå vid Härnösand av det beviljade anslaget av 1,700,000 kronor för år 1917 anvisa återstående, ännu icke anvisade beloppet, 800,000 kronor, att utgå av värnskattemedel;

dels för anskaffning av torpedmateriel för flottan av det beviljade anslaget av 300,000 kronor för år 1917 anvisa återstående, ännu icke anvisade beloppet, 125,000 kronor, att utgå av värnskattemedel;

dels för anskaffning av minmateriel för flottan av det beviljade anslaget av 300,000 kronor för år 1917 anvisa återstående, ännu icke anvisade beloppet, 125,000 kronor, att utgå av värnskattemedel;

dels till bestridande av kostnaderna för övning vid kustartilleriet av värnpliktiga, tillhörande årsklassen 1914 yngre, ävensom till täckande av övriga utgifter, som uppstå till följd av sänkningen av värnpliktsåldern för kustartilleriets värnpliktiga från 21:a till 20:e levnadsåret, av det beviljade anslaget av 819,700 kronor för år 1917 anvisa ett belopp av 3,800 kronor, att utgå av värnskattemedel;

dels och till nyanläggningar och nyanskaffningar för stärkande av det fasta kustförsvaret, med undantag av Fårösunds fästning, av det bevil-

jade anslaget av 13,748,690 kronor för år 1917 anvisa ett belopp av 2,750,000 kronor, att utgå av värnskattemedel, med rätt för Kungl. Maj:t att utanordna erforderlig del därav redan år 1916.

Till denna departementschefens hemställan, däri statsrådets övriga ledamöter instämde, täcktes Hans Maj:t Konungen lämna nådigt bifall; och skulle utdrag av detta protokoll tillställas finansdepartementet för iakttagande vid uppgörande av förslag till reglering av engångskostnaderna för försvaret.

Ur protokollet:

R. Sundin.

Stockholm, K. L. Beckmans Boktr., 1916.

Täckande av kostnader, som avses i § 63 regeringsformen.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 januari 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Vennersten anförde härefter:

Under åberopande av vad jag tidigare vid redogörelsen för finansplanen för år 1917 yttrat, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på den proposition i ärendet, som kommer att föreläggas riksdagen, å riksstaten för år 1917 beräkna

dels för återbetalande till riksgäldskontoret av det

den 13 januari 1915 lyftade s. k. lilla kreditivet ett belopp av ..... kronor 15,000,000;

dels ock eljest till täckande av under år 1915 av förskjutna medel gjorda kostnader, som avses i § 63 regeringsformen, ett belopp av..... kronor 38,000,000, därav 27,000,000 kronor att utgå av tillfälliga lånemedel.

Till vad departementschefen sålunda hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämde, behagade Hans Maj:t Konungen lämna nådigt bifall.

Ur protokollet:
Albert Tondén.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1916.

Krigstidshjälp.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 januari 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Vennersten anförde härefter:

Till Kungl. Maj:t hava inkommit ett flertal framställningar från funktionärer vid statens verk och inrättningar med anhållan om förbättrade avlöningsförhållanden, till stöd för vilka framställningar särskilt åberopats den under senaste tiden uppkomna prisstegringen å ett flertal viktiga livsförnödenheter.

Då jag anser det vara riktigt, att staten under nuvarande synnerligen onormala förhållanden träder hjälpande emellan för de ekonomiskt svagast ställda av dess tjänare, har jag, sedan utredning i frågan införskaffats från en del av de verk, som beröras av ifrågavarande

framställningar, den 9 november 1915 utverkat Kungl. Maj:ts befallning till löneregleringskommittén att avgiva utlåtande i anledning av vad samma framställningar innehölle om beredande av tillfälligt dyrtidstillägg åt befattningshavare.

Löneregleringskommittén har ännu icke avslutat sin utredning, men enligt vad jag under hand inhämtat torde kommittén komma att förorda, att för innevarande år *krigstidshjälp* beredes vissa statstjänare inom de lägre avlöningsklasserna.

Inom kommittén verkställda preliminära beräkningar giva vid handen, att en krigstidshjälp, sådan inom kommittén ifrågasatts och utsträckt jämväl till den extra personalen, skulle kräva en sammanlagd statsutgift av inemot 3,500,000 kronor.

Nämnda summa anser jag böra nu å budgeten beräknas under provisorisk huvudtitel.

När definitivt förslag i frågan skall framläggas, lärer det visa sig vara riktigast och mest ändamålsenligt, att mellan de ordinarie huvudtitlarna fördela utgifterna, därvid vad beträffar de affärsdrivande verken utgiftsbeloppen torde böra inräknas i driftkostnaderna och sålunda minska överskotten i riksstaten.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på den framställning i ämnet, som kan varda förelagd riksdagen, till *krigstidshjälp* för år 1916 åt vissa ordinarie och extra befattningshavare inom statsförvaltningen å riksstaten för år 1917 beräkna ett belopp av ..... kronor 3,500,000.

Till vad departementschefen sålunda hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämde, behagade Hans Maj:t Konungen lämna nådigt bifall.

Ur protokollet:
Albert Tondén.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1916.

Utgifter för kapitalökning.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 januari 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Sedan frågorna om statsverkets verkliga utgifter blivit på föredragning av vederbörande departementschefer prövade, anhöll chefen för finansdepartementet, statsrådet Vennersten, att få anmäla de frågor, som berörde reglering av statens

utgifter för kapitalökning

Vad först angick

statens affärsverksamhet,

erinrade departementschefen, att Kungl. Maj:t på civildepartementets (se *bil. 1* vid detta protokoll) och jordbruksdepartementets (se *bil. 2*)

föredragning förut denna dag beslutit avlåtande till riksdagen av följande framställningar, nämligen:

A. Postverket.

[1.] Inköp av inventarier.

att för inköp av inventarier för postverkets behov för år 1917 anvisa ..... kronor 350,000: —
med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna ..... kronor 175,000: —
(bil. 1 sid. 12);

[2.] Nybyggnader.

att dels av det anslag å ..... kronor 960,000: —
som riksdagen beviljat för uppförande å den ännu icke för centralpostkontoret i Stockholm disponerade delen av postverkets tomt inom kvarteret Riddaren i Stockholm, efter rivning av däråt uppförda byggnader, av en tillbyggnad samt för vidtagande i sammanhang därmed av vissa förändringar å den nuvarande posthusbyggnaden i samma kvarter, för år 1917 anvisa ett belopp av ..... kronor 300,000: —
med rätt för Kungl. Maj:t att därav förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna ..... kronor 150,000: —

dels för genomförande av vissa ändringar i planen för nyssnämnda byggnadsarbete för år 1917 anvisa ett belopp av ..... kronor 50,000: —
med rätt för Kungl. Maj:t att utanordna detta belopp förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel;

dels för fortsättande och avslutande av byggnadsarbetena å ett posthus i Kristianstad för år 1917 anvisa ett belopp av ..... kronor 163,400: —
med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna ..... kronor 90,000: —

dels medgiva, att av de besparingar, tillhopa ..... kronor 37,848: 75
som uppstått å de till uppförande av ett posthus i Västervik, inrymmande jämväl lokaler för telegrafverkets behov, anvisade medel, må av generalpoststyrelsen, i mån av behov, disponeras, för den beslutade posthusbyggnaden i Norrköping, inrymmande jämväl lokaler för riksbankens behov, högst ..... kronor 20,000: —
och för den beslutade posthusbyggnaden i Uddevalla, inrymmande jämväl lokaler för telegrafverkets behov, högst ..... kronor 17,848: 75

dels för uppförande å den postverket tillhöriga tomten nr 112 inom S:t Lars kvarter i Linköping av ett posthus, inrymmande jämväl lokaler för telegrafverkets behov, bevilja ett anslag av kronor 240,000: —

och därav för år 1917 anvisa ..... kronor 120,000: —
med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna beloppet;

dels ock för gäldande av återstoden av köpeskillingen ..... kronor 711,304: 31
för det för postverkets räkning inköpta område om 5,583,1 kvadratmeter av tomten n:r 67 A i Göteborgs stads tolfte rote samt för påbörjande av uppförandet å sagda område av ett nytt centralposthus i nämnda stad för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 860,000: —
med rätt för Kungl. Maj:t att härav förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna ..... kronor 150,000: —
(bil. 1 sid. 39);

B. Telegrafverket.

att dels medgiva

att för telegrafverkets räkning må inköpas tomten nr 6 i kvarteret Saturnus i Sundsvall för en köpeskilling av högst ..... kronor 8,000: — [3.] **Inköp och bebyggande av fastigheter för telegrafverket.**

samt att vid en radiostation, som det är avsett att telegrafstyrelsen skall övertaga från marinförvaltningen, må uppföras ett bostadshus för en kostnad av högst ..... kronor 40,000: —

dels, med ändring av riksdagens år 1915 i ämnet fattade beslut, medgiva, att för telegrafverkets räkning må å tomten nr 2 i kvarteret Draken i Uppsala uppföras en telegrafstationsbyggnad för en kostnad icke överstigande ..... kronor 450,000: —

dels ock för år 1917 anvisa till inköp och bebyggande av fastigheter för telegrafverkets räkning ett anslag av ..... kronor 250,000: —
(bil. 1 sid. 47);

att för fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 7,000,000: — [4.] **Fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende.** (Lånemedel.)
med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna beloppet;
(bil. 1 sid. 56);

C. Statens järnvägar.

att till utförande av nya byggnader och anläggningar vid statens trafikerade järnvägar för år 1917 anvisa ett belopp av kronor 6,127,800: — [5.] **Nya byggnader och anläggningar vid statens trafikerade järnvägar.** (3,127,800 kronor av lånemedel.)
med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna ett belopp av ..... kronor 1,500,000: —
(bil. 1 sid. 111);

[6.] **Anslag till markförvärv.** (Lånemedel.)
att för inköp av mark, som erfordras för utvidgning av vissa järnvägsstationer, för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 500,000: — (bil. 1 sid. 112);

[7.] **Förändringar vid Centralstationen i Stockholm m. m.** (Lånemedel.)
att höja det för utförande av vissa förändringar av spårsystemet vid Centralstationen i Stockholm jämte därmed sammanhängande arbeten beviljade anslaget med ..... kronor 761,900: —
till ..... » 6,241,900: —
samt därav för år 1917 anvisa återstående beloppet » 1,761,900: —
(bil. 1 sid. 123):

[8.] **Kostnader för dubbelspår mellan Göteborg och Alingsås.** (Lånemedel.)
att för fullbordande av utläggning av ytterligare ett järnvägsspår mellan Göteborg och Alingsås och utförande av därmed sammanhängande arbeten för år 1917 bevilja ett anslag av ..... kronor 2,900,000: — med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna ..... kronor 2,400,000: — (bil. 1 sid. 141);

[9.] **Anslag till ombyggnad av Malmö statsbangård.** (Lånemedel.)
att för fortsättande av arbetena med ombyggnad av Malmö statsbangård för år 1917 anvisa ett belopp av ..... kronor 1,000,000: — med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna ..... kronor 500,000: — (bil. 1 sid. 143);

[10.] **Ombyggnad av statens järnvägars reparationsverkstäder i Malmö.** (Lånemedel.)
att till fullbordande av ombyggnaden av statens järnvägars reparationsverkstäder i Malmö för år 1917 anvisa ett anslag av kronor 400,000: — med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis av tillgängliga medel utanordna detsamma redan under år 1916;
(bil. 1 sid. 144);

[11.] **Ombyggnad och utvidgning av spårsystemet vid bangården i Norrköping.** (Lånemedel.)
att för avslutande av arbetet med ombyggnad och utvidgning av spårsystemet vid bangården i Norrköping för år 1917 anvisa ett belopp av ..... kronor 150,000: — (bil. 1 sid. 145);

[12.] **Anslag till rullande materiel för statens järnvägar.** (Lånemedel.)
att för år 1917 till anskaffande av rullande materiel vid statens järnvägar bevilja ett anslag av ..... kronor 6,740,000: — med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna ..... kronor 240,000: — (bil. 1 sid. 148);

att till fullbordande av statsbanan Ulriksfors—Volgsjön för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 500,000: — (bil. 1 sid. 149); [13.] **Fullbordande av statsbanebyggnaden Ulriksfors—Volgsjön.** (Lånemedel.)

att till fortsättning av statsbanan Sveg—Brunflo för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 3,000,000: — (bil. 1 sid. 150); [14.] **Fortsättning av statsbanebyggnaden Sveg—Brunflo.** (Lånemedel.)

att till täckande av den brist, som uppkommit å de för Riksgränsbanans elektrifiering beviljade anslag, för år 1917 bevilja ett tilläggsanslag av ..... kronor 650,000: — med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna beloppet; (bil 1 sid. 156); [15.] **Ang. anslag till täckande av uppkommen brist vid utförande av Riksgränsbanans elektrifiering.** (Lånemedel.)

att i avbidan å den proposition, som kan komma att avlåtas om elektrifiering av järnvägslinjen Kiruna—Svartön, för ändamålet för år 1917 beräkna ett anslag av ..... kronor 3,500,000: — med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna ..... kronor 1,000,000: — (bil. 1 sid. 156); [16.] **Elektrifiering av järnvägslinjen Kiruna—Svartön.** (Lånemedel.)

att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående fortsättande av inlandsbanan norr om Volgsjön m. m., för år 1917 för ändamålet beräkna ett anslag av ..... kronor 4,000,000: — med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna ..... kronor 1,000,000: — (bil. 1 sid. 158); [17.] **Fortsättande av inlandsbanan norr om Volgsjön m. m.** (3,500,000 kronor av lånemedel.)

att för fortsättande av arbetet med utläggande av ytterligare ett järnvägsspår mellan Norrköping och Mjölby för år 1917 anvisa ett belopp av ..... kronor 2,000,000: — (bil. 1 sid. 158); [18.] **Anläggning av dubbelspår mellan Norrköping och Mjölby.** (Lånemedel.)

[19.] **Anläggning av dubbelspår mellan Sävsjö och Tranås.** (Lånemedel.)

att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående påbörjande av arbetet med utläggande av ytterligare ett järnvägsspår mellan Sävsjö och Tranås, för år 1917 för ändamålet beräkna ett anslag av ..... kronor 500,000: — (bil. 1 sid. 159);

[20.] **Inventarier och förlag vid statens järnvägar.**

att för år 1917 anvisa
dels för nya inventarier vid statens järnvägar ett anslag av ..... kronor 1,500,000: —
dels ock för ökat förlag vid samma järnvägar likaledes ett anslag av ..... kronor 1,500,000: —
(bil. 1 sid. 162);

D. Statens vattenfallsverk.

[21.] **Anslag för anläggning av ny farled mellan Vänersborg och Göteborg.** (Lånemedel.)

att av det för anläggning av ny farled mellan Vänersborg och Göteborg av riksdagen beviljade anslaget å ..... kronor 22,800,000: — för år 1917 anvisa återstående beloppet ..... » 300,000: — med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna nämnda belopp;
(bil. 1 sid. 165);

[22.] **Ombyggnad av Södertälje kanal.** (Lånemedel.)

att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående ombyggnad av Södertälje kanal, för ändamålet beräkna ett anslag för år 1917 av ..... kronor 400,000: — (bil. 1 sid. 166);

[23.] **Fortsättande av vissa arbeten för en tredje utbyggnad av Trollhätte kraftstation.** (Lånemedel.)

att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående fortsatt anslag för utförande av en tredje utbyggnad av Trollhätte kraftstation, för ändamålet beräkna ett anslag för år 1917 av ..... kronor 3,700,000: — med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna ..... kronor 1,500,000: — (bil. 1 sid. 167);

[24.] **Andra utbyggnaden av kraftstationen vid Porjus.** (Lånemedel.)

att i avbidan å den proposition, som kan komma att avlåtas om påbörjande av vissa arbeten för en andra utbyggnad av kraftstationen vid Porjus, för ändamålet för år 1917 beräkna ett anslag av kronor 1,500,000: — med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna ..... kronor 500,000: — (bil. 1 sid. 167);

att i avvaktan på den proposition i ämnet, som kan komma att avlåtas, för år 1917 beräkna [25.] Ångkraftstation för Älvkarleby kraftverk. (Lånemedel.)

dels för anläggande av en ångkraftstation för Älvkarleby kraftverk ett anslag av ..... kronor 650,000: —

dels ock för utvidgning av nämnda ångkraftstation ett anslag av ..... kronor 1,000,000: —

med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna ..... kronor 500,000: — (bil. 1 sid. 169);

att för utförande av upprensning av Masurforsen i Dalälven för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 600,000: — [26.] Upprensning av Masurforsen. (Lånemedel.)

med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna ..... kronor 300,000: — (bil. 1 sid. 175);

att till gäldande av de på Älvkarleby vattenfall jämte Stall- och Nygårdsforsarna belöpande kostnaderna för Skattungens och Oresjöns reglering för år 1917 bevilja ett anslag å ..... kronor 44,500: — (bil. 1 sid. 182); [27.] Kostnader för Skattungens och Oresjöns reglering. (Lånemedel.)

att för år 1917 anvisa ett belopp av ..... kronor 3,000,000: — att enligt de närmare föreskrifter, Kungl. Maj:t meddelar, användas för utförande av distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten för statens kraftverk, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna kronor 1,000,000: — (bil. 1 sid. 186); [28.] Distributionsanläggningar för statens kraftverk. (Lånemedel.)

E. Statens domäners fond.

att i avbidan på den särskilda proposition angående anslag för anordnande av jägmästarbostäder inom vissa revir i de norra delarna av riket, som Kungl. Maj:t må komma att avlåta till riksdagen, för detta ändamål såsom kapitalökning för statens domäners fond beräkna ett belopp av ..... kronor 410,700: — (bil. 2 sid. 2). [29.] Anordnande av jägmästarbostäder.

Beträffande de sålunda för år 1917 ifrågasatta anslagen för fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende, för utförande av nya byggnader och anläggningar vid statens trafikerade järnvägar med ett belopp av 3,127,800 kronor, för inköp av mark, som erfordras för utvidgning av vissa järnvägsstationer, för utförande av vissa förändringar

av spårsystemet vid Centralstationen i Stockholm jämte därmed sammanhängande arbeten, för fullbordande av utläggning av ytterligare ett järnvägsspår mellan Göteborg och Alingsås och utförande av därmed sammanhängande arbeten, för fortsättande av arbetena med ombyggnad av Malmö statsbangård, för fullbordande av ombyggnaden av statens järnvägars reparationsverkstäder i Malmö, för avslutande av arbetet med ombyggnad och utvidgning av spårsystemet vid bangården i Norrköping, för anskaffande av rullande materiel vid statens järnvägar, för fullbordande av statsbanan Ulriksfors—Volgsjön, för fortsättning av statsbanan Sveg—Brunflo, för täckande av den brist, som uppkommit å de för riksgränsbanans elektrifiering beviljade anslag, för elektrifiering av järnvägslinjen Kiruna—Svartön, för fortsättande av inlandsbanan norr om Volgsjön m. m. med ett belopp av 3,500,000 kronor, för fortsättande av arbetet med utläggande av ytterligare ett järnvägsspår mellan Norrköping och Mjölby, för påbörjande av arbetet med utläggande av ytterligare ett järnvägsspår mellan Sävsjö och Tranås, för anläggning av ny farled mellan Vänersborg och Göteborg, för ombyggnad av Södertälje kanal, för utförande av en tredje utbyggnad av Trollhätte kraftstation, för påbörjande av vissa arbeten för en andra utbyggnad av kraftstationen vid Porjus, för anläggande av en ångkraftstation för Ålvkarleby kraftverk och utvidgning av nämnda ångkraftstation, för utförande av upprensning av Masurforsen i Dalälven, för gäldande av de på Ålvkarleby vattenfall jämte Stall- och Nygårdsforsarna belöpande kostnaderna för Skattungens och Oresjöns reglering samt för utförande av distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten för statens kraftverk hemställde föredragande departementschefen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att vart och ett av nu angivna anslag eller anslagsbelopp finge utgå av lånemedel.

Vid bifall härtill skulle alltså av sammanlagda beloppet ..... kronor 57,428,300: —
av samtliga för nu ifrågavarande statsregleringsperiod erforderliga anslag till utgifter för statens affärsverksamhet ett belopp av..... » 48,424,200: —
bestridas av lånemedel.

Vidkommande därefter

statens utlåningsfonder

erinrade departementschefen till en början om Kungl. Maj:ts på civildepartementets föredragning *(bil. 1)* förut fattade beslut att föreslå riksdagen:

1. Allmänna järnvägslånefonden.

att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående avsättning till allmänna järnvägslånefonden för femårsperioden 1917—1921, för ändamålet beräkna ett anslag för år 1917 av ..... kronor 1,500,000: — (bil. 1 sid. 187); [30.] **Avsättning till allmänna järnvägslånefonden.** (Lånemedel.)

2. Fonden för bibanor i vissa delar av riket.

att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående avsättning till fonden för att underlätta åstadkommandet av bibanor inom vissa delar av riket för ändamålet beräkna ett belopp för år 1917 av ..... kronor 1,000,000: — (bil. 1 sid. 188); **Avsättning till fonden för bibanor i vissa delar av riket.** (Lånemedel.)

Slutligen erinrade departementschefen om nedannämnda av Kungl. Maj:t på jordbruksdepartementets *(bil. 2)* föredragning förut denna dag beslutade framställningar till riksdagen, nämligen:

3. Odlingslånefonden.

att dels medgiva, att under år 1917 ett belopp av ..... kronor 1,000,000: — må av Kungl. Maj:t disponeras såsom lån från odlingslånefonden; [32.] **Odlingslånefonden.** (Lånemedel.)

dels ock till kapitalökning för odlingslånefonden för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 250,000: — (bil. 2 sid. 3);

4. Egnahemslånefonden.

att dels medgiva, att för år 1917 ett belopp av kronor 6,000,000: — må av Kungl. Maj:t disponeras såsom lån från egnahemslånefonden; [33.] **Egnahemslånefonden.** (Lånemedel.)

dels ock såsom kapitalökning för samma fond för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 5,000,000 (bil. 2 sid. 4);

5. Lånefonden för inköp av ädla avelsston.

[34.] Lånefonden för inköp av ädla avelsston.

att såsom kapitalökning till lånefonden för inköp av ädla avelsston för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 50,000: — (bil. 2 sid. 5);

6. Allmänna nyodlingsfonden.

[35.] Allmänna nyodlingsfonden. (Lånemedel.)

att dels medgiva, att under år 1917 ett belopp av ..... kronor 100,000: — må disponeras såsom lån från allmänna nyodlingsfonden;

dels ock såsom kapitalökning till samma fond för år 1917 anvisa ett anslag av ..... kronor 60,000: — (bil. 2 sid. 5).

Beträffande ovanberörda anslag för avsättning till allmänna järnvägslånefonden och för avsättning till fonden för bibanor i vissa delar av riket samt för ökning av odlingslåne-, egnahemslåne- och allmänna nyodlingsfondernas kapital hemställde föredragande departementschefen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att nämnda anslag finge utgå av lånemedel.

Under förutsättning av bifall härtill, skulle av utgifterna för statens lånefonder ett belopp av ..... kronor 7,810,000: — komma att täckas av lånemedel och ett belopp av » 50,000: — att täckas av andra medel.

Härefter anförde departementschefen:

I avseende å de medel, som för nu ifrågavarande statsregleringsperiod böra utgå för

avbetalning å statsskulden,

[36.] Avbetalning å statsskulden.

hava fullmäktige i riksgäldskontoret i skrivelse den 9 december 1915 meddelat mig, att utbetalningarna under år 1917 för amortering å statsskulden i enlighet med gällande bestämmelser beräknats till sammanlagt 4,855,043 kronor. Nämnda belopp torde få jämkas till 4,855,000 kronor.

Med anledning härav hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen,

att för år 1917 anvisa ett förslagsanslag å kronor 4,855,000: — att tillhandahållas riksgäldskontoret för avbetalning å statsskulden.

Vad föredragande departementschefen sålunda hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämde, behagade Hans Maj:t Konungen gilla och bifalla.

Ur protokollet:

Albert Tondén.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

till

utgifter för kapitalökning.

Punkt.		Att täckas av lånemedel. Kronor.	Att täckas av andra statsinkomster. Kronor.	Sid.
	Statens affärsverksamhet.			
	A. **Postverket.**			
[1.]	Inköp av inventarier	——	350,000: —	2.
[2.]	Nybyggnad i Stockholm	——	350,000: —	2.
[2.]	» » Kristianstad	——	163,400: —	2.
[2.]	Disponerande för posthusbyggnaderna i Norrköping och Uddevalla av å visst anslag uppkommet överskott	——	——	2.
[2.]	Nybyggnad i Linköping	——	120,000: —	2.
[2.]	Inköp av tomt i Göteborg och nybyggnad därå	——	860,000: —	3.
	B. **Telegrafverket.**			
[3.]	Inköp och bebyggande av fastigheter	——	250,000: —	3.
[4.]	Fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende	7,000,000: —	——	3.
	C. **Statens järnvägar.**			
[5.]	Nya byggnader och anläggningar vid statens trafikerade järnvägar	3,127,800: —	3,000,000: —	3.
[6.]	Anslag till markförvärv	500,000: —	——	4.
[7.]	Förändringar vid centralstationen i Stockholm m. m.	1,761,900: —	——	4.
[8.]	Kostnader för dubbelspår mellan Göteborg och Alingsås	2,900,000: —	——	4.
[9.]	Ombyggnad av Malmö statsbangård	1,000,000: —	——	4.
[10.]	Ombyggnad av statens järnvägars reparationsverkstäder i Malmö	400,000: —	——	4.

Punkt.		Att täckas av lånemedel. Kronor.	Att täckas av andra statsinkomster. Kronor.	Sid.
[11.]	Ombyggnad och utvidgning av spårsystemet vid bangården i Norrköping	150,000: —	—	4.
[12.]	Anslag till rullande materiel	6,740,000: —	—	4.
[13.]	Fullbordande av statsbanan Ulriksfors—Volgsjön	500,000: —	—	5.
[14.]	Fortsättning av statsbanan Sveg—Brunflo	3,000,000: —	—	5.
[15.]	Täckande av brist för Riksgränsbanans elektrifiering	650,000: —	—	5.
[16.]	Elektrifiering av statsbanan Kiruna—Svartön	3,500,000: —	—	5.
[17.]	Fortsättande av inlandsbanan norr om Volgsjön m. m.	3,500,000: —	500,000: —	5.
[18.]	Dubbelspår Norrköping—Mjölby	2,000,000: —	—	5.
[19.]	Dubbelspår Sävsjö—Tranås	500,000: —	—	6.
[20.]	Inventarier och förlag	—	3,000,000: —	6.
	D. Statens vattenfallsverk.			
[21.]	Anläggning av ny farled mellan Vänersborg och Göteborg	300,000: —	—	6.
[22.]	Ombyggnad av Södertälje kanal	400,000: —	—	6.
[23.]	Tredje utbyggnaden av Trollhätte kraftstation	3,700,000: —	—	6.
[24.]	Andra utbyggnaden av Porjus kraftstation	1,500,000: —	—	6.
[25.]	Ångkraftstation för Älvkarleby kraftverk	1,650,000: —	—	7.
[26.]	Upprensning av Masurforsen	600,000: —	—	7.
[27.]	Kostnader för Skattungens och Oresjöns reglering	44,500: —	—	7.
[28.]	Distributionsanläggningar för statens kraftverk	3,000,000: —	—	7.
	E. Statens domäners fond.			
[29.]	Anordnande av jägmästarbostäder	—	410,700:	7.
	Statens utlåningsfonder.			
[30.]	Allmänna järnvägslånefonden	1,500,000: —	—	9.
[31.]	Avsättningar till fonden för bibanor i vissa delar av riket	1,000,000: —	—	9.
[32.]	Odlingslånefonden	250,000: —	—	9.
[33.]	Egnahemslånefonden	5,000,000: —	—	9.
[34.]	Lånefonden för inköp av ädla avelsston	—	50,000: —	10.
[35.]	Allmänna nyodlingsfonden	60,000: —	—	10.
	Avbetalning å statsskulden	—	4,855,000: —	10.

Bil. 1.

Utgifter för kapitalökning.

Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 januari 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Chefen för civildepartementet, statsrådet von Sydow anförde:

I enlighet med den av Kungl. Maj:t och riksdagen år 1911 godkända uppställning av riksstaten anhåller jag få anmäla erforderliga **anslag för kapitalökning** för de till civildepartementet hörande affärsdrivande verk och utlåningsfonder.

Med hänsyn till de rådande förhållandena och det tryckta statsfinansiella läget hade det givetvis varit önskligt att kunna i största möjliga

mån begränsa anslagsbehoven även på de områden, varom här är fråga. I sådant syfte hava jämväl vederbörande myndigheter, på sätt skedde även i fråga om de anslagsbehov, som förelades nästlidet års riksdag, anmodats att vid avgivande av förslag beträffande anslag att äskas av 1916 års riksdag iakttaga all den sparsamhet, som lämpligen läte sig göra.

På grund av omständigheter, som jag här tillåter mig i korthet antyda och vilka jag blir i tillfälle att under de särskilda anslagsposterna närmare utveckla, har det emellertid befunnits nödvändigt att i avseende å utgifter för kapitalökning för år 1917 framställa anslagskrav, som gå vida utöver de för innevarande år för ändamålet beviljade beloppen.

I avseende å *byggnader för post- och telegrafverken* har jag sålunda nödgats taga hänsyn därtill, att lösningen av dessa verks lokalfrågor å vissa orter icke kunnat helt eller ens delvis undanskjutas utan verkliga, understundom nog så allvarliga olägenheter för trafikens besörjande och därmed även för allmänheten, icke minst näringslivets representanter.

Vad angår anslagen till fortsatt utveckling av *statens telefon- och telegrafväsende* giva dessa god avkastning och avse dessutom att tillgodose ändamål, som icke utan olägenhet för såväl det allmänna som den enskilde kunna åsidosättas. Någon nedsättning i de för detta ändamål begärda anslag ämnar jag därför icke föreslå.

Vidkommande så *statens järnvägar* har jag sökt förvissa mig om att de anslagsäskanden, jag härnedan kommer att förorda, äro nödiga endels ur synpunkten av angelägenheten att söka framföra statens järnvägar till den nivå, som den starkt växande trafiken påkallar, endels för att åstadkomma direkta besparingar i driftkostnader. Ett undanskjutande av vissa arbeten skulle för övrigt endast medföra än större hopande av anslagskrav under de närmast följande åren.

I detta sammanhang kan jag icke underlåta att framhålla, hurusom — på sätt jag redan i mitt yttrande till statsrådsprotokollet den 14 januari 1915 antydde — flera symptom börja tyda därpå, att även för normala förhållanden trafiken å statens järnvägar uppnått eller åtminstone står nära invid gränsen för den kapacitet, de med deras nuvarande utrustning äga. För extra ordinära förhållanden, sådana som de nu rådande, måste trafiken, såsom erfarenheten nog så tydligt ådagalagt, redan anses hava överskridit denna gräns. Det torde därför icke kunna undvikas, att under de närmaste åren högst betydande anspråk

komma att ställas på statskassan för kapitalutlägg till statsbaneändamål. Av sådan anledning synes mig kunna ifrågasättas, huruvida icke såsom en förberedande åtgärd borde upprättas en plan för de arbeten och anskaffningar, som äro i första hand nödvändiga. Med hänsyn till de under den senaste tiden gjorda rön torde måhända därvid också böra vidtagas en allmän revision av den av järnvägsstyrelsen år 1913 framlagda utredningen av behovet av nya byggnader och anläggningar, som under tioårsperioden 1914—1923 borde ifrågakomma vid statens järnvägar. Till denna fråga torde jag inom den närmaste tiden få återkomma.

Vad slutligen beträffar anslagen till *vattenfallsverken* har jag tagit i betraktande, att dessa, efter vad erfarenheten redan hunnit giva vid handen, förränta sig väl. De nuvarande höga kolprisen hava även bidragit att ytterligare framhäva önskvärdheten att utnyttja vattenkraften. Jag vill i detta sammanhang också nämna, att efterfrågan å vattenkraft är synnerligen livlig och stadd i jämnt stigande.

Jag övergår härefter till de särskilda verkens anslagskrav.

Postverket.

Vidkommande anslagen för år 1916 till postverket under utgifter för kapitalökning må erinras därom, att 1915 års riksdag anvisade tillsammans 1,015,000 kronor.

Dessa medel voro avsedda att användas på följande sätt:

till inventarier	kronor	350,000: —
» posthusbyggnad i Stockholm	»	300,000: —
» » » Kristianstad	»	165,000: —
» inköp av tomt i Göteborg	»	200,000: —
	Summa kronor	1,015,000: —

I skrivelse den 28 september 1915 har generalpoststyrelsen avgivit förslag i fråga om anslag till kapitalökning beträffande postverket för år 1917.

1. Inköp av inventarier.

[1.] **Inköp av inventarier.**

I förenämnda skrivelse har generalpoststyrelsen i avseende å anslagsbehovet för inventarier framhållit, hurusom styrelsen, i syfte att ernå för statsverket bästa möjliga resultat, numera i allt större utsträckning centraliserat upphandlingen av de inventarier, persedlar och effekter, som äro behövliga för distrikts- och lokalförvaltningarna och som ifrågakomma till anskaffning år efter år. Förutom de olika slag av inventarier m. m., som sedan längre tid tillbaka inköpts genom styrelsen, anskaffas numera genom dess försorg för samtliga distrikts- och lokalförvaltningar erforderliga brevhissar och brevtransportörer för elektrisk kraft, frimärksautomater, skriv- och räknemaskiner, stämpelmaskiner, velocipeder, linoleummattor m. m.

År efter år förekommer anskaffning av vissa slag av för postkontoren erforderliga möbler och inventarier, såsom diskar, blankettskåp, skriv-, stämpel- och expeditionsbord, skrivpulpeter för allmänheten,

sorteringsfack m. m. Dessa inventarier hava hittills upphandlats i mån av behov och i enlighet med av vederbörande distriktschefer infordrade, tävlande anbud. Det är, enligt vad nu meddelas, styrelsens avsikt att genom utarbetande av ritningar och arbetsbeskrivningar till vissa bestämda modeller för sådana möbler och inventarier, som erfordras för flertalet postkontor i riket, söka att genom centralisering av upphandlingen även i avseende å dessa slag av inventarier dels åstadkomma möjligast billiga anskaffningskostnad, dels i större utsträckning än hittills bliva tillförsäkrad ett förstklassigt utförande beträffande tillverkning och materialier, dels ock vinna enhetlighet i fråga om utseende och inredning för möbler och inventarier av samma slag, givetvis med de smärre avvikelser från den bestämda typen, som betingas av olika lokala förhållanden. [1.]

Såsom ett led i styrelsens strävan att i all möjlig mån nedbringa utgifterna för anskaffning och underhåll av inventarier, effekter och förbrukningsartiklar har styrelsen vidare låtit sig angeläget vara att åt den under år 1914 inrättade postverkets verkstad i allt större utsträckning uppdraga förekommande nytillverkning av inventarier och effekter m. m. ävensom reparation och underhåll av desamma.

Styrelsen har i sin ifrågavarande skrivelse i detta sammanhang lämnat en redogörelse rörande verksamheten å verkstaden under dess första arbetsår, som omfattat tiden 1 mars—31 december 1914, ävensom under 1915 års första åtta månader, och har styrelsen därvid anfört följande:

Postverkets verkstad.

»Verkstaden är inrymd i posthusets vid Vasagatan vindsvåning i lokaler, som kunnat disponeras för ändamålet.

Då verkstaden den 1 mars 1914 trädde i verksamhet, anställdes, förutom verkmästaren, endast 3 arbetare, nämligen 2 mekaniker och en lärling. I den mån allt flera nytillverknings- och reparationsarbeten ansågos böra uppdragas åt verkstaden, anställde styrelsen därstädes ytterligare arbetskrafter. Vid 1914 års utgång uppgick sålunda arbetsstyrkan till 15 man utom verkmästaren.

Under första arbetsårets 10 månader hava i medeltal 10 arbetare utom verkmästaren varit sysselsatta vid verkstaden. Densamma har uppdelats i tre avdelningar, nämligen en för mekaniska, en för bleckslageri- och en för måleriarbeten.

Av arbetsstyrkan sysselsattes vid 1914 års utgång:

å den mekaniska avdelningen	9 man	
» bleckslageriavdelningen	4 »	och
» måleriavdelningen	2 »	.

Arbetstiden är fastställd till 57 timmar per vecka.

Avlöningen till arbetarna utgår med högst de belopp, som i Stockholm betalas inom respektive yrkesgrenar.

[1.] Under det första arbetsåret hava följande arbeten verkställts:

	Reparationer.	Nytillverkningar.
Brev- och korsbandslådor	1,180	78
Brevhissar	—	2
Brevtransportörer, elektriska	3	—
Brevstämplar, alla slag	97	—
Dokumentslådor	37	—
Frimärksautomater	3	52
Frimärks- och penninglådor	76	126
Insatslådor och -ställ	54	17
Kassaförvaringsrum	29	—
Lyktor	36	—
Lås	47	—
Numreringsmaskiner	74	—
Nycklar, alla slag	141	78
Plomberingstänger	158	—
Postfack	17	—
Påssaxar	327	—
Revolvrar	12	—
Stämpellådor	1,091	200
Stämpelmaskiner	13 *)	—
Tidbrickor	14	910
Tömningsväskor	117	—
Vågar	110	—
Väskhållare	33	—
Diverse	64	2 **)

Sammanställning, utvisande det ekonomiska resultatet m. m. för det första arbetsåret.

Debet.	Kr.	ö.	Kredit.	Kr.	ö.
Inkomster enligt arbetsliggaren	29,364	71	Avlöningar	12,252	74
Värdet av i förråd den 31/12 1914 befintliga materialier	655	70	Materialier m. m.	6,312	36
			Beräknad kostnad för uppvärmning och belysning av verkstaden samt elektrisk kraft och avgift för vatten	330	83
			Beräknad hyra	333	33
			Ränta å beräknat rörelsekapital	200	—
			Avskrivningar å maskiner och inventarier	379	17
			=	19,808	43
			Överskott	10,211	98
Summa	30,020	41	Summa	30,020	41

*) I detta antal har inberäknats montering av nya stämpelmaskiner.
**) Därav en förseglingsmaskin för frimärkskonvolut.

Verkställda arbeten fördela sig i avseende å inkomsterna på följande sätt: [1.]

för nytillverkning av inventarier	kr.	16,737: 20
» reparation och underhåll av inventarier	»	11,015: 36
» nytillverkning och underhåll av förbrukningsartiklar	»	1,147: 90
» posthusens underhåll	»	264: —
» diverse	»	200: 25
Summa	kr.	29,364: 71

Inkomsterna hava beträffande flertalet av de verkställda arbetena beräknats efter de priser postverket erlagt, innan verkstaden inrättades, samt i några fall i enlighet med infordrade anbud från privata leverantörer. Då dylik jämförelse icke kunnat äga rum, har för fullgjort arbete beräknats postverkets självkostnad med tillägg av skälig vinst.

Överskottet å verkstadsrörelsen för år 1914 har, såsom framgår av ovanstående, utgjort 10,211 kronor 98 öre. Då det första arbetsåret omfattat endast 10 månader, skulle sålunda överskottet för helt år kunna skattas till omkring 12,000 kronor.

Detta resultat torde få anses tillfredsställande, särskilt som därvid bör tagas i betraktande, att under de första månaderna efter igångsättande av ett verkstadsföretag viss tid och arbetskraft i regel går förlorad, innan alla detaljer för arbetets ekonomiska och rationella bedrivande hunnit ordnas.

Vidare hava under det första arbetsåret tre av verkstadens arbetare varit inkallade till krigstjänstgöring under sammanlagt 212 dagar utan att ersättningsmän för dessa arbetare ansetts böra anställas.

Givetvis måste sådana omständigheter, som nyss nämnts, i viss mån inverka på det ekonomiska resultatet, och torde med hänsyn härtill det överskott, verkstadens första arbetsår uppvisat, i verkligheten icke böra anses såsom resultatet av mer än omkring åtta månaders verksamhet.

Med stöd av den erfarenhet, som vunnits under verkstadens första arbetsår, har styrelsen funnit lämpligt och för staten ekonomiskt fördelaktigt att under 1915 i än ytterligare utsträckning öka verkstadens arbetsfält.

Genom verkstadens försorg hava sålunda under 1915 verkställts omfattande ommålningsarbeten och reparationer å en del av de posttransportautomobiler och andra transportfordon, som äro i bruk i Stockholm, ävensom åtskilliga ommålnings- och bleckslageriarbeten inom posthusbyggnaderna i Stockholm. Det är vidare avsett, att de brevtransportörer för elektrisk kraft, som, till arbetets underlättande, komma att uppsättas inom vissa postkontor, skola tillverkas å verkstaden. En dylik transportör har sålunda redan år 1915 levererats av verkstaden och ytterligare en är för närvarande under arbete.

Under tiden 2 januari—31 augusti 1915 hava följande arbeten verkställts å verkstaden:

	Reparationer.	Nytillverkningar.
Automobiler	8 *)	—
Brev- och korsbandslådor	1,058	340
Brevtransportörer, elektriska	2	1

*) Ävensom nytillverkning av 23 stänkskärmar.

[1.]

	Reparationer.	Nytillverkningar.
Brevstämplar, alla slag	88	—
Dokumentslådor	36	1
Frimärksautomater	6	—
Frimärks- och penninglådor	34	127
Insatsbrevlådor och -ställ	92	31
Kassaförvaringsrum	34	—
Lås	286	2
Numreringsmaskiner	108	—
Nycklar, alla slag	216	148
Plomberingstänger	135	—
Perrong- och transportvagnar	37	—
Påssaxar	285	—
Revolvrar	15	—
Räkne- och skrivmaskiner	5	—
Stämpellådor	544	1,610
Stämpelmaskiner	15	—
Tidbrickor	—	1,637
Tömningsväskor	134	—
Vågar	99	—
Väskhållare	24	—
Diverse	225	143*)

Såsom framgår av ovanstående hava å verkstaden 1915 bland annat tillverkats 340 brevlådor. Dessa äro av ny, av styrelsen fastställd modell. Vidare pågår därstädes tillverkning av 450 frimärksautomater, därav 400 stycken för 5-öres och 50 stycken för 10-öres frimärken.

Enligt verkställd beräkning kan den vinst, som under 1915 års åtta första månader uppstått genom verkstadsrörelsen, skattas till över 17,000 kronor, vilket tyder på, att resultatet av 1915 års verksamhet kommer att högst väsentligt överträffa det första arbetsårets.

Å verkstaden finnas nu anställda: en verkmästare, 2 arbetsförmän och 19 arbetare

Styrelsen har för arbetarne å verkstaden utfärdat ordningsregler, fastställda i nära överensstämmelse med de ordningsregler, som gälla för arbetarne vid telegrafverkets verkstad i Nynäshamn.

I övrigt har styrelsen låtit sig angeläget vara att beträffande arbetarne vid postverkets verkstad tillämpa samma bestämmelser och föreskrifter, som utfärdats för arbetarne vid telegrafverkets verkstad.

Postverkets verkstad står under närmaste överinseende av styrelsens förrådsförvaltare, som i enlighet med av styrelsen utfärdad föreskrift övervakar arbetenas fortgång å verkstaden ävensom bland annat har till åliggande att sköta den för utrönande av verkstadens bärighet erforderliga bokföringen m. m.

Utgifterna för verkstaden hava, såsom framgår av ovanstående sammanställning, under år 1914 uppgått till ett sammanlagt belopp av 19,808 kronor 43

*) Därav 2 maskiner för sammansättning av frimärksremsor till frimarksautomater, en mynträkningsapparat och 99 förseglingslampor.

öre, däri inberäknat verkmästarens avlöning. Nämnda utgifter med undantag av verkmästarens avlöning, vilken avförts under titeln »övergångsstat», hava upptagits under titeln »diverse utgifter». Sedan vid 1914 års utgång kunnat avgöras, huru stor del av utgifterna till såväl verkstadspersonalen som för anskaffande av materialier m. m. borde belasta de olika anslagen till »inköp av inventarier» eller till »förnyelsefonden», till vilken senare titel hänföras jämväl utgifterna för inventariers underhåll, har i postverkets räkenskaper verkställts sådan omföring, att berörda titlar blivit belastade med det belopp av verkstadens utgifter, som ansetts belöpa å desamma. [1.]

Då verkstadsrörelsen numera är jämförelsevis omfattande, skulle kunna ifrågasättas, huruvida icke samtliga utgifter för verkstaden borde bestridas av ett särskilt anslag. Styrelsen har emellertid av nedan angivna orsaker ansett sig icke böra föreslå, att ett dylikt anslag upptages i postverkets stater.

För inköp av inventarier är anvisat ett fast anslag, som icke får överskridas. En betydlig del av de å verkstaden utförda arbeten hänför sig just till denna utgiftspost. Riksdagens beslut i fråga om detta anslag skulle generalpoststyrelsen kunna anses kringgå, därest utgifter för nyanskaffning, som skett genom verkstadens försorg, icke inräknades i anslagsbeloppet för inköp av inventarier, och postverket på detta sätt kunna anskaffa dyrbara inventarier, som förut icke varit avsedda och om vilka Kungl. Maj:t och riksdagen icke fått någon kännedom.

Såsom avsättning till förnyelsefond är beräknat vissa procent å värdet på postverkets i bruk tagna fastigheter samt av postverkets inventarier vid slutet av det år, för vilket fonden är avsedd. Då nu genom verkstadens försorg utförts reparationer å såväl posthusbyggnader i Stockholm som å en mängd av postverkets inventarier, måste de utgifter, som belöpa å dessa reparationer, givetvis belasta förnyelsefonden. I detta hänseende äro således förhållandena enahanda som de nyss anförda beträffande inköp av inventarier.

Styrelsen, som sålunda med hänsyn till dessa omständigheter icke anser sig böra begära något särskilt anslag för postverkets verkstad, kommer emellertid, för att ständigt kunna hava en överblick över verkstadsrörelsen och därmed förenade utgifter, att låta i generalpoststyrelsens räkenskaper upplägga ett särskilt konto »utgifter för postverkets verkstad», å vilket kommer att upptagas samtliga utgifter, som stå i samband med verkstaden, utom vad beträffar verkmästarens avlöning. Vid årets utgång, då utredning kunnat verkställas rörande huru stor del av de sålunda avförda utgifterna, som böra belasta de olika anslagen till »förbrukningsartiklar», »inköp av inventarier» och »förnyelsefonden», kommer en överföring till nyss nämnda anslag av samtliga utgiftsbelopp att äga rum.»

Inventarier.

Efter att hava erinrat, att till inköp av inventarier för postverkets behov anvisats anslag till belopp av 300,000 kronor för år 1915 och 350,000 kronor för år 1916, yttrar sig styrelsen om anslagsbehovet för år 1917 sålunda:

»Icke för någotdera året är anslaget högre än att detsamma måste i sin helhet tagas i anspråk. Det torde till och med endast med svårighet kunna ordnas så i fråga om inventarieanskaffningen, att förskott på kommande års anslag icke behöver anlitas.

[1.] För år 1917 skulle enligt av vederbörande postdirektörer verkställda beräkningar för distrikts- och lokalförvaltningarnas behov erfordras 92,000 kronor för de inköp, som verkställas av postdirektörerna.

Genom generalpoststyrelsens förenämnda åtgärd att centralisera den upphandling av inventarier, persedlar och effekter, som i större omfattning regelbundet återkommer år från år, kommer givetvis förskjutning i förevarande utgifter i allt större utsträckning att äga rum från distrikts- och lokalförvaltningarna till generalpoststyrelsen. Vid avgivande av förslag till anslag för inventarieinköp för år 1916 angav generalpoststyrelsen, att utgifterna i fråga komme under de närmare åren att till omkring $^1/_3$ likvideras genom distrikts- och lokalförvaltningarna och till $^2/_3$ genom generalpoststyrelsen. Genom realiserandet av generalpoststyrelsens ovan omförmälda avsikt att jämväl föranstalta om anskaffningen av erforderliga möbler enligt gemensam typ för de olika postkontorslokalerna samt då generalpoststyrelsen avser att även i övrigt för nedbringande av utgifterna för inventarieinköp centralisera upphandlingen i all den ytterligare mån, som kan befinnas lämpligt, komma givetvis utgifterna för ändamålet att till ännu större del falla på generalpoststyrelsen än förut varit fallet.

Under år 1917 kommer tillbyggnaden till centralposthuset i Stockholm att tagas i bruk. I tillbyggnaden skall bland annat förläggas såväl paket- som tidningsavdelningarna.

Inom paketavdelningen anordnas en särskild expedition för massinlämning av paket från de större firmorna i hela huvudstaden. Med hänsyn härtill samt det oerhörda uppsving, paketrörelsen för varje år tager, är det, för att kunna på ett rationellt sätt ordna arbetet, nödvändigt att inom sagda avdelning, som tillika är transitopostanstalt för den ojämförligt största delen av huvudstadens hela paketpost, inrätta ett så fullständigt och tidsenligt transportsystem som möjligt. Jämväl inom tidningsavdelningen är det på grund av tidningsrörelsens omfattning erforderligt att låta särskilda transportanordningar komma till utförande. Den huvudsakliga delen av kostnaden härför, såsom exempelvis för elektriska motorer, elevatorer m. m., torde böra belasta anslaget till inköp av inventarier. Dessa kostnader — dock allenast engångs-kostnader — bliva visserligen högst betydande, men komma dock att mer än väl uppvägas genom de årliga besparingar i avseende å tid och arbetskraft, som ernås genom dessa anordningar. Av kostnaderna torde den väsentligaste delen falla på 1917 års inventarieanslag.

Anskaffning av nya möbler och inventarier för postlokalerna i sagda tillbyggnad erfordras givetvis i stor utsträckning. Betydande utgiftsbelopp komma därför att drabba inventarieanslaget för år 1917.

Under nämnda år lära nya lokaler behöva upplåtas för vissa större postkontor, vilket naturligtvis också i sin ordning föranleder anspråk på nya inventarier till avsevärda belopp. Härtill kommer, att en stor del inventarier befinna sig i sådant skick, att de ej med fördel för statsverket kunna repareras, utan måste kasseras och ersättas med nya.

Såsom generalpoststyrelsen upprepade gånger framhållit, har generalpoststyrelsen sin strävan inriktad på att genom användning av tekniska och mekaniska hjälpmedel, såsom brevstämplings-, räkne- och skrivmaskiner m. m., söka underlätta posttjänsten samt åstadkomma besparing i den ökning av arbetskraft, som eljest jämsides med poströrelsens stegring skulle erfordras. Dylika hjälpmedel hava redan anskaffats för vissa postkontor, men ännu återstå ett flertal större postkontor, som i brist på tillgängliga medel hittills icke fått sitt behov därav tillgodosett.

En del nya för posttjänsten lämpade maskiner framträda årligen på mark- [1.]
naden.

Då användningen av dylika hjälpmedel visat sig leda icke blott till lättnad i posttjänsten utan även till kostnadsbesparing för statsverket, anser styrelsen det nödvändigt att för ändamålet erhålla disponibla medel.

Jämväl för fortsatt anskaffande av automobiler för posttransporters ombesörjande kräves att å inventarieanslaget äga tillgång till härför behövliga medel.»

På grund av vad sålunda anförts har generalpoststyrelsen såsom sin mening uttalat, att, även med iakttagande av största möjliga sparsamhet i avseende å ifrågavarande utgifter, anslaget till inköp av inventarier för postverkets behov måste för år 1917 fastställas till samma belopp som för år 1916 eller 350,000 kronor, vilket belopp styrelsen alltså anhållit måtte äskas av riksdagen.

I betraktande av svårigheten vid postverket att kunna längre tid i förväg beräkna storleken av nu förevarande anslagsbelopp, har styrelsen därjämte hemställt, att, i likhet med vad förut skett, rätt för Kungl. Maj:t måtte utverkas att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel disponera hälften av anslagsbeloppet för år 1917, eller 175,000 kronor.

Den av generalpoststyrelsen vidtagna åtgärden att alltmer centra- Departements-
lisera upphandlingen av för postverket erforderliga förnödenheter och chefen.
att i den omfattning, det lämpligen kan ske, låta tillverka och reparera inventarier och effekter å postverkets verkstad måste helt naturligt i avsevärd mån bidraga att hålla belastningen å inventarieanslaget nere.

De upplysningar, styrelsen lämnat i avseende å verkstadsrörelsen, utvisa jämväl, att resultatet av denna rörelse varit tillfredsställande. I sin redogörelse beträffande inkomsterna från verkstaden uppgiver styrelsen, att, i fall då jämförelse med förut erlagda priser eller med infordrade anbud från privata leverantörer icke kunnat äga rum, för fullgjort arbete beräknats postverkets självkostnad med tillägg av skälig vinst. Till fullständigande av denna uppgift vill jag meddela, att de arbeten, som falla under den sistnämnda kategorien, hava utgjort 12,5 % av samtliga å verkstaden utförda arbeten. Hithörande reparationsarbeten hava bestått av, bland annat, reparationer av kassaskåp, räkne-, stämpel- och andra maskiner, perrong- och transportvagnar, automobiler, stämplar, elektriska belysningsanordningar, postfack och möbler. Bland nytillverkade föremål må nämnas: elektrisk brevhiss, elektrisk brevtransportör, brevlådhiss, mynträkningsapparat och maskin för sammansättning av frimärken.

[1.] Vad generalpoststyrelsen anfört i avseende å de krav, som komma att ställas å inventarieanslaget under år 1917 — särskilt för utrustning av de till- och ombyggda delarna av centralposthuset i Stockholm — synes mig utvisa, att starka skäl förefinnas för att anslaget för år 1917 bestämmes till samma belopp som för år 1916. Härvid bör jämväl tagas i betraktande den omständigheten, att inventarieanslaget numera är fast och att utgifterna för ifrågavarande ändamål sålunda strängt måste hållas inom ramen för anslagsbeloppet. Vid överläggning i ämnet med generalpostdirektören har jag ytterligare styrkts i den uppfattningen, att en avprutning av det av styrelsen begärda anslagsbeloppet icke utan betydande olägenheter för det postala arbetet kan äga rum.

Jag anser mig sålunda böra understödja generalpoststyrelsens framställning.

I avseende å kostnaderna för vissa maskinella anordningar samt för inköp av automobiler tillåter jag mig hänvisa till de uppgifter, som därutinnan lämnats under motsvarande punkt i de till 1914 års förra riksdag och 1915 års riksdag avlåtna statsverkspropositionerna.

Med hänsyn därtill att anslagsberäkningarna måste uppgöras lång tid i förväg, torde icke med anspråk på tillförlitlighet kunna angivas, hur anslaget lämpligen bör tillgodokomma de särskilda med detsamma avsedda ändamålen.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för inköp av *inventarier för postverkets behov* för år 1917 anvisa 350,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 175,000 kronor.

2. Nybyggnader.

[2—6.] **Nybyggnader för postverket.** *Tillbyggnad till centralposthuset i Stockholm.*

Generalpoststyrelsen har vidare i sin skrivelse den 28 september 1915 gjort framställning om anslag till nybyggnader, i första hand tillbyggnaden av centralposthuset i Stockholm.

Till uppförande å den då ännu icke för centralpostkontoret i Stockholm disponerade delen av postverkets tomt inom kvarteret Riddaren i Stockholm, efter rivning av därå uppförda byggnader, av en tillbyggnad samt för vidtagande i sammanhang därmed av vissa förändringar

å den nuvarande posthusbyggnaden i samma kvarter beviljade 1914 [2—6.]
års förra riksdag ett anslag av 960,000 kronor samt anvisade därav för år 1915 ett belopp av 60,000 kronor.

Härefter har 1915 års riksdag av ifrågavarande anslag anvisat ett belopp av 300,000 kronor för år 1916, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1915 av tillgängliga medel utanordna 100,000 kronor.

Vid beviljande av förenämnda anslagsbelopp förutsattes, att anslaget skulle fördelas på fyraårsperioden 1915—1918.

I den skrivelse av den 30 september 1914, vari generalpoststyrelsen gjorde framställning om utverkande av anslag för år 1916 till ifrågavarande ändamål, hemställde styrelsen, på sätt jag vid föredragning inför Kungl. Maj:t den 14 januari 1915 av sistnämnda anslagsfråga meddelat, om vidtagande av åtgärder för att byggnadsarbetet skulle kunna utföras på kortare tid än som därför beräknats. Efter att hava yttrat sig om, bland annat, den beräknade tidpunkten för grundläggningsarbetenas färdigställande, i nu föreliggande skrivelse angiven till den 1 december 1915, anförde styrelsen beträffande byggnadsföretagets planläggning i övrigt följande:

»Det egentliga byggnadsarbetet skulle bedrivas så, att åtminstone de för postverket från början avsedda lokalerna skulle tagas i anspråk för sitt ändamål under våren 1917. Och detta synes generalpoststyrelsen vara särskilt önskvärt ur synpunkten att kunna på våren påbörja och under sommaren utföra de ändringsarbeten i nuvarande postbyggnaden, som skolat äga rum i samband med uppförande av tillbyggnaden. Såväl med hänsyn till den under sommaren i allmänhet minskade poströrelsen som ock för att de med ändringsarbetena förknippade olägenheter må bliva så litet kännbara som möjligt, bör, enligt generalpoststyrelsens åsikt, ett dylikt ordnande av arbetet äga rum.

Såsom ligger i sakens natur kunna ändringsarbetena i de nuvarande lokalerna, vilka arbeten innefatta, bland annat, förflyttning av vissa postexpeditionsavdelningar samt överbyggnad av större delen av den nuvarande gården, emellertid icke igångsättas, förrän tillbyggnadens uppförande fortskridit så långt, att dels nödiga lokaler kunna upplåtas för de expeditionsavdelningar, som beröras av ändringsarbetena, och dels, för förekommande posttransporter, kunna tagas i anspråk de för dessa avsedda nya områden.

En annan planläggning av byggnadsarbetena än den ovan angivna skulle medföra betänkliga vådor och rubbningar i avseende å posttjänsten.»

Vid ärendets föredragning nämnda den 14 januari 1915 framhöll jag, att, även med en fördelning av anslaget på fyra år, det genom ett efter omständigheterna lämpat ordnande av såväl arbetet som likviderna icke syntes uteslutet, att de lokaler inom tillbyggnaden, vilka vore mest av behovet påkallade, skulle kunna tagas i anspråk ungefär vid beräknad tidpunkt.

[2—6.] På sätt jag likaledes vid nyssnämnda tillfälle meddelade, hade generalpoststyrelsen i detta sammanhang berört en fråga, som påkallade någon ändring i den ursprungliga planläggningen av byggnaden.

Det hade, anförde styrelsen, för att de inre transporterna inom paket- och tidningsavdelningarna skulle kunna ordnas på ett jämväl med hänsyn till den framtida utvecklingen fullt rationellt och tidsenligt sätt, visat sig lämpligt att redan från början giva lokalerna för paket- och tidningsexpeditionerna större utrymme än enligt de avlämnade ritningarna avsetts. Nämnda expeditioner skulle enligt den framlagda planen disponera, bland annat, utrymmet en trappa upp i tillbyggnaden, således intill den ursprungliga andra våningen. Nu vore meningen att för dessa expeditioner taga i anspråk även våningen två trappor upp i tillbyggnaden, vilken våning jämte den tre trappor upp belägna förut beräknats tillsvidare kunna uthyras. Såsom ersättning kunde, enligt styrelsen, lätteligen anordnas motsvarande utrymme i vindsvåningen, allenast genom att denna våning gåves en något större höjd. Denna förändring skulle icke behöva draga någon egentligen ökad byggnadskostnad; merkostnaden komme att inskränka sig till utgifterna för själva inredningsarbetena, och dessa kostnader komme enligt styrelsens beräkning icke att uppgå till något större belopp, högst 40,000 à 50,000 kronor.

Den nya vindsvåningen skulle, därest den ansåges böra inredas i samband med byggnadsföretaget, lämpa sig lika väl som våningen därunder för vare sig något statens behov, exempelvis lokal för centralt ämbetsverk, eller för uthyrning till affärs- eller andra lägenheter åt enskilda.

I skrivelse den 28 maj 1915, nr 131, meddelade riksdagen, att den i likhet med departementschefen ej hade något att erinra mot ifrågavarande ändringsförslag. Något beslut om utbyggnad av vindsvåningen syntes emellertid riksdagen för det dåvarande icke vara påkallat.

I sin skrivelse den 28 september 1915 anför generalpoststyrelsen, att det, för byggnadsarbetets fortsatta bedrivande i enlighet med den uppgjorda planen och med återstående anslagsbelopps fördelning efter de av Kungl. Maj:t och riksdagen bestämda grunder, för år 1917 erfordras ett anslag av 300,000 kronor, av vilket belopp Kungl. Maj:t likväl torde förbehållas rätt att av tillgängliga medel förskottsvis under år 1916 utanordna 150,000 kronor.

I avseende å ovan omförmälda ändring i byggnadens planläggning meddelar styrelsen, att det kostnadsbelopp, samma ändring kommer att betinga, numera beräknats till 50,000 kronor och att detta belopp erfordras till anvisande av 1916 års riksdag.

Generalpoststyrelsen har fördenskull hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för år 1917 för om- och tillbyggnad av centralposthuset vid Vasagatan i Stockholm anvisa ett belopp av 350,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan för år 1916 förskottsvis av tillgängliga medel utanordna 200,000 kronor.

[2—6.] *Uppförande av posthus i Kristianstad.*

På framställning av Kungl. Maj:t har 1915 års riksdag medgivit, att för postverkets räkning finge inköpas ett område om 1,133,43 kvadratmeter av den riksbanken tillhöriga s. k. tyghustomten i Kristianstad för en köpeskilling, ej överstigande 113,343 kronor 50 öre, samt för inköp av sagda område och påbörjande av byggnadsarbeten å ett posthus därå för år 1916 anvisat ett anslag av 165,000 kronor.

Det för byggnadsföretaget beräknade kostnadsbelopp av 198,000 kronor, som av Kungl. Maj:t lämnats utan anmärkning, har, på sätt riksdagen i ovannämnda skrivelse den 28 maj 1915, nr 131, meddelat, icke heller givit riksdagen anledning till erinran.

Sedan köpeskillingen för tomten likviderats, återstår av det anvisade anslaget ett belopp av 51,656 kronor 50 öre för påbörjande av själva byggnadens uppförande. Detta belopp motsvarar, enligt vad generalpoststyrelsen nu uppgiver, ungefär vad som erfordras för grundläggningsarbetena jämte sockeln. Ifrågavarande arbeten komma att påbörjas sommaren 1916.

Generalpoststyrelsen meddelar, hurusom styrelsen — med aktgivande därpå att för år 1917 icke ifrågasätta större anslagsbelopp för fortsättning av arbetena å nu förevarande byggnadsföretag än som oundgängligen kräves för arbetenas rationella bedrivande — planlagt de vidare arbetena så, att under år 1917 murarna skulle uppföras och byggnaden komma under tak. Under sådan förutsättning kan anslagsbeloppet för år 1917 enligt styrelsens beräkning begränsas till allenast 90,000 kronor, och hemställer styrelsen därför om anvisande av detta belopp.

Generalpoststyrelsen erinrar emellertid i detta sammanhang därom, att den för byggnadsföretaget verkställda och av generalpoststyrelsen reducerade kostnadsberäkning blivit uppgjord med ledning av de i september 1913 gällande materialpris. Då, såsom känt, dessa numera stigit högst avsevärt, framhåller styrelsen, hurusom det torde bliva förenat med ej ringa svårighet att kunna inom ramen av det då beräknade kostnadsbeloppet uppföra byggnaden i fullständig enlighet med förut uppgjort förslag. Vederbörande arkitekt har också enligt styrelsens uppgift förklarat sig anse, att en ökning av kostnadsbeloppet med 10 à 15 procent kan befaras.

Generalpoststyrelsen ämnar emellertid låta sig angeläget vara att, i all den mån sådant är möjligt, tillse, att de förenklingar i avseende å byggnaden, som må kunna vidtagas utan att försämra byggnaden eller äventyra dess goda bestånd, också bliva vidtagna.

Under alla förhållanden har generalpoststyrelsen emellertid icke ansett sig i sakens nuvarande läge böra för år 1917 föreslå någon ök-

[2—6]. ning i det anslagsbelopp, som med tillämpning av den förut uppgjorda beräkningen belöper på de byggnadsarbeten, vilka enligt generalpoststyrelsens planläggning av arbetet skulle under år 1917 komma till utförande.

Disponerande för posthusbyggnaderna i Norrköping och Uddevalla av ett å anslag till uppförande av posthus i Västervik uppkommet överskott.

I anslutning till vad generalpoststyrelsen, på sätt ovan omförmälts, anfört i fråga om ökning, med hänsyn till inträdd prisstegring å byggnadsmaterialier, av förut uppgjorda kostnadsberäkningar för postverkets byggnadsföretag, har styrelsen gjort framställning därom, att styrelsen måtte för posthusbyggena i Norrköping och Uddevalla få, i mån av behov, disponera det belopp, som kunnat inbesparas å det för posthuset i Västervik medgivna anslaget.

I avseende å posthusbygget i Västervik må erinras följande:

För inköp av två tomter i Västervik och för uppförande därå av ett post- och telegrafhus har 1911 års riksdag anvisat ett anslag för år 1912 å 173,400 kronor, varjämte samma riksdag medgivit, att för detta ändamål finge, utöver berörda anslag, användas ett belopp av 26,625 kronor, som tidigare reserverats för anskaffande av lokaler för postverkets behov. Sistnämnda medel hade influtit vid försäljningen av vissa postverket tillhöriga fastigheter i Jönköping.

Därefter har Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 22 juni 1911 uppdragit åt generalpoststyrelsen att under viss förutsättning för postverkets räkning inköpa tomterna nr 11 och 14 i Västervik för ett pris av högst 9,967 kronor 37 öre, till vars gäldande styrelsen skulle äga använda erforderligt belopp av de från försäljningen av omförmälda fastigheter i Jönköping reserverade medel.

Vidare har Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 8 mars 1912 bemyndigat styrelsen att för bestridande av kostnaderna för uppförande i Västervik av ett posthus, inrymmande jämväl lokaler för telegrafverkets behov, dels disponera återstoden, 16,657 kronor 63 öre, av berörda reserverade medel, dels ock hos statskontoret lyfta omförmälda anslag 173,400 kronor.

Det till generalpoststyrelsens disposition ställda beloppet för uppförande av post- och telegrafhuset i Västervik har sålunda i sin helhet utgjort 200,025 kronor.

Generalpoststyrelsen meddelar nu, att, sedan byggnaden ifråga avsynats, postkontoret i Västervik under juni månad 1914 inflyttat i sina nya lokaler.

Posthuset i Västervik torde i alla avseenden få anses synnerligen tillfredsställande. Generalpoststyrelsen har emellertid lyckats begränsa

utgifterna för detta bygge så, att, sedan numera räkenskaperna för det- [2—6.]
samma kunnat definitivt avslutas, ett överskott å anslagsbeloppet uppstått av ej mindre än 37,848 kronor 75 öre.

Till uppförande å den postverket tillhöriga tomt i Norrköping, efter rivning av därvarande posthus, av en ny posthusbyggnad, inrymmande jämväl lokaler för riksbankens behov, har 1913 års riksdag beviljat ett anslag av 400,000 kronor samt därav för år 1914 anvisat ett belopp av 200,000 kronor. Därefter har 1914 års förra riksdag anvisat återstoden av anslaget, 200,000 kronor, för år 1915.

Om detta byggnadsföretag anför generalpoststyrelsen nu följande:

»Byggnaden beräknas bliva färdig under år 1916. De till grund för byggnadsföretaget liggande kostnadsberäkningarna uppgjordes redan i början av januari år 1912.

Grundförhållandena hade givetvis före kostnadsberäkningens uppgörande undersökts i all den mån, så kunnat ske. Efter rivningen av de gamla posthusbyggnaderna verkställdes emellertid provpålning och provbelastning av den del utav grunden, varå byggnaderna stått och vilken således förut ej kunnat fullständigt undersökas. Härvid visade det sig nödvändigt att väsentligen förstärka byggnadsgrunden genom utsträckt pålning, betonggrund och schaktning, vilket givetvis fördyrat grundläggningskostnaden.

Oaktat den ökning i byggnadsutgifterna, som sålunda uppstått, hade generalpoststyrelsen ordnat och planlagt byggnadsarbetet så, att byggnadens uppförande skulle kunna ske inom ramen av det anvisade anslagsbeloppet, vilket varit möjligt att åstadkomma därigenom att generalpoststyrelsen, efter samråd med byggnadens arkitekt, beslutat vidtagande av åtskilliga sådana förenklingar och uteslutningar ur den uppgjorda arbetsbeskrivningen, vilka kunnat göras utan egentlig olägenhet och utan att byggnaden därigenom på något sätt försämrades eller dess värde och goda bestånd förminskades.

Styrelsen föranledes dock meddela, att från riksbankens sida framkommit anmärkningar mot att vissa förenklingar i den ursprungliga arbetsbeskrivningen blivit, i besparingssyfte, ifrågasatta jämväl i avseende å inredning och utstyrsel av de lokaler, som beröra den för riksbanken avsedda delen av byggnaden.

Nu har det emellertid vid de offentliga utbjudningar, som ägt rum beträffande såväl gas-, vatten- och avloppsledningar samt anordningar för värmeledning och ventilation som även för det elektriska belysningssystemet ådagalagts, att prisen betydligt överstigit de beräkningar, som verkställdes år 1912.

Härtill kommer, att generalpoststyrelsen, för att erhålla större avkastning av byggnaden, till person utom verket uthyrt den lägenhet, som ursprungligen varit avsedd till bostadslägenhet åt den person, som skulle hava den dagliga tillsynen över posthuset m. m., samt i stället inrett en bostadslägenhet om 2 rum och kök på vinden, vilken lägenhet icke ingått i den ursprungliga planen och kostnadsberäkningen.

Dessa omständigheter, tillika med den allmänna prisstegring, som inträtt, hava orsakat, att generalpoststyrelsen beräknar, att till nybyggnaden i Norrköping

[2—6.] kan behöva utöver anslaget disponeras en summa av omkring 20,000 kronor, som generalpoststyrelsen tänkt sig skola utgå av inbesparade medel å det till Västerviksbygget anvisade anslag.»

I avseende å posthusbygget i Uddevalla är att erinra, att 1913 års riksdag dels medgivit, att för postverkets räkning finge inköpas tomterna nr 2, 3 och 4 i kvarteret Staken i Uddevalla för en köpeskilling, ej överstigande 38,300 kronor, dels ock till inköp av ifrågavarande tomter samt uppförande därå av posthusbyggnad, inrymmande jämväl lokaler för telegrafverkets behov, beviljat ett anslag av 240,000 kronor samt därav för år 1914 anvisat ett belopp av 125,000 kronor. Därefter har 1914 års förra riksdag anvisat återstoden av anslaget, 115,000 kronor, för år 1915.

Beträffande denna posthusbyggnad, för vilken kostnadsberäkning uppgjorts i oktober 1912, har generalpoststyrelsen meddelat, att anbud å själva byggnadsentreprenaden nyligen infordrats genom allmän kungörelse och att det därvid framgått, att de erbjudna entreprenadsummorna, med hänsyn till nu rådande prisförhöjning, betydligt överstigit det beräknade beloppet 240,000 kronor.

Visserligen har, anför styrelsen vidare, även i detta fall vidtagits alla de förenklingar och förändringar, som varit möjliga att genomföra för att kunna hålla byggnadskostnaderna inom det anvisade anslagsbeloppet. Av enahanda skäl, som anförts beträffande Norrköpingsbygget, synes det emellertid styrelsen önskligt, att byggnadsanslaget för att undvika den knapphet, som eljest skulle bliva följden, må kunna något ökas, nämligen med högst återstående beloppet av överskottsmedlen från Västerviksbygget, eller 17,848 kronor 75 öre.

Generalpoststyrelsen har därför hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva, att av de överskottsmedel, tillhopa 37,848 kronor 75 öre, som uppstått å det för posthuset i Västervik anvisade anslaget, må av styrelsen, i mån av behov, få disponeras högst 20,000 kronor för posthusbyggnaden i Norrköping och högst 17,848 kronor 75 öre för posthusbyggnaden i Uddevalla.

Bebyggande av postverkets tomt i Linköping.

I skrivelse den 12 april 1913 gjorde generalpoststyrelsen framställning om avlåtande av proposition till riksdagen angående anslag till inköp för postverkets räkning av en tomt i Linköping.

Därvid meddelade generalpoststyrelsen, hurusom telegrafstyrelsen i skrivelse till generalpoststyrelsen anfört, att telegrafverkets lokaler i Linköping alltsedan den 1 oktober 1881 vore inrymda i den till länsresidenset hörande så

kallade slottsflygeln samt att ifrågavarande lokalers golvyta — omkring 350 kvm. — visat sig allt mer otillräckliga och att någon utvidgning av desamma ej kunde företagas. Under sådana förhållanden hade det synts telegrafstyrelsen angeläget att inom den närmaste tiden gå i författning om anskaffande av egna lokaler för telegrafverkets räkning även i Linköping. Med anledning härav hade telegrafstyrelsen anhållit om meddelande snarast möjligt, huruvida generalpoststyrelsen funne det med sin fördel förenligt att i en telegrafverkets blivande nybyggnad i Linköping hava inrymda lokaler för postkontoret därstädes. [2—6.]

För egen del anförde generalpoststyrelsen, att jämväl lokalerna för postkontoret i Linköping i vissa avseenden börjat visa sig icke tillräckliga och att man med visshet kunde motse, att de under den närmaste tiden skulle på grund av den växande trafiken bliva för sitt ändamål alldeles otillräckliga. Generalpoststyrelsen hade därför varit betänkt på att för sin del vidtaga åtgärder för anskaffande av egna lokaler för postkontorets behov och inlett underhandlingar för förvärvande av tomt för ett posthus i Linköping.

Under sådana förhållanden och då givetvis byggnadsfrågan för de båda verken borde ordnas i ett sammanhang, hade mellan generalpoststyrelsen och telegrafstyrelsen överläggningar och skriftväxling ägt rum, vilka resulterat däri, att de båda styrelserna funnit lämpligast, att i Linköping komme till stånd en posthusbyggnad, jämväl inrymmande lokaler för telegrafverkets behov.

Uti förevarande skrivelse av den 12 april 1913 redogjorde generalpoststyrelsen vidare för den dåvarande postkontorslokalen i Linköping, poströrelsens utveckling därstädes samt behovet av nya utvidgade lokaler.

För postkontoret vore allt sedan den 1 oktober 1903 förhyrda lokaler i riksbankens byggnad i Linköping. Den årliga hyressumman, som för det dåvarande utgjorde 2.500 kronor, komme att för tiden från och med den 1 oktober 1913 förhöjas till 4,400 kronor. Hyrestiden löpte tills vidare med ettårig uppsägning å ömse sidor.

Postkontorslokalen bestode av följande lägenheter:

i bottenvåningen: ett större expeditionsrum för allmänhetens betjänande, ett rum för avgående och ankommande posters behandling samt ett kassavalv, allt med en golvyta av c:a 230 kvm.; samt

i våningen 1 trappa upp: ett tjänsterum för postmästaren, ett rum för tidningsbokföringen, ett rum för avgående tidningars fördelning och inslagning m. m., ett rum för brevbärarexpeditionen, ett rum för arkiv, ett nattvaktsrum samt en tambur och toalettrum, allt med tillhopa omkring 235 kvm. golvyta, varjämte till lokalen hörde en toalettlokal i källaren och ett vindskontor.

I avseende å poströrelsens utveckling under tiden från år 1903, då postkontoret inflyttade i de nuvarande lokalerna, hänvisade styrelsen till en tablå, vilken, kompletterad, återfinnes härnedan.

I följd av poströrelsens utveckling hade den vid postkontoret anställda personal måst ökas från 24, år 1903, till 30 stycken år 1912.

Postkontorets lokaler, vilka visserligen vid tiden för desammas tillträdande, 1903, varit fullt tillräckliga, vore numera, enligt styrelsens uppfattning, på grund av poströrelsens utveckling för trånga.

Inom lokalen kunde postkontorets paketrörelse endast med största svårighet ombesörjas. För denna rörelse, som sedan år 1903 mer än femdubblats och som syntes komma att ökas år för år, måste med all sannolikhet inom kort i

[2—6.] Linköping anskaffas särskild lokal, såvitt allmänhetens anspråk på snabb expedition skulle kunna nöjaktigt tillgodoses. Förhyrande av en sådan lämplig lokal skulle medföra betydande utgifter för postverket.

Postkontorets dåvarande expeditionslokaler vore fördelade på två våningar och en sådan anordning vore beträffande postlokaler alltid olämplig. Därigenom uppstode nämligen tidsutdräkt i postarbetet och onödig förbrukning av arbetskraft genom posternas transporterande mellan de olika våningarna, varjämte svårighet uppkomme att övervaka och ändamålsenligt ordna arbetet.

Någon möjlighet att på ett tillfredsställande sätt kunna utvidga de dåvarande lokalerna funnes icke.

Till belysande av telegraf- och telefonrörelsens i Linköping utveckling meddelade generalpoststyrelsen med ledning av från telegrafstyrelsen erhållna uppgifter, att uppbörden vid telegraf- och telefonanstalten därstädes år 1903 utgjort 83,820 kronor 36 öre, men år 1912 217,972 kronor 37 öre samt att telefonapparaterna inom Linköpings stad under samma tidsperiod ökats från 820 stycken till 1,498 stycken. Den vid nämnda anstalter tjänstgörande personalen, som år 1903 utgjort 26, hade år 1912 uppgått till 47.

I enlighet med generalpoststyrelsens hemställan föreslog Kungl. Maj:t i proposition nr 279 1913 års riksdag att för inköp för postverkets räkning av tomten nr 112 inom S:t Lars kvarter i Linköping för år 1914 anvisa ett anslag av 73,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1913 av tillgängliga medel utanordna beloppet.

Vad Kungl. Maj:t sålunda föreslagit, biföll riksdagen. Samma år förvärvades den ifrågavarande tomten för statsverkets räkning.

I skrivelse den 25 september 1913 hemställde generalpoststyrelsen om beredande av medel för bebyggande av ovannämnda tomt.

Styrelsen anförde därvid följande:

»Tomten, som har en areal av 1,360 kvm., är belägen i hörnet av S:t Larsgatan och Kungsgatan, med en fasad åt den förra gatan av 28,8 meter och åt den senare av 48,72 meter. Å tomten finnes för närvarande ett boningshus, reveterat trähus, under tak av plåt samt innehållande:

å nedre botten en lägenhet om 5 rum med hall och kök samt en lägenhet om 2 rum och kök,

1 trappa upp en våning om 7 rum och kök,

2 trappor upp en våning om 6 rum och kök.

Boningshuset, jämte en tillhörande särskild uthusbyggnad, är brandförsäkrat för 45,000 kronor. Ifrågavarande boningshus har vid verkställd besiktning befunnits vara i mycket gott skick, så att detsamma kan beräknas äga bestånd för en lång följd av år framåt. Efter en del reparationer torde boningshuset vid uthyrning kunna beräknas giva en hyresavkastning av omkring 3,000 kronor. Enbart boningshuset skulle alltså vid dess bibehållande giva en räntevkastning av cirka 4 % på det för tomten nedlagda kapitalet, 73,000 kronor.

Det har således vid ordnandet av frågan om den nya post- och telegrafbyggnaden i Linköping måst för generalpoststyrelsen framstå såsom ett bestämt önskemål att, därest så utan olägenhet skulle kunna äga rum, det nu befintliga boningshuset måtte kunna bibehållas. Detta har också visat sig kunna ske. [2—6.]

Generalpoststyrelsen har i fråga om nu förevarande byggnadsföretag trott sig böra utgå därifrån, att den blivande byggnaden skulle innehålla endast de lokaler, som äro erforderliga för postkontoret samt telegraf- och telefonstationen.

Om ingång till de båda verkens lokaler anordnas i hörnet av S:t Lars- och Kungsgatorna, skulle på nedre botten kunna erhållas, förutom rum för postmästaren och kontrollören, ett större expeditionsrum med synnerligen lämpliga utrymmen för såväl allmänheten som själva postexpeditionen. I våningarna en och två trappor upp skulle kunna beredas särdeles ändamålsenliga lokaler för såväl telegraf- som telefonstationen, vilka lokaler torde komma att motsvara behovet för en avsevärd tid framåt. Förlägges vidare det för postkontoret behövliga ytterligare utrymme för ankommande och avgående avdelningarna, brevbärarexpeditionen samt för tidningssortering och bokföring i en tillbyggnad om allenast en våning utefter södra och en del utav västra tomtgränserna med lämpligt anordnad takbelysning, kan för en jämförelsevis låg kostnad erhållas en i allo tillfredsställande lokal för postkontoret i Linköping. Därest utvidgning av densamma framdeles skulle visa sig erforderlig — något som synes icke behöva inträffa förrän i en ganska avlägsen framtid — lämnar denna lokal jämväl möjlighet därtill, utan att fördenskull det nuvarande boningshuset behöver tagas i anspråk. Genom post- och telegrafhusbyggnadens anordnande på sätt nu föreslagits erhålles ändock fullt tillräckligt gårdsutrymme.

Av stadsingenjören i Linköping utförda borrundersökningar visa, att byggnadsgrunden består av styv lera. Grunden till byggnaden har därför vid uppgörandet av kostnadsförslaget beräknats utförd av beton med breda bottenplattor. För övrigt har byggnaden beräknats uppförd av tegel med sockel av granit, fasadbeklädnad av fogstruket tegel med kalkstensskift och partier, yttertak av tegel å huvudbyggnaden och plåt å gårdsflyglarna, eldfasta bjälklag samt enkel men solid inredning.»

Med sistnämnda skrivelse överlämnade generalpoststyrelsen därjämte i enlighet med ovan angivna plan och efter samråd med telegrafstyrelsen av arkitekten V. Bodin uppgjorda ritningar och kostnadsförslag till en post- och telegrafbyggnad å nämnda tomt. Enligt detta kostnadsförslag skulle byggnaden draga en kostnad av 200,000 kronor. Styrelsen hemställde, att Kungl. Maj:t måtte föreslå 1914 års riksdag att för uppförande å ovan omförmälda tomt i Linköping av ett posthus, inrymmande jämväl lokaler för telegrafverkets behov, anvisa ett belopp av 100,000 kronor.

Då det ansågs utan olägenhet kunna anstå något år med byggnadsföretagets igångsättande, blev frågan emellertid icke framlagd till prövning av någon av 1914 års riksdagar.

Under hänvisning till den sålunda tidigare förebragta utredningen hemställde generalpoststyrelsen sedermera i skrivelse den 30 september

[2—6.] 1914 om beredande av medel för byggets påbörjande under år 1916. I betraktande av de rådande förhållandena och då jag erfarit, att det utan avsevärd olägenhet kunde anstå ännu något år med detta posthusbygge, ansåg jag mig emellertid icke böra ifrågasätta, att anslag för ändamålet äskades av 1915 års riksdag.

I föreliggande skrivelse av den 28 september 1915 har generalpoststyrelsen anfört, att styrelsen på grund av den till vederbörande ämbetsverk riktade anmodan att vid avgivande av förslag beträffande anslag att äskas av 1916 års riksdag iakttaga all den sparsamhet, som lämpligen läte sig göra, funnit sig icke för närvarande böra förnya sin framställning i förevarande ämne.

I en därefter avlåten skrivelse av den 15 november 1915 har generalpoststyrelsen emellertid meddelat, att telegrafstyrelsen i en generalpoststyrelsen samma dag tillhandakommen skrivelse för telegrafverkets vidkommande gjort framställning om byggnadsföretagets omedelbara igångsättande. Härvid hade telegrafstyrelsen anfört följande.

»I början av år 1913 utvidgades Linköpings station, och beräknades därvid, att denna utvidgning skulle vara tillräcklig för stationen under en tid av fem år, inom vilken tid inflyttningen i de nya lokalerna i posthuset väntades med säkerhet kunna vara fullbordad. Genom uppskovet med byggnadsarbetet är möjligheten härtill nu utesluten, och det är fara värt att, därest icke det nya posthuset snarast kan påbörjas, telegrafstyrelsen icke kan invänta den nya stationens färdigblivande utan på grund av bristande utrymme för expeditionsplatser nödsakas att låta verkställa ytterligare en stationsutvidgning antingen genom tillbyggnad av fastigheten eller genom förhyrande av ny lokal. Linköping befinner sig nämligen för närvarande i en synnerligen livlig utvecklingsperiod, i det att antalet abonnenter ökas med omkring 100 per år.

Då en ny utvidgning av telegrafverkets station i Linköping komme att medföra högst väsentliga utgifter för statsverket, och dessa utgifter, vid det förhållandet att de utvidgade lokalerna endast skulle komma till användning under en kortare tid, bleve så gott som ren förlust för statsverket, har styrelsen äran härmed anhålla, att generalpoststyrelsen ville hos Kungl. Maj:t göra underdånig hemställan om framställning till 1916 års riksdag om anvisande av anslag till uppförande snarast möjligt av ett nytt posthus i Linköping, avsett att inrymma jämväl lokaler för telegraf- och telefonstation därstädes.»

I fråga om angelägenheten för postverkets vidkommande av byggnadsföretagets skyndsamma påbörjande har generalpoststyrelsen hänvisat till vad styrelsen i sådant hänseende anfört i sina ovan omförmälda skrivelser ävensom framhållit, att behovet av rymligare lokaler för postkontoret i Linköping för varje år, som går, gör sig allt mer och mer kännbart.

I avseende å poströrelsens utveckling under tiden från år 1902 till år 1914 har styrelsen hänvisat till efterföljande tablå. [2—6.]

	1902.	1912.	Ökning + minskning — i %.	1913.	Ökning + eller minskning — i % 1913 i förhållande till 1912.	1914.	Ökning + eller minskning — i % 1914 i förhållande till 1913.
Vanliga brev	567,944	1,088,776	+ 92 %	905,528	— 20 %	877,864	— 3 %
Assurerade brev	14,372	23,056	+ 60 %	22,613	— 2 %	27,741	+ 23 %
Korsbandsförsändelser	92,924	241,228	+ 160 %	280,540	+ 16 %	674,128	+ 140 %
Paket, vanliga	5,698	34,175	+ 500 %	37,676	+ 10 %	36,236	— 4 %
Postanvisningar	26,531	67,646	+ 155 %	71,317	+ 5 %	72,491	+ 2 %
Uppbörden	146,969	244,037	+ 66 %	254,892	+ 4,5 %	277,056	+ 8 %

Generalpoststyrelsen har vidare framhållit, att, såsom känt är, en högst avsevärd prisstegring å byggnadsmaterialier inträtt, sedan det här ovan omförmälda, å 200,000 kronor slutande kostnadsförslaget uppgjordes. Generalpoststyrelsen har fördenskull ansett sig böra anmoda arkitekten Bodin att, med ledning av nuvarande materialpriser, uppgöra nytt kostnadsförslag, som styrelsen nu överlämnat. Detta förslag slutar å ett belopp av 240,000 kronor.

Av det i kostnadsförslaget upptagna slutbeloppet skulle enligt generalpoststyrelsens mening för år 1916 för byggnadsarbetets bedrivande under samma år erfordras ett belopp av 120,000 kronor.

På grund av vad sålunda anförts och med särskild hänsyn tagen till nödvändigheten för telegrafverket att snarast möjligt erhålla större lokaler för telegraf- och rikstelefonstationen i Linköping, har generalpoststyrelsen sålunda hemställt, att Kungl. Maj:t ville föreslå 1916 års riksdag att för år 1917 anvisa ett belopp av 240,000 kronor för uppförande av ett posthus, inrymmande lokaler jämväl för telegrafverkets behov, å den av postverket inköpta tomten nr 112 i S:t Lars kvarter i Linköping, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 120,000 kronor.

Uppförande av post- och telegrafhus i Gnesta.

Med närmare utvecklande av de skäl, som talade för uppförande å statens järnvägars mark i Gnesta, i omedelbar närhet av stationshuset, av ett posthus, däri lokaler även skulle beredas för telegraf- och telefonstation, föreslog generalpoststyrelsen i skrivelse den 30 septem-

[2—6.] ber 1914, att av 1915 års riksdag måtte äskas ett anslag av 25,000 kronor till påbörjande av arbetena å detta byggnadsföretag.

Emellertid ansåg sig Kungl. Maj:t beträffande detta byggnadsföretag ej vid nämnda tidpunkt böra ifrågasätta något anslag.

Ehuruväl generalpoststyrelsen fortfarande anser, att det skulle vara önskvärt, om byggnaden i Gnesta snarast möjligt kunde komma till utförande, har generalpoststyrelsen likväl, med hänsyn till den anmodan, som riktats till vederbörande ämbetsverk att vid avgivande av förslag beträffande anslag att äskas av 1916 års riksdag iakttaga all den sparsamhet, som lämpligen läte sig göra, funnit sig, om ock med stor tvekan, böra till ett kommande år uppskjuta sitt krav om vidtagande av åtgärder för åstadkommande av fullt tillfredsställande postlokaler i Gnesta genom uppförande av ett posthus därstädes.

Uppförande av post- och telegrafhus i Gällivare.

Däremot har generalpoststyrelsen i skrivelsen den 28 september 1915 funnit sig icke kunna underlåta att framföra begäran om avlåtande av proposition till 1916 års riksdag om anvisande av erforderliga medel för uppförande i Gällivare av en nybyggnad för telegraf- och postverkens gemensamma behov, i vilken byggnad även skulle inrymmas bostadslägenheter för post- och telegrafpersonalen därstädes.

Efter det en ingående utredning av frågan lämnats, har generalpoststyrelsen — jämte det styrelsen överlämnat av arkitekten V. Bodin uppgjorda ritningar och kostnadsförslag till den ifrågasatta byggnaden — hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för uppförande å en för sådant ändamål avsedd, kronan tillhörig tomt i kvarteret nr 29 inom Gällivare municipalsamhälle av ett posthus, inrymmande jämväl lokaler för telegrafverkets behov, anvisa ett belopp av 170,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 85,000 kronor.

Uppförande av nytt centralposthus i Göteborg.

1914 års senare riksdag har dels medgivit, att för postverkets räkning finge inköpas ett område av 5,583,1 kvadratmeter av tomten nr 67 A i Göteborgs stads tolvte rote för en köpeskilling, ej överstigande 711,304 kronor 31 öre, dels ock för inköp av sagda område för år 1915 anvisat ett anslag av 250,000 kronor.

Enligt det med Göteborgs stad avslutade köpeavtal rörande nämnda fastighet erlades det belopp, 250,000 kronor, som riksdagen således beviljat för år 1915, å den dag, då tillträdet av fastigheten skedde, eller den 1 oktober 1915. Återstående beloppet av köpeskillingen, 461,304 kronor 31 öre, skall erläggas den 2 januari 1917.

Då generalpoststyrelsen den 28 april 1914 underställde Kungl. Maj:ts prövning frågan om inköp av förevarande posthustomt, angav styrelsen i allmänna drag den plan, som uppgjorts för det nya centralposthuset. [2—6.]

Jämte det generalpoststyrelsen därefter med skrivelse den 30 september 1914 överlämnade av arkitekten Ernst Torulf i Göteborg på styrelsens uppdrag utarbetade ritningar till byggnaden, i allt väsentligt uppgjorda i överensstämmelse med den av styrelsen sålunda förut i allmänna drag uppgjorda planen, hemställde generalpoststyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för år 1916 anvisa ett anslag av 461,304 kronor 31 öre för likviderande den 2 januari 1917 av återstående beloppet av köpeskillingen för omförmälda tomt samt därutöver för uppförande av ett nytt centralposthus i Göteborg å den inköpta tomten ett belopp av 800,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att av sistnämnda belopp redan under år 1915 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 150,000 kronor.

Vid ärendets föredragning inför Kungl. Maj:t den 14 januari 1915 anförde jag, att, då den resterande köpeskillingen, 461,304 kronor 31 öre, ej skulle erläggas förrän den 2 januari 1917, det i och för sig icke syntes vara nödvändigt att redan vid 1915 års riksdag äska anslag för ifrågavarande ändamål. Som det likväl å andra sidan syntes mig lämpligt att ej belasta 1917 års budget med hela beloppet utan bättre att fördela detta på två år, ansåg jag mig böra tillstyrka, att 200,000 kronor då måtte anvisas för ändamålet.

Vad beträffade anslag till byggets igångsättande framhöll jag, huru som det hade synts mig ur statsfinansiell synpunkt synnerligen önskvärt, om detta kunde uppskjutas. Jag hade i detta ämne överlagt med generalpostdirektören, därvid denne, om ock med den största tvekan, hade ansett sig kunna tillstyrka en sådan åtgärd. Jag fann mig sålunda icke för det dåvarande böra göra framställning om anslag för sist omförmälda ändamål.

I enlighet med Kungl. Maj:ts på min hemställan gjorda framställning anvisade därefter 1915 års riksdag för gäldande av en del av nämnda köpeskilling för år 1916 ett belopp av 200,000 kronor.

För gäldande av den överenskomna köpeskillingen för det ifrågavarande området erfordras således ytterligare 261,304 kronor 31 öre.

Generalpoststyrelsen har också nu anhållit, att denna summa måtte för år 1917 ställas till styrelsens förfogande, varjämte styrelsen gjort framställning om beredande av medel till byggnadsföretagets påbörjande.

[2—6.] Under framhållande, hurusom påbörjandet av ifrågavarande byggnad, på sätt ovan nämnts, blivit uppskjutet, anför styrelsen till en början följande beträffande det trängande behovet av ett nytt centralposthus i Göteborg:

»Generalpoststyrelsen finner sig nu böra bestämt påyrka, att åtgärder vidtagas för att arbetena för det nya centralposthuset i Göteborg må kunna utan dröjsmål taga sin början. Ett ytterligare uppskov med byggnadsföretagets igångsättande skulle nämligen, enligt generalpoststyrelsens åsikt, föranleda så allvarliga olägenheter för posttjänstens behöriga fullgörande, såväl ur verkets egen som allmänhetens synpunkt, att generalpoststyrelsen icke vill eller kan taga på sitt ansvar de följder, som ett dylikt uppskov skulle kunna medföra.

Redan i sin skrivelse den 28 april 1914 med förslag till inköp av tomt för ett nytt centralposthus i Göteborg, till vilken skrivelse generalpoststyrelsen i underdånighet tillåter sig hänvisa, lämnade generalpoststyrelsen en utförlig redogörelse för de krav, som sedan länge gjort sig gällande å erhållande av ett nytt centralposthus och vilka krav icke, enligt generalpoststyrelsens förmenande, längre kunde uppskjutas.

Till den då uppgjorda sammanställningen rörande trafikökningen vid postkontoret Göteborg 1 får generalpoststyrelsen nu lägga följande siffror för år 1914. Korsbanden hava ökats med 4,066,972 från år 1913 eller med 56,3 %. Jämväl assurerade brev och paket förete ökning. I fråga om postabonnerade tidningar och tidskrifter samt avgiftspliktiga bilagor har antalet nummerexemplar stigit med 2,787,627 eller med 18,3 %. Emellertid må härvid anmärkas, att såväl nu angivna som övriga rörelsegrenar givetvis rönt inflytande av de förhållanden, som inträtt till följd av det nu pågående kriget.

Med varje år, som går, framträder alltså ett skärpt behov av nya lokaler för centralpostkontoret i Göteborg.

Från och med den 1 november 1914 nödgades generalpoststyrelsen också, för beredande i någon mån av oundgängligen nödvändigt ökat utrymme för postkontoret Göteborg 1, låta postdirektionen i Västra distriktet avträda sina lokaler i nuvarande posthuset samt å annan plats i staden förhyra lokaler för postdirektionen, för vilka, förhyrda på fyra år, erlägges en årlig hyra av 2,800 kronor.

Postdirektionens förutvarande lokaler utgjorde sammanlagt 8 rum med en golvyta av 275 kvadratmeter.

Den förbättring, som postkontoret erhållit genom övertagande av postdirektionens förutvarande lokaler, är emellertid av fullständigt provisorisk natur och utgjorde allenast en nödfallsåtgärd för att kunna för tillfället i någon mån minska verkningarna av de olägenheter, som äro förenade med de synnerligen otillfredsställande lokala förhållandena vid postkontoret. Genom denna lokaltillökning har dock icke på något sätt erhållits så stort ökat utrymme, att detta kan motivera ett uppskjutande av byggnadsfrågan ens ett år.

Det lärer icke heller, enligt generalpoststyrelsens förmenande, kunna vara med klok statshushållning förenligt att icke snarast möjligt utnyttja en så dyrbar tomt som den redan inköpta på annat sätt än genom dess tillgodogörande medelst de jämförelsevis mindre betydande hyresbelopp, som kunna inflyta genom uthyrande av de å tomten för närvarande befintliga äldre och bristfälliga byggnaderna.»

Rörande den närmare utredningen i fråga om tomtens bebyggande, byggnadens planläggning och disposition för olika ändamål samt beräknad hyresinkomst för de till uthyrning avsedda lokalerna m. m. har generalpoststyrelsen åberopat sin ovan omförmälda skrivelse i ämnet den 30 september 1914. [2—6.]

Innan jag redogör för vad styrelsen i nämnda skrivelse därutinnan anfört, vill jag erinra, hurusom jag redan vid föredragning inför Kungl. Maj:t den 14 maj 1914 av frågan om inköp av ifrågavarande tomt meddelade, att den blivande byggnadskostnaden beräknats till omkring 25, högst 30 kronor för kubikmeter. Jag framhöll vidare, att denna kostnadssumma, som syntes ganska hög, emellertid betingades därav, att den yta, som skulle bebyggas, vore avsevärt stor, nämligen 5,583,1 kvadratmeter, samt att kostnaden för grundläggningen till följd av markens beskaffenhet komme att bliva en hög utgiftspost. I den beräknade kostnadssumman inginge för övrigt vissa säkerhetsanordningar m. m. Slutligen erinrade jag därom, att i det planerade posthuset, som skulle byggas så, att det motsvarade jämväl framtida krav på lokalutökning, betydande utrymmen tills vidare skulle bliva obehövliga för postverket och fördenskull kunde uthyras till kontorslokaler och hotell, vartill byggnadens från stadens affärscentrum ej så avlägsna läge skulle bliva synnerligen tjänligt. Enligt uppgift från generalpoststyrelsen uppginge, meddelade jag slutligen, det beräknade sammanlagda hyresbeloppet till 61,100 kronor. Med detta belopp, som finge anses ganska avsevärt, skulle följaktligen en väsentlig del av byggnadskostnaden kunna förräntas.

I skrivelse den 22 september 1914, nr 272, uttalade riksdagen emellertid, i samband med tillkännagivandet av sitt beslut i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till berörda tomtförvärv, att det av flera vägande skäl syntes vara mindre lämpligt att, såsom blivit ifrågasatt, upplåta de tillsvidare för poströrelsen obehövliga lokalerna till hotellrörelse. Däremot förefölle det riksdagen lämpligare att, såsom redan med fördel tillämpats i avseende å centralposthuset i Malmö och såsom jämväl avsetts i fråga om posthusbyggnaden i Norrköping, uthyra dessa lokaler för affärsändamål.

Jag övergår nu till att redogöra för vad generalpoststyrelsen i ovannämnda skrivelse den 30 september 1914 anförde i fråga om tomtens bebyggande och därmed sammanhängande frågor. Styrelsen yttrade därom följande:

»Tomten, som är belägen invid huvudbangården i Göteborg, sträcker sig 86 meter åt Drottningtorget, 73 meter mot Stenbocksgatan och 70 meter mot

[2—6.] Stampgatan. Åt en blivande ny, med byggnadsfasaden åt Drottningtorget parallell gata har tomten en längd från Stampgatan av 39 meter och från Stenbocksgatan av 27 meter. Mittpartiet jämte ett område därinnanför av tillhopa 1,682 kvadratmeter upptages av den mark, som i enlighet med köpeavtalet utarrenderats av Göteborgs stad till postverket mot en årlig arrendeavgift av 500 kronor med villkor att den arrenderade marken, varå genom generalpoststyrelsens försorg och på dess bekostnad skall anordnas och vidmakthållas plantering, icke får för annat ändamål i vidare mån disponeras än att styrelsen berättigas att, om den så finner lämpligt, ävenledes på egen bekostnad därå låta anordna körväg. Så länge fastigheten användes för postverkets behov, har Göteborgs stad förbundit sig att icke för bebyggande eller upplag upplåta eller själv disponera marken i fråga.

Den byggnad, som skulle uppföras å tomten, skulle åt torget och de nuvarande gatorna resas i tre våningar jämte en hög källarvåning, vars golv till en del komme att ligga i gatuplanet. Byggnaden, som skulle omsluta förenämnda arrenderade mark och därigenom finge hästskoform, skulle erhålla huvudfasad mot Drottningtorget samt sidofasader dels mot Stampgatan och dels mot Stenbocksgatan, varjämte kortare flyglar skulle byggas mot den nya gatan.

Genom källarvåningen skulle för postautomobiler och andra postfordon anordnas en bred genomfart mellan Stenbocks- och Stampgatorna i huvudfasadens längdriktning med dubbla inkörsportar åt Stenbocksgatan. Den sida av genomfarten, som vetter åt Drottningtorget, skulle inredas till garage, som bleve tillfyllest för en lång tid framåt. Utrymmet mellan garaget och torgfasaden skulle användas till ångpannerum med kolkällare, reparationsverkstad, förvaringsrum för cyklar m. m. Vid den motsatta sidan av genomfarten skulle inrättas en 70 meter lång och 4 meter bred lastbrygga med spåranordningar för transporter samt en elevator. Närmast lastbryggan, som skulle stå i förbindelse med våningen ovanför medelst hissar och trappor, skulle anordnas förråds- och reservrum för posternas uppläggning och bearbetande, vilka förrådsrum skulle sträcka sig inuti byggnadens inre åt Stampgatan räknat. En del av detta utrymme skulle tagas i anspråk för säckpiskning och säcklagning.

Till allmänhetens bekvämlighet har den ändring vidtagits i den ursprungliga planen, att avdelningen för paketposter förlagts i källarvåningen åt Stenbocksgatan. I partiet närmast den nya gatan skulle inredas lokaler för behandling av tullpostpaket. Dessa lokaler finge en yta av omkring 515 kvadratmeter, däri inberäknat fyra mindre expeditionsrum samt kapp- och toalettrum. En särskild avdelning för massinlämning av paket har anordnats. Det övriga utrymmet skulle tagas i anspråk för den egentliga paketpostexpeditionen. Paketavdelningen i sin helhet skulle genom spåranordningar stå i direkt förbindelse med lastbryggan.

Åt Stampgatan samt den nya gatan skulle tills vidare inredas butiks- och utställningslokaler, innehållande ett utrymme av tillsammans omkring 600 kvadratmeter.

Trappuppgångar anordnas i samtliga ytterhörn.

Huvudingången till postlokalerna skulle förläggas mot Drottningtorget, från vilket trappor å därför erforderligt, till disposition upplåtet område utanför tomten skulle leda till ett plan, beläget i samma höjd som bottenvåningens golv. Från sagda yttre trapplan vinnes inträde genom särskilda vindfång till den stora expeditionssalen.

För att underlätta kommunikationen mellan de olika expeditionsavdelningarna vore det avsett, att bottenvåningen skulle bilda en större sammanhängande sal, omgiven av och stående i omedelbar förbindelse med kringliggande, för tjänsten erforderliga rum. Över dessa tjänsterum anordnas entresolvåningar. För erhållande av fullt tillfredsställande belysning kommer fönsterljuset att förstärkas med överljusanordningar i stor utsträckning. [2—6.]

Huvudpartiet närmast Drottningtorget skulle upptagas av en omkring 700 kvadratmeter stor expeditionshall, varav inemot halva utrymmet utmed nästan hela fasaden mot Drottningtorget skulle disponeras av allmänheten och det övriga utrymmet av den egentliga diskexpeditionen. Allmänhetens betjänande skulle kunna äga rum vid 15 pulpeter, vilkas antal vid behov kunde ytterligare ökas.

Diskexpeditionen skulle förses med i omedelbar närhet liggande kassavalv, och genom avbalkningar skulle vidtagas särskilda säkerhetsanordningar.

I hallens ända åt Stampgatan komme att inrättas telegraf- och telefonstation med tillträde såväl från expeditionshallen som från trappuppgången i hörnet av Drottningtorget och Stampgatan. Till denna del förlägges även det amerikanska facket.

Bakom diskexpeditionen och skild från denna genom en låg vägg vidtager en omkring 1,000 kvadratmeter stor sal med överljus, avsedd för expeditionerna av avgående och ankommande poster. I denna sal inrättas erforderliga kassavalv. Salen står, såsom förut nämnts, genom trappuppgångar och hissar samt elevator i förbindelse med den under salen belägna lastbryggan. Mot gården ligger ett mindre antal smärre tjänsterum med omedelbar förbindelse såväl med expeditionssalen som sinsemellan. Ovanför dessa rum anordnas en entresolvåning med läktare, vari skulle inredas antingen frukostrum med nödiga utrymmen eller ock kapprum och andra lokaler för personalen.

Samtliga nu beskrivna lokaler ligga i bottenvåningens huvudparti.

Partiet mot Stampgatan utgöres i den inre, mot gården vettande delen av en rymlig, med överljus försedd brevbäraresal, som jämte en i densamma anordnad läktare får ett golvutrymme av mer än 900 kvadratmeter. Ingången till brevbäraresalen leder från den nya gatan. Invid fasaden utmed denna gata anordnas kapprum för brevbärare. Utrymmet därovanpå, en entresolvåning, skulle inredas antingen till samlings- och biblioteksrum eller ock för uthyrning. Fasaden längs Stampgatan upptages av tjänsterum för postmästareexpeditionen, kontrollörer och värdebrevbärare. I en entresolvåning ovanför dessa tjänsterum skulle inrymmas rum för uthyrning och, eventuellt, till mindre del, toalett- och kapprum för tjänstemän.

Till partiet åt Stenbocksgatan förlägges tidningsexpeditionen i en 840 kvadratmeter stor sal. Mot den nya gatan inrättas en elevator för tidningspostens uppforslande, varjämte i flygeln åt nämnda gata inredas två rum för tjänstemän. Ovanför dessa rum bygges en entresolvåning för uthyrning, med en golvyta av omkring 140 kvadratmeter.

I våningen en trappa upp skulle postdirektionskontoret i västra distriktet inrymmas i en lägenhet om 12 rum mot Drottningtorget. Den övriga delen av våningen en trappa upp skulle tills vidare och intilldess den kunde behöva tagas i anspråk för postkontorets behov inredas för uthyrning.

I enlighet med vad som angivits å de nu överlämnade ritningarna, hade generalpoststyrelsen avsett, att åtskilliga av de lägenheter, som från början borde

[2—6.] inredas för uthyrning, skulle apteras till hotell eller rättare sagt rum för resande eller pensionat.

Det ligger i sakens natur, att vid uppförandet av ett nytt centralposthus i Göteborg åt postkontorsavdelningarna böra i största möjliga utsträckning upplåtas utrymmen i bottenvåningen. På grund härav och i anseende till de betydande lokaler, som måste anordnas för ett dylikt postkontor, kommer givetvis posthuset att omfatta en mycket stor areal. Då vidare posthuset nödvändigtvis skall vara beläget å en central och i övrigt framträdande plats i samhället, blir naturligen tomtpriset jämförelsevis betydande. Vid byggnadens planläggning bör uppenbarligen också tagas hänsyn till de utvidgningar för postkontorets behov, som i en mer eller mindre avlägsen framtid nödvändiggöras.

Under sådana förhållanden kommer det utrymme, som från början icke behöver tagas i anspråk för postkontoret, att bliva ganska stort, i detta fall omkring hälften av byggnaden.

I all den mån så anses lämpligt, skulle, enligt generalpoststyrelsens förslag, dessa uthyrningslägenheter i första rummet inredas till kontorslokaler och bostadsvåningar. Efter den utredning, som styrelsen verkställt, och de förhandlingar, som ägt rum, har styrelsen emellertid kommit till den uppfattning, att det icke torde finnas utsikt att kunna, åtminstone under de första åren, till skäligt pris få uthyra ett så stort antal affärslokaler, som skulle ifrågakomma, därest den huvudsakliga delen av uthyrningslägenheterna inrättades för sådant ändamål. Inredning av våningar lämpar sig icke i större utsträckning än vad som angivits å ritningarna. Däremot har från sakkunnigt håll i Göteborg för generalpoststyrelsen framhållits, hurusom det, i betraktande av byggnadens belägenhet såväl i samhället som i omedelbar närhet av statsbanestationen, torde kunna antagas, att postverket skulle med fördel få uthyra lägenheter i det nya centralposthuset till resanderum eller pensionat. Härvid är ock att märka, att de härför tilltänkta utrymmena i byggnaden synnerligen väl lämpa sig för inredning för detta ändamål, under det att det skulle vara förenat med ej oväsentliga svårigheter och kostnader att i stället aptera utrymmena till affärslokaler eller bostadsvåningar. Emellertid låter detta sig naturligen göra, därest så anses böra ske.

Styrelsen är dock för sin del tveksam, huruvida i sådant fall det angivna hyresbeloppet av över 60,000 kronor per år må kunna uppnås.

I våningen en trappa upp skulle åt Drottningtorget kunna ordnas 10 rum till uthyrning; åt Stampgatan och i flygeln i denna del av våningen bleve rummens antal 24 à 25 stycken; åt Stenbocksgatan skulle anordnas sammanlagt 19 rum.

I våningen 2 trappor upp är avsett, att mittpartiet åt Drottningtorget skulle upptagas av en bostadslägenhet om fem rum med hall, kök, jungfrukammare och serveringsrum; på ömse sidor härom skulle inredas kontorsrum. Partien åt Stamp- och Stenbocksgatorna skulle i huvudsak inredas på samma sätt som motsvarande delar i våningen en trappa upp.

Vad slutligen beträffar vindsvåningen vore det avsett att redan från början jämväl där inreda bostadsrum såväl längs hela Stampgatan som ock i båda flygarna åt den nya gatan. I flygeln närmast Stenbocksgatan skulle anordnas två mindre lägenheter, vardera om två rum och kök, att uthyras åt postpersonal. Eventuellt skulle åt Stenbocksgatan inrättas samlings-, biblioteks- och frukostrum m. m. i stället för i entresolvåningen.

Med frånräknande av bilbanor, garage, vindsutrymme, trappor och korridorer blir byggnadens sammanlagda, för expeditions-, kontors- eller bostadsrum avsedda golvutrymme omkring 12,000 kvadratmeter, varav omkring hälften skulle till en början tagas i anspråk för postverkets behov, medan den andra hälften skulle uthyras. [2—6.]

Den planläggning av byggnaden, för vilken generalpoststyrelsen ovan redogjort, överensstämmer i allt väsentligt med de allmänna drag, som styrelsen i detta avseende förut angivit.»

På sätt jag redan till den nästlidet år avlåtna statsverkspropositionen anförde, hade generalpoststyrelsen vidare i sin skrivelse den 30 september 1914 meddelat, att det kostnadsförslag, som ursprungligen uppgjorts av arkitekten Torulf, med i huvudsak den planläggning, som ovan angivits, uppgått till 2,670,000 kronor. Sedan generalpoststyrelsen emellertid anmodat Torulf att utreda, huruvida icke vissa förenklingar och förändringar i avseende å byggnaden skulle — med nödigt iakttagande av byggnadens framskjutna läge i stadsplanen — kunna, i besparingssyfte, vidtagas utan att äventyra byggnadens goda bestånd, hade kostnadssumman i det med sistnämnda skrivelse överlämnade kostnadsförslaget kunnat nedbringas till 2,400,000 kronor.

Beträffande de ändringar, som det senare kostnadsförslaget innebure, upplyste styrelsen i sin sistnämnda skrivelse, att dessa huvudsakligen bestode däri, att belastningen å grundplattan minskats till följd av dels minskad belastning å bjälklag och dels utbyte av granitpilastrar å fasaderna mot tegelpilastrar. Därjämte hade en del av sockeln ersatts med tegelmur. På grund av dessa ändringar hade pålarnas antal något reducerats och grundplattans tjocklek minskats. Ävenså hade listverk av granit inskränkts. Genom förenkling av fotrännan hade posten för yttertak och plåtarbeten nedsatts. Vissa utgifter, som upptagits i det förra kostnadsförslaget och vilka icke ansetts nödvändigtvis behöva belasta byggnadsanslaget, hade uteslutits. Utgifterna för målningsarbetet, vilket enligt förra förslaget skulle utföras allenast provisoriskt, men enligt det senare vore avsett att verkställas fullt färdigt, hade till följd därav i det senare kostnadsförslaget ökats.

Då den totala kubikmassan av byggnaden, enligt vad styrelsen meddelade, utgjorde 89,570 kubikmeter, skulle alltså byggnadskostnaden per kubikmeter, vilken kostnad, enligt vad ovan angivits, förut beräknats till omkring 25, högst 30 kronor, komma att uppgå till mellan 26 och 27 kronor.

Under erinran om vad styrelsen sålunda tidigare anfört, yttrar styrelsen i nu föreliggande framställning vidare följande:

»Då, såsom allmänt är känt, prisen å byggnadsmaterialier under senare tider stigit högst avsevärt, i vissa fall ända till 100 %, har vederbörande arkitekt med

[2—6.] ledning av nu gällande priser ansett, att kostnaden för den nya posthusbyggnaden i Göteborg bör beräknas till i runt tal 2,900,000 kronor. Detta skulle innebära en höjning av byggnadskostnaden till omkring 32 kronor per kubikmeter.

Emellertid synes det generalpoststyrelsen under rådande krisförhållanden icke vara behövligt att nu definitivt fastställa byggnadsföretagets slutsumma, vilken till huvudsaklig del torde bliva beroende på de priser, som gälla vid tiden för byggnadsentreprenadens utbjudande.

Rörande fördelningen av det för utförande av ett nytt centralposthus i Göteborg erforderliga anslagsbeloppet föreslog generalpoststyrelsen 1914, att det då angivna anslaget, 2,400,000 kronor, måtte fördelas med lika belopp, 800,000 kronor, på vart och ett av de tre ifrågasatta byggnadsåren.

Liksom i andra fall skall generalpoststyrelsen naturligen även i fråga om göteborgsbygget nedlägga all omsorg för att hålla byggnadskostnaden nere vid så lågt belopp, som av omständigheterna kan medgivas.

Men även om, till följd av inträdd prisstegring å hithörande områden, det icke skall kunna undvikas, att byggnadskostnaden med större eller mindre belopp fördyras utöver vad som beräknats, anser generalpoststyrelsen sig likväl icke böra nu hos Kungl. Maj:t göra framställning att av riksdagen må äskas större belopp för år 1917 för nu ifrågavarande byggnadsföretag än vad föregående år av generalpoststyrelsen begärdes för år 1916, eller 800,000 kronor, dock att, i likhet med vad som ifrågasattes av generalpoststyrelsen 1914, ett belopp av 150,000 kronor av det anslag, som beviljas för år 1917, måtte förskottsvis få utgå redan under det näst föregående året. Ett dylikt belopp erfordras nämligen för grundläggningsarbetenas påbörjande under år 1916. Endast med en dylik anordning anser nämligen generalpoststyrelsen byggnadsarbetet i fråga kunna anordnas och bedrivas på ett fullt rationellt sätt.

Med avseende å de planerade grundläggningsarbetena för nu ifrågavarande byggnad anser generalpoststyrelsen sig böra meddela, att förhandlingar inletts med domänstyrelsen om eventuell leverans av det betydande antal pålar — ej mindre än 9,000 — som skulle bliva erforderligt. Domänstyrelsen har därvid förklarat, att pålarna i fråga kunna erhållas från statens skogar i västra Sverige. En högst väsentlig del av kostnadssumman för grundläggningen skulle alltså återinflyta till statsverket.»

På grund av vad sålunda anförts har generalpoststyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå 1916 års riksdag att anvisa ej mindre ett belopp av 261,304 kronor 31 öre för verkställande — i enlighet med uppgjort köpekontrakt med Göteborgs stad — den 2 januari 1917 av slutlikvid för det av Kungl. Maj:t och riksdagen redan medgivna förvärvandet mot en köpeskilling av 711,304 kronor 31 öre för postverkets räkning av ett område av 5,583,1 kvadratmeter av tomten nr 67 A i Göteborgs stads 12 rote, än även därutöver, för påbörjandet av uppförandet å sagda område av ett nytt centralposthus i Göteborg, ett anslag av 800,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis av sistnämnda belopp utanordna en summa av 150,000 kronor.

[2—6.] Departementschefen.

Vad först beträffar tillbyggnaden av posthusbyggnaden vid Vasagatan i Stockholm, har tidigare framhållits, hurusom det är i hög grad av behovet påkallat, att åtskilliga av de lokaler, som äro avsedda att beredas i tillbyggnaden, kunna tagas i anspråk vid beräknad tidpunkt eller under våren 1917. Det synes mig därför uteslutet, att anslaget i fråga skulle kunna fördelas på en längre tidsperiod än den nu avsedda, nämligen åren 1915—1918. Jag anser mig alltså böra tillstyrka, att det av generalpoststyrelsen för bedrivande av byggnadsarbetena, frånsett nedan omförmälda ändring i planen, för år 1917 begärda beloppet 300,000 kronor anvisas för detta år. Ej heller har jag något att erinra mot att av nämnda belopp 150,000 kronor äskas att, i fall av behov, utgå förskottsvis under år 1916.

Stockholm.

Vad så angår den av riksdagen redan godkända ändringen i planen för byggnadsföretaget i syfte att bereda utrymmen i vindsvåningen, synes mig anledning till anmärkning mot det i sådant hänseende beräknade kostnadsbeloppet, 50,000 kronor, icke föreligga. Med hänsyn till arbetets rationella bedrivande torde även detta belopp böra anvisas för år 1917, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis under 1916 utanordna detsamma.

Kristianstad.

Vidkommande posthusbyggnaden i Kristianstad må till en början erinras, att Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 19 november 1915 uppdragit åt generalpoststyrelsen att för postverkets räkning inköpa ovan omförmälda område av tyghustomten i Kristianstad för en köpeskilling, ej överstigande 113,343 kronor 50 öre, ävensom, med godkännande av ritningar, uppgjorda av professorn E. Lallerstedt, bemyndigat styrelsen att låta å samma område i enlighet med de godkända ritningarna uppföra en posthusbyggnad, dock med rätt för styrelsen att vidtaga de mindre ändringar i ritningarna, som kunde visa sig behövliga eller lämpliga.

I det från överintendentsämbetet i nämnda ärende infordrade utlåtande av den 19 oktober 1915 har ämbetet anmält, att ämbetet vid granskning av det av generalpoststyrelsen upprättade förslag till nyssnämnda posthusbyggnad för sin del icke funnit annat att erinra, än att kostnadsberäkningen, som uppgjorts år 1913 och slutade å en summa av 198,000 kronor, icke syntes äga giltighet under nu rådande förhållanden, då de flesta byggnadsmaterialier stigit avsevärt i pris. Om byggnadsarbetet, såsom generalpoststyrelsen avsett, skulle påbörjas år 1916 och bedrivas normalt, borde kostnaden, enligt av ämbetet gjorda undersökningar, beräknas komma att uppgå till minst 215,000 kronor.

[2—6.] Generalpoststyrelsen har, såsom ovan nämnts, ansett en ökning av det beräknade kostnadsbeloppet med 10 à 15 procent kunna befaras.

Med hänsyn till vad myndigheterna sålunda anfört anser jag — helst om, såsom jag av särskilda skäl ämnar föreslå, anslag för byggnaden i dess helhet beviljas för 1917 — att kostnaderna för byggnaden böra beräknas till 215,000 kronor.

Utgår man således från detta belopp, skulle för byggnadens fullbordande, utöver redan beviljade medel, 51,656 kronor 50 öre, erfordras ytterligare 163,343 kronor 50 öre. Styrelsen hemställer nu, att för byggnadsarbetets fortsättande måtte för år 1917 anvisas 90,000 kronor, motsvarande vad som oundgängligen erfordrades för att arbetena å bygget skulle under år 1917 kunna bedrivas rationellt.

Emellertid synes det mig med hänsyn till förhållandena å arbetsmarknaden kunna ifrågasättas, huruvida icke lämpligen hela ovannämnda belopp av 163,343 kronor 50 öre borde upptagas i riksstaten för år 1917 och 90,000 kronor därav ställas till Kungl. Maj:ts förfogande redan under år 1916.

I detta hänseende ber jag att få anföra följande.

Kristianstads län hör till de svagast industrialiserade bygderna i Sverige. Av länets hela befolkning kommo år 1900 endast 26 % på yrkesgrupperna industri, handel och samfärdsel, vilka i hela riket upptogo c:a 40 %. Härmed sammanhänger även, att städerna i länet äro små och fåtaliga. Huvudmassan av länets befolkning livnär sig av jordbruket, vars utmärkande drag är potatisodlingens stora utbredning. På denna potatisodling är ock länets viktigaste industri, brännvinsbränningen, grundad. Det milda klimatet och den fruktbara jorden på Ängelholms- och Kristianstadsslätterna hava medgivit odling av sockerbetor, vilket givit upphov till ett par sockerbruk. Eljest äro städerna i länet relativt fattiga på industri. Byggnadsverksamheten spelar därför en betydande roll för deras arbetsmarknad, särskilt vad Kristianstad beträffar.

Arbetstillgången inom jordbruket är givetvis eljest av dominerande betydelse för arbetsmarknaden inom länet i dess helhet. Under november månad, då rotfruktsupptagning pågår inom jordbruket samtidigt som betkampanjen vid sockerbruken, är också arbetstillgången särdeles riklig och arbetslösheten inskränkt till ett minimum. Varje grovarbetare på land och i stad kan då finna lönande sysselsättning, och de begagna sig också därav i stor utsträckning. Sålunda hava under den förflutna hösten talrika arbetslösa stenhuggare, såväl från länets stenindustri som från Blekinge, arbetat på betfälten. Denna högsäsong

varar dock längst till december. Därefter vidtager vinterns lågsäsong, [2—6.]
och denna emotses detta år med bekymmer, särskilt i staden Kristianstad på den grund att där all byggnadsverksamhet väntas komma att ligga nere. Då Kristianstad ej i högre grad kan komma i åtnjutande av den goda konjunktur, som är rådande inom metall- och maskinindustrin i vårt land, och då ställningen inom byggnadsverksamheten under vintern, som sagt, befaras bliva ganska bekymmersam, beroende på höga materialpris och osäkra penningförhållanden, har man alltså att räkna med avsevärd arbetslöshet bland arbetarna inom byggnadsfacken i Kristianstad, vilken också sedan mitten av nästlidna december månad gjort sig särskilt kännbar inom murarfacket.

Med hänsyn till ovan anförda omständigheter vore därför påbörjandet av posthusbygget i Kristianstad redan under innevarande vinter och dess bedrivande med större hastighet än förut planlagts synnerligen angeläget. För sådant ändamål torde byggnadsarbetet böra så anordnas, att byggnaden kommer under tak redan under 1916. Härför kräves emellertid, att hela det återstående beloppet, med tillämpning av förutnämnda beräkning utgörande, såsom nämnts, 163,343 kronor 50 öre, eller i avrundat tal 163,400 kronor anvisas för år 1917 och att Kungl. Maj:t erhåller rätt att under år 1916 därav förskottsvis utanordna 90,000 kronor. Jag tillstyrker alltså, att framställning därom göres hos riksdagen.

I detta sammanhang vill jag slutligen nämna, att vid grundläggningsarbetet anställning möjligen torde kunna beredas arbetslösa stenarbetare. För främjande av det syfte, som avsetts med det sålunda ifrågasatta förfogandet, torde emellertid generalpoststyrelsen vid träffande av avtal med entreprenörer om utförande av arbeten vid bygget i fråga böra föreskriva, att entreprenör i största möjliga utsträckning skall anlita närmaste offentliga arbetsförmedlingsanstalt vid anställning av arbetskraft. En sådan bestämmelse har generalpoststyrelsen, enligt vad jag erfarit, redan intagit i de entreprenadkontrakt, som upprättats beträffande posthusbyggnaderna i Norrköping och Uddevalla.

Vad generalpoststyrelsen anfört i avseende å det i allt väsentligt Norrköping. Uddevalla.
till följd av prisstegringar å byggnadsmaterialier uppkomna behovet av ytterligare medel till posthusbyggena i Norrköping och Uddevalla har icke synts mig lämna rum för befogad erinran. Ej heller har jag funnit något att invända mot det av styrelsen föreslagna sättet för anslagsbehovets täckande.

[2—6.] Linköping. Såsom den lämnade utredningen torde giva vid handen, förelåg redan år 1913, då frågan om inköp av tomt i Linköping för post- och telegrafverkens räkning förevar, ett verkligt behov av utvidgade lokaler å nämnda ort för bägge dessa verk; och detta behov har sedan dess alltmera framträtt. För postverkets vidkommande vill jag här endast erinra om den betydande ökning av poströrelsen, som den ovan intagna tablån utvisar. Det bör bemärkas, att denna ökning gjort sig gällande framför allt i avseende å ett slag av postförsändelser, som äro särskilt utrymmeskrävande, nämligen korsband. Vad telegrafverket angår, torde det vara tillfyllest att framhålla, hurusom telegrafstyrelsen i sin förut omnämnda skrivelse anfört, att verkets behov av utvidgade lokaler är så trängande, att ett ytterligare uppskov med ifrågavarande byggnadsföretag skulle påkalla beredande av ökat utrymme genom tillbyggnad till de nuvarande av telegrafverket disponerade lokalerna eller genom förhyrande av nya lokaler. Den förra anordningen skulle givetvis i betraktande av den jämförelsevis korta tid, den skulle komma att begagnas, vara synnerligen oekonomisk.

Med hänsyn till nödvändigheten att i lämplig omfattning begränsa statens utgifter för kapitalökning har man under två år nödgats undanskjuta förevarande anslagsfråga. Att så icke längre bör ske, synes efter nu vunna upplysningar vara uppenbart.

Vad beträffar den nya byggnadens planläggning, har denna icke givit mig anledning till erinran.

Att, på sätt generalpoststyrelsen föreslagit, iståndsätta och till uthyrning begagna det å tomten redan befintliga boningshuset, varvid en hyresavkastning av omkring 3,000 kronor skulle kunna påräknas, är givetvis ägnat att öka byggnadsföretagets räntabilitet.

Det för nybyggnaden beräknade kostnadsbeloppet, 240,000 kronor, synes mig i betraktande av de nuvarande uppdrivna prisen å materialier icke lämna rum för anmärkning.

Såtillvida torde dock hänsynen till sparsamhetens krav böra föranleda jämkning i vad generalpoststyrelsen föreslagit, att byggnadsanslaget ej till hela sitt belopp äskas för år 1917, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 disponera hälften därav, utan att å 1917 års stat begäres endast ett belopp av 120,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis under år 1916 utanordna detsamma och med beräkning att återstående kostnaden skall uppföras å staten för år 1918.

Gällivare. Av generalpoststyrelsen meddelade upplysningar i avseende å post- och telegrafrörelsens utveckling i Gällivare under de senare åren även-

som beträffande de ytterligare utvecklingsmöjligheter, som där föreligga, [2—6.]
giva vid handen, att de därstädes för post- och telegrafändamål för närvarande förhyrda lokalerna måste betraktas såsom mindre tillfredsställande och att ett lokalombyte snart nog måste äga rum, därest icke olägenheter för rörelsens drift skola uppstå.

Med hänsyn till den rådande ekonomiska situationen och då jag inhämtat, att, hur behövlig den av generalpoststyrelsen ifrågasatta nybyggnaden än är, man dock ännu någon kortare tid skulle kunna reda sig med de nuvarande lokalerna, har jag ej ansett mig böra innevarande år ifrågasätta något anslag för ändamålet.

Enligt vad jag förvissat mig om, hava de nuvarande postlokalerna Göteborg.
i Göteborg till följd av poströrelsens starka utveckling — icke minst å tidnings- och paketexpeditionerna med deras skrymmande gods — blivit alltmer otillfredsställande. Ett ytterligare uppskov med igångsättande av arbetet å ett nytt posthus därstädes kan därför enligt min uppfattning icke äga rum utan risk att allvarsamma svårigheter för posttrafiken å nämnda ort skola uppstå.

Vad den nya posthusbyggnadens planläggning angår, torde jag få inskränka mig till att hänvisa till generalpoststyrelsens utförliga redogörelse. Jag vill endast erinra därom, att det planerade posthuset är avsett att byggas på sådant sätt, att det motsvarar jämväl framtida krav på lokalutökning, vadan betydande utrymmen tillsvidare skulle bliva obehövliga för postverket och sålunda kunna uthyras. Byggnadens från stadens affärscentrum ej så avlägsna läge är synnerligen tjänligt härför. Generalpoststyrelsen har tidigare meddelat, att, om den del av byggnaden, som postverket ej självt skulle taga i anspråk, uthyrdes till kontorslokaler och hotell, hyrorna härför skulle kunna beräknas uppgå till sammanlagt 61,100 kronor. Då emellertid riksdagen, på sätt förut nämnts, uttalat sig mot de för postverket ännu ej behövliga lokalernas uthyrande till hotell och ansett dem lämpligare böra användas för affärsändamål, lärer den nyssnämda siffran böra något avprutas.

Vad så byggnadskostnaden beträffar, har den ursprungligen beräknats till 2,670,000 kronor, vilken kostnad genom vissa förenklingar och förändringar i avseende å byggnaden sedermera nedbragts till 2,400,000 kronor, motsvarande 26 à 27 kronor för kubikmeter. Enligt vad generalpoststyrelsen meddelat, föreligger emellertid anledning förmoda, att byggnadskostnaden till följd av den inträdda, starka prisstegringen å byggnadsmaterialier skall komma att uppgå till avsevärt högre belopp, förslagsvis uppskattat till 2,900,000 kronor, eller omkring 32 kronor för kubikmeter.

[2—6.] Mot den, medan normala förhållanden rådde, beräknade ovannämnda kostnadssumman av 2,400,000 kronor synes mig intet kunna med fog anmärkas, helst om man tager i betraktande att den yta, som skall bebyggas, är avsevärt stor, nämligen 5,583,1 kvadratmeter, samt att kostnaden för grundläggningen till följd av markens beskaffenhet kommer att bliva en hög utgiftspost. Ej heller bör förbises, att byggnadens framträdande läge ställer vissa krav på de yttre anordningarna, vartill lämplig hänsyn naturligen bör tagas.

Vad angår den av de stegrade materialpriserna framkallade kostnadsökningen synes det tyvärr ingalunda osannolikt, att den, all omtanke och sparsamhet till trots, skall komma att uppgå till det av generalpoststyrelsen beräknade beloppet och byggnadskostnaden sålunda komma att sluta å ett belopp av 2,900,000 kronor. Lika med generalpoststyrelsen anser jag emellertid olämpligt att under nuvarande förhållanden söka fixera den slutliga kostnadssiffran — den måste ju ännu så länge bliva tämligen approximativ.

I anledning av den kostnadsökning, som sålunda är att motse, skulle det ligga nära till hands att tänka sig en ytterligare förenkling av byggnaden såsom medel att motverka denna stegring. Såsom ovan nämnts, har emellertid en dylik revision av byggnadsplanen redan en gång företagits, varvid man lyckades sänka kostnadssiffran med 270,000 kronor. En ytterligare reduktion torde, efter vad jag erfarit, icke kunna ske utan att byggnaden skulle lida allt för mycket därpå i avseende å ändamålsenlighet och soliditet.

I sammanhang med kostnadsfrågen vill jag ytterligare framhålla, vad jag ovan anfört beträffande den betydliga avkastning, som kan förväntas erhållas av de lokaler, vilka ännu icke erfordras för postverkets eget behov och varmed en betydlig del av byggnadskostnaden skall kunna förräntas. Vidare vill jag erinra därom, att, såsom jag redan till statsrådsprotokollet över civilärenden den 14 maj 1914 meddelade, postverkets nuvarande fastighet i Göteborg vid försäljning torde kunna beräknas betinga ett pris av åtminstone 350,000 à 400,000 kronor. Den verkliga kostnaden för anskaffande av nya postlokaler blir sålunda högst väsentligt mindre än vad anslagsbeloppen komma att giva vid handen.

Generalpoststyrelsen har föreslagit, att det för gäldande av köpeskillingen för tomten ytterligare erforderliga beloppet, 261,304 kronor 31 öre, samt härutöver för byggnadsarbetets påbörjande 800,000 kronor skulle begäras för år 1917. Med hänsyn till den rådande ekonomiska situationen har jag emellertid ansett mig böra förorda, att för ifrågavarande ändamål för år 1917 äskas sammanlagt allenast 860,000 kronor.

Emellertid torde, på sätt styrelsen föreslagit, Kungl. Maj:t böra medgivas rätt att av nämnda belopp förskottsvis under år 1916 utanordna 150,000 kronor. [2—6.]

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels av det anslag å 960,000 kronor, som riksdagen beviljat för uppförande å den ännu icke för centralpostkontoret i Stockholm disponerade delen av postverkets tomt inom kvarteret Riddaren i Stockholm, efter rivning av därå uppförda byggnader, av en tillbyggnad samt för vidtagande i sammanhang därmed av vissa förändringar å den nuvarande posthusbyggnaden i samma kvarter, för år 1917 anvisa ett belopp av 300,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att därav förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 150,000 kronor,

dels för genomförande av vissa ändringar i planen för nyssnämnda byggnadsarbete för år 1917 anvisa ett belopp av 50,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att utanordna detta belopp förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel,

dels för fortsättande och avslutande av byggnadsarbetena å ett posthus i Kristianstad för år 1917 anvisa ett belopp av 163,400 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 90,000 kronor,

dels medgiva, att av de besparingar, tillhopa 37,848 kronor 75 öre, som uppstått å de till uppförande av ett posthus i Västervik, inrymmande jämväl lokaler för telegrafverkets behov, anvisade medel, må av generalpoststyrelsen, i mån av behov, disponeras, för den beslutade posthusbyggnaden i Norrköping, inrymmande jämväl lokaler för riksbankens behov, högst 20,000 kronor och för den beslutade posthusbyggnaden i Uddevalla, inrymmande jämväl lokaler för telegrafverkets behov, högst 17,848 kronor 75 öre,

dels för uppförande å den postverket tillhöriga tomten nr 112 inom S:t Lars kvarter i Linköping av ett posthus, inrymmande jämväl lokaler för telegraf-

[2—6.] verkets behov, bevilja ett anslag av 240,000 kronor och därav för år 1917 anvisa 120,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna beloppet,

dels och för gäldande av återstoden av köpeskillingen, 711,304 kronor 31 öre, för det för postverkets räkning inköpta område om 5,583,1 kvadratmeter av tomten nr 67 A i Göteborgs stads tolvte rote samt för påbörjande av uppförandet å sagda område av ett nytt centralposthus i nämnda stad för år 1917 anvisa ett anslag av 860,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att härav förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 150,000 kronor.

Telegrafverket.

1. Inköp och bebyggande av fastigheter.

[7.] **Inköp och bebyggande av fastigheter för telegrafverket**

Till inköp och bebyggande av fastigheter för telegrafverkets räkning, för vilket ändamål förut från och med år 1907 utgått ett anslag av 500,000 kronor årligen, med undantag av åren 1912 och 1915, då motsvarande anslag uppgingo till respektive 1,093,000 och 400,000 kronor, anvisades för år 1916 ett belopp av endast 145,500 kronor. Dessa medel voro avsedda att användas på följande sätt:

till stationsbyggnad i Eskilstuna	kronor	35,000: —
» inköp av byggnadstomt och påbörjande av stationsbyggnad i Uppsala	»	100,000: —
» inköp av fastighet i Östavall	»	10,500: —
	Summa kronor	145,500: —

I skrivelse den 24 september 1915 med förslag till beräkning av anslag för kapitalökning för år 1916 har telegrafstyrelsen anfört, att styrelsen till följd av anmodan att vid avgivande av förslag beträffande anslag att äskas av 1916 års riksdag iakttaga all den sparsamhet, som lämpligen läte sig göra, ansett sig böra begränsa sitt anslagskrav under ifrågavarande utgiftstitel till 300,000 kronor.

Rörande fördelningen av detta belopp yttrar styrelsen följande:

Stationsbyggnad i Eskilstuna.

»Riksdagen medgav år 1914, att å telegrafverket tillhörig tomt i *Eskilstuna* finge uppföras en telegrafstationsbyggnad, inrymmande jämväl lokaler för postkontoret i staden, för en kostnad, ej överstigande 380,000 kronor, och anvisade samtidigt till denna stationsbyggnads påbörjande ett anslag av 245,800 kronor att utgå under år 1915. Sedan riksdagen till samma byggnadsarbetes fortsättande anvisat för år 1916 ett belopp av 35,000 kronor, har återstoden, 99,200 kronor, upptagits att utgå under år 1917.

Stationsbyggnad i Uppsala.

År 1915 medgav riksdagen, att för telegrafverkets räkning finge inköpas fastigheten, tomten nr 2 i kvarteret Draken i *Uppsala* för en köpeskilling av 85,000 kronor, samt att å nämnda tomt finge uppföras en telegrafstationsbyggnad för en kostnad, icke överstigande 300,000 kronor. Riksdagen anslog samtidigt för detta tomtinköp samt till påbörjande av stationsbyggnaden ett belopp av 100,000 kronor. Till samma byggnadsarbetes fortsättande har ett belopp av 152,800 kronor upptagits att utgå under år 1917.

[7.] Inköp av tomt i Sundsvall.

I *Sundsvall* äger telegrafverket tomten nr 4 i kvarteret Saturnus (75 i 2:dra kvarteret). Å denna tomt samt den postverket tillhöriga tomten nr 1 i samma kvarter är uppförd en post- och telegrafbyggnad, som nu är fullt upptagen av de båda verkens lokaler. Dessutom äger telegrafverket den intill nr 4 liggande tomten nr 5, å vilken en mindre förråds- och verkstadsbyggnad är uppförd.

Inom verkets fastighet finnes icke plats för vare sig linjedistriktsbyrån eller trafikdistriktsbyrån, för vilka byråer lokal förhyres i privat fastighet för ett årligt hyresbelopp av 2,600 kronor.

Utvecklingen av telegrafverkets telefonnät i Sundsvall under de senaste 10 åren framgår av nedanstående tablåer:

Vid	slutet	av	år	1905	funnos	1,883	stycken	apparater
»	»	»	»	1906	»	2,056	»	»
»	»	»	»	1907	»	2,402	»	»
»	»	»	»	1908	»	2,383	»	»
»	»	»	»	1909	»	2,541	»	»
»	»	»	»	1910	»	2,662	»	»
»	»	»	»	1911	»	2,806	»	»
»	»	»	»	1912	»	2,971	»	»
»	»	»	»	1913	»	3,084	»	»
»	»	»	»	1914	»	3,154	»	»

Under ovan angivna tidsperiod uppgingo de vid stationen influtna telefoninkomsterna till följande belopp:

år	1905	178,068: 10	kronor
»	1906	204,276: 64	»
»	1907	233,558: 04	»
»	1908	254,089: 13	»
»	1909	267,774: 06	»
»	1910	289,512: 09	»
»	1911	307,198: 08	»
»	1912	326,390: 12	»
»	1913	343,308: 42	»
»	1914	352,828: 81	»

Telefonväxlarna äro möjliga att använda ännu under 4—8 år, beroende på den tillströmning av abonnenter, som en ny telefontaxa, upptagande billiga abonnemangsavgifter, kan åstadkomma. Även om de skulle räcka i 8 år, vilket skulle vara möjligt, om den årliga ökningen i abonnentantal ej stiger under denna tid, äro de då så utslitna, att deras bibehållande genom provisoriska åtgärder ej kan vara förenligt med omsorgen om expeditionens säkerhet. För uppställande av nya växlar av modern arbetsbesparande typ i den nuvarande fastigheten finnes intet utrymme. Den administrativa avdelningen, telegrafdirektörsexpeditionen, har redan nu så knappt utrymme, att den dit hörande personalen måst utplaceras dels i kassaexpeditionen, dels i telefonapparatsalen, båda lokalerna belägna i annan våning än den, där telegrafdirektörens tjänsterum är beläget. De utrymmen, som anvisats för telegrafapparatsal och telegramtelefonering, äro redan fullt upptagna, varför plats icke finnes för maskintelegraf, när expeditionens omfattning antagligen snart kommer att kräva införande av dylikt system.

Allt detta hänvisar till, att relativt snart en tillbyggnad till den nuvarande fastigheten måste företagas, och för detta ändamål är det då lämpligt att till en

början taga den verket tillhöriga tomten nr 5 i anspråk. Det å denna tomt befintliga förrådet måste då flyttas till annan plats. Såväl för detta ändamål som för att säkerställa ytterligare utveckling i framtiden har styrelsen ansett det vara lämpligt att, när tillfälle nu erbjuder sig, förvärva den intill tomten nr 5 liggande tomten nr 6. Byggnaderna på denna tomt äro utdömda, varför fastigheten utbjudits åt telegrafverket för taxeringsvärdet, som är 8,000 kronor. Ingen anmärkning torde kunna göras mot detta pris, enär en bredvidliggande, lika stor tomt nyligen betalats med samma belopp, och då tomten i avvaktan på bebyggande kan lämna skälig avkastning som förrådstomt, har styrelsen under förutsättning av Kungl. Maj:ts och riksdagens medgivande träffat köpeavtal med ägarna till tomten nr 6 i kvarteret Saturnus i Sundsvall om köp av denna fastighet för det angivna beloppet, 8,000 kronor. Fastigheten, som innehåller en areal av 376,47 kvadratmeter, skulle tillträdas den 1 oktober 1916. [7.]

Vid en radiostation, avsedd att övertagas från marinförvaltningen och öppnas för allmän korrespondens, är det nödvändigt att uppföra bostadshus för föreståndare och biträdande personal. Som kostnaden härför torde vid jämförelse med andra liknande byggnader kunna beräknas uppgå till 40,000 kronor, har detta belopp upptagits att utgå under år 1917.» *Bostadshus vid radiostation.*

Beträffande *stationsbyggnaden i Eskilstuna* har jag inhämtat, att återstoden, 99,200 kronor, av det för byggnadsföretaget beräknade beloppet erfordras under år 1917, därest byggnaden skall kunna bliva fullt färdig inom avsedd tid. Jag tillstyrker därför telegrafstyrelsens framställning, att nämnda belopp anvisas för år 1917. *Departementschefen. Eskilstuna.*

Vad så beträffar *stationsbyggnaden i Uppsala* må erinras, att Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen till 1915 års riksdag föreslog riksdagen medgiva, att för telegrafverkets räkning finge inköpas tomten nr 2 i kvarteret Draken i Uppsala för en köpeskilling av 85,000 kronor och att å nämnda tomt finge uppföras en telegrafstationsbyggnad för en kostnad icke överstigande 300,000 kronor. Sedan riksdagen bifallit detta förslag, har Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 18 juni 1915 uppdragit åt telegrafstyrelsen att för statsverkets räkning inköpa omförmälda tomt ävensom anbefallt telegrafstyrelsen att till Kungl. Maj:t inkomma med fullständiga, av kostnadsförslag åtföljda ritningar till uppförande av ifrågavarande stationsbyggnad. Med skrivelse den 10 september 1915 överlämnade telegrafstyrelsen sedermera av arkitekten Aron Johansson uppgjorda ritningar med tillhörande kostnadsförslag till omförmälda byggnad, varefter Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 23 oktober 1915, med godkännande av nämnda ritningar, bemyndigade telegrafstyrelsen att låta å ifrågavarande tomt i enlighet med de godkända ritningarna för en kostnad av högst 300,000 kronor uppföra en telegrafstationsbyggnad, dock med rätt för telegrafstyrelsen att vidtaga de ändringar i ritningarna, som kunde visa sig behövliga eller lämp- *Uppsala.*

[7.] liga och icke ökade kostnaderna utöver nämnda belopp, 300,000 kronor. Med stöd av detta bemyndigande har telegrafstyrelsen avslutat entreprenadavtal om utförande av grundläggningsarbetet för byggnaden.

Såsom telegrafstyrelsen anförde i sin skrivelse den 23 september 1914 med förslag i fråga om erforderliga anslag till utgifter för kapitalökning under år 1916, var det avsett, att å den till inköp föreslagna tomten skulle uppföras ett hus, upptagande hela fasaden mot Kungsängsgatan och ungefär halva fasaden mot Bangårdsgatan, samt så anordnat, att en redan planerad tillbyggnad kunde göras vid en tidpunkt, då detta bleve behövligt. Den allmänna kännedom om grundförhållandena i denna trakt av Uppsala, som man genom upplysningar på platsen vunnit och som bekräftats av det resultat, som erhölls vid undersökning av möjligheten att för beredande av utvidgade lokaler för telegrafverket påbygga det i omedelbar närhet av nu ifrågavarande tomt belägna riksbankshuset, visade dock, att det var nödvändigt att redan på en gång utföra hela grundläggningen, om man ville undvika sättningar mellan de i olika skeden uppförda delarna av huset. I anslutning härtill upptager den nu fastställda planen uppförande av grund för hela den byggnad, som är avsedd att inrymmas på tomten, under det att ovanför källarmurarna halva flygeln mot Bangårdsgatan är utelämnad.

I skrivelse den 10 december 1915 har telegrafstyrelsen meddelat, att vid den närmare undersökning av den inköpta tomtens grundförhållanden, som föranletts av grundläggningsarbetets påbörjande, betänkligheter emellertid framkommit mot byggnadsarbetets företagande enligt denna plan.

Telegrafstyrelsen yttrar sig sålunda:

»Professor H. Kreüger, som uppgjort förslaget till grundförstärkning, har vid avlämnande av förslaget till grundläggning anfört följande:

'De beräkningar, som legat till grund för förslagets utarbetande, hava beträffande belastningar och dylikt utgått från tomtens fullständiga bebyggande i enlighet med av arkitekten Aron Johansson uppgjorda ritningar. Enligt lämnade upplysningar vore dock ämnat att tills vidare låta byggandet av övre delen av flygeln åt Bangårdsgatan anstå och av densamma endast utföra källaren, vilket förfaringssätt jag dock av skäl, vilka nedan skola anföras, ej kan tillstyrka.

Det är fullt tydligt att, även om byggnadens fulla tyngd först genom påbyggnad kan längre fram komma att åverka grunden, så måste dock all pålning utföras vid husets grundläggning i övrigt.

Undergrunden är nämligen av sådan beskaffenhet, att friktionspålning måste användas. Av utförda undersökningar har jag funnit lämpligt att icke överskrida 4-tons belastning per påle för ernående av fullt betryggande säkerhet. Vid grund-

läggning medelst friktionspålning kan emellertid icke undvikas en hoppressning av grunden under tiden för byggnadens uppförande, intill dess full belastning inträtt. En dylik hoppressning kan icke exakt beräknas, men dock begränsas till ett mycket litet mått. Med det gjorda belastningsantagandet kan ingen skada å byggnaden uppstå under förutsättning att grunden bliver jämnt belastad, d. v. s. att alla pålarna erhålla samma tryck. [7.]

Det är emellertid fullt påtagligt, att om pålarna äro beräknade erhålla *likformig* belastning vid husets uppbyggnad till full höjd (vilket av förut anförda skäl är nödvändigt), så måste de erhålla en *olikformig* belastning, om huset delvis uppföres till full höjd och delvis till mindre höjd.

En naturlig följd av dylik ojämn belastning blir den, att den tyngre belastade delen hoppressas mera än den lättare belastade, och ehuruväl hoppressningarna i absolut mått kunna vara mycket små, äro de dock tillräckliga för åstadkommande av sprickbildning i övergången mellan husets högre och lägre del.

En ytterligare rörelse i byggnaden kommer sedan att ske, då den lägre byggnaden längre fram skall påbyggas, så att full utbyggnad erhålles.

De vid sådant förfaringssätt uppkomna sprickorna måste anses vara till skada för husets såväl hållbarhet som utseende.

På grund av ovan i korthet anförda orsaker, anser jag mig för min del böra avråda från att uppföra byggnaden i skilda perioder, utan tillråder i stället dess uppförande till full utsträckning i ett sammanhang.'

Av detta den sakkunniges utlåtande synes framgå, att det bliver nödvändigt att uppföra byggnaden till full utsträckning i ett sammanhang, om man vill undvika för huset skadliga sprickbildningar. Telegrafstyrelsen har därför anmodat arkitekten att med ledning av förut granskade skisser för tillbyggnaden uppgöra ritningar och kostnadsförslag för uppförande av byggnaden i sin helhet. Enligt dessa ritningar skulle till den redan godkända byggnaden tillkomma följande lokaler:

i bottenvåningen en kontorslokal samt en lägenhet om 2 rum och kök,

en trappa upp 2 lägenheter om respektive 4 och 2 rum och kök,

två trappor upp blivande kapprum med flera utrymmen för telefonpersonalen, samt

tre trappor upp en blivande telefonapparatsal samt en lägenhet om 2 rum och kök.

Den ökade kostnaden för byggnaden skulle enligt upprättat kostnadsförslag uppgå till 120,000 kronor, vilket belopp telegrafstyrelsen dock på grund av de nuvarande oberäkneliga och osäkra prisförhållandena anser böra höjas till 150,000 kronor.

De reservlokaler, som sålunda skulle erhållas genom byggnadens färdigställande i ett sammanhang, äro, liksom övriga för telegrafverket ännu ej behövliga lokaler inom hela byggnaden, avsedda att uthyras. Vederbörande linjedirektör har beräknat de hyror, som böra kunna erhållas för dessa lokaler, till 6,500 kronor om året. Skulle prisförhållandena möjliggöra byggnadens uppförande för det i kostnadsförslaget avgivna beloppet, 120,000 kronor, erhölle man härigenom något över 5 % på det ökade byggnadskapitalet under de högst tio år, som detta kapital måst utgivas tidigare än som från början beräknats.»

Telegrafstyrelsen, som tillika överlämnat förnyade ritningar jämte kostnadsförslag, uppgjorda av arkitekten Aron Johansson, har hemställt,

[7.] att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att i sammanhang med anvisande av anslag för år 1917 till inköp och bebyggande av fastigheter för telegrafverkets räkning medgiva, att för stationsbyggnaden i Uppsala finge användas ett belopp av 150,000 kronor utöver förut beviljade 300,000 kronor.

Av det uttalande från sakkunnig person, som sålunda föreligger, och som man enligt min mening har all anledning att tillmäta avgörande betydelse, framgår, att man med hänsyn till grundförhållandena icke kan realisera den ursprungliga planen att till en början allenast delvis bebygga tomten, utan att därvid riskera olägenheter, vilkas allvarliga beskaffenhet nog så tydligt torde framgå av vad telegrafstyrelsen anfört. Det synes därför framstå såsom en nödvändighet att redan från början uppföra byggnaden i hela dess omfattning.

Mot den av telegrafstyrelsen till 150,000 kronor beräknade kostnaden för den ifrågavarande delen av byggnaden har jag under förhandenvarande prisförhållanden icke funnit något att erinra. Den beräknade kostnaden för byggnaden i dess helhet skulle alltså komma att uppgå till 450,000 kronor.

Vad planläggningen och dispositionen av lokalerna beträffar, har jag vid den allenast förberedande granskning, jag haft tillfälle ägna ritningarna, ej haft någon anmärkning att därutinnan framställa. Härtill torde jag emellertid, efter det vederbörande myndighets utlåtande inhämtats, få återkomma vid föredragning av frågan om ritningarnas godkännande.

Något anslagsbehov redan nu i anledning av den sålunda uppkomna situationen föreligger emellertid icke. Fastmer har jag med hänsyn till konjunkturerna å penningmarknaden funnit mig böra ifrågasätta, att det av telegrafstyrelsen begärda anslaget till bygget för år 1917 skulle något begränsas. Vid överläggningar i ämnet med chefen för telegrafstyrelsen har jag inhämtat, att beloppet för nämnda år skulle utan menlig inverkan å byggnadsföretagets fortgång kunna minskas med 50,000 kronor eller således till 102,800 kronor, vartill anslagsbeloppet för nästkommande år alltså torde böra sättas.

Därest telegrafstyrelsens av mig här förordade förslag beträffande byggnadsföretagets genomförande i ett sammanhang vinner Kungl. Maj:ts gillande, torde framställning böra göras hos riksdagen om ändring av dess nästlidet år i ämnet fattade beslut.

Sundsvall. Den ifråga om telegrafverkets rörelse och lokalbehov i *Sundsvall* åvägabragta utredningen giver uppenbarligen vid handen, att tillbygg-

nad av telegraflokalerna därstädes inom en nära framtid bliver nödvändig. För detta ändamål skulle begagnas en telegrafverket tillhörig, till förråd för närvarande använd tomt, vilken är belägen intill den tomt, varå de nuvarande telegraflokalerna äro uppförda. Under dessa förhållanden har jag — med hänsyn jämväl till önskvärdheten att hålla möjligheten öppen för de än ytterligare utvidgningar av lokalerna, som torde kunna förväntas i sinom tid bliva behövliga — för min del intet att erinra mot telegrafstyrelsens förslag att inköpa en tredje, bredvid de bägge telegrafverket redan tillhöriga tomterna belägen tomt, som då skulle tagas i bruk för förrådet. Den betingade köpeskillingen, 8,000 kronor, synes skälig. [7.]

För uppförande av *bostadshus* för föreståndare och biträdande personal *vid en radiostation*, avsedd att övertagas från marinförvaltningen och öppnas för allmän trafik, begär telegrafstyrelsen ett belopp av 40,000 kronor. Jag har tagit del av detaljerna beträffande detta förslag och tillstyrker detsamma. Bostadshus vid en radiostation.

Under förutsättning av bifall till vad här ovan föreslagits skulle för inköp och bebyggande av fastigheter för telegrafverkets behov för år 1917 erfordras ett anslag av 250,000 kronor att användas på följande sätt:

till stationsbyggnaden i Eskilstuna	kronor	99,200: —
» » i Uppsala	»	102,800: —
» inköp av byggnadstomt i Sundsvall	»	8,000: —
» uppförande av bostadshus vid en radiostation	»	40,000: —
	Summa kronor	250,000: —

På grund av vad jag sålunda anfört får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

dels medgiva

att för telegrafverkets räkning må inköpas tomten nr 6 i kvarteret Saturnus i *Sundsvall* för en köpeskilling av högst 8,000 kronor, samt

att vid en *radiostation*, som det är avsett att telegrafstyrelsen skall övertaga från marinförvaltningen, må uppföras ett bostadshus för en kostnad av högst 40,000 kronor,

dels, med ändring av riksdagens år 1915 i ämnet fattade beslut, medgiva, att för telegrafverkets räk-

[7.] ning må å tomten nr 2 i kvarteret Draken i *Uppsala* uppföras en telegrafstationsbyggnad för en kostnad icke överstigande 450,000 kronor,

dels ock för år 1917 anvisa till *inköp och bebyggande av fastigheter för telegrafverkets räkning* ett anslag av 250,000 kronor.

---

2. Fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende.

[8.] **Fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende.**

I skrivelse den 24 september 1915 har telegrafstyrelsen jämväl gjort framställning om anvisande av anslag till fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende för år 1917.

Innan jag redogör för styrelsens framställning i detta avseende, må erinras, att, sedan 1915 års riksdag för fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende anvisat ett anslag av 5,800,000 kronor, Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 18 juni 1915 anbefallt statskontoret att till telegrafstyrelsen, på rekvisition, under år 1915 av under händer varande medel förskottsvis utbetala dels av telegrafstyrelsen jämlikt särskilda nådiga brev den 16 april och den 8 juni 1915 för uppförande av vissa radiotelegrafstationer förskjutna belopp, högst 800,000 kronor, dels ock, i mån av behov, återstoden av omförmälda anslag å 5,800,000 kronor, varjämte Kungl. Maj:t bemyndigat telegrafstyrelsen att för ifrågavarande ändamål, efter ingången av år 1916, hos riksgäldskontoret, på rekvisition, i mån av behov lyfta vad som av förberörda av riksdagen anvisade belopp då kunde återstå.

I nu förevarande skrivelse har telegrafstyrelsen anmält, att de anläggningar, vilka voro avsedda att utföras för omförmälda medel, i huvudsak komma att bliva färdiga under år 1915.

Därjämte har styrelsen beträffande anslagsbehovet för år 1917 anfört följande:

»Till vilka belopp de för telefon- och telegrafväsendets utveckling avsedda medel för de senaste tio åren uppgått, framgår av följande tablå:

[8.]

År.	Anslags- och lånemedel, för			Summa.
	interurbana telefonledningar.	lokala telefonnät.	telegrafledningar.	
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
1906	1,800,000	1,700,000	19,750	3,519,750
1907	2,500,000	2,500,000	99,200	5,099,200
1908	2,500,000	2,500,000	35,400	5,035,400
1909	750,000	3,250,000	136,800	4,136,800
1910	650,000	2,850,000	7,500	3,507,500
1911	950,000	3,050,000	11,000	4,011,000
1912	1,300,000	2,693,700	6,300	4,000,000
1913	[1] 1,750,000	2,746,700	53 300	[1] 4,750,000
1914	[1] [2] 1,975,000	3,100,000	50,000	[1] [2] 5,125,000
1915	1,850,000	3,123,000	827,000	5,800,000

[1]) Inklusive anslag för telefonkabel till Gottland.
[2]) » » » » » Tyskland.

Den samtalstrafik, som de *interurbana telefonledningarna* äro avsedda att förmedla, har, allt efter som nya ledningar öppnats, befunnit sig i ständig tillväxt. En översikt av de senaste tio årens utveckling i fråga om antalet telefonsamtal mot särskild avgift visar följande siffror:

År.	Telefonsamtal mot särskild avgift.	Samtalsavgifter	Ökning under året		
			i samtal	i samtalsavgifter	
		kronor.	%.	kronor.	%.
1906	10,793,880 perioder	3,460,950	18.3	562,431	19.4
1907	12,911,168 »	4,099,414	19.6	638,464	18.4
1908	14,730,878 »	4,525,004	14.1	425,590	10.4
1909	16,751,450 »	5,061,764	13.7	536,760	11.8
1910	18.971,853 »	5,570,431	13.3	517,667	10.2
1911	20,819,076 »	6,150,864	9.7	571,433	10.2
1912	23,331,342 »	6,846,855	10.8	695,991	11.3
1913	25,020,841 »	7,287,265	7.2	440,410	6.4
1914	27,387,032 »	8,062,610	9.5	775,345	10.7
1915	omkring 28,700,000 »	omkring 9,072,000	4.8	1,009,400	11.1

Av dessa siffror äro de för år 1915 approximativt beräknade med ledning av förhållandena under de sex första månaderna av året.

[8.] Den utveckling, som framgår av dessa siffror, synes allt fortfarande komma att äga bestånd, och det måste därför vara telegrafstyrelsen angeläget att genom anläggande av nya förbindelser bereda möjlighet att framföra den växande trafiken och tillfredsställa de ökade anspråken på en snabb expedition.

Det belopp, som avses för interurbana telefonledningar och som under år 1914 — förutom anslag för telefonkablar till Gottland och till Tyskland — uppgick till 1,500,000 kronor samt under år 1915 till 1,850,000 kronor, har för år 1916 ansetts böra upptagas till 2,993,400 kronor. Av denna summa skulle 2,644,700 kronor användas till nya ledningar, 143,200 kronor till kablar, stationsanordningar och stolplinjer för det interurbana telefonnätet, samt 205,500 kronor reserveras för oförutsedda ledningar, som visa sig oundgängligen behövliga under året.

Beträffande de *lokala telefonnäten* har på samma sätt, som ägt rum under de närmast föregående åren, även under år 1915 utvecklingen av statens telefonväsende skett genom anordnande av telefonnät å sådana orter, där dylika förut icke funnits, genom anläggning av nya landsledningar samt genom utvidgning av statens förutvarande lokalnät.

Utvecklingens gång under de senaste tio åren framgår av följande uppgifter:

Å r.	Antal telefonapparater vid årets slut.	Under året influtna inträdes- och abonnemangsavgifter.	Ökning i antalet telefonapparater under året.		Ökning under året i inträdes- och abonnemangsavgifter.	
		Kronor.	Antal.	%.	Kronor.	%.
1906	90,811	4,547,447	8,817	10.8	415,159	10.0
1907	102,094	5,177,171	11,283	12.4	629,724	13.9
1908	109,939	5,695,571	7,845	7.7	518,400	10.0
1909	118,949	5,980,588	9,010	8.2	285,017	5.0
1910	128,410	6,437,264	9,461	8.0	456,676	7.6
1911	137,799	7,110,920	9,389	7.3	673,656	10.5
1912	148,372	7,727,499	10,673	7.8	616,579	8.7
1913	159,252	8,299,065	10,880	7.3	571,566	7.9
1914	169,794	8,796,582	10,542	6.2	497,517	5.7
1915	omkring 178,500	omkring 9,300,000	8,700	4.9	500,000	5.7

Vid uppgörande av arbetsplanen för år 1916 har telegrafstyrelsen, oaktat arbetena begränsats till de allra nödvändigaste, icke kunnat upptaga de för planens genomförande, beträffande de lokala telefonnäten erforderliga medel, till lägre belopp än 3,700,000 kronor.

I nämnda summa ingår jämväl, motsvarande vad som skett vid beräknande av anslagen för år 1915, ett belopp av 374,720 kronor, avsett dels att användas för sådana arbeten, som icke redan nu kunnat förutses, men som under år 1916 anses komma att visa sig erforderliga och icke utan största olägenhet kunna upp-

skjutas till ett efterföljande år, dels att möta oförutsedda ytterligare prisstegringar å för telegrafverkets arbeten erforderliga materialier. [8.]

Telegraftrafikens utveckling under de senaste tio åren framgår av följande uppgifter:

År.	Antal telegram.	Telegram-avgifter.	Ökning (minskning —) under året		
			i antal telegram	i telegramavgifter.	
			%.	Kronor.	%.
1906	3,472,524	2,165,835	8.8	131,547	6.5
1907	3,780,319	2,292,865	8.9	127,030	5.9
1908	3,822,897	2,228,494	1.1	64,371	— 2.8
1909	3,963,079	2,207,090	3.7	21,404	— 1.0
1910	4,142,060	2,207,959	4.5	869	0.04
1911	4,380,997	2,316,290	5.8	108,331	4.9
1912	4,912,525	2,606,472	10.9	290,182	12.5
1913	5,141,302	2,678,673	4.7	72,201	2.8
1914	5,907,278	3,916,935	14.9	1,238,262	46.2
1915	omkring 6,843.500	omkring 5,543,000	13.7	1,626,100	29.4

Under det att under år 1914 inga nya telegrafledningar upptogos till utförande, utan endast en radiostation, samt under år 1915 förutom radiostationer endast tre telegrafledningar upptagits för en kostnad av sammanlagt 27,000 kronor, har telegrafstyrelsen däremot ansett sig nödsakad att för år 1916 anhålla om ett belopp av 306,600 kronor för utvidgning av telegrafnätet, därav 279,900 kronor för nya telegrafledningar. Att styrelsen nu måst upptaga ett så stort belopp för nya telegrafledningar beror därpå, att byggandet av nya telegrafledningar hållits nere under flera år. Något större belopp för detta ändamål har ej beviljats sedan år 1909, då 136,800 kronor anslogos. Den alltjämt stegrade telegramtrafiken måste dock nu erhålla ökade framkomstmöjligheter. Den största utgiften för nya telegrafledningar betingas av det oavvisliga behovet av förbättrad förbindelse för den alltjämt ökade telegramväxlingen med Tyskland, för vilken avses en kopparledning Stockholm—Malmö, medtagande en kostnad av 128,700 kronor.»

Under förutsättning av bifall till vad sålunda föreslagits skulle anslaget till fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende uppgå till 7,000,000 kronor.

I anledning härav anför styrelsen ytterligare:

[8.] »Oaktat telegrafstyrelsen väl uppmärksammat den ovannämnda föreskrift om sparsamhet, som lämnats av statsrådet och chefen för civildepartementet, har styrelsen sålunda nödgats för år 1916 begära 1,200,000 kronor utöver det belopp, 5,800,000 kronor, som anslagits för år 1915. Ökningen beror huvudsakligen på de avsevärt ökade prisen å alla materialier, särskilt koppartråd och kablar. Att med anledning av denna prisstegring uppskjuta allt för mycket arbeten torde ej vara ekonomiskt, då någon sänkning i den allmänna prisnivån ej torde vara att förvänta under den närmaste framtiden.

När telegrafstyrelsen gått att undersöka, huruvida något av de nu begärda anslagen kunnat ytterligare nedpressas, har styrelsen först funnit, att beträffande lokalnäten inga arbeten medtagits, som kunna uppskjutas, såvida telefonabonnenter skola kunna mottagas såväl inom förutvarande telefonnät som på nya orter, där abonnenter anmäla sig i tillräckligt antal. Att inskränka arbetena på telefonnäten skulle nämligen förorsaka, antingen att över hela landet inga abonnenter skulle kunna mottagas utöver ett bestämt mindre antal, eller att inom vissa delar av städer och orter abonnenter ej skulle kunna mottagas av brist på kabelledningar.

Den del av anslaget, som skulle användas för utökning av interurbannätet, uppgår till ej mindre än 2,993,400 kronor. Interurbantrafiken har allt fortfarande en ständigt stigande betydelse för underlättandet av den kommersiella samfärdseln och kräver för att kunna bereda densamma erforderlig rörelsefrihet på snart sagt alla håll nya ledningar. Ehuru telegrafstyrelsen väl känner detta behov, som även esomoftast av allmänheten med en viss otålighet framhållits, har styrelsen dock icke ansett sig nu kunna begära anslag till flera än de allra viktigaste av de ledningar, som för trafikens normala utveckling äro behövliga.

De ledningar, som erfordras för att upptaga den väntade trafiken på den av 1914 års riksdag beslutade telefonkabeln till Tyskland, hava ej medtagits i förslaget, enär de pågående politiska förvecklingarna antagligen komma att omöjliggöra beställning, tillverkning och nedläggande av denna kabel under år 1916.

De nya interurbana telefonanläggningar, utvidgningar inom lokala telefonnät och nya telegrafanläggningar, vilka under 1916 synas telegrafstyrelsen böra ifrågakomma, såvida icke ändrade förhållanden göra det lämpligt att i stället för en eller annan av dessa andra arbeten företagas, äro:

I. Interurbana telefonnätet.

Stockholm—Göteborg	Kr.	213,500: —
Kalmar—Karlskrona	»	39,750: —
Stockholm—Västervik—Oskarshamn	»	178,600: —
» —Lund	»	285,050: —
» —Sundsvall	»	193,900: —
» —Luleå	»	904,000: —
» —Krylbo	»	59,700: —
» —Norrköping	»	61,100: —
Göteborg—Malmö	»	152,800: —
» —Skövde—Örebro	»	118,300: —
» —Åmål—Säffle	»	74,000: —

[8.]

Nässjö—Norrköping	Kr.	76,000: —
Kristianstad—Hässleholm	»	13,000: —
Växjö—Kalmar	»	54,500: —
» —Hässleholm	»	47,800: —
Mjölby—Nässjö	»	35,000: —
Växjö—Jönköping	»	58,200: —
Borås—Ulricehamn	»	4,900: —
Ulricehamn—Jönköping	»	23,500: —
Luleå—Nederkalix	»	39,300: —
Halmstad—Falkenberg	»	4,500: —
Uppsala—Enköping	»	4,000: —
Stockholm—Dalarö	»	3,300: —
Karlshamn (stationsinredning)	»	21,100: —
Trälleborg (»)	»	19,200: —
Ängelholm (»)	»	7,700: —
Nässjö (»)	»	19,800: —
Mjölby—Boxholm (ny stolplinje)	»	20,000: —
Laxå—Finnerödja (»)	»	6,000: —
Diverse mindre arbeten	»	49.400: —
	Summa	2,787,900: —
Oförutsedda interurbanledningar	Kr.	205,500: —
	Summa Kr.	2,993,400: —

II. Utvidgning av lokala telefonnätet.

Anläggning av nya växelstationer	Kr.	300,000: —
Anläggning av landsledningar.		
Göteborg—Kungälv	»	1,500: —
Landskrona—Teckomatorp	»	1,500: —
Ystad—Svenstorp	»	900: —
Varberg—Ullared	»	2,800: —
Jönköping—Mullsjö	»	2,700: —
Vara—Nossebro	»	1,500: —
Pålsboda—Käfvesta	»	1.000: —
Uddeholm—Stöllet	»	6,200: —
Vansbro—Myrbacka	»	1,200: —
Gnesta—Svärdsbro	»	2,100: —
Finspång—Hällestad	»	1,200: —
Katrineholm—Vingåker	»	1,800: —
Uppsala—Lagga	»	1,050: —
Grisslehamn—Örtala	»	1,550: —
Stockholm—Trosa	»	3,300: —
Söderhamn—Kilafors	»	3,300: —
Bergsjö—Jättendal	»	1,000: —

[8.]

Örnsköldsvik—Björna	Kr.	6,000: —
Östersund—Hammerdal—Sikås	»	10,500: —
Tännäs—Funäsdalen—Tändalsbyn	»	2,900: —
Föllinge—Lillholmsjö	»	1,100: —
Backe—Dorotea	»	8,000: —
Guliksberg—Tjäl	»	1,500: —
Åsele—Gafsele	»	1,900: —
Pengsjö—Åbosjö	»	800: —
Abborrträsk—Siksjön	»	1,900: —
Pajala—Anttis	»	3,500: —
Harads—Edefors	»	1,500: —
Malmö—Skanör	»	3,400: —
Stockholm—Bo	»	450: —
» —Bogesund	»	300: —
» —Bålsta	»	2,800: —
» —Djurö	»	1,100: —
» —Södra Ljusterö	»	1,500: —
Ingmarsö—Möja	»	7,700: —
Stockholm—Norra Ljusterö	»	2,200: —
» —Nynäshamn 4 st.	»	16,100: —
» —Hölö	»	2,000: —
» —Rimbo 2 st.	»	3,450: —
» —Skägga	»	400: —
» —Skälvik	»	4,500: —
» —Sorunda	»	4,600: —
» —Svartsjö	»	3,200: —
» —Säbyholm	»	2,400: —
» —Tappström	»	1,100: —
» —Åsätra	»	1,900: —
» —Ösmo Haga	»	4,000: —
Finsta—Rimbo	»	700: —
Kårsta—Rimbo	»	1,200: —
Stockholm—Drottningholm 4 st.	»	1,650: —
Tranebergsbro—Drottningholm, reglar	»	700: —
Kårsta—Rimbo, reglar	»	2,100: —
	Summa Kr.	143,650: —

Anläggning av kabelvägar samt utvidgning av näten i:

Hälsingborg	Kr.	42,610: —
Karlshamn	»	57,800: —
Landskrona	»	73,500: —
Malmö	»	99,500: —
Trälleborg	»	45,900: —
Ängelholm	»	20,380: —
Göteborg	»	210,600: —
Jönköping	»	16,300: —
Uddevalla	»	37,000: —
Karlskoga	»	10,200: —

[8.]

Mjölby	Kr.	18,100: —
Norrköping	»	34,600: —
Nässjö	»	15,200: —
Stockholm	»	422,550: —
Uppsala	»	15,200: —
Östersund	»	13,100: —
Mindre nätarbeten	»	154,090: —
Summa	Kr.	1,286,630: —

Anordnande av nya abonnentledningar vid förut befintliga nät:

Inom I linjedistriktet	Kr.	475,000: —
» II »	»	220,000: —
» III »	»	140,000: —
» IV »	»	500,000: —
» V »	»	140,000: —
» VI »	»	70,000: —
» VII »	»	50,000: —
Summa	Kr.	1,595,000: —

Oförutsedda arbeten	»	374,720: —

III. Telegrafnätet.

Stockholm—Malmö	Kr.	128,700: —
» —Södertälje	»	1,500: —
» —Nässjö	»	23,200: —
Örebro—Skövde	»	10,500: —
Stockholm—Ludvika	»	18,200: —
Ånge—Haparanda	»	96,000: —
Luleå—Boden	»	1,800; —
Summa		279,900: —
Diverse mindre arbeten	Kr.	26,700: —
Summa	Kr.	306,600: —

Sammanfattning.

I.	Interurbana telefonledningar	Kr.	2,787,900: —	
	Oförutsedda »	»	205,500: —	2,993,400: —
II.	Anläggning av nya växelstationer	Kr.	300,000: —	
	» » » landsledningar	»	143,650: —	
	» » » kabelvägar m. m.	»	1,286,630: —	
	» » » abonnentledningar	»	1,595,000: —	
	Oförutsedda arbeten	»	374,720: —	3,700,000: —
III.	Telegrafnätet	Kr.	306,600: —	306,600: —
	Summa Kronor			7,000,000:—»

[8.] *Departementschefen.*

Telegrafstyrelsens förslag till beräknande av anslag för fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende innebär, i jämförelse med vad som anvisats för år 1916, att anslaget skulle ökas för interurbana telefonledningar med 1,143,400 kronor och för det lokala telefonnätet med 577,000 kronor. För telegrafändamål anvisades för år 1916 sammanlagt 827,000 kronor, under det att för år 1917 nu begäres 306,600 kronor, således en minskning av 520,400 kronor. Av det för år 1916 beviljade beloppet voro emellertid 800,000 kronor avsedda för inrättande av radiotelegrafstationer och allenast 27,000 kronor för anordnande av telegrafledningar. Nyssnämnda belopp av 306,600 kronor är åter uteslutande avsett för telegrafledningar, vadan förslaget innebär en anslagsökning för sistberörda ändamål av 279,600 kronor. Sammanlagt innebär styrelsens anslagskrav för fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende en ökning i förhållande till anslaget för år 1916 av 1,200,000 kronor. Emellertid beror denna ökning enligt styrelsens uppgift, vars riktighet jag ej har anledning att ifrågasätta, till största delen av ökade priser å materialier, särskilt kopparträd och. kablar.

Tidigare har vid upprepade tillfällen såsom skäl för bifall till telegrafstyrelsens framställningar om anslag för här ifrågavarande ändamål framhållits dels den betydelse, ett väl utvecklat telefon- och telegrafnät måste äga för näringslivet, dels ock den omständigheten, att de i telegrafstyrelsens anläggningar bundna kapital omedelbart lämna god avkastning. Dessa synpunkter torde alltjämt äga full giltighet.

Med hänsyn därtill och då den av telegrafstyrelsen lämnade utredningen synes ådagalägga, att det av styrelsen nu äskade beloppet uppenbarligen allenast motsvarar vad som erfordras, för att statens telefon- och telegrafnät skall kunna möta den stadigt tillväxande trafikens krav, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för *fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende* för år 1917 anvisa ett anslag av 7,000,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna beloppet.

Statens järnvägar.

1. Nya byggnader och anläggningar.

[9.] **Nya byggnader och anläggningar vid statens trafikerade järnvägar.**

I skrivelse den 27 oktober 1915 har järnvägsstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte av nu sammanträdande riksdag äska erforderligt anslag till utförande av nya byggnader och anläggningar vid statens för trafik upplåtna järnvägar. Styrelsen fäster uppmärksamheten därpå, att i det sålunda begärda anslaget icke ingå kostnaderna för dubbelspårsbyggnader samt ombyggnad av större bangårdar, utan har styrelsen för dessa arbeten begärt medel i samband med äskanden för nya statsbanebyggnader; och återkommer jag senare till behandling av dessa anslagskrav.

Sammanlagda kostnaden för de uti förevarande skrivelse angivna nya byggnader och anläggningar upptager styrelsen till 6,563,500 kronor. Av detta belopp avse 5,913,500 kronor förut ej beslutade nybyggnader och anläggningar samt återstoden 650,000 kronor, fullföljande av sådana arbeten, som redan beslutits.

Emellertid anmäler styrelsen, att följande arbeten, för vilka föregående års riksdagar beviljat medel, icke kommit eller lämpligen böra komma till utförande på grund av förändrade dispositioner:

Av 1905 års riksdag.

Anordnande av vattenreningsapparat till lokomotivstallarna i Göteborg	kronor	11,000: —

Av 1907 års riksdag.

Uppförande av kolbås vid Gnesta	»	8,200: —

Av 1909 års riksdag.

Uppförande av boställshus vid Lerbäck	»	14,500: —
Uppförande av boställshus vid Sjölunda (Malmö)	»	19,500: —
	Summa kronor	53,200: —

Styrelsen föreslår nu, att dessa medel beräknas såsom tillgängliga för täckande av motsvarande del av det nu begärda anslagsbeloppet, som avser

[9.] förut ej beslutade nybyggnader och anläggningar. Det erforderliga beloppet för sistnämnda arbeten skulle sålunda utgöra 5,860,300 kronor; och skulle det behövliga anslaget i dess helhet uppgå till 6,510,300 kronor.

I fråga om möjligheten och lämpligheten av anslagets begränsning utöver vad styrelsens förslag innebär gör styrelsen därefter följande allmänna uttalande:

»Beträffande storleken av det begärda anslaget har styrelsen varit angelägen att i överensstämmelse med anmodan från statsrådet och chefen för civildepartementet iakttaga all den sparsamhet, som lämpligen låtit sig göra. Att utöver vad sålunda skett ifrågasätta ytterligare inskränkningar i anslagsbeloppen, anser styrelsen icke tillrådligt. Att nu begärt belopp överstiger det förlidet år begärda beloppet för motsvarande arbeten, är oundvikligt såsom följd *dels* av den inskränkning av arbetena, som av styrelsen och sedermera Kungl. Maj:t och riksdagen förlidet år vidtogs, *dels* av ökad trafik och därav sig härledande behov. Styrelsen hade redan år 1914 tillfälle framhålla, att ett återhållande ett år av vissa trängande arbeten vid statsbanan alltid medför framtida olägenheter, enär ett uppskjutande alltid måste tagas igen genom forcerat kapitalutlägg kommande år. Härtill kommer, att statsbanans olika anläggningar för trafikens besörjande måste hållas i fullvärdigt beredskap för att — vare sig den under senaste tiden rådande högtrafiken skulle i större eller mindre utsträckning komma att fortfara eller blott den jämnt stigande utveckling av trafiken, som iakttogs före krigets rubbande inverkan, skulle komma att vidvara — statsbanan dels skall kunna rätt tjäna den allmänna rörelsens behov, dels skall själv kunna utnyttja möjligheterna att i och med den ökade trafikrörelsen erhålla större vinster och bättre avkastning på det samlade däri nedlagda kapitalet.

Att de krav, som styrelsen i nu förevarande framställning upptagit, äro inskränkta till ett minimum, torde även framgå därav, att åtskilliga arbeten, av natur att snarast böra komma till genomförande, med hänsyn till de kritiska tiderna icke blivit i förslaget upptagna utan tillsvidare undanskjutits.

Bland dylika arbeten märkas:

Utvidgning av Örebro station och anläggning av ny lokomotivstation därstädes, större utvidgning av Hallsbergs station, utvidgning och omläggning av stationen i Falkenberg och därmed sammanhängande linjearbeten, ytterligare erforderliga arbeten å Luleå och Svartö bangårdar, inlösen och utvidgning av Herrljunga station, utvidgning av Uppsala, Krylbo, Kävlinge, Ödåkra, Tranås m. fl. stationer, nya färjelägen vid Trälleborgs ångfärjestation och i samband därmed utvidgning av stationen därstädes, allt arbeten av synnerligen trängande natur och stor omfattning, krävande avsevärda kapitalutlägg.

Därjämte bör beaktas, att för de större arbeten, som av styrelsen nödvändigt ansetts böra upptagas och icke längre kunna undanskjutas, anslagen uppdelats på flera år och för första året endast upptagits så stort belopp, att arbetena kunna förberedas och igångsättas samt på håll, där så sig göra låter, utföras till sådant omfång, att de största olägenheterna undanröjas.

Styrelsen önskar även framhålla, att behovet att utföra de arbeten, vilka styrelsen här nedan ansett erforderliga för undvikande av större tågrubbningar och därmed sammanhängande risk för trafiksäkerheten, framträder så mycket starkare i och med den fortgående trafikökningen och ökade antalet tåg. [9.]

Denna trafikökning är sålunda vad som i sista hand motiverar behovet av de flesta arbeten, som föreslagits, ehuru i varje särskilt fall närmare specificerats de skäl, som föreligga för utförandet av den förevarande anläggningen.

De arbeten, som därutöver föreslagits, innebära antingen en ekonomisk vinst för statsbanan genom inbesparingar eller minskning av andra årligen återkommande utgiftsposter, eller ock hava de förestavats av hänsyn till personalen, för att bereda denna vissa förmåner, väl motiverade av den ansvarsfulla och i många fall under svåra klimatiska förhållanden pågående tjänstgöringen.»

Styrelsen övergår härefter till frågan om erforderliga medel till *förut ej beslutade arbeten* samt lämnar därutinnan en närmare redogörelse för de särskilda ändamål, till vilka styrelsen tänkt sig anslaget i denna del skola användas. Denna redogörelse innehåller följande:

»1:o) **Husbyggnader.**

a) **Boställshus.**

För tillgodoseendet av behovet av bostäder för personalen har jämväl för år 1917 upptagits anslag för uppförande av boställshus vid nedanstående platser. Kostnaderna för dessa hus hava beräknats i anslutning till den av 1911 års husbyggnadskommission verkställda utredningen. Utrymmen och inredning i desamma hava likaledes beräknats i överensstämmelse med de av sagda kommission framlagda förslagen, på sätt skett vid de boställshus, för vilka anslag under de fyra senaste åren av riksdagen beviljats.

Vid Stockholms central.

Inköp av fastighet ..... kronor 280,000: —

I sin föregående år ingivna underdåniga framställning om anslag begärde styrelsen bland annat även medel för inköp av en fastighet invid Stockholms centralstation för att därigenom erhålla bostäder åt vid stationen tjänstgörande personal, men ansåg Kungl. Maj:t, att frågan härom tillsvidare kunde undanskjutas, vilket även blev riksdagens beslut.

Med anledning härav och då styrelsen anser, att det är av största vikt att snarast få denna bostadsfråga löst, får styrelsen anhålla, att medel för förvärv av den i kvarteret Riddaren med adressnummer 70 Mästersamuelsgatan invid bangården belägna fastigheten nu måtte upptagas i 1916 års äskanden.

Som skäl härtill får styrelsen åberopa vad styrelsen föregående år framhållit, vilket i huvudsak var följande.

[9.] Av den personal, som tjänstgör vid centralstationen, finnes en del tjänstemän, vilkas närvaro vid stationen allt som oftast påfordras även utom de normala tjänstgöringstiderna. Då det icke i förväg kan avgöras, då sådan extra inkallelse i tjänst kan behövas, och då skyndsam inställelse ofta är av nöden, är det av vikt, att denna personal är lätt att anträffa, och bör densamma därför icke bo för långt från stationen. Hittills har därför varit ordnat så, att så många som möjligt av ifrågavarande personal beretts bostäder in natura i de statens järnvägars hus väster om centralbangården, vilka inköpts för stationens utvidgning. Dessa komma redan under år 1916 att rivas för att lämna plats för bangårdsutvidgningen, och måste därför andra anordningar för beredande av lämpliga bostäder för personalen i fråga träffas. Det har visat sig omöjligt att i stationens närhet kunna förhyra behövligt antal lämpliga bostäder, och har styrelsen därför ansett, att den bästa lösningen vore att inköpa ovannämnda fastighet. Efter vidtagna förändringsarbeten av byggnadens inredning skulle erforderliga bostäder inom fastigheten kunna beredas åt 2 överbanmästare, 1 banmästare av 2 klass, 3 banvakter, 2 elektriska reparatörer, 1 signalreparatör, 1 bangårdsmästare, 2 stationsförmän och 2 vagnförmän, varjämte lokal för efterkravsbyrån, som för närvarande är inrymd i av statens järnvägar förhyrd lokal, även erhålles.

Det med ägaren till fastigheten föregående år gjorda avtalet angående fastighetens försäljning till statens järnvägar för 275,000 kronor har, såsom var att förutse, nu ej kunnat förnyas, utan har ägaren höjt priset till 280,000 kronor, vilket styrelsen även finner antagligt.

På grund av fastighetens centrala läge blir visserligen enhetspriset för däri anordnad boställslägenhet jämförelsevis högt, men detta måste anses motvägas av fördelen att hava viss erforderlig personal boende i nära beredskap. Vad beträffar den föreslagna kapitalplaceringen genom fastighetens förvärvande så torde även böra påvisas den fördel, som fastighetens läge nära invid järnvägen innebär för en framtida erforderlig utvidgning av styrelsens och distriktsförvaltningens lokaler. Detta läge möjliggör nämligen, att genom överbyggnad av den mellan statens järnvägars ägande fastighet och nu ifrågavarande fastighet belägna Mästersamuelsgatan direkt förbindelse kan erhållas mellan lokaler i sistnämnda fastighet och nu förefintliga lokaler i centralstationen och intilliggande annexbyggnad.

Då ett ytterligare undanskjutande av beslutet i denna fråga enligt styrelsens mening icke vore välbetänkt, får styrelsen anhålla att för inköp av nämnda fastighet ett belopp av 280,000 kronor ställes till styrelsens disposition för år 1917, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 utanordna detta belopp.

Vid Alster.

Uppförande av boställshus ..... kronor 14,000: —

Av den vid stationen tjänstgörande personalen sakna 2 stationskarlar bostad in natura. Då det icke är möjligt att på rimligt avstånd från stationen få förhyra lämpliga bostäder, anser styrelsen det synnerligen angeläget att genom uppförandet av ett boställshus bereda lägenheter för nämnda personal. Byggnaden är avsedd att uppföras av trä och inrymma 2 lägenheter om två rum och kök.

Vid Skrea. [9.]

Uppförande av boställshus ..... kronor 11,000: —

Å denna station tjänstgörande stationskarl har ej kunnat erhålla bostad närmare än i Falkenberg och har därför omkring 6 kilometers landsväg att färdas för inställelse i tjänst. Då därjämte nuvarande stationsmästarbostaden i stationshuset utgöres av två små rum (om respektive 10,5 och 11,5 kvadratmeter golvyta) jämte kök å nedre botten samt ett undermåligt (8,5 kvadratmeter) rum utan eldstad å vinden, avser förslaget uppförande av boställshus åt stationsmästaren, varigenom bostad efter erforderlig förändring kan beredas stationskarlen i stationshuset.

I boställshuset är avsett att vid framtida behov kunna inredas jämväl en lägenhet å vinden.

Vid Gullbrandstorp.

Uppförande av boställshus ..... kronor 19,000: —

Vid denna station äro placerade förutom stationsmästaren tre stationskarlar. At dessa senare är numer icke möjligt att anskaffa bostäder inom rimligt avstånd från stationen. Bostäder måste därför beredas för dessa.

Stationsmästaren bebor en lägenhet i stationshuset, men är denna, som består av ett rum och kök å nedre botten samt två undermåliga rum (om vardera 9 kvadratmeter) å vinden, belägna i vardera ändan av densamma och förenade med en smal gång, otidsenlig. Styrelsen har därför upprättat förslag till nytt boställshus för stationsmästaren och tvenne stationskarlar, varefter lägenhet kan beredas för en stationskarl i stationshuset efter lämplig förändring av detsamma. Denna förändring avser styrelsen utföra med medel, som härför finnas för styrelsen av förnyelsefonden tillgängliga, varemot nu anslag begäres till ovannämnda boställshus.

Vid Torsåker.

Uppförande av boställshus ..... kronor 16,000: —

Av vid stationen tjänstgörande två kontorsbiträden och tre stationskarlar hava endast tvenne stationskarlar bostad in natura i statens järnvägar tillhörigt boställshus, vilket därjämte inrymmer bostad för banmästaren. Genom förändring och påbyggnad av denna byggnad, vilket styrelsen har för avsikt utföra med till styrelsens disposition stående medel av förnyelsefonden, kunna 4 lägenheter om två rum och kök beredas i byggnaden. Det saknas sålunda 2 lägenheter om två rum och kök, och då bostäder icke finnas att hyra inom 20 à 25 minuters väg från stationen, är styrelsens nu föreliggande framställning avsedd att täcka detta behov genom uppförande av en byggnad innehållande 2 lägenheter om två rum och kök jämte ett expeditionsrum för banmästaren.

Vid Nybo.

Uppförande av ett boställs- och expeditionshus ..... kronor 16,000: —

[9.] För beredande av möjlighet att vid Nybo alltid kunna anordna tågmöten och i övrigt för tillgodoseende av behovet för den lokala trafiken erfordras en stationsförman och en stationskarl, för vilka lämpligt belägna bostäder vid platsen icke kunna erhållas genom förhyrning. Den av styrelsen nu föreslagna byggnaden skulle utom tvenne lägenheter om två rum och kök åt nämnda personal även innehålla ett expeditionsrum och ett väntrum, att tillsvidare ersätta en framtida särskild stationsbyggnad.

Vid Gällivare.

Uppförande av boställshus ..... kronor 59,000: —

En del stadigvarande personal vid maskin- och trafikavdelningarna är för närvarande inhyst i gamla från byggnadstiden kvarstående bofälliga baracker, provisoriskt anordnade till lägenheter om ett rum och kök. Dessa baracker äro emellertid av mycket otillfredsställande beskaffenhet. Bottensyllar och golvbjälkar, som ligga direkt på marken, äro numera jämte en del av väggarna mycket angripna av röta. Då dessa byggnader icke varit avsedda att bibehållas och icke äro värda den omfattande reparation, vilken erfordras för erhållande av sunda bostäder i desamma, har styrelsen ansett nödvändigt, att nya byggnader uppföras, då möjlighet att kunna förhyra bostäder för den personal (4 stationskarlar och 4 vagn- och stallkarlar), som nu är inhyst i barackerna, icke förefinnes. Erforderliga boställshus skulle sålunda innehålla sammanlagt 8 lägenheter om två rum och kök, och anser styrelsen den byggnadstyp, som använts för dylika byggnader vid Notviken, vara för ändamålet lämplig. I den nu beräknade kostnaden, 59,000 kronor, ingår även kostnaden för uthus, inrymmande tvättstuga och avträden.

6 st. banvaktstugor jämte uthus ..... kronor 60,000: —

Sedan under en följd av år det visat sig, att behov förefinnes av tre stycken banvakter per mil å linjen Kiruna—Riksgränsen, men banvaktstugor endast finnas byggda för tvenne banvakter per mil, har den tredje vakten måst inhysas i vindsrum, som anordnats i vissa banvaktstugor.

Dessa bostadsförhållanden kunna emellertid icke anses tillfredsställande, utan måste efter hand nya banvaktstugor uppföras för att bereda lämpliga bostäder åt den personal, som är i avsaknad härav.

Styrelsen har därför nu ansett sig böra hemställa om medel till uppförande av tillsvidare 6 stycken banvaktstugor med uthus för en sammanlagd kostnad av 60,000 kronor.

b) **Övriga husbyggnader.**

Vid Jönköping.

Påbyggnad av godsmagasinet ..... kronor 10,000: —

Sedan genom de av 1912 års riksdag härför beviljade medlen ilgodsmagasinet i Jönköping numera uppförts och tagits i bruk, kunna de utrymmen i frakt-

godsmagasinet, som förr använts som ilgodsexpedition, disponeras för fraktgods. Emellertid är det utrymme, som härigenom vunnits för fraktgods, icke tillräckligt, särskilt med hänsyn till mängden av lokalt styckegods. På grund härav föreslås, att nuvarande fraktgodsexpeditionens lokaler apteras till magasin och nya lokaler för samma expedition anordnas en trappa upp i fraktgodsbyggnaden genom påbyggnad av dess östra del. [9.]

Vid Trälleborg ångf.

Tillbyggnad av stationshuset ..... kronor 20,000: —

Nuvarande lokaler i stationshuset, särskilt beträffande expeditions- och resgodsrum, hava på grund av den alltjämt växande trafiken länge visat sig otillräckliga. I expeditionsrummet med en golvyta av 35 kvadratmeter tjänstgöra nu samtidigt 15 personer, och i resgodsrummet rymmes icke på långt när allt gods, som där skulle förvaras. För avhjälpande av ovan angivna missförhållanden har styrelsen därför utarbetat förslag till tillbyggnad av stationshuset för ett belopp av 20,000 kronor, som styrelsen får hemställa måtte ställas till förfogande redan under år 1916.

Vid Älmhult.

Tillbyggnad av stationshuset ..... kronor 36,000: —

I sin år 1914 ingivna underdåniga skrivelse angående behovet av nya byggnader och anläggningar upptog styrelsen, bland annat, även tillbyggnad av stationshuset i Älmhult.

Såsom skäl för arbetets utförande anförde styrelsen, att expeditionslokalerna vore otillräckliga samt att poststyrelsen gjort framställning om beredande av lokaler inom stationshuset för tillgodoseende av postens behov, enär det visat sig svårt erhålla lämpliga lokaler för densamma inom samhället.

Det härför angivna beloppet upptogs dock ej av Kungl. Maj:t i årets äskanden, då, enligt vad departementschefen yttrat till stadsrådsprotokollet vid behandling av nämnda ärende, möjlighet uppstått för postverket att ytterligare ett år få förhyra sina nu disponerade lokaler i Älmhult.

Styrelsen får nu förnya sin underdåniga hemställan, att medel måtte ställas till styrelsens förfogande för arbetets utförande, vilket nu icke lämpligen torde böra ytterligare undanskjutas.

Styrelsen anser sig därjämte böra erinra, att det statens järnvägar härför, enligt den mellan järnvägsstyrelsen och generalpoststyrelsen träffade överenskommelse, tillkommande hyresbeloppet väl motsvarar ränta å det härför nedlagda kapitalet och underhållet av tillbyggnaden på samma gång som postverkets intressen bliva på bästa vis tillgodosedda.

Vid Diö.

Uppförande av stationshus ..... kronor 27,000: —

I det belopp av 30,800 kronor, som av 1913 års riksdag beviljats till förändring av håll- och lastplatsen vid Diö till station, ingick icke uppförande av

[9.] stationshus, varav behov emellertid gjort sig gällande, sedan trafiken vid denna plats numera vuxit så stark, att även dylikt måste anordnas. Styrelsen får därför hemställa om anslag för uppförande av stationshus vid Diö, avsett att inrymma, förutom expeditionsrum, väntrum och resgodsrum, även bostadslägenhet för stationsföreståndaren och en stationskarl.

I det för anläggningen erforderliga beloppet 27,000 kronor ingå även kostnaderna för uppförande av avträdeshus, anordnande av avlopps- och dräneringsledningar samt planeringsarbeten omkring stationshuset med till detsamma hörande huvudplattform jämte en mellanplattform med ett sammanlagt belopp av 7,000 kronor.

Vid Bollnäs.

Tillbyggnad av stationshuset ..... kronor 10.500: —

Res- och ilgodsmagasinets utrymme i stationshuset tillfredsställer för närvarande icke behovet, i det att gods, kvarliggande för omlastning, ofta måste, upplastat på trallorna, lämnas ute under bar himmel i brist på utrymme.

Detta missförhållande jämte själva expeditionslokalernas inskränkta utrymme skulle avhjälpas genom den nu föreslagna tillbyggnaden. Då den anslutande Dala—Hälsinglands järnväg i enlighet med gällande överenskommelse skall bidraga med 2,500 kronor av de till 13,000 kronor beräknade kostnaderna, komma på statens järnvägars andel 10,500 kronor.

Vid Östersund.

Uppförande av byggnad för personal m. m. ..... kronor 25,000: —

Behovet av lokaler för personalen, såsom dagrum för konduktörer och bromsare, överliggningsrum samt rum för vagnpersonalen, har länge gjort sig gällande. Under nuvarande förhållanden har ovannämnda personal fått hålla till i resgodsrummet samt i ett mindre, bofälligt rum i ett av uthusen. Då därtill kommer, att telegrafingenjören i brist på utrymme måste hava expedition, reparationsrum och förråd förlagda på olika håll i otidsenliga lokaler, har det synts styrelsen ändamålsenligt att förlägga samtliga ovan angivna erforderliga lokaler i en gemensam byggnad.

Anordnande av särskilda badrum och tvättstugor för personalen vid vissa stationer å V distriktet ..... kronor 30,800: —

Under en följd av år har det för styrelsen framstått som ett önskemål att anordna särskilda badrum åt personalen vid stationer, där tillgång på billiga bad på annat sätt icke finnes. Behovet av dylika är särskilt framträdande, där maskinpersonal är samlad. Numera anordnas ju även vid varje tidsenligt skött verkstad särskilda dusch- och badrum i samband med omklädningsrum för personalen. Styrelsen har även flerstädes vidtagit liknande anordningar vid järnvägens verkstäder. Emellertid anser styrelsen önskligt att kunna genomföra sådana på ett flertal stationer.

De platser, där styrelsen nu anser att dylika anordningar böra vidtagas, äro Mellansel, Kallholmen, Gällivare, Boden och Riksgränsen. [9.]

Styrelsen har därjämte funnit erforderligt att i större utsträckning än hittills bereda personalen i de nordligaste trakterna med den stränga vintern möjlighet att tvätta och byka inomhus. Erfarenheten har därvid givit vid handen, att det icke är lämpligt att i källargrunden under bostäderna anordna tvättstugor, enär källarna härigenom bliva fuktiga och olämpliga att använda för matförvaring, vartill kommer, att givetvis även själva byggnaden tager skada av fukten. Anledningen härtill är, att erforderlig ventilation vintertid icke kan åvägabringas för avlägsnande av imbildningen. För hindrande av frost i källarna är det nämligen nödvändigt att inskränka tillträdet av den kalla luften till källarna till det minsta möjliga. Av denna anledning anordnas icke vid nybyggnader i dessa trakter tvättstugor i källargrunden.

Där särskilda tvättstugor saknas, har styrelsen därför måst lämna medgivande till tvättning i köken under den kalla årstiden, ett medgivande, som dock kan innebära risk för att bostadslägenheterna skadas av fukten, förutom att ur sanitär synpunkt ett dylikt förfaringssätt icke kan anses lämpligt.

Den enda riktiga lösningen av frågan är enligt styrelsens förmenande den, att särskilda tvättstugor för personalen uppföras i dessa trakter.

I ovan angivna anslagsbelopp ingår uppförandet av tvättstugor i Vassijaure, Björkliden, Kiruna, Nuortikon och Gransjö.

2:o) Spåranordningar.

a) Anordnande av utdragsspår.

Å stationer, där växlings- och rangeringsrörelser i större utsträckning pågå, är det av stor vikt att härvid hava utdragsspår att tillgå. Såsom nu ofta är fallet måste vid dylika stationer, som äro i saknad av utdragsspår, huvudspåret användas för detta ändamål. Att detta tillvägagångssätt på ett allvarsamt sätt äventyrar trafiksäkerheten är påtagligt, och har även 1912 års järnvägskommission för trafiksäkerheten påpekat olämpligheten av ett sådant förfarande samt framhållit betydelsen av tillgång till utdragsspår.

Under en följd av år har också styrelsen bland sina äskanden upptagit medel för anordnande av utdragsspår vid ett flertal stationer, men behov av dylika spår förefinnes allt fortfarande vid en stor del stationer.

De stationer, där styrelsen nu anser, att dylika utdragsspår böra anläggas, äro följande:

Hallsberg ..... kronor 29,200: —

I samband med utläggandet av nu föreslaget utdragsspår är det styrelsens avsikt att av till styrelsens disposition stående medel ur förnyelsefonden vidtaga vissa förändringar av ingångsspår och växlar i samma ända av bangården, varefter samtliga växlar därstädes komma att förreglas, vilket dessförinnan icke lämpligen låter sig genomföras, men å denna station med dess starka trafik är särskilt av behovet påkallat.

[9.] *Älmhult* ..... kronor 11,500: —
Storvik ..... » 22,000: —

Förutom utdragsspår äro här även ett rundspår och tvenne stickspår erforderliga för att erhålla ökat spårutrymme för uppställning av vagnar, vilket för närvarande är alldeles otillräckligt, i det att Gävle—Dala järnvägs huvudspår ofta nattetid måste användas såsom uppställningsspår för att behövliga växlingar skola kunna företagas.

Av kostnaderna, beräknade till 49,000 kronor, skall den ovannämnda anslutande järnvägen enligt gällande överenskommelse bidraga med 22,000 kronor, och kommer således på statens järnvägars del 27,000 kronor. Härav äro 5,000 kronor att hänföra till kostnader för förändringar av befintliga anläggningar, varför 22,000 kronor erfordras såsom anslag för utvidgningens genomförande.

Ljusdal ..... kronor 21,000: —

Förutom utdragsspår är det nödvändigt att här erhålla flera uppställningsspår, enär de nu befintliga icke tillfredsställa behovet. Under sommartrafiken bör finnas plats för 160 vagnar och vid stark vintertrafik för cirka 200 vagnar. Det högsta antal, som nu kan uppställas, är 130 à 150 vagnar.

Genom utflyttning av södra växelgatan, vilket arbete även ingår i den beräknade kostnaden, erhålles erforderligt utrymme.

Bollnäs ..... kronor 60,200: —

På grund av den alltjämt växande trafiken kräves här även större utrymme för uppställning av vagnar.

I den nu föreslagna utvidgningen ingå även anordningar för ett bättre tillgodoseende av frilastningen och lämpligare spårförbindelser för underlättande av växlingar från lastspår och lastkaj.

Av kostnaderna, som äro beräknade till 74,500 kronor, skall den anslutande enskilda järnvägen Dala—Hälsinglands järnväg bidraga med 14,300 kronor, varför kommer på statens järnvägar det återstående eller 60,200 kronor, som således erfordras såsom anslag för utvidgningens genomförande.

b) Anordnande av mötesplatser.

I sin underdåniga skrivelse av den 21 oktober 1914 angående behovet av nya byggnader och anläggningar för år 1916 vid statens för allmän trafik upplåtna järnvägar hade styrelsen tillfälle framhålla, att å vissa av huvudlinjerna tågantalet numera är så stort, att en tillfällig rubbning av tidtabellen för ett tåg i regel medför rubbningar i övriga tåg å samma linje. Utom de obehag, som därigenom uppkomma för de resande, kunna dylika rubbningar inverka menligt på trafiksäkerheten. Dessa olägenheter kunna till största delen undvikas i den mån dubbelspår kunna anordnas, enär å dubbelspårig bana en eventuell försening av ett tåg icke inverkar på mötande tåg och endast har relativt liten betydelse för övriga tåg. Emellertid kan byggandet av dubbelspår av kostnadsskäl icke bedrivas i så stor utsträckning som vore önskligt. Man kan dock i viss mån underlätta tågledningen genom att på sträckor, där avståndet mellan stationerna

är mera avsevärt och tågantalet stort, anordna mötesspår, varigenom möjlighet förefinnes att vid inträffande tågrubbningar inom kortare tid utjämna dessa. [9.]

De platser, där styrelsen nu ytterligare anser, att möjlighet för tågmöten bör beredas, äro nedannämnda, av vilka följande

1) *tillsvidare avses uteslutande för tågmöten:*

Vid Äng, belägen å den 16,2 kilometer långa sträckan mellan Nässjö och Forserum ..... kronor 21,000: —
Vid Ulvåker, belägen å den 15,0 kilometer långa sträckan mellan Skövde och Väring ..... » 17,000: —

samt nedan angivna

2) *samtidigt tillgodose behovet för den lokala trafiken:*

Vid Kortebo.

Anordnande av håll- och mötesplats ..... kronor 56,000: –

I sin föregående år ingivna underdåniga skrivelse upptog styrelsen bland de platser, vid vilka styrelsen då ansåg mötesspårsanläggningar oundgängligen böra komma till utförande, även Kortebo mellan Jönköpings och Bankeryds stationer, men fann statsutskottet, att med hänsyn såväl till det ej synnerligen långa avståndet mellan nämnda båda stationer som till det jämförelsevis ringa tågantalet å ifrågavarande bansträcka med detta arbete utan större olägenhet kunde anstå till ett kommande år, vilket även blev riksdagens beslut.

Styrelsen anser sig emellertid redan innevarande år böra förnya sin framställning, enär förutom de stora ortsintressen, som härvid tillgodoses, trafikförhållandena å denna linje liksom å platsen i fråga göra anläggningen synnerligen önskvärd. Det är nämligen att observera, att de å linjen framgående lokaltågen i möjligaste mån böra göras oberoende av förseningar av de genomgående tågen, liksom dessa tågs ledning även underlättas genom anläggningen i fråga.

Vid Tväråbäck.

Anordnande av håll- och mötesplats ..... kronor 30,800: —

Sedan lång tid tillbaka har det varit ett önskemål för befolkningen vid Tväråbäck, beläget 10 kilometer norr om Vännäs, och i närheten liggande byar att få en hållplats vid militärmötesplatsen med samma namn å linjen Vännäs—Tvärålund. Terrängförhållandena på denna plats hava emellertid lagt hinder i vägen härför. Omkring 1,5 kilometer söder om militärmötesplatsen äro dock lutningsförhållandena å linjen och terrängen i övrigt lämpligare, och, sedan från befolkningen i trakten gjorts framställning om hållplats anordnande å sistnämnda plats, varvid densamma utfäst sig att lämna förutom fri mark även byggnadstimmer m. m. till ett värde av omkring 2,200 kronor, har styrelsen låtit närmare undersöka möjligheten av att tillgodose ortsbefolkningens intressen.

Styrelsen har därvid funnit, att nuvarande militärmötesplatsen utan olägenhet skulle kunna flyttas, och har även utrönts, att intet hinder härför möter ur militär synpukt.

[9.] Styrelsen har vidare ansett behövligt, att en hållplatsstuga anordnas och i övrigt sådana åtgärder vidtagas, att anläggningen framdeles utan svårighet eller stora kostnader även kan användas som lastplats. Kostnaden för hela arbetet belöper sig till 33,000 kronor men minskas till 30,800 kronor efter avdrag av beräknade värdet av de naturabidrag, som ortsbefolkningen lämnar.

Vid Långviksmon (Långvattnet).

Anläggning av last- och mötesplats ..... kronor 34,000: —

Befolkningen vid Långviksmons hållplats, belägen å linjen Trehörningsjö—Björna, har erbjudit förutom kostnadsfri upplåtelse av mark även byggnadsvirke och dagsverken till ett värde av 4,000 kronor, därest en lastplats av statens järnvägar anordnades vid förenämnda plats. Med anledning härav har undersökning verkställts, huruvida behov av dylik lastplats verkligen förelåge och om den föreslagna vore lämplig. Styrelsen har därvid funnit, att den 25,6 kilometer långa sträckan mellan Trehörningsjö och Björna är i stort behov av en lastplats och att en sådan lämpligast bör förläggas till nuvarande hållplatsen vid Långviksmon. Visserligen finnes nu militärmötesplats vid Långvattnet, 3,6 kilometer nordligare, men denna är anlagd i obebyggd trakt och vid för tågens igångsättning ofördelaktiga lutningar. Vid Långviksmon är däremot byn med samma namn belägen, terrängen fördelaktigare för stationsanläggning samt platsen belägen mera mitt på stationssträckan.

Då därjämte militärmötesplatsen vid Långvattnet med fördel kan flyttas till Långviksmon och således ej heller hinder ur militär synpunkt föreligger, har styrelsen ansett en lastplatsanläggning med tågmötesspår om 600 meters hinderfri längd böra komma till stånd vid Långviksmon för en kostnad av 38,000 kronor, varifrån dock 4,000 kronor avgå på grund av förenämnda åtagande av ortsbefolkningen.

c) Ökning av mötesspårslängd.

Det är ett synnerligen starkt krav, som gör sig alltmer gällande, nämligen att alla stationer och platser å linjer med liknande trafik äro försedda med lika stor och för de ekonomiskt sammansatta tågen tillräckligt hinderfri spårlängd. Förutom den kostnad samt den tidsutdräkt och därav följande tågrubbningar, som tudelning av tågsätten vid stationer med otillräcklig mötesspårslängd medför, är sådant förfarande ur trafiksäkerhetssynpunkt icke lämpligt, vilket även 1912 års järnvägskommission för trafiksäkerheten påpekat.

Styrelsens strävan är också att i detta hänseende göra statsbanelinjerna likformiga, och har styrelsen här nedan upptagit ett antal stationer, vilka styrelsen anser nu böra vara främst till att erhålla större och för de olika linjerna lämplig mötesspårslängd.

Vid Möckeln ..... kronor 17,000: —

Å huvudlinje, där tågantalet är stort, medför en tillfällig rubbning av tidtabellen för ett tåg i regel även rubbningar för övriga tåg å samma linje, Detta är förhållandet i särskild hög grad å de delar av huvudlinjen, där många tåg-

möten för snabbgående tåg äro förlagda. Vid Älmhult, närmast söder om Möckeln belägna station, förekommer ett flertal dylika. Anläggningen avser anordnandet av ett 600 meter långt mötesspår. [9.]

Vid Gullbrandstorp ..... kronor 12,000: —

Under en följd av år hava spårsystemen å stationerna å linjen Malmö—Göteborg efter hand utvidgats för möjliggörande av möten mellan godståg av numera förkommande stora längder. En hinderfri spårlängd av 600 meter är härför erforderlig, och har styrelsen nu upprättat förslag till dylik förlängning av mötesspåren även vid Gullbrandstorps station, som är belägen 4,8 kilometer från Harplinge åt norr och 10,9 kilometer från Halmstad åt söder eller alltså på betydande och för denna bandel ovanligt stort avstånd från angränsande stationer.

Vid Karsjö ..... kronor 12,000: —

På grund av den alltjämt ökade trafiken har den hinderfria spårlängden för tågmöten, nu utgörande 350 meter, visat sig för kort för numera förekommande tåglängder, vilket haft till följd, att tidsödande hinder uppkommit vid trafikens skötande. De tvenne godståg, som nu göra uppehåll å stationen, bestå sålunda i vanliga fall av 35 à 40 vagnar, vid högtrafik av 60 vagnar, vilka kräva en spårlängd av 475 respektive 600 meter. Anläggningen avser anordnande av ett 600 meter långt mötesspår.

Vid Alby ..... kronor 13,000: —

Förutom anordnandet av ett 600 meter långt mötesspår avses anläggandet av ett särskilt rundspår för lossning av kalksten och stenkol för den bredvidliggande carbidfabrikens räkning. I brist på spårutrymme måste nu till fabriken destinerade lastade vagnar kvartagas i Ånge, varigenom vagnomsättningen onödigt fördröjes.

Vid Fors ..... kronor 11,000: —

d) **Övriga spåranordningar.**

Vid Gårdsjö.

Utvidgning av spårsystemet ..... kronor 23,000: —

Med den livliga trafik, som är rådande vid Gårdsjö i egenskap av anslutningsstation till Västergötland—Göteborgs järnväg med stor omlastning från och till den anslutande enskilda banan, har nuvarande spårsystem befunnits för litet och i behov av utvidgning. Sålunda har vid trafikens fortgående stegring för beredande av snabbare vagnomsättning varit behövligt att anordna nattarbete med därmed förenade kostnader och svårigheter. Härvid hava för omlastningar även ranger- och tågspår behövt anlitas, varvid omlastningen försvårats genom växlings- och tågrörelser. Styrelsen anser det därför vara synnerligen angeläget, att spårsystemet nu utvidgas. Arbetet i sin helhet beräknas kosta 45,000 kronor. Härav bidrager ovannämnda enskilda järnväg med tillsammans 15,500 kronor, varjämte av till styrelsens disposition stående medel för inköp av mark vid järnvägssta-

[9.] tioner är beräknat att utgå 5,000 kronor. Av återstoden 24,500 kronor äro 1,500 kronor, såsom icke ökande statens järnvägars kapitalvärde, avsedda att bestridas av medel ur förnyelsefonden, varför ett anslag av 23,000 kronor erfordras för förslagets genomförande.

Vid Stenstorp.

Utvidgning av spårsystemet ..... kronor 21,400: —

Övergångstrafiken, i synnerhet vagnslastgods till och från de vid Stenstorp anslutande enskilda banorna, har sedan en följd av år varit i ständigt stigande, utan att spårsystemet undergått någon större utvidgning, och allt tyder på, att nämnda trafik än ytterligare kommer att stegras. Styrelsen anser det därför synnerligen behövligt, att spårsystemet nu utvidgas, varigenom ernås ej allenast minskad växlingstid för omlastade och för omlastning avsedda vagnar och sålunda snabbare vagnomsättning än även större möjlighet att mottaga vagnar, som nu på grund av det trånga utrymmet å bangården måste uppställas å andra stationer i avvaktan på omlastning vid Stenstorp. Arbetet i sin helhet beräknas kosta 71,000 kronor. Härav bidraga enligt gällande överenskommelser de vid stationen anslutande enskilda banorna med tillsammans 30,400 kronor. Av övriga kostnader böra 7,000 kronor, såsom utgörande utgifter för arbeten, vilka icke öka statsbanans kapitalvärde, utgå ur förnyelsefonden samt 12,200 kronor av anslaget för inköp av mark vid järnvägsstationer. Återstoden 21,400 kronor erfordras således som anslag för förslagets genomförande.

Vid Arlöv.

Anordnande av frilastspår ..... kronor 31,000: —

Utrymmet för lastning och lossning av gods å denna station är ytterst begränsat, och försiggå nu all å stationen förekommande lastning och lossning för samhällets räkning vid tvenne korta stickspår i stationens nordöstra del. Lastplansutrymmet är därjämte fullkomligt otillräckligt. Under lång tid har en förbättring av dessa förhållanden varit behövlig, men hava åtgärder icke lämpligen kunnat vidtagas, förr än utredningen angående stationens ombyggnad i anslutning till nu pågående ombyggnad av Malmö bangård blivit fullt avslutad. Det nu av styrelsen framlagda förslaget till mindre ombyggnad av stationen ansluter sig så långt sig göra låter till det slutliga utbyggnadsstadiet av Malmö och Arlövs bangårdar, och då styrelsen icke anser, att det låter sig göra att längre undanskjuta anläggningen i fråga, finner sig styrelsen nu böra föreslå denna sedan länge behövliga förbättring av lastnings- och lossningsförhållandena vid Arlöv, varigenom också vinnas bättre lossnings- och lastningsförhållanden för därvarande stora trafikant, Arlövs sockerfabrik.

Vid Forsa.

Utvidgning av spårsystemet ..... kronor 21,500: —

Det nuvarande spårsystemet tillfredsställer ej behovet, i det att till Forsa destinerade lastade vagnar till men för den snabba vagncirkulationen måste upp-

ställas vid andra närliggande stationer i avvaktan på utrymme vid Forsa. Som bevis på trafikens ökning kan framhållas, att antalet till- och avkopplade vagnar år 1909, då det utgjorde 1,388 stycken, ökats till 3,830 stycken under år 1914, varav framgår, att den föreslagna utvidgningen är av behovet påkallad, helst som ingen spårutvidgning ägt rum därstädes sedan år 1906. [9.]

Vid Svartön.

Anordnande av ytterligare tvenne rangerspår ..... kronor 16,500: —

Enär numer till Svartön nedfraktas större antal olika malmsorter (för närvarande 18 stycken) än förr, är erforderligt att öka antalet spår i rangergruppen å bangården. För närvarande skulle denna ökning kunna inskränkas till tvenne spår.

Vid Norrfors.

Utvidgning av spårsystemet ..... kronor 11,500: —

Sedan tågmöten numer äro förlagda även till Norrfors å linjen Vännäs—Mellansel och således huvudspåret och det enda nu befintliga rundspåret vissa tider måste helt disponeras för dessa möten, är nödvändigt att utlägga ytterligare ett rundspår för uppställning av vagnar samt för lastning.

Vid Lakaträsk.

Utvidgning av spårsystemet ..... kronor 12,000: —

Denna station har sådant läge, att med hänsyn till lämpliga tågtider för de å denna linje framgående tågen vid vissa tider på dygnet å stationen måste intagas trenne tåg. Nu å stationen förefintligt spårutrymme medgiver dock ej detta utan sönderdelning av tåg med därav följande tidsödande växlingar, vilket missförhållande nu föreslagna utvidgning av spårsystemet vore avsett undanröja, samtidigt som erforderliga bättre anordningar för frilastning vinnas.

3:o) **Anordnande av skenfria vägkorsningar** ..... kronor 250,000: —

I sin till Kungl. Maj:t den 27 november 1913 avgivna underdåniga framställning angående behovet av nya byggnader och anläggningar under tioårsperioden 1914—1923 framhöll styrelsen bland annat nödvändigheten av anordnandet av skenfria vägkorsningar. 1912 års järnvägskommission angående trafiksäkerheten har även framhållit önskvärdheten ur trafiksäkerhetssynpunkt av dylika skenfria korsningars anordnande. Av till styrelsens ovannämnda underdåniga framställning fogad utredning härutinnan framgår, att kostnaden för borttagande av samtliga de vägkorsningar, vilka borde borttagas, skulle belöpa sig på 10,500,000 kronor, varav å statens järnvägar enligt hittills tillämpade fördelningsgrunder skulle komma ett belopp av 7,336,500 kronor.

Styrelsen ansåg emellertid, att under tioårsperioden endast de vägkorsningar, som med nödvändighet anses böra göras skenfria, borde medtagas, och

[9.] skulle kostnaderna härför belöpa sig på 3,122,000 kronor, varav å statens järnvägar enligt samma grunder skulle komma ett belopp av 2,322,000 kronor.

I de under senaste åren ingivna underdåniga framställningarna angående anslag har styrelsen visserligen upptagit även anslag för några enstaka sådana vägomläggningar, liksom å annat ställe i denna skrivelse anordnandet av vägport över Ånäsvägen i Göteborg med hänsyn till det härför erforderliga större beloppet, men synes det styrelsen därjämte nu nödvändigt att till styrelsens förfogande ställes visst belopp, som möjliggör för styrelsen att på ett mera kraftigt sätt framgå på den inslagna vägen.

För närvarande föreligger trängande behov av dylika anläggningar vid följande platser nämligen:

vid Väla å linjen Järna—Katrineholm,
vid Karlstad, Kristinehamn och Motala,
vid Almekärr å linjen Partille—Alingsås,
vid Katarp å linjen Mjölby—Nässjö samt
vid Bollnäs.

Den statens järnvägar påkommande sammanlagda kostnaden för dessa vägportar hava beräknats till omkring 400,000 kronor, men är det för styrelsen av synnerlig vikt, att ett särskilt belopp ej fästes vid varje särskild anläggning. Till följd av det beroende, vari styrelsen vid utförandet av dylika anläggningar står av kommuner, väghållningsskyldiga m. fl., händer det ofta, att en anläggning, vartill medel finnes anvisade, kan få vänta obestämd tid för att komma till utförande, under det att medel kunna saknas för en annan anläggning, där uppgörelserna kunna föreligga klara. För ett lättare och snabbare genomförande av planen i sin helhet är det därför av särskilt intresse, att styrelsen genast kan disponera lediga medel, och begär styrelsen därför nu till en början, att ett belopp av 250,000 kronor måtte ställas till styrelsens disposition för ändamålet för år 1917, med rätt för Kungl. Maj:t att därav utanordna 150,000 kronor för år 1916 samt med frihet för styrelsen att använda beloppet till de av dessa anläggningar, vilka först kunna komma till utförande.

4:o) **Telegraf- och sektionstelefonledningar** ..... kronor 180,900: —

Nya *telegrafledningar* äro erforderliga å linjerna
Stockholm—Hallsberg,
Krylbo—Storvik,
Ånge—Sundsvall,
Långsele—Boden
samt å några andra kortare sträckor i och för underlättande av ordergivningen huvudsakligen rörande tågledningen inom trafiksektionerna.

Dessa arbeten beräknas draga en kostnad av 85,400 kronor.

Sektionstelefonledningar, varmed avses telefonledningar, som förbinda trafiksektions huvudstation med övriga stationer inom sektionen, äro erforderliga för möjliggörande av snabb och tillförlitlig befordran av meddelanden och order direkt mellan tågledaren och stationerna. Såsom styrelsen tidigare framhållit, avser denna anordning sålunda att avhjälpa den bristfälliga kommunikationen i enstaka fall mellan stationer å linjen och den tjänstgörande tågledaren, vilket av 1912 års järnvägskommission för trafiksäkerheten berörts i samband med behandlingen

av tågledningen. Styrelsen anser, att man bör gå vidare på den väg, som genom 1915 års riksdagsanslag möjliggjordes för sektionstelefonledningars anläggande å vissa linjer, och att dylika ledningar nu böra byggas å linjerna [9.]

Göteborg—Falköping,
Nässjö—Hässleholm och
Hälsingborg—Halmstad.

Kostnaden för dessa ledningar beräknas till 95,500 kronor.

5:o) **Elektriska belysningsanläggningar** ..... kronor 144,500: —

Sedan elektrifiering av bandelen Kiruna—Riksgränsen genomförts och elektrisk ström finnes tillgänglig till lågt pris å denna bandel, har styrelsen ansett välbetänkt och behjärtansvärt att söka bereda personalen i dessa nordliga trakter med dess långa, mörka vintrar den trevnad, som bör anses förenad med elektrisk belysnings införande i bostadslägenheterna. Denna synpunkt har även av Kungl. Maj:t och 1915 års riksdag biträtts, i det anslag då beviljades för anordnande av elektrisk belysning i bostadshusen i Kiruna. Fullföljande den härigenom godtagna principen får styrelsen nu i underdånighet anhålla om anslag för elektrisk belysnings införande *vid Abisko station*, omfattande såväl yttre belysning som ock belysning av tjänstelokaler och bostadslägenheter, för vilken anläggning kostnaden beräknats till 28,000 kronor.

För att i möjligaste mån minska faran för eldsvåda och på samma gång bereda trevnad för den tjänstgörande personalen, får styrelsen föreslå, att elektrisk belysning anordnas *vid Storliens station*. Kostnaden härför beräknas till 18,000 kronor.

Sedan elektrisk ström numera *i Ängelholm* och *Långsele* kan erhållas till antagligt pris och det av gjorda utredningar framgår, att besparingar kunna göras genom införande av elektrisk belysning i tjänstelokaler samt användande av elektrisk kraft för vändskivor, vattenuppfordring m. m., anser styrelsen, att belysnings- och kraftanläggningar böra anordnas vid nämnda stationer. Kostnaderna beräknas till 17,000 respektive 12,000 kronor.

Utom ovannämnda belysningsanläggningar bör elektrisk belysning införas vid ett flertal stationer, där förbättrad belysning av tjänstelokaler och bangårdar är behövlig och elektrisk ström nu kan erhållas till billigt pris. Kostnaderna för dylika anläggningar vid nedanstående stationer, vilka nu anses böra komma i fråga, nämligen Örnsköldsvik, Umeå, Moälven, Själevad, Kallholmen, Trehörningsjö, Mellansel, Näsviken, Bergvik, Ockelbo, Hälsingborg, Älmhult, Värtan, Norrtull och Väsby, äro beräknade till sammanlagt 69,500 kronor.

6:o) **Anordningar för beredande av ökad upplagsplats för stenkol i importhamnar och å bränslestationer samt förbättrad kolemottagning i importhamnarna.**

För närvarande tillgå mottagningen och distributionen av stenkol sålunda, att kolen lossas från fartygen antingen till ett vid kajen beläget kolupplag eller i vanliga trafikvagnar för direkt uttransporterande till bränslestationerna. Emel-

[9.] lertid äro kolupplagen i ett flertal importhamnar ganska små, varför de lätt bliva fyllda, och då fartygen ankomma ojämnt, inträffar ofta, att vagnar måste ställas till förfogande för att fartygen skola bliva lossade utan dröjsmål. Det antal vagnar, som åtgår härför, är avsevärt. Dels skola fartygen lossas på kort tid, för att icke den i kontraktet fastställda liggetiden, av vilkens längd fraktsatserna påverkas, skall överskridas, dels blir vagnarnas omloppstid ganska stor, enär lossningen å bränslestationerna är rätt tidsödande. Under tider av sådan högtrafik som t. ex. den för närvarande rådande vållas därför avsevärda olägenheter därav, att stort antal vagnar måste för koltransporter dragas ur den allmänna trafiken. Dessa olägenheter växa i den mån som kolimporten ökas och allt större fartyg komma till användning för kolens fraktande. De ojämna koltransporterna vålla även svårigheter för hamnstationernas bangårdar, vilkas utrymmen i hög grad tagas i anspråk av kolvagnarna. Det har på grund av dessa olägenheter för styrelsen framstått som ett önskemål att ordna kolemottagningen sålunda, att koltransporternas inflytande på vagntillgången i möjligaste mån försvinner. I anslutning härtill har styrelsen tänkt sig kolens distribution på följande sätt.

Koltransporterna från importhamnarna till bränslestationerna omläggas därhän, att under de tider, då vagntillgången är knapp, uttransporteras för varje dag efter så vitt möjligt fastställda transportplaner endast så stor kolkvantitet som dagsförbrukningen å vederbörande bränslestation fordrar. Därigenom blir tydligen det antal vagnar, som erfordras för koltransporterna, begränsat till det minsta möjliga. Härför erfordras, att i importhamnarna finnes så stor upplagsplats, att där kan lossas hela importmängden minskad med kolförbrukningen i importhamnens rayon under lossningstiden. Vidare erfordras rationella anordningar för kolens lossande i upplag och för kolens utlastning från upplag till järnvägsvagn, för att icke denna provisoriska uppläggning av kolen i importhamnen må föranleda för stora kostnader. I samma mån som kolförbrukningen växer blir det emellertid lönande att anskaffa mekaniska lossningsanordningar för kolen, enär en jämförelsevis liten besparing i lossningskostnad blir tillräcklig för att förränta och amortera lossningskranarna.

En annan åtgärd i syfte att nedbringa behovet av trafikvagnar för koltransporterna är att härför anskaffa specialvagnar. Sådana vagnar lämpa sig särskilt i fråga om korta transporter, där vinsten av kort omloppstid är mera värdefull än möjligheten att få returlast, eller där returlast överhuvud taget icke finnes att erhålla. Styrelsen har tänkt sig att till en början anskaffa ett mindre antal dylika vagnar.

Även å bränslestationerna erfordras i åtskilliga fall ökning av upplagsplatsen för stenkol. Det reservupplag, som skall finnas för tämligen lång tid framåt, bör nämligen förefinnas på själva konsumtionsplatserna, för att inga transporter må erfordras, därest reservupplaget skulle behöva tagas i anspråk. Vidare bör utrymme finnas å bränslestationerna, för att de i importhamnen lossade kolen må i tider av god vagntillgång kunna direkt uttransporteras till bränslestationen, varigenom de under alla förhållanden alltid oundvikliga extra kostnader för kolens läggande i upplag i importhamnen undvikas. Det bör därjämte vid ordnandet av upplagsplatserna å bränslestationerna tillses, att utvidgningsmöjligheter finnas, så att behovet av större förlag vid framdeles ökad trafik kan tillgodoses. I de fall, då alltför stora hinder möta att anordna erforderlig upplagsplats å en

bränslestation, har styrelsen tänkt sig att i stället i motsvarande mån öka upp- [9.]
lagsplatsen i vederbörande importhamn.

Efter denna redogörelse i allmänna drag för planen för kolens mottagning, distribuering och uppläggning, övergår styrelsen till ett närmare omnämnande av förhållandena i de importhamnar, beträffande vilka Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut erfordras för beviljande av behövliga medel för de åtgärder, som påkallas för planens realiserande.

Vid Värtan.

Två brokranar finnas, men dessutom erfordras två portalkranar för kolens utlossning från fartygen. De för Järva lokomotivstation erforderliga kolen böra transporteras med specialvagnar och erfordras härför 10 dylika vagnar.

Vid Norrköping.

Underhandlingar pågå med staden angående förhyrande av upplagsplats. Styrelsen kan därför icke ännu yttra sig om behovet av kollossningsanordningar därstädes.

Vid Göteborg.

Svårigheter förefinnas att i hamnen erhålla tillräcklig upplagsplats. Underhandlingar pågå emellertid med staden om förhyrande av ett område, som någorlunda motsvarar behovet. Kranar för kolens utlossning och upplastning tillhandahållas av Göteborgs stad.

Vid Malmö.

Styrelsen har gått i författning om förhyrande i hamnen av tillräcklig upplagsplats. Den brokran, som för närvarande finnes, är försliten och behöver ersättas med en ny. Dessutom erfordras två portalkranar.

Vid Trälleborg.

Upplagsplats i hamnen finnes icke att tillgå. Kolen transporteras därför i specialvagnar till ett upplag på statens järnvägars område. För att underlätta kolens lossning till upplag och sedermera upplastning i vagn erfordras en mindre kran, som är flyttbar på spår inuti upplaget.

Vid Hälsingborg.

Tillräcklig upplagsplats kan icke beredas. Utredning pågår angående möjligheten att förlägga kolimporten till annan plats.

Vid Halmstad.

Underhandlingar pågå med staden om förhyrande av en mindre upplagsplats vid hamnen. I samband härmed kommer att utredas, huruvida kollossningsanordning kan anses erforderlig.

[9.] *Vid Stugsund.*

Kolimportens storlek motiverar anskaffandet av mekaniska lossningsanordningar. Styrelsen anser, att tillsvidare en portalkran bör anskaffas.

Vid Sundsvall.

Även här erfordras kollossningskranar. Kajen är emellertid i sitt nuvarande skick för svag härför, varför utredning pågår angående möjligheten att förstärka densamma. Till dess denna utredning blir slutförd, bör anstå med anskaffning av kranar.

Vid Örnsköldsvik.

Ny kaj bör byggas, ökad upplagsplats för kolen anordnas och en portalkran anskaffas.

Härav framgår, att följande kollossningskranar för närvarande äro enligt styrelsens uppfattning erforderliga:

Värtan	två portalkranar,
Malmö	en brokran och två portalkranar,
Trälleborg	en mindre kran för kolens lossning från vagn till upplag och vice versa,
Stugsund	en portalkran,
Örnsköldsvik	en portalkran.

Vidare erfordras 10 specialvagnar för kolens transport från Värtan till Järva.

Kostnaden för dessa kranar och vagnar har beräknats till sammanlagt 595,000 kronor, och har styrelsen för avsikt att framdeles vid underdånig framställning om anslag till nya inventarier upptaga nämnda för kranarnas och vagnarnas anskaffning erforderliga belopp.

För kranarnas uppställning och användning i vederbörande importhamnar måste vissa arbeten utföras, för vilka styrelsen hemställer om erforderliga medels beviljande. Dessa arbeten äro följande.

Anordnande av kaj för kolemottagning samt upplagsplats för stenkol i Örnsköldsvik ..... kronor 187,000: —

Kajbyggnaden vore avsedd att utföras av betong, vilket byggnadssätt erfarenheten visat vara det mest ekonomiska, i det underhållskostnaden av en träkaj inom icke alltför många år visar sig överstiga räntan å det större kapitalutlägg, som anordnandet av en betongkaj medför. Invid denna kaj anordnas ett nytt kolupplag i anslutning till ett förut befintligt. Härigenom erhålles tillräckligt utrymme i omedelbar närhet av lossningsplatsen för de kol, som behöva läggas i upplag.

Dessa anläggningar skulle medföra, att lossningskostnaden för stenkol nedbringas från nuvarande pris kronor 1,15 per ton till omkring 60 öre per ton, inberäknat ränta och amortering å kranen. Vid en årlig importmängd till Örn-

skeldsvik av 30,000 ton skulle alltså erhållas en besparing av omkring 16,500 kronor per år. [9.]

Spåranordningar för de nya kollossningskranarna i Värtan, Malmö och Stugsund ..... kronor 70,000: —

Slutligen erfordras anslag *för de utvidgningar av upplagsplatser*, som enligt det föregående måste företagas, för att tillräckliga reservupplag av stenkol må kunna hållas. Kostnaden härför samt för i samband härmed *erforderliga spåranordningar* har beräknats till ..... kronor 100,000: —

7:o) Diverse anläggningar

(icke att hänföra till ovan upptagna).

Vid Hallsberg.

Uppförande av vattentorn ..... kronor 10,500: —

Vattenförbrukningen vid Hallsberg har under senare år alltmera tilltagit, dels på grund av stegrad trafik, dels på grund av de nyare lokomotivens större tendrar, vilket medfört, att lokomotiven kunna passera vissa mellanstationer utan att taga vatten och sålunda behöva större kvantiteter vid de stora stationerna. För närvarande uppgår vattenförbrukningen per dygn till 300 kbm., och för att fylla detta behov finnes ett cisternutrymme av tillsammans 80 kbm., varav en cistern om 16 kbm. är reserverad för dricksvatten. Detta utrymme är emellertid alldeles otillräckligt, och är därför ett nytt vattentorn med 100 kbm:s rymd behövligt.

I föredragande departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet den 14 januari 1915, då liknande framställning från styrelsen förelåg, anfördes, att med denna anläggning torde kunna anstå, vilket även blev riksdagens beslut. Som emellertid behovet framträtt alltmer trängande, har styrelsen ansett sig böra förnya sin underdåniga framställning.

Vid Hallsberg.

Kolgivningsbrygga och anordning för lastning av kolaska ..... kronor 37,600: —

De nuvarande anordningarna för kolgivning äro ej tillfredsställande. Bryggan är dels för låg för de nyare lokomotiven, varigenom lämpning av kolen för hand nödvändiggöres, samt dels för liten, så att ej tillräckligt antal kolvagnar för lokomotivens hastiga betjäning kan uppställas å densamma. Dessa omständigheter förorsaka dels onödig driftkostnad, dels ej ringa tidsförlust. Genom de nu föreslagna anordningarna skulle vinnas en snabbare expedition av lokomotiven samt besparing i driftkostnad.

Vid Väsby.

Vattenreningsanordning ..... kronor 15,000: —

[9.] För de lokomotiv, som framföra lokaltåg till Väsby, är till skillnad från övriga tåg, som fortsätta därförbi, ovillkorligen erforderligt att anlita därstädes befintlig vattengivningsanordning. Densamma skulle emellertid också med stor fördel jämväl kunna användas även av lokomotiv i vissa andra tåg å linjen Stockholms central—Uppsala. Detta är emellertid på grund av vattnets mindre goda beskaffenhet för närvarande ej lämpligt, en olägenhet, som skulle avhjälpas genom förenämnda vattenreningsanordning.

Vid Örebro.

Anordnande av avloppsledningar vid centralverkstaden ..... kronor 20,300: —

Det har länge varit ett önskemål, särskilt ur hygienisk synpunkt, att vid den stora verkstadsanläggningen få W. C.-systemet infört. Sedan numera överenskommelse träffats med Örebro stad att få ansluta verkstadens avloppsnät till stadens avloppsledning, anser styrelsen det vara lämpligt att utföra anläggningen i fråga, och avser det nu begärda beloppet anordnande av avloppsledningar från vagnverkstaden med kringliggande byggnader ävensom från lokomotivavdelningen till stadens huvudledning.

Vid Örebro.

Komplettering av vagnverkstaden ..... kronor 40,000: —

I sina föregående år gjorda anslagsäskanden upptog styrelsen, bland annat, även medel för utvidgning av lokomotivverkstaden och för komplettering av vagnverkstaden, men ansåg Kungl. Maj:t, att med det senare arbetet tillsvidare borde anstå, vilket även blev riksdagens beslut.

Som ifrågavarande kompletteringsarbeten emellertid äro behövliga och snarast böra komma till utförande för att kunna rätt utnyttja det inom centralverkstaden tillgängliga utrymmet, får styrelsen anhålla, att erforderliga medel ställas till styrelsens förfogande för år 1917.

Beträffande anläggningen i övrigt får styrelsen i likhet med föregående år anföra följande.

Uti underdånig skrivelse den 23 oktober 1913 hemställdes om medel till byggnad för vissa avdelningar i vagnverkstaden. Sedan i följd härav anslag av 1914 års riksdag beviljats, komma dessa avdelningar att utflyttas från vagnverkstadens huvudbyggnad. Det därigenom ledigblivna utrymmet i vagnverkstaden är behövligt för utvidgning av målare- och snickareverkstäderna, vilkas nuvarande lokaler äro otillräckliga på grund av den starka ökningen av vagnreparationerna. I den ifrågavarande delen av vagnverkstaden erfordras på grund härav vissa kompletteringsarbeten, bestående av grunder för arbetsmaskiner, kraft- och belysningsledningar etc.

Vid Valtorp.

Utvidgning av håll- och mötesplatsen till station ..... kronor 33,000: —

I sin föregående år ingivna underdåniga framställning om anslag förnyade styrelsen sin året förut gjorda men ej bifallna anhållan om ett anslag av 68,000 kronor för utvidgning av hållplatsen till fullständig station.

Kungl. Maj:t bestämde emellertid, att av anläggningen endast ett mötesspår tillsvidare skulle utföras, varemot med de återstående arbetena skulle anstå ännu ett år. I anslutning härtill beviljade 1915 års riksdag för ändamålet 35,000 kronor. [9.]

Med anledning härav får styrelsen, som anser att med stationsanläggningen omedelbarligen bör fullföljas, anhålla, att det återstående beloppet eller 33,000 kronor ställes till styrelsens förfogande år 1917.

Som skäl för anläggningen får styrelsen upprepa vad förut anförts härom.

För närvarande sker utlastning av ortens produkter, huvudsakligen kalk, vid Berga lastplats, belägen 1 km. söder om Valtorp. Denna lastplats, som äges av enskild person, erbjuder emellertid icke tillfredsställande anordningar för trafikens skötande.

Trafikanterna hava också gjort framställning om att få en fullständig station anordnad och detta vid Valtorp, emedan denna plats lämpar sig bättre än Berga. Styrelsen har genom den utredning, som verkställts, funnit, att dessa orters krav på förbättrade kommunikationer böra tillgodoses. Förslaget avser uppförande av stationshus, godsmagasin, plattformer och lastkaj samt utläggning av behövliga spår.

Vid Sävenäs.

Anordnande av vatten- och avloppsledningar samt vattentorn ... kronor 37,000: —

De lokomotiv, som ombesörja växlingar å Sävenäs rangerbangård, måste för vattentagning nu gå ända till lokomotivstallen vid Skansen Lejonet invid Göteborgs station, en sträcka fram och tillbaka över 6,0 km. på den hårt belastade linjen Olskroken—Göteborg. För att bespara tid genom bekvämare tillgång på vatten är det därför behövligt att anordna vattentorn med tillhörande vatten- och avloppsledningar vid rangerbangården. Enligt verkställd utredning skulle dessutom genom denna anordning en direkt besparing kunna göras av 1,500 kronor per år. Styrelsen föreslår därför till utförande en dylik anläggning, vilken, anslutande sig till den för rangerbangården uppgjorda framtida utbyggnadsplanen, jämväl är avsedd att förse med vatten den framdeles vid Sävenäs behövliga anstalten för desinfektion och rengöring av godsvagnar.

Vid Hälsingborg ångf.

Vattentorn med reningsverk ..... kronor 25,000: —

Det vatten i Hälsingborg ångf., som finnes tillgängligt för utlämning till lokomotiv, är synnerligen hårt samt olämpligt såsom matarvatten får ångpannor. Kemisk rening av detsamma är därför önskvärd, vilket emellertid förutsätter vattentorn, något som ej varit behövligt hittills, enär vatten erhålles från stadens vattenledning. Tillkomsten av vattentorn medför förutom väsentlig minskning i underhållskostnaden för lokomotivpannorna jämväl den fördelen, att en viss reserv av vatten kan erhållas, ifall stadens vattenledning vid något tillfälle ej skulle fungera.

Liknande framställning gjordes av styrelsen till 1915 års riksdag, men blev icke av Kungl. Maj:t och riksdagen då bifallen under motivering, att anlägg-

[9.] ningen borde kunna anstå. De genom matarvattnets olämplighet vållade olägenheterna göra sig emellertid efterhand som trafiken ökas dock alltmera gällande, och har styrelsen därför ansett sig böra upprepa sin underdåniga framställning.

Vid Blädinge.

Utbyggande av mötesstationen till håll- och lastplats ..... kronor 49,000: —

År 1914 upptog styrelsen bland behovet av nya byggnader och anläggningar för år 1916 även anläggning av håll- och lastplats jämte mötesspår vid Blädinge för en beräknad kostnad av 79,000 kronor. Emellertid anvisade 1915 års riksdag i överensstämmelse med departementschefens hemställan ett belopp av 30,000 kronor för utläggande av mötesspår och för en del i samband därmed för en blivande håll- och lastplats i första hand erforderliga anordningar, varemot platsens vidare utbyggnad skulle anstå till ett senare år.

Då styrelsen anser, att den ursprungliga arbetsplanen ej ytterligare bör uppskjutas, har styrelsen funnit sig böra hemställa om ett anslag av 49,000 kronor för håll- och lastplatsens färdigställande till station, så att ortens stora behov av bättre trafikmöjligheter därmed tillgodoses. Såsom styrelsen i förenämnda underdåniga framställning framhållit, komma intresserade för anläggningen att, förutom fri mark, bidraga med ett kontant belopp av 12,000 kronor till den beräknade totalkostnaden 91,000 kronor.

Vid Eslöv.

Anordnande av lastkaj med tillhörande spårsystem..... ... . kronor 13,000: —

Nuvarande lastkaj, som endast har en längd av 30 meter, är otillräcklig. På grund av den alltjämt växande trafiken — under år 1911 uppgick antalet ton ankommande och avgående vagnslastgods, åkdon och djur till sammanlagt 41,030, varemot motsvarande tonantal för år 1914 utgjorde 48,952 — är även nödvändigt att anordna flera spår för möjliggörande av obehindrad lastning och lossning av vagnslastgods. Av den till 23,500 kronor beräknade kostnaden för hela arbetet hava anslutande enskilda järnvägar förklarat sig beredda att deltaga med sina andelar enligt gällande överenskommelser, och erfordras därför för arbetets utförande ett anslag av 13,000 kronor.

Vid Byvalla.

Anordnande av vattenledning .... kronor 15,000: —

Genom anordnande av här föreslagna vattenledning, som är avsedd att dragas från en c:a 1 km. från stationen inom statens järnvägars område belägen kallkälla fram till vattentornet, skulle en årlig besparing för statens järnvägar genom indragning av ett pumparearvode m. m. kunna göras på omkring 850 kronor.

Stationen erhåller härigenom förutom lämpligt matarvatten för ångpannebruk även dugligt dricksvatten, vilket senare icke kan åstadkommas genom upptagande av ny brunn inom stationsområdet.

Vid Kiruna. [9.]

Uppförande av ångcentral ..... kronor 95,000: —

Verkstäder och lokomotivstall uppvärmas för närvarande från tvenne lokomotivpannor och ett för ändamålet avställt lokomotiv, vilken anordning är oekonomisk dels på grund av relativt stor bränslekonsumtion och dels emedan den kräver stor arbetskraft för driften, vartill kommer, att densamma tar ett betydande och för annat ändamål behövligt utrymme i anspråk. Minskningen av årlig kostnad för bränsle och arbetskraft skulle med anläggning av ångcentral utgöra omkring 7,000 kronor per år.

Vid Malmberget.

Anordnande av vatten- och avloppsledning ..... kronor 24,000: —

I sin föregående år ingivna underdåniga skrivelse angående behovet av nya byggnader och anläggningar upptog styrelsen, bland annat, även inledande av vatten- och avloppsledning i bostadshus vid Malmberget. Det härför angivna beloppet upptogs dock ej av Kungl. Maj:t i årets äskanden, då, enligt vad departementschefen yttrat till statsrådsprotokollet vid behandling av nämnda äskande, frågan borde kunna anstå; vattenposter äro nämligen redan framdragna nära bostadshusen.

De i dessa trakter rådande svåra klimatiska förhållandena torde emellertid berättiga den föreslagna anläggningen, och har styrelsen av denna orsak ansett sig ånyo böra inkomma med underdånig framställning om anslagets beviljande.

Vid Kiruna.

Anordnande av vatten- och avloppsledning ..... kronor 80,000: —

De klimatiska förhållandena i de nordligare delarna av landet äro så svåra under större delen av året, att det synts styrelsen nödvändigt att efterhand anordna vatten- och avloppsledningar till de bostäder, som äro så belägna, att de lämpligen kunna förses med dylika bekvämligheter. Styrelsen har därför undersökt möjligheterna för utförande av sådana anläggningar, bland annat, vid Kiruna, och har förslag till en fullständig anläggning där utarbetats. Då emellertid kostnaderna för en dylik, beräknade till 170,000 kronor, äro högst avsevärda, har styrelsen ansett arbetet böra utföras under loppet av två år och har därvid uppdelat detsamma i för utförandet lämpliga delar, varigenom i första hand skulle erfordras ett belopp av 80,000 kronor.

Vid Skorped.

Anordnande av vattenledning ..... kronor 18,000: —

Vid denna station uppfordras för närvarande vattnet till vattentornet från en invid liggande tjärn, som emellertid lämnar mycket knapp tillgång på vatten. Däremot kan genom anordnande av vattenledning från en på omkring 90 meters

[9.] höjd ovanför stationen belägen sjö riklig tillgång på lämpligt vatten erhållas. Härigenom skulle en årlig besparing i uppfordrings- och underhållskostnader av 2,200 kronor kunna göras. Styrelsen har därför ansett sig böra hemställa om erforderliga medel för utförande av detta arbete.

Vid Mellansel och Bastuträsk.

Förbättring av vatten- och kolgivningsanordningar ..... kronor 15,800: —

Förslaget innebär att vid personplattformerna å nämnda stationer anordna vattenkastare samt vid Mellansel jämväl kolgivningsanordningar, och skulle efter dessas utförande avsevärd tidsvinst för vissa tåg erhållas genom inbesparing av tid vid vatten- och koltagning.

Vid Myrheden.

Nytt vattentorn med tvenne vattenkastare samt kolgivningsanordning ..... kronor 29,000: —

Det befintliga vattentornet, som är av trä, har för liten tryckhöjd och för ringa cisternutrymme, varför detsamma bör ersättas med ett tillräckligt stort dylikt av sten. Därigenom och genom uppsättning av mekanisk kolgivningsanordning samt nya vattenkastare erhålles avsevärd tidsvinst för vissa tåg och vinnes därjämte, att koltagningen i Jörn kan inskränkas så mycket, att personalen därstädes kan minskas med två man, utan att motsvarande ökning i Myrheden behöver ske.

8:o) **Större arbeten.**

Utvidgning och ombyggnad av *Katrineholms station* ..... kronor 100,000: —

På grund av de trånga bangårdsförhållandena vid Katrineholm hava under de senaste åren och särskilt under vintermånaderna avsevärda tågförseningar icke kunnat undvikas. De mindre spårförbättringar, som under årens lopp skett, hava av brist på medel icke kunnat företagas i den utsträckning, som motsvarat trafikökningen. I brist på lämpliga uppställningsspår hava vagnar onödigt länge blivit kvarstående vid stationen, till ej ringa olägenhet för trafikanter och till stort men för vagnomsättningen. Med nuvarande spåranordning måste vid växlingsrörelser i västra ändan av bangården tågutdragning ske å huvudspåret åt Baggetorp, vilket vid en station, med så avsevärd växling och vagnomsättning som här och där tillfälliga tågmöten ofta måst anordnas, innebär synnerligen stor risk för trafiksäkerheten. Det nu framlagda förslaget skulle i hög grad och för avsevärd tid framåt avhjälpa dessa brister på uppställnings-, ranger- och utdragsspår.

I förslaget ingår även anläggande av bredare och tidsenligare högre mellanplattformer, varigenom den trafikerande allmänheten befrias från den fara till liv och lem, som de nuvarande smala och trånga personplattformerna därstädes medföra.

Den alldeles otillräckliga lastkajen är avsedd ersättas med en ny lämpligare belägen sådan. Godsmagasinet är, ehuru på senare åren utvidgat, fortfarande

otillräckligt och ligger i vägen för spårsystemets rationella utvidgning. Flyttning och utökning av detta ingår även i det nu framlagda förslaget. [9.]

Stationshuset är av beskaffenhet att i intet avseende motsvara föreliggande behov. Styrelsen har tidigare gjort framställning om anslag för nytt stationshus därstädes, men blev dylikt av 1911 års riksdag icke bifallet, varvid statsutskottet vid behandling av denna anslagspost anfört, att frågan om uppförandet av nytt stationshus i Katrineholm bör undanskjutas intill dess den under anläggning varande statsbanan Järna—Norrköping börjat trafikeras.

Styrelsen har sålunda varit hänvisad till att under tiden fylla de allt kraftigare framträdande kraven på ökade utrymmen genom tillbyggnad och förändring av det gamla huset, allt arbeten, som sålunda äro att anse som helt provisoriska och ingalunda avsedda att kunna fylla behovet för längre tid framåt. Det är nämligen att beakta, att utrymmena i mycket ringa grad röna inflytande av den genomgående trafiken och sålunda öppnandet av trafiken å bandelen Järna—Norrköping med visshet icke kommer att inverka på behovet av nytt stationshus i Katrineholm, vilket behov uteslutande kan anses förestavat av ökning i den lokala trafiken å platsen.

Den trafikökning, som ägt rum vid stationen från år 1909 till och med år 1914, framgår av nedanstående tabell.

	1909.	1914.
Antal resor per dag	397	531
» ton avgiftspliktigt gods per dag	246	324
» ank. och avg. expeditioner per dag	256	357
» ank. och avg. tåg per dag	48	60
» till- och avkopplade vagnar per dag	569	738

Sedan Järna—Norrköpingsbanans tillkomst har visserligen antalet tåg, passerande stationen, minskats, men föranledes icke härav någon nedgång i de för år 1914 i övrigt angivna siffrorna och kan sålunda banans tillkomst icke tillmätas någon för frågan avgörande betydelse.

Av vad ovan anförts bör sålunda framgå, att Katrineholms station i alla avseenden är i stort behov av utvidgning. För genomförandet av de härför erforderliga arbetena beräknas erfordras ett belopp av omkring 575,000 kronor. Styrelsen har dock tänkt sig, att med hänsyn till rådande förhållanden arbetena nu böra inskränkas till de, som erfordras för fyllande av det mest trängande behovet. Det arbete, som sålunda i första hand vore avsett att igångsättas, vore utvidgning av spårsystemet i östra ändan av bangården, vilket arbete möjliggjorts genom att innevarande års riksdag beviljat medel för ombyggnad av vägbron över bangården därstädes. Härigenom vinnes, att växlingsrörelsen underlättas och spårutrymmet i övrigt bättre kan utnyttjas.

Den beräknade kostnaden för dessa senare arbeten, som kunna betraktas som ett avslutat helt för sig, belöper sig till 100,000 kronor, vilka styrelsen nu anhåller måtte ställas till styrelsens förfogande för år 1917.

Vid Jönköping.

Utvidgning av spårsystemet ..... kronor 100,000: —

Jönköpings bangård har ett särdeles instängt läge. Så begränsas bangården i söder av staden, inom vilkens därvarande område bangårdsutvidgningar icke

[9.] kunna äga rum utan mycket stora kostnader, i öster av den livligt trafikerade kanalen mellan Vättern och stadens hamn i Munksjön, i väster av stigningen upp mot Bankeryd och i norr, den enda sida, som genom utfyllningar kan omgestaltas till bangårdsplan, av Vättern.

Den alltmer ökade såväl person- som godstrafiken vid stationen har under årens lopp nödvändiggjort om- och tillbyggnader av såväl byggnader som spårsystem tills numer bangårdsområdet med vad därtill hör så utnyttjats, att vidare utvidgningar utan hela bangårdens ombyggnad är omöjlig. I brist på för rangeringar lämpliga utdragsspår måste sålunda svängbron över nyssnämnda kanal tagas i bruk vid rangeringsarbeten, vilket menligt inverkar på såväl kanalens sjötrafik som den gatutrafik, vilken äger rum mellan staden och fartygskajen vid Vättern.

Styrelsen anser det därför vara av största vikt, att Jönköpings station snarast ombygges, så att ej allenast trafikens krav kunna tillgodoses, utan även en mera ekonomisk drift av bangården genomföras.

Det förslag, som styrelsen härför uppgjort, avser att medelst utfyllningar i Vättern vinna utrymme för stationens utvidgning, och har såsom grundläggande princip vid förslagets utarbetande gällt, att växlingsrörelser över kanalbron i möjligaste mån må undvikas. Förslaget är utarbetat i trenne från varandra fristående byggnadsstadier, av vilka det första i huvudsak avser de förbättringar i spåranordningar m. m., som äro nödvändiga för vagnrangeringens ordnande och trafikens rationella skötsel. I det andra stadiet hava de utvidgningar av godsbangården, som därefter närmast kunna anses behövliga, tänkts utförda, och i det tredje och sista utbyggnadsstadiet är bangården så betydligt utvidgad, att den torde kunna upptaga ungefär tre gånger så stor godstrafik som den nuvarande. Med utförandet av de två senare utbyggnadsstadierna torde emellertid avsevärd tid framåt kunna anstå.

Utförandet av arbetet enligt det första utbyggnadsstadiet har beräknats till omkring 530,000 kronor. Med hänsyn till rådande förhållanden anser sig emellertid styrelsen icke nu böra förutsätta ens detta arbete i sin helhet utfört utan endast de delar därav, som fordras för att omedelbart kunna frånkomma de största olägenheterna. Styrelsen får därför föreslå, att i första hand i anslutning till det första utbyggnadsstadiet vidtagas anordningar för persontrafiken samt vissa spårförändringar, erforderliga för ett något mera rationellt ordnande av trafiken på stationen och dragande en kostnad av 100,000 kronor. De härmed föreslagna arbetena kunna dock icke anses bilda ett avslutat helt för sig, utan måste här förutsättas en omedelbar fortsättning av arbetena tillhörande första utbyggnadsstadiet.

Styrelsen får i anslutning till ovanstående i underdånighet anhålla, att för år 1917 ett belopp av 100,000 kronor ställes till styrelsens förfogande.

Ombyggnad av Bohusbanans viadukt över Säveån ..... kronor 350,000: —

Den nuvarande provisoriska viadukten över Säveån för Bohusbanans ingång på Olskrokens station, vilken viadukt, med hänsyn till dåvarande ovisshet, huru frågan angående ombyggnad av Göteborgs bangård skulle lösas, på sin tid utfördes av trä och ej avsågs att kvarstå längre tid, måste snarast utbytas mot en permanent sådan av järn.

Den stora risk ur trafiksäkerhets- och särskilt antändningssynpunkt och den årligen återkommande samt med träkonstruktionens ålder sig hastigt ökande underhållskostnaden, uppgående för närvarande till cirka 10,000 kronor, nödvändiggöra en sådan ombyggnad, vilken nu kan utföras i anslutning till det föreliggande förslaget till ombyggnad av Göteborgs bangård, angående vilket i tekniskt hänseende i stort sett enhet råder mellan staden och berörda järnvägar. [9.]

I trafikhänseende bliva fördelarna av en sådan ombyggnad även avsevärda genom möjligheten att dels öka tåghastigheten över viadukten och dels passera viadukten med tyngre eller kopplade lokomotiv, vilket hittills icke kunnat ske.

Kostnaderna för ombyggnaden äro beräknade till 1,000,000 kronor. Härav anser järnvägsstyrelsen ett belopp av 120,000 kronor böra utgå ur förnyelsefonden, utgörande kostnader för arbeten, vilka icke kunna anses öka statens järnvägars kapitalvärde. Återstoden, 880,000 kronor, skulle således utgöra det belopp, som erfordras i anslag för arbetets utförande. Detta anslagsbelopp har styrelsen tänkt sig fördelat på två år med 350,000 kronor för år 1917 och 530,000 kronor för år 1918.

I anslutning till vad ovan framhållits får styrelsen därför i underdånighet anhålla, att 350,000 kronor måtte för påbörjandet av arbetet anvisas för år 1917 och att av detta belopp 100,000 kronor måtte ställas till styrelsens disposition redan under år 1916.

Omläggning av Västra stambanan samt anordnande av gatuport för Ånäsvägen ..... kronor 255,000: —

Strax öster om Olskrokens station korsa statens järnvägar i plan den s. k. Ånäsvägen, vilken utgör en livlig kommunikationsled för såväl väg- som elektrisk spårvägstrafik.

Vid utläggandet av ett tredje spår från Olskroken till Sävenäs ansåg styrelsen för Göteborgs spårvägar det vara förenat med för stor risk för trafiksäkerheten att fortfarande korsa järnvägsspåren med spårvagnar, utan anordnades i stället spårvägstrafiken så, att särskilda vagnar trafikerade linjerna å ömse sidor om järnvägen.

Detta trafiksätt föranledde emellertid så många klagomål från den trafikerande allmänhetens sida, att spårvägsstyrelsen fann sig föranlåten att efter någon tid åter låta vagnarna passera över järnvägsspåren.

Då emellertid trafiken å linjen Olskroken—Sävenäs är synnerligen livlig, i synnerhet efter tillkomsten av Sävenäs rangerbangård, och kommer att ytterligare ökas, allt efter som denna rangerbangård utbygges, kommer risken ur trafiksäkerhetssynpunkt att ytterligare ökas genom nämnda korsnings bibehållande i plan, varför järnvägsstyrelsen anser åtgärder snarast böra vidtagas för Ånäsvägens framdragande i gatuport under järnvägsspåren. Den i samband härmed erforderliga omläggningen av västra stambanan nödvändiggöres av det uppgjorda förslaget till ombyggnad av Göteborgs bangård.

Den mark, som erfordras för omläggning av banan, förutsättes att genom avtal med staden om markbyten vid uppgörelsen om bangårdsfrågan i dess helhet erhållas utan särskild kostnad för statsverket, varjämte kostnaderna för själva vägens omläggning och därför erforderlig mark böra gäldas av staden.

[9.] Av de på statens järnvägar sålunda kommande kostnaderna, 255,000 kronor, komma 119,000 kronor på omläggning av banan och 136,000 kronor på anordnande av själva vägporten.

Med hänvisning till vad styrelsen ovan anfört, får styrelsen i underdånighet anhålla, att 255,000 kronor måtte för ifrågavarande ändamål ställas till styrelsens disposition för år 1917 samt att av detta belopp 75,000 kronor göras för styrelsen tillgängliga redan år 1916.

Vid Nässjö.

Utvidgning av rangerbangården ..... kronor 300,000: —

Vid 1913 års riksdag beviljades visst anslag för ombyggnad och utvidgning av Nässjö station och bangård, varvid skulle utbyggas en särskild personbangård. I det då framlagda ombyggnadsförslaget ingick i godsbangården till en början en rangeringsgrupp på 4 spår. Emellertid hava erfarenheterna från de senaste årens enormt ökade trafik med full tydlighet ådagalagt, att detta antal icke tillnärmelsevis kan tillfredsställa de fordringar, som den sig alltjämt ökande trafiken ställer på en stations av Nässjö storlek, samt att sålunda de hart när olidliga förhållanden, som hittills varit där rådande, komma att fortfara, dragande stora omkostnader och stora transportförseningar i godstrafiken. Fördenskull är en utvidgning av godsbangården till det omfång, den i framtiden tänkts utbyggas, högst nödvändig redan nu.

För att ytterligare ådagalägga behovet av denna utvidgning vill styrelsen anföra följande. Ändamålet med rangeringsarbetet å en station med så stor vagntillförsel från bilinjer som Nässjö och med dess geografiska läge är att *dels* växla vagnarna i lokalgodstågen (d. v. s. tåg med vagnar huvudsakligen till närbelägna stationer) stationsrätt till dessa tågs slutstationer, *dels* växla vagnarna i fjärrgodstågen (d. v. s. tåg med vagnar uteslutande till och över större stationer) stationsrätt till dessa tågs slutstation eller, om denna är långt avlägsen, så långt, att två eller tre rangeringsstationer kunna passeras utan ny sönderdelning, *dels slutligen* att bilda genomgående godståg till de stationer, dit vagnarna för varje dag uppgå till ett så stort antal, att därav kan bildas ett direkt godståg. Nässjö stations hittillsvarande bangård har endast kunnat fylla det första av dessa krav, och på de sista åren har det även vid många tillfällen brustit härutinnan. Rangeringsbangården enligt den nu verkställda utbyggnaden kan — till följd av den ovan nämnda kolossala stegringen i trafiken, vilken icke blott nu utan även för framtiden kan beräknas komma att avsevärt överstiga de förhållanden vi i Sverige varit vana vid — icke heller komma att tillfredsställande tillgodose mer än detta krav. Härvid är att märka, att hittills för rangeringsarbetet å stationen använts förutom den gamla rangeringsbangården (där den nya personbangården utbygges) även den färdigbyggda delen av godsbangården. Då vid den nya personbangårdens tagande i bruk utrymmet alltså avsevärt minskas, bliva förhållandena sämre än de nuvarande. Följden härav blir, att framdeles såsom hittills de allra flesta fjärrgodståg norrut i Nässjö icke kunna rangeras längre än till nästa större station, Mjölby, där ny sönderdelning av desamma måste ske, samt att på samma sätt tågen söderut icke kunna rangeras längre än till Alvesta eventuellt Älmhult. Arbetsresultatet torde för framtiden snarare bliva sämre än det för närvarande är. Erfarenheten har givit vid handen, att, för att rangeringsarbetet i Nässjö

skall motsvara de krav, som måste ställas på detsamma, erfordras vagnarnas [9.]
rangering i 10 à 11 olika grupper. Om nu detta arbete skall försiggå på de fyra spår, som nu anlagts, erfordras, för att uppnå samma resultat som hittills, minst samma antal växellokomotivtimmar och samma personalstyrka. Därest det förslag till ombyggnad, som styrelsen nu framlägger, kommer till stånd, erfordras för vagnrangeringen endast ett växellokomotiv och skall därigenom en direkt besparing i antalet växellokomotivtimmar kunna göras med minst 40 timmar samt i antalet arbetstimmar för växelpersonal med minst 115 timmar, allt per dygn räknat. Dessa besparingar representera enbart över 80,000 kronor per år. Oaktat dessa rena besparingar i utgifterna för växlingen å Nässjö station skulle å den föreslagna nya rangeringsbangården kunna utföras icke blott det arbete med rangering av lokalgodstågen, som nu utföres där, utan även en tillfredsställande rangering av fjärrgodstågen. Därtill kommer, att med den nya bangården gives det möjlighet för Nässjö att utställa direktgående godståg till bland annat Stockholm, Krylbo, Hallsberg och Malmö med vagnar uteslutande till och bortom dessa stationer. Förutom nyssnämnda besparingar i kostnaderna för växlingen i Nässjö vinnes alltså med den nya bangården besparing jämväl i växlingskostnaderna å de stationer — Mjölby, Alvesta, Älmhult m fl. — vilka nu fått ånyo rangera fjärrgodstågen, samt dessutom en avsevärd tidsvinst i vagnarnas transporttid och ett betydligt främjande av vagnomsättningen. Därjämte torde eljest erforderliga utvidgningsarbeten å dessa andra stationer kunna uppskjutas eller inskränkas.

Med hänvisning till vad ovan framhållits, får styrelsen anhålla, att för godsbangårdens utvidgning erforderliga medel ställas till styrelsens förfogande.

Sammanlagda kostnaderna för utvidgningen äro beräknade till omkring 700,000 kronor, och har styrelsen, under särskilt framhållande av att med arbetet brådskar, tänkt sig detsamma fördelat på två år.

Av detta belopp anhåller styrelsen, att 300,000 kronor ställas till styrelsens förfogande för år 1917 och att härav 100,000 kronor måtte göras styrelsen tillgängliga redan under år 1916.

Vid Bollnäs.

Uppförande av 6 lokomotivplatser, revisionsverkstad, förråd och vattentorn samt inläggning av 20 meters vändskiva kronor 150,000: —

För närvarande finnas i Bollnäs stallplatser för 20 lokomotiv, och äro dessa fördelade på två stallcirklar. Stallplats är *nu* behövlig för ytterligare minst 5 stycken lokomotiv. Ingendera av de befintliga stallcirklarna kan på grund av bristande utrymme tillbyggas, utan bör ny stallcirkel med därtill hörande 20 meters vändskiva och vattentorn uppföras. De periodiska mindre revisionerna av lokomotiven måste nu i brist på särskild revisionsverkstad företagas i stallarna samt erforderliga maskinarbeten i lokomotivreparationsverkstaden, varigenom arbetet blir dels dyrare och dels väsentligen försenas. Genom uppförande av i förslaget upptagna stallplatser och revisionsverkstad erhålles ökad uppställningsmöjlighet för 7 stycken lokomotiv, ett utrymme, som med hänsyn till det alltjämt växande behovet av dragkraft inom kort tid kommer att tillfullo utnyttjas. Ökat förrådsutrymme är erforderligt, och skulle det kunna med fördel beredas i de lokaler i gamla stallarna, som nu användas såsom expedition för lokomotivstationsbefälet. Denna expedition bör därvid förläggas till den före-

[9.] slagna nya stallcirkeln, varigenom därjämte vinnes fördelen, att bättre tillsyn kan utövas över arbete och personal.

Av för anläggningen i sin helhet erforderligt belopp av 305,000 kronor anhåller styrelsen, att 150,000 kronor måtte ställas till styrelsens förfogande år 1917.

Vid Svartön.

Anordnande av malmupplagsplats ..... kronor 230,000: —

I enlighet med Kungl. Maj:ts i nådigt brev den 1 oktober 1914 givna bestämmelse har styrelsen, efter att hava träffat överenskommelser med Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag, Höganäs-Billesholms Aktiebolag och Tuollavaara Gruvaktiebolag angående upplåtelse till nämnda bolag av upplagsplats för malm vid Svartön, gått i författning om anordnandet av dylik upplagsplats jämte spår, och hava kostnaderna för själva upplagsplatsen m. m. uppgått till 230,000 kronor. Som dessa kostnader i enlighet med ovannämnda kungl. brev hittills förskotterats av trafikmedel, får styrelsen i underdånighet anhålla, att medel för täckandet av dessa kostnader upptagas i 1916 års äskanden — att utgå och redovisas såsom anslag för komplettering av linjen Gällivare—Svartön på grund av ökad malmtransport — och, om möjligt så, att de ställas till styrelsens disposition redan under år 1916.

Vid Boden.

Ombyggnad av bangården ..... kronor 200,000: —

Sedan flera år tillbaka har behovet av ökat utrymme å Bodens bangård blivit allt mer framträdande, och har det särskilt under senaste året visat sig vara svårt att på ett i alla avseenden fullt betryggande och nöjaktigt sätt kunna med förefintliga spårutrymmen ordna trafiken å Bodens bangård. Med ökade krav på snabbare förbindelser över Boden och med beräknad ökning i trafiken äro än ytterligare svårigheter att befara för trafikens handhavande därstädes. Åtgärder till ernående av bättre förhållanden i ovanberörda hänseenden äro fördenskull inom närmaste tid erforderliga.

Förslag har därför uppgjorts till beredande av bättre utrymme å Bodens bangård. Med hänsyn till svårigheterna att vinna utrymme för den närmast behövliga utvidgningen inom nuvarande bangårdsområdets gränser och för undvikande av kostbara husflyttningar och spåromläggningar, har uppmärksammats möjligheten av att befria bangården från malmtrafiken genom densammas ledande å särskilt spår öster om och förbi bangården. Enligt nu gällande tidtabell passeras Boden av 9 lastade och 8 tomma malmtåg per dygn. Vid eventuellt ökad malmutskeppning över Luleå kan detta tågantal beräknas bliva avsevärt större. Är sålunda redan nu malmtrafiken över Bodens bangård till stort hinder för tåg- och växlingsrörelser, blir detta givetvis än mer förhållandet om tågantalet ökas. Det innebär därför en avsevärd lättnad för Bodens bangård att bliva befriad från malmtrafiken, en lättnad, som medför möjlighet att tillsvidare undanskjuta en mera genomgripande omändring av bangårdsförhållandena därstädes. Dessutom tillkommer, att vid ifrågasatt införande av elektrisk drift å linjen Luleå—Gällivare elektrifieringen av bangårdens i Boden spårsystem kan icke oväsentligt inskränkas.

Järnvägsstyrelsen anser sålunda, att en ombyggnad av bangården bör komma till stånd enligt förenämnda principer. Ett första utbyggnadsstadium, omfattande korsning av Haparanda- och Gällivarebanorna, anläggning av nytt malmtågsspår jämte mötesspår vid norra lokomotivstallarna, förändring av frilastspår och lastkaj samt anordnande av omlastningsskjul med tillhörande spår, beräknas betinga en kostnad av 617,500 kronor, i vilket belopp dock är inbegripet markförvärv med 67,500 kronor, som styrelsen anser böra bestridas av till styrelsens disposition stående medel för markförvärv. Återstående summa 550,000 kronor skulle således erfordras för arbetets genomförande, vilket styrelsen anser böra ske under loppet av två år med 200,000 kronor för år 1917 samt 350,000 kronor för år 1918. [9.]

Styrelsen får sålunda hemställa om ett anslag för år 1917 av 200,000 kronor till begynnande av ombyggnaden av Bodens bangård och att härav 100,000 kronor måtte göras styrelsen tillgängliga redan under år 1916.

9:o) **Växel- och signalsäkerhetsanläggningar** ..... kr. 800,000: —

I underdånigt utlåtande den 29 september 1914 i anledning av betänkande, avgivet av 1912 års järnvägskommission angående trafiksäkerheten, har styrelsen vid punkterna 32 och 33 påvisat, att avsevärda belopp erfordras för utförande i behövlig utsträckning och inom rimlig tid av växel- och signalsäkerhetsanläggningar samt för komplettering av befintliga säkerhetsanläggningar med anordning till förhindrande av dels för tidig omställning av centralt omställbara växlar dels att huvudsignal kan ställas till kör utan stationsföreståndarens medgivande. Jämsides med utförande av säkerhetsanläggningar vid de mindre stationerna samt fullföljande av förenämnda kompletteringsarbeten komma nu större, å huvudlinjer belägna stationer i fråga att förses med dylika anläggningar, som kräva jämförelsevis höga kostnader, vilket ock styrelsen framhållit i sin underdåniga framställning den 21 oktober 1914 angående behov av nya byggnader och anläggningar för år 1916. Med anledning av ovanstående anser styrelsen, att anslagsbeloppet för år 1917 bör utgå med samma belopp som för åren 1915 och 1916 eller 800,000 kronor, varför styrelsen får anhålla, att nämnda belopp ställes till styrelsens förfogande för ifrågavarande ändamål för år 1917.

10:o) **Diverse arbeten** ..... kronor 800,000: —

I förestående anslagssumma är inberäknad kostnaden för sådana mindre nybyggnader, vilka var för sig beräknas betinga en kostnad understigande 10,000 kronor och vilka därför ej intagits bland ovanstående särskilt omnämnda arbeten.

Till stöd för anslagskravet vill styrelsen i likhet med vad som under de senare åren skett i underdånighet framhålla, hurusom i betraktande av statsbanenätets och trafikens utveckling det måste anses av nöden att för diverse arbeten hava erforderliga medel tillgängliga även för tillgodoseende av sådana behov, som icke längre tid i förväg kunna förutses men dock måste utan uppskov fyllas.

Såsom styrelsen i sin år 1914 ingivna underdåniga framställning framhöll, har det sedan år 1910 årligen anvisade anslaget å 500,000 kronor visat sig

[9.] otillräckligt, varför styrelsen då upptog 800,000 kronor såsom erforderligt anslag. Kungl. Maj:t beaktade även denna styrelsens framställning i så måtto, att det förutvarande anslaget höjdes till 650,000 kronor, vilket belopp även blev av 1915 års riksdag beviljat för år 1916.

Som styrelsen emellertid, med hänvisning till vad ovan framhållits, icke ser sig i stånd att med ett anslag av 650,000 kronor för framtiden kunna fylla de nödvändiga krav, som under året uppstå och icke kunna undanskjutas, får styrelsen i underdånighet anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen beviljandet av det av styrelsen nu begärda beloppet å 800,000 kronor.»

Av de till *förut ej beslutade arbeten* begärda beloppen skulle således användas:

för husbyggnader: boställhus	kronor	475,000: —
övriga husbyggnader	»	159,300: —
» spåranordningar	»	504,600: —
» vägportsanläggningar	»	250,000: —
» telegraf- och telefonanläggningar	»	180,900: —
» elektriska belysningsanläggningar	»	144,500: —
» anordningar för beredande av ökad upplagsplats för stenkol i importhamnar och å bränslestationer samt förbättrad kolemottagning i importhamnarna	»	357,000: —
» diverse anläggningar	»	557,200: —
» större arbeten	»	1,685,000: —
» växel- och signalsäkerhetsanläggningar	»	800,000: —
» diverse arbeten	»	800,000: —
	Summa kronor	5,913,500: —
Avgår återbördade anslagsmedel	»	53,200: —
	Summa kronor	5,860,300: —

Då det emellertid vore av vikt, att åtskilliga av de sålunda föreslagna arbetena redan under år 1916 helt eller delvis komma till utförande, har järnvägsstyrelsen hemställt, att under nämnda år ställes till styrelsens förfogande ett belopp av 1,300,000 kronor, avsett för nedanstående arbeten, nämligen:

för inköp av fastighet vid Stockholms Central	kronor	280,000: —
» tillbyggnad av stationshuset vid Trälleborgs ångf.	»	20,000: —
	Transport kronor	300,000: —

	Transport	kronor	300,000: — [9.]
för vägportsanläggningar		»	150,000: —
» ombyggnad av Bohusbanans viadukt över Säveån		»	100,000: —
» omläggning av Västra stambanan samt anordnande av gatuport för Ånäsvägen		»	75,000: —
» utvidgning av Nässjö bangård		»	100,000: —
» anordnande av malmupplagsplats vid Svartön		»	230,000: —
» ombyggnad av Bodens bangård		»	100,000: —
» påbörjande av en del övriga förutnämnda arbeten		»	245,000: —
	Summa	kronor	1,300,000: —

Förutom ovanberörda anslagssumma 5,860,300 kronor anhåller styrelsen, såsom jag förut omnämnt, att följande belopp måtte under år 1917 ställas till styrelsens förfogande för *fullföljande av* nedanstående *redan beslutade arbeten*, vilka jämväl böra föras under anslagstiteln »nya byggnader och anläggningar vid statens trafikerade järnvägar», nämligen:

» *Vid Örebro, centralverkstaden*

Verkstadsanläggningar m. m. ..... kronor 100,000: —

Vid 1914 års riksdag beslutades, bland annat, anordnande av spårväxelverkstad, verkstadsbyggnad för vagnverkstaden, innehållande smedja, fjäderverkstad, babbitsgjuteri, anordningar för riktning och betning av vagnbeklädnadsplåt, m. m. samt slutligen vissa spåranordningar för en beräknad kostnad av sammanlagt 530,000 kronor. Av detta belopp beviljades av ovannämnda års riksdag 300,000 kronor för år 1915 och av 1915 års riksdag 130,000 kronor för år 1916; återstå således 100,000 kronor, vilket belopp styrelsen nu får anhålla ställes till styrelsens disposition för år 1917.

Ny bro över Öre älv med tillhörande linjeomläggning ..... kronor 550,000: —

Sedan 1915 års riksdag beslutat uppförandet av ny bro över Öre älv med tillhörande linjeomläggning och för påbörjandet av arbetet för år 1916 beviljat ett anslag å 100,000 kronor, får styrelsen nu i underdånighet anhålla, att för fortsättandet av arbetet ett belopp av 550,000 kronor måtte anvisas för år 1917 med rätt för Kungl. Maj:t att under år 1916 därav utanordna 200,000 kronor.

Som styrelsen i sin år 1914 ingivna underdåniga framställning härutinnan uttalade, var det styrelsens avsikt att under åren 1916—1917 utföra arbetet i fråga, varför styrelsen då hemställde om ett anslag å 300,000 kronor för år 1916. Kungl. Maj:t nedsatte dock beloppet till 100,000 kronor, varför

[9.] styrelsen måste förändra planen för arbetet så tillvida, att detsamma nu kommer att utföras under åren 1916—1918. För utförande av arbetet i enlighet med denna plan erfordras för år 1917 det ovan upptagna beloppet.»

Styrelsen anhåller sålunda, att *för fullföljande av redan beslutade arbeten* måtte till styrelsens förfogande ställas ett belopp av 650,000 kronor, varav i förskott för år 1916 200,000 kronor.

Departementschefen.

Det är högst betydande anslag, som styrelsen här ifrågasätter. Anslagsäskandet å 1917 års stat för här förevarande ändamål överskrider det av 1915 års riksdag anvisade sammanlagda beloppet, 3,220,700 kronor*), med ej mindre än 3,289,600 kronor.

I följd härav och med hänsyn till de stora krav, som i övrigt för statens järnvägars behov ställas å statskassan, vore det, såsom jag tidigare anfört, givetvis önskvärt, om någon mera avsevärd del av de nu ifrågasatta byggnaderna och anläggningarna kunde anstå till följande år. Emellertid har styrelsen enligt min mening tydligen sökt ställa sig till efterrättelse Kungl. Maj:ts anmodan att med hänsyn till de rådande förhållandena i möjligaste mån inskränka anslagskraven och därför i allmänhet endast framställt sådana äskanden, som äro nödiga för att icke äventyra antingen att ett hopande i betänklig grad framdeles sker av för tillfället undanskjutna anslagskrav eller att statens järnvägar icke hållas uppe i den nivå, som den starkt växande trafiken påkallar. Jag har därför endast i enstaka fall ansett mig kunna företaga några avprutningar å de gjorda äskandena. Jag övergår nu till en närmare granskning av de särskilda anslagsposterna och ber i sammanhang därmed att till de av järnvägsstyrelsen givna särskilda motiveringarna få foga några kompletterande upplysningar och kommentarier rörande en del av dessa poster.

Det ifrågasatta förvärvandet av *bostadshuset vid Centralstationen* ansåg jag mig föregående år icke kunna tillstyrka. Jag framhöll beträffande denna fråga, att därvid visserligen ett tillfälle uppoffrades att erhålla bostäder nära stationen för en del tjänstemän, vilka vore önskvärt hava boende i stationens omedelbara närhet för att möta ofta uppträdande plötsliga behov av förstärkningspersonal, ävensom att möjligheten försuttes att förvärva en fastighet, som läge synnerligen gynnsamt till för framtida utveckling av statens järnvägars anläggningar

*) Häri är inberäknat av 1915 års riksdag särskilt beviljat anslag å 480,000 kronor för vissa förut beslutade byggnader och anläggningar, dock ej den del om 250,000 kronor av samma anslag, som avsåg ombyggnad och utvidgning av spårsystemet vid bangården i Norrköping, då frågan om fortsatt anslag för sistnämnda ändamål upptagits under en särskild punkt här nedan.

vid Centralstationen. Då det emellertid icke syntes möta oöverkomliga svårigheter att genom förhyrning anskaffa icke allt för avlägset från stationen befintliga lägenheter i staden, ansåg jag, som nämnts, ifrågavarande fastighet ej då böra förekomma till förvärvande. [9.]

Järnvägsstyrelsen har nu framhållit, att möjlighet förefinnes att genom överbyggnad mellan centralstationsbyggnaden och ifrågavarande fastighet i framtiden utvidga styrelsens och första distriktsförvaltningens lokaler. Denna omständighet talar ytterligare för förslaget, och då det givetvis i och för sig är önskligt, att en i omedelbar anslutning till statens järnvägars anläggningar vid Centralstationen belägen fast egendom sådan som den ifrågavarande förvärvas för statens räkning, synes mig frågan om inköp av fastigheten ej vidare böra undanskjutas. Enligt uppgifter, jag erhållit från järnvägsstyrelsen, har fastigheten, som är taxeringsvärderad till 250,000 kronor och omfattar en tomtyta av 667,8 kvadratmeter, år 1909 inköpts för 260,000 kronor, vilket med frånseende av värdet å själva byggnaden utgör 389 kronor per kvadratmeter. Det nu begärda priset är enligt samma beräkningsgrund 412 kronor per kvadratmeter.

Till jämförelse må nämnas, att — med frånseende av värdet å byggnaderna — för bredvidliggande fastighet mot Mästersamuelsgatan år 1908 betalats 406 kronor per kvadratmeter samt för bredvidliggande fastighet mot Östra Järnvägsgatan år 1906 309 kronor per kvadratmeter. För inom samma kvarter liggande fastighet i hörnet av Mästersamuelsgatan och Vasagatan har år 1907 betalats 760 kronor per kvadratmeter. Det nu för fastigheten fordrade pris, 280,000 kronor, kan sålunda icke anses oskäligt, ehuru det visserligen något överstiger det av ägaren under föregående år begärda. Enligt vad jag erfarit, lär emellertid denna prisstegring bero på, att ägaren under året i fastigheten låtit utföra en del större reparations- och ändringsarbeten.

Husbyggnaderna vid *Alster*, *Skrea*, *Gullbrandstorp*, *Torsåker*, *Östersund och Gällivare*, *de sex banvaktsstugorna vid linjen Kiruna—Riksgränsen*, *anordnande av särskilda badrum och tvättstugor vid vissa stationer å femte distriktet*, *vattenledningsanläggningen vid Kiruna* samt en stor del av de *elektriska belysningsanläggningarna* äro arbeten, som förestavats av hänsyn till personalen och lämpligen icke böra undanskjutas.

Vad angår de av ovannämnda husbyggnader, som rubricerats såsom boställshus, äro desamma, såsom järnvägsstyrelsen ock anmärkt, — i likhet med vad fallet varit i fråga om de boställshus, för vilka anslag under de fyra senaste åren av riksdagen beviljats — i avseende å såväl byggnadssätt som inredning planerade i enlighet med den av

[9.] 1911 års husbyggnadskommission verkställda utredningen. För boställshusen vid *Gällivare*, vilka till antalet skulle bliva två, vartdera med fyra lägenheter om två rum och kök, har järnvägsstyrelsen tänkt använda den byggnadstyp, som begagnats för de av 1915 års riksdag beslutade boställshusen vid Notviken. Genom användandet av denna något större och förbättrade ehuru även något dyrare typ ernås, bland annat, att de i boställshusets övre våning befintliga lägenheterna erhålla särskild ingång, varigenom samtliga boställshavare bliva oberoende av varandra — ett önskemål, som även framhållits av ovannämnda husbyggnadskommission. Kostnaden för själva boställshuset enligt samma typ beräknades i fråga om boställshusen vid Notviken till 25,000 kronor. Då emellertid, enligt vad styrelsen meddelat, arbets- och materialprisen stegrats med omkring 10 procent, anser styrelsen, att boställshusen vid Gällivare icke kunna uppföras under 27,500 kronor för varje. Härtill kommer kostnaden för uthus, inrymmande tvättstuga och avträden, beräknad för vartdera huset till 2,000 kronor.

Anordnandet av särskilda badrum vid stationer, där tillgång på billiga bad på annat sätt icke finnes, måste givetvis anses synnerligen önskvärt, särskilt med hänsyn till maskinpersonalen. Efter vad jag från järnvägsstyrelsen inhämtat, äro de föreslagna anordningarna härför av ringa omfattning och utan prejudicerande innebörd samt avsedda att utföras inom eller i anslutning till redan befintliga lokaler.

Vad åter angår *anordnandet av tvättstugor* vid vissa stationer å femte distriktet framgår det av vad järnvägsstyrelsen anfört, att ökade krav på anslag för dylikt ändamål äro att förvänta. Inom styrelsen verkställd utredning har emellertid givit vid handen, att behov av dylika anläggningar kan anses ytterligare föreligga endast på ett fåtal ställen inom fjärde och femte distrikten, vilka anläggningar enligt en approximativ beräkning skulle komma att draga en sammanlagd kostnad av endast omkring 25,000 kronor. På grund härav anser jag mig böra tillstyrka beviljandet av det nu äskade anslaget för ändamålet.

De ifrågasatta *vattenlednings- och belysningsanläggningarna vid de nordliga statsbanelinjerna* utgöra ett led i järnvägsstyrelsens strävan att bereda personalen vid dessa linjer ökad bekvämlighet och trevnad inomhus och därigenom i någon mån minska känningen av de hårda klimatiska förhållandena vintertiden i dessa trakter. Beträffande vatten- och avloppsledningsanläggningen i boställshusen vid *Malmberget* får jag emellertid erinra, att järnvägsstyrelsen upptog anslag för densamma bland fjolårets äskanden, men ansåg jag med utförandet kunna anstå, enär vattenposter voro framdragna nära boställshusen. Jag anser mig icke heller för närvarande av ekonomiska skäl kunna till-

styrka detta anslag, särskilt med hänsyn därtill, att det måste anses [9.]
ännu mera trängande att den av järnvägsstyrelsen föreslagna vattenledningsanläggningen vid *Kiruna* kommer till utförande. Å denna senare plats finnas nämligen icke ens vattenposter vid boställshusen, utan måste vattnet hämtas från brunnar, i vilka vattnet dessutom är av dålig beskaffenhet. Med hänsyn till de dryga kostnader, anläggningen i Kiruna kommer att betinga, synes mig emellertid välbetänkt, att dessa kostnader fördelas på 3 år i stället för, som järnvägsstyrelsen föreslagit, 2 år. Det belopp, som för år 1917 skulle erfordras, skulle sålunda utgöra 50,000 kronor.

De av järnvägsstyrelsen begärda anslagen för *belysningsanläggningar* upptaga, såsom av järnvägsstyrelsens skrivelse framgår, även anläggningar vid en del stationer i olika delar av landet, där hänsynen till personalens trevnad icke varit den bestämmande faktorn. Beträffande vissa av dessa platser är, enligt vad jag av järnvägsstyrelsen inhämtat, förslaget om införande av elektrisk belysning beroende på behovet att stärka belysningen å bangårdarna för minskande av faran för trafikanter och personal. I fråga om övriga platser skulle genom sådan belysnings anordnande en besparing i driftkostnaderna ernås. Till den första gruppen äro att hänföra de föreslagna anläggningarna vid Örnsköldsvik, Trehörningsjö, Mellansel, Hälsingborg, Älmhult, Värtan, Norrtull och Väsby, till den senare anläggningarna vid Umeå, Moälven, Själevad, Kallholmen, Näsviken, Bergvik, Ockelbo liksom vid Ängelholm och Långsele. Utan att yttra mig om, varest de ifrågasatta anläggningarna i första hand böra komma till utförande, har jag, med hänsyn till rådande ekonomiska förhållanden, ansett, att utgifterna för dessa anläggningar lämpligen kunna fördelas på flera år samt att en minskning av det nu begärda anslaget med 44,500 kronor utan olägenhet bör kunna ske.

Ombyggnaden av *stationshuset vid Älmhult*, som skulle utföras huvudsakligen för att bereda postverket utvidgade expeditionslokaler och vilken ombyggnad förra året ansågs kunna anstå ett år, torde nu icke lämpligen böra ytterligare undanskjutas.

Följande arbeten kunna rubriceras såsom anläggningar, vilka äro speciellt avsedda att medföra direkta besparingar i driftkostnaderna, nämligen *utvidgning av spårsystemen vid Gårdsjö*, *Stenstorp*, *Svartön och Lakaträsk*, de under rubriken *anordningar för beredande av ökad upplagsplats för stenkol i importhamnar och å bränslestationer samt förbättrad kolemottagning i importhamnarna* upptagna arbeten, *kolgivningsanordningarna vid Hallsberg*, *vattenanordningarna vid Sävenäs*, *Hälsingborgs ångfärjestation*,

[9.] *Byvalla och Skorped, vatten- och kolgivningsanordningarna vid Mellansel, Bastuträsk och Myrheden samt ångcentralanläggningen vid Kiruna.* Även flera av de under rubriken »större arbeten» upptagna anläggningarna kunna hänföras till denna kategori. Om dessa blir jag emellertid i tillfälle att yttra mig något närmare längre fram i sammanhang med andra under nämnda rubrik sammanförda arbeten. För mitt tillstyrkande av anslagen till de ovan uppräknade, speciellt driftkostnadsbesparande anläggningarna tillåter jag mig åberopa de av järnvägsstyrelsen anförda skäl, vilka synas mig synnerligen vägande. Vidkommande *anordningarna för beredande av ökad upplagsplats för stenkol i importhamnar och å bränslestationer samt förbättrad kolemottagning i importhamnarna* önskar jag särskilt framhålla den stora betydelse dessa anläggningar hava för ett jämnare utnyttjande av vagnparken. Detta torde bäst belysas genom ett exempel. En kolångare om 3,000 ton lossas sålunda i Norrköping på omkring 10 dagar med 300 ton per dag. Härför erfordras cirka 25 vagnar per dag eller inalles omkring 250 vagnar, vilka för koltransporten bindas i medeltal omkring 3 dagar. Alltså erfordras 750 vagndagar, vartill komma erforderliga transporter av de tomma vagnarna dels till Norrköping och dels från bränslestationen till den plats, varest vagnarna efter koltransporten skola användas. Närmare 1,000 vagndagar torde därför åtgå för distribution av kolen uti ifrågavarande fall. Dessa vagndagar berövas därvid den reguljära trafiken vid ett tillfälle, då eventuellt stor efterfrågan på vagnar är rådande.

En detalj i det av järnvägsstyrelsen upprättade programmet i denna fråga utgör *anordnandet av kaj för kolemottagning samt upplagsplats för stenkol i Örnsköldsvik.* Vid behandling av detta ärende vid 1915 års riksdag vitsordade statsutskottet, att goda skäl voro förebragta för vidtagande av förbättrade anordningar i berörda avseende, men fann dock något tvingande behov att då anvisa medel för anläggningarnas utförande icke föreligga. Utskottet ansåg sig sålunda icke böra biträda Kungl. Maj:ts framställning i detta ämne. Av vad ovan anförts vill det synas, att vägande skäl numera förebragts mot arbetets ytterligare förskjutning. Ej heller synes det mig böra ifrågakomma att för minskandet av anläggningskostnaden låta kajen komma till utförande av trä i stället för — såsom av järnvägsstyrelsen föreslagits — av betong. Genom att utföra kajen av trä skulle visserligen enligt järnvägsstyrelsens beräkningar inbesparas ett direkt kapitalutlägg av 35,000 kronor. Om emellertid i kalkylen hänsyn tages till den erfarenhet, som vunnits beträffande underhåll av betong- och träkaj, visa beräkningarna, att efter 24 år

träkajen kommer att ställa sig 21,000 kronor dyrare än betongkajen. [9.]
Lägges därtill den synpunkten, att kostnaden för träkajen inom visst antal år, då densamma måste ombyggas, bör vara helt amorterad, ställer sig en jämförelse ännu ofördelaktigare. Denna amorteringstid är emellertid synnerligen svår att uppgiva, då så många omständigheter kunna inverka på kajens bestånd, att några siffror med någon större grad av sannolikhet ej kunna angivas.

Beträffande anslaget till vattenanordningen vid *Sävenäs* torde böra beaktas, att den av järnvägsstyrelsen angivna direkta besparingen endast utgör beräknad besparing i kostnaden för vattnet. Härtill kommer även en indirekt, utgörande vinsten av att växlingslokomotiven icke behöva tillryggalägga vägen till Göteborg för vattentagning, utan att nyttigt arbete samtidigt uträttas, ävensom att växlingsarbetet hastigare hinner utföras. Vinsten i dessa hänseenden är dock svår att med siffror uppgiva, men uppgår givetvis till ett avsevärt belopp. Vidkommande vattenanordningen vid *Hälsingborgs ångfärjestation*, avseende uppförande av ett vattentorn med reningsverk, torde böra nämnas, att samma anslag av järnvägsstyrelsen upptogs bland fjolårets äskanden, men fann jag mig då av budgetskäl förhindrad tillstyrka detsamma.

En del av de ifrågasatta anläggningarna kunna med hänsyn till ändamålet sammanföras till en grupp, innefattande arbeten, vilka äro avsedda att, förutom att höja banans och stationernas trafikkapacitet, särskilt tillgodose trafiksäkerheten. Anslagskraven rörande denna grupp av anläggningar torde böra ses i belysning av de uttalanden, som gjorts i hithörande ämnen av 1912 års järnvägskommission angående trafiksäkerheten — den s. k. Malmslättskommissionen — i dess betänkande samt av järnvägsstyrelsen uti dess över nämnda betänkande avgivna utlåtande. För de av kommissionen och järnvägsstyrelsen därvid uttalade önskemål rörande *ökade utrymmen å bangårdar*, avseende bland annat ökning av tågspårslängden å huvudlinjernas stationer samt stationernas förseende i stor omfattning med s. k. utryckning- eller utdragsspår, ävensom angående *skyddsanordningar för allmänheten* och *ökad anläggning av dubbelspår* har jag lämnat en redogörelse i mitt anförande till statsrådsprotokollet den 14 januari 1915 rörande motsvarande av styrelsen till anslagsbeviljande nämnda år ifrågasatta arbeten; och ber jag för korthetens skull få hänvisa till samma redogörelse. I samband med nämnda redogörelse framhöll jag ock i anledning av en utav järnvägsstyrelsen utarbetad plan för dubbelspårsbyggnaders utförande under tioårsperioden 1914—1923,

[9.] slutande å en kostnad av 25,560,000 kronor, att det syntes mig tydligt, att anslagen för dubbelspår icke kunde beviljas att utgå inom några få år, utan att avsevärd tid torde komma att förflyta, innan de i första hand nödvändiga dubbelspårsträckorna vore utbyggda, varjämte jag påpekade det önskvärda däruti, att under tiden åtgärder vidtoges för att motverka de särskilt i detta sammanhang anmärkta tågförseningarna. Jag framhöll även, att järnvägsstyrelsen haft sin uppmärksamhet riktad på denna sak och såsom en åtgärd i antytt syfte föreslagit byggandet av ett antal tågmötesplatser.

De anläggningar, som av styrelsen nu föreslås för att i enlighet med de av kommissionen och järnvägsstyrelsen uppdragna riktlinjerna tillgodose speciellt trafiksäkerheten, äro *utdragsspår vid Hallsberg*, *Älmhult*, *Storvik*, *Ljusdal* och *Bollnäs*, *ökning av mötesspårslängd vid Möckeln*, *Gullbrandstorp*, *Karsjö*, *Alby* och *Fors* samt *mötesplatserna vid Äng* och *Ulvåker*, varjämte *håll-* och *mötesplatserna vid Kortebo och Tväråbäck* samt *last- och mötesplatsen vid Långviksmon*, förutom att tillgodose behovet för den lokala trafiken, torde tjäna enahanda syftemål. Vad angår håll- och mötesplatsen vid *Kortebo* äskade Kungl. Maj:t på min tillstyrkan anslag av föregående års riksdag, men fann riksdagen på angivna skäl detta arbete utan större olägenhet kunna anstå till ett kommande år. De av järnvägsstyrelsen anförda motiv för upptagande av anslaget för denna håll- och mötesplats redan bland 1917 års anslag synas mig dock övertygande. Att å linjen Jönköping—Bankeryd lokaltrafiken i möjligaste mån göres oberoende av fjärrtrafiken, vilket närmast avses genom anläggande av ifrågavarande håll- och mötesplats, torde nämligen vara i hög grad önskligt. De genomgående tågen å linjen Falköping-Ranten—Nässjö, vid vilken linje Kortebo är beläget, stå i förbindelse med de stora genomgående tågen å respektive Västra och Östra stambanan. En försening av dessa förbindelsetåg kommer därför att medföra rubbningar även av tågen å huvudlinjerna. Enligt vad jag inhämtat, trafikeras enligt nu gällande vintertidtabell linjen Jönköping—Bankeryd av icke mindre än 28 tåg per dygn, av vilka icke mindre än 14 äro lokaltåg och av de övriga genomgående tågen alla utom 2 persontåg. På grund av denna täta trafik hindras ofta de genomgående tågen av lokaltågen och verkningarna härav sträcka sig långt ut på huvudlinjerna. Genom anläggning av mötesspår vid Kortebo beredes möjlighet att låta de genomgående tågen där passera eller möta lokaltågen, varigenom förseningar i många fall kunna undvikas.

Beträffande järnvägsstyrelsens förslag om anläggning av en last- och mötesplats vid *Långviksmon* anser jag goda skäl för en sådan anläggning förefinnas. Då emellertid förslag till byggandet med stats-

bidrag av en landsväg mellan Flerke by i Gideå socken till Hemling i Björna socken finnes utarbetat, men olika meningar om den lämpligaste sträckningen av denna väg gjort sig gällande, anser jag, att frågan om anläggning av last- och mötesplatsen bör avgöras först sedan utredning i vägfrågan verkställts. Det lämpligaste läget för last- och mötesplatsen måste nämligen bedömas i samband med de olika vägförslagen. Jag anser sålunda, att med den av järnvägsstyrelsen föreslagna anläggningen vid Långviksmon bör tillsvidare anstå. [9.]

Till de speciella trafiksäkerhetsanläggningarna böra givetvis också räknas det planerade *anordnandet av skenfria vägkorsningar.*

Till en början tillåter jag mig omförmäla vad Malmslättskommissionen i huvudsak anfört i detta ämne.

»Det ligger i sakens natur, att en järnväg på mångfaldiga ställen måste sammanträffa med och korsa landsvägar, flera ju tätare bebyggd den kringliggande orten är. Vid byggandet av de svenska statsbanorna lät man i allmänhet järnvägen korsa ej blott enskilda utan även större och mindre allmänna vägar i banans plan, därest ej terrängförhållandena eller särskilt livlig trafik annat krävde. Givetvis undvekos därigenom ofta nog ej oväsentliga kostnader. Under en äldre tid, då trafiken å banorna såväl som å vägarna var relativt ringa, innebar en dylik anordning ingen egentlig olägenhet, ehuru ju på många ställen bevakning av vägövergångar blev nödvändig. Allt eftersom trafiken å såväl järnvägar som landsvägar ökats, hava emellertid de med korsningar i samma plan mellan bana och väg förbundna olägenheterna allt skarpare framträtt. På ej så få ställen har det ock visat sig oundgängligt att genom ombyggnad av järnväg eller landsväg leda endera vägen på bro över den andra och sålunda undvika korsning i samma plan. Sådana ombyggnads- och omläggningsarbeten kräva emellertid i allmänhet avsevärda kostnader, och det är därför naturligt, att de komma till utförande endast då detta anses synnerligen behövligt.»

Efter en redogörelse för utfärdade säkerhetsbestämmelser i fråga om vägkorsningar i banans plan anför kommissionen vidare.

»Såsom ovan antytts, skulle det ur alla synpunkter vara lämpligast, om inga korsningar i samma plan mellan bana och allmän väg behövde förefinnas. Tydligen kan detta knappast tänkas någonsin inträffa, men givetvis är det synnerligen önskvärt, att korsning i banans plan med starkt trafikerad allmän väg om möjligt undvikes.»

I järnvägsstyrelsens nu förevarande skrivelse har styrelsen erinrat därom, att styrelsen i sin underdåniga framställning den 27 november 1913 angående behovet av nya byggnader och anläggningar under tioårsperioden 1914—1923 framhållit, att de vägkorsningar, som vore mest i behov av att göras skenfria, borde medtagas under nämnda period; och beräknade styrelsen kostnaderna härför till sammanlagt 2,322,000 kronor för statens järnvägars vidkommande. Det oaktat har,

[9.] framhåller nu styrelsen, under de senaste åren bland äskandena endast upptagits anslag för enstaka vägomläggningar, men har styrelsen hädanefter för avsikt att mera kraftigt söka framgå på den inslagna vägen och därför i år för ändamålet begärt ett rätt betydande belopp. Ett målmedvetet fullföljande av den av styrelsen uppgjorda planen inom ekonomiskt möjliga gränser synes också mig synnerligen önskligt, ej minst med hänsyn till Malmslättskommissionens uttalanden i ämnet. De platser, å vilka styrelsen nu ansett anordnandet av skenfria vägkorsningar mest trängande, ligga ock å synnerligen starkt trafikerade huvudlinjer. Den större rörelsefrihet, järnvägsstyrelsen avser att vinna genom erhållande av ett gemensamt anslag för samtliga för ett år planerade vägkorsningsarbeten i stället för visst belopp för varje anläggning — för de största arbetena av antydd art ämnar järnvägsstyrelsen, såsom i år skett beträffande anordnandet av vägport över Ånäsvägen i Göteborg, fortfarande begära särskilt anslag — synes mig även vara väl motiverad. Härigenom erhåller styrelsen en starkare ställning gent emot kommuner och andra vederbörande, som kunna hava särskild nytta av anordningar av ifrågavarande beskaffenhet och således jämväl böra deltaga i kostnaden för desamma.

De ifrågasatta *telegraf- och sektionstelefonledningarna* sammanhänga uppenbarligen med tågledningsarbetet och med åtgärderna för trafiksäkerhetens höjande. Malmslättskommissionen har också, såsom järnvägsstyrelsen påpekar, berört frågan om dylika ledningar i samband med behandlingen av tågledningen. Jag anser mig också nu i likhet med förra året böra förorda det begärda anslaget till dylika ledningar.

Till den grupp anläggningar, som speciellt avser höjandet av trafiksäkerheten, äro, såsom redan av rubriceringen framgår, slutligen också att hänföra de av styrelsen ifrågasatta *växel- och signalsäkerhetsanläggningarna*. För vad som anförts rörande dylika anläggningar av Malmslättskommissionen i dess betänkande och av styrelsen i dess förenämnda över betänkandet avgivna yttrande har jag redogjort i mitt anförande till statsrådsprotokollet den 14 januari 1915, och tillåter jag mig bringa denna redogörelse i Kungl. Maj:ts erinran. Ehuru styrelsen i sitt nyssnämnda yttrande fäste Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på, att betydligt högre anslag än de hittills för ifrågavarande ändamål beviljade äro behövliga för att i önskvärd grad inom rimlig tid kunna fullfölja berörda arbeten, begär emellertid nu styrelsen icke större belopp än vad som anvisats vid de två senaste riksdagarna, och anser jag det icke kunna ifrågasättas annat, än att detta anslagskrav bör beviljas.

Uppförandet av *vattentorn vid Hallsberg*, varför anslag av budget- [9.]
skäl icke upptogs bland äskandena hos 1915 års riksdag, torde nu icke vidare böra uppskjutas. För den av järnvägsstyrelsen förra året ifrågasatta *komplettering av vagnverkstaden i Örebro*, som jag då efter samråd med järnvägsstyrelsen ansåg kunna anstå, får jag nu tillstyrka, att anslag begäres för att härigenom möjliggöra ett rationellt utnyttjande med det snaraste av det inom centralverkstaden tillgängliga utrymmet.

För förändring av håll- och mötesplatsen *Valtorp* till fullständig station har järnvägsstyrelsen begärt medel redan för år 1914 och sedermera för såväl år 1915 som år 1916, men har på vederbörande departementschefs hemställan anslag icke äskats av riksdagen, enär anläggningen ansetts kunna utan större olägenhet anstå till ett kommande år. Såsom järnvägsstyrelsen i sin motivering framhållit, äro godstrafikanterna i trakten hänvisade till den en kilometer söder om Valtorp belägna lastplatsen Berga, som icke erbjuder tillfredsställande anordningar för trafikens skötande samt äges av enskild person. Denne pålägger trafikanterna en viss avgift per vagn. Härtill kommer, att fraktsatserna vid Berga icke beräknas efter den verkliga väglängden — såsom fallet är vid stationerna — utan från den närmast bortom liggande stationen, vilken sistnämnda, för trafikanterna mindre gynnsamma fraktberäkningsgrund i regel tillämpas vid de håll- och lastplatser vid statens järnvägar, som, i likhet med Berga, icke äga självständig redovisning. Ortens godstrafikanter intaga således en ganska ogynnsam ställning i trafikavseende, varför ett utbyggande till station av Valtorp, som därtill bättre lämpar sig än Berga, icke rimligen bör uppskjutas längre. Tillgodoseende av ett från ortsbefolkningens sida allt starkare framträdande krav på bättre trafikmöjligheter åsyftas jämväl med det av styrelsen redan till anslagsbeviljande för år 1916 ifrågasatta utbyggandet av mötesstationen *Blädinge* till håll- och lastplats, vilket arbete jag vid anmälan av ärendet förra året ansåg kunna anstå till ett senare år.

Bland övriga här ovan ej särskilt angivna arbeten, vilka icke äro hänförliga under rubrikerna »större arbeten» och »diverse arbeten», hava följande ej ansetts påkalla någon ytterligare motivering, utöver vad järnvägsstyrelsen anfört, nämligen arbetena under 1:o a) vid *Nybo*, under 1:o b) vid *Jönköping*, *Trälleborgs ångfärjestation*, *Diö* och *Bollnäs*, under 2:o d) vid *Arlöv*, *Forsa* och *Norrfors* samt under 7:o vid *Väsby*, *Örebro centralverkstad* och *Eslöv*. De flesta av dessa äro sådana, som föranledas av den fortgående trafikökningen.

Av de *större arbetena* kunna en del, såsom jag förut framhållit, hänföras till sådana anläggningar, vilka betingas av önskvärdheten att

[9.] kunna göra direkt påvisbara besparingar i driftkostnaderna. I detta avseende märkas särskilt *bangårdsombyggnaderna vid Katrineholm, Jönköping och Nässjö samt lokomotivstationsanläggningen vid Bollnäs.*

Vad angår *Katrineholm* torde såsom ytterligare ett skäl för bangårdens snara utvidgning utöver de av järnvägsstyrelsen anförda kunna framhållas att, allt eftersom ombyggnaden av spårsystemet genomföres, växlarna lämpligen kunna förreglas. Detta har hittills icke kunnat ske, men är vid en station som Katrineholm i dess egenskap av förenings- och tågrangeringsstation givetvis av största betydelse ur såväl trafik- som säkerhetssynpunkt. Jag anser mig därjämte ytterligare böra betona vad styrelsen i sin motivering framhåller, nämligen att behovet av nu förevarande anläggning förefinnes oberoende av Järna—Norrköpingsbanans tillkomst. Särskilt torde — då denna fråga varit föremål för tidigare uttalanden inom statsutskottet — böra påpekas, att behovet av ökade utrymmen i stationshuset icke röner inflytande av nämnda bananläggning, utan uteslutande är att anse såsom en följd av den ökade lokala trafiken å platsen. I det nu begärda anslaget ingå visserligen icke medel till stationshusets ombyggnad, men i det uppgivna totalbeloppet, 575,000 kronor, ingår del av kostnad för sådan ombyggnad med 100,000 kronor, något som jag ansett mig böra i detta sammanhang påpeka.

Vidare anser jag mig böra framhålla angelägenheten av att spårsystemet å stationen utvidgas. Det trånga spårutrymmet medför nämligen, såsom järnvägsstyrelsen påvisat, att avsevärda tågförseningar ofta icke kunna undvikas, vilket förhållande i stor utsträckning inverkar störande på tågrörelsen i sin helhet å tillstötande huvudlinjer. Anledningen till dessa tågförseningar kan nämligen sökas däri, att tågspårens ringa antal och delvis korta längd nödvändiggör undandragning av å stationen befintliga tågsätt, innan nya tåg kunna insläppas eller avgå, varjämte de trånga plattformsutrymmena i högsta grad försvåra överförandet av resande och resgods från de olika tågen. Lägges därtill, att bristen på uppställningsspår medför hinder för vagnarnas rationella omsättning genom försvårad lastning, lossning och rangering, torde med full tydlighet framgå det trängande behov, som föreligger för de föreslagna arbetenas genomförande.

Vad jag sålunda anfört torde även utvisa, att det av järnvägsstyrelsen för år 1917 begärda anslaget med nödvändighet förutsätter ytterligare anslag följande år för genomförandet av planen i större utsträckning än som är möjligt med det nu begärda, efter rådande ekonomiska förhållanden lämpade anslaget.

Den föreslagna bangårdsombyggnaden vid *Jönköping* är en synner-

ligen kostnadskrävande anläggning, även om endast det första utbyggnadsstadiet behöver hållas i sikte under närmaste åren. Den alltmer stegrade person- och godstrafiken å denna station synes emellertid påkalla, att första steget med det snaraste tages till utvidgning av bangårdsområdet i avsedd omfattning. [9.]

Trafikens storlek och tillväxt under åren 1909—1914 framgå av följande tablå:

	1909.	1910.	1911.	1912.	1913.	1914.
Antal resor per dag	891	1,127	1,228	1,302	1,456	1,528
» ton avgiftspliktigt gods per dag	316	294	317	348	361	382
» tåg per dag	20	31	33	33	36	35
» till- och avkopplade vagnar per dag	155	176	199	222	192	205

Efter vad jag inhämtat av järnvägsstyrelsen, skulle för den föreslagna utvidgningen tagas i anspråk vissa staden tillhöriga markområden, beträffande vilkas förvärvande för statens järnvägars räkning förhandlingar pågå. Härvid har från stadens sida begärts ersättning för ifrågavarande områden dels genom utbyte av viss statens järnvägar tillhörig mark, dels ock genom kontant betalning. Järnvägsmyndigheterna åter hava gjort gällande, att stadens mark bör avstås till statens järnvägar utan kontant ersättning. Järnvägsstyrelsen har ock vid beräkningen av kostnaderna för bangårdsutvidgningen utgått därifrån, att någon marklösen till staden ej skulle behöva erläggas.

I betraktande av de uppenbara fördelar, vilka staden genom bangårdsombyggnaden skulle ernå, vill det synas, som om goda skäl förelåge för den av järnvägsmyndigheterna intagna ståndpunkten. Då jag anser, att stadens ställning till frågan om markupplåtelsen bör vara fullt klarställd, innan förslaget om bangårdsombyggnaden föres vidare, har jag ej ansett mig kunna för närvarande tillstyrka bifall till järnvägsstyrelsens ifrågavarande framställning. I sammanhang härmed vill jag meddela, att stadsfullmäktige i Jönköping i skrivelse till mig den 21 december 1915 anhållit, att vid den föreliggande frågans behandling vissa av stadsfullmäktige uttalade önskemål måtte bliva beaktade. Dessa önskemål innefatta en väsentlig omläggning av det från järnvägsstyrelsens sida framförda förslaget. För den händelse ärendet senare under riksdagens lopp skulle befinnas i slutgiltigt skick, torde jag måhända bliva i tillfälle att då ånyo anmäla detsamma inför Kungl. Maj:t.

Vad angår *Nässjö* äro kostnaderna för bangårdsombyggnaden enligt förslaget visserligen mycket dryga, men de motvägas dock i avsevärd mån av de beräknade inbesparingarna i driftkostnader för såväl Nässjö som de angränsande stationer, där omrangering av de större fjärr-

[9.] godstågen för närvarande måste ske. Enligt järnvägsstyrelsens utredning skulle besparingen i antalet växellokomotivtimmar och arbetstimmar för växelpersonal för Nässjös vidkommande kunna skattas till över 80,000 kronor per år. Den årliga besparingen i växlingskostnad å de angränsande stationerna kan, enligt vad jag inhämtat, visserligen icke efter några fasta beräkningsgrunder bestämmas, men kommer påtagligen att röra sig om mycket avsevärda belopp och sannolikt icke understiga 20,000 kronor.

Efter utvidgningen är Nässjö avsedd att bliva en huvudrangerstation, där inkommande godståg upplösas samt nya godståg sammansättas. Detta gäller såväl lokalgodstågen, vilka tjänstgöra som uppsamlare eller avlämnare av gods och vagnar å de mellan rangerstationerna liggande stationerna, som ock fjärrgodstågen, vilka i regel icke sätta eller taga vagnar å mellanstationerna.

För det systematiska och rationella handhavandet av den växande trafiken kräves, att dylika huvudrangerstationer anordnas även å andra platser. Det senast gångna årets trafiköverhopning har med full tydlighet ådagalagt de stora svårigheter, som möta för trafikens avvecklande på den grund att bangårdsanordningarna flerstädes äro otillräckliga. Enligt vad jag från järnvägsstyrelsen inhämtat, torde det ock bliva nödvändigt att inom den närmaste framtiden vidtaga utvidgning av åtskilliga större stationer, där förhållandena visat sig särskilt otillfredsställande. Bland dessa platser har i främsta rummet framhållits den viktiga knutpunkten Hallsberg. Järnvägsstyrelsen har ock under hand anmält sin avsikt att, sedan styrelsen hunnit bearbeta det material beträffande trafiken vid denna station, som vunnits under den gångna högtrafikperioden, samt erforderliga transport- och tekniska planer för anläggandet av en huvudrangerstation i Hallsberg blivit utarbetade, inkomma med förslag till utvidgning av bangården därstädes, om möjligt i så god tid, att proposition i frågan kan avlåtas till den nu sammanträdande riksdagen.

Den planerade ombyggnaden av *Bohusbanans viadukt över Säveån* genom utbytande av nuvarande träkonstruktion mot permanent sådan av järn är starkt påkallad ur trafiksäkerhetssynpunkt, vartill komma de dryga, med träkonstruktionens växande ålder alltjämt stigande underhållskostnaderna. Arbetet med den nya viadukten är, såsom framgår av järnvägsstyrelsens skrivelse, avsett att utföras i anslutning till föreliggande förslag till ombyggnad av Göteborgs bangård.

Enligt detta förslag anordnas gemensamma stationsanläggningar för dels de till den nuvarande statsbanestationen anslutande Västra stambanan och Bohusbanan, dels ock Bergslagsbanan samt de till denna

banas station jämväl anslutande Västkustbanan och Göteborg—Borås järnväg. För samtliga dessa banor inledes persontrafiken till en som genomgångsstation anordnad centralstation, vilken förlägges invid Bohustorget och till vilken de särskilda banorna efter hand kunna anknytas. Godstågen däremot upplösas å och avgå från statens järnvägars redan befintliga rangerbangård vid Sävenäs, dit ock förbindelsespår till hamnar och godsstationer inledas. Enligt förslaget anlägges en större godsstation å området söder om Bergslagsbanans nuvarande station, varjämte smärre lokala godsstationer anordnas å olika platser. Beträffande detta förslag, som på grundval av en av järnvägsstyrelsen framlagd plan blivit utarbetat av delegerade för statens järnvägar, Göteborgs stad och vederbörande enskilda järnvägar, föreligger i tekniskt hänseende enighet mellan delegerade. Emellertid har det, enligt vad järnvägsstyrelsen meddelat mig, befunnits nödvändigt att upptaga vissa delar av förslaget till förnyad prövning, innan förhandlingar om en ekonomisk uppgörelse beträffande förslagets genomförande påbörjas. Vid den omarbetning av förslaget, som i anledning härav igångsatts och som företages i samråd med staden och de berörda enskilda järnvägarna, ifrågasättes icke någon ändring av förslagets huvuddrag, och detsamma gäller även den i förslaget angivna sträckningen för Bohusbanans ingångslinje till Olskrokens station. Om denna sträckning råder sålunda ingen tvekan. Med hänsyn till angelägenheten av att träviadukten i den nuvarande ingångslinjen snarast möjligt ersättes med permanent anläggning, har järnvägsstyrelsen samtidigt med förhandlingar om bangårdsförslaget i dess helhet bedrivit separata förhandlingar med staden och Bergslagsbanan om denna detalj. Härvid har ock beträffande den ifrågavarande viaduktbyggnaden enighet i tekniskt hänseende uppnåtts. Ytterligare fordras emellertid, att formell överenskommelse träffas mellan järnvägsstyrelsen och stadsfullmäktige i Göteborg om ett markbyte av ringa omfattning, som betingas av linjeändringen. Några svårigheter för träffandet av dylik överenskommelse anser emellertid styrelsen icke förefinnas, utan beräknar styrelsen, att åtminstone preliminär sådan med stadens delegerade för underhandlingar i bangårdsfrågan skall vara träffad, då ärendet upptages till avgörande av riksdagen. Av dessa skäl anser jag mig böra förorda beviljande av medel för nu ifrågavarande ändamål, därvid emellertid, på grund av den rådande ekonomiska situationen, anslagsbeloppet för år 1917 torde böra begränsas till 250,000 kronor. [9.]

Omläggning av västra stambanan samt anordnandet av gatuport för Ånäsvägen synas ur trafiksäkerhetssynpunkt icke böra undanskjutas. Antalet tåg, som dagligen passera linjen Olskroken—Sävenäs, utgör

[9.] enligt vintertidtabellen 37 och enligt sommartidtabellen 43, vartill kommer ett varierande men alltid avsevärt stort antal växlingståg mellan Olskrokens station och Sävenäs rangeringsbangård. Ingen meningsskiljaktighet lär enligt järnvägsstyrelsen råda mellan de om ordnandet av Göteborgs bangårdsfråga förhandlande parterna rörande västra stambanans ändrade sträckning mellan Olskroken och Sävenäs, vadan intet hinder torde möta att lösa denna detalj fristående från bangårdsfrågan i dess helhet. Den förutsatta överenskommelsen med staden Göteborg om kostnadsfri upplåtelse av mark samt om stadens bidrag i ekonomiskt avseende i övrigt till förevarande arbetens utförande anser järnvägsstyrelsen likaledes kunna vara preliminärt med delegerade träffad till den tid, då ärendet föreligger till behandling av riksdagen.

Uppförande av 6 lokomotivplatser, revisionsverkstad, förråd och vattentorn samt inläggning av 20 meters vändskiva i Bollnäs synas mig på grund av de av järnvägsstyrelsen anförda skälen böra komma till utförande. Då emellertid arbetet är avsett att fördelas på flera år, anser jag mig, med hänsyn till rådande ekonomiska förhållanden, böra tillstyrka, att anslaget för år 1917 inskränkes till 100,000 kronor.

Vidkommande den nya malmupplagsplatsen vid *Svartön*, vartill järnvägsstyrelsen nu äskat medel, tillåter jag mig erinra, att frågan om anordnandet av dylik upplagsplats redan i ett annat sammanhang varit underställd riksdagen.

I proposition nr 281 till 1914 års senare riksdag föreslog Kungl. Maj:t riksdagen medgiva, att Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag finge under tiden intill den 1 juni 1915 i enlighet med de närmare föreskrifter, som järnvägsstyrelsen kunde meddela rörande ordnandet av transporten, försända högst 100,000 ton malm från Gällivare till Riksgränsen utan iakttagande av det i § 2 femte stycket av det i 1913 års överenskommelse mellan svenska staten samt bolaget med flera stadgade villkor, att bolaget utöver i transportplanen angivna kvantiteter skulle försända minst motsvarande kvantitet malm från Kiruna till Svartön.

I mitt yttrande till det vid nämnda proposition fogade statsrådsprotokollet anförde jag, bland annat, att en framställning av ovan angiven innebörd vore grundad å den förutsättning, att under krigstillståndet i Europa avsättningen av malm över Luleå—Svartön skulle i väsentlig mån försvåras, medan åter utskeppning av malm från Narvik i större utsträckning skulle komma till stånd. Tillika upplyste jag i detta sammanhang, att, enligt vad jag inhämtat, järnvägsstyrelsen för tillfället låge i underhandlingar med Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag om anordnande för dess räkning av ytterligare upplagsmöjligheter för malm å Svartön, nämligen för upplag av en kvantitet av högst 500,000 ton

utöver vad som eljest där kunde lagras under vintrarna, då skeppning [9.]
på grund av Bottniska vikens tillfrysande icke kunde äga rum. Därest nedtransportering av malm till Svartön komme att fortgå i samma skala, vari den då skedde, komme de där för tillfället befintliga upplagsutrymmena att i mitten eller slutet av januari 1915 helt och hållet vara tagna i anspråk och plats då icke finnas för ytterligare upplag av malm. En följd därav skulle bliva, att vid nyssnämnda tidpunkt gruvdriften i Malmberget på grund av bristande möjligheter för lagring av malmen måste upphöra. Det ifrågasatta nya upplaget syntes emellertid icke böra anordnas, med mindre bolaget förbunde sig antingen att till Svartön frakta viss angiven minimikvantitet malm eller ock att för begagnande av upplagsplatsen erlägga en årlig avgäld, som ungefär motsvarade räntan å anläggningskapitalet. Huru denna fråga om anordnande av ytterligare upplagsutrymmen för malm å Svartön kunde komma att lösas, därom fann jag emellertid något bestämt uttalande då ej kunna göras, utan antog jag mig framdeles bliva i tillfälle att anmäla ärendet inför Kungl. Maj:t. De kostnader, som ett anordnande av dylikt upplag å Svartön komme att betinga, syntes mig under förhandenvarande omständigheter kunna förskotteras.

I skrivelse den 23 september 1914 anmälde riksdagen, att med hänsyn till de för Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning anförda skäl, bland vilka riksdagen särskilt ville framhålla svårigheten att under den närmaste tiden anordna ytterligare upplagsmöjligheter för malm å Svartön, riksdagen bifallit vad Kungl. Maj:t i nämnda proposition föreslagit.

På därom av järnvägsstyrelsen gjord framställning bemyndigade Kungl. Maj:t sedermera genom nådigt brev den 1 oktober 1914 styrelsen att å Svartön anordna ny upplagsplats för malm jämte lossningsbrygga och spårsystem i enlighet med upprättat förslag för en kostnad av högst 230,000 kronor. I samband härmed föreskrev Kungl. Maj:t, att kostnaden för utförande av upplagsplatsen med tillhörande anordningar skulle förskottsvis utgå av statens järnvägars trafikmedel mot ersättning, varom Kungl. Maj:t, på anmälan av styrelsen, ville framdeles förordna. Tillika stadgades dels att Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag skulle vara pliktigt att för begagnande av ifrågavarande nya upplagsplats för malm till statens järnvägar erlägga en årlig avgäld av 8,000 kronor att utgå från och med slutet av den skeppningsperiod, då normala förhållanden i avseende å sjöfarten åter inträtt, tillsvidare intill dess annorlunda kunde med hänsyn till ökade malmtransporter till Svartön varda överenskommet, dels ock att Tuolluvara gruvaktiebolag och Höganäs—Billesholms aktiebolag skulle vara skyldiga att, såsom ersättning för beredande av malmupplag åt dessa båda bolag, till statens järnvägar erlägga ett be-

[9.] lopp av 4 öre per ton fraktad malm, att utgå från den tidpunkt, då upplaget ställdes till bolagens förfogande. Åtaganden av vederbörande bolag i angivna hänseenden skulle utgöra förutsättning för anordnandet av ovanberörda upplagsplats, i anledning varav järnvägsstyrelsen anbefalldes att, innan arbetet finge påbörjas, från bolagen införskaffa vederbörliga förbindelser i ämnet. De belopp, som jämlikt berörda stadganden skulle årligen inflyta, hava beräknats till i runt tal 11,500 kronor, motsvarande ränta och amortering efter fem procent å anläggningskostnaden, 230,000 kronor.

Enligt vad styrelsen i sin nu förevarande skrivelse meddelat, har styrelsen, efter att hava träffat överenskommelser med ovanberörda tre bolag angående upplåtelse till bolagen av malmupplagsplats vid Svartön, gått i författning om anordnandet av dylik upplagsplats med tillhörande anordningar i enlighet med det upprättade förslaget.

Såsom av det nu anförda framgår, har anordnandet av en ytterligare malmupplagsplats vid Svartön varit förutsedd redan vid tidpunkten för statsmakternas ovanberörda beslut om temporär lindring i villkoren för Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags malmfraktningar till Svartön.

Mot järnvägsstyrelsens anslagsäskande för ändamålet har jag intet att erinra.

För nödvändigheten av en ombyggnad snarast möjligt av *Bodens bangård* har järnvägsstyrelsen enligt min åsikt framlagt synnerligen bärande skäl. Tanken att befria bangården från den av växlande förhållanden beroende malmtrafiken synes mig särskilt lycklig såsom innebärande god utsikt för att ombyggnaden kommer att medföra en varaktig förbättring av bangårdsförhållandena å denna plats. En eventuellt ökad malmutskeppning över Luleå lär komma att öka antalet passerande malmtåg från för närvarande 9 lastade och 8 tomma till 12 à 13 lastade och 11 à 12 tomma tåg, allt per dygn räknat.

Till *diverse arbeten* har järnvägsstyrelsen för åren 1910—1915 begärt och erhållit ett årligt anslag av 500,000 kronor.

För år 1916 begärde styrelsen emellertid 800,000 kronor under framhållande att anslaget till ifrågavarande arbeten visat sig alltför litet. Sålunda hade detsamma bland annat på senare tid ej medgivit beredande av medel åt distriktsförvaltningarna till de mindre anläggningar, vilkas utförande falla inom ramen för deras befogenhet.

Vid anmälan av ärendet den 14 januari 1915 fann jag mig emellertid kunna tillstyrka en minskning av anslaget med 150,000 kronor till 650,000 kronor, men uttalade jag därvid farhåga för, att den stränga begränsning av anslagen för år 1916, som jag av omständigheterna

nödgats förorda, och den karaktär av reserv, detta anslag erhållit, kunde förväntas framtvinga behov för järnvägsstyrelsen av att i högre grad än förut med anlitande av detta anslag utföra enstaka, mindre omfattande anläggningar, innan särskilda medel kunde äskas av riksdagen. Min ifrågavarande hemställan vann Kungl. Maj:ts bifall, och riksdagen beviljade det sålunda av Kungl. Maj:t begärda anslagsbeloppet å 650,000 kronor. Järnvägsstyrelsen har nu upprepat sitt krav på att beloppet under denna anslagstitel måtte få utgå med 800,000 kronor under åberopande av de föregående år anförda skälen härför samt under betonande av att styrelsen för framtiden icke såge sig i stånd att med ett anslag av 650,000 kronor kunna fylla de nödvändiga krav i förevarande hänseende, som under året uppstå och icke kunna undanskjutas. De av styrelsen sålunda anförda omständigheterna hava bibringat mig den bestämda uppfattningen, att anslaget till diverse arbeten icke längre utan men för den rationella driften kan sättas lägre än till det av styrelsen begärda beloppet, 800,000 kronor. [9.]

Beträffande anslagen till fullföljande av *redan beslutade arbeten* bör, enligt vad förra året förutsatts, återstående beloppet nu anvisas för fullbordande av *verkstadsanläggningarna m. m. vid Örebro centralverkstad.* Med hänsyn till angelägenheten av att arbetena med den beslutade *nya bron över Öre älv med tillhörande linjeomläggning* snarast möjligt bringas till fullbordan, torde jämväl för dessa arbetens fullföljande böra anvisas det av järnvägsstyrelsen föreslagna belopp.

Järnvägsstyrelsen har hemställt, att ett belopp av 53,200 kronor, utgörande besparingar å föregående års anslag för nya byggnader och anläggningar, måtte få beräknas som tillgängliga för täckande av den del av det nu ifrågavarande anslaget, som avser förut ej beslutade arbeten. Häremot synes icke vara något att erinra.

De av mig här ovan förordade reduceringarna i järnvägsstyrelsens anslagsäskanden framgå av följande tablå:

Spåranordningar:		
Anläggning av last- och mötesplats vid Långviksmon	kronor	34,000: —
Elektriska belysningsanläggningar	»	44,500: —
Diverse anläggningar:		
Vatten- och avloppsledning vid Malmberget	»	24,000: —
» » » » Kiruna	»	30,000: —
Transport	kronor	132,500: —

[9.]

	Transport kronor	132,500: —
Större arbeten:		
Utvidgning av spårsystemet vid Jönköping	»	100,000: —
Ombyggnad av Bohusbanans viadukt över Säveån	»	100,000: —
Uppförande av 6 lokomotivplatser m. m. vid Bollnäs	»	50,000: —
	Summa kronor	382,500: —

Iakttagas de av mig sålunda föreslagna reduceringarna å tillhopa 382,500 kronor på de av järnvägsstyrelsen begärda anslagen om sammanlagt 6,510,300 kronor, återstår att äska å 1917 års stat ett belopp av 6,127,800 kronor, därav, på sätt järnvägsstyrelsen hemställt, en summa av 1,500,000 kronor torde böra göras tillgänglig under år 1916.

Det sålunda ifrågasatta anslaget skulle fördela sig på följande sätt:

för husbyggnader: boställshus	kronor	475,000: —
övriga husbyggnader	»	159,300: —
» spåranordningar	»	470,600: —
» vägportsanläggningar	»	250,000: —
» telegraf och telefonanläggningar	»	180,900: —
» elektriska belysningsanläggningar	»	100,000: —
» anordningar för beredande av ökad upplagsplats för stenkol i importhamnar och å bränslestationer samt förbättrad kolemottagning i importhamnarna	»	357,000: —
» diverse anläggningar	»	503,200: —
» större arbeten	»	1,435,000: —
» växel- och signalsäkerhetsanläggningar	»	800,000: —
» diverse arbeten	»	800,000: —
	Summa kronor	5,531,000: —
Avgår återbördade anslagsmedel	»	53,200: —
	Summa kronor	5,477,800: —,

vartill kommer till fullföljande av redan beslutade arbeten

för verkstadsanläggningar m. m. för Örebro centralverkstad	kronor	100,000: —
» ny bro över Öre älv med tillhörande linjeomläggning	»	550,000: —
	Summa kronor	6,127,800: —

Härav skulle i förskott för år 1916 utgå: [9.]

för inköp av fastighet vid Stockholms Central	kronor	280,000: —
» tillbyggnad av stationshuset vid Trälleborgs ångf.	»	20,000: —
» vägportsanläggningar	»	150,000: —
» ombyggnad av Bohusbanans viadukt över Säveån	»	100,000: —
» omläggning av Västra stambanan samt anordnande av gatuport för Ånäsvägen	»	75,000: —
» utvidgning av Nässjö bangård	»	100,000: —
» anordnande av malmupplagsplats vid Svartön	»	230,000: —
» ombyggnad av Bodens bangård	»	100,000: —
» fullföljande av arbetena med bron över Öre älv	»	200,000: —
» påbörjande av en del övriga förutnämnda arbeten	»	245,000: —
	Summa kronor	1,500,000: —

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *utförande av nya byggnader och anläggningar vid statens trafikerade järnvägar* för år 1917 anvisa ett belopp av 6,127,800 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna ett belopp av 1,500,000 kronor.

2. Markförvärv.

I sin skrivelse den 27 oktober 1915 har järnvägsstyrelsen jämväl hemställt om anslag till belopp av 500,000 kronor för *inköp av mark vid en del järnvägsstationer*, där utvidgningar äro avsedda att inom den närmaste framtiden komma till stånd, liksom även behövlig mark för blivande dubbelbananordningar. [10.] **Anslag till markförvärv för statens järnvägar.**

Till stöd för denna framställning har styrelsen anfört, att såsom styrelsen i föregående skrivelser upprepade gånger påpekat erfarenheten visat, att, då beslut om bangårdsutvidgningar redan förelegat,

[10.] den för deras realiserande eventuellt erforderliga marken i allmänhet ej kunnat erhållas till skäligt pris. För att förekomma ett dylikt uppdrivande av jordprisen, böra därför medel anvisas, innan beslut om bangårdsutvidgningar föreligga, varigenom ofta avsevärda besparingar kunna ske.

Det nu begärda anslagsbeloppet 500,000 kronor är detsamma, som järnvägsstyrelsen äskat såväl för år 1915 som för år 1916. Emellertid har Kungl. Maj:t bägge åren på vederbörande departementschefs framställning funnit anslaget kunna begränsas, för det förra året till 300,000 kronor och för det senare till 400,000 kronor. Järnvägsstyrelsen har nu i sin skrivelse kraftigt betonat otillräckligheten av dessa anslagsbelopp. Styrelsen har tillika meddelat mig, att till följd av anslagens knapphet i förhållande till behovet det under de senaste åren visat sig nödvändigt att i ett flertal fall ställa de om markförvärv upprättade köpeavtalen så, att likviden skall utgå först påföljande år, ett förhållande, som givetvis verkat oförmånligt på köpevillkoren.

Till närmare utredning av det för den närmaste tiden föreliggande behovet av markförvärv har järnvägsstyrelsen på min anmodan avlämnat en promemoria i ämnet.

Efter tagen del av de i promemorian lämnade uppgifterna har jag kommit till den bestämda uppfattning, att med hänsyn till de stora krav, som inom en nära liggande tid med nödvändighet komma att ställas å ifrågavarande anslag, det icke vore förenligt med klok förtänksamhet att jämväl för år 1917 vidtaga en begränsning av det av styrelsen äskade beloppet.

Jag får alltså hemställa, att Kungl. Maj:t behagade föreslå riksdagen

att för *inköp av mark, som erfordras för utvidgning av vissa järnvägsstationer*, för år 1917 anvisa ett anslag av 500,000 kronor.

3. Förändringar vid Centralstationen i Stockholm m. m.

[11.] **Förändringar vid Centralstationen i Stockholm m. m.**

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har 1914 års senare riksdag *dels* för utförande av *vissa förändringar av spårsystemet vid Centralstationen i Stockholm jämte därmed sammanhängande arbeten* beviljat ett anslag av 5,480,000 kronor samt därav för år 1915 anvisat 2,480,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1914 av tillgängliga medel utanordna 2,000,000 kronor, *dels* medgivit,

att de å den statsverkspropositionen den 14 januari 1914 bifogade karta med högröd färg utmärkta områden av kronolägenheten Tomteboda samt av Karlbergs kungsgård och den därunder lydande så kallade Solnaskogen finge överlåtas å statens järnvägar, *dels ock* medgivit, att den ersättning, som i anledning av omförmälda områdens överlåtelse å statens järnvägar kunde finnas böra utgå, finge, i den mån det sålunda beviljade anslaget ej därtill lämnade tillgång och därest icke enligt i statsrådsprotokollet över civilärenden den 14 maj 1914 angivna grunder särskild framställning till riksdagen borde ske, förskjutas av statsmedel. [11.]

Kostnaderna för de ifrågasatta arbetena för omändrande av bangårdsförhållandena i Stockholm fördelades på följande sätt:

utvidgning av spårsystemet å Centralstationen	kronor	612,000: —
ombyggnad av Norra stationen	»	976,000: —
omläggning av statens järnvägars spår mellan Centralstationen och södra tunnelmynningen vid Hagalund jämte Stockholm—Västerås—Bergslagens järnvägs inledande å Tomteboda person- och föreningsstation samt anordnandet av denna och Karlbergs stationer	»	1,466,000: —
utvidgning av Tomteboda växlingsbangård	»	684,000: —
jordområdets anskaffning	»	1,742,000: —
	Summa kronor	5,480,000: —

Av det beviljade anslaget å 5,480,000 kronor har 1915 års riksdag för år 1916 anvisat 2,000,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel redan under år 1915 förskjuta 500,000 kronor.

Järnvägsstyrelsen har i skrivelse den 17 november 1915 beträffande den nu föreliggande frågan anfört följande:

Av anslaget 5,480,000 kronor återstår att anvisa 1,000,000 kronor, vilka enligt den till grund för anslagets beviljande liggande planen beräknats utgå under år 1917.

Då styrelsen i samband med överflyttandet av ledningen av de större ny- och ombyggnadsarbetena till nya organ inom järnvägsförvaltningen — byggnadsbyrån i styrelsen och särskilda byggnadsledningar å distrikten — ansåg det av vikt, att före igångsättandet av dylika arbeten planerna för desamma närmare bleve granskade genom nämnda organ, igångsatte styrelsen, omedelbart efter det riksdagen fattat sitt beslut rörande ombyggnadens av Stockholms bangårdar påbörjande, detaljundersökning och detaljerad kostnadsberäkning av de anläggningar, som ingingo i den ursprungliga planen, och hade styrelsen för avsikt att först då nödig översikt av ombyggnadens ekonomiska innebörd vunnits igångsätta arbetena i större omfattning. Denna styrelsens tanke måste dock delvis uppgivas, enär

[11.] det på grund av världskrigets utbrott blev nödigt att söka bereda arbetstillfällen i största möjliga utsträckning. De arbeten, som omedelbart igångsattes, voro emellertid sådana, vilka uppenbarligen borde komma till utförande, även om den ovan nämnda fortsatta undersökningen skulle giva vid handen, att de då föreliggande planerna för arbetenas utförande skulle behöva att i ett eller annat avseende ändras.

På grund av de tidskrävande arbetena för terrängundersökning, konstruktioner och kostnadsberäkningar har det först under hösten 1915 blivit möjligt att erhålla en överblick över de kostnader, ombyggnaden enligt den 1914 fastslagna planen skulle komma att medföra.

Härvid har det visat sig av skäl, för vilka längre fram närmare redogöres, *dels* att vissa tillökningar och förbättringar i de förut planerade anordningarna äro nödvändiga, om dessa anordningar skola för längre tid motsvara de ständigt ökade kraven för trafikens behöriga skötande, *dels* att vissa förut ej beräknade belopp erfordras för uppfyllande av de villkor, som uppställts från Stockholms stads sida i detta sammanhang, *dels* slutligen att de kostnader, som förut beräknats för utförande av de arbeten, som ingingo i planen för ifrågavarande bangårdsombyggnader i Stockholm, då den förelades Kungl. Maj:t och riksdagen, komma att överskridas på grund av de rådande dyrare konjunkturerna ävensom på grund av att kostnaderna, som varit huvudsakligen baserade på 1910 års beräkningar, otvivelaktigt varit för lågt uppskattade.

Enligt styrelsens år 1912 uppgjorda plan för den pågående ombyggnaden av Centralstationen skulle själva spårsystemet å denna station utvidgas på sådant sätt, att 2 nya spår anordnades vid plattformskant, så förlagda, att de tillika med de redan förefintliga 3 spåren erbjöde tillgång för de södra banornas tåg av två genomgångsspår för vardera tågriktningen samt ett för båda riktningarna gemensamt reservspår — det mellersta. Tillträdet för de resande till de nytillkomna plattformskanterna för avgående tåg söderut var avsett att ske i plan över det vid stamplattformen belägna avgångsspåret. På det stadium, i vilket utredningen i bangårdsfrågan befann sig, när förslaget till de 1914 beslutade anläggningarna avgavs, ansåg nämligen styrelsen — såsom ock framhölls i styrelsens skrivelse den 13 november 1912, varmed förslaget överlämnades till Kungl. Maj:t — att en persontunnel till ifrågavarande plattformar icke torde kunna anordnas i anslutning till en blivande omändring av Centralstationen, vadan arbetena för densamma icke ansågos kunna framdeles tillgodogöras. Skulle emellertid alltför stora olägenheter visa sig uppstå genom den föreslagna planövergången, anförde styrelsen i samma skrivelse, torde ändring senare utan svårighet kunna verkställas.

Det måste givetvis för styrelsen vara ett önskemål att bereda spårfritt tillträde till samtliga plattformar å Centralstationen. Sedan numera förslag till lösning av bangårdsfrågan i dess helhet blivit utarbetat, har det visat sig, att den härför erforderliga tunnelanläggningen kan anordnas på sådant sätt, att densamma bliver till full nytta vid en permanent ombyggnad av Centralstationen.

I det förslag till nya bangårdsanordningar för Stockholm, som styrelsen med skrivelse den 23 oktober 1915 till Kungl. Maj:t överlämnat, ingår nämligen en för tjänstebruk avsedd tunnel mellan plattformarna och norra flygeln av det nuvarande stationshuset. Om denna tunnel utföres redan i samband med den nu pågående utvidgningen av spårsystemet vid Centralstationen, kan densamma med fördel användas för beredandet av det önskade spårfria plattformstillträdet. För sådant ändamål bör emellertid viss ändring av den utav styrelsen 1912 av-

sedda spårdispositionen äga rum. Detta kan lämpligen ske så, att de avgående fjärrtågen söderut intagas på det nu befintliga vid stamplattformen liggande avgångsspåret, medan de avgående lokaltågen söderut använda det andra spåret från perrongen räknat. De ankommande lokaltågen söderifrån böra införas på det tredje spåret, medan de två återstående spåren avses för ankommande fjärrtåg söderifrån. Vid sådan disposition av spåren kan resandeströmmen till de söderut avgående lokaltågen ledas genom den ifrågasatta nya tunneln, under förutsättning nämligen att lokalstationen i norra delen av Centralstationshuset så omändras, att densamma kan upptaga förutom den avgående lokala trafiken på de norra banorna jämväl den söderut gående lokaltrafiken. För de söderifrån ankommande lokaltågsresandena användes den redan förefintliga tunneln för ankommande resande. [11.]

De nu angivna förändringarna vid Centralstationen skulle medföra en högst avsevärd fördel utöver den omedelbara vinsten ur trafiksäkerhetssynpunkt. Det är nämligen i hög grad av behovet påkallat, att huvudperrongen vid södra delen av Centralstationen frigöres från en del av den livliga lokaltrafik, som för närvarande belastar densamma. Sedan styrelsen 1912 avgav förslag till de anläggningar, vartill anslag redan beviljats, har trafiken i hög grad ökats. Medan sålunda år 1911 antalet å statsbanorna avgående resande vid Centralstationen utgjorde 1,485,387, uppgick motsvarande siffra för år 1914 till ej mindre än 2,063,429. Ökningen har alltså under denna korta tidrymd uppgått till närmare 40 procent. Genom att resandeströmmen till de söderut avgående lokaltågen ledes genom lokalstationen i Centralstationens norra flygel, skulle trängseln vid spärrarna å huvudperrongen mellan fjärr- och lokaltågsresande, vilken vid vissa tider är i hög grad besvärlig såväl för trafikanterna som för resgods-, post- och ilgodsrörelsen, helt försvinna.

I och för den ändrade dispositionen av spåren i samband med tunnelanläggningen samt för vidtagande av vissa förbättringar för trafikens tillgodoseende utöver vad 1912 av styrelsen föreslogs, bör en viss utflyttning av plattformar och plattformstak äga rum. I sammanhang härmed synes det lämpligt att förlänga vissa plattformstak för att bereda den resande allmänheten bättre skydd.

Kostnaderna för nu berörda arbeten fördela sig sålunda:

ny persontunnel	kronor	139,000: —	
ändringar i norra flygeln av Centralstationen	»	75,000: —	
ökad plattformsyta	»	6,000: —	
» plattformstakyta	»	144,000: —	364,000: —
12 % tillägg, omkring	»		44.000: —
		Summa kronor	408,000: —

Enligt järnvägsstyrelsens år 1912 framlagda förslag till ombyggnad av Norra stationen skulle godsmagasin och expeditionsbyggnader uppföras av tegel å stengrund.

Med hänsyn till angelägenheten av att undvika anordningar, som kunde föregripa det slutliga ordnandet av bangårdsfrågan, ansåg emellertid chefen för civildepartementet vid ärendets föredragning den 14 januari 1914 sig böra förorda, att nybyggnaderna vid Norra stationen utfördes mera provisoriskt av enklare materiel såsom korrugerad plåt å trästomme för magasinen samt byggnadstimmer för expeditionsbyggnaderna.

[11.] Med ett sådant utförande beräknades kostnaderna för Norra stationens ombyggnad kunna nedbringas från av styrelsen ursprungligen beräknade 1,496,000 kronor till 976,000 kronor, vadan den uppkommande besparingen skulle utgöra 520,000 kronor. Det av departementschefen sålunda förordade förslaget blev av riksdagen bifallet.

Då hänsyn till det Carlsonska förslaget till bangårdsfrågans lösning väsentligen torde hava förestavat betänkligheterna mot att utföra ombyggnaden av godsmagasinen vid Norra stationen permanent, men samma förslag i enlighet med den av riksdagen i samband med anmälan till Kungl. Maj:t om beviljande av anslag för Centralstationens utvidgning uttalade uppfattningen och ävenledes vid det förhållandet, att förslaget icke vunnit anslutning från Stockholms stadsfullmäktiges sida, numera kan anses uteslutet, synes det styrelsen saknas anledning att för öppethållande av möjligheten att lösa bangårdsfrågan enligt det Carlsonska alternativet utföra byggnaderna i fråga provisoriskt. Framhållas bör nämligen — vad ock av chefen för civildepartementet uttalades vid frågans föredragning i statsrådet — att, därest magasinen utföras enligt det billigare byggnadssättet och det framdeles blir önskligt giva dem en mera varaktig karaktär, desamma måste helt och hållet ombyggas, varvid materielen i de provisoriska byggnaderna sannolikt icke i någon väsentligare mån kunna tillgodogöras. På sålunda anförda skäl anser styrelsen, att ombyggnaden bör verkställas, på sätt styrelsen 1912 föreslog, i anledning varav en anslagsökning av 520,000 kronor erfordras.

Då styrelsen 1912 framlade förslag till ombyggnad av Norra stationen, utgick styrelsen ifrån, att lastgatorna vid stationen skulle makadamiseras. För att från början nedbringa underhållskostnaderna är det emellertid mest ändamålsenligt, att makadambeläggningen utbytes mot stensättning. Kostnadsökningen för berörda förbättring av gatubeläggningen beräknas till 112,000 kronor.

Styrelsen har slutligen ock funnit sig böra i detta sammanhang göra hemställan om beredande av medel för anordnande av lokomotivstall för växellokomotiv vid Norra stationen.

För de lokomotiv, som skola besörja växlingen i Stockholm, är det för nedbringande av driftkostnaderna önskligt att om möjligt bereda stallplatser i bangårdens omedelbara närhet. De vid Norra station befintliga verkstads- och gasverksbyggnaderna kunna utan olägenhet kvarligga även efter bangårdens ombyggnad och skulle, sedan de blivit för relativt ringa kostnad omändrade, med fördel kunna användas för sådant ändamål. Verkstadsbyggnaden kan sålunda omändras till lokomotivstall med 24 uppställningsplatser, medan gasverksbyggnaden lämpligen kan användas till expeditions- och personalhus. Ombyggnadskostnaderna hava beräknats till 168,000 kronor, vari ingår jämväl kostnaden för flyttning av nu befintlig vändskiva samt anordnande av travers.

I det 1914 beviljade anslaget för bangårdsombyggnaden ingick icke något belopp för ersättning till Stockholms stad för upplåtelse av mark eller för vidtagande av för ombyggnadens genomförande nödiga anordningar. Emellertid hava stadsfullmäktige genom sitt beslut av den 27 april 1914 uppställt bland andra följande villkor för markupplåtelsen till statens järnvägar nämligen, att järnvägsstyrelsen förbinder sig att vidtaga breddning och förstärkning av viadukten vid Torsgatan samt att statens järnvägar ersätter styrelsen över gas- och elektricitets-

verken för av markupplåtelsen betingad rivning och ändring av byggnader med 27,900 kronor. I skrivelse av den 11 maj 1914 till Kungl. Maj:t har järnvägsstyrelsen förklarat sig icke böra avstyrka en eftergift från statens sida beträffande stadsfullmäktiges fordran på breddning och förstärkning av Torsgatuviadukten, och angav styrelsen merkostnaden för dessa arbeten till 46,000 kronor. Tillföljd av förutnämnda villkor, vilka torde böra godtagas, erfordras således ett belopp av tillsammans 73,900 kronor. [11.]

De anslag, som enligt det förestående ytterligare erfordras i samband med nu pågående ombyggnad av Stockholms bangård, utgöra sålunda:

ny persontunnel med flera anordningar vid Centralstationen	kronor	408,000: —
ökning i kostnaden för godsmagasinens vid Norra stationen ombyggnad med tegel i stället för med korrugerad plåt	»	520,000: —
ökning i kostnaden för lastgatornas stensättning i stället för makadamisering	»	112,000: —
anordnande av lokomotivstallar vid Norra stationen	»	168,000: —
arbeten och ersättningar på grund av villkor, som uppställts av Stockholms stad för markupplåtelse	»	73.900: —
	Summa kronor	1,281,900: —

Berörda arbeten böra för bangårdsombyggnadens lämpliga bedrivande komma till utförande under år 1917.

Det återstående beloppet å det år 1914 beviljade anslaget, 1,000,000 kronor, jämte ovan angivna 1,281,900 kronor eller tillsammans 2,281,900 kronor utgöra vad styrelsen anser böra begäras av 1916 års riksdag, att anvisas för år 1917. Med regleringen av det tidigare vidrörda underskottet å 1914 års anslag bör nämligen enligt styrelsens uppfattning och på skäl, som nedan angives, tills vidare anstå. Styrelsen anser sig emellertid böra något vidröra orsakerna till överskridandet i fråga samt angiva den ungefärliga omfattningen av bristen, såvitt denna för närvarande låter sig bedöma.

De kostnadsberäkningar, på vilka styrelsens år 1912 framlagda förslag till utvidgning av Centralstationen vilade, voro, som ovan antytts, utförda på grundval av de beräkningar, som verkställts för 1910 års bangårdsförslag. Detta förslag har emellertid vid den granskning, styrelsen nu underkastat detsamma i avseende å kostnadsberäkningarna, visat sig till vissa delar icke hållbart. Orsakerna härtill äro väsentligen trenne: dels hava, sedan förslaget utarbetades, högst väsentliga konjunkturstegringar inträtt, vad angår särskilt materialpriser och dylikt, dels hava på grund av att förslaget ju icke då var i detalj genomarbetat vissa kostnader ej tillräckligt beaktats och dels slutligen hava i och med trafikens så betydande stegring och banteknikens utveckling större fordringar nu måst ställas på arbetets plananordning och utförande än vad fallet var, då 1910 års förslag utarbetades.

Huru de ungefärliga kostnadsökningarna ställa sig för de olika huvudgrupperna av arbeten, framgår i huvudsak av efterföljande tablå:

[11.] **Tablå**

utvisande jämförelse mellan de år 1912 upprättade och år 1915 reviderade kostnadsberäkningarna för Stockholms bangårdsombyggnader enligt den år 1914 fastställda planen.

	Beräknad kostnad enligt ursprungliga kostnadsförslaget.		Beräknad kostnad enligt nu upprättade kostnadsförslaget.		Kostnadsökning.	
	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.
Terrasseringsarbeten	866,900	—	1,125,840	—	258,940	—
Vattengenomlopp	70,000	—	177,500	—	107,500	—
Vägkorsningar och vägomläggningar	478,300	—	768,200	—	289,900	—
Bangårdsanordningar	757,035	—	836,470	—	79,435	—
Stationshus och godsmagasin	598,770	—	637,000	—	38,230	—
Järnvägsområdets inhägnande	—	—	6,900	—	6,900	—
Jordlösen och ersättningar	1,742,000	—	1,742,000	—	—	—
Överbyggnad	476.360	—	598,835	—	122,475	—
Telegraf, telefon och linjesignaler	—	—	8,000	—	8,000	—
Allmänna omkostnader	490,635	—	529,255	—	38,620	—
Summa kronor	5,480,000	—	6,430,000	—	950,000	—

Beträffande ökningen för de särskilda posterna förtjänar följande anmärkas:

Vad först angår kostnadsökningen för terrasseringsarbeten, beror densamma på ökning av massor och à-priser utöver vad som ursprungligen beräknats; vad beträffar massorna till stor del på ökningen för vissa bankar, å vilka sjunkningar förekommit.

Ökningen av kostnaderna för vattengenomlopp har väsentligen sin grund däri, att kostnaderna för avloppsledningen från Rudsjön visat sig från början hava varit för lågt beräknade.

Vidkommande åter kostnadsökningen för vägkorsningar och väganläggningar, vartill höra vägportar och viadukter, är den huvudsakliga anledningen härtill att söka i ökning i materialpris.

Av återstående i tablån upptagna kostnader torde på frågans nuvarande stadium utöver vad som redan anförts som huvudskäl för kostnadsökningen endast posten överbyggnad behöva vidröras. Den väsentliga kostnadsökning, som här visat sig uppstå, beror såväl på avsevärda stegringar av materialpris som därpå, att vid den ursprungliga kostnadsberäkningen svårigheterna att under pågående trafik utföra spårförflyttningar och andra arbeten ej blivit rätt uppskattade.

Vad beträffar kostnaderna för jordlösen, låter det sig för närvarande icke bedöma, huruvida det härför beräknade anslagsbeloppet kan komma att övereller underskridas. Kostnaden härför har därför i den förestående tablån upptagits med samma belopp som i det ursprungliga kostnadsförslaget.

Med hänsyn till nu rådande osäkra förhållanden såväl beträffande arbets- och särskilt materialpriser, tillföljd varav definitiva kostnadsberäkningar för arbeten, som skola verkställas under flera år framåt, icke kunna upprättas, anser sig styrelsen icke för det närvarande, då arbetena med bangårdsombyggnaderna endast fortskridit under kort tid och i ringa utsträckning och även vid det förhållandet, att arbetsplanens genomförande blivit av skäl, som förut angivits, något framskjuten, varigenom behov av medel till underskottets täckande icke torde föreligga förrän under år 1918, böra hos Kungl. Maj:t göra framställning om fyllnadsanslag för arbetenas slutförande, utan har styrelsen för avsikt att framdeles, då de nu rådande förhållandena stadgat sig eller då arbetena kommit på ett mera framskridet stadium, inkomma till Kungl. Maj:t med fullständigare redogörelse över nu omskrivna kostnadsökningar samt framställning om det erforderliga fyllnadsanslaget. [11.]

I enlighet med vad järnvägsstyrelsen sålunda anfört, anhåller styrelsen, att Kungl. Maj:t täcktes av 1916 års riksdag äska dels av det för utförande av vissa förändringar av spårsystemet vid Centralstationen i Stockholm med mera beviljade anslaget av 5,480,000 kronor återstående beloppet 1,000,000 kronor, dels ock för vissa med utförandet av berörda anläggningar sammanhängande arbeten ett anslag av 1,281,900 kronor.

Departementschefen.

Innan jag går att yttra mig om järnvägsstyrelsens nu framlagda förslag till vissa utvidgningar utöver de vid 1914 års senare riksdag beslutade förändringarna av bangårdsförhållandena i Stockholm, vill jag erinra därom, att järnvägsstyrelsen den 23 oktober 1915 till Kungl. Maj:t överlämnat det s. k. 1914 års förslag till nya bangårdsanordningar för Stockholm samt att detta förslag för närvarande är föremål för granskning av en utav Kungl. Maj:t tillsatt särskild kommission.

Vad därefter angår den av järnvägsstyrelsen gjorda framställningen om anläggning av ny persontunnel vid Centralstationen har, såsom ock järnvägsstyrelsen i sin skrivelse framhållit, ovissheten, huruvida en dylik tunnel skulle kunna nyttiggöras vid en fullständig ombyggnad av Centralstationen, varit orsak till att styrelsen ej tidigare gjort framställning om anläggning av ny persontunnel. Den omständigheten att den tunnelanläggning, som styrelsen nu föreslagit, jämväl ingår i 1914 års bangårdsförslag, undanröjer givetvis ej ovissheten, huruvida den nu föreslagna persontunneln verkligen kan komma till användning vid den slutliga ombyggnaden av bangården. Emellertid hava, sedan 1912 års förslag avgavs, förhållandena vid Centralstationen utvecklat sig så, att, då i varje fall utsikt finnes, att tunneln kan komma till nytta i framtiden, det ej synes tillrådligt att undanskjuta tunnelanläggningen. Icke blott vid högtrafik utan även vid andra tillfällen, då lokal- och

[11.] fjärrtågens avgångstider ligga nära varandra, är trängseln vid huvudplattformen å Centralstationen så besvärande såväl för trafikanterna som för trafikrörelsen, att redan av denna orsak åtgärder för vinnande av bättre förhållanden synas påkallade. Av ännu större betydelse är emellertid, att med hänsyn till trafikanternas säkerhet passage i plan över med trafik i hög grad belastade tågspår om möjligt bör undvikas. Trafiken vid Centralstationen, vars omfattning för närvarande belyses därav, att uppbörden vid Centralstationen för försålda personbiljetter under år 1914 uppgick till 5,408,279 kronor, är i ständigt stigande, vadan olägenheterna av bristen på spårfria korsningar efter hand torde komma att ökas. Då ombyggnaden av Centralstationen i dess slutliga skick ej gärna torde kunna beräknas vara avslutad förrän tidigast efter ett tiotal år, synes man ej böra dröja med vidtagande av de förbättrade anordningar, som järnvägsstyrelsen nu ifrågasatt.

Vad angår frågan, huruvida godsmagasinen vid Norra stationen böra ombyggas endast mera provisoriskt, såsom 1914 beslutades, eller om desamma omedelbart böra utföras i permanent skick, tala givetvis goda skäl för att sistnämnda förfaringssätt väljes. Vid frågans tidigare behandling har anförts, att, om magasinen först utföras mera provisoriskt och det sedermera blir önskligt att giva dem en mera varaktig karaktär, en fullständig ombyggnad måste äga rum, varvid de provisoriska anläggningarna i huvudsak bliva värdelösa. Framhållas bör ock, att en förändring av magasinen från provisoriska till permanenta möter stora svårigheter under pågående trafik. Och dessa svårigheter ökas givetvis med trafikens tillväxt.

Erinras bör vidare, att det numera ej torde behöva tagas samma hänsyn som tidigare till det s. k. Carlsonska bangårdsförslaget, vilket ensamt av de föreliggande förslagen till bangårdsfrågans lösning är oförenligt med det läge för godsmagasinen vid Norra stationen, som angavs i planen för de nu beslutade anläggningarna. I detta hänseende förekommer nämligen, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 22 september 1914 anfört, att ett genomförande av det Carlsonska förslaget torde få anses uteslutet på grund av de starka betänkligheter, som rests mot förslaget, och enär detsamma ej vunnit anslutning från Stockholms stadsfullmäktiges sida.

Jag har emellertid icke ansett mig böra tillstyrka framställande av förslag till instundande riksdag om magasinens permanenta utförande.

Då, såsom jag hoppas, den nu arbetande bangårdskommissionen torde kunna avsluta sitt arbete så tidigt, att proposition om bangårds-

frågans slutliga ordnande kan föreläggas 1917 års riksdag, synes mig [11.]
nämligen till samma riksdag böra anstå med beslutet om sättet för godsmagasinens ombyggnad. Den redan pågående bangårdsombyggnaden har av olika anledningar kommit att framskjutas till en senare tidpunkt än vad man från början avsett. Enligt nu föreliggande arbetsplaner tänkes ombyggnaden av godsmagasinen komma att påbörjas i slutet av år 1916. Jag har förvissat mig om att ett uppskjutande av dessa arbetens påbörjande till förra delen av år 1917 skulle kunna ske utan förryckande av arbetsplanen i dess helhet. Arbetena skulle i varje fall kunna avslutas under år 1918. Under sådana förhållanden kan riksdagen först 1917 behöva taga slutlig ställning till frågan om godsmagasinens ombyggnad, därvid, för den händelse ombyggnaden skall bliva av permanent beskaffenhet, medel för ändamålet böra ställas till Kungl. Maj:ts förfogande redan under år 1917.

Järnvägsstyrelsens förslag, att lastgatorna vid Norra stationen skola stensättas i stället för att, såsom tidigare varit avsikten, makadamiseras, finner jag välbetänkt. Enligt vad jag inhämtat beräknas nämligen, att genom en dylik förändring kan erhållas en årlig besparing i underhållskostnader av ej mindre än omkring 7,500 kronor. Då kostnadsökningen en gång för alla ej uppgår till mer än 112,000 kronor, synes den föreslagna åtgärden böra komma till stånd.

Ej heller har jag något att erinra mot förslaget om anordnande av lokomotivstall för växellokomotiv vid Norra stationen genom ombyggnad av de därstädes nu förefintliga verkstads- och gasverksbyggnaderna. Utnyttjandet av dessa byggnader, vilka framdeles bliva obehövliga för sitt nuvarande ändamål, möjliggör, att de ifrågavarande stallplatserna, vilka med hänsyn till den alltjämt ökade trafiken böra komma till utförande, kunna erhållas för en kostnad, väsentligt understigande den, som en nybyggnad skulle medföra. Besparingen i anläggningskostnad, vid jämförelse med vad samma anläggningar skulle betinga vid nybyggnad, beräknas nämligen uppgå till ej mindre än 120,000 kronor. Detta förhållande jämte den omständigheten, att en ej oväsentlig besparing i driftkostnader skulle uppstå därigenom att lokomotiven kunde uppställas i omedelbar närhet av de platser, där de huvudsakligen skola användas, synes mig utgöra tillräckliga skäl för tillstyrkande av järnvägsstyrelsens förslag.

Vad slutligen angår de utgifter, som stå i samband med upplåtelsen för den påbörjade bangårdsombyggnaden av vissa områden, tillhöriga Stockholms stad, vill jag erinra därom, att gottgörelsen till staden för

[11.] markupplåtelsen är avsedd att bestämmas först i samband med den slutliga uppgörelsen i bangårdsfrågan mellan staten och staden. Nu gäller det blott vissa mindre kostnader, som, på sätt tidigare inför Kungl. Maj:t och riksdagen meddelats, föranledas dels därav att staden för minskande av de olägenheter, som uppstå genom slopande av gatuunderföringen i Barnhusgatans förlängning, betingat sig, att den redan förefintliga viadukten vid Torsgatan breddas och förstärkes, varför kostnaden av järnvägsstyrelsen beräknats till 46,000 kronor, dels ock därav att staden redan nu begär ersättning för den utgift, 27,900 kronor, som föranledes av för markupplåtelsen erforderlig rivning och ändring av vissa stadens byggnader. Mot järnvägsstyrelsens förslag i nu förevarande hänseende har jag intet att erinra.

Därest, i enlighet med vad jag ovan förordat, någon ändring i den 1914 beslutade planen för ombyggnaden av godsmagasinen vid Norra stationen ej nu beslutes, skulle de nya anslagskraven för arbeten, sammanhängande med de pågående ombyggnadsarbetena vid Stockholms bangårdar, nedsättas från av järnvägsstyrelsen begärda 1,281,900 kronor med 520,000 kronor till 761,900 kronor. Härutöver bör ock det återstående beloppet, 1,000,000 kronor, av det år 1914 beviljade anslaget anvisas å 1917 års riksstat.

I sammanhang med framställningen om äskande av anslag för bangårdsombyggnadernas fullföljande under år 1917 har järnvägsstyrelsen anmält, att det vid 1914 års senare riksdag beviljade anslaget för ombyggnaden visat sig otillräckligt för fullföljande av de arbeten, som avsågos med anslaget. Styrelsen har emellertid förmält sig hava för avsikt att först framdeles göra framställning om fyllnadsanslag för arbetenas slutförande. Under sådana förhållanden har jag för närvarande ej ansett mig behöva närmare ingå på denna fråga, men vill dock beträffande bristens uppkomst framhålla den inträffade stegringen av priserna å vissa materialier, vilken givetvis varit av stor betydelse. De ursprungliga kostnadsberäkningarna hava tyvärr även visat sig vara för lågt tilltagna, varvid emellertid bör ihågkommas, att det på den grund, att arbetena skola utföras på trånga bangårdar under pågående stark trafik, vilken dessutom befunnit sig i ständig stegring, måste hava mött stora svårigheter att på förhand riktigt bedöma anläggningskostnaderna.

Med anledning av vad som förekommit vill jag nu endast betona nödvändigheten därav, att järnvägsstyrelsen — i enlighet med vad styrelsen enligt sina uttalanden synes hava för avsikt att framdeles tillämpa — före igångsättandet av arbeten å anläggningar, för vilka

anslag beviljas, närmare tiden för anläggningarnas utförande verkställer detaljundersökning och detaljerad kostnadsberäkning av desamma. Beträffande dylika anslagsfrågor gäller ju, särskilt i fråga om större anläggningar, att någon tid — ofta nog ganska avsevärd — måste förflyta från förslagens upprättande och till dess statsmakternas prövning av frågorna slutförts. Under en sådan mellantid kunna såväl på arbets- som materialmarknaden förskjutningar lätt inträda, liksom trafikens och teknikens snabba utveckling kan nödvändiggöra ändringar i de ursprungliga planerna. Att arbetena för bangårdsombyggnaden 1914 — om än i ringa utsträckning — igångsattes utan sådan förberedande prövning, som ovan nämnts, hade emellertid sin orsak i att järnvägsstyrelsen ansåg sig böra i sin mån söka bidraga till minskande av den arbetsbrist, som vid världskrigets utbrott gjorde sig gällande. [11.]

På grund av vad jag nu anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att höja det för utförande av *vissa förändringar av spårsystemet vid Centralstationen i Stockholm jämte därmed sammanhängande arbeten* beviljade anslaget med 761,900 kronor till 6,241,900 kronor samt därav för år 1917 anvisa återstående beloppet 1,761,900 kronor.

4. Kostnader för dubbelspår mellan Göteborg och Alingsås.

År 1911 beslöt riksdagen, på framställning av Kungl. Maj:t, att för utläggning av *ytterligare ett järnvägsspår mellan Göteborg och Alingsås och utförande av därmed sammanhängande arbeten* bevilja ett anslag av 5,100,000 kronor samt att därav för år 1912 anvisa ett belopp av 650,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1911 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 250,000 kronor. [12.] **Kostnader för dubbelspår mellan Göteborg och Alingsås.**

Därefter har riksdagen för fortsättande av ifrågavarande anläggning anvisat för år 1913 1,100,000 kronor, för år 1914 1,600,000 kronor och för år 1915 1,750,000 kronor.

Riksdagen har således redan anvisat hela det belopp, 5,100,000 kronor, vartill kostnaden för ifrågavarande dubbelspårsanläggning beräknats uppgå.

I skrivelse den 3 maj 1915 gjorde järnvägsstyrelsen framställning hos Kungl. Maj:t om rätt att förskottera vissa belopp, som ytterligare erfordrades för omförmälda dubbelspårsarbetens bedrivande. **Järnvägsstyrelsens skrivelse den 3 maj 1915.**

[12]. I denna skrivelse anförde styrelsen till en början, att enligt den ursprungliga planen arbetena för dubbelspåret skulle vara fullbordade vid 1915 års utgång.

En avslutad utredning över ställningen den 1 oktober 1914, vid vilken tid styrelsen verkställt approximativ uppskattning av de i vissa fall oberäkneliga kostnaderna för arbetenas fullbordande, hade emellertid givit vid handen dels att arbetena icke kunde slutföras till utgången av år 1915 och dels att det ursprungligen beräknade beloppet vore otillräckligt.

Styrelsen hade uppgjort nedanstående översikt över dels förbrukade, dels approximativt beräknade ytterligare erforderliga anslagsmedel den 1 oktober 1914.

Översikt över förbrukade och ytterligare erforderliga anslagsmedel den 1 oktober 1914.	Beviljade anslagsmedel.	Kostnad den 1/10 1914.	Beräknad återstående kostnad.	Summa nu beräknad kostnad.	Brist.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
För fullföljande av i den ursprungliga planen ingående arbeten.					
Jordområdets anskaffning	220,000	188,000	317,000	505,000	285,000
Terrassering	2,015,000	2,065,000	655,000	2,720,000	705,000
Konstarbeten	685,000	290,000	402,000	692,000	7,000
Överbyggnad	1,280,000	766,000	800,000	1,566,000	286,000
Husbyggnader och diverse arbeten	465,000	210,000	511,000	721,000	256,000
Allmänna omkostnader, såsom arbetets ledning, arbetsstyrkans anskaffning och vård, förrådskostnader m. m.	435,000	611.000	165,000	776,000	341,000
Summa	5,100,000	4,130,000	2,850,000	6,980,000	1,880,000

I den under allmänna omkostnader uppkomna summan 611,000 kronor ingå kostnader för anskaffning av diverse effekter och inventarier till ett belopp av 131,000 kronor, vilka komma att äga ett avsevärt värde vid arbetenas avslutande.

Av denna översikt framginge följande:

Kostnad den 1 oktober 1914	kronor	4,130,000: —
Approximativt beräknade återstående kostnader för fullbordande av i den ursprungliga planen ingående arbeten	»	2,850,000: —
Summa	kronor	6,980,000: —
Beviljade anslag	»	5,100,000: —
Erforderligt ungefärligt tilläggsanslag	kronor	1,880,000: —

Att arbetena blivit försenade, så att anläggningen i sin helhet ej kunde bliva fullbordad inom beräknad tid, ansåg styrelsen till väsentlig del bero på de svårigheter, som terrängen erbjudit under arbetenas utförande. Omläggningar av linjen, som i den ursprungliga arbetsplanen ej voro avsedda, hade på flera ställen måst tillgripas för att ernå ett fullt betryggande läge för banvallen, varvid omfattande terrasseringsarbeten måst företagas. Det stora jordskredet vid Svartå i juni 1913 tog under en längre tid alla tillgängliga arbetskrafter i anspråk och hade sålunda jämväl bidragit till förseningen.

Kostnadsökningen utöver det ursprungliga förslaget förklarades av flera om- [12.]
ständigheter, av vilka såsom mest framträdande måste nämnas, att man vid denna huvudbana icke kunnat ifrågasätta annat än anläggningarnas utförande med all hänsyn tagen till framtida ekonomiskt underhåll, ändamålsenlighet och trafiksäkerhet, och detta i större utsträckning än som varit förutsatt i de ursprungliga beräkningarna. Under den jämförelsevis korta tiden av omkring 4 år, som dessa arbeten pågått, hade nämligen kraven på mera fullkomnade anordningar särskilt för trafikens besörjande och för trafiksäkerhetens tryggande oavlåtligt stegrats, ett förhållande, som i väsentlig mån förklarade otillräckligheten av det ursprungliga kostnadsförslaget.

Vidare hade under arbetets fortgång inträffat tilldragelser, vilka påvisat nödvändigheten av ytterligare skärpta försiktighetsmått vid arbetenas fullföljande. Därav föranledda nya arbeten eller ökat omfång av förut planlagda arbeten hade avsevärt fördyrat anläggningen i sin helhet.

Sådana händelser som jordskredena vid Smedberg å Bohusbanan i augusti 1911 samt det vid Svartå å omhandlade dubbelspårssträckan mellan Göteborg och Alingsås hade sålunda helt naturligt givit anledning till ytterligare skärpning av fordringarna på anläggningarna i tekniskt hänseende och till yttersta försiktighet vid arbetenas utförande.

Den ökning av kostnaderna utöver de beräknade, som förutsåges uppkomma å kostnadsförslagets huvudrubriker, framginge emellertid närmare av ovan intagna översikt, till vilken styrelsen anknöt följande förklaringar.

Markförvärvet hade blivit oväntat dyrt. Expropriationsförfarande hade i regel måst tillgripas för inlösen av mark, som man beräknat kunna förvärva på billigare villkor genom frivillig överenskommelse. De nyintagna områdena hade vid exproprierandet i stor utsträckning blivit värdesatta såsom tomtmark, under det att de ursprungliga kostnadsberäkningarna i regel upptogo priser, beräknade att gälla mark för jordbruksändamål.

Terrasseringsarbetena bleve avsevärt dyrare än vad som beräknats, men detta icke därför att i de ursprungliga kostnadsberäkningarna upptagna à-priser visat sig otillräckliga, utan därför att de verkliga kubikmassorna högst väsentligt överstigit de beräknade. Detta gällde i synnerhet för utfyllning av en del större bankar, där likväl sjunkningsmånen till synes från början hade beräknats ganska riklig. Härtill kom, att linjen vid Jonsereds fabriker efter förhandlingar och avtal med sagda fabrikers ägare måst förläggas i ett nytt, visserligen för framtiden lämpligare, men vid utförandet på grund av större terrasseringsarbeten väsentligt dyrare läge. Sålunda hade, bland annat, en tunnel om 188 meters längd där tillkommit.

Överbyggnaden hade fördyrats därigenom, att på vissa sträckor, i enlighet med vad som numera ofta tillämpas, ballast av slagen sten i viss utsträckning kommit till användning i stället för grusballast.

Vid de ursprungliga kostnadsberäkningarnas verkställande antogs, att på sådana ställen, där gamla spåret icke kunde kvarligga i sitt läge, större flyttningar icke skulle behöva verkställas, förrän det nya dubbelspåret fullbordats och trafiken överflyttats på detta samt det gamla spåret därefter placerats i sitt nya läge för en jämförelsevis ringa kostnad. Emellertid hade det med hänsyn till trafiksäkerheten visat sig nödvändigt att, innan banvallen för det nya spåret kunnat byggas, på avsevärda sträckor flytta det gamla spåret icke direkt till det nya dubbelspårsläget utan till provisoriska lägen. Från dessa provisoriska lägen hade spåret sedan åter måst flyttas till sitt rätta framtida läge. Detta nödtvungna

[12.] förfarande hade avsevärt fördyrat överbyggnaden dels genom större arbetskostnad, dels därigenom att för båda dubbelspårssträngarna måst användas ny överbyggnadsmateriel, under det att i kostnadsförslaget i regel avsetts sådan endast för den ena dubbelspårssträngen. Även med frånräknande av värdet av den spårmateriel, som sedermera kunnat upptagas ur gamla spåret, hade kostnaderna för nu beskrivna omflyttningar av gamla spåret till sitt nya framtida läge blivit vida större än som förut beräknats för vanlig flyttning av spåret.

Husbyggnader och diverse arbeten, bland vilka senare inginge hägnad, plattformer, vägar med mera, hade ej oväsentligt fördyrats därigenom, att det ansetts praktiskt och önskligt att i samband med arbetena i övrigt verkställa en del detaljförbättringar och tillägg, som visat sig ofrånkomliga med hänsyn till den hastigt tillväxande trafikens och den fortgående utvecklingens krav.

Skärpta fordringar på landsvägars kvalitet hade föranlett dyrbara förstärkningsarbeten genom skärvning och makadamisering av vägar, som i sammanhang med dubbelspårsanläggningen måst om- eller nybyggas. För dessa väganläggningar hade enbart grusning upptagits i det ursprungliga förslaget. Dessutom hade det visat sig nödvändigt verkställa sådan om- och nybyggnad av vägar i avsevärt större omfattning än från början ansetts behövligt.

Flyttningar av telefon- och telegrafledningar hade dragit större kostnader än de beräknade, beroende till en del på de omfattande provisoriska förbiledningar medelst kablar, som måst tillgripas vid platser, där större bergspräng-ningsarbeten skulle utföras.

I samma mån som de under de olika huvudgrupperna upptagna arbetena fördyrats, hade också de *allmänna omkostnaderna* överstigit de beräknade. Särskilt anmärkningsvärt vore därvid, att, ehuru linjen ginge genom jämförelsevis tätt bebyggda orter, det varit nödvändigt att i relativt stor utsträckning uppföra barackbyggnader för arbetarnas inkvartering och förplägnad. Därjämte hade särskilda tåg måst anordnas för arbetarnas resor till och från Göteborg och Alingsås, medförande ej oväsentliga kostnader.

Av vad sålunda ovan i korthet anförts ansåge styrelsen framgå, att de omhandlade överskridandena hade sin orsak dels däri att, sedan det ursprungliga kostnadsförslaget upprättades, ökade krav uppträtt icke endast på trafiksäkerhetens betryggande utan även på den tekniska utrustningens ändamålsenlighet för skötsel av den allt tyngre trafiken, dels däruti att det ursprungliga kostnadsförslaget — tyvärr — uti flera delar varit allt för lågt räknat. Som ovan omnämnts, vore dock största anledningen till kostnadsöverskridandena att söka uti sådana terrängsvårigheter, som vid förslagets upprättande icke förutsetts.

Innan jag fortsätter redogörelsen för järnvägsstyrelsens ifrågavarande skrivelse, anhåller jag att här få återgiva vad 1912 års järnvägskommission angående trafiksäkerheten i sitt den 29 augusti 1913 avgivna betänkande (sid. 74) anför i fråga om lämpligheten av geologiska och hydrografiska förundersökningar vid anläggning av järnväg.

Kommissionen yttrar därvidlag:

»Soliditeten hos en banbyggnad, liksom hos varje annan byggnad, är i främsta rummet beroende av grundens beskaffenhet. Huru omsorgsfullt terrasseringen än utföres, huru väl skenorna fästas, bliver dock trafiksäkerheten ej betryggad, om banvallen vilar på ett jordlager, som ej kan bära dess tyngd, eller om det vid snösmältning och starka regnfall tillströmmande vattnet ej får obe-

hindrat avlopp genom diken, trummor och broar. En järnvägs riktiga planläggning förutsätter därför en ingående kännedom om traktens geologiska byggnad och hydrografiska natur. Ehuru i regel en erfaren järnvägsbyggare är kompetent att bedöma även dessa frågor, har det dock visat sig, att misstag begåtts, som kunnat undvikas, om byggnadsplanerna reviderats av fackmän på geologiens och hydrografiens områden. Såsom exempel må anföras, att en efter Bohusbanans utförande tillkallad geolog påvisat vissa för de bohusländska formationerna karaktäristiska förhållanden, vilka, om de på förhand varit kända, sannolikt skulle hava föranlett betydande avvikelser från den valda linjeföringen, samt att den efter normala beräkningsgrunder föreslagna vattenavledningen vid linjen Gällivare—Riksgränsen redan under byggnadstiden befunnits otillfredsställande. Kommissionen, som erfarit, att under de senaste åren vid flera tillfällen geologer tillkallats såsom järnvägsstyrelsens sakkunniga rådgivare, vill uttala den förhoppningen, att så må förfaras även framdeles och i ännu högre grad än hittills.» [12.]

I anslutning till vad kommissionen sålunda anfört yttrade järnvägsstyrelsen i ett över kommissionens betänkande avgivet utlåtande av den 29 september 1914 följande:

»Mången gång har man stått tvekande dels angående behovet överhuvudtaget av några åtgärder för grundförstärkning, dels angående arten av de åtgärder, som i varje fall borde tillämpas för att med väl avvägd kostnad uppnå bästa resultatet. Det är nämligen så, att förhållandena ofta undandraga sig möjligheten av ett fullt säkert bedömande vare sig av den geologiskt eller tekniskt bildade fackmannen, och ofta har man därför haft svårt att bestämma på förhand, var risker kunna vara för handen, liksom också, där frånvaro av risk icke kunnat konstateras, var man lämpligen borde lägga gränsen mellan ett visst vedervågande av terrängens belastning eller tillgripandet av säkerställande byggnadskonstruktioner, betingande mycket stora, ofta orimliga kostnader.»

Jag fortsätter härefter redogörelsen för innehållet i järnvägsstyrelsens skrivelse den 3 maj 1915.

Järnvägsstyrelsen framhåller, hurusom *jordskredet vid Svartå* i närheten av Jonsered i juni 1913 torde vara exempel på ett sådant förhållande, som berördes i styrelsens sist omförmälda utlåtande, på samma gång som denna tilldragelse medfört den största av de förluster, som drabbat dubbelspårsbyggnaden.

Å sagda plats, åt vilken uppmärksamhet ägnades redan vid de första dubbelspårsundersökningarna på grund av försporda svårigheter vid banans första byggande på 1850-talet, voro borrningar utförda med resultat, som ansågos tillfredsställande för det valda linjeläget för dubbelspåret.

Sedan raset inträffat, gjordes nya utredningar, som ådagalade, att tillförlitlig grund fanns för ny bank över den nybildade viken i sjön Aspen och att vikens igenfyllande vore den billigaste och snabbaste utvägen att reparera skadan. Dubbelspåret blev sedermera fullbordat över rasplatsen till mitten av december månad 1913.

Kostnaderna för återställande av banken över rasplatsen komme, såsom av nedanintagna utredning närmare framgår, att betinga inalles 970,000 kronor, av vilken summa dock enligt järnvägsstyrelsens mening de under rubriken trafikkostnader upptagna utgifterna 280,000 kronor borde gäldas med trafikmedel från statens järnvägars förlustkonto (litt. K.), emedan de avsåge dels åtgärder för provisoriskt uppehållande av trafiken å gamla banan samt å den genom raset

[12.] förstörda landsvägen och dels ersättningar för genom raset åstadkomna skador å omgivande markområden.

Återstående kostnader, 690,000 kronor, vilket belopp, utöver förut anförda 1,880,000 kronor, skulle erfordras såsom tilläggsanslag för dubbelspårsanläggningen mellan Göteborg och Alingsås, utgjorde sålunda den ökade kostnad, som genom jordskredet direkt drabbat dubbelspårsanläggningen i och för färdigställandet av bank med mera för bana och landsväg över skredplatsen. I det närmaste hela nämnda belopp, 970,000 kronor, hade styrelsen tillsvidare måst förskottera av tillgängliga medel.

Översikt över kostnaderna i anledning av raset vid Svartå grindar den 14 juni 1913.	Kostnad den 1/10 1914.	Beräknad återstående kostnad.	Summa kostnad.	Kronor.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	
Kostnader för trafikens återställande m. m.				
Kostnader för arbeten, erforderliga för återställande av trafiken å gamla banan och å landsvägen, samt för husbyggnader och anordningar, som genom raset förstördes, samt anläggningar i övrigt av provisorisk art. (Avsedda att gäldas med trafikmedel.)				
Förbigångsspår vid skredplatsen	87,000	3,000	90,000	
Andra provisoriska anordningar för trafikens upprätthållande	46,000	500	46,500	
Del i kostnader för tillfälliga bangårds- och spåranordningar å närgränsande stationer	8,000	—	8,000	
Del i kostnader för maskinanläggningar vid rasplatsen	1,000	—	1,000	
Provisoriska vägbyggnader	20,000	500	20,500	
Undersökningskostnader	2,000	—	2,000	
Förrådskostnader	400	—	400	
Kostnader för arbetsledning	4,600	—	4,600	
» » arbetarnas sjukvård, resor m. m.	1,000	—	1,000	
» » marklösen och skadeersättningar	45,000	35,000	80,000	
Uppförande av ny banvaktsstuga i stället för den vid raset förstörda	—	6,000	6,000	
Kostnader för spår, bankfyllnad, väganläggning, stödmur etc., som genom raset förstördes	20,000	—	20,000	
	235,000	45,000	280,000	280,000
Nybyggnadskostnad.				
Kostnader för ny bank för två spår över rasplatsen.				
Prambro och ställningar för bankens återställande	131,000	—	131,000	
Del i kostnader för bangårds- och spåranordningar för transport av fyllningsmassor till banvallens återställande	38,000	—	38,000	
Transport	169,000	—	169,000	280,000

[12.]

Översikt över kostnaderna i anledning av raset vid Svartå grindar den 14 juni 1913.	Kostnad den 1/10 1914.	Beräknad återstående kostnad.	Summa kostnad.	Kronor
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	
Transport	169,000	—	169,000	280,000
Arbetstågens drift	136,000	—	136,000	
Lastning av fyllnadsjord för bankfyllningen	107,000	—	107,000	
Bortmuddring av lera samt lossning av fyllning för ny bank	159,000	—	159.000	
Del i kostnader för maskinanläggningar vid rasplatsen och vid grusgroparna	7,000	—	7,000	
Del i kostnaderna för matjordsbeklädnad av slänter och besåning	1,600	—	1.600	
Provisoriska byggnader för arbetsstyrkan	9,000	500	9,500	
Del i kostnader för undersökningar	9,000	—	9,000	
Förrådskostnader	2,000	300	2.300	
Kostnader för arbetsledning	9,000	2,500	11,500	
» » arbetarnas sjukvård, resor m. m.	6,400	200	6,600	
» » marklösen och skadeersättningar	—	1,000	1,000	
» » utsättningar och diverse	14,000	500	14,500	
Landsvägsomläggning Gullringsbo—Hulan	31,000	25,000	56.000	
	660,000	30,000	690,000	690,000
Summa	—	—	—	970,000

I december 1913 — yttrade järnvägsstyrelsen vidare — anmodade järnvägsstyrelsen professorn vid Stockholms högskola friherre G. de Geer, professorn vid tekniska högskolan W. Fellenius, byggnadschefen i Göteborg F. Blidberg och statsgeologen L. von Post att, jämte såsom adjungerad i varje fall vederbörande bandirektör, respektive arbetschef, såsom särskilda sakkunniga verkställa terrängundersökningar utefter vissa statsbanedelar, där risker för sättningar och skred kunde förefinnas, samt uppdrog åt sagda sakkunniga, vilka konstituerat sig under namn av statens järnvägars geotekniska kommission, att till styrelsen inkomma med förslag till förstärkningsåtgärder, där så ansåges behövligt. Kommissionen verkställde också sådana undersökningar, som nu nämnts, å dubbelspåret Göteborg—Alingsås.

Innan kommissionen hunnit avsluta dessa undersökningar och avgiva betänkande däröver, kunde styrelsen icke definitivt avgöra, vilka åtgärder, som på skilda platser borde vidtagas för att anläggningarna skulle bliva utförda på ett för deras framtida bestånd fullt betryggande sätt. På grund härav kunde styrelsen icke för Kungl. Maj:t framlägga slutlig utredning om sådana erforderliga åtgärder eller bestämt angiva de kostnader, dubbelspårsanläggningen och med denna sammanhörande arbeten komme att betinga.

[12.] Med ledning av såväl egna som av kommissionen verkställda undersökningar, i den mån dessa fortskridit, och i samråd med kommissionen hade styrelsen emellertid på de håll, där så redan kunnat medhinnas, låtit verkställa ingående utredningar *dels* i syfte att kunna bestämma, varest och på vilket sätt de i den ursprungliga planen ingående dubbelspårsarbetena kunde fortfarande bedrivas utan avvaktan på styrelsens och kommissionens slutliga utredningar, *dels* i syfte att kunna bilda sig ett omdöme om, på vilka platser och i vad mån åtgärder för banvallens förstärkande kunde behöva vidtagas även i de fall, där sådant icke varit i den ursprungliga planen ifrågasatt.

Dessa utredningar, så långt de hunnit bedrivas, hade givit vid handen, att, såsom ovan nämnts, det skulle erfordras ett belopp av 1,880,000 kronor utöver det av Kungl. Maj:t och riksdagen beviljade anslaget för att fullborda de arbeten, som ingått i den ursprungliga planen, men därjämte nödvändigheten av att snarast möjligt verkställa en del icke avhandlade förstärkningsarbeten, vilka icke egentligen kunde anses betingade av den pågående dubbelspårsbyggnaden, men som likaväl varit behövliga för att fullt betrygga den gamla banvallens bestånd. Kostnaderna för dessa arbeten, som, enligt vad framginge av det efterföljande, i den mån de verkställda utredningarna gåve vid handen, approximativt beräknats till 830,000 kronor, torde i betraktande av den allt tyngre trafik, som framginge å banan, varit ofrånkomliga, även om byggandet av dubbelspår å nu ifrågavarande bandel icke ifrågakommit. Dubbelspårsbyggnaden hade emellertid varit ägnad att fästa särskild uppmärksamhet på behövligheten av att utföra dessa förstärkningsarbeten, vilka funnes närmare angivna å nedanstående översikt.

Översikt över ytterligare erforderliga anslagsmedel den 1 oktober 1914 för verkställande av vissa förstärkningsarbeten, ej ingående i den ursprungliga planen för dubbelspårsbyggnaden.	Kostnad den 1/10 1914.	Beräknad återstående kostnad.	Summa kostnad.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.
Kompletteringsarbeten m. m.			
Omläggning av linjen väster om Norsesund	3,400	310,600	314,000
» » » vid Koberget öster om Floda	5,600	81,400	87,000
Förstärkning av banvallen vid östra delen av Floda bangård	—	90,000	90,000
» » stranden mot Såveån vid Gärdet	—	14,000	14,000
» » » » » öster om Lerum	21,000	—	21,000
» » » » » vid Jonsereds fabriker	—	8,000	8,000
» » » » » vid Bokedalsbanken	—	13,000	13,000
» » » » » vid Kåhög	—	10,000	10,000
Omläggning av linjen vid Kåhögsberget	—	150,000	150,000
Förstärkning av stranden mot Såveån vid Lexby	—	8,000	8,000
» » » » » vid Ugglum	—	20,000	20,000
Markundersökningar m. fl. utredningskostnader att fördelas på samtliga arbeten	—	95,000	95,000
Summa	30,000	800,000	830,000

De i denna översikt upptagna förstärkningsarbeten torde — yttrade järnvägsstyrelsen vidare — med nödvändighet böra utföras i sammanhang med de övriga anläggningarna på linjen, både av ekonomiskt-praktiska skäl och för tryggande av trafiksäkerheten. Typiska sådana arbeten med omläggningar och förstärkningar av linjen förekomme det ena strax väster om Norsesund, det andra vid Koberget öster om Floda station, beträffande vilka arbeten järnvägsstyrelsen anförde följande. [12.]

Vid Norsesund framlöpte linjen genom ett terrängområde, där grundförhållandena för banans framdragande onekligen vore vanskliga och alltid så ansetts. Åtgärder för säkerställande av dubbelspårets banvall därstädes vore erforderliga, utöver vad som ursprungligen avsetts, antingen genom inflyttning av linjen eller genom neddrivning av tryckbankar till fast bottenunderlag i sjövikarnas lermassor. Vilkendera utvägen, som borde med hänsyn till minsta kostnad och andra hänsyn väljas, vore ännu icke fullt utrett, utan vore avsett att på experimental väg utrönas. Det upptagna beloppet, 314,000 kronor, avsåg, för att vara på säkra sidan, det sannolikt dyraste alternativet med inflyttning av linjen.

Vid Koberget öster om Floda hade en sättning av gamla banan av allvarlig art samt till orsaker och förlopp liknande Svartåskredet inträffat i juli 1914.

För att säkerställa trafiken förbi dessa punkter hade järnvägsstyrelsen måst besluta en omedelbar provisorisk omläggning och senare permanent inflyttning av linjen.

Övriga å sistnämnda översikt upptagna arbeten och åtgärder till varierande kostnadsbelopp vore beräknade utgifter för banvallens nödvändiga förstärkande och skyddande samt till förebyggande av befarade sättningar.

Järnvägsstyrelsen framhöll vidare, hurusom totala beloppet av de approximativt beräknade kostnaderna för de sålunda upptagna kompletteringsarbetena, av vilka några för trafikens säkerställande redan måst på grund av nödtvång påbörjas eller vore nära fullbordade, såsom förut nämnts, utgjorde 830,000 kronor. Genom verkställande av dessa arbeten torde visserligen icke alla tänkbara risker bliva avlägsnade utefter bandelen Göteborg—Alingsås, men de risker, som eventuellt i övrigt kunde förefinnas, måste anses icke kräva omedelbara åtgärder, såvitt kunde förutses. Styrelsen ville emellertid ytterligare framhålla, att styrelsens undersökningar i samråd med geotekniska kommissionen icke hunnit avslutas.

Ehuru järnvägsstyrelsen sålunda icke ansåge sig böra eller kunna förelägga Kungl. Maj:t slutlig utredning angående de arbeten, som erfordrades för dubbelspårets fullbordande och banvallens betryggande å bandelen Göteborg—Alingsås, hade styrelsen dock ansett sig böra lämna Kungl. Maj:t denna redogörelse över de förhandenvarande förhållandena ävensom göra framställning om rätt att disponera medel i den omfattning, som erfordrades för att icke behöva avbryta arbetena å dubbelspåret Göteborg—Alingsås.

Enligt det ovan anförda ansåge järnvägsstyrelsen, att för arbeten å eller i samband med dubbelspårsbyggnaden Göteborg—Alingsås erfordrades följande anslag utöver av Kungl. Maj:t och riksdagen förut beviljade:

1)	För fullbordande av i den ursprungliga planen ingående arbeten, approximativt	1,880,000 kronor
2)	För täckande av förskotterade kostnader i anledning av jordskredet vid Svartå i närheten av Jonsered i juni 1913	690,000 »
3)	För diverse förstärkningsarbeten, omläggningar av linjen med flera arbeten, som icke ingått i den ursprungliga planen, approximativt	830,000 »
	Summa	3,400,000 kronor

[12.] Penningställningen å dubbelspårsbyggnaden Göteborg—Alingsås var den 28 februari 1915 följande:

Utgifter	6,045,000 kronor
Beviljade anslag	5,100.000 »
Havda utgifter utöver anslaget	945,000 kronor

Enligt vad styrelsen ovan anfört, ansåge styrelsen emellertid, att av utgifterna för raset vid Svartå ett belopp av 280,000 kronor borde gäldas med trafikmedel. Avfördes således detta belopp å statens järnvägars förlustkonto (litt. K.), hade av styrelsen förskotterade kostnader i övrigt för dubbelspårsbyggnaden vid nyss angivna tidpunkt uppgått till 665,000 kronor eller i det närmaste det belopp, som styrelsen ovan sagt sig såsom tillägg till det för dubbelspårsbyggnaden Göteborg—Alingsås beviljade anslaget behöva av Kungl. Maj:t begära för täckande av de kostnader, som drabbat dubbelspårsbyggnaden till följd av raset vid Svartå.

Styrelsen yttrade slutligen, att styrelsen av anförda skäl icke vore i tillfälle att lämna definitiv utredning om dubbelspårsbyggnaden Göteborg—Alingsås och uppgiva de slutliga tilläggsanslag, som bleve erforderliga för denna dubbelspårsbyggnad eller i samband därmed stående arbeten. Å andra sidan måste det, såsom ävenledes förut anförts, tydligt framstå såsom varande av största vikt, att de pågående arbetena icke behövde avbrytas. I följd härav hemställde styrelsen om rätt att tillsvidare av tillgängliga medel förskottera de belopp, som ytterligare erfordrades för nu avhandlade dubbelspårsarbetens bedrivande intill den 1 juli 1916. Härvid hade styrelsen beräknat, att, utöver vad som av styrelsen intill den 28 februari 1915 förskotterats, under år 1915 skulle krävas ytterligare omkring 735,000 kronor samt under år 1916 intill den 1 juli ytterligare 500,000 kronor eller tillsammans i runt tal, att förskotteras, ytterligare 1,235,000 kronor.

Kungl. Maj:ts beslut den 11 juni 1915.

Genom nådigt brev den 11 juni 1915 har Kungl. Maj:t, som, med hänsyn till vad av järnvägsstyrelsen i dess förberörda skrivelse anförts, icke fann skäl till erinran mot den av styrelsen vidtagna åtgärden i fråga om tillhandahållande av medel, utöver anvisade anslag, för arbetets bedrivande å ifrågavarande dubbelspår Göteborg—Alingsås, med anledning av den av styrelsen gjorda framställningen, bemyndigat styrelsen att av tillgängliga medel för samma arbetens fortsatta bedrivande intill den 1 april 1916 ytterligare förskottera högst 985,000 kronor, därav under år 1915 högst 735,000 kronor och under år 1916 högst 250,000 kronor.

Med inräknande av de intill den 28 februari 1915 förskotterade medlen, 665,000 kronor, skulle således det totala förskottsbeloppet intill den 1 april 1916 uppgå tillhopa till 1,650,000 kronor.

Genom samma nådiga brev har Kungl. Maj:t tillika anbefallt styrelsen att, så snart sig göra läte, inkomma till Kungl. Maj:t med de-

finitiv uppgift beträffande de för fullbordande av nämnda dubbelspår och därmed sammanhängande arbeten erforderliga anslagsbelopp. [12.]

Järnvägsstyrelsens skrivelse den 17 november 1915.

I skrivelse den 17 november 1915 angående anslag för år 1917 till av riksdagen beslutade järnvägsanläggningar med mera framhåller nu styrelsen i fråga om arbetet med utläggande av dubbelspåret mellan Göteborg och Alingsås följande.

Såsom av styrelsens skrivelse den 3 maj 1915 framginge, hade det varit styrelsens avsikt att före 1915 års utgång till Kungl. Maj:t ingiva exakt uppgift å det erforderliga tilläggsanslaget samt framställning om dess äskande av riksdagen.

Emellertid hade förut omförmälda geotekniska kommission, på förfrågan när kommissionens utredningar beträffande dubbelspårsbyggnaden i fråga kunde antagas hava fortskridit så långt, att kostnaderna kunde beräknas för de erforderliga arbetena för dubbelspårets säkerställande, den 16 september 1915 meddelat, att erforderliga uppgifter beträffande större delen av banan skulle kunna lämnas inom en eller annan månad, men att uppgifterna beträffande sträckan Ugglum—Jonsered, bankarna utmed sjön Aspen norr om Jonsered, östra delen av Lerums bangård samt sträckorna närmast väster och öster om Norsesund icke kunde lämnas under år 1915.

Av sådan anledning funne sig styrelsen, då det vore oavvisligen nödvändigt att fyllnadsanslag begärdes för år 1917 av 1916 års riksdag och då således detta anslags storlek skulle angivas i 1916 års statsverksproposition, böra grunda sitt anslagsäskande på de beräkningar, som kunnat utföras över ställningen den 1 oktober 1915. Dessa utredningar hade givit i huvudsak samma resultat, som framkommo vid utredningen den 1 oktober 1914.

Styrelsen hade låtit uppgöra nedanstående, förnyade översikt över dels förbrukade, dels approximativt beräknade ytterligare erforderliga anslagsmedel den 1 oktober 1915.

Översikt över förbrukade och ytterligare erforderliga anslagsmedel den 1 oktober 1915.	Beviljade anslagsmedel.	Kostnad den 1/10 1915.	Beräknad återstående kostnad.	Summa nu beräknad kostnad.	Brist.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
För fullföljande av i den ursprungliga planen ingående arbeten.					
Jordområdets anskaffning	220,000	194,000	325,000	519.000	299,000
Terrassering	2,015.000	2,560,000	196.000	2,756,000	741,000
Konstarbeten	685,000	416,000	336,000	752,000	67,000
Överbyggnad	1,280,000	1,193.000	395,000	1,588,000	308,000
Husbyggnader och diverse arbeten	465,000	260,000	434,000	694,000	229,000
Allmänna omkostnader, såsom arbetets ledning, arbetsstyrkans anskaffning och vård, förrådskostnader m. m.	435,000	700,000	21.000	721,000	286,000
Summa	5,100,000	5,323,000	1,707,000	7,030,000	1,930,000

[12.] Av denna översikt — fortsätter styrelsen — framginge, att det erforderliga tilläggsanslaget för fullbordande av i den ursprungliga planen ingående arbeten skulle, i den mån kunde beräknas, uppgå till 1,930,000 kronor.

Härtill komme kostnaderna för återställande av banken över rasplatsen vid Svartå, uppgående enligt följande av styrelsen uppgjorda beräkning till 683,000 kronor, då 280,000 kronor, på sätt i styrelsens förutnämnda skrivelse av den 3 maj 1915 framhållits, förutsatts gäldade av trafikmedel.

Översikt över kostnaderna i anledning av raset vid Svartå grindar den 14 juni 1913.	Kostnad den 1/10 1915.	Beräknad återstående kostnad.	Summa kostnad.	Kronor.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	
Kostnader för trafikens återställande m. m.				
Kostnader för arbeten, erforderliga för återställande av trafiken å gamla banan och å landsvägen, samt för husbyggnader och anordningar, som genom raset förstördes, samt anläggningar i övrigt av provisorisk art. (Avsedda att gäldas med trafikmedel).				
Förbigångsspår vid skredplatsen	86,000	1,000	87,000	
Andra provisoriska anordningar för trafikens upprätthållande	46,000	500	46,500	
Del i kostnader för tillfälliga bangårds- och spåranordningar å närgränsande stationer	8,000	—	8,000	
Del i kostnader för maskinanläggningar vid rasplatsen	1,000	—	1,000	
Provisoriska vägbyggnader	21,000	1,500	22,500	
Del i kostnader för undersökningar	2,000	—	2,000	
Förrådskostnader	400	—	400	
Kostnader för arbetsledning	4,600	—	4,600	
» » arbetarnas sjukvård, resor m. m.	1,000	—	1,000	
» » marklösen och skadeersättningar	48,000	32,000	80,000	
Uppförande av ny banvaktsstuga i stället för den vid raset förstörda	—	7,000	7,000	
Kostnader för spår, bankfyllnad, väganläggning, stödmur etc., som genom raset förstördes	20,000	—	20,000	
	238,000	42,000	280,000	280,000
Nybyggnadskostnad.				
Kostnader för ny bank för två spår över rasplatsen.				
Prambro och ställningar för bankens återställande	113,000	—	113,000	
Del i kostnader för bangårds- och spåranordningar för transport av fyllningsmassor till banvallens återställande	38,000	—	38,000	
Transport	151,000	—	151,000	280,000

[12.]

Översikt över kostnaderna i anledning av raset vid Svartå grindar den 14 juni 1913.	Kostnad den 1/10 1915.	Beräknad återstående kostnad.	Summa kostnad.	Kronor.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	
Transport	151,000	—	151,000	280,000
Arbetstågens drift	136,000	—	136,000	
Lastning av fyllningsjord för bankfyllningen	107,000	—	107,000	
Bortmuddring av lera samt lossning av fyllning för ny bank	166,000	200	166,200	
Del i kostnader för maskinanläggningar vid rasplatsen och vid grusgroparna	7,000	—	7,000	
Matjordsbeklädnad av slänter och besåning	1,600	400	2,000	
Provisoriska byggnader för arbetsstyrkan	8,000	500	8,500	
Del i kostnader för undersökningar	9,000	—	9,000	
Förrådskostnader	2,000	500	2,500	
Kostnader för arbetsledning	6,500	300	6,800	
» » arbetarnas sjukvård, resor m. m.	7,000	—	7,000	
» » marklösen och skadeersättningar	—	1,000	1,000	
» » utsättningar och diverse	16,500	—	16,500	
Landsvägsomläggning Gullringsbo—Hulan	60,400	2,100	62,500	
	678,000	5,000	683,000	683,000
Summa	—	—	—	963,000

De i den ursprungliga planen ej ingående förstärkningsarbeten, som dels vore avsedda att utföras, dels redan i mindre omfattning måst utföras i samband med övriga arbeten för dubbelspåret, hade numera approximativt enligt nedanstående utredning beräknats kosta 787,000 kronor.

[12.]

Översikt över ytterligare erforderliga anslagsmedel den 1 oktober 1915 för verkställande av vissa förstärkningsarbeten, ej ingående i den ursprungliga planen för dubbelspårsbyggnaden.	Kostnad den 1/10 1915.	Beräknad återstående kostnad.	Summa kostnad.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.
Kompletteringsarbeten m. m.			
Omläggning av linjen väster om Norsesund	39,000	275,000	314,000
» » » vid Koberget öster om Floda	61,500	500	62,000
Förstärkning av banvallen vid östra delen av Floda bangård	—	50,000	50,000
» » stranden mot Säveån vid Gärdet	4,500	5,500	10,000
» » » » » öster om Lerum	22,000	—	22,000
» » » » » vid Jonsereds fabriker	—	8,000	8,000
» » » » » » Bokedalsbanken	—	13,000	13,000
» » » » » » Kåhög	—	10,000	10,000
Omläggning av linjen vid Kåhögsberget	—	150,000	150,000
Förstärkning av stranden mot Säveån vid Lexby	—	8,000	8,000
» » » » » » Ugglum	—	20,000	20,000
Markundersökningar m. fl. utredningskostnader att fördelas på samtliga arbeten	101,500	18,500	120,000
Summa	228,500	558,500	787,000

Såvitt således kunde förutses, yttrar styrelsen slutligen i nu ifrågavarande skrivelse, erfordrades för arbetenas fullbordande ett tilläggsanslag av 3,400,000 kronor — således samma belopp, som uppgavs i styrelsens skrivelse den 3 maj 1915. Styrelsen hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att anvisa detta belopp för år 1917. I sammanhang härmed anhåller styrelsen, att för täckande av det, enligt vad av det förut nämnda framgår, av styrelsen förskotterade beloppet samt för arbetenas ändamålsenliga bedrivande 2,400,000 kronor av anslaget måtte få disponeras av styrelsen redan under år 1916.

Under förutsättning att denna styrelsens framställning vinner Kungl. Maj:ts bifall, har styrelsen beräknat bedriva arbetena på sådant sätt, att hela sträckan mellan Göteborg och Alingsås bliver färdigställd för dubbelspårstrafik till den 1 oktober 1916 och att samtliga arbeten bliva slutförda under år 1917.

Departementschefen. Av den redogörelse, jag nu lämnat, framgår, att järnvägsstyrelsen ursprungligen beräknat kostnaderna för anläggande av dubbelspåret mellan Göteborg och Alingsås till 5,100,000 kronor. Enligt av styrel-

sen sedermera gjorda utredningar har det emellertid visat sig, att, såvitt för närvarande kan beräknas, härutöver för anläggningens fullbordande erfordras icke mindre än 3,680,000 kronor, varav 3,400,000 kronor skulle begäras av riksdagen och 280,000 kronor, avseende vissa kostnader i anledning av jordskredet vid Svartå grindar, skulle gäldas av trafikmedel. Den beräknade kostnaden skulle således komma att överskridas med mer än 72 procent. [12.]

Givetvis måste det förefalla synnerligen anmärkningsvärt, att de av järnvägsstyrelsen ursprungligen beräknade kostnaderna måste i så väsentlig grad överskridas.

Härvidlag vill jag emellertid till en början framhålla, att en synnerligen betydande del av merutgifterna för anläggningen i fråga föranletts av omständigheter, vilka det icke torde varit möjligt att vid det ursprungliga kostnadsförslagets upprättande förutse.

I detta avseende ber jag främst att få erinra om de utgifter om 963,000 kronor — häri inberäknat omförmälda belopp av 280,000 kronor, som är avsett att gäldas av trafikmedel — vilka orsakats av jordskredet vid Svartå grindar den 14 juni 1913.

Beträffande detta jordskred tillåter jag mig att, med ledning av en vid järnvägsstyrelsens skrivelse den 3 maj 1915 fogad, av statsgeologen Lennart von Post verkställd geologisk utredning rörande skredet, lämna en del upplysningar utöver dem, som av järnvägsstyrelsen i nämnda skrivelse meddelats.

Till en början bör då omnämnas, att man å den plats invid sjön Aspens södra strand, där skredet inträffade och där dubbelspårsanläggningen korsar den gamla enkelspåriga järnvägslinjen, vidtagit särskilda åtgärder för att skydda det trafikerade enkelspåret under det fyllningen av dubbelspårets bank pågick, i det att vid spårens korsningspunkt, parallellt med enkelspåret, uppförts två granitmurar, 1—3 meter tjocka och 3 meter höga. Dubbelspårsbankens massa tillika med de båda granitmurarna torde vid tiden för skredet hava haft en sammanlagd vikt av mer än 10,000 ton; och efter allt att döma synes denna stora belastning av stranden vid sjön Aspen hava varit rasets egentliga orsak.

Den frågan kan då måhända uppställas, huruvida järnvägsstyrelsen vidtagit sådana åtgärder i fråga om undersökning av terrängens geologiska beskaffenhet, som kunnat anses oavvisligen nödvändiga, då det gällde att i närheten av en sjö föranstalta om en järnvägsanläggning, som genom sin tyngd måste åstadkomma en synnerligen skarp påfrestning av markens bärighetsförmåga, helst som man redan från tidigare

[12.] järnvägsföretag å denna plats hade erfarenhet om traktens osäkerhet i geologiskt avseende.

Därvidlag ber jag att få återgiva vad statsgeologen von Post i sin förenämnda utredning härom anfört. Han yttrar:

»Innan sträckningen av dubbelspåret Göteborg—Alingsås fixerades, anmodade järnvägsstyrelsen professor G. de Geer att undersöka grundens beskaffenhet utmed sådana sträckor utefter ifrågavarande banlinje, där anledning till ras eller sättningar kunde anses vara att befara. I sitt i mars 1907 till överdirektören för järnvägsstyrelsens banavdelning avgivna betänkande skriver professor de Geer:

'Vid en undersökning av detta slag gör sig den svårigheten givetvis synnerligen kännbar, att i vårt land veterligen ingen geologisk utredning någonsin blivit utförd vid de olika slag av ras och sättningar, som efter hand inträffat vid byggandet av landets skilda bandelar. I följd härav har ej heller någon tillräckligt detaljerad och upplysande kännedom kunnat insamlas rörande de geologiska förhållanden, som betinga sådana företeelser och som ofta nog endast omedelbart efter deras inträffande med framgång kunnat studeras.'

Såsom professor de Geer senare (i sitt yttrande till Bohusbanekommitténs betänkande) själv med kraft framhållit, står det för närvarande av denna orsak icke i någon geologs makt att på objektiva grunder och med garanterad fullständighet utpeka de punkter, å vilka en järnvägsanläggning icke utan risk låter sig utföras.

Professor de Geers undersökning utefter dubbelspårslinjen Göteborg—Alingsås synes i huvudsak hava begränsats till de bansträckor, där banken helt eller delvis skulle komma att fyllas i öppet vatten. Skredplatsen vid Svartå grindar lämnades tyvärr vid detta tillfälle oundersökt.

Emellertid synes man, bland annat på grund av traditionen från banans första anläggande, inom järnvägskretsar hava misstänkt, att jämväl här en farlig punkt vore för handen. År 1909 uppborrades nämligen på order av bandirektören i andra distriktet tvenne tvärsektioner å respektive kilometer 14 + 535 (440 + 940) och kilometer 14 + 549 (440 + 926) från dubbelspårets mittlinje (enligt dåvarande stakning) till 40 meter från denna åt Aspen räknat. Dessa borrsektioner hava senare förlängts till 100 meter från dubbelspårets mittlinje.

Dessa borrsektioner angiva fullt korrekt den fasta grundens ytkonfiguration, låt vara, att tydligen stora block i gruset stundom uppfattats som fast berg. Dessutom visade borrningarna emellertid utanför banlinjen under Aspens botten rätt betydande avlagringar av 'grus' och 'fast lera', vilka man antog skulle utgöra mottryck mot den belastning, den nya bankens anläggande medförde. Det är att beklaga, att detta antagande i betraktande av den ringa grad av kritiskt genomarbetad erfarenhet, vilken man inför ett dylikt frågeläge har att utgå ifrån, icke kunde vara annat än en subjektiv förmodan, vilken också genom katastrofen den 14 juni 1913 visat sig vara oriktig. Ty, såsom profilerna utvisa, bortsopades vid denna såväl 'gruset' som den 'fasta leran'.

Det är för övrigt icke uteslutet, att dessa fastare lager härrört från de banvallar, vilka vid rasen på 1850-talet gledo ut i Aspen.»

Av det anförda framgår, att man från statens järnvägars sida vid dubbelspårets anläggning haft sin uppmärksamhet riktad på traktens

nr byggnadshänseende mindre tillfredsställande geologiska beskaffenhet [12.]
och därför låtit verkställa särskilda undersökningar. Att resultatet likväl icke blivit sådant, att man på grund därav kunnat vidtaga erforderliga säkerhetsåtgärder till rasets förhindrande, torde till stor del få tillskrivas den omständigheten, att man vid tiden för arbetenas planläggande icke hade sådan samlad erfarenhet, grundad på under årens lopp metodiskt verkställda undersökningar, som krävdes för bedömande av de åtgärder, som för arbetenas säkerställande i möjligaste mån borde vidtagas med hänsyn till genom borrningarna ådagalagda grundförhållanden. Raset torde därför snarast vara att betrakta såsom en ren olyckshändelse.

Vidare vill jag framhålla, att i det av järnvägsstyrelsen begärda anslagsbeloppet jämväl ingå kostnader för en del arbeten, som icke upptagits i den ursprungliga planen. Dessa arbeten, avseende en del förstärkningsarbeten av banvallen och järnvägslinjen med mera, har järnvägsstyrelsen ansett betinga en utgift av 787,000 kronor. Arbetena i fråga hava föranletts av de geologiska undersökningar av terrängen, som efter rasets inträffande ägt rum och vilka — vid ifrågavarande järnvägsanläggning likaväl som vid andra, under senaste åren företagna — igångsatts med anledning av de uttalanden av 1912 års trafiksäkerhetskommitté, för vilka jag förut redogjort. Även dessa kostnader kunna således sägas vara av det slag, att järnvägsstyrelsen icke kan sägas hava haft anledning upptaga dem i den först uppgjorda arbetsplanen. Omförmälda arbeten kunna ej heller, på sätt järnvägsstyrelsen framhåller, egentligen anses betingade av den pågående dubbelspårsbyggnaden, utan hade likaväl varit behövliga för att fullt betrygga den gamla banvallens bestånd. Av praktiskt-ekonomiska skäl och för trafikens säkerställande hava arbetena av nödtvång redan måst påbörjas och äro jämväl till omkring en tredjedel fullbordade.

Slutligen återstår ett beräknat belopp om ej mindre än 1,930,000 kronor, som styrelsen uppgiver avse arbeten, vilka ingått i den ursprungliga planen.

Till en del har denna merkostnad förorsakats därigenom, att vid arbetets utförande hänsyn tagits till de önskemål i fråga om främjande av trafiksäkerheten, som under senare år gjort sig gällande, sedan 1912 års trafiksäkerhetskommitté avgav sitt av mig förut omnämnda betänkande.

Jag erinrar härvidlag, hurusom kommittén framhållit, att slagen sten ur trafiksäkerhetens synpunkt vore att föredraga framför grus så-

[12]. som ballast vid banöverbyggnaden. Med anledning härav har också vid nu ifrågavarande dubbelspårsanläggning makadam i viss utsträckning kommit till användning. I följd av bland annat denna omständighet hava kostnaderna för överbyggnaden avsevärt stigit över de beräknade. Järnvägsstyrelsen angiver dessa ökade kostnader till 308,000 kronor.

Jämväl vissa husbyggnader samt anordnandet av stängsel och plattformar hava på grund av de genom trafikens hastiga utveckling ökade kraven blivit utförda på sätt, som föranlett väsentligt stegrade utgifter.

En högst väsentlig del av den kostnadsökning, som innefattas i förenämnda summa om 1,930,000 kronor, sammanhänger emellertid därmed, att det ursprungliga kostnadsförslaget blivit allt för lågt beräknat. Detta är givetvis, såsom järnvägsstyrelsen också framhåller, att beklaga.

Så hava utgifterna för den erforderliga markens förvärvande stigit till 299,000 kronor utöver de beräknade huvudsakligen på den grund, att i regel expropriationsförfarande måst användas även där man förutsatt att genom godvillig överenskommelse kunna erhålla upplåtelse av mark på billigare villkor. En sådan omständighet kan dock knappast på förhand beräknas.

För konstbyggnader, såsom broar och trummor, hade jämväl upptagits ett belopp, som sedermera visat sig vara för lågt, varför järnvägsstyrelsen nu begär ett ökat anslag av 67,000 kronor. Slutligen hava, delvis till följd av arbetenas betydligt större omfattning, de så kallade allmänna omkostnaderna uppgått till ett belopp av 286,000 kronor utöver vad styrelsen beräknat.

Då emellertid ingen annan utväg torde finnas än att täcka de av järnvägsstyrelsen för anläggningens fullbordande angivna kostnader eller 3,400,000 kronor, anser jag framställning i sådant syfte böra ske hos riksdagen. Jag vill i detta sammanhang från det föregående erinra, hurusom Kungl. Maj:t, då det syntes oavvisligen nödvändigt att undvika, att de pågående arbetena å dubbelspårsanläggningen i fråga skulle behöva avbrytas, den 11 juni 1915 bemyndigat styrelsen att av tillgängliga medel för arbetets bedrivande för tiden till den 1 april 1916, då frågan antogs kunna hava varit föremål för riksdagens prövning, förskottera — utöver av styrelsen förut förskotterat belopp av 665,000 kronor — ytterligare högst 985,000 kronor.

Vidkommande sättet för täckande av omförmälda belopp, 3,400,000 kronor, har jag av järnvägsstyrelsen inhämtat, att styrelsen anser sig redan nu kunna med säkerhet påräkna, att överskott kommer att uppstå på de för statsbanorna Älvsby—Piteå, Ulriksfors—Volgsjön och Järna—Norrköping beviljade anslagen. Beträffande sistnämnda statsbana har

1914 års senare riksdag, i enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, visserligen medgivit, att av möjligen uppkommande besparingar å de för banan anvisade anslag finge till utförande av vissa anläggningar i Nyköping för trafikutbyte med Oxelösund—Flen—Västmanlands järnväg användas ett belopp av intill 179,000 kronor, ävensom att ersättning för viss mark, vilken erfordrades för anläggningen ifråga, finge utgå av samma besparingar. Även med tagen hänsyn till det sålunda lämnade medgivandet torde emellertid besparingar å anslagen till denna statsbana vara att förvänta. Sammanlagda besparingarna å nyssnämnda tre banor, utöver vad som kan utgå på grund av 1914 års senare riksdags omförmälda beslut, beräknas uppgå till omkring 500,000 kronor. Enär bokföringen å dessa banor icke är avslutad, har styrelsen ännu icke kunnat lämna exakt uppgift på beloppet av dessa besparingar. Styrelsen antager emellertid, att sådan uppgift skall kunna lämnas i så god tid under nästkommande år, att frågan om överflyttande av anslagsmedel från dessa banor till annan banbyggnad kan föreläggas nästa års riksdag. Under dessa omständigheter anser jag, att besparingarna ifråga lämpligen böra avses för täckande av en del av den uppkomna bristen i anslaget för nu avhandlade dubbelspår samt att av det belopp om 3,400,000 kronor, som, enligt vad för närvarande kan beräknas, erfordras för täckande av denna brist, nu endast bör av riksdagen äskas 2,900,000 kronor. [12.]

Styrelsen har anhållit, att av det för nu ifrågavarande ändamål erforderliga belopp en summa av 2,400,000 kronor måtte få av styrelsen disponeras redan under år 1916. Med hänsyn till arbetets rationella bedrivande och då summan av de till den 1 april 1916 förskotterade medlen kommer att uppgå till 1,650,000 kronor, har jag intet att invända mot styrelsens förslag i detta avseende.

Med anledning härav och under ytterligare betonande av vad jag under nästföregående punkt anfört angående nödvändigheten av att järnvägsstyrelsen före igångsättandet av arbeten å anläggningar, för vilka anslag av riksdagen beviljas, närmare tiden för anläggningarnas utförande vidtager detaljundersökning och detaljerad kostnadsberäkning av desamma hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för fullbordande av utläggning av *ytterligare ett järnvägsspår mellan Göteborg och Alingsås och utförande av därmed sammanhängande arbeten* för år 1917 bevilja ett anslag av 2,900,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 2,400,000 kronor.

5. Ombyggnad av Malmö statsbangård.

[13.] **Ombyggnad av Malmö statsbangård.**

Med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning beviljade 1913 års riksdag för *ombyggnad av Malmö statsbangård* ett anslag av 6,166,000 kronor samt anvisade därav för år 1914 ett belopp av 200,000 kronor. Sedermera har riksdagen för ifrågavarande ändamål, utöver nyssberörda 200,000 kronor, anvisat för vartdera av åren 1915 och 1916 1,000,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av anslaget för år 1916 förskottsvis redan under år 1915 av tillgängliga medel utanordna 500,000 kronor.

Jag tillåter mig här erinra, att, enligt den av järnvägsstyrelsen uppgjorda planen för arbetet, detsamma skulle utföras under en utbyggnadstid av sex år. Av kostnaden skulle 1,200,000 kronor falla på år 1915 samt ungefär liknande belopp på de fyra följande åren. Vid föredragning inför Kungl. Maj:t den 19 mars 1913 av frågan om förevarande anslag anförde emellertid dåvarande departementschefen, att med hänsyn till de stora bangårdsombyggnader, som under de närmaste åren förestode, ett högre årsanslag än 1,000,000 kronor icke borde för något år avses till Malmö bangårdsbyggnad och att i följd därav anslagssumman borde fördelas på sju i stället för sex år.

I skrivelse den 17 november 1915 påpekar järnvägsstyrelsen, att riksdagen således hittills beviljat 2,200,000 kronor för utförande av ifrågavarande ombyggnad. Styrelsen säger sig anse, att återstående anslagsbeloppet, 3,966,000 kronor, bör utgå under åren 1917, 1918 och 1919 med 1,000,000 kronor för vart och ett av dessa år och under år 1920 med 966,000 kronor. För arbetenas rationella bedrivande finner styrelsen det vara erforderligt, att 500,000 kronor av anslaget för år 1917 redan under år 1916 ställas till styrelsens disposition. I detta sammanhang framhåller styrelsen, beträffande de beräknade kostnadernas överensstämmelse med de verkliga, dels att kostnaderna för markförvärv, vilka kostnader nu i huvudsak blivit bestämda, kommit att med omkring 200,000 kronor överskjuta de beräknade, dels ock att, därest rådande högkonjunkturer skulle komma att fortfara under byggnadstiden, vissa andra överskridanden av kostnaderna, särskilt till följd av materialfördyringarna, torde vara att emotse. Till belysande härav nämner styrelsen, att enbart en föreslagen gatuviadukt över bangården torde komma att till följd av de stegrade materialprisen med omkring 100,000 kronor överstiga de i den fastställda planen ingående motsva-

rande kostnaderna. Styrelsen yttrar slutligen, att vad styrelsen om- [13.]
nämnt beträffande befarade överskridanden av kostnaderna till följd av de stegrade materialprisen även gäller för den i samband med bangårdsombyggnaden under utförande varande ombyggnaden av statens järnvägars reparationsverkstäder i Malmö.

Mot styrelsens förslag under denna punkt har jag intet att erinra. *Departementschefen.*
Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för *fortsättande av arbetena med ombyggnad av Malmö statsbangård* för år 1917 anvisa ett belopp av 1,000,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 500,000 kronor.

6. Ombyggnad av statens järnvägars reparationsverkstäder i Malmö.

Då 1913 års riksdag beslöt den ombyggnad av Malmö statsban- [14.]
gård, som jag i föregående punkt omnämnt, beviljade riksdagen icke något anslag för den förflyttning av statens järnvägars inom det nuvarande bangårdsområdet belägna reparationsverkstäder, vilken förflyttning var en förutsättning för att själva bangårdsombyggnaden skulle kunna verkställas. Flyttningen av de nuvarande verkstäderna till den plats vid Östervärn, som därför avsetts, beräknades i 1913 års proposition angående bangårdsombyggnaden medföra en kostnad av 1,400,000 kronor, vilket belopp skulle täckas av statens järnvägars förnyelsefond. För den ökning av verkstadsutrymmet, som i samband med flyttningen ansågs erforderlig, beräknades en kostnad av 1,000,000 kronor, som borde utgå av anslagsmedel. Sistnämnda belopp förutsattes komma att erfordras under 1916 och 1917. **Ombyggnad av statens järnvägars reparationsverkstäder i Malmö.**

I skrivelse den 21 oktober 1914 gjorde järnvägsstyrelsen sedermera framställning, att för fortsättande av arbetena med ombyggnad av Malmö statsbangård måtte anvisas ett anslag för år 1916 av 2,000,000 kronor, varav 1,000,000 kronor till ombyggnad av bangården och 1,000,000 kronor till den i företaget ingående verkstadsanläggningen. Framställningen i fråga om anslag till själva ombyggnaden blev, enligt vad jag i föregående punkt omförmält, av Kungl. Maj:t och riksdagen bifallen.

Framställningen i vad den avsåg anslag till utförande av verkstadsanläggningen ansåg jag mig vid ärendets föredragning inför Kungl.

[14.] Maj:t den 14 januari 1915 av statsfinansiella skäl nödgad avstyrka; och någon proposition i ämnet blev ej heller avlåten till riksdagen.

Emellertid beslöt 1915 års riksdag, med anledning av en inom riksdagen väckt motion, att för ombyggnad av reparationsverkstäderna i fråga bevilja ett anslag av 1,000,000 kronor samt därav för år 1916 anvisa ett belopp av 600,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1915 av tillgängliga medel utanordna 500,000 kronor. I den skrivelse, vari riksdagen anmälde detta sitt beslut, anförde riksdagen, bland annat, att det synts riksdagen i hög grad angeläget, att jämväl ombyggnaden av järnvägsverkstäderna påbörjades inom den närmaste framtiden. Såsom i statsrådsprotokollet den 14 januari 1915 upplystes, hade järnvägsstyrelsen uppgivit, att det enligt den utarbetade planen för bangårdsombyggnaden för spåranläggningarnas ändamålsenliga bedrivande vore alldeles nödvändigt, att den nya verkstaden med det snaraste bleve färdigställd, så att den gamla kunde nedrivas. Den gamla verkstadens läge omöjliggjorde nämligen utläggande av nya tågspår samt erforderliga spårförbindningar till nya godsstationen och frilastspår m. m. Riksdagen ansåg för sin del, att, därest anslag för verkstadsombyggnaden icke då beviljades, komme avslutandet av samtliga de med bangårdsomläggningen förenade arbetena att fördröjas minst ett år utöver den ursprungliga planen. Det syntes riksdagen, att ett sådant frångående av planen borde, så vitt görligt vore, undvikas.

I skrivelse den 17 november 1915 hemställer styrelsen, att återstoden, 400,000 kronor, av det av riksdagen för nu ifrågavarande ändamål beviljade beloppet måtte anvisas för år 1917, och framhåller styrelsen därjämte, att beloppet, enligt styrelsens plan för arbetenas bedrivande, är erforderligt redan under år 1916.

Departementschefen. Med anledning av vad sålunda förekommit hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *fullbordande av ombyggnaden av statens järnvägars reparationsverkstäder i Malmö* för år 1917 anvisa ett anslag av 400,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis av tillgängliga medel utanordna detsamma redan under år 1916.

7. Ombyggnad och utvidgning av spårsystemet vid bangården i Norrköping.

[15.] **Ombyggnad och utvidgning av spårsystemet vid bangården i Norrköping.**

Med bifall till Kungl. Maj:ts förslag har 1915 års riksdag till vissa byggnader och anläggningar vid statens trafikerade järnvägar för år 1916 anvisat 480,000 kronor, därav 250,000 kronor voro avsedda för *ombyggnad och utvidgning av spårsystemet vid bangården i Norrköping*. I skrivelse den 17 november 1915 erinrar järnvägsstyrelsen, att styrelsen förut i skrivelse till Kungl. Maj:t framhållit, att ifrågavarande ombyggnad och utvidgning, som skulle utföras i samband med inledande av statsbanan Järna—Norrköping å Norrköpings bangård, beräknats kosta 1,025,000 kronor, vilken kostnad skulle bestridas dels till ett belopp av 160,000 kronor av medel ur förnyelsefonden, dels med 465,000 kronor av anslaget för nämnda statsbanebyggnad, dels med 400,000 kronor av särskilt nybyggnadsanslag. För arbetets avslutande erfordras, yttrar styrelsen, således av nybyggnadsanslaget återstoden, 150,000 kronor, om vars anvisande av riksdagen för år 1917 styrelsen därför gör framställning.

Departementschefen.

Mot järnvägsstyrelsens framställning har jag intet att invända, varför jag hemställer, att Kungl Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för avslutande av arbetet med *ombyggnad och utvidgning av spårsystemet vid bangården i Norrköping* för år 1917 anvisa ett belopp av 150,000 kronor.

8. Rullande materiel.

[16.] **Rullande materiel för statens järnvägar.**

I skrivelse den 27 oktober 1915 har järnvägsstyrelsen hemställt om anslag för år 1917 till inköp av *rullande materiel* för statens järnvägar.

Järnvägsstyrelsen anför härom följande:

Den materiel, som behöver anskaffas, utgöres av följande:

20 ånglokomotiv för framförande av persontåg, blandade tåg och godståg;

1 elektriskt malmtågslokomotiv litt. O., behövligt för linjen Kiruna—Riksgränsen på grund av den ökning av malmtransporterna, som statens järnvägar enligt statens kontrakt med malmbolagen äro skyldiga fullgöra;

3 elektriska växellokomotiv, avsedda för statens järnvägars växling i Kiruna.

[16.] För närvarande ombesörjes växlingen med ånglokomotiv, men då vid samtidig elektrisk drift och ångdrift olyckshändelser lätt kunna uppkomma genom oförsiktighet hos den å ånglokomotiven tjänstgörande personalen, bör dylik blandad drift om möjligt undvikas. Vidare erhålles av den elektriska energi, som alstras i Porjus kraftverk, ett betydligt överskott, i det att den erforderliga energien för tågens framförande är avsevärt mindre än vad som tidigare beräknades, varför den för de elektriska växellokomotiven erforderliga drivkraften finnes att kostnadsfritt tillgå. Den mängd stenkol, som inbesparas genom införande av elektriska växellokomotiv i Kiruna, representerar med normala stenkolspris en kostnad per år av ungefär 50,000 kronor. De växellokomotiv för ånga, som bliva lediga genom anskaffning av de elektriska lokomotiven, äro avsedda att komma till användning å större bangårdar söderut, varest den ökade trafiken påkallar kraftiga växellokomotiv;

750 godsvagnar av de vanliga typerna för täckta och öppna vagnar;
20 matvaruvagnar med kylanordning, behövliga för ökade matvarutransporter;
100 malmvagnar, erforderliga för de ökade malmtransporterna.

Den här anförda rullande materielen, bestående av:
20 ånglokomotiv,
4 elektriska lokomotiv för malmtrafik,
770 godsvagnar för vanlig trafik samt
100 malmvagnar,
har beräknats betinga en anskaffningskostnad av sammanlagt 6,500,000 kronor.

Den ökning av den rullande materielen, som styrelsen enligt det föregående anser erforderlig till år 1917, är visserligen osedvanligt stor, men påkallas av den betydliga trafikökning, som på senare tid inträtt och som medfört stor brist såväl å dragkraft som å godsvagnar. Den rådande bristen på rullande materiel åstadkommer synnerligen stora olägenheter för handeln och industrien, och styrelsen håller före, att någon minskning i den livliga trafiken därhän, att tillgången på rullande materiel skulle komma att visa överskott, icke är att förvänta efter avslutandet av nu pågående krig. Det är därför enligt styrelsens förmenande angeläget, att kraftiga åtgärder vidtagas för att utöka den befintliga otillräckliga lokomotiv- och vagnparken. Styrelsen har på grund härav sett sig föranlåten göra framställning om anslag till rullande materiel i den utsträckning, som här skett, oaktat styrelsen fått sig ålagt av statsrådet och chefen för civildepartementet att i möjligaste mån begränsa sina äskanden.

I samband med sin framställning om anslag till ny rullande materiel får styrelsen i underdånighet anmäla behovet av *ökat anslag till 4 elektriska malmtågslokomotiv*, till vilka beviljats sammanlagt 600,000 kronor, nämligen av 1913 års riksdag 450,000 kronor till 3 lokomotiv och av 1914 års riksdag 150,000 kronor till ytterligare ett lokomotiv.

I kontraktet angående elektrifiering av riksgränsbanan ingick leverans av 13 malmtågslokomotiv av samma typ som de nu ifrågavarande 4 lokomotiven. Dessa 13 lokomotiv voro av leverantören upptagna till en kostnad av 140,000 kronor per styck. När styrelsen sedermera gjorde underdånig framställning om anslag till ytterligare lokomotiv, beräknades anskaffningskostnaden med ledning av nyssnämnda pris till 150,000 kronor per lokomotiv och ansågs höjningen med 10,000 kronor svara mot den prisstegring, som hade inträtt för koppar och järn. Att någon ytterligare höjning av de tidigare prisen skulle behöva ifrågakomma,

hade styrelsen desto mindre anledning att förmoda, som styrelsen infordrade anbud från flera firmor än dem, som deltogo i konkurrensen om riksgränsbanans elektrifiering. När emellertid de infordrade anbuden inkommo, visade det sig, att anskaffningskostnaden skulle komma att väsentligt överstiga den beräknade. Det lägsta av de anbud, som kunde tänkas ifrågakomma, lydde nämligen på 231,000 kronor. Prisstegringen avsåg särskilt den elektriska utrustningen. För att i möjligaste mån nedbringa kostnaden har styrelsen ordnat tillverkningen av lokomotiven sålunda, att de mekaniska och de elektriska delarna beställts var för sig, varjämte tillverkningen av korgen samt hopsättningen av lokomotiven komma att ske vid statens järnvägars egna verkstäder. Genom denna anordning tillföres dessutom statens järnvägars verkstäder en värdefull, nu ej förefintlig erfarenhet angående tillverkningen av elektriska lokomotiv. I trots av dessa åtgärder kommer emellertid kostnaden för lokomotiven att uppgå till 210,000 kronor per lokomotiv, och har sålunda en brist uppkommit av 60,000 kronor per lokomotiv eller sammanlagt för 4 lokomotiv 240,000 kronor. [16.]

I anslutning till vad ovan anförts har styrelsen i underdånighet hemställt, det täcktes Kungl. Maj:t till 1916 års riksdag avlåta nådig proposition om extra anslag av 6,740,000 kronor för rullande materiel vid statens redan trafikerade järnvägar, nämligen 6,500,000 kronor till ny rullande materiel, utgörande 24 lokomotiv och 870 godsvagnar, samt 240,000 kronor till täckande av den ökade anskaffningskostnaden för 4 redan beviljade elektriska lokomotiv. Då sistnämnda belopp, 240,000 kronor, vore erforderligt år 1916, har styrelsen tillika hemställt, att detsamma måtte ställas till styrelsens förfogande redan under nämnda år.

Departementschefen.

Det anslag, järnvägsstyrelsen begär för rullande materiel, uppgår, med bortseende från den ifrågasatta ökningen i anslagen för de av 1913 och 1914 års riksdagar beslutade 4 malmtågslokomotiven, till 6,500,000 kronor, vilken summa med 200,000 kronor överstiger det av förra årets riksdag beviljade beloppet för nu ifrågavarande ändamål. Det är sålunda ett betydande belopp, som järnvägsstyrelsen äskar. Jag finner mig dock icke kunna tillstyrka någon avprutning å detsamma. Den alltjämt pågående utomordentliga stegringen i trafiken å statsbanorna synes mig nämligen oavvisligen kräva, att kraftiga åtgärder vidtagas för ökning av den befintliga lokomotiv- och vagnparken. Yrkanden i sådan riktning hava ock allt oftare och ivrigare framställts från handelns och industriens sida. Om än den rådande situationen får anses som den starka trafikstegringens främsta orsak, torde det dock, såsom järnvägsstyrelsen framhållit, icke vara anledning förvänta, att efter ett blivande fredsslut trafiken skall minskas i sådan grad, att ett överskott på rullande materiel uppstår. Fastmer torde statsbanorna, då lugnare

[16.] förhållanden inträtt, hava att möta betydligt större krav på transportförmåga än om trafikutvecklingen fått fortgå normalt. Därjämte bör uppmärksammas, att den rullande materielen under nu rådande brist torde hava anlitats i så hög grad, att det icke vore förenligt med klok ekonomi att undanskjuta nyanskaffningen. Jämväl från denna synpunkt sett synes det mig därför påkallat att nu vidtaga åtgärder för att åstadkomma en ökning av statens järnvägars rullande materiel.

Vidkommande det av järnvägsstyrelsen anmälda behovet av ytterligare medel för ovanberörda förut beslutade 4 elektriska malmtågslokomotiv är detta anslagskrav grundat å följande förhållanden. Styrelsen hade beräknat, att prisen å nämnda lokomotiv skulle i det närmaste sluta å samma belopp som anbuden å de lokomotiv, som beställdes i samband med avslutandet i januari 1910 av kontraktet angående elektrifiering av riksgränsbanan. Vederbörande firmor för tillverkning av de i samband med elektrifieringen beställda lokomotiven hade emellertid, särskilt i fråga om den elektriska utrustningen, kalkylerat ett betydligt lägre belopp än det, vartill den verkliga kostnaden sedermera uppgick — ett förhållande, som åtminstone delvis lär hava berott därpå, att fullständiga detaljritningar till lokomotiven ej förelågo vid avgivandet av firmornas anbud å elektrifieringen av riksgränsbanan. Att järnvägsstyrelsen sedermera uppgjorde sina beräkningar av kostnaden för de 4 ytterligare erforderliga elektriska lokomotiven i anslutning till priset för de i samband med elektrifieringen beställda lokomotiven under aktgivande i huvudsak endast på den under mellantiden uppkomna prisstegringen å koppar och järn, synes mig fullt förklarlig.

Jag får sålunda hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för år 1917 till *anskaffande av rullande materiel vid statens järnvägar* bevilja ett anslag av 6,740,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 240,000 kronor.

9. Statsbanebyggnaden Ulriksfors—Volgsjön.

Fullbordande av statsbanebyggnaden Ulriksfors—Volgsjön.

[17.] Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning har riksdagen år 1911, under förbehåll att vissa villkor om kostnadsfri upplåtelse av mark med mera iakttoges, dels beslutat *anläggning av en statsbana från Ströms vattudal (Ulriksfors) till Ångermanälven (Volgsjön)* för en beräknad kostnad av 9,050,000 kronor, dels för banans påbörjande beviljat ett anslag för

år 1912 av 900,000 kronor. Därefter har riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag till fortsättning av banan anvisat för år 1913 2,000,000 kronor och för år 1914 1,600,000 kronor. För år 1915 har riksdagen på förslag av Kungl. Maj:t för sistnämnda ändamål dels anvisat 1,300,000 kronor, dels ock medgivit, att därutöver finge för enahanda ändamål användas de besparingar intill ett belopp av 700,000 kronor, som uppkommit å det till anläggning av en statsbana från Östersund till Ulriksfors anvisade anslaget. Slutligen har riksdagen år 1915 likaledes på Kungl. Maj:ts förslag dels till banans fortsättning för år 1916 anvisat ett anslag av 2,050,000 kronor, dels ock medgivit, att av tillgängliga medel eller av det till fortsättning av statsbanan Sveg—Brunflo för år 1915 anvisade anslaget å 1,800,000 kronor ett belopp av 500,000 kronor finge, mot gottgörelse efter ingången av år 1916 av det för samma år till fortsättning av statsbanan Ulriksfors—Volgsjön anvisade anslag, till sistnämnda företag utanordnas. [17.]

Genom beslut den 1 oktober 1915 har Kungl. Maj:t anbefallt statskontoret att under år 1915 till järnvägsstyrelsen, på rekvisition, för fortsättning av statsbanan Ulriksfors—Volgsjön av under handen varande medel förskottsvis utbetala ett belopp av högst 500,000 kronor.

I skrivelse den 17 november 1915 har järnvägsstyrelsen — under framhållande att riksdagen således hittills anvisat för ifrågavarande banbyggnad 8,550,000 kronor — anfört, att återstoden, 500,000 kronor, av det för banans anläggning beräknade beloppet, 9,050,000 kronor, borde äskas av riksdagen för banbyggnadens fullbordande under år 1917.

Styrelsen meddelar därjämte, att, sedan bandelen Ulriksfors—Hoting den 1 november 1914 och bandelen Hoting—Dorotea den 1 november 1915 öppnats för allmän trafik, det vore styrelsens avsikt att öppna den återstående delen av banan för provisorisk trafik före slutet av år 1916 och för allmän trafik under år 1917.

Departementschefen.

Med anledning av vad järnvägsstyrelsen sålunda anfört, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *fullbordande av statsbanan Ulriksfors—Volgsjön* för år 1917 anvisa ett anslag av 500,000 kronor.

10. Statsbanebyggnaden Sveg—Brunflo.

[18.] **Fortsättning av statsbanebyggnaden Sveg—Brunflo.**

Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och med godkännande av de i statsrådsprotokollet den 15 mars 1912 omförmälda, av Jämtlands läns landsting och vederbörande socknar gjorda utfästelser i fråga om kostnadsfri upplåtelse av mark med mera har 1912 års riksdag dels beslutat, bland annat, *anläggning av en normalspårig statsbana mellan Svegs station å Orsa—Härjedalens järnväg och Brunflo station å tvärbanan genom Jämtland* för en beräknad kostnad av 11,250,000 kronor, dels för påbörjande av nämnda anläggning för år 1913 anvisat ett belopp av 500,000 kronor. Därefter har riksdagen till fortsättande av bananläggningen anvisat för år 1914 500,000 kronor, för år 1915 1,800,000 kronor och för år 1916 2,000,000 kronor.

I skrivelse den 17 november 1915 erinrar järnvägsstyrelsen, hurusom styrelsen i skrivelse den 21 oktober 1914 angående anslag för statens järnvägsbyggnader för år 1916 uttalat, att enligt styrelsens mening anslagen för statsbanan Sveg—Brunflo under åren 1916, 1917, 1918 och 1919 borde utgå med respektive 2,500,000, 3,000,000, 2,000,000 och 950,000 kronor, men att Kungl. Maj:t av statsfinansiella skäl av riksdagen för år 1916 endast äskat 2,000,000 kronor, vilket även, såsom ovan nämnts, beviljades av riksdagen. Sagda belopp, 2,000,000 kronor, yttrar styrelsen vidare, har styrelsen avsett huvudsakligen till fullbordande av alla arbeten å bandelen Brunflo—Åsarne, och är det styrelsens avsikt att i slutet av år 1916 öppna bandelen Brunflo—Svenstavik för allmän trafik.

Vidkommande anslagen för år 1917, 1918 och 1919 framhåller styrelsen, att dessa böra utgå med respektive 3,000,000, 2,500,000 och 950,000 kronor och att enligt styrelsens plan anslaget för år 1917 huvudsakligen skall användas till terrasserings-, trum- och brobyggnadsarbeten, rälsläggning, ballastering samt anläggning av bangårdar, allt söder om Åsarne.

Styrelsen hemställer därför, att Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen att för arbetets fortsättande å ifrågavarande bana under år 1917 anvisa 3,000,000 kronor.

Departementschefen.

Med anledning av vad styrelsen i sin skrivelse anfört, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *fortsättning av statsbanan Sveg—Brunflo* för år 1917 anvisa ett anslag av 3,000,000 kronor.

11. Anslag till täckande av uppkommen brist vid utförande av Riksgränsbanans elektrifiering.

[19.]

Ang. anslag till täckande av uppkommen brist vid utförande av Riksgränsbanans elektrifiering.

Sedan 1910 års riksdag bifallit Kungl. Maj:ts proposition angående utförande av elektrisk kraftanläggning vid Porjus och anordnande av elektrisk drift å bandelen Kiruna—Riksgränsen, har Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 15 juli 1910 bemyndigat järnvägsstyrelsen dels att med Allmänna svenska elektriska aktiebolaget i Västerås och Siemens-Schuckert Werke i Berlin träffa avtal om tillverkning, leverans och montage av utrustning för elektrisk drift å nämnda bandel i huvudsaklig överensstämmelse med upprättat förslag till kontrakt och dels att vidtaga de övriga åtgärder, som kunde betingas av införande av elektrisk järnvägsdrift å ifrågavarande bansträcka.

Med anledning härav avslutades av järnvägsstyrelsen kontrakt angående elektrifieringsarbetenas utförande med ovannämnda firmor den 23 juli 1910. Enligt detta kontrakt skulle firmorna leverera och montera den för bandriften erforderliga elektriska utrustningen till Porjus kraftstation samt till omkopplings- och transformatorstationer ävensom överförings- och kontaktledningarna samt de elektriska lokomotiven. Järnvägsstyrelsen skulle uppföra alla erforderliga husbyggnader m. m.

Arbetena för bandelens elektrifiering påbörjades år 1911 och hava därefter bedrivits under åren 1912—1914 samt under sistnämnda år i huvudsak avslutats.

Sedan elektrisk provdrift ägt rum under särskilda perioder år 1915, övertog järnvägsstyrelsen anläggningen den 2 september samma år.

För utförande av den nu färdiga elektrifieringen har anvisats 8,697,000 kronor, varav 8,597,000 kronor beviljats av 1910 års riksdag och 100,000 kronor av 1913 års riksdag.

Kostnaden har beräknats, för de arbeten, som firmorna hade att verkställa, till 7,553,932 kronor och för de arbeten, vilkas utförande ålåg järnvägsstyrelsen, till 868,443 kronor. Som reserv för eventuell ökning av koppar- och järnpriser, för vilket fall reservation gjorts i kontraktet, hade beräknats ett tillägg av 274,625 kronor.

Firmorna inkommo i skrivelse till järnvägsstyrelsen den 6 oktober 1915 med hemställan om slutbetalning, vilken enligt firmornas beräkning skulle uppgå till 1,133,560 kronor. Då firmorna i avbetalning redan erhållit en summa av 6,948,000 kronor, skulle firmornas andel för an-

[19.] läggningen komma att uppgå till ett belopp av 8,081,560 kronor. Järnvägsstyrelsen ansåg sig emellertid icke kunna helt godkänna firmornas beräkning beträffande vissa arbeten, utan anmodade firmorna att inkomma med nytt förslag till uppgörelse, varvid hänsyn skulle tagas till av styrelsen gjorda anmärkningar. I skrivelse den 29 oktober 1915 meddelade firmorna sedermera, att de under visst villkor vore villiga reducera sitt i skrivelsen den 6 oktober gjorda anspråk å 1,133,560 kronor till 1,092,860 kronor, med anledning varav hela utbetalningen till firmorna skulle komma att utgöra 8,040,860 kronor. Det för firmornas erbjudande uppställda villkoret var, att järnvägsstyrelsen å sin sida icke finge göra anspråk på ersättning för försenad leverans. Utbetalningen till firmorna skulle sålunda enligt anbudet den 29 oktober komma att överstiga den beräknade siffran med 486,928 kronor. Denna ökning utgjordes dels av ökning på grund av höjning i koppar- och järnpriser, vilken, uträknad enligt kontraktets bestämmelser, utgjorde 460,472 kronor, och dels av ökning på grund av ökade tullavgifter med 26,456 kronor. Även för denna ökning fanns reservation intagen i kontraktet på grund av den övergång från värdetull till vikttull, som skulle genomföras under kontraktstiden. Då emellertid för ökade järn- och kopparpriser, såsom förut angivits, beviljats ett tillägg av 274,625 kronor, skulle bristen på grund av den ökade utbetalningen till firmorna komma att reduceras till 212,303 kronor.

Kostnaden för de delar av anläggningen, som utförts genom järnvägsstyrelsens försorg, har även blivit större än som beräknats.

Sålunda hava kostnaderna för de erforderliga husbyggnaderna, vilka beräknats med ledning av firmornas ritningar och uppgifter till 375,000 kronor, i verkligheten uppgått till 658,000 kronor. Under arbetets utförande hava nämligen firmorna framfört önskningar angående byggnadernas utförande, vilka vållat avsevärda kostnadsökningar, men som järnvägsstyrelsen i trots därav med hänsyn till firmornas driftgaranti icke kunnat motsätta sig. Kostnaden för övriga arbeten, vilken beräknats till 493,443 kronor, har uppgått till 647,000 kronor, beroende till största delen på att kostnaden för arbetståg och bevakning blivit för lågt upptagen, men till en del också därpå, att kostnaderna för ändring av svagströmsledningar överstigit de beräknade. Slutliga kostnaden för de arbeten, som utförts genom järnvägsstyrelsens försorg, utgör 1,305,000 kronor och bristen på grund av ökningen av dessa kostnader sålunda 436,557 kronor.

Totala kostnaden för anläggningen kommer, såsom av det anförda framgår, att uppgå till 9,345,860 kronor. Då de beviljade anslagen utgöra 8,697,000 kronor, har en brist uppkommit å 648,860 kronor.

Uti underdånig skrivelse den 18 november 1915 har järnvägsstyrelsen gjort framställning om anslag till täckande av denna brist, därvid styrelsen, med relaterande av nu angivna sakförhållanden, vidare anfört: [19.]

»Beträffande den ovan nämnda plikten för försenad leverans, har densamma beräknats för den tid ledningar och transformatorstationer, som enligt kontraktet skulle vara färdiga den 1 april 1914, blivit försenade eller till den 18 januari 1915, d. v. s. för 242 söckendagar med en pliktsumma enligt kontrakt av 1,000 kronor per söckendag, varför plikten således utgör 242,000 kronor. Härutöver voro emellertid också ett antal lokomotiv försenade, men anser järnvägsstyrelsen, att plikt för försenad leverans av dessa ej lämpligen kan påfordras med hänsyn därtill, att den 19 januari 1915 så många elektriska lokomotiv voro levererade, att den dåvarande malmtrafiken skulle hava kunnat helt ombesörjas medelst elektrisk drift.

Enligt vad ovan nämnts hava firmorna såsom villkor för sitt erbjudande om uppgörelse enligt skrivelsen den 29 oktober 1915 uppställt, att denna pliktsumma icke skulle utkrävas. Firmorna hava härvid framhållit, att det varit deras strävan att utan hänsyn till kostnaden så fullgöra sina förpliktelser, att den anläggning järnvägsstyrelsen anförtrott åt dem skulle få ett i alla detaljer förstklassigt utförande.

Då nu järnvägsstyrelsen i underdånighet underställer denna fråga Kungl. Maj:ts avgörande, får järnvägsstyrelsen intyga, att det arbete, som av firmorna utförts, måste betecknas såsom synnerligen solitt och gott, och är järnvägsstyrelsen övertygad om, att alla kontraktets fordringar komma att uppfyllas, så snart nu pågående efterarbeten blivit slutförda. Järnvägsstyrelsen har sig också bekant, att, även vid ett bifall till firmornas hemställan om befrielse från plikten för försenad leverans, firmornas kostnader för anläggningen komma att väsentligt överstiga vad firmorna beräknat, särskilt med hänsyn till den avsevärt ökade kostnaden för lokomotiven. Det torde härvid böra framhållas, att anläggningen i fråga på grund av att den är den första i sitt slag, som utförts, samt på grund av de klimatiskt svåra förhållanden, under vilka den blivit iordningställd, måste anses såsom synnerligen svår att på förhand beräkna. Järnvägsstyrelsen vill vidare framhålla, att firmorna i avseende på leverans av reservdelar till anläggningen förklarat sig vilja tillmötesgå järnvägsstyrelsens fordringar, trots det att dessa avsevärt överstiga det förslag i detta avseende, som av firmorna framlagts. Slutligen tillåter sig jänvägsstyrelsen hänvisa till det förhållande, att olägenheterna för statens järnvägar på grund av den försenade leveransen blivit väsentligt mindre än vad som under normala förhållanden skulle hava blivit fallet på grund av att malmtrafiken till följd av de utrikespolitiska förhållandena under tiden för förseningen varit avsevärt reducerad.

Enligt kontraktet skola firmorna i alla av detsamma härflytande förhållanden lyda under svensk lag och vara pliktiga att svara inför svensk domstol. Frågan om uttagning av plikt, i den händelse densamma, vilket nu är fallet, av firmorna bestrides, skulle således kontraktsenligt ställas under bedömande av svensk domstol. På grund av vad järnvägsstyrelsen ovan anfört och då enligt järnvägsstyrelsens uppfattning en slutuppgörelse i enlighet med firmornas förslag av den 29 oktober måste anses motsvara båda parternas berättigade intressen, anser sig

[19.] järnvägsstyrelsen böra i underdånighet tillstyrka, att Kungl. Maj:t medgiver att ovannämnda plikt för försenad leverans icke måtte uttagas.

Med avräkning av plikten för försenad leverans skulle sålunda enligt vad ovan anförts i anslaget för Riksgränsbanans elektrifiering uppstå en brist av i runt tal 650,000 kronor.»

Departementschefen.

Såsom av den nu lämnade redogörelsen framgår, hava firmorna minskat sitt krav på slutlikvid enligt kontraktet från 1,133,560 kronor till 1,092,860 kronor eller således med 40,700 kronor under förutsättning att järnvägsstyrelsen uppgiver det av styrelsen framställda anspråk på ersättning för försenade leveranser, uppgående till 242,000 kronor. Den huvudsakligaste vinsten av ett ingående på den föreslagna överenskommelsen innebäres emellertid uti den av firmorna erbjudna höjda kostnadsfria leveransen av reservdelar för anläggningen, vilken leveransökning, enligt vad från järnvägsstyrelsen uppgivits, kan beräknas representera ett värde av omkring 100,000 kronor.

Järnvägsstyrelsen har grundat sitt påstående om försenade leveranser därpå, att ledningar och transformatorstationer, som enligt kontraktet skulle vara färdiga den 1 april 1914, ej blivit fullbordade förrän den 18 januari 1915. Firmorna hava emellertid, enligt vad jag inhämtat, bestritt det befogade i styrelsens yrkanden härutinnan, då vissa i kontraktet för arbetenas fullbordande till angiven tid uppställda villkor ej blivit uppfyllda, varförutom firmorna i allt fall ansett det av järnvägsstyrelsen angivna beloppet, 242,000 kronor, ej vara riktigt beräknat.

Därest staten, utgående från den förutsättning, att det av järnvägsstyrelsen framförda kravet på ersättning för försenade leveranser vore befogat, hänsköte saken till rättegång, skulle, enligt vad av det föregående torde framgå, en sådan rättegångs resultat för staten medföra en vinst av omkring 100,000 kronor, detta under antagande, att firmorna haft fullgoda skäl för framställande av ett slutkrav å 1,133,560 kronor.

Omständigheterna i förevarande fall torde emellertid vara sådana, att saken icke lämpligen bör drivas till rättegång, utan synas giltiga skäl föreligga för att godkänna den utav styrelsen föreslagna överenskommelsen. Detta torde ej blott få anses för båda parterna fördelaktigt utan även med billighet överensstämmande, då firmorna å företaget utan tvivel lidit avsevärd förlust. Jag vill i detta sammanhang erinra om järnvägsstyrelsens hemställan den 27 oktober 1915 om anslag för täckande av ökade anskaffningskostnader för de 4 elektriska malmtågslokomotiv, för vilka riksdagen 1913 och 1914 beviljat medel och

vilka äro avsedda för den ökade trafiken å Riksgränsbanan. Ehuru dessa lokomotiv, som äro av samma typ som de 13 malmtågslokomotiv, vilka av firmorna jämlikt kontraktet angående Riksgränsbanans elektrifiering levererats, upphandlades efter konkurrensanbud från flera andra firmor, kunde desamma icke erhållas till billigare pris än 231,000 kronor per stycket. Det framgår härav, att det pris för lokomotiven, som firmorna ursprungligen beräknat, nämligen 140,000 kronor per styck, varit alldeles för lågt. Att firmornas kostnadsförslag även i andra avseenden hållits allt för knappt torde framgå jämväl av järnvägsstyrelsens ökade kostnader för husbyggnader, för transformatorer m. m. De för dessa byggnader, vilka enligt överenskommelsen skulle utföras av järnvägsstyrelsen, av firmorna beräknade kostnaderna visade sig, som förut anförts, under elektrifieringsarbetets fortgång vara otillräckliga. Den utökning av byggnaderna, som därför blev nödvändig och som av firmorna påfordrades, föranledde, att järnvägsstyrelsens kostnader för byggnaderna väsentligt kommo att överskrida den beräknade kostnaden. I anslutning härtill torde kunna tagas för givet, att de av firmorna levererade och uppsatta elektriska anordningarna i byggnaderna i fråga beredde firmorna en motsvarande ökning i kostnaderna utöver de för dessa anordningar ursprungligen beräknade. Firmornas uppgift, att de å anläggningen gjort avsevärd förlust, synes mig sålunda vara mer än sannolik. Jag vill ock särskilt betona, att det av firmorna utförda arbetet av järnvägsstyrelsen betecknats såsom »synnerligen solitt och gott», samt tillika framhålla, att samarbetet med firmorna tillfört järnvägsstyrelsen sådan erfarenhet i elektrifieringstekniska frågor, att styrelsen härigenom satts i stånd att för framtiden utan främmande hjälp utföra arbeten av samma slag som dem, vilka i detta fall varit åt firmorna anförtrodda. Jag har därför för avsikt att, sedan frågan om det äskade tilläggsanslaget underställts riksdagens prövning, tillstyrka Kungl. Maj:t att godtaga den föreslagna uppgörelsen. [19.]

Vad beträffar den brist, som uppkommit å de av järnvägsstyrelsen utförda övriga arbetena, kan förklaringen till denna sökas däri, att de av styrelsen utförda arbetena varit av i huvudsak kompletterande art och att styrelsen i stor omfattning måst taga hänsyn till av firmorna framställda önskemål för att förebygga att styrelsens underlåtenhet härutinnan skulle kunna av firmorna åberopas, om styrelsen funne anledning till anmärkning mot firmornas arbeten.

Vid godkännande av vad jag nu anfört skulle den sammanlagda brist, för vars täckande anslag skulle erfordras, utgöra 648,860 kronor eller i runt tal 650,000 kronor, motsvarande omkring 7,5 procent å det förut beviljade anslaget.

[19.] Jag hemställer följaktligen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att *till täckande av den brist, som uppkommit å de för Riksgränsbanans elektrifiering beviljade anslag,* för år 1917 bevilja ett tilläggsanslag av 650,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna beloppet.

12. Elektrifiering av järnvägslinjen Kiruna—Svartön.

[20.] **Elektrifiering av järnvägslinjen Kiruna—Svartön.**

Genom nådigt brev den 3 december 1915 har Kungl. Maj:t anbefallt järnvägsstyrelsen att uppgöra och till Kungl. Maj:t så snart sig göra låter inkomma med utredning och kostnadsförslag för elektrifiering av järnvägslinjen Kiruna—Svartön.

Då jag torde bliva i tillfälle att under riksdagens lopp underställa Kungl. Maj:t förevarande fråga, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan å den proposition, som kan komma att avlåtas *om elektrifiering av järnvägslinjen Kiruna—Svartön,* för ändamålet för år 1917 beräkna ett anslag av 3,500,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 1,000,000 kronor.

Jag vill i detta sammanhang erinra om de försök med torvpulvereldning å lokomotiv, som utförts å statens järnvägar. Dessa försök hava givit ett så gott resultat, att järnvägsstyrelsen anser det synnerligen önskvärt, att försöken fortsättas i väsentligt större omfattning. Enligt vad jag inhämtat, pågår därför inom järnvägsstyrelsen utredning om möjligheten att å någon lämplig linje av statsbanorna elda samtliga å denna linje använda lokomotiv med torvpulver. För att vinna noggrann kännedom om tillverkningskostnaden för torvpulvret och för att även vid skiftande konjunkturer å bränslemarknaden vara fullt oberoende, har järnvägsstyrelsen därvid tänkt sig, att det för linjen i fråga erforderliga torvpulvret skulle tillverkas genom statsbanornas egen försorg. Den inom järnvägsstyrelsen pågående utredningen omfattar därför även en undersökning av olika torvmossar i syfte att finna en i

avseende på läge, storlek och kvalité för pulvertillverkningen lämplig mosse. Ehuru denna undersökning ännu icke är avslutad, har densamma dock fortskridit så långt, att järnvägsstyrelsen kunnat från två å området sakkunniga personer infordra anbud å montering för pulverfabrikation av en viss mosse, som synts järnvägsstyrelsen kunna komma i fråga för ändamålet, samt å driftkostnadsberäkning för fabrikationen å mossen. [20.]

Jag har all anledning antaga, att järnvägsstyrelsens utredning skall vara slutförd i så god tid, att frågan skall kunna föreläggas 1916 års riksdag.

13. Fortsättande av inlandsbanan norr om Volgsjön m. m.

Järnvägsstyrelsen har i skrivelse av den 17 november 1915 anfört, att, så snart styrelsen avslutat de utredningar beträffande *inlandsbanans fortsättande norr om Volgsjön samt anläggande av tvärbanor mellan norra stambanan och inlandsbanan*, vilka styrelsen den 28 mars 1914 erhållit uppdrag att verkställa, styrelsen hade för avsikt att för Kungl. Maj:t framlägga förslag uti omförmälda hänseenden. För ifrågavarande ändamål hade styrelsen tänkt sig, att Kungl. Maj:t av 1916 års riksdag skulle för år 1917 äska ett belopp av 4,000,000 kronor, varav i förskott under år 1916 borde få disponeras ett belopp av 1,000,000 kronor. [21.] **Fortsättande av inlandsbanan norr om Volgsjön m. m.**

I detta sammanhang tillåter jag mig jämväl anmäla, att järnvägsstyrelsen i skrivelse den 17 november 1915 gjort framställning om anvisande av 500,000 kronor för påbörjande av den utav 1912 års riksdag beslutade *bibanan från Svegs station till Hede kyrkoby i Härjedalen.*

Senare under riksdagens lopp torde jag bliva i tillfälle att framlägga en plan rörande inlandsbanans fortsättande norr om Volgsjön jämte tvärbanor mellan norra stambanan och inlandsbanan. I sammanhang härmed torde också böra tagas i övervägande frågan om påbörjande av bibanan Sveg—Hede, för vilken kostnaden enligt riksdagens beslut skall utgå av skattemedel. **Departementschefen.**

Då det för ifrågavarande ändamål för 1917 erforderliga anslagsbeloppet torde kunna begränsas till sammanlagt 4,000,000 kronor, hemställer jag nu allenast, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

[21.] att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående *fortsättande av inlandsbanan norr om Volgsjön m. m.*, för år 1917 för ändamålet beräkna ett anslag av 4,000,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 1,000,000 kronor.

14. Dubbelspår mellan Norrköping och Mjölby.

[22.] **Anläggning av dubbelspår mellan Norrköping och Mjölby.**

Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning har 1914 års senare riksdag beslutat anläggande av *ytterligare ett järnvägsspår mellan Norrköping och Mjölby* för en beräknad kostnad av sammanlagt 7,400,000 kronor samt för nämnda anläggning och därmed sammanhängande arbeten för år 1915 anvisat ett belopp av 1,000,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1914 av tillgängliga medel utanordna 500,000 kronor. Därefter har riksdagen år 1915 på Kungl. Maj:ts förslag till fortsättande av sagda anläggning anvisat för år 1916 ett belopp av 2,150,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel redan under år 1915 förskjuta 750,000 kronor.

Under framhållande att riksdagen således för anläggningen hittills beviljat 3,150,000 kronor och att av den beräknade anläggningskostnaden således återstå 4,250,000 kronor, yttrar järnvägsstyrelsen i skrivelse den 17 november 1915, att sistnämnda belopp enligt styrelsens plan för arbetenas bedrivande bör utgå under åren 1917, 1918 och 1919 med respektive 2,000,000, 1,800,000 och 450,000 kronor.

Det för år 1917 ifrågaställda anslaget, 2,000,000 kronor, har av styrelsen avsetts att användas i huvudsak till färdigställande av bandelen Norrköping—Okna, fortsättande av terrasserings-, bro- och trummurningsarbetena å bandelen Okna—Linköping samt påbörjande av arbetena å stationerna ävensom av rälsläggningen å sistnämnda bandel.

Järnvägsstyrelsen anhåller därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för ifrågavarande ändamål för år 1917 anvisa ett belopp av 2,000,000 kronor.

Departementschefen. I enlighet härmed hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för fortsättande av arbetet med utläggande av *ytterligare ett järnvägsspår mellan Norrköping och Mjölby* för år 1917 anvisa ett belopp av 2,000,000 kronor.

15. Dubbelspår mellan Sävsjö och Tranås.

I skrivelse den 17 november 1915 har järnvägsstyrelsen meddelat, att styrelsen ämnade, så fort pågående utredningar hunnit avslutas, göra framställning om anvisande för år 1917 av 500,000 kronor för påbörjande av arbetet med *utläggande av ytterligare ett järnvägsspår mellan Sävsjö och Tranås*, till vilken bandel mötena mellan nattågen mellan Stockholm och Malmö vore förlagda. För att kunna utjämna uppkomna tågförseningar och sålunda mera trygga tågens ankomst till Stockholm, Malmö och Trälleborg å fastställda tider samt för att underlätta tågledningen av övriga viktiga tåggrupper, vore det, enligt styrelsens mening, av stor betydelse, att bandelen Sävsjö—Tranås snarast bleve utbyggd till dubbelspårig. [23.] **Anläggning av dubbelspår mellan Sävsjö och Tranås.**

Beträffande utförandet av ifrågavarande järnvägsanläggning torde jag bliva i tillfälle att under riksdagens lopp framlägga förslag, varför jag för närvarande inskränker mig till att hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen Departementschefen.

> att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående påbörjande av arbetet med *utläggande av ytterligare ett järnvägsspår mellan Sävsjö och Tranås*, för år 1917 för ändamålet beräkna ett anslag av 500,000 kronor.

16. Inventarier och förlag.

I skrivelse den 11 december 1915 har järnvägsstyrelsen avgivit förslag att upptagas i 1917 års riksstat dels till anslag för nya inventarier vid statens järnvägar, dels ock till anslag för ökat förlag vid samma järnvägar. [24.] **Inventarier och förlag vid statens järnvägar.**

Innan jag närmare redogör för innehållet i denna järnvägsstyrelsens skrivelse, anhåller jag att få erinra därom, att riksdagen för vart och ett av åren 1912—1916 beviljat ett anslag för nya inventarier och ökat förlag vid statens järnvägar om 2,000,000 kronor. I sin skrivelse den 28 maj 1915, däri riksdagen anmälde sitt beslut om beviljande av medel för ändamålet för 1916, anförde riksdagen, att riksdagen velat

[24.] ifrågasätta, huruvida icke för framtiden detta anslag lämpligen kunde uppdelas i två särskilda anslag, avseende det ena nya inventarier och det andra ökat förlag.

Med föranledande av vad riksdagen sålunda anfört har järnvägsstyrelsen nu i sin berörda skrivelse upptagit förevarande anslag i två poster, det ena för nya inventarier och det andra för ökat förlag. Styrelsen har i övrigt anfört följande:

Rörande storleken av det anslag, som i båda nämnda hänseenden under en följd av år utgått, åberopar styrelsen sitt i ämnet den 24 november 1911 avgivna utlåtande. I detta hade styrelsen framhållit, att av trafikmedel under tidsperioden 1901—1910 avsatts för ifrågavarande ändamål följande belopp:

	Inventarier. Kronor.		Förlag. Ökning Kronor.		Förlag. Minskning Kronor.	
1901	647,065	38	—	—	20.822	07
1902	524,084	41	2,833,244	76	—	—
1903	224,564	48	1,313,902	54	—	—
1904	429,038	85	971,898	46	—	—
1905	294,793	21	1,422,506	20	—	—
1906	452,977	69	246,780	58	—	—
1907	544,598	97	—	—	60,340	08
1908	562,102	64	1,393,379	50	—	—
1909	314,073	42	1,709,364	26	—	—
1910	326,354	55	2,573,176	89	—	—
Kronor	4,319,653	60	12,464,253	19	81,162	15
			— 81,162	15		
			12,383,091	04		
Medeltal =	431,965	36	1,238,309	10		

Då sålunda för åren 1901—1910 utgått för nya inventarier och ökat förlag i medeltal sammanlagt 1,670,274 kronor 46 öre, hade styrelsen uttalat, att det syntes tillfyllest att för ifrågavarande ändamål för år 1913 anslå 2,000,000 kronor.

För åren 1911—1915 hade anskaffats nya inventarier och ökning i förlagets storlek hade ägt rum på sätt nedanstående tabell närmare utvisar:

[24.]

	Inventarier.	Förlag.	
		Ökning	Minskning
	Kronor.	Kronor.	Kronor.
1911	435,493	3,857,360	—
1912	484,342	1,515,658	—
1913	727,418	1,272,582	—
1914	801,962	1,198,038	—
1915	(beräkn.) 730,000	1,270,000	—
Kronor	3,179,215	9,113,638	—
Medeltal för de tre sista åren	750,000	1,250,000	—

Efter denna redogörelse anför styrelsen följande rörande ifrågavarande anslagsposter.

Nya inventarier.

För inköp av nya inventarier hade under de senaste tre åren erfordrats ett belopp av 750,000 kronor i medeltal per år. Nyanskaffningen av inventarier hade emellertid under senare tid i förhållande till behovet varit tämligen begränsad och särskilt i fråga om verkstadsinventarier hade efter krigsutbrottet anskaffningen nästan uteslutande gällt enklare maskiner av inhemskt fabrikat. För år 1917 erfordrades emellertid nyanskaffning av en del större och dyrbarare maskiner för de nya verkstäderna i Malmö och växelverkstaden i Örebro, vartill erfordrades omkring 150,000 kronor utöver nyssnämnda belopp.

Styrelsen erinrade vidare, att styrelsen i skrivelse av den 27 oktober 1915 angående behovet av nya byggnader och anläggningar för år 1917 uppgivit, att för anskaffning av kranar och vagnar, som vore behövliga i samband med beredandet av ökad upplagsplats för stenkol i importhamnar och bränslestationer samt med förbättrad kolemottagning i importhamnarna, skulle erfordras ett belopp av 595,000 kronor, och skulle detta belopp upptagas i sammanhang med framställning om anslag till nya inventarier.

Summan av förenämnda tre belopp utgör 1,495,000 kronor eller i runt tal 1,500,000 kronor.

Ökat förlag.

För ökning av förlaget hade av tillgängliga anslagsmedel under de senaste åren i medeltal utgått ett belopp av 1,250,000 kronor. Under nu rådande förhållanden vållade trafikökningen m. m., att det för styrelsen tillgängliga rörelsekapitalet mycket hårt anlitades. Härvid erinrade styrelsen om den ökade omsättningen och styrelsens större öppna mellanhavanden med in- och utländska förvaltningar, trafikanter m. m. Huvudsakliga anledningen till berörda förhål-

[24.] lande vore dock givetvis att finna i förrådskostnaderna vid de oerhört stegrade priserna å alla slag av materialier. Sålunda utgjorde värdet av materialförrådet vid slutet av år 1914 omkring 19,330,000 och beräknades vid samma tidpunkt år 1915 till 24,550,000 kronor, utvisande en ökning under år 1915 av ej mindre än omkring 5,200,000 kronor. Till största delen förklarades detta av de ökade kostnaderna för anskaffning av lokomotivbränsle i tillräckligt stort förlag. Visserligen ginge styrelsen beträffande de stora konsumtionsartiklarna i förrådet så tillväga, att konsumtionspriserna rättades efter de för varje tillfälle gällande nyanskaffningspriserna, varigenom förrådets bokförda värde så långt som möjligt hölles nere vid vad detsamma skulle hava varit, ifall normala upphandlingspriser varit gällande. Det oaktat måste emellertid stora nya kapital bindas vid sådana fall, då förrådet av vissa artiklar trots dyrtiden behövde ökas. Styrelsen framhöll därför, att det måhända framdeles kunde i och för driftens behöriga skötande bliva nödvändigt att avsevärt öka förlagskapitalet. För närvarande hade emellertid styrelsen, som ville avvakta dels bokslutet för 1915, dels hurudana förhållandena kunde komma att gestalta sig någon tid in på år 1916, funnit sig icke böra framställa något mera vittgående yrkande i nu angivna riktning, utan ansåg styrelsen, att endast en mindre ökning av förlaget med 250,000 kronor utöver den normala ökningen borde begäras. Totala ökningen av förlagskapitalet för år 1917 upptogs alltså till i runt tal 1,500,000 kronor.

Summan av anslag till nya inventarier och ökat förlag skulle sålunda uppgå till 3,000,000 kronor.

På grund av det anförda hemställde styrelsen, att till 1916 års riksdag måtte avlåtas proposition dels om ett anslag för år 1917 av 1,500,000 kronor för nya inventarier och dels om ett anslag för samma år av 1,500,000 kronor för ökat förlag vid statens järnvägar.

Departementschefen.

I enlighet med järnvägsstyrelsens sålunda gjorda framställning hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för år 1917 anvisa

dels för *nya inventarier vid statens järnvägar* ett anslag av 1,500,000 kronor,

dels ock för *ökat förlag vid samma järnvägar* likaledes ett anslag av 1,500,000 kronor.

Statens vattenfallsverk.

Trollhätte kanalverk.

1. Anläggning av ny farled Vänersborg—Göteborg.

[25.] **Anläggning av ny farled mellan Vänersborg och Göteborg.**

Med anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har riksdagen år 1909 för anläggning av en *ny farled mellan Vänersborg och Göteborg* beviljat ett belopp av 22,800,000 kronor samt bemyndigat riksgäldskontoret att av dessa medel tillhandahålla Kungl. Maj:t under år 1909 1,000,000 kronor och under år 1910 3,000,0000 kronor. Sedermera har av det till farleden beviljade anslaget anvisats för år 1911 2,000,000 kronor, för år 1912 5,000,000 kronor, för år 1913 4,500,000 kronor, för år 1914 3,000,000 kronor, för år 1915 3,000,000 kronor samt för år 1916 1,000,000 kronor. Av det beviljade beloppet återstå således 300,000 kronor, som ännu ej anvisats.

I skrivelse den 23 oktober 1914 med anhållan om framställning till 1915 års riksdag om anvisande av anslag för år 1916 till farledsanläggningen hemställde vattenfallsstyrelsen, att även den ännu ej anvisade delen av anslaget för farleden, 300,000 kronor, skulle få disponeras under år 1916. I enlighet med min hemställan fann Kungl. Maj:t emellertid med hänsyn till övriga stora anslagskrav nödvändigt att vid framställning till riksdagen begränsa anslaget för år 1916 till 1,000,000 kronor.

Beträffande farledsarbetena under år 1915 anförde vattenfallsstyrelsen i nämnda skrivelse, att dessa, såvitt kunde bedömas, i stort sett kunde bedrivas i enlighet med den av styrelsen för nämnda år i skrivelse den 30 oktober 1913 framlagda arbetsplanen, dock med undantag för arbetena med damm och sluss vid Ström, vilka med hänsyn till utbruten strejk ej syntes kunna under år 1915 medhinnas i hela den utsträckning, som i nyssnämnda preliminära plan beräknades. Styrelsen förebragte därjämte preliminär arbetsplan för år 1916.

I skrivelse den 26 oktober 1915 har vattenfallsstyrelsen meddelat, att under år 1915 inga nya omständigheter inträffat, som förorsakat

[25.] någon väsentlig omläggning av berörda arbetsplaner, utan att dessa torde i huvudsak kunna oförändrade fullföljas.

Då arbetena, anför styrelsen därefter, beräknas bliva i huvudsak fullbordade under år 1916 och hela den nya farleden torde kunna öppnas för trafik med 4 meters djupgående fartyg redan under loppet av sommaren år 1916, har det synts styrelsen nödvändigt, att för arbetenas planmässiga fullföljande förenämnda belopp om 300,000 kronor göres tillgängligt redan under år 1916.

Såsom vattenfallsstyrelsen redan tidigare framhållit, hava vid slussanläggningen vid Ström stora svårigheter med schaktning och länshållning vållat extra kostnader. Även vissa andra delar av arbetena hava, yttrar styrelsen i sin förevarande skrivelse, på grund av särskilda förhållanden blivit dyrare än som beräknats, vartill kommer, att i vissa expropriationsmål utdömts betydligt högre ersättningsbelopp än som kunnat förutses. Å andra sidan hava emellertid besparingar i jämförelse med kostnadsförslaget kunnat göras å andra poster, varför styrelsen, trots de stegrade materialprisen, anser sannolikt, att totalkostnaderna för arbetenas utförande enligt den av Kungl. Maj:t den 21 januari 1910 fastställda planen skola kunna hållas inom ramen av det anslagna beloppet 22,800,000 kronor eller åtminstone ej komma att väsentligt överskrida detta belopp.

Emellertid erinrar styrelsen, dels att 1913 års riksdag på framställning av Kungl. Maj:t medgivit, att av det belopp, som redan anvisats på det år 1909 av riksdagen beviljade anslag å 22,800,000 kronor för anläggning av en ny farled mellan Vänersborg och Göteborg, finge för Stallbackakanalens utvidgning till 5 meters seglationsdjup användas ett belopp av intill 95,000 kronor, dels ock att 1915 års riksdag, likaledes på framställning av Kungl. Maj:t, medgivit, att av det belopp, som redan anvisats på ifrågavarande anslag å 22,800,000 kronor, finge såsom bidrag till ombyggnad av Hisingsbron över Göta älv med fria genomfartsöppningar av 17,5 meters bredd användas ett belopp av 20,000 kronor.

Styrelsen anför nu, att det ej är troligt, att ovannämnda kostnader för ytterligare fördjupning av Stallbackakanalen och ombyggnad av Hisingsbron skola kunna bestridas av det ursprungliga anslaget. Beträffande eventuellt behov av anslag för täckande av kostnaden för dessa utom den ursprungliga arbetsplanen liggande arbeten anser sig emellertid styrelsen få tillfälle återkomma, när kostnaderna för hela kanalombyggnaden kunna i sin helhet med säkerhet fastställas.

I enlighet med vad sålunda anförts har vattenfallsstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes hos 1916 års riksdag äska ett anslag för år 1917 av 300,000 kronor för fullbordande av den nya farleden mellan Vänern och Göteborg enligt fastställd plan, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna omförmälda belopp. [25.]

För farledsarbetets fullföljande enligt upprättad plan synes den ännu ej anvisade delen av anslaget, 300,000 kronor, böra göras tillgänglig redan under år 1916. Såsom jag tidigare framhållit, torde riksdagens omförmälda beslut angående bidrag till utvidgning av Stallbackakanalen och ombyggnad av Hisingsbron liksom Kungl. Maj:ts framställningar i dessa ämnen icke innebära, att då avgjordes, huruvida kostnaderna för dessa utom planen för farledsanläggningen tillkomna arbeten borde definitivt bestridas av ovannämnda, av 1909 års riksdag beviljade anslag. Ett avgörande i denna fråga torde kunna ske först när samtliga kostnader för farledsanläggningen blivit fastställda. Departementschefen.

Med åberopande av det sålunda anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att av det för *anläggning av ny farled mellan Vänersborg och Göteborg* av riksdagen beviljade anslaget å 22,800,000 kronor för år 1917 anvisa återstående belopp, 300,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna nämnda belopp.

Södertälje kanalverk.

2. Ombyggnad av Södertälje kanal.

I skrivelse den 16 januari 1914 har vattenfallsstyrelsen framlagt av styrelsen verkställd utredning i fråga om ombyggnad av Södertälje kanal. Styrelsen har därvid ansett, att i främsta rummet till utförande bör ifrågakomma ett alternativ, som avser, att slussen vid Södertälje ombygges för ett tröskeldjup av 7,5 meter, medan kanalen i övrigt tillsvidare utföres för fartyg med 5,5 meters djupgående. Enligt styrelsens beräkning erfordras härför ett anslag å 6,785,000 kronor utöver det belopp om 550,000 kronor, som redan beviljats för [26.] **Ombyggnad av Södertälje kanal.**

[26.] utvidgning av farleden mellan Saltsjön och Maren till 5,5 meters seglationsdjup.

Framställning om anvisande av anslag för påbörjande av Södertälje kanals ombyggnad har därefter gjorts av vattenfallsstyrelsen i skrivelse den 30 oktober 1915, i vilken styrelsen hemställer om anvisande för ändamålet av ett anslag å 1,000,000 kronor för år 1917, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis under 1916 av tillgängliga medel utanordna 400,000 kronor.

För ärendets prövning erforderliga utredningar hava ännu icke hunnit avslutas, men hoppas jag att inom den närmaste tiden bliva i tillfälle att framlägga ett förslag till ombyggnad av kanalen. För närvarande och med hänsyn till önskvärdheten att begränsa anslagskraven hemställer jag allenast, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående *ombyggnad av Södertälje kanal*, för ändamålet beräkna ett anslag för år 1917 av 400,000 kronor.

Trollhätte kraftverk.

3. Tredje utbyggnaden av Trollhätte kraftstation.

Fortsättande av vissa arbeten för en tredje utbyggnad av Trollhätte kraftstation.

[27.] I skrivelse den 26 oktober 1915 har vattenfallsstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att för utförande av en tredje utbyggnad av Trollhätte kraftstation, utöver förut för samma ändamål anvisade medel, för år 1917 bevilja ett anslag av 2,900,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att därav förskottsvis under år 1916 av tillgängliga medel utanordna intill 1,100,000 kronor.

Enär en del av den mark, som erfordras för den ifrågasatta utbyggnaden enligt av vattenfallsstyrelsen uppgjord plan, är enskild egendom, har vattenfallsstyrelsen därefter i skrivelse den 31 december 1915 underställt Kungl. Maj:ts prövning ett mellan styrelsen och vederbörande markägare träffat preliminärt avtal om nödigt markförvärv.

Vidare har vattenfallsstyrelsen i skrivelse av den 31 december 1915, som den 8 januari 1916 inkommit till civildepartementet, anmält, att kraftbehovet inom Trollhätte kraftverks distributionsområde under den senaste tiden så tilltagit, att det måste anses önskvärt och även

för kraftverket lönande att, trots de höga pris, som för närvarande råda å maskiner, redan från början insätta ytterligare en maskinenhet i den planerade tillbyggnaden av kraftstationen utöver de två, som hittills ansetts till en början böra installeras. Kostnaderna för den nya maskinenheten hava av styrelsen beräknats på grund av de höga konjunkturerna uppgå till 1,100,000 kronor, därav 400,000 kronor behöva vara tillgängliga under år 1916 och 400,000 kronor under år 1917. [27.]

Då sistnämnda framställningar så nyligen inkommit, är jag icke nu i tillfälle att framlägga ärendet i slutgiltigt skick. För närvarande hemställer jag allenast, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående fortsatt anslag för *utförande av en tredje utbyggnad av Trollhätte kraftstation*, för ändamålet beräkna ett anslag för år 1917 av 3,700,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 1,500,000 kronor.

Porjus kraftverk.

4. Andra utbyggnaden av kraftstationen vid Porjus.

Genom nådigt brev den 3 december 1915 har Kungl. Maj:t, jämte det Kungl. Maj:t anbefallt järnvägsstyrelsen att uppgöra och till Kungl. Maj:t så snart sig göra låter inkomma med utredning och kostnadsförslag för elektrifiering av järnvägslinjen Kiruna—Svartön, anbefallt vattenfallsstyrelsen att inkomma med förslag till ytterligare utbyggnad av Porjus kraftstation, som därav betingas. [28.] **Andra utbyggnaden av kraftstationen vid Porjus.**

Då jag torde bliva i tillfälle att under riksdagens lopp underställa Kungl. Maj:t förevarande fråga, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan å den proposition, som kan komma att avlåtas om påbörjande av vissa arbeten för en *andra utbyggnad av kraftstationen vid Porjus*, för ändamålet för år 1917 beräkna ett anslag av 1,500,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 500,000 kronor.

Älvkarleby kraftverk.

5. Ångkraftstation för Älvkarleby kraftverk.

[29.] Ångkraftstation för Älvkarleby kraftverk.

Med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning beviljade 1915 års riksdag för anläggande av en ångkraftstation för Älvkarleby kraftverk ett anslag av 1,650,000 kronor samt anvisade därav för år 1916 ett belopp av 1,000,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av anslaget förskottsvis redan under år 1915 av tillgängliga medel utanordna 400,000 kronor.

I skrivelse den 18 december 1915 har vattenfallsstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att dels för år 1917 anvisa återstoden, 650,000 kronor, av det utav 1915 års riksdag beviljade anslag för anläggande av ångkraftstationen, dels ock för utvidgning av nämnda ångkraftstation bevilja ett anslag av 1,500,000 kronor samt därav för år 1917 anvisa 1,000,000 kronor, med rätt för Kungl, Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 500,000 kronor.

Vid uppgörande av kostnadsförslaget till den ifrågasatta utvidgningen av ångkraftstationen har vattenfallsstyrelsen funnit sig åtminstone tills vidare böra räkna med, att stenkol kommer att användas såsom bränsle i ångkraftstationen. Genom skrivelse den 11 augusti 1915 har jag emellertid anmodat vattenfallsstyrelsen att verkställa utredning, huruvida icke torv lämpligen kan komma till användning såsom bränsle för kraftstationen. Då den sålunda anbefallda utredningen, vilken för närvarande pågår, icke kunnat bringas till avslutning, innan förevarande framställning avlåtits till Kungl. Maj:t, har styrelsen icke varit i stånd att med säkerhet angiva, i vilken mån en omläggning till eldning med torv skulle påverka anslagsbehovet. Att döma av de preliminära resultat, som vunnits under utredningsarbetet, har det synts styrelsen, som om en dylik omläggning skulle kräva en ej oväsentlig höjning av anläggningskostnaden. Så snart utredningen blivit fullbordad, vilket kan väntas ske inom den närmaste tiden, kommer styrelsen att för Kungl. Maj:t anmäla resultatet av densamma, därvid styrelsen förklarat sig skola föreslå de jämkningar i anslagsbeloppen, till vilka utredningen tilläventyrs kan giva anledning.

Sedan berörda utredning inkommit, torde jag bliva i tillfälle att framlägga förslag i förevarande fråga, varför jag för närvarande inskränker mig till att hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avvaktan på den proposition i ämnet, som kan komma att avlåtas, för år 1917 beräkna dels *för anläggande av en ångkraftstation för Älvkarleby kraftverk* ett anslag av 650,000 kronor, dels ock för *utvidgning av nämnda ångkraftstation* ett anslag av 1,000,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 500,000 kronor. [29.]

I detta sammanhang anhåller jag få erinra om en avlöningsfråga, som bör bringas till riksdagens kännedom.

Ang. höjd begynnelseavlöning till driftingenjören G. Centerwall.

Uti § 5 mom. 2 av gällande avlöningsreglemente för tjänstemän vid statens vattenfallsverk stadgas, att Kungl. Maj:t undantagsvis må, för förvärvande i tjänst av särskilt kvalificerad person, kunna tilldela överingenjör vid kanalverk samt driftingenjör, instrumentmakare och stationsmästare vid kraftverk fast avlöning efter högre klass än den, som finnes såsom lägsta avlöning för den av tjänstemannen innehavda befattning angiven, dock icke i något fall högre än den för befattningen bestämda slutavlöning. Varje sådant undantag ävensom skälen för detsamma skola emellertid angivas i näst därefter avgivna statförslag.

Enligt berörda avlöningsreglemente utgör avlöningen till innehavaren av den från och med år 1916 inrättade driftingenjörsbefattningen vid Älvkarleby kraftverk lägst 4,600 kronor med rätt för innehavaren av befattningen till avlöningsförhöjning efter fem år till 5,000 kronor, efter tio år till 5,500 kronor och efter femton år till 6,000 kronor. Därjämte utbetalas på grund av riksdagens i skrivelse den 20 maj 1915, nr 109, därtill lämnade medgivande till driftingenjör, åt vilken uppdrages att tjänstgöra såsom driftchef vid Älvkarleby kraftverk, ett särskilt arvode av 1,000 kronor.

Uti skrivelse den 10 september 1915 har vattenfallsstyrelsen gjort framställning om beviljande av högre begynnelseavlöning åt civilingenjören Georg Centerwall, därest han konstituerades till driftingenjör vid Älvkarleby kraftverk. Vattenfallsstyrelsen har därvid erinrat, att Centerwall på grund av förordnande av styrelsen då uppehölle driftchefsbefattningen vid nämnda kraftverk, samt att han, innan driften vid kraftverket kom i gång, handlagt de ärenden, som rörde Älvkarlebystationens elektriska utrustning, ävensom haft den direkta ledningen av montaget och igångsättningen av kraftstationen. Dessförinnan

[29.] hade Centerwall tjänstgjort hos vattenfallsstyrelsen; och har vattenfallsstyrelsen förmält, att Centerwall kunde av styrelsen vitsordas för utmärkt nit, skicklighet och intresse i tjänsten. Med anledning härav har det synts vattenfallsstyrelsen önskvärt, att Centerwall konstituerades till ordinarie innehavare av omförmälda driftingenjörsbefattning.

Emellertid hade det, enligt vad vattenfallsstyrelsen meddelade, visat sig, att Centerwall, vilken åtnjöte en avlöning av 6,300 kronor för år jämte fri bostad och elektrisk belysning, icke vore villig att mottaga befattningen såsom driftingenjör och driftchef vid Älvkarleby kraftverk på de lägsta avlöningsvillkor, som för nämnda driftingenjörsbefattning funnes stadgade i avlöningsstaten. Då Centerwall av styrelsen ansågs särskilt kvalificerad för denna befattning såsom icke blott en synnerligen skicklig och duglig ingenjör utan även väl förtrogen med förhållandena på platsen, syntes vattenfallsstyrelsen skäl föreligga, att Kungl. Maj:t jämlikt bestämmelsen i § 5 mom. 2 i avlöningsreglementet för tjänstemän vid statens vattenfallsverk ville förklara Centerwall berättigad att som driftchef vid Älvkarleby kraftverk uppbära, förutom det av riksdagen bestämda årliga, särskilda arvodet av 1,000 kronor, en kontant avlöning av 5,000 kronor, motsvarande begynnelseavlöningen med ett ålderstillägg; och har vattenfallsstyrelsen i enlighet härmed gjort framställning.

Statskontoret avgav utlåtande den 26 oktober 1915 samt förklarade sig icke hava något att erinra mot bifall till vattenfallsstyrelsens förevarande hemställan.

Genom beslut den 12 november 1915 har Kungl. Maj:t förklarat, att Centerwall finge, därest han av vattenfallsstyrelsen konstituerades till driftingenjör vid Älvkarleby kraftverk, från tillträdet av befattningen komma i åtnjutande av förutom det särskilda arvode, som tillkommer driftingenjör, åt vilken uppdrages att tjänstgöra såsom driftchef vid nämnda kraftverk, en fast avlöning av femtusen kronor.

Vattenfallsstyrelsen har därefter den 26 november 1915 konstituerat Centerwall att från och med år 1916 vara driftingenjör vid Älvkarleby kraftverk, med rätt för honom att uppbära den av Kungl. Maj:t medgivna avlöningen.

6. Upprensning av Masurforsen.

[30.] **Upprensning av Masurforsen.**

På sätt i statsverkspropositionen till 1913 års riksdag (avdelningen utgifter för kapitalökning, punkt 27) omförmäldes, överlämnade vattenfallsstyrelsen i skrivelse den 13 juli 1912 till Kungl. Maj:ts prövning två, under förbehåll om Kungl. Maj:ts godkännande, å kro-

nans vägnar ingångna avtal, det ena med friherre C. de Geer å Lövsta och det andra med samtliga övriga enskilda delägare i Östanå och Västanå byar i Älvkarleby socken utom Söderfors bruks aktiebolag, angående förvärvande för kronans räkning av vissa strandområden samt grund, vatten och fiske i Dalälven vid Älvkarleby. Såsom skäl för sin framställning om godkännande av köpeavtalen framhöll styrelsen, bland annat, att den i köpet jämväl ingående Masurforsen i Dalälven nedanför Carl XIII:s bro vid mindre vattenföringar i älven kunde tillgodogöras i det under byggnad då varande Älvkarleby kraftverk. Till följd av de höga kostnaderna för tillgodogörande av Masurforsen — vilka kostnader av styrelsen i berörda skrivelse beräknades uppgå till omkring 860,000 kronor, därav omkring 150,000 kronor för sänkning av turbinernas läge i kraftstationen — kunde, såsom styrelsen vidare anförde, den fallhöjd, som skulle förvärvas genom ett godkännande av ifrågavarande avtal, åsättas endast ett ringa värde, om dess tillgodogörande för kraftverket skulle bliva lönande för kronan. Då emellertid genom ett intagande i kraftverket av Masurforsens vattenkraft summan av ständigt tillgänglig kraft i kraftstationen skulle ökas och den samlade vattenkraften utnyttjas på ett mera ekonomiskt sätt samt därigenom kraftverket bliva till större gagn för blivande abonnenter, gav styrelsen uttryck åt den uppfattningen, att i sammanhang med anläggande av kraftverket turbinernas läge borde sänkas så, att möjlighet bereddes för tillgodogörande jämväl av Masurforsens fallhöjd. Ett uttagande av nämnda vattenkraft genom Älvkarleby kraftverk vore ekonomiskt omöjligt att genomföra, om icke redan under de pågående anläggningsarbetenas utförande vidtoges ovan antydda modifikation i planen för kraftverket; och förklarade sig därjämte vattenfallsstyrelsen hava för avsikt att gå i författning om en dylik jämkning i planläggningen för kraftstationen. [30.]

Efter det vattenfallsstyrelsen vidare med skrivelse den 1 augusti 1912 till Kungl. Maj:ts prövning överlämnat ett av styrelsen, likaledes under förbehåll om Kungl. Maj:ts godkännande, undertecknat avtal med Söderfors bruks aktiebolag om försäljning till Kungl. Maj:t och kronan av, bland annat, bolagets andelar i förenämnda strandområden, grund, holmar, vatten, vattenfall och fiske, fann Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 3 augusti 1912, bland annat, gott godkänna de med Östanå och Västanå byamän samt Söderfors bruks aktiebolag upprättade avtalen, men förklarade sig vilja framdeles på anmälan taga under omprövning frågan om godkännande av avtalet med friherre C. de Geer.

I skrivelse den 17 december 1912 yttrade styrelsen, att under den

[30.] tid, som förflutit efter nämnda avtals godkännande, närmare undersökningar verkställts angående det tillägg till det av riksdagen anvisade anslaget för utförande av kraftstationen vid Älvkarleby, vilket eventuellt skulle erfordras, i händelse krafstationen inrättades för tillgodogörande jämväl av Masurforsens vattenkraft. Tekniskt möjliggjordes ett dylikt uttagande i kraftverket av forsens vattenkraft därigenom, att älvfåran i Masurforsen vidgades i sådan utsträckning, att Masurforsen, åtminstone vid vattenföringar under 250 kubikmeter i sekunden, praktiskt taget försvunne och den nedre vattenytan vid kraftverket sänktes i motsvarande grad. För att forsen skulle kunna tillgodogöras i kraftverket vid Älvkarleby måste vidare turbinerna i kraftverket ställas på en sådan nivå, att sughöjden efter älvfårans utvidgning icke överstege tillåtet mått, vilket i sin ordning gjorde det nödvändigt att fördjupa turbinkammare samt sänka generatorsal och botten i avloppet 1,5 meter under den nivå, varå de skulle förlagts enligt den ursprungliga planen för kraftverket. Enligt vad de reviderade kostnadsberäkningarna gåve vid handen skulle kostnaden för denna ändring i planläggningen uppgå till omkring 130,000 kronor. Vattenfallsstyrelsen anhöll därför om Kungl. Maj:ts medgivande till att få företaga nämnda ändring i kraftverkets planläggning, vilken ändring styrelsen antoge kunna utföras inom ramen av de utav Kungl. Maj:t och riksdagen beviljade anslag för Älvkarleby kraftverksbyggnad. Därest icke detta skulle bliva möjligt, hemställde styrelsen emellertid, att Kungl. Maj:t måtte bereda styrelsen tillgång till en mot anslagets överskridande svarande ökning av anslaget.

Sedan Kungl. Maj:t därefter genom nådigt brev den 24 januari 1913 godkänt ovanberörda med friherre C. de Geer upprättade avtal med visst därtill av friherre de Geer gjort tillägg samt vattenfallsstyrelsens nyssnämnda framställning blivit anmäld för 1913 års riksdag, bemyndigade Kungl. Maj:t genom nådigt beslut den 30 juni 1913 styrelsen att vidtaga den för Masurforsens tillgodogörande i Älvkarleby kraftverk erforderliga ändringen i kraftverkets planläggning och föreskrev, att, om till följd av nämnda ändring kraftverksbyggnaden ej skulle kunna utföras för det anslagna beloppet, anmälan därom skulle göras hos Kungl. Maj:t.

I skrivelse den 30 oktober 1915 har vattenfallsstyrelsen gjort framställning om anvisande av anslag till utförande av upprensning av Masurforsen.

Styrelsen har därvid till en början meddelat, att, efter vad man nu kunde bedöma, kostnaden för sänkningen av kraftstationen torde kunna rymmas inom beviljat anslag. Då emellertid, oaktat Älvkarleby

kraftverk endast under några månader varit i drift, med stor sannolikhet kunde sägas, att hela stationens leveransförmåga redan under år 1916 komme att tagas i anspråk och efterfrågan å kraft därifrån vore mycket stor, har styrelsen funnit det obetingat välbetänkt att snarast möjligt påbörja upprensningen av Masurforsen. Det vore härvid att märka, framhåller styrelsen, att ett avsevärt kraftbelopp vunnes utan någon som helst ny maskinell utrustning i kraftstationen, vadan sålunda ingen avsevärd tilläggskostnad genom arbetets utförande under rådande dyrtid komme att uppstå. Därtill komme, att vattenfallsstyrelsen redan disponerade för upprensningen erforderliga arbetsmaskiner. Slutligen kunde vid detta arbete sysselsättas ett ej ringa antal arbetare, vilket under nuvarande arbetslöshet inom byggnadsindustrin syntes styrelsen värt beaktande. [30.]

Styrelsen meddelar vidare, att, enligt efter förnyade undersökningar verkställd kostnadsberäkning, Masurforsens upprensning i så stor utsträckning, som praktiskt taget kunde förutsättas, syntes kunna verkställas för en kostnad av 600,000 kronor. Den ökning i Älvkarleby kraftverks leveransförmåga, som härmed vunnes, kunde anses motsvara omkring 6,000,000 kw. tim. per år, vilket med nu gällande kraftpris lågt beräknat betydde en ökad inkomst för verket av omkring 40,000 kronor per år. Då sålunda det för upprensningen nedlagda kapitalet kunde förräntas efter 6,7 % och vinsten bleve avsevärt större, sedan en reglering av Dalälvens vattenföring kommit till stånd, anser vattenfallsstyrelsen fördelen av detta arbetes utförande ligga i öppen dag. Då dessutom särskilt vid nuvarande bränslepris den energimängd, som vunnes, kunde erhållas till mycket lägre kostnad med vatten än med värmemotorer, syntes fördelen framstå så mycket tydligare. För påbörjande av upprensningen redan under år 1916, vilket för dess fullbordande inom önskvärd tid vore behövligt, anser vattenfallsstyrelsen ett förskott för nämnda år med 300,000 kronor bliva erforderligt.

På grund av vad sålunda anförts har vattenfallsstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå 1916 års riksdag att för utförande av upprensning av Masurforsen i Dalälven för år 1917 bevilja ett anslag av 600,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att därav redan under år 1916 förskottsvis utanordna intill 300,000 kronor.

Departementschefen.

Såsom av det anförda framgår, har Kungl. Maj:t, för möjliggörande av ett ekonomiskt fördelaktigt tillgodogörande av vattenkraften i den nedanför de egentliga Älvkarlebyfallen belägna Masurforsen, vars utnyttjande vid Älvkarleby kraftverk ej förutsattes i det ursprungliga

[30.] kostnadsförslaget, bemyndigat vattenfallsstyrelsen att vidtaga härför erforderlig ändring i kraftverkets planläggning. Denna ändring har kunnat utföras inom ramen av de för Älvkarleby kraftverksbyggnad beviljade anslag.

Den ökning i kraftverkets leveransförmåga, som skulle vinnas genom den av vattenfallsstyrelsen föreslagna upprensningen av Masurforsen, kan, enligt vad genom styrelsens försorg verkställda undersökningar giva vid handen, anses motsvara 6,000,000 kilowattimmar per år. Med nu gällande kraftpris skulle detta lågt beräknat betyda en ökad inkomst för kraftverket av omkring 40,000 kronor per år; och skulle vinsten bliva avsevärt större, sedan en reglering av Dalälvens vattenföring kommit till stånd. Att i kilowatt angiva det krafttillskott, som för Älvkarleby kraftverk uppkommer genom upprensning av Masurforsen, är dock synnerligen vanskligt, då nämnda krafttillskott är mycket växlande under olika vattenföringar i Dalälven. Upprensningen av Masurforsen kommer i huvudsak att för kraftstationen hava samma verkan som en reglering av vattenavrinningen från någon av de större sjöarna i Dalälvens vattensystem, d. v. s. upprensningen kommer att öka den kraftkvantitet, som vid lägre vattenföringar i älven kan uttagas i kraftstationen, och sålunda bidraga till ökad tillgång på s. k. prima kraft, den vid avsättning värdefullaste. Därigenom inskränkes även den tid, under vilken energibehovet delvis skulle tillgodoses från den ångreservstation, som nu är under uppförande i Västerås, respektive den energikvantitet, som kommer att uttagas från Västeråsverket.

Av vad ovan anförts torde framgå, att ett beviljande av det utav vattenfallsstyrelsen äskade anslaget, mot vars belopp jag ej har något att erinra, är att anse som ekonomiskt fördelaktigt för staten. Då efterfrågan å kraft från stationen är högst betydlig, anser jag välbetänkt, att arbetena med upprensningen ifråga snarast möjligt igångsättas.

Jag tillåter mig i detta sammanhang meddela, att vattenfallsdirektören vid en verkställd överslagsberäkning uppskattat bruttoinkomsten av kraftavsättningen från Älvkarleby kraftverk under år 1916 till 1,500,000 kronor. Härvid har för en beräknad sannolik avsättning under år 1916 av 23,710 kilowatt upptagits en inkomst av 1,402,360 kronor, vartill komma inkomster från abonnenter, med vilka kontrakt avslutats på allra senaste tiden eller med vilka underhandlingar förts med utsikt till resultat, vilka inkomster uppskattats till 87,640 kronor. Vidare hava såsom diverse inkomster beräknats tillkomma 10,000 kronor. Vid beräkning av ovan angivna energibelopp å 23,710 kilowatt är att märka, att endast en del därav är ständigt tillgänglig, men

resten endast då god vattentillgång är rådande. Till jämförelse må uppgivas, att vid minimivattenföring kan alstras omkring 11,000 kilowatt dygnet om eller omkring 13,000 kilowatt under dagen och 9,500 kilowatt under natten. Inalles beräknas Älvkarleby kraftstation för närvarande kunna avgiva omkring 200,000,000 kilowattimmar per år. [30.]

I detta sammanhang tillåter jag mig erinra, att Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 10 december 1915 fastställt utgiftsstater för statens vattenfallsverk för år 1916. Utgifterna för Älvkarleby kraftverk hava därvid upptagits till 600,000 kronor, varför nettobehållningen för kraftverket för sistnämnda år skulle bliva 900,000 kronor.

Jag hemställer nu, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för *utförande av upprensning av Masurforsen i Dalälven* för år 1917 anvisa ett anslag av 600,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 300,000 kronor.

7. Kostnader för Skattungens och Oresjöns reglering.

[31.] **Kostnader för Skattungens och Oresjöns reglering.**

Med anledning av framställning från vattenfallsstyrelsen har Kungl. Maj:t den 19 mars 1915 bemyndigat styrelsen att, såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för verkställande av ytterligare undersökningar och utredningar för åstadkommande av en reglering av, såvitt möjligt, Dalälvens hela vattensystem samt för vidtagande av övriga förberedande åtgärder för underlättande av regleringsföretaget, av tillgängliga medel använda ett belopp av högst femtontusen kronor emot gottgörelse, varom Kungl. Maj:t förklarade sig vilja, på anmälan av vattenfallsstyrelsen, framdeles förordna.

Uti skrivelse den 25 augusti 1915 har nu vattenfallsstyrelsen anfört följande:

»Förarbetena för genomförande av en reglering av Dalälven till förmån för vattenkraftintresset hava sedan en längre tid tillbaka, såsom helt naturligt, i främsta rummet varit inriktade på att söka ernå en reglering av vattenavrinningen från flodsystemets största sjö, Siljan. De svårigheter, huvudsakligen av juridisk och ekonomisk art, vilka därvid stå hindrande i vägen, bl. a., för erhållande av laga tillstånd till företaget, för uppnående av lämplig form för intressenternas samverkan för regleringens genomförande samt för åstadkommande av fullt betryggande säkerhet för de rättigheter med avseende å vattnet m. m., vilka, å ena sidan, böra tillkomma regleringsintressenterna såsom sådana samt, å andra

[31.] sidan, ägaren av det vattenfall, vid vilket den planerade dammbyggnaden är avsedd att uppföras, hava emellertid visat sig vara så stora, att det icke torde kunna förväntas, att en reglering av Siljan skall bliva genomförd ännu på flera år. Jämsides med arbetet för regleringen av Siljan har man därför på senaste tiden jämväl tagit under behandling frågan om åstadkommande av jämnare avbördning av vattnet från ett flertal av de mindre sjöar, som ingå i Dalälvens vattensystem, regleringsåtgärder, vilka torde kunna jämförelsevis lätt genomföras.

En särskild anledning har man därvid haft att så snart som möjligt söka genomföra en sådan reglering av sjöarna Skattungen och Oresjön, som kan vara till fördel för nedanför i vattendraget liggande vattenfall. Sedan någon tid tillbaka hava nämligen pågått undersökningar i därför stadgad ordning för reglerande av Skattungen och Oresjön för jordbruksändamål, vilken reglering skulle åstadkommas genom en sänkning av sjöarnas vattenyta på ett sätt, som skulle vara till förfång för vattenkraftintresset. Då det emellertid kunde antagas, att det skulle vara möjligt att reglera ifrågavarande sjöar på ett sätt, som skulle lända till fördel såväl för odlingsintresset som för vattenkraftintresset, läto vattenkraftintressenterna genom Aktiebolaget vattenbyggnadsbyrån verkställa en sakkunnig utredning i frågan. Denna utredning bestyrkte, att regleringen kan utföras så, att den blir till nytta för samtliga de intressen, som beröras av densamma. En möjlighet har dessutom yppats att, trots det långt framskridna tillstånd, i vilket sjösänkningsfrågan befinner sig, få spörsmålet om regleringens utförande i enlighet med de grunder, som angivas i vattenbyggnadsbyråns utredning, prövat i sjösänkningsärendet. Förrättningsmannen har sålunda uppskjutit avgivandet av sitt utlåtande i avvaktan på det förslag, som kan komma att avgivas från vattenkraftintressenternas sida. Då det uppenbarligen icke är möjligt att få regleringsfrågan avgjord på ett tillfredsställande sätt, om icke vattenkraftintressenterna åtaga sig en betydande del av kostnaderna för regleringens utförande, hava dessa å sammanträde den 20 maj 1915 sammanslutit sig till en ekonomisk förening u. p. a., som eventuellt kommer att i samverkan med odlingsintressenterna genomföra regleringen till gemensam båtnad för samtliga vederbörande. Helt naturligt hava övriga vattenfallsägare under sakens förberedande behandling föreslagit, att kronan måtte såsom ägare av Älvkarleby vattenfall ingå i den tillärnade ekonomiska föreningen eller, om det icke ansåges lämpligt, att kronan inträdde i en dylik förening, att kronan åtminstone måtte bidraga till kostnaderna för regleringens genomförande i samma proportion som de fallägare, vilka inträdde såsom medlemmar i föreningen.

Enligt den av vederbörande lantbruksingenjör uppgjorda planen för sjösänkningsföretaget skulle sjöarnas nuvarande h. v. y. + 8,24 m. sänkas till + 7,0 m. samt nuvarande l. v. y. från + 5,72 m. till + 5,00 m. Kostnaderna för företagets genomförande ha av förrättningsmannen beräknats till 20,000 kronor, vilket belopp, enligt vattenbyggnadsbyråns förenämnda utredning, emellertid måste anses alldeles otillräckligt.

Skola sjöarna regleras jämväl för vattenkraftändamål, kan högvattenytan enligt vattenbyggnadsbyrån lämpligen sänkas till + 6,65 eller således till en nivå, som ligger 0,35 m. lägre än den av lantbruksingenjören ifrågasatta. Denna vattenyta bör lämpligen bibehållas under hela vegetationsperioden, för att regleringen skall komma till full nytta för vattenfallen nedanför Siljan. Den undre magasinsgränsen föreslås alternativt förlagd å höjden + 5,15 m. (alt. I) eller + 4,50 m. (alt. II). Enligt en preliminärt upprättad regleringsplan skulle avtapp-

ningen vid låg- och medelvatten växla mellan 5 (alt. I) eller 6 (alt. II) och 20 sm³. Av vattenbyggnadsbyrån utförda beräkningar hava givit till resultat, att, om Skattungen och Oresjön under åren 1910—1914 varit reglerade i enlighet med vad ovan angivits, den genomsnittliga årliga, nyttiga meravtappningen under regleringsperioderna under nämnda år skulle hava uppgått till 33 resp. 45 miljoner m³ och energivinsten per fallmeter till c:a 66,000 resp. 90,000 kilowattimmar årligen, beroende på vilketdera av ovannämnda alternativ, som lägges till grund för beräkningen. [31.]

Kostnaderna för regleringen hava av Aktiebolaget vattenbyggnadsbyrån beräknats till 300,000 kronor vid alt. I och 430,000 kronor vid alt. II (oavsett eventuella bidrag från sjösänkningsintressenterna). Av dessa alternativ hava vattenkraftintressenterna samlat sig kring alt. I. I de av regleringsföreningen antagna stadgarna har emellertid det sammanlagda beloppet av anläggningskostnaderna för regleringen för erhållande av säkerhet mot överskridande beräknats till 350,000 kronor. Då vattenfallsstyrelsen nu går att angiva de belopp, som från kronans sida skulle lämnas till regleringsföretaget, i händelse kronan ingår såsom medlem i regleringsföreningen för sitt Älvkarlebyverk, synes det vara lämpligast, att man, för att vara på säkra sidan, lägger det högre beloppet, 350,000 kronor, till grund för beräkningen av de olika fallägarnas bidrag. Vid en proportionell fördelning av kostnaderna skulle då tills vidare och så länge kostnaderna skola fördelas endast å de till en sammanlagd fallhöjd av c:a 85 meter uppskattade vattenfall nedanför Siljan, som äro bebyggda på sådant sätt, att en vattenmängd av 80 sm³ kan tillgodogöras, c:a 75,000 kronor komma på Älvkarlebyfallen. I den mån övriga vattenfall nedanför Siljan bliva bebyggda i nyss angiven omfattning och i varje fall senast 15 år efter föreningens registrering skall emellertid enligt regleringsföreningens stadgar skyldighet inträda för ägarna av dessa vattenfall att deltaga i regleringskostnaderna. Sedan samtliga de större vattenfallen med en sammanlagd fallhöjd av c:a 143 meter å sträckan mellan Siljan och havet blivit skyldiga att inbetala bidrag till regleringskostnaderna, nedgår det på Älvkarlebyfallen belöpande bidraget till c:a 44,500 kronor.

Den totala årliga kostnaden för regleringen inclusive räntor till belopp av sammanlagt 21,000 kronor blir efter alternativ I 30,000 kronor eller 0.53 öre per vunnen kontinuerligt utnyttjad kilowattimme å 85 meters fallhöjd. Av hela den sålunda angivna årskostnaden skulle till en början 6,400 kronor falla på Älvkarlebyverket, vilket belopp på sätt ovan angivits sedermera skulle minskas till 3,800 kronor. Bortser man från räntan å anläggningskapitalet, vilket torde stå i överensstämmelse med grunderna för statens bokföring, uppgår årskostnaden för regleringen till 9,000 kronor. Av detta belopp skulle till en början cirka 2,000 kronor, men, när samtliga föreningens medlemmar blivit skyldiga att gälda bidrag till föreningen, endast 1,200 kronor falla på Älvkarleby kraftverk.

Av de belopp, som sålunda skulle komma på Älvkarlebyfallen, är Söderfors bruks aktiebolag enligt gällande kontrakt med bolaget skyldig att gälda femton procent.

Insats, som belöper å vattenfall, vars ägare ingått i föreningen, kan enligt föreningens stadgar inbetalas medelst reverser. Därest kronan befinnes böra ingå i föreningen, torde dock den insats, motsvarande anläggningskostnader m. m för regleringen, som det i sådant fall åligger kronan att göra, böra kontant inbetalas.

[31.] Vad angår de fördelar, en reglering av Skattungen och Oresjön i enlighet med vattenbyggnadsbyråns förslag skulle bereda Älvkarlebyverket, hava inom vattenfallsstyrelsen verkställda utredningar givit vid handen, att på grund av de särskilda förhållanden, som råda med avseende å kraftdistributionen från Älvkarleby med hänsyn till den för Älvkarlebyverket beslutade ångcentralen, man icke kan påräkna, att regleringen skall för kronan ställa sig så förmånlig som vattenbyggnadsbyrån ställt i utsikt. I varje fall torde man dock kunna utgå ifrån, att, om Älvkarleby kraftverk deltager i kostnaden för regleringen proportionellt med övriga vattenfallsägare, den genom regleringen åstadkomna, visserligen relativt mindre betydande utjämningen av vattenavrinningen skall giva kraftverket full valuta för dess bidrag. Härtill kommer dessutom, att den ifrågasatta regleringen synes komma att medföra så pass stort gagn för övriga vattenfall i Dalälven, att det jämväl ur det allmännas synpunkt torde vara önskvärt, att företaget kommer till stånd. I allt fall synes det icke böra förekomma, att kronan drager nytta av regleringen för sitt Älvkarlebyverk utan att bidraga till kostnaderna för densamma.

Det bör till sist betonas, att det även ur andra synpunkter måste betraktas som en fördel, om en regleringsförening för angivna ändamål komme till stånd och kronan för Älvkarlebyfallen inginge i densamma. Föreningens stadgar äro nämligen uppgjorda så, att de reglera de berörda vattenkraftintressenternas mellanhavande i huvudsak på samma sätt som de avsetts bliva ordnade för Siljans reglering och som de tvångsvis skulle blivit enligt förslaget till ny vattenlag. Det bör vara till stor nytta att redan nu i praktiken på ett företag av mindre omfattning pröva verkan av en dylik organisation, varigenom åtskilliga viktiga erfarenheter lära kunna komma att göras.

Att frågan om kronans inträde i regleringsföreningen dessutom av övriga vattenkraftintressenter anses vara av den största betydelse för möjligheten att genomföra regleringsföretaget på sådant sätt, att det blir till båtnad jämväl för vattenkraftindustrien, framgår av § 16 andra stycket i de å konstituerande sammanträde med Skattungens regleringsförening u. p. a. den 20 sistlidna maj antagna stadgar. Där finnes nämligen föreskrivet att, därest icke Kungl. Maj:t och kronan och Stockholms stad inom ett år efter föreningens konstituerande antingen ingått i densamma eller ock på annat sätt förbundit sig att lämna de bidrag, som enligt stadgarna skulle åligga dem, om de inginge i föreningen, samt därjämte iklätt sig vissa skyldigheter beträffande sådana vattenfall i Dalälven nedanför Skattungen, som genom rättegång må av dem frånvinnas medlem av föreningen, skall föreningen anses upplöst vid utgången av sagda tid.

Beträffande formen för lämnande av bidrag från kronans sida till regleringsföretaget vill det synas vattenfallsstyrelsen som om några hinder eller betänkligheter mot att kronan ingår såsom medlem i den redan konstituerade regleringsföreningen icke föreligga av den vägande art, att kronan bör ställa sig utanför föreningen och endast lämna bidrag till kostnaderna för regleringen.»

På grund av vad sålunda anförts har vattenfallsstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte dels bemyndiga vattenfallsstyrelsen att för Älvkarleby vattenfall jämte Stall- och Nygårdsforsarna för kronans räkning ingå såsom medlem i den nybildade ekonomiska föreningen »Skattungens regleringsförening u. p. a.», dels ock ställa till vattenfallsstyrelsens för-

fogande erforderliga medel för gäldande av de bidrag, som det vid ett vattenfallsstyrelsens inträdande i föreningen åligger styrelsen att lämna till densamma. [31.]

Departementschefen.

Ej långt ovanför sitt utlopp i Orsasjön genomflyter Öster Dalälvens biflod Ore älv de två mindre sjöarna Skattungen och Oresjön. Fråga har nu väckts, att, samtidigt med att sjöarnas högvattenyta sänkes för att tillgodose jordbrukets intresse, reglering av sjöarna skulle så verkställas, att avrinningen av Oreälvens vatten bleve något jämnare till fördel för de nedanför sjöarna belägna vattenkraftverken vid Dalälven. Förslag till en sådan reglering har av Aktiebolaget vattenbyggnadsbyrån uppgjorts enligt två alternativ, och hava ägarna av de flesta mera betydande vattenfallen vid Dalälven nedanför Siljan sammanslutit sig till en ekonomisk förening utan personlig ansvarighet för att genomföra regleringen enligt det billigare alternativet, vilket av nämnda byrå beräknats kosta 300,000 kronor, oavsett eventuella bidrag från sjösänkningsintressenterna. Kostnaden för regleringen skulle till en början bestridas av ägarna av de vattenfall i Dalälven nedanför Siljan, som äro eller inom den närmaste framtiden bliva bebyggda på sådant sätt, att en vattenmängd av 80 sekundkubikmeter kan tillgodogöras. Berörda vattenfall äro Kvarnsveden, Bullerforsen och Domnarvet, tillhöriga Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag, Storforsen, som äges till hälften av Avesta järnverksaktiebolag och till hälften av Stockholms superfosfatfabriksaktiebolag, Norbergs elektriska aktiebolags andel i Lillforsen, Näs vattenfall, tillhörigt Horndals järnverksaktiebolag, och Söderfors bruks aktiebolags fall vid Söderfors. Dessutom har man utgått ifrån, att staten skulle erlägga de kostnader, som belöpa på Älvkarleby vattenfall jämte Stall- och Nygårdsforsarna, vilka fall användas för drivande av Älvkarleby kraftverk, samt Stockholms stad de kostnader, som komma på Untrafallet. Stockholms stadsfullmäktige hava också i enlighet härmed den 6 december 1915 beslutit, att staden skall för Untrafallet ingå i regleringsföreningen.

Ehuru, såsom nämnts, kostnaden för den ifrågasatta regleringen av Aktiebolaget vattenbyggnadsbyrån beräknats till 300,000 kronor, har i de av regleringsföreningen antagna stadgarna, varav avtryck torde få såsom bilaga fogas vid detta protokoll, kostnaden upptagits till 350,000 kronor, för att full säkerhet må vinnas, att de tillgängliga medlen icke behöva överskridas. Jämväl vattenfallsstyrelsen har för att vara på den säkra sidan räknat med, att anläggningskostnaden kan komma att uppgå till sistnämnda belopp, vilket styrelsen fördenskull ansett böra fördelas på de vattenfall, som till en början skulle lämna bidrag till kost-

[31.] naderna för regleringen. Utav den sålunda beräknade anläggningskostnaden skulle omkring 75,000 kronor belöpa på Älvkarleby kraftverk.

Enligt stadgarna för föreningen skola ägarna av övriga större vattenfall i Dalälven nedanför Siljan, i den mån de bliva bebyggda, men i varje fall senast femton år efter föreningens registrering, deltaga i kostnaden för regleringen efter samma grunder som de fall, vilka nu äro bebyggda eller bliva det inom den närmaste framtiden. De fall, vilkas ägare sålunda framdeles skola deltaga i kostnaden, äro Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag tillhöriga Grådaforsen, Forshuvudforsen, Långhagsforsen, Forsaforsen och Gysingeforsen, Hofors aktiebolags andel i Forsafallet, Avesta järnverksaktiebolag tillhöriga hälften i Lillforsen, Tyttboforsen, tillhörig Tyttbo vattenkraftsaktiebolag, Söderfors bruks aktiebolag tillhöriga Älvkarleby bruks fall samt Lanforsen, angående vilken rättegång rörande äganderätten pågår mellan kronan och Sandvikens järnverksaktiebolag. Sedan de bidrag, som belöpa på dessa vattenfall, inbetalats till föreningen, skola omkring 30,500 kronor återbetalas av statens bidrag, så att detta minskas till omkring 44,500 kronor. Dessutom skall Söderfors bruks aktiebolag, enligt det med staten upprättade kontrakt, som godkändes av 1911 års riksdag i samband med beslutet om anläggande av ett statens kraftverk vid Älvkarleby, betala femton procent av de på staten fallande kostnader för regleringen, såvida bolaget vinner den rättegång, som för närvarande är anhängiggjord rörande äganderätten till en del av Älvkarleby vattenfall.

Vad angår den fördel, staten kan väntas vinna genom att ingå uti regleringsföreningen, tillåter jag mig erinra, att enligt den beräkning, som verkställts av Aktiebolaget vattenbyggnadsbyrån, skulle per meter fallhöjd vinnas 66,000 kilowattimmar per år eller således för Älvkarlebyfallen med en sammanlagd fallhöjd av omkring 18 meter ungefär 1,188,000 kilowattimmar per år. De årliga utgifterna för regleringen hava vid ett anläggningskapital av 350,000 kronor beräknats till 30,000 kronor. Då dessa utgifter komma att fördelas på omkring 85 meters fallhöjd, blir kostnaden per kilowattimme, som brutto utvinnes, omkring 0,53 öre. Vattenfallsstyrelsen, som till större delen avsätter energin från Älvkarleby kraftverk till industri eller annan verksamhet, som icke kräver nämnvärd krafttillförsel under sön- och helgdagar, torde emellertid utan nämnda reglering hava tillräcklig krafttillgång dessa dagar, vadan omkring en sjättedel av den genom regleringen vunna kraftmängden blir outnyttjad. Ett liknande förhållande inträder under de arbetsdagar, då vattentillgången i Dalälven överstiger 175—200 sekundkubikmeter. Under nämnda dagar torde man ofta, även om

regleringen utebliver, hava att räkna med ett visst överskott på kraft, [31.]
tack vare det dygnsregleringsmagasin som finnes ovanför Älvkarleby kraftstation och som möjliggör en god hushållning med vattnet. Emellertid är det för närvarande svårt att noggrant avgöra, hurudan kraftverkets belastning blir och sålunda i vad mån den genom regleringen vunna energikvantiteten kan tillgodogöras. Av allt att döma torde man kunna utnyttja högst två tredjedelar och minst en tredjedel av den brutto genom regleringen vunna vattenkraften, vadan sålunda kostnaden för samma vattenkraft blir 1,5 till 3 gånger den kostnad, 0,53 öre per kilowatttimme, som Aktiebolaget vattenbyggnadsbyrån beräknat motsvara den årliga kostnaden för regleringen. Kostnaden för den genom regleringen vunna kraften, som kan väntas komma till användning vid Älvkarleby kraftverk, blir alltså 0,8 – 1,6 öre per kilowattimme. I händelse den nu planerade regleringen av Skattungen och Oresjön icke kommer till stånd och följaktligen vattentillgången i Älvkarlebyfallen icke vid lägre vattenföringar i älven vinner det tillskott, som man avser att erhålla genom regleringen, måste för fullgörande av Älvkarlebyverkets energileveranser ett större effektbelopp än eljest uttagas från ångreservstationen i Västerås. Då elektrisk kraft, frambragt genom värmemotorer, vid normala kolpris betingar ett pris av omkring 1,5—2 öre per kilowattimme, bör staten följaktligen få tillfredsställande avkastning på de belopp, som skola av staten utgivas, i fall staten för Älvkarleby vattenfall jämte Stall- och Nygårdsforsarna ingår uti regleringsföreningen. Jag anser fördenskull, att vattenfallsstyrelsens framställning härom bör bifallas. Den del av anläggningskostnaden, som i sådant fall skulle gäldas av staten, uppgår till en början till omkring 75,000 kronor. I den mån sedermera och sist inom 15 år efter föreningens registrering enligt bestämmelserna i regleringsavtalet de bidrag, som belöpa på nu obebyggda större vattenfall i Dalälven, erläggas till föreningen och alltså delar av statens bidrag återbetalas, minskas, på sätt omförmälts, statens bidrag till omkring 44,500 kronor. Vad staten därutöver till en början skulle hava att betala av anläggningskostnaden lär kunna förskjutas av de till Älvkarleby kraftverk hörande medel. För närvarande anser jag således anslag böra äskas allenast å sistnämnda belopp.

De årliga utgifterna för regleringen hava, såsom förut nämnts, beräknats till 30,000 kronor. Härav utgöres dock den huvudsakligaste delen, 21,000 kronor, av räntor, till vilka i detta sammanhang hänsyn icke bör tagas. Kostnaderna för regleringens skötsel uppgå alltså enligt de verkställda beräkningarna till 9,000 kronor. Av detta belopp skulle till en början omkring 2,000 kronor falla på Älvkarleby kraftverk. I den

[31.] mån ägarna av de nu obebyggda vattenfallen komma att deltaga i de årliga kostnaderna för regleringen, skulle Älvkarleby kraftverks bidrag minskas för att slutligen utgöra omkring 1,200 kronor. De årliga bidragen böra utgå av Älvkarleby kraftverks inkomster, och bör följaktligen, därest det ifrågasatta anslaget av riksdagen beviljas samt staten för sina ifrågavarande vattenfall ingår i regleringsföreningen, nämnda bidrag upptagas i de utgiftsstater för statens vattenfallsverk, som årligen av Kungl. Maj:t fastställas.

På grund av vad sålunda anförts får jag i underdånighet hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *gäldande av de på Älvkarleby vattenfall jämte Stall- och Nygårdsforsarna belöpande kostnaderna för Skattungens och Oresjöns reglering* för år 1917 bevilja ett anslag å 44,500 kronor.

8. Distributionsanläggningar för statens kraftverk.

[32.] **Distributionsanläggningar för statens kraftverk.**

För *anläggning av distributionsledningar* och därmed sammanhängande arbeten vid Trollhätte kraftverk har riksdagen beviljat år 1907 1,500,000 kronor, år 1908 1,000,000 kronor, år 1909 1,500,000 kronor, år 1910 1,000,000 kronor, år 1911 1,500,000 kronor samt år 1912 1,500,000 kronor eller sammanlagt 8,000,000 kronor.

För utförande av dylika anläggningar vid Älvkarleby kraftverk har riksdagen beviljat år 1912 1,500,000 kronor och år 1913 2,500,000 kronor eller tillsammans 4,000,000 kronor.

För distributionsledningar vid Porjus kraftverk har av de av 1910 års riksdag till kraftverksanläggningen beviljade medlen beräknats ett belopp av 890,000 kronor, varjämte riksdagen till förstärkning av stolparna å kraftledningen Porjus—Gällivare—Kiruna år 1913 beviljat 160,000 kronor, sålunda sammanlagt 1,050,000 kronor.

För år 1915 har riksdagen anvisat ett gemensamt anslag av 2,200,000 kronor att användas för anläggning av ledningar, avsedda att distribuera elektrisk energi från statens olika kraftverk samt för därmed sammanhängande arbeten, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1914 av tillgängliga medel utanordna 1,000,000 kronor.

Uti underdånig skrivelse den 23 oktober 1914 framhöll vattenfallsstyrelsen, att det för år 1916 behövliga ytterligare anslaget till distributionsanläggningar kunde beräknas till omkring 2,000,000 kronor. Vatten-

fallsstyrelsen hade emellertid, då ett för alla statens kraftverk gemensamt anslag beviljats till distributionsanläggningar och de belopp, vilka erfordrades för oförutsedda behov, alltså kunde bestämmas lägre än om särskilda anslag skulle begäras för varje kraftverk, ansett anslagsbehovet kunna begränsas till 1,500,000 kronor. Härtill hade vattenfallsstyrelsen jämväl föranletts därav, att det syntes styrelsen vara av vikt att inskränka anslagsäskandena för år 1916. [32.]

Vid underdånig föredragning den 14 januari 1915 av vattenfallsstyrelsens skrivelse framhöll jag emellertid, att ytterligare begränsning av anslagsbehovet vore av nöden med hänsyn till den finansiella situationen. Efter att hava i ärendet rådgjort med vattenfallsdirektören förordade jag därför, att endast ett belopp av 800,000 kronor då äskades av riksdagen. I den mån så skulle visa sig behövligt, syntes i stället, vid framställning till 1916 års riksdag om anslag för ifrågavarande ändamål för år 1917, kunna hemställas om bemyndigande att förskottsvis utanordna vissa belopp.

Med bifall till Kungl. Maj:ts i enlighet härmed till 1915 års riksdag avlåtna proposition beviljade riksdagen för år 1916 ett belopp av 800,000 kronor till distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten för statens kraftverk.

Uti skrivelse den 20 december 1915 har nu vattenfallsstyrelsen anfört:

»Under år 1915 har arbetet å distributionsanläggningarna fortskridit enligt de riktlinjer, som meddelats i vattenfallsstyrelsens ovannämnda underdåniga skrivelse den 23 oktober 1914. Sålunda har vid Trollhätte kraftverk påbörjats en 50,000-volt-linje till Sjömarken vid Borås jämte sekundärstation därstädes. Förstärkningsarbeten hava verkställts respektive påbörjats vid kraftledningarna från Trollhättan till Stallbacka samt från Stallbacka till Vargön för tillgodoseende av ökningen i den elektrokemiska och elektrotermiska konsumtionen. 50,000-voltsledning har byggts från Håkantorp till Lidköping för kraftleverans till Kraftaktiebolaget Gullspång—Munkfors, sekundärstationen vid Göteborg har försetts med ett nytt större transformatoraggregat, mindre utvidgningsarbeten hava utförts vid vissa andra sekundärstationer, varjämte sekundärlinjer för industriella ändamål såväl som lantbruk m. m. blivit byggda.

Vid Älvkarleby kraftverk har 70,000 volts ledningssystemet norr om Mälaren jämte sekundärstationerna vid Dannemora, Hallsta, Uppsala och Enköping blivit i stort sett färdigställda och redan tagna i drift. Likaså 40,000 volts primärlinjerna från Älvkarleby till Hofors och Stjärnsund. En sekundärstation för 40,000 volt är under byggnad vid Forsbacka. Linjer för 20,000 volt äro utförda från Älvkarleby till Gävle, Karskär och Tierp, från Dannemora till Österby, från Hallsta till Schebo och Herräng samt från Enköping till Teda. Från Dannemora till Örbyhus, från Uppsala till Märsta och Venngarn samt Sigtuna och från Västerås till Sala äro 20,000 volt linjer under byggnad. En tertiärstation för lantbruk är tagen i drift vid Teda sydväst om Enköping.

[32.] Beslut har fattats om sekundärlinjer till och tertiära transformatorstationer för lantbruksnäten vid Gamla Uppsala, Rasbo, Tierp, Häverösund och Knivsta. Trots nuvarande höga materialpris, vilka givetvis försvåra byggandet av de andelsnät å landsbygden, som av konsumenterna själva utföras för lantbruksdistributionen, har bygdedistributionen utvecklats enligt de principer, som av vattenfallsstyrelsen tidigare meddelats.

Med hänsyn till de kraftkontrakt, som avslutats med Eskilstuna, Strängnäs, Nykvarns pappersbruk och Åkers krutbruk, samt pågående underhandlingar med andra kraftkonsumenter inom norra Södermanland måste anläggas kraftledningar för 70,000 volt till Strängnäs och Eskilstuna samt sekundärstationer i dessa båda städer. Sekundärlinjer bliva vidare erforderliga till Åker och Nykvarn.

De arbeten, som sålunda utförts, respektive måste utföras, taga i anspråk, utom det anslag, som beviljats för Älvkarlebynätet av 1912 och 1913 års riksdagar, *dels* det för statens kraftverk gemensamma anslag, vilket beviljats av 1914 års riksdag i den mån detsamma icke redan anlitats för Porjuslinjerna, *dels* hela det mindre anslag, som av 1915 års riksdag beviljats till distributionsanläggningar för statens kraftverk.

Oaktat inga nämnvärda arbeten utförts vid Porjuslinjerna, saknas dock på grund av det knappa anslaget för år 1916 totalt medel för fortsättning av Älvkarlebynätets utveckling liksom även för oförutsedda arbeten vid Porjusanläggningen.

Vattenfallsstyrelsen har redan i sin underdåniga skrivelse den 23 oktober 1914 meddelat, att anslagen för distributionsanläggningarna vid Trollhätte kraftverk icke voro för kraftverkets behov tillräckliga, och är detta naturligtvis i ännu högre grad fallet numera.

Det pågående kriget har inom kraftindustrien skapat delvis nya förhållanden. De höga kolprisen hava gjort vattenkraften mera begärlig än förut i konkurrensen med värmekraftmaskinerna. Svårigheten för industrien att få sitt kolbehov fyllt synes göra det till en plikt för staten att i möjligaste mån tillhandahålla kommuner och industri hydroelektrisk energi. Vattenfallsstyrelsen har sålunda funnit sig ställd inför en delvis vidgad arbetsuppgift. Kommuner och företag, som tidigare icke reflekterat på kraft från statens vattenkraftverk, hava efter den nuvarande bränslekrisens inträdande på det enträgnaste anhållit om energi; i en del sådana fall har vattenfallsstyrelsen ansett det vara nationalekonomiskt riktigt att tillhandahålla energi, så t. ex. vad beträffar Eskilstuna, ehuru därigenom ledningsnätet utsträckts utöver de gränser, som först utstakats. I ett flertal andra fall har åter vattenfallsstyrelsen på grund av bristande anslagsmedel hittills måst intaga en avvisande hållning.

Då vattenfallsstyrelsen uppskattningsvis bedömt de arbeten, som lämpligen böra utföras å distributionsanläggningarna till och med 1917 års utgång, har styrelsen funnit, att dessa arbeten eventuellt komma att kräva nya anslagsmedel av c:a 4 millioner kronor. Med hänsyn därtill, att vattenfallsstyrelsen insett nödvändigheten av att i möjligaste mån begränsa dessa anslagskrav, och även med hänsyn till möjligheten att 1917 års riksdag kan förskottsvis bevilja fyllnadsanslag, har vattenfallsstyrelsen emellertid funnit sig böra minska sin anslagsbegäran till 3 millioner kronor.

För utförande av distributionsanläggningar hava, såsom framgår av den nedan lämnade redogörelsen, redan anvisats 16,050.000 kronor, därav hava avsetts för Trollhätte kraftverk 8,000,000 kronor, för Älvkarleby kraftverk 4,000,000 kronor,

för Porjus kraftverk 1,050,000 kronor samt för alla kraftverken gemensamt 3,000,000 kronor. Av dessa medel hade den 31 augusti 1915 använts [32.]

vid	Trollhätte kraftverk	omkring	6,000,000 kronor
»	Älvkarleby »	»	4,300,000 »
»	Porjus »	»	1,400,000 »
		Summa	11,700,000 kronor.

Av återstående belopp 4,350,000 kronor har under tiden efter den 31 augusti 1915 en del redan tagits i anspråk för slutlikvider av leveranser och för pågående arbeten, och beräknas, att den 31 december 1915 skall utöver ovan angivna summa hava använts

vid	Trollhätte kraftverk	omkring	500,000 kronor
»	Älvkarleby »	»	500,000 »
		Summa	1,000,000 kronor.

Återstoden utgör därefter 3,350,000 kronor. Redan beslutade och delvis påbörjade arbeten, som under år 1916 beräknas vara slutförda, taga i anspråk följande summor:

vid	Trollhätte kraftverk	omkring	700,000 kronor
»	Älvkarleby »	»	1,850,000 »
		Summa	2,550,000 kronor.

Därvid är att märka, att vattenfallsstyrelsen med hänsyn till de knappa penningmedlen räknat med att byggandet av den nya redan beslutade linjen till Göteborg tills vidare uppskjutes, vilket möjliggöres genom mera provisoriska anordningar. För anläggningar, som erfordras för kraftleveranser, varom det nu underhandlas, respektive för oförutsedda ändamål, återstå alltså inalles endast 800,000 kronor, vilka enligt riksdagens beslut äro avsedda för distributionsanläggningar vid Trollhätte kraftverk.

Av det anslag till belopp av 3,000,000 kronor, som styrelsen enligt vad ovan nämnts anser oundgängligen erforderligt för år 1917, bör ett belopp av minst 1,000,000 kronor stå till styrelsens förfogande under 1916, om det skall bliva möjligt att utföra de distributionsanläggningar vid Älvkarleby kraftverk, vilka med all säkerhet komma att erfordras under sistnämnda år för tillgodoseende av anspråken å energi från nämnda kraftverk.»

På grund av vad sålunda anförts har vattenfallsstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå 1916 års riksdag att för år 1917 anvisa ett belopp av 3,000,000 kronor att enligt de närmare förekrifter, Kungl. Maj:t meddelar, användas för anläggning av ledningar, avsedda att distribuera elektrisk energi från statens kraftverk, samt för därmed sammanhängande arbeten, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 1,000,000 kronor.

[32.] *Departements-chefen.*

Den i vattenfallsstyrelsens skrivelse intagna redogörelsen utvisar, att av de medel å tillhopa 16,050,000 kronor, som riksdagen beviljat för utförande av distributionsanläggningar vid statens kraftverk, 11,700,000 kronor använts före den 31 augusti 1915. Av det återstående beloppet, 4,350,000 kronor, beräknas 3,550,000 kronor komma att tagas i anspråk för redan beslutade och delvis påbörjade arbeten, som skola vara slutförda under år 1916. För anläggningar, vilka erfordras för kraftleveranser, varom upphandlingar nu pågå, samt för oförutsedda ändamål återstå alltså endast 800,000 kronor. Till följd av de oerhört ökade kolprisen är anslutningen av nya abonnenter till statens kraftverk större än man väntat, och talrika förfrågningar göras om erhållande av kraft. Givetvis är det önskvärt, att framställningar om leverans av kraft icke måtte av brist på medel till distributionsanläggningar behöva avvisas, då kraft finnes tillgänglig och för staten fördelaktiga pris för densamma kunna betingas. På grund av den nedsättning, som gjordes i det av vattenfallsstyrelsen för år 1916 begärda anslaget, måste emellertid ett i motsvarande mån ökat anslag äskas för år 1917, i fall utvecklingen av statens kraftverk icke skall behöva hämmas. En sådan utveckling är av vikt såväl för beredande av ökade inkomster för statsverket genom avsättning av den odisponerade kraften som för minskning av kolimporten. Ehuru det av vattenfallsstyrelsen för år 1917 begärda anslaget är stort, anser jag mig alltså icke kunna tillstyrka någon minskning av detsamma. På sätt vattenfallsstyrelsen hemställt, torde 1,000,000 kronor böra, därest så visar sig erforderligt, få av vattenfallsstyrelsen lyftas redan under innevarande år.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för år 1917 anvisa ett belopp av 3,000,000 kronor att enligt de närmare föreskrifter, Kungl. Maj:t meddelar, användas för *utförande av distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten för statens kraftverk*, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 1,000,000 kronor.

Järnvägslånefonder.

1. Allmänna järnvägslånefonden.

[33.] **Avsättning till allmänna järnvägslånefonden.**

1910 års riksdag har till låneunderstöd för enskilda järnvägar beviljat och ställt till Kungl. Maj:ts förfogande ett extra anslag å 7,500,000 kronor att utgå med 1,500,000 kronor årligen under fem år från och med år 1912, således till och med år 1916.

I skrivelse den 26 augusti 1914, nr 198, anhöll riksdagen, i anledning av väckta motioner om ökning av allmänna järnvägslånefonden, att Kungl. Maj:t måtte efter verkställd granskning av gällande villkor och bestämmelser för åtnjutande av lån från nämnda fond för 1915 års riksdag framlägga förslag dels rörande erforderlig avsättning till fonden för åren 1917—1921, dels ock i fråga om de villkor och bestämmelser för åtnjutande av lån från fonden, vilka borde antagas i samband med beslut om kapitalökning å fonden för den ifrågavarande tidrymden.

Någon framställning i ämnet hann emellertid ej avlåtas till 1915 års riksdag.

Då jag inom den allra närmaste tiden torde bliva i tillfälle att framlägga förslag i förevarande fråga, hemställer jag allenast, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

> att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående *avsättning till allmänna järnvägslånefonden för femårsperioden 1917—1921*, för ändamålet beräkna ett anslag för år 1917 av 1,500,000 kronor.

2. Fond för bibanor i vissa delar av riket.

[34.] **Avsättning till fonden för bibanor i vissa delar av riket.**

Riksdagen har hittills av fonden för bibanor i vissa delar av riket anvisat sammanlagt 6,000,000 kronor. Detta belopp har ännu icke till någon del blivit av Kungl. Maj:t disponerat, men torde det vara att förvänta, att bidrag under årets lopp kommer att

[34.] från fonden beviljas. Vid sådant förhållande och med hänsyn till den rådande ekonomiska situationen synes lämpligen avsättning till fonden för år 1917 kunna äga rum med 1,000,000 kronor samt återstoden av det belopp om 2,000,000 kronor, som enligt riksdagens tidigare beslut skolat avsättas under år 1917, i stället anvisas för år 1920.

Då emellertid det förslag, jag ämnar framlägga beträffande allmänna järnvägslånefonden, bland annat avser vissa ändringar av villkoren för åtnjutande av lån från densamma och, därest detta förslag vinner Kungl. Maj:ts bifall, jämväl villkoren för åtnjutande av lån från nu ifrågavarande fond torde böra jämkas, hemställer jag för närvarande allenast, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående *avsättning till fonden för att underlätta åstadkommandet av bibanor inom vissa delar av riket,* för ändamålet beräkna ett belopp för år 1917 av 1,000,000 kronor.

Vad föredragande departementschefen sålunda tillstyrkt och hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämde, behagade Hans Maj:t Konungen gilla och bifalla samt förordnade, att avtryck av detta protokoll skulle överlämnas till finansdepartementet för att tjäna till ledning vid författande av Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående statsverkets tillstånd och behov.

Ur protokollet:

Carl Stålhammar.

Bilaga
till Skattungens och Oresjöns reglering.

Stadgar för Skattungens regleringsförening u. p. a.

§ 1.

Ändamål. Föreningen har till ändamål att främja medlemmarnas gemensamma ekonomiska intresse genom att till gemensam nytta för föreningens medlemmar reglera vattenframrinningen från Skattungen och Oresjön i Ore älv i huvudsaklig överensstämmelse med nedanstående regleringsplan.

1) Tappningen skall inriktas på att under regleringsperioderna successivt sänka vattenståndet i Skattungen—Oresjön till höjden + 5.15 meter. Detta höjdmått likasom nedan angivna hänför sig till ett komparationsplan, enligt vilket 0-punkten å vattenståndsskalan vid järnvägsbron vid Tappudden har höjden + 5.38 meter.

2) Avsänkning av magasinet under + 6.65 meter skall ske endast under de tider, då före genomförandet av Siljans reglering vattenföringen i Dalälven vid Djurås underskrider 180 m^3/s och efter genomförandet av Siljans reglering då nämnda sjö står lägre än den övre regleringsgräns, som kan bliva för densamma vederbörligen fastställd.

3) Tappningen skall ske i enlighet med de bestämmelser, som av domstol eller på administrativ väg fastställas. Skulle till följd av dylika bestämmelser ovanstående regler icke kunna följas, skola de jämkas i den mån sådant av vederbörande utslag föranledas.

§ 2.

Firma. Föreningens firma är »Skattungens regleringsförening u. p. a.»

§ 3.

Styrelsens säte. Styrelsen skall hava sitt säte i Stockholm.

§ 4.

Medlemmar. Till medlem av föreningen må endast antagas ägare av vattenfall i de vattendrag, vilka avleda vatten från Skattungen.

§ 5.

Insatser. *Mom. 1.* Det åligger medlemmarna att inom ett år efter det att föreningen registrerats i föreningen göra insatser av följande belopp:

a) dels den på varje medlem enligt mom. 2 här nedan belöpande andel av 350,000 kronor, vilket belopp beräknas vara tillräckligt att täcka sådana utgifter för

regleringsföretaget, som skola utgå en gång för alla, ävensom räntor under byggnadstiden och sådana årliga ersättningsbelopp, som bliva på förhand bestämda.

b) dels den på varje medlem enligt mom. 2 här nedan belöpande andel av 250,000 kronor, varå räntan beräknas förslå till föreningens övriga utgifter, däri inbegripna även avsättningar till förnyelsefond.

Mom. 2. För varje vattenfall och vattenfallsdel, som medlem vid inträde i föreningen innehar, skall medlemmen bidraga med så stora andelar av de under mom. 1 här ovan angivna belopp som svara mot förhållandet mellan fallets eller falldelens höjd och sammanlagda höjden av nedan nämnda fall och falldelar, allt enligt följande tabell.

Stora Kopparbergs Bergslags A.-B. för Grådaforsen	9,85 meter		
D:o » Forshuvudforsen	11,0 »		
D:o » Kvarnsveden	13,4 »		
D:o » Bullerforsen	12,7 »		
D:o » Domnarvet	6,9 »		
D:o » Långhagsforsen	10,9 »		
D:o » Forsaforsen	1,95 »		
D:o » Gysingeforsen	3,0 »	69,7	meter
Hofors A.-B. för andel i Forsafallet		5,8	»
Avesta Järnverks A.-B. för ½ av Storforsen	5,35 meter		
D:o » » » Lillforsen	1,75 »	7,1	»
Stockholms Superfosfatfabriks A.-B. för ½ av Storforsen		5,35	»
Norbergs Elektriska A.-B. för ½ av Lillforsen		1,75	»
Horndals Järnverks A.-B. för Näs vattenfall		4,1	»
Tyttbo Vattenkrafts A.-B. för Tyttboforsen		5,5	»
Söderfors Bruks A.-B. för ½ av Söderfors	2,3 meter		
D:o » Älvkarleö bruks fall	— »		
D:o » Älvkarlebyfallet	2,7 »	5,0	»
Stockholms stad för Untrafallet		14,9	»
Sandvikens Järnverks A.-B. för Lanforsen		8,9	»
Kungl. Maj:t och kronan för Älvkarlebyfallet		15.4	»
	Summa fallmeter	143,5	

Mom. 3. Den omständigheten, att i mom. 2 av denna § föreningens medlemmar betecknas såsom ägare av vissa vattenfall och vattenfallsdelar, får icke anses innebära, att annan medlem av föreningen därigenom avstått från några anspråk på bättre rätt till något eller några av dessa såsom viss medlems tillhörighet angivna vattenfall och får följaktligen icke lända till prejudice i rättegång mellan medlemmar i föreningen angående bättre rätt till vattenfall.

Mom. 4. Vad enligt mom. 1 i denna § skall utgå av varje medlem i föreningen utgör insatsen i densamma, och må medlem icke deltaga i föreningen med mer än enkel insats, där ej annat föranledes av § 10 här nedan, dock med skyldighet för medlemmarna att därutöver lämna sådana bidrag, som skola uttagas genom taxering enligt vad nedan i § 7 säges.

§ 6.

Insatsernas fullgörande med reverser och bestämmelser angående dessa.

a) Insatserna må för vart och ett av de i § 5 nämnda vattenfallen och vattenfallsdelarna fullgöras medelst avlämnande av två till innehavaren ställda reverser, betecknade n:r 1 och n:r 2, av vilka reversen n:r 1 skall lyda å den på vattenfallet eller vattenfallsdelen belöpande del av det under mom. 1 a) i § 5 angivna beloppet och n:r 2 å den på vattenfallet eller vattenfallsdelen belöpande del av det under mom. 1 b) i § 5 angivna beloppet.

b) För samtliga reverser med undantag av dem, som lämnas av kronan och Stockholms stad, skall ställas säkerhet, som av föreningens styrelse godkännes. Reverserna skola, där ej annat föranledes av bestämmelserna i punkt e) mom. 1, 2 och 3 i denna §, vara förfallna till betalning tre månader efter uppsägning, som dock icke får avse betalning, innan reverserna enligt nedanstående regler bliva utkrävbara.

c) Reverserna n:r 1 skola vara förskrivna med 4 % årlig ränta från och med det att reverserna enligt vad nedan säges äro utkrävbara. Där ej annat framgår av bestämmelserna här nedan, skola reverserna vara utkrävbara, då respektive vattenfall blivit så bebyggda, att vid dem regleringen kan tillgodogöras, vilket i varje fall skall beträffande vattenfall i Dalälven nedanför Gråda anses hava inträffat, så snart utbyggnad blivit verkställd i sådan omfattning, att en vattenmängd svarande mot en vattenföring i hela älven av 80 kubikmeter i sekunden kan uttagas. Även om utbyggnad icke kommer till stånd i nu angiven omfattning, skall revers n:r 1 det oaktat vara utkrävbar senast femton år efter föreningens registrering.

När kapitaluttagningar å reverser n:r 1 göras, skola de ske å samtliga utkrävbara reverser och i lika förhållande till de utkrävbara kapitalbeloppen, dock ej i de fall, som omnämnas i mom. e) i denna § och i § 8 här nedan.

Uttagningar av ränta å reverser n:r 1 må endast ske för gäldande av sådana skadeersättningar, som på förhand bestämmas att årligen utgå. Av den på varje kalenderår belöpande utkrävbara ränta må icke utkrävas sammanlagt mer än som erfordras för att täcka de skadeersättningar av nyss angivna beskaffenhet, vilka det närmast därpå följande året förfalla till betalning, därvid å samtliga utkrävbara reverser ränteuttagningar skola ske i lika förhållande till de utkrävbara på sista året belöpande räntorna.

d) Reverserna n:r 2 skola vara förskrivna med 4 % årlig ränta och beträffande kapitalet icke uppsägbara under andra förhållanden än i mom. e) härefter föreskrives. Räntan å revers n:r 2 är utkrävbar endast från samma tidpunkt och i samma mån som den revers n:r 1, vilken avser samma vattenfall, blir utkrävbar.

e) 1) Om lämnad säkerhet försämras, må revers av föreningen uppsägas till omedelbar betalning, så framt icke annan fullgod säkerhet sättes i stället.

2) Om medlem upphör att vara ägare av vattenfall eller del av vattenfall, för vilket han lämnat revers, må ock reversen av föreningen uppsägas till omedelbar betalning, så framt icke den nya ägaren av vattenfallet eller vattenfallsdelen inträder i föreningen och övertager betalningsansvaret för reversen eller motsvarande del därav och för densamma ställer säkerhet i enlighet med föreskriften i mom. b) här ovan.

3) Om medlem av annan anledning än att han upphör att vara ägare av vattenfall uppsäger sig till utträde ur föreningen, må ock av honom lämnade reverser av föreningen uppsägas till omedelbar betalning.

4) Över penningar, som uttagits på grund av 2:dra och 3:dje stycket i detta moment, har föreningen fri dispositionsrätt.

5) Oavsett att reverser bliva uppsägbara enligt detta moment punkterna 1, 2 och 3, må dock upplupen ränta icke utkrävas annat än i överensstämmelse med föreskrifterna i mom. c) och d) här ovan.

f) Om medlem frivilligt eller på grund av mom. e) 1) här ovan fullgör sin insats helt eller delvis kontant, skall beloppet insättas i bankinrättning på föreningens räkning eller på annat betryggande sätt göras räntebärande. Därefter skola regler motsvarande dem, som enligt dessa stadgar gälla för föreningens rätt att verkställa uttagningar och uppbära ränta å reverser, även gälla för föreningens rätt att tillgodogöra sig de kontant inbetalda beloppen och ränta på dem. Ränta och annan avkastning, som föreningen icke äger tillgodogöra sig, skall redovisas till den, som gjort insatsen, eller hans rättsinnehavare.

g) Om uttagningar ske å reverser n:r 1 eller däremot svarande kontanta insatser, innan respektive arbeten och byggnader för regleringen tagits i bruk fördensamma, skola de delägare, å vilkas insatser uttagningar ske, erhålla 5 % årlig ränta å uttagna beloppen från uttagningsdagarna till dess regleringen påbörjas. Denna ränta skall utbetalas i efterskott för varje kalenderår och skall liksom räntan å byggnadslån för den här ovan i detta moment nämnda tid betäckas genom kapitaluttagningar å utkrävbara reverser n:r 1 och däremot svarande kontanta insatser.

§ 7.

Uttaxeringar.

a) Skulle sammanlagda summan av *dels* ett kapitalbelopp så stort, att det med en räntefot av 4 % per år giver en avkastning lika med de årliga skadeersättningar, varom i § 6 c) tredje stycket här ovan talas, *dels ock* föreningens övriga utgifter av det slag, som nämnes under a) i § 5, överstiga 350,000 kronor, må det felande beloppet uttaxeras på medlemmarna i förhållande till avlämnade reverser n:r 1 eller i stället för dylika reverser gjorda kontanta insatser. De, vilka avlämnat reverser n:r 1, som ännu icke äro utkrävbara, må dock äga rätt att i stället för kontant inbetalning mot återfående av sina förut avlämnade reverser n:r 1 avlämna nya sådana å ett med vad på respektive medlemmar av uttaxeringen belöper ökat belopp och med säkerhet, som av föreningens styrelse godkännes. Även de, som i stället för reverser n:r 1 lämnat kontanta insatser, vilka föreningen ännu icke fått rätt att tillgodogöra sig, må fullgöra uttaxeringen genom avlämnande av reverser n:r 1 på de uttaxerade beloppen och med säkerheter, som av föreningens styrelse godkännas. Det sammanlagda beloppet av dylika uttaxeringar må dock icke uppgå till mer än 50,000 kronor. De föreskrifter angående ränta, som äro givna i § 6 g), skola ock gälla i fråga om ränta å uttaxeringar, som kontant inbetalas innan regleringen påbörjas.

b) Skulle föreningens årliga utgifter av det under b) i § 5 nämnda slag överstiga den summa, som kan erhållas i ränta å reverserna n:r 2, å dem inbetalade belopp samt å de i stället för reverser n:r 2 gjorda kontanta insatser, må felande belopp uttaxeras på medlemmarna i proportion svarande mot uttagna kapitalbelopp å reverserna n:r 1 och gjorda utttagningar å sådana kontanta insatser, som lämnats i stället för reverser n:r 1. Dylik uttaxering må dock icke ske till större belopp än sammanlagt 8,000 kronor per år.

§ 8.

Å sådana reverser n:r 1, som först sedan uttagning skett å andra reverser n:r 1 bliva enligt § 6 c) utkrävbara, skall därvid genast uttagas vad som svarar mot de av andra medlemmar på grund av § 6 mom. c) å reverser n:r 1 samt på grund av § 6 mom. f) och § 7 mom. a) uttagna kapitalbelopp. Uttagning å reverser, som bliva utkrävbara senare än andra.

Medel, som på grund av de i denna § givna bestämmelser till föreningen inflyta, skola i vad de icke åtgå till återbetalning av lån, som styrelsen upptagit, fördelas bland föreningens medlemmar i proportion till hos dem gjorda uttagningar (med avdrag av vad därå eventuellt återbetalats) på grund av reverser n:r 1 och å de i stället för reverser n:r 1 lämnade kontanta insatser, därvid dock icke tages i beräkning uttagningar på grund av § 6 mom. e).

§ 9.

Därest ej enighet ernås mellan styrelsen och respektive medlemmar angående frågan, på vilka tider reverserna n:r 1 och i stället för sådana reverser gjorda kontanta insatser skola anses utkrävbara (och förfallna till betalning), skall tvisten avgöras av en eller tre sakkunniga skiljemän, som utses genom enhälligt beslut på föreningssammanträde, varvid även den medlem, vilkens betalningsskyldighet är i fråga, må deltaga i omröstningen. Skulle enhälligt beslut icke ernås, skall tvistefrågan avgöras av tre sakkunniga skiljemän, utsedda av kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Uppkomma mellan skiljemännen olika meningar, gälle den mening, om vilken två av skiljemännen förena sig. Bliva ej två av skiljemännen ense, skall den mening, skiljemännens ordförande uttalar, bliva skiljemännens beslut. I övrigt skall för skiljemannaförfarandet gälla den vid varje tillfälle gällande lag om skiljemän. Skiljemän.

Sedan förenämnda fråga avgjorts, ankommer på föreningens styrelse att infordra inbetalningar å de i § 6 omnämnda skuldförbindelser och verkställa uttagningar å kontanta insatser. Beslut angående uppsägningar och uttagningar.

Uttaxeringar jämlikt § 7 här ovan skola beslutas på föreningssammanträde. Beslut angående uttaxeringar.

§ 10.

Medlem, som avhänder sig eller eljest förlorar samtliga de vattenfall och vattenfallsdelar, för vilka han ingått som medlem i föreningen, må uteslutas ur densamma. Medlem, som uteslutes eller eljest utträder ur föreningen, har icke rätt att återfå sin insats eller sina skuldförbindelser med säkerhet, med mindre antingen ny ägare till respektive vattenfall eller vattenfallsdel inom två månader efter det han tillträtt sagda fastighet inträder i den avgångna medlemmens ställe och fullgör insats kontant eller genom utfärdande av erforderliga skuldförbindelser med säkerheter, som av föreningens styrelse godkännas, eller ock sådana omständigheter föreligga, som här nedan i denna § omförmälas. Bestämmelser för den händelse att medlems rätt till vattenfall upphör.

Ny ägare av vattenfall skall vara berättigad att på motsvarande villkor vinna inträde i föreningen.

Om medlem av föreningen genom rättegång utan eget vållande eller försummelse förlorar något vattenfall eller del av vattenfall, är han med nedan angivna förbehåll berättigad att av föreningen återfå gjorda insatser och lämnade

reverser och säkerheter ävensom av föreningen på insatserna eller genom uttaxeringar uttagna belopp till så stor del, som svarar mot det vattenfall eller den vattenfallsdel, som han genom rättegången förlorar, med avdrag av däremot svarande andel av den vinst, han åtnjutit genom regleringen.

Om den, som genom rättegång, varom i nästföregående stycke av denna § talas, tillvinner sig vattenfall eller vattenfallsdel, är medlem av föreningen eller därefter vinner inträde i densamma, skall han *dels* ersätta föreningen allt vad densamma enligt nästföregående stycke är skyldig att till den förlorande utgiva, *dels* ock inträda i den förlorandes samtliga skyldigheter gentemot föreningen i den mån de icke voro fullgjorda, innan återbäring till honom ägde rum.

Utöver de belopp, föreningen kan utfå av den, som tillvunnit sig vattenfall eller del av vattenfall, är föreningen icke skyldig att till den förlorande återlämna något förr än regleringen av Skattungen och Oresjön tagit sin början och icke heller mer än som kan återställas utan fara för att föreningen skall sakna medel för fullföljande av sitt ändamål och utan fara för att uttaxering å föreningens medlemmar därigenom blir erforderlig utöver de i § 7 bestämda gränser. Uppstår tvist angående vad som sålunda skall återbetalas eller återlämnas, skall densamma lösas av skiljemän enligt § 9 här ovan.

§ 11.

Reservfond. Av föreningens årsvinst avsättas minst 10 % till reservfond, intill dess denna uppgår till 10,000 kronor. Nedgår reservfonden under detta belopp, skall stadgad avsättning till dylik fond åter vidtaga och därmed fortsättas, tills densamma ånyo stigit till samma belopp.

Förnyelsefond. En förnyelsefond skall bildas och bevaras enligt följande regler. För täckande av föreningens utgifter för underhåll och förnyelse av de anläggningar och arbeten, som föreningen har att vidmakthålla, skall föreningens styrelse årligen av utkrävbar ränta å reverser n:r 2 och å mot dem svarande kontanta insatser uttaga ett belopp, som styrelsen före årets början bestämt och tillkännagivit för medlemmarna. Vid bestämmande av detta belopp bör styrelsen tillse, att större växlingar i beloppet från det ena året till det andra i möjligaste mån undvikas. Vad av det uttagna beloppet icke åtgår till underhåll och förnyelsekostnader under året skall avsättas till förnyelsefonden, till vilken även skola läggas å fonden upplupna räntor. De år, fonden överstiger 100,000 kronor, må dock vidare avsättningar till densamma icke ske. Om föreningens utgifter för underhålls- och förnyelsearbeten något år överstiger sammanlagda beloppet av samma år enligt denna § gjorda uttagningar hos föreningens medlemmar jämte å förnyelsefonden upplupen ränta, må vad som brister täckas genom uttagningar ur fonden. För annat ändamål må förnyelsefonden icke minskas.

§ 12.

Styrelsens sammansättning. Styrelsen utgöres av fem ledamöter och fem suppleanter, vilka alla årligen väljas å ordinarie föreningssammanträde för tiden intill nästa sådant sammanträde.

Avgår under tjänstgöringstiden någon av styrelseledamöterna, skall, oavsett huruvida suppleant finnes eller icke ofördröjligen å extra föreningssammanträde utses ny styrelseledamot för tiden intill nästa ordinarie föreningssammanträde.

Medlem av föreningen, som innehar minst en tredjedel av föreningens hela röstetal, är berättigad att ensam utse en av styrelsens ledamöter och en suppleant för denne samt har dessutom rätt att enligt § 15 här nedan deltaga i val av dem av styrelsens ledamöter, som skola av föreningens medlemmar samfällt utses.

Kungl. Maj:t och kronan äger att utse en av styrelsens ledamöter jämte en suppleant för denne.

Om de, som sålunda äga rätt att ensamma utse ledamöter i styrelsen, vilja begagna sig därav, skola de senast vid början av det föreningssammanträde, då styrelsen skall utses, skriftligen meddela, vilka de utsett. Om så ej sker, skall stämman i stället utse styrelseledamot och suppleant.

§ 13.

Revision.

Styrelsens förvaltning och föreningens räkenskaper skola granskas av tre revisorer, utsedda å ordinarie föreningssammanträde för tiden till nästa ordinarie sammanträde. Vid samma tillfälle och för samma tid utses jämväl tre revisorssuppleanter.

Kungl. Maj:t och kronan äger att på enahanda villkor, som stadgats beträffande val av styrelseledamot och styrelsesuppleant, utse en av revisorerna och en av revisorssuppleanterna.

Minst tre veckor före ordinarie föreningssammanträde skall styrelsen till revisorerna avlämna förvaltningsberättelse.

§ 14.

Räkenskapsavslutning.

Räkenskapsavslutning skall ske för vart kalenderår.

§ 15.

Föreningssammanträden.

Årligen skall hållas ett ordinarie föreningssammanträde inom maj månads utgång.

Kallelse till föreningssammanträde och andra meddelanden till föreningsmedlemmarna skola ske genom rekommenderade brev, som avsändas till föreningsmedlemmarna under de adresser, som medlemmarna uppgivit till styrelsen. Kallelser till föreningssammanträde skola avsändas minst 14 dagar före sammanträdet.

Rösträtt å föreningssammanträde tillkommer en var medlem, som icke uppsagt sig till utträde eller uteslutits ur föreningen och ej heller häftar för ogulden krävd eller förfallen insats eller annan avgift till föreningen.

Medlem äger en röst för varje påbörjat hundratal kronor, som för i hans ägo varande vattenfall blivit av honom eller föregående ägare såsom kapitalinbetalning erlagt på grund av revers eller reverser nr 1 eller av föreningen uttagits av i stället för dylik revers lämnad kontant insats. Dock äger icke någon medlem rösta för mer än en fjärdedel av det vid sammanträdet representerade röstetalet.

Innan några inbetalningar å reverserna nr 1 eller däremot svarande uttagningar enligt ovanstående § 6 mom. f) skett, skall varje medlem hava en röst.

För beslut om försäljning av föreningen tillhörig fast egendom, om upplös-

ning av föreningen, förutom i det fall, varom här nedan i § 16 stadgas, och om ändring av stadgarna angående rösträtt eller uttaxering fordras samtycke av föreningens samtliga medlemmar.

Om ändring av den i § 1 i dessa stadgar angivna regleringsplan beslutes, skola de, som deltaga i beslutet, vara skyldiga att en för alla och alla för en ersätta föreningsmedlem, som mot beslutet reserverat sig, den skada, som genom ändringen kan tillskyndas honom. Sinsemellan äro de ersättningsskyldiga ansvariga i förhållande till sina insatser i föreningen. I händelse godvillig överenskommelse icke kan träffas angående skadeersättningens storlek skall den bestämmas av tre sakkunniga personer, utsedda på sätt i § 9 här ovan stadgas.

§ 16.

Eventuell upplösning av föreningen.

För föreningens konstituerande erfordras, att samtliga de i § 5 mom. 2 angivna vattenfallsägare med undantag av Kungl. Maj:t och kronan och Stockholms stad ingå som delägare i föreningen.

Därest icke Kungl. Maj:t och kronan och Stockholms stad inom ett år från föreningens konstituerande antingen ingått i föreningen eller ock på annat sätt förbundit sig att lämna de bidrag till regleringen, som enligt stadgarna skulle åligga dem, om de inginge i föreningen, samt därjämte iklätt sig skyldighet, motsvarande den, som enligt 10 § fjärde stycket av dessa stadgar åligger medlem, skall föreningen anses upplöst vid utgången av sagda tid.

Så framt icke inom fjorton år från föreningens registrering erhållits för regleringens utförande erforderliga avtal med ägarna av det område, på vilket regleringsdamm skall uppföras, samt lagakraftvunnet tillstånd av vederbörande myndighet till regleringens genomförande, skall föreningen därefter ovillkorligen upplösas, om någon medlem det påyrkar, innan förenämnda brister blivit avhjälpta.

Om föreningen sålunda upplöses utan att någon reglering kommer till stånd, skola samtliga föreningens utgifter fördelas på alla dess medlemmar efter den i § 5 mom. 2 angivna grund och fördenskull erforderliga uttagningar ske å de reverser och kontanta insatser, vilka dittills icke varit utkrävbara, och proportionell ersättning lämnas de medlemmar, hos vilka uttagningar skett för samma utgifters bestridande, därvid någon räntegottgörelse dock icke skall ifrågakomma.

Sammandrag och register

till

utgifter för kapitalökning

för

de till civildepartementet hörande affärsdrivande verk och utlåningsfonder.

Punkt	Sid.	Nr		Att täckas av lånemedel Kronor	ö.	Att täckas av andra statsinkomster Kronor	ö.	Summa Kronor	ö.
			A. Postverket.						
1	4	1	Inventarier	—	—	350,000	—		
2—6	12	2	Nybyggnad i Stockholm	—	—	350,000	—		
		»	Nybyggnad i Kristianstad	—	—	163.400	—		
		»	Disponerande för posthusbyggnaderna i Norrköping och Uddevalla av å visst anslag uppkommet överskott	—	—	—	—		
		»	Nybyggnad i Linköping	—	—	120,000	—		
		»	Inköp av tomt i Göteborg och nybyggnad därå	—	—	860,000	—		
			Säger för postverket	—	—	1,843,400	—	1,843,400	—
			B. Telegrafverket.						
7	41	1	Inköp och bebyggande av fastigheter	—	—	250,000	—		
8	48	2	Fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende	7,000,000	—	—	—		
			Säger för telegrafverket	7,000,000	—	250,000	—	7,250,000	—
			C. Statens järnvägar.						
9	57	1	Nya byggnader och anläggningar vid statens trafikerade järnvägar	3,127,800	—	3,000,000	—		
10	111	2	Markförvärv	500,000	—	—	—		
			Transport	3,627,800	—	3,000,000	—	9,093,400	—

Punkt	Sid.	Nr.		Att täckas av: lånemedel Kronor	ö.	Att täckas av: andra statsinkomster Kronor	ö.	Summa Kronor	ö.
			Transport	3,627,800	—	3,000,000	—	9,093,400	—
11	112	3	Förändringar vid centralstationen i Stockholm m. m.	1,761,900	—	—	—		
12	123	4	Kostnader för dubbelspår mellan Göteborg och Alingsås	2,900,000	—	—	—		
13	142	5	Ombyggnad av Malmö statsbangård	1,000,000	—	—	—		
14	143	6	Ombyggnad av statens järnvägars reparationsverkstäder i Malmö	400,000	—	—	—		
15	145	7	Ombyggnad och utvidgning av spårsystemet vid bangården i Norrköping	150,000	—	—	—		
16	145	8	Rullande materiel	6,740,000	—	—	—		
17	148	9	Fullbordande av statsbanan Ulriksfors—Volgsjön	500,000	—	—	—		
18	150	10	Fortsättning av statsbanan Sveg—Brunflo	3,000,000	—	—	—		
19	151	11	Täckande av brist för Riksgränsbanans elektrifiering	650,000	—	—	—		
20	156	12	Elektrifiering av statsbanan Kiruna—Svartön	3,500,000	—	—	—		
21	157	13	Inlandsbanan norr om Volgsjön m. m.	3,500,000	—	500,000	—		
22	158	14	Dubbelspår Norrköping—Mjölby	2,000,000	—	—	—		
23	159	15	Dubbelspår Sävsjö—Tranås	500,000	—	—	—		
24	159	16	a) Inventarier	—	—	1,500,000	—		
			b) Ökat förlag	—	—	1,500,000	—		
			Säger för statens järnvägar	30,229,700	—	6,500,000	—	36,729,700	—
			D. Statens vattenfallsverk.						
			Trollhätte kanalverk:						
25	163	1	Ny farled mellan Vänersborg och Göteborg	300,000	—	—	—		
			Södertälje kanalverk:						
26	165	2	Ombyggnad av Södertälje kanal	400,000	—	—	—		
			Trollhätte kraftverk:						
27	166	3	Tredje utbyggnaden av Trollhätte kraftstation	3,700,000	—	—	—		
			Transport	4,400,000	—	—	—	45,823,100	—

Punkt	Sid.	Nr.		Att täckas av: lånemedel Kronor	ö.	Att täckas av: andra statsinkomster Kronor	ö.	Summa Kronor	ö.
			Transport	4,400,000	—	—	—	45.823.100	—
			Porjus kraftverk:						
28	167	4	Andra utbyggnaden av Porjus kraftstation	1,500,000	—	—	—		
			Älvkarleby kraftverk:						
29	168	5	Ångkraftstation	1,650,000	—	—	—		
30	170	6	Upprensning av Masurforsen	600,000	—	—	—		
31	175	7	Kostnader för Skattungens och Oresjöns reglering	44,500	—	—	—		
32	182	8	Distributionsanläggningar för statens kraftverk	3,000,000	—	—	—		
			Säger för statens vattenfallsverk	11,194,500	—	—	—	11,194,500	—
			E. Järnvägslånefonder.						
33	187	1	Avsättning till allmänna järnvägslånefonden	1,500,000	—	—	—		
34	187	2	Avsättning till fonden för bibanor inom vissa delar av riket	1,000,000	—	—	—		
			Säger för järnvägslånefonder	2,500,000	—	—	—	2,500,000	—
			Summa	50,924,200	—	8,593,400	—	59,517,600	—

Bil. 2.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 januari 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet friherre Beck-Friis anmälde följande ärenden rörande utgifterna för kapitalökning i vad angår jordbruksdepartementet.

Statens affärsverksamhet.

Statens domäners fond.

[1.] **Anordnande av jägmästarbostäder.**

Domänstyrelsen har i skrivelse den 30 september 1915 gjort framställning om anvisande av medel för anordnande av jägmästarbostäder inom åtskilliga revir i de norra delarna av riket samt i sådant hänseende

hemställt, att Kungl. Maj:t måtte av 1916 års riksdag äska ett anslag till kapitalökning för domänfonden år 1917 av 410,700 kronor, varav intill 278,200 kronor borde få förskotteras redan under år 1916. Emellertid hade icke alla utredningar i ämnet avslutats, så att ritningar och kostnadsberäkningar kunde framläggas, utan ämnade styrelsen med en senare skrivelse överlämna dessa. Sådan skrivelse har hittills icke inkommit, vilket, enligt vad jag inhämtat, beror på, att vissa utredningar dragit längre tid, än som beräknats.

Vid sådant förhållande får jag nu allenast hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på den särskilda proposition angående anslag för anordnande av jägmästarbostäder inom vissa revir i de norra delarna av riket, som Kungl. Maj:t må komma att avlåta till riksdagen, för detta ändamål såsom kapitalökning för statens domäners fond beräkna ett belopp av ..... kronor 410,700.

Statens utlåningsfonder.

[2.] **Odlingslånefonden.**

Allt sedan år 1883 har oavbrutet medgivits, att ett belopp av 1,000,000 kronor finge årligen såsom lån disponeras från odlingslånefonden.

Under de senaste åren har riksdagen årligen såsom anslag till kapitalökning anvisat vad som utöver till fonden inflytande kapitalinbetalningar beräknats vara erforderligt för att fylla ett totalbelopp av 1,000,000 kronor. Sålunda anvisades av 1911 års riksdag 524,000 kronor, av 1912 års riksdag 485,000 kronor och av var och en av 1913, 1914 och 1915 års riksdagar 450,000 kronor.

Jämväl för år 1917 bör möjlighet beredas att anvisa odlingslån till högst 1,000,000 kronor. Enligt uppgift från statskontoret hade fonden vid 1915 års utgång en odisponerad behållning, som kan uppskattas till minst 200,000 kronor, och det har beräknats, att till fonden komma att under år 1917 inflyta kapitalinbetalningar å 550,000 kronor. Med hänsyn härtill synes en kapitalökning å 250,000 kronor böra tillföras fonden för år 1917.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att under år 1917 ett belopp av 1,000,000 kronor må av Kungl. Maj:t disponeras såsom lån från odlingslånefonden;

dels ock till kapitalökning för odlingslånefonden för år 1917 anvisa ett anslag av 250,000 kronor.

[3.] Egnahemslånefonden.

Såsom kapitalökning till egnahemslånefonden har efter budgetreformens genomförande och sedan för åren 1913—1915 maximiutlåningen från fonden bestämts till 7,500,000 kronor, anvisats av 1912 års riksdag 7,365,000 kronor, av 1913 års riksdag 6,800,000 kronor och av 1914 års senare riksdag 5,200,000 kronor. På grund av de inträdda förhållandena begagnade icke Kungl. Maj:t för år 1915 hela den medgivna utlåningsrätten utan stannade vid 4,000,000 kronor, varvid dock beräknades, att låneförmedlarna skulle därutöver få behålla en avsevärd del av de hos dem vid utgången av år 1914 innestående odisponerade lånemedel, vilka uppgingo till mer än 1,000,000 kronor. Till följd härav och med inräknande av inflytande inkomster till fonden under åren 1915 och 1916 beräknades, att fonden skulle för år 1916 även utan ytterligare kapitalökning hava för utlåning tillgängligt ett belopp av omkring 4,800,000 kronor. Då de sålunda tillgängliga medlen för år 1916 syntes kunna anses tillräckliga för mötande av lånebehovet under sistnämnda år, begärde icke Kungl. Maj:t av 1915 års riksdag något kapitalökningsbelopp till denna fond. Enär emellertid sagda beräkningar blott vore approximativa och det kunde hända, att större tillgångar kunde beredas genom avsevärda återbetalningar eller dylikt, begärde Kungl. Maj:t av riksdagen en utlåningsrätt av intill 6,000,000 kronor för år 1916. Denna framställning bifölls.

Enligt uppgift från statskontoret hade fonden vid 1915 års slut en kontant behållning av omkring 4,750,000 kronor. Härtill böra läggas inflytande amorteringar under innevarande år, vilka enligt i fjolårets statsverksproposition åberopad uppgift från statskontoret kunna antagas komma att uppgå till omkring 380,000 kronor. Vidare skulle härtill komma något belopp för återbetalning från låneförmedlare i början av år 1916 av odisponerade, lyftade lånemedel från år 1915, därest sådan återbetalning kunde påräknas. Detta synes emellertid icke skola bliva fallet, åtminstone icke i fråga om något avsevärt belopp. Enligt inhämtade uppgifter hava nämligen de för år 1915 av Kungl. Maj:t anvisade och av låneförmedlarna lyftade lånemedlen i så hög grad tagits i anspråk under samma år, att allenast omkring 280,000 kronor synas hava vid senaste årsskifte återstått odisponerade, och det är antagligt,

att ansökningar komma att göras att få under innevarande år behålla nästan hela detta belopp. Inalles torde därför endast förberörda kontanta behållning från år 1915 samt amorteringarna under år 1916 vara disponibla under sistnämnda år. De utgöra tillhopa 5,130,000 kronor. Härifrån måste dock undantagas omkring 210,000 kronor för förvaltningsbidrag till låneförmedlare, så att allenast 4,920,000 kronor återstått till utlåning. Härav har Kungl. Maj:t den 31 december 1915 disponerat för lån tillhopa 4,900,000 kronor eller något mer än det belopp, som i fjol angavs såsom sannolikt tillgängligt för år 1916. Detta har dock icke kunnat ske utan mycket starka reduktioner av låneanspråken, vilka uppgingo sammanlagt till icke mindre än omkring 8,750,000 kronor.

Det överskott från år 1916, som nu kan tagas i beräkning för 1917 års låneröreIse, synes alltså uppgå endast till 20,000 kronor. Enligt uppgift från statskontoret beräknas skola under år 1917 inflyta i amorteringar omkring 410,000 kronor. Någon extra återbetalning av nämnvärd betydenhet torde med hänsyn till de starkt reducerade lånebeloppen för år 1916 lika litet kunna påräknas år 1917 som år 1916. Tillgångssumman blir därför endast 430,000 kronor, varifrån till förvaltningsbidrag böra avgå omkring 225,000 kronor, så att allenast omkring 200,000 kronor skulle kunna användas till utlåning. Då jag anser, att man för år 1917 bör räkna med ett något större utlåningsbelopp än för år 1916, anser jag ett kapitalökningsbelopp av 5,000,000 kronor nu böra begäras av riksdagen för år 1917.

Jag medger gärna, att det är ogynnsamt för den viktiga egnahemsrörelsen, att så starka inskränkningar i statens utlåning för detta ändamål, som skett de båda senaste åren och nu beräknats även för år 1917, måst företagas. Men de för statens upplåning särdeles ofördelaktiga nuvarande förhållandena mana bestämt till försiktighet.

Då emellertid ovan gjorda beräkningar uppenbarligen äro mycket approximativa och det icke är omöjligt, att något större tillgångar i verkligheten kunna stå till buds för år 1917, torde riksdagens medgivande till ett högsta utlåningsbelopp av 6,000,000 kronor böra begäras för år 1917 liksom för innevarande år.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att för år 1917 ett belopp av 6,000,000 kronor må av Kungl. Maj:t disponeras såsom lån från egnahemslånefonden;

dels och såsom kapitalökning för samma fond för år 1917 anvisa ett anslag av 5,000,000 kronor.

[4.] **Lånefonden för inköp av ädla avelsston.**

Lånefonden för inköp av ädla avelsston inrättades vid 1913 års riksdag och den årliga utlåningen bestämdes till högst 100,000 kronor. Såsom kapitalökning har anvisats för vartdera av åren 1914 och 1915 100,000 kronor samt för år 1916 80,000 kronor.

Enligt uppgift från statskontoret hade fonden vid 1915 års slut en kontant behållning av 20,000 kronor. I amorteringar beräknas under år 1917 skola inflyta 35,000 kronor. Vid sådant förhållande synes den erforderliga kapitalökningen kunna begränsas till 50,000 kronor.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att såsom kapitalökning till lånefonden för inköp av ädla avelsston för år 1917 anvisa ett anslag av 50,000 kronor.

[5.] **Allmänna nyodlingsfonden.**

Vid 1914 års senare riksdag beslöts inrättandet av en fond, benämnd allmänna nyodlingsfonden, å 300,000 kronor. Till kapitalökning åt denna fond anvisades för år 1915 100,000 kronor, vilket belopp även anvisades för år 1916.

Från statskontoret har nu meddelats, att fonden vid 1915 års slut haft en kontant behållning av 25,000 kronor och att i amorteringar beräknades under år 1917 komma att inflyta 15,000 kronor. Då även för år 1917 ett lånebehov å 100,000 kronor från denna fond synes böra kunna tillgodoses, kräves en kapitalökning av 60,000 kronor.

På grund härav hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att under år 1917 ett belopp av 100,000 kronor må disponeras såsom lån från allmänna nyodlingsfonden;

dels ock såsom kapitalökning till samma fond för år 1917 anvisa ett anslag av 60,000 kronor.

Statsrådets övriga ledamöter instämde i vad departementschefen sålunda hemställt.

Hans Maj:t Konungen täcktes därtill lämna bifall samt förordnade, att utdrag av detta protokoll skulle överlämnas till finansdepartementet för iakttagande vid uppgörandet av förslag till riksstat för år 1917.

Ur protokollet:
Curt Rohtlieb.

Statsverkspropositionens justering.

Utdrag av protokollet över ett finansärende, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 januari 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

— —

Departementschefen, statsrådet Vennersten föredrog för justering ett i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förut fattade, av statsrådet enhälligt tillstyrkta beslut uppsatt förslag till Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående statsverkets tillstånd och behov.

Hans Maj:t Konungen täcktes, enligt statsrådets underdåniga tillstyrkande, i nåder gilla berörda förslag, sådant det finnes detta protokoll bilagt; och skulle i enlighet därmed omförmälda nådiga proposition till riksdagen avlåtas.

Ur protokollet:
Albert Tondén.